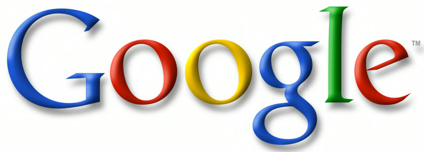
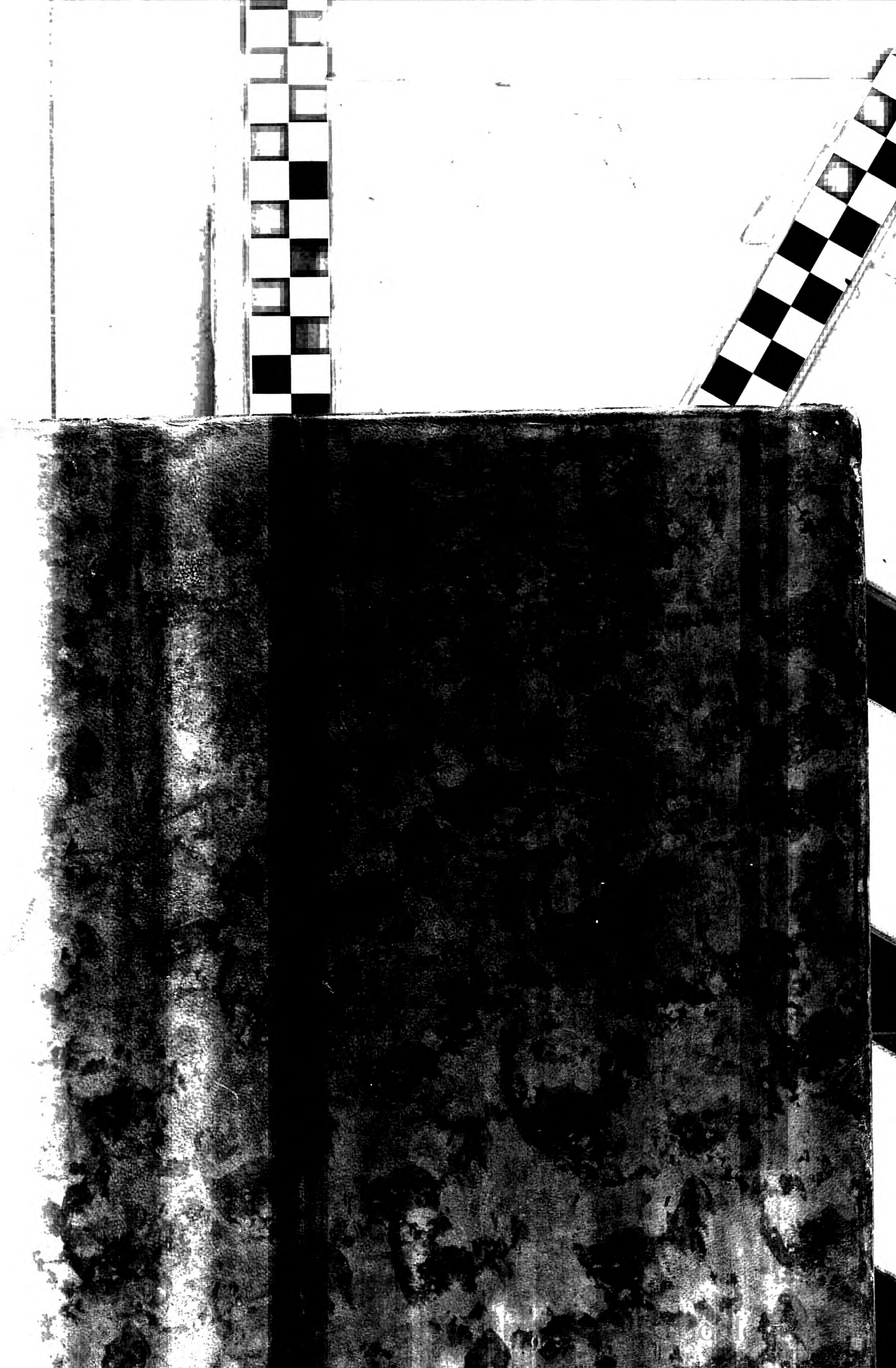
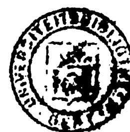

Speculum Doctrinale Vincentii.

Pertinet monasterio boneffiensi
situato in comitatu namurcensi

Tabula Index in opus Speculum scilicet Doctrinale Vincentij Beluacensis Episcopi: libris decem et septem distinctum. Demonstrans cuiusque libri: quota charta. queque in eo volumine principaliter tractantur inueniri debeant incipit. Et punctus: prepositus numero chartarum in anteriore facie charte: postpositus vero in posteriore: capituli aliquod ad inueniendum est accomodatus.

Tabula Libri Primi incipit.

Liber Primus Epilogo premisso de lapsu hominis: agit vniuersaliter de ipsius reparatione per doctrinam et studium philosophie. Deinde vero propter scientiam lingue (que prior omnium comparanda est) agit de quorundam vocabulorum: precipueque latinorum atque grecorum plurimis ignorata significatione. Habet autem liber iste lxviij. capitula.

Epilogus de lapsu et miseria generis humani	Charta	.1
De miserijs huius vite	c.	.1
De duabus malorum radicibus siue malis egritudinibus ignorantia: scilicet et concupiscentia: seu errore et cupiditate	c.	i.
De malis communibus omnium hominum	c.	i.
De his que propria sunt iustorum	c.	i.
De bonis originalibus homini relictis etiam post peccatum	c.	i.
De bonis anime naturalibus	c.	i.
De bonis corporalibus	c.	.2
De inuentione scientiarum que data est homini in remedium	c.	.2
De primis philosophis qui naturam scrutati sunt	c.	.2
De ceteris qui postea philosophiam ad mores composuerunt	c.	2.
De diuersis generibus philosophorum	c.	2.
De diffinitionibus philosophie	c.	2.
De partibus philosophie iuxta Isidorum	c.	2.
Alia diuisio eiusdem iuxta Hugonem	c.	.3
Alia iuxta Michaelem scotum	c.	.3
Iterum de eodem iuxta philosophos	c.	.3
Iterum alia eiusdem diuisio magistralis	c.	.3
De origine scientiarum et primo doctrinalium	c.	3.
De origine phisice et metaphisice	c.	3.
De ordine scientiarum	c.	3.
De via cognoscendi in qualibet arte	c.	3.
Qualiter anima humana per philosophie studium et doctrinam ab ignorantia reparatur	c.	.4
De studio et amore studendi	c.	.4
Quod doctrine cuiuslibet animo studioso aliquatenus impressa sit eiusdem notio	c.	.4
Quod curiosus a studiosi nomine discernendus sit	c.	.4
Quod tria studentibus necessaria sunt	c.	.4
De quinque studij iuuamentis: et primo de humilitate	c.	4.
De quattuor ceteris	c.	4.
De his que studentem impediunt	c.	4.
De his qui studijs inutilibus se occupant	c.	.5
De illis qui artes confundunt	c.	.5
De his qui omnia legere volunt	c.	.5
De his qui legunt vel audiunt ea que statui suo non congruunt	c.	5.
De secularibus litteris ad eruditionem non ad voluptatem legendis	c.	5.
De diuersorum doctorum floribus excerpendis	c.	5.
De magistris audiendis et reuerendis	c.	5.
De his qui ad magisterium accedunt	c.	.6
De his qui hoc officium assecuti iam exequi volunt	c.	.6
De interiori magisterio veritatis	c.	.6
De eruditione puerorum	c.	.6
De libris et actoribus eorum	c.	6.
De diuersis generibus opusculorum	c.	6.
De diuersitate linguarum et idiomatum	c.	6.
De scientia lingue et partibus eius	c.	6.
De vocabilis que incipiunt per a.	c.	.7
De his que incipiunt per b.	c.	7.
De his que incipiunt per c.	c.	7.
De incipientibus per d.	c.	.9
De incipientibus per e.	c.	.9
De incipientibus per f.	c.	9.
De incipientibus per g.	c.	.10
De incipientibus per h.	c.	.10
De incipientibus per i.	c.	.10
De incipientibus per k.	c.	10.
De incipientibus per l.	c.	10.
De incipientibus per m.	c.	.11
De incipientibus per n.	c.	.11
De incipientibus per o.	c.	11.
De incipientibus per p.	c.	.12
De incipientibus per q.	c.	12.
De incipientibus per r.	c.	12.
De incipientibus per s.	c.	.13
De incipientibus per t.	c.	13.
De incipientibus per v.	c.	.14
De incipientibus per x. et y.	c.	14.
De incipientibus per z.	c.	14.

Tabula Libri Secundi.

Liber secundus agit de arte gramatica: que inter sermocionales scientias primum obtinet locum: vtpote ceterarum omnium instrumentum vel etiam fundamentum. Habet autem capitula. cxciij.

De diffinitione et partibus gramatice	c.	.15
De materia eiusdem artis. i. de voce	c.	.15
De differentijs vel speciebus vocis	c.	.15
De littera	c.	.15
De inuentione vel origine litterarum: et primo hebraicarum.	c.	15.
De inuentione grecarum	c.	15.
Qualiter apud grecos omnes littere numerales sunt	c.	15.
De inuentione latinarum	c.	15.
De accidentibus littere	c.	15.
De potestate littere substantiali	c.	.16
De potestate eiusdem accidentali prima	c.	.16
De ceteris quattuor	c.	.16
De syllaba	c.	.16
De speciebus syllabe	c.	.16
De accidentibus syllabe: et primo de accentu.	c.	16.
De regulis accentuum	c.	16.
De ceteris accidentibus syllabe	c.	16.
De pedibus	c.	16.
De dictione	c.	16.
De oratione et partibus eius	c.	.17
De nomine et eius significatione	c.	.17
De accidentibus nomini	c.	.17
De nominibus proprijs	c.	.17
De differentia propriorum nominum et appellatiuorum	c.	17.
De speciebus communibus tam proprijs quam appellatiuis	c.	17.
De nominibus adiectiuis	c.	17.
De nominibus tantum appellatiuis	c.	17.
De patronymicis veris et non veris	c.	17.
De formatione masculinorum et femininorum.	c.	.18
De nominibus possessiuis	c.	.18
De formis possessiuorum assumptis a grecis	c.	.18
De formis proprijs latinorum	c.	.18
De his que desinunt in nus	c.	.18
De nominibus comparatiuis	c.	18.
De formatione comparatiuorum	c.	18.
De comparatiuis deficientibus et abusiuis	c.	18.
De triplici abusione comparatiuorum	c.	18.
De abusiua comparatione vnius ad alium: vel ad superlatiuum	c.	18.

De superlatiuis c .19
De diminutiuis c .19
De formis vel formationibus diminutiuorum c .19
De denominatiuis: et primo de his que terminant in a c .19
De his que terminant in e i o u c .19.
De his que terminantur in l m n c .19.
De his que terminantur in r s c .19.
Item de his que terminantur in s c .20
Adhuc de eodem c .20
De secundo accidente nominis quod est genus c .20
De diuersis terminationibus diuersorum generum secundum ordinem quinque vocalium c .20
De desinentibus in c d l m n c 20.
De desinentibus in r c 20.
De desinentibus in s c 20.
Adhuc de eodem c 20.
De desinentibus in x vel in duas consonantes c 20.
De tertio nominis accidente quod est numerus c 20.
De quarto accidente quod est figura c .21
Adhuc de eodem c .21
De sexto accidente nominis i. de casu c .21
De nominibus casualibus et formis c .21
De formatione genitiuorum secundum terminationes vocalium et mutarum c 21.
De eodem secundum terminationes semiuocalium: et primo in l m n c 21.
Adhuc de eodem secundum terminationem in r c 21.
Adhuc de eodem c 21.
De eodem secundum terminationem in as es is et os c .22
De formatione masculinorum que terminant in us c .22
De formatione ceterorum generum eiusdem terminationis c .22
De formatione desinentium in x vel in duas consonantes c .22
De terminationibus casuum prime declinationis c .22
De terminationibus secunde declinationis c .22
De terminationibus tertie declinationis c 22.
De formatione ablatiui eiusdem c 22.
Adhuc de eodem c 22.
De terminationibus quarte et quinte declinationis c 22.
De verbo et eius significatione c .23
De significatione verbi substantiui c .23
De quatuor causis defectuum in accidentibus verbi et aliarum partium c .23
De causa differentie qua solent quedam taceri: vel contra regulam proferri.
De accidentibus verbi: et primo de genere c .23
De terminatione singulorum generum c 23.
De actiuis et passiuis et eorum constructione cum obliquis c 23.
De neutris et deponentibus eorumque significationibus c 23.
De abusionibus verborum in diuersis generibus c 23.
De secundo accidente verbi i. de tempore c .23
De diuisione eius in tria tempora c .23
De instanti c .23
De temporibus per singulos modos distinctis c .23
De gerundijs
Quod gerundia sunt nomina non verba a. .24
De constructione gerundiorum c 24.
De supinis c 24.
De verbis impersonalibus c 24.
De consignificato temporis in verbo substantiuo et vocatiuo c 24.
De proprio significato verbi substantiui c 24.
De significatione verbi vocatiui c 24.
De cognatione temporum et vocum eorum c .25
De speciali defectu quorundam verborum in quibusdam temporibus c .25
De tertio accidente verbi i. de modo c .25
De numero et ordine modorum c 25.
De quarto accidente quod est species c 25.
De quinto accidente i. de figura c 25.
De sexto accidente i. de coniugatione c 25.
De persona et numero c 25.
De declinatione et inflexione verborum c .26
De formis preteritorum in generali c .26
De formatione preteritorum et supinorum prime coniugationis c .26
De formis eorundem in secunda coniugatione c .26
Adhuc de eodem c .26
De regulis verborum tertie coniugationis que desinunt in io. c. 26.
De ceteris habentibus vocalem ante o c. 26.
De habentibus consonantem ante o c. 26.
Adhuc de eodem c. 26.
Iterum de eodem c .27
De verbis quarte coniugationis c .27
De participio: et vtrum pars orationis per se c. .27
De diffinitione participij c. .27
De origine et formatione participiorum. c. 27.
De accidentibus participij: et primo de genere et casu c. 27.
De tempore participij c. 27.
De significatione numero et figura c 27.
De pronomine et eius significatione c. 27.
De diffinitione et proprietate pronominis c. 27.
De accidentibus pronominis: et primo de specie c. .28
Cur Donatus quis et qualis et quantus putauit esse pronomina: Priscianus autem nomina c. .28
Cur pronomen in tertia persona plures habeat voces quam in ceteris personis c .28
De pronominibus demonstratiuis et relatiuis c. .28
De pronominibus deriuatiuis seu possessiuis c. 28.
De differentijs inter pronomina deriuatiua et primitiua c. 28.
De articulis et articularibus pronominibus c. 28.
De pronominibus in quibus deficit vocatiuus: et in quibus non c. 28.
De secundo pronominis accidente: quod est persona c. .29
De tertio eiusdem accidente i. de genere c. .29
De quarto accidente: quod est figura c. .29
De syllabicis adiectionibus pronominum c. .29
De pronominibus quibus per anastrophen hec prepositio cum postponitur c. 29.
De casu pronominis c. 29.
De quattuor declinationibus pronominis c. 29.
De vnaquaque earum sigillatim c. 29.
De quibusdam vocabulis que putata sunt esse pronomina cum non sint. c. 29.
De prepositione et ratione nominationis eius c. .30
De differentia inter prepositiones et coniunctiones c. .30
De differentia inter prepositiones et aduerbia c. .30
De compositionibus prepositionum c. .30
De accidentibus aduerbiorum c. 30.
De appositionibus prepositionum cum casualibus c. 30.
De multitudine prepositionum apud latinos c. 30.
De diuersis acceptionibus prepositionum c. 30.
De communi significatione prepositionum c. 30.
De proprijs significationibus earum que accusatiuo deseruiunt: et primo de monosyllabis c. .31
Adhuc de eodem c. .31
De dissyllabis que accusatiuo deseruiunt c. .31
Adhuc de eodem c. .31
De monosyllabis ablatiuo deseruientibus c. 31.
Adhuc de eodem c. 31.
De dissyllabis eidem casui deseruientibus c. 31.
De his que vtrique casui deseruiunt: et primo de In c. 31.
De sub et super et subter c. 31.
De prepositionibus inseparabilibus c. 31.
De quibusdam dictionibus compositis c. .32
De aduerbio c. .32
De accidentibus aduerbiorum: et primo de specie c. .32
De formis aduerbiorum: et primo de terminantibus in a c. .32
De puta et quisputas c. .32
De nominibus locorum que ponunt aduerbialiter: et primo de simplicibus c. .32
De nominationibus locorum que fiunt per nomina sanctorum: et de compositis c. 32.
De appellatiuis nominibus que ponunt similiter aduerbialiter c. 32.
De aduerbijs primitiuis que terminant in e correptam c. 32.
De deriuatiuis eiusdem terminationis c. 32.
Collectio regule de aduerbijs deriuatiuis c. 32.
De his aduerbijs que terminant in i.o.u. c. .33

De his que terminant in c l m n c. .33
De his que terminantur in r s t x c. .33
De figura aduerbij c. .33
De aduerbijs localibus c. .33
De ceteris speciebus aduerbiorum c. .33
De aduerbijs equiuocis et ordine aduerbiorum c. 33.
De interiectione c. 33.
De coniunctione c. 33.
De figura et specie coniunctionis c. 33.
Adhuc de quibusdam speciebus coniunctionis c. .34
Adhuc de eodem c. .34
De ordine coniunctionum ceterarumque partium c. .34
De analogia partium c. .34
De constructione partium orationis c. .34
De constructione ad intellectum referenda c. 34.
De orthographia c. 34.
De materia et instrumentis scribendi c. 34.
De pronunciatione c. 34.
De barbarismo et soloecismo c. 34.
De ceteris vitijs grammatice c. 34.
De methaplasmis c. 34.
De schematibus c. 34.
De tropis c. .35
De allegoria et quibusdam alijs figuris c. .35

Tabula Libri tertij.

Liber Tertius agit de Logica et rhetorica et poetica. Habet autem capitula centum triginta unum.

De logica et eius inuentione
De intentione logice c. .35
De partibus logice siue artis sillogistice c. .35
De dyalectica et libris aristotelis c. 35.
De diuisione logice siue dyaletice c. 35.
De isagogis porphirij c. 35.
Opiniones philosophorum et questiones de esse vniuersalium c. 35.
De prima questione. scilicet an sint c. .36
Assertio quod vniuersalia sint in rerum natura c. .36
Utrum vniuersalia corporea sint an incorporea c. .36
Utrum separata sint a singularibus an non c. .36
Utrum vniuersalia sint res an nomina et qualiter tot et non plura c. 36.
De genere et specie c. 36.
De differentia proprio et accidente c. 36.
De predicamentis c. 36.
De predicamento substantie c. 36.
De predicamento quantitatis c. .37
De predicamento ad aliquid c. .37
De predicamento qualitatis c. .37
De multiplici acceptione huius nominis forma c. 37.
De numero et ordine specierum qualitatis et quantitatis c. 37.
de predicamento actionis c. 37.
De predicamento passionis c. .38
De predicamento quando c. .38
De predicamento vbi c. .38
De predicamento situs c. .38
De predicamento habitus c. 38.
De consequentibus predicamenta: et primo de magis et minus c. 38.
De oppositis c. 38.
De hoc quod est prius et simul et de motu c. 38.
De libro perihermenias c. .39
De interpretatione vel significatione c. .39
De vocibus significatiuis ad placitum c. .39
De oratione enunciatiua: que est propositio c. .39
De terminis cathegorice propositionis c. .39
De suppositionibus terminorum c. 39.
De appellationibus c. 39.
De conicantia propositionum in terminis c. 39.
De conuersionibus et equipollentijs c. .40
De propositionibus modalibus c. .40
De lineis earum secundum distinctionem quattuor modorum c. .40
De equiuocatione singulorum modorum c. .40
De questionibus c. .40
De argumentis c. .40
De argumentationibus c. .40
De locis dialecticis c. 40.
De locis intrinsecis et extrinsecis et medijs iuxta themistium c. 40.
De alio modo diuidendi locos secundum alios c. 40.
De oppositis c. 40.
De sillogismis et eorum figuris c. 40.
De quattuor speciebus sillogismi c. .41
De sillogismo demonstratiuo et eius materia c. .41
De hoc quod est de omni per se et vniuersale c. .41
Quod demonstratio fit ex necessarijs et ex proprijs c. .41
De facilitate inueniendi medium: et de numero questionum c. 41.
De sillogismo dialectico c. 41.
De propositionibus et problematibus c. 41.
De diffinitionibus vtriusque prout spectant ad dialecticam c. 41.
De instrumentis habundandi sillogismis: et primo de propositionibus eligendis c. 41.
De consideratione simplicis et multiplicis c. .42
De consideratione diuersitatis et similitudinis c. .42
De considerationibus ad problema de accidente absolute terminandum c. .42
Adhuc de eodem c. .42
De accidente comparato c. .42
De considerationibus ad problema de genere c. 42.
De consideratione ad problema de proprio c. 42.
Adhuc de eodem c. 42.
De diffinitione et eius problemate c. .43
De obscuritate et superfluitate remouenda a diffinitione c. .43
Quod per priora et euidentiora facienda sit diffinitio c. .43
De genere in diffinitione assignando c. .43
De differentijs ibidem apponendis c. 43.
De ceteris considerationibus ad problema diffinitionis c. 43.
Adhuc de eodem c. 43.
Quod eiusdem et diuersi cognitio fit vtilis ad diffinitionem c. 43.
De considerationibus ad problema de eodem et diuerso c. .44
De difficultate construendi diffinitiones c. .44
De arte diuidendi quod et ipsa sit ad diffinitionem necessaria c. .44
De diuisione generis in species c. .44
De diuisione totius in partes c. 44.
De diuisione vocis in significationes c. 44.
De diuisione secundum accidens c. 44.
De cautela opponendi in dialectica et propositum celandi c. 44.
Adhuc de eodem c. 44.
De modo ornandi et explanandi orationem interrogatis c. .45
De modo respondendi c. .45
De oratione vitiosa et manifesta c. .45
De falsitate sillogismi et petitione principij c. .45
De exercitatione dialectica in sillogismis c. 45.
De sophistica disputatione et eius comparatione ad alias c. 45.
De paralogismis et eorum speciebus c. 45.
De equiuocatione et amphibologia c. 45.
De compositione et diuisione c. .46
De accentu et figura dictionis c. .46
De fallacia accidentis et secundum quid et simpliciter c. .46
De ignorantia elenchi et petitione principij et consequente c. .46
De fallacia secundum non causam vt causam: et secundum plures interrogationes vt vnam c. 46.
De solutione paralogismorum c. 46.
De arte rhetorica c. 46.
De oratore et eius institutione c. 46.
De partibus orationis rhetorice c. 46.
De rebus expetendis c. .47
De generibus causarum c. .47
De statibus rhetoricis c. .47
De sillogismis rhetoricis c. .47
De locis rhetoricis c. 47.
Adhuc de eodem c. 47.
De constructione et ornatu orationis rhetorice c. 47.
De arte poetica c. 47.
c. .48

De poetis	c.	.48
De prosa ꝛ metro	c.	.48
De carmine ꝛ eius speciebus	c.	.48
De fabulis fictis ꝛ poeticis	c.	.48
De fabulis Esopi fictis ꝯtra calũniosos ꝛ insidiosos	c.	48.
Itē eiusdē cõtra cupidos ꝛ auaros ꝛ gulosos	c.	48.
Item contra incautos	c.	48.
De figmētis eiusdē ꝯ vane gl'iosos superbos p̄sūptuosos	c.	48.
Contra pusillanimes	c.	48.
Contra arrogantes	c.	48.
Contra contemptores humilium	c.	.49
Contra infideles ꝛ adulatores	c.	.49
Item contra pigros	c.	.49
Itē eiusdē cõtra iactātiā ꝛ ad libertatis cõmēdationē	c.	.49
De mitologia fulgētij ꝛ p̄mo de vita triplici	c.	.49
Itē eiusdē cõtra ebrietatē ꝛ luxuriam ꝛ auaritiam	c.	49.
De libidine ꝛ vsura	c.	49.
De historijs	c.	49.
De sententijs ꝛ figmētis	c.	49.
De figuris verborum	c.	49.
De figuris sententiarum	c.	.50
De posituris ac ceteris notis	c.	.50

¶ Tabula Libri quarti.

Liber quartus incipit agere de practicis siue moralibus scientijs. ꝛ agit de monastica tanq̄ que priorē locū inter has tenet. eo q̄ vitam ꝓpriā vniuscuiusq̄ componere docet. Habet autem. clxxvij. capitula.

De practica scientia ꝛ eius inuentore	c.	.50
De partibus eiusdem	c.	.50
De scientia monastica	c.	.50
De naturali appetitu boni	c.	50.
De rebus expetēdis ꝛ primo de virtute	c.	50.
De partibus honesti ꝛ primo de virtute dicta phoꝝ	c.	50.
De eodem dicta poetarum	c.	50.
Q̄ nobis innata sunt virtutū semina	c.	50.
De quatuor generibus virtutum	c.	.5i
De virtute cõsuetudinali ꝛ q̄ ipsa sit habitus	c.	.5i
Q̄ virtus sit volūtaria tantū nõ coacta dicta phoꝝ	c.	.5i
De eodē dicta poetarum	c.	.5i
Q̄ virtus gratuita sit nõ mercenaria	c.	5i.
Q̄ virtus libera sit ꝛ regina: vitiū seruile: sm̄ phos	c.	5i.
De eodem sm̄ poetas	c.	5i.
Q̄ virtus medij sit inspectrix ꝛ cõseruatrix	c.	5i.
De modo ꝛ difficultate cõsistendi in medio	c.	5i.
De quatuor virtutibus cardinalibus	c.	5i.
De prudētia ꝛ discretione sm̄ phos	c.	.52
De eodem dicta poetarum	c.	.52
De memoria	c.	.52
De intelligentia ꝛ rerum estimatione	c.	.52
De prudenti rerū ponder tione	c.	.52
De prudenti rerum vsu	c.	.52
De prouidentia	c.	52.
De consilio ꝛ deliberatione	c.	52.
De cautela ꝛ circūspectiõe dicta philosophorum	c.	52.
De eodem dicta poetarum	c.	52.
De obseruanda temporis oportunitate	c.	52.
De iusticia	c.	.53
De latria siue religione	c.	.53
De eodem sm̄ poetas	c.	.53
De vitanda superstitione dicta philosophorum	c.	.53
De eodem dicta poetarum	c.	.53
De sacris diebus colendis	c.	53.
De oratione dicta philosophorum	c.	53.
De eadem dicta poetarum	c.	53.
De humilitate	c.	53.
De reuerentia	c.	53.
De obedientia	c.	53.
De pietate	c.	53.
De amore patrie	c.	.54
De humanitate ꝛ mansuetudine	c.	.54
De concordia ꝛ pace dicta philosophorum	c.	54.
De eodem dicta poetarum	c.	54.
De liberalitate dicta philosophorum	c.	54.
De eodem dicta poetarum	c.	54.
Q̄ liberalitas debet esse discreta	c.	54.
Quorum sit dare ꝛ accipere beneficia	c.	54.
Q̄ beneficium debet esse gratuitum	c.	.55
De nõ protrahendo vel negando beneficio	c.	.55
De non repetendo vel improperando beneficio	c.	.55
De gratia beneficijs repetenda	c.	.55
De ingratitudine vitanda	c.	.55
Q̄ non propter quorundam ingratitudinem a beneficijs cessandum est.	c.	55.
De moralitate dicta philosophorum	c.	55.
De eodem dicta poetarum	c.	55.
De fidelitate dicta philosophorum	c.	55.
De eodem dicta poetarum	c.	55.
De veritate	c.	55.
De lege dicta philosophorum	c.	55.
De eodem dicta poetarum	c.	.56
De equitate iudicij dicta philosoporum	c.	.56
De eodem dicta poetarum	c.	.56
De intercessionibus ꝛ aduocationibus	c.	.56
De feneritate	c.	.56
De misericordia ꝛ compassione	c.	.56
De indulgentia	c.	56.
De zelo ꝛ correptione dicta philosophoꝝ	c.	56.
De eodem dicta poetarum	c.	56.
De fortitudine	c.	56.
De magnificentia ꝛ confidentia dicta philosophoꝝ	c.	56.
De eodem dicta poetarum	c.	.57
De pusillanimitate ꝛ vana formidine abijcienda	c.	.57
De strēnuitate laboris ꝛ eius interpolatione	c.	.57
De exercitatione	c.	.57
De militia dicta philosophorum	c.	.57
De eodem dicta poetarum	c.	.57
De patientia dicta philosophorum	c.	.57
De eodem dicta poetarum	c.	57.
De causis patiendi ꝛ tolerandi dicta philosophorum	c.	57.
De eodem dicta poetarum	c.	57.
De tolerantia dicta philosophorum	c.	57.
De eodem dicta poetarum	c.	.58
De constantia siue perseuerantia	c.	.58
De stabilitate animi	c.	.58
De vitanda instabilitate loci	c.	.58
De securitate mentis ꝛ requie	c.	.58
De temperantia	c.	58.
De modestia	c.	58.
De verecundia	c.	58.
De taciturnitate	c.	58.
De moderatione	c.	58.
De maturitate	c.	58.
De abstinentia	c.	.59
De sobrietate dicta philosophorum	c.	.59
De eodem dicta poetarum	c.	.59
De pudicitia	c.	.59
De castitate	c.	.59
De virginitate	c.	59.
De parcitate siue frugalitate	c.	59.
De eodem dicta poetarum	c.	59.
De sufficientia siue paupertate voluntaria dicta philosophorum	c.	59.
De eodem exempla	c.	59.
De eodem dicta poetarum	c.	59.
De vitijs fugiendis	c.	.60
De mala mente ꝛ inculta	c.	.60
De passionibus anime	c.	.60
De amore	c.	.60
De spe	c.	.60
De gaudio	c.	60.

De dolore ⁊ luctu c. 60.
De timore c. 60.
De suspitione c. 60.
De crudelitate scdm philosophos c. 60.
Adhuc de eodem scdm poetas c. 60.
De errore c. .6i
De stultitia c. .6i
De innaturalibus desiderijs scdm philosophos c. .6i
De eodem scdm poetas c. .6i
De ceco amore sui c. .6i
De superbia c. .6i
De temeritate c. 6i.
De presumptione c. 6i.
De ambitione dicta philosophorum c. 6i.
De eodem dicta poetarum c. 6i.
De principatu vel honore recusando c. 6i.
De inani gloria c. 6i.
De hypocrisi c. .62
De inuidia dicta philosophorum c. .62
De eodem dicta poetarum c. .62
De malitia c. .62
De iracundia dicta philosophorum c. 62.
De eodem dicta poetarum c. 62.
De odio ⁊ discordia c. 62.
De crudelitate dicta philosophorum c. 62.
De eodem dicta poetarum c. 62.
De impatiētia ⁊ tristitia c. .63
De luctu pro rerum vel amicorum amissione c. .63
De fictis lachrymis ⁊ ioco c. .63
De pigritia ⁊ somnolentia c. .63
De ociositate c. .63
De accidia ⁊ desperatione c. .63
De auaritia dicta philosophorum c. 63.
De eodem dicta poetarum c. 63.
De cupiditate dicta philosophorum c. 63.
De eodem dicta poetarum c. 63.
De acceptione ⁊ contemptu numerum c. .64
De rapina ⁊ fraude ⁊ vsura dicta philosophorum c. .64
De eodem dicta poetarum c. .64
De voluptate carnis c. .64
De eodem c. .64
De vita delitiosa dicta philosophorum c. 64.
De eodem dicta poetarum c. 64.
De vitio gule dicta philosophorum c. 64.
De eodem dicta poetarum c. 64.
De ebrietate dicta philosophorum c. 64.
De eodem dicta poetarum c. .65
De inepta letitia c. .65
De luxuria dicta philosophorum c. .65
De eodem dicta poetarum c. .65
De adulterio ⁊ sodomia c. .65
De fomentis luxurie c. .65
De effectibus luxurie c. .65
De vitijs lingue. ⁊ primo de mendacio ac periurio c. 65.
De eodem c. 65.
De adulatione c. 65.
Adhuc de eodem c. 65.
De detractione c. 65.
De garrulitate ⁊ turpiloquio c. .66
De contentione c. .66
De procacitate ⁊ irrisione ⁊ contumelia c. .66
De maledictione c. .66
De ostentatione c. .66
De iactantia c. .66
De vitijs oculorum c. 66.
De signis exterioribus interioris mentis habitus c. 66.

Tabula Libri quinti.

Liber quintus adhuc agit

de monastica sciētia. ⁊ est quasi cōplemētū quinti libri. In illo namq3 generaliter agitur de moribus vel habitibus bonis et malis id est de virtutibus ⁊ vitijs. In hoc autē primo quidem describunt particulariter mores hominū cuiusq3 conditionis ac sexus ⁊ etatis. Postmodū autē in vniuersali de bona ⁊ mala hominū vita. De eloquētia quoq3 ⁊ gl'ia ⁊ amicitia ac reb⁹ ceteris iuxta Tull. expetendis. Habet autē capitula .cxxxiiij.

De bonis moribus principum ⁊ magnatum
De clementia principum c. 66.
De moderatione ⁊ patientia eoꝝ c. .67
De vitijs principum dicta philosophorum c. .67
De eodem dicta poetarum c. .67
Q, exemplis principū formant mores subditoꝝ c. .67
De lateribus principum ac magnatum c. .67
De moribus seruorum dicta philosophorum c. 67.
De eodem dicta poetarum c. 67.
De moribus feminarum dicta philosophorum c. 67.
De eodem dicta poetarum c. 67.
De moribus puerorum c. 67.
De moribus iuuenū c. 67.
De moribus senū c. 67.
De multiplicatione iniquitatis in seculo dicta ph'oꝝ c. .68
De eodem dicta poetarum c. .68
De noxia libertate vel licentia peccandi c. .68
De excusatione vel defensione peccati c. 68.
De vitijs virtutum speciem pretendentibus c. 68.
De quorundam pessimis moribus c. 68.
De peccatis leuioribus c. 68.
De agenda penitentia c. 68.
De penitentia vel bona vita non differenda c. 68.
De bonis initijs ⁊ difficultate incipiendi c. .69
De vitijs extirpandis aut subigendis c. .69
De prauis moribus reprimendis c. .69
De regimine corporis c. .69
De regimine animi c. .69
De regimine lingue c. 69.
De vnitate ⁊ concordia totius vite c. 69.
De bonitate ac sinceritate vite dicta philosophoꝝ c. 69.
De eodem dicta poetarum c. 69.
De moderamine vite quorundam antiquoꝝ c. 69.
De tribus generib⁹ vite scdm ph'os ⁊ poetas c. 69.
De interioribus vite proprie testibus obseruandis c. 69.
De testibus forinsecus adhibendis c. .70
De exemplis ab alijs accipiendis c. .70
De vita sociali dicta philosophorum c. .70
De eodem dicta poetarum c. .70
De officijs administrandis c. .70
De repetendo secreto mentis c. 70.
De vicissitudine quietis ⁊ actionis c. 70.
De consuetudine ⁊ vsu c. 70.
De studijs ⁊ meditatione c. 70.
De docilitate dicta philosophoꝝ c. 70.
De eodem dicta poetarum c. .7i
De eligendo doctore c. .7i
De puerorum instructione c. .7i
De curiositate sciendi c. .7i
De eloquentia dicta philosophorum c. 7i.
De eodem dicta poetarum c. 7i.
De quorundam pulchra sed mortifera facundia c. 7i.
De gratia docendi c. 7i.
De forma ⁊ modo docendi c. 7i.
De eodem c. 7i.
De doctoribus male viuentibus c. .72
De peritia vel industria scribendi c. .72
De sapientia c. .72
Q, stultus nihil habet: sapientis vo sunt omnia c. .72
De cognitione sui vel ignorantia c. .72
De purgatione mentis ad inquisitionem seu cognitionē veritatis c. 72.
De eodem scdm poetas c. 72.
De spectaculis nature c. 72.
De cōteplatione celestiū ac diuinoꝝ dicta philosophoꝝ c. 72.

De eodem dicta poetarum c. 72.
De quiete contemplantium c. .73
De gloria ⁊ fama sm philosophos c. .73
De eodem sm poetas c. .73
De laude sm philosophos c. .73
De eodem sm poetas c. .73
De dignitate c. .73
De amplitudine divitiarum c. .73.
De vanitate ⁊ incertitudine divitiarum c. 73.
De incommodis divitiarum sm philosophos c. 73.
De eodem sm poetas c. 73.
Q divitie nõ sunt homini bona ppria sed aliena c. 73.
De divitijs contemnendis c. 73.
De bono paupertatis sm philosophos c. .74
De eodem sm poetas c. .74
De securitate eiusdem sm philosophos c. .74
De eodem sm poetas c. .74
De amicitia c. .74
De utilitate ⁊ iocunditate amicitie c. .74
De fidelitate ⁊ constantia amicitie c. 74.
Quid pro amico faciendũ sit ⁊ quid non c. 74.
Q amicitia vera nisi inter bonos nõ fit c. 74.
De cõcordia ⁊ communitate amicorum c. 74.
De fomentis amicitie c. 74.
De impedimentis amicitie c. .75
De amicis fortune sm philosophos c. .75
De eodẽ sm poetas c. .75
De perniciosis ac fictis amicis c. .75
De amicitia cum malis inita potius dissoluenda q̃ abrũpenda c. .75
De utili vel utilitate c. .75
De publica utilitate querenda potius q̃ privata c. 75.
De utilitate privata: ⁊ primo de incolumitate c. 75.
De eodem c. 75.
De corporis pulchritudine sm philosophos c. 75.
De eodem sm poetas c. 75.
De iuvenili etate c. 75.
De senili etate ⁊ bono senectutis c. .76
De incommodis senectutis c. .76
De remedijs senectutis c. .76
De brevitate huius vite ⁊ labilitate c. .76
De multiplici miseria huius vite dicta philosophorum c. .76
Item de eodem dicta poetarum c. 76.
De infelicitate anime degentis in hoc mortali corpore sm philosophos c. 76.
De eodem sm poetas c. 76.
De tedio huius vite c. 76.
Q non sit ad mortẽ recurrẽdũ p fastidio vite sm phos c. 76.
De eodem sm poetas c. 76.
De necessitate moriendi c. 76.
De preparatione sui contra mortem c. .77
De contemptu mortis sm philosophos c. .77
De eodem sm poetas c. .77
De bona morte appetenda c. .77
De compendio mortis c. .77
De equitate mortis c. .77
De potentia c. 77.
De fortuna c. 77.
De ambiguitate fortune sm philosophos c. 77.
De eodem sm poetas c. 77.
De mutabilitate eiusdem c. 77.
De adversitate fortune c. .78
De prosperitate c. .78
De falsa felicitate c. .78
De vera miseria c. .78
De contemptu seculi dicta philosophorum c. .78
Exempla eorum de eodem c. .78
De eodem dicta poetarum c. 78.
De presenti iustorum felicitate c. 78.
De spe immortalitatis future c. 78.
De desiderio vite perpetue sm pphilosophos c. 78.
De eadem sm poetas c. 78.

Liber sextus agit de scientia echonomica: q̃ merito secundũ locũ a monastica tenet: q2 familiã ppriã regere req̃ familiarẽ sive domesticam administrare docet. Habet autẽ capitula .cxlix.

De scientia echonomica c. 78.
De domo viri illustris ab ipso ornãda ⁊ illustrãda c. 78.
De bona uxore amplectẽda: malaq3 cauẽda c. .79
Utrũ sapienti expediat nubere c. .79
De incõmodis nuptiarũ c. .79
Adhuc de eodem c. .79
De imoderato uxoris amore c. 79.
De mutua parentũ ⁊ filiorum exhibitione c. 79.
De educatione filiorum c. 79.
De beneficijs ⁊ emẽdatione propinquorum c. 79.
De mutua vicissitudine dñorum atq3 servorum c. 79.
De regimine servorum. c. 79.
De servanda pace domesticorum c. .80
De electione vel acquisitione amicorum c. .80
De administratione rerum domesticarum c. .80
De habitaculis construendis c. .80
De situ ⁊ forma edificiorum c. 80.
De pavimentis eorum c. 80.
De parietibus ⁊ tecturis c. 80.
De cisternis ⁊ piscinis extruendis c. 80.
De cellis vinarijs ⁊ olearijs c. 80.
De horreis c. 80.
De stabulis ⁊ corte ⁊ aviarijs c. .81
De columbarijs ⁊ turdorũ ac turturũ cubiculis c. .81
De gallinis educandis c. .81
De fasianis nutriendis c. .81
De anseribus c. .81
De pavonibus c. .81
De area struenda c. .81
De balneis ⁊ pistrino c. 81.
De fenili ⁊ sterquilinio c. 81.
De hortis ⁊ pomerijs c. 81.
De hortorum partib⁹ ⁊ areolis ⁊ serẽdi temporibus c. 81.
De nocumentis hortorum ⁊ remedijs c. 81.
De quibusdam noxijs animalib⁹ exterminãdis c. 81.
De apibus emẽdis ⁊ collocãdis ac nutriendis c. 81.
De nocumentis eorum removendis c. .82
De agris eligendis atq3 colendis c. .82
De salubritate aeris ⁊ aque: ⁊ que ibi considerãda c. .82
De terre fecunditate exploranda c. .82
De rustici operis industria c. .82
De seminibus collocandis c. .82
De oleis ac ceteris arboribus excolendis c. .82
De vitibus plantandis atq3 colendis c. 82.
De his q̃ circa rem domesticã agẽda sunt in ianuario c. 82.
De agris eodem mense proscindendis c. 82.
De lactucis serendis ⁊ caule ⁊ allio c. 82.
De frugibus seminãdis ⁊ sarculandis c. 82.
De vitibus ablaqueandis ⁊ pastinandis c. 82.
De solo congruente pangendis vineis c. 82.
De amigdalo serenda vel plantanda c. .83
De eadem excolenda vel inserenda c. .83
De nuce similiter excolenda c. .83
De his que agenda sunt in februario c. .83
De vitibus eodem mense ponendis vel plantandis c. .83
De arbustis vel arboribus vitiferis c. .83
De vineis cõmunibus putandis c. 83.
De putandis arbustis c. 83.
De novellarũ vitiũ putatione ⁊ veterũ propagatione c. 83.
De vite tyriaca ⁊ illa que nimis est lachrymosa c. 83.
De vite q̃ ppomata facit: ⁊ illa q̃ varios botriones pducit c. 83.
De uva sine granis c. 83.
De insitionibus eodẽ mense faciendis c. 83.
Adhuc de duobus generibus insitionis c. .84

De olivetis instituendis c. 84
Adhuc de eodem c. 84
De arboribus pomiferis c. 84
De piris serẽdis ꝛ excolẽdis c. 84
De piris īserẽdis ꝛ remediãdis ac fructib⁹ eoꝝ ꝯseruãdis c. 84
De melis serẽdis ꝛ excolẽdis c. 84
De fructibus earũ custodiendis c. 84
De moris serendis ꝛ excolẽdis c. 84
De siliquis ꝛ auellanis ꝛ arboribus ceteris c. 84
De rosarijs conserendis ꝛ lilijs ꝛ cannis c. 84
De sepibus hortorum seminãdis ꝛ herbis hortolanis c. 84
De caule ꝛ alijs quibusdã oleribus c. 84
De porro ꝛ quibusdam alijs c. 84
De porcis eodem mense educandis c. 85
De his que in martio sunt agenda c. 85
De vineis eodẽ mense putãdis ꝛ inserendis c. 85
De vineis nouellis ac veteranis ꝛ egris ac lesis c. 85
De satione hortorum: ꝛ primo de carduis c. 85
De cucumere ꝛ cucurbita c. 85
De allio ꝛ cepula ꝛ oleribus ceteris c. 85
De arbore mali punici excolẽda c. 85
De eadem remedianda c. 85
De malis punicis cõseruãdis ꝛ vino cõficiẽdo in eis c. 85
De arbore citrina ꝛ piro ac ceteris c. 85
De mespilis serẽdis ꝛ excolẽdis c. 85
De ficu plantanda c. 86
De eadem excolenda ꝛ inserenda c. 86
De eadem purgãda ꝛ remedianda c. 86
De ficis eligẽdis ꝛ cõseruandis c. 86
De bobus eodem mense cõparãdis ꝛ eligẽdis c. 86
De eisdẽ edomandis ꝛ iugo preparandis c. 86
De tauris ꝛ vaccis ad copulã preparãdis c. 86
De equis ad copulam admittendis c. 86
De conceptu equarum ꝛ pullis earum c. 86
De mulis educandis ꝛ asinis c. 86
De morbis apum eodẽ mẽse remediandis c. 86
De leguminibus ꝛ oleribus in aprili seminãdis c. 86
De arboribus eodẽ mense excolẽdis c. 87
De vitulis in eo nutriendis ꝛ ouibus tondendis ꝛ apibus inuestigandis c. 87
De his que agẽda sunt in maio c. 87
De nouellis vitibus excolẽdis. ꝛ noualibus apiendis c. 87
De vitulis hoc mense castrãdis c. 87
De tondẽdis ouibus ꝛ caseo faciẽdo ꝛ apib⁹ purgãdis c. 87
De his que in agro agenda sunt in iunio c. 87
De his que tunc in arboribus sunt agenda c. 87
De aerea preparanda ꝛ messe triturãda c. 87
De legẽdo ꝛ conficiendo melle vel cera c. 87
De examinibus apum custodiẽdis c. 87
De aluearijs supplendis c. 87
De his que agenda sunt in iulio c. 88
De tauris ꝛ arietibus ad coitũ admittẽdis c. 88
De his que in augusto sint agenda c. 88
De vena aque inuestiganda c. 88
De puteo fodiendo ꝛ aqua probanda c. 88
De aqueductu faciendo c. 88
De agris in septembri arandis ꝛ stercorãdis c. 88
De frugibus ac leguminibus seminandis c. 88
De hortis vel oleribus conserendis c. 88
De pratis nouellis formãdis ꝛ veteribus excolẽdis c. 88
De vindemijs celebrãdis ꝛ diamoron cõficiendo c. 88
De vindemia octobris ꝛ vuapassa. c. 88
De musto ꝛ vino c. 88
De vino condiendo c. 89
De vitibus eodẽ mense ponẽdis ꝛ excolẽdis c. 89
De oliuetis instituendis ꝛ oleis ꝛ oleis exprimẽdis c. 89
De palmis cõserẽdis ꝛ arboribus ceteris c. 89
De ceraso ꝛ fructibus eius c. 89
De ortis eodem mense conserẽdis c. 89
De frugibus seminãdis ꝛ aluearijs apum castrandis c. 89
De frugibus ꝛ leguminibus in nouembri seminãdis c. 89
De pratis ꝛ hortis ꝛ rosarijs instituendis. c. 89
De vitibus eodem mense excolendis c. 89
De persicis plantãdis: ꝛ eoꝝ fructib⁹ obseruãdis c. 89
De pino ꝛ nucibus eius c. 89
De pruno ꝛ fructibus eius c. 89
De castanea plantanda vel seminanda c. 90
De eadem excolenda ꝛ fructibus eius conseruandis c. 90
De olea ꝛ arboribus ceteris c. 90
De oleis conficiendis ꝛ purgandis c. 90
De apibus nutriendis ꝛ aluearijs purgandis c. 90
De agnis eodem mense educandis c. 90
De ouibus pascendis c. 90
De hircis ad capras admittendis c. 90
De glande legẽda ꝛ materia ad fabricã cedenda c. 90
De his que agenda sunt in decembri c. 90

¶ Tabula Libri Septimi.

Liber septimus incipit agere de politica: q̃ ptinet ad regimẽ ciuitatũ. Agit itaq; de ciuitatib⁹ earũq; rectorib⁹: ꝛ etiam de legib⁹: ac de iure multiplici: de p̃sonis publicis ꝛ priuatis: de reb⁹ quoq; sacris ꝛ non sacris. Et habet capitula .clij.

De scientia politica c. 90
Qualit̃ ethica ꝛ echonomica ordinãt̃ ad politicã c. 90
Q. ali⁹ sit politice finis apud fideles: ꝛ ali⁹ apud īfideles c. 91
De materia politice c. 91
De partibus eiusdem c. 91
De ciuitate ꝛ ciuibus c. 91
De republica c. 91
De corpore reipublice: ꝛ primo de capite .i. principe c. 91
De his qui post reges rempublicam reperunt. c. 91
De senatoribus c. 91
De prefectis ꝛ publicis officialibus c. 91
De ducibus ꝛ militibus c. 92
De castris c. 92
De mercẽnarijs ꝛ colonis ac seruis c. 92
De electione principis c. 92
De institutione morũ principis c. 92
De studio eius vel sapientia c. 92
De humilitate eius ac pietate c. 92
De premio regalis iustitie c. 92
De reuerentia dei ꝛ cultu sui c. 93
De officialium disciplina c. 93
De munerũ acceptoribus c. 93
De publicis exactoribus c. 93
De electione militum c. 93
De regimine eorum c. 93
Q. non sit peccatum recte militare c. 93
De recta intentione ꝛ obedientia militantium c. 93
De bello iusto c. 93
De propulsanda iniuria sociorum c. 93
De affectu mutuo principis ꝛ subditorum c. 94
De distinctione potestatis principũ ꝛ pontificũ c. 94
De preeminẽtia potestatis pontificum c. 94
Q. decreta põtificũ p̃ferẽda sint legib⁹ impatoꝝ c. 94
De legibus ꝛ effectu ꝛ effectu ꝛ qualitate earum c. 94
De institutionibus earum c. 94
De primis actoribus legum c. 94
De iure vniuersali c. 94
De speciebus iuris c. 94
De ortu iuris triplicis c. 95
De differentia eorum ꝛ ordine dignitatis c. 95
De iure naturali c. 95
De iure positiuo c. 95
De iure ciuili c. 95
De ortu iuris ciuilis lacedemone. s. ꝛ athenis c. 95
De ortu ꝛ incremento iuris apud romanos c. 95
De iure quiritio .i. romano ꝛ partibus eius c. 95
De iure canonico c. 95
De ortu eiusdem ꝛ compilationibus decretorum c. 95
De cõpilatiõib⁹ extrauagãtiũ ꝛ abbreuiatiõe earũ c. 96

De concordantia canonum c. .96
De rescriptis c. .96
De priuilegijs c. .96
De effectu priuilegiorū ⁊ excessibus priuilegiatorū c. .96
De principijs vtriusq; iuris cōibus ⁊ proprijs c. 96.
De interpretatione iuris canonici vel ciuilis c. .97
De solutionibus cōtrarietatū iuris c. .97
De iure nō scripto qđ est mos vel cōsuetudo c. .97
De cōsuetudine bonā seruanda: ⁊ mala abolēda c. 97.
De vigore cōsuetudinis contra legem scriptam c. 97.
De ꝑsonis publicis secularibus ⁊ ecclesiasticis c. 97.
Qualiter ad illas iura pertineant c. 97.
De quarundā ꝑsonarum publicarum officijs c. .98
De iudicibus ordinarijs c. .98
De moderatione iudicis c. .98
De iudicibus delegatis c. .98
De singularitate ⁊ pluralitate eorum c. 98.
De expiratione iurisditionis c. 98.
De subdelegatis c. 98.
De assessoribus c. .99
De aduocatis vel patronis c. .99
Qui pro quibus aduocare possint c. .99
De procuratoribus c. .99
Item de eodem c. 99.
De arbitris c. 99.
Iterum de eodem c. 99.
De delegato ⁊ eius officio c. 99.
De personis priuatis c. .100
De seruis ⁊ ancillis c. .100
De ingenuis c. .100
De libertis ⁊ libertinis c. .100
De filijs legitimis ⁊ illegitimis c. .100
De filijs adoptiuis c. .100
De patribus ⁊ auis ⁊ nepotibus c. 100.
De cognatis ⁊ affinibus c. 100.
De heredibus c. 100.
De ꝑsonis legitimis ad hereditatem admittendis c. 100.
De tutoribus pupillorum ⁊ curatoribus c. 100.
De rebus ad quas spectat ius c. 100.
De rebus sacris c. 100.
De eodem c. .101
De rebus publicis ⁊ cōmunibus c. .101
De reb⁹ vniuersitatis singulorꝫ ⁊ his q̄ sūt ex̄ primoniū c. .101
De rebus q̄ nulli⁹ sūt ⁊ occupanti cōcesse sunt c. .101
Adhuc de eodem c. 101.
De rebus incorporalibus: ⁊ pmo de hereditate c. 101.
De vsufructu ⁊ vsu c. 101.
De seruitutibus prediorū c. 101.
De seruitutibus prediorum vrbanorum ⁊ rusticorum c. 101.
De iure patronatus c. .102
De eius acquisitione ⁊ debito ⁊ translatione c. .102
De bonorum possessione c. .102
De vsucapione c. .102
De prescriptione c. 102.
Iterum de eodem c. 102.
De interruptiōe ꝑscriptiōis: ⁊ eius effectu ⁊ ꝓbatione c. 102.
De obligatione c. 102.
De pacto ⁊ cōuentione c. .103
De speciebus pacti c. .103
De differentia pacti promissionis obligationis contract⁹ ⁊ actionis c. .103
De obligatione que cōtrahitur re ⁊ pzimo de mutuo c. .103
De commodato c. 103.
De precario c. 103.
De deposito c. 103.
De natura depositi ⁊ fide c. 103.
De pignore c. 103.
De rebus pignorādis ⁊ restitutione pignoris c. .104
De obligatiōe q̄ verbis cōtrahit: id est de stipulatiōe c. .104
De generibus stipulationū c. .104
Item de eodem c. .104
De obligatione sacramēti ⁊ eius absolutione c. 104.
Item de eodem c. 104.
De temerario coniugum iuramento c. 104.
De iuramento illicito non seruando c. 104.
De tribus comitibus iuramenti c. .105
De fraude iuramenti c. .105
De fideiussione c. .105
De eodem c. .105
De debiti solutione c. 105.
De donatione c. 105.
Quis quid ⁊ qualiter possit donare c. 105.
De testamentis c. 105.
De testibus ⁊ instrumētis testamentorum c. .106
De confirmatione ⁊ executione testamentorum c. .106
De his qui non possunt facere testamentum c. .106
De testamentis clericorum c. .106
De successione ab intestato c. 106.
De obligatione que litteris contrahitur c. 106.
De illa que contrahitur consensu c. 106.
De emptione ⁊ venditione c. 106.
Adhuc de eodem c. 106.
De delicto vel errore venditionē irritante c. .107
De rerum permutatione c. .107
De locatione ⁊ conductione c. .107
De eodem c. .107
De infeudatione c. 107.
De feudi acquisitione ⁊ amissione c. 107.
De obligatione contracta per societatem c. 107.
De obligatione contracta per mandatum c. 107.
De negocijs gerendis c. 107.
De obligationibus que nascuntur ex quasi contractu c. .108
De obligationibus que nascuntur ex delicto c. .108
De obligationibus que nascuntur ex quasi delicto c. .108

¶ Tabula Libri Octaui.

Liber octauus agit de actionib⁹: siue de illa parte iuris que pertinet ad actiones. Cōtinet ergo ꝓcessum causarū ac litiū: ⁊ ordinē iudiciarium. Habet autē liber iste .cxxx. capitula.

De causis ⁊ litibus c. .108
De eodem c. .108
De actionibus c. .108
De speciebus actionū c. 108.
Iterum de eodem c. 108.
De speciali in rem actione c. .109
De translatione c. .109
De arbitrio vel compromissione c. .109
Item de eodem fm leges c. .109
De iurisdictione c. 109.
De iudicio ⁊ processu vel forma iudicij c. 109.
De foro competenti c. 109.
Item de eodem c. .110
De in ius vocatione ⁊ citatione c. .110
De iudicis recusatione c. .110
Item de eodem c. 110.
De alienatione rei litigiose c. 110.
De rei confessione c. 110.
De libelli oblatione c. .111
De spoliatorum restitutione c. .111
Q̄ cuncꝫ facienda sit ante litem c. .111
Utrū pēdēte lite diuortij mulier viro restituēda sit. c. .111
De iudicijs prestandis post restitutionē c. 111.
De mutuis petitionibus vel reconuētionib⁹ c. 111.
De ordine cognitionū ī diuersis q̄ōnib⁹ siue petitiōib⁹ c. 111.
De plus iusto petentibus c. 111.
De minus petentibus vel in petendo errantibus c. .112
De questione vel causa possessionis ⁊ proprietatis c. .112
Q̄ omnibus liceat debita repetere c. .112
De exceptionibus c. .112
De his que vi vel metus causa fiunt c. .112
Item de eodem c. .112

De restitutione rerū que per vim vel metū extorte sunt. c. 112.
De dolo malo. c. 112.
De ignorantia vel errore. c. 113
De differentiis ignorantie iuris. c. 113
De his que fiunt mente alienata. c. 113
De contumacia. c. 113
De mittendo in possessionem causa rei seruande. c. 113.
De litigiose rei sequestratione. c. 113.
Q, nihil innouandum sit lite pendente. c. 113.
De litis contestatione. c. 113.
De non procedendo ante litem contestatam. c. 113.
De absentatione partium post litem contestatam. c. 114
De dilationibus. c. 114
De ferijs siue vacationibus. c. 114
De treuga & pace. c. 114
De satisdatione. c. 114.
De iuramento calumnie. c. 114.
De eodem. c. 114.
De positionibus & probationibus. c. 114.
De probatione negatiue. c. 115
Cui probationi instandum sit cum due sibi obuiant. c. 115
De testibus eligendis. c. 115
De testium productione. c. 115
De his qui a testimonio repelluntur. c. 115
De eodem. c. 115.
De infamibus repellendi. c. 115.
De numero testium legitimo. c. 115.
De variatione attestationum. c. 115.
De receptione testium in causa matrimonij. c. 116
De coactione testium. c. 116
De fide instrumentorum. c. 116
De presumptionibus. c. 116
De iureiurando. c. 116.
De exceptionibus contra testes. c. 116.
De diffinitione & proprietate exceptionis. c. 116.
De speciebus exceptionis. c. 116.
De sententia diffinitiua. c. 117
De quadruplici sententia. c. 117
De sententia excommunicationis. c. 117
De timenda sententia pastoris. c. 117
Q, non semper iniuste sententie parendum sit. c. 117
Quando parendum sit iniuste sententie. c. 117.
Q, iniqua sententia sustinentem non ledit. c. 117.
De appellationis remedio. c. 117.
De his quibus & a quibus appellare licet. c. 117.
De appellatione ad papam. c. 118
De temporibus appellationis faciende & prosequende. c. 118
De forma appellationis. c. 118
De prosecutione eiusdem. c. 118
Item de eodem. c. 118.
De officio appellantis & appellati. c. 118.
De effectu appellationis. c. 118.
De appellationibus friuolis & non necessarijs. c. 118.
De casibus in quibus appellare prohibetur. c. 119
Quando appellare liceat etiam appellatione remota. c. 119
De sententie confirmatione c. 119
De re iudicata. c. 119
De sententie executione. c. 119.
De in integrum restitutione. c. 119.
Item de eodem. c. 119.
Q, & hi qui causam iniustā fouerunt tenent̄ restituere. c. 119.
De causis criminalibus. c. 119.
De quinqȝ modis accusandi vel agendi de crimine. c. 120
De infamatione. c. 120
De denunciatione. c. 120
De publica fama clamante. c. 120
De inquisitione. c. 120
De legitima purgatione. c. 120
De purgationis vulgaris reprobatione. c. 120.
De duelli prohibitione. c. 120.
De solenni accusatione. c. 120.
Q, nullus sit condemnandus nisi iudiciario ordine. c. 121
Q, autem crimina manifesta non indigent accusatione. c. 121
De criminosi ad causam vocatione. c. 121
De his qui repelluntur ab accusatione. c. 121
Utrum minoribus maiores liceat accusare. c. 121
De modo accusationis & ordine. c. 121.
De criminosi confessione. c. 121.
De accusatorum calumnia & temeritate. c. 121.
De his qui deficiunt in accusationis prosecutione. c. 121.
De deficientibus in primi capituli probatione. c. 122
De obiectione criminis in modum exceptionis. c. 122
De vitio collusionis. c. 122
De conscientia iudicis. c. 122
De causis suspēdēde odēnatōis & differentie executōis. c. 122
De absolutione accusati a crimine. c. 122
De verborum significatione. c. 122.
De penis canonicis & legalibus. c. 122.
De speciebus penarum legalium. c. 122.
De ignominiosa missione & capitis diminutione. c. 122.
De iudicijs criminum publicis sm̄ leges. c. 122.
Item de eodem. c. 123
Q, non solum opus sed etiam voluntas aut consilium in criminibus sit puniendum. c. 123
De penarum legalium moderatione. c. 123
De temperanda quoqȝ iuris canonici seueritate. c. 123.
De his que excusant aliquos a pena. c. 123.
An aliquis puniendus sit sine culpa sua. c. 123.
De ordine penarum. c. 123.

¶ Tabula libri noni.

Liber nonus agit de criminibus siue de iudicijs criminum que committuntur in deum. sm̄ q̄ pertinent ad vtrūqȝ forum seculare videlicet & ecclesiasticum. Habet autem capitula. clx.

De criminibus. c. 124
De crimine symonie. c. 124
De spirituali & annexo spirituali. c. 124
De illa specie symonie que per munus a manu cōmittit̄. c. 124.
Item de eodem. c. 124.
De illa que fit per obsequium corporale. c. 124.
De illa que per obsequium spirituale missarum. c. 124.
De illa que in benedictione nubentium. c. 125
De illa que in exequijs defunctorum. c. 125
De illa que per preces cōmittitur. c. 125
De illa proprie que committitur in ordinationibus. c. 125
De eodem. c. 125
De ordinatis a symoniaco. c. 125.
De illa que in consecrationibus & rebus sacris. c. 125.
De illa que in rebus ecclesiasticis spirituali annexis. c. 125.
De illa que in electionibus. c. 126
De illa que in redimendis vexationibus. c. 126
De illa que in beneficijs. c. 126
De illa que in prebendis recipiendis. c. 126
De illa que in prebendis de nouo constitutis. c. 126.
De symonia que committitur ab episcopis in beneficiorū prouentibus retinendis. c. 126.
De illa que in receptione confraternitatis. c. 126.
De illa que in ingressu religionis. c. 126
De conditionibus symoniacis. c. 127
De sana forma recipiendi in pauperibus monasterijs. c. 127
De his qui prioratus emunt vel redimunt. c. 127
De illa que fit in commissione iurisdictionis. c. 127.
De illa que fit in emptione iuris spiritualis. c. 127.
De illa que committitur in doctrina. c. 127.
De mediatoribus symonie. c. 127.
De labe criminis huius & eius detestatione. c. 128
De accusatione symoniaci. c. 128
De pena symoniaci. c. 128
De renunciatione beneficij symoniace recepti. c. 128
De pecunia symoniace recepta. c. 128.

De perfidia iudaica. c. 128.
Qualiter inter christianos iudei collocandi sunt. c. 128.
De saracenis. c. 128.
De cohabitatiõe vel cõmunione fidelium cum vtrisq;. c. 129
De attractione eorum ad fidem. c. 129
De paruulis eorundem. c. 129
De seruis eorum. c. 129
De crimine hereseos. c. 129.
De conuenticulis et predicationibus hereticorum. c. 129.
De pena hereticorum. c. 129.
De eodem. c. 129.
De direptione bonorum eorum. c. 130
De eodem. c. 130
De diuersis generibus hereticorum. c. 130
De eodem. c. 130
De eodem. c. 130
De hereticis extirpandis. c. 130.
De fautoribus eorum. c. 130.
De his qui eos extirpare negligunt. c. 130.
De scismaticis. c. 130.
De pena scismatici. c. 130.
De crimine apostasie. c. 131
De apostasia perfidie. c. 131
De apostasia inobedientie. c. 131
De apostasia irregularitatis monachorum. c. 131.
De apostasia irregularitatis clericorum. c. 131
Adhuc de eodem. c. 131.
Iterum de eodem. c. 131.
De eodem. c. 131.
De eodem. c. 131.
De pena apostate. c. 131.
De transgressione voti. c. 131.
De fractione voti simplicis et solẽnis. c. 132
Probabilis opinio de solẽnizatione voti. c. 132
Q; vota possint redimi vel commutari. c. 132
De arbitrio superioris in votis commutandis. c. 132
De redemptione voti terre sancte. c. 132.
De eodem. c. 132.
De votorum irritatione. c. 132.
De votis monachorum. c. 132.
De his qui voto religionis non tenentur. c. 133
De his qui ad votum seruandum iure compelluntur. c. 133
De eodem. c. 133
Qualiter monacho liceat ad artiorẽ regulã trãsire. c. 133
De transeuntium et fugitiuorum reuocatione. c. 133.
De votis episcoporum et seruorum. c. 133.
De votis impuberum. c. 133.
Adhuc de eodem. c. 133.
Iterum de eodem. c. 133.
De votis coniugum. c. 133.
De eodem. c. 134
Adhuc de eodem. c. 134
Item de eodem. c. 134
Item de eodem. c. 134
De eodem. c. 134.
Adhuc de eodem. c. 134.
De eodem. c. 134.
De mendacio et eius speciebus. c. 135.
De mendacijs mortalibus et venialibus. c. 135
Utrum mentiendum sit pro saluãda vita alicuius. c. 135
De crimine periurij. c. 135.
De speciebus periurij. c. 135.
De criminis aggratione ratione solẽnitatis adhibite. c. 135.
De iuramento per creaturas non concessas. c. 135.
Utrum iuramentũ per idola vel per creaturas obliget. c. 135.
Utrum recipiens vel exigens iuramentum peccet. c. 136
De illo qui audit peierantem et tacet. c. 136
Utrum iuramentum vi vel metu exactum obliget. c. 136
Utrũ iuramẽtũ qd in deteriorẽ exitũ vergit obliget. c. 136
Quod modis iuramentum in deteriorem vergit exitu;. c. 136.
De illo qui iurat se reuelaturum delicta proximorũ. c. 136.
Sententia fratris guilhelmi de eodem. c. 136.
De iuramento plurium vel vniuersorum. c. 136.
Utrum plures simul iurati possint iuicẽ iuramẽtũ remittẽ. c. 136.
Utrũ vnovel pluribus ↄtrauenientib9 liceat alij ↄuenire. c. 137
Quis possit iuramentum in melius commutare. c. 137
In quibus casibus excusetur quis a periurio. c. 137
De falso testimonio et pena periurij. c. 137.
De crimine sortilegij. c. 137.
De diuinatione. c. 137.
Qualiter demones futura per diuinos predicunt. c. 137.
Qualiẽ mulierculas deludãt vt noctu se ambulare credãt. c. 137.
De maleficis artis magice. c. 138
De diuersis generibus magorum. c. 138
De carminatoribus et carminatricibus. c. 138
De sortilegis ac diuinis siue magis euitandis. c. 138
De eisdem puniendis. c. 138.
De inspectione astrolabij. c. 138.
De quorundam sacerdotum superstitionibus. c. 138.
De crimine sacrilegij. c. 138.
De violatione emunitatis sacri loci. c. 138.
De effractoribus ecclesiarum. c. 139
De pena sacrilegij. c. 139
De retentione decimarum. c. 139
De veri nominis decima. c. 139
Utrum papa possit in huiusmodi dispensare. c. 139
De quibus rebus dande sunt decime. c. 139.
Utrum de male acquisitis dari debeant. c. 139.
Qualiter et quando debeant dari. c. 139.
De mora decimandi. c. 139.
Que persone tenentur dare decimam. c. 140
De his qui priuilegiati sunt in hac parte. c. 140
In qb9 casibus ↄtingat priuilegiũ huiusmodi cessare. c. 140
An a iudeis debeat ecclesia decimas accipere. c. 140
Quibus ecclesijs vel personis soluende sunt decime. c. 140
Qualiter monachis licet decimas accipere. c. 140.
Q; ecclesie baptismalis ius non potest ad aliã nisi p episcopum transferri. c. 140.
Q; ius decimarum non cadit in laicum. c. 140.
De prohibitione infeudationis decimarum. c. 140.
De priuilegio militum catalonie. c. 140.
De decimis noualium. c. 141
Qualiter decime possunt de manu laicorum redimi. c. 141
Qualiter possunt in pignus recipi. c. 141
Qua de causa prohibiti sunt impignorari. c. 141
Q; fructus in sortem non oporteat ab ecclia cõputari. c. 141
De laico q decias iniuste detiet et illo q satisfactiõ; offert. c. 141.
De primitijs. c. 141.
De oblationibus. c. 141.
De feriarum transgressione. c. 141.
De illis qui operantur in festo pro necessitate. c. 142
De his qui operantur propter deum. c. 142
De quibusdam alijs et casibus ad idem. c. 142
De fractione ieiuniorum. c. 142
Adhuc de eodem. c. 142.

¶ Tabula libri decimi.

Liber decimus agit similimodo de criminibus que cõmittit hõ in proximum vel etiam in seipsum. Habet autem liber iste. cliiij. capitula.

De crimine homicidij.
Utrum occidere liceat alicui. c. 142.
De diuersis causis occidendi. c. 142.
De homicidio iustitie. c. 142.
Q; non solum per iudices sed etiam per populos plerumq; fit homicidium iustitie. c. 143
De homicidio nessitatis qd fit in sui defensione. c. 143
Adhuc de eodem. c. 143
Qualiter et quibus liceat vim vi repellere. c. 143
De inhibitione vindicte. c. 143.
Quando crimina punire oporteat: et quando tolerare. c. 143.
Quo animo liceat malos persequi vel punire. c. 143.

De homicidio casuali. c. 143.
Adhuc de eodem. c. 144.
De medicis indiscretis. c. 144.
De custodibus infirmorum negligentibus vel indiscretis. c. 144.
De homicidio voluntario. c. 144.
De parricidio. c. 144.
De his qui sibi manus iniiciunt. c. 144.
De his qui filios suos occidunt. c. 144.
De his qui abortus procurant. c. 145.
De crimine vxoricidij. c. 145.
De crimine viricidij. c. 145.
De pena criminalis homicidij. c. 145.
De pena homicidij iustitie. c. 145.
De cauenda irregularitate. c. 145.
Item de eodem. c. 145.
De consentientibus homicidio. c. 145.
De his que fiunt in guerris vel torneamentis. c. 145.
De pugnis duelli. c. 146.
De clericis duellum suscipientibus. c. 146.
De crimine raptus. c. 146.
De pena raptoris. c. 146.
Q. rea non sit puella violenter oppressa. c. 146.
De crimine incestus et eius pena. c. 146.
De incestuosis coniugijs separandis. c. 146.
De iuramentis separationis. c. 147.
De crimine adulterij. c. 147.
Qualiter antiqui patres excusantur a culpa adulterij. c. 147.
Qualiter a culpa adulterij plerumque excusat ignorantia facti. c. 147.
Q. vxor in adulterio permanens non sit retinenda. c. 147.
De accusatione adultere. c. 147.
De replicationibus et exceptionibus mulieris et effectu accusationis. c. 147.
De viro adultero repellendo. c. 147.
De adultera dimissa. c. 147.
De adulterino coniugio. c. 147.
De stupro. c. 148.
De fornicatione. c. 148.
De non ducenda meretrice. c. 148.
De crimine sodomitico. c. 148.
De crimine rapine. c. 148.
De predonibus et incendiarijs. c. 148.
De pena incendiarij et primo ecclesie. c. 148.
De pena incendiarij locorum ceterorum. c. 148.
De rapina commissa in rebus ecclesie. c. 148.
De clericis male consumentibus vel reseruantibus bona ecclesie. c. 148.
De personis turpibus que inde pascuntur. c. 149.
De diuitibus qui eisdem abutuntur. c. 149.
De meretrice que a clerico predium accepit. c. 149.
Utrum persona regularis pro se retinere possit quod male accepit. c. 149.
De adultera que spurium vel extraneum heredem constituit. c. 149.
Adhuc de eodem. c. 149.
De his qui naufragorum bona diripiunt. c. 149.
De illis qui pedagia vel thelonia indebite exigunt. c. 149.
De his qui ea christianis iniuste subtrahunt. c. 149.
De his qui eadem paganis surripiunt. c. 150.
De his qui questus et tallias indebitas a subditis exigunt. c. 150.
De causis iustis et iniustis. c. 150.
De his qui nihil aliud a subditis nisi tallias accipiunt. c. 150.
De eodem. c. 150.
De his qui guerras adinuicem exercent. c. 150.
De his que rapiuntur in bello iniusto. c. 150.
Q. pro rerum tuitione vel repetitione liceat pugnare. c. 150.
Utrum damna iusto bello illata oporteat restituere. c. 151.
Adhuc de eodem. c. 151.
Utrum domini super damnis hominibus suis illatis possint componere. c. 151.
De socijs raptorum. c. 151.
De his qui viuunt ex rapto. c. 151.
De his qui emunt a raptoribus. c. 151.
Adhuc de eodem. c. 151.
De his qui emunt rem bello acquisitam. c. 151.
De heredibus raptorum. c. 151.
Adhuc de eodem. c. 152.
De his qui res alienas prescribunt et vsucapiunt. c. 152.
De interruptione et cursu prescriptionum. c. 152.
De bona vel mala fide prescribentium. c. 152.
De iniquis iudicibus. c. 152.
De his qui condunt leges iniquas et officialibus. c. 152.
De aduocatis. c. 152.
De accusatoribus et testibus iniquis. c. 153.
De forma restitutionis. c. 153.
De his qui non habent potestatem vel facultatem restituendi. c. 153.
De his qui pluribus personis vel ex pluribus causis tenentur restituere. c. 153.
De crimine furti. c. 153.
De speciebus furti et pena furis. c. 153.
De participante cum fure. c. 153.
De restitutione rei furtiue. c. 154.
De illo qui emit rem furtiuam. c. 154.
De illo qui furatur rem raptam. c. 154.
De illo qui rem alienam inuenit vel qui necessitate compulsus furatur. c. 154.
De christianis qui furantur saracenis. c. 154.
De furto mulieris coniugate. c. 154.
De crimine vsure. c. 154.
De casibus in quibus vsura permittitur. c. 154.
Adhuc de eodem. c. 155.
Utrum gratis oblatum inducat vsuram. c. 155.
Utrum spes faciat vsurarium. c. 155.
De fraude vsurarum. c. 155.
De his qui suscipiunt in se mutui periculum. c. 155.
De contractibus illicitis annuorum reddituum. c. 155.
De traditionibus boum ad mediationem. c. 155.
De traditione animalium ad crementum. c. 155.
De turpi lucro. c. 156.
De legibus vsuras permittentibus vtrum teneant. c. 156.
De compellendis vsurarijs ad restitutionem. c. 156.
De rebus emptis ex pecunia vsuraria. c. 156.
De vsuris contractis circa pignora. c. 156.
Adhuc de eodem. c. 156.
De communicantibus in vsura. c. 156.
Adhuc de eodem. c. 156.
Utrum a christianis liceat iudeis vsuras exigere vel econuerso. c. 156.
Utrum vsuram ab vsurario acceptam teneatur quis ei restituere. c. 156.
Utrum vsurarius teneatur omnia de vsura acquisita restituere. c. 157.
Utrum sub alieno nomine liceat vsuras accipere. c. 157.
De repetendis vsuris. c. 157.
De negocijs secularibus licitis et illicitis. c. 157.
De illis que prohibita sunt clericis et religiosis. c. 157.
De casibus in quibus eis permissa sunt. c. 157.
De publicis officijs que eis interdicta sunt. c. 157.
De negocijs vel officijs laicorum que mendacijs abundant. c. 157.
De his qui merces periculosas vel noxias vendunt. c. 157.
Utrum de illicite acquisitis fieri possit elemosyna. c. 158.
Utrum monacho liceat elemosynam dare. c. 158.
Utrum vxor possit dare sine licentia viri. c. 158.
Utrum filiusfamilias possit sine licentia patris. c. 158.
De ludo alee. c. 158.
Utrum quod alee perditur ludo repeti possit. c. 158.
De iniuria vel damno dato. c. 158.
De crimine falsitatis. c. 159.
De diuersis speciebus falsationis. c. 159.
De iudicio et pena falsarij. c. 159.
Adhuc de eodem. c. 159.
De crimine et pena collusionis. c. 159.
De scandalo. c. 159.
De casibus in quibus vitandum est scandalum. c. 159.
De scandalo pro re non data vel repetita. c. 159.
De his qui ex sola suspitione scandalizantur. c. 159.
De scandalo multitudinis actiuo. c. 159.
De notorio. c. 160.
De perplexitate. c. 160.
De perplexitate sacerdotis in missa mortale recolentis. c. 160.
De illo qui panem aut vinum aut aquam ibi non ministrauit. c. 160.
De sacerdote tenente concubinam. c. 160.
De illo qui post absolutionem recidit in idem peccatum. c. 160.
De delictis puerorum. c. 160.

¶ Tabula Libri Undecimi.

Liber undecimus agit de artib⁹ mechanicis videlȝ de lanificio de architectura: de arte fabrili: de armatura quoqȝ ⁊ arte militari: de arte theatrica: de navigatione ⁊ mercatura de venatione ⁊ agricultura ⁊ alchimia. Et habet. cxxxiij. capitula.

De arte mechanica ⁊ eius speciebus c. 160.
De lanificio ⁊ eius materia ⁊ instrumentis. c. 160.
De vestibus communibus. c. 161
De vestibus legalibus. c. 161
De proprijs vestibus quarundam gentium. c. 161
De palliis virorum. c. 161
De pallijs feminarum. c. 161.
De ornamentis lectorum ⁊ mensarum. c. 161.
De tincturis vestium. c. 161.
De coronis ⁊ infulis ⁊ ceteris membrorum ornamentis. c. 161.
De anulis ⁊ cingulis. c. 161.
De calciamentis. c. 161.
De armatura ⁊ ei⁹ prima specie q̃ dicitur architectorica. c. 162
De partibus architecture. c. 162
De prima eius specie que est edificatio. c. 162
De architectoribus ⁊ instrumentis eorum. c. 162
De dispositione ⁊ constructione edificiorum. c. 162
De partibus edificiorum. c. 162.
De venustate edificiorum. c. 162.
De habitaculis. c. 162.
De munitionibus. c. 162.
De sacris edificijs. c. 163
De repositorijs vel operatorijs. c. 163
De clausuris ⁊ tentorijs ⁊ sepulchris. c. 163
De civitatibus ⁊ opidis ⁊ pagis. c. 163
De fabricis lignarijs. c. 163
De fabricis ferrarijs. c. 163.
De vasis escarijs. c. 163.
De vasis liquorum. c. 163.
De vasis coquinarum ⁊ luminariorum. c. 163.
De vasis repositorijs. c. 163.
De lectis ⁊ sellis ⁊ vehiculis ac ceteris q̃ in usu habentur. c. 164
De armis. c. 164
De hastis ⁊ clypeis. c. 164
De sagittis ⁊ fundis ac machinis. c. 164
De bellis. c. 164
De signis bellorum. c. 164.
De scientia militari. c. 164.
Cuius regionis ⁊ artis tyrones eligendi sunt. c. 164.
Cuius etatis ⁊ figure probandi sunt. c. 164.
De probatione ⁊ eruditione tyronum. c. 164.
De exercitatione eorum. c. 164.
Adhuc de eodem. c. 164.
De munitione ⁊ ordinatione castrorum. c. 165
De partibus rei militaris. c. 165
De legionibus. c. 165
De modo constituendi legionem. c. 165
De centurijs ⁊ turmis. c. 165
De instructione acierum ad pugnam. c. 165.
De modo congrediendi. c. 165.
De exercitio militum. c. 165.
De sanitate exercitus gubernanda. c. 165.
De alimonia providenda atqȝ servanda. c. 165.
De seditione militum precavenda. c. 165.
De militaribus signis. c. 166
De insidijs in itinere vigilanter cavendis. c. 166
De maioribus fluminibus arte transeundis. c. 166
De castris oportuno loco metandis ⁊ ordinandis. c. 166
Qualiter intelligi possit utrum insidijs an publico marte confligendum sit. c. 166
De imparatione pugne. c. 166.
De ordinanda acie. c. 166.
De equitib⁹ ordinādis ⁊ subsidijs post aciē collocādis. c. 166.
De stationibus trium ducum in exercitu. c. 166.
De remedijs contra virtutem aut dolos hostium. c. 166.
De camelis bellicis ⁊ eqs cathafractatis ⁊ q̃drigis falcatis. c. 166.
De elephantis ⁊ qualiter eis resisti possit. c. 167
De quibusdam regulis bellorum generalibus. c. 167
De munitionibus extruendis. c. 167
De portis ⁊ fossis ⁊ propugnaculis muniendis. c. 167
De alimentis ⁊ ceteris obsidioni preparandis. c. 167
De nervis ⁊ aquis ⁊ sale. c. 167.
De machinis quib⁹ impugnantur muri ⁊ primo de ariete. c. 167.
De vineis ⁊ pluteis ⁊ aggere ⁊ musculis. c. 167.
De turribus ambulatorijs. c. 167.
Qualiter earum discrimini resistere possit. c. 167.
De scalis ac ceteris machinis quibus munitio capitur. c. 167.
De balistis ⁊ onagris ceterisqȝ quib⁹ munitio defenditur. c. 167.
De cuniculis per quos murus defoditur eoqȝ irrupto obsessi fugantur. c. 168
De mutuis insidijs ⁊ cautelis obsidentium ⁊ obsessorum. c. 168
De navali prelio. c. 168
De navibus liburnis. c. 168
De fabrica navium liburnarum. c. 168
De noticia ventorum que navigantibus est necessaria. c. 168
De mensibus aptis ad navigandum. c. 168
De signis ac pronosticis tempestatum. c. 168.
De estuarijs agnoscendis. c. 168.
De armis ⁊ machinis navali prelio necessarijs. c. 168.
De insidijs ⁊ in huiusmodi prelio collocandis. c. 168.
De modo preliandi in aperto mari. c. 168.
De triumphis. c. 168.
De ornamentis equorum. c. 168.
De arte theatrica. c. 169
De ludis circensibus. c. 169
De arte circi. c. 169
De ludis scenicis sive theatricis. c. 169
De ludis gladiatorijs. c. 169.
De ludis alee ⁊ pile. c. 169.
De navigatione ⁊ navium varietate. c. 169.
De partibus navium ⁊ utensilibus earum. c. 169.
De mercatura. c. 170
De venatione. c. 170
De agricultura. c. 170
De ratione agriculture. c. 170
De instrumentis rusticorum. c. 170
De alchimia. c. 170
Utrū huius artis scientia vel operatio vera sit vel falsa. c. 170.
De artificibus ⁊ materia ⁊ instrumentis. c. 170.
De igne multiplici. c. 170.
De corporibus mineralibus. c. 171
De metallis ⁊ eorum creatione. c. 171
De auro. c. 171
De argento. c. 171
De ere. c. 171
De ferro. c. 171.
De stagno. c. 171.
De plumbo. c. 171.
De spiritibus mineralibus. c. 171.
De sale ⁊ arsenico ⁊ sulphure. c. 171.
De argento vivo. c. 171.
Qualiter elementum sit omnium liquabilium. c. 172
De vitro. c. 172
De atramento ⁊ alumine. c. 172
De naturali generatione lapidum mineralium. c. 172
De lapide elixir per quem imitatur ars naturam. c. 172
De duplici factura elixir. c. 172
De complemento elixir ⁊ albi ⁊ citrini sive rubei. c. 172.
De calcinatione corporum mineralium. c. 172.
De quadruplici eorum preparatione ⁊ spirituum similiter. c. 172.
Qualiter corpora dura liquefacta recipiunt tincturam. c. 172.
De olei liquabilitas sit ibi causa permixtionis. c. 173
Qualis fiat per elixir metallorū transmutatio s̄m quosdā. c. 173
De operationibus alchimie in ceteris corporibus. c. 173
De opere vermilionis ⁊ cynabri ⁊ auricalci. c. 173

¶ Tabula Libri Duodecimi.

Liber duodecimus agit de practica medicine que ⁊ ipsa inter mechanicas reputatur eo ꝙ operationem manuum exercetur. Habet autem liber iste. clxviij. capitula.

¶ De arte medicine. c. .i73
De institutione medici. c. .i73
De dilatiõe mortis: ⁊ custodia sanitatis p opa medici. c. .i73
De regimine sanitatis. c. .i73
De regimine corporis in vere. c. i73.
De regimine corporis in estate. c. i73.
De regimine corporis in autumno. c. i73.
De regimine corporis in hieme. c. .i74
De purgatione corporis ad custodiam sanitatis. c. .i74
De solutione ventris. c. .i74
De vomitu. c. .i74
De minutione. c. i74.
De regimine minuti. c. i74.
De obseruantia consuetudinis. c. i74.
De seruanda consuetudine in dietis ⁊ purgationibus. c. i74.
De proprio regimine corporum temperatorum. c. i74.
De regimine corporum extra temperantiam positorum. c. .i75
De malis habitudinibus corporum immutandis. c. .i75
De regimine male complexionis que varia est membris ⁊ primo de cerebri regimine. c. .i75
De regimine oculorum ⁊ aurium. c. .i75
De regimine dentium. c. i75.
De regimie pector̄ ⁊ stomachi cordisq; ⁊ epat̄ ac renū. c. i75.
De regimine membrorum genitalium. c. i75.
De regimine neruorum atq; iuncturarum. c. i75.
De regimine corpoꝝ debiliū ⁊ p̄mo mulieꝝ p̄gnātiū. c. i75.
De regimine parientis. c. .i76
De regimine infantis nascentis vel nati. c. .i76
De regimine lactationis eius. c. .i76
De eligenda nutrice ⁊ eius regimine. c. .i76
De ablactatione infantis. c. .i76
De regimine puerorum. c. .i76
De regimine adolescentium ⁊ iuuenum. c. i76.
De regimine senum. c. i76.
De regimine conualescentium ab egritudine. c. i76.
De cautela contra morbos pestilentiales. c. i76.
De cautela contra morbos ex humoribus prouenientes. c. .i77
De signis humorum in corporibus dominantium. c. .i77
De preparatione corporis ad humorum purgationem. c. .i77
De variis modis purgationis. c. .i77
De regimine purgationis sanguinis. c. i77.
De regimine purgationis colore melācolie ⁊ flegmatis. c. i77.
De regimine corpoꝝ quoꝝ res naturales imutate sunt. c. i77.
De eodem. c. i77.
De amputatione causarum que sunt extra rē naturalē. c. .i78
De amputatione earum que sunt in capite. c. .i78
De amputatione earum que sunt in ceteris membris. c. .i78
De regimine iter agere volentium. c. .i78
De regimine iter agentium estiuo tempore. c. .i78
De cautela contra sitim in itinere. c. i78.
De regimine iter agentium in frigore. c. i78.
De regimine per egrinantium in mari ⁊ in exercitu. c. i78.
De cautela contra pediculos ⁊ publices ac muscas. c. i48.
De remedijs contra bestias nociuas ⁊ serpentes. c. i78.
De cautela contra venenum. c. .i79
De curatione contra egritudinem. c. .i79
De dieta infirmorum. c. .i79
De electione medicaminum sm̄ sui qualitatem ⁊ quantitatem ⁊ egritudinis horam. c. .i79
De electiõe medicaminū sm̄ numeꝝ mēbroꝝ ifirmoꝝ. c. .i79
De speciebus medicinarum simplicium. c. i79.
De qualitatibus earum vel complexionibus. c. i79.
De medicinis calidis sm̄ quattuor gradus. c. i79.
De frigidis sm̄ quattuor gradus. c. .i80
De siccis in quattuor gradibus. c. .i80
De humidis in quattuor gradibus. c. .i80
De experimentis medicinarum simplicium. c. .i80
De cognitione earundem per ratiocinationem. c. .i80
De cognitione earundem per sapores qui sunt octo. c. i80.
De numero ⁊ differentijs saporum. c. i80.
De operationibus ⁊ effectibus saporum. c. i80.
Item de eodem. c. i80.
De comparatione saporum adinuicē in calore ⁊ frigore. c. .i81
Adhuc de eodem. c. .i81
De probatione medicaminum per odorem. c. .i81
De cognitione medicinarum per colorem. c. .i81
De cautela experiendi virtutes medicaminum. c. .i81
De summa operationum medicaminum simplicium. c. .i81
De secunda virtute illorum ⁊ primo de maturatiuis. c. .i81
De induratiuis ⁊ mollificatiuis ⁊ opilatiuis ⁊ apertiuis. c. .i81
De vulnerum sanatiuis. c. .i82
De attenuatiuis. c. .i82
De confortatiuis ⁊ veneno repugnātis ⁊ visus clarificatis. c. .i82
De dolorum mitigatiuis ⁊ quibusdam alijs. c. .i82
De medicinis constrictiuis. c. .i82
De attractiuis ⁊ laxatiuis. c. .i82
De humoribus innaturalibus ⁊ primo de flegmate. c. i82.
De colera innaturali. c. i82.
De purgatiuis predictorum humorum. c. .i82.
De impedimentis purgationis. c. i82.
De preparatione corporis ad purgationem. c. i82.
De tempore ⁊ modo accipiendi purgationem. c. .i83
De regimine illius qui accepit. c. .i83
De malicia medicine frangenda vel euacuanda. c. .i83
De operatione medicine laxatiue c. .i83
De modo attrahendi humores. c. .i83
Utrum inter medicinam attrahentem ⁊ humorem attractum conuenientia sit in substantia. c. i83.
De medicina non operante. c. i83.
De euacuatione superflua. c. i83.
De remedio contra superfluitatem euacuationis. c. i83.
De sūma cautela regimis in sūptōe laxatiui medicamis. c. i83.
De medicinis vomitum prouocantibus. c. i83.
De iuuamentis ⁊ impedimentis vomitus. c. .i84
De vomitu superfluo ⁊ eius remedio. c. .i84
De medicinis a natura compositis. c. .i84
De medicinis artificiose compositis. c. .i84
De his quorum nomina incipiunt per a.b.c.d.e. c. .i84
De his que incipiunt per g.m.o.p.r. c. i84.
De sale sacerdotali ⁊ tyriaca ⁊ trifera. c. i84.
De vnguentis. c. i84.
De zinzibare condito ⁊ zucharo. c. i84.
De cura doloris ⁊ egritudinis. c. .i85
De cura egritudinum acutarum. c. .i85
De cura febris effimere. c. .i85
De cura febrium putridarum. c. .i85
De regimine febricitantium. c. .i85
De caloris febrilis extinctione. c. i85.
De humoris euacuatione. c. i85.
De subtiliatione diete. c. i85.
De moderatione eiusdem. c. i85.
De cura febris ethice. c. i85.
De cura lepre. c. .i86
De cura fluxus ventris. c. .i86
De cura lapidis. c. .i86
De cura veneni. c. .i86
De cōib⁹ vocabul̄ medicaminū ⁊ īstrumētoꝝ medicine. c. i86.
De cyrurgia ⁊ eius speciebus. c. i86.
De flebothomia. c. i86.
De causis ⁊ temporibus flebothomie. c. i86.
De quibus venis debeat fieri. c. .i87
Que vene quibus ex causis inscidende sunt. c. .i87
Adhuc de eodem. c. .i87
De cautela ⁊ modo venam inscidendi. c. .i87
De mensura flebothomie. c. .i87
De periculis flebothomie. c. i87.

De cyrurgia que fit in carne ⁊ primo de ventosis. c. 187.
De triplici ventosarum vsu. c. 187.
De locis quibus applicande sunt. c. 187.
De cura vlcerum. c. 188
De cura vulnerum. c. 188
De inscisione vulneris. c. 188
De restitutione fluxus sanguinis ex muliere. c. 188
De superflua carne dentium ⁊ extractione molarium. c. 188
De faciendis eunuchis. c. 188
De cauterijs. c. 188
De enemate ⁊ epithimate. c. 188.
De cirurgia que fit in ossibus. c. 188.
De fractura ossium consolidanda. c. 188.
De alligatione eiusdem. c. 188.
De rectificatione eiusdem. c. 188.

¶ Tabula Libri Decimitertij q̄ ī pssiōis. errore īscript⁹ ē Quīt⁹decim⁹.

Liber decimustertius incipit agere de theoricis ⁊ agit de theorica medicine propter affinitatem sue practice: de qua prius actum est immediate. Habet autem liber iste .clxxvi. capitula.

De scientia medicine ⁊ eius inuentoribus. c. 189
Cur inter liberales artes non numeretur. c. 189
De partibus medicine sm quosdam. c. 189
Aliter de eodem sm auicennam. c. 189
Item aliter iuxta constantinum. c. 189
De elementis. c. 189
De quattuor qualitatibus. c. 189.
De complexionibus. c. 189.
De varietate complexionum in membris. c. 189.
De signis complexionū in quattuor mēbris pncipalib⁹. c. 189.
De signis cōplexionis oculorum ⁊ pulmonis ac stomachi. c. 189.
De signis complexionis totius corporis. c. 190
De signis mutate cōplexiōis ⁊ regimie vel ex cōsuetudine. c. 190
De mutatione complexionis sm etaté. c. 190
Adhuc de eodem. c. 190
De varietate complexionis ex sexu. c. 190
De quattuor humoribus. c. 190.
De sanguine. c. 190.
De flegmate. c. 190.
De colera rubea. c. 191
De melancolia. c. 191
De quattuor humorum generatione sm quosdam. c. 191
De eodem sm auicennam. c. 191
De causis eorundem. c. 191.
De signis abundantie humorum in corporibus. c. 191.
De signis eiusdem in somnis apparentibus. c. 191.
De coagulatione corporis. c. 191.
De resolutione caloris innati. c. 191.
De spermate ⁊ eius origine. c. 191.
De causis exuberationis spermatis. c. 192
De causis erectionis virge. c. 192
De horis coeundi. c. 192
De causis sterilitatis ⁊ difficultate impregnationis. c. 192.
De impregnatione ⁊ embrionis formatione c. 192.
De creatura matricis ⁊ nutrimēto fet⁹: eiusq; paniculis. c. 192.
De causis masculinitatis in fetu. c. 192.
De signis masculinationis in viro ⁊ muliere. c. 192.
De causa conceptionis geminorum ex periculo fetus. c. 192.
De causis difficultatis pariendi. c. 193
De causis aborsus ⁊ signis eius. c. 193
De anathomia membrorum. c. 193
De ordine ⁊ ratione membrorum simplicium. c. 193
De differentia membrorum sm virtutes vel actiones. c. 193.
De membris principalibus ⁊ eis deseruientibus. c. 193.
De differentia membrorum sm creationis sue materiā. c. 193.
De differentia membrorum sm fortunam. c. 193.
De spiritibus. c. 193.
De virtutibus vitalibus. c. 193.
c. 194
De virtutibus animalibus. c. 194
De coloribus. c. 194.
De figuris corporis ⁊ primo de pinguedine ⁊ macie. c. 194.
De soliditate corporum ⁊ raritate. c. 194.
De rebus non naturalibus. c. 194.
De aere circundante nos. c. 194.
De aeris mutatione sm quattuor tempora. c. 195
De vere ⁊ estate. c. 195
De autumno ⁊ hieme. c. 195
De naturis ventorum sm loca vel climata. c. 195
De locis habitabilibus. c. 195.
Adhuc de eodem. c. 195.
De vestibus. c. 195.
De exercitijs. c. 195.
De tempore ⁊ moderamine exercitij. c. 196
De balneo ⁊ tempore balneandi. c. 196
Quibus prosit ⁊ quibus obsit. c. 196
De cibo ⁊ eius operatione. c. 196
De diuersitate ciborum in natura. c. 196
De diuersitate ciborum in operatione. c. 196.
De his qui bonos humores generant ⁊ his qui malos. c. 196.
De his qui stomacho nocent ⁊ his qui iuuant. c. 196.
De nutrientibus ⁊ impinguantibus. c. 196.
De qualitate cibi sumendi. c. 196.
De quantitate eiusdem. c. 196.
De ordine ⁊ tempore sumendi cibos. c. 197
De conuenientia cibi sm statum sumentis. c. 197
De pane. c. 197
De diuersitate panis sm materiam vel artificium. c. 197
De diuersitate panis ex igne coctionis ⁊ q̄litate sumēdi. c. 197.
De cibo carnium. c. 197.
De carnibus quadrupedum. c. 197.
De carnibus auium ⁊ piscium. c. 197.
De tritico ⁊ ouis ⁊ melle ac reliquis cibis. c. 198
De potibus. c. 198
De vino. c. 198
De ceteris inebriantibus. c. 198
De potu aque. c. 198.
De ptysana. c. 198.
De conuersione cibi ⁊ potus. c. 198.
De superfluitate prime ⁊ secunde digestionis. c. 198.
De somno ⁊ vigilia. c. 198.
De speciebus ⁊ actionibus somni. c. 198.
De regimine somni. c. 199
De coitu ⁊ eius iuuamentis. c. 199
De nocumentis eiusdem. c. 199
De his que coitum iuuat. ⁊ his que impediunt. c. 199
De ceteris euacuationibus naturalibus. c. 199.
De accidentibus anime. c. 199.
De signis accidentium anime. c. 199.
De motionibus spiritus. c. 199.
De rebus extra naturalibus. c. 199.
De dispositionibus corporum. c. 200
De causis vniuersalibus dispositionum. c. 200
De causis necessarijs ⁊ non necessarijs. c. 200
De causis calefacientibus ⁊ infrigidantibus. c. 200
De causis humectantibus ⁊ desiccantibus ⁊ figuram corrumpentibus. c. 200
De causis constrictionis ⁊ dilatationis pororum. c. 200.
De causis opilationis. c. 200.
De causis superflue retentionis ⁊ euacuationis. c. 200.
De dolore ⁊ causis eius. c. 200.
De multiplici dolore ⁊ causis eius. c. 200.
Item de causis dolorum. c. 201
De causis delitiarum. c. 201
De egritudine ⁊ eius speciebus. c. 201
De simplicibus egritudinibus complexionis. c. 201
De causis egritudinum complexionis. c. 201
De egritudinibus compositis. c. 201.
De solutione continuationis. c. 201.
De compositis egritudinibus ceterisq; nocumentis corporis. c. 201.

De accidentibus morbos sequentibus ꝛ causis eorum c. 201
De accidentibus virtuti regenti.i.totali menti. c. 202
De accidentibus fantasie ꝛ cogitationi ꝛ memorie. c. 202
De accidētibꝰ vtuti sentiēti: ꝛ pmo sensui visus ꝛ organo. c. 202
De accidentibus spiritui visibili. c. 202
De accidentibus pupille foramini. c. 202
De accidentibus euagaydos humori. c. 202
De accidentibus tunice cornee. c. 202
De accidentibus sensui auditus. c. 202
De accidentibus sensui gustus. c. 202
De accidentibus sensui odoratus. c. 202
De accidentibus sensui tactus. c. 202
De accidētibꝰ cōibꝰ q̄nq3 sensuū.i.delectatiōe ꝛ dolore. c. 202
Adhuc de eodem c. 203
De accidentibus meri: ꝛ primo de defectu appetitus. c. 203
De inordinatione appetitus in cibum ꝛ potum. c. 203
De accidētibꝰ cerebro ꝛ cordi ex icōmodis oris stomachi. c. 203
De accidētibꝰ virtuti mouēti: ꝛ pmo de eiꝰ defectiōe. c. 203
De mala eius habitudine ex actiōe nature: ꝛ primo de horrore ac rigore. c. 203
De tussi ꝛ sternutatione. c. 203
De singultu ꝛ ructu ꝛ oscitatione. c. 203
De accidentibus virtuti mouenti ex solo morbo. c. 203
De his q̄ accidūt ex actiōibꝰ nature simul ꝛ morbo. c. 203
De accidentibus virtuti vitali. c. 203
De accidentibus naturalium actionum: ꝛ primo digestiue prime in stomacho ex causis interioribus. c. 204
De accidentibus eidem ex causis exterioribus. c. 204
De accidentibus virtuti attractiue. c. 204
De accidentibus virtuti retentiue c. 204
De accidentibus expulsiue. c. 204
De accidentibus predictarum virtutū in intestinis. c. 204
De accidentibus secunde digestionis c. 204
De accidentibus tertie digestionis. c. 204
De accidentibus habitudinum corporis. c. 204
De his q̄ apparēt in existētibꝰ a corpe ex nāli mō. c. 204
De his que in euacuationibus naturalibus: ꝛ primo in egestione fm tempus ꝛ fm quantitatem. c. 204
De his q̄ in eadē apparēt fm qualitatē ab interiori cā. c. 205
De his que apparent ab exteriori causa. c. 205
De accidentibus apparentibus in vrina. c. 205
De accidētibꝰ q̄ apparēt in mēstruis ꝛ in sudore. c. 205
De signis communibus dispositionum corporis c. 205
De signis sanitatis. c. 205
De signis egritudinum. c. 205
De pulsu ꝛ eius noticia. c. 205
De modo tangendi pulsum. c. 205
De speciebus pulsuum. c. 205
De significationibus pulsuum ꝛ compositionum eorū. c. 206
De diis pulsuū iux̄ sexꝰ ꝛ etates ꝛ cōplexiōes ꝛ figuras. c. 206
De differentijs eorundem fm status ꝛ fm tempora c. 206
De differentijs eorū ex motu ꝛ balneo ꝛ cibo ac ceteris. c. 206
De vrina ꝛ his que in ea considerantur. c. 206
De his q̄bꝰ accipiūt significatōes vrinarū: ꝛ pᵒ ō coloribꝰ. c. 206
De causis colorationis vrinarum. c. 206
Item de significationibus colorum in vrina c. 206
Adhuc de eodem. c. 207
De significationibus substantie ꝛ odoris. c. 207
De signis apparētibꝰ ī supficie vl' in medio vel in fundo. c. 207
De hypostasi. c. 207
De diuersitate vrinarum fm etates ꝛ sexus. c. 207

Tabula Libri decimiquarti: q̄ ip̄sīōis errore iscriptꝰ ē Sextꝰdecimꝰ

Liber decimusquartus ē quasi supplemētū tredecimi. Agit eni separatī ꝛ ordinate de cūctī specieb' egritudinū: ac de signis particularibꝰ ꝛ causis earum. Habet autem liber iste capitula.cxxxij.

De signis particularibus ꝛ causis egritudinum. c. 207
De febre ꝛ corporibus ad febrem dispositis. c. 207
De horis febrium. c. 207
De cognitione horarum vniuersalium ꝛ particularium. c. 207
De speciebus febrium ꝛ causis earum. c. 207
De effimera ꝛ causis ꝛ signis eius. c. 208
De febribus humoris siue putredinis. c. 208
De speciebus earum. c. 208
De subdiuisionibus earum quattuor specierum. c. 208
De causis interpolatōis eaꝝ ꝛ cōtinuitatis fm Auicēnā. c. 208
De febre acuta ꝛ continua. c. 208
De febre quotidiana. c. 208
De tertiana. c. 208
De febre quartana. c. 208
De causis varietatis peryodoꝝ in febribus interpolatis. c. 209
De causis abbreuiationis ꝛ prolongatiōis paroxismoꝝ. c. 209
De inordinatione vel mutatōe pyrodoꝝ ꝛ febre erratica. c. 209
De febribus compositis. c. 209
De signis vniuersalibus febrium putridarum. c. 209
De febris horripilatione ꝛ rigore. c. 209
De febre ethica. c. 209
De cognitione eiusdem. c. 209
De febre accidentali. c. 209
De apostemate. c. 210
De flegmonibus ꝛ furunculis scrophulis ac verrucis. c. 210
De passionibus q̄ in cute apparent ex interioribꝰ cāis. c. 210
De variola ꝛ rubeola. c. 210
De elephantia ꝛ morphea. c. 210
De lepra. c. 210
De causis ꝛ effectibus lepre. c. 210
De signis eius ꝑem. c. 210
De impetigine ꝛ serpedine. c. 210
De scabie ꝛ pruritgine. c. 210
Item de eodem. c. 211
De sudore superfluo ꝛ pediculis. c. 211
De papulis ac pustulis ac verrucis. c. 211
De vlcere ꝛ sanie ꝛ cicatrice. c. 211
De proprijs ꝛ manifestis passionibus capitis ex interioribus causis ꝛ primo de allopicia. c. 211
Item de allopicia ꝛ tyria. c. 211
De tynea ꝛ furfure. c. 211
De passionibus que apparent ex ceteris membris ex interioribus causis. c. 211
De vulneribus ꝛ fracturis. c. 211
De fistula ꝛ cancro ꝛ igne sacro. c. 211
De morsibus ꝛ puncturis venenatorum. c. 211
De diuersis speciebus venenorum. c. 211
De cōi via cognoscendi passiones membroꝝ interioꝝ. c. 212
De diuisiōe passionū interioꝝ: ꝛ pmo de passiōibꝰ cerebri. c. 212
De cephalia ꝛ causis eius ac signis. c. 212
Adhuc de eodem. c. 212
De frenesi. c. 212
De mania. c. 212
De lithargia. c. 212
De stupore mentis ꝛ vigilia. c. 212
De congelatione ac cogitationis ꝛ memorie corruptōe. c. 212
De scotomia ꝛ vertigine. c. 212
De apoplexia. c. 213
De epylensia cerebri. c. 213
De incubo. c. 213
De melancolia nigra ꝛ canina ꝛ amore qui dicit' eros. c. 213
De sternutatione. c. 213
De passionibus neruorum. c. 213
De eneruatione ꝛ epylensia neruorum. c. 213
De paralisi. c. 213
De dormitione neruorum. c. 214
De spasmo. c. 214
De tremore ꝛ titillatione. c. 214
De gibbositate. c. 214
De passionibus oculorum in consolidanti tunica. c. 214
De passionibus que fiunt in cornea vel vuea. c. 214
De passionibus palpebrarum ꝛ angulorum oculi. c. 214
De passionibus q̄ fiūt in neruis lacertis ac venis oculoꝝ. c. 214

De passionibus mēbrorum auditus. c. 214.
De grauitate auditus et surditate. c. 214
De passionibus odoratus. c. 215
De passionibus lingue. c. 215
De corruptela gustus. c. 215
De passionibus oris. c. 215
De passionibus dentium. c. 215.
De passionibus membrorum anhelitus. c. 215.
De synante et squinantia. c. 215.
De catarro. c. 215.
De raucedine vocis. c. 215.
De passionibus pulmonis et primo de tussi. c. 216
De asmate et anhelitus constrictione. c. 216
De peripleumonia. c. 216
De sputo sanguinis. c. 216
De sputo saniei et de ptisi. c. 216
De passionibus accidentibus operimento costarum et lacertis pectoris et dyafragmati. c. 216.
De passionibus cordis et primo de cardiaca. c. 216.
De syncopi. c. 217
De passionib⁹ accidētib⁹ īstrumētis ciborum et primo meri. c. 217
De pass. oib⁹ oris stomachi: et primo de corruptōe appetit⁹. c. 217
De diminutione et augmento appetitus. c. 217
De bolismo et immoderata siti. c. 217
De passionibus in fundo stomachi et primo de mala digestione et fastidio. c. 217.
De perturbatione siue colerica passione. c. 217.
De diarria siue fluxu ventris. c. 217.
Adhuc de eodem. c. 217.
De licentia et subuersione ac vomitu. c. 218
De singultu et inflatione et ructu et coagulatione. c. 218
De passionibus intestinorum: et primo de dissenteria eorum c. 218
De dissinteria epatica et tenasmo. c. 218
De colica passione. c. 218.
De iliaca. c. 218.
De lumbricis. c. 218.
De passionibus natium. c. 218.
De passionibus epatis. c. 218.
De hidropisi. c. 219
De speciebus hidropisis. c. 219
Item de eodem. c. 219
De passionibus splenis. c. 219
De passionibus fellis. c. 219.
De hicteritia citrina et nigra. c. 219.
De arena et lapide in renibus. c. 219.
De ceteris passionibus renum. c. 219.
De calculo siue lapide in vesica. c. 219.
De cōicantia renū ac vesice in lapidis generatione. c. 220
Quibus personis maxime soleat vterque lapis accidere. c. 220
De ceteris passionibus vesice. c. 220
De passionibus siphac. c. 220.
De passionibus testiculorum. c. 220.
De passionibus virge et matricis. c. 220.
De constrictione menstruorum et fluxu sanguinis. c. 220.
De impedimentis conceptionis. c. 220.
De modo conceptionis siue generationis. c. 220.
De causis abortiendi siue difficultate pariendi. c. 221
De passionibus māmillarum. c. 221
De passionibus coxarum et pedum: i. scia et artetica. c. 221
De podogra. c. 221
De prognosticis futurarum egritudinum. c. 221.
De signis mortis. c. 221.
De affori/smis c. 221.

Tabula Libri Sextidecimi. qui ipsiōis errore inscriptus ē Decim⁹septim⁹.

Sextusdecimus liber agit de phisica.id est de naturali philosophia: cuius species quedam siue pars est ipsa medicine theorica. Habet autem liber iste.clxxviij.capitula.

De naturali philosophia c. 221.
De partibus philosophie. c. 222
De natura et eius operatione. c. 222
Quot modis dicit natura. c. 222
De principijs naturalib⁹.s.materia forma et priuatione. c. 222.
De informitate prime materie. c. 222.
Quod omne cōpositū ex materia et forma corruptibile ē nā. c. 222.
De corporibus simplicibus.id est elementis. c. 222.
De qualitatibus elementorum et cōmixtionibus eorum. c. 223
De ordine vel pondere quattuor elementorum. c. 223
Item de ponderibus corporum. c. 223
De impressionibus corporum. c. 223.
De magnitudine mobili et continuitate. c. 223.
De loco quod sit. c. 223.
Quid sit locus et quid esse in loco. c. 223.
De tempore. c. 224
De partibus temporis. c. 224
Qualiter tpe mensuret aut numeret motus in anima. c. 224
De motu et quiete. c. 224.
De differentia motus et mutationis. c. 224.
De speciebus mutationis et motus. c. 224.
De generatione et corruptione. c. 225
De mixtione. c. 225
De mouente et motu. c. 225
Quod in oi specie mot⁹ int mouentē et motū nihil ē mediū. c. 225
De loci mutatione. c. 225
De alteratione sm quod habeat fieri large vel proprie. c. 225.
Adhuc de eodem. c. 225.
De augmento et diminutione. c. 225.
De infinito. c. 226
De orbe et partibus eius. c. 226
De terra. c. 226
De lapidibus preciosis. c. 226
De illis quorum nomina incipiunt per a. c. 226
De his quorum nomina incipiunt per b. c. 226.
De his quorum nomina incipiunt per c. c. 226.
De his quorum nomina incipiunt per d. et e. et f.g. c. 226.
De his quorum nomina incipiunt per i. vel p.l. c. 226.
De his quorum nomina incipiunt per m.o.p. c. 226.
De his quorum nomina incipiunt per s. vel per t. c. 227
De aquis. c. 227
De aere et regionibus eius. c. 227
De igne et eius superna regione. c. 227.
De septem planetis. c. 227.
De luna et mercurio et venere. c. 227.
De sole. c. 227.
De marte et ioue et saturno. c. 227.
De quinto elemento quod est vapor. c. 228
De impressionibus aeris. c. 228
De passionibus aeris et primo de ventis. c. 228
De igniculis per aera exagitatis et nubibus. c. 228
De tonitruis et fulminibus. c. 228.
De arcu celesti et nebula. c. 228.
De humorib⁹ aeris et primo de imbre et grādine et niue. c. 228.
De rore et melle. c. 228.
De ladano et manna. c. 229
De corporibus mineralibus et primo de electro. c. 229
De auro. c. 229
De argento. c. 229
De ere. c. 229
De stagno. c. 229
De plumbo. c. 229
De ferro. c. 229.
De lapidibus et metallis a natura generatis. c. 229.
De alumine ceterisque mineralibus. c. 229.
De plantis in generali. c. 229.
De herbis. c. 229.
De speciebus herbarum. c. 230
De arboribus. c. 230
De speciebus arborum. c. 230.
Adhuc de eodem. c. 230.
De arboribus aromaticis. c. 230.

De natura animalium in generali c. 231
De eodem c. 231
De his quorum noia incipiunt per a c. 231
De bubalo c. 231
De caco et camelo c. 231
De cane c. 231.
De capra et caprea c. 231.
De castore c. 231.
De ceruo et chorochrote et cuniculo c. 231.
De daxo et duran c. 232
De elephante c. 232
De eodem c. 232
De enchire et enitra: et equo et equiceruo c. 232.
De erinacio et erminio c. 232.
De his quorum nomina incipiunt per f g h i c. 232.
De lamia et lauzani c. 232.
De leone c. 232.
De leopardo c. 233
De licharione et lincisco et lince et locusta c. 233
De lupo c. 233
De luthero c. 233
De mamoneto et migale et molosso: et monocerate c. 233
De mulo et mulione et musquelibet c. 233.
De mure et mustela. c. 233.
De onagro et onocentauro et orice c. 233.
De oue c. 233.
De panthera et pardo et pirolo c. 234
De porco et putorio c. 234
De rangifero et rosmarella c. 234
De simia c. 234
De talpa c. 234
De tauro c. 234.
De vario et vro vrso c. 234.
De zubrone c. 234.
De serpentibus c. 234.
De speciebus serpentum c. 235
De dracone et dracontopode c. 235
De iaculo et lacerta et panthera c. 235
De salamandra et scorpione et situla et stellione c. 235
De testuca et tyro c. 235
De vipera et hydro c. 235.
De vermibus c. 235.
De aranea et bufone c. 235.
De vermibus quorum noia incipiunt per c c. 235.
De his que per e vel f c. 235.
De his quorum nomina incipiunt per l c. 236
De his quorum nomina incipiunt per m c. 236
De his que incipiunt per p c. 236
De rana c. 236
De his que incipiunt per s c. 236.
De his que incipiunt per t c. 236.
De piscibus in generali c. 236.
De eodem c. 236.
De his quorum nomina incipiunt per a vel b c 236.
De his que incipiunt per c c. 237
Adhuc de eodem c. 237
De his quorum nomina incipiunt per d e g c 237
De his que per i k l c. 237.
De his que incipiunt per m c. 237.
De his que incipiunt per p vel q c. 237.
De his que per r c. 237.
De his que per s c. 238
De his que incipiunt per t vel v c. 238
De monstris marinis et primo de abune et barthora c. 238
De his que incipiunt per c c. 238
De his que incipiunt per o c. 238
De his que incipiunt per e vel f vel g c. 238.
De his que incipiunt per k vel l c. 238.
De his quorum nomina incipiunt per m vel n o p c. 238.
De his que incipiunt per s c. 238.
De his que incipiunt per t vel v c. 239
De his quorum nomina incipiunt per z c. 239
De auibus in generali c. 239
De accipitre et achante et aeriophylon c. 239
De agothile et alauda et anate et ansere c. 239.
De aquila c. 239.
De ardea et arpia et asalon et auibus paradisi c. 239.
De barliate et bistarda c. 240
De bonosa et bubone et buteo et butorio c. 240
De caladrio et calandre et carduele et cariste c. 240
De ciconia c. 240
De columba c. 240
De ceteris quorum nomina incipiunt per c. c. 240.
De falcone et speciebus eius c. 240.
De speciebus accipitris c. 240.
De fasiano et fatatore et fenice et fulica c. 240.
De gallo c. 241
De gallina c. 241
De his quorum nomina incipiunt per g. c. 241
De his que incipiunt per h. i. k. c. 241.
De his que primam litteram habent l. m. c. 241.
De his que primam litteram habent n. vel. o. c. 241.
De passere et pauone c. 242
De pegaso et pellicano c. 242
De philomena et pica et pico c. 242
De plathea et plumali et porphirione et psitaco c. 242
De strutione et sturno et tragopale et turdo et turture c. 242
De vanello vpupa et vulture c. 242.
De hirundine et ifida et zeleucide c. 242.
De homine et etatibus hominis c. 242.
De anima et eius organo c. 242.
De potentiis anime c. 243
De somno et vigilia c. 243
Adhuc de eodem c. 243
De somno c. 243
De morte et vita c. 243

¶ Tabula Libri Decimisexti. q̄ ip̄ssionis erroꝛe īscript⁹ ē Decim⁹octau⁹

Decimussextus Liber agit de mathematica et eius speciebus: et etiam de metaphisica que dicitur apud philosophos prima et summa philosophia. Habet autem liber iste. lxxv. capitula.

De mathematica c. 243.
De excellentia et vtilitate mathematice c. 243.
De speciebus mathematice c. 243.
De primatu arithmetice c. 243.
De arithmetica c. 244
De numero c. 244
De principalitate vnitatis c. 244
De speciebus numeri c. 244
De computo et algorismo c. 244
De musica c. 244.
De excellentia musice c. 244.
De obseruantia moralitatis in musica c. 244.
De variis effectibus musice c. 244.
Adhuc de eodem c. 244.
Diuisio musice secundum Alphorabium c. 245
Alia diuisio eiusdem c. 245
Subdiuisiones eiusdem c. 245
De elementis musice instrumentalis c. 245
De sonorum differentiis et speciebus inequalitatis c. 245
Quod species inequalitatis aptentur consonantiis c. 245
De proportionibus musicis c. 245.
De consonantia c. 245.
Quod in musica non sit penitus innitendum sensui: sed amplius rationi. c. 245.
Qualiter Pythagoras consonantiarum proportiones inuestigauerit. c. 245.
Adhuc de eodem: et de tubal. c. 245.
De differentiis vocum c. 246
De modo audiendi siue formandi auditum c. 246

De speciebus cantilenarum. c. 246
De armonica regula. c. .246
De differentijs vocum iuxta ptolemeum. c. .246
De partibus musice iuxta isidorum. c. .246
De prima parte musice que dicitur armonica. c. .246
De secunda parte que dicitur organica. c. 246.
De tertia que dicitur rythmica. c. 246.
Q scietia musice magis sit in speculatiōe q̄ i operatiōe. c. 246.
De geometria. c. 246.
De partibus geometrie. c. 246.
De elementis geometrie. c. .247
De figuris ꝛ numeris geometricis. c. .247
De vniuersali scientia mensurandi. c. .247
De mensuris spaciorum siue locorum. c. .247
De mensuris aridorum ꝛ liquidorum. c. 247.
De scientia perspectiua. c. 247.
De radijs visualibus ꝛ de speculis. c. 247.
De astronomia. c. 247.
De differentia que est inter astronomiam ꝛ astrologiā. c. 247.
De qualitatibus que planetis effectiue non proprie attribuuntur. c. 247.
De proprijs effectibus solis. c. .248
De proprijs effectibus ceterorum planetarum. c. .248
De cooperatione omniū planetarū ad rerū generatiōes. c. .248
De ordinatione motuum eorum. c. .248
Utrum motus vnius possit impediri per motū alterius. c. .248
De scientia ponderum ꝛ de ponderibus. c. 248.
Adhuc de ponderibus. c. 248.
De scientia ingeniorum. c. 248.
De methaphisica ꝛ eius excellentia. c. 248.
De partibus methaphisice. c. 248.
De vtilitate eius ꝛ ordinatione. c. .249
De subiecto methaphisice. c. .249
De ente. c. .249
De vno. c. .249
De multo ꝛ diuerso ꝛ opposito. c. .249
De causa. c. .249
De principio ꝛ elemento ꝛ natura. c. 249.
De substantia. c. 249.
De triplici substantie creata. c. 249.
De substantia eterna ꝛ immobili. c. .250
De potentia. c. .250
De actu. c. .250
De dispositione ꝛ passione ꝛ priuatione. c. .250
De perfectione ꝛ fine. c. 250.
De necessario ꝛ per se ꝛ ex aliquo. c. 250.
De parte ꝛ toto ꝛ diminuto. c. 250.
De genere ꝛ falso ꝛ accidente. c. 250.
De ante ꝛ post. c. 250.

¶ Tabula. Libri Decimiseptimi qui im/ pssiōis errore isc̄ript⁹ ē Decim⁹non⁹.

Decimusseptimus liber agit de illa que est finis omnium scientiarum. id est de theologia. Primo quidem fabulosam theologiā: qua quondam poete vsi sunt: multitudinem quoq̄ numinum: quam nonnulli in rerum naturalium administratione posuerunt eliminando. Dehinc autem ad veram theologiam ascendendo. Habet autem liber iste. lxiiij. capitula.

De theologica scientia. c. .251
Cur ad huiusmodi scientie veram noticiam philosophi non peruenerunt.
De triplici falsa theologia. c. .251
Q theologia fabulosa non sit a ciuili separanda. c. .251
De origine falsorum deorum. c. .251
De nominibus deorum. c. .251
De phisicis interpretationibus falsorum numinum. c. 251.
Adhuc de eodem. c. 251.
De nominibus deorum ꝛ interpretationibus eorum. c. 251.
De quibusdam numinibus apud gentiles nominatis. c. .252
Adhuc de eodem. c. .252
De proprio errore chaldeorum circa dei veri notitiam. c. .252
De errore grecorum. c. .252
De errore egyptiorum. c. .252
De errore romanorum in diuisione numinum. c. 252.
Adhuc de eodem. c. 252.
De maiorum numinum officijs. c. 252.
Q omnia potius vni ioui videntur esse tribuenda. c. 252.
De dijs selectis a varrone commendatis. c. .253
De falsitate naturalis theologie. c. .253
De turpitudine sacrorum liberi ꝛ cybeles. c. .253
De impotentia ꝛ flagitijs deorum. c. .253
Q administratio totius mundi non diuersis numinibus sed vni ꝛ vero tribuenda sit. c. .253
De varijs erroribus mundane philosophie. que ꝛ theologia dicitur. c. 253.
Q ex philis platonici propius accesserunt veritati. c. 253.
Qualiter abraham ꝛ predicti philosophi peruenerunt ad cognitionem vnius dei. c. 253.
De vera theologia que ꝛ diuina. c. 253.
De materia diuine theologie. c. .254
De distantia eius a theologia mundana. c. .254
De causa ꝛ modo quibus est edita scriptura diuina. c. .254
De excellentia diuine scripture respectu secularis sciētie. c. .254
De sacrorum eminentia librorum. c. 254.
De numero ꝛ nominibus eorum. c. 254.
De actoribus librorum heptaticis ꝛ regum. c. 254.
De libro Job ꝛ psalterio ꝛ operibus salomonis. c. 254.
De libris prophetarum ac ceteris veteris testamenti. c. 254.
De actoribus quattuor euangelistarum apocalypsis. c. .255
De epistolis pauli. c. .255
De septem epistolis canonicis. c. .255
De reparatione sacre bibliothece ꝛ translatorib⁹ eiusdē. c. .255
De sacre scripture doctoribus ꝛ expositoribus. c. 255.
De clemente papa ꝛ ignatio ꝛ dyonisio ꝛ scriptis eorum. c. 255.
De origine ꝛ scriptis eius. c. 255.
De Cypriano ꝛ athanasio ꝛ eusebio. c. 255.
De Hilario ꝛ dydimo ꝛ effrem. c. 255.
De basilio ꝛ gregorio nazanzeno. c. .256
De ambrosio ꝛ scriptis eius. c. .256
De hieronymo ꝛ libris eius. c. .256
De expositionibus ꝛ commentarijs eiusdem. c. .256
De ruffino ꝛ iohanne chrysostomo. c. .256
De augustino ꝛ libris eius quos edidit anteq̄ esset eps. c. 256.
De his que post episcopatum edidit ꝛ retractauit. c. 256.
De his que post retractationem scripsit. c. 256.
De paulino ꝛ maximo ꝛ orosio ꝛ prospero. c. 256.
De leone papa ꝛ gelasio ꝛ fulgentio. c. 256.
De boetio ꝛ cassiodoro. c. .257
De gregorio magno. c. .257
De Isidoro ꝛ beda. c. .257
De alcuino ꝛ gennadio ꝛ rabano ꝛ strabo. c. .257
De lanfranco ꝛ anselmo. c. .257
De Iuone ꝛ bernardo. c. 257.
De Hugone ꝛ richardo. c. 257.
De ceteris doctoribus catholicis. c. 257.
De profunditate diuine scripture. c. 257.

¶ Tabule Finis Nunc q̄ opus ipsum Incipit.

Speculū Doctrinale Vincētii Liberq; primus incipit felicit.

¶ Prohemium ordinem conuenientē Partis huius secūde .s. Doctrinal' ad primā .s. Naturalē explicans.

QUoniam igitur in Prima huius totius operis parte: qđ Speculū maius vt dictū est appellatur: totam naturalem historiam auxiliante deo diuersorum autoꝝ flosculos excerpēdo: ac sub certis titulis redigendo iuxta possibilitatis nostre modulum breuiter ad plenū ꝓsecuti sumus. Differendo videlicet de ꝑma nā: ō angelica creatura: de materia informi: de fabrica mūdi: ac iuxta seriem sex dierū opeꝝ: de proprietatibus singulaꝝ per ordinem rerū: precipueq; de humane nature primaria constitutione: ⁊ eiusdē per peccatū destitutione: Que quidē vltimo loco post cetera videlicet sexta die cōdita est: qꝛ omniū reꝝ finis ac summa est: in qua nimirū creature siue nature totius videlicet corporalis ⁊ spiritualis vniuersitas adunaꝫ: vnde ⁊ pars illa Speculū naturale congrue nuncupaꝫ. In hac secunda parte simili modo de eiusdē nature destitute plenaria restitutione scribere breuiter: vt possum⁹: affectamus: quatenus in hunc modū totius rei summā sub quodā cōpendio memoriter teneam⁹. Et qm̄ ipsa restitutio siue restauratio per doctrinā efficiꝫ atq; perficiꝫ: ista quoq; pars Speculū doctrinale nō immerito vocaꝫ: doctrine nāq; cuncta proculdubio subiacent: q̄ vel ad tuendā vel ad recuperandā spiritualē vel tꝑalē salutē hominis ꝑtinent: sicut plenius infra docebitur. Hic ergo de doctrinis ⁊ artibus in hunc modū agitur: primo q̄dē de omnibus in vniuersali: videlicet de inuentione ⁊ origine ac speciebus eaꝝ: ⁊ de modo studendi vel addiscendi. Postea vō de singulis in particulari. Et inter has primū q̄dē de triuialib⁹ siue de sermocinalib⁹: qꝛ sine his cetere nō traduntꝫ aut cōicanꝫ: sed ꝑ istas de illis congrue veraciter ⁊ honeste differiꝫ. Deinde vero de practicis: qꝛ ꝑ eas purgatis mentiū oculis ad theoricā ascenditur. Postea quoq; de mechanicis: qm̄ ipse cū in operatione cōsistant: velut affinitate q̄daꝫ practicis ꝯiunguntꝫ. Ad vltimū autē de theoricis: eo ꝙ in eis omniū finis a sapientibus constituiꝫ. Et quoniā ait Hieronymus. Sciri nō poterit vis antidoti nisi veneni quoq; primo vis intelligaꝫ. Predicte ita generis humani reparationi (vt dictū est) doctrinali: q̄ in hoc libro declaraꝫ: de corruptione quidē ⁊ miseria multiplici: qua peccati sui merito diuinitus inflicta: in hoc etiā erumnoso exilio assidue laborat tanq̄ ex superiori parte breuis epilogus ꝑmittitur.

¶ De Lapsu ⁊ miseria generis humani. CAP. Primū.

HOmo cū in honore esset nō intellexit: qꝛ contra veritatē semetipsum illuminantem intumuit. Nā pingui ceruice armatus aduersus deū erecto collō cucurrit: ⁊ dū ipsam diuinitatē rapere voluit: ipetu suo frustratus ⁊ elusus: iniq̄tatis sue pondere quodā ad semetipsum proruit. Ibiq; pariter infirmitatē cecitatē ⁊ vanitatē omnimodā incurrit. Ob hoc ergo diciꝫ nō intellexit: qꝛ fauente ⁊ suggerente patre mendacij: ⁊ mentiēte sibi iniquitate: ipse quoq; suimet homicida existens in veritate nō stetit: sed inflata facie ad lumen eius oculos claudens in sua cecitate ꝑmāsit. Et qm̄ eius iniquitas (vt dictū est) quasi ex adipe ꝓdijt: in semetipso ꝑlapsuꝫ omnis boni penuriā repperit. Ita velut impellēte fastidio a seipso ꝑ semetipsuꝫ ad ima propelliꝫ. Id est: ad ea quib⁹ pecora delectanꝫ: ⁊ dū omnia viscera sua in terrā effudit: infra semetipsuꝫ totus euanescit. Dūq; solis inhiat bonis visibilib⁹: cōparaꝫ iumentis insipiētibus: [illegible] iumentoꝝ comparatione maioris stoliditatis arguiꝫ. Unde ad eorum scholā vel doctrinā a sapiētib⁹ mittiꝫ. Interroga inquit vnus iumenta: ⁊ docebunt te. Salomon quoq; videlicet hominē quēlibet salutis sue negligentē ⁊ improuidū mittit ad formicā: vt discat ab ea sapientiā. Deniq; non solum ꝑ ignorantiā ⁊ ebetudinē mentis vtiq; similis factus est illis. Uerumetiā viribus corporis imbecillioꝛ multis atq; fragilioꝛ: ⁊ omnib⁹ fere nature munimentis. que in ceteris aīalibus ad sui tuitionē apparent: inueniꝫ paupioꝛ atq; nudatioꝛ. Aīaliū nāq; (v̄bigratia) quedā ob salutis sue custodiam atq; defensionem munita sunt nāli v̄tute: sicut leo ⁊ vrsus. Quedā vō corꝑis ꝑnicitate: sicut ad cursum lepus: ⁊ ad saltū ceruus. Quedam autē corporis magnitudine: velut elephas camelus. Quedam etiā armoꝝ ferocitate: sic aper dentibus: taurus cornibus: ⁊ cattus vnguibus. Quedā preterea pinnaꝝ habent officiū: sicut ad natādū pisces: ⁊ ad volandū apes. Quedā ad percutiendū habent aculeū: vt apes. Quedā venenuꝫ letifeꝝ vt serpentes. Cunctis prorsus vnū aliqđ naturale presidiū cōstat diuinitus esse collatū. Solus autem hō pre omnibus destitutus agnosciꝫ. Nā ⁊ his q̄deꝫ qui mole corporis eminent tenuioꝛ: ⁊ his qui velocitate ꝑeminent pigrioꝛ. His quoq; qui naturalibus armis excellunt: infirmioꝛ atq; despectioꝛ esse probaꝫ. Neq; .n. saltē duriori cute vel aliquo exteriori munimento cōtra intemperiē aeris corpus eius obtegiꝫ: cū ceteroꝝ animaliū corpora vel pilis exterius: vt boues ⁊ sues: vel plumis vt volucres: vel squamis vt pisces atq; serpentes: vel conchis vt testudines muniant. Sed ⁊ quibusdā sensibus corporis a ceteris animalibus hō superaꝫ. Nā ⁊ aquile clarius cernūt: ⁊ talpe liquidius audiunt: ⁊ volucres sagacius odorant: vt autē apulei platonici verbis vtar: homines quidē sunt ratione plaudentes: oratione pollentes: immortalibus animis: sed moribundis membris: leuibus ⁊ anxijs mentibus: brutis ⁊ obnoxijs corporib⁹ dissimillimis moribus: similibus erroꝛib⁹ audacia peruicaci: casso labore: fortuna caduca: sigillatim mortales: volucri tꝑe: tarda sapientia: cita morte.

¶ De Miseria huius vite. .C. II.

INfelix itaq; mortalium genus: quoꝝ natiuitas immūda: vita miseria: mors incerta. Uita inquā misera: qꝛ timor in cogitationibus: labor in actiōib⁹: dolor in passionibus: nec solū in malis sed etiam in bonis ꝑiculosa. Cyprianus in libro de bono patiētie. Unusquisq; cū nasciꝫ ⁊ hospitio hui⁹ mundi excipiꝫ. initiū sumit a lachrymis: ⁊ cum adhuc omniū rerum ignarus sit: nihil aliđ q̄ flere nouit: ꝓuidentia naturali lamentaꝫ mortalis vite ꝓcellas quas ingrediꝫ: plorat⁹ ⁊ gemitus in ipso exordio suo rudis aīa testatur. Sudaꝫ enim hic quādiu viuiꝫ ⁊ laboraꝫ: nec sudantibus ⁊ laborantibus possunt magis alia q̄ impatiētie subuenire solatia: nec aliud magis iustos ⁊ iniustos discernit: q̄ ꝙ in aduersis ꝑ impatientiaꝫ blasphemat iniustus ⁊ ꝯqueriꝫ: patiētia iustus probaꝫ:

Ambrosius in libro scđo de excessu satyri. Plerūq; dubia plus fatigant: vbi ꝑiculi metus integer: grauius qđ est timere ne acciderit: q̄ dolere qđ iam noueris accidisse. Illud enim summā formidinis coaceruat: istud finē doloris expectat. Nulla pōt esse iocūditas inter has vite nostre amaritudines ac dolores: que vel ex corporis infirmitate vel extrinsecus accidentium incōmoditate generanꝫ. Anxij enim semꝑ: ⁊ ad ipa' letioꝝ vota suspēsi quodā fluctuamuꝫ icerto: spātes dubia .ꝓ certꝫ icōmoda ꝓ scđis: caduca ꝓ solidis nihil hn̄tes: ptātis i arbitrio: firmitatꝫ i voto: pl⁹ eni aduersoꝝ dolore frangimur: q̄ scđoꝝ fructu potimur. Quid nobis miserius: qui tanq̄ spoliati ⁊ nudi in hāc vitā ꝓijcimur: corpore fragili: corde lubrico: imbecillo animo anxij ad solicitudines: desidiosi ad labores proni ad voluptates. Non nasci longe melius sm̄ sententiam salomonis. Unde ⁊ sanctus Job cognoscēs nasci maloꝝ omnium esse ꝑncipiū: diem qua natus fuerat ꝑire optauit vt tolleretꝫ origo incōmodoꝝ: optauit ꝑire diem sue generatiōis vt diem acciperet resurrectionis. Quanti porro mortē merori: quāti mortē formidini pretulerunt: iudicātes grauiorē esse metū mortis q̄ mortē: a deo suis malis mors non timeꝫ: sed vite miserijs anteferꝫ ꝙ exitus morientis expetiꝫ: vt formido viuētis euiteꝫ. Itaq; fuisse quidā feruntur populi qui ortus hominū lugerent: obitusq; cum gaudio celebrarent: eo ꝙ ex huius mundi ꝓcellis emersissent. Nos quoq; natales defunctoꝝ dies obliuiscimur: ⁊ eum quo obierunt diem celebri solennitate renouamus. Idē in lib. de bono mortis. Quid boni ē homini qui in hac vita in vmbra viuit nec expleri pōt cupiditatib⁹ suis: ⁊ si expleꝫ diuitijs: fructū quietis amittit: qꝛ cogiꝫ custodire:

qđ misera auiditate quesiuit: sicq; miseri⁹ possidet: quod ei pdesse nō valet. Itaq; si plena oneris ē vita: vtiq; finis ei⁹ alleuiamētū ē.

¶ De duobus malis originalib⁹ errore ⁊ cupiditate. C. III.

Igitur qđ ad primā originē ptinet oēm mortaliū pgeniem fuisse damnatā hoc ipsa vita (si vita dicenda est) tot ⁊ tantis malis plena testat᷑. Quid enim aliud indicat horrenda quedā pfunditas ignorātie. ex qua omnis error existit: qui omnes filios Adam tenebroso quodā sinu suscipit: vt homo ab illo sine labore dolore timore erui non possit. Quid amor tot rerum vanaꝝ atq; noxiaꝝ: ⁊ ex hoc mordaces cure: pturbatiōes: merores formidines insana gaudia discordie lites bella insidie fallacia adulatio fraus furtū rapina perfidia superbia ambitio inuidia homicidia seuitia nequitia luxuria petulantia impudentia fornicationes adulteria incestus: ⁊ ꝯtra naturā vtriusq; sexus: tot stupra atq; immundicie (quas turpe est etiā dicere) sacrilegia hereses blasphemie periuria: oppressiones innocentum calumnie falsa testimonia iniqua iudicia violentie latrocinia ⁊ quicqđ taliū maloꝝ in mentē non venit: ⁊ tamen de vita ista hominum non recedit: veꝝ hec hominum sunt maloꝝ ab illa tamē erroris peruersiq; amoris radice veniētia cum qua omnis filius nascitur. Nam quis ignorat cum quāta ignorātia veritatis que iam in infantibus manifesta est: ⁊ cum quanta abundantia vane cupiditatis que in pueris incipit apparere: homo veniat in hanc vitam ita vt si dimittat᷑ viuere vt velit: in hec facinora ⁊ flagitia vel cuncta vel multa perueniat. Sed diuina gubernatione nō omnino deserente damnatus: sensibus generis humani prohibitio ⁊ eruditio contra istas cum quibus nascimur tenebras inuigilant ⁊ ꝯtra hos impetus opponunt᷑: plene tamē etiam ipse laboꝝ ⁊ dolorū. Quid enim sibi volūt multimode formidines: que cohibēdis paruulorū vanitatibus adhibentur. Quid pedagogi: quid magistri: quid ferule: quid lora: quid virge: nisi vt debelletur imperitia. ⁊ praua cupiditas infrenetur cum quibus malis in hoc seculo viuimus. Quid est enim qđ cum labore meminimus. sine labore obliuiscimur. Cū labore discimus sine labore nescimus: cū labore strenui sine labore inertes sumus. Nōne hinc apparet (inquit) velut pondere suo procliuis ⁊ prona sit vitiosa natura: ⁊ quanta ope vt hinc liberetur indigeat: desidia segnicia pigricia negligētia: vitia sunt vtiq; quibus labor fugitur cum labor etiam ipse qui est vtilis pena sit.

¶ De malis cōmunibus iustorum ⁊ iniquorum. C. IIII.

Sed preter pueriles penas sine quibus disci non pōt qđ maiores volunt: qui vix aliquid vtiliter volunt: quot ⁊ quātis penis genus agitetur humanū que non ad maliciam nequitiamq; iniquorū: sed ad conditionē pertinent miseriāq; cōmunem: quis vllo sermone digerit: quis vlla cogitatione cōprehendit. Quātus est metus: quāta calamitas ab orbitatibus atq; luctu: a dānis ⁊ dānationibus ⁊ deceptionibus ⁊ mēdacijs hominū: a suspicionibus falsis: ab omnibus violentis facinoribus ⁊ sceleribus alienis. Quid ab innumeris casibus qui forinsecus corpori formidant᷑ estibus ⁊ frigoribus: tēpestatibus hymbribusq; alluuionibus: chorruscatione: tonitru: fulmine: grandine: motibus: hiatibusq; terraꝝ: oppressionib⁹ ruinaꝝ: a tot venenis fruticū aquarum aurarū bestiarū ac feraꝝ: vel tantūmodo molestijs vel etiā morsibus mortiferis: q̄ mala patimur nauigantes: q̄ terrena itinera gradiētes. Quis ambulat vbicūq; nō inopinatis subiacens casibus. De foro quidē rediens domū sanis pedibus suis: cecidit pedē fregit: ⁊ ex illo vulnere finiuit hanc vitā. Quid videt᷑ sedēte securius: de sella in qua sedebat Hely sacerdos cecidit ⁊ mortuus est. Agricole īmovero oēs homines quot ⁊ quātos a celo ⁊ terra vel a pniciosis animalibus casus metuunt agroꝝ fructibus: cōtra milleformis demonis incursus quis innocētia sua fidit. Quādoquidē ne quis fideret etiā paruulos baptizatos (q̄bus certe nihil est innocentius) aliquando sic vexant: vt in eis maxime (deo ista sinente) monstret᷑ huius vite flenda calamitas: ⁊ alterius desiderāda felicitas. Iam vero de ipso corpore tot existunt morborum mala: vt nec libris medicoꝝ cuncta cōprehensa sunt: in quorū pluribus ac pene omnibus etiā ipsa iuuamenta ⁊ medicamēta tormenta sunt: vt homines a penarū exercitio penali eruant᷑ auxilio. Nōne ad hoc pduxit sitientes homines ardor immanis: vt vrinā quoq; humanā vel etiā suā biberent. Nōne ad hoc fames vt a carnibus hominū se abstinere nō possent nec inuentos homines mortuos: sed propter hoc a se occisos: nec quoslibet alienos: verūetiam filios matres incredibili crudelitate (quā rabida esuries faciebat) assumerent. Ipse postremo somnus (qui proprie quietis nomē accepit) quis verbis explicet: sepe somniorū visis q̄ sit inquietus: ⁊ q̄ magnus lȝ falsarū rerum terroribus quas ita exhibet ⁊ quodāmodo exprimit: vt a veris eas discernere nequeamus: animam miseram sensusq; perturbat: qua falsitate visorum etiam vigilantes in quibusdā morbis ⁊ venenis miserabilius agitant᷑. Q̄uis multimoda varietate fallacie hoīes etiā sanos maligni demones nōnūq; decipiunt. talibus visis etiam si eos p hec ad sua traducere nō potuerunt: sensus tn̄ eoꝝ solo appetitu q̄licūq; psuadente falsitatis illudant. Ab huius tn̄ miserie quasi quibusdam inferis vite non liberat nisi gratia saluatoris.

¶ De Malis proprijs iustorum. .C. .V.

Preter hec aūt mala huius vite bonis malisq; cōia hn̄t in ea iusti etiā proprios quosdā labores suos q̄bus aduersus vitia militant: vigilijs cōtinuis excubātes: ne opinio verisilis fallat: ne decipiat sermo vsutus: nec ab his que agenda sunt metus reuocet: ne in ea que agēda non sunt cupido precipitet: ne sup iracūdiā sol occidat ne absorbeat inhonesta vel īmoderata tristicia: ne impartiēdoꝝ beneficioꝝ ingerat mens ingrata torporē: ne maledicis rumorib⁹ bona ꝯsciētia fatiget᷑: ne temeraria suspicio nostra decipiat. Ne aliena de nobis falsa nos fatiget: ne regnet pctm̄ in nostro mortali corpore: ne oculus sequat᷑ ꝯcupiscētiā: ne in eo qđ male delectat: vl' visio vel cogitatio remoret᷑: ne improbū aut indecēs v̄bū libenter audiat᷑: ne fiat qđ non licet etiam si libet. ne in hoc bello laboꝝ piculorūq; plenissimo. vel de viribus nostris speret᷑ facienda victoria. vel virib⁹ nostris facta tribuat᷑: sȝ ei⁹ grē de quo ait apl's. Gratias ago deo qui dat nobis victoriā p ihm̄ chr̄m ⁊c̄. Sciamus tn̄ quālibet virtute preliandi vitijs repugnemus: vel etiā vitia supemus vel subiugemus q̄diu sumus in hoc corpe nobis deesse non posse Unde dicamus deo. Dimitte nobis debita nostra.

¶ De Originalibus bonis ⁊ post peccatū hoī relictis. .C. .VI.

Itaq; nunc iam considerādū est post hāc ipsā miseriā generis humani: in qua laudatur etiā iusticia punientis qualibet: ⁊ q̄multis repleuerit bonis eiusdē bonitas cuncta que creauit: administrāt primum benedictionē illam quam ptulerat ante peccatū dicens. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊ replete terram. Nec post peccatū voluit inhibere: mansitq; in stirpe damnata donata fecunditas: nec illam vim mirabilem seminū: immo etiam mirabiliore qua efficiuntur ⁊ semina: inditā corporibus humanis: ⁊ quodāmodo intextā vitium quoq; peccati quod quidem potuit auferre: quo nobis impacta est etiam necessitas mortis: sed vtrūq; simul currit. isto quasi fluuio atq; torrente generis humani malum qđ a parēte trahit᷑ ⁊ bonum quod a creante tribuitur. In originali mala duo sunt. peccatū ⁊ suppliciū. In originali bono alia duo. ppagatio ⁊ cōfirmatio. Propagationē in primis mūdi opibus benedictiōe largit⁹ est: a quibus opibus die septimo requieuit. Confirmatio vero in illo eius est ope quousq; nunc opat᷑ efficacem quippe potentiam suam si rebus subtrahat: nec pgredi poterūt: ⁊ suis dimēsis motibus pagere tempora: nec prsus in eo quod create sunt aliquatenus pmanebunt: ipse nāq; oppositiōe qua nūcusq; opat᷑: facit vt numeros suos explicent semina: ⁊ a quibusdā latentibus atq; inuisibilibus inuolucris in formas visibiles huius qđ aspicimus decoris euoluāt. Ipse icorporeā: corporeāq; nāȝ illā p̄positā: istā subiectā miris modis copulās ⁊ ꝯnectēs animātē facit. Quod opus eius tam magnū ⁊ mirabile est. vt non solū in hoīe (qđ est aīal rōnale: ⁊ ex h̄ cunctis terrenis animātibus excellentius atq; prestantius) sed in qualibet minutissima muscula bene ꝯsiderāti stuporē mētis ingerat laudēq; pariat creatoris.

¶ De Bonis anime naturalibus. .C. .VII.

Ipse nāq; anime humane mētē dedit: vbi ratio ⁊ itelligētia in īfante sopita est. quodāmodo quasi nulla sit excitāda. s. atq; exercenda etatis accessu qua sit sciētie capax atq; doctrine. habilis pceptioni veritatis ⁊ amoris boni. qua capacitate hauriat sapiētiā. virtutibusq; p̄dita: quib⁹ prudēter fortiter temperant᷑ ⁊ iuste aduersus errores ⁊ ingenerata vitia dimicet. eāq; nullius rei desideriū: nisi boni illius summi atq; imutabilis vincat. Qđ etsi nō faciat ipsa talium bonoꝝ capacitas in nā rōnali diuinitus īstituta. quātū sit boni. q̄ mirabile opus oipotētis: qs cōpetēter effat᷑ aut cogitat: p̄ter artes enim bene viuendi ⁊ ad imortalē peruenīēdi felicitatem: que v̄tutes vocant᷑. ⁊ sola dei gratia que in christo est filijs pmissiōis regniq; donat᷑. Nōne humano ingenio tot tāteq; artes inuente sunt ⁊ exercitate: partim necessarie ptim volūtarie. vt tam excellēs vis mētis atq; rōnis in his etiā rebus quas superfluas imo ⁊ piculosas pnicio

sasqꝫ appetit quātū bonū habeat in nā. vnde ista potuit vel inuenire vel discere testet̃. Quorsum eniꝫ vestimētoꝝ ⁊ edificioꝝ ad opa q̃ꝫ mirabilia q̃ꝫ stupenda industria humana puenerit: quo in agricultura quo in nauigatione ꝓfecerit: quā in fabricatione quorumcūqꝫ vasorꝫ vel etiaꝫ statuaꝝ vel picturarū varietatē excogitauerit ⁊ ipleuerit: q̃ in theatris mirabilia spectātibus audientibꝰ incredibilia faciēda ⁊ exhibēda molita sit: in capiēdis occidēdis domādis irrationabilibꝰ animalibus: q̃ ⁊ quāta repperit: aduersus ipsos hoies tot genera venenoꝝ: tot armoꝝ tot machinamētoꝝ: ⁊ pro salute mortali tuenda atqꝫ reparāda: quot medicamēta atqꝫ iuuamēta ꝯprehēderit: pro voluptate fauciū: quot ꝯdimēta ⁊ gule icitamēta repit: ad īdicādas ⁊ suadēdas cogitatiões. q̃ꝫ multitudinē varietatēqꝫ signoꝝ (vbi p̄cipuū locū v̄ba ⁊ lr̄e retinēt) ad ꝺlectādos aios quos elocutionis ornatꝰ: q̃ꝫ diuersoꝝ carminū copiā ad mulcēdas aures: quot organa musica: quos cantilene modos excogitauerit: quātā pitiā dimēsionū atqꝫ numeroꝝ: meatusqꝫ ⁊ ordines sideꝝ: quāta sagacitate cōprehēderit: q̃ꝫ multa reꝝ mūdanaꝝ cogitatione se implicauerit quis: possit eloqui: maxime si velimꝰ nō aceruatim cū ea cōgererere: sꝫ in singulis immorari. In ipsis postremo erroribꝰ falsitatibꝰ defendēdis q̃ꝫ magna claruerūt ingenia phoꝝ atqꝫ hereticoꝝ: quis estimare sufficiat.

De Bonis corporalibus. C. .VIII.

IAm cetera pulchritudo ⁊ vtilitas creature: q̃ homini lꝫ ī istos labores miseriasqꝫ piecto atqꝫ dānato spectāda atqꝫ sumēda diuina largitate ꝯcessa ē quo sermone terminari pōt: ī celi ⁊ terre ⁊ maris multimoda ⁊ variā pulchritudine: in ipsiꝰ lucis tanta copia tāq̃ꝫ mirabili specie in sole ⁊ luna ac sideribꝰ in opacitatibus nemoꝝ in coloribꝰ ⁊ odoribꝰ florum: in diuersitate ac multitudine volucrū garrularū atqꝫ pictaꝝ in multiformi specie tot tantarūqꝫ animātiū: quaꝝ ille plus habent admirationis q̃ molis minimū: plus enim formiculaꝝ ⁊ apicularū opa stupemꝰ q̃ꝫ immēsa corpa balenaꝝ. In ipsiꝰ quoqꝫ maris tam grādi spectaculo cū sese diuersis coloribꝰ velut vestibꝰ induit. Et aliquādo viride atqꝫ hoc multis modis: aliqñ purpureū: aliqñ ceruleū ē. Q̃ꝫ porro delectabiliter spectat̃: quātūcūqꝫ turbat̃ ⁊ fit inde maior suauitas: q2 sic demulcet intuentē vt nō iactet quatiat nauigantē. Quid ciboꝝ vsqꝫquaqꝫ copia cōtra famē q̃d sapoꝝ diuersitas cōtra fastidiū nature diffusa diuinitus: nō cocoꝝ arte ac labore q̄sita. Quanta in multis rebꝰ tuende ac recuperande salutis auxilia: q̃ꝫ grata vicissitudo diei alternātis ⁊ noctis: auraꝝ q̃ꝫ blanda temperies. In fructibꝰ ⁊ pecoribꝰ indumētoꝝ cōficiendoꝝ: quāta materies oia cōmemorare q̃s posset. Hec autē sola q̃ a me velut in quēdā aggerē sunt coartata si vellē velut colligata inuolucra soluere atqꝫ discutere: quāta mihi mora esset in singulis q̃bꝰ plurima cōtinent̃. Et hec oia sunt miseroꝝ dānatorūqꝫ solatia nō p̄mia bonoꝝ. Que igit̃ illa sunt si tot ac talia ⁊ tanta sunt ista: q̃d dabis eis quos p̄destinauit ad vitā: qui hec deditqꝫ eis quos p̄destinauit ad mortē. Que bona in illa beata vita faciet eos sumere pro q̃bꝰ ī hac miseria vnigenitū filiū suū voluit vsqꝫ ad mortē mala tāta ꝑferre. Richardus de sancto victore. Deus itaqꝫ summe ⁊ immutabiliter bonus: sciens beatitudinē suā cōmunicari posse ⁊ minui nō posse fecerat creaturā rationalē: vt eā beatitudinis sue faceret esse participē. Fecerat autē eā ad imaginē ⁊ similitudinē suā. Ad imaginē s̄m cognitionē rationis: ad similitudinē s̄m amorē virtutis Iusseratqꝫ partē eius ī sua simplici puritate subsistere. s. naturā angelicā Partē vero luteis corporibus inesse. s. naturā humanam.

De Inventione sciētiaꝝ q̃ data est homini in remediū. C.IX.

TRia vero dederat homini deꝰ in creatione sua. Primū fuit: ꝙ eū fecerat ad imaginē suam. Secundū ꝙ ad suā similitudinē. Tertiū erat immortalitas corporis: si tū ꝑstetisset in obsequio creatoris. Hec tria bona fuerāt homini in cōditione diuinitus data: ⁊ naturaliter ⁊ originaliter insita fuerāt. Et alia duo bona hominis q̃si extra eū: vnū subtus eū: aliud supra eū. Subtus eū mundus: supra eū deus. Mundus visibile bonū ⁊ transitoriū: deus inuisibile bonū ⁊ eternū. In isto fuerat homo beatus: in isto beatificandus: sub deo fuit cōditione: supra mundū dignitate. De inferiori bono recessurꝰ: ad superius bonū peruēturus. Sunt autē tria mala principalia q̃ corrumpūt tria bona p̄cedētia. Per ignorātiā nāqꝫ corrupta est diuina imago: ꝑ ꝯcupiscētiā diuina similitudo: ꝑ īfirmitatē mortalitas corpis. Facta est itaqꝫ via hominis tenebre ꝑ ignorātiā: ⁊ lubricū per cōcupiscentiā: ⁊ angelus dei: id est infirmitas corpis ad vindictam immissa: persequens eū per mortalitatē donec reuertatur in terrā de qua assumptus est. Porro tria sunt remedia quibꝰ tria mala p̄dicta repellunt̃: ⁊ tria bona reformant̃. s. sapiētia. v̄tus necessitas. Sapiētia est cōprehēsio reꝝ ꝓut sunt. Uirtꝰ est habitꝰ animi in modū nature rōni ꝯsentaneus. Necessitas est sine qua viuē non possumus sꝫ felicius viueremus. Propter hec aūt tria remedia inueniēda inuēta est ois ars ⁊ ois disciplina. Nam ꝓpter inueniendā sapiētiā īuenta est theorica: ꝓpter v̄tutē practica. ꝓpter necessitatē mechanica. Theorica ignorātiā expellens sapiētiā illuminat: practica vitiū excludens virtutē roborat. Mechanica penuriā cauēs p̄ntis vite defectū tpat. Theorica in oi q̃ō ē ⁊ q̃ō nō est scrutari veꝝ eligit. Practica modū viuēdi recte ⁊ formā discipline s̄m virtutū institutionē disponit. Mechanica res defluentes administrans humano corpori necessaria ꝓuidere satagit. Nā omniū humanaꝝ actionū seu studioꝝ que ratio moderat̃ finis ⁊ intētio ad hoc spectare dꝫ: vt vel nostre nature reparet̃ integritas vel defectū quibꝰ vita subiacet tempet̃ necessitas. Tēperat̃ aūt nature nostre integritas sapiētia: ad quā ꝑtinet theorica ⁊ virtute ad quā ꝑtinet practica. Temperat̃ v̄o necessitas administratiōe tpaliū: ad quam mechanica. Nouissima autē omniū inuēta est logica causa eloquentie. s. vt sapientes qui predictas principales scientias ⁊ disciplinas inuestigarent ⁊ inuenirent: rectius veracius ⁊ honestiꝰ illas tractarent. ac de illis dissererent: rectius per grammaticam. veracius per dialecticā: o2natiꝰ ꝑ rhetoricā. Theorica iterp̄tat̃ ꝯtēplatiua: practica: actiua: mechanica: adulterina logica sermocinalis. Sunt igit̃ hec q̃ttuor sciētie: in q̃s ois phia diuidit̃. Magica v̄o sub phia non ꝯtinet̃: sꝫ foris falsa ꝓfessione de vero mētiens ⁊ veraciter ledens hoies: a diuina relatiōe seducit. cultū demonū suadet ⁊ ad oē nephas sectces suos impellit. Hec q̃nqꝫ maleficioꝝ genera ꝯtinet. s. māticē: mathematicā: maleficia: sortilegia: p̄stigia. Manticē interpretat̃ diuinatio: hec quinqꝫ spēs hꝫ nigromantiā geomātiam hidromantiā aeromantiā. pyromantiā. Prima fit in mortuis scd̄a in terra: t̄tia in aqua: q̄rta in aere. q̄nta in igne. Mathematica interp̄tat̃ vanitas. hec hꝫ spēs aruspicā: auguriū. horoscopicam Aruspica d̄r ab inspectōe araꝝ que fit q̄n in fibris animaliū que ī aris ponunt̃ fata querunt̃. Auguriū ab auibꝰ: hoc aliq̄n ꝑtinet ad aures: ⁊ dicit̃ auguriū aliq̄n ad oculos ⁊ dicit̃ auspiciū. Horoscoca in ꝯstellationibus ꝯstat. Maleficia fiūt per incantatiōes. Sortilegia per sortes. Prestigia per fantasticas illusiones.

De Primis phis qui naturaꝫ scrutati sunt. .C. .X.

AUgustinus de ciui. dei li. viij. In greca lingua duo phoꝝ genera tradūtur. Unū italicū ex ꝑte italie que quōdā magna grecia nūcupata est. Alteꝝ ionicū in eis terris vbi ⁊ nūc grecia noiat̃. Italicū genꝰ autorē habuit Pythagorā samiū. a quo etiā ferūt ipꝫ phie nomē exortū. Nā cū antea sapiētes appellarent̃ q̃ mō quodā laudabilis vite alijs prestare videbant̃. Iste interrogatꝰ q̃d ꝓfiteret̃: phꝫ se esse r̄ndit. i. studiosum vel amatorē sapiētie: q̄m sapientes ꝓfiteri arrogantissimū videbat̃. Ionici v̄o generis p̄nceps fuit. Thales milesius vnꝰ illoꝝ. vij. qui sūt sapiētes appellati. sꝫ illi ex vite genere distinguebant̃: ⁊ q̃busdā p̄ceptis ad bene viuenduꝫ accommodatis. Iste aūt thales vt successores ꝓpagaret reꝝ naturam scrutans suasqꝫ disputationes litteris mādans emicuit: alias enituit: maximeqꝫ ad mirabilis extitit ꝙ astrologie numeris comprehēsis defectꝰ solis ⁊ lune etiā p̄dicere potuit. Aquaꝫ tū putauit reꝝ esse p̄ncipiū. ⁊ hinc oīa elemēta ipsumqꝫ mundū ⁊ que in eo gignunt̃ existere: nihil aūt huic opi quod mūdo ꝯsiderato tam mirabile aspicimus: ex diuina mēte p̄posuit. Huic sucessit. Anaximander eius auditor: mutauitqꝫ de reꝝ natura opinionē: qui nō ex vna re sicut thales: sꝫ ex suis ꝓprijs p̄ncipijs quasqꝫ res nasci putauit: q̃ reꝝ p̄ncipia singulaꝝ credidit esse infinita: ⁊ innumerabiles mūdos gignere: ⁊ quecūqꝫ in eis oriunt̃. eosqꝫ mūdos modo dissolui: modo iteꝝ gigni existimauit: quanta quisqꝫ etate sua manere potuit: nec ipse aliquid diuine menti in his reꝝ opibus tribuens. Huiꝰ discipulus Anaximenes reꝝ causas īfinito aeri dedit: nec deos negauit aut tacuit: sed eos ex ipso aere ortos credidit. Anaxagoras v̄o eius auditor haꝝ reꝝ omniū quas videmꝰ effectorē diuinū animū sensit: ⁊ dixit ex infinita materia que ꝯstaret silibus inter se particulis reꝝ omniū: quibꝰ suis ⁊ ꝓprijs singula fierent. sed aīo faciēte diuine. Dyogenes aūt anaximenis alter auditor aereꝫ quidē dixit reꝝ esse materiā de qua omnia fierent: sed eum esse impotē diuine rōnis sine qua nihil ex eo fieri posset. Successit anaxagore eiꝰ auditor Archelaus. ⁊ ipē de particulis silibus inter se quibus singula queqꝫ fierēt. ita putauit constare omnia vt inesse ⁊ mentē diceret que corpora eterna idest istas particulas iungendo ⁊ dissipando ageret omnia.

¶De Ceteris qui postea phiā ad mores cōposuerūt. C. .XI.

Helius discipulus fuit socrates magister platonis: qui prim⁹ vniuersam phiā ad corrigēdos mores cōponēdosq; flexisse memorat᷑: cū ante illū oēs magis phicis.i.nālib⁹reb⁹ pscrutādis operā maximā impenderint. Nō mihi aūt videt᷑ posse ad liquidū colligi: vtrū socrates vt h̄ faceret tedio rerū obscurap̄ ꝛ incertap̄ ad aliquid certū ꝛ apertū reperiendū animū intenderit qḋ esset vite beate necessariū: propter quā vitā omniū phoꝝ inuigilasse ac laborasse dicit᷑ industria. An vero sicut de isto quidā beniuolentius suspicant᷑ nolebat immundos terrenis cupiditatibus aīos se extēdere in diuina ꝛ conari quādoquidē ab eis causas reꝝ videbat inquiri: q̄s primas atq; summas nō nisi in vnius veri ac summi dei voluntate esse credebat. Unde nō eas putabat nisi mūdata ꝛ pura mēte posse cōprehendi: ꝛ ideo purgāde bonis moribus vite: censebat instādū: vt deprimētib⁹ libidinibus exoneratus animus nāli vigore in eterna se attolleret: naturāq; incorporei ꝛ incōmutabilis luminis vbi cause omniū factaꝝ naturaꝝ stabiliter viuunt intelligētie puritate cōspiceret. Constat tñ eū imperitoꝝ stulticiā scire se aliqḋ opinātiū etiā in his moralib⁹ q̄stionib⁹ (quo totū animū intendisse videbat᷑) vel cōfessa ignorātia sua vel dissimulata sciētia lepore mirabili: disserendi ac acutissima vrbanitate agitasse atq; versasse. Hic plurimos sue phie sectatores reliquit: quoꝝ certatim studiū fuit in q̄stionū moraliū disceptatione versari: vbi agit᷑ de summo bono sine quo nemo beatus eē pōt. Sic aūt diuersas inter se socratici de isto fine sentētias habuerūt: vt qdā summū bonū diceret esse voluptatē sic aristippus: qdā virtutē sic antisthenes: sic alij atq; alij aliud ꝛ aliud opinati sunt. Inter quos plato cū suos cōdiscipulos mirabili ingenio anteiret: parū tñ putans pficiēde phie sufficere seipsum ac socraticā disciplinā: q̄s longe lateq; potuit peregrinatus quaquersuꝫ eū alicuius nobilitate sciētie percipiēde fama rapiebat. Itaq; ꝛ in egypto ꝛ in italie partib⁹ vbi pythagoreorū fama celebrabat᷑: didicit q̄cūq; illic magna habebant᷑ atq; docebant᷑. Itaq; cū studium sapiētie in actione ꝛ in cōtēplatione verset᷑: vñ vna pars ei⁹ actiua altera cōtēplatiua dici pōt: quaꝝ altera ad agēdā vitā ptinet.s.actiua: cōtēplatiua autē ad conspiciēdas nature causas ꝛ sincerissimā veritatē. Socrates ī actiua excelluisse memorat᷑ Pythagoras vero magis cōtēplatiue q̄b⁹ potuit intelligētie viribus institisse: proinde plato vtranq; iungēdo phiā pfecisse laudat᷑: quā in tres partes distribuit: vnā naturalē q̄ cōteplationi deputata est. Aliā moralē que maxime in actione versat᷑. Tertiā rationalē qua verū disterminat᷑ a falso: q̄ lꝫ vtriq;.i.actioni ꝛ cōtēplationi sit necessaria: maxime tñ cōtēplatio perspectionē sibi vendicat veritatis: ideo hec tripartito nō est cōtraria illi distinctioni qua intelligit᷑: omne studiū sapiētie in actione ꝛ cōtēplatione consistere.

¶De diuersis generibus philosophoꝝ C. .XII.

Isidorus in li. etymol. viij. li. Phi triplici genere diuidunt᷑. Nā aūt phisici sūt: aut ethici: aut logici. Phisici dicti q2 de naturis tractāt. Ethici q2 de morib⁹ disputant. Logici autē q2 naturis ꝛ morib⁹ rationē adiungunt. Diuisi sunt aūt ꝛ hi in heresibus suis habētes qdā nomina ex autorib⁹ vt Platonici Epicurei pythagorici. Alij a locis cōuenticuloꝝ ꝛ stationū suaꝝ vt peripatetici Stoici Achademici. Platonici a platone phō dicti: hi animaꝝ creatorē esse deū: corpoꝝ angelos asserunt: ꝛ p multos annoꝝ circulos in diuersa corpora redire animas dicūt. Stoici a loco dicti: porticus.n. fuit athenis in qua picta erāt gesta sapientiū atq; viroꝝ fortiū historie: in hac sapiētes philosophabāt᷑: ex quo ꝛ stoici dicti sunt: grece enim porticus stoa dicit᷑ hanc sectā primus zeno instituit: hi negant sine virtute effici quēq̄ beatū: omne peccatū vniforme eē asserunt: dicētes: sic ille nocens erit qui paleas furatus fuerit q̄s qui aurū: qui mergū occiderit q̄s qui equū: animā cū corpore perire dicūt: affectant gloriā eternā cuꝫ se fateant᷑ non esse eternos. Academici appellati a villa platonis academia athenaꝝ vbi idem plato docebat. Hi oīa incerta esse definiūt: nec esse aliqd in reb⁹ q ita sit verū vt nō sit ambiguū. Unde ecōtra phi sciri aliqd definiūt academici nihil. Hanc sectā Arcesilaus chirenaicus repperit: cuius sectator fuit Democritus: qui dixit tāq; in puteo alto ita vt fundus nullus sit: ita in occulto iacere veritatē. Inde cōmentat᷑ academiā.i. ex incerto veritatē opinari. Peripathetici a deambulatione: dicti eo q Aristoteles autor eoꝝ deambulās disputare solitus esset: hi dicūt quādā particulā aīe esse eternā: de reliquo magna ex pte mortalē. Cinici ab immūdicia impudētie nuncupati: ꝫ humanā enim verecundiā in propatulo coire cū cōiugib⁹ eis mos erat: censentes licitū honestūq; esse palā cū vxore cōcūbere sicut canes in plateis: q2 cōiugiū iustū est: vnde ꝛ a canib⁹ quoꝝ vitā imitabant᷑ nomē traxerunt. Epicurei dicti ab epicuro quodā phō amatore vanitatis non sapientie: quē etiā ipsi phi porcū nominauerūt: quasi volūtas ī ceno carnali: voluptatē corporis summū bonū asserēs: qui etiā dixit nullā diuina prouidētia instructū esse aut regi mundū. Sed originem rerū athomis.i. insecabilibus ac solidis corpibus assignauit: quorū fortuitis cōcursionib⁹ vniuersa nascant᷑ ꝛ nata sunt: omnia cōstare corporibus animā nihil aliud esse q̄s corpus: vñ ꝛ dixit nō ero postq̄s mortuus fuero. Simnosophiste nudi p opaca indie solitudines perhibent᷑ phari adhibētes tñ genitalibus tegmina. Simnos enim ex eo dictū est qḋ iuuenes nudi exercent᷑ in cāpuꝫ: vbi pudenda sola tñ operiūt: hi ꝛ a generando se cohibēt. Phoꝝ etiam errores ꝛ apud ecclesiam induxerunt hereses.

¶De Diffinitionibus philosophie. .C. .XIII.

Ricardus. Est aūt phia omniū reꝝ humanarum atq; diuinaꝝ disciplina rōnes pbabilr inuestigans. Isidorus in lib. etymol. scdo. Phia est reꝝ humanaꝝ diuinarūq; cognitio cum studio bene viuēdi iuncta. Hec duabus ex reb⁹ ɔstare videt᷑ sciētia s. ꝛ opinione. Sciētia est cum res aliqua certa rōne percipitur. Opinatio est cum adhuc incerta res latet: nullaq; rōne firma videtur vtputa sol vtrū maior sit q̄s oīs terra, luna globosa sit an ɔcaua stelle celi vtrū adhereant an libero cursu ferant᷑ per aera: celū ipm qua magnitudine quave constet mā. terre quoq; crassitudo quanta sit: aut quibus fundametis librata sit ꝛ suspensa. Phia interpretatur amor sapientie. Nam greci philon amorē ꝛ sophiā dicūt sapientiā. Item doctoꝝ nōnulli sic eam diffinierunt. Phia est diuinaꝝ humanarūq; reꝝ inquantū homini possibile est probabilis sciētia. Itē alit᷑. Phia est ars artiū ꝛ disciplina disciplinaꝝ. Rursū phia est meditatio mortis: qḋ magis conuenit christianis: qui seculi ambitione calcata conuersatione disciplinabili similitudine future patrie viuūt. Mercurius trimegistus asclepiade. Phia sola est cognoscēda diuinitate frequēs obtutus ꝛ sancta religio: simplici enim mente diuinitatē colere eiusq; facta venerari: agē etiam dei volūtati gras que est sola bonitas plenissima. hec est nulli⁹ animi importuna curiositate violata phia. Michael scot⁹ Phia fꝫ aristotelē est oīs rei sciētia. Dicit enim q sciētia cuiusq; rei que inquirit᷑ sub phia continet᷑ que est oīs rei sciētia. Isaac aūt in libello suo de diffinitionib⁹ ponit duas phie descriptiones: haꝝ vna sumit᷑ ex eius pprietate que talis est. Phia est assimilatio hominis operib⁹ creatoris fm virtutē humanitatis. Assimilari enim opib⁹ dei est scire veritateꝫ reꝝ per cognitiones quattuor causaꝝ. Altera vero sumit᷑ ex eius affectu que talis est. Phia est integra cognitio hominis de seipso: cum enim homo itegre cognoscit seipm: cognoscit quicquid est. s. substantiā ꝛ accidēs. Idē est ars ꝛ scientia doctrina quoq; disciplina ꝛ facultas. Dicit᷑ enim ars: q2 regulis suis artat: doctrina aūt a doctore: disciplina a discipulo. Sciētia vō cuꝫ iam tenet᷑ in animo: sed qm̄ in anima ipsa prius est in dispositione postea vero in habitu. Ideo sciētia ipsa cum iam est habitus mentis appellat᷑ facultas. q2 dat facultatē operādi fm artem. Actor. Est ars collectio principioꝝ.i. regulaꝝ ad eundē finem tendentium Alphorabius in libro de diuisiōe sciētiaꝝ. In omni siquidē arte siue sit actiua siue speculatiua siue liberalis siue fabrilis regule sunt generalr cōphēdētes oīa vel plura de quib⁹ ars illa pertractat: que ad hoc quidē inuente sunt: vt per eas cognoscat᷑ omne id qḋ est illius artis: ne forte recipiat᷑ in ea qḋ nō est eius: vel reijciat᷑ qḋ est eius: ꝛ vt per eas caueamus ne forte in alio erremus. Nam ꝛ in mechanicis instrm quo deprehendit᷑ si forte in alio errat᷑ vt in arte fabrili perpendiculū: regula vocat᷑. Boetius in libro de articulis fidei. Sciētia est vis cōphēsiua causaꝝ per quas ꝛ pter quas aliquid habꝫ esse. Quod si bonis vsibus naturaliter accommodata est sapientia dici solet.

¶De Partibus phie iuxta Isidorum. .C. .XIIII.

Isidorus supra vbi. Phie spēs tripartita. Una ē phisica.i. nālis in q̄ de nature inquisitiōe disserit᷑. Scda est ethica in qua de moribus agit᷑. Tertia logica in qua disputat᷑ qualr in reꝝ causis aut vite morib⁹ veritas ipsa querat᷑. In phisica igit᷑ cā q̄rendi. In ethica ordo viuēdi. In logica rō intelligēdi versat᷑. Alij vero diffinierūt phie rōne in duab⁹ partibus consistere. Quarum pma est inspectiua. Scda vero actiua. Inspectiua dicit᷑ illa qua visibilia supergressi de inuisibilibus aliqua comprehendimus eaq; sola mēte inspicimus. Hec diuidit᷑ in tres. s. nālē: doctrinalē ꝛ diuinalem.

Naturalis illa dicit̃ in q̃ cuiusq̃ rei nã discutit̃. Naꝫ vnũquodq̃ his vsibus deputat̃: in q̃bus a creatore definitũ est: nisi forte cũ voluntate diuina miraculũ aliqđ puenire monstrat̃. Doctrinalis est illa sciẽtia q̃ abstractã cõsiderat quãtitatẽ. Abstracta. n. quantitas dicit̃ q̃ a materia vel aliis accidentibus intellectu abstracta cõsideraẗ. Et h̃ in quattuor subdiuidit̃. s. arithmeticã: geometriã: musicã astronomiã. Arithmetica est disciplina quãtitatis numeralis s̃m se. Geometria est disciplina magnitudinis ĩmobilis atq̃ formarũ. Musica est disciplina de numeris q̃ ad aliqđ sunt his. s. qui inueniunt̃ in sonis. Astronomia est disciplina q̃ celestiũ siderũ cursus figurasq̃ cõtẽplat̃: ꝛ habitudines stellaꝝ circa se ac circa terrã indagabili ratione pcurrit. Diuinalis est illa q̃ aut ineffabilis dei nã aut spiritualis creatura ex aliq̃ parte profundissima q̃litate differitur. Porro actualis scientia dicit̃ illa q̃ res propositas operationib' suis explicat. Huius partes sunt tres. s. moralis: dispensatiua: ꝛ ciuilis. Moralis dicit̃ illa per quã honestus viuendi mos appetit̃. Dispẽsatiua vero qua domesticaꝝ rerũ sapienter ordo disponit̃. Ciuilis autẽ per quã totius ciuitatis vtilitas administratur.

¶ Altera diuisio eiusdem iuxta hugonem. C. XV.

HUgo. Philosophia est amor ꝛ studiũ sapientie nõ eius q̃ instrumentis explicat̃: vt est architectura: agricultura: ꝛ cetere huiusmodi: sꝫ eius que sola reꝝ humanaꝝ primeua ratio est. Potest enim idẽ actus a ad phiam pertinere s̃m rationẽ suã: ꝛ ab ea excludi s̃m administrationẽ. Verbigratia. Agriculture ratio phi est: administratio rustici: opera autẽ artificiũ: etsi natura nõ sint imitant̃ tamẽ naturam. Itaq̃ ratione cogimur philosophiã in omnes actus hominum diffundere: vt necesse sit tot esse phie partes quot sunt rerum diuersitates. Sunt autẽ in rebus alia eterna: que. s. nec principium nec finẽ habent: hoc est cui nõ est aliud esse ꝛ id qđ est: q2 a semetipso subsistere habet. Alia vero ppetua que. s. cũ principiũ habeãt: nõ tamẽ finẽ habent: vt celestia corpora. Alia vero que vtrũq̃. s. tẽporalia: hec sunt nature opera que sup terrã oriunt̃ sub lunari globo mouente igne artifice qui vi quadã descendit in res sensibiles procreandas. Hinc mathematici mundũ in duas partes diuiserũt. Et super lunarẽ mundũ (eo ꝙ omnia ibi primordiali lege cõsistãt) naturã appellauerunt. Sublunarẽ autẽ opus nature. i. superioris: q2 omniũ genera animantiũ que in eo vitalis spiritus infusione vegetant̃: a superioribus per inuisibiles meatus infusum nutrimẽtũ accipiunt: nõ solũ vt nascendo crescant: sed vt alendo subsistãt: ipsum etiã superiorẽ mundũ tempus vocabant propter sideꝝ cursuꝫ inferiorẽ vero temporalẽ: q2 s̃m motus superiores agit̃. Homo igitur in ea parte qua mutabilitatis particeps est: in ea quoq̃ necessitati obnoxius: ꝛ in ea q̃ ĩmortalis est diuinitati cognatus. Omniũ itaq̃ humanaꝝ actionũ seu studioꝝ que moderat̃ sapiẽtia: adhuc finẽ spectare debet intentio vt vel imaginis diuine similitudo reperitur: vel huius vite necessitati cõsulat̃. Cũ igitur ad reparandã naturã nostrã. i. diuinã imaginem intendimus: diuina actio est. Cuꝫ vero illi qđ in nobis infirmũ est necessaria prouidemus humanũ. Duo vero in homine dei similitudinẽ reparant. s. speculatio veritatis: ꝛ exercitiũ virtutis: vnde illa q̃ de superioribus est. s. in intelligẽtia: in speculatiuã ꝛ moralẽ diuidit̃. Illaꝝ vero actionũ q̃ huius vite necessitati deseruiunt: trimodũ genus est. Primuꝫ qđ nature nutrimentũ administrat. Secundũ qđ cõtra molesta que extrinsecus accidere possunt munit. Tertiũ qđ cõtra iam illata remedium prestat: hoꝝ scientia (q2 opera humana prosequit̃) cõgrue mecanica. i. adulterina vocat̃. Preter predictas autẽ necesse fuit logicã inueniri: q2 nemo de rebus cõuenienter disserere põt nisi prius recte ꝛ veraciter loquendi rationẽ agnouerit. Quattuor igitur dicimus esse scientias q̃ reliquas oẽs continent. i. theoricã que in speculatione veritatis laborat: ꝛ practicã: que moꝝ disciplinã cõsiderat: ꝛ mechanicã: q̃ actiones huius vite dispensat: logicã quoq̃ que recte loquendi ꝛ acute disputandi scientiam prestat.

¶ Item alia iuxta michaelẽ scotum. C. XVI.

MIchael Scotus. Philosophia vero diuiditur in Theoricã ꝛ practicã. Nam testante Aristotele: omne qđ est aut nõ est ex nostro opere ꝛ voluntate sicut ꝛ intelligentie: elementa quoq̃ ꝛ elemẽtata: ꝛ ad vltimuꝫ omnia naturalia: ꝛ scientia de his vocat̃ theorica: q2 finis eius est tantũ ad speculandũ. Aut ex nostro est ope ꝛ volũtate sicuti leges ꝛ institutiones exercitus ꝛ bella: ꝛ ad extremuꝫ oĩa artificialia: ꝛ scientia de his vocat̃ practica q2 finis eius est tantuꝫ ad operandũ. Unde alibi dicit̃ ꝙ duo sunt quibus aĩa perficit̃. s. scientia ꝛ operatione Theorica diuidit̃ in tres partes. s. naturalem mathematicã. ꝛ diuinã. Una eaꝝ speculat̃ qđ mouet̃ ꝛ corrũpit̃. s. naturalis. alia vero quod mouet̃ ꝛ non corrumpit̃. s. doctrinalis alia vero quod nec mouet̃ nec corrumpit̃. s. diuina. Practica vero diuiditur in duo: scilicet in ciuilem ꝛ vulgarem. Ciuileꝫ ĩtellige scientiam lingue. Moralẽ meditationẽ ceterasq̃ sciẽtias que pertinent ad ciuiles hoĩes ꝛ honestos. Vulgarẽ vo͂ sutoriaꝫ fabrilẽ ac ceteras artes que ptinẽt ad vulgus ꝛ viles hoĩes. Unde põt intelligi tres esse gradus sciaꝝ: quedã enĩ sunt nobiles: vt theorice: q̃daꝫ ciuiles: quedã vulgares. Itẽ practica phie diuidit̃ in tres ptes. Quaꝝ pma est illa que adinuẽta est ad silitudinẽ nãliũ: ꝛ que pertinet ad nãlia sicuti medicina agricultura: alkimia. Sciẽtia quoq̃ de pprietatibus reꝝ que dr̃ nigromãtia: ꝛ scia de significationibus reꝝ: que dicit̃ scia de indiciis: ꝛ etiã sciẽtia de speculis de nanigatione: multeq̃ alie que respectũ habent ad illã ptẽ theorice que dicit̃ nãlis: ꝛ ad ipsam pertinẽt tanq̃ practica eiusdẽ. Scđa ẽ que adinuenta est ad similitudinẽ doctrinaliũ: vt negociario: carpentaria fabrilis: cemẽtaria textoria: sutoria: ꝛ alie hmõi multe que spectant ad mechanicã: ꝛ sunt q̃si practica illius: Tertia est illa que inuenta est ad similitudinẽ diuinoꝝ ꝛ ptinet ad diuina. sicuti sciẽtia moralis: que quattuor hꝫ partes. s. qualr̃ ciuitas debeat regi: qualr̃ homo cum ciuib' debeat cõuersari: qualr̃ cum familia se habeat: ꝛ qualr̃ vite sue modum ordinare debeat. Itẽ sciẽtia diuine legis q̃ silr̃ duas hꝫ partes: vnã qualr̃ debeat credere: aliam qualr̃ debeat agere. Ad extremũ aũt omnes scientie inuitãtes ad pietatẽ ꝛ virtutem: que omnes tam ciuiles q̃ vulgares ad diuinã sciẽtiã spectãt ꝛ sunt quasi practica eiusdem.

¶ De Eodem iuxta phos. C. XVII.

ARistoteles in methaphisica libro primo. Pluribus aũt repertis artibus alie sũt ad necessaria: vt methaphisica: alie vo͂ ad vtilitatem. Verbigratia: ad introductionẽ vt sophistica ꝛ dialectica. alie autẽ tm̃ ad voluptatẽ: vt comedie ꝛ alia iocosa carmina. Idem in libro sexto. Modi phie essentiales sunt tres. s. mathematicus naturalis. ꝛ diuinus. Alphorabius in libro de diuisione scientiaꝝ. In hoc libello nostra est intẽtio sciẽtiaꝝ formas breuit̃ perstringere: earũq̃ partes summatim distinguere: ex quo multa pueniĩt vtilitas. Nã cũ aliquã sciaꝝ addiscere q̃s voluerit: p hoc quã illaꝝ potius eligat ꝛ cui studiosius intẽdat: ꝛ que ex qua sibi pueniat vtilitas intelligere poterit. Hinc ꝛ poterit facile cõuincere eũ qui se iactat sciam aliquã comphẽdisse. cũ interrogat' q̃ sunt ei'. ꝛ q̃d cõtineat nescierit respondere: per hoc etiã in omni scia paratus appebit. nõ enĩ expers alicui' scie credit̃. qui q̃ est ꝛ quot sint ptes ei': ꝛ q̃d cõtineat nõ ignorare videt̃. itaq̃ paruitati nostre satis fieri credim'. si postq̃ nõ oĩa scire possum': saltẽ de singulis aliq̃ degustem'. Prima igit̃ scia lingue. Scđa logica. Tertia doctrinal̃ scia. Quarta nãlis. Quinta diuina. Sexta ciuilis. Doctrinalis in octo subdiuidit̃ vt ĩferius dicet̃. Idẽ in libro de ortu sciaꝝ. Maxima scie diuisio fit in sciam de celo: ꝛ sciam de mũdo qui celo cõtinet̃. ꝛ sciam de illo qđ est pter hec. Et massa quidẽ substãtie quã cõtinet celũ. s. qđ est sub circulo lune ex quattuor elementis est: ꝛ semp ex quattuor q̃litatib' eoꝝ ei' accidẽtia pmutant̃: ꝛ ex hac rõne corruptibilis vocat̃. Substãtia vo͂ celi nõ nisi loco pmutat̃: nec mltipharie format̃ vel figurat̃: ꝛ ob hoc ei' massa pter hãc corruptibilẽ eẽ pbat̃. Qđ autẽ est pret̃ hec: nec massaꝫ hꝫ nec materiã nec accidẽs sed separatũ est a substãtiis ꝛ accidentib'. hic est solus de' benedictus ꝛ excelsus. Ex libro fontis vite. Partes omnis sciẽtie sunt tres. s. scientia de materia ꝛ forma: ꝛ scientia de voluntate: ꝛ sciẽtia de essentia prima.

¶ Item alia eiusdem diuisio magistralis. C. XVIII.

HEctor. Itẽ sicut dicit aristoteles in principio sacudi phisicoꝝ. Nos sumus quodãmõ finis omniũ. cum igit̃ in fine claudat̃ natura eoꝝ que ordinãtur ad finem: in hoĩe ĩtelligit̃ natura cuiuslibet rei causate tam corruptibilis ppter nãm corporis: q̃ ĩcorruptibilis ppter nãm aĩe. Unde cũ tota phia sit ppter cognitionẽ reꝝ ꝛ pprietatem earũdẽ. Phia ab antiq̃s diuidebat̃ in Mechanicã ꝛ Liberaleꝫ. Mechanica repellit indigẽtias corporis: que sic dr̃ ab effectu: q2 parti cui correspõdet ꝛ seruit mecha est. Mechi enĩ grece seruit' latine. Et hec diuidit̃ s̃ꝫ diuersa officia artis Mechanice fabrilẽ pellipariã ꝛc̃. Vel s̃m aliaꝫ sñiam mechanice dicunt̃. q2 in talib' antiq̃tus studebãt serui ꝛ subditi. nec licitũ erat eis in liberalib' studere. Liberalis vo͂ phia supplet indigẽtias aĩe que pars nobilis est ꝛ de iure libera. qđ pꝫ per sui exitũ inesse per creationẽ ab agẽte nobilissimo. i. a pmo. Vel s̃m aliã sñiam liberalis dr̃ illa pars phie. q2 libe

rat a curis secularibꝰ studētes in ea. Uel qꝛ eā liberis licebat stude re ꝛ nō seruis. Hec diuidit̄ in theoricā ꝛ practicā. Practica est mo ralis phīa: ꝛ sic dicit̄ ab effectu qꝛ cōsistit in agēdo ꝛ nō in speculā do sic vult Aristoteles: qꝛ nō est cōtēplationis grā sꝫ quatenus bo ni fiamus Itaqꝫ mechanica ꝛ moralis fiūt circa opationes: sed me chanica circa opationes corporis: morales vero opationes circa opa tiones aīe. Que ab antiquis solet diuidi. s. in Monasticā. Econo micā ꝛ Politicā: q̄ diuisio dat̄ penes habitus diuersos q̄bꝰ mediā tibus hō regit seipsum vel propriā familiā vel ciuitatē totā Theo rica diuidit̄ in naturalē ꝛ rationalē. Naturalis aūt cōsiderat de re bus q̄ nō sunt a nobis sꝫ a nā. Rationalis aūt siue sermocinalis de eis q̄ principiū habent a nā: sed a nobis tn̄ cōplent̄. Est. n. de sermo ne cuius principiū est a nā: qꝛ a nālibꝰ instrumētis. Cōpletio autē sermonis est qꝫ aliq̄d significat: nā ad hoc est inuētus: hoc aūt a no bis hꝫ nō a nā: qꝛ ab impositione nostra dat̄ ei significatio talis vł talis. Naturalis aūt cōiter dicta diuidit̄ in mathematicā: metha phisicā: ꝛ nālē ꝓprie dictā: qꝛ res de q̄bꝰ est nālis cōiter dicta: aut abstrahunt̄ a motu ꝛ a mā ꝛ sm̄ esse ꝛ sm̄ essentiā: ꝛ de talibꝰ me thaphisica vel prima phīa qđ idē est. Dicit̄ aūt methaphisica a me tha qđ est trās ꝛ phisis qđ est nā: qꝛ transcendit res nāles proprie dictas. Aut abstrahunt̄ a mā sm̄ essentiā: vniunt̄ tamē ei sm̄ esse: de talibꝰ est mathematica. Dicit̄ aūt a mathesis qđ est abstractio: ꝛ icos qđ est scientia: q̄si sciētia de abstractis. Aut cōcernūt motū ꝛ mām ꝛ sm̄ esse ꝛ sm̄ essentiā: ꝛ de talibꝰ est nālis ꝓprie dicta.

¶ De Origine scientiaꝝ: ꝛ primo doctrinalium. C. XIX.

Alphorabius in libro de ortu scientiaꝝ. Nihil est nisi substātia ꝛ accidens ꝛ creator vtriusqꝫ. Quicq̄d. n. est creatū. Aut ē ꝑ se existens: ꝛ hoc est substātia. Aut nō est ꝑ se: hoc est qđ vocamus accidens. Hec diuisio ꝑ cōtradictorias fit: inter quas mediū nec cogitari nec intelligi pōt. Accidentia q̄dē cōprehēdunt̄ sensu nullo mediāte: substātia vero rōne mediāte accidēte. Cr. au rē vtriusqꝫ creator ꝓter illa fit ꝛ largius esse habeat: ex signis euidē tibus ꝛ miraculis cōuenientibꝰ apud peritissimos est manifestum. Ex his igit̄ ortū habent oēs scientie. Nā qꝛ substātia multiplicē re cipit diuisionē, multāqꝫ partiū diuersitatē: hinc ortus est numerus qui est multitudo cōposita ex vnitatibꝰ. Et qꝛ substantia nāliter hꝫ diuidi in infinitū potētia: numeꝝ quoqꝫ oportuit in infinitū eē po tentia. Hinc igit̄ orta est scientia de numeris que dicit̄ arithmeti ca: ꝛ est substantia multiplicādi substātie partes ꝛ diuidendi ꝛ ag gregandi ꝛ muniendi ꝛ proportionādi ad inuicē. Ex quo autē sub stantia diuidi cepit in multas partes: accidit vnicuiqꝫ illarū partiū aliqua figura disponi: ꝛ ex his quedā est figura rotunda: quedā tri angula: quedā quadrangula: quedā vero pentagona ꝛ sic ꝑ ordinē. Opus igit̄ fuit scientia ꝑ quā accederemus ad figuras: que conti nent partes illas substātie: ꝛ hec est scientia mensurādi que dicitur geometria. Per hanc enī scimus mēsuras ꝛ cōpositionē: ꝛ lineas in superficiebꝰ ꝛ corporibꝰ ꝛ cōpositionē illaꝝ inter se: quomodo fi gura proportionalis fit alij figure ꝛ figura in figura vel sup figurā. Preterea substātia naturaliter mota est: ꝛ eius motus in tres spe cies diuisus est in velocē ꝛ tardū ꝛ mediū. Unde opus fuit arte ꝑ quā sciremus illoꝝ motuū mensuras ꝛ cōparationes adinuicē: ꝛ hec est sciētia de motu que dicit̄ astronomia: ꝑ hanc. n. cognoscimus cursus planetarum ꝛ compositionē eorū in locis proprijs: directio nē: retrogradationē: stationē: adequationē: nec tn̄ ad aliq̄d hoꝝ va lemus ꝑtingere nisi ꝑ duas precedentes. s. arithmeticā ꝛ geometriā Porro ex quo substātia mota fuerit accidit ei sonus: qui ī tres par tes diuisus fuit. s. acutū ꝛ graue ꝛ mediū. Unde ꝛ opus fuit arte ꝑ quā veniremus ad hoꝝ scientiā ꝛ eorundē inter se compositionē: ꝛ hec est scientia de sonis q̄ musica dicit̄: huius vtilitas est ad repa randū mores animaliū qui equalitatē excedunt: ꝛ perficiēdos de les. Est etiā eius vtilitas ad salutē corporis: qꝛ quādoqꝫ languente anima corpus etiā q̄nqꝫ infirmat̄ ꝛ comedit̄: ꝛ curatio fit corporis per curationē anime. Huius aūt scientie radices sunt tres: metrum melos: gestus. Metrū q̄dē inuentū est ad proportionē intellectus rationalis in dictionibꝰ. Melos autē ad proportionandas partes acuitatis ꝛ grauitatis. Et he due radices subiecte sunt sensui audi tus. Gestus autē institutus est ad cōfirmādū se metro ꝛ sono mo tibus cōsimilibꝰ ꝛ cōparationibꝰ cōpetentibus: ꝛ est subiectus sen sui visus. Hec igit̄ ars duobus ꝑcipuis sensibus subiecta est qui sunt visus ꝛ auditus. Et in hac complentur discipline quattuor que dicuntur doctrinales: qꝛ speculatorem suum docent ac subti liorem reddunt.

¶ De Origine phisice ꝛ methaphisice. C. XX.

Item substātia ꝑmutat̄ simplr̄. Nā alia rubet. alia pallet: alia auget̄. alia diminuit̄: alia generat̄: alia corrūpit̄: ꝛ aliq̄n infirmat̄: aliq̄n sanatur Ideo opus fuit sciētia que hoc totū ostēderet. s. qualr̄ fiāt substātie ꝑmutationes: ꝛ que sunt eiꝰ actiōes nocētes ꝛ eas ꝑ volūtate nrā repellere vel augere: Hec est scīa nālis que ē de actio ne ꝛ passione que ex quattuor q̄litatibꝰ. s. caliditate frigiditate hu miditate siccitate adueniūt substātie q̄ttuor elementoꝝ: ꝛ hec siqui dem in se latissima est ꝛ largior ceteris sciētijs. In hac enī ꝑficit̄ co gnitio omniū accidentiū substātie absolute que ꝯtinet̄ sub circulo lune totiusqꝫ masse illiꝰ substātie cui accidit mutatio forme sm̄ au gmētū ꝛ decremētū. Sciētia quoqꝫ substātie supioris. i. sphere cir cumuolubilis ꝛ motu nāli mobilis deseruiētis ꝯstitutioni: mūdi sm̄ potētiā ꝛ sapientiā ꝛ volūtatē dei benedicti ꝛ excelsi. Igit̄ substā tie cuiꝰ cognitio ꝑtinet ad sciaꝫ nālē masse sunt quinqꝫ. s. ignis. aer aqua terra celū. Nam celū quidē sua nā mouet̄ ꝛ mouet alia quat tuor ac ꝑmiscet ꝛ cōplexionat̄ ac ꝑmutat: ipm̄ aūt nec calidū nec frigidū nec leue nec ponderosum nec multipliciter format̄ vel figu ratur: nec nisi in loco ꝑmutat̄. vnde massa eiꝰ ꝑter illa q̄ttuor esse ꝑ bat̄. Cōsiderata aūt eiꝰ essentia induxit hoīes ad inquirēdū de illa ꝛ eius massa. Itaqꝫ de substātia celi emersit cognitio de substātijs que in ipso sunt. s. de stellis sm̄ equalitatē mēsuraꝝ ac diuersitatē dispositionū eaꝝ: ꝛ hoc totū est scīa de nā: qua adepta ꝯsiderane rūt hoīes an hēret fortiorē: ꝛ an esset aliqua essentia nō hn̄s prius nec posteriꝰ nec ꝑncipiū nec finē. Hec igit̄ inquisitio fuit cā cogno scendi deū creatorē substātie ꝛ accidētis. ꝛ hec est sciētia diuina q̄ est finis scientiaꝝ ꝛ ꝑfectio eaꝝ nec restat post eam vlla inquisitio q̄n ipse est finis ad quē oīs speculatio tendit ꝛ in ipso quiescit.

¶ De Ordine scientiaꝝ. C. XXI.

Hoc aūt totū qđ diximꝰ adinuentū est aīo speculā do: lingua loquēdo: narrādo: iterrogādo: rn̄ dendo. Itaqꝫ principiū omniū sciaꝝ est scīa de lingua i. de īpositiōe nominū rebꝰ. s. substātie ꝛ accidētis. Se cūda aūt est grāmatica que est scīa ordinādi ipsa noīa dereħꝰ ꝑpo sita: ꝛ cōponēdi orōnes. Tertia logica. que est scīa ordinādi ꝑpositiones enūciatiuas sꝫ figuras logicas ad eliciēdas ꝯclusiōes. Qui bus ꝑuenit̄ ad cognitionē dictoꝝ: ꝛ ad indicādū de illis vtꝝ va vł falsa sint. Quarta vō poetica: que est scīa ornādi metra sꝫ ꝓportio nē dictionū ꝛ tpa pedū ac numeꝝ eoꝝ. Eius igit̄ ordinatio sciarūqꝫ precedētiū ꝑtinet ad sciam arithmetice que postea ꝯtinuat̄ ei: cete raqꝫ sicut ꝓordinate sunt. Quintilianꝰ de oratoria institutōe li. j. Non sunt aūt ferendi qui artē grāmaticā vt tenuē atqꝫ ieiunā ca uillant̄. q̄ nisi fundamēta fidelr̄ iecerit: q̄cq̄d supstruxeris corruet necessaria pueris: iocūda senibꝰ: dulcis secretoꝝ comes: ꝛ que vł so la omniū studioꝝ genere plus hꝫ opis. minꝰ ostētationis. Plurimi aūt ambitiosa festinatiōe a posterioribꝰ incipiūt dū ostētare disci pulos circa sponsam malunt. Richardus vbi supra. In artibus ergo talis ordo seruādus est: pma omniū cōparāda est eloquētia: ꝛ ideo expectāda est logica. Deinde per ethicā purificādus est ocu lus mentis. ꝛ sic ad theoricā transeundum.

¶ De Uia cognoscēdi in qualibet arte. C. XXII.

Aristoteles in veteri methaphisica lib. j. Sensum aūt qui per oculos est: iccirco pre alijs diligimꝰ: q̄m eo nos maxime cogno scere ꝯtingit: ꝛ multas drīas ostēdit. Fit aūt ex multis memorijs vna experiētia: ꝛ ex multis expimētis fit ars: ꝛ vna vlis de similibꝰ acceptio: exptos nāqꝫ magis ꝑficere videmꝰ sine expien tia rōnē hn̄tibꝰ. Expientia enī singulariū est. ars vō vniuersalium. Actꝰ aūt ꝛ oēs generatōes circa singularia sunt. nō enī medicans hoīeꝫ sanat nisi sꝫ accidēs: sꝫ platonē aut socratē ꝛc̄. Deniqꝫ si quis sine experimēto rōnē habeat: ꝛ vle quidem cognoscat: ignorat āt singulare: multotiens peccabit in curatiōe. Scire tn̄ ꝛ obuiare ma gis experimento q̄ arte arbitramur. Experti enī. i. practici sciunt ipm̄ qꝛ: sed ꝓpter q̄d nesciūt. Artifices aūt. i. theorici ꝓpter q̄d id ē cām cognoscūt: ꝛ oīno sciētis est posse docere: ob hoc theoricā ma gis sciam esse ꝯcipimꝰ: qꝛ theorici docere possunt: practici vō non nec oportet ordinari sapiētē sed ordinare: nec huic ab altero suade ri sed ab hoc minꝰ sapiēti. Difficillimū aūt est hoībꝰ vlia cognosce re. a sensibilibus enim longissime sunt: maxime vō scibilia priora ꝛ cause sunt: ꝓpter hoc enī ꝛ ex his alia cognoscunt̄. Itē in lib. ij. Sicut aūt noctuaꝝ visus ad lucē diei se hꝫ: sic intellectꝰ noster ad oīa nature manifesta. Idē in noua li. j. Illud quidē ad qđ assueti fui mus: magis aīo applicabile: qđ aūt extra illud est icōueniēs: imo

inopinabile. In hoc quoqꝫ scire potes quātū facit cōsuetudo. Inuenies enim apologos ꝛ fabulas propter consuetudinē magis applicabiles animo ꝙ̄ sint sue veritates: verū in sensibus nō est aliqd fixū: nec est possibile vt sensibilia habeant aliquē terminū cōmunē cū semper sint in transmutatione. Impossibile autē est vt aliquis addiscat aliquid: nisi sciat eius principia. Et omnis doctrina fit ex prioribus aut omnibus aut quibusdā. Idē in .ij. li. Prima actio eorū qui scientias rerū cōprehēdere volunt: est perscrutari de difficilibus questionibus. Nō .n. cōprehenduntᷣ ea que sunt post: nisi ꝑ dissolutionē questionū difficiliū que sunt ante. Ignorans .n. vinculi nodū nec dissoluere pōt: nec ligatus ire: propositiones quidē vniuersales sunt principia omniū scientiarū. Item si quis voluerit scire naturas rerꝫ perscrutari debet ex quibus componuntur.

¶ Qualiter anima humana per philosophie studium ꝛ doctrinam ab ignorantia reparatur. C. .XXIII.

HUgo in libro de anima ꝛ spu. Anima a creatore suo hꝫ principia ex quo est in genere suo ꝑfecta. Vñ ex quo est: sciret omnia que ab homine sciri possunt: nisi grauitas carnis esset. Qḋ per primū hominē qui ante corruptionē humanitatis ex quo fuit perfecte scientiā habuit humanā probari pōt: sꝫ modo corrupta humanitate ex quo cōiungitᷣ corrumpitᷣ: nec proprietates suas pōt exercere donec vsu ꝛ experiētia ꝛ alicuius doctrina excitata incipit discernere: veluti si quis cū subtili acie oculorꝫ in tenebrosa detrudatᷣ: videre tamen nō pōt ibi: nisi prius assuescat tenebris ꝛ lumē accendatᷣ. Idē in libro didascolon .j. Anima siue per sensus ad sensibilia exeat: siue ꝑ intelligentiā ad inuisibilia ascendat: ad seipsam rerū similitudines trahēs regyrat sectaqꝫ in orbes geminos motus glomerat. Pythagoricū nāqꝫ dogma erat: similia similibus cōprehēdi. Itaqꝫ omniū capax ꝛ rerꝫ omniū similitudine insignita anima esse dicitᷣ: ꝛ ex oībus compositionē suscipere nō integraliter sed virtualiter ac potētialiter cōtinere: hanc nature nostre dignitatē oēs habent: sed non oēs eque nouerunt. Animus enim passionibus corporis cōsopitus ꝛ per sensibiles formas extra semetipsum abductus oblitus est quid fuerit: ꝛ qꝛ nihil aliud fuisse se meminit: nil ꝑterꝙ̄ qḋ videtᷣ esse credit. Reparatᷣ autē ꝑ doctrinā: vt nostrā agnoscamꝰ naturā. Summū igitᷣ in vita solatiū est sapiētie studiū: qḋ phiam primus oīum nuncupauit pythagoras. Ipsamqꝫ phiam earꝫ rerꝫ que vere essent: suiqꝫ immutabilē substantiā sortirentᷣ disciplinā esse cōstituit. Est autē philosophia disciplina omniū rerꝫ humanarꝫ atqꝫ diuinarum rationes plene inuestigans.

¶ De studio ꝛ animo studendi. C. .XXIIII.

ARistoteles in veteri primo libro. Omnes quidē homines natura scire desiderant. Signū autē sensuum dilectio ꝛ illius maxime qui per oculos est. Hunc enim prealijs diligimus: qꝛ eo maxime nos cognoscere cōtingit ꝛ multas rerꝫ differentias ostēdit Tullius in rhetorica .j. Est nāqꝫ studiū assidua ꝛ vehemens animi ad aliquā rem applicata magna cū voluntate occupatio. Augustinus de trinitate .x. lib. Quia vero prorsus ignotā rem nullus amare pōt: cōsiderandū est cuiusmodi sit amor studētiū: id est: nōdum scientiū: sed adhuc scire cupientiū quāqꝫ doctrinā. Et in his quippe rebus in quibus nō vsitare dicitᷣ studiū: solēt existere amores ex auditu: dū cuiuslibet pulchritudinis fama ad vidēdū ꝛ fruēdū animus accenditᷣ: qꝛ generaliter nouit corporꝫ pulchritudines ex eo ꝙ plurimas vidit ꝛ inest intrinsecus. Vñ approbetᷣ cui forinsecus inhiatᷣ. Qḋ cū fit nō rei penitus icognite amor excitatᷣ: cuius genus ita notū est: cū aūt virꝫ bonum amamus cuius faciē nō vidimus: ex noticia virtutū amamus: quas nouimus in ipsa veritate. Ad doctrinas aūt aliquas cognoscendas plerūqꝫ nos laudantium atqꝫ predicantiū accendit auctoritas ꝛ tamē nisi breuiter impressā cuiusqꝫ doctrine haberemꝰ in animo notionē nullo ad eā discendā studio flagraremus quo ad eas ꝑuenire possemus. Seneca ad lucilᷣ. epla. xlviij. Dociles itaqꝫ natura nos edidit: ꝛ rationē imperfectā dedit: sed que perfici possit.

¶ Qꝫ doctrine cuiuslibet animo studioso aliquatenus impressa sit eiusdem notio. C. .XXV.

AUgustinus vbi supra. Iam si quisqꝫ nescienti lrās dicat esse quandā doctrinā: qua quisqꝫ valeat ꝙ̄uis longe absenti verba mittere manu facta in silentio: nōne dū cōcupiscit nosse qḋ id possit: omni studio circa illū finē mouetᷣ quē iā notū tenet. Sic accenduntᷣ studia discentiū qḋ .n. prorsus quisqꝫ ignorat: amare nō pōt. Ita etiā si ꝙ̄s ignotū vocabulū audiat: velut cū dicitᷣ cemētū ꝛ ignorās qd sit reqrat: cū .n. oēs lr̄e oīaqꝫ soni spacia nota sint ei: qd amplius ī eo requirit: nisi cū qꝛ audiuit vocabulū simul innotuit signū esse: mouitqꝫ sciendi cupiditate: cuius rei signū sit. Quo igitᷣ ampliꝰ notū est sꝫ nō plene notū est: eo cupit aīus de isto nosse qḋ reliquū est. Nullū enim signū ꝑfecte cognoscitᷣ: nisi cuius rei signū sit cognoscatᷣ. Hoc ergo qꝛ ardēti cura querit vt nouerit studioqꝫ accēsus īsistit nō pōt dici esse sine amore: neqꝫ amare nisi nota nō pōt: neqꝫ istas tres syllabas amat ꝙ̄s iam notas hꝫ. Quid ergo amat: nisi: qꝛ nouit atqꝫ intuetᷣ in rōnibꝰ rerꝫ que sit pulchritudo doctrine qua ꝯtinentᷣ noticie signorꝫ omniū: ꝛ que sit vtilitas in ea peritia qua intᷣ se humana societas sensa cōicat ne sibi hominū cetus deteriores sint quauis solitudine si cogitationes suas colloqndo nō misceāt. Hanc ergo speciē decorā ꝛ vtilē cernit aīa ꝛ nouit ꝛ amat: eāqꝫ in se ꝑfici studet: quisqꝫ vocū significantium quecūqꝫ ignorat inquirit. Aliud est enim qḋ eam in luce veritatis cōspicit. Aliud qḋ in sua facultate ꝯcōcupiscit. Concupiscit nāqꝫ in luce veritatis ꝙ̄ magnū ꝛ ꝙ̄ bonū sit omnes gentiū linguas ītelligere ac loqui nullāqꝫ vt alienigena audire: ꝛ a nullo ita audiri cuius noticie decore motꝰ animus etiā vsu amplectitᷣ quod ratione ꝑnoscit: eiqꝫ ībiet in omni oꝑa quā impendit ꝯsequēde tali facultati. quo circa cum ꝙ̄s audito v̄bo incognito vult nosse quid sit ꝛ querit: vtiqꝫ in studio discēdi est: videtᷣ qꝫ amare rem incognitā. qḋ nō ita est: spēs nāqꝫ istā tangit animꝰ quā nouit ꝛ cogitat: in qua elucet decus cōsociandorꝫ animorꝫ in vocibꝰ notis audiēdis atqꝫ reddendis eaqꝫ accēdit studio querentē. qd est qḋ ignorat ſm notā formā quo id ꝑtineat intuentē ꝛ amantē. Quāobrē oīs amor studentis animi .i. volentis scire qḋ nescit nō est amor eius rei quā nescit: sed eiꝰ quā scit ꝑpter quam vult scire quod nescit.

¶ Qꝫ curiosus a studiosi noīe discernēdus sit. C. XXV.

HAt si quis tam curiosus est. vt nō ꝑpter aliquā causam notā: sed solo amore rapiatᷣ incognita sciēdi: discernēdus quidē est a studiosi noīe iste curiosus: Sed nec ipse amat incognita: imo congruētius dicitᷣ odit incognita que nulla esse vult: dū vult oīa cognita. Seneca ad lucilᷣ. Multi aperta trāseunt: condita ꝛ obstrusa rimantᷣ: furem signata sollicitāt: vile videtᷣ quicquid patꝫ aperta effractarius ꝑterit. hos mores hꝫ imperitissimus quisqꝫ in secreta irrumpe cupit: iactātie genus est nimis latere. ꝛ a conspectu hominū secedere: ꝯuocat turbā quisquis ocio suo aliquā fabulam imposuit: Bern. sup cant. in homel. Scio vbi legerim sciētia inflat. Et iterꝫ qui addit scientiā addit ꝛ laborē. vides qꝛ sciētiarum differētia est. Alia est inflans: alia ꝯtristans: nec dubito quin dolens tumēti ꝑferenda sit. qꝛ sanitatē quā tumor simulat: dolor postulat. Qui aūt postulat saluti ꝑpīquat: qm̄ qui petit accipit. nō qui se putat aliquid scire. Quid aūt est modus sciendi nisi vt scias quo ordine quo studio quo fine queqꝫ nosse oporteat. Quo ordine vt prius quod maturius ad salutē. Quo studio: vt id ardentius quod ad amorē vehemētius. Quo fine: vt nō ad inanē gl'iam aut curiositatē aut aliquid simile: sed tm̄ ad edificationē tuā ꝛ proximi Sunt enim qui scire volūt eo tm̄ fine vt sciant ꝛ est turpis curiositas. Alij vt sciantᷣ ipsi: quos irridet fatuitas dicens. Scire tuū nihil est nisi te. s. h. s. a. ꝛ est turpis vanitas. Alij vt sciētiā vendant pecunia vel honoribus: ꝛ turpis questus est. Alij vt edificēt: ꝛ charitas est. Alij vt edificentᷣ: ꝛ prudentia est. Cibus indigestus malos humores generat. ꝛ corpus corrūpit nō nutrit. Ita ꝛ multa sciētia īgesta stomacho anime que est memoria: si decocta igne charitatis nō fuerit: ꝛ sic per quosdā artꝰ aīe mores. s. ꝛ actus transfusa. in me reputabitur huiusmodi scientia in peccatū tanꝙ̄ cibus in prauos humores noxiosqꝫ conuersus: an non inflationes ꝛ torsiones in ꝯsciētia sustinebit huiusmodi sciens bonum ꝛ nō faciens.

¶ Qꝫ tria studentibus necessarie sunt. .C. .XXVI.

HUgo didascalis qrto libro. Tria studentibus necessaria sunt. s. natura exercitiū disciplina. In natura ꝯsideratur vt audita facile ꝑcipiat: ꝛ ꝑcepta firmiter custodiat. In exercitio vt labore ꝛ sedulitate naturalē sensum excolat. In disciplina vt laudabiliter viuens mores cum scientia componat. Ad naturam itaqꝫ pertinēt ingeniū ꝛ memoria. Que duo ita sibi in omni studio ꝛ disciplina coherēt. vt vnū nō ꝓsit si alterꝫ desit: sicut nulla ꝓsunt lucra vbi deest custodia. ꝛ incassum receptacula munit qui quod recondat non habuerit. Ingeniū quippe sapientiā inuenit: memoria custodit. Est aūt memoria vis retentiua eorꝫ que sensibꝰ supposita fuerint per se vel etiam in imaginibus. Ingeniū est vis ꝙ̄dā naturaliter animo vnita per se valens. Ingeniū a natura ꝑfici

tur: vsu iuuatur immoderato labore retunditur ⁊ exercitio temperato acuitur. Ingenium exercent duo: scilicet lectio ⁊ meditatio. Lectionis genus triplex est: scilicet docentis: discentis per se inspicientis. Dicimus enim lego librum illi: ⁊ lego librum ab illo: ⁊ lego librum. In lectione cōsideranda sunt maxime ordo ⁊ modus. Ordo attenditur in disciplinis s'm naturam: vt grāmatica antiquior est dyalectica. In libris s'm personā actoris vel subiectaȝ materiā. In narratione s'm dispositionē que duplex est. Naturalis: scilicet quando res eo fertur ordine quo gesta est. Et artificialis quando id quod postea gestū est prius narratur: ⁊ quod prius postmoduȝ. In expositione s'm inquisitionē. Expositio tria continet: scilicet litteram id est cōstructionem: sensum: idest apertā significationē: sententiam: id est profundiorem intelligentiā. Modus legendi in diuidendo constat. Omnis autē diuisio incipit a finitis ⁊ vsq; ad infinita progreditur. Omne autē finitum magis notum est ⁊ scientia comprehēnsibile. Doctrina autem ab his que magis nota incipit: vt cum ab vniuersalibus ad particularia descenditur. Sicq; paulatim descendendo eorum que cōtinentur natura inuestigatur.

Meditatio est frequens cogitatio cum consilio: que causaȝ ⁊ originem modū ⁊ vtilitatem cuiusq; rei prudēter inuestigat. Hec principium sumit a lectione: nullis tamē restringitur regulis aut preceptis lectionis. Principium ergo doctrine est in lectione: cōsummatio in meditatione. Quam si quis familiarius amare didicerit: iocundam valde reddit vitam: ⁊ maximā in tribulatione prestat consolationem. Oportet autem vt que in discendo diuisimus: commēdanda memorie colligamus: habet nāq; omnis tractatio aliquod principium cui tota rei veritas ⁊ vis sententie innititur: ⁊ ad ipsum cuncta alia referunt': hoc querere ⁊ considerare colligere est. Unus fons est ⁊ riuuli multi: qui anfractus fluminū sequeris: tene fontem ⁊ totū habes. Hoc iccirco dico: quia memoria hominis hebes est ⁊ breuitate gaudet: ⁊ si in multa diuiditur fit in singulis minor. Rogo ergo te o lector: ne nimiū leteris si multa legeris: sed si multa intellexeris: immo si retinere potueris. Cōstantinus in panteigni prima parte. Sex autem sunt que scientie conueniunt introducenda: scilicet libri intentionem: eiusdem vtilitatem: titulū: et ad quam tendit doctrine partē: nomen auctoris: ⁊ libri diuisionem.

De studij iuuamētis: ⁊ primo de humilitate. C. .XXVIII.

Hugo vbi supra. Sapiens quidaȝ cum de modo et forma discendi interrogaretur: mens inquit humilis studium querendi: vita quieta: scrutinium tacitū: paupertas: terra aliena: hec reserare solent nonnulla obscura legenti. Illaudabilis quippe est scientia quam vita maculat impudica: ideo preceptis legendi precepta quoq; vite adiunxit. Principium discipline humilitas est: cuius tria precipue ad lectionē pertinent documenta: scilicet vt nullam scripturam vel scientiam vilem habeat: vt a nemine discere erubescat. Tertium vt cum scientiam adeptus fuerit ceteros non contemnat. Multos hoc decipit q' ante tempus sapientes videri volunt: vnde ⁊ simulant quod non sunt ⁊ quod sunt erubescunt: eoq; longius a sapientia vera recedunt: quo non esse sapientes sed putari cupiunt. Eiusmodi multos noui qui cum primis adhuc elemētis indigeant: non nisi summis interesse dignantur. Et ex hoc solum se magnos fieri putant: si magnorum vel sapientum scripta est legerint vel audierint verba: vel ab eis cogniti fuerint. Sed vtinam me nemo agnoscat: et ego cuncta nouerim. Platonem audisti audias et Chrysippum. In prouerbio dicitur. Quod tu non nosti fortassis nouit osellus. Nemini omnia scire datum est: ne quisq; rursum cui aliquid speciale a natura recepisse non contigerit. Prudens igitur lector omnes libenter audit: omnia legit: indifferenter ab omnibus quod sibi deesse videt querit: nec quantū sciat sed quantum ignoret considerat. Hinc istud platonicum aiunt malo aliena verecunde discere q' mea impudenter ingerere. Cur enim discere erubescis: ⁊ nescire non verecundaris: pudor iste maior est illo. Sapientior omnibus eris si ab omnibus discere volueris. Qui ab omnibus accipiunt omnibus ditiores fiunt. Si omnia legere non potes: ea que sunt vtiliora lege. Etiam si omnia legere potueris: non tamen idem labor omnibus impendendus est. Sed quedam ita legenda sunt ne sint incognita. Quedam vero ne sint inaudita: quoniam aliquādo pluris esse credimus quod non audiuimus: ⁊ facilius estimatur res cuius fructus agnoscitur. Expedit etiam tibi vt cum aliquid sapere ceperis: ceteros non contemnas. Bonus enim lector humilis esse debet ⁊ mansuetus. ⁊ a curis inanibus ⁊ voluptatuȝ illecebris prorsus alienus diligens ⁊ sedulus: vt ab omnibus libenter discat: nunquam de scientia presumat: Peruersi dogmatis actores quasi venena fugiat: diu rem pertractet antequaȝ iudicet. dicta sapientuȝ intellecta diligat: ⁊ si qua forte obscuriora repperit non statim in vituperium prorumpat. vt nihil bonum esse credat nisi quod ipse intelligere potuerit. Hec est humilitas discipline legentiū. Ex decretis Gratiani distinctiōe xxxviij. Augustinus in libro de cathetizandis rudibus. Sedulo monendi sunt scholastici. vt humanitate induti christiana discant non contemnere quos cognouerint magis morum vitia q' verborum deuitare: sed cordi quidem casto linguam exercitatam nec cōferre audeant quam etiam preferre consueuerant ⁊c̄. Item Clemens papa. Nullus episcopus propter obprobrium senectutis vel nobilitatem generis a paruulis vel minimis eruditis: si quid forte est vtilitatis ⁊ salutis inquirere negligat. Seneca ad Luciliuȝ in epistolis. Quid enim stultius est quā quia non didiceris non discere. Quādiu viuas tamdiu discendum est quemadmodum viuas.

De quattuor ceteris. .C. .XXIX.

Hugo vbi supra. Studium querendi ad exercitiuȝ pertinet. Antiqui propter amorem sapientie. Alij calcabant honores. Alij proijciebant diuitias. Alij acceptis iniurijs gaudebant. Alij deserta petebāt vt contemplationi liberius vacarent. Permenides philosophus quindecim annis in rupe egyptiaca consedisse legitur. ⁊ Prometheus ob immodicaȝ meditandi curam in monte caucaso vulturi expositus memoratur. Quidaȝ cuidam philosopho ait. Nonne vides quia te derident homines. Et ille ipsi me inquit derident ⁊ eos asini. Hanc igitur diligentiam in nostris doctoribus esse vellem vt nunquam in eis senesceret sapientia. Omnes pene virtutes corporis decrescunt in senibus crescente sola sapiētia. Unde sapiēs ille vir grecie themistodes cum expletis. cvij. annis se mori cerneret dixisse fertur se dolere q' egrederetur e vita quādo sapere cepisset. Uite quoq; quies siue interior vt mens per illicita desideria non discurrat: siue exterior vt ocium ⁊ oportunitas honestis ⁊ vtilibus studijs suppetat. vtraq; ad disciplinam pertinet. Scrutinium autem idest meditatio ad exercitium spectat. Et studium quideȝ querendi instantiam significat operis. Scrutinium vero diligentiam meditationis. Opus peragunt labor ⁊ amor. Consilium pariunt cura ⁊ vigilia. In labore est vt agas. In amore vt perficias. In cura vt prouideas. In vigilia vt attendas. Isti sunt quattuor pedisseque portantes lecticam philologie. idest sedem sapientie. His enim suppositis gestari dicitur. quia in his se exercendo promouetur. Unde pulchre iuuenes propter robur a fronte lecticam tenere dicuntur videlicet philos ⁊ cophos. id est amor ⁊ labor: quia foris opus peragunt. A posteriori puelle. scilicet philemia ⁊ agrimina: quod interpretatur cura ⁊ vigilia: quia intus in secreto consilium pariūt.

Parcitatem quoq; scilicet superfluam non sectari maxime ad disciplinam spectat. Pinguis enim venter vt dicitur sensum tenuem non gignit. Postremo terra aliena posita est: que ⁊ ipsa quoq; hominem exercet. Omnis mundus philosophantibus exilium est. Quoniam vt ait quidam: nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit ⁊ immemores non sinit esse sui ⁊c̄. Magne virtutis principium est vt discat paulatim exercitatus animus visibilia hec ⁊ transitoria commutare vt post modum possit etiam derelinquere. Delicatus ille adhuc est cui patria dulcis est: fortis autē est cui iam omne solum patria dulcis est: perfectus vero cui mundus totus exilium est. Ille mundo amorem fixit. Iste sparsit: hic extinxit. Ego a puero exulaui: ⁊ scio quo merore animus artū aliquādo pauperis tugurij funduȝ deserat: qua libertate postea marmoreos lares ⁊ tecta liqueata despiciat.

De his que studentes impediunt. v. li. .C. .XXX.

Tria sunt que precipue legentium studijs obesse solent. Negligentia scilicet studij. Imprudentia. scilicet ordinis ⁊ modi. Fortuna vt paupertatis infirmitatis doctorum raritatis. De primo lector admonendus est. De secundo instruendus. De tertio adimendus. Boetius in libro de scholastica disciplina. Non sit

ergo scholaris dyscholus.id est a schola distitus:per vicos et plateas tabernasq; discurrens ac meretricum cellulas:per publica quoq; spectacula:per pompas et choreas :per comesationes et publicas cenas:oculis vagis et effrena lingua:sed a luxurie feruore se studeat alienare quam triplici membro diuidunt satyrici: vnam consistere dicentes ornatu:alteram in coitu:tertiam gulositatis assistricem. Cuiuslibet feculentie rabie:nouimus contumelioso coitus appetitu subiectos laborare. Est enim meretrix iniquitatis:via inferni ianua: percussio scorpionis:viscarium sceleris:puteus interitus. Huic comesationis et ebrietatis species permutatim est annexa tanquã causatum cum causa. Propter coitum enim fit ebrietas relatiue necnõ et cetera vitiorum genera. Vinum autem modice quidem sumptum intellectui videtur acumen inferre:non modice vero potatum rationem perturbat:intellectum ebetat:memoriam eneruat:errorem infundit: et in furorem deijcit. Tertia porro luxurie species que ornatibus inhiat:gaudet vestium frequenti variatione:eorumq; membratim sigillatione.pectinis beneficio cesariem polire. et calamistri tortuositate florumq; diuersitate sertatim lasciuire:gulã fuco perfundere:castigationi nouaculorum frequenti inhiare. sinus aromatibus implere:gemmatis colla monilibus parthoriũq; cingulis ventrem castigatum plebi ostendere:rostratis calceis et tabulatis incedere.collo elato.gutture inflato.supercilio mutilato.oculo impudico . incessuq; fastuoso se incircularis procedere . appositis quoq; cibarijs omnia fastidire: et vltimo raroq; scholis interesse.lotricis vetulariũq; remotio sũmopere captanda est.nedum venerit aliquid suggerat inquinatum vel a mãcipio extrahat permolitum:quia mancipiorum rara reperitur clementia:rariorq; in agone constantia. Ve autem seducenti mancipio in quo plenaria confidit dominantis dilectio. Seruus bilinguis procul expellatur: et ipsius eminẽte nequitia statim deponatur licet consanguinitate proximus existat. Seruorum quippe crudelitate multos sociorum vidimus iacturam incurrere. Creditoribus adhibeatur summa commendatio:dieq; prefixa semper pro posse debiti solutio. Cauendum est autem ne deliciosus mentem appetitus exercet.ne lucrum eneruet:raroq; fidelis adulatio . Defraudet familiaris vt sinistra visu et auditu ebibat: quod scribentis dextera premolliat. Sit paupertatis facultas munda:portio contenta viriliter incursus perferens:ad summa semper anhelans:omnibus obediens:famulatu prompta:ad obloquendum tarda:fidelis obsequio:dulcis integraq; colloquio:cordis tumorositate carens.

De his qui studijs inutilibus se occupant. .C. XXXI.

Hugo vbi supra. Scholares nostri aut nesciũt: aut nolunt modũ congruum in discendo seruare. et iccirco.multos studentes paucos sapientes inuenimus. Mihi antẽ videtur nõn minus curandum esse lectori:ne in studijs inutilibus operam suam impendat:q̃ ne in bono et vtili proposito tepidus remaneat. Malum est bonum negligenter agere. Peius in vacuum multos labores expendere. Duo sunt genera scripturarum. Vnum scilicet artium que philosophie supponuntur:vt est grammatica.dyalectica etc. Aliud eorum que appendicia sunt artium: et in aliqua extra philosophiam materia versantur.vt sunt carmina poetarum comedie et tragedie:fabule quoq; et historie. Quisquis igitur ad scientiam pertingere cupit:si relicta veritate artium reliquis se implicare voluerit:materiam laboris plurimam vel infinitam inueniet et fructum exiguum. Quapropter mihi videtur primum operam esse dandam artibus maxime septem liberalibus.que sunt fundamentum omnis doctrine. et ita sibi coherent:alternisq; vicissim rationibus indigent:vt si vel vna defuerit.cetere philosophum facere non possunt. Deinde cetera si vacant legantur quia plus aliquando delectare solent serijs admixta ludicra. Seneca ad lucillium epistola. lxxxviij. Potest et sine liberalibus studijs venire ad sapientiam.quandocunq; partem rerum humanarum diuinarumq; comprehenderis:ingenti copia querendorum ac discendorum fatigaberis Hec tã multa tam magna vt habere possint liberũ hospitiũ: superuacua ex animo tollenda sunt.laxum spacium res magna desiderat. et plus scire velle q̃ satis est intẽperantie genus. Quid q; ista liberaliũ artium consecratio molestos verbosos intempestiuos sibi placentes facit. et ideo non discentes necessaria.quia didicerunt superuacua. Quattuor milia librorum didimus grãmaticus scripsit:miser esset si tam multa etiã superflua etiã legisset. In his libris de patria homerum queritur.de enee matre vera et alia que erant dediscenda si scires. Idem in.xlviij. Nisi interrogationes vaferrimas struxero. et conclusione falsa a vero nascens mendacium astrinxero:non potero et a fugiendis petenda se cernere.pudet me. In re tam seria senes ludimus. Mus syllaba est. Mus autem caseum rodit.syllaba ergo caseum rodit.puta me istud soluere nõ posse:quod mihi ex ista scientia periculum imminet:quod incomodum sine dubio verendum est. O pueriles ineptias:quid mihi lusoria ista componis:non est iocandi locus aperta decent et simplicia bonitatem . etiam si multum super esset etatis:parce dispensandum erat vt sufficeret necessarijs. Nũc vero que dementia est superuacua discere in tanta temporis egestate. Idem in.xlix. Quod inquit non perdidisti habes:cornua non perdidisti ergo cornua habes. Non vaco ad istas ineptias ingens negocium in manibus est. Quid agam mors me sequitur:vita fugit. aduersus hoc doce me aliquid. Varro ad attenensem auditorem Sunt quedam que eradenda essent ab animo scientis: quia:inserendi veri locum occupant.

De illis qui artem confundunt. C. XXXII.

Hugo vbi supra. Est et aliquis error sũmopere vitandus. Quidam enim licet ex his que legenda sunt nihil pretermittant.nulli tamen arti quod suum est tribuere norunt:sed in singulis omnes legunt. In grãmatica de syllogismorum ratione disputant. In dyalectica casuales inflexiones inquirunt. Et quod magis irrisione dignum est:in titulo pene totum librum legunt : et inceptum tertia vix lectione expediunt. huiusmodi non alios docent:sed suam scientiam ostentant. Sed vtinam quales mihi tales omnibus apparerent. In qualibet autem arte:aliud est agere de arte : aliud per artem. Agere de grammatica quibusdam tantum conuenit:vt prisciano.donato seruio. Agere vero grãmatice omnibus . Cum ergo de qualibet arte agimus:maxime in docendo vbi omnia ad cõpendium restringenda sunt: et ad facilem intelligentiam euocanda. Nõ oia dicẽda sunt que dicere possumus:ne min⁹ vtiliter dicant̃ ea q̃ dicere debemus. Id tandem in vnaquaq; arte queras qđ ad eam specialiter pertinere constiterit. Deniq; cum artes legeris et quid sit vniuscuiusq; proprium cognoueris:tunc demum rationes singularum conferre licebit. Noli diuerticula multiplicare quoadusq; semitas didiceris. Securus discurres cum errare non timueris. Hieronymus ad paulinum. Qđ medicorum est promittunt medici:tractant fabrilia fabri . Sola scripturarum ars est quam sibi. passim omnes vendicant. Scribim⁹ indocti doctiq; poemata passim. Hãc garrula anus.hanc delirus senex.hanc sophista verbosus.hanc vniuersi presumunt:lacerant:docẽt anteq̃ discant. Taceo de mei similibus qui si forte ad scripturas sanctas post seculares litteras venerint: et sermone cõposito aures populi mulserint:quicquid dixerint hi legem dei putant:nec scire dignant̃ quid prophete: quid apostoli senserint:sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit et non vitiosissimum dicendi genus deprauare sententias et ad voluntatem suã sacram scripturam trahere repugnantem: quasi non legerimus homerocentonas et virgiliocentonas : ac vero sicut etiã maronem sine christo possimus dicere christianum:quia scripserit. Iam redit et virgo etc. Idem ad pãmachium. Felices inquit fabius essent artes si de illis artifices soli iudicarent.

De illis qui omnia legere volunt. C. XXXIII.

Hugo vbi supra. Sunt qui omnia legere volunt : sed infinitus est librorũ numerus.tu noli sequi ĩfinita vbi finis nõ est nec requies. et ideo nec pax:vbi vero pax nulla est deus habitare non potest:quia in pace factus est locus eius. Seneca in epistola secunda. Primum argumentum composite mentis existimo posse consistere et secum morari. Illud autem vide ne lectio multorũ auctorum et diuersi generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile.certis ingenijs ĩmorari et innutriri oportet si velis aliquid trahere qđ in animo sedeat fideliter. Nusq̃ est qui vbiq; est. Non prodest cibus nec corpori accedit:qui statim sumpt⁹ emittitur. Nihilq; tam vtile est qđ in trãsitu prosit.nihil eque sanitatẽ impedit.vt remediorũ crebra mutatio. Itaq; distrahit librorum multitudo: et cũ legere nõ possis q̃tum habueris:satis est habere q̃tũ legas.fastidiẽtis stomachi ẽ multa degustare. Idẽ in.xlv. Nõ refert q̃ multos libros sed q̃ bonos:lectio certa prodest varia delectat. Varro ad therẽ. Sic multi libros degustãt vt cõuiue delicias: sed cito transcursa citius

labunt: renuit philosophia fastidiente stomachu3. ad simplice cena hylarem inuitat conuiuam: multum interest vtrum rem ipsa3 an li bros inspicias. libri nō nisi scientiaꝝ paupercula monimenta sunt: principia inquirendoꝝ continent vt ab his negociandi principia su mat animus. Eo vero tantū studia intermittant. Gaudet natura va rietate. omnia quidem nosse est impossibile. pauca vero non lauda bile. Bernardus clareuallensis. Multitudo rerum ⁊ tēporis bre uitas non patiuntur omnia comprehendi.

¶ De his qui legunt vel audiunt ea que statui suo non con gruunt. .C. XXXIIII.

Hugo vbi supra. Ceterum liber non est a culpa qui alienu3 vsurpat officiu3: si monachus es quid facis in turba: si amas silentiū cur clamantibus assidue interesse delectat. tu semp ieiuniis ⁊ fletibus insi stere debes ⁊ philosophari queris. Simplicitas monachi philoso phia est. Sed docere inquit alios volo: non est tuum docere s3 plan gere. Si tamen doctor esse desideras: audi quid facias. vilitas habi tus tui ⁊ simplicitas vultus ⁊ innocentie vite ⁊ sanctitas conuersa tionis tue docere debent homines melius fugiendo mundū doces ꝙ sequendo. In extrauagantibus. iij. libro vltimo titulo. Alexan der quartus. Nullus omnino post votū religionis: post factā in ali quo loco professionē ad phisicam leges ue mundanas legendas per mittatur exire. Si vero exierint: ⁊ ad claustrū infra duoru3 mensiu3 spaciū nō redierint sicut excōmunicati ab omnibus habeant ⁊ eui tentur: ⁊ in causa nulla si patrociniū voluerint prestari audiant. Re uersi autē in choro capitulo mensa ⁊ ceteris vltimi fratrum existāt. ⁊ nisi forte ex licentia se. appositus spe3 promotionis amittāt. Itē honorius tertius. Contra religiosas personas exeuntes ad audien das leges vel phisicam: nos volentes vt decetero ipso facto senten tiam excommunicationis incurrant: dist. pre. mandamus qua. tam a diocesanis ⁊ episcopis ipsorum ꝙ a ceteris episcopis in quorum dyocesibus student. monachi tales excommunicati publice nunciē tur. Quia vero theologie studium cupimus ampliari: ad archidya conos: decanos. plebanos. prepositos. precentores ⁊ alios clericos personatus habentes: necnon presbyteros nisi ab his infra spaciu3 prescriptum destiterint hic exercendi: volumus ⁊ ap. post firmiter obseruari. Beda super parabolas li. primo. Soli quoq3 concedi tur hereticorum libros legere qui adeo solidatus est in fide catholi ca: vt nequeat separari labiorum dulcedine vel astutia. Gratia nus in decretis. j. parte dist. xxxvj. legitur in consilio carthagi. iiij. Episcopus libros gentilium non legat. hereticorum aute3 legat: aut pro necessitate: aut pro tempore. Item hieronymus ad damasu3 papam de prodigo filio. Sacerdotes dei videmus omissis euange lijs ⁊ prophetis comedias legere: amatoria bucolicorum versuum verba cantare: tenere virgilium. ⁊ id quod in pueris est causa neces sitatis crimen in se facere voluptatis. nonne nobis videtur in vani tate sensus ⁊ obscuritate mentis ingredi: qui diebus ac noctib⁹ in dyalectica arte torquetur. qui phisicus perscrutator oculos trās ce lu3 eleuat. ⁊ vltra profundum terrarum ⁊ abyssi in quoddam mare demergitur. Item Rabanus de ecclesiasticis presturis: legimus de bono hieronymo. Q, cu3 legeret libros ciceronis ab angelo cor rectus est.

¶ De secularibus litteris ad eruditionem non ad voluptatem legendis. .C. XXXV.

Sed econtra legitur etia3 ꝙ moyses ⁊ daniel omni scientia egyptiorum ⁊ chaldeorum eruditi fue rint. Legitur etia3 ꝙ precepit dominus filijs israel vt ex plorarent egyptios auro ⁊ argento moraliter instruens vt siue aurum sapientie siue argentum eloquentie apud poetas in uenerimus in vsus salutifere eruditionis vertamus. In leuitico eti am primitias mellis. id est. dulcedinem humane eloquentie domi no iubemur offerre. Hinc etiam beda in libro regu3 ait. Turbat acu men legentium. ⁊ deficere cogit: qui eos a legendis secularibus li bris omni modo existimat prohibēdos. In quibus simul siqua in ueniūtur vtilia quasi sua sumere licet. alioquin moyses ⁊ daniel sa pientia ⁊ litteris egyptiorum ⁊ chaldeorum non paterentur erudiri quorum tamen superstitiones ⁊ delicias alias delitationes horre bant: nec ipse magister gentium aliquot versus poetarum suis vel scriptis indidisset vel dictis. Cur ergo legi prohibentur que tam ra tionabiliter legenda probantur. Sed seculares litteras quidam le gunt ad voluptatem. poetarum figmentis ⁊ ornatu verborum dele ctari. Quidam vero eas ad eruditionem addiscunt: vt errores gen tilium legendo detestentur: ⁊ vtilia que in eis inuenerint ad vsum sacre eruditionis deuoti mutant: tales laudabiliter seculares lit teras addiscunt. Unde beatus Gregori. quendam episcopum non reprehendit: quia eas didicerat. Sed quia contra episcopale offici um pro lectione euangelica grāmaticā populo exponebat. Hinc etiam ambrosius scribit super lucam. Legimus aliqua ne ignore mus: legimus non vt teneamus sed vt repudiemus. Item hiero nymus super epistolam ad titum. Si quis grammatica3 artem no uit vel dyalectica3 vt recte loquendi rationem habeat: ⁊ vera ⁊ fal sa diiudicet: non improbamus. geometria autem ⁊ arithmetica ha bent in sua scientia veritate3: sed illa non est scientia pietatis. Scien tia autem pietatis est nosse legem ⁊ sacras scripturas ⁊ intelligere prophetias. In euangelio credere: apostolos non ignorare. Gram maticorum autem doctrina potest etiam proficere ad vitam dum fuerit in melioresvsus assumpta. Idem. Qui de mensa ⁊ vino re gis nolunt comedere ne polluantur. vtiq3 si sapientiam atq3 doctri nam babyloniorum scirent esset peccatum nunꝙ acquiescerent di scere quod non licebat: discunt autem non vt sequantur sed vt iudi cent atq3 conuincant. Quoniam si quispiam aduersum mathemati cos velit scribere imperitus matheseos: risui patebit. ⁊ similiter ad uersus philosophos disputans: si ignorat dogmata philosophoru3 discat ergo ea mente doctrinam chaldaicam qua moyses omnem sapientiam egyptiorū didicerat. Item siquando cogimur seculariū litterarū recordari. ⁊ aliqua ex his discere que olim omisimus. non est nostre voluntatis. sed vt ita dicam grauissime necessitatis. vt p bemus ea que a sanctis prophetis ante secula multa predicta sunt tam grecorum ꝙ latinorum ⁊ aliarum gentium litteris contineri.

Item Augustinus contra manicheos. si quid veri de deo sybil la vel orpheus alijue gentium vates aut philosophi predixisse per hibentur. Ualet quidem aliquid ad paganorum vanitate3 reuincen dam. non tamen ad istorum auctoritatem complectendam quantū enim distat de christi aduentu inter predicationem angeloru3 ⁊ cō fessionem demonum. tantum inter curiositatem sacrilegarum scri pturarum ⁊ auctoritatem prophetarū. Item Clemens papa. Cū enim de diuinis scripturis integram quisq3 ⁊ firmam regulam ve ritatis susceperit. absurdum non erit si aliquid ⁊ ex eruditione com muni ac liberalibus studijs que forte a pueritia attigit ad assertio nem veri dogmatis conferat. itaq3 tamen vbi vera didicerit: falsa ⁊ simulata declinet. Item Isidorus in libro sententiarum. Ideo prohibet christianis poetarū figmēta legere: qꝛ per oblectamēta fa bularū nimiū mentē excitant ad incentiua libidinū. Nō enim solū tura offerēdo demonib⁹ imolant: s3 etiā eoꝝ dicta libenti⁹ capiēdo.

¶ De diuersoꝝ doctoꝝ floribus excerpendis. .C. XXXVI.

Seneca epistola. lxxxiiij. Alit lectio ingenium ⁊ studio fatigatu3: non tamen sine studio reficit. nec scribere tantum nec tantum legere debemus altera res contristabit vires ⁊ exhauriet. de stilo dico. Altera soluet ⁊ diluet. inuicem hoc ⁊ illo commeandum est: ⁊ alte rum altero temperandum: vt quicquid lectione collectu3 est: stilus redigat in corpus. Apes enim imitari debemus que vagantur ⁊ flo res ad mel faciendū idoneos carpunt. Deinde quicquid attulerint disponunt ac per fauos digerunt. sic ⁊ nos debemus quecunq3 ex diuersa lectione congessimus separare. Deinde adhibita ingenij no stri facultate in vnu3 sapore varia illa libamenta confundere. talem animum nostru3 esse volo: vt multe in illo arte multa precepta mul tarum etatum exempla sint in vnu3 conspirata. Hieronymus cō tra vigilantium. Operis mei ⁊ studij est multos legere vt ex pluri mis diuersos flores carpam. Idem ad pāmachium. Qui obijcit mihi Origenem: obijciat etiam cur hominem iudeu3 habuerim pre ceptorem. cum ego miro odio ⁊ auersim circūcisionem. libros quidē Origenis congregaui. ⁊ ideo errores eius non sequor: qꝛ scio omnia que dixit atq3 vtinam omnium tractatorum haberem volu mina: vt tarditatem ingenij eruditionis diligentia compensarem.

¶ De magistris audiendis ⁊ reuerendis. C. XXXVII.

Hieronymus ad paulinum. Habet autem nescio quid latentis energie viue vocis actus. ⁊ in aures discipuli de actoris ore trāsfusa fortius sonat. In actibus apostoloꝝ sanctus eunuchus. imo vir (sic enim eū sancta scriptura cognominat) cū legeret Isayā. pphā3 interrogat a philippo: putasne intelligis q̄ legis. Rn̄dit quō possū nisi aliqs me docuerit. Ad minores artes veniā. ⁊ q̄tā lingua ꝙ manu administrā tur agricole: cemētarij: fabri metalloꝝ lignoꝝq3 cesores. lanarij quo ꝙ ⁊ fullones ⁊ ceteri q̄ variā supellectilē ⁊ vilia opuscula fabricant absq3 doctore eē nō pnt qd cupiūt. Boeti⁹ vbi supra. Qui nō no uit subijci nō nosset magistrari. Miserum ē fieri magistrū q̄ nunꝙ nouit se esse discipulū. Debz aūt discipuli subiectio in trib⁹ cōsistere

scilicet vt sit attentus ad audiendū. docilis ad intelligendum beniuolus ad retinendum. malo quidem balbutientis magistri lꝫ tedioso fructu deliniri. ꝙ̄ seducentis cecitatis dulcore gloriari. Sit ergo discipuli summa magistratui subiectio. sit exercitij attentio. beniuolentia animi. docilitas ingenij luxur. e quoqꝫ specierū euitatio. ⁊ felicis constantie debita professio. Magistro subijci gaudeat eumqꝫ metuēdo diligat. ⁊ eius māsioni si fieri pōt cohabitando se inserat vt cū locus fuerit ad euꝫ inquirendo recurrat. Uarro vbi supra. Illū autē elige eruditoreꝫ: quē magis mireris in suis ꝙ̄ in alienis. Nō tā laudabile ē meminisse ꝙ̄ inuenisse. hoc enī alienuꝫ est. illud proprij muneris est. nil magnificū docebit qui a se nil didicit. Falsoqꝫ magistri nūcupant̄ auditoꝝ narratores. sic igit̄ audiendi sunt vt q̄ rumores recēsent. Elucētissimū aūt est edocēdi genus exēploꝝ subditio. Quintilianus. ij. li. Nō aūt id q̄dē estimandū est cuius q̄sqꝫ etatis sit: sed quātū in studijs iā effecerit. Ut ꝓceptoꝝ officiū ē docere. sic discipuloꝝ ꝑbere se dociles. alioq̄n neutrū sine altero sufficiet. sicut frustra ꝓgunt̄ semina: nisi ea ꝑmollit⁹ fuerit sulcus. ita sciētia coalescere neq̄t: nisi sociata tradētis accipiētisqꝫ ꝯcordia.

De his q̄ ad magisteriū accedūt. .C. XXXVIII.

Boetius vbi supra. Iā vero discipulus cuꝫ ad ꝑfectionē tēdere teneat̄ ꝑfectiōis effectiuāqꝫ cāꝫ. vtpote ꝯtinuitatꝫ ꝯstātiā, ꝓut facultas suppetit menti studeat īprimere. Quid enī ꝯstātia lucidius quid incōstātia nequius. prima parit. secūda destruit. prima procedit. secūda retrocedit. prima colligit. secūda vero collecta dissoluit. Prudēs scholaris semꝑ aliquo ꝯsorte gaudeat. cui propriā cōsciētiā detegere valeat. qui nubila fortuna diligenter subueniat. morboqꝫ ingruente sedulū se exhibeat. ⁊ si terra caligo mortis affuerit. superstes facultates disponat. Si vero viuus euadat. possit ab eo pasci. sustentari. procurari. consolari. Uigente quoqꝫ valitudine libellis gaudeant permutatim. questiūculis. certatim. ⁊ cōmendabili recordatione gradatim. castigationis felicitate conuersiꝫ. Et sic inter eos mutue dilectionis ītegritas permaneat. vt primeui tēporis ros instillans. in medio inundans. in fine vero inebrians existat. Deniqꝫ bone indolis iuuenis qui ad magistratus honorē accedere cupit Primo quidē oportet vt que a tanti nominis reuerentiā pertineāt sciat. scitaqꝫ exprimere noscat. nec scriptoꝝ cōmissioni totaliter se cōmittat. Secūdo vt libroꝝ copiā exercitationi sue cōqu rat: quatenus cū opus fuerit eos cōsulat. nec ei oīno credat. sicut nigrius: qui montani magistri sui sententijs intantū confusus est. ꝙ omne verbū ab ipsius ore progressuꝫ quaternulis exarabat. ⁊ tāquā sacrū existimans nihil aliud magisterij vicē obtinens in scholis predicabat. Unde multotiens pudore confusus conclusus abibat. Miserrimi quippe ingenij est semꝑ inuentis vti ⁊ nūquā inueniēdis. stultius autem omnino magistri confidere sententijs. Sed primo quidē fidendū est donec videat̄ quid sentiat. Deinde fingendū ipsum errasse docēdo si forte inueniat̄ qd̄ cōmisse obijciat sedulitati. Tertio vt aliquos habeat secreto quos doceat. eisqꝫ libros legat. alijsqꝫ eos rudimentis informet. vt sic intellecta sciat. ⁊ scita exprimere noscat. expressione vsum cōparet. vsuqꝫ magisteriū propinet. alios nāqꝫ docere est proprie facultas industrie. Quarto vt hos aliosqꝫ sibi alliciat. quatenus cū magistrandi oportunitas fuerit. eoruꝫ intrinseco aspectu gaudeat. Quid enī turpius ꝙ̄ inceptiōis primo tēpore solus destitui. Quinto vt quorū gratia ⁊ fauore coronandus est illorū peripatetice scholas obambulet. ⁊ curialiter opponat, proteruienteꝫ acriter remordeat. diligentiusqꝫ pro tēpore respondeat. ne si muta fuerit volūtas īputet̄ cecitati vel arrogantie temeritati.

De his q̄ hoc officiū assecuti iā exeq̄ volūt. .C. XXXIX.

Quicūqꝫ aūt officiū illud proseq̄ desiderat. vniuersa morū honestate oportet vt polleat. in sermone verax. in iudicio iustus. in consilio prouidus. in cōmisso fidelis. constans in vultu. pius in affatu. virtutibus insignis. bonitate laudabilis existat. Preter hec etiā esse tenet̄ eruditus: mā suetus: rigidus. antiquus. q̄a prius oportet vt addiscat ꝙ̄ doceat. Mansuetus autē vt quādo necesse est discipuloꝝ elationē pati sciat. Rigidus vt erroris vindictā imponat. sophistaꝝ lites dissoluat oblatrātes remordeat. obloquētes reprimat ꝓteruientes corripiat. Antiquus vero non annis sꝫ ꝑpetua sciētia. Q꞉ si vtrūqꝫ fuerit ꝯditio sanior erit. Ualde autē absurdū est ⁊ iniquū: vt imperiti peritis: nouelli antquis: rudes preferantur emeritis. Non sit autem negligens quia sicut in vnoquoqꝫ opere mater inuenitur constantia. sic vniuerse doctrine ⁊ discipline nouerca est negligentia. Melius esset mechanice deseruire ꝙ̄ onerari iugo negligentis. Neqꝫ vero sit arrogās q̄m ⁊ viuax pauꝑꝝ scintillula magistrātis extinguitur arrogātia. ⁊ diuitibus auferꝫ discēdi volūtas quia nunq̄ fideliter instruxit arrogantis sedulitas. Nam ⁊ in fastigio simplices despiciunt. ⁊ quod sciunt humiliter docere contemnunt. nec in datorē scientie causam referunt. sed in se propriaꝫ excellentiam respiciunt. Cum autem legendi causa scholas intrauerit extrinsecus assumpto rigore considerandum est. vt aurore tempore continue submissa voce incipiat. ore rotundo mediocriter ascēdendo. neminem vero (nisi maxima necessitas vrgeat) expectando: quia si quos vltra debitum expectauerit. hos quidem tepore pigricie confundet. ireqꝫ rancore se comminuet. Si vero primo tempore discentium copiam non habuerit. non ideo tepescat nec spe deposita euanescat. Sed tanto studijs acrius insistat. seqꝫ in conflictu strennue probet. vt sic licet cum paucis honoreꝫ contingat. paucorum enim consortio multos destitutos profunditatis studio vigente frequenter strennue vidimus intitulari. Pietatis autem ambitu scholaruꝫ rector delinitus. discipulorum corda paupertate degentium studiosqꝫ discentium mulcere tenetur. videlicet cibarijs. calceis. vestibus saltem tritis (si facultas suppetat) ceterisqꝫ donatiuis. Quintilianus. li. j. Optimus quisqꝫ preceptor frequētia gaudet. ⁊ maiore se theatro dignum putat.

De interiori magisterio veritatis. C. XL.

Augustinus in libro de magistro. Quis autem filium in scholam mittit. vt quid magister cogitet discat. ac istas omnes disciplinas quas magistri docere profitentur cum verbis explicuerint. discipuli vtrum vera dicta sint apud semetipsos considerant. interioreꝫ scilicet veritatem pro viribus intuentes. Falluntur autem vt eos qui non sunt magistros vocent: quia plerunqꝫ inter tempus locutionis ⁊ tempus cogitatōis nulla mora interponitur. Et quoniam post admonitioneꝫ sermocinantis cito intus discunt qd̄ foris se ab eo qui admonuit didicisse arbitrantur. Nos autem intelligamus ꝙ̄ vere scriptuꝫ sit auctoritate diuina. ne vobis quenꝙ̄ magistrum dicamus in terris ⁊ ꝙ vnus omniuꝫ magister est in celis. Quid autem sit in celis docebit ipse. a quo ⁊ per homines signis admonemur vt ad eum intro conuersi erudiamur quem diligere ⁊ nosse vita beata est. Idem in libro. j. retractationū. In libro quidem soliloquiorum: dixi ꝙ disciplinis liberalibus eruditi illas in se obliuione obrutas eruunt ⁊ quodāmodo refodiunt. hoc autem nunc improbo. credibilius enim est iccirco vero respondere de quibusdam disciplinis ⁊ imperitos earū: q꞉ presens est eis quātum id capere possunt lumen eterne rationis vbi hec immutabilia vera conspiciunt. non ꝙ ea aliquando nouerūt ⁊ obliti sint. qd̄ platoni vel talibus visum est. contra quorum opinionem in libro. xv. de trinitate disserui quantuꝫ occasio dabat operi. Actor. De hoc superius habitum est. xij. libro. vbi actum est de anima capitulo de scientia ⁊ sapientia.

De eruditione puerorum. C. XLI.

Augustinus de ciuitate dei. xxij. lib. Quis autē ignorat cū quanta ignorantia veritatis que iaꝫ in infantibus manifesta est homo in vitā veniat. Sed diuina gubernatiōe nō omnino deserente damnatos. cōtra tenebras istas cū quibus nascimur vigilat eruditio. plena tn̄ ⁊ ipsa laboris ac doloris. Quid enim sibi volunt multimode formidines. que paruulis adhibent̄. Quid pedagogi. quid magistri. quid ferule. quid virge. q̄d alie pueriles pene. sine quibus disci nō potest qd̄ maiores volunt. qui vix aliquid vtiliter volūt. Quid his penis agit̄ nisi vt imperitia debelletur. ⁊ praua cupiditas infrenet̄ cū quibus malis in hoc seculo viuimus. Quid est eniꝫ quod cū labore meminim⁹ sine labore obliuiscimur. Cū labore discimus: sine labore nescimus. Cū labore strenui: sine labore inertes sum⁹ Nōne hinc apparet inq̄t velut pōdere suo ꝓcliuis ⁊ prona sit viciosa natura. ⁊ quanta ope vt hinc liberet̄ indigeat. desidia. segnitia. pigritia. negligētia. vicia sunt vtiqꝫ quibus labor fugitur. cū labore etiam ipse qui est vtilis pena sit. Uarro vbi supra. Sapiunt vasa quicquid primū acceperint. sic est de infantibus. Canale vero fissuꝫ est auris: que accepta memorie nō cōmēdat. Quintilianus vbi supra Utinā vero liberorū nostrorū mores nō ipsi perderemus. infantiā statim delicijs soluimus. mollis educatio (quam indulgentiā vocamus) neruos omnes mētꝫ ⁊ corporis frangit. Etas igitur hominis tunc maxie formanda est cū simulandi nescia est ⁊ precipientibus facillime cedit. frangas enī citius ꝙ̄ corrigas que in prauū duruerunt. Idē in lib. secūdo. Ingenia tn̄ puerorū nimia emendationis seueritate deficiunt. nam ⁊ desperant ⁊ dolēt. ⁊ nouissime oderūt quod maxime nocet. duꝫ oīa timent nihil conant̄.

¶ De libris et auctoritatibus eorum. .C. XLII.

Isidorus libro sexto. Codex multorum est. Liber vnius voluminis. Et dicit codex per translationem a corticibus arborum seu vitium quasi caudex: quod in se multitudinem librorum quasi ramorum contineat. Liber est interior tunica corticis que ligno coheret. Unde et liber dicitur in quo scribimus: quia ante vsum charte vel membranarum de libris arborum volumina fiebant.i.compaginabantur. Unde scriptores a libris arborum librarios vocauerunt. librarios antea bibliopolas dictos. Librum enim greci biblium vocant. Folia autem librorum appellata. siue ex similitudine foliorum arborum. vel quia ex follibus fiunt.i. ex pellibus que de occisis pecudibus detrahi solent. Cuius partes pagine dicuntur eo quod sibiinuicem compaginantur. versus autem vulgo vocati. quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra. a sinistra enim ad dexteram primum ducebant stilum. Deinde conuertebantur ab inferiori et rursus ad dexteram versus. Rome primus librorum copiam aduexit emilius paulus persa macedonum rege deuicto. Deinde lucullus e pontica preda. post hos cesar dedit marco varroni negocium. eumque maxime prefecit bibliothece construende. Primus autem rome bibliothecas publicauit pollio grecas simul atque latinas. additis autorum imaginibus in atrio quod de manubijs magnificentissimum instruxerat. Apud nos quoque pamphilus martyr cuius vitam eusebius cesariensis conscripsit. Pisistratum in sacre bibliothece studio primus adequare contendit. Hic enim in bibliotheca sua prope. xxx. voluminum milia habuit. Hieronymus atque gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe querentes ordine prosecuti sunt. eorumque studia in vno voluminis indiculo comprehenderunt. Marcus Terentius. Uarro apud latinos innumerabiles libros scripsit. Apud grecos quoque calciterus mi ris attollitur laudibus: quod tantos libros ediderit quantos quisque nostrum scribere propria manu vix possit. De nostris quoque apud grecos Origenes in scripturarum labore tam grecos quam latinos operum suorum numero superauit. Denique Hieronymus sex milia librorum eius legisse fatetur. Horum tamen omnium studia Augustinus ingenio vel scientia sua vicit. nam tanta scripsit vt diebus ac noctibus non solum scribere libros eius quisquam. sed nec legere quidem occurrat.

¶ De diuersis generibus opusculorum. .C. XLIII.

Opusculorum genera dicuntur esse tria. Primum genus excerpta sunt que grece scholia nuncupantur. in quibus ea que videntur obscura vel difficilia summatim ac breuiter perstringuntur. Secundum genus homelie sunt quas latini verbum appellant que proferuntur in populis. Tertium thomi quos nos libros vel volumina vocamus. homelie autem ad vulgus loquuntur. Thomi vero.i. libri maioris sunt disputationis. Dyalogus est disputatio vel collatio duorum vel plurimorum quem latini sermonem dicunt. Sermo autem dictus est: quia inter vtrumque seritur. Tractatus est vnius rei multiplex expositio. eo quod trahat sensum in multa sentiendi contractando secum. Commentaria dicta sunt quasi cum mente. sunt enim interpretationes: vt commenta iuris. commenta euangelij. Apologeticum est excusatio in quo solent quidam accusatoribus respondere. Panagericum est licentiosum et lasciuiosum genus dicendi in laudibus regum in cuius compositione homines multis mendacijs adulantur. Fastorum libri sunt in quibus reges vel consules scribuntur. a fascibus dicti id est potestatibus. Unde et Ouidij libri fastorum dicuntur. quia de regibus et consulibus editi sunt. Prohemium est initium dicendi. quod apud nos prefatio nuncupatur quasi prolocutio. Precepta sunt que quid faciendum aut quid non faciendum docent. Primus autem precepta apud hebreos Moyses scripsit. Apud latinos vero marcus vates primus precepta composuit. ex quibus est illud: postremus dicas: primus taceas. Parabola quippe alicuius. rei per se similitudinem gerit. quod licet sit vocabulum grecum. iam tamen pro latino vsurpatur. Problemata que latine appellantur propositiones. questiones sunt habentes aliquid quod disputatione soluendum sit. Questio autem est cum queritur: an sit: an quid sit: an quale sit. Argumentum dictum quasi argutum inuentum ad probandas res. Epistolam proprie greci vocant quod interpretatur latine missa. Ante charte enim et membranarum vsum in dolatis ex ligno codicellis epistolarum alloquia scribebantur. Unde et portitores earum tabellarios vocauerunt.

¶ De diuersitate linguarum ac idiomatum. .C. XLIIII.

Augustinus de ciuitate dei. xix. libro. Est iter miserias huius vite linguarum diuersitas que hominem alienat ab homine. nam si duo aliquis necessitate simul esse cogantur. quorum neuter linguam nouit alterius nihil prodest ad eos associandos tanta similitudo nature. ita vt libentius sit homo cum cane suo quam cum homine alieno. Isidorus in li. ethy. ix. Diuersitas linguarum exorta est in edificatione turris post diluuium cuius superbia societatem humanam diuisit. Nam omnium antea nationum vna lingua scilicet hebrea fuit. qua patriarche et prophete vsi sunt: non solum in sermonibus suis verumetiam in litteris sacris. Fuerunt autem ex tribus filijs Noe gentes. lxxiij. vel potius vt ratio declarat. lxxij. scilicet. xv. de Japhet. xxxj. de Cam. et. xxvij. de Sem. totidemque lingue que per terras esse ceperunt queque crescendo prouincias et insulas impleuerunt. Ex primo quidem quot gentes fuerunt tot lingue. Deinde vero ex vna lingua plures sunt gentes exorte. Linguas autem nunc accipimus pro verbis: eo modo quo id quod efficitur per id quod efficit nominatur. sicut os solet dici pro verbis et manus pro litteris. Tres autem sunt littere sacre que maxime toto orbe excellunt scilicet hebrea. greca. latina. Unde et propter scripturarum obscuritatem harum cognitio est necessaria: vt siqua dubitatio nominis aut interpretationis in vnius lingue sermone oriatur: ad alteram recurratur. Et greca quidem inter ceteras gentium linguas habetur clarior. nam et latinis et omnibus est sonantior. Huius varietas in quinque partibus discernitur. Quarum prima dicitur cenedo. id est. mixta siue communis dicitur: qua omnes vtuntur. Secunda attica: qua vsi sunt autores greci. Tertia dorica quam habent egyptij et syri. Quarta ionica. Quinta colica. Latinas quoque linguas quattuor esse quidam dixerunt id est priscam. latinam. romanam. mixtam. Omnes quidem orientes gentes in gutture linguam et verba collidunt. sicut hebrei et syri. Omnes autem mediterranee sermones in palato feriunt: vt greci et asiani. Omnes autem occidentales verba in dentibus frangunt: vt italici et hyspani. Syrus et chaldeus in sermone vicinus est hebreo: in plerisque consonans ex litterarum sono. Omnem autem linguam homo quilibet aut audiendo tenere potest: aut legendo ex preceptore accipere. Cumque linguarum omnium scientia cuique difficilis sit. nemo tamen tam desidiosus est: vt gentis sue linguam nesciat. alioquin brutis animalibus deterior est. nam et illa proprie vocis clamorem exprimunt. iste vero proprie lingue noticia caret.

¶ De scientia lingue et partibus eius. C. XLV.

Alphorabius in libro de diuisione scientiarum. Scientia lingue omnium naturaliter prima est: que in duo diuiditur. scilicet in scientiam considerandi et obseruandi quid vnaqueque dictio significet apud gentem illam cuius est lingua. et in scientiam obseruandi regulas illarum dictionum. Dictionum enim significantium in omni lingua. Alie sunt simplices. Alie composite. Simplicium. alie proprie: vt socrates. alie communes: vt homo. Communium autem alie sunt rerum nomina. alie aliarum propria que accidunt: vt homini genus et numerus. verbo modus et tempus etc. Igitur scientia lingue diuiditur apud omnes gentes in septem partes. Prima est scientia dictionum simplicium quid significet vnaqueque. scilicet genus et speciem vel aliud huiusmodi. Secunda est dictionum compositarum siue orationum: quibus apud illam gentem vtuntur oratores vel versificatores siue sapientiores apud eos. Tertia est scientia regularum de dictionibus simplicibus. que scilicet inquirit de prolatione litterarum et numero earum: et de vocalibus et non vocalibus. De litteris quoque que sibi coniungantur in syllabam: et de syllabis que cui coniungatur ad constituendum dictionem. et cum hoc docet que cum qua dictione ordinetur in oratione. Quinta est scientia regularum ad recte scribendum: et dicitur orthographia. que docet quam littera cum qua scribi debeat et que non. Sexta est scientia regularum ad recte loquendum. et docet distinctiones subdistinctiones et accentus graues et acutos et circumflexos. Septima est scientia regularum ad versificandum: et hec docet que syllaba longa que breuis postea de pedibus et cesuris. Deinde de varijs metrorum generibus. Metrorum autem varietatem facit numerus vel diuersitas pedum: et appellatur a nomine pedis vel inuentoris.

Actor. Nota quod Alphorabius hic sub scientia lingue grammaticam comprehendit. Superius autem in libro de ortu scientiarum dicit quod scientia lingue grammaticam precedit. itaque quod ad lingue scientiam attinet. longum vtique nimis esset immo opus imbecillitatis nostre viribus penitus impossibile. vocabulorum omnium in omnibus linguis origines atque significationes exponere. Paucorum vero que frequenter in scripturis incidunt nec satis omnibus nota sunt tam ex papie quam aliorum libris significationes plerumque etiam et origines studuimus excerpere. operique presenti inserere. Precipue vero latinorum atque grecorum. Habent enim hebraica per se volumen suum. illa quidem que in sacra scriptura continentur. De ceteris ergo iuxta ordinem alphabeti pauca breuiter (verente folio) prosequamur.

¶De vocabulis que incipiunt per A. ¶.C. XLVI.

Abauus. pater aui.
Abiegna. ligna abietis.
Abietarius. lignarius.
Abigeus. ab abigo. gis. est fur iumentorum. vel qui alienum seruum seducit.
Abiugare. i. diuidere. abolere.
Abolere. i. dolere. obliuisci.
Abra. ancilla.
Abrotanum. genus herbe.
Abscire. i. de memoria exire.
Absensio. adulatio.
Absida. vel absis grece. lucida latine interpretatur. et est latus edificij. quia lumine recepto per arcum replendet.
Absinthium. herba quedam amarissima.
Abstemius. abstinens. a temeto. i. vino.
Acbalantia. vel acanthylis auis que et carduelis dicit.
Acharis. sine. g. vanus.
Acanthus. flos verba qua vestis inficitur.
Acephali. genus hereticorum sine capite.
Acer. species ligni.
Aciare. ferrum durum.
Accidiari. idignari. stomachari.
Accide. i. tediose. idignanter.
Accingi. i. preparari. armari.
Acceire. vocare.
Acetabulum. quia acetum fert.
Accola. vicinus vel nouus cultor vel alienis. Unde quidam. Accola non propriam colet in cola terram.
Acolythi grece. ceroferarij.
Acredula. auis quedam.
Acroceria. ligatura articulo.
Acromata. scenicorum carmina.
Actuarij. diuersis actibus generaliter occupati. Inde actuaria. rie. et dicitur nauis que velo et remis simul agitur.
Acuba. exilium.
Adactus. i. coactus vel elect⁹.
Adagonista. id est icitator. vel certator.
Adar. februarius vel martius.
Adici. compelli. subigi.
Adyta. ostia. vel loca secreta.
Admestia. obliuio.
Admissum. peccatum.
Adnepos. id est pronepotis filius.
Adnullare. inanire. vel adnihilare.
Adonis adonidis. amasius veneris.
Adoptare. ad filiare.
Ador. far vel sacrificia vel gloria bellice virtutis.
Adoria. gloria.
Adoriri. i. conari vel ordiri. aggredi.
Adorsus. allocutus.
Adorta. assumpta.
Adpendix. socia. comes.
Adria. vrbs greca illyrico maris proxima.
Adrum erina. ab adrumeto ciuitate.
Adselotum. allii sum.
Affatim. strenue. abunde.
Apheresis. abscisio de principio verbi.
Afficere. iniuriis grauare.
Afforismus. est sermo breuis integrum propositi rei sensum describens.
Aphros grece. spuma.
Aphricus. ventus a merdie flans.
Aphron grece. insipiens.
Aphronitrum. dicitur spuma nitri.
Agamus. sine coniuge.
Agapes. charitas vel aliorum labor.
Agapeta vel agapetes. lenocinator.
Agaricum. radix vitis albe.
Age. festina.
Aggeres. quibus fosse replentur ad vrbem capiendam.
Aginare. fugare.
Aginator. negociator.
Agiographa. sacra scriptura.
Agrian grece. ferre.
Alabastrites. lapis candidus vnde fit alabastrum.
Alia. pars exercitus habens. xxx. equites.
Alares. equitum turme.
Albugo. album quod operit oculum.
Alarica. hasta habens ferrum trium angulorum.
Altion. auis.
Allegoria. est tropus quo aliud significatur quam dicitur.
Alpha. prima littera est apud grecos.
Alga. herba.
Alicula. sinus vestis.
Alipes. est equus velox. celer pedibus.
Alnus. arbor.
Aloa. arbor.
Aloen. herba.
Altanus. flatus qui in pelago fit. dicitur ab alto. id est mari.
Altercari. i. contendere.
Altrilia. alites arte vel studio saginata.
Alnearia. vasa sine examina aptum.
Alumen. est quedam salsugo terre.
Alluuio. aquarum inundatio.
Alluuies. locus cenosus.

¶Adhuc de eodem.

Amma. auis nocturna que et strix.
Ambages. circuitus.
Ambro. deuorator. profusus. luxuriosus.
Ambrosium. diuinum.
Amen hebraice. vere. vel veritas sine verax. vel fiat.
Amentum. ligamentum iaculorum. quod est in medio hastilium.
Amphibalus. id est byrrus. velatus.
Amphi grece. vtrunque.
Amphitapa. ex vtraque parte villosa tapetia.
Amphitheatrum. locus rotundus vbi pugnant gladiatores.
Amphora. quia duas habet ansas.
Aminea. genus vitis.
Amita. soror patris: quasi alia mater.
Amolum. flos farine pre nimia tenuitate de mola eiectus.
Amomum. genus vngenti vel fruticis.
Amula. vrceolus in quo vinum offertur.
Amurca. fex olei.
Ana grece. sursum.
Anachoresis. heremus. vel dicitur vita anachoretalis vel domus.
Anaglypha. vasa supius sculpta. et dicitur ab ana. quod est sursum. et glyphe quod est sculpere vel sculptura.
Anagoge. sursum ductio. Inde anagogeticus a. um. qui tractat de celestibus. Inde anagogetice. aduerbium.
Annales. consules vel libri annua acta continentes.
Analogia. similium comparatio vt incerta certis probentur.
Analogium: quia inde sermo predicatur.
Anascena. astructio contraria cacascene. Hec enim confirmat sententiam. illa reuincit.
Anastrophe. verborum ordo prepositerus.
Anate. sollicitudine.
Anathema. separatio vel separatum.
Anastole. oriens.
Ancones. vncinos vel incastratores.
Androgeni. hermafrodite.
Aneliosus. tediosus.
Anesis. requies.
Anesum. herba quedam.
Anetum. herba.
Anfractus. circuitus.
Angaria. est seruitij personalis indebita exactio.
Angena. glandule.
Angiportus. edium atria.
Angistrum. hamus.
Anguis. crudelis.
Anguilla. scutica qua in scholis coercentur pueri.
Animaduersio. sententia vel vltio anime communior. et constantior.
Anit. incumbit.
Anquina. funis nauis quo ad malum antenna constringitur.
Anse. circuli.
Antagonista. protocator.
Antarticus. vnus circulus celi quia contrarius arcton.
Antebiblium. pignus pro codice datum.
Antemna. lignum quo vela dependit.
Antidotum. ex contrario datum.
Ancie. cincinni dependentes circa aures.
Antiphrasis. vnius verbi ironia.
Antigraphus. nota que in libris ponitur vbi diuersus habetur sensus.
Antipodes. genus monstri vel qui sub terris contraria nobis vestigia calcare putantur.
Antiquarij. qui vetera scribunt.
Antithesis. littere pro littera positio
Antitheta. contra posita.
Antonomasia. significatio vice nominis proprijs posita.
Anthos grece. flos.
Antropos. i. homo. ab ana quod est sursum. et tropos quod est conuersio. quasi sursum conuersus et erectus. vt suum creatorem aspiciat.

¶Adhuc de eodem.

Apathia grece. impassibilitas.
Apex. summitas cuiuslibet rei vel linea iacens super litteram.
Apiane. quedam vue.
Apiago. herba.
Apij. forum ab apio claudio constructum.
Apium. herba
Aplustra. ornamenta nauis.
Apocalypsis. reuelatio
Apocrypha. dubia vel abscondita.
Apocrysis. depulsio.
Apodex. comes.
Apofragisma. signaculum anuli
Apogeum. spelunca.
Apoloterium. vbi lauantium vestes ponuntur.
Apologia. excusatio vel satisfactio.
Apolus. diuinus.
Aporia. vulnus. cura. molestia seditio. angor. tedium. anxietas
Aposiopisis. suspensa locutio.
Apostatare. retrocedere
Apostrophe. i. euersio.
Apothece. repositoria.
Aqualiculus. ventriculus.
Arrabo. arra bona.
Aratiuncula. fossa parua quasi sulcus aratri.
Arcessire. aduocare
Archelia. regna ventorum
Archia. initium vel principatus.
Archimagirus princeps cocorum.
Archimandrita. summus pastor

Arc ftes. sagittarius.
Architectus. magister fabricarum.
Architriclinus. princeps triclinij.
Archiua. armaria.
Arcturus. quoddam sydus.
Arcuatū. est vulnus scorpij qz cauda eius qua fecit ē curua.
Ardea. auis.
Area. equalitas tabularum.
Areston. omnimoda virtus.
Argis. silua.
Argisteria. stationes nundinarum.
Argumētū. quod in principio libri causaz breuiter pandit.
Argutus. loquax. astutus.
Ariel. leo dei.
Aries. machinamentum bellicum.
Arioli. qui circa aras idolorū sacrificantes demonuz respon sa accipiunt.
Armamentoriuz. locus armorum repositorius.
Aristologia. herba.
Armille. pprie virorū sunt ob armoꝝ virtutē collata militib⁹ ꝛ sunt ornamenta brachiorū. ab armo dicta vel ab armis.
Armillum. vas vinarium.
Arquature. forfices.
Arsaces. nomen commune regum persarum.
Arsenicum. pigmentum.
Arsipio. arcus.
Arsis. vocis eleuatio.
Artaba. i. mensura habēs modios tres. ꝛ tertiā ptē modij.
Arthemo. velum nauis dirigēde potius ꝙ accelerande causa commendatum.
Arterie. vene.
Articulatim. gradatim.
Argumentum. ingenium.
Atriplex. duplex. dolosus.
Aruina. pinguedo cuti adherens.
Arundo sagitta.
Aruspices. q̄ exta pecudū īspiciūt ꝛ ex eis futura predicunt.
Ascalonia. herba.

Adhuc de eodem.

Ascia. parua securis.
Ascire querere vocare.
Ascopa. vas vtri simile.
Asse. nūmo.
Asseda. cliens vel qui aliquez sequitur causa lucri.
Assentatio. adulatio.
Aspaltum. bitumen.
Assidei. iudei qui erant in dei cultu assidui. vt iudas machabeus ꝛ eius socij.
Asyllus. tabanus vel sacer locus quem violare nephas est.
Asopa. vbi multa venalia sūt.
Asparagus. herba spinosa.
Aspernari. irridere. ↄtēnere.
Aspiculatio. assensio.
Aspica. ruina.
Astarium. vbi venduntur. bona proscriptorum.
Assumentum. additamentum siue pars assuenda.
Astericus. stella picta vt lucescant que omissa sunt.
Astipulari. assentire. adiungi.
Astus. astutia. fraus.
Athanatos. immortalis.
Atauus. abaui pater.
Attranius. dicit a veste nistra.
Attratus. lugubris.
Autenticum. firmum.
Auctio. publica venditio.
Auernus. infernus.
Auersari. spernere.
Augures. qui volatus auium ꝛ voces intendunt.
Augustum. amplificatum. religiosum.
Auitum. antiquum.
Aulea. cortina regia.
Aurugo. erugo. siue rubigo vl' morbus ex corrupto felle nascens qui sanguinem vertit in pallorem.
Auspex. qui auiuz auspicia intendit.
Auspicari. incipere. auspice iuuante.
Austerus. asper. durus.
Australis. quidaz piscis.

De incipientib⁹ per. B. .C. XLVII.

Babiger. id est. stultus.
Baburra. stulticia
Bacce. oliue lauriq; poma.
Bacchari. furere. discurrere.
Baccula. a bacca. diminutiuum.
Baben. ornamentum colli ex anulis aureis confectum.
Baianola. lectus ad baiulandum.
Baias. portus a baiulandis.
Baiulat. portat.
Baiulus. portator.
Balearis. funda a loco dicta.
Bali grece. emittere.
Bardus. stultus.
Bari grece. grauis.
Barritus. vox elephantis.
Barrus. rufus vel niger.
Basilla. regina.
Basileus. rex.
Basilice regū habitacula.
Basis. fundamentum.
Basilica. herba.
Basiliscus. serpens.
Basterna. vehiculum mollib⁹ stramentis compositum.
Bath. vestis linea.
Bathus. capit metretam ꝛ dimidiam. ꝛ est idem in liquidis quod ephi in aridis. s. mensura trium modiorum.
Benna. genus vehiculi.
Beta. secūda littera apud grecos.
Bibliones. musciones qui in vino nascuntur.
Biber. pugna.
Bibleis. duplicibus lintheis.
Biblij habitatores biblos vrbis phenicis.
Bibliopola. q̄ codices vendit.
Biblus. liber.
Bibula. papyrus.
Bibulus. bibitor.
Biceps. duo capita habens vel bis acutus.
Bidens. anchora vel ouis vel genus aratri.
Bidental. fossorium.
Biforium. biforme.
Bifiduz. biforme vel in duas partes fissum.
Bigens. de duab⁹ gētib⁹ nat⁹
Biga. duoꝝ equorū currus.
Bilinguis. qui aliō dicit ꝛ aliud cogitat. vel potius qui aliō dicit in presentia ꝛ aliud in absentia.
Bilis. tristicia. vel colera.
Bilices. duplices lorice.
Bimaritus. secundus maritus.
Bimatur. duplicatur.
Bimatus. biennium.
Biothanatus. bis mortuus.
Bipennis. securis.
Byrsa. corium.
Birrus. voluntas vel vitta vel vestis.
Bisextus. est per quattuor annos vnus dies adiectus. crescit. eniz per annos singulos quarta pars assis. qui completur ꝛ vnum diem facit.
Bissilites. porcus fissis vngul.
Bisinachia. vestis candida ex lino.
Bisulcum. vtraq; pte sulcatū.
Byssum. sericum. tortum vel genus lini candidissimi ꝛ nobilissimi.
Bitalassum. bimaritimum. Est enim lingua terre in mare protensa: ita q; hinc inde mari circundatur. Nam mare grece thalassum dicunt.
Bitumen. gleba.
Blas. stultus.
Blasto. cubicularius.
Blacta. purpura vel genus animalis.
Blathera. sonus rane vel cameli.
Blacterare. stulte loqui.
Blennones. putidi: stulti. vel impudici.
Bobinare. clamare.
Bobinator. rixosus. vel inconstans.
Bolida. honor magnus.
Bolis bolidis. dicitur vas eneum vel plumbeum cum cathena: qꝺ impletum adipe mittit in mare: ad probandum vtruz loca petrosa sint vbi nauis stare pōt: an arenosa q̄ nauē pdūt
Bombyx. genus vermis.
Bombus. sonus.
Bostar. passus bouis.
Bostumen. vbi corpora comburuntur.
Bostro. alias butro vel hephoiuuenis.
Boborigmon. sonus turpid⁹.
Brances. faucium pfocatio.
Brachiles. succinctoriū qꝺ descendens per ceruicem ꝛ a lateribus colli diuisuz vtriusq; alarum sinus ambit. vt constringens vestes corpus componat
Branchas. fauces.
Brachtea. lamina tenuis auri
Brauium. meritum. premium corona vel munus victorie.
Brionia. vitis alba.
Bruma grece. edacitas.
Bucea. armenta.
Buccella. qꝺ bucca semel carpere potest.
Buccta. loca boum.
Bucide. qui boues cedunt.
Buccinus. clangor.
Bucco. garrulus.
Bucolicum. carmen pastorale
Bucula. iuuenca.
Buggeus. spado.
Bulle. ornamenta rotunda regalium puerorum vel equorū sicut bulle que ex spumis aquarum fiunt ꝛ inflatura vento.
Burdo. nascitur ex equo ꝛ asina. sic mulus ex equa ꝛ asino.
Burgos. castra.
Burgones. caulas.
Burrum. rufum. vel nigrum.
Bustum. rogus vel vbi mortuus iacet.

De his que icipiunt per. C .XLVIII.

Cabro id est vespa longa.
Cacabus. a sono.
Cadus. fitula lignea. vel amphora habens vrnas tres.
Casa grece. lignum.
Calamistrx. ferrū in calami similitudie quo i cinere calefacto crines intorqbāt vt crispi fierent.
Calamitas. īfelicitas. miseria.
Calamites. rana.
Calathus. leue gestamen ex ligno vel iunco in quo pensa ponuntur.
Calcis. prima pars plante vel finis.
Calculator. i. numerator. a calculis quibus solent numerare.
Calculus. lapillus rotūdus vl' numerus.
Calculus. minima pars ponderis.
Callere. discere.
Callybe. ferro.
Callis. semita angusta.
Calones. negociatores vel nauicule.
Cala. vel colens. id ē. ligna portantes.
Caluaria. in capite ab ossibus caluis dicta.
Caluarie. locus vbi damnati decapitabantur.
Calumnia. falsa excusatio.
Camere. volumina introrsum respicientia.
Camillus. sacrorum minister.
Caminus. fornax.

Campestria. succinctoria circa genitalia.
Canna. arundo.
Cannalis. quia caua est in modum canne.
Canabum. a canne similitudine dicitur.
Cancelli. fenestre anguste.
Candere. fulgere. vel feruere.
Cancer. morbus quidam in carne paulatim serpens donec interimat.
Canistrum. calathus ex canna fissa contextus.
Canon. regula.
Canopeya. egyptus.
Canti. quib⁹ rota circũdatur.
Chaos. caligo confusa.
Caparis. herba.
Capillatura. capillorũ ornat⁹.
Capisterium. vas purgando tritico aptum.
Capitalis veteranus vel dolosus. vel superbus.
Capitium. vbi caput tunicam intrat.
Capitolium. quasi romane vrbis caput.
Capitolin⁹. capitolio seruiẽs.
Caplum siue capulum. funis vnde iumenta indomita comprehenduntur.
Capsa. vas vbi ponuntur reliquie siue capella.
Capsus. carruca vndiq; circũtecta quasi capsa.
Captio. cõspiratio vel opinio.
Capulus. manubrium gladij vel pheretrum.
Carabdrio. aial simile musce.
Carabus. nauicula.
Character. nota vel figura.
Carbasus. lini species vnde fiunt vela que ⁊ carbasa.
Cardia. cordis passio.
Carectum. herba similis iunco vel locus caricum.
Charybdis. gurges qui naues absorbet.
Carice. ficus.
Caries. proprie putredo ligni.
Carina. media pars nauis.
Carinans. arguens conuiciãs vel illudens.
Carix. herba quedã. inde carectum.
Carpasia. nauis a carpendo.
Carpanus. color viridis.
Carpentum. pompaticum vehiculi genus. quasi carrũ pompaticum.
Carpens euellẽs vel narrans.
Carpere. iter ambulare.
Cartallus. canistrum.
Cartilago. ossa tenera ⁊ sine medulla.
Casa. agreste habitaculum palis virgulisq; contextum.
Casses. aranearũ tele vel retia luporũ vel pericula vel erũne.
Casia. herba vel flos.
Cassidile. bursa vel sacellus.
Casleu. nouember.
Casina. hiatus.
Castoreum. vnguentum ex testiculis castoris animalis.
Castra. militum custodie per circuitum.
Castrensis. militaris vel hostilis.
Castrimargia gula.
Catha. iuxta vel secundũ vel contentus multorum.
Casa. tabernaculum vel tugurium. inde casula.
Cataclysmus. diluuium.
Catalogus. istorũ numerus.
Cathamane. de mane.
Cataplasma. inductio.
Catapulus. aduectus nauium.
Catapota. genus calicis.
Cataplexatio. obiurgatio.
Cataracte. fenestre vł ostia fluuiorum.
Catartica. purgatoria.
Catascena. cõfirmatio ex proprietate rei.
Catasta. scala eculeo similis.
Catena. muliebre collare.
Catemare. istruere hoies in fide ante baptismum.
Catilo. gulosus qsi catulus.
Catinũ. vas fictile.
Catus. acutus prudens.
Cauabuccina. cornea.
Caucasum. candidum.
Cauculus. tumor vesice vel petra.
Caudix. radix vel robur.
Caule. stabula ouium vel cohortes.
Caupo. negociator vel tabernarius a capiendo dicitur.
Cauteriata. lacerata corrupta.
Cauterium. dicitur quia vrit quãdoq; pro signo. quãdoq; pro cura adhibetur.
Cautio. scriptura cautionalis.
Cauus. caballus vł cancellus

Adhuc de eodẽ.

Celeuma. cãticũ calcatorũ vindemie. pprie vero nautarum.
Celium genus ferramenti qd vulgo celionem vocant. Inde celata. id est. sculpta.
Celones. naues quedam agiles ad ministeriũ classis apte.
Cementarij. architecti.
Cenaculum: dicitur a communione vescendi. quod facere solent antiqui ne singularitas luxuriã gigneret.
Cenobium. habitaculũ plurimorũ in cõmuni vescentium.
Cenũ. sordidũ ⁊ odoratũ lutũ.
Cenodoxia. iactantia siue inanis gloria.
Cenon. grece cõmune vel nomum latine.
Censor. index.
Censura iudiciũ. vindicta.
Centaurus. quoddam genus monstri.
Centrũ stimulus ferreus vel punctus in medio circuli.
Centurie. partes exercitus in centenos milites diuise. quibus q̃ psũt cẽturiões dicunt.
Cerealia. arma vel instrumenta pistoria.
Cerata. grece cornua.
Ceros. cornu.
Cerastes. genus serpentis cornutum.
Ceranos. grece flumen.
Ceres. fruges.
Cerimonie. sacre culture.
Cernuus. magnus sacer vel focius sine dolo. alias soccus siue solea.
Cerberum. aiunt canem triũ capitum.
Ceruicatus vł ceruicosus qui dure ceruicis est. vel superb⁹.
Cerula. alta maria.
Cerusa. ex plumbo vel stagno conficitur.
Cesones vel cesares. qui secto matris vtero extrahebantur.
Cessio. proprie rei concessio.
Cespes. frutex vel gleba.
Cestus. coriũ quo man⁹ suas pugiles armãt ⁊ iuicti cedunt.
Cibarius. panis crossus q̃ ad cibũ seruis datur nec delicat⁹.
Cicada. gen⁹ minuti animal⁹.
Cicendela. genus scarabei.
Cyclades. insule in mari que sunt. liiij.
Cyclon. grece rotundum.
Cyclopes semiferi homines vnũ oculum in fronte habentes.
Cyclus. orbis siue gyrus.
Cidaris. mitra.
Cidonium. genus pomi.
Cygnũ. syri dicunt quodlibz candidum.
Cillere. mouere.
Cilex. pirata.
Cigni. poete.
Cilia. tegmina quibus cooperiuntur oculi.
Chiliarche. qui mille presunt. grece enĩ mille chylia dicitur.
Ciachi. pondus decẽ dragmis appenditur.
Cymbala. acitabula que percussa inuicẽ se tangunt ⁊ sonant.
Cinari (vt q̃dam putant) acitabula que percussa in modulos concitant.
Cincinni. capilli dependentes de capite mulierum.
Cinnabarim. quidam dicunt miniũ. alij draconũ sanguinem.
Cinamomum. arbor aromatica.
Cynomyia. musca canina.
Cinus. latine ilex.
Circinus. circulus. vel instrumentum carpentarij qd vergẽdo efficit circulum.
Circiter. proprie ad numerum pertinet.
Circa. ad locũ. circum ad tempus.
Circus. gyrus.
Circulator. qui famam asportat periculi.
Circenses ludi. quasi circum enses.
Circum. putant dictum a circuitu equorum quia ibi circũmetas equi currebant.
Circũforan⁹. q̃ aduocationis cã circũfora ⁊ ɔuentus vagat⁹.
Circumluuium. locus quẽ aq̃ circumluit.
Circũpedes. obsequia seruorũ.
Circumscribere. circũuenire vł concludere. vel delere. vel in piudicium mittere.
Ciree. inspirationes.
Cyrographum. manu scriptũ. vel cautio.
Cis citra. circa.
Ciste. corbes.
Cistella. a crustis ex lignis vel cannis quibus texitur dicta.
Clanculo. occulte.
Classica. tuba.
Classicũ. son⁹ in tuba vł naui.
Clauus gubernaculum.
Cleros. grece sors vel hereditas.
Cleronomia. hereditas.
Climata. plage celi que sunt quattuor.
Clinicus. q̃ de lecto non descẽdit. Nã clinon grece lectus.
Clinosus. inclinatus.
Cloace fosse balnearie vel quibus procloantur aque.
Clodus. vacillans pedibus.
Cloes. folles vel pluma.

Adhuc de eodẽ.

Coalescere. crescere. vł conglutinare. vł simul nutriri.
Cocistrio. tabernarius.
Cochitus. lacus infernalis.
Coclearium dimidia pars dragme.
Coclee. alte ⁊ rotũde turres in quibus p orbem cõscendit ad similitudinem coclee piscis.
Coccum. grece nos rubrum siue vermiculum dicimus.
Coccus. flos purpureus vł fructus ilicis.
Codex tadix arboris vł multitudo librorũ in vnũ corpus.
Codicillum. testamentum.
Cophin⁹. corbos vel vas ex virgulis aptum mundare stercora vel terram parare concauitate sui dicta.
Cõgiariũ. donatio iperatoris.
Cohors. minor habet milites. ccc. maior autem. dc.
Cola. membr̃ sententie vł colatoria quibus mustũ colatur.
Colaphus. alapa vel pugnus.
Colare. mundare purgare.
Cola. grece fel.
Collega. socius a colligatione amicitie dictus.
Colles. quasi colla montium.
Colere. ihabitare venerari. frequentare. exercere.
Collibia. hebriacevilia munuscula.
Colica. passio dicitur ab intestino: qd greci colon vocant.

Colina.coquina.
Collirida. panis ſubcinerici⁹.
Colobiū.veſtimentum longū ſine manicis.
Colomelli.dentes longi ⁊ rotundi qui ⁊ canini.
Colonia.que defectu idigenarum nouis cultoribus adimpletur.
Colonus.peregrinus vel inhabitans vel cultor aduena.
Coloqnt.cucurbita agreſtis.
Colos.color fictus.
Coloſtrū.lac nouū.
Colū.dicunt colonē vnde mulieres nent.vel faſtigiū tēpli rotundū.vel inteſtinuꝫ.
Columen.culmen.
Colluuio.ſordiuꝫ cōgregatio.
Colyria.dicūtur vnguēta quedam qua vitia oculorum detergunt.
Collirida. panis quadrat⁹ de ſimila factus in ſartagine cuꝫ oleo frixus vel modicus panis triangulus.
Coma.particula ſententie ⁊ interpretatur inciſio.
Comaticus.breuis vſificator.
Comere.cōponere.ornare.
Comedia.hiſtoria que humilium velut meretricuꝫ ⁊ priuatorū hoīum cōtinet acta.
Comēta. fraudes artes adinuentiones mendacia. volumina interpretationes.
Cōmentarij. ſcriptores annalium vel qui cauſas cōmentabanť ⁊ diſputabant.
Comeſatio. bonitas innocentum vel conuiuia meretricum per vnum.m.⁊ per vnuꝫ.ſ. ſcribendum.
Cometes.ſtella quedaꝫ noua.
Comici.qui comedias ſcribūt vel canunt.
Cominiſci. confingere fraudē adhibere.
Cominus.cōtra vel prope:cui contrarium eſt eminus.id eſt. longius.
Cōmiſſura.particula ſiue coniunctura vel compago.
Committere.peccare. coniungere.credere.
Comis.facilis.ſuauis. aptus. Inde comitas. id eſt benignitas vel vrbanitas.
Comicialis. morb⁹ caducorū.
Cōmolere.dētib⁹ cōminuere.
Cōmune.īmūdū aliqñ dicif.
Compago.iunctura.
Compullare.interpellare alloqui.
Comperhendinare.differre in tertium diem.
Complices. qui vno crimine iuncti ſūt.nūq̄ꝫ vo in bono dicimus cōplices ſenſui pmiſcē.
Cōplodere.repercutere.
Compita.loca ad que vndiq̄ꝫ peruenif vel vbi plures vie cōueniunt.
Complanare.ſolo equare.
Compos. perfect⁹ vel compoſitus:vel deſiderium ſuum cōſecutus vel cōpoſſeſſor.

Adhuc de eodē.

Cona. alta rotunditas vel fructus cypreſſi.
Concha.quaſi concaua.
Concameratum.curuuꝫ ⁊ ad modum circuli flexum.
Concentum.dicūt philoſophi ſonum ſuauem qui fit ex motu ſeptem ſtellarum.
Conciliare.coniungere.
Conchilium.genus coloris ex quo tingitur purpura.
Cōcinare.conſequi cōponere.
Conclaue.interius cubiculuꝫ
Concrepare.cōcinnere.conſentire.
Cōcreti.commixti ſiue coadunati.
Concubi.ſimul concubantes.
Concula. menſura continens tria coclearia.
Conchus.lapis in mari.
Condus.cyphus vel poculū.
Conditio.cōdictio euētus. occaſio.poteſtas.
Condire.ſepelire.
Conductus.hoſpitiū dicimus conductum.
Confectus.debilitatus.
Confertus.plenus denſus vel in vnum collectus.
Conficere.commiſcere. conſumere.diſſipare.perfūdere. peragere.
Confrages.loca in q̄bus vēti vndiq̄ꝫ currūt ac ſeſe frangūt.
Confragoſa.loca aſpera.
Confutare.conuincere cōijcere.eſtimare.colligere.
Concio. populi multitudo ſiue cōuocatio vel allocutio populi vel conſilium.
Concionator.auteꝫ qui populum alloquitur vel conuocat.
Conniuentia.conſenſus.
Cōniuere.capitis motu acq̄eſcere.
Cōpingere cōiūgere.ↄſentire. oc'los claudē īterdū diſſimľaŕ.
Connixa.partu liberata.
Conopeū rete.in modum tentorij quo culices excluduntur vel ſtragulū vel ſuppellectile.
Cōprimit.coercet.domat.
Conſciſcere.irrogare:vel conſentire.conſtituere.
Conſectarius.pernicialis.
Conſequens. conueniens vel rectiſſimum.vel credibile.
Conſerere. coniungere. conſulere.collocare.
Conſidunt.ſedent.
Conſitū.cōſtipatuꝫ ↄdenſum.
Conſobrini.filij matertere vel auunculi.
Conſpicari.ↄſiderare. cōſpirare.cōiurare conſentire.
Conſtellationes. notationes ſiderum quas obſeruant mathematici.quomodo ſe habeat quiſq̄ꝫ cum naſcitur.
Conſternat⁹ terr[illegible]s cōuict⁹.
Conſtipatus.denſatus.
Conſul.iudex vel pretor a conſulendo.
Conſult⁹.boni cōſilij pſpicax.
Cōtegere.colligere. ſuſpicari.
Conteſtor.iudices.
Obteſtor.aduerſarios.
Conticinium. tempus noctis poſt gallicantum vel qō imperator a populo rogat.
Conticiuꝫ.qñ omnes ſilent.
Contiguare.comportare.
Contiguatio.tignoruꝫ cōſtructio.
Contrahere.cōquirere.apprehendere.colligere.
Controuerſia. contradictio.
Contuberniuꝫ.ad tempus cōmanendi conuentio.
Cōtus.haſta ſine ferro:ſed cuſpide acuta.
Contumax.contemptor.
Contumelie.iniurie.
Contutare.occultare. vel in tuto reponere.
Conuene.cōmanentes. vel de diuerſis locis venientes.
Conuexum.quaſi conuerſum ſiue incuruatum.
Conuulſum.cui ſua adimuntur aliqua.
Conum.prunum vel acuta rotunditas.
Conus.galea cypreſſi bacca

Adhuc de eodem.

Copodium particula carnis.
Copo.negociator.
Cops.copia.
Copſus.copioſus.
Corban.munus.
Corbanon. gazophylacium.
Corbes. colatoria muſti curuatis virgis intexta.
Corbinus. vel corbius corde duplex.
Cordatus.ſapiens vel magnificus.
Cordiagni.qui poſt temp⁹ nati ſunt.
Cor epiſcopi. vicarij epōrum.
Correptum.raptum ſublatuꝫ.
Coriandrum.herba quedam.
Coribantes. dij paganorum.
Corylus.arbor nucis auellane vel ipſa nux.
Corymbi. hederarū bacce:vel vitium anuli qui proxima queq̄ꝫ ligant.
Corinthus. theca arcuum vel ſagictarum.
Cormei.acerui lapidum.
Cornicines.qui tubis corneis cantant.
Cornificina.macellum.
Cornipes.equus.
Cornua. in nauibus extreme partes antemnarū:in bello extremitas exercitus.
Cornupeta.bos ferus qui cornu petit aliquem.
Chorus.multitudo canentiuꝫ qui apud iudeos non min⁹ q̄ꝫ ex decem conſtat.
Chorus.grece ventus occidentalis.
Chorus mēſura.xxx. modios continens. In vtraq̄ꝫ menſura tenet principium tam aridorū q̄ꝫ liquidorum.
Coſmus. grece mundus. Inde microcoſmus.
Coſtros.greci appellant qui ī extremis fauorum partib⁹ maiores creantur: dicti q̄ caſtra ducant. Unde reges vocantur
Coſſum rugoſum ⁊ curuuꝫ ⁊ contractum.
Cote.grece inciſio.
Cotei.iracundi.
Cotis. lapis quo acuiť ferruꝫ ad incidendū vel dignitas corporis.
Cotula.emina.ſex hñs ciatos.
Cothurnus.ſuperbia vel ſup̄bus vel genus calciamenti humile.ſed tale vt in vtroq̄ꝫ conueniat pede Unde ſi quiſ duobus diſcordātibus fuerit amicus cothurnus dicitur.
Conturnix.auis quedam.

Adhuc de eodem.

Crapula.nauſea vel immoderata voracitas. q̄ſi cruda epula ⁊ indigeſta.
Crat⁹.calix.hñs duas anſas.
Craticula.dicta eſt a crate.
Creagre.fuſcinule trideteſ.
Creantes.graciales.
Creas.agreſtes capras.
Crementum.ſemen maſcu.vnde aīalium corpora accipiunť.
Cremonia.ſacrificia īmolatio
Creperon.dubiuꝫ dicitur.Unde creper⁹.a.um. id eſt dubi⁹.
Crepida.gen⁹ calciamēti vtriq̄ꝫ pedi aptum dictum a peduꝫ crepitu in ambulando.
Crepido. ruina vel ſummitas riparum vel cuiuſq̄ꝫ rei.
Crepitare. leuiter flare vel ſonare vel ſtridere.
Crepor:vel crepitus ſonus.
Crepundia.initia vel inſignia vel indicia que expoſitis infantibus adhibentur.
Crepuſculum. dubia lux que fit veſpere vľ mane. Nam creporon dubium dicimus.
Creta.genus terre albe.
Cretici.dies iudiciales vel determinatiui. vt quo homo vel liberaŕ vel purgatur vľ moriť
Cribrum.dicitur quia ibi frumentum currendo purgatur q̄ſi currifrugum.
Crypta.ſpelunca.
Criſopis aurum tm̄ videť eē.
Criſpans.vibrans cōtorquēs ſplendens.concutiens.
Criſte.caſſides. Inde criſtat⁹. id eſt.galeatus.
Croceum. rubicundum.
Crocitus.vox corui.
Crocum.ſiue crocus. herba. Inde croceum.id ē rubicūdū.
Croma.grece color vel croma

Cromaticus: qui colore nõ cõfunditur: nec colorem mutat.
Chronon. grece tempus. Inde chronica.
Crudũ: durum: forte.
Crumene: sacculi.
Crustula. diminitiuũ a crusta ⁊ est panis oleo cõspersus in medio cõcauus ⁊ tortus.
Cubus. ĩ geometria figura vndiqꝫ solida.
Cuculla. vestis q̃si minor cella dicta.
Cucuma. a sono feruoris nominatur.
Cucumis vł cucumer mas. ge. herba.
Cudere fabricare. percutere.
Culleus. mas. ge. fit ex corio ĩ quo parricide cuꝫ symia ⁊ gallo ⁊ serpente in mari precipitabantur.
Culme. coquine.
Culmẽ. tectũ vel altitudo.
Culmines. pro diuites poni puto.
Culmus. calamus quo spica continetur.
Culponei. rustica calciamẽta.
Cumba. nauicula breuis.
Cunabula. lectuli infantium.
Cuntari. dubitare vel differre. Inde cuntanter.
Cuneus. minor turba.
Cuniculi. transitus occulti vel agrestia animalia.
Curio. preco theatri.
Cultri. cutelli.

De his q̃ incipiunt p. d.
C. XLVIII.

Dare dexteras. id ẽ auxiliũ prebere.
Dare penaꝫ. id est. soluere vel sustinere.
Dactilon. grece digitus.
Dammula genus fere capreoli similis. Uel vt quidã dicũt mustela.
Dapsilis. largus.
Deãbulacra: deambulatoria.
Deca. grece decem.
Decapolis. regio decem ciuitatum.
Dedicare. cõsecrare.
Deciduus. desidiosus.
Decipula. laqueus. muscipula pedica.
Desciscere. dissentire. vel a proposito se retrahere
Decrepitus. valde senex: quasi increpusculo vite.
Decuriones. decani qui scilicet. x. militibus presidẽt. vel qui officiũ curie administrãt.
Deductum. tenue. subtile. gracile.
Defectare. a fecibꝰ segregare.
Deficiscere. desperare. vł defatigari.
Defecisci. dissolui. euanescere.
Defungi. finire.
Degeneres. ignobiles vel genere impares vel generi suo nõ respondentes.
Degere. viuere. agere.
Degluere. decoriare.
Deierare. verũ iurare vel deiꝫ iurare.
Dehiscere. apire vel dilatare.
Delatio. accusatio.
Delator qui detegit quod latebat vt detractor: vel qui alienum caput impetit.
Delatura. proditio.
Delibatus. pfusus. degustatꝰ.
Delibor. immolor.
Delibui. vngui.
Delibutus. vnctus. perfusus.
Deliquisse. in liquorem vel defectum conuersum esse.
Deligere. eligere.
Delirare. desipere. vanũ esse.
Delitescere. latere.
Delubra. fana vł tẽpla idoloꝝ.
Demetere. separare. incidere.
Demolitus. dissipatus. exterritus.
Denarium. genus nummi qđ pro decẽ nummis reputabať.
Denotare. culpare. mãifestare.
Dentile. aratri pars prima in qua vomer inducitur.
Denuo. iterum.
Depelliculari decipere a pelliciendo.
Deperire. turpi amore estuare.
Depopulari. spoliare. vastare.
Depositum. cõmissum. vel creditum precipue.
Descire. discedere. separare. denunciare.
Deputare. destituere.
Deserere. disturbare.
Detractãs. recusans.
Decrementa. damna.
Detrudere. compellẽ: excludẽ.
Deuexum. pronũ inclinatum.
Deuocare. accusare. maledicere per furorem.
Deutronomiũ. grece scđa lex.
Dextrum. propitiuꝫ. prosperꝫ.
Dextra: pugio vel securis dextre habilis.
Dextralia. viroꝝ ⁊ mulierum sunt: qm̃ vterqꝫ dexteram hꝫ.

Adhuc de eodem.

Diaconia. grece ministerium. Inde diacones. id est. ministri.
Diafonia. voces discrepantes
Dialogus: disputatio duorũ.
Diametros. linea circuli recta per centrũ ducta in duas partes diuidens circulum.
Diaplasma. significat. semper vel iugiter. i. id cui annectitur sempiternũ esse cõfirmat.
Didascolus. grece magister.
Didragma. due dragme
Didragma. mensura duplex scrupuli sex.
Diducere. distrahẽ. diuidere.
Dieta. viuendi regula.
Diffamare. diuulgare.
Diffiteri. abnegare.
Diffetisci. dissolui marcescere.
Digamie scđe nuptie.
Digerere deducere: ordinare. exponere: ꝯsumere exigere.
Digestũ serenum exalatum de scriptum.
Dilapidare prodigere: erogare dissipare.
Diluere delẽ vł lauare purgare
Dimicare pugnare cõtendere.
Dimidiũ requietionum.
Dina media ptãs herbaꝝ vł liber vbi herbaꝝ medicine scribuntur vel locus vbi medicine reponuntur.
Dyoscorus apđ grecos iuuinis
Diplo duplico.
Diplois duplex vestimentum.
Dipsas. genꝰ aspidis.
Diptice due tabule.
Dipondius quasi duo põdera i. libre due.
Diriguit obstupuit.
Disceptare ꝯtendere.
Discidiũ. discordia vł sepatio.
Discire. discedere. dissentire.
Disciscere. discrepare. difiũgere succũbere perire.
Discoforus: discũ ferens.
Discholus: difficilis indisciplinatus vel imoralis.
Discrimen. piculũ. visio dilucidatio: vel duplex a quo discrimine: diuidere.
Discriminalia. pectines vel ornamẽta capitis mulieꝝ.
Disseptus. diuisus.
Disserere: vel dissertare: adapire vel dicere.
Dissertꝰ. prudẽs facundus.
Disiicere: dispgere. vel dispdere: vel fugare: vel despicere vel differre.
Dysenteria. intestinoꝝ vulnus.
Dissologia: duplex locutio.
Dispensare. disponere.
Distribuere. gubernare. moderari.
Dispartire: dissipare: distribuere diuidere.
Displodere. dissoluere. dispergere.
Disterminare. disiungere.
Distichon grece opꝰ duoꝝ versuum.
Distractũ. diuisum vel vẽditũ.
Disuria. vrine difficultas.
Ditio. potestas.
Diuaricare. pstituere apire.
Diuortiũ. separatio.
Dolabꝝ. bipẽnis. qꝛ duo habꝫ labra.
Dolãtes. tela abscõdita: vel vagine linee in quibus latent.
Domata. greci tecta dicunt.
Domata: menia vel supiores partes domus.
Donaria. loca vbi dona oblata recondebanť.
Dorcones. auidi voratores.
Dorix. nomẽ fluuij.
Doxa. grece gloria.
Dracena. dicitᷣ a draco sicut leena a leo.
Drachma. octaua ps vncie genus denarij ⁊ est solido minor scrupulis tribꝰ ꝯstat. i. octodecim siliquis.
Dromeda genꝰ cameloꝝ.
Dromedarij cameli veloces.
Domis. grece cursor. Unde ⁊ dromedes cursores.
Dromones. longe naues.
Drusus. impatiens vel rigidus vel ꝯtumax.
Ductile. q malleo pducať.
Duellio. pugil. vel rebellio.
Duellũ: bellũ. qꝛ eiꝰ due sũt partes. vel bellum scđm.
Duléfis: seruitꝰ est q̃ ⁊ deo q̃ꝫtum oportet est reddẽda ⁊ hoĩbus quãtũ ꝯdecet exhibẽda.
Dumtaxat. tãmodo.
Durco trieris.
De incipiẽtibꝰ per e.
C. XLIX.

Ebenus. arbor vł gẽma cãdida qua artifices auꝝ poliũt.
Ebeni de ebeno facti.
Ebiones paupes.
Ebionite: heretici q̃dã ab ebione vł pauptate itelligẽtie dicti
Ebul nouẽber.
Ebur. ossa ⁊ dentes elephãtis.
Echo. imago vocis q̃ in cauis locis ostẽsa resultat ⁊ resonat.
Echonomꝰ: dispensator.
Eculeus genꝰ tormẽti sic dictꝰ eo q extẽdit hoiem.
Edicere. foris dicere: euocare vel pcipe. Uñ ⁊ edicta.
Editum vel factuꝫ vel platum.
Editui. ianitores q̃si custodes edis.
Educare: nutrire vel eligere. pferre. liberare.
Eduliũ. qđ facile edit. vt sorbitiuncula.
Efebia. domꝰ pueroꝝ lupanari similis
Ephebi: adolescentes a phebo dicti.
Effemiati. i. molles sine femis s. turpiť in ephebos opãtes.
Effata. fatigata. vel frequẽti fetu exhausta. vł vacua: vł steriľ.
Ephi decima pars chori. i. tres modij. ⁊ hoc in aridis.
Ephod. suphumerale.
Egerere: tollere.
Egestuosus: miserijs pssus:
Egloga. interlocutio vel lectio vel vilis sermo.
Elate. palmaꝝ folia.
Electꝝ. dr̃ eo q ad radium soľ auro clariꝰ argẽtoqꝫ refulgeat.
Elegans: honestus: egregiꝰ nobilis: modestus: gratus.
Elegiacus. carmen cuiꝰ modulatio miseris conuenit.
Elidere: pcutere. ledere frãgere
Eulogiũ. psapia vel mĩsum.
Elucubratum. elaboratum exquisitum: ornatum.
Eluere: diluere: purgare.
Elul. mensis augustus.
Elucro: clauo.

Elumes liquor fosse.
Eni. r aspiratur sepius in principio: admiratio: vel dū icrepas
Emancipati. e manu emissi vel iuris proprij domini statuti.
Emax. emptor. auidus.
Embolismus grecū est. latinē super augmentū: eo q explear numerū annorum cōmunium.
Emerita. arma victricia.
Emeritus. veterani⁹. solutusq militia cui iā vsus plij non est.
Emina. appendet librā vnam q geminata facit sextarium.
Emin⁹ procul vel non longe.
Emissarius: predo. homicida vel flagitior r luxurie satelles.
Emissus. ceruus dicit quādo ceruam sequitur.
Emolumentum. lucrum.
Emorroys. fluxus sanguinis. vel genus aspidis.
Empyrea. ignea.
Emula. similia.
Emūctoria. i. forcipes ad emūgendum.
Enormia. vitia vel dedicatōes.
Enchiridion. dicitur quia manu astringitur.
Energia grece id est agilitas.
Engaddi. locus vbi finit mare mortuum.
Enigma. sermo figurat⁹ r obscurus.
Enisa. conata. vel a partu liberata.
Eno. vinum.
Enofor. id est vas ferēs vinū.
Entecā grece. i. reposite rei copiosam substātiā appellam⁹.
Eous grece. aurora. vel sol. vel homo de oriente.
Epanados. quā nostri regressionem dicunt: principum dignitas erat.
Epar grece. iecur.
Epigrāma. i. titulus vel abbreuiatio scripture.
Epilogus nouissima pars controuersie que preces tantū hz.
Epinicia. victorie.
Epinemia. que dantur per singulos menses.
Epistylia. que super capita columnar ponuntur.
Epitaphiū grece. super tumultum. est enim titulus vel carmen mortuorum.
Epithalamiū. carmen nuptiarum quod decantatur in honore sponsi r sponse.
Epithema. dicta q supponit alijs adiutorijs precedentib⁹.
Epithoma. i. recapitulatio vel abbreuiatio.
¶ Adhuc de eodem.
Erebi. inferni.
Eregione. e latere: e3.
Egre grece. opera.
Ergasteriū grece. operariū vbi opus fit: vel taberna. vel vbi aliqd operis exercitiū geritur.
Ergastulū. carcer vel pprie locus vbi deputantur noxij ad aliquod opus faciendum.
Erodius grece. fulica.
Eruca. vermis vel herba.
Eructare. emittere.
Eruderare. purgare. sustollē.
Erugo siue rubigo: fit in frugibus quādo ros vel ymber norte super teneras spicas cadit r postmodū incalescente sole vertuntur in rubedinē: r inanescunt grana adhuc tenera. Eadē dicunt r aurugo. ab auralis: vel ab eur⁹ vēt⁹ ab oriēte.
Esto. cōcedo. vel plane.
Estus. maris inquietudo. i accessus vel recessus.
Etymologia. origo vocabulorum.
Ethnici. gentiles.
Ethnos enim grece. gens.
Eucharistia. i. bona gratia vel gratulatio.
Euestigio. statim.
Euge. bene gratulatio est vel laudatio siue salutatio.
Euirare. castrare euacuare exminare.
Eulogetus grece. id est benedictus.
Elogiū. responsum diuinū: vel prosapia vel bona fama.
Eumenides. id ē furie. seu dee infernales.
Eusebia grece. pietas.
Exa grece. sex.
Exactum. exquisitū vel electū. vel completum.
Exalare. i emittere vel spirare.
Examē. multitudo vel caput vel probatio: vel filum mediū quo statera regitur r lancee equantur.
Exameter. versus qui senari⁹ dicitur.
Examitū. pannus sex filis textus. qui vulgo dicit samix.
Exapla. bibliotheca.
Exaplois. exemplaribus.
Exapla. i. sextuplica. s. singulariter.
Excandere. exardere.
Exceptoria. receptacula.
Excetra. serpens qui grece vocatur hydra. i. multor capitū.
Excidere. euertere.
Exconsules. qui iam a consulatu exierunt.
Excubare. vigilare.
Excubie. officia vigiliarum.
Excussor. i. predo vel percussor. siue homicida.
Exedra. absis separata modicum a pretorio vel palacio.
Exequie. funeris prosecutio.
Exerere. expedire. aperire. nudare. vel eleuare.
Exesa. cōsumpta vel euacua.
Exilis. tenuis quia quasi p angustum pot est exire.
Eximius. quasi valde eminēs.
Exolescere: affluere. olere. euanescere.
Exoletus. vanus. infamis. solutus: turpis.
Exorcismus grece. i. adiuratio vel increpatio.
Exorsus. locutus.
Expergisci: euigilare
Expilare. surripe.
Exossare i. ossa extra pijcere.
Explodere illidere.
Exsententia. i. p sẽ vel ex voto siue exoptato
Exta. intestina.
Extasis mentis excessus vel ex pauore vel intētione ad supna
Extemplo. i. subito.
Extorris. i. exul quasi extra terram suam pulsus.
Extricare. i. expellere. extimare
Extuberare. tumere.
Exuberare: abundare.
Exulcerare. exasperare.
Exuuie. i. vestes siue spolia. ab exuendo.
¶ De incipientibus. p. F.
.C. .L.

Factus.
Factus. i. hylaris gratus honestus.
Facilis. tractabilis ingenios⁹.
Facinus. quicquid agit indomita cupiditas ad corrūpendā animam vel corpus suum.
Factio. diuratio.
Factiosus. seditiosus fallax. vel faciens.
Facula. a face.
Fallarica. gen⁹ teli vel arce grādis.
Falcastr. ferramentū curuum cum manubrio longo ad densitatem veprium succidendam.
Far. genus frumēti.
Farcire. implere.
Farus cenatorium vel turris maxima que flammar indicio longe videt a nauigantibus:
Fas. bonor licitum. iustum.
Farium. dictu q candelē fert
Fascia. cingulum quo pectus r papille comprimunt. Inde fasciola.
Fasciare. ligare.
Fascis lignor colligatio.
Fascinare: granare vel adulando decipere.
Fascelus: nauicula vasta.
Fastes honores vel dicta.
Fasti libri in quibus reges vel consules scribebant: dicti a fascibus. i. potestatibus.
Fasti dies quibus ius fatur. id est dicitur. Nefasti quibus non dicitur.
Fata dicta vel nisa vel mors.
Fatalis. debitus vel mortalis.
Fatidici. diuini vel fata canentes.
Fatiscere. multum hyare siue aperire dissolui.
Fauni. homines vel dij silnestres qui fantur futura. qui et ficarij.
Feculenta. fece plena.
Femen. idem quod femur.
Ferale mortiferum.
Flebile. perniciosum.
Ferculum. missorium vel vasculum vel discus vel plectus portatilis.
Ferie. cessationes ab operib⁹.
Fermie. ppe fere.
Ferula herba.
Festinato. festinanter.
Feta. plena vel liberata.
Fialin grece. vitrū. Inde fiala
Fibre. vene vel extremitates iecoris. vel menbror iuncture.
Fibule. quib⁹ ornant pectora feminarum.
Ficarij. fauni.
Fidicula vel fidicen. cythara vel cytharedus.
Fidicule. vngule quib⁹ torquētur in ecnleo appensi.
Filaxe grece. seruare. Inde gazophylacium.
Fimbrie. cathene vel ore vestimentorum.
Ficellū: vas gracilibus viminibus factum.
Fiscina. saccus vel sarcina. In de fiscella.
Fiscus. pellis in qua testiculi sunt vel saccus p ublicus.
¶ Adhuc de eodem.
Flacentia. contracta.
Flagella. summitates vitium r arbor. q flatu agitant
Flagitare. poscere.
Flagitiū. quicquid agit in domita cupiditas. a flagitando.
Flagra. incendia cubili: verbera. Inde flagella.
Flagrare: incendere vel pcutē.
Flamines. pontifices idolor. quasi filamies. s. a filo quo capita religabant.
Focarie. coquinarie. ad focu faciendum.
Folles. pelles.
Folicatum. curuatum.
Folliculus. theca frumenti in qua seruat granum.
Fomes. firmitas origo. fontū
Fora theatra.
Forcipes. fabror sunt quibus ferrum candens tenet.
Forco securus qua pontifices in sacris vtunt.
Forenses. a foro.
Forfices. sartor.
Fornicatio. amor legitimo cōnubio solutus r vagus. dicta a fornicibus. idest edificijs arcuatis.
Fornix arcus de coctura fornacis extructus in plateis in signum triumphi. vel opus concameratum. Inde fornicem vel galea vel fornicatio.
Forpices. tenaces. vel istrumēta tonsor.
Fortuna. dea casuum.
Fortunatus. felix. diues.
Forus locus exercendarum litium. a fando.
Fornū calidū. Vñ r feruidū
Fos grece. ignis vel lux.

Fragra vel frasa.poma siluestria.
Fragrantia. redolentia: quia fracta plus redolent.
Framea.basta longissima: vl' gladi⁹ v'satilis.id ē.bis acut⁹.
Frasis. locutio.interpretatio.
Fratrias grece.cōiuratio.
Fratrissa vel fratrua. vxor fratris.
Fratuelis.duoꝝ fratrū filius.
Frenusculi. vlcera circa oris rictum.
Frendere.dentes cōprimere. vel concutere.
Fronus. nior. issimus. grece sapiens.tior.tissimus.
Frugalitas. largitas vel temperantia siue parcitas.
Frugi.tēperatus vel tēpate.
Frumē.eminens gutturis ꝑ qua cibis fruimur.
Frutex. breuis dictus est eo ꝙ fronde terram tegat. a quo frutecta.
Fucatum.tinctum.fictum.
Fucus.dolus vel genus apis vl' vermiculus vnde vestis tin gitur.vel genus herbe.
Fulcra. quib⁹ lecti fulciunt'.
Fulgere.ferire. Unde fulmē.
Fulica.auis.
Fuluū.rubeum.
Fumarium.domus fumi.
Funalia.candelabra.
Functus.vsus vel cōsecutus. vel finitus.
Funda.fundibalū.vel genus rhetis piscatorij. eo ꝙ infundum mittatur.
Functoria.transitoria.
Fundibalus.q̄si funda emittens. Bali.n.grece dr' emittē.
Fundus.possessio.quia in ea fundatur vel stabilitur patrimonium.
Funebre.luctuosum.
Funestū.sceleratū.pollutum.
Fungi.dicti quia ignem acceptum cōcipiunt.
Furceps.ignarus.
Furcifer.qui ob leue delictū furcam circa viam ferre cogegebatur. confitens peccatum suum magis ad hominū igno miniam ꝛ aliorum terrorē ꝙ̄ ad supplicium.
Furie. dee infernales vel patientia.
Furnum.nigrū.inde fur.
Furunculus. vulnus vel tumor in acutum surgens.
Fuscina vel fuscinula.creagra siue tridens.
Fuscum.nigrum.

De incipientibus per.g. C. LI.

Gala

Gala grece lac. Uñ galaticie delicie.lautīcie.
Galbanū.succus ferule.vel ge nus pigmenti
Galeros.corium. Inde galea.
Galerum.pileum de pelle bo stie cese factum.vel pellicemn calamaciū.vl' palliū de iunco.
Gamos grece.nuptie.
Ganeo.tabernio.
Gluto.luxuriosus.
Gannire.vulpium est.sicut latrare canum.
Garganus.mons apulie.
Garos grece.liquamē.
Gaza.syriace.thesaurus.
Gazophylaciū. Cella vbi thesauri reconduntur.
Ge.grece terra.
Genesta.genus virgulti amarissimi.
Genethliaci.qui hominū genesi p.xij.celi signa describūt.
Geniolus.ingeniosus.
Genos grece.barba vel gen⁹.
Gentiles.qui ita sunt vt geniti fuerunt.s.sub peccato.ꝛ nō sunt regenerati.
Genium. naturale amicum.
Gerē.disponē explicaē agitaē.
Gygantomachia.pugna.
Gymnasium.generaliter exercitioꝝ locus:vel philosophoꝝ vel athletarum ludus vbi exer centur athlete vel cursores.
Gymnos.nudus.
Gymnosophe.qui nudi philo sophant' in solitudinibus indie tantū tectis genitalibus.
Girgillus.lignum transuersū ex quo funis cū situla i puteū mittit'.dict⁹ ꝙ in gyrū versat'.
Gith.genus leguminis.
Glaber.lenis facie rasus vl' sine barba purus.
Gladiatores.qui in spectaculis mutua se cede trucidant.
Gladiolus.herba folijs gladij similibus.
Glarea.terra glutinosa vel cōdensa.vl' lapilli fluminū quos aqua fluens trahit.
Glaucum.album.
Glauci oculi pro splendentes ponitur.
Glis gliris.animal paruum.
Gliriū.torpens immobile.
Gliphe grece.insculptus.
Globa.iunctura.
Globus.ignis euomēs.vl' eru ctuans densitates.
Globus.lapis.
Globus.pensa mulieꝝ.
Glossa grece lingua vel aduer bium.
Glossa.gemma.
Gnota grece.scito.
Gomor.decimi pars ephi.
Grabatum grece.reclinati capitis susceptio.
Graphia grece.scriptura.
Graphin grece.littera.
Gradipes.auis que ꝛ tarda.
Graculus.auis.
Grāma grece. lītalis scriptio.
Grassari.seuire.predari vl' cres cere.
Grossi dicuntur fructus arboris ficus immaturi.ꝛ inutiles pulsu ventoꝝ candētes.
Gūma vel gūmi.lachryma sudore lignoꝝ elarata grecū est.
Gurdus.ineptus.inutilis.
Gurges.locus altus in flumie vel verticosus.
Gurgustiū.guttur vel antrū an gustum ꝛ tenebrosum:vel casa breuissima in qua mittunt' pisces.
Gutta.dicit' amoniacū.
Guttatus:color in equo albus nigris interuenientibus notis

De incipientibus per.h. C. LII.

Hamatum

Hamatum. vncis circūdatum.
Hamula dicit' hamo fiscinula.s.ad extrahendas carnes vl' dispensandas in cal daria.
Harmonia ex multis vi vocib⁹ coaptata moderatio.
Harpax rapax.
Harpe enī grece rapere est:ꝛ ē īstrumentū orci.
Harpie auium gen⁹auium.
Hiacinthia uestis ethereo colore resplendens.
Hiacinthus herba vel gemma
Heben⁹.arbor nigra indie.
Hectece.solaria de cenaculoꝝ parietibus eminentia.
Hemispheriū dimidia sphera.
Heros vir fortis. Inde heroicum.
Hermaphrodit⁹genus mōstri in quo vtriqȝ sexus apparet.
Herilis dn̄s vel dn̄icus.
Helluo:vorax:ebriosus.
Hem:vox irascentis.
Herculaneus.eunuchus.
Heri.domini.
Herilis.domicellus.i. domin⁹ minor.
Herinacius.animal paruū spinosum.
Herma froditus.qui vtrūqȝ se xum habet.
Herniosus pōderosus siue ru ptus.
Herodius.falco vel girfalco.
Heroes.viri fortes.
Hiberi.hispani.
Hibleus.flos vel floridus.
Hydrie.vasa aquaꝝ.
Hymen.nuptie.vel carmen nu ptiale.
Hibex capreā.
Hypothesis grece dicit' arcus celestis.
Hiri.mēsura in liquidis.
Hispidus.pilosus:spinosus horridus.
Histrio.dicit' ioculator:qui hi storiam motu corporis signifi cat.
Histria.quedam terra.
Histriata.historiata.scilȝ histo rias quasdam continens.
Histrix.quadruplex spinosus.
Hiulca.scissa aperta.
Holitores.olerū distractores
Holos grece.totus.
Homos.similis vel equalis.
Homonyma:cum vnū nomē multa signat.
Homousion.eiusdē substātie. s.cum patre.
Homuntio. vel homunculus: homo non grandis forme.
Horripilatio:horror ꝛ erectio pilorum.

De incipientibus per. I. C. LIII.

Iactura

Iactura. damnum quod vltro patimur.
Iambus dicitur. quia huiusmodi carmine solent poete de trahere.
Ibis.auis quedam.
Icon enim grece imago siue iconia.
Idea.grece ꝓprietas.vel cōsue tudo.
Idos grece forma. Inde idolum.
Iecur.epar.
Illepidū.insuaue.
Ilex.arboris species.
Illibata.incontacta incōtaminata.
Illicere.suadere.iducere vel se ducere.
Illuuies.squalor.immūdicia.
Inaures. ab aurium foramini bus dicte sunt quibus gemme dependent.harum vsus in gre cia q̄s puelle vtraqȝ.pueri tantum dextera gerebant.
Incestare.polluere.
Incestum quod committitur cum sacra virgine vel cum ꝓ pinqua.
Incola. Aduenticius sed ꝑma nens.
Incolatus.peregrinatus.
Incōditus.incompositus.
Increbrescere.innotescere.
Incus.ferrum in quo cuditur. id est.fabricat'.
Innotescere.i.frequētari.
Indagare.inuestigare.
Indare.inserere.imittere.
Indoles.ꝓprie quedam imago future virtutis in iuuene.
Inducie.dationes.
Industria.solertia.
Inedia.fames.tenuitas.
Inertia.pigricia.
Inerticula.vna nigra.
Inetia.hereb⁹.
Inextricabilis. inexplicabilis.
Infandi:nefandi.id est nec no minandi.
Infensus.offensus.
Inficiari.crimē inferre vel negare.vel mentiri.
Infrunitus. gulosus quasi sine freno moderationis vel sine frumine.
Ingenitum.innatum. consuetum.
Ingruere.grauiter irruere.
Initiare.sacrare.

Initias.agroꝝ congiraria.
Inolescere.iberere.increscere.
Impendia.impense sumptus ⁊ lucra.
Impetigo.ficca.scabies prominens a corpore cum asperitate ⁊ rotunditate forme.
Implanare.delere.vl' dolare.
Impos.impotens.pusillanimus.
Imprecari.intẽte rogare.optare.expugnare.
In presentiaꝝ pro in presenti.
Inpreceps.in profundo precipitio.
In procinctu.in apparatu vel in militia.
Impunes.sine crimie vl' pene.
Inquã.dicã vel dixi.
Inquilini.qui alienam terraꝫ inhabitant vel colunt.scilicet aduene.
Inscribere.accusationis est.
Insignire.decorare signũ imponere.
Insimulare.accusare ficto crimine.
Insitum.insertum.
Insolescere.contra consuetudinem agere.
Insolentius.superbius.
Inoleuit.inualuit.inhesit.
Institare.mortuũ inuoluere.
Institis.lintheolis.
Institor.negociator.vel nauigator.
Insudare.cũ sudore querere.
Insumere.assumere.
Intemerabile.perpetuum immortale.
Intemerata.integra nulla temeritate violata.
Intempestata.nox media dicit:quia caret tempore.s.actu per quem dignoscit tempus.
Intentare.inferre.denũciare.
Intercalare.interponere.
Intercipere.decipere.
Interluniũ.tempus inter deficientem ⁊ nascentem lunam. scilicet.xxx.dies.
Internitio.interitus.
Internitiũ.belluꝫ in quo oẽs pereunt.
Interpolatum.interpositum interruptum vel varium.
Interrasilis.interpolata celaturus.
Interscapuluꝫ.spacium inter scapulas.
Intestabilis.sine fide ⁊ testimonio.
Intestinũ.domesticum.
Inuolare.in volam.id est.in manum includere.
Inuisere.respicere.visitare.
Inuolucrũ.dictũ qđ aliquid intus teneat inuolutum.
Inurere.imprimere notas vl' maculas.
Ipothesis.grece dicitur arcus celestis.
Iter sabbati vnum miliariuꝫ sm legem.
Itidem.ad ipsum vel iterum atqꝫ iterum.
Iuba.coma.
Iuuat.libet.
Iugiter.perseueranter.
Iuglandẽ nucem quasi iouis glandem.
Iuncus.dicitur eo ꝙ iunctis radicibus hereat.
Iuniperus.genus arboris.

¶De incipientibus per k. q̃ tamẽ potius scriberent p c.
C. .LV.

KAbrina. laborem inferens. Rakosi inteton.vitiosa compositio.
kay.cancelli.
kalamentum.menta agrestis.
kalendas.dictas quidam dictant:ꝙ apud veteres oĩa mensium principia colebantur.
kancer.ẽ animal maritimum.
kanifer.senex.
kanti.acuti.
kappa.capitulum.
kappa.diuinarius voluntari⁹.
kapisteriũ.qđ agnis vel furonibus in caput ponitur.
kaplere.credendũ proferre.
kaplosus.elisus.
kara.apud poeticos caput dicitur.
karinantes.illudentes.
karistea.dies festus inter cognatos.
karistia.gratia.
kathecuminus.in fide instructus.
kathegoria.accusatio vel dilatio nominis.
katholicus.vniuersalis.
kaupo.negociator tabernari⁹

¶De incipientibus per.l.
C. .LXVI.

LAbirintbus.edificiũ perplexuꝫ parietibus qualis domus fuit dedali vbi fuit minotaurus inclusus:dicta quia inde elabi nemo possit sine glomere fili.
Laberna.fur vel gladiator.
Labrum.vas ad lauandum. Inde ⁊ labellum.idẽ ⁊ labiũ. dicitur.
Labrusca.vitis siluestris.qꝛ ĩ labris agrorum nascitur.
Lacerna cucualla subtilis.vel pallium fimbriatum.
Laciniare.lacerare.
Laciniosum.pannosum laceratum.
Lacinia.extremitas vestis.
Lacteus circulus.via in sphera quã circuit sol ⁊ ex ei⁹ splẽdoris transitu lucet ⁊ alba fit.
Lacula le.vel laculata vestis que lacus quadratos quosdã cũ pictura habet intextos vel additos acu.
Lacunaria.que cameram subtegũt ⁊ ornãt que ⁊ laquearia.
Lacus:siue lacuna idem quod stagnum.
Lagana.panes lati ac tenues
Lagena.vas fictile.Inde lagũcula.
Lagos:grece lupus.
Lamia:dicit gen⁹ mõstri has fabule infantes laniare solitas ferunt.
Lamina.i.parua lama aurea ad modum dimidie lune facta frontẽ ornabat pontificis.
Lanista:gladiator vel carnifex a laniando.
Lanugo.Prima barba a similitudine lane.
Lapates esse dicant cibum ex oleribus confectum vel ollas minores.
Laqaria.lacunaria larue vmbre damnatoꝝ aie ex hominibus male meritos demones factos aiunt:quorum natura ẽ dicitur terrere paruulos ⁊ in locis garerire tenebrosis.
Lateres tegule.
Later.liquor fontis:quia ĩ venis terre latet vel quodlibꝫ humorosuꝫ quod suo fructu clauditur vt vinum.
Latomi.lapidum cesores.
Latrina.secessus publicus.
Lebes siue lebeta:olla eneaminor caldaria.
Lecbytus ampulla olearia.
Lectica.lectus vel in quo cõsules portantur.
Legio maior.xij.milia hoĩum minor sex milia continet.
Lembus.nauicula.
Lemures.larue.
Leno.impudicus vel stupri cõsiliator vel adulator.
Lenticula.vasculum oleariuꝫ quadrangulũ:vel in latere aptum ex ere vel argẽto factum a leniendo dictum.
Lepor:blandicies gratia suauitas.
Letamen:fimus:quia facit arua letari.
Letanie.grece rogatiões.
Leugas galli.stadia greci.nos vero miliaria dicimus.
Leuga passus habet mille centumquinqꝫ.
Leuiathan:serpẽs de aquis.
Leuigare.lenire dalbare polire

¶Adhuc de eodem.

LIba vl' libamina.sacrificia de liquidis
Libare.fundere.
Libanus.mons arabie.vel labor turis.
Liber.pater de⁹ vini apud grecos.Liber enĩ vsum vini apud grecos ostendisse fert.Dicit ẽt liber interior tunica corticis.
Libertinus.olim liberti filius nunc vero a liberto fact⁹ vl' possessus.
Libra perfectum habet põdus scilicet.xij.vncias.dicta quasi libera:qꝛ omnia pondera in se continet.
Librarij:scribe.
Licia.quasi ligia.filũ innodatum quo.s.stamina telaꝝ ligãtur.Inde liciatorium.
Licinius:candela vel cicendola lucerne.
Licon:grece lupus.
Lictor.appitor vel percussor. vl' ecclesie seruitor.
Lyen.splen.
Lyeum.vinũ a lyenon.i.soluere:qꝛ nos a cura soluat.
Ligurtire.sũmatim degustare
Lymbus.vestis vel circuit⁹ clamydis vel lucubꝝ cuiusqꝫ rei.
Lymphari.bachare vel furere
Lymphaticus.furibũdus qui aquam timet.vel qui ex aqua quasi diuinat.
Limpidum.preclaꝝ purum ꝑspicuum.
Liniamenta.extremitates corporum.
Lippitudo.vitium oculoꝝ cuꝫ ex crebra humoris effusiõe palpebre grossescũt.
Lyrica:poete dc̃i varietate carminum.Unde litura cementũ ⁊ Lira a liniendo dicta.
Liuor.macula in corpore.
Lix.grece aper.
Lixa.olim dicebat aqua.Unde ⁊ elixare dicit.
Loculus.locus in terra factus ad aliquid custodiendum.
Logium.rationale.
Lolium.herba tribulosa.
Lora.retinacula.
Loramenta.laquearia.
Lotium.vrina:qꝛ ea lota indumenta mundant.
Lucina.luna.
Lucinantes.suadentes.
Lucubro.vigilo.
Lucubrationes:nocturna lumina.Inde lucubratiuncula. vnius noctis vigilantia.
Luere.purgare.penas soluere
Luligo.genus auis.
Lumbricus.gen⁹ vermis intestinorum.
Lumbare.cinctoriũ lumboruꝫ
Lunatic⁹ epilẽtic⁹.i.caducus.
Lunule.mulierum ornamẽta in lune similitudinẽ bullule auree dependentes.
Lupanar.prostibuluꝫ vbi meretrices quasi lupe miseros rapiunt.
Lupata:frena dura ⁊ aculeata ad equos domandos.
Luridum.pallidum:sordiduꝫ
Luscus.qui minus est videns
Lustra.obscura ferarum latibula.
Lustrare.videre circũire.
Lustrum.spacium quinqꝫ annorum.
Lutrum.vas quoddã sine concha ad lauandum.
Luxis.laxatis siue quassatis.

¶De incipientibus.per.M.

C. .LVI.

Maccarius grece beatus.
Macellarius.lanista.
Macellum.vbi mactantur vl' venduntur pecora.
Macerare.cruciare. lacerare.
Machina. fabrica.instructio exquisitio.argumentum.
Macros.grece longus.
Macte.maior facte vl' magis aut etiam verbum est bene ali cui optantis.
Macula.turpido.nota.
Madidum.infusum.
Magalia.case pastorales.
Magistratus. pretores vl' cō sules quasi maiores reliquis officijs.
Magnatus.nobilis. potens.
Magnes.genus lapidis.
Magnificētia. celsitudo lar gitas.
Magnopere.magno ope.vel ad magnū opus necessarium.
Magi.malefici sapientes ma thematici.
Maiestas. dignitas . autori tas gloria vel numen.
Malagma.emplastrū.
Malaxat⁹.subact⁹.vel maxil latus.
Male.maxille.
Maleficiū.insidū. piculosu3.
Malegratū.ingratum.
Malleolus. novell⁹ palmes.
Malesuada . male suadens.
Mallonen.grece comā.
Malumpunicū: q2 de puni ca regione translatum.
Malus.arbor.vel vanus.
Mammona.diuitie vl' demō qui preside t auaritie.
Māmotrecti.pueri lac sugē tes quasi māmas trahentes.
Manhu.quid est hoc.
Mancia.sacrificium.
Mancipare.quasi manu tra dere:vel manu captū adducē.
Mācipiū facē:i suitutē rdigē
Mancus.manu ancus.
Mandare.cōmēdare:omittē deponē credē vel i fidē tradē.
Mandere.manducare.
Mandibula.mola dentium.
Mandragora. genus herbe.
Manes.vmbre vel inferi ani me.vel dij defunctorum.
Manere.restare.expectare.
Mania insania.
Manicare.mane ire.
Manice.manuū vincula.
Manicleata.tunica mānitrita
Manipulus.ligatura. cune⁹. cc.militum.
Mansa.comesta .mansueta.
Mansum.fundū vel domus.
Mantica. bargila. sportella.
Manticula.victoria.pera.
Manticulare.fraudare vel fu rari.
Mantile.velamen mense vel mappa.
Mantū:quod manus tergit.
Man⁹ multitudo. potestas.
Manubie.prede.q2 manu ca piuntur.
Manuducere.tenendo ducē.
Manumissus.libertus quasi manu emissus.
Manzer.de scorto natus.
Mappalia.case pastorales.
Mappa.cui apponunt' epule Inde mappella.
Maran.amarum.
Maratana.domini aduent⁹. vel dñs venit.syrū est.
Marcidus.lassus. grauatus. languidus.
Marcus.malleus maior. In de marculus.
Mare.totū elementum.
Maria vero partes maris.
Margo.extrema ps cuiusq3 loci.
Mars incantator.
Mars.pugna.
Marsupiū.bursa vel sacculū.
Martia. gens romana. Sic martia menia.
Marti⁹camp⁹.i.romanus.
Masticina.crocea.
Mastix.resina lentisci.
Mastruga.fortis vl' vestis ex ferarū pelliculis.
Mathematici. enethliatici q̄ vitā hominū in siderū mo mentis cōstituunt.
Materia.silua occasio.
Matrona.vxor.q2 iam in ma trimonium venit.
Matrix.in qua fet⁹ generat'.
Maturare.accelerare.
Mauors.belligerator.
Mauortem. matronale ope rimentū qđ caput operit.
Mauortia.idem qđ martia. id est.romana vel belligerosa.
Mauseola.sepulcra.

Adhuc de eodē. Meander.quidā fluui⁹
Mechanie . ingenia fabrorum.
Meapte.meipsius.
Mechanica.peritia fabrican di res quaslibet.
Meaptus.fatuus.
Meditulium.medius locus. vel locus meditationis.
Megas grece. magn⁹. Inde Megacosm⁹.i.maior mūd⁹.
Mela.grece.mala.
Melā grece.nigrū.Inde me lancolica.q2 fel in nigredine3 cōuertitur.
Melesta.cōpositor cātus.vel meditationis locus.
Melos.dulcis sonus.
Melota.lanata
Melotes . pellis caprina vel ouina.a collo pendens precin cta vsq3 ad lumbos. Sic di cta:quia prius vt quidam exi stimāt fiebat de pelliculis me lonum. Est autem habitus. qui necessarius ē ad opis exer citium.
Membrana . pgamena.q2 ex membris pecudū detrahunt'.
Menalias pastorales.
Mene grece.luna.
Mentor.inuentor.
Merum:purum.
Meritum.dignum.
Meta.signum recursus.circū itus.terminus.
Metari.constituere vel locare finire.
Metellus.mercenari⁹q̄ metit
Metron grece.mēsura. Inde metreta .z metropolitanus a a mensura ciuitatum quib⁹psi det.Est autem metreta mēsu ra liquidorum cōtinens sex se tarios.
Migma hebraice.mixtura.
Miliarium.mille passibus ter minatur.
Mina.habet.lx.siclos.
Mimi.ioculatores.
Minitari.frequēter minari vl' comitari.
Myoparo.nauis piratica.
Myrtus.genus arboris.
Missilia:bastilia.
Mirmice.formice.
Missitare: frequēter mittere.
Missorium. concha modica.
Mysteriū.secretū vel sacramē tum .vel occulta prefiguratio. Inde mysticum.
Mythos grece.fabula.
Mythiton.fabulare.
Mna.habet libram vnam.vl' dragmas.viij.Alij.d. q2 libras duas z semis.
Medialus.p quē axis voluit'
Modulatio.dulcedo vocis.
Molles.qui semē in terrā ef fundunt.
Moliri.conari.fabricare.
Monarcha.principatus.
Monas grece.singularitas.
Moneta.similitudo.
Monile.ornamētū ex gēmis quod pendet e collo feminarū.
Monumētū. amoris pignus vel memoria.
Monoceros.vnicornis.
Monaptota.vnius tm̄ casus vt frugi.
Monos grece.solus.
Morio.amens.
Morongre fatuum.
Morosus.difficil' fastidiosus
Mortaria.vbi semina trita mortificant'.
Morticiniū.in quo sanguis anime mortuus est.
Multare.i.māducare.calcare percutere . frangere. mitigare.
Mulctra.vel mulctrū est vas vbi lac mulgetur. Idem z mul garium.
Muliebria.menstrua.
Mulio.sessor muli.
Mulsu3.i.potio ex aq̄ z melle
Mulcta.vel verius multa.dā num pecunie.
Mulctare:cōdēnare.calcare af fligere.
Multipharie. multis partib⁹
Munia.officia vel tributa.
Muniacus.qui munera capit vel qui munera fisci accipit.hi sunt curialium maiores.
Municipales aūt.originis ci ues z in loco officiū gerentes.
Municipiū.ciuitas a munijs i.officijs.
Munifex.munera dans.
Murra gen⁹ligni de quo fiūt ciphi.
Murena. genus piscis. Inde murenule cathenule auro i vir gulas lentescente orte cadis flexuosi in similitudinē mure ne piscis vel serpentis.que ad collū ornādū a capite defluen tes aptantur.
Murex.eminēs.acutū.preru ptū.excelsū. saxū vel cacumen montis.
Muria.liquamen.
Musac sabbati.gazophylaciū regū.sicut corbanan sacerdotū vel sm̄ hebreos organum erat quo in sabbato cantabat'.
Muscinoes.bibiones.
Musculi.capita neruor vl' cur ua nauigia.
Musitare.passer est.
Muscius.genus soricis.
Mutilare.cadere vel truncare debilitare.
Mutire.canum est. z est gan nire vel submurmurare.
Mutuare z cōmodare diffe runt. Nā qui mutuū dat aliō recepturus est.qui aūt cōmo dat idem sibi reddi desiderat.

De incipientibus per. N.

.C. .LVII.

Nabla .i. psalteria.
Naydes.dee maris.
Naos grece.templum.
Napta.purgamēta lini vel cu iuslibet rei.vel genus fomitis apud persas.
Napus z nardus herbe.
Nardū.gen⁹odoris optimi.
Nathinnei hebraice.grece di cunt' hypodiacones.i.subdya cones.
Nationes.hoies vagi.sine le ge.quasi sic nati.qui z gētiles quasi sic geniti.s.in pputio.
Nauare.operā dare vl' studio se implere.cogere.
Nauclerus.dñs nauis.
Naufragiū.port⁹vbi naues. sepius franguntur.
Nauiculari⁹.nauiū fabricator
Naulum merces nauigij.
Nausia.vomitus.
Nautica.res naualis.
Nauus.agilis.studiosus.
Necessarij.amici vel ppinqui Inde necessitudo.
Nee fila.
Nebulo van⁹.mēdax latro.
Necessitudo.affect⁹vel ppinq̄ tas.amicicia.

Nec immerito.nō sine causa.
Neue.vt non.
Nectar.odor.arbor quedā.vita deorum.potus angelorum.
Nefandum vel nefarium.execrandum.vel nec dicendū.vel sceleratum.
Negocite.id est opifices.mercenarij.
Negociū.causa vel actio.
Nenie.deliramenta.vel mendacia.vel carmina senilia ꝛ funebria.
Neoficus.rudis.nouellus.
Neomenia.nouiluniū.kalēde
Nepos.luxuriosus:prodigus.euersor.gluto.nequam.perniciosus:vel fugax.
Neri.pensa mulierum.
Neruici.funes de neruis fcti.
Nere.filare.
Neruus.cyppus.
Neruosum.robustū.rigidum.
Neu.neqꝫ.
Neuterici.i.iuuenes.minores nouicij.
Neuus.macula.
Nibatus.splendidus.
Nihil.cōpositum est ex nil et hilo.Hilum dicit Uarro significare medullam ferule.
Nihilipēdere pro nihilo hře.
Nicolaite:quidā heretici.
Nicromancia.mortuorum diuinatio.
Nictycorax grece.noctis coru⁹ ꝛ est bubo sꝫ quosdā sꝫ alios noctua.magis autē videt esse bubo.nam in deuteronomio pro duobus ponuntur nictycorax ꝛ noctua.
Nidor.odor virus.
Nisa grece.ignis odor.qui a latinis nidor dicitur.
Niger.quasi nubiger.
Nympha.sponsa in nuptijs.vel dea aquarum.musca pastorum.
Nimirū.vtiqꝫ.s.nec mirū.
Ningere.niuare.
Nisan.aprilis.
Nisans.implicans.
Nitela.nitor quasi spēs salis.
Niuale.niueū.candidū.
Nixus.munitus.inclinatus.incumbens.
Noctiluca.luna.
Nodus inuolutio.
Nola.campana.sic dicta a ciuitate campanie huius nominis.vbi primo facta fuit.
Non me fugit.nō me preterit
Norga.sordes maris.
Norma.regula.forma.
Nostrates.de nostra patria.
Nota.i.macula.inscriptio signum.
Notus.ventus qui ꝛ auster.vel Nothus homo de adulterio vel cōcubina natus vel qui patre nobili ꝛ matre ignobili generatur.
Nouacula.dicit ab inouādo.
Nouale.ager primū pscissus vel qui annis alternis vacat.
nouandarum sibi viriū gratia.
Nouare.reparare.
Nouissimū.vilissimum.
Noxa.culpa.vel pena.
Nubilis.ad nubendū abilis.
Nubilū.cecum.obscurum.
Nocicula.amigdala.
Nudiustercius.aduerbiū tēporis:ꝛ vlterius signat tps ꝙ heri.
Nuga.turpitudo.macula.
Nugaces.vani fatui.
Nugas.vanos.inutiles.breuem est.
Nugigerulus.turpis nuncius
Nuere.nutū dare.pmittere.aperire.
Nullatenus.nullo modo.
Num.nunquid.
Numē.ptās claritas dignitas
Numerarij.qui publicum numerū erarijs inferunt.
Numisma.solidus noie effigieqꝫ signatus.
Numularius.campsor.
Nundine.cōmercia vel mercandi loca.
Nusciosus.q vespe plus videt
Nutare.titubare.
Nut⁹.signū.pceptū potestas.

De incipientib⁹ p O.

C. .LVIII.

O Littera per se aliqñ ē interiectio admirātis.sicut cū dr o rē magnā:aliqñ aduerbiū exclamātis.vt o cōditionē miserā.aliquādo pnomē.vel articulus vti casus.vt o ille.
Oa grece.oua.
Obaudire.obedire.
Obcludere.precludere.
Obducere.claudere.operire.
Obductio.oppressio vel mors.
Obelus.virgula ferrea.
Obesus.pinguis.refertus.
Obire.fugere.circuire.perire.expiare.
Obites.intētio.vel genus serpentis.
Obiurgare.increpare.
Oblatrare.obloqui.obmurmurare.
Oblectamētū.delectatio.solatium.
Oblitterare.delē.vel obliuisci.
Oblituit.latuit.
Oblitū.media corr.linitum.
Obloqui.idē qḋ oblatrare.
Obluctari.reniti.
Obnixe.firmiter.vel intente aut totis viribus.
Obnixus.cōstrictus.vel obligatus vel subditus.
Obnubere.obtegere.
Obolus.xx.pars sicli.
Obrepere.decipere.
Obrisum.aurum coloris optimi dictū eo ꝙ splendore irradiet.
Obriguit.obstupuit.vel indurauit.
Obsepta.opposita vel circumclusa.
Obsita obsessa.
Obsoleuit:dissuescit.euanescit recedit.
Obsordet insolescit.
Obstetrix.que parenti assistit adiutrix.
Obstinatio mētis duricia.pertinacia.vel pseuerantia.
Obstupuit:stupefact⁹ est vel pcussus est.
Obstrepere:obloqui.
Obstringili gen⁹.calciamenti.
Obtempat.obedit.
Obtendit.opponit.pretēdit.
Obtestor.ꝯtestor.rogo adiuro
Obtigit:contigit.
Optio.electio.
Obtrectatio:inuidia.
Obtruncare.occidere.vel caput precidere.
Obtutus.aspectus.
Obuenire.preter spem euēire.
Obumbrare.tegere.
Occasio.facultas.
Ocinum.genus oleris.
Occipitiū:capitis pars posterior.i.post auriculas.
Ocistrio grece.tabernarius.
Ocyter velociter.
Ocyus.velocius.
Ocree.tybialia calciamenta.q crura tegunt.
Oculatus.vidēs ꝛ prudēs.
Occupat: anticipat.
Occursat obuiat
Odee.grece.cursores.
Odos grece.via.
Oechonomia.dispositio vel preparatio.
Oephi.decima pars chori.id ē modij tres.
Oena grece.elementa.
Oestrus.tabanus.
Offa.pars frusti esce.Inde offella.
Ofi grece.coluber.
Ofiar hebraice:aurum obrisum.
Officere.tingere.vel nocere.
Olea.arbor cui⁹ fruct⁹ oliua.
Oleaster.arbor siluestris oliue folijs similis oliue.
Olfactoriala.vascula mulie bria quibus odoramēta gestātur.
Olympias vel olympiada spacium quattuor annorum.
Olympū.celum.mare.
Olympus mons macedonie altissimus.
Olitor.hortolanus.
Olon grece.i.totū.Inde olocaustum.totū incensum.
Olosara.vestis tota serica.
Olor.cignus.
Omen.auguriū.
Omentat.expectat.
Omonyma:similia vel vninomia.
Omousion.assimulatio vel eiusdem substantie.
On grece.id est asinus.Inde.
Onager.asinus agrestis.
Onix.gemma quedam.
Onocentaurus.homo mixtus asino.
Onocrotalus.i.auis rostro longo.

Adhuc de eodem.

O Ppansum.i.obiectum extensum
Operepreciū: necessarium vel magnopere.
Operiri.expectare.rogare.
Operosum.laboriosum.
Oppetere.occidere vel mori.
Opidani.qui in locis ceteris a roma habitabant.Nam qui in vrbe vrbani.Sola enim roma vrbs cetera oppida.
Oppido.omnino vel valde.
Oppignorare.dato pignore colligare.
Oppilare.obdurare.occludere
Opilio.pastor ab ouibus dict⁹
Opima.fecūda.fertilis.abundans diues.pinguis.
Opinio:fama rumor.
Opimachus.lacerta.
Opipera.diuitia opulenta.
Opion.succus papaueris.
Opo grece.i.succus.Inde.
Opobalsamū.
Ops opem ferens.
Optimates.summi vel excellētes.
Optio.electi.
Oracula.i.responsa diuina.vel ipsa delubra vel templa de quibus dant responsa.
Orbare.priuare.auferre.
Orbita.strata.
Orca.vmbrosa.vel vacua.
Orcestra.pulpitum cene vbi cātabant comici.
Oraculus.presagium.
Orcus.mors vel deus terre sꝫ paganos.
Ordo.i.gradus dispositio.distinctio.
Orphani:grece pupilli.
Organū.nomē est omniū vasorum musicorum.sed illius pprie quod inflat follibus.
Orge.i.ira.
orgia.ministeria sacra liberi.
Orion.stella in septētrione.
Oriundus.natus.
Ornus:arbor que ꝛ alnus.
Orobum.legumen quod ꝛ vitia dicit.
Oros grece.visio somni.
Orsus.locutus.vel loqui cepit
Ortigia insula.Unde ortigometra gen⁹auis.require infra.
Orthodoxus.recte credens.ꝙ si recte glorie.
Orthos eni grece.recte latie.dor
Osanna:saluifica.
Oscitatio.oris apcio vel extensio.
Oscilla.genus ludi.pprie funis ligat⁹ agitatōe pducēs sedētē.
Osores.odiū exercētes.
Ostenta pdigia.auspicia.
Ostentat.sepius iactanter ostēdit vel prefert.
Ostentui: pdigio vel monstro

Ostra grece.i.testa.Jn ostrea.
Ostrũ.purpura:vel odiosum.
Ouare.gaudere.gloriari.
Oxi.apud grecos acutum. Jnde oxea: acutus. accentus vel morbus.
Oxi etiã acetũ.Unde oxigarꝰ acetũ cũ liquamine permixtũ. ꝛ oximel.ex aceto ꝛ melle.

Cde incipientibꝰ per.P. C. LIX.

Pactum. idest decretũ.lex. institutũ.ↄuentio.
Pacule.eloquentie.
Pagi.loca iter agros apta edificijs.
Palla.velamentum vel vestis superior.
Palantes.fugientes.errantes
Phalanx.legio vel multitudo ordinata.
Pallax dolosus ꝛ fallax.
Palate.masse de ficis recentibus compacte.
Phalera. ornamēta equorũ ꝛ sermonum.
Phalerare ornare.
Phalernũ vinũ a phalerna regione:vbi nascitur optimum.
Phana templa idolorũ.
Phanatici templorũ ministri vel qui futura predicãt.
Phago grece cõmedo.
Phagoledoros maledictione ledron enim greci maledictũ ꝛ qui alijs detrahunt maledictis.quasi se pascunt.
Pales.dea pastoralis.
Palestra. lucta vel locus vbi exercetur.
Paliurus.herba spinosa.
Palmaris. magna. precipua.
Palmes. pars vitis vbi vua nascitur.
Palma gubernaculi ps vna. Jnde palmula.extrema remi. latitudo.
Palmꝰ.quattuor bꝫ digitos.
Palpitare. tremere. animam trahere.
Palpo.manu tentans.
Paludamentum.insigne erat pallium imperatorũ cocco ꝛ purpura auroq; distinctũ.
Paludes.loca aquosa.
Pan grece.omne. Pã quoq; pagani deum dicunt vel incubũ.latini siluanũ deũ rusticorũ
Paneretbos.ecclesiasticus dictus a pan.quod est totum et ars quod est virtus.q2 omniũ est instructiuus.
Pandecter.omnia ferens ꝛ vetus ꝛ nouũ testamentum.
Pandũ.recuruũ.
Pangere.cantare.defigẽ.plãtare.
Panthera.genus bestie vel restis vel rethe.
Pantheus.quasi omniũ deꝰ.
Pauper.genus herbe.
Papille.capita mammarũ.
Papilio.tabernaculũ.a similitudine papilionis volantis.
Papyrus.eo ꝙ igni ꝛ cereis sit aptus. Jdem ꝛ bibula.eo ꝙ humorem bibat.
Papyrio.vas de papyro.
Papula.paruissima cutis erectio circũscripta cum rubore.
Papus grece.anus.
Parabola. obscura. similitudo vel comparatio.
Paraclytus.cõsolator vel aduocatus.
Paradisum.viridarium.
Paradoxon.que dicimus inopinata accidisse.
Paraphrastes. falsus locutor vl’ portꝰille qui veritati vel sententie pro posse innititur:sed ĩ verbis proprietatem interpretationis nõ sequitur.
Paragoge.est appositio ad finem dictionis.
Pharmatia medicina vel maleficium.
Parapsis.gabata vel catinus ꝛ est vas quadrangulũ ꝛ quadrilaterum.
Parasceue.preparatio.
Parce.fata.
Parduelis.hostis.
Pardus.genus bestie.
Parentalia.cõuiuia gentiliũ in morte parentũ statuta:ꝙ in eorũ anniuersarijs celebrabãt.
Parenthesis. est interpositio cause.
Patet.constat.
Parricida.parẽtis ĩterfector.
Parilis.equalis.
Parius.genus marmoris.
Paro.nauigiũ piratarum.
Parsimonia.parcitas.
Passiꝫ.promiscue vel indifferenter:vbiq;.
Pastinare.plantare.
Pastoforia. talami vel cubilia leuitarũ.atria templi.
Patentes campi.i.lati.
Patera.fiala.a potando.
Paticus.mollis.vl’ qui succũbit masculo q2 patiꝭ nõ agit
Pathos grece.perturbatio.
Patrare.perficere.
Patres cõscripti.senatores.
Jdem ꝛ patricij.q2 prouident. reipublice sicut patres filijs.
Patrocinari.id est defendere causam agere.
Patronymica.nomina dicuntur eo ꝙ trahuntur a patribꝰ.
Patronꝰ.defensor.aduocatꝰ.
Patruelis.patrui filius.
Patule.patentes.
Paucillum.parum.

Cadhuc de eodem.

Peculiari.furari de peculio.
Peculiũ.pecunia.ꝛ ẽ dictũ a pecudibꝰ.in qbꝰ veterꝫ cõstabat vniuersa substantia.
Peculiare.familiare.
Pedagogus.i.pedissequꝰ vel eruditor paruuli:quasi pedem eius agens.i.ducens.
Pedalis.a pede.i.fũdamẽto.
Pedetentim.i. paulatim.vel caute.quasi pede tentando.
Pedor.fetor.squalor.
Pedica.laqueus quo pedes illaqueanꝭ.
Pelasgi.greci.
Pelex adultera .ↄcubina.
Pellicanus auis quedam.require supra.
Pellicere.illecebrare.seducere expellere.
Pelta.scutum breue.
Phlebotomũ ab incisiõe que grece diciꝭ thomũ.
Penates.domus aresoci.dij patrij.
Penes.apud.
Peni.aphri.
Pensio.preciũ.exolutio.
Pentapolis regio quinq; ciuitatum.
Pentateucũ.qnq; libri moysi.
Penula.lucerna vel schola.siue palliũ cum fimbrijs longis:
Penũ acutũ.vel celariũ.
Peplũ.opimentũ muliebre.
Pepo.genus herbe.
Pepulũ:speculũ vel spelũca.
Pera.sporta vel pell’ que ꝛ melota dicitur.
Peragrat.ambulat.
Percitus.ocitus vel cõmotus
Percontor. inquiro.iterrogo.
Pertulit.percussit.occidit.
Perduelles.hostes.
Perduelliones. rebellatões.
Perhendie post cras.
Perfunctorie.inaniter vel.trãsitorie.
Pergula.tuguria parua in alto posita.
Peribolus.murus cingens vl’ deambulatoriũ.
Periphrasis.circũlocutio.
Perinde. aduerbiũ cõparãdi.
Perinside.omnino.
Periodus.ambitus vel circuitus.vl’ vltima clausula que totam sniam concludit cuiꝰ partes sunt cola ꝛ coma.
Peripsima.purgamentum pomi.vel cuiuslibet rei.
Pericbelidest.armille pedum mulierum.
Peritonium.circũcisio.
Perizomata.i. succictoria.qui bus tm̃ genitalia tegebanꝭ.
Pernix.fugax.velox.
Pernicies.mors nocumentũ vel exitium.Jnde pernitiosum
Pernox.velox peruigil.
Pero.calciamẽti species.
Perorare. declamare . precari asserere.
Perosum.odiosum.
Perpendiculũ.linea vl’ regula
Perperam.non recte.
Perperum peruersum.
Perpes.iugis.
Perplexũ.implicatum.inuolutum varijs nodis colligatum.
Perprecceps.p precepitium.
Persepe.sepissime.
Persequi.infestare.vel fugientem sequi:
Persicum.genus pomi.
Pertesum.tediosum molestũ.
Pertinax.auidus.vehemens.
Peruicax.contumax.rigidus. obstinatus. Jnde peruicacia.
Peruulgatus. insignis.famosus.
Pessimari.affligi.
Pessulum.pistillum.
Pessum.interitum.
Preceps.pfundum.
Pessundare. precipitare.euertere destruere.
Petalum.lamina aurea.
Petulans.impudens. impurꝰ spurcus ꝛ lasciuus.a petendo.
Petulcus.idem.
Peusis.soliloquium.
Piaculum.scelus peccatũ qđ expiari potest.vel sacrificium. quod purgat quasi expiamentum.

Cadhuc de eodem.

Pictatia petie que soleis psoratis apponunꝭ.
Pictones.qui vincunꝭ in picturarum certamine.
Picturatum.intextum.
Picus.genus auis.
Pignei.quidam homines statura cubitales.
Pigmenta.quasi piligmenta. quia in pila tunduntur.Unde
Pila terit pultes ꝛc.Diciꝭ etiã pila vas in quo tunduntꝭ grana.
Pilus aũt instrumẽtũ quo tũduntur.
Pilleum.quo caput tegiꝭ.
Pilosi.genus demonum.
Philos grece amicus vl’ amor
Pilus.hasta vel contus.vnde in pila aliquid tundiꝭ.
Pionia.penna. Jnde ꝛ pinula
Pionia in grece.cadauer.
Pionia.quedam herba.
Pyra.genus sepulchri.vel rogus aut ↄgestio lignorum vbi mortui cremanꝭ.
Pyramis.sepulchrũ vl’ figura in modum ignis consurgens:
Pyr enim grece.ignis.
Pyrate.latrones marini.ab incendio nauiũ quas capiebant. dicti.
Pyhrenus.mons est a crebris fulminum ictibus dictus.
Piscina.dicitur p antiphrasiꝫ aqua collecta non habens pisces.
Pisticum.fidele.
Pistis enim grece.fides.
Pitriasis.furfures in vrina.
Pituita.i.humectatio que ab oculis fluit.
Phython spũs.
Phytonicus id est vẽtriloquꝰ ſ.de ventre loquens.vel ars diuinandi.dicta a phytio apolline a quo est inuenta.
Placenta.est panis dulcis ex

simila ꝛ oleo vl' adipe mellit⁹.
Placidus.lenis.iocundus. vl' qui in omnibus placet.
Placita.cōsilia.visa.censa.
Placor.leticia.
Placatio.placitum.
Plane.ordinate.aperte.
Planete.stelle erratice.
Plantarium.plātula que cū radicibus euellit' ꝛ alibi plantatur.
Plaston grece.fictum. Inde plastes.
Plaudere. manus cōplodere
Plebiscita.plebis cōsulta.
Plecta.crater vel eorꝫ cura vel tricatura sicut que fit de iūco.
Pliades. septem stelle ante genua tauri.
Plodere.repercutere.
Plostellū.a plaustro diminutiue:qđ est genus vehiculi.
Pluma.acus. Inde plumariū acupictum.
Plusculum.plusqꝫ oportet.
Podas grece.pedes. Inde podagra.pedum dolor.
Poderis.talaris.vestis.
Poema.carmen poete.
Polenta:farina subtilis de fabis aut tritico.
Poliadrion.multitudines.
Poliandrū.tumul⁹mortuorꝫ.
Polymita. vestis multorum colorum.
Polinctores. humatores vel sepultores quasi pollutorꝫ vinctores.i.cadauerꝫ curatores.
Polidion.herba.
Polis ciuitas.
Pone.post.
Popine.nundine.statiōes coquine.
Propino.gluto. consumptor. vel prodigus.
Portenta.signa.mirabilia.
Pos.pes.
Positura .i. figura apposita ad distinguendos sensus per cola ꝛ comata ꝛ perypodos.
Postliminio.post captiuitatē vel parentū mortem.tunc enīꝫ quod amiserat quisqꝫ repetit.
Posthum⁹.puer qui mortuo ꝛ humato patre nascitur.

¶ Adhuc de eodem.

PRactica.actiua.
Pragma grece.causa Inde pragmatica.negocia dicuntur.
Prassa.casta.
Precipue.maxime.egregie.
Preco.qui ante canit vel dič.
Precox vel prequoꝫ vel preco qua:vua prematura que citi⁹ coquitur.
Preconiū.predicatio vel laus
Predes . fideiussores . precetores.
Predestinare.preparare p̄stare
Predium.ager fundus. vicus possessio.
Prefatio.prelocutio.
Prefectus.preses.custos.
Prefinitum.prescriptū.dispositum.
Prefocare.strangulare.
Prelum.torcular.
Prandere.mandere.
Prepes velox.precurrens.idē prepos.
Preputia.pomorꝫ dicta sunt eorū vnde flos cadit:que etiaꝫ idolis immolabantur.
Prerogatiua.excellentia.
Prerruptū. preceps. scopuluꝫ.
Presagium.prescientia vel diuinatio vel signum.
Prescriptio.prefinitio.vel certa diffinitio.
Presertim.precipue.
Presidium.auxilium.refugiū
Prestare.precellere.
Preses.prouincie presidet.
Prestigium vel prestigie.ludificationes. fantasie. mēdacia. insidie.doli.
Presto.adesse.presens esse.
Prestolari.expectare.
Prestringere.leniter tangere. vel transcurrere.
Pretexere. vestire.operire.
Pretexta.ante posita.vel pallium puerorum nobilium qui inde pretextati dicebantur.
Pretores . quasi preceptores ciuitatum. Inde pretoriuꝫ vbi residebat pretor ad discutiendum causas.
Preuaricator.transgressor.vl' male fidei aduocatus.
Pridie.ante vnum diem.
Primores.primarij.
Pretoriola.dicuntur a pretorio per diminutionem:ꝛ sunt domūcule in nauibus.vel cellaria in quibus merces p̄ciosissime reponuntur.
Primo grece.lentisco.
Priuilegium .priuata lex vel lex priuatorum cōtra legē publicam a principe cōcessa.
Problema. enigma. questio.
Probra.obprobria.
Procacitas.impudentia.
Procerum.altum eminens.
Proci. petitores nuptiarum.
Procare enim petere est.
Procinctus.apparatus.expeditus.
Procliuū.facile.
Procreare.generare.
Proculus.qui nascitur absente patre.vel qui cum patre peregrinat.
Prodigium.monstrū.
Prohdolor.i.cum dolore loquor:ꝛ est interiectio dolētis.
Prophanare.pollueř.violare.
Profecto.pro certo.māifesto
Profligat.i.cedit.interfec pro uidet. accelerat. proficit. affligit.proiicit.
Profundit cōsumit. dissipat. Inde profusus.i.prodigus.
Prognatus.progenitus.
Prognostica . signa curationis.vel preuisio egritudinum.
Proinde itaqꝫ deinde.vel ex inde.
Prologus.ꝓlocutio.
Proluit pfundit.abluit.
Proluuies.squalor sordes.
Prominens.altus insidens.
Promiscuū.cōe confusum.
Promptuariū.thesaurariū cellarium.
Promulgare.apire manifestare.
Promontoria.rupes in maris litoribus ꝑminētes.
Pronepos.nepotis filius.
Propalare.diuulgare.
Propitiare.sacrificare.
Propitiatoriū. propitiationis oratorium.
Propter. ꝑpe vel iuxta.
Propugnat .adiuuat.defēdit.
Pro re.pro iure.pro necessitate.pro causa.
Proreta.magistra nauis.
Prorogat. ꝓlongat. ꝓrumpit. emittit.aperit.
Proruit.cadit.
Prosa.ē oratio profusa ꝛ a lege metri soluta.
Prosapia.genus ꝓgenies.
Proscriptus exiliat⁹dānatus.
Proselitus.ꝑegrinus. de lege vna ad alteram transiens.
Protelat. ꝓtrahit.
Protestor.clamo moneo.
Prouehit. ꝓmouet.portat:
Prouētus. euētus:sors.exit⁹. prima artium studia.
Pruna.carbo ardens.
Prurigo.dicit' a perurendo.
Psaltes.qui psalterio canit.
Pseudo.falsum. Inde pseudographus falso inscriptus.
Pubertas.adolescentia.
Puberes enim adolescētes dicunt' a pube.i.pudenda corporis parte.eo qꝫ hec loca.s.genitalia vel inguina.tunc primum lanuginem ducunt.ꝛ generare iam possunt.
Publicanus.qui publica vectigalia exigit.
Puerpera.puella primi partus
Pupillaris . calamus scriptoris.vel tabella que pugnosclu ditur.
Pugio.mucro.a pungendo.
Pulla:vestis nigra.
Pulmentū vel pulmētarium a pulte dicit'.sed siue sola pultis siue aliud quid cum eo sumat' ita vocat' quinetiā (vt estimo) quicqđ cum pane comedit' qđ vulgo cōpanagiū dicit'
Pulpa.caro sine pinguedine.
Puluillum.plumatium.puluinar.tēplū.ara sacra vl' capitale
Pumex.lapis spongiosus ꝛ aridus.
Punica.aphrica.
Puniceū.rubeū.
Pupilla.medius oculi punct⁹
Pupillus orphanus.
Purulentū.putridum.
Pus.custodia.vel putredo.
Pustula:in supficie corpis turgida collectio.
Putare.supflua resecare.
Putamen.sectio.
Putor.i.fetor. Inde putridus
Putre.corruptum.

¶ De incipientibus.per.Q.
.C. LXI.

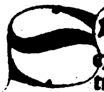
QUa de re.
quāobrem.
Quadrās.q̄rta pars vncie.vel tpis vel cuiuslibet rei.
Quadrifidū.i.in q̄ttuor fissuꝫ.
Quantotius celerius.
Quatenus.vt quousqꝫ qua ratione.
Quaternio.q̄ttuor habēs sub se milites.
Questionarius.quesitor
Questor pecunie publice ꝓrogator vel iudicij actor.
Questus.lucrum.
Quid sibi vult.quid spectat.
Quin.qui non:vel immo.
Quinimo.immo potius.
Quinio.quinarius vel qui hꝫ tot milites sub se sicut quaternio vel ternio.
Quintilis.iulius mensis.
Quirites.populi vel senatores romani:a quirino.i. romulo.
Quisquilie.purgamēta vl' sordes.
Quo.vt vbi.
Quocirca.quāobrem.
Quo pacto.quō qua rōne.
Quorsum.qua versum.
Querulus.tribunal.

¶ De incipientibus per. R.
.C. LXII.

RAbi vel raboni.i.magr̄.
Rabula.rabidus
Racha.vanus.vacuus.sine cerebro.ꝛ est interiectio indignātis.
Raphanū.herba quedā.
Ralla.vestis rasilis.
Ramalia.rami vel frondes arborum.
Ramentū.rasura cuiuslibꝫ rei
Ramn⁹.arbor humil' spinosa.
Rapa.herba.
Rapidum.velox.
Raptim.celerrime.
Ratum.firmum.
Ratus.arbitratus.
Reboat.resonat.
Recensere.numerare recognoscere.
Reciprocum.reuertens:vel inuicem redditum.
Reclamat.recusat.ꝯtradicit.
Reclinatoriū.fultrū qđ caput reclinantis sustentat.
Reconciliat.dissidentes reparificat.
Reda genus vehiculi quattuor habens rotas.
Redamat.amantem amat respondet.
Redimiculū. succinctoriū.

vel subbrachile. vel illud quo mitra in capite feminarum alligatur.
Redimitus.coronatus.
Redimite.res que a predonibus redimuntur.
Rediuiua.renascentia.
Reduces.redeuntes.
Redundat.affluit.exuberat.
Refellit.reuincit.
Refertum.Repletum.
Refocillat.recreat.reficit.
Refragatur.refringit. obsistit.impedit.ostendit. refricat.repetit. rescindit.recusat.retractat.
Refuto.recuso.reuinco.
Regulus.basiliscus.
Relegare. in exilium mittere.
Remoratur. detinet. cohibet.
Repagula.retinacula.
Rependens.compensans.
Reptilia.qꝛ repunt.id est ventre ꝛ pedibus serpunt.
Resides.ociosi.quieti.residui.
Resina.gummi quodlibet ex arbore fluens.
Resipere. vel resipiscere. ad se redire.
Respectare.respicere.
Restes.funes.
Resultat.resilit.
Retexere.omissa denuo referre.
Reticulata.cancellata.
Rhetor.orator.
Retusum:repercussum. vel ebetatum.
Rictus.ore extensio.
Ringitur. stomachatur.irascitur.indignatur.
Rhinoceros.bestia.
Rite.recte.pulchre ordinate vel ex more.
Rhythmus.nūerus.vel son⁹.
Riuales.duo qui vna muliere vtuntur.
Riualis.vxori ꝓprie mechus.
Robur.dicitur ex omni materia quicquid est firmissimum.
Roda grece.rosa.
Rodane grece.trama.
Rodonizo.torqueo.
Rhodus.insula quedam.
Rogus.pyra.
Rompbea.gladius. ꝓbabilius qui ꝛ spata vel framea.
Rombus.genus piscis.
Romulea.romana.
Roscida.rore infusa.
Rostra.prima pars nauis.
Rotabulum.a ꝓruendo stercora dictum.
Rubeta.bufo.
Rubigo:erugo.
Rubus.gen⁹ ligni spinosi. cuius fructus ꝛ virgulta rubent. ꝛ dicitur a grecis morus.
Rudentes funes nauium qui bus vela suspenduntur. a nimio stridore dicti.
Rudera.stercora.
Rudimenta.initia.
Ruditus.clamor asini.
Rugitus.leonis est.
Ruma.gula. vnde ruminare.
Rumigerus.rumoris portitor vel inuentor.
Rūcare.herbas euellere qđ fit rūcone qui ꝛ falcastrum dicitur.
Rūcina.dr̄ istrm̄ gracile ꝛ recuruū quo cauātur tabule vel asseres vt vna alteri ꝯnectatur.
Ruscū.lignū folijs spinosum.
Rusticatio.agricultura.
Rutilat.fulget.

¶De incipientibus ꝑ S. .C. LXXIII.

Abaoth exercituū vel virtutum deus.
Sabach.mensis ianuarius vel februarius.
Saccatum.vinum per saccum expressum.
Sacella.templa vel loca sacra. sacrificia vel solēnia.
Safarium.atrium templi.
Sagina.pinguedo.
Saginare.nutrire.
Sagma.i.sella.ꝛ dicitur a stratu sagorum.s.super equos. Unde ꝛ equi saginarij dicuntur.
Sagum.pallium militare quadrate forme.
Salebra.via ineq̄lis ꝛ lapidosa
Salebrosus.asper.
Sales.lepos vrbanitas vel iocularitas.
Salinū.vas aptū salibus. idem ꝛ sulzica quasi ꝛ salzica.
Saliūcula.eo ꝙ velociter crescant.
Salpista.tubicinator.
Salpizo.tubicino.
Saltus.vasta ꝛ siluestria loca vbi arbores in altum saliunt.
Salue.salutare.
Salum.mare.
Sambuca.genus cythare rustice:vel species simphonie.vel gen⁹ ligni fragilis. vnde tybie componuntur.
Sābucus.arbor mollis ꝛ paruia vel saltator.
Samia.vasa dicta a samo insula.vel creata nascens in italia.
Sancire confirmare.decernere. Inde sanctiones.i.leges.
Sādyx.herba vel gen⁹ coloris.
Sanguinari⁹.sanguinis effusor.vel sanguinis fluxū patiēs
Sanguisuga. vermis aquatilis qui sanguinem sugit.
Saraballa vel sarabara. fluxa ꝛ sinuosa vestimenta.
Sarcire.ꝯsuere.reparare.
Sarcophagū.tumulus vel arca in quo mortu⁹ ponitur. ꝛ ibi absumitur.Sarchos enim grece caro.phagos comedere.
Sarculū.sarpa vel fossorium.
Sario.circūfodio.
Sarta.ꝯiuncta.ꝯsuta vel reparata.Inde sartatecta.
Sata.seminata.
Satagere. festinare vel satis agere.
Satyri.gen⁹ mōstri vel symior
Sationes.seminatiōes. Inde sationalis.ager.
Satius.melius.
Satrapes.sapientes.seniores. prefecti.
Satum. mensura vnum ꝛ dimidium modium continens.
Saturnia regna. aurea secula
Scaber.asper.
Scabere.fodere.
Scabrosus.asper.
Scabrones.vespe longiora habentes crura
Scalprus. dicitur qꝛ scalpturis aptus sit ꝛ foraminibus.cuius diminutiuum est scalpellus scilicet ferrum scriptoris
Scamnum.a scandendo: qꝛ lecticis altioribus supponitur.
Scapha.nauicula parua
Scaptes.bidentes.
Scaptus.sūmitas vel cacumē
Scara.adustio
Scatere.ebulire
Scatebra. ebulitio.scaturigo.
Sceda. qđ adhuc emendatur ꝛ nondum in libris redactū est Inde scedula.
Scelesti.nequam siue qui scelera admittunt.
Schema grece.figura
Scena.carminis cōpositio digni agi in theatro vel vmbraculum in theatro in quo spectacula celebrantur.
Scene vel scenomata grece dicuntur vmbracula vel tabernacula. Inde ars scenofactoria ꝛ scenophegia.id est fixio tabernaculorum.
Sceptrum.virga regalis
Scena.sinistra. peruersa.ꝯtraria
Scylla.saxum in mari latens. in sicilia.
Scindule.qꝛ scinduntur.
Scinifex.culicum genus.
Scirpus.iuncus.
Scita.decreta.
Scitropodes.sm̄ quosdam furni portatiles. sed dicit Radulphus super Leuiti. ꝙ sunt vasa fictilia pedes habentiā in q̄bus cibi portantur
Scobare.fodere
Scopin grece.intendere
Scopulum. saxum eminens.
Scoria.sordes metallorum
Scorpio.genus vermis vel sagicta venenata arcu. vel excussa tormentis
Scortum.meretrix
Scriba.librarius. vel sapiens in scripturis.
Scrupea.aspera.saxa.
Scrupulus.lapillus vel sollicitudo.anxietas.suspitio
Scrobes.fosse occulte
Scurra.irrisor.vaniloquus.vel qui cā esce quempiam ꝯsectatur
Scurrilitas.iocus turpis.
Scutre.sūt vasa enea equalis amplitudinis in ore ꝛ ī fundo cooperta desuper ad calefaciēdum aquam vel aliud.
Scutulata.dicitur propter orbiculos rotundos.
Secunda.prospera.
Secūda vel secundina. pellicula qua tegitur puer in vtero matris.a sequendo dicta:quia puerū nascentē ꝛ exeūtē sequitur
Secus.prope.aliter.
Seditio.rixa.dissensio.
Seiugat.separat.secat. discernit
Semiuir.spado. effeminatus.
Senatus.nobilium curia. a senectute dicta qꝛ seniores erant
Sensim.paulatim.leniter
Senta.horrida.aspera
Sentaria.sordida
Sentes.vepres.spine.
Sentix.rubus.
Sentina.aqua nauis fetida.
Seorsum.separatim.
Sepire.circūcludere.
Seponere.sequestrare
Sequester.mediator
Serapis egyptiorum deus.
Seria.grauia vel necessaria.
Sericum.bombicinum: qꝛ id seres primi miserunt.

¶Adhuc de eodem.

Sifungia.a fingere.id est extergere.
Siban.mensis tercius.
Sica.gladius breuis a secādo dictus. Inde sicarij.i. latrones qui eo vtuntur.
Sicera.quelibet potio que extra vinum inebriare potest
Sidus.in diuinis libris ē vnitiam gētiliū erit q̄rta ꝓuincie.
Sicomorus.ficus fatua. gen⁹ arboris est.
Sigilla.minora signa
Sigrapha vel singrapha.cautio vel scriptura
Siler.genus virgulti.
Silex.lapis durissimus q̄ ictu ferri ignem emittit.
Siligo.genus tritici
Siliqua.folliculus siue tunica grani.vel etiam genus leguminis vel arboris fructus.
Siluani.incubi
Siluanus.deus rusticorum
Symbolum.collectio plurimorum vel ꝯfectio pactū.signū idiciū
Simus.naribus pressis. vnde simee quoq; dicte sunt.
Symonides.quidam poeta lyricus vnde carmina symōidia
Symphonia. consonantia sonorum plurimorum. vel genus instrumenti musici.
Simultas.lis dissentio.dolus
Sin.si vero vel si non
Synagoga.collectio
Sinaxis grece.solemnitas:vel conuentus.
Sinchronon. cōtemperaneum.
Syndon.amictorium lineum
Synedoche.conceptio cum a parte totū itelligitur vel ecōuerso
Synodus grece.conuentus vel collectio.
Synonyma.nomia plura ean

dem rem significantia.
Synopis.genus coloris rubei
Simpsalma. vocis copulatio in cantando.
Syntagma. dogma vel constitutum vel compositio.
Sytonomia.concisio.
Sinuare.curuare.torquere.
Sinus portus. receptaculum. receptus.
Syrene.genus monstri. require supra.
Sirophenissa. ex syri ⁊ phenicibus orta.
Syrtes. scopuli eminentes supra dorsum maris.vel loca vadosa aut arenosa.
Sistere. statuere. presentare.
Sistrum.instrumentum sonorum quod mulieres percutiūt quod ab iside inuentum est. ⁊ est genus tympani.
Sytarcia.sacculus vel pera.
Situla.vas vel serpens. qui si quem momorderit siti perit. Idem ⁊ dipsas.
Smigmata.vnguenta.
Sobrinus.q̄ de sorore nascit.
Socci.dicunt eo q̄ soccū habeāt in quo pars plante inijciatur. Inde socelli. diminutiue.
Socors.stultus. vanus. hebes. Inde socordia.
Soda.dolor capitis.
Solariū. q̄ soli ⁊ aure patet.
Soliā.genus piscis.
Solifuga. animal perexiguū aranee forma.
Solium.tronus regalis.
Solum.terra.
Sonipes.equ⁹ q̄ pede sonat.
Sons.nocens.
Sophia grece.sapientia.
Sorba grece.nespile.
Sorbet.i.absorbet. ebibit. Inde sorbitiuncula.ad sorbendū apta.
Soreth.electa.
Sorex.mus.
Soriscula.vasculum aque.
Sorou.sepulchrum.
Sors.euentus. cōditio. casus coniugium. caput. hereditas.
Sortitur.adipiscitur.vel sorte vtitur.aut sorte ducitur.
Spado.eunuchus.
Sphalāgus.musca venenosa.
Spartus.id ē frutex virgosus sine folijs.
Sparus.gen⁹ gladij vel piscis.
Spata.framea.
Spatule.i.frōdes.vel spice palmarū.q̄ formam habēt spate.
Specimen.documentū.indicium vel signum.ingeniū. exēplum.similitudo.
Spectabilis.sublimis.
Specus.spelunca.i. ⁊ spelea.
Sphera.rotūditas. volubilis.
Spermen grece.semen.
Spina.iunctura dorsi.
Spiraculū.flatus vel spiritus. Idem ⁊ spiramen.
Spire.funes:quos nautici cubas vocant.vel nodi quibus serpentes se illigant.
Spoliaria. exteriores balnearum cellule.
Sponda.exterior pars ē lecti. Pluteus autem interior est.
Sportella.vel sportula. parua sporta ad portandū expensas.
Spurcus. sordidus. cenosus. Idem spurcicia.
Spurius.meretricis filius.vel ex nobili matre ⁊ ignobili patre genitus.
Squalet.sordet. vel siccum ē. Inde squalidum.sordidū. siccum.incultum.informe.

Adhuc de eodem.

Stactes.myrrha.
Stadiū.octaua ps miliarij cōstās passibus.cxxv.
Stater.nūm⁹ semiūciā appendēs.sic dictus.q̄ trib⁹ solidis ɔstat.appēdit eñi tres aureos.
Statio.portus vbi ad tempus stant naues.vel obseruatio statutorum dierum aut tēpoꝝ.vt ieiunia quarte aut sexte ferie solent ex lege veteri celebrari. Unde. Jeiuno bis in sabbato sīt ieiunium quarti ⁊ q̄nti ⁊c.
Stellio.genus lacerti.
Stiba.cerusa.
Stibiū.genus vnguenti vel coloris quo tincta facies efficit rubea.vel s̄m quosdam ceruleus color quo mulieres supercilia colorabant.
Stigia.infernalia. Nā stix est palus in inferis.
Stigmata.signa ornamēta regalia.
Stipat.cōgerit.condensat. artat vel ambit.circūdat.
Stipes.elemosyna.mēdicitas
Stipendium.a stipe pēdenda. pecuniam enim appendere solent magis q̄ numerare.
Stipis.mendicitas.
Stipulatio.spōsio vel promissio.dicta a stipula.veteres eniꝫ cū sibi aliq̄d p̄mittebant stipulam sumentes frangebant.
Stipulare confirmare testari.
Stipulum.firmum.
Stirax.lachryma storacis. nā stiriam greci guttam dicunt.
Stips.truncus.
Stiua vel steua. manubrium aratri quod tenet arator.
Stix. palus inferni dicta q̄ illico potantem interficit.
Stoa grece.porticus.
Stola.toga.
Stolidus.stult⁹ hebes. brutus.
Stomachari.indignari.
Storax.genus ligni vel lachryma arboris.require supra.
Stragulum.vestis discolor artificiose distincta.
Strāguiria.cōstrictio vrine.
Stra.via munita. quasi vulgi pedibus trita.
Stratia grece.militia. Jn̄ stratilates.militum dux.
Stratiote grece.milites.
Stratiotica.militaria.
Strator.compositor.
Stratus.exercitus.
Strabo.qui vnum oculū torum habet.
Strenuus. fortis. expeditus. agilis.
Strepitus.tumultus
Strictim.raptim.proprie
Stridere asperum sonū facere
Strix.auis nocturna
Stropha.fraus. argumētatio suffuga.retorta sententia
Strophium. pallium virginale cingulum aureum.
Stromata.commentarij
Stromatheas.opus varie contextum.
Strues.congeries.
Strupidus ebes q̄si lapideus
Suapte.sua natura
Sub diuo.sub patēti celo sub aere nudo
Subducere.abstrahere
Subinde.cōsequenter.frequēter.idētidem.
Subdit animo.tangit animū.
Submouet.vetat.repellit.
Subneruerare.neruos icidere
Subnixa.subiecta.suffulta
Sub obtectu. sub nomine vel sub specie
Sub oculis.in conspectu.
Subornat. immittit. subijcit. substituit
Subsannare.irridē vl' isultare
Subsidium auxiliū suffragiū
Sutrinum.locus vbi suitur.
Subucula sacerdotalis linea
Subulcus.porcarius.
Sub vmbra.sub tegmine.sub protectione
Suburra.fornix quilibet.
Suburbana.circūiecta ciuitatis edificia.quasi sub vrbe
Succedaneus.successor
Succelli a succis diminutiue.
Succendia.fomenta
Succenset.detrahit.culpat imputat.irascitur
Succinctoria.vestimenta quibus trū genitalia conteguntur Idem ⁊ perizomata
Succinus.species gemme
Sudes. pali vel fustes vtraq̄ parte acuti.
Sudum.serenum. tranquillū.
Sufficit.i.inficit.sustinuit. Inde suffectus.
Suffragatur.succurrit
Sugillat.strangulat.detrahit. condemnat
Suillum vel suinum.porcinū.
Sulcare.secare.diuidere
Summatim.cito.strictim.
Sultica. vas aptum sali quasi saltica. Idem ⁊ salinum
Sunamitis.a suna ciuitate.
Suppellex.instrumētū dom⁹ .i.oīa vtensilia ei⁹.sed meli⁹ dicit suppellectil' in ntō: q̄ gramatici negāt a nominatiuo singulari genitiuū singularē duabus syllabis posse crescere
Superciliosus.sup̄b⁹.rigidus
Supliminare.i.limen superi⁹.
Supersedeo. omitto pretereo taceo.
Superstitio. superflua vel sup̄ instituta obseruatio
Speruacuū.superfluū. iutile.
Suppetit. subest. opitulatur.
Supprimit.cohibet restringit. tacet.abscondit
Sura.pars pedis vl' musculus tybie
Surum.serenum
Susurro.qui in aure loquitur detrahendo alteri.

¶ De his que incipiunt p T.
C. LXV.

Tabanus musca grossa. que ⁊ oestrus.
Tabellio.scriba public⁹. eo q̄ sit portitor tabularum.
Tabernacula.tentoria. vel papiliones militantium.
Taberne.olim dicebantur edicule plebeiorū tabulis ⁊ lignis constructe
Tabes.languor.cruor.cōsumptio.sordes. Inde tabidum ⁊ tabificum
Tabitudo putredo.morbus
Tabo.i. sanguine corrupto siue macie vel pallore
Talaris. tunica vsq̄ ad talos descendens.
Talasse grece.mare.
Talassus.marinus. Inde bitalassum.
Talentum.pondus.lx. mnarū seu sex milium dragmarum
Talio. vicissitudo similis vindicta.
Talli vasa quedam offertoria in modum turrium facta.
Tamar.hebraice mēsis iulius
Tanatheos grece. mortuus.
Tandit.perseuerat.
Tanti sper.interim vel iterum.
Tarentum.ciuitas in fine italie. Inde tarentinus.
Tatta.vestis regia.
Tau. littera greca in modum crucis
Taxat.ponderat.nominat.
Taxea.lardus.
Taxus. arbor venenosa vnde toxica venena exprimuntur.
Theatrum.locus spectaculi
Thebet.mensis december
Theca.i.repositio. Inde apotheca.bibliotheca.
Theruam.fraudem.
Thecnite.artifices.
Thectones.fabri.
Thede.lampades.
Thee.talamus vel limen.
Theloneum.vbi merces nauigij redduntur. Thelos eniꝫ grece.vectigal dicitur. vbi vectigalis exactor sedet precium reb⁹ impositurus ⁊ voce a mercatoribus flagitans.

Teloz.terroz.
Thema.id ē nozma.forma vel materia.
Themelici.musici.scenici.
Temerare polluere violare.
Temetum.vinum. Inde themulentus.
Temnit.cōtemnit.
Themo.longitudo aratri vel plaustri.
Tempe.silue.
Tempestiuum.maturū.opoztunum.
Temulētus.id est ebzius a themeto.id est vino.
Tendicule.insidie que parantur auibus vel lepozibus.
Thenesmon.passio intestini recti quod longaonem vel extalem dicimus.
Theme.isule vitte ligature.
Tenoz.ozdo.nozma.
Tenus.vsq vel iuxta.
Theozica.contemplatio.
Theos grece.deus.
Theraphin.figure vel imagines.
Terebzat.perfozat.
Terebinthus.arboz quedam.
Teredo vel teredona.vermis ligni.
Teres.aliquid rotundum cū proceritate.vt columna.
Teretes.rotundi vel lacerti.
Tergoza.cozia vel pelles.
Tergiuersatur.eludit.frustratur procrastinat.
Terribola.fozmidolosa.
Terrigene.gygantes eo q eos fabulose parens terra immensos ꝛ similes sibi genuerit.
Teristrum.palliolum mulierū quo vtuntur in estate.
Therme.calida loca.id est balnea.greci enim thermon calozem vocant.
Tescua.id est locus in quibus pecoza castrātur.vnde ꝛ castratozes tescuatozes dicuntur.
Tessere.quadrati lapilli.
Tesseredecas.quaterdena.
Thesis grece.positio vel positura.
Tesos.fatigatos.
Testamentū.tribus testib⁹ cō scripta ꝛ cōfirmata voluntas.
Testudo.cōcam eratio.cythara.scutum.paruum animal.
Teter.niger.obscurus.
Tetra grece.quattuoz.
Tetragronum.quadrāgulum.
Tetragrāmaton.iiij.litterarū.
Tetrarcha.qui quartam partem regni tenet.
Tetricem.tristem.
Tetricus.obscurus.austerus.superciliosus.
Theucos.volumen.Inde penthateucus.
Teucri.troiani.
Theusebia grece.dei cultus.
Texit.ozdinat.

Adhuc de eodem.

Tiara.gen⁹ pallii apud persas.vel pilleū quo caput tegitur.
Thiasis.laudes virginum.
Tybia.symphonie.
Tybicen.tybiarum cantus.
Tybicines.plures in symphonia cantantes.
Tybin.genus vasculi ex virgulis contextum.
Tybisones.dracones.
Tifonicus.inflatiuus.scilicet maris.a tipho.
Ticollum.trabem.
Typhonicus.īflatiuus siue tēpestiuus.
Typhon.n.grece.īflatio dicit.
Tigillū.tegula diminutiuum.
Tigna.capiones.s.qui se inuicem capiunt. Inde tignarius qui tectozia tignis īducit.Idē ꝛ sartitectoz.
Tygris.bestia quedam velocissima.
Thimiama.incensū de quattuoz speciebus conspectū. Inde thimiamateria.id est thuribula siue vasa thimiamatis.
Timicon.irascibile.
Thimus.flos vel herba quedam odozata.
Thina.id est lingua incognita etiam peritozibus iudeozum.
Tinea.vermis vestimentozū quia tenax.
Tinnula.acuta.liquida pura leuis.
Tintinabulum.a sono nomē habet.sicut ꝛ plausus manuū ꝛ stridoz valuarum.
Tipi.frigidi.febzes.
Typus.figura.Inde typicum id est figuram.
Typus etiā herba est que circa fontes ꝛ paludes nascens ab aqua se inflat.Unde ꝛ supbozū tumoz typus dicit.Itē tip⁹ dr̄ frigida febzis pyodica.
Tyrannus.rex seuus.
Tyrrenum.mare mediterraneum.
Tyriaca.antidotū ꝯ venenū.
Tyro.miles nouus siue foztis iuuenis qui ad militiam eligitur rudis.
Tyrocinia.initia rudimenta.
Tyrones.foztes pueri ad militiam ūelegati.
Tyrsus.herbaꝝ medi⁹ frutex.
Tyrsos grece.genus cimbali.
Tytan grece.sol.
Tytania.luna.
Titanes.gigantes filij terre ꝛ pzincipes qui aliquando celū expugnare conati sunt.
Titillatio.stimulus luxurie.vl' inflammatio.
Titio.lignum pzeustum.
Titulus.signū vel indicium.
Unde titulare.signare.
Tysus grece.auunculus.
Thophet.locus suburbanus hierusalem vbi sacrificabant idolis filios suos.
Thophus.lapis cauernat⁹ cameris aptus.
Toga.pulla vel vestis senatoris eo q tegat.
Togiserium.vbi scholastici disputant.
Tolum.fastigium.templi rotūdi siue cerebzi camera.
Thomi.libzi.
Thomos grece.incisio.
Ton.altitudo
Tonus.sonus.accentus.
Toparchia.ville pzincipatus.
Topazion.species gemme.
Torax.lorica pectoralis.vel anterioz ps trūci.a collo vsq ad stomachum.
Tozris.lignum adustū qd vulgo titio dicitur.
Thozi.lecti vl' bzachiozꝝ lacerti
Tozmentum.funes a toztura.
Toznum.quo vasa toznantur.
Tozpedo.genus piscis.
Tozques.i.circulus aure⁹ a collo vsq ad pectus descēdēs vel vinculū colli.sicut cōpes pedis
Tonstrina.tōsozis officina
Toxica.venena.q̄ e taxis expzimuntur.

Adhuc de eodem.

Trabarie.nauicule amnicę singulis trabib⁹ cauate.vnde ꝛ cāduce dicunt.
Trabea.pozticus tecta vel vestis regia siue toga.Inde trabeati.trabea induti.
Tractim.lente.
Traducere.transducere.pzopalare.deriuare.
Tradux.pzopago tradix vl' ozigo
Tragelaphus.animal plateceron.i.latis coznibus.
Tragedia.carmen luctuosum quo antiqua facinoza ꝛ gesta sceleratozꝝ regum spectanti populo tragedi concinnebant.
Tragos grece.hircus
Tragum.genus rethis piscatoris.q̄ trahitur.Idē ꝛ verriculū
Traha.vehiculi genus.a trahendo dictum.
Traijcit.transmittit.transilit.transfodit.
Traiectio.commutatio.
Trames.via angusta ꝛ compēdiosa q̄ transmittit.
Tramoserica vestis q̄ stamen hꝫ ex lino:tramam ex serico.
Tranat.trāsuolat.transnatat.
Transcendere.transgredi
Transcribi.transferri
Transfigit.peragit.percurrit.
Transtra.sedilia remigum in naui.
Trapetum.mola.oliuaria siue concha.
Trapezite.numulari quia pecuniam super mensam dinumerant.
Tapezia enim mensula q̄dra.
Tremissem.dicunt.eo q̄ solidum faciat ter missus.
Treni grece.lamentationes.
Tribula.genus machine siue vehiculi vnde frumēta terunt.
Tribule.genus spinarum
Tribunal.sedes iudicis.
Tributa:quia populis iura vel opem tribuunt.vel q̄ singulis tribubus pzesunt.aut alibi legitur militibus.xxx.
Tributū.pzecium pacis est.s.redditus.pensio.
Trice.capilli
Triclinium.cenaculum.dictū a tribus lectulis discumbentiū ad conuiuiū.Clinon enī grece lectus vel accubitus dicitur.
Tricolon.trimembzis
Tricoza.i.tres cameras cameras vel tres absides habens.
Tridens.fuscina vel iacul⁹ trium dentium.
Trieris.nauis magna triū remozum
Triferos grece.tener
Trima.triennis.
Trimensis.vel trimestris.tritici:q̄ post tres mēses colligit.
Trinepos.adnepotis filius.
Triones.aratozij boues.quasi teriones.eo q terram terant.
Tripodes.mēse vel are.vel cādelabza cū tribus pedibus.
Tripudium.gaudium.
Trissiles.tripodes.
Tristega.tricamerata
Trisulcum.trifarium.
Triton.deus maris.vel lacus aphzice
Tritonia.minerua
Trocheus.celer.
Trochos grece.rota
Tromos grece.tremoz.
Tropologia.mozalis intelligētia.vel excusatio.
Tropos.locutionis modus vl' dictio translata ad non pzopziam significationem.
Trudes.conti ferrati.a trudendo.i.ipellendo vel claudendo.
Trūcus.statura arbozis.vl' cozpus sine pedib⁹ aut sine capite
Trutina.statera.ponderatio.examinatio.
Trux vel truculētus.feroz crudelis.
Trucidat.occidit.vulnerat
Tubianei.alienigene quos iudei tubis i adintozium conuocabāt
Tucus.cuculus.
Tudes.malleus.a tundendo.
Tugurium.casa pauperis vel custodis vinearum.
Tum.deum.
Tumulus.sepulchzū.vel paruus mons q̄si tumens tellus.
Tudere.percutere.verberare.
Turdus.genus auis.
Tutoz.defensoz.
Turgoz.tumoz.
Turma.xxx.milites habet.

De incipientibus per.v.
C.LXVI.

Vaccinia viole purpuree.

Vaccula. a vacca diminutiuū.
Vada. eo ꝙ per ea pedibꝰ vadi possit loca humilia in flumine.
Vades: fideiussores.
Vafer. supbꝰ callidus fictus. varius. astutus. maliciosus.
Vafre. i. artificiose siue ingeniose.
Vagitus. infantiū fletus. Vagire enī ⁊ mugire ⁊ cetera ita distinguūtur. Infans vagit. ouis balat. lupus vlulat. Bos mugit. leo rugit. elephas barrit Equus hinnit. asinus rudit sus grunnit. canis mutit ⁊ latrat serpens sibilat. rana quoaxat coruus crocitat. grus arisat al's gruit. miluus nigit. alias lippit turtur ⁊ columba gemit. vulpes gannit.
Vach. interiectio exultantis.
Vallat circūdat munit format componit.
Valitudinarius. q̃ frequenter egrotat. Valitudo enī ⁊ prospera esse potest ⁊ aduersa.
Vallū gyrū fossatuʒ. munitio.
Varicat. ambulat. diuertit.
Varices. vene extorte ⁊ plene.
Vasta. lata profunda.
Vaticinia. prophetie vel prophetarum carmina.
Varea. calciamenta mulieruʒ.
Vbertim. affluenter.
Vdum. infusum. humiduʒ.
Vectes. sere vel fustes. q᷑ manibus vectentur.
Vectigal. pensio tributuʒ. a vehendo dictum.
Vegetꝰ. fortꝭ. validus sospes.
Vellicat. carpit. mordet.
Velificat. nauigat.
Venabula. quasi venatui habilia.
Venale. vendibile.
Ventilat. commouet. spargit. purgat. examinat. discutit.
Venum. venditio.
Venustat. adornat.
Veredi. qui redas vehunt. id est ducūt. ⁊ qui vias publicas currunt per quas ⁊ rede.
Vergilie. stelle que ⁊ pliades.
Vergit. declinat. occidit.
Verres. porcus.
Verrit. trahit.
Verriculum. genus piscatorij rhetis quod trahitur.
Vermiculatum. distinctuʒ.
Vermiculum. coccinuʒ siue rubrum.
Verna. seruus in domo natus
Vernaculū. propriū familiare.
Vernat. floret. letatur.
Vermilis. subdolꝰ malꝰ fuil.
Vernule. serui.
Versat. cogitat voluit.
Versatilis. vibrabilis sʒ ꝙ ab vtraqʒ parte versus incidat.
Versutus. astutus. garrulus qui in qualibet fraude facile vertitur. Inde ⁊ versutia.
Vertex. in mari vel in flumine locus rapacissimus vel sinuosa vertigo scilicet vndā in gyꝝ ducēs. In hoīe autē est illa ps qua capilli colligunt̄. ⁊ in qua cesaries vertitur.
Vertibula. cardines vel summe ossium partes.
Vertigo. ē cerebri mētisqʒ turbatio q̃ videt̄ oīa ibi i gyꝝ volui. vel turbo cuʒ vētus surgit ⁊ terram in gyrum mittit.
Veruncant. euellunt.
Verrūt. trahūt. scidūt nauigāt
Verruce. genꝰ egritudinis.
Veruex. aries.
Veru. virga. vel contus.
Vesci. pasci.
Vesice. bulle turgentes ac feruentes.
Vespilio. sepulchroꝝ violator
Vesper. stella noctē inducens
Vesperus. idem.
Vespertilio. auis nocturna.
Vesta. dea paganorum. Inde vestalis.
Vestibuluʒ. introitus vel atrium quasi vestiens domum.
Veterani. antiq̄ vel milites q̄ pꝰ mltos labores militie q̄eꝗ suffragiuʒ consequunt̄. Idē ⁊ emeriti.
Veterator. antiquus tergiuersator vel fraudator.

Adhuc de eodem.

Viat. it. itr̄ facit. Inde viator
Viaticū. sumptus ī via.
Vibrat. crispat. torquet concutit. micat.
Viburna. genesta mollissima vel virgulta quedam humilia
Vicatim. vicissim.
Vices. alternationes.
Vicia. genꝰ leguminis. ces.
Vicissim inuicē alternat vl' p vi
Viduare. nudare. desolare.
Viget. floret. valet. fortis est.
Villicat. villam agit. id est gubernat.
Villicus. ville custos vl' rector vel dispensator.
Vimen. genus virgulti.
Vinacia. acina vnde eliquatū est vinum.
Vipera. genus serpentis.
Virago. v̄go vel fortis femina quasi virū agens. i. opa virilia faciēs. vel mulier quia de viro acta. id est. formata.
Virecta. viridia loca. vl' virgulta mollia.
Virginal. mēbrū virginis.
Virgultum. virga vel silua minor. i. humil'. vel id qđ de radice arboris pullulat.
Viritim. fortiter. priuatim sigillatim. nominatim.
Virosa. fortia venenata.
Viscum. est illud putriduʒ de quercu confectuʒ quo aues capiuntur ⁊ ex italia venit.
Visere. videre. visitare.
Vi superum. ira vel violentia deorum.
Vitabūdus. vitenti similis. ficat moribundus. morienti.
Vitte. infule vel ligature quibus fluentes religantur capilli sic dicte. quia vi tenent.
Vitricus p̄riaster. s. que a mře nouus supducit̄ q̄si nouitricꝰ.
Viuidus. validus fortis agil'.
Vlcus. plaga cicatrix.
Vligo. humor. sordes. limus.
Vliginosa. humida. pinguis.
Vlna. brachium.
Vlua. palus.
Vlula. auis nocturna.
Vmbilicus. medius locus corporis quasi vmbus iliorum.
Vmbo. locus ī medio clipei.
Vmbre. anime simulacra.
Vmen. dignitas.
Vna sabbati. prima dies post sabbatum.
Vncat. curuat.
Vncum. curuū. Inde vncinus
Vncus. anchora.
Vncia. pondus octo dragmis constans.
Vndans. abundans. buliens.
Vngula. onix vel genus ē tormenti quo reus in eculeo effodit̄ ⁊ torquet̄ vt fides inueniatur. vnde ⁊ fidicula dicitur.
Vnguina. vnguenta.
Vnice. summe singulariter.
Vnicuba. vnius viri vxor.
Vniones. quedam margarite
Vniuoca. sunt quando pluriū rerum vnum nomen est.
Vola. palma.
Volemum. gallice bonum. vel magnum.
Volutabꝝ. vbi porci se voluūt
Voluus. cuius radix est volubilis ⁊ rotunda.
Vorago. profunditas. baratꝝ.
Vori. edaces.
Voti compos. faciens qđ vult
Votumen. voti promissum.
Vottrum. donum.
Vr. grece ignis.
Vranos. grece celum vel genꝰ piscis.
Vrceus. vas aquarum. Inde vrceolus.
Vri. boues agrestes.
Vrna. mensura quam quidaʒ quartariam vocant ppřie aūt pro condendis defunctoruʒ cineribus adhiberi solet.
Vsqʒ. diu assidue.
Vstrina. locus vbi vruntur pecora.
Vsurpat. p̄sumit. illicite vtit̄.
Vsucapio. adeptio dominiuʒ per continuatiōes iuste possessiōis decēnij vel alicuius tp̄is.
Vsia. grece substantia.
Vtensilia. viatici sumptus vel mobilia domus vsibus apta.
Vterini ex vno vtero ediri.
Vulcanus. ignis q̄si volās cādor. vl' volicanꝰ q᷑ p aerē volat
Vultur. genus auis.
Vultuosus. tristis. formosus.

De incipientibus per x. ⁊ y.
C. LXVII.

Xandicus. aprilis.
Xenia. premia. munera. beneficia.
Xenodochium. grece peregrinorum susceptio vel hospitiū.
Xilon. grece lignum. Inde Xilobalsamum. i. lignum balsami.
Yades stelle quinqʒ: in modū. y. litere ī frōte tauri posite.
Ycon. imago. vl' similitudo cōparata. Inde yconia.
Ydea. grece proprietas vel exemplar.
Ydin. grece videre.
Ydiota. iperitꝰ vel sine litteris
Ydor. grece aqua. Inde idria vas aq̄rum lapideū ad lauādū
Ydros formula.
Ydra. serpens multorum capitum. vel draco.
Yle. materia informis omniuʒ corporum.
Ymnus. laus canticum.
Ypallage permutatio.
Ypapanti. obuiatio. vel domini presentatio.
Yper. grece super vel trans.
Ypapistes. fidelis dispensator ab yper. qđ est sup. ⁊ pistis. qđ est fides. quasi sup alios fidel'.
Yperbaton. transcensio quedā verborum ordinem turbans.
Yperbole. dicto fideʒ excedēs.
Yperborei mōtes scythie: q᷑ super. i. vltra eos flat boreas.
Yperdulia. seruitꝰ que christi humanitati debetur.
Ypocēthaurus. fingitur homo equo mixtus.
Ypo. grece sub vel infra.
Ypodromum. stabuluʒ equoꝝ vel locus vbi eq̄ currebāt. Nā ypos equus dromus strata.
Ypogeum. antra vel spelunca.
Ypopodes. genus monstri.
Ypothami. equi fluuiales.
Ypostasis grece subā īdiuidua
Ypotheticus. condicionalis.
Yris. arcus celestis vel species gemme aut herbe.
Yronia. tropus per contrariuʒ qđ conatur ostendens.
Ysagoge. introductiones.
Ysos. grece iustus vel equus.

¶ De incipientibus per. z.
C. LXVIII.

Zaba. id ē galea. Inde zabatus.
Zaberna. arcā vel armarioluʒ.
Zabin. intellectus.
Zabulus. sathanas.
Zar. apud hebreos aprilis.
Zedoar. q̄dā spēs aromatica.
Zephirus. ventꝰ. q̄ ⁊ fauonius
Zelus. emulatio. ⁊ in bonā partem ⁊ in malam accipitur.
Zelotipia. i. mala supstitio cōtra vxorem.
Zelotes dictꝰ ē symon a chana

galylee. Nam zelus interpretatur zelus.
Sema grece. ius.
Senones. antea dicebant q nunc galli senones. s in z. commutata.
Sete estiuales domus quas frigidas facit aq subducta. hyemalis autem quas calidas facit flamma subducta.
Seuma. iugatio. vel coniunctio. Seigon enim iugum. Seuma etiam dicitur in pluribus sensibus vnius verbi clausula.
Seusis grece. iunctura.
Syan eni grece. meritum actum.
Sibimie. lancee.
Sima grece. iris vel fermentu.
Inde azimus. i. sine fermento.
Singiber. genus pigmenti.
Sis. acutus.
Sius. mensis.
Sizania. herba que et lolium.
Samaragdus. gemma queda.
Smirmo. resina q et myrra.
Soa. vita zodia grece signa.
Inde zodiacus. signifer circulus qui. xii. signa continet.
Sographon. pictor. Inde zographia.
Sona. oculus vel cinctorium.
Soi. i. vita.
Sotica. virtus. i. vitalis in corde consistens que facit vitam membris et corpori.

Liber secundus incipit. De Arte grammatica.
De diffinitione et partibus grammatice. C. I.

Isidorus i li. pmo etymo. Grammatica est scientia recte loquendi origo et fundamentu liberaliu litteraru. Hec in disciplinis post litteras coes inuenta est: vt qui iam litteras didicerunt per ea recte loquendi rationem sciant. Huius igit artis primordia littere comunes existunt. quas librarij et calculatores sequunt. harumq disciplina velut queda huius artis est infantia. vnde et ea varro litterationem vocat. Deniq gramatica nomen a litteris accepit. gramata namq greci litteras vocat. Gramatica est scientia gnara recte scribendi et recte loquendi sm vnumquodq genus loquele in quo composita est. ipse est litteralis scientia eo scilicet q litteratum efficit. Nec dico q littera. syllaba. dictio et oratio artis huius sint materia. licet hoc omnes antiqui dixerunt. sed vox potius: vnde sm artem grammaticam illa quattuor formantur. Huius ergo artis officium est litteras congrue in syllabis. syllabas in dictionibus. dictiones in orationibus ordinare. et easdem competenter pronunciare ad vitationem soloecismi et barbarismi. Soloecismus est incongrua dictionum ordinatio. dicta quasi mos soloecensium: a sole ciuitate grecie: cuius ciues cum romam venirent vt latine loqui addiscerent. corrupte loquentes dictiones incongrue ordinabant vel coniugebant. Barbarismus vero est in congrua litterarum vel syllabarum in scriptura coniunctio. siue dictionis incongrua prolatio: quasi mos barbarorum. Dicebantur vero antiquitus barbari omnes preter grecos et latinos. Finis huius artis est recte scribere et recte loqui: siue in scribendo et loquendo soloecismi et barbarismi vitatio. Partes huius artis sunt quattuor. Prima est de litteris. Secunda de syllabis. Tertia de dictionibus. Quarta de orationibus vel oratione. Ars enim grammatica est scientia omnium istorum simul. et nullius tantu per se. vnde etia dicuntur partes integrales. Species eius sunt genera linguarum in quibus ars grammatica tractata est et composita. vocem enim format artifex in diuersa linguarum genera sm artem grammaticam. Est autem grammatica composita in lingua greca. latina. hebrea. et chaldaica. Et possunt artis huius species crescere. hoc est. plures esse. vt si grammatica tractaretur in gallica lingua siue in aliqua alia in qua nondum tractata est. Hoc ordine docenda est grammatica. Primo est agendum de littera in qua parte ars notaria continetur. Postea vero addendum est de syllabis in qua parte continetur ars metrica que ad musicam multum pertinet. Tertio de dictionibus docendo que eis accidunt sm que debent construi. Ad vltimum agendum est de oratione docendo quomodo dictiones sm illa accidentia construuntur.

De Materia eiusdem artis. i. de voce. C. II.

Quoniam autem vox materia huius artis est. tamen etia quia in descriptione littere syllabe dictionis et orationis noie vocis vtitur priscianus. Idcirco diuersoru de voce ponere sniias: necessariu esse duximus. Stoici namq vocem dixerunt ee aera. id corpus. qd pleriq nri tpis tenet et offirmat. ita et vt pluriu. vox turpia queq icurrat. cocedetes q vox alba et nigra e et fetida sz diuersas aeris qlitates. Plato vo dixit voce ee aeris plaga. i. aeris percussione. Sz hac rursus percussionem quida nostri teporis dixerunt ee passione passibili qualitati adiunctam. Alij actionem. Alij itaq dixerunt voce ee substantiam. Alij qualitate. Alij quatitate. Alij vo actionem: que oia vtpote falsa repellim9. Dicimus eni voce no ee eo rum que sunt res: sed eoru potius que pferunt. Ad nullu itaq pdicamentum ptinet. Predicameta naq reru natura sequunt. Vox vo nihil ponit in reru natura: qm nec substatia est: nec substatiam informat. Est aut vox sonus naturalib9 instrumentis formatus. No est. aute substantia vel accidens: qm non est res sed profert. Illa itaq descriptio vox est percussio aeris: et per causam data est: quonia vox lingua percutiendo aera formatur. Priscianus vo. hac ponit descriptionem. Vox est aer tenuissimus ictus: aut ergo dicemus eum in sententia stoicoru fuisse. aut si ab illo errore priscianum defendere malumus. dicem9 descriptionem illa data esse per causam sicuti et illa. Dies est sol lucens super terra: no q dies sit sol. sed qz lux solis diei causa est. Sic et aeris percussio causa e vocis. Tenuissimus aut addit: qm in spisso aere vox formari no potest: vnde etiam pisces muti dicunt. Vel tenuissimus sz antiquos: qz aer in sui natura tenuis est. tenuior cu attrahitur: tenuissimus cu pulmone colatur. Vel tenuis fit cum attrahit. tenuior cum colatur in pulmone. tenuissimus cu per arterias emittit: in qua. s. emissione vox formatur. Aliam rursus ponit descriptionem. Vox est suum sensibile aurium. id est. quod auribus sentiatur eis proprie accidit. Bene autem dixit suum: aurium scilicet: quia et auris sentit aliquid: scilicet audiendo: sed no est auris instrumentum tangendi.

De Speciebus vocis. C. III.

Vox alia articulata est: alia inarticulata. Rursus alia litterata e. alia illitterata. Articulata est que copulata est significationi alicui siue cosignificationi. Artare eni est copulare. Inarticulata est illa que nulli significationi coiuncta est. Litterata quoq est illa vox q litteris iam repertis scribi potest. Illitterata vero que scribi non potest litteris iam repertis. Si ergo differentia illa que litterata: addatur ei que est articulata: fiet in illa vocis species que est vox articulata et lrata: vt. Arma vtruq cano. Coniungant iterum illiterata et articulata: et fiet alia species: vt gemitus infirmor. Coeat rursus litterata cu inarticulata: fiet tertia. vt coax que est ranar vox. Similiter et cra que vox cornina est. Si vo iungat illiterata et inarticulata. fiet quarta: vt mugitus boum et similia. Et quia restat vt etymologiam eius nominis quod est vox doceamus. Quid sit etymologia breuiter absoluemus. Etymologia est expositio alicui9 vocabuli p aliud vocabulum siue vnum siue plura magis sm rei proprietatem et litterarum similitudine: vt lapis quasi ledens pedem. fenestra. quasi ferens non extra. Differt autem ab interpretatione que est translatio de vna loquela in aliam. Etymologia sepius fit in eadem loquela. Vox ergo: vel dicitur a vocando: vel apo toi boo. id est. ab hoc verbo greco quod est boo. mutatione. b. littere in. v. consonantem. Et vide q apo grece ab dicitur latine. Toi est articulus apud grecos: et valet quantum hoc. Inde dicitur apo toi boo. id est. ab hoc quod est boo: quod interpretatur sono. Unde compositum inuenitur reboo: id est resono.

De Littera. C. IIII.

Littera est pars minima vocis composite. id est elementarijs sonis distincte. Composita namq vox distinguitur hic contra confusam. Et hec quidem descriptio sm vim et proprietatem partis integralis data est.

Littera quoq sic describitur. Littera est vox que scribi potest indiuidua. Id est. vox representata figura quasi scriptibilis: et que per alias voces diuidi non potest. Vox igitur ibi. ponitur pro genere: Sed ad differentiam vocis que non potest scribi: additur que scribi potest. Sed quia hoc totum habet syllaba et dictio et oratio: ad differentiam omnium istorum additur indiuidua. Et hec est diffinitio constans ex genere et differentijs. Littera vero sm etymologiam dicitur quasi legitera. eo q prebet iter legendi siue figuram attendas siue pronunciationem. Aliter quoq dicitur littera a lituris eo scilicet q antiqui prius scribebant in ceratis tabulis et postea delebant. Item dicuntur elementa per similitudinem quandam: quia sicut elementa coeuntia corpus perficiunt: ita littere coeuntes faciunt vocem litteralem. Isidorus vbi supra. Littere sunt indices rerum signaq verborum. His tanta vis est. vt nobis absentium dicta sine voce loquantur. Earum enim verba per oculos non per aures introducuntur. Dicuntur autem quasi legitte. vel q iter legentibus prestent. vel q in legendo iterentur.

¶ De Origine litterarum: et primo hebraicarum. C. V.

Usus litterarum repertus est propter memoriam rerum. In tanta namque rerum varietate: nec poterant audientibus omnia dici: nec memoria cotineri. itaque ne oblivione fugiant. litteris alligantur. Littere latine et grece ab hebreis videntur exorte. Apud illos enim prius dictum est aleph. Deinde ex simili enunciatione apud grecos tractum est alpha. Inde apud latinos a. translator ex simili sono alterius lingue litteram condidit. vt nosse possimus linguam hebream omnium linguarum et litterarum esse matrem. Sed hebrei. xxij. elementis litterarum secundum veteris testamenti libros vtuntur. Greci vero. xxiiij. Latini etenim inter vtramque linguam progredientes viginti tria elementa habent. Hebreorum littere a lege cepere per moysen. vt

Alef Beth Gimel Daleth He Uau Sain Eth
Teth Iod kaf Lamed Mem Nun Samech
Hain Phe Sade Cof Res Schin Tau

Syrorum autem et chaldeorum per abrabam: vnde et cum hebreis et numero et sono concordant. solis characteribus discrepant. Egyptiorum litteras Isis regina Inachi filia de grecia veniens in egyptum reppererit. et egyptijs tradidit. Apud egyptios autem alias habuisse litteras sacerdotes dicunt. alias vulgus. Hieronymus in prologo galeato. Uiginti et duas litteras esse apud hebreos. Syrorum quoque lingua et chaldeorum testatur que hebree magna ex parte cofinis est. Nam et ipsi vigintiduo elementa habent eodem sono. sed diuersis characteribus. Quod igitur vigintiduo elementa sunt per que scribimus hebreice omne quod loquimur: et eorum initijs vox humana comprehenditur: ita vigintiduo volumina supputantur. quibus quasi litteris et exordijs in dei doctrina tenera adhuc et lacteus viri iusti eruditur infantia. Actor. Ut et quiuis armatus his tamque spiritualibus telis. postea in ecclesia dei doceret cofidenter. Unde. ij. Corin. x. Arma enim nostre militie non carnalia sunt. sed potentia deo ad destructionem munitionum et cogitationes destruentes et omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei: et captiuantes omnem intellectum ad obediendum christo. et parati subiugare omnem inobedientiam.

¶ De Inuentione grecarum litterarum. C. XI.

Grecarum litterarum vsum primum phenices inuenerunt. Unde et lucanus phenices primi magni si creditur ausi. Mansuram rudibus vocem signare figuris. hinc est quod et phoeniceo colore librorum capita scribuntur. quia ab ipsis littere initium habuerunt. Suntque eorum quorum nunc est vsus cois numero. xxiiij. videlicet. Alpha. bita. gama. delta. epsilon zita. ita. iota. kapa. labda. mi. ni. xi. o micron. pi. ro. sigma. tahda. phi chi. psi. o mega. Quorum hee sunt figure ordine vt sequitur.

α. β. γ. δ. ε. ζ. η. θ. ι. κ. λ. μ. ν. ξ. ο. π. ρ. σ. τ. υ. φ. χ. ψ. ω

Cadmus agenoris filius grecas litteras a phenice in greciam decem et sex primus attulit. scilicet α. β. γ. δ. ε. ι. κ. λ. μ. ν. ο. π. ρ. σ. τ. υ. Palemedes troiano bello tres adiecit. scilicet θ. φ. χ. Post quem simonides miles tres addidit. scilicet ζ. ξ. ψ. υ. litteram pythagoras samius ad exemplum vite humane primus formauit: cuius virgula subterior primam: etatem significat. incertam: quippe et que adhuc se nec vitijs nec virtutibus dedit. biuium autem quod supra est ab adolescentia incipit. cuius dextera pars ardua est. sed ad beatam vitam tendens. Sinistra facilior sed ad labem interitum deducens. de qua sic persius ait. Et tibi que samius deduxit littera ramos. Surgentem dextro monstrauit limite callem. Quinque autem esse apud grecos mysticas litteras. Prima. υ. que humanam vitam signat. de qua nunc diximus. Secunda. θ. que mortem. Nam indices eandem litteram thetam apponebant ad eorum nomina: quos supplicio afficiebant. Et dicitur theta a po toy thanaton. id est. a morte. Unde et habet per medium telum id est. mortis signum. de qua quidam ait. O multum ante alias infelix littera theta. Tertia. τ. tau figuram demonstrans dominice crucis. Unde et hebraice signum interpretatur. de qua dictum est. iij. ezech. per angelum transi per medium hierusalem et signa tau in frontes virorum gementium et dolentium. Reliquas vero duas summam et vltimam sibi vendicat christus. Ipse enim principium ipse et finis dicens Ego sum alpha et ω. Concurrentibus enim iter se inuicem alpha ad ω. vsque deducitur: et rursus ω ad alpha replicatur. vt ostenderet in se dominus et initij decursum ad finem. et finis decursum ad initium.

¶ Qualiter apud grecos omnes littere numerales sunt. C. VII.

Omnes autem littere apud grecos et verba compo nunt et numeros faciunt. Nam a. littera apud eos vocatur in numeris vnum. vbi autem scribunt b. vocatur duo. vbi scribunt c. vocatur in numeris eorum tria. vbi scribunt d. vocatur in numeris ipsorum quattuor. et sic omnes littere apud eos in numeris habentur. Latini autem numeros ad litteras non coputant: sed solo verbo coponunt. exceptis aliquibus que numeros figura demonstrant: vt. c. pro centum d. pro quingentis. l. pro vno. l. pro quinquaginta. m. pro mille. v. pro quinque. et. x. littera que et in figura crucem signat. et in numero decem demonstrat.

Actor. hee sunt littere grece. et hi numeri singulis litteris respondentes. Alpha. pro. a. Mia. j. Uita. pro. b. Dia. ij. Gama. pro. g. Tria. iij. Delta. pro. d. Tessera. iiij. Epsilon. pro. e. Penta quinque. Enson nota numeri est. Exa sex. Zita. pro. z. Heb da septem. Chi. pro ch. Ogda octo. Zita. Thia nouem Iota. pro. j. Deca decem. kappa. pro. c. et k. Echasi viginti. Labda. pro. l. Trianthe triginta. Mi. pro. m. Tetrata quadraginta. Ni. p. n. Petenta quinquaginta. Xi. p. x. Exenta sexaginta. Omicron. pro breui. Hebdenta septuagita. Pi. pro p. Ogdonta octuagita. Cofe. nota numeri. Enniatha nonagita.

¶ De Inuentione latinarum litterarum. C. VIII.

Isidorus Latinas litteras Carmentis nympha prima italis tradidit. Decem et septem litteris latinis vetus scriptura constabat. scilicet a. b. c. d. e. f. g. i. l. m. n. o. p. q. r. s. t. vnde et legitime nominantur illa ratione. s. vel quia ab. e. vocali incipiant et in mutum sonum desinant: vt sunt semiuocales. Uel a suo sono incipiant: et in vocalem e. desinant: vt sunt mute. h. autem littera pro sola aspiratione adiecta est postea. Aspiratio enim sonus est vberius eleuatus. cui contraria est prosodia sonus equaliter flexus. k. litteram salustius ludi magister postea latinis adiecit: vt in sono discrimen faceret duarum litterarum. c. et. q. que ideo superuacua dicitur: quia exceptis kalendis superflua iudicatur: per. c. enim vniuersa exprimimus. X. littera vsque ad augusti tempus nondum apud latinos erat. sed pro ea. c. et. s. scribebant. Unde duplex vocatur quia pro. c. et p. s. ponitur. A grecis duas litteras mutuauit latinitas. y. et z. propter noia. s. greca. et hec apud romanos vsque ad augusti tempus non scribebantur. Sed pro. z. duplex. ss. ponebant: vt hilarissat. Pro. y. vero. i. scribebant. Petrus helias. De his agit priscianus: sed non secundum figuram non secundum pronunciationem. Quedam enim attribuit litere propter hanc: quedam propter illam. Sunt igitur figurarum. xxiij. quibus vtimur. Sciendum vero quod in hoc numero coputat priscianus. h. licet litteram non representat sed nota sit aspirationis. In hoc eodem etiam numero ponit. y. et z. quibus non vtamur his nisi in barbaris dictionibus. Ideo autem premittit de figuris vt ondat vnam figuram quandoque representare elementa multa. elementa vt. i. et. u. et plures figuras vnum elementum vt. c. et. k. et. q. O. autem in abcedario ponitur illa figura que est et. non ideo ponitur quod sit litere figura: sed quia syllaba quedam vna figura representatur ac si esset littera. Cumque vero. xxiij. figure sint: pronunciationes earum. i. modi pronunciandi multoplures sunt. Quippe cum singule vocales denos habeant sonos: vt enim quod de vna dixero de ceteris detur intelligi. A breuis aspirata vel acuitur: vt habeo: vel grauatur vt habemus. Rursus. a. breuis non aspirata: vel acuitur: vt abeo: vel grauatur vt abimus. Sunt itaque quattuor modi pronunciandi. a. quando corripitur. Sex vero sunt quando producitur. Producta namque. a. aspirata. vel acuitur: vt hamis: vel grauatur. vt hamorum: vel circumflectitur: vt hamus. Producta non aspirata: vel acuitur: vt are. vel grauatur vt aratrum vel circumflectitur: vt ara De. h. queritur vtrum sit vox. Nos autem dicimus quod non est vox sonus. neque enim plectro lingue formatur: sed ad modum tussis subripitur.

¶ De Accidentibus littere. C. IX.

Petrus helyas. Accidentia ergo littere dicuntur ea que concurrentia faciunt litere proprietatem. i. concurrentia vocem faciunt esse litteram. Tria ergo sunt que accidunt littere. nomen. figura. potestas. nisi enim hec tria cocurrant non est littera. id est. nisi nominetur et figura representetur et pronuncietur. Solent enim antiqui querere in quo subiecto hec accidentia habeant esse. Et dixerunt quidam quod in littera: sed errant: sic enim substantia manens vna et eadem diuersis variatur accidentibus. et littera manens vna et eadem diuersis representatur figuris. et modis pronunciatur diuersis. Sunt igitur accidentia similitudine sola: non quod substantias informent. imo nec sequitur quod si sint accidentia littere: quod ideo sint accidentia. Noia litterarum sunt indeclinabilia: siue quod a barbaris reperta sunt que nullam habent declinationem. Siue quia stabilia debent esse: eo quod fundamentum sunt omnis doctrine. Siue ideo quod aliter non poterat esse apud latinos. cum quedam littere dicantur vocales: eo quod per se voces suas perficiunt: quarum ipsa vocalis nomen est suiipsius: quod non obseruari posset si vocalium noia diuersis terminationibus flecterentur. Semiuocalium noia a vocalibus incipiunt: et in ipsas semiuocales desinunt. Unde nomen. l. in antiquis libris inuenitur scriptum per. e. et. l. Et hoc idem in mutarum nominibus apparet. mutarum enim nomina ab ipsis mutis incipiunt. Et in. e. vocalem desinunt. exceptis. q. et. k. vt hec itaque proprietas obseruaretur indeclinabilia manserunt. Isidorus vbi supra. Noia autem litterarum gentes ex sono proprie lingue dederunt: notatis oris sonis atque discretis. nam postquam eas aiaduerterunt: et noia illis et figuras imposuerunt Figuras autem partim ex placito partim ex sono litterarum formauerunt. vt puta. i. et. o. quarum vnius sicut exilis sonus est: ita tenuis virgula. alte

rius pinguis ſonus ſicut ⁊ plena figura. Inter figuras litterarũ ⁊ apices veteres diſtinxerũt: Apiceꝫ dictũ propter ꝙ longe ſit a pedibus. ⁊ in cacumine littere apponat̃. Eſt enĩ linea iacẽs ſup litterã equaliter ducta. Figura enĩ eſt qua tota ſcribit̃. A littera in omnibus gẽtibꝰ prior eſt litterarũ: eo ꝙ ipſa prior naſcẽtibꝰ vocẽ aperiat.

¶ De Poteſtate littere ſubſtantiali. .C. X.

PEtrus belyas. Poteſtas ergo eſt ipſa pronũciatio. i. modus pnũciatiõis ꝓpter quã figure ⁊ noĩa repta ſt̃. Poteſtas võ Alia ſubſtãtialis: alia accidẽtalis. Subſtãtialis ꝙ ipã vocalis ẽ. aut ꝯſonãs. Sic enĩ pnũciat̃ littera: vt vel ꝑ ſe vocẽ ſuã pficiat: ⁊ dr̃ vocalis. Uel vt cũ alia ſonet ⁊ nõ per ſe: ⁊ appellat̃ ꝯſonãs. Hi vero pronũciatiõis modi ſunt de ſubſtantia littere. Iſidorus vbi ſupra. Littere ergo diuiduntur principaliter in duas partes: in vocales ⁊ conſonantes. Uocales ſunt que directo hyatu faucium ſine vlla colliſione varie emittuntur: dicte vocales: quia per ſe vocem impleãt: ⁊ per ſe ſyllabaꝫ faciunt nulla adherente conſonante. Conſonantes ſunt que diuerſo motu lingue vel impreſſione labiorũ efficiuntur. Et vocantur conſonantes. quia per ſe non ſonant: ſed iunctis vocalibus ſonant. He in duabus partibus diuiduntur in ſemiuocalibus ⁊ mutis. Semiuocales dicte: eo ꝙ quidã ſemiſonũ de vocalibus habeãt Ab e quippe vocali incipiunt ⁊ deſinunt in naturaleꝫ ſonum: vt. f. l. m. ⁊ cetere. Mute autẽ dicte. quia niſi ſubiectis ſibi vocalibus nequaquã erumpũt: ſi enĩ eis extremũ vocalis detraxeris ſonũ incluſuꝫ littera murmur ſonabit. vt. b. c. d. ⁊ cetere. Inter vocales autẽ. i. ⁊. u. apud grãmaticos varias habẽt ſignificatiões. Nã mõ vocales mõ ſemiuocales modo medie ſunt. Uocales ideo ſunt. qꝛ ſole poſite ſyllabas faciũt. Conſonantes ideo habentur. quia interdũ habent poſt ſe vocales in eiſdem ſyllabis conſtitutas. vt iuno. vates. Medie autẽ iccirco dicuntur, quia naturaliter ſole medium ſonuꝫ habent: vt ilus vnius. coniuncte alijs pinguius ſonant: vt ianus vanus. ſole enim aliter ſonant: aliter iuncte. I. vero propterea interdum dicitur duplex: quia quotienſcunqꝫ in metro inter duas vocales inuenitur: pro duabus conſonantibus habetur: vt troia. geminatur enim ibi ſonus eius. U. quoqꝫ littera proinde interduꝫ nihil eſt: quia alicubi nec vocalis nec conſonans eſt: vt quis. Eadem ⁊ digãmon a grecis vocatur quãdo ſibimet aliiſqꝫ vocalibus iungitur quia duplex eſt inſtar. F. littere que duplex gãma habet. ad cuius ſimilitudinẽ cunctas vocales digãmon appellari grammatici voluerũt. Inter ſemiuocales autẽ quedã liquide dicuntur. quia interduꝫ in vna ſyllaba poſtpoſite alijs conſonantibus deficiunt ⁊ a metro excludunt̃. Ex quibus due apud latinos liqueſcunt. l. ⁊. r. vt flatus fragor. Relique. m. ⁊. n. apud grecos liqueſcunt. vt mneſteus.

Petrus belyas. Antiquiſſimi latinorũ ſcribebant. f. eloicum digãma ad repreſentandũ. u. conſonantem: vt in his dictionibus: vado ⁊ venio. Itẽ vbi hodie ponimus. f. vt in facio ⁊ cõſimilibus. ſcribebant tunc ph. aſperius pronunciantes q̃ꝫ nunc pronunciemus. Placuit vero poſtea modernis: vt quia in facio ⁊ talibus nimis aſpere ſonabat ph. loco eius ſcribere. f. Uide ergo ꝙ vbicunqꝫ antiq̃ ſcribebant ph. nos hodie ſcribimus. f. niſi in grecis dictionibus vbi antiquam ſeruamus ſcripturam. Inde probat priſcianus ꝙ. f. non eſt ſemiuocalis ſed muta.

¶ De Poteſtate eiuſdem accidentali prima. .C. XI.

PEtrus belyas. Accidẽtalis vero littere poteſtas quincuplex eſt. Quarũ prima eſt ꝙ littera: vel corripit̃: vel producit̃. Secũda ꝙ aſpirat̃ vel abſqꝫ aſpiratione profert̃. Tertia ꝙ vna ꝯgrua eſt alij in ſono. Quarta ꝙ vna trãſit in aliã Quinta vero ꝙ vna preponitur vel poſtponit̃ ad conſtituendã ſyllabã. Uocales igit̃ apud latinos oẽs ſunt ancipites. i. modo corripiuntur: modo producunt̃ ⁊ econuerſo. Uide ergo ꝙ vocalis alia longa natura: alia poſitione longa. Natura eſt que producit̃ ex inuentiõe ſua ⁊ inſtitutiõe. Natura enĩ in vocalibꝰ nihil aliud eſt q̃ꝫ inuentio ipſarũ. Longa poſitiõe eſt quando propter duas conſonãtes ſequẽtes: vel propter vnã duplicẽ producitur. vt duxi. Similiter alia natura breuis eſt. alia poſitione.

¶ De Ceteris quattuor. .C. XII.

OMnes igit̃ vocales aſpirãt̃ q̃uis nõ vbiqꝫ ⁊ ſꝑ ꝓponit̃ eis aſpiratio. vt hẽo: hẽmꝰ hiems: hõ: humus. Conſonãtes aũt q̃ttuor tm̃ poſtpoſita ſemꝑ aſpiratiõe Aſpirat̃ g̊. c. vt chremes. T. vt thraſo P. vt philippus. R. vt pyrrhus. De lrãꝝ cognitiõe: vide g̊ ꝙ inter c. aſpiratũ. ⁊ c. non aſpiratum eſt g. Inter t. quoqꝫ ⁊ th. d. Inter p. ⁊ ph. ſiue f. eſt b. Ergo g. ⁊ d. ⁊ b. ſunt medie: qꝛ ſcilicet ex quadam ſimilitudine ſoni accedunt ad eas quarũ dicunt̃ medie. Ita etiam ꝙ nec tanto ſpiritu proferunt̃ quanto eedem aſpirate. ⁊ minore etiam ſpiritu proferunt̃ q̃ꝫ eedeꝫ non aſpirate. Qđ inde perpendit̃: quoniam in proferendo non aſpiratas magis laborant vel operant̃ exteriora. proferendo enim medias inter vtrũqꝫ fit vocis formatio. ꝙ facile perpendens ſi in predictis motibus attendas ora voces naturaliter modulantia. Poſt hoc ſcienduꝫ eſt ſex modis litterarum fieri mutationes. aut per caſus. vt homo hominis. aut per tempora vt facio feci. aut per compoſitionem: vt ſalſus inſulſus. aut per deriuationem: vt ſero ſatus. aut pertranſlationem de greco in latinum: vt cyros cyrus Aut per antiquitatẽ: vt legendum pro legundum.

De ordine vero ſciendũ vocales ſibi preponunt̃ in dyphthongis ad cõſtituendã ſyllabam. Dyphthongus ergo eſt duarũ vocalium concurſus in eadẽ ſyllaba cũ quadam ſoni colliſione: vt vtraqꝫ vim ſuam habeat in metro poſitio. In eadẽ ſyllaba dictũ eſt propter ſynalimphã: que fit inter litteras diuerſarũ ſyllabarũ: vt vtraqꝫ vim ſuã habeat. in metro: addit̃ propter. u. ꝙ poſitum inter. q. ⁊ aliam vocalem vim ſuã in metro non retinet. ideoqꝫ dyphthongon cum alia vocali nõ facit. Sunt autẽ quattuor dyphthongi quibus nunc vtimur ae. oe. au. eu. Semiuocaliũ auteꝫ. m. ponit̃ ante n. vt mneſteus quod eſt propriũ nomen. ⁊ amnis. ſic eniꝫ iterandum eſt: vt a. ſolum primam ſyllabam faciat. m. vero ⁊ n. ſimul ſint de ſequenti ſyllaba. S. quoqꝫ ponit̃ ante m. vt ſmaragdus. Qui enim ſcribunt. z. ante. m. vitiũ faciunt. nunq̃ꝫ enim duplex in principio ſyllabe poſita cum alia poteſt iungi conſonante. Preterea ſi. z. ibi ſcriberetur falſus eſſet Lucani verſus in quo ait. Terga ſedẽt crebro maculis diſtincta ſmaragdo. Nũc vero ſtat metrũ eo ꝙ. ſ. prepoſita liqueſcit.

¶ De Syllaba. C. XIII.

PEtrus belye. Syllaba ergo eſt cõprehenſio litterarũ conſequens ſub vno accentu ⁊ vno ſpiritu prolata. Syllabin nãqꝫ interpretat̃ comprehendere. Comprehenſio ergo litterarũ quaſi earum coniunctio per ꝙ differt ab elemento q̃uis vna ſola littera: vt. a. quando eſt prepoſitio ipſam nominis interpretationem ſortit̃. conſequens vero addit̃ quaſi congrua. vt videlicet ſit abſqꝫ barbariſmo: ſed qꝛ hoc totum habet oratio ſubdit̃ vno accentu. Itẽ qꝛ tota dictio ſub vno profertur accentu: ad eius differentiam addit̃ ⁊ vno ſpiritu. i. impulſu prolata. Sed monaſyllaba dictio eadem eſt ⁊ ſyllaba. ⁊ ei illa deſcriptio conuenit ex eo ꝙ ſyllaba eſt. non ex eo ꝙ dictio diffinitur ſyllaba eſt vox litteralis que ſub vno accentu ⁊ vno ſpiritu indiſtanter profert̃. vt dicatur litteralis contra confuſam vocem: que ſonis elementarijs non eſt diſtincta. vt eſt mugitus boum ⁊ ſimilia Uerum qꝛ hoc totum habet dictio monaſyllaba addit̃ inſtanter, vt ſcilicet ſine diſtantia altera ſyllaba ſequat̃ in conſtructione dictionis. Iſidorus vbi ſupra. Syllaba enim grece. latine conceptio ſiue connexio dicitur. Unde vere illa eſt ſyllaba que ex pluribus naſcitur litteris.

¶ De Speciebus ſyllabe. C. XIIII.

PEtrus belye. Sunt auteꝫ ſyllabe ſpecies ſex. Eſt enĩ ſyllaba que vnius littere vt. a. vel duarum vt ab. vel trium: vt ars. vel quattuor: vt mars. vel quinqꝫ: vt ſtans. vel ſex: vt ſtirps. Quot autem ſunt vocales tot ſunt ſyllabe. que vero ex litteris pluribus conſtant fere ſũt innumerabiles. Sciendum vero ꝙ licet ſyllaba tres cõſonantes habeat: nulla tamen ſyllaba tres habet vocales. ita ſcilicet vt in metro vim ſua retineant. Q̃uis enim cum dyphthongo ſcribatur u. vt in illa quae. u. tamen non retinet ibi vim littere. Et vt de litterarũ poſitione in ſyllaba aliquid dicamus vel due vocales faciunt ſyllabã vt in illa dyphthongo que eſt au. vel vocalis ⁊ conſonans vna vel plures. ita ꝙ vocalis antecedit conſonantem: vel conſonans vocalem. Nunq̃ꝫ tamen pluſq̃ꝫ tres conſonantes antecedere poſſunt vocalem in eadẽ ſyllaba. nec niſi tres ſequi. ita tñ ꝙ ſi tres conſonantes antecedunt vocalẽ non niſi due ſequentur: qꝛ non ex pluribus litteris q̃ꝫ ſex poteſt ſyllaba conſtare. Si antecedens ſyllaba terminetur in conſonantem: neceſſe eſt ꝙ ſequens a conſonante incipiat vt arcus. niſi ſit dictio compoſita. Hec enim regula de ſimplicibus intelligenda eſt. Iſidorus. Syllabe autẽ aut breues ſunt aut longe. aut communes. Breues vocate: qꝛ nunq̃ꝫ produci poſſunt Longe: qꝛ nunq̃ꝫ corripi poſſunt. Cõmunes autem: qꝛ pro ſcribentis arbitrio cum neceſſitas cogit. ⁊ producunt̃ ⁊ corripiuntur. Ideo autẽ ſyllabe longe breueſqꝫ dicuntur: qꝛ per varias vocuꝫ moras aut dupla aut ſimpla ſpatia temporis habere videntur. Dyphthonge ſyllaba greco nomine dicte: ꝙ in eis bine vocales iungãtur. ⁊ ex his apud nos veras eſſe ſcimus quattuor. ae. oe. au. eu. Ei vero apud maiores tantum celebrata fuit.

¶De Accidētib⁹ syllabe, ⁊ primo de Accētu. .C. XV.

PEtrus helye. Accidunt vero syllabe quattuor. tenor. spiritus. tēpus litterarum numerus. Tenor idē est qđ accentus. Accentus est modulatio vocis in cōmuni sermone vsuq; loquendi. hoc autē dicit̃ propter cantilenas vbi accentū nō obseruamus. Dicit̃ autē accētus ab eo qđ est accino accinis. eo. s. q̄ vni syllabe accantantur oēs alie in prolatiōe dictionis. oēs enī alie vnius prolationē sequunt̃. Tribus vero modis fit modulatio vocis. aut eniȝ a graui voce incipimus ⁊ in acutū tendētes: ibidē definimus. ⁊ accētus hic dicit̃ acutus. Aut a graui incipimus ibiq; perseuerauimus. ⁊ est grauis accētus. Aut a graui in acutū tendentē. ad grauē reuertimur. ⁊ accentus hic circūflexus dicitur. Latini nunquaȝ ponunt vel obseruant accentuȝ nisi in penultima: nisi monasyllaba fuerit dictio. Exceptis illis in quibus vel propter syncopam: vel causa differētie ponitur accentus in fine.

Isidorus. Accentus q̄ grece prosodia dicit̃. ex greco nomē accepit. Nā pros latine ad. oden grece. latine cantus est. accētus autem dictus qꝛ iuxta cantū fit. sicut aduerbiū qꝛ iuxta verbū est. Acutus accētus dictus est qꝛ acuat ⁊ erigat syllabā. grauis q̄ deprimit ⁊ deponat. est enī cōtrarius acuto. Circūflexus. qꝛ de acuto ⁊ graui constat. Incipiēs enī ab acuto: in grauē definit. atq; ita dū ascēdit ⁊ descēdit circūflexus efficit̃. Acutus aūt ⁊ circūflexus similes sunt. naȝ vterq; leuat syllabā. Grauis cōtrarius videt̃ ambobus. nā semꝑ deprimit syllabas. cū illi leuēt. vt vnde venit tytan ⁊ nox vbi sidera cōdit. Unde hic grauis ē. minus. n. sonat q̄ȝ acutus ⁊ circūflexus. grauis accētus cū vno accētu pōt poni in dictiōe vna. cū vtrisq; nūq̄ȝ: vt catulus. In cōposita dictiōe vnus accēt⁹ est: vt armipotēs. omnipotēs. Accentus autē repert⁹ est vel ꝓpter distinctionē. vt viridiq; in littore cōspicit̃ sus. ne dicas versus. vel ꝓpter pronunciationē. ne dicas meta breuiter ⁊ nō producte meta. vel discernēde ambiguitatis causa. vt ergo. nā cū ꝓducit̃ go. causam significat. cū corripitur coniunctio est. Figure accentuū decē sunt. que a grammaticis pro verborum distinctionibus apponuntur.

¶De Regulis accentuum. .C. XVI

ISidorus vbi supra. Monasyllaba aūt pars orationis si naturaliter breuis est. vt vir. Aut positiōe longa. vt ars. acutū accentū habebit. Si vero naturalit̃ longa: vt res circūflexuȝ. Dissyllaba si priorē naturalit̃ longā h3. ⁊ vltimā breuē: circūflectit̃: vt musa. alit̃ acuitur. Trisyllaba si mediā breuē h3: vt tybia tūc primā acuimus. Si vero naturalit̃ longā h3 secūdā ⁊ vltimā breuē: vt romanus. tūc mediā circūflectimus. Tetrasyllaba aūt pars orationis: pentasyllaba rationē trisyllabarum retinent. Petrus helyas. Monasyllaba dictio si vocalē natura correptā habuerit. acuto profertur accentu. vt fax: pix. Monasyllaba rursus dictio si vocalē natura productā habuerit: circumflectitur. vt res: dos: ⁊ spes. In dissyllabis autem vbi ambe correpte: vel posterior syllaba producta fuerit. prima acuitur siue producta fuerit siue correpta vt nepos. leges. Rursus in dissyllabis si penultima producta fuerit. ⁊ vltima breuis. prior circūflectitur. vt roma. exceptis paucis que causa differentie in fine circumflectūtur. vt pone. exceptis illis que ex trisyllabis fiūt per syncopā: vt fumat pro fumauit. De syncopatis vero siue dissyallaba fuerint siue nō: hec ē regula cōmunis. quotiēs fit syncopa in aliqua dictione⁹ super accentus manet super vnam vocalem in syncopata. per quam fuerit in īntegra ⁊ dissyllabis. Et deinceps si penultima fuerit correpta: acuemus antepenultimā. siue illa correpta sit siue ꝓducta. vt Tullius. hostilius. exceptis his vtraq;. ⁊ pleraq;. ⁊ exceptis cōpositis ab infinitiuis. ⁊ fio vel facio. vt calefit ⁊ calefacit. ⁊ exceptis syncopatis ꝓpter p̄dictā regulā. vt virgili. mercuri. Integra enī sūt: virgilie ⁊ mercurie. In trisyllabis tetrasyllabis ⁊ deinceps ⁊ si penultima fuerit longa natura. ⁊ vltima breuis: penultima circūflectit̃. vt gethegus. perosus. In trissyllabis ⁊ tetrasyllabis ⁊ deinceps. si penultima fuerit longa natura. vltima longa. penul. acuetur. vt athene miscene. In dissyllabis ⁊ tetrasyllabis ⁊ deinceps. si penul. fuerit longa positione. ipsa acuetur. ⁊ antepenultima magis grauabitur q̄ȝ in aliis vt metellus. Omnes prepositiones preposite casualibus suis. vel genitiuo relato ad suum casuale. grauantur per oēs syllabas: vt supra domū vel domū supra regis. Supposite vero acuuntur in p̄ncipio. vt domū supra. nisi equiuoce sint ad alias partes orationis. ⁊ tunc acuuntur in fine. vt maria circum omnia. ne si circūflectantur in fine. nomen vel aduerbium esse putentur. He itaq; sunt cōmunes accentuū regule quas latini vbiq; obseruant. nisi q̄ interrogatiuis vel relatiuis quedā fit mutatio. S3 etiā interiectiones nullā sequuntur regulaȝ. quia significāt affectus animi quorū est vocem interrumpere.

¶De ceteris accidentibus syllabe. C. XVII

PEtrus helyas. Spiritus vero accidit syllabe qꝛ aspero spiritu vel leni ꝓnunciat̃. Et quia restat vt de tp̄e agamus. Primo videnda est differentia inter temp⁹ ⁊ accentū. Accentus ḡ ē eleuatio vocis acuta que dicit̃ arsis. vel depressio grauis: q̄ dicit̃ thesis: vel circūflexa inter vtrāq; vocis modulatio. Tēpus aūt est mora ꝓnunciationis ipsi accentui adiacens. tp̄us ergo accidit syllabe. vnū vel duo. Unius nāq; tp̄is dicit̃ syllaba esse si correpta fuerit. duorū vō si producta. fortassis eo q̄ multoplus tenet̃ q̄ȝ breuis: non q̄ bis tn̄ teneatur s̄m certā mensurā. Uel ideo qꝛ due breues ponunt̃ sepe ꝑ vna longa ⁊ econuerso. Placuit etiā quibusdā q̄ vnū tempus ⁊ semis accidit syllabe: vel duo ⁊ semis. vel etiā tria. Unū qn̄ vocalis breuis est per se. i. sine cōsonante secū posita in eadē syllaba. vt amo. Uel qn̄ simplex cōsonans sequit̃. vt caput. Unū vero ⁊ semis in cōmunibus syllabis. vt lachryme. Cū enim prima syllaba nālit̃ corripiat̃ positione duarū cōsonantiū que sequunt̃. recipit tempus dimidium vnde potest produci. Duū vero tēporū est syllaba cū ipsa longa est: vel natura: vt dos. vel positione: vt ars. Duo tp̄a ⁊ semis habet syllaba s̄m quosdā qn̄ post vocalem natura longā sequit̃ vna consonans: vt sol. Quoniā enim longa est natura duū est tēporū. cōsonās vero que sequit̃. tempus semis ei attribuit. Tria vero habet tp̄a qn̄ post vocaleȝ natura longā: vel due cōsonātes sequunt̃: vt mons: vel vna duplex: vt rex. Quoniā enim longa natura est duū tēporū due vero consonātes que sequunt̃ vel duplex vna tēpus ei vnū attribuunt. Qꝛ rex producat̃ natura: ex genitiuo regis manifestū est. Semper tn̄ in metro vel vnius tp̄is debet accipi syllaba si correpta fuerit: vel duū si ꝓducta. Numerus quoq; accidit syllabe: qꝛ nec minus q̄ȝ vnius nec plus q̄ȝ sex litterarum potest apud latinos syllaba inueniri.

¶De Pedibus. C. XVIII.

ISidorus vbi supra. Syllaba apud metricos ideo semipes nominat̃: q̄ sit dimidius pes. Pedes sunt q̄ certis syllabarū tp̄ibus cōsistūt nec a legitimo spatio vnq̄ȝ recedūt. Pedes dicti eo q̄ ꝑ eos metra ambulent. Nā sicut nos pedib⁹ incedimus: ita metra q̄si pedibus gradiunt̃. Pedes aūt oēs cētuȝ vigintiquattuor sunt. Dissylabi quattuor. Trissyllabi octo. Tetrasyllabi sedecim. Pentasyllabi trigintaduo. Hexasyllabi sexagintaq̄ttuor. vsq; ad q̄ttuor aūt syllabas pedes dicunt̃. Relique sinzugie dicunt̃. Ipsi aūt pedes habent speciales causas nominū quare ita vocent̃. Spondeus dicitur: qꝛ tractim sonat. Nā spondeus tractus quidā dicit̃. i. sonus q̄ fundebat̃ circa aures sacrificātiū. Trocheus vero ab eo dictus ē q̄ celerem conuersionē facit cantilene. ⁊ quasi rota velociter currat in metris. Trochos enim grece: rota dicit̃. Iamb⁹ dictus est eo q̄ iambozin greci detrahere dixerunt. huiōi enim carmine oēs inuectiōes vel detractiōes implere poete soliti sunt. Dactylus a digito dictus q̄ a longiore nodo īchoās: in duas definit breues sic ⁊ iste pes iuncturā vnā habet longā ⁊ duas breues. Ceduntur vero pedū mēbra vel ꝑ eq̄litatē: vel ꝑ duplū: vel ꝑ t̄plū vel ꝑ sextuplū. vel ꝑ epitritū. Sūt igit̃ equi decē. dupli vero sex. triplus vnus. sextupli septem. epitriti q̄ttuor. Numerus eniȝ syllabarū in pedib⁹ a duob⁹ vsq; ad sex protendit̃. vlterius eniȝ nō ꝓcedit. Resolutio est pedū qn̄ pro vna longa due breues ponunt̃. aut pro duab⁹ longis quattuor breues ponunt̃. vt Sectaq; intexunt abiete costas. Abiete nunc resolutio est spondei in ꝓceleumatico. in qua resolutiones semꝑ sinalympham sequitur virgilius. Ex vna quidē longa due breues fiunt. Ex duabus autē breuibus longa nunq̄ȝ fit. Findi enim solida possunt. solidari scissa nō possunt. Metra pedibus accidunt. vt a trocheo trochaicum. A dactylo dactylicum. A iambo iambicum.

¶De Dictione. C. XIX.

PEtrus helyas. Dictio est minima pars orationis constructe in ordine. Pars orationis dicit̃: qꝛ voce ⁊ sensu constituit orationē. Per hoc ergo remouent̃ littere ⁊ syllabe. quarū nulla sensu orationē constituit: licet voce. Sed qꝛ vna oratio qn̄q; pars est alterius orationis. Iccirco ad eius differentiā addit minima. nulla enī vox minor est dictione. Quoniā vero vna sola dictio dicit̃ quādoq; oratione dictio talis pars orationis videret̃: cōstructe additur. Nā priscianus dicit. Quid est summū bonū in vita: ⁊ quis r̄ndeat honestas. dico bona oratiōe r̄ndit. Et qꝛ rursus quedā oratio vitiose cōstruit̃ Iccirco addit in ordinē. Antiqui dixerunt q̄ nō quelibet coniunctio dictionū dici debet oratio. sed illa tn̄ que aliquā inherētiā: i. coniunctionē rerū significat. vt homo albus. q̄uis sit oratio imperfecta: qꝛ

tamẽ significat quandã accidẽtis ⁊ substantie cõiunctionẽ oꝫ oratio appellari. Dixerunt itaqꝫ ꝙ propter sensum solũmodo dicitur vox quãdoqꝫ oratio vt lego. Sed propter solã quantitatẽ nulla cõmunis causa inuentionis omniũ dictionuꝫ est vt haberet hõ quomodo propriã voluntatẽ alteri manifestaret.

¶ De Oratione ⁊ partibus eius. C. .XX.

PEtrus Helyas. Oratio est ordinatio dictionuꝫ congruã perfectãqꝫ sententiam demonstrans. Et dicunt plures ꝙ oratio hic stricte accipit̃. s. pro orõne pfecta. Sm ꝙ ita exponẽda ẽ descriptio. Orõ est ordinatio dictionũ. i. constans ex dictionibus ordinatis: per qđ remouent̃ littere ⁊ syllabe. Sed qꝛ totũ hꝫ hec vox: in domo: addit̃ demonstrans sententiã. Et qꝛ hoc totũ habet imperfecta orõ. Adiungitur congruã ⁊ perfectã: id est perfectũ significans intellectum vel fortasse per hoc ꝙ dicit congruã: remouet̃ vitiosa constructio. Et vide ꝙ iste voces in domo: ⁊ nõ homo dicunt̃ esse inter dictionem ⁊ orationẽ cũ sint neutrũ: qꝛ minores sunt oratione: maiores vero dictione. Pars orationis est vox indicans mentis cõceptũ. Due partes orationes tantũ sunt sm dialecticos. s. nomẽ ⁊ verbũ: ⁊ dicunt: plures: ꝙ dyalectici ita large accipiunt nomẽ vt pro nomina etiã ⁊ aduerbia contineant. Uerbũ quoqꝫ sic vt cõtineat participia. Idcirco dicit Pris♂ianus sola nomina ⁊ verba sm dyalecticos significare: alias autẽ consignificare. qꝛ per se prolate nullũ intellectũ constituunt: sed alijs adiuncte. Has ergo nõ dicunt dyalectici partes orationis: sed colligamenta partiũ: eo ꝙ coniungunt dictiones inter se. Nobis tamẽ melius posse dici videt̃ ꝙ dyalectici semp absoluta in arte logica ponunt principia. Illa vero dicuntur absolute esse partes orationis: que primo reperte sunt vt ex eis fiat oratio: ⁊ que per se orationẽ complẽt: ita etiã ꝙ cetere reperte sunt propter eas: cuiusmodi cõstat esse omne nomẽ ⁊ verbũ. Isidorꝰ vbi supra. Oratio dicta est: quasi oris ratio. Est autẽ oratio cõtextꝰ verboꝝ cũ sensu. Oratio autẽ plena est sensu voce ⁊ littera. Partes orationes primus Aristoteles duas tradidit nomẽ ⁊ verbũ. Deinde Donatus octo diffiniuit: sꝫ oẽs ad illa duo principalia reuertuntur: id est ad nomẽ ⁊ verbũ: que significant personã ⁊ actũ: relique appendices sunt: ⁊ ex his originẽ trahunt. Nã pronomẽ ex nomine nascit̃: cuius officio fungit̃: vt orator ille. Aduerbiũ de nomine: vt doctus docte. Participium de nomine ⁊ verbo: vt lego legens. Coniunctio vero ⁊ prepositio ⁊ interiectio in cõplexu istaꝝ cadũt.

¶ De Nomine ⁊ eius significatione. C. .XXI.

PEtrus Helyas. Nomen est pars orationis hoc est: vox significatiua vel cõsignificatiua ad placitũ que distribuit: id est: diuersis significãdo q̃litatẽ tribuit: cõmunẽ vel propriã vnicuiqꝫ corpoꝝ seu rerum. Unde ergo ꝙ nomẽ grecũ verbũ est ⁊ significat distribuere: inde dicit̃ noma: quasi nomẽ: qꝛ predicto modo distribuit cuiqꝫ qualitatẽ. Sed illi qđ est noma adijciunt greci o. ⁊ fit onoma: quẽadmodũ dicimus gnatus pro natus. Dicunt autẽ alij ꝙ noma per se nõ significat tribuens: sed cõpositũ adiecta o. Secundũ etymologiã latinã: nomẽ dicit̃ quasi notamen per sincopã: eo ꝙ communẽ qualitatẽ vel propriã demonstrat. Opponit̃ iteꝝ de equiuocis que nullã cõmunẽ videntur qualitatẽ significare: qꝛ nihil conferũt sibi suppositis: nisi nomẽ. Et dicunt q̃ꝫ plures ꝙ significata equiuocoꝝ hanc solã cõuenientiã habent quasi cõmunẽ qualitatẽ ꝙ ab eadẽ voce significant̃. Alij vero ꝙ nomẽ equiuocũ nõ est nomẽ: sed plura: ⁊ ꝙ diuersas qualitates in diuersis significationibꝰ ponit Pristianus dicit ꝙ nominis est propriũ significare substantiã ⁊ qualitatẽ. Sed opponit̃ contra illud Aristotelis. Singulũ inquit aut significat substantiã: vt homo aut qualitatẽ: vt albus ⁊c̃. Qđ tamen soluunt dicentes Aristotelẽ intellexisse ibi substantiã illud primũ reꝝ genus: qđ per se existit: hic autẽ intelligunt ꝙ omne nomẽ. s. signat substantiã: hoc est: rem q̃ñtãcũqꝫ vt substantẽ id est vt suscipientẽ formã: ⁊ preter hoc qualitatẽ: id est: formam que rem ipsam facit esse vt homo: hoc nomẽ significat rẽ que est homo pro substãtia: ⁊ humanitatẽ pro forma: hoc nomẽ rursus albedo significat rẽ pro substãtia que ẽ albedo: ⁊ facere albũ siue albedinitatẽ (vt fingã vocabulũ) pro forma: hoc est autẽ qđ pleriqꝫ dicunt. s. ꝙ omne nomẽ significat id qđ est: ⁊ id quo est: vt homo rem que est hõ: ⁊ humanitatẽ qua est hõ. Dicunt autẽ ꝙ quis ⁊ omnis ⁊ nullus ex diuersis adiunctis: diuersas substãtias significãt ⁊ qualitates diuersas. Dixerũt tñ pleriqꝫ eoꝝ: ꝙ omnis ⁊ nullus significãt omnẽ rem pro substãtia (vt dictũ est) collectionẽ ⁊ distributionẽ pro q̃litate. Quia vero sm istos pro forma signat infinitatẽ. Quidam tñ nimis ridiculose dixerunt ꝙ oĩs signat formã: q̃ oꝫ dici omnitas. De hoc autẽ noĩe qđ est nihil dixerũt ꝙ signat rem que nõ est pro substãtia nichilitatẽ pro forma. Alij võ dicũt ꝙ noĩa vel signãt substantias. vt hõ ⁊ hmõi alia. vel significãt ea que insunt substantijs vt albedo ⁊ similia. vel quedã animi figmẽta. vt hircoceruus ⁊ chimera. vel significãt modos loquẽdi de rebus. vt oĩs: ⁊ talia etiã que dialectica appellãt signa. Est ergo istoꝝ sñia ꝙ non omne nomẽ significat substantiã ⁊ qualitatẽ: sed sola nomina substantiaꝝ hoc hñt Nihil ergo aliud est qualitas significatiõis nominũ: nisi ꝙ cõmuniter significent. vel ꝓprie. i. in cõmuni natura vel ꝓpria. Alij dicũt ꝙ omne noĩ significat substãtiã ⁊ qualitatẽ: qꝛ oẽ noĩ vel id qđ est substãtia significat. vel aliquid modo substãtie in natura cõmuni vel ꝓpria: velut in natura cõmuni vel ꝓpria.

¶ De Accidentibus nomini. .C.XXII.

PEtrus helias. Accidẽtia vero nomini dicuntur cõuenientia ipsi. sm que nomina inter se vel cum alijs dictionibꝰ competen t̃ hñt cõstruũ. Et inde est ꝙ accidẽtia ptiũ orationis dupliciter dicunt̃. Species nãqꝫ dicit̃ accidẽs nomini: ꝙ cõis ẽ ꝓprietas omniũ nominũ ab aliquo vel a nullo deriuari: que ꝓprietas dicit̃ species. Numerus võ est tale accidens nomini ꝙ eiꝰ est significatio secũdaria. Si quis aũt instet in quo subiecto sint hmõi accidentia an. s. aere. qui est vox sm quosdã: an loquẽti: vel quo alio. Inquisitio est friuola Hec accidentia sola similitudine dicunt̃: nõ aliqua subiecte rei informatione. Sicut enim substãtia manẽs vna ⁊ eadẽ de alba fit nigra. vel ecõuerso. sic nomen manẽs vnũ ⁊ idẽ de singulari fit plurale. sm diuersas terminationes. De ntõ fit etiã genitiuꝰ. Itaqꝫ quãuis illa sint accidentia. nõ tñ sũt accidẽtia absolute. ideoqꝫ in subiecto non habent esse. Qꝫ autẽ donatꝰ qualitatẽ inter accidentia posuit error est. Qualitas enim quasi substantialis est nominum. Illud enĩ in grammatica substãtiale dictioni dicit̃: ꝓpter qđ principaliter est reperta. Quod aũt de comparatione donatus addit: aliquid rationis habet. qꝛ q̃ñqꝫ conuenit nominibus. Sed qꝛ nec omni nomini: nec maiori parti accipit. ideo non curauit pristianus apponere inter accidentia. Queritur etiam cur non enumerauit inter accidentia personam. Et dicũt quidã ideo ꝙ cõstabat omne nomen esse tertie persone. Alij quia in verbo ⁊ ꝓnomine de tertia persona tractat ꝑfecte. Magis tñ videt̃ esse dicendum: ꝙ nomen ex se nullius persone est. homo nãqꝫ hoc nomen ex forma sue prolationis nulli persone se perhibet. Eque enim ꝑtinet ad loquenteꝫ de se: ⁊ ad eum ad quẽ loquimur ⁊ ad eum de quo quis loquitur. Ideo sola ratiõe cõfusionis tertie persone dicit̃: eo ꝙ tertia persona confusa est nisi demonstratione finiat̃. Species nãqꝫ dicit̃ hic ꝓprietas deriuãdi ab alio. vel a nullo. Et est ab aliquo deriuari ad similitudinẽ alicuiꝰ ante inuenti. ex eodẽ formari ⁊ imponi. A nullo autẽ: per se imponi. ⁊ nõ ex aliquo formari. Sunt itaqꝫ due species vnde species idẽ qđ forma: ꝑmitiua a nullo. deriuatiua ab aliquo. Species est positio vocabuli primaria vel secũdaria. Utraqꝫ species cõmunis est ⁊ ꝓprijs nominibus: ⁊ appellatiuis.

¶ De Nominibus ꝓprijs. .C. .XXII.

PEtrus helias. nomẽ ꝓpriũ est qđ significat substantiã ꝓpriã ⁊ qualitatẽ naturalr̃. i. proprie nõ figuratiue. Nã per figurã que greco noĩe dicit̃ anthonomasia. id est. excellẽtia fit qñ nomen quod est multis cõmune naturalit̃ vni: quasi ꝓpriũ attribuit̃: qꝛ excellit oẽs in ꝓprietate ipso noĩe designata vt poeta pro virgilius. ⁊ vrbs pro roma. Et vt ingrediat̃ rõ ostẽsis spẽbus ꝓprioꝝ nominũ ⁊ differentia iter ꝓpriũ ⁊ appellatiuũ. Proprioꝝ nominũ sunt spẽs. Prenomen. nomẽ. cognomẽ agnomẽ. Officiũ ꝑnoĩs est ꝑponi nomini vt marcus. tullius. Qñ enim cõtingebat diuersas ꝑsonas eodẽ ꝓprio noĩe nũcupari: excogitauerũt hoĩes voces q̃sdaꝫ: que ꝑposite ꝓprio nomini facerent vnã personã ab alia differre. Est autẽ noĩ in hoc loco qđ sic imponit̃ ꝑsone. ꝙ noĩ ꝓpter differentiã. ad remotionem ꝑnominis: nec ꝓpter cognationẽ ad differentiã cognominis: nec ꝓpter euentũ ad differẽtiã agnominis. sed ꝓpter nominationem. tñ repertũ est. Unde ꝓprie dicit̃ nomẽ quasi anthonomasice. Cognomẽ signat eandẽ ꝓprietatẽ quam ⁊ ꝓpriũ nomẽ cui adiungitur. sed secundario cognationem illius cui prius fuit impositum illud nomen: quia si principaliter illam cognationem que communis est multoꝝ significaret. esset nomen appellatiuum. Et potest dici ꝙ equiuocum est omne cognomen quantum ad principalem significationem: vniuocum est quantuꝫ ad secundariam Significat autem agnomen eandem propriam qualitatẽ quam proprium nomen cui adiungitur. ⁊ eandem nominat personam. sed aliud hoc est euentum secundario significat. Dicimus ergo

L

generaliter quattuor species proprij nominis idem principaliter significare: qd qz propria qualitas est: ideo propria dicunt nomina. Idem enim nominant: sed diuersa secundario significant.

De differētia ppriorum nominū z appellatiuorum. C. XXIIII.

Petrus belyas. Et quoniā cognomē cōmune est multorum: ne putaret quis inde q esset appellatiuū. Iccirco dat Priscianus differentiā inter ea hanc. s. q appellatiuū naturaliter est cōmune multorū: nō autē proprium. Nā cōmunio naturalis nomini est: quādo nomen z significatione z nominatione pluribus est cōmune. Casualis quādo aliquo casu idem nomen pluribus imponit: ita q nihil eis cōmune significat: vt hoc nomē pyrrhus impositū filio achillis est: z regi epirotarum. Rationalis autē quando hoc fit cōsilio: velut quādo nomē patrini imponitur filiolo. Sed rationalis quādoq fit sola voluntate: vt in exemplo proposito. Quādoq fit similitudine: vt quando vocabulū de vna re in aliā transfert: z ei dat trāslatiue. Quādoq fit ab vno: id est ab vna causa: vt liber Tullij: z eius imago dicit Tullius: quādoq fit ad vnum: hoc est: datur diuersis effectū: vt equitatio dicit salutaris: z cibus: quoniam vtrūq est ad salutē. Solū igit dicit appellatiuū cōmune est multis naturaliter: ad remotionē illius proprij qd multis cōmune est: vel casu: vel ratione: De adiectiuis interponit q sunt appellatiua. Qd quibusdā nō videbat: eo q vnusquisq dicit albus a sua albedine.

De Specieb' cōmunib' tā pprijs q appellatiuis. C. XXV.

Petrus belyas. Species appellatiuorum quedā cōmunes sunt tā proprijs q appellatiuis: tam primitiuis q deriuatiuis. Due prime sunt corporale nomē z incorporale: z est appellatiuū nomē corporale: vt homo: propriū vt virgilius. Rursus appellatiū incorporale est vt scientia: propriū incorporale: vt grāmatica aristarci. Tertia vero species cōmunis est omonymū: hoc ē: equiuocū nomē. Omos.n. interpretat vnū: noma nomē. Et inde dicit omonymū: qz vna voce principaliter plura significant in proprijs: vt pyrrhus fili' achillis z rex epirotarū: in appellatiuis: vt nepos fratris fili': z nepos luxuriosus. Quarta vero species cōmunis est synonymū. Et sunt eadē synonyma multiuoca. id est: diuersa nomina que principaliter idē significant z nomināt. Si.n. significent idē: z diuersa nominent nō sunt synonyma: vt albū z albedo. Rursus licet nominent idē: si tñ diuersa significent: nō sunt synonyma: vt homo z risibile: z sunt synonyma: appellatiua: vt ensis mucro gladius. Propria: vt publius cornelius scipio affricanus. Dicit vero priscianus subsequenter q alie fere species ab his cōmunibus: solis appellatiuis cōueniūt nō vero proprijs. Fere dicit propter adiectiua que dixit paulo prius in proprijs nominibus inueniri vt gradiuus.

De Nominibus adiectiuis. C. XXVI.

Petrus belias. Adiectiuū ergo nomē est illud qd significat id qd inest substātie: z pōt adiici nomini significanti substantiā in eadē parte propositionis: hoc est: in predicato vel subiecto: significant aūt adiectiua: vel cōmunes qualitates: vel nominant ea quib' ille qualitates insunt vel quātitates. Qd ergo dicit priscianus adiectiua sumi a qualitate vel a quātitate: nihil aliud est q imponi sic ad nominandū substantiā: vt qualitatē vel quantitatē principaliter significent. Ex eo qd dicit priscianus ea dici adiectiua eo q appellatiuis vel proprijs adiici solent: volunt quidā perpendere q adiectiuum per se nō debet poni in eadē parte propositionis. Et si ponat oratio est imperfecta. velut cū dicit. Socrates est albus imperfecta est fm eos oratio: donec adiungat ei: vel homo: vel aliud qd significet substantiā. Sed hoc plane falsum est cū inueniantur autores persepe solū adiectiuū in predicato ponentes. Preterea si verum esset illud: quedā essent adiectiua quorum masculina i nulla propositione ponerent. Cui enim addas hoc nomen risibile fm genus masculinum nō inuenies. Si enim dicas: homo risibilis: superflua erit locutio. Dicunt itaq adiectiua: nō quia vbiq adijciant: sed qz alicubi: vnde nō dicit priscianus q solent adijci. Adiectiuū fm quosdā proprie accipit: quādo tale quid principaliter signat: qd potest cōparari: large vero z improprie quando signat aliquid qd alij adiacet. Sic q ei possit adijci licet non comparetur. Est autē tripartita adiectiuorum significatio. Alia enim significant laudem: id est tale accidens quod inesse laus est: vt iustus. Alia vero significant vituperium: vt iniustus. Alia vero significant medium: vt magnus: qd licet medium per se dictum: nec ad laudem sit: nec ad vituperium: tamen cū aliqua adiectione ad laudem est: vt magnus imperator. cum alia vero est ad vituperium: vt magnus latro. Est etiā quarta cum significat accidens vniuscuiusq proprium: vt cum dicitur niger coruus: altum mare: vel similia. Et vide q sunt talia adiectiua que sunt ppria noīa. vt adiectiuū qd est in ista oratione gradiu' mars Est enim gradiuus tale ppriū nomen quod agnomen ab euentu. Dicit aūt gradiuus a gradā quod est vibrare. vel qz gradatim itur ad prelium. vel gradiuus quasi cratos diuus. i. potens deus. Dicit priscianus de talibus q qz locorum ppriorum accipiunt nō possunt cōparari: quod est propriū adiectiuorum.

De Nominibus tñ appellatiuis. C. XXVII.

Isidorus vbi supra. Appellatiua noīa inde vocant. qz communia sunt z multorum significatione consistunt. hec in vigintiocto species diuidunt. Petrus helias. Ex his est interrogatiuū: inuentionis cuius cā est hec. Ois dubitatio aut est de re simplici: aut de rerum simpliciū inherentia. aut de ipsarum cōsecutione. Sed qm omnes res simplices in decē generalissimis continent: ideo decem sunt simpliciū questionū genera. Quid sit. quale. vel quātū. z hmōi alia fm ordinē decē pdicamentorum. Ad querendū ergo de re simplici repte sunt quedā dictiones que ab officio dicunt interrogatiue vt quis z qualis z hmōi alie. z quelibet signat illud idē qd nomē generalissimi cui' species ad questionē factā per eandē dictionem possunt respondere. vt quis substantiā: qualis qualitatē. sz nihil nomināt. De infinito noīe dicit priscianus qd est interrogatiuorum contrariū. Hec aūt cōtrarietas est in accentu: qz idem nomē qn est interrogatiuū acuit. quādo vero infinitū est grauat. vt qui crediderit saluus erit. ecce qui grauat. Silr qualis est nullus ignorauit. ecce qualis grauat omnibus syllabis quādo interrogatiua sunt hec acuunt vel circūflectunt. Sunt z collectiua nomina. vt populus z hmōi alia. significant enim numeri pluralitatē circa substantias. vel secūdario aliqd aliud accidens. vt populus cū significet numerum circa hoīes. secūdario designat q sunt de ciuitate eadē Unde z dicit populus a polis. cum priore correpta ciuitas est. Qr uis enim per collectiuū nomē sermo esset de pluribus nō tamē de aliquo collectionis illius. inuenerūt ergo vnū nomen dimidium. Sed sunt quedam eorum quibus ita loquimur de duobus tñ. q de vnoquoq illorum vt vterq alteruter. Quedam vero sunt quibus de pluribus loquimur q de duobus ita q de vnoquoq illorum vt oīs Quedam rursus sunt quibus loquimur de pluribus per pares numeros distributos. vt bini trini zc. hmōi. Significant autē hec nomina modos loquendi vt in quibusdā videt. sed nihil nominant. Sunt z nomina ad aliquid z quasi ad aliquid Nomina quoq patria z gentilia. facticia. generalia. specialia: ordinalia. numeralia absoluta: temporalia. z localia. Et he quidē sunt species communes tam primitiuis q deriuatiuis.

De Patronymicis veris z nō veris. C. XXVIII.

Petrus helias. Agit vero subsequenter de pprijs specieb' deriuatiuorum que sunt appellatiuorum. Quarum primam ponit eā que dicit patronymicū. eo q naturale vinculū progeniei significat. Significant autē patronymica filios vel nepotes id est. illas habitudines siue relationes quas significant hec duo nomina filius z nepos. Et hec cum genitiuo primitiui. id est signat alterutrā de illis relationibus principaliter z secūdario personam quā significat genitiuus primitiui. Quid enim est priamides: nisi filius vel nepos priami. Unde pter principalē significationē sunt appellatiua. Et in principali equidē significatione. omnia patronymica cōueniūt. sed differūt in secūdaria. nomināt vero psonā cui p respectū alteri' inest illarum relationū alterutra. Patronymicū ergo est qd deriuat a nominibus pprijs patrū fm grecā formā. i. vt terminet i des: que. s. forma a grecis sumpta est. Un qz quedā possessiua deriuant a pprijs noīb' patrum. vt a pompeio pompeianus. subicit fm grecā formā: vt priamides. Et inde est q hec tria veris patronymicis cōueniūt. s. deriuari a pprijs noīb' patrum. significare filios vel nepotes cum genitiuo primitiui z terminari in des. Nō veris patronymicis duo ex his cōueniūt. Tertiū deest. qz deriuantur a nominibus matrum vel fratrum vel cōsulū. vt maiades. i. maie filius. q abusiue dicunt patronymica. i. cōtra noīs etymologiā. Hec forma duobus modis regulariter fm penultimā variat. Aliquādo enim habet a correptā ante des. aliquādo. i. correptā. Irregulariter quoq duobus modis. aliqn aūt hz a. pductā ante des. aliquādo i. productam. Sed qm omnia patronymica a pprijs z grecis nominibus deriuant. de illis aliquid extra dicamus. Que nomina apud grecos termināt noīatiuū in as. vel in es. gtīū vō in oy. Reducunt apud latinos in primā declinationē. Illi enī dicūt eneas eneoy. an

chises anchisoy. Nos autē dicimus eneas:enee:anchises anchise. Nomina que apud grecos terminant nominatiuū in os:genitiuū in oy. vt priamos priamoy. vel nominatiuū in eus: ⁊ genitiuū in os correptā. vt peleus peleos. apud latinos reducuntur in secundā declinationē. Nos enim dicimus priamus priami peleus pelei. Que vero terminant nominatiuū in or. ⁊ genitiuū in os productā: vt nestor nestoros: vel nominatiuū in es: genitiuū in oys productam: vt plestenes plestenois: reducunť apud nos in tertiā declinationē: vt nestor nestoros: plestenes plestenis. Cūq₃ a proprijs fiant patronymica: sciendū ꝙ nulla sunt propria nisi prime vel secunde vel tertie declinationis.

¶ De formatione masculinoꝝ ⁊ femininoꝝ. C. .XXIX

Petrus belias. Fiunt autē patronymica masculina a proprijs nominibus prime declinationis mutata extrema dyphthongo genitiui in .a: correptā ⁊ assumpta des: vt eneas enee eneades: anchises anchise anchisades. Omnia vero nomina secunde declinationis: aut in duas .i. terminant genitiuū: aut in vnā .i. Fiunt autē patronymica ab his que terminant genitiuū in duas .i. extrema .i. mutata in a. correptā: ⁊ assumpta des: vt menechi⁹ menechij menechiades. Ab his autē que terminant genitiuū in .i. vnā: fiunt patronymica: extrema .i. correptā: ⁊ assumpta des: vt priamus priami priamides. Debuit ergo dici pelides correpta penultima. Sed q₂ greci dicebāt peleides ei: facientes dyphthongū: in loco huius ponimus .i. ꝓductā. Unde ⁊ dicimus pelidē penul. producta. Fiunt autē patronymica a proprijs nominib⁹ tertie declinationis subtracta extrema s. a genitiuo: ⁊ addita des vel in extrema sylaba interposita de. vt nestor nestoris nestorides: plestenes plestenis plestenides. Feminina vero patronymica tres habent formas. Terminanť enim in is. vel in as. vel in ne. sed raro. Que vero in is vel in as terminanť fiunt a masculinis patronymicis subtracta de. vt priamides priamis. Debuit ergo ſm regulā ab eo qđ est eneades dici eneas nō eneis. Sz irregulare est: vel magis factum est ab eo qđ est eneus enei: vnde ⁊ eneides patronymicū masculinū: qđ nos dicimus enides: mutata ei. dyphthongo in i. productā: ⁊ inde: id est ab eneides factū est regulariter patronymicū femininū eneis. Dicetur iterum: ꝙ iuxta regulam debuit dici pelis ab eo qđ est pelides. Sed dicimus ad vsū nō esse in his respiciendū: sed potius ad regulam. Debuit enī dici peleides: ⁊ inde patronymicū femininum peleis. Que vero patronymica feminina desinunt in ne vel .i. habent ante ne vel o.

¶ De Nominibus possessiuis. C. .XXX.

Petrus belyas. Possessiuū ergo ē qđ signat aliquid ex his que possidenť: id est: significat possessionē infinitā qđ notať ꝑ hoc infinitū nomen aliquid: ⁊ hoc cū genitiuo primitiui: id est significando illā personā secundario: q₂ ⁊ genitiuus primitiui: vt regius honor ⁊ regis honor: nā quoniā infinitā possessionē signat: exigit sibi aliquod nomen addi qđ possessionē certificet. Uox autē quedā sunt possessiua significatione: vt equester. Alia sola terminatione: vt extraneus: que omnia improprie possessiua dicunť. Alia ⁊ significatione ⁊ terminatione. vt priameius. Differunt autem possessiua a patronymicis eo ꝙ possessiua significant aliquid ex his que possidenť: ita ꝙ nullū definite. Patronymica vero aliquid qđ possidet diffiniunt: id est: filios vel nepotes. Uel vt altius dicať: in hoc indubitanter differūt: quoniā possessiua principaliter significant possessionē. secundario personā quā ⁊ genitiuus primitiui. Patronymicū vero principaliter signat relationē alterutrā eā que significatur hoc nomine filius vel nepos. Si ergo euenit vt patronymicū ⁊ possessiuū ab eodem proprio nomine deriuentur: vt priamides ⁊ priameius: idem significāt secundario: sed diuersa principaliter: ideoq₃ sub diuersis speciebus ponuntur.

¶ De Formis possessiuoꝝ assumptis a grecis. C. .XXXI.

Petrus belias. Est ergo primo possessiuoꝝ forma quā a grecis accepimus in eos: quā mutamus in cus antecedente a: correpta vel .i. Itaq₃ si possessiua desinentia in cus: habeant c. a suo primitiuo: pares habent cū eo syllabas: vt ithace ithacus: sin autē superat vna syllaba. De illis vero que totū cus. extra assumunt: talis est regula. Si primitiua habuerint .i. penultimā purā. i. ꝙ non sit cōsonans inter eam ⁊ sequentē vocalē: deriuatiua in cus desinentia: habent a. ante cus: vt Ilium Iliacus. Alia vero omnia habent .i. correptam ante cus: vt Italus Italicus. Regula vero formationis possessiuorum hanc formā habentiū sic pōt colligi. Possessiua que habent c. a primitiuis fiūt ab eis mutato i in us. qcqđ ē post c. vt Ithace Ithacus. Que vero habēt i. penultimā purā. quicqđ est post i. penultimam in genitiuo: mutať in a. correptā: ⁊ accipiūt cus. vt ilium ilij iliacus. Reliqua vero oīa si vltima syllaba genitiuoꝝ incipit a cōsonante. quicquid est post illā consonantē mutāt in icus. Si autē vltima syllaba genitiuoꝝ incipit a vocali: tota mutať in icus. ſcđm hanc ergo regulam a symonis fit symonicus. a symonia symoniacus. Est aūt alia forma possessiuoꝝ in us purā desinētiū. de qua ſm penultimam omnia nomina latina in eus. desinentia: ⁊ que fiunt a grecis que nō habent in greco e. ante os. habēt e. correptā ante us vt ferreus. hectoreus. reliqua habēt e. ꝓductā. vt sponde⁹ Itē omnia noīa fere ad materiam pertinētia habēt e. correptam ante vs. vt ferreus. Item pro ei dyphthongo sepissime ponimus e productā. tamē subtracta i. qñq₃ ponimus e. que remanet correpta. in quo sequimur iones illos. s. grecos. qui subtrahunt i. huiusmodi nominibus. si non genitiu⁹ primitiui sit par ntō possessiui post illam subtractionē. Si enim subtracta i. parificari contingat primitiui genitiuū noīatiuo possessiui: tunc equidē nō subtrahunt: sed mutant ei: diphthongū in e productā. Unde q₂ achilleos genitiuus est primitiui a noīatiuo possessiui videl₃ achilleius non subtrahunt i. Si enim subtraherent eadem vox esset noīatiu⁹ possessiui ⁊ genitiuus primitiui. Quod ne fieret dicunt achilleus: nos autē mutantes ei dyphthongū in e. productā: dicimus a chilleus. He quidem forme sunt quarum vna in eus. finiť: altera in vs: purā: quas a grecis sumpsimus.

¶ De Formis ꝓprijs latinorum. .C.XXXII.

Petrus belias. Sunt aūt ⁊ alie latinoꝝ ꝓprie Quaꝝ prima est que desinit in nus. differt aūt a predicta in us. purā. q₂ hec habet ri semper ante us. siue a primitiuo habeat. vt pretorius siue accipiat extra. vt catilinarius. Est autem rursus priscianus varians illam in nus. ſm penultimas. Sunt igitur tres varietates penultimaꝝ huius forme: de quibus certas dat regulas. s. que debeant habere a. ante nus. que i. producta. que i. correptā. De illis ergo que habent a. ante nus. regula huiusmodi habebiť. Possessiua in us. desinentia. si veniūt a dissyllabis. vel trissyllabis desinentibus in a. nisi sint noīa brutoꝝ animaliū a. habēt ante nus. exceptis his iugurtinus: messalinus. terren⁹. Similiť ⁊ ea que veniūt a semper pluralibus: vt a thebis thebanus. Et que fiunt a noībus desinentibus in ius. vt ab eo quod est ticius ticianus: ⁊ ab aduerbijs i e. longā desinentibus: excepto hodiernus. ⁊ que fiūt a desinētibus in culus vel in cus. supra duas syllabas: excepto masculinus ⁊ que fiunt a neutris que habēt consonantē ante um. excepto tarentinus ⁊ que fiunt a nominibus tertie declinationis que crescūt in genitiuo: excepto clementinus: veternus: eternus: abigenus amen⁹: hec inquā oīa habēt a. ante nus. Sed cōtra primā hui⁹ regule partem obijcimur hec. s. camerinus. alexandrinus. fabrinus. Sed pōt dici: ꝙ vel priscianus in seqūtibus ea excipit. vel ꝙ veniūt a trissyllabis cameraria. alexādria. fabrateria. Opponiť rursus femininus ⁊ petrinus: Sed femininus non est a femina sed a femore. Nec petrinus a petra: sed a petros quod est durus. Matutin⁹ vo a matuta. ⁊ vespertinus a vespta non dicunť excipi. q₂ de desinentibus in tinus. ꝓpriā per se dat priscianus regulā. Ideo autē dictū est: nisi noīa brutoꝝ animaliū sint. qm̄ que fiunt ex his dicunť habere i. ante nus. vt aquilinus. mustelinus. Ideoq₃ dictū est. ⁊ que fiunt a neutris que habent consonātē ante um. Qm̄ si antecedat vocalis: possessiua que inde fiunt habēt i. ante nus. vt ab eo quod est peruuium peruuinus.

¶ De his que desinunt in nus. .C. .XXXIII.

Petrus belias. Et qm̄ dictū est de his que habēt a. ante nus. dicendū est etiā de illis q̄ habent i. productā vel correptā ante nus. quoꝝ regula hec est. Possessiua in nus. desinētia que veniūt a nominibus tertie declinationis habentibus pares syllabas in ntō ⁊ gtō. ⁊ nō desinētib⁹ in r. vt hercules herculis herculinus. ⁊ que veniunt a noīb⁹ ſcđe declinationis desinētibus in e. vt auster austrinus. vel vel a noībus eiusdē declinationis habentibus consonantē ante us exceptis desinentibus in cus vel in culus. supra duas syllabas. vt diuus diuinus. excepto ab humo humanus. ⁊ columus a corulo. ⁊ taciturnus a tacito. ⁊ que veniūt a neutris in ium. desinētib⁹. vt venusiū venusinus. ⁊ que veniūt a noīb⁹ mutoꝝ animaliū cuiuscūq₃ declinationis fuerint. vt lepus leporinus: ⁊ oīa in tinus que habent t. a primitiuo. vt vesperta vespertinus. Hec inq₃ oīa habent i. productā ante nus. Itaq₃ vespertinus dicit a vesperta nō a vespe. Uesperta igiť dea est vesperi vel vesperus est stella que hesper⁹ dr

hoc vesperū obscuritas que fit ita nube interposita inter nos ꝛ solē ꝛ lunā quacūqꝫ hora diei vel noctis: hi vesperi: horū vesperoꝝ: vel hec vespere vesperaꝝ ipsum officiū: hoc vespere vesperis: tps officij: hec vespera vespere crepusculū inter diē ꝛ noctē: cuius genitiuum ponūt autores pro aduerbio: vt ibi. Uespere autē sabbati. Sed opponit ꝙ relatio nō fit ad aduerbia. Dicimus ꝙ ad nomē positū loco aduerbij: sepe fit relatio: vt si dicat cesar est rome: qḋ est caput totius mundi. Illa vero sola que in tinus desinūt ꝛ nō habēt .t. a primitiuo: corripiunt regulariter .i. ante nus: vt cras crastinus. Si opponatur de pagus qḋ facit paganus nō paginus. Dicimus ꝙ qꝛ grecū est nō continent in illa regula. Pagos enim grece villa dicit latine. Similiter christus quoniā grecū est facit christianus nō christinus: vel dicamꝰ ꝙ a christo regulariter fac christinus: ꝛ inde christianus. Rursus sm hanc regulā ab eo qḋ est coccus cocci deriuat coccinus na. nū. Oꝫ ergo corripuit iuuenalis ibi. Lauet hunc quē coccina lana. fuit emphasis sm poeticā licentiā. Est autē emphasis figura: quando id qḋ breue est producitur: ꝛ syllaba que longa est breuiatur. Secundū hanc regulā quoqꝫ hiacinctinus. ametistinus adamantinus: smaragdinusꝰ debēt producere .i. ante nus: similiter cilicinus: quoniā deriuat a neutro desinente in um. qḋ est ciliciū: debet penultimā .i. producere. Quid ergo dicit persius. Hic aliquis cui circa humeros hiacinctina lana est: ꝛ Iuuenalis. Uendūt amestistina vatē: poetica est licentia. Dicunt tñ pleriqꝫ ꝙ ab hac regula excipi dicunt omnia a filo vel lapide sumpta. Clandestinus vero si deriuatur a clā quoniā desinit in tinus: ꝛ non habet .t. a primitiuo debet .i. penultimā corripere. Si vero sit compositū a clam ꝛ tenēdo vel stando debet producere .i. vt mediastinus: quoniā desinit in tinus: ꝛ hꝫ .t. a primitiuo: ꝛ inde est ꝙ possessiua desinentia in nus q̄ nō habēt .a. vel .i. ante nus: nō pñt sub regula prorsus colligi. Sꝫ et illa p enunciationē priscianꝰ exequit. Ideoqꝫ ad pñs ꝑtermittimꝰ.

De Nominibus comparatiuis. C. XXXIIII.

Sequitur de cōparatiuis. Cōparatio autem alia rei: alia vocis. Et est cōparatio rei: demonstratio existētie eiusdē in subiecto cū quodā augmento. Unde dicit boetius. Nihil ad comparationē posse venire preter accidens. Comparatio quoqꝫ vocis est eius proprietas talis ꝙ ex se faciat aliā vocē in eadē parte orationis manentē: que idē significet cū augmento. Sunt autē partes orationis que nec rei nec vocis comparationē habent: vt pronomē: cōiunctio prepositio. Quod inde cōtingit: qꝛ pronomē significat substantiam que nec augmentū nec intensionē vel remissionē recipit: quare rei nō habet comparationē: ergo nec vocis: qꝛ cuicūqꝫ deest rei comparatio: ꝛ vocis: sed nō ecōuerso. Coniunctio autē ꝛ prepositio: quia nihil certū significant: carent omnino comparatione. Uerbuꝫ vero habet comparationē sm rem. Significat enim actionē que inequaliter potest inesse diuersis: sed non facit ex se aliud verbū: quod idē significet cum augmento. Ideoqꝫ nō dicitur vocis comparationeꝫ habere. Similiter ꝛ participiū. Cum enim verbum locum positiui obtinet ad comparatiuū nomē ꝛ superlatiuū. Illa comparatio irregularis est: vt detero deterior deterrimus. Semper enim regularis comparatio in eadē parte orationis debet manere. Nomina itaqꝫ sola ꝛ aduerbia vtraqꝫ habent comparationem. Illa vero nomina tantū comparant que significant accidens determinando inesse et cum augmento. Igitur hoc nomē iusticia nō comparat. Gradus vero comparationis est vox significans accidens: ꝛ inesse determinans: faciens ex se aliā vocē idem significantē: vel facta ex alia voce idem significante. De ergo tres voces iustus iustior iustissimus. tres gradus comparationis dicuntur esse. Comparatiuū ergo est qḋ significat magis aduerbium: id est: augmentū indeterminatuꝫ: vt hoc aduerbiū magis (ꝛ sic remouent superlatiua que maxime) ꝛ hoc augmentū significat cum intellectu positiui: id est: significat et nominat qḋ ꝛ suū positiuū: vel cum parricipe sensu positiui: id est: significat augmentū nō circa rem: id est significatū positiui: sed circa participes sensus positiui: id est: circa coaccidens rei: que significatur per positiuū vt vlterior. Positiuū enim est qḋ vltra significat significat autē locū qui nec magis nec minus recipit. Sed distātia coaccidit loco: que potest intendi ꝛ remitti: ꝛ illam appellat particeps sensus positiui: circa quā ꝛ vlterior significat augmentum. Cetera vero comparatiua significant augmentū circa rem: id est: significatum sui positiui: vt iustior. Oꝫ autē quedā gentilia inueniunt quādoqꝫ cōpari: hoc propter proprietatē gentis quā significant cōtingit. Unde plautus. Nullus hodie punior me: id est: instabilior. Notandū est ꝙ potior nascit ad hoc nomine potis voce ꝛ nō significatione. Illud enim significat possibilitatē. Istud melioritatem.

De Formatione comparatiuoꝝ. C. XXXV.

Petrus helias. Comparatiua que a noibꝰ fiunt aut a noibus adiectiuis scḋe dclinationis fiūt genitiuo addita or. correpta .i. penultima. vt clarus clari clarior. Aut ab adiectiuis tertie declinationis addita or. datiuo ꝛ correpta .i. vt fortis forti fortior. Comparatiua vō desinētia in or. faciunt neutra comparatiua mutata or. in us. vt fortius. Et oīa quidē comparatiua desinētia in or. cōmunia sūt duum generꝫ. excepto senior qḋ masculini generis est. quin ꝛ eiꝰ positiuum senex: sūt. Comparatiua quoqꝫ deriuatiua ab aduerbijs in ra. desinētibus: mutant ra. in .e. ꝛ accepta ior formant. vt vltra vlterior. De ceteris non pōt regula dari. Sunt itaqꝫ quattuor comparatiuoꝝ gnā. Quedā a noibus vsitatis regulariter. vt doctꝰ doctior Quedā a noibus vsitatis irregulariter. vt munificus munificētior Quedā vō ab aduerbijs: vt supra superior. Dubitat āt an prior debeat dici comparatiuū. videt enim significare tps sicut pridē quod non recipit magis vel minus: Dicimus ꝙ prior significat pteritum tempus ordinē: ꝛ binariū numerꝫ. Cum enim dico. Iste prior fecit hec tria designo .s. ꝛ istum in tempore pterito ꝛ alium post. Et hūc esse vnum de duobus sm hoc ergo ꝙ significat tempus vel numerum. non est comparatiuū. sed in eo ꝙ ordinē significat.

De Comparatiuis deficientibus ꝛ abusiuis. C. XXXVI.

Petrus helias. De comparatiuis vero deficientibus ꝛ abusiuis sic habendum est. Sunt quedam in quibꝰ omnino deficiūt comparatiua. natura vocis repugnāte. Sunt alia que habent comparatiua sed irregularia. Adiectiua nāqꝫ que habēt vocalē ante us. vt pius non faciunt comparatiua. Regula enim est. ꝙ omnis comparatiuus debet superare genitiuū sui primitiui vna syllaba. si ergo piꝰ faceret pijor: esset nimius hiatus tribus vocalibus continue positis hec ergo causa est vt comparatiuū saltē compleat per circumlocutionem. Sunt aūt quedā que comparatiua habent irregularia. vt bonus melior. iuuenis. iunior. plus etiam irregulare est. sed comparatiuū cum soleat cum ablatiuo iungi. Querit quō plus iungat cū gtō. vt plus vini hꝫ q̄ olei. Ad quod dicimus q̄ suū positiuū construit cum genitiuo. vt multū olei. Regula eniꝫ est. ꝙ cuꝫ obliquo quocūqꝫ construit positiuus ꝛ comparatiuus. preter illā quā hꝫ ex natura comparatiui constructionem.

De Triplici abusione comparatiuoꝝ. C. XXXVII.

Petrus helias. Tribus modis inueniunt cōparatiua abusiue posita .s. in significatione ꝛ constructione. In significatione .ꝛ non constructione. ꝛ in officio. Prima ergo significatio comparatiuorum est accidens. positiui cum augmento. vel res priceps accidentis illius. ppria vō eorum est ɔstructio ꝙ cum ablatiuo ɔstruunt. vel cū noīatiuo īterposita q̄. Propriū vō illoꝝ ē officiū ꝙ in qua oratiōe ponunt. ostēdat idē accidēs inesse diuersis sed alteri magis. In significatōe igit ꝛ ɔstructione due inueniūtur abusiones. Aliqñ enim sine ablatiuo ponunt: qḋ est abusio cōstructionis. ꝛ significat pariter id qḋ positiuū sine augmēto. qḋ est abusio significatōis. vt senioris a ceste .i. senis. Aliqñ sīlr sine ablatiuo ponit ꝛ significat minꝰ positiuo. vt tristior .i. aliquātulū tristis. Rursus in significatione ꝛ nō cōstructione due reperiunt abusiones. Qñqꝫ enim ɔstruūt cuꝫ ablatiuo que est ppria eius ɔstructio ꝛ tñ nō significat accidens: vel rem participeꝫ sensus positiui cum augmēto: sed significat positionē accidētis. qḋ significat in vna psona sine augmēto. ꝛ remotionē eiusdē in alia: que est significationis abusio. vt sapiens est sapiēs doctior stulto .i. doctꝰ est. stultus autē non. Qñqꝫ vō ɔstruit regulariter cum ablatiuo sed significat qḋ positiuū ɔtrarij cum minus aduerbio. vt ponticū mare dulciꝰ est q̄ cetera maria id est minus amarꝫ. In officio enim multas habet comparatiuū abusiones. Qñqꝫ enim significat augmentū ꝛ cū ablatiuo ɔstruit. sed diuersa accidētia eidē inesse demonstrat: ita tamē ꝙ in diuersis temporibꝰ alterꝫ magis. vt iste vir est iustior q̄ pulcher in pueritia. Quādoqꝫ ostēdunt diuersa accidentia diuersis personis inesse. sed alterum magis vni. vt iste est doctior q̄ ille diues.

De Abusiua comparatione vnius ad alium vel superlatiuum. C. XXXVIII.

Petrus helias. Sunt aūt ꝛ alie abusiōes cū compatiuū .s. compat ad suū sꝑlatiuū vel ad seipsum. cum debeat comparatio fieri semp ad suū positiuū. vt achilles fuit fortior hectore fortissimo troyanoꝝ: vel hectore fortiore patroclo. Et vide ꝙ

ad superlatiuū absolute positū: id est: sine genitiuo plurali: non pōt comparatiuū cōparari. Nō eniꝫ pōt dici: iste est fortior fortissimo. Sed si ponat᷑ cuꝫ genitiuo: ⁊ persone sint diuersi generis: tunc pōt fieri talis comparatio. Si vero persone sunt eiusdē generis: nō fiet hec comparatio. Nō eniꝫ pōt dici iste grecus est fortior achille fortissimo grecoꝝ. Itē comparatiuū aliquādo compat᷑ ad se in eadeꝫ persona: sed respectu diuersoꝝ tempoꝝ vt iste est factus vir fortior se puero fortiore eo quē vincit. Aliquādo compat᷑ ad se in diuersis personis: vt achilles est fortior hectore fortiore patroclo. Rursus vnus compatiuꝰ ad aliū aliqñ in diuersa persona: vt iste est fortior ditiore isto alijs. Aliquādo in eadē ꝑsona: vt iste vir fortior se puero probiore alijs. Est rursus alia abusio: qꝛ cū comparatiuū debeat significare augmentū: inuenit᷑ ita positū vt equalitas quedaꝫ designetur. Ad cuius rei euidentiā dicā ꝙ tribus modis dicimus personā vnā superare aliā in duobus accidētibꝰ. Aliqñ.n. equaliter in vtroqꝫ: ⁊ tunc ponit᷑ tā aduerbiū cū vno q̄ꝫ cū alio: vt iste est tā fortior isto: q̄ꝫ iustior. Aliqñ plus in vno q̄ꝫ in alio: vt iste est magis fortior isto: q̄ꝫ iustior in vno q̄ꝫ in alio: ⁊ tunc cū vno ponimus magis q̄ꝫ cū alio: vt iste est magis fortior isto q̄ꝫ iustior. Aliqñ sic ꝙ indeterminate vtrūqꝫ: ⁊ tunc possumus ponere cōparatiuos sine aduerbijs: vt iste fortior ⁊ iustior isto. Isdē quoqꝫ tribus modis compamus vnā personā duabus in vno accidente: vt iste est tā iustior isto q̄ꝫ illo: vel magis iustior isto q̄ꝫ illo: vel iustior isto ⁊ illo. Itē positiuū cōtrarij cū minus aduerbio: aliquādo significat qd̄ cōpatiuū: vt iste est minus stulto illo: id est prudentior. Queritur vero an sit dicendū. maior bonū est charitas. vel maior his. Dicūt ergo plures grāmatici: ꝙ si cōparatiuū cū suo cōstruatur substantiuo: tunc exigit ablatiuum vel nisi interposita q̄ꝫ: vt socrates maior est illo: vel q̄ꝫ ille. Si vō ꝑ se. i. sine suo ponat᷑ substātiuo: tunc pōt cōstrui cuꝫ genitiuo plurali: vt maior illorum veniat ad me: ⁊ obtinet tunc vim superlatiui.

De Superlatiuis. C. .XXXIX.

Petrus belyas. Superlatiuū est illud nomen qd̄ cōparat᷑ ad plures sui generis. id est: sue gentis: vel sue proprietatis: sue gentis: vt grecus ad grecos: sue proprietatis: vt scelerosus ad scelerosos. Sꝫ qꝛ compatiuū aliqñ compat᷑ ad plures sui generis addit᷑ ⁊ superponitur omnibꝰ: id est: designat personā alijs superponi: ⁊ multū superare in illo accidente: qd̄ significat. Et addit priscianus aliā significationē superlatiui: nō ꝙ prima omni ⁊ soli nō cōueniat: sed qꝛ nō vbiqꝫ: ⁊ in illa quidē significatione superlatiuū prolatū per se: id est sine comparatione: habet intellectū positiui cū valde aduerbio: vt cū dicitur ille est fortissimus: id est: valde fortis. Uide ergo ꝙ vbi superlatiuū comparat᷑ significat accidens cum augmento respectu alioꝝ. vt achilles fuit fortissimus grecoꝝ: vbi vero nō cōparat᷑: significat accidens cū augmento absolute: id est: sine respectu aliorū: vt achilles est fortissimus. i. valde fortis. Illud quoqꝫ videndū est: ꝙ per comparatiuū pōt vna persona comparari ad plures: vel ad oēs alterius gentis. vt iste grecus est doctior omnibꝰ romanis. Per superlatiuū vero semꝑ fit cōꝑatio inter res eiusdē generis: vt iste grecus est fortissimus grecoꝝ: vel iste scelerosus est scelerosior oībꝰ scelerosis. Et in tractatu quidē superlatiuoꝝ nihil aliud dignū exceptione inuenio: nisi qd̄ dicit. Qm̄ oīs forma superlatiui habet. i. correptam ante mus: qd̄ videtur falsuꝫ esse qꝛ cū primus sit superlatiuū habet. i. productam ante mus. Sed non dixit omne superlatiuum: sed omnē formā superlatiui: id est: in timus: ⁊ in simus ⁊c̄.

De Diminutiuis. C. .XL.

Petrus belyas. Sequit᷑ de diminutiuis postea ostendit causam inuentionis: originem: formas: ⁊ formationes tā veroꝝ diminutiuoꝝ q̄ꝫ eoruꝫ que nō sunt vera diminutiua. Significat autē diminutiuū aliquādo diminutionē illius qd̄ principaliter significat: ⁊ non illius qd̄ nominat. Aliquādo vero nō illius qd̄ significat: sed illius qd̄ nominat: vt homuntio. Significat enim principaliter substantialē qualitatē: quā ⁊ homo: que nec augeri nec minui potest. Ut ergo breuiter dicamus: omnia que deriuant᷑ a primitiuo qd̄ significat accidens: significant diminutionē circa illud qd̄ principaliter significat: excipitur fortasse paruulus qd̄ obijci posset. Alia vero significant diminutionē circa illud qd̄ nominat. Et inde hoc esse dictū de veris diminutiuis. Significat ergo omne veꝝ diminutiuum principaliter qd̄ ⁊ suū primitiuū. Secūdario vero diminutionē vel circa illud qd̄ significat: vel circa illud qd̄ nominat. Uera aūt diminutiua nomināt ꝑsonas qbꝰ diminutio inest: illa diffinit itaqꝫ hoc mō. Diminutiuuꝫ est qd̄ significat diminutionem sui primitiui: id est. circa illud quod significat suū primitiuū. vel circa illud qd̄ nominat. Sed qꝛ hoc totū habēt diminutiua comparatiua: ad remotionē illoꝝ addit᷑ absolute. i. sine comparatione vel relatione ad aliud. Et vide ꝙ diminutiua cōparatiua principalr̄ significāt augmētum accidentis. Unde principalr̄ comparatiua dicunt᷑. secūdario significant diminutionē augmēti. vnde secūdario ⁊ nō principalit̄ dicunt᷑ diminutiua. Hoꝝ inuentionis tres cause sunt. Prima eniꝫ causa est necessitas. qꝛ. s. ea que voces vel significāt vel nominant aliqñ diminuunt᷑. Et hec quidē sola vera sunt diminutiua. Scḋa vero causa est vrbanitas. i. curialis irrisio. Ut iuuenalis. vnde fit vt mallē fraterculus esse gigantū: appellando quasi paruulū qui ē maximus. Tertia causa est adulatio. i. blandimentū quoddā. vt antoniaster. Et vide ꝙ ista principaliter significant quod sua primitiua sed nō significant diminutionē. sed vrbanitatē secūdario. vel blandimenta. Unde improprie dicunt᷑ diminutiua. Diminutiua quidē vel nascunt᷑ ab appellatiuis nominibus vt ab eo ꝙ est rex regulus vel a ꝓprijs vt ab eo qd̄ est antonius antoniaster. Sed querit᷑ de illis que a ꝓprijs nominibus deriuatiua sunt. An sint ꝓpria vel appellatiua. Dicimus ergo ꝙ antoniaster est ꝓpriū nomen: ⁊ idem ꝙ antonius in significatione principali ⁊ nominatione. Nec est incōueniens si primitiuū idē significat principalr̄ qd̄ deriuatiuū vl̄ ecōtra. De hoc autē ꝙ dicunt diminutiuū esse ꝓpriā speciem appellatiuorum deriuatorum. dicimꝰ hoc esse dictum de illis que ꝓprie sūt diminutiua. Ista vero improprie ⁊ sola voce dicunt᷑ diminutiua.

De Formis vel formationibus diminutiuoꝝ. .C. XLI.

Petrus helias. Oīa diminutiua deriuatiua a monosyllabis desinentibꝰ in. s. vocali antecedēte. vt flos flosculus: ⁊ a nominibus tertie declinationis desinentibus tam in. r. q̄ꝫ in is. q̄ꝫ in. e. vt pater paterculus. testis testiculus. rete reti reticuluꝫ exceptis lapillus. anguilla. vngula: ⁊ deriuatiua a neutris desinentibus in us. vt munus munusculū. Et a primitiuis desinentibꝰ in or vt amator amatorculus. Uel a monosyllabis desinentibus in ns vt pons ponti ponticulus. vel desinētibꝰ in rs. vt pars parti particula. Et a noībus quarte declinationis: vt domus domūcula. excepto aculeus ab acu. Hec inq̄ꝫ oīa desinūt in culus vl̄ cula vel culū. Porro diminutiua venientia a noībꝰ desinētibus in. x. vel desinētibus in ns. supremā syllabā. vel desinentibus in. r. extrema terminatiōe genitiui id ē. is ꝯuersa in. u. ⁊ accepta lus. vel la. vel lū. faciūt diminutiua. vt rex regulus. adolescēs adolescētulus. capitis capitulum Item feminina tertie declinationis vel quinte desinētia in es ꝓductam. abiecta. s. ⁊ assumpta cula. faciūt diminutiua. vt nubes nubecula. dies diecula. excepto merces quod facit mercedula. Rursus que desinūt in. o. si faciāt diminutiua mutāt. o. in un. ⁊ accipiūt culus. vel cula. vt tiro tirūculus. virgo virgūcula. Primitiua desinentia in nus. siue habeāt aliā consonantē ante. n. vt pugnus siue non vt asinus. Et desinētia in lus si nō habeāt geminatam. l. ante us. vt anulus. Et que desinūt in er. scḋe declinationis vt tener. Hec inq̄ꝫ oīa. si illa que desinūt in nus. abijciāt. n. (qd̄ dico ꝓpter pannus pāniculus) duplicant. l. ante vs in. diminutiuis. vt pupillus. asellꝰ anellus: tenellus exceptis paucis ab illis que desinūt in lus. nō geminata. l. ante us. vt paululus. Eademqꝫ regula obseruāda est in femininis desinētibus in na. vt cathena. catella excepto rana qd̄ facit ranūculus: non ranella. Addit iteꝝ ꝙ feminina desinētia in la. vel in ra. seruāt eandē regulā. vt fabula fabella. capra capella. vmbra vmbella. tenera tenella. Excipiunt᷑ a regula desinētia in ra. que nec fiunt a masculinis desinētibus in er. nec habēt. r. ante aliā ꝯsonantē in eadē syllaba. vt ara arula. terra terrula litera literula. Itē noīa desinentia in lū. vel in rū. faciūt diminutiuū in ellū. vel illū. vt tantulum tantilū. lucrū lucellū. Noīa scḋe declinationis desinentia ī us antecedētibus. e. vel. i. mutāt us. in. o. ⁊ accepta lus faciūt diminutiua. vt aureus aureolus. gladius gladiolus. Silr̄ ⁊ feminina ⁊ neutra. e. vel. i. ante. a. vel um. habētia. vt vncia. vnciola. palliū pallioluꝫ Desinentia in us: si fuerint alia a desinentibus in nus. vel in lus. vel in us. e. vel. i. antecedentibus. abiecta. s. accipiunt lus. ⁊ faciunt diminutiua. vt seruus seruulus. Similiter ⁊ feminina ⁊ neutra. vt luna lunula. primum primulum. De illis vero diminutiuis que desinunt in aster. vt surdaster. Uel in cio. vt homuncio. vel in leus. vt aculeus. nullā prorsus dat regulā. sed colligit ea per enumerationē

De Denominatiuis. ⁊ primo de his que terminantur in. a. .C. .XLII.

Petrus helias. Seq̄t᷑ de dnoīatiuis in q̄bus aristoteli videt᷑ prisꝯ esse ꝯtrariꝰ. Dicit eñi aristoteles. ꝙ fortis denoīat᷑ a for

titudine. Priscian⁹ vero φ a fortis fortitudo. Sꝫ Aristoteles respe/xit hoc qḋ prius inest alicui naturaliter fortitudo: q̄ dicat̃ fortis. Priscianus vero respexit ad hoc φ ab hac voce fortis deriuatur ꝛ formatur̃ h̄ vox fortitudo: mutatione vł additione litteraꝝ. Ait ergo. Denominatiuū ē qḋ appellat̃ a voce: id est: a nomine primitiui sui. Nā ab hac voce que est nomē dicit̃ nomē denominatiuū. s. quia a nomie deriuat̃: Ponit aūt postea diuersas formas denominatiuo rū ꝛ dicit. Nomina secūde declinationis desinētia i nus. antecedē/te. c. quotcūq̄ sint syllabaꝝ: nisi sint nomina regionū q̄ deriuant̃ ex his: ꝛ ea rursus nomina secūde declinationis q̄ sunt alia ab haben/tibus. c. ante us. ꝛ a nominib⁹ regionū: quacūq̄ cōsonante ante us. posita: si dissyllaba tm̄ fuerint: vel a dissyllabis ɔposita: ꝛ oīa tertie declinationis nomina desinētia in is. q̄ habēt similē genitiuū ntō. Oīa inq̄ hec si fuerint declinatiōis secūde gtō: si tertio datiuo assu/munt tia: ꝛ faciūt denominatiua: vt amicus amici amicitia: tristis tristi tristitia. Sꝫ opponit̃ φ fm̄ hanc regulā debuit fidus fidi facē fiditia: sed propter euphoniā ꝛ ne putaret̃ a fidis: feč fiducia. Rur/sus fm̄ eandē regulā hanc debuit facere gratus grati gratitia. Sꝫ possumus dicere: φ a gratis non a gratus fit gratia. Sequit̃ ꝛ alia regula. Nomina secūde declinationis desinentia in us: q̄ alia sunt a desinentibus in cus: q̄ nō sunt nomina regionū: ꝛ a dissyllabis in us: quacūq̄ alia cōsonāte antecedente. Et rursus regionū nomina pleraq̄: ꝛ tā noīa tertie declinationis q̄ nō desinūt in is: q̄ partici/pia tertie quoꝝ genitiuus superat nominatiuū vna syllaba. Hec in/q̄ oīa si fuerint secūde declinationis: genitiuo: si tertie: datiuo assu/munt. a. vt violentus ti. tia. prudens ti. tia. Pleraq̄ vero regionuꝫ noīa dictū est propt̃ corsus corsi qḋ facit corsica: ꝛ apher aphri qḋ facit aphrica. Sed opponit̃ φ fm̄ hāc regulā auar⁹ in genitiuo de/buit accipere. a. ꝛ dici auaria. Sed dicit φ auarus est cōpositū ex a. ꝛ varo: varus. n. curuus qꝛ hꝫ manus incuruas. Inde fit varitia qḋ nō est in vsu: ex quo cōponit̃ auaritia. Opponit̃ iteꝝ de incuria qḋ fm̄ regulam debuit esse incuria: ab eo qḋ est incurius: ab indu/strius industria. Sꝫ dicim⁹ vel φ nō sunt deriuata: vel φ subtrahit̃ altera. i. propter nimiū hyatū. Et inde φ in omnibus predictis dꝫ eē correpta. i. penul. Unde opponit̃ thesauraria: qḋ prođ. penul. a the/saurarius: sed vt ostendat̃ esse grecū prođ. i. similiter ꝛ decania. ma/le ergo pronunciāt qui dicūt cōtrouersia penul. produ. q̄n latinū ē. Secūda vero forma denominatiuoꝝ est in. a. antecedēte cōsonāte de qua pris. agit exequēdo tres eius species in la. na. ꝛ ra. De his q̄ desinunt in la. dicit ita: si fuerint primitiua eoꝝ secūde declinatiōis vltimā genitiui vocalē in. e. cōuertunt productā. Si tertie vltimam datiui: ꝛ assumunt la. vt cautus cauti cautela: custos custodi custo/dela. Que vero fiunt a verbis secūde cōiugationis a secunda psona abijciunt. s. ꝛ assumunt la vt candeo candes candela. De illis vero que desinūt in na. dicit φ siue deriuent̃ a nominibus: siue a verbis produ. penul: vel natura vel positione: vt medicus medicina: lateo laterna. De illis rursus que desinunt in ra. dicit φ similem femini/nis participijs futuri temporis habent formā: vnde penul. u. habēt productam: vt natura armatura.

De his que terminant̃ in. e. i. o. u. C. XLIII.

Detius belyas. De illis q̄ in. e. dicit φ neutra sūt vt sedile. Et vide φ neutra in ile: q̄ non hñt masculina ante se producūt penul. vt monile. Sꝫ q̄ habent masculina ante se ꝛ veniunt a verbis: corripiūt penultimā: vt vtile. De illis in. i. dicit φ duo sunt indeclinabilia fm̄ quosdā: frugi ꝛ nihili: sed melius est φ frugi dicat̃ esse datiu⁹: ꝛ nihili genitiuus: ꝛ cōstruunt̃ figuratiue cū omni casu: vt hō frugi legit. i. qui ad vtilitatē legit: hominis frugi misereor: ꝛ sic ꝛ per cete ros casus: similiter hō nihili currit. i. nullius precij. De forma vō q̄ est in. o. dicit φ masculina deriuata ꝛ cōia inueniunt̃ pauca i. o. vt hic cicero: ꝛ comedo comedonis: qḋ dꝫ corripere penul: qꝛ simile est suo verbo. Addit quoq̄ φ plurima feminina deriuatiua inue/niunt̃ mō in io. desinētia: mō in. do. ꝛ dicit oīa pene esse noīa reruꝫ incorporaliū. De illis ergo in io. dicit φ fiunt pleriq̄ a pticipijs pte/riti tpis assumpto o genitiuo: ꝛ correpta. i. vt oratus orati orō: nisi φ internectus internecti abijcit. t. ꝛ fač internecio. Pleriq̄ vō dič pp vnio ꝛ cōio q̄ deriuant̃ a noib⁹ vnus ꝛ cōis. De illis vō q̄ termi/nant̃ in go. dicit φ siue sint primitiua siue deriuatiua pducūt penł. vel positione: vel nā: vt virago: excipit̃ ligo: qḋ ꝛ masculinū est: ꝛ in strumētū significat. De illis rursus q̄ desinūt in do. dicit φ veniūt a noib⁹: ꝛ verbis ꝛ a participijs: ꝛ habēt vel. e. longā vel. i. vel tu. ante do. vt dulcedo. cupido. fortitudo. Sed que habēt. e. ante do: si deri uent̃ a noib⁹: cōuertunt terminationes extreme in. e. ꝛ accipiūt do. vt dulcis dulcedo. A vbis terminationes secūdaꝝ psonaꝝ ɔuertūt in. e. productā ꝛ accipiunt do: vt intercapio intercapis itercapedo. i. distātia locoꝝ. Habētia quoq̄. i. añ do. extremitates syllabaꝝ scđe psone vel tertie cōuertūt in. i. longā vt cupit cupido. libet libido: ex cepto formidas qḋ cū facē debuit formidai pp alternitatē vitandā fecit formido. Desinētia i tudo si veniūt a nominib⁹ secūde decli/nationis. genitiuo assumūt tudo. si veniūt a noībus tertie datiuo. i. penł. correpta. vt amplius ampli amplitudo. suauis suaui suauitu/do. Si vō pticipijs vel a pticipialibus desinētib⁹ in tus. abiecta. s. assumūt do. vt habit⁹ habitudo. Et vide φ habentia u. penł. si desi nant in do. lꝫ non sint deriuatiua. pducūt eam vt hirudo. i. sangui/suga. De forma in. u. nihil aliud dicit nisi φ pauca. deriuatiua in ueniunt̃ in. u. vt testa ꝛ inde testu neutꝝ indeclinabile ꝛ quedā alia que ponit.

De his que terminant̃ in. l. m. n. .C. XLIIII.

Sequitur de formis denoīatiuoꝝ fm̄ ordinē semiuocaliū ꝛ vocaliū que feminos/alibus preponunt̃. Et primo agit priscian⁹ de forma i l. dicens. φ si primitiua ipsoꝝ habuerint penł. pductā ea quoq̄ habebūt. sin illa breuē ꝛ hec. vt tribun⁹ tribunal. animus animal. Illa vō que desinūt in il. vel in vl. siue deriuent̃ a noīb⁹ si/ue a verbis. fiūt abiectione extremoꝝ vocaliū siue syllaba rū. pmū vt vigilo vigil. pugillus pugil. ɔsulo ɔsul. De forma in am. nihil dicit. nisi φ vnū inuenit̃ iam cōmune triū geneꝝ ꝛ īdeclinabile ne/q̄. Formā vō que est in um. diuersificat fm̄ penultimas. qꝛ quedā habent. e. longā: quedā. i. ante um. Et vide φ oīa in bulū corripiunt penł. antepenultima vō si. i. habeat corripit̃. vt vestibulū. si vō. a. p ducit̃. vt cunabulū. excipit̃ stabulū qḋ corripit antepenul. Nā oīa noīa deriuata a sto stas corripiūt primaꝫ syllabā. excepto stamē ꝛ statura que primā producūt. Status etiā ꝛ statutū pducunt̃. Sed puto φ regula illa data est de solis declinabilibus. Ideoq̄ statim producit̃ sicut in libro thebaidos inuenit̃: De forma in en. dicēs φ oīa deriuatiua desinētia in en. añcedente m. verbalia sunt oīa pe ne ꝛ neutra. Pene dicit pꝑter flamen. qḋ q̄n nomen est sacerdotis iouis deriuat̃ a filo. Flamen enim dicit̃ quasi filamē. qꝛ quando volebat sacrificare ioui religabat comā filo. Et vide φ desinentia i men. si sint a prima ɔiugatiōe habēt a longā penultimā. vt soloꝛ. so laris. solamē. Si vō fuerint a scđa ꝛ tertia habēt. i. correptā. vt mo neo: mones. monimē. vel. u. pductā. si verbū desinit in uo. vt acuo acumē. Si vō fiūt a verbis q̄rte. habent. i. pductā. vt munio. muni men. Et vide φ pauca inueniūtur masculina deriuatiua in en. s. fla men quādo est nomē sacerdotis. Et pecten. ꝛ composita a canēdo ꝛ īstrumētoꝝ noībus vt tubicen. fidicen. tybicen. quod solum ex si/militer compositis. i. a canēdo. ꝛ instrumētoꝝ noībus pducit penł. Tybia enim mutata. a. in. i. ꝛ assumpta cen debuit facere tybicen. vtraq̄. i. correpta. sed ne nimius fieret hiatus due. i. correpte trāsie runt in vnam. i. pductā. Ideoq̄ penultima dicit̃ tybicen.

De his que terminant̃ in. r. s. .C. XLV.

Dicit φ si cōsonantē habeāt ante ar. penultimam syllabā producūt. vt cesar. si vō vocalē: eādē corripiūt. vt laquear. Contra hanc vero regulā videtur Iuuenalis facere dicēdo specular penultima correpta. ibi. Que vehit̃ clauso. latis specularibus antro. Unde quidā dicūt hanc regulā esse datam. vel de illis in ar. que superāt sua primitiua vt lupa. lupanar. Uel de illis quoꝝ primitiua habēt penultimam. pđ. Ergo specular deriuatum a speculoꝛ. cuꝫ nō superat primitiuū ꝛ cum suum primitiuū habeat penł. correp. debet similiter corripe re penł. Deriuatum vero a specu. quia suum superat primitiuuꝫ pe nultimam debet pducere. De illis vero que desinunt in oꝛ. vel in ur dicit φ alia fiūt a prima persona abiecta. o. vt a coloꝛo coloꝛ a mur muro murmur. Alia a prima persona assumpta. r. vt amo amoꝛ. Alia fiunt a nominibus vel participijs desinentibus in us. muta/tione us in oꝛ. vt a senatus senatoꝛ. a tonsus tonsoꝛ. Agit inde de desinentibus in. s. ꝛ primo in as. quoꝝ primitiua si sint secunde declinationis. assumūt genitiuo tas. penultima: i. correpta. vt pbus probi probitas. nisi φ que duplicant in genitiuo. i. extremā earum mutant in. e. causa euphonie. vt pi⁹ pij pietas. ꝛ excepto liber quod nominatiuo assumit tas. ꝛ facit libertas. Si tertie datiuo assumūt tas. i. penultima quoq̄ correpta vt felix felici felicitas. except̃ pau cis que si habeāt. b. vel. p. siue. e. ante. r. ntō assumūt tas. vt pauptã pubertas. Saluber ergo ꝛ celeber. quia faciūt feminina salubris ꝛ celebris que inueniunt̃ duuꝫ geneꝝ cōmunia. faciunt salubritas ꝛ celebritas. Excipit̃ pterea vetus quod facit vetustas. Desinētia i oꝛ. que mutant oꝛ in es. addita tas. vt honoꝛ honestas. Preterea que dam sunt similia accusatiuis pluralibus suorum primitiuorum. ꝛ

ſunt cõmunia. vt hic ⁊ hec ... mas habent autem accentum in fine
ſm regulã ſyncopatoꝝ. Antiqui enim dicebãt hic ⁊ hec primatis.
De deſinentibus in es. Nota ꝙ omnia correpta ſunt exceptis no-
minibꝰ quinte declinationis. vt dies diei. Et exceptis illis tertie q̃
habent pares ſyllabas in nominatiuo ⁊ genitiuo ⁊ illis q̃ creſcũt
in genitiuo ⁊ produ. penul. vt merces mercedis.

Item De his que terminant̃ in. s. C. XLVI.

Hormam vero illã que eſt in is diuidit mul-
tipliciter. ⁊ primo agit de deſinenti
bus in alis. vel ale. Quoꝝ primitiua ſi ſint prime decli-
nationis aſſumunt nominatiuo lis: vel le. ꝓducta a pe-
nul. vt curia curialis. mẽſa mẽſale. Si aũt ſecũde. extremã. i. geniti
ui mutãt in. a. longã. ⁊ aſſumũt lis. vt fatũ fati fatalis. Si tertie mu
tant is genitiui in a longã ⁊ accipiũt. lis. vt hoſpes hoſpitis hoſpi-
talis. Sin fuerint quarte. abiecta. s. lr̃a aſſumũt alis: vt manus ma-
nualis. Si vero quinte abiecta es ex nominatiuo aſſumunt alis: vt
ſpecies ſpecialis. Secundũ hanc regulã res debuit facere ralis. fac
autẽ realis. ſed dicũt hoc nomẽ nõ eẽ autẽticũ. Poſtea dicit ꝙ de-
ſinẽtia in ilis: que deriuant̃ a nominibꝰ: ⁊ neutra in ile: a quacunq̧
parte orationis naſcant̃: producũt. i. penul. vt vir virilis: excepto par
paris qđ facit parilis penultima. i. correpta. Et vide ꝙ ſm hanc re-
gulã nõ deriuat̃ ab humo humilis. Que vero deſinẽtia in ilis. deri
uant̃ a verbis vel a participijs corripiũt penultimã eãdẽ: vt vtor vti
lis. fictor fictilis. Illud quoq̧ addẽdũ eſt: ꝙ verbalia ĩ ilis ſi veniũt
a verbis prime cõiugationis habẽt. a. ante penultimã productã: vt
amo amas amabilis excipit̃ ſtabilis qđ corripit. a. Que fiũt vero a
verbis ſecũde vel tertie vel quarte. ſi habent antepenultimã. i. eam
quoq̧ corripiũt: vt doceo docibilis. credo credibilis, audio audibi-
lis. Sunt tñ quedã nomina ex his cõiugationibus que nõ habent
antepenultimã. i. vñ corripiũt eã vel producũt pro qualitate v̾boꝝ
ex q̃bꝰ fiũt: vt qñ flebilis deriuat̃ a futuro flebo. antepenul. hꝫ pro-
ductã ſicut flebo eã producit. Poſt hec agit de quarta forma deſi-
nentiũ in is. q̃ eſt in aris. Fiũt aũt vel a genitiuo nominũ vel a pri-
ma ꝑſona verboꝝ ſic. Queciũq̧ lr̃a vel littere ſequunt̃. l. vel aliã ꝯſo
nantẽ ex qua poſtrema incipit ſyllaba genitiui: mutant̃ in. a. longã
⁊ aſſumũt ris: vt ppl̃s populi popularis: miles militis militaris. Si
vero extrema genitiui ſyllaba incipit a vocali, illa quoq̧ mutata in
a. longã ⁊ aſſumpta ris: fit denominatiuũ: vt familia familie fami-
liaris, ſic etiã molo molis molaris. Eodẽ mõ formant̃ deſinẽtia in
are. vt velũ veli velare. Sequit̃ forma deſinẽtiũ in enſis. Q̃ ſi fiant
a nominibꝰ prime vel ſecũde declinationis mutãt extremã partem
nominatiui ſingularis vel pluralis numeri ſuoꝝ primitiuoꝝ in en.
⁊ fiũt inde aſſumpta ſis. vt vtica vtice vticenſis: niſi ꝙ athene cum
deberet atheniẽſis ſꝫ regulã: intercepta. i. facit atheniẽſis cã eupho
nie. Porro flãdria facere debuit flandrienſis: tñ facit irregulariter
vel per ſyncopã flandrenſis. Si vero primitiua eoꝝ fuerint tertie de
clinationis abiecta extrema. s. genitiui aſſumunt enſis vt carthago
carthaginis carthaginẽſis: ſm hanc regulã ergo remis debuit face
re remienſis: andegauis ſimiliter etiã andagauẽſis. pictauis picta-
uienſis: faciunt autẽ remenſis andegauenſis pictauenſis. quaſi a re
mũ remi: ⁊ ab andegauo pictauo quibus vſi ſunt antiqui ſicut nos
adhuc dicimꝰ carnotum carnoti.

Adhuc de eodem. C. XLVII.

DE his que deſinũt in bidus dicit ꝙ deſignant
ea que nominãt habere in ſe, res ſuorum
primitiuoꝝ: vt herbidus dicit̃ locus qui dicit̃ hr̃e her-
bas. Porro in bundus: deſinẽtia ſignificãt ſimilitudinẽ
nominãt v̾o ſubſtãtiã alii ſimilẽ. Predabundus. n. dr̃ q̃ſi ſilis ꝑdã
ti. Addit ẽt. ſ. ꝙ oĩa v̾balia q̃. ſ. ſignificãt ſilitudinẽ deſinunt in bun-
dus. pene qđ dicit ꝑꝑ rubicundus. Itẽ noĩa huiuſcemodi forme ſi
veniãt a v̾bis prime ꝯiugatiõis: habẽt a longã añ penul. vt vito vi-
tas vitabundus. Si v̾o fiãt ab alijs verbis. habẽt. i. antepenultimã
correptã. vt ludo ludis ludibundus. Et formant̃ hec oĩa a ſecũdis
verboꝝ ꝑſonis. Itẽ oĩa in orus. ⁊ ora. ⁊ orum deſinẽtia penultimã
producunt preter chorus ⁊ thorus ⁊ forũ ⁊ decorus: qñ deriuat̃ a
decus. Vñ ſtatius. Decoriq̧ vigiles. Addit quoq̧ formã deſinẽtiũ
in ſus. q̃ duplex eſt. Aut. n. deſinẽtia in ſus ꝑticipijs p̾teriti tp̾is ſũt
ſilia vt laſſus ⁊ feſſus. Aut habẽt. o. ꝓductã añ ſus. ⁊ ſignificãt ali-
q̃d eſſe plenũ rebꝰ ſuoꝝ primitiuoꝝ: vt ſaxoſus: id eſt: plenus ſaxis.
Quoꝝ primitiua q̃cq̃d eſt poſt cõſonãtẽ vltime ſyllabe genitiui: vl̃
ipſam vltimã ſyllabã: ſi pura eſt: mutãt in. o. ꝓductã ⁊ aſſumũt ſus
vt ſaxũ ſaxi ſaxoſus: curia curie curioſus excipit̃ metꝰ qđ ſm regu-
lã debuit facẽ metoſus facit aũt meticuloſus. Sꝫ opponent̃ h̾ mon
ſtrũ monſtri monſtruoſus: laborioſus: montuoſus: pontuoſus: fru
ctuoſus. Sꝫ ſunt q̃ dicũt ꝙ a monſtro dẽat dici ꝑmo mõſtruꝰ. ⁊ iñ
mõſtruoſus. ſilr̃ a labore laborius. inde laborioſus ⁊c̃. Eodem mõ
poterat dici ꝙ a metu fiat meticulus, a quo meticuloſus. Seq̃t̃ for
ma deſinentiũ in tus. que ſi deriuent̃ a noĩbus prime declinatiõis
ſemꝑ habẽt a penl̃. ꝓductã. vt barbatus a barba. Si v̾o ſint a noĩ-
bus ſcđe vel tertie in alijs habent a penultimã ꝓductã. vt palliatuſ
in alijs. i. ſilr̃ longã. vt auitus ab auo. maritꝰ a mare. excipit̃ vetuſtꝰ
⁊ libertus. Que v̾o a noĩbus quarte habẽt. u. ꝓductã ante tus. vt a
cornu cornutꝰ excipit̃ manuleatus. Porro illa que deſinũt in ax.
oĩa ſignificant aſſiduitatẽ. Nõ enim verax eſt qui ſemel veꝝ dicit.
nec mendax qui ſemel mentitur. ſed qui aſſidue.

De Scđo accidẽte noĩs quod eſt genus. C. XLVIII.

POſtquã ergo de primo accidẽte noĩs. id eſt.
de ſpecie egit tractat de ſcđo. id eſt.
de genere. Genus in grãmatica duobus modis cõſide-
ratur. ſm rem ⁊ ſm vocẽ. Genus ſm rem eſt ſexus ma-
ſculinus ⁊ femininus dicti a generãdo. q̄ hi duo ſexus poſſunt ge
nerare: ſed q̄ ſexus eſt in ſolis aĩalibus. Ideo animaliũ noĩa ꝓprie
dicebant̃ alicuiꝰ generiſ ⁊ dicunt̃ adhuc. Alia v̾o improprie. ꝑſertĩ
cum oĩa alia deberẽt dici neutri generis. neutꝝ v̾o improprie diſti-
ctum ſit genus. ſed antiqui putãtes illud eſſe alicuiꝰ ſexus. qđ nul-
lius erat. vt ſolẽ deũ. lunã deã. ⁊ ſic de ceteris. imponebãt eis noĩa
maſculoꝝ vel feminaꝝ nominibꝰ ſimilia. vel in terminatione. vel in
cõſtructiõe. vnde vſus inoleuit. vt nõ ea tñ noĩa que rem maſculi-
ni ſexus nominãt maſculina autores appellarẽt. Verũetiã illa que
illis ſunt ſimilia. ⁊ h̾ idẽ de feminino ⁊ neutro intellige. Genꝰ v̾o ſꝫ
vocẽ eſt alteriꝰ ſexꝰ diſcretio. vl̃ neutriꝰ vel ꝑ articuli adiunctionẽ. vt
hic vir. hec mulier. hoc mancipiũ. vel per diuerſas terminationes.
vt albus alba albũ. vel per alteriꝰ dictionis iungibilitatẽ: ex qua di
gnoſcit̃ cuiꝰ ſint generis ea quibꝰ articulare ꝓnomẽ nõ adiungit̃.
vt hoc ipſum ꝓnomẽ. hic ⁊ hec ⁊ hoc ⁊ hmõi ꝓnoĩa: ego ⁊ tu. ⁊ ſi q̃
ſunt ſimilia. Genus inq̧ ſm vocẽ. vel eſt talis diſcretio alterius ſe-
xus. vel neutri. vel ſilitudo cum noĩbus alteꝝ ſexũ vel neutrũ diſcer
nentibus. vnde oĩs vox que diſcernit maſculinũ ſexũ circa rem pro
prie dicit̃ maſculini generis. ſimilis v̾o illi in terminatiõe ⁊ cõſtru-
ctione improprie. ⁊ eſt genus ſm vocẽ cõmunis ꝓprietas vocum.
Nominibꝰ quidẽ que ꝓprie maſculini generis dicunt̃ vl̃ feminini
vtrũq̧ genus accidit. Sed genus ſm rem eius eſt ſecũdaria ſignifi
catio. genus ſm vocẽ cõmunis ꝓprietas ⁊ eoꝝ ⁊ alioꝝ. Q̃uis ergo
duo tñ ſunt genera ſm rem. q̃nq̧ ſm vocẽ. Maſculinũ femininũ
neutrũ cõmune duũ. vel cõmune triũ geneꝝ. quod donatꝰ appellãt
omne. Duo itaq̧ ꝓprie dicunt̃ genera. cetera v̾o improprie ⁊ ſola
cõſtructionis ratiõe. Cõmune nomẽ eſt qđ rem vtriuſq̧ ſexus no
minat eadẽ voce. ⁊ diuerſis articulis. vt hic ⁊ hec ſacerdos. Epiche
non eſt nomẽ quod eadẽ voce. ⁊ eodẽ articulo rem vtriuſq̧ ſexus
noĩat. vt hic miluus. ⁊ interpretat̃ epichenũ ꝓmiſcuũ. q̄ ſub eadẽ
articulo ꝓmiſcue ꝯuenit vtriq̧ ſexui. Dubiũ nomẽ eſt qđ eadẽ vo-
ce ⁊ diuerſis articulis rem eiuſdẽ ſexus noĩat apud diuerſos auto
res. vt hic aut hec damma. Declinãdo itaq̧ dubia. debemꝰ vtrũq̧
articulũ ſub diſiunctione ponere. vt hic vel hec dies declinãdo cõ-
munia ſimplr̃ vtrũq̧. ſ. cum copulatione declinãdo epichena vnũ
ſolum. Sed idem nomẽ inuenit̃ dubiũ ⁊ epichenũ. vt damma.

De Diuerſis terminationibus diuerſorum generum ſm ordinẽ vocalium. C. XLIX.

OMnia latina nomina in. a. deſinẽtia fe
minini ſunt generis. exce
ptis ꝓprijs nominibꝰ viroꝝ. vt ſilla. ⁊ fluuioꝝ. vt ſecana
⁊ noĩbus officioꝝ ad viros pertinẽtiũ. vt ſcriba que oĩa
ſunt maſculini generis. Et exceptis compoſitis que deriuant̃ a ver
bo. vt celicola. aduena. ⁊ que apud grecos ſunt cõia. vt idolatra. ⁊
exceptis gentilibus. vt ſcytha. que omnia ſunt generis communis
Paſcua v̾o neutrũ eſt in plurali. in ſingulari femininũ eſt. ⁊ que a
greco ſumpta ſũt omnia neutri generis. vt hoc ſchema. quõ ⁊ noĩa
litteraꝝ que ſiue terminant̃ in a. vt ka. ſiue non neutra ſunt. Por-
ro oĩa noĩa numeroꝝ declinabilia. vel mobilia ſunt per duas ter-
minationes. vt duo due. vel per tres. vt ducẽti te. ta. Quedã v̾o tri-
um geneꝝ vt quadraginta. Omnia nomina deſinẽtia in. e. corre
ptam. neutri generis ſũt vt mare. Si quis obijciat de quiſq̧ ⁊ vter
q̧ ⁊ ſimilibus. dicemus hec nõ habere naturaliter q̧. ſed per adie-
ctionem. Deſinetia in. e. productã. feminina ſunt ⁊ greca. excepto
que. Deſinentia in. i. cõmunia ſunt triũ geneꝝ. vt huiuſmodi ex
cepto vno neutro gummi. Deſinentia in. o. ſunt maſculini gene
ris. vt ſermo ſermonis: ligo ligonis exceptis deſinentibus in go: vl̃
in do. que mutãt. o. in. i. in genitiuo. vt dulcedo dulcedinis. que oĩa

sunt feminina preter ordo.margo.cupido quãdo est propriũ nomẽ dei que sunt masculina:exceptis proprijs nominibus mulierũ vt iuno.ꝛ vno appellatiuo caro:que sunt feminina:ꝛ exceptis paucis nominibus cõmunibus:quorũ significatio vtriusq sexui potest esse cõmunis:vt hic ꝛ hec homo.Si dicatur ꝙ ẜm hanc regulã virgo est tantũ generis feminini:cũ tamẽ inueniatur virgo est electus a dño dicemus abusiue ꝛ figuratiue sic dictũ esse. Omnia nomina terminantia nominatiuũ in.u.neutri generis sunt:vt cornu.

¶De desinentibus in.c.d.l.m.n. C. .L.

Desinentia in.c.inueniunt̃ duo neutra.lac ꝛ allec. In.d.inueniuntur:qđ ꝛ quid ꝛ aliud:ꝛ vnum masculinũ bogud. Omnia latina nomina desinentia in al.neutri sunt generis:vt tribunal:excepto vno masculino sal.Barbara quoq nomina desinẽtia in al.sunt masculina.vt hienisal. Nomina desinẽtia in el.correptam neutri generis sunt.vt mel.Que vero in el.productã desinũt: barbara sunt ꝛ masculina:vt michael. Porro vnũ in il.masculinum inuenit̃ pugil.ꝛ vnũ femininũ tanaquil.Et vnũ commune.vigil ꝛ vnũ neutrũ nihil.Opponit̃ de abigail.sed dicimus hebreum esse ꝛ de hmõi non agit. In ol.quoq vnũ masculinũ inuenit̃ vt sol. In vl.vero vnũ masculinũ inuenit̃:vt cõsul.ꝛ duo cõia ꝑsul ꝛ exul.Barbara:subtbul ꝛ mutbul que sunt masculina. Unũ inuenit̃ in am.cõe triũ generũ ꝛ indeclinabile nequã. In im.quoq vnũ inuenitur cim.ꝛ barbara indeclinabilia.vt ioachim.Et quedã nõia numerorũ.vt vndecim.q̃ sunt cõia.cherubin ꝛ seraphin.qñ.s. terminant̃ in im.singularia sunt ꝛ masculini.generis. Qñ võ terminant̃ in in tũc sunt pluralia ꝛ neutri generis. Nomina terminãtia in um.neutri sunt generis.vt templũ.exceptis proprijs nominibus mulierũ que sunt feminina vt glicerium.Oĩa nomina in en.desinentia.neutra sunt.exceptis cõpositis a canendo.vt tubicen.ꝛ excepto flamẽ qñ ẽ nomẽ sacerdotis ꝛ pectẽ.ꝛ q̃ desinũt in en.ꝑductã vt liẽ.q̃ oĩa sunt masculini generis. Nisi ꝙ si greca fuerint terminata in en.eiusdem generis sunt apud nos cuius ꝛ apud grecos:vt hic titan.hec syren.

¶De desinentibus in.r. C. .LI.

Omnia nomina in ar.desinentia neutri generis sunt:excepto vno dissyllabo:hic cesar. Et exceptis monosyllabis:vt lar nar que sũt masculina. Et excepto par.ꝛ cõpositis ab eo:vt impar que sunt cõmunia triũ generũ. In er terminãtia masculina sunt exceptis adiectiuis que sunt cõmunia:exceptis nominibus fetuũ terre:vt siler ꝛ illis que habent.b.vel.u.cõsonantẽ ante er.nec sunt adiectiua:vt suber ꝛ ver.que omnia sunt neutra.preter himber ꝛ compositis ab eo:vt december que sunt masculina:ꝛ excepto acer nomiẽ arboris: ꝛ exceptis mulier ꝛ mater ꝛ linter que sunt feminina.Et spinter et iter que sunt neutra. Omnia nomina in ir.desinentia masculini sunt generis:excepto gaddir:ꝛ vno indeclinabili.ir.que duo neutri sunt generis. Omnia nomina terminata ĩ or.masculina sunt.exceptis tribus femininis.soror.vxor.arbor.ꝛ exceptis quattuor neutris.cor.ador.marmor.equor.ꝛ exceptis comparatiuis ꝛ cõpositis a colore ꝛ decore ꝛ corpore vt tricorpor.dedecor.discolor.que omnia sunt cõmunia:preter vnũ comparatiuũ qđ mas.est hic senior.Et excepto memor:ꝛ compositis inde:ꝛ autor quãdo autẽtin significat: que sunt cõmunia. Omnia in ur.desinentia neutri sunt generis: exceptis proprijs nominibus:vel deorũ ꝛ gẽtilibus:vel appellatiuis auium que habent.x.vel.t.vel.f.ante vr.vt aurur.astur.furfur:ꝛ exceptis verbalibus que possunt imponi hominibus:vt augur.fur.q̃ sunt cõmunia.nisi ꝙ satur masculinũ est in frequẽtissimo vsu.cum inueniatur eius femininum satura.

¶De desinentibus in.s. C. .LII.

Omnia nomina in as desinẽtia feminina sunt: exceptis gentilibus:que sunt cõmunia vt arpinas.Et exceptis ꝓprijs nominibus virorũ:vt mecenas que sunt masculina:ꝛ exceptis monosyllabis masculinis.as ꝛ vas.cum declinatur vadis ꝛ mas ꝛ exceptis his neutris vas vasis.phas.nephas.ꝛ excepto vno cõmuni triũ generũ qđ est indeclinabile vt nugas. Omnia in es.correptã desinẽtia masculini sũt generis:exceptis adiectiuis q̃ sunt cõia vt teres.exceptis desinẽtib⁹ in ges:q̃ seruãt.e.in genitiuo:vt seges segetis:ꝛ excepto abies:ꝛ cõpes q̃ sunt feminina. Porro in es ꝑductã desinẽtia feminini sunt generis:excepto dies:qñ certũ tẽpus significat. vt.xxiiij. horarũ spacium: et meridies ꝛ proprijs nominibus virorũ que sunt masculina:ꝛ exceptis adiectiuis quorũ significatio si ad homies solũ pertineat:cõmunia sunt duum generũ:vt heres:finaute ꝛ ad hoies ꝛ ad alia:cõmunia sũt triũ generũ.ꝛ excepto verres appellatiuo qñ porcũ significat. Omnia in is desinẽtia feminĩ sunt generis.exceptis adiectiuis que sunt cõmunia duũ generũ.vt dulcis:ꝛ exceptis illis que habent duas consonantes ante is vt piscis.vel duplicẽ vt axis vel.n.vt panis:ꝛ quorũ penultima desinit in vnam de liquidis vt orbis:que omnia sunt masculina preter bipennis.ꝛ pestis:ꝛ neptis:ꝛ vestis ꝛ vall.ꝛ turris:ꝛ pell.ꝛ peluis:q̃ sũt femina:ꝛ excepto canis quod est cõmune:ꝛ finis ꝛ clunis que dubie ꝓferunt̃ ab autoribus:ꝛ exceptis illis que crescunt in genitiuo.vt lapis dis:que omnia sunt masculina preter cuspis ꝛ cassis que sunt feminina. Opponit̃ cõtra hanc regulã.caulis ꝛ etiã febris qđ est femininum sitr ꝛ pollis pollinis.Rursus glis ris.glis sis:ꝛ glis tis.q᷑ĩ gtõ crescunt vna syllaba:de quibus dictũest a quodam.Glis animal glis terra tenax.glis lappa vocat̃.

¶Adhuc de eodem. .C. LIII.

Omnia noĩa desinẽtia in os mas.sunt.vt flos. exceptis trib⁹ femininis cos.dos glos Et quinq cõmunibus custos: sacerdos.bos:cõpos.ꝛ impos:ꝛ exceptis duobus neutris os oris ꝛ os ossis. Oĩa noĩa in us.correptã desinẽtia masculini generis sunt.exceptis noĩbus arborũ que sunt feminina.vt quercus.ꝛ exceptis femininis grecis que apud grecos desinũt in os.apud nos võ in us.vt scirus.Et exceptis de scđa declinatione hum⁹ alnus domus.quod etiam quarte est.ꝛ de quarta acus.socrus.manus:trib⁹ nurus:porticus:colus:que oĩa sunt feminina.ꝛ exceptis acus aceris.qñ significat purgamentũ frumẽti.ꝛ pelagus ꝛ vulgus ꝛ virus que sũt neutra.Et exceptis noĩb⁹ in us.que sunt tertie declinatiõis:que omnia sunt neutri generis.ꝑter hic lepus ꝛ hec venus.Et hic ꝛ hec ꝛ hoc vetus.ꝛ hec pecus pecudis.Scđm hãc regulã ergo dꝫ dici hec cristallus.q᷑ greci dicunt cristallos.Unde in psal.Mittit cristallum suã ꝛc̃.Si tñ inueniat̃ cristallũ suũ non est a cristallus.sed a cristallum.dicebãt antiq̃ hoc cristallũ hoc margaritũ.Sunt etiã qui putant hec paradisus debere dici cum in vsu dicat̃ hic.Uident̃ etiaꝫ plura antiqui excepisse q̃̄ dixerimus.Unde vbi priscianus dicit. Alia võ omnia eiusdẽ terminationis supradictarũ declinationũ id est.scđe ꝛ quarte masculina sunt.Dictũ est a quodã.Porticus atq tribus nurus manus aut anus idus.Sic acus atq dom⁹ penus ꝛ specus excipe socrus.Et idẽ.Portic⁹ egyptus sinodus paradisus abyssus.Diphthongus nardus colus costus ꝛ alnus.Uãnus vter tribus balanus penus.arct⁹ ꝛ idus.Et alius vel idẽ colligẽs feminina quorũ partẽ priscianus.posuerat.Arct⁹ dyphthongus nard⁹ costusq phaselus.Aln⁹ cristallus sinod⁹ balan⁹ quoq vannus.Carbasus atqꝫ colus ꝛ abyssus hum⁹ quoqꝫ botrus.His herem⁹ bisi⁹ iungat̃ ꝛ ipsa papir⁹.Oĩa noĩa in us ꝑductã desinẽtia feminini sũt generis:except̃ monosyllabis q̃ oĩa neutra sunt ꝑter hic mus.ꝛ hic ꝛ hec sus.ꝛ hic grus.Et vide ꝙ priscian⁹ ibi enumerat pal⁹ inẽ ꝑducta q̃uis horat i⁹ auc̃te poetica idẽ corripiat.Itẽ pus pro putredie idẽ clinabile est.ꝛ neutrũ.Sꝫ pro custodia declinat̃ pus puris:ꝛ ẽ masculinũ.Ideoqꝫ videt̃ ponendũ in exceptiõe.q̃uis autor nõ ponat

¶De desinentibus in.x.vel in duas ꝯsonantes. .C. LIIII.

Omnia noĩa desinẽtia ĩ.x.femina sunt exceptis adiectis q̃ sũt cõia triũ generũ:ꝛ except̃ illis quorũ significatio ad vtrũqꝫ sexũ ptinet.q̃ sũt cõia duũ.vt dũmx ꝛ quorũ significatio ad solos viros ptinet que sunt masculina.vt rex:ꝛ exceptis grex ꝛ varix ꝛ fornix ꝛ calix ꝛ cortex ꝛ filex:ꝛ exceptis noĩbus que supma syllaba hñt.e.añ.x.que sunt oĩa masculini gener̃.vt vertex nisi sint noĩa fetuũ terre. Noĩa in duas ꝯsonãtes desinẽtia feminini sunt generis.exceptis adiectiuis que sunt oĩa cõia:vt prudẽs:ꝛ exceptis monosyllabis mons.ꝛ fons:ꝛ pons ꝛ dens.ꝛ exceptis ꝓprijs noĩb⁹ virorũ que sunt masculina vt mars. Et exceptis his masculinis appellatiuis.cinips.ꝛ adeps ꝛ forceps.que ꝛ feminina inueniunt̃.Triens võ ꝛ quadrãs cum sint greca(vt quidã dicũt)non pertinẽt ad hanc regulã. Nomina desinentia in aus.feminina sunt.vt laus.In aes.diphthõgũ inuenit̃ vnũ masculinũ.praes praedis.Et vnũ neutrũ vt aes aeris Q̃uis tñ ẜm predictas regulas discerni debeant nominũ genera. dicit priscianus autores genera confudisse auctoritate sua quos in hoc sequi non debemus.

¶De tertio accidente quod est numerus. .C. LV.

Numerus in grammatica duobus modis consideratur.ẜm rem.ẜm vocem vterqꝫ numerus accidit nominibus quibusdã.licꝫ non oĩbus.q᷑ collectiuis ꝛ similib⁹ nõ videt̃ accidere numerus ẜm rem.Quibus autẽ accidit eorum est secũdaria significatio

Hec enim vox homo principaliter substantiam significat: secundario singularitatē. sȝ ex adiuncto huius distributiui oīs: ad plura pertinere videat̄. vt cū dicitur omnis homo. Numerus vero s̄m vocē est cōmunis vocū proprietas. q꜡ nomē huiusmodi forme vel terminationis est. si ex vocis forma ad vnū vel plura sub prolatione vna dicat̄. Numer⁹ singularis nō ꝓprie dr̄ nūerus. sȝ abusiue ꝓpter effectū. s. q꜡ efficit nūeꝝ. Sicut noīatiu⁹ nō ꝓprie dr̄ casus cū casus dr̄ a cadēdo. qn̄ ab alio cadat. id est. ab alio inflectat̄. Sed abusiue: q꜡ cadit in aliū: ceteri q꜡ cadunt ab alio. Pluralis numerus noīum infinitus. Cū enī dico. hoīes nescio quot. vnde inuenta sunt noīa numeroꝝ pluralitatē noīum certificātia. vt centū hoīes. mille. ꝛ similia Item quibus dictionibus accidit persona: ꝛ numerus. ꝛ ecōuerso. qn̄ numerus semꝑ est vel reꝝ loquētiū de se qd̄ ad primā pertinet personā. vel rerū ad quas fit locutio. qd̄ pertinet ad scd̄am. vel rerū de quibus sermo est. quod pertinet ad tertiā. Porro noīa quedam nunq̄ȝ habēt pluralia. vel repugnante natura. id est. significatione. qn̄ significant aliquid qd̄ pluribus nō potest ꝯuenire. vt iuppiter. vel prohibente vsu. vt sanguis. Si quis opponat ꝙ inuenit̄ viri sanguinū ꝛ q̄ nō ex sanguinibus ꝛc̄. Dicemus diuinā paginā nō subiacere artis huius regulis. Quod etiā addit ꝙ in predictis nominib⁹ cogit aliquādo proferre pluralia: vel euentus id est. equiuocatio. vt aiaces. vel ꝑtitio regionū. q꜡. s. vna regio diuisa est in plures partes vt gallia citerior ꝛ vlterior. ꝛ ita dicunt̄ due gallie. vel diuerse opiniones. vt quidā opinati sunt plures soles esse vel lunas. vel autoritas veterum: vt mella frumenta.

De Quarto accidente qd̄ est figura. .C. LVI.

Figura est qualitas quātitatis dictoinis. Qualitas autē dictionis est ꝙ vel ex litteris vel syllabis. vel dictionibus constat: vel ꝙ deriuat̄ a cōposita dictione. Ex hac autē quātitate cōtrahit hāc qualitatē. vt vel sit simplex. vel cōposita. vel decomposita. Uide ergo ꝙ cum numerus cognoscatur vel discernatur in terminatiōe sed figura in tota dictione. Si enim tota dictio constat ex solis litteris ꝛ syllabis. simplicis dicitur figure. Si vero ex dictionib⁹. cōposite. Q2 si ex cōposito deriuet̄. decōposite. Noīa modis quattuor cōponunt̄. Aut enī ex duobus integris. vt tribunusplebis. Aut ex duobus corruptis: vt beniuolus. Aut ex integro ꝛ corrupto. vt inimicus. Aut ex corrupto ꝛ integro: vt efferus. Est autē integra dictio de cuius quātitate nil subtrahitur nil mutatur. vel cui nil additur. immo talis est in compositione: qualis extra. excepto accentu. Corrupta est dictio cui vnū ex istis contigit. Addit quoq̄ȝ ꝙ omnis pars orationis potest habere cōposita absq̄ȝ interiectiōe ꝛ plerisq̄ȝ participijs. in quo contrarius plane est quibusdam antiquis. qui dixerunt interiectiones esse prohdolor. ꝛ deo gratias: ꝛ cōsimilia. qd̄ perridiculum est. Illud etiā addit ꝙ nomen componitur. vel cum nomine. vt paterfamilias. vel cum verbo. vt armiger. vel cum participio vt senatusdecretū: vel cū pronominibus: vt huiusmodi. vel cum aduerbijs. vt satisfactio. vel cū prepositionibus: vt imprudens. vel cum coniunctionibus: vt siquis. Enclesis dicitur quasi inclinatio quādo aliqua dictio accentū suum remittit in precedentē. vnde q̄ȝ dicitur encletica dictio. Priscianus itaq̄ȝ ꝯtendit probare ꝙ siquis vna pars est per femininum siqua. Corrumpere nanq̄ȝ dictiones solet non enclesis: sed compositio. Dicit autē ꝙ in siqua est facta corruptio. aliter enī debuit dici sique. Ex quo prisciani argumento constat non debere dici que vel qua in nominatiuo feminino. sed tantūmodo que. Nequis. id est. ꝙ ne aliquis. Et siquis idem est ꝙ si aliquis. Et componuntur a quis quomodo aliquis ab alius ꝛ quis.

Adhuc de eodem. .C. LVII.

Illud quoq̄ȝ adiungit ꝙ pluribus dictionibus fit cōpositio. q̄ȝ ex duabus: vel etiā tribus. vt cuiuscunq̄ȝmodi. ꝛ ꝙ ex compositis fit etiā compositū. vt impotens. ab in ꝛ potens quod deriuat̄ a possum verbo composito ex pos ꝛ sum. Addit etiam: ꝙ si ex duobus rectis nominatiuis fiat compositio: ꝛ compositum ex vtraq̄ȝ parte declinat̄. vt respu. reipublice. Si vo alter sit obliquus ꝛ alter rectus tūc rect⁹ declinat̄. obliquus vo nō: vt hic magistermilitū. hui⁹ magistrimilitū. Si vo cōpositio fiat ex obliq̄s duob⁹: cōpositū manet oīno indeclinabile. vt hmōi. Si q̄s opponat eq̄noctiū: dicemus esse cōpositū a nominatiuo noctiū qd̄ habebāt in vsu antiq̄. Solisticiū dicimus esse cōpositū a genitiuo solis: ꝛ nominatiuo statio. vnum tn̄ excipit autor a regulis premissis. alteruter qd̄ licet compositū sit ex duob⁹ rectꝭ. alter ꝛ vter. genitiuū facit alterutrius q̄ ē ex corrupto ꝛ itegro: hoc aūt factū est ꝓpter repugnātiā regularū. Est enī regula vna. ꝙ oīs genitiuus desinens in ius cōmunis est triū generum. Altera regula est: ꝙ omne compositum ex corrupto ꝛ integro: ex vna tantū parte declinat̄. Alterutra ergo ꝛ alterutrū s̄m regulā alterutri⁹ faciunt gtīn. Alteruter vero debuit facere alteriusutrius: sed si hoc esset. tunc non oīs genitiuus in ius cōmunis esset trium generū. Q2 aūt alteruter regulis duum generū consentire debuit in gtō: ꝓbat subsequenter ex eo: quia cū vtraq̄ȝ ꝛ pleraq̄ȝ nominatiui femininorum s̄m regulas accentuū generales. debeant acutū super antepenult̄ accentum habere. tamen ad similitudinem nominatiuorum masculini ꝛ neutri generis habent super penultimam vt vnū genus in accentu consentiat duobus. Sed ne quis putaret hoc non fieri ꝓpter masculinum genus ꝛ neutrum: sed ideo quoniā q̄ȝ est encletica cōiunctio. Dicit q̄ȝ s̄m rationem grecorum in compositione encleticā non eē. Quoniā vero alia est latinorum ratio: dicit. ꝛ apposita dictioni: ꝛ cū integra dictōe composita encletica est exceptis itaq̄ȝ ꝛ vtiq̄ȝ differentie causa. ne due dictiones putent̄ esse. Composita vero in corruptis non encletica. Ideo q̄ȝ s̄m hanc rationem encletica est in pleraq̄ȝ. Illud tamen etiam addit ꝙ q̄ȝ apposita dictioni eius significatione non mutata: syllabica magis est adiectio q̄ȝ compositio. Unde quia plerus idem significat ꝙ plerusq̄ȝ: non videtur compositio: sed si significatio mutet̄: tunc dicenda est cōpositio. vt vterq̄ȝ aliud significat q̄ȝ vter. ideoq̄ȝ debet dici compositum. Semiuir compositum est a semus sema semum. non a semis semissis: quod est medietas. ꝛ est semiuir quasi semus vir id est minus q̄ȝ vir. sicut semideus non ꝙ dimidius sit deus sed q꜡ minus sit q̄ȝ deus. Asecretis est consiliarius qui nouit secreta. Aresponsis qui dat responsa principis.

De Accidente sexto nominis. i. de casu. C. LVIII.

Causa inuentionis diuersorum casuum in eodē nomine est loquendi diuersitas. aliquando enim loquimur de re vt ipsa est vel agit vel patitur. aliquando vt eius aliquid esse dicitur: aliquando vt aliquid designatur ipsi conferri. aliquando agi in ipsā. aliquando vt ad ipsam fit sermo. aliquando vt aliquid ostenditur recedere ab ipsa. Itaq̄ȝ omnes casus eiusdem nominis idem principaliter significant: sed modo diuerso. igit̄ casus est declinatio nominis. id ē. hec variatio ꝙ vna vox nominis cadit in aliā: vel ab alia: Sed quia nō solum nomen habet hoc. addit vel aliarum casualium dictionum. id est. pronominum ꝛ participiorum: qd̄ maxime fit in fine. Maxime dicit: q꜡ aliquando etiā fit in principio. vt iens euntis. aliquando in medio. vt paterfamilias. Adiungit postea. quare nominatiu⁹ dicatur casus: ponendo de hoc sententias quas superius in tractatu numeri posuimus. Et ne videret̄. impossibile ꝙ casus esset ꝛ rectus. ostendit vulgari exemplo ꝙ cadere potest ꝛ rectus esse. vt stilus. Quoniam autem quedam nomina sunt indeclinabilia: diuidit ea in aptotum ꝛ monoptotum. Et est aptotum qd̄ vnam solam terminationem habet: nec tamen construit̄ pro omni casu. imo aliqn̄ pro vno solo si est obliquus. vt sponte. aliquando pro duobus si est ntīs masculini vel feminini generꝭ. vt iuppiter. aliqn̄ pro tribus si ē neutrum. vt fas ꝛ nefas. Nunq̄ȝ tamē ponit̄ pro omnibus casibus Et dicit̄ aptotū. id est. sine casu: qn̄ a dicit̄ sine: ptotos casus. Nec enim vel voce vel officio habet aptotum diuersos casus: nisi faciat hoc vel proprietas neutri: cuius est habere eandē vocem in tribus casibus: vel coincidētia eiusdē vocis in ntō ꝛ vtō. vt iuppiter. Monoptotum. est illud qd̄ vnam solam terminationē habet: sed tn̄ ponit̄ in omni casu. vt nequā. Et dicit̄ monoptatum. id est. vnius casus: sed improprie cū nō cadit in alium: nec ab alio: sed tn̄ propter solam similitudinē dicit̄ casus q̄ȝuis enim nō cadat voce: cadit tn̄ significatione ꝛ officio: quia modo implet officiū vnius casus modo alterius. Et ideo dicuntur vnius casus: q꜡ habent officium oīū casuum in vna voce. Aptota vero (vt predictum est) nec in voce nec in officio habent omnes casus.

De Nominibus causalibus ꝛ formis. C. LIX.

Adiungit deinde casus nominū ipsorum, casualiū. Primus ergo casus dicitur nominatiuus: quia per eū fit nominatio ꝛc̄. Habent autem ꝛ multas alias significationes sed a notioribus cōtraxerunt nomina. Primus ergo ponit̄ nominatiuus: quia primo imponit̄. Genitiuus ideo ponit̄ scd̄us: q꜡ primus nascit̄ a ntō. Datiuus tertius: q꜡ vel habet eandē vocē cum gtō vt muse. vel fit ab eo leui mutatione. Accusatiuus ponit̄ quartus ꝙ ad inimicos pertinet. Uocatiuus ponitur quintus: quia ceteris est imperfectior cū soli secunde persone possit subiungi. Ceteri vero casus saltem figuratiue tribus personis possint adiungi: vt ego vel tu priscianus Ablatiuus vltimus ponitur merito. cum vltimus ablatiuus reper-

tus fit. Quippe non est apud grecos. Greci tamen adiungebant cen. syllabã accusatiuo: accusatiuũ cũ tali syllaba vocabant sextũ ⁊ ponũt hũc in vi ablatiui. Unde dicũt exuranoce.i.ex celo. Uranos nãq; dicitur celũ ⁊ est ibi cen. syllaba accusatiuo coniuncta. Unde romani accepta occasione: sextũ casum inuenerunt: quẽ ablatiuum vocant. Enumerat postea formas casuales. Sunt autẽ sex. Mo noptotũ qd vna sola terminatiõe fungit̃ pro omni casu. vt nequaȝ. Dyptotũ qd duos tantũmodo casus habet. vt fors forte. Triptotũ qd tantũ tres diuersas voces habet casuales in eodẽ numero. licet omnes casus habeat. vt templuȝ templi templo. Tetraptotum a te tras quod est quattuor: quia habet quattuor tantuȝ. vt puer pueri puero puerũ. Pentaptotũ qd quinq; tantũ. vt doctus docti docto doctum docte. Exaptotum. vt vnus vnius vni vnũ vne vno. Ne au tem putaret quis ꝙ in omnibus consisteret nominatiuus. ostendit eum in quibusdã nominibus deficere. ⁊ etiã quosdam alios casus. Osñdit deinde. ꝙ vbi nos ponimus ablatiuũ. greci quoq; ponũt geni tiuũ. vt quãdo ablatiuus apud nos iungit̃ cũ prepositione ablatiui casus: vt ex illo. ⁊ quãdo cõiungit̃ cõparatiuo. vt fortior illo. vel in tali constructione: sole ascendẽte fit dies. Datiuuȝ quoq; ponũt vbi nos in. vel sub. prepositionibus. nostrum ablatiuuȝ iungimus vt in illo. sub illo. ⁊ quando ablatiuum interpretamur per prepositioneȝ per. vt video lumine. id est per lumen.

¶ De Formatiõe genitiuorum s̃m terminationem vocalium ⁊ mutarum. C. LX.

Nomina terminãtia nominatiuuȝ in a. siue sint latina siue greca. id est. a greco detor ta. masculina vel feminina vel cõmunia. faciũt genitiuũ in ae dyphthõgon. vt scriba scribae. Except̃ octo quorũ masculina terminant plerũq; genitiuũ in ius. ⁊ datiuũ in i. similiter feminina eorum ⁊ neutra. vt vnus vna vnuȝ. similiter vllus. nullus. solus. alius. vter. alter. totus. ⁊ que componũt̃ ex his. Que tñ apud antiquos solẽt genitiuũ masculini ⁊ neutri terminare in i. ⁊ datiuũ in o. genitiuũ ⁊ datiuuȝ feminini ĩ ae. dyphthõgũ. vt vni vnae vni. ⁊ vno vnae vno. Et propterea dictũ est superius plerũq;. vnde etiã ad huc hodie dicimus nomen aliquod esse neutri generis. non neutri us. hic autẽ interserit nomina cõmunia duum generuȝ. vt hic ⁊ hec aduena solere iungi figuratiue neutro generi. vt aduena mancipiũ. Et ne videret̃ etiam debere dici hoc aduena. interserit ꝙ nullũ neu trum nec prime declinationis nec quinte potest inueniri. nec idẽ sin gularis nominatiuus esse neutri generis desinens in a. ⁊ nominati uus pluralis. Si quis ꝯ hanc regulã opponat pascha pasche. Uel dicemus hebream non latinã esse declinationem. vel ꝙ regulariter debeat dici hoc pascha. hui⁹ paschati: si fuerit neutrũ. Si vero femi ninũ tunc debet dici: hec pascha. hui⁹ pasche. Addit itaq; q2 nomi na neutri generis terminata in a. in numero singulari (hoc enim to tum debet intelligi) faciunt genitiuũ addita tis. ⁊ sunt greca. ⁊ hoc poema poematis. Nomina latina in e. correptã desinẽtia neutra sunt. ⁊ mutata e. in is. faciunt genitiuuȝ. vt hoc mare. huius maris. excepto cepe quod est indeclinabile. Desinentia in e. productam greca sunt. id est a greco detorta. vel grece declinant̃: vt libie libies vel mutata e. in a. ⁊ accepta e faciunt genitiuũ in ae dyphthongum. vt helena ae. Terminantia in i. neutra sunt vel omnis generis. ⁊ sunt aptota. vt hoc gummi hic ⁊ hec ⁊ hoc frugi. similiter nihili. De quibus tamen dicit autor ꝙ magis sunt genitiui vel datiui nomi num coniuncti figuratiue cum omni casu ⁊ omni genere. vt homo frugi hominis frugi ⁊ similia. Et frugi quidem datiuus est a geniti uo frugis ⁊ nihili genitiuus a nominatiuo nihilum. Desinentia in o correptaȝ que tamen plerũq; producuntur. si fuerint femina g. vel d. antecedentibus. mutant o. in i. ⁊ accepta nis. faciunt genitiuũ vt hec carthago nis. hec dulcedo nis. Alia vero omnia producunt o. ⁊ accepta nis. faciunt genitiuum: vt cicero ciceronis. excipiuntur hic cardo. ordo. homo. nemo. turbo. hamo. apollo. cupido. margo. caro. Terminantia in u. generis sunt neutri. ⁊ aptota in singulari numero. sed nõ in plurali. vt h̄ cornu. Porro nullus ntũs apud nos terminat̃ in mutã nisi ĩ c. vt lac. vel d. vt aliqd. vel t. vt caput.

¶ De Eodẽ s̃ȝ terminatõeȝ semiuocaliũ: ⁊ p̄mo ĩ l. m n. C. LXI.

Abit vo postea desinẽtib⁹ ĩ semiuocales. Noĩa de sinẽtia ĩ al. cũ sint noĩa masculini gener̃ vel neu tri addita is. ntõ faciũt genitiuũ. vt hoc sal. hui⁹ salis. h̄ tribunal hui⁹ tribunalis. Sȝ differt. q2 neutra .põ. semp a. ĩ obliq̃s casib⁹. Noĩa ĩ el. correp. dsinẽtia cũ sint oĩa neutri gene ris. addita lis. faciũt gtĩũ. vt mel mellis. Desinẽtia ĩ el. prod. vel il. vt ol. vel ul. addita is faciũt gtĩũ. vt daniel danielis. tanaq̃l lis. sol lis. cõsul lis. excepto nihil qd ẽ ĩdeclinabile. Unũ nomẽ ĩuenit̃ ĩ am

qd est indeclinabile. vt nequã. Desinẽtia in um. mutata um. ĩ i. fa ciunt genitiuum. vt templum templi. ⁊ sunt oĩa neutra preter comi ca mulierũ nomina. vt glicerium. Desinentia in an. aut in in. vel in on. vel in yn. greca sunt ⁊ producunt̃. ⁊ vel grece declinãtur. vt pan panos. ex genitiuo greco fit latinus mutãdo os in is. vt delphin del phinos. Dicit tamen ꝙ inuenit̃ delphinus delphini: quia sepe ex ge nitiuo greco latinus fit nominatiuus. vt quod ipsi dicunt elephan tos. ⁊ nos mutata os. in us. elephantus elephanti dicimus nõ soluȝ elephas elephantis. sic ⁊ ab accusatiuo greco dicit sepe fieri nostrũ nominatiuũ. vt cũ grecus accusatiuus fit cassida. nos dicimus hec cassida. Scd̃m qd volunt quidã in hymno esse. Quez terra pontus ethera ⁊c̃. vt sit accusatiuus grecus pro ntõ. Alij vero emendant ⁊ ethera. A regula desinentiũ in an. excipit euã per hoc ꝙ interponit̃. t. in genitiuo. Debuit enim esse euã euanis. vt titan titanis. facit au tem euantis. De desinentibus quoq; in on. addit illud. ꝙ talem seruant penultimã in genitiuo latino. qualis est in genitiuo greco: vt qd ipsi dicunt. leon leõtos. ⁊ nos leo leontis. Desinentia in en correptam cum sint omnia vel masculina vel neutra: mutant. e. in i. ⁊ assumpta is. faciunt genitiuuȝ. vt hic flamen. huius flaminis hoc numen. huius numinis. Desinentia in en. prod. cum sint omnia masculina vel feminina. accepta is. faciunt genitiuum: vt hic splen. huius splenis. hec syren. huius syrenis.

¶ Adhuc de eodem s̃m terminationes in. r. C. LXII.

Desinentia in ar. accepta is faciunt genitiuũ vt cesar cesaris. Excepto far quod duplicat. r. in genitiuo farris. ad differentiã secũde pso ne verbi faris. Illud tñ addit: ꝙ neutra terminãtia ĩ ar. si sint deriuatiua .p̄ducũt penl̃. genitiui. vt lupanar ris. In quo dif ferunt a ceteris omnibus in ar. desinentib⁹. Item addit ꝙ par .p̄du cit. a. in nominatiuo. vt ibi par animi laus est. Sed in obliquis cor ripit eandẽ a. vt ibi. Pari voto ⁊c̃. Querit̃ ergo an par debeat .p̄du cere a. in ntõ. ⁊ puto ꝙ cõmunis est. Desinẽtia in. r. correp. quod dicit .p̄pter monosyllaba latina. vt ver. ⁊ propter noĩa greca. vt aer. Hec inq̃ omnia antecedentibus. e. t. nisi sint possessiua que faciunt feminina in is. vt equester equestris ex. mutata in ri. faciunt geniti uum. vt auster austri. Excipitur sequester. qd s̃m quosdam facit se questris. cũ tñ analogice debeat dici seq̃stri. Addit postea ad ean dem regulaȝ ꝙ omnia noĩa desinentia in er. que faciũt feminina in. a. mutant er. in ri. ⁊ faciũt genitiuũ parẽ in syllabis ntõ. vt ater atra atri. exceptis illis que habẽt s̃. ante er. vt miser. vel sp. ⁊ prosper. vel. n. vt tener. ⁊ exceptis a ferendo vel gerendo. vt signifer. lucifer. corni ger. que omnia accepta i. faciunt genitiuũ. vt miser miseri. Excipit̃ etiam alter ⁊ vter. ⁊ compositum inde. vt alteruter que faciunt geni tiuos in ius. ⁊ oĩs genitiu⁹ terminãtiũ in ius. producit penl̃. nisi au toritas eam corripiat. excepto alterius ꝙ corripit eam. eo ꝙ geniti uus vincit duabus syllabis nominatiuũ cũ ceteri vna tñ. Nomina tertie declinationis si habeant. t. ante er. mutata er in ris. faciunt ge nitiuũ. vt pater patris. excipitur hic later. huius lateris. sic iupiter io uis. iter itineris. q̃ duo sũt etheroclita. i. diuersiclinia. Illud etiã in telligendũ est tñ de latinis. falleret enĩ in grecis. cum dicat̃ panter panteris. crater crateris. ether etheris. que vero habent. c. ante er. si sint cõmunia. er. similiter mutãt in is. ⁊ faciũt genitiuũ. vt alacer ala cris. Alia vero ab illis que habent. t. vel. c. ante. r. si sint cõmunia. ac cepta is. faciũt genitiuũ. vt aer aeris. excipit̃ himber quod facit him bris: ⁊ composita inde september septembris october octobris. Et vide ꝙ hec regula exigit ꝙ dicat̃ mulieris penl̃. correpta. cõputatur enĩ inter ea que corripiunt. e. añ ris. ⁊ quoniã autor dicit ꝙ accipit̃ is in ntõ in quo ẽ. e. correpta. Sȝ tñ q̃ dicunt mulieris penultima .p̄ ducta. dicũt priscianũ illõ affirmare ĩ libro de accidẽtib⁹. ⁊ ideo nõ curauit hic accipe. Itẽ puer excipit̃ ab illa regula. latina que femi nina faciunt in. a. mutant er. in ri. ⁊c̃. s̃m ꝙ deberet esse puri.

¶ Adhuc de eodem. C. LXIII.

Nomina desinẽtia in ir. accepta. i. faciũt gtĩũ. vt vir viri. martyr martyr̃. nõ ẽ de regula q2 grecũ est. Desinẽtia in or. accepta is. faciũt gtĩũ. ex cepto ador qd est ĩdeclinabile. ⁊ cor qd facit cordis. iter posita. o. ⁊ oĩa .p̄ducunt. o. añ ris. vt pudor pudoris: except̃ memor ĩmemor moris. ⁊ idecor indecoris ⁊ dedecor. hicorpor. tricorpor po ris. ⁊ arbor boris. ⁊ publipor poris. ⁊ marcipor poris. Et except̃ neu tris. vt marmor oris. ⁊ grec̃. vt hector. ctoris. Illõ aũt attẽde ꝙ oĩa deriuata a v̄bo decoro qd h̄ȝ penl̃. correptã. filr̃ h̄ñt. Sȝ deriuata a v̄bo decoro qd penl̃. prod. filr̃ .p̄ducũt eã. Oĩa desinẽtia in. ur. ac cepta is. faciũt gtĩũ. vt vultur vultur̃. excepto sat saturi: ⁊ except̃ ro bur ⁊ femur. ⁊ ebur ⁊ iecur. q̃ in obliq̃s habent. o. pro. u. vt iecoris.

¶ De Eodẽ sm̃ terminatiões as.es.is.⁊ os. .C. LXIIII.

NOMINA latina desinẽtia in as.ablatas s. ⁊ addita tis.faciũt genitiuũ.vt ciuitas tis exceptꝭ as.assis.vas dis.⁊ vas sis.mas maris.⁊ exceptꝭ fas ⁊ nefas ⁊ nugas q̃ tria sunt indeclinabilia.Greca võ si faciũt genitiuũ grecũ in oy.apud nos sunt p̃me declinatiõis.vt lisias lisioy dicũt.⁊ nos lisie.Si võ in os.o.mutata iꝭ.faciunt ꝓnostrũ genitiuũ.vt calcas calcãtos dicũt.⁊ nos calcãtis. Latina desinẽtia in es.correptaꝫ e.in i.⁊ ablata s.⁊ addita tis.faciunt genitiuũ:vt miles militꝭ.exceptꝭ his q̃ vel habẽt penł.ae.dyphthõgũ.vt praepes praepetis:vel que deriuantᷣ a v̾bis habẽtibꝰ penł.e.breuẽ vt a tero teris teres tis.Et exceptis habẽtibꝰ i.ante e.vt paries parietis.⁊ femininis in es correptã desinẽtibꝰ.vt seges tis.q̃ oĩa e.correptã in genitiuo habẽt ante tis.p̃ter inq̃es inq̃etis.Et exceptis iterũ cõpositis a pede.vt cõpes.vel a sedẽdo.vt obses.Latina desinentia in es.ꝓductã antecedẽte i.ablata s.⁊ addita i.faciũt genitiuũ.vt meridies meridiei.excipitᷣ quies q̃etis.Alia noĩa eiusdẽ terminatiõis.i.terminata in es.ꝓductã q̃ sunt alia ab habẽtibꝰ i.ante es.mutãt e.in i.⁊ faciũt genitiuũ:vt cedes cedis.Et exceptis his pes pedis.ceres cereris merces mercedis.heres heredis.locuples locupletis.⁊ tribꝰ quinte declinatiõis.fides.spes ⁊ res.Et vide ꝙ pes ⁊ ceres cõputat iter ꝓducta cũ corripiãt penł.genitiui.Uide quoq; ꝙ noĩa q̃nte declinatiõis si habeãt ꝯsonantẽ ante es.corripiũt antepenł.genitiui.vt res rei spes spei.Sin vocalẽ ꝓducũt:vt diẽs diei. Latina desinentia in is.longã ablata s.⁊ addita tis faciũt genitiuũ.vt lis litis.excepto glis ⁊ vis.Illa võ q̃ duplicẽ habẽt noĩatiuũ addũt is ⁊ faciunt genitiuũ vt puluis ⁊ puluer pulueris.Cetera aũt a desinẽtibus ĩ is.ꝓd.⁊ ab his que habent duplicẽ nominatiuũ habent similẽ genitiuum nominatiuo.Excipitur lapis sanguis pollis cuspis semis capis cassis.Et vide ꝙ sanguis ponitur inter correp.cum tamen produci inueniatur.vt ibi.Dum sanguis inerat.Sed fortasse poetica licentia fuit. Masculina latina in os.desinẽtia.ablata s.⁊ addita ris.faciũt genitiuũ.vt hic ros roris.excepto nepos nepotis.Alia vero oĩa faciunt genitiuum in tis.vt compos compotis.excepto bos glos os custos.Porro greca.id est.apud nos a grecis detorta.genitiuũ grecum sequuntur.os:finali conuersa in is.vt quoniam illi dicunt minos minoos.⁊ nos minois.

¶ De Formatiõe masculinoꝝ q̃ termināt ĩ us. .C. LXV.

DESINENTIA IN US. correptaꝫ masculina latina.si sint reruꝫ incorporaliuꝫ nomina.s.vel t vel x.antecedentibus.vt hic visus.⁊ hic partus.⁊ hic fluxus.⁊ que sunt ononyma.i.equiuoca.hoc est in eadẽ voce cũ vocabulis reꝝ.vt magistratus q̃d est equiuocũ ad actionẽ docentis ⁊ ad dignitatẽ.⁊ que habent aliã consonantẽ sub eadẽ syllaba ante tus.etiã corporalia vt fluctus.nisi sint propria:vt augustus.vel mobilia:vt iustus.Omnia inquãtuꝫ hec quarte sunt declinatiõis.preter lectus ti.⁊ iniustus.Porro oĩa in ius.eiusdẽ generis.id est.masculini:alia a predictis:secunde sunt declinationis:vt ventus venti augustus augusti:iustus.ta.tum.iusti.Excepto arcus.lacus.⁊ specus.⁊ penus.⁊ hic ficus cũ nomẽ morbi est.⁊ vultus ⁊ arcus ⁊ potus ⁊ portus.⁊ sinus ⁊ gradus ⁊ currus ⁊ tonitrus,⁊ cornus.que omnia sunt quarte declinationis.Et excepto lepus.oris.quod est tertie.⁊ monosyllabis.vt hic mus muris.⁊ exceptis vnus.vllus.nullus.solus.totus.alius.que faciũt genitiuũ in ius.more quorũdã pronominũ.De monosyllabis regulã dat generalẽ hanc.s.ꝙ omnia sunt tertie declinationis.cuiuscũq; sint generis.⁊ omnia monosyllaba in us.producunt u.in oĩbꝰ casibus preter grus ⁊ sus q̃ in noĩatiuo u.ꝓducũt in obliq̃s corripiunt.

¶ De Formatõe ceteroꝝ geneꝝ eiusdẽ terminatiõis. C. LXVI.

OMNIA FEMININA in us.correptã desinentia quarte sunt declinationis.exceptis nominibus arboruꝫ.que omnia secũde sunt.preter quercus laurus.pinus.cornus.ficus.rã secunde q̃; quarte inueniuntᷣ.Et excepto hec alnus.huius alni.⁊ humus humi.⁊ domus sm̃ ꝙ facit domi.⁊ colus ⁊ incus.quod q̃ producit penł.incudis magis videtur pertinere ad regulaꝫ desinentiũ in us.productã.Et excepto pecus pecudis.⁊ intercus intercutis De femininis vero desinentibus in us.productam talem regulã tradit.ꝙ ablata s.addita tis.faciũt genitiuũ.vt virtus virtutꝭ.excepto tellus telluris.⁊ palus.dis.quod tamen corripit.Horatius ibi.Regis opus sterilisq; diu palus aptaq; remis.Et excepto incus incudis.Porro que apud grecos in os.terminãtia mutant o.in u.apud nos secunde sunt declinationis.vt,quod greci dicunt cyros.⁊ nos cyrus cyri.Et exceptis illis in ros.que si habeant aliam consonantem ante ros in eadem syllaba.ros vertunt in er.vt menandros.menander.Addit postea regulam de neutris desinentibus in us.que si sunt monosyllaba.producunt .u.⁊ ablata s.⁊ addita ris.faciunt genitiuum.vt hoc ius.huiꝰ iuris.Alia vero a monosyllabis posita.d.vel.n.vel.l.ante us mutant us.in.e.correptam.⁊ faciunt gtĩm.vt pondus.vellus.genus.Excipiuntᷣ fenus ⁊ pignus.cũ faciat pignorꝭ nõ pigneris.mutant us.in.o.ꝓductã.si sint ꝯparatiua.⁊ accepta ris.faciũt gtĩm.vt hoc meliꝰ.oris.Si võ nõ sint ꝯparatiua.mutãt us.in o.correptã.⁊ assumũt ris.vt decus decoris.Exceptis quibꝰ v̾ba adiacẽt.i.a quibꝰ fiũt v̾ba leui.quadã mutatiõe hr̃tia.e.ĩ penul.syllaba vt vlcus.ceris.⁊ inde vlcero.ras.Et exceptis virꝰ vulgus ⁊ pus.Opponitᷣ ꝙ sm̃ hãc regulã deberet dici tempus temporis:q̃ adiacet ei verbum temporo.ras.sed tempero a tempore non sumitur.Porro ideo non excepit pelagus:quia fit a greco pelagos.

¶ De Formatõe desinẽtiũ ĩ.x.vł ĩ duas ꝯsonãtes. C. LXVII.

NOMNIA desinentia in.x.si veniunt a verbis desinentibꝰ in go.ablata.x.⁊ addita gis faciunt genitiuum.vt a rego verbo.rex regis.Alia vero ab his latina subintellige propter spinx.⁊ phalanx.ablata.x.⁊ assumpta cis.faciunt genitiuuꝫ.vt lux.cis.Excepto nix.niuis ⁊ suppellex suppellectilis:⁊ senex senis.⁊ nox noctis.In penultima tamen habenda est discretio.nam si nominatiui habeant.e.naturaliter correptaꝫ ante.x.Nisi sint monosyllaba.vt nex.necis.vel a monosyllabis composita.vt seminex seminecis.mutãt.e.in.i.correptaꝫ per obliquos casus.vt vertex.verticis.Similiter desinẽtia in.x.masculina tantuꝫ.quod dicit propter communia.vt felix.cis.Et latina quod dicit propter spinx.gis corripiũt.i.penł.genitiui.vt hic fornix icis.Barbara quoq; magis corripiunt penł.q̃uis non habeant.i.penł.vt phamax.acis.Magis dicit q̃ in barbaris habemus potestateꝫ producendi ⁊ corripiendi.magis tamẽ corripiuntur.Alia vero producunt penł.in obliquis casibus.excepto filix q̃d intelligimꝰ exceptum esse per salix.Et exceptis que neq;.g.neq;.c.habent in genitiuo ante is.vt nix niuis.⁊ cetera que ponit. Desinentia in hs.vel ps.interposita.i.faciunt genitiuum.vt vrbs vrbis.inops.inopis Sed videndum ꝙ si.e.sit ante hs.vel ps.⁊ non monosyllaba.vt plebs mutant.e.in.i.vt princeps.pis.celebs.bis.Excipiuntur composita a capite.que ablata s.⁊ mutata.e.in.i.⁊ addita tis.faciunt genitiuum.vt anceps ancipitis.similiter sospes.tis. Desinentia in ns.vel rs.vel.ls.ablata s.⁊ addita tis.faciunt genitiuum.vt mons.tis.ars artis.puls pultis.Exceptis frons frondis.lens lendis.glans glãdis.libripens libripẽdis.Et a corde composita.vt concors ꝯcordis.

¶ De Terminatiõibus casuũ prime declinatiõis. C. LXVIII.

OMNIS SINGULARIS nominatiuꝰ prime declinationis aut terminatur in.a.vt roma.aut in as.vt eneas.aut in es.vt anchises. Genitiuus vero ⁊ datiuus in ae.dyphthongum desinunt.⁊ semper habent pares syllabas cum nominatiuo nisi dieresis fiat.vt aulai.pro aulae. Accusatiuus singularis ae.dypthongum genitiui sui mutat in am.vt musae musam.nisi ꝙ in grecis terminationibus in as.vel in es.proferunt autores quandoq; accusatiuum more greco.Aut in an.vt enean.aut in en.vt anchisen.Et vide ꝙ omnis nominatiuus latinus.a.finalem corripit.⁊ tamen quandoq; seruat eam productam:sed raro. Uocatiuus vero semper terminatur in.a.correptam.nisi ꝙ si est grecus.⁊ apud eos ꝓducẽs.a.apud nos quoq; ꝓducit.vt apud v̾giliũ.enea.vigila. Ablatiuus prime declinationis desinit semper in.a.productam. Nominatiuus ⁊ vocatiuus plurales similes sunt genitiuo singulari. Genitiuus pluralis fit ab ablatiuo singulari addita rum.q̃d inde patet.q̃ producit a penultimam.Et vide ꝙ omnes casus huius declinationis tam singularis numeri q̃; pluralis habent pares numero syllabas.excepto genitiuo plurali:qui semper abũdat vna syllaba nisi proferatur per syncopam.vt grauienum pro grauienarum. Datiuus vero ⁊ ablatiuus plurales fiunt ab ablatiuo singulari extrema.a.mutata in is.vt a musa musis.⁊ ab his musis.exceptis paucis femininis que ad differentiam masculinorum ab ablatiuo singulari assumunt bus.vt deabus.equabus.mulabus.⁊ similia.⁊ exceptis his duabus.ambabus.

¶ De Terminationibus secunde declinationis. C. LXIX.

DE DECLINATIONE secũda.Dicit itaq; ꝙ sex sunt terminatiões nti eiꝰ.In er.vt caper.ĩ ir.vt vir.ĩ ur.vt satᷣ.ri.ĩ us.vt clarus.in eus.vt tideus.in um.q̃ vł sunt neutra.vt templũ vel feminina figuratiue.i.contra terminationeꝫ que propria est neutrorũ.vt hec gliceriũ. Genitiuus vero semper desinit in i.longã.

Datiuus ⁊ ablatiuus fiūt a genitiuo mutata extrema i.in o. pō.
Porro oēs obliq̄ casus declinatiōis secūde tā singulares q̄ plura/
les.parificanṫ genitiuo singulari in syllabarū numero.excepto geni
tiuo plurali q̄ semꝑ excedit vna syllaba.nisi ꝓferaṫ ꝑ syncopā.D.
ergo dij ⁊ dijs monosyllabyce.ponunṫ.hoc equidē fit ꝑ syncopā.i.
ꝑ subtractiōe; vnius littere.siue magis etiā ꝑ sinerefim.i.coniuncti/
onē e.⁊ i.i vnā syllabā. Qđ probat:veteres eni i.finalē.i.quā mō ꝓ
ferimus in fine illius dictiōis ⁊ q̄ longa est scribebāt ꝑ ei.dypthon/
gū. Nūc aūt monosyllabice dicaṫ dij subtracta e. Et qm̄ ibi scribū/
tur due ij.subiūgit hoc inde fieri.ꝙ vetustissimi solebant geminare
longas vocales quātū ad scripturā.lʒ vnā solūmō ꝓnūciarēt. vt ex
scriptura vocalis ostēdereṫ esse ꝓducta. Dicit etiā ꝙ in dij ⁊ in dijs
necnō in pronominibꝰ ij.⁊ ijs.scribiṫ bis.ij.cā differētie. Si.n.scri/
bereṅt di.⁊ dis.ꝑ vnā i.posset di.ꝓpositio esse.⁊ dis ꝑ diues itelli/
gi. J quoq; ⁊ is verba sūt.ideoq; nisi in ꝑdictis bis eēt scriptū i.pos
set ɔfusio inde oriri. Rursus si noīa secūde declinatiōis terminē
tur in us.tūc si sint ꝓpria habētia i.ante us.abijciūt us.⁊ faciūt vo/
catiuū.vt hic virgilius o virgili.q̄ tñ antiq̄ terminabāt in e.dicētes
o virgilie.o mercurie. Nos aūt cā breuitatis facta apocapa:dicimꝰ
virgili.mercuri. Sed vide ꝙ lʒ i.in fine huiusmodi vocatiuoꝝ nālī/
ter sit ɔsonās:ꝓfereṫ tñ vocaliter.i.vocali affiniter.quō in cui ⁊ si/
milibꝰ datiuis.de q̄bꝰ inducit cā similitudinis ꝓbādo cui ⁊ huic
monasyllaba esse ratiōe regule. Oīs enim genitiuus in ius.desinēs
vna syllaba suū vult supare datiuū.vt illius illi.ergo qꝛ cuius ⁊ hu
ius dissyllabi.cōstat cui ⁊ huic monosyllaba esse.⁊ est in datiuo cui
naturaliṫ i.cōsonās.sʒ ꝓfereṫ vocaliṫ.eo ꝙ i.cōsonans turpiter so
nat in fine.syllabe:si ꝓferaṫ consonanter. Debuit quoq; dici hui
quō cui:qui a a genitiuis formanṫ huiuscemodi datiui ablata us.
Sʒ qm̄ inueniṫ interiectio hui causa differētie addita est c.⁊ diciṫ
huic. Ei quoq; datiuus debuit monosyllabus esse ⁊ habere i.cōso/
nantē.ꝓlataꝫ tñ vocaliter:sʒ ꝓfereṫ semꝑ dissyllabice:ne; putetur
esse interiectio ei. Porro oīa alia noīa secūde declinatiōis desinē/
tia in us.preter propria noīa habētia i.ante us.conuersa us.in e.fa/
ciūt vocatiuū.vt hic priamus o priame. Excepto filius qđ facit fili.
Credo preterea ꝙ soleamus vti eo quasi pro noīe proprio dicentes
o fili. Unde ⁊ sequiṫ regulā propriorū in ius.terminantiū. Quāuis
dicāt alij hoc esse factū cā differentie:ne si filie diceref.putareṫ esse
ab eo qđ est filia. Addit vero ꝙ quedā inequaliṫ declinanṫ vt vas
in plurali secūde declinationis ē:in singulari vero tertie. Similiter
dicitur domo fm̄ secundam declinationem. Domorum autē; ⁊ do
muum fm̄ quartaꝫ ⁊ secundam.⁊ domibus semper.nunquā autē
domis. Jteꝫ duo ⁊ ambo genitiuos habēt ⁊ accusatiuos fm̄ decli/
nationem secundā. datiuos ⁊ ablatiuos terminant in bus.

¶ De Terminationibꝰ tertie declinatiōis. .C. LXX.

Tertia declinatio habet terminationes nomina/
tiui.lxxviij.de quibus exēplificat.⁊ paulo
plus.qđ dicit propter spinx.formaꝫ cuius inter ceteras
nō enumerat. Genitiuus semꝑ desinit in is.correptā
excepto vis.qꝛ producit. Datiuus vō fit a genitiuo.abiecta s.⁊ ꝓ
ducta i.vt cicero ciceronis.oni. Oīa vō noīa tertie declinationis
habentia genitiuū similē noīatiuo si fuerint greca.i.ab eis detorta.
vel ꝓpria.faciūt accusatiuū in im.vt tyberim.neapolim.caribddim
ꝓter alpis.qđ facit alpē.de quo tñ ⁊ de eo qđ est syrtis.dicit:ꝙ sem
per sunt pluralia.lʒ inueniant singulariter ꝓlata. Cetera vō oīa in
em.solā faciūt accusatiuū.vt hūc patrē.leporē. Exceptis istis turris
burim.securim puppim.sitim restim.vim.peluim.tussim.magude/
rim.quorū quedā tñ desinūt in im.vt sitim.quedā tam in em.q̄ in
im.vt turrē vel turrim puppem vel puppim. Uocatiuus similis
est suo nominatiuo:nisi ꝙ in grecis seruant autores pleriq; voca/
tiuum grecum.vt thebais o thebai.pallas o palla.

¶ De Formatione ablatiui eiusdem. .C. LXXI.

Ablatiuus singularis in alijs ꝓfertur per e.
correptā.in alijs per i.productā.in
alijs.⁊ i. Et primo quidē tradit regulas de illis q̄ ꝓferū
tur per solā i.porro neutra que cū sint appellatiua ⁊ ter
mināt noīatiuū in e.corr.faciūt ablatiuū i i.vt mare.ri.excepto gau
sape.q̄ vō sūt neutra ꝓpria faciūt ablatiuū silem ntō.vt hꝫ pneste.ab
hꝫ pneste. Rursus neutra termināntia noīatiuū in al.faciūt ablatiuū
in i.vt tribunal.ali. Neutra quoq; q̄ desinūt i ar.⁊ ꝓducūt a.penl.
i obliq̄s.vt torcular.calcar.hꝫ torcular.ab hꝫ torculari.⁊ hꝫ calcar. ab
hꝫ calcari. Masculina.etiā cōia desinētia in er.vel is.si faciunt neu
tra in e.ꝓferūt ablatiuū in i.vt hic ⁊ hec pedestris.ab hoc ⁊ ab hac
pedestri. Rursus oīa nomina que terminant accusatiuū in im.faci/
unt ablatiuum in i. Que vero tam in em.q̄ in im.ꝓferunt ablati/
uum tam in e.q̄ in i.vt puppim vel puppem.a. puppe vel a puppi
Nomina mensium in is.vel in er.desinentia ꝓferunt ablatiuum.
in.i.vt aprilis.aprili.september septembri.

¶ Adhuc de eodem. C. LXXII.

Porro que trium generū sunt cōia faciunt abla/
tiuū indifferenṫ tā in.e.q̄ in.i.vt par.pre/
ter hospes ⁊ sospes que faciunt in.e.solum. Rursus vō
oia quorum extrema syllaba disinēs in is.que a duabꝰ
incipit cōsonantibus.faciunt ablatiuū tam in.e. q̄ i.i. preter ī nis
qđ facit ui.vt auis aue vel aui.vnguis ab vngue vel vngui ⁊c. Com
paratiua quoq; similiter vt melior a meliore vl' meliori. Rursus v̄/
balia feminina desinentia in.ix.vt victrix victrice vel victrici. Desi/
nentia quoq; in as.circūflexū accētū in fine hn̄tia.vt primas ⁊ opti
mas. Porro in grecis noībus vtunṫ autores datiuo greco termina
to in.e. ꝓductā pro ablatiuo.vt lucanus.signaq; ab eufrate ⁊c. Fa
me etiā inueniṫ in ablatiuo ꝓducta.e.vt apud lucanū.nā mandate
fame ⁊c. Sed puto idē hoc esse:qm̄ antiqui dicebant fames famei
sub quinta declinatiōe. Jdemq; de ɔsilibꝰ itellige. Nominatiuꝰ
vō pluralis in masculinis ⁊ femininis fit a gtō singulari.mutata is
in es.vt huiꝰ cōsulis.hi cōsules. Jn neutris vō terminantibus abla
tiuū in.i. vel tā in.e.q̄ in.i.fit ntūs pluralis ab eodem ablatiuo cor
repta.i.⁊ addita.a.vt.a.mari. maria.a.felice vl' felici.felicia. Excipit
aūt a vetere.vel veteri vetera.⁊ a ludicri ludicra. ⁊ except̄ cōpara/
tiuis que faciunt ntōs plurales in.a.non in ia.vt maiora. Que vero
neutra terminant ablatiuū solū in.e.mutata eadeꝫ.e.in.a.faciūt no
minatiuum pluraleꝫ.vt a.numine numina. Genitiuꝰ vero plura/
lis nasciṫ ab ablatiuo singulari.ita tamē ꝙ modo i um.mō in ium
desinit.qđ hoc modo poterit discerni. Si ablatiuus desinit in.i.vel
tam in.e.q̄ in.i.correptā.⁊ assumit um.vt a sedile sediliuꝫ.a. felice
vel felici.felicium. Exceptis comparatiuis que semꝑ carent. i.ī gtō
plurali.vt a maiore vel maiori.horū maioꝝ.qđ tñ quidam dicunt
fieri ꝑ syncopā i.littere. Et exceptis desinentibus in us. ⁊ in il. ⁊ in
or.triū generum.⁊ exeuntibus in ex.qm̄ cōis sunt generis. que oīa
genitiuū pluralem faciūt in um.⁊ nō in ium.vt vetus a vetere vl' ve
teri.veterum.vigil a vigile vel vigili. vigiluꝫ.memor a memore.vel
ri.memorum. supplex a supplice.vel supplici.supplicum. Rursus
nomina ablatiuū in.e. solam terminantia. quorum ntūs in duas
desinit consonantes mutata.e.in.i.breuem.assumūt um.vt vrbs ab
vrbe.vrbium. Exceptis desinentibus in ms.vel ps.que omia.e. ab/
latiui.conuertentia in um.faciunt gtūi.nisi sint a capite composita
vt hyems.princeps. Omnia quoq; pluralia que nō hn̄t ex se singu
laria faciunt genitiuū in ium.vt vires.virium. Sed nunquid inue/
niṫ vis. Dicimus ꝙ hoc plurale nō est ex illo singulari regulariter.
cū fm̄ regularem formationē a gtō vis.debuit dici ves. nō vires
Porro ab alite diciṫ alitū per interpositionē.u.⁊ a boue boū.sub
tracta.u.quod regulariter deberet dici bouū. Datiuꝰ ⁊ ablatiuꝰ
nascunṫ a singulari genitiuo interposita bu.vt huius hominis. his
⁊ ab his hominibus.excepto bobus.euphonie causa pro bouibus.
Accusatiuus pluralis similis est nominatiuo sicut ⁊ vocatiuus.
exceptis quibusdā grecis que faciunt in is.productā. vt hec sardis
has sardis.⁊ grecis que faciunt in as.⁊ es.vt has pixides vel pixi/
das.⁊ quorum genitiuꝰ terminaṫ in ium.que apud veteres frequē
ter fiunt in is.⁊ raro in es.vt oīs vl' oēs.⁊ noībus semper pluralibꝰ
vt hos manis vel manes. Uires tamen facit in es.tm̄.

¶ De Determinatōibus q̄rte ⁊ q̄nte declinatiōis. C. LXXIII.

Quarta declinatio duas habet terminationes in
nominatiuo.vnam in us.vt domus. Al/
teraꝫ in.u.vt cornu.gelu.quod sub vna voce per omnes
casus discurrit in singulari numero. Jn plurali vero de/
clinaṫ fm̄ quartaꝫ delinationem.⁊ est in omni numero generis neu
tri. Genitiuus similis est nominatiuo.nisi ꝙ in us. productaꝫ ter
minatur. Ablatiuus vero fit a genitiuo abiecta.s. Jdeo autē ma
gis a genitiuo:quia in ablatiuo producitur.u. Nominatiuus ⁊
accusatiuus ⁊ vocatiuꝰ plurales siles sint genitiuo singulari nisi in
neutris. Jdeo quoq; magis genitiuo:qꝛ vbiq; in his producitur.u.
Genitiuus pluralis fit a ntō singulari:qꝛ vtrobiq; corripiṫ.u. Da
tiuus ⁊ ablatiuus pluralis a ntō singulari.mutata.u.in.i. correptaꝫ
⁊ addita bus.vt ab his manibꝰ.nisi ꝙ in quibusdā causa differētie
seruaṫ.u.vt artubus.partubꝰ.arcubꝰ.ne si dicamꝰ artibus partibꝰ
arcibꝰ.videanṫ esse ab arte.pte.⁊ arcu. Quidā addūt ficubꝰ qđ non
est regulare. Dicimꝰ tñ etiā portubꝰ tribubꝰ.lacubꝰ.nulla differētia
cogēte. Agiṫ postea de q̄nta declinatōe.cuiꝰ nti t̄miatio vna ē.s.
in es. ꝓpō. vt dies. Et vide si ntūs hꝫ.i.penl'. purā tunc producitur
penultima e.genitiui ⁊ datiui. Si vero habeat ɔsonantē ante es.vt

fides cõrripitur penul. genitiui ⁊ datiui. vt fidei. Accusatiuus fit a nominatiuo s. mutata in m. Uocatiuus nominatiuo similis ẽ. Ablatiuus a noĩatiuo fit subtracta vltima s. Noĩatiuus accusatiuus ⁊ vocatiuus plurales similes sunt noĩatiuo singulari. Genitiuus fit addita ablatiuo singulari rum. Datiuus ⁊ ablatiuus fiũt ab ablatiuo singlari adiecta bus. vt ab hac re. his ⁊ ab his rebꝰ

¶ De Uerbo ⁊ eius significatione. .C. LXXIIII.

Post tractatũ noĩs tractat priscianus de verbo. ⁊ ordine ꝯgruo. Quia nomẽ repertũ est ꝑpter substantiã. verbũ vero propter actionẽ ⁊ passionẽ. ideo nomẽ prius est verbo. sicut substãtia prior est actione ⁊ passiõe. Uerbũ diciť a verberatu aeris. ⁊ hoc anthonomasice. i. per excellentiã. Uerbũ igiť est pars orationis vnũ principale significationis genus continens cũ tpibus. Uerba enĩ principaliter significãt agere vel pati. Sed cũ tpe. i. cõsignificãdo vel in presenti vel in preterito vel in futuro. Omne verbũ significat actõez vl' passiõez. nõ ꝙ omne significet id qḋ est actio vel passio. ꝫ qꝛ vel hoc vel aliq̃d aliud. mõ actionis vel mõ passionis. i. cũ tpe in terminatiõe verbali. ⁊ vt de altero diciť. Addit etiã ꝙ propriũ est verbi actionẽ vel passionẽ siue vtrũq; significare. Qḋ dicit ꝑpter cõmunia verba. vt ẽ osculor. Et quoniã habent hoc infinita verba sicut ⁊ alia. Inde est ꝙ ea sunt orationis pars. Cõtra illos q̃ dicũt. ꝙ omne id qḋ v̉bo significať est actio vel passio. opponiť de huiusmodi verbis: viuo ⁊ dormio. Sed dicũt ꝙ agere istud verbũ. qñq; poniť absolute. ⁊ tũc est generalissimũ. ⁊ cõtinet oĩa q̃ possunt responderi ad hãc interrogationẽ quid agit. Aliqñ vero trãsitiue. ⁊ tunc continet solas actiones in aliud. cũ motu trãseũtes. vt legere ⁊ huiusmodi. Itaq; viuo significat agere. i. aliq̃d qḋ põt responderi ad quid agit. Et hoc idẽ de ceteris verbis absolutis neutris dicũt. Sed rursus illis opponiť de verbo substãtiuo est. presertim cũ. Priscianus dicat ꝙ substãtiam significat. Dicũt igiť quidã ꝙ sum. significat ex prima sui inuẽtiõe quãdã absolutã actionẽ. s. inter res permanẽtiã. ꝫ inde trãslatũ est ad significandã substantiã. Alij dicũt ꝙ significat actionẽ quãlibet vel passiõez. nõ ex se ꝫ ex adiuncto participio. vt cũ diciť. sum legẽs significat actionem eandem quã lego. cum vero dicitur sum lectus passionem eandem quaz legor. ⁊ sic ex diuersis adiunctis diuersas actiones significat vel passiones. Alij dicunt iteruz ꝙ significat actionem talem. scilicet inherentiam predicati ⁊ subiecti. sed hoc tantũ fit quando est tertium adiacens. Cum vero opponitur eis de vocatiuis verbis cuiusmodi sunt ⁊ vocor ⁊ nominor dicũt ꝙ significant passionem duobus modis. absolute. vt nominor socrates. ⁊ transitiue. vt nominor ab isto. Nos vero facile omnia ꝑdicta soluimus. non enim dicimus. ꝙ omne verbum significet id quod est actio vel passio. sed quicquid aliud significet: modo actionis vel passionis significat.

¶ De Significatione verbi substantiui. .C. LXXV.

PRimo ergo dicendum est ꝙ cuz sint decem prima reruz genera oĩa tamen idem actu sunt cum substantia. Socrates enim ⁊ albedo socratis quantum ad esse actu non differunt. Quid enim aliud est albedinẽ socratis esse actu: q̃ȝ socratem albuz esse. Substantia itaq; iunctiua est accidentium. omnia nanq; accidentia in se recipit ⁊ copulat sibi ⁊ vnit. Quãuis vero substantia ⁊ omnia que in ea sunt idem sint actu. ratio tamen discernit ⁊ disiungit. vt substantiam intelligat. scilicet per se. ⁊ accidentia per se. Repertuz est itaq; nomen ad significandũ substantiam eo modo quo a ratione perpenditur. ⁊ ipsa ab accidentibus discernitur. Hoc autez est istud nomen substantia quia dicitur a substando. Res vero vt informis est sic apta est substare. hoc est formas recipere. non vt iam formata est. Istud ergo nomen sic significat substantiam: vt sine accidentibus intelligitur. sed quoniam substantia sic vnit sibi accidentia ⁊ recipit. vt idem actu sint. Repertum est nomen etiam qḋ significat substantiam confuse hoc est. non discernendo ab accidentibus. sed vt substantia cum suis accidentibus vnum actu est. hoc est nomen ens. Substantia enĩ non sic est vt sine accidẽtibus intelligiť. imo sic est vt accidẽtibus informať. ideoq; cõpetenter ei attributũ est hoc nomẽ ens. ſm hoc ꝙ accidentia recipit in se. Dicimus itaq; ꝙ ens significat illud idẽ qḋ substãtia. ꝫ aliť qm̃ substãtia significat discernẽdo: ens v̉o ꝯfuse. sic dictũ ẽ. Un̄ q̃uis ens nihil aliud significet q̃ȝ substãtiã. qꝛ tñ ei datuz est ſm hoc ꝙ accidẽtia recipit in se. Inde est ꝙ hoc nomen ens transumiť ad nominanduz accidentia. licet solam substantiam significet velut cum dicitur. Albedo est ens. Si enĩ vere inspicias. substantia sola ꝓprie est. accidẽs vero inest. Dicimus ergo ꝙ sum. significat substantiaz: sed vt de altero diciť. s. cum tempore. ⁊ in verbali terminatione. ⁊ ita per modũ actionis. Et quoniã substantia vnitiua est omnium rerum aliarum ⁊ accidentia vnit sibi ⁊ copulat. Inde est ꝙ sum copulatiuuz est eo scilicet ꝙ substantiã que sibi vnit cetera ⁊ copulat significet. Quid vero de verbis sentiamus vocatiuis: loco suo explicabimus. Dicit itaq; priscianus ꝙ proprium est verbis significare actionẽ vel passionez siue vtrũq;. Sed qꝛ hoc habent verbalia nomina: vt lectio. addit cum modis ⁊ formis ⁊ temporibus. Sed qꝛ hoc totum hꝫ participium. q̃uis enim non habeat modos ſm vocem. hꝫ tamẽ modos ſm rem ex adiuncto verbi substantiui. vt cum diciť lectus sum. lectus esto. Ideo ad remotionem participij addit sine casu.

¶ De Quattuor causis defectuum in accidentibus verbi ⁊ aliarum partium. C. LXXVI.

ENumerat priscianus accidentia verbi. Sꝫ quoniã quedã verba in quibusdam accñtibus deficiunt: anteq̃ȝ agat de eis causas defectuũ ostendit. taz in hac orationis parte q̃ȝ in ceteris. Dicit itaq; ꝙ duplex est causa defectuuz. necessitas nature. ⁊ casus fortune. Et est necessitas nature quando vel significatio repugnat vt imperatiuus caret prima persona singulari. consignificat enĩ imperationem. ⁊ nos non possumus nobisipsis imperare. vel quando natura vocis vt ab eo qḋ est cursor. prohibet cursrix femininum elementorum inconsonantia dicere. Casu vero fortune deficit accidẽs quando nec natura significationis nec vocis repugnat. quin vox in tali accidente proferatur: sed tamen non inuenitur in eo prolata. vt prex in singulari numero in nominatiuo casu nõ dr̃. Necessitas itaq; nature in duo diuiditur. In naturam significati. ⁊ in consonantiam elementorum. Igitur pronimina primitiua tertie persone carẽt vocatiuis repugnante natura. idem significatione. propter quaz nata. i. reperta sunt vocabula. Omne enim pronomen huiusmodi repertum est ad significandum in omni casu suo de quo sermo est extra proprietatem prime ⁊ secunde persone. cum vocatiuus semper fit secunde. Eadem quoq; cã: sui sibi non potest nominatiuum habere. Sic enim repertum est vt figuificet rem vt patientem. vel in reciproca constructione. vt socrates inuidet sibi. vel in re transitiua. vt precatur ille vt se custodiat. In huiusmodi constructionibus factis ⁊ nõ per verba passiua. nominatiuus nõ potest significare rem: sed solummodo obliquus. Iccirco vero diximus non per passiua verba: qꝛ si per passiua fiant: res vt patiens potest significari per nominatiuum. vt socrates diligitur a seipso. ⁊ similia. licet fortasse nec in huiusmodi constructionibus locum posset habere ntũs sui. ꝑpter relationẽ quã cõsignat. Similiter interrogatiua ⁊ infinita nomina. vt quis ⁊ aliquis: carent vtĩs. Semꝑ enim signant rem absentẽ vel quasi absentẽ. cũ vtũs significet semꝑ rez finite. ⁊ vt pñtẽ. Propter incõsonantiã v̉o dicit deficere cursrix ⁊ tonsrix expulsrix. Pro quo Cicero inquit expultrix. sicut tonstrix ꝑ tonsrix. cũ illa ꝑdicta exigeret analogia. Masculina enĩ verbalia in tor. desinẽtia. mutatiõe or. in rix. faciũt ex se feminina. vt amator amatrix. Per fortunã quoq; id ẽ casu dicit deficere quedã. ⁊ hoc duobꝰ modis: vel qꝛ inusitata sunt. vt prex ⁊ ditio. vl' qꝛ incõtinua sunt ꝑpter turpitudinẽ soni vl' asꝑitatẽ. vt qm̃ turpe ẽ dicere metuturꝰ. asperũ nutritrix. diciť nutrix ꝑ ꝯcisionẽ. cũ regula ꝑdicta ab eo qḋ ẽ nutritor exigeret nutritrix. turpe quoq; erat dicẽ cuz nobis: qꝛ turpiter sonat. m. añ. n. nisi sit eiusdẽ syllabe. ideoq; ꝑpostere ꝑferť nobiscũ. ⁊ cã eius mecũ ⁊ secũ. ⁊ sĩlia. nec enim mecũ vna pars est (vt quidã estimant) ꝫ due.

¶ De Causa differentie qua solent quedam taceri vel contra regulam proferri. C. LXXVII.

COncludit itaq;: qꝛ per vnum quattuor modorum predictor deficiunt plerunq; partes orationis. Plerũq; autem dicit ideo: qꝛ cã differentie solẽt etiã quedã taceri. vel etiaz contra regulam proferri. Taceri. vt quoniam fas non habet genitiuum. Siue enim dicatur fatis siue faris siue fassis. aliud potest significare. Cõiunx vero cã differentie facit coniugis. ne videreť secunda persona verbi coniungo. si diceret coniungis qḋ esset regulare. Omnia eniz desinentia in. x. debẽt mutare. x. in gis. vt rex regis. vel in cis. vt vox vocis. ⁊ sic facere genitiuũ. Pone iterum cũ: est aduerbiũ habet accentum in fine ne videať verbum esse. Uenus quoq; ꝯtra regulam facit veneris. ne dicať esse verbum si dicať veni quod esset regulare. Omnia enim propria in us. correptam desinentia. regulariter secunde sunt declinatõis. Far quoq; in genitiuo duplicauit. r. ne si faris diceretur. videretur esse secunda ꝑsona verbi. Itẽ cũ verba secũde coniugationis desinentia in neo. faciunt ꝑteritũ in nui. vt teneo tenui: maneo facit mansi. ne si dicať manui putetur datiuus huius

nominis manus. A neo quoq3 fit neui. ne si diceret nui. putaret dici a nuo. Eadē etiā de causa dicitur fac. dic: duc. fer. ne si dicat face (qđ esset analogū vt lege) videatur ablatiuus huius nōis fax. facis. Sic ꝛ de alijs intellige. nō tamē in oībus vniuocis. i. in quibus vox est vna ꝛ diuerse significationes solet hoc fieri. vt causa. s. differētie vel taceantur. vel contra regulam proferantur. vt ꝙ canis in differēter ꝛ nomen est ꝛ verbum. Et vide ꝙ vniuoca appellat: que dyalectici dicunt equiuoca.

¶ De Accidētib⁹ vbi. ꝛ pmo de genere. .C. LXXVIII.

Ostensis itaq3 causis defectuū. reuertit ad accidētia verbi vt de illis agat. Sūt autē octo. Significatio vel genus. tēp⁹. modus. figura. species. coniugatio. persona. cū numero. Que duo simul cōiungit. quia cuicūq3 parti accidit persona ꝛ numerus ꝛ econuerso. Est igit genus verbi qualitas verboꝝ contracta ex terminatiōe ꝛ significatiōe. Nec enī sola terminatio facit genus cū eandē terminationē habeāt verba diuersoꝝ generuꝫ. vt actiua ꝛ neutra. similiter nec sola significatio. Iccirco de vtroq3 dicendū est. Sunt ergo due terminationes verboꝝ omniuꝫ fere in o. ꝛ in or. Fere dico propter quedā anomala. vt sum. ꝛ defectiua. vt memini. Significatiōes vero verboꝝ sunt. vel actus transiēs in rationalē creaturā. vt video socratē. Uel actus transiens in sola nō rationalia. vt comedo piscem. Uel actus nō transiens vt viuo. vel passio illata ab alio. vt videor a socrate. vel passio nata intrinsecus. vt rubeo. Igit actiuū genus est ꝓprietas verbi desinēdi in o. ꝛ faciendi ex se passiuū in or. ꝛ significandi actū transeuntē in rē rationalē. Neutrū vero genus est qualitas desinendi in o. ꝛ significandi aliqđ qđ nō sit actio trāsiēs in homines. quicqđ significent siue actionē absolutā. vt viuo. vel passionē natā intrinsecus. vt rubeo. vel actū transeuntē in rē nō rationalē vt comedo. preter facio ꝛ noceo. que lꝫ sint neutra vsu: tñ habēt actionē transeuntē in hoīes. Passiuū quoq3 genus est qualitas desinēdi in or. ꝛ significandi passionē illatā ab alio. Cōe vero genus est ꝓprietas vel qualitas desinēdi in or. ꝛ significādi vtrūq3. s. actionem. ꝛ passionē. Deponēs vero genus est qualitas desinēdi in or. ꝛ significandi vnū solū. vel passionē illatā ab alio. vel actionē. Et vide ꝙ hoc accidēs genus dicit significatio. qꝛ ex significatione discernit. Est itaq3 significatio equiuocū ad tria. ad significatum. ad modum significandi. ad accidens quod hic vocatur genus.

¶ De Terminatione singuloꝝ generū. .C. LXXIX.

Dicit postea duas species terminantiū in. Actiuaꝫ vero vt amo. neutralē. vt viuo. Metuo quidē ꝛ timeo actiua voce signāt passionē. in passiua actionē. Quid est enī timeo nisi ꝙ mihi timor incutit. Uel timeor. quid aliud q̄3 timorē incutio. Addit quoq3 ꝙ verba pertinentia ad sensus. vt audio ꝛ video. in actiua voce vident passionem significare. ꝛ in passiua actionē. hoc autē inde est. qꝛ actū cuiusq3 sensus precedit quedā passio circa instrumēta sentiēdi. Anteq̄3 enī homo videat repercutiunt radij oculoꝝ. ꝛ anteq̄3 audiat percutiuntur aures voce auribus instrepēte. Dicimus ergo ꝙ huiusmodi verba actum principaliter significant. secundario passionē que actuꝫ precedit. Addit quoq3 deinde ꝙ terminatio in or. tres habet species. Passiuam que fit ab actiuo. vt amor. Communem vero cuius vna terminatio actionem significat ꝛ passionem. vt osculor. Deponentē que cum actiuo non fiat: alteram tantum significationem retinet. vt scilicet ideo dicatur deponens. quia alteram deponit significationem sm ꝙ videtur deponens dici respectu communis. Bene autē dixit vnam ꝛ non alteram determinate. quia sunt quedam que solam actionem significant. vt loquor. quedā que passionē. vt nascor.

¶ De actiuis ꝛ passiuis. ꝛ eorum constructione cum obliquis. .C. LXXX.

Actiua dicuntur recta. quia scilicet nō formantur a passiuis. sed passiua ab eis. assumpta r. eniꝫ faciunt ex se passiua iste persone. vt amo addita r. fit amor. Sed sunt quedā neutra que ex se faciunt passiua in tertia persona. vt aro. Unde potest dici aratur terra. Sed quoniā nō significat actum transeuntem in reꝫ rationalē. nō facit passiuū in prima persona vel secūda. ideoq3 nō est actiuū. Si ergo queratur cuius generis est arat. Respondendū est passiui in tertia persona. nō absolute passiui. Illud quoq3 videnduꝫ est ꝙ verba actiua aliquādo ponunt absolute. vt amo aliquādo transitiue ꝛ nō ad homines. vt amo virtutē. Ex sola ergo potentia iudicantur actiua. Ex quo enī possunt in hoīes transire. si faciant passiuum in or. sunt actiua. quāuis etiam transeant in alia. Sed dicet aliquis: sm hoc lego non deberet dici actiuū: qꝛ non legimus hoīes sed scripta ipsoꝝ. Nos aūt dicimus lego platonem. Unde Ouidius. Si quis in hoc artem: populo non nouit amandi. Me legat ꝛc̄. Contendunt enī pleriq3 figuratiue dictū esse legor. i. scripta mea legunt. Sed qm̄ significant actum transeuntē in hoīes siue ꝓprie siue figuratiue dicunt actiua. Actiua construunt cuꝫ genitiuo. vt abstineo iraꝝ. vel cum datiuo. vt impero tibi. vel cum accusatiuo. vt accuso te. cum ablatiuo ꝛ accusatiuo. vt video solē oculis. Passiua construunt cum ablatiuis adiuncta eisdē prepositione vt accusor a te. Sed vide ꝙ prepositio non regit ablatiuū sed ei deseruit: qꝛ absq3 illa interposita verbū passiuū non exigit ablatiuum casum. Si ergo queris que pars regit te: dicemus accusor. Iteꝫ passiuū construitur cum datiuo. vt seruor tibi. Et dicunt quidam ꝙ fit acquisitiua constructio: qꝛ per datiuuꝫ nec agens nec patiens persona designetur: sed ea ad cuius vtilitatem vel dānum fit illa passio. Cur autem inuenit actiuū verbum cum ceteris obliquis solis sed nunq̄3 cum ablatiuo solo. Quoniā ablatiuus cum prepositione iunctus actiuo vel neutro significat personam a qua fit remotio. vt fugio a te. Sed iunctus passiuo significat personam agentem. Unde ꝛ ablatiuus casus proprius dicit esse passiuoꝝ. Qꝫ quando actiuum verbum accusatiuo ꝛ ablatiuo iungit. accusatiuus significat rem patientem. ablatiuus cāꝫ actionis. vel instrumodo terminat. vt video solem oculis. Illud etiam addit ꝙ passiua construunt ꝛ figuratiue cum accusatiuo: quando scilicet per partem totum ostendit. vt rumpitur aurē. ꝛ est synodoche. Est altera figura quando in passione intelligitur actio. vt capelle pascuntur siluas. In hac enim passione intelligitur hec actio. scilicet ꝙ rodunt siluas. eodemq3 modo dicitur. doceor grammaticam.

¶ De Neutris ꝛ deponētis eorūq3 significatōib⁹. C. LXXXI.

Agit deinde latius de neutris. que cum habeant formam actiui. tamen significationē nō hn̄t. Unde dicit ea contra formam vocis significare. sicut etiam in ceteris partibus inuenitur. vt cū Thebe habeat terminationeꝫ pluralem. significat tamen rem singularem. Populus quoq3 significat plurale: cum sit terminatiōe singulare. Glicerium etiam ꝛ similia habent terminationem neutri generis. tamen significatione sunt feminina. Ita quoq3 ꝛ verba cū videantur q̄tum ad terminationem actiua. sunt tamen significatione neutra. Est igitur prima significatio neutrorum actio transiens in rem rationalem. vt calefacio te. ꝛ facio te doctum. ꝛ huiusmodi alia que solo vsu neutra sunt: cum significatio exigeret ꝙ essent actiua. Unde etiam antiqui dicebant facior. Secunda est passio illata ab alio: vt vapulo a te. ꝛ exulo a te. Tertia actio absoluta. vt viuo. ꝛ similia. Quarta etiam significatio est actio transiens: sed non in homines. vt prandeo piscem. Quinta est passio intrinsecus nata. vt rubeo. ꝛ huiusmodi alia. que licet non egeant obliquis casibus. tamē vel more actiui figuratiue iungunt cum accusatiuo. vt ardebat alexim. Uel more passiui cum ablatiuo. vt caleo ab igne. Quedam etiam deponentium habent actiuam significationem. vt prestolor te ꝛ tibi. ꝛ significat vtraq3 constructio idem. Secunda est passio illata ab alio. vt patior a te. ꝛ mereor a te. Et vide ꝙ patior quādoq3 iungit cuꝫ accusatiuo: vt patior mala: sed improprie. Qꝫ autem nascor ꝛ cetera quedā predicta passiue sint significationis. patet ex eo ꝙ more passiuorum assumunt ablatiuuꝫ: ꝛ datiuū loco ablatiui. vt nascor a te. ꝛ tibi. sicut ea que actiue sunt significationis assumunt vel genitiuū vt misereor tui. vel datiuū: vt meditor tibi. vel accusatiuum. vt precor deuꝫ. Tertia significatio deponentium est absoluta actio vel passio intrinseca. Labi enim ꝛ mori. letari: gloriari. passiones sūt itrinsece: sed absolute: tumulari vero vagari. vaticinari actiones quoq3 absolute ꝛ extrinsece. Quarta est passio nata intrinsecus: sed transiens. vt obliuiscor tui.

De Abusiōibus verboꝝ in diuersis generib⁹. C. LXXXII.

Quedam passiua quandoq3 absolute ponunt ꝛ sic in abusionib⁹ istis citra formaꝫ vocis significant. Sed querit cum videor ponitur absolute. vt videor esse bon⁹ cuius sit generis. Dicit enim priscianus ꝙ si sic proferant. i. cū ablatiuo sunt passiua. si aliter absoluta. videt ꝙ passiui absoluti. Actiua quoq3 sicut passiua q̄nq3 ponūtur absolute. vt audio acute Ostendit deinde aliam abusioneꝫ actiuoꝝ. s. ꝙ quedam sunt proprie actiua que pro passiuis ponuntur vt lauo pro lauor. Item quedam actiua terminatiōe significāt passionē ꝛ ecōuerso. vt metuo. Itē vnū ꝛ ideꝫ verbū aliqñ ponit transitiue in vna significatōe sed in alia absolute. vt ruo. Iuenio. Itē qñ inuenit in hac significatōe: illi cōuenerunt. i. similiter venerunt. tūc neutrū est. si vero accipiat pro alloquor. vt ibi. Uos inq̄3 conuenio

indei:id est alloquor. tunc actiuum est. Dicit postea quedam verba esse que tam: actiua q̃ꝫ passiua voce significant vnum ꝛ idem vt mereo ſm antiquos ꝛ mereor. sed mereo meres. vnde meror facit pro preterito mestus sum. Mereo aũt ſm antiquos (vnde meritũ dicit̃) faciebat merui. Et puto ꝙ lꝫ mereo, res. ꝑducat primã. mereo merui. corripit eandẽ. qꝛ tñ eadẽ vox erat mereo in vtraqꝫ significatiõe. factũ est a modernis cã differẽtie vt diceret̃ mereor deponẽs. Et qm̃ in preterito nulla erat equocatio. retinuerũt ꝑteritũ merui. Quãdo vereor deponẽs erat passiue terminatiõis: dederũt etiã ei pro preterito meritus sum. vt dicat̃ mereor mereris. meritus suꝫ vel merui. Aliam iterum dicunt abusionem ꝙ quedam verba actiua prime coniugationis faciunt: alia ex se secunde que sunt absoluta. vt sordida illum. i. sordidum facio. Et inde sordeo. id est ex me fio sordidus. Eodem mõ albo illum ꝛ albeo. duro illũ. ꝛ dureo ꝛ cetera q̃ sequunt̃. Et vide ꝙ lactare qd̃ iter cetera ponit nutricis ẽ: lactere īfantis. vnde. Lacteo lac sugo. lacto lac ꝓbeo nato. Silr̃ ꝛ pẽdeo suspẽsi est. pẽdo suspẽdẽtis. Unde pẽdeo suspensus. pẽdo dũ subleuo pondus. Itẽ quedã mutãt genus in cõpositiõe. qm̃ alteriꝰ sunt generis simplicia alterius cõposita. vt facio neutrũ ẽ. reficio cõpositũ inde actiuũ. Et vide ꝙ dicit sentio neutrũ esse: ꝛ inde cõpositũ Assentior deponẽs: ꝛ assentio neutrũ in eadẽ significatiõe. Ideo qꝫ notãdũ est. ꝙ sentio acceptũ pro ītelligo neutruꝫ est. Qñ vero ad sensus ꝑtinet actiuũ esse põt. Addit quoqꝫ ꝙ alijs significationibꝰ id est. generibꝰ inueniunt̃ simplicia. in cõpositiõe genus mutantia. vt partior deponẽs. Et ĩde īpartio neutrũ. ꝛ īpertior deponẽs in eodẽ sensu. spicio actiuũ qd̃ qꝛ nõ est in vsu: ꝓbat illud ꝑ aspicio idẽ cõpositũ. vnde ꝛ cõponit̃ cõspicor ꝯspicaris deponẽs: mutata ꝯiugatiõe. Porro ex facio cõponunt̃ quedã q̃ pariter mutãt ꝛ genus. ꝛ ꝯiugationẽ. vt gratificor. Addit quoqꝫ ꝙ lꝫ facio in quibusdã cõpositis mutet genus ꝛ nõ ꝯiugationẽ: in quibusdã vtrũqꝫ. Tñ sunt quedã in quibꝰ neutrũ eoꝝ mutat: nec etiaꝫ accidẽs. vt calefacio facis ꝛ similia. q̃ in scd̃a ꝛ tertia ꝑsona circa regulã alioꝝ q̃ trissyllaba vel vltra sunt. acuũt penultimã q̃uis sit correpta. Itẽ quedã in diuerso genere ꝛ diuersa ꝯiugatiõe idẽ significãt. vt labo qd̃ est neutruꝫ ꝛ prime coniugationis. Et labor quod est deponens ꝛ tertie.

¶ De Secũdo accidẽte verbi. i. de tp̃e. .C. LXXXIII.

Tempus. (vt antiq̃s visũ ẽ) tribꝰ modis accipitur. generalit̃. totalit̃. partialiter. Est aũt generalis diffinitio tp̃is hec. Tẽpus ẽ dimẽsio more ꝛ motus mutabiliũ reꝝ. dicta generalis qꝛ omni tp̃i ꝯuenit. Totalis vero diffinitio est talis. Tẽpus ẽ spaciũ qd̃ cuꝫ mundo desinet. Dicit̃ vero totalis. qꝛ huic toti. s. tp̃i ꝯuenit. ita ꝙ nulli parti illius. Partialis vero quã ponit tullius hm̃õi ẽ. Tẽpus ẽ ꝑs eternitatis cũ alicuius anni mẽsura diurni nocturnive spacij certa significatiõe. Appellat aũt eternitatẽ illud magnũ spaciũ qd̃ cum mũdo incepit. Dixerunt itaqꝫ antiqui ꝙ ſm hanc vltimã acceptionẽ. Tẽpus verbo accidit: qꝛ verbũ significat (vt eis videt̃) nõ illud magnuꝫ spaciũ: sꝫ ꝑtes eius. Qd̃ longe aliter mihi videt̃. Nõ enĩ verba puto ꝯsignificare tp̃is quãtitatẽ. sꝫ tẽpus qñ. sicut superius dictũ est. De tp̃is tñ q̃titate vbiqꝫ in hoc tractatu fere loquit̃ priscianus non ꝙ verbũ huiusmodi tp̃is significet. sꝫ qm̃ tempus qñ tẽpoꝝ quãtitati adiacet, vt ꝑ tẽpus qd̃ est quãtitas ꝑfectã de tp̃e qd̃ est qñ habere possumus doctrinã. Si ergo ꝓprie loq̃ velimus: dicemꝰ verbũ presentis tp̃is esse: vel preteriti vel futuri. Itaqꝫ tẽpus est secũdaria significatio verbi nõ cõis ꝓprietas. Sic enĩ principalit̃ agere vel pati significat vt secũdario etiã qñ significat. id est. vel in presenti. vel in preterito. vel in futuro. vt dictũ est. Primũ igit̃ dicit ꝙ tẽpus accidit verbo. id est. accidit ei significare cum tempore.

¶ De Diuisiõe eius in tria tp̃a. .C. LXXXIIII.

Diuidit vero postea tẽpus in presentis: ꝛ preteritũ: ꝛ futurũ. Sꝫ querit̃ an verbum qd̃ significat presens tp̃s: ꝯsignificet illud presens ĩ quo ꝓfertur. Qd̃ si ita est: nunq̃ꝫ veraciter põt aliq̃s dicere. vel taceo. vel bibo. vel dormio. Ĩdõqꝫ dixerũt alij ꝙ ꝯsignificat illud pñs ĩ quo incipit ꝓferri. Alij ꝙ ꝯsignificat illud pñs in quo res sua agit̃. Sꝫ ſꝫ istos semꝑ veꝝ diceret q̃cũqꝫ diceret. lego. Nos tñ dicimꝰ ꝙ vbũ nõ cõsignificat pñs tẽpus. sꝫ significat aliq̃d in pñti tp̃e. Ita ꝙ nõ in aliquo pñti. Postea vͦ diuidit ꝑteritũ tẽpus in ꝑteritũ imꝑfectũ: ꝛ plusquãꝑfectũ. Et vide ꝙ hec diuisio nõ fit ꝓpter se: tẽpus enĩ omne postq̃ꝫ ꝑfectũ ẽ. ex toto ꝛ ꝑfecte ꝑteritũ ẽ. sꝫ ẽ ſm actiões nostras vel passiões quascũqꝫ relinq̃mus īꝑfectas: qñqꝫ vͦ iã pridẽ ꝑfecte sũt. igit̃ ĩ solo ꝑterito tres voces reꝑte sunt diuerse ad designãdas ꝑterite actiõis vel passiõis diuersitates. qꝛ preterita ex vi ꝑteritiõis se nostre prorsus offerũt noticie. Et vt certius dicã quantũ ad preteriti naturã sunt certissima. cũ pleraqꝫ presentia ꝛ futura habeãt esse incerta. Pleraqꝫ dictũ est ꝓpter necessaria. Ea enĩ q̃ cõtingũt: quattuor modis veniũt. Casu vt ĩuẽtio thezauri. libero arbitrio. vt legere. facilitate nature: vt calami contritio. natura vt hoĩem mori. Sed ea sola que natura eueniũt ineuitabilia. ꝛ ideo certa sũt. Cetera enĩ presentia ꝛ futura incerta sunt. Ideoqꝫ non sunt voces diuerse a latinis reperte a designaudas varietates presentiũ ꝛ futuroꝝ. Greci tñ diuidunt futuruꝫ in duo. ꝛ infinitum futurum. ꝛ paulopost futurum. Nos autẽ hoc melius per adiunctum determinamus. vt legam in proximo ꝛ huiusmodi.

¶ De Instanti. C. LXXXV.

Instans est indiuiduum qd̃ vix stare potest. Dicũt quidam ꝙ agit hic de duplici presenti. Ad cuius rei intellectũ dicenduꝫ est ꝙ presens aliud est simplex. aliud cõpositũ. Simplex vero presens est de quo nihil est preteritũ. nihil futurũ. Sed in vno simplici pñti nihil agi potest. statimqꝫ trãsit. vñ tale pñs non consignificat̃ a verbo nisi substantiuo vel vocatiuo. hoc autẽ simplex sic describit̃ qd̃ cũ sit finis preteriti: est initiũ futuri vel ita qd̃ cũ incipit: statim esse desinit. Presens quoqꝫ compostuꝫ est. cuius pars preterit pars futura est. ꝛ pars existit. Sed tamen illud compositum dicit̃ presens propter simplicem sui particulam que existit. In tali vero presenti potest aliquid fieri. vnde ꝛ dicunt tale presens a verbo significari legunt itaqꝫ litteraꝫ de simplici presenti sic. Instans. id ẽ simplex presens est indiuiduuꝫ: quia caret partibus. ꝛ addit quod vix stare potest. Quoniaꝫ. s. statim transit ꝛ aliud succedit. Unde quia tam simplex est ꝙ nihil in eo perfici potest. nominatur a quibusdam instãs imperfectum. Aliter enim actus in eo adhuc esse non posset. Alij tamen aliter legunt.

¶ De Tp̃ibꝰ per singulos modos distinctis. C. LXXXVI.

Dicit itaqꝫ indicatiuũ moduꝫ habere omnia tempora: quia significat talem affectum animi. id est: indicationẽ qui omni tp̃i cõuenit. De imperatiuo rursus adiungit qm̃ in preterito deficit. Nã enĩ īperãdi fert vt vel in ꝑsenti vel in futuro aliq̃d semper imꝑemus fieri nunq̃ꝫ autem in preterito. Dicit tamẽ apud grecos imperatiuũ esse preteriti. Nam aliquando imperamus de re non existente vt in tempore futuro perfecta sit ꝛ transancta. vt si alicui imperẽ prima hora cras aperta sit porta. impero vt cras prima hora ꝑterierit actus aperiendi portam. Nos autem sensum hunc complemus circumlocutione. De optatiuo dicit ꝙ tẽpora habet omnia: q̃uis omnis optatio ad futuruꝫ pertineat. Habet igitur presens ꝛ preteritum non ꝙ rem presentem vel preteritam desideremus sed quoniaꝫ vt presens vel vt preterita sit: optamus: ꝛ iniuncta quidẽ dicit esse ꝛ presens ꝛ preteritum imperfectum: propter cognationem que maxima est inter ea. ex eo videlicet ꝙ vtrunqꝫ imperfectum est. Presens enim imperfectum iccirco est: quoniam de eo aliquid futuruꝫ est. Item preteritum perfectum ꝛ plusq̃ꝫperfectum merito coniuncta sunt: quoniam vna ꝛ eadem voce licet optare rem vel pauloante vel multo ante perfectam. De subiunctiuo autẽ modo dicit ꝙ disiuncta tempora non habet prorsus apud latinos: cum coniuncta quedam habeat apud grecos. Ad vltimuꝫ vero agit de infinitiuo modo. dicẽs ꝙ habet coniuncta tp̃a. presens ꝛ preteritũ. īperfectũ eo ꝙ vna voce infiniti designatur vtrunqꝫ istorum. Et rursus coniuncta habet preteritum perfectum ꝛ plusq̃ꝫperfectuꝫ. habet autem infinitiuus vim nominis ipsius rei. ꝛ in significatione: ꝛ in constructione. vt eniꝫ nomen rei ipsius verbi significat actioneꝫ vel passionem non determinando illam inesse alicui: sic ꝛ infinitum. Cum enim dico. legere est vtile: non determo illam actionem alicui inesse. Rursus vt nomen rei verbi construitur cuꝫ verbo substantiuo ꝛ nomine ad designandum qualitatem actionis: sic ꝛ verbum infinitum. Dicimus enim. legere bonum est: quomodo lectio bona est. Item omnes alij modi resoluuntur in infinitiuum. Quisqꝫ etenim aliorum resoluitur per verbum designans sui animi affectum: ꝛ per suum infinitum: vt quoniam lego indicatiui modi est. resoluitur per verbum indicationis quod est indico ꝛ per suum infinitiuuꝫ. lego enim nihil est nisi ꝙ me legere indico. Idemqꝫ in ceteris modis.

¶ De Gerundijs. C. LXXXVII.

Finito itaqꝫ tractatu de modis verboruꝫ agit de gerundio. Non ꝙ illud verbũ esse indicet: sed qꝛ donatus: ꝛ sui: reputauerũt illud esse vbũ. Gerũdia igit̃ siue participalia sunt ſm quosdã desinẽtia ĩ di. ꝛ do. ꝛ dũ. vt legẽdi legẽdo legendũ. Supina vͦ desinẽtia in um. ꝛ in u. vt lectum lectu.

Secūdū priscianū vero ista quinq3 omnia gerundia sunt vel participalia. sed diuersis de causis sic vocata. Dicunt eni gerūdia q2 gerūt significationē sui verbi. vel q2 ex maxima pte gerūt significationē vtrāq3. s. actiōis 7 passiōis. Qđ est qñ ab actiuis 7 cōmunib9 fiunt. vt venio cā videndi. i. vt videā vel videar. Similit venio visu. i. de loco vbi visus sum. vel vidi. sic 7 in similibus. Participalia vero dicunt: q2 sūt filia pticipijs q̄ semp suppinant. i. ab aliquo vbo deriuant. vel q2 filia sūt pticipijs. Hec igit gerūdia a q̄busdā vba vocant. qñ loco verbo2 ponunt. Ubi eni ponimus terminatiōem in di. ponūt greci ifinitiuū verbū cū genitiui articlo. Ubi nos i do. ponimus: ponūt ifinitiuū cū datiui articulo. Ubi nos in dū ponim9: illi ponūt ifinitiuū cū accusatiui articulo. Jtē ɔstruunt cū eisdē obliq̄s casib9 cū q̄b9 7 vba. 7 eodē mō. i. trāsitiue 7 reciproce. Et h̄ ē quare quibusdā verba videant esse. Quibusdā aūt ecōtrario videt: q cū nō significēt tēpus: verba esse nō possūt. Rursus adiungit quibusdā eo2 prepositio per appositionē. vt in legendo. 7 ad legenduz quod non fit cum verbo.

Q2 Gerundia sunt noīa nō verba. .C. LXXXVIII.

Nos aūt priscianū sequētes: gerūdia dicim9 eē nomina. illud trāslata ad significādū qđ vba tpe 7 vt habeāt ɔstructionē ipso2. Illud etiā dicim9 q tria eo2 terminātia in di. do. dū. generis sunt neutri 7 triptota 7 singularis nūeri. Et vide q singularis nūeri dicunt ppter solaz terminationē: cū indiffinite ɔstruant cuz singulari 7 plurali nūero. vt legēdo virgiliuz. 7 legēdo libros vigilo. Est aūt terminatio in di. genitiui casus. terminatio in do. ablatiui. terminatio in dū. accusatiui. vnde ppositiōes eis apponunt. Jlla vō gerūdia q̄ terminant in um. 7 in u. generis sunt masculini. 7 illud in um. accusatiuus casus illud in u. ablatiuus verbalis noīs quarte declinationis. Sed dicet aliq̄s priscianū esse ɔtra h̄ q̄ in ordine casuū pmittit accusatiuū ablatiuo: cū gerūdij terminatio in do. que ē ablatiui casus: pmittat ei q̄ est in dū. Nos aūt dicimus hoc ideo factuz. q2 loco eius ablatiui ponebāt greci datiuū articuli cū ifinito verbo. datiuus aūt preiacet accusatiuo. Dicet itez aliq̄s: non posse fieri vt hec sint noīa q2 neq3 substātiua sunt. q2 p se poni nō possunt. adiectiua nō: q2 nō adiungūt alijs noīb9 intrāsitiue. qđ nō adiectiuis h3 ɔuenire. Sz nihil nocet hoc. nō eni oīa noīa substātiua dicimus esse vel adiectiua. Rursus q cū quolibet genere 7 psona 7 nūero ɔstruunt hoc nō nocet. cū istud fiat trāsitiue. Uez q2 possunt gerundia vba videri. q̄ h̄ estimāt corripiunt terminationē in do. Unde si q̄s querat an in versu gerūdiū terminās in do. debeat semp pduci: analogice quidē deberet. s3 tñ ppter vsuz auto2 idifferēter ponēdū est. pbat tñ q gerundia nomina sunt: ex eo q terminantia in do. 7 in dum. assumunt separatim prepositiones.

De Constructione gerundio2um. .C. LXXXIX.

Sed querit cū gerūdia exigant eosdē casus quos 7 sua verba. An debeat dici. Jn ɔuertēdo dn̄s captiuitatē syon: cū quo eni ɔstrueret ibi dn̄s. Gerūdiū n. cū nullo casu videt debere cōstrui nisi cū obliquo casu cū quo 7 suū verbū. Sinautē dicat. Jn ɔuertēdo dn̄z (vt magister anselmus voluit) videbit q dn̄m habeat significare rē vt patiētez. cū tñ dn̄i sit ɔuertere nō ɔuerti. Dicamus ergo q q2 ɔuertēdo significat tā actionē q̄ passionē. iccirco pōt ɔstrui cū dn̄m. vt ille casus significet psonā agētē: cū captiuitatē. sicut iste casus significet rem vt patiētē. Et qñ legēdus da. dū. qñ nomē ē h3 quosdā obliquos casus eosdē in voce cū gerūdijs terminātib9 in di. 7 in do. 7 in duz. qñ ponunt in vi. noīum ɔstruunt cū dictionib9 eiusdē casus eiusdē generis 7 eiusdē numeri. vt cā legēdi virgilij vigilo. 7 amāde virtutis. 7 emēdi mācipij. Cū vero in vi gerūdio2 ponunt: indifferenter ɔstruunt cū omni genere 7 nūero 7 cū eo casu cū quo 7 suū verbū. vt legēdū ē vgiliū 7 musaz. Et qrit cū dr: legēdū ē vgiliū. 7 sit ia cū quo ɔstruit. Lū. n. sit accusatiu9 nō videbit posse ɔstrui cū ē verbo itrāsitiue. Et lʒ q̄dā dicāt q gerūdiū sit accusatiui casus. ex vi tñ gerūdij ɔstruit intrāsitiue cū est 7 cū accusatiuo virgiliū transitiue. Alij vero dicūt q eo legendū: ibi ponit impsonaliter. vnde cū h̄ verbo est: intrāsitiue ɔstruit. Alia quoq3 differētia q gerūdia si sint ab. actiuis vel cōmunib9 verbis: significāt vtrūq3. s. actionē 7 passionē Unde virgilius cantādo actiue posuit in buccol. Lantādo tu illum aut vnq̄ tibi fistula. 7c. i. dū cantares. 7 passiue ibi. Lantādo rūpit anguis. id est dum cantatur. hoc est dum incantatur.

De Supinis. .C. XC.

Hsit postea de supinis. Dicit ergo q desinens in um. eandem habet fere significationem quam desinens in dum. cum ad: prepositiōe. Quid est eni: vado venatū nisi ad venandū. fere tñ dicit. quia non solum actionem significat sed etiā locū. vt vado venatu. id est ad locum in quo vener. queādmodū 7 propria ciuitatum noīa sine prepositione significāt ad locum. vt vado romā. nam cū ponit in vi accusatiui hui9 noīs venationē. q̄ significat nō sm qđ inheret s3 nominando. Uenatū vō supinū quidē venationē significat sed sm q inheret. Addit quoq3 q supinū terminās in. u. ablatiuus ē noīs ipsius rei. 7 debet poni sine ppositiōe. vt venio venatu. Silr venio auditu missa3. 7 silia. Et vide q q2 legēdi actionē significat 7 passionē ideo pōt ɔstrui 7 in vi actiua cū accusatiuo ad modū sui verbi actiui. vt cā legēdi vgiliū venio. 7 in vi passiua cum ablatiuo. ad modū verbi passiui. vt venio causa legendi ab aliquo. i. vt ab aliquo legar Idemq3 de ceteris notandum esse iudico.

De Uerbis impersonalibus. C. XCI.

Impersonalia conueniunt cū infinitiuis verbis in hoc q 7 hec 7 illa carēt numero 7 psona. tñ dicit impersonale. nō q oīno nullius sit psone. Omne eniz verbū impersonale tertie psone est. saltem terminatiōe: sed qñ psonā nō discernit sed pōt indifferenter adiungi: 7 prime 7 secūde 7 tertie persone. sic currit a me 7 a te 7 ab illo. Nec est vnus modus verbi sed vnū verbum per se. sicut frequentatiuū 7 inchoatiuū. Uñ 7 oēs modos sui os h3 sicut 7 alia verba. 7 in eisdem tpibus deficiūt modi impsonalium in quib9 7 psonaliū. Si querat cuius generis sit verbum impersonale passiue terminatiōis. vt currit. Putamus dicendū esse neutri: qm̄ nec actiue nec passiue significare videt. Si opponatur ergo terminant in. o. 7 nō facit ex se passiuuz. Dicemus illud dictum esse de verbis integris. Si querat iterū an significet actionē vel passionem. videt magis q actū significet. cū dicat autor impsonale hanc differentiā ad infinitū habere. q infinitū quidē eget altero verbo. vt volo legere. Impersonale vero actū pfectū significat. vt curritur a me. pro curro. Et dicimus qm̄ eiusdem coniugationis est cuius 7 verbū perfectū a quo descendit. Jtē preter illam ɔstructionē quam h3 cū ablatiuo interposita prepositiōe. exigit etiam eundē obliquū quem 7 illud. vnde rōnabiliter videt dici legitur ab illo virgilium.

De cōsignato tpis in vbo substātiuo 7 vocatiuo. C. XCII.

Consequitur deinde cognationē tempo2. Dicit itaq3 q pn̄s temp9 h3 cognationē cum pterito imperfecto 7 futuro. cū illo. q2 pn̄s tempus impfectū adhuc est cū futuro: q2 aliqua pars ptitis adhuc futura est. Omne itaq3 verbū tale pn̄s cōsignificat: cuius pars pterijt pars futura est. excepto sum vbo. qđ simplex pn̄s cōsignificare videt. nō eni tam breue momentū est in quo res non existat. De hoc aūt verbo dicit q greci vocant ipsū3 bipapicticon. i. substātiuū Dicūt quidā tñ q ibi debet esse epzacticon. qñ extra actionē. s3 prior littera preualet. Et sum q2 tale pn̄s cōsignificat. qđ 7 simplex est 7 perfectum 7 cui nihil deest. qñ nihil eius futurum est. Inde fit vt possit cōiungi cū participio preteriti tpis ad cōplendū preteritū pfectū passiui verbi. vt amatus sum. vel verbo2 similiū passiuis. cuiusmodi sunt deponentia. vel locutus sum. 7 cōia. vt criminatus sum. Sicut enim sum simplex pn̄s cōsignificat. sic 7 nominor verbū vocatiuū. cū eni dico nominor socrates. nihil aliud dico nisi q nomen meū est socrates. qđ per singula momenta veruz est. Sed si dicam: nominor ab illo: quoniā significat passionem que in simplici presenti non potest inferri. ideo significat presens compositum.

De Proprio significato verbi substantiui. C. XCIII.

Et videndum est q substantia vnitiua est oīuz aliarū rerū 7 sibi 7 inter se. sicut q capillo vnita est nigredo. longitudo. crispitudo. Substantia itaq3 capilli his omnibus subiecta est. 7 alio2um sibi 7 inter se. adeo hec oīa vnit: q visus hec oīa simul confuse 7 quasi vnū comprehēdit. statū nigredinis non discernendo a statu longitudinis vel crispitudinis. nec aliquid etiam isto rū discernēdo a statu capilli. vnde hec omnia vnita sunt in eo qđ ē videri. Hec tñ omnia discernit inter se ratio: qñ potestas animi est cōiuncta separare. 7 disiuncta cōiungere. Ad discernenda itaq3 decem rerū genera reperta sunt decem vocabula generalissimo2. sicut in his q̄ superius notata fuerunt de significatione substantiuo2 diximus. Ad significandū vero substantiā vt vnitiua est alio2ū sibi 7 inter se. repertū est hoc vocabulū ens. Substantia nāq3 nec sine formis esse potest: nec forme sine substātia cui sunt vnito. Jccirco ens merito dicit significare substantiā vt aliarū vnitiuā 7 sibi 7 inter se Accidentia eniz nō proprie dicunt esse sed inesse. hoc ergo vocabulum ens ratōe significatōis de accidente nō dicit: sed trāssumptiue

solūmō rōne nominationis. Porro sum vbū substātiuū hoc idē significat qȯ ⁊ ens. s3 vt dr̄ de altero ⁊ h̄ vnū interest. Sum ḡ significat substātiā vt formis tā substātialibꝰ q̄3 accidētalibꝰ substat. Iō q3 copulatiuū est quorūlibet substātialiū vel accidētaliū cū substātia subiecta: vel etiā inter se. cū cetera vba seipsa solūmō copulent cū subiectis ⁊ nō alia. vt socrates legit. ⁊ cōsimilia. S3 q̄rit̄ qūo h̄ verbū substātiuū sum. significat hoc idē qȯ ens siue substātia. cū h̄ generalissimū sit. vbū aūt substātiuū (vt dic̄ Priscianꝰ in primo minoris) ꝓpriā vniuscuiusq3 rei essentiā colligit. Uñ sic dictū est substantia inq̄ztū generalissimū significat substātiā eo mō quo a rōne ꝓpendit̄. s. inq̄ztū ab accidentibꝰ discernit̄. Nō aūt h̄ mō significat substātiā h̄ generalissimū ens. s3 substātiā. i. rē vt formis substātē. s̄m ꝙ dicit̄ a substando. Sic ⁊ hoc verbū substātiuū sum significat substantiā vt dicit̄ de altero. Uel (vt Priscianus vult) colligi essentiā vniuscuiusq3 rei propriā. i. significat substantiā vt vnitiuā alioꝝ sibi ⁊ inter se. hoc est formaꝝ ⁊ propriaꝝ qualitatū rerum.

¶ De Significatione verbi substantiui. C. .XCIIII.

PRO sicut substātia est vnitiua aliaꝝ reꝝ sibi et inter se. Ita quoq3 ⁊ substātia vnitiua est nominū sibi ⁊ ceteris rebꝰ. Nomina nāq3 prio substantijs fuerūt īposita: ⁊ ipsis ꝑ īpositionē vnita. Uide ḡ ꝙ q2 substātia albedine participat: repertū fuit h̄ nomē albus alba albū. ad nominādū substātiā ex eo ꝙ albedine participat. vt aūt cognosceret̄ q̄d est quo participat ipsa ⁊ vñ dr̄ alba. reptū fuit h̄ nomē albedo: ita vt inuētiōis ipsiꝰ cā quodāmō eēt substātia. Cōstat enim ꝙ h̄ nomē albus primū reptū est añq3 h̄ nomē albedo inētū esset. h̄. n. ex illo ꝑ deriuationē h3 formari. Sic̄ ḡ repertū fuerat vbū substātiuū ad significādū substantiā: s̄m ꝙ aliaꝝ reꝝ sibi ⁊ inter se vnitiua est. Ita quoq3 repertum fuit vbū vocatiuū ad significandū substātiā vt ipsa nominū sibi ⁊ ceterꝭ rebꝰ vnitiua eēt. Ideoq3 ī prima ⁊ secūda ꝑsona copulatiuū est nominū ⁊ substātijs ⁊ ceteris: vt vocor socrates. nominaris apoloniꝰ. Itaq3 vba substātiua ⁊ vocatiua dicunt̄ similē vim hr̄e. Tū q2 substātiā significant vt aliaꝝ reꝝ vel nominū est vnitiua. Tū q2 h̄ sola alioꝝ cū alijs sunt copulatiua. Illud quoq3 addit ꝙ aliq̄ vba sunt inter p̄teritū ⁊ futuꝝ. i. tale p̄sens significāt. qȯ neq3 est preteritū neq3 totū futuꝝ. Uñ ꝯcludit ꝙ presens tp̄s quasi quodā puncto cōiungit preteritū ⁊ futurum.

¶ De Cognatione tempoꝝ ⁊ vocū eoꝝ. C. .XCV.

OStendit deinde ꝙ ex p̄senti tp̄e nascit̄ p̄teritū īꝑfectū. Qm̄ cū q̄d p̄sens est si ad finē nō ꝑducat̄. exinde poterit dici p̄teritū īꝑfectū. Uel de vocibꝰ legat̄. vt ex p̄senti tp̄e. i. ex voce p̄sentis nascat̄ vox p̄teriti īꝑfecti ꝑꝑ cognationē q̄ inter illa duo tp̄a ē. cū vtrūq3. s. sit īꝑfectū. Itē ex p̄senti nascit̄ p̄teritū ꝑfectū: qȯ ēt fit rōne cognationis. Qm̄ dū p̄sens est actio iā aliq̄d eiꝰ p̄terijt. Postq̄3 vō p̄sens terminat̄ oīno ⁊ ꝑfecte est. exinde p̄teritū ꝑfectū est: vt aūt nascat̄ a p̄ñti mutat plerūq3 q̄sdā lr̄as p̄ñtis. i. principales vt ago. egi. mediā vt doceo docui. Uel ēt mutat tp̄a. vt lego legi. In p̄ñti nāq3 prima syllaba corripit̄. ī p̄terito aūt ꝓducit̄. Itē q̄ñq3 par est ī syllabis cū p̄ñti. vt lego legi q̄ñq3 excedit. vt do dedi. Porro p̄teritū plusq̄3 ꝑfectū nascit̄ a p̄terito ꝑfecto. siue de ipso tp̄e. siue de vocibꝰ legat̄ hac cognatiōis rōne. qm̄ cū actio nuꝑ ꝑfecta īueterata fuerit. tūc opus est voce p̄teriti plusq̄3ꝑfecti. Addit deinde ꝙ futuꝝ nascit̄ ex p̄ñti. qȯ de tp̄ibꝰ nō p̄ōt legi. Nec. n. p̄ñs tp̄s fit futuꝝ s3 ecōuerso. Legatur ḡ de vocibꝰ vt vox futuri. sic̄ ⁊ vox p̄teriti īꝑfecti dicat̄ formari a voce p̄ñtis nec sine cā. cū p̄ñs sit mediū p̄teriti īꝑfecti ⁊ futuri. In h̄. n. ꝙ pars p̄terita est silis est p̄terito. In h̄ aūt ꝙ pars futura est silis est futuro. Uel p̄ñs est mediū. i. copula p̄teriti ⁊ futuri. Cōcludit itaq3 ꝙ tā p̄teritū īꝑfectū q̄3 futuꝝ nascit̄ ex p̄ñti. Iō vtrūq3 seruat ꝯsonātes p̄ñtꝭ. vt dico. dicebā dicā ī oībꝰ hiis s̄uata ē. c. lr̄a p̄ñtꝭ. Qm̄ vō plusq̄3ꝑfectū a ꝑfecto nascit̄. iō quoq3 ꝯsonātes ipsiꝰ s̄uat. vt dixi. dixerā. In mō tñ subiūctiuo futuꝝ s̄uat ꝯsonātes p̄teriti ꝑfecti. vt dixi. dixero. Nā ne nullā cū p̄terito videret̄ hr̄e affinitatē: cū quo minimā ⁊ q̄si vltimā h3 cognationē3. iō quoq3 ī subiūctiuo q̄si fere vltiō formatū ē rōnabilit̄ futuꝝ a p̄terito. Uñ ēt in plerisq3 vbis ex ꝑticipio p̄teriti tp̄is format̄ ꝑticipiū futuri. vt amatꝰ. amaturus. In plerisq3 dictū est ꝓpter neutra q̄ carēt ꝑticipio p̄teriti temporis. vt venio. tñ alibi dic̄ participiū futuri nasci ab vltimo supino vt ab amatu. addita rus. fit amaturꝰ. Qm̄ eiusdē. n. forme sunt ꝑticipia p̄teriti tp̄is ⁊ supina p̄ōt fieri vt ab vtroq3 eoꝝ formet̄ ꝑticipiū futuri. Itē ꝑꝑ cognationē futuri tp̄is cū p̄ñtis nascit̄ quoq3 participiū futuri tp̄is a ꝑticipio p̄sentis. vt amans. amātis mutata tis. in dus. fit amādus. Cōfirmat aūt cognationē supradictā tā tempoꝝ q̄3 vocū anormaloꝝ. id est irregulariū vel inequaliū declinatio. vt ꝙ a fero anormalō fit ferebā. a p̄terito tuli tulerā. Idem quoq3 fit in participijs. vt a latus laturus: a ferens ferendus. Omnis in sum anormalo nō fit cognatio in voce p̄teriti īꝑfecti ⁊ futuri ⁊ p̄sentꝭ vt sum. erā. ero. Predictā rursus tempoꝝ cognationem ꝓbat ex eo ꝙ infinita verba a preterito habēt rationē futuri per quod ⁊ infinitum ire suppletur futurum infiniti.

¶ De Speciali defectu quorūdā vboꝝ ī q̄busdā tp̄ibꝰ. C. XCVI.

SUnt aūt quedā vba que carent p̄terito ꝑfecto ⁊ plusq̄3ꝑfecto ⁊ futuro subiūctiui. quod a p̄terito nascit̄. vt desinētia in sco. si tñ sint inchoatiua qȯ determino ꝓpter posco ⁊ disco ⁊ pasco. que hn̄t p̄terita cum nō sint inchoatiua. l3 habeāt formā inchoatiuoꝝ. Et vide q̄dē vba īchoatiua p̄ncipalr̄ significāt qȯ sua primitiua. s3 inchoationē secūdario. Addit quoq3 de meditatiuis. ꝙ in p̄dictis tp̄ibꝰ deficiūt. Tñ in euāgelio inuenit̄ esuriui. a meditatiuo qȯ est esurio. i. meditor edere. Meditatiua quoq3 p̄ncipalr̄ significant qȯ sua p̄mitiua secūdario meditationē. vtraq3 vō alia rōne p̄terito carēt. alia rōne futuro. Qm̄ significāt inchoationē actus vt inchoatiua. vel vt meditationē vt meditatiua. Preteritū vō significat actōis ꝑfectionē3. q̄re repugnat eis p̄teriti nā. S3 futuro subiūctiui carēt: q2 sua origo deficit. i. p̄teritū. Sunt ⁊ alia vba que solo vsu deficiūt in q̄busdam tp̄ibꝰ. nō repugnāte significatōe. vt ferio. sisto. tollo. Et quedā alia in p̄terito. iter que ponit furo. Qȯ eñ dicit sedulius. Nec minus ⁊ clari furuerūt iussa tyrāni. ficticiū est. Hec aūt que in p̄terito vsu solo ꝯficiūt mutuāt̄ p̄terita. vt ferio ꝑcussi. sisto. statui a statuo Uel vt quidā volūt steti. a sto. Sed Iuuenalis voluit sisto hr̄e statui in p̄terito. nā ⁊ sepe obtinet vim transitiui sicut statuo. vt sistegradū. Cerno quoq3 cum nullā h3 significatiōis affinitatē cū3 verbo cresco. mutuat̄ ab eo p̄teritū creui. Inde ꝯpositū est credo. q̄si cretū do. Nihil eñ aliud est credere nisi dare ꝯsiderationē sic esse. Adiungit iteꝝ ⁊ alia vba in quibus tñ p̄teritū ⁊ oīa que ex ipso formant̄. solo vsu deficiūt ī passiuis ⁊ cōībus a deponētibus. in quo apte est ꝯtra illos qui amatus sum: dicunt esse vnū verbū ⁊ hmōi alia. Dicit eñ p̄teritū eoꝝ suppleri per participiū p̄teriti tp̄is: ⁊ vbū substantiuū ei adiūctū: vt amatus sum vel fui. Et ne tñ de verbis desinentibus in or. videat̄. ostendit ⁊ hoc ꝯtingere in quibusdā desinentibus in. o. vt gaudeo gauisus sum. que neutropassiua vocantur. Et volūt quidā facere drīam inter neutrapassiua. ⁊ neutropassiua. Dicentes illa esse neutrapassiua: que sunt neutra ⁊ significant passionē. vt vapulo. Illa esse neutropassiua que in parte hn̄t litteraturā neutri. ⁊ in parte vō passiui vt gaudeo: audeo. soleo fido fio Sunt aūt numero q̄nq3. Impꝰsonalia que nascunt̄ ex se nullo modo hn̄t futuꝝ infinitiui. i. sub vna voce. nec ꝑ circūlocutionē. vt penitet: pudet ⁊ similia. Sed que ab actiuis vel neutris. vt amat̄ vl̄ currit̄. hn̄t per circūlocutionē. vt amatū iri. Pleraq3 neutra scd̄e cōiugationis deficiunt in futuro infinitiui. vt nec per circūlocutionē inueniat̄ compleri. vt tepere. rubere. ⁊ similia.

¶ De Tertio accidente verbi. i. de modo. C. XCVII.

MOdus igit̄ duobꝰ modis ꝯsiderat̄ in grāmatica. tum s̄m rem: tum s̄m vocē. Et ē modus s̄m rem affectꝰ animi circa actionē vel passionē. diuersos eñ affectꝰ de actiōe eadē vel de passiōe hēmus Aliq̄ñ eñ afficimur ipsam īdicare: aliq̄ñ imꝑare: q̄ñq3 optare: q̄ñq3 alij ꝯiungere. Ad hos aūt affectꝰ animi designādos secūdario reperte sunt quedā vocū collectiōes que dicunt̄ modi s̄m vocē. Omnis aūt q̄ttuor tñ sunt affectꝰ animi qui a vbis ꝯsignificant̄. Quinq3 tñ modi vboꝝ s̄m vocē esse dicunt̄. Nā īfinitiuꝰ nō ꝓprie modꝰ dr̄. cū nullū animi scd̄ario significet affectū. Sed hoc vno modus meruit appellari. q̄ñ oēs alij qui ꝓprie dicunt̄ modi resoluunt̄ in ipm. Et hmōi vba appellant̄ infinita. q2 nec numeros nec ꝑsonas diffiniūt. Sed cur impꝰsonalia vba nō dicta sint īfinita rōne eadē3. puto q2 hn̄t terminationē tertie ꝑsone. vñ ꝑsonalia possent videri ideo dicta sunt impꝰsonalia. vt ipsa nōis rō negaret ea diffinire personas. qȯ facere videbat̄ terminatio. Uerba vō īfinita nō hēbant terminationē ob quā viderent̄ alicuiꝰ ꝑsone. ideoq3 nō oportuit illa sic appellari impꝰsonalia. Dicta aūt merito sunt īfinita: q2 in cōstructiōe semꝑ ponunt̄ cū vbis finitaꝝ ꝑsonaꝝ ⁊ numeroꝝ. Unde facile vident̄ ꝑsonas ⁊ numeros diffinire. Uerbu3 aūt impꝰsonale frequēter per se ⁊ sine vllius ꝑsonalis additiōe ponit̄ in ꝯstructiōe vt ibi. Currit̄ ad vocē iocūdā ⁊c̄. Modus aūt a moderādo vbū dicit̄. q2 omne vbū ꝑ modos suos certissime distinguit̄. Accidit aūt verbo modus vterq3. Sed modus s̄m rem accidit verbo. idest eiꝰ est scd̄aria significatio. Modus s̄m vocē magis est cōis quedā ꝓprietas vocū diuersis ꝑsonis. tp̄ibꝰ ⁊ numeris eādē affectū animi

designãtiũ:q̃ꝫ ꝙ dici debeat talis collectio vocũ. Igit̃ modi diuer/
se sunt inclinationes animi: quas varia sequit̃ declinatio: in quo ꝛ
modus ẜm rē ꝛ modus ẜm vocē attigit. Bene autē ait declinatio/
nem affectus mentis cõsequi. qꝛ collectionis vocũ que dicunt̃ mo
di ẜm vocē. reperte sunt propter modũ ẜm rem.

℃De Numero ꝛ ordine modoꝝ. C. .XCVIII.

ADdit postea ꝙ qnqꝫ sunt modi. Prim⁹ quoqꝫ
dr̃ idicatiu⁹. quo. s. idicam⁹ qd ẜm tēporũ
varietatē vel a nobis agat̃ vel alijs. Multas aũt iterse/
rit causas q̃re prim⁹ debeat poni. tũ qꝛ pfect⁹ est psonis
ꝛ tpib⁹. Et qꝛ ceteri modi ab eo sortiunt̃ regulã. i. formationē. tũ qꝛ
ꝛ noĩa ꝛ vba ꝛ pticipia ab h̃ mõ soleãt deriuari. tũ qꝛ prima positio
vbi facta est in pria psona p̃sentis vbi idicatiui. Prius. n. hõ suã q̃ꝫ
alteri⁹ nouit actionē. ꝛ prius p̃sentē q̃ꝫ aliã. tũ qꝛ essentiã rei signifi/
cat. i. rē suã ponit. eē vel fuisse vel fore cõsignificat. qd̃ ceteri modi
nõ faciũt. sꝫ affect⁹ designãt de re nondũ existēte. Inductione q̃dã
vtit̃ ad pbãdũ ꝙ idicatiu⁹ ceteros modos p̃cedit. sic ntũs ceteros
casus. ꝛ sicut p̃sens tp̃s p̃teritũ p̃cedit ꝛ futuꝝ. Et vide ꝙ cã ordinis
modoꝝ oñdit ꝛ ordinationē tēpoꝝ. qd̃ i tractatu de tpe fecerat. Dic̃
g̊ p̃sens p̃cedē: qꝛ i ipso sum⁹ dũ de p̃terito loquimur ꝛ futuro. Et
qꝛ ẜm p̃sentis tpis noticiã intelligunt̃ p̃terita finita. Per h̃. n. ꝙ co
gnosco hũc p̃sentē actũ. s. socratē disputare. intelligit̃ ipsũ q̃dē dis
putasse vl̃ disputatuꝝ fore. Et ostēdit quot modis fit ex p̃senti actu
noticia trib⁹. s. modis. Duob⁹ q̃dē a vo p̃senti. vno aũt a cogitato. ꝛ
vn⁹ modus veri p̃sentis. cũ ex illis q̃ videm⁹ i p̃senti fieri. nos ppēdi
mus illa q̃ nãlr̃ sequunt̃ ex his. vt cũ video solē occidētē suo motu
nãli sup terrã reuersuꝝ. Excogitato quoqꝫ p̃senti cognoscim⁹ futu
ra silr̃. vt si cogitē diluuiũ i p̃senti q̃le sit. Ex hac cogitatiõe ꝯspicio
rõnē. i. silitudinē futuri diluuiũ. Addit quoqꝫ ꝙ idicatiu⁹ iure p̃/
cedit ceteros modos. sic pria psona secundã ꝛ tertiã: eo ꝙ illa sine
his. iste vo sine hac eē nõ pñt. sic ēt singularis numer⁹ p̃cedit plura/
lē. Et sic actiuũ vbũ p̃cedit passiuũ. Scd̃o ponit̃ ipatiu⁹ ꝛ lꝫ i sin/
gulari numero pria deficiat psona: p̃terito ꝛ deficiat tpe. qꝛ tñ ple/
nã sine alteri⁹ ptis adiunctione fac̃ significationē. p̃ponit̃ rõnabilr̃
optatiuo q̃ aduerbio vtinã indiget. vt plenũ sensum significet. Ter/
tius optatiu⁹ añ subiũctiuũ. Nõ. n. solo indiget aduerbio subiũcti/
uo vel cõiũctiõe. vt plenũ significet sensum. verumetiã altero vbo.
Quart⁹ subiũctiu⁹: qd̃ nomē suũ nõ a secũdaria significatiõe (vt ce/
teri modi) habeat: sꝫ a cõstructiõe. qꝛ. s. vel subiungit̃. vel alteꝝ vbũ
sibi subiungit. lꝫ inde plurimas habeat significationes. Nũc. n. du/
bitationē significat: vt si videã intelligo. nũc cõfirmationē: vt q̃ ma/
re q̃ terras omni ditione tenerēt. Nũc suasionē: vt pdest vt legas.
Nũc ipationē vt ne facias. Nũc possibilitatē: vt facerē si placuisset.
Infinitiuus etiã cũ psonis ꝛ numeris deficiat. merito ponit̃ vlti/
mus: p̃sertim cũ sicut dictũ est: nec proprie dicat̃ modus.

℃De Quarto accidente: qd̃ est species. C. .XCIX.

NUnc ad speciē trãseũdũ ē. Dic̃ g̊ duas eē species
vboꝝ. primitiua. s. ꝛ deriuatiua. q̃s i oĩb⁹ fe/
re orõnis partib⁹ dic̃ inueniri. Fere aũt dic̃ pp pticipiũ
qd̃ nũq̃ꝫ primitiuũ inuenit̃. Uoꝝ p̃mitiue speciei ē q̃ ac
cepit p̃mã positionē a nã. Deriuatiue speciei est q̃ p quãdã elemē/
toꝝ ꝯsonãtiã. ꝛ significationis cõueniētiã a prius positis nascit̃. et
prius reptis. Enumerat itaqꝫ deriuatoꝝ species vboꝝ. Quaꝝ pria ē
vbũ inchoatiuũ. Nascunt̃ q̃dē inchoatiua pleruqꝫ a vbis neutris:
vt a caleo calesco. Fiũt tñ ꝛ ab actiuis. vt a cupio cupisco. Sũt aũt
oĩa tertie ꝯiugationis. ꝛ fiũt a secũda psona p̃sentis. addita co. exce
pto hisco qd̃ sic dr̃ nõ hiasco. Secũda deriuatoꝝ species ē vbũ me/
ditatiuũ. ꝛ est semp q̃rte ꝯiugationis. ꝛ fit a pticipio p̃teriti tpis. vl̃
a supino vltimo. assumpta rio. vt a lectus vel lectu: lecturio. Inue/
niunt̃ aũt p̃mitiua formã inchoatiuoꝝ habētia. vt quiesco nõ autē
formã meditatiuoꝝ habētia. Opponunt̃ tñ prurio ꝛ luxurio. Sũt
aũt vtraqꝫ neutri generis. Tertia species est verbũ frequentatiuũ. ꝛ
desinit in to. vel in so. vel in xo. Et deriuant̃ pleruqꝫ ab vltimis supi
nis mutatione extreme. u. in. o. vt a scriptu scripto. a cursu curso. a
nexu nexo. Significat autē vbũ frequētatiuũ secũdario frequētiã.
Et vt cõiter loquar oĩa hec vba lego legisco. lecturio. lectito. eundē
actũ significãt principalr̃. sꝫ diuersa secũdario. Sũt aũt oĩa frequē
tatiua prime cõiugationis. Quarta species deriuatiuoꝝ est vbũ de/
sideratiuũ. vt viso. id est cupio videre. Quinta vo species est vbũ di
minutiuũ. ꝛ desinit in lo. vt sorbillo. i. paꝝ sorbeo. Sũt p̃terea q̃dã
imitatiua vt patrisso. qd̃ est patrē imitor. Enumerat ꝛ pleraqꝫ alia
nullã certã speciē habētia. Uerbuꝫ quoqꝫ impsonale enumerat. vt
speciē deriuatiuoꝝ verboꝝ. vnde apparet ꝙ verbũ est p se. Sunt ꝛ
alia vba que ex vbalib⁹ noĩb⁹ vel participijs nascunt̃. vt regno deri
uat̃ a rex. qd̃ est nomē vbalꝫ. nãscit̃ enĩ a rego. ꝛ a multis alijs quo
qꝫ noĩb⁹ deriuant̃. vt a cornice. cornicor. Addit quoqꝫ vba quedaꝫ
deriuari ab aduerbijs. vt pbendinare. id est qd̃ plongare. deriuat̃
a phendine aduerbio. si enĩ dicã phendine. i. pempta vna die dabo
tibi equũ. idē est acsi diceret. differo tibi libꝝ dare vsqꝫ cras vl̃ post
cras: silr̃ pcrastino. idē est quod in crastinũ differo.

℃De Quinto accidente. i. figura. .C. .C.

POst speciē vo tractat. Priscianus de figura hoc
modo: diuidit pri⁹ figurã in simplicē ꝛ cõpo
sitã ꝛ decõpositã. Et illud quidē manifestũ est ꝙ verba
quedã sunt simplicia. vt cupio: q̃dã cõposita vt ꝯcupio
quedã decõposita. vt ꝯcupisco. Et ꝙ vba quedã de trib⁹ etiã ptib⁹
cõponunt̃. vt pterrefacio. Exequit̃ postea cõpositã figurã ostēden
do quid vis compositõis opet̃ in vbo. Dicit ergo ꝙ in cõpositione
mutant ꝯiugationē. vt do das p̃me ꝯiugatõis est. reddo. dis. tertie
Sunt alia que ꝛ coniugationem ꝛ genus commutant. vt sperno
nis. actiuũ est. ꝛ tertie ꝯiugatiõis. aspernor. naris. inde cõpositũ de
ponens ꝛ ꝯiugationis p̃me. Ostēdit deinde aliã vim cõpositõis. s.
ꝙ cã compositõis declinant̃ itrinsec⁹. Aliqñ nãqꝫ declinamus cõ/
posita sine iũctura. vt reclamo. mas. Aliqñ post iuncturã cõpositio
nis. vt pficio. pfeci. Aliqñ in iunctura. vt abigo abegi. sed nunquã
iuncturã. Illud quoqꝫ addit: ꝙ quecũqꝫ vocalis fuerit a p̃ncipio
illi psone indicatiui. eadē inuenit̃ p̃ncipalis in tota declinatiõe ver
bi. excepto ago. egi. ꝛ eo. iui. Et vide ꝙ istud dictũ est de solis regu
laribus verbis nõ aũt de anomalis. Componunt̃ aũt vba: vel cuꝫ
noĩbus. vt amplifico ab amplũ ꝛ facio. vel cuꝫ vbis. vt calefacio. vl̃
aduerbio. vt maledico. vel cum prepositione. vt indico.

℃De Sexto accidente. i. coniugatione. .C. CI.

POst figurã tractat priscianus de ꝯiugatione. Est
aũt ꝯiugatio diuersoꝝ vboꝝ regularis decli
natio. Que qm̃ modis q̃ttuor variat̃. idõ q̃ttuor ꝯiuga/
tiones esse apud nos dicunt̃. Est aũt p̃ma ꝯiugatio de/
clinatio vboꝝ. a. añ. s. vel ris. i scd̃a psona pñtis idicatiui modi ha/
bentiũ. vt amas ꝛ amaris. Et dicit̃ p̃ma: qm̃ p̃ma vocali discernit̃
Scd̃a est declinatio vboꝝ. e. ante. s. vel ris. in scd̃a psona pñtis idi/
catiui modi habentiũ vt doces ꝛ doceris. Et dicit̃ scd̃a: qꝛ vocali se
cunda discernit̃. Tertia declinatio verboꝝ est. i. correptã ante. s. vl̃
e. correptã ante ris. in p̃dicta psona hñtiũ. vt legis ꝛ legeris. Quar/
ta est dclinatio vboꝝ. i. pductã ante. s. vel ante ris. in p̃dicta psona
hñtiũ. vt audio audis. ꝛ audiris. Et dr̃ q̃rta nõ. qꝛ q̃rta vocali discer
nat̃. sꝫ qꝛ per. i. lõgã discernit̃. que nã posterior est q̃ꝫ. i. breuis que
tertiã ꝯiugationē discernit. Ut tñ magis ppꝛie loq̃r: vr̃ ꝯiugatio es
se vboꝝ quedã ẜm p̃dictas declinatões silitudo. vt sit declinatiõis
vboꝝ pprietas nõ eoꝝ scd̃aria significatio. Uerba g̊ que nullo p̃di/
ctoꝝ declinant̃ modoꝝ. nullius ꝯiugatõis sunt. Cã inuentõis vbo
rum in hoc accidēte est cõis q̃dã ipsoꝝ silitudo. Itaqꝫ ꝯiugatio dr̃
qꝛ vna ꝛ eadē declinatõe plima ꝯiungant̃ vba. Et cũ decē sint ꝯiu
gationes apud grecos: apud nos tñ quattuor. ostendit qualr̃ decē
eoꝝ ꝯiugationes ad nostras quattuor reducantur.

℃De persona ꝛ numero. .C. .CII.

PErsona vt ait boeti⁹. est rõnis nature indiui/
dua substãtia. i. res singularis q̃ rõne
vti põt. In hac aũt psona tres sũt diuersitates. Prima
psona est que loquit̃ de se. Scd̃a ad quã sermo dirigit̃
Tertia de qua sermo est. Et nõ solũ res rõnalis. sꝫ etiã q̃libꝫ res de
qua sermo est. tertia psona dr̃. Uñ dicit Priscia. ꝙ vna tñ ē psõa
p̃ma. vna tñ scd̃a. ples aũt ꝛ diuerse tertie. Dr̃ aũt psona a psonan
do pducta tñ penultima. ad drãꝫ impatiui vbi psona. Nã hystrio
nes in theatris ad rep̃sentandas diuersas psonas. diuersas quoqꝫ
solebãt assumere laruas. ꝛ diuersos ornat⁹ pro psonaꝝ dignitatib⁹
Unde etiã ꝛ hoc nomē psona ad designãdã dignitatē trãslatũ est
vel honorabilitatē. Ex his quoqꝫ trãsumptũ est ad eã que dr̃ in ar
te grãmatica. Qꝫ aũt p̃ma dr̃ vel scd̃a vel tertia: tractũ est ab ea si/
gnificatione. ẜm quã honorabilitatē siue dignitatē designat. Naꝫ
põt equidē res loquēs de se: esse sine re ad quã quis loquit̃: vl̃ de
qua. Ideoqꝫ rõne dignitatis dr̃ p̃ma. Illa quoqꝫ ad quã quis loq̃
tur: põt esse sine ea de qua. Est itaqꝫ psona cõis pprietas: nõ secun/
daria significatio vocũ. Prima ꝛ scd̃a psona verboꝝ finite sunt. qꝛ
voces haꝝ res. vt p̃sentes designant. Tertia vo infinita est. qꝛ caret
demonstratione. Itē vba prime ꝛ scd̃e psone nõ adiungũt sibi no/
mina p se. nisi sint substãtiua vba ꝛ vocatiua. vt petrus sum. p̃scia/
nus vocor. Itē prima psona sibi ꝛ secundã ꝛ tertiã cõiungit. vt ego
ꝛ tu ꝛ ille legim⁹. Secũda vo nõ nisi tertiã cõcipit vt tu ꝛ ille facit̃.
Tertia vo nõ nisi aliã tertiã ꝯcipit. vt iste ꝛ ille faciũt. Addit postea

ꝙ imperatiuus prima pſona ſingulari deficit. Poſtea cur primā pſonā pluralē habeat. Cū n. dico legam⁹: nō mihi impero: ſed alijs quibus me cōnumero. De infinitiuis quoq; ⁊ impſonalib⁹ ⁊ gerū dijs dicit: ꝙ in oīb⁹ pſonis deficiūt nālit. i. exigēte hᷓ ſignificatione vel inuentione. vba quoq; aliqd ſoni: ad cui⁹ ſimilitudinē fiūt reti nentia: q̄ ⁊ ficticia dicim⁹ vt tinnire. ⁊ ſimilia. In quibuſdā deficiūt ſepiſſime: ſicut ⁊ exceptā ſignificātia actionē. vt pluit. tonat. fulmi nat: nō niſi p ꝓſopopeiā in prima ⁊ ſecūda inueniunt̄ pſona. Poſt hᷓ addit de numero: ſed de hᷓ accidēte dictū eſt in tractatu nominis.

¶ De declinatione vel inflexione verboꝝ. C. .CIII.

Prima perſona actiuoꝝ ⁊ neutroꝝ definit in .o. qḋ ⁊ in prima cōiugatione mutat .o. in as. ⁊ fac̄ ſecundā: vt beo beas. In ſecūda aūt mutat eo. in es productā: vt doceo doces. In tertia quoq; ſi ba beat .i. ante .o. abiecta .o. ⁊ aſſumpta .s. fit ſecūda: vt facio. cis. Qua cūq; vō alia lr̄a poſita ante .o. cōuerſa .o. in is. fit ſecunda: vt lego le gis. Excipiunt̄ volo. fero. edo. q̄ ſunt anomala. de qb⁹ ſtatim autoꝛ ſigillatim pertractat. Ait g̊ ꝙ fero cū facere deberet feris. ferit. ne vi deret̄ eſſe a ferio. cā differētie ſyncopat̄ .i. ⁊ fac̄ fers. fert. In ſecūda quoq; plurali dicit̄ fertis pro feritis ſyncopata .i. In oīb⁹ alijs ſuat regulā tertie cōiugationis: niſi in his q̄ a ſecunda pſona ſingulari naſcunt̄. Cū autē volo deberet facere volis: dicim⁹ vis: ne ſi diceret̄ volis: videret̄ datiuus vel ablatiuus pluralis hui⁹ nominis qḋ eſt vola. vole. Tertia quoq; pſona debuit eſſe volit: ſed ſyncopata .i. di cebant antiqui volt. Nos aūt dicimus vult. o. mutata in .u. Prima aūt pſona pluralis habet .u. pro .i. volumus pro volimus. Secūda quoq; pluralis fit a tertia ſingulari. addita is. qḋ ⁊ in ceteris verbis ſolet fieri: vt vult vultis. Tertia vō pluralis ſm̄ regulā tertie cōiuga tionis fit a prima ſingulari .o. cōuerſa in unt. vt volo volūt. In cete ris autē tpib⁹ ſeruāt regulā tertie cōiugationis. In imperatiuo de ficit: q2 ſecunda pſona p̄ſentis indicatiui corrupta eſt. a qua ſolet naſci ſecūda pſona impatiui. Quidā etiā dixerūt hᷓ vbū carere ipa tiuo: eo ꝙ ſignificat voluntatē q̄ dʒ eſſe libera cū impatio cogat: qḋ nihil eē manifeſtū eſt: ex eo ꝙ cōpoſitū ab eo hʒ imperatiuū .ſ. noli. lʒ volo careat ipatiuo: pro eo tñ vtimur ſubiunctiuo velis. lit. Opta tiuus eius quoq; corruptus eſt tā in p̄ſenti q̄ in futuro. In p̄ſenti ideo: q2 ſecunda pſona indicatiui ex q̄ orit̄ corrupta eſt: in futuro ꝓpter ancipitē ſignificationē q̄ eſſet: ſi diceret̄ volā. las. lat. pro qb⁹ dicit̄ velim. lis. lit. Edo autē cū deberet edis facere: ſyncopata .d. et e. ⁊ .i. cōglutinatis in ei dyphthongon ⁊ hac cōuerſa in .e. productā facit ſecundā perſonā es. ne ſi diceret̄ edis. eſſet dubitatio an habe ret .e. correptā vel productā. Tertia vero pſona naſcit̄ a ſecunda. ad dita .t. ne ſi .s. mutaret̄ in .t. qḋ fit in ceteris. vt doces. cet. putaret̄ eē cōiunctio: cū diceret̄ es. ⁊ In plurali aūt numero ſeruat hᷓ vbū regu lam tertie coniugationis: ⁊ in oīb⁹ que naſcunt̄ a prima pſona. In oīb⁹ vō q̄ a ſecūda pſona naſcunt̄: corripit̄: vt eſto. eſtote. eēnt eſſe.

¶ De formis p̄teritoꝝ in generali. C. .CIIII.

In verbis prime coniugationis preteritū ſemp excedit ſuū p̄ſens vna ſyl laba: vt amo. amaui. Exceptis duob⁹. iuuo. iuui. ⁊ lauo. laui. in qb⁹ etiā ex his cōpoſita intelligim⁹. Et in omni bus diſſyllabis verbis, quib⁹ interpoſita eſt cōſonans: ſi ſint pares ſyllabe. In p̄terito ⁊ in p̄ſenti ſemp penultima p̄teriti producit̄ vel natura vel poſitione: vt iuuo. iuui. rego. rexi. Si vō nulla cōſonans interueniat in principio ſemp corripit̄ penultima p̄teriti: vt luo lui. Except̄ iſtis ſtruo. ſtruxi. fluo fluxi. neo. neui. Rurſus cū aūt triſyl labis p̄ntib⁹ fiūt diſſyllaba p̄terita producit̄ penul̄t. p̄teriti. vt ſedeo. di. In creſcentib⁹ vero p̄teritis ſi fiat repetitio principij tpa penulti me ⁊ antepenultime p̄ſentis: ſeruant̄ ſemp i penultima preteriti: vt curro. cucurri. poſco. popoſci. Excipiunt̄ hic pelo. pepuli. tāgo. pun go. diſco. parcello. tundo. Et vide ꝙ in p̄teritis geminantib⁹ princi piū ſemp prima corripit̄. Nota ꝙ pcello. pculi. ponit̄ iter ea q̄uis nō geminet principiū ſicut nec finē. qḋ puto factū eſſe propter ſim plex cello cecul. qḋ cū alijs deberet excipi. Itē melius ē dicere ceci di q̄ cecidi. Forme ergo p̄teritoꝝ octo ſunt. Quaꝝ prima eſt in vi. vt amaui. ⁊ eſt quattuoꝛ cōiugationibus cōmunis. Secūda q̄ eſt in ij. tertie tñ. ⁊ quarte cōuenit intercepta .u. cōſonāte. vt cupiui. cupij audiui. audij. Tertia vero que eſt in vi. diuiſas cōis quoq; ē omni cōiugationi: vt ſecui. habui. poſui. aperui. Quarta q̄ eſt in ſi. ⁊ q̄nta que eſt in xi. cōueniūt ⁊ ſecunde cōiugationi: vt riſi. auxi. ⁊ tertie vt luſi. duxi. Et quarte vt hauſi ſanxi. ⁊ vinxi. Sexta vō deſinens in .i. antecedente cōſonante q̄ in p̄ſenti tpe ante .o. vel eo. vel io. inuenit̄ cōis eſt omni cōiugationi vt iuuo. iuui. video vidi. bibo bibi. repio reppi. Septima ē q̄ geminat cōſonātē i pncipio i p̄ma cōiugatione vt dedi. Et in ſcḋa. vt momordi. Et in tertia. vt didici. Octaua q̄ geminat cōſonante in fine. inuenit̄ in tertia cōiugatōe. vt credidi. oīs igit̄ penultima p̄teritoꝝ terminātiū in ui. pducit̄ vel nā vel poſitio ne. Ois aūt penultima p̄teritoꝝ terminātiū in ui diuiſas corripit̄. vt vetui. Ois quoq; penultima terminātiū p̄teritū in ſi. pducit̄ vel nā. vel poſitōe. vt riſi. arſi. Rurſus ois penultima terminātiū in xi. pducit̄. ꝙ ſi habeat .e. pducit̄ nā. alit̄ vō poſitione. Que vō ſeruāt cōſonātes p̄ntis tpis poſitas an̄ .o. vel io. penultimas hn̄t lōgas nā vel poſitione quātecūq; ſint in p̄nti vt iuuo. iuui. Excipiunt̄ bibi. ⁊ ſcidi. ⁊ cōpoſita ex his penultimas corripientia.

¶ De formatōe p̄teritoꝝ ac ſupinoꝝ prime cōiugatōis. C. CV.

Traditis itaq; generalib⁹ p̄teriti pfecti regu lis. Tradit ⁊ ſpāles regulas ſm̄ di uerſas cōiugatōes. Igit̄ oīa vba p̄me cōiugatōis taꝫ a ctiua q̄ neutralia a ſcḋa pſona idicatiui abiecta .s. ⁊ ad dita ui. faciūt p̄teritū pfectū. vt amas. amaui. Except̄ his q̄ ī ui diui ſas faciūt ſubtracta as. a ſcḋa pſōa ⁊ addit̄ vi vt domo. crepo: mico frico ſeco. ſono. tono veto. cubo. plico. qḋ ⁊ plicui facit ⁊ plicaui. ne co ſilr̄ necui vel necaui. Exceptis etiaꝫ iſtis q̄ttuoꝛ. ſteti. dedi iuui. laui. Et exceptis q̄ cū ſint ex his cōpoſita remanēt prime cōiugatōis vt circūdo. Et oīa que termināt p̄teritū in aui. cōuertētia ui in tuꝫ faciūt ſupinū. vt amaui. amatū. Que vō in ui. diuiſas deſinunt ſi .c. ante .o. habuerint: mutāt ui. in tū. vt ſecui: ſectū. Cū vō micui ōbuit facere mictū. nō eſt in vſu. q2 ⁊ a mingo fit mictū. Excipit̄ plicui. qḋ facit plicitū. ⁊ que ex eo cōponunt̄. vt explicui. explicitū. Cetera vō que cū in vi. diuiſas deſināt. nō hn̄t .c. an̄ .o. in p̄nti. ui. cōuertunt in tū correpta penultia. ⁊ faciūt ſupinū. vt domui. domitū. ſteti vō facit ſtatū ſupinū penultia pducta quō dedi datū. correpta penulti ma. Et vide ꝙ oīa noīa a ſto. deriuata: a penultimā. vel an̄penulti mā corripiūt. vt ſtat⁹. a. um. ⁊ ſtabilis. ſtati vō apud ſtatiū inuenit̄ penultima pducta. Cōpoſita aūt a ſto. varie pferūt ſupina. vt aſti tum. aſtatū. Similiter ⁊ in ceteris. Iuui quoq; facit iutū: ⁊ adiuui adiutum. laui quoq; lautum.

¶ De formis eorūdē in ſcḋa cōiugatōe. .C. CVI.

Omnia verba terminantia in eo. ſcḋe ſunt cōiu gatiōis. exceptis iſtis que ſunt prime. meo beo laqueo nauſeo enucleo creo ſcreo calceo. Et ex ceptis his duob⁹ q̄rte cōiugatōis. eo. is. ⁊ queo. quis. ⁊ q̄ componunt̄ ex his. Porro vnū verbum ſcḋe inuenit̄ in eo: an̄ce dente .i. ſ. cieo. cui⁹ p̄teritū eſt ciui. vel cij. ſubtracta .u. p ſyncopā. cio cis quoq; inuenit̄ q̄rte cōiugatōis. ⁊ hʒ idē p̄teritū. Illud quoq; di cit ꝙ in oīb⁹ vbis ſi p̄teritū minuat ſyllabas p̄ntis pducit penultimā p̄teriti. niſi ſyncopā patiat̄: vt cieo: ciui. ⁊ p ſyncopam cij: rideo riſi. Rurſus oīa vba ſcḋe cōiugatiōis hn̄tia .u. cōſonantē an̄ eo. faciūt p̄ teritū cōuerſa eo. in .i. ⁊ ſemp pducūt penultimā. vt moueo. moui ex cepto cōniueo ac ferueo. Supina vō a p̄dictis fiūt mutata ui. in tuꝫ. vt ciui. citū moui motū. De eni p̄teritū terminantiū in vi. ſic facit ſu pinū. Excipiunt̄ laui. caui. faui. que nō ſolū mutāt ui in tū. ſʒ etiam hn̄t au diphthongū pro .a. Excipit̄ quoq; ſeui: ſatū. qḋ hʒ .a. pro .e. ⁊ ſilr̄ cōpoſita ex hoc. vt inſeui. inſitū. qḋ hʒ .i. pro .e. Et vide ꝙ in oi bus ſuppinis que fiūt a p̄teritis i ui pducit̄ penultia. exceptis iſtis ſatū: ⁊ ſitū. ⁊ citū ⁊ litū. ⁊ itū ⁊ quitū ⁊ cōpoſitis ex his que oīa cor ripiunt̄. excepto ambit⁹ qḋ cā oṙie pducit. Rurſus oīa vba ſcḋe cō iugatiōis exeuntia in deo vocali nālr̄ longa. vel ar. an̄cedente. deo cōuerſa in ſi. faciūt p̄teritū. vt rideo. riſi. ardeo. arſi. E vō vel .i. breui bus poſitis an̄ deo pducūt eaſdē vocales. ⁊ eo. mutata in .i. faciunt p̄teritū vt ſedeo. ſedi. video vidi. Sin vō p̄ria ſyllaba habuerit poſt mutā aliquā vel poſt .m. e. vel .o. correptas in aliquā liquidā deſinē tes duplicat̄ eadē p̄ma ſyllaba in p̄terito pfecto. ita tñ vt priori ge minataꝝ ſubtrahat̄ extrema cōſonās. vt pendeo. pependi: mordeo. momordi. ſpōdeo ſpopōdi. vbi etiā .s. in ſcḋa demit̄ ſyllaba. Cōpo ſita tñ ex his nō gemināt ſyllabā. vt rn̄deo. rn̄di. Rurſus au. ante deo. hn̄tia declinant̄ nūc in p̄terito per participiū. vt gaudeo. gaui ſus ſum. Oīa aūt ſupradicta verba deo in ſum. cōuertētia faciūt ſu pina. vt rideo. riſum. ardeo. arſum. niſi ꝙ gaudeo aſſumpta .i. poſt u. fecit gaiſum. ⁊ ſedeo duplicata .ſſ. ſeſſum.

¶ Adhuc de eodem. .C. .CVII.

Omnia aūt alia verba ſcḋe in deo. p̄teritū faci unt per ui. diuiſas. ⁊ eo. mutata in .i. ⁊ aſſumpta tum. debēt facere ſupinū. vt candeo. candui. canditū. Raro tñ a neutris ſcḋe cōiugatōis que faciūt p̄ teritū in ui diuiſas inuenit̄ ſupinū. vt̄ ergo debere dici recenſitum penultima correpta. Prandi vō ſupinū facit praſum. mutata di. in ſum. Tū videndū ꝙ careo facit caſſum. pateo quoq; paſſum. lʒ faci

ant pteritũ in ui diuisas. Itẽ oĩa vba scḋe ↄiugatiõis.l.vel.r.añ cedẽtibus geo.in si.ↄuersa faciũt pteritũ.vt idulgeo idulsi.mulgeo mulsi.q̃uis pferat mulxi.causa differentie.qꝛ a mulceo quoq; fit mulsi.Que vo habẽt syllabã naturalr longã ante geo.mutant geo in xi.vt lugeo.luxi.Et oĩa vba terminãtia pteritũ in si.tã scḋe q̃ ter tie ↄiugatiõis.i.i'um.ↄuertẽtia faciũt supina vt indulsi.idulsuȝ.In uenit tñ idultũ.mulsi.mulsum.vel ẽt mulctũ.torsi.torsum.vel etiã tortũ.Excipit vssi.qḋ fac.vstũ.i quo p site itelligim' ↄgessi.gestũ.Et exceptis illis q̃ hñt.p.añ.s.vt depsi.q̃ faciũt supinũ i ptũ.vt deptũ. Itẽ vba terminãtia pteritũ i si.si sint q̃rte ↄiugatiõis:mutãt si.i tũ. ꝛ faciũt supinũ:vt farsi.fartũ.Uerba quoq; terminãtia pteritũ i xi. cuiuscũq; sint ↄiugatiõis ↄuertẽtia xi.i ctũ.faciũt supinũ.vt luxi.luctũ.traxi.tractũ.minxi.mictũ pinxi.pictũ.euphonie cã abiiciũt.n.q̃uis vinxi.vinctũ.ꝛ q̃dã alia fuẽt.Et excipiunt flexi.ꝛ fluxi.q̃ faciũt flexũ.ꝛ fluxũ ꝛ cõposita ex his.Uerba vo secũde faciẽtia pteritũ in gui.qꝛ neutralia sunt:nõ hñt i vsu supina. Unũ vbũ scḋe ↄiugatiõis iuenit desinẽs i queo.cui' pteritũ terminat i si.torqueo.torsi. ꝛ cõposita ab eo.Supinũ aũt ei' ẽ torsum ẜ regulã terminãtiũ i si. inuenit tñ freq̃ti' tortũ.Rursus oĩa vba scḋe cõiugatiõis in leo. desinentia.eo mutãt in vi.diuisas.ꝛ faciũt pteritũ.vt doleo.dolui. exceptis illis que ante.l.habẽt cõsonantẽ aliã coniunctã ei in eadẽ syllaba.vt fleo.ꝛ exceptis cõpositis ab oleo.vel leo.qḋ nõ est in vsu vt deleo.redoleo.qḋ tñ facit redolui.ꝛ redoleui.similiter ꝛ aboleo.

¶De regulis vboꝝ tertie ↄiugatiõis q̃ desinũt i io. C. .CVIII.

Post hoc progredit ad tertiã ↄiugationẽ.Et pmo q̃dẽ dic de illis q̃ desinũt i io. ẜ pmittit aio.dicẽs.i.posita añ.o.ↄsonãs ẽ i pma pso na.vt aio.Et silr i tertia plurali aiũt.Ait vo dic ee pñs. ꝛ poni pro pterito.Ad vltimũ dic nõ ee tertie ↄiugatiõis sic pleriq; estimãt.ẜ q̃rte.eo q ipatiu' ei' iuenit terminans i.i.vt apud neuiũ dicẽtẽ.An nata ẽ sponsa pgnãs vl ai vl nega. Addit quoq; q vnũ inuenit i io.u.añcedẽte.inquio.Est aũt tertie ↄiugatiõis.qꝛ Terẽ tius ponit ipatiuũ ei' inq̃.ꝛ ẜm tertiã iuenit tota fere ei' declinatio Fere dr qꝛ oẽ vbũ tertie ↄiugatiõis si hȝ.i.añ.o.i pñti.fuat ẽt.i.in futuro.vt facio faciã.pro eo g q inq̃o debuit fac̃ iquiã hȝ freq̃n tissime iquã.deficit aũt i supino.lȝ pteritũ sit iq̃t.iq̃sti.Agit aũt po stea de vbis tertie desinẽtib' i io.ẜm ordinẽ ↄsonãtiũ ppositaꝝ. Et pmo de illis q̃ hñt.c.añ io.Est g regula q oĩa vba tertie ↄiugatiõis desinẽtia i cio.añcedẽte.a.mutãt eã i.e.pductã.ꝛ abiecta.o.faciũt pteritũ.vt facio. feci.iacio. ieci. Cõposita quoq; ex his lȝ mutãt in pñti.a.i.i.fuãt tñ regulã pteriti.q̃ est in simplicib' vt officio.offeci. Que aũt desinũt in cio.añcedẽte.i.mutãt eã i.e.ꝛ cio.in xi.ꝛ faciũt pteritũ pfectũ.vt aspicio.aspexi.excepto elicio qḋ fac elicui.Ex illis aũt q̃ hñt.a.añ cio.faciũt supina a pñti.io.ↄuersa i tũ.vt facio factũ iacio.iactũ.nisi q ↄposita ex his q̃ i pñti mutãt.a.i.i.i supino.a.ver tũt i.e.vt factũ.ifectũ.Quevo terminãt pteritũ suũ i xi.ↄuertẽtia xi. in ctũ.faciũt supina.vt aspexi.aspectũ.Elicui vo fac elicitũ. Rur sus i dio.iuenit vnũ tertie.fodio.fodi.ꝛ supinũ fossum. Oĩa.n.vba q̃ i di.faciũt pteritũ pfectũ supina faciũt i sum.vt pradi.prãsuȝ. Ex cepto dedi.ꝛ ab eo cõpositis.Addit q deponẽtia i dioꝛ.faciũt supi na i sum.vt ordioꝛ.orsuȝ. In gio.aũt desinẽtia pducta añpenul tima.ꝛ ablata.o.extrema faciũt pteritũ ↄuersa.o.i tũ.faciũt supinũ. vt fugio.fugi.fugitũ.Uerba quoq; tertie ↄiugatiõis desinentia in pio.añcedẽte ca.mutãt.a.correptã i.e.pductã.ꝛ abiecta.o.ꝛ pdu cta.i.faciũt pteritũ pfectũ.vt capio.cepi.Supinũ aũt tã ei' q̃ oium terminãtiũ pteritũ i pi.vl psi.vl mi.pfert p ptũ.vt cepi.captũ.scal psi scalptũ.emi emptũ.Rapio quoq; ꝛ ex eo ↄposita pferunt p ptũ vt raptũ.correptũ.Desinẽtia i pio.añcedẽte cu.o.i vi.ↄuertũt ꝛ pdu cta penl.faciũt pteritũ.vt cupio cupiui.In vi.vo diuisas faciẽs pte ritũ iuenit vnũ.rapio rapui raptũ.ꝛ ab eo cõposita.Et pterea sapio sapiti vl sapui.Fiunt autẽ supina a cupiui.ꝛ sapiui.mutata vi.in tũ.vt cupitũ.sapitũ. In rio.quoq; inuenit vnũ.pario peperi.ꝛ ex eo ↄposita.Supinũ eius est ptũ.lȝ dicat pariturus.assumpta.i. In cõpositis tñ mutat.a.in.e.in supino.vt repertum.

¶De Ceteris habentib' vocalẽ ante.o. C. .CIX.

Deponentia in rioꝛ.iueniunt duo.ꝛ cõposi ta ab eis.orioꝛ oreris vl oriris morioꝛ moreris vel moriris.tã ẜ tertiã ↄiugationeȝ q̃ ẜm q̃rtã.Supinũ ab orioꝛ ẽ ortũ.lȝ dicat oritur'. A morioꝛ cũ futuri pticipiũ iueniat moritur':factũ ẽ pticipiũ pteriti mortu'.geminata.u.pro mort' vl morit'.qḋ magis esset regulare. Desinẽtia i tio faciũt pterita p si.geminata.s.vt q̃tio q̃ssi.qḋ tñ nõ ẽ i vsu.icutio.icussi.Et vide q lȝ i q̃tio scribat.t.hȝ tñ sonũ.c.Di cit.n.Remigi' q quotiẽscũq; due vocales sequunt.t.altera quarũ semp existat.i.hȝ.t.sonũ.c.nisi pcedat.s.vl.x.vt q̃stio.ↄmixtio.supi na ãt fiũt a pteriti pdict.i.mutata i sũ.vt q̃ssiȝ vñ q̃sso.as.In tioꝛ vnũ iuenit ↄponẽs.potioꝛ.tã tertie q̃ q̃rte ↄiugatiõis.cui' supinũ i itũ.dñnit penl.pducta.potitũ.Itẽ vba i vo.diuisas dñnẽtia q̃cũq; añcedẽte ↄsonãte mutãt.o.i.i.ꝛ faciũt pteritũ pfectũ.vt acuo acui. Except struo.struxi.pluo pluui.ꝛ ex his ↄposit.illa vo supia faciũt cõuersa.i.i tũ:ꝛ pducta.u.penl.vt acui.acutũ.Excipit rutũ qḋ corri pit penl.ꝛ qḋ pbat erutũ.ꝛ dirutũ.l ẽt ruitũ qḋ hȝ.i.ꝛ qḋ pbat ruitu r'. A spuo ꝛ metuo.ꝛ pluo debuerũt esse sputũ ꝛ metutũ l metuitũ ꝛ plutũ.ẜ nõ sunt in vsu.Cetera vo in uo.terminãtia mutãt extre mã syllabã pteriti in ctũ.vt struxi structũ.liqui lictũ.excipit fluxuȝ.

Desinẽtia in uo.vt loco ↄsonãtis posita penultima desinẽte in.l. extremã.o.ↄuertũt in.i.ꝛ faciũt pteritũ.vt soluo solui.vocali vo nã lr lõga añcedẽte.uo.ↄuersa in xi.faciũt pteritũ.vt viuo vixi.Que vo ex pdictis faciũt pteritũ in ui.ↄuertunt.i.in tum.u.redeũte i vo calem vt solui solutũ.Que vo in xi.mutãt xi.in ctũ.vt vixi victum.

¶De habentibus consonantẽ ante.o. C. .CX.

Uerba desinẽtia in bo.vocali longa añcedẽte bo. ↄuertẽtia i psi.faciũt pteritũ.vt scribo scri psi.Cetera vo terminãtia in bo.mutãt.o.in.i.in pterito vt bibi.Excipit incũbo incubui.ꝛc.tertie ↄiugatiõis cõ posita a cubo.Que vo ex pdictis t̃minãt pteritũ in psi.mutata psi. in tũ.faciũt supina.vt scripsi.scriptũ.Que vo terminãt pteritũ in bi assumũt tũ.vt bibitũ.Deponẽtia i boꝛ.desinẽtia.mutãt boꝛ.in psũ ꝛ faciũt supinũ.vt laboꝛ.lapsuȝ. Desinẽtia in co.añcedẽte.n.abie cta.n.ꝛ.o.ↄuersa in.i.faciũt pteritũ.pducta penl.vt vinco.vici.Si vo.s.pcedat mutãt sco.in ui.nisi sint icboatiua que carẽt pterito p fecto.vt quiesco quieui.pter ↄquinisco.qḋ facit ↄqueri.ꝛ ↄpescui. dispescui.didici.poposci.ꝛ ei' cõposita. In co vo desinentia vocali nalr longa añcedẽte in xi.pteritũ faciũt.vt dico dixi.r.añcedente vnũ inuenit:pco.qḋ facit pepci.vel parsi.Ico quoq; penl.breui in pñti pfert.quã pducit in pterito.ꝛ mutat.o.in.i.vt ico.ici.vñ ictus Supina in ci terminãtiũ pteritũ.i.in tũ ↄuertũt.vt vici. victũ:eãdẽ etiã regulã seruãt:liq̃ lictũ:ꝛ ei' cõposita.Que aũt in vi.syllabã pfe runt pteritũ mutãt eã in tũ.vt reqeui reqetũ.Cognosco vo ꝛ agno sco frequẽtioꝛi vsu faciũt cognitũ ꝛ agnitũ.Pasco facit pastũ.Cõ pesco depesco disco ꝛ posco a pñti supinũ faciũt mutatõe.o.in.i.ꝛ addita tũ:vt cõpescitũ.scitũ. In xi.aũt faciũt ẜm regulã in xi.termi nantiũ.mutãdo xi.in ctũ:vt dixi dictũ.duxi ductũ:pepci vel psi fac parsum.Desinẽtia in scoꝛ. in añpenl.a vel.e.vel.i.correptas hñtia faciũt supina in ctũ.vt paciscoꝛ.pactũ.Naciscoꝛ nactũ abiecta etiã n.vñ fit q hẽat.a.penultimã nalr breuẽ.lȝ pducat positõe.Alia ãt desinẽtia in scoꝛ.hñtia in añpenultima vocales nalr lõgas.faciunt supina in tũ.abs q;.c vt nascoꝛ natũ.Exceptis defeciscoꝛ defessuȝ cõ miniscoꝛ ↄmẽtũ.adipiscoꝛ adeptũ. Desinẽtia in do.si habuerint penl.lõgã nalr.do ↄuertũt in si.vt ludo lusi.Excepto cedo cessi.qḋ geminauit.s.ꝛ except cedo cecidi.pedo pepedi.ꝛ fido.cui' pteritũ nõ iuenit.ꝛ cudo qḋ facit rõnabilius cudi.lȝ ẜm alios faciat cusi.ꝛ strido qḋ facit stridi.Que vo cõponunt a ppositõe ꝛ do.duplicãt di in pterito.vt reddo reddidi.N vo añ do hñtia.o.mutant in.i.ꝛ faciũt pteritũ.Et si ante.n.habuerit.u.vel.i.amittũt.n.vt fundo fu di.scido scidi.Cetera vo seruãt.n.vt pãdo pãdi.tẽdo tetẽdi.tundo tutũdi.Cado quoq; ne nom ee putet (dr eni cad' cadi) facit cecidi. Illud quoq; addit q cõposita a duplicãtib' syllabas in pterito nõ duplicãt penl.syllabã.except cõpositis a do.vt pdo pdidi.vl a sto vt resto restiti.vel a disco ꝛ posco.vt dedisco ḋdidici.reposco repo posci.Addit vo q excipit.etiã diuido:qḋ facit diuisi. Supina vo cõpositoꝝ a do.si sint tertie ↄiugatõis.fiũt mutata.o.in.i.correptã. ꝛ assũpta tũ.vt reddo redditũ.Itẽ vba t̃tie in do. desinẽtia.except cõpositis a do das do mutãt in.ꝛ faciũt supinũ.vt cedo cesuȝ. Ca do etiã fac casũ.pducta tñ penl.Est eni regulare q in oĩ supio vel pticipio pteriti.pducit a penl.except statũ.satũ ꝛ ratũ.Illḋ quoq; addit hñtia.n.añ.do.si amittũt.n.in pterito:amittũt eã in supio.Et si sit penl.breuis in pterito:geminat.s.vt scindo scissũ.Sinaũt pdu cat hȝ vnã.s.nisi q cedo ꝛ pãdo faciũt cessũ ꝛ passũ.geminata.s.D eni dicit a pãdo pansũ.(Uñ.Expãsis in cruce manib') rõne caret. cũ dicat autoꝛ q pãdo ꝛ patio.faciũt passũ.Nõ ẽ g dicẽdũ expan sis ẜ expassis.Pedo aũt supinũ nõ hȝ.Sȝ comedo fac tã comesũ q̃ comestũ.Similiter tendo tensum.ꝛ cõpositũ ide.ostẽdo.Simi liter strido ꝛ fido deficiũt in supinis.Addit rursus vnum esse ano malum edo es.qḋ antiqui dicebant edo edis.penl.correpta.vnde comedo comedis.Supinũ aũt eius debet esse esum vel estum quo nunc raro vtimur.

¶Adhuc de eodem. C. .CXI.

Omnia verba desinētia ī go. mutata go. ī xi. faciūt pteritū. vt pingo pinxi. Except̄ desinētib⁹ ī go. añcedēte. r. q̄ 9uertūt go. ī si. vt mergo mersi. nisi sint a regēdo 9posita. q̄ lȝ ī pnti patiant̄ syncopā. e. penultie. fuāt tñ eā ī pterito. pgo. perexi. Excipiunt̄ et frāgo. ago. lego. ꝛ 9posita ide. q̄ sequunt̄ simplicia ī pterito. pter negligo. itelligo ꝛ diligo. Pāgo quoq̄ cū fac̄ pegi vl̄ pepigi: excipit̄. cū fac̄ pāxi. de regula ē. Excipiunt̄ pterea tāgo. pūgo pupugi. qd̄ tñ fac̄ punxi. ꝛ cōposita ex his. Supia ī si. terminātia ī pterito. p sum. pferūt vt mersi mersuȝ. Alia vo oīa ī gi. vl̄ xi. supia faciūt ī ctū. vt rexi rectū. legi lectū. Et vide q̄ pāgo p cano. caret supino. ī alijs significatōib⁹ fac̄ pactū: figo fixū fac̄. Abiciūt tñ. u. q̄. a. vl̄. i. añ m. ī penl̄. pfet̄ bñtvt figo fictū. pter cinctū. tinctū. stinctū. ꝛ eoꝝ 9posita. Ango quoq̄ differētie cā suauit. n. vt anctū. qd̄ nō ē ī vsu: ȝ q̄dā ptulerūt amx⁹ ei⁹ pticipiū. Deponētia ī go. mutāt or. ī ctū. ꝛ faciūt supina: vt fungor functū. In bo. desinētia mutāt bo. ī xi. ꝛ faciūt pteritū vt trabo traxi ꝛ sm supradictā regulā xi. ī ctū. pferūt supina: vt traxi tractū. Verba terminātia ī lo. ī lui. faciūt pteritū: vt alo alui. Except̄ duplicātibus. l. q̄ si a muta icipiāt gemināt pncipalē syllabā: vt pello pepuli. quoꝝ tñ 9posita nō eā gemināt. Alia vo duplicātia. l. añ. o. alia .i. q̄ ab his q̄ icipiūt. a. muta. 9uertūt. o. ī. i. vt vello velli. vulsi. n. nō ē regulare. Et ex h̄ pōt bri q̄. u. 9sonās nō ē muta. Percello quoq̄ fac̄ pculi ꝛ excello exculi: vl̄ vt alij dicūt excellui. Supina vo ex bñtib⁹ vnā. l. exeūt ī tū. vt colo cultū. A duplicātib⁹ aūt. l. nascētia exeūt in sum: vt fallo falsuȝ: pello pulsuȝ. Psallo tamē nō hȝ supinū: nec tollo. nisi q̄ p supino ei⁹ vtimur sublatū: sīlr nec volo. Desinētia in mo. vocali lōga antecedēte. mutāt. o. ī psi. ꝛ faciūt pteritū ꝛ si. ī tū. cō uertētia faciūt supinū vt sumo sumpsi sumptū. Cetera vo ī mo. pvi. diuisas exeūt: vt gemo gemui: pter emo emi: ꝛ vi. ī tū: pferūt supia: vt vomitū. Emo aūt fac̄ emptū. Premo sm in si regulā fac̄ pssum.

Verba tertie 9iugatiōis desinētia ī no. faciūt pteritū p vi. syllabā: vt sino siui. Except̄ desinētib⁹ ī no. antecedētib⁹. o. vl̄. g. q̄ p vi. diuisas faciūt pteritū vt pono posui. gigno genui: q̄uo ꝛ 9posita a cano vt succino succinui. Et except̄ desinētib⁹ ī no. antecedēte. m. q̄ 9uersa no. ī psi. faciūt pteritū: vt tēno tēpsi. Supia vo a terminātib⁹ pteritū ī vi: diuisas fiūt: subtracta. u. ꝛ addita tū: correpta penl̄. vt posui: positū. Cōposita a cano. fuāt terminatiōes simplicis: a 9uersa ī e. Cātū. n. dicim⁹ ī simplici: ꝛ succētū ī 9posito: tēpsi vo fac̄ tēptū. Que vo faciūt pteritū ī vi. syllabā: mutāt eā ī tū: vt siui: situm.

Itē de eodem. C. CXII.

Verba desinētia ī po. antecedēte m. subtracta m. ꝛ o. 9uersa ī i. faciūt pteritū penl̄. pducta: vt rūpo: rupi. Que aūt habēt e: breuē penl̄. mutāt o. ī vi: diuisas: vt strepo strepui. Que āt habēt l. vl̄ r. vl̄ e. pducta añ po. o. ī si. 9uertētia faciūt pteritū: vt sculpo sculpsi. Supia vo a terminātib⁹ ī pi. fiūt mutata. i. ī tū: vt rupi ruptū. A desinētib⁹ vo ī diuisas vi. faciūt subtracta. u. ꝛ addita tū. vt strepui. strepitū. Ab exeuntib⁹ vo ī psi. fiūt mutata si. ī tū: vt scalpsi scalptū. Verba desinētia ī ro. terminānt pteritū p vi. syllabā: vt tero triui. nisi q̄ 9posita a sero. ris. si mutēt significatiōnē simplicis pferūt pteritū p vi. diuisas: vt desero: deserui: ꝛ except̄ gero gessi: vro vssi: curro cucurri: ꝛ q̄ 9pounūt ex his. Verro. n. ȝ Seruiū vsi fac̄: ȝ Carisiū aūt verri: qd̄ vsus cōprobat. Supia vo a terminātib⁹ pteritū ī vi: syllabā fiūt mutata vi: ī tū: vt triui: tritū: nisi q̄ seui hȝ et p. e. a. penl̄. correptā. Dr̄. n. satū p setū. Ab eo quoq̄ 9posita habēt. i. p. a. vt isitū: ꝛ sitia. Deserui vo ꝛ iserui ꝛ exerui: faciūt desertū ꝛ isertū: ꝛ expertū. Vssi quoq̄ fac̄ vstū. Que vo duplicāt. r. ī psenti ante. o. ro. 9uersa ī suȝ: faciūt supinū: vt vro vsū. Verba tertie ī so. desinētia: 9uertūt. o. ī. i. ꝛ assūpta vi: faciūt pteritū: vt lacesso lacessiui: arcesso arcessiui. Hec tamē lacesso: capeo: viso: ꝛ q̄so ȝ Diomedē ꝛ Carisiū 9uertūt. o. ī. i. ꝛ faciūt pteritū: vt facessi: capessi: visi: ꝛ q̄si. Pro quo tamē pb⁹ mag̃ regulariē dixit q̄siui. Et excepto pinso pinsui. Supia eoꝝ 9finūt ī situ vt arcessitū: capessitū: pinso vo fac̄ pistū. Verba 9finētia ī to: ātecedēte. c. ȝ quosdā faciūt ī xi: ȝ alios ī vi. diuisas vt pecto pexi: vel pexui. Flecto tamē fac̄ trīmō flexi: ꝛ sīlr ab eo 9posita: ꝛ plecto plexi: ātiq̄ dicebāt: nūc āt cū suis 9posit̄ fit cōe vbū. E breui ātecedēte to: duo iueniunt̄: peto petiui: ꝛ meto messui. R. pcedēte to. sīlr duo sterto sterti: vtovti. Geminata vo. t. āte. o. vnū: mitto misi. Sisto ī actiua significatōe tā ī simplici q̄ ī 9posit̄ ōfic̄: ȝ ī absoluta ... cū sto vbo: cōe hȝ pteritū: vt resisto: vl̄ resto restiti. Supia eoꝝ q̄ ī xi. pfitū faciūt p xū: exeūt vt nexui nexū. petiui vo fac̄ petitū pducta penl̄. porro a sterti supinū nō inēit̄ sic nec a sisto: fac̄ āt messui messū: vt visū missi missū. Depōetia vo ī tor. 9finētia si añcedēte 9sonāte tor. 9uertūt ī sum: nitor nisū: ineit̄ ꝛ nixū. In xo. duo ineiūt̄. o. ī vi: 9uertētia

ī pterito q̄: ꝛ alteꝝ p tū: fac̄ supinū: texo texui textū alteꝝ ī xū: nexo: nexui nexū.

De Verbis quarte 9iugatōis. C. CXIII.

Omnia vba actiua. l̄ neutralia q̄rte desinūt in io. except̄ eo ꝛ q̄o ꝛ veneo. ꝛ q̄ꝛ ex his cōposita. Diaq̄ a scda psona pntis abiecta vltīa. s. ꝛ addita ui. faciūt pteritū pfectū. vt audio audis audiui. Excepto desinētib⁹ in cio. excedētib⁹ nūeꝝ pp cio ciui: duaꝝ syllabaꝝ ꝛ simplicib⁹. q̄ si hēant. n. añcedētē 9uersa cio: in xi. faciūt pteritū. vt vincio. si vo nō hūerūt. n. ātecedētē. mutatat cio in si. faciūt pteritū sartio sarsi. Et exceptis haurio hausi. sepio sepsi. sentio sensi. venio veni apio apui. Repio vo facit reppi. p. duplicata. Cōpio quoq̄ cōperi. Excipiunt̄ iteꝝ salio ȝ q̄ facit salui. nō q̄ fac̄ saliui: vl̄ sali: vl̄ cōposita ab eo. vt desileo desilui. Et cābio cāpsi. ȝ Carisiū pro quo hodie cābiui. ꝛ aio. Supia vo tminātiū ī xi. pteritū fiūt 9uersa xi. ī ctū. vt vinxi. vinctū. Que vo faciūt in si. añcedētib⁹: l. vl̄. r. mutāt eā in tū. vt fulsi fultū. sarsi sartū. Cetā q̄rte vba tminātia pteritū in si. ī. mutāt in um. ꝛ faciūt supinū. vt sēsi sēsū. pter hausi qd̄ fac̄ haustū Sepsi vo fac̄ septū. ꝛ veni vētū: ꝛ apui aptū. sīe pario ptū. ꝛ oīa ex his cōposita. Alia vo oīa q̄rte q̄ pteritū tā in ui. q̄ in. ij. tmināt. faciunt supinū in itū. penl̄. pducta. vt audiui auditū. Except̄ desinētib⁹ in eo. q̄ corripiūt penl̄. vt eo itū. adeo aditū. pter veneo qd̄ hūit fac̄ supinū venitū. Ambio q̄q̄ lȝ sit ab eo vbo: q̄ tñ 9finit ī io. pducit penl̄. tā in supis vt ābitū ābitū. q̄ in pricipio pteriti tpis. vt ābit⁹ ad sīlitudinē alioꝝ q̄rte desinētiū ī io. Excipiunt̄ pterea sepelio sepeliui vl̄ sepelij. qd̄ fac̄ sepultū. ꝛ salio qd̄ fac̄ saliui: vl̄ salij. qd̄ facit saltū: ꝛ siq̄ sunt ex his 9posita. Ibi q̄q̄ inserit q̄dā alia vba aliaꝝ 9iugationū q̄ q̄rta si faciāt pteritū ī ui. pducūt penl̄. supini vt cupiui: cupitū. pter dissyllaba q̄ eā corripiūt. vt siui sitū. Et pter cieo qd̄ fac̄ citū. penl̄. correpta: ꝛ siqua componunt̄ ex his.

De Participio: ꝛ vtꝝ sit pars orationis per se. C. CXIIII.

Executis itaq̄ duab⁹ ptibus orōnis pncipalib⁹. i. noīe ꝛ vbo. tractat subseq̄nt̄ de pticipio. q̄ ppetates accipit a noie ꝛ vbo. Vñ pticipiū dr̄ q̄si accipiēs ptes. i. ppetates a pdict̄ ptib⁹. Et dixerūt q̄dā nō eē ptē orōnis p se. q̄ oē pticipiū driuatiuū ē qd̄ nulla alia pars orōnis iuenit̄ hr̄e. Sȝ pbat nō eē noīe. noīe nō ē. q̄ cū tpe significat. ꝛ sēp exigit casū quē ꝛ suū vbū: ꝛ ponit̄ p vbo quoꝝ neutꝝ noī 9uenit. Quecūq̄ eni casū exigit vbū: noīe deriuatū ab eo vl̄ exiget gtīū casū vl̄ dtīū p figurā cōpassiōis. i. acq̄sitiue vt audio illū: dr̄. ꝛ auditor illi⁹ ꝛ illi. i. ad ei⁹ vtilitatē. Pauca etiā noia 9struunt̄ cū ablatiuis. vt dign⁹ illa re. Pauca et cū accusatis ꝛ figuratiue. vt exosus bella. Iō aūt figuratiue. q̄ exosus ponit̄ ibi loco pticipij. acsi dicat odiēs bella. Nō tñ sp̄ ē figura h̄ q̄n noīe exigit accusatiuū. vt alb⁹ pedē. Si opponat̄ q̄ dignor vbū ꝛ dign⁹ noīe qd̄ deriuat̄ ab eo. sed dr̄ eūdē casū. q̄ ablatiui: dicem⁹ h̄ fieri ex ppia nā dictiōis. nō ex vi vbi. Cum enim dignor exigat actū ꝛ ablatū. vt dignor te glīa actū ex cōi nā vbi exigit. ablatū vo ex vi ppe significatiōis. pbat postea nō eē vbū: q̄n p cas⁹ ꝛ gnā dclinat qd̄ nullo vbo 9uenit.

De Diffinitione participij. C. CXV.

Sic g̃. pticipiū ē pars orōnis q̄ p vbo accipit̄. i. vl̄ vbi pōi n̄ pōt. at vl̄ vbi nō adeo 9mode. Et q̄n vnū vbū ponit̄ p alio. vt colo p amo. vl̄ aro vl̄ hito. subiūgit ex q̄. ꝛ deriuat̄ nālr. ꝛ hñt gen⁹ ꝛ casus ad sīlitudinem noīuȝ. ꝛ accītia vbo absq̄ discretiōe psonaꝝ ꝛ mōꝝ. Añ iuētionē pticipij in nl̄lo casu nō poterāt duo vba. i. significatōes eoꝝ eidē rei sīl sine 9iūctōe iterposita attribui. vt sortes legit ꝛ disputat. nūc cōmodi⁹ fit ꝛ breui⁹ p nr̄m pticipij vbo 9iūctū. vt sortes legēs disputat. vl̄ legēs disputo: p lego ꝛ disputo. Si q̄s opponat q̄ sine iterposita 9iūctōe p pūcta potat h̄ fieri. vt lego. disputo. Dicem⁹ q̄ pūctū iterpositū idē valet qd̄ 9iūctio. Illō q̄q̄ adiūgit. q̄ si diuersa noia de vno dicat̄ nō oȝ iterponē 9iūctionē: nisi vtrūq̄ sit adiectiuū. vt pi⁹ eneas dicēdū est. Marc⁹ tulli⁹ cicero nullā 9iūctionē int̄ ponēdo. si q̄n adiectiua de vno dicē velim⁹. oȝ iterponē 9iūctionē l̄ pūctū. q̄ pūctoꝝ iterpō ꝛ q̄ntū 9iūctio. Illō et addit. q̄ lȝ pticipiū deriuet̄ a vbo idicatiuo: cōplet tñ oīm mōꝝ significatiōnē adiūctū s. diuersoꝝ vbis mōꝝ. vt exponēs doce. p expōe vtinā exponēs docerē. p vtinā exponerē ꝛ docerē. sīlr ꝛ in cetis. Vñ ꝛ pticipiū oñdit maximā hr̄e cū ifinitiuo cognatiōnē. qd̄ q̄uis nascat̄ ab idicatiuo p oī q̄q̄ accipit̄ mō. scribo eni nihil aliō ē nisi q̄ me scribē idico sīlr scribe idē ē qd̄ ipo te scribē. eodēq̄ mō ī cetis. Docet pterea q̄ pns tps ꝛ pteritū ipfectū 9iūcta sūt in pticipio. i. eadē voꝝ pticipij ē pntis tpis ꝛ pteriti ipfecti vt legēs. Eodēq̄ mō 9iūcta sunt preteritū pfectū ꝛ plusq̄ pfectū ī pticipio. vt lect⁹ queadmodū h̄ tpa cōiuncta sunt in ifinitiuo modo ꝛ optatiuo.

¶ De Origine & formatione participioꝝ. C. .CXVI.

Dicit itaq; quō pticipiū qđ est tā p̄sentis q̄ p̄teriti īpfecti:nascit̄ a p̄ia p̄sona vbi p̄teriti īpfecti: ꝯuersa bā extrema syllaba ī ns:vt amabā:amās. Qđ iō factū estimo:vt idē & cōis possit eē formationis mod⁹ ī oī ꝯiugatiōe:eo q̄ oē p̄teritū īpfectū h̄z extremā syllabā eādē.i.bā. Uerūtamē excipit tā vba q̄rte ꝯiugatiōis desinētia ī eo:q̄ꝫ q̄dā alia eiusdē ꝯiugatiōis:vt polio:q̄ habēt ī p̄terito īpfecto.i.añ bā:vt adi bā:polibā:q̄ faciūt adiēs & poliēs. Et illa q̄dē q̄ veniūt a vbis desinētib⁹ ī eo: declinant̄ anomale p obliquos casus:habēt.n.eu.pro ie.vt iens:eūtis:cū regularit̄ debēt dici ientis. Participia quoq; futuri tp̄is a vbis actiuis vl̄ neutris vl̄ deponētib⁹ veniētia:fiūt ab extremo supino addita rus:vt amatu amatur⁹:statu statur⁹:locutu locutur⁹. Uerbū quoq; cōe duo h̄z pticipia futuri tp̄is. Unū in rus:qđ actiue significatiōis ē:& ab vltio supino ſm p̄dictā regulā format̄:vt criminatu criminatur⁹. Alteꝝ vo significatiōis passiue: qđ nascit̄ a gtō pticipij p̄sentis tp̄is:tis:finali ꝯuersa ī dus:vt criminans criminātis criminād⁹. Preteriti quoq; tp̄is pticipia fiūt ab vltio supino addita.s.& ꝯcepta.u.& fiūt a vbis passiuis.vt amatu: amat⁹:& cōib⁹.vt criminatu criminat⁹:& deponētib⁹:vt fo2.fatu fatus:& neutropassiuis:vt gauisu gauisus:& a paucis alijs neutris:vt a cenatu cenat⁹. Neutra.n. significātia actū trāseūtē ī rē nō rōnalē: solēt h̄re passiua ī tertia p̄sona:& pticipia passiua p̄teriti tp̄is. Qm̄ n.dicim⁹ ceno piscē:dr̄ quoq; q̄ piscis cenat̄:& piscis cenat⁹. Hmōi tñ ēt actiue īueniunt̄:vt cenat⁹ sū piscē. Itaq; si deficiāt supina:deficiūt quoq; & p̄teriti tp̄is pticipia:& ea q̄ sūt futuri ī rus:desinētia. Adiūgit quoq; q̄ quotcūq; tp̄a defectiua sūt vba:& eorūdē tēpoꝝ pticipia deficiūt:vt odi ī p̄nti q̄dē deficit̄ q̄re & ī pticipio p̄ntis tp̄is. Quō tñ odi l3 sit p̄teritū:accipit̄ ēt p p̄nti:ita quoq; osus:vñ exosus ꝯpositū ē:& p p̄terito & p̄nti ponit̄. Memini tñ q̄uis sit p̄teritū:q2 & p p̄nti accipit̄ fac̄ meminēs pticipiū:qđ & p p̄terito ponit̄. Addit ḡ q̄dā h̄re formā pticipioꝝ:q̄ q2 sine tp̄e significāt ñ sūt pticipia:vt galeat⁹ scutat⁹ & filia. Adiūgit ēt q̄ a pticipijs nec pticipia deriuant̄ nec vba:ſ3 vl̄ noīa:vt idulgēs idulgētia:l̄ advbia vt idulgēt.

¶ De Accidētib⁹ pticipij:& p2io de genere & casu. C. .CXVII.

Participioꝝ aūt accidētia sūt sex:gen⁹ casus:tp̄s:significatio:numer⁹ & figura. Dic̄ itaq; q̄ pticipio accidit & gen⁹ masculinū: vt amat⁹:& femininū:vt amata:& neutrū:vt amatū. Qm̄ quoq; cōe triū geneꝝ accidit pticipio:vt h̄ & h̄ & h̄ amās:nō.n.accidit ei cōe duū geneꝝ:neq; epichenū p̄hibēte nā.i.significatiōe pticipij. Qm̄.n. pticipiū retinet quodāmō vbi significatiōnē:cui⁹ ē generi oī noīuꝫ idifferent̄ adiūgi:sic̄ & illud. Dr̄ aūt dic̄ pticipia pene h̄re vim adiectiuoꝝ. Iō dictū ē:q2 l3 adiaceāt pticipia:significāt tñ cū tp̄e qđ nō adiectiua noīa:nec recipiūt illa ꝯpatiōnē sic̄ illa. De casu dic̄:q̄ sic̄ adiectiua noīa nullo casu d̄ficiūt:ita nec pticipia. Addit quoq; q̄ pticipia declinant̄ p silitudinē noīuꝫ desinētiū ī ns:vl̄ mobiliū desinētiū ī us. Sic̄.n.dr̄ h̄ & h̄ h̄ īsons īsontis:ita h̄ & h̄ & h̄ legēs legētis. Et sic̄ alb⁹ba.bū.ita:ita lect⁹:cta:ctū. Except̄ illis q̄ fiūt a vbis q̄rte ꝯiugatiōis ī eo desinētib⁹ vt iens euntis quiēs q̄untis.

¶ De Tempoꝛe participij. C. .CXVIII.

De tēpoꝛe vo dic̄:q̄ eadē tp̄a accidūt pticipijs q̄ & vbis īfinitis:h̄ aūt iō:q2 sic̄ eadeꝫ vox īfinitiui ē p̄ntis tp̄is & p̄teriti īpfecti:vt osculari:ita & eadē vox pticipij:vt osculās:& sic̄ osculatū eē vl̄ fuisse:ē & p̄teriti pfecti & plusq̄pfecti:ita & osculat⁹. Et sic̄ futuꝝ īfinitiui ē osculatū iri:ita quoq; & osculaturus futuꝝ pticipij. Addit vo q̄ cū sint q̄nq; significatiōes vboꝝ:actiua:passiua:neutra:cōis & deponens. Ab actiuo q̄dē & neutro fiūt pticipia p̄ntis & futuri tp̄is ſ3 ī actiua significatiōe semp apō nos deficiūt pticipia p̄teriti tp̄is: p q̄b⁹ tñ vtimur noīe infinito q̄:& vbo p̄teriti tp̄is:vt q̄ amauit. Nā pticipiū p̄teriti tp̄is ēt actiue significatiōis debuit significare & substātiā agētis & actiōnē p̄teritā:itaq; illa circūlocutiōe pfecte sensū p̄teriti ꝯplem⁹. Uerbū quoq; passiuū fac̄ ex se duo pticipia:alteꝝ.s.p̄teriti tp̄is:vt amat⁹:& alteꝝ futuri:vt amād⁹. Defic̄ aūt semp apō nos in pticipio p̄ntis tp̄is:qđ tñ ꝯplem⁹ p nomē infinitū q̄:& vbū passiuū p̄ntis tp̄is:vt q̄ amat̄. Per q̄ naq; substātiā:p amat̄ passiōnē p̄ntē intelligim⁹. A neutris vo sic̄ dixim⁹ fiūt duo pticipia:alteꝝ p̄ntis: vt stans:alteꝝ futuri:vt statur⁹. Quedā tñ neutroꝝ inueniunt̄ etiā h̄re pticipia p̄teriti tp̄is:vt ceno cenat⁹:p2ādeo p2ansus:& filia. Et puto in illis h̄ solē neutris ꝯtingere q̄ significāt actū trāseuntē in rē nō rōnalē:ob hocipsuꝫ habēt vba passiua:ſ3 in tertia tñ p̄sona: vt ceno piscē:dicit̄ & similit̄ piscis cenat̄. Inde ē q̄ inueniunt̄ pticipiuꝫ p̄teriti tp̄is:& passiue significatiōis cenat⁹:vt piscis cenatus a me:

qđ tñ ēt q̄m a vbo neutro ē ponit̄ & actiue:vt cenat⁹ illū.i.cenaui. De neutris passiuis quoq; dic̄ p se q̄ h̄nt pticipia triū geneꝝ.vt gaudeo gaudes gauisus gauisur⁹. A vbo aūt cōi q̄ttuoꝛ nascunt̄ pticipia. Unū p̄ntis tp̄is vt criminās.qđ actiue tñ ē significatōis. Alteꝝ vo p̄titi tp̄is:vt crimiat⁹:qđ tā actiue q̄ passiue ē.vt crimiat⁹ illū:& criminat⁹ ab illo. Tertiū vo tñ actiue.vt crimiatur⁹. Quartū tñ passiue vt criminād⁹. A deponēti rursus fiūt tria pticipia. Unū p̄ntis tp̄is vt sequēs. Alteꝝ p̄teriti.vt secut⁹. Tertiū futuri.vt secutur⁹. Addit quoq;:multa ex vbis apud nos hodie deponētib⁹ apō ātiquos fuisse cōia.vt & pticipia eoꝝ p̄teriti tp̄is.& in actiua īueniunt̄ significatione & in passiua:vt auxilioꝛ & auxiliat⁹ illum.& ab illo.

¶ De Significatione numero:& figura. .C. CXIX.

Participio accidē dr̄ significatio. S3 puto q̄ significatio pticipij dr̄ hic nō eius significatū:ſ3 mod⁹ significādi vel actiue vl̄ passiue vel alr̄ quē & a vbo suo ꝯbit:& accñtalē esse pticipio ꝓ3. Si q̄s aūt obiciat q̄ ali⁹ mod⁹ est significādi in noīb⁹ substātiue.alius adiectiue. Iōq; significationē debē silr̄ accidē noī.sciat q̄ illi modi significādi noī sunt q̄si substātiales:vñ & diuersas faciūt noīs sp̄es Que aūt ad nūeꝝ ptinēt ex tractatu noīs req̄res. De figura dic̄ pticipia accipiūt figuras a vbis.q̄ pticipiū p se nunq̄ ꝯponit̄.s.nisi piaceat cōpositio vbi.cui⁹ est pticipiū siue sit cōpositū siue decompositū. Subiūgit itaq; q̄ pticipia simplicia sunt vl̄ decōposita plerūq;.qđ dr̄ ppter illa pticipia q̄ nō fuāt iuncturā cōpositōis.vt dicgoꝝ nō facit ꝯtinct⁹:ſ3 ꝯtactus. Seruat itaq; l̄raturā simplicis pticipij tact⁹ nō iuncturā cōpositōis sui vbi.qđ cū sit compositū ꝯ dicit̄ decōpositū. Enumerat postea formas pticipioꝝ p̄teriti tp̄is.que sunt septē.s.in tus.ctus:ptus:stus sus psus xus. Et nota q̄ ab balo quoq; balaui.& spiro spiraui.fiunt noīa pticipalia balit⁹ & sp̄us. silia pticipijs p̄teriti. ¶ De P2onoīe & ei⁹ significatōe.C. CXX

Post h̄ aggredit̄ p̄sc̄ia.tractatū p̄noīs.cū Donat⁹ statī post nom̄ tractet de ipso. Uidēs ḡ Donat⁹ q̄ nom̄ iō p̄ponit̄ vbo:q2 substātiā significat.q̄ ponā est p̄p2ia vbi significatiōe.putauit quoq; rōne ꝯsiliī p̄nom̄:q2 substātiā significat debē vbo p̄poni. Autoꝛ tñ iste ꝯsiderans q̄ p̄nom̄ cā vbi sic̄ postea demōstrabit̄ reptū ē. Qđ aūt pticipiū a noīe & vbo ꝯbit p̄p2ietates.merito statī post nom̄ & vbū debuit poni.vt ēt rōne sui noīs ēnaret. P2onomē itaq; q̄rtū merito obtinuit locū. Distat aūt iter noīs & p̄noīs significationē:q̄ illud q̄dē substātiā & q̄litatē significat.istud vo merā substātiā. Nā substātia trib⁹ mōis accipit̄. Uno mō sumit̄ a substādo. Et dr̄ a grecē hipostasis.ab hipo qđ ē sub.& stasis qđ est stās vel stat⁹.h̄ mō p2imordialis mā q2 formis oīb⁹ substat.merito dr̄ substātia. Dr̄ alio mō a subsistēdo.& dr̄ a grecis vsiosis.i.subsistētia.ſ3 q̄ā acceptionē ꝯuenit forme.cuiusmōi est hūanitas.q2 sub se sistit quodāmō fluxū māe:quā īformat.sic̄ ex artificialib⁹ possum⁹ itelligē. Ecce.n. añq̄ cere imp̄mat̄ figura:in fluxu quodā est & ꝯfusiōe.q2 qualibꝫ formā pōt accipe. Cū vo figura ei imp̄mit̄.iā ab illo fluxu retinet̄ q̄m certā assumit formā.vt dū illā retinet:recipe nō possit aliā. Dr̄ ḡ tertio mō substātia tā a substādo q̄ a subsistēdo. Et tūc dr̄ a grecis vsia.a nobis aūt pp̄2ie essentia.ſm quā ꝯuenit ꝯposito ex vtroq;.i.rei. Ex mā q̄dē p̄p2ietatē ꝯbit substādi.ex forma q̄dē subsistēdi.p̄pter eni māꝫ formis tā substātialib⁹ q̄ accñtalib⁹ h̄z substare pp formā vo dēminatū q̄d est & distinctū.qđ est rē ipsā subsistere Nomē ḡ significat substātiā & q̄litatē.i.rē vt forma subsistētē.siue illa formā hēat vt bō.siue nō hēat.vt albedo.h̄ eni nom̄ ita rem suā discrete significat ēt dēmiate.q̄si formā q̄ ab alijs reb⁹ discernat̄ hēat q̄uis tñ nullā hēat formā:q2 forme nulla forma ē. p̄nom̄ vo significat substātiā sine q̄litate.i.significat rē vt substat. Uñ ī libro ꝯstructionū suppositū dr̄ significare.q2 nō formā ſ3 forme rē vl̄ sicut forme suppositā.sine forme tñ respectu significat. Dr̄ ḡ merā substātiā significare:nō q̄ īformē & ab oī q̄litate exutā.h̄ eni eēt māꝫ p̄moꝛdialē significare.ſ3 q2 rē vt substat.& sine respectu forme significat. Cū ḡ dr̄ virgili⁹ scripsit bucolica.idē scripsit eneida.hoc nomē idē rē illā quā hoc nomē virgilius ad quod refert̄:significat sed tñ vt substantem:& sine qualitatis respectu.

¶ De Diffinitione & p̄p2ietate p̄nominis. .C. CXXI.

Sic ḡ p̄nomē est p̄soꝛōnis q̄ accipit̄ pro noīe p̄p2io vniuscuiusq;.qđ totū q̄m īfinitis noīb⁹ ꝯuenire vr̄.vt ei qđ est qui adiūgit p̄sonalsq; finitas recipit:qđ nō h̄z qui. Sed q̄rit̄.cur dicat̄ poni p noīe p̄p2io magis q̄ p appellatiuo.ad appellatiuū naq; sepe refert̄.vt cū dr̄ hō currit.idē disputat. Ad qđ dicēdū est q̄ appellatiuū nom̄:& h̄z significare cōeꝫ q̄litatē.& h̄z hoc offm̄.s.vt ostēdat de q̄ sp̄e reꝝ vl̄ gn̄e sit

id de quo ē ſmo:ğ nec ſignificatiōe nec officio ꝓnomē ponit̄ pro noīe appellatiuo. Nomē vō ꝓpriū ſignificat ꝓpriā q̄litatē: ⁊ ē eiꝰ officiū oñdere de quo ſmo ē: ſepādo illud ab oībꝰ alijs: q̄uis h̄ ſepe nō faciat equiuocatione īpediēte. Pronomē vō q̄uis ſignificationē ꝓprij noīs nō habeat: eiꝰ tñ officiū h̄z: id eſt determinate ⁊ ſeparatim ab oībꝰ alijs oñdē de quo ſmo ē. Q̄uis ğ referat̄ appellatiuū nō tñ ꝓ ipſo ponit̄ ſic demonſtratū ē: ſʒ ꝓ ꝓprio noīe ponit̄: h̄ eſt ad ɔplēdū officiū qδ faceret ꝓpriū nomē ſi ibidē poneret̄. Et iō diċ ꝓpriū eē ꝓnoīs poni ꝓ noīe ꝓprio. Sʒ q꞉ q̄nq꞉ appellatiuū nomē anthonomaſice. i. ꝑ excellētiā ꝓ noīe ꝓprio ponit̄: vt vrbs ꝓ roma. Jccirco addit p̄ſcianꝰ: ꝙ p̄ter h̄ ꝓpriū ē ꝓnoīs certas ſignificare ꝑſonas: h̄ ē determinare circa ſubſtātiā ytrū de ſe loquat̄ ipſa: an aliq̄s ad eā vł de ea: qδ nō faċ appellatiuū nomē poſitū ꝓ ꝓprio. Sʒ opponit̄ ꝙ q̄ñ ꝓnomē refert̄ ad appellatiuū nomē nō ſignificat determinate: q꞉ nec nomē ad qδ refert̄. Sʒ dicimꝰ q꞉ illud determinate ſignificat qδ nomē ad qδ refert̄ ⁊ h̄ ꝓpriū ꝓnoīs eſt faċē. Jmmo cū dr̄ hō legit idē diſputat: nomē qδ p̄fert̄ ad certitudinē ꝑſone vult trahē. Jllud quoq꞉ vidēdū ē ꝙ ꝓnomē duabꝰ de cauſis loco ꝓprij noīs ponit̄ pro neceſſitate in prima ⁊ in ſecūda ꝑſona: q꞉ omne nomē tertie ꝑſone ē: ⁊ pro cōmoditate in tertia. Dicto nāq꞉ ſocrates legit: q̄uis dici poſſet ⁊ ſocrates diſputat: tñ cōmodiꝰ eſt dicē ⁊ ipſe diſputat: vt ɔ̄termiet̄ de eodē ſocrate dictū eē: q̄uis ſint ⁊ alie q̄plures cāe inētiōis ꝓnoīuʒ: vt diſcretio: ɔ̄mōſtratio: r̄latio.

De Accidētibꝰ ꝓnominis: ⁊ primo de ſpecie. C. .CXXII.

POſt h̄ enumerat ꝓnoīs accidētia: quoꝝ q̄dā ſūt ſecūdarie ſignificationes: q̄dā vō cōes vocū ꝓprietas. Jnter h̄ aūt demonſtrationē ⁊ relationē nō enumerat: q꞉ ꝓnomini ſunt q̄ſi ſubſtātialia: q̄ñ ꝑꝑ demonſtrationē necnō ēt diſcretionē repta ſunt: lʒ tñ dicat h̄ oīa pronomini accidē: iō ꝙ p̄ncipl̄r ſignificāt ſubſtātiā: ſecūdario illa. Accidūt itaq꞉ ꝓnomini ſex: ſpecies: ꝑſona: genꝰ: numerꝰ: figura: caſus. Quid ſit aūt ſpēs ⁊c̄. q̄ ad ſpeciē ꝑtinēt ex tractatu noīs requires. Octo igit̄ diċ eē ꝓnoīa p̄mitiua. Ego: tu: ſui: ille: iſte: h̄: is: ipſe. Hec oīa diċ p̄mitiua eē vł ſimplicia. i. ita p̄mitiua eē ꝙ ⁊ ſimplicia: vt illud vł ſubiūctiue ponat̄. Nō aūt diċ ea ſimplicia eē q̄tū ad figurā: ſʒ q̄tū ad ſenſuʒ. Deriuatiua nāq꞉ duplicē habēt ſignificationē: vt meꝰ qδ ſignificat poſſeſſorē ⁊ poſſeſſionē: primitiuū ſimplicē. i. vnā h̄z ſignificationē ſilr̄ ⁊c̄. Uel q꞉ q̄dā apud grecos eq̄pollētia q̄buſdā iſtoꝝ ſunt ɔpoſita: iō ad differētiā illoꝝ diċ h̄ eē ſimplicia. Cōſequēter diċ autor ſeptē eē deriuatiua. ſ. meꝰ: tuus: ſuus: nr̄: vr̄: nr̄as: vr̄as. Sʒ q̄rit̄: cur idē nec inter p̄mitiua: nec int̄ deriuatiua enumerat. Qδ vł iō faċ: q꞉ deriuationē accepit ſtrictiꝰ more ſuo: vt nō cōplectat̄ cōpoſita: vel fortaſſe q̄ſi ꝓ eodē ꝓnoīe reputauit ſimplex ꝓnomē is: ⁊ idē cōpoſitū ab eo: ⁊ demū ꝑ apocopā um. Cōcludit ita priſcianꝰ. xv. eſſe pro noīa qδ diċ ꝑꝑ q̄s q̄lis ⁊ quātus. ⁊c̄. q̄ Donatus pro nomina eſſe putauit: ipſe autē nomina.

Cur Donatus quis qualis ⁊ quātus: putauit eſſe pronomina priſcianus autē nomina. C. .CXXIII.

DOnatus itaq꞉ inſpexit ꝙ formas reꝝ ſequūtur noīa. Omne etenim nomē ex cōi qualitate datū eſt rei: vel ex ꝓpria: vt h̄ nomē hō datū ē ab humanitate: h̄ nomē plato a q̄litate ꝓpria: q̄ ficto nomine platonitas appellari pōt. Cognouit itaq꞉ ꝙ q̄s cū interrogatiuū ſit ſubſtātie: ſubſtātiā ſignificat. Et q꞉ q̄litas ſiue cōis ſiue propria certificat rē ⁊ determinat: q̄s nuſq̄ interrogatiuū eſt cōfuſe: ⁊ nihil determinādo ſignificat: ɔcludit ꝙ q̄s nō qualitatē ſʒ ſubſtātiā ſine qualitate ſignificat. Hoc aūt inquit ꝓpriū eſt ꝓnoīs: iōq꞉ q̄s ꝓnomē eſt. Preterea inquit cū q̄s ponit̄ interrogatiue: oīa cōprehendit nomina q̄ poſſunt ad ipſum r̄ñderi ⁊ quodāmō pro eis ponit̄. Cū enim q̄rit̄: q̄s h̄ fecit idē eſt acſi q̄rat̄: vtrū ſocrates fecerit illud: vel q̄s aliꝰ. Et q̄ñ inquit ꝓpriū eſt ꝓnominis pro nominibus poni. iccirco q̄s ꝓnomē eſt: ⁊ hac ſola de cā: nō ſignificationis rōne putauit q̄lis ⁊ quātus. ⁊c̄. hmōi eē ꝓnomina. Priſcianus tñ rē altius inſpexit: q̄uis. n. q̄s ſubſtātiā ſine qualitate ſignificet: q꞉ tñ ſubſtātiā inquit infinite ſignificat: nō dʒ putari ꝓnomē cuiꝰ eſt finite ſubſtātiā ſignificare. Preterea inq̄t q̄uis q̄litas rē determinet: nihil tñ infinite ſignificata certificat. Quis vō ſic infinite ſubſtātiā: ita etiā infinite qualitatē ſignificat. Quis. n. interrogatiue poſitū, mittit nos ad q̄libet ſubſtātiā: q̄libet cōi q̄litate vł ꝓpria determinādā: ꝓpter q̄s nomē reptū ē: ſignificat. n. īfinite ſubſtātiā et qualitatē: nō ğ pōt dici ꝓnomē. Preterea lʒ q̄s cōprehēdat quodāmō noīa oīa q̄ ad eiꝰ īterrogationē poſſunt r̄ñderi: pro nullo tñ proprio nomine pōt poni: qδ omne ꝓnomē h̄z faċē: ideoq꞉ quis nō eſt ꝓnomē. Q̄ñ vō q̄lis ⁊ quātꝰ ⁊c̄. hmōi ſubſtātiā nō ſignificāt. ſʒ vł q̄litatē generalē: vel quātitatē vel aliud hmōi. iō inq̄t nō ſūt ꝓnoīa. Nihil enī niſi ſubſtātiā ꝓnomē ſignificat. ſubtiliꝰ inſpexit p̄ſcia. ⁊ quos ille ſecutꝰ eſt. iōq꞉ illi acq̄eſcēdū eſt. vide ergo ꝙ q̄ñ ꝓnomen ſuū h̄z ꝓpriū modū ſignificādi. q꞉ nulli alij conuenit.

Cur ꝓnoīa in t̄tia ꝑſōa pl̄es hēat voces q̄ꝫ ī ceťis. C. CXXIIII.

QUeret vō poſtea q̄ōnē: cur p̄ma ⁊ ſcōa ꝑſōa ſingula hēant ꝓnoīa: cū ſex hēat vocū diuerſitates t̄tia. Ad qδ ſciēdū eſt ꝙ in p̄ma ⁊ ſcōa ꝑſōa idē opat̄ demōſtratio. qδ vocū oparet̄ multitudo. Q̄ñ enī ꝓnoīa p̄me ⁊ ſcōe ꝑſone demōſtratiue ſꝑ ſignificāt. ⁊ rē vel p̄ñtē. vel vt p̄ñtē ſꝑ deſignāt. adeo certa ⁊ definita eſt eoꝝ demōſtratio. vt diuerſitate vocū nō egeāt. Tertia vō ꝑſona nō ſꝑ p̄ñs eſt vel demonſtratiua. Sʒ q̄nq꞉ deſignat̄ demonſtratiue. aliq̄ñ relatiue: mō p̄ñs vt iſte. mō abſens. vt ille. mō ꝓpe poſita: mode lōge poſita ꝓpt̄ has ğ ſex ꝓprietates t̄tie ꝑſone diſtiguēdas: repte ſunt ſex vocū diuerſitates neceſſario in t̄tia: ne ſi vna vox p̄ñtē ſignificaret. ⁊ abſentē: eēt in ꝓnoīe ɔfuſio. qδ certā oīo dʒ h̄re ſignificationē. Q꞉ aūt in p̄ma ⁊ ſcōa ꝓnoīm ꝑſona: adeo certa ſit ɔ̄mōſtratio: ꝓbat ex eo ꝙ demōſtratio certa: ⁊ relatio cā eſt q̄re tria p̄ncipalia ꝓnoīa nec diſcernāt genera: nec ɔñter declinent̄. ſed poſitiue. ita vt vna vox ab alia nō inflectat̄: nec enim mei gtūs ſit ab ego: nec mihi a gtō mei. Certa tñ demōſtratio vł relatio facit. vt in eadē t̄minatōe triū ſint geneꝝ abſq꞉ ɔfuſione. Qδ enī in diſcernēdis generibꝰ facēt vel articulariū vel diuerſitas t̄minationū: h̄ idē in ipſis opat̄ demōſtratio Sicut ēt ⁊ illud ſupplet qδ ɔñs caſuū oparet̄ inflexio. Cū enī dicimus ego vel tu ex certa vł p̄ñtis. vel eiꝰ ad quē ſmo dirigit̄ demonſtratione: an ad maſculinū genꝰ vel ad femininū ex illa platōe ꝓnomen ꝑtineat: cog̃ſcit̄. Jta quoq꞉ lʒ mei nō inflectat̄ ab eo: q̄ñ tñ ꝑſonā eiꝰ qui loquit̄ demōſtrat. gtūs eius ꝓnoīs eē ꝑpēdit̄. Et hoc idē de tui ⁊ ſui dicendū ē. Cetera āt tertie ꝑſone ꝓnoīa: ⁊ vocis q̄litate genera diſcernūt: ⁊ ɔñter declinant̄. vt ille illa illud illius illi. Et vide ꝙ illa tria ꝓnoīa. ego tu ⁊ ſui dicunt̄ p̄ncipalia. q̄ñ ad diſcretionē triū ꝑſonaꝝ p̄ncipalr̄ ſunt repta: cū cetera tertie ꝑſone ꝓnomina ꝓpter diuerſitates tertiaꝝ magis repta ſint. Nō aūt neceſſe fuit vt cōſequēter habeāt principalia pronomina declinationem quomō nomina quoꝝ multitudo propter formaꝝ ex quibus data ſunt diuerſitas tanta eſt. vt ſi poſitiue nec conſequēter declinarent̄ īfinite multitudis eēnt. ⁊ iō ɔfuſa certa aūt ⁊ definita demōſtratio triū p̄ncipaliū ꝓnoīm vł relatio pauca ad modū exigebat eē ꝓnoīa cū idē in ipſis demōſtratio certa faciat vł relatio. qδ in noībꝰ vocū multitudo. vñ necāriū nō erat vt ɔñtē hērēt declinationē. īmo potiꝰ vt nō hērēt. Cū enī pro noībꝰ ꝓprijs ponant̄ q̄ p̄me tū declinationis ſunt tū ſcd̄e: tū t̄tie. nō magis vni eoꝝ t̄minatōi ſuccedē debebāt q̄ꝫ alij. vnde factū eſt vt neceſſario euitarēt ɔſequētiā t̄minatiōis. Q̄ñ vō ꝓpter diuerſas tertiaꝝ ꝓprietates ne vlla incurreret̄ ɔfuſio cetera in diuerſis vocibꝰ reperta ſūt ꝓnomina. vt oīo certa ⁊ abſq꞉ ɔfuſione eſſent: ⁊ diuerſis terminationibus diſcernūt genera: ⁊ cōſequentē habuerunt declinationem.

De Pronominibus demonſtratiuis ⁊ relatiuis. C. CXXV.

PRonominū alia ſunt demōſtratiua tm̄. vt ego ⁊ tu alia tm̄ relatiua. vt ſui. Alia demōſtratiua ſil̄r ⁊ relatiua. vt ille. Eſt aūt demōſtratm̄ qδ reptū ē ad demōſtrādā rē quā ſignificat ex ſua platōe. vt ſit ɔ̄mōſtratio ꝓnoīs rei quā ſignificat ex vi platōis ſue. ocul̄ vł ītellectui certa p̄ñtatio. Relatiuū vō qδ reptū ē ad ſignificādū de q° p̄ceſſerit ſmo vł cogitatio: nā ⁊ ad illud de q° q̄s cogitat faċ ſepiſſime relationē. vt ſit ꝓnoīm relatio certa q̄dā ⁊ q̄ſi ꝑ recordationē repetita cognitio. Pronoīa p̄me ⁊ ſcōe ꝑſone tm̄ demōſtratiua ſunt. q̄ñ p̄ma ⁊ ſcōa ꝑſona ſemꝑ vt p̄ñs ſignificat̄. Pronoīm vō t̄tie ꝑſone alia dicit eē demōſtratiua tm̄. vt hic ⁊ iſte. alia tm̄mō relatiua. vt is. ⁊ ſui. alia demōſtratiua ſil̄r ⁊ relatiua. vt ille ⁊ ipſe. Tūc aūt dicit ipſe relatiuū eē q̄ñ ꝑ ſe. i. ſine ɔiūctiōe ꝓnoīs p̄me ⁊ ſcōe ꝑſōe pōit̄ ita tñ vt cū t̄tia vbi ꝑſōa ɔiūgat̄. ſi enī dicas: ego ip̄e ſcribo ł tu ip̄e ſcribis. Jn his q̄dē oībꝰ ipſe p̄me ꝑſōe vł ſcōe ē ⁊ demōſtratiue ponit̄. Sēꝑ enī ipſe alij ꝓnoī ɔiūctū. recipit eiꝰ ꝓprietatē. Pōt tñ ſatis ɔgrue dici ꝙ ēt ibi ipſe ⁊ ſortes t̄tie ſit ꝑſone. ſʒ ꝑ adiūctionē h̄z officiū p̄me vel ſcd̄e. Poſt h̄ aſſignat dr̄iaʒ īter demōſtrationē ⁊ relationē dicēs. ꝙ noīa ex vi demōſtratōis p̄mā faciūt cognitionē. ex vi relatōis ſcōaʒ. Dicit ēt demōſtrationē īterrogatōi redditā. p̄mā oñdē cognitionē. cū rē ex īterrogatōe pateat dubiā. q̄ demōſtratiuo ꝓnoīe ſubiūcto certificat̄. Jllud quoq꞉ adiūgit. ꝙ q̄uis ipſe referri poſſit ad iſte ⁊ ille ꝓnoīa in p̄ma cognitōe poſita. tñ ecōuerſo fieri non pōt. q꞉ ipſe pro ſe poſitū in tertia ꝑſona ſemꝑ relatiuū eſt. Q꞉ aūt ſine interuentu ꝓnominis alteriꝰ primis ⁊ ſecūdis v̄boꝝ.

ꝑsonis adiungit᷑: vt ipse scribo: ipse scribis: qđ nec noīa facē posset nec ille vl' alia dictio tertie: puto ꝙ h̾ fac̄ discretio. Adeo.n. discretiuū ē vt ꝓꝑ discretiōis expressionē hēat adiūgi ꝑ sevbo ꝑme ⁊ scđe ꝑsone quo si ei additū eēt ego vl' tu cū absq; dubio tertie ē ꝑsone.

¶ De Pronominib⁹ deriuatiuis siue possessiuis. C. CXXVI.

Absit deinde de ꝓnominib⁹ deriuatiuis dicēs. h̾ septē eē. Quoꝝ vnū.i. me⁹ a gtō sing. mei ꝑme ꝑsone formaт᷑: duo vō nr̄ ⁊ nr̄as a gtō plurali eiusdē ꝑsone.s. nostrū vl' nr̄i. Quartū quoq; qđ ē tu⁹ formaт᷑ a gtō sing. scđe ꝑsone tui: corripit.n. penl'. qđ nō faceret si formaret᷑ a ntō tu. A gtō. rursus plurali secūde ꝑsone vestrū vel vr̄i: formant᷑ duo vester positiuū: ⁊ vr̄as qđ gentile est: sic̄ etiā nr̄as. Hec aūt duo.i. nr̄as ⁊ vr̄as circūflexo accētu debēt ꝓferri in fine. Integris.n. eoꝝ nr̄atis ⁊ vr̄atis: vtebant᷑ antiq̄ q̄ nūc proferim⁹ ꝑ syncopā. Hec aūt est syncopatoꝝ regula ⁊ apocopatoꝝ: ꝙ sup quā vocalē erat accētus in integris: sup eādē remanet post apocopā vel syncopā: si tñ vocalis illa remāserit: h̾ aūt dico ꝓꝑ amasti ⁊ filia qb⁹ nō remanet. Deniq; a gtō tertie ꝑsone sui: deriuat᷑ septimū ꝓnomē.i. suus: de quo dicit ꝙ intrinsecus cōmune ē vtriusq; numeri: nā omne possessiuū possessorē significat intrinsecus: possessionē extrinsecus. Possessor dicit᷑ in arte grāmatica cui⁹ aliq̄d dicit᷑ esse. Possessio aūt qđ alicuius eē dicit᷑: siue dom⁹: seru⁹: siue q̄cq̄d aliud. In quolibet autē possessiuo indeterminate possessio significat᷑. Meus ḡ significat possessorē simul ⁊ possessionē infinite.i. cui⁹ aliq̄d. Cū.n. dico me⁹: significo mei aliq̄d: sȝ q̄d nō determino: nisi vel equus vel aliquid aliud adiecero. Itaq; possessiuū significat possessorē intrinsecus.i. ex se.s. ex ꝓlatiane sua sine vlla extrinsecus adiecto determinate significat cuius: possessionē vō significat extrinsecus.i. ſm ꝙ aliq̄d extra sibi exigit adiungi ad determinādū q̄d alicui⁹ dicat᷑ esse vl' sit. Patet ḡ qm̄ su⁹ ſm ꝙ possessorē significat resoluit᷑ i gtm̄ ꝑmitiui: h̾ est sui: q̄ tā singularis ē numeri q̄ȝ pluralis; ⁊ ita cōe ē vtriusq; numeri.i. tā ad singularē q̄ȝ ad pluralē numeꝝ pōt referri: vt su⁹ illi⁹: su⁹ illoꝝ: quā tñ ꝯstructionē q̄dā asserūt nō valē: nisi su⁹ poneret᷑ ꝓ ꝓꝑri⁹. Nos aūt ꝑsciano ꝯsentiētes ꝯgruā dicim⁹ ꝯstructionē: suus ſu⁹ platonis vel istoꝝ ministrat mihi: ita vt su⁹ ad gtm̄ vel singularē vel pluralē relatiue dicat᷑. Et dicim⁹ ꝙ me⁹ possessiuū ꝑme ē ꝑsone: eo ꝙ ꝑmā significat ꝓ possessore: nec tñ me⁹ est dictio prime ꝑsone sed tm̄mō tertie: qm̄ cū tertijs ꝑsonis semꝑ ꝯstruit᷑ ex se. Silr̄ mouet deinde q̄stionē: cū cetera ꝓnoīa possessiua deriuent᷑ tā a singulari numero q̄ȝ a plurali: cur aliq̄ gentilia ꝓnomina nō deriuant᷑ a ꝓnominib⁹ singularis numeri: videlicet vt essent gentilia ꝓnomina meas ⁊ tuas: quō nr̄as ⁊ vr̄as. Ad qđ equipollenter r̄ndet ꝙ a singulari nō poterāt dici significatione gentiliū ꝓnominū repugnāte: q᷑.s. patria vel gens vnius esse nō pōt: sȝ multoꝝ possessio.

¶ De differētijs īter ꝓnoīa ꝺriuatiua ⁊ ꝑmitiua. C. CXXVII.

Situr in eis q̄ ꝑdicta sunt assignauit autor differentiā inter deriuatiua ꝓnoīa ⁊ ꝑmitiua ſm significationē: q᷑ videlȝ deriuatiua significāt duas ꝑsonas possessoris ⁊ possessionis qđ nō ꝑmitiua. Assignat rursus ⁊ aliā vt a q̄busdā vr̄ ſm cōstructionē ꝙ possessiua indigent adiunctiōe noīum ad ꝑfectā faciēdā ꝯstructionē: primitiua vō nō sēp. Si.n. dicā ego scripsi: nō ē subintelligēdū sortes: nec apponēdū ad ꝑfectionē: nisi ad absentē loquēdo dicat᷑: ego sortes scripsi: ⁊ hoc est quare ait nō semꝑ. Si enim aliq̄s h̾ scriptū videret.s. ego scripsi nō addito ꝓꝑrio nomine: nihil certū ꝑ illud ꝓnomē cōprehenderet: vñ cū ad absentē loquimur indiget hmōi ꝓnomē adiunctione nominis: vel oportet vt ꝑmittant᷑ ꝓꝑria nomina: vt Cicero bruto salutē. Deinde possunt poni ꝓnomina. Uel nō semꝑ.i. nō oīa dixi ꝓꝑ relatiua. Aliā deinde differētiā assignat.s. ꝙ h̾ ⁊ h̾ ⁊ h̾ nō addunt᷑ primitiuis ꝓnominib⁹ in declinatione ad discernenda genera ⁊ casus ⁊ numeros quomō noīb⁹. Illā.n. discretionē ⁊ casuū ⁊ numeroꝝ quā facerēt articularia cōplet ꝑmitiuoꝝ ꝓnominū demonstratio: vel certa eoꝝ relatio: sȝ possessiuis solent ꝑponi: h̾ tñ nisi ꝓꝑter nomina sequētia: vt h̾ meus seru⁹. Obijcit᷑ tñ ꝙ in ꝯstructione possit dici h̾ ipse: cū dicat priscian⁹ in libro cōstructionū ꝙ ipse apponit᷑ omni ꝓnomini excepto sui. Propterea dicūt pleriq; ꝙ nō intēdit autor hic differētiā inter possessiua ⁊ primitiua assignare: sȝ quādā ꝓꝑrietatē demonstratiuoꝝ ꝓnominū ponere.s. ꝙ articularia nō possint eis ꝑponi: nec etiā in ꝯstructione. Qm̄ ḡ pronomina primitiua finita sunt: articuli vō infiniti: hec maxima cā est q̄re sibi nō possunt adiungi. C ūr ergo hanc assignare differētiā ꝯtēdat: ꝑmittit ꝙ apud grecos articuli nūq̄ȝ ꝑponunt᷑ ꝓnominib⁹ demonstratiue positis: vt inde cōpetentius descendat ad articularia pronomina que loco articuloꝝ in declinatione funguntur.

¶ De Articulis ⁊ articularibus: ꝓnominibus. C. CXXVIII.

Articulus ergo apud grecos pars orationis est. que scđam noticiā suppositorum demōstrat.i. que ꝯsignificat de quo ꝑcesserit ſmo vel cognitio. Nihil eni significat: si solā ꝯsignificat relationē. Semꝑ enīȝ in ꝯstructiōe relatiue ponit᷑. Articulus aūt sumitur a vbo articulare qđ idē est qđ copulare. Dicūt etiā plures: q᷑ dicunt᷑ minimi artus in cōpositōe corporis. Ideo per silitudinē quādam apud grecos dr̄ quedā pars oratōis articulus: q᷑ mīma ē oīuȝ aliaꝝ partiū. vel qm̄ pauci sunt apud grecos articuli. vel q᷑ monosyllabi sunt. vel ex paucis lr̄is ꝯstant. O nāq; ⁊ os sunt articuli. vel q᷑ ad articulos oēs nerui ꝯueniūt in corꝑe ⁊ ꝯiungunt᷑. Cū aūt articul⁹ oīs sit relatiuus. quidā tñ articuli ex officio quodā dnr̄ ꝑpositiui. eo.s. ꝙ in declinatiōe ꝑponunt᷑ noībus ad discernēda genera ⁊ casus. sicut hic ⁊ hec ⁊ hoc apud nos. nec ibi significāt relationem sed solā generꝝ ⁊ casuū discretionē. lȝ idē articuli in ꝯstructōibus relatiue ponunt᷑. Subiunctiui vō dicunt᷑ apud grecos articuli. quib⁹ semꝑ relatiue vtunt᷑. Et. o. quidē ꝑpositiuus est articulus. Os vō subiūctiu⁹. Uel certe ideo quidā articuli ꝑpositiui dicunt᷑. q᷑ lȝ oīs articulus eo ꝙ relatiu⁹ ē in ꝯstructōe semꝑ subiūctiue ponit᷑. tñ q̄dā articulus est qui ꝑmā facit relationē. ⁊ scđam cognitionem vt. o. Ali⁹ vō est qui facit scđam relationē: ⁊ tertiā cognitionē. Sicut eni apud nos dr̄. Uirgili⁹ scripsit bucolica. is georgica. idē eneida. Et is facit ꝑmā relationē: idē scđaȝ. Ita quoq; ⁊ grec⁹ diceret. ṽgilius scripsit bucolica. o ṽgilius georgica: os ṽgilius eneida. ita vt. o. ꝑmā relationē facēt. os vō scđaȝ. Est igit᷑. o. ꝑpositiu⁹ articulus. nec tñ est ꝑpositiua dictio. imo subiūctiua. qm̄ refert᷑. Sȝ dr̄ ꝑpositiu⁹ articul⁹ respectu alt̄i⁹ articuli q̄ postponit᷑. Qm̄ vō hic ⁊ h̾ ⁊ h̾ ꝑponunt᷑ in declinatōe ad discernēda gnā ⁊ casus. sic̄ q̄dā articuli apud grecos. Iñ vident᷑ eē articuli sȝ nō sunt. q᷑ demōstratiue ꝯstruunt᷑ ⁊ nunq̄ȝ relatiue. Et etiā in ꝯstructōe posita substātiā significāt. nō ḡ sunt articuli. sȝ ꝓnoīa. Sȝ qm̄ in declinatōe vicē articuloꝝ obtinēt. ide articularia ꝓnoīa dnr̄. Qđ etiā articul⁹ facile posset videri. qm̄ idē valet qđ olitos apud grecos. Qđ cōpositū est ex o. ꝑpositiuo articulo. ⁊ litos ꝓnoīe. ⁊ ꝑsertī cū relatiue ponat᷑ sicut ⁊ ipse articulus. Sed qm̄ nō solū ꝓ articulo ponit᷑. sȝ ꝓ cōposito ex articulo ⁊ ꝓnoīe tū ēt q᷑ substātiā significat. iccirco nō ē articulus. Idē quoq; valet quātū oſtis. qđ est cōpositū ex noīe infinito tis. ⁊ os subiūctiuo articulo. Uñ ex interpretatione videt᷑ idem articul⁹ esse ꝑsertim cum ponatur relatiue. sed nō est pari rōne predicta.

¶ De ꝓnoībus in quibus deficit vtūs: ⁊ in q̄b⁹ nō. C. CXXIX.

Nullū ꝓnomē hȝ vtm̄ casum nisi ꝑmitiuū scđe ꝑsone. vt. o. tu. ⁊. o. vos. Et possessiuū ꝑme. vt. o. mi fili. o. mea vxor. o. meū mācipiū. Ego itaq; hr̄e nō potuit eo ꝙ ꝑmā sꝑ discernat ꝑsonā: cū oīs vtūs sit scđe ꝑsone. Relatiua quoq; ꝓnoīa vt sui. iō nō ꝑnt. qm̄ relatio secundā sꝑ faciat cognitionē: sȝ vtūs ꝑmā. Demōstratiua vō t̄tie nō. q᷑ t̄tiā sꝑ discrete designēt ꝑsonā. nullus vō vtūs t̄tie ꝑsone. Nullū aūt possessiuū ſm ꝙ possessorē significat. hr̄e pōt vtm̄. sꝑ eni significat possessorē eo mō quo ꝑ gtm̄ ꝑmitiui significat᷑. Ltūs enīȝ significat rē vt ei⁹ est aliq̄d. vtūs vō vt ad eā dirigit᷑ sermo. nō ergo possessiuū poterit vtm̄ hr̄e nisi respectu possessiōis quā significat. ad eā eni dirigit᷑ sermo ꝑ vtm̄ possessiui. vt. o. mi fili. Cū ergo scđa ꝑsona nō possit possidere scđam. possessio secūde. vel erit ꝑma ꝑsona: vel tertia. sȝ vocatiuus nec prime nec tertie pōt esse. Possessiuū ergo secūde respectu possessionis nō pōt vtm̄ habere: sed cōstat ꝙ nec respectu possessoris. Suus vō qm̄ relatiue semꝑ ponit᷑. ideoq; in scđa cognitione. ideo quoq; nō potuit habere. Dicit᷑ tñ in libro cōstructionū ꝙ rationabilr̄ posset dici. o. sue euāder fili. nisi vsus deficeret. si volunt hoc esse dictū ſm ꝙ su⁹ accipit᷑ ꝓ ꝓꝑrius. nō ſm ꝙ relatiue ponit᷑. Questionē vō interserit.s. cur tertia ꝑsona possideat tertiā. cū nec ꝑma ꝑmā nec scđa scđam. qđ inde ꝓuenit qm̄ cū vno semꝑ mō designet᷑ ꝑma ꝑsona.i. demonstratiue ⁊ ꝑsentialiter silr̄ ⁊ scđa. Ideo dicit᷑ vna ꝑsona tm̄ esse prima. ⁊ vna tm̄ secunda. Unde nec prima poterat possidere primā. nisi seipsam possideret: nec scđa secūdā. Tertia vero diuersis modis significat᷑. vt predictū est. Unde ⁊ diuerse dicunt᷑ esse tertie ꝑsone. ideoq; poterit vna tertia ⁊ aliam tertiā possidere. vt iste est illius seruus. Q᷑ autē ait figuratiue posse dici me⁹ sum. ⁊ tuus es: ⁊ nō alr̄ pōt ita ītelligi. vt notetur ibi figura in locutiōe. q᷑ aliū sensū significat q̄ȝ ad quē fuit īstituta. Me⁹ sum eni nihil aliud est nisi ꝙ mee sum ꝑtātis.i. liber. cū tñ institutū sit me⁹ vt possessorē significet ⁊ possessionē. In cōstructiōe quoq; ibidē est figura: q᷑ nō est ibi in trāsitione īter ꝑsonam possessionis. ⁊ verbi. licet satis īproprie notat᷑ ibi possessio. Uide ḡ

q̄ñ meūs ꝑ se ponit̄: qđ significet. quādo vero adiungit̄ nomini vt meus amicus suꝫ. tūc hꝫ sensuꝫ reciprocū. s. ego amo me. Illud quoqꝫ vidēdū ē ꝙ ait tertiā. s. nō posse trāsire ad primā vel secundā. nisi figuratiue. vt suus illius suꝫ. vel suus illius es filius. sꝫ ad aliā tertiā ꝑsonā pōt. s. nō figura trāsire. vt suus ē illius iste. Illud quoqꝫ addit ꝙ sui: semꝑ refert̄ ad tertiā ꝑsonā siue ponat̄ pro cōposito ꝓnomine tertie ꝑsone. qđ apud grecos reciprocū est. siue ꝓ simplici qđ trāsitiue pōit̄ apđ eos ⁊ retrāsitiue. Reciproce q̄dē pōit̄: vt socrates miseret̄ sui. Retrāsitiue vt socrates rogat me vt ego misereat sui.

¶ De Scđo ꝓnoīs accidēte qđ ē ꝑsona. .C. CXXX.

Post speciē tractat de ꝑsona. Uidet̄ ergo plerisqꝫ duob⁹ modis accipi ꝑsona hac in arte. Uno s. mō sm̄ rē. altero sm̄ vocē. Ut ꝑsona sm̄ rē dicat̄ suppositū loquens de se. vel ad qđ q̄s loquit̄ de ipso vel de quo. Uel est forma vocis representās loquētē de se. vel ad quē loq̄tur q̄s de ipso vel de quo. Q̄uis aūt vnūq̄đqꝫ suppositū loquens de se p̄ma sit ꝑsona. q̄ñ tñ ex eo dicit̄ p̄ma q̄ñ loq̄t̄ de se. Loq̄ vero de se vnū q̄đ est omni supposito hm̄ōi cōe. ideo nō nisi vnā p̄mā dicimus esse. Eadē quoqꝫ rōne nō nisi vnā secundā. sꝫ q̄ñ diuersis modis tertia designat̄. vt supradictū est. diuerse tertie dicunt̄ esse. Bene aūt h̄ nomē ꝑsona ab histrionib⁹ ad artē grāmaticā trāssumptuꝫ ē. Dici nāqꝫ videt̄ ꝑsona q̄ñ modis diuersis quodāmō sonat. i. vel q̄ loquit̄ de se ⁊c̄. Et fortasse prius ē natura loq̄ de se. deinde ad aliā de ipso. postea vero de alio. Accidit aūt ꝑsona ꝓnomini. vt si de supposito loquamur. sit eius significatio secundaria. Naꝫ ego sic significat suppositū. ꝙ secūdario significat ꝓprietatē loquēdi de se. hoc idē de ceteris itellige. Persona vero sm̄ vocē: cōis ē vocū ꝓprietas. Obiecit postea cōtra descriptionē prime ꝑsone quā posuerat. q̄ nō videbatur ei in plurali numero conuenire. Cū enim dicit quis legimus: non soluꝫ de se pronunciat: sed de alio vel de alijs secum. nam idem est acsi diceret: ego ⁊ tu ⁊ ille vel illi. vel ego ⁊ tu ⁊ ille legimus. Uide tamen ꝙ illud pronomen plurale principaliter designat illū qui profert adiungendo alios ei. Est ergo conceptio personaruꝫ cū aliqua persona per verbū eiusdē persone aliā vel alias sibi adiungit personas in eodē actu vel passione. vt ego ⁊ tu legimus vel ego ⁊ tu docemur. Concipit autē prima secundā ⁊ tertiā. secunda vero primā non concipit sed solūmodo tertiā. Sed queritur cuꝫ dicitur: ego ⁊ tu legimus. cum quo verbo construatur ego. Ad qđ dicimus ꝙ cū verbo plurali legimus. nec est vitiū. sed figura. habet enī hec diuersoꝝ numeroꝝ cōiunctio rationē. quoniā. s. prima aliam sibi personam in actu illius verbi sibi consociat.

¶ De Tertio eiusdē accidēte. i. de genere. .C.CXXXI.

Post hoc incipit tractare de genere de quo eadē q̄ in tractatu noīs dicta sunt. ꝓnomini rursus ꝯueniūt. Dicit itaqꝫ ꝙ oīa ꝓnoīa mobilia sunt. ⁊ tñ sub intelligēdū ē voce vel significatione ꝓpter nostras ⁊ vestras. que sola significatiōe (que cōmunis est rebus diuersoꝝ generuꝫ) sunt mobilia. nō etiā voce. Oīa inquā exceptis trib⁹. ego ⁊ tu ⁊ sui. In primis duobus quoqꝫ demonstratio sola facit discretioneꝫ generū. in tertio auteꝫ certa relatio. cū nō solū relatio fuit causa quare sui: cōmune sit triū generū. veꝝetiā similitudo terminationis cuꝫ obliquis casib⁹ ꝓnoīuꝫ p̄me ⁊ scđe ꝑsone. s. in i. ⁊ in e. q̄ cū cōes sint triū generū. rōne quoqꝫ similitudinis factū ē. vt in eadē voce cōmune sit triū generū. qđ de ꝓnoīe is (lꝫ relatiuū sit) dici nō pōt. Tria ergo p̄mitiua ꝓnoīa: ego ⁊ tu ⁊ sui. fixa sūt. ⁊ nō mouent̄ ꝑ genera. sꝫ oīa alia mobilia sūt. Uide ḡ ꝙ mobilitas noīuꝫ ē q̄ repta ē circa nomina. ⁊ hn̄t ēt eā possessiua ꝓnoīa ab ip̄is noīb⁹ vt me⁹. a. ū. Mobilitas quoqꝫ ꝓnoīuꝫ est illa q̄ repta ē circa ꝓnoīa. vt ille. la. lud. sꝫ quoqꝫ hn̄t eā noīa q̄dā ab ipsis ꝓnoīb⁹. vt aliđ. lia. liud. Illđ quoqꝫ addit ꝙ oīa ꝓnoīa triū s̄t geneꝝ. vel ī vna terminatiōe vl̄ ī diuersis. Q̄ñ ad h̄ repta s̄t vt ꝑ ꝓprijs noīb⁹ ponāt̄. q̄ ꝑtī s̄t masculini generis. ꝑtī feminini. ꝑtī neutri. Querit̄ tñ cur ꝓnomē p̄me ⁊ scđe ꝑsone hꝫ neutrū gen⁹. cū ꝓnomē p̄me ꝑsone sꝑ designat loquētē de se. nūq̄ꝫ aūt loq̄t̄ de se nisi mas vel femina. Hui⁹ solutio ē ꝙ ī marib⁹ īueniūt̄ ⁊ q̄dā noīa neutri generis. vt h̄ bašion. ⁊ in feminis similit̄. vt h̄ gliceriū. Sūt aūt h̄ neutra sola terminatiōis rōne. sm̄ significationē nāqꝫ sunt feminina. Est iteꝝ alia solutio ꝙ res q̄ nullius ē sexus. pōt ꝑ figurā illā q̄ dicit̄ ꝓsopopeya. i. ꝯfirmatio itroduci de se loquēs. vel vt ad ip̄aꝫ fiat locutio. Illud quoqꝫ addit ꝙ deriuatiua ꝓnoīa q̄ cōia sunt triū generū sunt intrinsecus. i. sꝫ possessorē. queꝫ ex se ⁊ ex vi sue ꝓlatiōis significāt posita. Et vir enī ⁊ mulier ⁊ mancipiū potest dicere seruus meus. i. seruus mei. Eadē vero possessiua discernunt genera extrinsecus. id est sm̄ possessionem quam significant. ⁊ secūdūꝫ quam aliquid extra sibi adiungi exigunt ad ipsius determinationeꝫ. Fit aūt illa discretio generū per terminationū diuersitateꝫ. vt me⁹. a. ū. Antiq̄ aūt dicebāt intrinsecus. i. per primam syllabā. extrinsecus. i. per vltimā. Iteꝫ possessiua ꝓnoīa q̄tū ad possessorem ꝑtinent. loco ꝓprij nominis accipiunt̄. q̄tum ad possessioneꝫ ꝑtinent: appellatiua sunt ⁊ cōmunia. q̄uis enī q̄n̄qꝫ ꝓpria sibi adiūgāt̄ noīa. vt meus socrates. mag̃ tñ sꝫ vim possessiōis assistūt sibi appellatiua. Ponit deīde dr̄ias int̄ possessiua pronoīa ⁊ noīa. Quaꝝ prima est ꝙ possessiuū ꝓnomē quēlibet potest possessorem designare. Possessiua vero noīa nō omni possessori sunt cōmunia. Hectoreus eniꝫ nullū significat ꝓ possessore nisi hectorē. Q̄ꝫ possessiua noīa tertiam personā semꝑ pro possessore significant. Possessiua vero pronoīa q̄n̄qꝫ primā. q̄n̄qꝫ scđam. quandoqꝫ tertiam.

¶ De Quarto accidente. quod est figura. C. CXXXII.

Post hoc agit de figura. de q̄ etiā in tractatu noīs sufficientē dictū est. Itaqꝫ dicit ꝙ omne ꝓnomē simplex ē aut ꝯpositū. Nullū enī decōpositū inuenit̄ ꝓnomē. Addit quoqꝫ ꝙ tria ꝓnoīa per ntōs casus ꝯponunt̄. s. iste hic is. Quedā alia ꝯponunt̄ ꝑ obliquos vt eccū. i. ecce eū. ellū. i. ecce illū. Cōponunt̄ aūt tria p̄dicta sic. vt q̄dā eoꝝ ponant̄ vnū sil̄ cū alio. vt istic ab iste ⁊ h̄. ⁊ istec ab iste ⁊ h̄. istoc ab istud ⁊ h̄. ꝓvno enī ꝓnoīe reputam⁹. iste sta. stud. Is v̄o cōponit̄ cū demū ꝑ apocopā um. cū dicit̄ idē. qđ cū masculinū ē ꝓducit i. penl̄. cū neutrū corripit eādē i. ⁊ ē idē q̄si iterū is. Et sciendū ꝙ is ꝓprie primā facit relationē. Idē v̄o scđaꝫ. vt v̄gili⁹ scripsit bucolica. is georgica. idē eneida. Illđ etiā addit ꝙ idē in neutro ꝯponit̄ ꝑ geminationē. s. idētidē. ⁊ deficit in obliq̄s casib⁹. cū v̄o sit ꝓnomē ponit̄ frequent̄ ꝓ aduerbio. sil̄r vel sepe. Illđ quoqꝫ adiūgit. ꝙ idē taꝫ masculinū q̄ꝫ neutrū in ntō singulari ex duob⁹ corruptꝭ cōponit̄ sil̄r actūs masculini ⁊ femini dr̄ enī eūdē ⁊ eādē. nō ꝑ. m. sꝫ poti⁹ ꝑ n. In ceteris enī cōpositꝭ etiā solet. m. mutari in. n. d. sequēte. vt quēdā quādā. Dicūt aūt pleriqꝫ ꝙ q̄dā cōpositū ē ex q̄ ⁊ dāno. Qui enī dicit q̄dā quodāmō dānat vniuersitatē eo ꝙ designat ꝑticularitatē. Alij dicūt ꝙ ꝯponit̄ ex q̄ ⁊ demū. qđ meli⁹ ē. Mag̃ tñ videri posset syllabica adiectio. nisi ꝙ p̄scian⁹ vr̄ ponere illud ꝓ cōposito. Illud v̄o addit ꝙ idē taꝫ masculinū q̄ꝫ neutrū oēs alios casus preter ntm̄ singularē ⁊ actm̄ hꝫ cōpositos ex ītegro ⁊ corrupto. vt eiusdeꝫ. Uñ etiā in cōposito plurali īuenit̄ eidē ⁊ eisdē. vel ijdē ijsdē. Ita tñ vt cū scribant̄ duo. i. vnū tm̄ ꝓnunciet̄. Iterū adiungit ꝙ hic cōponit̄ ⁊ iste ꝑ eos casus tm̄ q̄ desinūt in. c. absqꝫ dtō huic. qđ nō cōponitur licet desinat in. c. Et puto ꝙ ideo nō cōponit̄: q̄ huic non habet. c. ꝓprie: sed causa euphonie. Quidā tñ dicunt istic ⁊ hm̄ōi alia nō fieri ꝑ cōpositionē. sꝫ ꝑ methaplasmū finis. i. ꝑ trāsmutationē.

¶ De Syllabicis adiectionibus ꝓnominum. C. CXXXIII.

Illud quoqꝫ adiungit ꝙ egomet ⁊ alia hm̄ōi de quib⁹ posset videri ꝙ sint cōposita illa quidem cōposita nō sunt: sed potius est ꝑagoge vel epictasis. i. porrectio vel syllabica adiectio. Et vide ꝙ oībus casibus prime ⁊ scđe ꝑsone adijcit̄ met syllaba nisi tantū gtō plurali ⁊ ntō tu. ne si dicat̄ tumet videat̄ esse tertia persona verbi tumeo. Ideoqꝫ adicit̄ ei te syllaba breuis vel temet vel tute vl̄ tutemet. Hoc etiā addit ꝙ ablatiui possessiuoꝝ ꝓnoīm assumūt per adiectioneꝫ syllabicā pte: ⁊ h̄ tm̄ ī feminino genē. vt meapte suapte nr̄apte. vr̄apte. Adiūgit iterū ꝙ p̄dicte adiectiones syllabice nō sine cā adiciūtur ꝓnoīb⁹: sed causa discretiōis pleriūqꝫ vt egomet feci. i. ego ⁊ nō alius. pleriūqꝫ aūt cā maioris significationis vel expressionis. vt egomet feci. i. qui tante suꝫ dignitatis. Illud quoqꝫ ꝙ ce addit̄ articularibus ꝓnoīb⁹. vt hicce huiusce ⁊ silia. Apud terentiū inuenit̄ quoqꝫ hoccine qđ videt̄ cōpositū ex hocce ⁊ ne. sed. e. mutat̄ in. i. breuē in cōpositione. Sūt tamē qui dicūt ꝙ totū hoc id est cine addit̄ ei ꝓnomini qđ ē hoc. vt nō tantuꝫ ce adiciat̄ ei. sed etiam cine. Illud quoqꝫ addit ꝙ ntō plurali sm̄ antiquos additur ce: sed interponit̄. s. cā euphonie. vt. s. dicat̄ hisce. Addit̄ etiā ce aduerbio illic. vt dicatur illicce. ⁊ tūc est accētus suꝑ penl̄. vñ facta est q̄si apocopa vltime syllabe. remanet illic accentus in fine sm̄ regulā apocopatoꝝ. Q̄ꝫ aūt egomet. ⁊ hm̄ōi alia nō sunt cōposita ꝓbat ex eo. q̄dē. omne qđ cōponit̄ etiā ex corruptis. in duas intelligibiles ꝑtes diuidit̄: sꝫ met ⁊ pte ⁊ hm̄ōi alia nihil ꝑ se dant intelligere. q̄re ex his nulla est ꝯpositio. Illud quoqꝫ inuit ꝙ ecce aduerbiū ex vi demōstratiōis ipoꝛtat ⁊ implicat verba q̄b⁹ vtimur in demōstrationib⁹. s. aspice. cerne ⁊ ꝯsilia q̄ oīa accusatm̄ casuꝫ exigūt. Ideoqꝫ verisile ē. ꝙ q̄ñ illud aduerbiū in ꝯstructōe ē sine v̄bo dꝫ poni cū accusatiuo casu. vt ecce illū. i. ecce vide illū. Q̄ñ tñ ponit̄ in ꝯstructiōe cum alio v̄bo. hic ecce rex venit tūc nō oportet ei accusatm̄ adiūgi sꝫ ntm̄. qđ quādoqꝫ fit ꝑ defectū. vt ecce hō ⁊ subintelligit̄ venit vl̄ aliq̄đ aliud huiusmōi.

¶ De Pronominibus quibus per anastrophen hec prepositio cũ preponitur. .C. CXXXIIII.

Mecũ tecũ ꝛ ceteris hmõi dicit ꝙ due ptes sũt.i.ppositio plata cũ ablatiuo pnominis p anastrophen.i.p recti ordinis ↄuersiõem. Nã si diceref cũ nobis.turpis ꝛ obscena platio eet. Jõ facta ẽ anastrophe.vt dicaf nobiscũ.Et qꝛ hac rõne fiebat in vno ꝛ in oĩbꝰ alijs.nihil.n.inqt mirũ.cũ multas als cões hñt ppzietates.f.ꝙ p gtis ipsoꝝ ponũf cũ vbis ipsonalibꝰ itereſt ꝛ refert ablatiui possessiuoꝝ.Cũ.n.dicaf itereſt ipatoris.vel refert.i.ad vtilitatẽ eiꝰ eſt.vel ad ipz ptinet.Dicif tñ p ablatiuũ nõ p gtiñ itereſt vel refert mea.ne si dicaf itereſt mei.fiat dubitatio.an primitiui gtĩs.an possessiui. Jdẽ quoqꝫ de ceteris itelligẽdũ ẽ.Jmprobat deĩde. sniaꝫ donati q̃ putabat mecũ vl' cetera aduerbia cõposita eẽ. Post h̃ agit de numero.Quid aũt sit nũerus ꝛ cetera q̃ ad nũeꝝ ptinẽt.ex tractatu noĩs reqres.Jllud quoqꝫ addit ꝙ nulla monosyllaba ppositio patif anastrophen.nisi cũ.Jõqꝫ fungif fortasse vi enclectica.i.iclinatiua.h̃ eſt inclinat accentũ precedentis syllabe super se.cũ dicif nobiscũ ꝛ similia.super vltimã nãqꝫ syllabã pronominis eſt accentus.

¶ De Casu pronominis. .C. CXXXV.

De casu aũt pnois tractat ad vltimũ dicẽs q̃deꝫ pmitiua pnoĩa pme ꝛ tertie persone nõ pñt hr̃e plus q̃nqꝫ casibꝰ qꝛ.f.carẽt vtõ.rõne supradicta Sꝫ pmitiuũ scd'e psone sex hꝫ cãus.Nõ tñ sex diuersas terminatões.Dicit.n.postea ꝙ nulla pnoĩa iueniũf hexaptota.Addit quoqꝫ ꝙ possessiuũ pme psone hꝫ vtũ vt meus o mi.ꝛ noster o noster.Et vide ꝙ qꝛ meꝰ pmã significat p possessore psonã.cũ vtũs pme nõ posset eẽ psone.Jõ vtũ respectu possessoris hr̃e nõ potuit: psertĩ qꝛ hꝫ ꝙ significat reuoluif sp i genitiuũ pmitiui.ꝛ nõ i aliũ casuꝫ.vt meꝰ filiꝰ.i.filiꝰ mei.Respectu ḡ possessiõis solius vocatiñ habuit.ad quã smo dirigif.Nr̃as quoqꝫ i eadẽ voce.ꝛ ntĩ casus ẽ.ꝛ vtĩ.Alia võ possessiua pnoĩa carẽt vtõ.Cũ.n.tuꝰ scd'aꝫ psonã p possessore significet.vtũs aũt semp ad scd'am dirigaf psonã.nec fit nisi vna scd'a.Jccirco si diceref tue.eandẽ psonã p possessore significaret ꝛ possessiõeꝫ.Jtaqꝫ vnũ ꝛ idẽ seipꝫ possidẽt ꝙ neqt eẽ.Suꝰ aũt q̃uis vtñ hr̃e posset.deficit tñ i vsu.Addit iteꝝ ꝙ pnoiũ alia sũt monoptota.i.vniꝰ casus.vt istuc eccũ.Alia triptota ꝛc̃.ꝛ ẽ triptotuꝫ vt sui.Tetraptotũ vt tuꝰ.Pẽtaptotũ vt ille.Nullũ aũt iuenif hexaptotũ nec pnomẽ nec nomẽ except̃ tribꝰ noĩbus q̃ terminãt i us.ꝛ gtiñ i ius.vnꝰ.solꝰ.ꝛ totꝰ Jnueniũf.n.apd̃ antiquos vtĩ eoꝝ.o vne o sole o tote.Ullus.n.inqt ꝛ nullus.ꝛ aliꝰ.vtõs hr̃e nõ pñt cũ abnegẽt pñtiũ demõstratiõeꝫ.vtũs võ rẽ significat sp pñtẽ.vel q̃si pñtẽ.

¶ De Quattuor declinatiõibꝰ pnois. .C. CXXXVI.

Addit quoqꝫ declinatiões pnoiũ eẽ q̃ttuor.Et ẽ pma ↄsilis variatio gtõꝝ ceteroꝝqꝫ casuum in tribus psonis principaliũ pnoiũ.vt mei tui sui mihi tibi sibi me te se.Et dicif pma qꝛ tres psone principaliũ pnoium ↄtinenf in ea.Secunduꝫ vero modũ dicit esse cuius genitiuus singularis terminaf in ius.vt ille illius.iste istius.Et dicitur scd'a.qꝛ quecũqꝫ pnoĩa sunt eius declinationis.sunt primitiua cũ oĩa sequentiũ declinationũ sunt deriuatiua.Tertiã dicit eoꝝ esse q̃ mobiliter declinanf.vt meus a.um.mei mee mei.Que qꝛ deriuatiua sunt.iure post primitiua in tertia declinatiõe ponunf.Quarta eſt cuius genitiuus singularis terminaf in tis.vt nr̃as nr̃atis.vr̃as vestratis.Que qꝛ deriuanf a deriuatiuis.iure declinatio eoꝝ quarta ponif ꝛ vltima. Jtẽ declinatio alia.noĩalis ẽ.alia pnoĩalis.Et ẽ noĩalis q̃ in noĩbꝰ ꝛ circa ipsa primo repta ẽ:vt albus ba.bũ.similiter arpinas arpinatis:vtraqꝫ tñ quaꝝ trãslata ẽ ad pnoĩa Dicimus enĩ meus a um.ꝛ nostras atis.Jtaqꝫ scd'a declinatio nominũ.ẽ tertia pnominũ.Tertia quoqꝫ noĩum:quarta eſt pnominũ.Cũ ergo quereref cuius declinatiõis eſt meus opoꝛtebit vt rñdeaf tertie pnoĩuꝫ.vt p hãc determinatiõeꝫ oĩs dubitatio remoueaf.Similiter ad cuius declinationis ẽ nr̃as.rñdẽdũ ẽ quarte pnominũ.Pronominalis rursus declinatio eſt.que in pnoĩbus primo ꝛ circa ipsa reperta eſt.vt illa cuius genitiuus terminaf in ius.que tamẽ etiã trãslata eſt ad quedã nomina.vt vnus na.num.vnius ꝛ similia.Unde quidã vt donatus putauerũt hec esse pnoĩa.Si ergo queratur cuius declinatiõis eſt vnus.respondetur secũde pronominũ.

¶ De Unaq̃qꝫ earũ sigillatim. .C. CXXXVII.

De pronoĩbus pme declinationis.vide ꝙ gtĩs apud grecos terminaf i oys.apud nos terminaf i is.vt illi dicũt demostenoys.ꝛ nos dmostenis.ꝛ apd̃ grecos i oy.apud nos terminaf i i.Jlli.n.dicũt pamoy.ꝛ nos pami.Sic ḡ illi dicũt emoy vel emoys.ita ꝛ nos dicimus mei vel mis.tui vel tis.Siĺr quoqꝫ dicere debuimus sui.vel sis sed ne videatur verbuꝫ esse.tacetur a nobis.Et vide ꝙ mei ꝛ tui ꝛ sui sunt tam primitiuoꝝ genitiui.q̃ȝ possessiuoꝝ.Hoc autẽ intereſt quidã genitiui primitiuoꝝ cuꝫ dictione cuiuslibet generis vel casus vel numeri.recte possunt construi.vt mei ager.ꝛ mei agꝛ.ꝛ mei agros.Genitiui autẽ possessiuoꝝ eadem genera ꝛ casus ꝛ numeros sibi exigunt adiungi.Jtaqꝫ quãdo sint genitiui primitiuoꝝ.quando possessiuoꝝ.cõstructionis ratione discernif.Post hec sui non poeſt habere nominatiuũ qꝛ greci in tribus personis ꝛ simplicia habent pronomina ꝛ cõposita.Simplicibus vero vtunf ꝛ in cõstructionibus intrãsitiuis per nominatiuos ꝛ in simplici transitiua p obliquos vel etiã in re transiti.ua.Compositisꝰvero vtunf in reciproca cõstructione ad designandã rem.vt in eam transit actus quod non põt fieri nisi per casum obliquũ.vtunf etiaꝫ cõpositis.vbi possessor agit in suaꝫ possessionẽ.vt socrates videt seruũ sui.hic grecus non poneret genitiuũ simplicis:sed cõpositũ tñmodo.nec ibi iterũ posset vti ntõ.Quoniã ergo sui sic repertũ eſt apud nos.vt proprie vim cõpositi greci habeat.necessario non habuit apud nos ntñ.Ponif tñ etiã retransitiue:sed improprie ꝛ hoc etiaꝫ tñ in obliquo.Jllud etiã adiũgit ꝙ ntũs p se.i.sine obliquo nõ facit trãsitionẽ.ꝛ qñ cũ vbo adiungif ntĩs.eidẽ nõ põt obliquus illius addi sine transitiõe vel reciprocatiõe. De scd'a declinatiõe dicimus ꝙ a gtõ terminãte in ius.fit datiuꝰ ablatiuus.vt sit minoꝛ vna syllaba q̃ȝ gtĩs.vñ huius ablata us.facit dtĩñ hui manẽte i.naturaliter ↄsonante.licet vocaliter proferaf.ꝛ addaf ei c.ad differentiã hui interiectionis.Ueꝝ post datiuũ cui.licet i.sit similiter cõsonans qui tamẽ vocaliter proferf.nõ põt poni in metro dictio incipiẽs a vocali.nisi fiat finalimpha.Addit quoqꝫ ꝙ octo nomina sequunf declinationẽ pronominũ terminantiuꝫ genitiui in ius.vnus vnius.solus solius ꝛc̃.Jllud quoqꝫ addit ꝙ quidam protulerũt huic dissyllabice vt ibi.Falsus huic pẽnas ꝛc̃.Cui quoqꝫ posuit terẽtianꝰ sisr. De tertia declinatõe dicimꝰ ꝙ cũ meus debẽt regulariter facẽ vtũ.o.mee.duas e.breues vertit in i.longam causa inqt euphonie.vt dicaf in vtõ.o.mi.Quidã aũt putauerũt ꝙ mi eẽt gtĩs vel dtĩs primitiui prolatꝰ p sincopã.Qd' ideo auctoꝛ improbat ꝙ mi cũ ponif vocatiue nũq̃ȝ adiũgif feminino vl' neutro.qd' tñ posset fieri si eẽt gtĩs vl' dtĩs primitiui. De q̃rta declinatiõe quoqꝫ idẽ prorsus dicimꝰ qd' supra nisi ꝙ nr̃as ꝛ vestras circũflexũ accẽtũ hñt sup vltimã syllabã propter regulã apocopatoꝝ.nostratis enĩ ꝛ vestratis solebãt eẽ integra

¶ De Quibusdam vocabulis que putata sunt esse pronomina cuꝫ non sint. C .CXXXVIII.

Post hoc aũt qꝛ quidã putauerũt.o.esse vocatiuũ pnois.Alij võ articulũ.Remouet vtrũqꝫ.Et prius ꝙ non eſt vocatiuus:qꝛ nec eſt a nominatiuo:deinde ꝙ articulus.Nã.o.ponif sp demõstratiue.Articulus võ relatiue.Quis enĩ idẽ iterp̃taf olitos qd' eſt ↄpositũ ex.o.ppositiuo articulo ꝛ pnoĩe litos tñ nõ ẽ articulꝰ cũ nec etiã ex articulo sit cõpositũ:sed ex pnoĩe is ꝛ aduerbio demũ.Quiꝫ qd' iterp̃taf hosti.qd' ẽ cõpositũ ex os subiũctiuo articulo:ꝛ noĩe ifinito tis.tñ simplex eſt nec cõpositũ ex articulo vt hosti.nec articulꝰ ẽ.Dicit q̃dẽ m̃lta sũt apd̃ nos simplicia:q̃ apud grecos sũt ↄposita.vt scd'ũs simplex eſt qd' dr̃ agyos a grec̃.cõpositũ ex a qd' ẽ sine ꝛ ge qd' eſt terra.Et ecõuerso moytos apd̃ grecos simplex ẽ.qd' apd̃ nos dr̃ ineptꝰ.ꝛ ẽ cõpositũ ex in ꝛ aptꝰ.Eſt aũt.o.aduerbiũ vocãdi.sic heu mĩ dẽdi.ẽ etiã aduerbiũ optãdi ꝛ ẽ etiã iteriectio.Qñ igif ẽ aduerbiũ vocãdi:pponif vtõ casui ꝛ nõ alij.Qs aũt ait iterrogatiua vt q̃s:ꝛ ifinita vt aliq̃s:ꝛ abnegatiua vt nullꝰ.ꝛ distributiua vt vterq̃:ꝛ relatiua vt q̃lis.vocatiuis carere.Rõ inqt eſt:qꝛ h̃ oĩa carẽt demõstratiõe.sine q̃ vtũs nõ põt eẽ.Distributiua quoqꝫ ad diuersas videnf ptinẽ psonas.Qui enĩ dicit vl'qꝫ vestꝝ faciat.h̃ idẽ ẽ.ac si dicat tu ꝛ ille.cũ vtũs ad solã scd'm ptineat.ḡ qñ oĩs distributiuũ ẽ.iproprie dicif vos oẽs ꝛ hmõi.Jtẽ q̃dã putauerũt q̃s eẽ pnomẽ vt donatꝰ.tũ qꝛ declinaf ad modũ quoꝛũdã pnoim.q̃s cuiꝰ sicut ille illius.Tũ qꝛ ponif p quolibet noĩe nobis ignoto.Jgnorato enĩ noĩe q̃rimus q̃s.tñ ꝛ qꝛ substantiã sine certa q̃litate significat.Rñdet itaqꝫ ad singula.Et pmo q̃dẽ osdit ꝙ multa quoqꝫ alia noĩa mõ pnoim declinanf q̃ cũ oĩa vel certũ nũerũ significẽt:vt vnꝰ.solꝰ.vter.alẽ.alius.vl' significẽt q̃ntitatẽ:vt totꝰ.q̃tꝰ.ꝛ tãtꝰ.pnoĩa võ solã substãtiã quõ pp declinationẽ dicenf pnoĩa.Qualis võ ꝛ tal' ifinitã q̃litateꝫ significãt.pnoĩa võ solã substãtiã q̃re nõ sũt pnoĩa.Qs aũt iterrogatiua p noĩbꝰ ponunf.nihil ẽ.cũ ignoratiõe substãtie:vel q̃litatis vel quantitatis.que significanf ꝛ declinantur per ipsa nomina.designẽt.vt quis qualis quantꝰ.Preterea inquit licet substantiaꝫ q̃s sine certa qualitate significet:pronoĩa tñ ppriã cuiuslibet substãtiã

demonstratiue vel relatiue ⁊ definite significāt. Quis vero infinitā
substantiā ⁊ infinite significat: vt sit ei ꝓ qualitate infinitas: quare
nec putādū ē ꝓnomē. Deinde inq̄t. q̄d stulti⁹ ē q̄ʒ vn⁹ ⁊ vter ⁊ alter:
ꝓpter declinationē dicere ꝓnoīa: cū sit regula grāmaticoꝝ genera-
lis: ꝙ oīa vocabula nūeroꝝ sīt noīa. Cōtra h̄ aūt qđ q̄dā obiciebāt
talis ⁊ tāt⁹ ⁊ tot eē ꝓnoīa: cū sint demōstratiua: ⁊ demonstratio sit
ꝓnoīum ꝓpria: rñdet h̄ falsū. q̄ꝛ ⁊ q̄dā aduerbia sūt demōstratiua
vt en ecce. Differt tñ demōstratio noīuʒ ab ea q̄ ē ꝓnoīum: q̄ꝛ ꝓno
mē vnū q̄d oñdit. ⁊ nihil extra. Talis aūt etiā id cui⁹ respectu dicit̄
demōstrat: vt talis purus apparet: q̄lis p̄r eius. Preterea oʒ vt ꝓno
mē eiusdē sit generis: ⁊ vnū cū eo qđ demōstrat: sʒ nō noīa: vt si vi-
dētes mare dicamus: talis ē nilus: cū illud neutri h̄ aūt sit masculi-
ni. Illud quoq̄ʒ addit: ꝙ talis ⁊ tātus ⁊ tot si dicāt̄ ad absentes: re-
latiua sūt. i. i respectu dicta: nō ꝙ ibi sint scđam cognitiōeʒ faciētia.
Cuʒ eni dr̄ q̄lis hercules. talis theseus fuit. lʒ de absente dicat̄: erit
relatiuuʒ q̄lis: quare talis facit ibi ꝑmā cognitioneʒ respectu qualis
qđ ad ipsum refertur. Quod si ibidem talis sit relatiuum oportebit
vt qualis faciat ibidē primam cognitionem respectu talis quod ad
ipsuʒ refertur. Ideʒ ergo ex vna prolatione ⁊ respectu eiusdem. pri-
mā ⁊ scđaʒ faciet cognitiōeʒ qđ neq̄t eē. nisi illud dicam⁹ ꝙ q̄lis dr̄
ibi īfinite ⁊ nō relatiue: ⁊ h̄ quotiēs. s. tal' dicit̄ de absente: vt sit sen
sus. q̄lis fuit hercules. i. q̄liscūq̄ fuerit talis theseus fuit. Cōstat āt
ꝙ talis si dicat̄ ad p̄ntē: tūc demonstratiuū ē: vt talis fuit socrates:
q̄lis. s. ille quē video: ⁊ tūc sine dubio q̄lis relatiuū ē. Itē q̄ꝛ ꝓnoīa
certas faciūt ꝑsonas: ali⁹ āt illas abnegat: ꝯuincit̄ nō eē ꝓnomē. q̄ꝛ
īcertā tertiā significat: q̄ icertitudo ei ē ꝓ q̄litate. Rursus ꝓnomē re
latiuū ꝓ illo noīe ponit̄: ad qđ refert̄ ⁊ eādē cū eo ꝑsonā significat.
Cū āt dr̄ cicero scribit: ⁊ ali⁹ recitat: de alia dr̄ ꝑsona: q̄re alius nō ē
ꝓnomē. rursus ābo ⁊ vtꝗ ⁊ alterut̄ cū sint relatiua. i. i respectu dcā
nō hn̄t demōstratiōem. nec p̄nt hr̄e. Iōq̄ʒ vtōs hr̄e nō p̄nt. vid̄ g̃ ꝙ
vt dicam⁹ ābo. ꝯgrue oʒ p̄tacere ad qđ illđ dicam⁹ nomē. vt sortes
⁊ plato venerūt ad me. ⁊ ābo recesserūt. Idē de vtꝗ ⁊ alterut̄: vñ di
cūt̄ relatiua nō sic idē ⁊ is: sʒ relatiua. i. i respectu dicta. Differūt ita
q̄ʒ ambo ⁊ duo: q̄ꝛ in respectu dicimus ambo: sine respectu duo: in
hoc quoq̄ʒ ꝙ ambo congregat: duo numerat.

¶ De Prepositiōe ⁊ rōne noīatiōis eius. .C. CXXXIX.

Post tractatū de ꝑtibus orōnis: declinabilib⁹. tra-
ctatū quoq̄ʒ īdeclinabiliū aggredit̄. ⁊ agit ꝑ-
mo de ꝑpositiōe. tū q̄ꝛ solet sp̄ in ꝯstructiōe ꝑponi. tū q̄ꝛ
repta ē ꝑꝑ nomē qđ ꝑus ē nā vt deseruiat. s. obliq̄s casi
b⁹. Aduerbiū v̄o reptū ē ꝑꝑ v̄bū. qđ ē posteri⁹ nā. Dic̄ itaq̄ʒ ꝙ. Pre
positio ē ꝑs orōnis repta ꝑꝑ vnū aliqđ ꝑncipale significatiōis gen⁹.
vel ꝯsignificatōis īdeclinabilis q̄ ꝑponit̄. i. oʒ ꝑponi alijs ꝑtibus orō
nis. q̄uis. n. q̄dā ꝑpositōes īueniant̄ q̄nq̄ʒ postposite. nā tñ eaꝝ exi
git eas semꝑ ꝑponi. vel appositiōe. s. q̄ñ retinet viʒ dictiōis ⁊ deser-
uit obliquo casui. vt ad domū vl' ꝯpositōe vt adduco. Docet postea
q̄re ꝑpositio ꝑ se ꝓlata oʒ acui in fine. Iō. s. ꝙ sp̄ acuit̄. i. expectat ⁊
desiderat adherere ⁊ ꝯiūgi sequēti dictiōi. q̄ꝑꝑ acuit̄ i fine ⁊ suspē-
dit̄. donec hēat qđ expectat. s. ꝑtē cui exigit adiūgi: quā postq̄ʒ sibi
associat. q̄si vna ꝑs efficit̄ cū ea. q̄ꝛ cū ꝑ se ꝓlata icerte eēt significa-
tiōis. ex dictiōe cui adiūgit̄ certificat̄. Iōq̄ʒ adiūcta sequēti dictiōi
acutū accētū i grauē ꝯuertit. hʒ. n. qđ desiderabat nec ampli⁹ oʒ sus
pēdi. Et id. i. ꝙ ꝑpositio sepata dēat acui. ꝑposita grauari cōfirmat
donat⁹. Addit deīde ꝙ ꝑpositiōes i ꝓsaicis rarissime ꝑposterant̄.
excepta cū. Nā ⁊ apud tulliū repit̄ quocū. q̄buscū. Pre quoq̄ʒ post
ponit̄ apđ terētiū. Medie aūt ponit̄: vt q̄ de re. q̄obrē. q̄ tñ a q̄bus
busdā putāt̄ eē cōposita. qđ nos minime putam⁹. Itaq̄ʒ dicit iterū
ꝙ ꝑpositiōis ꝓpriū ē sepati. i. ꝑ appositiōeʒ ꝑponi casualib⁹. Sʒ cō-
iūcti. i. ꝑ ꝯpositiōeʒ. tā cū habētib⁹ casus q̄ʒ cū nō habētib⁹. Uide g̃
ꝙ h̄ descriptio data ē. ⁊ ꝭʒ vi vocis. i. ꝭm rōnē hui⁹ nois ꝑpositio: ⁊
ꝭʒ cāʒ īuētiōis. nō ꝭʒ rōnē significatiōis. Addit quoq̄ʒ ꝙ ꝑpositōes
q̄ñ apponunt̄ a poetis plerūq̄ʒ postpositiue ꝓferunt̄ qđ sine metris
scribētes rarissime faciūt. nisi i cū q̄ postponit̄ sp̄ i mecū tecū ⁊c̄. ra-
rissime dr̄. q̄ꝛ tullius ꝑpositionē de aliq̄ñ postponit. dicēs quo de
agr̄. ⁊ silia. Illud ēt addit. ꝙ q̄ñ ꝑpostere ponūt̄. mutāt accētū. nisi
differētia ꝓhibeat. Igit̄ ꝑ se ꝓlate acutū accētū hn̄t i fine. ꝑposite
v̄o suis casualib⁹ grauant̄ ꝑ oēs syllabas vt ante domū. Q̄ʒ si sup-
ponāt̄ mutāt accētū. Nō. n. grauāt̄ oib⁹ syllabis. Sʒ si fuerint mo-
nosyllabe acuunt̄ ꝑter cū. q̄ posita p⁹ me te se nobis vobis. patit̄ en
clesim. i. iclinationē. Inclinat. n. sup se accētū. Si v̄o fuerint dissylla
be acuūt penultimā. nisi differētia ꝓhibeat. vt apud virgiliū. maria
omnia circū. acuit finalē ne accusatiuus nominis. vel aduerbiū esse
putet̄. Nec hoc tñ vniuersaliter est accipiendū. Sine enī cū sit ꝑpo
sitio lʒ sit postposita. acuit penultimā ꝭm vsuʒ: q̄uis dr̄ia impatiūi
a sino finis h̄ ꝓhibeat: sʒ vsus sequēd⁹ ē: analogia sciēda. Illud etiā
addit ꝙ ꝯiūctiōes vel ꝑpositiue. vt q̄ñ. vl' cōes. vt igit̄ saltē. sil'r mu
tāt accētū: q̄ꝛ ꝑposite grauant̄ oib⁹ syllabis. postposite acuunt̄ i ꝑn
cipio. Subiūctiue v̄o ꝯiūctiōes postposite nō mutāt accētū: q̄ꝛ nun
q̄ʒ ꝑponunt̄. Ideoq̄ʒ de illis reticuit. cuiusmodi est quidē ⁊ ꝯsil'es.

¶ De Differētia inter ꝑpositiones ⁊ ꝯiūctiones. C. CXL.

Assignat postea differētias int̄ prepositiōes ⁊
cōiūctiōes. s. ꝙ ꝯiūctiōes ꝑposite nō
q̄ʒ p̄nt ꝯponi. nisi cū declinabilib⁹ his īfinit̄ siq̄ neq̄. nec
dixit ꝙ ꝑposite nō possēt ꝯponi cū īdeclinabilib⁹ h̄ eniʒ
fallēt in siq̄ñ ⁊ sil'ib⁹: sʒ poti⁹ ꝙ nō p̄nt ꝯponi cū alijs declinabilib⁹
nisi cū ill'. Et vide ꝙ maluit ista ponē. i q̄b⁹ dictio ex ꝯpositōe corrū
pit̄ q̄ʒ siq̄s ne q̄s. ne forte q̄s negaret i illis fieri ꝯpositōeʒ. Porro cū
īdeclinabilib⁹ possēt ꝯponi postposite vt atq̄ʒ ⁊ si ⁊ silia. Itē ꝑpo-
sitiōes ꝑponunt̄ casualib⁹ ⁊ ꝯposite ⁊ apposite. Cōiunctiōes v̄o nec
ꝑponi p̄nt alijs ꝑtib⁹. nisi i appositiōe. nec supponi exceptaq̄ʒ. h̄ enī
supponit̄ i ꝯpositiōe. vt vbiq̄ʒ hn̄ ait nō alijs ꝑtib⁹: q̄ꝛ ꝯiūctio ꝯiun-
ctiōi ⁊ ꝑponi pōt. ⁊ supponi ꝑ ꝯpositionē. vt atq̄ʒ enīuero. Si obi-
ciant̄ siq̄ñ neq̄ñ q̄ñquidē. postea ꝙ q̄ñ etiā aduerbiū ē: ⁊ illa ex q̄ñ
sūt ꝯposita. dicem⁹ q̄ñ etiā ꝯiūctio ē. Itē si opponat̄ nescio ⁊ neq̄o
dicem⁹ ꝙ ex aduerbio nō ex ne ꝯiūctiōe ꝯposita sūt. Iterū addit ꝙ
vbiq̄ʒ ⁊ vndiq̄ʒ ⁊ silia magi vident̄ dici ꝑ syllabicā adiectionē q̄ʒ di
ci ꝯposita ex q̄ʒ ꝯiūctōe. Iō. s. ꝙ i oib⁹ illis cū nihil ꝯiūgat vim suaʒ
nō seruat. qđ sp̄ facere oʒ in cōpositiōe quō facit hoc in atq̄ʒ. rursus
nec i oib⁹ ill' ꝭuat q̄ʒ vim encleticā. vt i vndiq̄ʒ ⁊ vtiq̄ʒ. Quā tñ i oi-
bus ill' ꝭuaret. si ꝯpositio ex ea ꝯiūctiōe fiēt. Dic̄ tñ alibi ꝑsci. ꝙ vter
q̄ʒ ꝯpositū ē. qđ vl' ꝭʒ aliquoꝝ sniaʒ dixit. vl' fortasse q̄ꝛ ivtq̄ʒ quodā
mō r̄tiet̄ vis ꝯiūctōis. Quid. n. ē vtq̄ʒ istoꝝ legit nisi ꝙ iste ⁊ ille legit

¶ De Differentia inter prepositiones ⁊ aduerbia. C. CXLI.

Post hoc etiā assignat dr̄ias int̄ ꝑpositionē ⁊ ad-
uerbia. dicēs ꝙ ꝑpositiōes plusq̄ʒ triū sylla-
barū nō p̄nt eē: aduerbia etiā pluriū: vt aliq̄ñ. Itē ꝙ ad-
uerbia q̄dā deriuatiua sīt. ꝑpositiōes aūt oēs ꝑmitiue sīt
ꝭʒ grecos. Ergo absq̄ʒ ꝭm eos vr̄ eē aduerbiū. nisi dicam⁹ ꝙ nō est
deriuatio: sʒ syllabica adiectio. Probat deīde ꝙ ex̄ ⁊ ītra ⁊ alia hu-
iusmōi nō sīt ꝑpositiōes: sʒ aduerbia: q̄ꝛ. s. p̄nt adici v̄bis sine casua-
lib⁹ dictiōib⁹. vt ego curro in cāpo. tu extra. subintelligit̄. n. curr̄ h̄
quoq̄ʒ qđ dr̄ in cāpo. adiacet v̄bo curro ad modū aduerbij. Addit
ꝙ ex̄ ⁊ ītra. ⁊ hmōi aduerbia. q̄ casib⁹ obliq̄s deseruiūt. dixerūt lati
ni eē ꝑpositiōes. ⁊ q̄ꝛ ꝑponunt̄ casualib⁹. ⁊ q̄ꝛ illis ꝑposita grauāt̄
oib⁹ syllabis qđ suū ē prepositiōis. vt ex̄ domū. Q̄ʒ aūt dixit: q̄ so-
lēt casib⁹ adiūgi. ītelligēduʒ ē casib⁹ diuerse significatiōis. ꝑꝑ ꝑdie
qđ solēt ꝑpalib⁹ iūgē. vt ꝑdie kal'. nec tñ a latinis iō prepositio dice
bat̄. Dicebāt āt hmōi aduerbia latini ꝑpositōes eē. vl' ꝑꝑ causas ꝑ-
dictas. vl' q̄ꝛ nūc īterꝑtant̄ qđ apđ grecos prepositiōes nūc illđ qđ
aduerbia. qđ cū dic̄. designat nō ꝑꝑ h̄ magi debē prepositiōes q̄ʒ ad
uerbia dici. ⁊ sic ꝑtē aduersā attenuat. Si. n. dicā āñ ora patrū. i. co-
rā p̄rib⁹. h̄ āñ significat h̄ qđ h̄ ꝑpositio greca kro. Itaq̄ʒ sciēdū est
tres fuisse de his sniās. Quidā. n. dixerūt ītra ⁊ extra ⁊ hmōi alia: q̄
nūc casualib⁹ iūgunt̄. nūc aūt v̄bis sine casualib⁹ eē tñmō ꝑpositio
nes. ⁊ nō aduerbia. Alij dixerūt q̄ñ casualib⁹ iūgunt̄ eē ꝑpositiōes
q̄ñ aūt verbis sine casualib⁹ esse aduerbia. Fuerūt ⁊ q̄ dicerēt hec
tñmodo esse aduerbia: sʒ casualia. s. q̄ obliq̄s deseruirēt q̄nq̄ʒ casi-
bus. quō ⁊ prepositiōes. hāc v̄o sententiā ad vltimū cōfirmauit pri
sci. licet iterū ⁊ hanc ⁊ ceteras cum quadā dubitatione interserat.

¶ De Compositionibus prepositionum. C. CXLII.

Ponit aūt cōeʒ de ꝑpositiōib⁹ regulā. s. ꝙ ꝯposite
īueniunt̄ tā i ntō: q̄ʒ i obliq̄s casib⁹ flexis
ab eo. vñ colligerūt antiq̄ ꝙ ꝑpositio nūq̄ʒ ꝯpōit̄ cū obli
quo. nisi ꝯpositio ꝑiaceat i ntō. Nobis aūt ex aucte nō vr̄ posse hn̄
sʒ illđ poti⁹ ꝙ ꝯposita cū ntō īuenit̄ ⁊ cū obliq̄s eiusdē. vt idoct⁹ ti.
īdocto. Quare ⁊ iuicē dicem⁹ eē ꝯpositū. nec ꝑiacē ꝯpositionē i ntō
h̄ idē ⁊ de hacten⁹ dicēm⁹. nisi ꝙ ꝭʒ significationē magi vr̄ ꝯponi ab
hoc aduerbio. Illđ quoq̄ʒ addit: ꝙ ꝑpositio nunq̄ʒ inuenit̄ cū ver-
bo. nisi per cōpositionē: q̄ꝛ sēʒ in verbis intelligit̄ semꝑ ntūs vel vo-
catiu⁹ q̄ʒtū ad significationē. Et q̄ꝛ his casib⁹ nunq̄ʒ addit̄ preposi-
tio ꝑ appositionē. ideo nec in v̄bis. Cū ꝑticipijs nō ponit̄ in cōposi
tione ꝭm v̄boꝝ figurā ex q̄bus nascunt̄. nisi precedat v̄bū ei⁹ ꝯpo-
situ vt inducens ab induco. Per appositionē v̄o preponit̄ accusati
uo vel ablatiuo ꝑticipioꝝ sicut ⁊ noim. Preponit̄ ⁊ prepositio pre-
positioni ꝑ cōpositionē vt impterritus. ⁊ cōiunctioni vt absq̄ʒ. Di-
cit tñ ꝙ magis ē syllabica adiectio. Quoniā hec ꝯiūctio q̄ʒ quotiēs
in cōpositiōe ponit̄ retinet vim suā. i. vim copulatiuā vt in atq̄ʒ. vbi
cūq̄ʒ v̄o nō retinet: deriuatio ē ꝑ syllabicā adiectionē. Addit̄ ēt ad-

aduerbio p cõpositionẽ: vt pinde. Illud etiã addit q̃ñ ꝓpositiões cõponunt cũ aliis ptibus in earꝫ ptãte ↄcidũt.i. vt cõposita dictio fit eius dẽ ptis cũ illa cui ꝓpositio addit. Qđ si ita ẽ inuicẽ nõ est cõpositũ. cũ vicẽ sit nomẽ. ⁊ inuicẽ si vna ps ẽ. sit aduerbiũ. Dicamus ergo q in earꝫ ptãte icidũt sepissime. rarissime vo vel nũq̃ ide fiet ꝓpositio absq3 eteni nõ p cõpositionẽ dicit: sed per adiectionẽ q syllabe.

¶ De Accẽtib⁹ aduerbioꝝ. ⁊ ꝓpositioib⁹ ↄpositoꝝ. .C. CXLIII.

SUnt aũt apud grecos q̃dã dictiões disyllabe. habẽtes penl'. acutã. qb⁹ ꝓpositio p appositionẽ iuncta fit. vt addat aliq̃d significationi. accẽtũ acutũ3 de penl'. trãsfert i antepenl'. Qñ.n. dicit paleros. antepenl'. acuit. Est.n. ps ↄposita a para ꝓpositiõe greca. Cũ g apõ grecos ꝓpositio ↄposita i multis dictioib⁹ h faciat apõ nos facit h idẽ i vno aduerbio. s. ide. h.n. p se platũ acuit penl'. Q, si de vel p. vel cõsiles ꝓpositiões ei p cõpositioẽ3 addãt. acuit antepenl'. vt pinde deinde subinde ⁊ silia. Ne si grauet inqt. s. ꝓpositio ponẽdo acutũ accẽtu3 sup penl'. puteť p appositionẽ ante aduerbiũ poni: qđ fieri nõ h3: pp hãc g prisci. rõnẽ volũt pleriq3 idẽ i ceteri aduerbijs cõpositis. nõ solũ cũ ꝓpositiõe. verũetiã cũ q̃busdã aliis obseruari. vt etiã debeat dici aliũde antepenultima acuta. Est g sup h ↄtrouersia nec irrationabilis. Priscianus testať h in vno aduerbio inde solere h fieri: quia ppter videť fm autorẽ eũdẽ dicẽdũ esse delõge alonge penultima acuta: silr ⁊ de ceteris aduerbijs. q̃ nõ sũt cõposita exinde aduerbio si fuerint tñ ex alio aduerbio ⁊ ꝓpositiõe cõposita: Qđ si ita ẽ: dicendũ ẽ deinceps abintus penultima acuta: qđ ↄtra cõe3 vsu3 ẽ. oẽs.n. acuere solẽt in his antepenultimã. Quid igiť dicẽdũ pmũ eqdẽ nec ex his q̃ dicunť in tractatu de ꝓpositiõe: nec ex his q̃ in libro accentuũ: põt haberi vt in aliũde antepenultima d3 acui. Nõ.n. ait i libro accẽtuũ. oĩa aduerbia cõposita sub vno accẽtu pnũciãda sũt. s3 potius oĩa aduerbia q̃ a ꝓpositiõib⁹ cõponunť nõ itelligẽdũ ẽ. vt dixerat sub vno. i. nõ sub plurib⁹. h eni h3 oĩs dictio vt vno accẽtu regatur. s3 sub vno accẽtu inqt. i. sub eodẽ ⁊ ↄsimili. h ẽ vno mõ accentuandi. s. vt antepenultima debeat acui. dicimus itaq3 aliũde dici debere regulariť vt accẽtũ habeat penultima. si tñ vsus ecclesie in qua forte tibi legẽdũ fuerit. aliter habeat sequere vsum. nisi tante fueris auctoritatis. vt prauũ vsu3 emẽdare possis. si eni obijciať q aliquãdo h3 accentũ acutũ sup antepenultimã sciat hoc fieri cã differẽtie ab aliquãto. Porro liber ille de accentib⁹ a plerisq3 dubitať a quo factus sit. vt ergo certũ aliq̃d ponamus. illã regulã accẽtuãdi antepenultimã acute in aduerbijs cõpositis nõ dicimus obseruãdã esse regulariť. nisi in cõpositis abinde aduerbio ⁊ ꝓpositiõe si priscianu3 autorẽ seq velimus. nec q̃dẽ qđ in libro accentuũ diciť p autẽtico habem⁹. vř g nobis regulariť dicẽdũ delõge alõge ⁊ similia vt sup penultimã ponať accẽtus. Analogia tñ (vt sepe diximus) sciẽda est vsus vo sequẽdus. Magister eni locutiõis ẽ ⁊ velle q̃dẽ inter insanos videri doctũ. species. q̃dã furoris ẽ. Qui tñ dicũt regulã in oĩb⁹ aduerbijs cõpositis obseruãdã esse. litterã priscia: sic exponũt: ꝓpositio solet h facere in vno. s. in vna ptcoratiõis. s. aduerbio sicut in ide manifestũ ẽ. s3 videť plane inuisse q in solo ide fieri solet. qđ.n. iniciť rõni quã autor iducit. illa eqdẽ rõ pbabil' ẽ. ⁊ nõ necessaria alio qn eadẽ rõne dicẽmus induco antepenl'. acuta. qđ omni caret rõne.

¶ De Appositiõib⁹ ꝓpositionũ cũ casualib⁹. .C. CXLIIII.

APud grecos ꝓpositio trib⁹ adiũgiť casib⁹ p appositionem. i. gtõ ⁊ datiuo. accusatiuo. Apud nos aũt tñ duob⁹. i. accusatiuo ⁊ ablatiuo. nisi autoritate sua vtanť nostri poete hellenismo. i. more eolũ. vt virgilius Crurũ tenus p ten⁹ crurib⁹. Dicit etiã q toachris cui⁹ iterptatio ẽ tenus aduerbiũ ẽ apud grecos. ⁊ nõ ꝓpositio. Inde est q tenus rara apud nos preponiť. Addit quoq3 q noĩatiuis nõ adduntꝓpositiões p appositionẽ. q2 ipsi sũt itrãsitiui. i. ex vi noĩatiui nõ significãt rẽ vt in eã trãseat actus: s3 itrãsitiue iũguntť cũ vbis. Ideo aũt diximus ex vi noĩatiui. q2 ↄstructi cũ vbo passiuo bene significãt rẽ vt in eã trãseat actus: q2 rẽ patiẽtẽ. s3 hoc est ex vi passiui verbi. ꝓpositiões autẽ p appositionẽ prolate semp trãsitionẽ exigũt. vnde rationabiliter adduntť accusatiuo vel ablatiuo. q̃ trãsitiui sunt. i. designant in quẽ fit actus. Quod autẽ apud grecos genitiuo ⁊ datiuo apponuntur: opinor causa penurie factũ. Quoniã eni carent ablatiuo. coguntur iungere prepositionẽ cũ genitiuo vel datiuo. vt cõpleant vim ablatiui cum prepositione prolati. Sed non possunt vel non debent adiungi puto cu3 similiter sint transitiui. ipsis genitiuorum consignificationibus: necnon etiã datiuoꝝ propter implicita3 quodãmodo quoddã vim prepositionũ. Quid eni est lego discipulis meis nisi lectionẽ facio ad eos. vel q̃d est iste equus est socratis nisi ad ipsu3 ptinẽs. Nõ aũt ꝓpositiõibus apposit, alie pñt apponi. ppterea verisimile ẽ his casib⁹ ꝓpositiões per appositionẽ nõ posse adiungi. Qđ aũt adiũgit. nihil carens casu p se trãsitiuũ posse ẽẽ. qp positionẽ h3 ppter ꝓpositiões. ⁊ ppter vba trãsitiua. Sed hoc solũ p hoc qđ ait per se. i. ex sua vi. hoc est nisi aliud sequať. s. casus obliquus. vel nisi subintelligať. Obiciet tñ q nec sic obliqu⁹ trãsitiu⁹ est p se: sed põt dici q p se positus significat vt eius vel vt ei. vel vt eã vel vt ab ea. que oĩa ad res cũ transitione dictas ptinent. Ideoq3 obliqui etiam positi per se merito dicuntur transitiui.

¶ De Multitudine prepositionu3 apud latinos. C. CXLV.

ILlud quoq3 addit q multoplures ꝓpositões sũt apud nos q̃ apud grecos. Quia cũ apud illos singule multas significatiões habeãt. nos aduñãq̃ q3 illarũ vnã habem⁹ ꝓpositionẽ. Itaq3 singule ꝓpositiones grecoꝝ cõplent significationẽ multarũ apud nos vt peri poniť p circũ ⁊ sup. nõ q̃ñ sup significat locũ: s3 q̃ñ ↄsignificat memoriã. vt ibi multa sup priamo. i. de priamo. Iteru3 q2 aduerbia localia q̃ solent ꝓponi casualib⁹. cõputauerũt latini eẽ ꝓpositiões: q2. s. ꝓposita casualib⁹ grauanť oĩb⁹ syllabis. vt pone tribũal aduersus hostes ⁊ hmõi alia. q̃ oĩa greci dicũt esse aduerbia: tũ q2 pleraq3 aduerbia apud eos nõ pñt cõponi: cũ oẽs apud eos ꝓpositiões ⁊ postponi solebãt ⁊ apponi. Cũ q2 cũ vbo ponunť ⁊ aptud latinos sine casualib⁹ vt ibi pone subit cõiunx. Q, aũt p appositionẽ ponať sine casuali. rarissime. i. nunq̃ patiť ꝓpositio. Semp eni vel apponiť casui. vt vado ad domũ. vel subintelligiť vt de post fetãtes. subintelligẽdũ eni est (vt antiq̃s videť) existẽte. S3 quõ põt fieri: vt si dicã de vltra mare venit pompei⁹ ibi itelligať existẽte. Dicunt ergo pleriq3 q in de post fetãtes accepit eũ. de post vna ps ẽ cõposita: ⁊ exigit accusatiuũ silr de sub cui⁹ pede ⁊c. dicũt eũ de sub manu ptẽ ↄposită eẽ: ⁊ q exigit ablatiũ. Alij q in de post fetãtes exigit post. accusatiuũ istu3 fetãtes. ⁊ q de irregulariť ibi poniť. ⁊ nullũ casu3 exigit. Ideq3 de silib⁹ dicẽdũ. Dicit etiã pleriq3 q post fetãtes poniť loco cuiusda3 ablatiui. Cõcludit itaq3 ex ꝓpositis tria apud nos in ꝓpositõib⁹ grecoꝝ obseruatiõi ↄtraria. s. q quedã ꝓpositiões apud nos certã hñt significationẽ. qđ dicit s3 eos. qui intro ⁊ cetera aduerbia casualia reputant inter prepositiones. ⁊ q quedã nunq̃ cõponunť. vt apud erga. circiter. ⁊ q quedã nunq̃ sepanť. vt di ⁊ dis. sed ob hoc tantũ vocanť prepositiones: q2 loco prepositionũ ponunť in cõpositione.

¶ De Diuersis acceptiõibus prepositionũ. C. CXLVI.

PReposítio q̃nq3 assumiť cã significãtie vt impudẽtib⁹ p valde prudẽtibus. Significat etiã in q̃nq3 priuationẽ. vt ipius. i. sine pietate. Et ordinẽ vt ex in gorgoneis ⁊c. Poniť etiã loco aduerbij ex. vt exul. i. extra solũ. Addit quoq3 q subtracte noĩb⁹ faciũt ea p aduerbijs accipi: vt domo venio. Itẽ ꝓpositiões posite loco aduerbioꝝ vl' iteriectionũ suũ mutãt accẽtũ: vt apud terentiũ. Per pulchra credo dona. p.n. d3 hic acui ⁊ nõ grauari. Et sic q̃ dicũt p pulchra duas ptes oratiõis eẽ. Alij vo dicũt vnã ptẽ ↄpositã eẽ: ⁊ veri⁹ eẽ vř. Pro etiã loco iteriectiõis. vt apõ lucanũ p tristia fata. Et iõ ibidẽ acuiť. Qđ g pleriq3 dicũt debẽ scribi cũ aspiratiõe p. h. scã apocopa ab. iteriectõe integra prob: i nulla auctoritate iuẽio: s3 h tñ q p ꝓpositõ poniť p iteriectiõe: qđ nõ diť eẽ mirãdũ: cũ greci ⁊ ppositiões p aduerbijs: ⁊ ecõuerso solebãt ponẽ. Et nos ẽt aduerbia loco noim: vt mãe nouũ ⁊ spõte sua. ⁊ rite ne fcõ. p ritu. Diť tñ alibi q spõte nomẽ ẽ: ⁊ põiť p aduerbio s3 qđ diuersas diuersoꝝ diť snias. Scdõ q̃ñ significat vř catha vř meta ꝓpositõis vi3 obtiet. Cũ eni catha sit equocũ apõ grecos. h opior significat qđ iuxta. vt sm ea. i. ad silitudinẽ eoꝝ. Meta quoq3 accipiť p de ⁊ trans ⁊ pp. In hac ãt significatõe põiť s3 p meta. vt apõ lucanũ. Scdõ emathiã listãta dať. i. pp emathiã: s3 q̃d significat cũ dř s3 lucã ⁊ silia. puto idẽ q iuxta q̃si sic lucas dixit. Propť q̃nq3 põiť loco dia causaľ grece cõiũctõis. vt pp te. i. cã tui. Qñ ãt põiť loco para qđ ẽ iuxta. tũc h3 vim ꝓpõis. vt pp amenũ. i. iuxta: s3 q̃d ẽ q diť pp ibi hře vi3 ꝓpõis cũ iuxta s3 ip3 sit solũmõ aduerbiũ: ⁊ ibi pp põať p iuxta. Fortasse s3 eos dixit h. q̃ iuxta putauerũt eẽ ꝓpõnẽ. vř poti⁹ q2 para loco cui⁹ põiť ibi pp ꝓpositio ẽ apõ grecos. q̃uis iuxta aduerbiũ loco ei⁹ q̃ñ q3 põať. Addit etiã q ob põiť p casuali diũctõe. vt ob auspiciũ. In cõpositiõe vo h3 vim ꝓpositõis. vt obeũtia fras. i. eũtia circa. Circũ tñ aduerbiũ ẽ s3 grec⁹ ponẽt ibi ꝓpositionẽ. diť etiã q ob diũcta cũ alijs ptibus sil' cũ illis accipiť pro causali coniunctiõe. vt q̃obrem.

¶ De Cõmuni significatione ꝓpositionum. C. CXLVII.

PReposítiones fm grecos nihil certu3 p se significant. Cuiuſmodi inqt apud nos pene sũt oẽs monosyllabe. pene dicit ppter pre qđ per se platũ certã h3 significatiõe3 loci.

Mutāt itaq; significatiões suas ex diuersis adiūctis vt ad mō ꝯsignificat ꝑsonā. vt ad te cōfugio. mō locū ad troiā .i. apud troiā. mō tēpus. vt ad bellū ꝑsi macedonicū. mō numez. vt ad quinquaginta milia venerūt. In cōpositiōe quoq; mō ꝯsignificat itēsionē. vt affirmat posita f. ꝓ d. mō directiōez ad ꝑsonā vel ad aliā rē. vt alloquit͛ arridet. Que ĝ vere ⁊ idubitabilit͛ sūt ꝑpositiões. nihil certuz ꝑ se significāt: q̄vo certā habēt significatōez. cū sʒ rōnē grecoꝝ iter aduerbia plereq; poni debeāt. vt supra ⁊ itra ⁊ infra. ⁊ hmōi. latini tn̄ posuerūt iter ꝑpositiões. plereq; dictū ē. qꝛ iter certā hʒ loci significationē. Qm̄ tn̄ nūq̄; sine casuali iuenit͛. nō ꝯcedit. vt etiā sm̄ rōnē grecoꝝ debeat dici aduerbiū. sʒ ꝑpositio. Itē ꝑpositiones retinēt qn̄q; eādē significationē tā in cōpositiōe q̄; in appositiōe. vt iuado hostē .i. in hostē vado. ⁊ h̄ eni ⁊ ibi. cōtra significat. Aliqñ diuersas. vt de te loquor .i. cā tui. deprimo .i. īfra ꝓmo. Qn̄q; etiā abūdāt in cōpositiōe. ac si eēnt dissyllabe adiectiones. vt nihil. s. sensus hēāt addere. vt emori pro mori. Qn̄q; vero designant locū. ⁊ hoc quadripartito. vt significent quo vel vbi vel vnde vel qua.

¶ De proprijs significationibus earum que accusatiuo deseruiunt: ⁊ primo de monosyllabis. .C. CXLVIII.

Post hoc ꝑtractat singulas ꝑpositionū quarūcūq; significatiões. Et ꝑmo eaꝝ q̄ deseruiūt accusatiuo. quas diuidit i monosyllabas. dissyllabas. ⁊ trissyllabas. Sūt eni inq̄t vnisyllabe vt plerisq; latinoꝝ videt͛ e. ad ob. per post. cis. trās. plerisq; dixit ꝓpter post qđ alij dicūt eē aduerbiū casuale. Bissyllabe vero sī apud ante. citra. circū circa. cōtra. erga. extra. iter. itra. īfra. iuxta. ꝓpe. pone. vltra. preter. ꝓpter. supra. vsq;. penes. Trissyllabe sūt circiter. aduersum. sʒ. Quaꝝ pleras q; ex his sm̄ rōnes grecoꝝ dicit esse aduerbia. plerasq; aūt dicit qꝛ ad ⁊ ob. ⁊ per. sm̄ rōnē grecoꝝ etiā nō sunt aduerbia. sed post ⁊ ante ⁊ circa ⁊ citra ⁊ similia. Siqđ ē si plures iueniunt͛ ꝑpositiões vel bissyllabe. vel trissyllabe accusatiuo casui seruiētes: nō ē curādū. qꝛ de illis tm̄ agit q̄ grecaꝝ ꝑpositionū interpretationē habēt. Dicit ergo ꝙ ad ⁊ appositū ⁊ cōpositū significat qn̄q; proximitatē. vt adeo ad troiā .i. iuxta troiā. Qn̄q; cām. vt ad q̄d fecisti h̄ .i. cuiꝰ cā. Qn̄q; similitudinē. vt ad vnguē .i. ad vnguis similitudinē explanatū. Qn̄q; etiā ꝯtrarietatē. vt ad illū mihi pugna ē .i. ꝯtra illū. Qn̄q; vo tp̄s. vt ad bellū ꝑsi macedonicū. h̄ ē vsq; ad bellū. Qn̄q; iteꝝ additionē. vt ad hec mala .i. suꝑ h̄ alia addita sunt. Ob apposita significat. Aliqñ cām ad modū dia grece ꝑpositiōis. q̄ ꝓ casuali ꝯiūctiōe accipit͛. Aliqñ etiā significat accomodationē: vt ob meritūz .i. ꝓ merito. vel sm̄ meritū. In cōpositiōe ꝯsignificat. vel ꝯtra. vel circū. vt obambulo .i. circūambulo. Per significat aliqñ dia grecā sm̄ ꝙ ē localis. vt ꝑrūpor. q̄si ꝑ mediū rūpor. Cōsignificat etiā tēpus. sʒ quasi locū. vt ꝑ annū fuit mecū. Dicit eni priscianꝰ ꝙ oīa localia possūt etiā esse ⁊ tp̄alia. Addit etiā ꝙ ita quoq; alijs rebꝰ. q̄si loco iungunt͛. vt ꝑ virtutē fio laudabilis. in quo virtꝰ q̄si locus laudis fuisse ostēdit͛. Est etiā ꝑ iurādi. vt ꝑ iouē. Cōsignificat quoq; ꝑfectionē plerūq; in cōpositiōe. vt percurro .i. ꝑfecte curro. Qn̄q; locū. vt ꝑrūpor. Qn̄q; ponitur loco valde aduerbij. vt ꝑcastor. Cōsignificat etiā ꝑ abnegationem. vt perfidus. idest sine fide.

¶ Adhuc de eodem. .C. CXLIX.

Addit ꝙ post ⁊ cōponit͛: vt postpono. ⁊ sepat͛. ⁊ significat inq̄t meta ꝑpositiōez. sʒ nō qn̄ loco sīn accipit͛. q̄ valet q̄ntū con ꝑpositio. Post ĝ sicut meta, qn̄q; significat ordinē loci. vt post montē. Qn̄q; tp̄s. vt post multū tp̄is. qn̄q; ordinē alterius rei vt post pietatē vtilitas ponēda ē. qn̄q; ponit͛ ꝓ aduerbio tp̄ali postea absq; oī casu. s. vt lōgo post tp̄e. Nā qn̄ inq̄t ꝑpositio ē ablatiuo iungi nō pōt: qꝛ deseruit accusatiuo. Illud etiā addit q̄đ ē. a post deriuat͛ posterus ⁊ postica. Cis quoq; dicit componi ⁊ apponi. ⁊ locuz significat. quid est enim cis alpina gallia. nisi que inter nos est ⁊ alpes. quādoq; etiaz transfertur ad tempus designanduz. vt cis definituz tempus. quandoq; etiaz ad alias res. vt cis nature leges. sed magis vt frequētius loco additur. presertim quoniā ad alias res vt locū significat. Trās etiaz ⁊ componitur. vt transuebo. ⁊ apponitur vt trans mare. Amittit autē quandoq; in compositione n. ⁊ s. vt traduco. Et vide ꝙ videtur locum trans significare. sed modo diuerso. In transuebo nanq; significat vlteriorem locum ita ꝙ vsq; ad ipsum. In trado quoq; quasi transitionem localem ab vno in alterum. In transgredior quasi localē accessuz. Apposita quoq; trans ponitur loco per an aduerbij. vt trans mare. ⁊ significat idē tunc quod vltra. Addit postea ꝙ oēs monosyllabe prepositiones cuilibet casui deseruientes ⁊ apponunt͛ ⁊ cōponunt͛. excepta cū. ꝑ qua semꝑ con in cōpositione inuenit͛. ⁊ n. cōuertit͛ in. m. sepe vt cōmunis. sicut. m. quoq; solet per compositionē cōuerti in. n. vt tantūdez. De clam vero ostendit ꝙ aduerbiū debeat dici: qꝛ significat qualitatē. qđ nō prepositiones: sed aduerbia facere solent. ⁊ facit ex se diminutiuum clanculū. qđ nulla prepositio facit. ⁊ pōt proferri sine obliquo. Et quia interpretatio apud grecos aduerbium est preponitur tamen obliquo casui sicut ⁊ multa aduerbia localia. vt clam te factum est.

¶ De Dissyllabis que accusatiuo deseruiunt. C. CL.

Post hoc agit de dissyllabis ꝑpositōibꝰ q̄ accusatō iungunt͛. dicit ĝ ꝙ apud significat in loco. vt apud numātiā. Jungit͛ etiā ꝑsonis .i. noībꝰ ꝑsonarū. vt apud atheniēses. in quo tn̄ ⁊ ꝑsonas q̄si locū significat. Vn̄ etiā vnaz dicit͛ hr̄e significationē. s. in loco. nunq̄; aūt cōponit͛. Ant ⁊ cōponit͛ ⁊ apponit͛: ⁊ significat locū vt ante eo. vl͛ tp̄us vt ante ānū. qđ sm̄ adiūcta pōt dignosci: vl͛ etiā ponit͛ ꝓ ātea aduerbio. deriuat͛ ab an̄ ātiquꝰ ⁊ ātiq̄nariꝰ. Citra nō ꝯponit͛: ⁊ significat locū: vt eādē fere habeat significationē. quā hʒ cis. nisi ꝙ cis solet plerunq; ꝑponi ꝓprijs noībꝰ mōtiū vel fluminū. reliq̄s vo magi solet addi citra. a cis deriuat͛ citra a quo cit͛ citerior citimꝰ. Vn̄ catho Cit͛ ager id ē vicinꝰ. Et lʒ cis ⁊ citra ꝑpositiões a latinis eē putent͛. tn̄ iterpretatio eoꝝ apud grecos aduerbiū ē. De circa quoq; dicit qm̄ significat id qđ peri greca: sʒ tūc qn̄ peri ponit͛ ꝓ iuxta. Nā ⁊ ponit͛ ꝓ de vel ꝓ iuxta. ⁊ multas alias significatões hʒ apud grecos. Circa ⁊ ad locū ꝑtinet: vt cū dicit͛ circa forū: ⁊ ad tp̄us vt circa. xx. ānos. addit etiā ꝙ circa nunq̄; ꝑponit͛ i cōpositiōe: sʒ postposita cōponi iuenit͛ cū ablatō: vt quocirca: ⁊ hʒ vim causalis ꝯiūctiōis hec dictio cōposita. Inuenit͛ quoq; subiūcta circū ꝑpositiōi. ⁊ videt͛ ꝯposita dictio eē: qđ fieri nō pōt. In sequētibꝰ eni dicit ꝙ circa nō cōponit͛. Qꝫ āt circūcirca debeat dici: ꝓbat auctoritate donati dicētis: ꝙ ꝑpositio aut ꝑcedit vbū: vt ꝑferro. aut aduerbiū vt expꝑsse aut ꝑticipiū vt precedēs: aut ꝯiūctionē: vt absq;: aut seipāz simplicē fecit relationē q̄si diceret ꝑpositio ꝑcedit ꝑpositionē. Dicit aūt priscianꝰ: ꝙ circūcirca significat idē qđ apud grecos amphipi qđ valet ac si dicēt. ex oī circū. Cū vo sit ꝓpositū ciꝰ h̄ i loco de dissyllabis ꝑpositōibꝰ agē: adiūgit tn̄ de circit͛: qꝛ ⁊ grece ꝑpositōis peri significatōez retiet accepte ꝓ iuxta: sʒ differt a circa. ꝙ circit͛ ad solū tp̄s ꝑtiet vt circit͛ kalēdas iannarias. De erga quoq; dic̄ ꝙ significat idē qđ peri. sʒ qn̄ peri significat affectū. Et tūc noībꝰ ꝑsonaꝝ iūgit͛ qn̄ bonꝰ siue malus affectꝰ i eas designat͛: vt erga ꝓpinquos hec prepositio nūq̄; cōponit͛.

¶ Adhuc de eodem. C. CLI.

Contra vero qn̄q; significat aduersationez vel malū affectū. vt ꝯ adulterū dico. qn̄q; repugnātiā. vt ꝯtradico: qn̄q; localē positionē: sʒ aduersaz: vt stat ꝯ: deriuat͛ aūt ab eo ꝯriꝰ. Extra vo significat idē qđ hoc aduerbiū entos qđ deriuat͛ ab ex. q̄ ꝑpositio ē taz apud nos q̄; apud grecos: tn̄ apđ nos ⁊ aduerbiū eē dr̄: qꝛ sine casualibꝰ vbo adiūgit͛: ⁊ ꝑpositō etiā: qꝛ casualibꝰ ꝑposita: ꝑ oēs syllabas grauat͛. Qꝫ āt extra loco ꝑpositiōis ponit͛: dicit nihil mirū videri. cuz ⁊ ex ꝑpositio in q̄busdā cōpositis iuenit͛ posita pro extra: vt exul .i. extra solū: deriuat͛ aūt ab eo extraneꝰ ⁊ externꝰ. Int͛ quoq; inuenitur cōposita ⁊ apposita: vt iter amicos: cū vbo sine casuali: vt tu dextrorsum: ille sinistrorsuz ego curro inter. Vn̄ videt͛ velle ꝙ debeat dici aduerbiū. ⁊ deriuat͛ ab in: ⁊ significat qn̄q; qđ dia ⁊ significat tunc locū ⁊ inuenit͛ sꝑ ꝯposita vt interrūpit. Qn̄q; significat qđ en. ⁊ tūc localem positionē. vel quasi localē. In qua significatione ⁊ pōt apponi. vt Cōuersiq; oculos inter se atq; ora tenebant. Et pōt cōponi vt in illo exemplo qđ sequitur. interea loci. qđ sub vno accentu debeat proferri. ⁊ valet q̄ntū in eo loci. qđ qn̄q; significat meta. ⁊ significat locuz vel quasi locū: vt iter vicinos. Vbiq; ergo locū significat Interea vo ab inter deriuat͛ qđ dicit semꝑ esse aduerbium. dicunt autē pleriq; ꝙ intercapedo significat distantiam loci. Interualluz distāntiā temporis. Intra vo significat qđ entos aduerbiuz. ⁊ habet cōtrariā significationē ei qđ est extra. Et vide ꝙ cū ab in deriuet͛ inter ⁊ intra ⁊ intus ⁊ intro. hec duo vltima nunq̄; preponunt͛ casualibus sicut nec foris ⁊ foras. que similem habēt significationē. Ab intra vo deriuat͛ intrinsecus ⁊ internus ⁊ introrsus. Infra tp̄aliter plerūq; ponit͛ vt infra decē dies. Proprie ⁊ ꝑncipaliter significat locuz sicut contra ⁊ citra. ⁊ cōtrariā gerit significationē ei qđ ē supra: qđ excessum localē significat. vel quasi localem. Infra vo eius contrariū q̄uis abusiue inueniat͛ positū ꝓ intra. Deriuat͛ aūt ab infra inferius inferior infimus. Juxta enim significat quod toentos aduerbiū: sed dicta est a latinis ꝑpositio. videt͛ tn̄ pro equaliter sumi apud salustiū De pridie etiā dicit ꝙ more ꝑpositionis iungit͛ cū accusatiuo. vt pridie kal͛. Est ergo pridie tp̄ale aduerbium: ⁊ casuale. Vn̄ reliq̄t intelligēdū ꝙ licet iuxta iungat͛ obliquo casui. nō tamē

minus est aduerbium: si cū verbo possit construi sine casu obliquo. vt tu longe sedebas a rege ego iuxta.

¶ De monosyllabis ablatiuo deseruiētib⁹. .C. CLII.

Post hoc pgredif pscian⁹ ad ppositiões q̄ solo ca sui ablatiuo deseruiūt. Hay aūt q̄dā sūt monosyllabe. vt a ab abs e ex p pre cū. ₇ clā s₃ quosdā ē aduerbiū. Quedā aūt dissyllabe. vt corā palā sine absq₃ tenus. quay oium. s. dissyllabay iterpretatiões apō grecos aduerbia sūt. S₃ qm̄ casib⁹ obliq̄s deseruiūt p transitionē psonay. i. vt notef trāsitio ad aliā psonā. vt corā rege h̄ oia locutus sū. latini eas q̄dē ppositiões esse asserūt. Qn̄ aūt sine casib⁹ obliq̄s ponunf ₇ itrāsitiue aduerbia ab eisdē putāf. dicit tn̄ q₃ sine ₇ absq₃ ₇ tenus nusquā iueniunf sine ablatiuo. videf itaq₃ velle q₃ hee pprie apud latinos sunt ppositiões. l₃ ēt iterpretatiões eay apud grecos sint aduerbia. Aduerbia nāq₃ vbis iūgūf itrāsitiue. ₇ oib⁹ casib⁹ idifferenf. Dicit ergo q₃ monosyllabe oēs fere eādē vim habēt q₃ ₇ locū. ₇ tēpus. ₇ ordinē equalif significāt. s₃ differūt. qm̄ qn̄ dsonātes sequunf a. ₇ e. solēt pponi in appositiōe. vt a domo e iure. Ab vō ₇ ex pponunf nō solū vocalib⁹. s₃ etiā dsonātib⁹. Ab in cōpositiōe pponif oib⁹ litteris absq₃ c. vel q. vel t. Affaf ē cōpositū ex ab. l₃ b. mutef i f. sequēte f. In aufero b. mutaf in u. nō i f. l₃ sequaf f. ne si diceref affero b. mutata in f. videref ab ad cōponi nō ex ab. silr arripio b. dueriif in r. In asporto nō dueriif b. i p. s₃ in f. ne si dicaf apporto. videref eē cōpositū ab ad. De e. vō dicit q₃ tā in appositiōe q̄₃ in cōpositiōe inuenif ante b. vt ebibo. ₇ d. vt educo. qd̄ pducit penultimā. si dicaf educo cis. ₇ corripit eā si dicaf educo cas. qd̄ ē nutrire. ponif etiā e. ante g. vt egero. ante l. vt elimo. ante m. vt emineo. qd̄ ē amaneo. ante n. vt eneruo. qd̄ ē a neruus nerui. ante r. vt eruo. ante u. ₇ i. dsonātes. vt euoco eijcio. Et ecce habemus q₃ debeat dici eijcio nō solū eicio. Silr ḡ abijcio ₇ deijcio: addit vō q₃ dsonātib⁹ ceteris a b ₇ d ₇ g ₇ l ₇ m ₇ n ₇ r ₇ i ₇ u dsonātib⁹ nō pponif e. s₃ ex. vt excubo effero vbi x. mutata ē i f. Addit itex q₃ oēs pdicte ppositiōes. i. a ab abs e. ₇ ex vī habēt dsimilē nisi q₃ ₇ a ₇ abs iūgūf vbis passiuis vel ablatiuis. i. q̄ ablationē designāt. vt aufero ₇ similia. E quoq₃ in cōpositione positū. vel significat puationē. vt enodis q̄si sine nodo. vel itēsionē. vt eludo vel ponif p extra vt educo. i. extra duco. Silr ₇ ex in cōpositiōe vel ponif p ex vt excludo. vel designat puatiōe₃. vt explico quasi a plica remoueo. vel itēsionē. vel perfectionē. vt exoro efficio.

¶ Adhuc de eodem. .C. CLIII.

De vero q̄nq₃ significat apo. ₇ tūc est materialis. vt h̄ anulus ē de auro. Q̄nq₃ peri. ₇ tūc memoratiua ē. vt de ptibus oratiōis. Q̄nq₃ ponif p katha. ₇ tūc significat locū. vt descēdo. i. deorsū₃ scando. Q̄nq₃ significat intēsionē. vt deprimo. Q̄nq₃ priuationē₃ vt demēs. i. sine mēte. Silr ₇ pro q̄nq₃ significat locū ₇ in appositiōe. vt pro tēplo. ₇ in cōpositiōe. vt pcurro. Q̄nq₃ tēpus. vt pspicio. pauus qd̄ tn̄ dicūt plerīq₃ cōponi a pcul. eo q₃ in pauus corripif p silr ₇ cetera oia in q̄b⁹ p corripif. vt pteruus qd̄ ē a toruo. Ali vō dicūt q₃ more greco corripif p. ppositio ₑ pud nos in cōpositis dictiōib⁹. Ponif aūt p loco e. vel sup. vt pminet peminet vel supeminet. Ponif etiā p ante. vt pstrat⁹. ₇ p ad. vt p virib⁹ suis. Pro in. vt p testimonio. Ponif quoq₃ iteriectiue. ₇ circūflectif. vt apud salustiū. Pro deū ₇c̄. Et ponif admiratiue. Pre vō ₇ apponif ₇ componif. Ponif aūt p ad. vt apud terētiū. Hic ego dtēpsi illū pre me. i. ad cōparationē mei. Ponif etiā p ab vt apud eūdē. vt sit misera p amore. ₇c̄. Ponif quoq₃ p sup vt pfideo. Pro valde vt pcelsus. Pro ante vt pcurro deriuaf aūt ab eo pter. Cū vō ₇ aduerbiū pōt esse. quādo tpale ē. ₇ ppositio qn̄ significat ide₃ qd̄ sin. ₇ ē tūc copulatiua. vt cū ducib⁹ pugno. nō inuenif aūt in cōpositiōe. Nā loco eius in cōpositiōe semp ponif cunque etiā mutat n. in m. qn̄ b. vel m. vel p. sequif. vt cōbibo ibibo. cōis imunis cōpello ipello. Sequētib⁹ aūt l. vel r. cōmutat n. in eas. vt colligo. illido corripio irripio. Inuenif tamē n. integra sequētib⁹ l. vel r. s₃ raro. nec d₃ fieri. Porro clā magis d₃ dici aduerbiū deriuaf ab eo clādestinus. vnde dstat q₃ penl. correpta debeat pronunciari cum non habeat t. a primitiuo.

¶ De dissyllabis eidē casui deseruiētib⁹. .C. CLIIII.

Coram quoq₃ ₇ palā quāuis equipollentia eoy apud grecos sunt aduerbia. q₃ tn̄ deseruiūt obliq̄s casib⁹. a latinis dicunf ppositiones. s₃ mihi inq̄t magis videf q₃ debeāt aduerbia dici casualia. Cu₃ sine casibus verbis possint adiungi. Differunt aūt corā ₇ palā. quoniam corā ad singulares pertinet personas. vt corā rēge. Palā vero ad omnia. Ponif etiā per se vt palam est. id est manifestū omnibus. Sine autem ₇ absq₃ apud latinos sunt prepositiones. ₇ consignificat vtrūq₃ abnegationē. nec inuenif in cōpositiōne. Falsum ergo est q₃ sincerus sit compositū a sine ₇ cera. vl̄ sinceris a sine ₇ carie: sed sic intelligēdū est q₃ sine. s. nunq̄₃ inuenif integra in cōpositione. cū absq₃ in cōpositis nullo modo inueniaf. Sine quoq₃ verbū imperatiuū est: sed differt accētu: q₃ cū preposītio est: preposita grauaf per oēs syllabas. vt sine timore. Postposita vō acuit penultimā: vt te sine nihil. De absq₃ vō dicit q₃ deriuaf ab abs. neq₃ eni est cōpositū sic videf plerisq₃ qm̄ q₃ nunq̄₃ amittit vim suā in dpositione: sed sp in ea opaf copulatione₃. vt in atq₃. ₇ in sitibus. vbi ḡ vim suā amittit debet adiectio syllabica dici. Ten⁹ adiungif nō solum ablatiuo. verū etiam greco more genitiuo. Sicut apud virgilium: ₇ crurum tenus. ₇c̄. q̄uis possit dici q₃ gtūs est positus pro ablatiuo.

¶ De his que vtriq₃ casui deseruiunt. ₇ pzio de in. C. CLV.

Post hoc agit de his que vtriq₃ casu iunguntur. Sūt aūt quattuor. in sub super ₇ subter. In ergo qn̄ significat motionē ad locū. vel ponif pro contra tunc soli accusatiuo iungif: vt in vrbē vado. in adulteriū dico. Quādo etiā ponif pro ad: accusatiuo iungif. vt impulit ad latus pro in latus. Cū aūt ponif pro en greca preposītiōe: deseruit ablatiuo casui. i. quādo localē permanentiā significat vt in italia in vrbe. In cōpositiōe quoq₃ aliquādo priuationē significat vt iniustus Aliquādo intentionē: vt imprimo. Igif accusatiuo iungif quādo diuturnitatē: vt ibi visio quā hic videt in dies longos est. Rursus quādo ad in subaudif vsq₃ tunc etiā iungif accusatiuo: vt in vita₃ eternā. c. Itē certus sum q₃ potēs est depositū meū seruare in illu₃ diem. id est. vsq₃ ad illū die₃. Rursus quādo in ponif pro iuxta tūc etiā deseruit accusatiuo casui. vt in hunc modū cōtendāt. ₇ iterum misit ad ezechiā in hec verba. Rursus qn̄ in ponif p per exigit accusatiuū. vt ibi. Iusti itrabūt in eas. i. p eas. Rursus qn̄ in ponif p supra. tūc quoq₃ iūgif accusatiuo. vt hieronym⁹ in matheū. Beda in marcū. Rursus qn̄ ponif p sup iūgif accusatiuo. vt ibi in omnē terrā gloria tua loquef pacē in pplo. Qn̄ aūt in aliquo loco motio fieri ondif tunc iungif ablatiuo. vt curro in cāpo. Itē qn̄ p inter vel p intra ponif. ablatō solūmodo iungif. p inter. vt ibi. Accepisti dona in hoīb⁹. i. inter hoies. Et ibi siliter. Bn̄dicta tu in mulierib⁹. Et in aplo. In q̄b⁹ ₇ vos vo. Rursus ponif pro itra: vt ibi oratio mea in sinu meo cō. Rursus in pro p positū plerūq₃ iungif ablatiuo: vt ibi loquēs deus patribus in pphetis. i. per pphetas. Rursus aliqn̄ ponif pro ad ₇ iūgif ablatiuo: vt dn̄s erit in latere tuo. Q̄nq₃ etiā accusatiuo: vt impulit in latus. rursus q̄nq₃ p ante iūgif ablatiuo vt ibi intret in cōspectu tuo oratio: ₇ ē hoc mirabile in oculis nostris.

¶ De Sub ₇ super ₇ subter. C. CLVI.

Sub vero qn̄ significat ad locū: ₇ ponif p ante vel per iungif accusatiuo. ponif aūt p ante. vt ibi sub lucē expoztat calathis. i. ante lucē. Ponif quoq₃ p per. vt ibi. Et sub nocte cura recursat. In cōpositiōe vō semper sub vel localē h₃ significationē. vt suppono supprimo subeo. vl̄ vim diminutiuā. vt subrideo. i. pay rideo. Mutat āt b. i sequētē dsonātē. qn̄ ea q̄b⁹ adiūgif sub. incipiūt a c. vt. succurro vl̄. f. vt sufficio vl̄ a. g vt suggero. vl̄ ab m vt sūmitto. vl̄ a. p. vt suppono. De sup vō ₇ subf dicit q₃ hn̄t dtrarias significatōes: ₇ locū significāt. iūgitur etiā tam ablatiuo q̄₃ actō. Quibusdā tn̄ videf figuratiue ablatiuo iūgi vt ibi gemina sup arbore sidūt. silr ₇ ibi frōde sup viridi. vbi sup vl̄ ponif aduerbialif: vl̄ p in. vt alibi dicit. qn̄ tn̄ ponif pro de pculdubio iūgif ablatō: vt ibi mlta sup priamo ro. ₇c̄. Inuenif etiā adiūgi vbo vl̄ ntō pticipij. ₇ tūc sine dubio ē aduerbiū. vt ibi Ecce supmesti. i. valde mesti Inuenif etiam in cōpositione: vt supersideo. A super quoq₃ deriuaf superbus ₇ superus ₇ supremus.

¶ De Prepositionibus inseparabilibus. C. CLVII.

Inseparabiles prepositiōes sūt he. di. dis. re. se. an. con. q̄ q̄₃ tis in dtextu oratiōis p se poni nō pn̄t. vn̄ nec partes p prie possunt vocari: q₃ tamē in dpositiōe addūt aliq̄d significatiōi ₇ preponunf. iccirco prepositiōibus cōnumeranf. Et di q̄dē ₇ dis eādē habēt significationē q₃ sepatione significāt: vt diuido distrabo. qd̄ dia ppositio facit apō grecos. Tunc eni ponif dis: qn̄ sequif. c. vt discūbo. vl̄. f. vt differt in quo s. mutaf in f. vl̄ sequēte. p. vt displiceo. vl̄ s. vt dissero. vl̄. t. vt distrabo. vl̄ i. dsonāte vt disiect⁹. Quibuscūq₃ vō dsonātib⁹ alijs sequētib⁹ pponif di. vt dimitto diruo diduco digero diluo. ₇ vbiq₃ pducif di. excepto dirio. disert⁹. i q̄b⁹ corripif. Nō ḡ d₃ dici disrūpo s₃ poti⁹ dirūpo. Et vide q₃ cū dixit alijs dsonātib⁹ sequētib⁹ ppoif di. nō negauit ₇ pponi posse aliq̄b⁹ pdictay. Ideo q₃ nō pōt obijci dis⁹ si ppoif di. De re vō dic q₃ vl̄ sicū ē a retro p apocopā. vn̄ rspitō. i. rtro aspitō. vl̄ poti⁹ a re de.

rimatur retro. sicut ab ex extra. De se quoq dicit q quãq ponit pro dia osignificat sepatõez. vt secubo. i. seorsuz cubo. Quãq et significat ab negatiõnẽ. vt secur⁹ q̃si sine cura: deriuat aũt seorsuz a se. sicut a de deorsuz. Quibusdã tñ vr̃ sũptũ eẽ a semis: qd facit sepatiõez. dimi diũ. n. significat. alijs aũt vr̃ a sec⁹. Am võ significat idẽ qd peri apd grecos. qd ẽ circũ vt ambio. qd ẽ ab am z eo sz. b. iterponit. De con vero nihil aliud dicit: nisi q loco cũ prepositionis accipitur.

De q̃busdã dictiõib⁹ cõpositis. .C. CLVIII.

Siqua z nequa cõposita sũt. a si vel ne z q̃. sit hu iusmodi cõpositio. Nec eni sm prisc. dicen dũ ẽ q̃ vel q̃ i ntõ. sz tñ q̃. Sũt aũt siq̃ z nequa tã singu laria q̃z pluralia. vt siqua mulier. i. si aliq̃: vl̃ siqua aialia i. si aliq̃. Silr. vbiq sz prisc. nõ ẽ cõpositũ: vult eni q i q̃buscũq cõ iunctio nõ opat vim oiũctiõis: illa nõ sũt cõposita. sz p adiectionez syllabe deriuata. Pridie tpale aduerbiũ ẽ a prima z die. z deseruit accusatiuo cãui. vt pdie kalnõ. i. die pcedẽti kalnõ. dicim⁹ pmũ diẽ mẽsis. a calo qd ẽ voco. q die illo ascẽdebat turrẽ antiq̃t⁹ rome sa cerdos. vt populũ ouocaret ad nũdinas. iclamãs ter calo. pp qd nõ nisi pluralit dicim⁹ kalẽde. Ur tñ velle alibi q cũ dicimus pdie ka lnõ. subaudiẽdũ sit ante. sz diuersas secut⁹ ẽ opiniões. Ur interca pedo nõ fieri ab itercipio. vnde. n. formaret. dixerũt ergo pleriq q aliud ẽ itercapio. aliud itercipio. Intercipe. n. ẽ q̃si rephẽdere. Inter cape aũt q̃si ad distãtiã localẽ vr̃ ptinere. vt idẽ dicat itercapedo di stãtia localis. sicut iteruallũ designat distantiã tpis. Interrex dr̃ cu stos regni iter duos reges pteritũ. s. z futurũ. Est aũt in cõpositi ab ex dubitatio q̃dã. qñ. n. seq̃t vocalis post ex: ita in q̃busdã pnũcia re osueuimus. vt videat z adherere seq̃nti vocali. vt exaudio. In q̃busdã ãt p se z q̃si disiũctũ vr̃ sonũ suũ bre: vt exquo: sonat eni cũ pcedẽti e. z disiũcti ab e seq̃nti. Sz i his nihil aliõ attẽdẽ debem⁹ nisi vsuz z euphoniã. Cõstat eni q in oib⁹ cõpositis ab ex dz x oiun gi. z litterari cũ pcedẽti e. Extorris dicit ab ex z terra. Expedio opo sitũ ẽ ab ex z pedica qd ẽ a pede z capio pis. Deniq si ẽ cõpositũ: a denuo cõponit z qz. Deiero ẽ a de z iuro: q si deponit puatiue si gnificat qd peirare. si võ itẽsiue: significat q valde iurare. Procliu⁹ ẽ ositũ a cliuo. Est. n. pcliu⁹ q̃si añ cliu⁹. Cliuũ ãt dicũt q̃dã loci quasi iclinatiõnẽ. Dirimo a di z emo iterposita r. z e. mutata in i.

De Aduerbio. .C. CLIX.

Post h agit de aduerbio: eo q adiacet vbo. sicut er go vbũ post nomẽ ponit: sic aduerbiũ qd pro pter verbũ reptũ ẽ. debuit poni post pposition ẽ. q cã no minis inuẽta ẽ. Ait ergo. Aduerbiũ ẽ psoratiõis indecli nabilis cuius significatio vbis adijcit. i. q ad h fuit inuẽtũ: vt vbis adijciat. Ita vt eaz significatio. determinet significationẽ verboz: sicut eni adiectiua noia habẽt se ad substãtiua. ita quoq aduerbia sic tñ adiũgũt vbis vt nec gen⁹ nec numez eoz sibi assumãt. Aduer bioz queda adiunguntur verbis omniũ tempozũ. vt recta. Quedaz verbis diuersozuz tempozum: vt ipsa tempoza separatim significẽt: vt hodie z cras. De non quoq dicit q nõ adiungit imperatiuo: ni si in compositione: vt noli. z hoc (vt opinoz) ideo quia non significa tiuum est abnegationis: que est contraria affirmationi: z impera tiuũ nihil affirmatiõis vl̃ negatiõis osignificat. Porro noli vbũ cõ positũ q̃si vim ifiniti optinet. significat. n. ifinite: h aũt significatio i patiui nõ respuit. Itẽ dicit q aduerbiũ sine verbo z ptcipio plenã nõ hz sniaz. Nõ q cũ dico bene: q̃litatẽ plene z determinate nõ si gnificat. sz qñ aduerbiũ q̃si adiectiuũ ẽ vbi: Ideoq ex significatio ne vbi: aduerbij significatio pẽdet. Uidet velle q aduerbiũ in oi cõ structiõe referat ad vbũ. sz nũq̃d dicim⁹ ois hõ fere ẽ auarus. vt fe re reddat ad ois z nõ ad verbũ. sic eni dicim⁹ oẽs fere q̃si pauci sũt q̃ nõ sint auari. sz si ad sensuz respicias. z ibi fere ad aduerbiũ reddi tur ad vbũ. Idẽ. n. ẽ ois hõ fere ẽ auar⁹. Ac si dicat nullus ẽ fere q̃ nõ sit auarus. Ideoq in osimilibus obseruãdũ est ostructionibus.

De Accidẽtib⁹ aduerbio z pmo de specie. .C. CLX.

Post hoc enumerat accidẽtia aduerbio. sunt aũt tria. Spẽs significatio figura. Igit aduerbia q̃dã sũt pmitiua. vt nõ. q̃dã deriuatiua. vt a clã clãculũ. Et vide q stati a statu qd ẽ nomẽ ptcipiale. vnde q̃ sta tim penl. pducta ponũt i metris ɔ regulã facere vidẽt. Oia. n. que cũq a vbo sto. stas deriuat corripiũt a. excepto statur⁹ ra. rũ. z sta tũ. Hãc. n. regulã lõge tradidit pscian⁹. Quare cũ stati mediãte pti cipiali noie a sto stas deriuet dz corripe a. sz qñ in statio inuenit p ducta. dicim⁹ illã psciani regulã de solis datã eẽ declinabilib⁹. Itẽ h aduerbiũ ab h pnoie dr̃. sed h nulla vr̃ esse deriuatio. cũ eadẽ sit vox prsus vtrinq sz nõ ẽ prsus eadẽ. q hic aduerbiũ semp pduci tur. h võ pnomẽ sm priscianũ semp corripi dz quãuis versificato res moderni hic pnomẽ indifferenter ponãt. Illud etiaz addit q noia sub diuersis casib⁹ p aduerbijs inueniunt posita vt nimiũ p nimis. Multũ quoq qd nomẽ est: silr z primũ z vna. qd est nomẽ pro silr aduerbio. Silr hac qd est pnomẽ. ponit aduerbialiter: vt apud virgiliũ. Hac fugerẽt grai. zc. Adiungit iterũ q per ntm̃ ponũ tur aduerbialiter noia. vt fors z vota facit zc. Et sole recẽs orto: p recẽter: p gtm̃ etiã: vt rome militie tarẽti. Dtĩ quoq casus ponunt p aduerbijs. vt vespi sorti ruri. Acti etiaz: vt romã athenas. Et abla tiui. vt forte alternis ponunt aduerbialit. De q̃b⁹ iterũ põit exẽpla. vt apud vgiliũ: alternis dicetis. zc. i. alternatim. Et vide q forte ab latiu⁹ est a ntõ fors: q̃ in raro vsu ẽ. Iterũ dicit q cũ noia p aduer bijs ponunt: indeclinabilia manẽt: licet diuersis casib⁹ nominũ iun gant: id est nõ variant casus. vt sublime volans. sublime volantis.

De Formis aduerbioz. z pzio de ẽminãtib⁹ in a. C. CLXI.

Adiungit q aduerbia pmitiua vniformia sẽt id ẽ. vnũq̃dq suã sepatim formaz hz. Ideoq nullã inq̃t regulã a silitudine vel collatõe alĩ oz̃ũ pñt accipere: qñ regula semp silitudinẽ eiusdẽ pro prietatis inter diuersa otinet. Deriuatiua võ sub aliq̃ certa pferunt forma. Quñ q̃daz eoz terminant in. e. Alia in es. Alia in. r. per h qd ait. subnotauit multoz in eadẽ forma oueniẽtiã. Itaq silitudine p prietatis adhibita. sic: t eni a docto fit docte. o. in. e. longã cõuersa: sic a pulchro pulchre. plerũq pñt accipere rõnẽ. i. regulã sue natiui tatis: q̃ a pmitiuis sm siles terminatiões deriuant. plerũq aũt in quit diximus ppter excepta. vel anomala vt bñ male duriter. Dein de exequit singulas aduerbioz formas. sm diuersas eozũ termina tiões. Et incipit pmo a terminãtib⁹ in. a. Dicit g q aduerbia termi nantia in. a. vel sunt pzimitiua vt ita. vel oposita. vt pterea. De ita in terpõit: q ipsuz solũ hz. a. correptã: q̃uis q̃dã corripiãt puta aduer biũ. Ideoq ad osiaz verbi impatiui dicũt. vt ibi hoc puta nõ iustũ est. vñ z pleriq dicũt vtputa. opositũ eẽ ab aduerbio puta De opo sitis ãt dicit autoz q oia pducũt terminalẽ a. Si quis g postea fina li correpta inueniat ncce est duas eẽ ptes intelligat. Antea võ finali correpta nõ põt poni: cũ due ptes esse nequeant. Illud quoq dicit q ablatiui nominũ terminãtes in. a. ponunt p aduerbi s. vt vna. q̃. nequa. de quibus ponit exempla que manifesta sunt: nisi q in illo. Nequa scire doles zc. Sciendum est nequã poni pro nequando.

De Puta z quisputas. C. CLXII.

De puta vero opinoz q magis debeat dici adie ctio syllabica: velut i eo qd est q̃sputas de quo tñ dubitatio est z otrouersia. Quidã eni dicunt duas esse ptes q̃s z putas: estimantes putas eẽ vbũ: vbi dicit q̃sputas maioz est in regno: ppt hieronymũ q̃ sup illũ locũ di cit. vbo iterrogatiuo vsus ẽ. cũ nullũ oino interrogatiuũ vbũ eẽ pos sit deniq rñdeãt: cũ quo vbũ illud in hac oratõe ostruat: z quõ in trãsitiue vel trãsitiue qd nullaten⁹ iueniẽt. nisi forte dicat aliq̃s sub intelligẽdũ. vt z ostruat ita: Quis ẽ maioz in regno celozũ: vt putas stult⁹: Et ignozãtib⁹ aliq̃d nũc dedi remediũ: qm̃ de hmõi defectu: nec autozitatem: nec probabilem possemus habere rationez. Dici mus ergo q quisputas vna pars est simplex. z est putas syllabica adiectio: z q totum hoc scilicet quisputas sub vno accentu debet proferri: z correpta penultima. Qz autem ait hieronymus verbum ponitur ibi: non pro illa orationis parte: sed pro quolibet sermone.

De Nominibus locozum que ponuntur aduerbialiter: z primo de simplicibus. C. CLXIII.

Tradit quoq regularit q̃ ppzia locoz noia sub vno casu debeãt aduerbialiter poni: de quo nos quoq ad maiozẽ euidẽtiã pleni⁹ q̃z autoz isto dicat: nõ g̃uabimur dicẽ. Pzio g videdũ ẽ: q oia ppzia noia apud latinos vel sũt pzime vel scõe vel tertie declinatiõis: exce ptis duob⁹ vginũ noib⁹. spes spei. z fides fidei. Dicũt tñ pleriq si des fidis dicẽduz esse p noie vginis: sz vsus ecclie hz ea sicut pdixi. Illud quoq videdũ ẽ q noia locoz dicit hic nõ noia nationũ: sz ci uitatũ: castelliõnũ vicoz z villaz q̃ oia appellat. Cũ g̃ sint aduerbia locoz q̃ttuoz iterrogatiua. vbi. quo. q̃. vñ. Uidedũ est q̃ ppzia loco rũ noia sub quo casu loco aduerbij. ad qd istoz rñderi debeãt. Oia igit ppzia noia locozũ si pzime fuerint declinatiõis vel secũde: nu meri singularis. ad vbi sub gtõ casu debẽt rñderi: vt vbi est cesar: ro me tarẽti. Si fuerit plural nũeri. sub ablatõ cãu debẽt rñderi vt vbi ẽ plato: athẽis. Rursus si ppa noia locoz ẽtie sint declatõis: ad vbi sub ablatõ casu sine ppositõe debẽt rñderi: vt vbi est ille: chartagie. zc. Rurs⁹ oia noia ppa locoz cuiuscũq sint declatõis vl̃ nũeri: ad q⁹ sub actõ sine ppõe addita debẽt rñderi: vt q⁹ vadis: romã athe nas tarẽtũ chartaginẽ. Rursus oia ppzia noia locoz cuiuscũq sint

declinationis vel numeri:ad vnde ꝛ qua sub ablatiuo sine preposi-tiōe debēt rñderi.vt vnde venis.vel qua trāsibis:roma venio roma ptrāsibo.similr̄ athenis carthagine tarēto.Sūt autē q̄dā noīa ciui tatū terminātia in is.de q̄b⁹ sub quo casu debeāt rñderi ē dubita-tio.vt pictauis.andegauis.turonis.aurelianis.remis:q̄ oīa lꝫ pleris-qꝫ videant̄ esse tertie declinatiōis.vt tñ pcipuis in hac arte videt̄: indeclinabilia debēt dici.solebāt eni antiq̄ dicere remi remoꝝ.Et nos solū ablatiuū in vsuꝫ retinuimus:quo p omni vtimur casu.sub vna ꝛ eadē igit̄ terminatōe ad oīa pdicta aduerbia debēt hmōi no mina rñderi.vt vbi est ille:remis.quo vadis.remis pictauis non re-mim pictauim.rursus vnde venis.remis venio.qua pertransibis.re mis pertransibo.

¶ De nominationibus locoꝝ que fiunt per nomina sanctorum.ꝛ primo de compositis. .C. LXIIII.

Sunt iterū quedā loca q̄noibus sanctoꝝ celebran tur.pcipue nūcupant̄ vt sanct⁹ dionysius.de quoꝝ rñsione pōt dubitatio haberi.si q̄s ergo subtilius inspiciat.aduerbia pdicta debēt oīa hmōi sub genitiuo casu addita ppositione rñderi:vt vnde venis.de sancti dionysij.sub intelligit̄ eni in hoc ꝛ in alijs hmōi vico.vel villa.vel castro.vel ali-q̄d hmōi.sicut in kalēdario ad notādū festū beati petri:inuenit̄ scri ptū sancti petri apostoli.subintelligit̄ festū vel aliquid cōsimile.In quo si queraẗ quo vadis.cōgrue rñdet̄ ad sancti dionysij.subintel ligēdo vici.vel aliū accusatiuū hmōi.Ut tñ minus pitis satisfaciā dicat̄ q̄ qꝛ nomē sanct⁹ est appellatiuū.ꝛ in pdicto exēplo pponit̄ p casuꝫ quē exigit aduerbiū iterrogatiue ppositū.addita sibi ɔgrua ppositiōe.pōt ɔgrue rñderi vt quo vadis ad sanctū dionysiū: vnde venis de sancto dionysio.qua ptrāsibis.p sanctū dionysiū. vbi ē il-le.apud sanctū dionysiū.Mihi tñ videt̄ q̄ magis latine s̄m supra dictū modū rñdebit̄.Itē quedā sunt ppria noīa locoꝝ ex noib⁹ ap pellatiuis ꝛ pprijs noib⁹ cōposita vt mons pessulan⁹.pontisare.ꝛc. de q̄b⁹ quoqꝫ multa q̄stio ē.Primo eni querit̄ cui⁹ declinationis dici debeāt.Si eni pontisare prime dicat̄ declinatiōis esse.sub gtō ad vbi rñdebit̄.si ergo queras vbi ē ille.rñdēdū erit pontisare.qđ vsus nō hꝫ.Dicim⁹ itaqꝫ q̄ cū ex vtraqꝫ pte fiat declinatio.vt mons pessulanus montis pessulani.h̄ nomē itrinsecus tertie declinatiōis est.extrinsecus scđe.Similr̄ lꝫ ex vna tñ pte fiat declinatio in qui-busdā istoꝝ vt pontisare pontisare.dicet̄ alterius declinatiōis eē intrinsecus.alteri⁹ extrinsecus vt pontisare itrinsecus:qđ est tertie. extrinsecus prime.eo q̄ extrinsecus in ae dyphthongū terminat ge nitiuū.Intrinsecus vō in is.Qñ ergo in oib⁹ istis pponit̄ nomē ap pellatiuū.videt̄ debere rñderi s̄m eosdē casus quos aduerbia exi-gūt iterrogatiua ppositis ppositionib⁹ sibi ɔgruis vt q̄reti quo va-dis.ad montēpessulanū.apud pontēisare.rursus vñ venis.de mōte pessulano.de pōteisare.lꝫ plerisqꝫ videat̄ debere respōderi sine pre positione s̄m regulas q̄s premisimus.

¶ De noib⁹ appellatiuis q̄ ponūt̄ silr̄ aduerbialr̄. .C. LXV.

Preterea tria sūt appellatiua q̄ad similitudi nē pprioꝝ ad pdicta verba habēt rñderi.vt militie.militiā.militia.domi domū.domo.domo.hu mi.humū.humo.vt si queras vbi ē ille.rñdēdū ē domi. quo vadis domū.vñ venis vel q̄ ptrāsibis.domo venio. vel domo ptrāsibo.Et vide q̄ cū q̄rit̄ vbi ē ille.nō pōt rñderi ɔgrue domi.nisi vel de domo ei⁹ q̄ iterrogat vel q̄ iterrogat̄.vel de quo querit̄.Alio q̄n cū querit̄ vbi ē ille.rñdēdū ē ppositiōe pposita.vt in domo regꝭ. vel hmōi alia.Uñ tullius ad determinādū de cui⁹ domo dicat̄.ad dit pnoīa domi mee.domi sue.vt totuꝫ h̄ domi mee p vno ponat̄ aduerbio.Et vide q̄ h̄ noīe rus vtit̄ silr̄ horati⁹ p aduerbio.vt q̄re-ti quo vadis sꝫ ei⁹ vsuꝫ dēat rñderi rus vado.vñ venis rure.Porro militiā appellabāt antiq̄ antonomastice expeditiōeꝫ romanoꝝ.Illō ēt sciēdū ē:noīa nationū ad pdicta aduerbia nō sine suis ppositiōi-b⁹ rñderi debere:vt vbi ē ille.i italia.quo vadis ad italiā.i siliā.Il-lud quoqꝫ attēdit autoꝝ.q̄ pprijs noib⁹ locoꝝ solebāt ēt antiq̄ ppo sitiōes addē vt ad certā opidū.ꝛ alia hmōi de q̄b⁹ plura ponit exē-pla.Querit fortasse q̄s.cur q̄dā ppria noīa locoꝝ sub gtō rñdeāt ad vbi.cū alia sub ablatiuo ad eādē iterrogatiōnē soleāt reddi.Scien dū ḡ q̄ rñsio facta ad vbi semp retinet significatiōnē ablatiui: sꝫ qꝛ a grecis q̄ gtō vtūt̄ p ablatiuo:quo carēt.habuimus.vt ppa locoꝝ noīa aduerbialr̄ ponēm⁹.Ad h̄ notādū:ad eoꝝ similitudinē ponim⁹ i q̄busdā gtōs casus p aduerbijs.i alijs vō vtimur ablatiuis s̄m q̄ exigit ppa significatio rñsiōis.Gtis tñ rñdem⁹ i pma ꝛ scđa decli natōe.vt i tertia.eo q̄ gtūs pme terminet̄ i ae.gtūs scđe i i.gtūs ter tie i is.Multa iueniūt̄ aduerbia terminātia i e.vel̄ i i.pauca vō in is.Illud quoqꝫ videndū est q̄ ad vbi ɔgrue respondent̄ hec aduer bia hic ibi illic.ad quo autem ista huc illuc istuc.ad vnde vero hinc illinc istinc ad qua quoqꝫ hac illac istac.

¶ De Aduerbijs primitiuis q̄ termināt in.e.correptā. C.LXVI.

Post hoc agit priscian⁹ de aduerbijs terminātib⁹ in.e.Et primo in.e.correptā.quoꝝ quedā di cit esse primitiua.quedā vō deriuatiua.Primitiua sunt vt pone a quo penissime.Ne quoqꝫ ponit iter terminā-tia in.e.correptaꝫ.qđ fit qñ est aduerbiū interrogādi vel affirmādi positū p certe.Qñ eni ne dehortatiuū ē pducit̄.Inde etiā termina tur in.e.correptā.ex quo cōposita sunt deinde subinde pinde exide que oīa:s.cōposita supra dicta antepenl̄.hñt acutā.de quo duplicē reddit rōnē.Cū eni inueniant̄ exin ꝛ dein.dicūt quidā q̄ habēt de p adiectionē.s.cū dicit̄ exinde deinde.Iōqꝫ retinuerūt nālēꝫ accen tū q̄ ante adiectionē erat sup primā de.Alij vō dicūt q̄ qꝛ sunt ɔpo sita ex ppositōibus de.sub p.ex in pncipio positi:acutū i his asium-pserūt accētū.vt ex acuto accentū ostdant ille ppositiōes in cōposi tionē redacte.ppositiōes eni separate cū pponunt̄ habēt grauari.vt ḡ ppositiōes ille redacte ostdant in cōpositionē acuunt̄.sic si ꝛ ne cū pponunt̄ p cōpositionē qñ.vt siqñ neqñ:dꝫ eni acut⁹ accēt⁹ sup pri mā syllabā esse in his ppē pdictā cāꝫ.Aliqñ nō ideo acuit antepenl̄. vt cōpositū ostdat eē sed cā dr̄e ad aliq̄to.ita eni affinitū sonāt.d. ꝛ.t.vt ex sono nō possit discerni vtrū eoꝝ pnūciaret̄.nisi esset in ac cētu dr̄ia.Iōqꝫ aliqñ a.antepenl̄.cā dr̄e acuit in legēdo.De alioquin sic habet̄.vt si ex noīe ꝛ quin dicat̄ cōponi pducat penl̄. si vero ex aduerbio alio ꝛ quin cōis sit.penultima.o.sicut in aduerbio.horati us tñ pducit penl̄.in sermōib⁹ vñ magis videt̄ sic debere pferri.

¶ De Deriuatiuis eiusdē terminationis. CLXVII.

Deriuatiua adūbia i.e.correptā.desinētia di xit eē.vt a pagro pegre.a puno i-pune p cōpositionē.silr̄ ab habūdo habūde.Noīa quo qꝫ desinētia in.e.correptā.inueniunt̄ pro aduerbijs posi ta.vt facile sublime forte sponte ꝛ mane.q̄ duo cōfirmat eē noīa ex alioꝝ diūctione.dicit̄ eni spōte sua:mane primo.h̄ tñ magꝭ s̄m ali os videt̄ dixisse:cū dicat alibi ea esse aduerbia pro noib⁹ posita.De cōpositis quoqꝫ aduerbijs in.e.correptā desinētib⁹ adiūgit vt exin de deinde.ꝛ nūc pmo de his q̄ principalr̄ agit.Utpote vō:dicit cō-positū ab vt aduerbio:ꝛ pote noīe:qđ nascit̄ a masculino potis.vñ qꝛ.s.pote nomē ē.dixit pstus.Qui.i.quō pote uis dicā.Post h̄ agit de desinētib⁹ in.e.pđ.dicit itaqꝫ se primitiua in.e.pdu.nō inueni se.hñ aūt ait plr̄ pmitiua.vnū eni inuenit̄.s.ne dehortatiū.Deriua-tiua aūt multa sunt in.e.pđ.desinētia q̄ formant̄ a dtis singulari bus nominatiuū scđe declinatiōis.o.ɔuersa in.e.longā.vt huic cla-ro.ꝛ inde clare.eodēqꝫ mō in ceterꝭ exceptis hñ ꝛ male.q̄ lꝫ fiāt a bo no ꝛ malo:tñ desinūt in.e.corr̄.Addit q̄ multi dtī noīm scđe decli-natiōis terminati in.o.sub eadē terminatiōe ponunt̄ p aduerbijs. vt falso p false ɔsulto p ɔsulte sꝫ sepe indꝫ corripiūt.o.qñ trāseūt i aduerbia.sepe dicit:qꝛ aduerbialr̄ posita iueniunt̄ in.o.pducētia. De necessario quoqꝫ dicit q̄ valet q̄tū ncce.sꝫ in h̄ differunt q̄ ne cesse eget tertia psona vbi substātiui.Necessario aūt q̄uslibet vbis pōt adiūgi.ꝛ dicūt pleriqꝫ q̄ ncce ē aduerbiū pmitiuū.mibi tñ vi-det̄ nomē indeclinabile.tū qꝛ sp eget psona vbi tertia.tū qꝛ nō erit ntūs cū quo ɔstruat̄.ē vbū cū dr̄:ncce ē sorte eē aīal.vbi necesse cū quo iūgit̄ nomē eē dicam⁹.Sꝫ sūt dialectici q̄dā nimis simplices. q̄ ɔcedūt totū hoc.sorte eē aīal.poni p ntō ꝛ loco ntī ɔstrui cū ē ver bo.Sꝫ dico si fiat sermo de dicto.sic nō erit modalis ppositio.At il laꝫ resoluit sic aristo.sortes ex necessitate ē aīal. vt illa modali non de dicto.sꝫ de socrate.fiat poti⁹ sermo.Item neutra noīm scđe de-clinationis accipiunt̄ pro aduerbijs.vt multū nimiuꝫ ꝛ parum pro paruū.qđ dicit qꝛ i aduerbio parū.u.sincopat̄.puū.n.recte diceret̄.

¶ Collectio regule de aduerbijs deriuatiuis. C. LXVIII.

Tertio ergo regulā breuiter colligā: aduerbia deri uatiuo a noib⁹ scđe declinatōis fiūt a dtō o finali in.e.longaꝫ cōuersa.Excipiunt̄ indꝫ a duro dure duriter.a largo large largit̄.ab hūano hūaniter.a firmo firme firmiter.respicit aūt hec exceptio ad illa q̄ desinūt i er. nō ad ea q̄ in e.Illa eni ineq̄lē hñt deriuationē.Non eni a noibus scđe declinatiōis regulariter deriuant̄:ꝛ desinētia i er. hec sūt ea q̄ superi⁹ dixit anomala.Ponit aūt exēpla ꝛ de q̄busdā alijs: q̄ nō recipit vsus.vt isaniter seneriẗ.Et addit q̄ habūde fit ab habundo. Et habūdāter ab habūdās.Et vide q̄ superi⁹ dixit habūde corripe e.hic aūt ponit illud inẗ ea q̄ pducūt.forsitā vt designaret q̄ aduer bia in.e.a vbis deriuata.ꝛ pducere lꝫ ꝛ corr̄.sicut ꝛ vbs in.o.termi-nātia.lꝫ vsus in aduerbijs hmōi magꝭ ea corripiat.Itē vide q̄ si ha bundo ɔpositū ē ex ab ꝛ vndo as.nō hꝫ aspirationē.si deriuat̄ ab

habeo vt plerisqꝫ videt᷑ tunc in principio aspirat᷑. Illud etiā addit ꝙ q̄dā sunt aduerbia: q̄ nō plane suā a nominibꝰ a q̄bꝰ deriuant᷑ cō trabere vident᷑ significationē: vt a ferus fere pro prope: sanus sane pro certe: a sensus sensim pro paulatim: quodāmō tñ cōtrabunt.

¶ De Aduerbijs q̄ terminant᷑ in.i.o.u. C. CLXIX.

ADdit postea pauca esse primitiua q̄ desināt in.i. vt heri vbi ibi. Inueniunt᷑ quoqꝫ noīa ter minātia in.i. pro aduerbijs posita: vel ꝑ gtīn vt domi: vel ꝑ datiuū vt vespi: vel ꝑ ablatiuū vt q̄ pro quomō ⁊ viñ. In.o. inueniunt᷑ primitiua: vt qñ ⁊ ex eo ꝯposita siqñ neqñ. Inueniunt᷑ quoqꝫ deriuatiua in.o. vt a cis citro: ab intus intro: inueniunt᷑ etiā ꝯposita: vt p̄sto a pre ꝑpositiōe ⁊ stō stas: ⁊ ꝓfecto a pro ⁊ facto nomine: Inueniunt᷑ nomīa in.o. aduerbialit᷑ ꝓlata: vt falso merito ⁊ similia: sꝫ qñ ponunt᷑ pro aduerbijs corrip. qñqꝫ.o. nō aūt semp. In.u. quoqꝫ inueniunt᷑ deriuatiua: vt a die diu ⁊ interdiu id est: interim dum dies est: qd̄ est ab int᷑ ⁊ diu. Nomina aūt in ae. dyphthongū desinētia ponunt᷑ pro aduerbijs vt rome militie. De terminātibꝰ vero in oe. au. eu. ei. hoh. ah. dic᷑ ꝙ interiectiones sunt: sed greci eas cōnumerant aduerbijs.

¶ De his que terminant᷑ in.c.l.m.n. C. .CLXX.

EXequit᷑ quoqꝫ aduerbioꝝ formas ſm ordinē consonātiū. Primo g̊ dic᷑ ꝙ inueniunt᷑ primitiua in.c. desinētia: vt sic donec: ⁊ deriuatiua vt illic istic ⁊ similia. Et vide ꝙ oīa aduerbia in.c. desinētia producūt nā vel positione extremā syllabā: excepto donec. Q si vocalē habuerint longā nā: circūflectunt᷑ in fine: donec g̊ cū vocalē naturaliter correptā habeat: acuit penl᷑. Cōposita etiā inueniunt᷑ in.c. vt adhuc ⁊ similia. Pauca inueniunt᷑ in.l. vt semel pol. edepol. ⁊ vel cōiunctio q̄ qñ pro valde accipit᷑: aduerbiū qualitatis reputāda ē. Sunt aūt primitiua desinētia in am vt clā corā. Sunt deriuatiua siue cōposita: vt necquicq̄ ꝑtereaq̄: qñ est similitudinis: vel cōpositionis: vel electionis aduerbiū accipit᷑: dicit etiā bifariā ⁊ trifariā ⁊ omnifariā esse ꝯposita a ferēdo: vel ſm alios a fando. Primitiua aduerbia inueniunt᷑ in em. vt itē ⁊ tandē ⁊ cōposita vt itidē: qd̄ est ex itē ⁊ demū: similit᷑ ibidē: ⁊ ididē: ⁊ identidē: qd̄ est ex idē ⁊ idē.

In im quoqꝫ inueniunt᷑ denominatiua a nominibꝰ deriuata: vt a parte partim vel participalia. i. a noīe ꝑticipiali formata: vt saltuꝫ saltim. i. saltādo: vel etiā v̄balia: vt p̄sertim ⁊ cōfestiꝫ: ⁊ cōponit᷑ presertiꝫ ex pre ⁊ sero ris v̄bo: tūc. n. dicimꝰ p̄sertiꝫ: cū aliq̄ snīa p̄serit᷑. i. p̄fert᷑ alijs sentētijs interdictis: vel cōponit᷑ a pre ⁊ serto: ⁊ tūc ē denominatiuū. Cōfesti vero cōponit᷑ ex cō prepositione ⁊ festino as.

In um quoqꝫ inueniunt᷑ primitiua: vt iteꝝ sursum: ⁊ deriuatiua vel cōposita: vt dextrorsuꝫ sinistrorsuꝫ q̄ vel deriuant᷑ a dextra ⁊ sinistra: vel cōponunt᷑ ex ijsdē noībꝰ: ⁊ orsuꝫ aduerbio: silr̄ vident᷑ aduerbia cōposita oriētē versum: occidētē versum: eo ꝙ sub vno ꝓferant᷑ accentu sꝫ meliꝰ est dicere ꝙ oriētē versum due partes sunt: ⁊ ꝙ aduerbiū postpositū iclinat sibi suprapositū nomē. Illud quoqꝫ dicit ꝙ actutū. i. cito deriuat᷑ ab actu. Et ꝙ nomina terminantia in um: inueniunt᷑ aduerbialiter posita vt multū ⁊ huiusmodi. Desinentia in.n. pauca sunt vt en: forsan. forsitan.

¶ De his que terminant᷑ in.r.s.t.x. C. .CLXXI.

PEr quādo pro valde accipit᷑: tūc aduerbiū ē: vel loco aduerbij. Inueniunt᷑ a noībꝰ vel ꝑticipijs tertie declinationis: exeūtia i ter: quoꝝ regula h̄ ē: si in ens desinit ntīs: is gtī ꝯuertit᷑ i er: vt sapiens tis ter. Cetera v̄o assumūt dtō ter penl᷑. correp. vt fort᷑ ti. ter ⁊ excipiunt᷑ facilis ⁊ difficilis: quoꝝ ꝑmū hꝫ facile pro aduerbio ꝓ facilit᷑: scdm̄ v̄o fac᷑ difficul᷑ ꝓ difficilit᷑. Excipit᷑ ēt oīs: qd̄ fac᷑ oīno ⁊ nō omninit᷑: a tribꝰ ⁊ q̄ttuor nascunt᷑ aduerbia ter ⁊ quat᷑. Obit᷑ quoqꝫ ꝯpositū ē ab ob ⁊ iter: vt obit᷑ dixit h̄ mihi. i. dū erat i itinē. Inueniunt᷑ ēt alia ꝯposita in er: vt paulisꝑ tātisꝑ pariꝑ. Postea dic᷑ ꝙ iueniunt᷑ a noībꝰ deriuata i as: vt alias: ⁊ hꝫ extremā circūflexā. In es quoqꝫ ꝓductā: vt sodes ⁊ hercules. Pleraqꝫ tñ desinētia i es: nascunt᷑ a noībꝰ numeroꝝ: vt a q̄nqꝫ q̄nq̄es. Et deinde vsqꝫ ad mille. Nā q̄ a numeris infra q̄nqꝫ positis deriuant᷑: nō terminant᷑ in es. In is correptā inueniunt᷑ q̄dā aduerbia vt nimis ⁊ satis: qd̄ etiā loco nominis positū accipit᷑: ⁊ fac᷑ ex se cōpatiuū vt satiꝰ. i. meliꝰ. Itē inueniunt᷑ terminātia in us: correp. ⁊ primitiua vt penitꝰ: rursus. Et deriuatiua vt stirpitꝰ diuinitꝰ: dicit᷑ ⁊ diuine ⁊ humane: sꝫ differūt: nā diuinitus ⁊ humanitꝰ significāt a dijs ⁊ hominibꝰ: diuine ⁊ humane ad silitudinē deoꝝ ⁊ hoīuꝫ. Aduersus quoqꝫ cū sit ntīs ponit᷑ pro aduerbio: quō nullꝰ ꝓ minime qd̄ miꝝ nō debet videri: cū fors sit ntīs pro aduerbio ponat᷑: ⁊ oīa ꝯpatiua q̄ silia sūt noībꝰ ꝯpatiuis neu. ge. aduerbia ineniant᷑: vt clariꝰ ⁊ ocyꝰ ⁊ silia. In ens quoqꝫ iueniunt᷑ aduerbia vt totiēs: ⁊ quotiēs. Male igit᷑ dicūt q̄ toties ꝑcipiūt dici ⁊ quoties. In.t. ēt iueniunt᷑ aduerbia. vt sat ⁊ dūtaxat. i. tñmō: ⁊ cōponit᷑ ex dū ⁊ taxo v̄bo. qd̄ est vel estimare vel dicē vel licitari. In.x. ēt desinūt q̄dā vt vix pax. qd̄ est grecū ⁊ comicū aduerbiū: ⁊ significat qd̄ tñmō. Quedā v̄o desinūt in.nc. vt nūc. Alia i ps. vt deinceps qd̄ est cōpositū a dein ⁊ cepto. Illud ēt addit ꝙ a noībꝰ deriuant᷑ aduerbia: vt sapiēs sapient᷑. vel a ꝓnoībꝰ vt ab ille illic. vel a v̄bis vt detero deterius. vel a ꝑticipijs: vt ab indulgens indulgenter. vel a ꝑpositionibus. vt ab in inter.

¶ De Figura ⁊ significatione aduerbij. C. CLXXII.

POst speciē tractat p̄scia. de figura. sed oīa q̄ ad figurā ꝑtinēt: in tractatu noīs. expedita sunt. Post h̄ agit de significatōe. Hꝫ aūt q̄nē: vtꝝ significationē vocet significatū: vel significādi modū. quoꝝ vtrūlibet dicat᷑. Alia qꝫ qꝫ suborit᷑: ꝙ cur significatio magꝫ dicat᷑ accñs aduerbio q̄ȝ ceťis ꝑtibꝰ. cū vnaqueqꝫ aliaꝝ ꝑtiū significationē hēat quō aduerbiū. Primū g̊ dicēdū ꝙ significatio in h̄ loco (vt opinor) dr̄ diuersitas significationū. Bñ āt significatio dr̄ accñs aduerbio Accñtia nāqꝫ ꝑtibꝰ o. dr̄ ꝯueniētia ipsis. ſm que vel iter se. vel cū alijs ꝯueniēter hñt ꝯstrui. Aduerbia v̄o ſm diuersitatē significationū: diuerso mō cū v̄bis hñt ꝯstrui. Nā qd̄ p̄teritū tp̄s significat. vt heri: ⁊ cū p̄terito v̄bo ꝯstruit᷑. nō cū futuro vel cū p̄nti. ꝙ qꝛ significatio nō ꝯfert cū ceťis ꝑtibus orōnis. iccirco nō eis accidere dr̄. quēadmodū aduerbio. Dic᷑ g̊ ꝙ aduerbioꝝ alia sunt tp̄alia. alia v̄o localia. Post q̄s spēs multas al's subiungit: sꝫ tp̄aliū diuisionē ꝑmo exequit᷑. Hoꝝ igit᷑ alia cōiter tp̄s significāt: i. diuersa tp̄a idifferent᷑ alia discrete. Que v̄o discrete. Alia significāt p̄teritū tp̄s. vt multo āte. Alia p̄ns vt nūc. Alia p̄ns ⁊ p̄teritū ꝑfectū vt mō: ꝓpe g̊ dr̄ nūc lego: nec nisi i ꝓpe nūc legi: sꝫ ⁊ mō lego: ⁊ mō legi ꝓpe hꝫ dici. ⁊ i hoc differūt nūc ⁊ mō. Sumit᷑ aūt ⁊ nūc pro ifinito aduerbio. qd̄ ē aliqñ vñ ⁊ nūc (lꝫ nō satis ꝓprie) iungit᷑ cū p̄terito imꝑfecto. sic aliqñ. q̄dā v̄o futuꝝ tp̄s significāt vt cras. Sunt ⁊ alia diuersoꝝ tp̄m cōia. vt olim dudū quōdā. vñ v̄gilius. Forsan ⁊ h̄ oli meminisse iuuabit. Qñ ēt ⁊ ex eo cōposita diuersoꝝ sunt tp̄m cōia vt aliqñ siqñ neqñ: q̄ oīa dicit ifinita. qꝛ ꝑticulas tp̄is idetmīate significāt. vt si dicā aliqñ scribā. Est aūt qñ relatiū. vt ibi qñ erā iuuenis peccaui. vbi subītelligit᷑ tūc. ⁊ ad qñ hꝫ ibidē referri. Est ēt ifinitū. vt qñ veniā vel qñ faciā. vel dicamꝰ ꝙ ponit᷑ ꝓ q̄ñcūqꝫ. ⁊ sic ponit᷑ ifinite. accētu tñ discernunt᷑. Nā si est iterrogatiū acuit ꝑmā. si v̄o relatiū vel ifinitū: ꝑ oēs syllabas grauat᷑. Illd̄ qꝫ qꝫ addit ꝙ pōit᷑ ꝓ aliqñ ⁊ ꝓ qm̄ ꝯiūctōe causali. vt apd̄ virgiliū. qñ hec te cura remordet. i. qm̄.

¶ De Aduerbijs localibꝰ. C. CLXXIII.

ADuerbioꝝ localiū quedā hñt cōes locorū significatōes: q̄dā discretas. Eoꝝ v̄o que discretas hñt significatōes. alia significant ad locū: vt huc. alia in loco. vt hic vel vbi. qd̄ qñ interrogatiuū est acuit penl᷑. qñ v̄o relatiuū ē. grauat᷑ ꝑ oēs syllabas ita quoqꝫ ⁊ vñ. q̄dā aūt significāt de loco. vt hinc illinc: quedā ꝑ locū significāt. vt hac illac. Sunt rursus que cōes hñt locoꝝ significationes. vt ꝑegre sum: q̄nqꝫ aūt ad locū. vt ꝑegre eo. i. in ꝑegrinationē. q̄nqꝫ de loco vt ꝑegre aduenio. i. ꝑegrinādo de alio loco ad istū venio: q̄nqꝫ significat ꝑ locū vt ꝑegre trāseo. Silr̄ pone ⁊ super hmōi alia. que qꝛ inquit casibꝰ iungunt᷑: ⁊ eis ꝓposita grauant᷑: putant᷑ esse ꝑpositōes. lꝫ ꝓculdubio sint aduerbia ꝓpt᷑ qd̄ tradit dr̄iaꝫ iter ꝑpositōes ⁊ aduerbia hāc. s. ꝙ illa ꝓprie dicenda est ꝑpositio q̄ nunq̄ seꝑata ꝑ appositionē sine casualibꝰ pōt ꝓferri. vt. e. ex. Aduerbia v̄o lꝫ casualibꝰ vt vltra muꝝ. pone domū. tñ cū v̄bis sine casualibꝰ pōi p̄nt. vt apd̄ virgiliū. Pone subit ꝯiunx ⁊c̄. In h̄ quoqꝫ differunt ꝙ aduerbia ꝑ se ꝓlata certā hñt significationē. vt vltra ꝑ se locū significat. ꝑpositio v̄o nō. sꝫ ex diuersis adiūctis. diuersas ꝯtrahit significatōes. Aliud enī significat de cū dico de ꝑtibus orōnis. aliud si dicas de loco in locū. Illud quoqꝫ adiūgit ꝙ sunt quedaꝫ aduerbia ad locū significātia tñmodo. vt dextrorsuꝫ ⁊ silia. Eodē qꝫ mō italiā uersum siciliā uersus significat ad locū: que aduerbia esse cōposita ostēdit accentꝰ. qꝛ. s. ab vno ꝓferunt᷑ accētu. nisi illud dicat᷑. qd̄ v̄sum ⁊ v̄sus postposita inclināt sibi noīa. vt supra dm̄ō stratū est. Illd̄ ēt dicit ꝙ militie significat in loco cū pro aduerbio ponit᷑. quō vesperi in tempore significat. ⁊ ꝙ localia aduerbia pro tēporalibꝰ ponuut᷑. vt inde ꝓinde vel postea ⁊ vbi. pro postq̄. ⁊ hic pro tūc. tp̄alia vero nunq̄ pro localibus.

¶ De Ceteris speciebus aduerbioꝝ. C. .CLXXIIII.

POnit deinde tertiā spēꝫ aduerbioꝝ. i. aduerbiū dehortatiuū. vt ne qd̄ accipit᷑ pro neqꝫ: ⁊ tūc est ꝯiūctio copulatiua ⁊ ponit᷑ ꝓ vt nō. ⁊ tūc ē ꝯiun

ctio causalis. Sciedū tñ ꝙ ī bis ponit̄ et ne pro valde: sunt rursus aduerbia abnegatiua .i. abnegationē consignificātia: vt nō haud ꝛ hmōi alia. Addit quoqꝫ ꝙ alie ptes ponunt̄ pro aduerbijs diuersa rū significationū: ꝛ est qñ due ponunt̄ pro vna vt nullomō: nullate nus: vñ vr̄ voluisse ꝙ nulla istaꝝ sit cōposita dictio: qđ si ita est: nō sub vno accētu oꝫ pferri: sꝫ q̄ accētū pnunciāt sup āñpenultimas: dicūt nullomō duas eē ptes: ꝛ tñ debē sub vno accētu pferri: vt no tent̄ pvna pticula poni. Idē ꝛ de nullaten⁹. Sūt et q̄ dicūt q̄dē nul lo ps est cōposita: sꝫ dicūt pš. dixisse duas ptes: q꞉ due itegre ibi in/ ueniunt̄ cōiūcte lꝫ p cōpositionē qđ satis pōt eē. Sūt et q̄dā cōfir/ matiua .i. ꝯfirmationē significātia: vt pfecto ꝛ silia. Inueniunt̄ etiā due ptes pro vno aduerbio ꝯfirmatiuo: vt q̄dni ꝛ cur nō: ꝛ q̄d istic interrogatiue ponunt̄ p certe. Addit tñ ꝛ alteri⁹ speciei aduerbia: q̄ appellat iuratiua: vt medi⁹fidi⁹. Illud quoqꝫ dic ꝙ p p̄positio pro aduerbio iurādi ponit̄: qđ nūq̄ fit nisi casuali cōiūcta sit. Adiūgit rursus optatiua .i. optationē significāt: vt vtinā. o. vtinā cōponit̄ ab vti ꝛ nā. Itē q̄dā sunt hortatiua: vt age: qđ videt̄ inq̄t plurale hr̄e. s. agite: sꝫ q꞉ agite de vbo trāslatū ē in aduerbiū: lꝫ ibi ppzietatē vbi amittat: tñ nō significatione sꝫ vsu exigēte: plurib⁹ tñ adiungit̄ pso nis: ac si vbū ibi ppzie eēt. Agit vo postea de remissiuis aduerbijs: q̄ dic hortatiuis eē ꝯria: q꞉ cū illa motū aī excitare videant̄: remissiua ꝯrio sedāt: vt paulatī ꝛ silia. Preter h̄ et sunt aduerbia q̄litat. vt bñ. Quātitatis vt paꝝ: silitudinis vt sic. Dubitatiua quoqꝫ vt forsā. Cōgregatiua vt simul. Discretiua vt seorsum. Ordinatiua vt dein de. Intētiua vt prorsus. Cōpatiua vt magis ꝛ min⁹: de quo dic: ꝙ adiunctū cū q̄litate ꝯria: significat qđ cōpatiuū ꝯrij positiui: vt mi nus stult⁹ dr̄ pro prudētioꝛ. Adiūgit postea de suplatiuis cuiusmo di sunt maxime ꝛ minime: ꝛ silia. Et vide ꝙ cū ocyus ꝛ ocyssime di cant̄ deriuari a noie greco okis: tñ bñt noia latina ex q̄b⁹ deriuant̄. s. ocyoꝛ ꝛ ocyssim⁹. Nō. n. q̄tū ad vocē sit: sꝫ q̄tū ad significationē a duob⁹ dicim⁹ bis anomale. Ubi. n. greci dicūt dis: ꝛ latini dicunt bis. Ceteri aūt numeri a vocib⁹ suis faciūt regulariter aduerbia: vt a trib⁹ ter. a q̄ttuoꝛ q̄ter. Et vide ꝙ a q̄nqꝫ vsqꝫ ad mille desinūt ad uerbia in es pdu. vt a quinquies milies: a quot autē deriuata ꝛ a tot terminant̄ in ens vt quotiens ꝛ totiens. Et sunt aduerbia h̄ nu meralia. Et sic addit pro vna specie numerali.

¶ De Aduerbijs equocis: ꝛ de ordie aduerbioꝝ. C. CLXXV.

Illud etiā adiūgit ꝙ sic sunt noia synonima ꝛ po lionima: ita quoqꝫ ꝛ aduerbia. Polionima sunt equiuoca: q̄. s. plura significāt: vt ibi tp̄s ꝛ loci: silr habēt diuersas significatiōes quo q̄ qñ cū sint relatiua ꝛ iterrogatiua ꝛ ifinita. Cādē quoqꝫ ꝛ ē aduerbiū tpale: ꝛ ꝯiūctio expletiua: ꝛ sic accipit̄ equoce: silr ꝛ o. ꝛ ē aduerbiū admirādi vl̄ in/ dignādi: ꝛ ē ppzie iteriectio: sꝫ iteriectio ꝛ aduerbiū tātā bñt affini tatē int̄ se: vt species vni⁹ dicat̄ species alteri⁹. Est q̄dē vocādi ꝛ ad mirādi: vt ibi o q̄lis facies ꝛc̄. Et ē aduerbiū idignādi: vt apud cice/ ronē: o tpa: o mores. Et ē et optādi: vt assis: o placid⁹ .i. vtinā assis ꝛc̄. ē iteꝝ: o nomē lr̄e: ꝛ sic ponit̄ equoce. Inueniunt̄ synonima vt vi delꝫ cū sint diuersa voce: sunt eiusdē significatiōis: vt oli oudū. De ordine et aduerbioꝝ adiūgit: ꝙ magꝭ deberēt p̄poni vbis: q̄s suppo ni: q̄uo adiectiua noia substātiuis ne liceat auditoris aīo euagari: sꝫ suspēsus expectet substātiui adiūctionē: ꝛ ita demū rē substātiui cū determinatiōe simul itelligat: velut cū dr̄ alb⁹ hō. Tñ sciendū ꝙ aduerbia lꝫ et p̄poste pferre: except̄ monosyllabis: q̄ oia debēt p̄re poni: vt nō ne dū cū: qñ est tpale qđ iō determino: qm̄ alit̄ acceptū hꝫ p̄positio esse. Ita quoqꝫ ꝛ p̄ponit̄ semp: qñ ponit̄ aduerbialit̄ pro valde: vt ppulchra. Itē demonstratiua aduerbia: vt ecce: ꝛ inter rogatiua: vt cur q̄re: ꝛ hortatiua vt age: ꝛ silitudinis vt ć. si: ꝛ vocādi vt heus: ꝛ optādi vt vtinā. Hec oia inq̄t semp vbis p̄poni.

¶ De Interiectione. C. CLXXVI.

Post h̄ adiūgit de iteriectiōe q꞉ tātā hꝫ cū alijs af/ finitatē: vt greci eā int̄ aduerbia posuerit. Et et iō q꞉ iteriectio hꝫ ī sevim vbi. Interiectio. n. sic aduer biū vl̄ adiūgit̄ vbis: vl̄ vba ei subaudiunt̄: vñ hꝫ significa/ tionē vbi ī se. Inde ē ꝙ latini vnā ptē p se ab aduer. sepandā esse voluerūt: pserti cū nullū aduer. significet affectū vbi cui adiūgit̄: qđ iteriectio: vñ ꝛ osanna dr̄ q̄si salua obsecro. Nā o si idē ē qđ sal ua. anna vo iteriectio ē obsecrātis: pp qđ ꝛ vbū obsecratiōis in illa interiectiōe itelligit̄. Et ne q̄s opponeret qñ docte signat qđ docet Subiūgit ꝙ iteriectio plenā animi mot⁹ significationē hꝫ in se. i. et si nō addat̄ verbū. Et vide ꝙ interiectiones illis tñ vbis adiungū/ tur: q̄ affectus ipsa signant: vt: pape tñ verbo significanti admira/ tionē. Si queras quare addat̄ ei tale verbū: cū interiectio ei⁹ intel/ lectu in se hēat. credo ad maioꝛē rei exp̄ssionē. Itē sciēdū est ꝙ nō

solū iteriectio significatiua. vt pape significat affectū. sꝫ et voces q̄ nō inuēte sunt ad placitū. sꝫ p admirationē iteriaciunt̄. cogēte pul/ su cuiusqꝫ passiōis animi. vt ha hei ꝛ silia. Et vide ꝙ iteriectiones alie significāt affectū gaudij. vt euax. alie doloris vt hei. alie timoꝛ vt atat. admiratōis. vt pape. his ꝯnumerāt q̄dā grāmatici mutatio nes illiteratoꝝ sonituū: vt risus hahahe. Indignatiōis phi. Diffe/ runt aūt he a supradictis nālib⁹. qm̄ ille nihil aliud sunt. q̄s nāles soni lrati. Iste vo mutatiōes illitteratoꝝ sonituū q꞉ nō fuīt cū pnū ciatōe lrali. Itē q̄dā voces sꝫ acceptōes diuersas. ad diuersas ptes ozatiōis ptinēt. vt. o. cū significat idignationē: vel doloꝛē. vel admi ratione iteriectio est. Qñ aūt est vocādi vel optādi est aduerbiū. cū aūt nomē est ipsi⁹ lr̄e: nomē est. Ita quoqꝫ a pōt eē p̄positio ꝛ nom̄ Sic etiā p p̄positio ē ꝛ iteriectio. vt apud lucanū. p si remeasset in vrbē. Qđ ḡ q̄dā aspirāt hoc mō proh cū iteriectio ē. erroꝛ ē. Dicit tñ ꝙ pho itegra debuit esse iteriectio. vt vaha. sꝫ apocopata ē vlti/ ma. o. sꝫ h̄ ex nulla bñt autoꝛitate. Illō vo ꝙ p̄positio sit ꝛ et iterie/ ctio: ex aucte h̄ in loco hēmus. Illud quoqꝫ addit ꝙ accēt⁹ interie/ ctionū icerti sunt. q꞉ nō plana ꝛ exp̄ssa voce pferunt̄. imo fm̄ diun ctione affect⁹ animi alio ꝛ alio accētu pnuncian̄t. vide ḡ ꝙ interie ctionū gnā posuit. s. iīiectōes significatiuas ad placitū. ꝛ nāles q̄ sūt soni lrati. ꝛ imitatozias. Nūc vo addit ꝙ alie ptes interiectiue pñt pferri. vel singule. vt infandū: vel plēs. vt pro facin⁹. Itē notandūꝫ est ꝙ que voces ppzie interiectiones sunt semp primitiue sunt vt pape euax ꝛ his similes.

¶ De Coniunctione. C. CLXXVII.

Ad vltimū de ꝯiunctōe. Cā inuētōis ꝯiun ctionū est hec. vꝫ. vt hēam⁹ q̄lr vel duo casualia cū eodē vbo iungere possem⁹. vt soz. ꝛ plato disputāt. vel duo vba cū vno casuali. vt plato le git ꝛ disputat vl̄ duo aduer. cū eodē vbo vt ꝛ bñ ꝛ docte legit. Ait ḡ ꝯiunctio ē psozōnis ideclinabilis ꝯiūctiua aliaꝝ ptiūozonis. siue ꝯiūgat sēsū eaꝝ vt copulatiua. siue disiūgat vt disiūctiua. Qđ āt ap ponit vil vl̄ ordinē demōstrās. nō ē (vt opinoꝛ) de corpe descriptōis sꝫ quedā diuisio ꝯiunctōis. Uiꝫ ḡ itelligit actoꝛ copulationē. qñ. s. ꝯiungit duas substātias cū vno acciñti. vel econuerso. siue diuersa accñtia diuersis subiectis. Et vt absolutius dicā vim vocat ptāteꝫ oīm ꝯiunctionū nisi ꝯtinuatiuaꝝ. vel subcōtinuatiuaꝝ. Ordinē vo vocat ꝯsitiā qñ. s. ꝯiunctio ōmōstrat. ꝙ vna res nāli necessitate cō/ sequit̄ aliā qui ordo solis ꝯtinuatiuis ꝛ subcōtinuatiuis ꝯsideraꝫ.

¶ De Figura ꝛ specie cōiunctionis. C. CLXXVIII.

Accidunt aūt ꝯiūctiōi tria. s. figura spēs ordo Spēꝫ āt dic quā alij ptātē noiant: q̄ eo ꝙ significat ꝯsideraꝫ. De figura nihil aliō dicēdū hic nisi qđ de noie tractādo dixim⁹. Sūt aūt ꝯiūctōes que dā simplicis figure. vt at. sunt alie vo cōposite. vt atqꝫ eteni. Qꝫ aūt hee sunt cōposite pꝫ ex accētu. Agit postea de accñti scđo. i. de spē Spēs āt appellat h̄ diuersitates ꝯiūctionū. fm̄ diuersitatē ꝯsignifi cationū: sunt aūt multe. Prima quaꝝ dr̄ de copulatiua. vt atꝛ quo qꝫ qñ ponit̄ pro q꞉: sunt alie copulatiue: q̄ p abnegationē sensuꝫ co pulāt. vt nec neqꝫ. Uide ḡ ꝙ alie sr̄ affirmatiue. vt qꝫ ꝛ hmōi. Alie sunt negatiue vt nec neqꝫ. Scđa spēs dr̄ ꝯtinuatiua. vide ḡ ꝙ ꝯiun ctio cālis ꝛ magis ꝛ min⁹ cōiter accipit̄. Magis cōit̄ accepta q̄nqꝫ spēs hꝫ. Nā alia est ꝯtinuatiua. alia subcōtinuatiua: alia adiūctiua alia effectiua: alia ppzie cālis. Et hec ē quā min⁹ cōit̄ cālē diximus vocari. Haruꝫ autem quinqꝫ specierum due prime ꝯtinuatiua. s. ꝛ subiūctiua ꝯsitie necessitatē retinēt. Tres vo reliq̄ ab oī ꝯsitie neces sitate absolute sunt. Ait ḡ qm̄ ꝯtinuatiue sunt q̄ signāt ꝯtinuatio/ nē reꝝ. i. rē rei ꝯtinuari. ita ꝙ vna res ab alia ex necītate ꝯseq̄t̄. vt si stertit dozmit. Dicit aūt ꝙ ista ꝯiūctio si reꝝ ꝯsitiā demōstrat qñ qꝫ: ꝛ q̄nqꝫ cālis est illa. s. q̄nta spēs que necessitatē ꝯsitie nō hꝫ. vt si legas doct⁹ eris. Silr sin siue seu. tā ꝯtinuatiue sunt q̄s cāles nō necā rie. Quotiēs enī sin in ozōne ponit̄. aliā oꝫ precessisse ozōnē cui sin supponat̄. Porro q꞉ descriptio ꝯtinuatiuaꝝ supius data: subcōti nuatiuis et ꝯueniebat. detminat ꝙ ꝯtinuatiue signāt q̄lis sit ordo. ꝛ nā reꝝ. i. que res in illo ordie nate sunt. vt vna posita ex necītate. alīa sequat̄: signat dico cū dubitatiōe essentie. Subcōtinuatiue vo ꝯsitē. i. ꝯueniētē ꝛ necāriā cāꝫ ꝯtinuatōis. i. rei ꝯtinuate ad alteraꝫ nō ꝯditōalr: sꝫ cū essentia reꝝ. vt q꞉ qm̄. vt si dicas. qm̄ āibulat mo/ uet̄: signās vtrūqꝫ fieri ꝛ ambulationē: ꝛ motū: ꝯueniēti ordine ita ꝙ ambulatio sit cā ad quā mot⁹ seq̄t̄ ex necītate. Ergo ille ꝯditiōa liter ꝛ dubitatiue. iste vo p affirmationē reꝝ essentiā demōstrant. Adiūctiue ꝯiūctōes dr̄ que subiūctiuo mō adiūcte. vel cāꝫ finalē nō iaꝫ esse. sꝫ vt fit. vel efficiētē. si fit aliq̄d ꝯseq̄ ex necītate ostēdūt velut si dicā exerce te. vt sis sanus: nā sanitas finalis cā exercitij est.

Rursus cū dicā: si legas doct⁹ eris: h̄ cōiunctio si adiuncta subiunctiuo mō ondit cām efficiētē. i. lectionē nō iā esse: sȝ si fit ondit fore doctū sed nō ex necessitate. Effectiua cōiunctio est illa q̄ effectui p indicatiuū iuncta: cām nō necessario ꝓbare nitit̄: vt legi nā doctus sum. Et nota ꝙ vt pro oty greca cōiunctione accipit̄: ⁊ tūc nullā denotat causam q̄uis ipsa sit adiūctiua cui⁹ ē cām ondere: vt si dicas nō dū cōtigit vt p altū nauigarē. Proprie causalis dr̄ q̄ cause p indicatiuū iuncta: effectū ꝓbat necessario vt qm̄ ꝓdest igit̄ lege. Preterea dic̄ q̄ten⁹ esse adiunctiuā cōiunctionē qn̄ in a grecā ɔiunctionē specificat: qḋ iḋ determinat: qm̄ duas ptes possem⁹ intelligē q̄ten⁹ vel etiā pro oty greca accipi: sic̄ supradictū ē de vt. Et vide ꝙ in illo exēplo v̄gilij. C ū faciā vitulā: nō est cū: aduerbiū tpale: sȝ est cōiunctio posita pro si. Illud quoqȝ addit ꝙ noīa vel ꝓnoīa vel p̄positiones vel aduerbia loco causaliū cōiunctionū inueniunt̄: ꝓnoīa vt iḋ qḋ alij cōpositū dicūt esse ab id ⁊ eo ꝓnominib⁹. Alij dicūt ꝙ duo illa ꝓnomina irregulariter cōiuncta pro cōiunctione posita. Noīa quoqȝ inueniunt̄ poni pro cōiūctione: vt qua cā: qua pp: q̄obrem.

Adhuc De q̄busdā specieb⁹ ɔiunctionū. C. CLXXIX.

Hīt postea de approbatiuis q̄ approbāt rē cui adiūgunt̄: vt equidē merui: ecce equidē approbatiua est: Dic̄ ēt ꝙ causales ille. s. q̄ adiunctiue sunt: ponūtur pro approbatiuis: vt apud v̄giliū: dij siq̄ est celo pietas. Disiunctiue autē sunt q̄ cū v̄ba cōiūgāt: tn̄ res ⁊ sensum disiungunt: vt alterā esse: alterā nō esse significāt: vt vel dies est: vel nox ē hec aliqn̄ īdicatiue sunt: aliqn̄ dubitatiue. Indicatiue inq̄t: vt aut lux est: aut tenebre. Dis. n. hn̄s oculos ex orone ipsā cōcipit qḋ mēbrū ei⁹ cōcedere debeat. Cū aūt dr̄ aut ꝓdest diuitias q̄rere: aut nō dubitatiua ē ibi aut cōiunctio: q2 sepe ꝓdest: ⁊ sepe nocet diuitias q̄rere. Subdisiunctiue sunt q̄ cū vocē habeant disiunctiuaꝝ vtrūqȝ tn̄ eoꝝ q̄ q̄tū ad vocē vident̄ disiunctiue esse signāt vel simul. i. in eodē tpe: vel discrete: in diuersis tpib⁹: simul vt apud Terentiū: vel rex mihi ⁊c̄. q̄si alij mihi agebāt gr̄as: vel. i. ēt rex. Et rursus alexander siue paris: id ē: alexander q̄ ⁊ paris dr̄. Discrete aūt: vt tota die vel legit iste: vel cogitat: nō h̄ duo simul: sȝ nūc h̄: nūc illud. Itē si dicā vel tunicā mihi accomoda: vel etiā penulā subdisiunctiuū ē: qḋ autor ondit. Nā h̄ vident̄ sonare qḋ alteꝝ solū petā. Si q̄s ad intentionē inq̄t meā respicit: videbit me vtrūqȝ petere: ⁊ libent̄ accipe. Pōt ēt ibi vel eē disiunctiua: vt sit sensus. Accomoda: vel alterā tm̄ vel vtrāqȝ: h̄. n. nō pōt simul esse. Addit ēt ꝙ vel diminutiue ponit̄ vt apud lucanū. O felix si te vel sic tua roma videret: vel. n. posuit p saltē. De disiunctiuis q̄ electiue dicunt̄ agit postea: he aūt sunt q̄ diuersis ꝓpositis nos aliq̄d eligē ex eis ondim⁹: vt diues esse malo q̄ȝ paup. i. h̄ nō illud. Duplicat̄ ēt q̄ȝ: ⁊ ē q̄ȝq̄ȝ aduersatiua coniunctio.

Adhuc De eodem: C. .CLXXX.

Post hoc adiungit̄ de aduersatiuis: he sunt q̄ aduersū ɔueniēti significēt. Recte āt dr̄ ɔueniēti. Aduersari nāqȝ ⁊ negare rē pri⁹ cōcessaȝ puerile eēt: sȝ qḋ ē ɔueniēs rei prius ɔcesse: sepe abnegam⁹: ⁊ ɔ̄riū ponim⁹. Et vide ꝙ saltē cū sit aduersatiua. hȝ ēt diminutiuā significationē. Ita ꝙ simul hȝ vtrāqȝ vi. Et est aduersatiua ɔueniēti h̄ scḋo respectu: q2 diminuit ɔueniēs. i. min⁹ q̄ȝ sit ɔueniēs ponit: vt si amicū rogans dicas. Si nō vis iuuare me charitate: saltē iuua me p̄cio. Min⁹. n. ɔueniēs est iuuare p̄cio: q̄ȝ charitate. Illud quoqȝ addit ꝙ ne inuenit̄ significare diminutionē: vt apud salustiū: ne illi corruptis morib⁹ ⁊c̄. pro nedū: q̄si di. res secūde sapiētū aīos fatigant. Et supponit̄ p ironiā. Nedū illi ⁊c̄. q. d. si res scḋe aīos sapiētū fatigant: poterāt fatigare aīos corruptoꝝ: qḋ min⁹ est. Postea dic̄ qḋ apud grecos abnegatiue sunt ɔiunctiones. ken ⁊ an. nos aūt hmōi nō habem⁹: sȝ sine illis vtimur v̄bis subiunctiuis ī eadē significatione: vbi. n. greci dicerēt ken fecissem: nos dicim⁹ fecissez: si potuissez. Collectiue sequunt̄: q̄ ⁊ rōnales dicunt̄: qm̄ p illationē alicui⁹ rei colligūt rōnē: vt ḡ igit̄ itaqȝ qn̄ āspenul. acuit̄: q2 si nō acuat̄: due partes sunt. Et vide ꝙ rōnalis cōiunctio inuenit̄ expletiue: vt apud terentiū. Mihi ne ergo: hic. n. ergo q̄tū ad sensum nihil opat̄: similiter ⁊ q̄n expletiue ponit̄: vt apud virgilium. Quin occidit vno ⁊c̄. De dubitatiuis addit subseq̄nt̄: he sunt q̄ dubitationē significant: vt an ⁊ ne correpta: qḋ ideo dicit: q2 quādo ꝓdu. est: negatiua est: vt ne facias. Est autē differētia inter aduerbia dubitādi: ⁊ inter cōiunctiones dubitatiuas: q2 he aliqua cōiungunt: vt si dico: vide an fortes sit sanus an nō. Illa aūt nihil cōiungunt: sed verbis tn̄ adiciunt̄. Et vide ꝙ dubitatiue cōiunctiones frequētissime sunt interrogatiue. Interrogatiua tn̄ nō est species cōiunctionū: sed accidēs nulla enim cōiunctio ex vi cōiunctionis interrogatiua est: pōt eniȝ dici ꝙ in ipsa iterrogatōe copulat: vt cū dr̄ est ne fortes sanus. hoc enī exigit addi vel subītelligi. est ne fortes sanus: an nō est san⁹ q̄uis pleriqȝ dicāt ne. qn̄ iterrogatiue ponit̄: eē aduerbiū iterrogādi queadmodū qn̄ eadē ne ꝓducit̄. est aduerbiū ꝓhibēdi: qḋ satis cōgrue pōt dici. Illud quoqȝ addit ꝙ ne ɔfirmatiue ponit̄. ⁊ tūc aduerbiū est. Itē ꝙ hec sola ɔiunctio apostropbā accipit. Itē ꝙ nec ne accipit̄ pro an nō. ⁊ tūc est dubitatiua. Cōpletiue sunt que orōnē cōplent. ⁊ nō sensū. que ⁊ expletiue dicunt̄. qn̄ ex plenū sensūȝ orōnis ponunt̄: Illis enī sublatis īteger manet sensus. Et vide ꝙ ille eedē que copulatiue sunt. ad al's spēs ɔiunctionū ꝑtinēt plerūqȝ vt si dicas. Eneas v̄o ⁊ pius ⁊ fortis fuit. hic expletiue ponit̄ v̄o. Sin aūt dicas eneas quidē pius fuit. vlixes v̄o astut⁹ hic pro copulatiua accipitur. pōt tn̄ dici ⁊ distributiua. q2 diuersas res diuersis attribuit personis. Est itaqȝ copulatiua coniunctio alia simpliciter alia cum distributione.

De Ordine coniunctionū. ceterarūqȝ partiū. C. CLXXXI.

Executis accidētib⁹ ɔiunctionū agit de ordie qui cōis est pene oīb⁹ dictōib⁹. Pene dictū est. q2 sunt q̄dā dictōes. q̄ lȝ suū hēant ordineȝ tn̄ nullus in eis respect⁹ ordinis hr̄. vt hō legit. vel legit hō idifferent̄ habet̄ Dicit itaqȝ p̄scia. ꝙ dictionū quedā p̄ponunt̄ nālr̄: vt p̄positōes casualibus: Nālr̄ aūt dicit: q2 etiā inuenit̄ p̄positio postposita. vt nobiscū. sȝ hoc nō hȝ ex nā ⁊ vi p̄positōis. Habēt etiā ɔiunctiōes suū ordinē: q̄dā sp p̄ponunt̄: vt at ac ast aut vl' nec neqȝ si quin q̄ten⁹ sin seu siue ni. Sȝ dr̄ sin postposita esse. q2 necesse ē vt p̄ponat̄ aliq̄d. Alie sēp postponunt̄. vt qȝ ne ve. he dnr̄ enclitice. i. iclīatiue. Alie aūt pene oēs a p̄dictis idifferent̄ ⁊ postponi p̄nt ⁊ p̄poni. Pene dciū est ꝓpt̄ et. ⁊ atqȝ: que nō p̄nt postponi nisi poetica aucte. vt v̄gilius. Suspiciēs altā lunā ⁊ voce precat̄. Actor. Hec de singulis ꝑtibus orōnis earūqȝ ꝓprietatib⁹ iuxta petꝝ helye qui prisciani summā breuiter colligit. ac diligenter exposuit. P̄ns excerpta sufficiāt. nūc ad cetera que cōmunia sunt transeamus.

De analogia partium. .C. CLXXXII.

Isidorus vbi supra. j. li. Analogia grece latine similiū compatio siue ꝓportio noiat̄. Cui⁹ hec vis est. vt qḋ dubiū est ad aliq̄d sile qḋ nō dubiuȝ referat̄: vt icerta certis ꝓbent̄. Octo aūt modis compatio analogie colligit̄. i. q̄litate compatiōe: genere. numero figura casu extremitatib⁹ syllabaꝝ: ⁊ silitudine tpm: si q̄dē ō bis vnū defuerit. iā nō est analogia. i. silitudo. sed est anomalia. i. ex regulā. vt lupus ⁊ lepus totū ɔuenit: sȝ dissentiunt casu facit enī lupi leporis. Nā regulr̄ est: dū q̄ris vtꝝ trames masculinū sit. an femininum. silis est illi in omni declinatione limes: ⁊ erit mascu. Item in compatiōe positiuoꝝ. vt si dicas doct⁹ magn⁹ positiui sunt ⁊ sui similes. Fit ⁊ per diminutionē: vtputa funē masculinū esse. funicul⁹ ostēdit. sicut marmor neutri esse generis marmusculū idicat. nam qḋ genus in p̄ncipalitate est. id esse solet in diminutōe. sed hoc nō semp. vt pistrinū pistrilla: sed q2 scire debemus ex positione declinationem ⁊ ex diminutione genus colligere.

De Cōstructiōe partiū orationis. C. CLXXXIII.

Priscianus i li. ɔstructionū. Predictaꝝ v̄o partiū ordinatio fieri solet ad ɔstructionē orōnis pfecte. Quā. s. ɔstructionū dictionū synthesiȝ greci vocāt. Sic̄ enī lr̄e que dnr̄ p̄ma ⁊ īdiuidua materies eē vocis hūane. nō quocūqȝ mō iuncte. sȝ p aptissimā ordinationē coeūtes faciūt syllabā. ⁊ syllabe dictionē. sic ⁊ dictiones orōnē. Est enī orō comp̄hēsio dictionū aptissime iunctaꝝ. Quidā v̄o solaciuȝ impitie sue querētes. nō optere aiūt querēt causas ordinis elementorum ⁊ ordinationes casuū ac geneꝝ ⁊ tempoꝝ: ipsarūqȝ partium suspicātes fortuitas esse positiōes ordinationū: sed ex hac opiniōe ɔtingeret generaliter nihil per ordinē accipi. nec ɔtra ordinē peccare. qḋ penitus stultū est estimari. sicut igit̄ a sapiētib⁹ apta ordinatione partes orōnis tradite sunt. cū primo nomē. scḋo verbū posuerunt. Nulla quippe orō complectit̄ sine his. qḋ in illa ɔstructione licet ostēdere. verbigratia. Idē homo lapsus heu hodie ɔcidit. hic oēs insunt orōnis partes. absqȝ ɔiūctione que si addat̄ aliā orōnē exigit. Ab hac inq̄ȝ si nomē aut verbū subtrahas impfecta fit orō. si vero cetera subtrahas oīa: ⁊ omnino necesse est orationē deficere. Verūtn̄ sicut in elemētis alia sunt vocalia: que per se vocē perficiunt. Alia consonātia: que sine vocalibus hoc agere nequeunt sic ⁊ in dictionibus quedā per se dicēde sunt. vt in verbis maxime imperatiuis. vel nominib⁹ vel pronominib⁹: sepe vtīs: vel etiā aduerbijs: que qn̄ adiciunt̄ antecedētibus actionibus vel oratiōib⁹ vt cum ad illos qui optime dicūt aliquid aut agunt. clamamus bene recte diserte. Alie vero sunt que ceteraꝝ sine adiunctio partium

ad pfectionē sensus pferri nō pñt: vt ppositiones aut cōiunctiones q̄ semp cōsignificāt: ꝛ nō p se vñ ꝛ significatio variat illaꝝ ad vī sibi cōiūctaꝝ. Multe vō sūt dictiōes ad q̄s explanādas marie necīria est cōstructio: qꝛ diuersas hn̄t significationes: q̄ p ordinationē declarant: vt i vbis amato doceto: ꝛ scd'e sūt ꝛ tertie psone: additione vō pnoīuꝫ discernunt: vt amato tu: amato ille: sic ꝛ i noib' diuersi casus: aut generis: aut numeri: siles voces inueniunt: vt huius poete: huic poete hi poete: o poete. Multa quoqꝫ ꝛ i alijs ptib' inuenies silia: nec alit ea discreta: nisi ex ordinationis cōsequētia. i. casus casibus: genera generib' ꝛ cetera cōgrue disponēdo. Cōfusio naqꝫ significationis: p ordinatiōis iuncturā: ꝛ accidentiū discutitur.

¶ De Cōstructione ad intellectū referenda. C. .CLXXXIIII.

Omnis aūt cōstructio (quā greci syntesim vocāt) ad itellectū vocis ē referēda. Itaqꝫ p diuersas figuras i cōstructiōe solēt actores accidētia variare. Que q̄uis ad ipsas dictiōes icōgrue deposita eē videant: rōne tñ sensus ordinata rectissime eē indicant. Verbi grā. Pria psona ꝛ tertia i vnū figuratiue coeūt: vt apud vgiliū. Ille ego q̄ quōdā. Est. n. itellect'. Ego vgili': ille vgili' q̄ scripsit bucolica vel georgica. Diuersi quoqꝫ numeri: vt idē i pmo eneid. ps in frusta secant: p pte troianoꝝ mlti itelligunt. Diuersa gnā vt pneste sub ipsa: naqꝫ neutrū ē: sꝫ qr vrbs itelligit ad itellectū magl q̄ advocē nois ipsa femininū reddit. Idē quoqꝫ p accidētia oīum ptiū orōnis frequent iuenit. Actor. De cōstructiōe singulaꝝ ptiū breuitatl cā pter mitto: marie qm i pcedēti de illis tractatu iuxta magistrū petrū helyā multa quoqꝫ de ipsaꝝ ordinatiōe occasionalit iterposita sunt.

¶ De Orthographia. C. .CLXXXV.

Isidorus vbi supra. Orthographia grece latine recta scriptura iterpretat. Ortho. n. recta: graphia scriptura dr̄. Hec disciplina docet scribēdi noticiā vtputa ad cū ē ppositio d. lraꝫ: cū ē cōiūctio. t. lraꝫ accipit. Haud qn ē aduer. negādi d. lra terminat ꝛ aspirat i capite: qn aūt cōiūctio ē p. t. lraꝫ sine aspiratiōe scribit. Apud ppositio p d. scribit sic apud pre; qm veteres sepe apud p ad vsi sūt duab' lris ex his medijs subtract. Equ' qd ē aial p e solā scribēdū aequ' qd ē iust': p ae dypthongō scribēdū. Exsul addita s. oꝫ scribi qꝛ exsul dr̄ extra solū eē. Exultat meli' sine s. lra scribit nā cū ipsa x. ex c. ꝛ s. cōstet: quo cū i ea sit: rursus ei addit alia. Aequor p dyptongon scribēdū ē: qꝛ ab aequalitate nō ab aq ē nomē factū. Fedus qd ē deformis p e. solā scribēdū. Foed' qd ē pactū cū oe. dyptbōgo scribēdū. Gnat' qd ē fili' p g. scribēdū: qꝛ fac generat'. H. q̄ ē aspiratiōis nota: i latino tñ vocalib' adiūgit vt honor hum' hō aspirat ꝛ cōsonātib': sꝫ i grec ꝛ hebreis noib'. k. lraꝫ antiq ppōebāt: quotiēs a seqbat: vt kaput kāna kalam'. Nūc aūt kartbago ꝛ kalēde p eadē tñ scribunt. Oia aūt greca noia qlicūqꝫ sequēti vocali p k. sūt scribēda. Ora finiū p o. hora diez p h. scribēdū ē. Onꝰ si de onere venit: p o. scribēdū ē. Si de honore cū aspiratiōe. In dubijs quoqꝫ vbis cōsuetudo veteꝝ erat: vt cū eadē lra aliū itellectū correpta: aliū pducta hret: lōge syllabe apicē apponebāt: vtputa ppls an arborē significaret an hoīuꝫ mltitudiē apice distiguebat. Sic ꝛ vbi lre cōsonātes geminabant: sicilicū supponebāt vt sella serra asseres (veteres. n. nō duplicabāt) q̄ nota āmoebat lector geminādā eē lrā nūc tñ duplicāde lre ꝛ duplicate scribūt. Idē i li. vi. gliosiꝫ studiū qd loq debeas cōpetēt scribē: ꝛ q̄ scripta sūt sine aliq erroris ābiguitate pferre. Vox. n. articulata a pecorib' nos seqstrat: scribēdi vō rō ab ipitis: ita pfectū hoiez duo sibi ista vendicāt ac defendunt.

¶ De Materia ꝛ instrumētis scribendi. C. .CLXXXVI.

Cere lraꝝ materies puuloꝝ nutrices. Ipse dāt igeniū pueri pmordia sēsus. Greci aūt ꝛ tusci primū ferro i ceris scripserūt: postea romāi iusserūt ne grafiū ferreū q̄s hret. Postea istitutū ē vt cerā ossib' scriberēt: grafiū aūt grece latine scriptoriū dr̄. Nā grafia scriptura dicit. Chartaꝝ vsū pmū egypt' mistrauit ceptū apō mēphiticā vrbē. Mēphis. n. ciuitas ē egyptioꝝ vbi charte vsus iuēt' ē pmū: sic ait lucan' Cōficit bibula mēphis charta papyro: bibulā autē papyꝝ dixit qꝛ humorē bibat. Charta aūt dicta: qꝛ carpti papyri tegimē decerptū glutinat. Pergameni reges cū charta idigerēt: mēbranas pmi excogitauerūt: vñ ꝛ pgamenaꝝ nomē hucusqꝫ tradēte sibi posteritate suatū ē h ꝛ mēbrana dicunt qꝛ ex mēbris pecudū dtrahunt. Fiebāt pmū coloris lutei. i. crocei. Postea vō rome cādida mēbrana repta sūt: qd apparuit inabile eo qꝛ ꝛ facile sordescāt: acieqꝫ legētiū ledāt. Mēbrana aūt aut cādida: aut lutea aut purpurea sūt. Cādida nāle existūt. Luteū mēbranū bicolor ē: qd a cōfectore vna tigit pte. i. crocat. Purpurea vō ificiunt colore purpureo: i qb' auꝝ ꝛ argētū liqscēs patescat i lris. A scribēdo scriba nomē accepit. Instrumēta scribe calam' ꝛ pēna. Ex his eni vba paginis ifingunt: sꝫ calam' arboris est. pēna auis: cui' acumē in duo diuidit in toto corpe vnitate seruata. Credo pp mysteriū. vt in duob' apicib' vet' ꝛ nouū testamētū signaret: qb' exprimit vbi sacrm sanguie passiōis effusum Dict' aūt calam' qd liquorē ponat vñ ꝛ apō nautas calare ponere dr̄. Pēna aūt a pendēdo vocata. i. volādo. est eni vt dixim' auiū.

¶ De Pronunciatione. .C. CLXXXVII.

Actor. De accidētib' dictionū vel syllabaꝝ multa supi' dicta sunt. Qd aūt est i syllaba vl dictōe accēt'. h esse vr in orōne positura. qꝛ modū pnūciatōis ondit. de qua h pauca subiūgā. Isid. in li. ety. j. Positura est ad distiguēdos sensus p cola ꝛ comata ꝛ piodos q̄ dū ordie suo apponit: sensū nobis lcōis ostēdit. Dicte aūt positure vl qꝛ pūctis posit̄ ānotant: vl qꝛ ibi vox p iteruallo distictiōis deponit. Prima positura subdistictio dr̄: eadē ꝛ coma. Media distictio subseqūs ē: ipa ꝛ cola. Vltia distictio q̄ totā sniam cludit. ipa ē piod'. cui' vt dixim' ptes sūt cola ꝛ coma: qr diuersitas pūct diuerso loco posit̄. demōstrat. Vbi eni in initio pnūciatōis nec dū plena ps sensus ē: ꝛ tñ respirare oꝫ: vtputa. Si vico fit coma. i. pticula sensus. vbi aūt in seqntib' iā snia sensū pstat: sꝫ adhuc aliquid supest ex snie plenitudie: vtputa. Si vinco ꝛ peo: fit cola: vbi vō iā p gradus pronūciādo plenā snie clausulā facim': vtputa. si vinco ꝛ pereo quid me ibi vincere prestat fit piodus.

¶ De Barbarismo ꝛ soloecismo. .C. CLXXXVIII.

Barbarismus est vna pisorōuis vitiosa i cōi smone. In poemate methaplasm'. Et fit duob' mōis pnūciatiōe: ꝛ scripto: His biptitis q̄ttuor spēs supponit. Adiectio. detractio imutatio: trāsmutatio lre syllabe: tpis: toni. aspiratiōis. Fiūt etiaꝫ barbarismi p hiat'. Sūt ꝛ male cōpositōes. i. cacosintheca q̄ vitia nōnulli barbarismos putāt in qb' sūt metacismi: labdacismi: iotacismi hiat' collisiōes: ꝛ oia q̄ plus eq' min' resonātia ab eruditis auribꝰ respuunt. Soloecism' ē vitiū in cōtextu ptiū orōnis cō regulaꝫ artis grāmatice fcm̄. Fit aūt duob' mōis p ptes orōnis: aut p accitia ptiū orōnis. Per ptes fiūt soloecismi: cū alia p alia ponit. sit ēt in eadē pte orōnis. vt cū ipsa p se nō in loco suo neqꝫ vt dueīt pōit Per accītia vt gñe ꝛc. soloecism' i psa. i poemate schema noiat.

¶ De Ceteris vitijs grāmatice. .C. CLXXXIX.

Cum barbarismo ꝛ soloecismo decē vitia noiant h mō. Acyrologia ē im ppa dcō. vt hūc ego si potui tñ sperare dolorē: spare eni dixit p timere. Cacephaton ē obscena enūciatio vl in cōposita dictiōe. vl in vbo: vt nūeꝝ cū hauib' eqt. Et arrige aures Pāphile. Pleonasmos ē adiec̄ vbi supuacua ad plenā sig' onē: vt sic ore locuta ē p sic locuta ē. Perisologia ē supuacua vboꝝ adie' sine vlla vi reꝝ. vt ibāt q' poterāt: ꝛ quo nō poterāt nō ibāt. Macrologia ē lōga snia res nō necīarias cōprehendēs. vt legati nō ipetrata pace. retro vñ venerāt domū reuersi sunt. Tautologia ē eiusdē dictōis repetitio vitiosa. vt egomet ipse. Eclypsis ē defect' qdē necīarie dictōis: quā desiderat pcisa snia. vt. Hic secū. deest eni loquebat. Tapinosis est humilitas rei magne. nō id agēte snia qd ostendit. vt penitusqꝫ cauernas. Ingentes iterūqꝫ milite armato complēt. i. multe legiones armatoꝝ militū impleuerūt cauernas. Kacosinteton est vitiosa compositio dictionū vt versaqꝫ iuuencū terga fatigamus hasta. Amphibologia est ambiguitas dictionis.

¶ De Metaplasmo. C. .CXC.

Metaplasmus est trāsformatio quedā recti soliticꝫ smōis in alterā speciē metri ornat' necessitatis ve cā. Huius spēs sunt. xiiij. Prothesis est appositio quedā ad principiū dictionis lre vel syllabe. vt gnaton nato: ꝛ retulit p tulit. Epenthesis ē appositio ad mediā dictionē lre vl syllabe. vt relliqas p reliqas: ꝛ idupator p ipator. Paragoge ē appōsi' qdā ad fine dcōnis lre aut syllabe. vt magis p mage. ꝛ potestur p pōt. Aphereris ē ablatio de pncipio dcōnis cōria pthesi. Sicopē ē abscisio de media dictōe lre aut syllabe cōria epēthesi. Apocope ē ablatio de fine dictōis lre aut syllabe: pagoge cōria. Extasis ē extēsio syllabe cō nāꝫ vbi. Sistole ē correptio syllabe cō nām vbi cōria extasi. Dieresis est diuisio sile vni' in duas facta. vt est. Olli rn̄dit res albai longai p eo qd ē albe longe. Sineresis ē cglutinatio duaꝝ syllabaꝝ in vna fcā cōria dieresi. Sinalipbe est p inceptionē cōcurrētiū vocaliū lubrica qdā leuisqꝫ collisio vt atqꝫ ea diuersa penit' dū pte gerit. Elipsis ē cōsonātiū cū vocalib' aspe cōcurrētiū qdā difficil ac dura collisio vt multū ille ꝛ terris

iactatus ꝛ alto. Antithesis est lrē pro lrā positio vt olli pro illi. Metathesis est translatio lraꝝ in alienū locū nulla tñ ex dictione sublata: vt euādre pro euander: ꝛ timbre pro timber.

¶ De Schematibus. C. .CXCI.

Schemata lexeos sūt ꝛ dianoeos .i. figure verboꝝ ꝛ sensuū. Sꝫ schemata dianoeos ad oratores ptinēt: ad grāmaticos lexeos. Que cū mlta sint: ex oib⁹ nec͡cria fere sūt .xvij. quoꝝ hᵉ sūt noia. Prolēpsis ē p̄sūptio reꝝ ordīe secutaꝝ: vt ꝯtinuo reges īgēti mole latin⁹ pcedūt castꝗ. Zeuma ē vni⁹ vbi ꝯclusio diuersis clausulis apte ꝯiūcta: vt tronigena īterp̄s diuū q̄ numina phebi: q̄ tripodas clarij lauros q̄ sidera sentꝗ ꝛc̄. Ipozeusis ē figura supiori ꝯ̄ria vbi diuersa vba singulis q̄buscūqꝫ clausulis subiūgunt̃. Silepsis ē dissimiliū clausulaꝝ p vnū vbū ꝯglutinata ꝯceptio: vt h illi⁹ arma: h curr⁹ fuit. Anadiplosis ē ꝯgeminatio dictiōis ex vltīo vbo p̄cedētꝗ vsus: ꝛ in p̄ncipio sequētꝗ: vt sequit̃ pulcherrim⁹ astur astur ego vidēs. Anaphora ē relatio eiusdē vbi p p̄ncipia vsuū plurimoꝝ: vt nate mee vires: mea magna potētia sol⁹. Nate p̄ris sūmi q̄ tela cyphoea tēnis. Epanalēsis ē vbi ī p̄ncipio vsus positi ī eiusdē fine repetitio: vt añ ēt ceptrū dictei regꝗ ꝛ añ. Epizeusis ē eiusdē vbi ī eodē vsu sine aliq̄ dilatiōe ꝯgeminatio: vt Meme assū q̄ feci: ī me ꝯvtite ferrū. Paranomasia ē quotiēscūqꝫ de noīe aliō efficit̃ nomē: velut q̄dā denoiatio: sub vna significatiōe diuersa dictio: inceptio ē amātiū sꝫ amentiū. Scesysonomatio ē multitudo noīum ꝯiūctoꝝ quodā ābitu copulādi: vt marsa man⁹ peligna cohors festia iure ius. Paranomeō est cū ab eisdē lrīs diuersa vba sumunt̃: vt O tite tute tace tibi tanta tyrāne tulisti. Omethelētō ē cū dissimili mō dictiōes plurie fiunt̃: vt eos reduci: q̄ꝫ relinq̄: deuehi q̄ꝫ deseri malui. Omoeoptotō ē cū ī sil̄es casus exeūt diuersa vba: vt merētes flētes lachrymātes ꝯmiserātes. Poliptotō ē multitudo casuū varietate distīcta: vt Litora litorib⁹ ꝯ̄ria. fluctib⁹ vndas. Imp̄cor: arma armis pugnēt: ipsiqꝫ nepotes. Irinos ē series oꝛ̄onis tenorē suū vsqꝫ ad vltimū seruans: vt. In p̄ncipio celū terrā cāposqꝫ liquētes. Lucēteqꝫ globū lune tytāniaqꝫ astra. Spūs int⁹ alit ꝛc̄. Polisintetō ē multis nexa cōiunctionib⁹ dicto vt adamasqꝫ thoasqꝫ pelidesqꝫ neaptolom⁹ qꝫ ꝛc̄. Dialitō siue assintetō ē figura supiori ꝯ̄ria: carēs ꝯiunctionib⁹; vt ite ferte citi flāmas: date tela: impellite remos.

¶ De Tropis. C. .CXCII.

Tropus est dictio trāslata a ꝓpria significatiōe ad nō ꝓpriā: ornat⁹ ńcitatisue cā. Sūt aūt tropi .xiij. Metaphora ē reꝝ vboꝝūqꝫ trāslatio: h fit modis q̄ttuor ab aīali ad aīale: ab inaīali ad inaīale: ab aīali ad īaīale ab īaīali ad aīale. Cathacresis ē vsurpatio nois alieni vt parricidā dicim⁹ eū q̄ occiderit fratrē suū: aut piscinā q̄ pisces nō hꝫ. Methalēsis ē dicto gradatī pgēs ad id qō oñdit vt speluñcꝗ abdidit atris: ꝛ post aliquot mea regna vidēs mirabor aristas. Methonomia ē dictio q̄dā veluti trāsnoīatio hui⁹ mlte sunt spēs: aut .n. p id qō ꝯtinet id qō ꝯtinet̃ oñdit: vt nūc pateras libate ioui: aut ꝯ̄: vt vina coronāt: aut p inuētorē id qō īuētū ē: vt sine cerere ꝛ bacho friget ven⁹: aut ꝯ̄: vt vina p̄camur. Antonomasia ē signatio vice ꝓprij nois: q̄ fit modis trib⁹: ab aīo: a corpe: extrinsec⁹. Epitetō ē supposita dicto cū ꝓpo noie. Nā antonomasia vicē nois sustinet epitetō nūq̄ꝫ ē sine ꝓpo noie: vt dira celeno: diua camilla. Fit ēt epitetō modis trib⁹: ab aīo: a corpe: extrisec⁹: his duob⁹ tropis; vel vitupam⁹ aliquē: vl̄ oñdim⁹ vl̄ ornam⁹. Sinodoche ē significatio pleni ītellect⁹ capax cū pl⁹ min⁹ ve ꝓnūciat: aut .n. a pte totū oñdit vt puppesqꝫ tue: puppesqꝫ tuoꝝ: aut ꝯ̄. Onomatopeia ē nomē de sono factū: vt tinnit⁹ eris: clāgorqꝫ tubaꝝ. Periphrasis ē circūlocutio q̄ fit aut ornāde rei cā: q̄ pulchra ē: aut mirāde q̄ turpis ē. Diperbatō ē trāscēsio q̄dā vboꝝ ordinē turbās: cui⁹ spēs sūt q̄nqꝫ: histerologia: anastrophe parēthesis: themes. sinchresis. Histerologia vl̄ histerō ꝓterō ē snīe cū vbis ordo mutat⁹: vt torrere parāt flāmis: ꝛ frāgē saxo. Anastrophe ē vboꝝ tm̄ ordo p̄poster⁹: vt italiā ꝯ̄ p ꝯ̄ italiā. Parēthes ē īterposita rōcinatio diuerse snīe. Themesis ē vni⁹ ꝯpositi aut simplicꝗ vbi sectio: dictiōe vna vl̄ plurib⁹ īteriectꝗ vt septē subiecta trioni p septētrioni: ꝛ saxo cere ꝯminuit brū. Sinchres ē hiperbatō ex oī pte ꝯfusū. Hiperbole ē dictio excedēs fidē: augēdi minuēdi ve cā: augēdi vt niue cādidior: minuēdi: vt tardior testudine.

¶ De Allegoria ꝛ quibusdā alijs figuris. C. .CXCiij.

Allegoria est trop⁹ quo aliud significant̃ q̄ꝫ dr̄: hui⁹ spēs sunt mlte e q̄b⁹ eminēt .vij. Ironia: antifrasis: enigma: kariētismos: paroemia: sarcosmos. antismos. Ironia ē trop⁹ p ꝯ̄riū qō conat̃ oñdēs: hāc nisi grauitas ꝓnūciatiōis adiuuerit: cōfiteri vr̄ qō negare ꝯtēdit. Antiphrasis ē vni⁹ vbi ironia. vt bellū minime bellū. vt luc⁹ eo q̄ nō luceat: ꝛ pce eo q̄ nulli pcāt. Enigma ē obscura snīa p occultā silitudinē reꝝ: vt mr̄ me genuit: eadē mox gignit̃ ex me. qō sigīficat aq̄ꝫ ī glaciē ꝯualescē: ꝛ ex eadē rursus effluē. Kariētismos ē trop⁹ q̄ dura dictu grati⁹ ꝓferūt̃. vt cū īterrogātib⁹ nobis nū q̄d nos q̄sierit aliq̄s. Rñdet̃ bōa fortūa: vñ ītellīgit̃ neminē nos q̄sisse. Paroemia ē accomodatū reb⁹ tpib⁹ qꝫ. puer hiū aduersus stimulum calces. ꝛ lupus est in fabula. Sarcosmos est plena odio atqꝫ hostilis irrisio. vt En agros ꝛ q̄ꝫ bello troiane petisti hesperiā metire iacens. Antismos est tropus multiplex numerosqꝫ virtutis. Nāqꝫ antismos putat̃ omne quicquid simplicitate rustica. ꝛ faceta satis vrbanitate politum est. vt illud. Qui bauium non odit amet tua carmia meui. Atqꝫ idē vulpes iungat ꝛ mulgeat hircos. Omoēsis ē min⁹ note rei p silitudinē ei⁹ q̄ magis nota ē demōstratio. hui⁹ spēs sūt tres. Icon pabola. paradigma. Icon ē psonaꝝ int̃ se vel eoꝝ q̄ psonis accidūt cōpatio. Parabola ē reꝝ gn̄e dissimiliū cōpatio. Paradigma ē enarratio exēpli hortātis aut deterrentis.

¶ Liber Tertius Incipit.

¶ De Logica ꝛ eius intentione. .C. .I.

Logica est sciētia ordinandi ꝓpositiones enūciatiuas s̄m figuras logicas ad eliciēdas ꝯclusiōes q̄b⁹ puenit̃ ad cognitionē dictoꝝ: ꝛ ad iudicādū de illis vtꝝ va sint an falsa. Isidor⁹ in li. ety. iij. Logica ē rōnalis scia in qua disputatur: quēadmodū in reꝝ causis aut vite ꝛ morib⁹ vitas ipsa q̄rat̃. Logos enī apud grecos ꝛ sermonē significat ꝛ rōnē. In phisica q̄dem cā naꝫ q̄rēdi. in ethica ordō viuēdi. In logica vo rō itelligēdi vsat̃. Phisicā p̄m⁹ apō grecos Thales milesi⁹ vn⁹ ex septē sapiētib⁹ iq̄siuit. Hic añ alios celi cās atqꝫ vi reꝝ nāliū ꝯtēplata rōne suspexit. Quā postmodū Plato ī q̄ttuor diffinitōes distribuit. i. arithmeticā. geometriā: musicā: astronomiā. Ethicā Socrates p̄m⁹ ad corrigēdos ꝛ ꝯponēdos mores īstituit: oēqꝫ studiū ei⁹ ad bn̄ viuēdi disputationē pduxit. diuidēs eā in q̄ttuor vtutes aīe. i. prudētiā: iusticiā: fortitudinē tpantiā ꝛc̄. Logicā vo q̄ rōnal̄ vocat̃ plato subiūxit p quā discussis reꝝ morūqꝫ causis. vi eoꝝ rōnabilr̄ pscrutat⁹ ē. diuidens eā in dialecticā ꝛ rethoricā. Richard⁹ in li. excerptionū. Logica diuidit̃ in grāmaticā: ꝛ rōnē disserēdi. Grāmatica est scia rcē loquēdi. Et diuidit̃ ī lraꝫ syllabā dictionē ꝛ orōnē. Rō disserēdi diuidit̃ in pbabilē: nec͡cariā ꝛ sophisticā. Et nec͡caria q̄dē ptiet ad phos sophistica ad sophistas. Probabil̄ aūt diuidit̃ dialecticā ꝛ rhetoricā. Dialectica est disputatio acuta veꝝ a falso distiguens. Rhetorica est disciplina ad persuadendum queqꝫ idonea.

¶ De Intentione logice. .C. .II.

Alphorabi⁹ in liᵒ. de diuisiōe sciaꝝ. Logica intendit dare regulas q̄b⁹ orōnis vitatē dephēdim⁹: vl̄ int⁹ vl̄ apud alios. vl̄ alij apud nos. nō tñ ad vificādū oēꝫ orōnē logice regul̄ idigem⁹. Eoꝝ enī q̄b⁹ rōcinādo vtimur. q̄dā sēt q̄ pbatōe nō egēt. In q̄b⁹. s. null⁹ error eē pt vt oē totū ē mai⁹ sua pte. Alia vo q̄ pbatōe idigēt qꝛ pōt in eis hō decipi. Et ea q̄dē de q̄b⁹ fit pbatio duo sunt. s. s̄mo in voce: rō ī mēte. īterp̄tatio vo fit vtroqꝫ. Vñ id qō vificat sniam apō se ē logos fixa ī mēte. Id āt qō vificat eā apō aliū ē logos extior cū voce. Logos aūt q̄ vificat̃ snīa: vocabāt antiq̄ sillogysmū. siue fixa sit in aīa siue extior cū voce. Intp̄tatio itaqꝫ logice sūpta ē a sūma ītentiōis nois q̄ triplex ē. Logos enī. i. rō. Alia est extior cū voce q̄ p liguaꝫ īterp̄tat̃ id qō ē in mēte. Alia fixa in aīs (q̄ dr̄ mētis ꝯcept⁹) quā dictōes significāt. vñ illa significās. ē. ista significata. Tertia vo ē vt⁹ creata ī hoie q̄ discernit īt̃ bonū ꝛ malū. ꝛ scias ac ptes eaꝝ appħēdit. ꝛ h est in oī hoie. Sꝫ in īfātib⁹ ꝛ in q̄busdā adultꝗ īfirma ē non valēs actōes suas pficē. Qm̄ igit̃ h scia dat regulas de logo extiore ꝛ īteriore q̄b⁹ certificat̃. vtrāqꝫ vo ētia logos regit. ꝛ ꝯphēdit id qō recti⁹ ē. Idcirco logica a logos s̄m tres h⁹ nois ītētōes deriuat̃. Quis aūt pl̄es scie dent regulas de logo extiore sic̄ grāmatica. h tñ q̄ dirigit ad illō qō oio nec͡cariū est dignior ē h noie. Preterea q̄uis grāmatica ꝛ logica ꝯueniāt in h q̄ vtraqꝫ dat regulas de dcōīb⁹. Dr̄nt tñ in h q̄ grāmatica nō dat nisi de dctōib⁹ vni⁹ gētis tm̄. lꝫ enī mlte gētes ꝯueniāt in regul̄ ei⁹. vt q̄ dictionū alie sūt simplices alie ꝯposite ꝛ hmōi. Ipa tñ ars in oī ligua nō ītēdit nisi iq̄tū ē ꝓpriū illius lingue nec curat siue ꝯueniat alij gēti siue nō. Logica vo nō dat regulas nisi s̄m q̄ ꝯuenerint in dcōes omniū gentiū.

De Partibꝰ logice siue artis syllogistice. .C. .III.

Elemēta vero qbꝰ sciētia verificat̄: q̄nq̃ sūt. s. demonstratiua: topices: sophistica: rhetorica: poetica. Demonstratiue ꝓpriū ē dare sciētiā certissimā de ꝓposita q̄stione. Topice vō rōnibꝰ ꝓbabilibꝰ aut v̄isilibꝰ de re dubia fidē facē. Sophistice vō simulare vł dissimulare: ⁊ facē putare veꝝ eē qđ nō ē: ⁊ ecōuerso. Vñ sophistica dr̄ sapia deceptiua. Rhetorice ꝓpriū est s̄monibꝰ suis auditorē mouē ⁊ īclinare ad id qđ voluerit: vt credat ei qđ dic̄: ⁊ generet ī eo ꝯgnitionē ꝓximā certitudini. Poetice vō s̄monibꝰ suis facē imaginari aliq̄d pulchrū vł fedū qđ nō ē ita: vt auditor credat ⁊ aliq̄d abhorreat vł appetat: q̄uis. n. certū sit nō ita eē ī v̄itate: aī tñ audiētiū exigunt̄ ad horrēdū vł appetēdū qđ imaginat̄. Iste sunt igit̄ spēs artiū syllogisticaꝝ ⁊ locutionū qbꝰ vtunt̄ hoīes ad v̄ificādū aliq̄d in oībꝰ rebꝰ. Et s̄mones q̄dē syllogistici aut sūt ī aīa fixi. s. ex ītellectibus pluribꝰ signatꝭ ⁊ ordinatꝭ ad aliquā rē v̄ificādā: aut extra cū voce cōpositi. s. ex dictionibꝰ pluribꝰ ligatꝭ ⁊ ordinatꝭ significātibꝰ illos ītellectꝰ: seq̄ ad v̄ificādū adiuuātibꝰ. Qm̄ aūt v̄itatꝭ certa cognitio nō habet̄ nisi ꝑ demonstrationē: ꝯposit̄ ē liber posterioꝝ analeticorū q̄ docēt q̄lit̄ ⁊ ex qbꝰ demonstratio fiēt. Quia vō demōstratio nō nisi q° q̄ syllogismo fit: ⁊ syllogismꝰ ex ꝓpositiōibꝰ ꝯstat: necessariꝰ q° q̄ fuit liber prioꝝ: ī quo docet̄ ex quot ⁊ ex q̄libꝰ ꝓpōibꝰ ⁊ q̄lit̄ s̄m modū ⁊ figurā syllogismꝰ ꝯtexit̄. Itē q̄ ꝓpositiōes syllogismū ꝯponē nō p̄nt: nisi priꝰ ipse suis termīs ꝯponant̄. Iō necessariꝰ fuit liber ꝑihermenias: q̄ docēt ex qbꝰ ⁊ ex quot termīs ꝓpositio ꝯsistēt. Deniq̄ q̄ ꝓpositio nūq̄ ex termīs hñ ꝯpōit̄: nisi priꝰ cuiusq̄ t̄mini significa° cognoscat̄: īstitutꝰ ē liber cathegoriaꝝ ad docēdū quot sint gnā termioꝝ: q̄ significatio cuiusq̄ eoꝝ. Sūt igit̄ octo ꝑtes logice. s. cathegorie: ꝑihermenias: analetica priora ⁊ posteriora: topica: sophistica: rhetorica: poetica. Haꝝ vnaq̄q̄ ꝓpriū hꝫ de quo agit: et ad qđ ītēdit: ⁊ modū quo agit: ⁊ vtilitatē q̄ ex ea ꝓuenit. Sꝫ qm̄ ꝑs q̄rta vehemētioris ꝓbatiōis ē. sublimate ac dignitate oībꝰ āñcellit ⁊ ad eā solā tota logica p̄ncipl̄r ītēdit. Itaq̄ tres ꝑtes q̄ āñcedūt eā ordie doctrīe nō sūt nisi ꝓpatiōes ⁊ ītroductiōes ad illā. Cetere q° q̄ q̄ttuor sequētes: nō nisi ꝑꝑ ipaꝫ iuēte. Et h̄ duabꝰ de causis: vna est: q̄ vnaqueq̄ ē q̄si īstrm̄ eiꝰ sustētās ⁊ adiutoriū ad eā: videlꝫ vt ꝓbabilibꝰ ⁊ v̄isilibꝰ assuescāt moueri q̄ adhuc demōstratiōe vti nesciūt. Scđa cā ē ꝑꝑ cautelā: si. n. ꝑtes iste nō distinguerēt̄ int̄ se ꝓprijs noībꝰ ac regulis ⁊ ītētiōibꝰ ꝑfecto ꝯtigēt q̄ hō cū vellet ꝓbationibꝰ certā v̄itatē ap̄p̄hēdē de aliq̄ re: q̄ñq̄ nesciꝰ vteret̄ topicis vł sophisticis: vł talibꝰ q̄ nullā certitudinē faciūt: sꝫ vł imagiari vł credē vł errare. Sicq̄ deceptꝰ credēt se certitudinē ꝑcepisse: ⁊ q̄rēs v̄itatē īcidēt ī errorē. Sūt g° scie nēcarij libri cathegoriaꝝ ⁊ ꝑihermēias.

De Dialectica ⁊ libris aristotelis. .C. .IIII.

Augustinus Dialectica ē ars artiū scia scientiaꝝ sine q̄ nulla ꝑfecte scit̄. Isido. li. ij. Dialectica ē disciplina ad disserēdas vel discernēdas reꝝ cās iuēta. Ipsa ē p̄hie spēs q̄ dr̄ logica. i. rōnalis: diffiniēdi: q̄rēdi ⁊ disserēdi potēs. Docet. n. ī pluribꝰ q̄stionū generibꝰ q̄ēadmodū disputādo v̄a ⁊ falsa diiudicent̄. Hāc q̄dē p̄mi p̄hi ī suis dictionibꝰ habuerūt: nō tñ ad artis redigē ꝑitiā. Post hos aristoteles ad reglas q̄sdā huiꝰ doctrīe argumēta ꝑduxit: ⁊ dialecticā nūcupauit: ꝓ eo q̄ ī ea de dictis disputat̄. Actor. Idē igit̄ ī libris suis eādē artē ad plenū fere ꝑseq̄t̄. Nā oē dicibile aliud ē īcōplexū aliud ꝯplexū. Incōplexū aliud īherēs ītra: ⁊ de h̄ agit̄ ī libro p̄dicamētoꝝ. Aliđ extra: ⁊ de h̄ ī libro sex p̄ncipioꝝ. Cōplexū aliud ē īordinatū siue absolutū: ⁊ de h̄ ē liber ꝑihermenias: vbi de enūciatiōe sine respectu. Aliud ordinatū. Et h̄ dupliciť: vł ad oēm mām īdifferēs: h̄ ī libro prioꝝ: vł ad aliquā mām determinatā ꝯctū. Et h̄ tripliciť vł ad necessariā: ⁊ h̄ ī libro posterioꝝ: vł ad ꝓbabilē: ⁊ h̄ ī libro topicoꝝ: vel ad sophisticā: ⁊ h̄ ī libro elēcoꝝ. Dīuis grāmatica ⁊ rhetorica ꝑtes sint rōnalis p̄hie: logica tñ sola a logos qđ ē rō denoiat̄: eo q̄ ei actꝰ rōnis p̄cipue attribuit̄: q̄ ē ordiare cām respectu effectꝰ: h̄ aūt fit ꝑ syllogismū. De isto ⁊ eiꝰ ꝑtibꝰ ꝓbant̄ oēs ꝓprietates ⁊ passiōes q̄ ī logica ondunt̄. ⁊ iō logica rōnabilit̄ diuidit̄ s̄m exigētiā syllogismi ⁊ ꝑtiū eiꝰ. Quia aūt determiat̄ aliq̄d ī logica de syllogismo: aut de ꝑtibꝰ. Si de ꝑtibꝰ aut igit̄ de ꝑte remota. s. de termino: ⁊ sic ē liber p̄dicamētoꝝ: aut de ꝑte ꝓpiq̄: ⁊ sic de enūciatiōe: ⁊ ē liber ꝑihermenias: ītelligat̄ tñ q̄ enunciatio sit ꝑs ꝓpinq̄ syllogismi ꝓut accipit formā ꝓpositiōis. Si determinat̄ de syllogismo: aut g° de abstrahente a qualibet mā speciali: et sic determinat̄ in libro prioꝝ. Ibi enim docet Aristoteles formā generalē syllogizandi nō applicatā tali materie vel tali. Aut de cōtracto ad materiam specialē: ⁊ hoc vel ad necessariā: ⁊ sic est syllogismus demonstratiuus de quo agit̄ in posterioribus. Vel ad ꝓbabilem: ⁊ sic est syllogismus topicꝰ: de quo agit̄ ī topicis: aut ad materiā apparentē tñ: ⁊ sic syllogismꝰ sophisticꝰ: de quo agit̄ in libro elencoꝝ. Et sic pꝫ diuisio istoꝝ sex libroꝝ logice.

De Diuisione logice siue dialectice. .C. .V.

Boetius in topicis. Oīs q̄dē rō disserēdi que ⁊ logica dicta ē in duas diuidit̄ ꝑtes vnā. s. iueniēdi q̄ topica dr̄. i. localꝭ ⁊ alterā iudicādi que analetica. i. resolutoria nūcupat̄. Actor. Et nos itaq̄ sic logicā diuidamꝰ ad p̄ñs. In logica vō nō docet̄ īmediate reꝝ cognitio. sꝫ via ꝑ quā res p̄ñt coḡsci. Via aūt h̄ differēs ē ꝓut fac̄ cognoscere ꝯplexū ⁊ incōplexū. q̄ incōplexū aut coḡscit̄ ꝑ prius: ⁊ sic via diffinitiua: aut ꝑ posteriꝰ. ⁊ sic via diuisiua. Si coḡscit̄ cōplexū Aut ꝑ priꝰ cognoscit̄: ⁊ sic via syllogistica. Aut ꝑ posteriꝰ ⁊ sic via īductiua. Et h̄ īspiciebat boetiꝰ q̄ñ in topicis suis distīxit logicā in artē diuidēdi. i. diffiniēdi: ⁊ colligēdi. h̄ ē argumētādi. q̄ diuisio ē via ī diffinitionē: ⁊ diffinitio via in diuisionē. Et ēt diffinitio ē mediū d̄mōstrādi. ꝑꝑ h̄ ñ distīxit aristoteł artē diuidēdi ⁊ diffiniēdi ab arte colligēdi: sic̄ pꝫ in scđo posterioꝝ. Ars iteꝝ colligēdi diuiditur a boetio in artē īuētiuā ⁊ iudicatiuā. Judicatiua aūt duplex ē Prior q̄ ꝓcedit ꝑ mediū qđ est cā īferēdi tñ sic̄ est scia libri prioꝝ. Judicatiua que ꝓcedit ꝑ mediū qđ est cā īferēdi ⁊ essendi sicut est scia libri posterioꝝ. Silr̄ duplex est īuētiua q̄ īuētio ꝓprie ꝑ signū est. Judiciū aūt ꝑ cāꝫ. Signū aūt duplex ē. ⁊ eni signū ꝓbabile qđ est sepe ⁊ vt in plibꝰ. qđ ꝯsideraī in libro topicoꝝ aristotelis. Et est signū fantasticū q̄ raro est ⁊ vt in paucioribꝰ qđ ꝯsideraī in li. elencoꝝ. Sed liber p̄dicamētoꝝ ⁊ ꝑihermenias p̄parāt māꝫ incōplexā ⁊ cōplexā. In remota tñ dispōne tā scie īuētiue q̄ iudicatiue. ⁊ iō nō ꝯtinent̄ neq̄ sub īuētiua detīminate: neq̄ sub iudicatiua: sꝫ īdifferenter (vt dictū est) p̄parāt māꝫ isti ⁊ illi. Et sic pōt distinguī logica quo ad v̄bū boetij in p̄n° topicoꝝ. Pꝫ etiā ex hoc ordo p̄dictoꝝ libroꝝ: q̄ priꝰ est terminus q̄ enūciatio p̄cedit syllogismū. Syllogismus etiā ꝯctꝰ ad mām necessaaiā precedit ꝯctū ad ꝓbabilē: ⁊ ꝓbabile p̄cedit apparēs tñ sicut habitus priuationē. Alij vō libri ab istis: vt libri boetij ⁊ porphirij sunt de bene esse siue de introductione ⁊ facilitate cognoscēdi esse ipsius artis.

De Isagogis porphirij. .C. .VI.

Et q̄ liber p̄dicamētoꝝ p̄mꝰ est inter oēs alios libros logices in quo libro tradit̄ via cognoscendi multa que dr̄ in p̄dicamētis: pꝫ q̄ accedenti ad logicā p̄mo īspiciēdus est liber porphirij. Nā p̄ter hoc etiā valet (vt ipse dicit) ⁊ ad assignationē diffinitionē: ⁊ oīo ad ea q̄ vtilia sunt in diuisione vel demōstratiōe. In p̄dicamēto vō ordināntur spēs ⁊ gnā in linea recta: spēs sub ⁊ gnā supra: ⁊ sūt ibi dr̄ie diuidentes gnā: que a latere ordinant̄ in p̄dicamēto. Spēs aūt ꝯuertunt̄ cū suo ꝓprio et sic oꝫ cognoscē ꝓpriū. vel iō necessaria ē ꝓprij cognitio in p̄dicamētis: q̄ in ꝓprietate ꝓpria differt vnū genꝰ p̄dicabile ab alio. sicut differt quātitas ab alijs in eo qđ est facē eq̄le vł ineq̄le. h̄ eni est ei ꝓpriū. In cōibꝰ aut ꝓprietatibꝰ. sicut in eo qđ est nō suscipe magis aut minꝰ cōicant substātia ⁊ q̄ltitas ⁊ sic necessaria est cognitio accidētꝭ cōis. Igit̄ ad h̄ q̄ cognoscat̄ p̄dicamētū ⁊ ꝓprietates eius. necesse est cognoscere quinq̄ predicta que ad assignationē diffinitionū valent: q̄ spēs est qđ diffinit genus ⁊ dr̄ia ex qbꝰ diffinitio ꝯstituit̄. Nō haberet̄ igit̄ diffinitio nisi haberent̄ hec tria. Propriū vō ⁊ accidēs nō ponunt̄ in diffinitiōe. ⁊ iō debēt cognosci vt remoueant̄ a diffinitiōe. Itē ⁊ ad ea que sunt in demōstratione sunt p̄dicta vtilia: q̄ ꝓpriū est illud qđ demōstrat̄ de spē subiecta. ꝑ diffinitionē que est mediū demōstrandi. q̄ diffinitio fit ex genere ⁊ dr̄ia: vel ex his que sumunt̄ ad ꝓportionē hoꝝ. q̄ lꝫ genera ⁊ dr̄ie nō ingrediant̄ demōstrationē ꝓut hmōi. diffinitio tñ que est mediū demōstrādi fit ex ꝓportionalibus generi ⁊ dr̄ie: ⁊ sic vtile est coḡscē p̄dicta q̄ttuor in demōstratōe. Accñs aūt cōe alienum est a demōstratōe. ⁊ iō vtilr̄ cognoscit̄ vt remoueat̄. Item ad assignationē diuisionū sunt vtilia. q̄ diuidit̄ genus ꝑ spēs ⁊ dr̄ias ⁊ diuidit̄ tum ꝑ accñtia ꝓpria: tū ꝑ cōia. ꝑ ꝓpria vt aīaliū. aliđ risibile aliud hinnibile. ꝑ cōia vt aīaliū. aliud albū aliđ nigrū. ⁊ sic oīa p̄dicta q̄nq̄ vlr̄ intrāt diuisionē. Q̄ igit̄ vtilis est cognitio hoꝝ ad diffinitionū assignationē. (vt p̄dictū est) ostēdit̄ ēt esse vtilis ad topicoꝝ doctrinā q̄ tota finalr̄ ordinat̄ ad diffinitionē. verūtñ ibi cōsiderant̄ p̄dicta. s. vłła s̄m q̄ ꝯstruūt̄ aut d̄struūt̄ ꝑ media in t̄minando ꝓbleumata. vñ q̄ per eadē media possunt genꝰ ⁊ dr̄ia construi vel destrui. Dicit ibidē Aristoteles q̄ dr̄ia cum sit generalis sub genere collocanda est. Spēs vō nō hꝫ subiectū nisi indiuiduū cuius inspectio sub arte nō incidit: ⁊ ideo nō ibi ponit̄ inter predi-

cia. Cū autē sic dialectica ⁊ sophistica ⁊ tentatiua sint ex eisdē.s.ex cōmunib⁹ ꝓdictis: habet̄ ꝑ cōsequens ꝙ vniuersaliū sciētia sit vtilis ad sophisticā ⁊ tentatiuā. Itaqꝫ merito liber ille dicit̄ isagogicus.i.introductori⁹ in logicā. Isidorus vbi supra. Isagoga grece latine introductio dr̄: eoꝝ.s.q̄ phiā incipiūt: cōtinēs in se demonstrationē primaꝝ rationū de q̄libet re q̄d sit suaqꝫ certa atqꝫ substātiali diffinitione declaret̄: nā posito primo genere: deinde species ⁊ alia q̄ vicina esse possunt subiungim⁹: ac discretis cōmunib⁹ separamus: tādiu interponentes differētias quousqꝫ ad propriū eius de de quo querim⁹ signata eius expressione ꝑueniam⁹: vtputa homo est animal rationale mortale terrenū bipes risus capax.

¶ Opiniones phoꝝ ⁊ q̄stiones de eē vniuersaliū. C. .VII.

Actoꝝ qꝛ vō de esse vniuersaliuꝫ varia fuit opinio phoꝝ. Stoici nāqꝫ dicebāt species ⁊ genera nihil aliud esse q̄ꝫ indiuidua. Academici vō siue platonici dicebāt h̄ eē ideas in mēte diuina. Peripatetici vō quoꝝ magister fuit Aristoteles ponebāt ꝙ vniuersale sit q̄dā natura cōis indiuiduis: quoꝝ sentētie Porphirius magis cōsentit. Idē in principio libri sui tres de vniuersaliū esse q̄stiones ꝓponit: quas tamē determinare recusat q̄m altioris negocij sunt.i.methaphisici Diuersimode tn̄ vniuersale ꝑtinet ad cōsiderationē methaphisici ⁊ logici. Methaphisici quidē gr̄a sui esse: hui⁹.n.ē ꝯsiderare de ente q̄ꝺ diuidit̄ in vniuersale ⁊ particulare. Logici vō inq̄ꝫtū est dicibile vel ꝓdicabile. Prima q̄stionū quas tāgit. Porphirius est. Utrū vniuersalia subsistētia sint: an in solis nudis ac puris intellectibus posita: id est: vtrū habeāt esse in nā reꝝ an nō. In hac tn̄ clausula q̄dā inculcationē verboꝝ esse dicunt. Alij vō vocabula sic distinguūt vt intellect⁹ dicat̄ solus cui nihil extra rn̄det: vt si q̄s chimerā intelligeret: cui nihil in re rn̄det. Nudus autē dr̄ intellect⁹ sine fantasmate: qꝛ fantasma quasi operimētū est intellect⁹: nec aliq̄d ꝓprie nudū dicit̄ nisi q̄ꝺ aptū natū est vestiri. Uel s̄m alios nudus dr̄ intellect⁹ materialis q̄.s.nōdū indutus est forma: sicut nuda est mā̄ informis. Purus autē dr̄ intellectus vel q̄ nullo mō materie est admixtus vt est diuinus vel angelicus: vel q̄ paꝝ aut nihil de corpulētia siue de fece materie recipit: vt est itellect⁹ maxime formalis. Secūda q̄stio est: posito ꝙ vniuersalia sint: vtrū corporea sint an icorporea.i.vtrū subiecta sint sensib⁹ sic corporea vel nō. Tertia ē: dato ꝙ icorporea: vtrū sepata sint a sensibilib⁹ an insensibilib⁹ posita: id est vtrū actu existāt absqꝫ indiuiduis. His aūt trib⁹ q̄stionib⁹ tangit̄ triplex esse q̄ꝺ hꝫ vniuersale s̄m triplicē sui ꝯsiderationē. Per primā.n. tangit̄ esse ei⁹ quo ad metaphisicū cui⁹ est ꝯsideratio de ente. Per secundā eē eiusdē quo ad mathematicū: cui⁹ est corp⁹ ⁊ quālibet quātitatē ꝯsiderare. Per tertiā vō quo ad phisicū cui⁹ est sensibilia cognoscē. Ideo vero q̄stiones he de genere potius ac specie q̄ꝫ de ceteris vniuersalib⁹ mouent̄: q̄m hec duo principalia sunt i q̄b⁹ alia fundant̄: vnde per modū vnū substātie quē habent: qꝛ quid significāt poti⁹ vident̄ separari posse ⁊ stare per se q̄ꝫ alia.

¶ De Prima q̄stione.s.an sint ⁊c̄. C. .VIII.

Quod autē vniuersalia sint multiplicit̄ ꝓbari pōt. Primo q̄dē q̄m alit̄ nulla esset eoꝝ scia. Dic̄ eniꝫ Aristoteles in posteriorib⁹: ꝙ nō entis nō est scia. Preterea q̄m ens diuidit̄ in vniuersale ⁊ singulare: diuisum aūt de suis diuidentib⁹ predicari debet. Itē Aristoteles in prefato lib. vbi comparat demonstrationē vniuersalē particulari: dicit ꝙ ens vniuersale verius est q̄ꝫ particulare: dicit etiā ꝙ vniuersalia necessaria sunt ⁊ perpetua. Sunt igit̄ in rerū natura q̄ꝺ concedimus. Sed cōtra hec obicit̄ ꝙ idē videtur esse solū in intellectu ⁊ nō simpliciter: iuxta supradictā platonis sententiā: nā dicit ipse plato: ꝙ genus ⁊ species idee erant in mēte diuina anteq̄ꝫ in corpora ꝓdirent. Dicit quoqꝫ Boetius: ꝙ vniuersale est dum intelligit̄: particulare dū sentit̄. Itē q̄cq̄d est ideo est qꝛ vnū numero ⁊ singulare est. Uniuersalia autē nō sic: qꝛ sic essent hoc aliquid. Preterea dicit Aristoteles in libro de anima: ꝙ vniuersale aut nihil est aut posterius est. Sed posterius esse non videtur: q̄m ab vniuersali ad particulare cōsequētia nō cōuertit̄: ergo nihil esse ꝓbat̄. Item nec exiuit in esse per creationē: qꝛ tunc esset hoc aliq̄d ⁊ singulare. Nec per generationē: qꝛ tunc esset corruptibile: tale est enim omne generabile. Nec est ꝑ artificiū vel opus nostrū: qꝛ sic esset compositū: ⁊ apud diuersos diuersificari posset. Uniuersale vō simplex est ⁊ idē apud oēs. Nec a casu: qꝛ sic iā nō esset ex necessitate. Est aūt necessariū ⁊ ꝑpetuū (sicut iā dictū est) Itē si esset aut vnū aut multa eēt. Si vnū: cū vnū ⁊ multa sint opposita: ⁊ oppositū i opposito nō sit: vniuersale iā vnū i multis nō erit: q̄ꝺ tn̄ Aristoteles dic̄. Si multa cū iteꝝ singularia multa sint: iā nō erit ponere vnitatē in rebus.

¶ Assertio ꝙ vniuersalia sint in rerum natura. .C. .IX.

Ad primū rn̄deo. ꝙ vniuersalia nō solū in intellectu sunt sed ⁊ in re. Nam hoīs indiuidua quandā inter se nāam cōem participant que est humanitas: ꝑ quā vnūquodqꝫ dr̄ homo ⁊ illa a quolibet eoꝝ ꝑticipata dr̄ vniuersale: ⁊ est sil̄itudo specialis ipsoꝝ. Ab ipso tn̄ intellectu accipit̄ ꝑter indiuidua. Sicut eni linea q̄uis nō possit esse ꝑter mā̄ꝫ. nō tn̄ falsus est intellectus qui capit eam sine mā̄: qꝛ non intelligit eam separari a materia. Sed intelligit eam nō habito respectu ad materiā ⁊ bene hec pōt. Sic ⁊ vniuersale lꝫ absqꝫ singularib⁹ vel ꝑter singularia non sit. pōt tamē intelligi non habito respectu ad ea. Plato vero non loquebat̄ de vniuersali s̄m id q̄ꝺ est: sed de similitudine vniuersalis que erat in mente diuina ab eterno sicut nec paries est in mente artificis anteq̄ꝫ fiat: sed similitudo parietis. has igit̄ eternas reꝝ similitudines appellauit plato ideas siue vniuersalia. Q̄m ad hoꝝ similitudinē fiebant indiuidua In hoc tamē est differētia ꝙ similitudo in mente artificis humani fit a reb⁹ que sunt extra. ibi aūt econuerso. Ex verbo aūt boetij supradicto non habet̄ ꝙ vniuersalia sint tm̄ in intellectu. sed q̄ꝺ natū est ab intellectu apprehendi per se loquendo. Sensus enim apprehēdit ꝑticularia tm̄: itellect⁹ āt vl̄e a ꝑticularib⁹ abstractū. Ad aliō dr̄ ꝙ ibi ē figura dictōis: qꝛ cū vl̄e dicat q̄le q̄d accipit̄ sub eo q̄ꝺ ē quicquid. Alij vero soluūt dicētes ꝙ vniuersale ē vnū numero nō numerositate materie sicut singulare. sꝫ numerositate essentie. vna eni nūero est essentia cōis hoīs: que cōiter respectu ꝑticulariū se extēdit. Ad aliō dicēdū ꝙ q̄ꝫtū ad esse nature posteri⁹ est vl̄e. Nā nā qꝫ ꝑmo ⁊ ꝑ se opat̄ in singulari: ⁊ ex ꝯsequēti in vniuersali. ⁊ sic loquit̄ Aristoteles in li. de aīa: tanq̄ꝫ phs nālis.s. Sed q̄ꝫtū ad eē rōnis prius est vniuersale: qꝛ ratio ꝑmo capit vl̄e: ⁊ ex ꝯsequēti ꝑticulare. hoc mō debet̄ ei ꝯsequētia. Ad aliud dicendum ꝙ vniuersale egredit̄ in esse per generationē: nō tn̄ ꝑmo sed ex ꝯsequēti: qꝛ generato forte generat̄ ex ꝯsequēte. homo. Et hoc habet̄ in sex principiis ꝙ.s.nā occulte opat̄ in his. Ad vltimū dicendū ꝙ vnū multipliciter dicit̄ sicut in ꝑmo phisicoꝝ aristotelis innuit̄. Indiuisibilitate: vt punct⁹. Cōtinuitate: vt linea. Genere vel specie vt vniuersale. ⁊ tale ꝯtinet sub se multa: nec opponit̄ multitudini quam cōtinet.

¶ Utrum vniuersalia corporea sint an incorporea. C. .X.

Circa scdaꝫ questionem ꝓbat̄ ꝙ vniuersalia non sint corporea. q̄m omne corporeū est cōpositū ⁊ corruptibile ⁊ sensibile. vl̄e vō simplex est ⁊ icorruptibile ⁊ intelligibile. Ecōtra vō obicit̄. Quia corpus est spēs quātitatis: ⁊ etiā substātia corporea species est substātie. Spēs āt vniuersale est. ergo aliquod vniuersale est corporeū. Itē incorporeū de corporeo ꝓdicari non pōt. quare nec homo de socrate nisi sit aliq̄d corporeū. Ad hoc est dicendū ꝙ vniuersalia s̄m se sunt incorporea. per sua tn̄ incorporant̄ indiuidua: ⁊ corpus quidē ꝓut est spēs quātitatis nō est corporeū: sꝫ incorporeū: q̄m est vl̄e. Ista ergo ꝓpositio: quodlibet corpus est corporeū: vera est de corpore ꝓut est substātia corporea singularis: ⁊ nō ꝓut est quantitas vniuersalis. Per idē rn̄deri pōt de substātia corporea ꝓut est spēs substātie: qꝛ.s. nō est corpus sensibile nisi s̄m sua indiuidua. Unꝺ vult Aristoteles in topicis: ꝙ ponētes sensibile corpus esse genus aīalis peccāt: qꝛ ꝓut corp⁹ est gen⁹ nā est vniuersalis ⁊ nō sensibilis Ad aliud dicūt quidā ꝙ incorporeū nullo mō corporeū est: nec de corporeo ꝓdicari pōt. vniuersale vō corporeū est nō ꝑmo. sꝫ ex ꝯsequēti. qꝛ.s.in indiuiduis incorporat̄. Alij vō dicūt ꝙ in argumento illo fallacia est accidētis: q̄uis enim hoc attributū ꝓdicari de sorte vel de corporeo remoueat̄ ab hoc accn̄te incorporeū. nō ꝓpter hoc oportet ꝙ remoueat̄ ab hoc subiecto.

¶ Utꝝ vniuersalia separata sint a singularib⁹ an nō. .C. XI.

De tertia q̄ōne dissensio erat (vt supra dictū ē) iter aristotelē ⁊ platonē. nā Aristoteles dicebat vniuersalia esse in singl̄arib⁹. Plato vō hec esse a singularibus separatū.s.in mente diuina. Qꝛ aūt ita sint separata videt̄ etiā per aristotelē in elencis: vbi dicit̄ ꝙ vniuersale est vnū ex omnib⁹. Preterea nec sunt vera materia singularium nec vera forma. alioquin nō ꝓdicarent̄ de illis: qꝛ neutꝝ istorum pōt de composito ꝓdicari. nec sunt in eis. Ecōtra vō legit̄ in libro posterioꝝ: ꝙ vniuersale nō est vnū preter multa sꝫ vnū in multis. In ꝓdicamētis quoqꝫ scriptū est. ꝙ destructis primis substantijs impossibile est aliq̄ꝺ alioꝝ remanere.i. vniuersaliū. q̄ꝺ esse posset nisi illa in ꝑmis essent. Solutio de ꝓdicta phoꝝ dissensiōe pōt dici: ꝙ plato ꝯsiderabat sil̄itudinē vl̄is: vt supi⁹ dictū est. Aristoteles ꝯsiderabat esse eius. vn̄ s̄m eius intētionē dicēdū est vniuersa

lia esse in singularib⁹. Ad id qd̄ cōtra obiectū est de elencis: dicendū est ꝙ duplex est cā p quā vniuersale cōtrahit suū esse: h3.n. cām materialē ipsa singularia: vnde dicit in sex pncipijs: ꝙ ois cōitas a singularitate pcedit. Vnū ad istā causam nō est vniuersale vnū pter multa: sed vnū in multis: sicut in posteriorib⁹ dicit. Habet etiā cā3 efficientē. s. intellectū abstrahentē cōe a particularib⁹. Vñ dicit boetius ꝙ vnūquodq3 vniuersaliū substantiā suā sumit non ex his ex quib⁹ est. i. ex singularib⁹ sed ex his a qb⁹ efficit. i. ab intellectibus. Vnū igit ad istā causam est vnū extra omnia sicut dr̄ in elencis: et hoc est eius esse qd̄ dici solet habituale. Ad aliud dicendū ꝙ vniuersale est vera forma singulariū. Sed duplex est forma. Quedā enim est altera pars cōpositi ⁊ hec nō pōt de cōposito pdicari. Altera vo est que compositū ipsum cōsequit: ⁊ hec bene est de cōposito pdicabilis: eadē est eni3 cū ipso. Talis autē est forma vniuersalis respectu singulariū: vt humanitas respectu cuiuslibet hominis. Si vero querit vtrū h vniuersale homo sit in quolibet hoīe s3 se totū an fm partē. Dicēdū est ꝙ fm se totū. i. fm quālibet sui partē diffinitiuā: q2 simplex est nec a loco capit nisi p accidens. i. in suo singulari: nō autē fm quālibet sui partē subiectiuā est in quolibet homine.

¶ Utrū vniuersalia sint res an noīa: ⁊ q̄re tot ⁊ nō plra. C. XII.

Preterea queri solet vtrū vniuersalia sint nomina vel res. Q2 aūt sint res iā dictū est superius: ⁊ pbari pōt per hoc qd̄ dicit Porphirius. Istaꝝ inquit rerū speculatione. Itē vniuersale idē est apud oēs: nomē autē nō sic: ergo vniuersale nō est nomē s3 res. Ecōtra vo sic obicit: vniuersale dicibile est ⁊ pdicabile: res aūt nō predicat aut subicit: sed poti⁹ nomē rei siue vox significatiua. Ultimo vero q̄rit quare quinq3 sunt vniuersalia nec plura nec pauciora. Ad primū dicendū ꝙ vniuersalia res sunt: ⁊ apud methaphisicū sunt altera differētia entis: put vero cōsiderat vniuersale a logico cōditio est vocis signate rei ordinabilis in genere: q2 logicus nō accipit rem nisi prout significatiua. Dicēdū ergo ꝙ oportet ipsa vniuersalia prout veniūt ad vsum logici esse p nomina psentata cu3 sit sermocinalis artifex. Et sic cū querit an sint res an nomina. Dicendū ꝙ res p nomina designate: res sunt rōnis: ⁊ talis res significata per nomē subicit vel pdicat: ⁊ illa noticia. s. q̄tū ad hoc ꝙ cadunt sub regulis artis eadē sunt apud omnes. Ad vltimū dicendū ꝙ numerus vniuersaliū multis modis pōt sumi. Uno mō sic iuxta modos pdicādi: q2 vniuersale aut pdicat in quid: aut in quale. Si in quid ⁊ de differentib⁹ numero: sic est species. Si in qd ⁊ de differētibus specie: sic est genus. Si in quale: aut igit substātiale: ⁊ sic est differentia: aut accidētale: ⁊ tunc aut cōuertibile: ⁊ sic est pprium: aut nō cōuertibile: ⁊ sic est accidens. Aliter vo sic. In nāli cōposito exigit mā ⁊ forma ⁊ vnio istoꝝ duoꝝ: ⁊ pprietates habētes ortum ex principijs pprijs vel cōib⁹ ipsius cōpositi. Ad modū itaq3 cōpositi accipit species: ad modū materie in cōposito accipit genus: ad modū forme differētia: ad modū pprietātis orientis ex pprijs principijs cōpositi sumit pprium: ad modū orientis pprietatis ex cōibus principijs cōpositi accipit accidens cōe. Aliter quoq3 sic. Uniuersale est cōditio rei ordinabilis in genere. In genere autē pdicabili est ordo reꝝ illius generis inter se. Et est ordo reꝝ vnius generis ad res alteri⁹. Ad ordinādū vo res eiusdē generis tria ɔcurrūt: gen⁹ i spēs ⁊ spēs in differētias: ⁊ differētia a latere. Res aūt generꝝ diuersoꝝ ordinant inuicē sicut accidēs ad subiectū: ⁊ tūc aut sic accidēs cōe ⁊ sic est accidēs: aut sic p se accidēs ad pprium subiectū: ⁊ sic ē pprium.

¶ De Genere ⁊ specie. C. XIII.

Porphirius eoꝝ ergo que predicant. Alia de vno solo dicunt: vt indiuidua: alia de plurib⁹: vt genera: species: differētie: ppria ⁊ accidētia cōmuniter. Genus tripliciter dicit. s. aliquoꝝ ad vnū aliqd̄ se habentiū: ⁊ ad seinuicē collectio: vt romanoꝝ genus a Romulo dicit. Itē vniuscuiusq3 generationis pncipiū gen⁹ dicit: vel ab eo q̄ genuit: vel a loco in quo q̄s genitus ē: vt horestes a tātalo dr̄ hr̄e genus. ⁊ Plato ab athenis. Itē apud phōs genus dicit: qd̄ de pluribus specie differentibus in eo qd̄ q̄d est pdicat. De pluribus inq3: ad differētiā indiuidui. Differētib⁹ specie: ad differentiā speciei ⁊ pprij. In eo qd̄ q̄d est: ad differētiā differētiaꝝ ⁊ cōiter accidentiū. Species autē dupliciter dicit. Primo modo vniuscuiusq3 forma: vt priami species digna est impio. Alio mō ea q̄ sub genere ponit: ⁊ de qua genus in eo qd̄ q̄d est pdicat. Itē species est qd̄ de pluribus numero differētib⁹ in eo qd̄ q̄d est pdicat: s3 h̄ est diffinitio speciei spālissime. Nā in vnoquoq3 pdicamēto est aliqd̄ generalissimū: qd̄. s. cū sit genus nō est species. Et q̄dā specialissima q̄ cū sint species nō sunt genera. Quedā vo subalterna que. s. ⁊ species sunt ⁊ genera. Extrema aūt vnā habet habitudinē: generalissima. s. ad ea que posteriora sunt. Specialissima vo ad supiora. Media vo duas qm̄ ad superiora species: ⁊ ad inferiora sunt genera. Non est aūt ens cōe omniū genus: neq3 eni ola vniuoce dicunt entia. Sed decē sunt posita pma genera quasi decē pma principia. quoꝝ ad ens cōio fm nomē est solū nō fm diffinitiōis rōnē3. Decē vo sunt generalissima. Specialissima vo in numero quodā sūt nō tn̄ diffinitio. sup. quo ad nos. Indiuidua aūt īfinita sunt. Quapropter a generalissimis ad specialissima descēdētē iubet plato quiescere. Infinita vo inq̄t relinquēda sunt. Neq3 eni hoꝝ posse fieri disciplinā. Descendētib⁹ igit ad specialissima necesse est diuidentē per multitudinē ire ascēdētib⁹ aūt ad generalissima multitudinē colligere. Collectiuū eni multoꝝ in vnā nām spēs est: magis aūt id qd̄ est genus. Particularia vo ⁊ singularia ecōuerso in multitudinē diuidunt id qd̄ vnū est. Participatione nāq3 speciei sunt plures hoies vnus homo particularib⁹ aūt vnus ⁊ cōis plures. Diuisiuū eni semp est quod singulare est. Collectiuū aūt ⁊ adunatiuū est qd̄ cōe est. Indiuiduū aūt dr̄ qd̄ de vno solo predicat. vt socrates ⁊ hoc album. qm̄ hoꝝ vnūquodq3 ex pprietatibus cōsistit quarum collectio nunq3 in alio eadē erit. vt sunt. s. patria. parētela. forma: figura: locus tempus ppria nominatio.

¶ De Differentia pprio ⁊ accidente. C. XIIII.

Differentia tripliciter sumit. Cōiter eni aliquid differre dr̄ qn̄ alteritate quadā quocūq3 differt mō vel a se vel ab alio. vt socrates a platone alteritate quadā: vel ipse a se: vel puero vl iam viro. ⁊ aliqd faciēte vel quiescēte. Proprie vo inseparabili accidēte. vt oculoꝝ cecitate vel nasi curuitate. Magis aūt pprie specifica differētia. vt hō ab equo rōnali q̄litate. Due pme spēs alteratū tm̄ faciūt. ista vo tertia facit aliud. vt igit a supiorib⁹ incipiā. Drīarum alie sunt sepabiles vt sanū ⁊ egrū. alie insepabiles: ⁊ haꝝ alie sunt per se vt rōnale hoi: alie per accidēs: vt aquilū esse vel symū. Ille quidē que per se sunt in substātie rōnē. i. diffinitionē accipiuntur ⁊ faciūt aliud. Eedē nec magis nec minus recipiūt: q2 vniuscuiusq3 diffinitionē complēt. Esse aūt vnicuiq3 vnū ⁊ idē est neq3 intensionē neq3 remissionē suscipiēs. Ille vo que fm accidens sunt nec in substantie rōnē cadunt: nec aliud faciūt. Sed fm has alteratio sola ɔsistit: ⁊ aliquo mō se habēdi pmutatōes itēsionēq3 suscipiūt ⁊ remissionē. Itē isepabiliū drīaꝝ que p se sūt: alie q̄de sūt s3 q̄s gnā in spēs diuidunt: alie fm q̄s ea que diuisa sunt specificant. Uerūtñ etiā ille que diuisiue sūt generꝝ cōstitutiue sunt ⁊ ɔpletiue specieꝝ. Diuidit eni aīal rōnali ⁊ irrōnali drīa: ⁊ rursum mortali ⁊ imortali. Sed rōnalis ⁊ mortalis ɔstitutiue sunt hoīs. rōnalis aūt ⁊ imortalis dei. Deniq3 q̄dā drīa3 sic diffiniūt. Drīa est qua abundat spēs a genere. Itē drīa est que de plurib⁹ specie differētibus in eo qd̄ quale est pdicat. Itē drīa est qd̄ aptū natū est diuidere que sunt sub eodē genere. Itē drīa est qua differūt a se singula. Interius aūt pscrutantes ⁊ speculantes. Drīa3 essē dicūt. id quod ad esse ɔducit. i. cum alio ducit. s. cum suo genere. ⁊ quod esse rei pars est i. diffinitionis que notificat esse rei. Propriū vero quadrifaria3 dicit. s. ⁊ id qd̄ soli alicui speciei accidit etsi non omni. vt homini medicū esse vel geometrā. ⁊ quod omni etsi non soli. vt esse bipedē. qd̄ omni ⁊ soli: s3 aliqn̄ nō semp. vt in senectute canescere. Et qd̄ omni soli ⁊ semp. vt esse risibile. Nā ⁊ si nō semp rideat: risibile. tn̄ dr̄ ppter aptitudinē ridēdi nālē. Et h̄ est pprie pprium. q2 est ɔuertibile cū eo cui⁹ est. Accidēs est qd̄ adest vel abest pter subiecti corruptionē. Diuidit aūt in duo. Aliud eni est sepabile. vt hoī dormire. aliud insepabile. vt nigrū in coruo ⁊ ethiope. Potest aūt vtrūq3 albus intelligi pter subiecti corruptionē. Sic quoq3 diffinitur accidens. Accidens est quod cōtingit eidem in esse ⁊ nō in esse. vel qd̄ nec est genus nec species: nec differētia nec propriū: semp autem in subiecto subsistens. Differt aūt pprium a differētia: q2 hoc quide3 de pluribus specieb⁹ sepe dicit. vt rationale de homine ⁊ de deo. proprium aūt de vna sola. In hoc etiā ipso differt ab inseparabili accidente. Et in hoc quoq3 ꝙ pprium equaliter participatur. accidens autem fm magis ⁊ minus.

¶ De Decem predicamentis. C. XV.

Isidorus vbi supra. Sequit Aristotelis cathegorie: q̄ latine pdicamēta dicitur quib⁹ p varias significatōes ois fmo ɔclusus ē. Instrumēta cathegoriaꝝ sūt tria. i. pma equoca. sa vniuoca. tria denoīatiua. Equoca sūt qn̄ multaꝝ reꝝ nomē vnū est. s3 nō eadē diffinitio. vt leo. Nā quātū ad nomē ptinet ⁊ verus ⁊ pictus ⁊ celestis leo dicit. quātū ad diffinitionē ptinet. aliter ver⁹ diffinit

aliter pictus.aliter celestis. Uniuoca sunt quando duarū aut pluriū reruꝫ vnū nomen ē ⁊ diffinitio.vt vestis. Nam ⁊ byrrus ⁊ tunica nomen vestis possunt accipere ⁊ eius diffinitionē.ergo hoc vniuocum in generibus esse intelligitur.quia ⁊ nomē ⁊ diffinitionem dant formis suis.Denominatiua.id est deriuatiua dicunt̄ quecūqꝫ ab aliquo solo differentia casu ſm nomen habent appellationeꝫ.vt a bonitate bonus.a malitia malus. Cathegoriarū species decē sūt id est substantia.quātitas qualitas.relatio.situs locus.tempus. habitus.agere ⁊ pati. Plena vero sententia de his ita est. Augustinus magnus orator filius illius stans in templo hodie infulatus disputando fatigatur. Usia autē substantia est.i.propriū.que ceteris subiacet. Reliqua noueꝫ accidentia. Aristoteles in libro cathegoriarum. Horum itaqꝫ complexione adinuicē fit affirmatio vera vel falsa. Naꝫ ea que sine complexione dicuntur vel sunt.nec vera nec falsa sunt. Horum autē quedā de subiecto dicunt̄.⁊ in subiecto nullo sūt vt homo.Quedam autem in subiecto quodam sunt.⁊ de subiecto nullo dicuntur.vt quedā grāmatica ⁊ quoddaꝫ albū. Alia vero ⁊ de subiecto dicunt̄.⁊ in subiecto sunt.vt sciētia que cum sit in anima:de subiecto dicit̄ vt de grāmatica. Alia quoqꝫ nec de subiecto dicunt̄ nec in subiecto sunt.vt aliq̄s homo vel aliquis equus.Simpliciter autē indiuidua ⁊ singularia de subiecto nullo dicunt̄.in subiecto vero nihil ea prohibet esse quoniā sunt accidentia.vt quedā grāmatica.Quando auteꝫ alterū de altero predicat̄ vt de subiecto. quecūqꝫ de eo qđ predicat̄ dicunt̄:⁊ de subiecto dicunt̄.Et eorum quidē que de subiecto dicunt̄:necesse est ⁊ nomen ⁊ rationeꝫ de subiecto predicari.vt homo de quodā homine predicatur.animal vero de homine.ergo de quodā homine predicat̄ animal.Et quecūqꝫ predicati differentie fuerint.eedem erunt ⁊ subiecti.Eorū vero que in subiecto sunt.s.accidentiū.in pluribus quidē nec nomē nec ratio de subiecto predicatur.s.in nominibus abstractis.vt est albedo. In aliquibus vero nomē predicari potest.rationē vero impossibile est scilicet in concretis.vt est album. Porro diuersorum generuꝫ ⁊ nō subalternatim positorum diuerse sunt species ⁊ differentie.Eorum igitur que sine complexione dicuntur.singulum aut substantiam significat.vt homo.aut quantitatem:vt bicubitum.aut qualitatē:vt album.aut ad aliquid:vt duplum.aut vbi:vt in loco. aut quando: vt heri.aut situm:vt sedere:aut habitum:vt armatum esse.aut facere:vt secare.aut pati.vt secari.

¶De Predicamento Substantie. .C. XVI.

Substantia prima est que ꝓprie ⁊ principaliter ⁊ maxime substare dicitur que neqꝫ de subiecto dicit̄ neqꝫ in subiecto est. Secūde aūt substātie dicunt̄ species ⁊ earuꝫ genera:in qb⁹.s.speciebus sunt prime substātie.q̄ ideo maxime dicunt̄ substātie:qꝛ oib⁹ alijs.s.substātijs ⁊ accidētib⁹ subiacent.vel subiecte sunt.⁊ alia oīa de ipsis predicant̄.aut in eis sunt.quapropter illis nō existētib⁹ impossibile ē aliquid alioꝝ remanere.eo ꝙ oīa aut de subiectis eis dicunt̄:aut in subiectis eis sunt. Ideoqꝫ etiā secundaꝝ substantiaruꝫ magis est substantia species q̄ꝫ genus.quia propinquior est prime substantie.⁊ euidentius assignat̄ prima substantia ꝑ speciē q̄ꝫ ꝑ genus. Cōmune aūt ē omni substātie in subiecto non esse.ſꝫ nō ē hoc substātie propriū.quia conuenit ⁊ differentie.non eniꝫ est in homine:vt in subiecto bipes gressibile. Inest autē substantijs ⁊ differentijs ⁊ his omnibus de quibus predicantur vniuoce predicari.naꝫ si gressibile de homine dicit̄ ⁊ ratio gressibilis de eodem predicatur. Uidetur autem omnis substantia hoc aliquid significare. ⁊ in primis quidem substantijs manifeste verum est hoc.sed non sic in secundis.sed magis quale aliquid significant id est qualem quandā substantiam scilicet inferioribus cōmunē. Inest autem substantijs nihil eis esse contrarium.Sed hoc conuenit etiā alijs vt quātitati. Preterea ſꝫ substantia sit a substantia magis ⁊ minus.qꝛ.s.quedaꝫ pluribus substat quedā paucioribus.vnaqueqꝫ tn̄ substātia ſꝫ hoc ipsum qđ est.s.in essentia.nō suscipit magis ⁊ minus.nō enī homo vel a seipso vel alter ab altero dicit̄ magis vel minus hō. Maxime vero substātie ꝓpriū eē videt̄:ꝙ cū sit vnū ⁊ idē nūero ꝯtrarioꝝ susceptiuū ē. Neqꝫ enī color idē numero erit albus ⁊ niger.neqꝫ eadē actio praua ⁊ studiosa.ſꝫ idē homo numero aliq̄n q̄dē albus aliq̄n niger.similit̄ prauus ⁊ studiosus. In alijs aūt nullis sic inuenit̄. nisi forte q̄s instet dicēs hmōi esse orationē.⁊ visuꝫ.i.opinioneꝫ. qꝛ si vera sit oratio sedere quendaꝫ:eo surgente erit falsa.Et si q̄s vere putet sedere aliquem:eo surgente falsum videtur illi eideꝫ(dico)visuꝫ habēt.. Sed si quis hanc recipiat instantiā attendat distantiā. Oratio nāqꝫ ⁊ opinio nō in eo ꝙ ipsa recipiant aliq̄d.i.ꝙ in eis aliqua passio vel mutatio fiat contrarioꝝ:susceptibilia dicunt̄:sed in eo ꝙ circa alterum alteratio facta sit passio.i.circa rem. nam in eo ꝙ res est vel non est.in eo etiam dicit̄ oratio vera vel falsa.non in eo ꝙ captabilis vel susceptibilis sit contrarioꝝ. Substantia vero ipsa in se suscipit contraria.quare proprium erit substantie cum vnum ⁊ idē in numero sit:ſm sui mutationem contrariorū esse susceptibile.

¶De Predicamento Quantitatis. C. XVII.

Quantitas diuidit̄ in continuam ⁊ discretam Continuū quidem est cuius particule ad cōmunē terminū copulant̄.vt linea.superficies. corpus.s.que mensurant interius. Potes enim linee sumere cōmunē terminum ad queꝫ eius particule copulent̄.i.punctū ⁊ superficiei lineā.⁊ corporis superficiem. Preter hec aūt continua sunt locus ⁊ tempus.que.s.mensurant exterius. Nā locus cōtinuorū est.locū enim quendā corporis particule obtinēt.⁊ ad quendam terminū copulant̄.ergo ⁊ loci particule que singulas corporis particulas obtinent ad eundem terminū copulant̄ ad quem ⁊ corporis particule.sic ⁊ ad p̄ns tempus preteritū ⁊ futurū copulant̄. Discretum vero est cuius nō est terminus cōis ad quē particule copulent̄ vt numerus ⁊ oratio:horū enim partes semper discrete sunt ⁊ separate. Item quantitas alia constat ex particulis habentibus positionem ad seinuicem.vt linea. Una queqꝫ enim eius particula sita est alicubi.⁊ assignari pōt vbi sita sit in plano.i.in superficie. ⁊ ad quā particulam cetere copulent̄. Sic est etiam de plano.⁊ de solido.id ē corpore.similiter ⁊ de loco. Alia vero ex nō habentibus positionem vt numerus ⁊ tempus.non enī ꝑmanent temporis ꝑticule. qđ autē non ꝑmanet positionē non habet:sed magis ordinem quendā.s.vt aliud sit prius aliud posterius. Talis est ⁊ numerus: quia prius numerat̄ vnus q̄ꝫ duo.⁊ duo q̄ꝫ tres. Similiter ⁊ oratio.nō enim eius ꝑticule ꝑmanent:sed dictum est ⁊ nō potest amplius sumi. ideoqꝫ positionē nō habēt. Actor. Ecce quattuor quantitatis species exprimit aristoteles.quaꝝ ratio numeri sic potest assignari. Oīs quantitas ex partibus cōstat.aut igitur ex partibus ꝯiunctis. aut inconiunctis. Si ex ꝯiunctis.aut ergo mensurātib⁹ intra aut extra. Si intra.hꝰ pōt esse aut vna dimensione:⁊ sic est linea.aut duab⁹: ⁊ sic est suꝑficies.aut tribus.⁊ sic ē corp⁹. Linee nāqꝫ cōuenit tn̄ lōgitudo. suꝑficiei longitudo ⁊ latitudo.corpi v̄o longitudo latitudo ⁊ ꝓfunditas. Et in hoc trinario ꝑfectissima cōsistit dimēsio:vt dicit Aristoteles in libro de celo ⁊ mūdo. Si ex partibus mensurantib⁹ extra: aut ergo permanentib⁹.⁊ sic est numerus.aut non ꝑmanentibus:⁊ sic est oratio. Aristoteles vbi supra. Proprie igitur quantitates he sunt sole quas diximus.alie vero ſm accidens.vt album dicitur multū:quia multa est suꝑficies. Et actio longa:qꝛ tempus longum multa vero eo ꝙ motus multus. Quantitati quidem nihil est contrariū nisi multa dicat paucis aliquis.esse contraria.vel magnū paruo:sed horū nihil est quantitas.nihil enim per se magnum vel paruū dicit̄:sed ad aliud compatū.hec ergo ad aliquid sunt. Preterea non sunt hec sibi contraria.quod enim nō est sumi per seipsum sed tn̄ ad aliud relatuꝫ.quomodo huic aliquid erit contrariū.alioquin contingeret idem ipsum simul contraria recipe. Idem enī aliquod est ad hoc quidem magnum:ad aliud v̄o ꝑuuꝫ. Non enim videtur quantitas suscipere magis ⁊ minus.neqꝫ eniꝫ est aliud alio magis bicubituꝫ.nec quinqꝫ magis dicunt̄ numerus q̄ꝫ tria. Propriuꝫ autem maxime quantitatis est equale ⁊ inequale dici.

¶De Predicamento Ad aliquid. C. XVIII.

Ad aliquid sunt quecūqꝫ hoc ipsuꝫ qđ sūt alioꝝ dicunt̄.s.genitiue.vł quomodolibet aliter ad aliud.s.datiue. accusatiue vel ablatiue. Omnia aūt relatiua ad cōuertentiā dicunt̄. vt seruus dn̄i:⁊ dn̄s serui. Hoc dico si cōuenienter assignent̄.si enī ala assignet̄ auis nō cōuertitur vt sit auis ale.neqꝫ enī prius cōuenienter assignatum est ala auis. non enī dicitur ala auis in eo ꝙ auis est:ſꝫ in eo ꝙ alata. Multoꝝ enim aliorūꝫ ale sunt que aues non sunt.vt apum. Dicatur ergo alati ala.⁊ ala alatum.sic enī ꝯuertit̄.qꝛ cōuenienter assignat̄. Aliquotiens aūt ⁊ nomina fingere oportet si posita nō sunt.nam si remus nauis assignet̄ nō cōuertit̄ vt dicat̄ nauis remi. Sūt enī naues quaꝝ remi non sunt.dicat̄ ergo remus remitꝫ rei remus.aut quōlibet aliter dictū sit.nomē enī nō est positū. Conuertit̄ aūt si ꝯuenient̄ assignet̄.remitū.n.remo remitū est.silr̄ caput capitati.⁊ capite capitatū. Deniqꝫ omne qđ ad aliq̄d dr̄.si ꝯuenienter assignet̄ ad id ad qđ dr̄.oib⁹ alijs circūscriptis quecūqꝫ accidētia sunt.⁊ illo solo relicto ad qđ assignatū est.semꝑ ad ipsuꝫ dicet̄. vt circūscripto bipede vel hoīe.⁊ oib⁹ que sunt accidētia dn̄o.i.extranea.relicto v̄o hoc solo qđ dn̄s est:semꝑ seruus ad eū diceretur. Seruus enī semꝑ domini seruus est.⁊ ecōtrario quoqꝫ si nō ē dn̄s

neq3 seruus. Omnia itaq3 relatiua dicuntur conuersim. Uidentur aūt ad aliq̄d simul esse natura. vt duplū ꝛ dimidium. dn̄s ꝛ seruus. hec eni inuicē se ponūt ꝛ auferūt. sed nō in oībus hoc verū videtur. nā scibile sublatum simul aufert scientiā. nō autē ecōuerso. nā sublato animali non est. scientia. scibilia tamē sunt plurima. Similiter aūt his se habēt ꝛ ea que in sensu sunt: sensibile eni3 prius est q̄ sensatum. Ignis enim ꝛ aqua ꝛ cetera ex quibus animal cōstat. prius. sunt q̄ animal vel sensus. Uidenť autem relatiua magis ꝛ minus suscipere. vt equale ꝛ simile. Quedā tamē nequaq̄. vt duplex. Inest autē contrarietas in relatione. vt cū virtus vitio contrariū sit vtrūq3 eorū ad aliquid est. Similiter disciplina ꝛ ignorantia. non autē ita est in omnibus. nam dupli nihil est contrariū nec tripli neq3 alicui taliū. Actor. Hec enim sunt. s. vere relatiua. nā sicut vere substantie vel vere quātitati nō est aliq̄d ꝯtrariū. ita nec vere relationi nisi sit qualitas. vel habens naturā qualitatis. Et nota q̄ habitudo inter correlatiua: quedā est genitiua. vt inter duplū ꝛ dimidiū. dicitur eni dimidij duplū ꝛ ecōuerso. Quedā datiua. vt cū dicit alicui simile. Queda3 ablatiua: vt minore maius. Et huiusmodi habitudines ſm quosdā sunt species in hoc predicamēto. Indiuidua vero sunt ipsa correlatiua. s. duplū ꝛ dimidiū. dn̄s. seruus ꝛ huiusmodi. Sciēdū est q̄ quedā sunt relatiua nō vera sed ſm dictionē tantu3. vt habitus affectus disciplina positio. q2. s. aliorū esse dicunť. habit⁹ eni habit⁹ alicuius ē. ꝛ similit cetera. S3 hoc ſm p̄dictā relatiuorū diffinitionē. que recte assignata est vt patet ex sequētibus. Aristoteles vbi supra. Habet aūt questionē: vtrū aliqua substantia dicatur ad aliq̄d. De primis quidē substantijs veru3 est q̄ nulla. similiter ꝛ de quibusdā secundis. Nō eni dicit homo alicuius homo. nec bos alicuius bos. supra. nisi possessiue. In aliq̄bus autē dubitari potest na3 manus dicitur alicuius manus. ꝛ caput similiter. Quare predicta diffinitio eorū que ad aliquid sunt nō est sufficienter assignata. alioq̄n vel nimis difficile vel impossibile est soluere. q̄n aliqua substantia ad aliq̄d esset. Sed proprie ad aliq̄d sunt. quibus hoc ipsum esse est ad aliq̄d se habere. Itaq3 neutrū relatiuorū sine reliquo sciri vel diffiniri potest. Et qui nouit vnū scit ꝛ reliquū. q2 relatiuorū esse est ad aliq̄d quodāmō se habere. quare nulla substātia relatiuoru3 est. Fortassis aūt erit difficile de huiusmodi rebus cōsidēter declarare. Dubitare vero de singulis non erit inutile. Actor. supra. vbi sunt ꝑbabiles rōnes ad vtraq3 ꝑtē ꝯtradictiōis. Aliter eni sumitur dubitatio ſm q̄ est priuatio scientie. ꝛ sic est inutile.

De Predicamēto Qualitatis. C. XIX.

Aristoteles. Qualitas est ſm quā quales esse dicimur. Huius species sunt quattuor. Una. s. habitus ꝛ dispositio. Differūt autem hec duo: quia diuturniores ꝛ permanentiores sunt habitus. vt virtus ꝛ scientia. Hec enim difficile mouentur. nisi forte grādis mutatio facta sit ab egritudine vel alio huiusmodi. Actor Sic eni narrat boetius in cōmento suo de quodam qui propter febres totam noticiā litteraru3 amisit. Aristoteles. Affectiones autē3. id est dispositiones sunt faciles ꝛ cito permutabiles. vt calor. frigiditas. egritudo. sanitas. sunt tamē habitus dispositiōes. dispositiōes autē nō necessario sunt habitus. Qui eni habitū retinēt: quodāmodo dispositi sunt ad ea que habent. qui non dispositi sunt nō necessario habitū retinent. Secunda species est naturalis potentia vel impotentia. ſm quā cursores vel pugillatores dicitur. eo q̄ naturalē habēt potentiā facile currendi vel pugnandi sanatiui. Similiter propter naturalē potentiā. nihil a quibuslibet accidentibus patiendi. egrotatiui. propter impotētiā. Similiter ꝛ duru3 dicit q̄d habet potētiā nō citius secari. Molle vero q̄d impotētiā h3 eiusdē rei. Tertia species est passibilis qualitas ꝛ passio. vt dulcedo ꝛ amaritudo. calor ꝛ frigus. Que quidē nō q̄ illa que ista suscipiunt aliq̄d patiant: neq3 eni mel q̄ñ aliq̄d passu3 sit iccirco dulce dicit. s3 q̄ horū singula ſm q̄litatē sensuū passiōis ꝑfectiua sūt passibiles qualitates dicunť. Dulcedo eni passionē quādā ſm gustū efficit. ꝛ calor s3 tactū. similiť ꝛ alie. Albedo aūt ꝛ nigredo ꝛ alij colores alia de causa. q2. s. ab aliquib⁹ passionibus innascunť. vt erubescens aliquis fit rubeus. ꝛ timens pallidus. siue aūt ſm naturalē substantiā id est cōplexionē talia in alio fiant. siue per egritudinē longam. vel propter estum vel aliquid tale contingant. nec facile pretereant. sed diu permaneant: passibiles qualitates dicunť. Que vero ex his facile soluuntur ꝛ cito transeunt passiones dicunť nō autē3 qualitates q2 nō ſm eas quales esse dicimur. non enim qui propter verecūdiā rubet dicitur rubeus. nec cui pallor propter timore3 venit pallidus sed magis aliquid passus. Et hoc quide3 ex parte corporis. Similiter aūt ꝛ ſm animā passibiles qualitates ꝛ passiones dicunť. vt dementia ꝛ ira. Nec qui cōtristatus irascit. dicit iracundus: sed magis aliquid passus. Quarta species est forma ꝛ circa aliquid constans figura. i. claudens aliquid. vt triangulus ꝛ rectitudo ꝛ curuitas. Rarū autem ꝛ spissum ꝛ asperū ꝛ lene: positionem quandā partiū potius q̄ qualitatē videnť significare. Spissum quidē eo q̄ partes ipse sibi ꝓpinque sint. Rarū aūt eo q̄ a seinuicem distent. Lene quidē eo q̄ in rectu3 sibi partes iaceant. s. ita vt nulla supra aliā sit. Asperū aūt eo q̄ hec q̄dē supior. illa vō inferior sit. Actor. Forma ꝛ figura in hoc differunt ſm quosdā: q̄ forma est in reb⁹ aīatis ꝛ inaīatis. figura aūt in solis inaīatis. Alij dicūt q̄ differūt sicut longitudo ꝛ linea. s. vt forma sit in abstractiōe. figura in cōcretione: sed vtraq3 differētia nec essentialis est nec vera. Alij q̄ differunt sicut materia ꝛ quātitas. forma eni ē terminus materie. figura vō quātitatis. ꝛ sic ꝓcedit forma figurā. S3 si forma vt hic sumit est termin⁹ materie. melius esset in p̄dicamento substātie q̄ qualitatis. Ad verā ergo differētiā assignādā dico q̄ forma est termin⁹ figure. S3 figura dupliciter sumi pōt. Uno mō ſm q̄ figura dr̄ q̄d termino vel terminis ꝯtineť. ꝛ sic est quātitas. Uel ſm q̄ figura est clausio terminorum. ꝛ sic est qualitas. Sic etiā triāgulus pōt sumi dupliciter eadem duplicitate. ſm h̄ pōt solui obiectio q2 videnť genera eē ꝑmixta. Itē forma dicit terminus mot⁹ nāe in vnoquoq3 ꝯplexionato.

De Multiplici acceptione huius nominis forma. C. XX.

In summa vero nota. q̄ forma multipliciter sumit. Uno mō ſm q̄ dicitur de substantijs separatis. Alio modo ſm q̄ dicit de perfectionib⁹ sepabilibus vel non separabilibus. Item ſm quodlibet accidens dicit forma. ꝛ sic dicit de nouem predicamentis. Item ſm q̄ cōprehendit omne q̄d est ꝑter primā substantiam. ꝛ sic sumit in libro sex principiorū. cum dicit. Forma est compositiōi cōtingens. id est composito adueniēs. simplici ꝛ inuariabili essentia cōsistēs. id est cu3 alio sistens: q2. s. per se non potest. simplex quidē est eius essentia: q2 sine cōpositione materie ꝛ forme nō aūt partiū. Inuariabilis autē est de sui natura. licet varieť per subiecta. Potius aūt dicit cōpositionis cōtingēs. Quia quedā adueniunt gratia materie. vt albedo. hec inest homini gratia corpis. quedā gratia forme. vt rationabilitas homini gratia aīe. quedā rōne compositi. vt risibile. Est aūt compositio quedam naturalis. vt quelibet substātia corporea fit ex materia ꝛ forma. Quedā artificialis vt domus fit ex lignis ꝛ lapidibus ꝛ cemento. Queda3 logica. vt species vel diffinitio fit ex genere ꝛ differentijs. Queda3 mathematica. vt linea fit ex lineis mediante puncto. De tertia hic agiť. Ex libro sex principiorū. Forma autē quedā a natura videť esse vt ratio. queda3 vero ab actu. vt calor. scilicet per motum acquisitus. Item forma diuiditur in subsistens ꝛ contingens. id est in substantiale ꝛ accidētale. Substantiale comprehendit secundas substantias. accidentale vero omnia nouē predicamenta. s. que substantie cōtingunt. id ē adueniunt. Et horū quedā infra substantia3 simpliciter considerantur. vt linea. superficies. corpus. huiusmodi eni3 adueniunt ipsi substantie immediate. Quedā vero extrinsecus. vt agere ꝛ pati ꝛc. De his quidem que subsistunt. id est de substantijs. ꝛ de his que substantie imediate adueniunt. vt sunt quantitas ꝛ relatio agitur in libro predicamentorum. de reliquis vero que scilicet extrinsecus adueniunt: in libro sex principiorum.

De Ordine ꝛ numero specierū q̄litatis ꝛ quātitatis. C. XXI.

Ratio autē ꝛ ordinis ꝛ numeri quattuor specieru3 qualitatis sic pōt haberi. Omnis qualitas aut est sensibilis. aut insensibilis. Si insensibilis. aut ex ꝑte anime. ꝛ hec est ꝑma species. s. habitus ꝛ dispositio. aut ex parte corporis: ꝛ hec est secūda. s. nālis potētia vel impotētia Dignior est aūt aīa q̄ corpus. ideo ꝛ ꝑma spēs q̄ secūda. ꝛ ob hoc prior. Si est q̄litas sensibilis aut sensu ꝓprio sentiť. ꝛ hec est tertia species. s. passio ꝛ passibilitas. aut sensu cōi. ꝛ sic est quarta species forma ꝛ figura. Patet aūt ordinis rō: q2 sicut aristoteles in libro de aīa prius agit de sensu ꝓprio q̄ de cōi. sic ꝛ in p̄dicamētis pri⁹ est obiectū sensus ꝓprij q̄ sensus cōis. minor. n. error in sensu ꝓprio q̄ in cōi. Aristoteles vbi supra. Qualitates igiť he sūt q̄ p̄dicte sē. Qualia vō sē q̄ ſm has denoiatiue dicunť. vt a cādore cādid⁹. Quedā tñ nō denoiant ab his: q2 nō sē iposita noīa q̄litatib⁹ ipis. vt cursor ꝛ pugilator s3 nāles valitudies dicunť. q̄b⁹ noīa posita nō sunt vt ab eis denoiatiue dicanť. aliq̄ñ etiam posito noīe denominatiue q̄le nō dicit ſm ipsa3 q̄litatē. vt vtutē hñs studiosus dicit. s3 nō denominatiue dicit a vtute. Inest aūt cōtrarietas ſm q̄ quale est. vt iniustū iusto ꝯtrariū est. ꝛ albū nigro. nō tñ in oībus ita est. Rubeo. eni3 ꝛ pallido ꝛ hmōi colorib⁹. s. medijs nihil est cōtrariū s3 per se.

sz tm̃ p accidẽs. Suscipit aũt q̃litas magis ꝛ minus. s. ↄcreta nõ abstracta. Albũ.n. magis ꝛ minus alteꝝ altero dicit. Similit ꝛ iustum Justiciã, vo a iusticia nõ multũ aut magis ꝛ minus aiunt dici. nec sanitatez a sanitate. Sed ista que fm hos affectus dicuntur. id est disponuntur ꝛ denominantur magis ꝛ minus recipiunt. Nõ autẽ omne quale fm magi ꝛ minus dicit: vt triãgulus q̃drãgulus ꝛ alie figure. Quecũq3 enim diffinitionẽ triãguli ꝛ circuli recipiũt oĩa fiũt trianguli ꝛ circuli sunt. Hoꝝ igitur que dicta sunt nihil est ꝓprium qualitatis: sed huiusmodi ꝓpriũ est fm eam simile ꝛ dissimile dici.

¶ De Predicamẽto Actionis. .C. XXII.

Ex libro sex principioꝝ. Actio est fm quã in id qd subicit agere dicimur. Actionũ alia est aĩe. alia corpis. Differũt aũt: qm̃ corporea necessario mouet subiectũ in quo ẽ. aĩe vero actio non mouet id in quo ẽ. s. alam ipsam: sz ↄiũctũ. Ala nãq3 duz agit mouet corpus. s. p se. ↄiunctũ vo p accidẽs. ipsa vo immutabilis pmanet ꝛ imobilis. q2 nec fm locũ mouet. nec fm alioꝝ quẽq3 motuũ nisi forte fm alterationẽ. Locus siqdẽ corpus ẽ. aĩa vo nõ. ꝛ ipossibile ẽ nõ corpus corpore moueri. q̃re solũ corpus mouet localit. Hoc tñ in q̃busdã dubitabile videt. Nã speculo imobili pmanẽte: motus imaginis fieri videt ad oppositi mutatiões. i. p motũ rei vise ab vna pte speculi ad aliã. Sz ↄueniẽtius dicere ẽ q nõ ibi vera forma existat. Sciẽdũ ãt q oĩs actio in motu ẽ. s. sicut cã in causato. oĩsq3 motus in actione firmabit. s. sicut causatũ in cã. Propriuz igit actiõis ẽ in motu esse sicut ꝓpriũ motus in actiõe. Et h̃ q̃dẽ palã ẽ in actiõib9 generatiuis siue effectiuis. in destructiuis aũt ẽ obiectio. Qd eni destruit in motu q̃dẽ ẽ: nihil tñ agit sz qd actũ ẽ destruit. Dico aũt actionez nõ q̃d i. vt aliq̃d ↄstruat. sz in q̃d. i. subiectũ in qd agat exigere. Nõ ẽ autẽ motus actio. sz q̃le. nã ꝛ descere quale ẽ. ꝛ quecũq3 ↄtraria sũt in eodẽ genere sũt generalissimo. Nãlis ꝓprietas actionis ẽ passionẽ exiferre in id qd subicit. oĩs eni actio passionẽ efficit. ꝛ omne passionẽ iferẽs actio ẽ. Cõtingit aũt ꝛ actionẽ ex actõe effici: actio eni ei9 qd p se mouet eius actiõis q̃ p aliud ẽ generatio ẽ. Quãobrẽ ꝛ actionis ꝛ passiõis act9 generatiu9 ẽ. Qualitas autẽ ex se gignit facere. vt calor id qd est calefacere. Qualitatẽ vo pticulariũ. s. p se ꝛ vniuersaliũ p accidẽs. effectiuus ẽ situs siue positió. vt a spi ꝛ lenis. Similiter ꝛ quãtitatũ vt linee supficiei ꝛ soliditatis. oĩa eni hec a situ substãtiã ꝛ generatiõez hñt. Quãtitas aũt quãtitatis effectiua ẽ ꝛ generatiua. vt lõgitudinis linea. latitudinis planũ: altitudinis solidum. Qualitas quoq3 q̃litatis. vt calor caliditatis. Situs ẽt agere ꝛ pati cã ẽ. Jndi spositiões nãq3 cõpositiõe. s. q̃ttuor q̃litatũ fit generatio q̃dã simpliciũ. i. elemẽtoꝝ. quã in motiua actiõe ↄsistere necesse est. Qñ vo cã ẽ tẽpus. Ubi vo locus. Habere aũt corpus. q2. s. habit9 ẽ ꝓprietas derelicta ex adiacẽtia ornamẽti ad ornatũ. Eoꝝ vo q̃ in subiecto nõ sũt. Jndiuiduoꝝ. i. pmaꝝ substãtiaꝝ corruptio q̃dẽ ẽ i primis. i. in q̃litatib9 q̃ttuor ↄtrarijs. generatio vo in elemẽtis. Secundarũ vo substãtiaꝝ cause idiuidua sũt. Recipit aũt facere ꝛ pati cõtrarietates. ꝛ magis ac minus. Nã calefacere ꝛ ifrigidare ↄtraria sũt ꝛ magis ac minus recipiunt. similiter ꝛ siccari ꝛ humefieri.

¶ De Predicamẽto Passionis. .C. XXIII.

Passio ẽ effectus illatioq3 actiõis. s. effect9 respectu agẽtis. ꝛ illatio respectu actionis. Scdz hãc aliq̃ patiũt magis ꝛ aliq̃ min9. Sũt eni q̃dã aiantiora ceteris. i. nobilioris cõplexiõis vel potẽtie. vt homo ṡ arbore. q2 plures. s. hz v̈tutes aĩa sensitiua q̃ arbor. Nã vegetatiua q̃dẽ hñt virtutẽ generatiuã nutritiuã augmẽtatiuã. Bruta vo sup h̃ motiuã ꝛ appꝛehẽsiuã. Animãtiora quoq3 sũt rõnalia brutis. q2 preter qnq3 virtutes ꝓdictas hñt ẽt itellectiuã. Oĩa vo q̃ de generatiõe dicta sũt ꝛ de actiõe generãte passionẽ. etiã de passiõe p actionez in reb9 generata dici pñt. q̃dã tñ ꝓbatiõe nõ recta sz trãsmutata. q2. s. in capitulo de actiõe passio ↄsiderata ẽ i ↄcretiõe. h̃ aũt i abstractione. Dicit autẽ passio multipliciẽ. Uno mõ sz q vnaqueq3 actio aie passio dr. vt amor. odiũ. tristicia. gaudiuz. h̃.n. oĩa sũt passibiles aie actiões. Alio mõ id qd i nãz agit. i. i rẽ nãlẽ. vt q̃libet egritudo vel ẽt amaritudo ꝛ dulcedo ꝛ hmõi q̃ passiõez iferũt. sic ãt ẽ passio tertia spẽs q̃litatis. Tertio mõ pma generatio actionis imediata. ꝛ sic sumit h̃: Nõ ẽ aũt passio i agẽte. sz i eo q̃ actũ suscipit opantis. Cetera de hac mã i libro de generatiõe tractat. Aristoteles in li. de generatiõe ꝛ corruptiõe. Oĩno q̃dẽ simile a simili rõnabile ẽ nõ pati. ẽt oĩno alteꝝ. i. dissimile. nõ.n. albedo a linea patit. aut ecõuerso. nisi fm accidẽs. vt si alba vel nigra sit linea. Necesse ẽ itaq3 faciẽs ꝛ patiẽs eẽ simile ꝛ idẽ genere. Spẽ vo dissimile ꝛ ↄtrariũ. inatũ ẽ.n. corpus a corpe pati. sapoꝛẽ a sapore. caloꝛẽ a calore. ꝛ vniuersaliter homogeneũ ab homogeneo. Hui9 cã ẽ qm̃ i eodẽ genere ↄtria. sunt oĩa. Cõtraria vo agũt ꝛ patiũt abinuicẽ. Jtaq3 passiua ꝛ actiua inuicẽ sũt ↄtraria ꝛ media. ꝛ vniuersalit in his generatio fit ꝛ corruptio Porro vniuersalit agẽs assimilat sibi patiẽs. quapropter necesse ẽ patiens in agẽte transmutari. Sic eni in ↄtrariũ erit generatio: duz scilicet agens speciem suam generat in patiente. Queadmodũ autẽ in motione. primũ quidẽ mouens nihil ꝓhibet esse imobile. Jn quibusdã aũt ꝛ necessariũ est vt in prima cã. vltimũ vero mouẽs necesse est moueri. sic ꝛ in actione. Primũ quidẽ agens impassibile est. vltimũ aũt ꝛ patiens. naz quecũq3 non hñt eandẽ materiã agunt ꝛ impassibilia sunt. vt medicina faciens sanitatẽ. nihil patit a sanato ipsa est eni primũ agens. Cibus aũt cũ sit vltimũ agens ac tangens ꝛ ipse patit. Aut eni calefit. aut infrigidat. aut aliud quid patit sit agens. Materiam quidẽ dicimus eandẽ esse cõtrarioꝝ cuiuslibet ꝛ ipsa fm q materia passiua est. vnũquodq3 vo idiuisibiliũ. i. athomoꝝ: necesse est impassibile dicere: nõ eni possibile est pati nisi pvacuũ mediũ supra. molle vo dr aliq̃d in patiẽdo. subactiuũ. n. molle.

¶ De Predicamento. Quando. C. XXIIII.

Ex libro vi. principioꝝ: Quãdo vero est qd ex adiacẽtia tpis relinquit. Tempus aũt qñ non est. vtrinsq3 tñ. s. tpis ꝛ quãdo ratio ↄiuncta est. Diuidit etiam qñ fm diuisionem tpis. Naz aliud quidem relinquit ex pterito. aliud ex pñti. aliud ex futuro. pteritũ ꝛ futuruz quãtitates sunt ꝛ ↄtinuant ad pñs. Preteritũ q̃dẽ nõ qd in substãtia pmaneat: sz qm̃ in excessu suo nõdũ pterijt. q2. s. pars eius copulat ad pñs. vel q2 qd semel est pteritũ semp est pteritũ. Futurũ vo q2 necessariũ est ↄtingere. futurũ. s. in rõne futuri. licet nõ id qd futurũ est. qd tantũdẽ est acsi instaret. i. acsi pñs esset. nulla est eni differẽtia in eo qd pmanet ꝛ qd futurũ est. ꝛ quod abijt. s. quãtum ad essentiã tpis: q2 hec tria copulant adinuicez. sic ꝛ qñ pteriti ꝛ futuri ad pñs copulatiue reducunt. Jn quocũq3 tẽpus est vel erit vel fuit in eodez ꝛ qñ est vel erit vel fuit: q2 fm tempus qñ dicitur: a quo. s. causat. Quando itaq3 quod ex pñti est. cum ipso presenti simul est. ꝛ quod ex preterito ꝛ quod ex futuro nũq̃ sil erũt. Jn hoc ergo differt quãdo ab eo quod est vbi: quia vbi ꝛ locus a quo fit nunq̃ in eodem sunt: sed vbi in circumscripto est. id est in contento. Locus aũt in ↄtinente. sicut autẽ tempus nunc primũ quidem futuruz est: secundum aũt presens. posterius vo preteritũ. Sic ꝛ quando vnuz ꝛ idem: primũ quidem ex futuro est. secundũ quod ex preseti. posterius vero ex preterito. Jtem sicut tempus aliud simplex. quod cum simplici actione recedit. s. quo minus appꝛehendi nõ potest. Aliud vero cõpositũ: qd. s. ex cõposita actiõe est. Sic ꝛ qñ: aliud simplex. s. qd in momento est ꝛ nũc est. Aliud cõpositũ: vt in hora die hebdomada ꝛ hmõi. Jtẽ sicut partes tpis sibi sine mora succedũt. sic ꝛ partes qñ. Differunt aũt tẽpus ꝛ qñ: q2 fm tẽpus est aliquid mẽsurabile. vt motus diurnus. at fm qñ nihil mẽsurat sed fm id dr aliq̃d tpale ꝛ variabile. Jnest aũt omni qñ nõ suscipe magis ꝛ min9: q2. s. vt dicat aliquid diuturni9 alio: nõ hoc est fm nãz tpis sz fm nãm distantie. Qñ quoq3 nihil est cõtrariũ. nã qñ qd est ex presenti: vnũ ꝛ idẽ ꝛ de futuro est ꝛ de preterito. Jmpossibile aũt est de eodẽ indiuiduo duo simul ↄtraria predicari. Est aũt qñ in omni eo qd incipit esse: vt est corpus. omne nãq3 corpus aliqñ est ꝛ suscipit tpoꝝ alterationes. Alterat eni in estate ꝛ vere ꝛc. sit aũt ꝛ aĩa. Quidã eniz acuti9 speculant in hyeme: q̃dã in estate. fm istrumẽti cõplexionẽ. id est corpis. aĩa eni huic ↄiuncta cõplexiões eius cõcomitat. vt q̃ aride ꝛ gelide ↄplexiõis sũt demẽtiores in autũno sepe fiũt. q̃b9 vo sanguis dñat i ve: sit ꝛ i alijs fit fm silitudinẽ ipsoꝝ aialiũ ꝛ tpoꝝ.

¶ De Predicamento Ubi. C. XXV.

Ubi est circũscriptio. id est totalis cõpꝛehensio corporis: a loci circũscriptione ꝓcedens locus est in eo quod capit: vbi vero in eo quod capitur. Uidet autẽ nõ omni rei adesse. anima ꝛ enim nusq̃ est q2 nullũz locum occupat vel implet. Nunq̃ eni locus alio occupatus contento. potest aliud capere occupante pmanẽte. nã granũ adueniens modio nõ potest ingredi: nisi aere quo implet expulso. neq̃q̃ igitur duo localia in eodẽ loco simul eẽ poterũt. nec idẽ vnũ in diuersis. Animatũ autem aliquid capere potest: q̃ aĩam. s. corp9 quare localis nõ erit anima. cũ locum nõ occupet. similiter ꝛ alia q̃cũq3 corporis rationẽ non habet loci circũscriptione carent. Habet autem questionẽ vtrũ idẽ sit in diuersis locis. Et eni vox cuz sit aer in aurib9 diuersoꝝ est. q̃re corpus idẽ in diuersis locis est. vtrũ simpliciter vnũ ꝛ idẽ totũ in pluribus: ipossibile est inueniri. Sed dici põt diuersoꝝ sensus esse imaginabilit se generãtiũ. ꝛ sit. id est q diuersoꝝ sensus sentiãt voces. figuralit se generãtes ad similitudinẽ prime vocis. quia scilicet vox prima ex ore ꝓlata generat aliã sibi

immediatam similem in aere. ⁊ illa iterum aliam. ⁊ sic deinceps donec perueniat ad aures diuersoꝝ. sicut fit in circulis ad generatis in aqua. cū ibi lapis piicit. sꝫ fm hoc videt ꝙ quedā vox nō fit aialis. illa. s. q imaginabiliter fit. qꝛ nō pfert ab aiali. Ad h' qđe oēs vocē aialis esse dicimus quecūqꝫ ipso pferēte fit. q̄uis. s. alia nō pferat p se sꝫ p accidēs. vnde ⁊ vnius qđe vox ad aures diuersoꝝ dirigit. nō tñ vna ⁊ eadē. s. nūero sꝫ specie. diuersoꝝ aures attigit. Ubi aūt aliud ē simplex. s. qđ a simplici loco pcedit. Aliud cōpositū. s. qđ ex cōposito. Locus simplex ē origo ⁊ ɔstitutio eius qđ ɔtinuoꝝ ē. q̄ s. ɔtinet tale totū qđ est pdicabile de sua pte. Cōpositus autē (vt dictū est) hꝫ pticulas copulatas ad eundē terminū: ad quē ⁊ corporis pticule cōiungunt. Corpis vo ptes ad punctū q̄si ad vltimū terminū. Primo eni ⁊ pncipalit copulant ad supficiē. igit loci pticule soliditatis pticulas claudūt. Eteni loca simplicia minimi corporis occupatiua sūt. q̄re nec locus sine corpe: nec soliditas ē sine loco. Oritur aūt dubitatio de sphera extrema. s. octaua. locus. n. ī alio eē nō pōt qđ ambit sꝫ qđ ambit. s. Cōsitētib' igit nobis illā spherā eē localē ɔfiteri necesse ē aliud pter eā esse in quo extremitas eius ɔsistat. nihil aūt est extra illā. quare extremitas eius in loco nō est. De hmōi vo determinare isolitū qđe ⁊ occultū ⁊ ɔtra sensuꝫ humanū. Caret aūt vbi itēsiōe. nō eni alterū altero dicit magis in loco lꝫ maiorē locū possideat. Ubi quoqꝫ nō inest ɔtrarietas sicut nec loco. nā etiā sursum ⁊ deorsuꝫ q̄uis maxie a se distare videnī cōtraria nō sunt. Aliōqn duo eidē cōtingeret inesse cōtraria. ⁊ insup idē esse sibi cōtrarium. Idē eni est sursum ⁊ deorsum comparatione diuersorum.

De Predicamento situs. C. XXVI.

Positio est quidā situs ptiū ⁊ generatiōis ordinatio. i. rei generate, fm quā dicunt stātia ⁊ sedentia. aspa ⁊ lenia. vel quolibet aliter disposita. Solet tñ queri de aspero ⁊ leni. recto ⁊ curuo. triangulo ⁊ silib'. vtrū. s. positiōes sint. quidā eni ptiū positionē significare videnī. Asperū eni dicit cuius ptiū vna alteri supeminet. Lene autē cuius pticule equalit porrecte sūt. nō sunt aūt positiones ea q̄ dicta sunt oīa. sꝫ qualia circa sitū existētia. ex eo nāqꝫ ꝙ ptes sic disposite sūt: talia sensib' videnī. Actor. Ex eq̄li. s. positōe lene apparet alicui. ⁊ ex inequali aspez. Sꝫ videt haberi ɔtrariū in pdicamētis. s. ꝙ asperū ⁊ lene sint positiōes ⁊ nō q̄litates. Ideo nota ꝙ asperuꝫ ⁊ lene dupliciī ē ɔsiderare. s. penes eoꝝ cām efficiētē: ⁊ sic positiōes. vel penes formalē. ⁊ sic qualitates. Itē nota ꝙ ex duob' mēbris q̄ posita sunt in diffinitiōe positiōis. s. situs ptiū. ⁊ generatiōis ordinatio. pōt elici diuisio positiōis q̄ ponit in fine capituli. Quedā eni innata ē a pncipio. s. ipsius substātie nālis coordinatio. ⁊ h' est intrinsecus adueniēs. vt ea q̄ in asperis ⁊ lenib' vel equalib' vel inequalib' inest. Alia vo a ɔsueto motu nature. vt sessio statio ⁊ hmōi. Ex textu. Suscipe aūt videt situs ɔtrarietatē. vt sedere ad id qđ ē stare ɔtrariū videt. Cōtraria eni sunt q̄ in indiuiduo: eodēqꝫ tpe simul ipossibile ē repire. sꝫ vicissim possibilia iesse. Sedēs. n. stare pōt: ⁊ stās sedere. ipo aūt sedēte: ipossibile ē ipsū stare. Sꝫ tñ videt sꝫ h' vnū plurib' esse ɔtrariū. nō eni magis videt sedere ɔtrariū ad sedere: q̄ ad accūbere. h' aūt eēt incōueniēs. nā ⁊ si pallidū albo ⁊ nigro videat cōtrariū: nō tñ ē. qꝛ ex vtroqꝫ in eodē ē. pallidū eni ⁊ reliq̄ coloris medij ex albo ⁊ nigro conficiuntur. Amplius quidem ratio contrarioruꝫ est circa idem subiectum natura existere. verū iacere ⁊ sedere nō sunt circa idē natura. nā sedere circa rationalia. iacere aūt ⁊ accūbere circa irrationalia. iō nō sunt ɔtraria. pprīū aūt positiōis ē. nec ēt magis nec minus suscipe. nō eni sedēs magis vel minus altero dicitur: neqꝫ accūbens. Magis autē propriū positionis esse videt. substantie proxime assistere omnibus alijs formis suppositis.

De Predicamento habitus. C. XXVII.

Habitus autē est corporū ⁊ eorū que circa corpus sunt adiacentia. corpus quasi habentiū. ⁊ eoꝝ q̄ circa corpus ⁊c. i. eorū que habent tā corporū q̄ nō corpoꝝ. vnde fm hoc: hec qđe habere. illa vero haberi dicunt. nō fm totū. sꝫ fm ptes. vt calciatuꝫ esse fm pedes dicit. Suscipit autē habitus magis ⁊ minus. Armatior eni eques pedite dicit. ⁊ calciator q̄ cū caligis ⁊ calciamentis est. q̄ qui euꝫ caligis solum. In habitu vero nihil est contrarium. proprium est autē habitus in pluribus quideꝫ: vt in corpore. ⁊ in his que circa corpus sunt existere fm partium diuisionem. In paucis alijs auteꝫ hoc inuenies. scilicet in quantitate solum. ⁊ in his que sunt ad aliquid. in quantitate: vt in numero. Nihil eniꝫ tot partibus distribui possibile est vt numerum. In ad aliquid vero vt est similitudo ⁊ dissimilitudo. hec eni in plurib' similib' ⁊ dissimilibus insunt. Non autem oīs quātitas aut relatio hmōi ē. Habitus vero in pluribus necessario consistit. quare magis propriū eius est q̄ alicuius alterius. Ex libro predicamentoꝝ. Habere aute multis modis dicit. scilicet aut qualitatem aliquam: vt scientiā vel virtutem. aut quātitatē vt magnitudinē. aut ea que circa corpus sunt: vt vesteꝫ. aut in membro: vt anulū in manu. aut membrū: vt manū vel pedeꝫ. aut in vase vt in cōtinēte. vt in lagena vinū: aut in possessione: vt domū vel agrū. vel etiam sicut vir vxorem habere dicit. ⁊ vxor virū. Sed hic modus alienissimus esse videtur in eo qđ est habere. Nihil eni aliud dicimus vxoreꝫ habere q̄ cohabitare. fortassis ⁊ alij modi habendi apparebunt: sed hi sunt q̄ dici consueuerunt. Actor. In summa igit nota ꝙ eorū que hn̄t: quedā insunt. quedā nō. Et eoꝝ que insunt q̄dā habent a natura. vt pars a toto. quedā casu. vt nouē predicamenta accidentalia. Eorū vo que nō insunt: quedā adiacent. quedā nō. vt possessiones. Eorū aūt que adiacēt quedā fm cōtinuationē. ⁊ horū quedā ad totum. vt indumentum. quedam ad partem. vt anulus. Quedam autem fm discontinuationem. ⁊ horum quedam adiacēt proprie. vt vitis. ager. quedam improprie vt vir ⁊ vxor.

De Consequentibus predicamenta. ⁊ primo de magis ⁊ minus. C. XXVIII.

Ex libro vi. pricipioꝝ. Dicit aūt magis ⁊ min' aliquid suscipe tripliciter. Aūt eni quidaꝫ magis ⁊ minus causari fm crementū vel diminutioneꝫ eoꝝ que suscipiunt subiectoꝝ formas. Qđ si esset. nulla ratio hominē ⁊ animal ⁊ substantiā cum magis ⁊ eum minus dici prohiberet. Preterea lapis minor lapide dicit: qui nunq̄ intēsionē vel remissionem passus est. ⁊ margarita albior equo. nō fm substātie magnitudineꝫ. vt palam est. Alij vero dicunt fm ipsius accidentis quantitatē. Qđ si verū esset: vtiqꝫ magis albus homo vel equus q̄ margarita dici posset: qꝛ maior albedinis quātitas accidit equo q̄ margarite. s. fm extensionē non ꝑ intensionem. Tertij dicunt fm vtriusqꝫ scilicet subiecti ⁊ accidentis augmentū ⁊ diminutionem. Sed prima ⁊ secunda opinione destructa: destruit ⁊ tertia. Itaqꝫ magis ⁊ minus dicunt accidentia fm ꝙ propinquiora vel remotiora sunt tertie siue prime vocis impositioni. vt album dicitur in quo est pura albedo. Quanto igitur album ad vocis impositionem accidens puriori inficitur albedine: tanto magis album assignabitur. Ideo aūt substantie nō suscipiunt magis ⁊ minus sicut accidentia: qꝛ earū impositio in termino est. quem transgredi impossibile est. Sed ⁊ quedā accidentia sine magis ⁊ minus sunt vt triangulus ⁊ quadrangulus. vel qꝛ in substantiarū designationē hmōi noīa accipiunt. nam quadrangulum ⁊ qualitas nuncupatur: ⁊ corpus quadrangulatum. vel etiaꝫ ratione predicta: qꝛ. s. huiusmodi impositio in termino facta est: vltra quem transgredi possibile non est. quemadmodum ⁊ in superlatiuis.

De Oppositis. C. XXIX.

Aristoteles in libro predicamentoꝝ. Dicitur aūt alterū alteri opponi q̄drupliciter. Quedā vt relatiua que. s. eaipsa que sunt oppositoꝝ: dicunt aut quomodolibet aliter ad ea. s. datiue vel accusatiue ⁊c. Quedam vo vt cōtraria. ⁊ hoꝝ quedam sunt immediata. quorū. s. alterū subiecto in quo nata sunt fieri necesse est inesse. vt sanitas ⁊ egritudo. par ⁊ impar. Quedā vero mediata quorum. s. nō est necesse alterū inesse susceptibili. Et in quibusdā horū nomina posita sunt his que media sunt. vt albi ⁊ nigri. fuscū ⁊ pallidum. In aliquibus aūt nō: sed per extremorū negationes determinant. vt inter bonū ⁊ malū. neqꝫ bonuꝫ neqꝫ maluꝫ. Malo autē aliquādo etiam malū contrariū est. vt egestati superabūdantia: sed h' rarū est. plurib' aūt bonū malo contrariū ē. Circa idē vo aut specie aut genē sꝫ naturā habent fieri contrarietates. vt languor ⁊ sanitas in corpore animalis. Albedo ⁊ nigredo simpliciter in corpore. Necesse est aūt omnia contraria esse: vel in eodem genere. vt albū ⁊ nigrum sub colore. Uel contrarijs generibus. vt iusticia sub virtute. Iniusticia sub neqtia. vel ipsa esse genera. vt bonū ⁊ malū. que non sunt in genera: sed ipsa sunt genera aliorū. Item contrariorū media torū quedam sunt quorū neutrū determinate inest. vt albedo ⁊ nigredo homini. quedam vero quorū alterū. vt caliditas igni. ⁊ cādor niui. Quedam aūt vt priuatio ⁊ habitus. e hec circa ideꝫ aliquid fieri habent. Tunc autē priuari dicimus vnūquodqꝫ susceptibiliū habitus: qñ id qđ aptū natum est habere nullo mō habet. vt edentulū vel cecum. nō qꝛ nō habet dentes aut visum: sꝫ qꝛ qñ cōtingit. hr̄e nō habet. Differunt aūt hec a cōtrarijs: qꝛ ab vno cōtrarioꝝ in aliō. pōt fieri mutatio. nisi alteꝝ insit nāliter. vt igni calidū eē. A priuatione aūt in habitū mutari īpossibile. Quedā vt affirmatio ⁊ negatio. ⁊ ī his solis. pprīū est sp alterū eoꝝ esse verū. ⁊ alterū falsuꝫ. Omnis

nãq̃ supradicta sine vlla complexione sunt. Nihil autẽ incomple-
xorum verum vel falsum est.

De Hoc qđ ẽ prius. ⁊ simul. ⁊ de motu. .C. XXX.

PRius autẽ alterũ altero dicit̃ quadrupliciter. Pri-
mo quidẽ ⁊ ꝓprie scḋm tẽpus. vt qđ est anti-
quius. Scḋo qđ nõ conuertit̃ scḋm subsistẽdi consequentiã.
vt vnũ duob⁹. duob⁹. n. existẽtib⁹ cõsequẽs ẽ vnũ esse. sz nõ cõuertit̃
Tertio scḋm quẽdã ordinẽ. vt in grãmatica elementa syllabis. ⁊ in re
thorica ꝓhemiũ narratiõe. Quarto qđ melius ẽ ⁊ honorabilius. sz
hic modus prioris pene alienus ẽ a ceteris. Videt̃ autẽ ⁊ ꝑter hos
alius esse modus. Eoꝝ enĩ q̃ cõuertunt̃ scḋm essentie cõsequẽtiã. illud
qđ alterius quõlibet cã ẽ: digne prius nã dicit̃. vt si hõ ẽ. vera ẽ oro
qua dicit̃ esse hoiẽ. ⁊ ecõtrario. Ipsa aũt res ẽ cã q̃re oro vera sit. ⁊
ideo nã prior ẽ. Sic igit̃ q̃nq̃ modis prius dicit̃. Simul aũt du-
pliciter esse dicunt̃. Simplr̃ qđẽ ⁊ ꝓprie sz tẽpus. vt quoꝝ generatio
est in eodẽ tpe. Scḋo mõ nãliter. s. quecũq̃ cõuertunt̃ scḋm qđ ẽ esse
cõsequẽtiã. dũ tñ vnũ nõ sit cã alterius vt duplũ ⁊ dimidiũ. silr̃ ⁊ ea
q̃ ex eodẽ genere e diuerso a seinuicẽ diuidunt̃. vt volatile gressibi-
le ⁊ aquatile ex opposito aial diuidunt. nã simul sũt. Genera vo sem
per priora sũt. q2 nõ cõuertũt̃ sz q̃ ẽ esse cõsequẽtiã. Motus aũt
species sũt sex. ⁊ motui qđẽ cõi cõtrariũ ẽ q̃es. Motib⁹ aũt ꝑticula-
rib⁹ q̃ ꝑ singula sunt. s. generatiõi corruptio. augmentatiõi diminu
tio. Scḋz locũ aũt mutationi: scḋm locũ q̃es videt̃ opponi. ⁊ forte in
cõtrariũ locũ mutatio. vt ei q̃ ẽ superius ea q̃ inferius. Alterationi ve-
ro nõ videt̃ aliq̃d esse cõtrariũ nisi forte scḋm qualitatẽ q̃es. vel in cõ-
trariũ qualitatis mutatio. ẽ enĩ alteratio mutatio sz q̃litatẽ. Actor
Nota q̃ motus dupliciter cõsiderari põt. aut scḋm q̃ ẽ actus imꝑfect⁹
cuiuslibet rei nãlis. ⁊ est via deducẽs sibi nãlia in esse. ⁊ sic ẽ trãscẽ
dẽs. Aut scḋm q̃ ẽ ꝑfectio nãlis potẽtie. ⁊ sic opponit̃ q̃eti cõtrarie. ge
neratio qđẽ ⁊ corruptio nõ sunt ꝓprie motus sz mutatiões. augmẽ
tũ est ab imperfecto ad perfectũ. diminutio vero ⁊ econuerso.

De Libro perihermenias. XXXI.

ISidorus vbi supra. Seq̃t̃ de hinc liber pe-
rihermenias subtilissimus nimis.
⁊ ꝑ varias formas iteratiõesq̃ cautissimus. De quo di-
cit̃. Aristoteles qñ perihermenias scriptitabat: calamũ
in mẽte tingebat. Oĩs q̃ppe res q̃ vna est ⁊ vno significat̃ sermone.
aut ꝑ nomẽ significat̃. aut ꝑ vbũ. q̃ due ꝑtes orationis iterpretãt̃ to-
tũ q̃cq̃d cõcepit mẽs ad loquẽdũ. Oĩs enĩ elocutio cõcepte rei mẽtis
iterpres ẽ. hãc Aristoteles vir in reꝝ expressiõe ⁊ faciẽdis sermoni-
b⁹ ꝑitissimus. ꝑihermenian noiat. quã iterpretationẽ nos appella-
mus. s. q̃ res mẽte cõceptas ꝓlatis sermonib⁹ iterpretet̃ ꝑ cathafra-
sin ⁊ apofrasin. i. ꝑ affirmationẽ ⁊ negationẽ. In his itaq̃ ꝑiherme
niis supradictus ph̃us de sex ꝓncipiis tractat. i. de noie ⁊ de vbo. de
orone. de enũciatiõe de affirmatiõe. de negatiõe. de cõtradictione.

Actor. Qm̃ aũt vt dicit aristoteles vna ẽ sciẽtia q̃ ẽ vnius generis
cuius ꝑtes ⁊ ꝓncipia ⁊ passiões ꝑ se cõsiderat. Sciẽdũ q̃ dyalectica
dupliciter cõsiderat̃. vno mõ vt ars. ⁊ sic de oib⁹ ẽ. ⁊ sic nõ ẽ alicuius
generis determinati. Et tradit̃ sic in libro topicoꝝ. Alio mõ vt ẽ sciẽ
tia ⁊ tradit̃ in libro prioꝝ. ⁊ sic logica ẽ de syllogismo. Igit̃ in libro
ꝑdicamẽtoꝝ agit. Aristoteles de mã remota syllogismi. s. de termi-
nis. In libro aũt perihermenias de mã ꝓpinqua ipsius syllogismi.
s. de essentialib⁹. In libro aũt prioꝝ agit Aristoteles de syllogismo
plenarie. In li. j. topicoꝝ ⁊ posterioꝝ ⁊ elẽcoꝝ de ꝑtib⁹. i. de specieb⁹
ipsius syllogismi. Et nota q̃ in libro ꝑdicamẽtorũ agit aristoteles
de ꝑdicabili ⁊ subicibili. In h̃ aũt libro ꝓprie de enũciatiõe. que an
thonomasice nũcupat̃ iterpretatio. Iccirco iste liber q̃ de enũciatio
ne est de iterpretatiõe intitulat̃. Nã peri ꝓpositio greca ẽ. ⁊ equalet
huic ꝓpositioni de. Hermenias aũt grece. idẽ est qđ iterpretatio la-
tine. Unde hoc ipsũ hermias gtũs est ⁊ ponit̃ ꝓ ablatiuo more gre
coꝝ. q̃ nõ habẽt ablatiuũ. Sz q2 prius oportet cognoscere iterpreta
tionẽ in cõi q̃z speciales interpretationes: premittit capitulũ in quo
agit de interpretatione in cõmuni. Et sic postea descendet ad inter-
pretationes speciales. simplicem. s. ⁊ compositam.

De Interpretatiõe vel significatiõe. .C. XXXII.

HAbit ergo de interpretatiõe siue de significatione. pri
mo determinans que significant ⁊ que significã-
tur: dicẽs q̃ littere ⁊ voces significãt. Intellectus aũt ⁊
res significant̃. ⁊ assignat ꝓprietates significãtiũ ⁊ signi
ficatoꝝ. dicẽs q̃ voces ⁊ littere nõ sunt eadẽ apud oẽs. Intellectus
autẽ ⁊ res sunt idẽ apud oẽs. Voꝝ igit̃ quattuor littera ẽ ita signũ
q̃ non est signatum. significat enim vocẽ ⁊ non significatur ab alio
⁊ hoc intelligendũ est de littera in scripto. Littera enim que est ele-
mentum vox est. vox autem significat ⁊ significatur. significat enim
intellectum ⁊ rem. significat̃ aũt a litteris. Res aũt significatur ⁊ nõ
significat. Intellectus vo significatur ⁊ nõ significat ꝓprie loquen-
do. significat̃ enĩ per vocẽ. nõ autẽ ꝓprie significat rez: sed est simi-
litudo rei. vnde nõ dicit Aristoteles q̃ intellectus sit nota rei: sed di
cit q̃ intellectus similitudo rei est. Differũt esse notã ⁊ esse similitu-
dinẽ: q̃ enĩ aliq̃d sit nota. hoc habet scḋm placitũ. similitudo nõ scḋm
placitũ sed magis scḋm naturã. Solet tñ dici q̃ intellectus est signũ
⁊ signatũ. signatũ per vocẽ. signũ dicunt rei: sed melius est dicere si-
cut predictũ est. Nã ꝓprie loquẽdo intellectus nõ est signũ rei. dicit̃
enĩ ph̃us diffiniens signũ q̃ signũ est speciẽ suã ingerens sensui: ⁊
aliã relinquẽs intellectui. tale autẽ nõ potest esse intellectus. passio
nes enĩ anime nõ ingerũt speciẽ suã sensui: vt aliud relinquãt in in-
tellectu siue in potentia intelligibili. passiones enĩ aie a sensu ꝑcipi
nõ pñt. nõ ergo proprie signa dici pñt sz similitudines. sicut iam est
dictũ. Sciendũ est aũt q̃ quadrupliciter dicit̃ intellectus. Uno enĩ
modo dicit̃ intellectus potẽtia intellectiua: que est nobilior vis aie
⁊ sic nõ est verus nec falsus est. ⁊ iste appellat̃ intellectus passibilis
vel materialis. Scḋo modo dicit̃ intellectus habitus principioꝝ
demonstratiuorũ. sicut dicit aristoteles. Intellectus est habitus ꝓn
cipioꝝ. scientia vo cõclusionũ. Et sic intellect⁹ semꝑ est ver⁹. Tertio
modo dicit̃ lux quedã que illuminat intellectũ passibilẽ ad intelli-
gẽdũ species receptas in fantasmate. ⁊ hic appellat̃ intellect⁹ agẽs
⁊ talis neq̃ verus neq̃ falsus est. Quarto modo dicit̃ species rerũ
extra que sunt in anima. sicut enĩ in speculo species rerũ sunt ⁊ non
res. sic ⁊ in anima. Unñ aristoteles. lapis non est in anima sed speci-
es lapidis est in anima. ⁊ iste appellat̃ intellectus formalis. adueni
ens enĩ intellectui materiali informat illũ ⁊ ꝑficit. Appellat̃ etiam
iste intellectus: intellect⁹ adeptus. acquirit̃ enĩ ꝑ sensũ in itellectu
possibili: ⁊ hoc quarto modo tñ accipit̃ hic intellectus. cũ dicit q̃
voces sunt note intellectuũ. Et istos intellectus vocat passiones. vel
q2 anima in apprehendẽdo patit̃. large sumpto vocabulo patiendi
sicut dicimus oculum pati qñ recipit coloris imutationẽ. Uel forte
melius ideo q2 affectationes anime sunt. i. qualitates in tertia spe-
cie qualitatis. talis enĩ passio vel intellectus qualitas est anime.

De Uocibus significatiuis ad placitum. C. XXXIII.

ITaq̃ vox est aer tenuissimus. ictus plectro lin-
gue. i. et uolumine lingue formatus. Uocũ
alia significatiua. alia nõ significatiua. Uox significati-
ua est illa que aliquid significat. vt homo. Uox nõ signi
ficatiua est illa que nihil significat. vt bu. ba. Significatiuaꝝ alia si-
gnificat ad placitũ. alia naturaliter. Naturaliter est illa que a natu-
ra ꝓcedit. vt gemitus infirmoꝝ. latrat⁹ canũ. Ad placitũ est illa q̃ ad
volũtatẽ instituentis aliquid significat. vt hõ animal. Item significa-
tiuarũ ad placitũ: alia est nomen. alia ẽ vbũ. alia oro cõstãs ex his

Aristoteles in lib perhier. Nomen est vox significatiua ad placi-
tũ sine tpe: cui⁹ nulla ꝑs separata significat. est aũt finita ⁊ recta. nõ
homo enĩ nõ ẽ nomẽ simpliciter sz nomen infinitũ. Catonis quoq̃
vel catoni nõ sunt noia: sed casus nois. q2. s. cũ est vl̃ fuit vel erit ad
iunctũ: nec verũ nec falsũ significat. nomẽ vo sp. s. rectũ. Uerbũ
est qđ cõsignificat tp̃us. cuius ꝑs extra nihil significat. ⁊ est sp alicu-
ius eoꝝ q̃ de altero dicunt̃ nota. i. signũ. est etiã finitũ ⁊ rectũ. vt cur
rit. nõ currit enĩ vbũ nõ dico. sz vbũ ĩfinitũ. q2 silr̃ est in quolibz qđ
est vl̃ qđ nõ ẽ. silr̃ currebat vel curret nõ vbũ ẽ simplr̃ sed casus vbi.
nõ enĩ cõsignificat pñs tp̃us: sed qđ illud cõplectit̃. s. ꝑteritũ ⁊ futurũ

Oratio est vox significatiua ad placitũ: cuius partiũ aliq̃d signifi
catiuũ est. Actor. Orõnũ alia ꝑfecta: q̃ fit ex noie ⁊ vbo. ⁊ ꝑfectũ
sensũ generat ĩ aĩo auditoris. vt hõ currit. Alia iꝑfecta q̃ iꝑfectũ sen-
sũ generat ĩ aĩo auditoris. vt hõ alb⁹. Itẽ orõnũ ꝑfectaꝝ alia ĩdicati
ua. alia ĩpatiua. alia deꝓcatiua. alia optatiua. alia cõiũctiua. alia ĩfini
tiua.

De Orõne enũciatiua q̃ ẽ ꝓpositio. C. XXXIIII.

ARistoteles vbi supra. Enũciatiua. i. indi-
catiua oro verũ vel falsum si-
gnificat. nã deprecatiua nec vera nec falsa est. ⁊ cetere si
militer. s. optatiua hortatiua ⁊ hmõi. que magis ad rhe
tores ⁊ poetas ꝑtinẽt. enũciatiua vo ad logicum. quam quidẽ ne-
cesse est ex verbo vel ex casu verbi esse. Idem in libro prioꝝ. Pro
positio est oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo. Hec
autem: aut vniuersalis. aut particularis: aut indefinita. Boetius
vbi supra. Propositio est oro verum vel falsum significans. Hmõi
due sunt spẽs. s. affirmatio vl̃ negatio. Harũ alie sunt vniuersales.
alia ꝑticulares. alie indefinite. alie singulares. Itẽ ꝓpositionũ alie
sunt ꝑdicatiue: que. s. simplr̃ ꝓponũt. alie cõditionales. vt cũ ꝑdicati
ue cõditio copulat̃. vt ex duab⁹ vna cõditiõalis efficiat̃. Cõditiõaliũ
ꝓpositionũ. alie simplices. q̃. s. ꝑdicatiuas hñt sui ꝑtes. q̃z pria aliće

dens.posterioꝝ ꝯsequēs.vt si celū rotundū est:volubile est. Alie ve
ro disiūcte, ⁊ harū multiplex ē differētia.de qb⁹ agit̄ in libris de hypo
theticis syllogismis. Simpliciū hypotheticaꝝ q̄ttuor sūt differētie.
Aut.n.ex duab⁹ affirmatiuis cathegoricis ꝯstāt.aut ex duab⁹ nega
tiuis.aut ex affirmatiua ⁊ negatiua.aut ecōuerso. Actor. Dicit̄ hy
pothetica ab hypos qđ ē sub. ⁊ thesis qđ ē positio.q̄si suppositiua.
Alio mō ab hypothesis qđ ē ꝯditio.q̄si ꝯditionalis. Est sciendū ꝙ
sex sūt spēs hypothetice.s.ꝯditionalis.copulatiua.disiūctiua tp̄alis
localis.causalis. Et nota ꝙ ꝑ q̄ querit̄ de ꝓpria q̄litate siue de essen
tia ꝓpositiōis:q̄ ē cathegorica vel hypothetica. Per q̄lis de cōi q̄li
tate:q̄ ē affirmatiua vl' negatiua. Per quāta q̄ntitate cathegorice so
lū.eo ꝙ ōis q̄ntitas ē penes subiectū. Unde versus. Que ca. vl' hyp.
qualis ne.vel af.v quāta ꝑ in.fin. Itē ꝓpositionū alia vna.alia plu
res. Una sic diuidit̄.alia p̄mo vna.alia disiūctiōe vna. Primo vna ē
q̄n vnū solū subicit̄. ⁊ vnū solū predicat̄. vt homo ē aīal. Coniūcti
one vna q̄n plura subiciūt̄ vel p̄dicant̄ ex qb⁹ fit vnū ꝑ essentiā vt
aīal rōnale ē hō.vel vt hic.hō ē aīal rōnale mortale. Propositio plu
res sic diuidit̄.alia disiūctiōe plures q̄n plura disiūgunt̄ sub vna voce
vt canis currit. Uel alio mō q̄n plura disiūgūt̄ ꝑ vnā disiūctiōē.vt sor
tes currit ⁊ plato disputat. Alia v̊o plures icōiūcte.q̄n subiciūt̄ plu
ra vel predicantur ex quibus nō fit vnū per essentiā vt hic sortes al
bus:grammaticus:musicus currit.

¶ De Terminis cathegorice ꝓpositiōis. .C. XXXV.

ARistotelis in lib.prioꝝ. Terminū autem
voco in quē resoluit̄ ꝓpositio
vt p̄dicatū. ⁊ de quo p̄dicat̄ apposito vel diuiso esse vel
nō esse. Boetius vbi supra. Propositionū itaq̄ p̄dica
tiuaꝝ ptes terminos appellamus.s.subiectū q̄ minor termin⁹ ē. ⁊ p̄
dicatū q̄ maior.vnde ⁊ ab hm̄oi p̄uilegio p̄dicatiua ꝓpositio vocat̄
Sepe tñ euenit vt hi termini sibi īueniant̄ eq̄les.vt cū d̄r:hō est risi
bilis. Sȝ h̄ semꝑ euenire necesse est.vt si ineq̄les termini sint:maior
semꝑ de minore p̄dicet̄. Si v̊o equales vtrūq̄ ꝯuersa p̄dicatiōe di
cat̄.vt aūt minor de maiore p̄dicet̄ nūq̄ ꝯtingit. Terminos aūt vo
co noīa vel verba qb⁹ ꝓpositio nectit̄. Sepe etiā oro de orone p̄di
cat̄ vt socrates cū platone ⁊ discipulis de ph̄ie rōne pertractat. Sic
ēt q̄nq̄ nomē subiectū ē.oro p̄dicatū.aliq̄n aūt ecōuerso. Actor
Predicatiua ꝓpositio ipsa ē cathegorica.sic dicta a cathegorizādo
i.p̄dicādo. Trahit eni hoc nomē a p̄dicato tāq̄ a digniori pte: hu
ius eni p̄ncipales ptes sūt subiectū ⁊ p̄dicatū ⁊ copula.secūdarie ve
ro sūt sincathegoreumata.i.dictiōes ꝯsignificatiue.s.q̄ ꝑ se nō signi
ficāt sȝ cū adiūcto.vt p̄positiōes disiūctiōes ⁊c̄. Cetera nāq̄ cathego
reumata sūt.vt nomē ⁊ verbū. Itaq̄ subiectū ē de quo dicit̄ aliud
s.p̄dicatū. Predicatū ē qđ dicit̄ de alio.s.de subiecto. Copula ē in
ter vtrūq̄ ligās subiectū ⁊ predicatū. Est aūt duplex copula.s.īplici
ta vt homo currit.explicita:vt homo est animal. Et dicit̄ cathegori
ca predicatiua. ⁊ hoc nomen trahit a predicato.

¶ De Suppositionib⁹ terminoꝝ. .C. XXXVI.

COnditiōes aūt terminoꝝ siue ptiū p̄ncipa
liū cathegorice ꝓpositiōis sūt
suppōnē.appellar̄.copulare.quoꝝ gen⁹ ē significare. Si
gnificare ē rē aliquā ex īstructiōe p̄ncipali ꝯsignare. Ita
q̄ suppositio ē alicui⁹ rei substātiua designatio. Substātiua d̄r ad
differētiā adiectiuoꝝ.q̄ designat rē suā adiacētē.vnde nō dicunt̄ ꝓ
prie supponere sȝ magis copulare. Suppositionū alia discreta quā
s.hȝ terminus discretus.vt sortes. Alia cōis:quā hȝ termin⁹ cōmu
nis.vt homo. Et hec est multiplex. Quedā eni est naturalis.quedā
accidētalis. Naturalis est quā hȝ terminus cōis nō ab alio sȝ virtu
te ꝓprie significatiōis.vt iste terminus hō sumptus ꝑ se pōt suppo
nere ꝓ hoīe q̄ est ⁊ q̄ nō est.si dicat̄ ōis hō: Accidētalis est illa quā
ꝯtrahit terminus ab extrinseco.sicut ab alio restringēte. Accidenta
liū alia simplex.alia ꝑsonalis. Simplex ē illa quā hȝ terminus cō
munis ꝓ forma cōi.nō attingēdo aliqđ īferius.vt cū dicit̄ hō ē spe
cies. Personalis ē illa quā hȝ terminus cōis reddens locutionē ve
rā ꝓ aliquo vel ꝓ aliq̄b⁹ suoꝝ inferiorū. Hm̄oi suppositionē dicitur
habere iste terminus hō in hac ꝓpositiōe hō currit. Itē personaliū
alia ꝯfusa.alia determinata. Determinata est illa quā hȝ terminus
cōis reddens locutionē verā ꝓ aliquo supposito:vt cū dicit̄. hō est
albus. Cōfusa dicit̄ suppositio q̄n virtute locutiōis exigit̄ ꝙ ter
minus teneat̄ ꝓ oīb⁹ vl' ꝓ plurib⁹ suoꝝ īferioꝝ. Cōfusarū alia mobi
lis siue distributiua.alia īmobilis. Mobilis ē illa quā hȝ terminus
ī quo pōt fieri descēsus ꝓ quolibet suoꝝ īferioꝝ. Immobilis d̄r il
la quā hȝ terminus supponēs ꝓ plurib⁹ ꝓ qb⁹ nō lȝ descendē. Et h̄
pȝ ī hac ꝓpositiōe:ōis hō ē aīal. Iste.n.terminus hō ꝯfusā ⁊ mobi
lem habet suppositionē.quia licet sub eo descendere ad quodlibet
inferiorū hominis. Ille aūt terminus animal hȝ suppositionē cōfu
sam īmobilē q̄ nō pōt fieri descēsus pro quolibet supposito. Ex iā
dictis patet ꝙ nō valet argumentatio ista.homo est spēs.ergo ali
quis homo est spēs.imo f̄m fallaciam figure dictionis arguit̄:q̄ a
simplici ad determinatā. Et si obiciat ꝙ pticularis ⁊ indefinita cō
uertunt̄. Dicimus ꝙ verū est:sed hec ꝓpositio:homo est spēs. non
est indefinita.imo singularis:q̄ homo nomē ꝓpriū ē ipsius speciei
vñ respectu huius p̄dicati nō est terminus cōis: sȝ tanq̄ terminus
discretus. Silr̄ ōis hō est aīal. ergo aīal est ōis homo:q̄ in prima
ꝓpositiōe ly animal cōfundit̄ a signo.in cōclusione v̊o nō:cū signū
subsequit̄:imo determinate supponit ꝓ aliquo ꝓ quo nō cōtingit
recipe v̄itatē. Et sciendū ꝙ dicit̄ ꝓ regula in suppositionib⁹:signū
vniuersale affirmatiū terminū sibi īmediate adiūctū ꝯfundit mobi
liter.tñ post mediāte ꝯpositione adiūctū cōfundit īmobiliter:qđ pȝ
hic:ōis homo videt aīal. Itē signū vniuersale negatiū terminū sibi
adiūctū siue mediate siue īmediate ꝯfundit mobiliter.vñ sequitur
nullus hō est asinus.ergo sortes nō est hic asin⁹. Per hec que iam
dicta sunt pōt solui hoc sophisma:omnis homo est omnis homo.

¶ De Appellationibus. C. XXXVII.

APpellatio vero dicitur quedam ꝓprietas
que inest termino:eo ꝙ ille pōt
accipi pro aliquo supposito actu existēti. vnde differt a
suppositiōe:eo ꝙ suppositio est indifferēs respectu enti
um ⁊ nō entiū. Appellatio v̊o respectu entiū tñ.vñ si dicat̄ ōis hō.
ly homo supponit ꝓ omni eo cui pōt inesse sua forma:vel potuit.ta
men in ꝓpositiōe restringit̄ suppositio.sicut cū dicit̄.omnis homo
currit.ly homo nō pōt appellare hominē q̄ nō est:sed hoīes existen
tes solū.vñ suppositio cōior est q̄ appellatio. Et sciendū ꝙ sup
positio termini m̄ltipliciter restringit̄.q̄nq̄ per qualitatē nominis
adiectiui.q̄nq̄ per actū pticipij.q̄nq̄ per actū v̄bi circa terminū im
plicitū. Alio mō per differētias tp̄is. Et sciendū ꝙ restrictio siue co
artatio nihil aliud est q̄ cōis suppositiōis ad min⁹ cōem restrictio.
De restrictiōe que fit per tp̄is differentias talis dat̄ regula. Termi
nus cōis nō restrictus ab alio supponēs v̄bo de p̄nti non hñti vim
ampliandi supponit tñ pro eis q̄ sunt.vt si dicat̄: ōis homo currit.
sensus est: ōis homo ens currit. Et dicit̄ nō restrict⁹:q̄ tal' termin⁹
pōt restringi.ita ꝙ nō supponit ꝓ eis que sunt.vt si dicat̄:hō q̄ fuit
nō est vel homo q̄ nō est legit. Nō hñti vim ampliādi.dicim⁹ ꝙ q̄
dam sunt v̄ba ampliātia.vt hec.s.pōt laudat̄.opinat̄ q̄libet in p̄nti
tp̄e terminus supponēs tali v̄bo nō restringit̄ ad puros entes. vt si
dicat̄:pōt currere.hō solet legere.pōt eni iste terminus hō suppone
re ꝓ hoīe q̄ non est. Silr̄ si dicat̄ hō laudat̄.hō opinat̄.vnde hm̄oi
v̄ba dicunt̄ ampliare suppositionē terminoꝝ:q̄ cū insunt v̄bis īdif
ferēter possunt supponere ꝓ enti ⁊ nō enti. ⁊ hoc forte est: q̄ res si
gnificata saluabilis est tam in nō ente q̄ in ente.qđ nō videt̄ ī alijs
v̄bis. Notādū tñ ꝙ dicta regula solet assignari de termino hñti suf
ficientiā appellatiōis cuiusmodi termin⁹ d̄r hr̄e tria appellata. Uñ
solet dici ꝙ terminus cōis nō hñs sufficiētiā appellationū:retrahi
tur ad nō entia ꝓ illis supponēdo. Uñ si diceret̄:ōis fenix est vl' ōis
homo est.vnico hoīe existente:falsū dicit̄.cū hm̄oi termini suppo
nant ꝓ nō existente:cui nō ꝯuenit esse. Et hoc dicebāt ponētes ꝙ si
gnū vniuersale termino cui adiūgit̄ exigit de necessitate tria appel
lata.qđ tñ nō dicimus:q̄ signū vniuersale nihil aliud significat cir
ca terminū:nisi q̄m vniuersaliter ꝯsignificat. Uñ si habeat plura ap
pellata ꝓ trib⁹ v̄tute signi actu subijcit̄.si plura nō habeat ꝓ tp̄e so
lū ad qđ restringit̄.nec v̄tute signi vniuersalis ꝓ alijs nō existib⁹ su
biceret̄. cū hm̄oi signū vniuersale circa t̄minū cui adiūgit̄ nihil aliđ
exigit nisi formā vniuersalē natā eē in plurib⁹ siue actu siue potētia
sicut hec forma vniuersalis hō:siue nō sint actu sed ꝑ tp̄is successio
nē:sicut h̄ vniuersale fenix. ⁊ valet silr̄ si habeat eē in plurib⁹. ⁊ hoc
exigēte nō forma:sȝ materia circa quā. Sed mā circa quā attendit̄
hm̄oi forma.vt hm̄oi vniuersalia:sol.luna. Uñ dicim⁹ ꝙ iste sūt ve
re.ōis hō est:vnico hoīe exnte.ōis fenix ē.ōis sol.ōis luna. ⁊ ꝯsiles.
Itē terminus supponēs v̄bo de p̄terito:supponit indifferēter ꝓ eis
q̄ sunt vel que fuerūt. Apponēs v̊o tñ supponit ꝓ eis que fuerunt.
Uñ nō sequit̄ posito ꝙ mō sortes sit albus ⁊ nunq̄ fuerit albū:fu
it sortes.ergo sortes fuit albus.q̄m in prima ly albū indifferent' sup
ponit siue copulat ꝓ albedine que est vel q̄ fuit. In ꝯclusiōe v̊o ꝓ al
bedine q̄ fuit tñ. Itē terminus cōis supponēs v̄bo de futuro īdiffe
renter supponit ꝓ eo qđ est vl' erit tñ. Uñ nō sequit̄. albū erit sor
tes:ergo sortes erit alb⁹.posito ꝙ sortes sit mō alb⁹ nec ampli⁹ erit.
Itē termin⁹ cōis īmediate ꝯiūctus ad terminū designātē sp̄ale ac
cidēs restringit̄ f̄m exigētiā qualitatis illius adiūcti.vñ si dicim⁹:
homo albus currit.ly hō restringit̄ ad albos. ⁊ sic de consimilibus.

De Cōmunicātia ꝓpositionū in terminis. .C. XXXVIII.

Propositionū q̄dā pticipāt vtroq̧ termino.vt ois homo currit.nullus hō currit.q̄dā altero tm̄ ⁊ quedā neutro. Itē participantiū vtroq̧ termino:q̄dā pticipāt ad eundē ordinē.q̄dā ad ordinis ↄuersionē.q̄ñ de p̄dicato fit subiectū ⁊ ecōuerso.vt ois hō ē aial.quoddā aial ē hō. Itē pticipantiū vtroq̧ termino ad eūdē ordinē q̄dā sūt ↄtrarie:vt vniuersalis affirmatiua ⁊ vniuersalis negatiua.de eodē subiecto ⁊ de eodē p̄dicato ſm vocē ⁊ rē vt ois hō currit.nullus hō currit. Quedā subcōtrarie.vt pticularis affirmatiua ⁊ pticularis negatiua.Quedā subalterne: vt vniuersalis affirmatiua ⁊ pticularis affirmatiua.vel vniuersalis negatiua ⁊ particularis negatiua.Quedā ↄtradictorie.vt vniuersalis affirmatiua.⁊ pticularis negatiua.vt ois hō currit.quidā hō non currit. Uel vniuersalis negatiua:⁊ pticularis affirmatiua. vt nullus hō currit: q̄dā hō currit. Lex ↄtrariaꝝ talis ē ꝙ ſi vna ē vera reliqua erit falsa ⁊ nō ecōuerso.q̄ nūq̄ p̄nt simul esse vere.ſ3 false in ↄtingēti materia.Lex subcōtrariarū ē ꝙ ſi vna ē falsa reliqua erit vera.ſ3 nō ↄuertit.p̄nt eni simul eē vere in mā ↄtingēti.ſ3 nūq̄ simul false.Et dicūtur subcōtrarie.q̄ sub ↄtrariis ponunt.Lex ↄtradictoriaꝝ est: ꝙ ſi vna ē va.reliq̄ erit falsa.Lex subalternaꝝ ē: ꝙ ſi vniuersalis est va: sua pticularis erit vera.⁊ nō ↄuertit.Et dicūt subalterne:eo ꝙ vna alij supponit.Et sciēdū ꝙ triplex ē mā.s.nālis.in q̄ p̄dicatū nāliter inheret suo subiecto.vt hō ē aial.Cōtingēs:in qua ↄtingēter.vt hō est albus.Remota est illa in qua predicatū nullo modo inheret suo subiecto.vt homo est asinus.

De Cōuersiōib⁹ ⁊ eq̄pollētijs. .C. XXXIX.

Item ꝓpositionū pticipātiū ad ordinis cōuersionē.q̄dā ↄuertunt simpliciter.q̄dā p accidens q̄dā p ↄtrapositionē ↄuersim.Simplr ē q̄ñ de subiecto fit p̄dicatū de p̄dicato subiectū.manente eadē q̄litate ⁊ q̄ntitate vt nullus hō ē lapis.nullus lapis ē hō.q̄dā hō ē aial. quoddā aial ē hō.Et simplex dicit q̄ſi sine plica.Cōuersio p accidēs ē q̄ñ fit de subiecto p̄dicatū ⁊ ecōuerso.manente eadē q̄litate: ſ3 mutata q̄ntitate.vt ois hō ē aial.quoddā aial ē hō.Cōuersio q̄ fit ↄtrapositionē ē q̄ñ fit de p̄dicato subiectū ⁊ ecōuerso.manēte eadē q̄litate ⁊ q̄ntitate.⁊ terminis finitis mutatis in infinitos.vt ois hō ē aial.g̃ omne nō aial ē nō hō.Uel sic.quoddā aial est hō.g̃ quoddā nō homo nō est nō aial.Itē negatio p̄posita signo vniuersali affirmatiuo vel pticulari sp eq̄pollet sue ↄtradictorie.vt nō ois:q̄dā nō eq̄pollēt nō nullus q̄dā nō aliquis nullus.Itē negatio postposita signo vniuersali affirmatiuo vel negatiuo.eq̄pollet sue ↄtrarie.vt ois nōnullus:nullus nō ois.Particulari vo postposita eq̄pollet sue subcōtrarie.vt q̄dā ñ ⁊ q̄dā nō:eq̄pollēt q̄dā nō nō.⁊ q̄dā sic.Itē negatio p̄posita ⁊ postposita eq̄pollet sue subalterne.vt nō ois nō:q̄dā nōnullus nō.q̄dā nō.nō aliq̄s.nō ois.Itē negatio p̄posita remouet q̄litatē ⁊ q̄ntitatē.postposita vo remouet q̄litatē tm̄.Uñ vsus. Pre ↄdi. post sit ↄtraria circū.Pone subalternā faciet q̄ negatio signū.

De Propositiōib⁹ modalib⁹. .C. XL.

Propositio large sumpta diuidi h3 p has differentias.de inesse ⁊ modales.De inesse ē illa q̄ aliq̄d de aliquo:vl' aliq̄d ab aliquo enūciat sine mō cōpositiōis.vt socrates currit. Modalis ē illa q̄ cū modis cōpositiōis aliq̄d de aliquo:vl' aliq̄d ab aliquo enūciat.vt sortes currit necessario. Modi āt sūt sex.s.vo. falso.ↄtingēter.possibilit̄.ipossibilit̄.necessario. Silr̄ noīa a q̄b⁹ descēdūt modi dicūt.s.veꝝ.falsum.⁊c̄.Uñ Aristoteles nō determinauit de illis modalib⁹ q̄ fiūt p modos aduerbiales.vt sortes currit necessario.q̄ hmōi modales sꝫ ex noīe ⁊ vbo simplr̄.⁊ ī hmōi subiicit res ⁊ p̄dicat eē vl' nō eē.sic̄ ī ꝓpositiōib⁹ de iesse.⁊ pp h̄ sꝫ enūciatiōes simplr̄.Ille āt q̄ fiūt p modos noīales sꝫ enūciatiōes h3 q̄d ex noībus ⁊ vbis obliq̄s.⁊ ī hmōi modalib⁹ eē vl' nō eē sꝫ subiecta.modi vo appositiōes.i.p̄dicata.vt sortē currere ē necessariū.⁊ de hmōi modalib⁹ determinat Aristoteles ī li.pihermenias.Et sciēdū ꝙ ois modalis noīalis ē singularis.q̄ñ ī hmōi modalib⁹ subiicit h̄ dictū.q̄ñ is ē sensus.Sortē currere ē veꝝ.i.h̄ dictū vl' h̄ enūciabile sortē currere ē veꝝ ⁊ sic de alijs.Itē ois modalis affirmatiua ē a cōpositiōe modi.negatiua a negatiōe modi.Itē sex sꝫ modi noīales de q̄ttuor vltimis modis dicendū ē:⁊ nō de istis.s.veꝝ falsū.q̄ñ ꝓpositiōes q̄ fiūt p hmōi modos ↄuertūt cū ꝓpositiōib⁹ de iesse.Uñ bene seq̄t. sortē currere ē veꝝ.g̃ sortes currit.⁊ ecōuerso.sortē currere ē falsū g̃ sortes nō currit.⁊ ecōuerso.Alia dr̄ia ē:q̄re ñ determiat de hmōi q̄ñ nō p̄nt ↄuerti cū modalib⁹ q̄ fiūt p alios quattuor modos. Nō eni seq̄t.sortē currere ē falsū.g̃ sortē currere est impossibile.Similiter:sortem currere est veꝝ.ergo sortem currere est necesse.

De Lineis eaꝝ ſm distinctionē quattuor modoꝝ. C. XLI.

Et sciēdū ꝙ ſm illos q̄ttuor modos quattuor sunt linee.Una de possibili.alia de cōtingenti.⁊ sic deinceps.⁊ ad formandū p̄mā lineam talis dat regula.Cuicūq̧ dicto affirmato dat possibile:eidē attribuit ↄtingens:ab eodē remouet impossibile:⁊ ab ei⁹ cōtradictorie opposito remouet necesse.Ad formandā secundā datur talis regula.Cuicūq̧ dicto negato attribuit possibile eidē attribuit contingens:ab eodē remouet impossibile.⁊ ab eius ↄdictorie opposito remouet necesse.Ad tertiā talis.A quocūq̧ dicto affirmato remouet possibile:ab eodē remouet cōtingens:eidē attribuitur impossibile.⁊ ei⁹ ↄdictorie opposito attribuit necesse. Ad q̄rtā talis.A quocunq̧ dicto negato remouet possibile:ab eodē remouet cōtingens.eidē attribuit impossibile.⁊ eius ↄdictorie opposito attribuit necesse.Exēplū oīuꝫ p̄ns figura demonstrat. Possibile ē eē. cōtingēs est esse.nō impossibile est esse.nō necesse est nō esse. Possibile est nō esse.ↄtingēs est nō esse.nō impossibile est nō esse.non necesse est esse. Nō possibile ē eē.nō ↄtingēs ē eē. impossibile ē eē. necesse ē nō eē. Nō possibile est nō eē.nō ↄtingēs est nō esse. impossibile est nō esse.necesse est eē. Prima ⁊ scđa subcōtrariant.s.ita ꝙ reddent singula singulis.⁊ q̄ſi pticulares sūt.Tertia ⁊ q̄rta ↄriant. ⁊ q̄ſi vniuersales sunt.Prima ⁊ q̄rta subalterne sunt.scđa vicē pticularis supplet.secūda ⁊ q̄rta ↄdictorie.Prima ⁊ tertia similiter.

De Equiuocatione singuloꝝ modoꝝ. C. XLII.

Preterea sciendū ꝙ est possibile quoddā cū re ⁊ cū actu.vt scribentē scribē.q̄dā cū re ⁊ añ actū.vt nō scribētē scribē. Quoddā añ rē ⁊ añ actū.vt antichristū currere. Itē ē potentia ꝓpinq̄.vt hoiē ridere.⁊ potētia remota.vt hūc hoiē eē epm Impossibile q̄dā ē p se.s.ꝙ nō potuit nec pōt nec poterit eē veꝝ.vt deū nō esse. q̄dā p accñs q̄.s.nō pōt.nec poterit esse veꝝ.potuit tm̄.vt me nō fuisse. Itē est ipossibile absolute.vt deū nō eē.Et est ipossibile respectiue.vt te nō sedere dū sedes.Cōtingēs quoq̧ duplex est.est enim cōtingēs natū q̄.s.magis se h3 ad vnā p̄tē ↄtradictiōis q̄ ad reliquā.vt hoiē canescere in senectute.⁊ est cōtingēs ad vtrūlibet siue vagū siue erroneū.q̄ñ eq̄liter se h3 ad vtrāq̧. vt te sedē ⁊ te nō sedē Necessariū vo multiplr̄ dr̄.Uno mō idē q̄ vtile. vt necessariū est deo seruire.Alio mō ineuitabile.vt necessariū est hoiem mori.Alio mō familiare.vt iste hō est mihi necessari⁹.Alio mō nō cessans ab esse.Et h̄ duplex est.s.necessariū p se.q̄ nō pōt nec potuit nec poterit esse falsū.vt deū esse.Et necessariū p accñs.q̄.s.nec pōt nec poterit eē falsum.potuit tm̄.vt cesarē fuisse. Itē est necessariū quoddā absolute.vt deū esse.quoddam respectiue.vt te sedere dum sedes.

De Questionibus. C. XLIII.

Boetius vbi supra.Questio est dubitabilis ꝓpositio in q̄ necesse est oia fere ↄsiderari q̄ de ꝓpositiōe dicta sunt.Et in predicatiua q̄dē q̄ne dubitat.an subiecto p̄dicatū ihereat. In hipothetica vero q̄rit an illud q̄ ancedit comitet ↄñs.Questiōis due sunt sp̄es. Una.s.thesis.q̄ de re ceteris circūstātijs nuda q̄rit ac disserit. vt voluptas ne summū bonū sit.hec a nobis ꝓpositio vl' ꝓpositū dr̄.⁊ tales marie a dialecticis ad disputationē sumunt.Altera vo hipothesis.q̄.s.psonis tpib⁹ factis ceterisq̧ circūstantijs iplicita est. vt iure ne cicero in exiliū dubio rei publice tpe detrudat:q̄ in iussu ppl'i ciues romanos iteremit.h̄ a nobis dr̄ cā.Questio theseos:in q̄ttuor sp̄es diuidit.aut eni est de genē.aut de accñte.aut de ꝓprio.aut de diffinitiōe.Pōt aūt fieri ⁊ de differētia. ſ3 tm̄ est de differētia q̄rere q̄ntū ſi de genere nō dubitet.q̄stio vo de eodē diffinitiōi aggregan da ē.Questio aūt in ↄpationē aliq̄d adducēs ī accidētꝫ dubitatiōe ponēda.Ois aūt q̄ vl' ex rōne disserēdi.vl' ex nāli.vl' ex morali trahit speculationē.

De Argumentis. C. XLIIII.

Argumētū est rō rei dubie faciēs fidē. Iō hāc eē notiorē q̄ne necesse est q̄ nota ignota ꝓbant.Argumētoꝝ alia sꝫ ꝓbabilia ⁊ necessaria.alia ꝓbabilia q̄dē ſ3 nō necessaria. alia ecōuerso.alia vo neutꝝ.Probabile ē q̄ vr̄ oib⁹ vl' plib⁹ vl' sapiētibus.⁊ his vl' oib⁹ vl' plib⁹ vl' marie notꝫ atq̧ pcipuis.vl' q̄ vnicuiq̧ artifici h3 ꝓpriā facultatē.vt de medicina medico. Necessariū ē q̄ vt ita ē:⁊ alit̄ eē nō pōt. Probabile igit ⁊ necessariū ē.vt h̄.Si q̄d cuilibꝫ rei addat:h̄ totū magl' efficit. Neq̧ eni q̄ſq̄ ab hac ꝓpositiōe dissentiet.⁊ ita se hr̄e necesse ē. Probabile ⁊ nō necessariū ē cui facile q̄dē aīus accedit:sed vitatꝫ nō tenet firmitatē.vt ſi mat ē: diligit filium. Necessariū ⁊ nō ꝓbabile.vt obiectu lunaris corpis euenire

solis defectum. Necessarium neq3 nec probabile. vt dyogenē habere que nō pdidit cornua: qm̄ id h3 q̄sq3 qd̄ nō pdidit. Et talia q̄dem nec argumēta dici pn̄t. qm̄ his nulla fides ē. q̄ nec in opiniōe nec in veritate ↄstituta sunt. S3 nec illa vident̄ esse argumēta q̄ cū sint necessaria nō tn̄ auditorib⁹ approbant̄. q2 si ipse q̄ iudicat h̄ nō pbat: nec illud q̄dē pbabit qd̄ ex hmōi rōne ↄficit̄. qm̄ g̊ rei dubie fides nō sit. argumētū esse nō videt̄. s3 nō ē ita. hmōi eni alijs argumētis pbabilib⁹ ac necessarijs demōstrant̄. sicq3 cognita ꝛ credita ad alterius rei de qua dubitat̄ fidē trahunt̄. His g̊ quib⁹ nōdū demōstrata sunt: ad aliq̄d aliud pbādū argumētū esse nō pn̄t. Qui aūt prioribus rationib⁹ eorū fidē ceperūt. ea siq̄d ambigūt argumēta vocare pn̄t. Qm̄ igit̄ oīs ratio disserēdi quattuor facultatib⁹ earū velut opificib⁹ subiecta ē. id est dialectico. oratori. pho. sophiste. Sciēdū q᷑ dialectico ꝛ oratori due spēs argumēti famulant̄. s. probabile ꝛ necessariū. pbabile ꝛ nō necessariū. Ambo eni in cōi argumētoru3 materia versant̄. ꝛ pbabilia siue sint necessaria siue nō. pbabilia tn̄ sequent̄. Pho aūt demonstratori sūt due. s. pbabile ac necessariū: necessariū ac nō pbabile. Hic eni de sola veritate ptractat ꝛ ideo siue sint pbabilia siue nō: nō refert. dūmō nō sint necessaria. Quarta vero species quā nec argumentū recte dici posse monstrauimus. solis sophisticis est attributa.

¶ De Argumētationibus. .C. XLV.

Boetius vbi supra libro scdo. Argumētatio est argumēti p orōnē explicatio. Hui⁹ due sūt spēs. s. syllogismus ꝛ īductio. Syllogismus ē oratio in qua q̄busdā positis aliud quoddā p ea q̄ ↄcessa sunt euenire necesse est. Inductio ē orō p quā a pticularib⁹ ad vniuersalia fit pgressio. Sepe etiā multoꝝ collecta pticularitas aliud quoddā pticulare demōstrat. vt si neq3 nauib⁹ nec currib⁹ nec agris sorte p̄ponunt̄. nec reb⁹ q̄dē publicis rectores sorte ducēdi st̄. s3 arte. qd̄ q̄dē īductiōis genus maxie solet esse pbabile. ꝛ tn̄ nō equā syllogismo hēat firmitatē. Syllogismus eni ab vniuersalibus ī pticularia descēdit. ꝛ ē in eo firma veritas. si veris p̄positionib⁹ ↄtexat̄. Inductio vero īterdū a veritate deficit. vt cū dicit̄. q̄ scit luctari luctator ē q̄ canere cātor. q̄ edificare edificator: ergo q̄ scit malū malus ē. Mali siq̄dē noticia bono deesse nō pōt. virtus eni sese diligit. a spnatur q᷑ ↄ̄riū. nec vitari pōt vitiū nisi cognitū. Sūt ꝛ alij duo argumentatiōis modi. quoꝝ vnus a syllogismo. alter ab īductiōe ducit exordiū. s. enthymema ꝛ exēplū. Enthymema q̄ppe ē īpfect⁹ syllogism⁹ cū. s. altera ppositionū p̄termissa festinata īfert̄ ↄclusio. vt hō ē aīal ergo est substātia. Exēplū quoq3 nō ex plurib⁹ vt īductio sed ex pte ptē approbat. vt oportet a tullio ↄsule necari catilinā. cū a scipione gracchus fuerit īterēpt⁹. Siue aūt enthymema siue īductio siue etiam exemplum: omnes ex syllogismo ducunt̄. ꝛ ex eo fide3 capiunt sicut in prioribus analecticis ostenditur.

¶ De Locis dialecticis. .C. XLVI.

Isidorus in lib. etymologiarum scdo. Topica ē inueniēdoꝝ argumentoꝝ disciplina. Boetius in topycis. Topycoꝝ aute3 intentio est verisimiliū argumētoꝝ copiā demonstrare. qd̄ vtiq3 fiet de signatis: e q̄b⁹ argumēta pbabilia ducunt̄. Idē in li. ij. Locus ē argumēti sedes. Sedes aūt argumēti ptim ē maxima ppositio: ptim differētia maxie. Maxia ē vniuersalis ac principalis īdemōstrabilis ac per se nota ppositio. Que iō locus dr̄. q2 sic locus naālis ↄtinet corpis q̄ntitatē. sic ꝛ ista ītra se tenet ↄclusiōis ↄsequētiā. Et aliq̄n q̄dē in ipso argumēto sumpta. vt cū dicit̄ qd̄ diuturnius bonū ē: meli⁹ ē eo qd̄ pui tpis ē. regnū diuturni⁹ ē q̄3 ↄsulat⁹. g̊ melius. h̄ pma p̄positio maxia ē. ita. n. nota ē vt extrinsec⁹ pbatiōe nō egeat. ꝛ ipa alijs esse pbatio valeat. Aliq̄n vo extra posita. vt cū dicitur. inuidus ē q̄ alienis bonis affligit̄. sapiēs alienis bonis nō affligit̄: ergo nō ē inuidus. hic maxia nō videt̄ inclusa. s3 tn̄ vires argumētationi subministrat. hec. s. quoꝝ diuersa ē diffinitio: ipa quoq3 diuersa sunt. Qm̄ igit̄ argumentū o3 rei dubie facere fidē. id quoq3 notius ac pbabilius esse q̄3 illud qd̄ pbat̄. necesse ē vt argumētis oīb⁹ illa maximā fidē tribuāt. q̄ ita p se nota sūt. vt aliena pbatiōe nō egeāt. Differētia maxie ē q̄ differt vna maxia ab alia. vt ē hois differētia. nō eni in eo q᷑ maxie sunt differūt. s3 in hoc q᷑ hec a genere: ꝛ illa a diffinitione ꝛc̄. Actor. Hic igit̄ locus sumit̄ a terminis siue differentijs maxime propositionis. ꝛ est habitudo inferentis ad illatū. Verbigratia. locus a diffinitione nihil aliud est q̄3 habitudo diffinitionis ad diffinitum. Boetius vbi supra. Huiusmodi aute3 loci vniuersaliores sunt ipsis maximis ppositionib⁹. sicut rationalitas hoīe. ideoq3 pauciores. Semp eni q̄ vniuersaliora sunt pauciora sunt. ꝛ ideo facile sub scientia cadunt. q2 non tanti numeri sūt vt cito a memoria dicētis elabant̄. In p̄dicatiuis inq3 q̄stionib⁹ nihil aliud querit̄ nisi an subiecto p̄dicatū inhereat. Quod si sic: querit̄ an insit ei vt gen⁹: an vt accidēs: an vt ppriū: an vt diffinitio. tantū vo inesse accidens maxime ptinet. Qd̄ eni nec vt genus: nec vt prium nec vt diffinitio inest ꝛ tn̄ inest: vt accidens inesse necesse est.

¶ De Locis extrinsecis ꝛ ītrinsecis fm̄ themistiū. C. XLVII.

Locorum igit̄ quos in maximaꝝ differētia cōstituimus: sic facienda est diuisio. Hoꝝ alij sunt intrinseci: qui. s. in terminis in questione positis. i. p̄dicato ꝛ subiecto ducunt̄. Alij extrinsecus assumunt̄. Alij vo sunt eoꝝ medij: q̄ inter vtrosq3 versant̄: q2. s. a terminis ptim in questiōe positis. ptim extra sumunt̄. Locus ītrinsecus duplex est. s. a substantia ꝛ cōcomitantib⁹ substantiā. A substātia pprie locus est a diffinitione. que substātiā integre demōstrat. Huic autē adiungit̄ locus a descriptiōe: q2 descriptio sepe ponit̄ vere diffinitiōis vice. Diffinitio quidē genus ꝛ differentias sumit. descriptio vo subiecti intelligentiā claudit q̄busdā accn̄tibus ꝛ vnam pprietatē efficientib⁹. vel etiam substātialib⁹ p̄ter genus cōueniēs aggregatis. His etiam tertius adiungit̄. s. a nominis interpretatione. que est quasi nominis ipsius diffinitio. vt phia est amor sapientie. Locus a cōcomitātib⁹ substantiā multiplex est. s. a toto. a pte. a cā. ab effectu. siue generatiōe. a corruptiōe ab vsib⁹. a cōiter accn̄tibus. Totū aūt dupliciter dici solet. s. totū vniuersale vt genus ꝛ totū integrale. Licet autē nō solū in substantijs: verūetiā in quātita. in tpe. in loco. ꝛ in modo. totū ptes quoq3 respicere. Cā vo quadruplex est. s. efficiens. materia. forma. finis. Locus etia3 extrinsecus multiplex ē. s. a rei iudicio. i. ab auctoritate. a simili. a maiori a minori. a pportione. ab oppositis. a trāsumptione. Horum singuli pprias hn̄t maximas. vbigratia. De rei iudicio talis datur maxia. Qd̄ omnib⁹ vel plurib⁹ vel doctis videt̄ hoībus: ei cōtradici nō o3. De pportione vo talis. Qd̄ in vnaquaq3 re euenit. id in eius proportionali euenire necesse est. Oppositoꝝ genera sunt quattuor. de quib⁹ supra. Locus medius triplex est. s. a casib⁹. a ↄiugatis. a diuisiōe. Casus est alicui⁹ noīs principalis inflexio in aduerbiū: vt a iusticia iuste. Coniugata dicunt̄ que ab eodē diuerso mō deducta fluxerūt vt a iusticia iustus. a. um. Ex quib⁹ omnib⁹ in pmptu argumenta sunt. Diuisio aūt omnis aut negatiōe fit. vt omne animal aut h3 pedes aut nō h3. aut ptitione. vt oīs homo aut est sanus aut eger. ꝛ ex vtroq3 genere fiūt argumētatiōes. Fit aūt vniuersaliter diuisio vl generis in spēs vl toti⁹ ī ptes ꝛc̄. Et greci q̄dē themistij diligētissimi scriptoris ad ītelligētie facultatē oīa reuocantis talis ē locoꝝ diuisio.

¶ De Alio modo diuidendi locos fm̄ alios. C. XLVIII.

Actor. Est alia diuisio locoꝝ iuxta Marcu3 tulliū qua3. Boetius ponit ꝛ Isidorus in lib. ethymo. in hūc modū. Isidorus vbi supra. Diuisio topicoꝝ siue locoꝝ ex quib⁹ argumēta ducunt̄ triplex ē. Nā alia est in eoipso de quo agit̄ herent: alia q̄ dicunt̄ effecta: que quodāmō ex rebus alijs tracta noscunt̄. alia q̄ assumunt̄ extrinsecus. Argumenta que in eoipso de quo agit̄ herēt. in trib⁹ diuisa sūt: prima a toto. secūda a pte. tertia a nota. Effecta argumēta sunt q̄ quodāmō ex reb⁹ alijs tracta noscunt̄. Sunt aūt nūero q̄ttuordecim. i. a genere. a specie. a simili. a differētia. a ↄtrarijs. s. a ↄsequentibus. ab accidētib⁹. a repugnātib⁹. a ↄiugatis. a causis. ab effectis. a ↄparatione. Que triplex est. s. maioꝝ. minoꝝ. pariū. Itē argumēta que dicunt̄ extrinsecus. que greci tegnos. i. artis expertes vocāt. vt est testimoniū. Testimoniū vero cōstat ex re: ac diuidit̄ quinq3 modis. primo ex psona. secūdo ex nature auctoritate. tertio ex tpib⁹ auctoritatū. quarto ex dictis factisq3 maioꝝ. quinto ex tormentis. Testimoniū omne est qd̄ ab aliq̄ externa re sumit̄ ad faciendā fidē. Persona vo q̄liscūq3 est q̄ testimonij pōdus h3 ad faciendā fidē: s3 morū pbitate debet esse laudabilis. Nature auctoritas est q̄ maxima v̄tute ↄsistit. Testimonia multa sunt. q̄ afferunt auctoritatē. i. ingēniū. opes. etas. fortuna. ars. vsus. necessitas. ꝛ ↄcursio reꝝ fortuitaꝝ. A dictis factisq3 maioꝝ petit̄ fides. cū priscoꝝ facta dictaq3 cōmemorant̄. A tormētis fides p̄bet̄. post que nemo credit̄ velle mētiri.

¶ De Oppositis. C. XLIX.

Contrariorū genera quattuor sunt. q̄ aristoteles anticimena. i. opposita vocat. Primū genus est ↄtrarioꝝ. qd̄ iuxta Ciceronem diuersu3 vocat̄. p eo q᷑ tn̄ ↄtraria sibi opponunt̄. vt nō eoꝝ sint quib⁹ opponunt̄. vt sapiētia. stulticia. Qd̄ genus in tres spēs diuidit̄. Nā sūt quedā eius q̄ mediū habēt. ꝛ sunt q̄ sine medio sunt. ꝛ quedā sunt q̄ mediū hn̄t: ꝛ tn̄ sine noīe sunt. nisi vtrūq3 vocabulū ei creet. Candidū ꝛ nigrū mediū hn̄t: q2 inter eos sepe

colo2 pallidus vel fuscus inuenit. Sine medio sunt quotiens vnū de duob⁹ accidit: vt sanitas vel infirmitas: ho2 nihil est mediū: ea autē quo2 media sine nomine sunt: vt felix infelix: mediū habēt nō felix. Secundū genus est relatiuo2 q̄ ita sibi opponunt: vt ad se cōferant: sicut duplū simplū. Tertiū genus est opposito2 habitus vel o2batio qd̄ genus Cicero priuationē vocat: qua ōndit aliq̄d quēpiā habuisse vnde priuatus est: cui⁹ species sunt tres. Qua2 prima est in re. secūda in loco: tertia in tpe cōgruo. In re. vt cecitas ⁊ visio in oculis. In loco: vt cecitatis ⁊ visionis in oculis locus est. In tpe cōgruo: vt infantē nō dicere: sine dentib⁹ eū: cui dentes adhuc etas parua negauit: nō est. n. priuatus dentib⁹ quos nōdū habuit. Quartum vero genus ex cōfirmatione ⁊ negatione opponit̄ vt sortes disputat: sortes nō disputat qd̄ genus quartū multū hʒ apud dialecticos cōflictū: ⁊ appellat̄ ab eis valde oppositū: siquidē ⁊ tertiū nō recipit. Nā ex illis quedā hr̄e tertiū possunt: vt in cōtrarijs candidū ⁊ nigrū. Tertiū est nec candidū nec nigrū sʒ fuscū vel pallidū. In relatiuis quoqʒ vt multa ⁊ pauca: tertiū ei⁹ nec multa nec pauca sʒ mediocria. In habitu vel o2batione: vt visio ⁊ cecitas: tertiū est nec cecitas nec visio: vt lippitudo: hʼ ergo legit nō legit: tertiū nihil habet.

¶ De Syllogismis ⁊ eo2 figuris. C. .L.

SEquuntur dialectici syllogismi: vbi totius artis eius vtilitas ⁊ virtus ostēditur: quo2 cōclusio plurimū lecto2ē adiuuat ad veritatem inuestigandū tantū vt absit illi erro2 decipiendi aduersariū p sophismata falsa2 conclusionū. Boetius vbi supra. Syllogismus est o2atio in qua quibusdā positis ⁊ concessis aliud quiddā p eaipsa que cōcessa sunt necesse est euenire. Syllogismo2 alij sunt cathego2ici. i. qui. s. omnib⁹ p̄dicatiuis ppositionib⁹ texuntur. Alij vero hipothetici: quo2. s. ppositiones cōditione p̄missa nectunt̄. Acto2. Omnis syllogismus fit ex duabus propositionib⁹ ante conclusionē: ex tribus terminis: quo2 primus vocat̄ maio2 extremitas: alius medius: alius mino2. Medius est qui bis sumitur ante cōclusionē. Tres sunt figure syllogismo2. Prima est quando id qd̄ subicit̄ in prima: p̄dicat̄ in secunda: vt omnis hō est animal: sortes est homo: ergo sortes est animal. Secūda est: quādo id qd̄ p̄dicat̄ in prima p̄dicat̄ in secunda: vt nullus hō ē lapis omnis margarita est lapis: ergo nulla margarita est hō. Tertia est qn̄ id quod subicit̄ in prima: subicit̄ in secunda: vt omnis hō est animal ois hō est risibilis: ergo quoddā risibile est animal. Pria cōtinet. ix. modos: quo2 quattuo2 cōcludunt̄ directe: qnqʒ indirecte. Directa cōclusio est quādo maio2 cōcludit̄ de mino2i. Indirecta quando mino2 de maio2i. Secūda cōtinet quattuo2 ⁊ cōcludunt̄ directe. Tertia cōtinet sex qui similiter directe cōcludunt̄. De q̄b⁹ sunt hi vsus. Barbara celarent darij ferio baralypton. Celantes dabitis fapesmo frisesmo2. Cesare camestres festino baroco darapti. Felapton disamis datisi bocardo ferison. Et sciendū q̄ oēs alij modi q̄ttuo2 primis reducunt̄ in hos quattuo2 ductu possibili: excepto quarto secūde ⁊ quinto tertie: q̄ reducunt̄ p impossibile. Et sciendū est q̄ ois modus designatus p dictionē incipientē a b. debet reduci ad barbara. a c. ad celarent. a d. ad darij ⁊c̄. qd̄ patet p hos versus. In sibi cōsimilē vult littera queqʒ reduci. Ductu possibili: baroco bocardo remotis. Itē sciēdū est q̄ a denotat vniuersalē affirmatiuā ⁊ e. vniuersalē negatiuā. i. particularē affirmatiuā. o particularē negatiuā. s. simplicē cōuersionē. p. cōuersionē p accidēs: m ordinis trāsmutationē c. reductionē p impossibile. Itē sciēdū est q̄ ex puris pticularib⁹ vel indefinitis nō cōtingit syllogizare: similiter nec ex puris negatiuis. Isido2us vbi supra. Itaqʒ fo2mule cathego2ico2: id est p̄dicatiuo2 syllogismo2 sunt tres. Modi vō syllogismo2 hipotheticor qui sunt cū aliqua cōclusione sunt septē. Primus modus est: si dies est lucet: est autē dies: lucet igit̄. Secūdus modus ē si dies est lucet: nō lucet: nō est ergo dies. Tertius modus est ita nō ⁊ dies est ⁊ nō lucet: at q2 dies est. lucet igit̄. Quartus modus ita ē aut dies est aut nox: at q2 dies est: nox igit̄ nō ē. Quintus modus est ita: aut dies est aut nox: at q2 nox non est: dies igit̄ est. Sextus modus est ita nō ⁊ dies est ⁊ nō lucet: dies aūt ē: nox igit̄ nō ē. Septim⁹ modus est ita: nō ⁊ dies est ⁊ nox: at q2 nox nō ē: dies igit̄ ē.

¶ De Quattuo2 speciebus syllogismi. C. .LI.

ARistotiles in topicis. Syllogism⁹ ē orō in qua q̄busdā positis aliq̄d aliud p hec q̄ posita sunt ex necessitate accidit. Cui⁹ species sunt q̄ttuo2. Prima est demonstratio. s. syllogism⁹ ex primis ⁊ veris: aut ex talibus que p aliqua prima ⁊ vera q̄ circa ipsa est cognitionis principiū sumpserunt. Sunt autē prima ⁊ vera que nō p alia sed p seipsa fidē habēt. Nō enim opoztet in disciplinalib⁹ principijs inquirere pp q̄d: sʒ vnūquodqʒ principio2 ipsum eē fidē. Secūdus est dialecticus syllogism⁹ q̄. s. ex pbabilib⁹ ē syllogizatus. Probabilia vero sunt que vident̄ omnibus vel plurib⁹ vel sapiētib⁹. ⁊ his vel oibus vel plib⁹: vel maxie notis vl' p̄cipuis. Tertius est litigiosus: qui. s. ex his que vident̄ pbabilia nō sūt aūt ⁊ qui ex pbabilib⁹: aut ex his que vident̄ pbabilia est apparēs. Et ho2 quidē p̄mus litigiosus ⁊ syllogismus dicat̄. Reliquus vō litigiosus est syllogismus. Syllogism⁹ aūt nō. q2 videt̄ quidē syllogizari nō aūt syllogizat̄. Quart⁹ falsigraphus. qui. s. nec ex p̄mis veris nec ex pbabilib⁹: sed ex his que ꝯueniunt alicui discipline. non tm̄ ex veris paralogismū facit. vt in geometria: ⁊ in ceteris.

¶ De Syllogismo demonstratiuo ⁊ eius materia. C. .LII.

IDem in libro posterio2. Demonstratiōe voco syllogismū faciētē scire. Scire aūt opinamur vnūquodqʒ simplr̄ ⁊ nō sophistico mō (qd̄ est ſm accidēs) cum cām arbitramur cognoscere pp̄ter quam res est. ⁊ qm̄ illius est cā. ⁊ q2 nō est ꝯtingēs aliter se hēre. Necē ē igit̄ demonstratiuā ex veris quidē esse ⁊ primis ⁊ imediatis ⁊ notio2ibus ⁊ p̄o2ib⁹ ⁊ causis ꝯclusionis. hmōi enim p̄ncipia ppria sūt ei qd̄ si demonstrat̄: ⁊ sine his nō erit demonstratio. Ex veris igit̄ oʒ esse. q2 qd̄ nō est: nō est scire. Ex p̄mis autē ⁊ ex indemōstrabilibus. q2 nō sciet nō hn̄s ipso2 demonstrationē. Cās quoqʒ ⁊ notiores ⁊ p2io2es oʒ esse. cās quidē: q2 tūc scim⁹ cū cās cognoscimus: ⁊ si vere cause sunt p̄o2es ⁊ notio2es existūt. p̄o2a aūt ⁊ notio2a dupliciter sunt quo ad nos que sensui p2ima sunt. s. singularia. hec vō q̄ longius. s. vniuersalia. Ex p̄mis q̄dē est qd̄ ex p̄ncipijs pp2ijs ē. idē enī p̄mū dico ⁊ p̄ncipiū. Est aūt p̄ncipiū demōstratōis ppositio immediata. Immediata vō est qua nō est altera p̄o2. Idē in li. p̄o2. Differt aūt demōstratiua ppositio a dialectica: q2 demōstratiua q̄dem sumptio est alterius ptis ꝯdictōis. nō enī iterrogat: sʒ sumit q̄ demōstrat. Dialectica vō iterrogatio ꝯdictiōis est. Nihilqʒ distat vt fiat vtriusqʒ syllogismus. nā ⁊ qui demōstrat ⁊ interrogat syllogizat. sumēs aliq̄d de aliquo esse vel nō esse. q̄re syllogistica quidē erit ppositio simplr̄ affirmatio vel negatio alicui⁹ de alio. Demonstratiua vō si vera sit ⁊ per p̄mas ppōnes sūpta. Dialectica aūt p̄cūtanti quidē iterrogatio ꝯdictōis. syllogizāti vō sumptio apparētis ⁊ pbabilis. Itē in lib. posterio2. Demōstratiua igit̄ det̄minate alte2 sumit: qm̄ ve2 est. Enūciatio vō quālibet ꝯdictōis ptē. Cōtradictio aūt est oppositio cui⁹ nō est mediū ſm se. Immediati aūt p2incipij syllogistici. sup̄. alterā partē quā nō est monstrare: nec necesse est habere ad docendū aliq̄d positionē dico. Quā vō necesse est ad q̄dlibet discendū habere. dignitatē vel maximā ppositionē voco. Positionū aūt illa quidē que quālibet partiū enūciatiōis accipit. vt cū dr̄ aliq̄d esse vel nō esse suppositio est. Que vō sine hoc diffinitio. Diffinitio nāqʒ positio est. ponit enī arithmetic⁹ vnitatē esse hoc indiuisibile ſm quantitatē. Suppositio aūt nō est. id enī quod q̄d est vnitas: ⁊ esse vnitatē nō est idem. Qm̄ aūt in demōstratiōe ⁊ credere ⁊ scire rem necesse est nō solū p̄cognoscere p̄ma: aut oia: aut quedā: sʒ magis cognoscere. semp enim ppter qd̄ est vnūquodqʒ illud magis. vt ppter qd̄ amamus illud magis amicū est. Quare si q̄d scimus per p̄ma: illa scim⁹ ⁊ credim⁹ magis q̄ʒ posterio2a ppter illa. Qm̄ aūt impossibile est alr̄ se habere id cui⁹ simplr̄ scia vtiqʒ necessariū erit hoc scibile qd̄ est ſm demonstratiuā sciam. hʼ est quā habemus in habēdo demonstrationē. Ex necessarijs itaqʒ syllogismus est demonstratio. Accipiendū est igit̄ ex quibus ⁊ qualibus demonstrationes fiunt.

¶ De hoc qd̄ est de omni ⁊ per se ⁊ vniuersale. .C. LIII.

DE omni quidē hoc dico qd̄ nō in quodā est: ⁊ in quodā nō. nec aliqn̄ sic nec aliquādo nō. vt de omni hoie aial: q2 si ve2 ē dicē hoiēʒ ⁊ aial ⁊ si alte2 nūc ⁊ alte2. Nā ⁊ instātias sic pferim⁹ iterrogāti de omni. s. aut si inde in quodā nō. aut si aliqn̄ nō. Per se aūt sūt q̄cūqʒ sunt in eo qd̄ q̄d est. vt triāgulo inest linea ⁊ linee pūctū substantia enī ipso2 ex his est. Itē q̄cūqʒ insunt in rōne dicēti q̄d ē. vt linee inest rectū ⁊ circulare: nūero par ⁊ impar: ⁊ ysocheles: qd̄ est eq̄late2. ⁊ altera pte lōgius. Quecūqʒ vō neutralr̄ isunt accītia sūt vt musicū vel albū aīali. Itē p se sunt que nō de subiecto alio quodam dr̄: vt ambulās cū alte2 quoddā fit ambulās ⁊ albū. substātia vō ⁊ quecūqʒ hoc aliq̄d significant nō alte2 aliq̄d sunt: q̄ʒ q̄ vere sunt: que quidē igit̄ nō de subiecto sunt per se dico. Que vō de subiecto accidētia. Itē per se est qd̄ ppter ip̄m vnicuiqʒ inest. s. tanquā effectus cause. vt interfectione interisse. Qd̄ aūt non ppter ip̄m inest. accidens est vt ambulante cho2uscare. Que ergo dicuntur in simplr̄ scibilib⁹ per se: sic sunt sicut in esse p̄dicātib⁹: aut in esse ppt

ipsa que insunt ex necessitate. Uniuersale autẽ dico qḋ cũ sit de omni: ⁊ ꝑ se est: ⁊ ꝭm ꝙ ipsuꝫ est. Quecũqꝫ igiť vniuersalia sunt ex necessitate reb⁹ isũt. Per se aũt ⁊ ꝭꝫ ꝙ ipsuꝫ ẽ idẽ ẽ: vt ꝑ se iest linee pũctũ ⁊ rectitudo: qꝛ ꝭꝫ ꝙ linea ẽ. Que aũt ꝑ se isũt necrio reb⁹ isũt.

Q. Demonstratio fit ex necessarijs ⁊ ꝓprijs. C. .LIIII.

Ex veris quidẽ est ⁊ nõ demonstrantẽ syllogizare: nõ autẽ ex necessarijs: h̓.n. ꝓpriũ est demonstrationis. Uñ ⁊ instãtias ita ferim⁹ ad opinantes demonstrare: qm̃ nõ fit necesse: ꝭꝫ opinanť aliť cõtingere: nã corrumpeť vtiqꝫ mediũ nisi sit necessariũ quare syllogizans habebit quidẽ rationẽ: nescit autẽ: qꝛ qḋ corrumpi contigit possibile est ⁊ cõtingens. Est autẽ necessariũ ex nõ necessarijs syllogizare: sicut verũ ex nõ veris: nõ autẽ ecõuerso: vnde cũ nõ est necessaria ꝯclusio: nec mediũ possibile est esse necessariũ. Qm̃ igiť ꝙ scit aliquis demonstratiue: oportet ex necessitate inesse pꝫ ꝙ ⁊ ꝑ mediũ necessariũ oportet hr̃e demonstrationẽ: aut si nõ: nec sciet ꝓꝑ quid: nec qꝛ necesse est illud esse: ꝭꝫ aut opinabiť nesciens: aut neqꝫ opinabiť. Accidentiũ aũt nõ ꝑ se nõ ẽ demonstratiua sciẽtia: nõ.n. necessaria sunt q̃ cõtingit nõ esse: quare nõ est necesse cõclusionẽ eoꝝ scire ꝓpter quid sit: etiã si semꝑ sint: nõ aũt ꝑ se ꝓpter q̇d.n. scire est ꝑ causam scire: ꝓꝑ ipsum ergo oꝫ mediũ tertio ⁊ primũ medio inesse: nõ est autẽ ex alio genere in aliud descendẽtẽ demonstrare: vt geometricũ in arithmeticã. Tria sunt.n. i demonstrationib⁹. Unũ q̇dẽ qḋ demonstrať ꝯclusio. i. passio q̃ ꝓbať de subiecto ⁊ inest ei ꝑ se. Aliud vͦ dignitates ex q̇b⁹ est demonstratio. Tertiũ vero subiectũ cuius passiones ⁊ ꝑ se accidẽtia ostendit demonstratio. Ex q̇b⁹ igitur subiectis demonstratio sit illa eadẽ esse ꝯtingit: quoꝝ autẽ alterũ genus est: vt arithmetice ⁊ geometrie nõ est demonstrationẽ cõuenire: nã arithmetica semꝑ hꝫ genus ꝓpriũ circa qḋ ẽ demonstrare ⁊ alie siľr. Quare ex eodẽ genere necesse est media ⁊ vltimã eẽ ꝓꝑ hoc geometria nõ est monstrare ꝙ cõtrarioꝝ eadẽ sit sciẽtia: nec alteri⁹ scientie qḋ alteri⁹ est: nisi forte sic se habeant ad inuicẽ ꝙ altera sit ab altera: vt ꝑspectiua ad geometriã: ⁊ cõsonãtia ad arithmeticã. Manifestũ est autẽ si sint ꝓpositiones vniuersales (scilicet de omni ⁊ ꝑ se ⁊c. ex q̇b⁹ est syllogismus ꝙ necesse est ⁊ cõclusionẽ eẽ ꝑpetuã huiusmodi demonstrationis: ⁊ simpľr vt est dicere demonstrationis: nõ est ergo corruptibiliũ demonstratio neqꝫ sciẽtia simpliciter sed ꝭm accidens. Siľr autẽ se hꝫ de diffinitione. s. ꝙ hꝫ necessitatẽ siue ꝑpetuitatẽ: quoniã diffinitio q̇dẽ est aut principiũ demonstrationis: aut demonstratio positione differens: aut cõclusio quedã demonstrationis. Eoꝝ etiã q̃ sepe fiunt: demonstrationes ⁊ sciẽtie sunt: vt lune defectus. Actor. Ad hoc talis põt fieri demõstratio. Omne luminosum priuatũ lumine terre obiectu deficit: luna est luminosum ⁊c. ergo luna deficit: hic si respicias ad nãm subiecti qḋ est luna: necessaria est demonstratio. Respiciẽdo auteꝫ ad nãm passionis q̃ est deficere: demonstratio est ꝭm q̇d. Et h̓ exponit Aristo. in textu dicens ꝙ ꝭm ꝙ huiusmodi sunt semꝑ sunt. Inq̃ꝫtũ autẽ nõ semꝑ ꝭm partẽ sunt. i. ꝭm aliquã partẽ temporis.

¶ De Facilitate iueniẽdi mediũ: ⁊ de numero q̃õnũ. C. .LV.

Item in textu. Solertia est subtilitas q̃dã medij inueniẽdi in nõ perspecto tp̃e. i. subito: vt si q̇s vidit ꝙ luna semꝑ hꝫ splendorẽ ad solẽ: statim intellexit ꝓpter q̇d hoc fit. s. ꝙ id illustrať a sole. Aut vidẽs pauperẽ disputãtẽ cũ diuite: cognouit qm̃ accõmodatũ est: oĩs.n. causas medias vidẽs cognouit ⁊ vltimas. Idẽ in. ij. lib. Questiones aũt sunt equales numero his q̃cũqꝫ vere scim⁹. Querim⁹ auteꝫ quattuor: qꝛ est: ꝓꝑ q̇d est: si est: q̇d est. Cũ.n. vtrũ hoc sit an nõ sit q̃rimus in numeꝝ ponẽtes (vt vtrũ sol deficiat an nõ) ipsum qꝛ querimus. Cũ autẽ scimus ipsum qꝛ ꝓꝑ q̇d q̃rim⁹. Quedã aũt ⁊ alio mõ querim⁹: vt si est aut nõ est centaurus aut deus. Cognoscẽtes aũt qꝛ sit: q̇d igiť sit querim⁹: hec igiť ⁊ tot sunt q̃ q̃rim⁹: ⁊ q̃ inuenientes scim⁹. Cũ.n. querim⁹ qꝛ est: aut si est: querim⁹ vtrũ sit mediũ ipsius an nõ. Cũ aũt ꝓꝑ q̇d aut q̇d est: tunc querim⁹ q̇d sit mediũ. Dico autẽ qꝛ est: aut si est: in ꝑte aut simpľr: in ꝑte q̇dẽ: vt vtrũ luna deficit: simpľr aũt: vt si est aut nõ est luna. In oĩ itaqꝫ q̃stione ꝯtingit q̃rere: aut si est mediũ: aut q̇d est mediũ. Cã autẽ ⁊ mediũ idem est.

¶ De Syllogismo dialectico. C. .LVI.

Idem in li. topicoꝝ ꝑmo. Dialectic⁹ syllogism⁹ ẽ ille sic dictũ ẽ: qm̃. s. ex ꝓbabilib⁹ syllogizatus est. Est aũt dialectica vtilis ad tria. s. ad exercitationem: vt possim⁹ facile ad ꝓpositũ argumẽtari. Item ad obuiationes: vt disputando possimus falsa improbare. Iteꝫ ad ꝭm philosophiã disciplinas: qꝛ potentes ad vtraqꝫ dubitare: id est ad vtrãqꝫ partẽ ꝯdictionis rationes adducere: facile in singulis speculabimur verum ⁊ falsum. Ualet etiam ad prima ⁊ principia eorum que sunt circa vnamquãqꝫ disciplinã probãda. s. Et hoc est ꝓpriũ vel maxime conueniẽs dialectice. Cum enim inquisitiua sit ad omniũ methodoꝝ principia viã hꝫ: habem⁹ aũt perfecte methodum. i. artẽ quãdo similiter habem⁹. i. sufficiẽter. s. quantũ ad nos ꝭꝫ nõ semꝑ q̃tũ ad alteꝝ. Nõ eñi rhetor omnimõ persuadebit: nec medic⁹ semꝑ sanabit: sed si nihil omisit ex ꝯtingentib⁹ sufficienť eũ disciplinã habere dicem⁹. Considerandũ est igiť ex quibus est methodus. i. ars dialectica. hoc est ex quib⁹ fiũt oratiões: ⁊ ad quot. ⁊ ad que ꝓbleumata. ⁊ quomõ abundem⁹ his. Oratiões si quidẽ. i. disputationes dialectice fiũt ex ꝓpositionib⁹. Syllogismi aũt de ꝓbleumatib⁹. i. ad ꝓbleumata. s. ad vtrãqꝫ partẽ ꝯtradictõis ꝓbãdã vel improbandã: quã continet ꝓbleuma.

¶ De Propositionibus ⁊ ꝓbleumatibus. C. LVII.

Sunt autẽ equalia numero ꝓpositiones ⁊ ꝓbleumata. Nã ex omni ꝓpositiõe ꝓbleuma facies trãssumpto modo. i. adiuncta nota dubitãdi. cũ aduerbio negãdi. Uerbigratia: si dico: putasne aĩal gressibile bipes sit hoĩs diffinitio ꝓpositio est. Si aũt dico: vtrꝫ aĩal gressibile bipes diffinitio est hoĩs. an nõ ꝓbleuma sit: similiter ⁊ in aliis. Sunt enim ꝓpositionũ ⁊ ꝓbleumatũ genera q̃ttuor nã oĩs ꝓpositio ⁊ omne ꝓbleuma: aut terminũ: aut genus: aut ꝓpriũ: aut accidẽs indicat. Est aũt terminus. i. diffinitio ⁊ orõ q̇d ẽ eẽ significãs. Gen⁹ ẽ qḋ de plib⁹ ⁊ dĩntib⁹ spẽ i eo qḋ q̇d est ꝑdicať. Propriũ est qḋ quidẽ nõ indicat q̇d est esse: soli aũt inest: ⁊ ꝯuersiꝫ ꝑdicať de re. Accñs est qḋ nihil ꝑdictoꝝ est. iest ãt rei. Idẽ accñs ẽ qḋ ꝯtingit vnicuilibet inesse ⁊ nõ inesse. Q. aũt ex his ⁊ per hec ⁊ ad hoc fint orões dialectice: vna quidẽ fides est per inductionem Considerãs eñi vnãquãqꝫ ꝓpositionũ ⁊ ꝓbleumatũ: videbit aut a diffinitione aut a ꝓprio aut genere aut ab accidẽte esse factã. Alia quoqꝫ fides est per syllogismũ. Necẽ est eñi omne qḋ de alio ꝑdicatur: aut ꝯuersim ꝑdicari aut nõ. Si ꝯuersim aut significat q̇d est esse: ⁊ sic est diffinitio: aut non. ⁊ sic est ꝓpriũ. Si aũt non ꝯuersim: aut est ex his que in diffinitione subiecti dicunť ⁊ sic est genus aut differẽtia: aut nõ. ex his: ⁊ sic est accidens. Differentia vero generalis cum genere collocãda vel ordinãda est. Dicte autẽ quattuor differentie in decẽ predicamẽtis sunt. ⁊ omnis ab his ꝓpositio facta: aut quid est: aut quale: aut quantũ: aut aliquid alioꝝ significat. nã quãdo posito hoĩe in subiecto dixerit quis ꝙ positũ est esse hoĩem ⁊ quid est dicit: ⁊ substantiã significat. Quãdo vero albo colore posito dixerit ꝙ positũ est album esse vel coloreꝫ. quid est dicit. ⁊ quale significat similiter ⁊ de ceteris.

¶ De Diffinitiõe vtriusqꝫ ꝓut spectãt ad dialectica. C. LVIII.

Non autẽ oẽm ꝓpositionẽ nec omne ꝓbleuma dialecticũ esse ponẽdũ est. Sꝫ ꝓpositio dialectica est interrogatio ꝓbabilis aut omnibus plurib⁹ aut sapientib⁹. ⁊ his vel omnib⁹ vel plꝰibus vel maxime notis nõ extranea. Sunt etiã dialectice ꝓpositiões ille que similes sunt ꝓbabilibus. vt si ꝓbabile est ꝯtrarioꝝ eandẽ eẽ disciplinam. ⁊ sensuꝫ eundẽ ꝯtrarioꝝ esse ꝓbabile apparebit. ⁊ si vnã esse grãmaticã: ⁊ musicã vnã. hec enim silia sunt. Itẽ ille que ꝓbabilibus sunt ꝯtrarie ꝭm ꝯtradictionẽ ꝓtense supra ꝭm esse vel non esse ꝭꝫ predicata vel subiecta. vt si ꝓbabile est qm̃ amicis oporꝫ benefacere ꝓbabile est qm̃ amicis nõ oportet malefacere: ꝭm ꝯtrariorum ꝯtradictionẽ. Itẽ quecũqꝫ opiniones sunt ꝭm artes inuente. ꝓpositiones sunt dialectice. s. cum ponit aliquis ea que videnť his qui in arte ꝓbati sũt. Uerbigratia. de his que in geometria vt geometer. de his que in medicina: vt medicus. Probleumata autẽ dialecticum est speculatio ꝯtendens electionẽ vel fugã. vel ad veritatem scientiã aut vt ipsum aut vt adminiculans: aut aliquid aliḋ huiusmodi. Quedã enim vtile est scire ad eligendũ vel fugiendum: vt vtrum voluptas fugienda sit an nõ. Quedã vero ipsa quidẽ per se ad neutrũ hoꝝ. sed adminiculantia sunt ad aliquod taliũ. plurima enim per se scire nõ volumus. Propter alia autẽ vt per hec alia cognoscamus. Sunt autẽ ⁊ ꝓbleumata de quib⁹ cõtrarij fiunt syllogismi. qꝛ dubitationẽ habẽt vtrũ sic se habeat res an nõ. Positio ẽ extranea opinio alicuius notoꝝ ꝭm phiam. Est ergo positio: quidẽ ꝓbleuma. nõ aũt omne ꝓbleuma positio est: quia ꝓbleumata quedam sunt de quib⁹ neutro mõ opinamur. Nec oꝫ dialecticũ omne ꝓbleuma nec oẽm positionẽ ꝯsiderare: ꝭꝫ ea de q̇b⁹ dubitabit aliq̇s rõnis. i. certitudĩs idigentiũ. ⁊ nõ pene vel sensus. nã q dubitat vtꝝ oporteat deũ vereri: ⁊ parẽtes honorare vel non. pene indiget q̃ vͦ vtꝝ nix sit alba vel nõ: sensus: neqꝫ ergo quoꝝ ꝓpinqua demonstratio est. neqꝫ quorum valde longe.

¶ De Instrumētis abundandi syllogismis. Et primo de propositionibus eligendis. C. .LIX.

Rationum dialecticaꝝ species sunt due. s. inductio ⁊ syllogismus. Inductio est a singularib⁹ ad vniuersalia ꝑgressio. De syllogismo vo q̄d sit iā superius dictū est. Inductio q̄dē verisimilior est ⁊ planior: ⁊ s̄m sensus notior ⁊ plurib⁹ cōis. Syllogismus autē violentior ⁊ ad cōtradictionē efficatior. Instrumēta aūt ꝑ q̄ abundemus syllogismis. s. sunt quattuor: vnū. s. ꝓpositiones sumere. i. eligere. Secūdū vo quotiens. i. quot modis vnūquodq̄ dr̄ posse diuidere. Tertiū differentias inuenire. Quartū similitudinez cōsiderare. Sunt enim ⁊ hoꝝ tria quodāmō. s. causaliter ꝓpositiones facere. i. vnūquodq̄ illoꝝ triū instrumētū est ad quartū: q̄d est sumptio ꝓpositionū: vt qm̄ eligendū est q̄d bonū vel suaue vel q̄d expedit: hec ꝓpositio sumpta est a distinctione nominis. Et qm̄ differt sensus a disciplina: q2 illa pōt amitti ⁊ iteꝝ sumi: sensus autem nō: hec differētijs. Et qm̄ similiter se h3 sanatiuū ad sanitatē: ⁊ euechiuū ad euechiā: hec a similib⁹. Eligēde sunt autē ꝓpositiones nō solū ꝓbabiles sed ⁊ his similes: vt qm̄ cōtrarioꝝ eadē est disciplina q2 idē sensus. Et qm̄ videmus intus suscipiētes aliq̄d nō extra mittentes: q2 in auditu: ⁊ in ceteris sensib⁹ ita est. Oportet ēt ꝓtendere 9rias apparentib⁹ s̄m 9dictionē: vt superius dictū ē. Est aūt figura liī 9plecti ꝓpositionū ⁊ ꝓbleumatū ꝑtes tres. s. ethice: phisice: logice

¶ De Consideratione simplicis ⁊ multiplicis. C. .LX.

Utrū autē aliq̄d multipliciter an nō multipliciter dicat̄. Primū in cōtrario perspiciēdū: si multipliciter: siue specie siue nomine dissonet. Quedā. n. specie. i. significatione ⁊ etiā nominib⁹ diuersa sunt: vt acuto in voce cōtrariū est graue: acuto autē in magnitudine obtusum: ⁊ ita cōtrariū acuto multipliciter dr̄: ergo ⁊ acutū: nō. n. idē acutū graui ⁊ obtuso erit cōtrariū. In quibusdā autē nulla est in nominibus differentia s3 tm̄ in specie: vt in albo ⁊ nigro: vox eni3 alba ⁊ nigra dicit̄ ⁊ etiā color: sed nō similit̄. Nā eoꝝ q̄ sunt idē specie: idez est sensus. Albū vo in colore ⁊ in voce nō eodē sensu iudicam⁹: sed hoc visu illud auditu. Preterea cōsiderandū si vni ē aliq̄d 9riū: alij vero simplr̄ nihil. Itē si huic est aliq̄d mediū: illi autem nihil: aut si vtriq3 q̄dē est: nō idē autē vt albi ⁊ nigri in colorib⁹ fuscū: in voce nihil: nisi forte raucū. Preterea si hoꝝ plura sunt media: vt albi ⁊ nigri: illoꝝ autē vnū sicut in voce raucū. Rursus in eo q̄d cōtradictorie opponit̄: cōsiderandū si multipliciter dicit̄ vnū: scilicet nō habere visum: aliud nō vti visu: quare ⁊ videre multipliciter. Similiter ⁊ in priuatione ⁊ in habitu: nā si vnū multipliciter ⁊ reliquū. Item in casibus nā si iuste multipliciter dicit̄ iustū similiter: ⁊ econuerso Cōsideranda sunt etiā nouē predicamentoꝝ genera: si eadē sunt in omnibus. Nam si nō eadē: patet equiuocum esse q̄d dicitur: vt bonū in medicina effectiuū est sanitatis: in homine autē significat quale: vt castum vel iustū: in tempore vero quādo: quare equiuocū est. Consideranda etiā genera eoꝝ que sub eodē nomine sunt vtrū sint diuersa ⁊ nō subalterna: vt asinus dicitur animal ⁊ vas: ideo equiuocū est. Hoc autē cōsiderandū nō solum in probleumate sed etiā in contrario. Si enim contrariū multipliciter dicit̄ ⁊ propositū oportet enim ad diffinitionē respicere que ex opposito fit: vel subiecto ⁊ accidente: vt albo corpore ⁊ alba voce: perempto enim subiecto eandē rationē vtrobiq3 oportet relinqui: hoc autē nō accidit in equiuocis vt in his que nunc dicta sunt: nā corpus albū est corpus talem colorē habens: vox alba est vox bene audibilis. Interēpto itaq3 corpore ⁊ voce: nō idē est in vtroq3 q̄d restat quādo non nō est vniuocū. Item considerandū si non sunt comparabilia s̄m magis vel similiter: vt alba vox ⁊ alba vestis: acutus humor ⁊ acuta vox. Hec enim neq3 similiter dicuntur alba vel acuta: neq3 alteꝝ magis altero: vniuocū autē omne comparabile est s̄m magis vel similiter. Rursum si eoꝝ que sub eodē nomine sunt diuerse differentie sunt: vt coloris qui est in corporib⁹ differentie sunt congregatiuū ⁊ disgregatiuū visus: eius autē qui in melodijs non sunt eedem differentie. Item si vnū est species ⁊ alterū differentia: vt album in corpore species coloris in voce autē differentia. De eo ergo quod multipliciter dicit̄ per hec ⁊ similia perspiciendū: q̄d quidez ad hoc vtile est vt ad rem ⁊ nō ad nomē fiant syllogismi. Si enim latet quotiens: id est quot modis nomē dicitur: contingit interrogantē ⁊ respondentem non ad idē ferre intellectum. Manifestato autē quotiens dicitur ridiculosus videbitur interrogans si nō ad hoc opponat: scilicet quod dedit respondens. Ualet itaq3 ⁊ ad nō paralogizari: ⁊ etiam ad paralogizare: scilicet si nesciat respondens quotiens dicitur.

¶ De Cōsideratiōe diuersitatis ⁊ similitudinis. C. LXI.

Differentias autē 9siderandū est. ⁊ in his que in eodē genere ad se inuicem. vt in quo differt iusticia a fortitudine: ⁊ etiaz ex alio ad aliud: in his dūtaxat que nō nimiū differunt. vt in quo differt sensus a sciētia. Nam in his que nimiū differūt manifeste sunt oēs differētie. Differētias quidē inuenire vtile est ⁊ ad syllogismos de eodē ⁊ diuerso: q2 differētiā quālibet ꝓpositoꝝ inuenientes. ostēdētes erimus qm̄ nō idē. ⁊ etiā ad cognoscendū q̄d est: eo q2 ꝓpriā substātie cuiusq3 rōnē 9ueniētib⁹ differentijs separare solemus. Silitudines aūt 9siderāde sunt in his que sunt in diuersis generibus. vt sicut disciplina se h3 ad disciplinatū. sic sensus ad sensatū. ⁊ sicut mens in aīa sic in oculo visus. Silr̄ ⁊ in eodē genere si aliquib⁹ inest aliq̄d idē in eo silia sunt. Maxime aūt in his que multū distant oportet exerceri. q2 facile in reliq̄s ⁊ silia possūt conspici. hoꝝ aūt speculatio vtilis est ad inductiuas ratiōes. q2 circa singula in similibus vniuersale aggredimur inducere. Item ad syllogismos ex hipothesi quia ꝓbabile est queādmodū in vno siliū se h3. sic ⁊ in reliq̄s. Itē ad diffinitionū assignationē: q2 potentes respicere quid in vnoquoq3 sit idē. nō dubitamus q2 oporteat genus diffiniētes ꝓpositū ponere. Omniū nāq3 cōmuniū q̄d maxime in eo q̄d q̄d est ꝓdicat̄: genus est: sed etiā in multis distantib⁹ vtilis est ad diffinitiones similitudinis cōsideratio: vt qm̄ idem est punctus in linea. ⁊ vnitas in numero. vtrūq3 enim ꝑncipiū est. vnitatem ꝑncipiū numeri esse dicunt. punctū vero principiū linee.

¶ De Considerationibus ad ꝓbleuma de accidente absoluto terminandum. .C. LXII.

Idem in libro secūdo. In solis aūt accidentib⁹ 9tingit quo. i. s̄m partem ⁊ nō vniuersaliter. Iccirco difficillimū est eam que ab accidente 9uenientem nominatione 9uerti. nam ⁊ a genere ⁊ a proprio ⁊ a diffinitione conuerti necesse est. vt si animal inest alicui verum erit dicere quoniā animal est. similiter ⁊ in alijs. Nihil enim hoꝝ contingit s̄m quid inesse: sed tantū simpliciter. In accidente vero nihil prohibet inesse s̄m quid vt albedinē vel iusticiā: quare non sufficit ostēdere q2 albedo vel iusticia inest ad ostendendum quoniā albus vel iustus est. Itaq3 vt ꝓbleumatū de accidēte q̄dā vl'ia sūt q̄dā ꝑticlaria. Et vtraq3 gn̄a cōstructiua vl' destructiua. In his autē dupliciter peccatur. s. mentiendo. vt si quis alicui dicat inesse quod nō inest. Et positā locutionē transgrediendo. vt si extraneo nomine rem appellet. sicut platanū hominē. Unus igit̄ locus. i. consideratio est. si q̄d s̄m aliquē alium modū inest vt accidens assignatum est. In quo maxime circa genera peccat. vt si quis albedinem colorari dixerit. ambulationē moueri. Nullū enim genus de nominatiue de specie dicit̄: sed omnia vniuoce. q2 s̄m nomē ⁊ rōnem. Alius locus est inspicere quibus infit q̄d omnib⁹: aut nulli inesse dictū est. Oportet autē incipere a prioribus. i. speciebus. ⁊ inde vsq3 ad indiuidua. vt si dictū est omniū oppositoꝝ eadē est disciplina: perspiciendum vtrum eoꝝ que sunt ad aliquid ⁊ contrarioꝝ ac ceteroꝝ. Et si is nondū manifestū fit: considerādū est ad indiuidua s. vtrum iusti ⁊ iniusti: dupli ⁊ dimidij. Nam si in aliquo ostendatur. q2 nō eadē interimentes erimus probleuma. Similiter autez ⁊ si nōnulli inest. iste aūt locus. s. a toto in quātitate 9uertit̄ ad 9struendum ⁊ destruendū. Si enim diuidendo videat̄ in omnib⁹: aut i pluribus vniuersaliter 9cedendū est. vel instantiā ferre oportet in aliquo nō sic. Alius quoq3 locus est diffinitiones facere accidētis ⁊ eius cui accidit vel alterius tm̄. ⁊ in diffinitionib⁹ 9siderādū vtrū aliq̄d non veꝝ vel veꝝ sumptū sit. id est vtrum aliquid sit in diffinitione vnius q̄d repugnet alteri vel alicui q̄d sit in diffinitione illi⁹ Nam si sic patet q2 non inest vt si iniusticiā facere est sponte nocere: patet q2 deo nō inest iniusticiā facere. q2 non 9tingit deum nocere. Et si inuidia est tristicia in apparenti ꝓsperitate alicui⁹ vitiuz patet q2 studiosus non est inuidus. prauus enim esset. Itē ōis qui dicit vnūquidlibet quodāmō multa dicit. eo q2 plura sunt vnicuiq3 ex necessitate 9sequētia. vt qui hominē dicit esse: dicit ⁊ qm̄ animal est: ⁊ qm̄ bipes. ⁊ discipline susceptibile: quare quolibet 9seq̄ntium interempto interimit̄ q̄d ex principio est.

¶ Adhuc de eodem. .C. LXIII.

Alius est locus ab appositis in q̄b⁹ duplex est 9sequētia. s. in ipso. i. in eodē ordine ⁊ ecōtrario. In 9dictorie oppositis est 9sequētia ecōtrario. vt si hō est aīal: nō aīal est nō hō. In 9trarijs aūt ⁊ alijs oppositis est 9sequētia in ipso. vt in fortitudine ⁊ debilitate. hāc eniz sequit̄ vtus: illā aūt vitiū. Raro aūt accidit in 9trarijs 9ntia ecō

trario: vt euechiā quidē sanitas sequit̄: catechiā autē egritudo nō sed egritudinē catechia. Alius quoq̄ locus ē a cōiugatis ⁊ casib⁹ Dicunt̄ autē cōiugata quecūq̄ sm̄ eandē coniugationē sunt: vt iusticia iustus iusta: iustū: iuste: vno igit̄ quolibet eoꝝ ostenso: ⁊ reliqua quoq̄ oīa ostensa sunt. Alius est locus a generatione ⁊ corruptione quoꝝ.n. generationes bone sunt: ⁊ ipsa bona: ⁊ ecōuerso: quoꝝ autē generationes male: ipsa mala. In corruptionibus autē ecōtrario: eadē quoq̄ ratio est in efficientib⁹ ⁊ corrūpentib⁹. Quoꝝ enim effectiua bona: ⁊ ipsa bona: ⁊ quoꝝ corruptiua mala: ipsa mala. Itē ex magis ⁊ minus quattuor loci sunt. Unus. s. quo magis sequit̄ magis: vt si voluptas bonū: ⁊ magis voluptas magis bonū. Itē vno dicto de duobus cui si magis videt̄ inesse nō inest: nec cui min⁹. Et sicut minus videt̄ inesse: inest: ⁊ cui magis. Itē duob⁹ de vno dictis: si qđ videt̄ inesse alicui magis nō inest: nec qđ min⁹ vr̄. Itē duobus de duob⁹ dictis si qđ magis alteri videt̄ inesse nō inest: nec reliquū reliquo. Aut si qđ min⁹ videt̄ alteri inesse inest: ⁊ reliquū reliquo. Itē a simili triplex ē locus sicut a maiori: vt in trib⁹ posteris locis dicebat̄. Nā si vnū quid duob⁹ similiter inest vel inesse videt̄: si alteri non insit: nec alteri: si autē alteri inest: ⁊ reliquo. Itē si duo eidē similiter: si alteꝝ nō insit: nec reliquū. Eodē modo ⁊ si duob⁹ duo similiter insunt: nā si alteꝝ altero nō inest: nec reliquū reliquo. Alia ē cōsideratio ex appositione: si enī alteꝝ ad alteꝝ appositū facit illud bonū vel albū qđ prius nō erat albū vel bonū: appositū ipsum erit bonū vel albū: quale ⁊ totū facit: nō autē cōuertit̄ hic locus ad destruendū: nā si nō faciat qđ appositū est bonum: nō ideo sequit̄ ꝙ ipsum nō sit bonū. bonū etenim malo appositū non ex necessitate totū bonū facit: nec album nigro.

¶ De Accidente comparato. C. .LXIIII.

Idem in libro primo. Adiacent aūt accidēti. i. cadunt sub accidēte: ⁊ q̄ ad seinuicē sūt cōparationes quolibet modo ab accidēte ducte: vt vtrū pulchrū aut qđ expedit magis sit eligēdū: ⁊ silia. Idē in lib. iij. Primū ergo qđ diuturnius ⁊ certius est: magis est eligendum eo qđ min⁹ hmōi. Et qđ magis eligit prudens vel bon⁹ vir: vl' lex recta: vl' studiosi circa singula dicta in eo ꝙ tales sunt: oīa bonū appetunt. Qđ ꝓpter se eligendū: eo ꝙ ꝓpter aliud magis est eligēdū. Et qđ propinquius est fini: ⁊ omnino qđ ad vite finē appetibilius ⁊ possibile impossibili: ⁊ cui cōsequens est maius bonū vel minus malū. Ampli⁹ plura bona paucioib⁹: nisi alteꝝ ꝑꝑ alteꝝ vbi nihil magis eligendū vtraq̄ q̄ vnū. Unūquodq̄ in t̄pe quo magis valet in hoc etiā magis eligendū: vt prudētia a senectute: nemo. n. iuuenes eligit duces: eo ꝙ nō cōstet prudentes esse. Tpantia autē in iuuentute. Magis. n. iuuenes q̄ senes cōcupiscētijs molestant̄. qđ ꝓximū bono melius ⁊ magis eligendū: ⁊ qđ simili⁹ est bono: et qđ meliori est simili⁹: si tn̄ illi simile sit in eo ꝙ meli⁹. Considerādū enim ⁊ si in ridiculosioib⁹ sit simile velut symia homini q̄ equus: nō. n. melior symia q̄ equus: lz similior homini. Itē qđ difficilius: magis. n. amam⁹ cū habem⁹: qđ nō est facile sumere. Aliqn̄ aūt meliora nō etiā magis eligēda: nā philosophari meli⁹ est q̄ ditari: sed nō magis eligēdū indigēti necessarijs. Qđ ad oīa vel plura vtile est magis eligendū erit: q̄ qđ non sit: ⁊ qđ ꝓpter melius est: vt qđ ꝑꝑ virtutē q̄ qđ ꝓpter delectationē. Silr̄ aūt ⁊ in fugiendis: nā magis fugiēdū est qđ magis impedit virtutes. Idē aūt loci vtiles sunt ad demonstrandū q̄d eligēdū simplr̄ vel fugiēdū: si. n. qđ vtili⁹ est magis eligēdū est: ⁊ vtile eligēdū: silr̄ ⁊ in alijs. Itē qđ nālit̄ bonū est: palā qm̄ eligēdū est. Est aūt ⁊ eorūdē q̄ dicti sunt locoꝝ quosdam magis vtiles facere paꝝ trāsmutāti. s. vt dicēdo ꝙ nā tale magis ē tale: eo ꝙ nō nā tale. Et qđ facit aliq̄d tale magis tale q̄ qđ nō fac̄ vel qđ min⁹ facit: silr̄ ⁊ ex ablatione: nā id quo ablato reliquū min⁹ tale: ipsum magis tale. Et q̄ cōtrarijs impermixtiora sunt: magis ⁊ talia. Itē qđ magis suscipit ꝓpriā ꝓpositi rationē: vt si alibi rō est color disgregatiuus visus albius erit color magis disgregatiu⁹ visus: si aūt particularit̄ ⁊ vniuersalit̄ ꝓbleuma ponat̄: primū quidē dicti loci constructiui ⁊ destructiui vniuersaliter oēs ad hoc vtiles sunt. Nā si omni inest ⁊ alicui: ⁊ si nulli nec alicui. Uniuersalit̄ ergo interimentes ⁊ cōstruentes ⁊ particulariter demonstramus: ꝓbleuma vno mō interimit̄: sed ondendo vniuersaliter: vel q̄ nulli est affirmatio ponit̄: vel q̄ omni si negatio.

¶ De Cōsiderationib⁹ ad ꝓbleuma de genere. C. .LXV.

Idem in li. iiij. Si vō ponat̄ aliq̄d esse gen⁹ alicuius existētiū. Primū q̄dē ꝓspiciēdum: vtrū nō de oī ꝓ̄dicet̄: nā si sic: palā qm̄ nō ē gen⁹. Itē si nō ī eo qđ q̄d ē ꝓ̄dicat̄: sz sm̄ accidēs. Ampli⁹ si nō ī eadē diuisiōe ē gen⁹ ⁊ spēs: sz h̄ q̄dē substātia: illud aūt q̄le. Itē si cōtingit gen⁹ participare diffinitionē illius qđ positū est in genere. s. speciei q̄ posita est sub genere ꝓposito. diffinitio quidē ꝑticipare est suscipe ꝑticipati rōnē. itaq̄ spēs participant genera. nō aūt ecōuerso. Itē si de pluribus dicit̄ q̄ genus qđ sub gn̄e ponit̄: vt opinabile q̄ ens. nā ens ⁊ nō ens opiabile: q̄obrē nō erit opinabile spēs. Itē si de eq̄libus: vt ens ⁊ vnū. Omnia enī ens ⁊ vnū: quare neutꝝ neutri genus de pluribus enī semꝑ gen⁹ q̄ spēs dicit̄. Et impossibile est ꝑticipare genus: qđ nulla specieꝝ ꝑticipat. Itē ꝯsiderādū si genus in spēz posuit. vt ꝯtiguitatē sub ꝯtinuatiōe. nō enī omne ꝯtiguū ꝯtinuat̄. sed qđ ꝯtinuat̄ ꝯtiguū est. Itē si sit aliq̄d ꝯtrariū alicui speciei. vtꝝ illud sit in eodē genere (opoꝛtet enī ꝯtraria esse in eodē genere) si nihil sit ꝯtrariū generi. Cum aūt est ꝯtrariū generi: ꝯsiderādū si ꝯtrarium in ꝯtrario. si sit ꝯtrariū quidem generi: necesse est enī omne ꝯtrariū. in ꝯtrario esse. Itē si ⁊ gen⁹ ⁊ spēs hn̄t ꝯtrariū. hoꝝ quidē aliquid est mediū ⁊ specieꝝ ⁊ ecōuerso: sz quoꝝūdā est mediū sm̄ negationē. Quoꝝūdā aūt vt subiectū. Itē si ꝯtrariū est generi: ꝯsiderādum est nō tm̄ si ꝯtrariū est in eodē genere. sz ⁊ mediū in quo enī summa ⁊ extrema ⁊ mediū ⁊ ecōuerso. Instātia in egestate ⁊ abundantia que mala sunt. Mediocritas vō bona. Itē si genus est contrariū alicui spēs aūt nulli. nam si gen⁹ hz ꝯtrariū: ⁊ spēs. Itē si contrariū in ꝯtrario genere. ⁊ ꝓpositū in ꝓposito. Cōsiderādū etiā ꝙ vnicū est genus cuiuslibet speciei. non aūt plura nisi subalterna. Et cuiuslibet generis plures sunt spēs. Et omne genus de specieb⁹ vniuoce predicat̄ ⁊ ꝓprie. nō trāslatiue ⁊ alia huiusmōi neq̄ vituꝑabilium potētia genus est. Pōt ⁊ studiosus praua agere: nō tn̄ est prauus: q̄ omnes praui sm̄ appetitū dicunt̄.

¶ De Cōsiderationibus ad ꝓbleuma de ꝓprio. .C. LVI.

Idem lib. v. Assignat̄ aūt ꝓpriū aut per se ⁊ semper. aut per aliđ ⁊ qn̄q̄. ꝑ se q̄dē: vt hoīs aīal mansuetū natura. Ad aliud aūt: vt anime ad corp⁹ Qm̄ hoc quidē impatiuū: illud aūt ministratiuū ē semper: vt dei īmortale: qn̄q̄ aūt vt alicui⁹ hoīs ambulare in theatro. Est quidē per se ꝓpriū qđ ad oīa assignat̄. ⁊ ab omni sepat. vt hominis aīal moꝛtale discipline susceptibile. Ad aliud aūt qđ non ab omni sed ab aliquo statuto determinat. vt v̄tutis ad disciplinam. qm̄ hec quidē in plurib⁹: illa vō in rōnali nata est fieri. Et assignat̄ quidē ꝓpriū ad aliđ alteꝝ: aut in omnib⁹ ⁊ semꝑ: vt hoīes ad equū qm̄ bipes. Nam hō oīs ⁊ semꝑ bipes est: equus nullus ⁊ nunquā Aut sepi⁹ ⁊ ī ꝑlib⁹: vt rōnabil' ad ꝯcupiscibile ⁊ irascibile ꝙ h̄ q̄dē impat. illa vō ministrāt. nō enī rōnale semꝑ impat: sz qn̄q̄ ⁊ imꝑatur: sed nec ꝯcupiscibile ⁊ irascibile semꝑ imꝑant̄: sz qn̄q̄ imꝑant. vt cum fuerit aīa hoīs ꝑuersa. Primū aūt ꝯsiderādū vtꝝ per notiora positū sit ꝓpriū. nam ꝓpter noticiā ꝓpriū facim⁹ sicut ⁊ diffinitiōnes: per notiora ergo reddendū est. vt peccat qui ponit ignis ꝓpriū esse similiū anime. q̄ ignotior est anima q̄ ignis. Opoꝛtet aūt notius esse nō solum illud re: sed etiā huic inesse. cui. s. assignatum est. Qui enim nescit si huic inest neq̄ si illi soli inest cognoscit. Cōstruenti aūt si per notiora positum est propriū sm̄ vtrūq̄ modū. bene erit vt si assignat̄ propriū animalis habere sensum. Deinde si quod nominū que in ꝓprio sunt assignata multiplr̄ dicit̄. vt etiā tota oratio plura significat. non erit bene positū ꝓpriū: vt q̄ sentire significat sensum habere vel sensu vti. non bene ꝓpriū ponit̄ animalis qđ natū sit sentire. Propter hec autē non vtendū nomine qđ multipliciter dicit̄: q̄ quod multipliciter dicit̄ obscuꝝ facit dictum. Recte autē assignat̄ ignis ꝓpriū corpus mobilissimū in superiorē locum neq̄ enim corpus plura significat: neq̄ mobilis in suū locum: neq̄ totum ex his compositū. Deinde si illud cuius propriū assignatur multipliciter dicit̄: nec determinat̄ cuius eoꝝ ꝓpriū ponat̄ vt quoniam scire hoc plura significat. s. ipsum habere scientiam vel scientia vti. vel scientia eius esse vl' scientia eius vti: nō recte eius quod est scire hoc assignat̄ ꝓpriū. non determinato cuius illoꝝ. Itē si in proprio idem repetit̄: sepe enim hoc latet facientes. ⁊ in ꝓprijs ⁊ in diffinitionibus. Conturbat autē audientē quod frequenter dicit̄. Et hoc duobus modis euenit. Uno quidē cum idem nomē frequēter repetit̄. vt si quis propriū ignis assignet corpus tenuissimū corpoꝝ. Scđo vero cū diffinitio ꝓ nomine sumit̄. vt si quis reddat ꝓprium terre substantiā que maxime corpoꝝ sm̄ naturā fert̄ in inferiorem locum. Deinde assumat ꝓ corpoꝛib⁹ huiusmodi substātias Idem enim est corpus ⁊ huiusmodi substātia. Itē si quis tale q̄d in ꝓprio assignauerit qđ omnibus insit. Inutile enim est in ꝓprio qđ nō separat ab alio. vt si posuerit sciētie ꝓpriū opinionē irreprobabilem sub ratione vnū existēs. nō bene ponit. q̄ vtit̄ hoc nomine vno qđ oīb⁹ inest. Recte aūt sm̄ hoc ponit q̄s aīalis ꝓpriū aīam habere. q̄ nullo cōi vsus est. Itē si plura ꝓpria assignat eiusdē. nō

determināș: qꝛ plura ponit: inutile.n. sit huiusmodi vt si dixerit proprium ignis corpus tenuissimū ꝛ leuissimū: vtrūqꝫ.n. soli igni conuenit. Recte autē sm hoc humidi propriū: propriū assignatur: corpus qd in omnē figurā ducitur.

Adhuc De eodem. C. .LXVII.

Item nō recte ꝓpriū assignat: si aut oppositum: aut omnino simul nā: aut posterius aliqd ponit. Qd.n. natura simul ꝛ posterius nō facit notius: oppositū autē simul natura est. Itē si nō: qd de necessitate semp sequit: propriū assignat: vt animalis moueri qñqꝫ ꝛ stare: nō recte ꝓpriū dicit sed virtutis propriū est: q̄ habētē faciat studiosum hoc.n. semp sequit. Itē si tale propriū assignet quod non aliter manifestū est inesse q̄ꝫ sensu. Nā omne sensibile extra sensuꝫ factū incertū fit: exceptis his q̄ semp ex necessitate cōsequunt. Vn̄ qui ponit solis ꝓpriū esse astrū qd sup terrā fert lucidissimū: non recte agit qꝛ sup terrā ferri sensu cognoscit. Ideoqꝫ ignotū erit cuꝫ sol occiderit sensu eiꝰ amisso. Recte autē assignat ꝓpriū qd nō est sensui manifestū: vel qd cū sensibile sit: ex necessitate inesse palā est vt superficiei propriū est: q̄ primū est coloratū. Itē si diffinitio vt propriū assignat nō recte agit: vt si dicat hominis ꝓpriū animal gressibile bipes: oportet enim ꝓpriū cōuersum qdē p̄dicari: sed nō indicare qd est esse rei. Itē q̄ si propriū assignatū est: nō ponens in qd est. Oportet enim in ꝓprijs sicut in diffinitionibꝰ primū assignare genus: deinde sic addere reliqua ꝛ separare vnde qui dicit animalis propriū animā habere nō recte dicit: qꝛ nō in qd est animal ponit. Cōsiderandū est q̄ eiusdē in eo q̄ idē est propriū idem: vn̄ qm̄ hominis in eo q̄ hō est dicit ꝓpriū triplicē habere animā: ꝛ mortalis in eo q̄ mortalis erit idē ꝓpriū. Idē vō pluriū esse ꝓpriū est impossibile. Qm̄ aūt idē ꝛ diuersum multipliciᵗ dr: labor est sophistice sumēti vniꝰ ꝛ solius alicuius ꝓpriū assignare: nā qd inest alicui cui accidit aliqd ꝛ accidēti inerit: sumpto cū eo cui accidit: vt qd inest homini ꝛ albo homini: inerit ꝛ homini. Qd aūt sm supabūdantiā dr vni soli inerit: vt igni leuissimū: nō est aūt vna species ignis: diuersum est.n. specie carbo ꝛ flāma ꝛ lux. Et vnūquodqꝫ hoꝝ est ignis: ignis qdē ꝓpriū est subtilissimū. Sed hoc alij quidē magis: alij vō minus inest: subtilior enim est lux carbone ꝛ flāma. Ampliꝰ ex oppositis considerādū est: vt si cōtrarij cōtrariū ꝓpriū est: ꝛ ꝯriū cōtrarij ꝓpriū erit ꝛ simpliciter ecōtrario. Ad idē quoqꝫ sumunt loci a casibꝰ: ꝛ a simili: vel a ꝓportione ꝛ maiori vel minori ꝛ silibus.

De diffinitione ꝛ eius problemate. C. .LXVIII.

Isidorus vbi supra. Diffinitio est q̄ in rebꝰ exprimēdis explicat qd ipsa res sit qualis sit: ꝛ queādmodū mēbris suis constare debeat. Est.n. oratio breuis vniuscuiusqꝫ nām a cōione diuisaꝫ propria significatione cōcludens. Diuisio diffinitionū in .xv. partes habet. Aristoteles in libro primo de anima. Differēter aūt diffinit phisicus q̄ꝫ dialecticus. Hoꝝ enim alius materiā dedit: aliꝰ vero speciē .i. formā ꝛ rationē verbigratia. Quid est ira h̄ quidē .i. dialecticus dicit. Ira ē appetitus doloris cōtrarij aut huiusmodi. Vel sm aliā translationē. Ira est appetitus in vindictā. Ille vero .s. phisicus dicit. Ira est ascensus sanguinis aut caloris circa cor. Vel sꝫ aliā translationē: tribulatio sanguinis aut doloris in corde. Similiter quid est domus. Alius dicit q̄ est cooperimentū prohibens ab imbribus ꝛ ventis ꝛ caumatibus. Alius autē dicit q̄ est ex lapidibus ꝛ lateribus ac lignis. Idē in topicis. Que autē ad proprium ꝛ genus ꝛ accidens dicta sunt: omnia ꝛ ad diffinitiones dici conuenit. Ostendendo enim qꝛ nō soli inest quod est sub diffinitione: sicͭ in proprio: vel q̄ aliquod eoꝝ nō inest: sicut in accidente: vel qꝛ non est genus qd ibi assignatū est: interimit diffinitio. Quare oīa quodāmodo diffinitiua sunt. Ex .vj. lib. Eius autē qd est circa diffinitiones negocij partes sunt quinqꝫ .s. ad interimendū. Aut.n. quia nō omnino veꝝ est dicere de quo nomē ꝛ rationē: cū .s. diffinitio debeat dici de omni. Aut qꝛ nō ibi positū est genus vel nō cōuenienter positū. cū maxime genus eoꝝ que sunt in diffinitione videat diffiniti substantiā significare. Aut qꝛ nō est diffinitio ꝓpria .i. cōuertibilis: aut quia nō est determinata nec dicens quid est esse diffiniti aut qꝛ nō bene determinata. Primū quidē ex his qui dicti sunt ad accidens locis cōsiderandū est. Illic enim vtrū veꝝ vel nō veꝝ. idest vtrū insit vel nō insit: oīs cōsideratio fit. Secūdū autē ꝛ tertium ex his q̄ ad genus ꝛ ꝓpriū dicta sunt perspiciēda sunt. De quarto vō ꝛ quinto .s. si nō diffiniuit: ꝛ si nō bene diffiniuit: breuiter dicendū. Et primo qdē si nō bene: faciliꝰ.n. qd libet fecisse: q̄ꝫ hū fecisse: vn̄ ꝛ circa h̄ magis id est. pluries peccat qꝛ laboriosiꝰ ē. Primū qdē dupliciᵗ .s. ponēdo aliqd obscuꝝ: vel etiā superfluū. Itē in methaphisica .viij. libro. Sicut autem cum alio numero diuidit aliqd vel ei addit nō remanet idē numerus qui prius. sic nō remanebit diffinitio. si aliquid ei addat vel minuat. Diffinitio quoqꝫ si nō fuerit cum cā nō erit manifesta. Verbigratia. eclipsis est priuatio luminis. si addat ex terra qd fit in medio. hic erit sermo cause.

De Obscuritate ꝛ supfluitate mouēda a diffinitiōe. C. LXIX.

Idem in topicis .vj. De supfluo itaqꝫ ꝛ obscuro Primꝰ locꝰ ē. Si ponat ibi aliqd equiuocuꝫ. vt si dicat q̄ generatio ē ductio ad substantiā: ꝛ qꝛ sanitas est ꝯmēsuratio calidoꝝ ꝛ frigidoꝝ. Equoca enī sunt ductio ꝛ cōmensuratio. ꝛ ideo obscura. Silr si diffinitū multipliciter dictū diffiniēs nō distinxit: incertū enī est vtrius diffinitionē assignauit. Alius est si trāslatiue aliqd ponit nō ꝓprie. vt si dicat scientiā incadibilē. aut terrā nutricē. Alius vō si nō posit .i. vsitatis noibus vtit. vt plato ponit vmbriciliū oculū. Nā omne insuetum obscuꝝ est. Quedā aūt nec ēquoce nec trāslatiue nec ꝓprie dicunt. ꝛ hmōi peiora sunt trāslatiōe. Nā trāslatio quodāmō reꝫ significatā notificat. Oēs enī trāsferētes sm aliquā silitudinē trāsferunt. Qd aūt hmōi est nō facit notū: vt qm̄ lex est mēsura vl' imago eoꝝ que nālr iusta sunt. hoc vtiqꝫ ꝓprie dici nō pōt. qꝛ imago ē generatio ꝑ mutationē: hoc autē legi nō inest. Si autē nō proprio dicit palam: qꝛ obscure ꝛ peius qualibet translatiōe. Alius quoqꝫ locus est. Si non est manifesta contrarij ratio ex hoc quod dicitur Nam qui bene assignant. cōtraria consignificant. Aut si per se dicta sit diffinitio: nec manifestū sit cuius est diffinitio. sicut liber sine superscriptione. De superfluo aūt considerandū primo. Si quid ibi positū sit qd omnibꝰ insit. vel simpliciter vel omnino existentibꝰ vel his que sunt sub genere: qd est in diffinitione. Oportet eniꝫ genus quidē ab alijs separare. Differētia aūt ab alio eoꝝ que sunt in eodē genere. Qd aūt oībus inest. a nullo separat: ꝛ qd oībꝰ que sub eodē genere: sunt nō separat ab his que sunt in eodē genere quare vanū apponit. Itē supfluū est illud quo ablato reliquū idicat substantiā diffiniti ꝛ est diffinitio ꝓpria. vt cū dr aīa est numerꝰ seipm mouēs. Nā seipsam mouēs est aīa: sꝫ nō indicat substātiā iterem pto numero. Itē si qd eoꝝ que in diffinitiōe sunt nō oībꝰ inest que sub eadē specie sunt. hmōi aūt diffinitio nō ꝯuersim p̄dicat. Itē si ideꝫ repetat. vt si dicat ꝯcupiscentiā esse delectatiōis appetitū. nā omnis ꝯcupiscētia delectatiōis est. Similiter si dicat refrigidationem esse caloris priuationē qui sm naturā est. nam oīs priuatio ē eius qd sm naturā est. Utrum ergo bene vel nō bene diffinituꝫ sit per hec et huiusmodi perspiciendū.

Qꝫ per priora ꝛ euidentiora faciēda sit diffinitio. C. LXX

Utrum aūt vera diffinitio sit .s. dicēs qd est esse vel non. ex his que sequunt patet. Primū quidē si no per priora ꝛ euidētiora facta sit. ꝑ hoc enim cognitio fit. sicut in demonstrationibꝰ. Est autem euidētius aliqd vel ignotius dupliciᵗ .s. simplr: ꝛ quo ad nos. Simpliciter enī qd priꝰ est euidentiꝰ est posteriore. vt punctꝰ linea. ꝛ hec superficie. ꝛ ista soliditate: vnitas quoqꝫ numero: ꝛ littera syllaba. Nobis autem accidit econtrario quandoqꝫ. nam magis sub sensu cadit solidum q̄ꝫ superficies. ꝛ hec magis q̄ꝫ linea. Ideoqꝫ a pluribus cognoscit similiter ergo melius est posteriora per priora tentare cognoscere. Disciplinabilius enim est: qꝛ ista subtiliori itellectu cōprehendere est: sed ad eos qui impotētes sunt per hmōi cognoscere necessariū fortasse ꝑ ea que sibi cognita sunt diffinire: tales sunt diffinitiōes puncti. linee supficiei. .s. per posteriora. nā hoc quidē linee: illam autē superficiei. ꝛ hanc soliditatis terminos esse dicunt. Sic autē diffiniētes nō contingit quid est esse indicare: nisi ꝯtingat idē ꝛ nobis ꝛ simpliciter notius esse: siquidē oportet per genus ꝛ differētias diffinire. hec autē simpliciter priora sunt q̄ꝫ species. qꝛ interemit genus ꝛ differētia speciē: ꝛ etiā euidētiora: quia specie nota. necesse est hec cognosci. nō autem ecōuerso. Preterea his qui huiusmodi veras diffinitiōes esse dicūt (que sunt ex his q̄ singulis nota sunt) plures accidit eiusdē dicere diffinitiones esse, non enim omnibus eadē. sed alijs alia contingit esse notiora. etiaꝫ eisdē tempore magis. nota .s. sensibilia quidē in principio: certioribus factis ecōtrario per ea vero que simpliciter notiora sunt. vna sola semp ꝛ eadē diffinitio fiet. Eiꝰ aūt diffinitiōis que nō fit ex prioribus tres sunt loci destructiui. Primꝰ .s. si ꝑ oppositū diffiniat op

positum: vt per malum bonum simul enim natura sunt opposita. quare non est notius alterum altero. Quedam tamen fortasse non est aliter diffinire: vt relatiua quorū scilicet esse est ad aliud se habere. Ideo non potest alterum sine altero cognosci: sed oportet in alterius diffinitione sumi. Alius est locus si eo diffiniens vtitur. quod est idem ei quod diffinitur. vt si dicat solem esse stellam que die apparet: nam qui die vtitur: ꝛ sole vtitur: sed latet pro diuersitate nominis. Ad deprehendendum autem hoc accipiatur pro nomine diffinitio: vt quia dies est solis latio super terram: patet ꝗ qui lationem dicit solis: solem dicit. Alius quoqꝫ locus si eo quod e diuerso diuiditur: aliquid diffinitur: vt abundans est quod vnitate maius est perfecto. simul enim natura sunt: que ex eodē genere diuiduntur e diuerso: vt abundans ꝛ perfectum: ambo enim numeri differentie: similiter autem ꝛ si per inferius diffinitur superius: vt perfectus numerus ē qui bipartite diuiditur: id est in duo equalia vt senarius. scilicet cuius medietas accepta per se reddit totum hoc est trinarius: nam vnū duo tria sunt sex. Uniuersaliter igitur vnus locus est si nō per priora ꝛ euidētiora facta sit diffinitio: partes aūt eius sunt que dicte sunt.

¶ De Genere in diffinitione assignando. C. .LXXI.

Secundus est si res cum sit in genere: non posita est in genere: nec ponitur in ratione quid est: hoc enim vult genus significare: vt si dicatur corpus esse quod habet tres dimensiones non enim dicitur quid est esse. Alius vero si ad plura dictio eo quod diffinit᷑: nō ad omnia assignatur: vt grammatica est scientia scribendi quod profertur. Deest enim quoniā ꝛ intelligendi: in quibusdam tamen non ita se habet: vt quando non per se dicitur ad vtrūqꝫ: nam medicina dicitur sanitatem ꝛ egritudinem facere: sed hoc quidem per se illud autē per accidens: simpliciter autē alienum est a medicina egritudinem facere. Quare non magis diffinitur cum ad vtrūqꝫ assignatur: ꝙ cum ad alterum: sꝫ forte peius quia ꝛ reliquorum quodlibet potest egritudinem facere. Itē si nō ad melius sed ad peius assignatur: cū plura sint ad que dicitur qd diffinitur. Nā omnis disciplina ꝛ potestas eius quod est optimuꝫ videtur. Rursus si quis transcendens genus in diffinitione ponit: vt iusticiam habitum equalitatis effectiuū: vel distributiuū equi. Relinquens iusticie proximū genus: virtutē transcendit nec quid est esse dicit. Qui autem in proximū genus ponit omnia superiora dicit quia omnia de eo predicantur. Quare autem in proximū genus ponendum est: aut omnes differentias superiori generi addendum: per quas proximum genus determinetur: sic enim nihil erit pretermissum.

¶ De Differentijs ibidem apponendis. C. .LXXII.

Similiter autem ꝛ ad differentias cōsiderandum si non sint differentie rei diffinite: aut aliquid huiusmodi qd nullius differentiam contingit esse ꝛ si differentie posite sit aliqd: quo e diuerso diuisa sit. Nam omne genus ex his que e diuerso diuiduntur differentijs diuiditur. Item si non sit specifica differentia que: scilicet apposita generi speciem faciat. Item si negatio e diuerso diuidat genus: vt cum dicitur linea est longitudo sine latitudine: nihil aliud significatur ꝙ ꝗ non habet latitudinem fortassis autem in quibusdam necesse est vti negatione diffinientem: vt in priuationibus. Nam cecū est qd visum non habet quando natum est habere. Itē si genus vt differentia ponitur: vt virtus est habitus bonus. Bonum enim est genus virtutis: vel certū bonum non est genus sed differentia: quia non contingit ideꝫ in duobus generibus esse non continentibus seinuicem: bonū autem non continet habitū: quia non omnis habitus bonus similiter nec econuerso. Et habitus quidem significat quid est virtus bonum autem quale: videtur autem omnis differentia quale quid significare. Uidendum etiam si sm accidens inest diffinito illud quod pro differentia ponitur. Amplius si predicatur de genere differentia vel species: aut inferiorum aliquod non erit diffiniens: nullum enim eorū que dicta sunt contingit de genere predicari: eo ꝗ genus amplissime omnium dicitur. Et iterum si genus de differentia predicatur: non enim genus de differentia: sed de quibus differētia: genus predicari videtur. Item si species aut aliquid inferiorum specie de differentia predicatur: nam de equalibus aut de pluribus differentia ꝙ species necessario dicitur. Item si non prior est specie differētia: nam genere quidem posteriorem specie vero priorem oportet eam esse. Item si diuersi generis est dicta differentia non enim videtur eandē esse differentiam duorum generum non continentium seinuicem: vel certe non hoc impossibile sed addendum neqꝫ vtriusqꝫ sub eodem existentis: nam gressibile animal ꝛ volatile animal genera sunt non continentia seinuicem: ꝛ vtriusqꝫ bipes est differentia: vtrūqꝫ autem sub animali. Item si passio vt differentia assignatur: omnis passio magis facta abicit a substantia. Differentia vero magis saluare videtur id cuius est differentia. Et simpliciter impossibile est singulum esse sine propria differentia. Item sm quod alteratur habens: nihil horum est differentia. Omnia enim huiusmodi que cum magis fuerint: abiciunt a substantia. Quare si quis huiusmodi differentiā assignat: peccat simpliciter enim nō alteramur sm differentias.

¶ De Ceteris considerationibus ad problemma diffinitionis. C. LXXIII.

Item considerandum si ad quod natum est. id quod dicitur ad aliquid idest ad aliquem finem assignauit diffiniens. Nam si diffinierit subtelare instrumentum ad hauriendum: peccat quia non ad hoc natum est. Item si sm aliud magis dicitur quod diffinitur. ꝙ sm assignatam rationē vt iustus magis est qui eligit equū distribuere. ꝙ qui pōt: quare nō erit iusticia potentia equi distributiua. Itē si diffinitio suscipit magis. ꝛ diffinitum non. vel econuerso. Oportet enim aut vtraqꝫ suscipe aut neutrū. Item si suscipiūt quidē vtraqꝫ sꝫ nō simul. Item si duobus positis de quibus. s. dicantur subiectum ꝛ diffinitio. de vno magis subiectum predicatur ꝙ diffinitio. vt si dicat᷑ ꝗ ignis est corpus subtilissimū. Naꝫ flāma magis est ignis ꝙ sit lux. sꝫ minus est corp᷒ subtile ꝙ lux. Itē si qd diffinit᷑ ad aliqd sit per se vł ꝑ accidēs. ꝛ nō ponit᷑ in diffinitiōe ad qd dr. vel sm ipꝫ vel sm genus. vt si dicat᷑ sciētia opinio rata vel voluptas appetit᷒ sine tristicia. Oportet enim dicere scientiā opinionē scibilis. ꝛ voluptatem appetitū boni: necesse est enim vel ad qd ipm dr. vel ad qd genus in diffinitiōe ponere: qꝛ relatiuoꝝ est ad aliud se habere. Itē si ad aliquid dictum. non ad finem assignatur. Finis enim in vnoquoqꝫ est quod optimum vel cuius gratia sunt alia. vt ꝯcupiscētia non delectabilis: sed delectationis: propter hanc enim ꝛ delectabile eligitur. Considerandum etiam si illud ad quod assignatur est generatio vel actus nihil enim talium est finis. Naꝫ magis egisse vel generasse finis est ꝙ agere ꝛ fieri. sed non in omnibus ita est. Pene enim magis plurimi delectari volunt ꝙ quieuis se delectati. Item in quibusdam oportet determinare differentias: scilicet qualis. vel quanti. vel vbi: vel a quo. Nam omnes appetunt honorem. quare non sufficit ambiciosum dicere qui appetit honorē sed addendum differentias scilicet qualis ꝛ quanti appetens est honoris. Similiter ꝛ de auaro ꝛ luxurioso. Relinquens enim differentiam quamlibet non dicit quid est esse. Oportet autem semper ad indigens conari. non aere quolibet moto vel quantocunqꝫ moto ventus erit. Idem in appetitibus oportet addere. quod videtur id est apparet. Non enim recte diffinitur voluptas appetitus boni vel concupiscentia appetitus delectabilis. sed apparentis boni vel delectabilis. Plurimumqꝫ enim latet appetentes quid bonum aut delectabile. Quare non est necesse bonum esse vel delectabile. sed tantum apparens. Tantum apparentis autem boni non erit per se voluptas: nec apparentis delectabilis per se concupiscentia.

¶ Adhuc de eodem. .C. LXXIIII.

Uniuersaliter autem plura vno quodammodo determinantem accidit diffinire. Nam qui sciētiam. quodāmodo diffiniuit ꝛ ignorantiam. Similiter autem sciuit ꝛ non sciuit: ꝛ scire ꝛ ignorare. nam primo palam facto: ꝛ reliqua quodammodo palam fiunt. Uidendum autem ꝛ si oppositi opposita est diffinitio. sic enim oportet ꝛ in cōtrarijs similiter. Quod autem secundum priuationem dicitur oportet diffiniri non econuerso. Priuationem autem bene diffinientem oportet assignare quid est. ꝛ cuius habitus sit. id est quem habituꝫ priuet. ꝛ in quo natus sit fieri. Item videndum ne non secundum priuationem dictum vt priuatio diffiniatur. vt ignorantia non secundum priuationem scientie dicitur. Nam quod non habet scientiam nō semꝑ videtur ignorare: sed magis quod fallitur: neqꝫ inanimata neqꝫ pueros ignorare dicimus. Item si eorum que secundum equiuocationem dicuntur. vna diffinitio omnibus communis assignatur: vt dionysius ait quoniam vita est motus generis

nutribilis naturaliter assequens: non enim hoc inest magis animalibus q̃ plantis: vita autem de his equiuoce dici videtur. Quoniã autem quedam latent equiuocorum: interrogãti vt vniuocis vtendum est. Sciendum autem ꝙ genus omnibus euidentius est: differentia vero minus q̃ genus nota. Considerandum etiã si quod diffinitur est eorum que sunt: diffinitio autem non vt si album quis diffiniat colorem igni permixtum: impossibile enim est incorporeũ corpori permisceri: quare non erit color igni permixtus: album vero est. Uniuscuiusq; optimum in substantia maxime. Quedam sic se habent ad inuicem vt nihil ex his vnum quid fiat: vt linea ⁊ numerus.

Quod eiusdem ⁊ diuersi cognitio sit vtilis ad diffinitionem. C. LXXV.

Idem in libro primo. Circa diffinitiones autem vtrum idem vel diuersum plurima fit attritio: ostendentes enim quoniam idem non est: interimentes erimus diffinitionem sed non conuertitur: nõ.n. sufficit ad constituendum diffinitionem ostendere idem esse. Est autem idem tripliciter: numero enim sunt eadem quorum nomina plura res autem vna: vt tunica vestis. Specie vero que cum sint numero plura: specie sunt indifferentia: vt homo homini. Genere vero que sub eodem genere sunt: vt homo ⁊ equus. Uidebitur autem ⁊ alius esse modus ab his quo aqua ab eodem fonte dicitur eadẽ: sed non est alius: nam omnis aqua omni aque dicitur eadẽ specie q̃ꝙ in hoc validior est similitudo: q.s. ab eodem fonte. Maxime autem quod vnũ est numero ab omnibus idem dici videtur. Et hoc assignatur tripliciter. Primũ quidem ⁊ proprie quãdo nomine vel diffinitione idem est: vt vestis tunice: ⁊ animal gressibile bipes homini. Secundum quãdo proprio: vt discipline susceptibile homini ⁊ ꝙ natura sursum fertur igni. Tertium quandoq; accidente vt sedens vel musicũ socrati. vnde est aliquando appellationem ignorãtibus iubemus sedentem vel disputantem vocare ad nos: eundem opinantes ⁊ sm nomen ⁊ sm accidens signare.

De Considerationibus ad problema de eodẽ. C. LXXVI.

Idem in .vij. libro. Utrum idem vel diuersum sm principaliorem modum ex casibus et coniugatis considerandum: nam si iusticia est idem fortitudini: ⁊ iustus forti: ⁊ iuste fortiter. Similiter autem ⁊ in oppositis: nam si hec eadem: ⁊ oppositis his eadem sm qualibet supradictarum oppositionum. Rursum ex effectiuis ⁊ corruptiuis ⁊ generationibus ⁊ corruptionibus: ⁊ ex similibus: nam quecũq; simpliciter sunt eadem: ⁊ generationes ⁊ corruptiones eorum eedem: ⁊ effectiua ⁊ corruptiua. Considerandum etiam si alterum recipiat quodlibet cum maxime: vtrum ⁊ alterum recipiat illud idẽ cum maxime: aliter enim non erunt idem: vt zenocrates beatam vitam ⁊ studiosam assignauit eandem: eo ꝙ omnium vitarum maxime eligenda est vtraq;: vnum enim oportet numero esse quod dicitur maximum ⁊ maxime eligendum propter quod non recte assignauit: non enim est vnum numero beata vita ⁊ studiosa: quare nõ necesse est eandem esse: eo ꝙ ambe quidem maxime sunt eligende: sed altera sub altera. Rursum considerandum si cui alterum: eidem ⁊ alterum: nam si non sunt ambo eidem eadem: palam quia nec sibi inuicem. Item quecũq; alteri accidunt: oportet ⁊ alteri accidere: ⁊ cui alterum accidit: ⁊ alterum: si sunt eadem. Uidendum etiam si non sunt in eodem genere predicamenti: sed hoc quale illud autẽ q̃tum: vel ad aliquid indicet. Amplius ex magis scilicet si hoc quidem suscipit: illud autem non: vel si ambo quidem: sed non simul. Item ex appositione: scilicet si idem ad vtrunq; appositum non facit totum idem: aut si ab vtroq; eodem ablato: quod relinquitur est alterum: vt si duplum dimidij: ⁊ multiplex dimidij quis dicat idem peccat. Ablato enim ab vtroq; dimidio non idem significat duplum ⁊ multiplex. Considerandum autem non solum si iam accidit aliquid impossibile per positionem: sed etiam si possibile est ex hypothesi fieri. Posito enim quolibet siue vero siue falso: nihil enim refert si altero interempto: non interimitur alterum: patet ꝙ non sunt idem: velut his obici potest: qui vacuum ⁊ aere plenum idem esse dicunt: palam enim quia exeat aer vacuum quidem non minus erit: sed magis plenum autem aere iam non erit. Item si aliqua sunt eadem: quecũq; de vno predicantur ⁊ de altero: ⁊ de quibus alterum ⁊ alterum. Item si potest alterum inesse sine altero nõ sunt idem. Omnes itaq; qui ad idem destructiui sunt loci ⁊ ad diffinitionem vtiles sunt: vt prius dictum est.

De Difficultate cõstruendi diffinitionẽ. C. LXXVII.

Constructiuorum autem locorum nullus vtilis ẽ ad diffinitionem: non ad construendum quia diffinitio est sufficit ostendere id quod idem est nomine ⁊ ratione. sed ⁊ alia omnia oportet habere que annumerata sunt in diffinitione. Itaq; nullus vel pauci disputantium syllogizant diffinitionem. Sed omnes tale principium accipiunt. vt qui circa geometriam figuras ⁊ numeros ⁊ alias huiusmodi disciplinas. Quantũ ad presentem vtilitatem pertinet: diffinitio est oratio que quidem esse rei significat. Et oportet ea que in ea ponuntur in eo quod q̃d est de re sola predicari. In eo autem quod quid est predicantur genera ⁊ differentie. Ratio igitur habens diffinitionem ex necesse erit. Non enim contingit aliud esse diffinitionem q̃ rem. eo ꝙ nihil aliud in eo quod quid est de re predicatur. Prospiciendum autem in contrarijs ⁊ in alijs oppositis. Nam si opposita opposite: ⁊ eam que dicta est proposite esse necesse est. vniuersaliter etiam si diffinitio ex genere ⁊ differentijs est. si contrarij diffinitio manifesta sit: ⁊ propositi manifesta erit. Nam contrarium est in eodem genere. vel in contrario. Similiter ⁊ differentie aut contrarie de contrarijs: aut eedem predicantur. Item ex casibus ⁊ coniugatis: necesse est enim consequentia esse genera generibus: ⁊ diffinitiones diffinitionibus. vt si obliuio est amissio scientie: ⁊ obliuisci amittere scientiam ⁊c. Uno enim concesso necesse est ⁊ reliqua concedere: Quod autem difficilius sit construere diffinitionem q̃ destruere palam est. facilius enim est vnum concludere q̃ plura. Et interimenti quidem sufficit ad vnum argumentari. quia vno quolibet destructo interimitur diffinitio: construenti autem necesse est omnia conuenire id est concludere. quoniam insunt que in diffinitione sunt. Preterea construenti necesse est vniuersaliter construere syllogismum. Oportet enim de omni quo nomen ⁊ rationem predicari: ⁊ econuerso. Destruenti vero non vniuersaliter: sufficit enim ostendere. quia non vera erit de aliquo eorum que sunt sub nomine diffinito. Similiter etiam si omni inest quod sub nomine est non autem soli. interempta est diffinitio. Similiter autem ⁊ circa proprium ⁊ genus se habet. In vtrisq; enim destruere facilius est q̃ construere. quia construenti ostendendum: quoniam omni inest destruenti autem sufficit vni ostendere non inesse. Particulare vero econtrario. quia construenti quidem sufficit ostendere alicui inesse. destruenti autem ostendendum quia nulli inest. Omnium autem facillimum est diffinitionem destruere. quia plurima in ea assignata sunt. Ex pluribus autem citius fit syllogismus. Uerisimile enim est in multis magis q̃ in paucis peccatum fieri.

De Arte diuidendi. ꝙ ⁊ ipsa sit ad diffinitiones necessaria. C. LXXVIII.

Boetius in libro diuisionum. Ad diffinitiones autem specierum diuisio necessaria est. ⁊ si forte in eodem diuisionis diffinitionisq; ratio versatur. Nam diuisionibus iunctis vna diffinitio comprimitur. Sed quoniam diuisio generis fit in vniuocis. diuisio vero significationis in equiuocis. Rursus ad diuisionem necessaria est diffinitio. quia quid sit equiuocum quid vniuocum cum diffinitione colligimus. ne cum ista fefellerit equiuocum nomen quasi genus in species. sic in voces significatiuas resoluamus. Fieret autem omnis diuisio omnisq; diffinitio ex duobus terminis. nisi nominum indigentia prohiberet. Cum eni diuido aĩal in rõnale ⁊ irrõnale aĩal rõnale ad diffinitionem hominis protendit. sed quia vnum nomen non est ponatur ei nomen a. ⁊ subdiuidatur immortale ⁊ in immortale. si ergo hominis diffinitio redditur ex duobus terminis. homo est a mortale. Idem est enim ac si diceretur homo est animal rationale mortale. Idem in diuisione manifestum est. cum enim dicitur. Rerum omnium alia sunt bona alia mala: alia indifferẽtia. hic tertia diuisio gemina fieret si nomen cui deest imponeret: ⁊ ita diceret. Rerum omnium: alia differentia sunt: alia indifferentia. Differentium alia bona alia mala: sicq; diuisio omnis in gemina secaretur. si speciebus ⁊ differentijs vocabula non essent. Uniuersaliter autem sciendum ꝙ ille differentie vel in generis diuisione. vel speciei diffinitione sumende sunt: quecũq; huiusmodi sunt: vt nullo modo preter eas species esse possit. sed propter eas solas sit. Regula itaq; diffiniendi hec est rerum: alie sunt superiores alie medie: superiores quidem id est genera generalissima diffinitio nulla complectitur: quia superiora genera non habẽt. Similiter nec inferiores vt indiuidua. quia ⁊ ipsa specificis differentijs carent. Media igitur tantum sub diffinitio

ne cadunt. Data itaqꝫ huiusmodi specie que ⁊ genus habeat: ⁊ de posteriori predicetur. primo genus illius signo: ⁊ eiusdem generis differentias diuido: ac differentiā generi adiungo. Que .s. differentia generi adiuncta si non fuerit equalis speciei quam diffinitione circūscribere intendo: sed maior id est superior: hanc rursum quasi genus pono: in alias suas differentias diuido: sicqꝫ duas generi cōiungo. ac postrema totiens differentias differentijs distribuimus donec omnes iuncte generi speciem equali diffinitione prescribāt. Illud quoqꝫ sciendum ꝙ genus in diuisione totum est: in diffinitione pars. Et sic est diffinitio quasi quedam partes totum coniungant: sic est diuisio quasi totum soluatur in partes: Et similis est diuisio generis totius diuisioni. Diffinitio totius compositioni.

¶ De Diuisione generis in species. .C. LXXIX.

Diuisio multiplex est .s. generis in species totius in partes: vocis in significationes. Preter has autem tres (que dicuntur diuisiones secundum se) est ⁊ alia secundum accidens. Et hec similiter triplex. scilicet subiecti in accidentia: accidentium in subiecta: accidentium in accidentia. Quod fit cum vtraque eidem subiecto inesse contingit: Oportet autem omnem generis in species diuisionē: Aut in duas fieri partes aut in plures: sed nec infinite possunt esse generis species: nec minus duabus. Diuiditur autem genus alias in species: ⁊ alias in differētias. quibus genus oporteat diuidi cum species nominibus carēt vt cum dicitur. Animalium alia rationalia alia irrationalia: nam quia huius speciei que est animal rationale nomen vnum non est. Pro specie differentiam ponimus. eamqꝫ superiori generi collocamus. omnis enim differentia in genus proprium veniens. speciem facit. vnde fit vt quodammodo materia genus sit. forma vero differentia. Si autē omnes species nominibus suis appellarentur ex duobus solis terminis fieret diffinitio. nunc autem ex pluribus colligitur. Illud autem scire perutile est: quoniam genus vna quodammodo multarum specierum similitudo est: que earum omniū substantialem conuenientiam monstrat atqꝫ ideo collectiuum multarū specierum genus est. Disiunctiue vero vnius generis species sunt: Que quoniam differentijs informantur (vt dictum est) iccirco sub vno genere minus duabus speciebus esse non possunt. Omnis enim differentia in discrepantium pluralitate consistit. fit autem diuisio generis vnius multiplex. vt numerorum alij sunt pares alij impares. Et rursum alij primi ⁊ alij non primi. Ille autem sole differētie sub genere posite genus ipsum diuidere possunt: que inter se aliqua oppositione differunt.

¶ De Diuisione totius in partes. C. LXXX.

Totum in partes diuiditur quotiēs in ea ex quibus cōpositum est vnumquodqꝫ resoluitur vt domus aliud tectum. aliud paries. aliud forma. Dicitur autē totū multipliciter. Est enim totum continuum corpus: ⁊ totum discretum siue non continuum. vt populus vel exercitus. ⁊ totum vniuersale. vt homo ⁊ totum quod ex quibusdam virtutibus ꝯstat. vt anima cuius est alia potentia sapiendi. alia sentiendi. alia vegetandi. Horū igitur omnium in partes diuisio est. Diuiditur autem totum continuum. etiam in materiā ⁊ formā. aliter enim ꝯstat statua ex ꝑtibus suis aliter ex materia ⁊ forma. i. ex ere ⁊ spe. differt aūt diuisio generis a totius distributione: quia totius diuisio ſm quantitatem fit generis autem distributio qualitate perficitur. Quale nāqꝫ animal est homo. s. rationale vel mortale. Item genus omne naturaliter prius est proprijs speciebus. totum vero partibus suis posterius. partes enim sunt que totum iungunt. vnde fit vt genus in posteriora. totum autem in priora soluamus. Item genus speciebus materia est. nam sicut es accepta forma transit in statuam: sic genus accepta differentia transit in speciē. At vero totius materia est partiū multitudo: forma autem earum partium compositio. Nā sicut species ex genere constat ⁊ differentia. sic totum ex partibus. Unde fit vt totum ab vnaquaqꝫ parte sua differat. partium ipsarum compositione. species autem a genere. differentie coniunctione. id est apposítione.

¶ De Diuisione vocis in significationes. C. LXXXI.

Diuisio vocis fit tripliciter. s. aut per significationes: aut per modum significationū: aut per determinationem. Uocis in significationes duplex diuisio est. s. nominis. hec est equiuocatio orationis. ⁊ hec amphibologia. Diuisio ſm modū fit fit quando vox vna non plura significat ſm se. sed multimode de multis predicatur. vt infinitum significat quidem vnam rem. s. cuius terminus non potest inueniri. Sed hoc dicitur multipliciter. s. aut ſm mensuram siue magnitudinem: vt mundus: aut secundum multitudinem vt diuisio corporis: aut secundum speciem. vt species figurarum: aut ſm tempus vt deus: quia finem temporis nō habet. Secundum determinationem fit vocis diuisio: quia quando sine determinatione profert̄: in audientis intellectu dubietas generatur. vt cum dicitur homo. Hec vox confuse multa significat: nec habet auditor quid rationabiliter intelligat nisi id loquens aliqua determinatione concludat. vt omnis homo ambulat: vel quidam homo vel fortes. Similiter si cui dicatur da mihi non intelligit ꝗd dare debeat: nisi ille determinationem addat. Hec igitur ⁊ similia dubitabilia sunt. non tamen ambigua. Nam omne ambiguū dubitabile: non autem econuerso. In ambiguo enim cum profertur. vtraqꝫ auditor rationabiliter seipsum intellexisse arbitratur. vt cū quis dicit: audio grecos vicisse troianos. vnus potest intelligere ꝙ greci troianos vicerunt. alius econuerso ⁊ vterqꝫ hoc ex ipsa locutione rationabiliter intelligit. Cum autem dicitur da mihi: nullus ex ipso sermōe quid dare debeat: rationabiliter intelligit: sed ex sola suspicione. Uocum igitur quedam in particula multiplicitatis significationem habent. s. equiuoca: quedam in tota oratione. s. amphibologia. Diuiduntur autem significationes equiuocorū quandoqꝫ diffinitione: vt cum dicitur homo viuit intelligitur ⁊ verus ⁊ pictus. Diuiditur autem sic: animal rationale mortale viuit: quod verum est. animalis rationalis mortalis simulatio viuit: quod falsum est. Quādoqꝫ autem adiectione. s. generis vel casus vel articuli. Diuidit̄ etiam quedam ſm accentum: vt pene; ⁊ pene: Quedam ſm orthographiam: vel etiam ſm actionem ⁊ passionem: vt queror ab inquisitione patientis est: queror a querela agentis. Ambiguarum autem orationum diuisio fit aut per adiectionē. vt audio grecos vicisse: troianos victos esse. Aut per diminutionem: vt audio grecos vicisse. Aut per diuisionem: vt greci vincunt troiani victi sunt. Aut per aliam transmutationem. vt audio ꝙ greci vicerūt troianos. His enim omnibus modis ambiguitas soluitur.

¶ De Diuisione ſm accidens. .C. .LXXXII.

Diuisio autem ſcdm accidens triplex ē vt dictum est. Nā alia est subiecti in accidentia. vt hominum alij sunt albi: alij nigri: alij medij coloris. Alia vero est accidētis in subiecta. vt omnium que expetuntur alia in anima: alia in corpore sita sunt. Alia quoqꝫ accidentium in accidentia. vt omnium candidorū alia dura vt margarita: alia liquida vt lac. Sed hec diuisio semper in alterutrū permutatur. Possumus enim dicere. Eorum que dura sunt alia alba alia nigra. In hoc ergo differt huiusmodi diuisio ab omnibus supradictis. nam neqꝫ significationem vicissim diuidere possumus in voces. neqꝫ partes in totum: neqꝫ species in genera. Harum quoqꝫ ſm accidens diuisionum cōmune preceptum est quicquid ipsarum diuiditur in opposita disgregari. Illud etiā maxime perspiciendū ne quid vltra dicatur: aut minus sicut fit in generis diuisione.

¶ De Cautela opponendi in dialectica. ⁊ propositum celandi. .C. LXXXIII.

Aristo. in topi. octauo lib. Cum autem qui debet interrogare. Primū oportet inuenire locum vnde argumentandum. Secundo autem interrogationes formare ⁊ ordiare singula apō se. Tertio vero dicere iam ea ad alterum. Sumende sunt autē propositiones quedam necessarie: quedam preter necessarias. Necessarie sunt per quas fit syllogismus. Que autem preter has sumuntur quattuor sunt. Aut enim inductiōis gratia: vt detur vniuersale Aut in magnitudine id est ornatu orationis: aut ad celationem cōclusionis: aut vt manifestior sit oratio. Ergo necessarias non statī preordinandum. sed in suprema. i. a longe discedendum. Que autē sumuntur preter has: accipiēde sunt preter eas: ⁊ vnaquaqꝫ sic vtēdum inducenti quidem a singularibus vniuersale: ⁊ a notis ignota. Nota autem magis que ſm sensum. vel simpliciter. vel pluribꝰ Celanti vero presyllogizare conuenit ea per que syllogismus eius ex principio debeat fieri: nec solū necessarias: sed ⁊ eaꝝ que ad has sunt vtiles aliquā syllogizari oportet. Item conclusiones non dicere. sed postea subitas syllogizare. vt non preuideat respōdēs ex quibus accidit. Utile autē ⁊ non continuas sumere propositiones. ex quibus syllogismi sed permutatim ad aliam ⁊ ad aliam conclusionem. positis enim conuenientibus iuxta se. magis quod ex ipsis accidit manifestum est. Item proponere oportet non vt propter pro

positum ipsum. sed alterius gratia. verentur enim que ad propositū sunt vtilia. Item per similitudinem inquirere. nam ⁊ verisimile. ⁊ latet magis vniuersale hoc autē simile est inductioni. non tamen ideꝫ quia a singularibꝰ sumitur vniuersale sub quo omnia similia sunt. in similibus autem non est quod sumitur vniuersale.

¶ Adhuc de eodem. LXXXIIII.

Oportet autem ⁊ ipsum. s. opponentem quandam sibimet instantiam inferre. Insuspecte nāqꝫ se habent respondentes ad eos qui videntur iuste argumentari. vtile est etiam dicere quoniam consuetum est dici huiusmodi: pigrescunt enim quod solituꝫ est mouere. i. negare. instantiam non habentes. Oportet non properare. quia contra properātes magis obstant. Sed vt in parabola proponere. quia quod propter aliquid aliud proponitur. non propter ipsum. citius concedunt non videntes quid inde fit. ⁊ hoc sumpto: sumptuꝫ est illud. Rursum in vltimo interrogare quod maxime vult sumere scilicet ad minus prouectos. Maxime nāqꝫ prima renuūt eo ꝙ plures interrogantiū primo interrogant. circa que maxime properant Ad graues autem. id est autenticos oportet hoc primo protendere. nam hi prima maxime admittunt: nisi omnino manifestuꝫ sit quid accidere sit. in finem autem aduersantur. Similiter ⁊ qui arbitrantur esse acres in respondendo. prima ponentes. in fine frangunt. velut non acciderat ex his que posita sunt. ponunt enim credentes habitui. suspicantes se nihil esse passuros. Amplius oportet prolongare ⁊ interponere que nihil vtilia sunt ad orationeꝫ. sicut falsigraphi. Cum enim plura sint que describunt. dubium est in quo falsum sit. sic ⁊ interrogantes quandoqꝫ latent. in absconso ponentes que per se posita non ponerentur. ad celandum ergo propposituꝫ eo quod dictum est vtendum.

¶ De Modo ornandi ⁊ explanandi orationem interrogantis. .C. LXXXV.

Ad ornatum vero inductione ⁊ diuisione eoruꝫ que cognata sunt. Inductio quidem quale quid sit iam supradictum est. Diuisio autem huiusmodi est vt disciplina melior est alia. vel quia certior vel quia melior. id est vtilior. Et disciplinarum alie speculatiue sunt. alie actiue. alie vero poetice. vnum quodqꝫ etenim talium ornat orationem: non autem necessaria sunt dici ad conclusionem. Ad explanationem autem exempla parabolasqꝫ sumenduꝫ est. Exempla conuenientia ⁊ nota qualia homerus. non qualia cherulus. Utendum est autem in disputando syllogismo quidem magis ad dialecticos. inductiōe vero ad plures. id est vulgares. Quando autem opponenti in pluribus inducenti non dederit respondēs vniuersale. iustum est instantiam exigere. ⁊ probare instantiaꝫ non in eo quod proponitur fieri. nisi vnum tantuꝫ sit huiusmodi. Oportet enim eum qui instat in altero q̄ꝫ in proposito instantiam inferre aut dicere quoniam hoc soluꝫ tale est. Oꝫ si in equiuocis ponat instantiam vt quoniam habebit pictor colorem: ⁊ cocus pedem non suum. oportet interrogatiue diuidere: ne latente equiuoco bene videatur respondens instare propositioni. Si auteꝫ in vniuoco instās prohibet interrogationeꝫ. auferente illud in quo instantia est. oportet proponere reliquuꝫ vniuersaliter. vt in obliuione. Non enim cō cedunt eum qui disciplinam amisit oblituꝫ esse: quia transcadente re amisit quidem disciplinaꝫ. sed non oblitus esse dicendus est. Auferenti ergo istud in quo est instantia. reliquum oportet ponere. vt si re permanente amisit disciplinam sequitur quoniam oblitus est. Similiter autem ⁊ contra instantes quoniam maiori bono maius opponitur malum proferunt enim quoniam sanitati cuꝫ sit minus bonum quam euechia. opponitur egritudo que maius malum q̄ꝫ cacechia. Auferatur ergo id in quo est instantia. ⁊ cogetur residuuꝫ ponere. scilicet q̄ꝫ maiori bono maius malum opponitur nisi conferat alterum. vt euechia sanitatem. Si autē in multis eo quod obicit proponente. non ferat instantiam dignum est ponere. id est concedere: nam dialectica est propositio contra quam sic in pluribus se habentem non est instantia.

¶ De Modo respondendi. .C. LXXXVI.

De responsione autē dicēdū: qđ ē opus bene r̄ndēti sicut bene īterrogāti. In r̄nsiōe duo pctā vitāda sꝫ. s. ponere qđ nō oportet: ⁊ positū nō seruare sicut oꝫ. Et discētibꝰ q̄dē. s. i demonstratiuis: ponēda sunt semꝑ ea que videntur: nullus enī docens conatur dicere falsum. Colluctantium vero. id est litigiose ac sophistice disputantium: interrogantem quidem videri aliquid facere oportet omnino. Respondentem vero nihil videri pati. In dialecticis autem ⁊ tentatiuis necesse est respondentem sustinere orationem ponentem siue probabilem siue improbabilem positionem siue neutram. Nam ad commune genus positionis eodem modo se habere debet. Cum enim probabilis est positio. conclusio opponentis erit probabilis. ⁊ econuerso. cum eniꝫ neutra ⁊ conclusio neutra. semper enim opponens concludet oppositum positionis. Quando tamen simpliciter est improbabile quod ponitur: non est dandū respondēti: quia per probabiliora ⁊ notiora debet quod minus notum est concludi. Si autem simpliciter probabilis est positio. palaꝫ quoniam conclusio improbabilis. ponendum ergo ⁊ que videntur omnia ⁊ eorum que non videntur. quecunqꝫ minus sunt improbabilia conclusione ⁊ etiam neutra. si vero non simpliciter probabile vel improbabile sit quod ponitur sed respondenti. ad ipsum quod videtur vel non videtur. ponendum est vel non ponenduꝫ. his quoqꝫ que obscure ac multipliciter dicuntur obuianduꝫ est. Concessuꝫ est enim respondenti non intelligenti dicere non intelligo. ⁊ multipliciter dictum non ex necessitate profiteri vel negare. Nam sepe ex eo quod non plane obicientibus datur obuiat aliquid difficile. si vero sit notum: sed multipliciter dictum. ⁊ in omni sensu veruꝫ vel falsum. simpliciter dandum est vel negandum. si autem in alio sensu verum sit ⁊ in alio falsum: videndum est primo. Posterius enim diuiso incertum est an ⁊ in principio dubium conspexerit. si autem non preuiderit dubium sed in alterum sensuꝫ inspiciens posuit. Dicendum est ei qui in alterum ducit: quia non ad hoc inspiciens dedi: sed ad alterum. Cum autem aut per inductionem aut per similitudinem plerunqꝫ vniuersale sumant. singularia quidem omnia ponendum. si vera sint ⁊ probabilia. ad vniuersale autem tentandum instantiam ferre. si enim in multis apparentem non dederit vniuersaliter qui non habet instantiam: patet quia proteruit. si autem nec argumentari contra habeat multo magis proteruire videbitur. Est enim proterua responsio preter dictos modos syllogismi corruptiua: Quecunqꝫ autem orationes falsum syllogizant soluendum est interimenti propter quid sit falsum. non enim qui quodlibet interimit soluit: etiam si falsum est quod interimitur. sed ⁊ propter quid falsum sit assignandum: Fiunt auteꝫ instantie quadrupliciter. Prima est interimere a quo sit falsum. secunda ad opponentem instantiā ferre. Tertia ad interrogata respondere. Quarta vero ⁊ pessima instantiarum que est ad tp̄s. Quidaꝫ enim talibus instant ad que disputare pluris est temporis q̄ꝫ presentis exercitationis. Haruꝫ autem solutio prima tantum est. relique vero prohibitiones quedam ⁊ impedimenta conclusionum.

¶ De Oratione ⁊ vitiosa ⁊ manifesta. C. LXXXVII.

Increpatio vero oratiōis alia est sm̄ ipsam. id est ex vitio ipsius orationis proprio. alia quando non bene interrogatur. id est ex vitio opponentis ⁊ respondentis. plurimumqꝫ enim ꝙ non bene disputatur oratio. qui interrogatur causa est: eo ꝙ non concedat ex quibus plane erat disputare ad positionem. non enim in altero tantuꝫ est. bene finire commune opus sicut autem in ceteris prauus socius est. qui impedit cōmune opus sic ⁊ in oratione nihilqꝫ differt siue in opponendo siue in respondendo hoc fiat. nā ⁊ qui litigatorie disputat. ⁊ qui in respondendo non concedit quod videtur nec suscipit quicq̄ꝫ. quod vult interrogans inquirere. non ergo similiter increpandum est ⁊ per se orationes ⁊ interrogantes. nihil enim prohibet orationem prauam esse. interrogantem autem vt contingit optime contra respondentem disputare. Per se auteꝫ orationis quinqꝫ sunt increpationes. Prima quando non ex interrogatis concluditur. cum sint vel falsa vel improbabilia. aut omnia aut plura in quibus est conclusio. Secunda si ad positionem non fiat syllogismus. Tertia si quibusdam additis fiat Quarta si quibusdam ablatis. Quinta si ex improbabilibus ⁊ minus credibilibus conclusione. aut etiam si ex veris: sed pluri opera indigentibus demonstrari q̄ꝫ problema. Patet igitur quia non est eadem orationis increpatio ad propositum ⁊ per se: nihil enim prohibet orationem per se quidem esse vituperabilem: ad problema vero laudabilem ⁊ econuerso. Est autem quandoqꝫ oratio conclusa non conclusa peior. quando quidem ex fatuis vel falsis concludit. Eos vero qui per falsa verum concludunt. non est iustum increpare. Nam falsum quidem semper per falsum syllogizare necesse est. verum autem quandoqꝫ ⁊ per falsa contingit. Oratio autem manifesta est vno quideꝫ modo ⁊ publicissimo si sic conclusa sit. vt nihil oporteat aliud interrogare. vno autem ⁊ qui maxime dicitur quando sumpta est ex quibus necessarium est esse. Est autem per conclusiones conclusum: amplius si deest quod probabile est valde.

¶ De falsitate syllogismi & petitione principij. C. LXXXVIII.

Falsa autē oratio quadrupliciter dicitur. Uno quidē modo quādo videtur cōcludi quando nō concluditur. & hoc est apparens litigiosorum syllogismus. Alio vero quādo cōcluditur quidē. sed nō ad propositum. quod accidit maxime in his que ducunt ad impossibile. Tertio quando ad propositum quidem concluditur. non tamen secundum propriam disciplinam. vt non geometrice in geometria. Quarto quoque modo si per falsa concluditur. licet aliquando conclusio vera sit aliquando falsa: vt supradictum est. ergo falsam esse orationem magis peccatum est dicentis. id est respondentis quam orationis. nec ipsius semper sed quando latet eum falsum susceptum. Quare prima quidem consideratione orationis per se si concludit. Secunda vtrum verum vel falsum. Tertia vero ex qualibus. nam si ex falsis quidem probabilibus autem rationalis est. si autem ex veris quidem sed improbabilibus praua. id est reprehensibilis. si vero sint & falsa & valde improbabilia. palam quoniam praua aut simpliciter aut ad rem. Petere autem quod est in principio videtur quinque modis. Primo quidem & manifestissime. si quis id quod monstrari oportet presumat. Et hoc ipso quidem non facile est latere. id est. in eodem nomine. vt marcus currit ergo marcus currit. In vniuocis autem scilicet vniuersalibus. in quibus nomen & ratio idem significat. facilius est latere. quia scilicet potest in dubium venire pro quo vel pro quibus particularium sumatur. vel in vniuocis. id est sinonymis. q uoz . scilicet vna est significatio & vox diuersa. vt marcus Tullius. Secūdo autem quando quod particulariter oportet demonstrare proponit vniuersaliter. Quod enim per se oportet ostendere cum alijs pluribus petit. Tertio quando vniuersaliter oportet ostendere particulariter petit. videtur enim quod cum pluribus ostendendum est. per se extra petere. Quarto si diuidens petat quod propositum est. Uel si eorum que ex necessitate sequuntur se inuicem alterum petat. vt latus inconmensurabile esse dyametro. cū oporteat ostendere quoniam dyameter lateri. Quod sunt autem petitiones principij. tot & contrarij scilicet quattuor. Primus modus est si quis contradictione opposita petat. secundus si contraria. tertius si vniuersaliter probans particulariter petierit contradictionem. vt si contrariorum vnā esse disciplinam sumpserit: sanatiui autem & egrotatiui alteram esse probauerit. aut etiam si particulare petens in vniuersali contradictione assumere tentauerit. Quartus si contrarium petat eius quod ex necessitate per ea que posita sunt accidit. & etiam si non ea quidem sumat que opposita sunt. sed talia duo ex quibus erat opposita cōtradictio.

¶ De exercitatione dialectici in syllogismis. C. LXXXIX.

Ad exercitationē autem syllogismorum. primum quidem oportet assuescere conuerti orationes. Sic enim & ad hoc quod dicitur magis idonei erimus & in paucis plures orationes sciemus. Nam conuerti est transumentem conclusionem cum reliquis interrogationibus interimere vnum eorum que data sunt. Necesse est enim si conclusio vera non est. alteram premissarum interimere. si omnibus positis. necesse erat conclusionem esse. Ad omnem autem positionem argumenta quoniam sic & quoniam non sic consideranda sunt. ac solutio si inueniri possit querenda. & si nullum alium habemus ad nosipsos hoc faciamus. sic enim simul accidet. & ad interrogandum & ad respondendum exerceri. nam & ad philosophiam non paruum instrumentum est posse conspicere que vtrunque accidit dicere. Oportet autem ad huiusmodi homines esse boni ingenij. hoc enim est secundum veritatem bonum ingenium. bene posse eligere verum & fugere falsum. Rursum in electione terminorum. id est. diffinitionum oportet esse idoneos. ac probabilium propositionum & primorum & maximarum propositionum promptos se habere. & in ea que sepe incidunt sermocionationes tenere. Nam sicut in geometria circa elementa oportet exercitatum esse. & in arithmetica circa capitales numeros scilicet vt sunt denarius & vigenarius & huiusmodi: multum confert ad cognoscendum multiplicationem numerorum. sic & in orationibus logicis oportet propositiones memoriter scire. Principij autem & hipotheseos idoneum. id est. expeditum esse mediocriter difficile est. Item orationem vnam plures facere assuescendum est. vt quoniam non est vna plurium disciplina. Sic enim & in relatiuis & in contrarijs & in coniugatis est. Exercitatio autem assignanda est inductiuarum quidem ad rudem. syllogisticarum ad eruditum. & respondentibus tentandum est. A syllogisticis quidem accipere. id est. auferre propositiones. scilicet vniuersales .. id est. impedire ne habeat vniuersale. Ab inductionibus autem parabolas. id est similitudines. Precipue autem exercitio disputantium afferre. Tentandum est autem syllogismum de aliquo: aut propositionem: aut solutionem: aut instantiam. Ex his enim potestas. exercitium autem potestatis causa. & maxime circa propositiones & instantias. Est enim (vt simpliciter dicatur) dialecticus propositiuus. & instantiuus. Est autem proponere quidē vnum facere que sunt plura. id est vnam conclusionem ex pluribus. Instare autem quod vnum est facere plura. Instans enim diuidit aut interimit: hoc quidem dans. illud aūt non. non est autem omni disputandum: nec contra quemlibet exercitandum: necesse est enim contra aliquos prauos fieri disputationes. nam qui exercitati sunt abstinere non possunt a certatori disputatione. Oportet autem & factas orationes habere. circa questiones dialecticas. in quibus abūdantes minimis ad plurima vtiles habebimur. he vero sūt vniuersales & ad quas abundare difficile est continuo.

¶ De Sophistica disputatione & eius comparatione. C. XC.

Aristoteles in libro. primo elenchorum. Sophistica est apparens sapientia & non existens. Ideoque sophistis magis opere precium est videri esse sapientes: quam esse & non videri. Opus autem scientis est non mentiri de quibus nouit & posse manifestare mentientem. Eos ergo qui volunt sophistice agere. necesse est disputationum genus querere. huiusmodi enim potestas facit videri sapientes cuius sunt desiderium habentes. Sunt ergo disputationum genera quattuor. scilicet doctrinales. dialectice. tentatiue. litigiose. Doctrinales vel demonstratiue: que ex proprijs principijs cuiusque discipline syllogizant. & non ex his que vidētur respōdenti: oportet enim credere eum qui discit. Dialectice vero que ex probabilibus collectiue sunt contradictionum. Tentatiue autem que ex his que videntur respondenti. & necessarium est scire ei qui simulat habere scientiam. Litigiose vero vel sophistice ex his que videntur probabilia. non sunt autem syllogizant. Dialecticus quidem omnia communia secundum rem considerat. qui autem hoc facit apparenter sophista est. Et eadem quidem est oratio sophistica & litigiosa. sed non secundum idem. Nam in eo quod propter apparentem victoriā. litigiosa. in eo vō quod propter sapiētiā apparētē. sophistica. Litigiosus autem quodammodo se habet ad dialecticum sicut falsigraphus ad geometricum. sed falsigraphus ex proprijs scilicet principijs & conclusionibus que sub arte sunt false syllogizat. Litigiosus autem circa communia sicut & dialecticus: non est autem dialecticus circa genus aliquod determinatum. sicut demonstratiuus nec iterum talis qualis est vniuersalis. id est methaphisicus. scilicet quia non ostendit sua principia esse sicut ille. Demonstratiua quoque non est interrogatiua nec enim eius syllogismus fieri. potest ex vtraque parte contradictionis. Dialectica vero interrogatiua est. Tentatiua autem est quedam dialectica. huius enim est experimentum sumere nescientis. & scire se simulantis. nec ex proprijs arguit. vt geometria: sed ex communibus vt dialectica. talibus scilicet que scientem quidem nihil prohibet artem nescire. non scientem autem necesse est ignorare quare omnes idiote dialectica & tentatiua vtuntur: eo quod omnes communia diiudicare conantur. Idem in methaphisica. quarto libro. Logici & sophiste laborant in eo circa quod philosophus. id est methaphisicus debet laborare: loquuntur enim de rebus que philosophie sunt propria. Entis enim est scientia communis omnibus. & logicus quidem scit illud quod scit philosophus. Sophista vero scire se existimat: sed in rei veritate nescit. eius enim scientia deceptoria tantum est: homines autem non decipiuntur nisi in eo quod nesciunt.

¶ De Paralogismis & eorum figuris. C. XCI.

Idem in elenchis. primo. Syllogismus quidem est ex quibusdam positis: vt dicatur aliquid aliud ex necessitate accidere ab his que posita sunt. Elenchus autem est syllogismus cum contradictione conclusionis. Sophistici autem vel paralogismi videntur quidē hoc facere. scilicet vt dicatur ab his que posita sunt ex necessitate aliquid accidere: sed non faciunt. Uidetur aūt ob multas causas. quarum vna est verbigratia. publicissima & aptissima que fit per nomina. scilicet equocatio. Nam quia res infinite sunt: nomina vero finita. necesse est vnum nomen plura significare. Itaque qui virtutis nominū ignari sunt. facile paralogizantur. & ipsi disputantes & alios audientes. cum scilicet vnam solam rem vno nomine significari arbitrantur. Sunt autem numero quinque que coniectant qui in disputationibus contendunt & decertant: scilicet redargutio. falsum. inopinabile. soloecismus. nugatio. Modi autem arguendi sunt duo. Alij quidem secundum dictionem faci-

unt fantasias. Alij extra dictionem. In dictione sunt sex. scilicet equiuocatio. amphibologia. compositio. diuisio. accent. figura dictionis Extra dictionem vero. vij. scilicet sm accidens. sm quid ⁊ simpliciter. sm ignorantiam elenchi. sm consequens. principiuz petere. non causam vt causam ponere. plures interrogationes vt vnam facere.

¶ De Equiuocatione ⁊ amphibologia. .C. XCII.

Hector. Equiuocatio e deceptio proueniens eo q plura significata vel consignificata latet sub vna voce. Prima species est quando plura significata principaliter latent sub vna voce. vt canis potest sumi pro latrabili vel pro marino Secunda quando sub vna latent plura ita q vnum prius. alterum posterius vt expediens potest accipi pro bono vel pro vtili. Tertia quando sub vna voce latent plura consignificata. sicut diuersa tempora. Uerbigratia. Quicunq sanabatur sanus est. laborans sanabatur. ergo laborans sanus est. non valet. quia si laborans primo significat laborantem tunc: in conclusione vero laborantem nuc. Et dicitur equocatio qsi vocans eque plura. Amphibiologia dicitur ab amphi quod est dubiu. ⁊ bologia quod est sententia. quasi dubia sententia. Fallacia amphibologie e deceptio veniens ex eo q vna ⁊ eadem dictio potest construi cum vno ⁊ eodem diuersis de causis vel cum diuersis dictionibus cum vno ⁊ eodem modo: vt iste est liber aristotelis. potest hec dictio aristotelis regi ex vi autoritatis. vel ex vi possessiois. Similiter hec est duplex. quicquid videt hoc. hoc videt: eo q li hoc potest teneri nominatiue vel accusatiue. Cum diuersis dictionib9. vt volo te eacida romanos vincere posse. li te potest regi de li vincere. vel de li posse similiter impossibile est aliud q asinum genuisse te. Item alio modo proueniunt equiuocatio ⁊ amphibologia. eo q dictio vel oratio transitiue potest sumi.

¶ De Compositione ⁊ diuisione. .C. CXIII.

Secundum compositionem ⁊ diuisionem sut syllogismi sophistici quotiens in oratione accidit potentialis multiplicitas: eo q aliqua dictio possit componi cum diuersis. Ex hoc patet diuersitas ad paralogismos amphibologie. qa in illis est multiplicitas ex diuersa ordinatione vnius cum vno. Et notandum q in huiusmodi orationib9 est duplex copositio. ⁊ similiter diuisio. essentialis Una scilicet quando componitur dictio cum eo cuz quo magis nata est componi. Et iuxta hanc accipitur diuisio essentialis. Alia est compositio accidentalis. quado. s. fit copositio alicuius cum aliquo cuz quo minus nata est componi. Et iuxta hanc similiter accipit diuisio accidentalis. Item sm compositionez proprij fiunt paralogismi quoniam in oratione possunt esse plures sententie ex diuersa compositione alicuius cum diuersis. ita q in compositione essentiali fit falsitas: ⁊ in diuisione eidem respondente (que sm rem compositioni accidentali est eadez) fit veritas. Iuxta quod dicit aristoteles vbi fallit compositio: ibi soluit diuisio. ⁊ econuerso. Unde dicebant antiqui q copositio nihil aliud est q diuidendoru falsa coniunctio. Diuisio vero componendorum falsa separatio. Itaq sm diuisione proprie paralogizatur. quando in oratione est dicti multiplicitas. ita q accidentalis diuisio ibidem ponat veritatem. essentialis compositio falsitatem. Et ab hac essentiali compositione dicitur oratio composita: ⁊ non ab alia. similiter a diuisione essentiali dicitur oratio diuisa. Secundu compositionem ponit aristoteles tres paralogismos. Primus fit eo q participium gratia cocomitantie intellecte potest ordinari cum diuersis verbis sic. Quecunq possibile est ambulare. possibile est vt ambulet. possibile est sedentem ambulare. ergo possibile est vt sedendo ambulet. Minor multiplex est si coposita falsa. diuisa est vera. distinguitur tamen communiter de re vera: de dicta falsa. Secundus fit eo q aliquod aduerbium possit componi cum vno verbo vel ab illo diuidi. ⁊ componi cum alio. vt hic: quod scit aliquis nunc didicit: sed magister litteras nunc scit. ergo nunc didicit. non valet. prima enim duplex est. diuisa vera. composita falsa. Nam hec dictio nunc magis nata est componi cuz hic verbo didicit. eo q adiectiuum debet precedere suum substantiuu Tertius fit eo q nota exclusionis possit componi cum diuersis verbis. vt hic. qd vnu solu pot ferre non pot plura ferre. hec dictio solu potest facere exclusionem suaz respectu eius quod est posse vt eidez componatur. ⁊ sic est composita falsa: vel respectu eius qd est ferre. ⁊ sic est vera diuisa. Scdm diuisionem proprie fiunt paralogismi quando aliqua huiusmodi oratio conceditur composita: ⁊ infertur tanq diuisa: ⁊ proueit vno modo eo q dictio copulatiua vel disiunctiua potest copulare dictiones, vel orationes. Sm quem sic paralogizatur. Quecuq sunt duo ⁊ tria sunt paria ⁊ imparia. quinq sunt duo ⁊ tria. ergo ⁊c. Scdo modo eo q participium possit coniungi cum diuersis nominibus: vt h. Ego posui te seruum entem liberum. entez potest coniungi huic nomini seruum: ⁊ sic est vera coposita: q priori nomini natum est plus componi. vel ab eodem diuidi sic est falsa diuisa. Tertio modo hoc idem contingit quado aliquod nomen cum alio nomine potest coniungi vere. vel ab eodem diuidi false: vt hoc nomen centum in exemplo aristotelis. centu qnquaginta virorum relinquit achilles. Itaq sm diuisionem potest fieri paralogismus. quoties ab coniunctim dato: infertur diuisim ⁊ econuerso. sm compositionez sic. Iste est bonus ⁊ est clericus. ergo est bonus clericus. ⁊ econuerso potest argui similiter sm diuisione ⁊ ad hec omnia docet aristoteles simul soluere. s. vt si concludatur diuisim: dicendum est quonia coniunctim cocessuz fuit ⁊ ecouerso.

¶ De Accentu ⁊ figura dictionis. C. XCIIII.

Secundum accentu fiunt paralogismi quoties aliqua diuersimode potest accentuari ex eo sequit diuersitas significatiois. s. quando pot accentuari vt dictio vel oro: vt hec vox metuo: ⁊ hec vox vniuoce: aut aliqua sub diuerso accentu pferri. s. longo vel breui: vt pendere: aut etia cu aspiratioe vel sine: ex quo resultant diuerse significatioes. Figura dictiois e silitudo dictiois ad dictione qtu ad modu significandi. ppter qua earu significata vt eade interptant. Est aut figura dictionis qda intrinseca queda extrinseca. Intrinseca est silis terminatio dictionis cu dictoe. Extrinseca e suppositio vel copulatio eiusde. vn hec fallacia est deceptio pueniens ex silitudine dictionis. Huius tres sunt spes principales. Prima vt ex sili translatioe dictiois. vt hic. Qualiscuq terminatiois est missa talis est poeta: sed missa est feminini generis. ergo poeta. Scda puit ex mutatioe pdicamenti. ⁊ hoc est qn vnu predicamentu omutatur in aliud. Uel aliqua species vnius predicamenti in alia eiusdez. vt hic. Quanti hoies sunt in hac domo sunt in illa. sed dece sunt in hac ⁊c. Tertia prouenit ex variata suppositione. vt hic. homo est dignissima creaturaru. sortes est ho. ergo ⁊c. Uel tertia spes dicit vniuocatio que prouenit quotiens interptat quale quid vt hoc aliqd siue comune vt singulare. sic coruscus est alter ab hoie. ⁊ coruscus9 est ho ergo coruscus9 est alter a se. vel sic ho est spes. sortes est ho. g sortes est species. Ad huc modu reducunt palogismi i qb9 fit pcessus a cofusa suppositoe ad determinata. vel ab imobili ad mobile.

¶ De Fallacia accidetis. ⁊ sm qd ⁊ simplicit. .C. XCV.

Sequitur de locis sophisticis extra dictionez qui predicti sunt septem. Et primo de accidente quod no sumitur hic pro accidente in predicando vel in essendo. sed pro accidente in consequendo: vnde potest dici medium accidentale ad inferenduz hoc de hoc Fiunt autez paralogismi sz accidens: eo q quidlibet assignat inesse rei subiecte ⁊ accidenti ⁊ ecouerso: quod non est necesse. s. q que insunt predicatis inesse subiectis: ⁊ hoc diuersimode exponitur scilicet in prima figura ⁊ in tertia. quia in prima maior extremitas est attributum. medius terminus dicitur accidens. minor extremitas res subiecta. vnde sensus est quando quidlibet. i. maior extremitas attribuitur primo medio termino. i. accidenti. in conclusione vero minori extremitati. i. rei subiecte. Quod patet sic. Ab homine coruscus est alter. ipe est homo. ergo est alter a se. Maior extremitas. i. alteru attribuit corusco respectu hois: ⁊ ita respectu accidentis. In conclusione vero respectu suiipsius. ⁊ ita respectu subiecti. similiter hic homo est species. sortes est homo. ergo ⁊c. esse speciem primo attribuitur homini taqua accideti: in conclusioe vero sorti tanqua rei subiecte. In tertia figura sic. Quando quidlibet. i. maior extremitas attribuit medio. i. rei subiecte ⁊ minori. i. accidenti. Quod patet sic. coruscus cognoscit a te: ⁊ coruscus est veniens. ergo veniens cognoscit a te: na cognitio primo attribuit corusco tanqua rei subiecte. in conclusione vero venieti tanq accidenti. similiter in his. Iste canis est tuus. ⁊ est pater. ergo e tuus pater. no valet quia esse tuu primo attribuit cani tanq rei subiecte. in conclusione vero patri tanq accideti. In scda aut figura fit deceptio eo q ea que vni ⁊ eide sunt eade. credimus inter se esse eade. vt hic. fel e rubeuz. mel est rubeum. ergo mel est fel. Secundu quid ⁊ simpliciter sunt paralogismi quotiens aliqd sumptu sm parte improprie sumptam vt simpliciter concludit. Et dicit aliqd sumi sm parte improprie sumpta. quado huiusmodi pars non ponit suu totum. sicut homo mortuus no ponit homine albu dentes: no ponit albuz. sz crispus caput ponit crispu simpliciter. vnde per aliqd tale no est paralogizare. sed

ſm partē ſolūmō improprie ſumptā. ⁊ hoc pōt fieri iuxta partē ſubiectiuā ſic. Ceſar nō eſt. ⁊ eſt opinabile. ergo eſt qȯ non eſt. vel iuxta partē integralē ſic. Indus eſt niger. ⁊ eſt albus dentes. ergo ē albus ⁊ niger. Uel iuxta partē in tēpore ſic. Comedere carnes eſt bonū. in die veneris eſt malū ergo eſt bonū ⁊ malū. Uel iuxta partem in loco ſic. Mactare patrē eſt malū. in triuanis eſt bonum ergo ⁊c. Uel iuxta partē in modo. vt dicaꝛ pars in modo nomē determinās aliud nomē. ſic. hoc eſt bonū. ⁊ eſt malū egro. ergo ⁊c. vel ſic. Diuitie ſunt bone. non bene vtenti ſunt male. ergo ⁊c. ſm hunc locū fieri dicanꝛ hmōi ꝑalogiſmi. ego dico falſum. ergo veruꝫ eſt me dicere falſum. ⁊ dico hoc. ergo dico verū. Et ſoluit ariſtoteles dicens. qꝛ hoc dicēdo falſus eſt ſimpliciter verus aūt quo. ⁊ cōcludiꝛ verꝫ ſimplr.

De Ignorantia elenchi. ⁊ petitione principij. ⁊ conſequente. .C. XCVI.

SEcundum ignorantiam elenchi fiunt paralogiſmi. eo ꝙ ignoraꝛ ſiue omittitur ratio elenchi. Et dicitur elenchus ab ariſtotele contradictio vnius ⁊ eiuſdem. nō nominis tantum ſed rei ⁊ nominis. non ſinonymi ſed eiuſdem ex his que data ſunt de neceſſitate. non connumeratio quod eſt in principio. ſm idē ad idē. ſimiliter ⁊ in eodē tēpore. Fiūt ergo huiuſmodi paralogiſmi ex obmiſſione huius diffinitionis. ⁊ proprie defectū huiuſmodi differētiaꝝ. ſm idē. in eodē tpe: ad idē ſimiliꝛ. ſic duo ſunt duplum vnius. ⁊ nō ſunt duplū triū. ergo ⁊c. non valet. qꝛ in premiſſis poniꝛ affirmatio ⁊ negatio nō ad idē. ⁊ inferꝛ vt ad idē quare ignoraꝛ elenchus. hoc eſt duplū huic ſm longitudinē. ⁊ nō eſt duplū ſm latitudineꝫ. ergo duplū eſt ⁊ non duplum. ⁊ patet reſponſio. quia in premiſſis ſumiꝛ affirmatio ⁊ negatio non ſm idē quare non ſumitur vera contradictio. ſortes currit in a ⁊ non currit in b. ergo ⁊c. De petitione principij notandum eſt ꝙ principiū nihil aliud eſt hic q̄ꝫ principale propoſitum quod debet probari. Fiunt ergo paralogiſmi ſm hoc quādo ad probandū aliquid ſumitur idē ſiue aliquid minus notuꝫ. Et hoc quinqꝫ modis. vt diſtinguitur in. viij. topicorum. quod iam ſupra poſuimus. Secundū conſequēs vt dicit ariſtoteles fiunt paralogiſmi eo ꝙ credimus conſequentiā conuerti. que nō conuertiꝛ Et hoc fit dupliciꝛ qn̄. ſ. ꝓcediꝛ a ſupiori ad īferi⁹ affirmādo. vel ab īferiori ad ſuperius cū negatione. fit ꝯſequēs. In rhetoricis ſimiliꝛ paralogizaꝛ ſm ꝯſequēs: qn̄ aliquid cōſequēs vt in pluribus: accipiꝛ vt conſequens in oībus: ſic iſte eſt comptus. ergo eſt adulter. tn̄ poteſt reduci ad aliquē modū predictū iſte proceſſus.

De Fallacia ſm non cauſam vt cauſam. C .XCVII.

SEcundum non cauſaꝫ vt cauſaꝫ fiunt paralogiſmi (vt dicit ariſtoteles) eo ꝙ ꝓpoſitio nō cauſa. hn̄s tn̄ ꝯuenientiā cū illis que ſūt cauſe. vt cauſa ſumiꝛ. ⁊ velut ꝓpter eam fiat cōcluſio interimiꝛ. ſic Aīa ⁊ vita ſunt idē. mors ⁊ vita ſunt ꝯtraria. generatio ⁊ corruptio ſunt ꝯtraria. ſed mors eſt corruptio. ergo vita eſt generatio. ergo viuere eſt generari. ſed hoc eſt īpoſſibile. nō ergo aīa ⁊ vita ſunt ideꝫ. Itaqꝫ in huiuſmodi ſyllogiſmis ad impoſſibile in quibus interimiꝛ aliqua premiſſarū maxime accidit hec fallacia. ⁊ q̄ꝫtū ad vltimam cōcluſionē. vn̄ dicit ariſtoteles ꝙ hmōi ꝑalogiſmi non ſunt ſimpliciter inſyllogizati. ſed ad ꝓpoſitum. Scdm plures interrogationes fiunt ꝑalogiſmi. eo ꝙ interrogatio plures vt vna accipiꝛ. ⁊ daꝛ reſpoſiua vna tn̄. cū deberēt plures dari. ſic demonſtratꝭ duob⁹ quorū vnum ſit bonum alterum malū. putaſne iſta ſunt bona vel nō. ſi ſic ergo hoc eſt bonum demonſtrato malo. ſi non ergo hoc eſt malū: demonſtrato bono. Cum prima enim interrogatio ſit plures: plures debent dari rn̄ſiones. vt hoc quidē bonū aliud auteꝫ malum. vn̄ cum detur vna rn̄ſio ꝓuenit inde deceptio. Differt autē enūciatio plures. ⁊ interrogatio plures: qꝛ diciꝛ enūciatio plures a pluralitate rerū enunciatarū. qn̄. ſ. enunciant plura de plurib⁹ ex q̄bus nō fit vnū. vel plura de vno vel vnū de pluribus. Ab eodē diciꝛ interrogatio plures. ⁊ ꝑter hoc ab actu interrogandi. vn̄ ſi dicaꝛ oīs homo currit. vna eſt enunciatio ſiue propoſitio. ſi aūt interrogeꝛ. fiet interrogatio plures. ⁊ hoc ab actu interrogandi eſt. cū eideꝫ debeanꝛ rn̄ſiones plures. vnde ꝓuenit hec fallacia cū ad hmōi interrogationes plures vel enunciationes plures. daꝛ vnica res. ſimpliciter negando vel ſimpliciter affirmando ad qȯ ſequiꝛ inconueniens.

De Solutione paralogiſmorum. C. XCVIII.

ARiſtoteles in elenchis. li. ij. Scire autem paralogiſmorū ſolutiōes ad duo valet primo quidē ad phīam deinde ad glīam. vel apparentē ſapientiā. ſ. vt videaꝛ homo circa oīa exercitatus eſſe. ⁊ in nullo inſcius ſe hre. Ad phīaꝫ aūt dupliciter. i. vt homo ſciat quot mōis vnūqḋqꝫ dicatur. ⁊ que ſilr in rebus accidunt ⁊ in noībus. ⁊ vt non facile ab alijs paralogizetur. alioquin ⁊ a ſeipſo frequenter hoc ipſum patietur. Actor. Modus aūt ſoluendi paralogiſmos eſt vniuſcuiuſqꝫ fallaciam ſiue locū ſophiſticū aſſignare ⁊ in cōſequentiam cōcluſionis oſtendere ſicut iaꝫ ſupius tactū ē ex viij. libro topicoꝝ. in caplō de falſa oratiōe. Hec igiꝛ ad pn̄s de arte ſophiſtica breuiter dicta ſufficiant. Nunc iam ad ea tranſeundum eſt que ex partibus logice iuxta diuiſionē alphorabij reſtāt. ad rhetoricam ſcilicet ⁊ poeticam Et primo de rhetorica diſſerendum.

De Arte rhetorica. C. XCIX.

De dignitate Rhetorices ſm Tullium.

RHetorices dignitatem ⁊ excellentiam ne ſilentio pretereamus. Marci ciceronis teſtimoniū afferamus: in primo de oratore ita inquientis. Quid eſt enim taꝫ admirabile q̄ꝫ ex infinita multitudine hominum vnum exiſtere: qui id quod omnibus natura datum ſit vel ſolus vel cum perpaucis facere poſſit: Aut tam iocundum cognitu atqꝫ auditu q̄ꝫ ex ſapientibus ſententijs: grauibuſqꝫ verbis: exornata oratio atqꝫ polita. Aut q̄d eſſe poteſt in ocio iocundius: q̄ꝫ ſermo facetus ⁊ nulla in e rudis. hoc eniꝫ preſtamus vel maxime feris ꝙ colloquimur inter nos: ⁊ ꝙ exprimere īter nos ſenſata poſſumus. Ob quam rem quis hoc iure miretur ſummeqꝫ in eo laborandum eſſe arbitretur: vt quo vno homines maxime beſtijs preſtēt: in hoc hominibus ipſis antecellat: arte ⁊ vſu qui omnium magiſtrorum precepta ſuperat ac ne plura que pene ſunt innumerabilia conſectemur breui cōprehendamus. Sic eniꝫ ſtatuimus perfecti oratoris moderatione ⁊ ſapientia non ſoluꝫ ipſius dignitatem ſed ⁊ priuatorum ⁊ plurimorum ⁊ vniuerſe reipub. ſaluteꝫ maxime c contineri.

De Diffinitione rhetorice.

ISidorus vbi ſupra. Rhetorica eſt bene dicēdi ſcīa ī ciuilib⁹ q̄ōnib⁹ ad ꝑſuadēdum iuſta ⁊ bona in rerū ꝑſonarūqꝫ negocij cā. Dicta ē aūt rhetorica grece a copia locutionis. Rheſis eniꝫ apȯ grecos locutio dicitur. Rhetor orator. Differunt autem Rhetorica color: ⁊ eloquētia vt ſuperi⁹ ⁊ inferi⁹. Unde Rhetorica eſt ars exornandi ſententias ſeu dictiones ſiue fuerunt vocetenus expreſſe ſiue ſubintellecte. Quia Rhetor ſiue exercet artem ſiue non ſemper dicitur habere rhetoricam. Sed color eſt cum verba in debita voce vnita ⁊ cum hoc vocetenus prolata per debitos modus ⁊ tāq̄ꝫ colores depinguitur. Sed eloquentia dicitur ſolum ars ſiue conceptualis ſiue mentalis non tamen ad hoc vocetenus vel verbotenus expreſſa ⁊ ergo vbicunqꝫ eſt calor ⁊ eloquentia ibi eſt rhetorica ⁊ non econuerſo. Boetius in topicis. Quarto. libro. Differt autem rhetorica a dialectica: qꝛ dialectica tm̄ theſim cōſiderat. i. queſtionē ſine circunſtantijs. Et ſi quādo has ad diſputationē ſumit nō principaliter quidē: ſꝫ omneꝫ eius vim ad theſim de qua diſſerit trahit. Rhetorica vȯ de hipotheſib⁹ id eſt queſtionibus circūſtantiarū multitudine īcluſis tractat ac diſſerit. ⁊ ſi qn̄ theſim aſſumpſerit ad hipotheſim trahit. Circūſtantie aūt iſte ſunt: q̄s quid vbi. quibus adminiculis. cur quō. qn̄. Itē dialectica īterrogatione ac reſponſione cōfecta eſt. Rhetorica vȯ rem proprietatis continua oratione decurrit. Rurſum perfectis ſyllogiſmis vtiꝛ dialectica. rhetorica vero enthymematū breuitate ꝯtēta eſt. Iteꝫ rhetor preter aduerſariuꝫ habet iudicem. qui inter vtroſqꝫ diſceptet. Dialectico vero ille reſponſionem quaſi ſententiam fert. qui aduerſarius ſedet. Omnis itaqꝫ earum differentia vel in materia. vel in vſu. vel in fine conſtituta eſt. fine dico: quia hec quidem iudici perſuadere. illa verȯ que vult ab aduerſario extorquere conatur.

De Oratore ⁊ eius inſtitutione. C. C.

INſtrumentū rhetorice facultatis eſt orator que in ciuili queſtione verſatur ⁊ continue decurritur. huius effector eſt orator: cuius officiuꝫ eſt dicere appoſite ad perſuaſionē Finis vero duplex. in ipſo. ſ. benedixiſſe. in altero vero perſuaſiſſe. Idorus vbi ſupra. Orator autem eſt vir bonus dicendi peritus. vir bonus conſiſtit natura. moribus. vita. artibus. Dicendi peritus conſiſtit artificioſa eloquentia. que cōſtat partibus. v. ſcilicet inuentione. diſputatione. memoria. pronunciatione. ⁊ fine officij. quod eſt aliquid perſuadere. Ipſa autem peritia dicendi in tribus rebus

sistit. s. natura. doctrina. vsu. Natura ingenio. doctrina sciētia vsu assiduitate. hec sunt enī q̄ nō solū in oratore: sʒ in vnoquoqʒ hoīe artifice expectant̄. vt aliq̄d efficiat. Quintilianus in libro de oratoria institutiōe libro pmo. Ante oīa futurus orator cui in maxima celebritate ꝛ in media republica viuēdū est. assuescat iā a tenore non reformidare hoīes. nec solitaria vita palescere. Excitāda est mēs ꝛ attollēda semp. q̄ in hmōi secretis aut languescit. ꝛ quedaʒ velut in opaco situ ducit. aut cōtra inani psuasiōe languescit. necesse ē enī si bi plurimū tribuat. q̄ se nemini cōparat. Consuetudo est certissima loquēdi mgr̄a. vtendūqʒ plano sermone est: vt nūmo cui publica forma ē. vsitatis enī tutius vtimur noua verba nō sine periculo fingimus. Idē in scdo. Multo labore. assiduo studio. varia exercitatiōe. plurimis experimētis. altissima prudētia. presentissimo cōsilio cōstat ars dicēdi. Persuadet aūt ꝛ pecunia ꝛ gratia ꝛ autoritas ꝛ dignitas dicētis. Postremo etiaʒ aspectus ipse sine voce. Tullius in libro de oratore. Memoria est thesaurus oīum rerū: qui nisi custos inuētis cogitatisqʒ reb⁹ adhibeat̄: oīa (etiā si preclara fuerint) in oratore sunt peritura. In hoc autem maxime bestijs precellimus q̄ inter nos loq̄mur: ꝛ sensa verbis exprimere possumus. Quis ergo hoc iure nō miret̄. ꝛ in eo laborādū esse arbitret̄. vt quo hoīes maxime bestijs. in hoc hoībus ipsis antecellāt. ingeniū aūt propter celeres motus ꝛ vberes ad cogitandū ꝛ loquēdū maximā viʒ affert ad operādū. Porro q̄cq̄d est in quo in dicendo offendit̄. istud etiā ea que laudāda sunt obruit. Qui etiā optime dicit. maxime dicendi difficultatē. variosqʒ euētus orationis. expectationēqʒ hoīum pertimescit. qd̄ in multis aduertere soleo. ꝛ in meipso etiā sepissime expertior. vt exalbescā in principijs dicēdi. ꝛ tota mente atqʒ artubus oībus cōtremiscā. Idē in rhetorica scda. Oportet aūt in oratore esse inuentionē. dispositionē. eloquutionē. memoriā. pronunciationē. Inuentio autē in sex partes orationis consumit̄. s. exordiū. narrationem. diuisionem ꝛc̄. De quibus infra.

De Partibus orationis rhetorice. .C. CI.

Isidorus vbi supra. Partes orationis in arte rhetorica quattuor sunt. s. exordiuʒ. narratio. argumentatio. cōclusio. Haruʒ prima auditoris aīum prouocat. scda res gestas explicat tertia fidē assertionib⁹ facit. quarta finē totius orationis cōplectit̄. Inchoandū est itaqʒ taliter vt beniuolū docilē vel attentū auditorē faciamus. beniuolū predicādo. docilē instruēdo. attētū excitādo. Narrādū est itaqʒ vt breuiter atqʒ aperte loquamur. Argumētāduʒ est vt primū nostra firmemus. de hic aduersa cōfringamus. Cōcludēduʒ est ita: vt cōcitemus animos audiētis implere que dicimus. Tullius in rhetorica prima. Partes orationis rhetorice sūt sex. s. exordiū narratio. partitio. ɔfirmatio. reprehēsio. cōclusio. Exordiū est oratio aīum auditoris idonee cōparās ad reliquā dictionē. qd̄ eueniet si eū beniuolū attētū docileqʒ fecerit. Beniuolētia quattuor ex locis cōparat̄. s. ex nostra. ab aduersariorū. ꝛ a iudicū psona. ꝛ a causa ipsa vnde agit̄. Attētos auditores facimus si ea q̄ dicturi sumus noua ꝛ magna ꝛ vtilia demonstramus esse. ꝛ nos breuiter causam nostrā expositituros pollicemur. Dociles eos facimus: si apte ac breuiter summā cause exponimus. Cūqʒ docilē velis facere simul ꝛ attentū facere oportet. Nā is maxime docilis est. q̄ attētissime audire patus est. Narratio ē reꝝ gestaꝝ. aut vt gestaꝝ expositio. quaʒ oportet habere tria. s. vt sit breuis. ꝛ pbabilis ꝛ aperta. Multos āt imitatio breuitatis decipit. vt cū breues se esse putēt. longissimi sint cū dent operā vt multas res breuiter. nō vt paucas dicāt. Partitio illustrem ꝛ perspicuaʒ totam facit orationē. Huius partes sunt due. vna que quid cum aduersarijs conueniat. ꝛ quid in contrauersia relinquatur. ostendit ex qua certum quiddam designatur auditori. in quo animum debeat habere occupatum. Altera in qua earū rerum de quibus dicturi sumus: breuiter expositio ponitur distributa. ex qua conficitur: vt certas res animo teneat auditor. quibus dictis intelligat fore peroratum. Et hec debet habere tria. scilicet absolutionem. ꝛ breuitatem ꝛ paucitatem. Cōfirmatio est per quā argumentando nostre cause fidem ꝛ autoritatem ꝛ firmamentum adiungit oratio. Reprehensio est per quā argumentando aduersariorum confirmatio diluitur. aut infirmatur aut alleuiatur. Cōclusio totius est orationis exitus ꝛ determinatio.

De Rebus expectandis. .C. CII.

Idem vbi supra. Uerū expetendaꝝ tria sunt genera. vnum quod sua vi nos allicit ad se. nō emolumēto aliquo captās. sʒ sua dignitate trahens vt virtus sciētia veritas. Aliud qd̄ non propter suā vim ꝛ naturam: sed propter fructum ꝛ vtilitatem petendum vt pecunia. Tertium est hoꝝ partibus iunctuʒ. sʒ qd̄ ꝛ sua vi ꝛ dignitate nos ducit. ꝛ per se quandā vtilitatem gerit: ex quo magis expectatur vt amicitia. In primo genere sunt honesta. i scdo vtilia. in tertio ea q̄ sunt honestatis partem continent. partem vtilitatis: sed in melioreʒ partem vocabuli conferant̄. ꝛ honesta nominentur. Ex his conficitur vt appetendarum sint partes honestas ꝛ vtilitas. vitandaruʒ autem turpitudo ꝛ inutilitas. Honesti aūt partes due sunt. quaruʒ altera simplex. altera iuncta. id est vna propter se ex toto appetit̄: altera ex aliqua parte propter se. ex altera propter vtilitatis fructum. In primo genere oēs res vna vi atqʒ vno nomine virtus amplectit̄. Nam virtus est habitus animi nature modo rationi cōsentaneus. Et habet quattuor partes. scilicet prudentiam. iusticiā. fortitudineʒ temperantiaʒ. Prudentia est rerum bonarum ꝛ malarum scientia. Justicia est habitus animi cōmuni vtilitate conseruata: suam cuiqʒ tribuens dignitatem. Fortitudo est considerata periculoꝝ susceptio: ꝛ laborum perpessio. Temperantia est rationis in libidineʒ atqʒ in alios non rectos impetus animi firma ꝛ moderata dominatio. Hec omnia propter se solum (vt nihil addat̄ emolumenti) petenda sunt. Propter se auteʒ vitanda sunt non modo ea que his cōtraria sunt: vt fortitudini ignauia. iusticie iniusticia. veruētiam illa que propinqua ꝛ finitima esse vident̄. Unicuiqʒ enim virtuti finitimum vitiuʒ reperitur. vt audacia fidentie. pertinatia perseuerantie. superstitio religioni ꝛ huiusmodi. In secundo autem genere honesti scilicet qd̄ partim dignitate sui partim vtilitate nos alicit. sunt hec gloria. dignitas. amplitudo. amicitia. Gloria est frequens fama de aliquo cum laude. Dignitas est alicuius honesta ꝛ cultu ꝛ honore ꝛ verecundia digna auctoritas. Amplitudo est potentie vel maiestatis vel aliquarum copiaruʒ magna abundantia. Amicitia est voluntas erga aliquem bonaruʒ rerum illius ipsius causa quem diligit cum pari voluntate. Utilitatis auteʒ due sunt partes. scilicet incolumitas ꝛ potentia. Incolumitas est salutis tuta atqʒ integra conseruatio. Potentia est ad sua conseruanda. ꝛ alterius obtinenda idonea rerum facultas.

De Generibus causarum. C. CIII.

Idem in rhetorica secūda. Tria sunt genera causaruʒ que recipere debet orator. scilicet demonstratiuum. deliberatiuum. iudiciale. Demonstratiuum est quod tribuit̄ in alicuiuʒ certe persone laudem vel vituperationem. Deliberatiuū est positum in consultatione qd̄ habet in se suasionem ꝛ dissuasionē. Judiciale est qd̄ in controuersia positum est. qd̄ habet accusationē aut petitionem cum defensione. Isidorus vbi supra. Deliberatiuū genus est in quo de quibus libet vtilitatibus vite quid aut debeat aut non debeat fieri tractat̄. Demonstratiuū in quo laudabilis persona aut reprehēsibilis ostenditur. Judiciale in quo de ipsius persone facto aut pene aut premij sententia datur. Deliberatiuum genus duplex est. suasio ꝛ dissuasio. Suasoria autem in tribus locis diuiditur. honesto vtili ꝛ possibili. Demonstratiuum duas habet species laudem ꝛ vituperationē laudis ordo tribus tēporibus distinguitur ante ipsum in ipso post ipsum. Pari ordine econtrario ꝛ in vituperatione hominis hec forma seruanda est ante ipsum hominem in hominem. post homineʒ.

Boetius vbi supra. Itaqʒ demonstratiuum genus finem habet honestum ꝛ bonum. Deliberatiuum vtile vel honestum. Judiciale vero iustum. Isidorus vbi supra. Species causaruʒ sunt quinqʒ id est honestum. admirabile. humile. anceps. obscurum. Honestuʒ cause genus est cui statim sine orōne nostra fauet animus auditoris. Admirabile est. quo attentus fit animus eoꝝ qui audituri sūt. Humile est qd̄ negligit̄ ab auditore ꝛ non magnopere attendendū videtur. Anceps est in quo aut iudicatio dubia est aut causa honestatis ꝛ turpitudinis particeps. vt ꝛ beniuolentiam pariat ꝛ offensam. Obscuruʒ in quo aut tardi auditores sunt: aut difficilioribus ad cognoscendum negocijs causa cernitur implicata.

De Statibus rhetoricis. C. CIIII.

Status apud rhetores dicitur ea res in qua causa consistit. id est constitutio fit auteʒ ex intentione ꝛ depulsione. Status auteʒ causaruʒ duo sūt rōnalis. ꝛ legalis. De rōnali orīunt̄ ɔiectura. finis. qualitas. translatio. De fine iudicialis ꝛ negocialis. de iudiciali absoluta ꝛ assumptiua. de assumptiua concessio remotio criminis. relatio criminis comparatio. de concessione purgatio ꝛ deprecatio. Item ex legali statu hec orīunt̄. id est scriptum. ꝛ voluntas. legis contrarie ambiguitas. collectio siue rōcinatio. ꝛ diffinitio legalis. Boeti⁹ vbi supra. Rhetorica q̄dē inest specieb⁹ spēs aūt causis. Causa est cōtrouersia alia constitutione formata. causarū vo ptes status esse

dicuntur.quos etiā constitutiones aut questiones nominare licet. Oēs aūt rhetorice questiones aut in alicuius scripti ɔtrouersia verſanť.aut preter scriptū ex re ipsa sumūt ɔtentionis exordiū. In scripto quinq̧ modis fiunt. Primus modus est:cum hic scriptoris verba defendit:ille sniam.⁊ hic dicit̄ scriptū.Secūdus cū inter se leges quadā contrarietate dissentiunt.⁊ dicit̄ status legis contrarie. Tertius cū scriptū de quo contendit̄ sententiā claudit ambiguā.⁊ hic dicit̄ ambiguitas. Quartus cū ex eo qd̄ scriptū est.aliud nō scriptū itelligit̄.⁊ h̄ ratiocinatiuˀ syllogisinˀ dr̄.qm̄ h̄ ꝑ rōcinationē ⁊ quādā syllogismi cōsequentiā inuestigat̄. Quintus cū sermo scriptus est:cuius nō facile ius ⁊ natura clarescit.nisi diffinitiōe detecta sit. hic vocat̄ finis in scripto. Earū vero que pręter scriptū in ipsaꝝ rerū contentiōe posite sunt.he differentie.s.an sit.quid sit.quale sit.pma dicitur coniecturalis questio.scđa finita cōstitutio.tertia generalis qualitas.in qua tn̄ ⁊ qualitatis ⁊ quātitatis cōparationis versatur ratio.hec aūt in duas partes distribuit̄. Aut enī in preteritū querit̄ de qualitate ꝓpositi.⁊ hec dicit̄ questio iudicialis. Aut in presens vel futurū.⁊ hec negocialis. Judicialis in duas partes diuidit̄. aut enī in ipso facto ius defensionis inest ⁊ hec absoluta qualitas dicit̄ aut extrinsecus assumit̄.⁊ hec assumptiua questio dicit̄. Sꝫ hec in quattuor partes dirimat̄.aut enī ɔcedit̄ crimē:aut remouet̄.aut refert̄.aut cōparat̄. Cōcedit̄ qdē cū nulla introducit̄ facti defensio.sꝫ venia postulat̄. Qđ fit duplicit̄.s.aut deprecādo.si nihil accusationis attuleris.aut purgādo deprecaris. Purgatio aūt fit cū facti culpa his ascribit̄:quibˀ obsisti nō possit:nec tn̄ persone sint. id enī in aliā cōstitutionē cadit. Sūt aūt hec imprudentia.casus.necessitas. Remouet̄ crimē:cū ab eo qui incessit̄ in aliū transfert̄. Et hoc dupliciter.s.remouēdo causam vel factū.causa remouet̄.cū aliena potestate aliqd̄ esse factū ostendit̄.factū vero cū alius aut potuisse aut debuisse facere demonstrat̄. Et hec maxime valent cū talis in nos intendit̄ actio qd̄ nos id fecerimus:qd̄ fieri nō oportuit. Refertur crimē.cū in aliquē iuste cōmissum esse facinus ostendit̄.eo ꝙ is iniurius sepe fuerit ⁊ id pati meruit. Cōparatio fit cū propter meliorē vtilioremve rē factū qđ aduersarius arguit cōmissum esse defenditur. Horum autem omnium sunt proprie differentie ac diuisiones minutissime.que in rhetorum libris diligentius continentur.

¶ De Syllogismis rhetoricis. .C. CV.

Isidorus vbi supra. Syllogismus grece latine argumentatio appellatur. Argumētatio aūt dicta est quasi argute mentis oratio.qua inuentū probabile exequit̄. Syllogismus igit̄ est propositionis ⁊ assumptionis ɔfirmatiōisq̧ extrema cōclusio.aut ex ambigētis incerto.aut ex fiducia cōprobantis. Cōstat enī tribus partibˀ propositiōe:assumptiōe.conclusiōe. Syllogismorū apud rhetores principalia genera duo sunt.iductio ⁊ ratiocinatio. Inductio est q̄ rebus nō dubijs captat assensionē eius cū quo instituta est: siue inter phōs:siue inter rhetores siue inter sermocinantes. Inductionis mēbra sunt tria:prima propositio.secunda illatio.que ⁊ assumptio dicit̄.tertia ɔclusio.propositio inductionis est que similitudines cōcedende rei necessario vnius inducit aut pluriū. Illatio inductionis est que rem de qua contendit introducit. Conclusio que aut concessionem illationis confirmat.aut quid ex ea cōficiatur declarat. Ratiocinatio est oratio qua id de quo est questio cōprobatur. Ratiocinatiōis modi sunt duo.primus enthymema.qui est imperfectus syllogismus atq̧ rhetoricus. Secundus epichirema:qui est in rhetoricis latior syllogismus. Enthymematis mēbra sunt quinq̧. primum conuincibile.secundū ostentabile.tertiū sententiale.quartum exemplabile.quintum collectiuū. Sequitur epichirema descēdēs de ratiocinatione latior executior rhetoricis syllogismis.latitudine distans ⁊ productione sermonis a dialecticis syllogismis. propter quod rhetoribus datur. Hic autē cōstat tribus modis.primus modus tripartitus est.secundus quadripartitus. tertius quinq̧partitus.tripartitus epichirematicus syllogismus est:qui constat membris tribus.i.propositione.assumptione conclusione. Quadripartitus est:qui constat ex membris quattuor.prima expositione. secunda assumptiōe.⁊ vna propositionis siue assumptiōis coniuncta. tertia probatione ⁊ conclusione. Quinq̧partitus itaq̧ est.qui constat ex membris.v.id est.prima propositione.secunda eius probatione. tertia eius assumptione.quarta eius probatione.quinta cōclusiōe.

¶ De Locis rhetoricis. .C. CVI.

Boetius vbi supra. Locos oēs rhetoricos ex attributis ꝑsone:vel negocio venire necesse ē.ꝑsona ē q̄ i iudiciū vocat̄.cuiˀ dictū aliqđ factuꝫ ue rephēdit̄. Negociū ē factuꝫ dictūve ꝑsone:vel ꝓpter quod in iudicium versatur. In his duobus omnis iudiciorum ratio versat̄.persona.s.⁊ negocio.hec ergo duo non possunt argumēta facere:quia de ipsis questio est. Argumentū enim est ratio rei dubie faciens fidem.de quibus aūt dubitat̄.ea fidem facere non possunt.faciunt aūt negocia fidem:ea que sunt personis ⁊ negocijs attributa. Et si qn̄ persona negocio faciat fideꝫ:vt si credat̄ rempublicam sensisse catilinā:qꝛ persona est viciosa turpitudine denotata. tunc non in eo ꝙ persona est:⁊ in iudicium vocat̄:sed in eo ꝙ ex attributis persone quandā suscipit qualitatē. Ut aūt rerum ordo clarius elucescat sciendum ꝙ circūstantie sunt que conuenientes substantiā questionis efficiunt.has aūt in duo sic ptit̄. vt eam que ds in attributis ꝑsone ponat.reliquas aūt in attributis negocio constituat. Et primā quidē quam ꝑsone attribuit.in.xi.partes diuidit.he sunt aūt nomen.natura victus.fortuna.studiū.casus affectio.habitus.consilium.facta.⁊ orōnes.ea dūtaxat que extra illud factuꝫ dictūq̧ sunt:qđ nūc in iudiciū deuocatur. Reliquarū vero quas in attributis negocio ponit.qđ ⁊ cur: cū ipso negocio continentia dicit cur in causa est cōstituens.quid aūt in quattuor partes secans.s.in summā facti:vt est parentis occisio:⁊ ante factum. vt concitus gladium arripuit.⁊ dū fit:vt vehementer pcussit.⁊ post factū.vt in abdito sepeliuit. Postremas autem quattuor circunstantias ponit in gestione negocij que est secunda ps attributorum negocijs. Et illaꝫ quidē que est qn̄:diuidit in tempus.vt nocte fecit ⁊ occasionem.vt cunctis dormientibˀ.vbi vō dicit locum:vt in cubiculo.quō autem modū:vt clam quibˀ auxilijs facultatem.vt cū multo exercitu. Tertia pars eorū q̄ attributa negocio dicunt̄.sūt adiūcta negocio.vt genus vel species.ɔtrariū.euentus.compatio. Cōsecutio vō q̄rta ps ē attributoꝝ negocio. h̄ itaq̧ q̄ in attributis ꝑsone ac negocio cōstant sunt velut in dialecticis locis ea que in ipsis de quibˀ querit herēt.

¶ Adhuc de eodem. C. CVII.

Reliqua vero que vel sunt adiuncta negocio: vel gestum negocium consequuntur talia sunt qualia ea que ſm themistium partim rei substantiam consequunt̄.partim extrinsecus sunt.partim in medijs versant̄. Scđm ciceronē aūt inter affecta sunt numerata vel extrinsecus posita. Sunt enim adiuncta negocio affecta quodā modo ad id de quo querit̄. Nam circūstantie septem predicte cum comparari ceperint.⁊ quasi in relationem venire:si quid ad se continens vel ad id qđ continet referat̄.aut species fit.aut genus. Si autem ad id qđ ab eo longissime distet.contrariū.si vero ad finem suum ⁊ exitum euentus est. Eodem quoq̧ modo ad maiora ⁊ minora ⁊ paria siue similia comparat̄. Et hi quidem loci a prioribus differunt:qꝛ illi vel facta continent vel factis inseparabiliter adherent vt locus ⁊ tempus ⁊c̄.hec vero scꝫ adiuncta negocio non ipsi negocio adherent:sed accidunt circunstantijs.⁊ tunc demum argumenta prebent cum ad comparationem veniunt. Consequentia vero negocium nec in ipsis rebus insunt:nec eis inseparabiliter adherent. nec ex comparatione reperiunt̄:sed rem gestam vel antecedunt vel consequunt̄.⁊ hic locus totus extrinsecus est. Primum enim in eo querit̄ non de re sed de nomine.scꝫ quo id qđ factum est appellari conueniat. Deinde que sit eius rei lex.consuetudo.pactio. iudiciū. sententia.artificium ⁊c̄.huiusmodi extrinseca. In hoc ergo quattuor habet negocijs attributa diuidere.scꝫ vt sint partim continentia cum negocio.⁊ hec sunt facta.partim vero in gestione negocij.⁊ hec factis adherentia.partim quoqꝫ adiuncta negocio:⁊ hec in relatione ponuntur.partim etiam gestum consequuntur negocium:⁊ horum fides extrinsecus sumit̄. Hec de rhetoricis locis sufficiant.

¶ De Constructione ⁊ ornatu orōnis rhetorice. C. CVIII.

Isidorus vbi supra. Componitur autē ⁊ instruit̄ omnis oratio vbi coma.colon.periodo. Coma est particula sententie.colon membrum. periodus ambitus vel circuitus. Fit aūt ex coniunctione verboꝝ coma.ex comate colon.⁊ ex colon piodus. Periodus aūt longior esse non debet q̄ꝫ in vno spiritu proferat̄. Preterea puruꝫ ⁊ honestū oratoris eloquiū carere debet omnibus vicijs tam in litteris q̄ꝫ in verbis.q̄ꝫ etiā in sentētijs. Auget̄ ⁊ ornat̄ oratio etiam figuris verborum ac sententiarum. Nam qꝛ directa ⁊ perpetua oratio fatigationē atq̧ fastidium tam dicendi q̄ꝫ audiēdi creat.flectenda est.⁊ in alias versanda formas.vt ⁊ dicentē reficiat.⁊ ornatior fiat.⁊ iudicem diuerso vultu auditūq̧ deflectat. e quibus plurime a donato in schematibus artis grammatice ānotate sunt. Jam vero in locutionibus illo vti oportebit.vt res.locus.tempus.persona audientis efflagitat.ne prophana religiosis. ne inuerecunda castis. ne leuia grauibus. ne lasciua serijs. ne ridicula tristibus mi

sceantur. Hinc non sic satis videre quid dicat. nisi id quoqʒ aperte ⁊ suauiter dicere. ne id quidem tantum. nisi id quod dicit ⁊ facere. Dicēda sunt quoqʒ summissa leniter. incitata grauiter. inflexa moderate. Hoc ē enī illud trimodū genus dicēdi. humile. mediū. grandiloquū. Nā in paruis causis nihil grande. nihil sublime dicendū est sed leni ac pedestri more loquendū. In causis vero maioribus vbi de deo vel hoīuʒ salute referimus. plus magnificentie ⁊ fulgoris est exhibendū. In tpatis vero causis vbi nihil agit̄ vt agat. sʒ tantūmodo vt delectet̄ auditor. iter vtrūqʒ moderate dicēdū ē. Tulius in scda rethoricoꝝ. Oratoria elocutio tria ī se debet habere. s. elegātiā cōpositionē. dignitateʒ. Elegantia ē que facit vt vnūquodqʒ pure ⁊ aperte dici videatur. Compositio est que facit omnes partes orationis. equaliter perpolitas. Dignitas est que reddit ornataʒ orationeʒ ⁊ varietate distinguit.

De Arte poetica. .C. CIX.

Aetor. Post artem rhetoricā dicēdū restat de poetica. quā ⁊ Alphorabius in libro de diuisione scientiarū inter logice partes vltimā ponit. ⁊ ipsaʒ in libro de ortu scientiaꝝ ita describit. Poetica inquit est scientia ordinandi metra sm̄ proportionē dictionuʒ ⁊ tpa peduʒ. ac numerū eorū. Idē quoqʒ dicit in libro de diuisione scientiarum ꝙ poetice propriū ē sermonibus suis facere imaginari aliq̄d pulchrū vel fedū: quod nō est ita. vt auditor credat ⁊ aliq̄d abhorreat vel appetat. quāuis cū certū sit non ita esse in veritate. animi tamē audientiū erigunt̄ ad horrēdū vel appetēdū qd̄ imaginat̄. Habet aūt poesis septē species. s. comediā. tragediā. inuectionē. satyrā. fabulā. historiā. argumētū. Est aūt comedia poesis exordiū triste leto fine cōmutans. Tragedia vero poesis a leto pncipio in tristē finē desinēs. Inuectio est carmen reprehensorium maliuolo fine compositum. Satyra vero est carmen reprehensorium animo bono compositū. Fabula est nec vera nec verisimilis narratio. Historia est rei geste narratio. Argumentū est rei vilis voluntaria similitudo.

De Poetis. .C. CX.

Isidorus li. viij. Poete vnde sunt dicti. sicut ait tranq̄llus cū primū hoīes exuta feritate rationē vite habere cepissent. seqʒ ac deos suos nosse. cultū modicū ac sermonē necessariū cōmenti. sibi vtriusqʒ magnificentiā ad religionē deorū suorum excogitauerūt. laudesqʒ eorū ⁊ verbis illustrioribus ⁊ iocundioribus numeris extulerūt. id genus: quia forma quedā efficit̄ que poetes dicit̄ poema vocitatū ē. eiusqʒ fictores poete. Lyrici poete dicunt̄ a potu lyrin. i. a varietate carminū. Unde ⁊ lyra dicit̄. Tragedi dicti sunt. eo ꝙ in initio canētibus premiū erat hyrcus quē greci tragos vocāt. Comedi appellati. siue a loco q̄r circum pagos agebāt. quos greci comas vocant. vel a cōmesatione. Solebant enim post cibos hoīes ad eos audiēdos venire. Sed comici priuatorū hominū predicāt acta. Tragici vero respublicas ac regū historias. Itē Tragicorū argumenta ex rebus luctuosis sunt. Comicorū ex rebus letis. Duo sunt genera comicorū. s. veteres ⁊ noui. veteres qui ⁊ ioco ridiculares extiterūt. vt Plautus Actius Terentius. Noui qui ⁊ satyrici. a quibus generaliter vitia carpuntur. vt flaccus. persius. iuuenalis vel alij: hi enim omnium delicta corripiūt ⁊ describunt. vnde ⁊ nudi pingunt̄ eo ꝙ per eos vitia singula denudent̄. Satyrici aūt dicti siue ꝙ pleni sint omni facūdia. siue a saturitate ⁊ copia. De pluribus enī simul rebus loquunt̄. Quidā autē poete theologi dicti sunt. q̄m de dijs carmina faciebāt. Officiū autē poete in eo est vt ea que vere gesta sunt in alias species obliquis figurationibus cū decore aliquo ꝯuersa trāsducat. Apud poetas aūt tres characteres esse dicūt. vnū in quo tantū poeta loquitur. vt est in libro virgilij georgicoꝝ. Aliū dragmaticū in quo tantū poeta loquitur. vt est in comedijs ⁊ tragedijs. Tertium mixtuʒ vt est in eneide. Nam poeta illic ⁊ introducte persone loquuntur.

De Prosa ⁊ metro. .C. CXI.

Idem in tertio. Prosa est producta oratio ⁊ a lege metri soluta. Prosuʒ enim antiqui productum dicebant ⁊ rectum. Alij prosam aiunt dictaʒ eo ꝙ sit ꝓfusa. Preterea scienduʒ tā apud grecos q̄ʒ apud latinos longe antiquiorē curā fuisse carminū q̄ʒ ꝓse. oīa eniʒ prius versib⁹ ꝯdebant̄. Metra vocata sunt q̄r certis pedū mēsuris atqʒ spacijs terminant̄. Mēsura. n. grece metron dicitur. Uersus dicti sunt ab eo ꝙ pedib⁹ in ordine suo dispositis certo fine moderātur ꝑ articulos. q̄ cesa ⁊ mēbra noīant̄ q̄ ne lōgius ꝓuolueret̄ q̄ʒ iudiciū posset sustinere. modū statuit ratio vn̄ reuerteret̄. ⁊ ab eo ipo vsuʒ vocatū ꝙ reuertit̄. Huic adhēt rythmus q̄ ñ ē certo fine moderatus: sed tamen rationabiliter ordinatis pedibus currit. qui latine nihil aliud q̄ʒ numerus dicitur. de quo est illud. Numeros memini si verba tenereʒ. Poesis dicitur greco nomine opus multoruʒ librorū. poema vnius. Idilion paucorū versuum: disticon duorum monosticon vnius. Centones apud grāmaticos vocari solent qui de carminibus homeri ⁊ virgilij ad propria opera more centenario ex multis hincinde compositis in vnum sartiunt corpus ad facultatem cuiusqʒ materie. Deniqʒ proba vxor adelphi centonem ex virgilio de fabrica mundi ⁊ de euangelijs plenissime expressit. Materia composita sm̄ versus ⁊ versibus sm̄ materiam concinnētibus. Sic quoqʒ ⁊ quidā pomponius ex eodem poemate inter cetera stili sui ocya tytirum in christi honorem composuit. similiter ⁊ eneidos.

De Carmine ⁊ eius speciebus. C. CXII.

Carmen vocatur quicquid pedibus cōtinetur cui nomen datuʒ existimant eo ꝙ carptim pronuncietur. Metra vel a pedibus nūcupata sūt vel a rebus que scribuntur: vel ab inuentoribus vel a frequentatoribus: vel a numero syllabarum. A pedibus vt dactilica. Iambica. Trocheica. A numero syllabarum. exametrum. penthametrum. trimetrum. Ab inuentoribus vt saphicum. archiloicū. Saphica sapho mulier edidit. Archilochus quidā archiloica scripsit. Symonidia quoqʒ metra symonides poeta lyricus composuit. A frequentatorib⁹. vt Asclepiodia. a rebus que scribuntur. vt heroicum. elegiacum. buccolicuʒ. Heroicū enim carmen dictū est. eo ꝙ viroruʒ fortiuʒ res ⁊ facta narrantur. naʒ heroes appellant̄ viri quasi aere ⁊ celo digni propter sapientiā ⁊ fortitudinem. qd̄ metrū auctoritate cetera metra precedit. constatqʒ duobus pedibus dactilo ⁊ spondeo. at sepe pene vel ex hoc vel ex illo. nisi ꝙ temperatius fit vtriusqʒ mixtura. Hoc primuʒ moyses in cantico deuteronomij longe ante fereciden ⁊ homerum cecinisse probat̄. vnde apparet antiquiora fuisse apud hebreos studia carminum. q̄ʒ apud gentiles. Siquidem ⁊ iob moysi temporibus adequatus exametro versu dactilo spondeoqʒ decurrit. Elegiacum autem dictū est eo ꝙ modulatio eiusdem carminis conueniat miseris. Bucolicum. id est pastorale carmen appellatur a bobus de maiori parte: q̄uis opilionum caprariorumqʒ sermones in his ⁊ cantica inserantur. Hymni auteʒ ex greco in latinum laudes interpretant̄. Epithalamia sunt carmina nubentium que decantantur a scholasticis in honorem sponsi ⁊ sponse. Uocatum autem epitalamiū ꝙ in talamis decantetur. Trenos (qd̄ latine lamentuʒ vocamus) primus hieremias versu composuit super vrbem ⁊ populū quando captiuus ductus est. Post hūc apud grecos symonides poeta lyricus. adhibebantur autem funeribus atqʒ lamentis. similiter ⁊ nunc. Epitaphium grece latine super tumulum. est enim titulus mortuoruʒ. Scribitur enim ibi vita. mores. ⁊ etas eorum. Epigrāma est titulus quod in latinum superscriptio interpretatur.

De Fabulis poeticis. C. CXIII.

Fabulas poete a fando nominauerunt: q̄r non sunt res facte: sed tantūmodo loquēdo ficte. que ideo sunt inducte vt ficto mutorum animalium inter se colloquio. imago quedam vite hominum nosceretur. Sunt autē fabule aut esopice. aut libistice. Esopice sunt cum animalia muta inter se sermocinasse finguntur. vel que animā non habent. vt vrbes ⁊ montes petre ⁊ fulmina. Libistice auteʒ duʒ hominum cum bestijs. aut bestiarum cum hominibus fingitur vocis esse cōmertium. Fabulas poete quasdam delectandi causa finxerunt quasdam ad naturam rerum: nonnullas ad mores hominū interpretati sunt. delectandi causa fictas vt eas quas vulgo dicunt: vel quales plautus ⁊ terentius composuerunt. ad naturas reruʒ fabulas finguntur. vt vulcanus claudus: quia per naturam nunq̄ʒ rectus est ignis. vt illa triformis bestia. pma leo. postrema draco. media ipsa chimera. id est caprea. etates hominum per eam volentes distinguere: quarum ferox ⁊ horrens prima adolescentia vt leo. dimidia. vite tempus lucidissimum vt caprea. eo ꝙ acutissime videat. tunc fit senectus casibus inflexis vt draco. Sic ⁊ hipocentauri fabulam esse confictam. id est hominem equo mixtum: ad exprimendam humane vite velocitatem: quia constat esse velocissimum. ad mores. vt apud horatium. Mus loquitur muri. ⁊ mustela vulpecule. vt per narrationem fictam ad id quod agitur verax significatio referatur. Uel sicut in libro iudicum ligna sibi regem requirunt ⁊ loquuntur ad oleam: ⁊ ad ficum ⁊ ad vitem ⁊ ad rubum. quod totum vtiqʒ ad mores fingitur. vt ad rem que intenditur ficta quidem narratione: sed veraci significatione veniatur. Sic ⁊ demostenes orator fabula vsus est aduersus philippum. qui cum

ab atheniensibus postularet vt sibi decem oratores darentur. ꝛ discedere. finxit ille hanc fabulã qua dissuaderet dicẽs. Lupos aliqñ pastorib⁹ quoꝝ diligẽtiã decipe voluissent suasisse. vt in amicitiã cõuenirẽt. ea tñ cõditione: vt si canes (in quibus erat causa iurgiorum) iure securitatis illis traderent: annuisse pastores: ꝛ in specie securitatis dedisse canes. quos ouiũ suaꝝ vigilantes custodes habebant. tunc lupi adepta omni fortitudine: omne qđ in gregib⁹ illis erat. nõ pro satietate tantum. verũetiã pro libidine lacerauerũt. Philippũ quoqꝫ principes populi postulare. quo facilius posset opprimere expoliatam custodibus vrbem.

¶ De Fabulis fictis ꝯ calũniosos ꝛ insidiosos. .C. CXIIII.

Actor. Tales sunt ꝛ morales esopi fabule de qb⁹ exẽpli causa nonnullas hoc in loco placuit breuiter inserere. Nã ꝛ si legẽti vel audiẽti misceãt risuꝫ acuunt tñ ingeniũ. Uerbigratia ꝯtra calũniosos fingit qꝫ Agnus ꝛ lupus sitiẽtes ad riuulũ e diuerso venerũt. sursuꝫ bibebat lupus longeqꝫ inferior agnus. lupus vt agnũ vidit. sic ait: Turbasti mihi aquã bibẽti: agnus patiens dixit. quõ aquaꝫ turbaui tibi: a te ad me decurrit. cui lupus. Et maledicis mihi inquit. at ille. nõ male dixi. Lupus vero pater inquit tuus multa mala mihi ostẽdit. In fine aũt altercatiõis. lupus improba voce dixit. Et adhuc mihi loqueris latro. Statimqꝫ in eũ direxit. ꝛ innocẽti vitã eripuit. Cõtra illos q̃ aliene saluti insidias parãt. fingit qꝫ Mus vt flumẽ trãsiret auxilium a rana petijt. Illa crossum filũ petẽs murẽ ad pedẽ sibi ligauit: ꝛ natare cepit. in medio vero flumine rana se immersit: at illa validius dũ teneret vires. miluus ecõtra volãs: murẽ cũ vnguibus rapuit: simul ꝛ ranã pẽdẽtẽ sustulit. Itẽ ꝯtra insidiosos. In nido luscinie cũ accipiter sederet. vt specularet auras. paruos illic pullos inuenit. luscinia cito superuenit ꝛ rogabat eũ parcere pullis suis: faciaꝫ inqt qđ vis: si bene mihi cantaueris. at illa (cꝫuis aius exciderit tanto metu coacta) pauẽs ꝛ dolore plena cãtauit. accipiter q̃ pꝺaꝫ inuenerat nõ bene cantasti inquit. preditqꝫ vnũ de pullis ꝛ deuorare cepit. E diuerso enĩ auceps qdã venit: ꝛ calamo lento leuãs accipitrẽ visco ꝯctũ i terrã strauit. Sic q̃ alij insidiant timere debeat ne capiat.

¶ Itẽ eiusdẽ ꝯtra cupidos. ꝛ auaros ꝛ gulosos. .C. CXV.

Preterea cõtra cupidos fingit. Qꝫ canis flumẽ trãsiẽs. ptẽꝫ carnis ore tenebat cuius vmbrã cũ vidisset. in aquã patefecit os suũ vt illã capet. statim eã quã prius tenebat fluuius tulit. ꝛ illam quã sub aq̃ esse putabat. obtinere nõ potuit. Sic qsqꝫ alienuꝫ querit dũ plus vult suũ perdit. Itẽ ꝯtra inuidiã auariciã fingit qꝫ symia vulpẽ rogauit. vt de magnitudine caude sibi daret vnde nates suas turpissimas tegeret. qđ enĩ inqt vtile vt sit pondus sine cã tante logitudinis caude quã p terrã trahis. Cui vulpes ait longior fiat ꝛ maior vt p terrã illã traham siue per petras ꝛ spinas ꝛ lutũ: ne tu meo tegmine pulchrior videaris. Locuples inquit ꝛ auare. te nũc fabula icrepat q̃ nõ das qđ tibi superat. Cõtra gulosos q̃ ad vnuꝫ prãdiũ rẽ suã pdũt. hoc quoqꝫ cõponit. Nocturnus qdã fur cũ cani panẽ imitteret. canis ait. panis tu⁹ nõ p gratia daẽ: tu ideo das. vt me ledas si mõ mihi panẽ porrigas nũquid postea daturus es mihi cũ fame victus fuero. nõ presentẽ tñ vitã volo. sꝫ futurã puideo: nolo igitur fauces meas pane claudas. sꝫ nisi recesseris. ipse ꝯtra te latrabo. dominũ ac familiã suscitabo: fureqꝫ illis nunciabo.

¶ Itẽ ꝯtra incautos. .C. CXVI.

Item ꝯtra illos q̃ incaute sociant potẽtibus. fingit qꝫ vacca ꝛ capzella ꝛ ouis fuerũt socie simul cũ leone. Qui cũ in saltib⁹ venarent: ꝛ ceruũ capent: factis partibus: leo sic ait. Ego primus tollo quia leo. secunda pars mea est eo qꝫ fortior sum vobis. tertiã vero mihi defero qꝛ plus vobis cucurri. Quartũ auteꝫ qui tetigerit inimicũ me habebit. sicqꝫ totã predã illã sola improbitas abstulit. Itẽ cõtra illos qui malos incaute iuuant fabulã cõponit dicẽs. Ossa dũ lupus deuoraret vnũ ex illis trãsuersuꝫ grauit in faucib⁹ bestie. lupus magno pcio q̃ h malũ extraheret iuitauit. Rogabaẽ grus collo lõgo vt medicinã pstaret lupo. Id egit vt caput mitteret ꝛ malũ de faucib⁹ extraheret. sanato lupo grus reddi pmissa pmia petijt. ꝛ lupus ait. o iniuria. meis virtutib⁹ igrata ẽ illa grus. q̃ caput icolumis extulit nõ vexatũ dẽte nr̃o. ꝛ mercedẽ sibi postulat. Itẽ cõtra illos qui laudant sibi inutilia ꝛ vituperant vtilia. Ceruus de fonte bibẽs sua cornua magna vt vidit. nimiũ laudare cepit. crura tenuia vitupauit quod cũ faceret: venatorũ voces ac repente latrare canes audiẽs: fuga per campũ euasit. At vbi euꝫ silua suscepit: magnitudo illa cornuum venatib⁹ eum retinuit: tũc mortẽ suã videns ait. que mihi erant vtilia vituperaui ꝛ deceptuosa laudaui. Itẽ ne quis hosti arma prestet. Securis cũ facta esset homo. postulabat ab arboribus vt illi manubriũ darent de ligno quod firmũ esset: quo facto homo manubriũ sumpsit. ꝛ aptata securi ramos ac robora magna ꝛ oĩa que voluit icidit. Tũc fraxino q̃rens ait. Digne ꝛ bene patimur q̃ rogati hosti nr̃o vt ceci mãubria dedim⁹. Jõ qs añ cogitꝫ ne hosti aliq pstꝫ.

¶ De Figmentis eiusdeꝫ contra vane gloriosos. C. CXVII.

Iterum contra illos qui laudari vbis subdolis gaudent: ꝛ postea penitẽt. hanc fabulã fingit. Cũ de fenestra coruus occasiõe caseũ rapet. altã arborem supersedit. vulpes vt hunc vidit de contra sic ait. O corue q̃s similis tibi ꝛ pennarũ tuarũ qꝫ magnus est nitor. Qualis decor esset si vocẽ claram habuisses. nulla prior auis fuisset At ille dum placere voluit. ꝛ voce suam validius ostendere sursum clamauit. ꝛ ore patefacto caseũ oblitus deiecit. quẽ celeriter dolosa vulpes auidius rapuit. tũc stupẽs coruus ingemuit. ac deceptus penituit. Fingit etiã idem fabulã homines in dignitate mãsuetos esse cõmonentẽ: hoc modo. Annis defectus ꝛ viribus leo cũ grauatus iaceret. spũ extremũ trahẽs: aper ad eum venit iratus spumãs fulmineis dentibus ꝛ ictũ veterem vindicauit. taurus etiã cornib⁹ hostile corp⁹ leonis cõfodit. asinus quoqꝫ ferã vt sic vidit calcibus illi frontẽ aperuit. ꝛ ille cũ gemitu suspirans. sic dixisse ferẽ. Cuꝫ esset virtus mea fuit honor. fuit timor vt oẽs visione mea fugerent. ꝛ opinio ipsa terreret plures. Quos aũt nõ lesi: quib⁹. ꝛ auxiliator fui: ipsi malignanẽ mihi. ꝛ quia sum sine virib⁹. nullus est honor pristin⁹

Itẽ cõtra illos qui indecenter ad officia meliora reddenda indigni se ingerunt. hanc quoqꝫ fingit Asinus quotidie videbat catello blandiri dñm. ꝛ de mẽsa saturari. ꝛ familiã illi largiri plura. Sicqꝫ dixisse asinus ferẽ. Si animal imũdissimũ sic diligit dñs meus. ita ꝛ familia. qñtũ me se obsequiũ illi fecero. plus enĩ melior sum cane qui in multis rebus sum vtilior. aquis e fontibus alor. cibus mihi mũdus datur melior sum catello. meliori vita frui possum ꝛ maximum honorẽ habere. Cũ hec asinus secũ cogitasset vidit dominuꝫ introire. occurrit velocius clamans psiliuit. ꝛ suspẽtit leuãs pedes priores imposuit humeris dñi. lingua euꝫ lingens linijt. ꝛ maculãs vestem fatigat dñm pondere suo. clamore aũt dñi cõcitatur omnis familia. fustes ꝛ lapides arripiunt asinũ feriunt. debilem membris costisqꝫ fractis sic abiciunt ad psepia. lassum atqꝫ semiuiuum.

¶ Item Contra Pusillanimes. C. CXVIII.

Item contra illos qui vanis rumoribus nimis terrenẽ sic fingit. Quidaꝫ mons pturiebat ꝛ gemitos magnus dabat. oĩs natio vt audiuit timuit. cũctisqꝫ perturbatis: nullus sui memor erat. mons ille tandem peperit murẽ. huius fama volat. ꝛ quod malũ putabant in nihilũ oibus venit quos timor inuaserat. Item contra illos qui nimis pusillanimes statũ suũ ferre non pñt sic componit. Cum strepitus magnus ad lepores veniret ꝛ subitus: consiliũ inierunt. vt se precipitarent ppter assiduos metus. at vbi ad oram fluminis venerunt. rane multe que ibi erant expauerunt ꝛ in fluuiũ se iactauerunt: lepores cuꝫ hoc viderunt vnus inquit illorum. Sunt ꝛ alij timentes sequamur vitam vt ceteri. feramus si qđ accidit neqꝫ erit toto tpe malũ. Quicumqꝫ ergo malũ tolerare non põt. aliorũ mala inspiciat. Item cõtra illos qui tedio victi ꝛ labore mortẽ desiderant. Fuit quidam negociator in via qui onustum asellũ flagello ꝛ fuste cedebat vt citius veniret ad nundinas lucri causa. asellus autem mortem optabat. putans se post esse securum lassatus ꝛ quassatus. de ipsius tamen pelle fiunt tympana ꝛ cribra que semper patiũtur. ꝛ qui putabat se fore securum post mortem tenditur.

¶ Item Contra Arrogantes. C. CXIX.

Item ne quis de alienis bonis magnum se iactet exhortaẽ. fingens qꝫ graculus pẽnas pauonũ que ceciderant sustulit ꝛ inde se ornauit fastisqꝫ contemnere cepit. ꝛ gregi pauonũ se miscuit. At illi ignoto ꝛ impudenti pẽnas iniuriose eripiunt. calcibus ac morsibus eum fatigant. miserqꝫ semiuiuus ab eis relictus ad propriũ genus redire timuit. vbi cũ esset ornatus multos iniuriose terruit. tũc vnꝰ ex his ait illi. Si vestes tuas quas natura dedit tibi amasses. he tibi sufficerent. nec ab illis iniuriã passus nec a nobis pulsus fuisses. Item contra illos qui se contentiose laudant. Formica ꝛ musca contendebant acriter que melior illaꝝ esset musca ait nũquid te nostris potes comparare laudibus. vbi imolanẽ. extra prima gusto in capite regũ sedeo. ꝛ omnibus matronis oscula dulcia figo. de quibus rebus tu nihil. formica ait. Contra te hoc tu dixeris improba testis. laudas importunitatem tuã. Nũquid optata venis. reges ꝛ matronas quas nominas tu importuna adis. ꝛ tua oĩa eẽ dicis. cũ

vbi i accedis fugaris vndiqꝫ: quasi iniuriosa abigeris. Estate vales: bruma nō apparēs: ego vero deliciosa hyeme sum secura: meqꝫ sequunt̄ gaudia: tu autē ventoso flabello repelleris sordida. Item cōtra pauperem superbū: in prato quodā rana vidit pascentē bouē putabat se posse fieri talē si rugosam impleret pellē: ⁊ inflans se natos suos interrogauit: sum ipsa quāta bos. Dixerunt nō. Iterū se inflauit potius ⁊ dixit suis quid modo. Responderunt nihil. Tertio cum se inflaret rupta pelle mortua est. Ideo vulgo dicit̄: noli te inflare ne crepes.

Item Cōtra contemptores humilium. C. .CXX.

Item ad exhortationē humilium ne quis minimos ledat fingit Q₂ dormiētē leone ī silua mures agrarij luxuriabant̄: ⁊ vnus ex illis super leonē casu transijt. Expergefactus leo celeri manu miserū comprehendit: qui veniā sibi dari rogabat: q₂ nō sponte fecerat: leo vero de mure cogitat vindicte quid eēt in tali si eū occideret: crimēqꝫ illi: nō gloria laudis esset: ignouit igitur ⁊ dimisit: post paucos dies ipse in foueā cecidit: qui vt se captiuū agnouit: magno dolore rugire cepit. Mus autē vt agnouit: ad eū cucurrit ⁊ re cognita. Nō est inquit iam qđ timeas: parē gratiā reddā tibi non immemor beneficij: tunc omnes artis illius ligaturas lustrare cepit: ⁊ loca rodenda cognoscens neruos secare dentibus: ⁊ artis illius ingenia laxare cepit: sicqꝫ leonē captū liberum restituit. Item vt qui se felices estimant nulli iniuriā faciant: dubiāqꝫ meminerint esse fortune rotā. Equus quidē ornatus freno ex argēto ⁊ auro sellaqꝫ decora occurrit asino in angusto delonge venienti ⁊ onusto: ⁊ quia illi transeunti tardius dederat viā: eo ꝙ in timore lapsus erat. Dixit equus nisi me satis continerē: te calcibus rumperē: qui obuianti mihi nō cessisti aut stetisti vt transirē: terrore igit̄ ⁊ superbia illius tacuit: ingemuit miser asellus. Nec multo post equus currendo ruptus ac miser effectus iussu dn̄i sui ad villā ductus est vt agris portaret stercus. Acceptisqꝫ rusticis ornamentis per semitā ibat onustus: quē iam infelicem in prato pascens ille cognouit asellus taliqꝫ sono increpauit. Quid tibi profuerunt ornamēta illa preciosa vt talem haberes audaciā: nunc ⁊ tu nostris vtere nobiscum rusticis officijs.

Itē Cōtra infideles ⁊ adulteros. C. .XXI.

Item contra illos qui a suis infideliter transeūt ad alienos: quadrupedes cū auibus bellū gerebant: nullaqꝫ pars alij cedebat: sꝫ fortiter ac diu pugnabant. At vespertilio dubios ⁊ graues euētus timēs q₂ superior erat ⁊ magna acies quadrupedū: contulit se ad eosdem quasi cum vincentibus. Subitoqꝫ veniens aquila volucrib⁹ se miscuit: ⁊ cedentibus quadrupedibus auium victoria stetit. Reuersiqꝫ sunt ad pristinam pacē aues ⁊ quadrupedes: vespertilio igit̄ auiū sententia damnatus: eo ꝙ suos reliquisset plumis suis expoliatus est vt lucem fugiens noctibus nudus volaret. Sic qui se duab⁹ partibus obnoxiū cōmiserit: hic ⁊ illic ingrat⁹ viuit: ⁊ sibi potius reus erit. Itē contra adulatores ⁊ eorū fautores. Duo homines vnus fallax: alius verax cum ambularent: venerunt in prouinciam symiorum: quos vt vidit vnus eorū qui se priorē alijs cōstituerat: iussit homines illos teneri: ⁊ qđ de ipso dixissent interrogari. Iussit quoqꝫ omnes symios sibi similes ante se ⁊ dextra leuaqꝫ stare: sibiqꝫ sedem cōtra parari: sicut viderat imperatorem aliquando facere: iubentur igitur homines illi in medium adduci: dixitqꝫ maior ille symius: quid sum ego. Fallax ait: tu es imperator: iterum ille ⁊ isti quos ante me vides stare: qui respondit: hi sunt comites tui primicerij: milites: ⁊ ceteri officiales ille ergo in mendacio laudatus est: ⁊ munerari iussus: quia adulatus est ⁊ omnes illos fefellit: ille autē verax homo hic apud se aiebat. Si iste qui mendax est sic est acceptus ⁊ muneratus: ego quid si verum dixero: interrogatus ergo ab illo symio. Dic tu quid sum ego ⁊ hi quos ante me vides ille qui veritatem amabat respondit. Tu symus es: ⁊ hi omnes symij sunt similes tibi: continuo iubetur lacerari dentibus ⁊ vnguibus: quia qđ verū est dixit. Hoc modo fieri solet a malis hominibus vt fallacia ⁊ malitia ametur: ⁊ honestas vel veritas laceretur.

Item Contra pigros. C. .CXXII.

Item contra pigros qui laborare nolunt fingit indignatos manus ⁊ pedes ventri cibum dare noluisse: eo ꝙ sine vllo repleatur labore. Illoqꝫ sedente ocioso contra eum indignantes laborare noluerunt: ⁊ seruitium negauerunt: venter vero esuriens clamauit. At illi nihil per paucos dies dare voluerunt. Ieiuno autem ventre membra omnia lassauerunt: postea vero cibum dare volentes recusat venter: quia iam clauserat vias: sic membra ⁊ venter simul interierūt. Item contra pigros formica hyeme frumentum ex cauerna trahens siccabat: qđ estate colligens coagulauerat. Cicada autē eam rogabat esuriens vt daret aliquid illi de cibo vt viueret. cui formica. Quid faciebas inquit in estate. at illa qm̄ mihi vacabat per sepes oberrabā cantando: formica igit̄ ridens frumentū includens ait. Si estate cantasti: hyeme salta. Hec fabula pigrum docet vt certo tempore laboret ne dum minus habuerit. nō accipiat cum petierit.

Item eiusdem contra iactantiam: ⁊ ad libertatis commendationem. .C. .CXXIII.

Item contra illos qui quod facere non possunt verbis tamē se posse: ⁊ nolle ostēdūt. Fama coacta vulpes vuā sursū pendentem aspexit. ⁊ alto gradu se excutiens quotiens voluit attingere sursum non potuit. Tandē irata nolo te acerbā ⁊ immaturam inquit: ⁊ quasi eam tangere nolens abit. Item cōtra illos qui virtute facere nihil valent ⁊ verbis inanibus alios terrent. Asinus e diuerso leoni occurrit. ⁊ sic ait. Ascendamus in cacumen montis ⁊ ostendā tibi: q₂ ⁊ multi me timent. leo ridēs ait eamus. Cūqꝫ venirent ad locū stans asellus in edito loco voce dimissa clamare cepit. Quem audientes vulpes ⁊ lepores currere ceperūt. cui leo ait. poterit ⁊ me terrere vox tua. si nō te scirem quis esses. Itē contra illos qui domos potentū facile intrant. Leo iam deficiens languorē fingebat. ⁊ per hanc fallaciā cum certe bestie ad visitandum eum introirent. mox eas comedebat. Uulpes autē ante speluncam veniens stetit ⁊ salutauit eum. interrogata autē a leone quare non intrasti. Respondit qm̄ introeuntiū vestigia video exeuntium autē nō video. Item ad commendationē libertatis fingit. Q₂ canis ⁊ lupus in silua dum conuenirēt. ait lupus cani. vnde frater sic nitidus ⁊ pinguis es. Qui respōdit q₂ domi custos sum ꝯtra latrones afferet̄ mihi panis. dat dn̄s ossa amat me tota familia: quisqꝫ mihi cibū porrigit: aqua nō deest: sub tectis cubo. ⁊ ociosus vitam gero: cui lupus. Bone inquit frater. vellem vt ista mihi ꝯtingerent vt ociosus satiarer cibo: ⁊ melior viuerē sub tecto. Canis ait lupo: si vis esse tibi bene: veni mecū: noli timere. Cūqꝫ simul ambularent vidit lupus canis collū cathena tritū. ⁊ ait. Quid hoc est frater qđ iugū attriuit collum tuū. Et canis: quia sum inquit acrior interdiu ligor: nocte soluor: iter duas domos vagor ⁊ vbi volo illic dormio cui lupus. Nō est opus mihi istis frui que laudasti. viuere volo liber quodcūqꝫ venerit mihi rapio. liber vbi volo peragro in eo qđ placet nulla cathena me tenet: nulla impedit causa: vie mihi patent in campo: de grege prius gusto. canes ingenio deludo: viue vt consueuisti: ego vt consueui ita viuo. Actor. Hec de fabulis esopi excerpere volui. quas ⁊ si forte plerūqꝫ liceat in sermonibus publicis recitare. quod etiā nōnulli prudentiū faciunt ꝓpter audientium tedia releuanda. qui talibus delectant̄. simul ⁊ ꝓpter argumenta subiuncta que aliquid edificationis habere videntur. nunqꝫ tamē nisi caute ⁊ parce id estimo faciendū ne quis verbis sacris ad luctum penitentie deiqꝫ deuotionē prouocari debent: ipsi per huiusmodi nugas in risum magis atqꝫ lasciuiam dissoluant̄. simul ne ad narrandas fabulas quasi licenter exemplo predicantium male informentur.

De Mitologia fulgentij ⁊ p̄mo de vita triplici. C. CXXIIII.

Extat autē ⁊ mitologia fulgentij. de qua etiā interargumentorū causa moraliū hoc in loco nōnulla inserere volui. Fulgētius in libro mitologiarū scđo. Phi tripitā humanitatis vitā esse voluerūt. s. ꝯtemplatiuā actiuā voluptariā. Idqꝫ poete ꝯsiderātes triū deaꝝ certamina ponūt. s. mineruā iunonē ⁊ venerē de forme qualitate certātes: ⁊ p̄mā quidē que ad sapientiā ⁊ veritatis inquisitionē ꝑtinent. Ideo de iouis vertice natā ferunt ꝙ ingeniū in cerebro positū sit hāc minerue attribuunt: que grece dicit̄ imortalis virgo. q₂ sapientia nec mori poterit: nec corrūpi huius in tutelā ponūt noctuā. eo ꝙ sapiētia etiā in tenebris ꝓpriū possidet fulgorē. Iuno vō quā actiue vite ponūt quasi a iuuādo dicta est. vnde ⁊ regnis preesse dicit̄: ideoqꝫ cum sceptro pingit̄ ꝙ hec vita diuitijs studeat que regni ꝓxime sunt. hui⁹ tutelā pauonē ponunt: eo ꝙ eius caude curuamē anteri⁹ faciē ornet posterioraqꝫ turpiter nudet. Sic enim diuitiaꝝ appetitus ⁊ glorie momētaliter ornat. postrema tamē denudat. Unde ⁊ salomon in fine hoīs de. o. il. Tertiā quā voluptarie vite posuerūt venerē dici voluerūt. i. aut sm̄ epicuros bonā rem aut sm̄ stoicos vanam rem. Epicuri enim voluptatē laudāt. stoyci damnant. isti libidinem colunt. illi nolunt: vnde ⁊ aphrodis dicta est. id est spuma quia momentaliter vt spuma libido surgit: ⁊ in nihilum venit sine

ꝙ ipsa seminis cõcitatio spumosa fit. Deniqȝ ferunt ꝙ ex sectis fal-
ce saturni virilibus: ⁊ in mare proiectis: nata sit venus: q2 saturnus
grece cronos dicit: id est tempus. Abscise autẽ tempis vires. i. fru-
ctus falceqȝ maxille in humore viscerũ velut in mari proiecte: libi-
dinẽ gignũt. Unde terentius ait. Sine cerere ⁊ bacho friget venus.
Hanc etiã nudã pingunt ꝙ nudos affectatores sui dimittat: vel ꝙ
nũq̃ nisi nudis cõueniat. Huic etiã rosas in tutelã adiciunt: q2 ru-
bet verecundie obprobrio: ⁊ pungit peccati aculeo. Et sicut rosa de-
lectat quidẽ sed cito marcescit: sic ista libet momentaliter ⁊ fugit ꝑ-
henniter. In huius etiã tutelã columbas ponũt: eo ꝙ aues ille sint
in coitu feruide. Hanc in mari natantẽ pingunt: eo ꝙ omnis libido
rerum naufragia patiat. Concha etiã marina portari pingit eo ꝙ
huiusmodi animal toto corpore simul apto in coitũ misceatur sicut
iuba in phisiologis refert.

¶ Itẽ Eiusdẽ ꝯ ebrietatẽ ⁊ luxuriã ⁊ auariciã. C. CXXV.

Iuppiter cũ semele ꝯcubuit: cui nat⁹ est liber
pater ⁊ inter deos deputat⁹ cũ seme-
le itaqȝ quattuor sorores appellate sunt: q2 q̃ttuor sunt
ebrietatis genera. s. vinolentia: obliuio: libido: insania.
Unde hec quattuor nomina bacce acceperũt q̃si vino baccantes. s. hi-
no est vinũ: autonee: id est: seipsam nõ cognoscens: semele. i. corpus
solutũ: quarta vero agaue: cõparat insanie: q2 caput filij violenter
amputauit: liber autẽ dictus est q2 vini passio liberas mẽtes facit.
Tigribus insidere dicit eo ꝙ vinolẽtia feritati semꝑ instat: siue ꝙ
efferatas mẽtes mulceat: vnde ⁊ lieus vocat: quasi lenitatẽ ꝑstãs
Iuuenis autẽ pingit q2 nũq̃ ebrietas matura ẽ. Ideo etiã nudus:
q2 nudus ebriosus remanet: vel ab eo ꝙ mẽtis sue secreta denudet
Syrene grece tractatorie dicunt. Tribus. n. modis amoris illece-
bra trahit. s. cantu visu cõsuetudine. Amat. n. quedã vocis suauita-
te quedã speciei venustate. q̃dã etiã lẽocinitate cõsuetudine. Mi-
da rex appolinẽ petijt: vt q̃cq̃d tetigisset aurũ fieret. Cumqȝ munus
promeruisset voti cepit effectu torqueri. Erat. n. necessitas aurea: lo-
cuplesqȝ penuria. Nã ⁊ cibus ⁊ potus auri materia rigebat. Itaqȝ
appolinẽ petijt vt male desiderata cõuerteret. Responsum accepit
vt tertio caput sub pactoli fluminis vndas subderet: quo facto pa-
ctolus deinceps aureas harenas trahere dicit. Sed euidẽter poete
alluserunt argutias q2. s. omnis auarus cũ oĩa ꝑcio pestinat: fame
morit. Tantalũ dicunt in lacu in inferno depositũ cui fallax aq̃
gulosis labia titilla mẽtis attingit: poma quoqȝ fugitiuis cinerescẽ-
tia tactib⁹ de superficiet enus apparẽt pendula: huic ergo locuples
visus ⁊ pauꝑ effectus dũ ita se illi vnda fallax prebet: vt sitiat: ita se
poma ingerũt: vt esuriat. Sed hanc fabulã petroni⁹ breuiter expo-
nit dicens. Nõ bibit inter aquas poma nec appẽdẽtia carpit. Tan-
talus infelix: quẽ sua vota premunt. Diuitis hec magni facies erit
omnia cernens. Qui tenet ⁊ sicco cõquirit ore famẽ.

¶ Idem De libidine ⁊ vsura. C. CXXVI.

Chimera dicit quasi chimeron. i. amoris flu-
ctuatio. ideo triceps pingit q2 tres
amoris modi sunt. s. incipere: ꝑficere: finire dũ. n. nouit
amor venit q̃si leo feralit iuadit. Capra q̃ in medio pin-
git ꝑfectio libidinis est q2 hmõi animal in libidine valde procliuũ
est: postrem⁹ draco ponit: q2 post ꝑfectionẽ dat vulnus penitentie
venenũqȝ peccati: hanc bellofozons occidit. i. bona cõsultatio insi-
dens equo pegaso quasi pegasion. i. fonti et emo. s. sapientie. Qui
etiã pennatus dicit: q2 vniuersaȝ mũdi nãȝ celeri cogitatione theo-
ria collustrat. Ex sanguine: id est: morte gorgone natus dicit: q2 ini-
tiũ sapiẽtie timor est: gorgona. n. pro terrore ponit: ideo ⁊ in pecto-
re minerue fixa ẽ. Fineus a fenerãdo dictus ẽ. Ideo cecus ꝙ oĩs
auaritia ceca sit q̃ sua nõ videt: huic arpie cibos rapiunt: q2 rapina
aliquid ei de suo comedere nõ ꝑmittit. Raptor autẽ eius prandia ster-
coribus cõfedant: oñdit venatoris vitã rapine illuuie esse sordidã.
Actor. Hec de fabulis moralib⁹ ⁊ itegumẽtis eaꝝ ad p̃ns sufficiãt

¶ De historijs. C. CXXVII.

Tullius in libro de oratore. Historia est tempo-
rũ testis: lux veritatꝭ: vita memorie: ma-
gistra vite: nuncia vetustatis. Isidorus vbi supra. Hi-
storia est narratio rei geste ꝑ quam ea q̃ in ꝑterito gesta
sũt dignoscuntur. Dicta autẽ historia a potu historin. id est: a vide-
re vel cognoscere: apud veteres enim nemo cõscribebat historiam
nisi is qui interfuisset: ⁊ ea que conscribenda essent vidisset: histo-
riam autẽ apud nos primus moyses de initio mundi conscripsit:
historie gentiũ non impediunt legentes in his que vtilia dixerunt
Siquidem ⁊ per historiã summa retro temporum annorũqȝ sup-
putatio comprehendit: ⁊ per consulum regumqȝ successum multa
necessaria perscrutant. Ephemeris appellat vnius diei gestio. ka-
lendaria appellant que in menses singulos digerunt. Annales sũt
res singuloꝝ annoꝝ. historia autẽ multoꝝ annoꝝ vel tempoꝝ est.
Item inter historiã ⁊ argumentũ ⁊ fabulã hoc interest. Nam hi-
storie sunt res vere que facte sunt. Argumenta sunt que ⁊ si facta
non sunt fieri tamẽ possunt. Fabule vero sunt que nec facte sunt:
nec possunt quia cõtra naturã. Cronica grece dicit que latine tem-
porum series appellat. qualẽ apud grecos Eusebi⁹ cesariensis eps
edidit. Et hieronymus presbyter in latinã linguam ꝯuertit: cronos
enim grece latine tempus interpretatur.

¶ De Sententijs ⁊ figmentis. C. CXXVIII.

Isidorus vbi supra. Sentẽtia est dictum in-
personale. vt obsequiũ amicos ve-
ritas odiũ parit. huic si persona fuerit adiecta. crian erit
ita offendit achilles agamenonẽ vera dicẽdo. metrofa-
nes ꝓmeruit gratiã mitridatis obsequẽdo. Catasceua est ꝯfirma-
tio ꝓposite rei. Anasceua aũt ꝯtraria supiori est: Reuincit eniȝ nõ
fuisse aut nõ esse qd natũ aut factũ esse vel dictũ ꝓponit vt si quis
chimerã neget fuisse aut nõ fuisse ꝯfirmet. Inter has ⁊ thesin hoc
interest ꝙ thesis q̃stnis ⁊ ipsa habeat disputationẽ in vtrãqȝ partẽ
tñ incerte rei q̃si q̃dã deliberatio vel cohortatio est. Catasceua aũt
⁊ anasceua in his rebus que verisimiles nõ sunt sȝ pro veris poni-
tur: plerũqȝ versant. Anasceue ꝑma diuisio est incõueniẽs ⁊ mẽda-
cium: incõueniẽtis species sũt quod inhonestũ est. ⁊ quod inutile
Item inhonestũ tractat aut in dictis aut in factis. Mendaciũ tres
habet species incredibile impossibile contrariũ. Id autẽ in anasce-
ua requiramus. ne quid aliud significare voluerunt qui ista finxe-
runt: vt scillã nõ marinã sed maritimã feminã nec succinctã cani-
bus: sed rapacem aliquã ⁊ ihospitalẽ venientibus extitisse. Pro-
sopopeya est cum in animalibus ⁊ persona ⁊ sermo fingit. Nam
montes ⁊ flumina ⁊ arbores loquentes inducimus: personam im-
ponentes rei: que non habet naturam loquendi: quod ⁊ tragedis
vsitatum est ⁊ in orationibus frequentissime inuenit. Ethopeiã
vero illam vocamus in qua hominis personam fingimus: pro ex-
primentis affectibus etatis. studij fortune sexus leticie meroris:
audacie. Nam cum pirate persona suscipitur audax abrupta: te-
meraria erit oratio. cum femine sermo simulat. sexui conuenire de-
bet oratio. Iam vero adolescẽtis ⁊ senis militis ⁊ imperatoris ru-
stici ⁊ philosophi diuersa oratio dicenda est. Aliter etiam loquit
gaudio affectus. aliter vulneratus. in quo genere dictionis illa sũt
maxime cogitanda quis loquatur: ⁊ apud quem. ⁊ de quo ⁊ vbi ⁊
quo tẽpore: quid egerit. quid actur⁹ sit: aut quid pati possit. si hec
consulta neglexerit.

¶ De Figuris verborum. .C. CXXIX.

Augetur ⁊ ornatur oratio etiam figuris vbo-
rum ⁊ sententiarum. Nam quia di-
recta ⁊ ꝑpetua oratio fatigationẽ atqȝ fastidiũ taȝ dicẽ-
di q̃ȝ audiẽdi creat: flectẽda est ⁊ in alias versanda for-
mas. ⁊ vt dicentẽ reficiat: ⁊ ornatior fiat: ⁊ iudicẽ diuerso vultu au-
dituqȝ deflectat. E quibus plurime superius a donato in schemati-
bus artis grammatice annotate sunt. vnde tantũ illa hic interponi
oportuit que in poemate aut nunquã aut difficulter fiunt in ora-
tione aut libere. Anadiplosis est congeminatio verboꝝ. vt hic ta-
men viuit. ⁊ iam in senatu venit. Climax est gradatio cum ab eo
verbo quo sensus superior terminat inferior incipit. ac de hinc q̃si
per gradus. dicendi ordo seruat. vt est illud aphricani. Ex inocẽtia
nascit dignitas: ex dignitate honor: ex honore imperiũ: ex imperio
libertas. Anthiteta latine contra posita appellantur: que dum ex
aduerso proponunt sententie pulchritudinem faciunt. ⁊ in ornatu
locutionis decentissima existunt. vt cicero. Ex hac parte pudor pu-
gnat: illinc petulantia. hinc constãtia illinc furor. hinc honestas: il-
linc turpitudo: hinc continentia: illinc libido hinc deniqȝ equi-
tas temperãtia fortitudo prudentia: virtutes omnes certãt cuȝ ini-
quitate luxuria ignauia temeritate. huiusmodi locutionis ornamẽ-
to liber ecclesiasticus vsus est dicens. Contra malũ bonũ. ⁊ contra
mortẽ vita: sic contra piuȝ peccator. ⁊ sic intuere in omnia opera al-
tissimi. bina ⁊ bina. vnũ cõtra vnũ. Sinonyma est quotiẽs in cõ-
nexa oratione pluribus verbis vnã rem significamus. vt ait cicero.
Nihil agis nihil moliris. nihil cogitas: ⁊ idẽ nõ ferã: nõ patiar: nõ
sinam. Antapodosis quotiens media primis ⁊ vltimis conueni-
unt. vt apud persiũ. Scire tuũ nihil est nisi scire tuum sciat alter.
Paradiastole est quotiẽs id quod dicimus interpretatione dis-
cernimus. cum te pro astuto sapientẽ: appellas pro inconsiderato
fortẽ pro illiberali diligentẽ. Antimetabole est conuersio verbo

rum que ordine mutato contrariũ efficit sensum. non vt edam vivo: sed vt viuã edo: ꝛ illud. Si cõsul antonius brutus hostis: si conseruator reipublice brutus: hostis antonius.

De Figuris sententiarum. C. .CXXX.

Nunc figuras sententiaꝝ quas operepreciũ sit cognoscere ꝓsequamur. Sententiaꝝ species multe sunt: alie eniꝫ sunt indicatiue: alie pronunciatiue: sunt vt nusq̃ꝫ tuta fides: alie imperatiue: alie admiratiue: alie ꝯparatiue: vt si vinco ꝛ pereo quid ibi me vincere ꝓstat: alie superlatiue q̃ cũ aliquo motu animi ꝛ indignatione ꝓmunt: vt ibi quid nõ mortalia pectora cogis auri sacra fames. Alie interrogatiue: alie responsiue: alie deprecatiue: alie ꝓmissiue: alie cõcessiue: alie demonstratiue: alie optatiue: alie derogatiue: alie q̃ cũ exclamatione ꝓferunt: vt quis furor o ciues: pacẽ cõuertit in arma. Alie exhortatiue: alie dehortatiue. Sunt ꝛ affirmatiue: vt q̃d in: quippe: preceptiue: vetatiue: negatiue: miratiue: admonẽtis: irridentis: gemẽtis: exhortatiue: cõsolatiue: cõmiserãtes: quartũ quotquot sunt figure tot ꝛ pronunciãdo voces. Sunt ꝛ ansidoxe quarũ pars honesta est pars inhonesta: sunt ꝛ alie ꝓcatalensis cũ id q̃ nobis obici poterat ante ꝓsumim⁹ ad diluẽdũ. Sunt ꝛ aporie dubitatio simulantis nescire se q̃ scit aut quomõ dicat. Paradoxon est cũ dicim⁹ inopinatũ aliq̃d accidisse. Parisia est oratio libertatis ꝛ fiducie plena.

Etopeia est cũ sermonẽ ex aliena ꝑsona inducim⁹. Energia est rerũ gestarũ: aut quasi gestarũ sub oculis inductio. Aposiopesis est cũ id q̃ dicturi videbamur: silentio intercipim⁹: quos ego: sed motos ꝓstat cõponere fluctus. Epanalensis est digressio. Anaminisis est cõmemoratio eius rei q̃ oblitos nos fuisse fingimus.

Aparasis est id q̃ in animos iudicũ quasi deposueram⁹: optime reposcimus. Etiologia est cũ ꝓponim⁹ aliq̃d eiusq̃ꝫ causam ꝛ rationẽ reddimus. Characterismos descriptio figure alicui⁹ exp̃ssa

Latrismos plurimos sensus breuiter expeditos in vnũ locũ coacervat. Prosopopeia est cũ inanimaliũ ꝛ ꝑsona ꝛ sermo fingit.

Peusis: id est: soliloquiũ cũ ad interrogata ipsi nobis respondemus. Sinerosis est cũ differimus aliquid petentes vt aliud interim nos permittant dicere.

De Posituris ac ceteris notis. C. .CXXXI.

Positura est ad distinguendos sensus per cola ꝛ comata ꝛ periodos: q̃ dũ ordine suo apponit sensum nobis lectionis ostẽdit. Dicte sunt autẽ positure vel q꞉ punctis positis annotant: vel q꞉ ibi vox pro interuallo distinctionis deponit: apud poetas quidẽ vbi in versu post duos pedes syllaba remaneat coma ẽ: q꞉ ibi post scãsionẽ prescisio facta est: vbi vero post duos pedes de parte orõnis nihil superest: colon est: totus autẽ versus periodus est. Preterea q̃dã scripturaꝝ note apud celeberrimos autores fuerũt: quas. s. antiqui ad distinctionẽ scripturaꝝ carminib⁹ ꝛ historijs apposuerunt. Note autẽ versibus apponunt numero. xxvj. q̃ sunt nominibus inscriptis. Asteriscũ ariafanes repperit. Hec apponit in his que omissa sunt: vt illucescant ꝑ eã notã q̃ deesse vident: stella. n. aster dicit greco sermone a quo asteriscus est deriuatus. Obelus. i. virgula iacens apponit in verbis vel sententijs sup̃flue iteratis siue in his locis vbi lectio aliqua falsitate notata est: vt q̃si sagicta quedã iugulet supuacua atq̃ꝫ falsa cõfodiat: sagicta. n. grece obelus dicit.

Obelus sup̃ne apunctatus ponit in ijsdẽ de q̃b⁹ dubitat vtrũ tolli debeant nec ne apponi. Liminiscus. i. virgula ĩter geminos pũctos iacens: apponit in his locis q̃ sacre scripture interpretes eodẽ sensu. s. diuersis ꝓmonib⁹ trãstulerũt. Antigraphus cũ puncto: apponit vbi in trãslationib⁹ diuersus sensus habet. Asteriscus cũ obelo hac ꝓprie aristarcus vtebat in his v̾sib⁹ q̃ nõ suo loco positi erãt. Paragraphus inter versus ponit ad separãdas res a reb⁹ q̃ in cõtextu cõcurrũt queẽadmodũ in cathalogo loco a locis: ꝛ regiones a regionib⁹: in agone p̃mia a p̃mijs: certamina a diuersis certaminib⁹ separant. Fuerũt ꝛ alie notule libroꝝ pro agnoscendis q̃ ꝑ extremitates paginarie exponunt: vt vbi lector ĩ liminarib⁹ hmõi signũ inuenerit: ad textũ recurrens eiusdẽ ꝓmonis vl̾ versiculi sciat esse expositionẽ: cuius similẽ superiacentẽ notã inuenerit. In breuiculis quoq̃ꝫ q̃b⁹ militũ nomina ꝯtinebant ꝓpria nota erat apud veteres: q̃ inspiceret quãti ex militib⁹ superessent: quãtiq̃ꝫ in bello cecidissent. Tau nota in capite v̾siculi posita sup̃stitẽ designabat.

Teta v̾o ad vniuscuiusq̃ꝫ defũcti nomẽ apponebat: vñ ꝛ hꝫ mediũ telũ. i. mortis signũ: de q̃ persius. Et poti⁹ est nigrũ vitiũ ꝓfigere teta. In stipendioꝝ quoq̃ꝫ largitione ꝓprie erãt. Notas etiã l̃raꝝ inter se veteres faciebãt: vt q̃cq̃d occulte inuicẽ scriptura significare vellent: mutuo scriberent: testis est brutus qui in his l̃ris ea que acturus erat notabat: ignorãtib⁹ alijs quid sibi vellẽt he l̃re. Cesar quoq̃ꝫ august⁹ ad filiũ: qm̃ inq̃t innumerabilia accidunt assidue. q̃ scribere alterutꝝ oꝫ ꝛ esse secreta: habeam⁹ ĩter nos notas si vis tales vt cũ aliq̃d vocis scribẽdũ erit pro vna quaq̃ꝫ l̃ra scribam⁹ seq̃ntem hoc mõ. ꝑ. a. b. ꝑ. b. c. Et deiceps eadẽ rõne al̾s. ꝑ. ꝫ. aũt l̃ra redeundũ erit ad duplex. aa. Quidã etiã versis verbis scribunt.

Liber Quartus Incipit.

De Practica scientia ꝛ eius inuentore. .C. .I.

Hactor Dicto de ꝓmocinalib⁹ scientijs ꝓm ordinẽ supratactũ: dicendũ est de practicis. vt enim dicit richard⁹ de sancto victore p̃ma omniũ comparanda est eloq̃ntia ꝛ ideo expetenda est logica. Deinde vero per ethicã purificandus est oculus: ꝛ sic ad theoricaꝫ trãseũdũ est. Practica aũt ipsa ẽ ethica siue moralis sciẽtia: moralis tñ sciẽtia plerũq̃ꝫ strictius accipit pro illa ꝑte ethice que dicit monostica. Aug. de ciui. dei lib. viij. Socrates magister platonis primus vniuersam ph̃iaꝫ ad corrigẽdos mores componẽdosq̃ꝫ flexisse memorat. tñ ante illã omnes magis philosophicis. i. naturalibus reb⁹ perscrutãdis operã maximã impenderint. nõ mihi aũt videt posse aliquid colligi. vtrũ socrates hoc faceret tedio rerum obscuraꝝ ꝛ incertaꝝ ad aliquid certũ ꝛ apertũ reperiendũ animũ intẽderit: q̃ esse vite beate necessariũ: ꝓpter quã vitã omniũ ph̃oꝝ inuigilasse ꝛ laborasse videt ĩdustria: an v̾o sicut de illo quidã beniuolẽtius suspicant nolebat ĩmũdos terrenis cupiditatibus animos se extẽdere in diuina conari: qñ quidẽ ab eis causas reꝝ videbat ĩquiri: quas p̃mas atq̃ꝫ summas nõ nisi in vnius veri ꝛ summi dei volũtate esse credebat: Unde nõ eas putabat nisi mũdata mente posse comp̃hendi: ꝛ ideo purgãde bonis moribus vite censebat instandũ: ꝛ deprimentib⁹ libidinibus exonerat⁹ animus: nãli vigore in eterna se attollere: naturãq̃ꝫ incorpalis ꝛ incõmutabilis luminis vbi cause omniũ factaꝝ naturaꝝ stabiliter viuunt intelligẽtie puritate ꝯspiceret. Constat tamẽ eum imperitoꝝ stultitiã scire se aliq̃d opinantiũ: etiã in his moralib⁹ questionibus quo totũ animũ intẽdisse videbat: vel ꝯfessa ignorantia sua: vl̾ dissimulata scientia: lepore mirabili disserendi ꝛ acutissima vrbanitate agitasse atq̃ꝫ versasse.

De Partibus eiusdem. .C. .II.

Hector Moralis aũt sciẽtia diuidit in monosticaꝫ economicã ꝛ politicã: que diuidebat penes habit⁹ diuersos quib⁹ mediãtib⁹ homo regit seip̃m vel ꝓpriã familiã: vl̾ ciuitatẽ totã. Dr̃ aũt monostica a monos q̃ est vn⁹ ꝛ icos q̃ est sciẽtia: quasi scientia regẽdi seipꝫ. Economica v̾o dr̃ ab economos q̃ est dispẽsatio: ꝛ icos quasi sciẽtia dispẽsatoria cũ familia ꝓpria. Politica v̾o a polis q̃ ẽ pluralitas ꝛ icos sciẽtiã: quasi sciẽtia regẽdi plures. Et q꞉ qñ hõ scit bene regere seip̃m: ꝛ ꝓpriã familiã plures siue totã ciuitatẽ ꝑfecte morigeratus est. Ideo diuidebãt antiqui totã ph̃iaꝫ moralẽ per istas tres partes. Aliter posset diuidi ꝓm diuisionẽ boni. Est enim moralis ph̃ia de bono ꝓm q̃ prius dictũ est. Est aũt quoddã bonũ a quo oĩa alia fluũt: ꝛ p̃ter q̃ nihil est. sicut est ip̃m p̃mũ: ꝛ de tali bono ꝛ etiã de circũstantijs deueniẽdi ad ip̃m determinat in libris theologie. Aliud e bonũ datũ ipsi aĩe quo mediãte cognoscit p̃mũ ꝛ substantias sup̃iores. q̃ bonũ dicit virt⁹ intellectiua: ꝛ de tali tractat Arist. in noua ethica. Aliud est bonũ datũ ipsi aĩe ad regendũ corpus in quo est. custodiẽdo ip̃m a motibus illicitis: tũ intrinsec⁹: tũ extrinsecus: cuiusmodi bonũ dicit virtus ꝯsuetudinalis: que sic dicit q꞉ facit corpus assuescere in bonũ sicut vult aristoteles in ethicis: ꝛ de tali bono tractat Arist. ĩ veteri ethica: aliud est bonuꝫ quo mediãte regit aĩa se: ꝛ sua defẽdẽdo a nocumẽto alioꝝ ꝛ de tali tractat in libris legũ ꝛ decretoꝝ. Et sic patet qual̾r põt diuidi moralis scientia siue practica. Sed p̃ma diuisio eius fuit penes habitus diuersos q̃b⁹ hõ se regit ꝛc̃. Scd̃a v̾o est penes bonũ de quo ĩtendit.

De Scientia monostica. .C. .III.

Richardus ĩ libro excerptionũ. Ethica id ẽ moralis siue monostica ẽ scientia que sui curã gerẽs: cũctis sese erigit ꝛ exornat: augetq̃ꝫ virtutibus: nihil in vita admittẽs quo non gaudeat: nihilq̃ꝫ faciens penitendũ. Isidorus libro. ij. Sciẽtia moralis est

illa per quā viuendi mos honestus appetit᷑: ⁊ instituta ad virtutē tendentia preparant᷑. Hanc primus socrates ad corrigendos componendosq̧ mores primus instituit: ⁊ omne studiū eiꝰ ad bene viuendi disputationē perduxit: diuidens eā in quattuor virtutes anime. s. iusticiā: prudentiā: fortitudinē: temperantiā. Iusticia est qua recte iudicādo sua cuiq̧ distribuunt᷑. Prudentia vero est qua mala a bonis discernunt᷑. Fortitudo est qua equanimiter aduersa tolerant᷑. Temperantia deniq̧ qua libido cōcupiscētiaq̧ refrenatur. Sicut igit᷑ in phisica: cā querendi in logica ratio intelligēdi: sic ⁊ in ethica morali versat᷑ ordo viuēdi. In his tribꝰ phie generibus etiā eloquia diuina cōsistunt. Nā aut de natura disputare solent: vt in genesi ⁊ ecclesi. aut de moribus vt in prouerbijs ⁊ in omnibus sparsim libris: aut de logica pro qua nostri theologicā sibi vendicāt: vt in cantico canticoꝝ ⁊ in euangelijs.

De Naturali appetitu boni. C. IIII.

Aristoteles in ethica noua. Oīs ars ⁊ oīs doctrina similiter autē ⁊ operatio ⁊ proheresis boni alicuius operatrix videt᷑. Ideoq̧ optime enunciāt bonū qđ oīa appetunt: ⁊ oīs cognitio ⁊ proheresis bonū aliqđ exoptat. Boetius in lib. de cōsola. Omnis mortaliū cura q̄ multipliciū studioꝝ laborē exercet. Diuerso quidē calle pcedit: sed ad vnū tñ beatitudinis fontē nitit᷑ puenire: quo qs adepto nihil vltra desiderare queat. Est. n. cuncta intra se bona cōtinens: liquet ḡ esse beatitudinē statū bonoꝝ omniū congregatione perfectū. Quē (vt diximꝰ) mortales oēs diuerso tramite adipisci conant᷑. Est. n. hominū mētibꝰ veri boni naturaliter insita cupiditas: sed ad falsa deuius error abducit. Augu. de ciui. dei li. xviij. Proinde phi quondā inter se dissentientes: alij finē boni cōstituebāt in corpore. s. voluptate. Alij in aīo. s. vt stoici virtutē: alij vo in vtroq̧ alij etiā extrinsecus: ⁊ imposita bona ad animū ⁊ corpꝰ addebant. Alij sensibꝰ corporis semp: alij nō semp: alij vo nūq̄ putabant esse credendū: alij quoq̧ mortales esse aīas: alij imortales. Has ⁊ alias pene innumerabiles dissentiōes ⁊ imortales cōtrouersias impia ciuitas gremio suo cōtinuit: nō de agris vel domibꝰ aut aliqua pecuniaria ratione: sed de his rebꝰ quibꝰ aut misere viuit᷑ aut beate. Et si qua dicebant᷑ vera: eadē licētia dicebant᷑ ⁊ falsa.

De Rebus expetendis: ⁊ primo de virtute. C. V.

Tullius in rhetorica prima. Uerū expetendarū quidē tria sunt genera. Unū qđ sua vi nos allicit ad se: nō emolumēto aliquo captans sed sua dignitate trahens: vt virtus: sciētia: veritas. Aliud qđ nō propter suā vim ⁊ naturā sed pꝑter fructū ⁊ vtilitatē petendum est: vt pecunia. Tertiū ex boꝝ partibꝰ iunctū. s. qđ sua vi ⁊ dignitate nos ducit: ⁊ p se quādā vtilitatē gerit quo magis expectat᷑: vt amicitia. In primo genere sunt honesta: in secundo vtilia: in tertio ea q̄ partē honestatis cōtinent partē vtilitatis: sed in meliorē partē vocabuli cōferant᷑ ⁊ honesta nominent᷑. Ex his cōficitur vt appetendarū rerū partes sunt honestas ⁊ vtilitas: vitandaꝝ autē turpitudo ⁊ inutilitas. Aristo. in ethica noua. Omnia autē honesta cōcordant rationi. Quintilianus de oratoria institutione. li. j. Nihil. n. pōt placere qđ nō decet. Idē in lib. viij. Afflante fortuna pene oīa decent. Seneca ad lucilliū. lxvij. Omne autē honestū voluntariū est: nō enim pōt honestū esse qđ non est liberꝝ. Idē in lib. de benefi. iiij. Rerū honestaꝝ preciū in ipsis est. Idē in edippo. Ubi turpis est medicina sanari piget. Symachus in lib. epistolaꝝ. Quoꝝ mens honesta est imbecilla frons est. Tullius de offi. lib. ij. Idipsum qđ honestū decorūq̧ dicimus per se nobis placet: animosq̧ omniū natura sua cōmouet. Idē in. iij. lib. Qui deliberant vtrum id qđ honestū vident sequant᷑: an sciētes scelere se cōtaminent: etiā si ad id qđ deliberant nō puenerint: in ipsa dubitatione facinꝰ cōmittunt. Ea. n. deliberāda omnino nō sunt: in quibꝰ turpissima est ipsa deliberatio. Cū id qđ vtile videt᷑ in amicitia cū eo qđ est honestum cōparat᷑: iaceat vtilitatis species: valeat honestas: ⁊ cū in amicitia que honesta nō sunt postulant᷑: religio ⁊ fides anteponantur amicitie. Peruertunt homines ea que sunt fundamēta nature: cū vtilitatē ab honestate seiungunt: oēs enim expetimus vtilitatē ad eāq̧ rapimur. Idē in lib. de paradoxis. Qđ honestū est: id solum esse bonū stoici testant᷑. Disputant stoici multa turpia praua homini cōsuetudine verbis honesta esse: vt parricidiū: adulterium ⁊ incestū: ⁊ his similia. Rursumq̧ re honesta hominibꝰ videri turpia: vt liberos procreare: inflationē ventris strepitu digerere: aluū stercore releuare: vesicā vrine effusione laxare. Hecatō stoicus. Omne honestū in arduo est: etiā qđ vicinū honesto est: nō enim tantū debet fieri sed ratione fieri.

De Partibus honesti. ⁊ primo de vtute. dicta phoꝝ. C. VI.

Tullius in rhetorica pma. Honesti q̄dē partes due: quaꝝ altera simplex: altera iuncta. i. vna pꝑter se ex toto appetit᷑: altera ex aliqua parte pꝑ vtilitatis fructū. In pmo gñe oēs res vna vi atq̧ vno noīe vtus amplectit᷑. nā vtus ē habitꝰ animi: nature mō rōni ɔsentaneus. Et hꝫ q̄ttuor ptes. s. prudentiā fortitudinē iusticiā: ⁊ tpantiā. Actor. Uirtꝰ quoq̧ sic describit᷑. virtꝰ est hītꝰ a quo qs bonꝰ existit: ⁊ opus suū bene reddit. Tull. in li. j. de legibus. Uirtꝰ est pfecta ratio eius qđ certe a natura inest. Idem in li. de fine boni ⁊ mali. iiij. Uirtus quoq̧ rōnis absolutio diffinit᷑. Idē in lib. de natura deoꝝ. j. Nihil est virtute amabilius: quā qui adeptus fuerit vbicūq̧ gentiū erit a nobis diliget᷑. Idē in lib. de amicitia. Nihil est virtute amabilius: nihil qđ magis alliciat ad diligendū. quippe cum pꝑter vtutē ⁊ pbitatē etiā eos quos nunq̄ vidimꝰ diligamꝰ. Oīo est amās sui vtus: optime eni se ipsa nouit q̄q̧ amabilis sit: intelligit. Idem in lib. de paradoxis. Si aūt isti ⁊c. Require infra. de reꝝ ponderatione. Idē in philippica pma. Oīa alia incerta mobilia caduca sunt: virtꝰ est vna altissimis infixa radicibus: que nulla vi labefieri pōt nec dimoueri loco. Idē in lib. de offi. j. Uirtutis aūt oīs laus in actōe ɔsistit a qua tñ fit intermissio. Multi dant ad studia reditus. Idē in rheto. ij. Diuitie vtutis pedisseq̄ sūt sola vtus in sua ptāte est. Oīa pter eam sub fortune subiecta sunt diatiōe. virtutis comes est inuidia. Aphricano virtutē industria. vtus gloriā: gloria emulos cōparauit. Calcidius in phemio super thimeū platonis. Ysocrates in exhortationibꝰ virtutē laudās cum omniū bonoꝝ totiusq̧ pꝓsperitatis ɔsistere cām penes eam diceret addit ipsaꝫ esse solā que res impossibiles ad possibilē redigeret facilitatē pclare. Quid enim generosam magnanimitatē vel aggredi pigeat: vel ceptū facitq̧ vt tanq̄ victa difficultatibus se tpet a labore. Salustius in katilinario. Uirtuti oīa parent. Seneca ad lucilliuꝫ epła. lxxiiij. Q̄diu virtꝰ salua fuerit non senties q̄d abscesserit. Idē in. lxxvj. Amor ira cupiditas: picula depulerūt. Qđ pōt breuis obstinatio animi aliquo stimulo excitata. quāto magis virtus que nec ex impetu nec subito: sed equaliter valet. cui perpetuū robur est: vnū bonū virtus est: que inter hanc fortunā ⁊ illam superba incedit cum magno vtriusq̧ ɔtemptu. Idē in. lxxix. Nulla virtus latet: ⁊ latuisse nō est ipsius damnū: veniet qui ɔditam ⁊ seculi sui malignitate expressam dies publicet. Idē in. lxxxij. Oīs res qđ nō habuit decus virtute addita sumit. Idē in lib. de immatura morte. Una res est virtꝰ que nos imortalitate donare possit ⁊ pares dijs facere. Lactantius in li. de falso sapientia. Uirtus autē cum scientia iuncta sapientia est.

De Eodem dicta poetaꝝ. C. VII.

Ouidius in li. methaṁ. xiiij. Inuia virtuti nulla est via. Prosper in lib. epigrāmatū. Ergo ad patriā vite de noctis valle vocati virtutū gradibus scandite lucis iter. oīs virtutū semp substātia salua est. inuitꝰ christi munera nemo rapit. Ganphredus in poetria noua. Sectemꝰ honesta ⁊ mala vitemus. q̄ virtꝰ optima rex: pessima res vitiū: nihil eque pnitiosum. Iuuenalis lib. iij. Nobilitas animi sola est atq̧ vnica virtus. Maximianus. Fuluo virtus pciosior auro. Lucanus lib. iij. Crescit i aduersis virtus. Lucanꝰ lib. ix. Uirtutis amator querere q̄d est virtꝰ: ⁊ posce exemplar honesti. Matheus in thobia. Ridet in aduersis. Ex puerbijs sapientum. Scias aūt virtutibus abundare in se. qui alienas amat.

Q̄ nobis innata sint virtutū semina. C. VIII.

Tullius in tusculanis li. iij. Natura quidē paruos dedit nobis igniculos: quos celeriter malis moribus opinionibusq̧ deprauātes sic extinguimus: vt nusq̄ nature lumen appareat. Sunt eīi ingenijs nostris semina innata virtutū: que si adolescere liceret ipa nos ad beatā vitam natura perduceret. Nunc autē simul vt editi in lucē ⁊ suscepti sumus. in omni continuo prauitate ⁊ opinionū peruersitate versamur: vt pene cum lacte nutricis errorē suxisse videamur. Idem in quarto lib. Natura omnes ea que bona videntur sequunt᷑: fugiuntq̧ contraria. Idem in quinto. Stoici finē bonoꝝ esse senserunt congruere nature: ⁊ cum ea conuenienter viuere. Idem in lib. de legibus. j. Uirtus est perfecta ratio eius qđ certe a natura est. itaq̧ nihil prestabilius q̄ plane nos ad iusticiam esse natos. Idem in libro de officijs secūdo. Idipsum enim qđ honestum dicimus (vt iam dictum est) per se nobis placet: omniūq̧ animos natura sui commouet. Idem in libro tertio. Multo magis est fm naturaꝫ cōmunitas ⁊ iusticia ⁊ libertas q̄ voluptas

vita diuitie bonio nature obediens homini nocere non potest: nihil tam fm naturā est q̄ vtilitas: certe in re vtili turpitudo esse nō pōt. Idem in libro de amicitia. Illos bonos viros appellandos putemus: qui assequunt quantū hoīes possunt naturā optimā bene viuendi ducē. Quintilianus vbi supra. Omnia que ars consumauit: certū est a natura initia duxisse. Nobis igit ad vtutes etiā aūꝫ q̄ docemur initia quedā ⁊ semina nature concessa sunt. vt ad iusticiam cuius rusticis quoqꝫ ac barbaris aliqua imago apparet. Seneca ad luciliū. Hꝫ hoc optimū in se generosus animus q concitat ad honesta. Magnaꝝ reꝝ spēs ad se vocat ⁊ attollit. animꝰ eni noster ad modū flati in motu est eo mobilior ⁊ actuosior. quo vehementior fuerit. sed felix qui ad meliora hūc impetū dedit ponet se extra ius ditionēqꝫ scōa tꝑabit. aduersa cōminuet: ⁊ alijs admirāda despiciet. Idem in. xlviij. Dociles natura nos edidit: ⁊ rationē dedit imperfectam. sed que perfici posset.

¶ De Generibus virtutum quattuor. C. IX.

Macrobius in li. de somnio scipionis. j. Plotinus phs dicit quattuor esse q̄ ternaꝝ genera vtutū. Primas vocat politicas: quarum prudētie est. ad rōnis normā q̄ cogitat queqꝫ agit. vniuersa dirigere ac nihil pter rectū velle facere: humanisqꝫ actibꝰ tanquā diuinis arbitris puidere. Fortitudinis: animū supra piculi metū agere nihilqꝫ nisi turpia timere aduersa vel pspera fortiter tolerare. Temperātie: nihil penitendū appetere: in nullo legē moderatiōis excedere sub iugū rōis cupiditatē domare. Iusticie: vnicuiqꝫ seruare qd̄ suū est. Hmōi vir bonus pmū sui. deinde reipublice rector efficit. Secūde (quas purgatorias vocat) hoīs sunt: qui diuini capax est solūqꝫ animū eiꝰ expediūt: qui decreuit se a corporis contagiōe purgare: ⁊ quadā humanoꝝ fuga solis se diuinis inserere: he sunt ociosoꝝ qui a reꝝ publicaꝝ actōibus se sequestrāt. Haꝝ quid singule velint supius exp̄ssimus: cū de vtutibꝰ phantiū diceremus q̄s solas q̄dā estimauerūt eē vtut. Tertie sunt purgati iā defecatiqꝫ animi ⁊ ab omni huiꝰ mūdi aspergine pressi pureqꝫ detersi. illic prudētie est diuina nō q̄si in electiōe pferre: sed sola nosse: ⁊ hec tāquā nihil aliud intueri. Tꝑantie terrenas cupiditates nō reprimere sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare nō vincere: vt ira sciat nesciat nihil cupiat. Iusticie ita cum superna ⁊ diuina mente sociari. vt seruet cum ea perpetuū fedus imitando. Quarte sunt que in ipsa diuina mente cōsistunt: que vocat moys: a quaꝝ exemplo reliquę oēs per ordinē defluūt. Nam si reꝝ aliaꝝ: multo magis virtutū ideas esse in mente diuina credendū: illic prudētia est mens diuina. temperantia q in se perpetua intentione cōuersa est. fortitudo q semp idem est: nec aliqñ mutat. iusticia q phēni lege a sempiterna operis sui cōtinuatione non flectit. Hec quattuor genera quaternaꝝ virtutū in passionibus quibꝰ hoīes metuunt cupiūtqꝫ: dolēt gaudētqꝫ: maximā habent sui differentiā: has prime molliunt. scōe auferunt: tertie obliuiscunt. in quartis nefas est nominari.

¶ De Uirtute consuetudinali ⁊ q ipsa sit habitus. C. X.

Aristoteles in ethicis li. ij. Neqꝫ vero natura neqꝫ preter naturā fiunt virtutes. sed innatū est nobis suscipe quidē eas per assuetudinē pfectis. Ex similibꝰ enim actiōibꝰ fiunt siles habitus: ⁊ fm actuū differentias sequunt habitus. Non paꝝ igit differt sic vl' sic assuesci a iuuētute: magis aūt omne. Quecūqꝫ q̄deꝫ natura nobis adueniūt. potētias eoꝝ primitus ferimus. postea aūt opationē ⁊ actuꝫ tradimus. Ea vō circa que est virtꝰ innata sunt a superfluitate ⁊ indigētia corrūpi. Qui enim oīa fugit ⁊ timet timidꝰ est. qui aūt nihil oīo timet audax. Similiter aūt ⁊ qui omnē voluptatē hꝫ ⁊ a nulla semotus est: incōtinens: qui aūt oēs fugit: insensibilis. Corrūpit enim castitas ⁊ fortitudo a superfluitate ⁊ indigētia ac mediętate aūt saluat. Signū āt oportet facere habituū voluptatem tristiciā in opibus: quicūqꝫ enim remouet a corporalibus ⁊ hoc ipso gaudet castus. qui aūt tristat incōtinēs. ⁊ quisqꝫ sustert picula ⁊ gaudet: vel nō tristat fortis: qui aūt tristat timidus. Circa voluptates enim ⁊ tristicias est cōsuetudinalis vtus: nam medicine q̄dam vtutes sunt. Medicine aūt per contraria innate sunt fieri. Tribus igit existentibus que in voluntatibus ⁊ tribꝰ que in fugis: bono conferente delectabili: ⁊ tribꝰ contrarijs malo nociuo ⁊ tristi. Circa hec quidē omnia bonus directus est: malus aūt peccans. Magis autē circa delectationē: q̄ ex puericia nobis cōnutrit. Ideo difficillimū est hanc passionē repellere contemporaneā vite: quēadmodū dicit Eraclitus: circa difficilius autē semp ⁊ ars fit ⁊ virtꝰ. In his autē que fm virtutes fiunt requirit qualiter habens operat. Primum quidē si sciēs. Deinde si soluens. alias eligens. p̄ter hoc autem tertiū si firme ⁊ imutabiliter operat. Hec aūt ad habēdū alias artes nō cōnumerant pter ipm scire: ad habendū igit vtutes scire quidē paꝝ aut nihil pdest: ad alia aūt nō paꝝ: sꝫ omne: sꝫ multi hec quidē que fm virtutes sunt: nō faciūt: ad rōnē aūt cōfugientes existimant phari: ⁊ sic fore studiosos: ⁊ siles aliqd facientes egrotantibus qui medicos audiūt quidē studiose: ⁊ ipsi nihil faciūt operandoꝝ. Quemadmodū igit nec illi bene habebūt corpus: nec isti animam sic phantes: qm aūt ea que sunt in aīa tria sunt passiones: potentie: habitus: hoꝝ aliqd erit virtus. Passiones quidē non sunt neqꝫ virtutes neqꝫ malicie: q̄ fm passiones non dicimur boni vel mali: neqꝫ laudamur: neqꝫ vituparamur. Scōm virtutes etiā ⁊ malicias boni vel mali dicimur: ⁊ fm eas laudamur ⁊ vituperamur. Et passiones quidē vt ira ⁊ timor īuolūtarie: virtutes aūt voluntates vel nō sine volūtate: ppter hoc autē neqꝫ potētie sunt: neqꝫ enim boni vel mali dicimur: q̄ possimꝰ pati simpliciter neqꝫ laudamur neqꝫ vituperamur. Et adhuc potētes quidem sumus natura: boni autē non sumus natura. relinquit ergo eas habitus esse omnisqꝫ virtus cuiuscūqꝫ fuerit: ⁊ id bene habens perficit: ⁊ opus eius bene reddit.

¶ Q virtus sit volūtaria tm̄ ⁊ nō coacta dicta phoꝝ. C. XI.

Idem in iij. In volūtarijs quidē laus ⁊ vituperatio fit. Uidet autē violentū eē cuius principiū exterius nihil cōferente vim passo: volūtas vero finis est. Eligentia autē eoꝝ q̄ ad finē simplr q̄dē ⁊ fm veritatē. bonū est voluntariū vnicuiqꝫ auteꝫ qd̄ videt. Bono q̄dē qd̄ fm veritatē est. malo aūt qd̄ contingit. sicut ⁊ in corporibus bene dispositis. sana sunt que fm veritatē talia sunt. īfirmis auteꝫ alia. Bonus. n. singula recte iudicat. q̄ in singulis verū videt: regula ⁊ mēsura eorū existēs. Malis aūt deceptio ppter delectationem fit. nō. n. existēs bonū: eis videt. sꝫ volūt delectabile vt bonū. tristiciam aūt vt malū fugiūt. Dydimus ad alexandrū. Nulluꝫ virtutis initiū est id nācisci. qd̄ mutari nō possit. sꝫ nec gloria dicēda ē quaꝫ sibi q̄sqꝫ nō dederit. ergo nō in angustijs ⁊ ī egestate. sꝫ in opulētia tēperant virisse laudādū est. alioqn cecitas ⁊ pauptas sole virtutuꝫ gloriā sortiunt. Illa q̄ nō videt vt cupiat. ista q̄ non hꝫ vt capiat. Nos aūt q̄ nullius inedie lege pstringimur. ad bene viuēduꝫ libero incitamur arbitrio. vt voluntariā cōtinētiā digna remuneratio cōsequat. Dedit enī nobis multas natura blandicias: quas plerūqꝫ virtus cohibet. Terentius in andria. Qm̄ nō pōt fieri qd̄ vis: id velis qd̄ possis. Idē in hebaut. Nulla ē tā facilis res qn̄ difficilis sit dū inuitus facias. Idē in adelphis. Qd̄ ius cogit volūtas impetrat vel imperat. Tullius in li. de paradoxis. Soli sapiēti conuenit vt nihil faciat inuitus. nihil dolēs nihil coactus. Idē in tusculanario li. iiij. Uolūtas est q̄ qd̄ cū ratiōe desiderat. Sic enī eā stoici diffiniunt. quā putāt esse in solo sapiēte. Que aūt rōne aduersa vehementius incitata libido vel cupiditas ē effrenata: que in oībꝰ stultis inuenit. Ideꝫ in li. de fato. Ad animoꝝ aūt motus volūtarios nō ē exquirenda externa causa. Motus enī volūtarius eā naturā cōtinet. q̄ se vt sit in nostra potestate nobisqꝫ pareat. Seneca ad lucilliuꝫ. xxxiiij. Pars magna bonitatis est velle fieri bonū. Idē in. liiij. Sapiens nihil inuitus facit necessitatē effugit: q̄ vult qd̄ illa coactura est. Idem in. lvi. Da ergo operā ne q̄d vnq̄ꝫ inuitus facias. Qui imperia libens excipit: pteꝫ acerbissimā seruitutis effugit facere qd̄ nolit. nec q̄ iussus aliquid facit. miser ē sed q̄ inuitus. Itaqꝫ sic aim cōponamus vt quicq̄d res exigit: id velimus. Idē in. lxvj. Omne honestū volūtariū est. nō enī pōt honestū esse: quod non est liberum. Idē in. lxxi. Magna pars est pfectꝰ velle pficē. Ideꝫ in. lxxiiij. Placeat homini quicq̄d deo placet. ob hoc ipsuꝫ quod deo placet. q̄diu virtus salua fuerit nō senties quid abscesserit. Quintil. vbi supra. iiij. li. Nihil facile persuadetur inuitis. Item valerius maximus. li. ij. Olim ambigue laudis a senatu ciuis existimabat: qui debitis reipublice officijs non sua sponte: sed iussus fungeretur: q̄ q̄cquid imperio cogit: exigenti magis q̄ꝫ prestanti acceptum refertur.

¶ De Eodem dicta poetarum. C. XII.

Ouidius in li. de ponto. Sponte sua pbitas officiūqꝫ iuuat. Si desint vires tm̄ ē laudāda volūtas. Horatiꝰ in lib. eplaꝝ. Oderunt peccare mali formidine pene. Item maximianus. Deserimꝰ vitiis fugit indignata voluptas. Nec qd̄ non possum nō voluisse meū est: interdū trahimur vitijs. trahimurqꝫ volētes. Et qd̄ nō capiūt pectora bruta volūt. Petrꝰ riga in biblia versificata. Uult implere viā balaā sed trita flagellis. Et diuina vidēs tardat asella viā. Amplecti mundū quorūdā vota

laborāt. Sed votis obstat verbere trita caro. Nam nos a vitijs mūdanis sepe retardat. Corporis anxietas dampna flagella fames.

¶ Quod virtus gratuita sit non mercenaria. .C. XIII.

Tullius in dyalogo ad hortensium. Nulla quidem virtꝰ esse pōt: nisi gratuita sit. Nā que voluptate quasi mercede aliqua ad officiū impelli tur: non est virtꝰ sed fallax quedā mutatio ac simulatio virtutis. Idē in libro de legibꝰ. primo. Idipsum quoqꝫ iustissimum est iusticie mercedē non querere. Seneca de clemētia li. j. Recte factorꝫ verus fructꝰ in ipsis est: nec vllum preciū virtutū dignum illis extra ipsas est. Idē in li. de beneficijs. iiij. Rex bonestatꝫ preciū in ipsis est. Plinius in ep̄la ad catuliū. Magnitudo aī nihil ad ꝑstētationē: oīa ad cōsciētiā refert: recteqꝫ facti nō ex populi sermone mercedē sed ex facto petit. Claudianus in maiori. Producit non empta fides nec pectora merces. Alligat ipsa quidē virtus preciū sibi solaqꝫ late. Fortune secura vitet nec fascibus vllis Erigeť plausu nec petit clarescere vulgi. Non querit preciū vitam qui debet amori. Gaudia premissi cumulāt inopia dolores. Ouidius in li. de ponto. Nunc cum fortuna statqꝫ caditqꝫ fides. Nec facile inuenies multis in milibus vnū. Virtute preciū qui putet esse sui. Ipse decor recti facti si p̄mia desinit. Non mouet: ꝛ gratis penitet esse probū. Nil nisi qd̄ ꝓdest: carū est: en detrahe menti. Spes fructus: auide nemo petēdus erit. En redditus iā q̄sqꝫ suos amat ꝛ sibi q̄d fit. Utile sollicitis computat articulis. Sponte sua probitas officiūqꝫ iuuat. Mercede caret per se sempqꝫ petēda est. Exterius virtus incomitata bonis. Iuuenalis li. iiij. Nullus virtutem complectitur ipsam premia si tollas.

¶ Quod virtus libera sit ꝛ regina: vitium seruile ſm ph̄os. C. XIIII.

Tullius in rhetorica. ij. Sola virtus in sua potestate est: oīa ꝑter eam sub fortune subiecta sunt dīatiōe: diuitie vtutis pedisseq̄ sunt. Ille liber existimandus est qui nulli turpitudini seruit. Idē in li. de paradoxis. Oīs sapiēs liber: oīs stultus seruus. Quid est libertas: potestas viuēdi vt velis. Quis aūt viuit vt vult: qui recte viuit: qui gaudet officio: q̄ nec legibꝰ q̄dē ꝓpter metū paret: sꝫ eas sequitur ꝛ colit: qui nihil facit vel dicit vł cogitat: nisi libenť ac libere. Soli igiť sapienti ꝯuenit vt nihil faciat inuitus: nihil dolens: nihil coactus: Cuꝫ seruitus sit obediētia fracti animi atqꝫ abiecti ꝛ arbitrio suo carētis: quis neget oēs leues oēsqꝫ improbos esse seruos: numquid ille liber cui mulier imperat: cui leges imponit: ꝑscribit: iubet: vetat qd̄ ei videť nec ille impanti aliq̄d negare pōt: vel audet recusare. Ego istū nō mō seruū: sꝫ etiā nequissimū seruū appellandū puto licet amplissima familia natus sit. Oīs animi debilitas ꝛ humilis ꝛ fracta timiditas seruitus est. Seneca in tyeste. Nescitis cupidi regnū quo iacet loco: regnū nō faciūt opes: nō vestis tyrie colore: non auro nitide trabes: rex est qui posuit metꝰ: ꝛ diri mala pectoris: quē nō ambitio impotens: ꝛ nūq̄ stabilis vulgi fauor mouet: qui est in tuto positus loco: ꝛ oīa infra se videt. Idē ad lucillium. Quid interest quot dn̄i sint: seruitus vna est: hāc qui ꝯtempsit ī q̄talibet turba dn̄antiū liber ē. Idē in. lxxxvij. Nunq̄ maior ē animus: q̄ vbi aliena se posuit: ꝛ fecit sibi pacē: nisi timendo fecit sibi diuitias: nihil ꝯcupiscendo. Seneca. Nemo nisi vitio suo miser est. Martialis coquus. Liber ꝛ gulosus esse nō potes.

¶ De eodem ſm poetas. .C. XV.

Idem Liber eris cenare foris si maxime nolis: vegētana tuā si domat vua sitū. si ridere potes miser eris endecacume. Cōtentus nostra si potes esse toga. Si tua nō rectꝰ tecta subire potes. Hec tibi si vis est: si mentis tanta ptās. Liberior partho viuere rege potes. Matheus in tob. Uendiť arbitriū dum viuiť ex alieno. Sum ptu: pane tuo vescere liber eris. Claudianus in maiori. Si metuis si plura cupis: si duceris ira. Seruitij patiere iugū tolerabis iniq̄s. Interius leges: tūc omnia iure tenebis. Cum poteris rex esse tui. Prosper vbi supra. Quid iuuat in lōgū cās ꝑducere morbi. Cur dubiū expectat cras hodierna salus. Scimus correctis veniam nō esse negandā. Sed nulli nostrū est vltima nota dies. Libertas nulla est melior maiorve potestas. Quā seruire deo cui bene fuit amor Absqꝫ iugo posita est ditionis amica voluntas. Que viget affectu: non gemi: impio. Ganfredus in poetria noua. Liberis est vitijs qui non inseruit: abundans. Cui satis est qd̄ habet: pauper qui plꝰ cupit. Ennodius semꝑ studijs referať honestis.

¶ Quod virtus medij sit inspectrix ꝛ conseruatrix. C. XVI.

Aristoteles vbi supra. In omni vero continuo ꝛ discreto est accipere hoc quidem plus. Hoc vero minus. hoc v̄o quale. Et hec autem ſm rem aut ſm nos. Dico aūt rei mediū qd̄ equaliter remoueť ab vtraqꝫ extremitatū qd̄ est vnū ꝛ idem omnibꝰ. Ad nos aūt q̄ neqꝫ supabundat neqꝫ deficit: sed nō est idem omnibꝰ. Nam miloni q̄dem comedere sex mnas paꝝ est. Dn̄atori aūt gymnasiorꝫ multū: sic vtiqꝫ oīs sciens supfluitatē ꝛ deficientiā fugit. Mediū aūt querit ꝛ hoc vult: Mediū aūt nō qd̄ rei: sed qd̄ ad nos: sic ergo boni artifices ad mediū respiciētes operanť. Uirtus autē omniū arte certior ē ꝛ melior quēadmōꝫ ꝛ nā. medij vtiqꝫ erit ī spectrix. Adhuc peccare quidē multis modis dirigere aūt vno modo. ideo ꝛ hoc quidē facile hoc vero difficile. facile quidē diuerti a signo. Difficile autēꝫ inuenire. ꝛ ꝑpter hoc malicie quidē superfluitas: ꝛ indigentia. Uirtutis autē medietas boni quidē enim simplr̄. Mali autē omnifariam. Est igiť virtus volūtarius habitus immediate existens quo ad nos determinata ratione vt sapiēs determinabit. Seneca ad lucilliūm. lxvi. Omnis virtus in modo est. Ex ꝓuerbijs sapientū tum. Bonaꝝ rerum nimia consuetudo pessima est. Horatius in lib. epistolaꝝ. Uirtus est mediū vitiorꝫ vtrinqꝫ redactum. Idē in libro sermonum. Est modus in rebus sunt certi deniqꝫ fines. Quos vltra citraqꝫ nequit consistere rectum. Ouidius in lib. de remedijs. ij. Uento nutriť: vento restringiť ignis. Lenis alit flāmas grandior aura necat. Idē in li. methaꝫ. ij. Inter vtrūqꝫ tene medio tutissimus ibis. Maximianus. Maior enim medijs gratia rebus adest. Ganphredus in poetria noua. In omnibus vna est virtus seruare modum.

De modo difficultate ꝯsistēdi in medio. .C. XXIII.

Aristoteles vbi supra. Medietas autem duaꝝ malitiarū est virtus: huius quidē ſm. supfluitatē. huius vero ſm indignentiaꝫ. Est enī virtus circa passiones ꝛ operationes: in quibus superfluitas vitia. ꝛ defectus vituperať. mediū autē laudať ꝛ diligiť. nā neqꝫ oīs operātio neqꝫ oīs passio suscipit medietatē. Quedā enī mox noīata cōiuncta sunt cū malo. vt inuidia. adulteriū. furtū. ꝛ consimilia. que dicunť esse ipsa mala. nō eorū supfluitates ꝛ deficientie. nō est igiť vnq̄ circa hoc dirigere. sed semp peccare. itaqꝫ fortitudo est medietas circa timores ꝛ audacias. Liberalitas est medietas circa dationē pecuniarū ꝛ acceptionē. Magnanimitas est medietas circa honorē ꝛ inhonorē. Ad que autē ipsi magis nati sumus aliqualiter: magis ꝯtraria medio videnť. Uerbigratia. magis nati sumus ad delectationē. ideo facilius mobiles sumꝰ ad intēperantiā q̄ ad tēperantiā. Ideo difficile ē bonū esse: in vno quoqꝫ enī mediū accipere difficile est. Uerbigratia. Circuli accipere mediū nō oīs est: sed sciētis est. Sic vtiqꝫ ꝛ irasci facile ꝛ dare pecuniā ꝛ cōsumere. sꝫ cui ꝛ quātū ꝛ quādo ꝛ cuius gratia. ꝛ qualiter nō oīs. neqꝫ facile est: qd̄ est bonū ꝛ rarū ꝛ laudabile. Ideo oportet eū q̄ incedit ad mediū prius segregari a magis contrario. ꝛ in cōtrariū trahere oportet. Multū enī seiungētes nos a peccato rad medium venimus. q̄d q̄ tortuosa lignoꝝ dirigūt faciūt. In omni aūt magis cauēdū est delectabile ꝛ delectatio. nō enī indecepti iudicamus eā. Qd̄ igiť plebissenes passi sūt ad helenā. hoc oportet nos pati ad delectationē. sic enī eā proijciētes. Idē in li. iij. Mollicies aūt est fugere laboriosa. difficilius tn̄ est tristia sustinere q̄ a delectationibus abstinere. furorē autēꝫ ad virtutē homines ferant. Impetuosissimus enī furor ad pericula sustinēda. Unde Homerus. Uirtutem immitte furori: ꝛ furorē vtute erige. Horatius in li. sermonuꝫ. Dum stulti vitant vitia: in cōtraria currūt. Oībus hoc vitiū est cantoribꝰ inter amicos. Ut nunq̄ inducant animū cātare rogati. Iniussi nunq̄ desistant. Idē in li. ep̄laꝝ. Alter in obsequiū plus equo pronus Alter rixatur de lana sepe caprina. Seneca de naturalibꝰ questionibus li. vij. Difficilis inuentu est virtus ducē rectoremqꝫ desiderat ꝛ sine magistro vitia discunť. Idē in hercule furente. Nō est ad astra mollis e terris via. Oui. de arte. li. ij. Est nulla nisi ardua virtus. Idem in li. de ponto. Tendit in ardua virtus. Prosper in lib. epigrāmatum. Amplius incedit spatijs terrena voluptas. Angusto virtus limite celsa petit. Petronius. Nihil tamen tam arduum est: qd̄ non improbitas extorqueat.

¶ De Quattuor virtutibus cardinalibus. C. XVIII.

Tullius in rhetorica prima. Uirtutis partes vt dictū est: sunt prudentia. iustitia. fortitudo. tempantia. Prudētia est rerū bonarū ꝛ malarum scientia. Cuius partes sunt memoria. intelligentia. prouidentia. Memoria est per quam animus repetit ea que fuerūt Intelligentia est ꝑ quā ꝑspicit animus ea que sunt. Prouidentia ē per quā futurū aliq̄d videť anteq̄ factum est. Iustitia est habi

tus cōmuni vtilitate conseruata. suam cuiq; tribuens dignitatem. huius initium a natura profectum est. Deinde quedā in consuetudinem ex vtilitatis rōne venerūt. postea vō res ꝛ a natura pfectas ꝛ ꝯsuetudine pbatas legū metus ꝛ relatio sanxit. Jus nature est: qḋ non opinio genuit: sed quedā innata vis nobis inseruit: vt religionem pietatē gratiā vindicationē obseruātiā: veritatē. Religio est que supioris cuiusdā nature (quā diuinā vocant) curā cerimoniāq; affert. Pietas est per quā sanguine ꝯiunctis patrieq; beniuolis officiū ꝛ diligēs cultus tribuit. Gratia est in qua amicitiaꝝ ꝛ alterius officioꝝ memoria ꝛ alterius remunerādi volūtas ꝯtinet. Uindicatio est per quā vis ꝛ iniuria ꝛ omne offutuꝝ defendēdo aut vlciscendo ppulsat. Obseruantia est per quam etate vel sapiētia aut dignitate aliq̄ antecedētes. veneramur ꝛ colimus. Ueritas est per quā operā damus ne q̄d aliter fiat aut factū vl' futuꝝ sit q̄ ꝯfirmauerimus. Jus ꝯsuetudinis est qḋ volūtate omnium sine lege vetustas comprobauit. Qḋ genus est pactū par iudicatū. Pactū est qḋ inter aliquos ꝯuenit. Par: qḋ inter oēs equabile est. Judicatū de quo alicuius aut aliquoꝝ sentētijs iaz ꝯstitutū est. Jus legis ē qḋ i scripto qḋ pplo expositū est: vt obseruet ꝯtinet. Fortitudo ē cōsiderata piculoꝝ susceptio ꝛ laboꝝ ppessio. Huius ptes sunt magnificentia. fidentia patiētia pseuerātia. Magnificētia est rerum magnaꝝ excelsa cū animi ampla quedā ꝛ splēdida ppositōe cogitatio atq; administratio. Fidētia est per quā magnis ꝛ honestis in reb' multū ipse animus in se fiducie certa cū spe collocauit. Patiētia est honestatis aut vtilitatis cā reꝝ arduaꝝ ac difficilium volūtaria aut diuturna ppessio. Perseuerātia est in rōne bene ꝯsiderata stabilis ꝛ ppetua pmāsio. Tēperātia est rōnis in libidinē atq; in alios non rectos impetus animi: firma ꝛ moderata ꝯnatio. Cuius ptes sunt ꝯtinentia: clemētia: modestia. Cōtinētia est per quā cupiditas ꝯsilij gubernatiōe regit. Clemētia est per quā animi temeri in odiū alicui' inuectio ꝯcitata comitate retinet. Modestia per quā pudor honestus clarā ꝛ stabilē comparat auctoritatē. hec omnia pp̄ter se solum: vt nihil addat emolumēti petēda sunt.

De Prudētia ꝛ discretione sm phos. .C. .XIX.

Actor. Prudentia quoq; sic describit. Prudentia est in sui custodia puida boni maliq; sagax dignoscētia. Jtē prudētia est bōaꝝ ꝛ malaꝝ reꝝ discretio cū fuga mali ꝛ electōe boni. Jtē prudētia est vt' perspicax rōnis: que nō solū pñtia intuet: sed etiā reꝝ exit' metit. Seneca in li. de vtutib'. Qui prudentiā sequi desiderat tūc recte viuit si oīa prius estimet. si dignitatē reb' nō ex opinione multoꝝ: sed ex eoꝝ natura ꝯstituat: prudētis ppriū est examinare ꝯsilia: ꝛ nō cito facili credulitate ad falsa plabi. Trib' tpib' animus tu' dispenset' pñtia ordina. futura puide. pterita recordare. ppone aīo tuo ꝛ mala futura ꝛ bona. illa vt sustinere possis: ista vt moderari. Prudēs nunq̄ ocio marcet. Aliq̄n animū remissum hz: solutū nunq̄ tarda accelerat: pplexa expedit: dura mollit aspera leuit ardua exequat. ex paruis magna: ex aptis obscura: ex pximis remota estimat. Hieronym' ꝯtra rufinū. Pythagoras duoꝝ tempoꝝ maxime habēdā curā mane ꝛ vespi. i. eoꝝ que acturi sumus: eo que gessimus. Quitilianus vbi supra li. viij. Prudentis est qḋ in vnoquoq; optimuz est. si possit suū facere. verūtñ qḋ imitaturus est quisq; pmū intelligat: ꝛ cur id bonū sit: sciat tum in onere suscipiēdo vires suas cōsulat. Nam vbiq; piculosissimū est vires fiducia preueniri. Boetius de ꝯsolatione lib. ij. Non qḋ ante oculos sitū est sufficit ītueri reꝝ exitus prudentia metit. Terentius in adelphis. Jstud est sapere non mūdo quod ante pedes videre: sed etiam illa que futura sunt prospicere.

De Eodem sm poetas. .C. XX.

Gaufredus in poetria. Pressius pcurrant oculi: pcōsule mētē ꝛ vires metire tuas. Si fortis es aude grādia: si fragilis humeris ipone miora. Si doleas: fine teste dole. metisq; dolorē. Jgnoret facies si posse sit artū. Dilates animū: si corpus debile: mēs sit. Fortis: ꝛ exiguas vires supplere memēto. spe grādi Oui. in li. de arte. j. Arte cito veloq; rates remoq; regunt. Arte leuis: currus arte regēdus amor. Jdem in lib. ij. Qui sermone placet nocitura silētia vitet. Qui canit arte canat: q̄ bibit arte bibat Proponas aīo mlta ferēda tuo. Jdē in lib. de ponto. Tu modo sic timeas ꝛ que tibi leta vident. Dum loqueris fieri tristia posse puta. Uirg. in. j. li. eneidos. Res animos incognita turbat.

De Memoria. .C. XXI.

Actor. Jtaq; prudētie ptes sūt memoria: itelligētia prudētia ꝯsiliū cautela circumspectio. Memoria est ad mentis intuitum imaginiaria quedam representatio pteritoꝝ. Jtem memoria est virt' per quā anim' retractat pterita vt ex eis metiat futura. Unde in puerbijs sapientū legitur: q disciplulus prioris est posterior dies. Duo quidē pcipue retractare debemus. s. delicta ppetrata ad penitēdū: ꝛ beneficia accepta ad remetiendū. Seneca de nālibus questionib' li. vij. Obiciat sibi senectus annos inter studia vana ꝯsumptos: ꝛ damna etati male exempte labor sartiat: occupatiōes recidant: patrimonij lōge cura soluat. Si enim totus animus vacet. ꝛ ad ꝯtemplationem sui saltē in ipo fine respiciat: faciet ac sibi instabit: ꝛ quotidie breuitatē temporis metiēs quicq̄d amissum est diligēti vite pñtis vsu recolligit. Fidelissimus enim est ad honesta transitus ex penitētia Jtaq; iuxta poetriā. Tollimus ingētes animos: ꝛ maxima paruo tpe molit. Faciam' ꝛ qḋ itinere fieri solet qui tardius eximus velocitate pensantes morā festinemus. Magnū quoq; opus absq; etatis excusatione tractemus. Crescit animus quotiens cepti magnitudinē ostēdit: ꝛ cogitat quantū pposito: nō quantū sibi sufficit Ad lucilliū epla. iiij. Tenes vtiq; memoria q̄tū senseris gaudiuz cū ptexta posita. sumpsisti virilē togā. ꝛ in foꝝ deductus es. Mai' expecta: cum puerilē animū deposueris: ꝛ te in viros phie trāstuleris. Cato vbi supra: Beneficijs quoq; accepti memor esto.

Actor. De beneficioꝝ cōmemoratione atq; recompensatiōe. Require plenius infra ca. de gratia.

De Jntelligentia reꝝ estimatione. .C. .XXII.

Jntelligentia est virtus. que ratiōali viuacitate statū pñtiū pensat: ꝛ vnūqḋq; sm valorē suuz estimat: atq; ponderat meliora deteriorib' anpōnēs. Ad hāc itaq; ptinet pfunda reꝝ inspectio ꝛ integra ipsaꝝ estimatio. q2 nō eas in supficie tātū oculis intuet: sz etiā interiorē illarū substantiā vel essentiā rationis viuacitate prosequit. vt eas sm qḋ sunt nō sm qḋ apparēt: metiat. Uerbigratia. Si videt mulierē pulchrā exterius: simul etiā cogitat q̄ vilis ꝛ feda sit interius. ipsaq; voluptas q̄ turpis sit ꝛ q̄ immunda: q̄ breuis etiā ꝛ q̄ dānosa. Silr ꝛ si hoiem diuitē ꝛ ornatū exterius videat. simul etiā q̄d sit interius ꝯsiderat. nec eū pp̄ter ista feliciorē reputat. Unde intelligētia dicit ab intus legēdo. Aristoteles. Si linceis oculis hoīes vterent: vt eorū visus obstātia penetraret. num introspectis viscerib' etiā pulcherrimū corpus turpissimū videret. Apuleius de deo socratis. Eque diuites spectare solem'. vt equos quos mercamur. Neq; enī in equis emēdis phaleras cōsideramus. ꝛ balthei polimiā inspicimus. sz equū ipm nudū ꝛ soluz vt sit ad speciē honestus: ad cursum vegetus: ad vecturam validus.

Seneca ad lucilliū. Quomō stultus est q̄ equū empturus ē: non ipsum inspicit. sed stratū eius ꝛ frenos. Sic qui hoiem ex veste aut ex cōditiōe estimat. Jdem in. lxxvi. Nemo ex istis quos purpuratos vides felix est. nō magis q̄ ex illis quibus sceptrū ꝛ clamydē in scena fabule assignāt. cū presenti populo elati icesserint. ꝛ cotumati simul exierint excalciāt. ꝛ ad staturā suā redeūt. nemo istoꝝ quos diuitie ꝛ honores in fastigio ponūt magnus ē. quare ergo magnus videt: cū basi sua illū metire. Hoc laboramus errore: q neminē estimamus eo qḋ ē sz adicimus illi ꝛ ea quib' adornat' ē ac. q̄cūq; voles verā hoīs estimationē inire. inspice nudū ponat patrimoniū ponat honores. ꝛ alia fortune mendacia. corpus etiā ipsum exuat. animuz intuere q̄lis sit ꝛ quātus. alieno an suo magnus. Jdē i lxxx. Reqre infra in caplo de dignitate. Jdē in. lxvi. Alius intuens vera pitus fugiendoꝝ ac petendoꝝ: nō ex opinione: sed nā pcia reb' imponens: ꝛ neutri fortune se submittens. supra oīa q̄ cōtingunt eminens. hic est facies vtutis. Pōt ex casa vir magn' exire. pōt ꝛ ex deformi humiliq; corpusculo formosus anim' ac magn'. Nec deformitate corpis animus dedecat: sed pulchritudine aī corpus ornat. Oui. in li. methamor. vij. Formica puū genus est patiensq; laboꝝ Quesitiq; tenax. Jdem in li. de remedijs. ij. Parua necat morsuz spatiosuz vippa taurū. A cane nō magno sepe tenet aper. Flumine ppetuo torrēs solet alti' ire. Sed tñ hic breuis illa phēnis aqua.

De Prudenti rerum ponderatione. C. XXIII.

Actor. Ex prudēti rerū extimatiōe sequit earūdez iusta ponderatio. qua. s. potiora deteriorib' pponunt. vt aīa corpi. vtus sanitati. honestas voluptati Tull. de offi. li. ij. Nemo iustus esse pōt q̄ mortē vl' dolorem vel egestatē timet. aut ea q̄ his ꝯtraria sunt eq̄tati anteponit. Jdē in li. iij. Errat q̄ vitiū vlluz corpis aut fortune vitijs aī grauius existimat. Cū id qḋ vtile videt: in amicitia cū eo qḋ honestū est compat. iaceat vtilitas spēs: valeat honestas. Et cū in amicitia que honesta nō sūt postulant. religio ꝛ fides anponant amicitie. Jdē

in li. de paradoxis. Si aut isti callidi reru estimatores prata et areas quasdam magni estimant qm huic generi possessionu qsi nocere non potest: qz neqz naufragio neqz incedio amitti pot. quanti estimanda est virtus: que nec eripi nec surripi potest: que nec incendio neqz naufragio amittit: qua qui pditi sunt soli diuites sunt. Soli eni possident res fructuosas et sempiternas. soliqz (qd est pprium diuitiarum) rebus suis contenti sunt. Ide in lib. de fine boni et mali. j. Nemo voluptate: qz voluptas sit aspernat: neqz dolore: quia dolor est consectat. Deniqz aut voluptates omittant maioz voluptatu adipiscendaz cá: aut dolores suscipiant maioz doloz effugiendorum gratia. Seneca ad luciliu. Seruiát ergo deterioza melioribus. fortes simus aduersus fortuita. Ide in. lxxxi. Abstrahunt a recto diuitie: honores potetia et c. que opinione nostra cara sunt: pcio suo vilia. Nescimus estimare res de quibus no cum fama: sed cum reru natura deliberandu est. Nihil habet ista magnificu: quo mentes in se trahant preter hoc qd mirari illa consueuimus. Idez in. lxxxvij. Quod contemptissimo cuiqz contingere ac turpissimo potest bonum non est opus autem et lenoni et laniste contingunt: ergo bona non sunt.

De Prudenti rerum vsu. .C. XXIIII.

Actor. Porro ex prudeti rez estimatione iustaqz ponderatione sequit bonus ac rectus eaz vsus: quo vir prudens ad comodu suu cuncta retorquet Quintilianus scdo lib. Non est equu id haberi malum: quo bene vti licet. Idem in. viij. lib. Prudentis est: quod in quoqz optimu est. si possit suum facere. Seneca in naturalibus questionibus. li. ij. Ita a natura comparatum est vt alacrius iniurie qm merita descendant: et illa cito defluant. has tenax memoria custodiat. Idem ad luciliu. Ait crysippus. Sapientem nulla re egere et tamen multis illi rebus opus esse: ecotra stulto nulla re opus e: nulla enim re vti scit. Idem in. lxxxv. Tempestas non opus gubernatoris impedit. sed successum. Non ex eboze tantum simulacra facit statuarius: sed ex ere vel marmore si assit. Sic sapiens virtutem si licebit in diuitijs explicabit. Si minus: in paupertate. si poterit in patria: si minus in exilio: si poterit integer: si minus: debilis. Quamcunqz fortunam acceperit: aliquid ex illa memorabile efficiet. Sapies est artifex domadi mala: doloz: egestas: ignominia: carcer: exilium: vbiqz horrenda. q ad hunc peruenerunt mansueta sunt. Idem Cicero in oratione pro domo sua. Rerum mobilium no tam facultas et copia est extendenda: qm in vtendo ratio. et in carendo patientia. Horatius in libro. carminum. Non possidentem multa vocaueris recte beatu. Rectius occupat nome beati: qui deoz munerib sapiéter vti duraqz callet paupie pati. Hydimus vbi supra. Btus enim rez coditoz varias spes formauit in mudo. qz nulla tenus poterat sine eaz diuersitate subsistere: quaz vsu humano arbitrio pmisit discernedu. Quisqs g deteriorib omissis: meliora sectat: no ipse qde deus est: sz dei amicus efficit. Oui. i li. tristiu. ij. Nil pdest qd no ledere possit ide. Prosp vbi supra. Et bona que prauis nature ex dote supsunt. Auget peccati pondera. no minuut. Cuncta bonis psunt quos et mors ipsa beatos. Efficit: vt sumant pmia pncipiu. Maximianus. Non res in vitio: sed malefacta cadunt.

De Prouidentia: C. .XXV.

Actor. Prouidetia est virtus per qua sagaci subtilitate futuroz euetus colligit: aduersaqz puidet solerter animus pmunit. Tul. de offi. Illud etiaz magni ingenij est cogitatoe pcipere et ante ostituere qd euenire possit: et qd agendum sit: cu euenerit. Seneca ad lucilliuz epla. iiij. Aduersus oia que accidere possunt te adhortare et indura nemine enim eo fortuna puexit vt no tm illi minaret quantu pmiserat. Noli huic tranqllitati ofidere: momento mare ocurrit. Ide in. xxx. Venit aliqs ad morte irat mori. veniente illa nemo hilari excipit: nisi qui se ad illa diu composuerit. Ide in agamenone. O qm misez est nescire mori. Plinius scdo in epla ad nauiciu marimu. Du vita suppetit: enitamur: vt mors qm paucissima que abolere possit ineniat. Lucan li. ix. Scire mori sors pma viris. Actor. De hac ma reqre supius capi. de puidetia: et in caplo de cautela: et etia inferius capi. de pparatione sui otra mortem.

De Consilio et deliberatione. C. XXVI.

Actor Consiliu est examinadaz gubernandaruqz causaz subtilis animi pfectus. Deliberatio est ante qolibet inceptu plena maturitatis et solertie cosideratio. Ite osiliu est bene excogitata ro aliqd faciedi Ex puerbijs sapietu. Diu desiderandu est qcqd statuendu est sel Ite Salustius in catilinario. Priusqz incipias osulto. at vbi consulueris: mature opus est facto. Tull. in rheto. pma. Cosiliu aliqd faciedi vel no faciedi vere excogitata ro. Ide in li. de offi. j. Fortis animi et ostantis no pturbari in reb asperis nec tumultuatu de gradu deijci. sed pnti aio et osilio vti nec a rone discedere: futura pcipere et qn ostituere qd euenire possit: et qd agendu sit cu euenerit. Ide in li. iij. Qui deliberat: reqre supra capi. de honestate. Ide in li. de senectute. No viribus aut velocitate corporis res magne gerunt: sz cosilio aucte et snia. Ide in philippica. xi. Maioris osilij est puidere ne quid triste accidat: sz animi no minoris fortiter ferre si euenerit. Ide in. xij. Dio est etia amás sui virtus. optime enim se ipsa nouit qm amabilis sit intelligit. Apuleius in li. de deo socratis. Quida p angiporta reptates: osilia non ex suo corde: sz alienis vocibus colligunt: et vt ita dixerim non aio: sz auribus cogitat. Quintil. ij. lib. Plurimu in consilijs valet auctas. Nam et prudentissimus et optimus haberi debet: qui sentetie sue de vtilibus atqz honestis credere oes velit. Ide in. viij. Nouerit qsqz se: nec tm ex coib pceptis sz ex na osiliu capiat forma de actoie. Sene. ad lucilliu. xxiij. Viri boni auiditas tuta est: que subit ex boa oscia: ex honestis osilijs: ex otemptu fortuitoz. Pauci sunt qui osilio se suaqz regat: ceteri eoru more que flumib innatant: no eunt sz ferunt. Ide. xxxvij. Turpe est no ire: sz ferri. et subito in medio turbine rez stupente querere huc ego queadmodu veni. Socrates. Oriete sole osiliu occidete diuitiu cogitato. Ide. Velox osiliu sequit penitentia: maximeqz osilio sunt ora festinatio et ira. Sydonius in eplari lib. iij. Plurimum laudis iuuenes morib suis applicant quotiens de negocioz meritis ambigetes. ad peritioz cosilia recurrut. Cato in li. de moribus. Antequa voceris ad osiliu ne accesseris. Ide. Tu te cosule. Ide. Cosiliu arcanu tacito comitte sodali. Utile cosilium dns ne despice serui. Nullius sensu si pdest spreueris vnqm. Hanphredus vbi supra. Si vis bene duci. te certo comitte duci.

De Cautela et circuspectione fm poetas. C. XXVII.

Actor. Prudentie quoqz species est cautela qua malis sagaciter et astute cauetur. Circuspectio aut est cotrariorum vitiozu cantela: qua si. vnu fugimus: alterum declinamus. Socrates. Melius est cauere qm pauere. Ex prouerbijs sapientuz. Bonu est in alieno malo fugieda aspicere. citius euenit periculu cu contemnitur. Ex alterius vitio sapiens emendat suu. Inimicu qmuis humile docti est metuere. Panetius. Vita hoiz qui etatem in medio reru agunt. ac sibi suisqz esse vsui volut. ad cauenda pericula ex improuiso assidua et prope quotidiana. oportet esse animo prompto semper et intento. vt sunt athletaruz (qui pancratij vocantur) vt sicut illi ad vitados ictus cauti. et ad faciedos sunt periti. ita animus et mens viri prudetis aduersus vim et petulatias iniuriaru oium in loco atqz tépore prospiciés debet esse recta. ardua. septa nuqua coniuens: nusqua acie flectens. cosilia cogitatioesqz cotra fortune verbera atqz insidias inimicozu quasi brachia et manus protendens ne qua in re aduersa repetina incursio iparatis improtectisqz nobis oriat. Terentius in phormione. Dum maxime bominu secúde sunt res. tuc maxime meditari eum oportet quo pacto aduersaz erumna ferat. ne quid aio sit nouu. Et sic quicqd pter spem eueniet in lucro deputare. Seneca ad luciliu. Festis maxime diebus aio impandu est. vt tuc voluptatib solus abstineat: cu in illas ois turba pcubuit. Idem in. lxxvi. Precogitati mali mollis ictus venit. ac stultis et fortune credentib ois videt noua reru et inopinata facies. magna aut pars est apud impitos mali nouitas. Io sapiens assuescit se malis futuri. et q alij diu patiedo faciut leuia. hic leuia facit diu cogitando. Ide in hercule furete. Nemo se tuto diu piculis offerre ta crebris pot. Quintilian li. ij. Carendu est no solu crimine turpitudinis veruetiam suspitione. Cassiodorus in li. eplari. xxiij. Maior in oseruadis reb qm i ueniendis adhibeda e cautela.

Adhuc de eodez fm poetas. C. XXVIII.

Ouidius in lib. de arte. j. Quiqz alijs cauet. no cauet ipse sibi. Ide in. ij li. Non minor est virtus qm qrere parta tueri. Ide in. iij. Discite ab alternis nris timuisse qrelis. Idem in li. de remedijs. Que nimis apparent retia vetat auis. Cato vbi supra. Cum fueris felix q sunt aduersa caueto. Prospice q veniut hos casus esse ferédos. Na leuius ledit qcqd puidimus an. Qd tibi suspectu est ofestim discute qd sit. Nanqz solent pmo q sunt neglecta nocere. Tra qllis reb q sut aduersa caueto. Reb i aduersis meli spare memento. Claudian in maiori volumine. Quid iuuat errores mersa iaz quippe fateri. Idem. Sepius incaute nocuit victoria turbe. Idem. Plus est suare qsitu qm quesisse nouum. Cato vbi supra. Qd tibi

suspectum est confestim discute quid sit. Nanq solent primo que sunt neglecta nocere. Math. in li. de tob. Et scaturizātes lesus ab horret aquas. Tibullius. Felix quicunq dolore alterius didicit posse cauere suum. Sanfredus vbi supra. Syrenes exemplar ha be docearis in illis. Casibus in letis semper peiora cauere. Esto ar gus. ⁊ argutis oculis circūspice ne sis. Securus hodie: vel cras mo riturus. Intus siue foris est plurima causa timoris. Cunctis sis ho ris hominis memor interioris.

¶ De Obseruanda tpis oportunitate. .C. XXIX.

Hector. Quoniā autē. vt ait salomon. omnia tēpus habēt. Oiq negocio tēpus est ⁊ oportunitas. magna prudētie ps ē oportunitatē tpis semp ī oib⁹ agēda sunt obseruare. Sūt eni plurima que si tpe suo fiāt: vtilia sunt ⁊ salubria. alias aūt dānosa vel pernitiosa. Seneca in declamationib⁹ li. iiij. Necessitas est lex tpis: necessitas nauigia iactu exonerat. Necessitas incēdia ruinis opprimit. Oui. in li. de remedijs. Tpib⁹ medicina valet: data tpe psunt. Et data nō apto tpe vina nocēt. Principijs obsta sero medicina parat. Cū mala per lōgas cōualuere moras. Sz ppera nec vēturas differ ī horas. Qui nō ē hodie cras min⁹ apt⁹ erit. Uidi ego q pmū fuit sanabile vulnus. Dilatū lōge dāna tulisse more. Idē ī li ij. Frigore soles. Sole iuuāt vmbre: grata fit vnda siti. Et q̄ nō psunt singula multa iuuāt. Idē ī li. d pōto. Leta qdē let⁹ cecini: cano tristia tristis. Cōueniēs opi tps vtriusq suū. Cato vbi supra. Tpib⁹ mores sapiēs sine crimine mutat. Insipiēs esto: cū tps postulat aut res. Stulticiā simulare loco prudētia sūma ē. Actor. De hac quoq materia iferius req re capitulo de maturitate. capitulo quoq de zelo ⁊ correctione.

¶ De Justicia. .C. XXX.

Hector. Justicia ē virtus vnicuiq ius suū tribuēs vtilitate cōi seruata. Itē iusticia est virtus p quā cōitatis gfa tenet. ⁊ sui cuiq dignitas nō negat. Itē iuxta ambrosiū. Justicia est que suū cuiq reddit. alienū non vēdicat. vtilitatē propriā negligit vt equitatē custodiat cōem. Et ⁊ rectissime cardinalis virtus dicitur q circa illā oēs alie versant: qū in omni virtute. s. aut deo aut sibi aut proximo qđ suū est reddit. Tull. de offi. li. ij. Fundamētū iusticie ē fides. i. dictorū dictorūq cōstās veritas. Idē in li. ij. Nemo iustus esse pōt q̄ mortē q̄ dolorē vel egestatē timet. aut ea que his cōtraria sunt eq̄tati anteponit. Tanta est iusticie vis: vt nec illi q̄ maleficio ⁊ scelere pascūt sine vlla eius particula viuere possint. nā ⁊ princeps latronū nisi equaliter predā dispticat: aut interficiet a socijs: aut relinquet. Idē in li. iij. Justicia est vna oium dn̄a reginaq virtutū. Idē in li. de legibus primo. Nihil prestabilius q̄ intelligi plane nos ad iusticiā esse natos: nec opinione sz nā ius esse cōstitutū. Idē in eodē. Justicia est obtēperatio legib⁹ scriptis istitutisq pplor. idipm autē iustissimū ē iusticie mercedē nō querere. Seneca de quattuor virtutib⁹. Justicia est nature tacita cōuētio in adiutoriū multorū inuēta. Justinianus institutionū li. j. Justicia est cōstās ac ppetua voluntas ius suū vnicuiq tribuēs. Hugo. Opus iusticie est motus mētis rōnalis q̄ fm deū incidit: a cordis cōceptiōe surgens. ⁊ foras vsq ad actionē corporalē pcedēs. Lactātius in li. de vera iusticia. Justicia q̄uis oēs simul virtutes amplectat. tn̄ due sunt oiū principales q̄ ab ea diuelli ⁊ separi nō pnt. pietas ⁊ eq̄tas. Pietas (sicut verissime Trimegist⁹ diffinit) nihil aliud ē q dei notio. Eq̄tatē aūt nō bene iudicādi. qđ ⁊ ipm laudabile est in hoie iusto. sz se cū ceteris coequādi: quā Cicero equalitatē vocat: deus eni q̄ hoiem generat ⁊ inspirat. oēs equos. i. pares esse voluit. eādē viuēdi cōditionē oib⁹ pposuit. immortalitatē oib⁹ spōpōdit. nemo apud eū seruus ē nemo dn̄s. si eni cūctis idē pater est: equo iure oēs liberi sumus. nemo deo paup est. nisi q̄ iusticia indiget. nemo diues: nisi q̄ virtutib⁹ plen⁹ ē. diuitie q̄ nō faciūt isignes nisi quos pnt bonis opib⁹ facere clariores. Qui aūt paupes vident: eo tn̄ diuites sūt quo ⁊ nō egēt ⁊ nihil cōcupiscūt. Idē in li. de vo cultu. Primū g iusticie officiū est dīūgi cū deo. scōm cū hoie sz illud primū religio dicit. hoc scōm misericordia vel humanitas noiat. q̄ virt⁹ ppria ē iustor ⁊ cultor dei. eo q sola continet vite cōmunis rationē. nullius opera indigere se putat: qui suam alteri denegat.

¶ De Latria siue religione. .C. XXXI.

Hector. In summa vero spēs iusticie vident esse latria. humilitas. reuerētia. obediētia. pietas cōcordia. liberalitas. gratia. moralitas. fides. lex. seueritas. misericordia. Est autem latria idem quod cultus dei siue religio: que sic describitur. Religio est virtus quedam superioris vite qua. scilicet diuino cultui religamur. Religio ē cultus p quem reuerenti famulatu cerimonie diuini cultus exercent. Hugo. Deū adorare est totā ei mentē p huīlitatē substernere. ipsumq principiū ⁊ finē oīs boni credere. Mercuri⁹ trimegistus ad asclepiū. Solū aial hō duplex est. ⁊ eius illa ps simplex: quā vocam⁹ diuine similitudinis formā. hūanitas ergo sp memor nature ⁊ originis sue: in deitatis imitatiōe pseuerat. nos ergo agentes gratias adoremus. He sunt eni sūme intentiones dei. Cum gratie agunt cū mortalibus hoiū adorationib⁹ ⁊ laudibus ⁊ obsequijs. celū celestesq delectant. nos pijssimis votis optam⁹ si diuine placerēt pietati: vt nos mūdana custodia absolutos superioris ptis nature restituat. Et hec est merces pie sub deo diligēter cū mūdo viuentib⁹. Sextus pythagoric⁹ in li. sententiar. Libertatē arbitrij pmisit hoib⁹ deus: vtpote ⁊ sine peccato viuētes filies fiant deo. Templū deo est mens pura. ⁊ altare optimū est ei cor mūdū. vir castus ⁊ sine peccato potestatē accepit a deo: esse filius dei. Ex puerbijs sapientū. Nō aspicias q̄ plenas: sz q̄ puras qs deo man⁹ afferat admoneat. nō. n. alr̄ nisi optim⁹ aiūs pulcherrim⁹ dei cultus est. Augus. de ci. dei. viij. li. Plato quoq dicit amatorem dei phm esse. Sen. ad lucillium. lxxiiij. Placeat igit hoi qđ deo placet ob h ipsum qđ deo placet.

¶ De Eodem fm poetas. C. XXXII.

Prosper vbi supra. Hac desiderij deus ē pietate colēdus. Justicie vt merces tota sit ipse deus optima. vota deo quoq est dator ipse vouent. Hoc sursum dignū est ire qđ inde venit. Tales a dn̄o quales formamur: amamur. Nō q̄les nostris extitimus meritis. Omnē habitū mūdi totus deus implet ⁊ ambit. Quē tēplo cordis mens pia semper hz. Libertas nulla ē melior maiorve potestas q̄ seruire deo cui bene seruit amor. Absq iugo posita est ditionis amica voluntas. Que viget affectu: non gemit imperio. Ex puerbijs sapientum. Tutissima res est aliquid domini timere.

¶ De Uitanda superstitione fm phos. C. XXXIII.

Hymidius ad alexandrum. In honorē diuinū pecudes innocuas nō mactamus. nec delubra metallis argenteis incrustata fundamus. nec auro altaria ⁊ gēmis splendentia dedicamus que si vt non hūti deo largiaris superiorē te asseris. si vt hūti parē quoq vtriusis feceris. ctumelia est. non suscipit deus sacra sanguinea: cultū diligit incruentū. verbo ppitiat orantib⁹. qđ soli ei cū hoie est. suaq similitudine delectat. nam verbū deus est. hoc mundū creauit hoc regit atq alit omnia. hoc veneramur hoc diligimus ex hoc spiritū trahimus. Siquidem deus ipse spūs atq mens est ⁊ ideo non terrenis diuitijs: nec largitate magnifica: sed religionis opibus ⁊ gratiarum actione placatur. quapropter nimium decordes vos ⁊ miserabiles iudicamus. qui originem nostram esse celestem non suspicitis. magnāq cū deo habere cognationē: sed splendorem generis nostri rebus vilissimis obfuscatis. Quippe quibus maxima in carne voluptas est: hanc fouetis ⁊ colitis ⁊ amatis. cuius ⁊ contractatio horrenda est. ⁊ contagio morientis incesta. In cuius vsibus elementa vexantur. ⁊ mundus in exhibendis laborat obsequijs. Et qđ est vehementius audetis deum cecis carnibus expiare: ⁊ in hoc scilicet a carne decepti. Re enimvera non opitulares deo: sed carnifices teterrimos inuocatis: qui viscera vestra suppliciorum diuersitate discerpant. O vos infelicissimos quorum religio crimen est: ⁊ vita supplicium. Cicero in oratione pro domo sua. Est etiā qdā religiōis modus nimiūq superstitiosū eē nō oz.

¶ De Eodem fm poetas. C. XXXIIII.

Persius. O curue in terris anime ⁊ celestiū manes. Quid iuuat in tēplis nostros immittē mores. Dicite pontifices in scō qd facit aur. Qui damus id superis de magna qđ dare lance. Nō possit magni messale lippa propago. Compositū ius: fas animi: sanctosq recessus. Mentis ⁊ incoctū generoso pectus honesto. Oui. in li. epistolar. Pone deos: ⁊ que tangendo sacra ppbanas. Non bene celestes impia dextera colit. Tibull. ij. li. Uos quoq pcul abesse iubeo: discedat ab aris. Cui tulit hesterna gaudia nocte venus.

¶ De Sacris diebus colendis. C. XXXV.

Seneca ad lucillium epistola. xviij. Festis maxime diebus animo imperandū est vt tūc voluptatibus solus abstineat. cū illas oīs turba procubuit. Oui. in li. de fastis. Prospera lux oritur linguis animisq fauete Nūc dicenda bono sunt bona vba die. Lite vacēt aures insanaq ptin⁹ absint. Jurgia differt opus liuida turba tuū. Tibullus lib. ij. Luce sacra requiescat hum⁹: requiescat arator. Et graue suspenso vomere cesset opus. Soluite vincula iugis nunc ad

presepia debent. Plena coronato vertice stare boues. Omnia sunt opata deo: nō audeat vlla. Lanificā pensis imposuisse manū. Uos quoqȝ abesse procul iubeo discedat ab aris. Cui tulit hesterna gaudia nocte venus. Uina diē celebrāt nec festa luce madere. Est rubor errātes ꝛ male ferre pedes. Prosper vbi supra. Nō recto seruat legalia sabbata cultu. Qui pietatis opus credit in his vetitū. Nulla dies actus hoīuȝ nō dānat iniquos. Oīa ꝯueniūt tpa iusticie. Nec corrūpunt virtutibꝰ ocia sancta. Tantū a peccatis libera corda vacēt. Ex li. digestoꝝ.ij. Uulpianus ad eō. Lege cautū est ne diebꝰ feriatis iudicatū fit. nisi ex volūtate partiū. Paulus li.xiij. ad sab. More romano dies a media nocte incipit. ꝛ sequentis noctis media parte finit. ita qō in his.xij. horis. i. duabꝰ dimidiatis noctibus luce media actū est. perinde quasi quauis hora lucis actū est.

De Oratione fm phos. C. XXXVI.

Porphirius. Deus vtpote oium pater nullius indiget: sȝ nobiscuȝ bene est. cū ꝑ iusticiā ꝛ castitatē eū adoramus. ipsam vitā precē ad eū fundentes ꝑ imitationē ꝛ inquisitioneȝ de ipso. Inqsitio enī purgat: imitatio deificat affectionē ad ipm operando. Dydimus vbi supra. Uerbo deus propitiat orātibꝰ qō ei solū ē cū hoīe: suaqȝ similitudine delectat. Ualerius.vij.li. Socrates humane sapiētie qsi terrestre quoddā oraculū. nihil vltra petēduȝ esse a dijs imortalibus arbitrabat. q̄ȝ vt bona tribuerēt. eo ꝙ hi scirent q̄d vnicuiqȝ vtile eēt. nos plerūqȝ id votꝫ expetimus: qō melius foret nō īpetrasse. Etenī dēsissimis tenebris inuoluta mortaliū mens in quā late patēte errore cecas precatiōes tuas spargis. Diuitias appetis q̄ multis exitio fuerūt. honores cōcupiscis: q̄ cōplures pessundederūt. splēdidis cōiugijs manus inicis. que nōnūq̄ȝ domos funditus euertūt. Define. igit stulta futuris maloꝝ tuoꝝ causis quasi felicissimis rebꝰ inhiare. ꝛ te totā celestiū arbitrio cōmitte: q̄ꝛ q̄ bona facile tribuere solēt: etiā eligere aptissima pñt. Athenodorus stoicus. Tūc scito te oībꝰ cupiditatibus esse solutū cū eo ꝑueneris vt nihil deū roges nisi qō possis rogare palā. Itē Iuuenalis libro iiij. Orandum est vt sit mens sana in corpore sano. Fortē posce animum mortis terrore carentem.

De Eodem fm poetas. XXXVII.

Martialis coquus. Parua rogas magnos. sed nō dāt hoc. quoqȝ magni. Ut leuius pudeat te matho magna roga. Ouidius de arte li.j. Flectit iratus voce rogāte deus. Idē. Facile est oīa posse deo. Idē in li. de ponto. Cōfugit interdū tēpli violator ad arā. Nec petere offensi numinis horret opem. Prosper vbi supra. Laus vera in deū deprimit ore precantis. Si que voce fluunt intima cordis habēt. Qui dedit vt queras addit vt inuenias. Cū deus effectū precibus nō prestat iniqs. Multuȝ ꝯcedit qō natura negat. Nā iratus fineret qō prohibet placidus. Cū pia mens in laude dei superata laborās. Gaude ꝙ tantū te bene iuuat opus. Quere bonū fine fine bono ꝛ persiste reperto. Querere nō habeāt talia vota modū. Nā qui se nullo iam munere credit egere. Crescere vero cupiēs perdit adepta tepēs. Sedulius in carmine pascali. li.j. Salue sancta parēs: enixa puerpera regē. Qui celū terrāqȝ regit per secula: cuius. Numē ꝛ eterno cōplectens oia gyro. Imperiū fine fine manet que ventre beato. Gaudia matris habens cuȝ virginitatis honore. Nec primā similē visa es: nec habere sequentē. Sola fine exemplo placuisti femina christo. Christe faue votis que mundum in morte iacentem. Uiuificare volens quondam terrena petisti. Itē Cato vbi supra. Quid statuat dē te fine te deliberat ipse.

De Humilitate. .C. XXXVIII.

Actor. Humilitas est proprie conditionis vel conditoris intuitu voluntaria mētis inclinatio. Itē humilitas est amor siue voluntas persistendi in proprio gradu. Item humilitas est virtus per quā animus fragilitatis sue memor in nullo se extollit. nihilqȝ boni sibi ascribit. Bruno. Humilitas est virtus qua homo sibi verissima sui cogitatiōe vilescit. Seneca ad lucilliū epistola.l. Quando fatuo delectari volo. neqȝ enī mihi longe querēdus ē meipm rideo. Aristoteles in metha. li.v. Qui humiliat sponte: melior ē q̄ȝ ille q̄ humiliat vi. Seneca ad lucilliū.xx. Redige te ad parua: ex q̄bꝰ cadere nō possis. Ualerius maximus.iiij. libro. Ualerius cum omnia insignia sub titulo consulatus in se translata cerneret. inuidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem ꝛ humilem habitum deduxit. quid ꝙ edes suas diruit. quia excelsiore loco posite instar arcis habere videbantur. nonne quantuȝ domo inferior. tantuȝ gloria superior euasit. Idem in.viij. libro. Nulla est tanta humilitas que dulcedine glorie non tangit. Prudentius in li. de conflictu vitioꝝ ꝛ virtutū. Humilitas intendit gressuȝ mediocriter oraqȝ parce. Erigit ꝛ coitu moderatur gaudia vultu. Ouidi. in li. de tristibus.iij. Uiue tibi ꝛ longe nomina magna fuge. Tu quoqȝ formida nimium sublimia semper. Propositiqȝ tui contra he vela precor. Iteȝ Horatius libro epistolarum. Paruum parua decent. Uersificator. Spernere mundum: spernere nullum: spernere sese. Spernere se sperni quattuor hec bona sunt.

De Reuerentia. C. XXXIX.

Actor. Reuerentia est virtus qua sublimioribus debitū honorificatōis cultū exhibemꝰ deo scȝ ꝛ angelis ꝛ hominibus. De reuerentia deo exhibenda dicit aristoteles. Nunq̄ȝ verecūdiores esse debemus q̄ȝ cum de dijs agit. Boetius de consolatione lib.v. Magna vobis si dissimulare non vultis. indicta est necessitas ꝓbitatis. cuȝ ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. Ualerius.v.lib. Xenophon cum sacrificaret maiorem e duobus filijs in prelio perijsse cognouit. nec ideo cultū deorū dimittendum putauit. Idem in eodem. Horatius puluillus cum ioui pontifex edē dedicaret. ꝛ ī solennium nuncupatione verboꝝ postem tenens. mortuū esse filium suū audisset. nec manū a poste remouit: nec vultum a publica religione ad priuatum doloreȝ deflexit. ne patris magis q̄ȝ pontificis partes egisse videret. Statius in thebaide. li.iiij. A ioue primus honor. Uirgilius in buccolicis. A ioue ꝑncipiū. Cato in li. de moribus. Maiori cede. Agellius in li. atticarum noctium primo. Apud antiquissimos romanorum neqȝ generi neqȝ pecunie prestantior honor tribui: q̄ȝ etati solitus est. Symachus in lib. epistolari. Indignus quoqȝ ledit ille quem religio non permittit offendi. Quintilianus in li. causarum.xviij. Genus etiam est reuerentie vt tacenda minime scire velis. Petronius. Itaqȝ periculosum est alienis interesse secretis.

De Obedientia. C. XL.

Actor. Obedientia est animi deliberati iuste iussionis effectus. Item obedientia est iussi pio studio ꝓprie voluntatis abnegatio ꝛ voluntaria recusatio. Inobedientia vō ex duritia mentis obstinate: cui debeas imperanti nolle obtemperare. Hugo. Obedientia vera est ꝑ amore dei seruare mandatū. Tullius in lib. de legibus.j. Iustitia est obtemperatio legibus. scriptis ꝛ institutis populorum. Idem in lib.iij. Et qui bn̄ imperat paruerit aliqn̄ necesse est: vt qui modeste paret: videt qui aliqn̄ imperare dignus esset. Si inuitus pares seruus es. si volēs: liber. Cassiodorus in lib. eplaꝝ.xiij. Animus dolosus non sequit: impant arbitriū: sed suas explicat voluntates. Uirgilius in georgicis.iiij. lib. Est legum seruanda fides supma voluntas. Qō mandat fieriqȝ iubet: parere necesse est. Salustius in catilinario. Quo mō te conueniet in minore negocio legeȝ timere: si eam in maiora neglexeris. Terentius in adelphis. Quid tu illic agas: vbi si quid bene ꝑcipias: nemo obtemperat. Ualerius lib.vij. Subtiliter anatharsis leges aranearum telis cōparabat. Nā vt illas infirmiora animalia retinere: ꝛ valentiora transmittere. ita ꝛ his humiles ac pauperes audimus cōstringi diuites ac ꝑpotētes non alligari. Horatius in li. eplaꝝ. Sunt qui turpe putant parere minoribus. Et que imberbes didicere senes prodenda fateri. Lucanꝰ. Tu quicq̄d iubeare, velis. Sedulius in carmine pascali. li.j. O iusti mens sancta viri pietate remota. plus pietatis habens contempsit vulnera nati. Amplexus precepta dei. s. abrahā. Actor. De obedientia quoqȝ voluntaria require supra capitulo de voluntario quod cadit in diffinitione virtutis.

De Pietate. C. XLI.

Pietas est vtus qua debitū honorē petentibꝰ exhibemus. Itē pietas est ex benigne mentis dulcedine ꝑta oībꝰ auxiliatrix affectio. Tull. in rhetorica.j. Pietas ē ꝑ quā sanguine ꝯiūctꝫ p̄rieqȝ beniuolis officiū ꝛ diligēs culꝰ tribuit. Señ. in thieste. Nulla vis maior pietate vã ē. quosqȝ q̄ꝛ verꝰ amor tenuit tenebit. Uale. li.v. Humanitatꝫ dulcedo: ꝛ īferata barbaroꝝ īgenia penetrat. orbosqȝ ꝛ truces hostiū oculos mollit ꝛ int districtos mucrones placidū iter reppit. nulla accerbitate fortūe. nullis sordibꝰ ꝑciū care pietatꝫ euilescit q̄n etiā eo certiꝰ quo miseriꝰ expimētū hȝ. Sāguinis īgenui mulierē ꝑtor apō tribunal suū capitali crimīe dānatā ī carcē necādā tradidit. Is aūt q̄ custodie ꝑerat mīa motꝰ. nō eaȝ ꝓtinus strāgulauit: aditū quoqȝ filie: sȝ diligēter excusse ne q̄d sibi īferret: dedit. futurꝫ existimās vt inedia ꝯsumeret. Pluribꝰ aūt iaȝ trāsactis diebꝰ: secū ipse q̄rēs q̄d nā esset qō tādiu sustētaret: curiosiꝰ obseruans. aiaduertit filiā exerto vbere famē matris lactis sui subsidio lenientē. Que taȝ

admirabilis spectaculi nouitas ad iudices prolata: remissionē pene mulieri impetrauit. Quo ergo nō penetrat: aut q̄d nō excogitat pietas. quid enī tā inusitatū ⁊ inauditū q̄ȝ matrē nate vberibus alitā. Putaret hoc aliq̄s cōtra rerū naturā factū: nisi parētes diligere prima nature lex esset. Idē de pietate predicat̄ qua patrē suū cymona ꝯsimili fortuna affectū. pariq̄ȝ custodia traditū. iā vltime senectutis velut infantē pectori suo admotū aluit. Herēt oculi hoīuȝ ac stupēt cū huius facti pictā imaginē vidēt. cetere quidē virtutes admirationis multū. pietas aūt ⁊ amoris meret̄ plurimū. Scripti testamētuȝ phibeo pietatis Dario totis regni sui virib⁹ in scythaꝝ regionibus impetū faciēti: paulatim cedētes ⁊ iterrogāti. Quē finē fugiēdi vel qō initiuȝ pugnandi facturi essent. Rn̄derūt se nec vrbes nec agros cultos habere pro quib⁹ dimicarēt. Ceterū cū ad parētū suorū monumēta venissent. scituꝝ eū quēadmodū scythe pliari solerēt. Quoq̄dē vno tā pio dictu immanis ⁊ barbara gēs ab omni feritatis crimine se redemit. Prima igitur ⁊ optima rerū natura pietatis magistra est. que nullo vocis ministerio: nullo vsu litterarū indigēs: proprijs ac tacitis virib⁹ charitatē parētū liberoruȝ pectorib⁹ infundit. Quid ergo doctrina proficit: vt politiora. s. nō vt meliora fiant ingenia. qm̄ quidē solida virtus nascitur magi q̄ȝ fingit̄. Quis enī scythas palustri vagos ⁊ siluarū latebris corpa sua tegētes. in modūq̄ȝ ferarū laniatu pecudū viuētes. sic Dario rn̄dere docuit. Illa nimirū que cresi etiā filiū loquēdi vsu defectū. ad protegēdā patris vitam ministerio vocis instruxit. Hanc charitatē proximus fraterne beniuolētie gradus excipit: q̄ȝ copiose etenī suauitatis illa recordatio ē. In eodē domicilio antequā nascerer habitaui. in eisdem cunabulis īfantie tpa peregi. eosdē parētes appellaui: chara est vxor. dulces liberi. iocūdi amici. affines accepti. ſȝ postea cognitis: nulla beniuolētia oȝ accedere que prioreȝ exhauriat. Statius in thebaide. li. x. Prolis amor crudelia vincit pectora. Ouidius in li. de tristib⁹. j. Pietas ⁊ in hoste probat̄. Petronius. O maxima rex ⁊ merito pietas homini tutissima virtus. Alio vero pietas dicit̄ cultus dei.

Ⅽ De Amore patrie. C. XLII.

Actor. Ad pietatē quoq̄ȝ pertinet amor patrie. de qua multa loquunt̄ autores. Tullius in rhetorica. ij. Qm̄ oīa cōmoda prouenerūt ex patria. nullum incōmodū pro patria tolerare est graue putandum. Ideȝ in tusculanis questionib⁹ li. j. Nemo vnq̄ȝ sine magna spe immortalitatis se pro patria offert ad mortē. Idē ꝯtra Antoniuȝ. Dino vero nulla est cuiq̄ȝ causa iusta contra patriā arma capiendi. Symachus in li. epistolari. Patriā alimētorū defectu laborātē. periculosum est inhabitare: crudele ⁊ impiuȝ deserere. Ualerius li. v. Codrus rex atheniēsiū cū ingēti hostium exercitu actica regio debilitata. ferro ⁊ igni vastaret̄. humani auxilij diffidētia ad apollinis oraculū cōfugit. ac per legatos sciscitatus est. quo nā mō tā graue bellū illud discuti posset. Cui rn̄dit: ita fineȝ ei fore. si ipse hostili manu occidisset. hoc nō solū in atheniēsiū castris. ſȝ etiā contrarijs percrebuit: ob hoc illic edictū est ne q̄s codri corpus vulneraret. Id postq̄ȝ cognouit: depositis insignib⁹ imperij: familiarē cultū induit ac pabulantiū hostiū globo se obiecit. vnūq̄ȝ ex his falce percussum in cedē suā cōpulit ne athene occiderent. Themistocles quē virtus sua victorem. ⁊ iniuria patrie persarū imperatorem fecerat. vt ab ea expugnanda se abstineret. instituto sacrificio exceptum patera tauri sanguinem hausit ⁊ ante arma ipsa quasi quedam clara pietatis victima concidit. Aristoteles supreme vite reliquias senilibus ac rugosis membris in summo litterarū ocio vix custodiens. adeo valenter pro salute patrie incubuit. vt cū eā ab hostibus armis solo equatā in lectulo atheniensi iacens: macedonū manibus quibus obiecta erat eriperet. Itaq̄ȝ vrbs tam strata atq̄ȝ euersa alexandri. q̄ȝ restituta aristotelis notum est opus. Ennodius. Amica est homini ad genitale solum reuertendi semꝑ hylaritas. Horatius in li. carminū. Dulce ⁊ decorū est propria mori. Ouidius in li. de ponto. Nescio qua natale solū dulcedine cūctos. Ducit: ⁊ immemores nō finit esse sui. Idē in li. sine titulo. ij. Felix quē sua terra tenet. Nauita solicit⁹ cū vētos exhorret iniquos. Et ꝑpe tā letū q̄ȝ ꝑpe cernit aquā. Tutius ē fouisse thorū legisse libellos. Traiciā digitis icrepuisse lyrā. Galtherus in alexādreide li. j. O patrie natalis amor sic allicis omnes. Idē in li. vj. Dulcior est patrius alieno cespite cespes. Est aliquid patrio se reddere posse sepulchro.

Ⅽ De humanitate vel mansuetudine. C. XLIII.

Actor. Humanitas est elegans ⁊ grata quedaȝ vrbanitas homini innata que reddit eū omnibus benignū: affabileȝ ⁊ iocundū. ⁊ est idem pene quod mansuetudo. Nam ⁊ homo dicitur esse animal mansuetum natura. Unde humanitas videt̄ esse mansuetudo. Que sic describitur. Mansuetudo est virtus q̄ quis tractabilis est non asper: non idomitus: sed oīb⁹ affabilis ⁊ iocundus. Itē mā suetudo ē animi dulcedo siue tranq̄llitas aut benignitas: q̄ nec ꝓuocat nec ꝓuocat̄. Item mansuetudo est v̄tus ꝑ quā domestici tranq̄llitas animi nullius improbitate limitem sue quietis excedit. hec est homini q̄si naturalis vt dixi. ⁊ ideo recte potest humanitas vocari. Ualerius li. v. Humanitatis dulcedo: ⁊ īferata barbaroꝝ ingenia penetrat orbosq̄ȝ ⁊ truces hostium oculos mollit: ⁊ inter districtos mucrones placidum repperit. Pysistratus atheniensis tyrannus cuȝ adolescens quidam amore filie eius virginis accensus in publico obuiam sibi factam osculatus esset hortante vxore vt ab eo capitale officium sumeret: respondit si eos qui nos amant occiderimus: q̄d his faciemus quibus odio sumus. hec vox ex ore tyranni de humanitate manauit. In hunc itaq̄ȝ modum filie tulit iniuriam: ac multo laudabilius suam. Ideȝ a trasippo amico inter cenam conuicio laceratus: ita ⁊ animum ⁊ vocem ab ira cohibuit: vt putares satellitem a tyranno male audire. Deniq̄ȝ trasippus concitate temulentie impetu euectus os eius sputo respersit. nec tamen illuȝ in sui vindictam accendere valuit. Qui etiaȝ filios suos violate patris maiestatis subuenire cupientes: retraxit. Postero autem die trasippo supplicium a se voluntaria morte volente exigere ad eum venit. dataq̄ȝ fide: in eodem amicitie gradu se mansuruȝ ab incepto reuocauit. Eque mitis animus pirrhi regis: qui cum audisset quosdam in conuiuio tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: accersitos qui illic interfuerant percūctabatur an de se talia dixissent: tūc vnus ex his. Nisi inquit vinum nobis defecisset: hec que tibi relata sunt: pre his que de te locuturi eramus: ludus fuissent ac ioc⁹. Taȝ urbana crapule excusatio: tanq̄ȝ simplex veritatis confessio: iram regis conuertit in risum. Qua quidem clementia ⁊ moderatione assecutus est: vt sobrij bene precarentur. Tullius de offi. li. j. Porro magnitudo animi remota comitate ⁊ coniunctiōe humana: feritas quedam fit ⁊ inhumanitas. Idem in tertio. Sicut quedam membra amputatur: si languere ⁊ tanq̄ȝ spiritu carere ceperint: ne noceant reliquis partibus corporis: sic in figura illa hominis feritas ⁊ immanitas belue a communi humanitate segreganda est. Horatius in li. epistolarum. Nemo adeo ferus qui non mitescere possit. Marcialis coquus. Absit a iocorum nostroruȝ simplicitate. Malignus interpres. innocuos censura potest permittere lusus. Lasciua est multis pagina vita proba. Actor. Paginam vocat sermonem vel faciem aut cultum exteriorem.

Ⅽ De Concordia ⁊ pace sm̄ ph̄os. C. XLIIII.

Concordia est animorū indisrupta quedaȝ ⁊ vnita complexio. Pax est animorum in bono concordantium ordinata tranquillitas. Uaro in sentijs. Alit aūt concordiaȝ mores ad cohabitantiū animos formare. Ex ꝓuerbijs sapientiū. Principiū autem discordie ⁊c̄. Req̄re infra. c. de odio ⁊ discordia. Item. Ab alio itaq̄ȝ sꝑ incipiat dissensio: a te v̄o reconciliatio. Salustius in iugurtino. Concordia ꝑue res crescunt: discordia maxime dilabunt̄. Seneca in libro de moribus. Pacem habeto cū hominib⁹: cū vitijs bellū. Idem in tyeste. Peior est bello timor ipso belli. Fulgentius in li. mitilogiarū. ij. Sapientes viri maioreȝ cū vitijs q̄ȝ cuȝ inimicis pugnā gerunt. Dydimus ad alexandrū. Nos bella non gerimus: sed pacem morib⁹ nō viribus cōfirmamus. Sola fortuna est aduersus quā sepe pugnamus: ⁊ sꝑ vincimus. Tullius de officijs. li. j. Quare suscipiēda sunt bella: vt sine iniuria in pace viuatur. Itaq̄ȝ paci q̄ nihil habitura sit insidiarū semꝑ est ꝯsulendum. bellum ita suscipiat̄ vt nihil aliud nisi pax quesita videat̄. Idem in philippica. ij. Nullū est armatoꝝ presidiū. charitate ⁊ beniuolentia ciuium oportet esse septum: nō armis. nomen certe pacis dulce est: ⁊ ipsa res salutaris. nec est aliud q̄ȝ tranq̄lla libertas. Julius celsus in li. de bello gallico cesaris. iij. Int̄ duos bellātes hoc vnū tp̄s agēdi de pace ē: dū sibi vterq̄ȝ ꝯfidit. ⁊ ꝑes ambo vident̄. Qȝ si alteri paululū modo fortuna tribuerit vix vtet̄ ꝯditiōib⁹ pacis: q̄ superior videt̄. nec equa ꝑte ꝯtentus erit: qui omnia se habiturū sperat.

Ⅽ De Eodem sm̄ poetas. C. XLV.

Prosper vbi supra. Cordibus in sanctis pulchra ⁊ concordia pacis. Spernunt̄ mundi prelia pace dei. Lucanus in. iiij. Heu miseri q̄ bella gerunt. Nempe vsis marte secundo. Tot dubie restant acies tot in orbe labores. Imperia en eternam ruperunt scelera pacem. Idem in secundo. Minimas rerum discordia turbat. Pacem summa tenent. Idem in. x. Nulla fides pietasq̄ȝ viris

qui castra sequuntur. Uenalesqꝫ manus. ibi fas vbi maxima merces. Ouidius de arte li.iij. Candida pax homines: trux decent ira feras. Prudẽtius vbi supra. Pax plenuꝫ virtutis opus pax sũma laborũ. Pax belli exacti p̃ciũq̃ꝫ ꝑicli. Nil placidũ est sine pace deo. nec munus ad arã. Cũ cupias offerre ꝓbat. si turbida ferrẽ. Mens ĩpacati sub pectoris oderit Antro. Meritorũ clausula pax ẽ: nõ inflata tumet. Non inuidet emula facti. Omnia perpetitur patiens atqꝫ omnia credit. Nunquam lesa dolet cuncta offensacula donat. Occasum lucis venia precurrere gestit. Cato vbi supra: Ira odiuꝫ generat concordia nutrit amorem.

¶ De Liberalitate s̃m phos. XLVI.

Hector Liberalitas est virtus ꝑ quã liber aĩus ĩ largitiõe possessorũ nulla tenacitate coartatur. Dydimus ad alexãdrũ. Libera ẽ enim res cõmunicata ⁊ nescia pati dispẽdiũ cũ ĩ alterũ participata trãsfundiť: sicut ex vna face si lumina plura succenderis: nullũ dãnũ principali materie generabit: que q̃dẽ facultatẽ accipit plus lucẽdi: quotiẽs causas accipit plus prestãdi. Boetius de ꝯso. li.ij. Diuitie magis effundẽdo q̃ꝫ coaceruãdo nitẽt. tũc. n. preciosa est pecunia cũ trãslata in alios largiendi vsus: desinit possideri. Auaritia semꝑ odiosos. claros largitas facit. Tullius ď officijs li.ij. Beneficiẽtie ac liberalitatis duplex est rõ. Aut enĩ oꝑa impẽdiť indigẽtib⁹. aut pecunia. facilior posterior: locupleti presertim: sꝫ prima lautior ac splẽdidior. ⁊ viro forti claroqꝫ dignior: ac pluribus vtilior. Nã prima ex arca scđa ex virtute depromiť. Et sepe q̃ pecunie beneficiũ accipit: deterior inde fit: atqꝫ ad idẽ semꝑ expectãdũ ꝑatior. Cõuenit aũt viro liberali in dãdo esse munificũ ĩ exigẽdo nõ acerbũ. ĩ omni quoqꝫ re ꝯtrahẽda vẽdẽdo: emẽdo. cõducẽdo. locãdo: facilẽ ⁊ equũ multa multis de iure suo cedẽtẽ ⁊ a litibus quãtũ liceat abhorrẽtẽ. habẽda ẽ tñ ratio rei familiaris. quã q̃dẽ dilabi sinere flagitiosuꝫ est. sed ita vt illiberalitatis ⁊ auaritie absit suspicio. Lactãtius in li. de falsa sapiẽtia ⁊c̃. Require infra. c. de diuitijs ꝯtẽnẽdis. Laudať ⁊c̃. Cassiodorus in epistola. xiiij. Libẽtes oĩbus prebeamus assensum: quotiens ẽ vox iusta poscẽtiũ: nõ decet esse difficile beneficiuꝫ: qđ nõ patiť largitate detrimẽtũ. Itẽ seneca de beneficijs li.j. Beneficiũ est beniuola actio tribuens gaudiũ: capiẽsqꝫ tribuendo: ⁊ in id qđ facit: prona ⁊ sponte sua parata. Itaqꝫ nõ quid detur refert sꝫ qua mẽte. animus enĩ ẽ q̃ parua ⁊ sordida illustrat: magna ⁊ p̃cio habita dehonestat. Nõnũq̃ꝫ magis nos obligat: q̃ parua dedit magnifice. q꞉ regũ opes equauit aĩo q̃ exiguũ tribuit: sed libẽter. q̃ paupertatis sue oblitus est: dũ in eã respicit. q̃ accipere. se putauit: cũ daret beneficiũ. qui dedit tãq̃ꝫ nõ recepturus. recepit: tãq̃ꝫ nõ dedisset. q̃ occasionẽ qua ꝓdesset ⁊ occupauit ⁊ quesiuit. Ecõtra ingrata sunt lꝫ re ⁊ spẽ magna videanť: que danti extorquenť: aut excidunt. Itaqꝫ multo gratius venit qđ facili q̃ꝫ qđ plena manu dať. Idẽ in. ij. Ingratũ est beneficiũ qđ diu ĩter manus dantis hesit. Gratissima sunt beneficia para occurrentia. vbi nulla interuenit mora: nisi in accipientis verecundia. Omnis benignitas properat. ⁊ proprium est libenter facientis cito facere. Idem in li. vj. Queris quomodo ea que habes tua facias: dando. Consule rebus tuis ⁊ earum tibi certã atqꝫ inexpugnabilem possessionem para: non solum honestiores illa facturus: sed etiam tutiores. Illud quo te diuiteꝫ putas quãdiu possides sub sordido nomine iacet. domus est. seruus est. numi sunt cum autem donasti: beneficium est. Idem in li. de moribus. Uires tuas magis amici beneficijs: q̃ꝫ iniurijs sentiant. Uarro in sententijs. Ex animo dantis censetur munus magnum. Ex prouerbijs sapientum. Bis gratum est quod opus est: sed vltro offeras. Item beneficium qui dare nescit: iniuste petit. beneficium sepe dare: est docere reddere. benignus ⁊ dandi causam cogitat.

¶ De Eodem s̃m poetas. XLVII.

Ouidius in libro epistolarum. Illa acceptissima semper munera sunt actor que preciosa facit. Idem in li. metha. viij. Super oĩa vultus accessere boni. Matheus in li. de tobia. Affectus preit affectum non aspice quantum. Sed fluat ex quanta sedulitate datum. Uerus amicus dantis in affectu non datione patet. Da cito: da gratis: gratum: ne gratia fiat venalis. Prodigus mensuram excedit: largus honori. Seruit. fructificat parcus: auarus eget. Est ancilla dei simplex elemosyna. mortis Antidotum venie porta. salutis iter. Liberat a mortis laqueis elemosyna. sordes Abluit. actori dulce perorat opus. Uitam perpetuat. venturuꝫ prestat honorem. Corporeum prestat spirituale decus. Marcialis coquus. Grande sui precium mueeris actor habet. Item quasi dederis solas semper habebis opes.

¶ D[e] Liberalitas debet esse discreta. C. XLVIII.

Tullius in offi. li.j. Liberalitate ⁊ bñficiẽtia nihil est nature hoĩs accõmodati⁹. Sed hec multas debet habere cautiones. Uidendũ est enim primũ ne obsit: vel illi cui dať beneficiũ: vel alij. Sũt enĩ multi cupidi splẽdoris ⁊ glorie q̃ alijs eripiũt: ꝙ alijs largianť. ⁊ sic alijs nocẽt vt in alios liberales existãt. Nos aũt ea liberalitate vtamur: que amicis prosit: ⁊ nemini obsit. Idẽ. Ne maior sit liberalitas q̃ꝫ facultas: ⁊ tandẽ vt ꝓ dignitate cuiqꝫ tribuať: quod est fundamentũ iusticie. Nihil. n. liberale est: qđ non sit iustum. Spectãdi etiã sunt mores eius in quẽ beneficiũ cõferať: ⁊ animus eius circa nos ⁊ cõitas ac societas vite. ⁊ ad nostras vtilitates officia p̃ri⁹ collata. Idẽ in li.ij. Nec ita claudẽda ẽ res familiaris. vt eaꝫ benignitas apire nõ possit. nec ita reserãda: vt pateat omnibus. Causa autem largitiõis duplex est scilicet si aut necesse: aut vtile. ⁊ in hiꝭ ipsis mediocritatis regula seruanda est. temeritate. n. remota: gratissima est liberalitas. Nam viri liberalis bonitas cõmune omniũ perfugium est. Nec vno modo in disparibus causis affecti esse debemus. Propẽsior. n. dꝫ esse benignitas in calamitosos: nisi forte calamitate digni fuerint. Ualerius li.iiij. Itaqꝫ liberalitatis duo sunt maxime fontes probabiles. verum iudicium. s. ⁊ honesta beniuolentia

Seneca de beneficijs libro.ij. Uolo crysippi nostri vti similitudine de pile lusu: quam cadere non dubium est aut mittentis dubio: aut excipientis. tunc cursum suũ seruat vt apte iactata ⁊ excepta est necesse est autem lusor bonus aliter illum collusori longo: aliter breui mittat. Eadem beneficij ratio est: nisi vtriqꝫ persone dantis ⁊ accipientis aptetur: nec ab hoc exibit: nec ad illum perueniet vbi debet. Idem in eodem. Sunt quedã nocua impetrantibus que nõ dare beneficium: sed negare. Estimemus itaqꝫ vtilitatem potius q̃ꝫ voluntatẽ petentiũ. Sepe. n. noxia queqꝫ ꝯcupiscimus: nec despicere q̃ꝫ ꝑniciosa sint lꝫ: q꞉ iudiciũ interpellat affectus. Sed cũ subsedit cupiditas: cũ impet⁹ ille flagrantis animi q̃ ꝯsiliũ fugat cecidit: detestamur ꝑniciosos maloꝝ munerũ actores. Idẽ in li.iiij. Turpissimũ dãni genus est incõsulta donatio q̃uiusqꝫ ẽ bñficiũ male dedisse: q̃ꝫ nõ recepisse. Cato vbi supra. Cui des videto. Macrobi⁹ in li. saturnaliũ. Beneficiũ dãdo accepit q̃ digno dedit. Oui. in li. sine titulo. Crede mihi: res est ingeniosa dare. In flãmaꝫ flãmas: in mare fundis aq̃s. Marci. eoqu⁹. Semꝑ pauꝑ eris si pauꝑ es emiliane. Danť opes nulľ nũc nisi diuitib⁹. Terẽti⁹ ĩ phormiõe. q̃ꝫ inique compatũ est vt hi qui minus hñt semꝑ aliq̃d ditiorib⁹ addant.

¶ Quorum sit dare vel accipere beneficia. C. XLIX.

Seneca in libro de beneficijs. Queritur ab hecatone an beneficiũ dare seruus domino possit. Sunt. n. quidã qui ita distinguũt. Quedã beneficia eẽ quedã officia: quedã ministeria. beneficiũ esse qđ alienus dat. Alienus aũt est qui potuit sine reprehensione cessare. Officiũ esse filij vxoris ⁊ ceteraꝝ ꝑsonaꝝ: quas necessitudo suscitat: ⁊ opem ferre iubet. Ministeriũ esse serui: quẽ conditio sua eo loco posuit: vt nihil eoꝝ que prestat imputet suꝑiori. Idẽ in li. v. Dicũt stoici ꝙ nemo malo homini ꝓdesse põt. Beneficiuꝫ est qđ ꝓdest. ergo beneficiũ nõ accipit malus ergo nõ debet reddere. ergo ingratus nõ est. Item bon⁹ vir omnia recte facit. ergo ingratus esse non potest. ⁊ ita nec bonus quisq̃ꝫ ingratus est nec malus. Ad hoc dicimus qđ apud nos bonũ honestũ est. id ꝑuenire ad malũ non potest Desinit enim esse malus: si ad illũ virtus intrauerit. q̃ꝫdiu autẽ malus est: nemo illi dare beneficiũ põt: q꞉ quicq̃d ad illũ ꝑuenit: prauo vsu corrumpiť. Quẽadmodũ enĩ stomachus morbo viciatus ⁊ colligens bilẽ: quoscũq̃ꝫ accepit cibos mutat in deterius. ⁊ omne alimẽtũ in causaꝫ doloris trahit. Ita animus cecus q̃cquid illi ꝯmiseris: id onus suũ ⁊ ꝑniciẽ ⁊ occasionẽ miserie facit. Idẽ in eodem. Nihil potest ad malos qđ prosit: imo qđ nõ noceat. Quecunqꝫ. n. illis ꝯtingunt in suã naturã vertũt. ideo nec beneficiũ dare possunt quoniã nemo põt qđ non habet dare. Sed q̃uis hec ita sint. tamẽ accipere quedã malus põt: que beneficijs similia sunt: quib⁹ nõ redditis ingratus erit. sunt. n. animi bona. sunt corꝑis. sũt fortune. prima a stulto ⁊ malo submouenť. Peripatetici võ (q̃ felicitatis humane longe lateqꝫ terminos ponũt) aiũt minima beneficia ꝑuẽtura ad malos que q̃ nõ reddit ingratus est. Nobis aũt nõ placet esse beneficia que non sunt factura animũ meliorẽ. cõmoda tñ anime illa ⁊ expetenda nõ negamus. Cle. aũt vehementius agit licet inq̃t beneficium non sit qnod accepit: tamen ingratus est: q꞉ non fuit redditurus. etiam si accepisset. sic latro est etiam anteq̃ꝫ manus inquinet: quia ad accipiendum iam voluntate armatus est. exercetur enim ⁊ aperitur opere nequitia non incipit.

¶ Q. Beneficiū debet esse gratuitū. .C. L.

Tullius de offi. lib. ij. In beneficijs collocandis mores hoīuʒ: nō fortunā sequi honesta ratio ē. sʒ q̄s tandē q̄ inopis ⁊ optimi viri cause: nō ante ponat gratiā viri fortunati ⁊ potētis. a quo eni videt̃ remuneratio fore expeditior atq̄ȝ celerior in eo nr̄a volūtas ē ꝑpēsior corruptiq̄ȝ sunt mores ⁊ depravati admiratione divitiarū. Idē in oratiōe sua pau sq̄ȝ iret in exiliū. Officiū itaq̄ȝ liberale est: serere beneficiū: vt possis metere fidei fructum. Seneca de beneficijs li. ij. Hec beneficij inter duos lex ē. alter statim oblivisci dʒ. alter memor esse accepti. Taceat q̄ beneficiū dedit: narret q̄ accepit. Detrahenda ē inanis iactātia. res loquent̃ nobis tacētibꝰ. Interdū etiā ille q̄ iuvat̃ fallēdus ē: vt hēat nec a quo accepit sciat. Artesilaʒ aiūt amico paupi: ⁊ paupertatē suā dissimulanti: egro aūt. ⁊ ne hec q̄d ꝯfitēti deesse sibi in sumptū ad necessarios vsus: cū clā succurrendū iudicasset pulvino eius ignorātis sacculū subiecisse: vt hō inutiliter verecūdus qd̄ desiderabat inveniret: potius q̄ȝ acciperet. Varro vbi. s̄. Turpissimū ē in datis sperare. Ex ꝓverbijs sapientū. Pulcherrimū autem est omnia prestare: nihil exigentem.

¶ De Nō protrahēdo vel negādo beneficia. .C. LI.

Seneca de beneficijs li. j. Multos experimur ingratos: plures facimus q̄ alias graves exprobratores exactoresq̄ȝ sumus: alias leves. ⁊ q̄ paulopost muneris peniteat. al's q̄ruli. ⁊ minima momenta calūniātes. oēm grāȝ corrūpimꝰ. nec tm̄ postq̄ȝ beneficiū dedimꝰ: sʒ ēt cū damꝰ. Quis. n. nostrū ꝯtētꝰ fuit aut levit̃ rogari: aut sel. q̄s nō cū aliq̄d a se peti suspicatꝰ ē: frontē abduxit. vultū avertit. occupationes simulavit. lōgis sermonibꝰ ⁊ de idustria exitū nō iveniētibus: occasiōes petēdi abstulit. ⁊ varijs artibꝰ petētes illusit. In angusto vo positꝰ: vel cōphēsus: aut distulit: aut tumide negavit: aut ꝓmisit sʒ difficult̃. sʒ subductꝭ supcilijs sʒ malignis ⁊ vix exeūtibꝰ v̄bis. An gratꝰ esse q̄sq̄ȝ ad eū pōt. q̄ beneficiū aut supbe abiecit: aut iratꝰ impēdit: aut fatigatus vt molestia careret dedit. Qui vtiq̄ȝ tarde fecit: diu noluit. Idē in. ij. li. Ingratū ē beneficiū qd̄ diu iter manꝰ dantis hesit. gravissimis viris nulla res carius ꝯstat q̄ȝ q̄ p̄cibꝰ empta ē. Molestū. n. verbū ē ⁊ onerosuʒ: dimissoq̄ȝ vultu dicēdū: rogo: Ego re aio q̄dā ferūt spem suā p̄scidi q̄ȝ trahi. Queādmodū acerbissima crudelitas est: q̄ penaʒ trahit. ⁊ misericordie genꝰ ē cito occidere. q̄r tormētū vltimū finē sui secuʒ affert. ita maioris grē munꝰ ē quominus diu pepēdit. Ab antigono cinicus petijt talētū. r̄ndit antigonꝰ plus esse q̄ȝ cinicus petere deberet repulsus petijt denariū. r̄ndit minus eē q̄ȝ qd̄ regeʒ deceret dare. turpissima certe huiusmodi cavillatio invenit quō neutrū daret. i denario regē. In talēto cinicū respexit. cū posset denariū tāq̄ȝ cinico dare: talētū tāq̄ȝ rex. Nihil aūt taȝ exiguū est: qd̄ non honeste regis hūanitas tribuat. Idē in hipolito. Rogātis aūt itrepida cōstēt v̄ba. Nā q̄ timide rogat docet negare. Socrates. Negat sibipse q̄ qd̄ difficile ē petit. Galtherus in alexandreide li. vj. Ex merito patit̃ q̄ postulat vlterius q̄ȝ ꝓmeruit. spes quā meritū nō ꝑvenit: a spe deluat: ⁊ veꝛ dat ei presumptio nomen. Varro vbi. s̄. Ficte referat gratiā invite dāti. vix datuȝ ē ne putes beneficiū: sʒ p̄dā. Semel dedit q̄ rogatꝰ. bis q̄ nō. extorquere aūt ē plus q̄ȝ semel rogare. Ennodius. Argumētū ē nil merētis: rogare diu. Ex proverbijs sapientū. Ingenuitatē ledit qui indignuʒ rogat. Beneficiū vero dat bis qui celeriter dat. Cato vbi supra. Quod prestare potes ne bis promiseris vlli. Ne dubites cum magna petas impendere parva.

¶ De Nō repetēdo vel iproperādo beneficio. .C. LII.

Seneca de beneficijs li. j. Nō aūt facile dixerim vtrū turpius sit īficiari: an repetere beneficiū. Idē in s̄cdo libro. Taceat q̄ beneficiū dedit: narret q̄ accepit. Idē in lib. iij. Qui dat beneficia deū imitatur: qui repetit fenerator est. Terentius in andria. Frequēs quoq̄ȝ cōmemoratio quasi immemoris beneficij est exprobratio. Tullius in li. de amicitia. Odiosum sane genus hominum officia exprobrantiuʒ: que meminisse debet is in quem collata sunt: non commemorare qui contulit. Idem in philippica. ij. Quod est aliud beneficium latronum: nisi vt commemorare possint his se dedisse vitam quibus non adimerint. Ex proverbijs sapientum. Beneficium qui se dedisse dicit: petit. Seneca vbi supra li. vij. Nos stoici quedam precipimus vltra modum: vt ad verum ⁊ suum redeant. Cum dicimus ille dati beneficij meminisse non debet. hoc volumus intelligi: non debet nec iactare: nec gravis esse. Quotiens parum tibi fiducie est in his quibus imperans amplius exigendum est q̄ȝ sat est: vt prestetur quantum sat est. In hoc omnis hyperbole extenditur: vt ad veri mendacio veniat̃. itaq̄ȝ ille qui dixit vt candore nives anteirent cursibꝰ auras. qd̄ nō poterat fieri dixit: vt crederetur quantū plurimū posset. Nunq̄ȝ tantum sperat hyperbole: quantuʒ audet: sed incredibilia suadet: vt ad credibilia sed magna perveniat. Marcialis coquus. Que mihi prestiteris memini semperq̄ȝ tenebo. Cur igit̃ taceo postume tu loqueris. Incipio quotiens alicui tua dona referre. Protinus exclamat dixerat ille mihi. Non belle quoddā faciūt duo sufficit vnus. Huic operi si vis vt loquar ipse tace. Crede mihi q̄ȝuis ingentia postume donec Actoris perennit garrulitate sui.

¶ De Gratia beneficijs repetenda. C. LIII.

Actor. Gratia est qua beneficijs nostris ratiōe beneficior grati tenemur. Iteʒ gratia est. v̄tus qua benivolentie mutue alterius ad alterū affectuosus cultus ostendit̃. Seneca de beneficijs li. j. Docendi sunt q̄ libenter accipiunt: libenter reddere: ⁊ eos quibꝰ obligati sūt re aioq̄ȝ nō tantū equare: sed etiaʒ vincere. Idē in li. iiij. Quidam cū aliquod sibi missuʒ est munusculum: subinde intēpestive aliud remittūt. ⁊ nihil se debere testant̃. Reijciendi signū est ꝓtinus aliud invicem mittere. ⁊ munus munere expugnare. Qui nimis cito solvere cupit invitus debet. ⁊ qui invitus debet: ingratus est. Iteʒ ad lucilliū. Docet philosophia precipue. bene debē beneficia bene solvere. Interduʒ auteʒ solutio est ipsa cōfessio. Idē in lib. lxxxj. Cui etiam si merita nō precessissent oportebat ignosci: post beneficia ledenti plus q̄ȝ venia debet̃. pluris enim estimo beneficiū q̄ȝ iniuriā. At nō omnes grati sciunt debere beneficium viro sapienti notū est quanti res queq̄ȝ taxāda sit ⁊ oīa secum examinabit: quantū acceperit. a quo. q̄ñ. vbi ⁊ queādmodum. Unde methodorus ait soluʒ sapientē referre gratiā scire. beneficia crescūt mora. ⁊ tanto plus solvendū est: quanto tardius. Ingratus est qui beneficiuʒ reddit sine vsura. sepe qd̄ dat̃ exiguū est: qd̄ sequit̃ ex eo magnū. Tullius de ꝓvincijs cōsularibꝰ. Is autē non solūmodo gratus esse debet: qui beneficium acceperit: sed etiā cui potestas accipiendi fuit. Varro vbi supra. Turpissimū est i datis sperare. pulcherrimū aūt cū fenore data reddi. Seneca vbi. s̄. i. j. Pecuniā in loco negligere. maximū interdū est lucrum. Actor Refert quoq̄ȝ seneca socratē ipsum aliquando ab archelao rege invitatum vt ad se veniret. quatenus eum honorare posset. socratēq̄ȝ respondisse se ab eo nolle beneficia accipere. cui perparia nō posset reddere. Ex ꝓverbijs sapientum. Fraus est accipere quod nō possis reddere. Beneficiū accipere est libertatem vendere. beneficia plurima accipit qui scit reddere. Iteʒ nihil petas quod negaturus sit. Cato vbi supra. Beneficij accepti memor esto. Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus. Accipito placide plene laudare memento.

¶ De Ingratitudine vitanda. C. LIIII.

Valerius lib. v. Dandi ⁊ accipiendi beneficij cōmerciū sine quo vita hominuʒ vix constat tollit ⁊ perdit quisquis bene merito parē referre gratiā negligit. Ex proverbijs sapientū. Ingratus vnus miseris omnibus nocet. malignos fieri maxime docent ingrati. revera beneficiorum memoria fragilis est iniurie vero tenax.

Seneca de beneficijs libro. j. Inter plura maxima vicia nihil est frequentius q̄ȝ ingratitudo animi. Ita a natura comparatum est: vt alterius iniurie q̄ȝ merita descendant: ⁊ illa cito defluant: has tenax memoria custodiat. Idem in lib. ij. Quidam fortune gratias agunt: ⁊ in angulo: ⁊ ad aurem. non est ista verecundia: sed inficiendi genus. Ingratus est qui remotis arbitris gratias agit. Nunq̄ȝ improbe spei quod datur satis est. nullumq̄ȝ tam plenum beneficium quod non fellicare malignitas possit. nullum tam angustuʒ qd̄ non bonus interpres ostendat. Idem in. iiij. li. Quidam cuʒ aliquid ⁊c̄. require precedenti capitulo. Ideʒ in lib. vj. Summe malignitatis est non vocare beneficiuʒ nisi qd̄ danteʒ aliquo afficit incommodo. Idem ad lucillium. Quisquis de accipiendo cogitat oblitus est accepti. nec vllum habet maius malum cupiditas q̄ȝ q̄ ingrata est. Idem in. lxxxj. Nihil carius estimamus: q̄ȝ beneficium q̄ȝdiu petimus. nihil vilius cum acceperimus. Queris quid nobis faciat oblivionem acceptorum. cupiditas accipiendorū. Quintilianus cā. xiiij. Non est iustior dolor q̄ȝ beneficij sui perdidisse rationem. Non expectes vt statim gratias agat: qui sanatur invitus.

Seneca in lib. de beneficijs. vj. Plato cum flumen nave transisset: nec ab alio portitor quicq̄ȝ exegisset hoc honori suo datum credens dixit. positum illi esse apud platonē officiū. deinde paulopost cum alium atq̄ȝ aliuʒ eadeʒ sedulitate transueheret: negavit illi iam apud platonem positū officium. Actor. Hic seneca addit. Nam vt tibi debeā aliquid pro eo quod prestas debes non tantum mihi

dare. sȝ ꝛ tamꝗ mihi. non potes ob id quemꝗ appellare quod spargis in populū. At vo hic pōt senece rideri. Quid si plato erat ignot⁹ por titori: ꝛ alij noti ꝛ familiares: aut aliquo iam eū beneficio obligaue/ rant. sed ꝛ eadē ratiōe deo nil debemus pro cōmunibus beneficijs. Ennodius. Superni beneficij vix dignoscitur qualitas dū tenet: postꝗ migrauerint cupita dulcescunt.

¶ De. Non propter quorundā ingratitudinem a beneficijs cessandum est. LV.

Seneca de beneficijs li. j. Multos quidē ingratos experimur: sed plures facimus ꝛc. vt supra. Is autē pdit beneficia: qꝫ se pdidisse cito credidit. at ꝗ istat ꝛ onerat priora sequētibus: etiā ex duro ꝛ ime mori pectore gratiā extūdit. Idē in. vij. li. Nō est magni animi beneficiū dare ꝛ pdere: sȝ ē magni animi pdere ꝛ dare. Idem ad lucilliū epl'a. lxxxj. Quereris te incidisse in hoīem igratū. sȝ si h̄ piculū vitare volueris: beneficia nō dabis: ita ne apud aliū peant: apud te peribūt. Nō rideāt potiꝰ ꝗ̄ nō dent. cito incerti ocio vita torpebit: si relinquēdū ē qcqd offendit. Et post malā segetē serēdū est. cuius euētus icertus ē: id vt aliqn̄ pcedat sepe tētādū ē. Torquet igrat⁹ se ꝛ macerat odit ꝗ accepit: qꝛ redditurus ē: ꝛ extenuat. iniurias vero dilatat ꝛ auget. Quid eo miserius cui beneficia excidūt: herēt in iurie. at ꝯ sapiēs exornat omne beneficiū: ꝛ sibi ipa cōmēdat ꝛ se assidua eius cōmemoratiōe delectat. illa ꝯtēnit qb⁹ lesus ē. nec vertit oīa in peius. nec querit cui casū iputet. ad fortunā poti⁹ refert. ꝛ qcqd accipit: benigne iterptādo leuat. Nō offense poti⁹ ꝗ̄ officij meminit ꝗ̄tū pōt in priore ac meliore memoria se detinet. nec mutat aīū aduersus bn̄ meritos. Semp. n. qcqd dubiū ē hūanitas iclinat ad meli⁹. nemo āt grat⁹ eē pōt: nisi ꝯtēpserit ista pp ꝗ vulg⁹ insanit.

¶ De Moralitate fm pħos. LVI.

Actor. Moralitas est seruata virtute ppria iuste pieꝗ vite boīū se ꝯtēperare. Uarro i sententijs. Alit ꝯcordiā mores ad cohabitātiū aīos formare. Ex pūerbijs sapiētū. Intus oīa dissimilia sint: frōs populo nr̄o ꝯueniat. Seneca i li. de quattuor virtutib⁹. Nec paupertas tibi imūda sit: nec psimonia sordida: nec simplicitas neglecta: nec lenitas lāguida. De. si res tibi exigue sint. nō sint tn̄ anguste. nec tua defleas: nec aliena mireris. Nō sis arrogās: nō audax: submittas te: nō pijcias grauitate seruata. admone libēter. repħēde patienter. alienoꝝ vitioꝝ nec curiosus sis explorator. nec acerbus reprehēsor. nec cū exprobatōe corrector: ita vt admōitōez hilaritate pueniat. Dicēti esto tacitus auditor: regrēti facile rn̄de. ꝯtēdēti facile cede. oēs tibi pares feceris: si nec iferiores: supbiēdo ꝯtēnas: nec supiores recte viuēdo timeas. cūctis esto benignus. nemini blādus. paucis familiaris oib⁹ equus. seuerior esto iudicio: ꝗ̄ sermone. vita ꝗ̄ vultu nec tue bone fame seminator sis nec inidus aliene. ꝗ nosti sine arrogātia postulāti ipartiaris. ꝗ etiā nescis: sine occultatiōe ignorātie tibi impiri postula. Idē ad lucilliū epl'a. v. Id agam⁹ vt meliorē vitā sequamur ꝗ̄ vulg⁹: nō vt ꝯtrariā. alioqn quos emēdari volum⁹ fugam⁹ a nobis ꝛ auertim⁹. Illud quoꝗ facim⁹: vt nihil velint imitari nr̄i. dū timēt ne imitāda sint oīa. Cōtra nāȝ ē torquere corp⁹ suū: ꝛ faciles odisse mūdicias: ꝛ squalorē appetē: cibis nō tn̄ vilib⁹ vti: sȝ horridis. Queādmodū desiderare delicatas res luxurie ē: ita vsitatas ꝛ nō magno pabiles fugere demētie. Frugalitatē exigit pħia nō penā. Tēporet vita inter bonos mores ꝛ publicos. Augustinus. Turpis est omnis pars: vniuerso suo non congruens.

¶ De Eodem fm poetas. LVII.

Persius. Mille hoīū spēs ꝛ rez discolor vsus. Uelle suū cuiꝗ ē: nec voto viuit vno. Sedulius vbi supra. Hic loqt nimis: ille tacet ꝛ h̄ ambulat. Hic stat. alter amat fletus. alter crispare cachinnū Diuersisꝗ modis par ē vesania cūctis. Oui. i li. ð arte. j. Ergo mille modis. Nō eadē tellus parit oīa. vitib⁹ illa. Cōuenit. h̄ oleis. hic bene farra virēt. Pectorib⁹ mores tot sūt tot in orbe figure. Qui sapit inumeris morib⁹ apt⁹ erit. Horati⁹ i poetria. Ut ridētib⁹ arridēt: ita fletib⁹ assint hūani vult⁹. Tulli⁹ de offi. li. j. Turpe ē valde qȝ vitiosuȝ: i re seuera delicatū iferre smonē. Marcialis coquus. Absit a iocoꝝ nostroꝝ ꝛc. reqre supra capitulo de humanitate.

¶ De Fidelitate fm pħos. LVIII.

Actor. Fides iuxta Anselmū ē absentiū volūtaria certitudo supra opinionē. ꝛ isra sciētiā ꝯstituta. Aliter autem fides est idem quod fidelitas. Ex prouerbijs sapientum. Etiam hosti est equus qui habet in consilio fidē. qui fidez perdit nihil potest vltra perdere. Quintilianus cā. viij. Nō aūt hȝ cām loquēdi cui credi nō pōt: ablata ē ab eo oiuȝ doꝝ fides. oīs sermōis auctas. Tull'. de offi. li. j. Fūdamētū pmū iusticie ē fides. i. dictoꝝ ꝯuētoꝝꝗ ꝯstās veritas. In illis tn̄ pmissis stādū nō eē qs nō videt: ꝗ qs metu coact⁹ vel dolo decept⁹ pmiserit. Sen. ad lucilliū epl'a. lxxxviij. Fides ē sctissimū humani pectoris bonū. nulla necāte ad fallēdū cogit. nullo pmio corrūpit. Idē in agamēnone. Nō itrat vnꝗ̄ regiū limē fides pcio pata. vincit pcio fides. Itē valeri⁹. Fabi⁹ captiuos ab hānibale iterposita nūmoꝝ pactōe recepat: ꝗ cū a senatu nō pstarent: misso i vrbē filio fūdū quē vnicū possidebat: vēdidit: pciūꝗ ptin⁹ hānibali nūerauit. Sic. n. primoīj s: ꝗ̄ priā fidei iopē eē maluit. Actor. Idē valeri⁹ li. vij. refert qꝫ hānibalis obsidiōe casilinates clausi: cū arua sua pinguissima menib⁹ suis subiecta ꝯspicerent. Et addit. Quid si casus acerbitatē ituearis. miseri⁹: qd si ꝯstātiā respicias. fideli⁹ lora necessarijs vinculoꝝ vsib⁹ subducta: ꝛ pelles scutꝭ detractas feruēte resolutas a ꝗ mandē maluerūt: ꝗ̄ a romanis discedē. Idē valeri⁹ li. viij. Bone fidei vēditorē nec ꝯmodoꝝ spem augē: nec icōmodoꝝ cognitionē obscurare oꝫ. Idē in li. ix. Occultū iā ꝛ insidiosuȝ malū pfidia latebris suis extrahat. cui⁹ efficacissime vires sunt: mētiri ꝛ fallere: fruct⁹ aūt in aliquo admisso scelē ꝯsistit. tū qdē cert⁹: cum crudelitatē nephariis vinculis circūdederit tn̄ incōmodi afferens hūano generi: ꝗ̄tū salutis bona fides pstat. habeat igit nō min⁹ reꝑhēsiōis: ꝗ̄ illa ꝯsequit: laudis. Masinissa rex pari fidei in pectorib⁹ hoīuȝ reponēs salutē suā custodia canū vallauit. Salusti⁹ i iugurtio. Pauci chariores fides: ꝗ̄ pecunia. Tull'. i rhetorica. j. Summa demētia ē i eoꝝ fide spez hr̄e: quoꝝ pfidia totiens deceptus sis.

¶ De Eodem fm poetas. C. LIX.

Uirgilius in. iiij. li. eneidos. Nusꝗ̄ tuta fides Ennodi⁹. Nulla fides letis. itegra nec dubijs. Lucan⁹ Nulla fides regni. coit⁹ oīsꝗ ptās Impatiēs ꝯsortis erit. nec gētib⁹ vllis credite. Idē in li. x. Nulla fides ꝛc. Oui. in li. de pōto. Et cū fortuna statꝗ caditꝗ fides. Idē in li. de arte. j. Reddite depositū: pietas sua federa fuet Lucan⁹. viij. Ardua ꝗppe fides robustos exigit ānos. Prudēti⁹ vbi supra. Pria petit cāpū dubia sub sorte duelli Pugnatura fides agresti turbida vultu Prouocat isani frāgēda picula belli. Arator in historia actuū li. ij. Hec est vera fides: quam lex comitat amoris Medijsꝗ tenebris apparet radiata fides. Fit laurea iustis ex pcio quod terror agit. Mansuraꝗ virtus. Crescit in aduersis que testibus vsa periclis. Ad meritum discrimen habet.

¶ De Ueritate. C. LX.

Actor. Ueritas ē adeqtio toti⁹ vite hoīs. ꝗ. s. intentio ꝛ sermo ꝛ act⁹ hoīs inuicē in bono ꝯcordāt nec vllo iter se dissentiūt. vn̄ verissime dr̄: qꝫ veritas nō hȝ angulos. Itē alio mō veritas est adeqtio rerū ꝛ intellectuū. Itē veritas est ꝟtus ꝗ qs oī timore vel fraude seposita: cū quadā spūs liberalitate qꝫ recte sentit ꝛ fat. Hieronym⁹ ꝯtra rufinū. Pythagore pceptū fuit post deū vitatē. ꝗ sola hoīes deo primos facit. Demosthenes orator. Liberi seruiꝗ psonā veritas. Separat. serui liberiꝗ mēdaciū miscet. Tull'. inuectiua ꝯtra katilinā. O magna vis veritat: ꝗ ꝯtra oīuȝ igenia calliditatē solertiā. ꝯtraꝗ fictas oīuȝ insidias: facile p seipsam se defendit. Terentius in andria. Hoc tpe obsequiū amicos: veritas odiū parit. Seneca de dementia li. ij. Malo veris offendere: ꝗ̄ adulādo placere. Idē ad lucilliū. Ueritas in oēm sui ptē eadē est. ꝗ decipiūt nihil habēt solidi mendaciū tenue est. plucet si diligēter inspexeris. Idē in declamationib⁹ li. v. Nihil est puero teste certi⁹. Nā ꝛ ad eos ānos pueniet: vt itelligat: ꝛ nō ad eos qb⁹ fingat. Idē i li. de clemētia. j. Nemo pōt personā diu ferre fictā. cito in naturā suā recidunt: qb⁹ veritas non subest. Que autem ex solido nascunt tpe in melius proficiunt.

¶ De Lege fm philosophos. C. LXI.

Actor. Lex est per quā facienda iubent: ꝛ nō facienda prohibent: ac districtius in peccātem exercet. Tull'. in li. de legib⁹. j. Lex est ratio sūma isita in nā: ꝗ iubet ea ꝗ faciēda sunt: phibetꝗ ꝯtra. lex est recta rō imperandi ac phibēdi: quā ꝗ ignorat iniust⁹ est: siue scripto sit vspiā: siue nusꝗ̄. Iusticia est obtpatio legib⁹ scriptis istitutisꝗ ppłoꝝ. Idē i li. ij. Hāc video sapiētissimoꝝ esse sentētiā: legē nec hominū ingenijs excogitatam: nec scitū aliquod esse populorū: sed eternū quiddā: quod vniuersum mundū regeret: imperādi phibendiꝗ sapia. Ita principē legē illam: ꝛ vltimam esse dicebant. omnia ratione aut cogentis: aut vetantis dei. ex qua illa lex quam de humano genere dederunt recte laudata est. Idez in philippica. xj. Lex nihil aliud est ꝗ̄ recta ꝛ a numine deoꝝ tracta ratio impans honesta. ꝛ phibens cōtraria. Tercullian⁹ in apologetico suo. Nul

la lex sibi cōsciētiam iusticie sue debet sed eis a quibus obsequiū prestat. Ceterum suspecta est lex que probari se non vult. improba autē si nō probata dominetur. Ualerius libro.vij. Subtiliter anacharsis ⁊c. Require supra capitulo de obediencia. Idem in libro viij. Licinius stolo cum lege sanxisset ne quis amplius q̄ quingenta agri iugera possideret: ipse mille comparauit dissimulandiq̄ criminis gratia: filio dimidiam partem emācipauit. Ob hoc a popilio accusatus: primus lege sua cecidit. Docuitq̄ nihil aliud debere precipi nisi quod prius imperauerit quisq̄ sibi.

De Eodem ſm poetas. C. LXII.

Virgilius in buccolicis. Pallas quas cōdidit artes. Idē in georgicis li.iiij. Et legum scrutanda fides. Tullius de legibus.iij.li. Et qui imperat: paruerit aliquando necesse est. ⁊ qui modeste paret. videtur qui aliquando imperare dignus esset. Cato vbi supra. Patere legem quam ipse tuleris. Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato. Ipse etiam leges cupiunt vt iure regantur. Ouidius in li. de remedijs.ij. Sunt qui non possunt aliquo cogente iuberi. Idem in lib. de arte.j. Nec enim lex equior vlla est: q̄ necis artifices arte perire sua. Iuuenalis.ij. Sic volo: sic iubeo: sit pro ratione voluntas. Idem in li.iij. Ueniet de plebe togata. Qui iuris modos ⁊ legum enigmata soluat. Seneca in declamationibus li.iiij. Necessitas est lex tpis. necessitas nauigia iactu exonerat. ruinis incendia opprimit. Actor. Hinc dicitur q̄ necessitas non habet legem: quia videlicet lex est ipsa sibi

De Equitate iudicij ſm philosophos. C. LXIII.

Equitas est lance librata iusticie digna retributio meritorū. Iudiciū per quod ex audientis meritorū dignū redditur vel suppliciū vel meritum. Ex codice theodosiano li.j. Equitas est rerū conuenientia que cuncta coequiperat: ⁊ in paribus causis paria iura desiderat. Tullius de offi.li.ij. Iudicis est semp in causis verū sequi. Idē in li.iij. At neq̄ cōtra rempublicā: neq̄ contra iusiurandum ac fidē: amici causa vir bonus faciet etiā si iudex fuerit de ipso amico. ponit eni personā amici: cū induit iudicis. sed tantū dabit amicicie vt amici causam mallet esse verā: ⁊ vt morande litis tēpus quo ad lites permiserint accōmodet. Cū autē iuramēto sententia dicenda sit: meminerit se deū testē adhibere. Itē in oratione sua pridie q̄ iret in exiliū. Nemo tam facinorosa iuuentus est vita: vt non tam iudicii prius sententijs conuincetur. q̄ supplicijs addiceretur. Idē in libro de legibus. Idipsum quoq̄ iustissimū est iusticie mercedē nō querere. Cassiodorus in epistola.iij. Facilis recti persuasor est innocēs iudex sub cuius predicabili cōuersatione pudet mores probabiles nō habere. Sydonius in libro epistolari.ij. Hoc ipsum q̄ copiā tui iurgantibus difficile concedas: iudiciū est bene iudicaturi. Quis eni se nō ambiat arbitrū legi. aut pcio aliqd iudicaturus aut gratie. Sētētiā tuā nō victus accusat vt stolidus. nec victor irridet vt argutus veritatisq̄ respectu impendunt tibi addicti reuerentiā: gratiā liberati. Quintilianus de or. insti. li.iiij. Naturale est vt iudices his quos libentius audiunt facilius etiam credant.

De Eodem ſm poetas. C. LXIIII.

Ouidius sine titulo li.j. Nō bene cōducti vēdūt periuria testes. Nec bene selecti iudicis arca patet. Idē in.ij. Culpa nec ex facili quis manifesta probat. Idē in li. de fastis. Sic agitur censura ⁊ sic exempla parantur. Cū iudex alios qd monet ipse facit. Claudianus vbi supra. Ne cunctos paucorū crimine damnes. Qui fruitur pena ferus est legūq̄ videt. Uindictā prestare sibi cum viscera felle canduerint. Diis proximis ille est quē ratio nō ira mouet. Qui facta rependēs cōsilio punire potest. Galtherus in alexandreide li.j. Si lis inciderit: te iudice dirige librā. Iudicij. non flectat amor nec munera palpent. Nec moueat stabilē persone acceptio mentē. Muneris arguit accepti censor iniquus. Munus.n.a norma recta distorquet acumen Iudicis. ⁊ terra inuoluit caliginē mentem. Cū semel obtinuit vitiorū mater in aula. Pestis auaritie que sola incarcerat oēs. Uirtutū species: spreto moderamine iuris. Curritur in facinus: nec leges curia curat. Iniuste qūq̄ ligat iustus. ⁊ iniustos absoluit curia mendax. Itē in li.vij. Censor iniquus auertit surdas a causa pauperis aures. Et fouet iniustā corruptus munere causā. Petronius. Quid faciūt leges vbi sola pecunia regnat. aut vbi paupertas vincere nulla pōt. iā nūc iudiciū nihil est publica merces. tutius est paruo ere rē perditā recuperare: q̄ in ambiguā litē descendere. Ad pdā strepitiūq̄ lucri suffragia vertit. Uenalis populus venalis curia primum. Ipsaq̄ maiestas auro corrupta latebit.

De Intercessionibus ⁊ aduocationib⁹. C. LXV.

Tullius in oratiōe pridie q̄ iret in exiliū. Quis vnquā tā crudelis in aliquē fuit: vt prohibet eum aut sibi mereri: aut ceteris supplicare. Symachus in li. epistolarū. Pro optimis viris quisq̄s interuenit. non magis illorū videt iuuare cōmodū q̄ suū cōmendare iudiciū. Quintilianus cā.xij. Qui vero cōfessum defendit nō absolutionē sceleris petit: sed licētiā. Ex pūerbijs sapientū. Fatet facinus q̄ iudiciū fugit. Ouidi.i li. de ponto. Nō est cōfessi causa tuenda rei. Tibullius. Uincuntur pectora dura prece. Terentius in eunucho. Euge ipsi patrono opus est quē defensorē paro. Plautus in aulularia. Da mihi aduocati gratiā. lar vende vocē. vende linguā. iras atq̄ odiū loca in summa pauper esto: ⁊ reporta penatibus pecuniarū aliquid: sed plus criminū. Helinādus li.xj. Demosthenes cū aristodimum autorem fabularū interrogasset. quantū mercedis vt ageret accepisset: ⁊ respondisset talentum. at ego ait Demosthenes plus accepi vt tacerē. ita causidicorū lingua damnifica est nisi eam (vt dici solet) funibus argenteis vincias. Apud aduocatos igitur: ⁊ ipsum silentium venale est. Idem demosthenes cū a senatu atheniensium in patrocinium peteretur contra philippum regem macedonum: simulata infirmitate (vt aiunt) lecto decubuit. ⁊ respōdit his qui ad se conuenerant se pati morbum sinautē. Cui a quodam ex nunciis mordacissime responsum. certe non sinautem pateris: immo arginantem.

De Seueritate. C. LXVI.

Actor. Seueritas est qua vtilitate cōmuni seruata: districte in supplicijs reddendis. Tullius de offi. libro primo. Existunt autē sepe iniurie quadam nimis callida: sed maliciosa iuris interpretatione. ex quo istud summū ius summa iniuria est. factum est iam certum prouerbium. Helynandus.xv.li. Cambises adeo seuerus fuit: vt quendam iniustum iudicē excoriari fecerit. ⁊ super sellā cute eius ad opertam filiū iudicis in iudicio fecerit sedere: vt timeret iniuste iudicare: ne simile iudicium pateretur. Ualerius.vj. Et aleucus cū filius eius adulterio damnatus. vtroq̄ oculo carere deberet: ac tota ciuitas in honorem patris aliquādiu ei repugnaret: ad vltimum victus: ne lex a se condita violare suo prius: deinde filij eruto oculo vtrisq̄ vsum videndi reliquit. Orosius li. de ormesta mundi. li.j. Falaris siculus agrigentinos arrepta tyrānide: depopulabat. q̄ crudelis mente: cōmētis crudelior: omnia nepharie in innocētes agēs. Inuenit aliquando quē iuste puniret iniustus. Nā perillus quidā eris opifex: affectus affectans tyrāni amiciciam: aptū munus ratus crudelitati illius eneum taurum fecit: cui fabrice ianuam ex latere cōposuit: que ad intrudendos damnatos receptui foret: vt cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreret: sonū vocis extorte capacitas cōcaui eris augēt pulsuq̄ ferali cōpetēs imagini murmur emitteret. nepharioq̄ spectaculo mugit⁹ pecudis nō hois gemit⁹ videt. sed falaris factum amplexus: factorem execrans: ⁊ vltioni materiā prebuit ⁊ crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Ouidius de arte li.j. Nec eni lex equior vlla est: q̄ necis artifices arte perire sua. Ex prouerbijs sapientū. Iudex damnatur cū nocēs absoluit. Item res est optima nō sceleratos erumpere: sed scelera.

De Misericordia ⁊ compassione. C. LXVII.

Actor. Misericordia est clemēs ⁊ equalis in oēs dignatio: ⁊ in afflictos animi cōpassibilis inclinatio. Cōpassio est virtus vel affectio per quā ex proximi dolore cōdolenti animo quedam affectio generatur. Tullius in tuscu. li.iij. Misericordia est egritudo ex alterius rebus aduersis. Ecōtra vero inuidentia est egritudo ex alterius rebus secundis. Idē in.iiij.li. Misericordia est egritudo cordis ex miseria alterius iniuria laborātis. Idē in orōne sua pro ligario. Nulla de virtutib⁹ plurimis admirabilior nec gratior misericordia. homines eni ad deū nulla re propius accedūt: q̄ hoibus dādo. Nihil habet fortuna maius q̄ vt possit nec natura melius q̄ vt velit seruare q̄ plurimos. Quintilianus causa.v. Uoluit nos ille mortalitatis artifex deus in cōmune succurrere: ⁊ per mutuas auxiliorū vices quēq̄ in alterū qd pro se timeret. In aliena fame sui quisq̄ misereret. Seneca in hercule furente. Quēcūq̄ miserū videris hominē scias. Cassiodorus in epistola.xxxviij. Procliuior semper ad misericordiā via bonis mētib⁹ patet. Ex pūerbijs sapientū. Bona presidia cōparat misericordia. Ab alio expectes: qd alteri feceris habet in aduersis auxilia: qui in secundis cōmodat. Itē homo qui in homine calamitoso misericors est meminit sui qui succurrere periturō pōt. ⁊ cū nō succurrit: occidit. Lactātius in li. de vero cultu

Nullius opa indigere se putat qui suaꝫ alteri denegat. Qui perituro succurrere pōt ⁊ nō succurrit occidit. Actor Dicebat etiā aristoteles vt legit̄ solū se incōmodū paupertatis pati: ꝙ nō posset egentibus subuenire. Ouidius in lib. de ponto. Regia crede nihil res est succurrere lapsis. Galtherus in alexandreide. Leuiter veniūt leuiterqꝫ recedunt: blandiri dociles lachryme. solasqꝫ ꝓpinqui. Impendunt lachrymas. miseris arētibus illis. Cū lachrymis arescit amor pietasqꝫ tuorum. Uerus amor miserum qui non fastidit amicum. Desperare solent alios in tempore duro. Esse misserturos alijs,. qui misereri non vellent. si fata darent contraria fila.

De Indulgentia. C. LXVIII.

Actor Indulgētia est reat⁹ alieni remissio. clemēs ex sui cōsideratiōe descēdens. Seneca in li. de morib⁹. Alteri semꝑ ignoscito tibiipsi nūꝙ. Idē in li. de. iiij. ꝟtutib⁹. Cito honestū ⁊ magnuꝫ eē vindicte genus ignoscere. Idē in li. de clemētia. j. Tā oībus ignoscere crudelitas est: ꝙ nulli. modū tenere debemus: sed q̄ difficile tpamētū est: quicq̄d equo plus futuꝝ est in ptē humaniorē ꝓponderet. Magni animi ꝓpriū est placidū esse: trāquilluꝫqꝫ: ⁊ iniurias atqꝫ offensiōes despicere: muliebre aūt litigare ⁊ morē ire sue gerere. Idē in agamēnone. Det ille veniā facile cui venia opus est. Ex ꝓuerbijs sapientū. Optimū est semꝑ ignoscere tanꝙ si ipse quotidie pecces. Res magne clemētie est indulgēdo pctā potiusꝙ vindicādo corrigere. Quintil. li. v. Princeps q̄ vult oīa scire: necesse habet multa cognoscere. Horatius in li. sermonū. Equū est peccātis veniā poscēti reddere. Rursus ⁊ assit regula peccatis que penas irroget eq̄s Oui. sine ti. li. iij. Si sapis īdulge dn̄e. vultusqꝫ seueros. Erue. nec ridigi iura tuere viri. Idē in li. de arte. ij. Dextra ꝑcipue capiet indulgentia mētes. Asperitas odiū seuaqꝫ bella mouet. Idē in lib. de tristib⁹. ij. Si nō peccasseꝫ: q̄d tu ꝯcedere posses. Materiā venie sors tibi nr̄a dedit. Si quotiēs peccāt hoīes sua fulmia mittat. Iuppiter exiguo tp̄e inermis erit. Idē in li. iij. Quāto q̄s maior tanto placabilis ire. Et faciles motus mēs generosa capit. Ideꝫ in li. de ponto. Parcēdū est animo miserabile vulnus habēti. Regia crede mihi res est succurrere lapis. Galtherus vbi supra li. viij. Nō veri simile est alieno parcere cuiꝙ. Qui sibi non parcit.

De Zelo ⁊ correptione sm̄ phos. C. LXIX.

Actor. Zelus est feruor animi quo mens humano timore abiecto: ꝓ defensiōe veritatis accendit̄ eoqꝫ comedit̄: ⁊ q̄libet praua q̄ viderit corrigere satagit: q̄d si neq̄d tolerat ⁊ gemit. Iteꝫ zelus dū ꝓ amore iusticie defensorē vltro se offert animus: calūniā veritatis pati non sustinens. itaqꝫ correptio est ex zelo iusticie ꝓcedens emendationis causa delinquentis reprehensio vel coerceo. Seneca ad lucillium epistola. xxv. Q̄d ad duos amicos nostros pertinet: diuersa via eundum est. Alterius enī. vitia emendanda sunt: alterius frangēda vtar libertate tota. Non amo illū nisi offendero. an ꝑfecturus sim nescio. Malo mihi successum ꝙ fidem deesse. Idem in li. de clementia. ij. Malo veris offendere: ꝙ adulādo placere. Idē in troade. Qui non vetat peccare cum possit iubet. Terentius in hehaut̄. Ut quid aliena cures que ad te nō pertinēt. homo inquit sum ⁊ id humani nihil alienū puto. Tullius in oratione pro celio. Hoc te admoneo: vt quantū a reꝝ turpitudine habes: tantū te a verboꝝ libertate seiungas. Deinde ne ea in alteꝝ dicas que cum tibi falso rñsa sint erubescas. Idē in li. de amicicia. Et monēdi sepe amici sūt ⁊ obiurgādi: sic tñ ⁊ vt monitio acerbitate: ⁊ obiurgatio ꝯtumelia careāt. ⁊ tūc amice accipiēda sunt cuꝫ beniuole fiunt: sꝫ nescio quo modo veꝝ est q̄d in andria familiaris meus ait terentius. Obseq̄um amicos veritas odiū parit. Molesta est veritas si quidē ex ea nascit̄ odiū q̄d est venenū amicis. sed obsequiū multo molesti⁹ q̄d peccatis indulgēs ꝑcipitē amicū sinit ferri. Maxima aūt in eo culpa est qui ⁊ veritatē aspernat̄ ⁊ in fraudē obseq̄o impellit̄. Cuius aūt aures veritati clause sunt: vt ab amico veꝝ audire nequeat: huius salus desperanda est. ⁊ monere igit̄ ⁊ moneri ꝓpriū est nature amicitie. ⁊ alteꝝ libere facere nō aspere. alteꝝ patienē recipe. Salustius in iugurtino. Frustra niti neqꝫ aliud fatigando nisi odiū q̄rere extreme dementie est. Ex ꝓuerbijs sapientū. Obiurgatiōi semper aliq̄d admisce blandicie: zeluꝫ tñ de deo habe nō ꝯtra hoīes seuerissime aduersum peccātes ingemimus: ⁊ ipsi eadē cōmittimus. Plautus in aulularia. Nemo sibimet arbitret̄ dici q̄d nos dicimus populo: neqꝫ sibimet causam ꝯstituat cōmuni ex ioco.

De Eodem sm̄ poetas. .C. LXX.

Ouidius de remedijs li. j. Cū furor ī cursu est. currēti cede furori. Difficiles aditus impet⁹ omnis habꝫ. Stultus ab obliquo qui cuꝫ discedere possit. Pugnat in aduersas ire natator aquas. Impatiens animus: nec adhuc tractabilis arte. Respuit: atqꝫ odio verba monētis habet. Aggrediar melius tūc cū sua vulnera tangi. Iā sinet: ⁊ veris vocibus aptus erit. Quis matrē (nisi mentis inops) in funere nati. Flere vetat: nō hec illa monenda loco est. Cum dederit lachrymas animūqꝫ impleuerit egrū. Ille dolor verbis emoderādus erit. Temporibus medicina valet. data tempore prosunt. Et data nō apto tempore vina nocent. Idē in lib. de ponto. Horrent admotas vulnera cruda manus. Nō est in medicis semꝑ releuetur vt eger. Uulneris id genus est q̄d cū sanabile non sit. Non contrectari tutius esse puto. Curādo fieri quedā maiora videmus. Uulnera: que melius nō tetigisse fuit. Idē in lib. tristiū. ij. Eripit interdū modo dat medicina dolorē. Cato vbi supra. Cunqꝫ mones aliquē nec se vult ipse moneri. Si tibi sit charus noli desistere ceptis. Q̄d nosti factuꝫ nō recte noli tacere. Ne videare malos imitari velle tacendo. Uulnera dum sanas dolor est medicina doloris. Horatius in lib. epistolarum. Nā tua res agitur paries cū proximus ardet. Et neglecta solent incendia sumere vires.

De Fortitudine. C. .LXXI.

Actor Sequitur de tertia virtute cardinali: ipsa est fortitudo que ita describit̄. Fortitudo est animi immobilis inter aduersa laborū periculorūqꝫ susceptio. Fortitudo est virtus que nec aduersitatis incursu frangit̄: nec blandimento prosperitatis eleuat̄. Itē fortitudo est que ⁊ in rebus bellicis animi magnitudine eminet: ⁊ domi corporisqꝫ viribus prestat. Aristoteles in ethico. lib. ij. Fortitudo est medietas circa timores ⁊ audacias. Tullius in rhetorica. j. Fortitudo est cōsiderata periculorū susceptio: laborūqꝫ ꝑpessio. Idē in secūda lib. iij. Fortitudo est rerū magnarum ⁊ humiliū cōceptio laborisqꝫ cū vtilitatis ratione perpessio. Idē in lib. quarto. Fortitudo est cōceptio laboris ⁊ periculi cū vtilitatis rōne ⁊ cōmodoꝝ cōpensatione. Idē in tusculanis li. quarto. Fortitudo est affectio animi legi summe in perpetiēdis rebus obtēperās. vel conseruatio stabilis iudicij in his rebus que formidolose vident̄ subeūdis ⁊ repellēdis. vel sciētia rerū formidolosarū cōtrariorūqꝫ. aut oīno negligēdarū: ꝯseruans earū stabile iudiciū. Uel breuius vt ait crysippus Fortitudo est sciētia rerū proferendarū. vel affectio animi in patiēdo ac proferēdo: summe legi sine timore parens. Idē in li. inuectiuarū. Nequaꝙ viro forti turpis mors accidere pōt. Idē in philippica. xi. Maioris cōsilij est preuidere ne q̄d tr. ste accidat: sꝫ animi nō minoris fortiter ferre si euenerit. Idē in li. de offi. j. Sicut sciētia que remota est a iusticia: calliditas potius ꝙ sapiētia est appellanda. sic ⁊ animus parat⁹ ad periculū: si sua cupiditate nō cōmuni vtilitate impellit̄: audacie potius nomē habet. ꝙ fortitudinis. Nō est ꝑterea ꝯsentaneū rationi: qui metu nō frangit̄ eū frangi cupiditate: nec q̄ se inuictū a labore ꝑstiterit: vinci a voluptate. Seneca ad luciliū. xvij. Nō suꝫ tā demēs vt egrotare cupiā. sꝫ si egrotādūꝫ fuerit: vt nihil effeminate faciā. nō enī pati tormēta optabile est sed pati fortiter. Ideꝫ in libro de naturalibus questionibus. ii. Humano animo a bonis artibus robur venit: ⁊ a nature cōsideratione Quid est enim cur ego hoīem aut ferā: aut sagictā aut lanceā tremā maiora me pericula expectant fulminib⁹ ⁊ magne nature partibus Quintus curci⁹ de gestis alexandri li. iiij. Fortiū virorū ē magꝭ mortē cōtēnere ꝙ vitā odisse. Cassiodorus in epistola. xxiij. Latet sub ocio laudabilis fortitudo. ⁊ dum se probādi nō hꝫ spacium occulta est lux tota meritoꝝ. Ualerius li. iiij. Fortiter se in aduersis gerere quid aliud ē ꝙ fortunā seuientē in adiutoriū sui pudore victā conuertere. Lactantius in li. de vero cultu. Timidi ⁊ imbecillis est animi aut dolorē metuere: aut egestatē aut mortē: que oīa quisquis nō exhorruit: fortissimus iudicat̄. Qui aūt deum metuit: illa omnia non metuit. Ouidius sine titulo li. ij. Felix qui quod amat defendere fortiter audet. Galtherus vbi supra libro quinto Nulla rei nouitas peruertere fortia debet pectora.

De Magnificentia ⁊ confidentia sm̄ phos. C. LXXII.

Actor. Fortitudinis species sunt magnificentia siue cōfidentia. patiētia. tolerātia. cōstātia siue ꝑseuerātia. stabilitas. securitas. Magnificentia siue magnanimitas est spōtanea difficiliū aggressio. Itē magnificentia est g̃liosa q̄daꝫ animi claritudo: pulchre res arduas administrans. Fiducia est certa spes animi: rem inchoatā ad finem ꝑducendi. Itē ꝯfidentia est ex ꝯsciētia virtutū īmotam mentē inter aduersa sibi constare. Tull. de offi. li. j. Fortes quoqꝫ ⁊ magnanimi sunt habēdi nō qui faciūt: sed qui pulsant iniuriā: vix inuenitur

qui in laboribus susceptis piculisq; aditis nõ quasi mercedẽ rerũ gestarũ desideret gloriã. Aristo. in ethicis li. iij. Furorẽ aũt ad virtutem hoĩes ferãt. Mobile.n. furor ad picula sustinẽda. Unde homerus. Uirtutẽ imitte furori: ⁊ furorẽ ṽtute erige. Idẽ in topicis li. iij. Qd difficilius magis eligendũ est: q̃ qd minus. Magis enĩ amamus cũ habem⁹ qd nõ est facile sumere. Seneca ad lucilliũ xiij. Nõ põt magnos spũs athleta ad certamẽ afferre: qui nulla nũquã sugillatus est. Ille qui sanguinẽ suũ vidit: cuius dẽtes crepuerunt sub pugno: nec piectus aĩm piecit: sed quotiẽs cecidit: ɔtumacior resurrexit cum magna spe descendit ad pugnã: multũ enim adicit virt⁹ lacessita. Idẽ in. lxxxvij. Nunq̃ maior est aĩus: q̃ vbi aliena seposuit: ⁊ fecit sibi pacẽ nihil timẽdo: fecit diuitias nihil ɔcupiscendo. Iustin⁹ in abbreuiatiõe pompei trogis li. ij. In marathonio plio themistodis adolescentis gloria emicuit: ⁊ cynegiret militis atheniensis: qui post prelij innumeras cedes cũ fugiẽtes hostes ad naues egisset: honustã nauẽ dextera manu tenuit: nec prius dimisit q̃ amitteret: qua amissa sinistra quoq; nauẽ tenuit: quã ⁊ ipam cũ amisisset: at postremũ morsu nauẽ detinuit: sicq; nec cedib⁹ fatigatus nec duab⁹ manib⁹ amissis victus: truncus ad vltimũ (velut rabida fera) dentibus dimicauit. Ducẽta milia psarũ ĩ eo prelio sine naufragio ceciderunt.

¶ De Eodem scḋm poetas. .C. LXXIII.

OUidius in li. de ponto. Oĩa deficiunt animus tñ oĩa vincit. Ille etiã vires corp⁹ habere facit. Idẽ in li. metha. x. Audẽtes de⁹ ipse iuuat. Marcialis coquus. Sed tu sub pncipe duro tẽporibus q̃ malis ausus es esse bon⁹. Prosp vbi supra. Qui valẽ aduersis onoratã ducere vitã. Et tolerare magis vult mala q̃ fugere: hic magni est animi. Horati⁹ in li. carminũ. Rebus in angustiis animosus atq; fortis. Appare sapiẽter idẽ. Galtherus in alexãdreide lib. vj. Nihil est qd fortis ⁊ ardua virtus linquat. Inexptũ monet oĩa: ⁊ oĩa tentat. Ex puerbijs sapientũ. Nunq̃ piculũ sine piculũ sine periculo vincit. Nihil est magnũ in rebus humanis: nisi animus despicientis.

¶ De Pusillanimitate ⁊ vana formidine abiciẽda. C. LXXIIII.

AUctor. Magnanimitati ɔtraria ẽ pusillanimitas. Est aũt pusillanimitas mẽtis angustia qua timet q̃s aggredi magna. Itẽ pusillãimitas ẽ tedio rerũ aduersarũ intus ⁊ incõsiderata fracti animi deiectio. Timor est animi fuga per quã angustia mẽti fluctuãs ex ɔtrariorũ expectatione generat. Tullius in tuscu. li. iiij. Metus est opinio impendẽtis qd intolerabile esse videt: que facit recessum quendã animi ⁊ fugã. Idẽ in li. de paradoxis. Oĩs animi debilitas ⁊ humilis: ⁊ fracta timiditas seruitus est. Iulius celsus. iiij. li. Terror hoĩb⁹ ɔsiliũ menteq; eripit: ⁊ mẽbra debilitat. Quintil. quarta causa. Excedit oẽm calamitatẽ dieb⁹ ac noctibus timere. Seneca in li. de q̃tuor virtutib⁹. Timidũ nõ facit animũ nisi reprehensibilis vite ɔsciẽtia. Idẽ in li. de remedijs fortuitorũ. Stultũ est timere qd vitare nõ possis. Idẽ in epl̃a ad lucilliũ. v. Apud hecatonẽ nostrũ inueni cupiditatũ finẽ etiã ad timoris remedia pficere. Desines inq̃t timere si sperare desieris: fere picula que vident fugiũt: ⁊ cum affugerint secure sunt. Nos aũt ⁊ venturo torq̃mur ⁊ pterito: timoris.n. tormẽtum memoria reducit puidentia anticipat. Nemo tñ psentib⁹ miser est. Idẽ in. ix. Quid refert qualis sit status tuus: si tibi vr̃ malus Idẽ in. xiij. Plura sunt q̃ nos terrẽt q̃ q̃ pmũt: ⁊ sepi⁹ opinione q̃ re laboram⁹. Illud tibi pcipio ne sis miser añ tps cũ illa q̃ velut imminẽtia expauisti forte nunq̃ vẽtura sint: certe nõ venerint. Quedam nos torq̃nt magis q̃ debeãt: q̃dã añq̃ debeãt: q̃dã cũ oĩo nõ debeant. sicq; aut augem⁹ dolorẽ aut fingim⁹: aut pioccupamus: q̃ multa expectata nunq̃ cõpuerũt. Etiã si futurũ est: q̃d iuuat dolori suo occurrere: satis cito dolebit cũ venerit. Nihil tam certũ est ex his que timent: vt nõ certi⁹ sit ⁊ formidata subsidere: ⁊ spata decipe. Itẽ in xxiiij. Quid necesse est mala accersiri. ac satis cito patiẽda cũ venerint psumẽ ac pñs tps futuri metu pdere stultũ est. q2 q̃nq; futur⁹ sis miser esse iam miserũ: sed ego alia te ad securitatẽ via ducã. si vis oẽm solicitudinẽ exuere q̃cq̃d vereris ne eueniat: euẽturũ vtiq; ppone: ⁊ qdcũq; illud ẽ malũ tecũ ipse metire: ⁊ timorẽ tuũ taxa. Acrior est ṽtus ad occupãda picula q̃ crudelitas ad irrogãda. Ex puerbijs sapiẽtũ. Reuera qui timet a multis: multos timet: ⁊ est minus q̃ seruus dñs qui seruos timet: tutissima ṽo res est nihil timẽ pter deũ. Lactanti⁹ in li. de origine error̃. Socratis carcerẽ times: iõ q; patrociniũ ṽitatis suscipe nõ audes. at mortẽ vt sapiẽs ɔtemnere debuisti: ⁊ erat mlto pulchri⁹ vt ob bñdicta q̃ ob maledicta morereris. Statius in thebaide. O semp timidũ scelus. Ex puerbijs sapientũ. Heu q̃miserũ est sic metuẽdo senescẽ. Suetoni⁹ de. xij. cesaribus li. ij. August⁹ cesar tonitrua ⁊ fulgura paulo infirmius expauescebat: vt semp ⁊ vbiq; pellẽ vituli marini circũferret in remediũ. Actor. Cetera quoq; de hac mã require infra capitulo de timore

¶ De Strẽnuitate laboris ⁊ eius iterpolatiõe. C. LXXV.

STrẽnuitas est probitas ⁊ pmptitudo corporis faciẽsq; hoĩẽ habilẽ ⁊ paratũ ad honestos labores hilariter subeũdos atq; tolerãdos. Quintilianus cã. vj. Labori oportet insistere vbi effect⁹ promittit. Nã stulta est cura que spem nõ hz. Idẽ in li. iiij. de oratoria institutiõe. Naturalis est fauor p laborantib⁹. Seneca ad lucilliũ. Generosos aĩos labor nutrit. nõ est viri timere sudorẽ. Aristo. li. iij. in ethicis. Mollicies est fugere laboriosa. Terentius ĩ andria. Ingeniũ ẽ oĩũ a labore procline ad libidinẽ. Actor Legit q cato dicebat militib⁹ suis. Cogitate cũ animis vestris: si quid p laborẽ recte feceritis. labor iste recedit a vobis cito: beneficiũ a vobis dũ viuitis nõ recedet. sed siqua p voluptatẽ neq̃ter feceritis: voluptas cito abibit: nequiter factũ apud vos semper manebit. Ouidius in li. de arte. iij. Dũ vires anniq; sinunt tolerate labores. Iã veniet tacito curua senecta pede. Uenture memores iam nunc estote senecte. Sic nullũ vobis tẽpus abibit iners. Uirgili⁹ ĩ georgicis li. j. Labor oĩa vincit. Improbus. ⁊ duris vrgẽs in rebus egestas. Matheus in li. tobie. Est carnis cultura labor. caro nuda labore. Fit sterilis: spinis obsita inops. Uale. in li. viij. Ociũ q̃dẽ industrie studio maxime videt ɔtrariũ. precipue vero subnecti oz: nõ quo euanescat sed quo recreet. Cassiodorus in epl̃a. xxiij. Latet sub ocio laudabilis fortitudo. ⁊ dũ se pbandi nõ hz spaciũ occulta est lux tota meritorũ. Oui. in li. epl̃arũ. Qd caret alterna requie durabile nõ est. Hec reparat vires fessaq; membra nouat. Idem in li. de arte. ij. Da requiem. quietus ager bene credita reddit. Cato vbi supra. Interpone tuis interdũ gaudia curis. Tibullus. Ite procul cure durum genus ite labores. Maximian⁹. Intermissa minus sarcina pondus habet. Magister serlo. Me grauat iste labor in cui⁹ pondere labor.

¶ De Exercitatione. C. LXXVI.

AUctor. Exercitatio est virtus animi qua quis molliciem siue rubiginem acij fastidiẽs aut detestãs: assidue bonis honestisq; studijs vel actib⁹ se occupat: vt nullũ tps vacuũ pretereat. Nã ⁊ catõis (vt ait agellius) est illa snĩa. vita humana ppe vti ferrũ ẽ. si exerceas: cõteritur: si nõ exerceas rubigo ɔsumit. Homines exercẽdo videmus cõteri. sinaũt ĩ tertia atq; torpedo plus detrimẽti facit: q̃ exercitatio Symach⁹ in li. epl̃ari. Bonis familiare est studia bona cumulare: quorũ gratiã sentiũt nõ pire. Magister serlo. Insta ne cesses aderunt post semina messes. Post lachrymas risus: post exiliũ paradisus. Fle si solari. ieiuna si saturari. Da si ditari. serui si vis dñari. Tull' in tuscu. li. j. Grecorũ puerbium est. Quã quisq; nouit artem in hac se exerceat. Ganfred⁹ in poetria. Ars certos. vsus pmptos. mitatio reddit. Artifices aptos. tria ɔcurrẽtia sũmos. Oui. in li. tristiũ. iiij. Ingeniũ longa rubigine lesum. Torpet. ⁊ est multo q̃ fuit ante minus. Fertilis assiduo si nõ renouet aratro. Nil nisi cũ spinis gramen habebit ager. Cõtulit ingenium patientia longa malorũ. Idem in lib. de arte primo. Tpe difficiles veniũt ad aratra iuuenci. Tpe lenta pati frena docent equi. Ferreus assiduo consumitur anulus vsu. Interit assidua vomer adũcus humo. Quid magis est durũ saxo. quid mollius vnda. Dura tñ molli saxa cauantur aqua. Capta vides sero pergama: capta tamen.

¶ De Militia scḋm phos. C. LXXVII.

AUctor. Militia est iustorũ pliorũ fortis ac prudẽs admistratio. Quid aũt sit iustũ bellũ require in tractatu de arte militari. Tulli⁹ in antoniũ. Oĩno nulla est cã iusta cuiq̃ arma ɔtra patriã capiẽdi. Idẽ p marcello. Iracũdia quoq; ɔsilio inimica est: et victoria nã insolẽs ac supba est: ipsam victoriã vicisse videt qui ea que illa adepta est victis remisit Ex prouerbijs sapientum. Bis vincit qui se in victoria vincit. Bis aũt punit qui suis armis pimit. Item diu apparandum est bellũ vt vincas celerius. Suetonius de duodecim cesaribus. li. ij. Augustus cesar preliũ suscipiẽdũ oĩno negabat nisi cũ maior emolumẽti: spes: q̃ damni met⁹ ostẽderet. Nã minima cõmoda nõ minimo sectãtes discrimine siles aiebat esse aureo hamo piscãtibus: cuius obrupti damnũ nulla captura pensari possit.

¶ De Eodem p oetas. C. LXXVIII.

OUidius in li. de arte. iij. Iudice me fraus ẽ cõcessa repellẽ fraudẽ. Armaq; in armatos sumere iura sinũt. Idẽ in li. epl̃arũ. Nõ faciunt mol,

les ad fera tela manus. Certamen premia magna mouent. Idem in li. fine titulo. j. Turpe senex miles turpe senilis amor. Sepe sopo ratos inuadere pfuit hostes. Victi qrq3 resurgunt: Quosq3 neges vnq3 posse iacere cadunt. Idē in li. ij. Felix q̄ qd amat defendē fortiter audet. Pigra reluctanti cessat in hoste manus. Idē in li. metha. viij. Sepe vtile vinci. antheo nocuit temeraria virtus. Idē i. ix. Quis enim sua plia victus cōmemorasse velit. Idē in. x. In audaces nō est audacia tuta. audētes deus ipse iuuat. Idē in. xiij. Tutius est otendere vbis: q̄ pugnare manu. Idē in li. tristiū. iij. Pugna suū finē cū iacet hostis hz. Idē in quarto. Integer est melior nitidis gladiator in armis: q̄ cui tela suo sanguine tincta rubent. Idē in lib. de ponto. Hostis adest dextra leuaq3 a pte timendus. Vicinoq3 metu terret vtrūq3 latus. Cato vbi supra. Victorē a victo superari sepe videmus. Claudianus in maiori. Sepius incaute nocuit victoria turbe. Samphredus in poetria noua. Sepe sagictantē oidicit referre sagicta. Tibullus li. j. Quis furor est atrā bellis arcessere mortē. Immiet et tacito clam venit illa pede. q̄ potius laudādus hic est quē plē parata Occulit: in parua pigra senecta casa. Prosper vbi supra. Spnūtur mundi plia pace dei. Actor. De hac itez materia require supra ca. de pace. et ca. de tolerantia.

Cap. De Patientia sm phos. .C. LXXIX.

Actor. Patientia est virtus animi cunctos aduersitatis impetus. cū trāqllitate sustinēs. Tullius in rhetorica. j. Patiētia est honestatis siue vtilitatis cā rez arduaz ac difficiliū volūtaria vel diuturna ppessio. Lactantius in li. de va iusticia. Patiētia est maloz que aut auferunt: aut accidūt: cū equanimitate platio. Plato. Totius phie robur patientia est. Ex puerbijs sapientū. Cuius dolori remediū est patiētia fuoz fit lesa sapientia sepius. Seneca de clementia li. j. Temeritas hominū et otumacia sepe trāquillissimis quoq3 pectoribus patiētiam extorsit. In li. de remedijs fortuitoz. Dolor exiguus leuis est patiētia. si grauis: nō breuis est gloria. Ad lucilliū. lxvij. Nō sū tā demens vt egrotare. cupiā: sed si egrotādū fuerit. vt nihil effeminate faciā. Nō enim pati tormēta optabile est: sed pati fortiter. Idem in. lxxviij. In remediū cedāt honesta solatia et qcqd animū erexerit etiā corpori pdest. tria in omni morbo grauia: metus mortis: dolor corporis: intermissio voluptatū. De morte satis dictū est. Dolere nemo pōt valde et diu. sic eni nos amātissima nostri natura disposuit: vt dolorē aut tolerabilē aut breuē faceret. Non est aūt acerbū carere eo qd cupe desieris. Deniq3 tolerabilis et morbi patiētia: si otempserit id qd extremū minatur. Noli mala tua tibipsi facere grauiora: et te qrelis onerare. Leuis est dolor: si nihil illi opinio adiecerit: leuez illū dum leuē putas facies. tā miser ē eni quisq3 q̄ credidit. Quod acerbū fuit retulisse iocūdū est: nāle ē eni mali sui fine gaudē. Idē ad paulū epla. vj. Feram equo aio et vtamur foro qd sors cōcessit donec inuicta felicitas finē malis imponat Valerius li. vij. Solon aiebat. si in vnū locū mala cūcti sua otulissēt futurū vt ppriā oportare domū: q̄ ex cōi miseriaz aceruo portionē suā ferre vellēt. Quintilianus cā. vj. Subit libēs pietas penā etiā sceleribus grauē. Idē i x. Nulla pena est nisi inuito. nullū habemus nisi ab impatiētia dolorem et vt aliquid crudele sit: metus facit. Tercullianus in apologetico. Epicurus omnē cruciatū dolorēq3 depreciat. modicū qd est otemptibile pnunciabo. magnū vo nō diuturnū.

Cap. De Eodē sm poetas. .C. LXXX.

Prudētius vbi supra. Ecce modesta graui stabat patiētia vultu. Per medias imota acies variosq3 tumultus. Spectabat: defixa oculos et leta manebat. Inde quieta manet patiētia fortis ad oēs. Teloz nymbos: et nō penetrabile durās. Omnibus vna comes vtutibus associatur. Nā vidua est vtus: quā nō patiētia firmat. Lucanus li. ix. Gaudet patiētia duris. Ouidius in li. de arte. ij. Cede repugnāti: cedēdo victor abibis. Qd male fers assuesce feres bene. Idē in li. de remedijs. ij. Posse pati facile est: tibi ni patientia desit. Flumine ppetuo torrens solet altius ire. Sed tū hec breuis ē illa phēnis aqua. Marcialis coquus. Qui sua metitur pondera ferre potest.

Cap. De Causis patiendi et tolerandi sm phos. .C. LXXXI.

Aristoteles in ethicis li. ij. Turpissima q̄dem sufferre pro nullo bono aut mēsurato mali est. Suetonius de. xij. cesaribus lib. ij. Augustus cesar. Minima cōmoda nō minimo sectātes discrimine similes aiebat esse aureo hamo piscantibus: cuius abrupti damnū nulla captura pēsari possit. Seneca ad lucilliū. Vir bonus quicqd acciderit ei equo aio sustinebit: sciet enim id accidisse lege diuina: qua vniuersa pcedunt. Idem in. lxxiij. Placeat homini quicqd deo placet. Idē in hercule furēte. Nullo do pmetur onere qui celū tulit: vtutis est domare que cūcti pauent. nō est ad astra mollis e terris via. Que fuit dux pati meminisse dulce est. Valerius in li. iij. Nō parua gloria otēptu doloris acquiritur: tiui sapiētie datur. Idē in li. iiij. Siracusanus a dyonisio tyrāno pulsus megarā petijt. vbi cū theodor eiusdē vrbis principē domi onuenire vellet: nec admitteretur: multū diuq3 ante fores retentus comiti suo patiēter hoc ferendū est ait. forsitan tibi et nos cum in gradu nostre dignitatis essemus: aliqd tale fecimus: qua trāqllitate osilij placidio rem sibi reddidit oditionē exilij. Terētius in echira. Ex quo tibi fuerunt cōmoda eius: equū est te ferre incōmoda. Quintilianus causa. vj. Subit libens pietas penā etiā sceleri hus graue. Macrobius libro saturnaliū. Qui suos dolores anxietatesq3 dissimulant: patientie beneficio ad maximā voluptatē puenerint: magis admirandi fuerūt in angusto quos ipe ptulit locos: q̄ quos ipse protulit. Maiorē est patiētie q̄ facundie laus: feras: nō culpes quod imitari non potest

Cap. De Eodem sm poetas. C. LXXXII.

Cato vbi supra. Quod merito pateris patiēter ferre memēto. Cūq3 reus tibi sis ipsū te iudice dāna. Claudianus. Trūcentur et artus. Ut liceat reliqs securre viuere mēbris. Lucanus. iij. li. Crescit in aduersis virtus. Ex puerbijs sapiētū. Felix est iprobitas optimorū calamitas. difficilia feras: vt facilia leuius pferas. Feras qd ledit: vt quod pdest feras. Citius nocet qcqd inexptū nocet. Honesta turpitudo est mori pro bona causa. Ouidius in li. eplaz. Leuiter ex merito qcqd patiare ferēdū est. Que venit indigne pena dolēda venit. Utilis iterdū ē ipsis iniuria passis. Sepe ē supplicij cā fuisse piū. Idē in li. fine titulo. j. Leue fit qd bene fertur onus. Idē i li. ij. Equo animo penā q̄ meruere ferūt. Idē in li. iij. Nō iuga taurus amat qd tū odit hz. Idem in li. de reme. j. Sepe bibi succos q̄uis inuitus amaros. Eger. et fateor medicus turpiter eger eram. Ut corpus redimas: ferrū patieris et ignes. Utq3 aio valeas qcq3 tolerare negabis. Ut valeas aio multa dolēda feras. Idē in li. ij. Esse solēt magno dāna minora bono. Idē in li. tristiū primo. Tot mala sum passus quot in ethere sydera lucēt. Paruaq3 quot siccus corpa puluis habet. Idē in. iij. Deniq3 nō possū nullā sperare salutē. Cū nō. sit pene cā cruēta mee. Idē in. iiij. Fert sapiēs ois casus patiēter amaros. Frenos nec indomiti more recusat equi. Scilicet aduersis probitas exercita rebus. Materiā tristi tpe laudis hz. Idē i li. de pōto: Sepe creat molles aspera spina rosas. Juppiter in multos temeraria fulmina torquet. Qui penā culpa nō metuere pati. Prosper vbi. s. Multa diu summi differt patiētia regis. Suspēdens eq pōdera iudicij. Verbere nōnūq̄ castigans corde paterno. Et curat medicus vulnera vulneribus. Ad veniā tēdūt iusti pia vbera regis. In breuis. rectis gaudia longa dabit. Arator li. ij. Mitissima sors est. Penaz quas vota gerūt regniq3 facultas. Perpetuo p rege pati. māsuraq3 vtus Crescit in aduersis: que testibus vsa piclis. Ad meritum discrimē hz. Galtherus in alexādreidos li. iij. Excitat interdum vires dolor. Patientis sepe reatū vis illata leuat minuitq3 coactio. Omnia descendunt a summo culmine rerum. Idez in li. vj. Asperior sanat grauiores potio morbos. Naufragium timens iactura sepe redemit. Nauita quot potuit et damnis damna leuauit. Matheus in li. de tobia. Nomine passa dei redolet tribulatio. parcit Passio. delectat lesio. pena sapit.

Cap. De Tolerantia sm phos. C. LXXXIII.

Actor. Tolerantia est improbitatis aliene vel molestie sufficentia diuturna. Seneca ad lucilliū epla. lxxvj. Equo aio audiēda sūt imperitor ouitia: et ad honesta vadenti otēnēdus est ipse otēptus. Varro in sententijs. Cōtēnendi sunt ineruditoz otēptus: si vis ad summa progredi. Salustius in iugurtino. Bono more satius est vinci q̄ malo iniuriā vincere. Ex puerbijs sapientū. Iniuriarū remediū est obliuio. Miserrima est fortuna q̄ inimico caret. nō dū felix es si nōdū turba deridet. Nā etsi nullos inimicos tibi facit iniuria: multos tū facit inuidia. Aristo. Aduersū inimicos intra parietes nostros victoria querēda est: viri boni est nescire vel pati vel facere iniuriā. iniuria iniuste irrogata eius est infamia qui facit. Cassianus in li. collationū socratē quidē crisios intuens ait. O oculi corruptoris pueroz. cūq3 discipuli irruentes in eū vlcisci vellent ire illatum magistro cōuitiū: hac snia illos repressit. Quiescite o sodales quiescite. etenim sū: sed me otineo. Hieronymus otra iouini. li. j. Socrates xantipen et mironeptē aristidis duas habebat vxores: q̄

cū crebro inter se iurgarent̄ ⁊ ille eas irridere solitus esset: q̄ pp̄ter se fedissimū hoīem: simis narib⁹: recalua fronte: pilosis humeris: ⁊ repandis crurib⁹: disceptarent: nouissime verterūt in eum impetū ⁊ male mulctatū fugientē q̄ȝ diu p̄secute sunt. Quodā aūt tpe cū infinita ɔuitia ex supiori loco ingererēt xantipe restitisset̄ȝ aqua p̄fusus īmūda. Nihil amplius ridit q̄ȝ capite oterso: sciebā inq̄t futuruȝ vt ista tōitrua himber sequeret̄. Seneca ad lucilliū. Dicebat aūt socrates. Quisq̄ȝ volet tibi ɔtumeliā faciat ⁊ iniuriā: tū nihil patieris: si modo tecum erit virt⁹. Sydonius in ep̄lari lib. iij. Garrulo non respondere ɔuicium est.

De Eodem s̄m poetas. .C. LXXXIIII.

Ouidius in li. de arte. j. Cede repugnāti ceden do victor abibis. Cato vbi supra. Quē superare potes iterdū vince ferēdo. Maxima eteni mor est semp̄ patiētia vt⁹. Cū recte viuas: ne cures vba maloꝝ. Arbitrij nostri nō ē q̄ꝺ quisq̄ȝ loquat̄. Prosper vbi supra. Impia pars mundi: pti est infesta pioꝝ. Mens illesa nihil violato in corpe p̄dit. In vitā carnis vulnera nō maculant. Nec crimē facti recipit non mixta volūtas. Velle magis facimus q̄ȝ tolerare nocet. Nunq̄ȝ bella bonis: nunquā discrimina desunt. Et cum quo certet mens pia semp̄ h̄ȝ. Pulsant exterius diuersis morib⁹ hoste. Intus ciuile est ⁊ sociale malū. Magister serlo. Degeneri vita vitā corrumpere vita. Ne vite merita demerearis ita. Lite tument: retice scortaīt: viue pudice. Fraudāt fraude care: stāt: curre vacāt opare.

De Constantia siue perseuerātia. .C. LXXXV.

Hector. Constātia est animi firma stabilitas: ⁊ in p̄posito p̄seuerans. Firmitas est animi stat⁹ equanimiter oīa portās. Longanimitas est ad cōplēda iusta desideria infatigabilis laboꝝ sustinētia. Tulli⁹ in rheto. p̄ma. Perseuerātia est in oı̄one bene ɔsiderata stabilis p̄petuaq̄ȝ p̄māsio. Ex pūerbijs sapiētū. Nihil p̄dest didicisse bene facere si cesses. si tū te institueris pudet fieri deteriorē. Quintil. de ora. istitutione li. iiij. Perseuerandū est saltē: q̄ cepimus: ⁊ si vires deficiunt: aio tū p̄seueremus. Nihil lōgū videri necesse est: in quo q̄ꝺ vltimū sit certū est. Seneca in tyeste. Leue quidē est miserias ferre: s̄ȝ p̄ferre graue. Idē in hercule furēte. Post multa opa virtus lārari solet. Idē in edippo. Qđ sepe fieri nō pōt fiat diu. Idē ad lucillium ep̄la. xvj. Plus opis est in eo vt p̄posita custodias: q̄ȝ vt honesta p̄ponas p̄seuerādū est ⁊ assiduo studio robur addendū: doec bona mens sit qđ bona volūtas est. Idē in. xxij. Turpe est cedere oneri luctari cū offō qđ semel recepisti. nō est vir fortis ac strenuus qui laborē fugit: vbi etiā crescit illi anim⁹ ex ipsa reꝝ difficultate.

Tullius in li. de offi. j. Fortis animi ⁊ ɔstantis nō pturbari in rebus asperis: nec tumultuantē de gradu deijci: s̄ȝ p̄senti aīo ⁊ ɔsilio vti: nec a ratiōe discedere. Horati⁹ in li. carminū. Equā memēto rebus in arduis seruare mentē: iustū ⁊ tenacē p̄positi viꝝ nō ciuiū ardor praua iubentiū nō vultus instantis tyrāni mēte quatit solida.

Prosper vbi supra. Cum pia mens: require supra in cap̄lo de oratione. Petronius. Nihil tam arduū est qđ improbitas extorq̄at. Oui. in li. tristiū. iiij. Esse bonū facile est vbi qđ vetet esse remotū. Rara q̄ꝺ ē virt⁹ quā nō fortuna gubernet. Que maneat stabili: cū fugit illa pede. Idē in li. ep̄laꝝ. Cepisti melius q̄ȝ desinis. vltima primis. Cedunt dissimiles hic vir ⁊ iste puer. Boetius de ɔsol. li. j. Qui cecidit stabili non erat ille gradu. Iuue. li. iij Furor est post omnia perdere naulum.

De Stabilitate animi. .C. LXXXVI.

Hector. Stabilitas est mentis fixe: nulla varietate locoꝝ aut temporꝝ in diuersa iactātia. Hec omnē animi leuitatē. atq̄ȝ a semetipso dissentionē exclu dit ⁊ eliminat. Ex prouerbijs sapientū. Grauis animus dubiā non h̄ȝ sentētiā. Seneca ad lucilliū epistola. lxxxv. Tēpestas ⁊c̄ require supra cap. de reꝝ vsu. Arator vbi supra. Repellitur error in diuersa trahens cum sp̄ritus efficit vnū. Cato vbi supra. Sperne repugnando tibi tu contrarius esse. Conueniet nulli quod secū dissidet ipse. Horatius in lib. epistolaꝝ. Rides q̄ꝺ mea compugnat s̄nia mecū. Quod petijt spernit repetit quod nup omisit. Estuat ⁊ vite disconuenit ordine toto. Diruit edificat mutat quadrata rotundis. Idem in eodē. Peregre est animus sine corpore velox. Oui. in li. de arte. j. Parua leues capiūt aīos. Idē in li. ep̄laꝝ. Ut leuior folijs: tūc cū sine pōdere succi. Mobilibus ventis arida facta volant. Et minus est in te q̄ȝ summa pond⁹ us arista. Que leuis assiduis solib⁹ vsta riget. Ganfred⁹ i poetria noua. Multiplice forma dissimuletur idem. Varius sis: ⁊ tū idem.

De Uitanda instabilitate loci. .C LXXXVII.

Seneca ad lucilliū. Socrates quereti cuidaȝ cur mutatio locoꝝ nihil sibi p̄desset ad depositionē vitioꝝ ait. Quid miraris nihil tibi peregrinatiōes p̄desse. cū te circūferas. Idē in xxviij. Animū debes mutare: nō celū. licet eni vastū traieceris mare: sequent̄ te vitia quocūq̄ȝ perueneris. Queris quare te fuga ista nō adiuuet. te cū fugis: onus animi deponēdum ē. nō aūt tibi vllus placebit locus imo q̄cq̄d facis cōtra teipsum facis: ⁊ motu ipso noces tibi. egrū. n. cōcutit. At cū istud exemis malū oīs loci mutatio iocūda fiet. in vltimas l̄ȝ terras expellaris: in quolibet barbarie angulo colloceris hospitalis tibi illa qualiscūq̄ȝ sedes erit. Magis q̄s veneris q̄ȝ quo itereſt. ⁊ ideo nulli loco adicere debemus animū. Cū hac p̄suasiōe viuēdū est. nō sum vni angulo natus: ⁊ patria mea totus mūdus. Quid taȝ turbidū fieri pōt q̄ȝ forū. Ibi quoq̄ȝ l̄ȝ quiete viuere si necesse sit. S̄ȝ si liceat disponere se cōspectū quoq̄ȝ ⁊ viciniā fori p̄cul fugiā. Idē in. lxix. Freq̄ns de loco ad locū migratio: instabilitas animi ē. Ut igit̄ animū possis cōtinere: p̄imo corp̄is tui fugā siste. Horatius vbi supra. Impiger extremos currit mercator ad indos. Per mare pauperiē fugiēs p̄ saxa p̄ ignes. O ciues ciues querēda pecunia primū est. Uirtus post nūmos. Itē. Celū nō aium mutāt q̄ transmare currūt. Martialis coquus. Dic mihi quo veniaȝ. dic qua parte te requirā. Qui sq̄ȝ vbiq̄ȝ habitat maxime nusq̄ȝ habitat. Ualerius li. vij. Cū giges armis ⁊ diuitijs opulētissimo lidie regno inflat⁹ animo p̄bitū appollinē sciscitatū venisset: an aliq̄s mortaliū se felicior eēt ex abdito sacrarij specu vox insonuit. que aglauȝ sophidium ei pretulit. Is erat archadum pauperrimus: sed etate senior. terminos agelli sui nunq̄ȝ excesserat.

De Securitate mentis ⁊ requie. C. LXXXVIII.

Hector. Securitas est virtus incōmoditates eminētes ⁊ inchoate rei affines nō formidās. Requies aūt mentis est p̄ quā animo securitas quedā ex cōtēptu p̄functorie varietat̄ affert̄. Seneca de naturalibus questionib⁹ li. vij. Quid est aūt in reb⁹ hūanis p̄cipuū: aio oīa vidisse: ⁊ qua nulla victoria maior est vitia domuisse. Innumerabiles siquidē sunt q̄ p̄plos q̄ vrbes habuerūt in potestate. paucissimi vero q̄ se. Quid est p̄cipuū aīm erigere supra minas: ⁊ p̄missa fortune: q̄cq̄d acciderit sic ferre quasi volueris tibi accidere: debuisses. n. velle si scuisses oīa ex decretis dei fieri. Flere aūt que ⁊ gemere desciscere est. Quid est precipuū. anim⁹ ɔtra calamitates fortis ⁊ ɔtumax. luxurie nō aduersus tm̄: sed infestus. nec auidus periculi. nec fugax. qui sciat fortunaȝ nō expectare: sed facere. ⁊ aduersus vtranq̄ȝ intrepidus: incōfususq̄ȝ p̄dire. nec illi⁹ tumultu: nec hui⁹ fulgure p̄cussus. puras ad celum man⁹ eleuare. nullū bonū petere qđ vt ad te transeat aliq̄s d̄ȝ dare: aliq̄s amittere. optare qđ sine aduersario optat̄: bonā mentē. Quid est p̄cipue. aīm habere liberū. Liber autē est q̄ seruitutē suam. effugit. grauissima nanq̄ȝ seruitus est: ⁊ assidue p̄mēs: sibi seruire. quā discutere facile est: si desieris multa poscere. tibiq̄ȝ mercedē referre si ante oculos ⁊ naturā ⁊ etatem tuam posueris ac tibiipse dixeris: quid insanio. quid anhelo. quid sudo. quid terram: quid forum verso. Multo opus est: nec diu. Primo igitur a sordidis discedamus: demuȝ animū ipsuȝ (quo summo magnoq̄ȝ opus est) a corpore seducamus: ⁊ tandem in occultis exercitata subtilitate veritatem inquiramus. Idem ad lucillium. viij. Uitate quecūq̄ȝ vulgo placēt: ad omne fortuitū bonū suspiciosi pauidiq̄ȝ subsistite. Nam ⁊ fera ⁊ piscis aliq̄ spe oblectante decipitur. Munera ista fortune putatis: insidie sunt q̄sq̄s ergo tutā agere vitam volet: viscata beneficia ista deuitet. In p̄cipiti cursus iste dedu cit huius eminētis vite exit⁹ cadere est. Scitote tam bene hoīeȝ culmo tegi q̄ȝ auro. Cogitate nihil eē mirabilē p̄ter animū: cui mag ni hil magnū ē. Idē in. xxiiij. Paup fiā int̄ p̄les ero. exul fiā: vbi me notū putabo: alligabor: q̄d. n. nūc solicitus sum ad hoc me nā graui corp̄is mei pondere astrinxit. Morior: desinā egrotare posse: alligari posse: mori posse. Idē in. xxxvj. In mores fortuna ius non habet: animus ille tranquillissimus ad fretū venit: qui in eodē habitu est quocūq̄ȝ modo res cedant: cui siue aggregent̄ vulgaria bona supra res suas eminet: siue aliq̄d ex his: vel oīa casus excusserit: mior non fit. Ipē in. lxv. Seruiant ergo deteriora melioribus: fortes simus aduersus fortuita. Idē in. lxxj. Eadē virtute ⁊ mala fortuna vincit̄: ⁊ bona ordinat̄. virtutē intelligo animosam ⁊ excelsaȝ: quaȝ incitat quicq̄d infestat nō mir est in trāquillitate non ɔcuti. Illud mirare vbi oēs iacent aliquē stare. Idē in. lxxvj. Unū bonū ē virtus: que inter hāc fortunā ⁊ illā superba incedit: cum magno vtriusq̄ȝ ɔtemptu. Idē in. lxxviij. Quō vo p̄niciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitū incōmodū: magis instat cedēti ⁊ auerso.

Prosper vbi supra. Ancipitis vite qui vis superare labores. Dilige quod semp verus amator hz. Nā nihil est inter carnalia vota qetū. Nec pax solicitū nec modꝰ ē cupidis. In solo eſtmēs tuta deo

De Temperantia. .C. LXXXIX.

Actor. Sequit nūc de q̄rta v̄tute cardiali que est tpantia. Hec ita describit. Tempantia est v̄tus ⁊ potētia resistēdi illecebris in nos impetꝰ facientibus. Itē tpantia est ꝯ illicitos ipetꝰ animi firma rōnis ⁊ discreta dn̄atio. Itē iuxta tulliū. Tēpantia est in aīo ꝯtinēs moderatio cupiditatū. Itē ſm Ambrosiū. Tēperātia est vtꝰ que modū ⁊ ordinē eoꝝ que dicēda vel agēda sunt suat. Tulliꝰ in rhe. i. Tēperātia est rōnis in libidinē ⁊ in alios nō rectos ipetꝰ animi firma ⁊ moderata dn̄atio. Idē in tusculanis li. iiij. Omniū aūt pturbationū fontē dicūt esse intempantiā: q̄ ē a recta rōne defectio sic aduersa a pscriptiōe rōnis: vt nllo mō appetitōes aī ꝯtineri ⁊ regi queāt Seneca ad lucilliū epl'a. xxxviij. Dia dicta ⁊ facta tua iter se ꝯgruant: ac sibi rn̄deāt: ⁊ vna forma pcussa sint. nō est huiꝰ animꝰ i recto cuiꝰ acta discordāt. Agelliꝰ li. j. Socratē tēpantia fuisse tāta traditū est. vt oīa fere vite sue tpa valitudine ioffensa vixerit. Idē i eodem. Socrates dicebat multos hoīes ꝑpterea velle viuere: vt ederent ⁊ biberēt: se edere ⁊ bibere vt viueret. Epicurꝰ. Nō potationes nec cōmesationes nec copule feminaꝝ nec copia pisciū ⁊ alioꝝ hmōi: que splēdido vsui parant: ꝯuiuij suauē vitā faciūt: s; sobria disputatio: his copijs ꝯuiuij moderate vtāt: qui nō imoderate eas querūt. Multe eni ex deliciaꝝ epulis molestie generant. Lactātius in li. de vō cultu. Poete tres furias esse dixerūt que mentē hominis exagitāt. Ira vltionē desiderat. Cupiditas opes. Libido voluptates. S; de his oībus certos limites statuit oībꝰ: quos trāscēdere non l;. Cupiditas. n. ad ea cōpanda nobis data ē que sunt ad vitā necessaria. Libido ad sobolē ppagandā. Ire vō affectus ad cohibenda peccata subditoꝝ: ne licētia audaciā pariat que ad oē flagitiū ⁊ facinus euadat. Sicut aūt ira vti aduersus minores ⁊ iustū ē ⁊ necessariū: sic aduersus pares ⁊ perniciosum est ⁊ impiū. Gaufredus in poetria noua. In oībus vna est virtꝰ seruare modū ⁊ hitū.

De Modestia. .C. XC.

Actor. Cū aūt offīn temperātie sit oēs impetꝰ animi non rectos dirigere: vel imoderatos cohibere: posset v̄tus in tot spēs diuidi quot sunt impetꝰ animi. Vn̄ ad p̄ns in. x. ptes diuidimꝰ que sūt modestia verecūdia: taciturnitas: clemētia siue moderatio: maturitas: abstinentia. sobrietas pudicitia: pcitas siue psimonia: sufficientia. Modestia est virtꝰ que gestus ⁊ habitū corpis ad normā honestatis atq; grauitatis ordinat ⁊ cōponit. Itē modestia est obseruātia honesti gestus ⁊ habitꝰ laudabili pfectu verecūda. Tull. in rheto. pma Modestia est per quā pudor honestꝰ clarā ⁊ stabilē compat auctē Idē in li. de offi. j. Ornanda est dignitas domo nō ex domo tota querēda est. Nec domo dn̄s sed dn̄o domus honestāda est. Forme corporalī adhibēda est munditia non odiosa: nec exquisita nimis: sed tm̄ que fugiat inhumanā negligentiā. In vestibus etiam mediocritas optima est. Cauendū est ne aut ingressu tarditatibus mollioribus vtamur: vt pompaꝝ ferculis similes videamur: aut nimias celeritates infestatione suscipiamus in quibꝰ est significatio inconstātie. Sit vox loquētis dulcis: ⁊ nō ꝯtentiosa: neq; languēs neq; canora. Videatq; in p̄mis de quibꝰ rebꝰ loquat. si de serijs seueritatē adhibeat si de iocosis lepore. Seneca in li. de q̄ttuor v̄tutibus. Nec paupertas tibi imunda sit: nec parsimonia sordida: nec simplicitas neglecta: nec leuitas languida. Et si res exigue tibi sint non sint tm̄ anguste: nec tua defleas nec aliena mireris. Sermones vtiles magis q̄ facetos ama. Reprehensibilis est risus: si est immodicus. si pueriliter effusus: si muliebriter factꝰ: odibilē quoq; facit hoīez risus aut supbꝰ ⁊ clarus: aut malignus: ⁊ furtiuus: aut malis alieis euocatꝰ: nō sit scurrilis: s; grata vrbanitas: sales tui sine dēte sint: ioci sine vilitate: risus sine cachinno: vox sine clamore: icessus sine tumultu. Quies tibi sine desidia sit. ⁊ dū ab alijs ludit tu aliq̄d sancti honestiq; tractaueris. Nō sis arrogās. nō audax submittas te: non ip icias grauitate seruata. Admone libenter. Reprehēde patienter. Dicenti esto tacitus auditor. Requirenti facile rn̄de. Contendenti facile cede. Claudianus in maiori Non tibi qd̄ liceat sed quod fecisse decebit. Occurret: mentem domitet respectus honesti.

De Verecūdia. .C. XCI.

Actor. Verecūdia pene idez est qd̄ modestia. Est aūt honestas quedā animi reuerēs: in vultu ⁊ gestu ⁊ habitu corporis apparens. de qua sic loquitur. Ambrosiꝰ in li. de offi. j. Sicut in senibus inqt grauitas ⁊ in iuuenibꝰ alacritas: sic i adolescētibꝰ verecūdia: velut quādam nature dote cōmēdat. Hec in ipso corporis motu: gestu: ⁊ incessu tenenda est. Habitꝰ enim mētis cernit in statu corporis ⁊ vox quedā est animi corporis motus. In ipso quoq; corporis decore verecūdia plus eminet. Ita tamen vt ipsum decus non sit effectum sed naturale simplex neglectū potius q̄ expeditū. Sane si quid in natura vitij est ars emēdet. Hec Ambrosius. Itē verecundia est verba feda supfluaq; reprimere vel respuere. Quintil. de ora. institu. li. viij. Nihil est ad ꝯciliandū aīos gratiꝰ verecūdia. Valeriꝰ lib. iiij. Verecūdia parēs est oīs honesti. ꝯsilij tutela: solēniū officioꝝ magister innocētie: chara p̄rimis accepta alienis omni loco omni tpe fauorabilē pferēs vultū. Symachus in lib. eplari. Quoꝝ mēs honesta est. imbecilla frons est. Seneca in declamationibꝰ li. ij. Efferat matrona oculos iacētes in terrā ⁊ aduersus officiosum salutatorē inhumana potiꝰ q̄ inuerecūda sit lōge an̄ pudicitiā suā ore q̄ vbo neget: nemo fortiꝰ negantē rogauit iter;. Idē ad lucilliū. xj. Verecūdia in adolescēte bonū signū est. Idē in. xxvj. Nutriendꝰ est igit pudor: qui q̄diu in aīo durauerit. aliq̄s bone spei locꝰ erit. Idem in li. de beneficijs. iij. Pudorē tollit multitudo peccātiū ⁊ definit esse probri loco cōmune maledictum.

De Taciturnitate. .C. XCII.

Actor. Taciturnitas ē virtꝰ qua cū quadā animi fructuosa quiete a vbis etiā vtilibꝰ hō se tēperat. Quintilianus in li. de causis. Nullū difficiliorē esse credo q̄ silentij virtutē. adeoq; pmptissimo sermone facile delinqmus: vt ꝯstantiā tacēdi nec in alijs ferre possimus. Ex puer. sapientū. Neminē cito accusaueris vel laudaueris. Nullum sine teste locū esse putaueris. qd̄ tacitū esse vis: nulli dixeris: qz nō poteris ab alio silentiū exigere si tibipsi non prestas. Item. Tene semp vocis ⁊ silentij tpamentū. In hoc tm̄ incumbe vt libentius audias: q̄ loquaris. tacere q̄ nescit loqui nescit. Seneca in hypolito. Alium silere quodvis: primus sile. Sydonius eplari li. v. Nō maior est gloria dixisse qd̄ noueris q̄ siluisse quod nescis. Socrates. Sepultus apud te sit sermo quē solus audieris. Alexander in epla ad aristotelem. Solet terminū equitatis custodire: ⁊ partius omnia que gesta sunt loqui. Hieronymꝰ sup ecclesiasticū. Pythagoricoꝝ disciplina est tacere p q̄nquenniū. ⁊ postea eruditos loqui. Cato vbi supra. Pauca in cōuiuio loquere. Virtutē primam esse puto ꝯpescere linguā. Proximus ille deo q̄ nouit rōne tacere. Nō pudeat socios prudēs celare memēto. Quod nosti factū recte noli tacere. Ne videare malos imitari velle tacendo. Inter diuinas facsis sermōe modestus. Oui. de arte li. ij. Qui sermōe placet: nocitura silētia vitet. Qui canit arte canat. q̄ bibit arte bibat. Exigua ē vtꝰ pstare silētiū rebꝰ. At ꝯ grauis est culpa tacēda loqui. Idē sine ti. li. ij. Quis minor est vnq̄ tacuisse labor. Ganfredus in poetria. Non manus ad calamū preceps: non lingua sit ardens ad verbū.

De Moderatione. C. XCIII.

Actor. Moderatio animi siue clemētia est virtus qua impetus iracūdie ⁊ animositatꝭ ab animo cohibent. Tullius in rhe. j. Clemētia est p quā animi temere in odiū alicuius inuectio concitata comitate retinet. Ex puerbijs sapiētū. In vindicādo criminosa ē celeritas. Valerius li. iiij. Nihil tā pclarū aut tā magnificū ē qd̄ si moderatiōe tēpari desideret. Illa potētia tuta ē q̄ viribꝰ suis modū iponit. Pithacus moderatiōe pectus instructū habuit: qui alceū poetā ⁊ amaritudine odij: ⁊ viribus ingenij cōtra se ptinacissime vsū tyrannidē a ciuibꝰ delatā adeptus tātūmō q̄d in opprimendo posset admonuit. Plato cū aduersus serui delictū vehemētius exarsisset veritus ne vindicte modū excederet: speusippo amico suo castigationis arbitriū mandauit. Ipse quoq; plato criminatōes difficillime recipiebat. aliq̄n. n. Xenocratē discipulū suū audierat de se multa impia fuisse locutū: respuit criminationē. Instabat criminator: querēs cur sibi nō crederet: adiecit nō esse credibile. vt quē tanto opere amaret ab eo inuicē non diligeret. volente criminatore adiurandū pdire: affirmauit nūq̄ ea xenocratē dicturū fuisse nisi expedire sibi ea dici iudicasset. Itē cirētinus architas villico suo. sumpsissez inqt a te suppliciū: nisi tibi iratus essem. maluit. n. ipunitū delinquere: q̄ ppter irā iusto grauius punire. Statius i thebaide li. x. Nō frena aīo pmitte callenti. Da spaciū tenueq; morā. mala cūcta ministrat. Impetus. Idē in. xj. Hic miseris furor est instare periculi.

De Maturitate. C. XCIIII.

Actor. Maturitas est v̄tus qua q̄s ipetū actiōis sue regēs ac moderās ad cōpetētē morā ⁊ grauitatē reducit. Apuleiꝰ in li. de deo socrati. Solet

apud prudentes viros esse in opib⁹ elaboratis iudicatio restrictior in reb⁹ subitarijs venia plixior. Nulla res pōt eadē sil' festinata esse ⁊ examinata: nec est quicꝙ omniū qđ habere possit ⁊ laudē diligētie sil' ⁊ grāꝫ celeritatis. Ex puerbijs sapientū. Mora ois odio est sed facit sapiam. Sueto. li. de. xij. cesaribus. Augustus cesar nihil minus in pfecto duce ꝙ festinationē temeritatēqꝫ ꝯuenire arbitrabat' crebro id iactans. satis celeriter fieri quicq̄d satis bene fit.

Socrates. Velox ꝯsiliū sequit' penitētia: maximeqꝫ ꝯsilio ꝯria st' festinatio ⁊ ira. Varro i sentētijs. Impitie signū est qđ difficillimum est: exigere cito fieri. Ganfredus in poetria. Si qs hꝫ fundare domū non currit ad actū. Impetuosa manus intrinseca linea cordis. Premetit' opus: seriēqꝫ sub ordine certo. Interior ꝑscribit hō: totūqꝫ figurat. Ante manus cordis ꝙ corpis ⁊ stat⁹ eius. Est pri⁹ archetypus: ꝙ sensibilis. Non manus ad calamū ꝑceps: nō lingua sit ardens. Ad vbū sit mens discreta ꝑambula facti. Ouid de arte li. ij. Est mora tuta breuis lentescūt tpe cure. Vanescitqꝫ absens ⁊ nouus intrat amor. Cū mora non tuta est totis incūbere remis. Utile ⁊ admisso subdere calcar equo. Idē in li. metha. ij. Nō est mora libera nobis. Idē in li. de fastis. iij. Differ: hūt parue ꝯmoda magna more. Idē in li. eplaꝝ. Da nimiū p p eras: ⁊ adhuc tua messis in herba est. Tibullus. Quid fraudare iuuat vitē crescētib⁹ vuis Et mō nata mala vellere poma manu. Petroni⁹. Nolo qđ cupio statim tenere: nec victoria placet mihi parata. Claudianus vbi supra. Sepi⁹ incaute nocuit victoria turbe. Salusti⁹ in catilinario. Priusꝙ incipias ꝯsulto: at vbi ꝯsulueris mature op⁹ facto ē. Idē in iugurtino. Animo cupiēti nihil satis festinat'. Lucan⁹. j. li. Sēper nocuit differre paratis. Ex puerbijs. Etiā celeritas i desiderio norma est. Plinius ad cornelīū tacitū. Est gratior multi actio breuis. Symachus in li. eplari. In re apta piget esse plixū. In arduis aūt reb⁹ multū valet longior diligētia. Reuera ois affectio ipatiēs est: ⁊ iuste: ⁊ legitime tarditatis.

De Abstinentia. .C. XCV.

Actor. Abstinentia est qua gule voluptates in nobis restringimus aut resecam⁹. Valerius li. ii. Fuit antiquoꝝ illa simplicitas in cibo capiēdo hūanitatis sil' ⁊ ꝯtinētie iudex certissima. Nā maximis viris prandere ⁊ cenare i ppatulo nō erat verecūdie qꝛ nec vllas epulas hēbāt: quas oculis ppli subicere erubescerēt. Vini etiā vsus olim romanis feminis ignotus fuit: ne. s. in aliqđ dedecus plaberentur.

Agellius li. j. Parsimonia apud veteres romanos ⁊ vict⁹ atqꝫ cenaꝝ tenuitas non domestica solū obseruatiōe ac disciplina: sed publica quoqꝫ animaduersiōe legūqꝫ structiōib⁹ custodita est. Hieronymus ꝯtra iouinianū li. ij. Qꝫ āt mirandū sit epicurus voluptatis assertor: oēs liberos suos repleuit: olerib⁹ ⁊ pomis vilibus cibis dicēs esse viuendū: qꝛ carnes ⁊ exquisite epule ingēti cura ⁊ miseria ꝑparate: maiorē penā habēt in inquirēdo: ꝙ voluptatē in abutendo: corpa etiā nostra cibo tm̄ ⁊ potu indigere vbi aqua ⁊ panis sunt ⁊c. his similia: ibi nature satisfactū. Quicq̄d supra fuerit: non ad vite necessitatē spectare: sꝫ ad vitiū voluptatis. Preterea eos q̄ carnib⁹ vescunt' indigere ⁊ his que nō sūt carniū: q̄ simplici victu contēt' eos carnes nō q̄rere. sapiētie quoqꝫ operā dare nos n̄ posse. Si mense abundātiā cogitemus: que labore nimio ⁊ cura idiget. Dydim⁹ ad alexādꝝ. Gen⁹ bragmānoꝝ cura ⁊ simplici vita viuit nullis reꝝ capit' illecebris. Nihil appetit ampli⁹ ꝙ rō nature flagitat. Facilis nobis alimonia: nō quā luxurie sagacitas p oia elemēta pquirit: sꝫ quā tellus ferro iuiolata pducit. mensam epulis oneram⁹ inocuis hinc est ꝙ nulla genera morboꝝ ⁊ noia numeram⁹. sed diuturna salute pfruimur. Medicine remediū nobis psimōia est. que nō solū illapsos pōt curare dolores: sꝫ etiā pcurare ne veniā. Seneca ad lucilliū. Nō est iocunda res aqua ⁊ polēta aut frustū panis ordeacei: sed sūma voluptas est posse cape etiā ex his voluptatē: ⁊ ad id se duxisse qđ eripe nulla fortune ineq̄tas possit. Oui. in li. eplarum. Est virtus placidis abstinuisse bonis.

De Sobrietate sm̄ phos. .C. XCVI.

Actor. Sobrietas est vtus qua cibi ⁊ pot⁹ excessū a nobis cohibemus: eorūqꝫ nimiū appetitum rōnis imperio reuocare studem⁹. Terēti⁹ in andria. Arbitror adprime in vita vtile esse: vt neq̄d nimis.

Seneca in li. de q̄ttuor vtutib⁹. Ede citra saturitatē: bibe citra ebrietatē vict⁹ tibi si ex facili: nec ad voluptatē: sꝫ ad cibū accede: palatum tuū fames excitet: nō sapores: desideria tua puo redime: qꝛ hoc tm̄ curare debes: vt desināt. Hieronym⁹ ꝯtra iouinianū. Gallicus doctissim⁹ hipocratis interpres: athletas quoꝝ vita ⁊ ars sagina est: dicit in exhortatōe medicine nec viuere posse diu nec sanos esse: aīasqꝫ eoꝝ ita nimio sanguine ⁊ adipib⁹ inuolutas: nihil tenue nihil celeste: sꝫ semp de carnib⁹ ⁊ ructu a ventris ingluuie cogitare.

Socrates. Oriēte sole ꝯsiliū: occidēte ꝯuiuiū cogitato. Agelli⁹ lib. j. Socratē tpantia tāta: req̄re supra. c. de tpātia. Boeti⁹ de cō so. li. ij. Paucis minimisqꝫ nā ꝯtenta est: cui⁹ satietatē si supfluis vrgere velis: aut iniocūdū fiet qđ infuderis: aut noxiū. Valerius li. ij. Quasi mater quedā valitudinis est frugalitas.

De Eodem sm̄ poetas. .C. XCVII.

Tibullus li. ij. Mixtaqꝫ securo sobria lipha mero. Lucan⁹. Discite ꝙ paruo liceat pducere vitā. Et q̄ntū nā petat nō erigit egros. Nobilis ignoto diffusus ꝯsule bach⁹. Nō auro murra de bibūt: sed gurgite puro. Vita redit satis ē ppl'is fluuiusqꝫ ceres ꝙ Ennodi⁹. Libertas semper studijs reserat' honestis. Nulla fides letis ītegra: nec dubijs. Amplector sanctas que dant bona semina frandes. Post culpas anime sunt holocausta dei. Ganfredus in poetria. Qn̄ dapē reficis: dapib⁹ nō sis ita plenus. Ut nihil appōi queat ampli⁹ esto refect⁹. Plus semipleno: pleno min⁹ īgere ventri. Nō q̄ntū possis: sꝫ ꝙtū psit. Magister serlo. Vis ne coronari vis delicijs saturari. Istud tibi presto dictū breue: sobri⁹ esto

Ouidi⁹ in li. de arte. j. Certa tibi dabit' a nobis mēsura bibendi. Officiū pstent mens manusqꝫ suū. Idē in li. iij. Carpe cibos digitis est quidā gestus edendi. Priamides helenā auide si spectet edētem. Oderit ⁊ dicat stulta rapina mea est.

De Pudicitia. .XCVIIII.

Actor. Pudicitia est virtus nō solū impetū libidinis cohercēs: verūetiā signa cohibēs. Huius spēs sunt tres. s. virginitas in incorruptis. castitas in cōiugatis. ꝯtinētia in solutis. Itaqꝫ ꝯtinētia est virtus abstinēdi ab illecebris carnis. cuius cōcupiscentia tentat' qs abstractus ⁊ illectus. Itē ꝯtinētia est virtus p quā carnaliū affectuū ipet⁹ ꝯsilij moderamine refrenat'. Hieronymus ꝯtrā iouinianū. Plato cum diues eēt: ⁊ thoros eius diogenes lutatis pedib⁹ conculcaret. vt posset vacare phie. elegit academiā villā ab vrbe pcul non solū desertā: sꝫ etiā pestilētē. vt cura ⁊ assiduitate morboꝝ libidinis impetus frangeret'. vnde ⁊ plures eius discipuli oculos sibi effoderūt.

Actor. Tercullianus quoqꝫ refert democritū philosophū excecasse seipm̄: eo ꝙ mulieres aspicere sine cōcupiscētia nō valebat. Valerius li. iiij. Quidaꝫ excellētis pulchritudinis adolescens spurinia noie: cū mira specie ꝙ pluriū feminarū solicitaret oculos: ideoqꝫ viris ac parētib⁹ earū se suspectū sentiret: oris decorē vulnerib⁹ cōfudit. deformitatēqꝫ sanctitatis sue fidē: ꝙ formā irritamētuꝫ aliene libidinis esse maluit. Idem in li. vj. Lacedemonij libros archillogie ciuitate sua exportare fecerūt eo ꝙ illorū parū verecūdiā ac pudicā arbitrant' lectionē. noluerunt. n. ea liberorū suorū animos imbui: ne plus morib⁹ noceret ꝙ ingenijs pdesset. Itaqꝫ maximū poetā vel certe summo pximū (qꝛ domū sibi inuisam obscenis maledictis lacerauerat) carminū exilio multarūt. Augu. de ciui. dei li. j. Egregi⁹ aūt romani nois marcus marcellus q̄ syracusas vrbē ornatissimā cepit: refert' prius eaꝫ fleuisse ruiturā: ⁊ ante eius sanguinē suas illi lachrymas effudisse. gessit aūt ⁊ curā pudicitie etiā i hoste seruāde. Nanqꝫ ꝑusꝙ opidū victor iussisset inuadi: ꝯstituit edicto ne qs corpus liberū violaret. Terentius in eunucho. Sine cerere ⁊ bacho friget venus. Synodius in epistolari li. vj. Persona matrone verecundam atqꝫ succinctam exigit sumentem.

De Castitate. C. XCIX.

Actor. Castitas est virtus sub rationis iugo refrenans impetū libidinis: vt limites coniugij nō excedat. Item castitas est post edomitas vitiorū carnaliū furias mūda ⁊ honesta totius corporis habitudo

Dydimus ad alexandrū. Nos brāgmani membra libidini ad debilitandū nō tradimus. ad cōcubitū nō libido nos admonet: sed plis amor. Sextus pythagoricus in sententijs. Adulter est in suaꝫ vxorem amator ardentior. Hieronymus ⁊c. req̄re sequenti libro ca. de vxore ⁊ bona ⁊ mala. Valerius li. vj. Horridū. G. sulpicij galli maritale superciliū: qui vxorem dimisit: eo ꝙ eam aperto capite foris versatā cognouit. abscisa quidē snia sed tamē aliqua ratione mota. Lex enim inquit tibi meos tantū prefinit oculos: quibus formam tuam approbes his decoris instrumenta prepara. his esto speciosa. hoꝝ te certiori crede noticie. vlterior tui ꝯspectus irratiōe supuacua accersit⁹. i suspitōe ⁊ crimie subhereat necesse ē. Oui. sine ti. iij. li. Si q̄ metu dēpto casta ē ea deniqꝫ casta. Que qꝛ nō liceat nō facit. illa facit Ut iā seruet' bene corp⁹ adultera mens ē. Nec custodiri ni velit vlla pōt. Nec mentē seruare potes: lꝫ oia claudas.

Omnibus exclusis intus adulter erit. Idē in li. metha. viij. Facies etas iubebant. Credere adulteriū: phibebāt credē mores. Tibullus. Casta pcor maneas sanctiq; pudoris: assiderat custos sedula semp anus. Nec seuo sis casta metu. sed mente fideli. Versatur celeri sors leuis orbe cito.

¶ De Virginitate. .C. .C.

Actor. Virginitas est vtus qua sic homo refrenat motus ɔcupiscētie carnalis: q nō incurrit lubricū carnis. Itē virginis diffinitio iuxta hieronymū est sanctā esse corpore & spū. Boeti⁹ in li. de ɔsol. iij. li. Euripidis pbo sniam: qui carentē libidinis fortunio dixit eē felicē. Valerius li. qrto Scipio. xxiiij. annū agēs: cū mltos obsides quos in vrbe carthagine pene clausos habuerāt: in suā potestatē redegisset: eximie inter eos forme virginē etatis adulte: iuuenis celebs & victor postq; compit illustri loco iter celtiberos natā: nobilissimo gētis eius indibili desponsam: accersitis parentibus & sponso inuiolatam tradidit: aurū quoq; qd pro redemptione puelle allatū erat summe dotis adiecit: qua ɔtinentia ac munificentia indibilis obligatus: celtiberoꝝ aīos romanis applicādo meritis ei⁹ debitā grām retulit. Idē in li. vj. Dux romane pudicitie lucretia a tarqnij regis supbi filio per vī stupꝝ pati coacta cū grauissimis vbis iniuriā suā ī ɔcilio necariorꝝ dplorassꝫ ferro se (qd veste tectū attulerat) iteremitur. Teutonicoꝝ ɔiuges mariū victorē orauerūt: vt ab eo virginib⁹ vestalib⁹ dono mitterent. Affirmātes eque se vt illas virilis ɔcubitus expertes futuras: eaq; re nō impetrata: laqis sibi nocte pxia spm eripuerūt. Oui. i. li. eplaꝝ. Nulla repabit arte lesa pudicitia ē. Prosper vbi supra. Mens illesa nihil violato in corpe pdit. Inuitā carnis vulnera nō maculāt. Nec crimē facti recipit nō mixta volūtas. Velle magis facin⁹ q̄ tolerare nocet. Charius vginitas intacto corpore habetur. Virginitas est aīe intemerata fides.

¶ De Parcitate siue frugalitate. .C. CI.

Actor. Parcitas vno mō dicit vtus dandi moderatrix. i. retinēs retinēda: sicut largitas dat danda: sꝫ de hac dictū est supi⁹ sub illo titulo q liberalitas debeat esse discreta. Hic aūt parcitatē siue psimōiaꝫ voco frugalitatē. i. vtutē illā que circa corporalē habitū ceteramq; necessariā suppellectilē īmoderatū reuocat vsuꝫ. Didim⁹ vbi supra. Nullus nobis pciosus amict⁹: sꝫ mēbra papiri tegmine: vel qd est veri⁹ pudore velant: femine nostrates nō ornant. vt placeāt: nec sciunt in augenda pulchritudine plus affectare q̄ nacte fiunt. Nā qs pōt op⁹ nature corrigere. qd cum fuerit aut infructuosum est. quia vincit: aut criminosum: qꝛ presumit. Symach⁹ in li. eplari. Odi in paruo corpore longa velamina: illa vestis decēter induit que nō trahit puluerē nec in humū demissa calcat. Valeri⁹. ix. lib. Quid aūt de feminis vlteri⁹ loquar: quas & imbecillitas mētis & grauioꝝ opeꝝ negata affectatōe: oē studiū ad curiosiorē sui cultū hortat cōferre: cum & nois & animi excellentes viros in hoc prisce ɔtinentie ignotum diuerticulū videā prolapsos esse.

¶ De Eodem dicta poetarum. .C. .CII.

Hieronimus in li. eplaꝝ. Quid si forte suas repetitū venerit olī grex auium plumas: moueat cornicula risuꝫ furtiuis nudata coloribus. Tibullus. Prebet auaricie cās pciosa potentū vestis. Et e rubro lucida cōcha mari. Oui. de arte li. j. Forma viros neglecta decet. Idē in qrto li. Vestes qs geritis sordida lana fuit. Idē in li. de remedijs. Decipimur cultu gēmis auroq; teguntur. Oia. ps minima est ipsa puella sui. Petroni⁹. Querit se natura: nec īuenit. Oibus ergo scorta placēt fractiq; nerui serpe gressus. Et laxi crines & tot noua noia vestis. Martialis coquus. Nō quicūq; capit saturatas muriceuestes. Nec nisi delicijs ɔuenit iste color. Dydimus vbi supra. In extrahēdis domib⁹ igne saxa non soluim⁹: nec admixtiōe pulueris cemēta duriora ɔficim⁹: quin potius in defossis telluris spelūcis: ac ɔcauis montiū latebris capacitē habitam⁹: nullos ibi ventoꝝ fremit⁹: nullius tempestatē turbis formidam⁹: tutius nos defendit ab imbre spelūca q̄ tegula cui⁹ geminus est nobis vsus: māsioni dū viuim⁹: sepulture dum morimur: nulla extrahimus instar tēploꝝ sepulchra defunctis: nec in gēmatis vrnis funera ɔbusta recondimus: qd nō honoris dixerim esse pene. Sed hec sunt argumēta nostra diuitie que nec satietatē viuētibus ɔcessistis: & mortuis supmā requiē sustulistis (nō enī tellurē cineres suos quos edidit fouere sinitis) vos estis maloꝝ oīm cā mortaliuꝫ oia tenetis: & vos hītibus impatis. Sola sapia bragmānoꝝ vos superat nō amādo. Seneca ad lucilliū. v. Qui domū intrauerit nos potius miret q̄ suppellectilē nostrā. Magnus ille est qui fictilib⁹ sic vtit: quō argento: nec ille minor est qui sic argēto vtit quō fictilibus. Infirmi animi est diuitias nō posse pati. Plinius de historia nāli. xxxiij. li. Vasa coqnaria ex argēto clau⁹ orator qrit: at nos carrucas ex argēto celari inuenim⁹. Nostraq; etate pōpeia ɔiunx neronis pncipis delicatiorib⁹ iumētis suis soleas ex auro quoq; induere. Valeri⁹ li. ix. Antiochus syrie rex cuius cecā & amentē luxuriā exercit⁹ imitatus: magna ex pte clauos aureos crepidis subiectos habuit: argentea vasa ad vsum culine comparauit: & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit: auaro potius hosti optabilis preda: q̄ vlla ad vincendū strenuo mora.

¶ De Sufficentia siue pauptate volūtaria sꝫ phos. C. CIII.

Actor. Sufficientia est vtus que bona ɔscientia subnixa cūctas reꝝ tpaliū copias spernēs paucis q̄ nature sufficiūt hoīem cōtentū reddit: & īmoderatam in eo cupiditatis sitim extinguit: ipsa est pauptas voluntaria: q̄ & frugalitas appellat a seneca. Plaut⁹ in aulularia. Sibimet eē sufficiētē primū bonū est. Quintil. cā. xij. Parū aliquid terre & humilis tugurij rusticū culmē equitas animi regnū facit. Varro in sententijs. Nō essemus paupes: si nesciremus qd est pauptas. nescire qd est pauptas: optim⁹ ē ad summas diuitias progressus. nusq̄ deueniet: q̄ qd videt seqnit calles. Valerius li. iiij. Locupletē facit aliquē nō multa possidere: sꝫ modica desiderare. Seneca ad lucilliū epla. j. Nō puto pauperem cui quātūcūq; est: satis est. Idem in. ij. Cui cū pauptate bene cōuenit diues est: nec q̄ parū hꝫ: sed q̄ plus cupit paup est. quid. n. refert quātū in horreis iaceat: si nō acquisita sed acquirenda cōputat. qs sit diuitiarū modus queris pmus habere qd necesse. proximus habere qd satis est. Idem in. iiij. Magne diuitie sunt lege nature cōposita pauptas. Lex aūt nature scis quos nobis terminos statuat. nō esurire. nō sitire: nō algere. vt famē sitimq; depellas. nō ē necesse maria tētare nec castra seq. Ad manū est qd sat ē. q̄ iocūdū ē nihil poscē. q̄ magnificum est plenū esse: nec ex fortuna pendere. Idē in. xliiij. Nō est iocūda res &c. Reqre supra. c. de abstinentia. Idem in. xxviij. Panē & aquā natura desiderat nemo ad hoc pauper est. intra que quisquis desideriū suuꝫ clauserit: cū ipso ioue de felicitate ɔtēdat.

¶ De Eodem exempla. C. CIIII.

Actor. De dyogene pulchre ait seneca. Potentior erat dyogenes oia possidēte alexādro: plus enim iste quod nollet accipere: q̄ quod ille posset dare. Valerius li. iiij. Alexāder cum ad dyogenē cinicū accessisset in sole sedentē: hortareturq; vt siqua sibi prestari vellet indicaret. Mox inqt de ceteris interim veliꝫ a sole mihi nō obstes. Itē Dyogenes siracusis cū olera ei lauāti aristippus dixisset: si dionysiū adulare velles. ita nō esses. immo inqt si tu ita esse velles: dyonisiuꝫ nō adulares. Hieronymus cōtra iouinianū. De dyogene refert satyrus: q dissutili pallio vsus sit: propter frigus perā pro cellario habuit. Clauā ob corpusculi fragilitatē: qua iā senex mēbra sustētare solitus erat. Demerodios vulgo appellatus sit in presentē horā poscēs a quolibet & accipiēs cibū: habitauit aūt in portarū vestibulis & in porticib⁹ ciuitatū. Cū quis se quereret: ī dolio volubilē se habere domū iocabat & se cū tpib⁹ cōmutantē. frigore enī os dolij vertebat ī meridiē estate ad septētriōeꝫ. & vbicūq; se sol īclinauerat: dyogenis simul pretoriū vertebat. Quoddā vo tpe habēs ad potandū cauū lignū: vidit puerū cōcaua manu bibere: & elisisse fert illud ad terram dicens. Nesciebam quod & natura poculum haberet. Epicurus. Honesta res est leta paupertas: illa vero non est paupertas si leta non est: si cui sua non videntur amplissima: licet totius mundi dominus sit tamen miser est. Si ad naturam viuas: nūquā eris pauper. si ad opinionem: nūquā eris diues. exiguum natura desiderat. opinio immensum. Multis parasse diuitias non finis miseriarium fuit sed mutatio.

¶ De Eodem sm poetas. .C. .CV.

Cato vbi supra. Infantē nudū cum te natura creauit. Pauptatis onus patienter ferre memēto. Qd vile est carū: qd carū vile putato. Qd nimiū est fugito paruo gaudere memēto. Cōmoda nature nullo tibi tpe deerūt. Si ɔtentus eo fueris qd postulat vsus. Persius satyricus. Viue memor leti fugit hora hoc qd loquor inde est. Messetenus ppria viue & granaria fas est. Emule qd metuas occa: seges altera in herba est. Ganfredus in poetria. Liber is est vitijs qui non inseruit abundans. Cui satis est quod hꝫ: pauper qui plus cupit. Galtherus in li. alexādreidos. viij. Animū nullius egētē. Nō res efficiūt. sed sufficiētia cuiuis. Sit modicū si sufficit: nullius egebis. Maximianus. Nō tm velle in vitiū sed & ma-

lesacta cadunt. Mathe⁹ in li. de tobia. Nō rerum cumulus: sed sufficientia mentis. Ditat sufficiunt paucula diues eris.

De Uitijs fugiendis. .C. CVI.

Tullius in retho.j. Hec oia sicut iam supius dictū ē ꝓpter se solū vt nihil addat emolimenti petēda sunt: ꝓpter se nā vitāda sunt: nō mō ea q̄ his ɔtraria sūt fortitudini ignauia: iustitie iniustitia: verum ⁊ illa q̄ ꝓpinqua ⁊ finitima esse videnť: vnicuiq;.n. vtuti finitimū vitiū repit vt audacia fidētie: ptinatia ꝑseuerātie: supstitio: religioni: ⁊ hmōi. Lactantius in li. de vo cultu. Porro siue virtutes i feras vitia sponte decedēt: siue vitia eximas vtutes vltro subibūt: sic.n. bonoꝝ ⁊ maloꝝ ɔstituta est natura: vt se semꝑ oppugnēt ⁊ expellant. Ualerius li.ix. Quid aūt vitijs fedius: q̄d etiā dānosius: quib⁹ virtus atterit victorie languescūt: sopita glīa in infamiaꝫ ɔuertit: animiq; pariter ⁊ corporis vires expugnāt. Boeti⁹ de ɔso. li.iiij. Qui vtute deserta homo eē desinit: cū in diuinā ɔditionē trāsire non possit: vertit in beluā. Tullius in li. de paradoxis. Cū tibi deus vel mater omniū nā dederit animū: quo nihil ꝑstanti⁹: nihil diuinius: sic teipse ꝑijcies atq; ꝑsternes: vt nihil inter te ⁊ pecudem interesse putes. Idē philippica.xj. Quo maior est vis animi q̄ corporis: hoc grauiora sunt mala que aio ɔcipiunt: q̄ que corpore ferunt: miserior ergo est qui i se suscipit scelus q̄ qui a alterius facin⁹ suscipe cogit. Claudianus in maiori. Heu q̄ cec⁹ inest vitijs amor. Oui. sine titulo li.ij. Odi nec possum cupiens nō esse quod odi. Ex puerbijs sapiētū. Grauior est inimicus qui latet in pectore. Malefacere qui vult nonnunq̄ cām inuenit: omne radix est peccati inuolūtariū ipsaq; nequitia pena sui est: peccādi quidē duo genera sunt. Unum ex ꝓposito: aliū ex negligētia. Pleriq; vo metu peccare cessant: nō innocētia: tales ꝑfecto timidi nō inocētes dicendi sunt: odiū igit oportet peccādi nō metū facias. His autem peccas cum peccato obsequiū accōmodas. Seneca ad lucillium epła.liij. In his quoq; morbis quib⁹ afficiūtur animi quo quis peius se hꝫ minus sentit. Idē in.lxix. epła. Nullū.n. sine autoramento malū est: auaritia pecuniam ꝓmittit: luxuria voluptatē: ambitio potentiam mercede te vitia solicitant. Horatius in libro epistolarū. Oderunt peccare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pene. Prosper vbi supra. Null⁹ enī est insons sola formidie pene. Qui sanctū ⁊ iustū nō amat iperiū. Tull. de offi.iij. li. Certe si oēs deos hoīesq; celare possum⁹: nihil tñ auare vł iniuste vel libidinose faciendū est bonus vir nō modo facere: sed nec cogitare quidē audebit quicq̄ qđ nō audeat predicare. Seneca lib. de morib⁹. Nihil interest quo animo facias: qđ vitiosum est fecisse. Oui. in ti. de ponto. Pena pōt demi: culpa ꝑhēnis erit. Matheus in li. de tobia. Est grauius meritum pene q̄ pena necari. In cruce credo minus: q̄ meruisse crucem.

De Mala mente ⁊ inculta. .C. CVII.

Quintilianus de orat. institione li. viij. Nihil enim tam occupatū: tam multiforme: tā varijs affectib⁹ ɔcisum atq; laceratuꝫ q̄ mala mens. Nā ⁊ cum insidiat spe curis labore distringitur: ⁊ etiā cū sceleris compos fuerit: solicitudine penitētia penaꝝ expectatione torquet. Tullius in tusculanario li.iij. Anim⁹ eger (vt ait ennius) semꝑ errat nec pati nec ꝑpeti pōt: cupere nunq̄ desinit. Idem in lib. de natura deoꝝ.iij. Uersutos eos appello: quoꝝ celeriter mēs versat. Seneca ad lucilliū epistola.v. Infirmi animi est diuitias non posse pati. Idem in.xvij. Multis parasse diuitias: non fuit miseriaꝝ finis sed cōmutatio: nec hoc miror: nō est enim in rebus vitiū: sed in ipso animo. Illud quod paupertatē nobis grauem fecerat: ⁊ diuitias graues fecit. Queadmodū.n. nil differt: vtrū egꝛ in lecto ligneo aut in aureo colloces: quocūq;.n. trāstuleris illū morbum suum secū transferet: sic nihil refert vtrum eger animus in diuitijs an in pauptate ponat. Malū enim suum illum vbiq; sequit. Idem in.xxvij. Si vis omnia tibi subicere: te subice rationi. Multos reges si te illa rexerit: ⁊ ab illa disces: quemadmodum ⁊ quid aggredi debeas. Ex prouerbijs sapientū. Turpe prebet spectaculū eger animus. Sunt quoꝝ corpus innocium est: ⁊ in mille facinorum furta mens ociosa discurrit. Ouidius in lib. tristium.ij. Omnia peruersas possunt corrumpere mētes. Sunt tamen illa suis omnia tuta locis. Prosper in lib. epigrammatum. Fallaces curis torquent amaris. Et mala mens nunq̄ gaudia pacis habet. Tibullus lib.ij. Solicitant pectus facta nephanda reū Ouidius sine titulo lib.j. Multa miser timeo qꝛ feci multa pterue. Exempliq; metu terreor ipse mei. Arator lib.ij. O quantum per inania currit mēs ignara boni. Persius. O curue in terris anime ⁊ celestium manes.

De Passionibus anime. C. CVIII.

Augustinus de ciui. dei lib.xiiij. Sunt aūt quattuor animi passiōes siue ꝑturbationes: q̄bus ois humanoꝝ nostroꝝ vitiositas cōtinet. De quib⁹.s. virgilius ita loquit. Hinc metuūt cupiūtq;: dolēt: gaudētq; nec auras suspiciūt clause tenebris ⁊ carcere ceco.s. anime in corpore terreno atq; moribundo. Interest tñ qualis sit voluntas hoīs: qꝛ si ꝑuersa est: ꝑuersos habebit hos motus: si vo recta nō solū nō culpabiles erunt: verū laudabiles. voluntes: siquidem in omnib⁹ est. imo oēs nihil aliud sunt q̄ volūtates vt supius habitū est vbi de virib⁹ anime dictuꝫ est. Ideꝫ in eodeꝫ Illi porro ꝑhi qui veritati ꝓpius accesserūt iram atq; libidinem vitiosas animi ptes esse cōfessi sunt. eo q̄ turpiter atq; inordinate mouerent ad ea etiaꝫ que sapia ꝑpetrari vetat: atq; ꝑ hoc opus habere moderatricem rōnē. quā ptē animi triciā velut in arce quadā ad istas regendas ꝑhibent collocatā vt illa impante istis seruientibus: possit in hoīe iusticia ex omni parte seruari. Idē in li.xiij. Require caplo infra de regimine aīe. Lactantius in li. de vero cultu. Poete tres furias esse dixerūt. Require supra ca. de tpātia. Boetius de cōso. li.j. Nubibus atris condita nullū fundere possunt sydera lumen. Tu quoq; si vis lumine claro cernere verū. Tramite recto carpere calleꝫ pelle timorē. Gaudia pelle spemq; fugato nec dolor assit. Nubila mens iunctaq; frenis hec vbi regnant. Prosper in lib. epigrammatū. Scire volens in qua sis rerum parte locādus Discute quid timeas quidve sit id quod amas: naꝫ cuncti gemino nascunt fomite mot⁹. Respondētq; suis germina principijs.

De Amore. .C. CIX.

Actor. Amor est affectio siue mot⁹ animi ad diligendū aliqđ qđ bonū est vel apparēs bonū Omnia nāq; bonū appetunt ⁊ amant. Boetius de ɔsolatione. Quis legē det amantibus: maior lex amorem sibi. Ex prouerbijs sapiētū. Amor extorqueri non pōt: sꝫ elabi pōt. Amare ⁊ sape vix a deo concedit. Itē amor cā est ociose solitudinis. Uirgilius in buccolicis. Omnia vicit amor ⁊ nos cedamus amori. Item in li. q̄rto eneidos. Improbe amor quid non mortalia pectora cogis. Ouidius in li. epistolaꝝ. Res est soliciti plena timoris amor. Credula res amor est. Auribus interdū voces captamus ⁊ omnē. Aduentus strepitū credim⁹ esse tui. Idē in li. sine titulo.ij. Felix qui qđ amat defendere fortiter audet. Idē in li. de arte j. Palleat omnis amans: hic est color aptus amāti. Idē in tertio lib. Mora semꝑ amantes icitat. Idē in lib. de remedijs j. Qđ potuit fecit ne nil ageret amauit. Idē in lib. methamor. iiij. Tēpore creuit amor. Quo magis tegitur: tectus magis estuat ignis Quid non sentit amor. Idē in li.vj. Nihil est qđ non effreno captus amore. Ausit nec capiunt inclusas pectore flāmas. Idē in li. de fastis.ij. Quid nō amor improbus audet. Claudianus in maiori. Heu q̄ cecus inest vitijs amor. Idē. Non querit preciū vitā qui debꝫ amori. Prosper li. epigrāmatū. Ancipitis vite qui vis superare labores. Dilige qđ sēp verus amator hꝫ ⁊c. Reqre isra.c. de securitate mētis. Arator li.ij. Hec est vera fides quā lex comitatur amoris. Matheus in tobia. Gratia duꝫ nubit: nature fructus amoris Plenior ē. Sedulius. Fortia vincla dedit peccati seua potestas. Dulcis amor christi fortia vincula dedit. Sydonius in epistolari li.v. Perfecta dilectio nō tā dꝫ recolere quid officioꝝ soluerit q̄ meminisse quid debeat.

De Spe. C. CX.

Actor. Spes ē animi motus imobiliter ad ea q̄ appetit accipiēda suspēsus. Quintil. cā.j. Nihil difficilius ē q̄ differre gaudiū. Idē in.xj. Nihil vni q̄ grauius q̄ si quē destituta spes torquet. Seneca in hipolito. O spes amātiū credula. Lucanus.ij.li. Liceat sperare timēti. Oui.i li. eplaꝝ. Quecūq; ex merito spes venit equa venit. Spes bona dat vires. Spes bona solicito victa timore cadit. Fallit augurio spes bona sepe suo. Idē in li. de fas.j. Cōscia mēs vt cuiq; sua ita cōcipit itra. Pectora ꝑ facto spemq; metūq; suo. Idē in li.iij. Differ habēt parue cōmoda magna more. Solicite mētes speq; metuq; pauēt. Idē in li. de tristib⁹.iij. Deniq; nō possuꝫ nullā sperare salutē. Cū nō sit pene cā cruēta mee. Idē in lib. de ponto. Quātus sit semꝑ meritis indebita nostris. Magna tñ spes ē i bonitate dei. Sedulius in carmine pascali li.iiij. Nil igit recte de se sperātibus vnq̄. Difficile cōferre deo: cui ꝑna facultas. Ardua planare ⁊ curua indirecta referre. Et q̄cq̄d natura negat se iudices prestat. Quodq; deo facile est hoīes spectare decēter. Nec pudeat. Idē in carmine

de mediatore. Hic hō qui deꝰ ē spes ē antiqua prioꝝ. Spes in fine pijs hic homo qui deꝰ est. Arator in historia actnū metrice cōposita .j. li. Spiritꝰ almꝰ. Nescia mensure sunt p̄mia plusqꝫ ministrās q̄ꝫ sperantis erat p̄cedit gratia votū. Idē in li. ij. Certeqꝫ humanū transcendūt gaudia votū. Hoc facile p̄stare deo cui muneris vsus. Hic potior q̄ꝫ nemo putat. Prosper in li. epigrāmatū. Gratior est fructꝰ quē spes ꝓductior edit. Ultro obiectoꝝ vile aderit preciū. Cato in li. de morib'. Rem tibi ꝓmissam certā ꝓmittere noli. Rara fides ideo qꝛ multi multa loquunt̄. Sōnia ne cures nā mēs humana qd̄ optat. Dū vigilat sperat ꝑ somnū cernit id ip̄ꝫ. Stulticia ī morte alteriꝰ sperare salutē. Tp̄a lōga tibi noli ꝓmittere vite. Quocūqꝫ īgrederis sequit̄ mors corporis vmbrā. Tibllus. ij. li. Spes fouet ⁊ meliꝰ cras fore semꝑ ait. Galtherus in li. de gestis alexādri magni. vj. Spes quā meritū nō ꝑuenit a spe. Deuiat ⁊ veꝝ dat ei p̄sumptio nom̄. Idē ī li. vij. Est spes ī dubijs sꝑ comes optīa rebꝰ.

De Gaudio. .C. CXI.

Actor. Gaudiū ē diffusio aī ī apph̄ēsiōe ꝯueniēt̄ siue delectabilis. Seneca ad lucilliū ep̄la xxiij. Fundamentū bone mētis est nō gaudere vanis: mihi crede veꝝ gaudiū res seuera ē: an tu existimas aliquē soluto vultu: hilari oculo mortē ꝯtemnē: pauꝑtati domū apire voluptates tenere sub freno: meditari doloꝝ patientiā: hec q̄ apud se versat: in magno gaudio est: sꝫ paꝝ blādo. hec aūt quibꝰ delectat̄ vulgus: tenuem habent ac ꝑfunctoriā voluptatē. quodcūqꝫ gaudiū est: fundamento caret. Idem in. lix. Omnes tendūt ad gaudiū: sꝫ vnde stabile magnūqꝫ consequant̄: ignorant. Et sapiens quidem nunquā sine gaudio est: gaudium autem hoc non nascit̄ nisi ex virtutū conscientia: nec intetrumpit̄ nec desinit. Quod enim non dedit fortuna: non eripit. Idem in. lxx. Compa inter se pauperum ⁊ diuitū vultū sepius pauꝑ ⁊ fidelius ridet: qꝛ nulla eis solicitudo in alto est: etiā siqua incidit cura velut nubes leuis trāsit: hoꝝ aūt qui felices vocant̄: hilaritas ficta est aut grauis ⁊ supputata tristicia. Cato vbi supra. Interpone tuis interdū gaudia curis. Statius in achilleide. Dant gaudia vires. Martialis coquus. Gaudia non remanēt: sed fugitiua volant. Tibullus. Heu q̄ꝫ difficile ē Require infra capitulo de inepta leticia. Prosꝑ vbi. s̄. Fallaces curis semꝑ torquent̄ amaris. Et mala mens nunquā gaudia pacis hꝫ. Felices vere faciūt sempeꝫ beatos. De vō ⁊ summo gaudia nata bono. Claudia. in maiori. Gaudia p̄missi cumulāt inopina dolores. Sedulius in carmiue paschali li. iiij. Maxima sepe gaudia non ferimꝰ: pensaqꝫ vota timemus. Valeriꝰ li. ix. Uir verisimile est in eripiēdo spū idē gaudiū potuisse qd̄ fulmen: ⁊ tamē idem valuit: nunc iata eteni clade que ad lacū trbasimenū inciderat: mulier linia sospiti suo ad ipsam portā obuia facta in eiꝰ complexu expirauit. Altera quoqꝫ cum falso mortis filij nuncio mesta domi sederet: ad p̄rimū ꝯspectū redeūtis: exanimata est: sicqꝫ quas dolor non extinxerat: leticia ꝯsumpsit: sed minus miror q̄ mulieres. M. viuētiꝰ calua ꝯsul collega tiberij gracchi ꝯsulis iteꝝ cū in corsica quam nuꝑ subegerat sacrificaret receptis litteris decretas ei a senatu supplicationes nunciantibus intēto illas aīo orta caligine ante foculū collapsus mortuus est. Quem quid aliud q̄ꝫ nimio gaudio enectū putemus. Philemoni quoqꝫ vis īmoderati risus vitā abstulit.

De Dolore ⁊ luctu. .C. CXII.

Actor. Dolor est passio nascens ex sensu ꝯtrarij. Luctus est afflictio cordis ex sensu doloris in lachrymas erumpens. Augu. de ciui. dei. xiiij. Itaqꝫ dolor carnis est offensio anime ex carne: ⁊ quedam ab eius passione dissensio: sicut anime dolor qui dicit̄ tristicia ē dissensio ab his rebus que nobis nolentibꝰ accidunt. Et ꝓuerbijs sapientum. Animo dolēti nihil oportet credere: etiā innocētes cogit mētiri dolor heu dolor q̄ꝫ miser est qui in tormento vocē nō habet: cuiꝰ dolori patiētia remediū est dolor decrescit: vbi quo crescat non hꝫ. Statius in thebaide li. v. Mouet ⁊ celestia quondā corda dolor. Cato vbi supra. Uulnera dum sanas labor est medicina doloris. Claudianus in maiori. Gaudia premissi cumulāt inopina dolores. Maximianus. Certe difficile est abscondere pectoris estus. Pādit̄ ⁊ clauso sepius ore dolor. Oui. in lib. metha. vj. Grāde doloris ingeniū miseris venit solertia rebꝰ. Idē in li. de tristibꝰ. iiij. Est q̄dam flere voluptas Explet̄ lachrymis egerit̄ qꝫ. Strangulat inclusus dolor at exestuat intus. Cogit̄ ⁊ vires multiplicare suas. Tibullus. ij. li. Frāgit fortia corda dolor. Galtherus in alexādreide li. iij. Excitat interdū vires dolor. Martialis coquus. Ille dolet vere qui sine teste dolet. Seneca in declamationibus li. iij. Misero si flere non licet magis flendū est. dolori silentiū impari nō potest. Idē in lib. q̄rto. Nulla flendi maior est causa q̄ꝫ flere nō posse. Idē in medea. Leuior aūt est dolor qui capē ꝯsiliū pōt: ⁊ libet ire contra. Matheus in li. de tobia. Post lamēta redit lyra.

De Timore. .C. C.XIII.

Actor. Timor ē animi fuga per quā angustia mētis fluctuās ex cōtrarioꝝ expectatiōe generat̄. Statius in thebaide li. iij. Pessimus in dubijs augur timor. Idē in eodem. Primus in orbe deos fecit timor. Idem in li. x. Est vbi dat vires nimius timor. Virgilius in eneid. li. j. Soluite corda metu: atqꝫ animi secludite curas. Idē in li. iiij. Degeneres aīos timor arguit. Lucanus. ij. li. Liceat sperare timenti. Idē in li. vj. Degeneres trepidāt animi peioraqꝫ versant. Idē in li. vij. Multos in summa pericula misit. Venturi timor ip̄e mali. Fortissimus ille est q̄ promptus metuēda pati: Si cominus instent. Horatius in poetria. Nō semꝑ feriet qdcūqꝫ minabit̄ arcus. Ouidius in li. ep̄laꝝ. Res est soliciti plena timoris amor. Idē in li. ij. sine titulo. Multa miser timeo: qꝛ feci multa proterue. Exēpliqꝫ metū terreor ipse mei. Urbibꝰ obsessis clause munimina porte. Profunt in media pace quid arma times. Idē in li. de fas. j. Cōscia mens vt cuiqꝫ sua est ita cōcipit intra. Pectora ꝓfecto spemqꝫ metūqꝫ suo. Idē in li. iij. Soluite mētes speqꝫ metuqꝫ pauēt. Idē in li. tristiū. j. Terret̄ minimo penne stridore columba. Vnguibꝰ accipitr̄ saucia facta semel. Idē in eodē. Interdū audaces cogimur omne metu. Idē in. iiij. Ōmiserū ē vitā porta muroqꝫ tueri. Vixqꝫ sui tutū viribꝰ esse loci. Desine tuta tueri. Deqꝫ fide certa sit tibi certa fides. Idē in li. de ponto. Accipitrē metuēs alis trepidātibꝰ ales audet Ad humanos fessa venire sinus. Trāquillas etiā naufragus horret aquas. Qui semel est lesus fallaci piscis ab hamo. Oibꝰ era cibis vnca subesse putat. Idē in li. de nuce. Res timida est ois miser. Claudianus in maiori. Clausa putat sibi cūcta pauor. Est malus īterpres rerū metꝰ ⁊ trahit oē Auguriū peiore via. Tibullus. Sōnia fallaci ludūt temeraria nocte. Et pauidas mētes falsa timere iubent. Actor. Porro de timore copiosius habet̄ superius in capitulo de vitanda pusillanimitate ⁊ vana formidine.

De Suspicione. C. CXIIII.

Suspicio est opinio sinistra de aliquo: nōdū rōne firmata. Judiciū vō temerarium est aliqn̄ rōnis ꝯsensus ad opinionē huiuscemodi cōfirmādā in rebus incert̄ penitus īclinat̄. Itē. Suspicio est iugis formido īpendētis mali faciēs hoiēꝫ ad oīa meticulosum atqꝫ suspectū. Seneca in li. de moribꝰ. Hoc hꝫ oīs affectꝰ: vt in quo ipse īsanit: in idē putat oēs furere. Teren. ī adelphis. Oēs quibꝰ res sunt minus secūde (nescio quō) suspiciosi ad ꝯtumeliam oīa accipiūt magis. ꝓpter suā impotētiā sꝑ se credūt negligi. Valerius li. ix. Masinissa rex parū fidei ī pectoribꝰ hoīuꝫ reponēs: salutem suā custodia canū vallauit hoc rege infelicior alexander cuius p̄cordia hinc amor hinc metꝰ torserūt. Nā cū īfinito ardore cōiugis thebis teneret̄: ad eādē ex epulis in cubiculū veniēs. barbaꝝ cū stricto gladio iubebat anteire. nec p̄riꝰ se lecto ꝯmittebat: q̄ꝫ a stipatoribꝰ diligēter scrutatus eēt. Dyonisꝰ sycilie tyrānꝰ: adeo suspiciosus erat ⁊ meticulosus sciēs se odio ab oibꝰ habitū q̄ submotis amicis in eoꝝ locum ferocissimos seruos quibus latera sua cōmitteret sustinuit. ⁊ etiam tonsorum metu: filias suas tondere docuit qbꝰ ⁊ ipsis adultis nō ausus est ferrū ꝯmittē: sꝫ īstituit vt cādentiū glādiū ⁊ nucū putamibꝰ barbā sibi ⁊ capillū adurerēt: nec securiorē maritū egit q̄ꝫ patrē: duaꝝ eni fil. s. aristomades ⁊ doridis matrimonijs obligatꝰ neutriꝰ vnq̄ꝫ nisi excusse cōplexū petijt: lectū quoqꝫ q̄si castra lata fossa cinxit: quē se ligneo pōte recipiebat: forēqꝫ cubiculi extrisecꝰ a custodibꝰ clausā: īteriorē diligēter obserabat. Itē reqre dictū platonis de eodē. Quītil. li. ij. Carēdū ē nō solū turpitudine: verūetiā suspiciōe. Marcialis coquus. Absit a iocoꝝ nr̄oꝝ simplicitate malignꝰ īterpres. Cato vbi supra. Ne cures si q̄s tacito sermone loquat̄. Cōsciꝰ ipse sui de se putat oīa dici. Qd̄ tibi suspectū est. ꝯfestim discute q̄d sit. Nāqꝫ solēt p̄io que sunt neglecta nocere. Oui. ī li. tristiū. iiij. Ōmiseꝝ est vitā porta muroqꝫ tueri. Vixqꝫ sui tutū viribus esse loci. Actor. De hac iteꝝ mā reqre infra capitulo de pusillanimitate vitanda.

De Credulitate s̄m ph̄os. .C. CXV.

Actor. Credulitas ē aī leuitas siue facilitas: qua cito ⁊ absqꝫ rōnis examiatiōe mouet̄ ad credēdū audita. Varro in sentētijs. Fides est media ⁊ opiniōis ⁊ sciē neutrā attingēs. Tull. in tus. lib. iiij. Opinatio est imbecilla assensio. Petroniꝰ. Nunq̄ꝫ recte faciet q̄ cito credit. Alexāder ad didimū. Res nouitate mirabilis rumoꝝ

licentia videtur incredula. Hydimus ad eundem. Nuncios de no
bis ad te platos nō imerito fame incredulus respuisti. solet enī gau
dere figmētꝭ. Tull. i rhe. ij. Facta nō famā spectari oportet. Quin
tus tercul. in apologetico. Fama malū quo nō aliud velocius vllū.
Cur fama malū qꝛ plurimū mēdax. q̄ nec tūc quidē cū aliq̄d veri af
fert: sine mēdacij vitio est/ detrahēs adiciēs de veritate. Ea quoqꝫ il
li cōditio est: vt nō nisi cū mentit̄ perseueret. Fame ergo nō credit
nisi incōsiderat⁹. qꝛ sapiēs nō credit incerto: ne forte illud os mēda
cij seminauerit. qd̄ sepe fit aut ingenio emulatiōis. aut arbitrio sus
piciōis. aut nō noua sꝫ ingenita q̄busdā mētiēdi voluptate. Quin
tilianus in. xv. cā. Facinus est id tantū credere qd̄ expedit. ⁊ actū ē
de reb⁹ humanis: si solū seruat̄ vtilitatū fides. Idē in. xvij. Pessi
mū humanaꝝ reꝝ malū semꝑ ē ꝙ auidius nephāda fingunt̄: nec vſ
q̄ magis opeꝑꝓciū putāt maligni facere sermōes: q̄ cū icredibilia
quasi dephēsa narrant̄. Necesse est aūt cōtētiosius loquaris q̄cq̄d
ꝓbare nō possis: ⁊ affirmationē sumit ex hoīe q̄cq̄d nō hꝫ ex verita
te. Seneca in li. de. iiij. virtutibus. Prudētis ꝓpriū est examinare
cōsilia. ⁊ nō cito facili credulitate ad falsa ꝓlabi. Idē in declamati
onibus li. iiij. Nemo q̄cq̄ facile credit: quo credito dolēdū sit. Idē
in hercule furēte. Qꝫ nimis miseri volūt hoc facile credunt. Prona
est timori semꝑ in peius fides. Idē in hipolito. Contēne famā vix
vero fauet. Ex ꝓuerbijs sapientū. Ero desitū hoc oportet credere.
Itē dissimilē oportet hr̄e aurē ad crimina. Idē ibidē. O spes amā
tiū credula. Idē ad lucilliū epistola. iij. Utrūqꝫ vitiū ē ⁊ omnibus
credere: ⁊ nulli: sed alterum dixerim honestius vitium.

¶ De Eodem sm̄ poetas. C. CXVI.

OUidius in li. epl̄aꝝ. Tarde que credita ledunt credimus. Credula res amor est. Tar
da solet magnis reb⁹ inesse fides. Idē in li. de arte. iij.
Nō cito credideris. quātū cito credere ledat. Exēplū no
bis nō leue ꝓcris erit. Expte credite. Idē in li. de remedijs ij. Dū si
bi q̄sqꝫ placet credula turba sumus. Itē i methamor. viij. Facies
eta sqꝫ iubebāt. Credere adulteriū. ꝓhibebāt credere mores. Idē
in li. xij. Credita res actore suo est. Idē in li. de fas. iiij. Cōscia mēs
recti: fame mēdacia ridet. Sed nos in vitium credula turba sumus.
Cato vbi supra. Nil temere crede. Admirāda canūt: sꝫ nō creden
da poete. Prosꝑ vbi supra Nō pateāt faciles seuis rumoribus au
res: Que nescire iuuat credere nō libeat. Ganphredus in poetria.
Certior aure arbiter est oculus.

¶ De Errore. C. CXVII.

AEtor. Error est a recto tramite deuiatio. Item er
ror ē cū ꝑ ignorātiā malū cōmittit̄. Tull.
in tus. li. iij. Animus eger (vt ait ennius) semper errat: nec
pati nec ꝑpeti pōt: cupe nunq̄ desinit. Idē in li. de offi.
iij. Errat q̄ vitiū vllū corꝑis aut fortūe vitijs animi graui⁹ existimat.
Idē in philippica. xij. Cuiusuis hoīs est errare. nullius aūt nisi in
sipiētis in erratu ꝑseuerare. Posteriores. n. cogitatiōes (vt aiunt) so
lent esse sapientiores. Idē in li. de legibus. j. Non est viri boni er
rare: ⁊ diligere qd̄ per se nō est diligendū. Ualerius li. ix. Temeri
tati proximus est error. ⁊ ad ledendum par. cui tamen facilius quis
ignoscat. quia nō sua sponte: sed vanis concitatus imaginibus cul
pe se implicat. Seneca de beneficijs li. iij. Non est leuita a cogni
to ⁊ damnato errore discedere: ⁊ ingenue fatendum est: aliud puta
ui deceptus sum. Hec vero superbe stulticie perseuerantia est quod
semel dixi. qualecunqꝫ est: fixum ratumqꝫ sit. Non est turpe cum re
mutare consilium. Idem ad lucillium epistola. j. Ceci duem eque
runt nos aūt sine duce erramus ⁊ ideo difficulter ad sanitatē perue
nimus. qꝛ nos egrotare nescim⁹. Ouidius de remedijs li. j. Et ma
la sīt vicina bonis errore sub ipo. Pro vitio virt⁹ crimina sepe tulit.
Arator li. ij. Repellit̄ error in diuersa trahens cū spūs efficit vnū.

¶ De Stulticia. C. CXVIII.

AEtor. Stultitia est priuatio siue defectus sapien
tie. Item iuxta hugonem. Stultitia est cū
malum cognitum non vitatur. Lactantius in li. de ve
ra iusticia. Stultitia est in factis dictisqꝫ per ignorantiā
recti ac boni erratio. Tullius in li. de senectute. Tanta inest stulti
tie inconstantie atqꝫ peruersitas: ꝙ omnes eam vt adipiscantur ex
optant. ⁊ eandem adepti accusant. Idem in libro de natura deo
rum. j. Multa incommoda in vita que sapientes commodorū cō
pensatione leniūt. stulti nec vitare venientia: nec ferre presentia pos
sunt. Idem in libro de paradoxis. Stoicorum sententia fuit oēs
stultos insanire. omnesqꝫ sapiētes esse liberos. ⁊ omnes stultos ser
uos. Idem in tusculanis libro. iij. Stultitie proprium est aliorum
vitia cernere: suorum obliuisci. Augustinus in libro. soli loquio
rum primo. A quibusdam dictum est ita stultos omnes insanos
esse: sicut omne cenū olere. quod non semꝑ sed dum cōmoues: sen
tias. Seneca de beneficijs li. ij. Negamus iniuriā accipere sapien
tem. q̄ tñ illum pugno ꝑcusserit: iniuriarum damnabitur. Negam⁹
stulti quicq̄ esse: ⁊ tamē eū qui reꝫ aliquā stulto surripuit furti cō
demnabimus. Magister serlo. Stultus siqua refert que sint ea
nil puto refert. Cato vbi supra. Insipiens esto cuꝫ tempus postu
lat aut res. Stultitiam simulare loco prudētia summa est. Ouidi
us in li. tristium quarto. Forsitan hoc studium possit furor esse vi
deri. Sed furor hic aliquid vtilitatis habet.

¶ De Naturalibus desiderijs sm̄ phos. C. CXIX.

SEneca ad lucillium epl̄a. xvj Naturalia deside
ria finita sunt. ex falsa aūt opinione na
scentia: vbi desinant non hn̄t. Nullus. n. terminus falso
est. nā via eunti aliquid extremū est. error aūt imensus
est retrahe ergo te a vanis. Et cū vis scire quod petis vtruꝫ natura
lem habeat an cecam cupiditateꝫ: cōsidera si nō possis alicui cōsiste
re. nā si longe ꝓgresso semꝑ aliquid restat: scito illud naturale non
esse. Idem in. xxxix. Magna animi est magna cōtēnere: ⁊ medio
cria malle q̄ nimia. necesse. n. in imēsuꝫ exeat cupiditas q̄ naturalē
modū transilit. Idē in. lxx. Quō veniet in mētē finis su⁹ oīa sine
fine cupientib⁹. Idē in. lxxij. Uidisti aliqñ canē missa a dño fru
sta pāis vel carnis apto ore captātē. q̄cq̄d excepit ꝓtinus integrum
deuorat: ⁊ semꝑ spem futuri hiat. idem euenit nobis quicq̄d expe
ctātib⁹ fortuna ꝓiecit. id sine vlla voluptate dimittimus statim ad
rapinam alterius erecti ⁊ attoniti. hoc sapiēti nō euenit. plenus est
⁊ si quid euenit: securus excipit ⁊ reponit. Impeditis auteꝫ ac rudi
bus nullus ꝑcipitationis finis est. in epycureū illud chaos decidūt
inane sine termino est. Ex prouerbijs sapientum. Alienuꝫ nobis
nostro plus placabis. Uarro in sententijs. Desiderata non habita
magni fiunt: habita vilescunt.

¶ De eodem sm̄ poetas. C. CXX.

OUidius sine titu. li. ij. Quod lꝫ ingratū est. qd̄ nō licet acrius vrit. Qd̄ sequit̄ fugio:
qd̄ fugit ipse sequor. Idē in li. iij. Nitimur inuetitū sꝑ
cupimusqꝫ negata. Sic interdictꝭ iminet eger aq̄s. Quic
quid seruat̄ cupimus magis: ipsaqꝫ furē. Cura vocat: pauci qd̄ si
nit alter amāt. Idē in li. de arte. j. Qd̄ refugit multi cupiūt: odere
qd̄ instat. Petronius. Querit se natura nec inuenit. Dibus ergo
scorta placēt: fractiqꝫ nerui in corꝑe gressus. Et laxi crines ⁊ tot no
ua noīa vestis. Prudētius vbi supra. Summa q̄es nil esse velle
suꝑ quā postulat vsus: Debitus: vt simplex alimonia vestis vt vna
Infirmos tegat aut recreet mediocriter artus. Expletūqꝫ modū na
ture nō trahat vltra. Theodolus. Mortales cuncti qd̄ cōtendūt
adipisci. Nec si perficiant vite discrimina curant.

¶ De Eodem amore sui. C. CXXI.

AEtor. Theofrasti sententia fuit. Amantiū ceca eē
iudicia. vñ qꝛ q̄libet homo se ipsum pre ce
teris amat. in iudicio sui facilius errat. Amor nanqꝫ pri
uatus mentē vehementer excecat. In ꝓuerbijs quoqꝫ
sapiētū legit̄: ꝙ amare ⁊ sapere vix a deo cōcedit̄. Uarro i sentētijs
Nō tam modeste q̄uis sua mirat̄ q̄ aliena. hͦ aūt fit: qm̄ nemo si
bi inuidet. Quint⁹ curci⁹. Thobares magus ad alexādrū ait. Nā
mortaliū hͦ noīe praua ⁊ sinistra dici pōt. ꝙ in suo q̄sqꝫ negocio e
hetior est q̄ in alieno. Teren. in adelphis. Quid hoīe impito iniu
stius: q̄ nihil rectū putat nisi qd̄ ipse fecit. Idē in hehaut̄. Ita fe
re cōꝑata est oīuꝫ hoīuꝫ nā. vt aliena meli⁹ iudicēt q̄ sua. Julius
celsus. ij. li. Que volum⁹ ⁊ libent̄ credimus. ⁊ q̄ ipsi sentimus. alios
quoqꝫ sentire sꝑam⁹. Petroni⁹. Oēs optis oculis bōa sua cōpu
tāt. Plini⁹ secūdus in epl̄a ad corneliū tacitū. Sue q̄sqꝫ iuentiōi
fauet. Quintil̄. ij. li. Aliena quoqꝫ vitia mauult q̄sqꝫ cōphēdi q̄ sua
Lactāti⁹ i li. de falsa sapia. Nemo pōt de se recte iudicare: sꝫ alie
na iudicat meli⁹ q̄ sua. Tull. de offi. li. j. Nescio quō fit vt magis
i alijs q̄ i nobismetipsis cernam⁹ si q̄d delinquit̄. Idē i tus. iiij. li.
Stulticie ꝓpriū ē alioꝝ vitia cernē: suoꝝ obliuisci. Idē in orōne ꝓ
deiotaro. Nemo fere ē q̄ sui ꝑiculi iudex nō sibi se eq̄orē q̄ reo pre
beat. Idē in rheto. ij. Qui nihil ī vita iocūdi⁹ hꝫ q̄ vitā: nō pōt cū
virtute vitā colē. Señ. i agamēnōe. Nō itrat vnq̄ regiū limē fides
Precio ꝑata: vincit̄ ꝑcio fides. Idē i epl̄a. xxvj. Una ē cathena q̄
nos alligatos tꝫ: amor vite. Uale. li. ij. Dulcedo vite mlta ⁊ facē ⁊
pati turpit̄ cogit. Stati⁹ in thebaide li. iij. Prob vite seda cupido
Iuue. li. iij. Sūmū crede nephas aīaꝫ ꝑferre pudori. Et ꝑꝑ vitā vi
uēdi ꝑdē causas. Claudi⁹ in maiori. Heu q̄ cec⁹ iest vitijs amor.
Idē. Munere carior omni astringit sua queq̄ salus. Horatius

in li. eplaꝝ. Sūt ꝗ nil rectū nisi qḋ placuit sibi ducūt. Ouidius in li. de pōto. Qḋ fecit ꝗsqꝫ tuet opus. Martialis coquus. Quis enī dānet sua vota libēter. Auianus vbi supra. Sic mos ē homini ꝗcꝗd sibi fecerit ipse. Uile lꝫ maneat: approbat esse tamē. Maximianus. Non intellecti: nulla est curatio morbi.

¶ De Superbia. C. CXXII.

Actor. Omniū itaqꝫ vitioꝝ caput ꝛ origo. siue radix est supbia. que sic describit. Supbia ē amor proprie excellētie. Itē superbia ē animi tumor ex honore ꝓprio ceteros supraire cōtēdēs. Itē supbia est singularis excellētie tumentis animi sup oēs cecus ꝗdā appetitus. Itē supbia est eleuatio vitiosa: ꝗ inferiorē despiciēs: superiorib⁹ ac mediocrib⁹ satagit dñari. Itaqꝫ supbie comes inseꝑabilis est inuidia. Dū enī supbus cūctos preire ꝛ superare conat: superiorē vel parē habere dedignat. Plautus in aulularia. Res nimiuꝫ singularis est homo parē ferre nō patiēs. Minores despicimus: maiorib⁹ inuidemus: ab equalib⁹ dissentimus. Tull. de offi. li. j. In reb⁹ etiaꝫ ꝓsperis supbia fugiēda est ꝛ arrogantia. nā vt aduersas res sic ꝛ secūdas īmoderate ferre leuitatis est. Ex prouerbijs sapiētū. Cito fit ignominia supbi gloria. Seneca ad lucilliū epla. xlvij. In hoīes nostri similes supbia nō agimus imperiū. nec ꝗcꝗꝫ vel minima seruitute exigimus preter corpus qḋ soluꝫ aīo famulari debere censemus. alioꝗn seruitia est in obsequiū cogere quos nobis fratres eadē natura ꝓgenuit. ꝛ quib⁹ a deo patre cōmuniuꝫ honorū spondet hereditas. Salustius in iugurtino. Supbia cōe nobilitatis malū ē. Iuuenalis li. iiij. Quia tu galline fili⁹ albe. Nos vilis populus nati īfelicibus ouis. Prosp vbi supra. Sola est innumeris armata supbia telis. Cui ꝑnt vires ꝛ bene gesta dare. Uersificator. Unde superbit hō cuius conceptio culpa. Nasci pena. labor vita: necesse mori. Uana salus hoīs vanus labor oīa vana. Inter vana nihil vanius ē homine. Post hoīeꝫ vermis: post vermē fit cinis heu heu. Sic redit in cinerē gloria nostra suū. Primas. Si tibi grā si patiētia formaqꝫ det. Sola supbia destruit oīa si comitet. Claudianus vbi supra. Inquinat egregios adiuncta superbia mores. Ouidius de fastis li. j. Fastus inest pulchris sequiturqꝫ superba formam.

¶ De Temeritate. C. CXXIII.

Actor. Ex virulēta radice supbie nascit pestifera ꝓles multiformis vitioꝝ. s. temeritas: ꝑsumptio: ambitio: inanis gloria: inuidia: ira: accidia: tristicia: gula: luxuria. Temeritas est ratiōis expers: animi ꝓcacis indisciplinatus excursus. Iteꝫ temeritas est audacia preceps qua quis audet aliꝗd supra vires suas attētare. Tull. in rethorica ij. Temeritas est incōsiderata dolorū perpēsiōe gladiatoria periculorū susceptio. Ualerius in li. ix. Temeritatis ꝛ subiti ꝛ vehementes sunt impulsus. quorū ictib⁹ hoīuꝫ mētes cōcusse: nec sua pericula respicere: nec aliena facta iusta examinatiōe ꝓseꝗ valent: temeritati ꝓximus error. ꝛ ad ledēdū par: cui tñ facilius ꝗs ignoscat. quia nō sua spōte: sꝫ vanis cōcitatus imaginib⁹ culpe se implicat. Tullius de offi. li. j. Sicut sciētia ꝗ remota ē a iusticia: calliditas poti⁹ ꝗꝫ sapiētia est appellāda. sic ꝛ anim⁹ parat⁹ ad periculū: si sua cupiditate non cōi vtilitate impellit. audacie potius nomē hꝫ ꝗꝫ fortitudinis. Uidēdū est etiā vt cōtra cōem naturā nihil cōtēdamus: sꝫ studia nostra eius regula metiamur. nec enī attinet nature repugnare. nec ꝗcꝗꝫ sequi qḋ nō queas asseꝗ. Id maxime quēqꝫ decet: qḋ maxime suū est. Terētius in andria. Qñ fieri non pōt id qḋ vis. id velis qḋ possis. Quintilia. de ora. insti. li. ij. Nec tētes quod effici nō possit. Idē in. iiij. li. Tentanda nō sunt que effici omnino non possunt. Idē in. viij. li. Quod autē imitaturus est primū quisqꝫ intelligat ꝛ quare id bonū sit: sciat. tū in suscipiendo onere vires suas consulat: vbiqꝫ pernitiosissimū est vires fiducia preuenire. Statius in thebaide. xj. li. Hic miseris furor est instare periclo. Ouidius in li. methaṁ. viij. Sepe vtile vinci: arathoo nocuit temeraria virt⁹. Idē in li. x. In audaces nō est audacia tuta. Iuuenalis. ij. li. Fortē prestant animuꝫ rebus quas turpiter audent. Nihil est audacius illis deprehensis. Irā atqꝫ aīos a crimine sumūt. Seneca in hercule furēte. Nemo se tuto diu periculis offerre. Tam crebris potest. Quē sepe trāsit casus aliqñ inueniet. Cato vbi supra. Qḋ potes id tenta nā littus carpere remis. Tutius est multo ꝗꝫ velū tēdere in altū.

¶ De Presumptione. C. CXXIIII.

Actor. Presumptio nouitatum est qua quis contra qualitatem sui ordinis aut virium singulari tumore noui quippiam audet attentare. Insolentia est extra cōmorantium vsum vel moreꝫ quasi despectis ceteris vba facta gestum habituqꝫ specificare. Iteꝫ presumptio est vitium animi quo ꝗs de viribus suis supra modū cōfidens: nititur alios ꝑire. vel eis se ꝑferre. vel alterius bona sibi spāliter arrogare. Uarro in sententijs. In multis ꝯ oēs sape: desipe est. Tull. in li. de academicis. Inepte ꝗs mineruaꝫ docet. Bernardus siluester in megacosmo. Pudet docuisse mineruā. Galtherus in li. de gestis alexādri. ij. Parcite mortales aīas extollere fastu. Collatis opibus aspernariqꝫ minores. Parcite victores ingrativiuē summo. Uictori vires: sceptrū: dyadema: triūphos. Diuitias dare ꝗ potuit auferre valebit. Prosp vbi supra. Qꝫ quis non cecidit propriis si viribus aptat. Hoc ipso quo se stare putat cecidit.

¶ De Ambitione ꝺm phos. C. CXXV.

Actor. Ambitio est inordinatus appetitus honoris terreni vel dignitatis aut amplitudinis. Sydonius in eplari. li. ij. Quidā ius fasqꝫ cōe supgressi: summā beatitudinē summā ꝑtātem putant. hoc ipso satis miseriores ꝙ parū intelligūt se inquietissimo famulatui subiacere. Nam sicut hoībus reges ita regib⁹ dominandi desideria dominant. Macrobius in li. saturnaliū. Summū ad gradum claritatis cū veneris egre ꝯsistes: ꝛ citius ꝗꝫ ascendas cades. Fulgentius in li. mitologiarū. ij. Qui plus ꝗrit esse ꝗꝫ licet: minus erit ꝗꝫ est. Socrates. Stultū est vt impare ꝗs velit: cum ipse sibi impare nō possit. Seneca in lib. de ꝗttuor ṽtutib⁹. Ne in re altiori te ponas: in qua stanti tremendū: descendenti cadendū est. Idem ad lucillium epla. lxxiij. Ambitiosis nō tam iocundū est multos post se videre: ꝗꝫ graue aliqueꝫ ante se. Nec ambitio tñ instabilis est: verūetiā omnis cupiditas qꝛ incipit semꝑ a fine. Salusti⁹ in iugurtino. Inter mortales difficillimū est gloria inuidiaꝫ vincere. Ex ꝓuerbijs sapientum. Uis habere honorem: do tibi impiū magnū: impera tibi. Ualerius. viij. lib. Nulla est tāta humilitas que dulcedine glorie nō tangat. Nam alexandri pectus insatiabile laudis: ꝗ anaxarti comiti suo ex auctoritate democriti ꝑceptoris innūerabiles mundos esse referenti. Heu me inquit miserū: ꝗ nec vno quidem adhuc potitus sum Gloria. nec ab his ꝗdem qui eius ꝯtemptum introducere conant negligit. Quintus curtius. Dixit quidem ex suis maximus natu alexandro: si dij habitum corporis tui auiditati animi tui parē esse voluissent. orbis te nō capet. altera manu orientem altera ꝯtingeres occidentem. Quid tu ignoras arbores magnas diu crescere: vna extirpari hora. Stultus est ꝗ fructus earū spectat altitudine non mota. vide nedum ad cacumen ꝑuenire cōtendis: in ipsis ramis quos comphenderis decides. Leo qñqꝫ minimarū auiū pabulum fuit. nihil tam firmū est: cui periculuꝫ non sit ab inualido. Deniqꝫ si deus es: tribuere mortalibus beneficia debes: nō sua eis eripere: si autem homo es: id quod es semper te esse cogita. stultuꝫ est eorum meminisse propter que tui obliuiscaris.

¶ De Eodem ꝺm poetas. C. CXXVI.

Ouidius in li. de fastis quinto. Nos quoqꝫ tāgit honor. festis gaudem⁹ ꝛ aris. turbaqꝫ celestes ambitiosa sumus. Math. in lib. de tobia. Si querat honor onus intricat honori. Galtherus in li. alexādreidos. Qꝫ friuola gloria mūdi. ꝗꝫ rerū fugitiu⁹ honor: ꝗꝫ nomen inane. Prelatus ꝗ preesse cupit ꝓdesse recusat. Magnus in exemplo cui non suffecerat orbis. Sufficit exciso de fossa marmore terra. Quinqꝫ pedū fabricata domus qua nobile corpus. Exigua requieuit humo. Uersificator. Uir bone ꝗd curas res viles res pituras. Nil profecturas damno qñqꝫ futuras. Nemo diu mansit in culmine sed cito transit. Est breuis atqꝫ leuis in mundo gloria queuis. Qui fuit hic imus: illic erit ordine primus. Quid lucri referet: qui mundo totus inheret.

¶ De Principatu vel honore recusando. C. CXXVII.

Seneca de beneficijs lib. iij. Dicit mitigonus beneficijs patreꝫ: ꝗ cū ingenti prelio supasset hostē: ꝑmiū belli ad patrē trāstulit. ꝛ illi impiū cypri tradidit. Hoc est regnum nolle regnare cū possis. Idē in hypolito. Celo iuppit alto. Uicina petit nō capit vnꝗꝫ magnos Metus humilis tecti plebeia dom⁹ circa regna tonat. Ualerius li. iiij. Fabius maximus cum a se quinꝗes ꝛ a patre: auo ꝛ ꝑauo maioribusqꝫ suis sepe consulatum gestū animaduerteret: cum populo cōstanter egit quantū potuit. vt aliqñ vacationem huius honoris fabie genti darent. non quidē ꝙ virtutib⁹ filij diffideret. erat enim illustris sed ne maximū imperium in vna familia cōtinuaret. Quid hac moderatione valentius: qua etiam patrios affectus qui potissimi habent superauit. Idem in li. v. Nam sicut merito primum amoris vinculuꝫ ducit plurima ꝛ maxima beneficia a parentibus accepisse. ita ꝓximū iudicari debet ab eisdē simul accepisse.

Idē in li.vj. Manlius cum ei consulatus cum omni consensu deferret. ꝛ ille sub excusatione aduerse valitudinis oculorū eū recusaret: instantibus cūctis. aliū inquit quirites querite ad quē hunc honorē transferatis. Nā si me eū gerere coegeritis: nec ego mores vestros ferre potero. nec vos meū imperiū perpeti poteritis. Idē in li. vj. Rex ille subtilis iudicij quē ferūt traditū sibi dyademā. priusq̄ꝫ capiti imponeret. retentū diu cōsiderasse ac dixisse. o nobilē magis q̄ꝫ felicē pannū: quē si q̄s penitus q̄ꝫ multis sollicitudinibꝰ: periculis ac miserijs sit refertus cognosceret: nec humi quidē iacētē tollere vellet. Salustius in iugurtino. Post gloriā inuidiā sequi memineris. Itaqꝫ quo clarior eris: eo magis anxiū ac solicitum te esse oportet. Terentius in adelphis. Preterea q̄d tu ibi agas: vbi si q̄d bene precipias nemo obtēperat. Ex pūerbijs sapiētū. Excelsis multo facilius cāus nocet. Seneca in tyeste. Mihi crede falsis magna noībꝰ placerēt. Frustra timent̄ dura: dū excelsus steti. Nūq̄ꝫ pauere destiti: atqꝫ ipsum timere. Ferrū est lateris mei. Horatius in li. carminū. Sepe quoqꝫ vētis agitat̄ ingens pinus: Et celse grauiore casu decidūt turres. Feriūtqꝫ sūmos fulgura montes. Ouidius ī li. Methamorphoseos. ij. Vix vlla potētia longa est. Idē in li. de remedijs. j. Sūma petit liuor perflāt altissima vēti. Sūma petūt dextra fulmina missa iouis. Rūpere liuor edax. Idē ī li. de tristibꝰ. iij. Viue tibi: ꝛ lōge noīa magna fuge. Tu quoqꝫ formida nimiū sublimis semp̄. Propositiqꝫ tui protrahe vela precor. Idē in li. iiij. Ardua p̄ preceps gloria vadit iter. Galtherus in alexandreide li. viij. Satius est non ascendere: q̄ꝫ post ascensum regredi.

¶De Inani gloria. C. CXXVIII.

Hector. Inanis gloria est amor vel appetitus vane laudis aut fauoris humani. Itē vana gloria est placēdi desiderio mota vtriusqꝫ hoīs impotēs exagitatio. Tull. in tus. li. j. Honos alit artes oēsqꝫ incēdunt̄ ad studia gloria. Idē in li. v. Leniculꝰ sane noster demosthenes. q̄ illo susurro delectari se dicebat cōfitētis muliercule (vt mos est in grecia) hic ē ille demosthenes. q̄d hoc leuius. sꝫ orator ille tantus apud alios videlꝫ loq̄ didicerat nō multū ipse secū. Boetius in li. diuisionū: Quis hoc nō videat pluriū ad bonaꝝ artiū valere defectū. si apud mētes hoīum vnq̄ꝫ fit despatio displicendi. Plinius in ep̄la ad arrianū. Necesse est vt laudis sue spacio ꝛ cursu. ꝛ peregrinatiōe quisqꝫ letet̄. Eteni nescio quo pacto vel magis hoīes iuuat gloria lata q̄ꝫ magna. Valerius li. viij. Nulla est tanta hu. ꝛc̄. Reqre in precedenti capitulo. Idē in li. ix. Sophocles iā senex tragediā quādā in certamē miserat. cūqꝫ suspensus ancipitis certaminis expectaret snīaꝫ. audiuit se vna snīa vicisse. ꝛ pre gaudio expirauit. Sydonius in epistolari li. j. Nō grādis alicui dat̄ gloria: si deteriorū collatio clarescat. Martialis coquus. Cū voco te dn̄m noli tibi cuna placere. Sepe eteni seruū sic resaluto meū. Horatius in li. sermonū. Gaudēt pre noīe molles auricule. Auianꝰ. Hic quicūqꝫ noua sublatus laude tumescit. Dat merito penas dū meliora cupit. Persius satyricus. Ne te quesieris extra scire tuū nihil est: nisi te scire sciat alter. O curue in terris anime ꝛ celestiuꝫ inanes. Cato vbi supra. Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Hoc faciūt stulti quos gloria vexat inanis.

¶De hypocrisi. C. CXXIX.

Hector. De inani gloria nascitur hypocrisis. Etenim est hypocrisis fictio sanctitatis. procedēs ex appetitu vane laudis vel humani fauoris. Iteꝫ hypocrisis est vitium virtutum simulatiōe clausum ꝛ arte palliatū. Tullius de officijs lib. j. Totius iniusticie nulla capitalior q̄ꝫ eorū qui cū maxime fallant: id agunt vt boni viri videantur. Ideꝫ in li. ij. Oīa ficta celeriter tanq̄ꝫ flosculi decidūt: nec simulatū quicquā potest esse diuturnum. Idem in li. iij. Omnes aliud agentes ꝛ aliud simulantes perfidi sunt: improbi ꝛ maliciosi. Nulluꝫ igit̄ eorum factum vtile esse potest. cum tot sit vitijs inquinatum. Idem in libro de amicitia. Omnium rerum simulatio viciosa est. tollit enī iudicium veri. Ex prouerbijs sapientuꝫ. Bona verba mercari maior est malitia. Itē malus vir bonum quando se simulat tunc pessimus est. Boetius de consolatione libro secundo. Vos autem nisi ad populares auras inanesqꝫ rumores recte facere nescitis. ꝛ relicta conscientia virtutisqꝫ prestantia. de alienis premia sermunculis postulatis. Quidam cum adortus esset contumelijs quendam qui non ad vere virtutis vsum. sed ad superbā gloriā. falsuꝫ sibi nomē philosophi induerat. adiecissetqꝫ se iam sciturū an ille phūs eēt. videlicet si illatas iniurias patienter tolerasset. cū ille patientiaꝫ paruper assumpsit. acceptaqꝫ cōtumelia. velut insultans iaꝫ tandē inq̄t: philosophū me esse intelligis. Et alter nimiū mordaciter: intellexerā inquit: si tacuisses. Seneca de clementia. li. j. Nemo potest diu p̄sonam ferre fictam. Cito in naturam suam recidunt: quibꝰ veritas non subest. Que aūt ex solido nascunt̄ tp̄e: in melius p̄ficiūt. Idē ad lucilliū. Oīa vitia ad modū morbi in aꝑto leuiora sunt. tunc aūt p̄nitiosissima: cū simulata sanitate subsidunt. Plautus vbi supra Quid naꝫ o stulte mirū est: si te q̄ nouit despicit: q̄ nō nouit diligit.

Boetius vbi supra li. iij. Si tuam nō habes: splendiduꝫ aliena te claritudo nō efficit. Plinius ad catiliū Magnitudo animi nihil ad ostentationē: omnia ad cōscientiā refert. Recteqꝫ facti nō ex populi sermone mercedem: sed ex facto petit. Tullius in oratiōe pro Celio. Quantū a rerū turpitudine habes: tantū te a verborū libertate seiungas. Deinde ne ea in alterū dicas: que cum tibi falso responsa sunt erubescas. Horatius in poetria. Nunq̄ꝫ te fallant animi sub vulpe latentes. Martialis coquus. Ars est captandi q̄d nolit velle videri. Ne facias optat: q̄d rogat vt facias. Persius. Pelliculam veterem retines si frōte politus. Astutaꝫ vapido seruas sub pectore vulpem. Prudentius vbi supra. Latitat lupus ore cruento. Lacteolam mentitus ouem sub vellere molli.

¶De Inuidia s̄m philosophos. C. CXXX.

Hector. Inuidia ē dolor vel egritudo animi ex aliena felicitate nascēs. ꝛ aīm torquēs. Sic dicta: q̄m inuidus aliena bona videre nō pōt. Item inuidia est in actorem suū reciprocus ex alteriꝰ bono tabescentis animi cruciatus. Huiꝰ itaqꝫ vitij partes sunt tres afflictio. s. in p̄speris primi. ꝛ exultatio in aduersis. ꝛ malignitas siue malitia Afflictio quidē in p̄speris est animi cruciatus ex p̄fectu minꝰ sibi placentis descendens. Exultatio vō in aduersis est quedā ex alteriꝰ casu cōcepti odij nebulosa consolatio. Porro malitia est alieni damni auide neq̄ssimeqꝫ voluptati odiosus excursus. Salustiꝰ in iugurtino. Post gloriā memineris inuidiā sequi. Inter mortales itaqꝫ difficillimū est gloria inuidiā vincere. Tullius in rheto. ij. Virtutis comes est inuidia. aphricano siquidē industria virtuteꝫ. v̄tus gloriam ꝛ gloria emulos cōparauit. Piniꝰ ad corneliuꝫ zicianuꝫ. Prauū atqꝫ malignū est: nō admirari hominē admiratione dignissimū. Ex p̄uerbijs sapientuꝫ. Si nulli inuideris: maior eris. Qui enim inuidet minor est. Inuidia siquidē est animi dolor ex alienis cōmodis. nulli ergo inuidet vir bonitate p̄ditus. scias eum multis abūdare virtutibꝰ in se q̄ alienas amat. Ennodius. Male p̄tinax dens liuoris: obloquendi fomitem de loco glorie querit. Tullius in oratiōe p̄ cornelio balbo. Est hec seculi malitia q̄daꝫ atqꝫ labes. v̄tuti velle inuidere. ipsumqꝫ florē dignitatis infringere. Idem in tuscula. li. iij. Queādmodū misericordia est egritudo ex alterius rebus aduersis. sic inuidentia est egritudo ex alterius rebus secūdis.

Idem in. iiij. Inuidētia est egritudo suscepta p̄pter alterius res secūdas. q̄ nihil noceāt inuidenti. Malitia est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo. Idem in inuectiua cōtra catilinā absentem. Nō intelligo cur minore quidem dolore p̄ituros se cū multis q̄ꝫ si soli p̄eant: accipiant. Socrates. Maluꝫ alienū tuū ne feceris gaudiū. Valerius li. vij. Fabius labeo cū a rege antiocho queꝫ bello supauerat: ex icto federe dimidiā p̄teꝫ nauiū accipe deberet. medias oēs (vt fert̄) secuit. vt eū tota classe p̄uaret. Agillius. Cum ergo alexander orientē p̄lijs ꝛ victorijs vrgeret. in illis tm̄ negocijs litteras ad aristotelem misit. nō eū recte fecisse: q̄ disciplinas q̄ ad nature cōtemplationē spectāt q̄bꝰ ab ipso eruditus foret litteris foras editas inuulgasset. Nā q̄ inq̄t re alia ceteri oībus prestare poterimus. si ea q̄ ex te accepimus oīuꝫ p̄sus fiēt cōia. Quippe ergo doctrina anteire malim: q̄ꝫ copijs atqꝫ opulētijs. Rn̄dit aristote. libros illos neqꝫ editos eē: neqꝫ nō editos: q2 solis eis cognoscibiles: q̄ eos intelligerēt. Dydimus vbi supra. Locus iter nos inuidie non prebet̄ vbi nullus supior est. Omnes enim diuites facit paupertatis equalitas.

¶De Eodem s̄m poetas. C. CXXXI.

Ouidius in libro de arte p̄io. Fertilior seges est alienis semp̄ in agris. Viciniqꝫ pecus grādius vber hꝫ. Idem in lib. de remedijs. j. Sūma petit liuor. Idē in eodē. Rūpere liuor edax. Idē in li. ō pōto. Ledere viuos. Liuor ꝛ iniusto carpe dēte solet. Claudianꝰ in minori. Rabiē liuoris acerbi nulla d̄es placare pōt. Horatius in li. ep̄laꝝ. Inuidus alteriꝰ marcescit rebꝰ opimis. Et videt illius p̄spa cum lachrymis. Inuidia siculi nō inuenere tyrāni. Maius tormentum. Marcialis coquus. Rumpit̄ inuidia q̄ turba sp̄ in omni. Mōstramur digito rūpit̄ inuidia. Rūpit̄ iuidia q̄ suꝫ iocundus amicis. Qꝫ diuina frequēs rumpitur inuidia. Rumpitur inuidia q̄ amamur q̄qꝫ p̄bamur. Rūpat̄ q̄squis rumpit̄ inuidia.

¶ De Malitia. C. CXXXII.

Actor. Malitia est vitiū animi. quo q̄s dānū molitur alicui. Itē malitia est in alienū dānuȝ auide neq̄ssimeq; voluptatis odiosus excursus. Malignitas est mala volūtas hoīs cū vltra nō possit. Neq̄tia est qn̄ q̄s audet qd̄ nequit. Fulgētius in li. mitologiaꝝ. ij. Triplici mō nocet malitia. s. aut vi euidēti potētior. aut īsidijs vt impotentialis latro. aut occulte vt falsus amicus. Tull. de offi. lib. iij. Dō nature obediēs: homini nocere nō pōt. Idē in philippica. xj. Quo maior est vis animi q̄ȝ corpis eo grauiora sunt mala q̄ aīo cōcipiuntur: q̄ȝ q̄ corpe feruntˀ. Miserior ergo est q̄ in se suscipit scelus: q̄ȝ q̄ alterius facinus suscipe cogitˀ. Prosp in li. epigrāmatū. Quicūq; aliū molitˀ ledere primū. Ipm se iaculo pcutiet pprio. Ganphredus in poetria noua. Fel modicū totū mel amaricat. Unica mēda totā lē faciē diffamat. Quis fuit horrēdos primus q̄ ptulit enses: q̄ȝ ferus ⁊ vere ferreus ille fuit. Ex puerbijs sapientuȝ. Ab alio expecta: alteri quod feceris. Etiam qui faciunt oderunt iniuriam. Multis imperatur qui vni facit iniuriam.

¶ De Iracundia fm phos. C. CXXXIII.

Actor. Iracūdia est tēpestas animi. qua quis aduersus aliū cōmouetˀ. Ira est animi subita tēpestas. q̄ dū inordinate se cōcutit: cor hoīs ad insaniā trahit. Itē ira est animi feruor ab īterioribus ad exteriora prorūpens. cū aīa ob illatas sibi iniurias vindictā excogitatā adimplere desiderat. Itē ira est animi cōcitati furor subitus vlciscēdi libidine feruēs. Itē iracūdia est vlciscendi libidine in eū q̄ te lesisse videtˀ iniuria. Indignatio est ex turbida quadaȝ ⁊ insolēti maliuolentia īferioris despectio. Furor est animi inueterata tēpestas animi rationī subuertēs. Tull. in tus. li. iiij. Ira est libido puniēdi euȝ q̄ fecisse videtˀ iniuriā. Idē in oratione pro Marcello. Iracundia quoq; consilio inimica est. ⁊ victoria vero insolens ac superba est.

Epicurus. Ira īmoderata insaniā gignit. Ennodius. Ira iusto liberior suū plus q̄ȝ alios lacessit actorē. Ex puerbijs sapientū. Bonus animus lesus inultus grauiˀ irascitˀ. Itē furor fit lesa sepius patiētia. Itē grauissima est probi hominis iracūdia. Iteȝ homo extra corpus suū est cū irascitˀ. Iracūdiā aūt q̄ vincit: hostē superat maximū. Iratus etiā facinus cōsiliū putat. Leso doloris remediū est inimici dolor. Nūquā scelus scelere vindicanduȝ est. Ira crudelitatis mater est. Ingenia recta debilitat iracūdia praua cōfirmat audacia Si quis irascitur ⁊ ab alio penas expetit. a se exigit. Itaq; semp ab alio incipiat dissensio. a te vero reconciliatio.

¶ De Eodē fm poetas. .C. CXXXIIII.

Horatius li. eplaꝝ. Ira furor breuis est. aīum rege q̄ nisi paret. Imperat hunc frenis: hūc tu cōpesce cathenis. Ouidius in li. eplaꝝ. Quelibet iratis ipse dat arma dolor. Imperat heu ventis tumide nō īperat ire. Possidet ⁊ vitijs regna minora suis. Ideȝ fine ti. li. j. Minuit vindicta dolorē. Quaslibet īfirmas adiuuat ira manus. Idē in li. de arte. j. Ut fragilis glacies: interit ira mora. Idem in li. iij. Candida pax hoīes: trux decet ira feras. Ora tument ira: nigrescūt sanguine vene. Quā lȝ extinctos iniuria suscitat ignes. Idē in li. methamor. viij. Sepe suū feruēs oculis fert ira furorē. Idē in li de fastis. v. Iustuȝ preterit ira modū. Idē in lib. de ponto. Quē non obrueret taciti quoq; cesaris ira. Addita sunt penis aspera verba meis. Uirgilius in. ij. eneid. Furor iraq; mētem p̄cipitāt Lucanus. iij. li. Inuenit arma furor. Cato vbi supra. Ira odiū generat concordia nutrit amorem. Impedit ira animuȝ ne possit cernere verum. Prudentius vbi supra. Ira tumens spumanti feruida rictū. Sanguinea torquet suffuso lumina felle. Impatiēsq; more ē. Galtherus in alexādreide li. v. Comes indiuisa furoris precipites capit Ira gradus ⁊ fellea torquet lumina. Contemnitq; humiles rationis habenas.

¶ De Odio ⁊ discordia. C. CXXXV.

Actor. Ira inueterata vertitˀ in odiū. Est eni odium rancor animi ↄtra aliquē induratus ⁊ roboratus. Item odiuȝ est vitiuȝ quod irati motū animi spemq; vindicte tenacius abscōdit. Rancor ē cū amaritudine clausa mordacis animi vulnus habitu demōstratˀ. Discordia ē aliquoꝝ dissidētia. quos prius amoris vinculum colligauerat. Aristo. in. viij. li. phoꝝ. Amicitia facit ex multis vnū. Discordia vero multa ex vno. Amicitie nāq; ē cōgregare. inimicitie vero disgregare. Tullius in tuscu. li. iiij. Odium est ira inueterata Inimicitia est ira vlciscendi tēpus obseruās. Discordia est ira acerbior intimo odio ⁊ corde concepta. Ualerius lib. ix. Ire ⁊ odij affectus magnos in pectorib⁹ humanis excitāt fluct⁹. ille pcursu hic nocendi cupidine ptinacior. vterq; ↄsternatiōis plenus ac nunq̄ȝ sine sui tormento violentus: q2 dolorē cū inferre vult: patitˀ amara sollicitudine: ne vltio non ↄtingat anxius. Sed pprietatis eoꝝ imagines certissime sunt: quas dij ipsi in claris psonis aut dictu aliquo aut facto vehemētiore ↄspici volunt. Sylla dū ire vitio obtemperauit: nōne multo alieno sanguine pfuso: ad vltimū ⁊ suū erogauit. puteolis eni ardens indignatiōe q̄ȝ ganeus p̄nceps eius colonie pecuniā a decurionib⁹ ad refectionē capitolij promissaȝ cunctāti⁹ daret aī ↄcitatiōe nimia: īmoderatoq; vocis impetu: cōuulso pectore spm̄ cruore ac minis mixtū euomuit. Igitˀ in dubio est sylla ne p̄or an iracūdia sylle sit extincta. quā vehemens aduersus. r. p. hamilcaris odiū. Quattuor eni puerilis etatis intuens filios quattuor leunculos in pniciē imperij romani alere se p̄dicabat. digna nutrimēta que in exitiū patrie sue (vt euenit) cōuerteret. E qb⁹ hānibal mature adeo patris vestigia subsecutus ē. vt eo in hispaniā exercitū traiecturo. ⁊ ob id sacrificante. ix. annoꝝ natu tenēs altaria iuraret se populi romani futurū hostē acerrimū cū primū p etatē potuisset. Idē significare cupiens: quāto inter se odio carthago ⁊ roma dissiderēt inflicto in terrā pede: suscitatoq; puluere tūc inter eas fineȝ belli fore dixit. cū alterutra pars in habitū pulueris esset redacta. in puerili pectore tm̄ vis odij potuit. Ex puerbijs sapientū. Multoꝝ odia sub occulto latēt. oīa tm̄ pandentˀ. nō dico si cecideris: sed si titubaueris. Peiora sūt tecta q̄ȝ apta ppterea minus te loquax inimicus q̄ȝ taciturnus offendit. Principiū aūt discordie est aliq̄d ex cōi suū facere. Quietissime nāq; viuerent hoīes: si duo vba de medio tollerentˀ. meū. s. ⁊ tuū. Item q̄ȝuis agas vt ne q̄s tuo merito te oderit. erunt tm̄ semp q̄ te oderint. Reuera memoria bn̄ficioꝝ fragilis est. iniurie vō tenax. Item ridiculum est odio nocētis īnocentiā pdere.

Oui. in ybin. Desinet esse prius ↄtrarius ignib⁹ humor. Et tepid⁹ gelido flabit ab axe noth⁹. Et ver autūno brume miscebitˀ estas. At q̄ȝ eadem regio vesp ⁊ ortus erit. Q̄ȝ mihi sit tecuȝ positis q̄ sumpsimus armis. Gratia: cōmissis improbe rupta tuis: Pax erit hec nobis sp dum vita manebit. Cum pecore infirmo que solet esse lupis.

¶ De Crudelitate fm phos. C. CXXXVI.

Actor. Ire ⁊ odij propriū est crudelitatem exercere. que ex hoc etiā habere nomen videtˀ: q2 cruore delectatˀ. Est itaq; crudelitas animi effrenati excursus ad seuiendū in aliquem pprieq; ad sanguinem eius effundendū. Uerū tm̄ crudelitas nō semp ex odio pcedit. sed plerūq; etiam ex alicuius rei cupiditate vel ex seueritate iudicij. qn̄ scȝ remota miscōia iustuȝ vindicte modum excedit. Tullius de officijs li. j. Magnitudo autē animi remota comitate ⁊ ↄiunctiōe humana: feritas quedaȝ fit ⁊ inhumanitas. Idem in. iij. li. Hominuȝ nature quā maxime sequi debemus: inimica est crudelitas. Quid interest vtrū ex homine q̄s in beluaȝ se ↄuertat: an sub hoīs figura īmanitatē belue gerat. Ualerius li. ix. Crudelitatis horridus est habitus: truculenta spēs: violentus spūs: vox terribilis. omnia minis ⁊ cruētis imperijs referta. cui silentium dare crementū est adicere. Seuus ille enei tauri inuētor. quo inclusi subditis ignib⁹: longo ⁊ abdito cruciatu mugitus resonante spū: edere cogebantˀ. ne eiulatus eorū humano sono vocis expressi. phalaridis tyrāni misericordiam implorare possent. quam q2 calamitosis deesse voluit. teterrimū artis sue opus primus artifex inclusus: merito auspicatus est.

Idem. Hannibal tam crudelis extitit: vt in flumīe gollode corporibus romanis ponte facto exercitum traduxit. Actor. Tyranni sicilie dyonisij: cum omnes syracusani interitū optarent: quedā vltime senectutis femina sola quotidie matutino tpe deos orabat: vt incolumis ac sibi superstes esset. Qd̄ audiens dionysius admirat⁹ interrogauit causaȝ. At illa puella inq̄t cum essem. ⁊ grauē tyrannū haberem: carere eo cupiebā successit peior. ⁊ illo etiam cū carere cuperem: tertiū te importuniorē ceteris cepimus habere. timens ergo deteriorē tibi succedere: caput meū pro tua salute deuoueo. tam facetam audaciā punire dionysius erubuit. hec Ualerius. Ideȝ vbi supra. lib. ix. Ochus q̄ postea darius appellatus est. sanctissimo a psis iureiurādo obstrictus: ne quē ex ↄiuratiōe q̄. vij. magos cum eo oppresserat. aut veneno aut ferro aut vlla vi. aut inopia alimentorū necaret. crudeliorē mortis excogitauit rōnē. Septū eni altis parietib⁹ locū cinere implens. supposito tigno pminēte eos benigne cibo ⁊ potiōe exceptos in eo collocabat. ex quo somno sopiti in illā insidiosaȝ ↄgeriē decidebant. Ex puerbijs sapiētū. Multos timere dȝ: quē multi timent. Minus aūt q̄ȝ seruus est dn̄s q̄ seruos timet Nūq̄ȝ scelus scelere vindicādū est. Itaq; respue crudelitatē ⁊ mr̄eȝ crudelitatis iraȝ. Res est optima nō sceleratos extirpare: sed scelera.

Seneca in agãmennone. Rudis est tyrannus morte qui penã exigit. Idẽ in declamationib⁹ li.iij. Etiã vbi remediũ est mori: scelus est occidere. Idẽ in li. de clemẽtia li.j. Ferina ista rabies est sanguine gaudere ac vulnerib⁹ ⁊ abiecto hoĩe: in siluestre aĩal trãsire. Lactãtius in li. de vero cultu. Qui hoĩeȝ q̃uis ob merita dãnatũ incõspectu suo iugulari ꝑ voluptate ↄputat: ↄsciẽtiã suã polluit. tãq̃ si homicidij q̃d fit occulte spectator ⁊ particeps fiat.

De Eodẽ ſm poetas. C. CXXXVII.

Horatius in li. eplarũ. Nemo adeo ferus est q̃ nõ mitescere possit. Tibullus. Qui fuit horrẽdos primus q̃ ꝓtulit enses: q̃ ferus ⁊ vere ferreus ille fuit. Oui. de arte. li.j. Nec eniȝ lex equior vlla ẽ. q̃ necis artifices arte perire sua. Claudianus in maiori. Qui fruitur pena ferus ẽ: legũq; videt̃. Uindictã prestare sibi: cũ viscera fellẽ Landuerint. Galtherus in alexãdreide li.viij. Nõ verisimile est alieno parcere cuiq̃ q̃ sibi nõ parcit. Arator vbi. s̃. Ardet amor scelerũ cupiditq; in sanguine pauli. Sacrilegas versare manus: q̃ dura malorũ. Uota: o pallida cordis imago. Pocula sunt meliora tibi in dea cruoris. Dũ laticis: nulla sq; volẽs cõtingere mensas. Esuris ad facinus saturãq; cadauer iusti. Queris habere famẽ: nõ hec ieiunia moyses. Condidit: exemplo tot consummata diebus.

De Impatientia ⁊ tristicia. C. CXXXVIII.

Actor. Impatiẽtia est vitiũ quo deficiens aĩus in aduersis impetuosos motus suos nõ refrenat. Querela est latẽtẽ cordis molestiã impatiẽtib⁹ motib⁹ aperire. Quintilianus cã.v. Humane infirmitatis ista natura est. vt ex oĩbus accidẽtibus grauissimũ putet quisq; q̃d patit̃. Necesse est apud impatiẽtiã sua vel minima preualeãt. Itẽ in.x.cã. Nulla pena est nisi inuito. Nullũ habemus nisi ab impatiẽtia dolorẽ. ⁊ vt aliq̃d crudele sit metus facit. Julius celsus. li.j. Animi est ista mollicia nõ virtutis inopiã paulisꝑ ferre non posse. Facilius reperiunt̃ q̃ se vltro morti offerãt: q̃ q̃ doloreȝ patiẽter ferant.

Salustius in catilinario. Nulli mortaliũ iniurie sue parue videntur. Ex ꝓuerbijs sapiẽtũ. Heu q̃ miserũ est ab aliquo ledi. de quo nõ possit credi. Plautus vbi supra. Quidnã o stulte miruȝ ẽ: si te q̃ nouit despicit. qui nõ nouit diligit. Galtherus in alexãdreide lib.j. Blandicijs indignus erit molliq; potiri fortuna. Qui dura pati vel amara recusat. Actor. Tristicia est cõsternatio mẽtis ex dãno tẽporaliũ rerũ maxime prorũpens. Itẽ tristicia est ex frustrato rebus cõtrarijs voto turbate mentis anxietudo seculi. vt qñ q̃s supra modũ dolet ex amissione reꝝ tẽporaliũ. vel qñ dolet non q2 peccauit. ⁊ deũ offendit. ⁊ eterna vita se priuauit. eaq; indignũ se fecit. sed q2 ꝑ peccata sua ĩ cõspectu hoĩuȝ viluit. Itẽ amaritudo ẽ gaudij spũalis expers q̃dã distracte mẽtis solitudo. Quintili. cã.j. Nihil difficilius est q̃ differre gaudiũ. Idem in.xj. Nihil vnq̃ grauius q̃ destituta spes torquet. Seneca in li. de quattuor virtutibus. Cogitatiões vagas ⁊ velut somno similes nõ recipias. quibus si animum oblectaueris. cum omnia disposueris: tristis remanebis. Tibullus. ij. li. Nũc ⁊ amara dies: ⁊ noctis amarior vmbra ẽ. Omnia nũc tristi tempora felle madent.

De Luctu pro reꝝ vel amicoꝝ amissione. C. CXXXIX.

Ex prouerbijs sapiẽtũ. Homo totiẽs morit̃ quotiẽs amittit suos. Seneca ad lucilliũ.xxvj. Que querela ẽ q̃d incõmodũ si quicq̃d debeat desinere defecit. Et q̃s exitus melior q̃ in finẽ suũ natura soluẽte dilabi. Idẽ in epl̃a.lij. Circũspice ista q̃ nos angũt in isaniã: ⁊ q̃ cũ plurimis lachrymis amittimus scies in his nõ dãnũ eẽ molestũ. s3 opinionẽ dãni. Nemo illa ꝑisse sentit s3 cogitat q̃ se h3 nihil perdidit. Ideȝ ĩ.lxxiiij. Placeat hoĩ q̃cq̃d deo placet q̃diu virtus salua fuerit nõ senties q̃d abscesserit. Non affligit̃ sapiẽs liberorũ amissiõe nõ amicoꝝ. Eodẽ eñi aĩo fert eoꝝ mortẽ. quo suã expectat. Idẽ in.lxiij. Nec sicci sint oculi amico amisso nec fluãt. lachrymandũ est nõ plorandũ. Id agamus vt iocunda nobis fiat amicorũ recordatio amissorũ. nemo libenter ad id redit q̃d nõ sine tormẽto cogitat̃. Mihi amicoꝝ recordatio amissorũ defunctorũ cogitatio dulcis ac blãda est. habui eñi illos tanq̃ amissurus amisi tanquã habeã. Idẽ in li. de remedijs fortuitorũ. Stultus ẽ q̃ deflet mortẽ mortaliũ. nihil hoc nouũ aut mirũ est. naufragiũ fecisti: cogita non quid perdideris s3 q̃ euaseris. Tullius in li. de senectute. Non est lugẽda mors quã immortalitas consequitur. Ualerius li.v. Xenophon cum sacrificaret maiorem e duobus filijs in prelio perijsse cognouit. nec ideo cultum deoruȝ dimittendum putauit: s3 tantũmõ coronã deponere cõtẽtus fuit. quã ipsaȝ (percũctat⁹ quo nam modo cecidisset vt audiuit fortissime pugnanteȝ interisse) capiti reposuit. Anaxagoras audita morte filij. nihil inquit mihi inexpectatum nuncias. ego enim illũ ex me natum sciebaȝ esse mortalem. hanc vocem si quis efficaciter receperit. non ignorabit ita liberos esse procreandos. vt meminerit sicut mori neminem qui non vixerit. ita nec aliquem viuere posse qui moriturus nõ sit. Symachus in epistolis. Anaxagoram phĩcuȝ grauis de filio nuncius a disputationibus non retraxit. Horatius in poetria. Ut ridentib⁹ arrident: ita fletibus assint humani vultus. Oui. in li. de remedijs ij. Partius e multis mater desiderat vnum. Queȝ que flens clamat tu mihi solus eras.

De Fictis lachrymis ⁊ ioco. C. CXL.

Seneca ad lucillium. epl̃a. lxiij. Quis autẽ ferat hos qui negligentissime cuȝ amicos habeant. miserrime lugent. nec amant quẽpiam nisi ꝑdiderint Ideoq; tunc effusius merent: q2 verent̃ ne dubium sit an amauerint certaq; ĩdicia affectus sui querũt. Tullius scda. Nihil lachryma citius arescit. Juuenalis li.v. Maiore tumultu plangunt̃ nũmi q̃ funera. Fingit in occasum summã deducere vestem. Contẽtus vexare oculos humore coacto. Plorat̃ lachrymis amissa pecunia veris. Galtherus in alexandreide li.vj. Leuiter veniũt leuiusq; recedũt. Blandiri dociles lachryme: solaq; ꝓpinqui Impendunt lachrymas miseris arcentib⁹ illis. Cũ lachrymis arescit amor. Oui. de remedijs libro.ij. Ut flerent oculos erudiere suos. Cato vbi supra. Femina dum plorat hoĩem superare laborat.

Sydonius in eplari libro.v. Quasi vo quidam barbarismus est moꝝ sermo iocũdus ⁊ animus afflictus. Tullius de offi. li.j. Turpe est valdeq; vitiosum in re seuera delicatum inferre sermonem.

Horatius in poetria. Si me vis flere dolendum est primũ ipsi tibi. Tristia mestũ vultũ verba decent. Tibullius. Heu q̃ difficile est mutare gaudia falsa. Difficile est tristi fingere mente iocũ. Non bene mendaci risus ↄponit̃ ore. Nõ bene solicitis ebria vba sonãt.

De Pigricia ⁊ somnolentia. C. CXLI.

Actor. Pigritia est tarditas cordis metu cõsequẽtis laboris. Iteȝ pigritia est mentis inertia qua q̃s bonum inchoatũ fastidit cõsummare. Torpor est animi languentis pigritia remissa. Ignauia est de laudabili vtutũ exercitio languida vtriusq; hoĩs defectio. Negligẽtia est animi torpor quo q̃s minus diligens est in exequẽdo q̃d deb3. Tepiditas est aĩ languor quo q̃s torpet in illius rei executiõe in q̃ debet feruere. Tull. in tus. lib.iiij. Pigritia est metus ↄsequentis laboris. Aristo. in ethicis lib.iij. Mollicies est fugere laboriosa.

Persius satyricus. Mane piger stertis: surge ĩquit auaritia eya. Surge negas instat surge inq̃s nõ queo surge. Ganfridus in poetria. Gaudia q̃d facim⁹: torpemus imagine pigri. Scis ne moram pigri: si mane citet̃ obaudit. Si citetur adhuc iterata voce sonora. Mane vigil stertit tandẽq; timore coactus. Ore tñ lentus linguaȝ mouet: ⁊ mihi q̃d vis. Inq̃t surge: veni: nox est permitte quiescam. Immo dies est surge. deus meus heu ego surgo. Uade sequar nec eũ sequit̃ quẽ decipit ⁊ tu. Non venies dudũ venisseȝ: sed mihi vestes. Quero nec inuenio: nihil est te hyrria noui. Surge cito dñe sũ presto: nec est tamen imo. Uel caput huc ⁊ illud vertit. vel brachia scalpit. Membra vel in longũ distendit: sic sibi q̃sdam. Undelibet morulas querit sꝑ venit ore. Nõ pede: sic veniens nunq̃ venit ipse coact⁹. Forte mouẽs gressuȝ trahit a testudine motũ. Uirgili⁹ in buccol. Tarde venere bubulci. Tullius vbi supra. li.v. Tardis mẽtib⁹ nõ facile vtus cõmittit̃. Actor. Sõnolẽtia est torpor mẽtis ⁊ corpis qua q̃s ad labores vigiliasq; piger facile somno resoluit̃ ac detinet̃. Secundus phus. Quid somnus nisi mortis imago. laborũ q̃es. infirmãtiũ votũ. miserorũ desideriũ. Cato vbi supra. Pl⁹ vigila sꝑ ne somno deditus esto. Nam diuturna q̃es vitijs alimẽta ministrat. Oui. sine titulo.ij. Infelix tota q̃cũq; q̃escere nocte. Sustinet ⁊ somnos ꝓmia magna vocat. Stulte q̃d est somnus gelide nisi mortis imago. Longa q̃escendi tꝑa fata dabunt. Arator vbi supra. Corpe somn⁹ erat huic s3 vigilabit. In illo q̃ nescit dormire fides. Hic cãtica clamant dormio corde vigil. Idẽ in lib.ij. O male ꝑta q̃es: o sꝑ dedita somno. Pectora nuda bono quãtisq; patet ille ruinis. Quẽ nox sola tenet nescit vigilare periclo. Qui patit̃ dormire deo. Horatius in poetria. Et qñq; bon⁹ dormitat homer⁹.

De Ociositate. C. CXLII.

Actor. Ociositas est vitiuȝ quo quis mentis inertia resolutus a necessarijs actibus vacans requiescit. aut vanis ⁊ inutilibus intendit. Nam ⁊ ociosa sectari ociosum est. Dydimus vbi supra. Laboreȝ qui nutrit auaritiam non exerceamus: ocium turpe deuitamus.

Clarro in sententijs. Oratores non erunt vt eant: ne r vita non sit cā fit. sed vt ea preclarū aliqd fiat. Utile quidē sz inglorīū ē ex illa borato in alienos labores succedere. Tull. in tus. li. j. Itaqz iuxta grecoꝝ puerbiū. quā quisqz norit artē i hac se exerceat. Idē in. v. li. Quid eni dulcius ocio litterato. Seneca ad lucilliū epla. lxxxij. Ociū sine litteris mors ē: r hoīs viui sepultura. Idē in epla. lxviij. Gloriari ocio iners ambitio. Idē i. lxxj. Id igit agamus vt omne tēpus nostrū sit: qḋ nō erit nisi prius nostri esse ceperimus. Quintilianus cā. iij. Ad omne votū fluēte fortuna lasciuit ociū. Idē in iiij. Necesse est vt in facinus ardor ociosus erūpat. Ouidius in li. de pōto. Cernis vt ignauū cōsumēt ocia corpus. Et capiūt vitiū ni moueant aque. Idē in li. de remed. j. Ocia si tollas periere cupidinis arcus. Cōtēpteqz iacent r sine luce faces. qꝫ platanus riuo gaudet: qꝫ populus vnda. Et qꝫ limosa canna palustris humo. tā venus ocia amat. Actor. Cetera quoqz plura de ociositate ꝑ cōtrariū superius habita sūt in ca. de strēnuitate. r iteꝝ in cap. de exercitatiōe.

De Accidia r desperatiōe. C. CXLIII.

Actor. Accidia est desidiosus animi torpor. a bono incepto faciēs aliqn resilire. Itē accidia ē animi torpor quo qs bona negligit ichoare vel inchoata fastidit pficere. Accidia est ex nimia ɔfusiōe animi nata tristicia. siue tediū vel amaritudo animi nimia. qua iocūditas spūalis extinguit. r quodā desperatiōis pncipio mēs in seipsa subuertit. Itē despatio ē ad vite statū vel ad reditū virtutū fracte spei gubernatio. Tull. in tus. li. iiij. Despatio est egritudo sine vlla rerū expectatiōe meliorū. Seneca in edippo. Solent extrema securos facere mala. Martialis coquus. Hostē cū fugeret: se faunius ipse peremit. Hic rogo nō furor est ne moriare mori. Arator vbi supra. Proditor amēs mercedē sceleris soluit sibi tedia noxe. Horruit ipe sue: celo terreqz posus. Inter vtrūqz perit. Oui. i li. de arte. ij. Dedecet igenuos tedia ferre sui. Galtherus in alexādreide li. vj. Fortis animi ē ɔtēnere vitā. Nō odisse tm̄ vitā sz amare viroꝝ ē. Degeneres r quos ɔstat tedere laboris. Cōpellunt ad h̄ vt vitā ducere vile. Quid reputēt qḋ mirū: ignauo viuere mors ē. Quintilianus de orato. institu. li. j. Turpiter desperat quicqd fieri potest.

De Auaritia sm pħos. C. CXLIIII.

Actor. Auaritia est cupiditas acqrēdi vel retinēdi. Itē auaritia ē immoderatus amor habēdi. s. vltra necessitatē. Itē auaritia est quarūlibet rerū insatiabilis r inhonesta cupido. Philargiria est ꝑ quā appetitu singulari pecunie coacernat. Tull. in tus. li. iiij. Auaritia est opinio vehemens de pecunia qsi valde expetēda sit: inherēs r penitus isita. Idē in li. de offi. ij. Nullū vitiū deterius est auaritia. presertim in principib⁹ r rēpub. gubernātib⁹. hr̄e eni questui rēpu. nō modo turpe est. sed etiā sceleratū r nephariū. Idē in li. de senectute. Auaritia senilis quid sibi velit nō intelligo. Quid eni absurdius esse potest: qꝫ quo minus restat vie: eo plus viatici querere. Ideꝫ in rheto. ij. Auaritia omnē hominē ad quoduis maleficiū impellit. Ualerius li. ix. Auaritia latentiū indagatrix lucrorum manifeste prede vorago auidissima. neqꝫ habendi fructu felix: r querēdi cupiditate miserrima. hec ante oēs. L. septimulij pcordia possedit. q cū. G. gracci familiaris fuisset. caput eius abscidere: ac ꝑ vrbē pilo fixū ferre sustinuit. qꝛ opimius ɔsul auro se id ei repēsurū edixerat. Sūt etiā qui tradant eū liquato plumbo cauatā partē capitis quo ponderosius esset: implesse. Odiosa septimulij auaritia ptolomei vero regis cypriorum risu prosequenda. Nam cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset: ac propter eas periturū se videret. Ideo qꝫ omni pecunia nauibus imposita in altū processisset. vt classe perforata suo perirent arbitrio. r hostes preda carerent. aurum r argentum mergere non sustinuit. sed futurum necis sue premium domū reuexit. hic proculdubio non possedit diuitias: sed a diuitijs possessus est. titulo quideꝫ rex insule. animo vero pecunie miserabile mācipium. Ex prouerbijs sapientum. Auarus nisi cū moritur nihil recte facit. auaro quid optes mali nisi vt viuat diu. Inopie parua desunt: auaritie omnia. Nulli auarus bonus est: inopi pessimus. negandi causa nunquam auaro deficit. Item pecunie oportet imperare non seruire. Pecunia si vti scias ancilla est: si nescis domina. pecunia non satiat auarum sed irritat. Recteqꝫ putandus est fortior qui vicerit cupiditates qꝫ qui hostes. Item principiū discordie rc. Require supra. ca. de odio r discordia. Salustius in catilinario Multos pessima ac diuersa inter se mala luxuria atqꝫ auaritia vexant. Auaritia fidem r probitatem ceterasqꝫ bonas artes subuertit r pro his superbiam r crudelitatem: deum negligere: omniaqꝫ venalia habere edocuit. Auaritia pecunie studium habet: quam nemo sapiens amauit vel concupiuit. hec quasi malis venenis imbuta. corpus aīmqꝫ virile effeminat. sp infinita insatiabilis est: neqꝫ copia neqꝫ iopia minuit. Seneca in declamatōib⁹. li. iij. Muliebrium vitiorū fundamentū est auaritia. Idē ad lucilliū epla. lxxiij. Stulta auaritia mortalium ꝓprietatē discernit. nec qcqꝫ suū esse credit qḋ publicum est: at sapiēs nihil magis suū iudicat qꝫ cuius illi cū hūano genere ɔsortiū est. Quintilianus li. viij. Tam deest auaro qḋ hꝫ qꝫ qḋ non hꝫ. Boetius de cōso. li. ij. Indigentiā fugare copia qrimus. at h̄ nobis in ɔtrariū cedit. Idē in li. iij. Nature qdeꝫ minimū. auaritie vō nihil satis est. Sydonius in eplari. li. v. Quidā superbissime opinant solo se censu esse censendos. q sic vitijs vt diuitijs incubāt. Iuste sub iusto principe iacet qui per se minimus: r tamen per sua maximus. aio exiguus viuit r patrimonio plurimus.

Item de eodem sm poetas. C. CXLV.

Prudentius vbi supra. Fert auaritia gremio precincta capaci. Quicquid luxus edax pciosū liqrat vnca. Corripuisse manu nec sufficit amplos. Impleuisse sinus: iuuat isfarcire crumenis. Turpe lucrū ē grauidos furtim distēdere fiscos. Filius extinctū belli sub sorte cadauer. Asperit si forte patris fulgētia bullis Cingula: r exuuias gaudet rapuisse cruentas. Nec parcit propriis amor insatiatus habendi. Pignoribus spoliatqꝫ suos fitis improba natos. Omne hoīum rapit illa genus. s. auaritia non est violentius vllum. Terrarū vitium qḋ tantis cladibus euum. Mundani in uoluat populi dānoqꝫ gehenne. Uñ dicit. Sola quidē rapui qcqd stix abdit auaris. Gurgitibus nobis ditissima tartara debēt. Quos retinent populos: qḋ voluūt secula nostrū est. Qḋ miscent mundū vesana negocia nostrum est. Horatius in li. epist. Semp auarus eget. Ideꝫ in lib. sermonū. Hic nūmos aurūqꝫ recondit. Nescius vti cōpositis: metuensqꝫ velut ɔtingere sacrū. Maximian⁹. Parcis pena est incumbere rebus. Quas cū possideas est violare nefas Efficior custos rerū magis ipse mearū. Conseruans alijs que periere mihi. Querere q nequeo semp retinere laboro. Et semp retinēs nil tenuisse puto. Auri cecus amor natiuū vincit amorē. Ouidius sine tit. li. ij. Querit auarus opes: r que lassauit eundo. Equora: periuro naufragus ore bibit. Idem in li. de arte. ij. Aurea nūc vere sūt secula: plurimus auro. Uenit honor auro cōciliat amor Idem in lib. methamor. Effodiunt opes irritamenta malorū. Iamqꝫ nocēs ferrū ferroqꝫ nocentius aurum. Prodierat: prodit bellū qḋ pugnat vtroqꝫ. Idem in lib. iij. Inopem me copia fecit. Ideꝫ in. xxj. Auarus vix spes ipse suas animo capit. Aurea fingēs. Iuuenalis li. v. Seruorꝫ ventres modio castigat iniquo. Ipse quoqꝫ esuriens: nec enim omnia sustinet vnqꝫ. Muscida cerulei panis consumere frusta. Hesternū medio solit⁹ seruare minutas. Septembri: nec nō differre in tpa cene. Cū furor haud dubius cū sit manifesta frenesis. Ut locuples moriat egenti viuere fato. Interea plena cū turget sacculus ore. Crescit amor nummi quantū pecunia crescit. Magnis pta malis: cura maiore metuqꝫ seruant. Misera est magni custodia census. Tibullius lib. ij. Prebet auaritie cās preciosa potentū Uestis: r e rubro lucida cōcha mari. Claudian⁹ in maiori. Quas male collegit fallacis dextera parenti. Has penis nati dextra refundit opes. Galtherus in alexandreide. j. Cū semel obtinuit vitiorū mater in aula. Pestis: auaritie que sola incarcerat omnes. Uirtutū species spreto moderamine iuris. Currit in facinus: nec leges curia curat. Idem in. viij. li. Quid tibi diuitijs opus est que semper auaris. Esuriem pariunt: quanto tibi plura parasti. Tanto plura sitis: r habendis acrius ardes. Sicqꝫ famen faciens: defectū copia nutrit Citius torquent auari amissi memoria: qꝫ delectantur habendo. Uersificator. Cur homo qui cinis es per auaritiā sepelis es. Eris cur heres: eris qui non eris heres. Quando sepultus eris quicunqꝫ sepultor es eris. Dici sepe putes tu qui sub marmore putes. Non hodie quod heri: nouus heres imperat eri.

De Cupiditate sm pħos. C. CXLVI.

Actor. Cupiditas est insatiabilis appetitus acqrēdi res tpales. vel specialiter pecuniam atqꝫ multiplicādi. Tullius in rhetorica. Cupiditas est genus oiū libidinum. r huius generis pars est auaritia. Ex puerbiis sapientū. Cupiditatē effugere regnū est vincere. Instructa inopia est in diuitijs cupiditas. Lucrū sine dāno alteri⁹ fieri nō pōt. Ualerius lib. vij. Inutiliter aliqd cupe r in eo pseuerānter morari. hec dulcedo vicina ē exitio. Seneca ad lucilliū in epla lviij. Nemo nostꝝ idē est q fuit pridie: qcqd vides currit cū tpe. Nihil ortū stabile vel solidū est. r nos tm̄ ea cupimus. tanqꝫ aut semp futura aut semper habituri. Tullius de offi. lib. j. In domo clari

hominis hoſpites multi recipiendi ſunt. ⁊ admittenda hominū cuiuſqꝫ generis multitudo. atqꝫ adhibēda eſt cura largitatis. aliter. n. ampla domus dedecori dn̄o fit. ſi ē in ea ſolitudo. ⁊ maxime ſi ſub alio dn̄o ſolita eſt frequētari. Odioſuꝫ eſt enī cū a preteremtib⁹ dicit. o domus antiqua heu ꝙ diſpari dn̄o dn̄aris. Idē in li. de paradoxis. Non explet̃ vnq̄ꝫ neqꝫ ſatiat̃ ſitis cupiditatis. nec ſolū augēdi q̄ habēt libidine cruciant̃ hoīes: ſꝫ etiā amittēdi metu: Hydimus ad alexādrū. Oīa poſſidemus quecūqꝫ nō cupimus. Eſt enī ferociſſima peſtis cupiditas. q̄ ſolet egenos quos capit efficere. dū finem inq̄rēdi nō inuenit. ſꝫ ꝫ magis quo fuerit locupletata mendicat. nos mercādi gr̄a pontū claſſe nō ſulcamus. Nūq̄ꝫ nos peregrina ſpēs ardore ſue pulchritudinis iflāmauit. nec famulos ſibi faciet multis caſibus deuicta opū materies: quos liberos edidit abſoluta pauperies. Epicurus. Si cui ſua nō vident̃ ampliſſima. lꝫ totius mūdi dn̄s ſit tn̄ miſer eſt. Si ad naturā viuas: nūq̄ꝫ eris paup. ſi ad opiniones nūq̄ꝫ eris diues. Exiguū natura deſiderat: opinio immenſum. Multas paraſſe diuitias nō finis miſeriarū fuit. ſꝫ mutatio. ſi vis diuitē facere. nō pecunie adiciēdū. ſꝫ cupiditati detrahēduꝫ eſt. Helinādus. In obſidiōe hānibalis caſſilinatib⁹ clauſis. cū tricēti pnestini permanerēt. quidā murē captū ducētis potius denarijs vēdere maluit ꝙ famē lenire. q̄ auarus poſtea fame cōſumptus eſt. ⁊ q̄ emit. vixit dei prouidētia vtriqꝫ ſm̄ meritū tribuēte. Terētius in adelphis. Pecuniā in loco negligere maximū interdū eſt lucruꝫ.

De Eodem ſm̄ poetas. C. CXLVII.

Virgilius in li. eneidos. Quid nō mortalia pectora cogis. Auri ſacra fames. Lucanus li. iij. Ferruꝫ mortemqꝫ timere. Auri neſcit amor. Horatius in li. epl̃aꝝ. Impiger extremos currit mercator ad indos. Per mare pauperiē fugiēs p ſaxa p ignes. O ciues ciues querēda pecunia primū ē. Uirtus poſt nūmos. Idē in li. ſermonū. Tātalus a labris ſitiēs fugiētia captat. Flumina. Ouid. in li. de fa. li. j. Iuppit̃ arte ſua totū cū ſpectat ī orbē. Nil niſi romanū qd̄ tueatur hꝫ. Tpe creuit amor q̄ nūc eſt ſūmus habēdi. Uix vltra qd iā pgrediat̃ hꝫ. Pluris opes nūc ſunt ꝙ priſci tp̄is annis. Duꝫ populus paup dū noua roma fuit. Nā poſtq̄ꝫ fortuna loci caput extulit hui⁹ Et tetigit ſūmo vertice roma deos. Creuerūt ⁊ opes: ⁊ opuꝫ furioſa libido. Et cū poſſideāt plurima plura petūt. Quo plus ſ̄t pote. plus ſitiunt̃ aque. In p̄cio p̄ciū nūc ē. dat cēſus honores. Cenſus amicitias pauper vbiqꝫ iacet. Iuuenalis li. v. Creſcit amor nūmi quantū pecunia creſcit. Cato vbi ſupra. Dilige denariū. ſed parce dilige formaꝫ. Petronius. Non bibit inter aquas nec poma pēdētia carpit. Tātalus infelix. quē ſua vota premūt. Diuitis hec magni facies erit oīa cernēs. Qui tenet ⁊ ſicco cōquirit ore famē. Marcialis coquus. Fortuna multis dat nimis: nulli vero ſatis. Prosper in libro epigrāmatū. Terrenorū auidos infima ſuſcipient. Magnū peccatuꝫ eſt amor immoderatus habendi. Et pluſquā vite ſufficiat cupiens. Si qua igitur ſuperant quorum non indiget vſus. Debilib⁹ proſint atqꝫ iuuent inopes. Quiſquis enim cupide non extendenda recondit. Qui nulli tribuit pauperibus rapuit. Nec pax ſolicitis nec modus eſt cupidis. Lucanus. Nemo nimis cupide rem ſibi deſideret vllā. Ne cum plus cupiat. perdat ⁊ hoc qd̄ hꝫ. Magiſter ſerlo. Nō bene dignus equo. cui carior eſt equus equo.

De Acceptione vel cōtēptu munerū. C. CXLVIII.

Seneca. Contētior erat dyogenes oīa poſſidēte alexandro. Plus enī erat qd̄ iſte nollet accipere: ꝙ qd̄ ille poſſet dare. Valeri. li. iiij. Marcus. curcius (vt refert valeri⁹) exactiſſima norma romane frugalitatis. Idēqꝫ fortitudinis ꝓſpectiſſimū ſpecimē: legatis ſamnitū ſe in ſcāno aſſidētē foco. atqꝫ ligneo catino cenātē ſpectādū prebuit. Magnūqꝫ pōdus auri reſpuēs. qd̄ ipſi ei attulerāt. Narrate inquit ſamnitib⁹ marcū curciū malle locupletib⁹ imperare: ꝙ ipſuꝫ locupletē eſſe. ⁊ memētote me nec acie vinci. nec pecunia corrumpi poſſe. Tullius de officijs li. ij. Male ſe habet res: cuꝫ qd̄ virtute effici debet id pecunia tentat̃. Saluſtius in iugurtino. Rome oīa venalia ſunt. fides paucis carior ē ꝙ pecunia. Petronius. Quid faciunt leges vbi ſola pecunia regnat. Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt. Iam nunc iudicium nihil eſt: niſi publica merces. Ad predam ſtrepitumqꝫ lucri ſuffragium vertit. Uenalis populus venalis curia: primū. Ipſaqꝫ maieſtas auro corrupta iacebit. Ouidius ſine titulo libro p̄mo. Nō bene cōducti vēdūt periuria teſtes. Nec bene ſelecti iudicis arca patet. Idē in li. de arte. ij. Da pereāt per quos munera crimē habēt. Ipſe lꝫ venias muſis comitatus homere. Si nihil attuleris: ibis homere foras. Idem in libro tertio. Munera crede mihi capiūt hoīeſqꝫ deoſqꝫ. Placat̃ donis iuppit̃ ipſe datis. Galtherus in alexādreide lib. j. Muneris arguit̃ accepti cenſor iniqu⁹. Mun⁹ enim a norme recti diſtorquet acumen Iudicis ⁊ tetra īuoluit caligīe mētē. Idē ī li. vij. Cēſor iniqu⁹ auertit ſurdas a cā paupis aures. Et fouet iniuſtā corrupt⁹ munē cām.

De Rapina ⁊ fraude ⁊ vſura ſm̄ phos. C. CXLIX.

Hector. Rapina eſt aliene rei depredatio violenta. Itē rapina eſt ex auide mētis īpetu veniēs alienarū rerū violenta diſtractio. Uiolentia eſt per quā malitia vel iniuria potenter in ſuperiorem exercetur. Item violentia eſt iniuria coacta. Furtum eſt aliene rei contrectatio clamdeſtina inuito domino. Fraus eſt per quaꝫ rei familiaris inopie vel malitie clandeſtina ſurreptione conſulit̃. Fallacia eſt per quam moribus deceptorijs veritas palliata: vel odium alterius vel proprium cōmodum intendit. Uſura eſt ſtudioſa cupiditas recipiendi aliq̄d vltra ſortem. Tullius de officijs libro tertio. Detrahere aliquid alteri. ⁊ hominem hominis incōmodo ſuum augere commodum: magis eſt contra naturam ꝙ mors. Sicut enim ſi vnūquodqꝫ corporis membrum hunc haberet ſenſum. vt putare poſſet ſe valere ſi proximi membri valitudinem detraxiſſet. debilitari ⁊ interire totū corpus neceſſe eſſet. Sic vnuſquiſqꝫ noſtrum ſi ad ſe rapiat commoda aliorum. detrahatqꝫ cui poſſit emolumenti ſui gratia ſocietas hominum ⁊ cōmunitas euertat̃ neceſſe eſt. Societatis artiſſimum vinculum eſt arbitrari magis contra naturam eſſe hominem homini aliquid detrahere ſui commodi cauſa: ꝙ omnia incōmoda ſubire. vir bonus ⁊ iuſtus nihil cuiq̄ꝫ qd̄ in ſe transferat: detrahet. Ideꝫ in philippica ſcd̄a. Male parta male dilabuntur. Seneca ad lucillium. Nulli etiam cui rapina feliciter ceſſit: gaudium rapti durauit in poſterum. Ualerius ſexto libro. Deforme eſt virtutis gloriam magnitudine prede minuere. Terentius in phormione. Quꝫ inique comparatuꝫ eſt. vt hi qui minus habent. ſemper aliquid ditioribus addant. Plautus in aulularia. Sepe condita luporum fiunt rapine vulpiuꝫ. Caſſiodorus in epiſtola. xv. Peruie ſunt ſemper iniurijs facultates abſentium ⁊ quodammodo videtur occaſio in delectum trahere. que non poteſt animum perſuadentis inſultatione terrere.

De Eodem ſm̄ poetas. C. CL.

Cato vbi ſupra. Qui ſua conſumunt cuꝫ deeſt aliena ſequunt̃. Ouidius in libro methamorphoſeos. Uiuit̃ ex rapto non hoſpes ab hoſpite tutus. Nec ſocer a genero. fratrū quoqꝫ gratia rara eſt. Idē in libro de nuce. Uicinia damno eſt. que longius abſunt. Natiuuꝫ retinent inuiolata decus. Idem in libro de arte primo. Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris. Uicinumqꝫ pecus grandius vber habet. Idem ſine titulo libro primo. Fit cito per multas preda petita manus. Marcialis coquus. Ticulle viue ſemper rape coge aufer preſide relinquendum eſt. Superba depreſſis arca pullulet nummis. Iurabit heres te nihil reliquiſſe. Arator libro primo. Auri ceſſet amor qui pectora ſemper adurit. Quo rapitur mortale genus: qua pullulat omne. De radice malum cuius violentius ardet. Ambitio creſcente modo. ſtimulantqꝫ rapinis. Addita lucra famem. Fulgentius in libro mitologiarum tertio. Fenus a fenerando. dictus eſt ideo cecus ꝙ omnis auaritia ceca ſit. que ſua nō videt. Huic harpie cibos rapiunt: quia rapina aliquid ei de ſuo comedere non permittit. Quꝫ autem eius prandia ſtercoribus fedant: oſtendit feneratoris vitam rapine illumie eſſe ſordidam.

De Uoluptate carnis. C. CLI.

Hector. Dicto de vitijs ſpiritualibus: reſtat dicēdū de vitijs carnalib⁹. Et primo de voluptate in generali. Eſt aūt voluptas cū lubrica ſuauitate quadā ad illicita ſede mentis inclinatio. Tull. ī li. de ſene. Impedit conſiliū voluptas rationis inimica. ac mentis oculos preſtringit. nec habet vlluꝫ cū virtute cōmertium. Ideꝫ in lib. de paradoxis. Cū tibi deus vl̃ mater omniū natura dedit animū quo nihil eſt preſtantius. nihil diuinius. ſic te ipſe proijcies atqꝫ proſternes. vt nihil int̃ te ⁊ pecudē ītereſſe putes. Uoluptas quo maior eſt. eo magis animū a ſe de ſua ⁊ ſtatu dimouet. Idē in tuſcu. lib. v. Si quedā etiam ſuauiora natura deſideret ꝙ multa ex terra arboribuſqꝫ gignunt̃. tū facili copia. tum ſuauitate preſtantia: adde integritatem valitudinis que cōtinentiā in victu cōſequitur. ⁊ cōfer ſudantes rucātes refertos epulis tanq̄ꝫ opimos boues: tūc intellige qui voluptatē maxime ſequuntur. eos minime conſequi. Seneca de beneficijs li. vij. Uoluptas fragilis: eſt breuis: faſtidio obiecta. quo auidi⁹ hauſta ē: citius in cōtrariū recidēs. cui⁹ ſubinde neceſſe eſt vt aut peniteat aut pudeat. Idē ad lucilliū. Feſtis maxie dieb⁹ ani

mo imperandum est: vt tunc voluptatibus solus abstineat: cũ in illas omnis turba procubuit. Ideꝫ in. xxiiij. Ipse voluptates in tormẽta vertunt: epule cruditatẽ generãt. Ebrietas neruoꝝ torporẽ: ac tremorẽ. libidines manuũ ac pedũ ⁊ articuloꝝ deprauationẽ. Uale. li. vij. Aristo. vtilissimũ ꝓceptũ ẽ: vt voluptates abeũtes cõsideremus. fessas enĩ penitẽtieqꝫ plenas aĩus nr̃is subicit. quo minus cupide repetant. Quinti. iiij. li. fallit voluptas ⁊ minus lõga vident: q̃ delectãt. sicut amenũ ⁊ molle iter. etiã si spacij amplioris ẽ. minus fatigat. q̃z durũ arduũqꝫ compẽdiũ. Boe. de ↄso. li. iij. Uoluptatũ appetẽtia plena ẽ anxietatis. satietas vͦ penitẽtie. Lactãtius ĩ li. de falsa sapiẽtia: Uoluptas ẽ q̃ a cũctis appetit: sꝫ honesti viꝫ nõ hꝫ ⁊ satietatẽ affert: ⁊ nimia nocet. ⁊ processu etatꝭ minuit: ⁊ multis nõ ↄtingit. Nõ est igit summũ bonũ. Idẽ ĩ li. de vͦ cultu. Illecebre voluptatũ arma sunt illius cuius vnũ opus est expugnare virtuteꝫ Scit enĩ q2 mortis fabricatrix est voluptas.

De Eodem. .C. CLII.

Archita tarẽtinus. Nulla pestis capitalior. q̃z voluptas corporis. cujus auide libidines temere ⁊ effrenate ad potiundũ incitant hinc patrie ꝓditiões. hinc rerũpublicaꝝ euersiões. Nullũ deniqꝫ scelus: nullũ facinus ẽ. ad qꝺ suscipiẽdũ nõ libido voluptatis ĩpellat.

Tull. in li. de sene. Archita tarẽtinus cũ eius sermoni plato atheniẽsis ĩteresset. nullã capitaliorẽ pestẽ. q̃z voluptatẽ corꝑis dicebat hoib⁹ a nã datã. Cũqꝫ nil mẽte prestabilius deus dedisset hoi. huic diuino muneri nihil tã inimicũ esse q̃z voluptatẽ. Qꝺ vt magis intelligi posset. fingebat aĩo tãta incitatũ aliqueꝫ corporis voluptate. quãta ꝑcipi posset maxima. Nemini censebat fore dubiũ q̃n tãdiu dũ ita gauderet: nihil agitare mẽte: nihil rõne: nihil cogitatiõe cõsequi posset ⁊c̃. Actor. Platonẽ quoqꝫ tullius dixisse asserit: escam maloꝝ esse voluptatẽ. q2. s. ea capiuntur hoies sicut hamo pisces.

Uirgilius in bucco. Trahit sua queqꝫ voluptas. Oui. sine ti. li. j. Nox ⁊ amor vinũqꝫ nihil moderabile suadẽt. Illa pudore caret liber amorqꝫ metu. Impia sub dulci melle venena latẽt. Idẽ in li. de arte. j. Nil nisi turpe iuuat. cure est sua cuiqꝫ voluptas. Cato vbi supra. Pauca voluptati debent plura saluti. Morbi nanqꝫ cã mali est queqꝫ voluptas. Prosper vbi supra. Non semꝑ vere est felix impleta voluptas.

De Uita delitiosa ſm phos. .C. CLIII.

Actor. Delitie sunt corꝑalis indigẽtie necessitatuꝫ cũ supfluitate quadã opulẽtior apparatus. Sene. ad lucilliũ epl̃a. xx. Quia delitijs permaduim⁹ oĩa dura aut difficilia iudicamus. Idẽ in. lv. Debilitatẽ nobis ĩduxere delitie. ⁊ qꝺ diu voluimus: posse desijmus. Uegetius renat⁹ in li. j. de arte militari. Mortẽ minus metuit: q̃ min⁹ delitiaꝝ in vita nouit. Aristo. in ethi. ij. li. Malis deceptio ꝓpter delectationẽ fit: nõ enĩ existẽs bonũ eis videt: sed delectationẽ q̃dẽ vt bonũ volũt. Tristiciã aũt vt malũ fugiũt. Macrobius in li. saturnaliũ. Ea q̃ ex tactu atqꝫ ex gustu voluptas est. oĩum rerũ fedissima est. eosqꝫ maxime qui se his duabus dederint voluptatibus. incõtinẽtes ⁊ intẽperantes dicimus. Istas solas duas hoibus cõmunes esse videmus cũ beluis. Et iccirco in pecuduꝫ ferarũqꝫ numero habet. quib⁹ voluptatib⁹ his occupatus est. Tull. in li. de paradoxis. Cũqꝫ deus vel mater oĩum natura dedit animũ. quo nihil prestantius nihil diuinius. sic te ipse proijcies atqꝫ prosternes vt nihil inter te. ⁊ pecudẽ interesse putes. Tullius in li. iiij. de fine boni ⁊ mali. Una voluptas multis obscurat in vita voluptaria. Ualerius. li. ix. Xerxes opũ regionũ ostẽtatiõe eximia. eousqꝫ luxuria gaudebat. vt edicto premiũ illi proponeret qui nouũ voluptatis genus reperisset. Quãta dũ delitijs nimis capit. Amplissimi imperij ruina euasit. Antiochus ⁊c̃. Reqre supra in capitulo de ꝑcitate. Plinius. xxxiij. li. Require supra capitulo de tẽperãtia. Augu. de ciui. dei li. v. Stoici contra eos qui virtutes appetẽdas propter voluptatẽ dicunt. pingunt quandã tabulã vbi voluptas in sella regali quasi delicata quedã regina cõsidat. eiqꝫ virtutes famule subiciant. vt faciãt qꝺ illa imperauerit. Iubeatqꝫ prudentie vt vigilanter inquirat quomodo voluptas regnet. ⁊ salua sit. Iusticie vt prestet beneficia que põt ad cõparãdas amicitias corporalibus cõmodis necessarias. Nulli faciat iniuriã. ne offensis legibus voluptas secura viuere nõ possit. Fortitudini iubeat. vt si dolor corpori acciderit. qui nõ compellat in mortẽ teneat dominã suã. i. voluptatem fortiter in animi cogitatione. vt pro pristinarũ deltiarum suarũ recordatione mitiget presentis doloris aculeos. Temperãtie: vt tantũ capiat alimẽtorũ vel aliorũ delectabiliuꝫ: vt voluptas nõ impediat. Pingat ergo similit loco voluptatꝭ gl̃ia vana: delicata q̃uis mulier ista nõ sit. inflata tñ est. Et nihil prouideat prudẽtia: nihil distribuat iusticia. nihil toleret fortitudo. nihil moderetur temperantia. nisi vnde placeatur hominibus ⁊ ventose glorie seruiatur.

De Eodem ſm poetas. C. CLIIII.

Uirgilius in buccolicis. Trahit sua quenqꝫ voluptas. Qui legitis flores ⁊ humi nascentia fraga. Frigidus o pueri fugite hinc: latet anguis in herba. Oui. sine ti. li. ij. Tunc etiã somni pingues ⁊ frigidus aer. Et liquidũ. tenero gutture cantat auis. Idẽ in libro de tertio. Res est blanda canor. Pro facie multis vox sua lena fuit. Idem in libro de remedijs secundo. Eneruant animos cythare cantusqꝫ lyreqꝫ. Galtherus in libro alexandreidos septimo. Dum sequitur profugi bona momentanea mundi. Allicit illecebris animam caro, nec finit esse. Principij memoreꝫ. vel eius imaginis instar. Facta fit. aut quorsum resoluta carne reuerti. Debeat inde boni subit ignorantia veri. Prosper vbi supra. Amplis incedit spacijs terrena voluptas. Augusto virtus limite celsa petit.

Iuuenalis libro quarto. Magis illa iuuant que pluris emuntur Et voluptates commendat rarior vsus.

De Uitio gule ſm phos. C. CLV.

Actor. Castrimargia. id est gula est excessus in cibo ⁊ potu. Item gula siue castrimargia est vorax edacitas nauseanti stomacho applaudẽs nature finibus non contenta. Item gula est solius causa corporis illecebrosus ⁊ auidus appetitus cibi ⁊ potus. Uẽtris ĩgluuies est ĩmoderata qualicunqꝫ ciborum hiantis concupiscentie satisfactio. Crapula est ex deliciosorum sumptuum superfluitate cordis sopiti pregrauantia. Item ebetudo mentis est acute rationis obtusio carnalis intemperantie vitio crassis sensibus inducta. Tullius in rhetorica scd̃a. Esse. id est comedere oportet vt viuas. non viuere vt comedas. Seneca in libro de naturalibus questionibus septimo. Quotidie aliquid subtilius. aliud elegantius excogitat luxurie furor. vsitata contemnens. Iam non sunt homines ad popinam dentibus ⁊ ventre ⁊ ore contenti. etiam oculis gulosi sunt.

Idem ad lucillium epistola sexagesima. Taurus paucissimorum iugerum pascuo impletur vna silua helephantis pluribus sufficit: homo vero ⁊ terra pascit ⁊ mari. veruntamen non fames ventris magno cõstat sed ambitio. Quitilianus libro octauo. In grandibus cenis hoc sepe nobis accidit. vt cuꝫ optimis satiati sumus. varietas tamen nobis ex vilioribus grata fit. Hieronymus cõtra iouinianuꝫ li. scd̃o. Galienus doctissimus hipocratis interpres: athletas quorum vita ⁊ ars sagina est. dicit in exhortatione medicine. nec viuere posse diu. nec sanos esse. animasqꝫ eorum ita nimio sanguine ⁊ adipibus ĩuolutas. nihil tenue. nihil celeste: sed semper de carnibus ⁊ ructu ⁊ ventris ingluuie cogitare. Ex prouerbijs sapientum. Crudelem medicum intemperantia facit.

De Eodem ſm poetas. C. CLVI.

Cato vbi supra. Indulgere gule noli. q̃ vẽtris amica est. Qui sua cõsumunt. cũ deest aliena sequunt. Horati⁹: in li. epistolarũ. Forte per angustuꝫ tenuis vulpecula rimã. Repserat. in cumeram frumenti pastaqꝫ rursus. Ire forte foras pleno tẽdebat pectore frustra. Cui mustela procul si vis ait effugere istinc Macra cauũ repetes arctũ quẽ macra petisti. Petronius. Ingeniosa gula est. Bernardus siluester microcosmo. Cõstat ab humecto quicq̃d ĩ ore sapit. Pauper in hoc sensu vellẽ defectior esset. Mente quidẽ saperet ampli⁹ ore minus. Querit vt expoliet venatib⁹ alite pisce: Gustus humuꝫ gust⁹ aera. gust⁹ aq̃s. Perniciosa fames siq̃n recedit ab aula. Per sone tenui ꝑniciosa venit. Olla ciboꝝ est stomach⁹. stomachi fel coquus. actor epar. Incidat has epatꝭ ꝑtes ĩnata voluptas. Et grauis in nr̃a carne tyrãn⁹ amor. Effluit occiduo corꝑe totus hõ: Sic sibi deficiẽs ꝑegrinis indiget escis. Sudat in h̃ vitã. denihilatqꝫ dies.

Lucanus. O prodiga rerũ luxuries. nunq̃ꝫ paruo ↄtenta paratu. Et quesitorũ terra pelagoqꝫ ciborũ. Ambitiosissima fames ⁊ laute gloria mẽse. Discite q̃ꝫ paruo liceat ꝓducere vitaꝫ. Ennodius. Tubera. ꝑdices. grus. turdus turtur. echin⁹. Nõ explent vterum corꝑa mille tuũ. Infaustus multis. tibi felix diceris vni. Heres tibi misero venter erit ꝓprius. Petrus riga vbi supra. Spũs ad corpus victor ab hoste redit. Uirtutes aĩe sic ꝑnceps destruit aluus. Cui parat arma cocus. dans renouansqꝫ cibos. Nã neqꝫ quis poterit virtutũ tangere culmen. Si diletur ei ventris iniquus amor. Martialis coqu⁹. Liber nõ potes ⁊ gulosus eẽ. Liber eris cenare foris si maxime nolis. Uegetana tuã si domet vua sitim. Ualerius lib. quarto. Dyogenes ⁊c̃. Reqre supra capitulo de sufficientia.

De Ebrietate. C. LVII.

Actor. Ebrietas est vitiū p qd̄ mēti q̄dā alienatio vel obliuio sui generat̄ ex supflua potuꝫ indulgentia. Señ. ad Lucil. epl'a. lxxxiij. Nihil aliud est ebrietas ꝙ voluntaria insania. omne vitium incēdit ⁊ detegit: obstātē malis verecūdiā remouet. Plures enī pudore peccādi ꝙ bona volūtate ꝓhibitj abstinēt. Adice illā ignoratiōnē sui: dubia et parū explanata voluentē verba: incertos oculos gaudij: errantē vertiginē capitis: ⁊ cetera huiusmodi. Reb⁹ itaqꝫ nō verbis proba istas q̄ dicunt̄ voluptates vbi modū excesserint penas esse. Idē in li. de naturalib⁹ questi. li. j. Iubes me cū luxuria litigare. Quotidianū istud ⁊ sine effectu iurgiū est: litigem⁹ tñ q̄diu quidē san⁹ ⁊ salubris tibi capax est stomach⁹: ipleturqꝫ nō pmit̄ nalib⁹ ɔtētus fomētis: at vbi quotidianis cruditatib⁹ nō tpis estus ſꝫ suos sentit: vbi ebrietas cōtinua visceribus insidet ac precordia torret. aliquid necessario querit̄ quo estus ille frāgat̄: qui etiā ipsis inca lescat remedijs. Facile aūt est extinguere sitim sanā: sed qd̄ sentire pñt emortue fauces: ⁊ decalcate cibis ardētib⁹. Quemadmodū nihil illis satis frigidū est: sic nihil satis calidū. sitim istā eē putas febris est. ⁊ eo quidē acrior: quo nō tactu venarū: nec in cutē effuso calore deprehēdit̄: sed cor ipm excoquit luxuria. Valeri⁹ li. ij. Vini vsus olim romanis feminis ignot⁹ fuit: ne. s. in aliquod dedecus prolaberentur. Ex prouerbijs sapientum: Absentem ledit qui cum ebrio litigat.

De Eodem ſm poetas. C. CLVIII.

Ouidius i li. de arte pmo. Vina parāt aīos: faciuntqꝫ colorib⁹ aptos. Cura fugit: multo diluiturqꝫ mero. Tūc veniunt risus: tunc paup cornua sumit. Tūc dolor ⁊ cure rugaqꝫ frōtl abit. Tūc aperit mētes ⁊c̄. Iurgia precipue vino stimulata caueto. Et nimiū facile ad fera bella manus. Idē in li. ij. Qui canit: arte canat: qui bibit arte bibat. Idem in li. de reme. ij. Vina parāt aīos veneri ne plurima sumas: Ut stupeāt multo corda sepulta mero. Galther⁹ in alexandreide li. j. Rōnis vile sepulchrū ebrietas. Tibullus li. ij. Vina diem celebrāt nec festa luce madere. Rubor errātes ⁊ male ferre pedes. Mixtaqꝫ securo est sobria limpha mero. Martialis coquus: Omnia promittis cum tota nocte bibisti. Non faciēt quenq̄ pocula nostra reum.

De Inepta leticia. C. CLIX.

Actor. Ex gula et ebrietate maxime prouenit inepta leticia: hoc est animi dissolutio: q̄ ruptis claustralis modestie vinculis in risum effunditur ac p quosdā lasciuie motus exteriores ostendit̄. Symachus i li. eplarī: Letitia res loquax est atqꝫ ostētatrix sui. Ex ꝓuerbijs sapientū: Cito improbor leta ad pnicie cadūt. Itē lascivia ⁊ laus nunq̄ habēt ɔcordiā. Oui. de ar. li. j. Mens erit apta capi tūc cū letissima rerū: Et segetes in pingui luxuriabit humo. Pectora dū gaudēt nec sunt attrita dolore. Ipsa patēt: blāda tūc subit arte ven⁹. Idē in li. de pōto: Tu mō sic timeas: ⁊ q̄ tibi leta vident̄: Dū loq̄ris fieri tristia posse puta. Ennodi⁹: Nulla fides letis integra nec dubijs. Ganfredus vbi supra: Syrenas exēplar habe docearis in illis: Cassib⁹ in letis semp peiora cauere.

De Luxuria ſm philosophos. C. CLX.

Actor. Luxuria est īmoderata carnis petulantia: dulce venenū: importuna mens: pnitiosa potio: q̄ corp⁹ humanū debilitat: ⁊ virilis animi robur eneruat. Itē luxuria est ex īmūdis desiderijs descendens lubrica ⁊ effrenata mētis ꝓstitutio. Itē luxuria est illecebrosa voluptas: adulterina iocūditas: habens mel in ore: fel in corde: aculeū in dorso: subiectūqꝫ necesse est vt peniteat. Luxuria est incōtinētia corporis nascēs ex pruritu libidinis. Lasciuia est indecens motus dissoluti corporis: intēperātia carnali ꝓdiēs Petulātia est ex carnaliū cogitationū cōceptiōe toti⁹ corporis peculialis habitudo. Valer̄. li. ix. Blandū malū luxuria: quā accusare aliq̄nto facilius est ꝙ vitare: inserat̄ operi nr̄o: non vt honorē vllū reci piat: sed vt seipsam recognoscens ad penitētiā impelli possit. Idē in li. iiij. Sophocles etate iam senior cū ab eo quidā q̄reret an nō et rebus venereis vteret̄: dij meliora inq̄t: libenter istinc tanq̄ ex aliq̄ furiosa dn̄atiōe ꝓfugi. Boe. de cōso. li. iij. Euripedis ꝓbo sentētiā: q̄ carentē libidiis infortunio dixit eē felicē. Tull. de of. li. j. Luxuria cū oī etati turpis sit senib⁹ maxime fedissima ē. Idē in li. de senec. O preclarū mun⁹ etatis: siquidē aufert nobis quod est in adolescentia vitiosum. s. libidinē corporis. Señ. in declamationib⁹ li. ij. Adolescēs luxuriosus peccat: senex luxuriosus insanit. Que malā faciē habēt sepe impudice sunt: nō enī deest illic anim⁹ sed corruptor. Plini⁹ in histo. naturali. vij. li. Preter mulierem pauca aīalia coitū nouere grauida. Salustius in catilinario: Multos pessima ac diuersa inē se mala luxuria atqꝫ auaritia vexant. Fulgē. i li. mitologiarū. ij. Quis i oīb⁹ libidinis amor turpis sit: nunq̄ tñ deterior cū se honorato miscuerit. Libido enī honestatis nouerca dū qd̄ expectat nescit: semper est maiestati ɔ̄ria. Idem in li. iij. Amor cū periculo sepe cōcordat: ⁊ dū ad illud vacat qd̄ diligit: nunq̄ videt qd̄ expedit. Aug. in li. de ciui. dei. Scipio nasica ꝓhibuit senatū ɔstruere theatrū ꝑsuadēs orōne grauissima: ne grecā luxuria virilib⁹ pr̄ie morib⁹ paterent̄ obrepe. ⁊ post pauca dū propter sedandā corporis pestilētiā ludos sibi scenicos exhibere iubebāt. Pōtifex aūt propter cauēdā animor pestilētiā ipsam scenā cōstrui ꝓhibebat. ⁊ paulo post: neqꝫ enī censebat ille felicē fore rempub. stātib⁹ menib⁹ ruentibus morib⁹. Helinādus Quid hic dicit nr̄i: quibus quicq̄d extra oblectamentū libidinis occurrit: offensio est. Accusent igit̄ nō tp̄s sed theatra in quib⁹ ad aram luxurie virtutū victime trucidant̄. Demosthenes stomachū laudis nobilissime meretricis iocādo suppalpās ⁊ queritās hoc q̄ntū: cū illa dicēt: mille denarijs: rn̄dit Ego penitere tāti nō emo.

De Eodem ſm poetas. C. CLXI

Ouidius in li. de arte. ij. Quot lepores in atho: quot apes nascunt̄ in hybla. Cerula quot baccas palladis arbor habet. Littore quot cōche tot sunt in amore dolores. Nō iuuat exiguū est: plus ē qd̄ ledat amātes. Idē in li. iiij. Ad multas lupa tēdit oues: predet̄ vt vnā. Idē in li. de pōto: Res īmoderata cupido est. Iuuenal̄ li. ij Est eadē sūmis pariter minimisqꝫ libido. Theodolus: Mens robusta viri leuitate cadit muliebri. Femineas vires expauit dux holofernes. Insignis vidue vesano captus amore. Deflent assyrij ꝙ crediderint mulieri. Tibullus. ij. li. Disc dat ab aris: Cui tulit hesterna gaudia nocte venus.

De Adulterio ⁊ Sodomia. C. CLXII.

Actor. Adulterium est alieni thori violatio. Hoc quoqꝫ vitiū etiā apud gētiles detestabile atqꝫ damnabile solet esse: sicut patet in abimelech dicente abrae Potuit quispiā coire cū vxore tua: ⁊ induxeris sup nos peccatū grande. Valer̄. li. vj. Seleucbus cū fili⁹ ei⁹ adulterio damnatus vtroqꝫ oculo carere deberet: ac tota ciuitas i honorē pr̄is aliquādiu repugnaret: ad vltimū victus: ne lex a se condita violaret̄: suo prius: deinde filij eruto oculo vtrisqꝫ vsum vidēdi reliq̄t. Actor. De hac quoqꝫ materia req̄re superi⁹ vbi de pudicicia ⁊ castitatē dictū est. Pctm̄ cōtra naturā est q̄n̄ q̄s extra locū ad hoc naturaliter deputatū semē effundit. siue solus apud se ipsum: ⁊ tūc mollicies vocat̄: siue in alterū eiusdē sexus: vt masculus in masculū: femina in feminā. Aut alterius generis: vt in aīal brutū: ⁊ tūc sodomia dicit̄. Oui. in li. eplarū. Sint ꝑcula nobis iuuenes vt femina compti. Idē in li. de ar. j. Forma viros neglecta decet. Idē in li. methamor. ix. Nō vaccā vacce: nec eq̄s amor vrit. Equarū vrit oues aries: sequit̄ sua femina ceruū. Sic ⁊ aues coeunt inter q̄ aīalia cūcta. Femia feminea correpta cupidine nulla est. Ennodi⁹ de molli cōcubino nerotius. Vir facie: mulier gestu: sed crure qd̄ ambo. Es lepus ⁊ tāti cōculcas colla leonis. Ludit ⁊ in ancipiti constans fallacia sexu. Femina cum patitur peragit cum turpia mas est.

De Fomentis luxurie. C. CLXIII.

Tullius Osculū est pars adulterij Idem in tuscul. li. iij. Flagitij principū est (vt ait Enni⁹) inter ciues nudare corpora. Terē. in andria: Ingeniū oīuꝫ hominū a labore procliue ad libidinem. Idē in eunucho: Sine cerere ⁊ libero friget ven⁹. Fulgē. in li. mitologiarū. iij. Deliberatio est ante quodlibet inceptū plena maturitatis ⁊ solertie cōsideratio. Cato vbi supra: Cū te detineat veneris damnosa voluptas: Indulgere gule noli q̄ vētri amica est. Oui. in li. de arte. j. Mens erit ⁊ ceca ⁊c̄. Req̄re supra ca. de inepta leticia. Idē i eodē: Liber quoqꝫ amātes Adiuuat: ⁊ flāme qua calet ipse fauet. Delectāt etiā castas preconia forme. Idē in li. iij. Res est blāda canor. Pro facie multis vox sua lena fuit. Ignoti nulla cupido est: mora semp amātes incitat. Idē in li. de reme. j. Ocia si tol. ⁊c̄. Req̄re supra ca. de ocio vitando. Idē in eodē: Decipimur cultu: gēmis auroqꝫ tegunt̄. Oia pars minima est ipsa puella sui Idē in li. ij. Nō facile est taurū visa retinere iuuēca. Ut pene extinctū cinerē si sulphure tāgas. Uiuit: ⁊ ex modico maxim⁹ ignis erit. Diuitijs alit̄ luxuriosus amor. Nō habet vnde suū paupertas

pascat amorē. Uina parāt animos veneri: ne plurima sumas. Ut stupeant multo corda sepulta mero. Idē in li. de ponto: Ueneris damnosa libido: Non solet in mestos sepe venire thoros. Iuuenal' li. iiij. Rara est cōcordia forme atq; pudicitie. Ennodiꝰ: Tingite candentes roseo de murice vultus: Atq; fidē morū pādite de facie. Tibullus li. j. Sit procul a nobis formā cui vēdere cura est Et preciū plena grāde referre manu. Idē in li. ij. Ne nos decipiāt pēdētia brachia collo. Nec capiat blāda sordida lingua prece.

De Effectibꝰ luxurie. C. CLXIIII.

Hieronimus cōtra Iouinianū: Scripserunt Aristo. et Plutarchus et nr̄ Seneca de mr̄imonio libros: ex quibꝰ ista sunt: Amor forme: rōnis obliuio est ⁊ insanie proximꝰ: fedꝰ minimeq; cōueniēs aīo sapientū: turbat cōsilia: altos ⁊ generosos spūs frāgit: A magnis cogitationibꝰ ad humillimas trahit. Querulosos: iracūdos: temerarios: dure imperiosos ⁊ seruilit' blādos facit: ⁊ cū fruēdi cupiditate insatiabilis flagrat: plura tpa suspitionibꝰ: lachrymis: cōquestionibꝰ ꝑdit. odiū facit sui: ⁊ ipē nouissime odiū est. Señ. in declama. li. j. Nihil est tā mortiferū ingenijs vt luxuria. Idem in libro. viij. Luxuria blāda pestis victrix orbis: imensas opes auaris manibꝰ vt ꝑdat rapit. Claudia. in maiori. Luxuries predulce malū q̄ dedita semp: Corporis arbitrijs hebetat caligine sensus. Idem in minori: Dissua sor honesti. Luxus: ⁊ humanas oblimat copia mētes. Galtherus in alexan. li. j. Nō te molliat intus. Prodiga luxuries: nec fortia pectora frāgat. Mētis morbꝰ amor latebris ⁊ murmure gaudēs. Si baccho veneriq; vacas: q̄ cetera subdis. Sub iuga venisti perijt delira vacātis. Libertas animi: veneris flagrante camino. Mens habet interiꝰ rixasq; et bella moueri. Impetrat ⁊ suadet rōnis vile sepulchrū. Ebrietas rigidos eneruāt hec duo mores. Idem in sexto: Nil finit intactū nullis cōtēta libido. Oui. in li. methamor. vj. Nihil est qd̄ nō effreno captus amore. Ausit: nec capiūt inclusas pectore flāmas. De effectibꝰ quoq; luxurie sunt hi versus. Femina corpꝰ: opes: aīam: vim: lumina: vocē. Polluit: annihilat: necat: eripit: orbat: acerbat. Redde singula singulis. Itē Corpus opus animā cōsortia federa famā: Debilitat perdit necat odit destruit aufert.

De Uitijs lingue. Et pmo de mēdacio ac ꝑiurio. C. CLXV

Hugo. Mēdaciū est falsa vocis significatio cū volūtate fallēdi: q̄ vel presentialiter inest: vel postmodū aduenit. Periurium est mēdaciū sacro scō firmatū. Falsum testimoniū est qn̄ q̄s ad causam diffiniēdā ꝓductus falsum dicit atq; testat'. Señ. ad Lucil. epl'a xlvij. Iam quidē etiam vbi causa sublata est: mētimur cōsuetudinis cā. Ex ꝓuerbijs sapientū: Tenue mēdaciū ꝑlucet: si diligēter inspexeris. Tulliꝰ de offi. li. j. Illiberales ⁊ sordidi sunt questus mercenarior: q̄ mercant' a mercatoribꝰ qd̄ statim vendant. Nihil enī ꝓficiūt: nisi admodū mētiant'. Idē in li. iij. Tollēdū est ex rebus cōtrahēdis omne mēdaciū tā emptor q̄ vēditor si ad loquēdū venerit: nō plus q̄ semel eloquat'. Symachus in eplari: Minus est alienā sentētiā spernere q̄ a propria discrepare. Lactā. in li. de vero cultu: Uir iustus non solū hoi amico ⁊ familiari: sed etiā inimico ⁊ ignoto existimabit mētiri nō eē suū. Nec aliqn̄ cōmittet vt lingua interpres anima ⁊ sensu ⁊ cogitatione discordet. Quintil'. viij. li. Iurare quoq; nisi vbi necesse est: graui viro parū cōuenit. Ualeriꝰ li. vij. Cum alexāder ad diruendū lapsatū: aliaslamsatū ciuitatē cū impetu ferretur: ꝓgressum extra menia obuiū habuit anaximenē preceptorē suū. sciensq; ꝙ preces ire eiꝰ opponeret: iurauit se nō facturū quicq̄d petisset. peto ergo inq̄t vt lapsatum diruas. ⁊ ita salus vrbis vniꝰ vaframēti beneficio obtēta est. Tulliꝰ vbi supra libro. iij. Est ius bellicū: fidesq; iurisiurādi: ⁊ cū hoste sepe seruāda sed nō semp. Qd̄ enī ita iuratū est vt ⁊ mens fieri oportere conciperet: id seruandū est. quod autē aliter: si non feceris: nullū est ꝑiuriū. vt si predonibꝰ vel piratis pactū pro capite preciū nō attuleris: nulla fraus est etiā si iuratus id quidē non feceris. Nam cum pirata sit cōmunis omniū hostis: nec fides nec iuramentū cum eo debet esse cōmune. Non falsum iurare peierare est: sed quod ex animi tui sententia iuraueris. sicut verbis concipitur more nostro: id nō facere periuriū est. Nec illa quidē ꝓmissa seruanda sunt que his ipsis inutilia sunt quibus illa promiseris. In iureiurando non quis metus: sed quod sit ius debet intelli Est enim iusiurandū affirmatio religiosa. Quod ergo affirmatiue ⁊ quasi deo teste promiseris: illud tenendū est. Idem in philippica duodecima: Optimus est portus pereunti: mutatio cōsilij.

Adhuc de eodem. C. CLXVI.

Seneca de beneficijs li. iiij. Si ꝓmiseris alicui te daturū beneficiū: ⁊ postea sciēs eum esse malū dabis an nō. Si facies: sciēs peccas. das enī cui nō debes. si negas: ⁊ h' modo peccas: ꝓmisisti enī. Sed sentētia nr̄a hoc loco titubat. ⁊ illud superbū stoici ꝓmissum nunq̄ sapiētes consilij sui penitere: nec vnq̄ emēdare qd̄ fecerit: nec mutare cōsiliū. Nō mutat sapiēs cōsiliū oībꝰ his manētibꝰ q̄ erāt cū sumeret. Ceterū ad oīa cū exceptione venit: si nihil sc; inciderit qd̄ impediat. Impudētiū enī ista fiducia est: fortunam sibi respondē. sapiēs vtrāq; eiꝰ partē cogitat. Tūc fidē falsā: tūc incōstantie crimē audiā: si cū oīa eadē sint q̄ erāt ꝓmittēte me nō prestitero ꝓmissum. Oīa eē debēt que fuerūt cū ꝓmitterē: ad hoc vt prestare tenear. Aut certe vt postea cōsideratiꝰ loquar: lic; non oīa sint: tn̄ (quod dicere solemus) linguariū dabo: verba mea redimā: aurē mihi puellā. Nō est turpe cū re mutare cōsiliū. Martial' coquus: Q, si me tonsor cū stricta nouacula subsit: Tūc libertatē diuitiasq; roget. Promittā: nec enī rogat illo tpe tonsor. Latro rogat: res est imperiosa timor. Si fuerit curua cū tuta nouacula theca: Frangā tonsori crura manusq; sil'. Oui. sine ti. li. j. Nō bene conducti vēdūt periuria testes. Idem in li. de arte. iij. Iudice me fraus est cōcessa repellere fraudē. Ennodiꝰ: Amplector sanctas que dant bona semina fraudes.

De Adulatione. C. CLXVII.

Hector. Adulatio est blāda ⁊ fraudulēta locutio: aures alicuiꝰ assentatiōibꝰ leniēs i ꝑnicē ipsiꝰ. Hinc adulator dicit' eē blādus demon. syreni quoq; maris cōparat': eo ꝙ mortiferis incantationibꝰ aures hominū demulcet. Socrates: Presentē laudare minime decet. Tull'. i rheto. secūda. Nolo esse laudator: ne videar adulator. Idē in li. de offi. j. In domo clari hois hospites multi recipiendi sunt: ⁊ admittēda hominū cuiusq; generis multitudo: atq; adhibēda est cura largitatis. Aliter enī ampla domus dedecori dn̄o fit: si est in ea solitudo: et maxime si sub alio dn̄o solita est frequētari. Odiosum est enī cū a preteruntibꝰ dicit': O domꝰ antiq̄: heu q̄ dispari dn̄o dn̄aris. Idē in li. de amicicia: Aperte quidē adulātē nemo nō videt: nisi q̄ admodū excors est. sed callidus ⁊ occultus non facillime agnoscit' quippe: q̄ etiā aduersando sepe assentat': ⁊ litigare se simulās blādit': atq; ad extremū dat maniꝰ: vinciq; patit' se: vt is qui illusus est plus vicisse videatur.

Adhuc de eodem. .C. CLXVIII.

Seneca in li. de natu. quest. li. viij. Adulatoribꝰ latus ne prebeas: artifices sūt ad captādos superiores. Et alius quidē adulatione clam vtitur parce: alius ex aperto rusticitate simulata: q̄si simplicitas illa ⁊ nō ars sit: hoc habēt in se naturale adulationū blandicie ꝙ etiā cum reijciunt' placēt. Et ad id iam demētie venimꝰ: vt qui parce adulat': pro maligno sit. Idē in li. de q̄ttuor virtutibꝰ. Tā tibi triste sit laudari a turpibus: q̄ vt laudaris ob turpia. Difficillimū cōtinētie opus est assentationes adulator repellere. Quor sermones animū quadā voluptate resoluūt. Nullius ꝑ assentationē amicitiā merearis: nec ad tuā ꝓmerēdā ꝑ hanc aditū pādas. Nō acerba sed blanda verba timeas. Oībꝰ esto benignus: nemini blādus. Idem in declama. li. iij. Hec inter se raro coeunt: vt eadem vox sit dulcis ⁊ solida. Idē in li. de clemētia secūdo: Malo veris offendere q̄ adulando placere. Plautus in aulularia: Multum inquit adulator sese aliq̄ laudāt: qui vel fugaces feras vel pugnaces bestias aut vestigijs insequunt': aut cubilibꝰ deprehēdūt: aut casu opprimūt. quanto mihi maius est ingeniū ⁊ lucrū: qui homines venor publice. ⁊ quos homines: potentes ⁊ diuites: ⁊ litteratos maxime. Petroniꝰ: Adulatores ficti cū cenas diuitū captāt: nihil prius vel potius meditant' q̄ id quod gratissimū auditoribꝰ fore putāt. Piscator nisi illā imposuerit hamis escam quā scit appetituros esse pisciculos. sine spe prede morat' in scopulo. Doctores etiā nisi dixerint talia que adolescētuli probent: soli relinquūtur in scholis. Sydoniꝰ in epistolari li. iij. Sectator epularū laudabilē profert non de bene viuente sed de bene pascēte sententiā. Uarro in sentētijs: Adulatiōis specimen est: cū laus prestolationem precedit. Ex prouerbijs sapientū Habet suū venenū blanda oratio. Bis peccas: cū peccato obsequiū accōmodas. Ualeriꝰ maximus: Diogenes syracusis cū olera ei lauanti aristippus dixisset: Si dionysiū adulare velles: ita nō esses: imo inquit si tu ita eē velles: dionysiū nō adulares. Helinandus in chronicis suis: Speusippi quoq; philosophi: qui fuit nepos platonis: ex sorore huiꝰ legitur esse illa sentētia: quā in laudantē se protulisse fertur. Adula

tot inquit desine vtrosq̧ fallere.nihil pficis:cũ te intelligã. Pru‑dentius vbi supra. Latitat lupus ore cruento. Lacteolam mentit' ouē sub vellere molli. Prosper vbi supra. Lingua assentatrix vi‑tium peccantis aceruat.Et delectatum crimine laude ligat.

¶De Detractione. .C. CLXIX.

Actor. Detractio est alterius glorie minuēde respe‑ctu mordax ad alterũ dilatio.Susurratio ē occulta ꝛ vitiosa locutio per quã odiose vel adulatiõis vel derogationis sibilo quodã alter in odiũ alterius ex‑citatur. Ambro.Detractores sunt qui aliena bona negant aut p‑uertunt. Ualerius libro quarto. Nulla tam modesta felicitas ē que malignitatis dentes vitare possit. Ennodius.Male ptuat dens liuoris obloquendi fomitē de loco glorie querit. Quintus Tercullianus in appologetico suo.Jta pleriq̧ clausis oculis in odi‑um alicuius impingunt.vt bonum ei ferentes testimoniũ.admisce‑ant nominis exprobrationē.laudant in eo que sciũt.vituperãt que ignorãt ꝛ id qđ sciũt eo quod ignorant irrumpũt.Cum iusti' sit oc‑culta de manifestis preiudicare.q̃ manifesta de occultis pdamna‑re. Ex puerbijs sapientũ.De inimico ne dixeris malũ. Tul. con‑tra salustiũ.Sepe vidi grauius offendere animos auditorũ eos qui aliena vitia aperte dixerunt.q̃ eos qui cõmiserunt. Jdē in rheto. scđa.Uitiosum est artē siue scientiã vl' studiũ vituperare pꝑter illo‑rum vitia qui in eo studio sunt. Sydonius in epistolari li.quin‑to.Est hec quedã vis malis moribus.vt innocētiã multitudinis de‑nuustent scelera paucorũ.cũ tamē e diuerso bonorũ raritas flagicia multorũ virtutibus cõmunitatis nequeat excusare. Et quis est qui nõ exacerbescat:cũ videat sordidari virtutē criminatione vitiorũ.

Claudian' in maiori:Nec cũctos paucorum crimine damnes.

Ouidius in lib.de arte tertio.Parcite paucorũ crimen diffunde‑re.in omnes. Jdem in lib.de remedijs primo.Et mala sunt vicina bonis errore sub ipso.Pro vitio virtus crimina sepe tulit. Jdem in libro de ponto.Ledere viuos.Liuor ꝛ iniusto carpere dente so‑let. Juue.lib.tertio.Lingua mali pars pessima serui. Auianus in lib mitologiarũ.Qui bene ꝓloquit' corã qui postea praue.Dic‑erit inuisus bina ꝙ ora gerat. Prosper vbi supra.Culpare ĩ quo‑quã que non sunt nota malignuꝫ est.Presertim si que cognita sũt bona sunt.

¶De Garrulitate ꝛ turpiloquio. C. CLXX.

Actor. Garrulitas est pnitas ad loquendũ ea que non expediũt.Unde garrulus ē quasi vas fractũ.vel nõ habens operculũ.Et ideo ſm legē imũdũ. Terentius in eunucho in psona garruli. Plenus ri‑marum:hac atq̧ illac perefluo. Symachus patricius in lib.epi‑stolari.Leticia loquax res est atq̧ ostentatrix sui. Natura rerũ est vt qui balbutiunt.plus loquantur.Affectant enim copiã sermõis pudore defectus. Oui.in.lib.de arte scđo.Exigua est virtus pre‑stare silentia rebus.At contra grauis est culpa tacẽda loqui. Jdē in li.de ponto.Tu modo sic timeas:ꝛ que tibi leta videntͬ.Dum lo‑queris fieri tristia posse puta. Cato vbi supra.Rumores fuge ne incipias nouus autor haberi.Nam nulli tacuisse nocet.nocet esse locutũ. Juue.quarto libro.Torrens dicendi copia multꝭ.Et sua mortifera facundia est. Sydonius in epi.li.tertio.Garrulo non re‑spondere conuitiũ est. Quintil.in lib.de causis causa sedecima. Nullã difficiliorē esse credo.q̃ silentij virtutem.Adeoq̧ pmptissi‑mo sermone facile delinquimus.vt cõstantiã tacendi nec in his fer‑re possimus. Ex puerbijs sapiẽtũ.Neminē cito laudaueris:vel ac‑cusaueris.Nullũ sine teste locũ esse putaueris.Qđ tacituꝫ esse vis nulli dixeris:qꝛ non poteris ab alio silentiũ exigere.si tibi nõ pstas

Jdē Tene semp vocis.ꝛ silẽtij temperamẽtũ:Jn hoc tamen inciũ‑be.vt libentius audias q̃ loquaris.Tacere qui nescit:nescit loqui.

Seneca in hipolito.Alium silere quod vis primus sile. Sydo‑nius in epi.lib.quinto.Non maior est gloria dixisse quod noueris q̃ siluisse quod nescis. Socrates.Sepultus apud te sit sermo quē solus audieris. Alexander in epistola ad Aristo.Solet terminũ equitatis cũstodire.ꝛ parcius omnia que gesta sunt loqui. Hie‑ronymus super ecclesiasten.Pythagoricorũ disciplina est tacere p quinquenniũ:ꝛ postea eruditos loqui. Actor.Hec quoq̧ mate‑ria habetͬ supra in caplo de taciturnitate. Turpitudo siue turpilo‑quium dicitͬ sermo turpis aut indecẽs:qui ꝛ scurrilis dicitͬ a scurra vnde ꝛ scurrilitas.qm̃ more scurrarũ abundare solet. Tul.in rhe‑torica prima.Turpe est qđ aut loco in quo dicitͬ aut ab homie qui dicit aut eo tpe quo dicitͬ:aut ab his qui audiũt aut re de qua agitͬ indignũ pꝑter inhonestã rem videtͬ. Jdē ↄtra salustiũ.Non qui ita viuit vt tu.aliter ac tu loqui põt.nec qui ita illoto sermone vtitͬ

vita honestior est. Ex puerbijs sapientũ. Turpia ne dixeris.pau‑latim enim pudor per verba discutitͬ.smo vo transibit in effectũ:si honesta loquamur. Menander comicus.Corrũpunt bonos mo‑res ↄfabulationes pessime.

¶De Contentione. .C. CLXXI.

Actor. Cõtẽtio ē improba ꝛ litigiosa vl' ꝓteruia ↄ aliquē altẽcatõ.Jtē iuxta amb.Cõtẽtio ē ve‑ritatꝭ ē ĩpugnatio p ↄfidẽtiã clamoris.Proteruia ē subi‑taneo motu ꝛ absq̧ rõne in verba obiecta prorumpere

Aristo.in topicis lib.viij.Qui litigatorie interrogat.praue dispu‑tat.ꝛ qui in rñdẽdo nõ ↄcedit qđ videtͬ. Ex puerbijs senece. Ni‑miũ altercãdo veritas amittitͬ.Sũt multi qui plurimũ vbis ↄtẽdũt ꝛ nõ re.sed ipsa q̃ spernũt.clam furantͬ. Quintil.de oratoria insti‑tutiõe.ij.li.Nõ bona cõsciã:sed victoria litigantꝭ est premiũ. Jdē in.v.li.Jn reb' apertis tam stultũ sit argumentari:q̃ in clarissimũ solem mortale lumē afferre.Qđ rei alterius illustrãde grã assumitͬ clarius eē ꝫ eo qđ illuminatͬ. Jdē in cã decimaseptima.Necesse est aũt cõtentiosius loq̃ris.q̃cqđ ꝓbare nõ possis:ꝛ affirmationẽ sumit ex hoie quicqđ nõ hꝫ ex veritate. Sydonius in epla lib.v. Jdiotaꝝ ē sicut facile vinci.ita difficile cõpesci. Lactanti' in li.de beata vita.Qui ↄtradicendi studio insaniũt:dũ sua etiã falsa defen‑dunt.aliorũ etiã vera subuertunt. Cato vbi supra.Contra vbosos noli ↄtendere vbis.Sermo datͬ cunctis animi sapiã paucꝭ. Lis mi‑nimis vbis iterdum maxima crescit.Litis preterite noli maledicta referre.Sunt quedã que ferre decet patienter amicum. Horatius in libro epistolarum.Alter rixatur de lana sepe caprina.

¶De Procacitate ꝛ irrisione ꝛ contumelia. C. CLXXII.

Actor. Procacitas est importuna quedã impudē‑tis frontis audacia.qua quis humane vere‑cundie cũ irrisione insultat. Ualerius maximus li.iiij. Alienis incõmodis suorũ adhuc expertes ĩsultãt. Ca‑to vbi supra.Miserũ noli irridere. Seneca ad lucillũ epla.j.Qñ fa‑tuo delectari volo:nõ enim longe mihi querẽdus.meipsum rideo.

Juue.li.j.Loripedē rectus.derideat ethyopem albus. Actor.Cõ‑tumelia est cõuitiosa ꝛ indecora exprobratio malitiose in alterũ ꝓ‑lata.Blasphemia similiter est quadã irreligiosa ꝓbrositate cõuitio‑rum in aliuꝫ iaculata maledictio. Terentius in andria.Desinãt ma‑ledicere.malefacta ne noscant sua.Qui pergit dicere q̃ vult:audit ea que nõ vult. Sydonius vbi supra li.iiij.Garrulo nõ rñdere vitiuꝫ est. Xenophon.Ego cõsciẽtia teste didici maledicta ↄtẽnere. Ex puerbijs sapientũ.Pleriq̧ cũ stultis maledicũt ipsi cõuitia faciũt. Perturpe eñi est qđ obicitͬ inobedięntie cognosci. Uarro in sentē‑tijs.Cõtẽnẽdi sunt ineruditorũ contẽptus.si vis ad summa progre‑di. Plautus in aulularia.Quid nã o stulte mirũ est si te q̃ non no‑uit despicit.qui non nouit diligit.

¶De Maledictione. C. CLXXIII.

Actor. Maledictio est mali alicuius in alterũ odio‑sa imprecatio.Uerbigratia. Oui.in Jbin. Terra tibi fruges.amnis tibi deneget vndas. Deneget afflatus ventus ꝛ aura suos. Nec tibi sol calidus.nec sit tibi lucida phebe.Destituãt oclos sydera clara tuos. Nec tibi vulca‑nus.nec se tibi prebeat aer. Nec tibi det tellus nec tibi pontus iter. Exul inops erres.alienaq̧ limina lustres.Exiguũq̧ petas ore tre‑mente cibũ. Nec corpus querulo.nec mēs vacet egra dolore. Nox q̧ die grauior sit tibi nocte dies.Sisq̧ miser semp:nec sis misera‑bilis vlli.Gaudeat aduersis femina virq̧ tuis.Qui mala cum tule‑ris plurima.plura feras.Causaq̧ non desit:desitꝭ tibi copia mortis Optatã fugiat vita coacta necē. Luctatosq̧ diu cruciatos spirit' artus.Deserat ꝛ longa torqueat ante mora. Jdē in lib.sine titulo primo.Dij tibi dent nullosq̧ lares inopemq̧ senectam.Et longas hiemes perpetuãq̧ sitim.

¶De Ostentatione. .C. CLXXIIII.

Actor. Ostentatio est quãdo quis bona sua cete‑ris ostendit.vel facta sua laudando narrat vt fauorē vl' laudē acquirat. Uarro ĩ sententijs.Qui in magnis excellit etiã inuitus laudabunt.Multi vero laudē amittunt.quãdo ipsi eam de se predicant.hoc autē vno mo‑do sapiens se laudat.que in ipo apparẽt bona in alijs predicando

Symachus in epi.suo.Omnis ostentatio non caret suspicione mendacij.Quia quicqđ assumitͬ ꝓpriũ non putatͬ. Quintilianus de oratoria institutione libro quarto.Uerecũdius dicendũ est sua q̃ aliena laudanti. Ualerius lib.septimo.Aristoteles in neutraꝫ partē de semetipso loqui debere pdicabat quoniã laudare se vani: vituperare stulti esset. Jdem in li.octauo.Quidã vt eternã memo

ria assequerent᷑. etiā sceleribus innotescere nō dubitarūt. Quorū͡ e numero nescio an in primis pausanias debeat referri. nā cū hermeclen percūctatus esset. quo nā mō subito clarus posset euadere. isq͡ respondisset: si aliquē illustrē virū occidisset. futurū vt eius ad ip͡z gloria redūdaret: philippū interfecit. Sic qd̄ petierat assecutus est. Tā͡z eni se parricidio. q̄ philippus virtute. notum posteris reddidit. Illa vero glorie cupiditas sacrilega. Inuētus est q̄ diane ephesie tēplu͡z incēdere vellet. vt ope pulcherrimo cōsumpto. nomē eius ꝑ totū terra͡z orbē disiceret᷑. Quē quidē mētis furorē eculeo impositus deterit. Ac bene cōsuluerūt ephesij decreto memoriā teterrimi hominis abolēdo. nisi theopompi magne facūdie ingeniū histories eum suis ꝯprehēdisset. Oui. sine ti. li. iij. Quis furor ē que nocte latēt in luce fateri. Et que clā facias facta referre palā. Idē in li. de arte secūdo. Furto celet᷑ culpa modesto. Gloria peccati ē nulla petēda sui. Idē in li. methamor. ix. Quis eni͡z sua prelia victus cōmemorasse velit. Cato vbi supra. Ne sis vētosus. dum vis bonus esse videri. Nec te collaudes: nec te culpaueris ipse. Hoc faciunt stulti quos gloria vexit inanis.

¶ De Iactantia. C. CLXXV.

Actor. Iactantia est fastu vel arrogātia mētis id agēte. maiora q̄ sint de se ꝓmittē. Arrogātia eni est animi motus ad iactandū se habere qd̄ nō habet. Itē arrogātia vel iactantia est cū quis ex eo qd̄ non accepit gloriat᷑ placēdi cupidine. Quintil. de ora. insti. li. viij. Uitiosa est iactatio fert q͡ audiētib⁹ nō mō fastidiū. s͡z etiā plerū͡q odium. Habet eni mens nostra nā sublime quoddā ꝛ erectū ꝛ impatiens superioris. Ideoq͡ subiectos ꝛ submittentes se libēter alleuam⁹ q͡ hoc facere tanq͡ maiores videmur. Et quotiens discesserit emulatio. succedit humanitas. at qui se supra modū extulerit. ꝓmere ac despicere credit᷑. nec tam se maiorem q̄ ceteros minores facere. In de inuident humiliores: hoc vitiū est eo͡z qui nec cedere volunt nec cōtendere pn̄t. Rident superiores improbant bonos. sed in veris sufficit cōscientia. Prudentius in lib. de conflictu vitiorū ac virtutū Desine grande loqui. frangit deus omne superbū. Magna cadunt inflata crepant. tumefacta premunt᷑. Disce supciliū deponere disce cauere. Scādunt celsa humiles tradunt᷑ ad ima feroces. Sanfredus in poetria noua. Uincat opus verbū minuit iactantia famam.

Actor. Iactātie spēs est mendax ꝛ vana ꝓmissio vel cōminatio per arrogantiā in aliquē ꝓlata. De qua nōnulli quoq͡ loquunt᷑ auctores. Ex prouerbijs sapientu͡z. Priusq̄ promittas. prouidere debes. vt qd̄ promiseris facias. Horatius in poetria noua. Quid dignū tanto feret hic promissor hiatu. Parturient montes. na͡scet᷑ ridiculus mus. Nō semp feriet qd̄cūq͡ minabit᷑ arcus. Cato vbi supra. Rem tibi promissa͡z certā ꝓmittere noli. Rara fides ideo q͡ multi multa loquunt᷑. Ouidius in lib. de arte primo. Promittas facito. quid enim promittere ledit. Pollicitis diues quilibet eē potest. Spes tenet in longum semel est. si credita tempus. Sic dn̄s sterilis sepe fefellit ager. Sic ne perdiderit non cessat perdere lusor.

¶ De Uitijs oculorum. C. CLXXVI.

Actor Post vitia lingue libet ꝛ de vitijs oculorū pauca subnectere. Hec enim duo membra sunt quasi duo mortis instrumēta: siue due ianue ꝑ q̄s interiora anime bona frequēter diripiunt᷑ ipsaq͡ in baratrum precipitat᷑. Unde de demetrio phō refert a. gellius in li° noctium acticarum q͡ natiōe abderites fuerit ꝛ ditissimus: qui omne patrimonium suū relinquens suis ciuibus athenas ꝓfectus est. ꝛ ibi oculos sibi eruit. tanq͡. s. impedimenta bono͡z studiorum: vt vegetatiores cogitationes haberet. Liberius tamē dicit eum oculo sibi eruisse. ne videret bene esse malis ciuibus. Tercullianus dicit q͡ ideo excecauit seipsum. quia mulieres sine concupiscentia aspicere non poterat. Porro merito sibi oculos eruit. qui magicas tenebras oculis humanis inuexit. Hieronymus contra iouinianum. Inutile est cerebro videre per que aliquādo captus es. ꝛ eo͡z te experimento cōmittere quibus difficulter careas. Na͡z ꝛ pythagorei huiuscemodi frequētiam declinātes in solitudine ꝛ desertis locis habitare consueuerant. Plures etiā ex platonis discipulis oculos sibi effoderunt. Tull. de responsis aruspicum. Miserior es cui in omnem fraudem oculis rapieris. q̄ si oculos omnino nō habu͡zris. Quintilianus causa prima. Totius hominis libertas est oculos perdidisse. Oculi sunt per quos paupertatē ferre non possum⁹. Oculi tota nostra luxuria. Hi nos in omnia quotidie vitia precipitant. mirant᷑ adamant: concupiscunt. Facilius impleas animi satietatem. Lactantius in libro de vero cultu. Qui hominē q̄uis ob merita damnatum in conspectu suo iugulari pro voluptate cōputat. conscientiam suā polluit. tanq̄ si homicidij quod fit occulte spectator ꝛ particeps fiat. Seneca in libro de remedijs fortuitorum. Intelligendū est partē esse innocentie cecitatem. Oculi enim sunt irritamēta vitiorū duces scelerum. Ouidius in lib. tristium ij. Heu mihi cur vidi. cur noxia lumina feci. Idem in lib. iij. Inscia quod crimen viderunt lumina plector. Peccatu͡q oculos est habuisse meum.

¶ De Signis exteriorib⁹ interioris mētis hoīs. C. CLXXVII.

Actor. Dicto de mētis hitib⁹ hoīs ꝛ mal. i. de virtutibus ꝛ vitijs: dicēdū est de exteriorib⁹ eo͡z signis. que maxime apparēt in facie ꝛ in oculis. Galtherus in alexādreide li. j. O q̄ difficile est studiū non ꝓdere vultu. Sanfredus in poetria noua. Formido pallet rubet ira superbia turget. Oui. in li. de arte. j. Sepe tacens vocē verba͡q vultus h͡z. Idē in li. tertio. Ora tumēt ira: nigrescunt sanguine vene. Nec tumeat vultu damnosa supbia vestro. Sepe tacens odij semina vultus habet. Idem in lib. sine titulo. ij. In tacito vultu scire futura licet. Idem i. metha. ij. Heu q̄ difficile est crimen non ꝓdere vultu. Pallor in ore sedet. macies est corpori toto. Nusq̄ recta acies. liuent rubigine dentes. Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno. Risus abest: nisi quē nō fecere dolores. Nec fruit᷑ sōno vigilantibus excita curis. Sed ridet ingratos otabescit͡q videndo. Successus hominū: carpit͡q ꝛ capit᷑ vna. Suppliciu͡q suū est. adopta͡q nubibus atris. Polluit afflatu populos vrbes͡q domos͡q. Uix͡q tenet lachrymas cum nil lachrymabile cernit. Idē lib. vij. Facies eta s͡q iubebant. Credere adulteriū ꝓhibebāt credere mores. Idē in lib. vij. Super oīa vultus accessere boni. Idem in li. epi. Erubuit gremio͡q pudor deiecit ocellus. Hec satis in tacita signa fatentis erant. Prudentius vbi supra. Pallor in ore consci⁹ audacia facti dat signa reatus. Et deprehensa tremit languens manus ꝛ color albet. Statius in achilleide. Nec latet haustus amor sed fax vibrata medullis. In vultus atq͡ ora sedit: lucē q͡ genarum Tingit ꝛ impulsu tenui sudore perrat. Iuuenalis lib. j. Hispida membra quidē ꝛ due per brachia sete. Promittunt atrocē animu͡z Prosper in lib. epigrāmatū. Ex operū specie clarebunt intima cordis. Quis ve hoīs mentē spiritus intus alit. Actor. De hac iterum materia require supra. cap. de phisonomia.

¶ Liber Quintus Incipit.

¶ De Bonis moribus principū ꝛ magnatum. C. I.

Ostquā de virtutibus ꝛ vitijs per singulas species diuersorum auto͡z sententias excerpēdo collegim⁹. Nūc ꝓpter pcedentis voluminis longitudinem ab alio capientis exordiū ad vniuscuius͡q ꝯditionis ꝛ sexus ꝛ etat͡ mores describēdos specialr descēdamus Et primo de bonis morib⁹ principum ac iudicū ꝛ magnatū quorūlibet aliq̄ colligamus. Tul. in philippica. ꝓmo Nos nobiles magna quedā spectare decet. non pecuniā quidē non opes violētas. ꝛ minime ferendā potentiā. sed charitatē ciuiū ꝛ gloriam cōcupisse. Cassiodorus in epi. iij. Conuētus sapiētū dignitas est imperantiū. Idē in. ix. Decet quē͡q honorē quem gerit nomen morib⁹ exhibere. Sydonius in epi. li. v. Multa in te generā virtutū sūpmo munere ꝯgestā gaudemus. Siquidē agere narraris sine supbia nobilē: sine inuidia potentē: sine restrictione religiosum: sine iactantia litteratū: sine ineptia grauē: sine studio facetū: sine asperitate ꝯstantem sine popularitate cōem. Socrates. Qui multa͡z re͡z potestatē h͡z primū purgare ꝯscientiā debet. vt qui delicta corrigit nulla admittat. Stultū est vt imperare quis alijs velit cu͡z sibipsi imparare non possit. Idē. Age sic alienū: vt tuū non obliuiscaris negociū. Nulli imponas qd̄ ipse pati non possis. Hoc exhibe. qd̄ tibi optaueris exhiberi. Si bene egeris. ipse tibi ꝑsone auctoritatem dabis. Ualerius lib. vij. Imperiū nostrū non tam robore corporis q̄ vigore animo͡z incrementū ac tutelā sui comprehendit. Idē. Publius valerius consul romanus adeo plebē semp dilexit. vt merito publicola cognominatus sit. idem edes suas in medio foro diruī fecit. q͡ excelse sup ceteras apparebāt. quātū͡q domo inferior tn̄ gloria superior euasit. adeo pauper mortuus est. vt sumptu publico sepeliret᷑. Eutropius. Inter alia dicta vulpij criniti tyrāni hoc ipsius fert᷑ egregiū. Amicis eni eū culpātibus q͡ ni

miũꝫ omnibꝰ eſſet cõis. Reſpondit: talem ſe imperatorē eſſe priuatis. quales ſibi eſſe imꝑatores priuatꝰ optaſſet. Seneca in troade. Minimũ decet libere cui multũ licet. At qui non vetat peccare cũ poſſit iubet. Pericles. Pretorē decet non ſolũ manus ⁊ linguã: ſꝫ ⁊ oculos habere ↄtinentes. Galtherus in alexãdreide .li.vj. Maieſtas regia magni ponderis eſſe ſolet. Oui. in li. triſtiũ. iiij. O qui noibus cum ſis generoſus auoꝝ. Exuperas moꝝ nobilitate genus.

Cato vbi ſupra. Patere legē quã ipſe tuleris. Quē ſupare potes: interdũ vince ferendo. Utilius ē regno meritis acquirere amicos. Martialis coquus. Principis eſt vꝛtus maxima noſſe ſuos.

¶ De Clementia principum. .C. II.

Seneca de clemẽtia ad neronē. lib. iij. Clemẽtia eſt temperãtia animi in ꝑtãte vlciſcẽdi. vel leuitas ſuꝑioris ad inferiorē in penis conſtituẽdis. Idē in lib. j. Nullũ ex omnibꝰ clemẽtia magis q̃ꝫ regē aut principē decet. Iracũdiſſime ac pro corporis captu pugnaciſſime apes ſunt. ⁊ aculeos in vulnere relinquũt. rex ipſe ſine aculeo ē nã ei zelũ detraxit: ⁊ irã eius inermē reliqt. Exemplar hoc magnis regibꝰ ingens: pudeat ab exiguis aĩalibꝰ non trahere mores. cũ tãto homini moderatior eſſe animus debeat: quãto vehemẽtius nocet. Errat ſiq̃s eſtimat ibi tutũ eſſe regē: vbi nihil tutũ eſt a rege. Securitas ſecuritate mutua paſcẽda eſt. Nõ eſt opus altas edes ſtruere: ⁊ multiplicibꝰ muris turribuſq꜠ ſepire ſaluũ regem clementia in aꝑto monſtrabit. Unũ eſt inexpugnabile munimẽtũ amor ciuium. Quid pulchrius eſt q̃ꝫ viuere cũctis optãtibꝰ. Uerecũdiã peccandi facit ipſa clementia regentis. Et grauior multo pena videt̃ q̃ a miti viro ↄſtituit̃. Nõ minus ꝑncipi turpia ſunt multa ſupplicia q̃ꝫ medico multa vulnera. Remiſſius imꝑanti melius paret̃. Nã enĩꝫ cõtumax eſt animus humanꝰ: ⁊ in ↄtrariũ atq꜠ arduũ nitens: ſequit̃ q꜠ facilius q̃ꝫ dicit̃. Idē in thebaide. Qui vult amari languida regnat manu. Tullius in philippica. ij. Quis hoies in turbidis rebus ſint. tñ ſi vere homines ſunt: interdũ animis relaxant̃. Nullũ eſt armatoꝝ preſidiũ. charitate ⁊ beniuolentia ciuiũ oportet eſſe ſeptum: non armis. Idē in lib. de offi. j. Nihil eſt laudabilius: nihil magno ⁊ ꝑclaro viro dignius placabilitate ⁊ clemẽtia: que tamen ita ꝓbanda eſt. vt adhibeat̃ reipublice cã ſeueritas ſine qua ciuitas adminiſtrari non põt. Quintus curtius li. vj. Regũ duciũq꜠ clemẽtia non in ipſoꝝ mõ: ſꝫ etiã illoꝝ qui parẽt ĩgenijs ſita eſt. Caſſiodorus in epl̃a. x. Regnãtis facultas tũc ditior fit. cum remittit ⁊ acq̃rit nobiles theſauros fame neglecta vilitate pecunie. Terentius in adelphis. Ut hõ es: ita mores geras. Nã q̃d tu hic agas vt ſi q̃d bene ꝑcipias: nemo obtempat. Errat longe a mea ſñia. qui impium credit eſſe grauiꝰ aut ſtabiliꝰ vi qõ fit: q̃ꝫ illud qõ amicitia iungitur.

Claudia. in maiori. Sis piꝰ in ꝑmis. nã ſi vincamur in oĩ. Munere ſola deꝰ equat clemẽtia nobis. Pax maiora docet: ꝑagit tranquilla ꝑtãs. Qõ violenta inq̃t: mãdataq꜠ fortius vrget. Imperioſa quies nunq̃ꝫ. libertas gratior extat. Quã ſub rege pio. Galtherus in alexãdreide. lib. j. Inſtabile eſt regnũ quod non clemẽtia firmat.

¶ De Moderamine ⁊ patientia eorũ. .C. III.

Seneca de clemẽtia li. iij. Rex leſus aiũ ĩ ꝑtãte habeat. ⁊ penã ſi tute poterit dõec. ſi minus tpet. longeq꜠ ſit in ſuis q̃ꝫ in alienis exorabilior iniurijs. Nã queãdmodũ magni aĩ nõ eſt. qui de aliẽo liberalis eſt. ſꝫ ille q̃ qõ alteri donat ſibi detrahit. ita clemẽtem voco nõ in alieno dolore facilē: ſꝫ eũ q̃ cũ ſuis ſtimul̃ agitet̃. nõ ꝓſilit qui ĩtelligit magni aĩ eſſe: iniurias in ſũma potẽtia pati. Nec q̃cq̃ꝫ glorius eſſe ꝑncipe ĩpune leſo. Idē ĩ troade. Quo plura poſſis: plura patiẽter feras. Violẽta impia nemo diu ↄtinuit: moderata durant.

Tul. de offi. li. j. Ois a iaduerſio ⁊ caſtigatio dꝫ vacare a ↄtumelia. nec ad eius q̃ punit vel caſtigat aliquē. ſꝫ ad reipublice vtilitatē referri. Cauendũ eſt etiã ne maior ſit pena q̃ꝫ culpa. Et ideo ꝓhibẽda eſt ira: in puniẽdo maxime. nunq̃ꝫ enim qui iratꝰ ad puniendũ accedit. mediocritatē illã tenebit que ē inter nimiũ ⁊ paꝝ: qui g̃ reipublice ꝑ ſunt: legũ ſĩles ſint: que ad puniẽdũ nõ iracũdia ſꝫ eq̃tate ducunt̃. Ual. li. iij. Illa demũ tuta eſt potẽtia q̃ viribꝰ ſuis modũ ĩpoſuit. Req̃re. ſ̃. ca. de moderatõe. Clau. vbi ſuꝑ. Carmē amat. q̃ſq̃s carmine digna gerit. Oui. in li. triſt. iij. Quãto q̃s maior. tanto placabilius ire. Et faciles motꝰ mẽs generoſa capit. Idē ĩ li. de arte. ij. Flectit̃ obſeq̃o curuatꝰ ab arbore ramꝰ. Frãgis ſi vires exꝑiare tuas. Obſeq̃o tranant̃ aq̃ nec vicẽ poſſis. Flumia ſi ↄ̃ q̃ rapit vnda nates. Obſequiũ tigreſq꜠ domat: tumidoſq꜠ leones. Ruſtica paulatĩ taurꝰ aratra ſubit. Galtherꝰ in alexãdreide li. j. Uindictã ſuffer donec ꝑtrãſeat ira. Nec meminiſſe velis odij poſt verbera.

Actor. De hac quoq꜠ mã req̃re ſupra in ca. de miſericordia de indulgentia de clemẽtia quoq꜠ ſiue moderatione.

¶ De Uitiis principũ ſm phos. .C. .IIII.

Sene. ĩ thebaide. Regna porro cũ ſcelē oibꝰ exilijs ſũt grauiora. Idē ĩ troade. Quinõ vetat peccare cũ poſſit iubet. Idē ĩ agamẽnone. Nõ ĩtrat vnq̃ꝫ regiũ limē fides ꝑcio pacta fides ꝑcio vincit̃. Tul. de offi. li. ij. Nullũ vitiũ deteriꝰ ē auaritia. ꝑſerti in ꝑncipibꝰ ⁊ rẽpublicam gubernãtibꝰ. hñe enĩ rẽpublicã non mõ turp e. ſꝫ etiã ſceleratũ ⁊ nephariũ. Sal. in catil. Regibꝰ boni q̃ꝫ mali ſuſpectiores ſunt. ſempq꜠ his aliena vꝛtꝰ formidoloſa ē. Idē in iugurtino. Auida eſt ĩpij nã mortaliũ. ⁊ ꝑceps ad explẽdã aĩ cupiditatē. Suꝑbia cõe nobilitatis malũ ē. Fulgẽtiꝰ in li. mitologiaꝝ. ij. Quis in oibꝰ libidinis amor turpis ſit. nunq̃ꝫ tñ deterior q̃ꝫ cũ ſe honorato miſcuerit. Libido. n. honeſtatꝭ nouerca. dũ qõ expediat neſcit ſꝑ eſt maieſtati ↄ̃ria. Iupit̃ in cignũ ↄuerſus cũ leda ↄcubuit. q̃ ꝑepit ouũ. vñ tres nati ſũt. ſ. caſtor. pollux ⁊ helena. Iuppit̃ ĩ modũ potẽtie põit̃. leda võ q̃ſi a ledo. i. iniuria vl̃ ↄuiciũ dr̃. Ois g̃ potẽtia ĩiurie mixta ſpẽꝫ ſue generoſitatꝭ mutat. Iõ ãt ĩ cignũ. qꝛ phiſiologia ferũt hmõi auē ita ↄuicijs eſſe plenã. vt ea clamãte taceant aues relique que preſto fuerint. Unde ⁊ olor dictꝰ ē q̃ſi ab oligoria. qõ latine dicit̃ iniuria. Ex hac commixtione ouum concipit̃. in quo ſordicies omnis intrinſecus continet̃. quia ⁊ in effectu iniuria omnis eſt immundicia. Inde generatur helena. ſcandali ſcilicet ⁊ diſcordie ſeminarium ⁊ materia. Caſtorem vero ⁊ pollucem quaſi in modum perditionis ponunt. vnde ⁊ in mari caſtoꝝ ſigna dixerunt: que ꝑiculum creant. Nam ⁊ grece pollux a perdendo dicit̃. ⁊ caſtor quaſi malum extremũ. Sueto. in li. de. xij. ceſaribus. Auguſtus ceſar nihil minus in ꝑfecto duce donec q̃ꝫ feſtinationem temeritatemq꜠ ↄuenire arbitrabat̃. crebro id iactans ſatis celeriter fieri q̃cq̃d ſatis bene fit.

¶ De Eodem ſm poetas. C. V.

Ouidius li. epi. Imperat heu ꝑꝑſis tumide nõ imperat ire. Poſſidet ⁊ vitijs regna minora ſuis. An neſcis longas regibꝰ eſſe manus. Idē in li. ſine titu. ij. Curia pauꝑibꝰ clauſa eſt: dat cenſus honores. Inde grauis iudex: inde ſeuerus eques. Omnia peſſumdant illis campuſq꜠ forumq꜠. Seruit: ⁊ hi pacem crudaq꜠ bella gerunt.

Idem in libro. de faſtis. vj. Regia res ſcelus eſt. Idem in li. methamor. ij. Non bene cõueniũt nec in vna ſede morant̃. Maieſtas ⁊ amor. Statius in thebaide lib. j. Gentiles animo ſubijt fragor. egraq꜠ letis inuidia. Atq꜠ parens odij metus inde regẽdi. Senſus amor. rupteq꜠ vices. iuriſq꜠ ſecundi. Ambitus impatiẽs: ⁊ ſummo durius vnũ. Stare loco ſocijſq꜠ comes diſcordia regnis. Idem in ij. Non ꝑcit populis regnũ breue. Lucanꝰ li. j. Nulla fides regni ſocijs: omniſq꜠ poteſtas. Impatiẽs ↄſortis erit. Idē in. viij. Sceptrorum vis tota perit: ſi pendere iuſta. Incipit euertitq꜠ arces reſpectus honeſti. Libertas ſcelerũ eſt: que regna iniuſta tuet̃. Sublatuſq꜠ modus gladijs facere oĩa ſeue. Non impune licet: niſi cũ facis: exeat aula. Qui vult eē piꝰ: vꝛtus ⁊ ſumma poteſtas. Nõ coeũt ſemꝑ metuet quē ſeua pudebũt. Auianus in mitologia. Ab ſtultũ nimis eſt cũ tu prauiſſima tentes. Alterius cenſor vt vitioſa notes. Petronius ad predã. Strepitũq꜠ lucri: ſuffragia vertit. Uenalis populus: venalis curia primũ. Iãq꜠ maieſtas auro corrupta iacebit. Galtherus in alexandreide li. j. Req̃re ſupra. in ca. de auaritia ſm poetarum dicta.

¶ Q exẽplis principũ formant̃ mores ſubditoꝝ. C. VI.

Quintilianus in. iij. cauſa. Hec ē aũt ſuperiorũ cõditio. vt q̃cq̃d faciũt ꝑrecipe videant̃. ⁊ ꝑnitioſiſſimus eſt male rei q̃ſq꜠ maximus actor. Boetius de cõſolatione li. iij. Imperante florẽteq꜠ neq̃tia: virtus nõ ſolũ premio caret: verũetiã ſceleratorũ pedibꝰ ſubiecta calcat̃. Caſſiodorus in epl̃a. iij. Porro facilis recti ꝑſuaſor eſt innocẽs iudex. ſub cuius predicabili couerſatiõe pudet mores ꝓbabiles nõ habere. Eutropius. Inter alia dicta vulpij criniti traiani hoc ipſius fert̃ egregiũ. Amicis enĩ eũ culpantibꝰ q̃ nimiũ oĩbus eſſet cõmunis. Reſpondit: talē ſe eſſe imperatorē priuatis: quales ſibi eſſe imperatores priuatus optaſſet. Oui. in lib. de faſtis. vj. Agit̃ cẽſura: ⁊ ſic exempla parant̃. Cũ iudex alios qõ monet ipſe facit. Idē ſine ti. li. ij. Qõ decuit reges: cur mihi turpe putem. Iuuenalis li. iij. Omne animi vitium tanto cõſpectius in ſe. Crimē habet: quanto maior qui peccat habetur. Ex prouerbijs ſapientũ. Inferior horreſcit quicq̃d peccat ſuperior. Claudianus in maiori. Componitur orbis regis ad exemplũ: nec ſic inflectere ſenſus. Humanos edicta valent: quaq꜠ vita regentis. Mobile mutat̃ ſemper cum principe vulgus.

¶ De Lateralibus principū ꝛ magnatū. C. VII.

Actor. Quoniā aūt ex ꝯuictu pcipue mores formā tur. Mali pncipes mala hn̄t latera. ꝛ aliqn̄ quidē ex ipsis ad latera sua pcedit aut redūdat iniqtas aliqn̄ aūt ecōtrario. Ipsa quoqꝫ potentū ac diuitū familiaritas aut amicitia fallax est ꝛ iconstās. vtpote vitatis ac fidei fundamēto carens. Ex puerbijs sapientū. Si in clientelā ꝛ hoīs felicis potentisqꝫ pueneris: aut veritas aut amicitia pdenda ē. Seneca in li. de reme. fortuitoꝝ. Multi aliqn̄ diuitē comitanť (ꝛ mel musce sequunť cadauera lupi: frumēta formice) pdā sequit turba ista non hominē. Helynādus in chronicis. Plato cū vidisset dionysium tyrānū sicilie corporis sui circūseptū custodib⁹. qd̄ tm̄ malum inqt fecisti: vt a tam multis necesse habeas custodiri. Boetius in li. de ꝯso. iiij. Regū familiares regia ptās sepe incolumis sepe elapsa psternit. Luca. lib. j. Nulla fides regni socijs oīsqꝫ ptās. Impatiens cōsortis erit. Idem in li. viij. Exeat aulā qui vult esse pius. Hora. in li. epi. Principib⁹ placuisse viris non vltima laus est. Dulcis inexptis cultura potētis amici. Exptus metuit tu dum tua nauis in alto. Hoc age ne mutata retrorsum referat aura. Ouidius i li. tristiū. j. Dū iuuat ꝛ vultu ridet fortuna scdo. Indelibatas cuncta sequunť opes. Actor. De hac iteꝝ mā require copiosi⁹ infra in ca. de falsis. amicis. Naꝫ diuitū ꝛ potētū amici sunt amici fortune non persone. Unde Uarro in sententijs. Amici inquit diuitū palee sunt circa grana.

¶ De Moribus seruoꝝ fm̄ phos. C. VIII.

Seneca de beneficijs lib. iij. Seruus. vt placet crysippo ppetu⁹ mercēnari⁹ est: hic bn̄ficiū dn̄o dat: cū plus pstat q̄ p opas locauit. Sic ꝛ seruus cum beniuolētia erga dn̄ꝫ fortune sue modū transit. ꝛ aliqd̄ audet: qd̄ ꝛ felicius natis decori esset. vbi eni pstat quod nolle licuit. voluisse laus ē. Idē. Querit ab ecatbone ꝛc. reqre supra in tractatu de liberalitate. Ualerius li. vj. Antonius orator clarissim⁹ cū incesti reus agereť: accusatores seruū eius in qōnē pseuerantissime postulabāt. eo q̄ ab eo cū ad stupꝝ iret: laternā platam ꝯtenderet. qui antoniū hoc noīe vehemētius confusum atqꝫ solicitū vltro hortatus est. vt se iudicibus torquedū traderet. affirmans nullū ex ore suo verbū exituꝝ qd̄ cām ei⁹ lederet. Itaqꝫ pluribus vberib⁹ lacerat⁹ eculeoqꝫ imposit⁹ candentib⁹ etiā laminis vst⁹ omnē vim accusationis custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito pōt q̄ tā piū ꝛ forte spm̄ seruili noīe inclusit. Panopiōis quoqꝫ admirabilis fidei: cū ad dn̄m proscriptū occidentiū milites in reatinā villā venisse cognosceret. mutata cum eo veste: pmutato etiā anulo. illū postico clam emisit: se aūt in cubiculū lectulūqꝫ recepit. ꝛ vt panopionē occidi passus est. Breuis huius facti narratio: sꝫ non parua mā laudatoīs. Seneca ad lucil. epi. xxviij. Quid interest quot dn̄i sint: seruit⁹ vna est: hāc qui ꝯtēpsit in q̄talibet turba dn̄antiū liber est. Hermogenes. Pleriqꝫ hominū stulti: seruiles cibos ꝛ seruilē vestē fugiunt: ꝛ seruiles mores nō fugiūt. Tullius i li. de padoxis. Oīs sapiēs liber ē: ꝛ oīs stultus seru⁹. oīs etiā animi debilitas ꝛ humilis fractaqꝫ timiditas seruitus est. Matheus in thobia. Maligno sepe ministerio seruus accerbat herum. Ex puerbijs sapientum. Bis peccas cum peccato obsequium accomodas.

¶ De Eodem fm̄ poetas. C. IX.

Iuuenalis li. iij. Lingua mali pars pessima serui. Galthe. in alexā. li. j. Consultor pceꝝ seruos ꝯtēne bilingues. Et nequā: nec quos humiles nā iacere. Precipit exalta: nā qui pluuialibus vndis. Intumuit torrēs: fluit acrior amne phēni. Sic ptis opib⁹: ꝛ honoris culmine seru⁹. Obturat pcib⁹ pcib⁹ aures: mansuescere nescit. Nec tn̄ his phibet rōnis calcul⁹: vt non. Exaltare velis si quos insignit honestas. Quos moꝝ sublimat apex lꝫ ampla facultas. Et patrie desit gloria ꝛ sanguis alti. Poeta. Asspius nihil est humili cum tendit in altū. Hildebertus cenomānēsis. Si lis inciderit te iudice dirige libram. Iudicij nec flectat amor nec munera palpent. Nec moueat stabilē psone acceptio mentē. Actor. De hoc quoqꝫ require supra sub illo titulo q̄ virtus libera sit. ꝛ vitiū seruile.

¶ De Moribus feminaꝝ. C. X.

Actor. Feminas ꝯstat esse leuiores siue mobiliores. ꝛ ad quedā vitia pniores. Unde multa de hac materia loquunť auctores. Seneca de nāli qōnibus li. iij. Muliebriū vitioꝝ fūdamētū ē auaritia. Terēti⁹ in echira. Uno aio oēs socrus oderūt nurus. Idē in eodem. Mulieres ferme vt pueri leui snīa sunt. Ex puerbijs sapientū. Aut amat aut odit mulier nihil ē tertiū. Apte mala qn̄ ē mulier tūc demū erit bona. Anus cū ludit: morti delicias facit. Mulier cū sola cogitat: male cogitat. Malo ꝯsilio femine vincūt viros. Macrobius in li. de saturnalibus. Papiri⁹ cū eēꝫ puer forte cū pr̄e suo in curiā iſerat. Illū reuertentē pcontari cepit mat. qd̄ in senatu egissent pr̄es. puer rn̄dit tacedū esse: neqꝫ id dici licere. Mulier audior audiendi secretū rei: ꝛ silentiū pueri. animuꝫ eius ad inquirendum exerberat. Tunc puer vrgente matre lepidi atqꝫ festini mendacij cōsilium capit: actum in senatu dicit. vtrum videať vtilius esse vnus ne duas haberet vxores: an vna apud duos nupta esset. Hec illa vt audiuit: Ad ceteras matronas retulit. post tridieqꝫ ad senatum cōfluunt orantes: vt vna potius duobus nupta fieret: q̄ vni due. Senatores quenam esset illa mulierum intemperies ꝛ quid sibi postulatio hec vellet mirabanť. ꝛ non vt parue rei prodigiū. illam verecundi sexus impudicam pauescebant insaniā: puer papirius publicum metum demit: que matri dixerat enarrat. Senatus fide, atqꝫ ingenium pueri exoculať: aľs amplectiť ꝯsultūqꝫ facit: ne preter illum pueri cum patribus in curiam post hec introirent. Secundus phs. Quid est mulier hominis confusio: insaturabilis bestia: continua solicitudo: indefinens pugna: viri incontinentis naufragiū humanum mancipium.

¶ De Eodem fm̄ poetas. C. XI.

Ouidius in lib. de arte. j. Parcior in nobis nec tam furiosa libido. Legitimū finem flāma virilis habet. Queqꝫ dant queqꝫ negāt: gaudent tamē rogate. Uix erit e multis que neget vna tibi. Sibi queqꝫ videť amanda. Pessima sit nulli non sua forma placet. Delectant etiā castas preconia forme. Uirginibus cure grataqꝫ forma sua est. Femina nec flāmas nec seuos effugit arcus. Parcius hec video tela nocere viris. Idē in li. ij. Nō est fuluus aper media tam seuus in ira. Fulmineo rapidos dum rotat ore canes. Lac lea cum catulis lactantibus vbera prebet. Nec leuis ignaro vipera lesa pedi. Femina q̄ socij deprensa pelice lecti. Ardet ꝛ in vultu pignora mentis habet. Idē fine titu. li. j. Ludunt formose: casta est quam nemo rogauit. Iuue. li. ij. Cognoscit mulier qd̄ toto fiat in orbe. Prima videt famā: rumoresqꝫ illa recentes. Excipit ad portā. Intolerabilius nihil est q̄ femina diues. Que nō faciat quod principis vxor. Calpurinus in buccol. Mobilior ventis o mulier. Uirgilius in eneide lib. v. Uariū ꝛ mutabile semper femina. Cato. Femina dum plorat hoīeꝫ supare laborat. Ualeri⁹ lib. ij. Uini vsus olim romanis feminis ignot⁹ fuit. ne. s. in aliqd̄ dedec⁹ plaberent.

¶ De Moribus puerorum. C. XII.

Actor. Pueros quoqꝫ constat esse lasciuos ac mobiles ꝛ ad fletuꝫ ac risum faciles. simplices tamē ac dociles ꝛ inocentes. Seneca in declamationibus lib. v. Nihil est puero teste certius. Nam ꝛ ad eos annos puenit vt intelligat. ꝛ nō ad eos q̄bus fingat. Ideꝫ in li. de morib⁹. Educatio ꝛ disciplina mores facit. Et id sapit q̄sqꝫ qd̄ didicit. Uarro in sentētijs. Sicut ridēda est in sene puerilitas: sic obstupescēda in puero optimoꝝ morū cōstantia. Sapiunt q̄dē vasa: q̄cq̄d primū accepint. sic ꝛ de infantib⁹. Quītil. li. j. Utinā liberoꝝ nostroꝝ mores nō ipsi pderem⁹. Infantiā statim delicijs soluim⁹. Molľ educatio quā indulgentiaꝫ vocamus. Neruos oēs mentis corporisqꝫ frangit. Etas q̄dē hoīs tūc vel maxime formāda est. cuꝫ simulādi nescia est: pcipiētib⁹ facillime cedit. Idem in. ij. Ingenia pueroꝝ nimia emēdatiōis seueritate deficiūt. Nā ꝛ despant ꝛ dolent: ac nouissime oderūt. ꝛ qd̄ maxie nocet dum timēt nihil conantur. Oui. de arte li. j. In puero est etas mollis aptaqꝫ regi. Ingenium celeste suis veloci⁹ armis. Surgit. Idē in li. epi. Ars fit a teneris crimē qd̄ discit ānis. Sꝫ: vt teneros ledūt iuga pma iuuencos. Frenaqꝫ vix patiť de grege capt⁹ equ⁹. Sic male vixqꝫ subit pmos mores rude pect⁹. Stati⁹ i thebaide li. vij. Maturi⁹ euo. Robur ꝛ ingētes spōdet tener impet⁹ annos. Horati⁹ in poetris. Reddē iaꝫ voces q̄ scit puer ꝛ pede certo. Signat humū gestit parib⁹ colludere ꝛ irā. Colligit ac pōit temē ꝛ mutať in horas. Imberbis iuuenis tādē custode remoto. Gaudet eq̄s canib⁹: ꝛ aprici gramie cāpi. Ferēs in vitiū: flecti mōitorib⁹ asp. Utiliū tard⁹ puisor pdig⁹ eris. Sublimis. cupid⁹: ꝯ amara relinq̄re pnix. Idē i li. epi. Quo sel est imbuta recens seruabit odorē. Testa diu. Tractari molli⁹ etas imbecilla solet. Uirgilius in buccolicis. Qui legitis flores ꝛ humi nascētia fraga. Frigidus o pueri fugite hic latet anguis. In herba.

¶ De Moribus iuuenum. C. XIII.

SEneca in declamationibꝰ lib. j. Corꝑūt ingenia
desidiose iuuētutis: nec vniꝰ honeste rei
labore vigilat. Cantandi saltandiqꝫ obscena studia ef-
feminatos tenent. capillū frangere ⁊ ad muliebres blan
dicias voces extenuare. mollicie corꝑis cū feminis certare: ⁊ imun
dissimis se mūdicijs extollere nostroꝝ adolescentium specimē est.
molles eneruesqꝫ nati in vitio manēt: expugnatores aliene pudici-
tie: negligentes sue. Idē in troade. Juuenile vitiū est regere non
posse impetū. Idē ad luci. in epi. xj. Verecūdia bonū in adolescē
te signū est. Sydoniꝰ in epi. li. iij. Plurimū laudis iuuenes mori
bus suis applicāt: quotiens de negocioꝝ meritis ambigētes ad ꝑi-
toꝝ ꝯsilia recurrūt. Tullius de offi. lib. ij. Prima adolescētis com
mendatio ꝓficiscit a modestia cum pietate in ꝑentes: in suos beni
uolentia. Deinde etiā facile in optimā partē declinare cognoscit. si
ad sapiētes ⁊ claros viros ⁊ bene ꝯsulētes reipublice se ꝯtulerit: ⁊
cum eis assiduus fit. Idē li. de senectute. Adolescentē ꝓbo: i quo
ē aliqd senile. at ipsa defectio viriū adolescētie vitijs afficit sepius
q̄ senectutis. Libidinosa enim ⁊ intꝑans adolescētia effetū corꝑꝰ
tradit senectuti. frustra spat adolescēs vel ꝑmittit se diu victurum
Quid eni stultiꝰ q̄ incerta pro certis hr̄e. Qm̄ enim illa etas multo
plures q̄ senectꝰ hꝫ mortis casus. facilius enī in morbos adolescen
tes incidūt. grauius egrotāt. tristius curant ⁊c̄. reqre infra. Sal.
in cate. Adolescentiū animi molles ⁊ etate fluxi: haud difficile capi
untur. Virgilius in georgicis li. iij. Hortare viāqꝫ insiste domandi
Dum faciles animi iuuenū: dum mobilis etas. Oui. in li. de arte
iij. Dum vires animiqꝫ sinūt tolerate labores. Jaꝫ veniet tacito cur
ua senecta pede. Venture memores iaꝫ nūc estote senecte. Sic nul
lum vobis tp̄s abibit iners. Idē in li. de fastis. v. Cum iuuenilibꝰ
annis. Luxuriāt animi corpaqꝫ ipsa vigēt. Idē fine ti. lib. j. Mili
tat ois amans. ⁊ hꝫ sua castra cupido. Que bello est habilis veneri
quoqꝫ ꝯuenit etas. Claudianus in minori. Teneris est lubrica
moribus etas. Lucanus. viij. libro. Ardua quippe fides robustos
exigit annos.

¶ De Moribus senum. .C. XIIII.

VArro in sententijs. Tam vero ridēda est in sene
puerilitas: q̄ stupēda in puero optimoꝝ
ꝯstantia. Tul. de of. li. j. Luxuria cuꝫ omni etati turpis
sit senibꝰ maxime fedissima est. Seneca in li. de mori
bus. Monstro silis est auaritia senilis: qd enī stultiꝰ est q̄ via defi
ciente viaticū augere. Idē in li. declamationū. ij. Adolescēs luxu-
riosus peccat: senex luxuriosus insanit. Idē ad lucil. epis. iiij. Te-
nes vtiqꝫ memoria quātū senseris gaudiū: cū ꝑtexta posita sumpsi
sti virilē togā ⁊ in foꝝ deductꝰ es. maius expecta cū puerilē aīm de
posueris. ⁊ te in viros ꝑhie trāstuleris. Adhuc enim nō pueritia. sꝫ
qd̄ est grauiꝰ puerilitas remanet. Et hoc qdē peiꝰ est. ꝙ hēmꝰ auctē
senū: sꝫ vitia pueroꝝ nec pueroꝝ tm̄ sꝫ ⁊ infantiū. Illi leuia: hi falsa
formidāt: nos vtraqꝫ. Idē in. xiij. Quid turpius est q̄ senex viue-
re insipiens. Idē in. xxvij. Nūera annos tuos ⁊ pudebit eadē vel
le que voluerat puer: hoc deniqꝫ tibi circa diē mortis ꝑsta moriāt
ante vitia. Idē in. xxxvj. Turpis ⁊ ridiculosa res ē eliētariꝰ senex
iuueni parandū: seni vtendū est. Terentiꝰ in adelphis. Ad oia alia
etate sapimꝰ rectiꝰ. hoc solū vitiū senectꝰ affert oibꝰ. ꝙ attētiores su
mus ad rē q̄ sat est. Symachꝰ in epi. suo. Scio senes ad capescē-
dum laboꝝ segnes fieri. qꝛ. s. crescūt vitia cū tp̄e. Martialis. Heu
nostri male cōputant anni. Infantes sumus ⁊ senes videmur. non
enī viuere sꝫ valere vita est. Tibullus in li. j. Vidi ego qui mise-
ros iuuenū damnasset amores. Post veneris vinclis subdere colla
senē. Et sibi blandicias tremula componere voce. Et manibus ca-
nas fingere velle comas. Quid tibi nūc ꝓdest molles caluisse capil
los. Sepe ⁊ mutatas disposuisse comas. Nūc studiū forme est co-
ma: nūc mutat in annos. Dissimulet viridi cortice iūcta nucis. Tol
lere nūc cura est albos e stirpe capillos. Et faciē dēpta pelle referre
nouā. Oui. in li. de fastis. j. Neqtia est que te non finit esse senex.
Idē in li. sine ti. j. Turpe senex miles turpe senilis amor. Ex pro
uerbijs sapientū. Anus quoqꝫ cum ludit: morti delicias facit.

De Multiplicatione iniquitatis in seculo. .C. XV.

HEtor. Dicto de moribꝰ hominū quibꝰ bene vl' ma
le viuit. sigillatim discurrēdo ꝑ singula ha-
bituum ⁊ hominū genera. Restat dicendū in vniuersa-
li de bona ⁊ mala vita. que per habitꝰ huiuscemodi for
mat aut deformat. Et a mala quidē incipiendū: qm̄ (vt ait august.)
Nemo vnq̄ bonꝰ est: qui non prius fuerit malus. Oēs enim nā su
mus filij ire. In ꝓuerbijs sapientū quoqꝫ legit: ꝙ vix quisq̄ in bo
nuꝫ nisi ex malo trāsit. Itaqꝫ ꝑmo paucas auctoꝝ snīas colligamꝰ
in generali de multiplicatione malitie seculi. Seneca in agamē
no. Periere mores: vis pietas fides ⁊ qui redire cū perit: nescit pu-
dor per scelera semꝑ sceleribꝰ tutū est iter. Idē in hercule etheo.
Illicita amant excidit qcqd licet. Idē ad lucil. epi. xxxix. Desinit
esse remedij locus: vbi que fuerant vitia mores sunt. Idē in. xlvj.
Jam etiā vbi cā sublata est: mētimur ꝯsuetudīs cā. Idē in. lxxx.
Cogito mecū quātꝰ ad spectaculū lusoriū fiat ꝯcursus. quanta sit
ꝯ bonas artes solitudo: q̄ ībecilli aīo sint quoꝝ lacertos humerosqꝫ
miramur. Idē in li. de bn̄ficijs. v. Dicitis o stoici oēs stulti ma
li sunt ⁊ qui vnū vitiū: hꝫ ⁊ oīa. Qd̄ si est: nōne vndiqꝫ hūano gene
ri ꝯuitiū sit. Nōne publica q̄rela est bn̄ficia ꝑijsse ⁊ paucissimos eē
qui de bene merētibꝰ nō inuicē pessime mercant. Non est ꝙ hanc
tm̄ nostrā murmurationē putes nescio q̄. s. ex ꝑhoꝝ domo clamat
⁊ ex medio ꝯuētu ꝑplos gētesqꝫ dānatura vox mittit: non hospes
ab hospite tutꝰ nō socer a genero: fratꝝ quoqꝫ grā rara. Imminet
exitio vir ꝯiugis: illa mariti. Bn̄ficia in scelus v̄sa sunt: ⁊ sanguini
coꝝ nō ꝑcit: ꝓ qbꝰ sanguis fūdēdꝰ est. Hūili se ac depsso loco putat
stare qsq̄s nō. s̄. rēpublicā steterit. Quis extremo die dicē audeat
vixi: ⁊ quē dederat cursū fortūa pegi. Sal. in catil. Plurima ma
iores nr̄os magna fecerūt q̄ nobis nulla sūt. s. domi īdustria: foris
iusticia: animꝰ in ꝯsulēdo liber: neqꝫ delicto neqꝫ libidini obnoxiꝰ
ꝓ his aūt hēmꝰ luxuriā ⁊ auaritiā: publice egestatē: ꝑuati opulētiā
Inter bonos ⁊ malos nullū discrimē. Oia ꝑmia virtutis ambitio
possidet. domi voluptati: foris aut pecunie seruit aut gratie. Idē
in iugurtino. Plura vero sunt que licꝫ grauia sint: tm̄ ex ꝯsuetudīe
ꝓ nihilo habent. Plautus in aulularia. Patiētia desidie acrimo
nia crudelitati assignat. sic euertunt oia. Boetiꝰ de cōsola. li. iiij.
Quātaꝝ rex lubrica versat fortūa vices. Premit īsontes debita sce-
leri noxia pena. At ꝑuersa residēt celso mores solio. Sanctaqꝫ cal-
cāt. Latet obscuris cōdita virtus clara tenebris. Tull. in li. de para
doxis. Nō aūt peccata rex euētu: sꝫ vitijs hoīum metiēda sunt.

¶ De Eodem s̄m poetas. C. XVI.

PErsius satyricus. O curue in terris aīe ⁊ celesti
um manes. Juue. li. j. De moribꝰ vltima
fiet q̄stio. Lucanꝰ li. v. Itur ī omne nephas iuuat eē no
cētes. Idē facinꝰ quos inq̄nat eq̄t. Ouidiꝰ de arte li. j.
Nil nisi turpe iuuat: cure ē sua cuiqꝫ voluptas. Idē ī li. iij. Semꝑ
sit plura deteriora bonis. Idē in li. tristiū. j. Prima nubila sunt no-
stris tp̄a nostra malis. Idē in li. methām. j. Irrupit vene peioris in
euū. Omne nephas fugē pudor. verūqꝫ fidesqꝫ. In quoꝝ subiere lo
cū fraudesqꝫ doliqꝫ īsidieqꝫ. Et vis ⁊ amor sceleratꝰ hn̄di. Effodiūt
opes irritamēta maloꝝ. Jāqꝫ nocēs ferrū: ferroqꝫ nocentius aurū.
Prodierat: ꝓdijt bellū qd̄ pugnat vtroqꝫ. Sanguineaqꝫ manu cre-
pitātia ꝯcutit arma. Viuit ex rapto. nō hospes ab hospite tutꝰ. Nō
socer a genero: fratrū quoqꝫ gratia rara. Imminet exitio vir cōiugi
illa mariti. Lucrida terribiles: miscēt aconita nouerce. Filius ante
diē patrios inq̄rit in annos. Victa iacet pietas. Qua terra pꝫ: fera re
gnat erinis. In facinus iurasse putes. Quātū noxe iā regnat vbiqꝫ.
Enūerare piget minor est infamia vero. Esse quoqꝫ in fatis remini
scit affore tēpus. Quo mare quo tellus correptaqꝫ regia celi. Arde-
at: ⁊ mūdi moles operosa laboret. Quippe vbi tēperiē sūpsere hūor
qꝫ calorqꝫ. Cōicpiūt: ⁊ ab his oriūt cūcta duobꝰ. Cūqꝫ sit ignis aq̄
pugnax: vapor hūidus oē. Res creat: ⁊ discors cōcordia fetibꝰ apta
est. Hildebertus cenomānensis. Que cū ita sint tm̄ trī amorē: tāq̄
germanū fedus. plurimūqꝫ supueniētes irrūpunt molestie: quibus
excita caro ꝓ viuificationis odio spiritū solicitat ad cōsensuꝫ. qꝛ si-
cut illecebrarū desiderio: sic etiā perniciose cōmouet anxietate soli
tudinū. Quibus duꝫ venatrix illa delitiarū diu subesse: diuqꝫ fatiga
ri formidat: paulatiꝫ incipit tedere vite. placetqꝫ viuificatiōis gratiā
abiurare: cuius obsequia permixtis incōmodis amarescūt. nascitur
inde turpis ac ridiculosus mortis appetitꝰ. necꝫ. s. progenies. ⁊ que
more vipereo suos plerūqꝫ suffocat ⁊ extinguit genitore. nōnullos
enim tua quoqꝫ tempora habuere. quos vel ad aquas vel ad laque
um egit dolor amisse pecunie. Nā de veteribus quid loquar. quoꝝ
mortes similis ꝓuocatas insania. veridicis assertionibus nequaq̄
poete tacuerūt. Nū recolis idē te attestatū: cū affectate mortis origi
nem suppositis decantares versiculis. Cuꝫ placeat carni ꝙ viuificet
ametqꝫ. Hoc anime obsequium. tamē euenit vt diuturnis. Fracta
malis: vitam fastidiat abdicet annos. Malit obire semel. q̄ sepius
atqꝫ supꝛema. Morte rapi: q̄ tot preeuntibus esse superstes. Sed
licet his instet non est homicida voluntas. Donec declinat faueat-
qꝫ vxoribus illi. Spiritus: hoc stimulis ⁊ blāda lite subacto. Signi-
tur excessus: quia dum caro clamat: eamqꝫ. Spiritus exaudit: con-
sensu culpa creat. Inqꝫ creando nephas: caro sit vir: spiritus vxor.

De Noxia libertate et licentia peccandi. .C. XVII.

Salustius in catil. Sepe alia alijs licētia ē. qui enī demissi in obscuro vitam agunt: si qd deliquerint: pauci sciūt. Nam fama et fortuna eoꝝ pares sunt. Qui vo magni imperij pditi in excelso etatem agūt: facta eoꝝ cūcti mortales nouerūt. Itaqꝫ in maxia fortūa minima licētia est: et que apud alios iracūdia dr: hec in impio supba crudelitas appellat. Ex puerbijs sapientū. Ostēdit in alijs quidē nō volūtatē sibi deesse sꝫ ptātē: qui ob hʼ iniuriā facit: qꝛ pōt. Tullius in philippica. xiij. Id licere dicim⁹: qd legib⁹ qd more maiorū et institutis ↄcedit. Neqꝫ enī qd qsqꝫ pōt id ei lꝫ. Aut si nemo obstat ppterea pmittit. Plato. Illa iusticia verissima que erga inferiores seruat. Triūph⁹ est inocētiē nō peccare vbi liceat posse. In quē ergo plus potes peccare: desine. Oui. fine ti. li. iij. Cui peccare licet: peccat minus ipsa ptās. Semina nequitie lāguidiora facit. Nitimur inuetitū: semp cupimusqꝫ negata. Sic interdictis īminet eger aqs. Clau. in maiori. Procliuior vsus. In peiora dat suadetqꝫ licētia luxum. Nō tibi qd possis: sꝫ qd fecisse decebit. Occurret mētē domit et respect⁹ honesti. Prosp vbi. s. Qui se peccatis gaudet feliciter vti. Infelix nimis est pspitate sua. Cū dat iniusto peccādi optata ptās. Ut mala mens praue cū cupit efficiat. Ira magna dei qua multos sic quoqꝫ punit. Ut qb⁹ exultant: criminibus pereant. Et magis errāti ne pcāt flagra timendū. Oꝝ ne nō fiat: qd noluisse nocet. Ab vetitoꝝ auidis. grauior tūc ira timēda. Cū sese remouēt vbera iusticie. Nā qd erit morbi qd dominabit illi. Cui supa auxiliū iaꝫ medicina negat. Maximianus. Permissum fit vile nephas.

De Excusatione. C. XVIII.

Fulgētius in li. mitologiaꝝ. iij. In sciētia formidolosa suspicio semp excusandi suffragia qrit: quo qcqd ignorantia iuris incursionū peccauerit: id venie absoluat petitio: que culpas vestire ↄsueuit. Ex puerbijs sapientū. Omne pctm̄ est volūtariū: omitte igit excusationē. Nemo enī inuit⁹ peccat. Seneca in decla. li. v. Hoc et eqle omniū ē: vt vitia sua malint excusare qꝫ effugere. Idē in edippo. Iners in mediū maloꝝ ignorātia est. Terēti⁹ in echira. Si qs post factā iniuriā se expurget: paꝝ mihi pdest. Oui. in lib. de ponto. Nec factū defende tuū: mala cā silenda. Nil nisi solicite sint tua vba pces. Nec tua si fletu scindant vba nocebit. Interduꝫ lachryme pondera vocis habēt. Quod fecit quisqꝫ tuet op⁹. Martialis coquus. Simplr pateat vitiū fortasse pusillū. Qd tegit mai⁹ credimus esse nephas. Claudianus in maiori. Heu qꝫ cecus inest vitijs amor. Maximianus nō intellecti nulla est curatio morbi.

De Uitijs virtutū speciē ptendentibus. .C. XIX.

Actor. Cautio siue cautela est prudētia discernendi vitia vtutū speciē pferētia. Quintil. 8 ora. insti. li. ij. Est enī qdā vtutū vitiorūqꝫ vicinia: q temerari⁹ pro forti. effusus p copioso accipit. Seneca ad lucil. epist. xlv. Uitia nobis sub vtutū noīe irrepūt. Temeritas sub titulo fortitudis latet. moderatio vocat ignauia: p cauto timidus accipit in his magno piculo erramus. Idem in. lvj. Oia vitia ad modū morbi in apto leuiora sunt. tūc aūt pniciosissima: cū simulata sanitate subsidunt. Sal. in catil. Priusqꝫ icipias ↄsulto vbi ↄsulueris mature opus est facto. Tibullus de catil. Habuit ille p multa maximaꝝ non expssa signa: sꝫ adumbrata vtutū: vtebat hoībus improbis: et quidē optimis viris se debitū al's deditū esse simulabat. Nunqꝫ tale monstrū in terris vllū fuisse puto taꝫ ↄrijs diuersisqꝫ et inter se pugnātib⁹ nature studijs cupiditatib⁹ ↄflatū. Quis enīꝫ clariorib⁹ viris qnqꝫ iocūdior: qs turpioribus diunctior. qs ciuis aliqn melior. qs hostis ciuitati tetrior: quis in voluptatibus inquinatior: quis in laboribus patiētior: quis in rapacitate auarior: quis in largitione effusior. Illud quoqꝫ in eo erat mirabile naturā suam versare et regere ad tempus: atqꝫ huc et illuc torquere: flere cum tristibus: seuire cum remissis: iocunde cum senibus: grauiter cum iuuenib⁹: comiter cum facinorosis: audacter cum luxuriosis: luxuriose viuere. Sydoni⁹ in epi. li. iij. de quodā. Est hic ipse loquax nec dicax: ridiculus nec letus: arrogans nec cōstans: curiosus nec perspicax. Ex puerbijs sapientū. Timidus se cautū vocat: sordidus parcū. Lactantius in lib. de vero cultu. Etiā eꝫ que bona sūt fines suos habent: quos si excesserint in vitia labunt. Nam constātia nisi pro veritate suscepta sit: impudentia fit: et fortitudo si nulla necessitate cogente: aut non pro causa honesta certū periculū subierit in temeritatē conuertit: et seueritas nisi se intra congruentes nocentium cedes coerceat: fit seua crudelitas. Ouidius in lib. de reme. Ex mala sunt vicina bonis errore sub ipso. Pro vitio virtus crimina sepe tulit. Idem in lib. methamorph. vi. Proh superi quantum mortalia pectora cece. Noctis habent ipso sceleris molimine quisqꝫ. Credit esse pius: laudēqꝫ a crimine sumit. Idem in libro de pōto. Et cum fortuna etc. require supra sub titu. de virtute qꝫ debeat esse gratuita non mercenaria. Iuuenalis lib. v. Fallit enim vitium specie virtutis et vmbra. Ganfredus in poetria noua. Fel modicū totū mel amaricat. Unica mēda totalē faciē diffamat.

De Quorūdā pessimis moribus. .C. XX.

Tullius de officijs libro primo. Sunt quidam homines nō re: sed nomine. Idē i li. ij. In iulio tanta peccādi libido fuit: vt hoc ipsū peccare eum delectaret: etiā si causa nō esset. Idē in inuectiua cōtra catilinā absentē. Iam tecū sic loquar: vt nō odio permot⁹ videar quo debeo: sed vt misericordia que tibi nulla debet: neqꝫ enī is es vt te aut pudor a turpitudine: aut metus a piculo: aut ratio a furore reuocauerit. Salustius ↄtra tulliū. Homo leuissimus: supplex inimicis: ↄtumeliosus amicis: nemini fid⁹: senator leuissim⁹: patronus mercenarius: cuius nulla pars corporis a turpitudie vacat lingua vana: manus rapacissime: gula immēsa: pedes fugaces: et qꝫ honeste nominari nō possunt: inhonestissima. Sydonius in epistolari lib. iij. de quodā. Est hic loquax nec dicax: ridiculus nec letus: arrogans nec constans curiosus nec perspicax: tempora presentia colens: preterita carpens: futura fastidiens: beneficij si rogaturus est importunus petēdi. Derogator negati: emulator accepti: callidus reformandi: querulus flagitati: garrulus restituti. At si rogandus simulator parati. dissimulator petiti. venditor prestiti: publicator occulti. calūniator morati: inficiator soluti. osor ieiuniorum. sectator epulaꝝ. laudabilem pferēs: nō de bn̄ viuente sꝫ de bn̄ pascēte sniam. Inter hec tn̄ ipse auarissimus: quē nō tam pascit panis bon⁹ qꝫ alienus. auidus bibēdi: auidior detrahendi. rapido pectore spirās cenū: spumans vinū. loquens venenū. ita viuens paucis est voluptati nullis amori: omnib⁹ risui. Ualeri⁹ li. ix. Alexādri regis felicitas tribus insolētie euidentissimis gradib⁹ exultauit. fastidio naqꝫ philippi iouē hāmonē patrē asciuit. tedio morū et cultus macedonici vestē et instituta psica assumpsit. spreto mortali habitu diuinū caput latus est. nec fuit ei pudori: filiū ciuem hoīem dissimulare. Ganfred⁹ in poetria noua. Lege quicqd hꝫ de felle leget. Pn̄s blanditor. absens detractor amic⁹. Apparēs: hostis detectus possessor auar⁹. Exactor dur⁹: pdo gnīs: ābitiosus Institor. Martial coqu⁹. Mētit qꝫ te vitiosum zoile dicit. Nō vitiosus hō es zoile: sꝫ vitiū. Iuue. li. j. Dedit hanc ↄtagio labē. Et dabit in plures sicut grex tot⁹ in agris. Uni⁹ scabie cadit: et prurigine porci. Uuaqꝫ ↄspecta liuorem ducit ab vua. Nemo repente. Fuit turpissimus.

De Peccatis leuioribus. C. XXI.

Tullius de offi. lib. j. Que quidē parua vident esse delicta: nec a multis intelligi pnt. ab his diligentius est declinandū. Salustius in ingurtino. Plura vo sunt qꝫ lꝫ grauia sint: tn̄ ex ↄsuetudine p nihilo habent. Horati⁹ i li. sermonū. Heu sine vitijs nemo nascit Optimus ille ē qꝫ minimis vrget. Ouidius in li. de remeō. ij. Parua necat morsu spatiosuꝫ vippera taurū. A cane nō magno sepe tenet aper. Collige de multis grādis aceruus erit. Quo tua nō pnt offendi pectora facto. Forsitan hoc alio iudice crimē erit. Grandia p multos teneant flumina riuos. Magnaqꝫ subducto stipite flāma perit. Idē in li. metha. iij. Minimū ē qd amātib⁹ obstat. Idē i li. de reme. ij. Infirmis cā pusillla nocet. Prosp i li. epigrāmatū. Nā merita obscurat grandia culpa leuis. Cato in li. de morib⁹. Nemo sine crimine viuit. Martialis coquus. Simpliciter pateat vitium fortasse pusillum. Quod tegitur maius creditur esse nephas. Seneca ad lucil. Imperfecta necesse est labent. et modo prodeantur: modo succidant. sed magna est pars profectus velle proficere.

De Agenda penitentia. C. XXII.

Actor. Penitentia est afflictio pro delictis: qua et cōmissa cū emēdatiōis pposito plangimus et odim⁹: et plāgēda vlteri⁹ cōmittere nolum⁹. Lactantius i li. de vo cultu. Agere pniaꝫ nihil aliud ē qꝫ pfiteri et affirmare se vlteri⁹ nō peccaturꝫ. Seneca ad lucil. epi. xxviij. Initiū salutis ē notitia peccati. Nā qꝫ peccare se nescit: corrigi nō vult. Ideo quātū potes teipm argue. inqre in te peccatū accusatoris partib⁹ fungere. deinde iudicis. tandē deprecatoris. Idēꝫ in. xliij. Somnū narrare vigilātis est. et peccata sua cōfiteri sanitatis ē indiciuꝫ. Idem in agamennone. Remeemus illuc: vnde non decuit abire. Quē penitet peccasse: pene innocēs est. Idē in li. de moribus. Alteri semp ignoscito: tibi ipsi nūquā. Tullius in philippica. xij. Cuius

nis est hois errare. nullius autē nisi insipiētis in errato perseuerare posteriores eni cogitatiões (vt aiūt) solēt esse sapiētiores. Optimus est portus pereunti mutatio consilij. Idem in oratione de catilina. Multos audiui ꝛ vidi. qui cū totā adolescentiā voluptatibꝰ dedissent: se ad frugē bonā recepisse. grauesqꝫ hoies atqꝫ illustres fuisse.

Ex puerbijs sapientū. Grauis animi pena est. proximūqꝫ ad innocentiā locū tenet. quā post facti penitet verecūda peccati confessio. Socrates. Peccatū geminat quez nō pudet delicti. Ouidius in li. epi. Erubui gremioqꝫ pudor deiecit ocellos. Hec satis intacita signa fatentis erant. Idē in li. tristiū. li. Heu mihi cur vidi: cur noxia lumina feci. Idem in li. de ponto. Ne factum defende tuū mala cā silenda. Nil nisi soliciti sint tua verba preces. Nec tua si fletu scindātur verba nocebit. Require supra ca. de excusatione peccati. Maximianus. Non intellecti nulla ē curatio morbi. Ennodius. Post culpas anime sunt holocausta dei. Sedulius li. j. Culpa fugit: cedunt lachrymis delicta fusis. Et dulcem veniam fletus generastis amari. Prosper vbi supra. Quando peccati merito manus omnipotentis. Omnia concludens artat vbiqꝫ reum. Unum profugium tutum est deus ipse timenti. A quo discedens ne pereat redeat ipse Cōuerti nāqꝫ ad dn̄z certissima vita ē. Et pacē offensi q̄rere sola salus. Qui terre parcit qui percutit ipe medet. Uiuere vis: illi subdē quē metuis.

¶ De Penitētia ꝛ vita nō differēda .C. XXIII.

ACtor. Ech properēt fontes peccati obrumpere nodos. Ante diem mortis dum locus est venie. Quid iuuat in longum causas producere morbi. Cur dubium expectat cras hodierna salus. Scimus correctis veniam non esse negandam. Sed nulli nostrum est vltima nota dies. Seneca in li. de moribus. Multos vitam deferentes mors victa preuenit. Omnis itaqꝫ dies velut vltimus ordinandus est. Idem ad lucil. epistola. j. Ita fac mi lucili vēdica te tibi ꝛ tempus quod auferebatur aut surripiebatur. aut excidebat. collige ꝛ serua. turpissima enim iactura est que per negligentiam fit. Quem mihi dabis qui aliquod preciuz tempori ponat qui diē estimet: qui intelligat se quotidie mori. In hoc omnes fallimur ꝙ mortem prospicimus. Magna pars eius iam preterijt: quicquid etatis est mors tenet: dum differtur vita trāscurrit. Reliqua omnia nobis aliena sunt tempus nostrum est tantum. In huius rei vnius fugacis ac lubrice possessionem natura nos misit. Sera parsimonia in fundo est. non enim tantum minimum immo etiam pessimuz remanet. Idē in. xiij. Quid turpius est q̄ꝫ senex viuere insipiēs. Idē in. xxiij. Quidam tunc viuere incipiunt cum desinendum est. quidā ante desierunt q̄ꝫ inciperent. Idem in. lxxj. Id agamus vt omne tēpus nostrū fit. quod non erit nisi prius nostri esse ceperimus. Idez in li. de beneficijs. v. Quis extremo die audeat dicere vixi. ꝛ quē dederat cursum fortuna peregi. Ouidius in li. de ponto. Naz genus est mortis male viuere. Martialis coquus. Cras te victurum cras dicis posthume semper. Dic mihi cras istud posthume quandoqꝫ venit. Q longe cras istud vbi est: aut vnde petendū. Nūquid apud parthos armeniosqꝫ latet. Iaz cras istud habet priami vel nestoris annos. Cras istud q̄ti dic mihi possit emi. Cras viues: hodie iam viues posthume seruz est. Ille sapit quisquis posthume vixit heri. Non est crede mihi sapientis dicere viuam. Possidonius. Unus dies hominū eruditorū plus potest q̄ꝫ imperiti longissima etas.

¶ De Bonis initijs ꝛ difficultate incipiendi. C. XXIIII.

SEneca ad lucil. epistola. j. Initiū eundi ad virtutes arduū ē: qꝛ hoc peccatū imbecille atqꝫ egre mētis est formidare inexpta. Itaqꝫ cogēda est vt incipiat. Deinde nō ē acerba medicina. ꝓtinus eni delectat dū sanat. Quintil. ij. li. Qui recta via depulsus est: ad eā reduci nisi alio flexu nō pōt. Idē in cā. xiiij. Nō sine morsu aliquo resilit ab his q̄ voluptate aium tenuerint. Terētius in heautōto. Que vero dū incipias dūqꝫ ignoras grauia st. vbi cognoueris facilia erūt. Salustius in catili. Prius aūt q̄ꝫ incipias cōsulto. at vbi ꝯsulueris mature opus est facto. Ennodius. Nisi vires estimes: dum aggrediēris sarcinā. Subiacebis. Horatius in li. epi. Dimidiū facti q̄ bene cepit habet. Ualerius. ij. li. Mos hominum est: paruula initia pertinaci studio persequi. Ouidius in libro methamo. vij. Flebile principium melior fortuna sequetur. Idem in li. xij. Exitus in dubio est. Idez in li. epi. Exitus acta probat: cepisti melius q̄ꝫ desinis Ultima primis cedūt: dissimiles hic vir ꝛ ille puer. Flamma recens parua sparsa residet aqua. Idem in libro de reme. ij. Infirmis causa pusilla nocet. Idē in li. de arte. ij. Dum nouus in viridi coalescit cortice ramus. Concutiat tenerum quelibet aura cadit. Mox eadem ventis spatio durata resistit. Seneca vbi supra epistola. lxxj. Imperfecta necesse labent: ꝛ modo prodeant: modo succidant: sed magna ps est ꝓfectus velle ꝓficere. Prosp vbi supra. Sēp eni supest sanctis quo crescere possint. Et ꝓfector gloria principum est.

Actor. Item de difficultate bene agendi req̄re supius in tract. de virtute ca. de modo ꝛ difficultate cōsistendi in medio. De constantia quoqꝫ perseuerandi vide superius in ca. de perseuerantia.

¶ De Uitijs extirpandis aut subigendis. C. XXV.

SEneca ad lucil. epi. li. j. Id agere debemꝰ. vt irritamenta vitior q̄ꝫ lōgissime ꝓfugeamus. Indurādus ē aius. ꝛ debellande voluptates: que seua quoqꝫ ad se ingenia rapuerūt. Uitia sine mō sine fine ꝓseq̄re. Nā illis quoqꝫ nec finis nec modꝰ est: Proice q̄cūqꝫ cor tuū dilaniāt. q̄si aliter extrahi neq̄rint. cor ipsuz cū illis reuellendū erat. Uoluptates p̄cipue extirpa latronū more in h̄ nos amplectuntur: vt strāgulent. Idē in. lxix. Nihil facilius q̄ꝫ amor recrudescit aīs reardescit. Itaqꝫ qui deponere vult desideria rerū diuz quaruz cupiditate flagrauit. ꝛ oculos ꝛ aures ab his que reliquit: auertat. Cito enim affectꝰ quocūqꝫ se v̄tit rebellat. Nullū eni sine auctoramēto malū est. Auaritia pecuniā ꝓmittit: luxuria voluptatē. Ambitio potentiā: mercede te vitia solicitant. Uix igit̄ effici toto seculo pōt. vt vitia longa licētia tumida subigant̄: ꝛ iugū accipiāt. Ex ꝓuerbijs sapientū. Recte fortior putādus est. q̄ cupiditates subicit q̄ꝫ qui hostes. Horatiꝰ in li. sermonū. Dū stulti vitāt vitia in ꝯ̄ria currūt. Prosp vbi supra. Qd̄ sibi q̄sqꝫ fieri nolit: non inferat vlli. Uindictam lesus nesciat exigere. Sperni ne timeat: spnere nō soleat. Nō sua nō cupiat: q̄ sua sunt tribuat. Quid rogo: mādatis durū censet̄ in istis. Aut q̄d inest qd̄ nō possit adire fides. Absqꝫ dolore q̄dē neq̄unt mala sueta repelli. Sꝫ quē leserūt dulcia amara nō est.

Lactantius in lib. de vero cultu. Siue virtutes inseras: vitia sponte decedent. Siue vitia eximas virtutes vltro subibunt. Sic eni bonorum ꝛ malor constituta est natura. vt se sp oppugnēt ꝛ expellāt.

¶ De Primis motibus reprimendis. C. XXVI.

ACtor. Concupiscentia carnis s̄m Isidor est motus aie turpis. in affectū sordide delectationis. Sūt autē ꝛ motus iracūdie atqꝫ inuidie ceterorūqꝫ vitiorū carnaliū ꝛ spiritualiuz. q̄ ꝛ ipsi omnes ꝓpter fomitem esse dicunt̄ ex carne. Nos igit̄ oēs primitꝰ insurgētes ante q̄ꝫ inualescant. ꝛ aiam captiuā ducāt. nos oportet ꝯsilio rōnis reprimere. Seneca ad lucil. epi. lxxxv. Facilius est vitior initia prohibere q̄ꝫ impetū regere. Oui. in lib. de reme. Terra salutifera herbas eadēqꝫ nocētes. Nutrit ꝛ vrtice proxima sepe rosa est. Utile propositū est seuas extinguere flāmas. Nec seruū vitijs pectus habere tuū. Dum licet ꝛ modici tangunt p̄cordia motus. Si sapis in ꝓmo limine siste pedē. Opprime dū noua sunt subiti mala semina morbi. Naz mora dat vires teneras mora p̄coquit vuas. Et validas segetes qd̄ fuit herba facit. Que prebet latas arbor ispatiantibus vmbras. Quo posita est primum tp̄e virga fuit. Tūc poterat manibus summa tellure reuelli. Nūc stat in imensuz viribus acta suis. Principijs obsta sero medicina parat̄. Cū mala p lōgas ꝯualuere moras. Sed ꝓpera: nec te vēturas differ in horas. Qui non est hodie cras minus aptus erit. Uidi ego ꝙ primū fuerat sanabile vulnus. Dilatū longe damna tulisse more. Prosp vbi supra. Mens nullus poterit carnis cōpescere motꝰ. Ni fuerit chri sp amore potēs.

¶ De Regimine corporis. C. XXVII.

SEneca ad lucil. epi. xiiij. Multis seruiet qui corpori seruit. qui pro eo nimium timet. q̄ ad illud oīa refert. sic gerere nos debemꝰ. nō tanq̄ꝫ ꝓpt corpus viuere debeamꝰ: sꝫ tanq̄ꝫ nō possumꝰ sine corpe. Huiꝰ nimiꝰ nos amor timoribꝰ inq̄etat: solicitudinibꝰ onerat: ꝯtumelijs obicit. honestū ei vile est: cui corpꝰ nimis charū est. agat̄ eiꝰ cura diligentissime. ita tn̄ vt cuz exigit rō vel fides: etiā in ignē mittendū sit. Idē in. xxiij. Corpusculū etiam si nihil sine illo fieri pōt magis necessariā rem crede q̄ꝫ magnaz. vanas suggerit voluptates breues penitendas: ꝛ nisi magna moderatiōe tpent̄ in ꝯ̄riuz abituras. Ita dico in p̄cipiti voluptas ad doloreꝫ v̄get. nisi modū tenuerit. modū aūt tenere in eo difficile est. qd̄ bonū esse crediderit. Idē in. lxv. Uetas me celo interesse. i. iubes me capite demisso viuere. Maior sum ꝛ ad maiora genitus: q̄ꝫ vt corpis mei mancipiū sim. Qd̄ eq̄deꝫ nō aliter aspicio: q̄ꝫ vinculū alqd̄ libertati mee circūdatū cuius cōtēptus certa libertas est. seruiāt ergo deteriora melioribꝰ.

Idē in. lxix. Freq̄ns de loco ad locū migratio istabilitas animi est vt igit̄ aīm possis cōtinere. ꝓmū corpis tui fugam siste. Idem in. lxx. Uis aduersus h̄ corpus liber esse. tanq̄ꝫ migraturus habita.

Actor. Cetera de hac materia req̄re supiꝰ in tractatu de tpantia.

¶ De Regimine animi. C. XXVIII.

CIcero pro marcello. Nulla corporis tāta vis ē. q̄ nō ferro ⁊ virib⁹ debilitari frāgiq3 pos sit. aīum vero vincere iracūdiā. cobibere victoriā. tēperare aduersariū. extollere nō mō iacētē: s3 etiā amplificare eius pristinā dignitatē. hec q̄ fecerit: nō ego eū sūmis viris cōparo. s3 simillimū deo iudico. Seneca in troade. Juuenile vitiū est: non regere posse ip̄etū. Idē in li. de beneficijs. v. Facilius est barbaras gētes ip̄atiētes alieni arbitrij regere: q̄3 aīum suū ɔtinere ⁊ sibi tradere. Idem in ep̄la ad lucil. xxxvij. si vis oīa tibi subicere: te subice rationi. multos reges. si te illa rexerit. ⁊ ab illa disces queādmodū q̄d ⁊ aggredi debeas. Ide3 in. xxxix. Habet hoc optimū in se generosus animus. q̄ ɔcitat̄ ad honesta magna⁊ specierū res ad se vocat ⁊ attollit ⁊c̄. Req̄re supra sub illo titulo. q̄ nobis innata. sūt virtutū semina. Idē in. lxxxv. Nō ē bona valitudo mediocritas morbi. facilius est vitio⁊ initia ꝓhibere: q̄3 ip̄etu3 regere. nō enī recipiūt mala animi tp̄amētū. facilius sub tuleris illa q̄3 rexeris. Terētius in ebira. Istud porro sape est: vt vbicūq3 opus sit aīu3 flectas. Augu. de ci. dei. xiiij. Quas greci eupacias: latine aūt cicero ɔstātias nominauit. stoici tres esse voluerūt ꝓ trib⁹ ꝑturbationibus in aīo sapiētis. ꝓ cupiditate volūtatē. ꝓ letitia gaudiū. ꝓ metu cautione3. ꝓ egritudine v̄o vel dolore quā nos vitāde ambiguitatis cā tristitia3 maluimus dicere. negauerūt esse posse aliq̄d in aīo sapiētis. Volūtas q̄ppe inquiūt appetit bonū q̄d facit sapiēs. Gaudiū v̄o de bono adepto est: q̄d vbiq3 adipiscit̄ sapiens. Cautio deuitat malū. q̄d d3 sapiēs deuitare. Tristitia porro q2 de malo iā accidit. ⁊ nullū malū existimāt posse accidere sapiēti. nihil in eius aīo ꝓ illa posse esse dixerūt. apud nos aūt nō tā q̄stio vertit̄: vtrū pius aīus irascat̄ q̄3 vnde irascat̄. nec vtr2 sit tristis. s3 quare sit tristis. nec vtrū timeat s3 q̄d timeat. Oui. in li. de arte. iij. Magnū op⁹ mores ɔposuisse bonos.

¶ De Regimine lingue. C. XXIX.

TUllius de offi. li. j. Sit vox loquētꝫ dulcis ⁊ nō ɔtētiosa languēs neq3 canora. videatq3 in primis de q̄b⁹ reb⁹ loquat̄. si de serijs seuitate3 adhibeat. si de iocosis leporē. Idē in ꝓcelio. Quātū a rerum turpitudine habes: tm̄ a verbo⁊ libertate seiūgas. Deinde ne ea ī alterū dicas: q̄ cū tibi falso rn̄sa sint: erubescas. Sene. ī li. de q̄ttuor virtutib⁹. Parce lauda ꝑcius vitupa. Similiter reprehēsibilis ē nimia vitupatio. illa fiq̄dē adulatiōe: ista malignitate suspecta est. Testimoniū veritati nō amicitie reddas. Sermones vtiles magis q̄3 facetos ama. Nō sit scurrilis: s3 grata vrbanitas. ⁊ risus sine cachinno vox sine clamore. Admone libēter: rep̄hēde patiēter. Alieno⁊ū vitiorū nec curiosus sis explorator. nec acerb⁹ rep̄hēsor. nec cū exprobratiōe correctoꝛ. ita vt admonitiōe3 hilaritate p̄uenias. dicēti esto tacitus auditor. req̄rēti facile rn̄de: ɔtēdēti facile cede: seuerior esto iudicio q̄3 sermone vita q̄3 vultu. nec tue bone fame seminator sis. nec īuid⁹ aliene. Que nosti sine arrogātia postulāti ip̄tire. q̄ aūt nescis sine occultatiōe ignorātie postula tibi imp̄tiri. Idē ad lucil. ep̄la. xl. Queādmodū sapiēti viro īcessus modestior ɔuenit. ita oratio pressa nō audax. itaq3 tardiloquiū te esse iubebo. Idē in medea. Suspecta quoq3 ne sint longa colloq̄a deuita alias amputa. Ex puerbijs sapiētū. Tene semp ⁊ vocis ⁊ silētij tēperamētū. in hoc tn̄ incūbe: vt libēti⁹ audias q̄3 loq̄rꝫ. Tacē nāq3 nescit q̄ nescit loq̄. Actor De hac ite⁊ mā req̄re supra ca. de taciturnitate. ⁊ etiā īfra ca. de eloquentia.

¶ De Unitate ⁊ cōcordia totius vite. C. XXX.

TUllius in officijs libro primo. Preclara equabilitas in omni vita. s. vt sit idem semp vultus. eademq3 frons: sicut de socrate dictum est. Queādmodum ergo in oratione constanti. sic in vita omnia apta sint inter se ⁊ conuenientia. ⁊ que parua videntur esse delicta. nec a multis intelligi: ab his diligentius est declinandum. Si eni3 in organis musicis quāuis paululum discrepent. vitatur tamen ne quid in eis discrepet multo magis ordinis omnimoda conuenientia in actionibus nostris adhibendus est q2 maior ⁊ melior est actionum q̄3 sonorū accentus. Idē cōtra salustiū. Et maxima crispe salusti voluptas est: equalem ⁊ parem verbis vitam agere. vt omnis moribus ratio cōsonet. Seneca ad lucilliū epistola. xx. Tacere docet ph̄ia non dicere. ⁊ hoc exigit vt ad legē suā quisq3 viuat. ne orationi vita dissentiat. vt ipsa intra se vita vnius sine omniū actionu3 dissentione coloris sit. Maximum hoc est officiu3 sapientie ⁊ indiciu3 vt verbis opera ɔcordent. vt ipse vbiq3 par sibi ideq3 sit. Quid est enī sapiētia semp idē velle atq3 idē nolle. l3 illā exceptiūculā nō adicias vt rectū sit q̄d velis. Nō pōt enī cuiq3 idē semp placere nisi rectum variat̄ autem quotidie iudicium hominum. ⁊ in contrariū vertitur ac plerisq3 agit̄ vita per lusum. Ide3 in. xxxiiij. Oīa dicta ⁊ facta tua inter se congruant ac sibi rn̄deant. ⁊ vna forma percussa sint. Non est hmōi animus in recto cuius acta discordant. Idem in. lxxv. Concordet sermo cum vita. ille ꝓmissum suū impleuit. qui ⁊ cū videas illū ⁊ cū audias idem est. Nec delectent verba vestra s3 prosint. Prosper vbi supra. Nō ꝓdest cuiq3 solis bona dicere verbis. Impia mens habeat q̄ bn̄ lingua sonat. Nam fari recta miserum est: ⁊ viuere praue. Damnat nota malum regula iusticie.

¶ De Bonitate ac sinceritate vite s̄m ph̄os. C. XXXI.

LActātius in lib. de falsa religione. Benedicere quidem ad paucos pertinet: bn̄ viuere ad oēs. Varro in sentētijs. Uiatores non eunt vt eant: sic ⁊ vita nō sui cā sit: sed vt ea p̄clarū aliq̄d fiat Seneca ad lucil. ep̄la. lxxj. Ideo v̄o peccamus q2 de ꝑtib⁹ vite deliberamus. nemo de tota deliberat. Idē in. lxxvij. Uita nō est imꝑfecta si honesta est: vbicūq3 desines: si bn̄ desines tota est. Quō fabula sic vita. non q̄3 diu sed q̄3 bn̄ acta sit refert. quocūq3 voles desine. tn̄ bonā clausulam impone. Idē in. lxxix. Nō est aūt bonitas pessimis esse meliorem. Tull. in oratione sua pro lignatio. Nihil tam populare q̄3 bonitas. Idē in lib. de offi. iij. Uir bonus ⁊ iust⁹ nihil cuiq3 q̄d in se transferat detrahet. Bonus vir nō modo facere sed nec cogitare quidē audebit q̄cq̄3 q̄d nō audeat predicare. Idē in li. de amicitia. Illos bonos viros appellandos putemus qui assequunt̄ q̄ntū hoīes possunt. naturā optimam bn̄ viuendi ducem. Idem in tuscu. li. iiij. Amplissima omniū artiu3 est bene viuendi disciplina. quā vita magis q̄3 litteris quida3 ꝓsecuti sunt. Idē in li. v. Stoici finē bono⁊ esse senserūt cōgruere nature. ⁊ cū ea conuenienter viuere. Apuleius in li. de deo socratis. Nihil est deo gratius ⁊ similius q̄3 vir animo perfecte bonus qui ceteris antecellit.

¶ De Eodem s̄m poetas. C. XXXII.

OCato vbi supra. Cum recte viuas ne cures v̄ba malo⁊. Arbitrij nostri nō est q̄d q̄sq3 loquatur. Proximus esto hoīs si nō potes optimus eē Horatius in li. sermonum. Optimus ille est qui minimis vrgetur. Idem in eodem. Homo factus ad vnguem. Idem in lib. carminum. Nihil est ab omni parte beatum. Uirgilius in buccolicis. Fraxin⁹ in siluis pulcherrima pinus ī hortis. Populus in fluuijs abies in montibus altis. Non omnia possumus omnes. Ouidi⁹ in lib. de arte. iij. Magnum opus est mores composuisse bonos. Claudianus in maiori. Inquinat egregios adiūcta superbia mores. Carmen amat. quisquis carmine digna gerit. Martialis coquus. Nunc licet ⁊ fas est sed tu sub principe duro. Temporibusq3 malis ausus es esse bonus. Petrus riga in biblia versificata. Ast altare dei non sit vacuum sed inane. Sed latet in vacuo thesaurus dignior auro. Et vitium vitijs (si bona vita replet) Te decet hic vt eas festinus currere gressu. virtutum semper ad meliora celer.

¶ De Moderamine vite quorundā antiquo⁊. C. XXXIII.

HIerōimus contra iouinianum. Stoicus narrat de vita antiquorum sacerdotum egypti: q̄ oībus mundi negocijs curisq3 postpositis semper in templo fuerunt. ⁊ rerum naturas causasq3 ac rōnes syderū cōtemplati sunt. nunq̄3 mulieribus se miscuerunt. nunq̄3 cognatos propinquos nec liberos quidem viderunt ex eo tp̄e: quo cepissent diuino cultui mancipari carnibus ⁊ vino se sp abstinuerunt propter tenuitatem sensus: ⁊ maxime propter appetitum libidinis: qui ex his cibis ⁊ hac potione nascit̄. pane raro vescebant̄: ne onerarent stomachum. oleum tantum in pulmentis nouerant: ⁊ hoc parum propter nauseam ⁊ asperitatem gustus liniendā Quid loquar inquit de volatilibus cum ouū quoq3 pro carnibus vitauerint ⁊ lac quoq3 alterū carnes liquidas. alterū sanguinem eē dicebant colore mutato. cubile eis erat de palmarum folijs contextum. sabellum accliue ⁊ ex vna parte obliquū in terra pro puluillo supponebāt capiti suo. bidui triduiq3 inediā sustinētes ⁊ humores corpis q̄ nascunt̄ ex ocio ⁊ vni⁹ loci mansiōe: nimia victus castigatiōe siccabant̄. Lucan⁹. ij. lib. de creatione. Immota catonis. Secta fuit. seruare modum. finemq3 tenere. Naturāq3 sequi patrieq3 impendere vitam. Non sibi sed toti genitū se credere mūdo. Huic epulis vicisse famem. magniq3 penates. Submouisse hyeme tecto.

¶ De Tribus generibus vite s̄m ph̄os. C. XXXIIII.

FUlgētius in libro mitilogiarum. Philosophi tripartitam humanitatis vitam esse voluerunt. scilicet actiuam. contemplatiuā. voluptariam. Idem poete considerantes trium dearum certamina ponunt. scilicet Mineruam. Junonē ⁊ venerem de for

ṫnē q̃litate certantes. Et primam quidem que ad sapientiam ⁊ veritatis inquisitionem pertinet. Ideo de iouis vertice natā ferūt. ꝙ ingeniū in cerebro positū sit: hāc minerue attribuūt. que grece dicit̃ imortalis virgo. q̄ꝛ sapiētia nec mori poterit nec corrūpi. hui⁹ in tutela ponūt noctuā. eo ꝙ sapiētia etiā in tenebris ꝓpriū possidet fulgorē. Juno vo quā actiue vite ꝑponūt quasi a iuuādo dicta ē. vnde ⁊ regnis ꝑesse dicit̃. Ideoq̃ cū sceptro pingit̃. ꝙ h̄ vita diuitijs studeat. q̄ regni ꝓprie sūt. hui⁹ in tutelā pauū ponūt: eo ꝙ eius caude curuamē anterius faciē ornet. posterioraq̃ turpit̃ nudet. Sic enī diuitiaꝝ appetit⁹ ⁊ glorie momētalit̃ ornat. postrema tñ denudat. vnde ⁊ salomon in fine hoīs denudatio operū illius. Tertiā quā voluptarie vite ꝑposuerūt. venerē dici voluerūt. i. aut ſm epicuros bonā rē. aut ſm stoicos vanā rē. Epicuri enī voluptatē laudāt. stoici dānāt. Isti libidinē colūt illi nolūt. vnde ⁊ afrodis dicta est. i. spuma. vnde ⁊ momētalit̃ (vt spuma) libido surgit. ⁊ ī nihilū venit. siue ꝙ ipa seminis cōcitatio spumosa fit. Deniq̃ ferunt ꝙ ex sectis falce saturni virilib⁹ ⁊ in mare ꝓiectis nata sit venus. q̄ꝛ saturnus grece cronos dicit̃. i. tēpus. abscise aūt tp̄is vires. i. fruct⁹. falceq̃ maxille in humore viscerū velut in mari ꝓiecte. libidinē gignūt. vnde terentius ait. Sine cerere ⁊ bacho friget venus. hāc etiā nudā pingūt: ꝙ nudos affectatores sui dimittat. vel nūq̃ nisi nudis cōueniat. huic etiā rosas ī tutelā adiciūt. q̄ꝛ rubet verecūdie ob ꝓbrio: ⁊ pūgit peccati aculeo. ⁊ sicut rosa delectat quidē. ſ; cito marcescit. sic ista libet momētaliter. ⁊ pungit ꝑhēniter. In hui⁹ etiā tutelā colūbas ponūt eo ꝙ aues ille in coitu sint feruide. hāc in mari natātē pingūt. eo ꝙ oīs libido rerū naufragia patiat̃. Cōcha etiā marina portari pingit̃ eo ꝙ huiusmodi animal toto corpore simul aperto in coitū misceatur sicut iuba in phisiologijs refert.

¶ De Interiorib⁹ vite ꝓprie testib⁹ obseruādis. C. XXXV.

Boetius de consolatiōe li. v. Magna nobis (si dissimulare nō vultis) indicta ē necessitas ꝓbitatis. cū añ oculos agit̃ iudicis cūcta cernētes. Uale. li. vij. Thales īterrogat⁹ an hoīu; facta deos falleret ne cogitata inq̄t. vt nō solū manus ſ; etiā mētes puras hr̄e vellemus. cū secretis cogitatiōib⁹ nr̄is celeste numē adesse crederem⁹.

Sene. ad lucil. ep̄la. x. Sic viue cū hoīb⁹. tāq̃ deus videat. Sic loquere cū deo tāq̃ hoīes audiāt. Idē i. xxix. Multo magi; ad rē ꝑtinet q̄lis tibi videarꝭ. q̃ q̄lis alijs. Cōciliari nisi turpi rōne amor turpiū nō pōt. Idē in. xlj. Sacer ītra nos spūs sedet maloꝝ bonoꝝq̃ nr̄oꝝ obseruator ⁊ custos: hic ꝓut a nobis tractatus est. ita nos tractat. Idē i. xliij. O te miseꝝ si ꝯsciētie tue cōtēnis testimoniū. Idē in. lxxviij. Nō ē agēdū vt de te loquant̃ hoīes. ſ; vt ipse tecū loquaris. Idē in. lxxiij. Si certe viuēdū ē tāq̃ in cōspectu alicuius viuamus: sit cogitādū tāq̃ aliq̄s in; pect⁹ ītimu; ꝑspicē possit. Quid ꝓdest ab hoīe aliq̄d esse secretū. nihil deo clausu; est Idē in li. de morib⁹. Nullū peccatoꝝ tuorū cōsciū magis timuerꝭ q̃ teip̄;. Aliū enī effugē potes. te aūt nūq̃. Ex ꝓuerbijs sapiētū. Pleriq̃ famā pauci veren̄t ꝯsciētiā. nullū putaueris esse locū sine teste. Tibull⁹ ī li. j. Ne tibi celandi spes sit peccare parāti. Est de⁹ occultos q̄ vt vetat esse dolos. Oui. in li. de arte. j. Innocue viuite numē adest.

¶ De testib⁹ forinsecus adhibēdis. C. XXXVI.

Epicurus. Aliq̄s etiā vir bonus eligendus ē nobis ac semꝑ ante oculos habendus. vt sic tāq̃ illo spectāte viuamus. ⁊ oīa tanq̃ illo vidēte faciamus. Idem. Sic omnia fac tanq̃ spectet epicurus. Seneca ad lucil. ep̄la. Magna ꝑs peccatoꝝ tollit̃ si peccatori testꝭ assistit. o felicē q̄ sic aliquē vereri pōt. vt ad memoriā quoq̃ eius se componat ⁊ ordinet. Qui sic aliquē veret̃. cito erit verēdus. Elige ergo illum cuius tibi placet ⁊ vita ⁊ oratio. Illum tibi semper ostende vel custodem, vel exemplum. Opus eni; est aliquo. ad que; mores nostri se erigant: nisi ad regulam praua non corriges. Idem in epistola. xxv. Sic fac oīa tanq̃ spectet aliq̄s. ꝓdest sine dubio custodem sibi imposuisse. ⁊ habere quem respicias quem interesse cogitationibus tuis iudices. Omnia eni; nobis mala solitudo persuadet. Cum autem iam tantum profeceris vt sit tibi etiam tua reuerētia. licebit dimittere pedagogum. multis autem dissimilem te fieri oportet. dum tibi tutum nō sit a te recedere. Idē in. xliij. Uix quē q̃ inuenies: qui posset aperto hostio viuere. bona consciētia turbā aduocat. mala etiam in solitudine anxia est atq̃ solicita. si honesta sunt que facis. omnes sciant. si turpia quid ꝛefert neminem scire. cum tu scias. o te miserum si contemnis huiusmodi testē. Tullius. Pridieq̃ iret in exilium. Multorum vultu flagitia parietib⁹ tegūtur. sed hec obstructio nec diuturna est: neq̃ obducta. vt curiosis oculis perspici non possit.

¶ De Exemplis ab alijs accipiendis. C. XXXVII.

Terentius in adeldelphis. Inspicere tanq̃ ī speculo vitas hoīu; iubeo: atq̃ ex alijs sumere exemplū sibi. Seneca ad lucilliu; epistola. iiij. Cum his versare. qui te meliore; facturi sunt. Illos admitte quos tu potes facere meliores. Quintil. de oratoria institutione lib. iiij. Prudentis est quod in quoq̃ optimu; si possit suū facere. Quod aūt imitaturus est. primū quisq̃ intelligat. ⁊ quare id bonum sit sciat. tñ in suscipiendo onere vires suas consulat.

Ex prouerbijs sapientum. Optimū quidem est maioru;. vestigia sequi. si recte precesserint. ex alterius vitio sapiens emendat suum.

Cato in lib. de moribus. Multorum disce exemplo que facta sequaris. Que fugias: vita est nobis aliena magistra. Proximus esto bonis. si nō potes optimus esse. Cum tibi vel sociū vel fidū queris amicū. Non tibi fortuna est hoīs sed vita petenda. Oui. in lib. de arte. iij. Tūc bn̄ fortis equ⁹ reserato carcere currit. Cū quos ꝓtereat quosq̃ sequat̃ h;. Idē in eodē Discite ab alteri⁹ vr̄is timuisse q̄relis. Tibull⁹. ij. lib. Felix q̄cūq̃ dolore alteri⁹ didicit posse cauere suū. Ganfredus in poetria noua. Syrenes exemplar habe doceris in illis. Casibus in letis semper peiora cauere.

¶ De Uita sociali ſm ph̄os. C. XXXVIII.

Epicurus. Ante circūspiciendum est cū quibus edas ⁊ bibas. q̃ quid edas ⁊ bibas. Nam sine amico. visceratio leonis ⁊ lupi. vita est Seneca ad lucil. epistola vj. Nullius bōi sine socio iocunda est possessio. Idē in. xxv. Panem ⁊ aquā natura desiderat. nemo ad hec pauper est. Intra que q̄squis desideriū suu; clauserit cū ipso ioue de felicitate contendat. Idē in. xlvij. Reqre supra capitulo de superbia. Idē in lib. de naturalibus questionibus lib. j. Inter nullos aute; magis q̃ inter ph̄os esse debet equa libertas.

Tullus in lib. de officijs. Omniū societatū nulla prestantior est nulla firmior. q̃ cū boni viri moribus similes familiaritate coniuncti sunt. Nihil enī amabilius est nec copulatius q̃ moru; similitudo bonoꝝ. In quibus enī eadem studia: eede; voluntates sunt: in his fit. vt altero eque delectetur vt seipso. ⁊ sic vnus fiat ex plurib⁹.

Idem in lib. iij. Societatis artissimū vinculum est. arbitrari magis cōtra naturā esse hominē homini aliquid detrahere sui cōmodi causa: q̃ omnia incōmoda subire. Idē in lib. de amicitia. Bonos boni diligant asciscantq̃ sibi quasi propinquitate sibi coniunctos atq̃ natura. Nihil enim est appetentius similiū sui atq̃ rapacius q̃ natura. Idem in eodē. Si quis deus nos ex hominū frequentia tolleret. ⁊ in solitudine vſpiā collocaret. atq̃ sibi subpeditans omniū rerū quas natura desiderat copiam: hominis nec aspiciendi eriperet potestatē. quis tam ferreus esset q̄ hanc vitam ferre posset. cuiq̃ non auferret voluptatū omniū fructū solitudo. natura enim nihil solitarium amat. vnde veru; est ꝙ ab archita tarentino (vt opinor) dici solitum a senibus nostris audiui. Si quis in celum ascendisset: naturamq̃ mundi ⁊ pulchritudinē syderum perspexisset. insuauem illi fore admirationem. que iocundissima q̄dem fuisset. si cui narrasset habuisset. Macrobius in lib. saturnalium. Comes facundus in via pro vehiculo est. Sydonius in epistolari li. iiij. Sodales vetustos nunq̃ pro frequentiū nouitate fastidias. aliter enim vi deberis sic amicis vti quasi floribus. tamdiu gratis q̃ diu recentibus. Plautus in aulularia. Nemini vero te nimis sodalem feceris. Insipientiū atq̃ improborū facilius sustinet̃ odium q̃ collegium. Tres edaces domus vna non capit. Res nimium singularis est homo parē ferre non patiens. Apulieus in lib. de deo socratis. Parit conuersatio cōtemptū raritas conciliat admirationem. Aristoteles in topicorū. viij. Prauus quoq̃ socius est qui impedit cōmune opus. Menanđ lib. comicus. Corrūpunt etiam mores bonos cōfabulatiōes pessime. Seneca in epistola. ix. Crates stilbonis auditor cū vidisset adolescentulū secrete ambulantem interrogauit. quid illic faceret solus. Mecū inquit loquor. Cui crates. Caue inquit obsecro ⁊ diligenter attēde ne cū malo homine loquaris. Uarro in sententijs. Alit aūt concordiam mores ad cohabitantiū animos formare. Ennodius. Nemo in altero mores amplexatur nisi quos in se formauerit. Symachus. Semper natura gaudet equalibus ⁊ familiare sibi est omne qđ simile est.

¶ De Eodem ſm poetas. C. XXXIX.

Ouidius in lib. de de ponto. Scilicet ingenijs aliqua est ꝯcordia iunctis. Et seruat studij federa q̄sq̃ sua. Rusticus agricolā. miles fera bella gerētē. Rectorem dubie nauita pupis amat. Idē in lib. de remedijs. j. Urtice ꝓxima rosa est. Maximian⁹. Quecūq̃

solent per se perpensa placere. Alterno potius iuncta decore placēt. Matheus in tobia. Cōsonat ⁊ redolet melius iunctura bonorū: plus nāqꝫ sapiūt lilia mixta rosis. Prosper vbi supra. Nature quisqꝫ ꝓpriū nō spernis honorē. In quocūqꝫ hoīum ꝗ tua noscis ama Sic tantū vt prauos vitet cōcordia mores. Nullaqꝫ pacis federa cū vitiis. Cato vbi supra. Vincere cū possis interdū cede sodali. Qđ pudeat socios prudens celare memento.

¶ De Officijs administrandis. C. XL.

Salustius in iugurtino. Miserū aūt est prius oneri esse ꝙ̄ vsui. Vale. li. ij. Oliꝫ ambigue laudis a senatu cuius estimabatᷣ. ꝗ debitis rei publice officijs nō sua spōte sꝫ iussus fungeretᷣ. qꝛ q̄cq̄d īperio cogitᷣ exigēti magis ꝙ̄ prestāti acceptū refertᷣ. Idē in li. iiij. De publico ministerio nihil cuiqꝫ preter laudē bene administranti. officiū oꝫ accedere. Seneca ad lucil. epl'a. xxij. Turpe ē cedere oneri. Luctari cū officio qđ semel recepisti. Nō est vir fortis atqꝫ strennuus ꝗ laborē fugit. nisi etiā crescat illi anim⁹ ex ipsa rerū difficultate. Tull. in li. de offi. Omne aūt qđ ad cōiunctionē hoīum ⁊ ad societatē tuēdā valet. anteponēdū est. illi officio qđ ex cognitiōe ⁊ sciētia cōtinetᷣ. Est enī humane nature apti⁹ ⁊ vtilius. Idē in li. ij. Qui verā iustitie gloriā adipisci vult. iustitie fungatᷣ officijs. Idē in lib. de fine boni ⁊ mali. iij. Oīa officia eo referri oportet vt adipiscamur principia nature. Socrates. Age sic alienū: vt tuū nō obliuiscaris negociū Amico sic ꝓdesto ne tibi noceas. Qđ hēs ita vtē vt alieno nō egeas. In tuo quā in alieno labore sarcinā suscipe. Quintil. de orato. isti. li. ij. Ne ab eo qđ q̄s optime facit. in aliud cui minus est idoneus. eū trāsferas. Cicero in tus. li. j. Grecorū ꝓuerbiū. Quā q̄sqꝫ norit artē. in hac se exerceat. Symachus in eplari. Animus egritudine leuatᷣ. quotiēs in amica officia dirigitᷣ. Oui. in li. de ponto. Sponte sua probitas officiūqꝫ iuuat. Mercede caret per seqꝫ petēda. Exterius virtus incomitata bonis.

¶ De Repetēdo secreto mētis. C. XLI.

Tullius de officijs li. j. Multi trāq̄llitatē expetētes a negocijs publicis se remouerūt atqꝫ ad ociū ꝓfugerūt. Intᷣ quos ⁊ nobilissimi phi ⁊ q̄dā hoīes seueri ⁊ graues: nec populi nec ꝑncipū mores ferre potuerūt. vixerūt nōnulli in agris. facilior q̄deꝫ ⁊ tutior ⁊ alijs minus grauis aut molesta ociosorum vita. fructuosior aūt hominū generi ⁊ ad claritatē atqꝫ amplitudinē aptior eorum qui ad rempublicam ⁊ ad res magnas gerendas se accommodauerunt. Ideꝫ in li. ij. Sicut enī vtilitates adipiscimur. cōspiratione hominū atqꝫ cōsensu: sic nulla tā detestabilis pestis est qua homini ab homine nō nascatur. Idem in libro. iij. Publiuꝫ scipionem scripsit cato dicere solitū Nunꝙ̄ se minus solū ꝙ̄ cū solus esset. Magnifica vere vox ac viro magno ⁊ sapiente digna que declarat illum ⁊ in ocio de negocijs cogitare. ⁊ in solitudine secum loqui solitum. Due itaqꝫ res que languorē afferunt ceteris. illum acuebant scilicet ociū ⁊ solitudo. Idē in tus. li. j. Tota philosophorū vita (vt ait cato) cōmentatio mortis est. Nam quid aliud agimus cū a voluptatibus corporis ⁊ a re familiari que est ministra corporis ⁊ a reipu. negocijs animuꝫ seuocamus. nisi ꝙ ipsum ad se vocamus maximeqꝫ a corpore abducimus secūqꝫ esse cogim⁹. aīuꝫ aūt a corpore secernere nihil aliud est ꝙ̄ mori discere. require infra ca. de preparatione sui contra mortē.

Seneca de natu. questi. li. viij. Scio lucilli ꝙ̄ sis ambitiōe alienus ꝙ̄ familiaris ocio ⁊ litteris. Turbā rerū hoīumqꝫ desiderant. qui se pati nesciūt. tibi tecū optime conuenit. Nos aūt nobisipsis molesti sumus. modo amore nostri modo tedio laboramus. Infelicē aīum nūc supbia inflamus. nūc cupiditate distendimus. alias voluptate lassamus. alias solicitudine excutimus. ⁊ qđ miserrimū est nunquā singuli sumus. Itaqꝫ necesse est. assidua sit in tā magno vitiorū cōtinuo rixa. fac ergo qđ facere cōsuesti. ⁊ a turba te q̄tū te potes separa. Idē in epl'a ad lucil. ij. Primū argumētū cōposite mentis existimo posse cōsistere ⁊ secū morari. Idē in. vij. Inimica est multoruꝫ cōuersatio. ⁊ vtiqꝫ quo maior est populus cui miscemur. hꝫ plus periculi ē. Nā ⁊ auarior redeo. ⁊ ambitiosior ⁊ luxuriosior. quin etiaꝫ crudelior ⁊ inhumanior. qꝛ īter hoīes fui. vtrūqꝫ deuitādū ē. ne vel similis malis fias. qꝛ multi sūt. neue inimicus multis qꝛ dissimiles sunt. Recede in te ipe quātū potes. Idē in. viij. Mihi crede qui nihil agere videntᷣ ma ora agūt. humana diuinaqꝫ simul tractāt. Idē in. x. Nō inuenio cū quo te malim esse ꝙ̄ tecū. Sic fuge multitudinē. fuge paucitatē. fuge etiā vnū. Idē in. xv. Quicq̄d facias redi cito a corpore ad animum. Illum noctibus ac diebus exerce. Id bonū cura quod vetustate fit melius. Idē in. xix. Si potes subduc te istis occupationibus. si minus eripe. In freto viximus. moriamur in portu. Idē in. xxvij. Nūquid tam turbidum fieri potest ꝙ̄ forū Ibi quoqꝫ licet quiete viuere si necesse est. Sed si liceat se disponere cōspectū fori viciniāqꝫ ꝓcul fugiā. Idē in. liij. Oīa impedimenta dimitte. ⁊ vaca boni menti. nemo ad illam peruenit occupatus.

Quintilianus. viij. lib. Etiam in itinere. in turba. in cōuiuijs. faciat tibi cogitatio ipsa secretū. Ex ꝓuerbijs sapientuꝫ. Rem maximā tibi sapientia promittit. vt reducat te tibi. Solitudinem querit qui vult cum innocentibus viuere. Oui. in lib. tristium. iij. Viue tibi ⁊ longe nomina magna. Fuge. Prosper vbi supra. Scrutari legē possunt vtrunqꝫ quieti: si mundi a strepitu libera corda vacent.

¶ De Vicissitudine quietis ⁊ actionis. C. XLII.

Tullius in li. de offi. j. Virtutis aūt omnis laus in actione cōsistit. A qua tñ sepe fit intermissio. multiqꝫ dantᷣ ad studia reditus. Seneca ad lucil. epl'a. iij. Vtrūqꝫ vitiū est oīb⁹ credere ⁊ nulli sꝫ alterū dixerim honesti⁹ vitiū. alterū tuti⁹. sic etiā vtrosqꝫ rephendes. ⁊ eos qui sꝑ inq̄eti sūt. ⁊ eos qui sꝑ quiescūt. Nā illa tumultu gaudens nō est industria. sed exagitate mētis cōculcatio. ⁊ hec non est quies que motū oēm molestiā iudicat sꝫ dissolutio ⁊ languor. Itaqꝫ inter se miscēda sunt hec. ⁊ quiescēti agendū est. ⁊ agēti quiescēdum. Cū natura rerū delibera. ipsa dicet tibi ⁊ diē se fecisse ⁊ noctē

Idē in epl'a. x. Sic viue cū hoībus tanꝙ̄ deus videat: sic loquere cū deo tanꝙ̄ hoīes audiant. Idē in. lxviij. Jactantie genus est nimis latere ⁊ a ꝯspectu hoīuꝫ sedederᷣ. Cōuocat turbā. quisquis ocio suo aliquā fabulā imposuit. Nō est aūt agendū hꝫ vt de te hoīes loquantᷣ sed vt ipse tecū loquaris. Quid aūt loq̄ris. qđ hoīes đ alijs libentissime faciunt. de te apud te male existima. assuesces ⁊ dicere verū ⁊ audire. id maxime tracta qđ in te infirmissimuꝫ esse senties. nota habet quisqꝫ sui corporis vitia. Actor. De hac quoqꝫ materia require supra ca. de strēnuitate laboris ⁊ eius interpellatiōe. Et etiam infra in tractatu de sapientia ⁊ contemplatione.

¶ De Consuetudine ⁊ vsu. C. XLIII.

Quoniam aūt presens sermo de moribus est ⁊ ex cōsuetudine vel vsu mores hominū in meli⁹ aut in deteri⁹ cōfirmantᷣ. De hac etiaꝫ breuiter hoc in loco aliq̄d de diuersis autorib⁹ colligenduꝫ est. Seneca in li. de morib⁹. Educatio ⁊ disciplina mores facit. Et id sapit q̄sqꝫ qđ didicit. Bona itaqꝫ consuetudo excutiat qđ mala instruxit. Idē in lib. de naturalib⁹ questionib⁹ lib. j. Quis nō intelligat oīa ꝯsuetudine vim suā ꝑdere. Idē in lib. iiij. Quādiu decurrūt solita. magnitudinē eorū ꝯsuetudo subducit. Et cetera req̄re infra de spectaculis nature. Quintil. li. j. Cōsuetudo ē certissima loquēdi magistra. ⁊c̄. Req̄re supra ca. de eloquentia. Aristo. in metha. lib. j. Illđ quidē ad qđ assueti fuim⁹ magis ē aīo applicabile. Qđ aūt extra illud ē. incōueniens īmo inopinabile. In hoc quoqꝫ scire potes quātū facit ꝯsuetudo. Inuenies. n. apologos ⁊ fabulas ꝓpter cōsuetudinē magis applicabiles aīo ꝙ̄ sint sue veritates. Julius celsus lib. ij. Rerū oīuꝫ magister ē vsus. Teren. in phormione Quot hoīes tot sñie: su⁹ cuiqꝫ mos ē. Salust. in iugurtino. Plura vō sunt ꝗ lꝫ grauia sint. tñ ex ꝯsuetudine ꝓ nihilo hñtur. Tull. in philippica. vj. Omne malū nascēs facile opprimitᷣ. Inueteratum fit robusti⁹. turpis fuga mortis oīuꝫ peior est. Idē in tuscu. lib. ij. Cōsuetudinis maxima vis ē. Idē in lib. de diuinatiōe. ij. Causarū ignoratio in re noua mirationē facit. Qđ aūt crebro videt q̄s. nō miratᷣ etiā cur fiat si nesciat. Idē in orōne sua. qñ gratias egit pplo. Oīa desiderata magis ꝙ̄ assidue ꝑcepta delectant. Ex ꝓuerbijs sapientū. Bonarū rerū ꝯsuetudo pessima ē. Grauissimū ē impiū ꝯsuetudinis. Heu ꝙ̄ miserū ē discere seruire. nisi doct⁹ sis dñari. Consuetudo ē altera natura. Horati⁹ in li. epi. Naturā expelles furca tñ vsqꝫ recurret. Ennodi⁹ in li. de arte. j. Tꝑe difficiles veniunt ad aratra iuuenci. Tempore lenta pati frena docentᷣ eq̄. Ferreus assiduo cōsumitᷣ anulus vsu. Interit assidua vomer ad vncus humo.

Idē in lib. ij. Nihil assuetudine maius. Qđ male fers assuesce. feres hñ. Galther⁹ in alexādreide. vj. Cōsuetudo potens natura fortior ipsa est. Actor. De cōsuetudine quoqꝫ req̄re capl'm propriū infra tractatu de scientia politica. vbi de iure consuetudinis agitur inter cetera iura. ⁊ iterum in tractatu de practica medicine vbi agitᷣ de regimine sanitatis iuxta speculationem consuetudinis.

¶ De Scientia ⁊ arte. C. XLIIII.

Actor. Inter illa que vi sua nos alliciūt. suaqꝫ dignitate nos trahunt. ponit tullius virtutem atqꝫ scientiaꝫ ⁊ veritatē. dicto itaqꝫ de vītute ⁊ eius ꝯtrio quibus hoīs vita formatᷣ aut deformatur. Restat dicendū de scientia qua intellectus perficitᷣ. Est etenī scientia certa rerū

notitiā videl3 opinionē ⁊ fidē trāscēdēs. Ars aūt est collectio pn cipioꝝ.i.regulaꝝ ad eundē finē tendentiū. De his plenius superius dictū est vbi de phia ⁊ eius partibus copiose disertū ē. Hypocras in li.affoꝛismoꝝ. Uita breuis ars vero longa. Judiciū aūt difficile.

Actoꝛ. Theophrastus accusasse nām dicit ꝙ ceruis ⁊ cornicibus vitā diuturnā.quoꝝ id nihil interesset. hoib⁹ vo quoꝝ marie interfuisset.tā exiguā dedisset vitā. quoꝝ si etas posset eē lōgioꝛ: oib⁹ pfecti artib⁹ eoꝝ vita erudiret. Querebat ḡ tūc se cū illa videre cepisset extingui. Tull. in dialo.ad hoꝛ. Ois cognitio mlt̄ ē obstructa difficultatib⁹. Est.n.⁊ ī ipis reb⁹ obscuritas: ⁊ ī iudicijs nr̄is ifirmitas. Idē in li.de nā deoꝝ. Oib⁹ fere in reb⁹ ꝗd nō fit. ꝙ ꝗd fit facili⁹ dixeri3.

Idē ī tus.li.j. Grecoꝝ aūt puerbiū ē. Quā ꝗs nouit artē.i.hac se exerceat. Idē i li.v. Quid.n.dulci⁹ ocio lr̄ato. Seneca ad lucil.epl̄a. lxxxij. Ociū sinē lr̄is moꝛs ē.⁊ hoīs viui sepultura. Aristo.i li.ethi. j. Ois cogitatio ⁊ pheresis bonū aliqđ exoptat. Boeti⁹ i li.cathegoꝛiaꝝ. Nemo si ꝗd ī puerilib⁹ disciplinis accepit.id sacrosanctū indicet.'qñꝗdē res teneri aurib⁹ accōmodatas senioꝛ phie tractat⁹ eliminat. Actoꝛ. Socrates vt legit nihil se scire dicebat nisi hīpm ꝙ nihil sciret. Aristo. sciscitāte alexādro quo dicēte pfiteref se sciētē. Reb⁹ inqt ipis q̄ nō nouerūt mentiri. Academici noui. quoꝝ secta cepit ab archesila dicūt nihil sciri s3 icerta oia eē. vt ait seneca. spem ois scie eripiūt. Satius ē aūt supuacua scire.ꝙ nihil. Hoꝝ sniaꝫ sic breuit iprobat Augu.i.xj.de ci.dei. Et nos inqt sum⁹ ⁊ nos eē noui m⁹.⁊ id eē ac nosse diligim⁹. Nulla ī his veris academicoꝝ formident argumēta dicētiū. Quid si falleris. Si eni falloꝛ sū.nā q̄ nō est vtiq3 nec falli pōt.ac p hꝰ sū si falloꝛ. Quia ḡ sū:quō eē me falloꝛ qñ certū ē me eē si falloꝛ. Quia igit esse3 q̄ fallerer.etiā si fallar. pculdubio ī eo ꝙ noui.me eē nō falloꝛ. Cōsequēs āt ē vt etiā i eo ꝙ me noui nosse nō fallar. Tull. in li.de diuinatiōe. Oib⁹ ī reb⁹ temeritas ī assentiēdo erroꝛq3 turpis.ē si ꝗs mortalis colligatiōes oiu3 causaꝝ aio pspicere posset nihil ei pfecto falleret. Uirgi.in geoꝛ.li.j. Felix qui potuit rerū cognoscere causas.

De Studio ⁊ meditatione. C. XLV.

Actoꝛ. Studiū vt ait tullius ē assidua ⁊ vehemēs animi ad aliquā rē applicata magna cū voluntate occupatio. De hoc quoq3 pleni⁹ dictū ē supra ī tractatu de phia. Ualeri⁹ marim⁹. Marcellus captis syracusis machinatiōib⁹ archimedis phi diu victoriā suā ībibitā senserat. Delectat⁹ aūt eximia illi⁹ prudētia: vt capiti ei⁹ pceret pcepit. At is dū aīo ⁊ oculis in terra desirīs formas describeret militi(q̄ p dādi grā domū ei⁹ irruperat)strictoq3 sup caput gladio q̄sna3 esset iterrogāti.pp nimiā cupiditatē inuestigādi qđ requirebat nomē suū nō dicē potuit. S3 ptracto manib⁹ puluē.noli inqt obsecro istū disturbare.q̄ moꝛ q̄si negligēs iperij victoris obtruncat⁹.sāguine suo lineamēta cōfudit. Uarro in sentētijs. Multū interest.vtrū rē ipam an libros ispicias.libri nō nisi sciētiaꝝ paupcula monimēta sūt pncipia.inqrēdoꝝ cōtinēt.vt ab his negociādi pncipia sumat anim⁹. Eo vero tn̄ studia intermittāt.ne omittāt. Gaudet nā varietate. Aristo.ī ethi.li.j. Optim⁹ ē q̄ a seipo oia itelligit. Bon⁹ aūt ⁊ rursus q̄ bene dicēti h̄ audit. Qui aūt neq3 ipe itelligit.neq3 aliū audiēs ī mēte iacit: h̄ iutils videt. Oui.in li.de tristib⁹.iiij. Ingeniū lōga rubigine toꝛpet. Lesu3.⁊ cetere.reqre supra ca.de exercitatiōe.

De Docilitate. C. XLVI.

Actoꝛ. Docilitas est recta discendi vel docendi abilitas.vt scilicet primum te debinc ⁊ alios instruas. Seneca ad lucil.epistola.xlix. Dociles natura nos edidit.⁊ rationem dedit imperfectam sed que perfici posset. Idem in.lxxvj. Quid autē stultius est.ꝙ quia non didiceris:non discere:quādiu viuas tādiu discendu3 est quemadmodum viuas. Quintilianus.ij.li. Sicut officiū preceptoꝛu3 est docere.sic discipulorum dociles prebere. Scientia nāq3 coalescere neqt nisi tradētis ⁊ accipientis concoꝛdia sociata fuerit. Tullius in tusculanis questionibus li.j. Magni vero refert quali in coꝛpoꝛe animi locati sint.nam multa e coꝛpoꝛe existunt.que mentē acuant.multa que obtundant.vnde aristo.ait omnes ingeniosos melancolicos esse.vt ego me tardioꝛem esse moleste non feram. Apuleius in lib. de deo socratis. In quibusdam mirandum est ꝙ ea que minime videri nescire volunt.discere tamen negligunt.⁊ eiusde3 artis disciplinam simul ⁊ ignoꝛantiam detrectant. Ualerius.viij.libro. Socrates dum semper ad discendum se paupere3 credidit:ad docendum locupletissimum fecit. Sed solon quanta industria flagrauerit. etiā versibus complexus est.quibus se quotidie aliquid addiscentē senescere significauit. Aristoteles in libro elencoꝛum. Opoꝛtet autem credere eum qui discit. Ex musica libro primo. Olim erat pythagoꝛicis in moꝛē.vt cū quid a magistro pythagoꝛa diceret.hic nullus rōnē petere audebit: s3 erat ei⁹ rō docētis auctoꝛitas.idq3 fiebat q̄diu discētis aīus firmioꝛe doctrina roboꝛat⁹.ip̄se earūdē reꝝ rōnē nullo etiā docente repiret. Ennodi⁹. Artiū mater est instātia nouerca eruditiōis ē negligentia. Lato vbi supꝛa. Instrue pceptis aiu3 ne discere cesses. Nā sine doctrina vita est quasi moꝛtis imago. Cōmoda multa feres sinaūt spreueris istud. Nō me scriptoꝛē s3 te neglexeris ipsum. Ne pudeat que nescieris.te velle doceri. Scire aliꝗd laus ē.culpa nil discere velle. Seduli⁹ li.j. At si magnarū carperis dulcedine reꝝ. Nobiliū nitidis doctoꝛ vescere cenis. Ouidius in lib.metbamoꝛ. Fas est ⁊ ab hoste doceri. Idē in lib.de arte j. Ingenium celeste suis velocius annis.surgit. Idē in lib.ij. Ingeniū mala sepe mouent. Idē in eodē. Semina nō semꝑ sulci cu3 fenoꝛe reddunt. Idē in lib.epi. Ingeniū nimijs deficit omne malis.

Uirgilius in buccolicis. Grandia sepe quibus mandauimus oꝛdea sulcis. Infelix lolium steriles dominanf auene:pro molli viola pro purpureoq3 narcisso. Cardmus ⁊ spinis surgit paliurus acutis.

De Eligendo doctoꝛe. C. XLVII.

Uarro in sententijs. Illum quidē eruditoꝛem elige. quē mag̅ mireri in suis ꝙ in alienis. Nil magnificum docebit.q̄ a se nil didicit. falsoq3 magistri nuncupanf auditoꝛ narratoꝛes.sic igit audiēdi sunt.vt q̄ rumoꝛes recēsent. Seneca ad lucil.epi.vj. Pl⁹ tibi viua voꝛ ⁊ duict⁹ ꝙ oꝛatio pderit.vn̄ in rē pn̄tē venias opter.pmūq3 hoīes ampli⁹ oculis ꝙ aurib⁹ credūt. Deinde q2 longū iter est per pcepta breue ⁊ efficax per exēpla. Idē3 in.l. Ceci duce querūt.nos aūt sine duce erramus:⁊ ideo difficulter ad sanitatem puenim⁹:q2 nos egrotare nescim⁹. Idē in.lrj. Illū elige auditoꝛē quē mag̅ admireris cū videris.ꝙ cū audieris. Idē in lib.de.iiij. vꝛtutib⁹. Non te moneat dicentis auctoꝛitas.nec quis sed ꝗd dicat attēdas. Idē in li.de moꝛibus. Uerba rebus non personis estimanda sunt.

De Pueroꝛum instructione. C. XLVIII.

Quintilianus lib.j. Etas vo hoīs tunc maxime foꝛmāda est.cū simulādi nescia est.ac pcipientib⁹ facillime cedit.frāgas citius ꝙ coꝛrigas q̄ in prauū diruerūt. Uarro ī sentētijs. Sapiunt vasa quicꝗd pmū acceperint. sic est de infantibus. Seneca ad lucil.epl̄a.xxxvj. Turpis ⁊ ridiculosa res est clientarius senex. Juueni parandū seni vtendū est. Augu.in lib.cōfessionū.j. Deus meus quas ibi miserias expertus sum ⁊ ludificatōes quādoquidē mihi recte viuere puero ibi proponebat obtēperare monētib⁹ vt in hoc seculo floꝛerē.⁊ excellerē linguosis artibus ad honoꝛē hominū ⁊ falsas diuitias famulantib⁹. Inde in scholā datus su3 vt litteras discerē.in quib⁹ ꝗd vtilitatis esset ignoꝛabā miser. sed ludere delectabat.⁊ vindicabat in nos ab eis q̄ talia vtiq3 agebant. sed maioꝝ nuge negocia vocanf. pueroꝝ talia cū sint puniunf a maioꝛibus ⁊ tn̄ mihi bn̄ fiebat.⁊ non faciebā ego bn̄.non eni discebā nisi cogerer. Nemo aūt bene facit inuitus.⁊ si bonū est qđ facit. Nec q̄ me vrgebant bn̄ faciebant.sed bn̄ mihi fiebat abs te deus me⁹. Illi eni non intuebanf quo referrē qđ me discere cogebant.preterꝙ ad satiandas insatiabiles cupiditates copiose inopie ⁊ ignominiose gloꝛie.tu vero cui numerati sunt capilli nostri.⁊ erroꝛe oiu3 qui mihi instabant vt discerē vtebaris ad vtilitatē meā.meo aūt qui discere nolebam vtebaris ad penā meā:qua plecti non erā idignus tantillus puer.tantus pctoꝛ. Ita de non bn̄ facientibus bn̄ faciebas mihi. Et de peccante meipso iuste retribuebas mihi. Jussisti eni ⁊ sic est.vt pena sibi sit ois animus imoderatus.tenere cogebar enee nescio cuius erroꝛes oblitus erroꝛū meoꝛū:⁊ ploꝛare didonem moꝛtuā:q2 se occidit ob amoꝛē.cū inter ea meipsum in his a te moꝛientē deus vita mea siccis oculis ferrem miserrimus. Quid eni miserius misero non miserante seipsum.non flendo aut moꝛtē suam que fiebat nō amando te.de tibi flumē moꝛis humani.ꝙdiu nō siccaberis.quousq3 volues filios eue in mare magnū ⁊ foꝛmidolosu3 qđ vix transeunt qui lignū cōscenderēt. Nonne ego intelligo ⁊ tonantē iouem ⁊ adulterantē.⁊ vtiq3 nō posset.hoc duo:sed actū ē vt h̄ret auctoꝛitatem ad imitandū verū adulteriū lenocināte falso tonitru.fingebat hec homer⁹ hoīb⁹ flagitiosis diuina tribuēdo ne flagitia putarenf ⁊ vt quisquis ea fecisset.nō hoīes pditos sed celestes deos videref imitatus. Non oīno nisi p has turpitudines vba ista cōmodius discunf.sed p vba talia turpitudinis iste cōfidentius ppetranf non accuso verba quasi electa atq3 pciosa s3 vinū erroꝛis qđ in eis nobis propinabat ab ebrijs doctoꝛibus.⁊ nisi biberem⁹ cedebamur. nec appellare ad aliquē iudicem sobriū licebat.⁊ tn̄ ego deus me⁹ libēter hoc didici.⁊ eis delectabar miser.⁊ ob hoc bone spe puer appel

labar. Ita ne aliud non erat vbi exerceretur ingeniũ meum ⁊ lingua mea laudes tue dn̄e. laudes tue ꝑ scripturas tuas suspēderūt palmitē cordis mei. vt nō rapet̄ ꝑ inania nugaꝝ turpis preda volatilibus

Uale. lib. vj. Lacedemonij libros archilogie ciuitate sua exportari iusserūt. ꝙ eorū parū verecūdā ⁊ publicū lectōeꝫ arbitrarent̄. Noluerūt eni ea liberorū suorū aios imbui. ne plus moribus nocerent q̄ȝ ingenijs prodesset. ⁊c̄. Require supra ca. de pudicitia.

¶ De Curiositate studētiū. C. XLIX.

Seneca in declamationib⁹ li. iiij. Acrior est cupiditas ignota cognoscēdi q̄ȝ nota repetēdi. Idē ad lucil. ep̄la. lxviij. Multi apta trāseūt. cōdita ⁊ abstrusa rimant̄. furē signata solicitāt. vile videt̄ quicquid patet. apta effractarius preterit. hos mores hꝫ imperitissimus quisq̄ȝ. in secreta irrūpere cupit. Ideꝫ in. xxvj. Remoue studia tua vitā tracta mors de te pronūciatura est. ita dico disputatiōes ⁊ litteralia colloq̄a ⁊ ex preceptis sapiētū verba collecta. ⁊ erudit⁹ sermo nō ostendūt verū robur animi. Est eni oratio etiā timidissimis audax. Quid egeris tūc apparebit cū aiam ages. Actor. Theofrastus ⁊c̄. Req̄re supra ca. de sciētia. Uarro in sentētijs. Nusq̄ȝ deueniet ⁊ q̄ quot videt seq̄t̄ calles. Socrates. Que supra nos. nihil ad nos. Terētius in beautonto. Ut q̄d aliena cures q̄ ad te nō ꝑtinēt. Tull̄. iu li. de offi. Uita victusq̄ȝ cōis. ꝯsilia. sermōes. cohortatiōes. īterdū ⁊ obiurgatiōes: maxie in amicitijs vigēt. Estq̄ȝ illa iocūdissima amicitia. quā similitudo cōiugauit. facilior ⁊ q̄dē ⁊ tutior ⁊ alijs min⁹ grauis aut molesta vita ociosoꝝ. Fructuosior aūt boīuꝫ generi ⁊ ad claritatē atq̄ȝ amplitudinē aptior. eoꝝ q̄ ad rēpublicā. ⁊ ad res magnas gerēdas se accomodauerūt. Idē in tus. iij. li. Stulticie ē ꝓpriū aliorū vitia cernere. suorū obliuisci. Petronius. Periculosuꝫ ē alienis interesse secretis. Cato vbi supra. Ad ꝯsiliū ne accesseris anteq̄ȝ voceris. Idē ibidē. Mitte arcana dei celūq̄ȝ inq̄rere quid sit. Cuꝫ sis mortalis. que sunt mortalia cura. Horatius in li. carminum. Nec scire fas est omnia.

¶ De Eloquētia s̄m ph̄os. C. L

Tullius in ꝓlogo rhetoricoꝝ. Cū hoīes multis in rebus humiliores ⁊ infirmiores sint bestijs: hac in re maxie bestijs ꝑstare videt̄. ꝙ loq̄ possunt. Quare ꝑclarū mihi quiddā videt̄ adeptus. q̄ in ea re hominib⁹ antecellit. qua in re hoīes bestijs prestāt. Itē in li. de paradoxis. Nihil est tā incredibile q̄ nō dicēdo fiat ꝓbabile: Nil tam horridū atq̄ȝ incultū. ꝙ nō splēdescat oratiōe. Idē in li. de ꝑtitione orationis. Cōmunia vero quasi. v. lumina oratiōis sunt hec. Dilucidū. breue ꝓbabile. illustre. suaue. Idē in rhe. j. Breuitas est cū nullū nisi necessariū assumit̄ verbū. Orationē autē oportet magnopere variari q̄n̄ in oībus rebus similitudo satietatis est mater. Ideꝫ in rhetorica. ij. Maxime autē varietas delectat auditoreꝫ. Idē in eodem. Ars est preceptio que dat rectā viā rationēq̄ȝ dicēdi. Exercitatio autē est assiduus vsus ⁊ cōsuetudo dicendi. Lactantius in li. de falsa religiōe. Bene dicere ꝑtinet ad paucos. bene viuere ad oēs

Quintilianus libro. j. Consuetudo est certissima loquendi magistra. vtendumq̄ȝ plano sermone est. vt nūmo cui publica est forma vsitatis enim tutius vtimur. Noua verba nō sine periculo fingim⁹.

Idem in libro. viij. Philosophia simulari potest. eloquentia non potest. Macrobius in libro saturnalium. Comes facūdus in via pro vehiculo est.

¶ De Eodem s̄m poetas. C. LI.

Ennodius Exercitatio eloquentiā dat. quā ingeniuꝫ negat. Ualerius. viij. libro. Demosthenes cū ꝑmā litterā artis rhetorice ꝓferre non posset propter vocis exilitatē oris sui vitiū tanto studio expugnauit: vt nullus expressius q̄ volebat proferret. Ideꝫ gracilem nimis vocem continua exercitatione ad gratum auribus sonum perduxit. Ore quoq̄ȝ calculis insertis. multum ac diu loqui erat solitus quo vacuum promptius esset ⁊ solutius. Idem in eodem. Eloquentie ornamenta in pronunciatione apta ⁊ conueniente corporis motu cōsistunt. Quibus cū se instruxerit. tribus modis homines aggreditur. scilicet aures eoruꝫ penetrando. oculos demulcēdo. animos inuadendo. Recte itaq̄ȝ eschines cū propter iudicialem ignominiam rhodum petisset. ⁊ ibi rogatu ciuitatis suam prius in thesiophontem. deinde demosthenis pro eodem orationeꝫ clarissima voce recitasset. mirantibus cunctis vtriusq̄ȝ eloquentiaꝫ sed aliquāto magis demosthenis. Quid si inquit ipsuꝫ audissetis tantus orator. ⁊ sic inimici vim ardoremq̄ȝ dicendi suspexit. vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse predicaret. expertus acerrimuꝫ vigorē oculoruꝫ. terribile vultus pondus. accommodatum singulis verbis vocis efficacissimos corꝑis motus. Et si igit̄ illius opi nihil adici pōt. tñ in demosthene magna ꝑs demosthenis abest cum legit̄ potius q̄ȝ audit̄. Seneca in lib. de moribus. Uerba rebus non personis estimanda sunt. Idē in edippo. Quid v̄ba q̄ris. veritas odit moras. Terentius in phormione. Nihil est quin male narrando possit deprauari. Uarro in sententijs. Nusq̄ȝ deueniet qui quot videt sequitur calles. Ouidius in lib. methamor. iij. Inopem me copia fecit. Idem in lib. de fastis. v. Sepe stat incertus ⁊ nescit qua sit eundum. Cum videt ex omni parte viator iter.

¶ De Quorundam pulchra sed mortifera facundia. C. LII.

Tullius in prologo rhetoricorū. Sapientia quidem sine eloquentia parū prodest: Eloquentia v̄o sine sapientia nunq̄ȝ prodest: sed plerūq̄ȝ nimiuꝫ obest. Hydimus ad alexandrū. Artē bñ loquendi nō discimus. neq̄ȝ facundie rhetorū oratorūq̄ȝ operā damus. cuius officiū simulatis sermōibus figmētare mendacia. ⁊ innocentie fidē conferre criminibus: ac parricidij reos assignare pijssimos: qui dū putant se aliene laudis fructū per iniquā victoriā rapuisse. nesciunt munimentuꝫ se sue cōscientie ꝑdidisse. Simplex est apud nos eloquentia cōmunisq̄ȝ oībus. solū precipiens non mentiri. Seneca in declamationib⁹ lib. iij. Hec inter se raro coeunt. vt eadem vox sit dulcis ⁊ solida. Idē in edippo. Require in precedenti capitulo

Ex ꝓuerbijs sapientū. Uerba quoq̄ȝ bonitatis imitari malitia est maiorū. Lactanti⁹ in li. de vera religione ⁊ sapientia. Utinā tam multi bñ facerent q̄ȝ multi bñ loquuntur. Iuuenalis lib. iiij. Torrens dicendi copia multis. Et sua mortifera est facūdia. Prosper in lib. epigrāmatū. Nō prodest cuiq̄ȝ solis bona dicere verbis. Impia mens habeat q̄ bñ lingua sonat. Nā fari recte miserū est: ⁊ viuere praue. Dānat nota malū regula iusticie. Ouidius in li. de nuce. Mentē verba sequant̄. Actor. De hac quoq̄ȝ materia require supra ca. de vnitate ⁊ concordia totius vite.

¶ De Gratia docendi. C. LIII.

Lactantius in li. de vero cultu. Nihil tā preclaruꝫ homini ꝯueniēsq̄ȝ pōt eē q̄ȝ hoīes ad iustitiā erudire. Boetius in li. syllogismorū hipotheticorū: Nullū bonū est q̄ nō pulchrius eluescat si plurimoꝝ notitia cōprobet̄. Quintil̄. lib. j. Optimus q̄sq̄ȝ ꝑceptor frequentia gaudet. Et maiore se theatro dignum putat.

Idem in. viij. Melius certe ꝑsuadebit alijs q̄ prius ꝑsuaserit sibi prodit eni se q̄libet. custodita simulatio. nec vnq̄ȝ tanta est loquēdi facultas. que nō titubet ⁊ hereat quotiēs ab aīo v̄ba dissentiunt. rerū aūt optimarū inuentio ē etiā si lenocinijs v̄borū destituta sit. satis tñ natura sua ornat̄. Seneca in lib. de moribus. Oratorē te puta si tibi āte oēs q̄ oportet ꝑsuaseris. Idē ad lucil. ep̄la. vij. Mutuo ista fiunt ⁊ hoīes dum docent discūt. Symachus vbi supra. Aptius est negocijs intimandis viue vocis indiciū. Ouidius in lib. de ponto. Gratius ex ipso fonte bibent̄ aque. Idē in eodē. Sunt q̄ppe inter se cōmunia sacra poetis. Diuersum q̄ȝuis q̄sq̄ȝ sequat̄ iter.

Idē in lib. tristiū. ij. Q̄ minime nouit. nemo docere potest. Idē in lib. de fastis. j. Prospera lux orit̄. linguis animisq̄ȝ fauete. Nūc dicenda bono sunt bona verba die. Idē in li. de arte. iij. Casus vbiq̄ȝ valet semper tibi pendeat hamus. Quo minime credis gurgite piscis erit. Claudianus in maiori. Carmē amat. quisquis carmine digna gerit. Cato in lib. de moribus. Morbi causa mali homini quecunq̄ȝ voluptas. Galtherus in alexandreide lib. viij. Min⁹ est preciosus ⁊ absq̄ȝ pondere sermo. Grauis quem nō grauis edit auctor. Rumoresq̄ȝ facit leuitas actoris inanes. Prosper in lib. epigrammatū. Non satis est domini precepta euoluere lingua. Is meminit legis qui memor ē operis. Actor. Cetera quoq̄ȝ de ista materia. require superius in ca. de totius vite concordia. ⁊ iteruꝫ in capitulo de docilitate. ⁊ de eligendo doctore.

¶ De Forma vel modo docendi. C. LIIII.

Palladius. Pars est prima prudentie ipsam cui precepturus es estimare ꝑsonam. Neq̄ȝ eni formator agricole doꝫ artib⁹ ⁊ eloquētia rhetores imitari. q̄ a plerisq̄ȝ factū est. qui dū disserte loquunt̄ rusticis. hoc assequunt̄. vt eorū doctrina nec a peritissimis possit ītelligi. Plini⁹ in ep̄la ad corneliū tacitū. Sue q̄sq̄ȝ inētiōi fauet. ⁊ q̄si fortissimū ꝯplectit̄. cū ab alio dictū est q̄ ipse preuidit. Oibus ḡ dandū est aliquid q̄ teneant: q̄ agnoscat. Idē in ep̄la ad vrsuꝫ. Sicut faces ignē assidua cōcussiōe custodiunt. demissum egerrime reparāt. sic ⁊ dicētis calor ⁊ audiētis intētio ꝯtinuatione seruat̄. intercapedine aūt ⁊ q̄si remissiōi languescit. Cassiodorus in ꝓlogo ep̄larū suarū. Declinā da est suasio q̄ plus habet periculi

q̄ decoris. Aliter multa lectiõe satiatis. Aliter mediocri gustatiõne suspēsis. Aliter a lr̄arū sapore ieiunis psuasionis cā loquendū est: vt plerūq; sit peritie genus: vitare qđ placeat doctis Quintil. vbi supra. In gradib⁹ cenis h̄ sepe nobis accidit: vt cū optimis satiati sim⁹: varietas tñ nobis ex viliorib⁹ grata sit Uarro in sentētijs: Elucidissimū aūt edocendi gen⁹ est exēplo⁊ subditio. Sene. ad Lucil. ep̄la. xxxviij. Plurimū pficit sermo q̄ minutatim irrepit aīo. Nec multis opus est sed efficacib⁹. Idē in. xl. Inopia verbo⁊ ⁊ exilitas min⁹ intentū auditorē facit tedio interrupto tarditatis: facili⁹ tñ insidet qđ expectaᵗ q̄ quod preteruolat Illa q̄dē que veritati operam dat oratio: incomposita esse debet ⁊ simplex: hec popularis: nihil habet veri: mouere vult turbam: ⁊ inconsultas aures impetu rapere.

¶De Eodem. C LV.

Ualerius li. vj. Perdite luxurie athenīs adolescēs polemo nō mō illecebris sed etiā ipsa infamia gaudēs: cū e cōuiuio nō post solis occasum sed post ortū surrexisset: domūq; rediens xenocratis p̄hi patentē ianuā vidisset: vino grauis delibut⁹ vnguētis: sertis capite redimito: plucida veste amict⁹: refertā turbā doctorū scholā eius intrauit. Nec tā deformi otētus introitu cōsedit: vbi etiam clarissimū eloquiū ⁊ prudētissima precepta temulētie lasciuijs elueret. Orta deinde vt par erat oī indignatione: xenocrates vultū in eodē habitu cōtinuit. omissaq; re quā disserebat: de modestia ac tēperātia loq̄ cepit. Cui⁹ grauitate sermonis polemo resipiscere coactus: primū coronā capite detractā proiecit: paulo post brachiū intra palliū reduxit: pcedēte tpe cōuiualis oris hilaritatē deposuit. ad vltimū totā luxuriā exuit. Sicq; vni⁹ orationis medicina sanat⁹: ex infami ganeone maxim⁹ p̄hs euasit. pegrinatus igit' hui⁹ anim⁹ in nequitia nō habitauit. Hora. ī poetria: Quq; bon⁹ dormitat homerus: hec placuit semel: hec decies repetita placebit. Nō hoīes: nō dij: nō cōcessere columne: Ut gratas inter mēsas simphonia discors. Et crassum vnguentū ⁊ sardo cū melle papauer offendūt. Poterat duci q̄ cena sine istis. Aut pdesse volunt aut delectare poete. Aut sil' ⁊ iocūda ⁊ idonea dicere vite. Actor. Cetera quoq; supi⁹ reqre in ca. de regimine lingue. Sed ⁊ de breuitate loquēdi require infra ca. de industria scribendi.

¶De Doctoribus male viuentibus. C. LVI

Aristo. in Eth. li. j. Quidā vitā pecudū eligentes adipiscunt' tñ gloriā: ex q̄dā magistrantiū silia patiunt' sardanapalo. Helinādus in chronicis suis. Pacuui⁹ vt ait Agelli⁹ dicebat se odisse homines ignaua opera ⁊ philosopha sciētia: nihilq; posse fieri indignius aut intollerāti⁹: q̄ q̄ hoīes ignaui ac desides operti barba ⁊ pallio mores ⁊ emolimēta p̄hie in lingue verbo⁊q; artes cōuerterēt: ⁊ vitia facūdissime accusarēt: intercutib⁹ vitijs ipsi madētes Lactā. ī li. de falsa sapiētia: Quidā sub obtētu sapiētie vitia sua celātes. Domi faciūt ea q̄ in scholis arguūt. sed q̄ docēt tñ: nec faciūt: ipsis preceptis suis pōdus detrahūt. Idē in eodē: Maximū aūt argumentū est p̄hia⁊ neq; ad sapiētiā tēdere. neq; ipsa⁊ sapiētiā esse: q̄ mysteriū ei⁹ barba tñ celebraᵗ ⁊ pallio. Itaq; nō vitia excludit sed abscōdit Idē in li. de vera religiōe ⁊ sapiētia: Utinā tā multi bene facerēt: q̄ multi bene loquunt'. Sed q̄ precipiūt nec faciūt: abest ab his fides: ⁊ soluta precepta sunt. Quintil. in. xviij cā. Reqre supra de quorūdā mortifera facūdia. Ex puerbijs sapientū: Ois doctor īuite rōne peccās turpior est ob h̄ q̄ in officio cui⁹ magister eē vult labit'. Señ. ad Lucil. ep̄l. xxiiij. Hoc turpissimū est q̄ nobis obici solet: vba nos p̄hie: nō opa tractare. Cato vbi supra. Quod culpare soles ea tu ne feceris ipse. Turpe est doctori cū culpa redarguit ipsum. Ouidi⁹ in li. tristiū. ij. Crede mihi mores distant a carmine nostri.

¶De Peritia vel industria scribendi. C. LVII.

Cassiodorus in li. de scribēdis reb⁹: Alio sū studiū qđ loq̄ debeas cōpetēter scribere: ⁊ q̄ scripta sunt sine aliq̄ erroris ambiguitate pferre. Uox eni articulata a pecoribus nos sequestrat: scribēdi vo rō ab imperitis. Ita pfectū sibi hominē duo sibi ista vēdicāt ac defendūt. Ennodi⁹: Supflua scribere restat iactantie: necessaria reticere contēptui. Señ. de natu. questi. li. vij. Cōsumpsere se ⁊ te. Reqre ca. de memoria. Idem ad Lucil. ep̄la xxiiij. Turpe est aliud loq̄: aliud sentire. quāto turpi⁹ aliud scribē aliud sentire. Idem. in. lij. Duis ad eundē finē duo puenerunt: maior tñ est laus idē effecisse in difficiliori materia. Idem in. liij Magni artificis est clausisse totū in exiguo. Symachus in ep̄lis suis: In re aperta piget eē plixū. In arduis autē reb⁹ multū valet lōgior diligētia: Mediocrib⁹ scriptis amico⁊ benignitas scit fauere. Alio⁊ aūt inuidia nescit ignoscere. Sicut in vestitu hominū cetero⁊q; vite cultu loco ac tēpori apta sumunt': ita ingenio⁊ varietas in familiarib⁹ scriptis negligētiā quādā debet imitari: in forēsibus autē acuere arma facundie. Plini⁹ in phemio libri sui de historia naturali: Res ardua est vetustis nouitatē: nouis auctoritatē dare: aboletis nitorē: obscuris lucem: fastiditis gratiā: dubijs fidē. Idē in ep̄la ad Uotoriū romanū Libro quē misi tibi adnota q̄ putaueris corrigēdā. Ita eni magis credā cetera tibi placere: si quedā cognouero displicuisse. Idē ad Corneliū tacitū: Est gratior multis actio breuis. Tull. in li. de amicicia: Oīa breuia tollerabilia eē debēt etiā si magna sint. Ualeri⁹ li. j. Externa latinis lr̄is inserta: sicut autoritatis min⁹ habēt: sic aliq̄d grate varietatis afferre valēt. Helinādus in chronicis suis li. xxv. Uirgi. cū ei obiceret' ab inuidis: q̄ alienos vsus suo opi inserebat: Rn̄dit magnarū eē viriū clauā extorquere de manu hercul'. Oui. in li. de tristib⁹. j. Carmina proueniūt aīo deducta sereno. Carmina secessum scribētis ⁊ ocia querūt Carminib⁹ debet oīs abesse metus. Idem in li. de ponto: Scribentē iuuat ipse fauor minuitq; laborē. Cūq; suo crescens pectore feruet opus. Ganfredus in poetria noua: Nō manus ad calamū sit preceps.

¶De Sapientia. C. LVIII.

Actor. Dicto de virtute ⁊ sciētia: restat dicēdū de sapiētia q̄ vtrūq; cōplectit': ⁊ q̄si ex ambabus oficit'. Est eni sapiētia diuinarū ⁊ humanarū rerū amore virtutū cōdita noticia siue cognitio. Lactā. in li. de falsa sapiētia: Uirt⁹ cū sciētia cōiūcta sapiētia est. Naturā eteni hoīs deus hāc eē voluit: vt duarū rerū cupidus ac appetēs eēt religiōis ⁊ sapiētie. Sed hoīes ideo falluntᵗ: q̄ aut religionē suscipiūt omissa sapiētia: aut sapiētie soli studēt religiōe omissa: cū alterū sine altero verū eē nō possit. Maximū aūt argumentū ē neq; ad p̄hia⁊ neq; ad sapientiā tēdere: neq; ipsam sapientiā esse q̄ mysteriū ei⁹ barba tñ celebraᵗ ⁊ pallio. Itaq; nō vitia excidit sed abscōdit. Idē in li. de vero cultu: Sicut in itinere celebrādo nihil pdest viā nosse: nisi conatus ⁊ vires suppetāt ambulādi. Ita veri sciētia nihil prodest si virtus propria deficiat. Sciētia est deū nosse: virtus colere. Aug. de ci. dei. viij. li. Plato quoq; dicit amatorē dei p̄hm eē. Tull. in li. de amicicia: Negāt etiā quenq̄ esse virū bonū nisi sapientē. sed illā sapiētiā interptant' quā nemo ad huc mortal' est assecut⁹. Idē in li. de paradoxis: Sicut improbo ⁊ stulto ⁊ inerti nemini bene esse pōt. sic vir bon⁹ ⁊ sapiēs ⁊ fortis miser eē nō pōt. Ois sapiens liber: oīs stult⁹ seru⁹. Idē in tuscul. li. v. Sapiētis propriū est nihil qđ penitere possit facere: nihil inuitū sed splēdide: cōstāter: grauiter: honeste oīa. Nihil ita expectare quasi certo futurū: nihil cū acciderit admirari suis stare iudicijs. Señ. ad Lucil. ep̄la. ix. Nisi sapiēti sua non placēt: oīs stultitia laborat fastidio sui. Idē in. xiij. Nunq̄ intantū cōualescit neq̄tia: nunq̄ sic cōtra virtutes coniurabit. vt nō p̄hie nomē venerabile ⁊ sacrū maneat. Idē in. xx. Facere docet p̄hia: nō dicē. ⁊ ex h̄ exigit vt ad legē suā quisq; viuat: nec oratiōi vita dissentiat: vt ipsa inter se vita vni⁹ sine oīu⁊ actionū dissentione coloris fiat ⁊c. Reqre s. ca. de cōcordia totius vite. Idē in. lxxxiiij. Tēpestas nō opus gubernatoris impedit s⁊ successum ⁊c. Reqre s. ca. de prudēti rerum vsu. Actor. Ait Boe. dixisse platonē beatas fore respublicas: si aut eas sapiētes regerēt: aut earū rectores sapiētie studerēt. Platonis quoq; dicta sūt h̄: Si sapiētie forma ocul' videri posset: maxime ad amorē sui oēs excitaret. Ex puerbijs sapiētū: Rē maximam tibi sapiētia pmittit: vt te reducat tibi. Prosp vbi s. Tranquillā ⁊ vacuam curis sapiētia mentē: Imbuit ⁊ placidi pectoris hospes erit. Cato vbi s. Sermo dat' cūctis: animi sapiētia paucis. Claudian⁹ in maiori: Magnas ingenia copia vincit opes.

¶Q stultus nihil habet: sapiētis vo oīa sunt. C. LIX.

Seneca de bn̄fi. li. ij. Negam⁹ iniuriā accipe sapientē. q̄ tñ illū pugno pcusserit iniuria rū dānaᵗ. Negam⁹ stulti quicquā eē. ⁊ tñ eū q̄ rem aliquā stulto surripiūt: furti cōdēnabim⁹. Idē ī. vij. li. dicit' o stoici oīa sapiēti eē. quō ergo aliq̄d pōt dari sapiēti: si oīa ei⁹ sunt. nihil phibet q̄d ⁊ sapiētis eē ⁊ eius q̄ possidet: iure ciuili oīa regi sunt. ⁊ tñ illa quo⁊ ad regē ptinet vniuersa possessio ī singulos dn̄os descripta sūt. dare tñ regi ⁊ domū ⁊ pecuniā possum⁹ et mācipiū: nec dare de suo dicimur. Ad regē eni ptās oīu⁊ ptinet: ad singulos proprietates. Itē nemo rē suā emit: oīa sapiēti sūt: g̊ sapiēs nihil emit. Sic ⁊ vetāt mutuū sumē. Sed qđ aliᵗ sapiētis est.

aliter meū: possum donare sapiēti. nec mirū est aliqd ei cui⁹ ē totū posse donari. Conduxi domū a te: in hac aliqd tuū est: aliqd meū. res tua ē: vsus rei meus. Libros dicim⁹ eē ciceronis: eosdē dorus librarius suos vocat: ⁊ vtrūqȝ verū ē. Alter illos tanq̄ actor: alter tanq̄ emptor suos asserit. Cesar oīa habet: fiscus ei⁹ puata tm̄ ac sua. vniuersa imperio ei⁹ sunt: primonio propria: sub optimo rege. omnia rex imperio possidet: singuli dn̄io. sic sapiēs oīa possidet aīo: iure ac dominio quisqȝ sua. Idē ad Lucil. epl'a. ix. Ait Crisippus sapientē nulla re egere: ⁊ tn̄ multis illi rebus opus esse. Cōtra stul to nulla re opus est: nulla eni re vti scit.

De Cognitione sui vel ignorātia. C. LX.

Macrobius in somnio scipiōis li. j. De celo vt ait quidā descēdit. Nothis olithos. i. scito teipm̄. Nā ⁊ delphici vox hec fert̄ oracul'i ɔsulēti ad beatitudinē quo itinere pueniret Si te inqt agnoueris. Sed in ipsius frōte tēpli hec inscripta est sententia Hoi aūt vna est cognitio sui: si originis sue exordia prima respexerit: nec se extra q̄sierit. Sic eni aīa virtutes ipsas conscīētia nobilitatis induit: quib⁹ post corp⁹ euecta eo vnde descēderat repotat̄. Sen. ad Lucil. epl'a. vj. Hoc ipsum argumentū est animi in melius trāslati q̄ vitia sua q̄ prius ignorabat videt. Idem in. l. Ceci ducē querūt: nos aūt sine duce erram⁹. ⁊ ideo difficulter ad sanitatē puenim⁹: q̄ nos egrotare nesciam⁹. Idē in. liij. In his morbis quib⁹ afficiunt̄ animi quo q̄s peius se habet min⁹ sentit̄. Maximian⁹: Nō intellecti nulla est curatio morbi. Galther⁹ in alexādreide li. vij. Dū sequit̄ pfugi bona momētanea mūdi. Alliciat illecebris aīaȝ caro nec finit esse. Principij memorē vel cui⁹ imaginis instar. Facta sit: aut quorsum resoluta carne reuerti Debeat: inde boni subit ignorātia veri. Lactā. in li. de falsa religi. Nullus suauior aīe cib⁹ q̄ꝫ cognitio veritat̄: ignorātia aūt sui cā est prauitat̄. Actor. De hac materia require supra de ceco amore sui.

De purgatiōe mēt̄ ad inq̄sitionē seu cognitionē vitat̄. C. LXI

Augusti. in li. de. lxxxiij. questi. Sententia est cuiusdā sapiētis Fonteī noīe de mente mūdāda ad videndū deū. quā pagan⁹ quidē scripsit: sȝ christian⁹ baptisat⁹ mortuus est. Agite o inqt miseri: h̄ agite ne vnq̄ polluat h̄ domiciliū spūs malign⁹: ne sensib⁹ īmixt⁹ incestet aīe scītatē: luceqȝ mēt̄ obnubilet. Serpit hoc malū p oēs aditus sensuales: dat sese figuris: accōmodat coloribus: adheret somnis: latet in ira: in fallacia sermonis: odorib⁹ se subiicit: in fundit se saporib⁹: ac turbidi motus illuuie tenebrosis affectionib⁹ tenebrat sensus: quibusdā nebulis implet oēs meatus intelligētie: p quos pādere solet lumē rōnis radi⁹ mētis. in hoc eni deus: in hoc eni volūtas innoxia: in hoc recte facti meritū relucet: deus vbi presens est. tūc aūt vnicuiqȝ nostrū filis est: cū mētis nr̄e illibata puritas in ei⁹ p̄sentiā patuit. Ut eni visus oculoꝝ si fuerit vitiatus quicq̄d videre nō potest: adesse nō putat: frustra eni circūstat oculos imago rerū p̄ns si ocul' integritas desit. Ita etiā deus q̄ nunq̄ deest frustra pollutis animis p̄ns est: quē videre mētis cecitas nō potest. Lactā. in li. de fal. reli. Obuoluta in obscuro veritas latet. eaqȝ vel contēptui doctis est: q̄ idoneis assertorib⁹ eget: vel odio indoctis propter insitā sibi austeritatē quā natura hominū pcliuis inuita pati nō potest. Nā q̄ virtutib⁹ amaritudo pmixta est: vitia vo voluptate cōdita sunt. illa offensi sed hac deliniti ferunt̄ in preceps: ⁊ bonoꝝ specie decepti: mala pro bonis amplectūt̄. Idē in li. de vera religiōe ⁊ sapiētia. Ueritas acerba ⁊ inuisa oīb⁹ q̄ virtutis expertes vitā suā morti feris voluptatib⁹ dederūt. Sen. ad Lucil. epl'a. liij. Somniū narrare vigilātis est: ⁊ vitia sua cōfiteri sanitatis indiciū est. Quintil. viij. li. Pulcherrimi opis studio vacare mens nō nisi oīb⁹ vitijs libera potest. primū q̄ in eodē peccatore nullū est turpiū honestoꝝqȝ consortiū: ⁊ cogitare optima sil̄ ac deterrima nō magis vni⁹ animi est q̄ꝫ eiusdē hoīs eē bonū ac malū. Ex puerbijs sapiētū: Ut auri aliqd ɔtrahām⁹ terras euertimus: vt aūt summū bonū occupem⁹ pectus scrutari piget.

De Eodem C. LXII.

Boetius li. de cōso. j. Nubibus atris condita nullū fundere p̄nt sydera lumē. Tu quoqȝ si vis lumine claro: Cernere verū: tramite recto Carpe callē: gaudia pelle. Pelle timorē: spemqȝ fugato. Nec dolor assit: nubila mens est. Uinctaqȝ frenis hec vbi regnāt. Prosp vbi supra: Scire volens ⁊c. Reqre supra ca. de passiōib⁹ aīe. Idē Nō placeat vanis animū subnectere reb⁹. Pestiferisqȝ auidā mētē onerare cibis. Cor mūdū ⁊ sapiēs fructu virtut̄ alat̄. Et christi in nr̄o pectore regnet amor. Ouidi⁹ in li. de arte. ij. Est mora tuta breuis lētescit tpe cure. Uanescitqȝ absens ⁊ nouus intrat amor. Prudēti⁹ vbi supra: O quotiens animā vitiorum peste repulsa. Sensim⁹ incaluisse deo: quotiēs tepefactū. Celeste ingeniū lucū post gaudia tetro. Bessisse in stomacho.

De Spectaculis nature. C. LXIII.

Tullius in dialogo ad Hortensiū. Est aūt aīoꝝ ingeniorūqȝ nāle q̄si pabulū quoddā cōtēplatio nature. Dydim⁹ ad Alexādrū: Nulla nos ludicra: vel spectacula: nec equina certamina: nec scenicas turpitudines affectam⁹. Sȝ theatrū cū spectare volum⁹: n̄roꝝ operū monumēta relegim⁹: que cū sint maxime ridenda deflem⁹. Alia porro nobis spectacula exhibet mundi machina: diuersasqȝ voluptates: in q̄ videm⁹ celū pulchre formatū signoꝝ varietatibus stellarūqȝ fulgorib⁹ rutilare: pelagus purpureo colore venustatum germanā terrā amplecti. cui⁹ multiformes pisces p equoreas vndas saltus exercēt. Campoꝝ etiā virētiū specie delectamur: ex quibus odor gratissim⁹ flores suauitatis exalans oculos sil̄ pascit et animū. Nemorū quoqȝ opacitas ⁊ fontiū arridet amenitas: q̄ꝫ variē sil̄ alites musicis ɔcētib⁹ psonātes dulce melos cōponūt. Hec sunt nature spectacula: q̄ ⁊ mutari difficile est: ⁊ refutare culpabile Sen. de naturalib⁹ li. iiij. Q̄ diu decurrūt solita: magnitudinē eorū cōsuetudo subducit. Ita eni a natura cōpositi sum⁹: vt nos quotidiana etiam si admiratiōe digna sunt trāseant: ⁊ minima queqȝ rerū si insolite pdierunt: dulce spectaculū fiant. Fulgē. in li. mitol. ij. Dyogenes cinicus cum dolore rami torq̄ret̄: ⁊ vidisset hoīes ad amphiteatrū currentes: aiebat: Qual' hominū stultitia: currūt spectare feris hoīes repugnantes: ⁊ me pretereunt cū naturali dolore certantē. Actor. Ut legit̄ sciscitāte alexādro quo docēte pfiteretur se scientē: reb⁹ inqt ipsis q̄ nō nouerūt mētiri. Uirgi. in geor. li. j. Felix q̄ potuit rerū cognoscē causas Tul. in li. de diuinatiōe. j Si q̄s mortalis colligationes oīuȝ causarū aīo pspicere posset: nihil eū pfecto falleret. Prosp in li. epigramatū: En miris operū signis ostēdit̄ actor. Actorēqȝ suū cōdita queqȝ canūt.

De Contēplatione diuinoꝝ fm̄ phos. C. LXIIII.

Seneca in naturalib⁹ quest. li. v. Nūc q̄dē grās ago cum rerū naturā nō ab hac parte video q̄ publica est. Sed cū ei⁹ secretiora intraui: ⁊ disco q̄ vniuersi materia sit: q̄s actor aut custos: q̄d sit deus ne in se intēdat an ⁊ ad nos aliqñ respiciat: faciat ne quotidie aliquid: an semel fecerit. necesse est vtiqȝ eadē ipsa q̄ facit aut fecerit illi placere: cui nisi optima placere nō p̄nt: nec ob hoc min⁹ liber ē ⁊ potens. ipse eni est necessitas sua: nisi ad h̄ admitterer: nihil fuerat nasci. Quid eni erat cur numero viuētiū positū me eē gauderē: an vt cibos ac potiōes pcolarē: vt h̄ corp⁹ casuariū ac fluidū peruturūqȝ (nisi libidine impleat̄) farcirē ⁊ egri minister viuerē vt mortē cui nascimur oēs timerē. detrahe h̄ inestimabile bonū: ⁊ nō est vita tāti vt sudē ⁊ estuem. O q̄ꝫ contēpta res est hō nisi supra humana surrexerit. q̄ꝫ diu cū affectib⁹ colluctamur. q̄d magnifica facimus: q̄d est cur nosmetipsos inspiciam⁹: q̄ deterrimus dissimiles sum⁹. nō video cur sibi placeat q̄ valitudinario robustior est. multū eni interest inter vires ⁊ bonā valitudinē. Effugisti vitia animi Nō est tibi frons ficta: nec in alienā volūtatē sermo cōposit⁹: nec cor inuolutū: nec auaritia: q̄ quicq̄d oīb⁹ abstulit sibiipsi neget: nec luxuria pecuniā turpiter perdēs: quā turpi⁹ repararet: nec ambitio q̄ te ad dignitatē nisi p indigna nō eleuet. nihil adhuc consecut⁹ es. multa effugisti: te nondū. Uirtus eni ista quā affectam⁹ magnifica est: nō q̄ p se beatū est malo caruisse: sed q̄ laxat animū: ⁊ preparat ad cogitationē celestiū: dignūqȝ efficit q̄ in cōsortiū deo veniat. tūc oī malo calcato viuat inter ipsa sydera. vaga autē diuitū pauimenta ridere totāqȝ cum auro suo terrā. Tull. in li. de natura deoꝝ. ij. Quid tā pspicuū cū celestia ɔtēplamur: q̄ꝫ eē aliqd numē prestātissime mētis quo hec regant̄. Ad ɔsiderādū aūt q̄lis sit natura deoꝝ: nihil difficili⁹ q̄ꝫ cōsuetudine oculoꝝ aciē mētis abducere. Idē in li. de creatiōe mūdi: Parentē vniuersitatis hui⁹ inuenire difficile est. ⁊ cū iam quis eū inuenerit: indicare in vulgus nephas est. Lactantius in li. de origine erroris. Nobis proprie datū est celum rigidis ac stātibus intueri: vt deū cui⁹ illa sedes est quē oculo nō possumus. aīo cōtemplemur.

De Eodem fm̄ poetas. C. LXV.

Boetius in li. de cōsol. v. Qui recto celū vultu petis erigisqȝ frontē: In sublime feras animum quoqȝ ne grauata pessimi. Inferior sidat mens corpore celsius eleuato. Iuuencus li. j. Felices puro q̄ celū corde tuent̄: Uisibil' de⁹ his p secula cuncta manebit.

Ouid.in li.metha.j. Pronaq3 cũ spectãt aĩalia cetera terrã. Os hoĩ sublime dedit celũq3 videre. Jussit z erectos ad sidera tollere vult9 Bernardus siluester in microcosmo. Bruta patenẽ hñt tardos aĩalia sensus. Cornua deiectis vultib9 ora ferũt. Sz maiestatẽ mẽtis testãte figura. Tollat hõ sciñ sol9 ad astra caput. vt celi leges ĩde flexosq3 meat9. Exẽplar vite possit hñre sue. Assistũt oẽs opi cũ qñq3 ministri. Sensus que cernũt exteriora docẽt. Nũci9 ingrediẽ sensus mẽtẽq3 quietã. Euocat vt certa res rõne pbet. Nerius eni qui luce sua collustrat ocellos: ɔtrahit e cerebro qđ radiosus agit. Sol oculus mũdi quãtũ cõib9 astris. Preminet z celũ vẽdicat vsq3 suũ Quereti empedocles cur viueret inqt. Ut astra ĩspiciã: celũ subtra he nullus ero. Actor. Hic empedocles est: qui sic deũ legiẽ descri psisse. De9 iqt est sphera cui9 cẽtr est vbiq3: z circũferẽtia nusq3. hic totũ sese atheuis incẽdijs dedit. (Et vt refert lactanti9) mortẽ sibi intulit: eo q eternas esse animas suspicabat.

¶ De Quiete contemplantiũ. .C. LXVI.

Seneca ad lucil. epla. viij. Mihi crede qui nihil agere videnẽ: maiora agũt: humana, diuinaq3 sil tractãt. Jdẽ in li. vj. Nulla placida est ques nisi quã rõ cõposuit: nulla res animũ sapiẽtis auocat: nullus boiũ auiũq3 ɔcẽt9 intrũpit cogitatiões bonas: solidasq3 iã z certas leue istud ingeniũ est nec sese adhuc reducit introrsus: qđ ad vocẽ z accitia erigiẽ. A. gelli9 li. j. Stare socrates solit9 dr pti naci statu pdi9 atq3 pnoxi a sũmo lucis ortu ad solẽ alterũ oriẽtẽ in cõmunes ĩmobilis ijsdẽ in vestigijs ore atq3 oculis eundẽ in locũ direttis cogitabũdus tanq3 quodã secessu mẽtis atq3 animi facto a corpore. Actor. Jdẽ iterrogat9 cui attentũ se esse diceret. Mũ danum inquit: totius eni mundi se incolã z ciuẽ arbitrabat. Nihil aũt se scire dicebat nisi hoc ipsum q nihil sciret. Ualeri9. li. viij. Carneades laboriosus z diuturnus sapiẽtie miles cũ ad mensaz se deret cogitationib9 inherens: manũ: ad mẽsam porrigere obliuisce bat: sz melissa quã vxoris loco habebat. tpato inter studia interpel lãdi z medio succurrẽdi offõ dexterã suã necessarijs vsib9 aptabat

¶ De Gloria vel fama sm phos. .C. LXVII

Actor. Hec sunt ergo partes honesti iuxta tulliũ que sua vi nos alliciũt: suaq3 dignitate nos trahunt. s. virt9 z sciẽtia z vitas sine sapia. Tull. in re tho. j. Jn scdo aũt genere honesti. s. qđ partim dignitate sui partim vtilitate nos allicit: sunt hec glia dignitas: amplitudo amicitia. Gloria est frequẽs fama de aliquo cũ laude. Jdẽ in lib. de amicitia. Non est negligẽda fama nec mediocre telũ ad res gerendas oportet existimare beniuolentiã ciuiũ. quã tñ blandicijs z assentando colligere turpe est. Jdẽ in orõne sua pro celio. Jllud te esse admonitũ volo primũ vt qlis es talẽ te hoies existimẽt. Jdẽ in tusculanis li. tertio. Hõ qui in summa vanitate vsat nullã effigiẽ eminentẽ vtutis: sz ad vmbratã imaginẽ glorie ɔsectat. Est eni gloria solida quedã res z expssa nõ adumbrata. Jlla ɔsentiẽs laus bonoz: vox incorrupta bene iudicantiũ de excellente vtute: Hec vtuti resonat tanq3 imago glie. Que q2 recte factoz comes est: nõ est bonis viris repudiãda. Jlla aũt que se imitatricẽ ei9 esse vult: temeraria atq3 inconsiderata: z pleruq3 vitioz laudatrix fama popularis si mulatione honestatis formã ei9 corrũpit. Ualeri9 maximus. Socrates humane sapiẽtie quasi terrestre quoddã oraculũ cõpendiaria via eos ad gloriã puenire dicebat: qui id agerẽt vt quales videri vellent tales etiã essent. Conscientiã plusq3 famã attẽde: falli eni poteris fama: cõscientia võ nunq3. Seneca in lib. de qttuor vtutibus. Nunq3 multis sed quib9 placeas cogita. Seneca ad lucil. epla. xxvj. Remoue existimationẽ boiũ dubia semp est z in pãrtẽ vtraq3 diuidiẽ. Jdẽ in. xxix. Multo magis ad rẽ ptinet qual tibi videaris: q3 qlis alijs. Cõciliari nisi turpi rõne amor turpiũ nõ põt Jdẽ i. lxxxvj. Nemo mihi vr pluris estimare vtutẽ: nemo illi magis esse deuot9: q3 qui boni viri famã pdidit: ne ɔsciã pderet. Ex puerbijs sapientũ. Bona hoim opinio tutior est pecunia. damnũ est appellãdũ cũ mala fama lucrũ: heu q3 difficilis est glie custodia Opinenẽ hoies de te malũ si mali: malis enim displicere laudabile est. Jtẽ plurimiq3 famã pauci verent ɔsciam. Jtẽ qđ sis interest nõ quid habearis. Jtẽ vis oĩbus esse not9 effice prius vt neminem noueris. Quintil. li. viij. Jn quibusdã virtutes gratiã nõ habent: in quibusdam ipsa vitia delectant.

¶ De Eodem sm poetas. .C. .LXVIII.

Horatius in li. epi. Principib9 placuisse viris nõ vltima laus est. Ouidi. in li. metha. xij. Et obest sua gloria multis. Jdẽ in lib. tristiũ. iiij. Nõ paruas animo dat gloria vires. Et fecũda facit pectora laudis amor. Jdẽ in lib. de ponto. Excitat auditor studium: laudataq3 virt9 crescit ĩmensum glia calcar habet. Mathe9 in tobia. Non credas titulis fame. te ɔsule crede. Menti: nam canit mens sibi fama fauet. Martialis coquus. Nolo virum facili redimit qui sanguine famã. Hunc volo laudari qua sine morte põt Actor. De hac quoq3 materia require supra cap. de inani gloria z de hipocrisi. de ostentatione quoq3 z iactantia

¶ De Laude sm phos. .C. LXIX.

Uarro in sentẽtijs. Qui in magnis excellit etiam inuitus laudabiẽ. Cassiodorus in epla. xiij. Debemus oẽs bene gerentibus: vt eos laudis comitet assensus. Naz si equoz cursus clamoribus incitaẽ: z insonantiũ manibus agiẽ: vt a mutis animalibus velocitas expetatur: quãtũ z hoies stimulari posse credimus: quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus. Sydonius epistolari suo libro. v. Ut autẽ vera laus ornat ita falsa castigat. Tullius in phi lippica. ij. Sicut quidã morbo aliquo ob stuporẽ sensus suauitatẽ cibi non sentiunt: sic libidinose z auari nature laudis gustũ nõ habent. Seneca in libro de remedijs fortuitoz. Malis displicere laudari est. Jdem ad lucilliũ epistola. lij. Quid letaris q ab hominibus his laudatus es: quos ipse laudare nõ potes: laudatio aliquid exhortationis affert ipsis audientibus: z animos adolescentium extimulat. Jdem in libro de quattuor virtutibus. Parce lauda: vitupera partius tam triste sit tibi laudari a turpibus. q3 si lauderis ob turpia. Terentius in adelphis. Corã aliquez laudare verẽdũ est. ne id magis assentandi cã fieri videaẽ. Symachus vbi supra. Procliuior semp ad misericordiã via bonis mentibus patet Ualerius li. iij. Publica religione cõsecrata virtus. nulla priuata laudatiõe idiget. Jdẽ in li. vij. Aristo. in neutrã partẽ de semetipo loqui debere predicabat. qñ laudare se vani. vituperare stulti esset. Ennodius. Liberior iusto laudatio. tantũ glorie decerpit quantũ falsitatis adiecerit. fit eni vana narratio q̃ crescit ex mẽdacijs. Plinius ad iuniũ mariciũ in epla. Hoc ipsum amãtis est amatũ nõ honorare laudib9. Jdẽ ad corneliũ ziciani. Prauũ ac malignũ est nõ admirari hoiem admiratiõe dignissimũ. Quintil. li. ij. Uerecũdi9 dicẽdũ est sua q3 aliena laudãti. Ex puerbijs sapientũ. Recte parẽ z inferiorẽ laudas. q2 pertinet ad gloriã tuam. Jtem q3 magnuz est non laudari z esse laudabilem.

¶ De Eodem sm poetas. C. LXX.

Orato vbi supra. Cũ te aliqs laudat. iudex tuus esse memento. Plus alijs de te q3 tu tibi credere noli. Horatius in li. epi. Quid de quoq3 viro. z cui dicas sepe caueto. Percõtatorẽ fugito. nã garrulus idem. Nec retinẽt patule cõmissa fideliter aures. Et semel emissum volat irreuocabile verbũ. Qualẽ cõmẽdes etiã atq3 etiaz aspice. ne mox. Jncutiãt aliena tibi peccata pudorẽ. Ouidius in li. methamor. v. Laudare parũ est laudemur z ipsi. Jdẽ in li. vj. Prob superi. q3tũ mortalia pectora cece. Noctis habent. zc. Reqre supra de vitijs virtutũ speciẽ ptendẽtib9. Jdẽ in li. tristiũ z in li. de põto. Reqre in pcedenti ca. Actor De hac iteruz mã require supra ca. de inani gloria. ceterisq3 supradictis capitulo quoq3 de adulatione.

¶ De Dignitate. C. LXXI.

Actor. Sequiẽ de dignitate quã scdo loco tulli9 inter species ptis scde honesti posuit. q2. s. ptim dignitate sui ptim vtilitate nos allicit. Tull. in rheto. j. Dignitas est alicuius honesta z cultu z honore digna z verecũda auctoritas. Boetius de ɔsola. li. ij. Nõ aũt virtutib9 ex dignitate: sed ex vtute dignitatib9 honor accedit z collata improbis dignitas nõ mõ efficit dignos. sed pdit poti9 z ostẽdat indignos. Ualeri9 maxim9 lib. iij. Deforme est qb9 dignitate pstes ab his vtute supari. Ex puerbijs sapientũ. Jgnominie loco ẽ apõ indignũ dignitas. Seneca ad lucil. epla. iiij. Habem9 auctoritatẽ senũ: sed vitia puerorũ. Jdẽ in epla. lxxx. Diuz istorũ quos supra capita hoiũ supraq3 turbã delicatos lectica suspẽdit psonata felicitas est. cõtemnes illos si despoliaueris. Equũ emptur9 solui iubes stratũ. vestimẽta detrahis. nequa corpis vitia lateãt. hoiem võ inuolutũ estimas. Quid de alijs loquor. si ppendere te vis sepone pecuniam. domũ dignitatẽ int9 teipsum considera tunc qualis sis alijs credis. Actor. De hac quoq3 materia require superius ca. de bonis z malis moribus principum. z ca. de ambitione.

¶ De Amplitudine diuitiarum. C. LXXII.

Tullius in rheto. j. Amplitudo est potentie vel maiestatis vel aliquaz copiaz magna abundãtia. Actor. De potẽtia vel maiestate multa su

perius sub diuersis titulis iam posita sunt videlicet ca. de ambitiōe ⁊ de pncipatus recusatione. ca. quoqꝫ de morib' pncipū: ⁊ iterꝝ inferius nōnulla supponenda sunt: videlicet ca. de potētia quā reputat Tullius inter vtilia: sicut ṽtutē ⁊ amplitudinē inter honesta. Nunc aūt pauca de diuitiaꝝ amplitudine inter honesta breuiter perstringenda sunt: ⁊ pmo de diuitiaꝝ vtilitate. Tullius in rhe. scda. Diuitie ṽtutis pedisseque sunt. Seneca ad lucilliū eplá. v. Infirmi ergo est animi diuitias nō posse pati. Horati' in lib. epi. Vxorē cuꝫ dote fidēqꝫ ⁊ amicos. Et genus ⁊ formā regiā pecunia donat. Petroni'. Quisqꝫ hꝫ nūmos secura nauigat aura. Fortunāqꝫ suo tpat arbitrio. Carmina cōponit: declamat cōcrepat oīs. Et pagit cās fit ꝙ catone prior. Parua loquor qd vis nūmos prebentibus opta. Eueniet clausuꝫ possidet arca iouē. Iuuenalis li. j. Quātū quisqꝫ sua nūmoꝝ seruat in arca. Tm̄ hꝫ ⁊ fidei. Martialis coqu'. Quas dederis sulas semp habebis opes.

De Vanitate ⁊ incertitudine diuitiaꝝ. .C. LXXIII.

Valerius lib. vj. Caduca nimiū ⁊ fragilia pueri libusqꝫ ꝯsentanea crepidis sunt ista que vires ⁊ opes humane vocanť. Affluūt enī subito repente labunť nullo in loco: nulla in psona stabilib' nixa radicibus ꝯsistunt: sed incertissimo flatu fortune huc ⁊ illuc acta. quos in sublime extulerūt: improuiso recursu destitutos; pfundo cladiū misrabiliter īmergūt. Itaqꝫ nec existimari nec dici bona debent: que ex inflictoꝝ maloꝝ magnitudine desideriū sui duplicent Seneca ad lucil. eplá. lxxxvij. Qd ꝯtemptissimo cuiqꝫ ꝯtingere ac turpissimo pōt: bonū nō ē. opes aūt ⁊ lenoni ⁊ laniste ꝯtingunt. ergo bona non sunt. Cicero ī oratiōe pro domo sua. Caduca sunt hec ⁊ mobilia nō virtutis atqꝫ ingenij: sed fortune ⁊ tempoꝝ munera: quoꝝ non tam facultas ⁊ copia extēdēda ē: ꝙ in vtēdo rōne ⁊ ī carendo patientia. Claudianus in maiori. Magnas īgenij copia vincit opes. Tibullus. ij. libro. Quid pdesse potest pondus graue diuitis auri. Prataqꝫ si fundant pinguia mille boues. Quidve domus p dest frigijs innixa columnis. Aurateqꝫ trabes marmoreūqꝫ solū. Non me regna iuuant non lidius aurifex amnis. Nec quas terraꝝ sustinet orbis opes. Hec alij capiunt. liceat mihi paupere cultu. Securo vite munere posse frui. Somnia fallaci ludunt temeraria nocte. Et pauidas mētes falsa timere iubenť. Maximianus Quid mihi diuitias quaꝝ si dempseris vsum. Quis largus opum semp egenus ero. Horatius in lib. epi. Quid mihi diuitie si nō cōceditur vti. Martialis coquus. Callidus afflata nūmos fur aufert arca. Prosternet patrios impia flāma lares: debitor vsurā pariter cum sorte negabit. Non reddet steriles semina iacta fruges. Dispēsatorē fallax spoliabat amica. Mercibus obstructas obruit vnda rates. Extra fortunā est quicquid donať amicis. Quas dederis solas semper habebis opes.

De Incōmodis diuitiaꝝ sm phos. .C. LXXIIII.

Plautus in aulularia. Pecunia rerum ac solicitudinum causa ⁊ caput est. A. gelli' in libro atticaꝝ noctium. x. Verꝝ est ꝙ obseruato rerum vsu: sapientes viri dixere multis egere qui multa hēant ant: magnāqꝫ indigentiam nasci non ex magna īopia: sed ex copia magna. Multa enim desiderari ad multa que habeas tuēda. Quisquis igiť multa habens cauere ac prospicere velit: ne quid egeat: neve quid ei desit: iactura opus esse sciat non questu ⁊ minus habendum est esse vt minus desit. Boetius de consolatione lib. ij. O angustas inopesqꝫ diuitias: quas non habere totas pluribus licet. ⁊ ad quemlibet sine ceterorum paupertate non perueniunt: fugare indigentiā copia querimus. At hoc nobis in contrarium cedit quippe pluribus adminiculis opus est ad tuendā preciose supellectilis varietatē: verūqꝫ illud est permultis indigere: qui permulta possidet. Item nunquā tua faciet esse fortuna que a te rerum natura fecit aliena. Seneca ad lucillium epistola. xiij. Nemo solicito bono fruitur. Adicere diues aliquid diuitijs studet. Dum de incremento cogitat. oblitus est vsus: rationes accipit: forum conterit: fit ex domino procurator. multa tibi possem ostendere que acquisita acceptaqꝫ libertatem nobis extorquent. Idem in libro de moribus. Facili' est pauperi contemptum effugere ꝙ diuiti inuidiam. Socrates. Felicitas semper subiecta est aduersis. Damnumqꝫ nisi ex abūdātia raro venit. Scds phs. Quid sunt diuitie auri pōdus. curaꝝ ministri: verecunda delectatio: insatiabilis inuidia: desiderium inexplebile: os excelsum: inuisa concupiscentia. Actor. Sydonius etiam ait diuitias esse causaꝫ maloꝝ: non qd ipse faciāt aliquid: sed quia facturos irritāt.

De Eodem sm poetas. .C. LXXV.

Horatius in lib. epi. Imperat aut seruit collecta pecunia cuiqꝫ. Itē. Stultitiā patiunť opes. Oui. i li. d remedijs. ij. Diuitijs aliť luxuriosus amor Idē ī li. metha. j. Effodiūť opes irritamēta maloꝝ. Iāqꝫ nocēs ferꝝ ferroqꝫ nocēti' auꝝ. Procedit. pdit bellū qd pugnat vtroqꝫ. Iuue. lib. ij. Prima pegrios obscena pecunia mores. Intulit. ⁊ turpi fregerūt secula luxu. Diuitie molles. Idem in iiij. li. Quꝫ plures nimia cōgesta pecunia cura. Strāgulat. cātabit vacuus corā latrone viator. Pauca licet portes argenti vascula puri. Nocte iter aggressus gladiū contūqꝫ timebis. Et nocte ad lunā trepidabis arundinis vmbrā. Idē in. v. li. Magnis pta malis cura maiore metuqꝫ. Seruanť. misera est magni custodia cēsus. Claudianus in maiori. Quas mala collegit fallacis dextra pentis. Has peius nati dextra refundit opes. Idem in minori. Dissuasor honesti. Luxus. ⁊ hūanas oblimat copia mētes. Arator li. j. Auri cessit amor. qui pectora sp adurit. Quo capiť mortale genus. qua pullulat omne. De radice malū. cui' violenti' ardet. Ambitio. crescentqꝫ mō stimulātqꝫ rapinas. Addita lucra famē ⁊c̄. Haltherus in alexandreide li. j. Auferre pecunia mores. nō afferre pōt. Idē in. viij. Quid tibi diuitijs opus est. ꝙ semp auaris. Esuriē parit. quāto tibi plura parasti. Tanto plura petis. ⁊ hn̄dis acrius ardet. Sicqꝫ famē faciēs. defectū copia nutrit. Marcialis coqu'. Ardua res hec est opib' nō tradere mores. Et cū tot croceos vicerꝭ eē numā. Actor De hac quoqꝫ materia reqre supius ca. de auaritia ⁊ cupiditate.

Quꝫ Diuitie non sunt hmōi bona ppria. C LXXVI.

Sydonius in eplari suo li. v. Humana substātia rectius mēte ꝙ mole censenda est. Inter opes itaqꝫ quaslibet positi (ꝗ bona a stultꝭ falso vocanť) si qd agimus nostrū est. si qd habemus alienū. Seneca ad lucil. eplá. viij. Alienū est qcqd optādo euenit. Nō est tuū fortuna qd fecit tuū. Idē in. xlvij. Quomodo stultus est. ꝗ equū empturus nō ipsum inspicit sed stratū eius ⁊ frenos: sic ꝗ hominē ex veste aut ex ꝯditiōe estimat. Tull. in li. de paradoxis. Nihil meū vel cuiuscꝫ alterius est. qd auferri vel amitti pōt. Varro in sentētijs. Nemo suū putet qd extra ipsuꝫ est: vir bonus patriā suāꝫ quocūqꝫ it secuꝫ fert. ⁊ oīa sua custodit. Valerius. Bias prienensis cū patriā eius priēnē hostes inuaderēt: oībus preciosaꝝ rerū pondere onustis fugiētib': interrogatus qd ita nihil ex bonis suis secū ferret. Ego certe inqt bona mea oīa mecū porto: pectore enī illa gestabat nō humeris nec oculis visenda. sed aīo estimanda ꝗ domicilio mētis inclusa manib' mortaliū labefactari nequeūt. ⁊ vt manētib' psto sūt ita fugiētes nō deserūt. Lactātius in li. de falsa sapiētia. Detracta diuitib' īsolētia ⁊ iniqtate: nihil intererit. vtrū alij diuites alij pauperes sint. cum animi pares fuerint. Ex prouerbijs sapientū. Nihil propriū ducas quod mutari potest. Quis est pauper. ꝗ sibi videtur diues. Et quis plurimuꝫ habet: qui minimū cupit. Prosper in libro epigrāmatū. Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus. Veris se miserum nescit egere bonis. Cum licet aduersis cessantib' oīa parcāt. Lege tn̄ mortis fit faciendus inops. At bona iustorū nullis obnoxia damnis. Hostes furta ignes ⁊ mare nō metuūt. Omnis virtutū semp substātia salua. In viris christi munera nemo rapit. Haltherus in alexādreide lib. j. Auferre pecunia mores non afferre solet. Quē vero moꝝ non reꝝ copia ditat. Quē virt' extollit hꝫ quod preferat auro. Non eget exteri': qui morib' intus abundat. Nobilitas sola est animū que morib' ornat. Horatius in li. epi. Forte per angustā tenuis vulpecula rimā. Repserat in camerā frumēti pastaqꝫ rursus. Ire foras pleno tendebat pectore frustra. Cui mustela pcul si vis ait effugere istinc. Macra cauū repetes artū quē macra petisti. Actor. De hac quoqꝫ materia pleni' supra require capitulo de intelligencia ⁊ rerum estimatione capi. quoqꝫ de praua mente.

De Diuitijs contemnendis. .C. LXXVII.

Varro in sentētijs. Eo aīo dimittēde sunt diuitie: quo accipiēde. Ex puerbijs sapientū Qui paupertatē timet ꝙ timidus est: plurimū habet is qui minime cupit. Quietissime quoqꝫ viuerēt hoīes si duo ṽba de medio tollerenť: meū ⁊ tuū. Tercullianus in apologetico. Dyogenes lutulētis pedib' supbos platonis thoros alia superbia ꝯculcat. Lactātius in lib. de falsa sapientia. Laudať democrit' ꝙ agros suos reliquerit: eosqꝫ pascua publica fieri passus sit: pbarē quidē si donasset: sed nihil sapiēter fit: qd si ab oībus fiat inutile ac malum sit: at hec negligētia tolerabilis. Quid ille qui patrimoniū in nūmos redactū effudit in mare: ego dubito vtrū vesanus ac demēs fuerit: abite inqt in pfundū male cupiditates. Ego vos

mergā ne ipse mergar a vobis. Si tātus pecunie ↄtempt⁹ est fac illo beneficiū: fac humanitatē largire paupib⁹: pōst hoc qđ pditurus es multis succurrere. Imitare saltē īsaniā iudicani sage pplo diripiē dam: potes ꝛ pecuniā effugere: ꝛ tū bn̄ collocare: qꝛ saluū est qcqđ plurib⁹ pdest. Seneca ad lucil. epl'a. xvij. Proijce ista oīa si sapis imo vt sapias: ꝛ ad bonā mentē magno cursu actoris virib⁹ tende. Si qđ est quo teneris: aut expedi: aut incide. Idē in epl'a. xx. Nō licet diuitias in sinu positas ↄtēnere. Ille ingētis animi est: q̄ illas circūfusas sibi diu multūq̄ mirat⁹ q̄ ad se venerit ridet suasq̄ magis audit esse q̄ sentit. Cato in li. de morib⁹. Despice diuitias si vis aīo esse beat⁹. Quas qui suscipiunt mēdicāt sp auari. Actor de hac quoq̄ mā supius require ca. de liberalitate ꝛ etiā inferius ca. de ↄtēptu seculi ꝛ de pspceritatis vanitate.

De Bono paupertatis sm̄ phos. C. LXXVIII.

Secūdus phs. Quid est aūt paupertas odibile bonū: sanitas mr̄ curaꝝ remotio: sapientie reparatrix: negociū sine dāno: possessio absq̄ calūnia: sine solicitudine felicitas. Seneca ad lucil. epl'a xvij. Multis ad phandū obstitere diuitie paupertas expedita est: secura est: nō circūstat illā turba seruoꝝ: ad quos pascēdos trāsmarinaꝝ regionū est optāda fertilitas: facile est pascere paucos ventres ꝛ bn̄ istitutos: ꝛ nihil aliud desiderātes q̄ ipleri: puo fames cōstat magno fastidiū: paupertas ↄtēta est instantib⁹ desiderijs satisfacere. cur ergo hāc ↄtubernalē recuses cui⁹ mores san⁹ diues imitat. Si vis vacar aīo aut paup sis oꝫ: aut paupi siilis: nō pt̄ studiū salutar fieri sine frugalitatis cura. frugalitas āt paupertas volūtaria ē. Idē i epi. xx. Qđ tuo bn̄ficio scire nō potes. paupertas scies. Illa enī veros certosq̄ amicos retinebit: discedit quis nō te sꝫ aliud sequebat. Nōne vel ob h̄ vnū amāda est paupertas q̄ a qb⁹ ameris ostēdat. O qn̄ ille veniet dies qn̄ nemo in honorē tuū mētiat: huc ergo cogitationes tue tendāt: h̄ cura: h̄ opta. Valeri⁹. iiij. li. Quorsuꝫ attinet aut diuitias in prima felicitatis pte: aut paupertatē in vltimo miseriaruꝫ statu ponere: cū ꝛ illaꝝ frons hilaris: multis intus amaritudib⁹ sit referta ꝛ ei⁹ horridior aspect⁹ certis ꝛ solidis bonis abūdet. Quintil. cā. vij. Paupertatis ppriū est: vbi alia deficiūt exercere libertatē. Idē in. xiiij. Improbi⁹ quoq̄ paupes amāt. Ex pūerbijs sapientum. Hoīeꝫ expiri multa paupertas iubet. Petronius. Nescio quō bone mētis soror est paupertas.

De Eodeꝫ sm̄ poetas. C. LXXIX.

Ovidius de remedijs. ij. Diuitijs alitur luxurio sus amor. Nō hꝫ vn̄ suū paupertas pascat amorē. Lucan⁹ in li. j. Fecūda viroꝝ. Paupertas fugitur. Idē in li. v. Dat vires fortuna minor. O vita tuta facultas. paupis angustiq̄ lares. O munera nondū itellecta deum. Fortunat⁹: paup in angusto regnat hn̄do deū. Iuuēc⁹ lib. j. Felices humiles paup quos spūs ambit. Illos nā celi regnū sublime receptat. De hoc quoq̄ reqre supra ca. de sufficiētia siue paupertate volūtaria. Dicebat aūt Aris. vt legit: solū se incōmodū paupertatis pati q̄ nō posset egētib⁹ subuenire. Iuue. li. j. Nil habꝫ īfelix paupertas duri⁹ in se. q̄ q̄ ridiculos hoīes facit ꝛc. Cōmune id vitiū hic viuimus ambitiosa paupertate omnes.

De Securitate eiusdē sm̄ phos. C. LXXX.

Seneca in tyeste. O quātū bonū est obstare nulli: cape securas dapes humi iacentē: scelera nō intrāt casas: tutusq̄ mēsa capit in angusta cib⁹ venenū in auro bibit: malā bone fortune pferrelꝫ. Idē in epl'a ad lucil. v. Apud echatonē nostrū īueni cupiditatū finē: etiā ad timoris remedia pficere. Desines inqt timere si spare desieris. Idē in. xij. Ille btīssim⁹ est ꝛ securus sui possessor: qui crastinum sine solicitudie expectat.. Idē in. xiij. Etiā in obsessa via pauperi pax est. Idē in. xv. O iocūdū est nihil poscē q̄ magnificū est plenum esse nec ex fortuna pendere. Idē in. xvij. Paupertas expedita est. secura ē nō circūstat illā turba seruoꝝ ad quos pascēdos transmarinū regionū ē optāda fertilitas. Idē in. xx. Paupib⁹ iest sine qua nihil est iocūdū securitas. Idē i. lxxxvij. Nūq̄ maior ē aīs q̄ vbi aliena seposuit: ꝛ fecit sibi pacē nihil timēdo: fecit sibi diuitias nihil ↄcupiscēdo. Valeri⁹ li. vij. Cū giges armis ꝛ diuitijs opulētissimo lidie regno īflat⁹ pbitiū appolinē sciscitatū vēisset: an aliqs mortaliū se felicior eēt: ex abditu sacraꝝ specu vox īsonuit: aglaū sophidiū ei ptulit. Is erat archadū paupim⁹: sꝫ etate senior. fmios agelli sui nūq̄ excesserat. Sic ergo insolēt de fortitudinis sue fulgore gloriāti ridit appollo. magis se pbare securitate ridens: tugurium: q̄ tristem curis ꝛ solicitudinibus aulam: paucasq̄ glebas pauois expertes: q̄ arua lidie pinguissima metu referta: ꝛ vnum aut alterum facilis tutele iugum boum: q̄ equitatum voracibus impēsis onerosuꝫ ꝛ horreolū vsus necessarij nulliq̄ minus appetendum. q̄ thesauros expositos insidijs ꝛ cupiditatibus omniū. Ita giges oīm a stipulatore vane opinionis deum habere concupiuit vbi nam solida esset felicitas didicit.

De Eodem sm̄ poetas. C. LXXXI.

Lucanus v. lib. O vite tuta facultas paupis ꝛc. vt. s. Iuue. iiij. li. Cātabit vacuus corā latrone viator. Tibullus li. j. Diuitias alius fuluo sibi ↄgerat auro. Et teneat culti iugera multa soli Quē labor assidu⁹ vicino terreat hoste. Martia cui somnos classica pulsa fugent. Me mea paupertas vita traducat inerti. Dū me⁹ exiguo luceat igne focus. Et vos exigno pecori furesq̄ lupiq̄. Parcite. de magno est pda petēda grege. Idē in. ij. Nō me regna iuuāt nō lidius aurifer amnis. Nec quas terrarum sustinet orbis opes. Hoc alij cupiunt. liceat mihi pauperi cultu. Securo vite munē posse frui. Actor de hoc quoq̄ require supra ca. de sufficientia. ca. quoq̄ de diuitijs ꝛ de bono paupertatis.

De Amicitia. C. LXXXII.

Sequitur de bono amicitie quaꝫ quarto loco ponit Tull. i. ij. hōesti genē. Tull. in rheto. ij. Amicitia est volūtas erga aliquē bonarū rerū illius ipsius cā quē diligit cū pari volūtate. Idē in lib. de amicitia. Amicitia oībus rebus hūanis pponēda est. Nihil enim est tam nāe aptū tāq̄ cōueniens ad res secūdas vel aduersas Quāta sit vis amicitie ex hoc potest intelligi. q̄ ex infinita societate generis humani quā cōciliauit ipsa natura ita cōtracta res est ꝛ adducta in angustū. vt oīs charitas inter duos vel īter paucos cōcilietur. Est aūt amicitia nihil aliud nisi oīum diuinarū humanarūq̄ rerū cū beniuolentia ꝛ charitate cōsensio. Quidā diffiniūt amicitiam parib⁹ officijs ꝛ voluptatib⁹. sꝫ hoc quidē est nimis exigue ꝛ vtilit ad calculos vocare amicitiā. vt par sit ratio acceptoruꝫ ꝛ datoꝝ. Ditior enī ꝛ affluētior videt esse amicitia. nec obseruare restricte quin plus reddat q̄ accipit. Neq̄ enī verēdū est ne qđ excidat. aut ne qđ in terrā defluat. aut plus equo in amicitiā conferatur. Scđs phs. Quid est amicitia. equalitas animoꝝ. qđ amicus. desiderabile nomē. hō vir apparēs. īfelicitatis refugiū. indesinēs felicitas. Seneca de beneficijs li. vj. Nescis quātū sit amicitie pciū si nō itelligis te ei daturū cui amicū dederis rē seculis rarā q̄ nō alicui magis deest q̄ vbi credit abundare. Neminē tā alte secula posuerūt. vt nō illi amicus eo magis desit quo nihil absit. Calcidius in phemio sup thimeū platonis. v. Socrates in exhortatiōib⁹ suis virtutē laudās. cū oīum bonoꝝ totius psperitatis cōsistere cām penes eā diceret. addidit ipam esse solā que res ipossibiles ad possibilē redigeret facilitatē. Preclare. Quid enī generosaꝫ magnanimitatē vel aggredi pigeat: vel ceptū fatiget. vt tāquā victa difficultatib⁹ se tēporet a labore. Eadē est (vt opinor) vis amicitie. parq̄ impossibiliū pene reꝝ extricatio. cū alter ex amicis iubēdi religiōe alter parēdi voto cōplaciti operi adminiculet effectui. Ouidius in li. de ponto. Nōmē amicitie barbara corda mouet. Cato vbi supra. Dilige sic alios vt sis tibi char⁹ amicus. Sic bonus esto bonis: ne te mala dāna sequant.

De Utilitate ꝛ iocūditate amicitie. C. LXXXIII.

Tullius in lib. de amicitia. Amicitia oībus reb⁹ humanis pponēda est. Nihil enī ē taꝫ nature aptū tamq̄ ↄueniēs ad res secūdas vel aduersas Sed hoc pmū scio amicitiā nisi in bonis esse non posse. Secūdas enī res amicitia splēdidiores facit aduersas ptiēs cōicās q̄ leuiores. Quō pōt vita eē vtilis: q̄ nō amici mutua beniuolētia ↄquiescit. Quid enī dulcius q̄ hr̄e cū quo audeas sic loq̄ vt tecū. q̄s eēt tāt⁹ fruct⁹ i psperis reb⁹ nisi hēres qui illis eq̄ vt tu gauderet Aduersas vō ferre difficile nisi esset qui istas grani⁹ q̄ tu ferret. Et scđas res facit amicitia splēdidiores ꝛ aduersas ptiēs cōicāsq̄ leuiores. In vā amicitia nō tā vtilitas parta p amicū q̄ amor ipse delectat: amicitiaꝝ sua cuiq̄ pmanet stabil ꝛ certa possessio: ita vt etiā si illa maneāt q̄ sunt qn̄ dona fortune cū vita inculta ꝛ deserta ab amicis iocūda esse nō possit. Veterrima queq̄ (vt ea vina q̄ vetustatē ferūt) debet esse suauissima. Maria enī vis est vetustatis ꝛ ↄsuetudis. Quintil. viij. cā. Nō repio qđ i reb⁹ hūanis excogitarē nā pstātius amicitia: qō ↄcordia ↄ̄ fortunā mai⁹ auxiliū. Quid enī foret hūano gn̄e felici⁹. si oēs esse possent amici: nō bella: nō seditōes. nō latrocinia: nō lites ceteraq̄ mala q̄ hoībus ex seipsis nata sunt fortune accessissent. Ex pūerbijs sapientū. Animi beniuoli ↄiuncto magna est cognatio. Quid dulci⁹ q̄ hr̄e cū quo oīa audeas quē sic credas vt te: cui sic loq̄ris vt tecū. Quanti tales amicos

bnevoluerit: z ipsi tales esse non possunt. Cato vbi supra. Utili est regno meritis acqrere amicos. Hecaton stoicus. Queris qd p fecerim amicus mihi esse cepi.

¶ De fidelitate z constãtia amicitie. .C. LXXXIIII.

Tullius de amicitia. Boniviri z sapiẽtis ẽ hec duo tenere in amicitia: pmũ ne qd fictũ vel simulatũ sit: Apte eni odisse magis ingeniũ ẽ ꝙ fron te occultare sniam. Deinde nõ solũ allatas ab aliquo cri minationes repellere: sꝫ nec ipam qdẽ suspiciosum eẽ sp existiman tes aliqd ab amico esse violatũ: accedat huc ꝯ suauitas qdã sermo nũ atqꝫ moꝝ haud mediocre ꝯdimẽtũ amicitie. Jdẽ in lib. de nã deoꝝ. Nihil est vtute amabili⁹: ꝙ qui adept⁹ fuerit vbicũqꝫ gentiũ erit a nobis diliget. Amicitia si ad fructũ nostꝝ referim⁹: z nõ ad il lius cõmodũ quẽ diligim⁹: nõ est amicitia sꝫ mercatura qdã vtilita tum suaꝝ. Prata z arua z pecudes hoc mõ diligunt. ꝙ ex eis fru ctus capiunt: hoĩ aũt charitas gratuita est. Ual. lib. iiij. Sincere fidei amici pcipue in aduersis reb⁹ cognoscunt: in qb⁹ qcqd pstat totũ a ꝯstãti beniuolẽtia pficisci. felicitatis aũt cult⁹ maioꝛe ex pte adulationi ꝙ charitati erogat. Certe suspect⁹ quoqꝫ est eo ꝙ prius sp petat ꝙ impẽdat. Damon z phitias pythagoꝛe discipuli tã fide lem iter se iunxerũt amicitiã. vt cũ alteꝝ ex his dionysi⁹ syracusan⁹ iterficere vellet. z is tps ab eo. quo priusqꝫ piret domũ pfect⁹ ordia ret res suas impetrasset: alter vadẽ se pro ei⁹ reditu tyrãno dare nõ dubitauit. Appropinqnte aũt pfinita die: nec illo redeũte vnusqsqꝫ stulticie tã temerariũ sponsoꝛẽ dãnabit. At in nihil se de amici cõ stantia metuere pdicabat: eodẽ itaqꝫ momẽto z hoꝛa a dionysio cõ stituta qui eã accepat supuenit. Et admirat⁹ tyrãn⁹ amboꝝ animũ supplicium fidei remisit: eosqꝫ insup vt ipm in societatẽ amicitie ẽtũ gradũ vltima cultuꝛ beniuolẽtia recipent rogauit. Ecce vires amici tie mortis ꝯtemptũ ingenerare: vite dulcedinẽ extiguẽ: crudelitatẽ mãsuefacere: odiũ in amoꝛẽ ꝯuertere: penã bñficio pẽsare potuerũt

Sydoni⁹ in epi. suo li. v. Perfecta dilectio nõ tã ꝯ recolere: quid officioꝝ soluerit ꝙ meminisse qd debeat: his quos ampli⁹ diligim⁹ pl⁹ timem⁹. Symach⁹ in epi. suo. Justa ꝯiectura est q de amicoꝝ pondere z estimatione colligit: ex meo aĩo metioꝛ amicitiã nõ pos se sentire officioꝝ societatẽ. Quint⁹ curti⁹ li. iiij. Nemo fidelr dili git: quẽ fastidit. Seneca in tyeste. Quos ver⁹ amoꝛ tenuit: tenebit Jdẽ in hercule furẽte. Odit ver⁹ amoꝛ nec patit moꝛas. Plini⁹ in epi. ad iuniũ mariciũ. Hoc ipm amãtis est amatũ non honoꝛare laudib⁹. Sueto. vbi supra li. ij. August⁹ cesar amicitias nõ facile admisit: z ꝯstãtissime retinuit. Prudẽti⁹ vbi supra. Cedãt met⁹. z laboꝛ z vis. Et scel⁹ z placide fidei fraus ificiatrix. Qõ sapim⁹ ꝯiun gat amoꝛ ꝙ viuim⁹ vno. Cõspirat studio nil dissociabile firmum.

Claudian⁹ in maioꝛi. Nõ qrit pciũ vitã qui ꝯ amoꝛi. Galther⁹ in alexã. li. v. Uerus amoꝛ miseꝝ qui nõ fastidit amicũ.

¶ Quid pro amico faciendũ sit z quid non. .C. LXXXV.

Tullius in li. de offi. j. Amicis z nõ tribuere qõ recte possis z tribuere qõ nõ sit equũ. ꝯ offiñ est. Honoꝛes z diuitie z voluptates zc. hui⁹ ge neris que vident vtilia: nunqꝫ amicitie anponẽda sunt. At neqꝫ ꝯ rẽpublicã: neqꝫ ꝯ iusiurãdũ ac fidẽ amici cã vir bonus. faciet etiã si iudex fuerit de ipso amico. Ponit eni psonã amici cuꝫ induit iudicis: sꝫ tñ dabit amicitie: vt amici cãm malit esse veraꝫ: z vt moꝛãde litis tps quoad leges pmiserint accõmodet: cũ aũt iura mẽto snia dicẽda sit: meminerint se dcũ testẽ adhibere. Si oĩa faci enda sũt que amici volũt: nõ amicitie tales sꝫ ꝯiuratões putãde sũt Cũ id qõ vtile vĩ in amicitia cũ eo qõ honestũ est cõpat. iaceat vti litatis spes valeat honestas: z cũ in amicitia que honesta non sunt postulant: religio z fides anponat amicitie. Jdẽ in li. de amicitia Nulla est excusatio peccati si amici cã peccaueris. Nã cũ ꝯciliatrix amicitie vtutis opinio fuerit: difficile est amicitiã manere si a vtute defeceris. Qꝫ si rectũ statuerim⁹ vel ꝯcedere amicis qcqd velint: vl ipetrare ab eis qcqd velim⁹: pfecte quidẽ sapie sum⁹. si nihil hẽat res. vitij. Hec igit lex in amicitia sanciat: vt neqꝫ rogemus res tur pes: neqꝫ rogati faciam⁹. Turpis eni excusatio hec est z minime ac cipienda. Si qs ꝯtra rẽpublicã amici cã se fecisse fateat. Hec igit pma lex amicitie sanciat: vt ab amicis honesta petam⁹: z amicoꝝ cã honesta faciamus. Consiliũ võ libere dare gaudeam⁹ plurimũqꝫ in amicitia amicoꝝ bñ suadentiũ valeat auctas. Multa que nr̃i cã nunqꝫ facerem⁹: cã amicoꝝ facim⁹: que eni in nr̃is reb⁹ inhoneste ĩ amicoꝝ fiunt honestissime vt pcati. p amico idigno in aliquẽ acer bius inuehi. p eo. Ual. li. vj. Rutili⁹ cũ amici cuiusdã iniuste ro gationi resisteret. Jsqꝫ cũ indignatiõe dixisset: qd ḡ mihi op⁹ ẽ ami tia tua. si qõ rogo non facis. Rñdit imo qd mihi tua si pꝑter te ali

quid inhoneste facturus sum. Claudianus in maioꝛi. Mult de licta fuere nexus amicitie. Cato vbi supra. Qõ iustũ est petito: vl qõ videat honestũ. Nã stultũ est petere qõ possit iure negari. Dili ge sic alios zc. Require supra ca. de amicitia.

¶ Qꝫ amicitia vera nisi inter bonos non fit. C. LXXXVI.

Tullius de offi. li. ij. Quia vero idipsũ qõ hone stũ decoꝛũqꝫ dicim⁹ p se nobis placet. aĩosqꝫ oĩꝫ nã sui ꝯmouet. Jccirco illos in quib⁹ hoc eẽ remur a nã ipsa diligerere cogimur: atqꝫ hoc qdẽ est cã diligẽdi grauissima. Jdẽ ĩ li. de amicitia. Nihil ẽ tã aptũ nature. tãqꝫ ꝯueniẽs ad res scdas vel aduersas ꝙ amicitia: sed hꝫ pmũ scio amicitiã nisi in bonis esse nõ posse. Negãt etiã queqꝫ eẽ viꝝ bonũ nisi sapientẽ. sꝫ illã sapiãꝫ iterpretant quã nemo adhuc moꝛtalis ẽ assecut⁹. Nihil est vtute amabili⁹ nihil qõ magis alliciaũ ad diligẽ dum qppe cũ pp vitatẽ z pbitatẽ etiã eos quos nunqꝫ vidim⁹ dili gim⁹ Bonos boni diligant. a scisc atqꝫ sibi quasi ppinqtate cõi vin ctos atqꝫ nã. Nihil eni est appetẽti⁹ silũ sui atqꝫ rapaci⁹ ꝙ nã. Dis pares moꝛes dispaia studia sequnt: quoꝝ dissilitudo dissociat amicitias. Nec ob vllã aliã cãm boni iprobis z iprobi bonis amici esse nõ pñt: nisi qꝛ tãta est iter eos quãta maxia põt eẽ studioꝝ di stantia. Jn talib⁹ aũt stabilitas amicitie ꝯfirmari põt. qui beniuolẽ tia iuncti pmũ cupiditatib⁹ quib⁹ ceteri seruiũt imperãt: deinde eq tate z iustitia gaudẽt: omniaqꝫ alter pro altero suscipit: nec quicqꝫ nisi rectũ z hõestũ alt ab alto petit: nec solũ colũt se int se z diligũt sed etiam verent. Nã oꝛnamentũ amicitie tollit qui ex ea tollit ve recundiã perniciosusqꝫ in. his furoꝛ est: q existimãt libidinũ pecca toꝛumqꝫ oĩuꝫ in amicitia patere licentiã. virtutũ eni amicitia adiu trix a natura data est non vitioꝝ comes. vt qm̃ solitaria non posset virtus ad ea que summa sunt peruenire. coniuncta z sociata cũ al tera perueniret. Sydonius vbi supra. lib. ij. Non magis coꝛdi eẽ debet aut voluptati ager cũ redditibus amplis. ꝙ vicinus equalis bonis moꝛibus. Galtherus in alexandreipe lib. viij. Firmissimus inter equales. Jnterqꝫ pares est nodus amoꝛis.

¶ De Concoꝛdia z cõmunitate amicoꝛuꝫ. C. LXXXVII.

Terentius in adelphis. Uetus verbũ hoc est cõmunia eẽ amicoꝛũ inter se oĩa. Salustius in katilinario. Jdẽ velle z ideꝫ nolle ea de mũ vera amicitia. Jta si quis etiã a culpa vacu⁹ in ami citiã prauoꝛuꝫ inciderit. quotidie vsu atqꝫ illecebris facile par simi lisqꝫ ceteris efficit. Jdẽ in iugurtino. Oẽs eadem cupere eadem qꝫ odisse inter bonos amicitia. inter malos factio est. Boetius in lib. hypoteticoꝝ syllogismoꝛũ. Hoc in se obtinet propꝛium munus amicitie. vt nolit habere solitarias cogitationes. Nam quod bone ste quisqꝫ cogitat nulla pmptius ꝙ ei quem diligit confitet. Se neca ad lucil. eplã. iij. Tam audacter cũ amico loqre ꝙ tecũ. tu qui dem ita viue vt nihil tibi cõmittas. nisi qõ cõmittere etiam inimi co tuo possis. Jdeꝫ in. xlviij. Consoꝛtiũ rerũ oĩuꝫ inter nos facit amicitia. Oĩa cũ amico cõia habebit. qui multa cũ hoĩe. Hiero. ꝯ rufinũ. Pythagoꝛica sũt hec amicoꝝ oĩa esse cõia. z amicũ seipsũ esse alterum. Ouidius in libꝛo. tristium. iiij. Hi duo coꝛpoꝛib⁹. mẽ tibus vnus erãt. Prosper vbi supra. Moꝛibus in sanctis pulchꝛa est cõcoꝛdia pacis. Aratoꝛ libꝛo. ij. Repellitur erroꝛ in diuersa tra hens. cum spiritus efficit vnũ. Prudentius vbi supra. Quod sapi mus cõiungat amoꝛ. Et cetera require supra de fidelitate amicitie.

¶ De fomentis amicitie. C. LXXXVIII.

Tullius de offi. li. j. Uita victusqꝫ cõmunis ꝯsi lia. sermones. exhoꝛtatões interdũ etiã obiurgationes maxime in amicitijs vigẽt. Estqꝫ illa io cundissima amicitia quam similitudo coniungauit. Jdẽ in li. de amicitia. Firmamentum stabilitatis z constantie quam in amicitia querimus est fides. Hi qui superioꝛes sunt submittere se debent in amicitia. z sic quodammodo inferioꝛes extollere. Hecha ton stoicus. Si vis amari ama. Ex prouerbijs sapientuꝫ. Ab amã te lachꝛymis redimas iracundiam. Jtaqꝫ amicum habeas. vt hunc fieri posse inimicuꝫ potes. Ab alio semp incipiat dissensio. a te vero reconciliatio. Amicoꝛum paupertati succurre immo potius occurre Jtem amicos admone secreto. palam lauda. Cato vbi supra. Uin cere cum possis interdum cede sodali. Obsequio dulces quoniaꝫ re tinentur amici. Jra odium generat: concoꝛdia nutrit amoꝛem. Sũt quedam que ferre decet patienter amicum. Ouidius in li. de arte ij. Ut ameris amabilis esto. Dulcibus est verbis alliciendus amoꝛ. Jdẽ in li. iij. Nõ tumeat in vultu dãnosa superbia nostra. Molli bus est oculis alliciendus amoꝛ. Matheus in li. de tobia. Est bꝛa uio dignus amoꝛis amoꝛ. Actoꝛ: De hac quoqꝫ materia reqre su

pa cap. de vita sociali.

¶ De Impedimentis amicitie. .C. LXXXIX.

Tullius in li. de offi. iij. In amicitijs maxime ꝑturbant̄ officia: quibꝰ ⁊ nõ tribuere qḋ recte possis: ⁊ tribuere quod non sit equũ ꝯtra officium est. Idẽ in lib. de amicitia. Scipio nihil difficiliꝰ eẽ dicebat q̃ȝ amicitiã vsqȝ ad extremũ vite diẽ ꝑmanere. Interdũ enim dirimit̄ ꝯtentione luxurie vel alteriꝰ incõmodi. qḋ idẽ adipisci vterqȝ non põt. Pestẽ võ nullã esse maiorẽ amicitijs q̃ȝ in plerisqȝ pecunie cupiditatẽ: in optimis quibusqȝ certamẽ honoris ⁊ glorie: ex quo inimicitias maximas sepe inter amicissimos extitisse videmꝰ. vere amicitie difficillime reperiunt̄ in illis qui in honoribꝰ reipublice versant̄. Ubi enim inuenias qui honorẽ amici suo anponat. Sciendũ etiã nullã in amicitijs maiorẽ esse pestẽ q̃ȝ adulationẽ: que est vitiũ hoĩuȝ leuiũ ac fallaciũ ad voluptatẽ oĩa loquentiũ. nihilqȝ ad veritatẽ. ꝑterea cũ in hoc vis amicitie ꝯsistat: vt vnꝰ quasi animus ex pluribꝰ fiat quõ: id fieri poterit. si nec in vno vnꝰ animꝰ erit: sȝ varius ⁊ cõmutabilis ⁊ multiplex. Nulla est hec amicitia cũ alter verum audire non vult: alter ad mentiẽdũ paratꝰ est. Plautꝰ in aulularia. Conuẽtus ⁊ debacchatiões ⁊ ioca friuola. nõ quero vt amorem pariãt: vtinã nihil odioꝝ darent. Symachus in eplari suo. Faciat affectio tenerior vt sit querela ꝑcliuior. Mollis est animus diligentis. ⁊ ad oẽȝ sensum doloris arguit̄. Si negligẽtiꝰ tractes cito marcescit vt rosa. si duriꝰ teneas liquescit vt liliũ. Ex ꝓuerbijs sapientũ. Amici vitia vbi feras facis tua. Sedulius in carmie paschali li. j. Pone supciliũ si te cognoscis amicũ. Prudẽtiꝰ vbi supra. Cedant metꝰ ⁊ labor ⁊ vis ⁊c̃. Reqre supra ca. de fidelitate ⁊ ꝯstantia amicitie. Horatius in li. epi. Oderũt hilarẽ tristes: tristẽqȝ iocosi. Sedatũ celeres: agilẽ gnauũqȝ remissi. Potores bibuli media d nocte phalerni. Oderũt porrecta negantẽ pocula.

¶ De Initijs fortune ſm phos. .C. XC.

Varro in sententijs. Amici diuitũ palea sunt circa grana: vis amicũ expiri: calamitosus fias. Quintil. cã. xv. Minus debet̄ hoĩ qui ideo tm̃ aliquẽ amat: q̃ necesse est. Nescis an diligat: cuiꝰ experimẽta non hȝ nisi felicitas. Ual. li. iiij. Sicere fidei ⁊c̃. Require supra ca. de felicitate ⁊ ꝯstantia amicitie. Seneca ad lucil. epla. ix. Qui vtilitatis cã assumptus est: tãdiu placebit: q̃ȝdiu vtilis fuerit: hac reflorẽtes amicoꝝ turba circũsedet: circa euersos solitudo est: ⁊ inde amici fugiunt vbi ꝓbant̄. Necesse est eñi initia inter se exitusqȝ cõueniãt. qui amicus esse cepit. q̃ expedit: placebit. Aliqḋ ꝑciũ circa amicitiã est. si nullũ in illa placet ꝑter ipsam: negociatio est ista: nõ amicitia que ad cõmodũ accedit. Tull. in lib. de amicitia. Tarquinium. s. bruti auunculũ exulãtẽ dixisse ferunt: tũc primũ se intellexisse quos fidos habuisset amicos: quos infidos cum iaȝ neutris gratiam referre posset. Boetius in li. de ꝯsol. iij. Quẽqȝ felicitas amicum fecit infelicitas faciet inimicũ. nulla pestis efficatior ad nocendum q̃ȝ familiaris inimicus.

¶ De Eodem ſm poetas. .C. .XCI.

Ovidius in li. de ponto. Nil nisi qḋ ꝓdest charum est en detrahe menti. Spem fructus auide nemo petẽdus erit. En redditꝰ iaȝ quisqȝ suos amat ⁊ sibi quid sit. Utile solicitis cõputat articulis Illud amicitie quondã venerabile nomẽ. Prostat ⁊ in questu pro meretrice sedet: diligit̄ nemo nisi cui fortuna secũda. Que simul intonuit ꝓxima queqȝ fugat. En ego non paucis quondã munitꝰ amicis. Dum flauit ventis aura secũda meis. Ut fera morboso tumuerunt equora vento. In medijs fracta naue relinquor aquis. Vulgꝰ amicitias vtilitate ꝓbat. Turpe erit in miseris veteri tibi rebꝰ amico. Auxiliũ nulla ꝑte tulisse tuũ. Turpe sequi casum ⁊ fortune cedere amicum. Et nisi sit felix esse negare suũ. Idẽ in lib. tristiũ. Uix duo tresve mihi de tot supstites amici. Cetera fortune nõ mea turba fuit. Illud amicitie sanctũ ⁊ venerabile nomen. Re tibi pro vili sub pedibusqȝ iacet. Donec eris felix multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila solus eris. Horrea formice tendunt ad inania nunq̃ȝ. Nullus ad amissas ibit amicos opes. Mobile sic sequitur fortune limina vulgus. In duris aũt remanentẽ rebꝰ amicũ Quãlibet inuiso cesar in hoste. ꝓbat Petronius. Cum fortuna manet vultum seruatis amici. Cum cecidit turpi verticis ora fuga.

¶ De Perniciosis ac fictis amicis. .C. XCII.

Boetius vbi supra. Nulla pestis efficatior est ad nocendũ q̃ȝ familiaris inimicus. Cleobolus lidius. Magis amicoꝝ inuidiã q̃ȝ inimicorum insidias debemus cauere. Illud enim apertũ. hoc celatum est malũ. Nocendiqȝ fraus quo non sperat̄ potentior. Bias prieneus. Molestius est inter duos amicos q̃ȝ inter duos inimicos iudicare. Theofrastus. Amantiũ ceca sunt iudicia. Salustius in catilinario. Si quis etiã a culpa vacuus in amicitiã prauorum inciderit: quotidiano vsu atqȝ illecebris facile par similisqȝ ceteris efficit̄. Claudianus in maiori. Multis delicta fuere nexꝰ amicitie. Terentius in andria. Hoc tempore obsequiũ amicos. veritas võ odiũ parit. Cato Multo melius est de quibusdaȝ acerbos eos mereri inimicos q̃ȝ eos amicos qui dulces videantur. Illi enim verꝝ sepe dicũt hi aũt nunq̃ȝ. Idẽ in li. de moribus. Una dies qualis fuerit monstrabit amicus. Matheus in lib. de tobia. Fluctuat ad sensum venalis amicus egenum. Nec verus refouet: nec fabricatus amor. Martialias coquus. Hunc quẽ mensa tibi quem cena parauit amicũ esse. Putas fide pectus amicitie. Aprum amat ⁊ mulos ⁊ sinũ ⁊ ostrea non te. Tam bene si cenẽ: noster amicus erit. Tibullus li. ij. Ne nos decipiãt pendentia brachia collo. Nec capiat blanda sordida lingua prece. Sedulius in carmine paschali li. v. Traditor imitis fere ꝓditor impie latro. Quid sociũ simulas ⁊ amica fraude salutas. Nunq̃ȝ terribiles aut pax ꝯiurat in enses. Aut truculenta pio lupus oscula porrigit agno. Horatius in lib. sermonũ. Absentẽ qui rodit amicum. Qui non defendit alio culpante sodales: qui captat risus hominũ famãqȝ dicatis. Fugere qui non visa põt cõmissa tacere. Quid inquit hic niger est hunc tu romane caueto. Sic teneros animos aliena obprobria sepe absterrent vitijs.

¶ De Amicitia cum malis inita potius dissoluenda q̃ȝ abrumpenda. .C. XCIII.

Tullius in lib. offi. j. Amicitias que minus delectent magis censent sapiẽtes censim diluere q̃ȝ repente ꝑcidere. Idẽ in li. iij. Cũ id qḋ vtile videt̄ in amicitia: cũ eo qḋ honestuȝ est compat̄. iaceat vtilitatis spẽs. valeat honestas. ⁊ cũ in amicitia que honesta nõ sũt postulant̄. religio ⁊ fides anteponat̄ amicitie. Idẽ in li. de amicitia. Precipiẽdũ ẽ igit̄ bonis vt si i prauoꝝ amicitias ignari aliquo casu inciderint. ne existimẽt ita se alligatos. vt ab amcis in rẽpublicam peccãtibꝰ nõ discedãt. nec minor pena statuenda est his q̃ alterũ secuti fuerint. q̃ȝ his q̃ ipsi fuerũt impietatis duces. Dispares mores disparia studia sequunt̄. quoꝝ dissimilitudo dissociat amicitias. nec ob vllã aliã causam boni improbis ⁊ ĩprobi bonis amici esse nõ pñt. nisi q̃ tanta est int̄ eos quãta põt eẽ studioꝝ distantia. Erumpũt sepe vitia amicoꝝ tũ in ipsos amicos. tũ in alienos. quoꝝ tñ ad amicos redundat infamia. tales amicitie sunt remissiõe vsus eludẽde. ⁊ (vt catonẽ audiui dicere) dissuende magis q̃ȝ discindẽde. Cauẽdũ ẽ nanqȝ ne nõ solũ amicitie deposite. sed etiam inimicitie suscepte videant̄. Nihil enim turpius q̃ȝ cũ eo bellũ gerere. cũ quo familiariter vixeris. hoc aũt dico vbi quedã admodũ intolerabilis exarserit iniuria. vt neqȝ rectũ neqȝ honestũ sit nec fieri possit. vt nõ statim alienatio disiunctioqȝ facienda sit. Sic ergo fiant amicoruȝ discidia si necesse sit. vt extincte potius amicitie q̃ȝ oppresse videantur. Et hic honor veteri amicitie tribuendus ẽ. vt in culpa sit is qui facit nõ qui patit̄ iniuriã. Cato. Amicitie si forte cuȝ prauis ignoranter conciliate fuerint dissuende sunt magis q̃ȝ discindende.

¶ De Utili vel vtilitate. C. XCIIII.

Hector. Dicto de ꝑmo rerũ expetendaꝝ genere. s. de honesto qḋ sua propria vi ac dignitate nos allicit. De medio quoqȝ genere qḋ. s. ⁊ sua vi quadaȝ ac dignitate nos trahit. ⁊ p se quẽdã vtilitatis fructuȝ gerit. Sequit̄ de tertio genere. s. de vtili qḋ nõ ꝓpter suã vim ac naturã expetit̄. sȝ propter fructũ ⁊ vtilitatẽ in eo genere sunt pecunia. sanitas. fortitudo corpalis ⁊ hm̃oĩ. q̃ȝq̃ȝ in secũdo genere nõ quidem vtilitas aut vsus pecunie. s. diuitiarũ amplitudo vel honor seu gloria videat̄ iuxta tulliũ cõprehẽdi. Est aũt vtile quicquid in vsuȝ necessariũ aut fructuosum assumi põt. vtile nãqȝ ab vtẽdo. Uti vero ſm augu. est aliquid in facultatẽ volũtatis assumere. Porro ab vtili dicit̄ vtilitas q̃ semꝑ honestati postponẽda ẽ. Tull. de offi. li. iij. Unũ oibꝰ ẽ esse ꝓpositũ. vt eadẽ sit vtilitas vniuscuiusqȝ ⁊ vniuersoꝝ. Cũqȝ id qḋ vtile videt̄ cũ eo qḋ honestũ est cõparat̄. iaceat vtilitatis species. valeat honestas. nihil quidẽ tã ſm naturã ẽ q̃ȝ vtilitas. Sed certe in re vtili turpitudo esse nõ põt. honores ⁊ diuitie ⁊ cetera huius generis q̃ vident̄ vtilia nunq̃ȝ amicitie anteponẽda sꝫ. peruertũt hoĩes ea q̃ sunt fundamẽta nature cũ vtilitatẽ ab honestate seiungũt. oẽs eñi expetimus vtilitatẽ ad eãqȝ rapimur. Idẽ i li. de natura deoꝝ. j. Egyptij nullã beluã nisi ob aliquã vtilitatẽ quam ex ea caperẽt obsecrauerũt. Seneca ad lucil. epla. ix. Qui vtilitatis

causa assumptus est. tandiu placebit q̃diu vtilis fuerit. negociatio est ista .nõ amicitia que ad cõmodũ accedit. Ouidius in li. de põto. Nil nisi qd̃ prodest charũ est: en detrahe mẽti. Spẽ fructus auide nemo petendus erit. En redditus iam quisquis suos amat ꝛ sibi quid sit. Utile solicitis computat articulis. Horatius in poetria. Omne tulit punctũ qui miscuit vtile dulci. Idem in lib. epi. Quid mihi diuitie si non conceditur vti. Cato in lib. de moribus. Que nocitura tenes q̃uis sint chara relinque. Utilitas opibus preponi tempore debet. Res age que ꝓsunt rursus vitare memẽto. In quibus error inest: nec spes est certa laboris.

De Publica vtilitate querẽda plusq̃ priuata. C. XCV.

Tullius de offi. li. j. Scire debemus que in terris gignuntur: ad vsum hominũ creare oĩa. Homines autẽ hominũ causa fuisse generatos: vt ipsi inter se alij alijs ꝓdesse possint. In hoc ergo debemus naturam ducẽ sequi. ꝛ cõmunes vtilitates afferre in mediũ. Fundamentũ enim primũ iusticie est ne cui noceatur. Deinde vt cõmuni vtilitati seruiatur. Qui reipublice ꝓfuturi sunt duo p̃cepta platonis teneant. Unũ q̃ vtilitatẽ ciuiũ sic tueantur. vt quicq̃d agant ad eam referant: obliti cõmodorum suorum. Alterum vt totũ corpus reipublice curẽt ne dum aliquã partẽ tuentur reliquas deserãt: tutela autẽ ꝛ procuratio reipublice ad eorum vtilitatẽ que commissi sunt. non ad eorum quibus est cõmissa gerenda est. Omne aũt officiũ quod ad coniunctionem hominũ ꝛ ad societatẽ tuendã valet: anteponendũ est illi officio quod cognitione ꝛ sciẽtia ꝯtinetur. Est enim humane nature aptius ꝛ vtilius. Magnitudo aũt animi remota comitate ꝛ ꝯiunctiõe humana feritas quedã fit ꝛ inhumanitas. Idem in lib. iij. Multomagis sm̃ naturã ꝯmunitas ꝛ iusticia liberalitas q̃ voluptas vita diuitie: magis quoq̃ est sm̃ naturã pro omnib᷒ gentibus (si fieri possit) ꝯseruandis atq̃ iuuandis maximos labores molestiasq̃ suscipere. q̃ viuere in solitudine non solũ sine illis molestijs. sed etiã in voluptatib᷒ maximis ꝛ omniũ rerum copijs. Unũ oĩb᷒ d̃z esse ꝓpositum vt eadẽ sit vtilitas vniuscuiusq̃ ꝛ vniuersorum. Idẽ in rhe. ij. Sapiẽti nullũ incõmodũ pro republica vitandũ est. Idẽ in li. de amicitia. Mihi non minori cure est qualis respublica post mortẽ meã futura sit. q̃ qualis hodie sit. Idẽ in oratiõe sua pro marcello. Ille vero fortunatus est: ex cuius salute non minor pene ad oẽs q̃ ad ipm̃ leticia ꝑuenerit. Idẽ pro ligatio. Nihil h̃z fortuna magis q̃ vt possit: nec natura melius q̃ vt velit seruare q̃plurimos.

Idem in tuscu. li. j. Que melior in hominũ genere natura q̃ eorũ qui se natos ad hoĩes iuuandos ꝛ ꝯseruandos arbitrantur. Sydonius in epi. li. iiij. Bonũ publicũ semꝑ euertunt studia priuata.

Terentius in heautontu. Ut q̃d aliena cures que ad te non ꝑtinent. homo inquit sum: ꝛ ob hoc humanũ nihil alienũ a me puto.

Seneca de beneficijs lib. iiij. Satius est malis ꝓdesse ꝑpter bonos: q̃ bonis deesse ꝑpter malos. Horatius in lib. epis. Nam tua res agitur paries cum ꝓxim᷒ ardet. Et neglecta solent incendia sumere vires. Ovi. in lib. epi. Quis enim celauerit ignẽ. Lumine nam semꝑ ꝓditur ille suo. Actor. De hac iterum materia require supra cap. de officijs: in precedenti quoq̃ libro cap. de amore patrie. ꝛ capitulo de moralitate.

De Utilitate ꝛ primo de incolumitate. .C. XCVI.

Tullius in rheto. j. Utilitatis aũt due sunt partes. s. incolumitas ꝛ potẽtia. Incolumitas est tuta salutis atq̃ integra ꝯseruatio. Idẽ in oratione sua cum gratias egit populo. Bona valitudo iocũdior est his qui e graui morbo recreati sunt: q̃ illis qui nunq̃ egro corpore fuerunt. Omnia enim desiderata magis q̃ assidue ꝑcepta delectant. Sydonius in ep̃lari lib. ij. Uitanda sunt plerũq̃ consilia medicorum assidentiũ ꝛ dissidentiũ. qui parum docti ꝛ satis seduli languidos multos officiosissime occidunt. Seneca in edippo. Ubi turpis est medicina sanari piget. Idẽ ad lucil. epistola. xl. Remedia non ꝓsunt nisi immorentur. Quis enĩ medicus egros in trãsitu curat. Idẽ in lxvij. Non sum tam demens vt egrota re cupiã sed si egrotandũ fuerit: vt nihil effeminate faciã. Non enĩ pati tormenta optabile est sed pati fortiter. In. lxxvij. In mediũ cedunt honesta solatia ꝛ quicq̃d animũ erexerit etiã corpori ꝓdest ꝛc̃. Require supra in precedẽti li. ca. de patiẽtia. Hildebertus cenomãnẽsis. In querimõia sui de seipso. Da q̃ solicito q̃sq̃ labore. Decursat medico carnis amore. de morib᷒ anime nulla q̃rela. Egressaq̃ sequitur tarda medela. Bernadus sup cãtica canticorum omelia. xxx. Qui voluerit (inq̃t dñs) animã suã saluã facere ꝑdet eam. Quid h̃ vos dicitis ciborum obseruatores. morum neglectores: Hipocras ꝛ sequaces eius docẽt aĩas in hoc mundo saluas facere. christus ꝛ discipuli eius ꝑdere. Que e duobus magistris seq eligitis. At manifestũ se facit q̃ sic disputat hoc oculis. ꝛ hoc capiti illud pectori vel stomacho nocet ꝑfecto vnusquisq̃ quod a suo magistro didicit: hoc in mediũ ꝓfert. Nũ in euãgelio legistis has differẽtias aut in prophetis. aut in lr̃is ap̃lorum. nũ de hipocratis vel galieni sententia de schola epicuri debui proferre vobis. christi discipulus sum. christi dispulus loquor. Epicurus ꝛ hipocras corporis. alter voluptatem alter bonam habitudinem prefert. Meus vero magister vtriusq̃ rei contemptum predicat.

De Eodem. C. XCVII.

Hieronimus cõtra iouinia. Morbi ex saturitate nimia ꝯcitantur. multiq̃ ĩpatientiã gule vomitu remediantur ꝛ qd̃ turpiter ingesserũt turpius egerunt. hipocrates ĩ affórismis docet crassa ꝛ obesa corpa que crescẽdi mensuram impleuerint: nisi cito ablatione sanguinis iminuantur. in paralisim ꝛ pessima morborũ genera erumpere. Et iccirco necessariã esse demptionẽ vt rursum habeant in q̃ possint crescere. Nõ enim manere in vno statu natura corporũ: sed aut crescere semꝑ aut decrescere. Nec posse viuere animal. nisi crescendi capax sit. vnde ꝛ galien᷒ ꝛ doctissimus hipocratis interpres athletas (quorum vita ꝛ ars sagina est) dicit in exhortatione medicine nec viuere posse diu. nec sanos esse. Idẽ sup mattheum libro primo. Christus ap̃lis prohibet portare calciamenta Plato etiã precipit duas corporis summitates esse velandas. nec assuefieri debere mollicie capitis ꝛ pedũ: cũ enĩ habuerint firmitatem cetera robustiora sunt. Cato vbi supra. Pauca voluptati debentur plura saluti. Morbi cã mali tibi est quecũq̃ voluptas. Maximianus. Non ĩtellecti nulla est curatio morbi. Ovi. in lib. de remedijs. j. Principijs obsta ꝛc̃. Req̃re supra ca. de ꝑmis motibus re primẽdis. De hac quoq̃ materia req̃re pleni᷒ infra tractatu de practica medicine: vbi de regimine sanitatis agitur.

De Corporis pulchritudine s̃z ph̃os. .C. XCVIII.

Actor. Ad incolumitatẽ quidẽ videntur ꝑtinere nõ tm̃ sanitas ꝛ fortitudo corporalis. verum ꝛ pulchritudo ꝛ etas iuuenilis ꝛ hmõi. que oĩa vana sũt ꝛ q̃si flos feni trãseũt: Scd̃s ph̃s. Quid est pulchritudo flos marcid᷒. carnalis felicitas humana ꝯcupiscẽtia. Seneca in hipolito. Res est forma fugax. Idẽ ad lucil. epi. lxvj. Põt aũt ex casa vir magn᷒ exire. põt ꝛ ex deformi humiliq̃ corpusculo formosus anim᷒ ac magnus: nec deformitate corpis anim᷒ fedatur: s̃z pulchritudĩe animi corp᷒ ornatur. Idẽ in. lxxx. Cogito mecũ q̃m imbecillo sint aĩo quorum lacertos humerosq̃ miramur. Petroni᷒. Raram facit mixturã cũ sapiã forma. Aristo. Si linceis oculis hoĩes viderentur. vt eorum visus obstãtia penetraret. nõne ĩtrospectis visceribus etiã pulcherrimũ corp᷒ turpissimũ videretur. Actor. Hoc vbũ boetius in li. de ꝯso. recitans addit: te igitur pulchrũ videri nõ tua nã: s̃z spectantiũ oculorum facit infirmitas. Ual. li. iiij. Quidã excellentis pulchritudĩs adolescens spurimia noĩe: cũ mira specie cõpluriũ feminarum solicitaret oculos. Ideoq̃ viris ac parẽtib᷒ earum se suspectũ esse sentiret: oris decorum vulneribus ꝯfodit: deformitatẽq̃ sanctitatis sue fidẽ q̃ formã irritamentũ aliene libidinis esse maluit.

De Eodem sm̃ poetas. C. XCIX.

Tibullus li. j. Sit procul a nobis formam cui vendere cura. Et precium plena grãde referre manu. Ouidius in li. epi. Sint ꝓcul a nobis iuuenes vt femina cõpti. Idem in li. de ar. j. Forma viros neglecta decet. Pessima sit. nulli nõ sua forma placet. Delectãt etiã castas preconia forme. Idẽ in. ij. Forma bonũ. fragile: quãtũq̃ accedit ad annos. Fit minor. ꝛ spacio carpitur ipsa suo. Nec viole semꝑ nec lilia candida florẽt. Idẽ in li. de fastis. Fastus inest pulchris sequiturq̃ sup̃bia formã. Idẽ in libro tristiũ. iij. Ista decens facies longis vitiabitur annis. Rugaq̃ in antiqua fronte senilis erit. Cũq̃ aliq̃s dicet: fuit hec formosa dolebis. Et speculũ mẽdax esse querere tuũ. Scalpurius in bucolicis. Non hoc semper eris. perdunt ꝛ gramina flores. Perdit spina rosas nec semper lilia candẽt. Nec longũ t̃z vua comas. nec populos vmbras. Donũ fortuna breue nec ẽ cõmodet annis. Omnia tẽpus alit tẽpes rapit vsus in arto

Iuuenalis. iiij. li. Mors sola fatetur. Quãtula sunt hominum corpuscula. Rara est concordia forme atq̃ pudicitie.

De Iuuenali etate. C. C.

Actor. Sed nec in iuuenilis etatis robore cõfidendũ est. q̃ mors iuuenib᷒ est in insidijs q̃ senibus ẽ in ianuis. Tullius in li. de senectute. Frustra igitur sperat adolescens vel promittit se diu victurum.

Quid enim stultius q̄ incerta pro certis hr̄e. q̄si etiā illa etas multo plēs q̄ senectꝰ hꝫ mortis ca sus. Facilius enī in morbos adolescentes incidūt. grauiꝰ egrotāt: tristiꝰ curant̄. in hoc etiā melioris cōditionis est senex: q2 qd̄ sperat adolescēs ipse ꝯsecutꝰ est. Ille vult diu viuere iste diu vixit q̄q̄ mihi quidē nec diuturnū vr̄ quicq̄: in quo est aliq̄d extremū. cū enī id aduenit. tunc id qd̄ p̄terijt effluxit. hoc tm̄ remanet qd̄ v̄tute ⁊ recte factis quisq̄ ꝯsecutus est. Mors etiā ꝯtingit adolescētibus aduersante ⁊ repugnāte nā. ⁊ iō grauis: senibꝰ v̄o venit tanq̄ spōte nulla vi adhibita. ⁊ iō leuis. Sicut ergo poma ex arboribꝰ si cruda sunt vi auellunt̄. si matura ⁊ cocta decidunt: sic vis adolescentibꝰ vitā aufert. senibꝰ maturitas. Seneca ad lucil. epi. xxvj. Iunior es q̄d refert: Incertū est quo loco te mors expectet: Ita tu illā omni loco expecta. Tibullus li. ij. Sepe q̄dem cani nigros lesere capillos. Sepe venit tacito curua senecta pede. Iuue. iij. li. Festinat enim decurrere velox. Flosculus: anguste misereq̄ breuissima vite. Portio. Oui. sine titulo li. j. Labit̄ occulte fallitq̄ volubilis etas. Et celer admissis labit̄ annus equis. Cato vbi supra. Tēpora longa tibi noli ꝑmittere vite. Quocūq̄ ingrederis sequit̄ mors corporis vmbrā. Actor. De hac quoq̄ materia require supra cap. de moribꝰ iuuenum.

De Senili etate ⁊ bono senectutis. .C. CI.

Tullius vbi supra. Quiete ⁊ pure atq̄ eleganter acte etatis placida ⁊ leuis est senectus. Nā ipsa bn̄ acte vite bn̄ficiorūq̄ multoꝝ recordatio iocundissima est. Temeritas florētis etatis: prudētia autē senescētis. vn̄ qui legere aut audire antiq̄ voluerit. Maxias res ab adolescētibus labefactas. a senibꝰ aūt sustētatas ⁊ restitutas repiet Decorꝰ est sermo senis q̄etꝰ ⁊ tremulus facitq̄ sepe ipsa sibi audiētiam diserti senis cōpta ⁊ mitis orō. Senectꝰ honesta si ius suū retinet. O p̄claꝝ munus etatis siq̄dē aufert nobis qd̄ est in adolescentia vitiosissimū. s. libidinē corpis. Cupidis reꝝ odiosum ⁊ molestū est carere. Satiatis v̄o ⁊ expletis iocūdius est carere q̄ frui. Quāti illa sunt que affert senectꝰ aīo: tanq̄ emeritis stipendijs libidīs ambitionis ⁊ ꝯtentionis inimicitiaꝝ ⁊ cupiditatū omniū: secū esse secūq̄ viuere. Si v̄o ⁊ aliqd̄ pabulū hꝫ studij atq̄ doctrine nihil ociosa senectute iocūdius. Apex senectutis est auc̄tas: vn̄ in senatu vt quilq̄ etatē āncedit: eius s̄nia principatū tenet. Nō tm̄ cani nec ruge auc̄tē repēte arripe possunt: sꝫ honesta supior etas fructus capit auc̄tatis extremos. Mors etiā ꝯtingit adolescentibꝰ ⁊c̄. Req̄re in p̄cedenti caplo. Pisistrato tyranno a solone responsum est querēti qua tandē refretꝰ sibi tā audacter resisteret senectute inq̄t. Ual. vj. lib. Pascelius iurispitꝰ cū de tpibꝰ liberius multa loqueretur: ab amicis ne hoc faceret admonitꝰ. duas res que hoībꝰ amarissime viderent̄ magnā licētiā p̄bere sibi rn̄dit senectutē. s. ⁊ orbitatē. Idē in. iiij. Sophocles etate iam senior: cū ab eo quidā quereret an etiā rebus venereis vteret̄. Dīc alias dij meliora inq̄t. libent̄ enim istinc tanq̄ ex aliqua furiosa dn̄atione ꝓfugi. Fulgentiꝰ in lib. mitologi. iij. Ois enim colorate iuuentutis igniculus torpide veternositatis algescit in senio. Seneca ad lucil. epi. lxj. Ante senectutē curaui vt bene viuerem: in illa vt bene moriar.

De Incōmodis senectutis. .C. CII.

Secūdus phūs. Quid est senectus optatū malum. mors viuentiū incolumis languor: spirās mors. Ex puerbijs sapientū. Heu q̄ multa penitēda incurrūt hoīes viuēdo diu. Tull. in li. de senectute. Nemo tā senex est qui se annū viuere posse non putet. In studijs laboribusq̄ iuuētutis non intelligit̄ q̄ñ obrepit senectꝰ Ita sensim sine sensu etas senescit: nec subito frangit̄: sꝫ diuturnitate extinguit̄. Quintil. cā. j. Genus infirmissime seruitutis ē senex maritꝰ. Uirgiliꝰ in georgicis. iij. li. Optima queq̄ dies miseris mortalibꝰ eui. Prima fugit subeunt morbi tristisq̄ senectꝰ. Frigigidus in venerē senior: frustraq̄ laborē. Ingratū trahit. Horatiꝰ in poetria. Multa senē circūueniunt incōmoda vel q̄. Querit ⁊ inuentis miser abstinet: ⁊ timet vti. Uel q2 res oēs timide gelideq̄ ministrat. Dilator spe longus: iners: auidusq̄ futuri. Difficilis querulus laudator tp̄is acti. Se puero castigator: censorq̄ minorum.

Maximianus. Tu me sola subdis tibi miserāda senectus. Cui cedit quicq̄d vincere cūcta solet Singula turpe seni quondā quesita referre. Et qd̄ tunc decuit iam mō crimē hꝫ. Stat tremulus dubiusq̄ senex semp̄q̄ maloꝝ. Credulus ⁊ stultꝰ que facit ipse timet Laudat p̄teritos. p̄ñtes despicit annos. Hic tm̄ rectū qd̄ sapit esse putat. Se solū doctū se indicat esse pitū. Et q̄ sit sapiēs desipit ipe magis. Desipit auditor: nec deficit ipse loquēdo. O sola fortes garrulitate senes. Actor. De hac quoq̄ materia require supra capitulo de moribus senum.

De remedijs senectutis. .C. CIII.

Tullius vbi supra. Ut aūt ꝯtra morbū sic ꝯ senectutē pugnandū est: ⁊ hn̄da rō valitudinis: vtendū ergo est exercitatiōibꝰ modicis: ⁊ tm̄ cibi ac potꝰ adhibēdū: vt vires reficiant̄ nō opprimantur pōt eniꝫ exercitatio ⁊ tpantia etiā in senectute aliq̄d p̄stini roboris ꝯseruare: nec corpori tm̄ subueniendū est: sꝫ aīo multomagis. Naꝫ q̄ senes aiunt stultos credulos obliuiosos ⁊ dissolutos: nō sunt h̄ vitia senectutis sꝫ inertis ignaue ac somniculose senectutis. Sicut enī petulātia vel libido magis est adolescētū q̄ senū: nec tm̄ oīum adolescentū sꝫ improboꝝ: sic ista senilis stulticia que deliratio dr̄. senū est nō oīm sꝫ leuiū. Sicut aūt adolescentē in quo est senile aliq̄d: sic ⁊ senē in quo ē adolescētis aliq̄d ꝓbo. Qd̄ qui sequit̄ corpe senex esse poterit: aīo nunq̄. Seneca de nālibꝰ q̄ōnibus lib. vij. Obiciat sibi senectꝰ annos inter studia vna ꝯsumptos. ⁊ dāna etatis male exēpte labor sartiat: occupatiōes recidant̄ patrimonij longa cura soluat̄. si enī totus aīus vacet ⁊ ad ꝯtemplationē sui saltem in ipso fine respiciat: faciet ac sibi īstabit ⁊ quotidie breuitatē tp̄is metiens q̄cq̄d cōmissum est diligenti vite p̄ñtis vsu recolliget. Require supra in li. p̄cedēti ca. de memoria. Itē de remedijs ꝯtra senectutē. Req̄re pleniꝰ īfra li. de practica medicine ca. de regimīe senum

De Breuitate huius vite. .C. .CIIII.

Ex prouerbiis sapientū. Homo vite commodatus est nō donatus: lex enī vniuersalis est q̄ iubet ⁊ nasci ⁊ mori. Itaq̄ male viuūt q̄ se victuros sp̄ putant. Seneca de nālibꝰ q̄stionibꝰ li. iij. Fluit tp̄s ⁊ auidissimos sui deserit. pendeo ⁊ magni est modicū fuisse. Eleganter lelius cuidā dicēti. lx. ānos habeo: hos inq̄t. lx. dicis quos nō habes Oui. sine titu. li. j. Labit̄ occulte. fallitq̄ volubilis etas. Et celer admissis labit̄ annus equis. Idē in lib. iij. Cudite eunt āni more effluētis aq̄. Nec q̄ preterijt iterū reuocabitur vnda. Nec que p̄terijt hora redire pōt. Idem in li. methamor. xv. Cuncta fluūt. nihil qd̄ toto perstet in orbe. Ipsa quoq̄ assiduo voluunt̄ tp̄a motu. Nō secus ac flumē. nec enī cōsistere flumen. Nec leuis aura pōt. sed vt vnda impellit̄ vnda. Urget̄ eadem veniēs: vrgetq̄ priorē. Tp̄a sic fugiunt p̄iter. p̄iterq̄ sequunt̄. Corpora vertunt̄ nec qd̄ fuimusve sumusve. Cras erimus. Idē in li. de fastis. vj. Tp̄a labunt̄ tacitisq̄ senescimus annis. Effugiūt freno nō remanēte dies. Petronius. Heu heu nos miseros q̄ totus homuncio nihil est. Nil erimus cūcti postq̄ nos auferet orcus. Ergo viuamus dū licet eē bn̄. Maximianus. Cuncta trahit secū: vertitq̄ volubile tp̄s. Nec patit̄ certa currere queq̄ via. Iaꝫ nihil est totum qd̄ viximus oīa secum. Tempus preteriēs horaq̄ summa trahit. Actor. De hac quoq̄ materia require supra ca. de iuuenili etate capitulo de moribus iuuenum.

De Multiplici miseria huius vite s̄m phōs. C. CV.

Apuleius i li. de deo socratꝭ. Hoīes quidē ratōe plaudētes. orōne pollētes. imortalibꝰ aīs: sꝫ moribūdis mēbris: leuibꝰ ⁊ anxijs mētibꝰ: brutis ⁊ obnoxijs corpibꝰ: dissilibꝰ moribꝰ. silibꝰ erroribꝰ. audaci a ꝑuicaci. spe ꝑtinaci. casso labore: fortuna caduca: sigillatim mortales: volucer tp̄e: tarda sapiētia: cita morte. Secundus phūs. Quid est homo mēs incarnata: phantasma tp̄is. speculator vite. mācipiū mortis. trāsiēs viator loci hospes: anima laboriosa. ꝑui tēporis habitaculū. Quid est vita. beatorū leticia. miseroꝝ mestitia: expectatio mortis. Plinius in li. de historia naturali. vij. Ceteris aīantibus varia tegumēta natura tribuit testas. cortices: coria spinas. setas. pilos: plumā pēnas. squamas. vellera. trūcos etiā arbori: q̄ cortice interdū gemino a frigoribꝰ ⁊ calore tuta est: hoīem vero tm̄ nudū ⁊ in nuda humo natali die abicit ad vagitus ꝓstratū ⁊ ploratū. nulliūq̄ tot animaliū aliud ad lachrymas ⁊ ꝓtinus in vite p̄ncipio.

Sydonius in ep̄lari suo li. v. O necessitas abiecta nascēdi. misera viuēdi. dura moriēdi. Ex puerbijs sapientuꝫ. Homo totiēs morit̄ quotiēs amittit suos. Ualerius. li. ix. Humane vite cursus modo aspero. mō trāquillo motu peragit̄. spe semp̄ minor. dū ⁊ cupide votis extendit̄. ⁊ vere sine ratione cōsumit̄. Naꝫ ⁊ si bene eo vti velis etiā paruū amplissimū efficies numerū annorū multitudine superārādo. vix verisimile est in eripiēdo spiritu id ē ꝓtuisse gaudiuꝫ qd̄ fulmē. ⁊ cetera req̄re in precedenti li. ca. de gaudio. Plautus in aulularia. Imbecilla tantū corpa nobis esse videntur: vt quāto animꝰ infirmior est. spes timor cupiditas auaritia felicem esse non sinunt.

Boetius de cōsolatiōe li. iij. Pecuniā ne congerere conaberis. at eripies habēti. Si dignitatibꝰ fulgere velis. danti supplicabis. Et q̄

pire ceteros honore cupis.poscēdi humilitate vilesces.potētiā3 ne desideras subiecto℞ insidijs obnoxi⁹ piculis subiacebis. Si gloriā3 petas sꝫ per aspera queq3 distract⁹ securus esse desistis. Uolupta riam vitā eligis: sꝫ quis non spernat ⁊ abiciat vilissime fragilissime q3 rei.s.corporis seruum. Seneca in hercule furēte. Quecūq3 mi serum videris hominē scias.

De Eodem fm phos. C .CVI.

Hildebertus de exilio suo. Hoc est ħ ho minis sp cū tpe labi. Et sp quadā ɔditiōe mori. Est hoīs nudū nasci nudūq3 reuer ti. Ad matrē nec opes tollere posse suas. est hoīs putre re solo famēq3 fateri. Et miseris gradib⁹ in cinerē redigi. Isti⁹ē he res hō ppzietatis. Et illū certi⁹ his dñm pmia nulla manent. Res ⁊ opes pstant ei. famulant ad horā. Est locuples mane vespe paup erit. Nemo pōt reb⁹ ius assignare manēdi. Que nutus hoīs nō di dicere sequi. Ius illis de⁹ ascripsit statuitq3 teneri. Legibusq3 me tu stare vel ire suo. Martialis coquus. Expectāt cureq3 cathena tiq3 labores. Gaudia nō remanēt sꝫ fug itiua volā t.hec traq3 mān cōplexuq3 assere toto. Sepe fluēt imo fit quoq3 lapsa finu. Ma ximianus. O q̄3 dura pmit miseros ɔditio vite. Nec mors hūano subiacet arbitrio. Dulce mori miseris: sꝫ mors optata recedit. At cū tristis erit: pcipitata venit. Morte mori meli⁹ q̄3 mortis ducere vi tam. Pena minor certā subito pferre ruinā: q̄3 qd pertimeas susti nuisse diu. Jam nihil est totū qd vixim⁹. oīa secū. Tps pteriēs ho raq3 sūma trahit. Sed solis miseris supest post oīa luct⁹. Quot bo na tunc habui. tot mō damna fleo. Nōne placet meli⁹ certis ɔside re reb⁹. Euētus varios res noua semp hꝫ. Felix qui potuit trāquil lam ducere vitā. Et letos stabili claudere fine dies. Fulgenti⁹ in li. mitologia℞.ij. Sola medicina miseria℞ obliuio est.

De Infelicitate aīe vegetē i ħ mortali corpe sꝫ phos. C. CVII

Hildebertus. Corporis hui⁹ carcer ea mā cōpactus est cui facile inhe reat admota℞ flāma voluptatū. Quis igit ei⁹ incarcera tus calefieri dubitet in quē cineres ⁊ fauillā vicinū iacu latur incēdiū. Sētire fetorē vix aut nunq̄3 gubernator euadet. Ni mis itaq3 difficilis est affectū quo sūme corpis nauicula plena est. ad rectorē spūs mime puenire: quo plerūq3 pfusus ⁊ ipe tā carnalr carnis morigerat impijs. vt cū illa vite molestijs affligit: p ipa ei⁹ impia viuificationē ipsi⁹ ipugnare magnū putat obsequiū: cū viue re magnū putat esse suppliciū. Idē in psona aīe sue de statu suo ɔquerētis atq3 plangētis. Loquit aīa. Jam iāq3 ruentis. Hospita seruili ɔditione pmor. Triste iugū ceruice gero grauibusq3 cathe nis phdolor ad mortē nō moritura trahor: heu mihi q̄3 docit falli q̄3 pmpta subire. Turpia q̄3 velox ad mea dāna fui. Hospitiū spon sus mira faber cauerat arte. Quo suscepta breui tpe casta fui. Na3 mihi versut⁹ sꝫ origie clar⁹ adulē. Illusit famula sub referāte fores Mussitat obloquit pntib⁹ impat vti. Delicijs opib⁹ noīe lactat he rā: his puersa modis ceptū puertit honestū ⁊ miserā quo vult ipio so trahit. Hospitij lex ista mei his exul ad horā. Obligor hoc fedus soluet amara dies. Egrediar sꝫ nescio quo: sꝫ nescio qñ. Et fortasse dies iste suprem⁹ erit. Est igit ponēda dom⁹ q̄ libera tristi. Carcē ppetuo iure carē queā.

De Eodē sꝫ poetas. C .CVIII

Prudētius vbi supra. Feruent bella horri da feruēt. Ossib⁹ inclusa fremit ⁊ discordib⁹ armis. Nō simplex nā hoīs.na3 viscera li mo. Effigiata pmūt animū: ɔ ille sereno. Editus afflatu nigrātis carcē cordis. Estuat ⁊ sordes int arte vincta recusat. Gal therus i alexādreide li.vij. Dū sequit pfugi bona momētanea mū di. Allicit illecebris aīa3 caro: nec finit esse. Pricipij memorē: q ei⁹ imagis instar. Facta fit vt quorsum resoluta carne reuerti. Debeāt inde boni subit ignorātia veri. Bernardus in microcosmo. Uel le dei format hō cui corp⁹ ab imis. A supis aīus supinfluit. Uelle dei mixtura modū moderatio nexū. Nexus amicitiā pariat facer. Ne pigeat mētem cecas habitare tenebras. hospitiūq3 pati graue corpis nec. Propria de carne queat fecisse querelā. Spūs in ppzijs subiectior. Ut ɔcors sibi disparitas ɔiuret amice. Hui⁹ ad artī op⁹ comes euocor. Mirari libet in celo stabilita pfunde. Mētis ⁊ ar gute pmi potētis op⁹. Mētē de celo corpus trahit ex elemētis. Ut tras habitet corpe mēte poli. Mens. corp⁹ diuersa lꝫ iungunt ad vnū. Ut sacra cōplacitū nexio reddat op⁹. Ditus erit terren⁹ erit cu rabit vtrūq3. Cōsilijs mūdū religiōe deū. Naturis poterit sic nūde re duabus. Et sic principijs congruis esse suis. Cum supis cōmune bonū rōnis habebit. Distrahet a superis linea parua hominē.

De Tedio huius vite. .C. .CIX.

Hildebertus. Caro enī viuificatōis offi amat. tantāq3 cū eo pacem pepigit. vt si quid ei ɔtrariū nouerit ⁊ implacabili odio abhorreat ⁊ curiosa solicitudine auertet: que cū ita sint tm tū amore taq3 germanū fedus plerūq3 superueniētes irrumpunt molestie. quibus excitata caro ad viuificatiōis odiū. spūs solicitat ad ɔsensum: q2 sicut illecebra℞ desiderio: sic pniciose ɔmouet anxie tate solicitudinū. Quibus dū venatrix illa delicia℞ diu subesse diu fatigari formidat paulatim incipit tedere vite: placetq3 viuificatio nis gratiā abiurare. cuius obsequia pmixtis incōmodis amarescūt Nascit inde turpis ac ridiculosus mortis appetit⁹ neq3.s.pgenies ⁊ qui modo vippereo suos plerūq3 suffocat ⁊ extinguit genitores. Nonnullos etenī tua tpa quoq3 habuere: quos vel ad laqueū egit dolor amisse pecunie. Nam de veteribus qd loquar quo℞ mortes fili puocatas insania veridicis assertōib⁹ nequaq̄3 poete tacuerunt Num recolis idē te attestatū cum affectate mortis originē suppo sitis decantares versiculis. Cum placeat carni q viuificat ametq3 hoc aīe obsequiū: tum euenit vt diuturnis. Fracta malis vitā fa stidiat abdicet annos. Malit obire semel q̄3 sepius atq3 suprema. Morte rapi. q̄3 tot peritibus esse supstes. Sꝫ lꝫ his instet nō ē ho micida volūtas. Donec declinat faueatq3 vxorius illi. Spūs huic stimulis ⁊ blandalitate subacto gignit excessus: q2 dū caro clamat eāq3. Spūs exaudit ɔsensu culpa creat. Inq3 creādo nephas cato fit spūs vxor. Eusebi⁹ in cronicis. Anno impij Augusti.xli. Mar c⁹ porti⁹ cato latin⁹ declamator tedio duplici q̄rtane semetip̄3 iflēc.

Q℞ nō sit ad mortē currēdū p fastidio vite fm phos. C. CX.

Seneca ad lucil. epl̄a.xxiiij. Quotidie morimur quotidie enī demitur aliq ps vite. ⁊ tūc quoq3 cū crescimus vita decrescit. Ridiculū est currere ad mortē tedio vite vir fortis ac sapiēs nō debet e vita fugere sed exire. Idē in.lxxviij. Nec vita sit tedio nec mors timo ri. vitam enī in odiu3 sui adducere solet iners ociū. his q3 necesse est oēm vitā breuē videri. qui illā voluptatib⁹ vanis ⁊ ideo infinitis: metiunt interim. hoc tene hoc morde aduersis nō succūbere letis nō credere. omnē fortune licentiā in oculis habere tanq̄3 q̄cq̄d pōt facere factura sit. quicq̄d enī expectatū ē diu. leuius accedit. Quin tus curtius li.iiij. Fortiū viro℞ est magis mortē cōtēnere q̄3 vita3 odisse. Ualerius maximus li.ix. Nō vitā eligere. mortē nō timere pcepit. Epicur⁹. Ridiculū est currere ad mortē tedio vite. q̄d tā ri diculū q̄3 appetē mortē cū vitā inq̄etā tibi fecerī metu morti. Ma crobi⁹ i li. de sōnio scipiōis.j. Require isra ca.ō hōa morte appetēda.

De Eodem fm poetas. C. CXI.

Lucanus lib.v. Seuicia ē voluisse mori. Gal ther⁹ in alexā.li.vj. Fortis animi ē cōtēnere vitā. nō odisse tñ vitā sꝫ amare virorū ē. Dege neres ⁊ quos cōstat tedere laboris. cōpellunt ad hoc vt vita3 ducere vile q̄d reputent q̄d mirum ignauo viuere mors est.

Martialis coqu⁹. Hostē cū fugeret se fauni⁹ ipse pemit. Hic ro gonū furor est ne moriare mori. Idē. Qd nimiū laudas cheremon stoice mortē. Uis animū mirer suspiciāq3 tuū: hanc tibi virtutē fra cta facit vrceus ansa. Et tristis nullo q̄ tepet igne focus. Reb⁹ in an gustis facile contēnere vitā. Fortiter ille facit qui miser esse potest.

De Necessitate moriēdi. C. CXII.

Secundus phs. Quid ē mors etern⁹ somn⁹. diuitū pauor. paupe℞ desideriū. i euitabilis euentus. latro hominis. fuga vite. resolutio o mniu. Ex prouerbijs sapientū. Homo vite commodatus non do natus. Horatius in poetria. Debemus morti nos nostraq3. Item mortalia facta peribunt. ⁊ adhuc sub iudice lis est. Ouidius in li. epi. Occurrunt animo pariendi mille figure. Morsq3 minus pene q̄3 mora mortis habet. Idem in libro metha.x. Omnia debentur morti. paululumq3 morati. Serius aut citius sedem properamus ad ima3. Tendimus hac omnes hec est domus vltima. Idem sine titulo li.iiij. Scilicet omne sacrū mors iportuna prophanat. Oibus obscuras inicit illa man⁹. Uiue pius. Moriere pius. cole sacra co lentē. Mors tñ a tēplis in cana busta trahit. Claudianus in mino ri. Quicquid liquidus complectit aer. Quicquid alit tellus quicq̄d maris equora verrunt. Quod fluuij voluūt. quod nutrire paludes. Cuncta tuis pariter cedunt animalia regnis. Lunari subiecta glo bo qui septimus auras. Ambit ⁊ eternis mortalia separat astris. Sub tua purpurei venient vestigia reges. Deposito luxu turba cu3 paupere mixti. Omnia mors equat. Maximianus. Ortus suos cuncta repetunt. matremq3 requirunt. Et redit in nihilu3 quod fuit ante nihil. Lucanus. Communis mūdo superest rogus. capit oia

tellus. Que genuit. celo tegit q̄ nō habet vrnā. Statius in thebaide. Mille modis letis miseros mors vna fatigat. Prosp vbi supra Ferro peste fame vincul' ardore calore. Mille mōis miseros mors rapit vna homines. Ennodius. Nō expectatis mors venit ordinibus. Serlo. Mors omne durū. presens graue. triste futurū. Fine carēs finis. ⁊ plena ruina ruinis. Actor. De hac quoq3 materia require superi⁹ ca. de iuuenili etate. ⁊ iterū ca. de labilitate vite inferi⁹ ca. de mortis equitate.

¶ De Ipsa rōe sui ꝯ mortē. C. CXIII.

Tullius vbi supra. Meditatū esse oz ab adolescētia vt mortē negligam⁹. sine qua meditatiōe trāquillo aīo nemo esse pōt. cū certissime moriē dū sit. ⁊ quo incertū tpe. Sapiētissimus q̄sq3 equissimo aīo morit'. nec eū vixisse penitet q̄ ita vixit vt nō frustra se natū existimet. ⁊ ex hac vita discedit tanq̄3 ex hospitio nō ex domo cōmorādi enī diuersoriū natura nobis dedit nō habitādi. Idē in li. de paradoxis. Mors terribilis est his quoꝝ cū vita oīa extinguunt': non his quoꝝ laus emori nō pōt. Idē in tus. li. j. Tota phoꝝ vita (vt ait cato) cōmentatio mortis est. Nā q̄d aliud agimus cū a voluptatib⁹ carnis ⁊ a re familiari que est ministra corpis. ⁊ a reipubli. negocijs animū seuocamus. nisi q̄ ipm animū ad seipm vocamus. maximeq3 a corpe abducimus. secūq3 esse cogimus. Animū autē a corpe secernere nihil aliud est q̄3 mori discere. Hoc ergo mihi crede cōmētemur. nosq3 a corpe seiūgamus. i. mori cōsuescamus. Idē in oratione. vt interficiant' deprehēsi. Nequaq̄3 viro forti turpis mors accidere pōt. Vegetius renatus de re militari li. j. Mortem minus timet. q̄ minus delitiaꝝ nouit in vita. Seneca in agamēnone. O q̄3 miseꝝ est nescire mori. Idē3 ad lucil. epl'a. iiij. Plerūq3 iter mortis metū ⁊ vite tormēta miseri fluctuāt: ⁊ viuere nolūt ⁊ mori nesciunt. facitoq3 tu tibi iocūdā vitā oēm pro illa solicitudinem deponēdo. Nullū bonū adiuuat habētē. nisi ad cuius amissionem preparatus est animus. Idē in. xxvj. Qui mori didicit. nature seruire dedicit supra oēm potētiā est. certe extra oēm. Quid ad illū carcer ⁊ custodia ⁊ claustra. liberū hostiū h3. vna est cathena que nos alligatos tenet amor vite. Idē in. liiij. Illū lauda ⁊ imitare quē nō piget mori cū iuuet viuere. que est enī virtus cū eiciaris exire. Sapiēs nil inuitus facit. necessitatē effugit q2 vult qd coactura est. Petronius. Heu heu nos miseros q̄3 totus homuncio nil est. Nil erimus cūcti postq̄3 nos auferet' orcus. Ergo viuamus dū l3 esse bene. ego sic semper ⁊ vbiq3 vixi vt vltimā quāq3 lucē tanq̄3 nō redituā ꝯsummē. Versificator. Ne sis securus hodie vel cras moriturus. Intus siue foris est plurima cā timoris. Cūctis sis horis hominis memor iterioris. Actor. De hac iteꝝ materia reqre in li. precedenti ca. de puidētia.

¶ De Cōtēptu mortis fm phos. C. CXIIII.

Valerius li. ix. Corporis ⁊ aīe societas īfirmo vinculo coherēs dirimit'. minimoq3 studio bonū retinendū est. cuius caduca possessio tā leui afflatu violētie cōcussa dilabi pōt. Varro in sententijs. Cū natura litigat q̄ mori graue fert. duplexq3 malū est cū moleste ferimus qd necesse est. Seneca in li. de remed. fortuitoꝝ. Stultū ē timere qd vitare nō possis. optimūq3 est mori cū iuuat viuere.

Idē in li. de naturalibus questionibus. iij. Pusilla res est hoīs vita: licet ingens res cōtēptus vite. hanc qui cōtempserit securus videbit maria turbari. Securus aspiciet horridā faciē fulminantis celi. Quid ad me q̄3 magna sint quibus pereo. ipsum perire nō magnu3 est. pinde si volumus esse felices nec hoīum nec reꝝ timore versari. aīa in expedimēto habēda est. Idē in li. vj. Cōtēne mortē: ⁊ oīa q̄ ad mortē ducunt cōtempta sunt. siue bella siue naufragia siue ruinarū pondera. Nūquid amplius facere possunt q̄3 vt corpus ab aīa resoluatur. hoc nulla diligētia euitat: nulla felicitas donat: nulla potētia euincit. O te demētē ⁊ oblitū fragilitatis tue. si nūc mortē tantu3 times cū tonat. viues si fulmē effugeris. Repetet te gladius: petet lapis: petet bilis. non maximū ex periculis. sed speciosissimū fulmē est tecum si sensu3 mortis tue celeritas. infinita preueniet. Iratis dijs propitijsq3 moriendū est. Animus autē ex ipsa desperatione sumatur. Idē in li. declamationū. iij. Crudelius est q̄3 mori semp timere mortē. Ide3 in troade. Optanda mors est sine mortis metu mori.

Idē in tyeste. Abeant questus: discedat timor vite nimis auidus est. quisquis non vult mundo secum pereunte mori. Idē in hercule etheo. Nusquā ille miser est cui facile est mori.

¶ De Eodem fm poetas. C. CXV.

Idem ad lucil. epl'a. xxvj. Que querela est qd in incōmodū si q̄cq̄d debeat desinere deficit. ⁊ q̄ exit⁹ melior q̄3 in finē suū natura soluēte dilabi. Idē in li. liiij. In hoc ni fallor erramus q̄ morte3 seq̄ indicamus cū illa ⁊ pcesserit ⁊ secutura sit. Quicq̄d enī ante nos fuit mors est. Idem in. lxxvij. Nemo ta3 imperitus est vt nesciat quandoq3 sibi moriendū esse ⁊ tñ cū prope accesserit tergiuersat'. tremit. plorat. nōne tibi videt' stultissim⁹ que fleuerit q̄ añ mille annos nō vixerit. Eque stult⁹ est q̄ flet q̄ post mille annos non viuet. hec paria sunt. nō eris: nō fuisti. vtrūq3 tēpus alienū est. q̄d fles ad hanc legē natus. q̄d noui est omnib⁹ accidit. Idē in. lxxxij. Nō aūt ē mors gloriosa: sed fortē mori gloriosu3 est. q̄ demētia est fugere: cū retroire non possis. Tull'. in philippica. viij. Turpis fuga mortis omni morte peior est. Idē in tuscu. li. ij. Qui (nō mō q2 mori necesse est: verūetiā q2 nihil mors h3 qd sit horrendū) mortē nō timet: magnu3 sibi presidiū ad beatā vitā compat. Valeri⁹ li. vj. Theodor⁹ cyreneus cū regē lysimachū increpasset. ⁊ ob hoc eū ille cruci affigi iussisset: terribilis ait hoc sit purpuratis tuis. mea siq̄dē nihil īterest humi an in sublimi putrescā. Cato vbi supra. Fac tibi ꝓponas mortem non esse timendā. Que bona si nō est: finis tñ illa malorū. Nō metuit mortē q̄ scit ꝯtēnere vitā. Lucan⁹ li. viij. Mors vltia pēa ē nec metuēda viris.

¶ De Bōa morte appetēda. C. CXVI.

Macrobius in li. j. de somnio scipionis. Plato in phedrone diffinit homini nō esse sua spōte moriēdū: s3 in eodē iterū dyalogo idē dicit mortē philosophantib⁹ appetendā. ⁊ ipsa3 phiam esse meditationē moriendi. hec sibi cōtraria eē vident': s3 nō est ita. Nā plato duas mortes hoīs nouit. quaꝝ vnā natura: alterā v̄tutes ꝓstant. hō enī morit' cū aīa corpus relinq̄t solutū lege nature. Mori autē dicit': cum aīa adhuc in corpe ꝯstituta corporeas illecebras phia docēte ꝯtēnit. ⁊ cupiditatū dulces īsidias reliquasq3 oēs exuit passiones. Et hanc mortē dicit plato sapientib⁹ appetendā. Illā v̄o quā omnib⁹ natura cōstituit: cogi vel inferri vel accersiri vetat.

Mercuri⁹ trimegist⁹ ad asclepiū. Nos quidē pijssim⁹ votis optamus si diuine placeret pietati. vt nos mūdana custodia absolutos. supioris ptis nature restituat. ⁊ hec est merces pie sub deo diligent' cū mūdo viuētibus. Oui. in li. methamor. iij. Vltima sp expectanda dies homini est: diciq3 beatus. Añ obitū nemo supmaq3 funera debet. Idē in li. epi. Occurrunt aīo peundi mille figure. Morsq3 minus pene q̄3 mora mortis h3. Maximianus Morte mori melius q̄3 mortis ducere vitā. Pena minor certā subito pferre ruinā. Q̄3 q̄ pertimeas sustinuisse diu Felix q̄ potuit tranq̄llā ducere vitam. Et letos stabili claudere fine dies. Martialis coquus. Dulcia defecta moderat' carmina lingua. Cantator cignus funeris ipse sui. Ganfred⁹ i poetria noua. Q̄ñ quidē mortē si nō vitare necesse Trāseat i formā v̄tutis.

¶ De Cōpēdio mortis. C. CXVII.

Actor. Iccirco nec mors precipue miseris nō mō nō est formidabilis. verūetia3 optabilis: q2 finis est miseriarū. reqes laborū naturalis: debiti solutio: puuloꝝ curatio. carceris effractio. exilij quoq3 liberatio. ⁊ ad pria3 regressio. meritoꝝ reuelatio. phie ꝯsūmatio. Hic etiā solōis atheniēsis (vn⁹ ve3 ex illis. vij. q̄ primū i grecia sapiētes appellati floruerūt) i phia legit' eē elegās illa snīa. Felicitatis index ē dies vltim⁹. ⁊ appellatiōis honorē sapiēti ꝯfirmat rogus. Siq̄dē reꝝ initia debent' fortūe. phiā solus ꝯsecrat finis. Zenō quoq3 stoicus hac etiā collatiōe vsus est vt refert seneca. Nullū malū gloriosum ē: mors aūt gloriosa ē. mors ḡ malū nō ē. Vñ ⁊ ipse zeno man⁹ sibi intulit. vt post mortē felici⁹ viueret sic dicit Lactāti⁹. Salusti⁹ in katilinario. In luctu atq3 miserijs mors erūnaꝝ reqes ē nō cruciatus. Seneca ad lucil. epl'a. xxiiij. Multū fuit chartaginē vincē: s3 ampli⁹ mortē. Adeo mors timēda nō ē vt bñficio ei⁹ nihil añferendū sit aut timēdū. Idē i agamēnōe. Rudis atq3 tyrān⁹ ē morte q̄ penā exigit. Idē i li. de nālib⁹ q̄ōnib⁹. iij. Mors ē lex tributū officiūq3 mortaliū. malorūq3 oīu3 remediū. Optauit illam q̄sq̄s timet: mortis ḡ nomē ne formides. Effice illā cogitatiōe multa tibi familiarē vt si ita tulerit: possis ei ⁊ obuiā exire. Idē in li. de remed. fortuitoꝝ. Optimū quoq3 ē mori cū iuuat viuere. Ex pūerbijs sapiētu3. Dū vita est ḡta ꝯditio mortis ē optima. Boeti⁹ de ꝯsola. lib. j. Mors homi3 felix q̄ se nec dulcib⁹ ānis. Ingerit: ⁊ mestis sepe vocata venit. Oui. sine titu. li. ij. Pascit' in viuis liuor: post fata q̄escit. Cū su⁹ ex merito q̄sq3 tuet' honor. Iuue. lib. iiij. Mors sola fatet' q̄ntula sunt homi3 corpuscula. Valeri⁹ lib. vij. Humane felicitatis appellationē rogus consummat: q̄ se incursui malorum obicit.

¶ De Equitate mortis. C. CXVIII.

Seneca de naturalibus q̄stionibus lib. iij. Hoc etiam habet inter omnia iusticie sue nā precipuū. qd cū ad exitū vētū ē. oēs i equo sum⁹: nihil interest: vtꝝ me lapis vn⁹ elidat. an tot⁹ mōs pmat. Egregie

vagellius in illo inclyto carmine:si cadendum inquit mihi esset e celo cecidisse velim. Boetius de cõso.li.ij. Mors spernit altã gloriã:inuoluit humile pariter et celsum caput.equatq; summis infima. Horatius in li.carminũ odaruz. Pallida mors equo pulsat pede. pauperũ tabernas.regũq; turres. Uite sũma breuis:oẽs mors vna manet. Equa tellus pauperi recludit regũq; pueris. Mors vltima rer linea est. Claudianus in minori. Dia mors equas tu dãnatura nocẽtes. Tu requiẽ datura pijs te iudice sontes. Impia cogent vite cõmissa fateri. Hildebertus cenomanẽsis. Inter opes et delitias populiq; fauores. Hoc anim⁹ recolat hoc tua lingua sonet. Mors dñm seruo:mors sceptra ligonib⁹ equat. Dissimiles simili cõditiõe trahens. Actor. De hac quoq; materia require supra ca. de necessitate moriendi.ca.quoq; de compendio mortis.

¶De Potentia. C. CXIX.

Actor. Dicto de his que pertinẽt ad incolumitatẽ vite corporalis siue tuendã. siue reparandã siue etiã amore virtutis aut desiderio vite melioris cõtẽnẽdã. Restat dicẽdũ de potẽtia quã ponit. Tullius esse secũdã partẽ vel speciẽ vtilitatis. Potẽtie tamẽ amplitudinẽ et gloriã in secũdo genere.cõstituit honestatis.sicut de diuitijs superius dictũ est. Tull.in rhe.prima. Potẽtia est ad sua cõseruãda et alterius obtinẽda idonea rerũ facultas. Sydonius in eplari suo li.ij. Quidã vis fasq; cõmune supergressi:summã beatitudinẽ summaz potestatẽ putãt:hoc ipso satis miseriores q̃ parũ intelligũt se inquietissimo famulatui subiacere. Nã sicut hoibus reges:ita regibus dominãdi desideria dominant. Actor. Neq; igit tẽporali potẽtie fidendũ est:aut innitẽdũ vel ad eã aspirandũ.tum q: superbie materia est.tũ etiã q: sicut dicit poeta vix illa potentia longa est. De hac aũt materia require plenius in precedẽti libro tractatu de ramis superbie:videlicet ca.de ambitione ca.quoq; de principatu vel honore recusando. et iterum in hoc eodem li.superius ca.de dignitate.

¶De Fortuna. C. CXX.

Quoniam aũt eorũ q̃ expetunt.quedã trãsitoria sũt et caduca ac mutabilitati fortune subiecta videlz ea q̃ dicunt vtilia. Uerbigrã:dignitas.amplitudo:diuitie et potẽtia. Quedam vero fortune subiecta nõ sũt.sz hoiem liberũ et quodãmõ felicẽ in hac vita constituũt.ac de felicitate futura securũ reddũt.vt ea que dicunt honesta Dicto de vtroq; rer expetẽdarũ genere.quar videlz appetitu formãtur hoiuz mores in melius vel in peius. Restat dicẽdũ de ambiguitate seu mutabilitate fortune. et vtraq; ipsius facie psp̃a videlz et aduersa Ad extremũ vero de vtraq; felicitate presenti videlz et futura. nihilominus etiã de hac materia colligẽdo phor dicta. Naz et ipsi q̃muis gratie diuine gratificãtis exortes recteq; fidei expertes essent quodã tñ naturali ratiõis ductu(quo etiã multa vera de vnius deitatis eternitate et aiaz ppetuitatẽ senserũt atq; scripserũt)ista fortune bona vana et caduca despiciẽtes.virtutũ formã expte sectabant. p quã etiã ad felicitatẽ tẽdebãt.quã etiã i pñti virtutũ pfectiõe se adeptos vel.adepturos putabãt. et de futura sibi post mortẽ blãdiebant. Primo itaq; de vtraq; fortuna cõiunctim dicẽdũ est. Boetius in li.consola.j.Quãtas rerũ lubrica versat fortuna vices. Premit insontes debita sceleri noxia pena. At peruersi resident celso mores solio sanctaq; calcant. Latet obscuris condita virtus clara tenebris. Idẽ in.ij.Ego plus hoib⁹ reor aduersam q̃ prosperã prodesse fortunã.illa semp spem felicitatis cũ videtur blanda mentit. hec semp vera est cũ se instabilẽ mutatione demonstrat illa fallit.hec instruit.postremo felix a vero bono blanditijs deuios trahit. aduersa plerũq; ad vera bona reducẽs vnco retrahit. An hoc etiã iter minima estimãdũ putas.q̃ amicorũ tibi fidelium mẽtes. h aspa h horribilis deterit. h tibi certos sodaliũ vult⁹ ambiguosq; secreuit. Illa discedẽs suos aufert tuos relinq̃t. Idẽ in li.iiij.Eoz q̃ in pcessiõe vel pfectu vel adeptiõe vtutis sũt.oẽz quãcũq; sit bonaz iudico.in iprobitate vero manẽtib⁹ oẽz pessimã esse fortunaz. Quintus curtius li.iiij.Et calamitas querula est:et felicitas insolens ac superba.

¶De Ambiguitate fortune. C. CXXI.

Ex prouerbiis sapiẽtuz.Fortuna interea est que cũ splendet frãgit fortunã citius repias q̃ retineas.male ita gerit:quicq̃d sub fortune fide gerit. Terẽtius in adelphis. Ita vita ẽ hoiuz quasi cũ ludas thesseris. Illud q̃d maxime iactu est opus nõ cadit.forte vt illud q̃d cecidit arte corrigas. Tullius in rheto.ij.Sola virtus in sua potestate est.omnia preter eaz sub fortune subiecta sunt dominatiõe.Errãt aũt qui in prosperis rebus omnes impetus fortune fugisse se putant.sapienter autez cogitant qui in tẽporibus secundis aduersos casus formidant. Seneca ad lucil. epla.viij. Uitate ergo quecũq; vulgo placent:ad omne fortuitũ bonũ suspiciosi pauidiq; subsistite. Naz et fera et piscis aliq̃ spe oblectante decipitur.munera ista fortune putat:insidie sunt.q̃sq̃s tutaz agere vitam volet.viscata bñficia ista deuitet.in precipiti cursus iste deducit.huius eminentis vite exitus.deinde ne resistere quidem licet cũ conceperit transuersos agere felicitas. Scitote tam bene hominem culmo tegi q̃ auro. Cogitate nil preter aĩm eẽ mirabile:cui magno nihil magnum est. Non est tuum fortuna quod fecit tuũ.

¶De Eodem fm poetas. C. CXXII.

Hildebertus de exilio suo. Nuper erã locuples multisq; beatus amicis.Et risere diu ppria fata mihi.Sepe mihi dixiq; suã tam psp̃era rerũ.Quid sibi vult tantus: tam cito agger opum. Heu mihi nulla fides nulla est cõstantia rebus. Res ipse q̃d sint mobilitate docent. Res hoiuz atq; hoies leuis alea vsat in horas.Et venit a summo sũma ruina gradu. Cũcta ideo ancipiti pendent mortalia casu.Et spondent ppria mobilitate fugaz.Quicquid habes hodie cras te fortasse relinquet. Aut modo dũ loqueris desinet esse tuũ. Has ludit fortuna vices regesq; supbos. Aut seruos hũiles nõ finit eẽ diu. Illa dolosa comes sola leuitate fidel. Nõ impũe fauet aut fine fine pmit. Illa mihi quodã vultu blãdita sereno. Mutauit vult⁹ nubila fctã suos. Oui. in li.tristiũ.iiij. Passibus ambiguis fortũa volubil errat. Permãet i nullo certa tenaxq; loco Sed mõ leta mãet:mõ vult⁹ sumit acerbos.Et tñ cõstãs in leuitate sua est. Idẽ in li.de põto.Dia sũt hoiuz tenui pendẽtia filo. Et subito casu q̃ valuere ruũt. Ludit in humanis diuina potẽtia rebus. Et certã pñs vix hz hora fidẽ. Ganfredus in poetria noua. Nulla fides rerũ sequit post mella venenũ.Et claudit nox atra diẽ:nebuleqz serenũ.Dibus ire crede tuis:si tpe puo. Illuxere tibi:mox sunt clausura serenũ.Turbida fata diẽ:ducentq; crepuscula noctem.

¶De Mutabilitate eiusdem. C. CXXIII.

Tullius celsus lib.j.Consueuit deus imortalis, quo graui⁹ hoies ex cõmutatiõe rerũ doleãt quos p scelere eoz vlcisci voluit.his secũdiores iterdũ res et diuturniorẽ impunitatẽ cõcedere. Idẽ in lib.iiij.Fortuna plerunq; eos quos plurimis bñficijs ornauit.ad duriorẽ casũ reseruat. Boetius de ɔsola.li.ij. Dis subita rerum mutatio nõ sine q̃si quodã fluctu ɔtingit aĩoz. In omni aduersitate fortune infelicissimũ infortunij gen⁹ est fuisse felicẽ. Ualerius li.v.Optima vindex ẽ isolẽtie varietas ɔditiõis humane. Idẽ in li.vj.Alcibiadẽ q̃si due fortune partite sunt.altera q̃ ei nobilitatem eximiã.abũdãtes diuitias.formã pstãtissimã fauorẽ ciuiũ ppensũ sũma impia.pcipue potẽtie vires flagrãtissimũ ingeniũ assignaret. altera q̃ dãnationẽ exiliũ:inopiã:odiũ patrie: violentã mortẽ infligeret.ne aut hec aut illa vniuersa sed varia pplexa freto estuiq; filia Dionysius cũ hereditatis noie a patre syracusanoz ac pene totius sycilie tytãnidẽ accepisset:maximaz opum dñs: exercituũ dux:rector classiũ:potẽs equitatuũ:tandẽ ppter inopiã litteras.puerulos corinthi docuit.eodẽq; tpe tãta mutatiõe maiores natu ne quis nimis fortune crederet magister ludi factus ex tyrãno monuit. Idẽ in lib.ix. Humane vite cursus modo aspo mõ tranq̃llo motu pagitur.spe semp minor.dũ et cupide votis extẽdit. et fere fine rõne ɔsumit. Salusti⁹ in katilinario. Fortuna sil cũ morib⁹ mutat. Seneca de nãlibus questiõib⁹ li.vij. Nescit fortuna quiescere leti gaudet tristia miscet. Itaq; secũdis nemo cõfidat:aduersis nemo deficiat:alterne sunt vices rer. Idẽ in declamatiõib⁹ li.iiij. Ludit de suis fortuna muneribus que dedit aufert.que abstulit reddit. Nec vnq̃ tutius est illam experiri:q̃ cum locũ iniurie nõ habet. Idem in tyeste. Res deus nostras celeri citatas turbine versat. Et puer hijs sapientuz. Leuis est fortuna cito reposcit q̃d dedit. Ouidius in lib.tristiũ.iij. Largitur quodcũq; libet fortuna rapitq;.Est gracilis subito qui modo crossus erat. Cato in lib.de moribus. Labitur exiguo quod partum est tempore longo. Indulget fortuna malis:vt ledere possit. Fronte capillata post hoc occasio calua.

¶De Aduersitate fortune. C. CXXIIII.

Quintus curtius li.vij.Facilius est aduersam q̃ prosperã regere fortunã. Seneca in hercule etheo.Fortuna peior amorẽ inflãmat magi. Boetius de cõso.li.ij. In oĩ aduersitate fortune infelicissimũ infortunij genus est fuisse felicem. Ualerius lib.vij.Solon aiebat si vnum in locum mala sua cuncti contulissent: futurum vt propriam deportare domũ q̃ ex cõi miseriarũ aceruo portionez suam ferre mallent. Quo colligebat non oportere nos que fortu-

to patimur. precipue ⁊ intolerabilis amaritudinis indicare. Ouidius in li. de ponto. Fortuna miserrima tuta est. nã timor euentus deterioris abest. Idẽ in li. tristium. j. Tot mala sũt passus quot. in ethere sydera lucẽt. Paruaqꝫ quot siccus corpora puluis hꝫ. Idem in li. iiij. Littora quot conchas quot amena rosaria flores. Quotqꝫ soporiferum grana papauer hꝫ. Silua feras quot alit. quot piscibꝰ vnda natat. Tot ꝑmor aduersis. Uirgilius in li. vj. eneid. Nõ mihi si lingue sint cẽtũ: corpora cẽtũ. Ferrea vox oẽs celeꝝ depréẽdere. formas. Omnia penarũ percurrere nomina possum.

De Prosperitate. C. CXXV.

Tullius in li. de offi. Panetius auditorem ⁊ familiarẽ suũ aphricanũ solitũ ait dicere. vt equos ꝓpter crebras cõtẽtiões ꝑlioꝝ ferocirate exultãtes domitoribꝰ tradere solẽt vt his faciliorib ꝰ possint vti. sic hoies secũdis rebꝰ efferatos. sibiqꝫ ꝑfidẽtes tanq̃ꝫ in gyrũ rati õis ⁊ doctrine duci oportet. vt ꝑspiciãt reꝝ hũanaꝝ imbecillitatẽ varietatẽqꝫ fortune. In rebꝰ aũt ꝓsꝑis supbia fugiẽda ẽ ⁊ arrogantia. Nã vt aduersas res: sic ⁊ secũdas imoderate ferre leuitatis est. Salustiꝰ in catilinario. Secũde res etiã sapiẽtũ aios fatigãt. Terẽtius in phormione. Dũ maxime boiꝫ scde sunt res. tũc maxime meditari eũ oportet. quo pacto aduersam erũnaꝫ ferat. ne q̃d aio fit nouũ. ⁊ sic q̃cq̃d ꝑter spem eueniet in lucro deputare. Claudianus in minori. Disuasor honesti luxus: ⁊ hũanas oblimat copia mẽtes. Seneca in hipolite. Honesta q̃dã scelera successus facit. Ualeriꝰ li. j. Lẽto gradu ad vindictaꝫ sui diuina ꝓcedit ira. Tarditatẽqꝫ sui grauitate supplitij compensat. Horatius in libro epistolaꝝ. Quem res plus nimio delectauere secunde. Mutare quatient. Tu quamcũqꝫ deus tibi fortunauerit horam. Grata sume manu. Idem in li. sermonuꝫ. Multorum ingenium res aduerse nudare solent. Celare scde. Ouidius in li. de arte. ij. Luxuriãt animi rebꝰ plerũqꝫ secũdis. Nec facile ẽ equa cõmoda mẽte pati. Prosꝑ vbi supra. Qui se peccatis gaudet feliciter vti. Infelix nimis ẽ ꝓsꝑitate sua. Panphredus vbi supra. Quo magis optat: magꝭ effluat: oĩa lapsũ. Spõdent. ⁊ citius sit ꝓsꝑa ꝓrupta ruine. Insidias ponit semꝑ sors aspera: blãde. Anticipatqꝫ fugã: melior fortuna repẽte. Syrẽnes exẽplar habe: decearis in illis. Casibus in letis semꝑ peiora cauere. Res fortuna secundas impat esse breues. Breuis ẽ distantia leti. Dis ⁊ mesti: nox est vicina diei. Actor. De hac quoqꝫ materia require supra ca. de ambiguitate ⁊ mutabilitate fortune.

De Falsa felicitate. C. CXXVI.

Boetius in li. de ꝯsola. ij. Impreciosaꝫ estimet q̃s felicitatẽ abiturã: an cara sit fortũa ꝑsens nec manẽdi fida. Et cuꝫ discesserit allatura merorẽ. Nõ qd ante oculos sitũ est sufficit intueri. Reꝝ exitꝰ prudẽtia metit: q̃ꝫ multis amaritudinibꝰ hũane felicitatis dulcedo respsa ẽ. q̃ ⁊si fruẽti iocũda videat. tñ quo minus habeat cũ velit: retineri nõ põt. Uarro. Nõ ẽ felicitas q̃ secũ recipit miseriã. Ex prouerbijs sapientũ. Nulla tã bona fortuna de qua nihil possis queri. Martialis coquus. Fortuna multꝭ dat nimis: ⁊ nulli satꝭ. Tullius in li. de paradoxis. O q̃ te beatũ q̃ te florẽtẽ putas. te miserie te erũne premũt. te tue libidines torquẽt. tu die noctuqꝫ cruciaris. cui nec satis est qd est. ⁊ idipꝫ ne nõ diu futurũ sit times. te cõsciẽtie stimulãt maleficioꝝ moꝝ. te metus exanimãt iudicioꝝ atqꝫ legũ. Seneca in declamationibꝰ li. iiij. Acrior est cupiditas ignota cognoscẽdi q̃ꝫ vota repetẽdi. Prosꝑ vbi supra. Qui se peccatis gaudet feliciter vti. Infelix nimis est ꝓsperitate sua. Cato vbi supra. Cũ fueris felix: que sunt aduersa caueto. Nõ eodẽ cursu rñdẽt vltima primis. Ouidius fastoꝝ. vj. Scilicet interdũ miscent tristia letis. Actor De hac quoqꝫ materia req̃re satis in ꝑcedẽtibꝰ capitulis de fortuna In li. quoqꝫ precedenti de intelligentia ⁊ rerum estimatione.

De Uera miseria: C. CXXVII.

Tullius in philippica secũda. Optimus est portus peneñti mutatio cõsilij. Idẽ in lib. de paradoxis. Sicut aũt improbo ⁊ stulto ⁊ inerti nunq̃ꝫ bene potest esse sic bonus vir ⁊ sapiẽs ⁊ fortis miser esse non potest. non peccata rerũm euentu sed vitijs hominum metienda sunt. Idem in oratione de responsis aruspicum. Miseriores cuꝫ in omnem fraudem oculis raperis. q̃ꝫ si omnino oculos non habueris. Seneca in hercule etheo. Nũq̃ꝫ est ille miser cui facile ẽ mori. Statiꝰ in thebaide li. ix. Mille modis leti miseros mors vna fatigat. Uirgilius in geor. li. iij. Optima queqꝫ dies miserꝭ mortalibus eui. Prima fugit: subeũt morbi tristisqꝫ senectus. Frigidus in venerem senior frustraqꝫ laborẽ. Ingratũ trahit. Ouidius in libro de nuce. Res timida est omnis miser. Idẽ in libro. de ponto. Credẽ mihi miseros prudentiã prima reliquit. Et sensus cũ re ꝯsiliũqꝫ fugit. Idẽ in li. epi. Ingeniũ nimijs deficit omne malis. Actor. De hac quoqꝫ materia req̃re supra ca. de mltiplici huiꝰ vite misia.

De Contemptu seculi. C. CXXVIII.

Aristoteles in lib. de vegetabilibus. Tria sunt. vt ait empedocles in tota reꝝ varietate ꝑcipua. s. mobilis affluentie ꝯtemptus future felicitatis appetitus. mentꝭ illustratio. Quoꝝ primo nihil honestius. secũdo nihil felicius. tertio nihil ad amboꝝ adeptionẽ efficacius. Tullius in oratiõe sua pridie q̃ꝫ iret in exilium ꝑsẽtes fructus negligamus: posteritatis glorie seruemus. sꝑnemꝰ qd volumus. qd acciderit feramus. Idem in oratiõe ꝓ domo sua. Caduca sunt ⁊ mobilia nõ ꝟtutis atqꝫ ingenij sed tempoꝝ munera quoꝝ nõ tam facultas ⁊ copia extendenda est. q̃ꝫ in vtendo rõ. ⁊ in carẽdo patiẽtia. Idẽ in tuscu. li. v. Non sunt ea bona dicenda nec hñda. qbꝰ abundantẽ licet eẽ miserrimũ. Tardis mẽtibꝰ ꝟtus non facile cõmittit. Uarro Nunc in segetibꝰ aiũt in herbis in frumẽtis bona sunt. nolite ibi nimiã speꝫ habere. Sepe audiui inter os ⁊ offam multa interuenire posse. verũ inter herbã ⁊ offam longũ interuallũ est. Seneca ad lucil. epla. xv. Discedũt aliqñ ista bona insidiosa. ⁊ sperãtibꝰ meliora q̃ꝫ assecutis. Si q̃d in illis esset solidi aliqñ implerẽt. nũc aũt hauriẽtiũ sitim cõcitãt. Idẽ in. xviij. Diuitiarũ possessionẽ tibi nõ interdico. sꝫ efficere volo. vt illas intrepidus possideas. qd vno mõ cõsequeris. si te etiã sine illis beate victuruꝫ tibi ꝑsuaseris. si illas tanq̃ꝫ ituras aspexeris. Idem in. xxij. Qd male implicuisti soluas potiꝰ q̃ꝫ abrũpas. Dummõ si alia rõ soluendi nõ erit. necesse est vt abrũpas. Nemo tã timidus ẽ vt malit sꝑ pendere: q̃ꝫ semel cadere. Idẽ in lxij. Cõtẽnere aliq̃s oĩa potest. habere omnia nemo põt. Itaqꝫ breuissima ad diuitias ꝑ ꝯtẽptũ diuitiarũ via est. Idẽ in. lxxiiij. Aut ista bona nõ sunt q̃ vocant. Aut hõ felicior deo est: qñ que parata sunt nobis deus nõ hꝫ in vsu. Neqꝫ enĩ opes nec epulaꝝ letitia: nec q̃cq̃ꝫ ex his hominẽ inescãtibꝰ ad eũ ꝑtinet. Idẽ i. lxxxiiij. Relinque diuitias aut piculũ aut onus possidere possidentiũ. relinque voluptates. molliũt enĩ ⁊ eneruãt. Relinque ambitũ timida res est vana ⁊ vẽtosa. nullũ hꝫ terminũ. laborat duplici inuidia cui inuidet ⁊ inuidet. Idẽ in li. de remeđ. fortuitoꝝ. Paupertas tibi grauis ẽ: imo tu paupertati. Illa. n. expedita ẽ hilaris tuta. tu opiniõe laboras: nõ re. pecuniã si ꝑdidisti. eris nũc in via expeditior domi tutior. Qd dãnũ putas remediũ est. Defles genus miserũ. te calamitas ꝙ opibꝰ excussus es. tuo initio ista tibi iactura tristis ẽ nõ tã moleste ꝑditas ferres: si tãq̃ꝫ perditurꝰ habuisses. Naufragiũ fecisti: cogita nõ quid perdideris: sed ꝙ euaseris.

Exempla eorũdem de eodem. C. CXXIX.

Ualerius li. viij. Anaxagoras post lõgã ꝑegrinationẽ ꝓ studio sapiẽtie in patriã reuersus cũ possessiones desertas videret: nõ essem ego inq̃t saluꝰ: nisi iste ꝑiissent. Actor. Crates ꝑhus thebanus fuisse dicit natiõe. de quo legit ꝙ magnũ pondus auri in mare ꝓiecerit dicẽs. Abite pessime diuitie. ego vos mergã: ne ego mergar a vobis. Stilbon aũt magister eiꝰ ipse est quẽ epla epicuri insequit. Qui capta patria: ⁊ amissis vxore ⁊ liberis cũ ex incendio solus exiret publico. interrogãti demetrio: cui cognomẽ ab exitio vrbiuꝫ poliocertes fuit. nunq̃d oĩa ꝑdidisset. oĩa inq̃t bona mea mecũ porto. pectore enim illa gestabat nõ humeris. Dydimus ad alexãdrũ. Nos nõ sumus incole mũdi: sed aduene. nec ita in orbẽ terrarũ venimus. vt in eo libeat cõsistere sed transire. ꝓperamus enĩ ad larẽ patriũ. Nullis delictoꝝ ponderibꝰ ꝑgrauati: nec aliq̃bꝰ illecebraꝝ tabernaculis cõmorãtes: nec flagitioꝝ caupõibꝰ obligati. Nihil. n. indecoꝝ pene ꝯtegimus. q̃ppe qui nuda cõscientie fronte progredimur vt expediat. ac faciles spatiũ ꝓpositi decurramꝰ itineris.

De Eodem sm poetas. C. CXXX.

Gaufredus in poetria noua. Cui potior deus est q̃ꝫ mundus. nõ nocet illi ꝯspũs imũdus. Arator li. j. Turba ꝑhẽnem. Portatura crucem dñmqꝫ secuta fidelẽ. spreuit agros habitura polos: hec nẽpe facultas. Fortior est de ꝑte magis cõquirere totũ. Atqꝫ caducoꝝ pẽsare manentia causis. ⁊ q̃stũ ꝑ dãna sequi. Prosꝑ vbi supra. Est ⁊ in vita req̃es multꝭ data sanctis. Quoꝝ aĩus mũdꝰ nõ tenet occiduꝰ. Quos desiderijs nullꝭ ꝑitura fatigãt. Et quibꝰ oẽ bonũ est christus ⁊ oĩs honor. Celestem ad patriã christo redimẽte vocatus. Uitã labentis tꝑis hospes agit. Dumqꝫ ad ꝓmissam requiem per nõ sua tendit. Mũdane patit multa pericula vie. Que nunc obsessa aduersis nũc plena secũdis. Aut frangit trepidos obligat aut dubios. Inter quos laqueos currentem ad gaudia vera

Nō capiet mūdus cui via mūdus erit. Nō placeat vanis aīum sub nectere reb⁹. Pestiferisq; auidā mētem onerare cibis. Cor mūdū ꝛ sapiēs fructu vtut| alat. Et chri in nostro pectore regnet amor. Qui credūt veros veꝝ cecinisse pphas. Et ꝗ nō dubitāt vba manere dei Qui chr̄ꝫ passuꝫ penas crucis vltima mort|. In toto celsi pr̄is bono re vidēt. Quiq; ipꝫ multa cū maiestate tremēdū. Expectāt pingui lā pade peruigiles. his sordēt terrena patēt celestia. nec se. Captiuos seruos tpis hui⁹ agūt. Impia fasces indocti munera vulgi. Qua sq; orbis scelerū femina ferit opes. Calcarūt: sancta celū ambitiōe petē tes. Querere nil cupiūt: pdere nil metuūt. Esse volēs: gaudere optās scire abdita querēs. Ut te nō teneāt vltima sūma pete. Serlo. Si mūdo morier| moriēdo nō morier|. Mūdus clamat aue: ſꝫ aue con uertit i haue. Cū mūdus trāsit: nescis si ne forsitan an sit. Eius cerne vices: o flos mō fex mō vices. Si mūdū sequer|: post esse fuisse que rer|. hic stat⁹ absq; statu: locus ħ locat in cruciatu. hec tria vba fi dē nō dent tibi post mō pdē. Post pēdet: cecidit pdē: mō nō sibi fi dit. Uersificator. Spnere mūdū: spnere nullū spnere sese. spnere se spni: qttuor ħ bona sē. Actor de hac quoq; mā reqre supra in tra ctatu de diuitijs. ꝛ in tractatu de fortuna. In pcedēti quoq; li. ca. ō reꝝ estimatiōe. ꝛ ca. de sufficiētia siue de volūtaria paupertate.

De Presenti iustoꝝ felicitate. C. CXXXI.

Aristoteles i ethi. li. j. Ois cognitio ꝛ pbe resis bonū aliqð exoptat. pfe ctius aūt dicimus qð p se ē p seqbile: ꝗ qð pp̄ter aliud est eligibile. tale aūt felicitas marie esse videt. hāc enim semp eligim⁹ pp se ꝛ nūq; pp aliud. Quis ḡ phibet felicē dicere eū ꝗ ſm vtutē opat̄ pfectā. ꝛ exteriorib⁹ abūdat sufficiēter. Felicitas igit̄ ē act⁹ aīe ſm vtutē pfectā. Oia eni honesta ꝯcordāt rōni. Idē in topicis. iij. Oia ꝗdē bōa appetūt. Qð aūt pp se eligēdū eo qð pp aliud magis ē eligēdū. ꝛ qð ppinquius ē fini. ꝛ oīno qð ad vite finē appetibilius. Seneca ad lucill. epl̄a. xij. Ille beatissimus est ꝛ secu rus sui possessor. ꝗ crastinū sine solicitudine expectat. Idem in. xv. Iocūdū ē nihil poscere ꝗ magnificū ē plenuꝫ esse: nec ex fortuna pēdere. Tull. in li. de padoxis. Sicut iprobo ꝛ stulto ꝛ inerti nemi ni bene esse pōt: sic bon⁹ vir ꝛ sapiēs ꝛ fortis miser esse nō pōt. Ua lerius li. vij. Anaxagoras iterrogāti cuidā: ꝗsnā eēt beat⁹: nemo in qt ex his quos tu felices existimas: ſꝫ eū in illo numero repies: ꝗ ex miserijs a te ꝯstare credit̄. Nō. n. erit ille diuitijs aut honorib⁹ abū dans. ſꝫ aut exigui ruris: aut nō ambitiose doctrine fidelis ꝛ ptinax cultor. in secessu ꝗ in fronte beatior. Horatius in li. carminū. Nō semp feriet qðcūq; minabit̄ arcus. Semp auarus eget. Oui. in li. methamor. iij. Ultima semp expectāda dies hoi: diciq; beat⁹. Ante obitū nemo supremaq; funera dꝫ. Cato vbi supra. Felices obiunt quoꝝ sine crimine vita ē. Prosp vbi supra. Felices vere faciūt sem perq; beatos. De do ꝛ sūmo gaudia nata bono. Nā mūdi ex opib⁹ breuis ac pitura voluptas. Edita: ppetue semina mortis hꝫ. Galthe rus in alexādreide li. viij. O felix mortale gen⁹ si semp hr̄et. Ethere um pre mēte bonū finemq; timeret. Actor. De hac quoq; materia require in precedenti li. ca. de securitate mentis. ꝛ require iterum in hoc eodem li. ca. de paupertatis securitate.

De Spe imortalitatis future. C. CXXXII.

Xenophon in li. de cyro. Cyrus maior mo riēs dixit. Nolite arbitrari o fi lij mei charissimi. me cū a vobis recessero nusq; aut nul lū fore. Nec eni dū esseꝫ vobiscū: aīuꝫ meū videbat|. ſꝫ eū esse in hoc corpe ex eis reb⁹ quas gerebā itelligebat|. eūdē igit̄ esse creditote: etiā si nullū videbit|. Macrobi⁹ de somnio scipionis li. ij. In phedrone quoq; platonis quē trāstulit cicero validissimis ar gumētis aīe imortalitas asserit̄. Actor. Legit̄ ꝗ therobrot⁹ cū le gisset librū platonis de imortalitate aīe: e muro se pcipitē dedit pre desiderio melioris vite. Tull. in li. ō senectute. Nō ē lugēda mors quā imortalitas ꝯsequit̄. Idē in tusc. li. j. Nemo vnq; sine spe im mortalitatis se p patria offerret ad mortē. Et nescio quō iheret mē tib⁹ ꝗsi seculoꝝ quoddā auguriū futuroꝝ. Idq; in maximis igenijs ꝛ altissimis animis ꝛ maxime existit ꝛ apparet facillime. Quo ꝗdeꝫ dēpto: quis tā esset amens qui semp in laborib⁹ ꝛ periculis viueret Ouidius in li. methamor. xv. Morte carēt anime. Stati⁹ in the baide li. vij. Ite alacres nostri nunq; moriunt̄ honores.

De Desiderio vite ppetue ſm phos. C. CXXXIII.

Tullius in li. de senectute. Cū in his inclusi cor poris cōpagib⁹ sumus: munere quodā necessitatis ꝛ graui ope pfungimur. Est eni aīus celestis altissimo domicilio depssus. ꝛ quasi demersus in terram locū diui ne nature eternitatiq; ꝯtrariū. O pclaꝝ diem cū ad illud diuinum aioꝝ ꝯsiliū cetūq; pficiscar. Cūq; ex hac turbe colluuione discedā pficiscar eni ad viros sapientes. ꝛ ad Catonē meū pcipue cui⁹ cor pus a me crematū est. quo nemo vir melior natus est: nemo pietate pstantior. Idē in li. de padoxis. Mors terribilis est his quos cū vita oia extinguunt. nō his quoꝝ laus emori nō pōt. Idē in phi lippica. xiiij. Breuis a nā nobis data est vita: ſꝫ memoria bn̄ acte vi te sempiterna. ꝗ si nō eēt longior ꝗ hec vita. ꝗs eēt tam amēs ꝗ ma ximis laborib⁹ ꝛ piculis ad sūmā laudē gloriāq; cōtendēt. Tull. in tuscu. li. j. Nulla est celeritas ꝗ cū animi celeritate possit ꝯtēdere Quisi pmāet icorrupt⁹ suiq; silis: necesse est vitta ferat̄ vt penetret ꝛ diuidet oē celū. h eiq; illi demū sedes nālis erit. cū ad sui sile pe netrauerit. in quo nulla re egens alet̄. ꝛ sustētabit̄ eisdē reb⁹ ꝗbus astra sustētant̄. Cūq; corpis facibus ad oēs cupiditates inflāmari soleat. pfecto hti erim⁹ cū corpib⁹ relict| ꝛ cupiditatū ꝛ emulatōnū exptes fuerim⁹. totosq; nos in ꝯtēplādis reb⁹ pspiciendisq; pone mus. qꝛ ꝛ nā inest in mētib⁹ nostris insatiabilis quedaꝫ cupiditas veri vidēdi. qꝛ pcipue visione fruent̄. ꝗ tūc id etiā cū has terras in colentes caligine circūfusi erāt. cū acie mentis ꝯspicere cupiebāt. qꝛ nō modo qꝛ mori necesse est. verūetiā qꝛ nihil mors hꝫ qð sit bonē dū. mortem non timet magnū sibi presidiū ad beatā vitaꝫ cōparat. Mercurius trimegistus asclepiades. Nos pijssimis votis opta mus si diuine placeret pietati. vt nos mūdana custodia absolutos. supioris partis nature restituat. ꝛ hec est merces pie sub deo dilige ter cū mūdo viuētib⁹. Quintil. in. iiij. cā. Si ꝗs sciat quis est finis bonoꝝ: ꝗ vera felicitas: nunq; sibi videbit̄ prematura morte peritu rus. Seneca ad lucil. epl̄a. xx. O qn̄ ille veniet dies qn̄ nemo in honorē tuū mentiat̄. huc ergo cogitationes tue tendant. hoc cura: hoc opta. Idē in. lxxiij. Miraris hominē ad deos ire. deus ad ho mines venit. imo in homines. nulla enim bona mens sine deo. Idē ad paulum. epl̄a. vi. Feramus equo animo ꝛ vtamur foro qð fors concessit. Donec inuicta felicitas finem malis imponat.

De Eodem ſm poeta. C. CXXXIIII.

Orator lib. ij. Quantū p inania currit mens igna ra boni. Certeq; humanū trāscēdūt gau dia votū. hoc facile est patrare deo cui muneris vsus. hic potior ꝗ nemo putat. Prosp vbi supra. Semper erūt qð erāt eterna gaudia vite. Gaudendi qn̄ cā erit ipse de⁹. Nec varios pariet motus diuersa voluntas. Unum erit cūctis lumen ꝛ vnus amor. Inq; bonis summis posita expientia felix. Nec valet augeri nec metuet minui. Ad patriā vite de noct| valle vocati. Uir tutū gradibus scandite lucis iter. Gratior est fructus quā spes pro ductior edit. Ultro obiectorū vile aderit precium. Delitias iā nunc promissi cōcipe regni. Uirtute atq; fide qð cupis esse tene. Exulta agnoscens tē verbi in carne renatū. Cuius si pars es: pars tua chri stus erit. Qui ne damnandi legeres mala gaudia mundi. Promis sum ad regnum se tibi fecit iter.

Liber Sextus Incipit.

De Scientia echonomica. C. I.

Isidorus in li. etymologia rum scdo. Echo nomica siue dispensatiua ē ars vel sciē tia qua domesticarū rerū sapienter or do disponit̄. sicut politica siue ciuilis ē qua totius ciuitatis vtilitas admistra tur. Richardus in lib. exceptionum. Echonomica est scientia que familiar| offici| curā mediocri dispositione com ponens distribuit. Actor. De hac ꝗ dem scientia nullū speciale volumen a quoq; editū vsq; quaq; potui repire ꝗq; pulcherrimū xenofōt| so cratici librū echonomicū in nostraꝫ linguā eleganti sermone legat̄ hieronymus transtulisse. Sed qm̄ is liber ad man⁹ nostras hucus q; peruenire nō potuit. Ex ceteris autoꝝ libris pauca capitula de his que ad eandē spectant scientiā vtrinq; colligere placuit. Itaq; qm̄ echonomica nō solū familiā sapienter regit atq; componit. ve rūetiam res familiares siue domesticas prudēter administrat ꝛ or dinat siue disponit. hmōi scia vel ars videt̄ esse biptita. ꝛ illa ꝗdem eius ps ꝗ ppriā familiā siue psonas familiares respicit qttuor pti culas cōprehēdit. Quaꝝ prima est de mutua societate ꝛ amore diu gū. Secūda de educatiōe filioꝝ. Tertia de regimine fuoꝝ. Quarta de cultu amicoꝝ. Illa quoq; ꝗ ad domesticaꝝ reꝝ dispositōeꝫ spectat qttuor nihilomin⁹ ꝯsiderat. Prīa naq; ꝯsiderō ei⁹ ē i reb⁹ solert̄ ac

fideliter acquirendis. Secũda in eis caute conseruandis. Tertia in eis prudenter dispẽsandis. Quarta vero in debitis non ꝯtrahẽdis.

¶ De domo viri illustris ab ipso ornãda ⁊ illustrãda. C. II.

ANte oĩa sciendũ ꝙ bonus paterfamilias domũ totã suã: totãqꝫ famjliã suis vtiqꝫ bõis moribꝰ ⁊ actibꝰ potius q̃ꝫ varijs ac preciosis materiebꝰ aut speciebꝰ illustrat ⁊ ornat. Sicut etiã ex hilosophorũ dictis liq̃do cõstat. Tull. de offi. li. j. Ornãda est dignitas domo. nõ ex domo tota querẽda ẽ: nec domo dñs: ſ; dño domus honestãda est. In domo clari hoĩs hospites multi recipiẽdi sunt. ⁊ admittẽda hoium cuiusqꝫ generis multitudo. atqꝫ adhibenda est cura largitatis. Aliter enĩ ampla domus dedecori fit dño. si est in eo solitudo. ⁊ maxime si sub alio dño solita est frequẽtari. odiosuꝫ est enĩ cũ a pretereuntibꝰ dicit: o domus antiqua. heu q̃ꝫ dispari dño dominaris. Idẽ in li. ij. Decorũ valde est patere domos illustriũ virorũ illustribus hospitalibꝰ. Idẽ cõtra salustiũ. Nõ q̃ viuit vt tu aliter loq̃ potest q̃ꝫ tu: nec q̃cq̃ꝫ domui tue turpius est q̃ꝫ tu. Ualerius maximꝰ li. ij. Quid prodest foris esse strẽnuũ: si domi male viuit. Idẽ in eodẽ. Quorũ opa splẽdorẽ suũ ꝑcul obtinuisse vident. eorũ dignitatẽ indignũ est ⁊ deforme domi collabi. Lactãtius in li. de vero cultu. Nõ iusti ⁊ sapiẽtis domus illustribꝰ oꝫ patere ſ; humilibꝰ ⁊ abiectis. nihil enĩ a viro iusto faciẽdũ est: qđ nõ sit beneficiũ. aut si refertur interit ac finit. Seneca in li. de quattuor virtutibꝰ. Salubriter habita nec dñm velis esse notũ a domo: ſ; domũ a dño. Idẽ ad lucilliũ epl'a. v. Qui domũ intrauerit nos potius miret q̃ꝫ supellectilẽ nostrã. Magnus ille est q̃ fictilibꝰ sic vtit quõ argento. nec ille minor est: q̃ sic argento vtit quõ fictilibꝰ. Tibullus li. ij. Quid ꝓdesse põt pondus graue diuitis auri. Aruaqꝫ si findãt pinguia mille boues. Quidve domus prodest frigijs innixa columnis. Aurateqꝫ trabes marmoreumqꝫ solum.

¶ De bona vxore ampletẽda malaqꝫ cauẽda. C. III.

FUlgentius in li. mitologiarum. j. Sicut nihil benigna superius coit cõiuge: sic nihil infesta crudelius muliere. Quãtũ enĩ sapiẽs pro viri salute suã opponit aĩam pignori. tantũ maligna ad mortẽ mariti etiã suã vitã reputat nihili. ergo cõiunx quãto est iure cõiunctior: tanto est aut morũ dulcedine mellea aut felle malitia toxica. Est q̃ppe aut ꝑpetuale refugiũ. aut ꝑhẽne tormẽtũ. Hieronymus cõtra iouinianũ li. j. Duellius q̃ prius rome nauali certamine triũphauit. iliaꝫ virginẽ duxit vxorẽ tãte pudicitie vt illo quoqꝫ seculo ꝓ exẽplo fuit quo impudicitia monstrũ erat nõ vitiũ. Is iã senex ⁊ tremẽti corpore in quodã iurgio audiuit exprobrari sibi os fetidũ. ⁊ tristis se domũ cõtulit. Cũ vxorẽ questus esset quare nũquã se monuisset: vt huic vitio medẽt. fecisseꝫ inq̃t illa nisi putasseꝫ oĩbꝰ viris sic os olere. laudãda ĩ vtroqꝫ pudica ⁊ nobilis mulier. ⁊ si ignorauit vitiũ viri ⁊ si sapiẽt tulit. Et ꝙ maritꝰ ĩfelicitatẽ corꝑis sui nõ vxoris fastidio: ſ; maledicto sẽsit inimici. Socrates xãtipẽ ⁊ myrõe ptẽ aristidis duas hẽbat vxores. q̃ cũ crebro int̃ se iurgarent. ⁊ ille eas irridere eẽt solitus. ꝙ ꝓpter se fedissimũ hoiem symis naribus recalua fronte: pilosis humeris: ⁊ repãdis cruribꝰ disceptarẽt: nouissime verterat in eũ impetũ. ⁊ male mulctatũ fugientẽqꝫ diu ꝑsecute sunt. Lutij sylle felicis (si nõ habuisset vxorẽ) metalla cõiunx palam erat ĩpudica. ⁊ q꞉ nouissimi mala nostra discimus. id athenis cantabat ⁊ sylla ignorabat. secretaqꝫ domus sue primũ hostiũ cõuitio didicit. Martialis coquus. Predia solus habes. ⁊ solus cãdide nũmos. Et cor solus habes solus ⁊ ĩgeniũ. Oĩa solus hoc te puto velle negare. Uxorẽ ſ; habes cãdide cũ populo. Tibullus li. j. Casta ꝑcor cõiunx maneas sanctiqꝫ pudoris. Assideat custos sedula semper anus. Ne seuo sis casta metu ſ; mẽte fideli. Uersat celeri sors leuis orbe cito. Actor. De hac quoqꝫ materia require in precedenti li. ca. de castitate. ca. quoqꝫ de moribus feminarum.

¶ Utrũ sapiẽti expediat nubere. C. IIII.

UAlerius maximus li. vij. Socrates ab adolescentulo ꝯsultus. vtrũ vxorẽ duceret an se omni matrimonio abstineret. R̃ndit: vtrũ eorũ fecisset acturũ penitẽtiã. Nã hic te inq̃t solitudo: ibi te orbitas: hic generis interitꝰ. illic heres alienus excipiet. illic ꝑpetua solicitudo: cõtextus querelarũ: dotis exprobratio. affiniũ graue supciliũ garrula socrus lingua: subsessor alieni matrimonij: incertus liberorũ euẽtus. Idẽ in eodẽ. Quidã vnice filie pater themistoclẽ cõsulebat. vtrũ eã pauperi ſ; ornato aut locupleti parũ ꝓbato collocaret Cui ille malo inq̃t virũ pecunia: q̃ꝫ pecuniã viro indigẽtẽ. Hieronymus ꝯtra iouinianũ. Martia catonis filia minor cũ quereret ab ea cur post amissum maritũ denuo nõ nuberet. R̃ndit: nõ se inuenire virũ q̃ se magis vellet q̃ꝫ sua. quo dicto elegãter ostẽdit diuitias magis in vxoribꝰ eligi solere q̃ꝫ pudicitiã ⁊ multos nõ oculis ſ; digitis vxores ducere. Optima sane res qđ ⁊ auaritia ꝯciliat: amicaꝫ cũ ꝓpinquꝰ moueret vt alteri viro nuberet. eẽ enĩ ei etatẽ integrã ⁊ faciẽ bonã. nequaq̃ꝫ inq̃t h̾ faciã. Si. n. virũ bonũ inuenero vt aũ habui volo timẽ ne ꝑdã. Si malũ q̃d necesse est post bonũ pessimum sustinere: Epicurꝰ voluptatis assertor q̃ꝫq̃ꝫ metrodorꝰ discipulus eiꝰ leonicõ hũit vxorẽ. raro dicit sapiẽti ineũda ꝯiugia: q꞉ multa ĩcommoda admixta sint nuptijs. Et quõ diuitie ⁊ honores ⁊ corporũ sanitates: ⁊ cetera q̃ in dñia noĩamus nec bona nec mala sunt: sed velut in meditullio posita vsu ⁊ euẽtu vel bona vel mala sũt. ita ⁊ vxores sitas in bonorũ malorũqꝫ ꝯfinio. Graue aũt eẽt viro sapiẽti venire in dubiũ. vtrũ bonã an malã ductur'ꝰ sit. Fert ⁊ aureolus theofrasti liber de nuptijs in quo q̃rit an vir sapiẽs ducat vxorẽ. Et cũ definiuisset: si pulchra eẽt: si bñ morigerata: ⁊ honestis ꝑentibꝰ. si ipse sanus ac diues. Sic sapiẽtẽ aliq̃n inire m̃rimoniũ nõ vetuit. stati aũt ĩtulit. h̾ aũt raro ĩ nuptijs vniuersa ꝯcordãt. Nõ ẽ igit vxor ducẽda sapienti.

¶ De incõmodis nuptiarum. C. V.

PRimũ enĩ patet ĩpedire studia ph̾ie. nec posse queq̃ꝫ libris ⁊ vxori parit inseruire. multa ꝗtiã eẽ q̃ matronarũ vsibꝰ necessaria sũt. ꝓciose vestes: aurũ gẽme. sumptꝰ ancille. suppellex varia: lectice ⁊ exedra deaurata. deĩde ꝑ totas noctes garrule ꝯq̃stiões. Illa ornatior ꝓcedit in publicũ. hec honorat ab oĩbꝰ. ego in ꝯuẽtu feminarũ misella despicior. cur aspiciebas vicinã. q̃d cũ ancillula loq̃baris. de foro veniẽs q̃d attulisti. nõ amicũ hr̃e possumꝰ nõ sodalẽ. alteriꝰ amorẽm suũ odiũ suspicat. Si doctissimꝰ ꝑceptor in q̃libet vrbiũ fuerit. nec vxorẽ relinq̃re. nec cũ sarcina ire possumꝰ. pauperẽ alere difficile est diuitẽ ferre tormẽtũ. Adde q̃m nulla est vxoris electio. ſ; q̃liscunqꝫ obuenerit hñda si iracũda: si fatua: si deformis. si supba: si fetida. qđ cũqꝫ vitij ẽ. post nuptias discimꝰ. Equꝰ: asinꝰ: bos: canis: ⁊ vilissima mãcipia. vestes quoqꝫ ⁊ lebetes sedile ligneũ: calix ⁊ vrceolꝰ fictilis ꝓbant priꝰ ⁊ sic emunt. sola vxor nõ ostẽdit ne aũ displiceat q̃ꝫ ducat. Attẽdẽda est sp̃ eiꝰ facies. ⁊ pulchritudo laudanda. ne si ad alterã aspexeris se estimet displicere. vocanda dña. celebrãdus natalis eiꝰ. iurãdũ ꝑ salutẽ illiꝰ. vt sit sup̃stes orandũ. honoranda nutrix eiꝰ ⁊ gerulã. fuꝰ paternus ⁊ alũnus ⁊ formosus asseda. ⁊ ꝓcurator calamistratus ⁊ in longã securãqꝫ libidinẽ erectus spado. sub q̃bus noĩbus adulteri delitescũt. quoscũqꝫ illa dilexerit. ingratis adamãdi. Si totã domũ regendã cõmiseris. seruiendũ ẽ. Si aliq̃d tuo arbitrio reseruaueris. fidẽ sibi haberi nõ putabit. ⁊ in odiuꝫ vertit ac iurgia. ⁊ nisi cito cõsuleris parabit venena. Anus ⁊ aurifices ⁊ ariolos ⁊ institores gẽmarũ sericarũqꝫ vestiũ si intromiseris. ꝑiculũ pudicitie ẽ. Si ꝓhibueris suspitiõis iniuria. verũ q̃d ꝓdest etiã diligẽs custodia. cũ vxor ĩpudica suari non possit. pudica nõ debeat. Infida enĩ custos est castitatis necessitas. Illa v̾o pudica dicenda est. cui licuit peccare si voluit. pulchra cito adamat. feda facile cõcupiscit. difficile custodit qđ plures amãt. Molestũ ẽ possidere qđ nemo hr̃e dignat. minori tñ miseria deformis habet: q̃ꝫ formosa suat nihil tutũ ẽ in quo totiꝰ ppl'i vota suspirãt. aliꝰ forma. aliꝰ ingenio aliꝰ facetijs. aliꝰ liberalitate solicitat aliquo modo expugnat quod vndiqꝫ incessit.

¶ Adhuc de eodem. C. VI.

QUod si propter dispensationẽ domus ⁊ languoris solacia ⁊ fugã solitudinis ducunt vxores. multo melius seruꝰ fidelis dispensat. obediens auctoritati dñi. ⁊ dispositiõi eius obtemꝑans q̃ꝫ vxor que in eo se estimat dñam si aduersus viri faciat volũtatem. i. qđ placet nõ qđ iubet. Assidere autẽ egrotanti magis possunt vernule beneficijs obligati. q̃ꝫ illa que nobis ĩputet lachrymas suas. ⁊ hereditas spe vendat ingluuiẽ ⁊ solicitudinẽ iactans languentis aĩm cõturbet. Q꞉ si languerit coegrotãdũ est. ⁊ nunq̃ꝫ ab eius lectulo recedẽdum. Aut si bona fuerit ⁊ suauis vxor q̃ tñ rara auis est. cũ parturiente gemimus. cuꝫ periclitante torquemur. Sapiens aũt nunq̃ꝫ solus esse põt. habet secũ oẽs qui sunt quicũqꝫ fuerunt boni. ⁊ aĩuꝫ liberũ quocũqꝫ vult transfert. Qđ corpore nõ põt. cogitatione cõplectitur. Et si hoĩuꝫ inopia fuerit loquet cũ deo. nunq̃ꝫ minus solus erit q̃ꝫ cũ solus fuerit. Porro liberorũ causa vxorẽ ducere vt vel nomen nr̃m nõ intereat. vel habeamus senectutis ꝑsidia ⁊ certis vtamur heredibus. stolidissimũ est. Quid enim ad nos ꝑtinet recedentes e mundo: si nomine nr̃o alius nõ vocet. cuꝫ ⁊ filius non statim patris vocabulum referat. ⁊ innumerabiles sint qui eodẽ appellantur nomine. aut que senectutis auxilia sunt. nutrire domi qui aut prior te forte moriatur. aut peruersis moribus fit. aut certe cum ad maturã etatẽ ꝑuenerit. tarde ei videaris mori. heredes aũt meliores

⁊ certiores sunt amici ⁊ ppinqui quos iudicio eligas. ꝙ quos velis nolis hr̄e cogaris: ꝫ certa hereditas sit oīū ad viuis bene vti substātia tua. ꝙ tuo labore quesita in incertos vsus relinquere. hec ⁊ hmōi theofrastus disserēs q̄ ora suffundāt christianoꝝ quoꝝ cōuersatio in celis est. Cicero quoqꝫ rogat⁹ ab hirco vt post repudiū terētie so rozē eius duceret oīno facere supsedit dicēs nō posse se vxori ⁊ phi losophie parit̄ operā dare. Gorgia rhetor librū pulcherrimū de cōcordia grecis tūc iter se dissidētib⁹ recitauit olimpie. Cui melanci⁹ inimicus eius: hec nobis inqͭ de cōcordia pcipit. q̄ se ⁊ vxorē ⁊ ancillulā tres in vna domo cōcordare nō potuit. Emulabat̄ q̄ppe vxor eius ancille pulchritudini. ⁊ castissimū virū quotidianis iurgijs exagitabat. Terētius in echira. Unoquoqꝫ aio oēs socrus oderunt nurus. Ouidius in li. de remedijs. ij. Turpe vir ⁊ mulier mō iūcti ptinus hostes. Idē in li. methamor. j. Imminet exitio vir cōiugis illa mariti. Filius ante diē patrios inquirit in annos. vel honores. Idē in li. epi. Quā male inequales veniūt ad aratra iuuenci. Tam pr̄mitur magno coniuge nupta minor.

Ⓒ De Immoderato vxoris amore. C. VII.

Hieronimus vbi supra. Tota amoris insectatio apud platonē posita ē ⁊ oīa eius incōmoda lisias explicat. qꝺ nō iudicio ꝫ furore ducat̄. ⁊ maxime vxorū pulchritudini grauissimus custos accubet. Refert preterea seneca cognouisse se quēdā ornatū hoiem. q̄ exiturus in publicuꝫ fascia vxoris pectus colligabat. ⁊ ne pūcto q̄dē hore p̄sentia eius carere poterat. potionēqꝫ nullā nisi alternis tactis labris vir ⁊ vxor hauriebant. Alia deinceps nō minus inepta faciētes: in q̄ iprouida vis ardētis affectus erūpebat. Origo q̄dē amoris honesta erat. ꝫ magnitudo deformis. nihil aūt inter ē ꝙ ex honesta cā q̄s insaniat. vnde ⁊ sextus in sentētijs. Adulter est inqͭ in suā vxorē amator ardētior. In aliena q̄ppe vxore oīs amor turpis ē. in sua nimius. Sapiēs vir iudicio dꝫ amare cōiugē nō affectu regit impet⁹ voluptatꝫ. nec pceps ferat̄ in coitū. Nihil ē fedi⁹ ꝙ vxorē amare quasi adulterā. Certe q̄ dicūt se cā reipu. ⁊ generis humani vxorib⁹ iungi. ⁊ liberos colere. imitent̄ saltē pecudes. Et post ꝙ vxorū vēter itumuerit ne pdāt filios. nō amatores se vxorib⁹ exhibeāt. ꝫ maritos. Quorūdaꝫ matrimonia adulterijs cohesere: ⁊ o rē iprobā. ijdē illis pudicitiā preceperūt qui abstulerant. Itaqꝫ cito eiusmodi nuptias satietas soluit.

Ⓒ De Mutua parētū ⁊ filioꝝ exhibitiōe. C. VIII.

Ex summa azonis. Porro ꝫ leges ⁊ liberi parētes. ⁊ parētes liberos tenent̄ alere. ⁊ oīa onera inuicē sufferre. Distingue tñ patrē ⁊ ascēdētes linee paterne. Nā pat̄ cogit̄ ita demū si sit iustus ⁊ idē in eis a q̄b⁹ ipse descēdit. Mater aūt cōpellit̄. ⁊ si vulgo cōceperit. ⁊ idē in ascēdētib⁹ eius. Ex alia differētia: qꝛ mater nō cōpellit̄: nisi pr̄ vel ascēdētes eius defierint esse vel nō sint egētes. Certū ē. n. id qꝺ filia parit. ñ auo materno ꝫ patri suo oneri eē. sꝫ ⁊ alie diuersitates in tp̄e vel forte in alijs. Generale tñ ē in oīb⁹ parētib⁹ vt nō cōpellant̄ alere. si habeāt qꝺ obiciāt liberis. vt ecce accusati sūt ab eis. vel qꝛ sibi pn̄t sufficere in alimētis vel ex bonis suis vel ex artificio suo. Et idē puto in liberis circa parētes ⁊ ecōuerso. Itē extranei heredes liberos nō habēt necesse alere parentes liberoꝝ: nisi in sūmā egestatē sint deducti. Nec distinguēdū in liberꝫ an sint in potestate vel nō. Prestari aūt debēt alimēta pro mō facultatū. ⁊ si nō p̄stent̄ captis pignoribus ⁊ distractis. coget̄ q̄s satisfacere snīe. Si aūt de hoc ipso sit dubiū an sit parēs. vel de liberis. sup ea re sūmatim iudex dꝫ cognoscere. ⁊ si cōstiterit filiū vel parētē esse. tūc ali iubebit. alioqn nō decernet alimēta. Sciēdū est tñ. ꝙ si pnunciauerit iudex ali debere tñ ea res nō facit preiudiciū veritati. nec eni hūc pnūciat̄ filiū esse. ꝫ ali debere. forte qꝛ de incidēti questiōe filiatiōis nō plena ꝫ semipleria sit cognitio. vel forte illa est rō. qꝛ pater q̄nqꝫ cogit̄ alere etiā nō suū. Nā si vxore denūciāte sese pgnātē: maritus nō negauerit. nō vtiqꝫ suus iste efficiet̄ partus. Ceteruꝫ si hoc esset satꝫ iniuriosuꝫ eēt si q̄s lōgo tp̄e abfuerit ⁊ reuersus vxorē pgnātē īuenerit. ⁊ iccirco reiecerit. cogit̄ tñ alere filiū dōec ōstet de filiatiōe.

Ⓒ De Educatiōe filioꝝ. C. IX.

Quintilianus li. j. Utinā liberoꝝ nostroꝝ mores nō ipsi pderem⁹. Infantiā statim delitijs soluimus mollis educatio quā indulgētiā vocam⁹: neruos oēs mētꝫ ⁊ corpis frāgit. Etas igit̄ hoīs tūc vel maxime formāda ē. cū simulādi nescia ē ⁊ pcipientibus facillime cedit. frangas eni citius ꝙ corrigas: que in prauum durruerunt. Idem in li. ij. Ingenia tamen pueroꝝ nimia emendationis seueritate deficiunt. nam ⁊ desperant ⁊ dolent ⁊ nouissime

oderunt. ⁊ qꝺ maxime nocet dū oīa timet. nihil conant̄. Ualerius li. ij. Perse nō aspiciūt liberos suos priusꝙ septē ānos ipleuerint. quo puulorū amissionē eq̄ore aīo sustineāt. De hac quoqꝫ māplenius reqre in pce. li. ca. de moribus pueroꝝ. ca. quoqꝫ de pueroꝝ istructiōe. Sueto. li. ij. de. xij. cesarib⁹. August⁹ cesar filiā ⁊ neptes ita istituit. vt etiā lanificio assuefaceret: vetaretqꝫ loqui aut ageret quicꝙ nisi palam ⁊ quod in diurnos cōmentarios referretur.

Ⓒ De Beneficijs ⁊ emendatione propinquoꝝ. C. X.

Augustinus de doc. chriana. Cū aūt oīb⁹ prodesse nō possit. his potissimū ꝯsulēdū ē. q̄ p locoꝝ ⁊ tēpoꝝ vl̄ q̄rūlibet rerū opportunitatib⁹ ꝯstricti tibi q̄si quadā sorte iūgunt̄. Ex decretis gratiani cā. xxiij. q. j. Aug. in sermōe de puero cēturiōis. Parat⁹ eē dꝫ bō iustus ⁊ pius patient̄ eoꝝ malitiā sustinere quos fieri bonos q̄rit. In manifesto aūt id fiat qꝺ eis videt̄ pdesse q̄b⁹ bene velle debem⁹. Agēda sunt aūt multa etiā cū inuitꝫ quadā benigna asperitate plectēdis. quoꝝ poti⁹ vtilitati ꝯsulendū est: ꝙ volūtati. Nā in corripiēdo filiū q̄lībet a spe nūꝙ pfecto patern⁹ amor amittit̄. fiat tñ qꝺ nolit. ⁊ doleat qꝛ etiā inuit⁹ dolore videt̄ eē sanādus. Ex summa azonis. Qm̄ aūt emendatio ppinquorum adhibita quoqꝫ quedā vi licita celebrat̄. tribuit lex potestatē senioribus propinquis iunioꝝ delicta corrigendi pro qualitate delicti. ea moderamine tamen quodā ⁊ iure quasi patrio. vt in imensum hec licentia non extendat̄. Nam si atrocitas facti emendationis domestice ius excedit. placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni.

Ⓒ De Mutua vicissitudine dominorum atqꝫ seruoꝝ. C. XI.

Augustinus de ciui. dei. li. xix. In domo aūt iusti viuētis ex fide etiā q̄ iperāt seruiūt eis q̄b⁹ vident̄ impare. neqꝫ eni dominādi cupiditate iperāt ꝫ officio ꝯsulēdi nec pncipandi supbia ꝫ puidendi mīa. Hoc nālis ordo p̄scribit: ita deus hoīeꝫ cōdidit. Nā dominet̄ inqͭ pisciū maris ⁊ volatilib⁹ celi ⁊ reptilibus terre. Rōnalē factū ad imaginē suā voluit nisi irrōnabilib⁹ dn̄ari. nō hoīeꝫ hoi: ꝫ hoīeꝫ pecori. Inde pmi iusti pastores pecoꝝ magis ꝙ reges hoīuꝫ ꝯstituti sūt. vt sic īsinuaret de⁹ q̄d postulet ordo creaturaꝝ. q̄d exigat meritū pctoꝝ. Cōditio fuitutꝫ iure itelligit̄ iposita pctori. pinde nusꝙ scripturaꝝ legib⁹ seruū anteꝙ h̄ vocabulū noe iust⁹ pctm̄ filij vindicaret. Nomē itaqꝫ istud culpa meruit nō nā. Origo aūt vocabuli seruoꝝ in latina lingua īde credit̄ ducta: ꝙ hi q̄ iure belli possent occidi. a victorib⁹ ꝯseruabant̄. serui fiebāt a seruādo appellati. qꝺ etiā ipsuꝫ sine pcti merito nō est. Nā ⁊ cū iuste gerit̄ bellū: p pctō ꝯrio dimicat̄. ⁊ oīs victoria cū malis pueniat diuino iudicio. victos hūiliat vel emēdās pctā vel puniens. Testis ē hoīb⁹ bō dei daniel cū in captiuitate posit⁹ pctā sua ⁊ pctā ppli sui cōfiteret̄ deo. ⁊ hāc esse cāꝫ illi⁹ captiuitatis pio dolore testat̄. Pomi ḡ seruitutis cā pctm̄ est. vt hō hoi ꝯditiōis vinculo subderet̄. qꝺ nō fit nisi deo iudicāte apō quē nō est iniq̄tas ⁊ nouit diuersas penas meritis distribuē peccātū. Sicut aūt supr⁹ dn̄s dicit. Ois q̄ facit pctm̄ seru⁹ est pcti. Ac p h̄ multi q̄dē religiosi dominis iniq̄s nō tñ liberis seruiūt. A quo eni q̄s deuict⁹ est huc ⁊ seru⁹ addict⁹ est. ⁊ vtiqꝫ felici⁹ seruit̄ hoi ꝙ libidini. cū seuissimo dn̄atu vastet corda mortaliū vt al's omittā libido ipsa dn̄andi. Hoīb⁹ aūt illo pacis ordine quo alijs alij subiecti sūt. sic pdest hūilitas seruiētibus ita nocet supbia dn̄antib⁹. Null⁹ aūt nā in qua pus de⁹ hoīeꝫ ꝯdidit seru⁹ ē hoīs aut pcti. veꝝ penal̄ seruit⁹ ea lege ordinata q̄ nāleꝫ ordinē ꝯseruari iubet: pturbari vetat. Quia si ꝯ eā legē nō eēt factū nihil eēt penali fuitute coercēdū. Ideoqꝫ apl's monet fuos subditos eē dn̄is suis. ⁊ ex aīo eis cū bōa volūtate seruire. vt. s. seruitutē suā quodāmō liberā faciāt nō timore sue dolo. ꝫ fidei dilectiōe fuiēdo. donec trāseat iniq̄tas ⁊ euacuat̄ oīs pncipat⁹ ⁊ ptās hūana. ⁊ sit de⁹ oīa in oīb⁹. Quo circa etiā si hūerūt seruos iusti. Itaqꝫ patres nr̄i si admīstrabāt domesticā pacē. vt sm̄ h̄ tpalia bona filioꝝ sortē a fuoꝝ ꝯditōe distīguerēt. Ad deū aūt colēdū ī quo etna bona sperāda sūt: oīb⁹ dom⁹ sue mēbris eq̄li dilectiōe ꝯsulerēt. qꝺ naturalis ordo ita prescribit: vt nomē patrisfamilias hinc exortuꝫ sit.

Ⓒ De Regimine seruorum. C. XII.

Cassiodorus epl'a. xxxiij. Maiora principes decet tribuere ꝙ a seruitute videat̄ accepisse. Plautus in aulularia. Ue autē apud quos dn̄i vigilias mltā in nocte ptrahūt. his n. seruis de vita q̄ntū de nocte auferūt. Idē in eadē. Dn̄i sunt: dicāt qꝺ volūt q̄diu libuerit tolerādū est. Ex puerbijs sapientū. Minus ꝙ seruus est dn̄s qui seruos timet. Seneca ad lucil. epl'a. xlvij. Illos autē rideo q̄ turpe existimant cū seruo suo cenare. quare nisi qꝛ

superbissima cõsuetudo cenanti dño stantiũ seruorũ turbã circũde
dit. Ille quidẽ ingẽti auiditate distentũ ventrẽ onerat. serui aũt to/
ta nocte ieiuni mutiq3 perstant. inde fit vt de dño loquant̃: quibus
corã dño loq̃ nõ licet. tu autẽ sic cũ inferiore viue: queadmodũ tecũ
superiorẽ velis viuere: ⁊ quotiẽs in mentẽ venerit quãtũ tibi in ser/
uũ liceat: in mentẽ etiã veniat tantũdẽ in te dño tuo licere. Dydi/
mus rex bragmanorũ ad alexãdrũ magnũ. In hoies nostri similes
supbia nõ agimus imperiũ. nec quẽquã vel minima seruitute exigi
mus preter corpus qđ solũ aĩo famulari debere censemus. Alioq̃n
seuitia est in obsequiũ cogere: quos nobis fratres eadẽ natura pge
nuit. ⁊ quibus a deo patre cõmuniũ bonorũ spondetur hereditas.
Ualerius. iiij. li. Plato cũ aduersus serui delictũ vehemẽtius exar/
sisset: veritus ne vindicte modũ excederet. speusyppo amico suo ca/
stigationis arbitriũ mãdauit. Ex sũma azonis. Olim dñs impune
seruũ suũ occidere poterat: sed hodie distinguit. an occidat cã iusta
vt tũc nõ teneat̃. aut sine cã: ⁊ tũc aut volũtate sua. aut casu aut cul/
pa. In primo casu tenet̃ tanq̃ si liberũ occidisset. In scđo nõ. Ubi
autẽ eũ verberibꝰ ⁊ fame affligit: s3 id moderate facit: impunitũ erit
l3 p. cõtrariũ dixerit. Si autẽ ĩmoderate: cõfugere põt seruus ad pre
sides: vt cõpellat̃ dñs vẽdere seruũ suũ bonis cõditionibꝰ. i. ne reuer
tat̃ in dñi potestatẽ. Ex notulis sup titulos primi li. pandectarũ si/
ue digestorũ. Adrianus vmbriciã quãda matronã in quinquẽniũ re
legauit. quod ex leuissimis causis ancillã suã atrocissime tractasset

Cato vbi supra. Utile cõsiliũ dñs ne despice serui. Nullius sensũ.
si pdest spreueris vnquã. Cõtra hoiem iustũ praue contẽdere noli.
Semp enĩ deus iniustas vlciscit̃ iras. Galtherus in alexandreide
li. j. Reqre ca. de electiõe potestatis. De hac etiã materia reqre in pre
cedẽti li. ca. de moribus seruorũ. ⁊ iterũ inferius in hoc eodem li. de
libertate ⁊ seruitute.

¶ De Seruãda pace domesticorũ. C. XIII.

AUgustinus de ci. dei li. xix. Pax itaq3 do
mus est ordinata imperãdi ⁊
obediẽdi cõcordia cohabitãtiũ. Hãc naturali iure vel in
stinctu seruare oẽs appetũt. Nã ⁊ latrones vt vehemẽ/
tius ⁊ tutius infesti sint paci ceterorũ. volũt pacẽ hre sociorũ. Sed si
vnus tã prepollẽs sit viribꝰ ⁊ cõscius ita cauẽs: vt nulli socio se com
mittat: solusq3 insidiãs ⁊ preualẽs quibꝰ potuerit oppressis ⁊ exti/
ctis predas agat. cũ eis certe quos occidere nõ põt. ⁊ quos vult la
tere qđ facit. qualẽcũq3 vmbrã pacis tenet. In domo autem sua cũ
vxore ⁊ filijs studet pfecto esse pacatus. eis q̃ppe ad nutũ obtẽpe
rantibꝰ sine dubio delectat̃. Nã si nõ fiat indignat̃: corripit: vindi/
cat. ⁊ domus sue pacẽ (si ita necesse sit) ⁊ seruiẽdo cõponit. quã sen/
tit esse nõ posse nisi cuidã pncipio qđ ipe ẽ in domo: cetera in eadẽ
domestica societate subiecta sint. Ideoq3 si offeret̃ ei seruitus pluri
morũ vel ciuitatis vel gẽtis ita vt sic ei seruirẽt queadmodũ sibi do/
mi sue seruiri volebat. nõ se iã latronẽ latebris cõderet: s3 regẽ cõspi
cuũ sublimaret̃ cũ eadẽ in ipso cupiditas ⁊ malitia pmaneret. Pa/
cẽ itaq3 cũ suis oẽs hre cupiũt: quos ad arbitriũ suũ viuere volunt.
Deniq3 etiã seuissime fere genus ppriũ quadã pacẽ custodiũt: coeũ
do: gignẽdo: pariẽdo: fouẽdo: nutriẽdo: cũ sint plereq3 ĩsociabiles ⁊
soliuage. vt leones. vulpes: aq̃le: noctue. Que enim tigris nõ filijs suis
ĩmurmurat ⁊ pacata feritate blãdit̃. Quis miluus nõ cõiugiũ copu
lat oua cõfouet. pullos alit ⁊ q̃si cũ matrefamilias societatẽ domesti
cã q̃ta põt pace cõseruat. q̃to magis hõ fert̃ quodãmõ nature sue
legibꝰ ad ineundã societatẽ paceq3 cũ hominibꝰ quãtũ in ipso est
omnibus maximeq3 domesticis obtinendam.

¶ De Electiõe vel acq̃sitiõe amicorũ. C. XIIII.

EX prouerbiis sapiẽtũ. Talẽ diligẽtiã in
amicis adhibe cõparãdis
ne ĩcipias amare quẽ deinceps possis odisse. tu pmũ te/
ipm bonũ exhibe. ⁊ sic alterũ tui similẽ elige. amor extor
queri nõ põt: s3 elabi põt. Sene. de bene. li. vj. Neminẽ tã alte secu
la posuerũt: vt nõ illi amicus eo magis desit quo nihil absit. Idẽ in
li. de remedijs fortuitorũ. Quere amicũ iter recta ⁊ honesta officia.
quere in laboribꝰ. ad mẽsã res ista nõ q̃rit̃. Idẽ ad lucil. epl'a. iij.
Si aliquẽ amicũ existimas cui nõ tãtũdẽ credis q̃tũ tibi: vehemẽ
ter erras. Errat ⁊ ille q̃ amicã in atrio q̃rit: in cõuiuio pbat. Nullũ
h3 maius malũ occupatꝰ hõ ⁊ bonis suis obsessus: q̃3 q amicos si/
bi putat qbꝰ ipe nõ ẽ. Tu vo oĩa cũ amico delibera. s3 de ipo prius.
Post amicitiã credẽdũ ẽ. ante amicitiã iudicãdũ. Ipsi vo ppostere
pmiscẽt officia. q̃ cõ pcepta theofrasti cũ amauerit iudicãt. ⁊ nõ ama/
uerint cũ iudicauerint. Tullius in li. de amicitia. Ueterrima quo/
q3 amicitia (sicut vinũ vetꝰ) debet esse suauissima. Maxima enĩ est vis
vetustatis ⁊ consuetudinis. Caueamus autem ne nimis cito dili/
gere incipiamus. neve indignos. Digni autẽ sunt amicitia q̃bus in
ipsis est cã cur diligant̃. s3 rarũ genus est. Equidẽ oĩa preclara. nec
quicq̃ difficilius est q̃3 repire qđ sit ex omni pte in suo genere pfe/
ctũ. Ipse homo seipsũ diligit p se. nõ vt aliquã a seipso mercedẽ
exigat charitatis sue. qđ nisi in amicitia idẽ transferat̃: verus ami/
cus nunq̃ repit̃. Est. n. verus amicꝰ tanq̃ alter idẽ. Equũ est g̃ ipsũ
virũ primũ bonũ eẽ. ⁊ seipsum primũ p se diligere. Deinde alterum
sui similẽ q̃rere. cuiꝰ aĩm ita cũ suo misceat: vt pene efficiat vnũ ex
duobꝰ. Scipio solebat cõqueri q oĩbꝰ in rebus hoĩes diligentiores
essent vt capras ⁊ oues quot q̃sq3 hret dicere posset. amicos quot
haberet non dicere possz. Idẽ in rheto. ij. Diligere oportet quẽ te
velis diligere. Salustiꝰ in iugurtino. Ueros amicos neq3 armis
cogere neq3 auro pare queas. s3 officio ⁊ fide pant̃. Macrobius
in li. saturnaliũ. Ira amicũ hẽas vt inimicũ posse fieri putes. Ua/
leriꝰ maximꝰ. Bias quoq3 prieneus ita aiebat oportere hoĩes in vsu
amicitie versari. vt meminissẽt eam ad graues inimicitias cõuerti.

Socrates. Cũ amicis breues rõnes amicitias lõgas habere opor
tet. principiũ amicitie bene loq̃. exordiũ inimicitiarum maledicere.
Amicus raro acquirit̃ cito amittit̃. Theofrastus. Expedit iam p
batos amicos amare. nõ amatos pbare. Suetoniꝰ de. xij. cesari/
bus li. vij Augustus cesar amicitias non facile admisit. ⁊ cõstantissi
me retinuit. Plautus in aulularia. In amicitiã ⁊ fidem stultum
ne receperis. Nã insipientiũ atq3 improborũ facilius sustinet̃ odiũ
q̃3 collegiũ. vis te nõ decipi nemini credideris. vis ve tibi honorẽ de
ferri. inter miseros viuito nemini te querulo nimis sodalẽ feceris.

Cato vbi supra. Dilige sic alios vt sis tibi charus amicus. Sic bo
nus esto bonis ne te mala damna sequant̃. Ignotum tibi tu noli
preponere notis. Cum tibi vel socium vel fidum queris amicum.
Non tibi fortuna est hominis sed vita petenda. Ouidius in lib.
tristium. iiij. Turpius eijcitur q̃3 non admittitur hospes.

¶ De Administratione rerum domesticarum. C. XV.

HEctor. Secũda vero ps echonomice que ad rei fa
miliaris dispositionẽ ptinet quattuor (vt di
ctũ est) partes cõtinet. Prima cõsistit in domesticarũ re
rum negocijs solerter ac strenue pcurandis. ipsisq3 re/
bus iuste ⁊ fidelit̃ acq̃rẽdis atq3 mltiplicãdis. Scđa ĩ eis custodiẽ
dis. Tertia in eis dispẽsandis. Quarta ĩ debitis euitãdis. De iusta
rerũ acq̃sitiõe dicit tull'. in li. de offi. iij. Arbitrandũ magis eẽ cõ nãm
hoiem aliq̃d hoĩ sui cõmodi cã detrahẽ q̃3 oĩa ĩcomoda subire. Et
iterũ. vir inq̃t bonꝰ ⁊ iustꝰ nihil cuiq3 qđ in se trãsferat detrah3. Pa
tet ex his vbis tullij q etiã phi fraudẽ ⁊ auaritiã detestãtes sense/
rũt absq3 dãno alteriꝰ res domesticas debẽ multiplicari. Qđ ⁊ pe/
nitꝰ fieri difficile ẽ. aut etiã ĩpossibile ab ãtiquo tpe tritũ ẽ puerbiũ
Oĩs diues aut ẽ iniquꝰ aut heres iniq̃. De hac quoq3 mã reqre ple
nius ĩ pcedẽti li. ca. đ cupiditate ⁊ auaritia. de rapina quoq3 ⁊ frau
de ⁊ vsura. De cautela custodie dicit Cassiodorus in epl'a. xxxiij.
Maior in cõseruãdis rebꝰ q̃3 iueniẽdis adhibẽda ẽ cautela. Et ite
rũ claudianꝰ in maiori volumĩe. Plꝰ ẽ seruasse q̃sitũ q̃3 q̃sisse nouũ

Porro de prudẽti rerũ dispẽsatiõe iã dictũ ẽ in pcedẽti li. tracta/
tu de libertate. De hac Aug. ita loquit̃ ĩ li. de doc. chr̃iana. Cũ in
q̃t oĩbꝰ pdesse nõ possis. his potissimũ cõsulẽdũ q̃ p locorũ ⁊ tporũ
vel q̃rũlibet rerũ oportũitatibꝰ cõstricti tibi q̃si q̃dã sorte iungunt̃.

Amb. in li. de offi. in diuersis casibꝰ cui potiꝰ credẽdũ sit plenissi/
me describit. Deniq3 de vitãda debitorũ obligatiõe dicit Amb. in
li. de tobia. Paupertas nõ h3 crimẽ. s3 debẽ verecũdũ ẽ. nõ reddẽ ve/
recũdiꝰ. diues es. paup es. nõ sumas mutuũ. Si diues nullã pateris
petẽdi necessitatẽ. Si paup cõsidera soluẽdi difficultatẽ. Hic etiã
in puerbijs sapiẽtũ legit̃. Fraus ẽ accipe qđ nõ possis reddẽ. Se
neca quoq3 scribit in li. de bñficijs. Prio docẽdi sũt q̃ libent̃ accipi
unt libent̃ reddẽ. ⁊ eos q̃bꝰ obligati sũt re aĩoq3 nõ tm̃ eq̃re. s3 etiã
vincẽ. Itaq3 si bñficia g̃tis collata reddẽda sũt: multo fortiꝰ mutua
Deniq3 q2 mlti ĩgrati amici q̃dẽ vident̃ in petẽdo: s3 inimici fiũt in
reddẽdo. Dicit demas phs. Amico me rogãte pecuniã dũ mutuo
ipsũ ⁊ pecuniã pdo. Primũ itaq3 mẽbrũ huiꝰ diuisiõis qđ cõsistit in
dõesticarũ rerũ agẽdarũ ĩdustria latiꝰ psequimur ab edificijs ĩchoãtes.

¶ De Habitaculis construendis. C. XVI.

PAlladius in libro de agricultura. Edificium
pro agri merito ⁊ pro fortuna dñi
oportet instituꝰ. Si vicinus est fluuius vbi statuimꝰ fa/
brice sedẽ pare eius debemꝰ explorare naturã: q2 plerũ
q3 qđ exalat inimicũ ẽ. Palus oĩmodo vitãda pcipue q̃ ab austro
ẽ vel occidẽte. ⁊ siccari cõsueuit estate. ppter pestilẽtiã vel aĩalia ini
mica q̃ generat: pterea scire necessarium est construẽti que calcis ⁊
arene natura sit vtilis. Arene. n. fossicie genera sunt tria. nigra. ru/

sa cana. Omnium precipue rusa melior. Meriti sequentis est carra. Tertiũ locũ nigra possidet. Ex his q̃ cõprehẽsa manu edit stridores. erit vtilis fabricãti. Itẽ si panno vel lintheo candide vestis ĩspersa ꝛ excussa nihil macule relinq̃t aut sordis: egregia est. Sed si fossilis arena nõ fuerit: de fluminib⁹ aut glarea aut littore colliget. Marina arena tardius siccat ꝛ ideo non cõtinue sꝫ intermissis tpib⁹ cõstruẽda est. ne opus oneret ꝛ corrũpat. camerarũ tectoria salso humore dissoluit. Nã fossiles tectorijs ꝛ cameris ex celeri siccitate vtiles sunt. melioresq̃ si statim cũ effosse sint misceant. Nam diutino sole aut pruina aut imbre vanescũt. Fluuiales tectorijs magis poterunt cõuenire. Sed si vti necesse sit maris arena. erit cõmodũ prius eã lacuna humoris dulcis ĩmergi: vt vitiũ salis aq̃s suauibus eluta deponat. Calcẽ quoq̃ albo saxo duro vel tyburtino aut colũbino fluuiali coquemus. aut rubro. aut spongia. aut postremũ marmore. Que autẽ erit ex ĩpisso ꝛ duro saxo structuris cõuenit. Ex fistuloso vero aut molliori lapide tectorijs adhibet. vtilius in duab⁹ partib⁹ calcis. vna arene miscenda est. In fluuiali vero arena si tertiam partem teste crete addideris. operum soliditas mira prestabitur.

De Situ ꝛ forma edificiorum. C. XVII.

Pretorii situs loco aliquatenus erectiore ꝛ sicciore q̃ cetera esse dꝫ pp̃ter iniuriam fundamẽtorum. ꝛ vt leto fruat aspectu. Fundamenta aũt hoc mõ ponẽda sunt. vt latiora sint ex vtraq̃ parte semipedis spacio q̃ parietis corpus increscit. Si lapis vel tofus occurrat facilis cã est collocãdi. in quo sculpi tantũ fundamẽti forma debebit vnius pedis altitudine vel duorũ. Si solida ꝛ cõstricta inueniet argilla q̃nta vt sexta pars altitudinis obruat. donec mũda sine ruderũ suspiciõe occurrat argilla. que si oĩno desit quartã mersisse sufficiet. Studẽdũ preterea vt hortis ꝛ pomarijs cingi possit aut pratis. Sed totus fabrice tract⁹ vnius lateris longitudine in quo frons erit meridianã partẽ respiciat. In primo angulo excipiens ortũ solis hyberni ꝛ paululũ ab occidẽte auertat hiemali. Ita p̃ueniet vt p hiemẽ sole illustret ꝛ calores eius estate nõ sentiat. forma tñ esse dꝫ eiusmodi. vt ad habitationũ breuit collectas ꝛ estati ꝛ hiemi prebeat mansiões. Que hiemi parant ita sint cõstitute vt possit eas hiberni solis totus prope modũ cursus hylarare. mẽsura vero hec seruãda est in triclinijs atq̃ cubiculis vt quãta latitudo vel longitudo fuerit in vnũ cõputet. ꝛ eius medietas in altitudine conferatur.

De Pauimẽtis eorum. C. XVIII.

In his pauimẽta oportuna esse debebũt. primũ in fabricis planis earũ obseruãdũ est. vt equalis ꝛ solida cõtiguatio fiat ne gradus ambulantiũ tremor fabrice titubantis excutiat. Deinde vt axes querne cũ asculeis nõ misceant. Nã quercus humore concepto cũ se ceperit siccare torquet ꝛ rimas in pauimẽto faciet. esculus aũt sine vitio durat. Sꝫ si quercu suppetẽte esculus desit. subtilit quercus secetur. ꝛ transuersus atq̃ directus duplex ponat ordo tabularũ clauis frequẽtibus fixus. De acerro aut phago aut fraxino diutissime tabulata durabũt si stratis desup paleis vel filice humor calcis nusq̃ ad tabulati corpus accedat. tunc sup statu minabis rudereS. i. saxa cõtusa duab⁹ partib⁹ ꝛ vna calcis tẽperãte constitues. hec cũ ad sex digitorũ crassitudinẽ feceris ꝛ regula explorarís equale si loca hiemalia sunt: tale pauimentũ debebis imponere in quo vel nudis pedibus stãtes ministri hieme nõ rigescãt. inducto itaq̃ rudere vel testatio pauimẽto. cõgestos ꝛ calcatos spisse carbones cũ sabulone ꝛ fauillla ꝛ calce permisces. ꝛ huius impẽse crassitudinẽ semipedis iubebis imponi. Qđ exequatum nigra pauimẽta formabit. ꝛ si qua fundentur ex poculis velociter rapta desuget.

De Parietibus ꝛ tecturis. C. XIX.

Quod si latericios parietes in pretorio facere volueris. perfectis parietibus in sũmitate que trabib⁹ subiacebit structura testacea cũ coronis prominentib⁹ fiat sesquipedali altitudine vt si corrupte tegule aut imbrices fuerint parietẽ nõ possint penetrare per pluuiã. Deinde prouidendũ est vt siccis ꝛ asperatis parietib⁹ lateritijs inducatur tectoriũ. qđ humidis ac lenibus adherere nõ poterit. Et ideo tertio eos prius debet is obducere vt tectoriũ sine corruptione suscipiant. Opus quoq̃ albarium sepe delectat. cui calcẽ debebimus adhibere cũ multo tempore fuerit maceratũ. Ergo vt vtile probes. ascia calcem quasi lignum dolabis. si nusquã aciem eius offenderit. ꝛ quod ascie adheret fuerit molle atq̃ viscosũ. constat albarijs opibus cõuenire. Parietũ vero tectura sic fiet fortis ꝛ nitida. Prima trullis frequentetur inductio. cum siccari ceperit: iterũ inducatur: ac tertio post hec tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullam que inductio ante tamdiu subigenda est. vt quo calx subigetur: mundũ leuemus. hecq̃ marmoris grani inductio cũ siccari incipiet. aliud coriũ subtilius oportet imponi. sic ꝛ soliditatem custodiet ꝛ nitorẽ.

De Cisternis ꝛ piscinis ꝛ balneis extruendis. C. XX.

Vitandum est aũt q̃ plerique fecerũt aque cã villas in infimis vallibus mergere ꝛ paucorum voluptatẽ preferre habitatorũ saluti. cũ si fons desit ac pute⁹. cisternas cõstruere cõueniat. quib⁹ oĩũ cõduci possit aqua tectorum. Magnitudo ea cui delectaris cisterna cõstruat. lõgior magis q̃ latior. In imis solũ alto rudere solidatũ. relicto fusorijs loco. testacei pauimẽti supfusiõe leuiget: hoc pauimentũ oĩ cura terendũ est ad nitores ꝛ lardo pingui decocto assidue pfricandũ. Qđ vbi deducto humore siccatũ ne rimis in aliq̃ pte findat etiã parietes sili corio velent obducti. ꝛ ita post diuturnã ꝛ solidã siccitatẽ aque p̃beat hospiciũ. Anguillas sane piscesq̃ fluuiales mitti in his pascique cõuenit. vt horum natatu aqua stans agilitatẽ currentis imitet. Piscine due vel solo ĩpresse. vel ceso lapide circa villã esse debebũt. q̃s facile ẽ aut fonte aut ĩbre suppleri. vt vna ex his vsui sit pecorib⁹ vel auib⁹ aq̃ticis. alia madefaciat vĩgas ꝛ coria lupi pinos ꝛ si q̃ rusticitas cõsueuerit ĩfundẽ. Nõ alienũ est si aq̃ copia patiat. patrẽfamilias destructura balnei cogitare. q̃ res ꝛ voluptati plurimũ cõferat ꝛ saluti. Balneũ cõstituem⁹ in ea pte qua calor futur⁹ est. loco ab humore suspẽso. ne vligo eũ fornacib⁹ vicia refrigẽt. Lumĩa ei dabim⁹ a pte meridiana ꝛ occidẽtis hyberni. vt totã dies solis iuuet ꝛ illustret aspectu. Celle aũt sic disponant. vt q̃dre nõ sint: sꝫ vbi giñ si q̃ndecim pedib⁹ lõge fuerint. x. late sint. fortius. n. vapor ĩter angusta luctabit. Piscinales celle in estiuis balneis a septẽtriõe lumẽ accipiant. in hiemalib⁹ a meridie. si fieri põt ita cõstituant balnee. vt oẽs earũ hortos decurrat eluuies. Si aq̃ copia ẽ. fusura balnearũ dꝫ ꝛ pistrinã suscipere. vt ibi formatis aquarijs molis. sine animalium vel hominũ labore frumenta frangant.

De Cellis vinarijs ꝛ aluearijs. C. XXI.

Cellam vinariã septentrioni hr̃e debemus oppositã. frigidã vel obscure p̃ximã. longe a balneis. stabulis furno sterquilinijs cisternis. aquis ꝛ ceteris odoris horrendi. ita cõstructã necessarijs vt nõ timeat a fructu. sic aũt dispositã. vt basilice ipsius forma calcatoriũ loco habeat altiore cõstructũ. ad qđ ĩter duos lacus qui ad excipienda vina hincinde depsiti sint: gradib⁹ tribus fere ascẽdat. aut quattuor. Ex his lacubus cãnales structi vel cubi fictiles circa extremos pietes currant ꝛ subiectos lateri suo dolios p vicinos meatus manãtia vina defundant. si copia maior est. mediũ spaciũ cupis deputabit. quas ne ambulãtia vina p̃hibeant. asellis altiorib⁹ ĩpositas vel supra dolia possumus collocare. spacio interlongiore distantes vt si res exigat currentis trãsitus possit admitti. qđ si cupis locũ suum deputabimus. Is locus ad calcatorij silitudinẽ podijs breuib⁹ ꝛ pauimento testatio solidet. vt etiã si ignorata se cupa diffuderit. lacu subdito excipiant nõ pitura vina q̃ fluxerũt. Olearis cella meridianis sit obiecta partib⁹. ꝛ cõtra frig⁹ munita. vt illi p specularia debeat lumẽ admitti. ita ꝛ opas q̃ hieme future sunt nullus algor impediet. ꝛ oleũ cũ premet adiutũ tpibus. frigore nõ valebit astringi. receptacula olei semper munda sint. ne nouos sapores infecta veteri rancore corrũpant. Ac si quis maior. diligentia studet. subiectis hincinde cuniculis pauimenta suspendat. ꝛ ignẽ suggerat fornace succensa. Ita purus calor olei cellã sine fumi nidore vaporabit. qđ sepe infectum colorem corrumpit ꝛ saporem.

De Horreis. C. XXII.

Situs horreorũ q̃uis ipsam desideret partẽ. ꝛ superior ꝛ longe ab omni humore ꝛ letamie ꝛ stabulis ponendus est. frigidus ventosus ꝛ siccus. cui prouidendũ est structure diligentia ne rimis possit abrumpi. Solũ igit omne bipedis crassitudine sternat: vel maiorib⁹ laterculis quos suffuso testaceo pauimento debemus ĩprimere tũc diuisas cellas si magnus sperabit seminũ modus grano cuique tribuem⁹. Si terre paupes minora promittũt. vel crateis podijs erũt discernẽda g̃naria. vel vimineis vasculis pedit⁹ tenues cõgerem⁹. Sꝫ factis g̃narijs amurca luto mixto pietes liniunt. Cui arida oleastri folia vl' oliue p paleis adiciunt. quo tectorio siccato. rursus amurca respargit que vbi siccata fuerit. frumenta cõdent. hec res gurgulionibus ꝛ ceteris noxijs aĩalib⁹ inimica est. aliqui coriãdri folia frumentis miscent ad seruandũ. Nihil tñ cõmodius erit diu custodiẽdis frumentis. q̃ si ex aeris in alterũ vicinũ locũ transfusa refrigerentur aliquantis diebus. atq̃ ita horreis inferantur negat columella. ventilãda esse frumenta: q2 miscent magis aĩalia totis aceruis. que

si non moueantur in summitate vltra mensurā palmi subsistent: et hoc velut corrupto corio cetera illesa durabunt. Asserit idē noxia aialia vltra predictā mensurā non posse generari herba. Consa fic/ca (vt greci asserunt) substrata frumentis addit etati. Ab boreis tamen auster debet esse auersus.

¶ De Stabulis et corte et auiarijs. .C. XXIII.

Stabula equoꝝ vel boū meridianas quidē re/spiciant partes: non tñ egeāt a septē/trione luminibus que per hiemē clausa nihil noceāt. ꝑ estatem patefacta refrigerēt: ipa stabula ꝑpter vngulas aialiū ab humore suspēsa sint: boues nitidiores fient si focū prime habeāt et lumē intēdant. Octo pedes ad spaciū standi singulis boū paribus abundāt. et in porrectione quindeci plante roboree suppo/nant stationibus equoꝝ. vt iacētibus molle sit statib⁹ ouiū. Cors ad meridiē pateat et obiecta sit soli. qz facilius erit ꝑpter ea que in/sunt animalia ad estatis ꝑpandū calorē. Porticus furcis asseribus et fronde formari debēt: vel scindulis vel (si copia suppetit) tegulis. vel (si facilius et sine impēsa placuerit) tegent caricib⁹ aut genestis. Circa parietes cortis extremos auiaria faciēda sunt: qz stercus aui/um maxime necessarium est agriculture: excepto anserum letamie quod satis omnib⁹ inimicum est.

¶ De Colūbarijs et turturū et turdoꝝ cubiculis. C. XXIIII.

Columbariū vero pōt accipe sublimis vna turricula in ꝑtorio cō/stituta leuigatis ac dealbatis parietib⁹ in quib⁹ q̄ttuor partibus fenestelle (sicut mos est) breuissime fiant: vt co/lumbas solas ad introitū exitūqz ꝑmittant: nidi figurent interius: a mustelis tute fiunt. si inter eas vetus sparta ꝑijciat. non pereunt: ne/qz locū deserunt si per oēs fenestras aliq̄d de strangulati bois lo/co aut vinculo aut fune suspendas. Inducūt alias si cimino pascā/tur assiduo. vel hirci alaꝝ balsami liquore tangant. Fetus frequē/tant si hordeū torrefactū vel fabā vel heruū sepe ꝯsumāt. Triginta aūt columbis volantibus diurni tres sextarij tritici sufficient. Aut creature ꝑuidebim⁹ ita vt heruū vet⁹ gra mensib⁹ ꝑbeamus hyber/nis. Rute ramulos plimis locis oportet ꝯtra aīalia inimica suspen/dere: sz colūbarij celle duo subiecta cubicula fiant vnū breue et ꝑpe obscuꝝ: quo turtures claudi possint quos nutrire facillimū est. Nā nihil expetunt nisi vt estate qua sola maxime pinguescūt: tritici vel miliū mulsa macera tū semꝑ accipiāt. Sz modi⁹ vnus dium⁹. cxx. turturib⁹ sufficit. Aqua sane eis freq̄ter mundior oz offerri. Ali/ud vō cubiculū turdos nutriat: qui loc⁹ mundus sit et lucidus et vn/diqz leuigat⁹: transuerse in hoc ꝑtice figant q̄bus possint post inclu/sum volatū sedere: rami etiā virides sepe mutent: carice tunse mi/xtis pollinib⁹ largissime prebeāt. Mirti etiā si facultas est. lētisci. oleastri hedere arbuti semina interdū ad excludenda fastidia: et ma/xime aqua munda tribuat. claudāt illesi et recentes capti mixtis ali/quibus ante nutritis: quoꝝ societate ad capiendos cibos pauidam noue captiuitatis mestitudinē consolentur.

¶ De Gallinis educandis. .C. .XXV.

Gallinas educare nulla mulieris nescit indu/stria. Hec de his ꝑcepisse sufficiat vt fumo et puluere vtant et cinere. Sint precipue nigre aut flaui coloris. Albe vitēt vinacie cibo sterilescūt. ordeo se/micocto et parere sepe cogunt: et reddunt oua maiora. Supponen/da sunt his semꝑ oua numero impari. luna crescēte a decima vsqz ad quintādecimā. Pituita his nasci solet que alba pellicula linguā vestit extremā. hec leuiter vnguib⁹ vellit et locus cinē tangit. et allio trito plaga mundata ꝯspergit. Itē alij mica trita cū oleo faucibus inserēt. Staphisagria etiā ꝑdest. si cibis misceat assidue. Si amaꝝ lupinū comedāt sub oculis illis grana ꝑcedūt: que nisi acu leuiter apertis pelliculis auferant: extinguūt oculos: portulace succo fori/secus et mulieris lacte curemus. vel hāmoniaco sale cui mel et cimi/num equale miscent. Pediculos eaꝝ ꝑimit staphisagria et torrefa/ctū ciminū paria et pariter tunsa cū vino: et amari lupini aqua si pe/netret secreta pennarum.

¶ De Fasianis nutriēdis. C. .XXVI.

In fasianis nutriēdis hoc seruandū est vt nouelli ad creādos fetus parē/tur. i. qui anno supiore sunt editi. veteres eni fecūdi esse non pūt. Ineunt feminas mēse martio vel aprili. duab⁹ vnus masculus sufficit. qz ceteras aues solacitate nō equat. Semel in anno fet⁹ creabit viginti fere ouis piendi ordo ꝯcludit. galline his melius incubabūt. ita vt quindecim fasianina oua nutrix vna ꝯcipiat. cetera sui generis supponātur: in supponendo de luna et dieb⁹ que sunt in alijs dicta seruentur. tricesimo dies maturos pul/los in lumine mittet. sz per. xv. dies discocto atqz refrigerato leuit ordei farre pascēt. cui vini himber aspgit: post triticū fractū ꝑbebis et locustas et oua formice. sane ab aque ꝑhibeant accessu. ne pitui/ta ꝯcludat. Qz si pituitā patient fasiani: allio cum pice liq̄da terso rostra eoꝝ debebis assidue ꝑfricare: vel vitiū (sic gallinis fieri cōsue/uit) auferre. Saginandi hec rō est vt clauso fasiano ministrēt offu/le de farina tritici vel ordei. que oleo leuigent asꝑso: et ita inserant faucibus: ne sub infima lingue pte mergant: qd̄ si euenerit statim pibunt. Illud quoqz curemus vt ꝑbeant noua alimēta prioribus digestis: qz eo facillime onus cibi herentis extinguitur.

¶ De Anseribus. .C. .XXVII.

Anser sane nec sine aq̄ nec sine herba facile susti/net. locis ꝯsitis inimic⁹ est. qz sata et mor/su ledit et stercore: pullos ꝑstat et plumas q̄s autūno vel uam⁹ et ve. vni masclo tres femie sufficiūt. Si desit fluui/us lacuna formet. Si herba nō suppetat. trifoliū fenu grecū aggre/stia itiba lactuculas serem⁹ alimēto. Alibi fecūdiores sūt: varij vel fu/sci min⁹. qz de agresti gñe ad domesticū trāsierūt. Incubant a kl. martij vsqz ad estiuū solstitiū: pl⁹ parient si gallinis oua supponas Extremū partū matrib⁹ iā vacaturi educare ꝑmittim⁹: pariture ad arā ꝑducant: cū sel h̄ feceris ꝯsuetudinē sponte retinebūt. gallinis sicut pauonina et anseris oua suppōes. sz anserinis ouis ne noceāt suppositis subiciatur vrtica: parui semine papaueris primis decez diebus intus pascendi sunt. Postea sereno eos poterimus edu/cere vbi vrtica nō fuerit cuius aculeos formidāt. Quattuor mensiū bene saginantur. Nā melius in tenera etate pinguescūt. polēta da/bit in die ter. large vagandi licētia prohibet. loco obscuro clauden/tur et calido sic maiores etiā scdo mense pinguescūt. Nā paruuli se/pe die tricesimo saginant melius si ad satietatē miliū ꝑbeamus in/fusū. Inter anseꝝ cibaria legumē omne porrigi potest excepto her/uo. Cauendū est etiā ne pulli eoꝝ setas glutiant.

¶ De Pauonibus. C. XXVIII.

Pauones nutrire facillimum est. nisi eis fures aut aīalia inimica formides: qui ple/rūqz ꝑ agros vagati sponte se pascūt: pullosqz educunt. altissimas arbores vespere petūt. vna his cura debet. vt incubātes per agrū feminas que hoc passim faciūt a vulpe custodi/as. Ideo in insulis breuib⁹ meliori sorte nutriunt. Uni masculo fe/mine quinqz sufficiūt. Masculi oua et pullos suos ꝑsequunt velut alienigenas. ꝑiusqz illis cristarum nascatur insigne. Ab idibus fe/bruarijs calere incipiunt faba leuiter torrefacta in libidine prouo/cantur si eis quintoquoqz die tepida prebeatur. Cupidinem coeun/di masculus confitetur: quotiens circa se amictum caude gemman/tis incuruat et singularum capita oculata pennarum locis suis exe/rit cum stridore procurrens. Si oua pauonum gallinis suppo/nantur. excusate matres ab incubatione tribus vicibus per an/num fetus edunt: primus partus quinqz ouorum. secundus quat/tuor. tertius triū vel duorū esse cōsueuit. sed electe nutrices galline sint. que a p̄mo incremēto lune. ix. dieb⁹ habeāt. ix. oua supposita q̄nqz pauonina et cetera sui generis. Decima die oīa gallinacia sub/trahant. et alia itē gallinacia totidē recētia supponant quot ablata sunt. vt tricesima luna hoc ē expletis. xxx. dieb⁹ possint cū pauoni/nis ouis apiri. Oua aūt pauonū q̄ galline subiecta sunt. sepe manu cōuertant: qz h̄ ipsa facere vix valebit. Maiores tñ gallinas opor/tet eligere. nā minorib⁹ pauciora supponas. Natos si ad vnā trans/ferre a plurib⁹ velis. dicit columella vni nutrici. xxv. sufficere: mihi vō videt. xv. satis esse. primis dieb⁹ far ordei ꝯspersuꝫ vino pullis dabit. vel vndecunqz cocta pulticula et refrigerata: postea adicietur porrū ꝯcisum vel caseus recēs sz expressus. Nā serum pullis nocet locuste etiā ablatis pedib⁹ ꝑbent. Ita pascendi sunt vsqz ad vnum mēseꝫ. Deinde ordeū poteris prebere solēnit. tricesimo q̄nto tñ die postq̄ nati sunt. et in agrū tuto deijci pñt comitante nutrice pascen/di. Cuius singultu reuocant ad villā. Pituitas vō et cruditates his remedijs amouebis quibus gallina curat. maximum illis piculum est cū incipit crista ꝑduci. nam patiunt languores infantum simili/tudine. cū illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

¶ De Area struenda. C. XXIX.

Area longe a villa esse nō oz. et ꝑpter exportandi facilitatē et vt fraus minor timeat dñi vel ꝑcuratori in ciuitate suspecta. Sit aūt vel strata silice vel saxo montis excisa. vel sub ipso triture tpe vngulis pe/coꝝ et aq̄ amixtōe solidata. clausa vndiqz et robustis munita ꝯcellis pro/pter armēta q̄ cū terent idneim⁹. Sit circa hāc locus alt⁹ planus et

purus in quē frumenta transfusa refrigerent: ⁊ boreis inferantur que res in eoꝝ durabilitate pficiet: fiat deinde vndecūq̧ primum maxime in humidis regiōib⁹ sub quo ꝑpter himbres frumēta si necessitas coegerit rapti vel munda vel semitrita ponant. Sic enī loco sublimi ⁊ vndecūq̧ pflabili lōge tm̄ ab hortis vineis atq̧ pometis. Nā sicut radicib⁹ virgultoꝝ psunt letamē ⁊ palee. ita insidētes frondibus pforāt atq̧ arere cōpellunt.

¶ De Balneis ⁊ pistrino. .C. XXX.

NOn est alienū si aque copia patiat: patrēfamilias de structura balnei cogitare: que res ⁊ voluptati plurimū ꝯferat ⁊ saluti. itaq̧ balneū ꝯstituem⁹ in ea pte qua calor futurus est loco ab humore suspēso ne vligo eū fornacib⁹ vicina refrigeret. lumīa ei dabim⁹ a pte meridiana ⁊ occidentis hyberni vt tota die solis iuuet ⁊ illustret aspectu. Celle aūt sic disponant: vt quadre nō sint: sʒ vbigratia si. xv. pedibus longe fuerint. x. late sint. Fortius enim vapor inter angusta luctabitur. Piscinales celle in estiuis balneis a septētrione lumen accipiant. hiemalibus a meridie. si fieri pōt ita ꝯstituant balnee vt oēs eaꝝ hortos decurrat eluuies. Si aque copia ē futuras balneaꝝ dʒ ⁊ pistrinam post suscipere vt ibi formatis aquarijs molis sine hominū vel aīaliū labore frumenta frangant.

¶ De Fenili ⁊ sterquilinio. .C. XXXI.

FEni paleaꝝ ligni cannaꝝ repositiōes nil refert in q̄ parte dūmodo sicce sint atq̧ pflabiles ⁊ lōge remoueant a villa ꝑpterea timoreʒ surripiētis incendij Stercoꝝ ꝯgestio locū suū tenere debebit: qui abundent humore. Et ꝑpter odoris horrēda a ptorij ꝯuertat aspectu. Humor enī abundās hoc pstat stercori. vt si qua insunt spinaꝝ semina putrefiant. Stercus asinoꝝ pmū est maxime hortis. deīde ouillū ⁊ caprinum ⁊ iumentoꝝ: porcinū vo pessimū. Cineres optimi: sʒ columbinum feruidissimū ceterarūq̧ auiū satis vtile excepto palustrium Stercus qd̄ anno requieuerit: segetib⁹ vtile est: nec herbās creat. si vetustius sit minus pderit. Pratis vo recentia stercora pficient: at vber herbaꝝ ⁊ maris purgamenta si aquis dulcib⁹ eluant mixta reliquis vicem stercoris exhibebunt. ⁊ limus quē scaturiens aqua vl̄ fluuij incrementa respuerint.

¶ De Hortis ⁊ pomerijs. .C. XXXII.

HOrti. ⁊ pomeria domui pria esse debēt. Hort⁹ sterq̄linio maxime subiectus cui⁹ eū succus sponte fecūdet ab area longe situs. Nā puluerē paleaꝝ patitur inimicū. Felix positio est cui leuiter inclinata planicies cursus aque fluētis per spacia discreta diuisat. Si fons desit aut imprimēdus est puteus. aut si hoc nequeas: piscina sugi⁹ ꝯstruenda: vt illi aquas pluuia ꝯferente hortus p estiuos rigeat ardores. Si hac omni facultate carueris. semp altius tribus vel quattuor pedib⁹: ad pastini similitudinē fodies hortulū: qui sic cult⁹ negligat siccitates. Sʒ huic q̄uis ꝯtra necessitatē iuta stercore qlibet terra conueniat: tm̄ hec genera sunt in electione vitanda. Creta quam argillā dicim⁹ atq̧ rubrica. Illud quoq̧ custodies in hortis quos humoris nā nō adiuuat. vt diuidas ptes: ⁊ hieme ad meridiē: estate ad septētrionē spacia colēda ꝯuertas. Multa munitiōis sunt genera. Alij luto inter formas clauso pietes figuratos ex ptib⁹ imitantur. Quib⁹ suppetit maceries luto ⁊ lapide excitāt: plerīq̧ sine luto ꝯgesta in ordinē saxa cōponūt nōnulli fossis spacia colēda pcingūt qd̄ vitādū est: qꝛ horto subducit humores. nisi forte loc⁹ palustris colat. Alij spinaꝝ plantas ⁊ semina in monitiōe disponūt: sʒ meli⁹ erit rubi semina ⁊ spine que rubus caninus vocat ad sepem pcreādam terre mandare.

¶ De Hortoꝝ ptibus ⁊ areolis ⁊ serēdi tpib⁹. .C. XXXIII.

PArtes sane horti diuidēde sunt vt he in quib⁹ autūno seminabit: verno tpe pastinent quas seminib⁹ vere cōplebim⁹ autūni tpe debem⁹ effodere: ita vtraq̧ pastinatio decoquet beneficio algoris vel solis. Aree faciende sunt angustiores ⁊ longe. i. xij. pedū longitudine ⁊. vj. latitudine: sic ꝑpter spacia vtrinq̧ purgāda diuise. Margines vero eaꝝ locis humidis vel irriguis duob⁹ pedib⁹ erigant sic cis vno extulisse sufficiet. Inter areas si humor ꝯfueuit effluere spacia altiora ipsis areis esse debebūt vt facili⁹ ingrediat areā de superiori pte humor admissus: ⁊ vbi sitiētē saturauerit: i alias possit exclusus aduerti. Serēdi tpa lʒ p mēses certa signem⁹: tm̄ fm̄ loci ⁊ celi nāʒ vnusq̄sq̧ custodiat. Frigidis locis autūnalis satio celerior. ē verna vo tardior. Calidis vo regionib⁹ ⁊ autūnalis serior fieri pōt. ⁊ verna maturior. Quecūq̧ serenda sunt cum crescit luna seminentur: que secanda sunt vel legenda cum minuit.

¶ De Nocumentis hortoꝝ ⁊ remedijs. .C. XXXIIII.

COntra nebulas ⁊ rubiginē paleas ⁊ purgamēta p plib⁹ locis p hortū disposita sil' cum oīa nebulas videris instare ꝯbures. Cōtra grandinē pāno russeo mola coopit horti spaciū alba vite pcigit. Alij qui vrsi adipē cū oleo tusum reseruāt: ⁊ falces hoc cuʒ putaturi sūt vngunt: cui⁹ tanta vis esse phibet vt neq̧ gelu neq̧ nebula neq̧ aliquo aīali possit noceri. Cōtra culices ⁊ limaces vel amurcā recentē vel ex caminis fuliginē spargim⁹. Contra formicas si in hortū hīt foramē cor noctue admouem⁹. Si foris veniunt omne horti spaciuʒ cinere aut crete candore signabim⁹. Cōtra erucas semina q̄ spargenda sunt sēpuine succo madefiant vel erucaꝝ sanguie. Aliq̄ cinerē de fico sup erucas spargūt. Itēq̧ squillā vel in horto ferūt vl' certe suspendūt. Aliq̄ mulierē menstruantē nudis pedib⁹ ꝯtra erucas ⁊ c. hortoꝝ faciūt circuire. Aliq̄ fluuiales cancros plibus locis inter hortū cōfigunt. Cōtra aīalia que vitibus nocent cantarides quas in rosis inuenire consueuimus oleo mersas resolui patieris in tabem ⁊ cum putande sunt vites hoc oleo falces punges. Extinguuntur cimices amurca ⁊ felle bubulo lectis aut locis punctis: vel folijs hedē trit ex oleo vl' icensis sanguisugis. vt olera aīalia infesta nō generēt. In corio testudīs oīa semina q̄ spargūtur⁹ es sicca: vl' mētē locis plibus marie iter caules sere. si vitib⁹ ꝯsulem⁹ allio trito falces putatorie ferunt vngende. Ne cātarides vitib⁹ noceāt in cote q̄ falces acuūt. ipe sūt ꝯterēde. Formicas abiges origāo ⁊ sulphure tritis foramen aspergēs. hoc ⁊ apib⁹ nocet. Itē cocleaꝝ vacuas testas si vsseris. ⁊ eo cinere foramē inculces. Culices galbano isuso fugantur aut sulphure. Pulices amurca per pauimentū frequenter aspsa vel cymino agresti cum aqua trito vel cucumeris semen agrestis aqua resolutum sepe infundes.

¶ De Quibusdam noxijs animalibus exterminandis. C. XXXV.

MUres si amurcā spissaʒ patine ifuderis ⁊ in domo nocte posueris adherebūt. Itē necabunt si elleboro nigro caseū vel panē vel adipes vel polentā pmisceas ⁊ offeras. ⁊ agrestis cucumeri ⁊ colocintide suffusio eque nocebit aduersus mures agrestes. Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda anteq̄ sgas. nōnulli folijs rādodaphnes aditū eoꝝ claudūt. q̄ rosis his dū in exitū nitunt iterent. Talpas greci hoc genere psequunt. Nucē pforari iubent vel aliqd̄ pomi genus soliditatis eiusdē. ibi paleas ⁊ cedria cū sulphure sufficient includi. tūc oēs paruos aditus ⁊ reliq̄ spiramina talparū diligēter obrui. vnū foramē qd̄ amplius est reseruari. in cui⁹ aditu nucem intus incēsaʒ sic pone vt ab vno parte flatus possit accipere. vt ab alia parte diffundat. Sic impletis fumo cuniculis. talpas vel fugere ptinus vel necari. Mures rusticos si querno cinere aditus eoruʒ satures. a tractu frequenti scabies occupabit ac perimet. Serpentes ꝑpe omni austeritate fugant. ⁊ nocentes spūs inocētia fumi graue olentis exagitat vramus galbanū. vel cerui cornua radices lilij. capre vngulas. hoc genere monstra noxia phibent. Opinio grecoꝝ est si nubes locustarū repente surrexerit. latētibus infra tecta cūctis hoib⁹ eā posse trāsire. Qd̄ si in obseruātes hoies sub aere deprehēdant. nullū fructū noceri. si cōtinuo oēs ad tecta confugiant. Pelli etiā dicūt amari lupini aut agrestis cucumeris aqua decocta si murie mixta fundat. Estimāt aliq̄ locustas vel scorpios posse fugari si aliqui ex his vrantur in medio.

¶ De Apibus emēdis ⁊ collocādis ac nutriēdis. C. XXXVI.

APes si emende sunt puideamus. vt plena cōparēt quā rē vel ispectio vel murmur magnitudo ⁊ frequētia mōstrāt. cōmeāt ac remeāt examis. ex vicina potius q̄ lōginqua regiōe ne aeris nouitate tētētur. Si vero longius aduehēde sūt. collo nocte portent. nec collocare nec aperire aluearia nisi vespere instante debemus. Speculemur deinde post triduū ne omne ianuas suas egrediat examē. hoc enī signo fugā meditāt assumere. Cetera oīa suo vndequaq̧ reddem⁹ loco. credunt tm̄ nō fugere si stercus primogeniti vituli allinam⁹ oībus vasculoꝝ. Apib⁹ statiōe nō longe a dn̄i edib⁹ vel in horti parte secreta ⁊ aprica ⁊ a vētis remota ⁊ calidiore locare debem⁹ q̄ in quadratā cōstituta mēsurā fures ⁊ accessus hoium pecudūq̧ submoueat. sit abūdās florib⁹ quos vel in herbis vel in fructibus vel in arborib⁹ pcuret industria. herbas nutriat origanū thimū violas agrestes affodillū amaracū. Hyacinthuʒ q̄ iris vel gladiolus dicit simili tudine folioꝝ. narcissum. crocū. ceterasq̧ herbas suauissimi odoris vel floris. In fructicib⁹ vero sint rose lilia viole flaue ros. marinus hedere. In arboribus zizifa amigdalus psicus pirus pomiferēq̧ ar

boꝛes: quibus nulla amaritudo rñdet floꝛi de ſucco. Silueſtria vo glandifera roboꝛa therebint⁹ lentiſcus cedrus tilia ilex minoꝛ ꝛ thimus: ſ3 taxi remoueant̄ inimite. Primi ſapoꝛis mella thimi ſucc⁹ effundit. Secũdi meriti tymbꝛa ſerpillũ vel oꝛiganũ. Tertij ros marinus ꝛ ſaturegia. Cetera vt arbutus ꝛ olera ſapoꝛem ruſtici mellis efficiunt. Sint autẽ arboꝛes a ſeptentrionali parte diſpoſite frutices atq3 virgulta oꝛdines ſuos ſub macerijs exequant̄. herbas dei de plano poſt frutices ꝯſeremus: fons vel riuus huc ꝯueniat ocio ſus: qui humiles trãſeũdo foꝛmet lacunas quas operiãt rara ꝛ trãſuerſa virgulta: ſedes tutas apibus pꝛebiture cum ſitient.

De Nocumentis eaꝝ remouendis. .C. XXXVII.

SEd ab his apium caſtris longe ſint oĩa odoꝛis hoꝛrẽdi balnee ſtabula coquine fuſoꝛia: fugemus ꝑterea aĩalia que ſunt apib⁹ inimica: lacertos. ꝛ blactas ꝛ his ſilia: ꝛ aues etiã crepitaculis terreamus. Purus cuſtos frequẽs ꝛ caſtus accedat hñs noua aluearia ꝑparata quib⁹ excipiat̄ examinũ iuuentus: vitet̄ odoꝛ ceni ꝛ cancer exuſtus: ꝛ locus qui ad humanã vocẽ falſa imitatione rñdet. Abſint ꝛ herbe titimall⁹ elleboꝛ tapſia abſinthiũ cucumis agreſt ꝛ oĩs amaritudo ꝯficiẽde aduerſa dulcedini. Aluearia melioꝛa ſunt que coꝛtex foꝛmabit rapt⁹ ex ſubere. qꝛ nõ trãſmittũt vim frigoꝛis aut caloris. poſſunt tñ ex ferulis fieri. Si hec deſint ſaliginis viminibus fabꝛicent̄. vel ligno cauate arboꝛis aut tabulis moꝛe cupaꝝ: fictilia deterrima ſunt ꝛ hieme gelant̄ ꝛ eſtate ferueſcũt. S3 podia tenuis alta pedib⁹ fabꝛicent̄ ꝓpter lacertoꝝ ceteroꝛũq3 aĩaliũ noxã: quib⁹ eſt moꝛis irrepe ꝛ ſupꝛa hec aluearia collocent̄. ita vt non poſſint himbꝛe penetrari ſpaciolis ĩterpatentib⁹ ſegregata anguſtus tñ aditus admittat examina ꝓpter frigoꝛis ꝛ caloꝛis iniuriã. Sane ventis frigidioꝛibus altus paries reſiſtat qui locũ poſſit defenſis ſedib⁹ apricare: aditus oẽs ſoli opponant̄ hyberno: qui in vno coꝛtice duo vel tres eſſe debebunt ea magnitudine que apis foꝛmam nõ poſſit excedere. Sic. n. noxijs aĩalibus ingreſſu reſiſtet̄ anguſto: vl̄ ſi apes obſidere voluerint exeuntes: alio cum non defuerint nitent̄ egreſſu

De Agris eligendis atq3 colendis. .C. XXXVIII.

ELigẽdus eſt pinguis ac reſolut⁹ ager: qui minimũ laboꝛẽ petit: fructũ maximu3 reddit. Secũdi meriti eſt ſpiſſus: qui quidẽ laboꝛe maximo ad vota rñdet. Illud vo deterrimũ gen⁹ eſt. quod erit ſiccũ ſil̄ ꝛ ſpiſſum ꝛ macrũ vel frigidũ: qui ager peſtiferi moꝛe fugiẽdus eſt. In eligẽdo agro vel emẽdo ꝯſiderare debebis ne bonum nãlis fecũditatis colẽtiũ depꝛauauerit ĩertia. Et in degeneres ſurculos vber ſoli feracis expẽderit. Qd̄ q̃uis emẽdari poſſit in ſatione: melioꝝ tñ haꝝ reꝝ ſine culpa melioꝛ vſus eſt q̃3 cum ſpe coꝛrigendi ſerus iuuentus. Poſitio ipſius agri qui eligendus eſt ea ſit. In frigidis ꝓuincijs oꝛiẽti ꝛ meridiano lateri d3 eſſe oppoſitus: ne alicuius magni mõtis obiectu his duab⁹ ꝑtibus excluſis algoꝛe rigeſcat. Aut per ꝑtẽ ſeptẽtrionis remoto: aut per occidẽtis in veſperam ſole dilato. In calidis vo ꝓuincijs pars potius ſeptẽtrionis optãda eſt: que ꝛ vtilitati ꝛ voluptati ꝛ ſaluti equa bonitate rñdeat. Eligendi ꝛ bñ colẽdi agri rõ. iiij. rebus cõſtat: aere: aqua: terra: induſtria. Ex his tria ſunt nãlia vnũ facultatis ꝛ voluntatis eſt. Nature eſt eni vt eis locis (que colere deſtinabis) aer ſit ſalutaris ꝛ clemẽs. aqua ſalubꝛis ꝛ facilis: vel ibi naſcẽs vel adducta vel himbꝛe collecta. Terra vero fecunda ꝛ ſitu cõmoda.

De Salubꝛitate aeris ꝛ que ibi ꝯſideranda. .C. XXXIX.

AEris ſalubꝛitatẽ declarãt loca ab infimis vallib⁹ libera: ꝛ nebulaꝝ noctib⁹ abſoluta: ꝛ. hitatorũ ꝯſiderata coꝛpuſcl̃a. ſi eis coloꝛ ſan⁹: capitis firma ſinceritas. in offenſum lumen oculoꝝ. purus auditus: fauces cõmeatus liquide vocis exercent: hoc genere benignitas aeris appꝛobat̄. his aũt ꝯtraria noxiũ illius celi ſpũ confitent̄. Aque vo ſalubꝛitas ſic agnoſcit̄. ꝑmũ ne a lacunis aut palude ducat̄: ne de metallis oꝛiginẽ ſumat. ſ3 ſi ꝑſpicui coloꝛ neq3 vllo aut ſapoꝛe aut odoꝛe vitiet̄: nullus illi limus inſidiat: frigus tepoꝛe ſuo mulceat. eſtatis incendia moderet̄. Sed qꝛ ſolet his oĩbus ad ſpeciẽ cuſtoditis. occultioꝛẽ noxã tectioꝛ ſeruare nã. Ipſam quoq3 ex incolarũ ſalubꝛitate noſcamus. ſi fauces bibentiũ pure ſint. ſi ſaluo capite in pulmonibus ac thoꝛace aut nulla eſt aut rara cauſatio.

De Terre fecunditate exploꝛanda. .C. XL.

IN terris vero querenda eſt fecunditas: ne alba ꝛ nuda ſit gleba: ne macer ſabulo ſine ãmixtione terreni ne creta ſola: ne arene ſqualentes. ne ieiuna glarea: ne auroſi puluer is lapidoſa macies ne ſalſa vel amara: ne vliginoſa terra: ne tofus arenoſus atq3 ieiunus: ne vallis nimis opaca ꝛ ſolida. Sit gleba putris ꝛ fere nigra ꝛ ad tegendã ſe graminis ſui crate ſufficiens: aut mixti coloꝛis que ꝛ ſi rara ſit tñ piguis ſoli adiũctiõe glutinet̄: q̃ ꝓtulerit nec ſcabꝛa ſint: nec toꝛrida: nec ſucci nãlis egẽtia ferat (qd̄ frumẽtis dãdis vtile ſignũ eſt) ebulũ iuncũ calamũ trifoliũ nõ macꝝ: rubos pigues pꝛuna ſilueſtria. Coloꝛ tñ non magnope querẽdus eſt. ſ3 pinguedo atq3 dulcedo. Pinguẽ ſic agnoſces: glebã ꝑuulã dulci aq̃ cõſpargi ꝛ ſubigis. ſi glutinoſa eſt ꝛ adheret: cõſtat illi ineſſe pinguedinem. Itẽ ſcrobe effoſſa ꝛ repleta ſi ſupauerit. terra pinguis eſt. ſi defuerit exilis. ſi ꝯuenerit eq̃ta mediocris. Dulcedo autẽ cognoſcit̄. ſi ex ea ꝑte agri que magis diſplicet. glebã fictili vaſe dulci aqua madefactã iudicio ſapoꝛis exploꝛes. Vineis quoq3 vtilia ꝑ hec ſigna cognoſces. ſi coloꝛis nigri ꝛ coꝛpis rari aliquatenus atq3 reſoluti eſt ſi virgulta que ꝓtulit leuia nitida ꝓcera fecunda ſunt vt piros ſilueſtres pꝛunos tuberes: ceteraq3 hmõi neq3 intoꝛta habeat. neq3 ſterilia: neq3 macra exilitate languẽtia. Situs vo terraꝝ neq3 planus vt ſtagnet. neq3 perruptus vt defluat: neq3 obꝛut⁹ vt in vno deiecta valle ſubſideat: neq3 arduus vt tẽpeſtates ĩmodice ſentiat. ꝛ caloꝛes: ſ3 ꝛ ex oĩbus his vtilis ſemꝑ ꝛ equate mediocritas: ꝛ vel cãpus aptioꝛ ꝛ humoꝛẽ pluuiũ cliuo fallente ſubducẽs vel collis molliter ꝑ latera inclinata deductus. vel vallis cum quadã moderatõe ꝛ aeris laxitate ſummiſſa. vel mons alterius culminis defenſus obiectu ꝛ a moleſtioꝛibus ventis aliquo liber auxilio. vel ſublimis aſꝑ. ſed nemoꝛoſus ꝛ herbidus.

De Ruſtici operis induſtria. C. XLI.

NVnc exequi cõuenit partẽ que reſtat induſtrie. cui⁹ hec erit cura vel maxime quas ſubieci tenere ſñias. pꝛĩtia dñi ꝓfectus ẽ agri. Genera oĩu3 ſurculoꝝ vel frugũ pꝛeclara. ſed terris tuis expta cõmitte. In nouo. n. genere ſeminũ añ expimentũ nõ eſt ſpes tota ponenda locis humidis ſemina cuiuſq̃3 ſiccis degenerãt. Opeꝝ rõ vnũ modũ tenere nõ põt in tãta diuerſitate terrarũ. Et ideo ſoli ꝛ ꝓuincie conſuetudo cõſiderãda ẽ. Siue in ſurculis ſiue ĩ genere omni ſatoꝛu3 q̃ floꝛẽt cõſtat nõ eſſe tangenda. In reb⁹ agreſtib⁹ maxime officia iuuenũ cõgruũt impia ſenioꝝ. In agro piclitant̄ interioꝛa. neceſſitas ferijs caret. Qui arãdo crudũ ſolũ inter ſulcos relinq̃t. ſuis fructib⁹ derogat. terre vber infamat. Fecũdioꝛ eſt culta exiguitas. q̃3 magnitudo neglecta. Terre altitudinẽ cũ fecunditate ſi ad frumenta duobus pedib⁹ exploꝛa quattuoꝛ vo ſi ad arbuſta vl̄ vites. Si tibi ager eſt ſiluis ĩutilib⁹ tectus. ita eũ diuide vt loca pinguia puras reddas nouales. loca ſterilia ſiluis tecta eẽ patiari. qꝛ illa nãli vbertate rñdent. hec bñficio letant̄ incendij. ſ3 ſic vꝛẽda diſtingues. vt ad incenſum agrũ poſt q̃nquẽniũ reuertaris. ita efficies vt equaliter vel ſterilis gleba cũ fecunditate ꝯtendat. Lupinus ꝛ vitia pabularis ſi virides ſuccidant̄ ꝛ ſtatim ſupꝛa ſectas eoꝝ radices aret̄. ſtercoꝛis ſimilitudine agros fecundãt. q̃ ſi ex ſe aruerint anteq̃3 pꝛoſcindas in his terre ſuccus aufert̄. Ager aquoſus plus ſtercoꝛis q̃rit. ſicc⁹ minus. Si neceſſitas cogat de falſa t̃ra ſpari aliq̃d. poſt autũnũ plãtãda eſt vel ꝯſerenda. vt malitia ei⁹ hybernis hĩbꝛib⁹ eluat̄. Aliq̃d iã terre vel arene fluuialis ſubiciendũ eſt. ſi illi virgulta ꝯmittimus.

De Seminibus collocandis. C. XLII.

SEmina pluſq̃3 annicula eſſe nõ debẽt. ne vetuſtate coꝛrupta nõ pꝛodeãt. Frumentũ collis quidẽ grano robuſtius ſ3 mẽſura min⁹ refundet. Oĩa que ſerunt̄ creſcente luna ꝛ dieb⁹ tepidis ſunt ſerẽda. nã tepoꝛ euocat. frig⁹ includit frumẽta oĩa maxime letant̄ patenti cãpo ꝛ ſoluto. ꝛ ad ſolem recliui. Spiſſa ꝛ cretoſa ꝛ humida terra bñ far ꝛ triticum nutrit. Oꝛdeũ ſoluto delectat̄ ꝛ ſicco. Nam ſi in lutoſo agro ſpargit̄ moꝛiet̄. Trimeſtris ſatio locis frigidis niuoſis conuenit. vbi qualitas eſtatis humecta eſt. ceteris raro rñdet euentu. Semen trimeſtre locis tepidis melius rñdebit ſi ſerat̄ autũno. oĩa legumina grecis autoꝛib⁹ ſeri iubent̄ in ſicca terra. faba tñ modo in humida d3 aſꝑgi. Omne triticũ ſolo vliginoſo poſt tertiã ſationẽ in genus ſiliginis cõmutat̄. Tria vo mala eque his nocent ſterilitas. moꝛb⁹. vitiũ. Q̃uis tpatis agris ſerendũ ſit tñ ſi ſiccitas longa eſt. ſemina occata poti⁹ in agris q̃3 in hoꝛreis ſeruabunt̄. Seminariũ mediocri terra inſtituẽ debemus. vt ad melioꝛa q̃ ſata fuerint trãſferant̄. Hoꝛtus qui celo clemẽti ſubiacet. ꝛ fontano humoꝛe ꝑcurrit̄. pꝛope eſt vt liber ſit ꝛ nullam ſerendi diſciplina3 req̃rat.

De Oleis ac ceteris arboꝛibus excolendis. C. XLIII.

TErra pꝛofunda (vt greci aſſerunt) olee grãdes arboꝛes efficit. fructus minoꝛes. Et aquatoſa feros magiſq̃3 amurce pꝛimos. Aer oleas tepid⁹ iuuat. ꝛ ventis mediocribus ſine vi ꝛ hoꝛroꝛe perflabilis. vitis

que ad iugũ colit per etates ad hoc pducenda est. vt locis molestioribus quatuor pedibus a terra. Placidioribus vo septē summitas eius insurgat. Ramꝰ letus virilis ꝛ sterilis in media olea abscindēdus est. velut totius arboris inimicus. Sterilitas ꝛ pestilētia equo mō fugiende sunt. Greci iubent olivā cum plantat ꝛ legit a mūdis pueris atqꝫ virginibꝰ opandā credo recordati arbori huic esse ꝑsulem castitatē. In omni ope inserēdi putādi ꝛ recidendi duris ꝛ acutis vtere ferramentis. In vite vel arbore que faciēda sunt page añ apertionē floris ꝛ gemme. de locis deterrimis sicut arbores ita homines conuenit ad meliora trāsferre.

De Vitibus plantādis atqꝫ colendis. .C. .XLIIII.

Locis frigidis a meridie vineta ponunt calidis a septētrione temperatis ab oriente. vel si necesse sit ab occidēte. Qui sterilē terrā vineis occupat ꝛ laboribus suis ꝛ sumptibꝰ est inimicꝰ. Campi largiꝰ vinū colles nobilius ferunt. Aqlo vites sibi obiectas fecūdat auster nobilitat. Ita in arbitrio nostro est plus hēamꝰ an meliꝰ. In palestinato solo inter nouellas vites oīo nihil est ꝯserendū. Greci iubent exceptis caulibꝰ tertio anno que libebit adiungere. Vitis nouella vt facile incrementū delecta cōsequit: ita interitū celerē si negligat incurrit. In vitibus putādis tria ꝯsiderāda sūt fructuū spes successura materies. locus qui seruet ac reuocet. Vitē si maturius putes plura sarmēta: si serius fructꝰ plurimos ꝯsequeris. Post bonā vindemiā strictius post exiguā largius puta. Locis calidis siccis apricis pampinādū non est. cū magis vites oporꝫ opiri. Et vbi vineas vulturnus exurit aut flatus regionis aliqs inimicus: vitē tegamus straminibꝰ ac aliūde quesitis. Tenerā ꝛ viridē vitē ferri acie ne recidas. Ois icissura saramēti euertat a gemma ne eā stilla que fluere ꝯsueuit extinguat. pro macie vel soliditate vitiū nutriēda sarmēta putator iniungat: Subligatio acerbis vuis facienda est qñ excutiēdi aut rumpendi acini nulla formido est. Ligatura in vitibus locū dꝫ mutare. ne vnū assiduitas semp ꝯterat vinculoꝝ. Fossorē si apertus vitis oculus viderit celabit spes magna vindemie. ꝛ ideo dum est clausa fodiet. Calidis maritimis siccis apricis campestribus locis omne opus vinearū maturius inchoet. frigidis mediterraneis humidis opacis montanis locis tardius quod non solū de mēsibꝰ aut diebus dixerim sed ꝛ de horis operādi.

De His que circa rem domesticam agenda sunt in ianuario. .C. XLV.

Actor. His itaqꝫ generaliter ꝑlibatis. docet palladiꝰ sigillatim que per totuꝫ annū per singulos menses agēda sunt in re domestica. maxime que in agricultura. Incipiēs a Januario. Paladius vbi supra li. ij. Mēse ianuario conficit oleū myrtinū ꝛ laurinū: oleū quoqꝫ lentistinū. Apricis aut macris aut aridis locis prata iā purgāda sunt ꝛ a pecore vendicāda: hoc quoqꝫ mēse tuberes inserunt cydoneo. nunc locis temperatis ꝑsicoꝝ ossa ponunt. Et inserit eadē ꝑsicus in se in amigdalo in pruno. sꝫ pruno ameria īserimꝰ ꝛ precoqua. Nūc etiā prunus inserēda est anteqꝫ germinet ꝛ ꝑsicus ꝛ cerasus oportune inserit agrestis. Hoc iterū mēse sicut columella dicit maturi agni ꝛ aīalia oīa minora atqꝫ maiora charactere signant. Iteꝫ gallinaꝝ partus fecunditatē repetit. Hoc mense post brumalē quietem incipiunt ad educandos pullos oua supponi. Hoc etiā mense cedenda materies est ad fabricam cum luna decrescit. ꝛ ramices vl pali faciendi.

De Agris eodē mēse ꝛ caule ꝛ allio ꝓscindēdis. C .XLVI.

Pingues ꝛ sicci agri ꝓscindi ꝛ aperiri iā possūt sed boues melius collo qꝫ capite iungunt: quos vbi ad versurā venerint arator retineat: ꝛ iugum ꝓpellat. vt eoꝝ colla refrigerent. Sulcus. n. in arationibus longior qꝫ. cxx. pedum esse non debet. Seruandū est ne iter sulcos non remota terra relinquat. glebe omnes dolabris dissipande sunt. sed equaliter terrā motā esse cognosces. si transuersaꝫ per sulcos perticam mittas. Que res sepius facta bubulcos ab hac negligentia summouebit. Obseruandum est ne lutosus ager aretur: aut quod sepe fit post longas siccitates leui himbre perfusus. Nam terra que lutosa tractatur in primordio. fertur toto anno nō posse tractari. Que autem supra leuiter infusa est ꝛ subter sicca. Si tunc aretur asserit per triennium sterilis fieri. ꝛ ideo mediocriter infusus ager vt nec lutosus nec aridus si proscindi debet. Si collis est transuersus. per latera sulcet. que forma ꝛ tunc seruāda est cū semen accipiet.

De Lactucis serendis ꝛ caule ꝛ allio. .C. XLVII.

Mense Januario lactuca serenda est vel decēbri vt planta eius februario trāsferat. Itē qꝫ februario serit. vt possit aprili mēse trāsferri. Sed certū est eā toto anno hri seri. si locus sit letus: stercoratus irriguus: anteqꝫ pangat radices eiꝰ resecemꝰ equalr. ꝛ liqdo fimo linamꝰ: vel que iā pācte sunt nudate letamē accipiāt. Amāt solū subactū pingue humidū stercoratū: iter has herba manu est vellenda non sarculo: latior fit si rara ponat. vel cū ꝓducere icipiet caulem eo leuiter inciso gleba ꝑmat aut testa. Cādide fieri putātur si flumis arena ac littoris frequent spargat in medias. ꝛ collectis ipe folijs alligent. si vitio loci vel tpis vel semis cito lactuca duresćit. plāta eiꝰ auulsa ꝛ denuo posita teneritudinē cōsequet. Itē multis seminibꝰ ꝯdita nascet. si caprini stercoris bacā subula subtiliter excaueris ꝛ in ea semē lactuce nasturcij ocimi eruce radicis īmiseris tūc iuolutā fimo bacā terra optime culta breui scrobe demorseris (raphanus nitit in radicē. cetera semina ī sūmo: lactuca piter emergente ꝓsiliūt) singuloꝝ sapore seruato: hoc etiā mense caules ꝛ toto anno seri possunt. Nunc etiam allium ꝛ vlpicum bene seritur. sed allio alba terra proficiet.

De Frugibus seminandis ꝛ sarculādis. .C. XLVIII.

Si clemēs fuerit hiems ordeū galaticū qđ graue ꝛ candiduꝫ est. Circa idus ianuarij seramus. Cicercula mense hoc seritur. Loco leto humido. hoc genus seminis raro respondet. quia decipitur austro vel siccitate dum flores quod tunc prope necesse est euenire. Hoc mense vltimo colligēdi seminis causa nō pabuli secandi vitia serit. In terra ꝓscissa post horā secūdā vel tertiā cū ros esse desierit. quē ferre nō pōt. sꝫ statim coopienda est ante noctem. Nā si nuda māserit noctis humore corrūpit. Obseruandū ne ante xxv. lunā serat. qr si satā limaces ꝑsequunt. hoc mēse serenis ꝛ siccis diebꝰ dū gelicidia nō sunt. sarculāda erūt frumēta. qđ opus pleriqꝫ negāt fieri debere. qr radices eoꝝ detegant aut incidant ꝛ necent frigore subsecuto. Mihi videt herbosis locis tñ esse faciēdū. Sed triticū ꝛ far sarit quattuor foliorū. ordeū. qnqꝫ faba ꝛ legumina cū supra terrā quattuor digitis fuerint. Lupinus vero q vnā radicē hꝫ. si sarculet extinguit. qđ nec desiderat. qr herbas preter auxiliū cultoris affligit. faba si bis sarculet ꝓficiet multū fructū ꝛ maximum reddittura. Si siccas segetes sarculaueris aliquid ꝛ contra rubiginem prestitisti.

De Vitibus oblaqueandis. C. XLIX.

Mense ianuario locis tēperatis oblaqueāde sūt vites. qđ itali excodicare appellāt. i. circa vitī codicē dolabra terrā diligēter aperire. ꝛ purgatis oibus velut lacus efficere. vt a solis teporibꝰ ꝛ himbribꝰ ꝓuocetur. Pastinū quoqꝫ nūc fieri tēpus est qđ fit tribꝰ generibꝰ aut terre ī totū fossa aut sulcis aut scrobibꝰ. Terra tota dꝫ effodi. vbi ager īmūdus est. vt siluestribꝰ trūcis ꝛ radicibꝰ filicis vel herbaꝝ noxiaꝝ spacia liberent. Ubi aūt mūde sūt nouales scrobibꝰ pastinemꝰ aut sulcis. Sꝫ sulcis melius erit. qr humorē velut in totā spacia pastinata trāsmittūt. Qꝫ si scrobes fieri placeat. faciemꝰ tribꝰ pedibꝰ altas duobꝰ semis latas. tribꝰ lōgas. vltra tres vero altius fodiēde nō sūt ne laborēt frigore sarmēta q̄ pangimus. latera scrobibus equaliter incisa sint. ne obliqua vitis sautiet alte nitētibꝰ ferramētis cū fossor incūbet. pastino vero solū qđ omne versabit. triū vel duoruꝫ semis pedū altitudine terra vniuersa fodiet. In quo erit diligentia ne crudū solū fraude occulta fossor includat.

De Solo cōgruēte pāgēdis vineis. C. L.

Solum vineis ponēdis nec spissuꝫ nimis sit nec resolutū. propius tñ resoluto nec exile. nec letissimū. tñ leto ꝓximū. nec cāpestre. nec preceps. sꝫ potius edito cāpo. nec siccū nec vliginosuꝫ. modice tñ roscidū. nec salsum. nec amarū. qđ vitiū sapore corrupto vina ꝯtristat Celū mediocris qualitatis tepidū tñ magis qꝫ frigidū. siccū potius qꝫ nimis himbridū. Sꝫ ante oīa vitis ꝓcellas vētosqꝫ formidat. Ad pastinandū rudes agros potius eligamus. vel maxime siluestres vltima cōditio ē eius loci. in quo fuerint vetusta vineta. quo si necessitas coegerit prius multis arationibꝰ exerceat. vt abolitis radicibꝰ prioris vinee ꝛ oīum eaꝝ carie ꝛ squalore depulso nouella vitis tutius possit induci. tofus ꝛ alia duriora vbi gelu relaxant ꝛ solibus pulcherrimas vineas ferūt refrigeratis radicibꝰ ꝛ humore retēto. sꝫ ꝛ soluta glarea ꝛ calculosus ager ꝛ mobiles lapides. si tamē hec oīa glebis se pinguibꝰ miscuerunt. ꝛ silex cui terra supposita est. q frigidus est ꝛ humoris tenax. radices estate sitire nō patit. Iteꝫ loca ad que de cacuminibꝰ terra decurrit vel valles quas fluminuꝫ saturas

bit aggestio: Sed hoc in his locis q̃ gelu ⁊ nubibꝰ infesta esse non possunt. Argillosa terra cōmoda est. Argilla aūt sola grauiter inimica. Plagā celi vinea spectare dꝫ: locis frigidis meridionalē. calidis septētrionalē tepidis orientē. Si tñ austros vel euros regio nō habeat inimicos. tūc melius ī aqlonē vl' fauoniū vineta dirigimꝰ. Sꝫ locus qui pastinādus est priꝰ impedimētis ⁊ omnibꝰ elisis liberet arboribus: ne post calcatu assiduo terra fossa solidet. Si campꝰ est duobus semis pedibus pastinet. si cliuus tribꝰ. Collis ꝓruptis q̃ttuor citius terra decurrat. vallis ad pedē ⁊ semis vel duobus pedibus. Sed ager vliginosus qui humores altius fossus eructat non amplius q̃ꝫ pedem semis effoditur.

¶ De Amigdalo serenda vel plantanda. .C. .LI.

AMigdalus serit ianuario ⁊ febzuario. Item locis calidis octobri ⁊ nouēbri semie ⁊ plātis de maioris radice que tollunt. Sed in hoc genere arboris nihil vtilius est q̃ꝫ seminarium facere. fodiemꝰ eni altā pede vno semisq̃ꝫ areā. In quā obruemus amigdala non amplius q̃ttuor digitis alta cacumina tñ figamus in terra spacio inter se binoꝝ pedū sepato: amāt agꝝ duꝝ siccū calculosum celū calidissimū. qꝛ mature florere ꝯsueuerit. Ita statuende sunt arbores vt ad meridiē spectēt. Cū in seminario adoleuerint relictis ibi que spacio sufficiant plantis. alias trāsferremus mense febzuario. Sꝫ ipsa amigdala ad ponendū ⁊ noua legamus ⁊ grādia: que anteq̃ꝫ pōimus pridie mulsa aquata nimis maceremꝰ ne germē extinguat ex multo melle mordacitas. Cum in semiario amigdala disponimus. si siccitas ītercesserit: ter in mēse rigemus ⁊ herbis nascentibꝰ circūfodiēdo sepe purgemus: terra seminarij letamen habere dꝫ ammixtū. Spacia inter arbores viginti aut quindecim pedibus dedisse sufficiat.

¶ De Eodem excolenda vel inserenda. C. .LII.

AMigdalus putāda est nouēbri mense vt supflua ⁊ arida ⁊ densa tollamus. Seruāde sunt a pecore: qꝛ si rodant amarescunt. Circūfodi non debēt quotiēs florē: qꝛ inde flos eius excutitur: ī vetustate plus affert. Si ferax nō est: tede cuneū terebzata radice īmergamꝰ vl' silicē sic inseramꝰ yt libro tegēte claudat. Loci frigidis vbi metꝰ est de pruina. Martial' dicit hoc remedio subueniri anteq̃ꝫ floreāt radices mundant. ⁊ albi lapides minutissimi mixti arenis ꝯgerunt: ⁊ vbi iam tutū videbit vt debeāt germinare effossi iteꝝ lapides submouent. Teneras nuces amigdalus creabit (vt dicit) si ante florē radicibus ablaqueatis ꝑ dies aliquot aqua calida ingerat. Ex amaris dulces fiunt. si circūfosso stipite tribꝰ digitis a radice fiat cauerna per quā noxiū desudet humorē: vel mediꝰ truncus terebzet ⁊ cuneus ligni melle oblitꝰ imprimat: vel circa radices suillū stercus effundas. Amigdala ad legendū maturitatē fatent: cum fuerint spoliata corticibꝰ. Nec sine cura homis seruāt in longū. Si difficult coriū dimittent. paleis obruta ꝯtinuo relaxabūt Itē decoriata si aqua marina lauemus aut salsa ⁊ candida fient ⁊ plurimū durāt. Mense decembri vel ianuario circa idus amigdalus inserit. Locis vō frigidis febzuario si tñ surculos ꝯdias anteq̃ꝫ germinēt. Vtiles sunt qui de summitate sumunt. inserit ⁊ sub cortice ⁊ trunco. Inserunt in se ⁊ in ꝑsico.

¶ De Nuce similiter excolenda. .C. LIII.

NUcem seremus extremo Januario: amat loca montana humida ⁊ frigida plerūq̃ꝫ lapidosa. pōt tñ ⁊ locis tꝑatis iuuāte humore nutriri. Serenda est nucibꝰ suis eo more quo ⁊ amigdala serunt. ⁊ iisdē mensibꝰ sꝫ q̃s nouēbre deponis aliquatenus in sole siccabis. vt exiccet noxiū virꝰ humoris: Quas vō mēse ianuario vel febzuario positurus es: aqua simplici pridie macerabis: ponemꝰ aūt transuersas vt latus. i. carina ipsa figat in terra. Cacumē ipꝫ cū ponimꝰ Nucē in aquilonis partē dirigemꝰ. lapis subter vel testa ponenda est. vt radicē non simplicet sed repcussa dispgat: Letior fiet si sepiꝰ transferat. In frigidis locis bima in calidis locis trima dꝫ trāsferri Radices plantaꝝ (sicut in alijs arboribus solemꝰ) in hoc genere resecare non debes. Fimo bubulo ima planta tingenda. sed melius cinis sparget in scrobibus. ne calore stercoris adurat. Et cinis creditur vel corticis teneritudinē procurare vel fructuū densitatē. Altis scrobibus delectat pro arboris magnitudine: ⁊ desiderat internalla maiora. qꝛ stillicidijs folioꝝ suoꝝ ꝑximis: vel sui generis nocebit arboribus. debet aliquādo circūfodi. ne caua fiat vitio senectutis. cannalis longꝰ a summo trunco ad imum debet excidi. sic beneficio solis ⁊ venti durescunt: que in putredinem transiebāt. Si dura nux erit vel nodosa cortex. circūdāda est vt vitiū mali decutiat humoris. Alij radicū summa ꝑscindunt. Alij terebzate radici paluꝫ de buxo imprimūt vel cuprinū clauū vel ferreū. Cortex in nuce demissus maturitatis indiciū est. qualis debet ⁊ poni. Nuces seruant vl' paleis obzute vel arena vel folijs suis aridis. vel arca ex ligno suo facta incluse. vel cepis mixte quibꝰ vicissitudinē reddunt vt eis acredineꝫ tollant. Martialis expertū se ait. virides nuces tñ liberatas putaminibus suis melle demergi. ⁊ post annū virides esse. ⁊ ipsum mel ita medicabile fieri. vt ex eo facta potio arterias curet ⁊ fauces Inserit (vt pleriq̃ꝫ volunt) mense febzuario in arbuto sed melius in trunco. vt aliqui in pruno ⁊ in se.

¶ De His que agenda sunt mense febzuario. .LIIII.

MEnse febzuario locis tēperatis prata incipiēt custodiri. que priꝰ si macra sūt sparso letamine saturent qd̄ eijciendū est luna crescēte. Quanto recētiꝰ fuerit. tāto plus nutriēdis herbis valebit. Qd̄ a supiore parte fundat. vt succus eius per totū possit elabi. Hoc mense serendū est omne trimestre genꝰ. Hoc etiā mēse lēticulā seres solo tenui resoluto: vl' etiā pingui: sꝫ sicco. Maxime qꝛ luxuria ⁊ humore corrumpit. Hoc mense vltimo canabū seris. terra pingui stercorata rigua vel plana atq̃ꝫ humida ⁊ altius subacta. Herutū adhuc seri pōt qꝛ martio serendū non est. ne pastu suo pecoribus noceat. ⁊ boues reddat īsanos. Tunc pomis ⁊ vitibꝰ vetꝰ vrina si affundat. ⁊ nūero fructuū prestat ⁊ forme cui ꝓderit vt amurcā misceamus insulam. maxime in oleis. sed hoc frigidioribus diebꝰ anq̃ꝫ feruor incipiat. Etiā nūc ordeum galaticū quod graue ⁊ candidū est seret in locis frigidis. Tunc locis maritimis ⁊ calidis fodiende sunt vites. vel si hec prouincie consuetudo est exarāde. ⁊ in eisdē locis palāde aut ligande sunt vinee priusq̃ꝫ gemma ꝓcedat cuius cōcussione vl' attritu incurrit grande piculum. Tūc olee ceteręq̃ꝫ arbores letamē accipiant decrescente luna. Sufficiet aūt maiori arbori veges vna. minori media: ita vt subducta a radicibꝰ tra ⁊ fimo ꝑmixta reuocet Tpe hoc si q̄ sūt in seminarijs plāte. circumfodiēdi sūt. ⁊ amputandi eis rami supflui vl' radicule quas circa in superiori pte emiserūt.

¶ De Vitibus eodē mense excolendis ⁊ plantandis. C. LV.

HOc mense oīa genera pastiati soli seu sulci seu scrobes vitibꝰ cōpleant Natura aūt vitis celū omne solūq̃ꝫ sustentat. si genera cōuenienter aptent. Plano igit' loco statues vitē. cuius genus nebulas sustinet ⁊ pruinas. Collibus qd̄ ad siccitatē durat ⁊ ventos. Pingui agro graciles atq̃ꝫ fecūdas. Macro feraces ⁊ solidas. Ventoso statiue tenaces. Calido grani tenerioris ⁊ humidi. Sicco eas que pluuias ferre non pñt. Placida sane regio ⁊ serena tuto genus omne suscipiet. Vitē vel arborē melius erit de exili ad pinguē trāsferre. Nā si a pingui terra ad solū exile trāsierint. vtiles esse nō possunt. Eligenda sunt sarmēta q̄ pangimus de vite media neq̃ꝫ de sūma neqꝫ de infima. quinqꝫ vel sex gemmaꝝ spacio a veteri ꝓcedētia: sumant aūt de vite fecunda. Caput sarmenti cū deponit torquendū non est. nec aliquo more vexandū. ⁊ pars ea de qua radix presumit. iniurie nulli subicienda est. Ponēde sunt vites placidis diebus ac tepidis. curandūq̃ꝫ ne sarmēta sole vrantur aut vēto. Sed vel stati ponant vel obzuta reseruent. hoc mēse ac deinceps toto vere vinea ponenda est regionibꝰ frigidis pluuiosis pinguibꝰ cāpis. vel humidis prouincijs. Sit autē mensura sarmenti cubitus vnus vbi pinguis est natura terrarum. maiora inter vites spacia relinquemus vbi exilis angusta. preterea non est vno genere vitium omne pastinum conserendum. ne annus iniquus generi spem vindemie totius extinguat. ⁊ ideo quattuor vel quinq̃ꝫ eximij generis sarmenta pangemus.

¶ De Arbustis vel arboribus vitiferis. C. LVI.

QUod si arbustū te habere delectat generose vitis prius in seminario nutrire debebis. vt inde radicata transferat ad scrobē cui arbor iniuncta est. Seminariū vero dicimus eque fossaꝫ tabulā pedū duorum semis altitudine. In hac (quā pro numero ponēdaruꝫ vitiū vel qualicūq̃ꝫ plātarū ꝓtendis aut cōtrahis) breuissimo spacio distantia inter se sarmēta deponis. Si vallis aut humectus est cāpus. triū gēmarū exceptis minutis quas habebat inferius. ⁊ vbi cōualuerint hinc post biēniū radicatas vites vel arbustulas trāsferes: quas cuꝫ depones in scrobe. ad singulas materias redigis. putatis omnibus que scabra sunt. curatis etiaꝫ radicibꝰ si quas potueris inuenire vexatas. In scrobe aūt ad arbustū faciendū duas radicatas vites deponis. hoc seruans ne se in radice cōtingant sed lapides quinū prope librarū medios inter vtrāq̃ꝫ ꝯstitues. ⁊ ipsas vites ad scrobis latera discreta cōiūges. Mago asserit scrobē nō primo anno esse cō/

plendam: sed subinde coequandã. que res vitẽ faciet altius fundare radices. Sed hoc aridis ꝓuincijs forte ꝯueniet. Humidis aũt sata putrefient recepto humore: nisi statim terra cumulet̃. Sed arbusta qui faciet. plantas arboꝝ de his generibꝰ ponat: vel si ergo suppetit abũdãtia. his vtat̃ populo vlmo fraxio. In scrobe vitis arbore sua sesq̃pedis spacio distare debebit. nã vitis multũ subiecta arbori. incremento arboris opprimet̃. Caueis etiã munienda est aduersum pecoris appetentis iniurias ꝛ arbori sue ꝓtinus alliganda:

¶ De Vineis cõmunibus putandis. C. LVII.

HOc mẽse locis frigidis aliquatenus ꝛ temperatis vitiũ est iusta putatio. Sꝫ vbi multe sũt vinee diuidant̃. ꝛ pars eaꝝ que septẽtrionem respiciet verno putet̃. Alia ꝑs aduersa clementioribus plagis rescidat̃ autũno. Sed in putatione semꝑ nitamur vt vitis fiet in crure robustior vl' debili viticule duo duramẽta seruemꝰ Auferenda sunt leta intorta debilia malis locis nata sarmẽta. In locis clemẽtioribꝰ altiꝰ vitẽ licebit expãdere. In exilibꝰ aut estuosis aut decliuibꝰ aut ꝓcellosis humilior est habẽda. Locis pinguibꝰ singulis brachijs vitiũ bina flagella dimitte: sꝫ erit sapientis estimare vim vitis. Nam que altius colit̃ ꝛ fecũda est. plusq̃ꝫ octo palmites habere non debet. Ita vt desideremus semꝑ in inferiore ꝑte custodem. Circa crus quicq̃d nascit̃ amputandũ est. si non desideret vinea reuocari. Q̃ꝫ si truncus vitis sole aut pluuijs aut noxijs aĩalibꝰ est cauatꝰ. purgemꝰ quicq̃d mortuũ est: plagasq̃ꝫ eius amurca linamus ꝛ t̃ra. qḋ ꝓderit aduersũ ꝓ̃dicta. Cortex etiã rescisus ꝛ pendẽs a vite tollat̃. que res minorẽ fecẽ reddit in vino. Muscus radatur vbicũq̃ꝫ repertus. Sed plage quas in duro vitis accipi ꝛ oblique ꝛ rotunde esse debebunt. Decisis sicut supradixi male natis omnibꝰ ꝛ veteribus nouellos ꝛ fructuarios serua vngues etiã custodũ siccos ꝛ annotinos rescide ꝛ oĩa que vetera vl' scabra repies. Hec que altius colunt̃ vt in iugo vel ꝑgula vbi quattuor pedibꝰ supra leuate steterint quaterna brachia habeãt. Si macra vitis erit in singul' brachijs singula flagella dimittimꝰ. si pinguis bina: sꝫ ꝓuidẽdũ ne ĩ vna parte sint sarmẽta que seruas: qḋ cũ fit: vitis tanq̃ꝫ si fulgure tãgatur arescit summo. relinquẽda sunt sarmẽta neq̃ꝫ circa durũ neq̃ꝫ in summo. q̃ꝛ hec velut pampinaria minus afferunt. Illa aũt nimietate fetꝰ onerãt. ꝛ longius ducũt: quare in medio loco seruãda sunt que tuemur. Plaga non iuxtã gemmã. sꝫ aliquãto supius fiat ꝛ auertat̃ a gemma ꝓpter lachrymã defluentem.

¶ De Arbustis putandis. C: LVIII.

VItis que in arbore collocat̃. Prima eius materia ad scḋam vel tertiã gẽmã ꝓcidat̃. Deinde oĩbus annis aliq̃d per ramos crescere subinde patiamur vnã materiã semꝑ ad cacumẽ arboris dirigentes: sꝫ qui fructũ volunt maximũ materias plures per ramos submittunt: qui vinũ melius. sarmẽta in cacumine extendũt fortioribꝰ ramis arborum plures materie. debilioribus imponẽde sunt pautiores. Putãdi aũt ratio talis est. vt vetera sarmẽta quibꝰ primi anni fructꝰ pepẽdit oĩa rescidant̃. ꝛ noua circũcisis capriolis ꝛ ramulis inutilibꝰ dimittant̃. sꝫ ꝓuidẽdũ est oĩbꝰ ãnis vitẽ resolui ac religari. q̃ꝛ refrigerat̃. ita reformãdi sunt rami arboꝝ vitiferaꝝ ne alter sub altcrius linea dirigat̃: sed loco pingui vlmus a terra octo pedibus. gracili vō septem sine ramo relinquenda est. In solo roscido ꝛ nebuloso rami arboris vitifere in orientẽ ꝛ occidentẽ putatione dirigant̃. vt latera vacua solis radijs mẽbra totius vitis ostendãt. In loco cliuoso humilius rami arboꝝ seruandi sunt in plano ꝛ vliginoso altius. Palmites ad arborẽ nõ duro vimine ligent̃. ne eos viculũ rescidat aut atterat. Palmes quod extra ligaturã pendens habuerit fructu induit quod infra ligaturã materie sequẽtis anni deputabit̃.

¶ De Nouellarum vitium putatione ꝛ veterum propagatione. .C .LIX.

NOuellam vitem columella dicit a p̃mo anno ad vnã materiã esse formandam: nec rescidendã totam: sicut italie consuetudo est. Anno secũdo expleto: q̃ꝛ vel intereant vites in totũ rescise vel infecunda sarmẽta ꝓducant que iam amputato capite velut a pampinaria de duro cogunt̃ exire: quare iuxta ipsam cõmissurã veteris sarmenti vnũ vel duas gemmas relinquendas quod est merito in viticula fortiore seruandũ. ꝛ sane excipiendã calamis nouellam: vel exiguis palis vt tertio anno robustiores possit accipe. Naꝫ quadrima nouella vbi letũ solũ est. tres materias merito nutrire cogetur. statim post putationẽ sarmenta decisa vineis ꝛ rubi ꝛ impedimentum fossoris omne tollat̃. Hoc etiã mense ꝓpagande sunt vites. sed vetus ꝛ exesa vinea cuius duramenta longe precesserunt (vt columella dicit) mergis melius repabit̃ q̃ꝫ si in fossione totius corporis obruat̃. quod agricolis certũ est displicere. Mergum dicimus quotiens velut arcus suꝑ terrã relinquit̃ alia parte vitis in fossa. Nam vt ait columella cum tote strate sunt plurimis radicibus totius corporis fatigant̃. Mergi vō post bienniũ rescidunt̃ in ea parte que est supra. ꝛ in loco iustas vites relinquunt. Sed (vt agricole asserũt) post bienniũ si rescidas plerũq̃ꝫ infirmas habẽt radices ꝛ similes veteribus repẽte pereunt.

¶ De Vite thiriaca ꝛ illa q̃ nimis lachrymiosa est. C. LX.

THiriace vitiꝫ ꝑfectꝰ ẽ. vt vinũ eiꝰ vl' acetũ vel vua vel sarmẽto cinis ꝑficiat ꝯtra morsus omniũ bestiaꝝ. Fit autẽ sic sarmẽtũ quod pangendũ est triũ digitoꝝ spacio in vna ꝑte findat̃. ꝛ sublata medulla ad eiꝰ vitẽ thiriace medicamen addat̃. tunc terre mandetur vinculo diligenter astrictũ. Aliqui eadem sarmenta iam medicamine sanata intra squille bulbum recondunt. ꝛ terris hac ratione cõmittunt. Aliqui antidoti eius affusione radices vitis ĩfundunt. Sane sarmentũ si de hac vite sumatur ad transferendũ: potentiã materni medicaminis nõ tenebit. Oportebit aũt thiriace infusiõe assidua viꝫ succi senescẽtis iterare. Vites que lachrymaꝝ nimietate tabescũt. ꝛ deplorãdo viꝫ roboris sui auertũt a fructu triũco eaꝝ lacerato greci sinũ fieri iubent. Si hoc minus ꝓderit. radicũ robur pingue rescindi vt afferat medicinã vulnus impressum tunc insulsa amurca ad medietatẽ decocta ꝛ refrigerata plage excise ꝑlinetur. ꝛ sub hac acetum acre fundatur.

¶ De Vite que propomata facit ꝛ illa que varios botriones producit. C. LXI.

COnditum vel absinthiũ vel rosatũ vel violatũ procedere spõte fert̃ ex vitibus vt natura suscipiat qḋ ꝓcurare ꝯsueuit industria. Si sarmẽta in vas aliquod semiplenuꝫ supradictis potionibus mersa seruentur. ꝛ viuam terraꝫ simul resoluas ad lixiuij modũ. donec oculi sarmentoruꝫ nitant̃ exire. tunc eadeꝫ sarmenta gemmantia in quo volueris loco vitium ceteraruꝫ more deponas.

Vt vitis botriones albos afferre possit ꝛ nigros. greci sic fieri debere iusserunt. Si vicine sint vites nigra ꝛ alba cũ putant̃. sarmenta vtriusq̃ꝫ inter se diuisa sic iunge vt medios vtriusq̃ꝫ generis oculos aliquando possis reddere vnitati. tunc papiro ligabis stricto. ꝛ molli atq̃ꝫ humida terra curabis allinere. ꝛ interiectis trinis diebꝰ adaquare. donec germen noue frondis erumpat: hinc ex erupto tẽpore si libuerit genus efficies per plura sarmenta.

¶ De Vua sine granis. C. LXII.

ESt ꝛ pulchra species vue que granis interioribꝰ caret. hinc efficit̃. vt sũma iocunditate sine impedimento sorberi possit: velut vnũ omniũ corpus vuarũ. fit aũt grecis autoribꝰ hac ratione ꝑ artem succedente nã. Sarmentũ qḋ obruendũ est quantũ latebit in terra tantum scindere debemus. ꝛ medulla omni sublata ac diligenter exculpta membra iterum diuise ꝑtis adunare vinculoq̃ꝫ ꝯstricta deponere. vinculum cũ papiro asserunt esse faciendũ. ꝛ sic in humida terra eẽ ponendũ. diligentius quidã sarmentũ reuinctũ quãtũ excisum est intra sq̃lle bulbũ demergunt. cuius beneficio asserũt sata oĩa cõprehẽdere posse facilius. Alij tꝑe quo vites putãt sarmẽtũ frugiferum putate vitis in ipsa vite quã ponũt de alto sublata medulla excauãt nõ diuisuꝫ. ꝛ calamo affixo alligãt ne possit inuerti. tunc opiũ quirinaicũ inexcauata parte suffundũt. ex aqua prius ad sape similitudinẽ resolutũ. ꝛ hoc trãsactis octenis diebꝰ semꝑ renouãt. donec vitiꝫ germina nouella ꝓcedãt. ꝛ in granatis malis fieri hoc posse firmat̃ a grecis ꝛ in cerasijs opus est experiri.

¶ De Insitionibꝰ eodẽ mẽse faciẽdis. C LXIII.

HOc mẽse calidis ꝛ apricis locis optime celebrat̃ insitia. que fit tribꝰ generibus. sꝫ ex his duo nũc fieri possunt. tertiũ reseruat̃ estati. Sũt aũt inserendi genera hec aut sub cortice. aut ĩ trũco. aut emplastro. Inseremus ergo sic. Arborẽ vel ramũ in loco q̃ nitidus ꝛ sine ꝓcicatrice ẽ serra rescidemꝰ nõ leso cortice. post serraturã plagã ferramẽtis incidamus. Inde quasi cuneũ tenuẽ ferreũ vel osseũ maxime leoninũ inter corticẽ ꝛ lignũ tribꝰ ꝓpe digitis ꝯsiderant̃ deponimus ne corticis fascia dissipet̃. ꝛ in eũ modũ subducto cuneo statim surculum mergimus vna parte decisum salua medulla ꝛ cortice partis alterius. q̃ supra arborem sex vel octo digitis emineat. Duos vel tres vel plures surculos ꝑ trũci q̃ꝫtitate ꝯstituimus quaternis digitiꝫ vl' amplius inter eos spaciũ relinquẽtes. tũc iunco aut culmo aut vimine stringimus. ꝛ desuꝑ lutũ musco tectũ ponemꝰ. ac ligabimꝰ vt quasi

tuor digitis super lutū possit surculus eminere. Plerosq̄ delectat strictum prime secte arboris truncuz vinculis artioribus in medio findere ⁊ ibi surculos ex vtraq̄ parte rasos ⁊ in modū cunei vt integra sit medulla demergere. pmisso ante cuneolo: quo subducto depositus surculus redeūte in plagā materia possit astringi. sz hoc vtrūq̄ genus vernū est. ⁊ fit crescente luna vbi incipit arbor gēma turgescere. Surculi aūt qui inserēdi sunt. sint nouelli. fertiles nodo si de nouo nati: ab orientali arboris parte decisi. in crassitudine digiti minoris bifurci vel trifurci gēmis pluribus vberati. Si arborez minorē desiderabis inserere. in qua sine dubio meliora incrementa pueniūt circa terrā serrato. ⁊ qd meli⁹ est surculos inter lignum corticēq̄ depone. ⁊ tūc astringe quidā rasum ex vtraq̄ parte surculum ɔuenientē soliditati arboris inserende. sic in medio deponunt vt cortex surculi vndiq̄ cortici arboris reddat̄ eq̄lis. sed in nouella arbore terra mota vsq̄ ad ipm insitū colligat̄ que res eam a vēto ⁊ calore defendet. De implastratione in suo mense dicemus.

Adhuc de duobus generibus insitionis. C. LXIIII.

QUartum gen⁹ columella sic retulit gallica terebra vsq̄ ad medullā arborē pforādā. plaga interius leniter inclinata ibi educto omni scrobe vitē vl' ramū ad modū foraminis ipressi delibratum succidū tn̄ ⁊ humentē imprimi. vna aut duab⁹ gēmis foris relictis. tunc argilla ⁊ musco locū diligenter opiri. Ita ⁊ vites i vlmo inseri posse cōmissas. Hyspanus quidā mihi hoc gen⁹ insitiōis none ostēdit. qd ex psico afferebat expertū. salicis ramū brachij crassitudine solidū longū cubitis duob⁹ aut amplius terebrari iussit in medio. ⁊ plantā psici in eodē loco in quo ɔstitit spoliatā ramis oibus solo capite relicto per ipm saligni manubrij foramē induci. tūc eundē salicis ramū terre capite vtroq̄ demerso in arcus similitudinem debere curuari foramē luto musco vinculisq̄ stringi. anno deinde exempto vbi infra medullā salicis caput plantule sic coheserit vt vnita sit ex duob⁹ mixta corporib⁹. plantā subter icidi atq̄ trāsferri. ⁊ aggeri terrā que arcū salicis cū psicis cacumine possit opire hinc psici poma sine ossib⁹ nasci. sed hoc locis humidis ɔuenire vel riguis. ⁊ salices aquationibus adiuuādas vt ⁊ nā ligni vincat. que delectat̄ humore. ⁊ supfluentē copiam succi germinibus ministret alienis.

De Oliuetis instituendis. C. LXV.

HOc mēse locis tēperatis istituem⁹ oliueta que vel pastinis ɔserēda sunt. vel extremas circa decumanū tabulas cingant. vel suū locū tenebūt. Si ponunt̄ in pastino radicate plāte decisis capitibus ⁊ brachijs ⁊ in truncū redacte vsq̄ ad mensurā cubiti vnius ⁊ palmi in fermento terre fosse defigant̄. locū palo antea deprimente. ordei grana subter iaceant̄ ⁊ amputet̄ bis quicq̄d putridi inuentū fuerit aut arentis. ⁊ tūc capita eaꝝ luto velent̄ ⁊ musco. vl meis vinculis vel tenacibus quibuscūq̄ ɔstricta. Sint a se discrete pedibus. xv. vel. xx. oīs subinde circa eas herba vellat̄. ⁊ quotiēs se himber infuderit breuissimis ac frequētissimis fossiōibus soliciten tur ⁊ subinde ducta a trunco terra atq̄ pmixta. in aliquāto altiores cumulos ɔgerat̄. Q; si oliuetū suo loco facere volueris hec genera terraꝝ sequeris. terrā cui sit mixta glarea aut cretā sabulonis ɔiunctione resolutā. aut pinguē sabulonē aut terrā nature densioris ⁊ tumide. creta figuli oio repudianda est. ⁊ vliginosa. ⁊ in qua semp humor assistit. ⁊ sabulo macer. ⁊ nuda glarea. q̄uis. n. comphendat. non ɔualescit. Pōt seri ⁊ vbi arbutus aut ilex steterat. naz cerasus eruta ⁊ excisa radices noxias relinq̄t. quaꝝ vir⁹ oleā necat.

Adhuc de eodem. C. LXVI.

OLiueta locis estuosis septētrionali colle. frigidis meridiano gaudet medijs cliuis delectat̄ neq̄ imū locū neq̄ arduū patit̄. magis modicos cliuos. Baccaꝝ genus numerosum est. Pausia tn̄ oleuz qd reddit dum viride est: optimū. sed cito vetustate corrūpit̄. Optimū licinia dat plurimū sergia. Sz de his generalr hec pcepisse sufficiat. maiores baccas cibo: minores oleo pfuturas. melius aūt facie si ordines in fauoniū dirigamus. cū deponent̄ in scrobes siccas ɔstituant̄ quaternis pedibus fossas. glarea etiā vbi lapides defuerint misceat̄ ⁊ stercus. Si clausus locus ē. modice supra terrā que ponunt̄ emineāt. Si pecora formidant̄ altiores trūci esse debebūt. In siccis vo pūincijs cū pluuie desunt. ⁊ rigare ɔueniet. Si puicia indiget oliuetis ⁊ non est. vnde planta sumet seminariū faciendūz est. Inde post quinquēniū poterit valida planta transferri ⁊ locis frigidis hoc mēse plantari. Scio plerosq̄ qd facilius atq̄ vtilius ē radices oleaꝝ que in siluis pleruq̄ sunt aut locis desertis in cubitalez mensurā rescisas aut in seminario (si placuerit) aut in oliueto solere disponere ⁊ ammixtione stercoris adiuuare quare pueniet. vt ex vnius arboris radicibus numerosa plāta nascatur.

De Arboribus pomiferis. C. LXVII.

ETiam pomiferas arbores possumus in pastinis a septētrionali regione disponere de quibus sigillatim dicem⁹ que spālr sūt tenēda. Naz pomis eadē terra ɔuenit que vitib⁹. Scrobes aūt maiores facies. inter ordines tricenos pedes relinques. plātas statues radicatas qd est melius seruabis ne cacumina aut manufracta aut erosa non crescāt vnūquēq̄ ordinē sui generi deputabis. ne ifirme a valentioribus opprimant̄: plātas silr notabim⁹ vt ipsis quib⁹ steterāt cardinib⁹ oppōam⁹. De cliuo sicco exili i planū pinguē hūidū trāsferem⁹. Si truncos ponere volueris supra terrā ppe trib⁹ pedibus erigant̄. vbi duas in vna scrobe plantas deponis cauendū est ne se ɔtingant. nā vermibus interibunt. Sed vt colu mella dicit feratiores sunt que seminibus hoc est nucibus suis q̄ que plantis ponūtur aut ramis vbi regio siccior est aquationibus adiuuentur.

De Piris serēdis ⁊ excolēdis. LXVIII.

PLantas piroꝝ mēse februario locis frigidis ponemus. calidis vero nouēbri. sz mense nouēbri pira locis tepidis ɔserenda sunt. vt solo iuuētur irriguo. ita ⁊ florē plurimū pferēt. magnitudinē pomi turgētis acquirēt. nasci tamē tali solo maxime diligūt. quali vineas diximus cōuenire. Sz leto solo ⁊ validas arbores ⁊ fruct⁹ plurimos cōsequemur. Lapidosi generis pira vitiū mutare credunt̄. si terris mollib⁹ conserant̄. sed pirū plantis serere. ppe tardus euēt⁹ est. tn̄ quib⁹ hoc placet vt semina generosa nihil sibi de agresti asperitate pmisceāt. plātas bimas aut trimas (eo more quo olee ponuntur) radicatas magnis scrobibus ponūt supra terrā tribus altas vel quattuor pedib⁹. quarū decisa cacumina argilla mixta muscus debet aperire. Nā siq̄s piroꝝ semen aspergat. nasci quidē necesse ē originē suā refouēte natura. cuius eternitati nulla tarditas pōt creare fastidiū. sed homini hoc spectare longinquū est. cū ⁊ sero veniant ⁊ de generis nobilitate decedāt. melius ergo hoc mense nouembri fiat vt piroꝝ plantas radicatas seramus. agrestiū subactis bene scrobibus. ⁊ vt cōprehēderint inserant̄. hoc aūt interest q̄ que plantis suis seruntur. dulcedinem ac teneritudinem seruant. diu tamen seruata non durant. insita vero morā tēporis sustinebunt. Spacia inter piros. xxx. pedum mensura discernat. genus hoc arboris vt proficiat. frequēti humore ⁊ assiduis fossionibus est colēdū. vsq̄ adeo vt tempore quo florere consueuit nihil perditura credat̄ de flore plato si eam tunc fossor adiuuerit. Multum proficis. si interiecto anno quale libet letamen adiungas. sed bubulum spissa ⁊ grauia poma generare facit aliqui cinerem miscent. credentes hinc contrahi argutos sapores generum varietates. Exequi superuacuuz puto. cū imponendis vel excolendis sit nulla distantia.

De Piris inserendis ac remediandis ⁊ fructibus earum cōseruandis. C. LXIX.

MEnse februario ⁊ martio pirus iserit̄. more quo dictum est cum de incisione loqueremur sub cortice ⁊ in trunco. Inserit̄ aūt piro agresti. melo vt nonnulli. amigdalo ⁊ spino vt virgilius. orno ⁊ fraxino ⁊ cydoneo vt aliqui ⁊ punico: sed fisso ligno. Surculus piri qui iserit̄ ante solsticium anniculus esse debet. ⁊ priusq̄ figatur. folijs ex omni parte tenera priuari. post solsticium vo euz figis. qui summū germen inclusit. si liquida arbor est piri. vel oblaqueate radicem terebras. ⁊ ibi ligneū palū deprimis. vel in trūco similiter terebrata ex teda cuneū figis. vl' si hec desit ex quercu. Uermes ei⁹ arboris ⁊ nati necant̄ ⁊ nasci prohibent̄ radicibus felle taurino frequenter infusis. Item feces vini veteris recētes. si radicibus affundant̄ per triduū diutius arbores in floribus laborare non faciunt. Si lapidosa pirus est. ab extremis radicibus terram priorez leuabis. ⁊ secernes omnes lapillos. quibus diligenter remotis. alterā terraz cribro fractā in loco eius infundis. Sed hoc pderit si rigare non cesses. Plurimi pira obruta inter paleas. aut frumenta seruarunt. Alij statim lecta cū tenacibus suis picatis vrceis condiderunt. ⁊ oribus vasculorum gipso vel pice clausis. ipsa sub diuo obruta sabulone texerūt Alij pira que se non contingerent in melle seruarunt. Item pira diuisa ⁊ purgata granis in sole siccantur. Aliqui aquam salsam (cum ceperit vndare calefacta) despumant. ⁊ ei post iam frigide pira seruanda demergunt. tunc exempta post tempus exiguum condunt vrceo. ⁊ eius liquore conseruant. Uinum de piris fit si contusa ⁊ sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur aut prelo. hyeme

durat: ſed prima aceſcit eſtate.

De Melis ferendis ⁊ excolendis. .C. LXX.

MEnse februario ⁊ martio locis frigidis mel'la ſeramꝰ ſi calido ⁊ ſicca regio eſt octobri ⁊ nouēbri. Eoꝝ plura ſunt genera amāt pingue ac letū ſoluꝫ ⁊ cui humoꝝ nō tam rigatio q̄ʒ nāa ſuppeditet. Si in arena vel argilla ſit. rigationibꝰ adiuuetꝛ. Montanis locis debent ad meridiē verſa ⁊ ꝯſtitui ⁊ frigido ſolo ꝓueniūt: ſi celi tepoꝛ adiuuerit: neqꝫ in aſperis ⁊ humectis ſedē recuſant. Macrū ⁊ aridū ſoluꝫ poma v̄miculoſa efficit ⁊ caduca. ſeruntꝛ omni genere ſicut piri: neqꝫ exarari neqꝫ effodi deſiderāt. Jccirco eis magis prata cōueniūt. Stercus tn̄ non exigunt quidē ſed libenter aſſumunt. vel ſi cineꝝ pulueres miſceantꝛ. amant modeſtas rigationes. putatio illis apta ē. ſed maxime vt arida aut male nata tollātꝛ. Citius ſeneſcit hec arboꝛ ⁊ in ſenectute degenerat. Si caduca ſunt poma. fiſſi radici lapis iniectus poma retinebit. lacerte viridis felle ſi tangantꝛ cacumina non putreſcit. vermes eius ſuillo ſtercoꝛe mixto humane vꝛine. aut felle bubulo extinguūtꝛ. qui ſi plures circa arboꝛē ſint. ereo ſcalꝓ ſemel raſi non vltra naſcentꝛ. que raſa ſunt bubulū ſtercus obducat. Si ſpiſſa poma ramos onerabunt inter legenda ſunt queqꝫ vitioſa. vt alimentū ceteris ſuccus equiparet. ⁊ generoſis abundantiam miniſtret. que numeroſa vilitate ꝑdebat. melus omni generi inſeri poteſt quo pirus. Jn malo in piro in ſpina pꝛuno ſoꝛbo ꝑſico platano populo ſalice.

De Fructibus eaꝝ cuſtodiēdis. .C. LXXI.

DIligēter legēda ſūt mela que volumꝰ cuſtodire. Ea in locis obſcuris vbi ventꝰ non ſit. ſtramētis pꝛius in crate ſubiectis in cumulos ſecreta diſponimus. qui cumuli frequenti diuiſione ſeparentꝛ: aliqui diuerſa dixerunt vel ſingula in vaſculis fictilibus picatis atqꝫ oblitis claudi vel argilla inuolui vel ſolos ꝑediculos creta allini vel ī tabulis ſubſtrata palea diſponi. ⁊ ſtramentis de ſupioꝛi ꝑte coopiri. Mela rotūda que oꝛbiculata dnr̄. ſine cura toto anno ſeruare ſe pn̄t. Alij in puteo vl' ciſterna mergūt vaſa fictilia q̄bꝰ diligenter picatis ⁊ clauſis mela cōmittūt. Alij ex arboꝛe mela illeſa ſūꝑſerunt: ⁊ pediculiſ eoꝝ pice feruēti merſis ſupꝛa tabulatū ꝑ oꝛdinē diſpoſuerūt nucū folijs ſubter expoſitis. pleriqꝫ ſcobē ppl'i vel abietis inter mela diſponūt. Cōſtat mela ſic ponēda vt pediculoꝝ partes deoꝛſum facias: neqꝫ anq̄ʒ vſui neceſſaria videatꝛ eſſe ꝯtingat. Vinū ⁊ acetū fit ex melis ſic ex piris pōderibꝰ p̄ſſis aut pꝛelo.

De Moꝛis ſerēdis ⁊ excolendis. .C. LXXII.

MAMicā eſt moꝛus ⁊ vitis. Moꝛi naſcuntꝛ ex ſemine: ſꝫ ⁊ poma ⁊ virgulta degenerant. Serenda eſt locis tēperatis mēſe februario ⁊ toto martio. Locꝗ vo calidioꝛibꝰ octobꝛi poſtremo. vel nouēbꝛis initio. ſꝫ vernō maxie die. ix. kl'. apꝛiliū amat loca calida ſabuloſa ⁊ plerūqꝫ maritima. Jn toſo vel argilla vix cōꝑhēdūt. humoꝛ aſſiduꝰ moꝛis ꝓdeſſe nō creditꝛ: foſſionibꝰ letatꝛ ⁊ ſtercoꝛe. Putria in his ⁊ arida poſt triēniū ſūt putāda. plātā ſi robuſtā trāſfēs mēſe octobꝛi ⁊ nouēbꝛi. ſi tenerā februario ⁊ martio. ſcrobes deſiderat altioꝛes. īteruall'a maioꝛa ne vmbꝛis ꝑmatꝛ alteriꝰ. Feracē letioꝛēqꝫ moꝛi arboꝛē fieri aliq̄ crediderūt ſi ꝑfoꝛato hincinde trūco ſingl'os cuneos īſeramus therebinti. hincīde lētiſci. Circa octobꝛes kl'. moꝛꝰ ablaq̄anda eſt: ⁊ radicibꝰ eiꝰ vini veteris recētiſſime feces infundēde. Jnſeritꝛ in fico ⁊ in ſe tn̄ ſub coꝛtice. vlmo inſita cōꝑhēdit ſꝫ parturit magne infelicitatis argumenta.

De Siliquis ⁊ auellanis ⁊ arboꝛibus ceteris. C. LXXIII.

SIliqua ſeritꝛ februario mēſe nouēbꝛi ⁊ ſemie ⁊ plantis. Amat loca maritima calida. ſicca cāpeſtria. tn̄ vt ego exptꝰ ſum in locis calidis fecūdioꝛ fiet. ſi adiuuetꝛ humoꝛe: ſcrobē deſiderat largioꝛeꝫ. Siliq̄ ſeruantꝛ diutiſſime ſi expandantꝛ in cratibꝰ. Auellane ponēde ſunt nucibꝰ ſuis. Nō ampliꝰ ſuꝑ terrā ducēda ē q̄ʒ craſſitudīe digitoꝝ duoꝝ. plātis tn̄ ⁊ ſobole exptus ſum meliꝰ ꝓuenire. Mēſe februario ſeu plāta ſeu ſemē exponitꝛ. gaudēt loco macro humido frigido etiā ſabuloſo. Menſe iulio circa nonas auellana matura eſt.

Nūc etiā meſpilꝰ īſeretꝛ ⁊ oſſa pꝛunoꝝ. Ficꝰ etiā locis tꝑatis nūc poni pōt ⁊ ſoꝛbꝰ. Hoc ēt mēſe ſeri. ⁊ amigdali ſemīa in areis obꝛui Et locis tꝑatis nūc inſeri mēſe inchoante. frigidis vo exeūte ꝯditis tn̄ ſurculis anteq̄ʒ germinēt. Et piſtatie plāta vel nūc ſtatui aut īſeri pōt. ⁊ caſtaneaꝝ aſꝑgi. nuces quoqꝫ iugulādes etiā nūc ſemiarijſ recōdi. ⁊ ipm genꝰ īſeri: ⁊ frigidis vl' humectis locis. nūc potuerint pineta ſeminari. Nunc etiā ſalicis plantas ⁊ omniū geneꝝ que arbuſto applicande ſunt vel geneſte niſi deerit obꝛuemus. Et baccis etiam myrti ⁊ lauri ſeminaria faciemus. vel ſi fuerant excolemus.

De Roſarijs ꝯſerendis ⁊ lilijs ⁊ cannis. .C. LXXIIII.

HOc mēſe roſaria ꝯſeremꝰ: q̄ ſulco breuiſſimo aut ſcrobibꝰ ponēda ſūt. vl' v̄gultis vl' ēt ſeīe. Semina āt roſaꝝ nō putemꝰ medios floſculos eē aurei coloꝛis quos roſe ferūt. ſꝫ baccas nutriūt q̄s in breuiſſimi piri ſilitudīne plenas ſemībꝰ ſui poſt vindemiā reddūt maturas: q̄rū tn̄ maturitas ex coloꝛe fuſco ⁊ mollicie poſſit eſtimari. Siq̄ etiā ſunt antiq̄ roſaria hoc tꝑe circūfodiūtꝛ ſarcul' vel dolabꝛis: ⁊ ariditas vniuerſa reſcidit. Nūc ⁊ que rara ſūt pn̄t ducta v̄gaꝝ ꝓpagie reparari. Si roſā tēperiꝰ hr̄e volueris duabꝰ palmis ab ea gyꝝ fodies: ⁊ aq̄ calida bis rigabis in die. Nūc ⁊ lilioꝝ bulbos ponemꝰ vel lilia anbita fariemꝰ ſūma diligētia. ne oculos circa radicē naſcētes ⁊ minoꝛes bulbulos fauciemꝰ. quia mr̄e ſubtracti atqꝫ in alios digeſti oꝛdines noua lilieta foꝛmabūt. Jtē violaꝝ plāte ⁊ croci bulbi ſerēdi ſūt. vel ſubtilr̄ ſi fuerāt ante fodiēdi. Hoc mēſe aliq̄ lini ſemē leto ſolo ī iugeꝝ decē modios ſꝑgūt. ⁊ lina ꝯſequentꝛ exilia. Tꝑe h̄ cāneta ponēda ſunt factis breuiſſimis ſcrobibꝰ. ⁊ ocul' cānaꝝ ꝑ ſingulas ſcrobes obꝛutis: qui ſemipedis ſpacio intꝛ ſe diſtare debebūt

De Sepibus hoꝛtoꝝ ſeminādis ⁊ herbis hoꝛtulāis. C. LXXV.

CIrca idus februarias ſepes hoꝛtoꝝ ex ꝯgeſto in finibꝰ ſpinaꝝ ſemie faciēde ſunt. Jtē ꝯgreci dicūt de groſſa rubi virga fieri debē ꝑticulas ⁊ palmari hꝰ ſcrobibꝰ obꝛui et quotidie dōec frōdeāt foſſiōe ⁊ rigatōe nutriri. h̄ mēſe lactuca fitꝛ vt poſſit apꝛili mēſe trāſferri. Jteꝫ nūc carduꝰ fitꝛ ⁊ naſturciū ⁊ coꝛiādrū ⁊ papauer. ſic mēſe nouēbꝛi ⁊ alliū vl' vlpicū. h̄ etiā mēſe cepullas ſeris: ſꝫ ꝯſtat ⁊ v'e ⁊ autūno eſſe ſeminandas. ſi ſemē eiꝰ ſeueris in caput creſcit. ⁊ minus reddit in ſemine. Si capitulum ponas ipm marceſcit ⁊ multum ſemen educit. Terram cepe deſiderant pinguē vehementer ſubactam. irriguam. ſtercoꝛataꝫ. ibi areas faciemus omnibus herbis ⁊ radice purgatas Serimus placido ⁊ ſereno die. maxime auſtro vel euro flantibus ſi minuente luna ſerantur teneres ⁊ acrioꝛes pꝛoueniunt. ſi creſcente robuſte ⁊ ſapoꝛis humecti. Rarius ſunt ponende runcande ſarculāde ſepius. Si capita voluerimus his eſſe maioꝛa. folia omnia debemus auferre. ⁊ ſic ſuccus ad inferioꝛa cogetur. de quibus vero ſemina colligenda ſunt. iuuentur amminiculis vbi caulem ceperint excitare. Cum niger coloꝛ ſeminis fuerit pꝛeferūt maturitatis indicia. vellendi ſunt tali ad hoc ſemiſicci cū ſemine ⁊ ſic in ſole ſiccandi Hoc menſe anetum ſeres locis frigidis omnem celi ſtatuꝫ patitur ſed tepidioꝛe letatur rigetur ſi ſe himber abſtineat. ſeratur rariꝰ. aliqui ſemen eius nō obꝛuunt. opinantes ꝙ a nulla aue tangatꝛ. Nūc ⁊ ſinapi ſerere poſſumus.

De Caule ⁊ alijs quibuſdam oleribus. C. LXXVI.

HOc etiā menſe caules ſeremus qui ⁊ toto anno ſeri pn̄t. ſolū pingue ⁊ ſatis ſubactū diligunt. argillā ⁊ glareaꝫ timent. ſabulone ⁊ arenis nō delectantꝛ. niſi ꝑ hennis vnda ſuccurrat. Omnē ſtatū celi caulis patitur. frigidū magis. cōtra auſtrū poſiti citius ferūt. cōtra ſeptētrionem ſerius: ſed hic ⁊ ſapoꝛe caulis vincit ⁊ roboꝛe. cliuis delectatꝛ. ⁊ ideo ponēde ſunt plante ꝑ bulbinos areaꝝ. gaudet ſtercoꝛe ⁊ ſarculatione rarius poſitus cōualeſcit. celerius coquitur viroꝛe ſeruato. Si dum eſt triū vel quattuoꝛ folioꝝ. nitrū tritū. cribello deſuꝑ ſpargas. ⁊ ſpeciem pꝛuine canentis imitetꝛ. Columella dicit plantaꝝ radices alga marina īoluēdas ſeruāde viriditatis cauſa fimo ſimul adherente. Ponende ſunt plante maioꝛis incrementi. q2 licet ſeriꝰ cōꝑhendant. foꝛtioꝛes fient. Si hiems eſt tepido iam die. ſi eſtas cū ſol in veſperā declinat plāta pāgēda ē. Vaſtioꝛ fiet ſi terra ogiatꝛ aſſidue. Semē braſice vetuſtū mutatꝛ in rapā. nūc ēt malua ſeri pōt Mētā quoqꝫ ſere plātis vel radicibꝰ loco humido vel circa aquas. Apꝛicū ſolū nec pingue nec ſtercoꝛatū deſiderat. Hoc mēſe feniculū ſeres. loco apꝛico ⁊ modice ſaxoſo. ſeritꝛ ꝑmo vere. Paſtinata ⁊ ſemine ponetur ⁊ plantis loco pingui ⁊ ſoluto altius paſtinato. raraſꝫ ſtatues vt robur accipiat. Nunc cerefolium locis frigidis poſt idus ſeratur deſiderat agrum letum humidum ſtercoꝛatum. Hoc menſe betam ſeremus quāuis poſſit ⁊ tota eſtate ſeminari. amat agruꝫ putrem humiduꝫ locum. Transferenda eſt quattuoꝛ aut quinqꝫ foliorum radicibus fimo recenti oblitis. amat frequenter effodi. ⁊ multo ſtercoꝛe ſaturari.

De Poꝛro ⁊ quibuſdā alijs. C. LXXII.

HOc mēſe poꝛrus ſerēdꝰ. quē ſi ſectilē velis pꝰ duos mēſes q̄ʒ ſatꝰ ē poteꝝ deſecare manētē in areis ſuis. q̄uis aſſerit columella ēt ſectiuū diutiꝰ duratuꝝ melioꝛēqꝫ ſi trāſferatꝛ. ⁊ quotiēs ſecabitꝛ aq̄ iuuetꝛ ⁊ ſtercoꝛe

si capitatũ facere velis. qđ vere severis octobri mẽse trãsferre debebis. Serẽdus est loco leto ꝛ maxime cãpestri. area plana pastinata alte. ꝛ diu subacta ꝛ stercorata. Si sectiuũ velis spissius. si capitatuꝫ rarius seri sarculo frequẽtãdus ẽ. ꝛ herbis liberãdus cũ digiti crassitudinẽ habuerit a media pte ꝑscisis folijs ꝛ trũcatꝭ radicibꝰ trãsferat̃. oblitus fimo liq̃do quaternis vel q̃nis digitis separet̃. cũ radices modice cõprehẽdẽdus ꝛ alleuãdus est sarculo vt suspẽsus a terra. qđ spacij vacuũ subter inuenerit capitis vastitate cogatur iplere. Itẽ plura semina in vnũ ligata si deposueris grãdis nascet̃ porrus ex oĩbꝰ. Itẽ si capiti eius rape semẽ imittas sine ferro ꝛ pãgas multũ fert̃ increscere. melius si frequẽter hoc facias. hoc mense inula serit̃ quo canneta ponunt̃: serit̃ oculis sicut calami. quos abscindere ꝛ terra leuiter debemus operire terra fossa ꝛ subacta. excitatis ad lineã puluinis quibus eius oculos oportet infodere. triuꝫ pedũ inter se spacio separent̃. Hoc mense cuminũ ꝛ anisuꝫ serit̃ loco bene subacto ꝛ cui letamẽ ammisceas. quod satũ est herbis purget̃ assidue.

¶ De Porcis eodẽ mense educãdis. C. LXXVIII.

MEnse quoqꝫ februario verres maxie feminas inire debebũt. legẽdi sunt ꝛ vasti ꝛ ampli corporis. sꝫ rotũdi potius q̃ꝫ longi. vẽtre ꝛ clunibꝰ magnis rostro breui. ceruice glandulis spissa. libidinosi. anniculi qui vsqꝫ ad quadrimos inire feminas possunt. Scrofas vero longi lateris debemus eligere ꝛ quibꝰ ad sustinẽdũ feture onus magnus se vẽter effundat. per cetera verribꝰ similes. Sꝫ in regionibus frigidis densi ꝛ nigri pili. in tepidis qualescũqꝫ prouenerint. Femina ad creandũ vsqꝫ in annos. vij. partus onera gestare sufficit. Ad cõcipiẽdũ annicula debet incipere. quarto exẽpto mẽse. pariũt vbi quintus incipiet. Incipiũt aũt dixi mense februario. vt solidioribꝰ herbis nati ꝛ stipula succedẽte pascant̃. vbi facultas ẽ trãsigẽdi. vẽditis qui subinde nati sũt. celerior matribꝰ fetura repat̃. Genꝰ h̃ oĩbꝰ locis haberi põt. melius tñ agris palustribus q̃ꝫ siccis. ꝑcipue vbi arborꝫ fructuosaꝫ silua suppetit. q̃ subinde maturis fructibus alterna ꝑ annũ mutatiõe succurrat. maxie locis graminosis ꝛ cãnaꝫ vel iũci radice nutriunt̃ sꝫ deficiẽtibꝰ alimẽtis ꝑ hyemẽ nõnũq̃ꝫ ꝑbẽdi sũt pabula glãdis castanee vel frugũ vilia excremẽta ceteraꝫ verno magis cuꝫ lactãt. nouella. n. virẽtiaqꝫ solẽt porcis nocere neqꝫ gregatiꝫ claudẽde sũt porce more aliaꝫ pecudũ. sꝫ aras sub porticibꝰ faciemꝰ q̃bꝰ mater vnaqueqꝫ claudat̃. ꝛ alũnũ gregẽ tutior ipsa defendat a frigore. quare a supiori pte detecte sũt. vt libere numeꝫ pastor exploret ꝛ oppressis a matre fetibꝰ sepe subueniat subtrahẽdo. Curabit aũt vt fetꝰ ꝓprios cũ vnaquaqꝫ ꝓcludat. Plꝰ vo q̃ꝫ octo (sic columella dicit) nutrire nõ dꝫ. Mihi vo vtilꝰ ꝓbat̃ expto porcã (cui pabula suppetũt) vt plimũ. vj. nutrire debẽ. qꝛ lꝫ plẽs possint educare. tñ ĩ nũero freq̃nt̃ sucta ↄ̃ficiet. ĩ porcꝭ ẽt illđ ẽ ↄmodũ. qđ imissi vineis nec dũ turgẽtibꝰ. vl̃ exacta videmia g̃mie ꝑsecuto diligẽtiã fossorꝭ imitãt̃.

¶ De his q̃ in martio agẽda sunt. C. LXXIX.

MEnse martio locis frigidis prata purganda atqꝫ seruãda sũt. locꝭ calidis colles pingues ꝛ ag̃s vliginosos ꝓscindere atqꝫ exarare ↄueniet. calidis ꝛ siccis regiõibꝰ panicũ seremꝰ ꝛ miliũ leuẽ ꝛ solutã terrã desiderãt. nec in sabulone solũ. sꝫ in arena quoqꝫ ꝓueniũt. dũmõ celo hũido ꝰ solo serãt̃ irriguo. qꝛ siccũ ꝛ argillosũ agrũ reformidãt. herbis liberẽt̃ assidue. Nũc quoqꝫ cicer vtrũqꝫ serẽ debemꝰ. loco letissimo celo hũido macerãdũ ẽ ꝑdie vt possit citiꝰ nasci. Cicer grãde nasci greci dicũt. si ĩfũdat̃ aq̃ tepida. ꝑdie. amare etiã loca maritima. tẽperius ꝓuenire si serat̃ autũno. Hoc etiã mẽse canabũ serimus vsqꝫ in eq̃noctiũ vernũ. Nũc etiã oleis laborantibꝰ circum radices infulsa amurca fundet̃. Alij paleas fabe. alij veteris vrine humane trũco quantũ satis videtur affundunt. ꝛ arbori mortariũ statim faciũt maxime locis siccis trunco autem cooperto. Oleam sterilem gallica terebra perforabis. tunc duos frugifere arboris ab australi parte, ramos eiusdem magnitudinis tollis. ꝛ stricte in foramen vtrũqꝫ conijcies. vel lapidem. vel vlmi vel querci palos. ꝛ absciso eo quod superabit luto paleato curabis occulere. Si sine fruge luxuriant oleastri palum radicibus eius infige. Nunc etiã quibus moris est frumenta iterũ serere conueniet. Nunc quoqꝫ locis frigidis seminaria (que februaria dicta sunt) baccarum ꝛ seminum fiunt. Et rosaria in mensis initio percolantur.

¶ De Vineis eodẽ mẽse putãdis ꝛ ĩserẽdis. C. LXXX.

HOc mẽse locꝭ frigidis putatio vineaꝫ celebrat̃. de qua abunde februario mense sumus vsqꝫ quo incipit gẽma eẽ suspecta. nũc vineas oꝫ ĩserere. cũ vites nõ a q̃to sꝫ spisso hũore lachrymabũt. itaqꝫ trũcus q̃ ĩseritur solidus fit. ꝛ alimento humoris exuberet. neqꝫ vlla vetustate aut iniuria laceratus arescat. tunc decise viti surculi qui inserendi sunt. sint solidi. rotundi gemmis spissis ꝛ pluribus oclati. Tres tñ oculi in insitione sufficient. radendũ est ergo sarmentũ ad mensurã digitorũ duorꝫ. vt ab vna pte sit cortex. aliqui nõ patiunt̃ nudã medullam. sed vites radũt vt incissura possit sensim in acumen exire. ꝛ corticata pars cortici noue matris aptet̃. Infimus oculus ita infigendus ẽ vt trũco victus adhereat. qui oculus exteriorẽ partẽ debꝫ aspicere. vinculo salicis infuso ꝛ paleato luto desuper alligari. tegumento quoqꝫ aliquo a ventis ꝛ a se defendi. ne hi quatiant. hic adurat. vbi calor temporis ceperit ligature ipsi penicello circa vespam tenuis debet frequenter humor affundi. vt hoc alimento cõtra vim celi torrentis animet̃. cum vo germen rupit. ꝛ aliq̃d cepit incrementũ. calami adiutorio debet annecti. ne motus aliq̃s fragilem ꝓcedẽtis sarmenti quasset etatẽ. vbi solidius quantũcũqꝫ ꝓcesserit. vincula oportet abscidi. ne adolescentia mollissimi germinis modo dure cõstrictionis angat̃. Aliqui infra terram semis spacium effosse viti surculos inserunt. ꝛ beneficio cõgestionis accumulant. vt hoc quoqꝫ nouis sarmentis preter nutritis alimẽto cõueniat. nonnulli circa terras melius asserunt inserendũ: qꝛ in altiori difficilius cõprehendant. Vsqꝫ ad idus vel equinoctium vites frigidis locis pangende sunt seu pastinato seu sulco seu scrobibus. more quo dictum est.

¶ De Vineis nouell' ac veteranis. ꝛ egrꝭ ac lesis. C. LXXXI.

HOc mense nouella vinea ĩcipiat puluerari. qđ nũc ac deinceps ꝑ oẽs kl̃. octobris faciẽdũ ẽ. non solũ ꝓpter herbas: sꝫ ne tenera adhuc semĩa solidata terra ↄstringat. graminũ radices q̃ plurimũ vitibꝰ nocẽt extirpãde sunt. Nũc locis frigidis vineaꝫ fossio celebrãda ẽ. ꝛ palande ac ligãde sunt vites: sꝫ nouellã mollibꝰ vinculis alligemꝰ qꝛ eã tenerã vincula duriora ꝑscidũt. Palus maioribꝰ solidꝰ minoribꝰ ponat̃ exilis ꝓpter himbre molestiã. Statuat̃ ab aq̃lone ꝛ plaga frigida. spacio q̃ttuor digitoꝫ vel semipedis remotus a vite. vt possit ex omni pte circũfodi. Vinea vetꝰ hoc genẽ reparet̃. priꝰ ablaqueabit̃ altiꝰ. donec eius nodus appareat. deĩde ĩfra terrã supra nodũ rescidit̃. vt opta de frigore ꝛ sole nihil timeat. h̃ faciẽdũ est si optimi generis vitis est ꝛ alte posita. alioq̃n generosis meliꝰ erit inserẽda sarmentis. Oĩa supradicta locis calidis ꝑmo mense. frigidis vero post idus ipsius exeq̃mur. Egras vites vel quibꝰ fructꝰ arescit circũfodies. ꝛ vrinã veterẽ suffundis. Itẽ cinerẽ sarmẽti vel q̃rci aceto mixtũ subijce. aut incisas circa terrã letamine refoueto. ꝛ q̃ germinent fortiora dimitte. cũ aut vitis hidẽte ledet̃ aut ferro. plagã si terre iũcta est alline stercore ouillo vel caprino. tũc terra mixta ꝛ circũfossa ligare curato. Si in radice lesa est. operiens liq̃dũ letamen ammisce.

¶ De Satione hortorum ꝛ primo de carduis. C. LXXXII.

TUnc horti optime fiũt initia cultiõis. mẽse martio carduꝰ serit̃. Terrã stercoratã ꝛ solutaꝫ diligit. q̃uis in pingui possit meliꝰ ꝓuenire. Et hoc illi cõtra talpas ꝓdest. si pãgat̃ in solido ne terra ab inimicis aĩalibꝰ facilius ꝑforet. Serẽdi sunt cardui luna crescẽte in area iaꝫ pata semina spacio semipedis discretas. cauẽdum est ne semia vniuersa ponant̃. nã debiles ꝛ curuos ꝛ duros creabũt nõ alte ĩprimenda sunt. si tribꝰ digitis ↄ̃phensa mergant̃ donec ad ꝑmos articulos terra ꝑueniat. tũc leuiter operiant̃. ꝛ herbis liberent̃ assidue. donec plãtaria solident̃ ꝛ rigent̃ si estus ĩteruenit. Si acumina cõfringas. spinis carebũt. Itẽ si semina eoꝫ madefeceris ꝑ triduũ laurino oleo vel nardo vel opio vel balsamo vel succo rose vel masticino. ꝛ postea siccata deꝑsseris eiusdẽ saporis orient̃. cuius vnguẽtũ semina cõbiberũt. Singulis sane ãnis a codice auferẽde sunt plante. vt nec matres fatigent̃ ꝛ soboles ꝑ alia spacia dirigat̃. cũ aliqua tñ radicis pte vellẽde sũt. quos reseruabis ad semina colligẽda. liberatos oĩbꝰ pullis testa sup tegere debebis aut cortice. nã solẽt semina sole vel himbribꝰ ĩterire. Cõtra talpas ꝓdest cattos frequenter hr̃e in medijs carduetis. mustelas hñt pleriqꝫ mansuetas. aliq̃ foramina earũ rubrica ꝛ succo agrestis cucumeris impleuerũt. nõnulli iuxta cubilia talparũ. plures cauernas aperiũt. vt ille irrite fugiãt solis admissum. pleriqꝫ laqueos in aditu eoꝫ tecis pendẽtibꝰ ponũt.

¶ De Cucumere ꝛ cucurbita. C. LXXXIII.

TUnc ꝛ cucumeres seminant̃ rare. sulcis altitudine sesquipedali. latitudine pedũ triũ. int̃ sulcos octo pedũ spaciũ crudum relinquis. vbi possint vagari. herbis iuuant̃. Iđ sarculo ꝛ rũcatiõe nõ indigent. Semina si ouillo lacte ꝛ mulsa maceres dulces nascentur ꝛ candidi. longi ac teneri fiũt si aquaꝫ in parẽti vasculo sub eis ponas duobus palmis inferiorem. ad quam festinando tales efficientur. Sine semine nascent̃. si prius eoꝫ semina oleo sabino pungunt̃. ꝛ herba

ea q̄ culex dicit̄ trita cõfricent̄. Aliq̄ florē cucumeris cū viticule capite canne inserūt cui prius oēs nodos perforauerint. Ibi cucumis nascit̄ in nimiā longitudinē tensus. Oleuꝫ sic metuit. vt si iuxta posueris velut hamus plicetur. Quotiens tonat velut timore conuertitur. Si eius florem sicut in vite sua est. in forma fictili clauseris ac ligaris. qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit talem cucumeris figura prestabit. hec omnia gargilius martialis asserit. Columella dicit. loco aprico ⁊ stercoroso si rubos habeamus aut ferulas post autumni equinoctiū bis iuxta terram rescisis ⁊ excauatis ligneo stilo inter medullas letamē immittamus. ⁊ cucumeris semē addamus. hinc nasci fructus qui possint ⁊ inter frigora nō negari. Hoc mense cucurbita serenda est. amat solum pingue humidū stercoratū solutū. Hoc in cucurbitis insigne est ꝙ longas pariūt ⁊ exiles semina que in earum ceruice nascuntur. que in ventre fuerant cucurbitas faciunt crassiores. que in fundo latas. Si inuersis cacuminibus obruantur. vbi adolescere ceperint amminiculis adiuuentur. Que seruantur ad semina. vsqꝫ ad hyemē in sua vite dependeant. Deinde sublate in sole sumentur aut fumo. aliter semina putrefacta depereunt.

¶ De Allio ⁊ cepulla ⁊ ceteris oleribus. C. LXXXIIII.

ALlium seremus ⁊ cepullas locis frigidis ⁊ anetum. Nunc ⁊ synapi ⁊ caules optime serunt̄ vel plantantur. Et malua seritur. Et origani planta transfertur. Lactuca ⁊ beta ⁊ porrus capparis seri possunt ⁊ nasturtium. Intiba etiam ⁊ raphanos nunc aliq̄ serunt quibus vtantur estate. Nunc melones serendi rarius. distent inter se semina pedibus duobus locis subactis vel pastinatis maxime arenis. Semina eius mulso ⁊ lacte per triduum maceranda sunt. ⁊ tūc iam siccata ponenda. hinc suaues efficientur. odorati autē si eorum semina multis dieb᷒ inter rose folia sicca mergantur. Hoc mēse ruta serit̄ locis apricis. solius cineris inspersione contenta loca desiderat altiora vnde humor elabitur. Si ponas semina eius adhuc clausa folliculis. sigillatim manu debebis afficere. Si iam minuta sunt sparsa iactabis ⁊ rastro obducta cooperies. caules eius qui inclusis seminibus nati fuerint fortiores erunt. sed sero nascentur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulsi verno tempore pro plantis tenebuntur. tota vero translata morietur. Nonnulli ramulos eius pertuse fabe inserūt vel bulbo atqꝫ ita obruūt alieno vigore seruandos. Sub fici arboris vmbra libentius acquiescit nō effodi herbas sed optat auelli. immunde mulieris formidat attactū. Ab hoc mēse vsqꝫ in octobrem totū coriādrū serit̄. amat terrā pinguē. sꝫ ⁊ macro solo nascit̄. Semē melius putat̄ qđ vetustius fuerit. delectatur humore satū. bene cū olere quocūqꝫ nascet̄. Anetum quoqꝫ ⁊ ciminuꝫ nunc bene seritur. locis letioribus melius prouenit. Itemqꝫ ceteris si humore iuuetur ⁊ stercore.

¶ De Arbore malipunici excolenda. C. LXXXV.

LOcis tēperatis mēse martio vel aprili malapunica seremus. calidis vero ⁊ siccis nouēbri. amat hec arbor solū cretosuꝫ macilētū. Sꝫ in pingui etiā nascit̄. Regio illi ē apta q̄ calida ē. serit̄ plātis de matrū radice diuulsis. Sꝫ q̄uis multis generib᷒ serat̄ meli᷒ tñ ramus eius cubitalis īcisus manubrij crassitudine. ⁊ capite vtroqꝫ acuta falce leuigatus. scrobi velut obliquus īmergit̄. prius tñ porcino stercore. ⁊ in capite ⁊ in parte q̄ ima est oblinia̅t. ⁊ in crudo solo malleo cogat̄ ad iferiora defigi. Melius ꝓueniet si ponēd᷒ ram᷒ gēinās sumat̄. Sꝫ q̄ i scrobe depōit. si tres lapillos in ipsa radice ꝯstituat. ꝓuiderit ne poma findāt̄. curādū ē ne virgulta īuersa deponas. Cinis cū lixiuio circa punici trūcū frequēter īfusus. leta ⁊ fructuosa reddet arbusta. Asserit martialis cādida in his grana fieri. si argille ⁊ crete quartā ptē gipsi misceas. ⁊ toto triēnio h᷒ gen᷒ terre radicib᷒ ei᷒ adiūgas Idē dicit mire magnitudinis fieri. si olla fictilis obruat̄ circa arborē punici. ⁊ in ea ramus cū flore claudat̄ ne resiliat ligat᷒ ad palū. tūc coopta olla ꝯ aque muniat̄ īcursus. Autūno patefacta sue magnitudinis poma redibebit. Multa in punico ip̄e asserit poma ꝓcedere si titimalli ⁊ portulace succus equalit̄ mixt᷒ anteqꝫ germinet trūco arboris allinat̄. inseri posse firmat̄ de ramoꝝ cōnexiōe vt medulla vtrinqꝫ diuisa se iungat. in se tñ inseri pōt circa apriles kalēdas mēse martio vltimo. Sed secto trūco surculus recētissimus statim debet inseri ne mora exiguū qui inest siccet humorem.

¶ De Eadē remedianda. C. LXXXVI.

MAlapunica credunt̄ acida fieri. si rigent̄ assidue. Nā siccitas in his ⁊ suauitatē prestat ⁊ copiam. cuius tamen nimietati aliquid oꝫ humoris opponi. Circūfodi autumno debet ⁊ verno. Si accida nascunt̄ ablaqueatis radicib᷒ tede clauus infigi. Alij algam marinā obruunt ad radices. cui nōnulli stercus miscent asininū atqꝫ porcinū. Si florē nō ꝯtinet. vrinā veterē cū pari mensura aque tꝑabis ⁊ ter ꝑ annū radicibus infundes. vni arbori amphora ingesta sufficiet. vel amurcā mittis insulsaꝫ. vel algā radicib᷒ iūges ⁊ bis rigabis in mēse. vel arboris florētis trūcū plūbeo circulo debebis includere. vel corio anguis īuoluere. Si crepāt poma. lapidē in media arboris radice supponis. vel squillā circa arborē seris. Et si diu pendēt poma tenacib᷒ sicut in arbore hñtur ītorser̄. in totum ānū sine corruptiōe seruant̄. si vmib᷒ laborant. tāgis radices felle bub̄lo. ⁊ ꝯtinuo moriunt̄ aut clauo eneo si vmes eosdē purges. difficile nascent̄ vl̄ asini vrīa stercori āmixitōe porci o vmib᷒ obuiabit.

¶ De Malis punicis conseruandis ⁊ vino conficiendo in eis. C. LXXXVII.

PUnica mala seruant̄ si picatis pediculis ordinata suspēdas. Aliter lecta ītegra in aq̄ marina vel muria feruēte mergant̄ vt cōbibāt. post triduū sole siccent̄. vt sub diuo nocte nō maneāt. post i loco frigido suspēdant̄. Cū volueris vti. aqua dulci ꝓdie macerabis: ferunt̄. hec pomis recētib᷒ emulari. Itē si a tactu inuicē sepata paleis obruant̄. Itē fossa fit longa ⁊ cortex eiusdē latitudinis pat̄ cui mala acutis surculis suis affigunt̄. tūc īuersus cortex supra fossam ponit̄. vt mala sine terre tactu subter pendētia ab hūore defendat. Itē si inducat̄ argilla ⁊ ea siccata loco frigido pendeāt. Itē si seriola sub diuo obruat̄ q̄ habeat arenas vsqꝫ ad mediū ⁊ mala cū tenacib᷒ lecta ip̄rimant̄ cānis singulis vel sambuci vgulis ⁊ ita sepata in arenis figant̄. vt ipsa q̄ttuor digitis emineāt ab arena. Itē in dolio intra ordeū sic ordinant̄ ne se inuicē tāgāt. ⁊ doliuꝫ desup opit̄ vinū de malisgranatꝭ ꝯficies hoc modo. grana matura purgata diligenter in palmeā fiscellam mittis. in coclea exprimis ⁊ leuiter coques vsqꝫ ad medietatē. cuꝫ refrigiuerit picatis ⁊ gipsatis vasculis claudis. Alij succū nō excoquūt. sed singulis sextarijs libras singulas mellis miscent. ⁊ in predicta vasa condunt ⁊ custodiunt.

¶ De Arbore citrino ac ceteris ⁊ piro. C. LXXXVIII.

MEnse martio citri arbor inserit̄ multꝭ modis. semine. ramo. talea. claua. Amat terrā rarioris nature. celū calidū. hūorēqꝫ ꝯtinuū. Citreum rimari credit̄. si cucurbite vicinis locis serant̄. quarū vites etiam cōbuste vtilē citri arborib᷒ cinerē ꝓbent. Gaudēt assidua fossione. In fundis meis ꝯperi ꝑ gradus quosdā sibi sp̄ poma succedere cū maturis se acerba substituāt. acerboꝝ vō etatē florētia ꝯsequāt̄ orbē quendā ꝯtinue fecunditatis sibi ministrante natura. Ferunt̄ acres medullas mutare dulcib᷒. si ꝑ triduū mulsa aqua semīa ponēda macerent̄. vel ouillo lacte qđ ꝓstat. aliq̄ mense februario trūcū obliquo foramine ab imo terebrāt ita vt altera pte nō exeat: ex hoc humorē fluere ꝑmittūt donec poma forment̄. tunc foramē luto replēt sicqꝫ qđ est mediū dulce fieri affirmant. Citreū ⁊ in arbore potest ꝑ totum annū ꝓpemodū custodiri melius si vasculis q̄buscunqꝫ claudat̄. Si velis legere atqꝫ seruare. nocte vna latenter debebis cū ramis foliatis carpe ⁊ secreta disponere. Alij singula vasis singulis claudūt. vel gipso allinūt. ⁊ opaco loco ordinata custodiūt. pleriqꝫ i cedri scobe vel straminib᷒ minutis vel in paleis tecta seruarunt. Tunc ⁊ pirus ⁊ malus inseri ac seri potest. Et cidonea ⁊ prunus inseritur. Et sorba ponunt̄ ⁊ morus nono. kalendarum aprilium die ⁊ inseruntur pistatia ⁊ locis frigidis pini semen aspergitur.

¶ De Mespilis serendis ⁊ excolendis. C. LXXXIX.

MEspila locis calidis maxīe gaudēt sed irriguis tamē frigidis quoqꝫ ꝓueniunt. magis sabulone pingui aut glareosa terra cui ꝑmixta est arena vel argilla cum saxis. Serenda est taleis mense martio vel nouembri. Sed solo stercorato ⁊ subacto. ita vt vtrūqꝫ caput tale stercus obducat. sunt eius incrementa tardissima. amat putari atqꝫ circūfodi ⁊ parco humore inter siccitates sepe refoueri. Serit̄ ⁊ semine sed in longiorem sperat̄ etatē. si vermib᷒ occupat̄. stilo ereo purgandi st̄ ⁊ amurca vl̄ hūana vetē vrina vl̄ viua calce ꝓfundēdi. sꝫ parcius ꝓpter arboris noxā Uel aqua decocti lupini: sed putatur hinc arbor sterilis fieri. Fimus ⁊ cinis vitiū simul si radicibus īfundant̄ fertilem reddunt. si formice moleste sunt rubrica cū aceto ⁊ cinere tꝑata necabunt̄. Si poma labunt̄: frustū de eius radice precisum in media trunci parte figat̄. Inseritur mense februario in se ⁊ in piro ⁊ in melo. surculus tamen eius ex arbore media debet assumi. Nam de summitatibus vitiosus est. In trunco fisso inserenda est. Nā corticis macies ieiuna nil nutriet. Mespila ad seruanduꝫ leguntur nec dum initia que ⁊ in arbore durabunt. vel in vrceolis

picatis vel in ordinem suspensa. vel vt quidam pusca condita. Die serena legant̃ ac media. ⁊ paleis obruantur discreta. ne ea vicissim tactus afficiat. vel cũ pediculis lecta semimatura. ⁊ salsa aqua per dies quinq; macerata. postea sepe infundant̃ vt enatent sero ⁊ melle sed si nimis matura collegeris.

¶ De Ficu plantanda. C. XC.

Calidis locis fici plãta radicata nouẽbri mense tẽperatis februario. frigidis melius martio vel aprili ponenda est. Si taleã vel cacumen ponas vltimo aprili cũ ei se viridior succus infuderit. plante in scrobe deposite lapides substituendi sunt ad radicẽ. fimo terra miscẽda est. si loca frigida sunt. plantarũ cacumina diuersis canne iter nodijs defendant̃ a frigore. si cacumen velis ponere. trisulcũ ramuz bimum vel trimũ ab australi parte decides. ⁊ sic obrues vt sic diuisa cacumina terra interiacẽte velut tres surculos reddant. Taleã sic ponemus vt cetera. cui leuiter ab infima parte diuise lapidẽ mergemus in fisso. Ego mense februario vltimo vel martio in italia plantas grandes ficorũ per pastinatũ solũ disposui. ⁊ eo anno poma pepererunt supra comprehendendi felicitatem velut tributo reddẽtes Legende sunt plante in quibus frequens nodus exuberat. steriles credũtur que nitide sunt ⁊ oculos suos per longa internodia distulerunt. si plantam fici prius nutrias in seminario. ⁊ maturam transferas in scrobem poma generosiora producet. Aliqui multum prodesse confirmant. si planta fici diuiso squille bulbo infersitã strictaq; vinculis collocemus. scrobes amat altas. interualla maiora. terre genus durum ⁊ gracile ⁊ siccum pro vtili sapore pomorum. prouenit ⁊ petrosis atq; asperis. ⁊ tamen potest locis prope omnibus seri In locis nimie frigidis precoquas ficos seremus que cito veniant vt ante himbres genus hoc possit occurere. calidis vero ⁊ estuosis eam que sera maturat.

¶ De Eadẽ colenda ⁊ inserenda. C. XCI.

Tunc etiam ficulnea cacumina obruuntur vtiliter cum tumescunt vt plãtas faciant si earum copia non abundat. vt etiam varios fructus vna ficus exhibeat. ramos duos nigre ⁊ albe arborum ita inter se vinculo stringis ⁊ torques vt germina inter se miscere cogantur. sic obruti ⁊ stercorati ⁊ humoribus iuti. vbi prodire ceperint germinantes oculos aliqua sibi annexione cõglutinẽt tunc germen adunatuz parturiet duos colores. vt quos diuidat vnitate diuisione coniungat. Gaudet ficus assidua fossione. Per autũnuz proderit si stercus admoueas precipue de auiarijs. Mense iunio circa solstitiũ caprificande sunt arbores fici. i. suspendendi grossi ex caprifico lino velut seta pertusi. si hoc desit abrotani virga suspenditur. aut callũ quod in vlmeis folijs inuenitur aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur. Uel trũcus arboris quo loco turget scarificandus est vt possit humor effluere. Cum folia producere incipiunt fici vt multum fructum ⁊ pinguem ferãt. in principio germinis cacumina summa decutimus vel hoc tantũ cacumen qđ ex arboris medietate procedit si maturã ficũ vis serotinã facere. incipientes grossos discute cum illis fuerit fabe magnitudo. Ut ficus cito maturet. succo cepe longioris cũ oleo ⁊ pipere mixto vnge poma. quando grossi incipiunt subrubere.

¶ De Eadẽ purgãda ⁊ remediãda. C. XCII.

Rescidẽda sũt in ea que aut putria aut male nata reperis ⁊ ea ratiõe putãda ẽ vt inclinata per latera possit expandi. In locis humectis ficus saporis obtusi est: quibꝰ circũcisis inter ficarias caprifici arborẽ serũt. vt nõ sit necesse per singulas arbores pro remedio eadẽ poma suspẽdi. Ne vermes patiat̃. ramũ therebinti vel lentisci taleã cũ plãtis fici cacumine ponemus inuerso. Uncinis ereis vel ferreis tollẽdi sũt vermes ex fico. alij amurcã. alij veterẽ vrinam ablaqueatis radicibꝰ miscẽt. alij bitumẽ ⁊ oleũ aut solã calcem viuã latebris vermiũ allinũt. Si formice moleste sũt. rubrica butyro ⁊ pice liq̃da mixta circa trũcũ dz induci. alij coracinũ piscẽ ꝯ formicas ĩ arbore suspẽdẽdũ esse ꝯfirmãt. Si fructꝰ suos velut egra pijciet. alij rubrica. alij amurca insulsa mixta aq̃ arborẽ linũt. vel cãcrũ fluuiatilẽ cũ ramo rute suspẽdũt. vl' algã marinã vl' fascẽ lupinoꝝ. vl' radici terebrate cuneũ figũt vel securi arboris coriũ sepe ꝑscindũt.

¶ De Ficis eligẽdis ⁊ ꝯseruãdis. C. XCIII.

Ficus que in montanis ⁊ frigidis locis nascunt̃ qꝛ minus lactis habẽt ad siccitatez durare non possunt. vsus illis in viridi est melioris magnitudinis ⁊ saporis arguti. Que nascunt̃ in cãpis. ⁊ locis calidis. ⁊ pinguiores sunt ⁊ in siccitate durabiles. In caricis melius alba seruat̃. Ficus virides seruari pñt. vel melle ordiate. ne se inuicez cõtingãt. vel singule int̃ viridẽ cucurbitã clause locis vnicuiq; cauatis. Et iterũ tessera q̃ secat̃ iclusis. suspẽsa ea cucurbita vbi ignis nõ sit aut fumꝰ. alij missas ficos recẽtes minꝰ maturas in nouo vase fictili lectas cũ pediculis ⁊ a se sepatas recludũt ⁊ ĩ dolio vini pleno vas natare pmittũt. Martial' dicit caricas p genera multa seruari. cũ rõ vna sufficiat. Ergo h̃ genere (quo cãpania tota custodit) fuare debemꝰ. In cratibꝰ ficus vsq; ad meridiẽ expãdit̃. ⁊ adhuc mollis in q̃lũ retũdit̃. tũc calefacto furno ad panis coquẽdi modũ suppositis tribꝰ lapidibꝰ ne ardeat q̃lus includit̃ etiã clauso furno. vbi cũ decocta ficꝰ fuerit sic est calida folijs suis iterpositis ĩtra vas fictile ꝯdit̃ densiꝰ pressa ⁊ opculo diligentiꝰ obducit̃. Sed pluuijs abũdantibꝰ crates soli si nõ possis expãdere sub tecto eas ita pones. vt semipede erigant̃ a terra. ⁊ eas ad inuicẽ solus cinis subiectus vaporet ⁊ subinde ficus sicut est diuisa tergat̃. vt ⁊ ficorum folia siccẽtur ⁊ pulpe. deinde sublata in cistellis seruet̃ aut loculis. Alij maturas mediocriter ficus ⁊ diuisas in cratibus expandũt toto sole siccandas sed recipiunt nocte sub tecta.

¶ De Bobus eodẽ mẽse cõparandis ⁊ eligendis. C XCIIII

Hoc mense cõparandi sunt boues. qꝛ nec dũ sagina tpis pleni. aut celare pñt fallaciã venditoris ⁊ vitia sua. aut ad repugnandũ domiture ꝯtumacẽ pleni roboris exercẽ fiduciã. hec tñ signa spectãda sunt in bobꝰ seu de nr̃o seu de alieno grege fuerint compandi. vt sint boues nouelli q̃dratis ⁊ grãdibꝰ mẽbris ⁊ solidi corpis musculis vbiq; turgẽtibꝰ magnis auribꝰ. late frontis ⁊ crispe labris oculisq; nigrantibꝰ cornibꝰ robustis. ac sine curuature prauitate lunatis. patulis naribꝰ ⁊ resimis. ceruice torosa cõpacta. palearibꝰ largis ⁊ circa genua fluẽtibꝰ. pectore grãdi. armis vastis. ventre nõ puo. porrectis lateribꝰ. latis lũbis. dorso recto ⁊ plano. cruribus solidis neruosis ⁊ breuibꝰ. vngul' magnis. caudis longis ac fetosis. pilo totius corpis denso ac breui. rubei maxie coloris aut fusci. meliꝰ aũt boues de vicinis locis pabimꝰ. q̃ nulla soli aut aeris varietate tentent̃. Aut si h̃ deest. de locis silibꝰ ad silia trãsferamꝰ. Illud añ vniuersa curãdũ est. vt viribꝰ ad trahẽdũ ꝯpent̃ equales: ne valentioris robur alteri pcuret exitiũ. In moribꝰ hec ꝯsiderãda sunt. sint arguti. mãsueti. timẽtes hortamẽ clamoris ⁊ vbera. cibi appetẽtes. Sz si regiõis rõ patit̃. nullꝰ melior cibꝰ ẽ q̃ viride pabulũ. vbi võ deest eo ordie mistret̃ quo pabuli copia ⁊ laboꝝ coget accessio.

¶ De Jisdem edomandis ⁊ iugo preparandis. C. XCV.

Hoc etiam mense vltimo domandi sunt boues trimi. qꝛ post q̃nquẽniũ bene domari non pñt. etatis repugnante duricia. capite g̃ statim domentur q̃ q̃dẽ pus cũ teneri fuerint frequẽti manꝰ attrectatione mãsuescãt. Sz stabulũ noui boues largioribus spacijs debebũt habere. vt ⁊ ante stabulũ loca nullis concludant̃ angustijs. ⁊ producti nõ aliqua vitient̃ offensa. ĩ ipso võ stabulo asseres transuersi a t̃ra septẽ pedibꝰ alti configantur. ad quos boues ligent̃ indomiti tunc eligis absolutã tempestatibꝰ ⁊ impedimentis oĩbꝰ diem. q̃ capti pducant̃ ad stabulũ. quoꝝ si nimia fuerit aspitas. vno die ac nocte inter vincula mitigent̃ atq; ieiunio. tunc appellationibus blandis ⁊ illecebris oblatoꝝ ciboꝝ non a latere neq; a tergo sed a fronte accedens bubulcus ãmulceat. naresq; ⁊ terga ptractet mero subinde cõspergẽs. hac tamẽ cautione ne aliquẽ calce cõtingat aut cornu. qđ vitiũ si in primordijs effectui sibi cessisse senserit. obtinebit. tũc mitigatis os ⁊ palatũ salibꝰ frica. ⁊ in gulã dimitte ꝑsulsi adipis librales offas ⁊ cũ sextarios singulos cornu infundẽte p fauces. que res in triduũ totius seuicie iraz resoluet. Aliq̃ eos int̃ se iũgũt ac docẽt onera tentare leuiora: ⁊ qđ vtile est si aratiõi parant̃. subacto prius solo excercẽdi sunt. vt nouꝰ labor tenera adhuc colla nõ quasset. Expeditior aũt domãdi rõ est. vt asperũ bouẽ mansueto ⁊ valido boui cõiungas quo ostendente facile ad oĩa coget̃ officia. si post domiturã decumbit in sulco. nõ afficiat̃ igne nec vbere. Sed potius cuz decumbit pedes eius ita ligent̃ vinculis vt nõ pgredi aut stare, vel pasci possit. quo facto siti ac fame lassatus carebit hoc vitio.

¶ De Tauris ⁊ vaccis ad copulam preparandis. C. XCVI.

Tunc tauros quoq; quibus cordi est armenta cõstruere parabit. aut his signis a tenera etate submittet. vt sint alti atq; vigentibꝰ mẽbris: etatis mediе. ⁊ magis q̃ iuuentute minor est q̃ q̃ declinat in senium. torua facie. paruis cornibus. thorosa vastaq; ceruice. ventre substricto. Uaccas etiã nunc maxime pabimus. sed eligemus formã altissima. corpis longi. vteri capacis ⁊ magni alta fronte. oculis nigris ⁊ grandibus. pulchris cornibus ⁊ ꝑcipue nigris. aure setosa

palearibus laxis. ꝛ caudis maximis. vngulis breuibus ꝛ cruribus nigris ꝛ paruis. etatis maxime trimie. qꝛ vſqꝫ ad decennium fetura ex his ꝓcedit vtilior. nec ante etatẽ trimã tauros his oportet ammitti. ſꝫ erit ſtudiũ diligẽtis amotis ſeniorībꝰ. nouellas ſubinde cõducere: ꝛ ſteriles aratro ac laboribus deputare. Greci aſſerunt ſi mares creare velis ſiniſtrũ tauri in coitu ligandũ eſſe teſticulũ. ſi feminas dextrũ: tauros tamen diu abſtinendo. vt cum tempus eſt. acrius in cauſas dilati feruoris incumbant. Sed his armentis hieme maritima ꝛ aprica loca. eſtate opaca paremus ac frigida. montana maxime. quia melius frutectis ꝛ his herba internaſcẽte ſaturentur: quia q̃uis circa fluuios recte propter loca amena paſcãtur. fetura tamen aquis tepidioribus adiuuat̃ vnde magis vtilius habentur vbi pluuialis aqua tepẽtes format laſciuias. tolerat tamẽ frigus hoc armẽti genus ꝛ poteſt facile hibernare ſub diuo: quibus tamen ſepta fieri propter iniuriam grauidarũ conuenit laxiora. Stabula vero vtilia ſunt ſtrata ſaxo vt glareis aut arenis. deuexa aliquatenus. vt humor poſſit elabi. parti meridiane obuerſa ꝓpter flatus glaciales quibus aliquis reſiſtere debet obiectus.

¶ De Equis ad copulã mittẽdis. C. XCVII.

Hoc mẽſe ſaginati aut paſti añ admiſſarij generoſis equabꝰ admittendi ſunt ꝛ repletis feminis. Item ad ſtabula colligendi. neqꝫ tamẽ equalẽ numerũ omniũ debemus adhibere. ſed eſtimatis viribus. vniuſcuiuſqꝫ admiſſarij ſubmittẽda pauca vel numeroſa coniugia. Que res efficiet admiſſarios non parua etate durare. Iuueni tamẽ equo ꝛ viribus formaqꝫ conſtãti nõ amplius q̃ꝫ. xij. vel. xv. debemus admittere. ceteris pro qualitate viriũ ſuarũ. Sed in admiſſario quatuor ſpectanda ſunt forma. color. meritum. pulchritudo. In forma hec ſequemur. vaſtum corpus ꝛ ſolidum. robori conueniens. altitudo latus longiſſimum. maximi ac rotundi clunes. pectus late patẽs ꝛ corpus omne muſculorum denſitate nodoſum. pes ſiccus ꝛ ſolidus ꝛ cornu cõcauo altius calciatus. Pulchritudinis partes he ſũt vt ſit exiguum caput ꝛ ſiccum: pelle prope modum ſolis oſſibus adherente. aures breues ꝛ argute. oculi magni. nares patule. coma ꝛ cauda profuſior. vngularum ſolida ꝛ fixa rotũditas. Colores hi precipui badiꝰ aureus roſeus myrteus ceruinus giluus glaucus ſcutulatus canus candidus albus guttatus niger. Sequentis meriti varius cum pulchritudine nigro badioqꝫ mixtus. canus cum quouis colore. ſpumeus. maſculoſus. murinus. obſcurior. Sed in admiſſarijs precipue legamus clari. ꝛ vnius coloris. ceteri vero deſpiciendi niſi magnitudo meritorum culpam coloris excuſet. Eadem in equabus conſideranda ſunt. maxime vt ſint longi ꝛ magni ventris ꝛ corporis. Sed hoc in generoſis ſeruetur armentis. Cetere paſſim toto anno inter paſcua dimiſſis ſecum maribus impleantur. Equarum natura eſt. partum ſpacio duodecimi menſis abſoluere. Illud in admiſſarijs ſeruandum eſt vt medijs aliquibus ſpacijs ſeparentur ꝓpter noxã furoris alterni. ſed his armẽtis paſcua legamus pinguiſſima. hyeme aprica. frigida ꝛ opaca prouideamus eſtate. nec adeo mollibus locis nata. vt vngulariũ firmitas de aſperitate nil ſentiat.

¶ De Cõtẽtu equarũ ꝛ pullis earꝫ. C. XCVIII.

Si equa marẽ pati noluerit trita ſquilla naturalia eius infecta libidinem concitabunt deinde grauide non vrgeantur. nec famem friguſqꝫ tolerent. nec inter ſe locis comprimantur anguſtijs. Generoſas equas ꝛ que maſculos nutriũt alternis annis ſubmittere debebimus. vt pulli puri ſint ꝛ copioſi lactis robur ĩfundãt. cetere paſſim replende. Etas incipientis admiſſarij quinti anni initio eſſe debebit. femina recte ꝛ bima concipiet quia poſt decennium iners ex ea naſcetur ſoboles ſed tarda. Pulli equarum nati manu tangendi non ſunt. quia eos tactus ledit aſſiduus. quantum ratio patitur defendatur a frigore. In pullis pro etatis merito ea ſunt cõſideranda que ſignum bone indolis monſtrant. que in matribus vel patribus ſpectanda precepi. dabit ꝛ hilaritas alacritas agilitaſqꝫ documẽtũ. Nunc etiã domandi ſunt pulli vbi tempus bime etatis exceſſerint Conſideranda autem ſunt magna longa muſculoſa ꝛ arguta corpora teſticuli pares exigui. ꝛ cetera que in patribus dicta ſunt. Mores vt vel ex ſumma quiete facile concitentur. vel excitata feſtinatione non difficile teneantur. Etatis conſideratio talis eſt. Bimo ꝛ ſex menſium dentes medij ſuperiores cadunt. Quadrimo earum proximi mutantur. Infra ſextum annum molares ſuperiores cadũt. Sexto anno quos primo mutauit exequat. Septimo anno omnes dẽtes eius explentur. latent ab hinc etatis note. ſed prouectioribus tẽpora cauari incipiunt ſupercilia caneſcere. dentes plerũqꝫ ꝓminere. Hoc mẽſe omnia quadrupedia maxime equos caſtrare debemus.

¶ De Mulis educandis ꝛ aſinis. C. XCIX.

Si quem mulorũ genus creare delectat. equã magni corporis ſolidis oſſibꝰ ꝛ forma egregia dꝫ eligere: in qua nõ velocitatem ſed robur exquirat. etas a quadrima vſqꝫ in decẽnẽ huic ãmiſſure iuſta ꝯueniet. Si aſinus equã faſtidit admiſſus. oſtenſã prius aſinã donec coeundi voluptas ſollicitet̃: adhibemꝰ. q̃ ſubducta equã libido incitata non ſpernet. ꝛ raptis illecebris generis ſui in ꝑmixtione cõſenti ꝛ alieni. ſi morſu furens ledit obiectas: aliquatenus labore miteſcat. Creantur ex equo ꝛ aſina vel ex onagro ꝛ equa. Sed generoſius nullũ eſt hmõi aĩal q̃ꝫ qȯ aſino creante naſcetur. vtiles tñ admiſſarij naſcentur ex onagro ꝛ aſina. qui poſt in ſobole ſecutura agilitatẽ fortitudinemqꝫ reſtituant. Admiſſarius tñ aſinus ſit huiuſmodi corpore amplo. ſolido muſculoſo. ſtrictis ꝛ fortibꝰ mẽbris. nigri vel murini maxime coloris aut rubei. qui tamẽ ſi diſcolores pilos in palpebris aut auribus geret. colorem ſobolis plerumqꝫ variabit. minor trimo maior decenni non admitti. Annicula mula debet a matre depelli. ꝛ per montes aſperos paſci. vt iuuenis laborem in tenera etate ſolidata non contemnat: minor vero aſellus maxime agro neceſſarius eſt: qui ꝛ laborem tolerat ꝛ negligentiam prope modum non recuſat.

¶ De Morbis apum eodem menſe remediandis. C. C.

Hoc menſe maxime apibus ſolet morbus incũbere. nam poſt hiberna ieiunia titimalli ꝛ vlmi amaris floribꝰ (qui priꝰ naſcunt̃) auidius appetitis. ſolutionẽ ventris incurrunt ꝛ peũt niſi aſſueris velocitate remedij: prebebis ergo maligna nati cũ vino amineo grana contrita vel vue paſſe cum rore ſyriaco ꝛ auſtereo vino vel ſimul oĩa coniugata purgata ꝛ incocta vino aſpero: que deinde in ligneis canalibus refrigerata ponant̃. Item ros marinus aqua mulſa decoctus cõgelatur ꝛ in himbrice ponitur ſuccus hmõi. Qꝫ ſi horride videntur atqꝫ ꝯtracte torpore ſilẽtio. ꝛ mortuarũ corpa frequent̃ offerre canalibꝰ ex cãna factis mel cũ galle puluere vel ſicce roſe coctũ debebis ĩfundere. Illud ante oĩa expediet vt putres ꝑtes fauorꝫ vl̃ vacuas ceras q̃s aliquo caſu examẽ ad paucitatẽ redactũ non valebit ĩplere ſꝑ reſcidas acutiſſimis ferramẽtis ſubtiliter. ne mota alia ꝑs fauorꝫ cogat apes domicilia ꝯcuſſa deſerere. Nocet apibꝰ plerũqꝫ felicitas ſua. nã ſi nimijs floribꝰ ãnus exuberat dũ ſolã curã gerendi mellis exercẽt. de prole nil cogitãt. cuius omiſſa reꝑatiõe populus idẽ labore ꝯfectꝰ extinguit̃ totius gentꝭ exitio. Itaqꝫ cũ mellis nimietatẽ videris ex florũ grandi ꝛ ꝯtinua meſſe defluere. interiectꝭ ternis diebus clauſo foramine. nõ eas patiarꝭ exire. Ita ad generãdũ ſobolẽ cõferent̃. Nunc circa. kl̃. apriles curãdi ſunt aluei vt oĩa purgamenta tollant̃. ꝛ ſordes quas tp̃s ꝯtraxit hibernũ ꝛ vermiculi ꝛ tinee ꝛ aranee quibus corrumpit̃ vſus fauorꝫ. ꝛ papiliones qui vermiculos ſtercore ſuo faciunt naſci. tũc fumus incẽſi ſicci bubuli ſtercoris adhibeatur. qui aptus eſt apuꝫ ſaluti: que purgatio freq̃nter vſqꝫ in autumni tempora celebretur. Hec omnia ceteraqꝫ efficies caſtus ꝛ ſobrius ꝛ alienus a balneis vel a cibis acribus ꝛ odoris immundi atqꝫ omnibus ſalſamentis.

¶ De Leguminibus ꝛ oleribus in aprili ſeminandis. C. CI.

Menſe aprili medica ſerenda eſt. que ſel̃ ſerit̃ ꝛ decẽ annis ꝑmanet ꝯtinuis. ita vt quater vel ſexies poſſit ꝑ annũ reſcidi. agrum ſtercorat. macra aĩalia reficit. curat egrota: nunc etiã locis mediocriter ſiccis miliũ ſerimus ꝛ panicũ. Hoc mẽſe pingues cãpi ꝛ agri q̃ diu aquã tenẽt proſcindant̃ poſt idus cũ ꝛ oẽs herbas protulerũt ꝛ earũ ſemina nondũ firmata ſunt maturitate. Nunc ꝛ apiũ bene ſerit̃ locꝭ calidis ꝛ frigidis terra quali volueris. dũmodo ibi humor aſſiduꝰ eſt. q̃uis naſci ſi neceſſe fuerit ꝛ in ſiccitate nõ deneget. ꝛ prope oĩbus menſibꝰ. a ꝑmo vere ad autumnũ ſerat̃ extremũ. Ex ipſius genere eſt hipoſelinõ durius tñ ꝛ auſterius ꝛ eloſelinon molli folio ꝛ caule tenero qȯ naſcit̃ in lacunis. Et petroſelinon maxime locis aſꝑis. Apios maiores facies ſi ſemẽ q̃ntũ tribꝰ digitꝭ cõprehẽdi poteſt lintheolo clauſerꝭ rariore ꝛ breui foſſa abruerꝭ. ita oĩuꝫ ſeminũ germẽ capitꝭ vniꝰ ſoliditate nectet̃. Criſpi ſiũt ſi ſemina ante tundãtur. vel ſuꝑ areas naſcentes aliqua pondera volutant̃. aut pedibus ꝓculcent̃ enata. Apij ſemina vetuſtiora citius naſcunt̃. q̃ nouella ſunt ſerius. Hoc etiã menſe atriplicẽ ſeremus ſi rigare poterimus. ꝛ iulio vel ceteris vſqꝫ ad autũnũ mẽſibꝰ. amat aſſiduo humore ſatiari. Semen ſtatim cũ ſꝑgit̃ obruendũ eſt. herbe ei ſubinde vellantur. transferri neceſſariũ nõ eſt cũ bene ſerit̃. tñ pȯt melius adoleſcẽ ſi ſpacio rariore pãgat̃ ꝛ iuuet̃ ſucco letamĩs ꝛ humoris: ferro tñ ſꝑ eſt reſcindendũ: qꝛ ita pullulare nõ ceſſat. Nunc ꝛ ocimũ ſerit̃. Cito

nasci dicitur si statim cum seueris aqua calida perfundas. Rez miraz de ocino martialis affirmat ꝙ mō purpureos.mō albos flores. mō russeos pareat.ꝛ si ex eo semine frequēter seraẗ.mō in serpillū. mō in sisimbriū muteẗ. Hoc etiā mēse melones ꝛ cucumeres seruntur ꝛ porrus.Et in primordio capparis ꝛ serpillū ꝛ colocasij plantaria ponem⁹ ꝛ lactucas ꝛ betas ꝛ cepulas: ꝛ coriādrū serem⁹ ꝛ intiba scdā satiōe.qb⁹ vtamur estate ꝛ cucurbitas ꝛ mētā radice ꝛ plāta.

¶ De Arborib⁹ eodē mense excolēdis. C. CII.

Tunc locis tēperatis oliua inseraẗ q̄ inseriẗ inter corticē more pomoꝝ.sicut supradictū ē.Sȝ vt oleastro inseras cōtra illud qđ ex olineto insito ꝛ casu incēso renasciẗ oleaster infelix.sic ꝓuidēdū ē:positis. prius oleastri brachijs in scrobe in qua disponem⁹ inserere scrobes ita replebim⁹ vt medie vacue sint.cū cōprehēderit oleaster iserem⁹ in isimo vel insitū ponemus.ꝛ insitionē ꝓpe infra terrā nutriemus. Deinde sicut adolescit terrā subinde colligimus.ita cōmissura in ꝓfundo latēte quisqs vrit accedit oliue locū.nō auferet vim pullulandi q̄ ꝛ aptā redeūdi felicitatē de olea ꝛ occultā valēdi felicitatem de oleastri cōnexiōe retinebit. Alij oleas in radicibus inserūt.ꝛ vbi cōprehēderint cū aliqua parte radicis auellūt ꝛ trāsferūt more plātaꝝ. Greci oleas ab.viij.kal. apriliū die vsqȝ in.iij. nonas.iulias iseri debere precipiūt.ita vt locis frigidis serius.calidis maturius inserantur. Locis frigidissimis nūc vinearū fossio ante idus pagēda est. ꝛ si que de marcio mēse restabūt vites quoqȝ inseremus. Seminaria que sunt ante facta herbis liberenẗ.ꝛ leuiter circūfodianẗ.hoc etiaȝ mēse locis tēperatis malogranata ponunẗ ꝛ inserunẗ. Persicus in oculari pōt. Locis frigidis fici plātaria disponemus. Nūc etiā ficū debemus inserere.nunc palmarum planta(quaȝ cephalonem vocamus)locis apricis ꝛ calidis est ponenda.

¶ De Uitulis in eo nutriendis ꝛ ouibus tondendis ꝛ apibus inuestigandis. C. CIII.

Hoc mense vituli nasci solēt.quoꝝ matres abūdantia pabuli iuueneẗ.vt sufficere possint tributo laboris ꝛ lactꝭ. Ipis aūt vitulis tostū inolitūqȝ miliū cuȝ lacte misceaẗ.salinati more prebendū. nūc locis calidis tondeanẗ oues.ꝛ serotini fetus hoc mēse signenẗ. Nūc prima ē admissura(q̄ excellit)arietū.vt agnos iā maturos hibernꝰ tp̄s inueniat.hoc mēse locis aptis apes queremus. Sed loca mellifica indicāt apes si circa fontes frequētissime pascanẗ. Nā si rariores videbuntur in his locis mellificari vtiliter nō pōt. Qꝫ si frequētes aquanẗ. vbi sint examina eaꝝ hoc genere possumus inuenire. Aliqui mellis breuissimū circa aquas vasculū ponūt. de quo cū apes aquāda gustauerit.ad cōmune pabulū pgēs alias exhibebit. quaꝝ frequētiam subinde crescētē notata reuolantiū parte vsqȝ ad examina ꝓsequeris. Qꝫ si est examen in spelunca recōditū fumo eijcieẗ.ꝛ cuȝ exierit eris sonitu territū.in frutice vel in aliqua silue se pte suspēdet ꝛ ita admoto vasculo recipieẗ. Si vero in caue arboris ramo fuerit. acutissima serra idē ramus supra infraqȝ decisus.ꝛ mūda veste coopertus poterit afferri.ꝛ inter aluearia collocari. vestiganẗ aūt mane vt tota dies sufficiat ad sequēdū. Nā vespe pacto ope ad aquas plerūqꝫ nō redeūt. Uasa aūt quib⁹ recipiunẗ pfricāda sunt citragine vel herbis suauib⁹ ꝛ cōspgēda bimbre mellis exigui. Qꝫ si verno fiat. ꝛ circa fontes aluearia sic tincta ponanẗ locis quib⁹ apū frequētia ē. multitudinē sibi sponte cōducēt.si tñ seruari a furib⁹ possint:hoc et mēse sicut supra purgāda sunt aluearia sordib⁹.ꝛ vetādi papiliōes q̄ maxime abūdāt florētib⁹ maluis. quos hoc genere intercipiemus vas ereū miliario simile.i.altū ꝛ angustū. vespe inter aluearia collocemus in fundo eius ponamus lumē accēsuꝫ. Illuc ꝛ papiliones cōuenient.ꝛ circa lumen volitabunt.ꝛ angustia vasculi ab igne proximo interire cogentur.

¶ De his que agenda sunt in maio. C. CIIII.

Mense maio lateres faciēdi sunt ex terra alba ꝛ creta vel rubrica. Nā q̄ estate fiūt celeritate feruoris in summa crate siccanẗ interius humore seruato. que res scissuris eos faciet aperiri. Fiūt aūt sic.terra cribrata diligēter ꝛ omni asperitate purgata.mixta cū paleis diu macerabiẗ.ꝛ intra formā lateri similēȝ reprimeẗ.tūc ad siccandū relicta. subinde versabiẗ ad solis aspectū. Itē hoc quoqȝ mēse cōficiẗ oleū liliaceū ꝛ rodomel ꝛ oleū roseū atqꝫ rosatū.rosas aūt nōdū patefactas habebis.si in cāna viridi stāte fissa recludas.ita vt scissurā coire patiarꝭ.ꝛ eo tp̄e cānā recidas. quo rosas virides hr̄e volueris. Alij olla rudi cōditas ac bn̄ munitas sub diuo obruūt ac reseruant. Itē hoc mēse oīa ꝓpe q̄ sata sunt florēt.neqꝫ tāgi a cultore debebūt.frumēta ꝛ ordeū ꝛ que sunt seminis singularis octo diebus florebunt ꝛ deinde per dies.xl.grandescent flore deposito vsqꝫ ad maturitatē euentū. Que vo duplicis seminis sunt sicut faba pisum:ceteraqꝫ legumina.xl.dieb⁹ florent simulqꝫ grandescūt. Hoc mēse in locis siccis calidis siue maritimis fena recidanẗ. prius tñ q̄ exarescant.qꝫ si pluuijs infusa fuerint cōuerti ante nō debent q̄ ps eoꝝ summa siccata est. Hoc mense pāpinari cōueniet:sed tunc est oportuna pāpinatio.cū teneri rami digitis stringētib⁹ crepabunt sine difficultate carpētis.hec res vuas efficiet pinguiores.maturitati consulit solis admissu. Hoc mense arbores ꝛ vites q̄ ablaqueate fuerant. cecare hoc est opire iam cōuenit.nūc ꝛ seminaria fodiunẗ assidue.ꝛ locis pregelidis ꝛ pluuiosis olee putanẗ.ꝛ eis musc⁹ abradiẗ. Itē hortorū spacia q̄ p autūnū seminib⁹ implēda destinanẗ aut plantis nūc cōueniet pastinari.hoc mense apiū bene seriẗ vel coriandrū ꝛ melones ꝛ cucurbite carduus ꝛ radices ꝛ ruta pangeẗ.porri quoqꝫ planta transferẗ vt rigationibus animetur.hoc etiam mense locis calidis implastrati persicus pōt.locis frigidis conseremus ꝛ ficuȝ vel inserimus.hoc etiam mense palme planta disponitur.

¶ De Nouellis vitibus excolendis ꝛ noualibus aperiendis. C. CV.

Tunc cōsiderem⁹ nouella vitꝭ sarmēta q̄ ꝓtulit.ꝛ ei pauca ꝛ solida relinqm⁹ ꝛ āminiculꝭ firmem⁹ donec brachia ꝓlata durescāt. Nō āt ampli⁹ resecte ꝛ pullulāti viticule q̄ due vel tres materie relinquātur.ꝛ alligenẗ ꝓpter iniuriaȝ venti. Ideo aūt tres materias diri debere dimitti.ne dissipantib⁹ ventis nulla remaneat si in primordio reliqueris pauciores.nūc quoqꝫ pingues agri ꝛ herbosi ꝓscindanẗ. Sed si agros incultos volueris apire.cōsiderabis siccus an humid⁹ sit ager siluis aut gramine frutectis vestitus aut salice. Si humid⁹ erit.fossaꝝ ductib⁹ ex omni pte sicceẗ. Sed apte fosse note sunt.cece vo hoc genere fiunt imprimunẗ sulci p agꝝ transuersi altitudine pedū triū.postea vsqꝫ ad medietatē lapidibus minutis replenẗ aut glarea.ꝛ sup terra q̄ egesseramus equaẗ. Sed fossaꝝ capita vnam patentem fossam petant ad quā decliues recurrant.ita ꝛ humor duceẗ ꝛ agri spacia nō pibunt. Si defuerint lapides sarmentis.vel stramie subiecto coopiant vel quibuscūqꝫ virgultis. Sed si nemorosus est.extirpatis aut raro relictis arboribus excolaẗ. Si lapidosus p maceries saxoꝝ turba collecta ꝛ purgari poterit ꝛ inde muniri. Juncus ꝛ gramen ꝛ filices frequenti aratione vincenẗ. Sed filicem si sepe fabam conseras vel lupinos ꝛ si subinde nascenteȝ mucrone falcis incidas.intra exiguum tempus absumes.

¶ De Uitulis hoc mense castrandis. C. CVI.

Tunc castrādi sunt vituli(sicut mago dicit)tenera etate.vt fissa ferula testiculi cōprimanẗ ꝛ paulatim cōfracti resoluanẗ. Sȝ hꝰ luna decrescente verno vel autūno fieri debere pcepit. Alij ligato ad machinā vitulo.duab⁹ angustꝭ regulis stāgneis sicut forcipib⁹ ipsos neruos apprehēdūt.q̄ grece cremasteres dicunẗ.his cōprehēsis tētos testiculos ferro resecāt.ꝛ ita recedūt.vt aliqđ de his capitibus neruorū suoꝝ dimittaẗ herere q̄ res ꝛ sanguinis nimietatē ꝓhibet.ꝛ nō oīno iuuēcos subducto robore virilitatꝭ effeminat.nec admittēdū ē qđ pleriqꝫ faciūt vt statī castratos coire cōpellāt. Nā certū q̄đ ē ab eis generari.sȝ ipsos fluxu sanguinis iterire.vulnera vo castratoꝝ cinere sarmentoꝝ ꝛ spuma linenẗ argēti. Castratus abstineaẗ a potu.ꝛ cibis pascaẗ exiguis.ac sequēte triduo prebeanẗ ei tenere arboꝝ summitates ꝛ frutecta mollia ꝛ herbe virides coma dulciore sagina roris aut fluminis. Pice etiā liqda mixto cinere ꝛ modico oleo post triduū vulnera diligenter vngenda sunt. Sed melius genus castratiōis sequētes vsus inuenit. Alligato.n.iumento atqꝫ deiecto testiculi stricta pelle claudunẗ.atqꝫ ibi regula lignea p̄mente decidunẗ ignitis securib⁹ vel dolabris.vel qđ est meli⁹ formato ad hoc ferramento vt gladij similitudinem teneat.ita eni circa ipsam regulā acies ferri cādentis iprimiẗ.vnoqꝫ ictu ꝛ morā doloris bn̄ficio celeritatis absumit.ꝛ vstis venis ac pellib⁹ a fluxu sanguinis strictis plaga.cicatrix quodā modo cū ipso vulnere nata defendit.

¶ De Ouibus tondendis ꝛ caseo faciendo ꝛ apibus purgandis. C. CVII.

Locis temperatis nunc ouiū celebrāda tonsura est.sed tonsas oues hoc vnguine medicēmur.succū de cocti lupini feces vini veteris ꝛ amurcam pari mēsura miscebis.ꝛ in vnū corpus oia redacta curabis allinere.post triduū si mare vicinū est littori iunganẗ extreme. si in medijs terris pascim⁹ aqua celestꝭ cū sale paululū decocta sub diuo debebit pecoꝝ tonsa ꝛ vncta membra deluere. hoc.n.modo curatū pec⁹ toto āno nec scabꝝ fieri diciẗ ꝛ prolixas lanas creare fery

tur ac molles. Hoc mense caseum coagulabimus sincero lacte coa/gulis vel agni vel hedi. vel pellicula que solet pullorum ventriculis adherere. vel agrestis cardui florib⁹ vel lacte ficulneo. cui serum de/bet omne deduci vt etiã ponderib⁹ vrgeat. vbi solidari cepit. Loco opaco ponat̃ aut frigido. ⁊ pressus subinde adiectis ꝓ acq̃sita soli ditate ponderib⁹ trito ac torrefacto sale dꝫ aspergi. ⁊ iam durior ve hementius premi. post aliquos dies solidate iã formule. ꝓ crates ita statuant̃ ne inuicẽ se vnaqueq; cõtingat. sic aũt clauso loco ⁊ a ven tis remoto. vt teneritudinẽ seruet atq; pinguedinẽ. Uitia casei sũt si aut siccus sit. fistulosus qđ eueniet si aut parũ premit̃. aut sales ni mios accipiet. aut calore solis vrat̃. In recẽti caseo conficiẽdo aliq̃ nucleos virides pineos terũt. atq; ita lacte mixto gelãt. Aliq̃ thimũ tritũ ⁊ frequẽt colatũ cõgelãt. Qualẽcũq; etiã saporẽ velis efficere. poter! adiecto q̃ elegeri! ɔdimẽto seu pipis seu cuiuscũq; pigmẽti. H mẽse icipiũt augeri examina ⁊ i extremis fauoꝝ partib⁹ maiores creant̃ apicule quas aliq̃ reges putãt. sꝫ greci eos oestros appellant ⁊ necari iubẽt. q̃r requiẽ cõcutiũt quiescẽtis examinis. Nunc papi liones abundant quos necemus more quo dixi.

¶ De his que in agris agẽda sunt in iunio. C. CVIII.

Mense iunio frigidissimis locis q̃ maio sunt preter missa faciemus. Agros eque proscindem⁹ herbosis ⁊ gelidis partib⁹ vineta occabimus. colligem⁹ vicina. fenũgrecũ resecemus ad pabulum. Hoc mense lo cis frigidis peragenda est leguminũ messis. Itaq; lenticulam colle/ctã cineri mixtã bene seruabimus. vel vasis olearijs aut salsamenta rijs repletis statimq; gipsatis nũc ⁊ faba luna minuẽte. vel ẽt ante lucẽ. sane ⁊ anteq̃ luna ꝓcedat excussa ⁊ refrigerata ponat̃. ita gur/guliones nõ patiet̃. Hoc mense lupinus colligit̃. ⁊ si placuerit statiꝫ feret̃ ex area. Greci asserunt egyptios hoc more prouentum cuiusq; seminis experiri. Areã breuẽ loco subacto ⁊ humido nũc excolũt. ⁊ in ea diuersis spacijs omnia frumenti vel leguminũ genera spargũt deinde in ortu canicule qui apud romanos. xiiij. kal. augustarum die tenet̃. explorant que semina ortum sydus exurat. que illesa cu/stodiat. his abstinent. illa procurant. quia indicium nore aut bene/ficij per annum futurum generi vniciuq; sydus aridum presenti exi tio vel salute premisit.

¶ De his que tũc agẽda sunt in arborib⁹. C. CIX.

Hoc etiã mense ramus punici sicut supradiximus poterit intra fictile vasculuꝫ claudi. vt ad eius magnitudinẽ poma restituat. Nũc pira vel mela vbi ra/mos multa poma densabũt interlegenda sunt quẽcunq; vitiosa. vt succus qui ingrate his possit impendi. ad meliora vertatur. Nunc caprificande sunt arbores fici. Aliqui eas ⁊ hoc mense inserunt lo/cis frigidis. Persicus inoculatur. palme planta circũfodit̃. hoc men se vel iulio celebratur insitio in pomis que implastratio dicit̃. So/lis arboribus conuenit in quibus pinguis succus in cortice est. vt fi cis ⁊ oleis ac similibus (vt martialis dicit) ⁊ persico. fit autem sic ex nouellis ramis ⁊ nitidis ac feracib⁹ gẽmãq; bene apparebit sine du bio processura. duobus digitis quadratis circũsignabis. vt ipsa sta tuat̃ in medio ⁊ ita subtiliter corticẽ leuabis acutissimo scalpro ne gemma legatur. Item ex ea arbore cui velimus inserere similiter cũ gemma tolletur emplastrũ nitido tamẽ atq; vberi loco tunc ibi cõ/uenienter astringatur. ⁊ pressum circa gẽmã vinculis cogit̃ sine ger minis lesione coherere. vt ea que apposita reddit̃ locũ gẽme prioris includat. tunc luto superlinis ⁊ liberã gẽmã relinques: ramos eius superiores arboris secabis ac stirpes. ac vigintiuno diebus exactis resoluto vimine vinculorum. reperies externi seminis gemmam mi re in arboris aliene membra transisse.

¶ De Area preparãda ⁊ messe triturãda. C. CX.

Hoc mense area preparãda est ad triturã. cuius pri mo terra radat̃. deinde effossa leniter mixtis paleis ⁊ amurca equatur insulsa. que res a muribus ⁊ formicis frumenta defendit. tunc premenda est rotundo lapide vel quocũq; fragmento. cui⁹ volutatio possit eius spacia soli dare. dehinc sole siccet̃. aliqui mundatis areis aquaꝫ spargãt. ⁊ ini mica ibi pecora diu spaciari ac ꝓculcare cõpellunt. ⁊ cum terra vn/gulis stricta fuerit spectant solidam siccitatem. Nunc primo ordei messis incipitur: que consumẽda est antequã refractis spicis lapsa decurrãt quia nullis sicut triticũ folliculi vestiunt̃. Quinq; modios recidere potest pleni agri opera vna messoris experti. mediocris ve ro tres vltimi etiã minus. Sed ordei culmos iacere i agris aliquan tũ sinamus. q̃r fert̃ hoc more grandescere. Nunc etiã mense postre mo locis maritimis ⁊ calidioribus ac siccis triticis messis abscindi tur. quã paratã esse cognoscis. si equaliter spicarũ populus matura to rubore flauescat. Pars galliaꝝ planior hoc cõpendio vtit̃ ad me tendũ ⁊ preter hominũ labores. vnius bouis opa spaciũ toti⁹ mes/sis absumit. Fit itaq; vehiculũ qđ duabus rotis breuibus fertur. huius q̃drata superficies tabulis munit̃ q̃ forinsecus reclines in sum mo reddant spacia largiora. Ab ei⁹ fronte carpenti breuior est alti/tudo tabularũ. ibi denticuli plurimi ac rari ad spicarũ mensuraꝫ cõ stituunt̃ in ordine ad superiorem partẽ recurui. a tergo vo eiusdem vehiculi duo breuissimi temones figurant̃ velut amites bastenarũ Ibi bos capite in vehiculũ verso iugo aptat̃. ⁊ vinculis mansuetus sane qui nõ modũ compulsoris excedat. hic vbi vehiculũ ꝑ messes cepit impellere. omnis spica in carpentũ denticulis comprehẽsa cu mulat̃. abruptis ac relictis paleis. altitudinem vel humilitatẽ pleri q; bubulco moderante qui sequitur. ⁊ ita ꝑ paucos itus ac reditus breui horarũ spacio tota messis implet̃. hoc campestribus locis vl̃ equalibus vtile est ⁊ his q̃bus necessaria palea non habetur.

¶ De Legendo vel conficiendo melle. C. CXI.

Hoc mense aluearia castrabunt̃ que matu ra eẽ ad mellis redactũ. signis pluribus instruemur: primũ si plena sunt apum subtile murmur audimus. Nam vacue sedes fauorũ velut con caua edificia voces quas cepint in maius extollunt. quare cũ mur/muris sonus magnus ⁊ raucus est. agnoscimus nõ eẽ idoneas ad metendũ crates fauorũ. Itẽ cum fucos a sedib⁹ suis que sunt apes maiores grandi intentione deturbãt. matura mella testant̃. castra bunt̃ aũt aluearia matutinis horis cũ torpent aues. nec caloribus aspant̃. fumus admouetur ex galbano ⁊ arido fimo bubulo. quem in pultario factis carbonibus cõuenit excitare. qđ vas ita figuratũ sit. vt velut inuersi in fidubli angusto ore fimũ possit emittere. atq; ita cedentibus apib⁹ mella recident̃ ad examinis pabulũ. hoc tem/pore pars fauorũ debet quinta dimitti. Sane putres ac vitiosi faui de alueariibus auferant̃. nunc mella conficimus congestis in mun/dissimum sabanũ fauis ac diligenter expressis. Sed anteq̃ prema mus partes fauorũ corruptas vel pullos habentes recidemus. Nã malo sapore mella corrumpunt mel recens paucis diebus apertis vasculis habendũ est. atq; in summitate purgandũ donec refrigera to musti calore deferueat. nobilius mel erit qđ ante expressionem scđam velut sponte profluxerit. hoc etiam mense ceram confici/mus que in vase eneo. feruenti aqua pleno minute conscisis fauoꝝ reliquijs mollieẗ. ⁊ deinde in alijs vasculis sine aqua resoluta di/geretur in formas.

¶ De Examinibus apum custodiendis. C. CXII.

Nunc hoc mense vltimo noua egrediunt̃ examia custos debebit eẽ attonit⁹: q̃r nouelle apes vagantib⁹ animis iubẽt vt te nisi seruent̃ effugient. Ex/euntia in aditu suo morant̃ vno aut duob⁹ diebus. que statim nouis aluearijs excipienda sunt. Obseruabit aũt custos assi duus vsq; i octauã vel nonã horã: q̃r post hec tpa nõ facile fugere aut emigrare ɔsueuerũt. q̃uis aliq̃ et ꝓcedere ⁊ abire nõ dubitent. Signa future fuge hec sũt. ante biduũ vel triduũ acrius tumultuan tur ⁊ murmurãt. qđ vbi apposita aure frequenter explorator agno uerit. solicitior aduersuꝫ h eẽ debebit. solent hoc signũ ⁊ cũ pugna ture sũt facere. quarũ pugnas cõpescit puluis aut mulse aque him/ber aspersus. Inest illis ad originis sue repandã concordiam dul cis auctoritas. sed cum se agmina sic pacata in ramo vel quocunq; loco suspenderint: si vnius vberis eductione pendebunt. noris aut vnũ regem esse vniuersis. aut reconciliatis omnib⁹ manere concor/diam: si vo duo vel plura vbera suspendẽs se populus imitat̃. ⁊ dis cordes sunt. ⁊ tot reges esse quot velut vbera videris confitent̃. vbi globos apũ frequentiores videris. vncta manu succo mellis fosili vel apij reges requiras. sunt aũt paulo maiores ⁊ oblõge magis q̃ cetere apes. rectoribus crurib⁹. neq; grandib⁹ pẽnis pulchri coloris ⁊ nitidi. lenes sine pilo. nisi forte pleniores quasi capillũ gerunt in ventre. quo tamen non vtunt̃ ad vulnus. sunt alij fusci atq; hirsuti quos oꝫ extingui. ⁊ pulchriorẽ relinq̃. q̃ si frequent̃ vagat̃ cũ exami nib⁹. exceptis alis reseruet̃. h eni manẽte nulla discedet: sed si nulla nascant̃ examia duoꝝ vl̃ triũ multitudinẽ vasculoꝝ i vnũ ɔferre pos sum⁹. dulci tñ liquore ɔspsas apes atq; iclusas ꝑ triduũ tenebim⁹ apposito cibo mellis. ⁊ exigua tãtũ spiracula relinquemus in cella.

¶ De Aluearijs supplendis. C. CXIII.

Quod si velis aluearium cui ꝑ aliquã pesteꝫ mul titudo subducta est. populi adiectiõe repa re. ɔsiderabis in alijs abũdãtib⁹ ceras fauorũ ⁊ extremi tates q̃ pullos hñt. ⁊ vbi signũ nasciturí regí inuenerí. cũ sobole sua rcides. ⁊ i id aluearĩũ põés. Est ãt h regí futuri signũ in

cetera foramina que pullos continent. vnum maius ac longius velut vber apparet. Sed tunc transferendi sunt quando erosis cooperculis ad nascēdū maturi capita nitunt̄ exerere: naʒ si imaturos trāstulerit: interibūt. Si aūt se subitū leuabit examē. strepitu eris terreatur aut testule. tūc ad alueariū rediet. aut in prima fronde pēdebit. Et inde in nouū vas herbis cōsuetis ⁊ melle conspersa manu cōtrahat aut trulla. ⁊ cū in eo loco requeuerit. vespere iter alia collocet.

De his que agenda sunt in iulio. C. CXIIII.

Idem in li. viij. Mense iulio ager q̄ aprili pscissi fuerāt circa kal. iterent̄. Nūc etiā locis tēperatis tritici messis explet̄ more quo dictuʒ est. Siluestres agri vtillime extirpabunt̄ arboribus atqʒ virgultis cū luna decrescit. desectis radicib⁹ atqʒ cōbustis. hoc mēse arbores que in mēse steterāt. sectis messib⁹ obruant̄ aggestiōe terraꝶ. propter nimios solis ardores. Nūc ⁊ nouelle vite ⁊ mane ⁊ vespere iaʒ calore deposito effodi debēt. ⁊ auerso gramine puluerari: hoc etiaʒ mense cepullas serimus irriguis aut frigidis locis ⁊ radices ⁊ atriplicē si rigare possim⁹ ⁊ ocimū maluas betas lactucas ⁊ porros rigandos. hoc mense loco riguo napos seremus ⁊ rapas solo putri ⁊ soluto nec spisso locis humidis letant̄ ⁊ cāpis. Sʒ napus in sicco ⁊ pe tenui ac decero ⁊ sabuloso melior nascit̄: loci pprietas vtrūqʒ semē in alterū mutat. Nā rape in alio solo per bienniū sate mutant̄ in napos. Alio vero napus trāsit in rapā. Subactū solū stercoratuʒ versatūqʒ cōquerūt qd̄ ⁊ ipsis ⁊ segetib⁹ pderit. que ibi anno eodē serunt̄. Hoc mense cū sol cancri tenebit hospitiū: Luna vero in capricorni signo posita gramē ablatuʒ greci asserūt nihil de radicibus redditurū. Itē si hidētes cuprei fiant. ⁊ sanguine extinguant̄ hyrcino. ⁊ fornacis ardores non aqua sed eodem sanguine temperent̄. p eos erutum gramen extingui.

De Tauris ⁊ arietibus ad coituʒ admittēdis. C. CXV.

Hoc mēse maxime tauris submittende sunt vacce qꝛ decē mēsiū partus sic poterit maturo vere cōcludi. Et certū est eas post vernā pinguedinē gestientes veneris amare lasciuiam. vni tauro. xv. vaccas columella asserit posse sufficere. curādūqʒ ne cōcipere nequeāt nimietate pinguedinis. Si ab abūdātia pabuli est in regione qua pascim⁹ pōt annis oībus in feturā vacca submitti. Si vero īdiget hoc genere. alternis tpibus onerāde sunt maximeqʒ si eedē alicui opi seruire ꝯsueuerūt. hoc etiā mēse arietes cādidissimi eligēdi ⁊ admittēdi sūt mollib⁹ lanis. in quib⁹ nō solū corpis cādor cōsiderādus est. sʒ etiā lingua. que si maculis fuscabit̄. varietateʒ reddit in sobole. de albo plerūqʒ nascit̄ coloris alterius. de fuscis nunqʒ (sicut columella asserit) pōt alb⁹ creari. Eligemus arietē altū. pceru ventre pmisso. ⁊ lanis candidissimis tecto. cauda longissima. velleris densi. fronte lata magnis testib⁹. etatis prime: qui tamē vsqʒ in octo annos pōt vtiliter inire. Femina vʒ bima submitti q̄ vsqʒ in quinquēniū feture necessaria est. anno. vij. desit. Eligēda est vasti corporis ⁊ plixi velleris: ac in hoc genere vt pabuli saturet̄ vbertate. ⁊ longe pascat̄ a sentibus. q̄ ⁊ lanā minuūt. ⁊ corpus incidūt. admittēdi sunt mēse iulio. vt nāte ante hiemem conualescant. Aristoteles asserit. si masculos plures creari velis admissura tpa sic custodies ⁊ habitum septentrionis eligendū ⁊ contra eum ventum greges esse pascēdos. Si feminas generari velis austri captandos flatus ⁊ in eum pascua dirigēda. Ac sic ineundas matres vt mortuaruʒ vel vitiosarum numerus nouella sobole reparetur. Autumno debiles quoqʒ mutētur precio ne eas imbecillas hybernum frigus absumat. aliqui duobus ante mensibus arietes a coitu reuocant. vt facem libidinis augeat dilatio voluptatis. quidam coire sine discretiōe permittūt. vt hoc eis genere per annum totum fetura non desit.

De his in augusto sunt agenda. C. CXVI.

Idem in li. ix. Mēse augusto circa kalendas septembris ager planus humidus exilis incipiet exarari. Nunc quoqʒ maritimis locis vindemie apparatus vegetur. Hoc etiam mense locis frigidis occasio vinearum est hoc tempore si terra exilis in vinea est. ⁊ vinea ipsa miserior tres vel quattuor lupini modio in iugero sparges atqʒ ita occabis. quod vbi fructificauerit euertitur. ⁊ optimum stercus prebet in vineis. quia letamen propter vini vitium non conuenit inferre vineis. Nunc etiam locis frigidis pampinatur. locis vero ardentibus ac siccis obumbratur potius vua. ne vi solis arescat. si aut vinee breuitas aut facultas permittit operarum. Nunc vrenda sunt pascua vt ⁊ altior fruticū festinatio reprimat̄ ad stipes ⁊ icēsis aridis. noua leti⁹ herba succedat. h̄ ēt mēse vltio siccis locī rapa ⁊ nap⁹ serēda sūt. h̄ mēse vltio locī siccioꝶ⁹ radices serūt̄. q̄ hyeme sui vsus ministrent. amat terrā pinguē solutaʒ diu subactam qualem rapa. tofum ⁊ glareā reformidant. gaudent celi statu nebuloso. Serende sunt spacijs grādibus ⁊ altis fossis meliores pueniūt. Si in arenis serant̄. letamen nō est ingerēdū sʒ poti⁹ palee qꝛ inde fungose suauioresqʒ sunt. si eas aqua salsa frequent̄ aspgas. Radices feminini generis putant̄. q̄ minus acres sunt ⁊ hñtes folia latiora lenia ⁊ cū iocūditate virētia. Ex his ḡ semina colligemus. Maiores fieri credunt̄. si sublatis oib⁹ folijs solo tenui caule demisso sepe terris operiant̄. Si ex minus acra dulcē fieri velis semina die ac nocte melle macerabis aut passo. rafanū tñ sicut basicā ꝯstat esse vitib⁹ inimicā Nā si circa se serant̄ nā discordāte refugiūt. h̄ etiā mense pastinacas serem⁹. Et nūc iplastrant̄ arbusta. Pirū nūc pleriqʒ iserūt. ⁊ locis irriguis arborē citri. Hoc mēse scrabrōes molesti sūt aluearijs apū quos psequi ac necare debem⁹. nūc etiā q̄b⁹ iulio nō occurrim⁹ exequimur.

De Uena aque inuestiganda. C. CXVII.

Tunc si deerit aqua sic eā q̄rere acvestigare debēbis. Añ ortū solis his locis q̄b⁹ aq̄ q̄renda est eq̄lit̄ pnus mēto ad solū depresso iacens in terra spectabis orientē: ⁊ in quo loco subtili nebula aerē surgere videris. ⁊ velut rorē spgere ꝯstat nāli ex rōne aquā latere. sʒ ⁊ terra rū gen⁹ ꝯsiderabis. s. an sit creta. vel sabulū vel terra supra vl̄ hmōi (sic dictū ē. s.) vt possis vel de tenuitate aq̄ vel de abūdātia iudicare. Sūt ⁊ h̄ signa vestigāde aq̄ q̄b⁹ tunc credimus. si neqʒ aliqs ibi ex consuetudine humor insidet ac preterit. iuncus tenuis. salix siluatica. alnus. vites. arundo. hedera. ceteraqʒ siqua humore gignuntur. locus ergo vbi predicta signa reperis fodiat̄ latitudine pedibus tribus. ⁊ altitudine pedibus. v. ⁊ prope solis occasum mundū vas ibi ereum vel plumbeū interius vnctū inuersum ponat̄ in solo ipsius fossionis. tunc supra libram fosse crates facta de virgis ac frondibus. additaqʒ terra spaciuʒ omne cooperiat̄. sequenti die aperto loco si in eodem vase sudores inuenientur aut stille. aquas ibi esse non dubites. Item si vas figuli fictū neqʒ coctū eadem ratione ponatur. ac similiter operiat̄. altero die si aquarum vena est in presenti vas concepto humore soluet̄. Item lucerna oleo plena ⁊ incensa si ibi sīr tecta ponat̄. ⁊ secuto die iueniat̄ extincta supantib⁹ alimētis. aquas idē locus habebit. Itē si in eo loco focuʒ fecerit. ⁊ terra vaporata humidū fumū nebulosūqʒ ructauerit. aq̄s inesse cognoscis.

De Puteo fodiendo ⁊ aqua probanda. C. CXVIII.

His itaqʒ repertis certa firmante notitia puteum facies. ⁊ aque caput requires. vt̄ si plura sint invnū colliges. tamē maxime sub radicibus montiū in septētrionali parte querende sunt aque: qꝛ in his locis magis abundant vtilioresqʒ nascuntur. Sed in fodiendis puteis cauendū est fossoꝶ periculū: quoniā plerunqʒ terra sulphur alumen bitumen educit. quoꝶ spiritus mixti anhelituʒ pestis exalant. ⁊ occupatis statim naribus extorquent animas. nisi quis sibi velocitate succurrat: prius ergo q̄ descendat̄ ad intima in eis locis lucernam ponis accensam. q̄ si extincta non fuerit. periculū non timebis. Si vero extinguet̄ cauendus est locus quē spiritus mortifer occupauerit. Qꝫ si alio loco aqua non potest inueniri. dextra leuaqʒ fodiemus puteos vsqʒ ad aque ipsius libramentū. ⁊ ab his foramina hincinde patefacta velut nares intro agemus. qua nocens spiritus euaporet. quo facto latera puteoꝶ structura suscipiat. Fodiendus est aūt puteus latitudine. viij. pedū quaqʒ versuʒ vt binos pedes structura concludat. que structura vectibus ligneis subinde densat̄. ⁊ structa sit lapide tofico vl̄ silice. Si aqua limosa fuerit salis ammixtione corrigit̄. Sed duʒ pute⁹ foditur si terra non stabit vitio generis dissoluta. aut humore laxabit̄. tabulas obicies directas vndiqʒ. ⁊ eas transuersis vectibus sustinebis. ne fodientes ruina concludat. Aquā vero nouam sic probabis. in vase eneo nitido spargis. ⁊ si maculā non fecerit probabilis iudicet̄. Item decocta eneo vasculo. si arenam vel limū non relinquit in fundo vtilis. Itē si legumina cito valebit excoquere. vel si colore perlucido carens. a musco tamen ⁊ omni labe pollutionis est aliena. sed qui in alto sūt putei perforatis vsqʒ ad infimam partem terris. ad loca inferiora possunt vice fontis exire. si vallis subiecte natura permittat.

De Aqueductu faciendo. C. CXIX.

Cum vero ducenda est aqua ducit̄ aut forma structili. aut plumbeis fistulis. aut cannalib⁹ ligneis. aut fictilib⁹ tubis. si p formā ducit̄ solidādus est canalis. ne p rimas aq̄ possit elabi. cui⁹ magnitudo pro aque mēsura faciēda est. si p planū veniet. inter cētenos vel sexagenos pedes sensim reclinet̄ structura sesq̄pede. vt vim possit hr̄e currendi. si q̄s mons itueniect⁹ occurrerit: aut p latera ei⁹ aquā ducem⁹

obliquam. aut ad aque caput ſpeluncas liberabimus. per quas ſtructura ꝑueniat. ſed ſi ſe vallis interſerat. erectas pilas vel arcus vſq; ad aque iuſta veſtigia ꝯſtruemus. Aut plūbeis fiſtulis clauſaz deijci patiemur. ⁊ explicata valle cōſurgere. ſ; qḋ eſt ſalubrius ⁊ vtilius fictilibꝰ tubis cū ducit̃ duobꝰ digitis craſſi ⁊ ex vna pte reddant̃ anguſti vt palmi ſpacio vnius in alteꝝ poſſit intrare: quas iūcturas viua calce oleo ſubacta debemus illinere. ſed anteq̃ꝫ his aque curſus admittit̃. fauilla per eos mixta exiguo liquore decurrat. vt glutinare poſſit ſi qua ſunt vitia tabulaꝝ. vltima ratio eſt plumbeis fiſtulis ducere. q̄ aquas noxias reddūt. Nā cerusa plūbo creat̃ attrito. que corporibus nocebit humanis. diligentis erit aquarū receptacula fabricare. vt vel copiam inops vena procuret.

¶ De Agris in ſeptēbri arandis ⁊ ſtercorandis. C. CXX.

Idem i li. x. Mēſe ſeptēbri ager pinguis ⁊ q̄ diu tenere cōſueuit humorē. tertia vice arabit̃ q̄uis ⁊ humido anno poſſit antea tertiari nūc etiaꝫ humidus planus exilis (quē primo auguſto arari diximꝰ) iterat̃ ac ſerit̃. graciles cliui nūc primuꝫ arādi ſunt ⁊ ſerendi ſtatim Circa equinoctiū agri nūc ſtercorādi ſunt. ſ; in colle ſpiſſius. in cāpo rarius: letamina diſponent̃ cū luna minuit̃. q̄ res herbis ſi ſeruetur officiet. vni iugero aſſerit columella. xxiiij. ſtercoris carpēta ſufficere. in plano vero. xviij. ſed ijdē cumuli tot diſſipandi ſunt. quot ea die poterūt exarari. ne ſtercora exucca nil ꝓſint. eijciunt̃ quidem letamina ⁊ qualibet hiemis parte. ſed ſi tpe ſuo eijci aliqua ratione nō potuerūt antequā ſeras more ſeminis ꝑ agros puluerē ſtercoris ſpge. vel caprinū manu ꝓijce ⁊ terrā ſarculis miſce: nec ꝓdeſt nimium ſtercorare vno tpe. ſed frequēter ⁊ modice. ager aquoſus plus ſtercoris. ſiccus vero minus reqrit. ſed ſi letaminis copia nō abūdat hoc ꝓ ſtercore optime cedit. vt ſabuloſis locis cretā. i. argillā ſpgas cretoſis. ac nimiū ſpiſſis ſabulonē. h̓ ⁊ ſegetibꝰ ꝓficit. ⁊ vineas pulcherrimas reddit. nā letamē in vineis ſaporē vini vitiare cōſueuit.

¶ De Frugibꝰ ac leguminibꝰ ſeminādis. C. CXXI.

Hoc menſe vliginoſis locis aut exilibus ac frigidis aut opacis circa eq̄noctiū triticū ⁊ ordeū ſeret̃ dū ſerenitas cōſtat vt radices frumēti ante hiemē cōualeſcāt. ſolet aūt terra humorē ſalſuꝫ vomere. q̄ ſegetes necat. vbi hoc fit: colūbinū ſtercus aut cipreſſi folia oportet inſpgere. ⁊ ⁊ ita vt eadē miſceant̃ inarare. melius tñ oibꝰ remedijs erit. ſi aquarius ſuccus noxiū deducat humorē. Si aūt mō qñ ſeret̃ hyeme pelle veſtieris. ⁊ ibi aliquādiu qḋ ſerēdū eſt eſſe patiaris. ſata bene ꝓuenire ꝯfirmāt. Itē quoniā quedā aīalia ſubterraneis ſectis radicibus necant pleruq; frumēta. cōtra hoc proderit agreſtis cucumeris humor expreſſus. ⁊ eius radix trita ſi aqua diluat̃. ⁊ eodē q̄ ſerēda ſunt macerentur̃ humore. Aliq̄ vbi hoc ſegetes ſuas perferre ſenſerint. iter initia vitioꝝ inſulſa amurca vel predicta aqua ſulcos ⁊ aratra perfundūt. Nūc gracili ſolo ordeū ſerit̃ cāterinū. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris. niſi forte letamē aſpergas. Nūc etiā vel maturius aliquāto lupinus ſerit̃. anteq̃ꝫ frigus incipiat. Hoc mēſe poſtremo piſum ſeremus: terra facili ⁊ ſoluta loco tepido. celo delectat̃ humecto. Nūc etiā ſiſamū ſeret̃ putri ſolo vel pinguibꝰ arenis vel terra cōgeſtitia. Nūc quoq; vitie prima ſatio eſt. ⁊ fenūgrecum pabuli cā ſerit̃. farrago etiā loco reſtibuli ſtercorato ſerit̃. hoc mēſe vt loca fecundentur exilia: lupinus circa idus ſeratur. ⁊ vbi creuerit vetere vomere vt putreſiat exciſus. nunc quibuſdā locis panicū metetur ⁊ miliū. Tēpore hoc faſelus ad eſcā ſerat̃ nūc in amminiculis apparetur aucupium noctue. ceteraq; inſtrumenta capture vt circa kal̃. exerceatur octobris.

¶ De Hortis ⁊ oleribus cōſerendis. C. CXXII.

Tunc ⁊ papauer ſeritur locis ſiccis ⁊ calidis. fert̃ vtilius ꝓuenire vbi virge ⁊ ſarmenta cōbuſta ſunt. hoc menſe ſpacia hortoꝝ qui per vernū ſeminibus impleturus es. alte tribus pedibus paſtinare debebis. ⁊ luna decreſcente his ſtercus inferre. Hoc menſe thimum ſeremus. ſed melius plantis naſcitur. quāuis poſſit ⁊ ſemine: agrum diligit apricum. macrū. maritimū. Nunc circa equinoctium ſeres origanū. ſtercorari ac rigari donec conualeſcat amplectit[illegible]r. amat loca aſpera atq; ſaxoſa. Iſdeꝫ diebus ſeritur capparis. late ſerpit. ſucco ſuo terris nocet. Serēdus eſt ergo ne ꝓcedat vlterius circūueniente foſſato. vel luto ſtrictis parietibus. ſolo ſicco ⁊ gracili. herbas ſpōte perſequitur. flore eſtate ſub occaſu virgiliarū capparis marceſcit Sib etiā hoc menſe vltimo bene ſeritur. Hoc menſe naſturtiū ſeremus ⁊ anetuꝫ locis temperatis ⁊ calidis. Radices locis ſiccis. Et paſtinacas ⁊ cereſoliū circa octobres kal̃. ⁊ lactucas ⁊ betas ⁊ coriandrum ⁊ primis diebus rapam napos.

¶ De Prati nouelli formādis ⁊ veteribꝰ excolēdis. C. CXXIII.

Tunc prata ſi libuerit nouella formare. ſi eligendi facultas eſt. locū pingueꝫ roſcidum planū: oderint inclinatū. vel huiuſmodi vallem deputabimus vbi humor nec ſtatim precipitari cogit̃. nec diu debꝫ herere. pōt q̄dē ⁊ ſoluto ⁊ gracili ſolo prati forma ſi rigetur imponi. Extirpandus eſt itaq; locus hoc tpe. ⁊ liberandus impedimentis oibus vel herbis latioribus ⁊ ſolidis virgultiſq;. deinde cū frequēter exercitus fuerit ac multa aratione reſolutus. ſubmotis lapidibꝰ ⁊ glebis vbiq; confractis ſtercoret̃ luna creſcente recenti letamine. ab vngulis iumentorum ſumma intentione ſeruet̃ intactus. precipue quotiens humeſcit. nec inequale ſolū reddant multis impreſſa locis veſtigia. Sed ſi prata vetera muſcus obduxerit. abradendus eſt. ⁊ ſcalptis eiſdē locis feni ſpargenda ſunt ſemina. ⁊ qḋ ad necandum muſcum prodeſt cinis ſepius ingerēdus. Q; ſi ſterilis factus eſt locus carie incuria. vetuſtate. exaret̃ ac de nouo rurſus equetur Nam prata ſterilia plerunq; arare cōueniet. Sed in nouo prato rapas ꝯſerere poſſumus. quoꝝ meſſe finita. cetera que dicta ſunt exequemur. vitiam cū feni ſeminibus mixtam poſt hoc ſpargemus. rigari vero anteq̃ꝫ durum ſolum fecerit non debebit ne eius cratem minus ſolidam vis interflui corrumpat humoris.

¶ De Vindemijs celebrandis ⁊ dyamoron. conficiendis. C. CXXIIII.

Hoc menſe locis tepidis maritimiſq; celebrāda vindemia ē. frigidis apparāda. Sꝫ maturitatē vindemie cognoſcimꝰ h̓ genere ſi expſſa vua vinacia que in acinis celant̃ h̓ ē grana ſint fuſca. ⁊ nōnulla ꝓpemodū nigra. quā rē nālis maturitas facit. i doliis picādis diligētiores optime cere in. xx. picis libras. vnā libram miſcēt. q̄ ⁊ odori ꝓficit ⁊ ſapori. ⁊ picē lenitate ꝑmulcēs frigoribus eā nō patit̃ diſſilire. picis tñ guſtu exploranda dulcedo eſt: qꝛ ſepe vina eiꝰ amaritudine vitiant̃. Uuas quas ſeruare volumꝰ legamus illeſas. neq; acerbitate rigidas. neq; maturitate defluētes. Sed q̄bus eſt ⁊ granū luce penetrabili ſplēdidū. ⁊ tactus cū molli iocūditate calloſus. ſiqua ſūt corrupta vel rimoſa reſecemꝰ. nec patiamur intereſſe q̄bꝰ inexpugnabilis acerbitas ꝯ blandimēta eſtiui caloris indurauit. tūc inciſos botrionū tenaces calida pice oportet amburi. atq; ita in loco ſicco frigido ⁊ obſcuro ſine luminis irruptōe ſuſpēdi: vitis cuiuſq; fructꝰ humore putreſcit. ꝑ latera pāpinādā eſt ante triceſimū vindemie diē. ⁊ ſola frōs illi ſeruāda eſt. q̄ in ſūmitate poſita ſolē nimiū defendit a vrice. Dyamoron ſi ꝯficere volueris. ſuccū mori agreſtis pabulū facies deferuere. tūc ſucci duas ptes in vnā mellis āmiſces. ⁊ mixta curabis ad pinguedinē mellis excoquere.

¶ De Vindemia octobris ⁊ vua paſſa. C. CXXV.

Idem in lib. xi. Menſe octobri oportuna vindemia eſt. cuiꝰ tpe notāda eſt fecūditas vitium. vt ex his ad ponēdū ſarmēta poſſumꝰ eligere. Aſſerit aūt columella vno āno explorari fertilitatē nō poſſe ſꝫ quattuor quo numero cognoſcit̃. vā generoſitas ſurculoꝝ. Idē in li. xij. Grecis aſſerentibꝰ vt vuā ſerues in vite vſq; ad veris initia: circa ipſaꝫ vitē que fructu plena eſt loco vmbroſo ſcrobē fodies altitudine triū pedū. latitudine duoꝝ. ⁊ īmittis ſabulonē ibi calamos figēs in quibꝰ retorques aſſidue ſarmēta fructibus plena. ⁊ illeſis botrionibꝰ alligabis. vt ſolū nō ꝯtingāt. ⁊ coopies. vt imber eo penetrare nō poſſit. Itē grecis docētibꝰ vuas vl̃ poma in vite aut arbore ſi diu ſeruare volueris. vaſculis clauſa fictilibꝰ ab vna parte ꝑtuſis diligenter a ſūmo tecta ſuſpende. q̄uis poma ⁊ gipſo coopta in longā ſeruent̃ etatē. Idē in. xi. Paſſuꝫ vō nūc fiet añ vindemiā qḋ aphrica ꝯſueuit vniuerſa ꝯficere. leue atq; iocūdū. ⁊ quo ad cōdimētū ſi vtaris mellis vice. ab inflatiōe te vēdices. Legunt̃ g̊ vue paſſe q̃ꝫ plurime ⁊ in fiſcellis clauſe iunco factis aliquatenus rariore cōtextu virgis primo fortiter verberent̃. deinde vbi vuaꝝ corpꝰ vis cōcuſſiōis exoluerit coclee ſuppoſita ſporta ꝯprimit̃. hinc paſſū eſt q̄cq̄d effluxerit. ⁊ cōditū vaſculo mellis more ſeruat̃. Uuā paſſam grecā ſic facies. acini ⁊ dulcis ⁊ lucidi botriōes in ipſa vite torq̄bis ⁊ patieris ſponte marceſcē. deide ſublatos in vmbra ſuſpēdes. ⁊ vuā deſtrictā in vaſcul̃ cū ponis ſubſternis pāpinos ſicco algore frigentes ⁊ ꝯprimis manu. ⁊ vbi vas ipleueris. iterū pāpios addis. nihilominꝰ nō calētes. ⁊ opclabis ac ſtatues ī loco frigido ſicco. quē nullus fumꝰ infeſtet.

¶ De Muſto ⁊ vino. C. CXXVI.

Greci iubēt ſi vuā nimiꝰ himber īfuderit poſtea q̃ꝫ muſtū eius ꝑmo ardore feruebat vt ad alia vaſcula trāſferat̃. Ita ꝓpter nature grauitatē remanēs aqua ſubſidet. ⁊ trāſlatū vinū pure ſeruabit̃. relicto

ꝗcꝗd ſe illi ex ſlore miſcuerat. muſtū quoqꝫ qđ ꝑ pluuias frequētes leue eſt. ſic curari iuſſerūt qđ ꝓbari guſtu ipiꝰ poterit. omne muſtū decoqui iubēt donec ꝑs eiꝰ. xx. poſſit abſumi. melius quoqꝫ fieri ſi cēteſimā ꝑtē gipſi adicias. Lacedemonios vō ferūt eo vſqꝫ decoq̄re. donec vini q̄nta ꝑs ꝑeat. ⁊ q̄rto āno vſibꝰ miniſtrare. Greci quoqꝫ vini naturā tali rōne diſcernūt. ⁊ hāc ī eo volūt eē diſtantiaꝫ. vt qđ dulce ē grauiꝰ dicāt. qđ albū ⁊ aliq̄tenꝰ ſalſū ꝯuenire veſice. qđ croceo colore blādit̄ digeſtiōi accōmodū: qđ albū ⁊ ſtipticū ꝓdeſſe ſtomacho largiori. trāſmarinū pallorē facer̄ ⁊ tm̄ ſanguinē nō crea re. vuis nigris fieri forte: rubeis ſuaue. albis vō plerūqꝫ mediocre.

¶ De Uino cōdiendo. C. CXXVII.

IN condiendo igit̄ vino aliq̄ grecorū muſtū decoctū ad medietatē vel tertiā ꝑtē vino adiciūt. Alij greci ita iubent aquā marinā mūdā de puro ⁊ q̄eto mari quā āno ante ꝯpleuerit reſeruari. cuiꝰ talē eē naturā. vt ⁊ ſalſedine ⁊ amaritudine ꝑ hoc tp̄s careat ⁊ odore: ⁊ dulcis fiat etate. ergo eiꝰ octogeſimā ꝑtē muſto admiſcēt. ⁊ gipſi q̄nquageſimā. poſt tertiā deinde diem fortiter cōmouēt ac pollicent̄ nō etatē ſolū vino. ſꝫ ſplēdorē quoqꝫ coloris afferre. oportet aūt vnaq̄qꝫ die vinū moueri atqꝫ curari. vl̄ ſi tardiꝰ vndecima. Suaue vinū de duro facere docent ſi ordeacei pollinis cyatos duos ſimul cū vino ſubacto mittas in vini vaſcło ⁊ hora vna patiarl eē. Uinū quoqꝫ ītra paucos dies optimi odoris effici dicūt. Si baccas myrti agreſtis mōtanas ſiccas ⁊ tunſas mittas in cado. Uinum vō velut vetus effici de nouello. ſi amigdala amara abſinthiū pini frugiferi gūmi ſenū grecū ſimul fricas ⁊ pariter tūdas. Et ī albū colorē vina fuſca mutari aſſerūt ex faba lomentū factū vino ſi q̄s adiciat. vel duorū triū lagene īfūdat alborē diuqꝫ cōmoueat. ſequēti die candidū reꝑire. Qđ ſi ex afra piſa lomētū adiciat eadē die mutari poſſe. Uitibꝰ quoqꝫ hāc eē nām vel alba vel nigra ſi redigant̄ ī cinerē. vinoqꝫ adiciant̄ ei vnāquāqꝫ formā ſui coloris īponere: vt ex nigra fuſcū. candidum vō reddat̄ ex alba. Uinū quoqꝫ aſſerūt ex molli forte ſic fieri. Altee hoc eſt euiſci folia vel radices aut eiꝰ caulē tenerū decoctū īmitti aut gipſuꝫ. aut cineris ꝯculas duas aut cipreſſi pilulas tres. aut buxi folia quantū manus cepit. aut apij ſemen. ⁊ cinerē ſarmentoꝝ: cuiꝰ ꝯmixtio corpus relīq̄t exile omni ſoliditate detracta. Itē feculentū ſtatiꝫ limpidum reddi. ſi ſeptē pini nucleos in vnū vini ſextariū mittas. diuqꝫ commoueas. ⁊ paululū ceſſare patiaris. Nūc roſatum ſine roſa facies ſic. folia citri viridia ſporta palmea īmiſſa ī muſti nōduꝫ feruentis vaſe depones ⁊ claudes. exēptis. xl. diebꝰ melle adito ad modū roſati cū placebit vteris. hoc quoqꝫ mēſe oīa que locis ſuis leguntur ex pomis vina cōficies.

¶ De Uitibꝰ eodē mēſe ponēdis ⁊ excolēdis. C. CXXVIII.

HOc menſe poſtremo vbi calidi aut ſicci aeris qualitas eſt. vbi exilis ⁊ aridus campꝰ. vbi collis ꝓruptus aut macer eſt. vites vtillime ponunt̄. de q̄bus ſatis menſe februario diſputaui. Nunc locis ſiccis calidis exilibꝰ macris arenoſis apricis quecūqꝫ de paſtinis de vitibꝰ ponendis putandis ꝓpagādis repandis vel arbuſto faciendo ante dicta ſūt. recti[ꝰ] fiūt. vt ꝯtra exilitatē glebe. hibernis hībribꝰ adiuuētur. Sic ⁊ humorē ſitientibꝰ ꝯferūt. ⁊ reſciſa vel inuerſa glacie non adurit̄. qꝛ talibꝰ locis pruina ꝑuis ⁊ nā neſcit̄. Poſt idus octobris ablaqueāda ē oīs nouella ſeu ī paſtino ſeu ī ſcrobibus aut ſulcis. amputent̄ radices ſuꝑuacue q̄s ꝓduxit eſtate. q̄ ſi cōualuerint īferiores radices faciēt iterire. ⁊ ita remanebit vitis ī ſūmitate ſuſpēſa. q̄ res eā frigori obnoxiā faciet ⁊ calori. Sꝫ he radicule nō ad ſītū debēt reſcidi. ne aut plures īde naſcant̄. aut noua plaga corꝑi vitis īpreſſa vi ſecuta algoris vrat̄. reſcidemꝰ āt relicto digiti ſpacio. ⁊ ſi placida ibi hiems eſt. aptas relinquemꝰ vites. Si violēta ante decembr̄. idus opimꝰ. Si prefrigida aliquātulū columbini ſtercoris ſub ipſa hieme circa viticularū veſtigia largiemur qđ cōtra frigus nimiū collumella dicit toto faciendum eſſe quinquēnio. hoc tēpore iccirco locis quibus dixi ꝓpagatio melior eſt. quia firmādis radicibus vitis īcumbit. cū proferendi palmitis eam cura non permouet. hoc menſe aliqui vites ⁊ arbores locis calidiſſimis inſerere conſueuerunt.

¶ De Oliuetis īſtruēdis ⁊ oleis exꝓmēdis. C. CXXIX.

TUnc etiā locis calidis ⁊ apricis oliueta inſtituemus. more vel ordine quē feb. menſis oſtēdit. Seminaria quoqꝫ olearum locis talibus faciemus hoc tempore ⁊ omnia que ad oleā ꝑtinebūt. oliuas quoqꝫ albas ꝯdiemus ſicut poſtea referet̄. Hoc tp̄e ablaqueande arbores ſunt oliue ꝓuincijs ſicciorihus ac tepidis. ita ut eis a ſuperiori parte humor poſſit īduci. Omnē ſobolē duelli columella precepit. mihi videt̄ paucas dimitti ſemper ac ſolidas: ex q̄bꝰ vl̄ in vetuſtate matris loco delecta: ſuccedat vel meliꝰ nutrita ⁊ aggeſte terre beneficio etiā ſuas habens radices ad oliuetū faciendū ſine cura ſeminarij transferat̄ arbuſtula. Nūc ſi ſuppetit intermiſſo triēnio ſtercoranda ſunt oliueta locis maxime frigidis. Nūc etiā oleū viride faciemus hoc gn̄e oliuā quā recētiſſimā cū varia ē colligis: ⁊ ſi diebꝰ aliquot collegeris expādis ne calefiat. Siqua ibi putris aut ſicca ē: remoues. vbi vō cōpleueris modū factorij ſales tritos vel nō tritos qđ eſt melius in oliuā mittes ꝑ. x. modios tres ſalis: ⁊ molis ꝓmo. ⁊ ſic ſalitā in nouis caniſtris eſſe patieris: vt ꝑnoctet cū ſalibꝰ ⁊ ducat in ſe eoſdē ſapores. at mane premi īcipiat olei meliorē fluxum redditura ſalis ſapore ꝯcepto. Canales ſane ⁊ oīa receptacula olei calida aq̄ priꝰ lauabis. vt nihil de anni ꝑteriti rancore cuſtodiāt: focos etiā nō ꝓpius amouebis: ne olei ſaporē fumꝰ inficiat. Nūc etiā mēſe poſtremo locis ſiccis ⁊ calidis ad oleuꝫ faciendum lauri baccas legimus.

¶ De Palmis ꝯſerendis ⁊ arboribꝰ ceteris. .C. CXXX.

QUi placet curas agē ſeculoꝝ: de palmis cogitet conſerendis. hoc igit̄ mēſe dactiloꝝ nō veterū: ſed nouoꝝ ⁊ pinguiū recētia oſſa debebit obruere: terre cinerē miſcere. Si plantā velit ponēda eſt aprili mēſe, vel maio. Locis delectat̄ apꝛcis ⁊ calidis: fouēda eſt vt creſcat humore terrā ſolutā vel ſabulonē req̄rit: ita tm̄ vt q̄n plāta diſponit̄ circa eā vel ſub eā pinguis terra fundat̄. Annicula trāſferat̄ aut bima. Iunio mēſe īcipiente vel iulio circūfodiat̄ aſſidue: ⁊ rigatōe ꝯtinuos vincat ardores. Aquis palme aliquatenꝰ ſalſis iuuant̄: que īfici debent ſalibꝰ etiā ſi tales eas nā nō ꝓbuit. Si egra eſt arbor feces vini veteris ablaq̄ate oportet īfundi. vel radicū ſuꝑuacua capillamenta decidi: vel cuneū ſalicis inꝯfoſſis radicibꝰ ꝓmi. Cōſtat aūt locū ꝓpe in illis vtilē fructibꝰ in quo palme ſponte naſcunt̄. Mēſe etiā octobri aliq̄ mali arborē calidis ⁊ ſiccis regionibꝰ ponūt ⁊ cidonea circa nouēbres kl̄. ⁊ ſorbū vel amigdala in ſeminarijs obruunt: ⁊ pini ſemen aſpergūt. hoc mēſe poma ꝯdienda ſunt atqꝫ ſeruāda eo more quo in ſinguloꝝ titulis cōtinet̄. vel vt queqꝫ matura ꝓceſſerunt.

¶ De Ceraſo ⁊ fructibus eius. .C. .CXXXI.

CErasus amat celi ſtatū frigidū: ſolū vō poſitionis humecte: in tepidis regionibꝰ ꝓua ꝓueniūt: calidū nō pōt ſuſtinere: mōtana vel in collibꝰ cōſtituta regione letat̄: ceraſi plantā ſilueſtrē transferre debemꝰ mēſe octobri vel nouēbri: ⁊ eā ꝓmo ianuārio cū cōꝑhēdit inſerere. plātaria vō creari pſſt. ſi ꝓdictis mēſibꝰ ſꝑgant̄ poma que ſūma facilitate naſcent̄. Ego ſic huiꝰ arboris facilitatē ꝓbaui: vt virgulta ex ceraſo pro āminiculis ꝑ vineā poſita in arborē ꝓſiluiſſe cōfirmem: ⁊ ianuario mēſe ſeri pōt: inſerit̄ menſe nouēbri meliꝰ: vel ſi neceſſe ſit extremo ianuario. Alij ⁊ octobri ſerendam eſſe dixerūt. Martialis in trūco inſeri iubet. Mihi inter corticē ⁊ lignū felicit̄ ſemꝑ euenit. Qui in trūco inſerūt (ſicut martialis dicit) omnē lanuginē que circa eſt auferre debebūt: qꝛ ſi remāſerit: inſitis nocē manifeſtat. In ceraſis hoc ſeruādū ⁊ ī oībꝰ gūminatl. vt tūc inſerant̄. q̄n his vel nō eſt vel deſinit gūma effluere. Ceraſus inſerit̄ in ſe in pruno in platano: vt alij in ꝑplō amat ſcrobes altas: ſpacia largiora aſſiduas foſſiones: putari in ea putria ⁊ ſicca debebūt: vel que denſius artata ꝓtulerit vt rareſcat: fimū nō amat atqꝫ inde degenerat. Ceraſa vt ſine oſſe naſcant̄: fieri martialis hoc dicit. Arborē tenerā ad duos pedes reſcides: ⁊ eā vſqꝫ ad radicē findens: medullā ꝑtis vtriuſqꝫ ferro curabis abradere ⁊ ſtatim vtraſqꝫ ꝑtes in ſe vinculo ſtringis ⁊ oblinis fimo ⁊ ſūmā ꝑtē ⁊ lateꝝ diuiſuras. Poſt annuꝫ cicatrix ducta ſolidat̄: hāc arborē ſurculis qui adhuc fructū nō tulerūt inſeris: ⁊ (vt aſſerit) ex his ſine oſſibus poma naſcent̄. Si ceraſus ꝯcepto humore putreſcit: in trūco foramen accipiat quo poſſit educi. Si formicas patit̄: ſuccū portulace debebis infundere cū aceti media ꝑte ꝑmixtū: vel vini fecibꝰ trūcū arboris florētis illinē. Si eſtu caniculariū fatigat̄: triū fōtiū ſingulos ſextarios poſt ſolis occaſum radicibus arboris iubemus īfluere: ſic ne remediū luna deꝑhendat. Uel herbā ſimphicā: circa arboris trūcū torquebimꝰ in coronā: vel ex ea iuxta imū codicē cubile facienus. Ceraſa non aliter q̄ꝫ in ſole vſqꝫ ad rugas ſiccata ſeruantur.

¶ De Hortis eodē mēſe ꝯſerendis. .C. CXXXII.

EOdem quoqꝫ menſe plāte cardui ponunt̄ q̄s cū ponemus radices eoꝝ ſūmas ferro reſecamꝰ. ac fimo cingimꝰ. triū pedū ſpacio ſeꝑamꝰ īcrementi cā pedali ſcrobe depoſitas bimas aut trimas: cinerē ſepe ſub hieme diebꝰ ſiccis fumū miſcebimꝰ: hꝰ etiā mēſe ſina

pi serem⁹.terrā diligit aratā.ꝛ si fieri pōt ꝯgestitiāꝫ ꝗuis vbicūꝙ nascat̄.Sarculari ꝯ assidue vt respgat̄ puluere quo fouet̄.nō nimis gaudet būoꝛe.De quo semē legere disponis.suo loco eē patieris.qō ad escā pabis robusti⁹ facies trāsferēdo.In sinapi vō vetus semē inutile ē vel satiōi vel vsui.qō dentib⁹ fractū si itus viride videbit̄ nouū est.si albū fuerit vetustatē fatet̄.hoc quoꝙ mēse malua serēda ē.q̄ occursu hiemis ab icremēti lōgitudie repmet̄.loco pingui delectat̄ ꝛ būido gaudet letamie.Nūc ēt locis tpatis ꝛ calidis anetū serem⁹.Cepulle serunt̄ ꝛ hoc mēse vel mēta ꝛ pastinaca thimū ꝛ origanū.ꝛ capar mēsis initio.Itē betā locis siccioꝛib⁹ serem⁹ vel trāsferem⁹ ad culta vt melioꝛ fiat.Nūc ꝛ poꝛrū verno satū trāsferre debebis.vt crescat i capite.Sane sarculis circūfodiat̄ assidue ꝛ ꝯprehēsa poꝛri plāta velut tenacibus alleuet̄.vt inanitas spacij q̄ radicib⁹ suberit icremēto capitis suppleat̄.ocimū quoꝙ etiā nūc serem⁹.qō citi⁹ nasci fert̄ hoc tpe si aceti bibꝛe leniter spgat̄ ifusuꝫ.

¶De Frugib⁹ seminandis ꝛ aluearijs apum castrandis.

C. CXXXIII.

Hoc etiā tēpoꝛe adoꝛeū serem⁹ ac triticū: iusta satio est a.x.kal̄.nouēbꝛis vsꝙ ad.vj.idus decēbꝛis regionib⁹ tpatis.nūc etiā letamē efferꝫ ac spgit̄.Is etiā mēse serem⁹ oꝛdeū qō dicit̄ cāterinū.Et nūc herui lupinū ꝛ pisuꝫ ꝛ sisamū serem⁹.vt dixi.Hoc mēse lini semē serem⁹.si placet qō tn̄ ꝓ malicia sui serendū nō ē.nā terre vber exhaurit.Sed si velis loco piguissimo ꝛ modice humido seret̄.Aliqͥ macro solo spissiuꝫ serūt.ita assequunt̄ vt linū subtile nascat̄.Hoc ēt mēse alueariā castrabunt̄ moꝛe quo dictū est.que tn̄ ꝯ īspicere.ꝛ si abūdātia est demere:si mediocritas ptē mediā relinquere ꝓ hiemis inopia.si vō sterilitas apparet i cellis nil pꝛoꝛsus auferre.

¶De Frugib⁹ ꝛ legumib⁹ ī nouēbꝛi semiandis. C.CXXXIIII.

Idem in libꝛo.xij.mēse nouēbꝛi triticū serem⁹ ꝛ far satōe legitima.ꝛ oꝛdeū matuꝫ adhuc serem⁹.In hui⁹ pncipio fabā spgim⁹ q̄ pinguissimū vł stercoꝛatū desiderat locū.vel valleꝫ quā succ⁹ veniens a sūmitate fecundet.pmo serit̄ ꝛ deinde ꝓscindat̄ ꝛ tūc sulcat̄.occāda est large.vt tegi plurimū possit.Aliqͥ locis frigidis dicūt in fabe satione glebas nō eē frāgēdas vt per eas gelicidioꝝ tpe possint germina obūbꝛata defendi.Satiōe ei⁹ gn̄is (sicut opinio hꝫ) nō fecundat̄ terra.sꝫ min⁹ ledit̄.Nā columella dicit agrū frumētis vtilioꝛē ꝓbari.que anno supioꝛi vacu⁹ fuerit.q̄ꝫ qui calamos fabacee messis edurit.Pingue iugerū ser modij occupāt.mediocre āplius spisso hn̄ ꝓuenit.Macrū locū nebulosūꝙ nō patit̄.Curandū pꝛecipue vt luna.xv.serat̄.si adhuc ictū solis repcussa non sensit.Aliqͥ dicūt.xiiij.poti⁹ eligēdā.Sanguine caponis greci asserūt fabe semina macerata herbis aduersantib⁹ nō noceri.Aq̄ pꝛdie ifusa citi⁹ nasci nitrata aq̄ respsa cocturā nō habere difficilē.Nūc quoꝙ serit̄ pma lēticula sicut februario mēse narratū est.hoc etiā toto mense poterit lini semē aspgi.

¶De Pratis ꝛ hoꝛtis ꝛ rosarijs istituēdis. C. CXXXV.

In huius marime pncipio possum⁹ īstituere noua pꝛata.moꝛe quo dictū ē.hoc mēse alliū hn̄ serit̄ ꝛ vlpicū.terra marime alba fossa ꝛ subacta sine stercoꝛe.Sulcos i areis facies ꝛ semina in locis altioꝛib⁹ pones quattuoꝛ digitis sepata neꝙ alti⁹ pꝛessa.sarculabis frequēter.inde pluresc̄t.si capitatuꝫ facere volueris.vbi cepit caulis ꝓdire.ꝓ culta.ita succus reuertet̄ ad spicas.Fert̄ si luna sub terris posita serat̄ ꝛ itē sub terris luna latēte vellat̄.odoris feritate caritur̄.Vel paleis ꝯdita allia vel fumo suspēsa durabunt.Nūc ꝛ cepulla seri pōt ꝛ carduoꝝ plāta disponi.amaraca seritur ꝛ amelea.Quis aūt mēse februario sint ꝯserēda rosaria tamen locis calidis apꝛicis atꝙ maritimis.hoc etiā mēse poterim⁹ istituere roseta.que si idiguus plantaꝝ volueris ex paucis virgultis hēre copiosa.q̄ternoꝝ digitoꝝ surculos gēnātes cū geniculis suis debebis excidere.ꝛ i modū ꝓpaginis sternere.stercoꝛe ac rigatiōib⁹ adiuuare.ibi āni etatē cōpleuerit.pedis spacio iter se trāsferre disiunctos.atꝙ ita solū qō huic generi deputabis iplere.

¶De Vitib⁹ eodē mēse excolēdis. C. CXXXVI.

Hoc ēt toto mēse locis calidis ꝛ siccis vł apꝛcis erit vitiū celebꝛāda positio.nūc ꝛ ꝓpago iure ducet̄.ꝛ locis frigidis nouellas vitet ꝛ arboꝝ plātas circūfodere atꝙ opire cōueniet.Et añ idus:nūc mergus h̄ ē ꝓpaginis curuatura p⁹ triēniū q̄ꝫ pssa fuerat rescidet̄ a vite:nūc ac deinceps vinea vetus que in iugo est vel picula si robusto ꝛ integro trunco sit ablaqueata fimo satiet̄:ꝛ angustius putata inter quartum ꝛ tertium pedem a terra viridissima parte coꝛticis acuto ferramenti mucrone feriat̄:ac fossa frequenti⁹ incitet̄.Nam sicut asserit columella ex eo loco germē pleruꝙ pducit ꝛ veniente vere māꝫ qua vitis reparet̄ locis calidis ꝛ apꝛicis.Vites que fructu carēt ꝛ fronde luxuriāt nunc pꝛessi⁹ putare ꝯueniet.Frigidis vō mense februario si pmanebit hoc vitiū circumfossas arena fluuiali vel cinere debebimus aggregare.Quidā lapides inserūt inter flexuosa radicum.Iisdē tpib⁹ ꝛ locis vitē que sterilis fuerit greci ita pcipiūt esse curandā:truncoꝛi ꝑfisso lapidē asserūt includendū:ꝛ ibi vꝛine veteris humane quattuoꝛ cotulas circa truncum debere suffundi vt ad radices instillatio ipsa descendat:tunc adiciendum terra letamine ammixta.ꝛ circa radices soluꝫ omne vertēdū.

¶De Persicis plantandis ꝛ earum fructibus conseruandis.

.C. .CXXXVII.

Hoc mēse locis calidis:ceteris vero ianuario psicī ossa in pastinatis:qꝫ eis sunt ponēda:binis a se pedib⁹ sepata:ꝛ cū ibi plāte excreuerint trāsferunt̄:sꝫ ossa ponant̄ acumine deoꝛsum vso.ꝛ non amplius q̄ꝫ duob⁹ aut trib⁹ palmis obruant̄:locis quidē qualibuscūꝙ pueniunt.sꝫ ꝛ pomis ꝛ frondibus ꝛ durabilitate pcipua sunt.si celū calidum:solū arenosum ꝛ humidū soꝛtiant̄.frigidis vō ꝛ marime ventosis nisi obiectu aliquo defendant̄ intereūt:dum tenera sunt germina sepe herbis circūfossa liberent̄:bimā plātā recte trāsferemus scrobe breui:nec a se longius statuēde sunt vt inuicē se a caloꝛe solis excusent:ablaqueāde sunt per autūnū ꝛ suis stercoꝛande folijs:putāda psicus in eo est.vt arida ꝛ putrida tn̄ virgulta tollant̄.Nā si q̄d viride resecemus arescit.Languenti arboꝛi veteris vini feces aque mixtas opoꝛtet infundi.hec arboꝛ si ardoꝛe solis marcescit.frequēti aggestione cumulet̄:vespꝛtino iunet̄ humoꝛe:obiectis defendat̄ vmbꝛaculis:iuuat in ea ꝛ spoliū serpētis appēdi.Nūc iam ꝯtra pꝛuinas stercus ingerat̄ psico:vel feces vini cū aq̄ pmixte:vel qō magis ꝓdest aquā in qua faba decocta est.Si vermes psic⁹ patit̄ cinis eos amurce mixt⁹ extinguet:vel bouis vrina cū aceti tertia pte ꝯfusa.Si poma caduca sunt nudate radici eius:vel trūco lētisci aut therebīti cune⁹ affigit̄:vel tēbꝛate in medio palus salicꝫ impꝛimet̄.Si poma rugosa creabit aut putria circa imū truncū coꝛtex rescidat̄ ꝛ cū inde modic⁹ humoꝛ effluxerit.argilla vel paleato luto plaga retegat̄.Magna poma psic⁹ affert.si añ floꝛē p triduū ꝑnos sextarios caprini lactis ingesseris.Mense ianuario vel februario locis frigidis:nouēbꝛi calidis psicus inserat̄:marie circa terrā surculis plenioꝛibus ꝛ ꝓpe arboꝛē natis:nā cacumina vel nō tenebūt vel diu durare non poterunt.Inserit̄ in se.in amigdalo in pruno Persica rubescit si platano iserta figat̄.Duratiua seruant̄.si decretis ossib⁹ sicoꝝ moꝛe in sole siccant̄ ac pendeāt.Itē sepe vidi decretis ossibus duratiua melle condiri ꝛ sapoꝛis esse iocundi.

¶De Pino ꝛ nucibus eius. C. .CXXXVIII.

Pinus credit̄ ꝓdesse oībus que sub ea serunt̄:pinum serem⁹ nucleis suis calidis ꝛ siccis regionib⁹ mēse octobꝛi vel nouēbꝛi:frigidis ꝛ humecꝫ februario ꝛ martio:amat locū gracilē sepe maritimū:iter montes ꝛ saxa vastioꝛ ꝛ ꝓcerioꝛ inuenit̄ ventosis ꝛ humidis arboꝛum fiunt incremēta letioꝛa:sꝫ sine mōtes velis cōserere seu spacia quecūꝙ:hec huic generi deputabis:que alteri vtilia eē nō possūt:exarabis ergo ea loca diligēter atꝙ purgabis:ꝛ frumenti moꝛe semen aspgis:ac leni sarculo curabis opire.Nec eniꝫ plus q̄ꝫ palmo debent abscondi:defendēda est tenera arboꝛ a pecoꝛe solū ne calcetur iualida : pficies si nucleos aq̄ añ triduū macerabis.Aliqͥ dicūt fructū pineū trāslatiōe nitescere.Sꝫ plātas hoc mō pcurāt:vt pri⁹ multā semia in caliculis terra ꝛ fimo repletꝫ obruūt.q̄ ibi pcesserit relicto eo qō solidius est auferūt:alia vbi iustū cepit icrementū trimā plātā cū ipsis caliculis trāsferūt:qb⁹ fractis in scrobe inducent radicibus largitatē:terre tn̄ eque sterc⁹ ammiscēt:faciētes stratturam alterno oꝛdine subinde crescentē.Seruandū tn̄ est vt radix ei⁹ que vna ꝛ directa est vsꝙ ad sūmitatē suā possit integra ꝛ illesa trāsferri.Putatio nouellas vini arboꝛes tn̄ pmouet(qō expt⁹ sum)vt que sperauerās icremēta duplicent̄:nuces pinee vsꝙ in hoc tp̄us in arboꝛe esse psūt:ꝛ maturioꝛes legent̄.pꝛius tn̄ legende sunt q̄ꝫ patescant.Nuclei nisi purgati durare nō psūt:tn̄ aliqͥ in vasis fictilibus.nouis ꝛ terra repletis cū testis suis missos asserunt custodiri.

¶De Pruno ꝛ fructibus eius. .C. CXXXIX.

Pruna si ossib⁹ serat̄ autūno mēse:nouēbꝛ solo putri ꝛ subacto duob⁹ palmis obruant̄ ossa eadē ponūt̄ ꝛ mēse februario.Sꝫ tūc pri⁹ lixiuio sꝫ macerāda p triduū:vt cito germinare cogant̄:ponūt̄ ꝛ plātis q̄ꝫ sumem⁹ ex codice mēse ianuario exeūte:vel februario cir

cu idus radicib⁹ fimo oblitis.gaudet loco leto ꝛ humido.celo tepido meli⁹ pfruunt.tñ queūt ꝛ frigidū sustinere.locis lapidosis ꝛ glareosis inuant letamie excusante:ne poma caduca ꝛ vermiculosa nascātur.extirpāde sūt soboles a radice exceptis rectiorib⁹ q̄ seruabunt ad plātas.Si languida pruni arboꝛ ē amurca cum aq̄ eq̄liter tpata radicib⁹ ds īfundi.vel bubulū lotiū solū vel humanū vet⁹ duabus aque ptib⁹ mixtū.vel cineres ex fumo aut maxie sarmētoꝝ.Si poma decurrāt.oleastri epigꝫ terebrate infige radici.vermes ei⁹ atqꝫ formicas rubrica cū pice si allinat extinguet.ſꝫ modesti⁹ ppter arboris noxā.ne idē faciat remediū qd̄ venenū.Juuat frequēti huoꝛe ꝛ assidua fossione mēse martio extremo.prun⁹ īserit meli⁹ trūco fisso q̄ cortice.vel mēse ianuario anq̄ icipiat gumie lachrymari.Jnserit ī se.ꝛ psicū recipit vel amigdalū vel malū.ſꝫ eā degenerē reddit ꝛ puā.pruna siccant ī sole p crates loco sicciore disposita.H sūt que damascena dicunt.alij in aqua marina vel muria feruente recens lecta pruna demergūt.ꝛ inde sublata aut in furno tepido faciunt aut in sole siccari.

De Castanea plātāda vel semināda. C. CXL.

Castanea serit ꝛ plātis q̄ spōte nascunt.ꝛ semine.ſꝫ q̄ plātis serit ita egra ē.vt biēnio de ei⁹ vita sepe dubitet.Serēda ē ergo ipis castaneis hoc est semib⁹ suis mēse nouēbri.Jteꝫ februario.Eligēde sūt castanee ad ponendū recētes grādes mature quas mēse nouēbri ponam⁹.facilē se pristia fruct⁹ ipi⁹ pstat. Si vero februario ponem⁹ vt vsqꝫ tūc duret.ita faciendū est.Jn vmbra castanee siccent ex panse.tūc in angustū ꝛ siccū locū trāslate cumulū faciāt.ꝛ eas oēs fluuialis arena diligenter opiat.p⁹ dies.xxx.eas remota arena in aquā frigidaꝫ mittis.q̄ sane sūt mergunt.supnatat q̄cūqꝫ vexata ē.Jtē q̄s pbasti sꝫ obrues ꝛ p⁹.xxx.dies eq̄ pbas.hoc cū tertio feceris vsqꝫ ad veris initiū serere debebis q̄ māserint illibate.Aliq̄ i vasculis seruāt arena pariter imissa.amāt solū molle ꝛ solutū nō tñ arenosuꝫ.in sabulone pueniūt ſꝫ hūecto.nigra terra illis apta est ꝛ carbūcul⁹ ꝛ tofus diligenter īfract⁹.ī spisso agro ꝛ rubrica vix puenit.in argilla ꝛ glarea nō pōt nasci:diligit celi statum frigidū.ſꝫ ꝛ tepidū nō recusat si humoꝛ assenserit.delectat cliuis et opacis regionibus ac maxime in septētrionē versis.

De Eadē excolēda ꝛ fructib⁹ ei⁹ suādis. C. CXLI.

Castinari ergo locus debebit q̄ huic dstinat arbusto.altitudine pedis vnius semis vel duoꝝ vel toti⁹.aut sulcis ī ordinem destinatis.aut certe aratris resolui bicide findentib⁹.q̄ fimo satiatus ac redact⁹ ī puluerē.castaneaꝝ semē accipiat.nō ampli⁹ pedis dodrāte demersuꝫ.vnicuiqꝫ semini ppter notā surculus ds īfigi.Jpa semina singulis locis sīt trina vel q̄na ponant.ꝛ iter se q̄ttuoꝛ pedū spacio sepent.qb⁹ trāsferre placuerit bimas plātas trāsferre debebūt.loc⁹ tñ deductoria liquoris accipiat.ne hūoꝛ isidēs limo genitū extinguat.Cui placet pōt castanee ī ppaginē ducere ima virgulta q̄ ī radice nascunt.Nouū castaneū circūfodi ds assidue mēse martio ꝛ septēbri icremētū mai⁹ acq̄rit.si putatiōib⁹ adiuuet.castanea īserit (sicut pbaui ipse) sub cortice mense martio:vl aprili.tamē genere vtroqꝫ rñdet.pōt ꝛ inoculari.Jnseritur ī se ꝛ ī salice.ſꝫ ex salice tardi⁹ maturat ꝛ fit asperioꝛ ī sapore.Castanee seruant vel ī cratib⁹ disposite vel ītra sabulonē ne inicē tāgant īmerse.vel in vasculis fictilib⁹ cōdite ꝛ loco sicciore defosse.vel iclusē virgeis ex fago receptaculis.ꝛ lutatis vt spiracula nō reliquas.vl ordei paleis minutissimis obrute.vel palustri vlua figuratis dēsiorib⁹ sportis recluse.

De Olea ꝛ arborib⁹ ceteris. C. CXLII.

Tunc putatio autūnalis celebrat ī vitib⁹ arborib⁹.maxime vbi īuitamur tpe puidē.ꝛ putant olineta.ꝛ oliua cū varia ceperit eē colligit.ex qua pmū fiet oleū.nā cū tota nigrescit.qd̄ spēi merito posteratūt.fūdēdi vbertate dpēsat.Est vtilis oleaꝝ putatio ceteraꝝqꝫ arboꝝ si loci patit disciplia.vt decisis cacumib⁹ rami fluētes p latera pna fūdant.qd̄ si regio īsolēs ꝛ īcustodita dtigerit agēduꝫ pus toto arboris corpe ab īferiore pte purgato.vt altitudie aialium supgressaꝫ mod⁹ trāscēdat īiurie ꝛ arboꝛ iā spacio suo tuta curuetur.Nūc etiā locis calidis ꝛ siccis regionibus olineta ponunt.sicut februario disputatū est:amat hec arboꝛ arduo laborū situ mediocriter ab humore suspēdi:scalpi assidue.letaminis vbertate piguescere.feracibus ventis clementer agitari.hoc etiam mense oleis sterilibus que supradicta sunt remedia faciemus ꝛ corbes et pali radice bene fieri possunt.Etiam nunc locis temperatis est laurini olei iusta confectio.hoc mense locis calidis et siccis regionibus agrestium piroꝝ plantas ponim⁹.q̄s postea possimus inserere:ꝛ malorū vel malipunici ꝛ cidonei ꝛ citri ꝛ mespeli fici sorbi siliq̄.ꝛ plātas agrestis cerasi.post inserēdas ꝛ mori taleas:ꝛ amigdali semina.ꝛ nuces iuglādes si in seminarijs dictū est quo more pangunt.Hoc etiā mense locis siccis calidis ꝛ apricis maiores trāsferemus:truncatis ramis illesis radicibus:multo stercore ꝛ rigatōibus adiunādas

De Oleis cōficiendis ꝛ purgandis. C. CXLIII.

Greci in dficiendi olei pceptis ista tulserūt:tātū legēdū eē oliue q̄tū nocte veniēte possumus exprimere:molā pmo oleo debere leuiē eē suspensam:ossa.n.cōfracta sordescūt:q̄re de solis carnib⁹ fit pma dfectio salignis canistros fieri debere vgultis:q̄ zgen⁹ hoc oleū dī adiuuare.Nobilius erit qd̄ sponte defluxerit.Sal deide ac nitrum iubēt nouo oleo misceri:vt h res spissitudinē ei⁹ absoluat.deinde cū ab amurca subsederit oleū puꝝ.xxx.dieb⁹ exactis in vitrea vasa trāsferri.Scdm̄ eadē disciplina fieri:ſꝫ mole fortiore q̄ssari si sordet oleū frictos ꝛ adhuc calentes sales inici iubēt:ꝛ diligent opiri:ita mundū reddi post tps exiguū.Si fuerit odoris horrēdi virides oliue sine ossib⁹ tūdi in olei metreta cheracas duas mitti si bacce defuerint caules tenerrimos olee sūr esse tundēdos.nōnulli vtraqꝫ pmiscent adiecto etiā sale:quidā mittunt vetustū laterē torrefactum:pliq̄ ordeaceos panes breuit figuratos ꝛ raro linteo inolutos īmergūt:ꝛ nouos subinde pmutāt vbi hoc bis aut tertio fecerit sales iniciūt.ꝛ in alia vasa trāslatū p paucos dies subsidere patiūt

Oleū rancidū greci asserūt sic posse curari:albā cerā mundo ꝛ optimo oleo resolutā ꝛ adhuc liquētē mitti in eo iubēt:tūc sales frictos calētes addi:opiri atqꝫ gipsari:sic fieri vt oleū purget sapore ꝛ odore mutato.Oleū tñ omne in terrenis locis esse seruandū.ꝛ eius esse nāꝫ vel igne purget vel aqua feruēti si simul misceant in vasculo:hoc etiam mense oliuas condiemus.

De Apibus nutriēdis ꝛ aluearijs purgādis. C. CXLIIII.

Huius mēsis initio apes ex thamarici floib⁹ reliq̄sqꝫ siluestrib⁹ mella dficiūt:que auferenda nō sūt:q̄ seruant hiberno.Eodē mēse sordib⁹ liberādi sunt aluei(q̄ tota hieme eos mouere nō possum⁹) ſꝫ hoc die aprico tepidoqꝫ faciēda sūt.vt pennis maxime auiū maiorum q̄ hūt rigore vel aliquo sili oīa interiora mundent:quo man⁹ nō valebit attingere.tñ rimas oēs q̄ sunt extrinsec⁹ luto ꝛ fimo bubulo mixtis linamus.ꝛ insup genestis vel alijs tegumētis silitudinē porticus imitemur.vt possint a frigore ꝛ tēpestate defendi.

De Agnis eodē mēse educandis. C. CXLV.

Hoc mense agnoꝝ prima generatio est.ſꝫ agn⁹ statim nat⁹ vberib⁹ maternis admouēdus ē manu.pri⁹ tñ exiguū lactis in quo spissior est nā mulgēdū qd̄ pastores colostrā vocāt.nāqꝫ hoc agnis nisi auferat nocebit.Ac pmo p biduū nat⁹ cū matre claudat.tūc septi obscuris seruet ꝛ calidis ita secluso puuloꝝ grege.mres mittant in pascua.Sufficiet aūt pausq̄ pcedāt mane:ꝛ cū sature reuertunt ad vesperam agnis vbera hauri ēda pmittere:qui donec firment iter stabulum furfurib⁹:vel medica herba.vel si est copia farina ordei pascantur ingesta:donec conceptum paulisper robur etatis pascua matribus possit habere communia.

De Ouibus pascendis. C. CXLVI.

Pascua omilo generi vtilia sunt que vel in noualib⁹ vel in pratis siccioib⁹ excitant.Palustria vo noxia sunt silueſtria dānosa lanatis:salis tñ crebra dspersio vel pascuis mixta vel canalibus frequēter oblata ds pecoris leuare fastidiū.Nā p hiemē si penuria est:feniū vel palee vel vitia vel facilior vict⁹ vlmi seruatis frondib⁹ pbeat aut fraxini:estiuis mēsib⁹ pascant sub lucis initio cū graminis tereni suauitatē roris mixtura cōmēdat.Quarta hora calescente potus puri fluminis aut putei pbeat aut fontis.Medios solis calores vallis aut arboꝛ vmbrosa declinet.deide vbi flexo iā die ardoꝛ infringit ꝛ solū pmo himbre vesptini roris humescit:gregē reuocemus ad pascua.Sed canicularib⁹ ꝛ estiuis dieb⁹ ita pascende sunt oues vt capita gregis semp auertant a solis obiectu.hieme aūt vel vere vbi resolutis gelicidijs ad pascua pdire non debet.Nam pruinosa herba huic generi morbos creabit:at tūc semel adaq̄re sufficiet grecas oues sicut asianas vel tarētinas moris est stabulo poti⁹ nutrire q̄ cāpo:ꝛ ptusis tabulis solū in quo claudent īsternere.vt sit tuta cubilia ppter iniuriā pciosi velleris humoꝛ reddat elabens.Sꝫ trib⁹ p annū totū dieb⁹ aprico die lotas oues vngē oleo opoꝛtebit ꝛ vino ppter serpētes qui pleriqꝫ sub psepib⁹ latēt:cedrū vl galbanū vel mulieris capillos aut ceruina cornua frequenter vramus.

De hircis ad capras admittendis. C. CXLVII.

Tunc hirci admittēdi sūt vt fetū primū veris fouere possit exordijs. s3 caper eligēd⁹ cui sub maxillis due videnť pendere verrucule magni corporis: crassis crurib⁹. breui plenaq3 ceruice. aurib⁹ flexis ɀ grauib⁹. puo capite nitido spisso ɀ lōgo capillo. ad ineundas feminas ɀ anniculū cōgruus. nō aūt durat vltra sexenniū. Capella filis corporis: s3 magnis vberib⁹ est eligēda. nō tñ ita multe capre vt oues vna statione claudanť. quā luto ɀ stercore carere conueniet: hedis supra lactis abundantiā hedera ɀ arbuti ɀ lentisci cacumina sunt sepe pbenda: trime educare optime pnt. Qđ teneriores matres generant transfigendū est. Sed vltra octo annos seruāde nō sunt matres: qr genus hoc largiore sterilescit etate.

De glāde legēda ɀ mā ad fabricā cedenda. C. CXLVIII.

Hoc tpe glandes legende ac seruāde cura nos excitet: qđ op⁹ femineis ac puerilib⁹ opis celebrabiť facile more baccarz. Nūc materies ad fabricā cedēda est cū luna decrescit. Sed arbores que cedenť vsq3 ad medullā securib⁹ rescisas aliqđiu stare patieris. vt per eas ptes humor siqs in venis continet excurrat. Utiles sunt aūt marie hec Abies quā gallicā vocāt (nisi pplauť) lenis rigida ɀ in opib⁹ siccis pherme durabilis. larex vtilissima: ex q si tabulas suffigas tegulis in fronte atq3 extremitate tector psidiū ɔ incēdia contulisti. Neq3 enī flāmā recipiūt: aut carbones pnt creare. Querc⁹ durabilis si terrenis opib⁹ obruať: ɀ aliqten⁹ palis. Esculus edificijs ɀ radice apta materies. Castanea mira soliditate pdurat in agris ɀ tectis ɀ operibus ceteris ɀ intestinis: cuius solum pondus in iunco est. Frigus in sicco vtilis humore corrumpitur: populus in vtraq3: salix ɀ tilia in sculpturis necessarie. Alnus fabrice inutilis: sed necessaria si humidus sit locus qr ad accipienda fundamenta palandus est. Ulmus ɀ fraxinus si siccentur rigescunt. Ante curuabiles cathenis vtiles habentur. Carpinus vtillima: cipressus egregia. Pinus nisi in siccitate nō durans. cui contra celerem putredinē cōperi i sardinia hoc genere prouideri. vt ex scise trabes eius aut in piscina qualibet anno toto merse laterent. post opi future aut arenis obruerenť in littore. vt aggestionem qua tecte essent alternis estib⁹ reciprocans fluctus allueret. cedrus durabilis. nisi humore tangať Quecunq3 aūt ex pte meridiana ceduntur vtiliores sunt. Que vero ex septentrionali prociores sed facile viciant.

De his que agenda sunt in decembri. C. CXLIX.

Idem in lib. xiii. Mēse decēbri serunť frumenta triticū far ordeum. q̄uis ordei satio iā sera sit ɀ faba circa. vij. iduū fieri potest. Nam post extractam brumā male seminať. hoc etiā mēse adhuc lini semen spargi poterit. vsq3. vij. idus decembris. Nūc ad instituendas vites. sed post idus pastina inchoemus effodere. sicut ante tractatum est. Et materiē bene hoc mense cedem⁹. palos quoq3 ɀ corbes faciemus ɀ radicas. ɀ locis frigidis oleu3 faciemus ex lauro. ɀ mirti baccas atq3 lentisci in olei sui confectione quassabimus. ɀ vinum myrticem sicut dictu3 est conficiemus. hoc tempore serenda lactuca est vt planta eius februario transferatur. Etiā nūc alleū ɀ vlpicum ɀ cepulle ɀ synapi ɀ chymara seri poterunt disciplina ɀ more quo añ narratum est. Nunc etiam quibus littus in fructū est. vbi lune inuenit augmentum que diu3 clausorum maris animalium at q3 cōchar iubet icremēto suo mēbra turgere. ɀ echini. carnes salib⁹ ɔdire curabūt. quo solito more ɔficiūť: hāc quoq3 re3 p oēs mēses bene faciem⁹. hybernos. Pernas et ɀ lardū ɔficim⁹ nō solū mēse h̄ s3 oib⁹ qtias hiemalis algor astringit. Tpe h̄ p humiles siluas ɀ baccis fecūda virgulta ad turdos ceterasq3 aues capiēdas laqueos expedire cōueniet. hoc vsq3 in martiū mēsem tendeť aucupium.

Liber Septimus. Incipit.

De Scientia politica. C. I.

Hector. Post ethicā siue monasticam scietiā ɀ echonomica3 tandē de politica dicēdū restat. eo q̄ inter practicas postremum locu3 teneat. Richardus in li. exceptionū. v. Practica. n. sciētia est q̄ recte viuēdi modū ac discipline formā fm virtutū institutione3 disponit. Et hec diuidiť in tres. s. ethicā. i. moralē: ɀ echonomicā. i. dispensatiuā. ɀ politica3. i. ciuile3. Prima quidē est solitaria q̄ mores instituit. ɀ ad singulos ptinet. Scđa ē priuata q̄ familiā disponit ɀ ad patresfamilias ptinet. Tertia publica que vrbes regit. ɀ hec pertinet ad vrbiū rectores. Ethica igiť est que sui curā gerēs: cunctis sese erigit ɀ exornat augetq3 virtutib⁹ nihil in vita admittens quo nō gaudeat nihilq3 faciēs penitendū. Echonomica est q̄ familiaris officij curā mediocri dispositione cōponēs distribuit. Politica est que reipublice curā suscipiens: cūctor saluti sue prudētie solertia: iusticieq3 libra: ɀ fortitudinis stabilitate: ac temperātie patiētia medetur.

Actor. Qualr aūt iste tres sciētie sibinuicē ɔnectanť ex augustini verbis euidēter ppedit: quib⁹ videls pax ppria vel humana pacidomestice: pax quoq3 domestica paci ciuice accōmodari docetur. Ethica nāq3 siue moralis scia docet seruare pacē hois ppriā ɔsciētie. s. volūtatis siue cōtemplationis ɀ actionis ɔcordiā. Echonomica vero pacem domesticam. Politica quoq3 pacem ciuicam.

Qualiter ethica ɀ echonomica ordinenť ad politicam. C. II.

Augustinus de ciui. dei li. xix. Sicut nemo est qui gaudere nolit: ita nemo est qui pacē hre nolit: qm̄ quidē ɀ ipsi qui bella volunt nihil aliud q̄ vincere volūt: qđ cū factū fuerit pax erit: pacis ergo intētione gerunť ɀ bella. Sed ɀ illi qui pacē in qua sunt pturbari volūt: non pacem oderunt: sed eam pro arbitrio suo permutari volunt: non ergo vt sit pax nolunt: sed vt ea sit quā volunt. Pax itaq3 corporis est ordinata tpatura partiū. Pax aīe irrationalis: ordinata requies appetitionū. Pax anime rōnalis ordinata cognitionis actionisq3 ɔsensio. Pax aīe ɀ corporis ordinata vita ɀ salus animātis. Pax hois mortalis ɀ dei ordinata in fide sub eterna lege obedientia. Pax hominū ordinata ɔcordia. Pax dom⁹ ordinata impandi atq3 obediēdi ɔcordia cohabitantiū. Pax ciuitatis ordinata impandi at obediēdi ɔcordia ciuiū. Pax supne ciuitatis ordinatissima ɀ concordissima societas fruendi deo ɀ inuicē in deo. Itaq3 qr homini rōnalis aīa inest: totū hoc qđ h3 cōe cū bestiis subdit paci aīe rōnalis. Ad hoc enī velle d3: nec dolore molestari nec desiderio pturbari: nec morte dissolui: vt aliqđ vtile cognoscat. ɀ fm eam cognitionē vitā moresq3 cōponat: s3 ne ipo studio cognitionis ppter humane mētis infirmitatē in pestē alicuius erroris incurrat op⁹ h3 magisterio diuio cui cert⁹ obtpet ɀ adiutorio vt liber obtempet. Ac per hoc omnē pacē vel corpis vel aīe vel sil' corpis ɀ aīe refert ad istā pacē que hoi mortali est cū imortali deo. vt sit ei ordinata in fide sub eterna lege obedientia. Jam vo qr duo pcipua pcepta hoc est dilectionē dei ɀ dilectionē primi docet magister de us in quib⁹ tria inuenit hō que diligat: deū seipm ɀ primū: atq3 ille in se diligēdo non errat qui diligit deū ɔsequens est vt etiā primo ad diligendū deū ɔsulat: quē iubeť sicut seipm diligere: sic vxori sic filijs: sic domesticis: sic ceteris quibus potuerit hoibus: ɀ ad hoc sibi a primo si forte idiget consuli velit: ac per hoc erit pacat⁹ omni homini quantū in ipso est: pace hominū. i. ordinata ɔcordia: cuius hic ordo est. pmū vt nulli noceat: deinde vt etiā psit cui potuerit: pmitus ergo inest ei suor cura ad eos qppe h3 oportuniorē aditū cōsulendi vel nature ordinē: vel ipsius societatis humane. Unde apostolus dicit. Quisqs aūt suis ɀ maxime domesticis nō puidet. fidē denegat: ɀ est ifideli deterior. Huic itaq3 etiā pax domestica oritur i. ordinata imperādi obediēdiq3 ɔcordia cohabitantiū. Impant. n. qui ɔsulunt: sicut vir vxori: parētes filijs dñi seruis. Obediūt autez quib⁹ ɔsuliť vt mulieres maritis: filij parētib⁹ serui dñis. Itaq3 patres nostri sic admistrabāt domesticā pacē. vt fm hec tpalia bona filior sorte a seruor ɔditione distinguerēt. Ad deū aūt colendū (in quo eterna bona sperāda sunt) omnib⁹ dom⁹ sue mēbris eq̄ali dilectione cōsulerent: qđ nālis ordo ita pscribit: vt nomē patrisfamilias hinc exortū sit: ɀ tam late vulgatū. vt etiā inique dñantes: hoc se gaudeant appellari. Qui aūt veri patresfamlias sunt: oīb⁹ in familia sua tanq̄ filijs ad colendū ɀ pmerendū deū cōsulunt: desiderantes atq3 optantes venire ad celestē domū vbi necessariū nō erit officium cōsulēdi iam in ista imortalitate felicib⁹: quo donec veniatur magis debēt patres q̄ dominanť: q̄ serui tolerare q̄ seruiūt: si qs autē in domo propter inobedientiā paci domestice aduersať corripiatur seu verbo seu verbere: seu quolibet alio genere quātū societas humana concedit pro eius qui corripiť vtilitate vt paci vnde dissilierat coaptetur. Sicut enim non est beneficientie adiuuando efficere: vt bonū qđ maius est amittať. ita non est inocētie parcendo sinere vt in malū graui⁹ incidať: ptinet ergo ad innocētis officiū non solū nemini malū inferre: sed etiā cohibere a peccato vel punire peccatū. vt vel ipse qui plectiť corrigať experimēto: vel alij terreāntur exemplo. Quia igiť hois dom⁹ particula ciuitatis est: ɀ omnis pars ad totius sui integritatē refert: cōsequēs est vt ad pacē ciuicā pax domestica referať. Ita fit vt ex lege ciuitatis precepta sumens

patremfamilias opoteat: quibus domum suam sic regat. vt sit pa
ci accõmodata ciuitatis.

¶ Q, alius sit politice finis apud fideles ⁊ alius apud infideles. .C. .III.

SEd dom⁹ hominũ qui nõ viuunt ex fide pacẽ terre
nã ex hui⁹ tpalis vite rebus cõmodisq; sectatur
Dom⁹ aũt hominũ ex fide viuẽtiũ expectat ea que in fu
turũ eterna pmissa sunt terrenisq; reb⁹ ac tpalibus tan
quã pegrina vtit᷑: non qb⁹ capiat᷑ ⁊ auertat᷑ quo tendit in deũ: ſ; q̃
bus sustentet᷑ ad facili⁹ tolerãda minimeq; augmẽtãda onera cor
poris corporalis qđ aggrauat animã. Jccirco rez vie huic morta
li necessariaꝝ vtrisq; hoib⁹ cõis est vsus: ſ; finis vtẽdi finis cuiq; p
prius multũq; diuersus: ita ⁊ terrena ciuitas pacẽ terrenã appetit.
in eaq; defigit imperãdi atq; obediẽdiq; cõcordiã ciuiũ vt sit ei de
rebus ad mortalẽ vitã ptinentib⁹ humana quedã cõpositio volun
tatum. Ciuitas aũt celestis quꝫ hic pegrinat᷑ etiã ista pace necesse ẽ
vtat᷑: donec ipsa cui talis pax necessaria est mortalitas trãseat. Ac
per hoc dum apud terrenã ciuitatẽ velut captiuã vitã sue pegrina
tionis agit: iam pmissiõe redemptionis ⁊ dono spũali accepto tan
quã pignore: legib⁹ terrene ciuitatis quib⁹ hec administrant᷑ que
sustentande mortali vite accõmodata sunt obtpare nõ dubitat: vt
qꝛ cõis est ipsa mortalitas seruet᷑ in reb⁹ ad eam ptinentib⁹ inter ci
uitatẽ vtrãq; cõcordia. verꝫ qꝛ terrena ciuitas habuit suos quosdã
sapiẽtes. qui vel suspicati vel decepti multos deos rebus humanis
ꝯciliandos esse crederẽt: a quoꝝ diuersa quodãmodo officia diuer
sa subdita ptinerẽt. Celestis aũt ciuitas cũ vnũ solũ deũ colendum
pietate fideli censeret: factũ est vt religionis leges cum ipsa ciuita
te terrena non posset hr̃e cõẽs: per que his ab ea dissentire necesse
hr̃et. Hec ergo celestis ciuitas ex oĩbus gentib⁹ ciues euocat: atq;
ĩ oĩb⁹ lig uis pegrinã colligit societatẽ. ñ curãs q̃cq̃d ĩ morib⁹ legi
b⁹ istitutisq; diuersũ est. quib⁹ pax terrena vel cõquirit᷑ vl᷑ tenetur
dũ tñ religionẽ in qua vn⁹ summus ⁊ ver⁹ deus colẽdus docet᷑ nõ im
pediat: eãq; terrenã pacẽ ad celestẽ refert: vbi non erit vita mortal᷑.
ſ; plane certeq; vitalis: nec corpus aialeꝝ corruptibile: ſ; spũale si
ne vlla indigentia ex oĩ pte subditũ volũtati: hãc pacẽ dũ pegrinat᷑
in fide hꝫ: atq; ex hac fide iuste viuit: cũ ad istã pacẽ ꝯcupiscẽdã re
fert: quicq̃d bonaꝝ actionũ gerit erga deũ ⁊ proximũ: qm̃ ciuitati
vita; vtiq; socialis est.

¶ De Materia politice. .C .IIII.

ALphorabius in li. de diui. sciaꝝ. Sciẽtia
ciuilis inq̃rit de spẽb⁹ acti
onũ ⁊ ꝯsuetudinũ volũtariaꝝ: ⁊ de habitib⁹ ⁊ moribus
ac gestib⁹ a qb⁹ ille pueniũt: ⁊ de finib⁹ ppter quos fiũt
⁊ ex qb⁹ distinguunt᷑: ⁊ docet q̃lr vel quo ordine esse debeãt: ⁊ q̃lr
cõprehẽdant᷑ ac deponant᷑. Declarat etiã que sit ex eis v̾a btitudo.
q̃ putant᷑ esse btitudo cũ nõ sint: ⁊ q̄ v̾a beatitudo non põt hr̃i in
pñti. ſ; in futuro q̃rẽda est. Que aũt putant᷑ esse beatitudo ⁊ nõ sũt:
sunt sicut victoria ⁊ glĩa ⁊ delectatiões q̃ ponunt᷑ fines eoꝝ q̃ faci
unt hoies. Decernit igit᷑ ĩter actões ⁊ ꝯsuetudines qb⁹ v̾a ⁊ beati
tudo acq̃rit᷑: ⁊ q̃bus ea que v̾a putat᷑: ⁊ ostẽdit quib⁹ vtendũ sit ĩter
ciues: ⁊ quib⁹ inter gẽtes: quib⁹ p̾lat⁹ circa subditos: ⁊ quib⁹ subdi
tus erga p̾latos. ⁊ q̄ bone ꝯsuetudines subditoꝝ pueniũt ex iusta
dñatiõe p̾latoꝝ. Et q̄ v̾tus regia cõphẽdit᷑ ex duab⁹. Una cõsistit
in cognitiõe vsuũ v̾tũ. Alia in vsu viuẽdi ⁊ assiduitate agendi ⁊ ex
periẽdi ⁊ audiẽdi. Sicut. n. nõ fit pfect⁹ medic⁹: nisi p cognitionẽ re
gulaꝝ v̾tũ medicine speculatiue: que dr̃ theorica: ⁊ p assiduitatem
medẽdi ac medicinas circa egros expiẽdi que dr̃ practica: sic v̾t⁹ re
gia nõ sufficit actões hoĩm disponere sm̃ vnũquõq; accidẽs vnam
quãq; ciuitatẽ: vnũquodq; tempus: nisi per veritatẽ scientie ⁊ assi
duitatem experientie coalescat.

¶ De Partibus eiusdem. .C. V.

HEc aũt scia tres hꝫ ptes. Una est q̃ cognoscit btitu
dinẽ ⁊ discernit ĩter verã ⁊ falsam ⁊ cõphendit
opatiões ⁊ cõsuetudies ac mores gest⁹ volũtarios ⁊ vni
uersales qui habent᷑ in ciuitatib⁹ ⁊ gentib⁹: cognitiões
quoq; regias qb⁹ stabilit᷑ gest⁹ hoĩm ad obseruãdũ qđ ordinatum
est sup eos. Scđa est que cõprehẽdit spẽs regaliũ v̾tutũ quot sint.
⁊ que sit vnaq̃q; illaꝝ inq̃rit: vt p hoc meli⁹ stabiliat in ciuitatib⁹ ⁊
gentib⁹ que sub ei⁹ impio sunt qđ intẽdit. Docet etiã q̃s ꝯditiões
atq; dispositões nãles in filijs regũ ⁊ in alijs obseruari oporteat: vt
ille in quo inuẽte fuerint eligat᷑ ad regnũ. Deinde v̾o q̃lr illũ in quo
fuerint oporteat morigerari: donec in eo pficiat᷑ regia v̾t⁹ fiatq; rex
pfect⁹. Tertia legũ in qua. s. hõ põt adinuenire cuiusq; rei modum
in his q̃ legislator nõ ppalauit: p illa q̃ iã ppalata sunt cũ determi
natione ⁊ mõ in quo pꝫ hoiez esse subtilẽ ⁊ circũspectũ ad cõphen
dam volũtatẽ autoris in lege. Jn omni aũt lege sunt scie ⁊ opatio
nes. Scie. sicut ea q̃ statuta sunt de cultu dei: de fide ⁊ de mundo.
Opatiões v̾o sunt que ad honorẽ dei fiũt. Quapropt̃ scie legũ due
ptes sunt. Una in scientijs: alia in actõib⁹. Actor. Qm̃ itaq; po
litica scia p̃dicto mõ triptita est. Nosq; iuxta hũc modũ ⁊ ordinez
de illa psequi volum⁹. Prĩo videlꝫ agẽdo de ciuitatib⁹ ⁊ gẽtib⁹. Se
cundo de regib⁹ ciuitatũq; rectoribus. Tertio v̾o de legib⁹. Qđ aũt
ad p̃mã attinet partẽ: cũ pene iuxta numeꝝ ciuitatũ vel gẽtiũ multi
plex sit varietas consuetudinum: nõ est nostre facultatis neq; ppo
siti singulares vrbiũ aut etiã regionũ cõsuetudines moresq; descri
bere: sed tñ nominũ rões ciuitatis ciuiũq; breuiter colligere. post
modũ aũt loco cõgruo de iure cõsuetudis in gñali aliq̃d inserere.

¶ De Ciuitate ⁊ ciuibus. .C. .VI.

ISidorus in lib. ety. xv. Ciuitas ẽ cõcors ho
minũ multitudo societatis vĩculo
adunata. dicta a ciuib⁹. i. ab ip̃is ĩcolis vrbis p eo q̄ plĩ
moꝝ ꝯsciscat ⁊ cõtineat vitas. Nã vrbs ipsa menia sũt
ciuitas aũt nõ saxa ſ; hitatores vocãt᷑. Tres ãt societates familiaꝝ:
vrbiũ gẽtiũ. Urbs vocata est ab orbe: eo q̄ antiq̃ ciuitates in orbe
fiebãt vel a buri parte aratri quo muri designabant᷑: vnde est illud
Optauitq; locũ regno ⁊ ꝯcludere sulco. Locus enĩ future ciuitati
sulco designabat᷑. i. aratro. Cato qui vrbẽ inquit nouã condit. tau
ro ⁊ vacca aret. vbi arauerit murum faciet. vbi portã vult esse. ara
trũ sustollat ⁊ portet: ⁊ portã vocet. Jdeo aũt vrbs aratro circunda
bat᷑ dispari sexu iumẽtoꝝ ppter cõmixtionẽ familiaꝝ ⁊ imaginẽ fe
rentis fructũq; reddẽtis. Jdẽ in li. ix. Ciues vocati sunt q̄ in vnuꝫ
coeũtes viuãt. vt vita cõis ⁊ ordinatior fiat ⁊ tutior. Domus vnius
familie habitaculũ est. sicut vrbs vnius populi: sicut orbis domicili
um totius generis humani. Est aũt domus genus familie siue ꝯiun
ctio viri ⁊ vxoris. Jncipit aũt a duob⁹. ⁊ est nomẽ grecũ. nã doma
ta grece tecta dicunt᷑. Familia est liberi ex liberis legibus suscepti
a femore dicta. genus aũt a gignẽdo. Populus est cetus humane
multitudinis iuris cõsensu ⁊ cõcordi cõmuniõe sociat⁹. Populus
aũt eo distat a plebib⁹: qđ populus vniuersi ciues sũt cõnumeratis
seniorib⁹ ciuitatis. Plebs aũt reliquũ vulgus. Populus ergo tota
ciuitas est. vulgus vero plebs. Plebs autẽ dicta ẽ a pluralitate: ma
ior est enĩ numerus minoꝝ q̃; senioꝝ: grece aũt ppl̃s laos dicit᷑ a la
pidib⁹. Uulgus est passim inhabitãs multitudo: quasi quisq; quo
vult. Tribus dicuntur quasi curie ⁊ cõgregatiões distincte populo
rũ. eo q̄ in principio romani tripharie fuerint a romulo dispti ti. i. in
senatorib⁹ militib⁹: ⁊ plebib⁹. q̃ tñ trib⁹ nũc multiplicate nomẽ pri
stinũ retinẽt. Gens est multitudo ab vno principio orta. siue ab alia
natione sm̃ propriã collectionẽ distincta. vt grecie: asie. hinc ⁊ genti
litas dicitur. Gens autem appellata propter generationes familiaꝝ
id est a gignendo: sicut natio a nascendo.

¶ De Republica. C. VII.

AUgu. de ci. dei li. ij. Scipio rẽpubli. diffiniẽs di
cit eaꝫ esse rẽ populi. populũ aũt nõ omnẽ
cetum multitudinis. sed cetũ iuris consensu ⁊ vtilitatis
cõmunione sociatũ esse determinat. Jdem in lib. xix.
Nunc locus est vt breuiter oñdã sm̃ diffinitiones quib⁹ apud cice
ronẽ vtit᷑ scipio in lib. de repu. Nunq̃; rẽpu. fuisse romanã. Rez. n.
publicã dicit esse rem ppl̃i. Populũ v̾o cetũ multitudinis iuris con
sensu ⁊ vtilitatis cõmunione sociatũ. Quid aũt dicat iuris ꝯsensuꝫ
disputãdo explicat. p hoc ostẽdẽs geri sine iusticia nõ posse rẽpub.
vbi v̾o iustitia nõ est. nec ius esse põt. qđ iure enĩ fit pfecto iuste fit
qđ aũt fit iniuste: nec iure fieri põt. Quo circa vbi nõ est vera iusti
tia iuris ꝯsensu sociat⁹ cetus hoĩuꝫ esse nõ põt. ergo neq; res ppl̃i
sine repub. Justitia porro ea v̾tus ẽ q̃ cuiq; sua distribuit. Que igi
tur iustitia est hois: q̃ ipsum hoiez deo vero tollit ⁊ ĩmundis demo
nib⁹ subdit. Disputat᷑ certe acerrime atq; fortissime in eisdẽ libris
de repu. aduersus iniustitiã p iustitia. ⁊ qꝛ cũ prius ageretur p in
iustitie partib⁹ contra iustitiã: ⁊ diceret᷑ nisi p iniustitiã rempu. sta
re augeriq; nõ posse. veluti hoc validissimũ positũ erat: iniustũ esse
vt hoies hoib⁹ dñantib⁹ seruiant. quã tñ iniustitiã nisi sequat᷑ im
periosa ciuitas cuius est magna respublica nõ eã posse puintijs im
perare. Respõsum est a pte iusticie ideo iustum esse: q̄ talib⁹ homi
nibus sit vtilis seruitus: ⁊ pro vtilitate eorum fieri cum recte aliq̃d
fit. i. cum improbis aufert᷑ iniuriaruꝫ licentia. ⁊ domiti meli⁹ se ha
bebunt: qꝛ indomiti deterius se habuerint. subditumq; est vt ista
ratio firmaret᷑: velut a natura sumptũ nobile exẽplũ atq; dictũ est:
cur igit᷑ de⁹ hoi. aĩus imperat corpi. ratio libidini ceterisq; vitiosis
animi ptib⁹. plane h̾ exẽplo satis edoctũ est, q̃busdã esse vtilẽ serui

tute: ⁊ deo quidē vt seruiat vtile esse oibus: deo aūt seruiens animꝰ recte impat corpori. Inq; ipso aio rō dño deo subdita recte impat libidini ceterisq; vitijs. Quapropt̄ vbi homo deo nō seruit qd̄ ī eo putandū est esse iusticie: qñquidē deo nō seruiēs: nullo mō pōt iuste animꝰ corpori aut rō vitijs impare. Et si in hoīe tali non est vlla iusticia: ꝓculdubio nec in omni cetu qui ex hoibꝰ talibꝰ ꝯstat est iusticia: ergo nec iuris cōsensus. Nā ⁊ de vtilitate qd̄ dicā: q̄uis .n. si diligent̄ attendas: nec vtilitas sit vlla eoꝝ qui ipie viuūt. sicut viuit oīs qui deo nō seruit ſʒ demonibꝰ. tñ qđ dictū est de iuris cōsensu satis esse arbitror: vñ apparet ꝑ hāc diffinitionē nō esse pplm: cuiꝰ r.p. esse dicat̄ in quo iustitia nō est. forte dicēt nō spiritibꝰ imūdis sed dijs bonis in sua. r.p. fuisse romanos. Sed vt taceā quales sint quos sacrificijs colebant in lege veri dei scriptū est. Sacrificās dijs eradicabit̄: nisi dño tm̄. Nec bonis igit̄ nec malis dijs sacrificari voluit qui hoc tanta cōminatione precepit.

¶ De Corpore reipublice ⁊ p̄mo de capite .i. p̄ncipe. .C. VIII.

Helinandus in chro. xj. li. Est itaq; respublica vt plutarcho placet corpus quoddā qđ diuini numinis bñficio animat̄: ⁊ nutu summe eq̄tatis agit̄ ⁊ regit̄ quodā moderamie rōnis. Que ad regionē ptinēt vicē aīe obtinēt: p̄nceps caput est huiꝰ corporis vni subiecti deo: ⁊ his qui vices dei agunt in terris. Cordis locū senatus obtinet. Oculoꝝ auriū ⁊ lingue officia sibi vendicāt iudices ⁊ p̄sides ꝓuinciaꝝ: officiales ⁊ milites manibꝰ coaptant̄. Qui semper assistunt p̄ncipi: lateribus assimulant̄. Questores ⁊ ꝯmentariēses nō illi qui carceribꝰ p̄sunt: sed comites reꝝ priuataꝝ ventris ⁊ intestinoꝝ ferunt imagines: pedes agricole sunt. Ex his ergo q̄ttuor illa sunt que plutarchus p̄ncipibꝰ inculcare conat̄ reuerētia dei. itē cultus sui disciplina officialiū affectꝰ ⁊ ꝓtectio subditoꝝ. Isido. vbi supra. Princeps ⁊ dignitatis mō significat̄ ⁊ ordinis. Regnū a regibꝰ dictū vniuerse natiōes suis quoq; tpibꝰ habuerūt. vt assirij medi ꝑsi. egyptij greci. Quoꝝ vices sors tempoꝝ ita volutauit vt alteꝝ ab altero solueret̄. Deniq; regnū romanoꝝ de italie regiuncula exortū totū orbē terraꝝ paulatī belligerādo obtinuit. Oēs .n. nationes vel interfecte ab eis vel tributo ⁊ seruituti sunt subiugate. Reges aūt a regēdo vocati sunt. nō aūt regit qui nō corrigit. recte igit̄ faciēdo regis nomē tenet̄. peccādo amittit̄: vñ ⁊ apud veteres tale erat ꝓuerbiū: rex eris si recte facias: si nō facias nō eris. Regie v̄tutes p̄cipue due sūt: iusticia ⁊ pietas. Plus aūt in regibꝰ laudat̄ pietas: nā iustitia ꝑ se seuera est. Reges aūt ob hāc cām apud grecos basilei vocant̄: q̄ tanq̄ bases pplm sustinent: vñ ⁊ bases coronas hñt. Quanto enī quisq; magis p̄ponit̄: tanto amplius pondere laboꝝ grauat̄. Tyranni grece dicunt̄ idē latine ⁊ reges: nā apud veteres inter regem ⁊ tyrannū nulla discretio erat: vt pars mihi pacis erat dexterā tetigisse tyranni: fortes .n. reges tyranni vocabant̄. nā tyro fortis iam postea in vsum accidit tyrannos vocari pessimos atq; improbos reges luxuriose dñatōis cupiditatē ⁊ crudelissimā dominationem in populis exercentes.

¶ De his qui post reges rempublicā rexerūt. .C. .IX.

Consules appellati sunt a consulēdo. nā cū romani regū supbā dominationē non ferrent: annua impia binosq; ꝯsules sibi fecerūt: nā fastus regius nō beniuolētia cōsulētis: ſʒ supbia dñantis erat: hinc igit̄ cōsules appellati sunt vel a cōsulēdo ciuibꝰ: vel a regēdo cūcta cōsilio. Quos tñ ideo mutādos ꝑ singulos annos elegerunt: vt nec isolens diu maneret ⁊ moderatior cito succurreret. Inde aūt duo pares: q᷑ vnus rem ciuilē: alter rē militarē administrabat regnauerūt aūt annis q̄dringentis. lxvij. Proconsules subiecti erant cōsulibꝰ: ⁊ dicti ꝓconsules eo q̄ vice cōsulis fungerent̄. Excōsules aūt dicti sunt: eo q̄ iam a cōsulatu exierint siue discesserīt ꝑacto sue vicis anno. Dictatores .v. anno post reges expulsos romani sibi creauerūt dū gener tarq̄nij ad iniuriā soceri vindicādā ingētem aduersus romā collegisset exercitū. hi quinquēnij tpis imperio vtebant̄. plus enī erāt honore q̄ʒ consules qui annuas ptātes tenebāt. Et dicti dictatores q̄si p̄ncipes ⁊ p̄ceptores. vñ ⁊ magistri ppli noiabant̄ vñ ⁊ edicta dñr. Cesaꝝ nomē a iulio cepit: q̄ bello ciuili ꝯmoto p̄mꝰ romanū singularē obtinuit p̄ncipatū. Cesar aūt dictus est: eo q̄ ceso mortue mr̄is vtero platꝰ eductusq; fuerit: vł q̄ cū cesarie natꝰ sit a quo ⁊ ipatores sequētes cesares dicti sūt. Imperatoꝝ aūt nomē apud romanos eoꝝ tm̄ priꝰ fuit: apud quos sūma rei militaris cōsisteret. ⁊ ideo imperatores dicti ab imperando exercitui. Sed dum diu duces titulis impatorijs fungerent̄: senatus censuit vt augusti cesaris hoc tm̄ nomē esset: eoq; is distingueret̄ a ceteris gentiū regibus: quod ⁊ sequentes cesares hactenus vsurpauerunt.

Solet etiā fieri vt p̄mi regis nomē etiā reliq possideant: sicut apd̄ albanos ex siluij nomine omnes reges albanorum siluij appellati sunt: apud persas arsacide. apud egyptios ptolomei: apud atheniēses cecropide. Augustus ideo apud romanos nomē imperij est: eo q̄ olim augerent rempu. amplificando. Quod nomen primo senatus octauiano cesari tradidit. vt q᷑ auxerat terras: ipso nomine ⁊ titulo consecraretur. Monarche sunt qui singularem possident p̄ncipatū: qualis fuit alexander apud grecos. ⁊ iulius apud romanos. Tetrarche sunt quartam partē regni tenentes. Patritij vocati sūt pro eo q̄ sicut patres filijs ita prouideant reipublice. Prefecti dicti eo q̄ pretoria potestate presunt. Pretores ijdem qui ⁊ prefecti: quasi prepositores. Presides vero dicti qui ⁊ alicuius loci tutelam presidialiter tenent.

¶ De Senatoribus. C. X.

Senatui nomē etas dedit q̄ seniores eēnt. Alij a sinendo dictos accipiūt senatores: ipsi .n. agendi facultatem dabant. Senatusconsultus a cōsulendo ⁊ tractando est dictus. Patresconscripti dicti sunt: quia dum romulus decem curias senatorū elegisset. nomina eorum presenti populo in tabulas aureas contulit. Primi ordines senatorum dicunt̄ illustres. Secundi expectabiles. Tertij clarissimi. Iam inferius quartum aliquod genus non est: q̄uis enim senatoria quisq; origine esset: vsq; ad legitimos annos eques romanus erat. deinde accipiebat honorem senatorie dignitatis. Censores apud romanos veteres erāt. Est enim nomen censoris dignitas iudicialis. Censere enim iudicare est. Item censores sunt patrimoniorum iudices: a censuris appellati. Ex digestis lege .j. vlpianus labeo scripsit eū qui post mortē patris senatoris natus sit filiū senatoris esse. Sʒ euʒ qui postea q̄ʒ pater eius senatu motus est cōcipit̄ ⁊ nascit̄: proculus ⁊ pegasus opinant̄ nō esse nec senatoris filium nec quasi senatoris. quorum sententia vna est. Ulpianus libro .ij. de censibus. Senatores accipiendum est eos qui a patritijs ⁊ consulibus vsq; ad omnes viros illustres descendunt: quia ⁊ hi soli in senatu sententiam dicere possunt. Marcellus libro .iij. digestorum. Cassius longinus non putat permittendum eum qui propter turpitudinē senatu motus est nec restitutus iudicare vel testimonium dicere.

¶ De Prefectis ⁊ publicis officialibus. C. XI.

Isidorus vbi supra. Presides rectores ꝓuincie sunt dicti q̄ presunt. p̄tores autē quasi p̄ceptores ciuitatis ⁊ p̄nceps. Idē ⁊ questores quasi quesitores: eo q̄ questionibus presunt. cōsiliū enī ⁊ causa apud eos est. Proceres sunt principes ciuitatis quasi p̄cedes: eo q̄ ante oēs honore p̄cedāt. hinc ad primores facta est trāslatio q̄ a cetera multitudine ꝑminent. Tribuni dicti sūt eo q̄ plebi vel iura vel opa tribuūt: cōstituti sūt aūt sexto anno post reges exactos: dū .n. plebs a senatu ⁊ cōsulibꝰ p̄meret̄: tūc ipa tribunos q̄si pprios iudices ⁊ defensores creauit q̄ eoꝝ libertatē tuerēt̄. ⁊ eas aduersus iniuriā nobilitatis defenderēt. vnde ⁊ defensores dicti eo q̄ plebē sibi cōmissam cōtra insolētiā improboꝝ defendāt. At ꝯtra nūc q̄dā euersores nō defensores existunt. Numerarij vocati sunt: q᷑ publicū nūmū erarijs inferūt. Functi ab eo q̄ fungant̄ officio ⁊ honore aliquo dicti sunt. hinc ⁊ defunctos mortuos dicimꝰ: q᷑ cōpleuerūt vite officia: nihil enī iam faciunt. Municipes sunt in eodē municipio nati: ab officio muneꝝ dicti: eo q̄ publica munera accipiūt. munia enī officia sunt: vnde ⁊ imunes dicunt̄ qui nullū gerūt officiū. Municipales aūt originales ciues ⁊ in loco officiū gerētes. Decuriones dicti sunt eo q̄ sint de ordine curie: officiū enī curie administrant. Principales dicti sunt eo q̄ p̄mi sint: vel q̄ presint magistratibus. Magistratus vō q̄ sint maiores reliq̄s officijs. Duumuirales q̄si duo viri ad vnū officiū deputat̄. Tabellio vocatus eo q̄ sit portitor tabellarū. Idē exceptor: idē ⁊ scriba publicus: quia ea tm̄ q̄ gestis publicant̄ scribit. Publicani appellant̄ cōductores vectigaliū fisci vel rerū publicarū: siue q̄ vectigalia publica exigūt: vel q̄ per publica negocia seculi lucra sectant̄: vnde ⁊ cognominati sunt. Uillicus proprie ville gubernator est. Interdū aūt villicus non gubernationē ville: sed dispēsationē vniuerse domꝰ Tullio interpretante significat: quod est vniuersarū possessionū ⁊ villarū dispensatorē. Actores idem ⁊ curatores ab agēdo ⁊ curādo vocati. Procuratores vocati: eo q̄ vice curatoris .i. actoris fungat̄: q̄si propter curatores. Ex sūma Azonis vicarij dicunt̄ q̄ ifra certū tps eligebantur: qđ etiā ordinarijs erat p̄fixū vt ipse vices ordiarioꝝ p̄ntiū atq; viuētiū suppleret. Suffecti vō qui descēdētiū siue mortuoꝝ ⁊ absētiū vices gerebāt: hmōi suffecti oīa poterāt agere q̄ ptinēt ad iuris-

ditionē rectoris ꝓuīcie pᵉter vltimū suppliciū ⁊ mēbri abscisionē Cancellarij dicebanť qui petitiones atq3 supplicatiōes in curiā introducebant: qꝛ cancellis ⁊ hostijs ꝑerant. Dꝛ enī cancellus hostiū fenestratū in modū crucis ꝑ qͦd patebat aditus ⁊ accessus: vel dicitur cancellarij: qꝛ dicta sibi ab assessoribus scribebāt ⁊ cancellabāt i. ad modum crucis dicta penna delebant.

¶ De ducibus ⁊ militibus. .C. .XII.

Isidorus. Dux dictꝰ est eo ꝙ sit ductor exercitus. Tribuni militū primū a cesare instituti sūt qui plebes in vrbe haberēt: vt neq3 ꝑs populi sine auxilio esset: sic dicti eo ꝙ militibꝰ siue plebibus iura tribuāt. Ciliarchi sunt qui mille ꝑsunt quos nos millenarios nuncupamus: ⁊ est grecū nomē. Cēturiōes dicti sunt: eo ꝙ cētū ꝑsunt militibꝰ: sicut qnquagenarij q̄ in capite sunt qnqginta militum. Sicut decani ab eo qͦd decē militibꝰ ꝑferunť. Miles dictus est: qꝛ mille erāt antea in numero vno: vel qꝛ vnꝰ est ex mille electꝰ. Miles aūt ordinarius dꝛ: aut exordinariꝰ. Ordinarius qui ꝑ ordinē militat: nec adhuc aliquē ꝯsecutꝰ ē gradū honoris. Est.n. gregarius. i. humilis militie. Exordinariꝰ vͦo qui ob vͭutē ꝓmoueť ex ordine. Emeriti dicunť veterani solutiq3 militia: q̄ iā in vsu ꝑlij nō sᷣt qꝛ mereri militare dꝛ a stipēdijs. s. que merenť. Ide3 ⁊ veterani: qꝛ post multos militie labores qetis suffragiū ꝯsequunť. Eqͥstres milites dicti sunt. eo ꝙ equo sedeāt. Itē dꝛ militat ille in equestri ordine. Tyrones dnr fortes pueri qui ad militiā delegūť atq3 armis gerendis abiles existunt: quiq3 anteq̄3 sacro ꝓbati sunt milites nō sunt. Romane autem militie mos fuit puberes ꝑmos exercere armis. Nā sextodecio anno tyrones militabāt quo etiā solo sub custodibus agebanť. Desertores vocati sunt: eo ꝙ desertis militaribus officijs euaganť. Hi in alios numeros militie nomē dare ꝑhibenť: s3 si non magni tꝑis culpā ꝯxerint cesi numeris suis restituūtur: sed ⁊ qui deserūt exercitū ad hostes trāseūtes desertores vocātur. Conscripti milites dicunť: qꝛ in tabulis ꝯferunť ab eo qui eos ducturus est: sicut trāscripti vocanť cū de alia in aliā legionē transeunt. Excubitores dicunť pro eo ꝙ excubias semꝑ agunt. Sūt enī ex numero militū ⁊ in porticibus excubant ꝓpter regalē custodia3. Excubie aūt diurne sūt: vigilie nocturne: vnͣ ⁊ vigiles. Velites erāt apud romanos genꝰ militie a volitādo vocati. Lecti enī agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitū ꝯsidebāt: ⁊ mox cum ad hostes ventū esset equis desiliebant: ⁊ cōtinuo pedites ipsi ex alia ꝑte eqͥtibus per quos aduecti fuerāt dimicantibꝰ hostē ꝑturbabāt. Ab his igiť velitibꝰ elefanti quōdā hānibalis retro cū regi iā a suis nō possent: fabrili scalpro inter aures adacto necabantur.

¶ De Castris. .C. .XIII.

Castra sunt vbi miles steterit: dicta q̄si casta: eo ꝙ illic castrareť libido. Nā nunq̄3 his intererat mulier. Militia a militibus dicta est: aut a multis: quasi multitia: q̄si negociū multoꝝ aut a mole reru3 q̄si molitia. Legio sex miliū armatoꝝ. ē. ab electo vocata q̄si lecti. i. armis electi: ꝓꝑe āt ligua macedonū phalanx: galloꝝ caterua nr̄a legio dꝛ. Legio h3 sexaginta cēturias: manipulos trigīta: cohortes duodeci: turmas ducētas. Cēturias dicimꝰ ꝑtes exercitꝰ i cētenos milites diuisas: vnͣ ⁊ qui his ꝑsunt cēturiones dicunť. Subcēturiati vͦo sunt nō qui in ꝑma: s3 qui in scd̄a sunt cēturia: q̄si sub ꝑma cēturia ꝯstricti: etiā ipsi ⁊ in speculis positi in bello sunt: vt si ꝑmi defecerint: isti ipsi quos subesse diximꝰ: laborātibꝰ ꝑmis subueniunt. vnde ⁊ ad insidiandū poniť subcēturiatꝰ: q̄si armis dolosis istructꝰ Manipulus ducētoꝝ est militū. Manipuli aūt dicti sūt milites: siue qꝛ bellū ꝑmo manu icipiebāt: siue ꝙ anteq̄3 signa essent māipulos sibi. i. fasciculos stiple vl' herbe alicuiꝰ ꝑ signis faciebāt: a quo signo manipulares milites cognominati sunt. Turma triginta eqͥtes sunt. Romani enī eqͥtes in vna tribu trecēti fuerūt: De singulis enī centurijs decē dabanť ⁊ fiebat turma. Cohors quingētos milites h3. Tria sunt militie genera. sacrm̄: euocatio ꝯiuratio: Sacrm̄ i quo post electionē iurat vnusq̄sq3 miles se nō recedere a militia nisi post completa stipēdia. i. militie tꝑa. Et hi sūt qui hn̄t plenā militiā. Nā vigītiq̄nq3 ānis tenenť. Euocatio dū ad subitū bellū nō solum miles: sed ⁊ ceteri euocanť. Vnde etiā ꝯsul solebat dicere qui rēpublicā saluā esse vult: me sequať. Cōiuratio que fit in tumultu q̄n vicinū vrbis ꝑiculū singulos iurare nō patiť s3 repēte colligitur multitudo ⁊ tumultuosa in ira ꝯflať. hic ⁊ tumultuatio dicitur. In acie aūt iste forme fere sunt exercitꝰ classis nodus cuneꝰ ale. cornua agmen q̄ forma ⁊ nōia ab ipsis rebꝰ de q̄bꝰ trāslata sunt mutuanť. Acies dicta ꝙ ferro armata sit: ⁊ acumie gladioꝝ. Exercitꝰ multitudo ex vno genere: ab exercitatōe belli vocata est. Classes dicti sunt ꝓpter diuisionē exercitꝰ: qui postea manipuli dicti sunt. Iā postea ⁊ classica nauiū dicta. Nodꝰ ꝓꝑie ē densa peditū multudo: sicͭ turma eqͥtū. Nodū aūt dictū pro difficultate sic dictꝰ: eo ꝙ vix possit resolui. Cuneus ē collecta in vnū militū multitudo q̄si coeus: eo ꝙ in vnū oēs coeāt vel coganť. Ale in exercitu trigīta eqͥtes esse dicūť qꝛ tegūt pedites alaꝝ vice. Cornua vocata sūt extremitas exercitꝰ: eo ꝙ itorta sit. Agmē dꝛ cū exercitꝰ iter facit ab agēdo vocatꝰ. i. eūdo ip̄3 est. n. exercitꝰ ambulās. n ā agmē ꝓꝑie dꝛ qͦd in longitudine directū est: quale solet esse cum exercitus portis ꝓcedit: quicq̄d fuerit aliud abusiue diciť.

¶ De Mercenarijs ⁊ colonis ac seruis. .C. XIIII.

Priuati sunt exēnei ab officijs publicis. Mercēnarij: sūt q̄ fuiūt accepta mercede. Idē ⁊ barones greco noīe eo ꝙ sint fortes in laboribꝰ. Bari enī dꝛ grauis qͦd ē ⁊ fortis. Coloni sūt cultores aduene dicti a cultura agri: sᷓ. n. aliūde veniētes atq3 alienū agrū locatū colētes ac debētes ꝯditionē gēitali solo ꝑꝑ agriculturā sub dn̄io possessoris: ꝓ eo ꝙ his locatꝰ ē fundꝰ. Coloni āt q̄ttuor mōis dnr. Nā coloni aut romani sᷓ: aut colōi latini: aut colōi auxiliares: aut colōi rerꝑ ꝑuati. Inq̄lini vocati sūt q̄si icolētes aliena. nō. n. hn̄t ꝓꝑiā sedem: s3 in terra aliena ibitāt. Differt aūt iter inq̄linū ⁊ aduenā. Inq̄lini enī sunt qui emigrāt ⁊ nō ꝑpetuo ꝑmanēt. Aduene aūt vel icole aduenticij perhibenť: sed ꝑmanētes: ⁊ inde incole dicunť: qꝛ iam habitatores sunt ab incolendo. Indigene sunt inde geniti vbi ihabitant. Peregrini dicti sunt: eo ꝙ ignoranť eoꝝ parētes q̄bus orti existūt sunt. n. de longinqua regiōe. Vrbani vocabāt q̄ rome habitabāt. q̄ vero in ceteris locis opidani. nā sola vrbs roma dicebať: cetere vͦo opida. Famuli sunt ex ꝓꝑia seruoꝝ familia orti. Serui aūt vocabulū inde traxerūt. qͦd hi q̄ iure belli possent occidi a victoribꝰ ꝯseruabanť ⁊ serui fiebāt a seruādo. s. serui appellati. Ancille a sustētaculo vocate sunt. ancon. n. grece cubitꝰ diciť. Vnde ⁊ anconem dicimus. Mācipiū ē q̄cq̄d manu capi subdiq3 pōt: vt homo equꝰ ouis. hec enī aīalia statim vt nata sunt mancipium esse putanť. nā ⁊ ea que in bestiarum numero sunt: tunc videntur mancipium esse quando capi siue domari ceperint.

¶ De Electione principis. C. XV.

Actor. Dicto de corꝑe reipu. mystico cuncta videl3 eius mēbra a sūmis vsq3 ad infima ꝑsequēdo: nūc ad caput rei. i. ad ꝑncipē redeūdū ē. Primoq3 de ipsius electiōe agēdū. Qualis aūt debeat esse q̄ in regem vel principē assumiť: nō solū ex diuinis verū etiā ex phoꝝ ⁊ poetaꝝ scriptis colligiť. Et primū quidē ꝙ ab omni ambitione suꝑbia auaritia ceterisq3 vitijs liber ⁊ imunis esse teneať. Tullius in li. paradoxis. cui. n. libere imꝑabit: q̄ nō pōt cupiditatibꝰ suis imperare. refrenet primum libidines. spernat voluptates: iracundiā teneat: auaritiam coerceat: ceteras animi labes repellat: tuncq3 incipiat imperare: cum ipse improbissimis dominis dedecori ac turpitudini parere desierit. Valerius libro. vj. Scipio emilianus cum duo in senatu contenderent: vt aduersus viriachum in hyspaniam mitteretur at magna inter patres cōscriptos dissensio esset oibus quonā eius sn̄ia inclinareť expectātibꝰ. neutrū inq̄t mihi mitti placet: qm̄ alter nihil habet: alteri nihil satis ē: eq̄ malā licentis imꝑij magistrā indicās inopiā ⁊ auaritiā. sicq3 vt neuter mittereť obtinuit. Ite3 pomponius lib. xij. ex varijs lectionibꝰ. Qui indignus est inferiori ordiē indignior est suꝑiori. ait pretor. cecus retinere potest iam ceptū magistratū sed aspirare nō pōt ad nouū. Seneca de beneficijs li. iij. Regnū est nolle regnare cū possis. Seilo si bene regna regis: dignꝰ es nomine regis. Petrus riga. hi quos vexat adhuc tenere lasciuia carnis. Improba. pastores nō decet esse gregis. Horatius in libro sermonū. Populus quoq3 stultus honores. Sepe dant indignis. Claudianus in maiori. Ia3 nunc ad culmina rerū. Iniustos creuisse queror: tolluntť in altū. Vt lapsu grauiore ruant. Poeta asꝑius nihil est humili cū tendit in altū. Haltherus in alexandreide li. j. requi⁊ de moribꝰ seruoꝝ. Hanfredus vbi supra. Si vis bene duci te certo cōmitte duci. Actor. Boetius platonē dixisse refert. Beatas fore respublicas si aut eas sapientes regerent: aut eaꝝ rectores sapientie studerent. De hac quoq3 materia require superiꝰ in libro de virtutibꝰ ⁊ vitijs capitulo de ambitionē. ⁊ etiam capitulo de recusando principatu vel honore: ⁊ iterū in li. sequenti. de moribus capl'o de dignitate. Iccirco aūt maxime ꝓbatꝰ eē debet qui in regē eligiť: qꝛ dum in eminētia regalis fastigij tanq̄3 in specula quadā suꝑ alios ꝯstituiť: eius vitia siq̄ sunt facilius ac citius oibꝰ inotescūt qui ⁊ eius exēplo corrūpunť. Quinetiā dum gloria sꝑ inuidiā patiť laudabilis vita ꝑncipis freq̄nť ab emulis detractoribꝰ ob

fulceat. Sidonius in epi. ad ii. v. Cuius aut nō exacerbescat:cū
videat sordidari virtutē criminatione vitioꝝ. Si eligimꝰ humileꝫ
vocaṫ abiectꝰ. si erectū sup̄bus. si minus institutū: ꝓpter impitiam
crediṫ irridendus: si aliquatenꝰ doctū: ꝓpter scientiā clamaṫ infla
tus. si seueꝝ tanq̄ crudelis horreṫ. si indulgentē: facilitate culpaṫ. si
simplicē: despiciṫ vt brutꝰ: si acreꝫ vitaṫ vt callidus: si diligentē: su/
perstitiosus decerniṫ: si remissum negligens iudicaṫ: si solertē: cu/
pidus: si quietum: ignauus: si abstinentem: auarus. si bene pascen/
tem: gulosus.

De Institutione moꝝ principis. .C. XVI.

HElinandus vbi supra. Plutarchus aūt q̄/
lis debeat esse p̄nceps elegan/
ter descripsit in libello pulcherrimo qui inscribiṫ īstitu
tio traiani. Cuius p̄ncipiū hoc est. Plutarchus traiano
salutē diċ. Modestiā tuaꝫ nouerā non appetere p̄ncipatū. quē tn̄
semp̄ moꝝ elegātia merens induisti. Quo quidē tāto dignioꝛ iudi
caris quāto a crimine ambitionis videris esse remotioꝛ. tue itaqꝫ
virtuti ꝯgratuloꝛ ⁊ fortune mee. si tn̄ recte gesseris quē ꝓbe merui
sti. Alioq̄n te ⁊ me ꝑiculis detrahentiū linguis subiectū iri nō du/
bito: cū ⁊ ignauia plebis impatorē romanū feriat: ⁊ sermo publicꝰ
delicta discipuloꝝ refundere soleat in p̄ceptores. Sic seneca nero/
nis sui merito detrahentiū carpiṫ linguis: adolescentiū suoꝝ teme
ritas in q̄ntilianū refundiṫ: ⁊ socrates in pupillū suū fuisse clemen
tioꝛ criminaṫ. tu v̄o q̄uis rectissime geres: si nō recesseris a teipso
si p̄mo te cōposueris: ad virtutē recte ꝓcedāt vniuersa. politice ꝯsti
tutionis maiores tibi exculpsi: cui si obtempas plutarchū viuendi
habes autorē. Alioquin presentē epistolā testē inuoco: qꝛ in ꝑni/
ciē impij nō ꝑgis autore plutarcho. Sequunṫ aūt postea politice
ꝯstitutōis capitula. Actoꝛ. Qualr̄ etiā electꝰ in reḡ ꝯstitutꝰ viuere
debeat: In deutronomio legiṫ vbi ⁊ de electōe ac iure regis agiṫ ⁊
de forma viuēdi p̄cipiṫ. Heli. in chro. suis lib. xj. Cū inq̄t ꝯstitues
regē quē dn̄s deꝰ tuꝰ elegerit de nūero fratꝝ tuoꝝ: cunqꝫ fuerit ꝯsti
tutꝰ: nō mlṫiplicabit sibi equos quoꝝ nūerositate sit subdiṫ onero
sus. equos mlṫiplicare ē p̄les q̄ necītas exigat vane gl'ie cā vl' erro
re altiꝰ ꝯgregare. mlṫo minꝰ igiṫ lꝫ ei mlṫiplicare canes aut volucres
rapaces: aut bestias truces: aut q̄lꝫ poꝛtēta nāe. De histriōibꝰ aūt ⁊
mimis scurr̄ ⁊ lenōibꝰ ⁊ mētricibꝰ ⁊ hmōi ꝓdigijs hoīuꝫ: q̄ p̄nceps
potiꝰ extimiare q̄ fouē dꝫ nō erat ī lege mētio faciēda. Seq̄ṫ. Nec
reducet pplꝫ ī egyptū. i. īferiores nō corrūpat exēplo: qꝛ ꝯponiṫ or/
bis regi ad exēplū: nec sic iflectē sēsus hūanos edicta valēt: vt vita
regēti: mobile mutaṫ sp̄ cū p̄ncipe vulgꝰ. Seq̄ṫ. Nec hēbit vxores
pl'imas q̄ afficiāt aīaꝫ eiꝰ. Cū in alijs p̄les vxores eē vniꝰ licitū fue/
rit: vt in abraā ⁊ iacob ⁊ isaac gr̄a ꝓpagāde ꝓlis ⁊ fidelē pplꝫ dila/
tandi: in regibꝰ ꝑpetuo obtiet: vt vna vniꝰ sit. mlṫo minꝰ igiṫ lꝫ eū vl'
adulṫari vl' fornicari vl' q̄libet stupra ꝯmittē. Quō. n. h̄ crimīa ī ali
is puniet eisdē subiectꝰ. Seq̄ṫ nec hēbit auri ⁊ argēti imēsa pōde/
ra: q̄d hic dicūt: q̄ dn̄o ꝓhibēte argētū ⁊ aurū sibi thesaurizāt q̄stū
ex calūnia faciētes. ⁊ q̄rētes abūdātiā singularē de multoꝝ iopia:
de rapinis diuitias: btitudinē de calamitate: nō hēbit diuitias q̄s
noīe possidet alieō: nec sibi p̄uata erūt fiscalia q̄ publica ꝯfiteṫ: nō
aūt mirū si regi nō licꝫ hr̄e p̄uata fiscalia: cū nec ipse suꝰ sit sꝫ subdi/
toꝝ. Actoꝛ. De hac quoqꝫ mā̄ require plenius superius in tracta
tu de moribus principum vel magnatum.

De Studio eius vel sapientia. .C. XVII.

HElinādus. Postq̄ aūt sederit inq̄t ī solio regni sui
ꝯscribet sibi deutronomiū legis huiꝰ ī volumie.
igiṫ p̄nceps iuris nō dꝫ eē ignarꝰ. lꝫ multī p̄uilegijs gau
deat: nec p̄textu militie legē dn̄i ꝑmittiṫ igrare: sꝫ ⁊ p̄n/
ceps chr̄ianissimꝰ legibꝰ suis iudicet: ne dedignenṫ p̄ncipes sacros
canones imitari. Inutilis eñi est oīs ꝯstitutio p̄ncipis si nō ē eccl'ia
stice discipline ꝯformis. Seq̄ṫ ⁊ hēbit secū legetqꝫ illud oībꝰ diebꝰ
vite sue: necāria est ḡ p̄ncipi peritia litterarū cui quotidie legē dn̄i
legere p̄cipiṫ. Qua eñi die legē nō legerit nō ei dies vite est ille: sed
dies mortis. hinc est q̄ꝺ in lr̄is q̄s rex romanoꝝ misisse legiṫ ad re
gem frācoꝝ: hortās eū vt liberos suos liberalibꝰ disciplinis īstitui
faceret. Adiecit iter cet'a: rex illiteratꝰ est q̄si asinus coronatꝰ. Qꝛ si
forte illiteratꝰ est: certe litteratoꝝ cōsilijs eū regi necesse est. hinc est
q̄ꝺ exemplar legis a sacerdotibus leuitice tribus iubetur assumere.
idest catholicis viris ⁊ litteratis. Plato vt Boetius testis est res/
publicas fore beatas dixit: si eas aut sapientes regerēt: aut earū re/
ctores sapiētie studerēt. Sapīa ipsa dicit: ꝑ me reges regnāt: ⁊ ꝯdi
tores legū iusta decernūt: gētiles sapiaꝫ q̄si deū deoꝝ colebāt: sine
cuiꝰ dei nutu nihil faciēdū credebāt. vñ ⁊ antiq̄ p̄hi imaginē sapie
ꝓ foribꝰ oīm tēploꝝ pingi cū hac subscriptōe cēsuerūt: vsus me ge
nuit: peperit memoria: ego odi doles ignaua opa ⁊ p̄ha scīa. Est aūt
sapīa reꝝ diuinaꝝ ⁊ hūanaꝝ p̄nceps: ⁊ gerēdoꝝ omittēdoꝝqꝫ scīa:
huic īsistē p̄hari ē. Ab initio vrbis ꝯdite noīa senū aureis lr̄is scri/
pta sṫ: vñ ⁊ ipsi p̄res ꝯscripti appellati sūt. Est aūt senectꝰ mētis sꝫ
⁊ corpis.

De humilitate eius ac pietate. .C. XVIII.

SEquiṫ nec eleueṫ coꝛ eiꝰ in sup̄biā sup̄ frēs suos.
Q̄ꝺ p̄cipue necāriū est sepiꝰ replicat. Nū
q̄ eñi hūilitas satis vr̄ cōmēdata p̄ncipibꝰ: qꝛ difficilli/
mū est vt gradꝰ honoris nō pariat tumorē in aīo p̄siden
tis. P̄ncipes sicṫ medici nūq̄ vti debēt grauibꝰ remedijs nisi cū leni
uꝫ bn̄ficio desiderata sanitas despaṫ. Vñ lucꝰ: P̄ncipē senē mori
bus esse oꝫ: ⁊ q̄ moderatiora ꝯsilia seq̄ṫ ⁊ vicē gerere medicoꝝ qui
morbos curāt nūc exinanitione in repletis: nūc refectiōe in vacuis
⁊ dolorē sedant: nūc cauterio: nunc fomētis. Si. n. cytharedi alijqꝫ
fidicines multa diligētia ꝓcurāt: quō oberrātis corde cōpescāt vi/
tiū ⁊ alijs ꝯcordē reddāt: quāta solicitudine oportet principē mo/
derari: vt subditos reddat q̄si vnanimes ⁊ vniꝰ moris habitātes in
domo. Certū est aūt q̄ꝺ tutius est chordas remitti ampliꝰ q̄ inten/
sius protendi. Sit piger ad penā princeps: ad p̄mia velox. ⁊ do/
leat quotiēs cogiṫ esse ferox: quoꝝ alterū iusticie est: alterū pieta/
tis. De quibus Salomon. Misericordia ⁊ veritas non te deserāt.
Circunda eas gutturi tuo: ⁊ describe eas in tabulis cordis tui: ⁊ in
uenies gr̄aꝫ ⁊ disciplinā bonā corā deo ⁊ hoībꝰ. gr̄a nāqꝫ debeṫ mi
sericordie: iusticie disciplina. Qui sine prima est: oībus est odibilis
Qui sine secūda: oībus cōtemptibilis. Plato cum subditos inquit
opprimūt magistratus: ꝑinde est ac si caput corporis intumescat vt
a membris aut oīno: aut sine ingenti molestia ferri non possit. Idē
inquit. Cū in subditos potestas seuit: ideꝫ est ac si pupillū tutoꝛ ꝑ/
sequaṫ: vel eū suo mucrone iugules: qui tibi ad defensioneꝫ sui gla
dium dedit. Unde claudianus. Sis pius in primis ⁊c̄. Actoꝛ. Rn̄
sio supra in li. de moribꝰ cap. de clementia principis. ⁊ de eius mo
deratiōe. cap. quoqꝫ de noxia libertate. ⁊ etiā in li. p̄cedenti cap. de
crudelitate. Helinandus. Sequiṫ. Neqꝫ declinet in ꝑtē dexterā
siue in sinistram. Declinare in dexterā est non dei gratie sed sibi tri/
buere velle q̄ꝺ rectū est. Uel declinare in dexterā ⁊ sinistrā est pec/
care ꝓpter eoꝝ felicitatem q̄ appetuntur. aut ꝓpter eoꝝ infelicita/
tem que fugiunṫ. Uel ad dexterā declinare est v̄tutibꝰ ipsis vehe/
menṫ insistē: ⁊ in virtutī opibꝰ q̄ in modo ꝯsistit excedere modū. vñ
Iul'. Insani sapiēs nomen feret equꝰ iniqui vltra q̄ satis est v̄tutē
si petat ipsam. Oīs vehementia saluti inimica est: ⁊ excessus oīs in
culpa. bonarūqꝫ rerū ꝯsuetudo nimia pessima est. Vñ Salomon.
Noli eē nimis iustus. Quid ḡ nimiū ꝓdest: si regina v̄tutū nimie/
tate sua obest. Nimia quoqꝫ humilitas maxīa ꝑs sup̄bie est. Item
ad sinistrā declinat qui in subditoꝝ culpis puniēdis nimis ꝓteruꝰ
est ad vindictam. Ad dexterā v̄o qui mansuetudini nimis īdulget.

De Premio regalis iustitie. C. XIX.

SEquitur vt longo tempore regnet ipse ⁊ fili/
us eius super israel. De virtute nan
qꝫ parentū sepe ꝓtendiṫ successio filiorum ⁊ succeden/
tiū. Felicitas ex decedētiū iniq̄tate p̄escidiṫ iuxta istud
iniustiq̄ disꝑibūt simul reliq̄e ipioꝝ īteribūt. Itē regnū a gēte ī gē
tē trāsferṫ ꝓpter iniustitias ⁊ iniurias ⁊ ꝯtumelias ⁊ diuersos do/
los. Iniustitia vt stoicis placet ē mētis habitus q̄ a regiōe moꝝ ex
terminat eq̄tatē. Iustitia est non nocere: ⁊ ex hūanitatis officio no/
cētes ꝓhibere. Nocere. n. iniuria est. nocentes nō īpedire iniustitia
Cōtumelia est q̄ñ tumorē mētis in lesiōe alterius manifesta operis
sequela comitaṫ. Dolus vt a q̄buspā diffiniṫ: est cū aliud agiṫ ⁊ ali/
ud simulaṫ malus q̄ñ fit intētiōe nocēdi ⁊ quasi insidijs nocet. Do/
lus igiṫ qꝛ ex timore est aduersaṫ fortitudini. Cōtumelia prudētie
q̄ diċ sibip̄i. Quid sup̄bis terra ⁊ cinis. Iniuriā tēperātia nō admit
tit. nolēs inferre alij q̄ꝺ sibi nollet ab alio irrogari. Iniustitiaꝫ iusti/
tia excludit. faciēs alij q̄ꝺ vellet sibi fieri bene ⁊ honeste. Qꝛ aūt ad
dit diuersos puto ⁊ oīa cōmuniter referēdū: nō solū ad vitioꝝ diuer
sas species: sꝫ etiā ad diuersas ꝑsonas ⁊ ad oēs modos q̄bꝰ a quo/
cūqꝫ hec vitia cōmittunṫ. Princeps. n. tenetur ꝓ oībꝰ ⁊ oīum actoꝛ
videṫ esse: qꝛ cū oīa possit corrigere: eoꝝ merito particeps ē q̄ noluit
emēdare. Cū eñi potestas publica sit oīum vires exhaurit: ⁊ ne in se
deficiat: in columitatē oīum dꝫ ꝓcurare mēbroꝝ. Sicut aūt poten/
tes potēter tormēta patienṫ: si a iustitia deflexerint. sic ⁊ iustitie p̄e
mijs fruenṫ abūdātius: si recte exercuerint potētatū. Et tātā in futu
ro p̄e subditis habebunt gloriā: quāta virtute eos in magna delin/
quēdi licētia precesserūt. vnde potuit inq̄t trāsgredi ⁊ nō ē trāsgres
sus ⁊c̄. Ad iustitiā nāqꝫ reputaṫ principibꝰ etiā dū tēperāt ab iniu/
rijs. ⁊ facultas delinquēdi est eis materia meritoꝝ. Declinare a ma/

lo in eis magnū est etiā si magna bona nō faciūt: dū tn̄ subditos in
dulgētia sua nō perimāt: patri ergo succedit filius: si patris iustitiaꝫ
imitaꝰ. Charitatis aūt ordo minime seruaꝰ cū amorē q̄ patrie ꝛ pa
rentibꝰ p̄cipue debeꝰ pater trāsfundit in filios. ꝛ filialis affectꝰ pa/
terni pectoris cellā solus exhaurit. At hodie vitia liberoꝝ saluti rei/
publice p̄ferunꝰ. lꝫ salutē populi liberꝭ oībus oporteat anteferri. In
libro regū latēter saul arguitur ꝙ in voto sancto de diurno ieiunio
pepercit Jonathe cōtra religiōis votū cuius priuatiōe populus cor
ruerat. Et bely lꝫ in se sanctus esset: qꝛ filijs pepercit piꝫt: vt auteꝫ de
ceteris taceā quātū rēpublicā dilexit deus pater. qui ꝓpter eā pro/
prio filio non pepercit. sed pro nobis omnibus tradidit illum.

¶ De Reuerentia dei ꝛ cultu sui. C. XX.

Quattuor vt dictū est principibꝰ inculcare plu
tarchus nitiꝰ: reuerentiā dei. cultuꝫ
sui. disciplinā officialiū ꝛ potestatē. affectū ꝛ ꝓtectionē
subditoꝝ. miro aūt mō deus intelligētiā sui sic infundit
vt subtrahat. sic subtrahit vt infundat. In multis. n. multipliciter lu
cet. Est aūt a maiestate mirabilis. a sapiētia venerabilis. amabilis a
bonitate. Et hic est funiculus triplex inter creatorē ꝛ creaturā. q̄ faci
le nō rumpiꝰ. s. vt timeaꝰ. honoreꝰ ꝛ diligaꝰ. Coliꝰ aūt deus tripli/
citer affectu mētis. ꝛ exhibitiōe opis. reuerētia q̄ corpaliter exhibeꝰ
aut in psonis cōsistit aut in rebꝰ. In psonis. aut a natura. aut ab of/
ficio. aut a moribꝰ. aut a cōditiōe. aut a fortuna. Natura vt gentes
cognati ꝛ affines. Officiū est debitū exequēdi q̄ vnicuiqꝫ ex institu/
tis aut moribꝰ agēda sūt. quoꝝ agēdoꝝ alia ad publicū. alia ad suū
cuiusqꝫ ptinēt statū. Nā officioꝝ quedā publica. quedā priuata di
cunꝰ. priuata tot sunt quot psone. Publica aut a diuino aut ab hu/
mano iure descendūt. publico officio tāta debeꝰ reuerētia. quanta
est eminētia cuiuslibet magistratus. Mos est mentis habitus ex
quo singuloꝝ opeꝝ assiduitas manat. hic virtutes ꝛ vitia eque com
plectiꝰ. vnde bonos ꝛ malos mores dicimus moratos siue morige/
ros a bono: morosos a malo nominamus. Cōditio est status perso
ne fortuitus quo aut in aduersis aut in ꝓsperis versaꝰ. In his autē
qui diuina iura ministrāt: deus pre ceteris aut honoraꝰ aut spemiꝰ
cū illoꝝ honorē ꝛ cōtēptū propriū reputet dicēs. Qui vos spnit me
spnit. ꝛ q̄ vos recipit me recipit. Reuerētia q̄ in rebꝰ cōsistit aut in
corpalibꝰ est: vt in edibꝰ ꝛ locis sacris aut sacrificijs. aut in spūalibꝰ
vt sup iura que sacris rebus cōpetūt. q̄ temerare sacrilegiū est mor/
te expiādū reꝝ sacraꝝ imunitates cōuellere insurgere in deū ē. Cul/
tus sui maxime tēperātia cōsistit marcū catonē eni eodē vino quo
remiges cōtentuꝫ fuisse tradunt. Gaius curius sabinoꝝ victor nolēs
agros suos ex senatuscōsulto ampliari. gregaliū portiōe cōtētus fu
it. malū ciuē dicēs esse. cui nō satis eēt idē qō ceteris ciuibus.

¶ De Officialiū disciplina. C. XXI.

Sequitur de potestate ꝛ officialiuꝫ disciplina.
Nihil iniquo diuitis cōsiliario pni/
tiosius. vnde in ꝓuerbijs. Omni custodia serua cor tuuꝫ
quoniam ex ipso vita procedit. Est igitur prouidendum
potestati. ne consiliarij eius indigeant. neue aliena īmoderatius cō/
cupiscant. Nihil est scelestius q̄ꝫ amare pecuniaꝫ non solum in cor/
de. id est in consiliario. sed etiam in ventre ꝛ intestinis reipublice. i.
questoribus ꝛ commentariensibus. hec ratio seruanda est. In late/
ribus quoqꝫ. id est illis qui semper principi assistunt. nam a conui/
ctu mores formantur. ꝛ qui tangit picem inquinabitur ab ea. vuaqꝫ
contacta liuorem ducit ab vua. Ita quidam legati sedis apostolice
in prouintijs debachanꝰ. ac si ad ecclesiā flagellandā egressus sit sa/
than a facie domini. Receptores personaꝝ ꝛ quasi quidā honoruꝫ
mallei. Unde iuuenalis. Omne vitiū animi tanto conspectius in se
Crimē hꝫ. quāto maior q̄ peccat habeꝰ. Epoꝝ nomē ꝛ officiū vene
rabile esset. si tāta īpleret solicitudine. quāta interdū petiꝰ ambitio
ne. ꝛ diligenꝰ vt patres. timerenꝰ vt dn̄i. colerenꝰ vt sancti. si exacti/
onibus parcerent ꝛ proijcerent ex animo quicquid prouenit ex calū
nia. nec omnem questum pietatem putarent.

¶ De Muneꝝ acceptoribus. C. XXII.

In domibus prelatoꝝ ꝛ principū omnia
hodie venalia sunt. frustra
apō curiales de testimonia ꝯsciētie. de venustate moꝝ.
de torrēte eloquētie. nisi p̄cio īteruenīēte ꝯsidis. Ipse lꝫ
venias musis comitibꝰ homere. Si nihil attuleris ibis homere fo/
ras. Ego credo me vidisse hostiarios cerbero duriores apud īferos
cū cerberus vt aiunt vnus ē. Sꝫ quot sunt diuerticula curiaruꝫ. tot
cerberi. tota familia aut mordet aut latrat. vetus prouerbiuꝫ est. va/
cue manus temeraria petitio est. Importunus precator est qui dan
das res ad verba confidit. Apud aduocatos quoqꝫ ꝛ ipsum silen/
tium venale est. Hoc fortassis a demosthene acceperunt. qui cū
aristodinū autorē fabularū īterrogasset quantū mercedis vti age/
ret accepisset. ꝛ r̄ndisset talentū. At ego ait demosthenes plus acce/
pi vt tacerē. Causidicoꝝ lingua dānifica est. nisi eā vt dici solet fu/
nibꝰ argēteis vincas. Nihil aūt vt ait seneca venali iūia turpiꝰ. In/
iustū ꝓrsus est iūiaꝫ vēdere siue iustitiā. In lege vō scriptū est. Iu/
ste vō iustū est exeq̄ris. lege quoqꝫ iulia repetēdaꝝ teneꝰ qui cū ha
beret aliquā ptātē ob iudicādū vel nō denūciādū pecuniā accepit.
quo magis aut minꝰ q̄d ex officio faceēt. Itēqꝫ oēs cognitores ac iu
dices a pecunijs ꝛ patrocinijs manꝰ abstineāt. neqꝫ alienū iurgium
suā putēt predā. plebiscito etiā ꝯtineꝰ. ne q̄s presidiū munꝰ donūue
capet nisi esculētū poculētūue. ꝛ id q̄dē intra dies ꝓximos ꝓdigaꝰ
Sed nec exenia ꝓducēda sunt ad īnumerū q̄litatē. de taliū muneri
bus ait ep̄la seueri īperatoris. vetus ꝓuerbiū ē. Nec oīa nec semp
nec ab oībus. Nā valde inhumanū est a nemine accipere. passim vi
lissimū per oīa amarissimū. Nunc aūt sic oēs post munera currunt
ac si alibi laboꝝ requies doloꝝqꝫ solatiū non possit inueniri. ac si
naufragi de periculo facilius enatent. si ꝑgrandi sarcina onerentur.
Quis vlcerosus vnq̄ꝫ spinas ꝯgessit. vt sup eas mollius quiesceret.

¶ De Publicis exactoribus. C. XXIII.

Egregie de talibꝰ ait laurētius mediolan̄. ep̄s
vbi publicos exactores describit. pu/
blicanus inquit est caput rapine. lex violētie. predo sine
pudore: medicꝰ exterminij īmanior furibꝰ. Nam fur ti/
mens delinq̄t. hic aūt ꝯfidenter. Fur laq̄os legis timet. hic q̄cq̄d fe
cerit legē vocat. quis eo iniquior qui vbis iustitie iustitiā damnat.
ꝛ armis īnocētie spoliat vulnerat occidit inocentes. lege vtiqꝫ legē
pimit. ꝛ dum alios vrget ad legē exlex est. Publicanoꝝ aūt a maxi
mo vsqꝫ ad minimū cetus ꝯcussiōi potius q̄ꝫ iustitie vacat. ꝛ ita in
populū debachanꝰ. vt qō reliquit vnus alij nō moreꝰ auferre tan
q̄ꝫ ad hoc īstituti sint. vt residuū locuste comedat bruchus. Officia
li cesaris nisi in oībus acquieueris cesari ꝯtradices. ꝛ quicq̄d dicit
ꝛ nisi sit sic. ꝛ nisi sic stet. est in ꝓsonā regis contraqꝫ coronā. Quic/
q̄d dixerit ita obtinet ac si inueniaꝰ in actis. Et cū al's moderatione
inculpate tutele vim vi repellere liceat. ꝯcutientibꝰ offitialibꝰ. spo/
liantibꝰ. torquentibꝰ. mutire nō licet. hec aūt omnia in principē re/
dundant. singuli quippe tenenꝰ ad singula. principi vero onera in/
cūbunt vniuersa. Princeps aūt legis nexibꝰ diciꝰ absolutus. nō qꝛ
iniqua ei liceant: sed qꝛ is esse debet qui nō timore pene sed amore
iustitie equitatē colat. Nā in negocijs publicis nil ei velle licet. nisi
qō lex aut equitas ꝓsuadet aut ratio ꝯmunis vtilitatis inducit. Eq̄
tas aūt est (vt iurispiti asserunt) rerū eminētia que cūcta coeq̄pat
ratione. ꝛ in paribꝰ causis paria iura desiderat. lex vō eiꝰ interpres
est. Quicq̄d aūt equum est ita demū iustū est si est volūtariū. Pe
trus cōmestor in historia scholastica. Tyberius (vt refert iosephus)
in oībus negocijs suis morosus erat. vnde cū statueret ꝓcuratores
in ꝓuintijs. vix aut nunq̄ꝫ mutabat eos. Qō cū sepius quesitū eēt
ab eo quare. s. nō mutaret procuratores. Respondit se in hoc parce
re plebicule. scientes eni procuratores se ad modicū habere procu/
rationē emungunt vsqꝫ ad sanguinem: ꝛ tanto dominantur graui/
uis quanto breuius. ꝛ qui recentes superueniūt. dissipāt quicquid
inueniūt. qō ostendit exemplo cuiusdam vulnerati. q̄ cū iaceret in
via ꝛ nō ammoueret multitudine muscaꝝ a vulnere. superueniens
alter putauit ꝙ hoc omitteret ex imbecillitate. ꝛ abegit muscas qui
opuerāt vlnus. Ad quē ille: male fecisti mihi: qꝛ musce quas āmo/
uisti iam plene erant sanguine ꝛ parcius molestabant me. q̄ autem
superuenient recentes acrius pungent me. Sic ꝛ ꝓcuratores vel of
ficiales recenter substituti. acrius in subiectos deseuiunt. Actor.
De hac quoqꝫ materia require superius in li. de virtutibus capi. de
crudelitate ca. quoqꝫ de malis moribꝰ principum in libris sequēti.

¶ De Electione militum. C. XXIIII.

Helinādus vbi supra. Uidimꝰ de mēbris ce
teris reipu. nunc de militibus vi/
deamus q̄ manus appellanꝰ. Nullus est (vt ait vegetiꝰ
renatus) quē oporteat plura vel meliora scire q̄ꝫ ꝑncipē.
christianus princeps milites magꝭ a fide ꝛ moribus q̄ꝫ a viribus de
bet eligere. nostri hodie milites sic ad bella quasi ad nuptias deal/
bati ꝓcedunt. In castris sermo illis est de conuiuijs. in cōuiuio de
armis. Hec sunt que faciunt militē tam corporaleꝫ q̄ꝫ spiritualē. ele
ctio ꝛ sacramentū. Longa pax militē incuriosius legit. Cato militē
nō dicit nisi eum qui sacramento ad militiam iam cōsecratus est.
ergo qui non electus seipsum militie ingerit. in se gladiū prouocat.
quē ꝓpria temeritate vsurpat. Usus autē militie ordinate est tueri
ecclesiā: impugnare ꝑfidiam. ꝛ sacerdotiū venerari. pauperū ꝓpul/

sare iniurias.pacare prouinciam pro fratribus.z vt sacramenti do/ cet cõceptio fundere sanguinẽ. Miroꝛ autẽ quõ principes illis hʒ fi dẽ.quos videt deo suo cui(vt cetera taceã) z sacramẽto militie alli/ gati sunt.fidẽ debitã nõ seruare. Nõ est quo se vertat impius. ꝗ ꝗ boiẽ deo pfert:nequaꝗ fidẽ seruabit scdaꝫ ꝗ primã irritã facit. De niꝗ cõsecratio militis hec est. Cõsuetudo solẽnis est vt ea die qua ꝗs militari cingulo decoraẽ ecclesiã solẽniter adeat.gladioꝗ super altare posito z oblato quasi celebri pfessiõe facta seipm altaris ob/ sequio deuoueat.z gladij.i.officij sui iugẽ deo spõdeat famulatuꝫ. Eis ḡ p ecclesia plurimũ.cõtra ecclesiã lʒ nihil. Aut.n.plus aut non minus in sua pfessiõe faciũt ꝗ epi vel abbates ꝗ scedulã offerunt. In ꝗbusdã etiã locis moris est militẽ in crastino cõsecranduꝫ totã noctẽ precedẽtẽ puigilẽ in orationib⁹ ducere.z nec iacẽdi nec sedẽ/ di hẽre licentiaꝫ.nisi forte repentine infirmitatis necessitas coegerit. Sʒ tota nocte stantẽ orare. Primũ boiũm deo debeẽ cuius est bo/ mo creatione z redẽptiõe. Secũdũ domini.saluo tñ p oĩa dominio dei.qui ab oĩb⁹ hoĩb⁹ suis exigit innocẽtiã. Cũ periculo ergo inno/ centie nemo cuiꝗ debet fidem.nec abbati monachus.nec patri fili/ us.nec domino seruus.nec marito vxoꝛ.

¶ De Regimine eoꝝ. C. XXV.

Est enim principis puidere in pꝛimis.ne mi/ les suã pdat innocentiã p defensio ne reipublice.sine qua respu.salua esse nõ põt.solus eni ille princeps bonus est z iudex incoꝛrupt⁹:cuius sñia ex cõteplatiõe assidua imago est eꝗtatis.est eni publice eꝗtatis iudex z eꝗtatis seruus. z in ea psonã publicaꝫ gerit. ꝗ oĩum iniurias z da/ mna coꝛrigit.z crimina oĩa media eꝗtate punit.cui⁹ officiuꝫ est illis ꝗ minimũ pñt plurimũ pdesse.z ꝗ nocere desiderãt plurimũ aduer sari.vnde z in sacra scriptura colũbe gladi⁹ appellaẽ. ꝗꝛ sine felle ri xaẽ.sine iracũdia ferit.z cũ dimicat amaritudinẽ nullã recipit. Naꝫ vt ait cicero oratoꝛ egregius.sicut lex psequiẽ culpas sine odio pso/ naꝝ.ita z princeps dʒ facere. Pulchꝛe sm stoicos lictoꝛ diciẽ quasi legis ictoꝛ. ꝗꝛ ad eius spectat officiũ ferire quẽ lex iudicat feriẽdum vnde z antiꝗ⁹illi cuius manu iudex innocẽs inocẽtẽ punit.cuꝫ reo gladius imineret dicebaẽ. obtẽpa legis arbitrio vel legẽ iple.vt vel sic mansuetudo verboꝝ puniẽdi rei tristitiã mitigaret. Cũ ergo mili es sint manus coꝛpis publice potestat. illius principis manus san guine plene sunt.cuius officiales z milites vel innocentũ sanguineꝫ fundunt.vel innocentes oppꝛimunt.huius ergo pꝛincipis oꝛatio nũ ꝗ exaudienda est.elemosyna deo nũquã acceptanda.

¶ Q recte militare nõ sit peccatũ. C. XXVI.

Gratianus causa.xxiij.q.j. Qõ militare qui dẽ alienũ videaẽ ab euangelica disciplina hinc videẽ posse pꝛobari:ꝗꝛ oĩs militia vel ob iniuriã ppulsandã.vel pter vindictã inferẽdã est insti tuta. Iniuria aũt vel a pꝛopꝛia psona.vel a socio repelliẽ. qõ vtrũꝗ euangelica lege pꝛohibetur.his ita respondetur pꝛecepta patientie non tam ostentatione coꝛpoꝛis ꝗ pꝛeparatione coꝛdis sunt retinen da. Unde augustinus in sermone de puero centurionis. Agenda sunt etiam multa cum inuitis quadam benigna asperitate plecten/ dis.quoꝛum potius vtilitati consulendum est ꝗ voluntati. Ac per hoc si terrena res ista publica chꝛistiana pꝛecepta custodiat. Etiam ipsa bella sine beniuolentia non gerentur. Sed vt potius ad pieta/ tis iustitieꝗ societatem victis facilius consulatur. Naꝫ cui licentia iniꝗtatis eripiẽ. vtilius vincitur:quoniam nihil infelicius felicitate peccantium.qua penalis nutritur impunitas z mala volũtas velut interioꝛ hostis roboꝛatur z paulo post. Naꝫ si chꝛistiana disciplina omnia bella culparet.hoc potius consilium salutis petentib⁹ in euã gelio diceretur.vt abicerent arma seꝗ militie omnino subtraherẽt dictum est autem eis.neminem concusseritis.estote contenti stipen diis vestris.quibus pꝛopꝛium stipendium sufficere debere pꝛecepit militare vtiꝗ non pꝛohibuit. Item eiusdem ad bonifacium. Noli existimare neminem deo placere posse.qui armis bellicis ministrat in his erat sanctus dauid z centurio qui ait. Non suꝫ dignus vt in/ tres subtectum meum zc.

¶ De Recta ĩtẽtiõe z obediẽtia militãtiũ. C. XXVII.

Bellum eni dʒ esse necessitat. vt liberet oẽs a ne/ cessitate z õseruet in pace. Nõ.n.pax ꝗri tur.vt bellũ exerceaẽ.sʒ bellũ ꝗriẽ vt pax acꝗraẽ. Esto ḡ bellãdo pacific⁹.vt eos quos expugnas ad pacis vtilita/ tẽ vicẽdo pducas. Itaꝗ hostẽ pugnãtẽ necessitas pꝛimat ñ volũ/ tas.sic aũt bellãti z resistẽti violẽtia reddiẽ ita victo z capto mĩa iã debeẽ.maxĩe i quo paci pturbatõ ñ timeẽ. Itẽ õ maichẽos. Quid culpaẽ i bello an ꝗꝛ moꝛiũẽ ꝗñꝗ moꝛituri.vt dominẽẽ i pace victu ri.hoc repꝛehendisse timidoꝛum est:non religiosoꝛũ. nocẽdi cu piditas.vlciscẽdi crudelitas.implacatus atꝗ implacabilis aĩus.fe ritas rebellãdi.libido dñandi.z siqua silia. hec sunt ꝗ in bellis iuste culpanẽ.vñ neꝗ iohãnes ab armis iubet discedere milites. z chꝛs tributa cesari monet reddi.ꝗꝛ pter bella necessario militi stipẽdia pbeanẽ. Oꝛdo aũt iste nãlis moꝛtaliũ paci accomodat⁹ hoc poscit. vt suscipiendi belli auctas atꝗ õsiliũ penes pꝛincipes sit. Sed si hu mana cupiditate bellũ geriẽ.nõ nocet sanct in quos non hʒ quisꝗ ptãtẽ nisi desup datã. Ergo vir iust⁹ si foꝛte etiã sub rege hoĩe sacri lego militet recte põt illo iubẽte militare.bellare si vicẽ pacis oꝛdi seruãs qõ ibi iubeẽ vel nõ eẽ õ dei pꝛeceptũ certũ ẽ vel vtꝝ sit certũ nõ ẽ ita vt foꝛtasse reũ faciat regẽ iniꝗtas imperãdi:inocẽtẽ aũt mi litẽ oñdat oꝛdo seruiendi. Itẽ eiusdẽ in lib.de vbis dñi. Milita/ re nõ est delictũ:sed pp̃ pdã militare pctũ est. Nec rempub.gere/ re criminosuꝫ est sʒ ideo agere rempu. vt diuitias augeas:videẽ esse dãnabile. pterea in quadã puincia stipẽdia militib⁹ õstituta sũt. nedũ sumpt⁹ queriẽ:pꝛedo grasseẽ. Igiẽ qõ cesar pcipit ferendum est.qõ impat tolerandũ est:sʒ sit intolerabile dum pꝛedã exactoꝛes accumulãt. Quicũꝗ stipendia sibi publice decreta õsequiẽ: si am plius ꝗrit taꝗ cumulatoꝛ z õcussoꝛ iohis sñia õdẽnaẽ. Itẽ eiu dem de diuersis ecclesie obseruatiõib⁹. Apud veros dei cultoꝛes z ipsa bella pata sunt.ꝗ nõ cupiditate aut crudelitate sed paci studio geruntẽ:vt mali coerceanẽ:z boni subleuenẽ. Itẽ.xxiij.q.j.Grego. vniuersis militib⁹ neapoli. Sũma militie laus inter alia bona me/ rita hec est obedientiam reipublice vtilitatibus exhibere quicquid sibi vtiliter imperatum fuerit obtemperare.

¶ De Iniusto bello. C. XXVIII.

Quod aũt sit iustũ bellũ Isidoꝛus ethymol.lib. xviij.inꝗt. Iustũ est bellũ qõ ex edicto ge riẽ de reb⁹ repetendis aut ppulsandoꝛuꝫ hostiũ causa. Itẽ augu.in lib.questionũ. Dñs deus noster iubebat iesum naue vt õstitueret sibi retroꝛsum insidias.i.insidiantes bella toꝛes ad insidiãdũ hostib⁹.hic admonemur hoc nõ iniuste fieri ab his qui bellum iustũ gerunt. Cũ aũt iustus bellũ suscepit vtrũ apte pugnet an ex insidijs nihil interest ad iustitiã. Iusta aũt bella solẽt diffiniri que vlcisciũẽ iniurias. sic gens vel ciuitas plectenda vel bello petenda est:ꝗ vindicare neglexerit qõ a suis impꝛobe factum est:vel reddere quod p iniurias ablatũ est sed z hoc genus belli est sine dubio iustũ quod deus imperat:qui nouit quid cuiꝗ fieri de beat. In quo bello ductoꝛ exercitus vel ipse populus nõ taꝫ auctoꝛ belli ꝗ minister iudicandus est. Augu.in lib. questionũ numeri. Notandũ est sane queadmodũ iusta bella gerebãtur a filiis israel cõtra amoꝛreos.innoxius enim trãsitus negabaẽ:qui iure humane societatis equissimo patere debebat. Ex sũma de casibus. Nota ꝗ quinꝗ exiguñẽ ad hoc vt bellum sit iustũ.s.psona.res causa:ani mus z auctoꝛitas. Persona vt sit secularis cui licitũ est fundere san guinẽ.nõ aũt ecclesiastica:cui est phibitũ nisi in necessitate ineuita bili. Res vt sit p rebus repetendis.vel p defensiõe patrie. Causa si p pter necessitatẽ pugneẽ:vt p pugnam pax acquiraẽ. Animus ne fi at pter odiũ vel vltionem vel pter cupiditatẽ.sed pter charita/ tem iustitiã z obedientiã. Auctas vt sit auctoꝛitate ecclesie psertim cũ pugnaẽ p fide vel auctoꝛitate pncipis.si aliꝗõ istoꝝ defuerit.bel lũ diceẽ iniustũ. Videẽ tñ casus in quo sine auctãte pncipis vel ec clesie posset moueri bellũ:vim p reb⁹ repetẽdis z defensiõe patrie. Nã de iure nãli cuiꝗ licitũ est vim vi repellere incõtinẽti z cũ mo deramine ĩculpate tutele. De h aũt reꝗre plenius ĩfra l:b.xj.in tracta tu de homicidio.miles hñs iustũ bellũ cõtra aliũ militẽ licite facit suũ ꝗcquid capit ab hoste vel coadiutoꝛib⁹.siue subditis suis siue alijs.quousꝗ iuxta õsciaꝫ suaꝫ sit sibi satisfactuꝫ de omni dãno da to z laboꝛe z opere tã sui ꝗ suoꝝ hoĩuꝫ vel donec ipse host offerat ius vel velit satisfacẽ ipsi.subditos aũt illos ꝗ deũ plus ꝗ hoĩes ti mentes:nolunt suo dño in bello illicito impendere consiliũ auxiliũ vel fauoꝛẽ.credo nullatenus spoliandos vel in aliquo puniendos.

¶ De Pꝛopulsanda iniuria socioꝛum. C. XXIX.

Gratia.xxiij.q.iij. Quod vo iniuria socioꝛum ar mis ppulsanda nõ sit.exemplis ac aucto ritatib⁹ pbaẽ. Dñs.n.cũ ab herode quereret ad interfi ciendũ:nõ patrociniũ sibi ꝗsiuit armoꝝ:cũ occulto istru ctu posset in eũ õuertisse manus iudeoꝝ.sʒ fugiẽs in egyptũ latuit ibi p septẽniũ. Ipsi etiã iudei captiui ducti sunt.ꝗꝛ spem sue libera tionis nõ in solo deo sʒ etiã in homine posuerũt.sed multa rite pre/ stanẽ que tamen iure nõ petunẽ.bonus.n.nõ rite iniurie vindictaꝫ petit:ꝗꝛ maluꝫ pꝛo malo redderet:nõ ꝗꝛ iniqua est vltio quã lex sta tuit:sʒ ꝗꝛ vitiosa est libido vlciscendi:magisꝗ ad iudicem ptinet h

inter hoīes decernere q̃ꝫ ad bonū hoiem sibi expetere: hic enī malū ꝓ malo redderet: iudex vero nō: sꝫ delectatione iustitie iustū ꝓ iniusto qḋ est bonū ꝓ malo qḋ etiā deus iudex facit. Itē ab aliquo capto iniuste sua exigūt. ꝓ vita tn̄ redimēda iuste offerunt. Itē sacra vasa ab aliquo barbaro iniuste exigūt. ꝓ redēptiōe captiuoꝝ iuste prestant. sic etiā iniurie ꝓpulsatio lꝫ iniuste postulet: iuste tn̄ p̄stat q̃ꝫq̃ꝫ ⁊ ipa postulatio nō vsq̃ꝫquaq̃ꝫ iniusta ꝓbet. aliud est. n. iniuriam ꝓpellere vt sibi liceat viuere voluptuose: aliud vt alioꝝ vtilitati libere possit vacare. Sicq̃ꝫ aliud est suffragiū ab hoīe tanq̃ꝫ a ministro iustitie postulare. vt mala voluntas aduersantiū ei⁹ ministerio careat effectu. ⁊ bonoꝝ volūtas eius suffragio sortiat effectū. aliud spem suā a deo in hoīeꝫ trāsferre: vt aduersa q̄ inferunt a deo ad vite correptionē humano pellant auxilio nulla precedēte correctiōe. Petere ergo vel p̄stare in tribulatiōe subsidiū. vt voluptuose q̄s in crimine viuat est dānabile. Petere aūt vel p̄stare solatiū. vt mala facultas delinquēdi adimat. vt ecclesia pacē adipiscat: vt aliq̄s multoꝝ vtilitatib⁹ seruet vtile est ⁊ honestū. dissimulare vero grauissimū. hinc de paulo legit ꝙ cū q̄dā iudeoꝝ iurassent se nō cōmesturos panē nisi eū īterficerēt petijt milites a p̄tore. quoꝝ p̄sidio illesus seruaret ab iniuria iudeoꝝ. nō sue voluptati sꝫ oīum vtilitati victurus. hinc etiā ecclesia auxiliū ab impatore ad sui defensioneꝫ petere monet. Itē Ambro. in li. de offi. Fortitudo q̄ bello tuet a barbaris patriā: vel domi defendit infirmos: vel a latronib⁹ socios: iustitia plena est. Itē hieronymus sup sophoniā. Si q̄s fortitudinē latronis vel pirate eneruat: ⁊ īfirmos reddit. ꝓdest illis sua īfirmitas debilitata enī mēbra q̄b⁹ prius nō bene vtebant: a malo ope cessabūt. Itē ambrosius in li. de officijs. p̄mo. Nō in īferēda sꝫ ī depellēda iniuria lex virtutis est. Qui enī nō repellit a socio iniuriā si pōtā est in vitio q̃ꝫ ille q̄ facit. Itē anastasius papa ⁊ damasus. Posse obuiare ⁊ ꝑturbare ꝑuersos ⁊ non facere: nihil aliud est q̃ꝫ fauere īpietati eoꝝ. nec caret scrupulo societatis eoꝝ occulte. q̄ manifesto facinori desinit obuiare. Ecce ꝙ nōnūq̃ꝫ obuiādū est ꝑuersis. ⁊ iniuria socioꝝ armis propulsanda est. vt ⁊ malis adēpta facultas delinquendi prosit. ⁊ bonis optata facultas libere consulendi ecclesie ministretur. hoc qui non facit: consentit.

De Affectu mutuo principis ⁊ subditoꝝ. C. XXX.

Helinandus vbi. s̄. Vltimū eoꝝ que plutarchus hr̄e iubet p̄ncipē ē amor subditoꝝ. Codrus atheniēsiuꝫ rex ꝓ victoria populi sui seipm̄ morti tradidit. Nā mutato regis habitu sarmenta colligens castra hostiū ingressus. a milite quē falce in iurgio percusserat īterfect⁹ est. Vnde istud poeticū. ⁊ iurgia codri. Decios duces romanoꝝ se ꝓ suis exercitib⁹ morti deuouisse ꝑcelebre est. Julius cesar dicere solitus erat. dux q̄ nō laborat vt militib⁹ charus sit militem nescit amare: nescit humanitatē ducis in exercitu ⁊ aduersus hostes debere esse. Idē pistorē in vincula cōiecit. qꝛ sibi meliorē panē q̃ꝫ ceteris militib⁹ in mēsa supposuerat. Alexāder militem suū macedonē senio cōfectū nimio frigore obstupefactū ipse in sublimi ⁊ propinqua igni sede sedens cum animaduertisset statim descēdit: ⁊ suis manib⁹ corpus frigore duplicatū in suaꝫ sedē īposuit. Plato cū vidisset dionysiū tyrānū sycilie corporis sui circūseptū custodib⁹. Quid tantū malū inquit fecisti: vt a tā multis necesse habeas custodiri: principē sic oportet vincire obsequijs omniū affectus. vt quisq̃ꝫ subditus ꝓ eo periculis īminētib⁹ caput opponat: sicut vrgēte natura ꝓ capite cetera se solēt mēbra opponere. Vnde claudianus. Nō sic excubie nō circunstātia tela. Tutat amor extorquebis amari. Hoc alterna fides hoc simplex gratia donat. Hucusq̃ꝫ dictuꝫ sit de institutiōe regū ⁊ principū: qualiter se habere debeant vel domi vel militie non solum ſm leges diuinas sed etiā humanas.

De Distinctione potestatis principum ⁊ pontificum. C. XXXI.

Ex decretis Gratiani prima parte dist. x. Cyprianus iuliano episcopo mediator dei ⁊ hominū hō chr̄s ihesus sic actib⁹ ꝓprijs ⁊ dignitatib⁹ distinctis officia potestatis vtriusq̃ꝫ discreuit. ꝓpria volēs medicinali hūilitati sursuꝫ efferri. nō hūana supbia rursus in īferna demergi vt etiā christiani īpatores ꝓ eterna vita pōtificib⁹ īdigerēt. ⁊ pōtifices ꝓ cursu tpaliū tm̄mō reꝝ īpialib⁹ legib⁹ vterēt. q̃tin⁹ spūalis actio a carnalib⁹ distaret incursib⁹. ⁊ deo militās minime se secularib⁹ negocijs īplicaret. ⁊ vicissim nō ille reb⁹ diuinis p̄sidere videret. q̄ eēt secularib⁹ negocijs īplicat⁹. Hugo. de sacramētis li. ij. Ecclesia sancta. i. vniuersitas fideliū corpus chr̄i vocatur propter spm̄ christi quē accipit. cuius participatio in noīe designat. q̄ñ a christo christianus appellat. christus quippe vnctus interpretatur. illo videlicet oleo leticie qḋ pre cunctis participibus suis quasi caput mēbris ſm ꝑticipationē trāsfudit. sicut vnguentū in capite qḋ descendit ⁊c̄. vt ad totū efflueret ⁊ totū viuificaret. vniuersitas aūt hec duos ordines ꝯplectit: laicos ⁊ clericos q̄si duo latera corpis vnius. q̄si enī ad sinistrā sunt laici. q̄ vite p̄ntis necessitati inseruiūt. Clerici vō q̄ñ ea q̄ ad spūalē vitā ꝑtinēt dispēsant q̄si dextra ps. Laicus interp̄tat popularis. grece enī laos: latine dicit pp̄lus. Cleric⁹ dicit a greco cleros: qḋ latine sortē sonat: siue ꝙ ipse sorte electus sit a deo: ⁊ ad seruitutē dei: siue ꝙ ipse de⁹ sors illi⁹ sit ⁊ ꝙ portionē aliā in terra hr̄e nō debeat clericus nisi deū. ⁊ ea que ad partē dei spectāt. Laicis enī terrena possidere ꝯcedit. clericis vō spūalia tm̄ ꝯmittunt ⁊ cōcedunt. Due q̄ppe vite sunt. vna terrena: alia celestis. Vna q̄ corp⁹ viuit ex aīa. alia qua aīa viuit ex deo. Vita t̄rena hōis terrenis alit: spūal spūalib⁹. Vt āt ī vtraq̃ꝫ vita iustitia seruet. ⁊ vtilitas ꝑueniat. primū vtrinq̃ꝫ distributi sunt qui vtriusq̃ꝫ bona ſm necessitateꝫ vel rōnē studio ac labore acq̄rāt. deinde alij qui ea potestate officij ꝯmissi ſm equitatē dispensent: ꝓpterea ī vtroq̃ꝫ populo ſm vtrāq̃ꝫ vitā distributo potestates sunt ꝯstitute secularis ⁊ spiritualis in vtraq̃ꝫ diuersi sunt gradus ⁊ ordines. Terrena potestas caput habet regē: spūalis habet summū pontificem.

De Preeminentia potestatis principum. C. XXXII.

Quantum aūt vita spūalis dignior est q̃ꝫ terrena. ⁊ spūs q̃ꝫ corpus. tm̄ spiritualis ptās terrenā honore ac dignitate p̄cedit. Nā spūalis terrenā ⁊ instituere habet vt sit. ⁊ iudicare si bona nō fuerit. ipsa vō a deo p̄mū instituta est. ⁊ cū deuiat a solo deo iudicari habet ⁊ pōt. sicut scriptū est. Spiritalis diiudicat oīa. ⁊c̄. Nam ⁊ in veteri testamēto p̄mū a deo sacerdotiū institutū ē. postea vō ꝑ sacerdotiū iubēte deo regalis ptās ordinata. Vñ ⁊ adhuc ī ecc̄lia dei sacerdotalis dignitas regalem ptātē sacrat. Et ap̄lus. Qui bn̄dicit maior est. Extra. v. de maioritate ⁊ obediētia. Clemēs papa. Oēs principes terre ⁊ ceteros hoīes ep̄is obedire beatus petrus p̄cipiebat. Innocēti⁹. iij illustri ꝯstantino impatori. Mirata est īperialis sublimitas ꝙ te ausi fuimus in nr̄is lr̄is increpare. huic aūt admiratōi nō cāꝫ sꝫ occasionē p̄buit ꝙ legisti beatū petrū scripsisse. Subditi estote oī hūane creature ⁊c̄. Qḋ āt sequit: regi tāq̃ꝫ p̄cellēti nō negam⁹ q̄n p̄cellat īpator ī tpalib⁹ ill' dūtaxat q̄ recipiūt ab eo tpalia. sꝫ potifex in spūalib⁹ antecellit. que tanto tpalib⁹ sunt digniora q̄nto anima p̄fert corpi. Qḋ aūt sequit: ad vindictā maloꝝ: laudē vō bonoꝝ. intelligendū nō est ꝙ rex vel impator sup bonos ⁊ malos gladij accepit potestatem: sed in eos solūmodo qui vtentes gladio ei⁹ sunt iurisdictioni cōmissi. Ad firmamētū ergo celi. hoc est. vniuersalis ecclesie. fecit deus duo magna luminaria. i. duas instituit dignitates. que sunt pontificalis auctoritas: ⁊ regalis potestas. sed illa q̄ p̄est dieb⁹. i. spūalibus maior. que vō carnalib⁹ minor. vt quanta ē inter solē ⁊ lunam. tāta inter pontifices ⁊ reges cognoscat differentia. Extra. ij. de iudicijs. Innocē. iij. Cū valentinian⁹ īclytus impator suffraganeis mediolanensis ecclesie dixisse legatur. taleꝫ in pontificali sede cōstituere ꝓcurate. cuius ⁊ nos qui gubernamus imperiū sincere iurisdictiōi nr̄a capita submittamus. ⁊ eius monita cuꝫ tanq̃ꝫ homines deliq̄rimus suscipiam⁹ necessario velut medicamēta curātis. Nec illud omittamus qḋ theodosius impator statuit. ⁊ karolus inouauit. Qucūq̃ꝫ videlꝫ litē hn̄s siue petitor fuerit siue reus siue in initio litis. siue decursis tēpoꝝ curriculis: siue cū negociū porat. siue cū iam cepit ꝓmi sn̄ia. si iudiciū elegerit sacrosancte sedis antistitis. ilico sine aliqua dubitatiōe etiam si pars alia refragetur ad ep̄oꝝ iudiciū cū sermone litigātiū dirigat. Cū enī nō humane cōstitutionis legē sed diuine potius imitamur. qꝛ potestas nr̄a nō est ex hoīe sꝫ ex deo. Null⁹ sane mētis ignorat q̄n ad officiū nostruꝫ spectet. de quocūq̃ꝫ mortali peccato corripe quēlibet christianum. ⁊ si correptionem contempserit per districtioneꝫ ec. coercere.

Q. Decreta pontificum preferenda sunt legibus imperatorum. C. XXXIII.

Hector. Sicut ḡ potestati seculari precellit ptās ecclesiastica. cū ex ptāte imperātiū depēdeat tenor ⁊ obediētia p̄ceptoꝝ. pꝫ ꝙ ⁊ precepta canonū siue decretoꝝ pontificaliū p̄ferēda sunt edictis ⁊ legib⁹ imperatoꝝ. vt innuit Gratian⁹ vbi supra dist. x. Ex decretis gratiani in prima pte. dist. j. Jus nature est qḋ in lege ⁊ in euāgelio ꝯtinet. quo q̄sq̃ꝫ iubet alij facere qḋ sibi vult fieri. ⁊ ꝓhibet alij inferre qḋ sibi nolit fieri. Di. iij. Ecclesiastica institutio canonis nomine censet. Ideꝫ in dist. x. Cōstitutiōes vō p̄ncipū ecclesiasticis ꝯstitutionibus nō p̄eminēt: sꝫ ecclesiasticis legib⁹ postponēde sunt. vbi aūt euangelicis atq̃ꝫ canonicis decretis non obuiauerint. omni reue-

rentia digne habeant. Helinandus vbi supra. Humane leges eatenus valēt quatenꝰ a diuinis nō discrepāt. alioqn falsū ē qd̄ in lege scriptū ē. qd̄ placet legis hȝ vigorē. Nullas leges credit qdā ciuilibꝰ pferēdas: sȝ has anatharsis telis aranee cōparauit q̄ muscas et culices detinēt. et volatilia grādiora trāsmittūt. Ex summa iuris. Nota q̄ cōstitutio a pncipe lata sup ecclesiastico negocio nō valet. eo q̄ a pncipe lata ē. nisi forte puilegiū fuerit qd̄ impator ecclesie tribuit. hoc enī ipso iure valet. Sup seculari vō negocio lata si nō otradicit canoni valet. et ipsaȝ ecclesia tāq̄ suā approbat et tenet. ac p ea negocia decidit. vbi canon nil statuit. q̄ si etiā imutet a principe ipsam quoq̄ imutatā habere debet ecclesia. nisi p canoneȝ specialiter fuerit cōfirmata. Si vero canoni otradicit. tūcetiā in secularibꝰ et in foro seculari valet nisi legi vel euāgelio otraria fuerit. tūc enī nō valet vt sūt leges de vsuris loquentes. et de diuortijs. In foro autē ecclesiastico canon illi legi cōtradicēs obseruari debet. et fm illū iudicari. sicut est ille de prescriptione. xxx. annorum.

¶De Legibus et effectu et qualitate eaꝝ. C. XXXIIII.

Actor. Dicto de ciuibus et regibꝰ siue principibus tertio loco sȝ ordinē supradictū: restat dicēdū de legibꝰ. Nā et ipse osensu ciuiū. i. maiorū natu sanctiunt a pncipibꝰ et indicunt ciuibꝰ. Ex summa azonis Lex aliqñ stricte ponit vt p statuto populi romani cū dicit. Lex ē id qd̄ ppls senatorio magistratu iterrogāte velnti osuli ostituebat. Cōsul enī q̄ senator erat: pplm osulebat an ei placeret ita statui: populusq̄ rndebat: ita. Porro qntū ad snia; lȝ alia vba sint eadē ē diffinitio q̄ dicit: lex ē cōe pceptū delictor q̄ spōte vel ignorātia otrahunt coertio. cōis reipu. spōsio. Qñq̄ vō large ponit p oī rōnabili statuto. vñ et dicit lex ē sanctio sancta iubēs honesta: phibēs otraria. Iustinianus in li. j. institutionū. Impatoriā maiestatē nō solū armis decoratā. sȝ etiā legibꝰ oȝ esse armatā: vt vtrūq̄ tps et bellorū et pacis recte possit gubernari. Qd̄q̄ pncipi placuit legis hēat vigorē. qd̄cūq̄ igit īpator p eplaȝ ostituit. vel cognoscēs decreuit. vl' edicto pcepit. he sūt q̄ ostitutiōes appellant. Ex his qdā psonales sūt. vt qd̄ pnceps alicui ob meritū indulsit. vel si cui penā irrogauit. vel si cui sine exēplo subuenit psonā nō egredit. Papinianus in li. diffinitionū. Lex ē cōe pceptū viroȝ prudētiū osultatio: delictor q̄ spōte vel ignorātia otrahunt coertio. reipu. sponsio cōis. Celsus li. v. dig. Ex his q̄ forte vno aliquo casu accidere possunt iura nō constituunt. Idē in li. vj. Nā ad ea potius oȝ aptari ius: q̄ et frequēter et facile q̄ q̄ praro eueniūt. Modestinus li. j. regulaȝ. Legis virtꝰ hȝ est imperare: vetare: pmittere: punire. Ulpianus lib. iij. ad sabinū. Iura nō in singulas psonas sȝ generalit ostituunt. Ideȝ li. xvj. ad eūdē. Non ambigit senatū ius facere posse. Isido. vbi supra li. v. Ois aūt lex aut pmittit aliqd. vt vir fortis petat pmiū aut vetat: vt sacraȝ virginū nuptias nulli petere liceat. aut punit vt q̄ cedē fecerit capite plectat. eius enī pmio aut pena vita moderat hūana. Facte sunt aūt leges vt eaȝ metu hūana coerceat audacia: tutaq̄ sit inter iprobos innocētia: et in ipsis iprobis formidato supplitio refrenetur nocēdi facultas. Erit autē lex honesta: iusta: possibilis fm naturaȝ: fm cōsuetudinē patrie: loco tēporiq̄ cōueniēs: necessaria: vtilis. manifesta quoq̄ ne aliqd per obscuritatē in captiōe cōtineat. nullo priuato cōmodo sȝ pro cōmuni ciuiū vtilitate cōscripta.

¶De Institutiōe eaꝝ. C. XXXV.

Ex summa Azo. Cōdende sunt autē leges ab impatore cōsilio pceꝝ sacri palatij ac cetu senatorum honestissimo. qui erant et dicebantur patres vel etate vel cure similitudine. Cōscripti vero qm̄ eorū nomina imperator habebat scripta in suo diademate. Delegatur aūt lex primo alicui dictanda. dictata quoq̄ recensetur. i. iterum tractatur an sit equum ita censeri. et si tandē omnes consentiant: in sacro consistorio recitabitur. vt per principē firmetur. eiusq̄ iussu in populos diuulgetur. et valeat post duos menses a tēpore insinuationis. Potest etiā condi lex a prefecto pretorij. si nō sit contraria legibus principis. et iterū ab his quibus imperator mādauerat. Nec obstat qd̄ scriptū est: soli principi licere. legem condere: qm̄ et senatus et prefectus et iuriscon sulti condunt ex principis autoritate. Qualiter autē condi debeat lex: patet: q2 clare et aperte certeq̄ et indubitāter. Nihil enim adeo propriū est legislatoris vt claritas. Debet etiā condi cum deliberatione illa quam dixi supra. Hic autē loquor de legibus generalibus non de specialibus vel priuilegijs. que purpurea tantū scriptione leguntur. Scitur autē lex esse generalis ex hoc ipso q̄ cōtinet in corpore iuris: nisi in casu. Aliter auteȝ non est generalis nisi imperator de causa cognouerit et inter partes diffinitiue pronunciauerit. vel nisi mittat legem ad senatum vel nisi vocet

edictum. vt sepe dicit hac edictali lege. vel nisi iubeat eam per oēs pplos diuulgari. vel in sīlibꝰ causis idem statui. vel nisi vocet eā generalē. Qñ vō condi debeat si queraf: vtiq̄ qñ sup hoc pces impatori porrigunt. vel cū a sua sponte mouet. vel qñ nō est p legē diffinitū id qd̄ querit. Paulus li. ij. regulaꝝ. Qd̄ quisq̄ iuris in alterū statuerit. ipse eodē iure vtat. In extrauagātibꝰ. i. de ostitutōibꝰ. Innocē. iij. Qd̄ q̄sq̄ iuris in alterū statuit. ipse oȝ vti: q2 sapiens dicat auctoritas. patere legē quā ipse tulerī. Gratianus in decreto pma pte dis. iij. Augu. ait de vera religiōe. In istis tpalibꝰ legibus q̄sq̄ de his hoīes iudicēt cū eas instituūt. tñ cū fuerint istitute et firmate iudicare de ipsis nō licebit sȝ fm ipsas. Leges instituunt cū pmulgant: firmant cū moribꝰ vtētiū approbant. sicut enī moribꝰ vtentiū in cōtrariū nōnulle leges hodie abrogate sunt: ita moribus vtentiū leges ofirmant. Vñ illud Thelesphori pape decretū qd̄ decreuit vt clerici generalit a qnqgesima ieiunādi ppositū susciperēt. et a carnibꝰ et delitijs abstinerēt. q2 moribꝰ vtentiū approbatū non est. aliter agentes trāsgressionis reos nō arguit. Nisi forte q̄s dicat hec nō decernendo esse statuta. sȝ exhortando conscripta. Decretuȝ vō necessitatem facit: exhortatio autem liberam voluntatē excitat.

¶De Primis actoribus legum. C. XXXVI.

Isidorus vbi supra li. v. Oēs aūt leges aut sunt diuine: aut hūane. Diuine nā hūane moribꝰ ostāt. Ideoq̄ he discrepāt: qm̄ alie alijs gentibꝰ placent. Fas lex diuina est: ius lex hūana. Trāsire p alienū agꝝ fas est: ius nō est. Moyses gēti hebree pmus diuinas leges sacris lrīs explicauit. Foroneus rex grecis pmus leges iudiciaq̄ ostituit. Mercuriꝰ trimegistus primꝰ leges egyptijs tradidit. Solon atheniēsibꝰ. Ligurgus pmꝰ lacedemonijs iura ex apollinis auctoritate ofinxit. Numa pōpiliꝰ q̄ romulo successit in regnū primꝰ leges romanis edidit. Deinde cū ppls seditiosos magistratꝰ ferre nō posset: decē viros legibꝰ scribēdis decreuit. q̄ leges ex libris solonis ī latinū sermonē trāslatas de. xij. tabulis exposuerūt. Fuerūt aūt hi. Apiꝰ: Claudius: Genutiꝰ: Ueteriꝰ: Iuliꝰ: Maniliꝰ: Sulpitiꝰ: Sextiꝰ: Curatiꝰ: Romelius: Postumiꝰ. Hi decē viri legū oscribendaꝝ electi sūt. Leges aūt redigere in libris pmus cōsul pompeiꝰ instituere voluit: sed nō pseuerauit obtrectatoꝝ metu. Deinde cesar cepit id facere sed añ interfectus est: paulatim autem antique leges vetustate atq̄ incuria exoleuerūt. quaꝝ etsi nullꝰiam vsus est: noticia tñ necessaria videt. Noue leges a ostātino inceperūt cesare et reliqs succedētibꝰ: erātq̄ pmixte et inordinate. postea Theodosius minor augustꝰ ad similitudinē gregoziani et hermogeniani codicē factū ostitutionū a ostantini tpibꝰ sub pprio cuiusq̄ impatoris titu. disposuit. quē a suo nomine theodosianū vocauit.

¶De Iure vniuersali. C. XXXVII.

Isidorus vbi supra. Ius generale nomē ē Lex āt iurī spēs ē. et dr̄ ius: q2 iustū est. Iustinianus vbi supra. Iusticia est cōstans ac perpetua voluntas ius suū vnicuiq̄ tribuens. Iurī prudentia est diuinarū atq̄ humanarū rerū noticia iusti et iniusti scientia. Iuris precepta sunt honeste viuere: alterū non ledere. sua cuiq̄ tribuere. Ius publicū est quod ad statū rei romane spectat. Ius priuatū quod ad singuloꝝ vtilitatē. Ius priuatum collectū est. aut ex naturalibus preceptis aut gentiū aut ciuilibꝰ. Ius naturale quod natura oīa animalia docuit. hinc descendit maris et femine cōiunctio. quam nos matrimoniū appellamus. liberorū procreatio et educatio. Ulpianus li. j. institutionū. Iuris nomen a iusticia descendit. Nam vt eleganter celsus diffinit. Ius est ars boni et equi: cuiꝰ merito quis nos sacerdotes appellat. iusticiam nanq̄ colimus: et boni et equi notitiam pfitemur. equum ab iniquo seperantes. licitum ab illicito discernentes bonos non solum metu penarum verū etiam premiorum exhortatione efficere cupientes. veram (ni fallor) philosophiam non simulatam affectantes.

¶De Speciebus iuris. C. XXXVIII.

Publicū ius et sacris in sacerdotibꝰ et magistratibꝰ osistit. Priuatū ius ē qd̄ ad singuloꝝ spectat vtilitatē: qd̄ tripticiū est. collectū est. n. ex nālibꝰ pceptis: aut gentiū aut ciuilibꝰ. Pōponiꝰ li. singulari enchiriō. Ius gētiū ē apud deū religio vt parētibꝰ et pātrie pareamꝰ. Florētinꝰ: li. j. istitutionū. vt vim atq̄ iniuriā ppulsemꝰ nā iure hȝ euenit. vt qd̄ q̄sq̄ ob tutelā corpis sui fecerit: iure fecisse existimet. Et cum inter nos cognationē quandā natura cōstituit: consequens est hominē homini insidiari nefas eē. Papinianꝰ li. j. diffinitionū. Ius ptorīū est qd̄ ptores introduxerūt adiuuādi vl' supplēdi vel corrigēdi iuris ciuilis gratia pter vtilitatem publicā. qd̄ et ho-

norarium dicitur. ab honore pretorꝫ sic nominatũ. Martianus li. j. institutionũ. Nã ⁊ ipsum ius honorariũ viua vox est iuris ciuilis. Paulus. Pretor quoq; ius reddere dicit̃ etiã cũ inique decernit. resolutiõe facta nõ ad id qđ p̃tor facit ſʒ ad id qđ p̃torẽ facere cõuenit. Isidorus vbi supra. Ius gẽtiũ ẽ sediũ occupatio: edificatio: munitio: bella: captiuitates. seruitutes: postliminia: federa pacis: indutie: legatorꝫ nõ violãdorꝫ religio. cõnubia inter alienigenas ꝓhibita Et inde ius gẽtiũ: qꝛ eo iure oẽs fere gẽtes vtũt̃. Ius militare ẽ belli inferẽdi solẽnitas. federis faciẽdi nexus: signo dato egressio in hostem vel cõmissio. Item signo dato receptio. Item flagitij militaris disciplina si locus deserat̃. Itẽ stipendiorũ modus. dignitatuʒ gradus: premiorum honor veluti cum corona vel torques donantur. Item prede decisio ⁊ pro personarum qualitatibus ⁊ laboris iusta diuisio. ac principis portio.

¶ De ortu iuris triplicis. C. XXXIX.

GRatianus dis̃. v. Naturale ius inter omnia ꝑmatũ obtinet: ⁊ tẽpore ⁊ dignitate. Cepit enĩ ab exordio rationalis creature. nec variatur tempore sed immutabile permanet. Sed cum naturale ius in lege ⁊ in euangelio supra dicatur esse cõprehensum. quedam autẽ cõtraria his que in lege statuta sunt. nunc inueniunt̃ concessa. non videtur ius naturale imutabile permanere. In lege nãq; precipiebatur: vt mulier si masculuʒ pareret. xl. si vero femina. lxxx. diebus templi cessaret. ingressu. nũc autẽ statim post partũ ecclesiaʒ ingredi nõ prohibet̃. Di. vj. §. his itaq; respondetur. Sunt in lege quedã moralia: vt nõ occides ⁊c̃. quedã mystica: vtpote sacrificiorꝫ precepta ⁊ alia his similia. Moralia mandata ad naturale ius pertinent. ⁊ ideo nullã mutabilitatẽ recepisse monstrant̃. Mystica vero quãtũ ad sup̃ficiẽ a naturali iure probant̃ aliena. quãtũ ad moralem intelligentiã inueniunt̃ sibi annexa. ac ꝑ hoc si ſm sup̃ficiem videant̃ esse mutata. tñ ſm moralẽ intelligentiã mutabilitatem nescire probant̃. Ius vero consuetudinis post naturalẽ legẽ exordiũ habuit. ex quo homines cõuenientes in vnũ ceperũt simul habitare qđ ex eo tp̃e factũ credit̃. ex quo cayn ciuitatẽ legit̃ edificasse. De. di. vij. Ius autẽ cõstitutionis cepit a iustificationibus quas dominus tradidit moysi dicens. Si emeris seruum hebreum ⁊c̃.

¶ De differentia eorꝫ ⁊ ordine. C. XL.

DIst. vij. Differt autẽ ius nature a cõsuetudine ⁊ cõstitutione. Nã iure nature omnia sunt cõmunia oĩbus. qđ nõ solũ inter eos seruatũ credit̃. de quibꝰ legit̃: Multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ ⁊ anima vna ⁊c̃. verũetiã ex precedenti tẽpore a ph̃is traditũ inuenit̃. Unde apud platonẽ illa ciuitas iustissime ordinata traditur. in qua quisq; ꝓprios nescit affectus. Iure vero ꝯsuetudinis vel ꝯstitutiõis hoc meũ ẽ. illud vero alterius. Unde augu. ait sup iohãnẽ. vnde q̃sq; possidet qđ possidet. nõne iure humano. Nã iure diuino dñi est terra ⁊ plenitudo eius. Iura aũt hũana iura sunt impatorꝫ. quare: qꝛ ipsa iura humana ꝑ ĩpatores ⁊ reges seculi deꝰ distribuit hũano generi. Iteʒ tolle iura impatoris ⁊ q̃s audet dicere: hec villa mea ẽ. meus ẽ iste seruus mea est hec domus. Sʒ dicitis q̃d nobis ⁊ impatori. sed vt iã dixi de de iure hũano agit̃. Ap̃lus voluit seruiri oĩbꝰ regibꝰ. voluit honorari reges. ⁊ dixit: Regẽ veneremur. Noli ergo dicere quid mihi ⁊ regi. Quid tibi ergo ⁊ possessioni: ꝑ iura reguʒ possident̃ possessiões. dixisti: q̃d mihi ⁊ regi. Noli ergo dicere possessiões tuas. qꝛ ipsa iura renũciasti hũana q̃bꝰ possessiões possident̃. Tullius in rhetorica ij. Nature ius ẽ qđ cognatiõis aut pietatis cã seruat̃ quo iure parentes a liberis colunt̃ ⁊ ecõuerso. Lege ius ẽ qđ ꝓprio iussu sancituʒ est. Cõsuetudine ius ẽ qđ sine lege eque acsi legitimũ sit vsitatũ est. Gratianus vbi supra. Dignitate vero ius naturale similit̃ p̃ualet cõsuetudini ⁊ cõstitutiõi. Quecũq; enĩ vel moribꝰ recepta sunt vel scriptis cõprehẽsa. si naturali iuri sũt aduersa vana ⁊ irrita sũt habẽda. Nicolaus papa. Mala ꝯsuetudo nõ minus q̃ꝫ ꝑniciosa corruptela est abiciẽda. Que nisi citiꝰ radicitus euellat̃: in priuilegiorꝫ ius ab impijs assumit̃. Aug. Ueritate manifestata cedat cõsuetudo veritati. Item Grego. papa. vij. Certe vt beati. Cypriani vtamur sententia: quelibet consuetudo quãtũuis vetusta: quãtũuis vulgata. veritati omnino est postponenda. ⁊ vsus qui veritati est contrarius: est abolendus. hoc plane verũ est. qꝛ ratio ⁊ veritas cõsuetudini preponẽda est. ſʒ si cõsuetudini veritas suffragat̃ nihil oꝫ firmiꝰ retineri.

¶ De Iure naturali. C. XLI.

ISidorus vbi supra. Ius aut nãle ẽ. aut ciuile: aut gẽtiũ. Ius nãle ẽ cõe oĩum nationũ ⁊ qđ vbiq; ĩstictu nature. nõ ꝯstitõe aliq̃ habet̃ vt viri ⁊ femine coniunctio. liberorꝫ susceptio ⁊ educatio cõmunis omniũ possessio. ⁊ oĩuʒ vna libertas. acq̃sitio eorꝫ que celo terra mariq; capiunt̃. Item deposite rei vel cõmendate pecunie restitutio. violentie ꝑ vim repulsio. Nam hoc ac si q̃d huic simile est nunq̃ꝫ iniustũ: sed naturale ⁊ equuʒ habet̃. Ex decretis Gratiani in prima p̃te. dist. j. Ius nature est qđ in lege ⁊ in euãgelio ꝯtinet̃. quo q̃sq; iubet̃ alij facere qđ sibi velit fieri. Di. ij. Ecclesiastica institutio canõis noĩe censet̃. Regula iuris. Iure naturali equũ est neminẽ cũ alteriꝰ detrimẽto ⁊ iniuria fieri locupletioreʒ. Tull. in li. de legibꝰ. j. Req̃re supra in li. de ethica ca. ⁊ iterũ sub illo tit. ꝙ nobis ĩnata sunt virtutũ semina. Ex decret. di. xij. Ex ꝯcilio toletañ. Placuit sancto ꝯcilio. vt metropolitãe sedis auctoritate coacti vniuscuiusq; ꝓuincie ciues rectoresq; ecclesiarũ vnũ eundẽq; in psallẽdo teneãt modũ. quem in metropolitana sede cognouerint institutũ officia publica. i. vespas: matutinũ vel missam aliter q̃ꝫ in principali ecclesia celebrare nõ liceat. Actor. Quia vero dictũ est supra iuris naturalis esse ꝯiunctionẽ maris ⁊ femine quã natura oĩa aĩalia docuit. ne ꝑ hoc videat̃ ꝙ liceat alicui carnẽ suã in plures diuidere. Nota ꝙ ius naturale qđdã est vniuersalissimũ. s. qđ est in oĩbꝰ rebus. i. in cõcordia oĩuʒ reruʒ. ⁊ de tali iusticia naturali agit plato in thimeo. vnũ eniʒ elementũ nõ põt esse sine alio. Quoddã aũt minꝰ vniuersale qđ. s. natura omnia aĩalia docuit. Et hoc modo de naturali iure est coniunctio maris ⁊ femine. Quoddaʒ vero speciale qđ scʒ naturalis ratio dictat ⁊ tale ius est in solis vtentibus ratiõe. vnde de tali iure est fidelitas quã vir debet vxori sue. Est itaq; de iure naturali spãli vnicã vnius eẽ. verũtñ cũ antiq̃s patribus dispensauit deus non q̃ꝫtũ ad essentiã virtutis precepti. s. castitatis sed q̃ꝫtũ ad opus: virtus enim immutabilis est: sed opera variabilia sunt.

¶ De Iure positiuo. C. XLII.

EX summa iuris. Constitutio est ius hũanuʒ. qđ dicit̃ positiuũ q̃si positum ab hoĩe siue compositũ. Constituere põt in secularibus imperator. Põt etiam ciuitas legẽ municipalẽ facere. In ecclesiasticis aũt põtest ap̃licus facere generalẽ cõstitutionẽ ⁊ synodus generalis. Põt etiã synodus metropolitana vel etiã ep̃alis cõstitutionẽ facere sed nõ generalẽ. sil̃r ⁊ capl̃m. Uidet̃ quoq; ꝙ vniuersitas cõstituere possit. dũmõ talis ꝯstitutio nõ sit per quã onus alijs inferat̃. ⁊ ad ꝯstituẽtes nõ extendat̃. tũc enim nõ valeret. Cõstituendi cã est malitie coertio. vel questionis noue iudicialis diffinitio. Officiũ cõstitutiõis vnico versiculo sic comp̃hendit̃. Permittit punit impat atq; vetat. Preiudicat aũt ꝯstitutio posterior anteriori: si ꝯtraria sit. alioquin posterior ſm prioreʒ intelligit̃. ⁊ hoc dico si ab eodẽ emanauerit impante. Si aũt a diuersis illa p̃iudicat q̃ facta est ab illo q̃ est maioris auctoritatis. Itẽ nota ꝙ ex cã statuit̃ aliq̃ñ dispẽsatio ⁊ tũc cessante cã oꝫ cessare ꝯstitutio: qꝛ cũ dispẽsatio iuri cõi detrahat nõ ẽ trahẽda ad ꝯñam. Uñ dicit regula iuris que ꝓpter necessitatẽ recepta sunt. nõ debent in argumentũ trahi. Et hoc dico nisi loco illiꝰ succedat alia cã. Aliq̃ñ vero ius cõe statuit̃ ex cã. ⁊ tũc aut exp̃ssuʒ est hꝯ ĩ ꝯstitutõe. ⁊ tũc etiã si cesset cã oꝫ ⁊ cõstitutio cessare. Aut nõ: ⁊ tũc erit ꝯstitutio ꝑpetua. In sũma vero notã qꝛ ius positiuũ. i. cõstitutionẽ vl̃ legẽ scriptã siue ius cõe cessare faciũt aliq̃ñ necessitas: vtilitas: pietas: scandalũ: ꝯ̃ria ꝯstitutio: ꝯ̃ria quoq; ꝯsuetudo.

¶ De Iure ciuili. C. XLIII.

REgula iuris. Omnis diffinitio in iure ciuili piculosa est. parꝫ est qđ subuerti nõ possit Isidorus vbi supra Ius ciuile est qđ q̃sq; pp̃lus vel ciuitas sibi ꝓpriũ hũana diuinaq; cã ꝯstituit. Iustinianus vbi supra. Oẽs aũt pp̃li q̃ legibꝰ ⁊ moribꝰ regunt̃. ꝑtim suo ꝓpria. ꝑtim cõi oĩuʒ hoĩm iure vtunt̃. nã qđ q̃sq; pp̃lus: ipse sibi ius cõstituit. id ipsiꝰ ꝓpriũ ciuitatis ẽ: vocat̃q; ius ciuile. q̃si ius ꝓpriũ ipsiꝰ ciuitatis. Qđ vero nãlis rõ inter oẽs hoĩes ꝯstituit: id apud oẽs pp̃los ꝑeque custodit̃. vocaturq; ius gẽtiũ. q̃si quo iure oẽs gẽtes vtunt̃. Ius ciuile ꝯstat aut ex scripto. aut ex nõ scripto. Scriptum ius ẽ lex: plebiscita: senatuscõsulta: ꝓncipũ placita: magistratuũ edicta: r̃nsa prudẽtiũ. Lex ẽ qđ pp̃ls romanꝰ senatorio magistratu ĩterrogãte veluti ꝯsule ꝯstituebat. Plebiscitũ ẽ qđ plebs plebeio magistratu ĩterrogãte veluti tribunitio ꝯstituebat. Plebs a pp̃lo differt vt spẽs a genẽ. Nã appellatiõe pp̃li vniuersi ciues significant̃. plebis aũt appellatõe sine patritijs ⁊ senatoribꝰ ceteri ciues significant̃ Plebiscita lege hortẽsia lata. nõ minꝰ valẽ q̃ꝫ leges ceperũt. Senatuscõsultũ ẽ qđ senatꝰ iubʒ atq; ꝯstituit. Qđ etiã ꝓncipi placuit: legis hʒ vigorẽ. R̃nsa prudẽtiũ sũt s̃nie ⁊ opiniões eorꝫ quibus ꝑmissum erat iura condere. Nam antiquitus ꝯstitutũ erat vt essent qui iura publice interpretarent̃ q̃bꝰ a cesare ius respondendi datuʒ est qui iuriscõsulti appellabant̃. a quorũ r̃nso iudici recedẽ nõ licebat.

¶De Ortu iuris ciuilis lacedemonie.s.⁊ athenis. C. XLIIII.

IUs ciuile a duabꝰ ciuitatibꝰ emanauit: athenis ⁊ lacedemonie. Lacedemonij ea q̄ ꝓ legibus obseruabāt memorie mādabāt. Athenieñses ea q̄ in legibꝰ scripta erāt custodiebāt. Helinādus in cronicis suis li. xiij. Regnante ioas in iudea ligurgus lacedemonijs iura cōposuit. Justinianus li.iij. Ligurgus legibꝰ suis nihil in alios sanxit. cuiꝰ nō ipse exēplū in se p̄mus daret. auri argētiq3 vsū3 vt oiū3 sceleꝝ materiā sustulit. fundos oium eq̄liter iter oēs diuisit. vt eq̄ta patrimonia neminē potētiorē altero redderēt. Cōuiuari oēs publice iussit. ne cuiꝰ diuitie vl' luxuria in occulto eēnt. iuuenibꝰ nō ampliꝰ vna veste vti toto anno ꝑmisit. nec quēq̄3 cultius q̄3 alteꝝ ꝓgredi. nec epulari opulētius. Emi singula nō pecunia. s3 cōpēsatiōe mertiū iussit. pueros puberes nō in foꝝ s3 in agrū deduci iussit. vt p̄mos ānos nō in luxuria s3 in omni ope ⁊ labore agerent. Nihil eos somni cā substernere: ⁊ vitā sine pulmēto degerere. neq3 prius ī vrbē redire q̄3 viri facti eēnt statuit. Uirgines sine dote nubē iussit: vt vxores nō pecunia eligerent. Maximū honorē nō diuitū ⁊ potētū. s3 senū eē statuit. hec ⁊ filia q̄ni solutis antea moribꝰ dura videbant. autorē eaꝝ appollinē delphicū finxit. ⁊ inde se ea detulisse. Deinde vt eternitatē suis legibꝰ daret. iureiurādo obligat ciuitatē: nihil eos de eiꝰ legibꝰ mutaturos p̄iusq̄3 reuertet' simulās se ad oraculū delphicū ꝓficisci ꝯsulturūq3 q̄d addēdū vel mutādū legibꝰ videret'. Profectꝰ ē autē cretā: vbi volūtariū exiliū ꝑpetuo egit moriēsq3 abici ossa sua in mare iussit: ne forte lacedemonē referrēt'. ⁊ sic se putarēt lacedemonij solutos a iureiurādo. Ex cronicis. Porro regnāte sedechia solon athenieñsis vnꝰ.s. ex septē sapiētibꝰ draconi legibꝰ antiquatis. ex̄ eas q̄ ad sanguinē ꝑtinebāt noua gēti cui ꝑerat iura cōposuit. Ex cuius etiā libris in latinū translate leges rome exposite sunt.

¶De Ortu ⁊ incremēto iuris apud romanos. C. XLV.

GAius li.j. Cuiusq3 rei potissima pars p̄ncipiū est. Pōponius li. singulari enchiridij. Et quidē in initio ciuitatis nr̄e populus sine lege certa sine iure certo p̄mū agere instituit. Omniaq3 manu a regibꝰ gubernabant'. Postea aucta ad aliquē modū ciuitate tradit' ip3 romulū3 diuisisse populū in. xxx. ꝑtes q̄s curias appellauit. q2 tūc reipu. curā ꝑ snias eaꝝ ꝑtiū expediebat. ⁊ ita tulit ad ppl'm leges curiatas. tulerūt ⁊ sequētes reges: q̄ oēs ꝯscripte sunt ī li. vj. papirij. q̄ fuit tꝑe tarquinij supbi: al's q̄ fuit illis tꝑibꝰ q̄bꝰ supbꝰ demarati chorinthi filius: q̄ liber appellat' ius papirianū. nō q2 ipse papirius de suo q̄cq̄3 ibi adiecerit. s3 q2 leges sine ordine latas in vnū cōposuit. Exacti deinde regibꝰ lege tribunitia oēs eoꝝ leges exoleuerūt. Iterūq3 cepit ppl's romanꝰ icerto magi iure ⁊ ꝯsuetudine aliq̄ vti q̄3 ꝑ legē latā id ꝓpe vigiti ānis passus ē. Postea ne diutius h' fieret: placuit publica autoritate decē ꝯstitui viros ꝑ quos peterent' leges a grecis ciuitatibꝰ. ⁊ ciuitas fūdaret' legibꝰ q̄s in tabulis eboreis ꝑscriptas ꝓ rostris cōposuerūt: vt possent leges aptiꝰ ꝑcipi. Datūq3 ē eis ius eo anno in ciuitate sūmū: vti leges ⁊ corrigerēt. ⁊ si opus eēt īterp̄tarent'. ne q̄ ꝓuocatio ab eis sicut a ceteri magistratibꝰ fieret. Q2 ⁊ ipsi aiaduerterūt aliq̄d deesse illis p̄mis legibꝰ. iōq3 sequēti anno al's duas eisdē tabulas adiecerūt ⁊ ita ex accidēti appellate sī' leges duodeci3 tabulaꝝ. quaꝝ ferēdaꝝ autorē fuisse decē viris hermodoꝝ quendā ephesiū exulātē ī italia q̄dā retulerūt. His legibꝰ latis euenit. vt interp̄tatio desideraret prudētiū autoritatē necessariāq3 esse disputationē fori. H' disputatio ⁊ h' ius q̄ð sine scripto venit cōpositū a prudētibꝰ ꝓpria ꝑte aliq̄ nō appellat' (vt cetere ꝑtes iuris suis noibꝰ designant') s3 cōi appellat' noīe ius ciuile. Deīde ex his legibꝰ eodē tꝑe fere actiōes cōposite sī'. q̄bꝰ īter se hoīes disputarēt. q̄s certas ⁊ solēnes esse voluerūt: ⁊ appellat' h' ꝑs legis actiōes. i. legitime actiōes ⁊ ita eode3 pene tꝑe tria h' iura nata sūt. s. leges duodeci tabulaꝝ. ⁊ ex his fluere cepit ius ciuile. ex eisdē legis actiōes ⁊ fere ppl's annos ꝓpe cētū hac ꝯsuetudine vsus ē. postea cū apius claudius has legi actiōes in formā redegisset. Gneus flauius scriba eiꝰ libertinus surreptū librū ppl'o tradidit. q̄ð munꝰ adeo gratū fuit populo: vt tribunus plebis fieret ⁊ senator ⁊ edilis curulis. q̄ liber actiones continēs appellat' ius ciuile flauianū. Primus iuris ciuilis sciētiā tyberius coruncanus publice ꝓfessus ē. Fuit aūt in primis ꝑitus papirius publius q̄ leges regias in vnū cōtulit. post apius claudius vnꝰ de decēuiris: cuiꝰ maximū ꝯsiliū in duodecim tabulis scribēdis fuit post h' apius eiusdē generis cognomento centumanus q̄ viā apiā strauit: ⁊ aquam claudiam induxit. ⁊ de pyrro in vrbē non recipiendo sententiam tulit. Publius mutius decē libellos reliq̄t. Brutus septe3 Manilius tres. post hos quintus mutius publij filius iuris ciuilis sciētiā primus ꝯstituit generatim in libros. xviij. redigēdo. Mutij auditores fuerunt complures. Omnes iurisconsultorum libri digesti sunt ab aufidio namusa in centū sexaginta libros. Seruius reliquit prope. c. lxxx. libros. Atheius cōsul fuit: labeo esse noluit cum offerret' ei cōsulatus ab augusto quo suffectus fieret ⁊ honorē susciperet. Sed plurimū studijs operam dedit ⁊ totū annum. ita diuiserat. vt rome sex mensibus cum studiosis esset. ⁊ sex mensibus secederet. ⁊ conscribendis libris opera3 daret: reliquit. xl. volumina. Hi duo primū veluti diuersas sectas fecerunt. Na3 atheius capito in his que ei tradite fuerant perseuerabat. labeo ingenij qualitate ⁊ fiducia doctrine plura innouare instituit.

¶De Jure quiritio. i. romano. ⁊ partibus eius. C. XLVI.

ISidorus vbi supra. Jus quiritū est proprie romanoꝝ: q̄ð nulli tenēt nisi quirites. i. romani. tanq̄3 de legitimis hereditatibꝰ: de curationibus de tutelis: de vsucapionibꝰ. Constat aūt ius q̄ritum ex legibus: ex plebiscitis: ꝯstitutionibꝰ p̄ncipū siue prudentiū responsis. Lex est ꝯstitutio ppl'i quo maiores natu simul cū plebibꝰ aliq̄d sanxerūt. Scita sunt que plebes tm̄ ꝯstituūt. Et vocata scita: q2 ea plebs sciat vel q̄ð sciscitat' ⁊ rogat vt fiat. Senatuscōsultū est q̄ð tm̄ senatores ppl'is ꝯsulēdo decernūt. Constitutio vel edictum q̄ð rex vel impator cōstituit vel edicit. Rn̄sa sunt q̄ iurisconsulti respondere dicunt' ꝯsulētibꝰ. vnde ⁊ rn̄sa pauli dicta. Fuerūt enim quidā prudentes ⁊ arbitri eq̄tatis: q̄ institutiōes ciuilis iuri cōpositas ediderūt. q̄bus dissidentiū lites ꝯtentionesq3 sopirent. Quedā etia3 leges dicunt' ab his q̄ ꝯdiderūt. vt ꝯsulares: tribunicie: iulie: cornelie: papia: pompeia: falcidia: aquilia. Satyra vero lex est que de pluribus simul rebꝰ eloquit' dicta a copia rerū ⁊ q̄si a saturitate. Unde ⁊ satyram scribere est poemata varia condere: vt Oratij: iuuenalis ⁊ persij. lex nouella. Rhodie leges naualiū cōmerciorū3 sunt ab insula rhodo cognominate: in qua antiquitus mercatorū vsus fuit.

¶De Jure canonico. C. XLVII.

GRatianus in decreti. di. ij. Ecclīastica vero ꝯstitutio canonis nomine censetur. Idem dist. iij. Canon grece: latine regula nūcupatur. Regula dicta est eo q2 recte ducit: nec aliq̄n aliorsū trahit. Alij dixerūt regulā dicta3 vel q2 regat vel q2 normā recte viuēdi ꝓbeat. vel q̄ð distortū prauūq3 est corrigat. Porro canonum: alij sunt decreta pontificū: alij statuta ꝯcilioꝝ. Cōcilioꝝ vō alia sunt vniuersalia alia ꝓuincialia. Ex. dis. xix. Agatho papa oībus epīs. Sic aūt oēs ap̄lice sedis sanctiones accipiēde sunt tanq̄3 ipsius diuina voce petri firmate. Itē ex capitulo karoli impatoris. In memoriā beati petri ap̄li honoremꝰ sanctā romanā ecclesiā ap̄licamq3 sedē: vt que nobis sacerdotalis mater est dignitati: eē debeat ecclesiastice magistra rōnis. Et l3 vix ferendū ab illa sancta sede iponat' iugū. tm̄ feramꝰ ⁊ pia deuotiōe toleremus. Ite3 Grego. Sit ergo ruine sue dolore ꝓstratꝰ: quisq̄s ap̄licis voluerit cōtraire decretis. Hugo cathalaneñ. Preceptiones canonū seu ꝓhibitiōes que ab apostolicis viris romanis pontificibꝰ seu ceteris orthodoxis patribus tradite ad nos vsq3 venerūt: q̄3 salubres ⁊ necessarie sint ecclesie dei. ⁊ euidēs ostendit rō. ⁊ grauissima patrū ꝯprobat auctoritas Ipsis eni tanq̄3 regimie spiritali regimur ac gubernamur. Ipsis canonibꝰ dico tanq̄3 regulis artioribꝰ ab illicitis q̄busq3 ⁊ inhonestis coercemur. ꝑ ipsos ecclesiasticis docemur intēdere disciplinis. ⁊ rebus diuinis adhibē diligentiā. s̄m ipsos oēs fere ecclesiaꝝ administratiōes dispensant'. ⁊ vt verbis pape leonis. iiij. vtar. Ipsi sunt ꝑ quos epi iudicant. imo ꝑ quos epi sil' ⁊ clerici iudicant'. proinde ob multiplicē eoꝝ virtutē seu vtilitatē ob eruditionē fidei ⁊ sacramētorū quā plenarie ꝯtinēt. tum etiā ꝓpter admonitiōes q̄sdā ac p̄ceptiōes necessarias ad publicā ecclīe bibliothecā appōi meruerūt. ⁊ īter autētica scripta ꝯnūerari: ac spāli h' noīe ītitulari decreta pōtificū. ⁊ exhic tāq̄3 ecclīastice leges vigē ceperūt. Ex sūma iuri. Canō q̄dē dr̄ multiplr. Dicit'. n. canō alicuiꝰ negocij papa diffiniēte p̄ntibus cardinalibꝰ explicatio. ⁊ h' decretū appellat'. Et dr̄ etiā canon alicuiꝰ iuriscōsultatio. vel ꝑ scripturā facta rn̄sio. ⁊ h' decretal' ep̄la vocat'. Itē canō dr̄ in ꝯcilio generali sup vniuersalis ecclesie statu facta ꝓmulgatio. ⁊ sic ꝓprie sumit'. Dicit' etiā canon ide3 q̄ð pēsio. sicut vbi dr̄ q̄ nō soluerit canonem ꝑ biennium repellat' a possessiōe.

¶De Ortu eiusde3 ⁊ compilatiōibus decretoꝝ. C. XLVIII.

EX summa de casibus decretalium. Dicit canon q2 vetus oriens damno sue ruine irrefragabili dissolutus. argumēta satagit inuenire vt ex ꝓpositiōibꝰ pctōꝝ ꝯclusionē inferat infernalem. ⁊ cōmunē vtilitatem ꝓcuret penitus dissipare. quā nouus oriens bōchristus ihesus medicinali humilitate sua turbie peccatoꝝ p̄mi pa

rentis dissipatā. adamante sui sanguinis firmiter solidauit. Ab ista veritate duo veri infernales bellatores fortissimi exierūt. quoꝝ vnꝰ meū alter suū in suo clipeo deferebāt: que si fm. Senecā de medio essent sublata: pax esset in celo ⁊ in terra ꝑhēniter reformata. Fuit ergo necessariū vt ista dissensio sedaret̄. Et ꝓpter hoc iudicioꝝ iuris ꝙ canonici doctrina publica in medio cōstituta videt̄. ne q̄s sibi ꝑmittere valeat vltionē. Quid autē mouit sūmū pontificē ad veterū canonū decisionē. hec posset euidēs ratio assignari. q2 noue causaꝝ emergētiū questiōes nouis exigūt decisionibꝰ terminari vt singulis morbis cōpetētibꝰ remedijs deputatis ius suū vnicuiq3 salubrit̄ tribuat̄. Hugo cathalen̄. Hoꝝ aūt canonū tāta in imēsuꝫ creuere volumina: vt vel cōparari vix possent ꝓpter sumptū. vel scribi vel legi ꝓpter fastidiū. Succedētibꝰ autē romanis sibinuicē pontificibꝰ tot ⁊ tāta apposita sunt: ꝑtim ex generalibꝰ eoꝝ ꝯcilijs. ꝑtim exēplis eorū vel ceteroꝝ viroꝝ illustriū: vt oēm memoriā humanā excederēt. Quāta ḡ putas alijs innūerabilibꝰ addita ex ꝯcilijs: q̄n huic vni tot īserta sūt. ꝓpter tātā ḡ libroꝝ imēsitatē q̄ vel legi vix poterat vel teneri memoria: cogitauerūt q̄dā doctores prudēti ītellectu salubri cōsilio ꝓuida cautela. hoꝝ oīum luculētā facere abbreuiationē. Ex q̄bꝰ gloriose memorie venerabilis iuo carnotēsiū ep̄s exq̄sita diligentia de ꝑtaxatis canonū regulis q̄dā capitula ordinauit. ⁊ ad numerū. x. libroꝝ laudabili redegit cōpēdio. Sꝫ q̄m ⁊ ille liber imēsus ē. ⁊ nondū ad hoc breuiatus vt recte enchiridion possit noīari. tētaui ego sūmariū illius facere. ⁊ volumē eius in libellū redigere manualē. Extat etiā apud nos liber decretoꝝ apostolicoꝝ. quē ꝑmus cōpilauit Isidorus. s. ep̄las decretales romanoꝝ pōtificū: canones quoq3 ꝯcilioꝝ (que ꝑ successiōes t̄pis diuersis locꝭ ꝑ orbē ab ep̄is catholicis celebrata sunt) in vnū grāde volumē cōpingēs. Ex quo. s. volumine siue ex eius ꝑtibꝰ. i. ex ep̄lis pontificalibꝰ ⁊ cōcilijs simul ⁊ ex catholicorum doctorum opusculis manifestum est Iuonis ⁊ Gratiani decreta fuisse excerpta.

¶ De Compilatione extrauagantium ⁊ abbreuiatioue earnm.

C. XLIX.

Ex summa de casibꝰ decretaliū. Sꝫ cū oīa nō possent in corpore decretoꝝ comprehēdi post cōpilationē ipsoꝝ factā ꝑ gratianuꝫ. multe decretales ep̄le a romana curia emanauerunt. quaꝝ t̄pe alexādri primus fuit. b. papiēsis ꝓpositꝰ ⁊ etiā subtilissimus ordinator. q̄ prima cōpilatio appellari solebat. Scd̄o t̄pe celestini ⁊ vrbani iohānes galēsis quādā edidit cōpilationē q̄ solebat scd̄a cōpilatio siue scd̄e nūcupari. Sꝫ q2 quedā decretales repiebant̄ in illis: quas romana curia nō approbat. Ideo innocētius. iij. ꝑ. B. beneuētanuꝫ aliā fecit cōpilationē de his q̄ a principio sue ꝓmotiōis vsq3 ad. xij. annū in suo ꝯtinebant̄ registro. ⁊ questiōes quas in generali ꝯcilio ꝓmulgauit. q̄. iij. ⁊. iiij. cōpilatōes appellabāt̄. Deīde crescēte hoīuꝫ multitudine. ⁊ se infinitis questiōibꝰ cauillatiōibusq3 imiscēte t̄pe. Honorij pape facta fuit q̄dā ꝯpilatio q̄ q̄nta seu honoriana dicebatur. Uez cū nō debeat rephēsibile iudicari. si ꝑ varietate tēpoꝝ statuta q̄nq3 varient̄ hūana. ꝑsertim cū vrgēs necessitas ⁊ euidēs vtilitas h̄ exposcit. q̄m ipse deꝰ ex his q̄ statuerat in vete. testa. nōnulla mutauit in nouo. adueniēte nouo hoīe. i. gregorio. signa ⁊ ꝓdigia in medio mūdi emittēte. ⁊ ꝓduxit vētos de thesauris suis h̄ ē iurꝭ sciētiā vēto cōꝑabilē. q̄ inflatū ⁊ tumidū reddit sciētē. iuxta illud: Sciētia inflat. ⁊ decretales a ꝑdecessoribꝰ suis cōpilatas remouēdo superflua ⁊ mēbranas frustra occupātia decurtauit. iniūgēs sup h̄ fratri raymūdo penitētiario suo vt de cōpilatiōibꝰ veteribus ꝯstitutiōes eliceret meliores in ꝯsonātiā luculētā. Et vere in oībꝰ tā libris q̄3 titulis ⁊ etiā capitulis ista facta est decisio. Nā cū prius eēnt. v. volumina in quibus. xxv. distinctiōes habebant̄ hodie ꝑ gregorianā ꝓuidētiā ad volumē vnicū sunt redacta. in quo solūmodo quinq3 distinctiones reperiunt̄. Decurtauit in titulis. nā cū in veteribus quinquies. c. ⁊. xx. tituli cōprehenderent̄ ad nonies. xx. hodie sunt redacti. Item in capitulis sed nō multū. Nam cuꝫ in antiquis bis mille ⁊. lxij. essent: ad mille ⁊. dcccc. reducunt̄. q2 vero tot cōpilatiōes errorē tedium: confusionē ⁊ iuuenibus desperationē frequentissime inducebant. propter hoc facta fuit hec compilatio que sufficit ad canonicarum questionem decisionem. Diuiditur opus in quinq3 partes. In prima tractat de officijs clericorum ⁊ preparatorijs iudiciorū. In secūda de iudicijs ⁊ ꝓcessu iudicioꝝ. In tertia de vita ⁊ honestate clericoꝝ. In quarta de matrimonio. In q̄nta de criminibꝰ ⁊ penis. Quare autē sic ordinent̄ hec ē ratio. Omne ius quo vtimur vel ad ꝑsonas ꝑtinet. vel ad res. vel ad actiōēs. Ideo ꝑmo tractat de ꝑsonis. sꝫ q2 ꝑsone in iudicio existētes aliq̄n causas examinant diffiniendo: interloquendo. componendo. ideo in secūdo tractat de iudicijs. Uerum cum duplex sit genus hominū: clericorum. s. ⁊ laicorū quod duobus modis habet regi. naturali. s. iure ⁊ moribus. vita ⁊ honestas clericorū longe preminet vite laicorū. Ideo pro tertia parte primo tractat de vita ⁊ honestate clericorum. Sed quia in laicis etiā vita ⁊ honestas hꝫ attendi: que consistit circa sponsalia ⁊ matrimonia. Ideo quartus de his intitulatur: verūtamen cū nec clericus vel laicus vitā mundā sine īmunditia ducere potest. nec honestam sine de honestate. propter hoc quintus de vitijs ⁊ eorū penis habꝫ tractare. Unde versus. Pars prior officia parat ecclesieq3 ministros. Altera pars testes ⁊ cetera iudiciorum. Tertia de rebus ⁊ vita presbyterorum. Dat formaꝫ: rite nubere quarta docet. Ultima de vitijs ⁊ penis tractat eorum.

¶ De Concordantia canonum. C. L.

Hugo. Cū aūt in scriptis sanctoꝝ patruꝫ vel apostolicorū virorum nostrorū aliquod capi. vel canonē repperieris. ab vno q̄dē fm rigorē iudicij intensuꝫ. ab alio vō fm indulgētie moderationē dispensatū. nō statim vt ꝯtrariū rephēde. sꝫ scriptoꝝ intentiōe diligenter intuita vnaꝫ esse scripture faciē intellige q̄ de vno charitatis fonte ꝓcessit. vbi gr̄a. Beatus greg. dicit in canone quē scribit secūdino incluso: lapsi in sacrꝭ ordinibꝰ post ꝯdignā satisfactionē reuocari p̄nt ⁊ ad ordinē suū redire. Sed martinꝰ papa. ab eo decimus dicit: ꝙ semel lapsi post suā ordinationē: deinceps iaꝫ depositi erunt. ⁊ nullum graduꝫ sacerdotij poterunt adipisci. ⁊ puta sine hec sunt ꝯtraria videt̄ superficies lr̄e facē dissonantiā. sꝫ si diligēter attendas auctorū intentio facit ꝯcordiā. Ecce enī canonē illū quē alter dispēsat ⁊ moderat̄ ꝓpter infirmos cōpassiōe misericordie: alius aggrauat ⁊ intendit rigore ecclesiastice discipline nec desperatiōe venie hoc dicit̄ ne forte ꝯtra claues ecclesie disputaret̄. quibꝰ ligata soluunt̄. Sed zelo quodā iustitie ⁊ feruore extirpādi vitia. vt hac singulari cautela metus quidam libere peccantibꝰ incuteret̄. multa in hūc moduꝫ in sacris canonibꝰ reperies: q̄ pro necessitate tempoꝝ vel consideratione ꝑsonaꝝ. vel etiā etatum aliquando rigore iudicij intendunt̄. aliquādo misericordie moderatiōe indulgent̄. Scire ergo iam debes: q2 sunt quedam preceptiones ⁊ prohibitiones mobiles. quedā īmobiles. Immobiles sunt quas lex eterna sanxit. que obseruate saluteꝫ cōferunt. nō obseruate eandē auferunt. Qualia sunt. diliges dn̄m deum tuū ex toto corde tuo. ⁊ ꝓximū tuū sicut teipsuꝫ. Et honora patrē tuū. ⁊ nō occides. nō mechaberis. ⁊ hm̄oi. Mobiles vō sunt quas lex eterna nō sanxit: sꝫ posterioꝝ diligentia rōne vtilitatꝭ inuenit. nō ad salutē ꝑncipaliter obtinendā: sed ad eā tutius muniendā. q̄le est illud ap̄li: Hereticū hoīem post primā ⁊ secūdā correctionē deuita ⁊ qualia sunt q̄ ꝓposuimus Canonū itaq3 ꝑceptiones vel ꝓhibitiōes mobiles sunt. ⁊ fm rigorē ecclesiasticū vł moderationē: q̄nq3 artant̄ (vt sepe dictū ē) q̄nq3 dispēsant̄. q̄s si q̄dē ꝑceptōes vel ꝓhibitiōes cū diligēter ītuitꝰ fueris. ⁊ q̄d fm rigorē q̄d sꝫ moderationē: quid fm iudicium: q̄d fm miaꝫ dicat̄: vigilanter attēderis: nihil in eis iam ambigui vel ꝯtrarietatis inuenies. Ex summa iuris canonici. In summa vō nota ꝙ canonū q̄daꝫ sunt generales. s. de statu vniuersalis ecclesie. quidā vō speciales. Et hoc multipliciter. s. ex tempore. ex loco. ex causa. ex ꝑsona. Iterū q̄dam dati sunt fm preceptū. quidā fm consiliū. quidā fm rigorem. quidā fm misericordiā. Et fm istas distinctiōes possunt solui multe canonū cōtrarietates. Itē ep̄la decretalis aliq̄n est cōstitutio. s. in qua papa aliq̄d statuit. Aliq̄n est ꝯsultatio. s. in q̄ de iure respondet. aliq̄n vō diffinitio q̄n. s. per eam diffinitiua sentētia negociū diffinit. Aliq̄n quoq3 ꝯmissio q̄n. s. per eam negocium alicui diffiniendū ꝯmittit.

¶ De Rescriptis. C. LI.

Ex summa decretalium. Rescriptuꝫ dicit̄ q̄d a papa vel imꝑatore rescribit̄ ad cōsultationē: vel ad relationem. Rescriptū si est fm ius vim habet constitutiōis. Est enī epistola decretalis ⁊ habet auctoritatē pro causis diffiniendis. Similit̄ ⁊ q̄n est preter ius. Si vero cōtra ius nō valet nisi fiat ex certa scientia rescribentis ⁊ illius iuris cōtra quod sic mentionem facit. Unde causa. xxv. q. ij. Imperatores theodosius ⁊ val̄. Rescripta ꝯtra ius elicita ab omnibus iudicibus precipimus refutari. nisi forte aliquod quod non ledat aliū ⁊ prosit petenti: vel crimen supplicātibus indulgeat. Itaq3 rescriptū q̄d est cōtra ius iuxta casum suū. intelligendū est cōcepta presumptiōe. ꝙ ex aliqua causa papa vel imꝑator ita scripserit. nec ad cōsequentiā trahi voluerit nisi volūtas eius ꝯtraria vel ꝑ aliqua verba in rescripto cōtēta. vel ꝑ alia indicia apparuerit. tunc enī fm voluntatē eius tenendū est etiā ꝯtra ius. dūmodo tale sit ius cui ꝑ cōstitutionem pape vel imꝑatoris derogari possit. Per nouum enī

... preiudicat autem secundum rescriptū priori in certis casibus. s. si de eo mentionē faciat. Itē si primū generale sit ⁊ secundū speciale. Itē si quis prius permisit se conueniri per secundas litteras. ⁊ nō obicit eas in principio litis. Itē si is ꝗ primas litteras impetrauit nō sit vsus eis ꝑ annū. Alias autē regulare ē ꝙ semp valēt littere priores. Si vero dubitet͂ que littere sint priores que posteriores ad arbitrū eatur. Q si rē arbitri diffinire nō possūt papa cōsulat͂. Si autē impetret͂ rescriptū per falsi suggestionē. vel per tacitā veritatē: tūc si talis fuit falsitas vel veritas. qua nō suggesta vel nō suppressa: littere habite nō fuissent: nō valēt. nec debet iudices delegati per eas procedere in causa. nisi tantum quo ad hoc vt cognoscatur de illo mendacio. alias aūt valebunt in forma communi. Et nota ergo ꝙ hec cōditio si preces veritate nitant͂ in litteris subintelligit͂. ⁊ si nō apponat͂. Et qn̄ littere impetrāt͂ oīa illa narrāda sunt pape. quibus obmissis littere nō cōcederent͂. Itē in summa nota: ꝙ si quis impetret litteras sub hac forma. Conqueror de titio ⁊ de quibusdā alijs: ꝑ hāc generalē clausulā non poterit multitudinē effrenatā in iudiciū vocare. nec maiores personas ꝙ̄ sint in clausula speciali. habentur hec extra. i. de rescriptis. c. sedes apostolica. Porro si dubitatio incidat in rescripto latissima fieri dꝫ interpretatio. pōt interpretari rescriptū ille cui destinatum est. Sed eius interpretatio tn̄ inter partes quarū causa illi cōmittit͂ faciet ius. ⁊ nō inter alias personas. Potest etiā interpretari papa vel etiā magister vel consuetudo: sicut infra capitulo de interpretatione iuris.

De Priuilegijs. C. LII.

Priuilegiū est cōcessionis beneficiū contra ius cōmune indultū. qd̄ eniꝫ de iure cōpetit nō debet priuilegio impetrari. Licet ex superabundāti plerūqꝫ cōcedat͂: qd̄ quidē ad cautelā fit. vt videlicet plus timeat͂ sed priuilegiū dici nō debet. Dicit͂ eni priuilegium quasi lex priuata. vel qꝛ priuata a lege cōi. vel qꝛ in priuato fert͂. In hoc etiā differt a rescripto: qꝛ dat͂ cōtra ius cōe. rescriptū autem (vt dictū est) cōtra ius cōe nō valet: nisi fiat ex certa sciētia rescribentis. ⁊ illius iuris cōis cōtra quod sit habita mentiōe. Priuilegiorꝫ aliud generale. aliud speciale. Generale quidē: vt illud qd̄ est indultū toti collegio clericoꝝ. Verbigratia. ꝙ clerici sunt immunes a tutelis. ꝙ ecclesiarū predia generaliter emunitatē habēt. Speciale vero subdiuidit͂ in psonale ⁊ reale. Sed ⁊ psonaliū aliud est psone: aliud psonaꝝ. Speciale ⁊ reale est qd̄ specialiter cōcedit͂ ⁊ rei vel domui coheret. nec cū psona finit͂. semp autē reale videt͂ nisi ɔtra exprimatur. Speciale ⁊ psone est qd̄ specialiter psone cōcedit͂ ⁊ cū psona finitur. Speciale vero ⁊ psonaꝝ qd̄ ad posteros vel successores transmittit͂. Itē priuilegiorū aliud est tēporale: aliud ꝑpetuū. Itē aliud cōfert ius nouū: aliud vetus cōfirmat. Itē aliud est in lucro captando sicut donatiōe facta ecclesie eius qd̄ vltra quingētos solidos valeat sine insinuatiōe. aliud in dāno vitādo. sicut cū alicui dat͂ ecclesie priuilegiū. ne cōtra eā currat prescriptio cētū annoꝝ. Priuilegiꝫ possunt cōcedere ꝗ ⁊ cōem legē condere papa. s. ⁊ impator. quilibet eni cōtra legē a se cōditā pōt venire. Unde nec ipsi legib' suis tenētur. Ulpiano dicēte: princeps legib' solutus est. Eps quoqꝫ lꝫ cōmunes leges nō possit facere: cōsuetudo tn̄ admisit. vt de his ꝗ pertinēt ad suā pōtatē possit aliqua priuilegia dare. Verbigratia. pōt in decimis monasteriū priuilegiare capellā a iurisditione ecclesie baptismalis eximere. ⁊ ecclesiā vnā alijs subicere sicut ⁊ vnire. Potest tamen dici ꝙ huiusmodi nō sunt priuilegia sed quedā cōcessiones cū autem duo priuilegia inter se repugnant. sed concessa sunt ab imparibus autoritatibus. concessum a maiori preiudicat alteri. Si autē a paribus: aut ambo generalia vel ambo specialia sunt. ⁊ in vtroqꝫ casu primū posteriori preiudicat nisi in posteriori mentio de priori fiat. aut vnum generale ⁊ alterum speciale. ⁊ tunc speciale generali derogat. siue prius siue posterius impetratum fuerit nisi specificatio ex generali procedat.

De Effectu priuilegioꝝ ⁊ excessib' priuilegiatoꝝ. C. LIII.

Effectus priuilegij. ꝙ is cui cōpetit eo vtit͂ perpetuo. nec aliquis etiā summus pōtifex contra illud venire debet. nisi aliqua ratiōe motus velit ꝓlegio derogare. tali tn̄ distinctiōe. Priuilegiū aut parit actiōnē: aut tribuit exceptionē. Si parit actionē prescribitur contra eam illo spacio quo prescriberetur si actio illa de iure cōpeteret. Lex tamen videtur dicere ꝙ contra priuilegium currit prescriptio decem annorum sed illud priuilegium de quo loquitur. ne actionē nec exceptionem concessit. immo tn̄ ad factum datuꝫ est. ⁊ ideo tam breui tempore contra illud prescriptum est. Eadē ratio videt͂ ꝙ si templarius per decem annos in hac ecclesia ex quo interdi... celebrare diuina negligeret fieret ei preiudicium. Si vero tribuat exceptionē nullo tempore ꝑscribatur contra eam. Que enim tpalia sunt ad agendum perpetua sunt ad excipiendū. Tria vero faciunt vt priuilegiū mutetur vel amittat͂. s. meritum priuilegiandi: voluntas priuilegiantis ⁊ culpa priuilegiati. Tripliciter aūt priuilegiatus circa priuilegium cōmittit. s. permissa potestate abutēdo. contra priuilegium faciēdo: priuilegio quoqꝫ tacite vel expresse renunciando. Uerūtamē si priuilegiū aliquod ɔcedat ecclesie ro. non potest ei renunciari expresse: sed tacite pōt. ut. s. per centū annos negligatur. Si vero non concedat aliquid ecclesie romane potest ei renunciari expresse. ita tn̄ ꝙ si fuit concessum rei non persone renunciantis persone tantū non ecclesie renunciatio noceat. Hoc etiā dico: nisi sit odiosum vel penale vel toti collegio clericorū concessum cui renunciari non pōt expresse pōt non tacite. Excessus itaqꝫ priuilegiatorꝫ ipsius amissione priuilegij vel mutatiōe punit͂ ⁊ etiā quod per vsurpationē factio ad ignominiam ipsoꝝ irritatur. Extra. v. de priuile. ⁊ ex. pri. Innocentius. iij. Priuilegium meretur amittere. qui pmissa abutitur potestate. Idem. Delictuꝫ persone in damnuꝫ ecclesie redundare. non debet. Idē. In beneficijs plenissima sit interpretatio adhibenda. Actor. Hic nota ꝙ priuilegij beneficiū quādo nō in damnū concedit͂ largissime interptandū est. cū vero in damnuꝫ alicuius strictissime interpretat͂. Gratianus in causa. xxv. q. ij. ca. vltimo. Hostilitatis vel paupertatis necessitate temporales sedes vel mutant͂ vel due in vnū rediguntur. sicut necessitatē patiētes cessante necessitate: beneficijs renunciare cogunt͂. que eis miserationis indulsit intuitus. sic religiose viuentes cū religiōe cessauerint priuilegijs exuunt͂ que religiosa cōuersatio meruit. priuilegia ergo que religiosis domib' conceduntur͂: vel in eo casu accipienda sunt in quo eis ita cōsulit͂. ꝙ nulli aliquid derogatur. videlicet vt ex noualibus quorū decimationes nulli assignate fuerant. priuilegiorū auctoritate decimas nulli persoluere cogantur. vel si propter instantem temporis necessitatem eis consuli non potuerit nisi alijs derogetur. Ista priuilegioꝝ auctoritas videtur esse seruanda. vt eoꝝ subueniat͂ inopie. nō vt suarū diuitiarū augmento: ⁊ possessionū nō modica extēsiōe porrecta: baptismales seu prochiane ecclesie penit' destruant͂.

De Principijs vtriusqꝫ iuris cōibus ⁊ proprijs. C. LIIII.

Ex summa iuris. Iuriū principia sunt quedā cōmunia vtriusqꝫ iuris. s. ciuilis ⁊ iuris canonici. Quedam vero ꝓpria singuloꝝ. Illa quidem que instinctu quodāmodo nature cordi hoīs sunt innata. Coīa sunt vtriusqꝫ iuri. vt istud omni homini iniuriari nephas est. Itē istud: nō facias alij qd̄ tibi non vis fieri. i. non debes velle fieri. ⁊ silia. Sunt ⁊ alia quedā coīa vtriusqꝫ. que etsi nō a natura tn̄ iure gentiū sūt itroducta. vt hoc iustū est: vnūquodqꝫ eo genere quo ligatū est dissolui. Itē qui non facit qd̄ debet: ɔtra ea facere videt͂ que facere debet. Et fere oēs regule cōtente sub titulo de regulis iuris in digestis: cōmunia sunt vtriusqꝫ iuris. Fere dico: ꝓpter quedā que iuri canonico nō ɔueniunt. qd̄ lectori diligēti facile patere potest. Et caue tibi ꝙ nulliū adeo generale ꝑncipiū iure gētiū est introductū qd̄ non patiat͂ exceptionē in aliquo ꝑ qualitate tempoꝝ locoꝝ: negocioꝝ ⁊ etiam psonaꝝ qnqꝫ. Itē sunt ⁊ alia multa principia coīa vtriusqꝫ iuris: que sub titulo de regul' iu. nō ɔtinētur. vt hoc: sniam a non suo iudice latā nullam esse. Item qd̄ cū falso ꝓcuratore actum est: iudicium nullū esse. adeo ꝙ nec iudiciū dici solet. Itē istud lꝫ cuiqꝫ a snia iniqui iudicis appellare. ⁊ multa alia Propria sunt iuris ciuilis: vt quod quisqꝫ ob tutelā sui corporis fecerit vim ⁊ iniuriā pulsando iuris via fecisse videt͂. Hoc eni iure canonico cuiqꝫ nō licet: imo clerici arma portātes excōicari debent. ⁊ pfectus si fuerit pcussus in maxillam debet ꝓbere ⁊ aliā. Itē ꝓprium iuris ciuilis est omne ius ⁊ omnē actionē ꝑscriptione triginta vel q̄draginta annoꝝ tolli. nō habita distinctiōe: vtꝝ prescribēs bonā fidem vel malā habeat. Qd̄ secus est ſm iura canonica: qꝛ omne qd̄ nō est ex fide peccatū est. Itēꝫ iure ciuili est hoc ꝑncipiū ꝓpriū neminē posse ante diffinitiuam sniā appellare. qd̄ non est ſm iura canonica. ⁊ multa alia. Iuris quoqꝫ canonici ꝓpria sunt. Vbigratia. Neminē in sacris ordinib' ɔstitutū: matrimoniū posse ɔtrahere. Item oēs cōmittētes symoniā in ordine irregulares effici. ⁊ executionē ordinis non habere. Item nemini licere beneficiū quod habet in manu laici resignare. Itē nullos infra quintū gradum cognationis sibi attinentes posse matrimonialit͂ copulari. Neminē posse contrahere matrimonium cum ea cui viuente marito fidem dedit de contrahendo cum ipsa. Item neminem posse ad sacros ordines promoueri: qui duarum vxorum vel vnius corrupte maritus extiterit. ⁊ alia plura.

¶ De Interpretatione iuris canonici vel ciuilis. .C. .LV.

Extra .v. de vboꝝ significatione. Hylarius. Intelligentia dictoꝝ ex causis est assumẽda dicẽdi qꝛ nõ ſmoni res: ſꝫ rei est ſmo subiect⁹. Greg. Pleruq̃ꝫ dum ꝓprietas verboꝝ attendit̃: sensus vitatꝫ amittit̃. Celestinus.iij. Non intẽtio vbis: ſꝫ vba intentioni debẽt deseruire. Innocẽtius.iiij. Beneficia pricipũ sunt interp̃tanda largissime. Glo. ſup Matheũ. Qđ non est licitũ in lege: necessitas licitũ facit: nã ⁊ sabbatũ custodiri p̃ceptũ est. Machabei tñ in sabbato sine culpa pugnãt. Sic ⁊ hodie si q̃s ieiuniũ fregerit egrotus: reus voti non habet̃. Extra.j. de ꝯstitutionib⁹. Greg.non⁹. Qm̃ ꝯstitutio apostolice sedis oẽs astringit: nihil debet obscurũ vel ambiguũ ꝯtinere. Extra de transactionibus.c. Ex parte tua. Honorius.iij. J sancte praxedis presbytero card. Jn his ſup q̃b⁹ ius non inuenit̃ expressum ꝓcedas equitate seruata semꝑ in humaniorem partẽ declinãdo: ſm ꝙ ꝑsonas ⁊ causas loca ⁊ tpa videris postulare. Julian⁹ li.j. diges. Neqꝫ vo leges neqꝫ senatuſcõsulta ita scribi possunt: vt omnes casus qui q̃nqꝫ inciderint comprehendant̃: ſꝫ sufficit ea q̃ pleruq̃ꝫ accidũt ꝯtineri. Jdẽ in lib.xv. Nõ possunt omnes articuli sigillatim aut legibus aut senatuſcõsultis comprehendi. Sed cum in aliquo casu sñia eoꝝ manifesta est: oꝫ is qui iurisditioni preest ad similia ꝓcedere: atqꝫ ita est ius dicere. Paul⁹ li.iiij. ad eđ. Qđ cõtra rationẽ iuris receptũ est: nõ est ꝓducendũ ad ꝯsequẽtiã. Jdẽ in lib. digest. de singulari iure. Jus singulare est qđ cõtra tenorẽ rationis ꝓpter aliquã vtilitatẽ auctoritatẽ constituentiũ introductũ est. Celsius lib.xx. digest. Scire leges hoc nõ est vba eaꝝ tenere: ſꝫ vim ac potestatẽ. Jdẽ.li.xix. dige. Benigni⁹ leges interpretande sunt quo voluntas eaꝝ ꝯseruetur. Jdẽ libro xxxiij. Jn ambigua voce legis ea poti⁹ accipiẽda ẽ significatio que vitio caret: presertim cũ etiã volũtas legis ex hoc colligi possit Ulpianus li.xxxv. ad eđ. Cũ lex in p̃teritũ quid indulget: in futuꝝ vetat. Paulus li.iiij. ad plantiũ. Minime mutanda sunt que interpretationẽ certã semꝑ habuerũt. Celsus lib.ix. dige. Jn ciuile est nisi tota lege ꝑspecta vna aliqua particula eius ꝓposita iudicare vl̃ respondere. Paulus li. singulari ad legẽ anciã. Cõtra legẽ facit qui facit qđ lex ꝓhibet. Jn fraudẽ vo legis qui saluis verbis legis sñiam eius circũuenit. Ulpianus li.iiij. ad eđ. Fraus legi fit: vbi quod fieri noluit: fieri aũt non vetuit id fit. Regula iuris. Semper in dubijs benigniora preferenda sunt. Quotiens ideꝫ sermo duas sententias exprimit ea potissimũ excipiat̃: que rei gerende aptior est. Jn ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est eius qui eas protulisset: vbi repugnãtia inter se inueniũtur: neutrũ ratum est. Que reꝝ natura ꝓhibent̃: nulla lege confirmata sunt. Jn re dubia benigniorẽ interpretationẽ sequi non minus iustius ẽ q̃ꝫ tutius. Jn penalibus causis benignius interpretandũ est. Ex summa azonis. Jn summa vero nota ꝙ eoꝝ est ꝓprie leges interpretari quoꝝ est condere: de quibus supius dictũ est. Et hec ĩterp̃tatio generalis est: ⁊ in scriptis redigenda. Põt etiã interp̃tari ꝯsuetudo q̃ est optima legũ interpres: sed nõ est scripta neqꝫ necessario in scriptis redigenda: cum ⁊ ipsa ꝯsuetudo dicat̃ ius non scriptũ. Interp̃tatur ⁊ iudex in causa sibi cõmissa: siue de verbis legis dubitet̃ q̃r intelligenda sint: siue de casu qui non est in lege comprehẽsus. Jnterpretatio tamẽ eius generalis non est: qꝛ res inter quosdã iudicata non preiudicat alijs ⁊ hec tamẽ redigenda est in scriptis. Potest etiã ĩterpretari doctor siue magister legis: ſꝫ ista neqꝫ generalis nec in scripto necessario redigenda est: sed eam ex voluntate ⁊ vtilitate ad conseruationẽ memorie scribere potest. Prima igit̃ est generalis ⁊ necessaria ⁊ scriptã. Secunda est generalis in loco scilꝫ in quo obtinet ⁊ necessaria sed non scripta. Tertia est necessaria ⁊ nõ generalis sed scribenda. Quarta vero neqꝫ generalis neqꝫ necessaria: neqꝫ necessario scribenda.

¶ De Solutionibus cõtrarietatũ iuris. .C. LVI.

Ex summa iuris canonici. Ad noticiam vero cõtrarietatũ iuris nota generales solutiões que diuersis in locis vel casibus incidere possunt. Aliquãdo nãqꝫ duoꝝ canonũ vel decretaliuꝫ: aut etiam legũ que sibi repugnare videnť: eo modo contrarietas soluitur: vt dicat̃ quoniã hec illa posterior est: ⁊ ob hoc ad se trahit illã Hec solutio confirmat̃ per legem digestis. de leg. ⁊ se.con.le.non est nouũ. ⁊.l. sequenti. Aliquãdo vero sic ista loquit̃ demũ lite contestata. Jlla vero ante litis contestationẽ. Uel ista loquit̃ in casu suo: cum.s. actũ est petitorio. Jlla vero in cõtrario cum agit̃ possessorio. Uel ista corrigit illã aut reuocat vel abrogat. vel quod minus ĩ illa dicit̃: in ista supplet̃: Ul̃ ista posterius fuit edita ſꝫ prior ponat̃ in compilatione: qm̃ ibi melius adaptat̃ materie: Ul̃ illa loquit̃ de rigore iuris. Jsta vo de misericordia: ⁊ ob hoc est ei p̃ferẽda. Uel ideo non est ꝯtrarietas: qꝛ papa vel imꝑator hic nõ statuit ius sed factũ narrat: Ul̃ illa loquit̃ ſm ius antiquũ. hec aũt ſꝫ ius modernũ: Ul̃ illa dictat cõsiliũ. Hec aũt p̃ceptũ: Ul̃ illa ꝯtinet ius cõmune: hec aũt obtinet de ꝯsuetudine: Ul̃ ꝯtinet ĩdulgentiã: aut ius datũ Ul̃ cõmissuꝫ speciale: vel illa intelligit̃ de comparatiua permissione. Hec ãt de communi iure: Uel prima fuit promulgata propter necessitatẽ. Hec autem cum nulla necessitas esset: ⁊ ob hoc illa cessante causã ⁊ illa cessare debet: Uel illa per importunitatẽ ⁊ instantiam magnã emanauit. Hec autem cum deliberatione. Uel aliter in illa dissimulat aut tolerat papa vel imperator. Jn hac autem consistit pura veritas: vl̃ ꝯtrarietas est tantũ in superficie littere: non in medulla sententie. Uel in ista quidẽ supplendũ est aliq̃d in littera. ⁊ tunc erit concordantia. Uel aliter: hec illi contraria nõ est: sed ſm illa intelligit̃: quia per eaꝫ determinat̃. Uel forsitan distinguendum est: vt ꝙ aliud est iudice ordinario cui perpetua est iurisditio: aliđ in delegato: qui postq̃ꝫ demãdat sententiã executioni funct⁹ est officio. Uel aliud est in actõe ꝑsonali vbi sñia oꝫ elapsis quattuor mensib⁹ demãdari: ⁊ aliud in reali. vbi statim: si reus est presens. Uel aliter illa lex vel decretalis in desuetudinẽ abijt: qm̃ vsus eã non approbauit. Uel illa loquit̃ ĩdistincte. Hec aũt cũ distinctione. Et lꝫ canon vel lex indistincte loquat̃: iudex tñ vl̃ aduocatus distinguere debet ⁊ supplere qđ omissum est. Uel aliter: illa loquit̃ ꝯfuse hec apte. ⁊ ob hoc standũ ẽ ei: qꝛ lex ⁊ canõ debẽt esse manifesti. Uel hec ⁊ illa loquunt̃ in diuersis casib⁹ aut materiebus aut locis aut tẽporib⁹ vel causis. vt illa decretal̃ que dicit parcendũ esse delinquenti. ꝓpter scandalũ vitandũ intelligitur. Jlla vero que dicit cõtrariũ intelligenda ẽ vbi scandalũ nõ timet̃. Uel illa prior intelligitur vbi semel tm̃ peccauit. hec autẽ vbi bis vel pluries deliq̃t. Uel aliter in illa decretali papa loquit̃ in foro vel cõsilio. anime. Jn hac in foro iudicij. Uel ĩ illa loquit̃ magistraliter. hic autem papaliter. s. cõsuetudo ius auctoritate precepti. Uel illa spectat ad cõsuetudinem ecclesie romane. Hec autẽ aliaruꝫ ecclesiarũ. Uel illarũ decretalium que sunt de decimis. Una specialiter loquit̃ in monachis cistercieñ. qui priuilegiati sunt in multis. Alia vero in ceteris monachis. Uel illa de decimis predialibus. ista vero de personalibus. Uel illarũ de electionibus. illa intelligit̃ quando aliquid de forma electionis omissum est. altera vero qñ nihil: Ul̃ illa qñ vitiũ fuit in ꝑsona electi ⁊ eligentiũ. ista vo qñ ĩ vno tm̃. Uel illa continet errorem. q̃a cũ deberent eligere canonici postularunt. hec aũt neq̃q̃ꝫ. Uel in illis de appellationib⁹ lꝫ vtraqꝫ videat̃ loqui post appellationẽ. Jn prima tñ fuit appellatum ab eo vel ab illis quorum nõ ĩtereat. aut ab his q̃ circa appellationẽ peccauerũt. Uel q̃ appellationi renũciauerũt: qꝛ nõ eam infra tp̃us legitimũ ꝓsecuti sunt. secus aũt in secũda. Jtem si rescripta videant̃ ꝯtraria: ꝯsidera qđ prius impetratũ fuerit. ⁊ vtrũ in secũdo fiat mentio de primo. ⁊ vtruꝫ vnũ speciale sit alterũ generale. vel vtrũqꝫ generale. Jtẽ vtrũ tacita vitate vel expressa falsitate fuerit impetratũ. vtruꝫ impetrato dolo desijt vti infra annũ. vtrũ pẽdẽte citatiõe ꝑ primũ. vel corã iudice delegato. vtrũ lite pẽdẽte. ⁊ vtrũ ſup re litigiosa. Jtẽ quis aduersariorũ preuenit aliũ in citatiõe. tũc eñ obtinet q̃ preuenit. Jteꝫ vtrũ primus impetrator suppressit rescriptum vsqꝫ ad litis contesta. qꝛ tũc non valet: etiam si de primo mentio fiat in secundo. His consideratis facile poterit ad contraria responderi.

¶ De Jure nõ scripto qđ mos ẽ vel ꝯsuetudo. C. LVII.

Iustinianus vbi supra. Ex nõ scripto ius venit qđ vsus comprobauit. nã diuturni mores cõsensu vtẽtiũ cõprobati legẽ imitãtur. Jsidorus vbi supra. Jus legibus ⁊ moribus ꝯstat Lex est cõstitutio scripta. Mos est vetustate ꝓbata ꝯsuetudo siue lex nõ scripta. nã lex a legẽdo vocata: qꝛ scripta est. Mos aũt lõga cõsuetudo de moribus tractat tantũdem. Consuetudo autẽ est ius quoddã morib⁹ institutũ: qđ ꝓ lege suscipit̃ cũ deficit lex. Nec differt scriptura an ratiõe cõsistat. qñ ⁊ legẽ ratio cõmendat. Porro si ratiõe lex cõstat: lex erit omne iam qđ ratione cõstiterit: dũtaxat ꝙ religioni cõgruat. ꝙ discipline cõueniat: ꝙ saluti proficiat. Uocata aũt cõsuetudo: qꝛ in cõmuni est vsu. Ex decretis. di. xij. cõstitutionũ. li.j. ti.j. Diuturni mores nisi legi sint aduersi cõsensu vtentiũ approbati legẽ imitant̃. Augustinus ad ianuariũ. Qđ neqꝫ cõtra fidem neqꝫ cõtra bonos mores esse conuincit̃. indifferẽter est habendum ⁊ ꝓ eorũ ĩter quos viuit̃ societate seruandũ est. Mater mea mediolanũ me secuta inuenit: ecclesiã sabbato nõ ieiunãtẽ ceperat fluctuare quid ageret. tũc ego cõsului de hac re beate memorie am-

brosium episcopū. At ille ait: cum romā venio sabbato ieiunio: cum mediolani sum nō ieiuno. Sic et tu ad quā forte ecclesiā veneris: eius morē serua si cuiq̄ non vis esse scandalum nec quēquā tibi.

Actor. De consuetudine quoq̄ et vsu proprium habes capitulū superius in libro de moribus.

¶ De cōsuetudine bona seruāda et mala abolēda. C. LVIII.

Extra. j. de consuetudine. Inno. iij. c. ad audientiā. Cōsuetudo quidē que canonicis obuiat institutis nullam obtineat firmitatē cū sententia lata a nō suo iudice nullā obtineat firmitatē. Cōsuetudo approbata optima est legū interpres. Grego. ix. Cū tanto sint grauiora peccata quāto diutius infelicē detinēt animā alligatam. Nemo sane mentis intelligit naturali iuri (cuius transgressio periculum salutis inducit) quacūq̄ cōsuetudine (que dicēda est in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari: licet etiā longeue consuetudinis nō sit vilis auctoritas: nō tñ ē vsq̄adeo valitura vt iuri positiuo valeat preiudiciū generare nisi fuerit rōnabilis et legitime sit prescripta. Extra. v. de regu. iur. Grego. ix. Quod latēter aut per vim vel alr̄ illicite introductū est nulla debet stabilitate sustineri. Regula iuris. Que ab initio fuit inutilis constitutio tp̄is tractu cōualescere nō pōt. Ex summa iuris canonici. In summa vō nota q̄ cōsuetudo quedā est generalis: vt orare cōtra orientem apud oēs catholicos. Quedam vō sp̄alis: vt illa que est in aliquo municipio. Itē quedā est inhonesta: et hec nullatenus est seruāda: q̄r corruptela est. Quedā aūt honesta: et hec aut ē s̄m ius et hec inuiolabiliter obseruāda est in loco suo: aut p̄ter ius. et hāc sitr obseruari oportet: q̄r vt ait Augu. Turpis est oīs pars vniuerso suo cōgruens. Aut ē cōtra ius. et tunc aut ille qui p̄est iuri derogare: scit hoc aut nescit. Si scit: aut eā tolerat q̄r. s. nō cōtradicit expresse cum possit. et tunc suanda est: et legi in loco suo derogat. Si nescit: aut verisiīle est q̄ si sciret toleraret eā prudentiū arbitrio suāda est: et legi in loco suo derogat. Aut verisiīle nō est et tunc suanda non est: aut de hoc dubitatur et tunc suari nō debet: q̄r quod certius est tenēdū est iuxta illud Augu. Tene certū et dimitte incertū. Solet aūt dici q̄ in criminibus inducit consuetudinem binus actus. i. due vices. In alijs autē non sufficiunt tres vel etiā plures. sed exigit longitudo tp̄is. sc3. x. annoꝝ inter p̄sentes. xx. inter absentes. Unde de hoc iura diuersimode loquunt. Q2 aūt plures vices sic inducant consuetudinem: patet q̄r forsitan ex gratia vel ex tolerātia sepius hoc p̄missū est. Itē q̄r licet pluribus vicib9 aliquid iudicatū sit. nō ob hoc imposterꝝ ita iudicandū est. Scōm consuetudinē bn̄ iudicat ac si s̄m legē. q̄d tñ nō fieret nisi iusta et rationabilis esset nō est enim iudicium nisi sit iustum.

¶ De Uigore consuetudinis. C. LIX.

Iustinianus. vbi supra. Noua quoq̄ hominū cōsuetudo aliter vsa q̄ legibus scriptum est legē scriptā excludit. Ex. ff. li. j Julianus. Leges non solū suffragio legislatoris: sed tacito etiā consensu oīm p desuetudinem abrogantur. Ulpianus libro. j. de officio proconsulis. Diuturna consuetudo pro iure et lege in his que nō ex scripto descēdunt obseruari solet. Paulus li. vij. ad sabiū. Magne auctoritatis habetur hoc ius consuetudinis quod in tantū probatū est vt non fuerit necesse scripto comprehendere. Idem libro. j. questionum. Optia legū īterp̄es ē cōsuetudo.

Celsus li. xxiij. digest. Quod nō rōne introductū est: sed errore primū. deinde consuetudine obtētum est in alijs similibus nō obtinet

Modestinus. li. j. Regulariter omne ius aut consensus fecit: aut necessitas constituit aut firmauit consuetudo. Ulpianus libro. j. institutionum. et iustinianus vbi supra. Quod p̄ncipi placuit legis h3 vigorē. Ex summa iuris. Dicit canon q̄ consuetudo pro lege suscipit cum deficit lex. vbi videtur innuere. q̄ si lex in promptu sit nō sit stādum consuetudini. sed tūc demū ad consuetudinē recurrēdū sit. quādo lex deficit. Unde nota q̄ iudex marie delegatus primo s3 canones iudicare debet: quibus deficientibus iudicet s̄m leges dicit. n. lucius. sicut. n. leges nō dedignantur sacros canones imitari: ita et sacroꝝ statuta canonū principū constitutionibus adiuuantur: deficiente aūt omni iure ad consuetudinē generalē p̄cedat vel etiam ad particularem ipsius loci vel prouinciaꝝ vicinarum si generalis deficiat. licet quidam tunc dicant ad romanam consuetudinē recurrēdū. Deficiēte vō vtroq̄. s. et iur̄ et cōsuetudie de silib9 est ad silia p̄cedēdū. Qūq̄ tñ cōsuetudini stādū est etiā ɔ̄ ius scriptū. verbigratia in electionibus. Nam persona que alias est ineligibilis sit eligibilis ratione consuetudinis. Cogūtur etiam aliqui rōne consuetudinis eligere de aliena ecclesia. Itē in alienatione que fit per solū abbatē: et in presentatione sitr ad ecclesiā. Solus etiā episcopus ratione cōsuetudinis sine consensu fratrū confert stipendia. Preualet quoq̄ cōsuetudo iuri ī cognitiōe cause m̄rimōij: ī vēditōe patrimonij: in sacramento baptismi: in ordinatis extra quattuor tēpora: in libertate serui iudicāda. et in alijs quibusdā casib9. Sed ad hoc tñ q̄ cōsuetudo iuri p̄iudicet: exiguntur ad min9 tria vel etiā plura. Primū est vt p̄scripta sit. i. longi tp̄is sicut iam superius ostēsū ē et moribus constituta. i. frequentib9 hominū actibus approbata. Secundū est: vt contra rationē vel equitatē non sit: alioquin (vt dictum est) s̄m eam iudicari non posset. Tertiū est vt alīo ius habēdi vel in posterū acq̄rēdi introducta sit. aliodn tal' vsus nō of' vsus vt q̄ in iudicio ɔ̄dicto siue non ɔ̄tradicto obtenta sit. Hoc eni sufficit Item q̄ res illa prescriptibilis sit: et q̄ antiqua et approbata consuetudo dici possit. Itē q̄ de scientia vel cōscientia p̄ncipis introducta sit: et q̄ per errorē sit inducta. Itē q̄ maior vel sanior populi pars ea vti consueuerit. Sicut enim minor pars populi non posset inducere legē ita nec consuetudinē. Quidam tamen dicunt q̄ illa cōsuetudo preiudicat legi: que excedit hominum memoriam. Illa enim habetur loco constituti.

¶ De Personis publicis secularibus ecclesiasticis. C. LX.

Iustinianus. vbi supra. Omne ius quo nōs vtimur vl' ad p̄sonas p̄tinet vel ad res: vel ad actiones. Paꝝ est aūt ius nosse si p̄sone quaꝝ causa statutū est ignorent. Ex sūma iuris. Personarum duplex est diuisio. quia quedā sunt publice: quedā priuate quedā ecclesiastice: quedā seculares. Seculariū publicaꝝ personarum multiplex est diuisio. q̄r quedā sunt maxime: vt superillustres quedā magne vt spectabiles: quedā minores vt clarissime: quedaꝫ minime vt pedanee. Maxime superillustres quasi supillustrantes: id est sup alios lucentes vel alios illuminantes sunt vt imperator. Idem credo de rege in regno suo. Itē consules supillustres dicuntur: sed melius illustres dici possunt. Maiores p̄sone illustres sūt p̄fect9 p̄torio: p̄fect9 vrbis magister militū: q̄stor sacri palatij. i. ipsius palatij. Et dicit sic ad differentiā alioꝝ q̄stoꝝ: q̄r plures sunt q̄stores. s. pretor et alij qui huius ordinis non existunt. Magni sunt spectabiles: quasi ex dignitate et honore inspectione digni: vt magistri officioꝝ comes reꝝ priuataꝝ: et comes orientis prefectus egypti et duces. Minores sunt presides p̄uinciaꝝ. i. qui prouincijs p̄esūt sicut p̄tātes. Et hi dicunt clarissimi et defensores ciuitatū. Alij sunt minimi sicut pedanei ab hoc forte dicti sic. q̄r vltimū et infimū locū obtinent sicut pes in corpore. Nam isti oēs magistratus quasi membra sunt vt lex dicit. Sunt et alij in dictis ordinibus: sed istis exempli gratia sis contentus. Sunt et alij qui cōmuni noīe. s. iudices: vel speciali aliquo ratione officij nominant: sed q̄r non ponunt a iure in ordine prosequi nō curam9. Ecclesiastice vero publice persone sunt dn̄s papa: patriarche: p̄mates archiepi: epi decani ecclesiaꝝ cathedraliū. In quibusdā ecclesijs archip̄sbyteri: diacōi p̄positi: in quibusdā ecclesijs abbates priores et magnates ordinū. Gratianus. d. xxi. Ministri vō sanctorū canonū et decretorū potificū sunt summi pontifices: et infra presules ac reliqui sacerdotes: quorū institutio in veteri testamēto est inchoata: et ī nouo plenius cōsumata.

Anacletus. In nouo testamēto per christū dominū a petro sacerdotalis cepit ordo: q̄r ipsi primo pontificatus in ecclesia christi datus est. Ceteri vero apostoli cum eodē pari consortio honorē et potestatem acceperunt: ipsumq̄ principē eoꝝ esse voluerūt: ipsis quoq̄ decedentibus in loco eorū surrexerunt episcopi: vidētes aūt ipsi apostoli messem esse multā et operarios paucos ab eis electi sunt. lxxij. discipuli quorum tipum gerunt presbyteri.

¶ Qualiter ad illas iura p̄tineant. C. LXI.

Ex summa iuris. Uiso ergo de personis publicis: nūc qualiter ad eas iura p̄tineant non habito respectu ad seipsas vel eorū p̄ncipales: quibus quidā sunt in pluribus: quidā in paucioribus honorati. Sed eorū quibus presunt: respectu breuiter videamus: Trib9 itaq̄ modis ad predictas personas iura spectant: in cōdendo: interpretando: et vtendo. Dn̄s enim papa in foro ecclesiastico solus iura condit: et cum dico solus: consiliū cardinaliū nō excludo: nec ɔcilia que q̄nq̄ facta sunt ipsius tamen auctoritate. Ei9 est et interpretari iura in eodem foro: si dū in iure dubitatio oriat: alie oēs p̄sone ecclesiastice nō ɔdunt: s3 vtunt iure ɔdito: reddēdo iustitiam his q̄b9 p̄sunt: alijs vō nō. Nā extra territoriū ius dicēdi impune non paret: Item ius reddūt pro limitato sibi officio s̄m q̄ diuersimode sup hoc iura loquunt. et de consuetudine obseruāt: nec prosequor officiū singulorum: quia de his inferius deo dante tan

getur vbi de ecclesiasticis officijs agetur: quod aũt in domino papa dixi. in ĩpatore intellige in suo ĩperio: ꝛ in rege in regno. Alij võ nõ condũt nec interp̃tanť: sed solũ vtunť condito iure: sicut de personis ecclesiasticis diximus pro diuersitatibus singuloꝝ. hoc excepto q̄ prefectus p̃torio oriẽtis. ꝛ prefectus pretorio illirici possunt leges condere: dũ tñ non sint ꝯrie generalibus vel cõstitutionibus alioꝝ qδ nullus alius põt nisi pricipis auctoritate suffultus: p̃toꝛ ẽt edicta proponit iuris ciuilis iuuandi grã. Et q2 de iure ciuili principaliter ad presens hic agimus: quarundam personarum publicarũ secularium officia breuiter perstringemus.

℄ De Quarũdã personaꝝ publicaꝝ officijs. C .LXII.

Ex digest. lib. j. Ulpianus lib. j. de officio consulis. Officium consulis est consiliũ prebere. Aurelius archadius crisius magister liberoꝝ libro singulari. A prefectis pretorio facultas appellãdi interdicta est sñia principali. Credidit enĩ princeps eos q̃ ob singularẽ industriã: explorata eoꝝ fide ꝛ grauitate ad huius officij magnitudinẽ adhibenť nõ aliter iudicaturos eẽ pro sapientia ac luce dignitatis sue q̃ȝ ipse foret iudicaturos. Ulpianus lib. singulari de officio questoris. Opinio est tullium hostiliũ primum in rempublicam induxisse questores ꝛ a genere querendi questores initio dictos. Paulus libro singulari de officio prefecti vigilũ. prefectus vigilũ appellať: qui agnoscit de incendarijs: furibus: raptoribus: effractorib⁹: receptoribus: nisi si qua tam atrox ꝛ tam famosa p̃sona sit vt prefecto vrbis remittať. Et q2 plerũqȝ incendia culpa fiunt inhabitantiũ: qui negligẽtius ignẽ habuerũt. hos prefectus vigilum aut castigat fustibus: aut seuera interlocutiõe cõminatus fustium castigationẽ remittit. Sciendũ est aũt p̃fectũ vigilũ p̃ totã noctẽ vigilare debere ꝛ quoquo errare calciatũ cũ armis ꝛ dolabris: ꝛ oẽs inquilinos admonere vt curã adhibeãt ne aliqua negligẽtia incẽdij casus oriatur. Et vt aquã vnusquisqȝ inq̃linus in cenaculo paratam habeat. Ulpianus lib. j. Obseruare proconsulẽ oportet ne in hospicijs prebendis oneretur prouincia. Idem in libro primo de officio proconsulis. Anteq̃ȝ fines prouincie sibi decrete proconsul ingrediať: edictũ debet de aduẽtu suo mittere. Seuerus ꝛ antonius imperatores in epistola sic scribũt: Quantũ ad exenia p̃tinet audi quid sentimus: vetus ꝓuerbiũ est. Extonata silena. quod exponiť. Neqȝ oĩa neqȝ semp̃ neqȝ ab oĩbus. Nã valde inhumanum est a nemĩe accipere: sed passim vilissimũ ꝛ p̃ oĩa auarissimũ ꝛ quidẽ in mãdatis cõtineť: ne donũ vel munus ip̃e ꝓconsul: ꝛ qui in aliquo officio erit accipiat: ematve: quid nisi victus quottidiani causa sed nec exenia ꝑducẽda sunt ad muuerũ q̃litatẽ. i. necessitatẽ: aduocatos quoqȝ petentibus debebit indulgere plerũqȝ feminis vel pupillis vel alias debilibus vel his qui sue mẽtis non sunt: si quis eis petat vel si nemo sit qui petat: vltro eis dare debebit. Si quis p̃ potentiã aduersarij nõ ĩuenire se aduocatũ dicat eque oportebit ei aduocatũ dare. Ulpianus lib. xx. Ad legẽ iuliã ꝛ papiã. ꝓconsules nõ amplius q̃ȝ sex fascibus vtantur. Idem lib. xij. ad eδ. Proconsul portã rome ingressus deponit imperiũ. Marcus lib. p̃rio de officio p̃sidis. Nomẽ presidis generale est eo q̄ ꝛ ꝓconsules ꝛ legati cesaris ꝛ oẽs ꝓuincias regentes licet senatores: p̃sides appellantur. Paulus lib. xiij. ad sab. In mandatis pricipũ ẽ vt curet is qui prouincie p̃est malis hominibus ꝓuinciã purgare: nec distiguitur vñ sint. Ulpian⁹ lib. j. opinionũ. Illicitas exactiones ꝛ violentias factas ꝛ extortas metu vẽditiões vel sine p̃cij numeratione ꝓhibeat p̃ses ꝓuincie: ꝛ ne quis iniquũ lucrũ aut dãnũ sentiat: ne potentiores viri humiliores iniurijs afficiant: neve defensores eorũ calumniosis criminibus insectentur inocentes. Illicitas exactiões sub specie tributorũ fieri ꝓhibeat. Neqȝ licita negociatiõe aliquos ꝓhiberi: neqȝ ꝓhibita exerceri: neqȝ innocẽtibus penã irrogari sinat: Idẽ lib. iij. opinionũ. Preses ꝓuincie inspectis edificijs dominos eorũ causa cognita reficere ea compellat: ꝛ aduersus detrectantes cõpetẽti remedio deformitati auxiliũ ferat. Paulus lib. iiij. epistolaꝝ. Non tã spectandũ est quid rome factum est q̃ȝ quid fieri debeat. Modestinus li. v. regũ. Plebiscito ꝯtineť. Ne quis p̃sidũ munus donũve caperet nisi esculentũ poculentũve qδ intra dies proximos prodigatur.

℄ De Iudicibus ordinarijs. C. LXIII.

Ex summa iuris. Predicti autẽ oẽs ordiarij sunt iudices. Et dico ordinariũ eẽ illũ qui eoipso q̄ eligiť ꝛ ꝯfirmať a sup̃io: ꝛ vel eoipso q̄ p̃riceps sibi dat in aliquo territorio vł ꝓuincia dignitatẽ vł sup̃ collegio p̃matũ iurisdi. hȝ sup̃ q̃b⁹ ẽ ꝯstitut⁹. In q̃litate iudicis ordiarij ꝯsideraň ista q̃nqȝ s̃ȝ iura: ꝯditio: sex⁹: etas discretio fama. Cõditio q̃dẽ ne seruus sit. Sexus: ne femina. Etas autẽ vt maior sit. xx. annis: vł ad minus annoꝝ. xviij. Discretio võ: ne sit indiscret⁹ in iudicio. Fama quoqȝ ne sit ĩfamis. Sed lȝ infamia faciat ne possit ordinarius de iure ꝛ merito subditos suos iudicare: sñia tñ ĩfamis vł criminosi iudicis tenet: nec ꝓpter talia repelli põt ordinaria iudicãdo q̃ȝdiu sustineť ĩ offõ suo: sȝ delegat⁹ repelli põt. Omnẽ aũt prelatũ ecclesiasticũ ordinariũ esse puto. Archiep̃s quidem est ordinarius suffraganeoꝝ suorũ: sed non subditorũ illorũ. Officiũ prelati vel iudicis est curã habere subditorũ. Eiusqȝ p̃tãs circa tria versať. s. circa correctionẽ ꝛ iudiciũ ꝛ animaduersionem. Igiť in correctione debet esse beniuolus: in iudicio iustus: in aĩaduersione misericors. Isidorus lib. ix. Iudices dicti sunt q̃si ius dicẽtes populo siue q̄ iure disceptent. i. iuste iudicent: non est enĩ iudex: nisi sit in eo iusticia. Gratianus causa. iij. q. vij. Q2 autẽ iudex esse nõ possit quẽ cũ reo par aut maior macula inficit: multis auctoritatibus ꝓbať: sicut enim sancta romana synodus dixit. Infamis p̃sona nec ꝓcurator esse põt nec cognitor. Itẽ Ambrosius sup̃ beati ĩma. Iudicet ille de alteri⁹ errore: qui non hȝ qδ in seipso condemnet: ne cum de alio iudicet in se ferat sñiam. Gratianus vbi supra. Sed obiciť. Saul enĩ cũ a dño esset reprobat⁹ p̃p̃lm de iudicabat: Multi etiã alij tam in veteri testamẽto q̃ȝ in nouo ĩueniuntur quorũ vita cũ esset blasphemabilis: tñ eoꝝ sentẽtia: q2 ex officio suo (seruata iudiciarij ordinis integritate) ꝓcessit ĩueniť seruata. Unde in euãgelio dñs ait. Sup̃ cathedrã moysi sedebũt scribe ꝛ pharisei ꝛc. hinc liquido constat q̄ mali pastores dum sñia iusti examinis aliorũ crimina feriũt sibipsis nocẽt: dũ sine exemplo sue emendationis aliorũ vitia corrigere curant. Subditis vero prosũt si eoꝝ interp̃tatiõe correcti vel sentẽtia coerciti vitã suã in melius cõmutare didicerint: ac per hoc dũ ab ecclesia tolerati fuerint: eoꝝ iudiciũ subterfugere nõ lȝ. Itẽ vt supra eadẽ. q. v. c. q2 suspecti. Nicolaus papa scribit michaeli imp̃atori. Q2 aũt suspecti ꝛ inimici iudices esse non debeant: ꝛ ipsa ratio dictat: ꝛ plurimis ꝓbať exemplis. Et dige. li. Marcellus li. iij. digest. Cassius longinus nõ putat p̃mittendũ eundẽ: qui ꝓpter turpitudinẽ senatu mot⁹ ẽ nec restitut⁹: iudicare vel testimoniũ dicere: q2 l. iulia. repetundaꝝ hoc fieri vetat. Ex. iij. li. Cecus retinere põt iaȝ ceptũ magistratũ: aspirare aũt ad nouũ penit⁹ ꝓhibeť. Ex. v. li. ff. de iudicijs. l. cũ p̃torũ. §. nõ aũt oẽs. ꝛ. iij. q. vij. c. ĩfamis. Qnidã lege ꝓhibenť: ne iudices sint: quidã natura: quidã moribus. Lege vt qui senatu motus est. Natura vt surdus mut⁹ ꝛ p̃petuo furiosus ꝛ impubes: q2 non hñt iudiciũ. Morib⁹ femine ꝛ serui: nõ q2 iudicio careant: sȝ q2 p̃ceptũ est vt ciuilib⁹ officijs nõ funganť. Qui aũt possunt esse iudices: nihil interest vtrũ in p̃tãte an sui iuris sint. Aphrican⁹ li. iij. questionum. In priuatis negocijs pater filiũ vel filius patrem iudicẽ hẽre põt. Paulus. vj. lib. Ad planciũ. Iudicare publicũ munus est.

℄ De Moderatiõe iudicis. .C. LXIIII.

Ex digest. li. j. Calistrat⁹ li. j. de cognitionib⁹. Obseruandũ est ius reddenti vt in adeũdo facilẽ se p̃beat: sed ꝯtemni patiať: vnde mãdatis adiciť: ne p̃sides ꝓuinciaꝝ in vlteriorẽ familiaritatẽ ꝓuinciales admittant. Nã ex conuersatione equali ꝯtemptus dignitatis nasciť: sȝ in cognoscẽdo neqȝ excandescere aduersus eos quos malos putat: neqȝ p̃cib⁹ calamitosorũ illachrymari oportet. Id enim nõ est ꝯstantis ꝛ recti iudicis: cui⁹ animi motũ vult⁹ detegit: ꝛ summatĩ ita ius reddere dȝ: vt auctoritatẽ dignitatis ingenio suo augeat. Seuer⁹ ꝛ antoni⁹ imp̃atores in epi. sic scribũt. Quãtum ad exenia p̃tinet: audi q̃d sentimus: vet⁹ ꝓuerbiũ est. Extonata silena. i. neqȝ oĩa: neqȝ semp̃: nec ab omni hoĩe. Nã valde ĩhumanũ est nil accip̃e: sȝ passim vilissimũ ꝛ per oĩa auarissimũ ꝛ quidẽ in mandatis ꝯtineť: ne donũ vel munus ipse ꝓcõsul ꝛ qui in aliquo officio erit accipiat: ematve q̃d: nisi victus quotidiani ãnexa: sȝ nec exenia ꝑducenda sunt ad muneꝝ qualitatẽ. Regula iuris. Porro factũ a iudice qδ ad officiũ eius non pertinet: ratum est.

℄ De Iudicibus delegatis. C. LXV.

Ex summa iuris. Delegat⁹ iudex est: cui a p̃ncipe in secularib⁹ vł ab ap̃lico ĩ ecclesiasticis vel ab alio ordinario causa cõmittiť. Huius officiũ est mãdati fines obseruare cũ exacta diligẽtia ꝛ a partibus cõuocatis que vtrinqȝ ꝓponenť audire. Et si mãdati fines excedat: nihil aget. In duob⁹ tñ casib⁹ recedere dȝ a forma mãdati: p̃m⁹ est si rõnabile exceptiões opponanť (v̄bigrã) si mãdeť vt cito restituať ecc̃lia qua q̃s spoliat⁹ est: ꝛ aduersarius opponat exceptionẽ de spontanea renũciatiõe facta in manu p̃lati sui: dȝ absoluere reũ: ꝛ sic a forma recedere mãdati. Scđs est si ĩpetrate sint lr̃e

tali falsitate suggesta: q̃ nõ suggesta lr̃e nullatenus darent̃. In quo casu si fraus ⁊ dolus interuenerit ꝓcedet nõ sm̃ formã rescripti: sꝫ sm̃ ius cõe. Ad officiũ quoqꝫ delegati ꝑtinet cognoscẽ tã sup̃ principali q̃ꝫ super incidentibus q̃õnibus sine q̃bus causam sibi cõmissam cõmode nõ valet explicare. Nã ex quo questio principalis ei cõmittitur oĩa que ad illã ꝑtinẽt ei cõmissa intelliguntur. Et nota ꝙ delegatus maior est oĩ eo cuius sibi causa delegatur. Iurisditionis eius ꝓrogatio tripliciter fit. Primo quidẽ de persona ad personã: ⁊ hoc auctoritate iuris preter consensũ partiũ: vt si alicuius ecclesie prelato cã mandetur eius ꝓprio noĩe nõ expresso eo mortuo mandatũ ad successorẽ extendetur. Secũdo mõ de re ad rẽ: sꝫ hoc ex consensu partiũ. Nã si datus sit iudex vt cognoscat sup̃.x. ⁊ partes velint vt cognoscat super.xx. prorogabitur eius iurisdictio ad rẽ illã maiorẽ ⁊ sic a quãtitate ad quãtitatẽ. Quãdoqꝫ etiã a genere cause in aliud genus cause. Tertio mõ de tpe ⁊ ad tẽpus. ⁊ hoc itidem ex cõsensu partiũ: vt si iudex sit datus vt cognoscat infra certũ tẽpus poterũt partes eius iurisdictionẽ prorogare in tẽpus prolixius. Necesse est tamẽ vt ⁊ iudex consentiat. Extra primo de officio ⁊ po. iudi. de. Alexander. iij. epõ londo. Si pro debilitate vel pro alia qualibet graui necessitate tractandis causis que tibi a sede ap̃lica cõmittuntur interesse nõ poteris liberꝫ tibi sit ꝑsonis discretis ⁊ idoneis vices tuas cõmittere. ita ꝙ si res tanti est te consulere debeant nisi forte cause ita graues sint ꝙ sine presentia tua non possunt cõmode terminari. Idẽ. Si iudex ad mãdatũ iudicis delegati a nobis nõ vult aut nõ põt alijs resistẽtibus sentẽtiã ab eo latam effectui mãcipare: delegatus iudex eã aucto. apo. sibi cõmissa põt executioni mãdare. ⁊ si qui sibi restiterint eos sñia ecclesiastica coercere. Idẽ. Ex quo iudex delegatus ꝑ se vel ꝑ aliũ sententiã executioni mãdauit vel mãdari p̃cepit: eius auctoritas ⁊ iurisdictõ cessat: q꞉ semel est officio suo functus. Idem. Iudex a nobis delegatus vices nostras gerit. vñ in causa illa superior est ⁊ maior illis quorꝫ cãm suscipit terminãdam. Ideoqꝫ si ep̃s vel alia ꝑsona q̃ nõ sit de iurisdictione illius in cã quã ei delegamus rebellis ⁊ contumax fuerit sm̃ qualitatẽ facti poterit vel interdicti vel suspẽsiõis sñia a iudice delegato cõpelli: ita ꝙ iudex sm̃ negocij qualitatẽ tẽperate ꝓcedens epõ vel ingressum ecclesie vel sacerdotale officium interdicat: aut ẽt terrã illius que ad iurisdictionẽ suã ꝑtinet specialiter interdicto supponat. Inno. iij. Cum ordinarius teneat̃ obsequi delegato ⁊ si sciat illã sñiam iniustã exequi nihilominus tenetur eãdẽ nisi apud eũ possit efficere: vt ab hoc onere ip̃m absoluat.

Idem. Cũ. xx annũ peregeris dari potuisti in etate huiusmodi delegatus: ceterũ constituto infra etatẽ eandem nisi partes sciẽtes cõsentirent in eũ qui annum. xviij. transcendisset: facta delegatio ab alio q̃ꝫ a principe non teneret.

¶ De Singularitate ⁊ pluralitate eorum. C. LXVI.

Alexander. iij. Postq̃ꝫ alicui cã licet simpliciter ⁊ nõ ordinarie delegat̃ satis põt nostra auctoritate ꝑtes compellerẽ. ⁊ cõtumaces seueritate ecclesiastica coercere: q꞉ ex eo ꝙ cã sibi cõmittitur sup̃ oĩbus que ad cãm ipsam spectare noscunt̃ plenariã recipit ꝑtãtẽ. Si võ duobus cã cõmittat̃: etiã si nõ apponat̃ vt vnus sine altero ꝓcedat in ea: nihilominus vnus ex ip̃is sine suo coiudici siue alij vices suas cõmittere põt in hac ꝑte. Idẽ. Cũ cã duobꝰ cõmittit̃: sñia vniꝰ nõ tenet. Celestinus. iij. Cũ aliquis delegatorꝫ iudicũ ꝑ certũ excusatorẽ vel nunciũ literatorie destinatũ nõ ostenderit se interesse nõ posse: vl̃ al̃s de eodẽ canonice cõstare non poterit: residui ꝓcedere ad cãe cognitionẽ nõ debẽt: ꝙ si ꝓcesserint nihil reputabuntur egisse: cũ (sicut canones attestantur) integrum sit iudiciũ qð plurimorꝫ sentẽtijs ꝯfirmat̃. Inno. iij. Si q̃s iurisdictione a suo sibi collega delegata eo viuẽte vti nõ cepit: q꞉ mãdatũ huiusmodi re ĩtegra morte mãdatoris expirauit: nõ hꝫ solꝰ offm̃ iudicãdi. Si võ añ mortẽ illiꝰ iurisdictiõe vti cepit tal̃r de mãdata: vices suas ⁊ illiꝰ poterit adiplere. Ex sũma iuris. In sũma võ nota ꝙ si cã ꝑl̃ibꝰ cõmittat̃: ⁊ ista clausula appõat̃ ꝙ si oẽs ĩtereẽ nequeritis: ip̃a refert̃ tã ad ĩpotẽtiã facti q̃ꝫ ad ĩpotẽtiã iuris: vt si alij non p̃nt ĩtereẽ vel nolũt: ꝓcedet vnꝰ. Itẽ qñ iudici delegato cã aliq̃ appellatõe re. cõmittit̃: ip̃e nõ põt cãm alij ꝯmitterẽ: p̃terq̃ꝫ ĩ vno casu qñ. s. ꝓcurat reꝰ ne iudex d̃legatꝰ possit ĩtereẽ cãe ĩ t̃mĩo assignato

¶ De Expiratione interdicti. C. LXVII.

Iurisdictio delegati finit̃ vel ex cursu tp̃is qñ. s. cã cõmittit̃ ei cognoscenda ĩfra certũ tp̃s. Vel ĩterpositõe appellatiõis: qñ. s. appellatio fuerit recepta ꝑ iudicẽꝫ appellatõis ⁊ cã alij cõmissa. Vel renũciatione siue reuocatione delegantis: qñ. s. alij delegat. Vel ẽt recusatiõe. Vl̃ morte mãdatoris ĩteruenĩẽte re integra existente. Vel morte mãdatorij. s. vbi delegata fuit ei causa ꝓprio noĩe expresso. Finit̃ quoqꝫ sentẽtia lata ⁊ executioni mãdata. Finit̃ etiã per reuocationẽ delegantiũ. Extra. j. vbi supra. Alexãder. iij. Guilelmo cardinali electo. De causis que infra certũ terminũ decidende tibi cõmittunt̃. hoc tuã volumus cognitionẽ tenere: ꝙ nisi dies p̃fixus de cõmuni ꝯsensu partiũ ꝓroget̃: eo trãsacto mandatũ expirat. Luciꝰ. iij. cantuarieñ: archiep̃o ⁊ suis suffraganeis. Si lis fuerit ante p̃decessoris nostri obitũ ꝯtestata: mandatũ in morte mandatoris nullatenus expirauit. si võ ante litis ꝯtesta. decesserit: nõ est a iudicibus quos delegauerat ex delegatiõe hmõi ꝓcedẽdũ.

Urbanus. iij. Cõsuluit nos deuotio vestra an añ obitũ delegantis ꝓposito citationis edicto. lite võ post mortẽ ꝯtestata nihilominus debeat in causa ꝓcedere delegatꝰ. R̃ndemus ꝙ cũ citatiõe facta negociũ sit quasi ceptũ: ⁊ maxime si delegatꝰ nõ sit certꝰ de obitu delegantis: põt ⁊ dꝫ in causa ꝓcedi. Inno. iij. toletañ. archiep̃o. Distinguendũ est vtrũ iurisditio duret post terminũ ꝑemptoriũ: an expiret in illo. si duret in diem alterꝫ equitate suadente poteris expectare: nec erit pars ꝯtumax ꝑemptorio elapso citãda: nisi grãm ei fecerit benignitas iudicãtis. Si aũt expiret nisi ꝑtes cũ id nouerint se tibi p̃sentauerint: illa hora qua cõgrue possis ꝓcedere ad exequẽdum id ꝓpter qð eis legitime terminũ ꝑemptoriũ assignasti. ex tũc exequi poteris qð intendis: ne frustra iudicialis ĩstãtia euanescat. Ne võ iudiciũ ecclesiasticũ exerceat̃ in tenebris: q꞉ iuxta testimoniũ veritatis qui male agit lucẽ odit. Licet sm̃ consuetudinẽ ⁊ constitutiões ⁊ legitimas more romano dies a medietate noctis p̃cedentis incipiat: ⁊ in medio noctis desinat subsequẽtis. Unde qð in duabꝰ dimidiatis noctibꝰ agit̃. ꝓinde sanxit habendũ legalis auctoritas ac si qualibet parte lucis agat̃. Nos tñ eam ꝓcedẽdi horã congruã intelligimꝰ. ex qua possis ante noctis tenebras perficẽ qð incumbit. Porro discretꝰ iudex in assiguatione ꝑemptoria nõ dꝫ iurisditionẽ suã nisi necessitas exigat adeo coartare. Idem. Si vero delegatus a nobis excõmunicet illuꝫ qui rei iudicate parere ꝯtẽnit licet aliq̃bus videat̃ ꝙ suo sit functꝰ officio. vt vlterius nõ habeat ex delegata sibi iurisditione ꝓcessum: statuimꝰ vt delegatꝰ a nobis nõ solũ vsqꝫ ad quadrimestre tp̃s qð ad soluẽdũ debitũ a lege reo ꝯcedit̃: sꝫ vsqꝫ ad integrũ annũ iurisditionẽ cõmissam sibi ad exequendũ sententiã valeat exercere: sicut obseruat̃ in illo qui ante li. ꝯtest. cõtumax inuenitur.

¶ De Subdelegatis. .C. LXVIII.

Idem. Cum delegatꝰ a nobis iurisdictionẽ suã in aliũ trãsfert totã. si fuerit appellandũ nõ ad eũ: sed ad nos appellari debebit. Idẽ. Cũ delegato a p̃ncipe iurisdictõ dãdi iudicẽ sit a lege ꝯcessa: dũmodo ip̃se exonerare seip̃m malitiose non q̃rat: põt cõpellere renitentẽ: eoqꝫ iurisdictõ illa nulliꝰ videret̃ momẽti. si coertionẽ aliquã nõ haberet: dꝫ tñ delegatus solicite ꝓuidere: vt si ꝑsonis supiorībꝰ exigẽte necessitate negociũ duxerit delegandũ in coertionibꝰ inferẽdis dignitati deferat ⁊ ꝑsone. Itẽ cũ totũ negociũ alij possit cõmittere citationis officiũ põt cuilibet discretiõe vel rõne p̃uia demãdare ac punire merito ꝯtẽptorẽ. Idẽ. Uno delegatorꝫ vl̃ arbitrorꝫ (sicut ꝓponis) rebus humanis exempto: eorꝫ officiũ expirauit: nisi aliud in delegatiõe vel cõpromisso fuisset expressum. Is aũt cui iniũgit̃ vt ꝑsonaliter negociũ exequat̃: põt (dũmõ ꝑtes ꝯsẽtiãt) h̃ alijs delegare: p̃terq̃ꝫ si inquisitionẽ fieri vel ecclesijs de p̃latis ⁊ alijs ministris ꝓuideri mãdauerimꝰ: cũ in his casibꝰ finẽ ⁊ industriã ꝑsone cui talia cõmittimꝰ eligere videamur. Ceterꝫ salua legatorꝫ ap. se. auctoritate. Nulli cui cõmissum est p̃dicare crucẽ. excõmunicare: absoluere aliquos dispẽsare cũ irregularibꝰ: vel iniũgere p̃nias. liceat hoc de cetero alijs demãdare: q꞉ nõ sibi iurisdictio. sꝫ certũ ministeriũ cõmittit̃ potius in hac ꝑte. Ex sũma iuris. In sũma vero nota ꝙ delegatꝰ a p̃ncipe differt a ceteris: q꞉ sñiam suã ip̃se per se exequitur delegatus ab alijs nequaquam: immo sententiam eius exequitur ordinarius. Item delegatus a principe potest alijs causam subdelegare: ⁊ renitẽtes compellere: delegatꝰ ab alio minime. Item quãdo delegatus a principe causaꝫ delegat ⁊ aliquid sibi de iurisdictione reseruat: ad ip̃m appellat̃: alioquin ad papã. In ceteris aũt nõ sic est. imo semꝑ ad delegantẽ appellat̃: nisi forte causarum vniuersitas delegaret̃. tũc enim a delegato ad illũ appellat̃ ad quẽ a delegante appellaret̃: ⁊ tũc delegatꝰ ⁊ iudicẽ posset dare: licet non esset delegatꝰ a p̃ncipe. Itẽ delegatꝰ a principe citãt cum solẽnitate ⁊ añ litẽ: ceteri võ nõ sic. Põt etiã cuicũqꝫ voluerit officiũ citatõis demãdare ⁊ ꝯtumaces punire. Itẽ delegatꝰ a p̃ncipe mittit in possessionem (ex secundo decreto) causa rei seruande: ceteri vero non.

possunt: quia hoc ẽ magis imperij q̃ iurisdictionis: ⁊ ea que sunt imperij non delegantur. Item potest alijs sententiam exequendã demandare ⁊ renitẽtem compellere: quod non ceteri.

¶ De Assessoribus. .C. LXIX.

Ex summa Azonis. Assessor dicitur q̃ ab eo cui data est iudicãdi potestas rogatur: vt in cognitione cãe sibi assideat: vt eũ debito sine cãm decidere instruat. Nõ aũt metu terribili vel necessitate icõgrua libertati ad hoc debet assessor cõpelli. Ex dige. lib. j. de officio assess. Paulus lib. singulari. Oẽ officium assessoris quo viri studiosi ptibus suis fungunt̃ in his fere cãis constat. i cognitionibus: libellis: edictis: decretis. epistolis. Martianus lib. j. de iudicijs publicis. Liberti assidere possunt. Infames autẽ licet non pħibeãtur legibus assidere. attamẽ arbitror vt aliquo quoq̃ decreto principali referet̃ constitutũ nõ posse officio assessoris fungi. Paulus lib. j. sentẽtiarũ. Consiliarijs eo tpe quo assidẽt negocia tractare in suũ quidẽ auditoriũ nullo mõ ↄcessuz est: in alienuz aũt nõ pħibentur. Põponius lib. j. responsorũ. In cõsiliũ curatoris reipublice vir eiusdẽ ciuitatis assidere nõ pħibet̃: quia publico salario non fruitur.

¶ De Aduocatis vel patronis. C. LXX.

Ex summa iuris. Aduocatus siue patron⁹ ipe ẽ q̃ postulat patrociniũ videlicet prestans ei q̃ litigat. Est aũt postulare desideriũ suũ vel amici sui apud eũ qui iurisdictiõni preest exponere vel agẽdo vel rñdendo. Ex digest. iij. lib. de postu. l. j. §. ait p̃tor si non hẽbũt aduocatũ ego dabo. Qꝫ aũt femie pħibent̃ pro alijs postulare ideo est: ne cõtra pudicitiã sexui cõgruẽtẽ alienis causis se immisceant: nec virilibus officijs fungant̃ mulieres. Origo võ introducta est a caphamia iprobissima femia: que inuerecunde postulans ⁊ magistratũ inq̃etãs cãm dedit edicto. Regula iuris. Neq̃ iterdicto neq̃ in ceteris causis pupillo nocere oportet dolũ tutoris siue soluẽdo est siue nõ est. Culpa est imiscere rei ad se nõ pertinẽti. Nemo qui cõdẽnare nõ põt: absoluere põt. Helinandus vbi supra. Ut aũt dicitur in libro codicũ secundo. pcliuiora sunt iura ad defendẽdũ q̃ ad ipugnãdũ. faciliusq̃ exceptionẽ q̃ actionẽ trahũt. Uñ cũ nõ omnes ad accusationẽ admittant̃: ad defensionem admittunt̃ oẽs: neq̃ aliquis absens damnãdus est. p̃tor tñ a postulãdo prorsus remouet minorẽ. xvij. annis. ⁊ surdũ qui prorsus nõ audit. Quibusdã personis postulare p se tñ pmittit vt ceco ⁊ mulieri ⁊ q̃ passi sunt muliebria sui corpis. Quibusdã pro se ⁊ pro certis psonis vt ifamibus. Postulare aũt est p tribunali petere siue intendas siue agẽtẽ repellas. Ipsos quoq̃ aduocatos iudex pari distributione ptibus exeq̃bit siue eos petierit siue nõ: vt equo marte possit cã pcedere: hec aũt paritas ⁊ in virtutis merito ⁊ viuacitate igenij: cõsilij: psunditate: ⁊ opinione sciẽtie: ⁊ nois auctoritate cõsistit vt hec oia (si fieri põt) apud partes quadã equitatis lance librentur. Qꝫ si vnius pre ceteris est fama clarior ex officio iudicantis (prout poterit) pti aduersarie cõpẽsabitur. Qui tñ alicuius litigatorum arcana pnouit: nõ patrocinabit̃ aduersario: nisi forte circa conuiuentiã iudicis separatĩ cũ pluribus alter tractauerit: vt alteri par defensionis copia subtrahat̃: nec est qui a iudice pmonitus sine excusatione pbabili possit cuicũq̃ parti patrociniũ denegare: nisi forũ sibi pcludi velit ipperuũ. vt postmodũ in causis agẽdis minie audiatit̃. Rationib⁹ aũt pbris cõtendendũ est ⁊ ex edicto principis patur opinionis dispẽdiũ quisq̃s negocio procax in aduersarij ↄtũeliã aut palã pergit aut subdole. Si patronũ vinci cõtigerit. in nullo ledit̃ fama eius: si nihilominus sit ex contingentibus ⁊ clientis sui iusticiã fideliter fouerit: nõ. n. cogitur patrocinari mẽdacio. Ex decretis cã. iij. q. vij. §. Tria. Preterea nõ licet aduocato vllũ ↄctũ inire: vllã pactionẽ ↄferre cũ eo litigatore quẽ in ppriã recepit fidem: nec ex industria iurgiũ ptrahere. Si q̃s aũt ex litigatorib⁹ detect⁹ fuerit sepatĩ tractasse cũ plib⁹ ⁊ aduersario suo subtraxisse paris defensiõis copiã ostdit pculdubio iniquã se litẽ fouere: ⁊ auctoritatẽ iudiciariã a se elusaz expiet̃. Cã. xv. q. ij. Pro ipẽsis võ patrocinij s ĩ tarraconẽsi cõcilio clerici munera exigere pħibẽtur: hoc autẽ de illis ĩtelligẽdũ est qui canonicã vitã pfessi regularit̃ se victuros pposuerũt: gnãli nãq̃ ecclesie ↄsuetudine receptũ est ⁊ morib⁹ approbatũ vt clerici more aduocatoꝝ patrocinia ipẽdãt: ⁊ pro ipẽdẽdis munera exigãt. ⁊ pro impensis suscipiant.

¶ Qui pro quibus aduocare possunt. C. LXXI.

Ex sũma iuris. Postulare põt qui nõ prohibet̃ hoc. n. edictũ pħibitoriũ est sicut illud de procuratoribus ⁊ testib⁹. Itẽ postulare pħibent̃ qui versibus his notantur. Non cuiq̃ datur vt postulet immo vetat̃. Addict⁹ pene: surus: puer: actor arene. Lũinib⁹ cassus: mulier muliebria pass⁹. Addict⁹ pene dr̃ ↄdẽnat⁹ d̃ publico crimie. Actor arene q̃ locauit opas suas. vt cũ bestijs depugnaret in arena tal̃. n. ĩfamis ẽ. Sꝫ ⁊ lũnib⁹ cassus. i. cec⁹ aduocare pħibit⁹ est. ppter quẽdam publiũ cecũ: qui volẽs aduocare cũ esset post tergũ p̃toris: credens se esse ante illũ aduocare cepit auersa sella. Monachi quoq̃ vel canonici regulares postulare nõ possunt. Clerici siue in maioribus siue in minorib⁹ ordinibus cõstituti si habẽt ecclesiastica beneficia sufficientia. nõ pñt apud secularẽ iudicẽ aduocare nisi suã prosequant̃ causam: vel ecclesie sue: vel miserabiliũ psonaꝝ: vel nisi alicui ecclesie pro alicui⁹ munificentie debito ad impendendũ patrocinium fuerint obligati. Si võ nõ habẽt beneficia vel nõ sufficientia in minoribus existentes ordinibus aduocare poterũt: ⁊ habere salaria: qm̃ ⁊ iusta negociatio nõ est clericis pauperib⁹ interdicta. Sed si habeant sufficientẽ titulũ nõ debent agere pro salario. possũt tñ suscipe gratis oblatũ. In criminali causa nullo modo possũt. In maiorib⁹ aũt aduocare non poterũt. qꝛ si nõ habent beneficiũ: possunt agere cõtra episcopũ. Porro in foro ecclesiastico possunt aduocare. etiã si habeant beneficiũ: nisi sint prelati. Cum enim prelatis imponat̃ necessitas habendi aduocatũ in causa ecclesie sue: multo fortius in aliena causa arcent̃ ab aduocatione. Ex decretis causa. iij. q. vij. In. ff. titulo de postulando legit̃: infames esse nõ possũt pcuratores vel patroni causaꝝ. Sunt aũt tres ordines eorũ qui postulare prohibent̃. Est aũt postulare desideriũ suũ vel amici sui in iure apud eum qui iurisdcitioni preest exponere: vl̃ alterius desiderio cõtradicere. Nam vt premisimus quidã pħibent̃ omnino postulare: vel propter etatẽ: vt minores. xvij. annis. vel ppter casum vt surdus qui prorsus non audit. Alij prohibent̃ ne pro alijs postulent: vel ppter sexũ vt femine: vel ppter casum vt vtroq̃ lumine orbati: vel ppter notã infamie turpitudinis: vt hi qui corpore suo muliebria passi sunt. nisi forte vi predonũ vel hostiũ stuprati probent̃. Similiter qui capitali crimine vel calumnia publici iudicij sunt damnati: vel qui opas suas locauerũt vt cum bestijs depugnarent in arena: pro alijs postulare prohibent̃. His psonis pro se allegare pmittitur pro: alijs postulare pħibent̃. nisi forte tutelã impuberũ: vel curã adolescentiũ non affectatã: sed necessariã administrent. p his enim quoꝝ curã gerunt eis postulare concedit̃: alij enĩ omnes qui vt infames notant̃: nisi pro se ⁊ certis psonis postulare non possũt nisi in integrũ restitutionẽ acceperint. Permittit̃ autẽ eis postulare pro parente pro patrono pro patrona: liberis ⁊ parẽtibus patroni vel patrone: pro liberis etiã suis: fratre: sorore: socero: genero nuru vitrico: nouerca: priuigno: priuigna: pupillo: pupilla: furioso. furiosa: fatuo fatua: surdo ⁊ pdigo adolescente. Itẽ pro his quib⁹ propter infirmitatẽ curatores dari solent. ⁊ qui negocijs suis aliquo ppetuo morbo supesse non possunt. Oẽs aũt qui nõ sponte sed necessario fungunt̃ officio: sine offensa postulare possunt: etiã si hi sint quibus non nisi pro se postulare pmittit̃. Extra. j. de postulãdo Greg. ix. Cum sacerdotis sit nulli nocere. oibus aũt velle pdesse: nõ nisi pro seipso vel ecclesia sua: vel si necessitas immineat: pro personis ↄiunctis sibi aut miserabilibus est licitũ postulare: ⁊ infra. Clericus aũt qui contra ecclesiã a qua beneficiũ obtinet pro extraneis aduocatus vel pcurator esse presumit: tanq̃ ingratus põt maxime si clericus sit eiusdem ecclesie beneficio huiusmodi spoliari.

¶ De Procuratoribus. .C. LXXII.

Ex summa iuris. Dicto de aduocatis qui patrociniũ litigantibus prebẽt: dicẽdum est de pcuratorib⁹ qui vicẽ litigantiũ supplent. Est enim pcurator qui negociũ alienũ mãdato generali vel speciali suscipit ministrandũ. Mandatũ enĩ exigit̃. Sũt tñ quedã psone que sine mãdato admittũt̃ sicut in digestis legit̃. Differt aũt ab aduocato: qm̃ aduocat⁹ in omni cã taz criminali q̃ ciuili admittit̃. pcurator aũt in causis crimialib⁹ nõ recipit̃. Itẽ pcurator post litẽ ↄte. efficit̃ dñs litis: aduocat⁹ aũt nunq̃. Itẽ si aduocat⁹ dolose egit in cã alicui⁹: statim ei⁹ dolo pbato restituit̃ dñs ad totã causã si voluerit. Procurator aũt si p̃uaricat⁹ fuerit in causa nunq̃ restituit̃. Procuratorẽ dare põt quicũq̃ lege nõ pħibet̃: pcurator etiã post litẽ ↄte. põt dare pcuratorẽ. Põt aũt dari pcurator qui psonã hꝫ standĩ in iudicio. nõ enĩ dari posset excõicat⁹. Ex his aũt qui stare pñt in iudicio miles ⁊ mulier excipiunt̃. Itẽ nõ põt dari monachus vel clericus a priuato: qꝛ nõ se debẽt secularib⁹ negocijs imiscere. Et sciendũ q̃ si de mãdato ↄstet. nõ est ab eo exigẽda cautio. Si võ dubitet̃ de mãdato: exigit̃ a pcuratore q̃dẽ actoris cautio de rato. s. vt caueat dñm rẽ ratã habituꝝ a pcuratore. Nec rei exigit̃

cautio de indicato. Porro si dubitet̄ p̄curatorē actoris hr̄e mandatū in ptāte ei⁹ est vt: mādatū p̄bet. vel de rato caueat: qz cum qs tenet̄ ad duo subalternatione ei⁹ est electio qd̄ illoꝝ velit facē. Si vō cōstet eū nō habere mādatū: ab agēdo repellit̄. nisi talis p̄sona sit que sine mādato possit admitti: vt sunt cōiuncte p̄sone ꝯsanguinei vel affines: cauere tn̄ debēt ēt tales de rato. Cōtradicente vero me: nec ēt ꝯiuncte persone pn̄t agere: nisi i cā liberali: vtputa si moueatur mihi questio sup statu meo ⁊ nō defendā me: poterit persona mihi coniuncta me ēt contradicēte se interponere. Itē si ꝯdēnetur quis in questione criminali: pōt aliquis etiā ip̄o contradicēte pro eo appellare. In criminalibus causis (vt dictū est) p̄curator nō datur: ⁊ hoc nisi in crimīe iniuriarū quādo agit illustris persona. Itē nisi in crimine ingratitudinis p̄ quo patron⁹ pōt agere p̄ procuratorē ad reuocandū libertū in seruitutē ⁊ ille se defēdē pōt p̄ p̄curatorē. Itē nisi in cā criminali in q̄ ciuiliter agit. Itē nisi contra tutorē agatur de suspecto: tūc.n. p̄curator cōstitui pōt. Itē in popularibus actionib⁹ nō datur p̄curator. Et idē videt̄ in cā denunciationis: cū illa sit popularis. Secus est in īquisitione. Nā ibi per p̄curatorē agit̄. Procuratoris officiū est vsqz in finē exequi mandatū: nisi tēpestiue renunciauerit. Mādatū.n. ab initio pōt respui sed ceptū debet cōsumari. vn̄ versus. Sp̄net̄ mādatū licet at finire necesse ē. Et hoc nisi his q̄ mādauerat reuocet re ītegra existē. Potest quilibet.n. ante lit. ꝯte. mādatū p̄curatoriū reuocare: post litē cōtest. pōt cā cognita nō aliter: puta si religiosus efficiat̄ vel inimicus vel suspectus vel affinis aduersarij. Effectus vō p̄curatōis est. vt ratū sit qd̄ cū p̄curatore gestū est. ac si cū dn̄o gestū esset.

Iterum de eodem. C LXXIII.

Iustianus. vbi supra. iiij. lib. Oīs hō agere pōt aut suo noīe aut alieno veluti tutorio p̄curatorio: curatorio: nā ⁊ morbus ⁊ etas ⁊ necessaria p̄egrinatio. itemqz alie multe cāe sepe hoīb9 impedimēto sūt: quo min⁹ rē suā ipsi exeq̄ possint. procurator neqz certis v̄bis neqz p̄n̄te aduersario īmo plerūqz eo ignorāte cōstituit̄. Cuicūqz.n. p̄miseris rē tuā agere aut defendere is tuus p̄curator ītelligitur. Nemoqz defensor in aliena re sine satisdatione idoneus eē credit̄. Ex digest. lib. iij. Pretor ait p̄curatorē ad litē suscipiēdā datū p̄ quo cōsentiēte dn̄s indicatū solui exposuit iudiciū accip̄e cogā: verū ex cā nō debet cōpelli vtpote si inimicitie capitales interuenerit inter ip̄m p̄curatorē ⁊ dn̄m scribit iulianus ōbere in p̄curatorē denegari actionē. Itē si dignitas accesserit p̄curatori: vel reipublice cā absuturus sit. Julianus ait eū q̄ dedit diuersis t̄pibus p̄curatores duos posteriorē dādo priorē p̄hibuisse videri. Ait pretor. Cuius noīe quis actionē sibi dari postulauit. is eū viri boni arbitratu defendat. ⁊ eū quo noīe agit id ratū habēt ad quē res p̄tinet boni viri arbitratu satisdare. Equū pretori visum ē: eū q̄ alicui⁹ noīe p̄curator existit̄: eūdē ēt defensionē suscipere. Regula. Cū iudicat̄ rē meā esse iudicatur aduersarij nō esse. Regula. Nemo aliene litis idoneus defensor sine satisdatōe intelligit̄. Regula. Ignorātis domini cōditio deterior p̄ p̄curatorē fieri nō debet: vt ait Paulus. l. liiij. ad eō. Ex. ff. li. iij. de negoc. gest. Cai⁹ lib. iij. ad eō. p̄uinc. Si qs absentis negocia gesserit licet ignorātis: tn̄ q̄cq̄d vtilit̄ in rem eius īpenderit. vel etiā ip̄e se in rē absentis alicui obligauerit. hz eo noīe actionē. Extra. j. De p̄curatorib⁹ Alex. iij. c. querelā. Infirmitate detētus nō pōt qs cogi nisi velit in grauibus causis p̄curatorē cōstituere. Inno. iij. c. in nr̄a. Falsi p̄curatores exceptio nō solū an̄ sn̄iam veruētiā pōt obici. vtpote q̄ p̄bata iudiciū nullū ⁊ nullius momēti ꝯtrouersie reputēt̄. Idē. c. tue frater. Si vir accuset vxorē de crimīe adulterij corā iudice seculari ad penam legitimā īfligēdā: qz tūc inscriptōis vinculū debet habere siue accipere. seqz ad penam talionis astringere: nō p̄ p̄curatorē sed p̄ seip̄z p̄sentē oportet p̄sentialiter accusare. Si vō corā ecclesiastico iudice vt ab eius cohabitatione discedat: qz tūc ⁊ si forsan oporteat eū inscribere: designet in scriptis nomē locū ⁊ tēpus: ⁊ oia q̄ cōprehendunt̄ in lege ciuili ad talionē: tn̄ nō debet se obligare: ne forte cū in p̄batione defecerit: intētionis sue ꝯsequāt̄ effectū. Sustieri vō potest (si necessitas expostulauerit) vt p̄ p̄curatorem accuset qm̄ hmōi accusatio ⁊ si de crimine fiat nō ē tn̄ criminalis. sed q̄si mixta inter ciuilē ⁊ criminalē. q̄uis in p̄sentia p̄cipaliū p̄sonaꝝ securi⁹ p̄cedat̄.

De arbitris. C. LXXIIII.

Ex summa iuris. Quoniā p̄dictarū personaꝝ litigia per sentētiā arbitri terminātur. Hic quoqz de arbitris inserendū vr̄. Arbiter enim dr̄ in quē ab vtraqz p̄te litigantiū sup pecuniaria questione cōpromittitur. vt inquisita veritate sn̄ia stabilis ac firma p̄feraf̄. Itē arbit̄ ē iudex p̄ electionē litigātiū a p̄ncipe vl̄ ab alio delegat⁹. Itē arbit̄ ē iudex q̄ necītate a litigātib⁹ elect⁹ ē loco iudicis d̄cliati p̄p cāz suspicōis: ab istj lz appellar̄. Est itē arbit̄. i. arbitrator ī quē sine pena cōpromittit̄: ⁊ ab isto nō ap. qz nulla ē ei⁹ sn̄ia: nec vlla ex ea actio dat̄. Est etiā arbit̄ cōpromissari⁹: in quem sub pena cōpromittit̄: ab isto quoqz nō appellat̄: qz citra. x. dies lz a sn̄ia lata recedē citra oēm appellationē: ita q̄ pena cōmittat̄: nisi sn̄ia fuerit corroborata p̄ subscriptionē litigantiū siue per aliū ꝯsensū: sz post hmōi ꝯsensum: nullas vices sortit̄ appellatio. Itē post decēniū nulla est appellatio: qz p̄ silentiū litigantiū vr̄ arbitriū esse p̄batū ⁊ ī rē iudicatā quodāmō v̄sa. Ex p̄missis patz q̄ arbit̄ nō dr̄ p̄prie iudex qz priuatoꝝ ꝯsensus nō facit iudicē eū qui nullā hz iuritdictionē. Arbiter esse pōt qui nō p̄hibet̄: puta liber hō p̄rfamilias filiusfamil̄. Prohibet̄ aūt mulier. ⁊ q̄libet iunior. xx. annis. p̄hibet̄ etiam iudex ordinarius: seruus furiosus surdus: ⁊ mut⁹. nō tn̄ libert⁹ vel infamis. Notandū vō q̄ ex quo aliq̄s arbitriū in se suscepit: cōpellit̄ ab ordiario loci p̄nūciare sm̄ formā cōpromissi. nisi īteruenirēt inimicitie inter litigatores ⁊ arbitrū: vel occupatio rex: vel necessaria p̄fectio: vt mun⁹ aliqd̄ exigat arbitrū. Q̄z si arbiter inimic⁹ fiat. ⁊ lz p̄hibit⁹ arbitret̄: obstabit exceptio doli si pena patiet̄ ab illo q̄ nō paruit arbitrio: apud arbitrū quoqz nō hz locū recōuentio. Itē nota q̄ si pares sunt arbitri diuersasqz ferāt sentētias neutra sn̄ia valet. Idqz statutū est vt arbitri in impari nūero eligant̄. Si vō iudices delegati sunt ⁊ pares: ac discordēt in sentētijs: tūc ꝯfirmabit superior quā voluerit. Si aūt ordinarij sint ⁊ pares valebit sn̄ia lata pro reo: ⁊ hoc nisi in casibus. s. in libertate in matrimonio ⁊ dote in ambiguis: in testamento. Si vero sint impares valebit sentētia lata a pluribus.

Iterum de eodem. .C. LXXV.

Extra. j. de arbitris. c. sane. Si ex cōi p̄lacito ep̄oꝝ inter quos causa versat̄. arbitros elegerint: aut vn⁹ eligat̄ aut tres Et si tres elegerit aut oīū seq̄nt̄ sn̄iam aut duoꝝ. Inno. iij. Dilecti filij abbas ⁊ ꝯuentus de straden̄. cisterc̄. or. sua nobis. q̄rela monstrauit: q̄ cū int̄ eos ex vna p̄te ⁊ hospitalarios ex altero sup vsuario cuiusdā nemoris q̄stio verteret̄: in reginā francoꝝ fuit cōpromissum vtriqz que cause meritis intellectis: arbitriū duxit per diffinitiuā sn̄iam p̄mulgādum: ⁊ infra: q̄uis aūt sm̄ regulā iuris ciuilis femine a publicis officijs sint remote. ⁊ alibi dicat̄ q̄ lz summe opiniōis existāt si arbitriū susceperit: vl̄ si p̄rone int̄ libertos suos ītposuerit audiētiā: ab oī sint iudiciali examīe vl̄ ordīe separāde: vt ex eaꝝ p̄latōe nl̄la pena aduers⁹ eaꝝ ꝯtēptores: nullaqz pacti excepti hēat̄ qz tn̄ iux̄ ꝯsuetudinē approbatā (q̄ pro lege seruat̄ ī p̄tib⁹ gallicanis) femie p̄cellētes in subiectos suos ordinariā iuridictionē hr̄e noscant̄. M. quia hospitalarios vt arbitriū ip̄m p̄serti cū ep̄oꝝ p̄n̄tia ⁊ consilio fuerit roboratū sicut p̄inde latū est: ⁊ ab vtraqz p̄te sponte receptū obseruent: p̄ penā in cōpromisso statutā ap. post cōpellatis. Ex decretis. Cā. iij. q. vij. c. īfamis. §. cognitores. Nihil refert eū qui arbitriū suscipit an sit ītegre fame an ignominiosus. Fili⁹ etiā in re p̄ris arbiter esse pōt. nā ⁊ iudicē eū esse posse plerisqz placet: si qs vō iudex sit arbitriū accip̄e eiusdē rei de qua iudex est: ⁊ in se cōpromitti iubere p̄hibet̄: ⁊ si sn̄iam dixerit non est dāda pene p̄secutio. Seru⁹ arbiter esse non valet. Libertinus potest.

De Delegato ⁊ ei⁹ officio. .C. LXXVI.

Ex summa iuris. Officiū legati sile est officio delegati: q̄uis lati⁹ sit. Legat⁹ eni dr̄ cui aliq̄ patria vel p̄uincia regēda cōmittit̄: vt ei⁹ vice fungat̄ a quo destinat̄: vn̄ offm̄ ei⁹ est ea explicare vl̄ expedire que faceret ille qui eū legauit: exceptis his que sp̄āli p̄uilegio ro. ec. reseruant̄: vt est ep̄oꝝ depositio vel eoꝝ trāslatio ⁊ silia. Hec eni legatis nō cōpetūt: nisi sp̄ālr eis cōmittant̄: p̄ter absolutionē excōicatoꝝ pro violēta iniectōe manuū in clericū. Hoc eni cōpetit eis. licet pape sp̄ālr reseruet̄. Itē pōt de causis illoꝝ q̄ p̄tinēt ad ei⁹ iurisdictionē coḡscē ⁊ diffinire: siue deuoluant̄ ad eū p̄ appellationē siue p̄ q̄relā: nisi appellet̄ ad papā: ⁊ tūc etiā appellatōis cām audire posset. vt cām īstructā ad papā remitteret. nō q̄ appellatiōi facte ad papā derogaret. pōt etiā eccl̄ias vacātes ꝯferre p̄curatiōes vbicūqz venerit exigē. Et si cōmittāt̄ ei due p̄uicie: pōt in vna existēs in aliā iurisdictionē exercere. Neqz vō pōt ep̄m deponere: nec ep̄atū dare vel diuidē nec de cā delegato ꝯmissa cognoscē. Iurisdictio legati durat q̄diu placet mittēti: finit̄ aūt elapso t̄mio si ad t̄minū est data legatio: vl̄ secuta reuocatiōe vl̄ morte alteri⁹ īteruenīēte siue cepta sit legatio siue nō cepta. si fuit p̄sonal̄. Itē ex̄. j. de of. legati. c. studuisti. Cū mādatū sp̄āle deroget gn̄āli. legat⁹ cōmissionē factā alij sp̄ālr īpedire nō pōt. ⁊ si sm̄ formā mādati nr̄i sn̄ia fuerit p̄

mulgata.nō poſſat ipſe delegat⁹ niſi ſup h̄ mādatū ſpāle accepit eaʒ
quōlibet irritare:ipaʒ tñ ſi rōnabilr lata fuerit:cōfirmare valebit ⁊
executiōi mādare. Inno.iij.Excōicatis pro iniectiōe manuū vio
lēta eccleſie ro.legati q̄ de ipſi⁹ latere nō mittūtur extra ꝓuinciā ſi
bi cōmiſſam:vel ibidē ſi hmōi manuū iniectores illud cōtingat ali
unde accedere:⁊ qui eccleſiaꝝ ſuaꝝ ꝑtextu legatiōis ſibi vēdicāt di
gnitatē etiā ſubditis(q̄uis in ꝓuincia ſua exiſtes)bñficiū abſoluti
onis ipartiri ñ pñt:niſi ō ſpāli mādato illis ⁊ iſtis āpli⁹ a ſe.ap.ↄce
daſ. Idē.Nemini dubiū eē volumus q̄n legatoꝝ ap.ſe.ſtatuta
edita in prouincia ſibi cōmiſſa durent tanq̄ ꝑpetua:ʒ eadē ſint po
ſtea egreſſi:ſecus aūt ſi cās duxerint aliquib⁹ delegādas:cū iuriſdi
ctio iſtoꝝ expiret.ſi ante illoꝝ diſceſſum hoꝝ citatio nō ꝑceſſit.

¶De Perſonis priuatis. C. .LXXVII.

Ex ſūma iuris. Perſone priuate ſunt (vt large
dicā)que nō ſunt in dignitate aliqua
cōſtitute. Ad has aūt iura ꝑtinēt reſpectu ſui. Et harūʒ
multiplex eſt diuiſio:qꝛ q̄dā ſunt liberi q̄daʒ ſerui. Itē
quidā ingenui:quidā libertini. Itē q̄dā ſui iuris quidam alieni iu
ris ſunt. Quidā ſūt in poteſtate dominoꝝ vt ſerui q̄ q̄cquid acq̄rūt
dñis acquirūt. Quidā v̄o i ꝑtāte pr̄is:vt filij ex iuſtis nuptijs ꝓcre
ati. Iteʒ nepotes ne filij.ſ.filioꝝ ⁊ ceteri dſcēdēdo filij ⁊ ñ filie ſi i
poteſtate pr̄is exiſtāt. Et nota ꝙ mr̄imōiū ē viri ac mlieris ↄiūctio
idiuiduā vite ↄſuetudinē retinēs ſubaudi ꝓpoſito ⁊ ſi nō fcō. Iteʒ
in ꝑtāte nr̄a ſunt illi quos in filios adoptāus:vt dūtaxat ſi tp̄e ado
ptationis ſui iuris ſunt. Qui ſui iuris ſūt:alij ſūt in tutela:alij i cu
ra.alij neutro iur̄ tenēt̄. Et ē tutela ius ac ꝑtās i capite libero ad tu
endū eū q̄ ꝑꝑ etatē ſe defendere nequit:iure ciuili data ac ꝑmiſſa.
Iſido.ety.lib.ix. Priuati dicuntur qui ſunt ab officijs curie ſiue
ab officijs publicis extranei. Et ideo ſic appellati:ē.n.nomē magi
ſtratū hñti cōtrarium. Et regula iuris. Femine ab oībus officijs
ciuilibus vel publicis remote ſunt:⁊ iō nec iudices eē poſſunt:nec
magiſtratū gerere nec poſtulare:nec ꝓ alio interuenire:nec procura
tores exiſtere. Itē ipubes oīb⁹ officijs ciuilibus dʒ abſtinere. Fu
rioſus nullū negociū ↄtrē pōt. Pupill⁹ oīa tutore actore ager̄ pōt.

¶De Seruis ⁊ ancillis. C. LXXVIII.

Iſidorus. vbi ſupra. Serui dicti ſunt a ſer
uando ⁊c̄. Requir̄ ſupra.c.ō mer
cēnarijs ⁊c̄. Iuſtinian⁹ vbi ſupra lib.j. Oēs hoīes aut
liberi ſūt aut ſerui. Libertas ē nālis facultas eius qō cui
ꝙ facere libet niſi ꝙ aut vi aut iure ꝓhibet̄. Seruit⁹ ē cōſtitutio iu
ris gētiū q̄ q̄s dño alieno ↄ nāʒ ſubicit̄. Serui aūt ex eo appellati ſūt
ꝙ ipatores captiuos vendē iubēt:ac ꝑ h̄ ſeruar̄ nec occidē ſolēt:q̄ ēt
mācipia dci ſūt:ꝙ ab hoſtib⁹ māu capiāt̄:ſerui aūt aut naſcūt̄ aut ſi
ūt:naſcūt̄ ex ancillis nr̄is. Fiūt aut iur̄ gētiū.i.ex captiuitate:aut
iur̄ ciuili cū hō liber maior.xx.ānis ad ꝑciū ꝑticipādū ſeſe venūda
ri paſſus ē. In ſeruoꝝ cōditione nulla dr̄a ē. Dñi i ſeruos vite neciſq̄
ꝑtātē hñt:⁊ q̄cq̄d ꝑ ſeruū acq̄rit̄:dño acq̄rit̄. Nullis ide hoīb⁹ q̄ ſub
ipio nr̄o ſūt liceat ſiñ cā legib⁹ cognita ſupra modū i ſeruoſ ſuos ſeui
re. Ex cōſtitutiōe antonij pij. Qui ſine cā ſeruū ſuūʒ occiderit nō min⁹
puniri iubet̄ q̄ ſi alienū ſeruū occiderit. Idē ꝑcepit vt ſi intolerabil̄
videat̄ ſeuitia dñoꝝ cogant̄ ſeruos ſuos bonis ↄditionib⁹ vendere:
vt ꝑciū dño daret̄.⁊ rcē.expedit reipu.ne quis re ſua male vtat̄.
Ex.ff.lib.j.de his qui ſui vel ali.iur.ſū.l.ſi dñs. Ulpi.ad ſab. Adri
an⁹ vmbriciā quādā matronā in q̄nquēniū relegauit:ꝙ ex leuiſſi
mis cāis ācillā ſuā atrociſſime tractaſſet. Regula iuris. In ꝑſonā
ſeruilē nulla cadit obligatio.qō attīet ad ius ciuile ſerui pro nullis hñ
tur:nō tñ ex iure nāli:qꝛ qō ad ius nāle attinet oēs hoīes eq̄les ſūt
Cū ſeruis nulla eſt actio. Itē qui in ſeruitute ē vſucape nō pōt:cū.n.
poſſideat̄ poſſidere nō videt̄. Itē melior conditio nr̄a ꝑ ſeruos fieri
poteſt:deterior fieri nō pōt. Itē ſeruitutē fere mortalitati ↄparamus
itaq̄ libertas oīb⁹ reb⁹ fauorabilior ē ⁊ eſtimari non pōt.

¶De Ingenuis. C. .LXXIX.

Iſidorus vbi ſupra. Ingenui dicti ſunt q̄ in
genere hñt libertatē non in fcō ſic̄
liberti:vnde ⁊ eos greci eugenes vocāt ꝙ ſint boni gene
ris. Iuſti.vbi ſupra li.j. In liberis āt multe dr̄e ſunt:aut
n.ingenui ſunt aut libertini. Ingenu⁹ ē his qui ſtati vt nat⁹ ē liber
eſt ſiue ex duobus igenuis ↄſtāte mr̄imonio edit⁹ eſt:ſiue ex duo
bus libertinis ſiue ex altero libertio ⁊ altero igenuo. Si q̄s ex mr̄e
libera naſcat̄ pr̄e v̄o ſeruo igenu⁹ nihilomin⁹ naſcit̄ queādmodū q̄
ex mr̄e libera ⁊ incerto pr̄e nat⁹ eſt:q̄ñ vulgo ↄcept⁹ eſt:ſufficit āt
liberā fuiſſe matrē eo tp̄e quo naſcit̄.ʒ ancilla cōceperit. Et econtra
rio ſi libera cōceperit:⁊ poſt ancilla fcā pariat:placuit eū q̄ naſcit̄ li
berū naſci:qꝛ nō dʒ calamitas mr̄is ei nocē q̄ i vt̄o ē. Sʒ ſi ancilla ꝑ
gnās māumiſſa ſit ⁊ iteꝝ ācilla fcā pepit:ꝓbaſ marcell⁹ eū q̄ naſci
tur liberꝝ naſci. Sufficit.n.ei q̄ i vt̄o ē liberā matrē vl̄ medio tp̄e ha
buiſſe.

¶De Libertis vel libertinis. .C. LXXX.

Libertini ſunt qui ex iuſta ſeruitute māumiſ
ſi ſunt. Manumiſſio aūt eſt datio
libertatis.nā q̄ꝺiu q̄s in ſeruitute eſt manui ⁊ ꝑtāti ſup
poſit⁹ eſt. Et māumiſſus liberat̄ dñi ꝑtāte. Libertas da
ri nō pōt minori.xviij.ānis:nec liberꝝ pōt facere ſeruū niſi q̄.xvij.ānū
ipleuerit.⁊.xviij.tetigerit. Idē i li.de ſingulis reb⁹ ꝑ fideicō.relic.
Directa libertas tūc dari vr̄:cū nō ab alio ſeruū māumitti rogat:ſʒ
velut ex ſuo teſtō ei cōpetē vult. Uerba aūt fideicōmiſſoꝝ h̄ maxi
me in vſu habent̄:peto.rogo.volo.mādo:fidei tue cōmitto:q̄ ꝑin
de ſingula firma ſunt:ac ſi oīa in vnū ↄgeſta eſſēt. Ex codice theo
doſiano li.vij. Sunt q̄dā ſpēs relictoꝝ q̄ priuilegijs gaudēt:vt liber
tas. Libertas enī oīb⁹ reb⁹ fauorabilior eſt.libertati fauere oīb⁹ per
miſſum eſt.ſi duo ſunt iudices ⁊ diuerſas ſniās dederint pro liber
tate ↄſtitutū obtinet. Si duo petāt hoīem aduerſus diuerſos iudi
ces:vn⁹ pro libertate ſniam dederit:alter cōtra libertatē:cogent̄ cō
ſentire:cum tñ ſi diſſenſerint libertas ↄſeruet̄:ꝑte ꝑciꝭ ꝑſtita victo
ri. Preſcriptio.xx.annoꝝ pro libertate eaten⁹ facit:vt ⁊ ciuē roma
nū faciat:cōtra libertatē aūt nulla tp̄is ꝑſcriptio opponit̄. Iſido
rus vbi ſupra. Libertus aūt vocat⁹ eſt q̄ſi liberat⁹:erat enī prius iu
go ſeruitutis addict⁹. Libertoꝝ aūt filij apud antiquos libertini ap
pellabant̄:q̄ſi de libertis nati. Nūc v̄o libertin⁹ aut a liberto fact⁹
aut poſſeſſus. Manumiſſus dr̄ q̄ſi manu emiſſus.apō veteres enī
quotiēs manumittebāt:alapa ꝑcuſſos circūagebāt ⁊ liberos cōfir
mabāt. Deditij primū a deditione ſunt nūcupati.deditio enī dicit̄
q̄ñ ſe victi aut vincēdi hoſtes victoribus tradūt. Quib⁹ hec origo
nois fuit dū quondā aduerſus ppl̄m ro.ſerui armis ſumptis dimi
caſſent:victi ſe dederūt:cōphēſiq̄ varia turpitudie affecti ſunt. Ex
his q̄dā poſtea a dñis manumiſſi ꝑꝑ ſupplicioꝝ notas q̄s māife
ſte ꝑpeſſi ſunt:ad dignitatē ciuiū romanoꝝ ꝑuenerūt. Liberti aūt
romā ↄditā apō latinos fiebāt:nūq̄ ꝑ teſtm̄:ſʒ ꝑ epl̄am libertateʒ
ſumētes. Iñ qꝛ nec teſtō aliq̄d cape nec ſuos hēdes facē poterāt:ci
ues romani poſtea ſub ↄſulib⁹ ꝑ teſtamēta in vrbe romana effecti
ſunt. His ꝑmū adit⁹ erat in vrbe roma cōmorari:cetis aūt liberti ꝓ
hibebat̄ ne vl̄ in vrbe roma:vl̄ īfra ſeptimū ab vrbe miliariū ↄma
nerent. Ex ſū.iu. In ſūma v̄o nota ꝙ manumiſſio ſit multiplr̄:ali
q̄ñ q̄dē in ſecreto cū dicit dñs ſeruo:liber eſto:aliq̄ñ v̄o corā iudice.
Et ſi fiat ad h̄ vt mānumiſſus ordinet̄.poti⁹ dʒ fieri corā ecclaſtico
iudice q̄ corā ſeculari. Fit ēt in vltīa volūtate.⁊ h̄ vl̄ directe puta
cū in teſtō dr̄ a teſtatore:tici⁹ ſeru⁹ me⁹ liber eſto. Ul̄ ꝑ fideicōmiſſū
vt cū rogat hēdē ſuū vl̄ aliū vt māumittat aliquē ſeruū. Manumit
tere pōt q̄ reꝝ ſuaꝝ admīſtrationē hʒ. Minor ēt(q̄ iā.xx.annū ↄple
uerit)int̄ viuos libertatē dare pōt. In vltīa quoq̄ volūtate exq° te
ſtari pōt:manumittē pōt. Regl̄a iuri. In obſcura volūtate manu
mittentis fauēdū eſt libertati:que reb⁹ oīb⁹ fauorabilior ē ⁊ eſtima
ri nō pōt.

¶De Filijs legitimis ⁊ illegitimis. .C: .LXXXI.

Iſidorus vbi ſupra. Quadripartit⁹ eſt auteʒ
ordo filioꝝ ita:ꝑmogenitus:vnige
nitus.medi⁹ nouiſſim⁹. Quattuor aūt mōis filij appellā
tur:nā imitatiōe adoptione doctrina. Filij aūt ideo i le
gibus liberi appellant̄:vt hoc vocabulo ſecernant̄ a ſeruis:qꝛ ſicut
ſeru⁹ in ꝑtāte eſt dñi.ſic fili⁹ in ꝑtāte pr̄is.ideo etiā filio fit emācipa
tio.vt ſit liber a pr̄e:ſic ſeruo fit manumiſſio vt ſit liberatus a dñō.
Itē liberi dicti:qꝛ ex libero ſunt mr̄imonio orti nā filij ex libero ⁊
ancilla ſeruilis ↄditōis ſūt. Nāles aūt dr̄ ingenuarū ↄcubinaꝝ filij.
quos ſola nā genuit nō honeſtas ↄiugij. Itē pueri a pube. Gemi ſr̄
nō duo tm̄ ſil̄ nati:ſʒ etiā pl̄es:de gemīs eniʒ vno aborto:alter qui
legitime nat⁹ fuerit volpiſcus noīat̄.poſthum⁹ v̄o vocat̄ eo ꝙ poſt
humationē pr̄is:naſcit̄.i.poſt obitū. Iſte ⁊ defuncti nomē accepit
ſic eteni lex voluit vt qui poſt defunctū naſcit̄:defuncti noīe appel
let̄. Noth⁹ dr̄ qui de patre nobili ⁊ matre ignobili gignit̄.ſicut ex
ↄcubina. Eſt aūt hoc nomē grecū ⁊ in latinitate deficit. Huic ↄtra
rius eſt ſpuri⁹ qui de patre ignobili ⁊ matre nobili naſcit̄. Itē dici
tur ſpuri⁹ patre incerto matre vidua genit⁹. Iuſti.vbi ſupra lib.j.
In ꝑtāte noſtra ſūt liberi noſtri quos ex nuptijs iuſtis ꝓcreauim⁹.
Nuptie aūt ſiue matrimoniū eſt viri mulieriſq̄ ↄiūctio indiuiduā
ↄſuetudinē vite retinēs. Ex.ff.li.j.de ſtatu hoīuʒ. Celſus.li.xxix.
ff. Cū legitime nuptie facte ſunt patrē liberi ſequunt̄:vulgo q̄ſitus
matrē ſequit̄. Modeſtin⁹ li.j.pādectaꝝ ti.eo. Uulgo ↄcepti dicū
tur qui patrē demonſtrare nō pñt.vel qui pñt q̄dē:ſʒ eū hñt quem
hr̄e nō licet.qui ⁊ ſpurij appellant̄. Ex li.j.pādectarū ti.eo. Ulpia
nus lib.xxvij.ad ſabi. Lex nature hec eſt.vt qui naſcit̄ ſine legitimō

matrimonio:matrē sequit᷑:nisi lex specialis aliud inducat.

De Filijs adoptiuis. C. LXXXII.

Isido. vbi supra. Adoptiu⁹ filius est: qui aut patre iusto aut auo aut pauo cuius p̄ emancipationē ē tradit⁹ in alienā ptātē: qui vtriusq̄ fert nomē vt fabius emili⁹ vel scipio paulin⁹. Ex summa de casibus. Adoptio ē extranee psone i filiū vel in nepotē vel deinceps assumptio legitima. Spēs eius sunt due: vna dr̄ arrogatio: alia simplex adoptio. Arrogat᷑ ille q̄ sui iuris est. i. q̄ nō h̄z patrē: vel si habet emācipat⁹ est: ⁊ trāsit in ptātē arrogantis: ⁊ ista fieri debēt auctoritate principis. Adoptat᷑ ille q̄ ēst in ptāte sui patris: ⁊ ideo nō trāsit in ptātē adoptātis. ⁊ h̄ fit īperio mgr̄at⁹. Adoptare pōt prsa milias qui sui iuris est: ⁊ qui gnāre pōt. Nā q̄ gnāre nō pōt: si hoc est pp̄ aliquod īpedimētū nāle nō poterit adoptar᷑ vt frigidi ⁊ a nā eunuchi. Secus si eēt pp̄ īpedimētū accītale vt spado siue gallinaci⁹ vel gladio castrat⁹. Itē nec ille qui minorē. xx. annis: nisi iusta cā interueniēte. Mulier vero adoptare nō pōt nisi ex rescripto principis in solatiū filioꝝ amissoꝝ rei cōcedat᷑. Pōt adoptari quilibet tā mascul⁹ q̄ femīa dūmō sit minoris etatis p̄re adoptiuo: ita q̄ filius eius nālis eē possit. Effect⁹ adoptionis est vt ille q̄ adoptat᷑ per oīa q̄si filius habeat᷑: ita vt ēt ab intestato succedat. Itē arrogatus ⁊ eius filij vel nepotes si quos ī ptāte h̄z transeūt in ptātē arrogantis: qd̄ nō est in eo q̄ adoptat᷑. Itē arrogator tenet᷑ relinquere filio arrogato quartā partē oīum bonoꝝ q̄ h̄z: siue in testō siue alias eū velit emācipare: sed adoptator adoptiuo nihil tenet᷑ relīquē nisi velit. Spēs adoptionis sunt tres: vna q̄si descendētiū: alia quasi ex latere veniētiū: tertia que legalis affinitas dici pōt: de q̄. s. dicet᷑ infra tractatu de īpedimentis matrimonij. Iusti. vbi supra. Minor maiorē adoptare nō potest: adoptio enim naturam imitat᷑: ⁊ p̄ monstro est vt maior sit filius q̄ pater: debet itaq̄ is qui sibi per arrogationē vel optionem filiū facit plena pubertate. i. xviij. annis p̄cedere. Idē in libro. iij. In acquisitione que fit per arrogationem nihil aliud nisi tantūmodo vsufructus tā naturalibus p̄ribus q̄ adoptiuis per filiosfamilias acquiritur in his rebus que extrīsecus obueniūt filios dominio eis integro seruato. Ex lib. pandectarum. t. de emā. ⁊ adop. Ulpia. lib. xxvj. ad sabin. Inquirendū est ne forte turpis cā arrogādi subsit: eoꝝ dūtaxat pupilloꝝ arrogatio pmittēda ē his q̄ l'nāli cogtōe vl' sctissima affectōe ducti adoptāt. ceteroꝝ p̄hibēda.

De Patrib⁹ ⁊ auis ⁊ nepotibus. C. LXXXIII.

Isido. vbi supra. Pater dictus eo q̄ patratiōe pacta filiū procreet: patratio. n. est rei venerее cōsumatio. Mater dr̄ quasi mā̄ria. pater cā est. Paterfamilias āt dicit᷑ eo q̄ oībus in familia sua positis suis (vt pater filijs) paterna dilectiōe cōsulat. seruoꝝq̄ conditionem a filiorum affectu nō discernat: sed quasi vnū mēbꝝ amplectatur: qui aūt inique dn̄at in suis h̄ noīe nequaq̄ reputet appellari. Au⁹ p̄ris pr̄ est: ab euo dict⁹. i. ab antiquitate. Proau⁹ aui pr̄ est quasi p̄pe auū. Abau⁹ paui pr̄: iā longe ab auo. Atauus abaui pr̄. Tritau⁹ ataui pr̄: quasi tetrau⁹. i. q̄rt⁹ supra āuū. Sed tritau⁹ vltimū cognationis nomē est. familia. n. orit᷑ a p̄re ⁊ terminatur in tritauo. Nepos ē qui ex filio natus est: dr̄. n. nepos quasi natus post. primū. n. filius nascit᷑: deinde nepos. Pronepos est qui ex nepote cōcept⁹ ⁊ natus est. Et dr̄ p̄nepos quasi nat⁹ porro post. Abnepos dicit᷑ q̄ seiungitur a nepote: est. n. inter filiū ⁊ nepotē. Pronepos abnepotis filius. Trinepos p̄nepotꝭ fili⁹: q̄ p⁹ nepotē q̄rt⁹ ī ordīe ē q̄si tetranepos.

De Cognatis ⁊ affinib⁹. C. LXXXIIII.

Iustinia. vbi supra. Agnati sūt q̄ p̄ masculini sexus psonas cognatōe iungunt᷑ cognati q̄ p̄ femi. Idē i li. iij. Uulgo q̄siti agnatos nō habēt: q̄ agnatio ē a p̄re: cognatos tn̄ h̄nt q̄ cognatio a m̄re ē. Hi aūt nullū hēre patrē itelligunt᷑. Isido. vbi supra. Agnati dicti sūt eo q̄ accedāt p̄ natis dū desunt filij qui iō prius in agēte agnoscūt᷑. q̄ veniūt p̄ virilis sex⁹ psonas vt frat᷑ eodē p̄re nat⁹ vl' fr̄is fili⁹: vl' nepos ex eodē. itē patru⁹. Quatuor āt mōis ī scripturis diuinis frēs dici solēt nā: gēte: cogtōe: affectu. Germana ita itelligit᷑ vt german⁹ eadē ex gēitrice manās. soror āt vt fr̄. nā soror ē ex eodē semie: dcā q̄ sola cū frib⁹ ī sorte agnatōis hēat. Frēs patrueles dicūt᷑: q̄ p̄res eoꝝ germāi frēs int᷑ se fuerūt. Cōsobrini vocant᷑. q̄ aut ex sorore ⁊ fr̄e: aut ex duab⁹ sororibus sūt nati: quasi ɔsorini. Fratrueles āt m̄ŕtere filij sūt. Sobrini ɔsobrinoꝝ filij. Patru⁹ frater p̄ris ē: auūcul⁹ ē m̄ris fr̄: cui⁹ nomē formā diminutiui hēre vr̄: q̄ ab auo venire mōstrat᷑: amita ē soror p̄ris q̄si alia mr̄. Mr̄tera est soror matris q̄si iā mater altera. Socer ē qui filiā dedit. Gener ē qui filiam duxit. Uitricus est qui vxorem ex alio viro filiū vl' filiā habētē duxit. ⁊ dr̄ vitric⁹ quasi nouitric⁹: eo q̄ a m̄re superducitur nou⁹. p̄uign⁹ q̄ ex alio p̄re nat⁹ ē. ⁊ p̄uign⁹ dici putat᷑ q̄si p̄ui genius q̄si p̄⁹ geīt⁹.

De Heredibus. C. LXXXV.

Isidorus vbi. s. Heredis nomē imposuit cēsus eris soluit eni tributū actoris. Idē li. v. Cretio est cert⁹ dierū numer⁹ in quo ɔstitutus heres aut accipit hereditatē: aut finito tp̄e cretōis excludit᷑ nec liberū illi est vltra capiēde hereditatis: cretio aūt appellata q̄si decretio. Iusti. vbi supra li. ij. Heredes aut necessarij dicunt᷑. aut sui necessarij: aut ex̄nei. Necessari⁹ heres est seruus heres institutus. Iō sic appellat⁹ q̄ velit nolit omnīo post mortē testatoris p̄tinus liber necessarius heres fit. Sui ⁊ necessarij heredes sunt filij ⁊ filia: nepos ⁊ neptis ex filio. ⁊ deinceps ceteri liberi qui mō in ptāte morientis fuerint: sui q̄ domestici. Necessarij vō q̄ omni modo velint nolint: tā abintestato q̄ ex testō heredes sunt: ex lege. xij. tabularū tn̄. Ceteri qui testatoris iuri subiecti nō sūt ex̄nei dr̄r. ēt liberi qui in ptāte ei⁹ nō sunt. Nota emācipatos liberos iure ciuili ad bona parētis nō admitti. sicut adoptiuos emācipatos ad bōa patris adoptiui iure ciuili nō admitti. Bonoꝝ aūt possessio est ius q̄d me facit defuncti rē aut possidere aut expetere. Idē in li. iij. Tertulianū senatuscōsultū adriani tp̄i fuit quo cogscim⁹ qd̄ matri cōpetat de filij successiōe itestati mortui: inq̄t eni: l' vulgo aūt q̄situs sit fili⁹ filia ve pōt ad bona ei⁹ mr̄ ex terculiāo senatuscōsulto admitti. Orfici aūt senatuscōsultū diui marci tp̄ib⁹ factū est. orphicio ⁊ ruffo cōsulib⁹: quo cognoscim⁹ queadmodū matrib⁹ a filij succedat᷑ ⁊ dr̄ ibi matri succedere vulgo q̄sitos. si tn̄ illustris nō sit. nā si illustris fuerit. ⁊ legitimos filios habuerit: illi excludunt᷑. Regula iu. Qui in ius dn̄iūve alteri⁹ succedit ei⁹ iure vti d3. Heredē eiusdē ptātꝭ iurisq̄ esse cui⁹ fuit dfunct⁹ ɔstat. Ea q̄ in ptes diuidi nō pn̄t solida a singulis heredib⁹ debent᷑. Priuilegia q̄dā cause sūt: q̄dā psone. ⁊ iō q̄dā ad heredē trāsmittunt᷑ que cause sunt. q̄ vō psone sunt ad heredē nō trāseūt. Nemo plus ɔmodi h̄di suo reliq̄t q̄ ipse hūit. In ɔtib⁹ q̄b⁹ doli mali p̄statio vel bōa fides īest heres ī solidū tenet᷑.

De psonis legitimis ad hereditatē admittēdis. C. LXXXVI.

Iustinianus vbi. s. Legitimis psonis hereditates vsq̄ ad dcimū gradū cōpetūt. Patru⁹ ē frat᷑ p̄ris q̄ grece p̄ros vocat᷑: auūcul⁹ frat᷑ m̄ris: amita soror patris: matertera soror matris. Patruus magn⁹ aui frat᷑. amita magna aui soror: auūcul⁹ magnus auie frat᷑: mr̄tera magna aui soror. Cnosobrin⁹ ⁊ ɔsobrina qui q̄ve ex frib⁹ aut sororib⁹ pgnant᷑: q̄dā tn̄ cōsobrinos. eos p̄pe putāt dici q̄ ex duabus sororibus progenerantur q̄si consorinos: eos vero qui ex duob⁹ fratrib⁹ p̄prie frēs patrueles vocari: si aūt ex duobus frib⁹ filie nascunt᷑ sorores patrueles appellant᷑: q̄ ex frē ⁊ sorore progenerāt᷑ amitinos p̄prie dici putāt: amite tue filij ɔsobrinū te appellant: tu illos amitinos. Propatru⁹ ⁊ p̄amita pauī frat᷑ ⁊ soror. Proauūcul⁹: ⁊ p̄matertera pauie frat᷑ ⁊ soror abpatru⁹ ⁊ abamita: abaui frat᷑ ⁊ soror abauūcul⁹ ⁊ ab matera abauie frat᷑ ⁊ soror. In p̄mo gradu supra sunt pr̄ ⁊ mr̄: in scdo au⁹ ⁊ auia: ī t'tio pau⁹ ⁊ pauia: in q̄rto abau⁹ ⁊ abauia: ī q̄nto atau⁹ ⁊ atauia: in sexto tritau⁹ tritauia Infra sunt filius nepos pronepos abnepos atnepos trinepos.

De Tutorib⁹ pupilloꝝ ⁊ curatorib⁹. C. LXXXVII.

Idem in li. j. Tutela est (vt seruius diffiniuit) ius ac ptās in capite libero ad tuendū eū qui p̄pter etatē se defendere neq̄t iure ciuili data ac pmissa masculi vō puberes ⁊ femine viripotētes vsq̄ ad. xxv. annū completū curatores accipiūt: qui licet puberes sint ad huc tamen huius etatis sunt vt negocia sua curare nō possunt. inuiti adolescentes curatores nō accipiūt preterq̄ in litem. Idē lib. primo de legitima patronoꝝ tutela. l. vnica. Regula dicit. plerūq̄ vbi est successionis emolumentū ibi ⁊ tutele onus incumbit. Ex sum. iuris Tutores ergo sunt qui tuendi vim ⁊ potestatē habent. vnde dicuntur tutores quasi tuitores vel defensores. ista durat in pupillari etate ⁊ si pupillus est masculus vsq̄ ad. xiiij. annum. completū femine vsq̄ ad. xij. tūc enim dicunt᷑ viripotentes. In cura vero sunt tempore pubertatis: quod est in masculo a. xiiij. anno: in feminis a. xij. vsq̄ ad. xxv. Et nota q̄ tutor quādoq̄ dat᷑ a patre: quādoq̄ a iudice Curator a patre nō datur: sed datus cōfirmat᷑. Item curator inuito adolescenti non dat᷑ preterq̄ ad litem. Ex digest. li. iiij. de mino. xxv. an. lib. primo. Pretor edicit: quod cum minore. xxv. annis. natu gestum erit: vtiq̄ que res erit animaduertā: naturalē secutus equitatē hoc edictū p̄posuit quo tutelā minorū suscepit. Nam cū inter omnes cōstet fragile esse ⁊ infirmū huius etatis consilium: ⁊ multis captionibus suppositum. multorum insidijs expositum. au

xilium eis pretor hoc edicto pollicitus est: et adversus captiones opitulationē. Nam post hoc tempus cōpleri virilē vigorē constat et ideo hodie vsq3 in hāc etatē adolescētes curatorum auxilio reguntur: nec ante rei administratio cōmitti eis potest quamuis rē suā bene gerentibus. Ulpianus. l. ait pretor. §. hodie iure vtimur vt in lucro minoribus succurratur. Pomponius. l. et si sine dolo. §. quesitum. In rebus que fortuitis casibus subiecte sunt nō est minoribus adversus emptorem succurrendū: nisi aut sordes aut evidēs gratia tutorum siue curatorum doceatur. Susceptā tutelā nō alij solēt deponere. quam qui trāsmare cā rei pu. absunt vel hi q circa principes sūt occupati. Paulus li. xi. ad ed. Plane quamdiu is q a minore rē accepit aut heres eius idoneus sit nihil inquit noui cōstituendū est in eū q rē bona fide emerit. Ulpianus l. in cause cognitiōe. Si cōi auxilio et mero iure munitus sit nō debet ei tribui extraordinariū auxiliū. vtputa cū pupillo cōtractū ē sine tutoris auctoritate. nec locupletior factus ē: et generaliter vbi contractus nō valet. pcerto ptor nō debet se interponere. Paulus le. cū mādato. Si p curatorio noie minor circūscriptus sit iputari debet hoc dño q tali cōmisit sua negocia. Triphonius. l. auxiliū. Nulla ē etatis excusatio adversus pcepta legū q dū leges inuocat contra eas cōmittit. Regula iuris. Neqz interdicto neqz in ceteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris siue soluendo est siue non est.

De Rebus ad quas spectat ius. C. LXXXVIII.

Ex summa iuris. Uiso de iure ad psonas spectāte. videndū est de iure ad res ptinente siue in rebus nobis cōpetēte. Rex multiplex ē diuisio. nā alie sunt sancte. alie sacre. alie religiose. Item alie publice alie cōes. Itē alie vniuersitatis. alie singulorum. alie nullius. Itē alie in nr̄o patrimonio. alie extra patrimoniū. Itē alie nec in patrimonio nec extra patrimoniū. Itē alie corporales alie incorporales.

Isidorus vbi. s. li. v. Res sunt q̄ i nr̄o iure cōsistūt. iura aūt sūt q a nobis iuste possidentur: qd aūt male possidet alienū ē. Male aūt possidet q vel male suis vtitur. vel aliena presumit. Possidet aūt iuste q nō irretitur cupiditate q aūt cupiditate tenetur possessus ē nō possessor. Peculiū a pecudibus dictū in quibus veterū cōstabat vniuersa substātia. Regula iuris. Bona fides possidēti tātūdē pstat quātū veritas. Quotiēs lex ipedimēto nō est q actionē iudice cōpauit bone fidei possessor est. Paulus li. ij. institu. Res alie diuini iuris alie hūani. pme in nullius bonis sunt. Que aūt hūani iuris sūt alie publice alie priuate. publice nō sunt in bonis alicuius sz vniuersitatis sunt. priuate que singulorū sunt. quedā corporales sunt. i. que tangi possunt. qdā incorporales q̄ tāgi nō pnt et in iure cōsistūt: vt hēditas vsufructus obligationes et silia.

De Rebus sacris. C. LXXXIX.

Ex summa iuris. Sācte res sunt sanctorum martyrū reliquie. Itē muri et porte ciuitatū et municipiorum sancte dicuntur. et ē sanctū qd ab iniuria hoīum defensum et munitū ē. pena eni grauissima cōstituta ē ɔ eos q pdicta violauerint. cōi vsu hoīes bone vite et dignitatis eximie dicimus sctōs eē. Et tñ valet sctūs qūtū firmus siue mūdus cū psone attribuit. Sacre sunt q rite ac publice p pontifices ɔsecrate sunt vt ecclesie. et alia q ad ministeriū dei rite dedicate sunt. vt cruces. calices vestimenta et similia. Religiose res sunt loca in quibus aliq sepulti sunt: etiā si serui sint. nisi forte ille q sepultus est in loco siue liber siue seruus capitali sniā punitus sit. vel nisi talis erat q nō debeat lugeri. vt pditor patrie sue. Et nota q sufficit saltē caput hoīs sepeliri in loco ad h q sit religiosus. ita tñ si eo aio sepelitur q ibi perpetuo eēt: nā si sepeliatur qs causa trāsferēdi alias: nō est locus religiosus. Itē religiose dicuntur domus religiosorum. et ipsi inhabitātes: religiosi dicuntur a religādo passiue. qz religati siue astricti sunt certa regula puta beati benedicti vel alia per se. ap. approbata. Martianus li. iiij regularū. Sanctū ē qd ab iniuria hoīum defensum atqz munitū ē.

Ulpianus li. xviij. ad ed. Sacer locus est locus cōsecratus. Sacrariū locus in quo sacra reponuntur. qd etiā in edificio priuato esse pōt. Muros municipales nec reficere lz sine principis vel pīdis auctoritate: nec aliqd eis cōiūgere vel supponere. Res sacra nō recipit estimatiōem. Pomponius li. ij. ex varijs lectionibus. Si qs muros violauerit capite puniatur. sicuti qui transcēderet scalis admotis vel alia qualibet ratione: nā ciues romanos alias quam p portas egredi vel ingredi non licet. cum illud hostile et abominandum sit.

Iterum de eodem. C. XC.

Iustinianus vbi. s. Sacre res sūt q rite et p pōtifices deo ɔsecrate sūt. vt edes sacre. et dona q rite ad mīsteriū dei dedicata sūt. q̄ ēt p nr̄am ɔstitutionē alienari et obligari phibemus excepta causa redēptiōis captiuorum. si qs auctoritate sua locū quasi sacrū sibi constituerit. sacrum non est. sed pphanum. locus aūt in quo sacre edes edificate sūt etiā dirupto edificio adhuc sacer locus manet. vt papinianus scripsit. Religiosum locū vnusquisqz sua volūtate facit dū mortuū infert in locū suū. in cōem aūt locū purū inuito socio inferre nō licet. In cōe vo sepulchrū etiā inuitis ceteris īferre lz. Itē si alienus vsufructus ē. ppietariū placet nisi ɔsentiēte vsufructuario locū religiosum nō facere. In alienū locū ɔcedēte dño lz inferre. et lz postea ratū nō hūerit qui illatus ē mortuus. tñ sine ɔsensu eius religiosus locus fit. Scē quoqz res sūt veluti muri et porte. Iō aūt muros scōs dicimus: qz pena capitis ɔstituta ē in eos q aliqd i muros scōs deliqrit: iō legū eas ptes quibus penā cōstituimus aduersus eos q ɔ legē fecerit sctiones vocamus.

De Rebus publicis et cōibus. C. XCI.

Quedam naturali iure cōia sunt oīum. qdā publica. cōia sūt vt aer et aq pfluēs et mare. et p h litora maris. flula oīa et portus publica sūt. iōqz ius piscādi oībus cōe ē i portu fluibusqz. Litus maris ē qtenus hibernus fluctus maximus excurrit. Ripam quoqz vsus publicus et portus iure gētiū ē sicut ipsius flumis. Itaqz nauem ad eas ripas applicare funes arboribus ibi natis religare. onus aliqd in his reponere cuilibet liberū est sic p ipsum flumē nauigare: sz ppietas earū illorū ē quorum pdijs adherēt. q ō cā arbores in ijsdē nate eorūdē sunt. Litorum quoqz vsus publicus iure gentiū est. sic ipsius maris. et ob id quibuslibet liberū esse casam ibi iponere in q se recipiant sicut rhetia siccare et ex mari deducere. ppietas eorū nullius ē. sz eiusdē iuris ē cuius et mare. et que mari subiacet terra vel arena. Ex sūma iuris. Publica sunt flumina oīa et portus. riparū quoqz vsus publicus est sic et fluminis. Cōia sunt q iure nāli sunt oīum. vt aer aq pfluēs et mare ac per oīa litora maris. Et caue qz idē videtur cōe et publicū. qd qdā ɔcesserūt sed nō est verū: qz cōe est q qs occupatiōe vel apprehensione suum facit. vt quantum quis de aere attrahit tantū suū facit. publicum est cuius vsus est publicus nec occupanti ɔceditur vn occupantis non fit.

De Rebus vniuersitatis et singulorum et his que sunt extra patrimonium. C. XCII.

Uniuersitatis vo sūt theatra. i. palatia si ne domus cōitatis et stadia et si q alia sūt cōia. ciuitatū vel alicuius vniuersitatis. Idē dici pōt dē rebus collegiorum vel capitlorum qz ipsi collegij sunt nō singulorum. vn canōicus pōt ferre testimōiū in cā capli. qz nō ē sua: nā in re sua nullus idoneus testis habetur. Singulorum res sunt qrū qlibet dñiū hz. qd qdē dñiū traditiōibus et vsucapiōibus multis mōis reqritur et tles res bona nr̄a vocantur. et in nr̄o prīmōio eē dicuntur. Extra prīmoniū sūt res sacrosce et religiose q etiā nullius eē dicuntur. nā qd diuini iuris ē. id nullius in bonis ē. Res vo q nec in prīmōio nec extra prīmoniū sūt. sicut vsufructus. seruitutis tā rusticorū quam vrbanorum pdiorum. Idē de iure pronatus. nā iste seruitutes vel ius pronatus p se sine pdio vel prīmonio nō vēduntur. et iō nō dicuntur eē in bonis. Itē nō sūt ex bona. cū ɔtra nō possidētes exceptionē ɔtra possidētes actionē ad eas recupādas hēamus. Quid aūt sit exceptio. qd actio patebit isra.

De Rebus q nullius sunt et occupāti ɔcesse sunt. C. XCIII.

Iustinianus lib. ij. Quod aūt antea nullius ē. id nāli rōne occupanti cōceditur. Nec inter ē feras bestias volucres et pisces vtrum in suo fundo qsqz capiat an alieno. plane q in alienū fūdū ingreditur venādi aut aucupādi gra pōt a dño si is puiderit phiberi ne ingrediatur. Quicqd aūt eorum cepis eousqz tuū eē itelligitur: donec tua custodia coercetur. cū vo euaserit custodiā tuā et in nālē libertatē se recepit tuū eē desinit et rursum occupātis fit. Nālē aūt libertatē recipe intelligitur cū vel oculos tuos effugerit. vel ita in conspectu tuo sit vt difficilis sit eius psecutio. Apiū nā fera est. Itaqz q in arbore tua ɔsederint anteqz a te alueo includantur nō magis tue eē intelliguntur. quam volucres q in tua arbore nidū fecerint. Iōqz si alius eas includerit. ipse earū dñs erit. fauos quoqz si quos effecerint qlibet eximere pōt. Plane integra re priusqz eximantur si puideris ingrediētē in fundū tuū poteris eū iure phibere. ne igrediatur. Examē ex alueo tuo si euolauit. eousqz tuū eē itelligitur donec in ɔspectu tuo ē. nec difficilis eius psecutio ē. Aliodn occupātis fit. Pauonū et palūbarum fera nā est nec ad rē ptiet qd ex ɔsuetudie auolare et reuolare solēt. Nā et apes idē faciūt. qrū ɔstat ferā eē nām. Ceruos quoqz ita qdā māsuetos hūt. vt in siluas ire et redire soleāt. et ipsorum ferā eē nām nemo negat. In his aūtaialibus q ex ɔsuetudine abire et redire solēt. talis regula pbata ē. vt eousqz tua eē intelligantur. donec animū reuertēdi habeant. nā si animū reuertēdi habere desierint. tua esse desinunt et fiunt occupātiū. reuertendi aūt animū videntur desinere cū reuertēdi ɔsuetudinem deseruerint. Gallinarū et anserū nō ē fera natura. nā alie sūt

gallinę quas feras vocamus ⁊ alij anseres quos feros appellamus ⁊ iō si anseres tui aut galline tue aliquo casu turbati turbateve euo lauerit. lꝫ ꝯspectū tuū effugerint. quocūqꝫ tn̄ in loco sīt tui tueve esse nō desinūt. ⁊ q̄ lucrādi aīo ea aīalia retinet. furtū cōmittē ītelligit̄.

¶ Adhuc de eodē. C. XCIIII.

Item ea q̄ ab hostibꝰ capimus iure gētiū statim nostra sunt. adeo q̄dē vt ⁊ liberi hoīes in seruitutē nostrā deducant̄ q̄ tn̄ si euaserint nostraꝫ ꝑtātē. ⁊ ad superos reuersi fuerint pristinū statū recipiūt. Lapilliꝰ ⁊ gēme ⁊ cetera q̄ inueniunt̄. iure nāli statim inuētoris fiūt. q̄ ex aīalibus dn̄io tuo subiectis nata sūt. tua sunt q̄ ꝑ alluuionē agro tuo flumē adiecit tibi acq̄runt̄. ē aūt alluuio incremētū latēs. Per alluuionē aūt id videt̄ adici qđ ita paulatim adicit̄. vt ītelligere nō possis quātū quoqꝫ momēto tp̄is adiciat̄. Qꝫ si vis fluminis ꝑtē aliquaꝫ ex tua p̄dio detraxerit. ⁊ vicino p̄dio applicauerit. palā ē eā tuā permanere. plane si longiori tp̄e fundo vicini heserit. Arboresqꝫ quas secū traxerit in eū fundū radices egerint. ex eo tp̄e videnť vicini fundo acq̄site. Insula q̄ in mari nata est (qđ raro accidit) occupātis fit. Glo. ⁊ h̄ ē casus in quo publica res sine ꝑmissu ꝑncipis fit priuata. Si gregis vsufructū q̄s habeat in locū demortuorū capituꝫ ex fetu fructuarius submittere dꝫ. ⁊ in vineaꝝ demortuaꝝ vel arborū locuꝫ alias dꝫ substituere. recte. n. colere dꝫ ⁊ q̄si bonus paterfamilias vti dꝫ. Thesauros quos q̄sqꝫ in loco suo inuenerit impator adrianꝰ naturalē eq̄tatē secutꝰ ei concessit q̄ inuenerit. Idēqꝫ statuit. Si q̄s in sacro aut in religioso loco fortuito casu inuenerit. at si q̄s in alieno loco nō data ad hoc opa sꝫ fortuito inuenerit dimidiū dn̄o soli ꝯcessit. ⁊ dimidiū inuētori. Glo. Qꝫ si data ad hoc opa inuenerit. nō solū nihil ide ꝯseq̄t̄. sꝫ ēt puīt̄. si q̄s ī cesari loco īuenerit. dimidiū īuētori ⁊ dimidiū cesaris erit. Ex sū. iu. In sūma vō nota ꝙ. v. modis res dicit̄ eē nulliꝰ. Cōsensu ppl̄i vt res sacre ⁊ religiose. Natura. vt hō liber ⁊ siluestria oīa ⁊ silia vt pisces ⁊ hm̄oi. Facta vt res ꝓ derelicto habita puta cū q̄s metu tēpestatis ꝓicit res in mare. vel ꝓ aliquo ꝑiculo ēt in terra. vel volūtate derelinq̄t aliq̄d qđ suū erat sine spe rehabēdi. Casu vt hēditas iacēs. puta cū mortuus ē aliq̄s ⁊ relinq̄t hēdē anteq̄ heres adeat hēditatē. hēditas dicit̄ in nulliꝰ bonis eē. Itē tp̄e vt thesaurus. puta cū aliq̄ pecunia vel argētū vel aurū abscōditū ē. nec ꝙ ibi sit extat hoīs q̄ reposuit vl̄ alioꝝ memoria.

¶ De Rebꝰ incorpalibꝰ ⁊ primo de hereditate. C. XCV.

Ex sūma iuris. Itē reruꝫ alie sunt corpales. puta q̄ sui nā tāgi p̄sūt vt hō. fundus vestis. auꝝ. ⁊ alie īnūerabiles res. Alie īcorpales sunt q̄ tāgi nō p̄sūt. vt ea q̄ in iure ꝯsistūt. vt hēditas. vsufructus. vsus ⁊ obligatōes quoquo mō ꝯtracte. seruitutes: p̄dioꝝ iuspatronatꝰ vsucapiōes. p̄scriptiōes. obligatiōes quocꝫ ꝯtracte. Isiđ. v. li. Hereditas ē res q̄ morte alicuius ad quēpiā ꝑuenit vel legato testō. vel possessiōe recepta. Regula iuris. Hereditas nihil aliud ē q̄ successio in vniuersuꝫ ius qđ defunctꝰ habuit. Ex digestoꝝ li. v. Pro herede possidet q̄ putat se hēdeꝫ esse nō ⁊ nō ē. vt ait vlpianus li. xv. ad eđ. vl̄ q̄ scit se nō esse. ꝓ possessore vero possidet p̄do. Si a furioso emero sciēs. ꝓ possessore possideo. Qui sciēs emit alienā hereditatē. pro possessore possidet: ⁊ sic peti ab eo hereditatē vt aiūt q̄dā. sed nemo p̄do ē q̄ p̄ciū soluit. In hereditate cōtinent̄ vniuerse res hereditarie siue iura siue corpora sunt. ⁊ etiā res pignori date vel cōmodate vel deposite. Caius li. vj. ad eđ. ꝓuinc̄. Depditū intelligit̄ qđ in reꝝ natura esse desijt. Diminutū qđ vsucaptū est. ⁊ ob id de hēditate exijt.

Ulpianus in eodē. Qđ quis suo nomine soluit nō debitoris: debitorē nō liberat. iustus aūt possessor proculdubio debebit deducere qđ sibi debet̄. sicut aūt sumptū quē fecit deducit ita si facere debuit ⁊ nō fecit: culpe huius reddat rationeꝫ nisi bone fidei possessor est tūc eni q2 quasi rē suā neglexit. nulli querele subiectus est ante petitā hereditatē. postea vero ⁊ ipse p̄do ē. Paulus. Fructꝰ hereditatis ītelligunt̄ deductis impēsis q̄ querēdoꝝ cōseruādorūqꜫ grā fiūt qđ nō solū in bone fidei possessoribꝰ naturalis ratio expostulat. verū ⁊ in p̄donibꝰ. Ulpianus li. xv. ad eđ. Qꝫ si sumptꝰ q̄dē fecit nihil aūt ꝑcepit fructuū. eq̄ssimū erit rationē hoꝝ quoqꜫ in bone fidei possessoribꝰ haberi. qđ de impēsis necessarijs ⁊ vtilibꝰ nō voluptarijs intelligendū est. Predo fructus suos facit sed auget hereditatē ipse quoqꝫ de se queri dꝫ. q̄ sciēs in rē alienā impēdit. sꝫ benignius est in huius q̄dē ꝑsona haberi rationē: nō eni dꝫ petitor ex aliena iactura lucrū facere. ⁊ idipsuꝫ officio iudicis ꝯtinebit̄. Papinianus li. vj. questionū. Quis stricto iure nulla teneantur actione heredes ad monumentū faciendū. tamē principali vel pontificali auctoritate compellitur ad obsequium supreme voluntatis. Hermogenianus li. ij. iuris epitomatū. Si possessor ex hereditate inhonestos habuit questus. hos etiā restituere coget̄. Iulianus. Cū predia vrbana ⁊ rustica negligentia possessorū peiora facta sunt litis estimationem earū rerū quāto peiores facte sunt. possessores pati debent.

¶ De Usufructu ⁊ vsu. C. XCVI.

Ex digest. vij. lib. Martianus lib. ij. re. Seruitutes aūt personaruꝫ sunt vt vsus ⁊ vsufructꝰ. aut rerū vt seruitutes rusticoꝝ p̄dioꝝ ⁊ vrbanoꝝ. Paulus. iij. lib. ad vitelliū vsufructꝰ est ius alienis rebus vtendi fruēdi. salua rerū substātia. Celsus li. xix. digestoꝝ. Est eni vsufructꝰ ius in corpe: quo sublato ⁊ ipsuꝫ tolli necesse est. Cassiꝰ lib. xvij. iuris ciuilis. Usufructuariꝰ rei boni viri arbitratu vti ⁊ frui dꝫ. Ulpianꝰ. Usufructuariꝰ vel ipse frui ea re vel locare vel vēdere pōt: vel alij fruēdā ꝯcedere. labeo ait. vsufructuarium in oībꝰ rebꝰ mobilibꝰ eū modū tenere debē. ne sua feritate vel seuitia eā corrūpat. alioq̄n lege aq̄lia ꝯueniēdū. Iul̄. ait fructuariꝰ acq̄rere q̄dē fundo seruitutē nō pōt. retinere aūt pōt. ⁊ si forte fuerit nō vtēte fructuario amissa h̄ quoqꜫ noīe tenebit̄. ꝓprietarij aūt dn̄s etiā nō ꝯsentiēte fructuario seruitutē fundo īponere pōt. nisi vt ait paulus ꝑ hoc fiat deterior fructuarij ꝯditio. veluti si talē seruituteꝫ vicio ꝯcesserit. ius sibi nō eē alteri tollere. Cū ꝑtis bonoꝝ vsufructꝰ legat̄ si nō sit sp̄āliter ꝑtis facta mētio. dimidia ps bonoꝝ cōtinet̄.

Paulus al̄. Neratiꝰ lib. iij. mēbranaꝝ. Siluā ceduā etiā si intempestiue cesa sit. in fructu eē ꝯstat. sicut olea īmatura lecta. Itē fenū īmaturū lectū in fructu est. Cētū āni ꝓ longeuitate h̄nt̄ur. Ulpianus li. j. Ex municipio cui vsufructꝰ legatꝰ est etiā īuito herede eū extraneo vendē pōt. Pōponius li. v. ad sab. Si aere vsufructꝰ legatus sit mihi posse me ibi casaꝫ edificare custodie cā eaꝝ reꝝ q̄ ī area sunt. Caiꝰ li. vij. ad eđ. ꝓuincie. Caro ⁊ coriū mortui pecoris ī fructū nō est: q2 extinguit̄ mortuo eo vsufructꝰ. Pōponiꝰ lib. iij. ad q̄ntū muciū. Cū gregis vsufructꝰ legatꝰ ē. ⁊ eousqꜫ ꝑuenit numerꝰ gregi. vt grex nō ītelligat̄. ꝑit vsufructꝰ. Ulpianꝰ ī. l. h̄ senatꝰ. Idē ꝯtinet vsus pecūie ⁊ vsufructꝰ. Ulpianꝰ li. xviij. ab sab. Cuiꝰ vsus relictꝰ ē vti pōt. frui nō pōt. sed fructꝰ sine vsu esse nō pōt. vsus sine fructu pōt. Paulꝰ li. ter. ad vitelliū. Usus ps legari nō pōt. nā frui quidē pro ꝑte possumus. vti vō ꝓ ꝑte nō possumꝰ. Modestinus lib. ij. regularū. Usus aq̄ ꝑsonal̄ ē ⁊ ideo ad herede vsuarij trāsmitti nō pōt. Ex sūma iuri. Et nota ꝙ aliđ ē vsufructꝰ aliud est vsus. Nā q̄ vsūfructū habet pōt fructibꝰ vti ad opꝰ suū ⁊ dare ⁊ vendē ⁊ locare. qđ nō pōt q̄ tn̄ vsuꝫ hꝫ. is. n. tn̄ ad opꝰ quotidianū vtit̄ fructibus.

¶ De Seruitutibus prediorum. C. XCVII.

Ex digest. viij. lib. Ulpianus lib. xxix. ad eđ. ꝓuincie. Unus ex dominis cōmuniū ediū seruitutē imponere nō pōt. Idē li. xxvj. Seruitutes p̄dioꝝ alie in solo. alie in supficie ꝯsistūt. Paulus lib. xv. ad plaut̄. Ut pomū decerpe liceat ⁊ vt spaciari ⁊ vt cenare in alieno possumꝰ. seruitꝰ imponi non pōt. Celsus lib. xv. digest. Si cui simplici vsu via ꝑ fundū cuiuspiā cedat̄ vel relinquat̄ in infinitum videlicet ꝑ quālibet eius ꝑtē ire. agere licebit ciuili tn̄ mō. Nā quedā in sermōe tacito excipiunt̄. nō eni ꝑ villā ipsaꝫ aut ꝑ medias vineas aut segetes ire agere sinēdus ē. cū id eque cōmode ꝑ alterā ꝑtē facere possit minore seruituti fundi detrimēto. verū ꝯstitit vt q̄ primū viā direxisset. ea demū via ire agere debebit. nec ampliꝰ mutande eiꝰ ꝑtātē h̄re. Paulus. Publico loco interueniente vel via publica haustꝰ seruitꝰ īponi pōt: aqueductꝰ nō pōt. a ꝑncipe auteꝫ peti solet vt ꝑ viā publicā aquā ducere sine incōmodo liceat publico. Pomponius lib. singulariū rerū. Uie itineris actus aqueductus ps in obligationē deduci nō pōt: q2 vsus eoruꝫ indiuisus est.

Marcellus. Seruitutes q̄ in supficie ꝯsistūt possessiōe retinent̄. Sciendū est ꝑ seruitutē meliorē vicini cōditionē fieri posse deteriorē nō posse. nisi aliq̄d noīatim in seruitutē impēdendā imutatū fuerit. Paulus lib. xv. ad sab. In rem cōmunē nemo dn̄oꝝ iure seruitutis neqꜫ facere quicq̄ īuito altero pōt neqꜫ ꝓhibere quo minꝰ alter faciat. nulli eni res sua seruit. Idē in eodē. Omnes seruitutes prediorum perpetuas causas habere debent. ⁊ ideo neqꜫ ex lacu neqꜫ ex stagno concedi aqueductus potest stillicidij quoqꜫ imittendi naturalis ⁊ perpetua causa esse debet. Idē in eodem. Usufructꝰ in alterutris predijs acq̄sitꝰ nō adimit. alias interrumpit seruituteꝫ.

¶ De Seruitutibus p̄dioꝝ vrbanoꝝ ⁊ rusticoꝝ. C. XCVIII.

Ex summa iuris. Seruitutes vrbanoꝝ p̄diorū sunt q̄ edificijs siue domibus inherēt vti. s. vicinus onera vicini substieat. vt liceat tignū vl̄ trabē in ꝑietē īmittere: vel stillicidiū recipere. vel ne possit altius edificare. ⁊ alia plura onera que non expedit numerare. Ex dige. li. viij. Paulus li. vj. ad eđ. ꝓuin. Parietē q̄ naturali

rōne cōis est alterutri vicinoꝝ demoliēdi eū: ⁊ reficiēdi ius nō ē. qꝛ solus dñs nō est. Ulpianus li. j. ad eō. Cū eo q̄ tollendo obscurat vicini edes quib⁹ non serviat nulla cōpetit actio. Marcellus ita officere luminib⁹ ⁊ obscurare legatas edes cōcedit. vt nō penit⁹ lumē recludat. s; tm̄ relinquat q̄tū sufficit habitātib⁹ in vsus diurni moderatiōe. Ulpianus li. iij. institutio. Servitutes pdioꝝ rusticoꝝ sunt he iter actus via aqueductus. iter est ius eūdi ambulādi hominis nō etiā iumētū agēdi vel vehiculū. Actus est ius eūdi agendi vel ducēdi iumētū vel vehiculū. Itaq; q̄ h; iter actū nō h;. q̄ actū h; habet ⁊ iter. eoq; etiā sine iumēto vti pōt. via ē ius eūdi ⁊ agendi ⁊ ambulādi. nā ⁊ iter ⁊ actū in se via cōtinet: aqueductus ē ius aquā ducēdi ꝑ fundū alienū. In rusticis aūt cōputāda sunt aque haust⁹ pecoris ad aquā appulsus. ius pascēdi. calcis coquēde arene fodiē de traditio. plane ⁊ patiētia servitutū inducet officiū ꝑtoris. Paulus li. vij. ad eō. ꝓuin. Uie latitudo ex le. xij. tabulaꝝ i porrectū. viij. pedes h;. In amfractū. i. vbi flexus ē. xvj. Modestinus li. ix. differētiaꝝ. Inter actū ⁊ iter nulla eū differētia. iter ē quo q̄s pedes vel eques ꝯmeare pōt. act⁹ vō ē vbi ⁊ armēta ducere ⁊ vehiculū ꝓliceat.

De Iure patronatus. C. XCIX.

Ex summa iuris decretaliū. Patroni nomen vnde patronatus dicit equivoce sumit. Dicit enī patronus q̄ cliētulo suo patrociniū in cā prestat. vel q̄ servū manumisit: vel etiā q̄libet defensor sive fautor: vnde patronus est turpitudinis q̄ crimen celat vxoris. Dicit etiā patronus ecclesie vel hospitalis fundator aut donator vel soli ꝯstitor. Est ergo sm̄ ꝙ hic accipit iuspatronatus auctoritas vel potestas ꝓvidēdi ecclesie ꝓveniēs ex beneficijs imꝑpetuū ei collatis. Debet aūt ecclesie ꝓvidere patronus ⁊ in tꝑalib⁹ ne dilapident ⁊ in spūalibus vt dignū ibi presbyterū eligat q̄ divina officia celebret: ⁊ hoc in ecclesijs nō collegiatis. In collegiatis aūt in electione a collegio facta ꝯsensus eius est reqrēdus ⁊ nō ante: qꝛ qđ humani iuris esse desijt ꝑ ꝯsecrationē servitutē nō recipit. olim etiā vnus erat ex eligētib⁹. plurib⁹ itaq; noīb⁹ appellat hoc ius: dicit enī q̄nq; ius patronatus. q̄nq; ꝓcessionis aditus. q̄nq; gratia. q̄nq; ꝯsensus. q̄nq; investitura. q̄nq; possessio. q̄nq; defensio. q̄nq; etiā advocatio. verūtamē advocatus ꝓprie dicit q̄ nec ecclesie solū ꝯstitit nec edificavit neq; dotavit s; solūmō ad eius defensionē vocatus est: nec h; in ea ius aliqđ spirituale. Trāsfert aūt iuspatronatus quattuor modis. s. hereditaria successiōe. Itē donatione quā pōt quis etiā laico facere. Quidā tm̄ dicūt illud privatē donari nō posse. Itē permutatiōe cū alio spūali. ⁊ etiā vniversalitatis alienatiōe. Nō enī ꝑ se vendi pōt. sed trāsit cū vniversalitate. eadē rōne nō infeudari pōt cū titulus feudalis gratuitus nō fit. vnde versus. Iuspatronatus trāsire facit novus heres. Res permutata donatio vēditioq;. Sciēdū vero ꝙ iuspatronatus sm̄ quosdā nō est merū spirituale. quoniā ⁊ laico cōpetit ⁊ ad heredes trāsfert sicut ⁊ ius funerādi. ⁊ etiā sm̄ quosdā ad extraneos. s; neq; purū tꝑale. qꝛ vendi nō pōt. ⁊ ita partim tꝑale est. partim spirituale. Alij vero dicūt ꝙ est merū spūale cū sit quoddā simplex ⁊ indivisibile. Qđ enim trāsit ad heredes ex dispēsatiōe fit. sicut innuit extra. j. de iurepatronatus. Illa nāq; dispensatio ad ius cōe redacta est. Nec dividitur iuspatronatus inter heredes. sed apud vnūquēq; manet insolidum quo ad omnem eius effectū. etiā si ex diversis ⁊ inequalib⁹ partibus heredes sint. ⁊ hoc preter sacerdotis presentationem que est apud oēs ita ꝙ apud nullū. Si tamē vnus cōpatronoꝝ plures filios reliquerit. nō habet ratio in capita sed in stirpes. Itē ecclesia nō dividit vt heredū vnus possit suū presbyterū investire. vel vt vnus plures prelatos pares possit instituere sed impares bene pōt. vt ꝓbat ꝑ illa decre. đ iure pa. postulasti. semper aūt tractāda est causa de iurepa. corā ecclesiastico iudice. Et siq̄dē sup hoc inter aliquos mota questiōe differatur institutio. distinguendū est vtrū ꝓtrahat culpa litigantiū an impedimento iudicis. Si culpa litigantiū poterit episcopus post mēses quattuor ecclesiā ordinare salvo iure partis vtriusq;. si vero iudicis impedimēto. tūc vsq; ad menses sex tenetur episcopus expectare.

De Eius acq̄sitiōe ⁊ debito ⁊ trāslatiōe. C. C.

Requiritur aūt huiusmodi ius trib⁹ de causis. Patronū. n. faciūt fundi prestatio. dotatio edificatio sive fūdatio. ⁊. h̄ divisi;. Ita ꝙ si vnus territoriū sive fundū assignaverit. ⁊ alius dotaverit. terti⁹ vō fundaverit cuilibet eoꝝ iuspa. est acq̄situ;. Et vnusq̄sq; h; insolidū ita ꝙ oēs equalit̄ sicut de servitutib⁹ dicit in dige. sed l; quilibet habeat ibi ius singulare ꝑ se. habēt tm̄ insimul quoddā ius cōe presentādi ꝑsonā. sicut ⁊ illi ad quos spectat electio. nullus enī ꝑ se potest eligere. Dicūt tm̄ alij ꝙ ille tm̄ debet personā presentare qui territorium assignavit. i. agrum vel fundum. Aliquando nanq; territorium in iure vocat ipse ager. aliqn̄ aūt vniversitas agroꝝ. aliqn̄ vō diocesis. Patrono debet honor oīs vtilitasq;. Presentet. presit. defendat. alat egen⁹. Honor quidē qꝛ presentat. sed ex presentatione sola nihil iuris ꝓvenit ꝑsentato nisi collegiū vl̄ aliqua religiosa ꝑsona habeat ꝑsentationē. Nā vt ait Inocentius tertius. Epūs q̄ ꝑsentatū idoneū admittere recusat. ad ꝓvidendū eidē in cōpetenti beneficio ꝯpellit. vt in quo deliquit in eo puniat. Onus vō qꝛ tenetur eā cōtra quoslibet oppressores defendere. Utilitas aūt q̄m alit; ab ecclesia si vgat ad inopiā. preterea debet. ei ꝓcessionis aditus vt. s. alios ꝓrochianos ꝑcedat in ꝓcessiōe. vel vt cū ꝓcessiōe recipiatur cū a lōgo redit itinere. ꝑterea si qđ epī ꝯsensu servitiū imposuerit ecclesie illud etiā pōt exigere non aūt feudū tallias ⁊ huiusmōi.

De Bonorum possessione. C. CI.

Isidorus li. v. Bonoꝝ possessio est ius possessiōis certo ordine certoq; titulo acquisite. Iustinian⁹ in lib. institutionū. iij. Bonoꝝ possessio est ius ꝑseq̄ndi retinēdiq; patrimōij sive rei que cuiusq; dū morit fuerit. Bonoꝝ possessiones trib⁹ modis introducte sunt. aut emendādi veteris iuris gratia. aut impugnandi. aut ꝯfirmādi. Emendādi: qꝛ lex. xij. tabularū emancipatos inter suos nō cognoscit. pretor vō hec emendās vocat eos vn̄ liberi. Impugnandi: qꝛ lex. xij. tabularū eos qui ꝑ femineū sexū descēdūt. omni modo repellit a successione: ꝑtor vō hoc impugnās vocat eos vnde cognati. Cōfirmandi quotiēs ꝑtor dat eis bonoꝝ possessionē qui poterant ex iure civili. tam ex testamēto q̄; ab intestato succedere. Extraordinariū auxiliū hoc est sm̄ legem corneliā ꝯsiderandū que captis ꝓsꝑexit tam ex testamēto q̄; ab intestato. Oēs q̄dē dies aut cōtinuati aut vtiles vocant. Cōtinuati sunt q̄ quotidie ⁊ oēs cōputant. Utiles sunt in quib⁹ feriati dies excipiunt. ⁊ egritudinis. vel in quibus quis qualibet occupatiōe detinet: sed tantū illi dies cōputant in quib⁹ agere potest in bonorum possessionem. ⁊ dies vtiles continui reputant. Ex codice theodosiano li. vij. Possessio tribus modis tibi acquirit occupatione. accessiōe. translatiōe. Occupatione vt vacua q̄ a nemine detinet. quo casu a re incipit. ⁊ si non vllius fuit sive alteri⁹ ea cā dominiū tibi acq̄rit. Si aūt qđ alicuius est nullius putes aliqua iusta opiniōe deceptus. ⁊ ita ei⁹ possessionem apprehēdis. dominiū quidē nō tibi q̄rit sed tm̄ iuste possidere incipis ꝓ suo possidendo. Accessio duplex ē. aliqn̄ per se vt ꝑtus ancille ⁊ fructus bona fide ꝑcepti. ⁊ tūc ꝓ suo possidere ⁊ vsucaꝑe potes. Aliqn̄ nō ꝑ se sed ex cōitate maioris rei. vt qđ ꝑ alluvionē agro tuo adiectū ē. in his enī titulus principal' rei spectat. vt iusta possessio fit. ⁊ pro suo vsucaꝑe possis. Transfert aliq̄s possessionē vel per se vel per alium. ⁊ hoc aut nolens aut volens aut ignorans. Uolēs vt per venditionē vel emptionē vel transactionē. vel stipulationem vel insolidū dationem. vel donationē. ⁊ tunc incipis civiliter possidere. Nolens aliquādo iuste aliquādo iniuste. iuste vt per iudicē. Iusta quidē possessio est quādo per auctoritatē iudicis īcipis possidere. licet scias alienā rem esse. Iniuste transit in te possessio. quādo per vim incipis possidere vel per furtum. Ignorantis possessio in te transit. velut per eum qui noīe eius possidet vt colonus.

De Usucapione. C. CII.

Isidorus vbi supra. Usucapio est adeptio dominij per ꝯtinuationē iuste possessionis biēnij aut alicuius tempis. Ex digest. lib. vj. de publiciana in rem actione. Qđ iam vsucaptū est h; civilē actionē. Marcellus lib. xxij. digest. Scribit eū qui a furioso ignorans eū furere re; emit. posse vsucaꝑe ergo ⁊ publicianā habebit que etiā adversus donatore; competit. Est enī iustus possessor ⁊ petitor qui liberalitatē accepit. Nō igit proderit emptio nisi que bonā fidē habet ꝓinde sufficit me bone fidei emptorē fuisse. q̄vis a nō dn̄o emerim. l; ille callido ꝯsilio vēdiderit. Neq; enī dolus vēditoris mihi nocebit. Ulpian⁹. Hec actio in his q̄ vsucapi nō pn̄t vt in furtivis. ⁊ in servo fugitivo locū nō h;. sed ⁊ heres furis hanc actionē non h;. qꝛ viciorum defuncti possessor est. Regula iuris. Qui in servitute est vsucaꝑe nō pōt. nam cū possideat. possidere nō videt. Ex summa iuris. Usucapio est acquisitio dominij per continuationē tempis lege diffiniti. Tempus aūt a lege diffinitum est trienniu;. Introducta est vsucapio propter bonū publicū ne dominia rerū essent in incerto. In hac exigunt bona fides. iustus titulus ꝯtinua possessio. ⁊ ꝙ res viciosa nō sit ⁊ ꝙ nō sit vsucapibilis. Usucapiunt etiā res ecclesiastica ꝓphane. licet dixerint quidā ꝙ nō vsucapiunt ad instar rerū fiscaliū. Sciendū itaq; vsucapio locū habet in rebus mobilibus. quas qui bona fide possidet aliquo titulo. id

est aliquo contractu vel quasi contractu ꝛ per tres annos sine interruptiõe. i. q̃ nõ sit molestatus corã aliquo iudice. vsucapit ꝛ defendit se cõtra quẽlibet petẽtẽ nisi fit res furtiua. illa enĩ vitiosa ẽ ꝛ nõ vsucapit. Eodẽ mõ penit᷒ locũ h̃z pscriptio in reb᷒ imobilib᷒. sꝫ oꝫ q̃ possideat per decem annos inter presentes. ꝛ p. xx. inter absentes.

¶ De prescriptione. C. CIII.

Prescriptio igit̃ est ius quoddã in rebus imobilib᷒ substãtiã. i. firmitatẽ ex tpe capiens. Hec etiã dicit̃ exceptio vel exclusio actiõis. q̃ñ obicit̃ actioni psonali vel in rẽ sup reb᷒ imobilib᷒ ꝛ elidit eã vel excludit: nõ aũt dominiũ acq̃rit sꝫ quosdã. In ecclesiastica pscriptiõe sicut ꝛ in vsucapione bona fides exigit̃. vt. s. ille q̃ possidet credat rẽ suã esse. Itẽ iustus titulus. s. q̃ habeat eã ex bona causa ꝛ iusta nõ p̃ violẽtiã: nec p occupationẽ iniustã. Itẽ cõtinua possessio. s. vt res possessa sit vsqꝫ ad finẽ pscriptionis sine interruptiõe. Itẽ q̃ res ipsa sit prescriptibilis. Quedã enĩ res vel iura sunt q̃ non prescribunt̃. s. subiectio, pcuratio. debita epo vel legato limes ꝛ ea q̃ limiti coherẽtia sunt. Itẽ functiões publice nõ prescribunt̃ a laicis. Itẽ colonus fundũ rõne cuius ẽ colonus nõ pscribit. sꝫ nec vsufructuarius pscribere põt qꝛ nõ possidet. Nec clericus beneficiũ suũ prescribere põt. pro seruitio suo. Itẽ liber hõ pscribi nõ põt. neqꝫ ius epale neqꝫ reuerẽtia epo a clericis suis debita. Idẽ in reb᷒ ecclesie. Impedit̃ aũt prescriptio q̃nqꝫ ad tẽpus. s. tẽpore vacãtis ecclesie ꝛ tpe vite male alienãtis ꝛ q̃diu prelatus est in heresi vel in scismate. Prescriptionũ quedã longi tpis est. s. decẽ annoꝝ inter psentes. vel viginti inter absentes: vt superius dictũ est. itaqꝫ vsucapio dicit̃ acq̃sitio dominij p cõtinuationẽ tpis a lege diffiniti. H̃ diffinitio põt pdicte diffinitioni q̃ longi tpis est adaptari. Est ꝛ alia q̃ dicit̃ longissimi tpis. s. xxx. vel. xl. annoꝝ q̃ odio nõ petẽtiũ est introducta. qua ꝛ res furtiua pscribit̃. ꝛ oĩs actio ꝛ petitio tollitur. Quadraginta vero annoꝝ prescriptio locũ h̃z in reb᷒ ecclesie. Sed contra romanã ecclesiã currit pscriptio cẽtũ annoꝝ. Itẽ aliter aut large sumẽdo vocabulũ spẽs multe s̃t pscriptionũ. Est enĩ alia. x. dieꝝ q̃ currit otra nõ appellãtẽ. Alia vero sex mẽsiũ vt ĩ actiõe redibitoria. alia vnius anni. s. q̃ obicit̃ iniuriaꝝ actioni. ꝛ illa q̃ obicit̃ appellationẽ nõ psequẽti. Est ꝛ alia biẽnij sicut de pecunia nõ nũerata. alia quoqꝫ triẽnij. alia vero quadriẽnij q̃ currit p fisco ꝛ cõtra fiscũ. Est itẽ alia decẽnij. alia vicẽnij q̃ titulũ req̃rit ꝛ bonã fidẽ etiã sꝫ leges. Iterũ est prescriptio. xxx. annoꝝ. vel etiã. xl. de quib᷒ tractat̃ in canonib᷒. Et lꝫ antiq̃ canones prescriptionẽ. xxx. annoꝝ admiserint contra ecclesiam hodie sola prescriptio. xl. annoꝝ admittit̃ cõtra eã.

¶ Iterum de eodem. C. CIIII.

Gratianus causa. xvi. q. iij. Q̃d autẽ prescriptiõe tpis oĩa iura tollant̃ pbatur auctoritate calcedonẽsis cõcilij ꝛ gelasij pape. ꝛ toletani ocil̃. Sꝫ idẽ gelasius otra testat̃ scribẽs Maximiano ꝛ eusebio epo. Hoc aũt multipliciter distinguit̃. sunt enĩ quedã dioceses q̃ certis limitib᷒ distincte sunt. he nullo mõ prescribi pñt. Alie vero q̃ nõ sunt certis limitib᷒ distincte. ꝛ de quib᷒ certa diffinitio olim nõ precessit prescriptiõe tollunt̃. Põt tñ ꝛ aliter distingui. Que q̃sqꝫ sua auctoritate vsurpat. qꝛ nullo titulo possidere incipit. prescribere nõ põt. ꝛ in hoc casu intelligenda est auctoritas gelasij. Tẽporis obiectio q̃ p iniuriã forte generat̃ nõ põt diuellere diocesim semel ostitutã. Intelligẽdũ est hoc si nullo titulo sꝫ sola vsurpatiõe eã possidere cepit. Si vo iudicis auctoritate ꝛ priuilegioꝝ longa cõsuetudine possidere cepit tũc tẽporalis obiectio actori silentiũ imponit. Unde gelasius papa inter cetera inq̃t. post quingẽtos annos cõstituta christi quosdã audio velle subuertere cũ. xxx. annoꝝ lex hoĩum nõ possit abrumpi. Itẽ si reb᷒ ecclesie controuersia mota est ꝛ diffinitio subsecuta ꝛ si iniusta sit tñ qꝛ nõ sua sꝫ diffiniẽtis auctoritate possidere ceperit tricẽnalis prescriptio petitori silẽtiũ imponit. ita tñ vt supputatio prescriptiõis nõ a tpe diffinitionis sed a decessu diffiniẽtis exordiũ sumat. Itẽ ea q̃ in beneficijs possident̃. siue q̃ metu hostilitatis interueniẽte diutius possessa fuerint prescribi nõ pñt. Tollunt̃ etiã prescriptiõe ille dioceses quas pprijs epis negligẽtib᷒ alij ab heresi ad integritatẽ fidei reuocauerunt. Extra. iij. de prescriptionib᷒. Ex registro gregorij. Scire nos credimus taciturnitatẽ ꝛ patiẽtiã nostrã futuris post me pontificib᷒ in reb᷒ pauperũ preiudiciũ nõ facturã. Gregorius. Omnes possessiões ad singulas prouincias nostroꝝ fratrũ pertinẽtes a quib᷒ per. xxx. annos possesse sunt quiete ꝛ sincere absqꝫ sinodali pclamatione perpetuo teneantur. Alexander. iij. Nulla antiqua dierũ possessio iuuat aliquẽ male fidei possessorẽ. nisi resipuerit postq̃ se aliena nouerit possidere. Idem. Quadragenalis prescriptio omnẽ prorsus actionem excludit. Idem cum laici decimas detinere non possint. eas nulla rõne pñt pscribere. Inno. iij. Cũ nõ liceat a capite mẽbra recedere. M. q̃. archiepo ꝛ ecclesie bracare. obedientiã ꝛ reuerẽtiã debitã. sicut alij clerici sue dioce. faciũt impẽdatis pscriptiõe tpis non obstante. Idem cõtra ro. ec. nõ nisi centũ annoꝝ prescriptio locum sibi valeat vendicare. Idẽ. Cõtra pcurationẽ que rõne visitationis debet̃ pscribi neq̃t quẽadmodũ nec ꝯ visitationẽ ipsaꝝ. Idem. In pscriptione rerũ ecclesiasticaꝝ bona fides ꝛ iust᷒ titul᷒ exigit̃.

¶ De Interruptiõe pscriptiõis ꝛ ei᷒ effectu ꝛ pbatiõe. C. CV.

Gregorius. Aduersus ecclesias minorẽ pscriptionẽ q̃. xl. an. ro. ec. non admittat. lꝫ quidã canones oprobẽt tricẽnalẽ. ꝛ ecclia se põt aduersus ecclesiã quadragenaria tpis pscriptiõe tueri de re illa quã inconcusse. xl. annis noscit̃ possedisse. verũ si de prescriptiõe ꝛ iterruptiõe inter ptes fuerit mota questio. ab vtraqꝫ parte testes recipi debent: ꝛ si pbata fuerit interruptio pscriptio nõ tenebit. Ex summa iuris. Interrũpit̃ aũt pscriptio tribus modis. s. naliter ciuiliter ꝛ canonice. Naturaliter quidẽ q̃ñ res que est in cã pscriptiõis medio tpe ab alio aliquo possidet̃ vel a mari siue a fluuio inundante occupat̃. vel q̃ñ pupillaris etas interuenit. Ciuiliter aũt multis. s. p libellũ principi datũ. ꝛ hoc valet in annalibus actionibus tñ. Itẽ per querelã iudici factã ꝛ secuta rei conuentiõe. hoc valet in oĩb᷒ actionib᷒. Itẽ p litis contest. hoc quoqꝫ valet in oĩb᷒. Interrumpit̃ quoqꝫ ciuiliter sinodali pclamatiõe. scõe cautionis expositiõe. vsuraꝝ solutione. Canõice vo q̃ñ bona fide q̃s icipit possidere. ꝛ medio tpe malã habet. talis enĩ interruptio non põt dici naturalis cũ a possessione nõ ceciderit. neqꝫ ciuilis cum nõ ab aliquo causa sit interposita. Dicit̃ ergo canonica tanq̃ a canone introducta. Prescriptionis effectus est q̃ pscriptori eiusqꝫ successorib᷒ defensionẽ acq̃rit. ꝛ etiam si a possessione ceciderit. vẽdicationẽ habet nisi male fidei possessor sit. Obicit̃ aũt vt dictũ est actioni psonali vel reali. Actio psonalis est que cõpetit ꝯ certã psonã vt actio cõmodati que nõ cõpetit nisi contra cõmodariũ vel eius heredẽ. Realis aũt est que obtinet cõtra quẽlibet detinentẽ rem ipsius agentis. Probat̃ aũt pscriptio si pbet̃ res possessa fuisse ĩ pncipio tpis pscribentis ꝛ in fine. psumit̃ enĩ ille qui sic pbat medio tpe possedisse nisi interruptio pbet̃ interuenisse. Probato vo tpe psumit̃ etiã bona fides. Quilibet psumit̃ ignorans. nisi pbetur sciens. ꝛ ita psumitur ignorasse rem ad aliũ ptinere nisi pbet̃ sciuisse. Item etiã titulum habuisse psumit̃. nisi pbet̃ non habuisse: qꝛ possessor nõ tenet̃ possessionis sue titulũ pbare. In summa vero nota q̃ ecclesia pscribit cõtra priuatũ spacio. x. vel. xx. annoꝝ. ꝛ nõ econuerso. quia q̃d est in eius fauorem introductũ nõ est in lesionẽ ipsius retorquendum. Prescriptio quoqꝫ q̃driennij que currit aduersus eũ cuius rem imperator donat. in rebus ecclesiasticis nõ habet locũ. Nota etiam q̃ pscriptio non differt ab vsucapione nisi in duobus. s. in hoc q̃ consistit in rebus imobilibus. ꝛ qꝛ prolixius exigit tempus.

¶ De Obligatione. C. CVI.

Iustinianus vbi supra. lib. iij. Obligatio est vinculũ iuris quo necessitate astringimur. alicui᷒ soluende rei s̃m nr̃e ciuitatis iura. Obligatiões aut ciuiles sunt aut ptorie. Ciuiles s̃t que aut legib᷒ ostitute sunt. aut iure ciuili oprobate. Pretorie vero quas pretor ex sua iurisdictiõe ostituit. que etiã honorarie vocant̃. Sequẽs diuisio in q̃ttuor spẽs deducit̃. aut enĩ ex otractu. aut quasi ex otractu. aut ex maleficio. aut quasi ex maleficio. Oĩs obligatio tollit̃ solutiõe eius q̃d debet̃. vel si q̃s osentiẽte creditore aliud pro alio soluerit Acceptilatio est imaginaria solutio. Idẽ lib. iiij. Inter dñm ꝛ eũ qui in ptãte ei᷒ est nulla obligatio eẽ põt. Delinad᷒. xj. lib. Obligatio vinculũ est nõ corpale sꝫ iuris. quo astrĩgimur ad aliq̃d dandũ vet faciẽdũ. vel ex ouentiõe ppria seu q̃d p eodẽ habet̃ vel etiã cõtra ppriã voluntatẽ. vt cũ delinquimus seu q̃d p delicto habet̃ facimus. Et quẽadmodũ in vinculo corpali facti solutio necessaria ẽ: ita in ciuili vinculo nãlis seu ciuil̃ solutio desiderat̃. Igitur obligatio mater est psonaliũ actionũ. actio enĩ est ius psequẽdi in iudicio q̃d nobis debet̃. Ex lib. de actiõib᷒. In oĩb᷒ obligatiõibus in quib᷒ dies nõ ponit̃ pñti die debet̃. In personã seruilẽ nulla cadit obligatio. Regula iuris. Impossibilium quoqꝫ nulla est obligatio. Ex sũma iuris. Obligatio aũt alia est ciuilis tñ. alia naturalis tantũ. alia ciuil̃ ꝛ naturalis. Ciuilis tantũ generaliter verum est q̃ non obligat cũ effectu. puta si scripsi me tibi debere centũ spe future numerationis. si nõ sit numerata postea pecunia ciuiliter tãtum obligatus sum. vnde si petas solui tibi quod scripsi me debere nisi sit transactum biennium. exceptione submoueris. Quid sit

exceptio infra patebit. Item ciuilis tm̄ est qn̄ ego eram cū effectu obligatus. ⁊ factū est mihi pactū de nō petēdo a creditore. Naturalis obligatio est que orit̄ ex nudo pacto. Ista similiter non obligat cū effectu. Ciuilis ⁊ naturalis est qn̄ dedi tibi pecuniā mutuo ⁊ eā stipulatus sū. Quid sit stipulatio infra patebit. Et multis alijs modis obligatur quis cum effectu: vt inferius apparebit.

De Pacto ⁊ conuentione. C. CVII.

Sed quia de pacto fecimus mētionē. Nota q pactū est duoꝝ pluriūve cōsensus in idē. Et bene dixit in idē nō in eodē vel de eodē. Nā si cōsentiamus de socrate q sit asinus nō ē pactū. qꝛ neutrū alterius talis cōsensus obligat: nec nāliter: nec alio mō. ſ; si in dādū vel faciēdū alteri ab altero nostrū obligat. Si vero cōsentiamus inuito magistro alberto q ipse det alijs nō ē pactū. Spēs pactoꝝ due sunt. aut eni sunt in rē. ⁊ tūc ꝓderūt oib⁹ ad quos res voluit. aut in psonā. ⁊ tūc ꝓderūt psone paciscētis nō alij. Pacisci pōt in ecclesiasticis ꝑlatus in vtilitatē ecclesie ꝯtra. qꝛ loco ꝓcuratoris est ⁊ ꝓcuratoꝝ ꝯditionē dñi meliorē facere pōt. deteriorē vō nō. Silr ecclesia vacāte capitulū vel vniuersitas pacisci pōt. si cōcipiat pactū in vtilitatē ecclesie. aliter vō nō. Quilibet autē in re sua pacisci pōt. Pactio cessat in acqͥsitiōe spiritualiū. Itē in turpib⁹ ⁊ illicitis etiā si iuramēto firmata sit. cessat etiā inter dñm ⁊ seruū. cessat iterū in iure publico cui non pōt derogari pactis priuatoꝝ. Effectus pactoꝝ est vt seruent̄ nisi sint inhonesta vel cōtra iura siue ꝯtra leges vel ꝯtra bonos mores vel cōtra substātiā cōtract⁹. vel nisi sit ipossibilis cōditio. In sūma vero nota q posterius pactū priori p̄iudicat. Itē sm leges ex simplici pacto nō orit̄ actio nisi vestiat̄ pactū. vel re puta rei traditione. vel verbis puta stipulatiōe. vel coherētie ꝯtractus. vel si in ꝯtractu apponat̄ incōtinēti. vel etiā litteris. Sed sm canones orit̄ actio ex nudo pacto. qꝛ de⁹ inter simplicē ⁊ solēnē ꝓmissionē nullā facit differētiā. Ex dige. li. ij. Paulus. Pactio ē duoꝝ vel pluriū in idē placitū ⁊ ꝯsensus. Cōuētiōis verbū generale est ad oīa ꝑtinēs. de q̄bus negocij ꝯtrahēdi trāsigēdiq; cā cōsentiūt q̄ inter se agūt. Nā sicuti ꝯuenire dicunt̄ q̄ ex diuersis locis in vnū locū colligunt̄ ⁊ veniunt: ita q̄ ex diuersis animi motib⁹ in vnū ꝯsentiūt. in vnā sniā; decurrūt. Cōuētionū pleraq; in aliud nomē trāseūt veluti in emptiōe; locationē pign⁹ stipulationē;. Labeo ait cōuenire posse vel re vel ꝑ eplam vel ꝑ nūciū. Inter absentes quoq; ⁊ tacito cōsensu. Ulpianus. Nuda pactio obligationē nō parit. sed parit exceptionē q̄nimmo iterdū iformat ipā; actionē vt in bone fidei iudicijs. ꝑtoꝛ ait pacta ꝯuētaq; q̄ neq; dolo malo neq; aduersus leges plebiscita senatuscōsulta decreta edicta principū neq; quo fraus cui coꝝ fiat. facta erūt seruabo. Et vt ait pedius dolo malo pactū fit. quotiēs circūscribēdi alterius cā aliud agit̄ ⁊ aliud simulat̄. Pacta q̄ turpē cām ꝯtinent nō sunt obseruanda. Caius li. j. ad ed. ꝓuinc. Cōtra iuris ciuilis regulas pacta conuenta non habentur rata: veluti si pupillus sine tutoris auctoritate pactus sit. ne a debitore suo peteret. Aut ne intra certū tempus veluti intra quinquenniū peteret. Florentinus li. viij. institutionū. Qui in futurū vsuras a debitore acceperat tacite pactus videtur. ne intra tempus sortē petat. Pomponius li. viij. ad sab. Nemo paciscēdo efficere potest. ne sibi locū suū dedicare liceat aut ne sibi in suo sepelire mortuū liceat. aut ne inuito vicino prediū alienet. Ibidē de trāsac. Sceuola li. j. dige. Priuatis pactionibus non dubium est non ledi ius ceterorum. Elius macer. Nulli procuratorum principis inconsulto principe transigere licet.

De Speciebus pacti. C. CVIII.

Ex libro qui dicit̄ instrumētū iuris. Factorum quedam in contractu bone fidei. quedā in contractu stricti iuris apponuntur. Item quedam in continenti. i. ingressu contractus. Quedam ex interuallo Pacta que in contractu stricti iuris incontinenti fiunt. nouam tantum actionem pariunt veterem non informant. id est ex contractu proficiscentem conditionem: datorum tamen ob causam plerunq; prestant ad repetendum quod datum est. Que vero ex interuallo fiunt nullam pariunt actionem. sed tantum exceptionem. Cum autē in contractu bone fidei interponuntur. siquidē incontinenti. nō tantū nouam actionem. id est prescriptis verbis pariunt. sed etiam ex contractu veterem nascentem informāt. Si vero ex interuallo in cōtractu bone fidei pacta interponuntur. distinguendum est vtrū addant aliquid contractui. an detrahant. Si detrahunt. credunt̄ inesse. ⁊ pariunt exceptionē. Si vō addūt fidē sunt adminicula. i. accidētalia pacta. vt rupta ⁊ pena prestet̄ vel cautio dupli nullā pariunt actionē. ſ; si spōte adimpleant̄ pariūt exceptionē. Cū vō sūt de substantia cōtractus. i. de auctione vel diminutiōe precij. interest. quid agatur. Nam si hoc agit̄ vt a toto contractu recedat̄ a toto intelligit̄ recessum. Si vō hoc nō agit̄. nō recedit a primo ſ; informat̄ vt etiam actio tribuat̄. nam cū tot⁹ cōtract⁹ possit posteriori pacto tolli multo magis ⁊ reformari pōt: Ex summa iuris. Itē pactoꝝ alia sunt vtilia alia inutilia. Inutilia dicunt̄ qñq; rōne paciscētē. vt si furiosus vel adultus curatorē hñs sine curatore paciscat̄. Tales eni; pacisci nō pñt. cū furiosus expressim ꝯsentire nō possit. ⁊ hoc intellige nisi in lucido interuallo. ⁊ in hoc adult⁹ furioso silis est alias etiam rōne psonaꝝ sunt pacta inutilia. ſ; hec exempli cā sufficiant. Itē rōne rerū sunt pacta inutilia: vtputa si paciscamur de impossibili aliquo facti. vt de chimera vel hirco ceruo. vel de impossibili iuris. vt si paciscamur ꝯ leges senatuscōsulta plebiscita decreta pretoꝝ vel cōstitutiōes principū seu i fraudē alicui⁹ hoꝝ. Utilia sunt alia que ratione rei vel psone vel iuris nō ꝓhibent̄. Itē pacta alia sunt nuda. ⁊ illa tm̄ naturalē pariūt obligationē regularit̄. Alia vestita. ⁊ illa pariūt naturalē ⁊ ciuilem. i. obligāt cū effectu. Et nuda sꝫ oīa nisi vestiant̄ re verbis litteris cōsensu. Et quid sint ista infra dicet̄. Ist eni quattuor dicit̄ vestiri pactū. ita q est nōvnq; sine his vestimentis imo cū eis incipit esse. Itē vestit̄ pactū contract⁹ coherētia post natiuitatē suā. vel qñq; añ. vel qñq; in ipso ꝯctu. puta si vēdidi tibi domū pactū fecisti mecū añ ꝯctū vel in ꝯctu vel paulopost q non edificares eā alti⁹ vel aliō hmōi. tunc ex pacto tali nascit̄ obligatio cū effectu. vel nata informat̄ siue vestit̄. Item vestit̄ rei interuentu in contractibus innominatis qui sunt quattuor: do vt des. facio vt facias. do vt facias. facio vt des qui contractus abinitio nullam pariant obligatione. sed postq; res quā conuenisti dari data est. statim nascitur obligatio ei qui dedit vel fecit non alij.

De Differentia pacti ⁊ promissionis obligationis contractus ⁊ actionis. C. CIX.

Et caue tibi qꝛ idem videt̄ esse pactū ⁊ pollicitatio: obligatio: cōtractus ⁊ actio ſ; nō sunt. Pactū eni; (vt dictū est) est ꝯsensus duoꝝ. vbi gratia dico tibi sic. si velles mihi facere codicē. darē tibi. xx. ⁊ tu dicis parū esset. ⁊ ego fortassis darē hñ. xxx. ⁊ tu dicis hñ facerē ꝑ tāto. ecce iā ꝯsensimus in idē. s. de codice faciendo ⁊ ꝑcio. verūtñ qꝛ vba quodāmō inutilia sunt nō obligāt nisi nāliter. Pollicitatio est solius offerētis ꝓmissio. vbi grā sine aliqua interrogatiōe vl cōtractu inter me ⁊ te dico facerē tibi codicē ꝑ viginti. Cōtract⁹ est ipsa verboꝝ ꝓlatio siue ipse ꝯsensus ptiū obligationis ꝯtrahende. verbi grā in venditiōe dico: ꝑ quāto dabis codicē ⁊ is ꝑ centū. rideo nō darē centū ſ; sexaginta. tu rides nō. ſ; octoginta. ⁊ sic tu descendēdo ⁊ ego ascendēdo. tandē post multa ⁊ varia certamina in vnā ꝯsonātē deducit̄ sentētiā cōueniēdo de ꝑcio ⁊ de re dāda pro illo. ⁊ qd̄ in hoc dico in omnibus alijs cōtractib⁹ serua. Ex tali consensu nascit̄ obligatio quā diffiniuim⁹ supra. ⁊ ex obligatione nascit̄ ius quoddā qd̄ ꝓponimus ꝯtra obligatū in iudicio ad faciēdū vel dandū qd̄ ꝯuenit vel ꝓmisit. qd̄ ius dicit̄ actio. nā actio est ius ꝓsequēdi in iudicio qd̄ nobis debet̄. Manifesta igit̄ est dr̄ia inter ꝑdicta. Pꝫ etiā ex ꝓmissis q pacti nomē est generale ad oīa q̄ agunt̄ inter ptes cā obligationis contrahende vel etiam tollende. sicut in pacto de nō petendo. Cōuentiōis vō verbū generalissimū est cōueniunt eni scholares ad ꝯgregationē. ⁊ alij hoīes ad aliū locum ⁊ partes inter se. Itē aliqñ pactū stricti⁹ sumit̄. vnde Isid̄. v. li. Pactum dicit̄ inter ptes ex pace cōueniens scriptura legib⁹ ac morib⁹ cōprobata. Et dicit̄ pactū quasi ex pace factum ab eo qd̄ est paco. vñ ⁊ pepigit fedus. Placitum quoq; similiter ab eo quod placet.

De Obligatione q̄ ꝯhit̄ re ⁊ primo de mutuo. C. CX.

Ex summa iuris. Dicto qd̄ sit contract⁹. sup est vt de illis vel saltē de aliquibus ꝯtractib⁹ quibus pacta vestiunt̄ videamus. Et primo de re Inter ptes quidē re ꝯtrahit̄ obligatio mutuo cōmodato deposito pignore ⁊ debiti solutōe. Itē i ꝯctib⁹ inoiat. ſ; hec est differētia inter ꝯtractus inoiatos ⁊ predictos. qꝛ in ꝑdictis statim vt sunt nascit̄ obligatio ⁊ actio. ⁊ inoiatis nō stati; sed postq; vn⁹ cepit facere vel dare rem. Dicit̄ aūt mutuū quasi de meo tuū: ex corrupto ⁊ integro quando. s. pecunia que mea erat fit tua. cum do tibi eam mutuo: ⁊ dat̄ mihi cōditio certi. i. actio ad petendū qd̄ mutuo dedi. Iustinianus vbi supra lib. iij. Obligatio quidē; (vt superius dictū est) aut ex ꝯtractu fit. aut quasi ex contractu. aut maleficio aut quasi ex maleficio. Cōtrahit̄ aūt aut re aut verbis aut litteris aut consensu. Re vt mutuo quod in tribus rebus consistit. pōdere numero ⁊ mensura. sicut in vino, frumento. ⁊ oleo. pecunia numerata. ere. argēto auro. ⁊ dicitur mutuū qꝛ ita tibi a me dat̄. vt ex meo tuū fiat. ⁊ quādoq; nobis non eadē res. sed alie eiusdē nature.

⁊ qualitatis redduntur. Nam si eadem res reddatur cõmodatū videt̃ ante depositū. Et hoc cõtractu nascit̃ actio qua vocant̃ cõditio qui mutuū accipit quicq̄d ei accidat casu fortuito. i. furto ruina incēdio. vel naufragio. semper tamen obligatus manet.

De Cõmodato. C. CXI.

Isidorus q̄nto li. Cõmodū est qđ nostri iuris est ⁊ ad alios tpaliter trāslatū ē cū mō tpis q̄diu apud eū sit. vnde ⁊ cõmoduz dictū est. Justinia. vbi supra. Qui aūt vtēdū accepit. exactā quidē diligētiā custodiēde rei prestare iubet̃. nec sufficit ei tantā diligētiā adhibuisse quātā in suis reb⁹ adhibere solitus est. si mō alius diligētior poterit eā rē custodire. Sȝ ꝓpter maiorē vim maioresve casus nō tenet̃ si mō non ipsius culpa is casus interuenerit. Alioq̄n si id qđ tibi cõmodatū est. peregre tecū ferre malueris. ⁊ incursu hostiū predonūve vel naufragio amiseris. dubiū nō est q̄n de restituēdo tenearis. nā cõmodata res tūc ꝓprie ītelligit̃. si nulla mercede accepta vel cõstituta tibi res vtēda data est. Alioq̄n mercede interueniēte locat⁹ tibi vsus rei videt̃: gratuitū enī dȝ esse cõmodatū. Ex sūma iuris. Est igit̃ cõmodatū res mobilis alicui gratis ad vtendū ad tp̄s ɔcessa. Jđ dico ɔcessa nō trāslata. qꝛ cõmodator spēm rei cõmodate dn̄iū ac possessionē sibi retinet. vt recipiat eādē nūero. ⁊ i h̄ differt a mutuo in quo ⁊ dominiū trāsfert̃. Et dicit̃ cõmodatū tāq̄ȝ cõmodi gr̄a datū. s. vtētis vel ipsius dātis vel etiā vtriusq̄ȝ. Cõmodare pōt in ecclesiasticis economus. i. dispēsator cui. s. ecclesiastice res gubernāde mandant̃. In ceteris aūt quicūq̄ȝ rē hȝ propriā. cum etiā alienū qđ est apud me possuȝ alij cõmodare sicut dicit lex in digestis. Natura vero cõmodati est vt res ipsa restituat̃ sicut dictū ē. Nec pōt etiā pretextu debiti retineri. Dānū tn̄ in ea si acciderit fortuito casu vel fatali morte vel latronū vel hostiū violentia. nō īputabit̃ cõmodatario nisi fuerit in culpa vel nisi periculū in se susceperit In summa vero nota ꝙ q̄ re cõmodata aliter q̄ȝ cõmodata sit vtit̃ furtū cõmittit. nisi forte credat hoc dn̄m rei ꝑmissurū. sicut legit̃ in digestis. titulo de furtis. Extra. iij. De cõmodato. Greg. ix. Cū gratia sui tm̄ q̄s cõmodatū accepit de leuissima etiā culpa tenet̃ sed casus fortuitus nisi acciderit culpa sua. vel interuenerit pactum. seu in mora fuisset: sibi nō debeat iputari. Cõtra eū quoq̄ȝ recte cõmodati nō agit̃. nisi post vsuȝ cõpletū cuius gratia fuerat cõmodatū. cuȝ nō decipi nos oporteat beneficio sed iuuari.

De Precario. C. CXII.

Isidorus vbi supra. Precariū ē, dū prece creditor rogatus ꝑmittit debitorē in possessionē fundi sibi obligati demorari. Ex sūma iuris. Precariū est qđ vtēdū alicui concedit̃. q̄diu is qui concedit patitur. ita vt quandocūq̄ȝ voluerit reuocare possit. Unde patet quod est contractus gratuitus similis cõmodato. sȝ in hoc differens. quia commodatio fit ad certuȝ vsum nec reuocare potest anteqūȝ vsus sit ille cui cõmodatur. precarium vero reuocatur quandocūq̄ȝ voluerit is qui concedit. Item cõmodatū in rebus mobilibus consistit. precarium autem in rebus immobilibus. differunt ergo non tantū in voce vt quidam dixerunt. sed etiam in re. Precaria vero ideȝ est quod emphiteosis. id est. contractus meliorationis inter dominum ⁊ colonū consistens. Verbigratia. dicit dominus ad colonum. concedo tibi terram hanc ad tempus colendam ad dictūq̄ȝ redditū mihi prestādū. In hoc ergo cõtract⁹ iste differt a locato quia causa meliorationis initur. vnde ⁊ contractus meliorationis dicitur. Natura vero huius talis est vt colonus ante terminum expelli nō possit. Precaria vero ecclesie damnosa absq̄ȝ metu pene reuocatur. In sūma vero nota ꝙ tres sunt precarie species. Una que ab vsufructu non distat. Et de hac canō ille. x. cā. q. ij. loquitur precarie ⁊c̄. Alia vero que de quinquennio in quinquennium renouatur Tertia vero que vsq̄ȝ in tertiam generationem durat. ⁊ hec in pluribus locis frequentatur. Extra. iij. de precarijs. Ex concilio beluac̄. Precarie de quinquennio in quinquennium s̄m auctoritateȝ ⁊ antiquā consuetudinem renouentur. Ex concilio chartagi. De precarijs irrationabiliter factis a rectoribus ecclesiaruȝ precipimus vt nemo successor antecessoris sui pena sit obligatus sed sue prouidētie sit concessum. vt si antecessor eius res ecclesie irrationabiliter distribuit ab eo ad ius eiusdem ecclesie reuocentur. Grego. ix. Precarium vtendum conceditur quādiu patitur qui concessit. Soluitur quoq̄ȝ obitu eius cui concessum est non etiam concedentis. aut cuȝ ipsum alienari contingit alicui hoc reuocare volenti. quia per conuentionem huiusmodi non licet rem alienam inuito domino possideri. porro precarie que quandoq̄ȝ de ecclesiarum possessionibus fieri solent non sunt pro voluntate concedentium reuocande.

De Deposito. C. CXIII.

Ex summa iuris. Item deposita re celebratur cõtract⁹. Et est depositū qđ custodiendū alicui datum est. i. traditū. Nam deposite sicut cõmodate rei possessionē ⁊ dominiū retinem⁹. nisi quādo apud sequestrū deponimus custodiendā. vt ei reddat̃ cui fuerit adiudicata. ⁊ ita hic fit depositio. ⁊ a plurib⁹ tn̄ ⁊ insolidū: ⁊ nascit̃ ex deposito actio depositi ɔ̄ illū qui recipit depositum vt restituat. Isidorus vbi supra. Depositū est pignus cõmendatū ad tp̄us q̄diu positū. deponere aūt quis videt̃ cū aliquid metu furti incendij naufragij apud aliuȝ custodie cā deponit. Justinianus vbi supra lib. iij. Is apud quē res aliqua deponit̃. re obligat̃ ex actione depositi: qꝛ ⁊ ip̄e de ea re quā acceperit restituēda tenet̃. Sed is ex eo solo tenet̃. si q̄d dolo cõmiserit. Culpe aūt noīe. i. desidie ac negligentie nō tenet̃. Itaq̄ȝ securus est qui parū diligenter custoditā reȝ furto amisit: qꝛ qui negligēti amico rem custodiendā tradit. sue facilitati id imputare dȝ. Ex digest. li. iiij. Pretor ait naute caupões stabularij. qđ cuiusq̄ȝ saluū fore receperint nisi restituerint in eos iudiciū dabo. In locato etiam cõducto culpa in deposito dolus p̄stat̃. Si quid naufragio aut per vim piratarū perierit. exceptio ei danda est. Similiter si in stabulo vel in caupona vis maior cõtigerit. Extra. j. de deposito. Greg. ix. Bona fides abesse presumitur. si rebus tuis saluis exītibus depositas amisisti. de culpa quoq̄ȝ teneris si te ipsum deposito obtulisti. vel si aliquid de custodia recepisses. Pacto v̄o culpa vel mora precedentibus casus ⁊ iam fortuitus imputatur. sane depositori liceat ꝓ voluntate sua depositū reuocare cõtra quod compēsationi vel deductōi locus nō fuit. vt ɔtractus q̄ ex bona fide orit̃. ad ꝑfidiam minime referat̃ licet cõpensatio admittat̃. si causa ex qua postulat̃ sit liquida. ita ꝙ facilē exitum credat̃ hr̄e.

De Natura depositi. C. CXIIII.

Ex summa iuris canonici. Natura ergo depositi talis ē. vt res deposita restituatur etiā furi ⁊ latroni vel cuilibet alij deponēti nō deterior facta. Et hoc nisi in trib⁹ casibus. s. qn̄ petitio cõcurrit. qn̄ ille furē ceperit. vel quādo rem meā quis apud me deposuerit. si vero damnū in re deposita inciderit nō tenet̃ depositarius nisi de dolo. nisi inter eos tale pactum interuenerit. s. vt culpaȝ prestaret vel nisi custodie precium acceperit vel nisi se vltro ad custodienduȝ obtulerit. vel eam pro cõmodo suo suscepit. vel vbi moram restituendo fecerit. nec iustā retinendi causam habuit. In hmōi nanq̄ȝ casibus ei leuissima culpa imputatur. vnde de quattuor primis vsus isti formant̃. Est in deposito prestanda leuissima culpa. Cui tenor hic pacti est. cuȝ sola suscipientis. Contrahit̃ causa. cū se reus obtulit vltro. Sicut ergo de dolo sic de lata culpa tenetur: qꝛ dicit eam lex in digestis dolū esse. Pro his quidē que in ede sacra deponūt̃. si ecclesie. i. vniuersitati cõmēdent̃ eccl'ia cõuenient̃. Si v̄o persone: persona impetet̃. Itē si duo rem litigiosā apud sequestrū deponāt finita lite debet eam s̄m arbitriū iudicantis restituere. Itē depositarius ɔtra depositorem agere poterit. si quid in re deposita vtilit̃ expenderit. Itē ex deposito itur interdum in creditum. vt si depositarius susceptā apud se pecuniā cõsumpserit. Ex deposito nāq̄ȝ introductum est ac lege in digestis vt si pecuniā apud te deposuero. ita vt volueris ea vtaris. si v̄o signata deponeret̃. ab eius vsu ꝓhiberi intelligeret̃. In sūma quoq̄ȝ nota ꝙ depositarius talem in deposito custodiā prestare debet. qualē in suis rebus exercet. Item si depositarius apud aliū deponat. ⁊ ille aliquid alteri cõmittat. nō tenebit̃ primus depositarius nisi actioni quā habet contra scđȝ cedere deponenti. Pena negantis depositū. hec est. ꝙ cõuictus sup hoc infamat̃. Quattuor enī actiones ex cõtractib⁹ descendentes infamāt scȝ depositi. mādati. ꝓ socio. tutele. ⁊ quattuor ex delictis. s. iniuriarum doli raptorum ⁊ furti. Unde versus. Judice damnatos infames reddit vbiq̄ȝ. Quod vi diripitur iniuria furta doliq̄ȝ. Actio tutele mandati depositiq̄ȝ. Directa sed pro socio communis vtriq̄ȝ.

De Pignore. C. CXV.

Justinianus vbi supra. Creditor quoq̄ȝ q̄ pignus accepit reobligat̃. qꝛ ⁊ ipse de ea ipsa re quā accepit restituēda tenet̃ actione pignoraticia. s. soluto debito. sed quia pignus vtriusq̄ȝ gratia dat̃ ⁊ debitoris quo magis ei pecunia credit̃. ⁊ creditoris quo magis ei in tuto sit creditum. placuit sufficere quod ad eā reȝ custodiendam exactam diligentiaȝ adhiberet. quam si prestiterit. ⁊ si ex aliquo fortuito casu rem amiserit. securum esse nec impediri creditum petere. Isidorus vbi supra. Interest aūt in loquendi vsu inter arram ⁊ pignus. Nā pignus est qđ dat̃ ꝓpter rem creditam. qđ

dū redditur statim pignus aufertur. Arra vero est que primū pro re bone fidei cōtractu empta ex pte daf. ⁊ postea cōplef. arra enī cō plēda est. nō auferēda. vnde q̄ hʒ arrā nō reddit sicut pignus. sʒ desi derat plenitudinē. Et dicta arra a re .p qua tradif. Ex sūma iuris

Pignus est obligatio rei pro debito. sit aūt ad maiorē securitatem creditoris. q̄ tutius ē pignori incūbere q̄ in psonā agere. Solet in/ ter pignus ⁊ hypothecā hec assignari differētia. q̄ vbi res obligaf ⁊ tradif pignus dicif: vbi vero obligaf ⁊ nō tradif hipotheca vocaf. vnde pignus ē in re mobili. sʒ hipotheca vero in imobili. sʒ hic large p vtroqꝫ accipif pignus. Cōtrahif aūt duob⁹ modis tacite. s. ⁊ ex/ presse. Tacite q̄dē vt in cōductore domus. intelligif enī oīa q̄ hʒ ob ligare tacite si eā deteriorauerit. vel p pcio cōductiōis. Itē in plato q̄ tacite totū patrimoniū suū obligat ecclesie si res eius distraxerit. Siliter in marito q̄ tacite bona sua obligat p dote. Expsse vero vt si dicaf ista res tibi sit obligata p. x. vel. xx. Iterū cōtrahif aliqñ spe/ cialiter. vt ager equus. aliqñ vo generalif vt qñ q̄s oīa bona sua ob ligat. i quo casu nō solū q̄ hʒ. sʒ ⁊ q̄ postmodū acqret obligata erūt.

De Rebus impignorādis ⁊ restitutiōe pignoris. C. CXVI.

IN pignorari possunt omnia illa ⁊ sola quecūqꝫ vēdi pñt. Itaqꝫ res sacre nec vēdi nec obligari pñt nisi vrgēte necessitate Itē nec liber hō pōt vt pignus obligari. nec p debito te neri. nisi ex cōsensu in obstagio. vel nisi redimaf ab hostib⁹ tūc enī si nō hʒ vnde restituat pciū numeratū. p ipso tenef seruire p q̄nqꝫ niū. Itē nisi pater obliget filiū suū ob necessitatē famis. quē etiā tūc vēdere pōt. Aliter aūt q̄ liberū hoīem p debito detinet. cadit a debi to. Iccirco aūt pignus ad maiorē securitatē dari dicif. q̄ naturalif ⁊ sine pignore debitor tenef. vnde si pignus absqꝫ creditoris culpa pereat nō reddet illud creditor. nec tñ minus ad solutionē tenef de bitor. nisi alif inter eos cōuenerit. Siliter ⁊ si minus debito valet pi/ gnus. nihilominus omne debitū creditor exiget. īpēsas etiā bona si de circa pignus factas creditor ei reddere dʒ. Itē rē alij ipignoratā alij ignorāti nō debes ipignorare. alioqñ stellionatus crimine pote/ ris accusari. nisi talis sit res q̄ sufficiat vtriqꝫ. Similif etiā si rē alie/ nā sciēs absqꝫ dñi volūtate ignorāti obligaueris. aut rē fraudulen/ ter subripueris eidē crimini subicieris. Creditor aūt soluto debito ītegro tenef pignus reddere nō deterioratū nec alij obligatū. Ideo aūt dixi integro: q̄ si pars tātū soluif. remanet totū pignus obliga/ tū p residuo donec itegre sit solutū. Hec ⁊ alia plura de pignoribus inueniunf in legib⁹. Extra. iij. de pignorib⁹. Ex cōcilio remēsi. Nul lus psbyter psumat calicē vel patenā vel vestimētū sacerdotale aut librū ecclesiasticū tabernario vel negociatori alicui laico vel femine in vadium dare. nisi iustissima necessitate vrgente. Inno. iij. R. de mōte forti. cū cōtra. B. sup q̄busdā possessionib⁹ quas quondā pa ter tuus. l. de saul. p certa quātitate pecunie obligarat. ⁊ ipsius cre ditoris heredes pdicto. B. impignorauerāt mouisses in nr̄a psentia questionē. legitime pbauisti. q̄ ex eaꝝ pue̅tibus tātū fuerat. tū ab eodē. B. tū ab alijs q̄ eas tenuerāt a tpe quo fuerāt obligate pceptū q̄ fructus forti poterāt adequari. Nos igif attēdētes q̄ in talibus pceptio fructuū in solutiōe sortis accedat. cū sm canonicas sanctio nes fructus restitui ⁊ in sortē debeāt cōputari. cōsiderantes etiā q̄ possessiōes ipse iā extenuassent penitus totū onus ⁊ debitū ad nul/ lassent. ipsas tibi restituēdas esse decreuimus.

De Obligatiōe q̄ vbis cōhif. i. stipulatiōe. C. CXVII.

EX summa iuris. Uerbis celebraf cōtract⁹ pu ta stipulatiōe. Est autē stipulatio verboꝝ cōceptio q̄b⁹ is q̄ iterrogaf daturū facturūve se id q̄d iterrogat⁹ ē spōdet. i. pmittit. Et ex ista diffinitio ne apparet. q̄ p verba futuri tpis cōtrahif tñ. excepto in q̄busdā ca/ sib⁹. in illo. s. q̄ pmittit stare iuri. Nā lex iterpretaf q̄d dabit iteres se. i. dānū resarciet. si nō stet iuri. Et in stipulatiōe q̄ pmitto aīal q̄d vēdo esse sanū vt oportet. si nō ē sanū: nascif illi cui pmissū ē actio cōtra illū q̄ pmisit que dicif edilitia ab inuētore. Inutilis ē q̄nqꝫ sti pulatio ratiōe psonaꝝ. Itē q̄nqꝫ ratiōe facti vel iuris. sicut de pactis supra diximus. Itē inutilis est q̄nqꝫ ratiōe cōditiōis. puta si sit im/ possibilis. vt si promittam tibi centum. si digito celū attigeris. Itē ratione temporis. vt si interrogem vtrum promittas. ⁊ non statim respōdeas. Nā cōtinuus dʒ esse act⁹ iter iterrogātē ⁊ respōdētē vel saltē cū modico iteruallo. Ex hac aūt vboꝝ obligatione nascif certi conditio generalissima. i. actio que cōpetit q̄ncūqꝫ aliq̄d mihi dari peto ex stipulatione. i. quia promisisti. Si vero aliquid fieri vel q̄d in facto consistat petaf. tunc habet locū actio talis ex stipulatu siue certi conditio ad interesse. Nam vbicūqꝫ factum est in obligatio/ ne. ⁊ interesse est in obligatiōe. Isidorus vbi supra. Stipulatio est promissio vel sponsio. vnde ⁊ promissores stipulatores vocanf. Di/ cta est aūt stipulatio a stipula. veteres enī qñ sibi aliq̄d pmittebāt stipulā tenentes frangebāt quā iterū iungētes. spōsiōes suas agno scebant. Iustinianus vbi supra. Uerbis itaqꝫ obligatio cōtrahif ex interrogatione. ⁊ responsione. cū quid dari fierive vobis stipula mur. Ex quo due pficiscuntur actiones tam conditio certi. si certa sit stipulatio q̄ ex stipulatu si incerta. Que hoc nomine inde vtitur quia stipulum apud veteres firmū dicebatur. forte a stipite descē/ dens. Inutilis est stipulatio de re impossibili. vt de mortuo quod viuere credebat. vel de re sacra aut religiosa quā humani iuris esse credebat. vel republica populi. vel de foro vel theatro vel de homi/ ne libero quem seruū esse credebat. Mutus ⁊ surdus non qui tar de exaudit: sed qui omnino nō audit stipulari non possunt furiosi similiter ⁊ infantes vel infantie proximi nullū negocium gerere pos sunt. Impossibilis conditio est cui natura impedimēto est quo mi nus existat. velut si quis dicat si digito celū tetigero dare spondes Quod turpi ex causa promissum est. non valet.

De Generibus stipulationum. C. CXVIII.

IUstinianus vbi supra. Omnis stipulatio aut pure aut in diē aut sub cōditiōe fit. Pure vt cū q̄nqꝫ aureos dare spondes. idqꝫ cōfestim peti pōt. In diē cū adiecto die quo pecunia sol uatur stipulatio fit: vnde cū. x. aureos primis kalendis martij dare spōdes. Id aūt q̄d in diem stipulamur. statim quidē debef: sed pe ti priusq̄ dies veniat nō pōt. ac ne eo quidē ipso die in quē stipu latio facta ē. q̄ totus is dies arbitrio soluētis tribui dʒ. Neqꝫ enī certum est eo die in quē pmissum est datū non esse priusq̄ is pre/ tereat. At si ita stipulaueris. x. aureos annuos quoadviuā dare spō des. ⁊ pure facta obligatio intelligif ⁊ ppetuaf. q̄ ad tpus deberi nō pōt. sed heres petendo pacti exceptiōe submouebif. Glosa. q̄ stipulantib⁹ tacita pacta inesse videnf. Sub cōditiōe stipulatio fit cū in aliquem casum differf obligatio. vt si aliquid factū fuerit vel nō fuerit. Conditionalis stipulatio dum adhuc pendet cōditio trāsf mittif ad heredē. qui per rerū naturā certa sunt non morauf obli/ gatione. Nec solum res in stipulatū deduci possunt: sed etiā facta ⁊ in huiusmodi stipulationibus optimum erit penam subicere. ne quantitas stipulationis in incerto sit. veluti si domū mihi non edi/ ficaueris. dabis. x. aureos pene nomine. Stipulationes alie sunt iu diciales. alie pretorie. alie conuentionales. alie cōmunes taꝫ iudicia les q̄ pretorie. Iudiciales sunt que ex mero iudicis officio pficiscū tur veluti de dolo cautio. aut de persequendo seruo qui in fuga est restituendove precio. Pretorie sunt que a mero pretoris officio p ficiscunf. veluti damni infecti vel legatorum. Conuentionales sunt que ex cōuentiōe vtriusqꝫ ptis concipiunf. hoc est. neqꝫ iussu iudicis neqꝫ iussu pretoris. Cōmunes sunt veluti rem saluam fore pupillo.

Iterum de eodem. C. CXIX.

EX libro qui dicif instrumētū iuris. Stipulatio alia pura. alia cōditionalis. Pura. i. sine cōditiōe. vt hic domū edificare spondes. q̄ statim cōtra hif ⁊ cōmittif cū fieri pōt. sʒ tñ ante litem cōtestataꝫ mo ra in ea purgaf. Cōditionalis alia incipit a cōditiōe. alia a pñti pa/ ctione. Cū a cōditiōe incipit. aut cōditio possibilis est ⁊ honesta. aut īpossibilis vel inhonesta. si est īpossibilis vel inhonesta. tūc nulli⁹ momēti est stipulatio. Cū vo est pbabil. aut cōferf in pñs tpus vel preteritū vel futurū. Cū in pñs tpus conferf. veluti si rex parthoꝝ viuit. vel in preteritū veluti si ticius cōsul fuit non suspendif obliga tio. sed aut statim valet si ita est aut statim deficit si ita nō est. Que enī per rerū naturā certa sunt. licet apud nos sint incerta. nō moran tur obligationē: qñ instar cōditiōis nō habet q̄d nō in futurū sed in pñs vel in preteritū referf. Qz si in futurū conditio cōferaf. aut ē casualis. aut potestatiua. aut mixta. Cū casualis ē. i. cū pēdet tñ ex īsidijs fortune. vt h̄ si cras pluerit nec cedit nec venit dies ei⁹. i. nec ea debef nec peti pōt. sʒ tñ spes ē. i. debitū iri si cōditio extiterit. Si vo ex facto pmittentis tñ pēdet que dicif potestatiua. vt hic si pam philū nō dederis. c. dabis. dimittif sñia pegasi estimātis non ex ea agi posse qñ desijsset pāphilus posse dari. licet sabinus putat statī c. posse peti. cum potuerit pāphilū dare ⁊ nō dat. hoc quidē defen debat exēplo pecūie legate. vtputa testator pecunia legata damna/ uit heredem vt centū daret pecunia nō data. statim enim cū potuit dare pecuniam legatam ⁊ non dedit. tenef. sed hoc ob tuendā volū tatem defuncti in pecunia admittif. Eadē dico si cōcepta fuerit sti/ pulatio sub conditione mixta. vt hic. si in capitoliū non ascenderis. vel in patriaꝫ tuā non redieris. In his enī omnibus agi pōt. nisi pri mum constiterit nō posse fieri quod in conditione cōtinef. Cū autē

stipulatio incipit a precedenti pactione. siquidem precedens pactio est iprobata vel cōtra bonos mores. tota stipulatio nullius momēti est. Si pcedēs pactio ē honesta. sidē est obligatoria. vt si primū stipulatus sū pāphili dare ꝛ si datus nō esset c. Statim cū eris in mora dandi pamphili cōmittit sequēs in. c. ꝛ. q. nouatio prioris fit. nec potest mora purgari.

¶ De Obligatiōe sacra. ꝛ eius absolutiōe. C. CXX.

ISidorus li. v. Sacramētū est pignus spōsionis sic dictū. qꝛ violare qḋ quisq; pmittit pfidie est. Ex sūma iuris. Iuramētū dicit oratio iuratoria siue iurātis actio. Iurare ē inuocato deo teste aliqd asserere vel negare. qḋ cū de facto pprio rite cōcipit iuramentū pmissoriū dicit ꝛ obligat. Iuramētū nāq; pmissoriū duplex est. Aut eni id qḋ iurat ē illicitū i se. ꝛ tūc nō obligat. nec ē obseruādū etiā si illḋ illicitū sit veniale peccatū. Aut est licitū in se. ꝛ tūc aut fit soli deo: ꝛ tūc obseruādū ē. nec in melius cōmutare lꝫ. nisi de illius cōsensu cui obligatio facta est. Fallit hoc in qbusdā casibus. s. in viro q iurat alicui de matrimonio ꝯtrahēdo. talis eni pōt intrare monasteriū ꝛ absoluit a iuramēto. Talis etiā si cōtrahat cū alia p verba de psenti absoluit. Itē in clerico q iurat obediētiā epo: absoluit eni ab obediētia qñ monasteriū igredit. Itē in eo q iurat se non repetiturū vsuras. Itē in eo q vi cōpulsus iurat: ꝛ in alijs huiusmodi. In sūma vero nota Q. si qs metu cōpulsus abiurauerit ius suū. tenet ꝛ seruādū est sacramētū nisi vergat in eterne salutis iteritū. Poterit aūt rē recupare post renūciationē. qꝛ nō iurauit qḋ nō repeteret sꝫ tm̄ q renūciaret. Extra. ij. de iureiurādo ex registro gregorij. Peruenit ad nos laudimneñ. eps ab ar. comite reb⁹ suis spoliatū ꝛ iurare cōpulsū q nō repeteret sic ablata. cognita igit ꝯtumelia valde doluimus. asserētes ipsū epm nullius iuramēti vinculis sup hoc posse ꝯstringi quē tm̄ absoluimus. qꝛ nefandissima coactōe iurauit. Idē regi francoꝝ. Peruenit ad nos ꝛ infra. Nō eni ppositū aut pmissū infringit q in melius illud cōmutat. nec tu etiā ei si pmissum tuū iuramēto vel fidei obligatiōe interposita cōditiōe firmasses aliquatenus teneris: si ꝯstat eū cōditiōe minime paruisse. Alexāder. iij. M. vigilañ. epo. Debitores ad soluēdas vsuras in qb⁹ se obligauerāt cogi nō debēt. si vero de ipsaꝝ solutiōe iurauerint cogēdi sūt dn̄o reddere iuramentū. ꝛ cū vsure solute fuerint. creditores ad eas restituēdas sunt ecclesiastica seueritate si necesse fuerit compellēdi. Idē. Nō ē tutū quēlibet ꝯtra suū iuramētū venire. nisi tale sit qḋ seruatū vergat in interitū salutis eterne. nec nos alicui dare materiā volumus veniēdi ꝯtra ppriū iuramētū. ne actores piurij videamur vel aliqñ in romana ecclesia a plurib⁹. p. n. factū esse recolit. q clerici q coacti ministeriū ecclesie abiurarūt. de iramēto absolutiōis beneficiū meruerūt. ꝛ ad coercēdā iniqtatē eoꝝ q ecclesiasticos viros ad prestādū istud pmerāt. permissi sunt in eadē ecclesia ministrare. Lucius. iij. Cū posterius iuramētū ratiōe lat. cō. autoritate inuet primo preiudicat qḋ de cupiditate pcessit. Urbanus. iij. Qui iurauit nō loq patri vel matri: sorori vel fratri aut eis subsidiū humanitatis exhibere. absoluēdi sunt ab illius obseruātia iuramēti. cū illicitum sit ꝛ contra rationem: iniuncta tamen eis de hoc q male iurauerant penitentia competenti.

¶ Iterum de eodem. C. CXXI.

CElestinus tertius. In sacramēti vinculo absoluant. qui illud inuiti p vita ꝛ reb⁹ seruādis fecerūt. Nihil aliud arbitramur q̄ꝫ q antecessores nostri romani pontifices arbitrati fuisse noscūtur. q tales a iuramenti nexib⁹ absoluerūt. Ceteꝝ vt agat cōsultius ꝛ auferat materia peierādi nō eis ita expresse dicat vt iuramēta nō seruent. sed si nō ea attenderint non ob hoc sunt tanq̄ꝫ pro mortali crimine puniendi. Innocentius. iij. Cum. I. ꝛ. B. petro vsuras nō modicas persoluissent iuramēto firmarūt: q non per se nec per aliū predictas vsuras repeterent. vel apud ecclesiasticum iudicē siue etiam secularem super his deponerent questionem. cumq; creditor cōdiderit testamentū. suis precepit heredibus. vt omnibus qui rationabiliter possent probare se dedisse vsuras ipsas eisdem restituere procurarent. vt cum predicti. I. ꝛ. B. vsuras repetere non attentent propter huiusmodi iuramentum. ꝛ heredes predicti petri eis negligant satisfacere de vsuris. M. qua sub pena excōmunicationis publice in ecclesia proponi facias vel proponas. vt qui super hoc nouerint veritatem procedant ad testimonium proferendum. ꝛ si per dicta testiū vel alia documenta tibi constiterit de premissis: heredes illius vt vsuras quas a pdictis pater eoꝝ accepit restituāt vniuersis cē. ec. cōpellas. Idē neapolitano archiepo ad nr̄am nouerl audiētiā puenisse q a te qsi p extorsiōē tale fuit pstitū iuramētū. q i oi causa deberes ordinē iudiciariū obseruare. Verū qñ fm traditiones canonicas manifesta accusatione nō indigēt. nec in eis est ordo iudiciarius obseruādus. qui dꝫ in alijs obseruari. neq; tu qñ sub premisso tenore iurasti. habeas in mēte vt pterea venires ꝯ canōicas sanctiones. alioqn nō iuramentū sed periuriū potius extitisset. nec aliqua rōne seruandū. Nos iuramentū tuū benignius interpretari volentes. ita q consonet canonicis institut. f. t. aut pre. Intimam⁹ q in manifestis ꝛ notorijs rōne iuramenti premissi nō credimus te teneri seruare vtilitatē ordinis iudiciarij quē in his nec obseruari p oīa ipsa iuris rō postulat. q̄ꝫq; ꝛ sꝫ approbatū itellectū recte posset itelligi qḋ iurasti. vt i oib⁹ causis ordinē iuri obseruares iudiciariū. In illis videlicet in quib⁹ ordo iudiciarius est seruādus. Idē nō iuramenta sꝫ piuria potius sunt dicēda. que ꝯtra ecclesiasticā vtilitatē attentant. Idē in conci. ge. Nimis de iure diuino qdā layci vsurpare nitunt cū viros eccl'iasticos nihil tpale obtinētes ab eis ad prestādū sibi fidelitatis iuramentū compellūt. Greg. ix. Clericus qui iurauit se statuta in ecclesia sua edita seruaturum promittens per idem iuramentum statutum qḋ postmodum subsecutum est fideliter obseruare: licet transgredi non debeat qḋ promisit. non tm̄ tenetur ad illius obseruantiam ex debito prestiti iuramenti.

¶ De Temerario coniugum iuramento. C. CXXII.

INnocen. iij. archiepo terracoñ. Tua nos duxit fraternitas ꝯsulēdos. qd tibi sup h fit faciendū q h. ꝛ a. vxor ei⁹ adinuicē iurarūt se nunq̄ꝫ mutuo petituros. Idē vo nūc repetit illā istanter. ea ecōtrario affirmāte q prius se faceret saracenā q̄ꝫ rediret ad eū. ꝛ infra. Nos igit. f. t. rn̄dentes. M. q̄. vtrūq; ad ꝯtinentiā seruādam moneas ꝛ inducas. quā si pmittē voluerint ꝛ seruare. vtrūq; dimittas sine alio ꝯmorari. Alioqn si vir noluerit ꝯtinere tu illā vt reuertat ad ipsū: ꝛ tanq̄ꝫ vxor cū viro moret p excōicationis sniaꝫ ap. re. cōpellas. cū ꝛ temerariū fuerit hmōi iuramentū: ꝛ adulteriū sit vtrinq; cōmissum. Idē. Si aūt vir mulieri iurasset qñ cōtraxit cū illa: q eam p legitima teneret vxore p fornicatione quā mulier antea ꝯmisisset illā nō posset dimittere. sꝫ p fornicatōe quā post eā ppetraret eā dimittere posset: nō obstāte hmōi iuramēto qñ talis erat subintelligenda ꝯditio: si videlꝫ illa in legē ꝯiugij non peccaret. Nā si post ꝯtractū ꝯiugiū vir ppter fornicationē licite pōt vxorem suā a sua cohabitatione dimittere. longe forti⁹ añ cōiugiū celebratum ppter eandē cāꝫ sponsus licite pōt in suā cohabitationē nō admittere sponsam: qꝛ turpi⁹ eijcit q̄ꝫ nō admittit hospes. nō obstante in alterutro casu vinculo iuramenti. qḋ qdē ppter subintelligendam ꝯditionē est tale. vt is q iurauit ad vtrūq; sine transgressiōe se possit habere. Q. si post hmōi iuramentū mulier fieret non solū leprosa sed etiā paralytica vel oculos vel nasū amitteret seu turpius ei qcq̄ꝫ adueniret: numqd vir teneret eaꝫ ducere in vxorē. Profecto ductā nō posset dimittere: sꝫ nūq̄ꝫ nō ductam admittere teneret: qꝛ interdū nō dirimit ꝯtractū quod impedit ꝯtrahēdū. Illḋ aūt sacramentū pculdubio est temerariū: si vir iuret vxori q eā in nullo crimine accusabit: qꝛ si mulier fieret infidelis ꝛ nollet cohabitare absq; ꝯtumelia creatoris. vel vt illum ptraheret ad infidelitatis errorē tunc vir debet incūctant illā impetere apud iudicem suū: vt eā nisi penitus resipisceret oino dimitteret. Q. si expresse iurasset q eā super adulterio nō impeteret: esset ne seruandū hmōi iuramentū. scriptura testat: q patronus est turpitudinis: q celat crimen vxoris. Et fm euangeliū. si primo ꝛ secūdo correcta resipiscere nollet: dicendū esset eccl'ie vt tanq̄ꝫ ethnica ꝛ publicana vitaret ne p hoc libera prebeat ei peccādi facultas ppter impunitatē peccati. Sed numqd vir nō potest dimittere vxori peccāti nō solū septies: sed etiā septuagies septies fm euangelicaꝫ veritatē. Tutius ergo in hoc casu videt vt ppter iurisiurādi religionē vir accusare desistat vxorē ad diuortium celebrandū. q̄ꝫq; denunciare eaꝫ possit ad penitentiā pagēdā.

¶ De Iuramento illicito non seruando. C. CXXIII.

GRatianus causa. xxij. q. iiij. Quod aūt illicita iuramēta seruari nō debēt in toletano ꝯcil. vij. legit. Si publicis sacramentoꝝ gestis (qḋ deus auertat) a quibuslibet illicita vel nō bona extitisset ꝯditio allegata. q aut iugulare animā patris: aut gerere compelleret stuprū sacratissime vginis. numqd nō tolerabilius esset stulte pmissiōis vota reijcere. q̄ꝫ p inutiliū pmissoꝝ custodiā exhorrēdaꝫ criminū adimplere mensurā. Itē Isido. in synonimis. In malis pmissis rescinde fidē: in turpi voto decretū muta. Impia est pmissio que scelere adimplet. Itē Beda homel. xliiij. Si aliquid nos incauti⁹ iurasse ꝯtigerit: qḋ obseruatū peiorē vergat in exitū. libere illud salubriori ꝯsilio mutandū nouimus: ac magis instante

necessitate peierandū eē nobis qȝ pro vitādo periurio in aliud crimen grauius esse diuertēdū. Deniqȝ iurauit dd. p deū occidere nabal virū stultum ⁊ impiū: atqȝ oīa que ad eū pertinebant demolire sed ad primā intercessionē abigail femine prudentis mox remisit minas: reuocauit ensem in vaginā: neqȝ aliquid culpe se pro tali piurio ctraxisse doluit. Itē non solum in iurādo sed in omni qđ agimus hec est moderatio sollicitius obseruāda: vt si in talez forte lapsum versuti hostis inciderimus insidijs. ex quo sine aliquo peccati ctagio surgere nō possumus: illum potius euadendi aditum petamus in quo minus periculi nos perpessuros eē cernimus. Itē ex cōcil. bilerdensi. Nō semper promissa omnia soluenda sunt deniqȝ ipe dominus frequēter mutat sentētiam: Itē ex cōcil. eliber tano. c. j. diffinitio incauta laudabiliter soluēda est: nec est preuaricatio sed preuaricatiōis vel temeritatis emēdatio. Gratianus. Ecce qȝ iuramēta illicita laudabiliter soluuntur: ⁊ dānabiliter obseruantur. Qđ tunc intelligendum est qñ iuramētū illicitū deserit: vt ad bonū redeatur. Ceterū si ppterea deseritur vt in aliud malum transeatur: illicitū sacramētū dānabiliter seruat: sed dānabilius con tēnitur. Unde aug. de bono cōiugali. Mulier si fide cōiugali violata: fidē seruet adultero vtiqȝ mala est: si nec adultero peior. Gratianus. Sed cū omnibus his illicita iuramēta nō seruāda probentur: oppōitur qȝ iosue gabaonitas cͣ pcepta dñi nō occiderit: qȝ seniores israel iuramēta pacis cū eis firmauerant. Sed notādū est qȝ filij israel ⁊ si scirent a dño esse ipatū vt delerent genus terre pmissionis: decepti tamē a gabaonitis nesciebant eos esse incolas terre promissionis: venerūt aūt: vt historia refert: attritis calciamentis ⁊ cū aridis panibus: dicētes viri pacifici venimus de terra longinqͣ Illi aūt videntes se esse deceptos noluerunt delere eos: sed pepercit eis iosue ppter iuramētū filiorȝ israel. Illicitū ergo iuramētum qđ seruari phibetur intelligendum est qñ scitur esse illicitū dū iurat. Si aūt nescitur illicitū esse: ipa ignorantia excusatur. si putatur licitum esse nō ignorantia iuris sed facti. Aliud est. n. si alicuius copula credat esse licita: qȝ nescitur eē consanguinea: vel qȝ creditur eē vidua. Aliud si ideo putatur licita. qȝ cōsanguineorȝ cōiunctio vel relictarū copula nullo iure credat phibita. Hinc. n. est ignorātia iuris que neminē excusat: nisi cui permittit ius ignorare: ibi vō ignorantia facti qua quisqȝ fere excusatur.

De Tribus comitibus iuramenti. C. CXXIIII.

Quod autē illicitum iuramentū seruari phibet: nō est gnāliter itelligēdū. Iuramētū nāqȝ (vt Hiero) testat super Hieremiā debet habere tres comites: veritatē: iudicium: ⁊ iusticiam. vbi autem ista defuerint nō est iuramētum: sed periurium. Uñ datur intelligi illicitum esse iuramētum cum aliqđ istorȝ defuerit. Nō tamē cuicunqȝ contigerit aliquid istorū deesse phibetur seruari. Aliquādo nāqȝ iuramento deest iusticia. veluti cū quispiam post votum castitatis duxit vxorē iuramēto firmās nunqȝ se ab ea discessurū: qđ quāuis illicitum: qȝ iusticia probat sibi deesse: tñ auctoritate greg. suari p cipitur. Hoc autem si quis cōtēdat prerogatiua ciugij nō pp religionem iurisiurandi seruari: aīaduertat gabaonitas ob solā religionē contra domini preceptū reseruatos. Cū ergo omne preceptum domini iustum sit patet ei iusticiā deesse qđ eius pcepto cͣrium iuenitur. Iudiciū quoqȝ aliqñ iuramēto cōstat deesse: veluti cū ppria temeritate aliquis duct⁹ iurat se manducaturū ⁊ bibiturum: hoc qͣuis leuitate indiscreta illicitū phet. nō tamen ideo iubet violari Iuramentum itaqȝ illicitum multipliciter intelligit. Est. n. illicitū aliquando ex eo qđ iuratur. aliquādo ex modo iurandi. Ex eo qđ iurat tūc est illicitū iuramētū qñ id qđ iurat in sui nā vitiosū est vel vitā adimēs. vt adulteriū: homicidiū: ⁊ his similia. Uel reparari non permittens veluti cū inimico ad pacē nō redire: indigenti misericorditer nō subuenire. ista qȝ pspicuā hñt in se iniusticiā. ⁊ si iuramēto firmētur tñ suari nō debēt. Circa hec itaqȝ iuramēta itelligēda sūt q̄ de illicitis iuramētis nō obsuandis supra statuta legūtur. Quisqȝ ergo iuramēto firmauerit se aliqđ facturū quo corpalis vl spūalis sal⁹ adimitur. vel sine quo vtraqȝ salus reparari vel cseruari nō possit: fidē pmissā suare phibet. Quorȝ pmisse exēpla auctoritates subiciūt dū eū q̄ homicidiū facē: vl alimēta mr̄i ⁊ fratrib⁹ denegare vl in adulterio pseuerare. vel ad pacē cū aduersario non redire iuramētū pstādo pmiserit: salubriori csilio illicita vota obseruare nō pmittūt. Est āt id qđ iurat aliqñ vitiosū nō i nā sui: sȝ ex causis extra veniētib⁹ veluti cū aliqs post votū castitatis iurat alicui se hitūrȝ eā in cōiugē. Cōiugē nāqȝ hr̄e in seipo malū nō est. tñ huic ex voto pniciosū ē. h āt iuramētū ⁊ si illicitū sit nō tñ phibet suari: sȝ de violatione voti penitētia iubet sibi idici. Ex mō iurādi tūc ē illicitū iuramētū: qñ icōsiderate ⁊ icircūspecte aliquid iurat quo nec corpal nec spūal sal⁹ adimit ⁊ sin̄ quo vtraqȝ sal⁹ rpari ⁊ vita csūari valet: veluti dū aliqs a pētib⁹ coact⁹ vt clericat⁹ tōsurā vl rligiōis vestē suscipiat: se neutrȝ facturȝ iuramēto firmauerit. Hoc qͣuis aliqb⁹ videat rephēsibile: qȝ op⁹ charitatis iuramēto se nō facturȝ pmisit: nulla tñ aucte seruari phibet qȝ etsi nunqȝ clericat⁹ tōsurā vl religiōis vestē suscipiat. nō tñ ideo min⁹ salutē pmēri valȝ cū nōnulli in laici habitu sanctissimi ⁊ deo dilecti inueniant. Quo exēplo euident dat intelligi quotiens aliqs se iurat nō facturȝ aliquid: ex quo expeditior sibi via pparat ad beatitudinē dūmodo sine eo salutē valeat inenire: qđ iuramtū nō phibet seruare. Uñ cū iuramus nos nō daturos aliqđ alicui. sine quo vtraqȝ salus ei⁹ potest esse incolumis. Et si aliqua ex eo sibi cōmoditas pstaret: nulla auctoritate tamē iuramentū seruare phibemur: dūmodo sit nobis alia via necessitatibus eius subueniendi.

De Fraude iuramenti. .C. CXXV.

Ex summa iu. Sciēdū est aūt qȝ vbi est fraus vertit ex parte iurantis: refert iuramētū ad intentionē recipiētis nō ipsi⁹ iurātis. Si vō nō cōstet de hoc ad cōem vborȝ significationē recurrendū est. Gratian⁹ vbi supra. q. v. Querit de eo qui vborȝ calliditate se circūuenire putat illū cui iuramētū defert: an sit reus piurij: nisi seruauerit qđ iurasse credit. De h ita scribit. Isidorus li. sniarȝ. v. Quacūqȝ arte vborȝ qs iurat: de⁹ tñ qui csciēntie testis est: ita h accipit sicut ille cui iurat intelligit. Duplr aūt reus fit: qui ⁊ dei nomē inuanū assumit: ⁊ proximū dolo capit. Sed obicit illud Gre. in. xxv. li. moraliū. Humane aures talia vba iudicāt qͣlia foris sonāt. Diuina iudicia talia foris audiūt: qͣlia ex intimis pferunt: qȝ nō dȝ intentio vbis deseruire: sȝ vba intentioni. Patet g qȝ de⁹ nō sic accipit iuramentū sicut ille cui iurat: sȝ potius sicut qui iurat intelligit. Item obicit de ciuib⁹ qui credūt se iurare obedituros csulib⁹ suis in oībus que sibi impata fuerint pro honore sue ciuitatis: ne vō obediētiam recusantes reatu piurij illaqueent: supponit breue iuraturis: in quo aliud ctinet qȝ se iuraturos arbitrent: videlȝ ne padū in nihilum cuertant: vel aliqđ hmōi faciāt. Si ergo cōtra hoc qđ iurasse crediderāt csulib⁹ suis obediētiā denegareut: nunqđ sm intentionem recipientis: an poti⁹ sm intētionē iurātis de⁹ illud iuramentū accipet. Sed sicut aliud est callida arte vborȝ iurare: aliud simplr intētionē suā iurādo denūciare. Sic aliud ē simplici intētōe iuramētum factū recipe: aliud in recipiēdo calliditate vti. Deus aūt duplicitatis aspnator simplicē intentionē vtriusqȝ csiderat: ⁊ taȝ ex pte recipientis qȝ ex parte prestantis duplicitatē vborȝ aspernat ⁊ odit.

De Fideiussione. .C. CXXVI.

Ex summa iuris. Post stipulationē dicendū est de fideiussione. Nā ⁊ ipa cū stipulatione fit: sed pro debito alieno ⁊ obligatiōe pncipali accedit. Est itaqȝ fideiussor qui stipulāte creditore obligationē in debitore remanente in suā pcepit fidē: stiplo nanqȝ necessaria est. Et nota dr̄iam inter illos qui alienas obligatões suscipiūt. s. fideiussorē: mādatorē ⁊ cstitutorē. Fideiussor eni accipit ⁊ aň obligationē rei ⁊ post: sȝ nō nisi p stipulationē vt dictū ē. Mādator aūt sine obligatiōe ⁊ stiplone solo csensu: ⁊ pcedit pncipalis debitoris obligationē: nisi in casu. s. cū qs tibi mādauerit ne vrgeres debitorē ad solutionē teneri piculoqȝ suo fore pecuniam dixit. Cōstitutor silr obligat solo cōsensu: sequit qȝ pncipalis debitoris obligationē. Itē fideiussor a ceteris differt in hoc: qȝ mādatore vel cstitutore alienā obligationē in se suscipiētib⁹: obligatio oīo transfert in eos: ita qȝ nō remanet in reo. Fideiussore vō suscipiēte nihilominus in reo remanet: vt in diffinitiōe dictū est. Uerbigrā. si pro ticio debitore tuo spondeo: fideiubeo: si mādo tibi vt ticio credas: mādator existo. Porro si obligationē ticij in me trāsferro: ⁊ me pro eo debitorē cstituo. cstitutor ero: ⁊ actōe de cstituto cōueniri potero. Fideiubere pōt qcūqȝ nō phibet. hoc eni edictū phibitoriū est. sicut edictū de pcuratorib⁹. Itaqȝ mulier fideiubere nō pōt. Clericus quoqȝ fideiubē phibet. si tñ fideiusserit tenet. Milites etiā phibent. Seruus aūt fideiubet agendo negociū peculiare: puta pro suo peculiari creditore. Alioqn nec nālr obligat seruus: nec dñs ex illa fideiussione cuenit de peculio. Porro filiusfa. indistincte fideiubet sicut ⁊ pater. Omni aūt obligationi recte fideiussor accedit: et naturali tñ: nisi cōtractus sit legibus aut canonibus improbatus.

De Eodem. .C. .CXXVII.

Fideiussor tenet ad id ad qđ pncipalis debitor tenebat. nō aūt i plus. Nā sm legē i duriorē cāȝ fideiussor obligari nō pōt. Et olī

quidem erat in potestate creditoris conuenire quem vellet. s. vel debitorē vel fideiussorē vel etiā vnū ex fideiussorib⁹ eligere: hodie vo debitore p̄sente ⁊ soluēdo existēte: fideiussor cōueniri nō dʒ: sʒ debitore deportato vel capitaliter accusato: fideiussor vrgebit. Itē p fideiussore fideiussor fideiubere pōt. Itē si plures sunt fideiussores singuli p parte cōueniēdi sunt. Itē cū aliquis fideiubet sub pena: q reus intra certū tempus iudicio sistat: ⁊ si nō steterit: elapso spatio poterit morā p septē annos purgare. Et hʒ ēt spāle in fideiussore iudicio sisti: al's.n. nō licet alicui purgare morā in penam ēt post momētū. Aliud quoqʒ spāle est in fideiussore iudicio sisti: vt si quidē fiat sine scriptis ⁊ nō in cā publica: fideiussor liberet lapsis diebus in quibus actor nō est accusationē psecutus: p̄sumit. n. q vo luit deferre: lex. n. fauet ei q de aliena tenet obligatōe: debitor autē fideiussori tenet vt eū liberet: vel si fideiussor soluit tenet ei in sortē ⁊ eius accessiones. Itē si quid fideiussor ex cā fideiussionis bōa fide ipēderit: dʒ ei ab eo p quo fideiussit restitui sicut ⁊ in mādato contigit. In sūma vo nota q exceptio q̄ cōpetit debitori cōpetit ⁊ fideiussori. Quā si omiserit fideiussor sciens nō hʒ regressū cōtra debitorē. Hoc tamē recipit distinctionē. Deniqʒ fideiussor anteq̄ soluat ꝯ debitorē nō agit: nisi qñ inter eos ab initio cōuenit: vel qñ debitor bona sua vēditare cepit vel quādo mora interuenit. Extra. iij. de fideiussione. ex cōcil. cant. Clericus fideiussionibus inseruiēs abiciat. Inno. iij. in cōcil. g. Uolumus ⁊ mādam⁹ ne q̄s religiosus absqʒ maioris partis capli ⁊ abbatis sui licētia p aliquo fideiubeat. vel ab aliquo pecuniā mutuā accipiat vltra sūmā cōi puidentia sibi cōstitutā alioqn nō teneat ꝯuētus pro his aliq̄tenus rñdere nisi forte in vtilitatē domus ipsi⁹ manifeste ꝯstiterit redundasse. Regula grego. ix. Cū pro quo te fideiussore obligasti si i dicti debiti solutione diu cessauit: aut dissipare bona sua cepit. seu super hʒ cōdēnatus fuisti iure poteris conuenire: vt te a fideiussione debeat liberare

De debiti solutione. CXXVIII.

Ex sūma iuris. Dicto de obligatione principali ⁊ fideiussione: dicēdū ē de solutione q̄ res debita soluit ⁊ tā principalis psona q̄ fideiussoris liberatur. Est itaqʒ solutio eius qd debet redditio. Species eius due sūt: vna q̄dē va siue nālis: vt qñ soluit qd debet. Altera vo imaginaria siue ciuilis: vt per nouationē vel acceptilatōem Uerbi grā. hēs ne acceptū qd tibi debeo: rñdeo hēo: acceptūqʒ tuli. Quedā ēt p solutōe hēntur vt solēnis depositio: fructuū perceptio: cōpēsatio: pactū d nō petēdo: cōfusio. s. si creditor debitori succedat: vel ecōuerso. Soluere dʒ pricipalis debitor vel fideiussor vl heredes eoꝝ. In ecclesiasticis quoqʒ successor tenet soluere añcessoris sui debita. si tñ pecunia ab eo accepta pro vtilitate ecclesie cōtracta: vel in vtilitatē ecclesie fuerit versa. Sʒ ⁊ q̄libet p alio soluere pōt ēt inuito. Qui āt inuito creditore soluit: alij nō se liberat. Soluēdū ē igitur ei cui debet. vel alij de voluntate ipsius: sed ⁊ eius p curatori soluēdo liberat quis a debito sicut ⁊ tutori. Effectus solutionis est: vt ⁊ reus. i. debitor principalis ⁊ fideiussor ⁊ pignora ⁊ istrumēta liberent. Illud āt in sūma nota q qui dicit se soluisse debet probare. Regula iuris. Nihil peti pōt añ id tēpus quo per rerū nām psolui possit. ⁊ cū soluēdi tēpus obligationi addit: nisi eo preterito peti nō pōt. Qd aūt nullius eē pōt id vt alicui⁹ fieret nulla obligatio valet efficere. ⁊ si nihil facile mutādū est ex solēnibus tñ vbi equitas euidēs poscit subueniēdū est. Extra. iij. d solu. Sicut fili⁹ debita pr̄is tenet soluere. ita prelat⁹ sui predecessoris p ecclesie necessitate ꝯcta. Grego. ix. Inhibem⁹ ne q̄s p̄sumat ecclesiā sibi cōmissam p alienis grauare debitis aut lr̄as alicui seu sigilla ꝯcedere q̄b⁹ possent ecclesie obligari decernētes. si secus fuerit attētatū ad solutionē taliū debitoꝝ ecclesias nō teneri. Idē Odoardus cleric⁹ pposuit: q cū p. cleric⁹. ⁊ d. laicus ⁊ q̄dā alij laici ipsuꝫ corā officiali archi. reñ. sup q̄busdā decimis debitis cōuenissent: idē in eū recognoscētē hm̄oi debita se debere. sʒ pp inopiā soluere nō valētē: excōicatōis sniaꝫ pmulgauit. ⁊ isra. M⁹. q̄. Si cōstiterit q p̄dict⁹. O. i toto vel i pte nō possit soluē d̄bita supradcā: sniaꝫ sine difficultate aliq̄ relaxetis. recepta prius ab ipo idonea cautiōe vt si ad piguiorē fortunā puenerit: d̄bita p̄dcā psoluat. Inno. iij. R i pcedēti. c. de fideiussione. Extra. ij. de iureiu. Idē on⁹ nō remittit sʒ angeat cū cuiq̄ iprouide soluit q alij ex debito ē p̄stādū. Regula iuris. Iñanis ē actio quā iopia d̄bitoris excludit.

De Donationib⁹. C. CXXIX.

Ex sūma iuris. Dicto de stipulatiōe. id ē. pmissione ⁊ de fideiussiōe: q̄ꝝ ꝯc⁹ v̄bis celebrātur. dicēdū ē de dōatōe q̄ ⁊ ipa solis v̄bis pficit Donatio ē datio ex mera liberalitate pueniēs. Sic dcā q̄si dono datio. Uñ dic̄ r̄gl'a iur. Dōari vr̄ q nullo iur cogēte ꝯcedit. Nā i tñ istictu ille cui donatū ē ad antidōa tenet. Iō vo dr̄ mera: q si fiat ex necessitate nō est donatio. nā in necessitatib⁹ nemo liberalis existit. Due aūt sunt spēs donatōis. s. inter viuos: ⁊ cā mortis. Donatio inter viuos est qñ rem quā dono aliū hr̄e malo q̄ meipꝫ. Et huius generis alia est simplex: qñ. s. in nullo casu volo ad me reuerti: qd dedi: vel qd me datuꝝ pmisi: siue fiat pure: siue i die: siue sub cōditione. Alia vo ob causam: qua. s. iterponit vt aliq̄d fiat vl nō fiat in quā spēcie cadit donatio ppter nuptias. Secus aūt in donatiōe sponsalica: qñ illa pure simpliciterqʒ fit: lʒ ꝯditio tacite per legē isit Donatio vo cā mortis est: qñ malo quidē me hr̄e q̄ aliū: sʒ magis aliū q̄ heredē meū. Perficit aūt donatio nudis v̄bis etiā sine rei traditione. donator tñ ad rem tradēdā tenet: sʒ nō tenet de euictione: nec tenet nisi inquātū facere pōt. i. habita rōne vt nō egeat. Isidorus vbi supra. Donatio est cuiuslibet rei trāslatio. Cessio est ppe rei ꝯcessio sicut est illud. Cedo iure ppinq̄tatis: cedere eñi dicimus q̄si cōcedere: ea. s. que ppria sunt: nā aliena restituim⁹: nō cedimus. Extra. iij. de donationib⁹. Greg. Hāc sibi quodāmō nobilitas legem ponit: vt debere se qd sponte tribuit existimet: ⁊ nisi in beneficijs suis excreuerit: nihil se extitisse putet. Inno. iij. In cōtractibus plena: in testamētis plenior: in beneficijs quoqʒ plenissima est interpretatio adhibenda.

Quis quid ⁊ qualiter donari possit. C. CXXX.

Ex summa iuris. Donare pōt quisq̄s sue ptātis est: sicut pr̄familias. Seru⁹ aūt vel filiusfa. nō pōt: nec etiā pupillus sine tutoris auctoritate. Sed qd dixi de patrefamil'. fallit si filio nō emancipato donare velit. hoc eñi nō pōt. sed nec vxori donare pōt. Item monachus qui ppijs renūciauit: vel cōuersus donare nō pōt. Sed neqʒ prelatus res ecclesie donare pōt: q pcurator est non dn̄s: pcurator aūt non donat. Et hoc dico nisi bene merito vel nisi modicam rem. Donari vo potest tñ id qd in accipientis dn̄iū transire potest. itaqʒ si solē aut lunā vel liberū hominē: aut rem sacrā mihi donaueris nihil agis. Itē donare quisqʒ quantū vult pōt eo saluo: q vltra summā q̄ngentoꝝ aureoꝝ sine scriptis facta donatio non tenet: nisi in casib⁹: vt fiat donatio causa pietatis ab impatore in priuatū aut ecōuerso: vel a magistro militū in militē: vel a priuato in priuatū: in reparatione domoꝝ: vel si fiat ppter nuptias: vel si remittant vsure futuri tpis. Alias ergo exigit insinuatio donatiōis apud magistratus: ⁊ vt inde scriptura fiat adhibitis psonis publicis. nō enim pua ti sufficiunt. Reuocat itaqʒ donatio si vltra legitimū modū fuerit. ⁊ quatinus legitimū modū excedit. Itē reuocat inofficiosa donatio: puta: si donet quicq̄d hʒ. Itē pp natos postea filios vl pp igratitudinē: vt si donatori donatarius intulerit atrocē iniuriam. Hec de donationibus factis in puatos Donatio quoqʒ facta ecclesie reuocari solet ppter appositā cōditionē: ppter pacti turpitudinē: ppter dantis iniquitatē: ppter dati enormitatē. ppter suscipientiū fraudem: ppter supuenientē filioꝝ natiuitatē: ppter dantis impotentiā Quod enim ab eo qui donare nō pōt donat: pro nō donato habet Notandū vo q ea que clerico intuitu ecclesie donant: ecclesie acq̄runt. que vo intuitu psone: in bonis ipsius clerici computant. Regula iuris. Nemo plus iuris ad aliū trāsferre pōt q̄ ipse hʒ: nec vident data que eo tpe quo dant accipientia nō fuerint. Itē qd cuiqʒ prestat inuito nō tribuit. Extra. iij. De his que fiunt a plato sine cōsensu capituli. Ex ꝯcil. apud valentiā. Irrita erit epoꝝ donatō ⁊ vēditio vel mutatio rei ecclīastice: absqʒ collaudatione ⁊ subscriptiōe clericoꝝ. Alexā. iij. Cōcessio decime ab abbatissa pri⁹ facta: si ꝯuētu sciēte ⁊ nō ꝯdicēte facta est robur hr̄e dʒ. Uex si ignorāte ꝯuētu aut ꝯdicēte: decimā pri⁹. h. ꝯcessit p̄dicto: ⁊ nō post multum tpis de assensu ꝯuēt⁹ eandē decimā dedit eidē: scḋa ꝯcessio dʒ p̄iudicare priori. Ibidē de donationib⁹. Alex. iij. Cū ep̄s ⁊ q̄libet platus ecclesiasticaꝝ reꝝ sit pcurator nō dn̄s: ꝯditionē ecclie meliorare pōt. facere vo deteriorē nō dʒ. Greg. ix. Propter eius magnitudinē in quē liberalitas est collata: donatoris psona sm̄ rigorē iuris eā potuit reuocare. Si forte in ipꝫ ipias man⁹ iniecerit aut sibi atroces iniurias seu graue reꝝ suaꝝ damnū vel vite piculū inferre psumpsit. qd tñ ad dōatoris qui hʒ tacuit nō extēdit successores. Actor In summa vero nota q qñ donat aliquid alicui ad vitā suā: intelligit de vita naturali. Unde si transeat ad vitam religionis potest illud ius conferre cui voluerit.

De Testamentis. C. CXXXI.

Ex sūma iuris. Qm̄ in testamētis solet fieri donatio cā mortis: dicto de donatōibus:

dicendum est de testamentis. Et notandum in primis: quia testm̄ dicitur tribus modis. Uno modo diuina lex scripta scilicet vet⁹ ꝛ nouum testm̄. Alio mō id quod quisqȝ p aīa sua relinqt. Tertio mō magis ꝓprie. s. ipa dispō de reb⁹ morientis. In q̄ significatōe hic accipitur. Unn̄ sic diffinit in codice li. vj. Testm̄ est dispō siue volūtatis ꝓprie iusta snīa: q̄ quis dispōit q̄d de reb⁹ suis post mortē fieri velit. Et dicitur testm̄ q̄si testatio mentis. i. manifestatio voluntatis. Testamēti spēs due sunt. s. in scriptis ꝛ sine scriptis. qḋ dicitur testamētū nūcupatū. Qui ꝓhibuerit aliquē testari ab hereditate vel successione repellēd⁹ ē s̄m. l. Isidorus vbi supra. Testm̄ vocatuȝ est qꝛ nisi testatoꝛ mortu⁹ fuerit: nec cōfirmari pōt: nec sciri q̄d ī eo scriptū sit: qꝛ clausum ꝛ obsignatū est. dictū qꝛ nō valet nisi post testatoris monumētū: sed ꝛ oē pactū ꝛ placitū testm̄ vocabāt. quod vtiqȝ ēt inter viuos valeret. Olographū testm̄ est manu autoris totum cōscriptū atqȝ subscriptū. inde ꝛ nomē accepit. Greci. n. olo totum: graphum literā dicūt. Irritū testm̄ est si is qui testauit capite diminutus est aut si nō recte factū sit. Inofficiosum testamētum ē qḋ frustra liberis exheredatis sine officio naturalis pietatis in extraneas ꝑsonas est redactū. Ruptū testm̄ idē vocatū: eo ꝙ nascēte posthumo neqȝ exheredato noiatū. neqȝ herede instituto dirumpitur. Suppressum testm̄ est qḋ in fraudē heredū vel legatarioꝝ siue libertoꝝ nō est palā ꝓlatū: Qḋ si nō latet tn̄ si p̄dictis personis nō ꝓferatur: supprimi vr̄. Regula iuris. Oia q̄ ex testō ꝓficiscunt ita statū euētus capiūt si iniciuȝ sine vitio ceperint. Absurdū est pl⁹ iuris hēre eū cui legatus sit fundus: q̄ heredē aut ipsū testatorē si viueret. Si quis pregnātē vxorē reliquit: nō videt sine liberis decessisse. Extra tertio de testa. ꝛ vltimis volūtatibus. Inno. iij. Qui extremā volūtatē in alteri⁹ dispōnē cōmittit nō vr̄ decedē itestat⁹.

De Testib⁹ ꝛ instrumētis testamētoꝝ. C. XXXII.

Ex summa iuris. Fit āt testm̄ s̄m leges cū multa solēnitate adhibitis. vij. testib⁹ rogatis: masculis liberis ꝛ bone fame: ꝛ instituendus est heres vnus aut plures. Inde tn̄ excipit instrumētū militis qḋ hmōi solēnitates nō requirit. Excipit etiaȝ testm̄ qḋ ipatore p̄nte fit: qꝛ pro solēnitatib⁹ oib⁹ eius p̄ntia sufficit. Excipiūt iteꝝ testamēta rusticoꝝ ī quibus. v. testes sufficiunt. Itē testm̄ ceci excipitur in quo octo exigunt. In his aūt q̄ reliquūtur ecclesijs duo testes sufficiunt. Hodie quoqȝ s̄m canones in quolibet test. sufficiūt duo testes. Itē s̄m canones valet testm̄ ēt̄ si nullus heres instituat. dū tn̄ institutio eius in alterius volūtate relinquat. Extra. iiij. de testamē. Alex. iij. Cū scriptū sit: in ore duoꝝ vel triū testiū stet oē vbū: testamēta que ꝓrochianus corā presbytero suo ꝛ trib⁹ vel alijs duab⁹ ꝑsonis idoneis ī extrēa fecerit volūtate: firma decreuim⁹ ꝑmanere sub interminatiōe anathēatis: ꝓhibentes ne q̄s hmōi vale at rescīdere testamēta. Isidorus vbi supra. Testes sūt quos q̄s ante iudiciū placiti sibi alligat. sic dici eo ꝙ testō solent adhiberi sicut signatores eo ꝙ testm̄ signāt. Tabule testamēti dicte sunt: qꝛ āte charte ꝛ mēbranaꝝ vsū ī dolatis tabulis nō solū testamēta ſȝ ēt epistolarum alloquia scribebantur. vnde ꝛ portitores earum tabellarij vocabantur. Testamentum iuris ciuilis est q̄nqȝ testiū subscriptiōe firmatū. Testamētū iuris p̄torij ē septē testiū signis signatis. Sed illud apud ciues fit: inde ciuile. istud apud pretores: inde iuris pretorij. Testamentum aūt signare: notare est. vt notuȝ sit quod scriptū est. Nuncupatio est quā in tabulis cerisqȝ testatoꝛ recitat. Ius liberoꝝ est coniugū siue liberis inuicē pro loco pignoꝝ hereditatis alterna conscriptio. Codicillus est scriptura nulla indigēs solēnitate vboꝝ ꝛ sola testatoris voluntate qualicunqȝ scripture significatione expressa: cui⁹ beneficio voluntatibus defunctoꝝ constat eē subuentū propter legaliū vboꝝ difficultatē: aut certe ꝓpter necessitatē adhibendoꝝ solēniū. ita vt qui scribit titulū eiusdē scripture codicillū vocet: sicut aūt codicillus fit vice testamenti: ita epistola vice codicilloꝝ. Regula iuris: Que in testamēto ita scripta sunt vt intelligi nō possunt: perinde sunt: ac si scripta nō essent. Iustinianus vbi supra lib. ij. Aliq̄n oportet nō intēdere scripture in testamētis: sed voluntatē testatoris ꝯsiderare.

De Cōfirmatione ꝛ executione testamēti. C. CXXXIII.

Ex summa iuris. Morte testatoris testamentū confirmatur: vel si trāseat ad religionem: qꝛ talis mortuo cōparat. Infirmatur autē q̄n nō est legitime fcm̄ vl̄ si testatoꝛ ipm̄ mutauerit alia eq̄ solēni volūtate vl̄ si testatoꝛ capite minuat. Rūpit ēt testm̄ agnatiōe posthumi naturalis. s. vel ciuilis. Puta si postea testatoꝛ aliquē fecit adoptiuū. vel ingressus ē monasteriū cui nihil ante reliquerat. Mōasteriū. n. ꝓ vno filio reputat. Pōt tn̄ dici ꝯ qꝛ posthum⁹ nō rūpit testm̄ nisi tal̄ sit q̄ itestatū si viueret agnosceret p̄tātē. Preterea subuertit: q̄n testatoꝛ sibi mortē ꝯsciuit. Effect⁹ vltime volūtatis ē vt debeat oio seruari: ꝛ vt transferat dn̄iū sine traditione. Heredes tenent implere volūtatē testatoris alioq̄n hēditas auferet eis. Ex iij. de testa: ꝛ vl. vol. Greg. Dilatas. Defunctoꝝ pias volūtates ep̄ali decēs est studio adipleri. Ex ꝯcil. mogunt. Si hēdes instituta testatoris nō adipleuerit: ab ep̄o loci illius ois res q̄ eis relicta ē canonice interdicat. cū frugib⁹ ꝛ ceteris emolimētis. vt vota defūctoꝝ ipleātur. Gre. ix. ep̄o nonionen̄. In oib⁹ pijs volūtatib⁹ sit ꝑ locoꝝ ep̄os ꝓuidēdū: vt s̄m defuncti volūtatē vniuersa ꝓcedāt. Idē. Executores post mandatū susceptū ꝑ diocesanū: debēt cogi testatoris explere volūtatē. Insti. vbi supra. Dānosa legata nō valent: Pene quoqȝ noie inutilr̄ legat. Pene aūt noie legari vr̄: qḋ coercendi heredis cā relinquit: quo magis aliq̄d faciat aut nō faciat. Quinetiā nec ipsa libertas pene noie dari pōt. Nūc aūt pene noie relicta ceteris legatis exequant: exceptis his que impossibilia sūt: vl̄ legib⁹ interdicta. aut al̄s ꝓbrosa. Impossibil̄ quoqȝ ꝯditio institutōib⁹ ꝛ legatis: necnō in fideicōmissis ꝛ libertatib⁹ ꝓ nō scripto hēt. Guil. Impossibil̄ ꝯditio in vltis volūtatib⁹ non vȝ: in ꝯtrib⁹ aūt valet.

De His qui p̄nt facere testamētū. C. CXXXIIII.

Ex sū. iuris. Sūt aūt. xij. gnā hoiuȝ qui nō p̄nt facere testm̄ s̄m. l. Primū q̄dē ille qui in aliēa p̄tāte est. vt seru⁹ vl̄ filiusfa. etiā si p̄r ꝯcedat ei testari: qꝛ testamēti factio publici iuris: est: nō ꝓuati. pōt tn̄ donare cā mortis p̄re cōsentiēte. Preterea ꝙ filiusfa. testari nō possit: fallit in filiofa. milite: qui de castrensi peculio vel q̄si castrensi pōt testm̄ facere. Nā filiusfa. salariū hȝ ex patrocinio causaꝝ. in eo q̄si castrensi testari pōt. Itē ipuberes testari nō p̄nt: qꝛ nō h̄nt aī iudiciū: lȝ tribunatū plebis mereant. Itē furiosus testari nō pōt. qꝛ nō ē sue mētis: nisi dilucida habuerit interualla. tūc eni lȝ ei testari: ita tn̄ vt compleat testm̄ anteq̄ furoꝛ superueniat. Noīe vo furiosi etiā mēte captū accipio. Itē testamēti factionē nō hȝ ꝓdigus: cui bonoꝝ administratio iterdicta est: ꝛ oīo surdus parit ꝛ mutus a nā. Si vo surdus ex accidēti est ꝛ mut⁹ silr̄: tunc si litteratus est ꝛ scribere scit: testari pōt alr̄ nō. Itē neqȝ cecus testari pōt nisi quadā solēnitate adhibita: que in lege determinata est. Iterum eius qui apud hostes est obses vel captiuus nō tenet: etiā si postea redierit. Itē damnat⁹ ad mortē testari nō pōt: mortē itelligas large siue damnatus sit vt moriat: siue vt fiat pene seru⁹: siue vt ī isulā deportet. Relegati vo qꝛ ciuitatē vel libertatē nō amittūt: testari p̄nt. Itē damnat⁹ ob crimen famosum nō pōt ꝯdere testm̄ nec adhibet ad testimoniū. Itē de statu suo dubitantes. vt qꝛ se manumissos vl̄ emancipatos nesciūt: testari nō p̄nt: Sȝ nec heretici: nec ꝑduellionis rei q̄n eis lege iterdicit bonis. Silr̄ nec qui ꝓprijs renūciauit: vt monachus vl̄ regularis. Ep̄s tn̄ fact⁹ pro sepultura sua testari pōt. Et hic est vn⁹ ex casibus in quibus potest testari non dn̄s. Sunt ꝛ alij q̄nqȝ casus scripti quos non ꝓsequoꝛ.

De Testamētis clericoꝝ. C. CXXXV.

In summa vo nota ꝙ olī p̄lat⁹ ecclesie de his bonis poterat testm̄ ꝯdere: q̄ p̄ri⁹ hēbat: ꝛ de his q̄ postea ꝑ hereditatē ꝓpinquoꝝ ei obuenerāt. hodie vo de oib⁹ q̄ obueniūt ei nō ītuitu ecclesie: pōt testm̄ ꝯdē. Cā. xij. q. v. Testamēta nō lȝ eis ꝯficē nisi de ꝓprijs reb⁹. Unn̄ Gre. lucido ep̄o Nulli dubiū est ꝙ sic sacerdotib⁹ res in ep̄atu acq̄sitas nulla ē alienādi licētia. ita de his q̄s āā habuerūt: q̄cq̄d iudicare voluerit nō vetent. Itē ex ꝯcil. spalēsi. Firmȝ ab hinc ꝛ ꝑpetuo māsuꝝ esse decreuim⁹: vt ep̄s res sui iuris q̄s aut āā ep̄atū aut certe in ep̄atu: sȝ h̄ditaria successiōe acq̄siuit sȝ auctē canonicā cui vult ꝯferat. ꝛ q̄cq̄d de eis vult faciat: postq̄ aūt ep̄s factus est: q̄scūqȝ res de facultatib⁹ eccl̄ie aut suo aut alteri⁹ noie ꝯparauerit: decreuim⁹ vt nō in ꝓpinquoꝝ suoꝝ: sȝ eccl̄ie cui ꝑest iura deueniāt. De reb⁹ vo eccl̄iasticis testari lȝ ep̄o: sȝ tandē de ꝓprijs restituat. Ex. iij. de testa. ꝛ vl. vo. Gre. Arelatā. ciuitatis ep̄s edito testō in. viij. vncijs substātie sue heredē nuꝑ suā instituit. ecclesiā suā in residuis q̄ttuor: hortamur g̃ vt solicite h̄ discutias. ꝛ q̄cq̄d ipȝ hūisse patuerit a q̄libet ꝑsona detineri nullatenus patiaris: nisi hoc solum qḋ āā ep̄at⁹ ordinē ꝓpriū habuisse ꝯstiterit: q̄cq̄d vo ecclesie āā ipsius ꝯsecratiōnē fuisse cognoueris. vel in ep̄at⁹ ordine predictū ep̄m acq̄siuisse in eiusdē ecclesie dn̄io ꝯseruet. Alex. iij. De mobilibus que per ecclesiā sunt adepti de iure testari nō p̄nt: viuētes tn̄ ꝛ sui cōpotes moderare valent aliq̄ de bonis nō rōne testamēti: sȝ diuino intuitu erogare: ꝛ in egritudine constituti. Idē. Generalr̄ bōa quelibet ꝑ ecclesiā acquisita ei debent per laterañ. cōciliū post acq̄rentis obitū remanere. Noīe aūt ecclesie nō ep̄s vel successoꝛ clerī

et morientis vbi est collegiū clericoꝝ: sed cois congregatio intelligi tur que rerū illaꝝ oȝ canonicā distributionē ⁊ curā hre. Ubi autē in loco defuncti tm̄ est vnus clericus ordinādus. is ea bona sicut ⁊ alia ipsius ecclesie in dei timore dispenset. Licet aūt mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios pro morientis arbitrio trāsferri nō possunt: cōsuetudinis tn̄ est nō improbāde. vt de bis paupib⁹ locis ⁊ religiosis: ⁊ illis qui viuenti seruierūt: siue ꝯsanguineis suis: siue alijs aliq̄ iuxta seruitij meritū conferant. Cetera quoqȝ que ex here ditate vel artificio vel doctrina puenīūt: distribuunt̄ pro voluntate decedentis. ⁊ qꝛ nōnulli in diuersis ecclesijs bñficia possident diui dant̄: que habuerāt per existimationē cōgruā inter ipsas.

De Successione abintestato. .C. CXXXVI.

Ex summa in. Dcō de successiōib⁹ ex testamē to: restat dicendū de successionib⁹ abintestato. Et notandū pmo q̄ vt dicit Iusti. in. iij. li. istitutionū. Intestat⁹ dicit q̄s si testm̄ oīo nō fecerit: vl̄ si nō iure fe cerit: vl̄ si iure q̄dē factū: sȝ postea ruptū irritūve factū. vl̄ si ex illo. r. nemo heres ē. Laico q̄dē intestato decedēti: succedūt ꝯsanguinei p⁹ descendētes: ⁊ post hoc ascēdētes. deinde vero collaterales. His aūt oībus deficiētib⁹ succedit vir vxori: vel vxor viro fm̄. l. bis quo qȝ deficiētibus succedit fiscus: Porro clerico decedēti itestato: suc cedunt eodē mō parētes. olim quidē in ante clericatū q̄sitis tm̄. ⁊ i post q̄sitis hereditaria dūtaxat successione. Hodie vō parētes in oī bus succedūt. Exceptis illis bonis q̄ clericis ipsis intuitu ecclesie p ueniunt. His aūt oībus deficiētib⁹ succedit ecclesia q̄si loco fisci. H quidē vā sunt vbi res inueniunt̄ distincte: vbi vō adeo ꝯfuse st̄ res clerici cū reb⁹ ecclesie vt discerni nō possit. q̄ttuor exinde debēt fieri portiones. Una. s. epō danda: alia vero ecclesie. tertia vero pauperi bus. Et quarta parētibus. Itē hec vera sunt vbi cōstat eū prius ha buisse ppria. vbi vō nō cōstat p̄sumit̄ pro ecclesia. Illud quoqȝ no tandū est. q̄ vxor clerici intestati succedit in bonis defuncti sine co gnatione. ⁊ pfert̄ ecclesie. Ad dignoscēdū aūt vtrū res clerico data fiat ipsius vel ecclesie: inspiciendus est dator. s. vtrū sit ei cōsangui neus vel affinis. Itē res donata. s. vtrum sit calix vl̄ palefredus aut huiusmodi. Itē tps donationis vtrū. s. in tpe misse vel alias. Item locus vt vtrū in ecclesia vel in camera. In dubijs autē presumit̄ pro ecclesia. Causa. xij. q. v. ex concil. triburieñ. Quicūqȝ ex gradu ec clesiastico sine testamēto ⁊ sine cognatiōe decesserit: hereditas eius ad ecclesiā vbi deseruiuit deuoluat̄. Extra. iij. de suc. abintesta. ex concil. apud alteñ. Habito de epis presbyteris ⁊ clericis. si p he reditatē vel alio modo intuitu psone aliq̄d acquisierint: donare eis liceat cui voluerint dum viuūt. Si vero ante obierint q̄ hoc perfe cerint: altari cui seruierūt oīa perpetuo sanctificent̄ ⁊ in ius ei⁹ tra dant̄. Ex concil. triburieñ. Sancto cōcil. allatū est. q̄ quidā im probe agant cōtra presbyteros suos: ita vt de morientiū pſbyteroꝝ substātia partes sibi vendicēt sicut de ppijs seruis: interdicim⁹ ita qȝ ne hoc vlterius fiat. Nihilqȝ ab eis preter diuinū officiū exigat̄ Peculiū vero ipsoꝝ diuidat̄ in quattuor partes. Quaꝝ vna epo: al tera ecclesie. tertia pauperibus. quarta parentibus assignet̄: ⁊ si nō sint idonei parentes episcopus eam recipiat. ⁊ in vsus ecclesie dili genter distribuat.

De Obligatione, que litteris ꝯtrahit̄. C. CXXXVII.

Ex sūma iuris. Litteris etiā celebrat̄ contract⁹ ⁊ nascit̄ litteraꝝ obligatio: Et de ista distingue: qꝛ cum scribo aliquid aut pro me: aut contra me. Si pro me mihi non credit̄. Si cōtra me tunc sub distingue. quia aut scribo me obligatū: aut aliū a me liberatū. Itē si me obligatū: aut adiecta causa. aut non. Itē si adiecta causa: aut est ex causa mutui: vel dotis: aut alia. Si autē scribo me obligatū ⁊ ex causa mutui vel dotis: puta forte maritus sum. ⁊ scripsi me te neri in. xx. vxori que nomine dotis ab ea receperā aut scribebam. tunc q̄ sit numerata pecunia vel dos: aut nō. Et si nō nihilominus sum obligatus ciuiliter etiā ⁊ ab eo except. non numerate pecunie vsqȝ ad bienniū: sed trāsacto biennio cū effectu teneor ante bienni um (vt dictū est) non teneor: nisi creditor pbaret mihi numerasse. ⁊ hoc ita verum est. si ego nō renūciaui exceptiōi. nō numerate pecu nie: quia tūc mihi incumbit probatio q̄ non numerauit mihi credi tor. Transacto vero biennio non admittor ad probandū mihi non fuisse numeratā. nisi forte non potui habere copiam iudicis. ⁊ con testatus sum coram testibus q̄ volebam probare q̄ mihi non nu merauit. ⁊ q̄ volebā agere contra creditorē. Nam nō solū excipere sed etiā agere pōt debitor certi cōditionē ad sui liberationē. Si vō ex cā alia scribo me obligatū statī teneor cū effectu nisi p lr̄as possū pbare cōtrariū nō per testes. Si. n. nulla cā adiecta est. nunq̄ tene

or nisi creditor pbet se numerasse. Et nota q̄ sicut in stipulatiōe p̄ missio sit per vba de futuro. ita in litteris. puta scribo sic. Nouerint vniuersi q̄ p̄ñtes obligo me daturū. D. x. ex cā mutui vel ex depo sito. vel alia cā. Si āt p verba de p̄ñti scribā: p̄sumit lex me obligatum. Sȝ si per vba de pterito puta Noueritis q̄ ego obligo me de disse nō valet. Sȝ nunq̄d ista distinctio hȝ locū si instrumētū sit pu blicū. dicebat dominus me⁹ q̄ si scriptū sit se cōfessum fuisse ⁊ ac cepisse tātū: nec ex cā aliq̄ precedēti: tunc idē ē quod in p̄fato. Si vero sit expssa cā precedēs mutui vel dotis adhuc idē. Si alia tūc distinguebat: qꝛ si fuerat ꝯfessus se recepisse ⁊ numeratū sibi fuisse qꝛ tunc probat̄ numeratū per instrumētū. statī tenet̄: ⁊ statur eius cōfessioni nisi p lr̄as pbet ꝯriū: si vō nō contineat̄ in instrumēto si bi numeratū fuisse. si confessus est se recepisse ⁊ ex cā pcedēti: tunc si illo p̄ñte a quo recepit ⁊ cū eo tractāte adhuc stabitur ꝯfessiōi ei⁹ nisi ꝯriū pbet p litteras. si illo abs̄ite nō sibi piudicat si ꝯfiteatur ꝯ sine litteris: ⁊ cā adiecta sit mutuū vel dos. Idē si cum lr̄is. Si alia dixerit quidā q̄ statī tenetur. sed ꝯrium pōt pbare p testes. Sȝ ego cū dn̄o meo dico: qꝛ cū confessio extra ius facta nemini piudicat si tenetur nisi in cāu i quo testes ad hoc vocati dnqȝ. s. valent pbatio nem p lr̄as vel q̄ tātūmō nomine possideo cōfiteor me tuo nomie possidere. Si aūt scribo aliū a me liberatū: tunc regulare est q̄ mi hi nō preiudico infra. xxx. dies. sed his elapsis liberat⁹ est a me cū effectu. In tribus tn̄ casibus statī scriptura facit contra me: puta si maritus postq̄ fecerat sibi instrumēta de dote scripsit q̄ solutum sibi erat. Itē si procurator p̄ncipis scribat sibi solutos publicos red ditus dn̄i sui vl̄ ipe dominus scribat. Itē si scribo me depositū q̄d deposueram recepisse.

De illa que contrahitur cōsensu. C. .CXXXVIII.

Consensu etiā celebratur ꝯctus: ⁊ inde orit̄ obligatio: vt in vēditionib⁹: ēptio nibus: locationibus. cōductionib⁹. societatibus māda tis. Et est dr̄ia inter hūc modū ⁊ alios. qꝛ nō est necessa ria scriptura sicut in obligatiōe lraꝝ: Itē nec p̄ñtia ꝯtentium sicut i stipulatione. i. obligatione vboꝝ. Itē nec est necesse rē interuenire sicut in contractib⁹ q̄ ꝯtrahunt̄ re. sed sufficit q̄ ꝯtentes consentiant siue presentes siue absentes: vnde per nunciū ⁊ epistolā contrahere possunt. Est ⁊ alia dr̄ia qꝛ in istis tractatibus vterqȝ obligat̄ alteri sed in predictis aliter est qꝛ vnus alteri tm̄ a principio obligatur: ex post facto tn̄ in deposito ⁊ cōmodato rōne expēsarū ⁊ similium po test alter alteri teneri. De istis itaqȝ videamus per ordinem. ⁊ prio de emptiōe ⁊ vēditione: que contrahi statī dicitur postq̄ de certo precio p aliqua re dāda cōuenerint. vñ sic pōt describi.

De Emptione ⁊ vēditione. C. .CXXXIX.

Venditio est alicuius rei cuius cōmerciū habe mus dande p certo precio i. pecunia numerata nō erronea conuentio. Nā si nō sit pecunia numerata sȝ alia res: puta equ⁹ p equo detur nō vēdi tio ⁊ emptio sed alius contractus. s. pmutatio dicitur. Dz aūt dici pro aliq̄ re intelligas q̄ rē oportet interuenire: ⁊ talē cuius cōmer tium ius gentium vel mores ciuitatis seu ius canonicū nō interdi cant: vt si sciens quis rē sacrā publica loca vel religiosa emat: nō va let. Ex contractu vēditōis due nascuntur actiones: Una ex vēdito q̄ datur venditori. Alia ex empto que dat̄ emptori. Ad quid aūt ⁊ quando debetur: ⁊ q̄d in eas veniat: lōgū esset prosequi. Emptio cō trahitur postq̄ de precio cōuenit̄. Arre vō datio venditionis est ar gumētū. Et si velit emptor re integra. i. nondū tradita resilire: amit tet tm̄ arram. Si vēditor duplicabit eā ⁊ nihilominus agi poterit ad interesse. Ita que vēdi pōt quicq̄d ꝯmerciū hȝ. Nō hȝ aūt com mercium hō liber. sed neqȝ res sacra ⁊ religiosa licet trāseat cū vni uersitate sicut ius patronatus. Nā venditionis est vt res sit que vē datur ⁊ preciū intercidat: ⁊ vt empte rei lucrū ac damnū ad ēptorē pertineat: nisi vēditor oē piculū in se susceperit. De hoc tn̄ datur ta lis regl̄a. Si vēditio fiat pure sine scriptis certe spēi q̄ degustatiōē nō exigit oē piculū ad ēptorē spectat excepto casu publicatōis: ni si pactū vel culpa vel mora interueniat. Pure iō dicit̄ qꝛ si vēditio cōditionalis eēt añ ꝯditōis euētū ad vēditorē ptinet. Sine scriptis āt iō dr̄. qꝛ si in scriptis fieret anteq̄ pficeret̄ scriptura slr̄ ad vēdi torē ptinet. Porro certe spēi dr̄. qꝛ si fuit sub alternatiōe. primi peri culū itidē ptinet ad vēditorē. Iō quoqȝ dr̄ si emptio sit rei q̄ degu stationē nō exigit: qm̄ in hmōi sicut in vino añ degustationē ptiet piculum ad venditorē. Itē ad eundē ptinet publicationis piculū

Ad hue de eodē. C. CXL.

Venditor ad rē tradēdā tenet̄. ⁊ si nō det ad i teresse cōdemnabitur. licet Ber. di

nat eũ ad rem tradẽdã ꝑcise teneri. Emptor aũt tenet ad preciũ ꝛ ẽt ad expẽsas in re vẽdita bona fide factas. Item vẽditor de euictione tenet si res euincat. Itẽ si in mora tradẽdi fuerit ꝛ res pierit: ad interesse tenebit. Isi. vbi supra. Emptio ꝛ vẽditio est rez cõmutatõ atq3 ꝯtct⁹ ex cõueniẽtia veniẽs. Preciũ aũt vocatũ est eo ꝙ pri⁹ illõ damus: vt pro ei⁹ vice rẽ quã appetim⁹ possidẽ debeam⁹. Iusti. vbi .s. Qd arre noie dat argumẽtũ est emptõis ꝛ vẽditõis ꝯtracte. Nulla emptio sine ꝑcio esse põt. Quicq̃d sine dolo ꝛ culpa vẽditoris accidit in eo vẽditor secur⁹ est. Loca sacra religiosa publica frustra q̃s sciẽs emit. Regla iu. Cui ius ẽ donãdi: eidẽ ꝛ vẽdẽdi: ius est ꝛ ꝯbendi. plerũq3 emptoris eadẽ cã esse dz circa petendũ ac defendendũ que fuit autoris. Ex codice. iiij. l. Uestimẽta impialia ꝛ frumentũ qd militib⁹ tribuit. ꝛ arma militib⁹ necaria nõ sunt vẽdẽda vel alijs ꝓbẽda. Eunuchi nec faciẽdi sunt in romano impio: nec distrahẽdi: s3 qui a barbaris facti sunt vẽdi ꝛ emi possunt. ea que ĩ bonis nostris nõ sunt velut liberi nostri: distrahi nõ possunt. Ubi pr̃ in ea inopia sit ꝯstitutus: vt se alere nõ possit. tũc eni liberos distrahere põt. ita tñ vt quoquo tpe pr̃ vel ipse qui distract⁹ est vl' alius pro eo offerat mãcipiũ vel ꝑciũ qd põt valere restituat in ꝓstinã cãm. Quecunq3 ꝯsensu ꝯbunt ꝯrio ꝯsensu dissoluunt. si arre date sint ita vt nõ sint pars ꝑcij sine cã repetunt. Generalr̃ traditũ ẽ quotiens emptio pura est piculũ emptoris esse. nisi res ex priori vitio interempta sit. vel si vẽditor non suscepit in se piculũ ex pacto speciali

Ex. ff. xix. li. Ulpianus. Si res vendita nõ tradat in id qd iterest agit: hoc est ꝙ rẽ habere interest emptoris. Hoc aũt interdũ preciũ egredit. si pluris interest q̃3 res valet vel empta est. Paulus. Si in emptione modus dict⁹ est ꝛ non ꝓstat ex empto ẽ actio. Uacua possessio emptori tradita nõ intelligit si alius in ea legatoꝝ fideiuecõmissoꝝ seruandoꝝ cã in possessione sit. Pomponi⁹ Ratio possessionis que a vẽditore fieri dz: est vt si q̃s eam possessionẽ iure aduocauerit tradita possessio nõ intelligat. Ulpia. Sciendũ in hoc iudicio id demũ deduci qd prestari ꝯuenit. cũ sit bone fidei iudiciũ nihil magis bone fidei cõgruit: q̃3 id prestari qd inter cõtrahentes actũ est: ꝛ eius rei vẽditor faciet emptorẽ dñm: emptor aũt nũmos venditoris facere cogit.

De Delicto vel errore venditionẽ irritante. C. CXLI.

Ex summa iuris. In sũma vo notãdũ ꝙ pro nullo spũali puta pro ꝓbẽda vl' beneficio hñdo vel vt recipiat in religione aliq̃ vel vt ordinet. licet aliq̃d dare. Qui enim pro talib⁹ dat vel recipit. vterq3 symoniã cõmittit. Rez ecclesiasticaꝝ iterdicta est vẽditio nisi pro redemptiõe captiuoꝝ: ꝛ quibusdã alijs casib⁹. Itẽ rem meã sine sciens siue ignorãs emam: nulla est emptio. Et nota ꝙ q̃nq3 vel sex errores siue dissensus impediũt venditionẽ. Si eni putabã me tibi vendere pro decẽ: tu putabas emere pro q̃nq3: nulla est vẽditio Sed ecõtra ego putabã pro q̃nq3 vẽdere: tu emere pro decẽ: q2 tũc in q̃nq3 ꝯuenimus bene valet. Itẽ si putabam me vendere: tu putabas tibi donari: vel econtra non valet. Nã error ꝯtract⁹ impedit vẽditionẽ. Itẽ dissensus in corpore ĩpedit vẽditionẽ: vt si putabã vendere fundũ cornelianũ. tu putabas emere ticianũ. Uel si putabã seruũ noie stichũ absentẽ vẽdere: tu credebas emere pãphilũ. Itẽ etsi nõ in corpore: sed in substãtiali q̃litate sit erratũ nulla est emptio: vt si es pro auro: vel stagnũ pro argẽto q̃s vẽdiderit. sec⁹ si nõ in substantiali q̃litate s3 in bonitate erratũ est. puta credebã esse melius aurũ q̃3 sit. Itẽ si erret in sexu: puta credebã emere hominẽ. tu mulierem vendidisti: nulla est emptio. Sec⁹ si putabã virginẽ emere: tu corruptã vẽdidisti: q2 tũc valet. Nota ꝙ si vẽditor decept⁹ fuerit vltra iusti precij medietatẽ: in optione emptoris est vl' iustũ ꝑciũ supplere: vel venditionẽ rescindere: tenet autẽ vtrũq3 facere. Extra. iij. De emptione ꝛ venditione. Ex concilio apud alũ. Placuit vt presbyteri plebes suas admoneãt vt ꝛ ipsi hospitales sint: ꝛ non carius vendant transeuntibus q̃3 mercato vendere possunt. alioquin ad presbyterum transeuntes hec referant. vt illius iussu cum humanitate sibi vendant. Inno. iij. Cum causa que inter economum sancti Martini de monte: ꝛ ciues viterbienũ. super casamentis vertebat fuisset aliquãdiu ventilata: cum constitisset nobis monasterium in venditione vltra dimidiã iusti precij fuisse deceptum: sententiãdo decreuimus: vt prefati ciues ei recepto precio possessiones memoratas restituerent: vel supplerent quantũ constaret legitime venditionis tempore iusto precio defuisse. Extra primo de constitutionibus. Innocentius. iij. venditiones feudorum factas sine legitimo ecclesiasticarum personarum assensu vires decreuimus non habere. Ex digestis. vj. libro. Marcellus ꝛc. Require supra cap. de vsucapione.

De Rei permutatiõe. C. CXLII.

Ex sũma iuris. Permutatio est contractus venditioni ꝛ emptiõi silis. Est. n. certe rei vicaria prestatio. Differt aũt ab emptione. q2 ibi preciũ datur pro re: hic aũt res pro re. Emptio itaq3 sola pecunia contrahitur: permutatio vo nõ nisi ipa re. Huius ergo nã est vt nõ solo pacto sicut emptio: sed ipa re ꝯbatur. Et vt si res quã mihi dedisti euicta fuerit: possim repetere rẽ quã dedi tibi. Permutari põt q̃cquid vẽdi põt. Sed ꝛ que vẽdi nõ possũt: ꝑmutari recte possunt: vt vna ecclesia cũ alia. Dignitates aũt ꝛ prebende recte nequeunt permutari. q̃ñ3 absq3 canonica electione non possunt haberi. Ecclesia quidẽ vna cũ alia permutari potest auctoritate superioris interueniente. ꝛ hoc cũ indẽnitate vtriusq3: ita ꝙ vni superfundat pecunia si possessiones alterius preponderent: ꝛ ẽt cũ pricipe ꝛ cũ priuato si vtilitas exigit. Quod aũt de mancipijs dicitur: ꝙ nõ possunt nisi ad libertatẽ permutari: cũ priuato mãcipio obtinet: vbi h̃ vtilitas ecclesie exigit. alioquin ꝑmutari posset. cum ꝛ donari possit. Extra. iij. de rerum ꝑmutatione. Ex cõcil. apud tol. Si pricepś voluerit rem ĩmobilẽ sanctis locis prestare: ꝛ accipere: ab eis aliaz ĩmobilem: eoq3 mõ de cõmuni voluntate permutationez cõtrahere: liceat ei hoc facere si causa rationalis id exposcat: ꝛ res quã prestiterit maior fuerit vel equalis pragmatica sanctione sup hoc promulgata. Ex cõcil. belua. Cõmutatões rez ecclesiasticaꝝ q̃ ab anteessore incõsulte facte sũt: ab eo qui successor est emẽdet. Ex concil. siluanũ. Mãcipia ecclesiastica nisi ad libertatẽ nõ conuenit commutari. Qd eni semel deo consecratũ est ad humanos vsus trãsferri nõ decet: ꝛ est absurdũ vt ab ecclesiastica dignitate seru⁹ decedẽs humane sit obnoxius seruituti. Urbanus. iij. Cũ cõmutatio dignitatũ in turonenũ. concilio fuerit interdicta. cõmutatões prebendaruz de iure fieri nõ possunt: presertim pactiõe ꝓmissa q̃ circa spiritualia vel cõnexa spũalibus labẽ semp ꝯtinet simonie. Si aũt episcopus cãm inspexerit necessariã: licite poterit de vno loco ad aliũ trãsferre personas: vt q̃ vni loco minus sunt vtiles: alibi se valeant vtilius exercere. Clemẽs. iij. Due cõuẽtuales ecclesie sũt in tua diocesi constitute. Quarũ vtraq3 parochialẽ h3 ecclesiã cũ possessionibus magis alteri q̃3 sibi viciniã: Illis aũt eas desiderãtib⁹ ꝑmutare. Rñdemus ꝙ cum de dictis parochialibus ecclesijs per se queat cõmutatio celebrari: ꝛ in permutatione possessionũ per se nõ sit ibi ditum: si altera rõne possessionum alteri ꝓpõderet pecuniã posse refundi de ipsarum possessionibus adinuicẽ: prout visuz fuerit expedire. refusa certa pecunie quãtitate poterit contractus permutationis iniri: sic tamẽ ꝙ contractus nequaq̃3 sibi inuicẽ misceantur. Grego. ix. Permutatio de spũalib⁹ ad tpalia reprobat.

De Locatione ꝛ cõductione. C. CXLIII.

Ex sũma iuris: Sequitur de locatione ꝛ cõductione. Est aũt locatio ꝑsone vel rei ad vsũ facta cõcessio: mercede in pecunia numerata conuẽta. Nã si non de mercede sed de alia re danda vel faciẽda. esset contractus innominatus. Contrahitur autẽ locatio isdem modis quibus ꝛ venditio: ꝛ eius iuris regulis cõsistit. Unde ibi dicta hic repetita intellige. Nascuntur ex isto contractu due actiones Una locatori que ex locato dicitur. Alia cõductori que ex cõducto dicitur. Et nota ꝙ cõductor si custodiat rem diligenter: sicut bon⁹ hõ custodiret ꝛ aliquo casu res locata perierit vel mortua fuerit: nõ tenetur locatori nisi forte recepisset extimatã: q2 tũc quodãmõ suo periculo recepisse videt. Locatio est persone reive facta concessio ad vsum mercede data vel conuenta. Itaq3 locator dicitur qui eo quod suũ est vel administrationi sue cõmissum alium vti permittit. data vel conuenta mercede. Conductor aũt econuerso: qui. s. eo quod alienum est vtitur pacta mercede. Locari potest quicq̃d vendi potest: hoc excepto ſm leges ꝙ seruitutes prediales non possũt locari. sed constat eas posse vendi. Item militi vel curiali non põt quis predia colenda locare duplici ratione. Una est ne relicto armorum vsu ad opus terrestre se conferant. Alia vero quia minacẽ terrorẽ vicinis ostendere possunt. Sed certum est ꝙ eis predia vẽdi possunt. Itaq3 quecunq3 de consensu ꝛ de rebus in venditione dicuntur: ꝛ in locatione locum habent preterq̃3 in duobus predictis casibus. In emphiteosim vero sub ãnuo censu dari posse videtur spũalia que tamen nec locari nec vendi possunt.

Item de eodẽ. C. CXLIIII.

Natura differunt locatio ꝛ venditio: quoniaz in emptione periculum ad emptorem spectat ꝛ ante traditionẽ. In conductione vero nõ ita. Nõ enim tenetur cõductor ad mercedẽ nisi pro rata tẽporis

[...] Jtē vēditor tenet: vt vel rē tradat: vel īteresse p̄beat. Sȝ locator excusat̄ aliq̄n: vel q2 res erat aliena q̄ā bona fide locauit: vel q2 vsib⁹ ei⁹ est necessaria. Jtē locatio nō est titulus vsucapiēdi: vel dn̄iū trāsferēdi. Jmmo dicit decretalis φ p nihil meli⁹ retinet dn̄s possessionē q̄ꝫ p p̄sionē sec⁹ est in emptiōe. Jn hoc aūt locatio cōuenit cū vēditōe: q2 ō mercede necessariū est vt ɔueniat̄ in quātitate. Locator itaq3 ɔductori p̄stare tenet̄ vt ei liceat vti re locata: ⁊ aliq̄n tenet̄ ex ɔducto ad interesse: nā qui vasa vitiosa locat ad interesse tenet̄ etiā si ignoret. Conductor v̄o locatori tenet̄ ad mercedē soluēdā. ita φ si īfra biēniū nō soluerit: expelli poterit: Jn emphiteotico v̄o ɔc̄tu nō expelli tur an̄ trieniū: sȝ ecclesie p̄uilegiū est vt possit expellere post bieniū Jn summa v̄o nota φ dn̄s pōt rē suā cui vult locare: nec pōt secūdus ɔductor q̄onē p̄mo referre. Locat itaq3 nō solū dn̄s sȝ etiā primus ɔductor: ⁊ res posterioris ɔductoris obligant̄ dn̄o sicut ⁊ primi: nō tn̄ intantū. i. ad vniuersam pensionē sicut p̄mi: sȝ ad eā tn̄ q̄ tenet̄ ip̄e p̄mo ɔductori. Ex. iij. de locato ⁊ ɔducto. Honori⁹. iij. abbati sc̄i. p. Uestra nobis relatio declarauit: φ cū ad firmā fruct⁹ vestrar dare ɔsueueritis decimar ⁊ īfra. Diocesanor ep̄or statuto ɔrio nō obstāte: vestrar decimar p̄uent⁹ illis libere locare poteritis: cū quib⁹ ecclesie vestre ɔditionē poteritis facere meliorē. ita tn̄ φ hm̄ōi locatio ad feudū vl' alienationē nō videat̄ extēdi. Gre. ix. Propt̄ sterilitatē afficientē magno incōmodo cōductores vitio rei siue culpa coloni seu casu fortuito ɔtingētē colonis: ecclesie tue pro rata est pensiōis remissio faciēda: nisi cū vbertate p̄cedētis vel sequentis anni sterilitas valeat cōpensari: ver īuito inq̄lino domū inhabitare vel reficere poteris. si necessitas que tn̄ nō īueniebat locationis tp̄e id exposcat. remissa sibi pro residuo tp̄e portōe. Qui ēt inde rōnabilr̄ amouet̄. si p̄uerse ibi fuerit ɔuersat⁹: vel cū canonē p̄ bienniū nō soluisset. ⁊ sibi satisfactione celeri non p̄uidit.

De Jnfeudatione. .C. CXLV.

Ex sūma iuris. Jnfeudatio quoq3 ɔc̄tus quidē est qui fit vtrinsq3 grā sic̄ locatio ɔductio ⁊c̄. supra dicta. Maiusq3 ius hȝ feudatari⁹ ī feudis q̄ꝫ ɔductor in re locata: vel creditor in pignore debitoris Feudū q̄nq3 dr̄ bn̄ficiū ip̄m. hic aūt ɔc̄tus appellat̄: quo bn̄ficium illud intuitu fidelitatis in aliquē vt vasallū ɔfert̄. Jdeo dico vt vasallū: q̄m ⁊ p̄lato ɔfert̄ fidelitatis itnitu: nō tn̄ p̄ncipalr̄ intuitu fidelitatis vel fidei vt vasallo ɔfert̄: alioq̄n symonia committit̄. p̄terea nō ɔfert̄ intuitu fidelitatis p̄stite: sȝ post electionē p̄stādē: alioq̄n symonia ē. Jtē feudalitas oī nouo dn̄o iurat̄. nō sic aūt ī p̄latis. Jtē feudū siue p̄petuo siue ad tp̄s bn̄ pōt: in p̄laturis aūt sec⁹ est. Et sic intelligēdū est q̄d dicit decretalis in sp̄ualib⁹ homagiū nō est faciēdum. Jtaq3 feudū appellat̄ bn̄ficiū lȝ nō sit gratuitū: sicut ⁊ dos appellat̄ donatio p̄pter matrimoniū lȝ gratuita nō sit. Sic etiā int̄ aduocatū ⁊ clientē lȝ interueniat pecunia. nō tn̄ dr̄ esse locatio ⁊ ɔductio: sȝ magis op̄a bn̄ficij loco p̄beri: ⁊ id q̄d dat̄ ad remunerandū dari: ⁊ tn̄ honorariū appellari. Jn sacramēto fidelitatis inter cetera etiā illud adiciendū est: φ dn̄m cōtra oēs hoīes defendet: exceptis papa ⁊ imperatore. Consistit aūt feudū (vt dicunt) in rebus soli. puta domo: vinea: agro. Sȝ ⁊ iura cū imobiliū lege censeant̄: vnde ⁊ prescribunt̄ nō vsu capiunt̄ ⁊ ipsa in feudū ɔcedant̄: nisi sp̄ualia sint: vt ē ius p̄cipiēdi decimas vel p̄mitias oblatōes. Q2 si post lateran̄. ɔcil. vel fuerit infeudatū irritat̄ q̄d factū est. ⁊ p̄lat⁹ qui infeudauit deponi dȝ. Jnfeudationes aūt an̄ ɔciliū facte rōne multitudis q̄ est in eā sustinet̄. Ceterav̄o ecclesie imobilia. s. q̄ p̄phana sunt ifeudari p̄nt. Effect⁹ feudi ɔsiderat̄ ⁊ ex p̄te accipiētis: vt si ɔcessū sit in p̄petuū vel ad longū tp̄s: hȝ possessionē nālē: dn̄s v̄o ciuilē vn̄ ⁊ agit interdicto. Uñ vi ɔtra dn̄m. Et ex p̄te dātis vt. s. hēat iurisdictionē in suū vasallū. q̄n ɔtēdit int̄ duos ɔuasallos sup iure feudi. Secus ē ī duob⁹ creditorib⁹ q̄ litigāt it̄ se ō pignore: ibi eni dn̄s nō ē iudex. p̄terea recipiēdo p̄ter sortē fruct⁹ feudi sibi obligati nō cōmittit vsurā.

De Feudi acquisitione ⁊ amissione. C. CXLVI.

Requiri pōt feudū donatione. Jtē emptione ⁊ p̄mutatiōe facta de dn̄i volūtate. Acq̄rit̄ etiam collatione dotis etiā sine domini voluntate. Erit tamē donatio specialis duratura. s. dūtaxat in vita dantis. Propterea pignorari vel in vsum aut in vsufructū vl' feudū posse dari: constat etiā sine domini volūtate sicut dicit̄ in illa cōstitutione. Federici de feudis imp̄ialē. Et extra. ij. de foro cōpetenti: ex trāsmissa. Sicut aūt in modo cōferēdi: sic ⁊ in p̄sonis cōferētiū ⁊ accipientiū est differētia. Nā humilibus p̄sonis quilibet feudū dare pōt: vt ecclesia: rex imp̄ator dux comes ⁊ huiusmodi: militib⁹ autem inferiores (vt dicit̄) feudum dare non possunt. Et si dent erit donatio tēporalis. i. vt dominus reuocare possit quandocunq3 voluerit. Amittitur vero si vasallus aufugerit de bello relicto ibi domino non mortuo nec mortaliter vulnerato. Jtē si dominū carnaliter cognouerit. i. vxorē eius cognouerit. vel si eādem aut eius filiā in loco indecenti: puta circa mā̄millas: vel circa partes inferiores palpauerit. vel si cum aliqua de domo domini sui īhoneste luserit: ⁊ hm̄ōi que numerantur in cāone causa. xxij. q. v. de forma fidelitatis. Jtē amittitur morte si decedat sine successione vsq3 ad septimū gradū Succedunt autē viriles sexus homines tantū de consuetudine: nisi contra sit expressum tēpore dotis conferende. Jtē succedunt fortes nō clerici nō monachi: nō debiles qui bellare nō possūt. nisi feudum sit ecclesie datum: Sicut episcopi temporalia habent a regibus in feudum. Amittitur iterum si vasallus īfra annū ⁊ diē nouo domino prestiterit fidelitatis sacramētū. Gratianus cā. xx. ij. q. v De forma vero fidelitatis q̄d quisq3 debeat domino vel econuerso sic inuenit̄ in epistola Si liberti episcopi. Qui domino suo fidelitatē iurat. ista sex in memoria semp hēre debet Jncolume: tutum honestuz: vtile: facile: possibile: Dominus quoq3 in his oībus fideli suo vicē reddere debet. quod si non fecerit merito cēsebit̄ malefidus: sicut ille q̄ si in eor p̄uaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit p̄fidus ⁊ periurus.

De Obligatione contracta per societatē. .CXLVII.

Ex summa iuris. Societas est duorum vel plurium conuentio contracta ob comodiorem vsum vl' vberiorē questū. Et pōt cōtrahi ad tempus ⁊ in perpetuū. i. dū viuūt ⁊ sub conditione puta si nauis venerit de vltramare. Jnternū v̄o. i. in secula seculor cōtrahi nō pōt. Jtē in re turpi contrahi societas nō potest: vt in furto faciēdo vel alio facinore. Jdē ɔhere possunt hi qui obligari possunt alij: de quibus supra dixi in tractatu de pactis Jtē oīuȝ bonorum pōt constitui societas vel partis vel ad aliquā negociationē. Et breuiter id quod actū est s̄uari debet. si nihil sit actū: p dimidia quisq3 lucrum ⁊ damnū sentit. Caue tamē q2 non pōt agi vt vnus totum lucrum: alter nihil reportet: q2 leonina eēt talis societas. Jtē sufficit φ socius talē diligentiam adhibeat in rebus cōibus qualē in suis Unde si negligens sit: sibi imputare debet qui talem sociū eligit. Nota etiā φ quādoq3 plus valent opera vnius q̄ꝫ pecunia alterius: vnde quādoq3 plus ponit in societate vnus quā alter. ⁊ tamen pares sunt in lucro. Ex hac nascitur actio pro socio que datur vni contra alterū. que quādo nascatur vel ad quid dēt nō p̄sequor

De Obligatione post mandatum. C. CXLVIII.

Est autē mādatū officiū quod quis gratuito suscepit exhibēdū. Gratuito dixi: q2 si merces interueniret locatio esset. ⁊ si tū dominus p̄curatorē suū remunerat: nihilominus est mādatū ⁊ hȝ locū actio mandati. Et nota φ duplex est procurator: vn⁹ negociorū: puta mādaui φ gereres negocia mea vel illius: vel fideiuberes pro me vel pro aliquo. Jn isto casu loquit̄ titulus ille qui intitulat̄. mādati in codice ⁊ digestis. Et est alius procurator ad causas: vt mādaui φ in iudicio agas pro me vel defendas me: ⁊ ita loq̄tur titulus de procur. Procurator est qui aliena negocia mādato dn̄i ām̄inistrat. Fideiussor est qui per stipulationē p̄ alio obligatur illo remanente obligato. Et nota φ diligenter s̄uandi sunt fines mādati. Quibus aūt modis contrahitur: ⁊ alia que veniūt in mādato lōgū eēt p̄sequi. Nascitur aūt actio ex mādato directa ɔ̄ procuratorē: si male gessit Et cōtraria q̄ datur procuratori pro expēsis q̄s fecit in re gesta. ⁊ ēt ex alijs causis. Jsidorus vbi supra. Mādatū dictū est. eo φ olim in cōmissione negocij alter alteri manuȝ dabat. Ex codicil. li. iiij. Mādatū est quasi manu datū videlicet cū id tuis manib⁹ cōmitto q̄d per me cōficiendū erat. Justi. vbi supra. Mādatū nō suscipe liberū est. susceptū aūt ɔsumādū est: aut q̄ꝫ p̄rimū renūciādū est.

De Negocijs gerēdis. C. CXLIX.

Azo Dicto de negocijs gestis ex mādato videam⁹ de gestis sine mādato. Unde duplex oritur actio directa. s. ⁊ ɔ̄ria. vt supra proxio ca. Hec actio locum habet quando negocia gesta sunt aliena id est non eius que gessit. Nam etiam pro negocijs que nullius sunt vt hereditarijs datur hec actio si cum viuo testatore geri potuerint. alioquin non dabitur pro eis actio negociorum gestorum. s3 funeraria. Aliena vero dicuntur negocia quatuor modis scilicet cura ⁊ solicitudine. re ipsa: ratihabitione: ipso gestu: Primo modo negocia aliena mala sunt. vt si spectent ad me velut ad tutorem vel curatorem vel procuratorem eorum: ⁊ teneor pro actione directa domino rei. si tamen gesta sunt iuris cōtēplatōe. dn̄s quoq3 tenet̄ pro

Ḋria actio ñ q̄d in rē suā est impensuz. Si tñ dñs sit pupillus tenet vltra si q̄s pu⁹ locupletior sit tpe litis ɔtestā. s. ei⁹ negocia gesta sūt vtilr. Si vo necessario tenet: ⁊ si non sit locupletior tpe litis ab ipso qḋ necessario gestū fuit. Re ipsa meū est negociū: cū circa rē meam aliqḋ impēdis vel necessario vel vtilr aliqḋ facis. ⁊ hic teneor si ges sisti noīe meo. Si vo noīe alterius ad quē nullo modo ptinebat ne gociū hic ille tenetur ⁊ nō ille. Porro si ad eū tñmodo ptinebat ali quo mō saltē nālr: vt si fili⁹ erat vel seru⁹ cui⁹ negocia gessisti pecu liaris noīe suo. ipse tibi nālr tenet ⁊ ego ⁊ ei⁹ p̄sōa de peculio. s. nō qdē iussu vel de in rē vso. etiā si ratū nō habeā q̄ ratū nō posse hīc negociū qḋ meo noīe nō ē gestū. Si vo noīe meo nō filij vl' serui ge stū sit teneor ī solidū. Porro si negociū qḋ meū ē re ipsa noīe tuo ges seris: vt q̄ rē meā possidebas in quā necario vel vtilr īpēdisti: nō da tur actio nisi cōtra me. q̄ neminē obligare tibi voluisti: sz rem tuā si tu eras bōe fidei possessor. alioqn donasse videris. Ratihītiōe meū est negociū qḋ noīe meo gessisti ⁊ ratū habui vel ratū fuit me ius habuisse. vñ demū ratihabitiōe expssa vel subsecuta aliqḋ mihi q̄rit. Porro sicut iam dictū est negociū nō modo noīe gestū ratū habe re non possum. Ipso vo gestu meū est negociū: vt cū quis creditori meo soluit etiā me inuito ⁊ ignorāte. Sic enim liberat me: ita a debi tore meo me inuito exigere non possit. Nālis enī ⁊ ciuilis ratio sua sit alienā cōditionē ⁊ ignorātis ⁊ inuiti meliorē fieri posse. deterio rem vero non posse. Competit autē in his omnibus hec actio si ne cessario vel vtiliter ceptum sit negocium.

¶ De Obligationib⁹ que nascunt ex quasi ɔtractu. C. CL.

Ex summa iuris. Dicto de obligatōib⁹ que ex ɔtractu nascunt. Quia aūt obliga tionū q̄dā sunt ex q̄si ɔtctu: restat ɔsequent dicere ḋ his ⁊ q̄ multe sunt pauca exēpli gratia pseq̄mur. Et p̄mo de obligatiōe negocioꝝ gestoꝝ: que locū habet quādo aliquis sine mandato gessit aliena negocia. i. non sua. Nam tūc ex quasi contra ctu obligat domino rerum si male gessit. Sed ad hoc q̄ non tenea tur sufficit vtiliter incepisse. ⁊ si non sit secutus effectus. Item obli gatur dñs gestori ad expensas quas vtiliter fecit restituēdas. si ges sit prout domin⁹ alias esset gesturus. Nam si mercator erit panno rū dñs. ⁊ gestor emit sibi vasa vitria ⁊ perierūt in via sibi imputet ⁊ domino tenet. Itē conditio indebiti est ex contractu: nam preter spem nobis obligamus illū cui indebitū soluimus. Indebitū locū habet cum ego soluo qḋ non debeo. puta vsuras vltra duplū. vl' ali quid cōtra legē. ⁊ multis alijs modis cum de nō recipiēdo sit qḋ ti bi soluo: ipso iure mihi obligaris ad restituēdū qḋ indebite solui. ⁊ dat mihi repetitio que vocat cōditio indebiti: qḋ nihil aliud est q̄z ius quoddā quod ppono cōtra te ad repetendū. In multis etiam specialibus casibus competit cōditio indebiti. Extra. iij. de solu tionibus. Grego. ix: Is qui conquerit indebitā pecuniā se soluisse probare tenet q̄ indebite sit soluta: nisi eius aduersarius solutionē inficians exinde conuincat. tunc enim diffidenti onus incumbit p bandi q̄ debitum nō recepisset. Ex summa iuris. Item ex quasi cōtractu est actio de cōmuni diuidundo que dat inter possidentes res cōmunes ⁊ pro rebus singulis diuidendis. Item familie herci scunde actio que dat inter heredes pro hereditate diuidenda. Itē actio tutele ex obligatiōe ex quasi cōtractu nascit: ⁊ dat pupillo cō tra tutorē vel eius heredē. Demū finita tutela pro negocijs gestis ⁊ gerendis: id est que gerere debuit tutor. Quid sit tutela dixi. Item actio ex testamento ex quasi cōtractu est que dat legatarijs contra heredem defuncti pro legatis sibi soluendis: Iustinian⁹ vbi su pra. lib. iij. Quasi contractus est quod quidē a contractu separatur nec delicto subiacet. legalem tamē habet cōfirmationē. In contra ctibus nullus ignorans obligatur.

¶ De Obligatiōib⁹ que nascūtur ex delicto. .C. CLI.

Ex summa iuris. Iterū obligationum alie na scunt ex delicto: alie ex q̄si delicto. Ex delicto q̄dē nascit obligatio plib⁹ modis. vbi grā. Ex furto: rapina vsura ceterisq̄z criminibus: de quibus age tur inferius vbi tractabitur de actiōib⁹ crimīalib⁹. Itē ex dāni iīn iuria. i. nō iure facto nascit actio legis aq̄lie: que duo hz capita: vnūz quo dat actio ɔtra illū qui occidit seruū meū vel pecora me. No mine aūt pecoꝝ intellige oīa pecora que sil' pascunt. Intātū dat a ctio cōtra illū qui damnum dedit: quātū illud qḋ occidit ab anno aut aliq̄ pte anni melius valebit. Itē est aliud caput q̄si nō occidit sz vulnerat. vel rē meā aliquo modo deteriorat: puta scindit vesti menta. vel frāgit vasa vel hmōi: ⁊ tūc dat actio ɔ eū in tantū q̄tū res scissa fracta vel deteriorata meli⁹ valuit a. xxx. dieb⁹ anteq̄ lederet ⁊ ita ista actio directa hz locū q̄n ex culpa dānū datū est. alioqn cessat Itē ē actio iniuriaꝝ ex delicto. q̄n. s. aliq̄s ɔtinit iniuria. i. nō iur: vel quando q̄s ei conuiciū dixerit vel in domū suam intrauerit conui ciandi cā. Istis casibus dicitur inferri iniuria in corpus eius. Dis enim iniuria aut infertur in corpus aut in dignitatē aut ad infami am. Regula iuris. Is aūt dānū dat qui dare iubet. Nemo ex suo delicto meliorē suā conditionē facere pōt. Nunquā crescit ex post facto preteriti delicti exterminatio. Nemo damnum facit nisi qui fecit qḋ facere nō habet. hoc iure vtimur vt quicq̄d dīo p vim fiat aut in ius. p. aut in ius priuatū crimē incidat. Deiecit ⁊ qui manda uit vel iussit. vel ratū habuit. Q. quis ex culpa sua dānum sentiret sibi imputare debet. Ex sūma iur. Datur aūt ista actio infra annū cōtra eū qui facit iniuriā nō contra heredē suū: nisi lis fuerit conte stata. Nā ad solā vindictam est prodita. Unde sola dissimulatiōe tollitur. Tollitur etiā per pactū qḋ spāle est in ea. Illud tamē nota q̄ de oī iniuria pōt aliquis agere criminaliter ⁊ tollitur ciuile iudi cium per criminale: ⁊ ecōuerso ciuili iudicio agitur in tantū quātū dicet se prius voluisse amittere q̄z iniuriā passuz esse. Criminaliter agitur vt iniuriator corporaliter puniat.

¶ De his que nascuntur ex quasi delicto. C. CLII.

Restat de obligationibus que ex quasi delicto na scuntur. quarum vna est cū iudex male iu dicauit. Si. n. dolo male iudicauit ex maleficio tenetur Si per iperitiā: ex quasi maleficio actiōe in factū ī quā tum videbitur agnoscēti. nec distinguēdū puto siue sit iudex ordina rius. siue delegatus siue arbiter cōpromissarius. Nā ⁊ arbiter tene tur nisi sit electus sine pena ⁊ iurauerit. tunc satis habet de iuramē to ⁊ nihil plus erit ei. i. arbitro sm vnā litterā īputatur. alij habent eis. Item ex quasi maleficio dat actio in factum cōtra illū ex cui⁹ cenaculo proprio conducto vel gratis concesso aliq̄d effusuz. vel de iectū ē. ita vt alicui noceat. Un̄ q̄sq̄z tenet q̄s ex culpa sui sui aut liberi. ⁊ hec est actio in duplū nisi tu ponas q̄ hō liber mortuus sit tūc. l. aureoꝝ pena statuta est. ⁊ ideo certa. q̄ hō liber extimationē nō recipit. Si vo lesus fuit tc extiabit iudex quātū deterioratus. ⁊ mercedes medicis datas. ⁊ omnes expēsas quas fecit ī emplastris ⁊ hmōi rōne curationis ⁊ operas quas amittit. si inutilis factus est hec actio datur infra annū ⁊ nō in heredē. nisi lis sit contestata cū defuncto. ⁊ popularis. i. cuilibet de populo datur q̄ velit agere pro mortuo vel pro leso. Uerumtamen citius datur illi cui magis in terest vel eius propinquiori. Itē si quis appenderit aliquid in loco vnde transitus publicus solet fieri si cadat facile pōt ledere aliquē qḋ si ex quasi maleficio tenetur ⁊ datur actio in factuz ad penā. x. aureoꝝ. Itē si q̄s sit exercitor nauis. s. nauta custos nauis q̄ preest alijs de naui. vel caupo. i. tabernarius: vel stabularius. i. custos sta buli. de rebus que in nauē illate sunt vel in tabernam vel in stabu lum si ipse dedit dānū. tenetur ex suo maleficio. Si vero pueri sui. tenet ex quasi maleficio. nec exigo q̄ in custodiā recepit vel nō quā tū ad hanc actionē: que dicitur actio in factū ⁊ datur in duplū. ⁊ ita demū si intra nauem vel cauponā vel stabulū dānum datum sit. se cus si extra. Itē si dixit custodiat vnusquisq̄z rem suā ⁊ ɔsentiūt vectores nō tenet. Q. si delictū est q̄ fugit culpa quidē in se patur aut a ɔctu aut q̄ legib⁹ phibet. Exercitor nauis caupone stabuli te netur de dolo vel furto qḋ in his locis cōmissum est p eo q̄ is ope ra malorum hominū vtitur.

¶ Liber Octauus Incipit.

¶ De Causis ⁊ litibus. C. .I.

Actor Quoniā vt dictū est supi⁹ oē ius quo vtimur. vl' ad p sonas vl' ad res. vl' ad actiōes ptiet. Di cto de p̄sonis tā publicis quā priuatis de reb⁹ quoq̄z tā corporalib⁹ q̄z icorpa lib⁹: restat dicēdū de actiōib⁹. Sz q̄n actio dicit ex cā hz vnū modū: vl' ēt p s ē cāe hz aliū modū de cā aliq̄d pmit tē dū ē. Cā nāq̄z aliq̄n dr ipa obligatio. De q̄ dcm̄ ē supi⁹ ex qua nascitur actō i. ex q̄ acq̄rit alicui ius ei⁹ qḋ suū est psequendi. siue debitū suū exigēdi. Aliquādo vo dr totū negociuz siue controuersia. q̄ vertitur īter actorē ⁊ reū. ⁊ sic accipit in rethori ca Isido. vbi supra. Pragma grece cā latine vocat. Un̄ ⁊ pragma tica negocia dicunt. ⁊ actor cāꝝ atq̄z negocioꝝ pragmatic⁹ nuncu pat. Extra. v. de vbo. signi. Isi. Negociū multa significat. mō ac tū rei alicuius cui contrariū est ociū: mō actionē cāe q̄ est iurgiū litis. Iurgiū dicitur quasi iuris garritū: eo qḋ hi qui cām dicunt iu re disceptāt. Lis a contētione limitis prius nomē sūpsit. De q̄ vir

...ure vt oncemeret agri. La at aut argumento aut probatiõe cõstat. Argumẽtũ sola inuestigatiõe inuenit veritatẽ vnde dictũ est argumẽtũ argutũ inuentũ. Probatio ex testib⁹ ⁊ fi de tabular̃ ↄstat. In omni quoq̃ negocio he psone q̃runt͛ iudex. accusator reus ⁊, tres testes. Iudex q̃si ius dicens pp̃o fine q̄ iure disceptet. Iure aũt disceptare est iuste iudicare. Non est g̃ iudex. si nõ est i eo iusticia. Accusator vocat⁹ est q̃si accausator: q̄ ad cãz vo cat eũ quẽ appellat. Reus a re q̄ petit͛: q̃uis ↄsci⁹ sceleris nõ sit. Le stes ↄsiderant͛ ↄditiõe nã ⁊ vita. Ibidẽ de reg. iur. In ipso vo cau se initio nõ est a q̃õnib⁹ ichoandũ. Regula iu. ex. ff. l. Lũ aũt de lu cro duor̃ q̃rat͛. Melior est ↄditio q̃ cã possidẽtis. Iusti. vbi. s̄. ij. li. Regula dicit duas lucratiuas cãs in eũdẽ boiẽ ⁊ eandẽ rẽ ↄcur rere nõ posse. Ex. ff. v. li. Noua quoq̃ boim ↄuersatio alr vsa q̃ qd legib⁹ scriptũ est legẽ scriptã excludit. Interdicta aut pbibitoria sunt aut restitutoria: aut exhibitoria: duo vltia pprie decreta vocãt͛ Dia iccirco interdicta vocant͛: q̄ inter duos dicant͛. Pro calũnia iurare cogit͛ ⁊ actor ⁊ reus ⁊ vtriusq̃ partis aduocati.

¶ De Eodem. .C. II.

Helinãdus vbi. s̄. Qõ fine cã multiplex ẽ. Qõ facti est cũ q̃rit͛ an factũ sit. i. an res sit ablata. Qõ nois est: cũ de facto ↄstat. s̄ de noie q̃rit͛ ⁊ vtrũ furtũ sit vel rapina: an aliud delictũ. Qõ iuris ẽ cũ de facto ⁊ noie ↄstat: ⁊ q̃rit͛ an ea pena ei delicto iure imponat͛. Qõ aũt boni ⁊ eq̄ est cũ de facto ⁊ noie ⁊ iure cõstat: ⁊ tñ adhuc q̃ rit͛ an eq̄tas aliud q̃ ius strictũ dictet. Actor. In sũma quoq̃ no ta q̄ qõ fine cã duplex ẽ. s. ciuilis q̄ ptinet ad iudicẽ ciuilẽ. Et eccla stica q̄ ad ecclesiasticũ. Ciuilis alia ẽ pecuniaria: in q̄. s. agit͛ de pecu nia. Noie aũt pecunie itelligit͛ q̄cq̄d h̄z bõ. Alia vo criminalis in q̄ s. agit͛ de crimine sic de sanguis effusiõe. Ecclesiastica quoq̃ diuidi tur in pecuniariã. s. vbi de pecunia agit͛. Et spiritualẽ in qua de re spirituali puta de decimis ⁊ huiusmodi. Et criminalẽ in qua de cri mine puta de depositione ⁊ huiusmodi.

¶ De Actionibus. .C. .III.

Ex libello de act. Olim dicebat͛ actio solẽniũ vbor̃ ⁊ pscriptor̃ formata ↄceptio vt si q̄s a syllaba caderet cãz amitteret. Hec aũt solẽnia ⁊ aucupationes syllabar̃ p ↄstantinũ pncipẽ ãputata sũt Subsidiaria actio in subsidiũ surrogata. Actio est ius. i. q̄dã iuris rõ siue forma qua edita spes future litis demonstrat͛. Iusti. vbi supra. iiij. li. Actio est ius psequẽdi in iudicio qd sibi debet͛. Reg. iuris. Minus est aũt actionẽ habere q̃ rem. Ex. ff. iiij. li. Nõ d̃z passim actio dari humili aduersus eum qui dignitate precellit: ple beio aduersus consularẽ. luxurioso atq̃ prodigo aduersus hoiem emẽdatioris vite. Ideo ptor in hoc edicto cause cognitionẽ iseruit Heli. vbi supra. Obligatio mater est psonaliũ actionũ. Actiones sunt legitime psecutões que nõ pp̃ria vi s̄z publica auctẽ exercende sunt. Actio enĩ est ius psequẽdi i iudicio qd nobis debet͛. Ius aũt dicim⁹ p qd intendimus rem nostrã esse vel psonã nobis obstrictã ad aliquid dandũ faciendũve. Personales actiones cõditiões ap pellant͛. Generalissima cõditio est triticaria que sic dicit͛ quasi tri turatoria. Quemadmodũ enim omne granũ vel triticũ in area tri turat͛: ⁊ vtile ab iutili separat͛. ⁊ ita singula grana colligunt͛ ⁊ in hor rea reponunt͛ abiecta palea. Ita per hãc cõditionẽ quicq̄d quocun q̃ modo debet͛. pter pecuniã numeratã. nõ habito delectu rer̃ nec causar̃ peti põt. Hoc tñ in hac ↄditiõe ituendũ est. vt id qd debetur precise debeat͛. ⁊ ea res sit que estimari possit. nõ etiã pecunia. Cuz enĩ ipsa sit estimatio ceterar̃ rer̃ estimari nõ põt. Equũ est certe vt q̄cq̄d alteri⁹ apud alter̃ fine cã dephendit͛ reuocet͛. Quicq̄d aũt no bis debet͛: nõ pp̃ria auctoritate: sed publica. i. per iudicẽ psequi de bemus. Equitati enim congruũ est vt priuator̃ lites publica actio ne dirimant͛. ⁊ per magistratũ effectui tradant͛: verbũ aũt debendi ita accipe debemus: q̄ nõ solũ ea per actionẽ vel per alia iura que hodie in actiones redacta sunt debent͛: sed etiã illa que iudicis offi cio tñ nobis prestanda sũt. velut per restitutiones. ⁊ indebiti ver bo distinguit͛ illa psecutio. per quã nõ pecuniarũ q̄d exigit͛ sed pu blica vidicta desiderat͛. Indebitũ aũt est qd oĩo nõ debet͛. i. neq̃ nãali rõne: nec etiã ciuili iure vel ptorio. Siue ãt iuste: siue iniuste: res mea ad te puenerit: equũ est te teneri. nõ suffragante iusta cau sa ex qua eam tenere debeas.

¶ De Speciebus actionum. .C. IIII.

Pontius in li. de arbore actionũ: Actionũ alie sũt ptorie. s. oẽs ille q̄s ptor ex sua iu risdictione itroduxit. vt illẽ q̄ dant͛ ex edictis ⁊ iterdictis ⁊ edilicie. Alie vo ciuiles q̄. s. aut ex lege sunt itroducte aut iure ciuili corpobate. Ite actionũ alie sunt in re: alie in persona alie vero mixte. In rẽ sunt ille quibus dicimus aliquẽ possidere vl tenere rẽ ad nos aliquo iure ptinẽtẽ. vel q̄ nostra est vel q̃si. ⁊ tunc datur rei vẽdicatio. vel publiciana vel q̄ obligata est nobis. ⁊ tunc dicitur hypotecaria que in rẽ est. aut q̄ dicimus nos habere ius in rẽ. i. suitutẽ. ⁊ tũc datur confessoria. Aut q̄ negamus alij ius esse. ⁊ tunc dicitur nẽgatoria. In personã vo sũt ille q̄bus dicim⁹ aliquẽ nobis obligatũ: q̄ promisit vel aliquo mõ ↄtraxit nobiscũ. Mixte vero sunt que cãm pmixti cõtinẽt tã in rẽ q̃ in psonã. Itẽ alie sũt actiones psecutorie rei. s. omnes in rẽ actiones. ⁊ que descendũt ex contractib⁹ fere oẽs. fere dico propter actionẽ depositi. q̄ in q̄tuor casibus persequtur et penã. Generaliter aũt oĩs illã ẽ rei psecutoria. q̄ de patrimonio nostro aliquid psequit͛. Alie vero persecutorie sunt pene que. s. ex maleficijs dãtur nõ tñ oẽs. Nã ⁊ ex eis quedã rei: q̄ dã pene: quedã vtriusq̃ sũt psecutorie. Itẽ actionũ alie sũt in sim plũ. alie i duplũ. Alie vo i triplũ. ⁊ alie i quadruplũ: Itẽ alie sũt bo ne fidei. alie vero stricti iuris. Nõ q̄ alique dicant͛ malefidei cum bona fides exigatur in oib⁹. sed dicunt͛ quedã anthonomatice bo ne fidei: q̄ maior ⁊ exuberãtior in eis desideratur bona fides q̃ in alijs que dicunt͛ stricti iuris. Nã i eis veniũt illa d̃ q̄bus nec actũ ẽ nec cogitatũ. Itẽ alie perpetue sunt alie tẽporales. Itẽ alie trãseũt ad heredes. i. dant͛ heredibus vel contra heredes: vt ille q̄ ex male ficio d̃scẽdũt. nisi sint ad vindictã pdite. vt in actiõe iniuriar̃ ⁊ hu iusmodi. Alie vo nequaq̃. Itẽ alie ifamãt alie nõ. Itẽ alie directe sunt que. s. ex verbis legis descẽdũt. Alie vo vtiles q̄ non ex verbis sed ex snia. i. que ex interpretatõe pndẽtiũ ad eas extenditur. Itẽ quedã sunt directe. alie vero cõtrarie. Itẽ alie sunt vniuersales ⁊ alie singulares. Itẽ alie sunt simplices. alie vero duplices.

¶ Item de eodẽ. C. V.

Iustinianus vbi supra. Actio in rẽ vendi catio appellat͛. Actio vero i psonã q̄ dare aut facere oporere intẽdit͛. s. condictões. Cõdicere. n. prisca lingua denũciare est. Nũc vo abusiue dicimus cõdictionẽ actionẽ in personã eẽ: q̄ actor intẽdit dari sibi oportere Nulla. n. hoc tpe quo pri⁹ fiebat eo noie denũciatio fit. Itẽ mixta actio aduersus eos q̄ relicta sacrosanctis ecclesijs ⁊ alijs venerabili bus locis legati vel fideicõmissi nomine dare distulerint: vsq̃adeo vt etiã in mundum vocarentur: ⁊ ip sam rẽ vel pecuniã q̄ relicta est dare compelluntur. ⁊ aliud tãtum pro pena ⁊ pro dilatione in du plum fit eorum condemnatio. Quedam etiã actiones mixtam cau sam obtinere videntur tam in rem q̃ in personam. qualis est fami lie herciscũde actio que competit heredibus de diuidenda heredi tate: Item actio de communi diuidundo inter eos est: inter quos aliquid commune est. vt id diuidatur. Item actio finium regundo rum inter eos qui cõfines agros habẽt. Oẽs actiões vel in simplũ concepte sunt. vt ex stipulatione ⁊ mutui datione exempto: vendi to. locato: conducto mandato: ⁊ deniq̃ ex alijs causis q̃ pluribus vel in duplum: veluti furti nec manifesti: damni iniurie ex lege aq lia depositi: tumultus: incendij: ruine: naufragij cã: si cum ipso apõ quẽ depositum est aut cum herede eius ex dolo ipsius agitur. Itẽ serui corrupti. que competit in eum cuius hortatu consiliove ser uus alienus fugerit aut contumax aduersus dominum factus est: aut luxuriose viuere cepit: aut deniq̃ quolibet modo deterior fa ct⁹ fuerit. In q̄ actõe et ear̃ rer̃ q̄s fu⁹ dño abstulit. estiatõ ðducit͛ Itẽ ex legato q̄ venerabilib⁹ locis relictũ ẽ. vt paulo añ dcm̃ ẽ. Tri pli vo cũ q̄dã maiorẽ ve estiatõis q̃titatẽ i libello ↄuẽtiõis iseruit vt ex hac cã viatores litiũ. i. executores ãpliorẽ sũmã sportular̃ no mine exegerit. t̃c. n. id qd pp eorũ cãz dãnũ passus fuerit re⁹ id i tri plũ ab actore cõseqt͛ vt in hoc triplo ⁊ simplũ in quo dãnũ passus est cõnumeretur. vtputa si cui debent͛. l. solidi ⁊ ille in libello cõuẽ tõis volẽs aduersariũ suũ dãnificare. c. scripsit vel plures sportu le nomine q̃ oportet. ad triplũ tenet͛. Quadrupli vero vt furti ma nifesti. ⁊ de eo quod metus causa factum sit. ⁊ de illa pecunia que in hoc data est. vt is cui datur calumnie negocium alicui faciat vl non faciat. Executores etiã litium si plus commodi q̃ legẽ cautũ est exegerint quadruplũ restituere compelluntur: vt legitur in. iij. li. ff. de calumniatoribus. Prescriptis verbis actio de estimato pro ponitur. Actiones arbitrarie sunt ex arbitrio iudicis pẽdẽtes. Ser uiana actio est de rebus coloni quasi seruiaria. i. hypotecaria inter pignus ⁊ hypothecã quantum ad actionem hypothecariam nihil interest. Sed in alijs differentia est quia pignus traditione fit. hy poteca autem verborum obligatione continetur ⁊ maxime res mo biles que traditur creditori pignus est. Illa vero res que fine tra ditione nuda conuentione tenetur hypoteca nuncupatur.

¶ De Speciali in rem actione. C. VI.

Ex dig. de rei vedi. Ulpianus li. vj. ad ed. Spālis in rē actio locū h; in oib⁹ reb⁹ mobilib⁹ tā aīalib⁹ q̄; his q̄ aīa caret. ꝛ in his q̄ solo cōtinenť. ꝑ hāc aūt actiōe; libere ꝑsone q̄ sunt iuris nostri. vtputa liberi q̄ sūt in ꝑtāte nō petunť. ꝑ hāc aūt actiōe; nō solū singule res s; etiā grex totus vēdicari pōt. ꝛ armētū ꝛ equitiū. ꝛ cetera q̄ gregatim habenť. Si q̄d qō einsdē nature (ait pomponius) ita ꝯfusu; est atq; cōmixtū vt deduci ꝛ separi nō possit. vtputa meū ꝛ tuū argētū in massa; redactū nō totū s; ꝑ pte vēdicādū ē alias erit nobis cōe. ꝛ vnusq̄sq; ꝑ rata ponderis portiōe qō in massa habemus vēdicabimus ꝛ si incertū sit quātū q̄sq; pōderis in massa habeat (vt ait paulus de cōi diuidēdo) in tali casu agi poterit furti. ꝛ ad exhibēdū tenebiť. q̄ dolo malo ꝯfundēdū id argētū ꝓcurauit. ita vt in ad exhibēdū actiōne ꝑciȷ ratio haberi debeat in vēdicatiōe vel cōi diuidēdo actiōe s; amplius fert cuius argētū ꝑciosius fuerat. Ulpian⁹. xv. ad eō. Pōponius scribit. Si frumētū duo; nō volūtate eo; cōfusu; sit. cōpetit singulis in rē actio in id. inquātū appet in illo aceruo suū cuiusq; esse. Qꝫ si volūtate eo; cōmixta sunt. cōicata videbunť. ꝛ erit cōi diuidēdo actio. Idē pōponi⁹. si ex melle meo ꝛ vino tuo factū sit mulsum. q̄dā existimauerūt id cōicari debere. Sz puto verius (vt ꝛ ipse significat) ei⁹ esse q̄ fecit. qm̄ suā speciē pristinā nō cōtinet. Sz si plūbū cū argēto mixtū est. q2 deduci pōt. nō cōicabiť. nec cōi diuidēdo ageť. q2 separi pōt. ageť aūt in rē actiōe. Sz si deduci inq̄t nō possit vtputa si es ꝛ aurū mixtū fuerit. ꝑ pte esse vēdicādū. nec erit dicēdū qō de mulso dictū ē. q2 vtraq; materia. ꝛ si ꝯfusa sit manet tñ. Ide; Si equus tuus equā meā pregnātē fecit. nō est tuū s; meū qō natū est. Si arbor in alienū agrū trāslata coaluit ꝛ radices imisit varus ꝛ nerua vtilē actionē in rē in tali casu dabāt. Nā si nōdū coaluit mea esse nō desinit. Paulus. Si in rē aliq̄s agat ꝺ; designare rē. ꝛ vtrū totā an ptē ꝛ quotā petat. Appellatio. n. rei nō gen⁹ s; spēm significat. Octauen⁹ ita diffinit. ꝙ infecte q̄dē materie pōdus. signate vero numerū. facte aūt spēm dici o;. Mēsura vō dicēda erit. cū res mensura ꝯtinebiť. Idē in. l. pomponius. Res mobilis nūq; ꝑ indiuisa possideri pōt. Ulpianus in. l. Officiū. vbi ꝓbati rē meā esse. necesse habebit possessor restituere. q̄ nō obiecerit aliquā exceptione;. Ulpian⁹. l. nō solū. Sz ēt si dterior facta ē dānū cōpēsandū ē. Lex dicit. rōne iudex hr̄e ꝺ;. Paulus li. xxi. ad eō. Fruct⁹ nō solū percepti ꝛ qui honeste percipi potuerunt estimandi sunt. Idē li. xxvj. ad eō. Que religiosis adherent religiosa sunt. ꝛ ideo nec lapides inedificati postq; remoti sunt. vendicari possunt. ꝑ infacti aūt actionē petitori extra ordinem subueniť. vt is qui hoc fecit eos restituere cōpellať. Caius li. xxix. ad eō. puin. Fructus pendentes pars fundi videnť esse. Celsus li. xviij. dig. Solū partē esse ediū existimo nec aliodn̄ subiacere. vti mare nauib⁹. Meū est qō ex re mea supest cuius vendicādi ius habeo. Pomponius li. xxiiij. ad sab. Qō infans vel furiosus possessor perdidit. vel corrupit ipunitū est. Mutius interrogatus. Si q̄s nauē suā de aliena materia refecisset. num nihilo minus eiusdē nauis maneret. Respondit manere. s; si in ea edificanda ea idem fecisset. non posse iulianus notat. Na; ꝓprietas totius nauis carine causam sequitur.

¶ De Transactione. C. VII.

Hector. Dicto de specieb⁹ actionū trāseūdū erat ad preparatoria iudicio;. s; qm̄ ad iudiciū vocati trāsigere plurimiq; malūt q̄; ad iudiciu; venire. primo de trāsactiōe videť differēdū. Ex summa iuris. Est itaq; trāsactio de re dubia ꝛ lite icerta nō gratuita pactio aliquo dato. vel retēto. vel retineri ꝑmisso. Trāsigere pōt in ecclesiasticis. q̄ ꝛ pacisci. vt. s. ꝑlat⁹. ꝛ hoc pōt sine ꝯsensu capl̄i. si trāsactionē ꝯcipiat i vtilitatē ecclesie. q2 l; ei ꝯditiōem ecclesie facere meliorē. Trāsactio admittiť in oib⁹ reb⁹ ꝑalib⁹ tā mobilib⁹ q̄; immobilib⁹. Itē in criminib⁹ q̄ penā inferunt sanguinis. preterq; in adulterio. Cessat aūt trāsactio in spiritualib⁹. Itē in subiectione. Et etiā in matrimonio. quoniā ibi vertitur periculū anime. Itē in criminibus qui penā sanguinis nō inferunt. preterq; in crimine falsi. Itē non trāsigitur in re iudicata. velut si cōdēnatus sum per sententiā dare. x. nō possu; trāsigere super illa. x. nisi sentētia esset dubia. vtputa si fuerit appellatū. ab ea. sicq; dubiteť vtrū iudex appellationis causa; cōfirmet vel infirmet. tūc eni trāsigi poterit. Itē in alimentis nō transigiť sine auctoritate ꝑsidis. In famosis etiā actionib⁹ ex maleficio descēdētib⁹. vt furti vel bono;ū rapto;ū. vel iniuriarū nō trāsigiť absq; auctoritate iudicis. Effectus trāsactiōis est vt ei steť. idq; sup quo ꝯtracta ē. ad illum cū quo cōtractū est incōcusse pacificeq; conserueť. Extra j. de transactionibus. Alexan. iij. Utrum de ecclesiastico beneficio in litigium deducto possit fieri transactio. Tale damus responsum ꝙ transigi super re sacra litigiosa nō potest. Etenim sacre res vt possideantur aliquo dato vel retento sine promisso speciem habere credimus symonie. Als autem si gratis. ꝛ amicabiliter inter se litigantes cōponāt. nequaq; sacris canonib⁹ dicim⁹ obuiare. Idē si sup decimis inť vos ꝛ aliā ꝑsonā ecclesiasticā; assensu epi vel archiepi sui facta fuerit rata ꝛ incōcussa ꝑsistat. Ex. ff. de trāsactoib⁹ lib. ij. Ulpia. Qui trāsigit q̄si de re dubia ꝛ lite incerta neq; finita trāsigit Qui vō paciscit donatiōis cā rem certā ꝛ idubitatā liberalitate remittit. Caius. De his ꝯtrouersijs q̄ ex testamēto ꝓficiscunť. neq; trāsigi neq; exquiri veritas aliter pōt q̄; inspect̄ cognitisq; vbis testamēti. Ulpia. Et post rem iudicatā trāsactio valet. si vel appellatio itercesserit. vel appellare potueris. Idē. Cū hi qb⁹ alimēta relicta erāt facile trāsigerent ꝯtēti modico ꝑñti. Diuus marc⁹ orone in senatu recitata effecit. vt aliť alimēto; trāsactio rata nō eēt. q̄; si auctore ꝑtore facta ē. solet igiť ꝑto; interuenire. ꝛ inť ꝯsentiētes arbitrari. an trāsactio valeat an q; admitti debeat. vult igiť oratio apud ꝑtorē de istis q̄ri. In ꝑmis de causa transactiōis. deinde de mō. tertio de ꝑsona trāsigentiū. Elius macer. Nulli ꝓcurato; ꝑncipis in cōsulto principe transigere licet. Ulpian⁹. De re filio; quos in potestate non habuit transigentē patrem minime eis obesse placet.

¶ De Arbitrio vel compromissione. C. VIII.

Ex summa iuris. Quoniā iudiciū volūtariū qō arbitrabile diciť. gratius esse solet q̄; necessariū qō ordinariū appellať. anteq; agať de iudicio ordinario. merito ꝑtermittēdū ē de arbitrio. Est aūt cōpromissu; siue arbitriū trinus ꝑsona; actus ꝯpromissu; exequētiū sup pecuniaria q̄ōne in q̄si iudicio cōfugentiū vel ꝯtēdentiū. ꝯtēdit eni actor. vt reus sibi ꝯdēneť. re⁹ vt absoluať. arbiter ad inq̄sitionē veritatis. Et bene dixi q̄si: q2 nō est iudiciū. nullā. n. h; arbiter iurisdictionē. nisi timore pene ꝯstitute inter ptes vt ei⁹ pareant arbitrio Itē bene dixi in pecuniaria q̄ōne q2 de criminali nō pōt esse arbitrium. Itē neq; de cā status. In pecūiaria vō cā recte ad arbitros curriť. Idē puto ꝛ in spirituali. excepta cā matrimoñij. De q̄ nō solet potest arbiter adiri. Effect⁹ talis est. si q̄dē arbiter assumpt⁹ est sine pignor datione. vel pene ꝑmissiōe. nō tenenť ptes ei⁹ sn̄ie stare. si tñ scripserit litigatores nō ꝯtradicovl laudo. tenet. n. sentētia. Similiter si infra. x. dies nō ꝯtradixerit. tenet sn̄ia. Si vō assumpt⁹ est arbiter cū pigno; datiōe vl pene ꝑmissiōe. stabiť sn̄ie. metu amissiōis pigno; vl pene. Arbitriū aūt nō est sub iuramēto subeūdū. Itē cautio de ꝑsequenda lite nō exigiť. Itē apud arbitrū nō h; locū reconuentio nec appellať ab eo sic dictū est supra. Als aūt ad modū indicio; ꝓcedūt arbitria. In sūma vō nota. ꝙ arbitri cōpromissarij sn̄ie standū est siue sit equa siue iniq̄. Sentētie vō arbitrato; tūc demū stabiť. si tal̄ est. q̄lis a bono viro ferri ꝺ;. vnde si sit iniusta. ꝑ arbitrium boni viri castigať. Est aūt arbitrator q̄ nō vt iudex sed vt bon⁹ vir rem decidit. Extra. j. de arbitr̄. Inno. iij. licet in iudicio conueniētē recōuenire valeat is q̄ corā iudice ꝯueniť. corā arbitris tñ recōuenire nō pōt. cū arbitri iudicare nō valeāt nisi de his tñ sup q̄bus in eos extiterit ꝯpromissu;. Greg. ix. Legali ꝓuisione statutū ē. vt cōpromissu; de incerta ꝑsona in arbitriū assumēdū nō teneat. Idē. Cōpromissu; nō extēdiť in ꝯpromittēt̄ hēdes si de ipis nō caueať ibidē. Inno. iij. i ꝯcil̄ generˀ. Prohibem⁹ ne sup reb⁹ spūalibus ꝯpromittať in laicū q2 non decet vt laicus in talib⁹ arbitreť.

¶ Iterum de eodem s̄m leges. C. IX.

Ex digest. iiij. lib. In seruu; labeo cōpromitti nō posse scribit. Unde iulian⁹. Seruī arbitriū nullū esse ait. Ulpia. Sed neq; in pupillu; neq; in furiosu; aut surdū aut mutū cōpromitteť. Arbiter cogendus nō est sn̄ia; dicē. nisi cū promissu; iteruenerit. ꝛ ipe cōꝑmissionē recepit. pena. s. ꝯpromissa si q̄s arbitri sn̄ie non steterit. Ulpia. Idē pōponius scribit. Si vrgeať arbiter a ꝑtore ad dicendā sn̄iam eq̄ssimū erit si iuret sibi nōdū de cā liq̄re. spaciū ei ad pronūciādū dari. Si plures sūt q̄ arbitriū receperūt. nemo vnus cogendus ē sn̄ia; dicē. Sz aut oēs. aut nullus. Si in duos fuerit ꝯpromissum. sic vt si dissentirēt tertiū assumāt puto nō valē tale ꝯpromissū Nā in assumēdo pn̄t dissentire. Sed si ita sit vt tertius assumereť simfronius. val; ꝯpromissū. qm̄ i assumēdo dissētire nō pn̄t. Ulsita tū ē etiā in duos ꝯpromitti ꝛ ꝺ; ꝑtor cogē arbitros. si nō ꝯsentiant certā tertiā eligē ꝑsonā cui⁹ auctoritati pareať. Si in tres fuerit cōpromissū (celsus li. iiij. dig. dicit) sufficē duo; ꝯsensum. si tñ tertius pn̄s fuerit. Aliodn̄ absnte eo l; duo ꝯsentiāt arbitriū non valere: q2 in plures fuit compromissum. ꝛ potuit presentia eius trahere eos in eius sententiam. sicuti trib⁹ iudicib⁹ datis. qō duo ex ꝯsensu ab

sente tertio iudicauerint nihil valet. Paulus qualem sententiam arbiter dicat (labeo ait) ad pretorē nō ptinere. dūmō dicat qđ ipi videt. Julianus li. iiij. dige. dicere aūt sniam estimamꝰ eū. q̄ ea mente qđ pnūciat vt ſʒ id diſcedere eos a tota ↄtrouerſia velit. ſed ſi de pluribꝰ rebꝰ fuerit arbitriū receptū niſi oēm cōtrouerſiā finierit. nō videt adhuc dicta ſnia. ſʒ adhuc erit a ptoꝛe cogēdus. Nō pōt autē arbiter mutare sniam quā dedit cōdēnātē vel abſoluētē. nā diē mutare pōt. ſʒ cū iā abſoluerit vel cōdēnauerit vtiq̄ʒ mutare nō pōt. qꝛ iā arbiter eſſe deſinit. Caius. Quia arbiter ⁊ ſi errauerit in snia dicēda eā mutare nō pōt. Papinianus. Plenū cōpꝛomiſſuʒ appellatur. qđ de rebꝰ ↄtrouerſijs ve cōpoſitū eſt. Ulpianus. Stari aūt dʒ snie arbitri quō de re dixerit ſiue equa ſit ſiue iniqua ⁊ ſibi iputet q̄ cōpꝛomiſit. Si pena nō fuerit adiecta cōpꝛomiſſo. ſed ſimplicit̃ snie ſtari q̄s pmiſit incerti aduerſus eū foꝛet actio. Nota cogēt arbit̃ sniaꝫ dicere ſi pena cōpꝛomiſſa nō ſit. Julianus. De liberali cā cōpꝛomiſſo facto. recte nō cōpellit̃ arbit̃ sniam dicere. qꝛ fauoꝛ libertatis ē. vt maioꝛes iudices habeat. Arbiter nihil extra cōpꝛomiſſuꝫ facere pōt. Celſus li. ij. dige. Quis arbiter alterū ab altero petere vetuit. ſi tñ heres ab altero petit pena cōmittet̃. Nō. n. differēdaꝝ litium cā ſʒ tollēdaꝝ ad arbitros itur. Ex codice li. ij. Equū eſt igit̃ auctoꝛitate eius in quē ex ↄſenſu ppꝛio cōpꝛomittimus nr̃a negocia diffiniri. ac eius snie ſtari. Arbitri diffinitiuā sniaꝫ coꝛrigere nō poſſunt. lʒ in ea dicēda errauerint. Siue tñ equa ſiue iniqua ſemp ſtandū eſt. ptibꝰ q̄dē p̄ſentibꝰ tā coꝛpē q̄ʒ aīo. i. ſciētibꝰ nō furioſis.

De Juriſdictione. C. X.

Ex ſumma iuris. Quoniā igit̃ iuris miniſtri ſacerdotes. i. ſacra docētes vl̃ reddentes dicunt̃. Reſtat videre quō iura reddant̃ ab eis. Miniſtrat. n. ſiue reddit iura nō q̄libet. Nā q̄ nulli iuriſdictiōi preeſt. nec a pncipe ptāte aliqua p̄ditus ē. nec ab aliquo qui ius dādi iudiceꝫ hʒ datꝰ. nec ex cōpꝛomiſſo ſumptꝰ. vel aliqua lege cōfirmatus nō eſt. iudex eſſe nō poterit nec oꝛdine iudiciario cognoſcere. ⁊ ita nec ius reddē. Eſt aūt iuriſdictio poteſtas de publico itroducta cū neceſſitate iuris dicēdi. eq̄tatiſq̄ʒ ſtatuēde. Et diuidit̃ iuriſdictio. qꝛ alia pleniſſima. ⁊ hꝫ i dn̄o papa ⁊ ceſare i foꝛo ſuo. Aliꝰ minus plena q̄ cōpetit alijs iferioꝛibꝰ ab eis. Alij tñ etiā reſpectu iferiorū. vt patriarche archiepi ⁊ epi in foꝛo ſuo. p̄fecti ptoꝛij quoq̄ʒ ⁊ huiuſmodi ſupioꝛes in foꝛo ſuo pleniſſimā habere dicunt̃. Itē alia eſt oꝛdinaria q̄ cōpetit p̄dictis oꝛdinarijs iudicibꝰ ↄſtitutis. nō ad vnaꝫ vel duas vel etiā decē cauſas. ſʒ ad vniuerſitatē cauſaruꝫ in territorio villa vel puincia. Alia vero delegata qꝰ. ſ. delegat̃. i. cōmittit̃ alicui certe pſone certa cā cognoſcēda a pncipe. vel alio oꝛdinario. Sʒ eſt differētia: qꝛ delegatꝰ a pꝛincipe vel dn̄o papa aliū delegare pōt. delegatus vero ab alio nō poteſt aliū delegare ſuper cauſa ſibi commiſſa. Ex digeſt. ij. li. Ulpianus. ij. li. de officio queſtoꝛis. Juriſdictio eſt iudicis dandi licentia. Idem in eodē. Imperiū autē merū aut mixtuꝫ eſt. Merū imperiū eſt habere gladij poteſtateꝫ. ad animaduertendū in facinoꝛoſos homines. quod etiā poteſtas appellatur. Mixtum imperiū eſt. cui etiā iuriſdictio ineſt: quod in danda bonoꝛuꝫ poſſeſſione conſiſtit. Julianus li. j. digeſtoꝛū. Moꝛe maioꝛū ita compertū eſt. vt is demuꝫ iuriſdictione mandare poſſit. qui cauſa ſuo iure non alieno beneficio habet. Ulpianus lib. iij. Qui iuriſdictioni preeſt. neq̄ʒ ius ſibi dicere debet. neq̄ʒ vxoꝛi. neq̄ʒ liberis ſuis. neq̄ʒ libertis vel ceteris quos ſecum habet. Idem eſt receptū. eoq̄ʒ iure vtimur. vt ſiquis maioꝛ vel equalis ſubiciat ſe iuriſdictioni alterius. poſſit ei ⁊ aduerſus eum ius dici.

De Judicio ⁊ pceſſu vel foꝛma iudicij. C. XI.

Ex ſūma iuris. Judiciuꝫ aliquando vocatur iuris diſcretio. aliquando litis conteſtatio. aliquādo vero ferri candentis vel aque feruētis purgatio vel examinatio. h aūt appellat̃ iudiciū trinus actꝰ triū pſonaꝝ. ſ. actoꝛis rei ⁊ iudicis. Ubi tñ negat̃ factū. ⁊ quarta pſona vocat̃ in iudiciū. ſ. teſtis. Pōt itaq̄ʒ ſupꝛadicta diffinitio arbitri ⁊ ad iudiciū reduci. excepto q̄ actꝰ illaꝝ pſonaꝝ in arbitrio ē voluntarius. in iudicio vō neceſſarius. Alie quoq̄ʒ ſūt iter vtrūq̄ʒ dn̄e. de q̄bꝰ ſupꝛadictū eſt ca. de arbitris. Judiciū igit̃ ē actꝰ triū pſonaꝝ ſup pecuniaria vel criminali cā ↄtēdētiū. vel ius foꝛi exequētiū. Contendit enim iudex vt veritatē inquirat. actoꝛ vt reus ſibi condemnetur. reus autē vt abſoluatur. Jtaq̄ʒ iudex exequitur ius foꝛi cauſaꝫ examinando. Species iudicioꝛū tot ſunt quot ⁊ cauſarum. Eſt enī iudiciū criminale quod. ſ. inſtituit̃ ſuper crimine. Et eſt ciuile quod pecuniaria queſtione. De crimine tamē interdū inſtituit̃ iudiciuꝫ in modū accuſationis ad depoſitionem. vel aliā penā legitimā. Interdum etiam in modum inquiſitionis. ad remotioneꝫ ab adminiſtratione. Interdū etiā in modū denunciatiōis. ad pniaꝫ iniungēdā vel ad coꝛreptionē. Interdū aūt in modū exceptiōis. Itē eſt iudiciū occultū vbi de pnia imponēda agit̃. In hoc q̄ ↄfitet̃ abſoluit̃. Et eſt manifeſtū in quo qui ↄfitet̃ dānat̃. De hoc ad p̄ſens agit̃. Conſiſtit aūt iudicij pceſſus in vocatiōe ſiue citatiōe. in libelli oblatiōe. litis cōteſt. iuramēto calūnie. interrogatione pbatiōe. diſputatiōe. cognitionis oꝛdine. deciſiōe ſiue diffinitiōe. Finit̃ iudiciū pluribꝰ modis. ſ. tpe. snia. pſone quoq̄ʒ moꝛte vel mutatiōe. Tpe quidē. qꝛ criminales cauſe biēnio. certe vō triēnio terminant̃. Sentētia vō qꝛ iudiciū ex re iudicata finē accipit. Iudicis quoq̄ʒ mutatiōe: qꝛ iudicium ſoluit̃ mutato eo qui iudicare iuſſerat. In ſūma vō notādū. ſine iudicio neminē eſſe cōdēnandū. Itē in pecuniaria cā filij. patreꝫ eſſe poſſe iudicē ⁊ ecōuerſo. Juſtinianus vbi ſupꝛa. iiij. lib. Judex in pꝛimis obſeruare debet ne alit̃ iudicet q̄ʒ legibꝰ aut conſtitutionibus aut moꝛibꝰ pꝛoditū eſt. Ex digeſt. v. li. Marcellus. Ubi acceptū eſt ſemel iudiciū ibi ⁊ finem accipere debet. Caliſtratus in. l. interdū. Humanum eſt ppter foꝛtuitos caſus dilatiōes accipi.

Paulus lib. j. ſententiarū. Per minoꝛē cām maioꝛi cognitiōi pꝛeiudiciū fieri nō opoꝛtet. maioꝛ. n. queſtio minoꝛē cauſam ad ſe trahit. Idē lib. xiiij. ad ſab. Moꝛtuo iudice qđ eū iudicare opoꝛtuerat. idē eū qui ſubditus eſt ſeq̄ opoꝛtet. Ulpianꝰ. l. Solemꝰ. Quidem latrunculatoꝛ de re pecuniaria iudicare nō pōt. Aphꝛicanus li. iij. queſtionū. In pꝛiuatis negocijs pater filiū vel filius patreꝫ iudicē habere poteſt. Qui neq̄ʒ iuriſdictiōi pꝛeeſt. neq̄ʒ a pncipe poteſtate aliqua pꝛeditus neq̄ʒ ab eo q̄ ius dandoꝝ iudiciū habet datꝰ eſt. nec ex cōpꝛomiſſo ſumptus vel ex aliqua lege ↄfirmatus eſt. iudex eē nō potuit. Paulus li. vj. ad plautium. Judicare publicum munus eſt. Extra. ij. de ſententia ⁊ re iudi. Inno. iij. In cauſis que ſummi pontificis iudicio decidunt̃. ⁊ oꝛdo iuris. ⁊ victoꝛ equitatis ſubtiliter eſt obſeruandus. cum in ſimilibus caſibus ceteri teneant̃ ſimiliter iudicare niſi cum aliquid cauſa neceſſitatis ⁊ vtilitatis inſpecta diſpenſatione duxerit ſtatuendum.

De Foꝛo competenti. C. XII.

Ex ſūma iuris. Quoniā aūt i iudicijs ſtatim reqri ſolet ad quē iudicē ſit eundū. i. cuiꝰ foꝛū debeamus ſequi. ↄſequent̃ nūc dicendū eſt de foꝛo ↄpetenti. Eſt itaq̄ʒ foꝛus exercēdarū litiū locus. Metimur aūt foꝛū rōne pſone que ↄuenit̃. ſm illā regulā. actoꝛ foꝛum rei ſequat̃. Itē ratiōe criminis admiſſi quoniā vbi crimen admittitur. ibi cā debet agi. Ite ratiōe rei de qua agit̃. nā vbi res illa ſita ē. ibi queſtio mouēda eſt. Itē ratione cōtractus vel religionis. vl̃ diſparis cultus. Itē p appellationē. p delegationē. p recuſationē. ⁊ etiam p cauſe pꝛiuilegiū. vt ſi ↄueniat̃ epūs ad depoſitionē. Igit̃ ī huiuſcemodi cauſis ad iudicē nō ſuū trahit̃ aliq̄s. In ſūma vō notandū eſt q̄ in pſonalibꝰ actiōibus metimur foꝛū de domicilio obligati pſonaliter. Si tñ alibi ↄhabitat q̄s ⁊ nō in illo loco vbi domiciliū hʒ fiet adiectio foꝛi. vñ poterit ↄueniri vel vbi domiciliū hʒ vel vbi cōtraxit. In reali quoq̄ʒ actiōe pōt ↄueniri q̄s vbi hʒ domiciliū. Si tñ res illa q̄ petit̃ alibi ſita ſit. poterit etiā ibi ↄueniri: q̄ñ ⁊ tunc ſit adiectio vel accumulatio foꝛi. Itē nota q̄ in quolibet crimine ſi agatur in modū denunciatiōis iudiciū eccl̃iaſticū ſubeundū eſt. Itē eccleſia rerū ſuarū inuaſoꝛes ſub quo voluerit poteſt iudicio ↄuenire. vel ſub eccleſiaſtico vel ſeculari. Eccl̃iaſtica vō cā p ſecularē iudicē nō eſt diffiniēda. Cauſa. iij. q. vj. Extra puinciā aūt reus nullatenus eſt pducēdus. Uñ fabianus papa. Si q̄s epoꝝ ſup certis criminibus accuſat̃. ab oībꝰ audiat̃ q̄ ſunt in puincia ſua epis: qꝛ non opoꝛtet accuſatū alibi q̄ʒ in foꝛo ſuo audiri. Exceptio aūt foꝛi dilatoꝛia atq̄ʒ ideo in initio litis dʒ opponi ⁊ pbari. idē pulſatus ante iudicē ſuū cāʒ dicat. Nō ante ſuuꝫ iudicē pulſatus. ſi voluerit taceat. pulſatꝰ etiā quotiens appellauerit inducie dent̃. Gratianus. Hoc aūt qđ de loco dictū eſt. tūc intelligendū eſt cū veritas cauſe nō niſi in loco admiſſi crimis dephēdi pōt. Aut niſi altera ps iudiciū maioris pſōe īterpellauerit. ſiue declinādo iudiciū. ſiue releuādo sniam.

Itē. Eleuterius papa. Quis liceat q̄ apud cōpꝛouinciales ⁊ metropolitanos atq̄ʒ pꝛimates epoꝝ ventilare accuſatiōes vel criminatiōes. nō tñ licet diffinire ſine huiꝰ ſancte ſedis auctoꝛitate. Itē ex adriani pape decreto. Qui crimē obicit ſciat ſe pbaturū. Reuera ibi cauſa agat̃. vbi crimē admittit̃. Cauſa. vj. q. iij. Judiciū vō archiepi. alterius pꝛouincie alicui expetere non licet. Unde. Grego. Scriptū eſt in lege. p alienam meſſem tranſiens. falcem mittere non debet. ſed manu ſpicas cōterere ⁊ mādūcare. falcem. n. iudicij non potes in eam ſegetē que alteri videt̃ cōmiſſa. ſed p affectū boni opis frumēta dn̄ica vitioꝝ ſuoꝝ expoliare paleis. ⁊ i eccl̃ie coꝛpus admonendo cōuertere pſuadendo quaſi mandendo cōterere. Gratianus

Est tñ casus: in quo episcopus alterius prouincie parrochianum ex cõicare valet. Unde in cõcilio apud cõpẽdiũ placuit ꝓ cõi vtilitate. vt nullus ep̃oꝝ grauiter ferat. si eius parrochianũ pro depredatiõis causa alter episcopus excõmunicauerit.

¶ Iterum de eodem. C. XIII.

GRatianus ibidẽ. q. iiij. Porro cuius iudiciũ expetẽdũ sit. si iudices electi inter se discordare ceperint in laudiceñ. cõcil. sic inuenit̃ diffinitũ. Si q̃s ep̃us criminalit̃ in iudicio ep̃oꝝ fuerit accusatus. ꝯtingat aũt ep̃os ꝓuincie q̃ cõuenerint diuersas habere sñias. alios quidẽ innocẽtẽ eũ ꝓnũciare. alios reũ. ꝓpter hmõi ꝯtrouersiã amputãdã. placuit sancte synodo metropolitanũ ep̃m alterius ꝓuincie vicinũ aduocari. ⁊ aliquãtos coep̃os cũ eo alios. q̃ pariter residẽtes quicq̃ fuerint dirimãt questionẽ. Cã. xj. q. j. Ut clericus apud seculares iudices accusandus non sit. Gelasius alias. Caius papa scribit dicens. Nemo vnq̃ ep̃m aut reliquos clericos apud iudicẽ secularẽ accusare presumat. Itẽ marcellus papa. Clericũ cuiuscũq; ordinis absq; pontificis sui ꝑmissu nullus presumat ad seculare iudiciũ attrahere. nec laico quẽlibet clericũ liceat accusare. Itẽ siluester papa. Testimoniũ clerici aduersus laicũ nemo accipiat. Nemo clericũ quẽlibet in publico examinare p̃sumat. Itẽ Si q̃s clericus accusans clericũ in curiã introduxerit. anathema sit.

Gratianus. Subaudiẽdũ est si publicoꝝ iudicioꝝ cognitionẽ petierit. spiritualem alias episcopale nãq; iudiciũ nil obest ab imꝑatore postulare. Itẽ pelagius. Sergio cancellario. Si quisq̃ clericus siue potioris siue inferioris gradus petitoꝝ extitat. ⁊ cõtra laicã personã suas dirigit actiões: iste modis oĩbus nõ alibi q̃ apud ꝓuincie iudicẽ negociũ suũ dicturus occurrat. Si q̃s autẽ laicus clericũ cuiuscũq; gradus duxerit esse pulsandũ. ad ep̃oꝝ iudiciũ in eadẽ ciuitate vel territorio cõstitutoꝝ proponat eas quas se extimat habere actiões: quẽ ordinẽ legib⁹ ꝑ oĩa cõueniẽtẽ atq; cõsentaneũ illa regula manifestat. que p̃ceperit rei forũ semꝑ seq̃ pulsantẽ. Gratianus in. c. sicut. n. In criminali vero causa non nisi ante ep̃m clericus examinandus est ⁊ tũc detracto eius officio curie tradẽdus ẽ. Itẽ ex cõcilio chartag. iiij. Placuit vt vnusq̃sq; presbyteroꝝ. ⁊ dyaconorũ seu clericoꝝ cũ in ecclesia ei crimẽ fuerit intẽtatũ vel ciuilis cã fuerit cõmota: si derelicto ecclesiastico iudicio publicis iudicijs purgari voluerit. etiã si ꝓ ipso fuerit lata sñia. locũ suũ amittat. ⁊ h̃ in criminali actiõe. In ciuili v̊o ꝑdat qđ euicit. si locũ suũ obtinere maluerit. Extra. j. de foro cõpetenti ex cõcil. calcedoneñ. Si q̃s clericus aduersus clericũ habeat negociũ. non deserat ep̃m ꝓpriũ. Sꝫ prius apud ip̃m actio vẽtilet̃. vel ꝯsilio eiusdẽ apud alios quos vtraq; ps voluerit iudiciũ obtineant. Ex concil. aphricano. Sane si ep̃i inter quos causa versat̃ sunt diuersaꝝ ꝓuinciaꝝ. ille primas det iudices in cuius ꝓuincia est locus de quo ꝯtẽdit̃. Alex. iij. Si clericus laicũ de reb⁹ suis vel ecclesie ĩpetierit. ⁊ laicus res illas nõ ecclesie aut clerici. sꝫ suas ꝓprias asseuerat. dꝫ de rigore iuris ad forensem iudicẽ trahi. cũ semꝑ actor forũ rei seq̃ debeat. lꝫ in plerisq; partibus aliter habeat̃ de cõsuetudine. Lucius. iij. Cũ sit generale. vt actor forũ rei seq̃ debeat. tñ q̃ñ iudices seculares in exhibẽda iusticia personis ecclesiasticis sepe in iudicio sunt remissi. in fauorẽ tñ ecclesie est introductũ. vt malefactores suos q̃ sacrilegi sunt cẽsendi venerabiliũ locoꝝ rectores possint sub quo maluerit iudice ꝯuenire. Inno. iij. c. Si diligẽti. Clerici etiã volũtarij pacisci nõ p̃nt vt secularia iudicia subeãt. cũ nõ sit h̃ beneficiũ ꝑsonale cui renũciari valeat. sꝫ potius toti collegio ecclesiastico publice sit ĩdultũ. cui p̃uatoꝝ pactio derogare nõ põt. nec iuramẽtũ licite s̃uari põt qđ ꝯ canonica istituta illicitis pactiõib⁹ ĩformat̃. Idẽ. Postulasti ꝑ sedẽ apo. edoceri. vtꝝ sacerdos habẽs ecclesiã ĩ vna dyocesi ⁊ residẽs ĩ eadẽ. domiciliũ v̊o p̃rimonij rõne ĩ alia. ibiq; delinquẽs ab eo ĩ cui⁹ dyoc̃. hꝫ p̃rimoniũ ꝓ delicto ibi cõmisso debeat iudicari. p̃ferri ĩ causis q̃ officij ⁊ bñficij p̃uationẽ exposcit. Ad qđ breuit̃ r̃ndem⁹ ꝙ ꝑ ep̃ꝫ ĩ cui⁹ dyoc̃. deliq̃t. sñia ꝓmulgari põt ĩ eũdẽ. sꝫ ab eo ĩ cui⁹ dyoc̃. beneficiũ obtinet erit quo ad illud executio faciẽda. Grego. ix. c. Significasti. Licet p̃uatoꝝ ꝯsensus eũ q̃ iurisdictioni p̃esse dignoscit̃. suũ possit iudicẽ ꝯstituere. clerici tñ in iudicẽ nõ suũ nisi forte sit ꝑsona ecclesiastica. ep̃i dyocesani voluntas accedat. consentire non possunt. Idẽ ratione delicti siue contractus aut domicilij siue rei de qua ꝯtra possessorem causa mouetur. forum regulariter quis sortitur.

¶ De In ius vocatiõe siue citatione. C. XIIII.

EX dig. ij. li. Paul⁹. iij. li. ad eđ. In ius vocare ẽ iuris experiendi cã vocare. Ulpian⁹ li. ij. ad eđ. In ius vocari nõ oportet. neq; cõsulẽ neq; prefectuꝫ neq; pretorem. neq; proconsulem atq; ceteros magistratus. qui imperium habent. qui ⁊ coercere aliquem possunt ⁊ iubere in carcerem duci. nec pontificem dum sacra facit. nec eos qui ꝓpter loci religionẽ inde se mouere nõ p̃nt. Sed nec eũ qui cũ equo publico in cã publicã transuehat̃. ꝓpterea in ius vocari nõ dꝫ. Sed qui vxorẽ ducit. aut eã q̃ nubat. Nec iudicẽ dum de re cognoscat. nec eũ dũ quis apud pretorẽ causaꝫ agat. neq; funus ducẽtẽ familiare bustave mortuo facientẽ. Ulpian⁹ li. x. pandectarũ. Generaliter eas ꝑsonas quib⁹ reuerẽtia prestãda ẽ. sine iussu p̃toris in ius vocare nõ possum⁹. Caius li. j. ad legẽ. xij. tabularũ. Pleriq; putauerunt. nullũ de domo sua in ius vocare licere: q: dom⁹ tutissimuꝫ cuiq; refugiũ atq; receptaculũ sit. eũq; q̃ inde ĩ ius vocaret vim inferre videri. Ex. v. li. ff. oꝝ. l. ⁊ post. de iudic̃. Ulpianus ad eđ. li. iiij. De oĩbus tribunalib⁹ post edictũ ꝑemptoriũ impetratũ cũ dies ei⁹ sup̃uenerit. tunc absens citari dꝫ. ⁊ siue r̃nderit. siue nõ aget̃ cã ⁊ ꝓnunciabit̃. Nõ vtiq; s̃m presentẽ. sed ĩterdũ vt absens. si bonã causam habuerit mutet. Ut si is q̃ edictũ ꝑemptoriũ impetrauit absit. is v̊o aduersus quẽ impetratũ est assit. tũc circũducendũ erit edictũ ꝑemptoriũ. neq; cã cognoscet̃. neq; s̃m presentẽ ꝓnunciabit̃. Quo circũducto salua quidẽ lis. est. sꝫ instãtia tñ edicti perit. Sciẽduꝫ est tñ ex ꝑemptorio absentẽ cõdemnatũ. si appellet non esse audiendus. Si modo ꝑ cõtumaciã defuit. si minus audiet̃. Iustinianus vbi supra. Aduersarius in ius vocandus est. i. ad eũ qui ius dicturus est. Parentes ⁊ patroni absq; p̃toris licẽtia nõ sunt in ius vocandi. Aliter vocanti pena. l. solidoruꝫ cõstituit̃. Ex summa iuris. Primo igit̃ venit actor (id est ille q̃ vult cõqueri) ad iudicem. de cuius iurisdictione est de quo vult cõqueri (nã actor rei forũ sequi debet) ⁊ petit reũ citari ad certã diẽ non festinam: ⁊ si non venerit. iteruꝫ citari facit. ⁊ post tertio. deĩde ꝑemptoriũ impetrat (id est ꝙ minat̃ iudex ꝑimẽ tergiuersationẽ ipsi⁹ rei) ⁊ ĩter vnã citationẽ ⁊ aliaꝫ non debet eẽ minus spaciũ. xxx. dierũ. Sed iudices q̃nq; moderantur spaciũ istud ⁊ p̃nt. Q̃nq; etiã vnũ ꝑemptoriũ ꝯtinẽs spaciũ triũ edictorũ pro oĩb⁹ mittit iudex. ⁊ si tunc non veniat duplex est pena Si est ecclesiasticus iudex potest vel excõmunicare eũ. vel mittere actoreꝫ in possessionem causa custodie rei petite si petatur res imobilis. Si vero pecunia petat̃ mittere põt in possessionem bonoꝝ ipsius rei pro mõ debiti declarati. quod intelligo sũmatim per iuramentũ actoris. Et si steterit reus per annũ ꝙ non veniat. actor efficietur verus possessor. Unde si veniat post. non recuperabit possessionem. nec in ꝑsonali. si neget debitũ. nec in reali s̃m canones. Secus s̃m leges in ꝑsonali: q: nõ prescribit̃ cõtra eũ infra. xxx. annos. Gratianus causa. xvj. q. vj. Ut aũt q̃squis sua auctoritate qđ sibi deberi putat vsurpat. nec per iudicẽ reposcit. cadit a cã ex auctoritate mileuitani cõcil̃. habetur. Extra. ij. de presumptionibus. Bonifacius. Nullus aũt dubitat ꝙ ita iudiciũ nocens subterfugit. quemadmodum vt absoluatur qui est innocens querit. Confitet̃ eniꝫ de omnibus quisquis se subterfugere iudicium dilationibus putat.

¶ De Iudicis recusatione. C. XV.

EX summa iuris. Quoniã aũt oẽs lites absq; suspiciõe debẽt p̃cedẽ. nihilominus gratius ⁊ amabilius inimico põt dari q̃ aduersariũ suũ ad iudicandũ ei tradẽ. põt recusari iudex suspectus tã ordinarius q̃ delegat⁹. ⁊ hoc infra. xx. dies ante litis cõtest. põt aũt post litis cõtest. sup̃ueniẽte cã recusari. recusatione v̊o facta. dꝫ allegari cã suspiciõis corã illo qui recusat̃. ⁊ tunc cõpellit̃ is qui iudicẽ ordinariũ recusat. cũ executorẽ datuꝫ arbitros eligẽ q̃ de cã principali debẽt cognoscere. Idẽ etiã si recusat̃ delegatus cui nõ est cã cõmissa. ap. re. Si v̊o cõmissa est ei ap. re. arbitri tñ ad cognoscẽdũ de cã suspiciõis eligendi sunt. Recusat̃ quidẽ ordinari⁹ absq; ꝓbatione cause. si de eo dubitet̃. Cũ aũt delegatus cui non est cã cõmissa ap. re. recusat̃. necesse est vt assignet̃ cã recusandi atq; ꝓbet̃. Et hoc patet. Nã appellatio ⁊ recusatio q̃tũ ad remotionẽ pari iure censent̃ q̃ñ altero remoto reliquuꝫ quoq; remouet̃. Cũ ergo remota app. non admittat̃ appellatio. nisi assignet̃ cã. nec recusatio admittet̃ nisi assignata cã ⁊ ꝓbata. Si v̊o remota nõ eẽt appellatio. admitteretur sine cause cognitiõe. Si g̃ ⁊ recusatio cause ꝓpt̃ q̃s recusari possit iudex delegat⁹ cui cã re. app. cõmittit̃. sũt h̃. vbi gr̃a. si sit alteri⁹ ꝑtis ꝯsanguine⁹ vel in eodẽ negocio aduocati officio fũct⁹. Itẽ si sit affinis vl̃ inimic⁹. vel familiaris alteri ꝑti. vel ꝯmẽsalis ⁊ generaliter vbicũq; ꝑcipit̃ iudex amore carnali vel timore vel cupiditate moueri. poterit recusari. q̃ñ affectiões hmõi sensuꝫ hebetãt hũanũ. ⁊ opiniões ꝑuertũt. Interdũ aũt propter insolentiã passim recusantium etiã ordinarius recusari ꝑmittit̃ tñ cũ assignatione cause ⁊ ꝓbatiõe Extra de appellationib⁹ ⁊ recusationib⁹. Alexã. iij. c. Sup eo. In causis ecclesiasticis vbi appellationis remedium tollit̃. sicut appel-

sationi ita recusationi non est aliquatenus deferendum. Lucius. c. postremo si causa fuerit alicui delegata q̃ cõsanguineus sit illius q̃ litteras ipetrauit. aut in eodē negocio aduocati officio funct⁹ vel ex alia iusta cā suspect⁹ huiusmodi delegat⁹ nõ inmerito poterit recusari. cꝰuis app. re. fuerit ei negociũ delegatũ. Itē in. c. Tertio postulas cũ enī aliqs iudicē pponit se habere suspectũ: suspiciõis causam corā eodē allegare tenet̃. Sꝫ partes vt in aliquos non valde remotos cõueniāt: p eũdē iudicē debēt cogi corā quibus si causa suspiciõis infra terminũ competētē pbata nõ fuerit. tūc demũ auctoritate sua vtat̃. q si corā ipsis causa suspiciõis pbata fuerit. cause cognitioni supsedere tenebitur recusatus. ipsa nanqꝫ ratio dictat q suspecti ꝛ inimici iudices esse non debent.

¶ Iterum de eodem. C. XVI.

Innocentius tertius in concil. generali. Cũ cessante causa cesset effectus: statuimus vt siue iudex ordinarius siue delegat⁹ aliqd cõminādo vel iterloquēdo ptulerit: quo executioni mādato alter litigantiũ grauaret̃. Et sano vsus cõsilio ab huiusmodi interlocutiõis. vel cõminatiõis effectu destiterit. libere in cause cognitiõe pcedat. nõ obstāte si a tali cõminatiõe vel interlocutione fuerit appellatũ. Dũmõ nõ sit ex alia causa legitima suspectus ne pcessus negocij friuolis occasiõib⁹ retardet̃. Idē in eodē. Cũ speciali sit phibitiõe puisum. ne q in aliquē excõmunicatiõis sniaꝫ nisi cõpetēti cõmonitiõe pmissa p mulgare psumat: volētes etiā puidere ne forte cõmonitus frustratorie recusatiõis vel appellatiõis obtētu. monēt possit declinare examē. statuimus vt si allegauerint se iudicē suspectũ habere. corā eodeꝫ cām iuste suspicionis assignet. ꝛ ipse cũ aduersario. vel si forte aduersariũ non hꝫ. cũ iudice arbitros cõiter eligat. Aut si cõiter ↄuenire nõ possunt. absqꝫ malitia ipe vnũ ꝛ ille aliũ eligat. q de suspicionis causa cognoscāt. ꝛ si nequerint in vnā cõcordare sniam: aduocēt tertiũ. vt qd duo ex ipsis decreuerint robur obtineat firmitatis. Sciātqꝫ se ad id fideliť exequēdũ ex inimico a nobis vtute obediētie sub attestatõe diuini iudicij districto pcepto teneri. Cā vo suspiciõis legitime corā illis ĩfra cõpetētē terminũ nõ pbata: sua iurisditiõe iudex vtat̃. At ipsa pbata legitimē de recusatoris assensu psone idonee cõmittat negociũ recusat⁹. vel ad supiorē trāsmittat. vt i eo ipe pcedat sꝫ qd fuerit pcedēdũ. Porro cõmonito ad ap. obstaculũ cõuolāte si eius excessus euidētia rei. vel ipsi⁹ ↄfessiõe. aut alio mõ legitimo fuerit manifestus. cũ appellatiõis cā remediũ nõ sit ad defensiõeꝫ iniqtatis. sꝫ ad psidiũ innocentie istitutũ. nõ est puocationi hmõi deferēdũ. Excessu quoqꝫ dubio existēte. ne friuole ap. diffugio appellās iudicis pcessuꝫ ipediat. corā eodē pbabilē cām appellatiõis exponat. talē videlꝫ. q si foret probata. deberet legitima reputari. ꝛ tūc si habuerit aduersariũ (ĩfra terminũ fm locoꝝ distātiā ꝛ tpis qualitatē ꝛ nām negocij ab eodē iudice moderādũ) appel. cām psequat̃. quā si pseq non curauerit. extūc ipse iudex ap. nõ obst. pcedat. Nullo aũt aduersario cõparente tūc iudex ex suo pcedat officio. Appellatiõis cā corā supiore iudice pbata. supior sue iurisditiõis officiũ exequat̃. Sꝫ si appellās in ei⁹ pbatiõe defecerit. ad eũ a quo ipm appellasse malitiose ↄstiterit. remittat̃. Ceterũ has duas cõstitutiões pmissas volumus ad regulares extendi. contra suas obseruantias speciales.

¶ De Alienatione rei litigiose. C. XVII.

Ex summa iuris. Plerũqꝫ vo accidit. vt rē de qua ↄtrouersiā metuit qs: dolo alienet. i. in aliũ trāsferat. vt iudiciũ mutet aut euitet. ꝛ tūc dicit̃ alienatio fieri cā mutādi iudicij. Ideo aũt dixi de qua ↄtrouersiā metuit. q̃ siue si ↄtrouersia iā cepta fuerit. vel quasi subiacet vitio litigiosi. porro siue pprietatē siue possessiõeꝫ alienet. h edictũ locũ hꝫ de pena alienatoris. s. vt teneat̃ ad iteresse illi cuius erat. Pena vo illius q suscipit est vt ꝛ teneat̃ ꝛ ↄueniri possit de illa re sicut alienator. Qñqꝫ vero nõ hꝫ locũ hoc interdictũ. vt si ille q rē alienauit ea carere q̃ litigare maluit. vel si ob valitudinē aut etateꝫ aut ppter necessarias occupatiões litē in aliũ transtulit. vł etiā si rē alienauit ꝛ recuperauit. Extra. j. de alienatione facta mutandi iudicij causa. Alex. iij. Ex quorundā relatione accepimus. Q cum aliqui a nobis literas cõmissionis impetrant. aduersarij (vt mandatũ nostrũ eludāt) antequā littere ad iudices perueniāt. vel postea priusquā citentur ab eis in vocē appellationis prorumpunt. ꝛ infra. Nos igiť contra predictam calliditatem ꝛ versutiam prouidere volētes. M. quã. si aduersarij eorũ pro euacuando mandato nostro taliter appellauerint. aut de possessione de qua cõtrouersia vertit̃ cõmutationeꝫ fecerint. Uel se malitiose duxerint absentandos. eos qui in possessionem se ingesserunt ap. cess. cogatis sub nostro examine iuris equitati parere. Gregori⁹. ix. ab. nicola. ꝛ decan. furnen. Ex parte tua binoꝝ cipri fuit ppositũ q inter laycos illius loci questiõib⁹ emergentib⁹ dirimendis p iudiciũ seculare. qdā clerici sibi dono vel precio ab aliqb⁹ laicoꝝ ipsoꝝ cedi faciunt actiones. vt ad ecclesiasticũ forũ aduersarios trahant. ꝛ pdā ex hmõi cõmertio assequant̃. ꝛ infra. Cũ igiť cessiones ꝛ emptiones litiũ legitime prohibeat sanctiones. itaqꝫ iactura cause afficiant illos. q sibi patrociniũ taliť aduocare potentioꝝ psumũt. ꝛ ex eo etiā sint odiose. q ex fonte cupiditatis videnť pcedere. Man. qua. clericos memoratos a psumptiõe huiusmõi p cen. ꝛ ↄpescatis. Ex. iiij. ff. De alienatiõe mutandi iudicij causa facta. Paulus. Dibus modis pconsul id agit. ne cui⁹ deterior cã fiat ex alieno facto. Et cũ intelligit iudicioꝝ exitũ interdũ duriorē nobis cõstitui opposito nobis alio aduersario. in eā quoqꝫ rem psperit. vt si qs aliēsãdo rē aliũ nobis aduersariũ suo loco substituerit. idqꝫ data opa in fraudē fecerit nostrā: tāti nobis actiõe in factũ teneť quāti nra intersit aliũ aduersariũ nos nõ habuisse. Itaqꝫ si alteri⁹ puincie hoiem. aut potētiorē nobis opposuerit aduersarium tenebiť. Ulpia. Itē fieri põt vt sine dolo malo qdē possidere desierit. verũ iudicij mutādi cā id fiat. sunt ꝛ alia cõplura talia. põt aũt qs dolo malo desinere possidē. nec tñ mutandi iudicij cā fecisse nec hoc edicto tenebiť. neqꝫ. n. alienat q duntaxat omittit possessionem: nõ tñ eius factũ improbat pretor qui tanti habuit re carere ne propter eam sepius litigaret: hec est verecũda cogitatio eius qui lites execrat̃. nõ est vitupanda. sed ei⁹ duntaxat q cũ rem habere vult litē ad aliũ transferat. vt molestũ aduersariũ pro se subiciat. Pedius non solũ ad dominij translationē hoc edictũ ptinē ait. verũ ad possessionis quoqꝫ. Alioquin cũ quo in rem agebat̃ inqt. si possessione cessit nõ tenebiť. Si qs aũt ob valitudinem. aut etatē. aut occupationes necessarias litem in aliuꝫ transtulerit in eā cā. non est vt hoc edicto teneatur. cum in hoc edicto doli mali fiat mētio. Hec actio in id quod interest competit. si dolo malo fiet alienatio.

¶ De Rei confessione. C. XVIII.

Ex summa iuris. Quod si forte veniat reus ad iudiciũ ꝛ ↄfiteat̃. Dicit lex: q in cõfitentem nulle sunt ptes iudicis. qd subaudi in cognoscēdo nihilominus tñ ↄdēnabit eũ iudex p sniam. Reo quidē in iudicio cõfitente. actor exonerat̃ pbatiõe. Ad hoc tñ vt alicui cõfessio sua piudicet. exigunť plura: q notanť his versib⁹. Maior spõte sciēs. ↄ se vbi ius sit ꝛ hostis. Ne ius. lis. certũ. fauor. aut natura repugnet. Maior inquā qm impuberi ↄfessio sua non preiudicat. Sciens aũt q ↄfitenti p errorē facti nõ nocet. vsqꝫ ad sniam. sꝫ post Ecõtra vbi ius sit: q facta extra ius. i. lite nondũ ↄtest. etiā corā iudice suo nõ piudicat. Fallit tñ hoc in quibusdā casib⁹. vt qñ queritur an aliquis sit heres p qua pte sit heres. ꝛ hmõi. Itē vbi sit ꝛ hostis. i. aduersarius vel eius pcurator: q si eo absente ꝛ ignorāte ab eo ↄfessio fiat nõ preiudicat. Nõ. n. solet qs absenti cõdēnari. Ne ius repugnet. Ideo dicit̃: q cõfessio iuri cõtraria nõ preiudicat. vt si ↄfitear illũ esse seruũ meuꝫ. qui de iure hoc esse nõ põt. vel me contraxisse matrimoniũ sed ad tēpus. Itē ne lis repugnet: qm ad hoc vt confessio piudicet. necesse est vt fiat de re de qua cũ alio lis est. i. actio. vt si ↄfessus sum me interfecisse illũ quē alius interfecit. vł seruum meũ esse q est alterius. Nā si confitear me occidisse eũ qui viuit. nihil obest. Certuꝫ quoqꝫ: q cõfessionē oportet esse de certa re. Ne fauor repugnet. s. matrimonij vel libertatꝫ. in his. n. cõfessio nõ statim preiudicat. i. nisi quis in ea psistat. Itē ne natura repugnet: q si cõfiteor illũ eē filiũ meũ qui maioris etatis est q̃ ego nõ preiudicat mihi. Hec de confitētib⁹ pcedēte interrogatiõe iudicis vel alterius ptis. Si aũt interrogatus a iudice reus nolit rñdere. pinde ē ac si cõtra se cõfessus esset qd asserebat aduersarius. Idē quoqꝫ ē si obscure rñdeat vt interrogantē incertũ dimittat. Ex. ff. xlij. li. de cõfessis. Paulus. Cõfessus p iudicato ē. qui quodāmodo sua snia damnat̃. Ulpianus nõ fateť q errat nisi ius ignorauit. Iul. ait. Cõfessuꝫ se certũ debere legatũ oĩno dānandũ. ꝛ si in rerum nā res nõ sit ꝛ si iā a nā recessit. ita tñ vt in estimatiõe ei⁹ dānet̃: q ↄfessus p iudicato habeť. Idē si is cũ quo lege aqlia agit̃ ↄfessus ē seruũ occidisse. lꝫ nõ occiderit. Si tñ occisus hõ sit. ex ↄfessione teneť. Certum cõfessus p iudicato erit: incertũ nõ erit. Paulus nõ omodo cõfessus ↄdēnari debet rei noie que an in rerum natura est etiā icertum sit. Extra. ij. de cõfes. Clemens. iij. Eos quos suggestione scelus homicidij se presbyter ppetrasse pponit. nisi alijs modis veruꝫ esse cõstiterit. nulli censemus pene subdēdos: q fm vtriusqꝫ iuris statuta de se cõfessi sup alioꝝ cõscientijs interrogari nõ debet. Crimine lese maiestatis excepto. de reatu proprio confitentis periculosa confessio non est aduersus quemlibet admittenda. Si tamen

eos infamia huiuſmodi laborare cognoueris.ſingulis eoꝝ adiunctis tribus ſocijs ſui ordinis purgationem indicas.

¶De Libelli oblatione. C. XIX.

Ex ſūma iuris.Si vō reus veniat.⁊ velit cōtēdere tūc dꝫ ei dari libellus.queꝫ etiā reus petere ſolet.vt ſciat ſuꝑ quo debeat rñdere.⁊ eſt libellus duplex.ſ.cōqueſtiōis ꝗ dicit̃ cōuētionalis.⁊ dat̃ in cauſis ciuilibꝰ.Et accuſatiōis.ꝗ dicit̃ libellus inſcriptiōis.⁊ dat̃ in criminalibꝰ.Eſt aūt libellus breuis petitio in ſcriptis redacta.rē.cāꝫ ⁊ intētionē ꝯtinēs ꝓponētis.Et qð dico reꝫ intelligas generalit̃.ſiue agat̃ in rē.ſiue agat̃ in ꝑſonā.Itē dꝫ cōtinere libellus factū vt bene narret̃.quare es obligatꝰ puta qꝛ vēdidiſti.vel qꝛ mutuo ſibi dediſti.⁊ hoc voco cauſaꝫ ſiue obligationē.Itē dꝫ cōtinere ſm̄ iura ciuilia actionē ex illa obligatiōe deſcēdētē.ſꝫ ſm̄ iura canonica ſufficit narrare factū ⁊ cām exprimere q̄re petat id qð petit.Debet etiā cōtinere nomē agētis.⁊ illius ꝯ quē agit̃.Itē nomē iudicis ⁊ dieꝫ dati libelli.mēſem ⁊ annū īcarnatiōis dñi.Unde ita cōcipias libellū.vobis dñe.p.ar.de beln.Cōqueror ego pe.de magiſtro alberto cui vēdidi codicē vnū ꝓ cētū li.q̄s peto ab eo mihi ꝑſolui.vnde peto ipm̄ in dictā pecuniā cōdēnari ⁊ ꝑ vos ad ſolutionē cōpelli.ꝓteſtant̃ ēt q̄dā de expēſis factis ⁊ faciēdis in lite.Petūt etiā q̄dā dāna q̄ īcurrerūt ꝓpter h̄ ⁊ ſic in ſcriptis dꝫ offerri reo.vel iudici vt ei det.Et debet aſſignare iudex terminū nō minꝰ.xxx.dieꝝ ſm̄ iura reo.vt deliberet an cedat.an ꝯtēdat.Moderant̃ tñ hodie iudices ꝓ qualitate ꝑſonaꝝ ⁊ factoꝝ inducias memoratas.Si agat̃ aūt in rē.pōt ſic formari libellus.peto ego magiſter pe.a magiſtro alberto domū vnaꝫ quā dico meā.ſitā in tali loco.cui coheret via publica. In īterdicto recuꝑande poſſeſſiōis libellus ſic cōcipit̃.Ego.b.cōqueror de.N.ꝗ talis rei poſſeſſiōeꝫ mihi violēter abſtulit.vnde peto rē meā reſtitui. In īterdicto vō retinēde poſ.ſic.Ego.b.cōqueror de.n.ꝗ īperit me ī poſſeſſiōe mea.In īterdicto ad adipiſcēdū poſ.ſic.Ego.b.peto poſſeſſionē talis rei a.n.Effectꝰ libelli ē vt actionē annalē ꝑpetuet.Iteꝫ vt faciat rē litigioſaꝫ.ſecuta ꝯuētiōe ꝑ executorē.Itē oblato libello ſecutaq̧ ꝯuētiōe executoris.interrūpit̃ p̄ſcriptio.In ſūma vō nota ꝙ ſi litteris pape ꝑ q̄s cōmittit̃ res exprimat̃.vt exēplū eoꝝ mittat̃ aduerſe ꝑti ꝗ citat̃ vice libelli funget̃.tolletq̧ ꝑtibꝰ īducias deliberatorias. Ex.ff.li.ij.de edēdo.Ulpianus.Qua q̄ſq̧ actiōe agē vult prius eā edere dꝫ.Nā eq̄ſſimū videt̃ eū ꝗ acturus ē edere actiōeꝫ.vt ꝓinde ſciat reus.vtrū edere an ꝯtēdere vltra debeat.Et ſi ꝯtēdēduꝫ putat veniat īſtructꝰ ad agēdū cognita actiōe qua cōueniat̃.Edere aūt ē etiā copiā deſcribēdi facere vel in libello cōplecti ⁊ dare vel dictare.Eū quoq̧ edere labeo ait.ꝗ ꝓducit aduerſariū ſuuꝫ ad aliū ⁊ demōſtrat q̄d dicturus eſt.vl̃ id dicēdo quo vti velit.Editiōes ſine die ⁊ ꝯſule fieri debēt.ne q̄d excogitet̃ edito die vel ꝯſule ⁊ prolato die fiat.Diē aūt ⁊ ꝯſulē excipit p̄tor quo īſtrumētū cōſcriptū eſt.nō in quā ſolutio ꝯcepta eſt.Nā dies ſolutiōis ſicuti ſumma pars eſt ſtipulatiōis.Rōnes eni cū die ⁊ ꝯſule edi debēt.qm̄ accepta ⁊ data nō alias poſſunt apparere niſi dies ⁊ conſul fuerit editꝰ.Edēda ſūt oīa.q̄ q̄s apud iudicē editurus eſt.nō tñ vt inſtrumēta q̄bꝰ q̄s vſurus eſt cōpellat̃ edere.Edere nō videt̃ ꝗ ſtipulationē totā non edidit.Eis ꝗ ob etatē vel ruſticitatē vel ob ſexū lapſi non ediderunt ex alia iuſta cauſa ſubuenitur. Idem.Edi autē eſt vel dictare vel tradere libellū vel codicem proferre.

¶De Spoliatoꝝ reſtitutiōe. C. XX.

Ex ſūma iuris.Qm̄ aūt expoliati ſtatiꝫ in iudicio reſtitutionē petere ſolēt.qm̄ facienda ſit videamꝰ.multū.n.refert an aliq̄s expoliatus a iudice ſuo an nō ſuo.Similit̃ an ordine iudiciario ſeruato an nō.Nā ſi ordine nō ſeruato ſtatim reſtituēdus eſt.Excipiuntur autē caſus in quibꝰ ceſſat reſtitutio.Ceſſat eni in eo qui ſedē apoſtolicā occupat:Nā ſi expellat̃ nō cōpetit ei reſtitutio.Iteꝫ ſi petēti reſtitutiōeꝫ opponat̃ ſpoliatio nō obtinebit reſtitutionē:niſi ꝑus eā faciat ſpoliato.Itē ceſſat reſtitutio ſi ſcādalū oriat̃ ex ea.Itē ſi opponatur excōmunicatio:quoniā excōmunicatus nō habet perſonā ſtandi in iudicio.Itē ſi opponat̃ renunciatio ſpontanea in manu iudicis ſui facta.Itē ſi mulier a viro repulſa cōmittat fornicationē nō poterit petere reſtitutionem.Uel ſi vir vxore ſua ſpolietur ⁊ de viri ſeuitia timeat̃.In ſumma vero nota.ꝙ nullus iniuſte ſpoliatus poteſt accuſari ſuper illo vel alio crimine ante reſtitutionē ab ipſo ſpoliatore.ab alio vero poſſet.quia res inter alios acta.alijs non preiudicat.Item nota ꝙ non omnia ablata ſpoliato reſtituenda ſunt eo loco vnde ſunt ablata.hoc tamen ſi placuerit ſpoliato.cuꝫ id eius fauore ſit introductū.Itē reſtituendi ſunt omnes fructus quos percepit violētus.⁊ quos percepiſſe potuiſſet is ꝗ deiectꝰ eſt.ſi ei poſſidere licuiſſet.Et probata ſpoliatione ſuper damnis.ſtatur ſacramēto ſpoliati.tñ cū iudicis taxatione.pōt aūt petere reſtitutionē illi ꝗ de poſſeſſiōe expellunt̃:qm̄ illi nāli poſſeſſiōe priuant̃.Itē illi quoꝝ fundus occupat̃ vel eccīa.Et cū venerit ad eā nō admittunt̃:qꝛ ciuili poſſeſſione priuant̃. Extra.ij.de reſt.ſpoli.Alexāder.iij.Sollicite cures ꝑquirē.quo tp̄e.b.renūciauerit eccl̄ie.⁊ ſi cōſtiterit eū ſpoliatū cū eidē eccleſie renūciauit.ꝯtra eū teſtes alteriꝰ ꝑtis de iuramēto ⁊ renūciatiōe ſponte facta anteq̄ꝫ reſtitutꝰ fuerit nō admittas:qꝛ nō ē viſile:ꝙ ſpōte iuri ſuo renūciauerit ꝗ renūciat ſpoliatꝰ ſꝫ teſtes eiuſdē.b.q̄bꝰ ītēdit ſe ꝓbare.ꝙ violēter p̄dicta eccleſia fuerit ſpoliatus.dūmodo idonei ſint recipe nō poſtponas. Celeſtinꝰ.iij.Grauis nos q̄rela.Et infra.Mādamꝰ ſi vobis ꝯſtiterit de p̄miſſis.p̄dictū archi.ablata p̄nominati monaſterij ſribꝰ cū ītegritate reſtituere dānaq̧ plenarie reſartire.⁊ de illatis iniurijs cōpetēter ſatiſfacere cōpellatis ꝓuiſuri vt nō tm̄ fructus a nouo ⁊ violento poſſeſſore ꝑceptos.ſed quos etiaꝫ ſi eis poſſidē fuiſſet licitū.poſſeſſores veteres ꝑcepiſſent.reddi faciat̃ eiſdē. Inno.iij.in.c.Oliꝫ.Inanis eſt actio quā iopia debitoris excludit.Itē in ꝯcil̃.gene.Sepe ꝯtingit ꝙ ſpoliatꝰ ꝑ ſpoliatorē in aliū re trāſlata.dū aduērſꝰ poſſeſſorē nō ſubuenit̃ ꝑ reſtitutiōis bñficiū ſpoliato cōmodo poſſeſſiōis amiſſo ꝓpt̃ difficultatē ꝓbationū iuris ꝓprietat̃ amittit effectū.Uñ nō obſtāte iuris ciuilis rigore.ſcimus vt ſi q̄s decetero ſcienter rem taleꝫ receperit cuꝫ ſpoliatori quaſi ſuccedat in vitiū.eo ꝙ nō multū interſit quo ad periculū anime iniuſte detinere ac inuadere alienuꝫ.contra poſſeſſorem hm̃oi ſpoliato per reſtitutionis beneficiū ſuccurratur.

¶Quid cuiq̧ faciendum ſit ante litem. C. XXI.

Gratianus cauſa.iij.q.j.Quod aūt reſtitutio q̄buſlibet danda ſit.multis auctoritatibꝰ ꝓbat̃. Ait.n.fabianꝰ papa.Epi ſi a ꝓprijs ſedibꝰ aut eccleſijs ſine auctoritate romani pōtificis expulſi fuerint.anteq̄ꝫ ad ſynodū vocent̃.ꝓprius locꝰ ⁊ ſua oīa eis reintegranda ſunt.nulla.n.rō ſinit dū ad tp̄s eoꝝ bona vel eccl̄ie atq̧ res ab emulis aut a quibuſcūq̧ detinent̃.vt aliq̄d illis obici debeat.ne q̄cq̄ꝫ pōt eis quilibet maiorū vel minoꝝ obicere dū ſuis eccleſijs vel rebꝰ vel poteſtatibꝰ carent.Patet g̊ ꝙ expoliati priꝰ ſunt preſentialiter reſtituēdi q̄ꝫ ad cāꝫ vocandi.Sed obicit̃ vbi non fuit legitima inſtitutio ibi nec pōt eſſe reſtitutio.Illi g̊ quoꝝ electio vitioſa eſt.vel qui a clero nō ſunt electi.vel a populo expetiti.vel qui ꝑ ſimoniā irrepſerunt nō ſunt habēdi int̃ epos.⁊ ideo ſi a ſedibus quas tenere videbant̃.expulſi fuerint nō poſſunt reſtitutionē petere anteq̄ꝫ vocant̃ ad cauſaꝫ.Uide ſupra in tractatu ordinādoꝝ.Si quis pecūia vel gratia humana ſeu ſeculari vel militari tumltu ⁊c̄.Sed h̄ in eo caſu tm̄ intelligit̃.in quo ap̄lica ſedes per violētiā occupat̃.quo caſu iudex nō inuenit̃:cuius officio ille apoſtaticus poſſit excludi.in alijs aūt locū nō habet cū violenta poſſeſſio niſi per iudicis ſententiā violento detētatori al̃s detractatori detrahi nō poſſit.Si aūt verus dñs bello nō continuato ſed renouato vi illum de poſſeſſione eiecerit.iudicis auctoritate p̄dom poſſeſſionē reſtituet. Extra.ij.de reſti.ſpoliatoꝝ.Alex.iij.vereleñ.epiſcopo.Cū quis dicit ſe de poſſeſſione violenter eiectū.⁊ aduerſarius dicit eū nō fuiſſe canonice inſtitutū.Reſpondemus prius de violenta eiectione q̄ꝫ de canonica inſtitutiōe agi debē:qꝛ predo etiā eſt ſm̄ rigorē iurĩ reſtituendus. Idē oxonieñ.epo.Item cū quis dicit ſe de poſſeſſiōe violēter eiectū vel aduerſariū clam poſſeſſionē intraſſe.⁊ aduerſarius crimē ei obiecit vt eū a ſua ītētiōe repellat nō occurrit nobis ꝙ illiꝰ obiectio admitti debeat vl̃ p̄ncipal̃ cauſe ꝓpt̃ h̄ executio retardari:quoniā criminaliter cōtra eū ante reſtitutionē agē nō pōt.cuꝫ preſumat̃ eius exiſtere inimicꝰ. Idē cantu.ar.epo.Cōquerēte nobis.R.clerico accepimꝰ.ꝙ ipſū eccl̄ia de Uuerfort ſine iudicio ſpoliaſti:q̄r vō iam nō decet honeſtatē tuā clericos tue iuriſdictiōis ſine manifeſta cā ⁊ rōnabili ſuis bñficijs ſpoliare.q̄bꝰ tenerĩ paterna ꝓuiſiōe cōſulere.Man.qua.ſi eſt ita.p̄dicto clerico p̄fatā eccl̄iā cū redditibꝰ īde ꝑceptis reſtituas.⁊ in pace eā poſſidē ꝑmittas.Reſtitutione aūt facta.ſiquid aduerſus eum ſuꝑ p̄ſcripta eccleſia proponere volueris corā oxoñ.epo.delegato a nobis.per te vel ſufficientem reſponſalē tuū cū eodem.R.ordine iudiciario poteris experiri. Idē in.c.cum veniſſent.Is poſſidet cuius nomine poſſidetur.

¶Utrum pendente lite diuortij mulier viro reſtituenda ſit. C. XXII.

Extra.ij.de reſti.ſpoli.Lucius.iij.Cū.C.miles.B.ſibi matrimonio copulaſſet ⁊ maritali affectione ꝯtractās ex ipſa filiā ſuſcepiſſet.ſine iudicio eccleſie a ſe remouit eandē.⁊ de accuſādo ſuꝑ conſanguinitate matrimonio.l̄ras re.ap.ob.impetrauit ad iudices.cum autē priuſ

q̄ a iudicibus mulier citaretur.per dyocesanum episcopum virum sibi restitui petiuisset.⁊ ob h̄ ad nos ꝓpriū nūciū destinasset demū corā p̄fatis iudicib⁹ ꝯstituta.vel mō p se mō p ꝓcuratorē ante ipsi⁹ cause ĩgressū ⁊ post.virū sibi restitui postulabat. iudices vo restitutiōe negata(qđ fieri nō debuit)in ꝑncipali ꝓcedere voluerunt. Unde ipse nostrā audiētiā appellauit.⁊ ĩfra. Man.qua.si ē ita.mulieri virū restitui faciatis.q̄ post ap.ipsi⁹facta sūt.in irritū reuocātes postmodū cām sup matrimonio audiatis.⁊ fine canonico terminetis. Innocē.iij.bituricen.archiepo. Utrū qñ aliqs ꝯsanguinitatis gradus obicit̃ in quo sedes ap.dispēsare nō pōt.nec etiā ꝯsueuit ⁊ ꝓbatiōes ꝓmpte sunt ⁊ parate.indulgēda sit restitutio an denegāda ⁊ infra.Sane circa solutionē q̄ōnis proposite diuerse sunt sn̄ie. Porro cū mulier q̄ cōsanguinitatis h̄z notitiā presertim in gradib⁹ quos lex diuina ꝓhibuit.nō possit hm̄oi viro sine mortali peccato carnalit̃ cōmisceri.qm̄ omne qđ nō ē ex fide peccatū est.⁊ q̄cqđ fit ꝯtra cōsciam edificat ad gehēnā frustra in tali casu adiudicaret̃ restitutio spoliato.cū illa ꝯ deū nō debeat in h̄ iudici obedire.s̄ȝ poti⁹ excōicatiōeȝ humilit̃ sustinere.Sicq3 difficultas occurrēt q̄si ꝑplexa.q3 ꝓpter sn̄iaȝ oporteret eā reddere debitū.⁊ ꝓpter cōsciam reddere non deberet.vnde ꝯtingeret eos grauiter impediri.⁊ vtriq3 laqueus pararet̃.cū inter se carnalit̃ cōiugi nō possent.nec alij matrimonialiter copulari.ꝓpter melius videt̃ q̄ cū opponit̃ consanguinitas p̄sertim in gradib⁹ diuina lege ꝓhibitis ⁊ ꝓbatiōes offerunt̃ incōtinēti pate in ceteris q̄ sit adiudicāda restitutio.Sed ad maiorē cautelā iuramēto recepto q̄ talis obiectio malitiose nō fiat solū quo ad cōmixtionē carnalē maxime si fama cōsentit ē restitutio differēda.donec audit ꝓbationib⁹⁊ discussis.cā sine diffugio terminet̃ cū vtriq3 sit melius taliter expediri.q̄ manere aliter impeditos Qꝫ si nō habeat incōtinēti ꝓbatiōes paratas.s̄ȝ dilationes expetat longiores.q3 p̄sumit̃ ꝯtra eā q̄ sine iudicio ecclesie sua temeritate tātū recessit a viro.ad restitutiōeȝ plenariā ecclesiastica dȝ cēsura compelli.Quā tn̄ ipsa thori negādo ꝯsortiū dȝ humilit̃ tolerare.donec ꝓbatiōes offerat p̄paratas.⁊ tūc absolutiōe petita.ſm formā ecclesie absoluat̃.Sȝ anteq̄ fiat illi mādatū sub debito iuramēti recepti ꝓbationib⁹.ꝓcedat̃.queādmodū est premissū.Si vo tanta sit viri seuitia vt mulieri trepidāti nō possit sufficiēs securitas ꝓuideri.nō solū dȝ illi restitui.s̄ȝ ab eo potius amoueri. Aliodn si fieri pōt.sufficienti securitate prouisa pro facto videtur cōiunx ante cause cognitioneȝ restituenda marito..

De Inducijs peredis post restitutionē. C. XXIII.

Gratianus vbi supra.q.ij. De inducijs aūt post restitutionē p̄stādis ⁊ quo spacio tpis ꝯcedēde sint.Scribit iohānes papa dicens. Quāto tpe expoliati vel expulsi esse videbant̃ anteq̄ ad synodū ꝯuocent̃.sub eodē tpis spacio eis iducie indulgeant̃. Itē Stephanus papa q̄ntus gerardo laodicēsi.Oportet vo vt ꝑmū nos tā de inuasis ciuitatib⁹ ⁊ monasterijs ⁊ māsis.q̄ ⁊ de reliqs generaliter reb⁹ reinuestire faciatis q3 nec nudi contēdere.nec inermes inimicis nos debemus opponere. Itē gelasius papa.Eiectis epis vel expoliatis post integrā restitutionē anniuersarie inducie vel.vj. mēsiū indulgēde sunt.Itē felix papa in.c.Si eps male viuēdo facultates ecclesie dispsit.eps ab eius patrimonio quousq3 de dilapidatione rex ecclesiasticax cognoscat̃ submouēdus est.exēplo tutox ⁊ curatox q̄ dū fuerint suspecti.a tutela vel cura remouēt̃.donec de suspectiōe cognoscit̃. Eadē.q.iij.Qꝫ vo post vocationē venieti ad iudiciū iducie negāde nō sunt.felix papa testat̃.Quidā.n.ait ad repellenda inimicox iprobox machinamēta.⁊ suas p̄parādas responsiones.⁊ testes ꝯfirmādos.⁊ ꝯsilia epox atq3 amicox querēda annuȝ ⁊ vj.mēses mādauerūt cōcedi.quidā aūt annū in quo plurimi cōcordant. Minus vero q̄ sex mēses nō repperi q3 ⁊ laicis hec indulta sunt.quantomagis.domini sacerdotibus.

De Mutuis petitionib⁹ vel recōuētionib⁹. C. XXIIII.

Ex summa iuris.Sepe vo fiūt.petitiōes mutue que debēt fieri coram eodeȝ iudice.debetq3 libellus porrigi statim porrecto sup ꝑncipali ⁊ ĩsimul tractari.vnicaq3 sn̄ia terminari. Si tn̄ separat̃ tenet sn̄ia.Forma recōuētiōis assūpta fuit.vñ dicit̃ q̄ ꝯuēt⁹ab alio si vicissiȝ illū pulsare vult stati pōt.qđ nō lȝ nisi apđ eūdē iudiceȝ.Et pōt recōuētio fieri de ciuili.quolibet icidēti.Cessat aūt recōuētio in p̄iudicialib⁹ actionib⁹.vt si ego veliȝ agere restitutorio iudicio. ⁊ tu velis q̄ōnē ꝓprietatis ĩstituere nō potes.q3 qđ mea p̄iudicialis ē.⁊ prius tractari dȝ q̄ tua. Itē cessat in actiōe criminali ꝯcurrēte cū ciuili nō pōt recōuētio taliter fieri.Cessat in excōicato q̄ pōt ꝯueniri s̄ȝ ꝯuenire nō pōt:⁊ ideo neq3 recōuenire. In arbitrio quoq3 cessat vt dictum est supra. In summa vo nota q̄ ꝯuēt⁹ sup vna actione potest aduersariū plurib⁹ actionib⁹ recōuenire. Itē cōuent⁹ sup.x. pōt recōuenire sup.xx.Et dicūt quidā q̄ recōuētio fieri pōt vsq3 ad sn̄iam. Alij vo q̄ statim nec habebit locū si differat̃ vsq3 ad li.contestationem.Sed prima opinio verior.Eodē aūt modo ꝓcedēdū est in recōuētiōe sicut in ꝯuētōe.Qđ aūt dixi corā eodē iudice.itellige de cā de q̄ posset ille iudex cognoscē. Nā si corā laico ꝯuēt⁹velit de spirituali causa.reconuenire nō pōt laicus eam tractare. Pena vero actoris respondere nolentis est vt nō respondeat̃ ei. Hec aūt obseruanda sūt siue sit iudex ordinari⁹ siue delegat⁹. naȝ ⁊ si delegat⁹ sit poterit in eodē iudicio de vtraq3 q̄stiōe cognoscere.sine appellatiōis remedio. Extra.ij.de mutuis petitiōib⁹.Celestin⁹.iij.Consuluisti nos vtrū cū cā ap.re.cōmittit̃ ⁊ reus corā eodē iudice actorē reconuenerit ⁊ actor sup recōuētiōe ap.ob.interponat.an sit appel.hm̄oi deferendū. Nos vo ita sentimus.q̄ cū actoris ⁊ rei eadē si ꝯditio.⁊ vno eodēq3 iure circa appellatiōis remediū debeat vterq3 censeri. Sicut desiderat actor.vt sibi iuxta mandatoris rescriptū fiat iustitia ap.re.ita eodē modo dȝ recōueniēti in sua iustitia respondere.

De Ordine cognitionum in diuersis questionibus siue petitionibus. C. XXV.

Quoniā aūt frequēter in iudicijs plures veniūt questiōes.de q̄ prius agēdū sit videamus.Qñ quidē ꝓponunt̃ plures ab vna ⁊ eadē pte.tūc est in eius arbitrio q̄ ꝓponit quā illax prius p̄sequat̃. nisi altera incidēs fuerit.vel nisi vna pēdeat ex altera. vt si a possessore hereditatꝭ titij petā hereditatē ⁊ mutuū qđ dedi titio. prius dȝ me hereditatē petere.vt ita liqueat.an mutuū petere possim. Possunt etiā plures gratia dimīuēdax litiū insimul tractari.Qñ vo ꝓponunt̃ a diuersis.si quidē ambe ciuiles sint insimul tractabuntur qm̄ in illis hȝ locū recōuentio. Ille tn̄ prius libellū porriget ⁊ litem cōtestabit̃ q̄ pri⁹ad iudiciū ꝓuocauerit iuxta regulā illā.q̄ por appellat por agat. Fallit hoc in actiōib⁹ q̄ sui nā precedūt alias. vt q̄stio possessiōis ꝑcedit questionē ꝓprietatis.vt si actor agat possessorie reus nō poterit agere petitorie. Itē in p̄iudicialib⁹ actiōib⁹ vt si tu petas a me.x.⁊ ego dicaȝ te seruū meū esse vel filiū in p̄tāte mea existentē. Iteȝ si a reo inferat̃ alia qđ in modū exceptiōis illa prius tractabit̃. Itē fallit hoc in questiōe criminali ꝯcurrente in ciuili ex diuersis partib⁹.prius.n.tractāda est criminalis Si vo sunt ambe criminales sic obtinet regula ꝑmissa.qui por appellat ⁊c.fallit tn̄ hoc si prior instituat q̄ōnem de minori crimine.⁊ secūdus de maiori. Itē si primus iniuriā suā nō p̄sequebat̃.⁊ secūdus p̄sequitur fallit. Itē in crimine derogatorio.vt si dicas q̄ vendiderim seruum tuū ⁊ ego dicā occidisse te illū ante tps illud quo me dicis eū vendidisse. Fallit etiā vbi ciuilis questio p̄iudicialis criminal' occurrit cū questiōe criminali.pri⁹.n.tractabit̃ ciuilis q̄ est p̄iudicial' criminalis.vt si velis me accusare criminis.⁊ ego dicā te seruū meum prius cognoscet̃ ciuilis q̄stio:qm̄ illa ꝓbata perimet̃ questio criminalis.cū nō liceat seruis dn̄m accusare. Itē si vna fuerit incidēs altera principalis.incidēs semp primo tractabit̃. Extra.j.de ordine cognitionū.Celestin⁹.iij.Cū exceptiōe ꝓbata ꝑncipalis q̄stio perimat̃. ante est cognoscēdū de ipsa q̄ ad diffinitionis articulū ꝓcedatur. Greg.ix.Sup spoliatiōe ꝯuentus aduersus petentē restitutiōē nō est nisi sup spoliatiōis questione si eū reconueniat audiēdus.qm̄ restitutionis petitio in hoc priuilegiata cognoscat̃.vt ipsam intentans nō cogat̃ ante restitutionē spoliatoribus respondere. Qꝫ ab agendo spoliatiōe ab eis in modū exceptionis opposita repellat̃.

De Plus iusto petentibus. C. XXVI.

Iustinianus vbi supra li.iiij. Si quis aūt agens in intētiōe sua pl⁹ cōplexus fuerat q̄ ad eū ꝑtineret cā cadebat.i. rē amittebat.nec facile in integruȝ restituebat̃ a ptore nisi minor. xxv.ānis aut iuuētute lapsus.⁊ vbi tam magna cā iusti erroris interueniebat.vti etiā ꝯstantissim⁹ q̄s labi posset. Pl⁹ aūt q̄tuor mōdis petit̃ re.tpe.loco.⁊ cā. Re vt si q̄s p.x.aureis q̄ ei debet̃.xx.petat Aut si is cui ps debet̃ totū petat. Tpe vt q̄ ante diē p̄sitā vl' añ cōditionē petierit.Sic.n.q̄ tardi⁹ soluit q̄ debuit.min⁹ soluē intelligit̃. ita q̄ p̄mature petit pl⁹petē vr̄. Loco vt cū q̄s qđ certo loco soluēdū ē alio loco petit.auferre.n.nitit̃ vtilitatē loci.q̄ vtilitas plurimūq3 i mercib⁹ maxie iuenit̃.vt i vino oleo frumēto ⁊ hm̄oi.q̄ p diuersas regiōes diuersa hñt p̄cia. Cā vt si q̄s ita stipulat⁹ sit hoieȝ sticħū dare aut.x.aureos.⁊ ille alterutrū petat. veluti hoieȝ tm̄ aut.x.aureos tm̄. In hac aūt petitiōe electio tollit̃ ꝓmissori ⁊ eo mō petitor cōditionē suā meliorē fac̃ aduersarij deteriorē.vel si quis generaliter hominē sp̄ōdeat aut vinū aut purpurā:⁊ ille cui sp̄ōdet̃ specialiter

petat stichum hominem. vel vinum campanum. purpuram tyriam
quinetiaꝫ lꝫ vilissimum sit quod quis petit. tamen plus petere intel
ligitur. quia sepe accidit. vt p̄missori facilius sit illud soluere q̄ꝺ ma
ioris est precij. Zenonis aūt ⁊ nostra ꝯstitutio iudicat. ꝙ si q̄d quā
titate vel alio mō plus petitū fuerit. si q̄d forte dāni ex hac cā accide
rit. ei in sportulis cōtra quē petitū fuerit cōdēnatiōe triplici puniet.
Ex sūma iuris de quattuor modis q̄b⁹ plus debito petit. versus
iste formatur. Plus petit cā reqꝫ locove. Pena v̄o plus petentis. hoc
est ille q̄ plus petit re. si p̄seueret in petitiōe cadit a toto debito ei ve
ro q̄ plus petit tp̄e. inducie tp̄is in penā duplicant ⁊ expensas resti
tuet. Qui aūt loco vel causa plus petit. omne dānū restituet q̄ꝺ inde
reus p̄cepit. Deniqꝫ si probet p testes actori ꝙ plus petierit p̄dictas
penas patiet. Si v̄o p̄bet iuramēto delato vel p ꝯfessionēꝫ actoris
euacuabit tm̄ sūma falso adiecta. Ex. j. de plus petitio. Grego. ix.
Punit ip̄ortunitas plus petētiū. si sup petitiōe sua duxerint in iudi
cio p̄sistēdū ita ꝙ q̄ re petūt amplius siue cā in expēsis aduersarijs
ꝯdēnant. Qui aūt plus loco ad interesse tenent p eo ꝙ vtilitas adi
mit debitoribus quaꝫ haberent si statuto loco soluissent. Ei vero a
quo amplius tempore petitur inducie duplicantur nec liteꝫ excipiet
nisi ei soluantur expense.

¶ De Minus petētib⁹. vel in petēdo errātib⁹. C. XXVII.

Iustinianus vbi supra. iiij. li. Si v̄o in itē
tiōe sua minus cōplexus fue
rit actor q̄ꝫ ad eū p̄tinet sine p̄iculo agit: in reliquū. n. ni
hilominus iudex aduersariū in eodē iudicio cōdemnat.
Ex cōstitutionē zenonis. Si aūt aliud p alio intēdit nihil eum p̄i
clitari placet. Sꝫ in eodē iudicio cognita veritate errorē suū corrige
re p̄mittim⁹. velut si stichū hoīeꝫ petere debeat ⁊ heredē petat. aut si
q̄s ex testō dari oportere intēdat. q̄ꝺ ex stipulatu ei debet. Cū q̄ cre
ditorib⁹ suis bonis cessit. si postea aliq̄d acq̄sierit q̄ꝺ idoneū emoli
mētū habeat. ex ītegro in id q̄ꝺ facere pōt creditores cū eo expiunt.
Inhumanū. n. erat spoliatū fortunis in solidū dānari. glo. Benedi
xit ⁊ idoneū emolimentū habeat. nā si forte modicū sit cōmodū q̄ꝺ
ad victū eius vix sufficiat. nō possunt h̄ auferre creditores. q̄r ampli
us q̄ꝫ semel cessio nō fit. Sꝫ hoc ītellige de priorib⁹ creditorib⁹. Nā
si postea noui sup̄uenūt. scd̄a cessio fit. siue cū seruis negociū gestuꝫ
est. siue cū his q̄ sunt in potestate parētis. in his vero eadeꝫ iura ser
uant. glo. fere dicit. q̄r filiusfamil. pōt p̄sonalit̄ conueniri. Exercitor
appellat is ad quē quotidianus vanus questus pertinet. Qui nego
ciationib⁹ preponuntur institores vocantur.

¶ De Questiōe vel cā possessiōis ⁊ p̄prietatis. C. XXVIII.

Ex sūma iuris. Sciēdū v̄o ꝙ aliq̄n mouet que
stio p̄prietatis. aliq̄n q̄stio possessiōis
⁊ aliq̄n ambe ꝯcurrūt. Questio possessiōis est in qua de
sola possessiōe cōtrouersia vētilat. Questio vero p̄prie
tatis in qua de sola p̄prietate queritur. i. de solo dn̄io vel q̄si dn̄io.
Questio possessiōis recuperāde ⁊ adipiscēde ab vna ⁊ eadē p̄te pos
sunt cōcurrere. Ex diuersis aūt p̄tib⁹ cōcurrere nō possunt. q̄r q̄stio
possessiōis questioni p̄prietatis est preiudicialis. q̄n ex diuersis p̄ti
b⁹ p̄ponūt. Itē cū ego petā restitutiōeꝫ tu v̄o poteris īferre p̄prieta
tis q̄ōeꝫ sup illa re quā possides ⁊ detines: q̄stio v̄o possessiōis reti
nēde pōt ex diuersis p̄tib⁹ ꝯcurrē. ⁊ nō ab vna ⁊ eadē p̄te sicut nota
uit Lau. Statimqꝫ ꝯcedit pōt vbi q̄stio possessiōis retinēde mouet
īter possidētē nālit̄ ex p̄te vna. ⁊ possidētē ciuilit̄ ex alia ꝙ ille q̄ di
cit se ciuilit̄ possidere possit q̄ōnē p̄prietatis īferre cū non detineat.
Alius aūt q̄ possidet ⁊ detinet nō posset. lex tm̄ vult ꝙ nullo mō pos
sint ꝯcurrere. In sūma v̄o nota ꝙ si is cui cōpetebat possessoriū īsti
tuat petitoriū poterit q̄ōnē p̄prietatis suspēdere ⁊ ad possessoriū re
dire. vbi iā eēt ꝯclusuꝫ in p̄prietatis q̄ōne. tūc. n. nō eēt agēdū posses
sorio. nisi reus subtraxisset copiā p̄bādi dn̄iū actori. In tali nāqꝫ vl
in alio rōnabili tūc posset agi possessorio. Itē q̄n tractāt īsimul iste
q̄ōnes. lꝫ p̄mittat in p̄nūciatiōe q̄ꝺ possessiōis. p̄ualet tm̄ q̄ꝺ p̄prie
tatis. Extra. ij. de cā p̄prietatis ⁊ pos. Celestinus. iij. Interrogati
fuim⁹ si iudices deputati vt de possessiōe ⁊ de p̄prietate agnoscant
grauib⁹ p̄tiū sūptib⁹ p̄cere cupiētes. de vtraqꝫ cōmixtiꝫ audiāt alle
gatiōes parit̄ ⁊ testes admittāt. Deīde p̄us audiāt attestationes de
possessiōe ⁊ p̄nūciēt s̄ꝫ tenorē illaꝝ. vtrū licite h̄ agat. Nos aūt cuꝫ
hoc sit in iure ciuili expressum ꝙ licite possit fieri respondemus.

¶ Q̄ Omnib⁹ liceat debita repetere. C. XXIX.

Hermanadus vbi supra. Equū est certe vt q̄cq̄d
alteri⁹ apō alterꝫ sine cā dep̄hēdit
reuocet. Quidq̄d aūt nobis debet nō p̄pria auctoritate
sed publica. id est. per iudicem persequi debemus. Equi
tati enim congruum est. vt priuatorum lites publica actione diri
mantur ⁊ per magistratum effectui tradantur. Verbum autem de
bendi ita accipe debemus vt nō solū ea que per actionē vel p alia
iura q̄ hodie in actiōes redacta sunt debeant. sꝫ etiā illa q̄ iudicis of
ficio tm̄ nobis p̄stāda sunt. velut p restitutiōes. ⁊ in debiti v̄bo dis
tinguit illa p̄secutio p quā nō pecuniarū q̄d exigit. sed publica vin
dicta desiderat. Indebitū aūt q̄ꝺ omnino nō debet. i. neqꝫ nāli ra
tiōe nec etiā ciuili iure vel p̄torio: siue aūt iuste siue iniuste res mea
ad te p̄uenerit. equū est te teneri nō suffragāte iusta cā ex q̄ eā tenē
debeas. Gratianus cā. xiiij. q. j. Q aūt clerici sua repetere nō pos
sint facile videt posse p̄bari. Ait. n. dn̄s in euāgelio. Si vis p̄fectus
esse vade ⁊c̄. q̄r g̃ isti iter p̄fectiōis arripiūt nō licet eis h̄re sua. mul
to g̃ minus lꝫ eis repetē: q̄r nō dꝫ repeti q̄ꝺ possidere nō licet. Iteꝫ si
q̄s voluerit tunicā tuā tollere ⁊c̄. Itē ap̄ls in ep̄la ad corinth. Secu
laria igit iudicia si habueritis oīno peccatū est in vobis. Vn̄ in ꝯcil.
chartagi. iiij. Ep̄s nec p̄uocat⁹ pro reb⁹ trāsitorijs litiget. His ita r̄n
det. Prohibet p̄fecto in iudicio stare captādo lucrū. sed nō euitan
do dānū vel aliter. Aliud ē sua possidere. aliud cōiū p̄curatorē esse
Canonici nō possidēt sua: q̄r res deo oblate nō sūt alicui⁹. Vtunt
enī reb⁹ eccl̄ie nō vt suis. sed tanq̄ꝫ ad dispensandū sibi creditis. Si
cut g̃ isti nō sua possident. ita nec repetūt. sed res ecclesie q̄rū p̄cura
tionē gerunt. Silr̄ ꝙ in iudicio prohibent cōtendere. ita intelligen
dū est videlicet vt nō sibi stent corā iudice sed alijs. Alijs aūt coraꝫ
iudice astitisse ⁊ p eis iudicē interpellasse nōnullos sanctoꝝ legim⁹.
hi aūt nō sibi stant sed paup̄ib⁹. quoꝝ necessitatibus p̄futura repe
tunt. ⁊ ita nō p̄hibent stare corā iudice. Illud v̄o euāgelij. Si quis
abstulerit tibi tunicā ⁊c̄. nō p̄cipiētis est sed exhortātis. Unde aug.
ait. Q̄ꝺ debet ꝯsi benigne remittit. si tm̄ iniq̄ repetit. peccat āt q̄ exi
git vltra debitū. Iustinia. vbi supra. iiij. li. Trib⁹ aūt modis debi
tor suis rebus defraudat. Latent bona eius ne venundent. Si ces
sionem bonoꝝ suoruꝫ fecerit. Si intra certuꝫ tempus non soluerit.

¶ De Exceptionibus. C. XXX.

Ex sūma iuris. Adueniēte v̄o termino ⁊ reo ꝯpa
rente ac litigare volēte. pōt excip̄e ꝯtra
illū qui petit ⁊ ꝯtra libellū ⁊ etiā ꝯtra iudicē. Et est exce
ptio actiōis exclusio ⁊ ꝙ dico actiōis intelligas large vt
sit etiā ītentiōis exclusio. Et nota ꝙ exceptiōes alie sūt p̄emptorie.
alie dilatorie. Itē dilatorie alie sūt decliātorie iudicij. alie dilatorie
facti siue cōes. Declinatorie iudicij sūt q̄n excipit ꝯ iudicē ꝙ nō est
iudex. puta q̄r nō valet rescriptū in quo dat⁹ ē iudex. vl̄ q̄r dico me
nō eē de iurisdictōe eius. Dilatorie cause sūt. cū re⁹ dicit actorē ex
coīcatū. vel cū dicit nōdū extare terminū solutiōis vel aliq̄d hm̄ōi.
Peremptorie sunt. q̄ factū p̄imūt. ⁊ sp̄ cōpetunt ante sniaꝫ. vt factū
de nō petēdo. ⁊ cū opponit dolus actori. vel ꝙ met⁹ cā. vicꝫ ꝙ coe
git me p metū sibi p̄mittere aliq̄d. ⁊ nūc petit a me istud. obstat. n.
exceptio p̄dicta. Dilatorie siue declinatorie ante lit. ꝯtest. p̄nt oppo
ni. postea nō p̄ter excōicatiōis exceptionē. illa eni semp p̄ponitur.
Peremptorie v̄o ⁊ ante litē ꝯtestatā ⁊ p⁹ possunt proponi vsqꝫ ad
diffinitiuā sniaꝫ. postea nō regulariter. Et nota ꝙ in q̄libet excepti
one reus efficit actor q̄ꝫtū ad p̄batiōes. Iustinia. vbi supra. Exce
ptio est auxiliū ꝯtra legē inuentū. iure quidē ciuili inualidū: natura
li vero plenā v̄tutē h̄ñs. Exceptionū alia p̄petua ⁊ p̄emptoria. Alia
tp̄alis ⁊ dilatoria. prime sunt q̄ semp agētib⁹ obstant. ⁊ sp̄ rem de q̄
agit p̄imūt. vt exceptio doli mali. vel ꝙ metus cā factū est. ⁊ pacti
cōuenti cū ita ꝯuenerit ne oīno pecunia peteret. Secūde sunt q̄ ad
tp̄s nocēt ⁊ tp̄is dilatione pereūt q̄lis est pacti ꝯuenti. cū ita cōue
nerit. ne intra certū tp̄s ageret vt intra q̄nquēniū quo tp̄e finito ni
hil impedit actorē exequi. Replicatio est p q̄ꝺ replicat ⁊ resoluitur
ius exceptionis. Regula iuris. Marcellus definit debitor eē is q̄
nactus est exceptionē iustaꝫ. nec a naturali equitate abhorrentem.
Ulpianus. Cui vero dam⁹ actionē eidē exceptiōeꝫ ꝯpetere multo
magis diximus siue vtilis siue directa sit cū effectu tm̄. Extra p̄mo
de ordine cognitionū. Clemens. iij. Cū exceptiōe probata principa
lis questio perimat. est ante cognoscendū de ipsa q̄ꝫ ad diffinitio
nis articulū procedat. Innocenti⁹. iij. in. c. cuꝫ dilectus. Si in mo
dum exceptionis aliq̄ꝺ crimen testi obicit. vt a testimonio repellat
⁊ si crimen cōtra eum ciuiliter p̄batū fuerit. non igit sibi pena infli
git ordinaria. Sꝫ eius dūtaxat testimonio nō credet q̄ꝺ ea rōne nō
contingit: quoniā in ipsuꝫ accusatio nō p̄cedit. testes etiā quoꝝ te
stimoniū reprobat int̄ īfames quasi ex falso testimonio nō h̄ñtur.

¶ De His que vi vel metus cā fiunt. C. XXXI.

Ex summa iuris. Q̄m aūt exceptiōes vt dictū
ē plurimūqꝫ de vi vel metu vel do
lo fiūt. dū. s. actori vel dol⁹ mal⁹. vel met⁹ ab eo illat⁹ op
ponit. de his quoqꝫ dicēdū ē. Et primo de vi vel metu.

Uis est maioris rei impetus cui resisti nõ potest. Metus autē est
instãtis vel futuri ꝑiculi cã mētis trepidatio. Et qñ in talibꝰ incidit
coactio. Notãdũ est de coactiõe. Qr si q̃s cõpellat ad id qꝺ peccatũ
mortale ē vt ad thurificãdũ idolis. ⁊ hoc coactiõe absoluta. s. violen-
ter eũ trahẽdo al's trudẽdo. ⁊ manꝰ eiꝰ cũ thuribulo sup arã agitãdo
talis coactio excusat oı̃no. Si v̈o coactio fit ꝯditiõalis. nõ excusat
nisi in ꝑte. meliꝰ ē. n. oı̃a mala tolerare q̃ȝ peccato ꝯsentire. Porro si
cõpellat q̃s ad id qꝺ nõ est mortale peccatũ sicut ad renunciãdũ re-
bus suis ⁊ metus vel coactio talis sit ꝙ in cõstãtē virũ cadere possit
vt est metus mortis. vel stupri. vel subuersiõis statꝰ. vel cruciatꝰ cor-
poris. vel etiã ablatiõis reꝝ excusat. ⁊ factũ vel ꝓmissũ irritũ facit.
Si v̈o sit modica vis vel metꝰ nõ excusat. Itē nota ꝙ si q̃s in metuꝫ
incidat ex culpa sua. nõ excusat. si tñ vim inferẽdã legitimo mõ sibi
timeat. sꝫ si vim iniuriosaꝫ timeret excusaret. lꝫ ex culpa sua in metũ
incidisset. Extra. j. De his q̃ vi metusve cã fiũt. Alex. iij. Cũ q̃dã no-
bilis ⁊ potẽs. M. vxorē suã suspectã haberet. Milites sui eius pre-
cepto eã ad quãdã siluã ducẽtes euaginato gladio occidere volue-
rũt. sꝫ tãdē pietate ducti sub tali cõditiõe preceperũt eidē ꝙ in mo-
nasterio de collobijs habitũ suscipet monachalē. ⁊ ĩfra. Epi v̈o mis-
si a viro vt ei velũ ĩterponerẽt qꝛ iuuenis erat ⁊ filiũ habebat puulũ
mutatiõe vite sui suspectã habẽtes seorsuꝫ cõuenerũt: eãdēq̃ȝ rē pa-
tefaciẽs ꝙ mortis timore ĩtrabat mõasteriũ ꝓposuit vt. ĩde qñcũq̃ȝ
posset exiret. sꝫ alter episcoporꝫ vt viri tyrãnidi satisfacere videretur
velũ imponere simulauit. Tandeꝫ viro de medio sublato mulier de
mõasterio exiẽs aliũ maritũ accepit quos collíritanus epũs ad istã-
tiã sororũ vinculo excõmunicationis astrinxit. ⁊ infra. Ideo mãda-
mus quatenus mulierē ⁊ virũ recepto sacramẽto ꝙ nostro debeãt
stare mãdato excõmunicatiõis vinculo absoluatis. Deinde tã mu-
lierē q̃ȝ priorissam ⁊ moniales ante vestrã presentiã cõuocẽtes si le-
gitime probatũ fuerit nõ timore mortis mulierē religionē intrasse.
aut qꝺ fecit ratũ postmodũ habuisse. ipsam ad monasteriũ redire ⁊
habitũ depositũ resumere cen. ec. cõpellatis. Idem. Que metu ⁊ vi
fiũt de iure debēt ⁊ in irritũ reuocari. Clemẽs. iij. Renunciatio fa-
cta ad laicoꝝ terrorē. nisi forte ꝑ iuramẽtũ vel fide ĩterposita sit con-
summata. nõ impedit quo minus q̃ renũciauit ecclesie ad cuius re-
gimē prius erat electus preficiat. Innocē. iij. Distinguimus vtruꝫ
is q̃ cõicat excõmunicatis. inuitus sit ꝑ coactionē attractꝰ aut ꝑ me-
tũ inductus. In primo casu talē nõ credimus excõmunicatiõe tene-
ri cũ magis pati q̃ȝ agere cõuincat. In secũdo lꝫ metus culpã atte-
nuet: nõ tñ ꝓsus excludit. cũ ꝓ nullo metu debeat q̃s mortale pec-
catũ incurrere. excõicationis labe credimus inquinari.

Iterum De eodem. C. XXXII.

Extra. v. de regulis iuris. Gregorius septimus. Qꝺ
latẽter aut ꝑ vim vel alias illicite introductũ
est. nulla debꝫ stabilitate sustineri. Iustinianus vbi su-
pra. vis priuata ē sine armis. vis publica cũ armis. Re-
gula iuris. Uani timoris iusta excusatio nõ ē. nec vim facere videt
q̃ suo iure vtit. Ex dige. iiij. li. Ulpianꝰ li. xj. ad eꝺ. Ait p̃tor ꝙ me-
tus cã gestũ erit. ratũ nõ habeo. olim ita dicebat ꝙ vi metusve cã.
vis. n. fiebat mẽtio ꝓpter necessitatē ĩpositã ꝯtrariã volũtati. Me-
tus ē instãtis vel futuri ꝑiculi cã mẽtis trepidatio. Sꝫ postea detra-
cta ē vis mẽtio ideo: qꝛ q̃cũq̃ȝ vi attroci fit: id metu quoqꝫ fieri vi-
det. Paulus li. j. sniaꝝ. Uis ē maioris rei ĩpetus q̃ repelli nõ p̃ot.
Ulpianꝰ li. xj. ad eꝺ. Uim accipimꝰ atrocē ⁊ eã q̃ aduersus bonos
fiat mores. nõ eã quã magistratꝰ recte ĩtulit. s. iure licite ⁊ iure hono-
ris quē sustinet. Idē. Metũ. n. accipiẽdũ labeo dicit nõ quẽlibet
timorē sꝫ maioris mali. Caius li. iiij. ad eꝺ. ꝓuin. Metũ dicit non
vani hoı̃s. sꝫ q̃ merito ⁊ in hoı̃e ꝯstãtissimo cadit. Paulus. Si q̃s
dederit pecuniã vel aliudne stuprũ patiat siue vir siue mulier h̃ edi-
ctũ locũ hꝫ. cũ viris bonis metus iste maior q̃ȝ mortis esse debeat. h̃
aũt q̃ diximꝰ ad hoc edictũ ꝑtinere. nihil ĩteresse ĩter se q̃s veritꝰ sit.
an in liberis suis. cũ ꝓ affectu parẽtes magis in liberis terreantur.
Ulpianꝰ li. xj. ad eꝺ. Metũ aũt p̃sentē accipe debemus. nõ suspi-
cionē ĩferẽdi eius. Calistratꝰ. Extat. n. decretũ diui marci in h̃ ver-
ba. Optimũ ē vt si quas putas te hr̃e petitiões expiaris actiõibꝰ. cũ
martianus diceret vim nullã feci. cesar dixit tu vim putas esse soluꝫ
si hoı̃es vulnerẽt. Uis ē. quotiẽs q̃s id qꝺ deberi sibi putat nõ ꝑ iu-
dicē reposcit. Quisq̃s igit ꝓbatꝰ mihi fuerit rē vllã debitoris vel pe-
cuniã debitã nõ ab ipso sibi spõte datã sine vllo iudice temere pos-
sidere vel accepisse isq̃ȝ sibi ius in eã rē dixisse ius crediti non habe-
bit. Ulpianꝰ. Et qñ metus hꝫ ĩ se ignorãtiã. merito q̃s nõ astrin-
git vt designet q̃s ei metũ vel vim adhibuit. sꝫ ad h̃ tñ actor astrin-
git. vt doceat metũ in causa fuisse. vt alicui acceptam pecuniam vel
rem traderet vel quid aliud facceret.

De Rest. rerũ q̃ per vim vel metũ extorte sunt. C. XXXIII.

Ulpianus in. l. Si cũ exceptione. Pedius lib.
viij. Scribit arbitriũ iudicij in resti-
tuenda re tale esse. vt eũ q̃dē qui vim admisit iubeat re-
stituere etiã si ad aliũ res ꝑuenit. eũ aũt ad quē ꝑuenit
sıl̃r. etiã si alius metũ fecit. Nã in alterius ꝑimũ v̈ti alienũ metũ nõ
oportet. Si q̃s aũt nõ restituat in quadruplũ in eũ iudiciũ pollicet.
Quadruplabit aũt omne quodcũq̃ȝ restitui oportuit. satis clemen-
ter cũ reo pretor egit. vt daret ei restituẽdi facultatē: si vult penã eui-
tare. post annũ v̈o in simplũ actionē pollicet. sꝫ nõ sꝑ sed cã cognita
In cause aũt cognitiõe versat. vt si alia actio nõ sit tunc hec det. Et
sane cũ ꝑ metũ facta iniuria ãno q̃dē vtili expleuerit. cã eē debet. vt
post annũ actio hec dari debeat. Alia aũt actio sic esse p̃ot. si is cui
vis admissa est decesserit. heres eiꝰ hꝫ hereditatis petitionē. qui ꝑ
possessore q̃ vim ĩtulit possidet. nec cuiq̃ȝ iniquũ videat ex alieno fa-
cto aliũ in quadruplũ ꝯdẽnari. qꝛ nõ statim q̃druplı est actio. Sed
si res nõ restituat. Hec aũt actio cũ arbitraria sit hꝫ reus licentiã vs-
q̃ȝ ad sniaꝫ ab arbitro datã restitutionē rei facere. Qꝺ si non fecerit
iure meritoq̃ȝ quadrupli ꝯdẽnationē patiet. Qui vim ĩtulit cũ pos-
sessionē a me sit ꝯsecutꝰ. sui nõ est q̃uis q̃ vi rapuit vir improbior
eē videat vt iuliano placet. Eũ qui metũ fecit. ⁊ de dolo teneri certũ
est. Si plures intulerũt metũ. ⁊ vnus fuerit ꝯuentꝰ. siquidē sponte
ante sniaꝫ rem restituerit oẽs liberati sũt. Si aũt nõ spõte: sꝫ ex snia
quadruplũ restituerit. veriꝰ est etiã sic ꝑimi aduersus ceteros metꝰ
cã actionē. Ulpianꝰ. Qꝺ turpiter vel scelere q̃situ est. ⁊ ad heredis
cõpendiũ nõ debet ꝑtinere. Paulus. Qꝺ metus cã gestũ est nul-
lo tp̃e p̃tor ratũ habebit. Paulꝰ li. j. sniaꝝ. Qui in carcerē quē detru-
sit vt ei aliq̃d extorq̃ret. q̃cq̃d hac cã factũ ē nulliꝰ momẽti. Ex co-
dice. viij. li. Possessionē iã vi ablatã incõtinẽti. i. in eadē ꝯcertatiõe
armis etiã recupare ꝑmissuꝫ ē. eũ. n. q̃ cũ armis venit. possumus ar-
mis repellē.

De Dolo malo. C. XXXIIII.

Ex summa iuris. Dolus est calliditas ad ali-
quē decipiendũ adhibita. Pena
dolosi est vt de dolo cõdẽnet infamis. Itē vt aduersa-
rio ꝯdẽnet in expẽsis. sed qui dolũ obicit ꝓbare debet.
Ex digest. iiij. li. Ulpianꝰ li. xv. ad eꝺ. Hoc edicto pretor aduersus
varios ⁊ dolosos q̃ alijs obfuerũt calliditate quadã subuenit ne vl
illis malitia sua lucrosa sit. vel illis simplicitas dãnosa. Uerba edi-
cti talia sũt q̃ dolo malo facta eē dicent. si de his rebꝰ alia actio nõ
erit. ⁊ iusta cã esse videbit iudiciũ dabo. Dolũ malũ Seruiꝰ sic dif-
finit. machinationē quãdã alterius decipiẽdi cã cũ aliud simulat ⁊
aliud agit. Labeo aũt ait. posse ⁊ sine simulatiõe id agi. vt q̃s sibi ꝯue-
niat. posse etiã sine dolo aliud agi ⁊ aliud simulari: sicuti faciũt qui
ꝑ suã dissimulationē se ⁊ sua vel alios ⁊ aliena tuent. Ipse itaq̃ȝ sic
diffinit. dolũ malũ esse oẽm calliditatē fallaciã machinationem ad
circũueniẽdũ. fallendũ decipiendũ alterũ adhibitã. Hec diffinitio ē
vera nõ fuit aũt ꝯtentꝰ p̃tor dolũ dicere sed adiecit malũ: qñ vete-
res dolũ etiã bonũ dicebãt. ⁊ ꝓ solertia hoc nomē accipiebãt maxi-
me si aduersus hostē latronēve q̃s machinet. Ulpianꝰ dicit. Si
quis pũpillus tutore actore colludẽte circũscriptus sit. nõ debē eũ
de dolo aduersus tutorē hr̃e actionē. Idē labeo q̃rit. Si seruum
meũ cõpeditũ vt fugeret soluisti. an de dolo actio dãda est. ⁊ ait q̃n-
tus apud eũ notãs. si nõ mĩa ductꝰ fecisti furti teneris si mĩa in fa-
ctũ actionē dari debere. nõ nisi ex magna ⁊ euidẽti calliditate nõ dꝫ
de dolo actio dari. Ulpianꝰ li. xj. ad eꝺ. Si plures dolũ fecerint ⁊
vnꝰ restituerit oẽs liberant. Ulpianꝰ li. xj. Si deferẽte me iuraue-
ris. ⁊ absolutus sis. postea ꝑiuriũ fuit approbatũ. labeo ait de dolo
actionē in eũ dandã. Pomponius ait ꝑ iusiurandũ trãsactũ vide-
ri: quã sententiã marcellus li. viij. digest. ꝓbat. Stari enim religioni
dꝫ. Paulus. xj. ad eꝺ. Nam sufficit pena ꝑiurij. Regula iuris. Qui ius-
su iudicis aliq̃d fecit. non videt dolo malo facere. qꝛ parere necesse
hꝫ. sꝫ dãnũ dat qui iubet dare. Neqꝫ interdicto. neqꝫ in ceteris cau-
sis pupillo nocere oportet dolũ tutoris siue soluẽdo est siue nõ est.
Non p̃ot dolo carere qui ĩperio magistratus nõ obtẽperat. nemo
videt fraudare eos qui sciũt ⁊ ꝯsentiũt. nemo lucrari debet ex alie-
no dãno. Martianꝰ li. ij. dige. si duo dolo malo fecerit ĩuicē ꝺ do-
lo nõ agẽt. Extra. ij. de dolo ⁊ ꝯtu. Inno. iij. Finē litibꝰ cupientes
imponi ne ꝑtes vltra modũ grauent laboribꝰ ⁊ expẽsis. p̃sertim cũ
de bñficijs ecclesiasticis litigat. q̃ sine dispẽdio diu vacare non p̃nt
p̃nte decreto statuimꝰ. vt post q̃ȝ intentionē suã altera ꝑs fundaue-
rit si reliq̃ forte voluerit verã exceptionē opponē quã noluit aut ne-
q̃at icõtinẽti ꝓbare: qꝛ frequenter ad ĩpediendũ vel differẽdũ ꝓces-
sum hmõi exceptiões ꝑ excogitatã malitiã opponunt ad soluẽdas
moderatas expensas ex tũc in iudicio faciẽdas cũ acceptis induciis

si forsitan in ꝓbatione defecerit ꝯdēnet ⁊ si soluēdo nō fuerit: alias ſm arbitriū discreti iudicis puniat: vt hic saltē timore pterritus nō facile q̄s in grauamē alterius falsas exceptiōes opponat. Ex iij. de rez ꝑmutatione. Deceptis ⁊ nō decipentib⁹ iura subueniunt. Ex codice li. j. Que in fraudē legis gesta sunt irrita sunt tā ipa q̄ⷨ eoꝝ subsecutiua si ꝑpetuo ꝓhibita sunt. Si autem temporalē causam seruat subsecutiuum eius valet.

¶ De Ignorantia ⁊ errore. .C. XXXV.

Quoniā aūt in causis sepe ꝑtendit ignorātia tā in re q̄ⷨ in facto: de hac quoq̄ⷨ videndū est. Et notādū. j. ꝙ aliud est ignorātia: aliud error: ⁊ aliud titubatio. Ignorātia esse dr̄ qn̄ q̄s de iure vl' facto nihil scit: nec aliq̄d inde suspicat. ꝓprie vō ignorare est: qd scíri dz nescire. Sicut. n. gnarus sapiēs: ⁊ ignarus. i. insipiēs appellat. sic ⁊ ignorantia dr̄ insipientia qn̄. s. aliq̄s nescit ea que sciri tenet: ⁊ inde ē ꝙ qui ignorat ignorabit: ita nescire latius est q̄ⷨ ignorare. Error āt qn̄ aliter est q̄ⷨ credat. Titubatio vō cū de duob⁹ ꝯtrarijs aut diuersis dubito. ita ꝙ neutri credulitatem mea applico. Ignorantia diuiditur. Nam alia iuris est: alia facti. Ignorantia facti alia probabilis: alia non probabilis est. vt si quis errat in alieno facto non in suo. Nam in facto suo vel in reb⁹ suis: vel in q̄litate reꝝ suaꝝ ꝓbabil' nō est: nisi in casu: vt cū tractat de indebito repetēdo. Itē nō ꝓbabilis est qn̄ quis ignorat qd oēs de ciuitate sciūt: vel maior ps ciuiū. Secundū pmā diuisionē sumit hec regula. Ignorantia iuris in vsucapione ꝓdesse negat. vt si putat q̄s sibi licere a pupillo emere sine tutoris auc̄te. Ignorantiā vō facti ꝓdesse ꝯstat: vt si putauit venditorem dn̄m esse qui nō erat: nec tn̄ cuiuslibet ignorātia facti ꝓdest. vt si puto rem nō esse furtiuā que tn̄ ē. Itē alia regula. Ignorantia nō ꝓdest acq̄rere volētib⁹. suū vō petentib⁹ nō nocet. Itē error facti in dānis vel cōpēdijs nō obest. error aūt iuris nec femis in cōpendijs ꝓdest: in damnis aūt nō nocet. Ex codice li. j. Error in iure naturali tolerandus nō est. in ciuili tolerabilis est iuris ignorantia: in amittenda re sua nemini obest. in compendijs vō nemini ꝓdest.

¶ De Differentijs ignorantie iuris. .C: XXXVI.

Ex sūma iuris. Porro distigui pōt. vtrū nāle ius ignorauerit q̄s: vel q̄si nāle: an cet'a iura. Si nāle velut si credat impune sibi licere pulsare parentē: vel inopē nō exhibere vel furiosum non ꝓcurare: vel captiuū nō redimere cū ipse sit fili⁹ maior. nō parcit ei quomin⁹ exheredet. Idē ⁊ si putet sibi licere occidere vel furtū ꝯmittē: vl' huiusmodi q̄ iure nāli ꝓhibent. Nihilomin⁹ eni ex delicto spāli tenet Secus aūt si putat sibi licere rē suā auferre: tūc. n. poti⁹ est error in iure ciuili. ⁊ ob h' excusat a delicto furti. non tn̄ a pena ꝯstitutiōis. Itē q2 q̄si de iure nāli debem⁹ reuerentiā. Iō mr̄ que ꝑtextu ignorantie iuris nō petijt filijs tutorē: nō excusat vt euitet penā: sic ⁊ mulier q̄ nubit īfra annū nō seruata suo quōdā marito reuerētia. Regulariter aūt ignorātia facti ꝓbabilis ⁊ ꝓdest in cōpēdijs: ⁊ nō nocet in damnis. Notandū vero quia ꝓpter ignorantiā iuris ciuilis parcit feminis. nō tamē semꝑ: sed in casibus a lege designatis. Minoribus quoq̄ⷨ succurrit ⁊ in cōtractibus ⁊ in delictis que nō proueniūt ex animo si quid per errorē iuris vel facti fecisse dicātur Militibus etiā errantibus in iure parcit. Ait enim imperator milites arma scire volo nō leges: subueniri tamē eis tantū videt errātibus in iure quantū ad exceptionē: nō quantū ad actionē. Itē hec intelligunt in his que extra iudicia aguntur. Nam in iudicijs exposita cōfessio per errorē iuris nocet. Diligenter ergo notandū ē quis ignorantias sibi subuenire velit ⁊ vtrum in lucro aut in damno. ⁊ pro qua ignorātia ⁊ vtrū ad actionē vel ad exceptionē. ⁊ etiā quando. s. ante sn̄iam vel postea. Nā post sn̄iam non licet pretēdere errorem etiā facti. nisi in casu vt si forte error si tcōis nō spālis ipsius errantis. Itē in iudicijs: vt valeat sentētia ꝓdest allegare iudicis errorem. s. si ignorabat successorem aduenisse. partiū autē error itemq̄ⷨ populi quādoq̄ⷨ prodest. vt eius sententia valeat. Si eum esse liberum ac iudicē esse posse putabāt. Secus vero si putarent eum aliū esse q̄ⷨ esset. In testimōijs etiā error testatoris ac testiū. Itē populi circa testē quē credebāt esse libeꝝ ꝓdest vt teneat testimoniū. Item ignorantiā in delictis qn̄q̄ⷨ reperio excusare in q̄b⁹ solus punit dolus. vt ecce si re cōmodata vel deposita a te vtar aliter q̄ⷨ accipiam. Itē ⁊ si ī testimonio ſuo meo scripsi. quē putabā alienū. Nō. n. punior: q2 culpa etiā lata in publicis accusatōib⁹ ꝓ dolo nō punit. Sicut ⁊ ecōtrario excusor quē ascripsi ſuo quē putabam meū: sz erat alien⁹. Cōtrariū vō repio ī actōe iniuriaꝝ. Nā si facias mihi īiuriā eū me putas aliū esse q̄ⷨ sim. vel si credas me filiūfa. esse. nō tn̄ scias cuius teneris. Ac in cōtractibus nō excusat. vt si vēdideris rē vitiosam q̄si sanā. vel subiectā: vel q̄si subiectā minorib⁹ tributis.

¶ De his que fiunt mēte alienata. C. .XXXVII.

Causa xv. q. j. Quod autē ea que alienata mēte fiūt nō sint īputāda. facile videt posse probari Aug. de vera religione. Usq̄ⷨ adeo pecatum voluntarium malū est vt nisi sit voluntariū nullo mō sit peccatuz Quare aut negādū est peccatū cōmitti. aut fatēdū est cū voluntate cōmitti. Sed obicitur de lamech: qui cū cecus esset chayn interficit nec eum excusauit cecitatis infirmitas: sed cecitas ignorātie filis ē. Ex vtraq̄ⷨ. n. quedā fiunt que īputātur: q̄dā vō que minime. Cecus nanq̄ⷨ si debitū sue vxori se credēs reddere aljenā polluit nō est reus adulterij. si aūt ludo vel exercitatione virium vel venatione iaculum mittēs aliū perimat. q2 ab eo penitus hoc dz eē alienū homicidij reus habetur. Mēs vero alienata furore cū sui compos non sit reatū non cōtrahit. q2 facultatem deliberādi nō habuit. Item Ambrosius in exam. Neq̄ⷨ eni si per furorem aliq̄s īnocētē ꝑimat obnoxius morti est. Idē in lib. de paradiso. necis q̄ homicidiū aliq̄d inuitus fecerit. extra ministeriū dei est. Siquidē lex ait de eo: quia deus dedit illum in manus eius. man⁹ ergo eius instr̄i mō diuine vltioni ministeriū prebuerūt. Gratianus. Cum itaq̄ⷨ qui inuitus hoīem interfecerit minister dei sit. cum inocētē furore ꝑimēs morti neq̄quā obnoxius est: cū subito demētes eoꝝ que faciunt reatuz minime gestent. patet hūc sacerdotē minime reū eē homicidij. vn̄ nec sacerdotō ꝓuari debet. Obicitur aūt illud quod inuenit in penitētiali theodori. Si q̄s insaniēs aliquē occiderit. si ad sanā mentem ꝑuenerit. leuior ei penitētia īponēda est. Sed hoc forte de eo intelligitur quē propria culpa ad furorē ꝑduxit. Itē obicitur. Sūt quedā que ⁊ si non īputent ad penā. tn̄ īpediunt sacramenti signaculū. Ambitio nāq̄ⷨ parētū filio non īputatur ad penā cui tn̄ obest ad ecclesie munus accipiendum. Sic que mēte alienata fiunt. ⁊ si nō imputantur ad penā tamē sacri muneris executionem īpediunt Unde Hierony. Si quis non iratus sed ꝑꝑ disciplinā aliquē verberauerit vel alicui palmā dederit. ⁊ cāu occiderit sicut solet fieri. q̄ⷮtū ad gratiā īnocēs est. q2 voluntatē non opus requirit. quātum ad legē āt reus est. quia opera querit. Sicut ergo qui propter disciplinam casu homicidiū facit quātū ad legē reus est: quātū ad gratiam inocēs. sic iste sacerdos qui furore homicidiū fecit q̄ⷮtū ad culpam inocens est quantū ad suscepti muneris executionē re⁹ probatur. His itaq̄ⷨ r̄ndet. Nō oīa que ordinādū īpediunt ordinatū deiciunt. Nō eni pōt ad sacerdotiū ꝓuehi qui aliquādo insanijt. verūtn̄ si post susceptuz ordinem vel sacerdotium furere ceperit. nō iō sacerdotio carebit nisi forte nunquā ad sane mentis officium illum redire contingat.

¶ De Contumelia. C. XXXVIII.

Ex summa iuris. Contumacia est erga iudicem vel prelatuz iobediētia. Pena cōtumacis ē vt si fuerit absens ante litē cōtest. in cā criminali ſm canones debeat excōicari vel suspēdi. Secundū leges autē bona eius annotantur. ⁊ post ānū fisco applicantur. In pecuniaria vō si agatur reali actione fiet missio in possessionem rei petite. Si actione personali. tunc fiet missio in possessionē bonoꝝ ipsius abn̄tis ſm modū declarati debiti. sed si cōtumax infra annū venerit ⁊ obtulerit cautionem standi iuri recuperabit possessionē solutis expensis misso in pos. Post annū autem nō audietur: nisi super ꝓprietate. Si vero cā sit talis ꝙ missio in pos. fieri nō possit. puta si sit super aliquo iure vel super matrimōio. tunc excōīcabitur absens. Poro si cōtumax fuerit post lit. ꝯtest. ⁊ in cā criminali. aut liquere poterit iudici de cā aut nō. si sic feret sn̄iam diffinitiuam in contumacem: alioquin ipsum excōicabit. In ciuili vō vel quasi recipiet. probationes ꝑsentis. ⁊ cōdēnabit cōtumacē diffinitiua sn̄ia nec poterit appellare. Si autem liquere nō pōt iudici de cā forte qn̄ absens presenti subtrahit copiā ꝓbādi transferet in aduersarium possessionē: nec recuperabit eā rediens infra annū. Illud igitur in sūma nota ꝙ q̄ ꝓpter contumaciam cōdēnatur non auditur appellans: nisi veniret adhuc iudice ꝓ tribunali sedēte. h' quidem verum ē de cōtumace in modo veniendo. contumax autē in nō exhibēdo bene auditur appellans: Extra. ij. de dolo ⁊ cōtu. Urbanus. iij. Reū qui contumaciter a presentia. v. recessit iuratoriam coegistis exponere cautionē ꝙ corā vobis iuri pareret: cūq̄ⷨ die prefixa. v. se cōspectui presentasset. ꝑtextu aduocati quē nō hēbat respondēre solita malicia recusauit. tandē actore īstante. R̄ndit ꝙ xl. annis decimas de quibus erat cōtētio ꝑcepisset: varijsq̄ⷨ excusatiōibus vtēs in vocē appellatōis ꝓrupit. ⁊ cōtumaciter iuramēto cōtēpto recessit. Ideoq̄ⷨ man. qua. ad cōuincēdā eius maliciam se

mel eū ad pre. ve. cōuocetis. ⁊ si venerit finē īponatis negocio cōpetentē. Qr si venire ɔtempserit cām vtpote lite q̄ ingerif ɔtestata diffinitiua sñia t̄minetis vel pñti saltē adiudicetis possessionē suatꝰ dūtaxat ꝓprietatis qōne absenti. Inno. iij. cū mandaf alicui vt ad certū t̄minū se iudici repñtet: duo sub hac forma mādanf: vt ad inuicē veniat. ⁊ ad diē sibi p̄fixā accedat: vñ si venire non possit ad diē assignatā: tenef nihilominꝰ se iudici pñtare. Si. n. mādaf alicui vt ad certū diē alij rē certā exoluat. nō ideo erit a mandato solutꝰ si solutus si soluere nequiuerit die dato. imo ad solutionē elapso ip̄o etiā die ad solutionem p̄fixo tenetur.

De Mittendo in possessionē cā rei seruande. C. XXXIX.

Ex summa iuris. Quia vō pp ɔtumaciā mittitur actor in possessionē rei ſuāde. videamꝰ q̄d iuris acq̄rat ex hmōi missiōe: talis eni infra annū nō possidet: sꝫ tm̄mō custos est. Sꝫ h̄ dicūt q̄dā eē verꝫ ī ꝑsonalibꝰ actōibꝰ. In realibꝰ aūt missū dicūt stati q̄cito mittitur possidere: sꝫ nō incōmutabil̄r: qm̄ īfra annū poterit ei cautio offerri ⁊ possessio recupari. Scōm decretales aūt vr̄ ꝙ nec in actione reali missus possideat. Ille q̄dē ex p̄mo decreto missus dr̄. q̄ cā rei seruāde in possessionē mittif. In scđo vō decreto dr̄ ille mitti qui post excursum anni possessor ɔstituif. Igif ex scđo decreto missus possessionē ɔsequif. ex p̄mo nō: lꝫ aūt missione facta ex scđo decreto. missus efficiaf dñs: alioq̄n pabif ei cā vsucapiēdi. Ex scđo de dolo ⁊ ɔtuma. Inno. iij. in ɔcil. gene. Cōtingit interdū cū actori ob ɔtumaciā aduerse ꝑtis adiudicaf cā rei seruāde possessio: pp rei potentiā siue dolū actor īfra annū rē custodiēdā nācisci nō pōt: vl acq̄sitā amittit: ⁊ sic fm multoꝝ assertionē verꝰ nō efficeref post lapsuꝫ anni possessor reportet cōmodū de malitia sua reꝰ: ne igif cōtumax melioris q̄ꝫ obediēs ɔditōis existat. de canonica eq̄tate scimꝰ: vt in casu p̄misso actor verꝰ ɔstituaf: elapso anno possessor. Itē ibideꝫ de eo qui mittif in pos. cā rei ſuā. Gre. ix. Si aduersariꝰ tuꝰ post citatōis edictū ad remota loca se trāsserēs ꝓcuratorē legitimū nō dimisit. ⁊ denūciatōe publica facta domi nō apparet qui defēdat eum dem iure petere potes. vt in possessionē terraꝝ de quibus questio vertitur cā custodie inducaris.

De Litigiose rei sequestratione. .C. .XL.

Ex summa azonis. Seq̄ster dicif ille apō quē a pluribꝰ res q̄ est in lite. siue de q̄ est ɔtrouersia deponif sic dictꝰ ab eo ꝙ occurrenti ⁊ q̄si sequēti eos res cōmittif. Seq̄stratio est ipsa rei separatio. Interi eni dū apud seq̄strū est nec actor nec reus possidet nisi h̄ in seq̄stratōe actū esset vt custodie tm̄ cā depositio fieret. Si igif de quolibet ɔ̄ctu pecunia postulaf: seq̄strationis necessitas cōquiescit oꝫ eni p̄mo debitorē ɔuinci ⁊ sic ad solutionē pulsari. Ex voluntate vō ꝑtiū seq̄stratio fieri pōt. sicut ex p̄missis pꝫ. Fit etiā q̄nq̄ꝫ ex necessitate. si de mobili re ɔtrouersia fit. ⁊ ꝑsona rei suspecta est ꝙ de populef fructꝰ: vl ꝙ rē dissipatura sit. Et fit etiā q̄nq̄ꝫ ꝓpter ɔtumaciā nō cauētis de collatiōe faciēda. Q̄nq̄ꝫ vō pp ɔditionē ꝑsone. vt si seruꝰ de ɔditōe seruitutis ꝓclamat in libeꝝ: ⁊ ɔ̄ eū ꝓnūciatū ē. fit eni tūc seq̄stratio reꝝ eaꝝ de quibus dubitaf vtrū dñi sint an eius q̄ se dicit libeꝝ. Ex sūma iu. Seq̄stratio ē eiꝰ rei que in lite est. vel eius fructus a possessore sepatio. Hec quidē ꝓhibef: q̄r q̄libet ī possessione existens in illa tuēdus est vsq̄ꝫ ad diffinitiuā sñiam ⁊ etiā post sñiaꝫ īfra dcēniū quo appellari pōt. Permittif tm̄ in septē casibus. s. in q̄ttuor p̄dictis. ⁊ p̄terea q̄ñ possessor ɔtumacif est absens ⁊ hoc de misericordia. Itē q̄ñ libertꝰ dicit se nō debere opas. Item q̄ñ timef ne scandalū aut violētia īferaf. si reus possideat. In his casibꝰ fit īuito possessore ꝑ iudicē seq̄stratio. Ex volūtate vō possidētis fieri pōt in omni casu. q̄r pōt si velit renūciare iuri suo. Extra ij. de sequestratione pos. ⁊ fructu. Innocen. iij. R. rector ecclesie de bertuerya sua nobis petitione monstrauit ꝙ cum inter ipsuꝫ ex parte vna. ⁊ abbatem ⁊ conuentum de cestria ex altera: super eadē ecclesia corā abbate de sibiton. ⁊ eius collegis questio verteref. iudices ipsi predictos abbatē ⁊ conuentū in possessionē ipsius ecclesie causa custodie induxerūt qui fructus medio tēpore perceptos pro suo distrahūt libito voluntatis. quo circa. Man. qua. si est ita facientes fructus sequestrari predictas si quid de ipsis per eos distractum inueneritis. in statū pristinū reuocetis. Grego. ix. ab eo qui a sentētia prouocauit: fructus possessiōis si dissipenf ab eo possunt lite pendente sequestrari.

Qꝫ nihil innouandū sit lite pendente. .C. XLI.

Actor. Qđ aūt circa rē sup q̄ lis vl qō mota est lite pēdēte nihil inouādū sit vel īmutandū. multis auctibꝰ cōprobaf: Ex. ij. vt lite pēdē. nihil inouef.

Alex. iij. eboracēsi archiep̄o. Littere ꝓhibitionis nostre q̄s ad petitionē archiep̄i cant. t. f. direxerimꝰ nullū tibi p̄iudiciū faciāt. q̄ minus tibi ⁊ successoribꝰ tuis liberū sit more solito ante nos ꝑ totam angliā deferre crucē. quousq̄ꝫ diffinitiua sñia decernaf an ecclesia tua de iure debeat hoc hēre. Celest. iij. Laudabilē ⁊ infra. queris q̄ñ mr̄imoniū accusare ɔtingit. an stati sit carnale cōmerciū suspēdendū. ⁊ infra Ad qđ breuiter Rñ. ꝙ coniugū alteruter accusatus ante ꝓbatā accusationē iure qđ hꝫ in altero priuari nō possit. Inno. iij. Abbati ⁊ cōuētui sancti siluestri. Ecclesia sancte marie in via lata contra. J. de ateya q̄ q̄sdā possessiones ip̄ius dicebaf ɔ̄ iustiā detiēre: mouit sub iudice qōnē ⁊ īfra. Prohibemꝰ ne possessiones q̄ successerūt ī locū ⁊ ius illaꝝ q̄s ab. J. de ateya ecclesia sancte marie petierat in mōasteriū vestꝝ ab eo de. J. lite pēdēte trāslatas alienare interī p̄sumatis vt si ecclesia btē marie de vitio litigiosi cōtractꝰ vel de ꝓprietate voluerit expiri. ꝙ si obtinuerit ī iudicio iuanū laboret mōasterio nr̄o minime possidēte sic ꝙ euincere valeat ⁊ possidere. Itē titulo de cōfirmatōe. Alex. iij. Si quis rei litigiose ɔfirmationē īpetrauit ap. se nō minꝰ iudex pōt de cā cognoscē ⁊ eā fine debito teriare. Sꝫ si rē tūc pacifice possidebat cū inde cōfirmationē obtinuit. nō est licitū iudici de qōne postea exorta cognoscere. aut eā diffinire absq̄ꝫ ap. se. mandato.

De Litis cōtestatione. C. .XLII.

Ex sūma iuris. Si vero nō excipiat reꝰ vl in ꝓbatione exceptionū deficiat. cogif ad r̄ndū actori. i. ad lit. ɔtestādā sup negocio p̄cipali. Est āt litis ɔtestatio ad negocij p̄ncipalis apud iudicē narrationē siue petitionē oppositā subiecta respōsio. Extra. ij. de lit. cōte. Grego. ix. Inter ep̄m nouiomeñ. ex parte vna ⁊ capitulū sancti q̄ntini ex altera: sup quibusdā iniurijs excōicatōis sentētijs ⁊ q̄busdā alijs articulis: mā qōnis suborta et. J. iudices factis q̄busdā positionibꝰ ⁊ r̄ñsionibꝰ ad easdē auditis ēt q̄ ꝑtes voluere ꝓponere corā eis cām eandē ad examē ap. remiserūt. procuratoribꝰ igitur partiū pp hoc in nr̄a pñtia cōstitutis q̄uis positiones ⁊ r̄ñsiones hincide super pluribꝰ articulis facte fuerit corā iudicibꝰ memoratis. q̄r inde litis contestationē nō inuenimꝰ eē factā cū nō ꝑ ꝓpositiōes ⁊ r̄ñsiones ad eā. sꝫ ꝑ petitionē ī iure ꝓpositā ⁊ r̄ñsionē secutā contestatio litis fiat: processum illoꝝ iudicū de fratrū nr̄oꝝ consilio irritum duximus nūciādū ibidē vt lite nō cōtestata. nō ꝓcedaf ad receptionē testiū vel ad diffinitiuā sentētiā. Inno. iij. Si reꝰ lite nō ɔtestata cōtūaciter se abs̄ẗat talisq̄ꝫ sit cā ꝙ actor possit ī possessione reꝝ petitarū introduci. ē in eadē cā custodie introducēdus. Qr si cā talis fuerit ꝙ idē in possessiōe nequeat intromitti vt iuri pareat est ꝑ cen. ec. contumax compellendus.

De Nō ꝓcedendo ante litis contest. C. .XLIII.

Lite nō contesta. nō est ad receptionē testiū procedendum. nisi forte de morte testiū timeaf. vel absentia diuturna. In quibus casibus cū ciuiliter ē agēdum. ne veritas occultetur. ⁊ ꝓbationis copia fortuitis casibus subtrahatur. senes ⁊ valitudinarij ⁊ alij testes de q̄bus ex aliqua rōnabili cā timetur ēt lite nō ɔtest. sunt ꝓculdubio admittēdi. siue pars cōuenta sit ɔtumax siue sit absens absq̄ꝫ malicia vt cōueniri nō possit. Sed si actor nō conuenerit aduersariū. ex quo īfra āñū cōueniri poterit. vel saltē receptionē hmōi testiū nō denunciauerit illi. attestationes sic recepte nō valeāt. ne forte hoc ꝓcuret in fraudē vt processu tp̄is exceptōes legitime ad repellēdū testes vel alie locū hēre non possint. Porro sp̄ales cāe possunt occurrere: in q̄bus casualiter esset aliquid obſuandum. vt verbi gratia. Si super alicuiꝰ electōe vel copula maritali qō moueaf. tunc ⁊. n. ne ꝓpter lōgā morā in sp̄ūalibꝰ ⁊ tp̄alibus patiaf ecclesia lesionē: vel viro siue mulieri fornicationis occasio prebeaf. maxie cū propinq̄tatis gradus opponitur lege diuina ꝓhibitus. In hmōi casibus si cōtumax apparuerit is in quē fuerit actio dirigenda. siue q̄r ꝑemptoria citatione venire cōtemnit: siue q̄r malitiose occultat se siue q̄r īpedit ne posset ad eū citatio ꝑuenire. testes lit. nō cōtesta. sūt merito admittēdi ⁊ nihilominꝰ si de cā liqueat ad diffinitiuā sñiaꝫ ꝓcedēdū. Si vō aliter abñs fuerit ⁊ agaf de sp̄ūali ɔiugio īter ecclesiā ⁊ ꝑlatū iā ɔ̄cto electione maxie ɔfirmata. illud in hoc articulo volumꝰ obseruari qđ sup expectatione taliū personarū in sacris canonibꝰ est diffinitū. Qr si forsan agatur de sp̄ūali cōiugio ɔ̄hēdo. is qui est in ꝑlatum electꝰ ꝑ spaciū sex mēsiū expectef nisi p̄satis negocij circumstātijs ꝑ supioris ꝓuidētiā magis vel minꝰ fuerit expectādus. Si aūt de carnali coniugio sit agēdum tādiu alteruter ɔiugū expectef donec de ipsiꝰ obitu p̄sumatur. verissime q̄r cū sine culpa sit absens vt si captiuitate vel egritudine aut alio iusto īpedimēto forsitan te

nilur:aut et propria si nō maliciosa volūtate in remotis partib⁹
morā faciat.vel de facili vel in breui citari non possit.ei quidem p̄
iudicari nō debet cum habeat exceptiones legitimas ad intentionē
ↄtrariā eligendā:eo nequaꝗ̄ obstāte.qḋ de lapsu carnis posset op
poni.qm̄ in ↄiūgio multi casus occurrūt in quib⁹cōiuges sine cul
pa:sed nō sine causa ↄtinere cogant̄.Sūt ꝛ alij casus sīlr speciales
in quib⁹ab sq3 lit.ↄtest.legitime possūt testes pduci.ꝛ qm̄ excessiuū
inqsitio vł testiū publicatio iminet facieda.In alijs vo casib⁹prudē
ter est attendendū vtꝝ ↄtumax actōe reali aut psonali ↄueniat̄.Si
reali mittēdus est actor in rei petite possessionē:vt tedio affect⁹ re⁹
veniat respōsuras.Qui si venerit īfra annū iudicio sisti pstita cautiōe
aut exhibita satisfactione cōgrua expēsaꝝ possessionē recipiet.Or
si cautionē offerre neglexerit īfra annū:actor post annū verus cōsti
tuet̄ possessor.sup pprietate dūtaxat aduerse pti defensione legitīa
reseruata.Or si sup rebus īmobilib⁹ q̄sq3 ↄueniat̄ qui eas noīe pos
sidet alieno:ↄ3 statī in iudicio dn̄m noīare certo dieꝝ spacio a iudi
ce finiēdo:eo ꝙ ad ei⁹noticiā pducēdo:vt vł ipse veniēs:vł idoneū
dirigens sīsalē actoris intētionē excipiat.Si vo post tp̄s indultū
qḋ dispositū est voluerit adimplere tanꝗ̄ lite qua ingerit̄ ex eo die
quo possessor ad iudiciū vocat⁹est ad interrūpēdū p̄scriptionē lōgi
tp̄is ↄtra dn̄ū possessiōis iudex edictis legitimis euocabit.ꝛ nunc
ipso in eadē volūtate manēte negociū sūmatim examinās in posses
sionē ipaꝝ reꝝ auctorē mittere nō tardabit omni allegatiōe absenti
sup principali questiōe seruata.Si aūt sup psonali actione ↄuenit̄
mittendus est actor in pos.mobiliū bonoꝝ suoꝝ:vel immobiliū si
forte non habeat mobilia pro modo debiti declarati.vel in ↄtuma
cem est ecclesiastica snīa pferēda.ꝛ ita videlз ꝙ alterutra pena q̄ ma
gis timeri debeat iudex a p̄ncipio sit ↄtent⁹ad alterā nihilomin⁹ p
cessurus si hoc meruerit pteruitas ↄtumacis:qui veniens infra an
num vel post annum etiam audietur iuxta distinctionē notataз su
perius in alio casu.

De Absentatiōe partiū post litē ↄtest. .C. XLIIII.

Ex instrumēto iuris.Si lite cōtesta:absuerit.
actor:vt reus multiplici dilatiōe fa
tiget̄:ꝛ triēnij mete iam prope finē veniāt.ↄ3 actorē iu
dex legitime citare trinis edictis p interualla decē dieꝝ
Iure vo autēticoꝝ p īterualla.xxx.dieꝝ ꝛ si nō ē sufficiēter actitatū
de cā:absoluat reū de obseruatōe iudicij ꝛ actorē in legitimas expē
se ↄdēnet. Si vo sufficiēter de cā disputatū est.si viderit absentez
meliorē cām hr̄e:reū ei cōdēnet.sз de ↄdēnatiōe oēs expēsas legiti
me a reo factas deducat.hec enī pena actori ēt meliorē cām habēti
imponit̄.Si aūt reus ↄtumacit̄ abest.ꝛ nihil adhuc sufficiēter acti
tatū est de cā.ex quo possit fieri certa cōiectura:auditis etiā allega
tionib⁹pñtis.ꝛ absente legitime citato si venire distulerit iudex nō
differat actorē mittere in possessionē.si vo cā sufficiēter est actitata
tūc iudex ↄcto hermodicio absēte legitīe citato nō dubitet pferre
snīaз:ꝛ pro absente si viderit eū meliorē cāз hr̄e cū ei⁹absentia dei
pñtia repleat̄ vel ↄ eū si viderit ↄdēnādū.omni remedio appellatio
nis absenti ↄtumacit̄ in hoc casu denegato. Ex.iiij.li.ff.Quib⁹ex
cau.maio.xxv.an.ꝛ in inte.resti. Paulus li.xij.ad eḋ. Nō aūt negli
gentib⁹subuenit̄:sз necessitatib⁹ reꝝ ipeditis. Ulpia. Reipublice
cā tādiu abesse q̄s vł ꝗ̄diu offō aliquo p̄est.qḋ si finitū fuerit offi
ciū.iam desinet abesse rei.p.cā.Sed tp̄s reuertēdū illi ↄputabit̄ sta
tim atq3 desijt reipublice cā abesse.Donec reuerti in vrbē potuerit.
Or si īfirmitate ipedit⁹ↄtinuare iter nō potuerit.habebit̄ rō huma
nitatis sicuti hr̄i solet ꝛ hiemis tp̄e nauigationis ꝛ ceteroꝝ que cāu
ↄtingūt. Alphenis. Nō vere dicit̄ reipublice cā abesse eū qui sui
priuati negocij cā in legatione est. Ulpia.li.xij.ad eḋ. In vinculis
aūt etiā eos accipimus qui ita alligati sunt.vt sine dedecore in pu
blico patere non possint. Regula iuris.Absentia eius qui reīu cā
abest nec ei nec alij damnosa esse debet.

De Dilationibus. .C. XLV.

Ex summa in.Dilatiōes q̄dē in iudicijs dant̄
a iure vł a iudice.Et eaꝝ que a iu
dice dant̄:alie sunt restitutorie:alie citatorie:alie delibe
ratorie:alie p̄paratorie:alie vo executorie. Restitutorie
dant̄ post restitutionē eius q̄ fuerat spoliat⁹et sunt.vj.mēsiū ad mi
nus.Citatorie dant̄ ad cām vocatis.suntq3 triū mensiū in p̄latis.ꝛ
xix.dieꝝ in alijs clericis.Deliberatorie dant̄ volēti pbare.Suntq3
triū mēsiū.si pbatiōes postulent̄ ex eadē puincia.vel.vj.mēsiū si ex
alia porro.ix.mensiū si ex trāsmarina.Executorie vo ↄdēnato dant̄
vt mādet snīam executioni suntq3 q̄ttuor mensiū:hodie tn̄ oēs idu
cie dant̄ arbitrio iudicātis. Ex.ij.li.ff.de ferijs ꝛ dilatiōib⁹. Pau
lus li.v.snīaꝝ.In pecuniarijs causis oib⁹ dilatio singulis causis pl⁹
ꝗ̄ semel tribui non potest.In capitalib⁹ āt reo tres dilatiōes:accu
satori due dari pñt.sed vtrunq3 cā cognita. Ex lib.v.digesto. De
iudic̄.Calistratus.l.Interdū.humanū est pp fortuitos casus dilati
ones accipi. Extra.ij.de dilationibus.Alex.iij.Abbas ꝛ mōachi ō
ln.timētes se a iudicib⁹aggrauari eo ꝙ ad primā citatōnē terminū
sibi nimis breuez ꝛ pēptoriū statuerunt.ad nostrā duxerūt audien
tiā appellandū ꝛ īfra.Quia vo nō spectat ad iuris ordinē diē pem
ptoriū maxīe cū de rebus ecclesiasticis agit̄ nisi forte necessitate in
gruente taliter maturare.Mā.qua.si est ita reuocato in irritū si qd
inueneritis post appellationē hmōi attētatū.in cā iuxta priorū te
norē litterarū ꝛc̄. Itē titulo de presūptionib⁹. Bonifacius. Nul
lus autē dubitat.ꝙ ita iudiciū nocēs subterfugit.queādmoduз vt
absoluatur qui est īnocēs querit.Confitet̄ enī de oībus q̄squis se
subterfugere iudicium dilationib⁹ putat. Helynādus vbi supra.
Iuste inquit ꝙ iustū est exequēris.i.sine acceptione psonaꝝ vł mu
nerum.mox vt tibi liquebit de cā iusta.de vtraq3 parte feres senē
tiam.Nā dū cā anceps est ptelanda est snīa:quia festinata iudicia
pariūt pniam.Si igitur in iudicādo periculū vitari nō pōt.nihil est
vtilius ꝗ̄ differri.si aūt alterutrius litigantiū periclitatur vtilitas ꝛ
rei difficultas morā nō exigit.iniquissimū est iudicium protelari.
pro estimatione quidē iudicis tēpus pōt coartari.ꝛ etiaз dilatatio
prorsus denegari.Et amplius ꝗ̄ semel ex iustissima cā danda nō ē

De ferijs siue vacationibus. C. .XLVI.

Ex summa iuris.Dilatiōes aūt que dātur a
iure sunt ferie. quarū alie sūt so
lemnes.alie repentine.alie vero tēporanee.Solēnes sūt
vt dies festi.Repentine vo sicut ob natalē īpatoris: vel
ob rē psпere gestā puta victoriā vel aliud hmōi īstitute.In his ita
ꝗ ferijs cāe tractari non debent nec snīa ferri.ꝛ si lata fuerit in die
feriato:nō tenet nisi de consensu partiū lata sit.Tēporanee vo ferie
sunt que dātur frugibus colligendis.ꝛ sunt duoꝝ mēsiuз fm varij
os situs terraꝝ in q̄bus sīlr cause tractari nō debēt Ex digest.ij.li.
de ferijs ꝛ dila.Solet messis vindemiarūq3 tempore ius dici de re
bus que tēpore vel morte piture sunt vt ait vlpian⁹ libro.ij. ad eḋ.
More veluti furti:iniurie dāni:iniuriarūq3 atrocium ꝛ q̄.de incē
dio ruina naufragio rate naue expugnata rapuisse dicunt̄.ꝛ si que
sunt similes.Itē si res tp̄e periture sunt aut actionis dies exiturus
est:liberalia quoq3 iudicia omni tēpore finiuntur. Paulus presi
des prouinciaruз ex cōsuetudine cuiusq3 loci solēt messis vindemia
rum que cā tēpus statuere. Ulpianus ad eḋ.l.Cautū est ne die
bus feriatis iudicatū sit nisi ex voluntate partium. Pau.lib.xiij.
ad sab.More romano dies a media nocte incipit ꝛ sequentis no
ctis media parte finitur.ita ꝙ in his.xxiiij.horis.i.duabus dimidi
atis noctib⁹luce media actū est:pinde est.quasi quauis hora lucis
actū eēt. Extra.ij.de ferijs.Grego.ix.Quāuis nō progari sed expe
diri deceat qōnes.debet tn̄ iudicialis strepit⁹dieb⁹ cōquiescere fe
riatis.q̄ ob reuerētiā dei noscunt̄ eē statuti.natalis.s. domini:san
cti stephani. ioānis euāgeliste:inocētū:sancti siluestri: circūcisio
nis: epiphanie:septem dieb⁹ dominice passionis:cū septē sequēti
bus.Ascēsionis:penthe.cū duob⁹ qui subsequunt̄:natiuitatis san
cti baptiste.festiuitatū oīum sanctoꝝ ꝛ virginis gloriose.xij.aploꝝ
ꝛ precipue petri ꝛ pauli:beati laurētij.dedicatiōis beati michaelis.
solēnitatis oīum sanctorū.ac dominicis diebus.ceterisq3 solēnita
tibus quas singuli episcopi in suis diocesib⁹cū clero ꝛ populo.du
xerint solēniter venerādas:q̄b⁹ vtiq3 solēnib⁹ferijs nisi necessitas
vrgeat vel suadeat pietas:vsq3 adeo cōuenit ab hmōi abstīnere.vt
cōsentiētib⁹ ēt partib⁹ nec pcessus hitus teneat.nec snīa quā cōtin
git in hmōi dieb⁹ solēnib⁹ pmulgari.licet dieb⁹ feriatis q̄ grā vin
demiaꝝ ꝛ messiū ob necessitates hoīuз indulgētur procedi valeat.
si de partiū processerit voluntate.

De Treuga ꝛ pace. C. .XLVII

Ex summa iuris.Ad officium quoq3 iudicis
spectat īter dissidētes facere treu
gas:pacēq3 seruari vel reformari.Est aūt treuga securi
tas prestita personis ac rebus discordia non finita.pax
vero est discordie finis:Quidā habent treugā perpetuā fm.l.vt cle
rici:monachi:peregrini rustici quoq3 ꝛ aīalia quibus terra colitur.
Quidā vero tēporalē vt ne quis in aliū faciat insultum.s.a vespera
quarte ferie vsq3 in exordium secūde ferie. Ab aduētu quoq3 dn̄i
vsq3 in octauā epiphanie.ꝛ a.lxx.vsq3 ad octauā pasche.de ferijs q̄
dem hec forte ratio reddi pōt.Quinta feria priuilegiū treuge hз p
pter dominicā ascensionē.Sexta pp domini passionem.sabatum
vero propter eius diei requiē.Dn̄ica propter resurrectionē ꝛ spūs
sancti missionē.Hec aūt que dicta sunt in treugis canonicis obti

nent:in treugis vo cōuentionalib⁹.id obseruandum est qd in datio
ne treuge fuerit expssum:nā fides si pmittat etiā hosti seruanda est
Itē hr̄t pmissa locū in bello volūtario.s.vbi pinceps aliqs res suas
iniuste occupatas rehabere nō pōt.ꝛ vult eas plio recupare:talis si
quidē nō dz mouere bellū in pdictis dieb⁹:sz si inferret alicui violē
tia:posset eaz ppulsare ꝛ in die pasche. Ex decretis cā.xxiij.q.viij.
Nicola⁹ papa.Si nulla vrget necessitas nō solū in quadragesima
li tpe:sz etiā omni tpe a plijs est abstinēdū.Si aūt ieuitabilis vrget
importunitas:nec qdragesimali tpe pro defensione tā sua q̄z patrie
seu legū paternaꝝ est belluz pculdubio ppatatōi parcēdū:ne videlz
deū videat hō tentare.si hz qd faciat:ꝛ sue ac illoꝝ saluti consulere
nō pcurat:ꝛ sancte religionis detrimēta nō pcauet. Ex.j.de treu
ga ꝛ pace.Alex.iij.Treugas a.iiij.feria post occasuz solis vsqz ad se
cūdā feriā in ortu solis.ab aduētu dn̄i vsqz ad octauas ephie.ꝛ a.
lxx.vsqz ad oct.pasche ab oib⁹ inuiolabilr̄ obseruari pcipimus.Si
qs aūt treugas frangere psūpserit:post tertiā ammonitionē si nō sa
tisfecerit eps̄ suus excōicationis sniam dictet in eum.ꝛ scriptā vici
nis coepiscopis annunciet.

De Satisdatione. .C. XLVIII.

Actor. Satisdatio est spēs cautōis illa videlz q̄ fit
p pignora vl̄ fideiussores. Nā cautio fit ēt
p stiplōnē vt p simplicē pmissionē vel p iuramtū:aliqñ
tñ accipit cautio stricte:videlz gen⁹ p spe. Ex.ff.ij.lib.
v.ad eō.puinci.Satisdatio eodē mō appellata est.quo satisfactio
Nā vt satisfacere dicimur ei cui⁹ dsideriū iplem⁹.ita satisdare dici
mur dar aduersario nr̄o eū q̄ p eo qd a nobis petijt ita cauit.vt eū
h̄ noie secuꝝ facerem⁹ datl fideiussorib⁹.Pau.Si mediotpe isignis
i.mag̃ calamitas vel mag̃ iopia acciderit cā cognita ex itegro satis
dādū erit. Marci.li.j.de appel.Sciendū est possessores imobiliū
reꝝ satisdare nō cōpelli:possessor aūt is accipiēd⁹ est ē.qui in agro
vel ciuitate rē soli possidet aut ex asse aut ex pte.Sz ꝛ qui vectigalē
i.emphiteoticū agrū possidet possessor itelligit.Itē qui solā pprie
tatē hz sz nō vsumfructū.nā eū qui vsūfructū tm̄ Juli.ait possesso
rem nō esse.Occupati circa rem rusticā in foꝝ cōpellēdi nō sunt.

De Sacramento calumnie. C. .XLIX.

Helinādus vbi supra.Ipso aūt iure cautū est
vt sacroꝝ euāgelioꝝ scripture ter
ribiles ante sedē iudicis deponant.ibiqz ab initio litiū
vsqz ad finē pmaneant:nec amoueant nisi snia recitata
quo toti⁹ ɔsistorij latitudo dei ipsi⁹ repleta pn̄tia.oib⁹ ad sacroscās
scripturas metū icutiat ꝛ reuerētiā.ad inqsitionē vitatl ois iniqtas
ppulset.Itaqz facta satisfactōe:nihil aliud restat:nisi vt iusiurādū
exigat tā ab eo qui int ēdit:q̄z ab eo qui fugit.vt ne qd iter se calū
niose expostulēt.Sz ꝛ ipi proni causaꝝ quo fidelior possit fieri exa
minatio ab ipsa ɔtestatōe litis iuramēto artant ad vtutē ꝛ fidem.
Jurāt.n.q cū oi vtute sua oi tpe qd iustū ꝛ veꝝ existimauerit.cliē
tibus suis iferre pcurabūt:nihil studij relinquētes put cuiqz possi
bile est.ꝛ q ex idustria sua nō ptrahēt lites.nā eas dz a iudicib⁹ in
fra biēniū vel triēniū terminari. Justi.vbi.s. lib.iiij.Pro calūnia
iurare cogit ꝛ actor ꝛ reus ꝛ vtriusqz ptis aduocati. Ex.ij.de iu
ra.calū.Honorius.iij.Cū in nonnullis patrū canonib⁹ repiat vt cle
rici oio iurare nō audeāt.dignū est vt tot⁹ ordo clericalis a pstādo
iuramēto calūnie sit immunis.Itē nō abbas nō aliqs monachus vl
sanctimōialis in qcūqz cā seu ɔtrouersia crimiali seu ciuili iusiurā
dū ɔpellat aliq rōne subire.Sz alijs idoneis desēsorib⁹.si expedire
ecclesie sue viderint.officiū hmōi liceat delegare.verūtn̄ cū hac mo
deratiōe.vt eps icōsulto ro.pont.vel qsqs cleric⁹ icōsulto plato suo
minime iurare audeat. Idē romana ecclīa in his casib⁹ in qbus de
decimis ecclīasticis ꝛ reb⁹ spūalib⁹ tm̄ agit iuramētū calū.nec dar
nec recipe ɔsueuit.eo q tales cause nō ex legū distinctōe.sz ex cano
nū eqtate finē debitū sortiunt.Canones aūt iuramētū calūnie i hu
iusmōi causis nulli prsus idicūt. Euge.papa in ptractādis causis
sacrz calū.passiz pcipim⁹ exhiberi.Sz cause ꝛ pncipaliū psōaꝝ qlita
te ispecta qñqz p ipsas pncipales psonas:qñqz p economos q cām
oio nō nesciāt in aīas iurātis illud pstari pcipim⁹. Ex sū.iu.Tā in
iudicio volūtario qd arbitrabile dr.q̄z in necessario(de quo h agit(
iuramētū de calūnia frequētat:sic dictū.qr ppt vitādā calūniā dat
Est āt calū.certa scia petitio vl repulsio iniusta.Itaqz iuramtū calū
nie est qn̄ qs iurat se nō calūniādi aīo agere vel rn̄dere.prestat aūt
post lit.ɔte.vt ex ɔfessionibus partiū veritas magis elucescat.

De Eodem. .C. L.

In omnibus itaqz causis exceptl spūali
b⁹ de calūnia iurat.Debēt
aūt iurare psone pncipales.Itē tutor econom⁹ sindic⁹
ꝛ actor.qr legitimā admistrationē hn̄t.clerici vo si ɔueniant eccl̄ie
noie iurāt p economū vel sindicū.Nā cū magna fuerit cā ꝛ psona
economi depaupata.tunc.n.iurat in ppria clerici persona.Qn̄ vo
sup rebus pr̄imonialib⁹ cōueniunt clerici vl sup ɔctib⁹ habitis no
mine suo iurare debēt in propria persona.In cā autē adulti qui ē
sub cura pōt vel ipe vel curator iurare.In cā vo ciuitatis vel muni
cipij cōsules vel rectores.In iuramēto calūnie qnqz cōtinētur pci
pue.Jurat.n pars vtraqz q credat se iustā cām habere.Itē interro
gata nō negabit qd credit verū eē.Itē q nō vtetur scienter falsa p
batione.Itē q dilationē frustratoriā nō petet. Itē q p hac causa
nec dedit aliqd vl pmisit.neqz dabit aut pmittet nisi tm̄ aduocatis
vl alijs certis psonis quib⁹ d iuris idulgētia pstari licet.Hec autē
quinqz versib⁹ his potes cōprehēndere. Istud iuretur q lis sibi iu
sta videt.Et si qret veꝝ nō inficietur.Nil pmittet ne falsa proba
tio detur.Ut lis tardet dilatio nulla petet.Qui vo iuramētū hoc
pstare noluerit cadet a cā si actor fuerit:si re⁹ hēbitur pro cōuicto:
nec appellare poterit.Semel qdē in principio cāe prestat.ꝛ ad oēs
exceptiones que in iudicio proponunt extēdit.Ante lit.cōtest.iu
randū est.Itē heres illius qui moritur in iudicio pedēte cā debet
iterū iurare.qr iuramēta nō transferunt in heredes.In cā vero ap
pelationis nō iurabit iteꝝ.qr eadē est cū pricipali.In sūma quoqz
nota q i iuramēto calū.pr ɔtra filiū ꝛ patron⁹ ɔ libertū excipiunt.

De Positionibus ꝛ probationib⁹. C LI.

Iuramento prestito qñqz fiūt positiōes
ab actore.q̄ eē debēt simpli
ces ꝛ nō iplicite.ꝛ purū factū continere debent tale.s.q
actor possit pbare si reus neget.ꝛ tales qbus pbatis fa
ciāt ad negociū.nā ipertinētes nō debet iudex recipere.Quibus fa
ctis si reus neget eas producuntur testes ab actore ad min⁹ duo
qr vn⁹ reglariter nō sufficit q̄tecūqz auctoritatis sit.qui iurare de
bent pn̄te aduersa parte:q purā veritatem dicent.nec pro odio vel
amore:gratia vel timore dimittēt.Cōtra quos ꝛ eoꝝ dcā potest re
us dicere.vnde post q̄z examinati fuerint a iudice de veritate quā
sciunt.ꝛ quō sciunt:aperiri debent eoꝝ dcā.Et signanter dico sciūt
qr testioniuz de auditu vel de credulitate regulariter nō valet.Eis
vo apertis.fit copia reo attestationū eoꝝ ꝛ datur ei termius ad di
cendo ɔ.quo adueniēte pōt dicere reus q descedāt.Nā si nō con
cordāt ꝛ singulares sunt in dictis nihil pbāt.idē est si ɔria dicant.
Pōt ēt dicere q sunt excōicati:vel aliter criminosi.ꝛ sic eos repelle
re.Et nota q nō solū p testes sed ēt per instrā pōt actor pbare si ve
lit.Porro ɔ pmptas rei negaciōes necesse sunt actori pbationes.
Est āt probatio rei dubie p argumēta quecunqz ondsio.sic dicta a p
be aduerbio.qr pbe agit qui pbat.Illi siquidē incūbit probatio q
dicit:nō ei qui negat:negantis.n.factū per rerum nām pbatio nul
la est.Spēs probationis sunt sex.Prima p rei euidētiā:vt si qs in
adulterio fuerit deprehensus.Secūda p famā.Tertia per psūptio
nē.Quarta p iuramēti dilationē.Quinta vero per testes.Et sexta p
istrumēta.Ex his due postreme pbationes dicunt pprie.reliq vo
iproprie ꝛ transumptiue.In notorijs pbatio nō est necessaria.Itē
vera probatio vincit psumptionē. Helynandus vbi supra.Presū
ptionibus standū est:donec pbetur contrarium pbatio rei dubie
est argumētū iudici faciens fidē.Judici pbādū est presente aduer
sario.vel eo habito pro pn̄te.publica.n.psona.iō in medio posita ē
vt ei fidē faciam⁹.Nā aduersario nūq̄z fidē facere possum⁹.Acto
ri probatio incūbit vsqz adeo donec intentio teneat vel tenere vide
atur.Tenet intentio si reus cōfessus vel conuictus sit.Tenere vr̄ si
reus dicit se suscepisse:asserit tamē se soluisse.si de intentione con
stet.reus vel excipere vel elidere intētionē debet.alioquin soluere
cogitur.Reo excipite pbare debet exceptionē quēadmodū actor
intētionē.Reus.n.in exceptionē actor efficitur.Argumenta sunt q
cām indicāt atqz ondunt vt testes ꝛ instrā. Et iudicia oia recipien
da sunt que lege nō sunt reprobata:vt domestica testimonia vel in
strumēta.Quedā sunt q̄ per se fidē nō faciunt.cum alijs vo psunt
vt vnus testis ꝛ domesticū instrumētū. Extra.ij.de pbationibus
Alex.iij.Qm̄ apud nos consuetū esse dicim⁹ vt cū aliquis intētio
nē suā fundauerit instrumētis aut testibus ei sacramētū nihilomi
nus deferatur.q si subire noluerit.fides probationibus nō habet.
Nos cū deinde tunc ad hmōi sit suffragiū recurrēdū cū alie legitie
pbationes deesse noscuntur.talē consuetudinē reprobamus. In
no.iij.Cū per litteras iudicis ordinarij quibus stādū est donec pro
betur contrariuz nobis constiterit.q.N.excōicatus erat quando
officium procurationis assumpsit:ipm tanq̄z procuratorē nō dux
imus admittēdū. Idē epo ꝛ archi.Senon.Cām mrimonij q̄ iter
N.iuuenē..ꝛ.B.puellā senon.que se virginē ꝛ monachā pfitet no

scit agitari. r. J. Mā. q. puellā eādē ponatis in mōasterio illo interim q intrauit. vt ibi secure valeat cōmorari. donec iudiciali snīa q̄d agi debeat decernatur: recepturi postmodū nō solū pbatiōes viri q̄s inducere voluerit ɔtra mulieres illas: que ad inuestigādū signa vginitatis ex pte puelle fuerint itroducte. verūetiā pbatōes alias h negociū ɔtingētes q̄s pars vtralibet duxerit pducēdas: q2 vt dic canon: sepe manus fallit 2 oculus obstetricū. Uolum9 2. M. q. ad hoc honestas matronas pudas 2 prudētes deputare curetis ad inquirendum vtrū dicta puella vginitatis priuilegio sit munita.

C De probatione negatiue. .C. LII.

Ex summa iuris. Licz aūt supi9 dictū sit: q ne gantis fructū p rez nām pbatio nulla sit: in q̄busdā tn̄ casib9 iponit negātī pbatio. s. si psūptio sit pro actore. Uerbigra. Si duo sim9 filij pris vni9 2 tu possideas oēs res hereditarias: dicasqz me non debere aliquā rē ex illis hre: debes pbare negatiuā. Jtē si negatio i se iplicitā habeat affirmationē. Jtē si reus sponte subire velit negatiue pbationē. tūc eni mos ei gerēdus est. Jtē si ius negetur. Qui eni dicit aduersarium suū a iure phibitū pbare tenetur. Jtē vbi in defectu pbationū sit delatoriū iuramēti. tūc eni reus sacro suo pbat suā negationē: in exceptionib9 etiā cū reus efficiatur actor pbare tenetur exceptionē. Ex. ij. de pbationib9. Jnno. iij. in ɔcil. g. Qm̄ ɔtra falsam assertionē iniq̄ iudicis inocēs litigator q̄nqz nō pōt verā negationē pbare: cū negātis factū p rez nām nulla sit directa pbatio. ne tn̄ falsitas vitati piu dicet: aut iniq̄tas p̄ualeat eq̄tati. statuim9 vt tā i ordiario iudicio q̄ in ex ordiario iudex semp adhibeat aut publicā. si pōt hre psonā aut duos viros idoneos qui fidelr vniuersa iudicij acta ɔscribāt videlz citatōes. dilatōes: recusatōes: exceptōes: petitōes: rn̄siōes 2 interrogatiōes: cōfessiōes: testiū dispositōes: instrōz pductōes: iterlocutiones: appellatōes: 2 renūciatōes: ɔclusiōes 2c. que occurrerūt cōpetenti ordine ɔscribēda loca designādo 2 tpa: 2 psonas 2 oīa sic conscripta ptib9 tribuantur. ita q originalia penes scriptores remaneant vt si sup pcessu iudicis fuerit suborta ɔtentio: p hoc possit vitas declarari: q̄ten9 h adhibito moderamie sic honestis 2 discretis oferatur iudicib9: q p improuidos 2 iniquos innocentiū iustitia nō ledatur.

C Cui pbationi standū sit cum due sibi obuiāt. .C. LIII.

Ucius. iij. Scire aūt debes q iudiciū finiū regēdoz tale est: vt in eo vtraqz psona vices duoz hēat videlz actoris 2 rei. Uñ hincinde testes pduci pñt ad cognitionē iudicis istruēdā. q̄b9 examiatis iudex quos pcellere itellexerit ad fidē sibi faciēdā admittat. Qz si ambaz ptiū testes sunt eq̄ idonei. possessoris testes pferantur: cum pmptiora sint iura ad absoluendū q̄ ad ɔdēnādū: pterq̄ in libera li cā in qua si vtriusqz ptis testes eq̄les fuerint pro libertate snīa pferatur. Nā possessori pbationē aliq̄n dari iuris est māifesti: cū iure cautū sit q qui obiecerit pscriptionē longissimi tpis quā nemo recte obicit: nisi qui possidet 2 eā pbauerit: in cā debeat obtinē. Clemens. iij. Jurauit quidā (vt asseris) se quādā in vxorē legitimā acceptuȓ quā cū vellet traducere: quidā iuramētis sm̄ morē exhibitis legitime pbauerūt ipsos in q̄nto ɔsanguinitatis gradu sibinuicē attinere. Quia vō req̄sisti a nobis q̄d agendū sit cū quidā ali9 pbare velit ɔtra predictā pbationē iuramētis canonicis factā 2 ptib9 publicatā nullo eos se ɔsanguinitatis gradu ɔtingere. R. q. standū ē pbationi priori. Jnno. iij. Sacerdotes 2 clerici datie regni legi p quā negatiua pbatur temere innitētes a criminib9 que pbari testib9 pñt fidedignis legitime cōtra eos reputantur insontes si se super his purgare valeāt quoquo mō: 2 ifra. Uolētes igit vt hec pestis ɔtraria omni iuri penit9 extirpet a clero. M. q. in hmōi pbatōe negatiue dū tn̄ possit affirmatiua ex aduerso pbari neminē audiat. Jdē Nimis indignū est iuxta legitimas sanctiones. 2 q̄b sua quisqz voce dilucide ptestat9 est in eundē casum pprio valeat testimōio infirmare. Ex sū. iu. Jn sūma vō nota q si testes iducunt ad pbationē negatiuā factā: nō valet pbatio talis. Uñ si phet actor duob9 testibus affirmatiuā: 2 reus alijs duobus negatiuā directe preualent testes actoris. si autē indirecte preualent testes rei.

C De Testibus eligendis. .C. LIIII.

Jsidorus. li. v. Testes sic a q̄b9 q̄rit vitas i iudicio: quos q̄sqz anī iudiciū placiti sibi alligat ne cui sit postea liber aut dissilare aut subtrahere se: sic dicti: eo q testō solēt adhiberi: sicut signatores: q2 testm̄ signāt. Ex sū. de casibus. Testis dz esse cōmunis persona sicut iudex. 2 pro vtraqz pte dicere purā 2 merā veritatem quam scit de facto super quo inducitur. Jtē nihil debet recipere pro testimonio ferēdo. Nam sententia: sicut non debet esse venalis: ita nec testimoniū. Augu. Cum iudicia 2 testimonia que nec iusta sunt nec vā sunt vendēda: iniqua 2 falsa vēduntur: multo scelē vtiqz pecunia sumitur: q2 scelerate ēt q̄uis a volētibus datur: expēsas tn̄ pōt recipere ab illo q̄ eū producit. Jtē vbi videt primū rē suā amittere, ppter defectū pbatiōis quasi necessitate cogēte debet tūc ferre testimoniū vitati alias peccat. Augu. Quisq̄s metu cuiusqz potestatis vitatē occultat: irā dei super se prouocat: q2 magis timet hominē q̄ deū. imo in tali casu ēt priuilegiate persone. vt sacerdos cogendi sunt iurati testimoniū dicere. si talis sit cā in qua liceat ei ferre testioniū: nō. n. liceret in cā sanguinis. Preter istū tn̄ casum sūt alij sex casus in quibus debet ēt sacerdos vel clericus iurare necnō laicus. videlicet p recta fide: pro obedientia: p pace: pro idēnitate ecclesie: 2 cum absoluitur ab excōicatōe: 2 cū infamat9 debet se purgare. Extra de testibus 2 attest. Ex concil. maciensi. Placuit sancto cōuentui vt testes nō cōducantur precio. 2 vt q̄uiqz idonei 2 fideles in testimoniū assumantur 2 vt nullus testioniū dicat nisi ieiunus Honorius. iij. Nulli9 testionio quātūcunqz religiosus existat uisi iurat9 deposuerit. in alterius piudiciū dz credi. Extra. ij. de cōfirmatione. Jnno. iij. Jure ciuili statutū est vt quādo periculum testium formidatur ne veritas occultetur: 2 pbādi copia fortuitis casib9 subtrahatur 2 lite nō cōtesta. testes valitudinarij 2 alij de quib9 aliq̄ cā rōnabili timetur ad testioniū admittantur.

C De Testiū productione C. LV.

Ex sūma iuris. Producendi aūt sunt testes i iudicio reglariter post lit. cōtesta. pducti iurare debēt q veritatē dicēt: quā in illa cā nouerint 2 q falsuz nō admiscebūt q testimoniū pro vtraqz pte dicēt. Jn cā quoqz mr̄imoniali iurare debent: q2 nō venerint ad testificādū odio vel gratia vel timore. Debēt aūt inquiri testionia de cāis proprijs loco: tpe: auditu: visu: sciētia: credulitate: fama: certitudine. Dixerunt tamē quidā testimonia de auditu non valere: sz cōtrariū verū est. quoniā in oībus cōtractibus qui cōtrahuntur ex consensu testimoniū de auditu valet: deniqz valet in cā matrimoniali. Jtē in solutione pecunie. Jtē in memoria facti operis. Jtē vbi dubitatur de baptismo alicuius. Jtē de voluntate obmutescētis in articulo mortis. Et nota q q̄ testes producit: eos debet interi suis sūptib9 pcurare. productiōe vero facto publicantur attestatiōes. 2 sup illis publice disputatur. Et nota q publicatis attestatiōib9. nec a reo nec ab actore possunt vlterius produci testes. Hoc verum est in illo articulo in quo publicate sunt attestationes in alijs vero possunt 2 in cā appellationis similiter. Fallit ēt hoc in cā matrimoniali. in q̄ in eodē articulo producuntur. Sunt aūt tres productiones que fieri debent infra vnam dilationem. Quarta vero non permittitur nisi iuret is qui vult eam facere q non vidicit testificata per se vel p aduocatū. nec dolo postulet quartā productionē. Extra. ij. de testibus 2 attesta. Grego. ix. Ultra tertiam productionē non debent testes in causa produci: nisi prestito ab eo qui postulat iuramento q neqz per se neqz per aliū testificata subtraxerit vel fuerit percontatus: neqz p dolū vel artē aliquā q̄rtā productionē expostcat. sz q2 quos desiderat de nouo producere. prius habere nequit. Cā. iij. q. ix. Calixtus papa. Testes per quācūqz scripturā testimoniū nō pferāt: sed pūtes ō his que nouerunt 2 viderūt testimoniū veraciter dicant. nec de alijs causis vel negocijs testimonium proferant. nisi de his que sub eorū presentia acta eē noscuntur. Gratianus. De his que audierūt si ad hoc vocati sunt in ciuili cā testioniū dicere pñt.

De His qui a testimonio repelluntur. C. LVI.

Ex summa iuris. Testes esse possunt quicūqz non prohibentur. Jn his. n. vij. cōsiderāda sunt que vsib9 his notantur. Conditio: sex9: etas: discretio: fama. Et fortuna fides in testib9 ista requires. Conditio requiritur: q2 seru9a testioni o repellit ne metu dn̄antium supprimat veritatē. Et hoc nisi deficiāt probatiōes: tūc. n. poterit interrogari: vel si queratur de facto sui: puta si per eū sit depositū. non tn̄ admittitur cōtra dominū. Sex9 quoqz req̄ritur q2 femie in crimialibus repellūtur: in ciuili admittuntur. Etas aūt q2 minor quattuordecī annis nō admittitur in ciuilib9 nec minor. xx. ānis in criminalibus Discretio quoqz: q2 furiosus 2 mēte captus repellitur a testimonio sicuti a iudicādi officio. Fama vero: qm̄ infamis repellitur. Jtē fortūa q2 sicut i accusando sic 2 in testificādo paup suspect9 hētur. Fides quoqz: quoniā infidelis cōtra ifidelē nō admittitur. Preter hec ēt repelluntur cōsanguinei illius pro quo dz testioniū ferri. Jnsuper 2 ipsius domestici. 2 ipsius ēt aduerse partis inimici. Cā. iij. q. v. Calixtus papa. Consanguinei accusatores aduersus extraneos testimoniū nō dicāt: nec familiares: vel de domo pdeuntes. Sz si vo

lnerint ⁊ inuicē consenserint. inter se parentes testificent̄ ⁊ non in alios. Itē Anacletus papa. Accusatores ⁊ testes esse nō possunt qui ante hesternū diē aut nudiustertius inimici fuerint: ne irati nocere cupiāt: ne lesi seulcisci velint. Inoffēsus ergo ⁊ accusatoꝝ ⁊ testiū affect⁹ ꝗrēdus est ⁊ nō suspect⁹. Itē Pōtian⁹ sancte ⁊ vlis ecclesie eps. Suspectos aut inimicos aut facile litigātes ⁊ eos qui nō sunt bone ꝯuersatōis accusatores esse ⁊ testes apostoli ꝓhibuerūt.

De Eodem. C. LVII.

Causa .iiij.q.ij.⁊.iij. Ex ꝯcil. cartag. Illos ad testimoniū nō admittēdos eē cēsem⁹: ꝗ nec ad accusationē admitti iussi sunt: vel etiā quos ipse accusator d̄ domo sua ꝓduxerit. Itē infra annū .xiiij. etatis sue ꝯstituti nō admittāt. Itē i crimiali cā ꝓduci testis nō pōt ꝗ antea in eū reū testimoniū dixerit. Itē lege iul. de vi. Cauet ne hac lege i reꝝ testimoniū dicere liceret: qui se ab eo parēteve eius liberauerit: qui ve impubes erit: q̄ve in iudicio publico dānat⁹ erit: q̄ve in vīcul' custodia ve publica erit: q̄ve eoꝝ restitut⁹ in integꝝ non erit: q̄ve ad bestias vt depugnaret se locauerit. q̄ve palā q̄stū facit feceritve: q̄ve ob testimoniū dicendū vel nō dicēdū pecuniā accepisse iudicat⁹ vl' vel ꝯuict⁹ fuerit. Itē idonei nō vident̄ esse testes q̄b⁹ impari pōt vt testes fiāt. In testē idoneus pr̄ filio: aut fili⁹ patri nō est. Itē nullus idoneus testis in re sua intelligit̄. Itē parētes ⁊ liberi inuicē aduersus se: nec volētes etiā ad testimoniū admittēdi sunt. Itē serui neq; pro dn̄o neq; aduersus dn̄m: sȝ pro facto suo interrogari possūt Cā .xiiij.q.ij. Gratia. In crimiali enī cā nō lȝ testē de ꝓpria domo ꝓduci. in ciuili aūt p̄latis ecclesie lȝ. Vn̄ paschalis .ij. In criminali quidē accusatoꝝ ⁊ testiū illa distinctio obseruāda est. que in canonibus ꝯtinet̄: neq; ad ꝓbationē domestici assumant̄. Ceteꝝ in possessionū vel huiusmōi hi potissimū assumēdi sūt. qui eadē negocia tractauerūt. de quoꝝ auditu ⁊ visu hesitatio esse nō debeat. In ꝯficiendis aūt istrumētis seculariū negocioꝝ p̄sbyteri non vocent̄ ad testimoniū. Sed si casu ꝯtractui eos iterfuisse acciderit. iubēte epo testimoniū dicāt. Ex .ij. de testib⁹ ⁊ at. Alex. iij. Vtꝝ testes sint reprobādi in cā criminali vel ciuili q̄b⁹ ab aduersa pte crimina opponunt̄. R. ꝙ si etiā añ nō sunt ꝯuicti vel cōfessi de crimib⁹ illis dum mō inde ꝯuincant̄ in testimoniū nō debēt admitti. Idē. Laicos in accusationē vel testimoniū cōtra clericū in crimiali cā nō esse aliquaten⁹ admittēdos cēsura sacroꝝ canonū manifesti⁹ edocet̄: nisi forte suā vel suoꝝ iniuriā ꝓsequant̄: nec tūc etiā ad testimoniū sed ad accusationē p̄nt admitti. Idē. Testimoniū chꝛistianoꝝ aduersus iudeos in oib⁹ causis: cū illi aduersus chꝛiāos testib⁹ suis vti p̄sumāt: recipiēdū eē cēsem⁹: ⁊ anathemate feriēdos eē decreuim⁹: ꝗ cūq; iudeos chꝛianis voluerit i hac pte p̄ferre: cū eos chꝛiāis subiacere opoꝛteat. ⁊ ab eis ꝑ sola hūanitate foueri. Greg. ix. Nō dȝ ꝗs in crimib⁹ nisi foꝛsitan in exceptis ad testificādū admitti pēdēte accusatiōe de crimie ꝯtra ipm: cū etiā accusati nisi se ꝓbauerit inocētes ab accusatōe ac susceptiōe ordinū repellant̄.

De Infamib⁹ repellēdis. C. LVIII.

Rector. Infames nō solū ab accusatiōe: sȝ etiā a testimonio repellunt̄: sic ex mult' auctātibus colligit̄. Cā .iij.q.v. Eusebi⁹ papa. Cōstituim⁹ cū oib⁹ q̄ nobiscū sūt epis vt homicide: malefici: fures sacrilegi raptores adulteri: icesti: venefici: suspecti crimiosi domestici piuri: ⁊ qui raptū fecerit ⁊ q̄ falsū testimoniū dixerūt: seu ꝗ ad soꝛtilegos diuinosq; ꝯcurrūt: sileq; eoꝝ nullaten⁹ ad accusatōeꝫ vl' ad testimoniū sint admittēdi: q: ifames sūt iuste repellēdi: q: funesta est voꝝ eoꝝ. Eadē .q.vij. Gra. Poꝛro ifamia multiplr̄ irrogat̄. aliq̄n enim ꝯtrit̄ genē delicti declarati ꝑ sniā: aliq̄n genē pene: sic ille ꝗ dānat̄ in op⁹ publicū: ꝗ p̄stinū statū obtinēt: sȝ dāno ifamie ēt post ipletuꝫ tps subiciunt̄. Deli. vbi .s. Fama siue existimatio necnō opinio ē illese dignitatis stat⁹ a nā tribut⁹: cui⁹ merito ꝗs ea pōt ꝗ hoi pmissa sūt: legib⁹ ⁊ moꝛib⁹ cōpꝛobat⁹: nec in aliquo iminut⁹. Infamia ē fame ꝑuatio ⁊ ꝯmaculatio. Ex. ff. li. iij. de postu. l. hūc titulū. §. ait ptor. Si ꝗs famoso iudicio ꝯdēnat⁹ p in integrū restitutionē fuerit absolut⁹ Pōponi⁹ putat hūc ifamia eximi. Juli. li. ad eō. Pretoꝛis vba dicūt infamia notant̄ qui ab exercitu ignominie cā. ab impatoꝛe eove cui de ea restituēda ptās fuerit dimissus erit: qui artis ludicre ꝓnūciādive cā in scenā ꝓdierit: qui lenociniū fecerit: qui in iudicio publico calūnie ꝑuaricatiōisve cā ꝗd feci iudicat⁹ erit: qui furti .vi bonoꝝ raptoꝝ iniuriaꝝ de dolo malo ⁊ fraude suo noie dānatus pactusve erit. Marcel. in li. publicoꝝ. Ictus fustiū infamiam non impoꝛtat. Sed cā ꝓpter quam id pati meruit: si ea fuerit que ifamiam damnato irrogat. In ceteris vero generibus penaꝝ eadeꝫ foꝛma statuta est.

De Numero testiū legittimo C. LIX.

Ex sūma iuris. Debēt autē testes adminus esse duo. q: in oꝛe duoꝝ. In q̄busdā tamē casib⁹ plures requirunt̄: vt q̄n p̄sul vel cardinalis accusat̄. Itē q̄n infamat⁹ de crimie dȝ se purgare. Itē in testamētis vbi .vij. testes req̄runt̄ s̄m leges. que tñ vident̄ ꝑ decretales: extra de testa. vbi exp̄sse dr̄ ꝙ etiā in testamētis sufficiunt duo testes aut tres: vel dici pōt illas decretales eē restringēdas ad pias causas: vt si in testamēto vel codicillis aliquid legaret̄ pauperibus ecclesijs vel alijs pijs locis quātū ad illa valerent: ⁊ cū duobus aut tribus testibus. Poꝛro effrenata multitudo testiū est a iudice coartanda. In nulla vō cā sufficit vnus testis quātecūq; sit dignitatis. q̄m ad ꝓbationē vel fidē faciēdā. voꝝ vnius voꝝ nulli⁹. In oib⁹ tñ illis casibus vni⁹ testionio credit̄. in quibus p̄iudiciū alteri non infert̄. Ut si dubitet̄ an aliꝗs baptizat⁹ sit. ⁊ appareat sup hoc vn⁹ testis sufficit. Idē eēt si de cōsecratiōe ecclesie dubitaret̄. Et silr̄ in cōsimilib⁹. Itē iuramēto vel testionio vni⁹ credit̄: in cā denūciationis: in cā symonie: in reuocatione ꝓcuratoꝛis: in eo ꝗ dicit se cognouisse illā quā cōsanguineus eius vult ducere. Itē in matre que confitet̄ cōtra matrimoniū filie sue. Itē in clerico verberato. ⁊ in eo ꝗ passus ē ablatōeꝫ reꝝ suaꝝ. Cā .ij.q.v. Siluester papa. P̄sul nō dānetur nisi cū .lxxij. testibus: presbyter aūt cardinalis nisi .lx. testibus nō deponat̄. Diaconus cardinalis vrbis rome nisi cū .lxvj. testibus nō ꝯdēnabitur. Subdyacon⁹: acolyt⁹: exoꝛcista: lectoꝛ: hostiarius. nisi in septē testib⁹ nō ꝯdēnabunt̄. Testes aūt ⁊ accusatoꝛes sine aliq̄ sint infamia. Itē Leo .iiij. Nullā dānationē epoꝝ vnq̄ eē censemus. vbi aūt ante legitimū nūeꝝ epoꝝ ꝗ fit ꝑ .xij. epos: aut certe ꝓbata snia p .lxx. idoneos testes ꝗ tales sint ꝗ ⁊ accusare possint ⁊ p̄ri⁹ ad sacra xp̄i q̄tuoꝛ euāgelia sacra p̄stēt: ꝙ nihil falsū ꝓpromāt. Sed h̄ vel sp̄ali priuilegio de cleric' romane ecclesie intelligitur. vel ꝓpter iprobitatē quozundā ꝗ cū nō sint spectate vite ⁊ scientie in accusationē ministroꝝ dei repēte ꝓsiliunt. Quoꝝ vero vita adeo laudabilis est vt oibus imitāda appareat. de quoꝝ assertione nulli dubitatio nasci poterit eoꝝ testimonio duoꝝ vel triū testiū ꝗlibet iure ꝯuici. ⁊ dānari poterit. Cā .iiij.q.ij. Uni⁹ test' nisio dino nō audiat̄. ēt si p̄clare curie honoꝛe p̄fulgeat. Sed obijcitur illud beati Bꝛiccij qui voce pueri .xxx. dies ab oꝛtu habētis inocēs ꝓbatus est. sed miracula diuia sūt admirāda nō in exēplū hūane actionis trahēda. Extra de testib⁹ ⁊ atte. Inno. iiij. Inhibem⁹ ne vni⁹ iudicis quātecūq; sit auctoꝛitatis vbo credat̄ in causis siue sup testionijs: siue q̄busdā alijs ꝯctib⁹ q̄ō agitet̄: nec scriptū eoꝝ nisi testium adminiculo fulciat̄ eā obtineat firmitatē: quin et possint ⁊ debeāt duoꝝ vel triū testiū bonoꝝ testionia p̄ualere: salua tñ ap. se. auctoꝛitate. Idē. Ad multitudinē tm̄ respicere nō opoꝛtet: sed ad testiū qualitatē: ⁊ ad ipoꝝ deposita q̄b⁹ potius lux veritatis assistit. ex q̄bus motū ai sui cōuenit iudicē infoꝛmare. si ergo testes ex pte monachoꝝ producti tāte p̄eminētie fuerit ꝙ eoꝝ auctoꝛitas alioꝝ sit merito multitudini p̄ferēda ab ipetitōe archiō. absoluat' eosdē Idē. Monachi vō de suis frib⁹ ac cōuersis testes in causis ꝓprijs producere absq; iuramēti exhibitiōe non possunt: nisi foꝛsitan a parte remittat̄ aduersa.

De Uariatione attestationum. C LX.

Ex sūma iuris. Sūt autē quinq; quoꝝ diuersitates obsunt testimonio: ⁊ notant̄ h̄ vsu. Res: p̄sona: locus: gradus: hec sunt ꝯsona tēp⁹. Res quidē: q: cū vnus dicit de vna re: ⁊ alius de alia vbi res petitur. vel vnus dicit de facto vno ⁊ alius. de alio: vbi de facto q̄ritur: nō valet eoꝝ testionīū: cū singuli sint in testimonijs suis singulares. Persona vero: q: cū agitur in p̄sonā alicui⁹ vel querit̄ de facto p̄sone: ⁊ vnus dicit de vna: alius de altera: nō valet silr̄ eoꝝ testimoniū rōne p̄missa. Gradus aūt: q: cū agit̄ de cōsanguinitate. ⁊ testes variātur in graduū cōputatione: silr̄ nō valet. Locus ēt reddit testimoniū dissonū: sicut patet ꝑ exēplū in Daniele. Silr̄ ⁊ tēp⁹ vt si vnus vno tēpoꝛe: ⁊ ali⁹ alio dicit se vidisse. Hoc tñ intelligunt ꝗdā in facto nō iterabili sicut in homicidio. Nā in facto iterabili sicut est adulteriū dicūt diuersitatē loci vl' tēpoꝛis nō nocere: q: qui in huiusmodi diuersificāt. ⁊ si nō ꝓbāt idē adulteriū ꝓbāt tñ illuꝫ eē adulterū: cōtra quē ferūt testimoniū. Poꝛro si vn⁹ dicit i die dominico: ⁊ alius hoꝛa .ix. talis diuersitas in tpe nō nocet. q: dictū secundi cōtinet̄ sub dicto primi. Silr̄ ⁊ de loco. Itē in facto durabili nō nocet diuersitas tēpoꝛis. vt si dicat vn⁹ se vidisse epm̄ celebrare missaꝫ in dyocesi alterius epi in hoꝛa tertia. ⁊ alius dicat ꝙ i hora .vj. q: factū illud in tātū durare solet. Idē ēt in filibus. In sūma vō nota circa diuersitates siue cōtrarietates testiū ꝙ si testis vnus

contradicat sibi. nō valet eius testimoniū. Si autē alteri neutriꝰ valet. cū sint in testimonijs suis singulares. Si vō pluribꝰ valebit pluriū testimoniū siue sint ab vna ⁊ eadē parte ꝓducti: siue a diuersis. Quidā autē dicūt testes ab eadē pte ꝓductos fidē sibinuicē derogare: sicut in istrumētis ꝯtingit. sed in istrumētis aliud est. qm̄ illa possum ispicere postq̄ ea ꝓducā. De testibꝰ autē nescio q̄d testificaturi sint. Cā.iij.q.ix. Ambro.in li.de paradiso. Pura ⁊ simplex testimonij series intimāda est. plerūq̄ testis dum ad seriē gestorū aliq̄d ex suo adijcit totā testimonij fidē ptis mēdacio decolorat. nihil ergo qd̄ etiā bonū videt̄ addēdū est. Cā.iiij.q.ij. Si testes oēs eiusdē honestatis ⁊ extimatiōis sint. ⁊ negocij q̄litas ac iudicis motus cū his ꝯcurrerit. sequēda sunt oīa testimonia. Si vō ex his quidā eoꝝ aliud dixerint. licet ipari numero credēdū est qd̄ nature negocij ꝯuenit: ⁊ qd̄ inimicicie autē gr̄e suspiciōe caret. cōfirmabitq̄ iudex motū animi sui ex argumētis ⁊ testimonijs ⁊ q̄ rei aptiora ⁊ veritati ꝓximiora esse ꝯperit. In testibꝰ fides: dignitas: mores: grauitas examināda est. ⁊ ideo testes q̄ aduersus fidē sue testationis vacillāt audiēdi nō sunt. Itē in testibꝰ ꝯsiderandū est si simplr testimoniū dicāt. vtrū vnū eundēq̄ meditatū sermonē afferāt. an ad ea q̄ iterrogant̄ ex tpe verisimilia respōdeāt.

¶ De Receptione testiū vel causa matrimonij. C. LXI.

Ex summa iuris. In cā mr̄imonij duo testes sufficiūt sicut ⁊ in ceteris causis. Extra.ij.de testibꝰ ⁊ atte. Greg.iij. Quotiēs aliq̄ ꝓpt̄ cognationē ꝓpinq̄tatis separi petūt duobꝰ vel tribꝰ testibus adhibitis q̄ de ea ꝯsanguinitate supsint vel totidē senioribꝰ ⁊ melioribꝰ eiusdē loci idē dꝫ legitime cōprobari. Probatio autē testiū dꝫ fieri duplici iuramēto. vt iurēt se nō ꝓuato odio neq̄ amicicia neq̄ ꝓ aliquo cōmodo qd̄ habuerīt vl' habēt vel habituri sunt ad iurandū inductos. ⁊ sicut ipsi dicūt rei veritatē accepisse a maioribꝰ suis ⁊ credere ita eē. Alex.iij. Utꝝ viro negāte se mulierē affidasse ipsiꝰ mater mulieris. ⁊ altera mulier possint ad testimoniū recipi. Cōsultatiōi tue talit̄. R. qd̄ cū mat̄ filie incremētū ⁊ honorē videt̄ diligere. vbi vir supior est diuitijs nobilitate ⁊ potētia vl' honore testimoniū eiꝰ vr̄ esse suspectū. ⁊ iō nō est aliq̄tenꝰ admittendū.

Idē. Si matrimoniū est firmatū: nō dꝫ sine pluriū iuramēto dissolui. Celestinꝰ.iij. Cū q̄s accusat̄ aliq̄ cognouisse an sint testes interrogādi de visu. aut sola vicinie fama sufficiat. vel si iuratis testibꝰ sit ꝓcedendū: q̄ se carnalis copule ꝯscios esse fatent̄. sꝫ de visu nihil affirmāt. Rn̄. q̄ si testimoniū ꝯueniēs de visu reddat̄ vel etiā de auditu: ⁊ ꝑsumptionē violentā fama ꝯsentiens subministret. ac alia legitima adminicula suffragent̄ stādū est testimonio iuratoꝝ. Etenim circūspectꝰ iudex atq̄ discretꝰ motū animi sui ex argumētis ⁊ testimonijs q̄ rei aptiora cōperiet ꝯfirmabit. In cōcil'.gene. Licet ex q̄dā necessitate ꝑter cōēꝫ formā olim fuerit istitutū. vt cōsanguinitatꝭ ⁊ affinitatꝭ gradibꝰ cōputādis valeret testimoniū de auditu. cū ꝓpt̄ hoīꝫ breuē vitā testes de visu deponere nō valerēt vsq̄ ad gradū septimū cōputādo. qr̄ tn̄ pluribꝰ exēplis ⁊ certis experimētis didicimꝰ ex hoc multa ꝑicula ꝯ legitima ꝓuenisse cōiugia. Statuimꝰ ne sup hoc recipiant̄ testes de auditu. cū iam q̄rtū gradū ꝓhibitio nō ꝯcedat. nisi forte ꝑsone graues extiterint. q̄bꝰ fides merito sit adhibēda. ⁊ ante litē motā testificata didicerunt. ab antiq̄oribꝰ q̄dē suis nō vtiq̄ vno cū nō sufficeret ille si viueret. sed duobꝰ adminus nec ab ifamibꝰ ⁊ suspectis. sꝫ a fidedignis. ⁊ omni exceptiōe maioribꝰ. cū satꝭ videret̄ absurdū illos admitti. quoꝝ repelleret autores. nec tn̄ si vnꝰ a pluribꝰ vl' ifames ab hoībꝰ bone fame accepint qd̄ testant̄ tanq̄ plures ⁊ idonei testes debēt admitti. cū sꝫ ordinē solitū iudicioꝝ nō sufficiat vnius testis assertio. etiā si ꝑsidiali dignitate ꝑfulgeat. ⁊ actꝰ legitimi sint ifamibꝰ iterdicti. Testes autē hmōi ꝓpo iuramēto firmātes. q̄ ad ferēdū testimoniū in cā ipsa odio: amore vl' timore vel cōmodo nō ꝓcedāt ꝑsonas exꝑssis noībꝰ vl' demōstratiōe vel circūlocutiōe sufficiēti designēt. ⁊ ab vtroq̄ latere singl'os gradꝰ clara cōputatiōe distinguāt. ⁊ in suo nihilominꝰ iuramēto ꝯcludāt se accepisse a suis maioribus qd̄ deponūt. ⁊ credere ita esse. Sꝫ nec tales sufficiāt nisi iurati deponāt se vidisse ꝑsonas vel saltē in vno ꝑdictoꝝ graduū ꝯstitutas ꝓ ꝯsanguineis se hr̄e. Tolerabiliꝰ est enim aliquos ꝯ statuta hoīꝫ dimittere copulatos: q̄ ꝯiunctos legitime ꝯtra statuta dn̄i separare.

¶ De Coactione testium. C. LXII.

Ex sūma iuris. Regulare q̄dē est sꝫ leges vt testes ad testimoniū ferēdū etiā iuiti cōpellant̄: sꝫ excipiunt̄ īde q̄dā rōne senectutꝭ ⁊ inalitudinis aut militie. absentes quoq̄ cā reip. ⁊ q̄ publicis fungunt̄ officijs. Quidā autē rōne ꝯsanguinitatꝭ ⁊ affinitatꝭ. Quidā etiā rōne affectiōis. vt libertꝰ ꝯ patronū. Scd̄ꝫ canones vō monēdi sūt nō cogēdi. nisi per alios veritas liq̄re nō possit. tūc enim etiā clerici ab eccl'ia ꝯpellunt̄ quia tacere veritatē in preiudiciū alteriꝰ: mortale pctm̄ est: ⁊ eccl'ia peccātes tenet̄ corrigē: si ei denūcient̄. Uidet̄ aūt ꝑ leges q̄ in criminalibꝰ causis cōpellant̄ testes: qr̄ ꝯcedūt leges de publicis iudicijs loquentes quibusdā ꝑsonis priuilegiū ne possint cōpelli. Un̄ videt̄ q̄ alij possint cōpelli. Porro sm̄ canones dicūt doctores in causis criminalibꝰ: qn̄. s. agit̄ criminaliter nō eē testes cōpellēdos: qm̄ accusator debet habere ꝓbationes luce clariores. qn̄ vō de crimine ciuiliter agit̄. s. in modū inquisitiōis compellunt̄. Qn̄ etiā in modū denūciatiōis sūt cōpellunt̄. Cū eni cōpellant̄ vbi in cā pecuniaria veritas ꝑ alios liquere nō valet: multo magꝭ cōpellunt̄ vbi ꝑ silentiū aie tacētis ꝑditio fieret. Cōpellunt̄ etiā in causis mr̄imonialibꝰ. Extra.ij.de testi.cogē. Clemēs.iij. Qui de rebꝰ eccl'iastic testificari recusant: si aliter veritas nequiuerit elici: ad illud sunt ꝑ cen.ec. cōpellēdi. Iterū Ceterū q̄ de cōsanguinitate cogēdꝰ sit testes ꝑhibē testimoniū v̄itati nō dubitat̄ a nobis. Inno.iij. Sup inq̄sitionis articul' tā de fama electi q̄ l'ris ꝯtra eū sub noīe lōge maioris ⁊ sanioris partis capituli destinatis cogatis testes q̄ noīati fuerint ꝑhibē testimoniū veritati. Honorius.iij. Testes q̄ noīati fuerint ꝑterq̄ sup criminibꝰ: si se gr̄a vel timore subtraxerint: vl' odio ꝑ cen.ec. cogatis veritati testimoniū perhibere.

¶ De fide instrumētoꝝ. C. LXIII.

Ex sūma iuris. Dicto de illa ꝓbationū specie q̄ fit ꝑ vocē viuā. s. ꝑ testes: restat de illa q̄ fit ꝑ vocē mortuā. i. ꝑ istr̄a. Est aūt istrumētū scriptura facta ad alicuius rei ꝓbationē. Instrumētorū aliud publicū: aliud priuatū. Publicū est qd̄ hꝫ publicā auctoritatē. Et huiꝰ spēs sunt tres. Est eni publicū qd̄ est ꝑ manū publicā. i. ꝑ manū tabellionis in forma publica factū: vt sunt charte tabellionū. Et est publicū qd̄ auctoritate iudicis in actis publicis est deductum. Est etiā publicū autētico sigillo signatū. Priuatū instrumentū est veluti cirographū: vt est apocha de recepto: antipocha de soluto. Instrumēta quidā priuata si habeant subscriptionē ꝯtrahētiū in ꝑsonalibꝰ: preferunt̄ publicis instrumētis. In realibꝰ vō ꝑfert̄ priuato publicū instrumentū. nisi subscriptionē habeat trium testiū. Al's aūt sine subscriptiōe ꝯtrahētiū vel testiū instrumēta priuata nō faciūt fidē nisi ꝯtra illū q̄ ea scripsit introducant̄. Duobꝰ modis imponit̄ fides instrumētꝭ. s. ꝑ testes ⁊ ꝑ cōparationē l'rarū. Instrumēta vō parē habēt vim cū testibꝰ. sed fallit h' in quibusdā casibꝰ. Uno videlicet de censibꝰ: quoꝝ instrumēta preferunt̄ testibꝰ. Itē vbi minor se maiorē ꝑ scripturā fatet̄: interposito sacrō nō poterit ꝑ testes ꝓbare ꝯtra: sed ꝑ instrumentū. Itē si q̄s indebitā pecuniā ꝓmittat: ⁊ cautionē sup h' exponat sine adiectiōe cause: poterit postea ꝓmissionē factā indebite scriptis ꝓbare. Itē vbi scriptura exigit̄: vt in alienatiōe rei eccl'iastice: ⁊ etiā in oībꝰ casibꝰ q̄ remoti sūt a memoria hominū. In sūma vō nota: q̄ scripture diuerse ab vna et eadē parte ꝓlate fidē sibi derogāt. Ex codice.ij.li. Equū est cōtrouersiam te fauēte alicui: cām eius documēto tuo finire. Ecōtra reus instrumēta sua actori exhibere nō cogit̄ nisi intētiōe fundata. Actor eni suis instrumētis intētionē nō etiā fugiētis partis ꝓbare debet. Extra.ij.de fide instru. Grego. Si scripturā autēticā nō videamꝰ: ad exemplaria nihil facere possumꝰ. Alex.iij. Scripta vō autētica si testes inscripti decesserint: nisi ꝑ manū publicā facta fuerint: ita q̄ appareant publica: aut autēticū sigillū habuerint ꝑ qd̄ possint ꝓbari: nō vident̄ nobis alicuiꝰ firmitat robur habē. Helinandus vbi supra. Instrumēta cause dicunt̄ oīa quibus causa instrui potest: siue testimonia siue testes inter huiusmodi instrumēta sunt apoche ⁊ antipoche. Apocha est qua creditor scribit se accepisse debitū: vel dn̄s se colonū suscepisse. Antipocha est qua debitor se vsuras creditoris soluisse profitet̄: vel colonus a dn̄o rem accepisse vel pensiones ei se soluisse dicit.

¶ De presumptionibus. C. LXIIII.

Postquā de vera ꝓbatiōe disseruimꝰ: superest vt etiā de q̄si ꝓbatiōe. i. de ꝑsūptiōe pauca subiungamꝰ. Presumptio est alicuiꝰ facti dubij semiplena inuestigatio. In h' ergo differt a ꝓbatiōe: qr̄ ꝓbatio facit plenā fidē. Presumptionū alia ē temeraria: ⁊ hec reprobat̄. Alia vō ꝓbabil': ⁊ hec admittit̄. inducitq̄ purgationē: licꝫ non sufficiat ad ꝯdēnationē. Alia quoq̄ violēta: ⁊ huic statur: ita q̄ sentētia ꝑ ipsam fert̄. Ubi vō ius ꝑsumit ⁊ nō statuit: ex ꝑsumptiōe tali recipit ꝓbationē in ꝯtrariū: etiā si violenta sit. Si vō statuat inde: h' est faciat cōstitutionē: ꝑ talē ꝑsumptionē nō recipient̄ ꝓbatiōes in ꝯtriū. Oriunt̄ ꝑsūptiōes ex cā: ex ꝑsona: loco: tpe ⁊ eta

te.ceterisq̃ʒ modis q̃ notant̄ his v̄sib⁹. Si vis iure q̃ri q̃ sit p̄sūptio veri: Cur: q̄ntū: q̄le: locus: euētus: fuga: fletus. Utilitasq̃ʒ frequēs bona conuicinia: tēpus. Neglectus iuris norma: ꝑtestatio: forma. Cōsuetudo: modus p̄sumptio sexus ⁊ etas. Presumit̄ autē taʒ ex p̄senti q̃ʒ ex p̄terito circa p̄sens ⁊ preteritū ⁊ futuꝝ. Est autē presumptio iudicis: hec admittit ꝓbationē in ꝯtrariū siue sup̲ iure siue sup̲ facto sit quousq̃ʒ ꝓbationib⁹ renūciatū fuerit. Et est p̄sumptio iuris que si sup̲ iure sit. idē est q̄ð ius: siue cōstitutio iuris. ⁊ ideo probationē in cōtrariū nō admittit. puta dicit papa q̄ð sibi videt̄ vt ꝙ illa q̄ a viro lapso in heresim recessit ad illū cōuersum redire cōpellenda sit. Si v̄o sit sup̲ facto debet in cōtrariū admitti probatio nisi admitti ꝓhibeat̄ a iure. vel fauor īpediat vel odiū. vel nisi ꝓbato cōtrario idē iuris esset. Effect⁹ p̄sumptiōis est vt ei stetur donec ꝯ̄riū ꝓbat̄. In summa v̄o nota: ꝙ omne bonū factū rectū p̄sumit̄. omne vero malū factū: praue actū p̄sumit̄. Extra. ij. de p̄sumptionibus. Bonifacius. Nullus aūt dubitat ꝙ ita iudiciū nocēs subterfugit. quēadmodū vt absoluat̄ q̄ est innocēs q̄rit. cōfitet̄ enim de oībus quisq̄s se subterfugere iudiciū dilatiōibus putat. Alex. iij. Lr̄is t. f. receptis nobis innotuit ꝙ cū p. ab a. muliere quā vxoreʒ accepit petierat separi. accusatores matrimonij produxerūt testes firmiter asserētes: ꝙ postq̃ʒ mulier cū p̄dicto viro ꝯtraxerat matrimoniū: cōsanguineū eiusdē viri solū cū sola. nudū cū nuda in eodē lecto iacētem. ea vt credebāt intētione vt eā cognosceret carnaliter viderunt. multis secretis locis ⁊ latebris ad hoc cōmodis ⁊ horis electis ⁊ infra. cō. t. taliter. R. ꝙ ex hm̄ōi violēta ⁊ certa suspiciōe fornicatiōis pōt sn̄ia diuortij ꝓmulgari. ita q̄dē vt vir licentiā mortua illa ducēdi aliā habeat mulierē. mulier sine spe cōiugij remanente.

¶De Jureiurādo. C. LXVI.

Ex summa iuris. Preterea q̄r iusiurādum aliquādo loco ꝓbatiōis succedit. De ipso quoq̃ʒ nobis dicēdū occurrit. Juramētū igit̄ est assertio vl̄ negatio de aliquo. sacre rei attestatiōe firmata Hui⁹ spēs sūt due. nā aliud est assertoriū. aliud ꝓmissoriū. Assertoriū est q̄n iurat̄ sup̲ re p̄terita vel p̄senti. Promissoriuʒ est q̄ð sup̲ futuro cōcipit̄. vt cū iurat q̄s se datuꝝ aliq̄d vel facturū. Et hoc q̄n fit in iudicio vocat̄ cautionale. de quo iaʒ sat̄ dictū est supra. Assertoriū v̄o q̄druplex est. Primū est volūtariū. vt si dicas ex iudicium me tibi debere. x. ⁊ deferas mihi sacramētū dicēs te velle vlteri⁹ nō petere si iurauero me nō debere. nō habes necesse vel referre vel recipe. Scd̄ʒ est necessariū q̄ð a iudice defert̄ in defectū ꝓbatiōis. Et dicit̄ necessariū. q̄r recusari nō pōt nisi iusta cā alleget̄. Tertiuʒ est iudiciale. s. vbi pars ꝑti defert iuramētū. ⁊ habebat olim re⁹ necesse cui sic deferebat̄ vel iurare. vel sacramētū referre vel soluere q̄ð petebat̄. Hodie v̄o pōt re⁹ sacramētū recusare si ⁊ inquantū dubitat. Quartū est iuramētū in litē quo. s. iurat̄ sua itereē. Helinād⁹ vbi supra. Cū alia istr̄a desunt ad emēdicata suffragia recurramus. ⁊ ꝑ iusiurādū res expediat̄. q̄ð ꝓp̄e ꝓbatio nō est sʒ locū ꝓbatiōis obtinet. Judex autē neq̃q̃ʒ iuris q̄stionē in iusiurandū dimittere dʒ si alit̄ decidere eā pōt. Religio autē iusiurādi id facit. vt hoc q̄ð inter eos (q̄ rē in iusiurādū dimiserūt) actū est. p̄stito sacro ꝓ v̄o accipiat̄ nō solū ꝓ eo vl̄ ei⁹ successorib⁹ q̄ iurauit. sʒ etiā ꝯ̄ eū vl̄ ei⁹ successores. nā sacr̄m in eis ꝓdest vl̄ obest īter quos factū est ⁊ eoꝝ heredib⁹. Cā. xxij. q. v. Corneli⁹ papa. Honestū eē v̄r. vt q̄ in scis audet iurare: h̄ ieiun⁹ faciat. cū oī honestate ⁊ dei timore. vt etiā pueri añ annos. xiiij. nō cogant̄ iurare. Gran⁹. Preterea sūt q̄dā tp̄a q̄b⁹ iurare ꝓhibemur. Un̄ in ꝯcil̄. tol̄. apud scūʒ Medardū habito. decreuit sancta synod⁹. vt a. lxx. vsq̃ʒ ad octauā pasche. ⁊ ab aduētu dn̄i vsq̃ʒ od octauā epiphanie. necnō etiā in ieiunijs q̄tuor tp̄uʒ ⁊ letanijs maiorib⁹ ⁊ in dieb⁹ dn̄icis. ⁊ in dieb⁹ rogationū. nisi de cōcordia ⁊ pacificatione nullus supra sancta euangelia iurare presumat.

Extra. ij. de iureiurādo. Urban⁹ terti⁹. Nullus ep̄s clericos suos nisi forte q̄bus ecclesiasticarū cōmissa fuerit dispēsatio sibi iurare cōpellat. Innocētius. iij. Abbati ⁊ capitulo castellionis: In. c. ⁊ si christus. Licet debeatis esse viri ꝑfecti vt quantū potestis iuramēti vinculū euitetis. volētes indēnitati monasterij vestri ꝓuidere. ne ꝓpter defectū testiū sui iuris sustineat lesionē. presenti vobis pagina indulgemus. quatenus vos ⁊ monasterij vestri cōuersi possitis in causis eiusdē deficientibus alijs testibus pro ipso ꝑhibere testimoniū veritati. Gregorius. ix. H. iudici. Juramentū a te parti delatum nisi iusta de causa nō potuit recusari. quāuis q̄ð in iudicio a parte parti defertur recusari possit licite ac referri. nec liceat conuentui accusatione famosa referre huiusmodi iuramentuʒ. Sane si actor omnino in probatione defecerit: reus debet etsi nihil presiterit obtinere. presumptionē vero faciētē pro illo reo deferri potest ad ostēdendam suam innocentiam. Juramentum nisi iudex respectis ꝑsonarū ⁊ cause circūstātijs illud actori videat deferēdū.

¶De exceptionibus contra testes. C. LXVI.

Extra. ij. ð excep. Celestin⁹. iij. Si crimina testiū obiciunt̄ de quib⁹ nō fuerāt hactenus accusati: sʒ tn̄ ꝑ exceptionē opponunt̄. ꝓbatio illoꝝ criminū exhibēda est anteq̃ʒ cā ꝑ sentētiā terminet̄: cū testes absq̃ʒ vlla infamia vel suspiciōe manifesta in ferēdo testimōio req̄rant̄. Ceterū si de criminib⁹ ad solā exceptionē obiectis testes ꝯuicti fuerint vel ꝯfessi: pena ordinaria mulctari nō debēt: cū accusatio in ipsos s̄m iuris ordinē nō ꝓcedat. Sufficit ergo si a ꝑhibēdo testimonio repellant̄: p̄sertim cū si crimē q̄ð eis obijcit̄: cām de q̄ agit̄ ꝯtingē nō videt̄. Inno. iij. Utrū is q̄ excōicato in locutiōe vel orōne sciēter cōicat: excōicatū ip̄m a sua possit accusatiōe repellere.: cū ille cōiōnē hm̄ōi replicet ꝯ̄ eū. Rn̄. ꝙ ipse ab accusatiōe ei⁹ poterit remoueri: cū prim⁹ a cōione fideliū sit exclusus: secūdus v̄o tn̄ a sacroꝝ ꝑticipatiōe vel ꝑceptiōe ē remot⁹. Idē: Q̄m ꝑ dilatorias exceptiōes malitiose nōnunq̃ʒ causarū termin⁹ ꝓrogat̄: inquisitiōi tue taliter respōdēdo decernim⁹: vt infra certū tp̄s a iudice assignādo oēs dilatorie ꝓponant̄. ita ꝙ si partes exinde aliq̄s vellēt ꝓponē q̄s nō fuerint ꝓtestati: nullaten⁹ audiant̄: nisi forte de nouo aliq̄ sibi cōpetēs orta fuerit: vel is q̄ voluerit ꝓponē fidē faciat iuramēto se postmodū ad illi⁹ notitiā ꝑuenisse. Idē i. c. cū venerabil̄. Delictū ꝑsone in damnū eccl̄ie redundare nō debet. ac nō solū ante sentētiā: verū post obijci pōt exceptio falsitatis: cū falsoꝝ instrumētorū p̄textu lata sentētia vsq̃ʒ ad. xx. annoꝝ spaciū valeat retractari.

Honori⁹. iij. Si ꝓcurator. U. ꝓbare poterit exceptionē quā ꝓposuit se in cām trahi vltra duas dietas ꝯtra cōstan. cōcilij generalis nos appellationē dicti. U. legittimā decernētes: negocio supsedere curetis. Greg. ix. in. c. significauit. Pretextu excōicatiōis opposite a ꝓsecutiōe appellatiōis nō debet q̄s excludi: cū oīs legittima defēsio excōicato in iudicio reseruet̄. Idē: Exceptionē excōicatiōis in dilatorijs ꝓponēdis reus sciēter omittēs in q̄libet parte litis minime opponē ꝓhibet̄: q̄ð est in hac exceptiōe specialit̄ obseruādū: ne q̄s ī ꝑiculū aīe sue excōicato cōicare cogat̄. q̄ si eā omiserit: vt actor laborib⁹ ⁊ sumptib⁹ fatiget̄: in expēsis est legittimis ꝯdemnādus.

Idē: Aduersario tuo ꝑ iudicē absoluto q̄n tp̄e mote litis rem petitā ab ipso sine dolo desierat possidē: si eā mō possideat: tibi petēti denuo rei iudicate exceptio nō obsistit. Idem: Uenerabilē fratrē nostrū archiep̄m narbonen̄. q̄r iudicib⁹ ex sufficiēti grauamine ad apo. se. appellās: ad vos sup̲ appellatiōe sua lr̄as n̄r̄as reportās: ⁊ si ex causis alijs tp̄e īpetrati rescripti vinculo excōicatiōis fuerit astrictus: de quib⁹ ibi mētio nō habet̄: ad ꝓsequendā ꝑ easdē lr̄as ap. p̄dictā decreuim⁹ admittēdū. q̄r nihil excōicato appellare ꝓdesset. si nō possit appellationē ꝓseq̄. ⁊ sup̲ eas lr̄as impetrare.

¶De Diffinitione ⁊ proprietate exceptionis. C. LXVII.

Ex summa iuris. Exceptio est actiōis exclusio Sicut eni testib⁹ reus impugnat̄: sic exceptionib⁹ actor repellit̄. Exceptio tn̄ aliq̄n large ⁊ improprie sumit̄ pro oī defensiōe q̄ reo cōpetit: vel etiā pro replicatiōe q̄ datur actori cōtra exceptionē rei. Aliq̄n v̄o stricte et ꝓprie pro illa defensione q̄ cōpetit reo ꝯtra actionē in eū cōpetētē: vt in predicta diffinitione. Sic eni dicit lex ꝙ exceptio actorē excludit: replicatio reum. cōtra replicationē solet dari triplicatio: contra triplicationē rursus quadruplicatio. sicq̃ʒ deinceps multiplicatio fit: dum aut reus aut actor obicit. Et ꝙ dixi exceptionē nec actori improprie dari: verū est cū actor tn̄ habet probare. Secus v̄o cū vterq̃ʒ: quod est inuenire in casibus notatis supra ca. de probationibus. Preterea q̄n ponit̄ species pro genere: vt prescriptio pro exceptione: opponunt̄ exceptiōes a reis ⁊ eoꝝ heredib⁹. Itē a fideiussoribus nisi sint ꝑsonales: puta vt condemnet̄ quis inquantū facere potest. non autē transit ab vno fideiussore in aliū. Preterea notandū: ꝙ oīs exceptio sua v̄tit̄ equitate. Nec illud omittendū: ꝙ replicationes imitant̄ naturā actionū. Sicut eni in petitione principali ambiguitas est cōtra actorē interpretāda: sic ⁊ in replicatiōe licet. secus in exceptione. Et eodē tp̄e tollit̄ replicatio quo actio: sʒ exceptio duret sine tēporis prefinitione.

¶De Speciebus exceptionis. C. LXVIII.

Exceptionū alie sūt ꝑemptorie: q̄ semꝑ agētibus obstant: ⁊ rem de q̄ agit̄ perimūt: q̄lis est de ꝯsāguinitate ꝯ̄ eū q̄ petit aliquā in vxorē: vl̄ ꝙ spoliat⁹ q̄s renūciauit: vl̄ ꝙ fur⁹ ē illi⁹ a quo q̄d petit. Alie v̄o dilatorie: q̄. s. aliud tp̄s nocēt ⁊ dilationē tribuūt. Harum autē alia solutionis est. ⁊ hec duplex inuenitur. s. ex pacto.

puta si conuenerit: ne infra tēp⁹ cōpetat: vel ex lege. Alia vo declinatoria iudicii. Et hec multiplex. Uerbigratia. fori vel etiā iudicis. q: infamis est vel criminosus aut suspect⁹. Itē q: falsus ē pcurator vel excōicat⁹. vel etiā q: excōicat⁹ ē accusator vel testis aut tabellio vel hmōi. vel q: tps ē feriat. vel q: in criminalib⁹ frustra interuenit. Itē nō numerate pecunie. extēdit eni in. xxx. dies ⁊ qnq: in bieniū. Itē exceptionū alie sūt dolose: vt macedonia. Alie fauorabiles: vt valeriani. Alie inducte ad rigorē iuris obseruandū. vt rei iudicate. obstāt eni obligatiōi naturali. Et idē dico in pscriptiōe vel vsucapione qualibet. Nā nāq: idultū ē ne qs cū aliena iactura locupletet. Alie vo pp̄ter cām a nāli eqtate nō abhorētē. vt nūerate pecunie. metus ⁊ doli. ⁊ trāsactiōis. ⁊ ignorantie vel etatis ⁊ militie. ⁊ hmōi. Itē exceptionū alie sūt in rē. vt q̄ cōpetit alicui ⁊ his q̄ ɔueniunt ex psona sua. Alie vo in psonā: vt q̄ nō trāseūt ad aliū. sicut illa quā hz qs vt dānet inquātū facere pōt. ⁊ pacti psonalis. Perpetue ac peremptorie exceptiōes opponunt a reo antēq̄ renūciatū sit aut ɔclusuz. nō eniz post. Fallit h̄ in. vij. casib⁹. s. in filiofa. q̄ post sniāz hz exceptionē macedoniani. ⁊ in muliere: q̄ hz exceptionē valeriani. ⁊ silr̄ in milite. Et in donatore. q̄ ɔdēnādus ē inquātū facere pōt. ⁊ habita rōne sui ne egeat. Silr̄ in marito ⁊ in fideiussore. q̄ hz priuilegiū vel exceptionē de cedēda sibi actione a creditore. Idem etiam in tutore.

De Sententia diffinitiua. C. LXIX.

Ex summa iuris. Finito cursu de pcessu iudicio℞ tāďq: ad litus qōdaz veniam⁹ ad sniaz. Est itaq: snia diffinitio iudicialis finē iponens ɔtrouersie. terminat eni cām. Due tn̄ spēs snie sūt iterlocutoria. s. ⁊ diffinitiua. Interlocutoria ē que nō sup pncipali s3 sup alijs qstiōib⁹ pnūciat. stāte qōne pncipali. puta sup offerēdo libello. vel teste recipiēdo siue repellēdo. dilatiōe dāda vel nō dāda. Diffinitiua ē q̄ pncipalis questio diffinit. pōt aūt iterlocutoriā reuocare iudex siue sit ordinarius siue delegat⁹. Snia pnūciāda est in scriptis s̄m leges. ⁊ h̄ ab ipso iudice nō ab alio nec etiā ab assessore. Hodie tn̄ epo℞ snia valz ⁊ sine scriptura ɔsuetudine id approbāte. Minores quoq: cause etiā a quocūq: iudice sine scriptis iudicari possūt. Itē ferēda est snia pmisso ordine iudiciario. s. lit. ɔtest. ɔfessionib⁹. attestatiōib⁹ ⁊ allegatiōib⁹ vtriusq: ptis auditis. alioqn nō valet ordine generali ptermisso. Si vo ptermittat ordo spālis q̄ obseruat in aliqb⁹ causis ⁊ nō in oīb⁹ tenebit snia. s3 appellādū erit. Fallit h̄ in qbusdā casibus. Nā in inquisitone pretermisso ordine generali. s. lit. ɔtest. tenet snia lata. Silr̄ ⁊ in alijs casib⁹ notatis. s. ca. de eo q̄ mittit in possessionē. Itē ⁊ in notorio in quo nō reqrit iudiciarius ordo. Snie effect⁹ est vt ei stet. nisi fuerit appellatū. ipsaq: lata p actore dat ei accusationē in factū ad petēdū rē illā sup qua p ipo sentētiatū est. Si vero p reo ferat absolutoria snia. cōpetit ei exceptio rei iudicate ɔtra actorē. si iteꝝ petat eū vel alius noie ipsius. Ite vero ɔtra quē pfert snia. nō pōt ab illa excipe si ab eo petat. Est aūt snia executiōi mādāda ifra trimestre tēpus. h̄ veꝝ. est si lata sit in psonalib⁹ actionib⁹. Si vo in reali statim restituēda est res. vel si nō possit statim: dandū est tempus reo quo possit restituere. In criminali qdē statim post. x. dies mādāda est executiōi. Reuelat autē snia p appellationē ifra. x. dies p supplicationē infra bienniū. Item p in integrū restitutionē vel p querelā falsi. In summa vero nota q: snia nulla est si cōdēnationē vel absolutionē nō ɔtinet vel verba eq pollētia. Extr. ij. de sen. ⁊ re iudi. Greg. Snia ɔtra leges canonesve plata l3 nō sit appellatiōe suspēsa: nō pōt tn̄ ipo iure subsistē. Idē Iurgātiū ɔtrouersias celeri snia terminare. ⁊ eqtati ɔuenit ⁊ rigori. Greg. ix. Duob⁹ iudicib⁹ vt accepimus diuersas snias pferētib⁹: si ex iurisdictiōe ordinaria processerūt. tenet p reo nō p actore snia nisi in cā fauorabili puta matrimonio: libertate: dote seu testamento: si pro ipo fuerit promulgata. Si vero ex delegata potestate vtrinq: pendet sententia ex arbitrio delegantis. Q, si ex cōpromisso neutra debet habere vigorem.

De Quadruplici sententia. C. LXX.

Ex sūma iuris. In summa vero nota q: quadruplex est sententia. Prima diffinitionis Et hec subdiuiditur (vt dictu3 est) in interlocutoriā ⁊ diffinitiuam. Et diffinitiua quidem si ex ordine iusta fuerit licet nō ex animo vel ex causa. tenet tn̄ ipso iure. Ecōtra vero si iniusta sit ex ordine licet ex animo ⁊ ex causa sit iusta ipso iure nulla est. igit sentētia diffinitiua iudiciariū ordinē reqrit. nisi in casib⁹ supra notatis. Scda ē sentētia preceptionis. ⁊ hec quocūq: predicto℞ modo℞ iniusta sit tenet. dūmodo precipiat tale quid quod ad iurisdictionem vel effectum precipientis pertineat. nec error exprimatur in sententia. nec certum sit esse contra deum. Nam semper in dubijs etiam superioribus obediendu3 est. Tertia est sententia suspensiōis. ⁊ hec sine iudiciario ordine fertur de ɔsuetudine. Quarta est excōicatiōis. ⁊ hec etiā ex animo iniusta tenet dūmō pferat a iudice suo ⁊ ante appellationē nec exprimat error. Si vo ex cā fuerit iniusta qnq: tenet qnq: nō. Aut eni iudex fert sentētiā simplr̄ dicēs. excōico te vel illum. ⁊ tūc tenet ex qcūq: cā tacita ferat. Aut cū adiectōe cause. ⁊ tūc aut est cā iusta: nec est dubium tunc qn teneat snia Aut est iniusta: ⁊ tūc aut est notoriū eā esse iniustam: ⁊ tūc nō tenet sicut nec diffinitiua. Uerbigratia: si dicto excōmunico te q: credis in deum. Aut non est notorium: ⁊ tunc tenet rationē dubii.

De Sententia excōmunicationis. C. LXXI.

Ex sūma de penitētia. Est aūt excōicatio a cōione ecclesie sepatio. ⁊ pp̄ter ɔtumaciaz sit vel aliā manifestam offensam. Cōsistit aūt hec sepatio in sacramentis ⁊ orōnib⁹ ecclesie in mensa corpali. in locutiōe cōi. in salutatione. Sed excōicationū alia minor. alia maior. q̄ pmulgat in aliquos. vt cū dicit excōicamus petrū vł oēs vsurarios: hec arcet a sacramentis ecclesie ⁊ cōione fideliū que est in tribus pdictis. Minor est que ɔtrahit ex participatiōe cum illis q̄ sūt in maiori. hec sepat a pceptiōe sacramento℞. non a cōione fideliu℞. non eni transit excōicatio in tertiā psonam nec etiā in quosdaz qui excipiunt in decretis. De hac potest absoluere qlibet sacerdos. de priori tn̄ ille qui tulit vel supior. Item excōicationū quedam est iusta: quedā iniusta. Iusta que fit animo corripiendi. ⁊ pp̄ter culpam debitā: ⁊ iuris ordine seruato. Iniusta est in qua predicta omittuntur. Habuit autē ortum excōicatio ab aplo. q̄ excōicauit corinthiū fornicariū tradens eum sathane. vt spūs eius saluus fieret. Et etiam in veteri lege ab illa maledictione que facta est super non obseruantibus legem. De hac autem plenius dicet inferius.

De Timenda sententia pastoris. C. LXXII.

Causa. xj. q. ij. Qd̄ snia epi siue iusta siue iniusta fuerit timēda sit. Greg. testatur dicēs. Sententia pastoris siue iusta siue iniusta fuerit timenda est. Eadē. q. iij. Item Calixtus papa. Excōicatos quoq: a sacerdotib⁹ null⁹ recipiat ante vtriusq: ptis examinationē iustam. nec cum eis aut oratiōe aut cibo aut potu aut osculo cōicet: nec aue eis dicat: q: quicūq: in his vel alijs phibitis sciēt excōicatis cōicauerit. iuxta aplo℞ institutionē ⁊ ipse siīi excōicatiōe subiacebit. Itē ex ɔcil. chartaginen. Quicūq: cōicauerit vel orauerit cū excōicato. si laicus est excōicet. si clericus: deponat. Itē ex decreto Honorij pape. Cure sit oībus epis excōicato℞ oia nomina tam vicinis epis q̄ suis parochianis piter indicare. eaq: in celebri loco posita pre foribus ecclesie cūctis ɔuenietib⁹ incusare. quaten⁹ in vtraq: diligētia excōicatis vbiq: ecclesiasticus aditus excludat. ⁊ excōicationis causa omnibus auferatur. Gratianus. Hoc de nominatim excōicatis intelligit. Excōicatiōis eni penaz dupliciter subimus. ⁊ dum reatum incurrimus. ⁊ dum sententia notamur. Itē Urbanus. Quibus epi nō cōicant nō cōicetis ⁊ quos eiecerint nō recipiatis. Ualde. n. timēda est sentētia epi licet iniuste liget. Itē ex ɔcil. chartagi. Clericus q̄ epi districtionē circa se putat iniusta3: recurrat ad synodum. Itē Aug. de vbis dn̄i sermone. lxviij. Ois christianus dilectissimi qui a sacerdotibus excōicatur. sathane tradit. Idē super iobem. Nihil sic d3 formidare christianus q̄ separi a corpe christi. Qui. n. sepat a corpe christi nō est mēbrū eius. si non est mēbrū ei⁹ non vegetat spiritu ei⁹. Quisqs aūt inquit apls: spiritū christi non hz: hic nō est eius. Itē Gelasius papa. Quicūq: intra anni spaciu3 ciuiliter siue publice cām suaz corā suis excōicatoribus nō egerint. ipi sibi aditū audiētie clausisse videant. Q, si obstinato animo sine cōione defuncti fuerint. Nos illo℞ cāz iuxta beati leonis pdecessoris nr̄i sententiā diuino iudicio reseruātes. quib⁹ viuis nō cōicauimus: nec mortuis cōicare debemus. Itē ex cōcil. hilerdēn. Qui iubente sacerdote de ecclesia pro qualicūq: culpa ab ecclesia exire cōtempserit. p nota ɔtumelie tardius recipiat ad veniam.

Q, semper iniuste sententie parendū sit. C. LXXIII.

Gratianus ibidem. Premissis auctoritatibus qb⁹ iniuste snie vsq: ad examinationē vtriusq: ptis parere iubemur: ita rńdet. Grego. nō dicit sniaz iniuste latam esse obseruandā s3 timēdā. sic ⁊ Urbanus. Timenda est q̄. i. nō est ex supbia ɔtemnēda. relique vo auctoritates de excōicatis loquunt. qui vel vocati ad synodū venire ɔtēpserint. vł calliditatib⁹ aduersantiū occurrere nescientes iniustam sententiā a iudice reportauerūt. vel q̄ neglectu sue vite sinistrā de se opinionē nasci pmittētes: sniāz in se exceperūt hos siqdem solis excōicatiōis sententia ferire licet. Unde in meldēn ɔcil.

Nemo episcopor quelibet sine certa et manifesta peccati causa priuet cōmunione ecclesiastica. sub anathemate autē sine cōsciētia archiepi aut coepi nullū presumat ponere. nisi vnde cannonica docet auctoritas. q2 anathema est eterne mortis dānatio. et nō nisi p mortali o3 imponi crimine. et illis q aliter nō potuerunt corrigi. Itē ex cōcil. aruerñ. Nullus sacerdotū quēq recta fide hoīem p paruis et leuib causis a cōione suspēdat preter eas culpas p quib antiq patres arceri ab ecclesia iusserūt cōmittētes. Ex cōcil. triburieñ. Certū ē p his criminib aliquē excōicari debere cū ad synodū canonice vocat venire ptēnit. aut si postq illuc venerit: sacerdotalib ptēnit obedire pceptis. aut si ante finitā cause sue examinatiōē a synodo abire psumit. Gratianus. Q aūt iniuste snie parēdū nō sit: multis auctoritatib pbat. Quar pma est illa Hiero. sup math. Quō sacerdos mūdū leprosu3 nō facit si eps vel presbyter nō alligat eos q nocētes sūt. nec soluit innorios. s3 p officio suo cū peccator varietates audierit: nescit q ligādus sit q soluēdus. Itē Gelasi papa. Quīeta lib epis de dānatiōe dyoscori. Cui illata est snia deponat errorē. et vacua est. Si iniusta est tāto curare eā nō d3: quāto apud deū et ei ecclesiā neminē pōt grauare iniqua snia. Itē. Ergo ea se nō absolui desideret. qua se nullatenus pspicit obligatū. Augu. de verbis dñi. Cepisti habere fratrē tuū tanq publicanū ligas illū in terra. s3 vt iuste alliges vide. nā iniusta vincula disrūpit iustitia. Itē Grego. in homel. xxvij. Ipse ligādi atq soluēdi ptāte priuat se q hāc p suis volūtatib et nō subditor morib exercet et c. Itē ex ocil. carthag. iiij. Irritā esse iniustā episcopor dānationē censemus. et iccirco a synodo retractandam.

¶ Quādo parēdū sit iniuste sentētie. C. LXXIIII.

Gratianus. ibidē. Ad hoc rñdēdū est q sententia aliqñ iniusta est ex aīo pferētis. iusta vo ex ordine et causa. Aliqñ est iusta ex aīo et ordine. s3 nō ex causa. Cū aūt ex cā iniusta fuerit: aliqñ nullū oīno in eo delictū est qō sit dānatiōe dignū. Aliqñ nō est in eo illud sup qō fert. s3 ex alio noīandus est. Ex aīo iniusta snia est cū aliq seruata integritate iudiciarij ordinis in adulter vel quelibet criminosu3 nō amore iustitie s3 liuore odij vel pcio aut fauore aduersarior inductus sniam pfert. Unde Beda sup eplam Jacobi ait. Ira eni viri iusticiā dei nō opat. q2 ille q iratus in aliquē sniam pfert. et si ille qtū ad se iustā reportet sniam. Iste tñ q nō amore iustitie s3 liuore odij in eū sniam dedit iustitiā dei in quē pturbatio nō cadit nō imitat. Idē Greg. Qui recte iudicat et premiū remunerātiōis expectat. fraudē in deū ppetrat. q2 iustitiā quā gratis ipartiri debuit acceptiōe pecunie vēdit. Bonis male vtunt: q p tpali lucro iuste iudicāt. tales qppe ad veritatē nō iustitie defensio s3 amor premij puocat: qb si spes minimi subtrahit. pfestim a iustitie pfessiōne recedūt. acceptio nūmor puaricatio veritatis est. Unde et p iusto dicit: Qui excutit manus suas ab omni munē iste in excelsis habitat: huic itaq snie q nō amore iustitie s3 ex alia qlibet cā fert in quē q: humilit obediēdū ē. Itē snia ē iniusta ex ordine qñ nō seruato iudiciali ordine qlibet p culpa sua dānat. Unde Greg. scribit. Cōstātino mediolanēsi epō. Graue satis est et idecēs: vt in re dubia certa det snia. Itē Aug. in li. de pnia. Quis va sint qdā: tñ iudici nō sūt credēda nisi certis indicijs demōstrent. Itē ex. viij. synodo. Non solū ille re ē q falsu3 de alio pfert: s3 is q aurē cito criminib pbet. Gratian. Cū itaq snia ex ordine iniusta ē: nec ab ea recedēdū est. q2 et anteq snia daret in eū p qlitate sui reat. ligat apud deū tenebat. Cōtingit etiā aliqñ vt adulter snia3 p sacrilegio reportet. cui reatū in cōsciētia nō h3 hec snia. et si iniusta sit. q2 nō est in eo crimē sup quo snia plata est. tñ ab eo reportata ē: q2 ex reatu adulterij ia3 diu apud deū excōicatus fuerat. Et in hoc casu itelligēda est illa auctoritas greg. Snia pastoris et c. Iustā snia3 vocat qñ crimē subest: super qō fert: Iniusta qñ illud nō subest: q tñ timēda vel seruāda est: q2 ex alio aliquo iamdudū dānādus erat. Unde cū premisisset Greg. vtrū iuste an iniuste obliget: pastor: pastoris tamē sentētia gregi timēda est: subsecutus adiecit: ne is qui subest et cum iniuste forsitan ligat ipsam obligationis sue sententiā ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel indiscrete absoluere timeat vel ligare. Is autē qui sub manu pastoris est ligari: timeat etiam iniuste nec pastoris sui iudiciū temere reprehendat: ne etsi iniuste ligatus ex ipsa tumide reprehensionis superbia culpa que non erat fiat.

¶ Q iniqua sententia sustinentē non ledit. C. LXXV.

Aliquādo vero nullū subest crimen: et tamen vel odio iudicis: vel factiōe inimicorū oppositā sibi sententiā in se dānationis excipit. Unñ greg. ait. Quattuor modis humanū iudiciū puertit. Timore: dum metu potestatis alicuius loqui veritatem pertimescimus. Cupiditate: dum premio alic animū corrūpimus. Odio: du3 cōtra quemlibet aduersariū molimur. Amore: dum amico vel ppinquo ptendimus auxiliū pstare. Gratianus. Hec autē sententia potius iudicem ledit q eu3 in quē temere fert. Unde Aug. ait. Illud plane nō temere dixerim: qō si qsq fidelium fuerit anathematizatus iniuste: ei poti oberit q fecit q q hanc patit iniuriā. Itē Augu. sup psalmū. cij. ait. Qui iust est et iniuste maledicit: premiū illi reddit. Gratianus. Hoc aūt et si (vt dictū est) non teneat ligatus apud deum sentētie tñ parere debet. ne ex superbia liget. q prius ex puritate pscietie absolut tenebat. Ite3 est qñ ptra eqtate3 sententia fert: veluti qñ subditi nō possint cogi ad malu3. scientes obediētia3 non esse seruandā prelatis in reb illicitis. Uñ Euticianus papa ait. Si qs epus aut abbas presbytero aut monacho suo iusserit missas herticis cantare: nō licet. nō eni expedit obedire eis. Gratianus. Hoc ipsum et de seruis apud dños. et de vxorib apud viros et de filijs apud patres. q in illis tñ debēt dñis et parentib esse subiecti: q ptra dei mādata non sunt. Itē Ambro. Julianus impator qñuis esset apostata: habuit tñ sub se christianos milites: qb cū diceret: pducite acie3 p defensione reipu. obediebāt. cū aūt diceret: pducite arma in chrīanos tñ: cognoscebāt impatorē celi. Gratianus. Cum ergo subditi excōicant. ideo q2 ad malum cogi non possunt. tunc sententie non est obediendu3: q2 iuxta illud Gelasij. Nec apud deum nec apud dei ecclesiam quēq grauat iniqua sententia.

¶ De Appellationis remedio. C. LXXVI.

Hector. Quoniā aūt vt superi dictū est: iniusta sententia p appellationē releuat de hac quoq tractandū est. Est igit appellatio a minori iudice ad maiorem puocatio: inique sententie querelā ptinens. Uel aliter. Appellatio est sentētie a minori iudice late p inuocationē maioris iudicis ptextu iniqtatis rescissio vel extinctio. Cā. ij. q. vj. Euticianus papa. In secularib postq legib vocat qs venerit: et in foro decertare cepit nō l3 ei ante pactā cām recedere. In ecclesiasticis vo dicta cā recedere l3: si necesse fuerit: vel si se viderit pegrauari. Sixtus papa. Quotiēs epi se a suis pricialib vel a metropolitano putauerit pgrauari: aut eos suspectos habuerit. mox romanam appellēt sedē: atq eis libere liceat ire. Gratianus. Ab eis quoq ad quos puocatū fuerit sicut in aphricano ocil. legit: vlterius puocari nō l3. Impator Iusti. scribit. Si quis in quacūq lite iter prouocauerit: nō licet ei tertia in eadē lite sup isdē capitulis puocatione vti. Ex summa in. In sūma ergo nota q pōt appellari quotiēs opus fuerit. Quidā tamē dicūt q qis tñ in vno et eodē articulo potest. Et exponūt illud quotiēs. i. bis vel quotiēs necesse fuerit. s. in diuersis articulis. Sed primū verius est. Itē ab omni sentētia pōt appellari pterq a sententia arbitri. Extra. ij. de appel. et re. Celestinus. iij. Si quis iudex ita protulit sententiā: nisi sempronio infra. xx. dies satisfeceris te excōmunicatū vel suspensum vel interdictū esse cognoscas et ille in quē fert sentētia medio tēpore appellans. ad diē statutū minime satisfecerit: videt nobis q huiusmodi sententiā ap. obstaculum debeat impedire. Innocen. iij. Quotiens ad illos iudices vos euocari contingit. ad quor presentiā vobis periculosum est ire. libere poteritis appellare: etiā si in litteris cōmissionis ap. fuerit remediū interclusum: nisi iudices vobis assignent locum idoneū et securu. Idē. Plus est ad sedē ap. prouocare facto q verbo. Greg. ix. Quotiēs clausula per quā tollit ap. remediu3 in medio ponit litterarū. si sint plura negocia se minime ptingētia pmissa tñ complectit: nisi forte in fine litterar pdicta clausula iteret. Itē vna sentētia pluribus odemnatis. si vnus solus ad app. beneficiū cōuolauit illius victoria in re cōi ceteris suffragat si cōiuncti iuret. Idē q3 negocium et eadem causa defensionis existat.

¶ De his quibus et a quib appellare possit. C. LXXVII.

Ex summa iuris. Appellare pnt illi quor interest. Itē pcurator negocior gestor tutor et curator. In crimiali vo cā p odēnato potest appellare qlibet. et illo inuito appellari debet vt dictū ē a minore iudice ad maiorem. Si qs aūt appellauerit ab eqli ad eqlem: vel etiā ad maiorē sed extraneū. vt ab epo ad epm: vel ad alteri puicie acie archiepi3. appellatio tenet errore nō nocēte. fiet q pfectio ad illum ad quem debuit appellari. Si vo ad minorē appellauerit error ei nocebit: q2 sentētia transibit in rem iudicatā. Omnibus autē medijs intermissis appellari pōt ad papā. De legato vero appellat ad delegātē: nisi iurisdictio. i. vniuersitas causar ei fuerit delegata: tūc eni appellabit ad illu3 ad quē a delegante appellaretur. Gran vbi supra. In ocil. mileuitano legit. A iudicib quos cōis

consensus elegerit non liceat prouocari. quod de arbitris intelligen
dū est. Judicū enī alij sunt arbitrarij. alij ordinarij. Ordinarij vō sūt
q̄ ab apl'co vtpote ecclesiastici. vel ab impatore vtpote seculares le
gitimā ptātē accipiūt. Arbitrarij sunt q̄ nullā ptātē habētes cū con
sensu litigātiū ī iudices eligūt. in quos cōpromittit vt eoꝝ snie stet.
Hoꝝ alij sūt ordinarij ꝛ arbitrarij ꝛ alij arbitrarij tm̄. Ordinarij ꝛ ar
bitrarij sūt q̄ legitimā ptātē habētes. ab eis eligūt ad arbitrādū q̄ nō
sunt sui iurisdictioni suppositi. Ab his ꝛ si vt arbitrarij sedeāt. ꝛ nō
vt ordinarij. ꝑuilegio tm̄ ordinarie dignitatis pregrauatus aliqs ap
pellare valebit. Arbitrarij tm̄ sunt q̄ nullā legitimā ptātē acceperūt.
a quib' appellari nō lz. q2 eis imputādū est ꝙ sibi tales elegerūt. Si
vero snia eoꝝ a quib' appellat soluta fuerit per euz ad quē appella
tuz est. nihil eis oberit. nisi forte vel inimicicia vel pecunia deprauā
ti. iniustam probantur tulisse sententiam.

De Appellatione ad papā. C. LXXVIII.

Zepherinus papa. Ad romanā ecclesiā ab
oib' maxime tm̄ oppressis est
appellandū ꝛ cōcurrendū quasi ad matrē. vt eius vberi
bus nutriant: auctoritate defendant. a suis oppressioni
bus releuent. Itē. Julius papa. Placuit vt a q̄buscūq3 ecclesiasti
cis iudicib' ad alios iudices ecclesiasticos vbi est maior auctoritas
ꝓuocatū fuerit audiētia nō deneget. Idē. Ideo huic sedi prefata
priuilegia specialit' sunt cōcessa tā de cōsilijs cōgregādis ꝛ iudicijs
ac restitutionib' epoꝝ. q3 ꝛ de summis ecclesiaruz negocijs. vt ab ea
oēs oppressi auxiliū. ꝛ iniuste damnati restitutionē resumāt. ꝛ talia
ab ipijs nō presumant absq3 vltiōe. nec exerceant absq3 sua dāna
tiōe. Idē Julius papa. Qui se scit alijs prepositū esse: nō moleste
ferat aliquē sibi esse prelatum. Ipsa nāq3 ecclesia q̄ prima est ita reli
q̄s ecclesijs vices suas credidit largiēdas. vt in partē sint vocate soli
citudinis: nō in plenitudinē potestatis. Unde oium appellātiū apo
stolicā sedē. epoꝝ iudicia ꝛ cūcta maioꝝ negocia causaꝝ eidē sancte
sedi seruata esse liquet. Leo papa. Nulli appellāti inducie sunt ne
gāde. Extra. ij. vbi supra. Alex. iij. Idē deniq3 qō queritis si a ciui
li iudice ante iudiciū vel post: ad nostrā audientiaz fuerit appellatū.
an hmōi appellatio teneat: tenet q̄dē in his q̄ sunt nostre tpali iuris
dictioni subiecti. in alijs non. Etsi de ꝯsuetudine ecclesie teneat fm
iuris rigorē credimus nō tenere. Idē de appellationib' minimis
īterpositis volumus tenere te. ꝙ eis pro quacūq3 causa leui fiāt: nō
minus est q̄3 si pro maioribus fierent deferendum.

De Tēpib' appellatiōis faciēde ꝛ ꝓsequēde. C. LXXIX.

Ex sūma iuris. Appellari quidē nō pōt s3 leges
nisi post sentētiaz. Scōz canones aūt ꝛ
potest ꝛ ante sniaz ꝛ post. ꝛ ante lit'. ꝯtest. ꝛ post. ꝛ ī qua
libet pte lit'. nisi appellaret a correctiōe. tūc eni maxie an
te lit'. ꝯtes. nō lz ꝓuocare. qm̄ a correctionib' inhibituz est appellari.
Appellatio infra. x. dies faciēda est. etiā si snia fuerit lata sub ꝯditio
ne. ꝓsequēda est aūt īfra annū. vel si iusta cā īteruēniat dat biēniuz
ad ꝓsecutionē. post illō itaq3 tēpus si snia lata ē: tuta manet. Si nō
est lata ꝓcedet ꝯtra appellātē appellatiōe remota. nisi forsitā appel
lans appellatiōez ꝓseq̄ nō potuisset. vel si lis in ꝯsistoriū ꝑncipis īse
rēda sit. ac p ꝑncipē stet quo min' appellationez recipiat ꝛ cām exa
minet. Itē si medio tpe fuerit a litigatorib' arbit' elect'. ꝛ ita biēniū
trāseat etiā si cā nō fuerit ibi termiata ex cursu biēnij nō nocebit ap
pellatori. Gratianus vbi. s. Tēpus appellatiōis ē ante datā sniam
vel post datā. quotiēs eni q̄s se grauari senserit. libere pōt appellare
Post datā vō sniaz q̄ appellare voluerit īfra. v. dies appellet. ꝛ īfra
eosdē a quo ꝓuocauit dimissorias accipiat. ꝛ īfra eosdē ad quē ap
pellauit iter arripiat. Unde in theodosianis legibus sic statutum le
gitur propter superfluam appellatorum licentiam ne in retractādis
vel reuocandis sententijs liberum habere arbitrium videantur ꝛ tē
pora appellationis ꝛ pene constitute sunt. vt quicunq3 apud iudicē
qui causam eius audiuit appellare ꝛ ad aliud iudicium prouocare
voluerit. ꝛ īfra q̄nq3 dies appellet. ꝛ in his q̄nq3 dieb' ad iudicē ad
quē ꝓuocauit sine aliqua dissimulatiōe ꝑueniat. Et ipse dies ī quo
accepit litteras in his q̄nq3 diebus specialiter cōputet. ꝙ si longius
intersit exceptis q̄nq3 dieb'. spaciū dieꝝ quo iter agi possit cōpute
tur. Extra. ij. de appellationibus ꝛ re. Alex. ij. Sacri canones ante
ꝛ post lit'. contest. ꝛ in prolatiōe sentētie ꝛ post singulis facultatē tri
buūt appellandi. Leges autem seculares appellationem nisi in casi
bus ante sententiam non admittunt. Si autē infra certuz tēpus lis
decidenda cōmittitur. ex tūc terminus incipit cuz iudices contingit
litteras recepisse. Si ante sniaz vel postea fuerit appellatū. appellāti
h' hmōi ann' īdulget aut ex necessaria ꝛ euidēti cā biēniū nisi forte
iudex a quo appellatū fuerit s3 locoꝝ distātiā ꝛ ꝑsonaꝝ negocij qua
litatē tempus precisius fuerit moderatus. infra qō si is qui appel
lauerit cām ap. nō fuerit ꝓsecutus. tenebit snia. Si post sententiaz
appellauerit ꝛ a causa sua cecidisse videt. nec ampli' audiet super
eo negocio appellans. Si vō a grauamine ꝛ ante litis ingressuz fue
rit appellatū. hmōi audiet appellans: quoniā sacri canones etiā ex
tra iudiciū passim appellare ꝑmittunt. nec solent hmōi dici appella
tiones. s3 ꝓuocatiōes ad causaz. Si aūt ante sniam quis appellaue
rit. cogit illius stare iudicio ad quē noscit appellasse. Preterea si ra
ptor sit vel violent' detentor aliene rei q̄ appellat: hmōi appellatio
facta in iudicio apud ecclesiasticas personas solet audiri: nisi forte
manifestus raptor vel fornicator existat. sicut ille quem absentem ꝛ
irrequisitum apostolus excōmunicauit.

De Forma appellationis. C. LXXX.

Causa. ij. q. vj. Martianus lib. v. ti. de libellis di
missorijs. Post appellationē interpositā lit
tere dande sunt ab eo a quo appellatū ē: ad eū q̄ de ap
pellatione cognitur' ē: siue principem siue quēlibet aliū
quas litteras dimissorias siue apl'os appellant. Sufficit aūt petisse
intra temp' dimissorias instanter ꝛ sepius: ꝛ si nō accipiat ad ipsuz
cōtestet. Nā instātiā petendi dimissorias cōstitutiōes desiderant.
Equū est igit si p eum steterit qui debebat dare litteras quo min'
det ne hoc accipienti noceat. Forma apl'oꝝ talis ē. Ego H. ē. sancte
bononieñ. ecclesie epus te ꝑsbyterū rollanō. capellanuz ecclesie san
cti Appollinaris ad apl'icā sedē quā appellasti ab obseruatiōe mei
iudicij dimitto. Forma vō appellationis ante sentētiā hec est. Ego
Adelinus sancte regine ecclesie minister lz indignus: sentiēs me pre
grauari a dn̄o gualtero sancte rauēnatis ecclesie archiepō. romanā
sedē appello. ꝛ apl'os peto. Si vō post datā sentētiā appellare volue
rit his erit ei modus appellandi. Ego a. s. r. e. mi. licet indignus ꝯtra
sententiā domini gualteri sancte rauēnatis ecclesie archiepi: iniuste
in me latā pridie. kalē. martij: anno incarnatiōis domini millesimo
cētesimo. v. feria. iiij. ro. se. ap. ꝛ apl'os peto. Si aūt vnus vel duo p
pluribus appellare voluerint sic appellabunt. Ego. g. ꝛ p. syndici id
est defensores canonicoꝝ. s. b. e. sentiētes nos pregrauari ꝯtra sen
tentiā ꝛc. romanā sedē appellamus. ꝛ apl'os postulamus. Huiusce
modi appellationes in scriptis fieri debēt. ad iudiciū autē alterius
fidei catholico nō licet appellare. Extra. ij. de appellationib' ꝛ re.
Alexā. iij. Licet predict' presbyter ex simplicitate forte verbū appel
landi non expressit: q2 tm̄ postq3 se ꝛ sua nostre ꝓtectiōi subiecerat:
nō debuit sine cause cognitiōe aliqua sententia ꝯdemnari Man. q̄
si ita tibi ꝯstiterit. sententiā quā p̄fatus eps in eundē tulit denunci
es non tenere. Greg. Si iustus metus quo minus appellaueris te
excusat ad ap. beneficiū reputaris cōuolasse: dūmodo infra temp'
quo licite ꝓuocatur coram iudice a quo appellasse volueras. vel si
hr̄e ipsius copiā nequiueris in presentia bonoꝝ viroꝝ: attestatione
super hoc proposita causas appellationis duxeris exprimendas.

De Prosecutione eiusdem. C. LXXXI.

Alexander. iij. Illos āt qui appellāt a p̄ntia
tua cogere debes infra tp̄us ꝯue
niens ap. interpositā ꝓsequi: aūt in iudicio tuo ap. re. pa
rere. Idē. De his qui iuramētū prestant ꝙ ecclesie sta
bunt iuditio ꝛ postea appellāt. id tua solicitudo ꝓuideat: vt eos ser
uare qō iurāt vel īfra. xl. dies post ap. interpositā iter arripe ad ipsā
ꝓsequendā ꝯpellas. Greg. ix. Interposita appellatiōe ex cā ꝓba
bili: nō sufficit appellāti ꝓbare ꝙ ex cā hmōi ꝓuocauerit. si eā non
doceat esse verā nisi hoc se offerēs ꝓbatuꝝ nō fuisset admissus. Ei
dē quoq3 ꝑmittit si nō recipiat ap. ei' a iudice. nec ab aduersario ap
probet: sup ꝓsecutōe appellatōis p ꝓcuratorē ad ipetrādū ꝛ ꝯdicē
dū ꝯstitutū litteras ipetrare. licet pars altera p se vel p procuratorez
idoneū sup h' iudiciū apō se. ap. recipe sit parata. Ille deniq3 q̄ vocē
ap. emisit. cui' nōdū ē alij cognitio delegata. ad petitionē eiusdē ad
eū a quo ꝓuocauit de iure remittit: ꝯtradictiōe ptis alterius nō ob
stante. Est tm̄ in legitimis expensis aduersario quas eū ꝓpter hoc fe
cisse constiterit cōdemnandus. Sane parato aliquo probare graua
men ꝓpter quod duxerat appellandū. parte aduersa se cōtumaci
ter absentante. potest sup hoc lit'. nō cōtest. ꝓcedi. licet nondum lit'.
contest. facta fuerat in ipso ap. articulo vel negocio principali: quia
cuz in hoc casu iniquitas prioris iudicis principaliter arguatur. nō
est rigor iuris ex quo sequi posset cause prolixitas requirendus.
Causa. ij. q. vj. c. si autem. Cum autem in capitali causa vel status
interpellatū fuerit. non p procuratores sed per seipsos appellantes
cāz suam agere oportet. Item in. c. si quādo. Si vō is q̄ appellauit
penitentia ductus ab appellatione desistere voluerit nō prohibet.

Iterum De eodem. C. LXXXII.

Extra. ij. vbi supra. Inno. iij. in. c. sepe contigit. Licet in lateranēsi ɔcil. fuerit ɔstitutū: vt si eo ꝙ appellatus fuerit veniēte ꝙ appellauit venire neglexerit. cōpetētē illi recōpēsationē faciat expēsaꝝ. qꝛ tñ propter hoc questiões nihilominus prorogant. statuimus vt si huiusmodi appellatio vel a iudice recepta. vel a pte fuerit approbata post terminū ap. prefixū edicti perēptorij vires obtineat. vt extūc in absentem perinde ꝓcedat. ac si perēptorie vocat⁹ ad iudiciū extitisset. Quicqd aūt ɔtra citationē perēptoriā posset ab absente ꝑponi. aduersus ap. hmōi valeat allegari. Si qs aūt terminū appellationis preueniēs tacita veritate litteras ītpetrauerit. ꝛ careat ītpetratis. ꝛ penā contumacie nō euadat. Idē. Licet igit appellanti legitima sñia indulgeat annus a lege. aut ex iusta causa bieniū ad ap. interpositā ꝓsequēdā qꝛ tñ hmōi terminus pōt restringi nō solū a ꝓuocāte. verūetiā a iudice a cuius sñia ꝓuocat. cū ideo sit ɔstitutū. non vt terminus ipse preueniri nō possit: ſʒ ne valeat ꝓrogari. Credimus distinguēdū in quo casu littere impetrent. ꝛ quidē qñ certus terminus ab appellāte vel iudice prefigit appellationi ꝓsequēde. si eo tacito appellatus litteras impetrauit. hmōi littere tāꝗ tacita veritate surrepte obtinere nō debēt aliquā firmitatē. Si vero nō sit aliqs terminus a iudice vel appellāte prefixus. pars appellata infra terminū cōstitutū a lege dūmō nimiū nō precurrat. vt appellantē in cōmissiōe ipetrāda supplantet cōmissionis litteras poterit impetrare. quarū auctoritate in appellatiōis cā legitime ꝓcedat. ita ꝙ si appellās voluerit in cā ap. ꝓcedere oportebit eū agere sub iudice sic obtēto. nisi possit eū legitime recusare. Qꝺ si agere noluerit appellat⁹ pōt nihilomin⁹ prosequi causam ipsaʒ maxime si sentiat sibi ex dilatiōe īminere grauamē: superior quoqꝫ iudex sibi si viderit expiratōeʒ ex dilatōe piculū īminere pōt ꝛ ꝯ neutro ꝓsequēte ap. occurrere vt periculū euitet. Idē. Cū sit lis sup eodē corā iudicib⁹ primis legitime cōtestata poterūt iudices delegati. eo ꝙ ꝯueniūt se p ꝯtumaciā absentāte cū eis de meritis cause liquebit sibi cōmissuʒ negociū diffinire. Idē in cōcil. generali. Ut debitus honor deferat iudicib⁹ ꝛ litigatorib⁹ cōsulat sup laborib⁹ ꝛ expēsis statuimus. vt siqs corā idoneo iudice cōuenerit aduersariū. ille ante sñiam ad superiorē iudicē absqꝫ rationabili causa nō ꝓuocet. sed corā illo suā iustitiā ꝓsequat. nō obstante ꝙ dicat ꝙ ad superiorē iudicē destinauerit nūciuʒ aut litteras impetrauerit ab eodē priusꝗ delegato fuerint assignate. Cuʒ autē ex rationabili causa putauerit appellandū: corā eodē iudice causa ꝓbabili appellationis exposita. tali videlʒ: que si foret probata deberet legitima reputari. superior de ap. cognoscat. ꝛ si minus rationabiliter appellasse constiterit: illum ad inferiorem remittat. ꝛ in expensis alteri parti condemnet. alioquin ipse procedet saluis constitutionibus de maioribus causis ad sedem apostolicam deferendis.

De Officio appellationis ꝛ appellati. C. LXXXIII.

Causa. ij. q. vj. c. si qñ causa. Iudicib⁹ aūt nō solū suscipiēde appellationis necessitas videt imposita. verūetiā. xxx. dierū spacia ex die sententie diffinita sunt intra que gesta vna cum relatione litigatorib⁹ conuenit prestari. Similiter arbiter appellationē suscipere: ꝛ relationē dare compellit: si delegatus fuerit. Litigatoribus vero copia est etiā nō cōscriptis libellis ilico voce appellare. cū res iudicata poposcerit tā in ciuilib⁹ ꝗ in criminalib⁹ causis. Ab eo aūt qui de appellatione cognoscit. nō pōt recursus fieri ad iudicē a quo fuerit ꝓuocatum. Gratianus. Hec oīa in. vj. li. coď. inuenies ti. de appellationibus ꝛ cōsultationib⁹. Itē. Queritur autem de eo a quo appellatur: an sit deuocandus in testimoniū apud eū ad quē appellatur super negocio cuius cognitionē susceperit. De hoc ita statutū est in cōcil. charta. v. Nō liceat clericū in iudiciū ad testimoniū deuocari eū ꝙ preses vel cognitor fuerit: ꝛ nulla ad testimoniū dicendū persona ecclesiastici cuiuslibet pulset. Leo papa. c. qui scit. Ceteruʒ si quis causa frustratorie dilationis appellauerit a iudice ad quē prouocatum fuerit cōdemnabit. Ex summa iuris. Officiū igit eius qui appellat est petere apostolos: eius a quo appellatur est dare dimissorias quas etiā nō petenti dare debet. Itē mittere debet ad eū ad quē appellatur: attestationes allegationes ꝛ alia que corā eo sunt acta. Officiū autē illius ad quē appellat: est omnibus diligenter examinatis appellationē iustā vel iniustā pronunciare. Extra. ij. vbi. s. Inno. iij. Ad officiū eius ꝙ de ap. cogniturus ē. ꝑtinet prudēter corrigere que ɔtra ipsam inuenit attentata. Si tñ notoriuʒ existeret ꝙ mandatū episcopi indiscretū erat vel frustratoriū: cui nō tenebatur subditus obedire. ac p ɔsequētiā liqueat euidēter subditū legitime ꝓuocasse. pōt archiepūs auctoritate metropolitica declarare subditum irrationabiliter anathematis mucrone percussum. Cum autem excōicat⁹ qui appellauerat iuxta predictā formā corā archiepiscopo deponit cōtra epm questionē metropol. ad cognoscendū de cā pōt interponere ptes suas. cū ille appellationis ꝓsecutionem renunciare tacito videat. sed siuel verbo vel facto appellationē se velle ꝓsequi protestat. non est tanꝗ aduersa petēs ꝛ sibi cōtrarius audiens. Idem plus est romanū pont. ad se aliqꝺ euocare negociū: ꝗ aliquem ad eum super aliquo negocio prouocare.

De Effectu appellationis. C. LXXXIIII.

Ex sūma iuris. Effectus appellatiōis est vt oīa sint in eodē statu in quo fuerūt tpe appellatiōis facte. nisi ille ꝙ appellat aduersarij sui deferat appellationi. Idē quoqꝫ puto si appellans cōtra sententiam ꝓpriā cōuenit. ita ꝓcedendo ac si nō appellasset. Gratianus vbi supra dūʒ ergo litigātes romanā appellauerint sedē: aut ab ea se audiri poposcerit nullus eos aut excōicare aut eoꝝ sedes surripere aut eoꝝ res auferre: aut aliquā vim eius inferre ꝑsumat: anteꝗ ambobū cā romani pont. auctoritate finiatur. Q; si alit a quoqꝫ ꝑsumptū fuerit nihil erit ſʒ virib⁹ carebit. Extra. ij. Alex. iij. Ideʒ ꝑterea de his ꝙ ad ap. se. appellant: ꝛ postea grauia cōmittētes: se dū cōueniunt appellatiōe tuent: duximus rñdenduʒ. ꝙ eos appellatio nō debet in sua iniqtate tueri. quo minus eoꝝ excessus cen. eccle. puniatur. Idē. Cum aliqs sup aliqua cā appellat: licet ꝑ illa appellatione nō minus teneat in alijs: sup qb⁹ appellatū non est: rñdere. Iudex tñ a quo appellat (qꝛ illi suspectus oīno est) non debet eum ad rñdendū sup alijs cōpellere: nisi ꝑ crimine adeo graui ꝛ manifesto. quo ipso actu merito sit cōdēnādus. Idē cantuar. archiepo. Qua fronte nos cōsulere valeas non videmus: cū videaris ordinē iuris puertere. Iā enī nō in ecclesia sicut est canonicū ꝛ honestū. nō etiaʒ in palatio. sed nō in camera tua: ſʒ in carmera regis cōtra debitū iuris ꝛ pontificalis officii dignitatē epoꝝ electionem diceris cōfirmare. Sane si qs ꝑ ɔtumacia vel alia cā qualibet interdicto. vel excōicatione tenet astrictus. ꝛ offert se ad iustitiam. de his ꝑ qb⁹ sñiam ipsam excepit iudex eum ne in excōicatiōe decedat absoluere poterit. etiam si pars aduersa (ne absoluat) apo. obstaculū īterponat. Ab ipso tñ ante absolutionē sufficiēti cautione suscepta: ꝙ vel in pñtia ro. pont. ad cui⁹ audiētiā appellat. si maluerit aduersarius. vel corā iudice cui cāʒ delegauerit iuris pareat eqtati. De his etiam ꝙ ɔquerunt se irrōnabiliter excōicatiōi vel interdicto suppositos. Illꝺ idē dicim⁹. ꝛ si hi ꝙ hmōi sententiā ꝑtulerint ad se. apost. duxerint appellādū. Inno. iij. Quia multotiēs qs ad tempus p ap. legitimā a iudicis suo quo ad aliquē certū articulū eximit potestate. Cōsuluisti aūt nos vtꝝ si qs excōicatiōis sentētia innodatus. ante denūciationē ipsi⁹ ab ea tanꝗ min⁹ rōnabilit ꝓmulgata in eo casu in quo ante sñiam appellatio vires obtinuisset curauerit ꝓuocare. eo ꝙ p ap. interpositā excōicātis videt iurisdictio dormitasse. ipse denūciare possit eūdē. ꝛ ad tpus ecclesiasticis bñficijs spoliare. Nos itaqꝫ rñdenus ꝙ cū executionē excōicatio secū trahat. ꝛ excōicatus per denunciationē amplius nō ligēt. ipsuʒ excōicatū denunciare potes vt ab alijs euitet: ꝛ illi ꝓuentus ecclesiastici merito subtrahunt cui ecclesie cōio denegat. Greg. ix. Una sñia plurib⁹ ɔdēnatis. si vn⁹ solus ad appellatiōis beneficiuʒ cōuolauit illi⁹ victoria in re cōi ceteris suffragat. si cōmuni iure iuuetur. idemqꝫ negociū ꝛ eadem cā defensionis existat. Require supra. titu. de appellationis remedio.

De Appellatōibus friuolis ꝛ non necessarijs. C. LXXXV.

Causa. ij. q. vj. Est aūt qñ appellationē interponi nō est necesse. Sentētia nāqꝫ extra solitum ordinē iudicioꝝ a ꝑside prolata auctoritatē rei iudicate nō obtinet. Item si sententia lata fuerit circa prius iudicata a quib⁹ ꝓuocatū non est. sentētie auctoritatē non obtinebit. ꝛ ideo ab eo appellari nō est necesse. Item si sententia cōtra ius scriptum ferat. Si vero cōtra litigatoris sentētia dicat ad prouocationis remediū oportet cōfugere. Item si plures iudices dati fuerint: ꝛ vnus tñ ex his pronūciasse ꝑponit. non videt appellandi necessitas fuisse. cū sententia firmitatē iuris nō teneat. Iteʒ qꝺ citra ins gestū videt: firmitatē non tenet. ꝛ sine appellatiōe pōt rescindi. Uenales quoqꝫ sentētias que in mercede a corruptis iudicib⁹ ꝑferunt ꝛ circa interposite ꝓuocationis auxiliuʒ infirmas esse decretū est. Sunt etiā quoꝝ appellatiões non recipiunt. Nō enī potest recipi eius appellatio: qui per cōtumaciā absens cū ad agendam causam negocio prius sūmatim ꝑscrutato vocat⁹ eēt: cōdēnatus est. Null⁹ enī homicidarū veneficoꝝ maleficoꝝ: adulteroꝝ. Itemqꝫ eorū ꝙ manifestam violentiā cōmiserunt. argumentis conuictus: testibus superatus voce etiam ꝓpria vitium scelusqꝫ confessus audiat appellans ꝛ hoc in notorijs. In occultis aūt si testibus productis: instru-

mētis prolatis. alijsq; argumentis prestitis sententia contra eum la ta sit. ⁊ ipse q̄ cōdēnatus est aut minime voce sua ꝯfessus sit: aut for titudine tormētoꝝ territus cōtra se aliq̄d dixerit: puocādi licētia ei nō denegeᷓ. Itē. Quicūq; nō cōfidētia iuste cause: sȝ cause differen de more ne cōtra eū sñia pferaᷓ appellauerit. vel si de facto suo ꝯfes sus ne abiciaᷓ appellare voluerit: huiusmodi appellationes nō reci piaᷓ. Extra. ij. de appellationibus ⁊ recu. Alexan. iij. c. ad nostrā. Quia remediū ap. nō ideo est inuētuȝ vt alicui a religiōis ⁊ ordinis obseruantia exorbitāti debeat in sua nequitia patrociniuȝ exhibere Mandamus quatenus. qñ si quis subiectoꝝ tuoꝝ ad remediū ap pellationis conuolauerit. Nō ideo minus eū iuxta tenorē mādati qō in predicta regula cōtineᷓ: ⁊ institutiōe ordinis corrigas ⁊ casti ges. Idē vbi. s̄. c. cōsuluit. Si aliq̄ quos manifestū sit ⁊ notorium vxorē alterius detinere. aut iniecisse manus violentas in clericū ap pellauerit. eoꝝ ap. nō est aliquatenus deferendū. Idē. Si generali ter ap. quis interponat ab omni grauamine qō sibi posset cōtingere huiusmodi ap. teneri nō ȝ. Si vero ab aliquo iudice sup omni gra uamine qō in vna causa sibi possit inferri. ꝗꝗ generalis app. fuerit interposita appellationi tñ eius ab eodē iudice est deferēdū. Cele stinus tertius. An sit deferēdū appe. illius quē aduersarius de expo liatiōe post appellationē legitime interpositaȝ sibi facta paratus est incōtinēti cōuincere. Rñ. ꝙ cū in eo puniēdus sit in quo deliq̄t q̄ ap pellationi deferre neglexerit se beneficio reddidit appellatiōis indi gnū. Honorius. iij. Cū omisso dyocesano epō fuisset ad archiepm appellatū: ad quē gradatim fuerat appellandū. in causa ipsa de iure procedere non debebat.

De Casibꝰ in quibꝰ appellare pꝛohibeᷓ. C. LXXXVI.

Ex summa iuris. Inhibeᷓ etiā appellatio in q̄bus dā casibꝰ q̄ notanᷓ his versibꝰ. Appel lare vetāt scelus excellētia pacta. Contemptus minima res: interdictio facta. Arbitriuȝ res q̄ perit est si longius acta. Scelus quidē: qm̄ pter delicta notoria nō pōt quis appella re. Excellētia vero qm̄ a papa nō appellaᷓ: cū superior illo nō inue niaᷓ. Pacta quoq;: qꝛ si paciscanᷓ ptes ne appellēt: appellare nō po terūt. Cōtēptus aūt. i. cōtumacia qꝛ ꝯtumax appellās nō audiᷓ. nisi forte veniret adhuc iudice p tribunali sedēte: vel nisi esset cōtumax in nō exhibēdo. Minima vero res: quia nō appellaᷓ si citra. xl. soli dos consistat sūma sup qua litigaᷓ. Interdictio facta. qꝛ qñ a papa inhibeᷓ appellatio nō appellaᷓ nisi a manifesto grauamine. tūc eni descēdēduȝ est appellatiōi. Si vero appelleᷓ ab occulto grauamine iudex nō defert ei. Sȝ superior si inuenerit appellationē a grauami ne iterpositā retractabit ipam ⁊ que postea facta sunt arbitriū autē: qm̄ ab arbitro nō appellaᷓ. Opponiᷓ tñ exceptio doli que vicē obti net accusatiōis. Uerbigratia. Si arbiter inimicus meus efficiaᷓ: ⁊ denunciē illi ne pronūciet: ⁊ ipse nihilominus pronūciat illius sñie nō parebo. Etsi pena petaᷓ opponā exceptionē doli. Res autē que perit: qꝛ si res ex dilatiōe detrimentū patiaᷓ: nō appellaᷓ. Uerbigra tia. Si appelletur ne corpus defuncti sepulture tradatur. Cā. ij. q. vj. Sixtus papa. Quotiēs episcopi se a suis cōprouincialibꝰ vt a me tropolitano putauerint pgrauari: aut eos suspectos habuerint: mox romanā appellent sedē. atq; eis libere liceat ire. Et dum predictā ro manā ecclesiā appellauerint: aut ab ea se audiri poposcerint. nullus eos aut excōmunicare: aut eorū pedes surripere aut res eorū aufer re. aut aliquā eis vim inferre presumat: anteq̄ amborū causa roma ni pontificis auctoritate termineᷓ. ꝙ si aliter a quoq̄ presumptum fuerit: nihil erit sed viribus carebit. Extra. ij. de appellationibus ⁊ re. Alexā. iij. in cōcil. Statuimus vt nec prelati nisi canonica cōmo nitione premissa: suspensionis vel excōmunicationis sñiaȝ proferāt in subditos. nisi forte talis sit culpa: que suo genere suspēsionis vel excōmunicationis penā inducat. nec subiecti cōtra disciplinā eccle siasticā in vocē appellatiōis prūpat. pcipue vo h̄ in religiosis volu mꝰ obseruari ne si religiosi p aliquo excessu fuerint corrigēdi. ꝯ re gularē p̄lati sui ⁊ ca. disciplinā appellare psumāt. sȝ deuote ⁊ huilit̄ er suscipiant qō pro salute sua fuerit eisdeȝ iniunctū. Idē. Perue nit ad nos: ꝙ cum. M. tue ecclesie canonicus: vt in ea residentiā fa ceret monuisses: in appellationē prorupit. ⁊ infra. Cū autē frustrato rie dilationis causa videatur dictus canonicus appellasse. Man. quatenus eum studiose moneas: vt in eadem ecclesia residentiam faciat. vel infra terminū appel. suam prosecutus iter ad nos arripiat veniē di. Interim vero alicui honeste psone vices eius in ecclesia pretaxa ta cōmittas ⁊ ei de beneficijs illius assignes. vnde possit congrue su stētari. Qꝫ si pfatꝰ. M. ⁊ alteȝ ipoꝝ adimplere neglexerit. tu pbēda sua pues eūdē: ⁊ eā alij idonee psone ꝯcedas. Idē. Abbates q̄ de ali qua publica infamia respsi ac cōuicti. ⁊ deinde in cōi capi. cōmoniti pꝛelationi cedere noluerint appellādi nō habeāt facultatē.

Qñ appellare liceat etiā appellatiōe remota. C. LXXXVII.

Ex summa iuris. Appellari vō pōt etiā appel latiōe remota: qñ iudex suspectus allegaᷓ: nec recusatio admittiᷓ. Itē qñ primū pemptori um statuiᷓ. Itē qñ certū ipzimi libello postulaᷓ nec con cediᷓ. Itē cū ante cause principalis ingressuȝ restitutio denegatur. Itē cū locus incōgruꝰ ad litigādū statuiᷓ. Itē cū appellās ante ci tationē iter arripuerit ad sedē apo. Itē qñ iudex alij vices suas cō mittit cū nō possit cōmittere re. ap. Itē qñ iudex recusat admittere pbationē sup falsi suggestione. Itē cū appella. inhibita est vsq; ad diffinitiuā sñiam tñ. Itē cū iudex delegatus inuito ordinario vult clericū minus idoneū in ecclesia instituere. Itē cū iudex rōnabiles exceptiōes nō vult admittere. ⁊ hmōi. Extra. ij. de appellationibꝰ ⁊ re. Quotiens clausula per quā tolliᷓ ap. remediū in mediū poniᷓ litterarū: si sint plura negocia se minime contingentia: premissa tñ complectitur: nisi forte in fine litterarū predicta clausula iteretur.

De Sententie confirmatione. C. LXXXVIII.

Ex sūma iuris. Quoniā autē sententie frequen ter a iudice qui de appellatiōe cogno scit cōfirmari solent de cōfirmatione quoq; tractanduȝ est. Confirmatio est iuris prius: habiti corroboratio. Itē cōfirmare est alicuius facto vel iuri firmitateȝ prestare. Fit au tem pluribus modis. Aliquādo quideȝ a iure. scȝ ex cursu tēporis. vt si a sententia nō fuerit infra. x. dies appellatum. Aliquādo vero a iudice. scȝ per sententiaȝ vel priuilegiuȝ. Aliquādo vero iureiuran do. vt si minor alienet rem suā ⁊ iuret se nō venire cōtra: nō poterit restitutioneȝ petere. Similiter autē cōfirmaᷓ sententia decreto. Fit autē cōfirmatio a superiori persona puta papa. Uel episcopus ali quādo cōfirmat aliquem cōtractuȝ vel beneficiuȝ aliquod vel ele ctioneȝ alicuius. vel sententiā ab inferiori lataȝ. Confirmari quideȝ possunt ea que iuste ⁊ pacifice possidenᷓ. ⁊ ea que minus legitime processerunt. Res auteȝ litigiosa cōfirmari nō potest. Effectus con firmationis est. vt ex quo res tibi fuerit a superiori cōfirmata non licet alicui sine mandato pape de ipsa contra cōfirmationeȝ indica re. nisi cōfirmatio per mendaciuȝ esset impetrata. Nam si dixi me canonice possidere: ⁊ sic obtinui cōfirmationeȝ poterit mihi moue ri questio super illo beneficio. Unde si dicaᷓ me nō canonice possi dere. poterit de hoc iudex cognoscere. hoc enim probato per conse quentiaȝ probabiᷓ me per falsi suggestionē habuisse cōfirmationē ⁊ ita non valebit mihi. Si vero vitiosam habui institutioneȝ. ⁊ hoc dixi pape: ipseq; nihilominus ꝯfirmauit. eius ꝯfirmatio qō deerat institutioni supplebit. vnde iudex inferior de hoc cognoscere nō po terit. Queriᷓ autem si sententiaȝ ab episcopo confirmet papa. possit ideȝ episcopꝰ qui tulit illaȝ absoluere ab ea. Uidetur quideȝ ꝙ non possit: quoniā omnia illa nostra facimus quibꝰ auctoritateȝ nostrā impertimur. ⁊ sic illa sententia ꝯfirmata a papa perinde habeᷓ ac si esset ab eo lata. vnde nō videᷓ inferior iudex ab illa posse absoluere: contrariuȝ tamē veruȝ est. Si vero queraᷓ cur nō expirat cōfirma tio morte mandatoris sicut rescriptū vel mādatū. Hec potest esse ra tio: qꝛ cōfirmatio statim sortitur effectuȝ suū. vnde stati cōfirmatur mandatū vero semper spectat ad futurū. Extra. de cōfirmatione vtili. lib. j. Alex. iij. Si iustus metus quo minus appellaris te excu sat. ad appel. beneficiū reputaris cōuolasse. dūmodo infra tempus quo licite prouocaᷓ corā iudice a quo appellasse volueras. vel si ha bere ipsius copiam nequiueris. in presentia bonorū virorū attesta tione super hoc proposita: causas appellationis duxeris exprimen das. Idem. De ꝯfirmationibus autem ro. pont. te volumus tene re: ꝙ contra illas nisi nouum apo. se. procedat mandatum. aut cer tuȝ sit ꝙ sint per falsi suggestionē elicite. nō est aliq̄tenus iudicādū.

De Re iudicata. C. LXXXIX.

Ex sūma iuris. Res iudicata pro veritate accipi tur. ⁊ tenet etiā si lata sit ꝯ ius litigato ris dūmō nō sit lata ꝯ ius scriptū. tūc eni nō teneret. ne q̄ vō ptextu instrumētoꝝ vel testiū postea reptoꝝ retra ctaᷓ. sed fallit h̄ in cā matrimoniali. Ex. ij. de sentē. ⁊ re iudi. Alex. iij. Cū aūt aliq̄bꝰ est adiudicata possessio nō sufficit dare pignora. iij. Cū aūt aliq̄bꝰ est adiudicata possessio nō sufficit dare pignora. iij. Cū post. x. Nisi corpali possessiōe leteᷓ. Inno. iij. ꝯstātino epō. Cū post. x. dierū spatiū sñia in auctoritate rei trāseat iudicate q̄ ad puocatio nis subsidiū ifra id tps ñ recurrit. appellādi sibi aditū denegauit. cū p h̄ videaᷓ p iterptatōȝ iuri late sñie paruisse. pferri vbi cā nō reddiᷓ appellādi. Sȝ nec executōes ipiꝰ sñie iō ꝯuenit retardari. hȝ ad h̄ agē dū q̄drimestre tpus regulariᷓ sit statutū: qꝛ id artari pōt nōnūq̄ a sedenti in medio ⁊ etiā progari. ⁊ q̄ ab initio spōte recipit terminū

breuiorem sibi imputare potest ⁊ debet. cum ex hoc videatur ampliꝰ beneficiū ↄtẽpsisse. vnde talis nō audief appellans nisi forte aduersus eum modus executionis canonicus excedatur.

De Sententie executione. C. XC.

Ex sūma iuris. Fiat aūt executio sniē in rebꝰ cōdemnati. Primo in mobilibus si inueniant. Si nō inueniant in imobilibus. Tertio si illa nō sufficiāt: puenif ad debitores ↄdēnati cōtra quez iudex exequif. Et nota ꝙ ista bona oīa pignori capiunf auctoritate iudicis. ⁊ vēdunf bona fide īfra tēpus a iudice statuēdū. ⁊ hoc hꝫ locū in psonali. Si aūt agaf reali actiōe: statim fit executio sniē si nō appellaf. ⁊ hoc si res statim restitui pōt. si forte nō possit statiꝫ restitui daf ↄdēnato tēpus a iudice infrā qđ restituat rē. ⁊ interim dat ↄdemnatus bonos fideiussores de prestāda extimatiōe si rē nō restitueret. ⁊ hec locū habet qñ cōdēnatus est iussus restituere. ⁊ vult parere sniē. Si aūt parere nō vellet. ⁊ rē habeat penes se: iudex ex officio suo p brachiū militare pōt ab illo auferre rē ⁊ dare victori. Si vero cōdēnatꝰ rē nō hēat: nec restituē velit. iurabit victor qñtū sua iterest ⁊ in tātū iudex ↄdēnabit victū. maxime nisi dolo fecit quo minus rē haberet. Si vō victus dolo nō desijt possidere. nec rē pōt restituere iudex in rei estimatiōe ↄꝫ eū tātūmō cōdēnare. Justi. vbi. s. li. iiij. Improbꝰ etiā litigator dānū ⁊ impēsas litis inferre aduersario cogif. Ex dige. v. li. Ulpianus de offi. pcōsul. Eū quē temere aduersariū suū in iudiciū vocasse constituerit. viatica litisꝗ sumptus aduersario suo reddere oportebit.

De In integrū restitutiōe. C. XCI.

Ex sūma iuris. Quoniā aūt eoꝝ q p vim aut metū vel dolū vel alias perperā ablata sē restitutio p sniam fit. De in integrū restitutiōe quoqꝫ videdū est. In integruꝫ restitutio est prioris statꝰ vel iuris redintegratio. Fit aūt ab ordinario ⁊ a delegato si delegatꝰ fit ab eo q ppriā hꝫ iurisdictiōeꝫ. Si tñ iā tulisset sniam. ⁊ postea peteref ab eo restitutio: nō posset eā facere q̄ iā functꝰ esset officio suo. Ordinarius aūt etiā ↄtra sniaꝫ suā vel predecessoris sui pōt restituere. Maior etiaꝫ aduersus sniaꝫ minoris restituere valet. ſꝫ nō ecōuerso. Est aūt faciēda minori vel ecclesie. si tñ se lesos ostēderint minori quidē xxv. annis si decipiaf in contractibꝰ vel snia: poterit enī petere restitutionē toto tempore minoris etatis vsqꝫ ad annos. xxv. ⁊ etiā post annos. xxv. infra quadrienniū. Hec eadē restitutio competit ecclesie quoniā ecclesia iure minoris vtitur. Nā iure pupilli fm. l. vtitur respublica. ecclesia vero vtitur eodē iure quo respu. Restituitur autem si ledatur circa iudicia. vtputa si necessarias allegatiōes omittat. Restituitur etiā circa contractus si ledatur. ⁊ hoc īfra quadrienniū tantū a tempore contractꝰ. Ecclesia quoqꝫ cōtra ecclesiā restitui potest Est ⁊ alia restitutio que competit iure maioris fm. l. Debet autē fieri restitutio causa cognita: ⁊ aduersario presente. Effectus restitutionis est vt lesus quod suū est accipiat. ⁊ ad omnia restituaf. Cessat autē restitutio in re modica. Itē vbi dānū prouenit ex euentu. Uerbigratia. Si minor vel ecclesia vendidit prediū: nec fuit in venditione deceptus. sed preciū postea perijt per casum. non competit restitutio. Itē si contractus ipso iure non teneat. Itē si minor restitui petat ad hereditatē omissam ⁊ ampliatā laboribus substituti. Item si solvaf ei debitū auctoritate iudicis. ⁊ postmodū illud amittat. Idē in delictis. In summa vero nota: ꝙ licet ecclesia iure minoris vtaf. tñ priuilegiū ecclesie pulegiū minoris excedit. qñ ecclesia nō tenef creditori nisi creditū in vtilitatē ecclesie vsum fit. Minor aūt tenef sed restituif.

Iterum De eodem C. XCII.

Ex dig. li. iiij. Modestinus. Omnes in integruꝫ restitutiones causa cognita a pretore promittunf. s. vt iusticiā earū causarū examinet an vere fint quarū nomine singulis subuenit. Paulus lib. vij. Nemo videtur re exclusus quē pretor in integrū restituturū pollicetur. Marcellus. Antonius imperator martio auito pretori de succurrendo ei qui absens rē amiserat in hanc sententiā rescripsit. Et si nihil facile mutandū est ex solēnibus: tamen vbi equitas euidens poscit: subueniendum est. Itaqꝫ si citatus non respondit ⁊ ob hoc morte pronunciatum est. confestum autez pro tribunali te sedentē adijt: extimari potest non sua culpa. sed parum exaudita voce preconis defuisse: ideoqꝫ restitui potest. Deceptis enim fine culpa sua: maxime si fraus ab aduersario suo interuenerit succurri oportebit. cum etiam de dolo malo actio competere soleat. ⁊ boni pretoris est potius restituere litē vt ⁊ ratio ⁊ equitas postulabit: ꝙ actionē famosaꝫ ↄstituere. Ad quā tūc demū descendēdū est cū remedio locus esse non potest. Extra. de in itegrū resti. Alexan. iij. De possessionibus ecclesie laicis sub modico censu concessis: Nouerl ꝙ si ecclesia lesa est: ⁊ manifeste apparet ipsius detrimētū. cū epo ↄditionē eius deteriorē facere nō liceat. ⁊ ecclesia iure minoris semp debeat illesa seruari. q in dānū eius data fuisse cōstiterit. ad ipsius ius ⁊ pprietatē redire cōuenit. Prouidēdū est tñ ne si forte coloni possessiōes illas expēsis atqꝫ laboribꝰ suis reddiderint meliores. sumptibꝰ quos bona fide fecerunt: debeāt defraudari. Inno. iij. Sentētia ro. se. non negaf in meliꝰ posse cōmutari. cū aut surreptū aliqđ fuit aut ipsa p cōsideratiōe etatū ⁊ tēpoꝝ seu grauiū necessitatū dispensatiue ꝗcꝙ ordinare decreuit. ⁊ fm iura ciuilia principes etiā ↄtra res iudicatas in adiutorio suo examinari: restitutionē in integrū pmiserint. Greg. ix. Causa restituc. in integrū corā iudicibꝰ ordinarijs administrationē hñtibꝰ vel delegatis ab eis tractari poterit ⁊ finiri. siue h ipsis delegatis specialiter demandatū fuerit. siue cōmisso eis negocio cōtingat incidere hmōi questionē. Delegati vō ab ordinarijs qui administrationē nō hñt sed facultatē tantūmodo iudicādi seu arbiter de cā cognoscere nequeūt. vbi corā eis mota fuerit incidenf In matrimoniali quoqꝫ liberali vel criminali cā cum maiores iudices exigant arbiter neqt assumi. Idē. Beneficio restitutionis in integruꝫ ecclesie tue in alio iudicio denegato. restitutio preterꝗ ad appellationē omissam videf eidem ecclesie posse negari. nisi nouis defensionibus ad huiusmodi sit beneficium admittenda.

Qui ⁊ hi q iniustam cām fouerūt: tenenf restituē. C. XCIII.

Helinandus vbi supra Judex ⁊ ↄsiliarius ⁊ aduocatꝰ tenenf ad restitutionē omniū que iudicio: cōsilio: aduocatione aulsa sunt a proximo: siue dolꝰ siue nō ſꝫ ignorātia iteruenerit. eo ꝙ pphete ⁊ videntis assumūt oēs officiū. ⁊ sicut vidēs q p incuriā aliqd de ↄtingētibꝰ omisit puniēf. tenef. n. talis oīa scire q vt dispēset officio assumit silr ⁊ magister. Qđ aūt obicif: nō fraudulēti officij nulla est obligatio. verū qđē est eatenꝰ vt nō pp ter h traheris in cām corā iudice. Ↄtū aūt ad deū citra fraudulētiā officij obligaris ꝗuis reuera fraus fit scieter nos tale officiū assumere: qđ cū debito fine scimꝰ nos nō posse termiare. Sciētia igif in fraudē: ⁊ ignorantia crassa obligat. diligētia debita adhibita excusat. Ex his pꝫ ꝙ noticia iurl nō minꝰ iudici necessaria ē ꝙ volūtas aut facultas. Et quidē meo tpe nihil miserabiliꝰ vidi ꝙ iudices sciētie legis ignaros. ⁊ bōe volūtatl ianes. qđ ↄuicit amor mūeꝝ ⁊ retributionū. ⁊ q talibꝰ ordinariā iurisdictiōeꝫ ↄferūt: aut iurl ignari sī aut ↄtēptores. Si āt aduocatꝰ sciēs fouet ptē iniustā. tenef ad restitutōeꝫ diuꝫ rex eaꝝ q amittit ille ↄ quē stat si vicerit i cā. Si vō iustā ⁊ scit sniaꝫ ferēdā ⁊ p cliēte suo fine auxilio suo: tenef ad restitutiōeꝫ salarij: qđ tūc demū accipe pōt si scit iustā cāꝫ. nec cliētē suū fine auxilio ⁊ labore ad uocati posse euincē. Sꝫ cū aduerterit cāꝫ quā fouet i aliquo vacillare. ⁊ iniustitiā ↄtinē puta in testibꝰ sub itroductl. vl in alijs istrumētis minꝰ ↄueniētibꝰ: qrif si aduocatꝰ teneaf mūire iudicē circa illū Et vr necessariū q̄ ei fuit necesse hꝫ vt faciat ei fidē. At si nūnierit eū erit pditor cause ⁊ secreti sibi ↄmissi. qđ nō vr reuelādū. sic nec cōfessio. Ob h valde piculosū ē aduocare p pecūia. Magr radulphꝰ de talamo ↄpta iniustitia ptis quā fouebat: quā a pncipio causē iustā putauerat. repēte stetit aduocatꝰ p pte aduersa etiā euocatus a iudice ad iudiciū dādū. q̄ soliꝰ dei ituitu cogscebaf agē negociū: pp qđ maximū incōmodū ⁊ odiū ⁊ inimicitias ab aduersa pte icurrit. Periculosū ē igif aduocare: pterꝗ i illo negocio solo vbi vitas ē piculo. Dico etiā ꝙ aduocatꝰ tenef ↄsulē clieti suo ne p prescriptionē euincē cupiat. cū sacra scriptura ↄsulat ne qs p pscriptionē tñ aliqd possideat dicatqꝫ illū q sic possidet magl peccare quāto diutiꝰ sic possederit. Igif si in tali cā euicerit alqs aduocatiōe tuate procināte: tenerl ad restitutōeꝫ totiꝰ dāni ptis aduerse: siue corpale dānū sit siue spūale. Ad eādē restitutōeꝫ tenef tā iudex secl'is ꝙ ecclasticꝰ. Sic. n. iudex efficif pticeps rapine. ⁊ tenef tanꝗ raptor ad restitutōeꝫ. cū pari pena pūiēdi sint male agēs ⁊ ↄsentiēs. Est āt ↄsēsus iste remotꝰ cū opꝰ qđē prauū nō placꝫ: ſꝫ delīquētē cū possis nō corripis vbo. iuxta illū si peccauerit ite fratr tuꝰ corripe: cū aut in sta coertōe. qđ ad platos ptiet vtriusqꝫ fori. Sic ḡ famulꝰ meꝰ ad custodiam equi mei deputatus si eū amisso p eius incuriā. tenef mihi illum restituere. sic ⁊ iudex ad hoc constitutus.

De Causis criminalibus. C. XCIIII.

Ex sūma iuris. Uiso qualiter procedendum sit in causis pecuniarijs: restat agēdū de crimialibꝰ. Nā de causis spiritualibꝰ que ppie ad forū ecclesiasticū ptinent: in sequētibꝰ deo dante tractabitur vbi de lapsu clericorū agetur. Extra. v. de accusationibus. Innocen. iij. Tribus modis valet crimen opponi denunciādo: excip

piēdo. ⁊ accusando. Qñ crimē in modū denūciatiōis opponit nō ē inscriptio necessaria. Sed cū in modū accusationis oportet inscribi. qm̄ ad depositionē instituit accusatio. Sz ad correptionē est denūciatio faciēda. Cū aūt excipiēdo fuerit crimē obiectū. distinguendū est. quare opponat ⁊ quō. Si eni a testificatiōe vel ab accusatione aliqs repellat. nō est inscribi necesse. sz cū opponit vt qs a pmotiōe officij vel beneficij excludat. Si ante ɔfirmationē obicit. nō cogit qsq̄ inscribere: qz crimē hoc mō pbatū īpedit pmouēdū sz nō deicit iā pmotū. post ɔfirmationē vero. cū. s. ordinādus fuerit aliqs aut etiam consecrandus quia ab obtinendo repellit ⁊ deicit ab obtēto. ad extra ordinariā penā sm arbitriū discreti iudic citra vinculū inscriptionis est excipiēs astringēdus si defecerit in pbādo. p eo qz crimine sic pbato pdit qd p electionē ⁊ ɔfirmationē ei fuerat acqsitū. Sz ob hoc prius habita nō amittit. lz eni agat de crimine non est tn̄ hmōi questio criminalis. vnde p pcuratorē pōt rite tractari.

Cā. ij. q. vj. Gratianus. Cū aūt in capitali cā vel status īterpellatuz fuerit. nō p pcuratores. sz p seipos appellātes cām suaz agere oportet. Extra. j. De restit. in īteg. Gregorius. ix. In criminali quoqz cā cum maiores iudices exigantur. arbiter nequit assumi.

¶ De Quinqz modis accusandi vel agēdi de crimine. C. XCV.

Ex summa iuris. Quoniaz g criminales cause de quib' dicēdū est p accusationē pponunt de hac ordine cōgruo pauca pmittant. Accusatio large sumpto vocabulo dicit alicuius de crimine delatio. Talis accusatio qntuplex est. s. infamātis. denūciātis. fame cōis. solēniter accusant. ⁊ excipiēt. Prima phibet: scda pcipitur. sz sm quosdā ad platos restringit. Tertio vo nec pcipit nec phibet. qz nō pēdet de iuris potestate sz ipsius īfamato vitio. vel plerūqz solius dei ptāte. ⁊ hec inqsitionē iducit. In inqsitione nāqz fama ē loco accusatoris. Quarta quoqz nō pcipit: tū qz odiosa ē. tum qz piculosa ē. Nec etiā phibet sz tm̄ pmittit. qm̄ iter est reipub. ne crimina pmaneāt ipunita. Quinta silr nec pcipit nec phibet: sz tm̄ pmittit qm̄ vnicuiqz ius suū ⁊ pseq ⁊ ɔtēnere lz. In pma ⁊ tertia cōstat nō īscribi cū pma sit oīno phibita. nec tertia fiat ab hoīe speciali. In scda quoqz nō est īscribēdū: sz admonitio tm̄ pmittenda. qm̄ ad correctionē est denūciatio faciēda. In quarta vero oportet īscribi. qm̄ ad penā legitimā instituit accusatio. In qnta deniqz distinguēdū est vtrū obiciat accusatori vel testi vt ab agēdo vel testificādo repellat. an vt a pmotiōe excludat. In pmo casu nō est necesse inscribi. In scdo idē si agat ante confirmationē. Si vo post obligabit se ɔcipiēs ad penā extra ordinariā. si defecerit in pbatione. Qd antē dixi vbi ad penā legitimaz agitur inscribi oportere: fallit in denūciatiōe. qm̄ hec ad oēs ptinet. siue in inqsitōe vbi pdit quis honorē sine accusatoris inscriptiōe. Regulariter eni inqsitio necessaria ē vbicūqz de honore adimēdo tractat. Itē fallit etiā in leuib' criminib' ⁊ in notorijs ⁊ in oīb' que iudicio publicant: talia nāqz nō reqrūt inscriptiōez: vnde sine inscriptiōe deponit testis. qui cōtra se crimen cōfitet. illud etiā si crimē de quo excipit causam de qua agit cōtingere videat. Deniqz ⁊ iudex punit calūniatorē sine inscriptiōe accusatoris incōtinēti absoluto reo. Idē in eo q suspectā producit chartam cui fidē nō facit. Idē etiā in teste vacillāte vel pcaciter respondente. Idem forte ⁊ in suspectis tutoribus.

¶ De Infamatione. C. XCVI.

Circa infamatiōez autē nota qp si qs famosum libellū cōposuit: aut certū est qp inscripsit. aut nō. Si certū aut sponte ɔfitet ⁊ tūc cū eo mitius agitur. aut ɔuincit. ⁊ tūc sm leges capitali pena punit. vel forte in exiliū deportat ac ppetuo ibi stabilis efficit. Sm canones aūt qui vltimū suppliciuz nulli irrogant. verberibus subicitur. Si vero non est certum tunc sm canones admoneri debet vt prodeat in publicū ⁊ exequatur quod incepit. Quod si non fecerit. primo quidez eucharistie participatione priuabitur. ⁊ si cōtumax ex toto fuerit. tunc demum anathematis mucrone ferietur. Sm leges autē si capi potuerit ⁊ cōprehēdi. si eo libello infametur innocens. punietur. Secus vero si nocēs. quoniā expedit delicta nocentū esse nota atqz punita. Hec quidē vera sunt in eo qui nō vult probare qd inscripsit. Si vo vult probare cōmendandum est. ⁊ si defecerit tenetur ad penaz talionis.

Causa. v. q. j. Adrianus papa. Qui in alterius famam publice scripturam aut verba contumeliosa. confinxerit. ⁊ repertus scripta non probauerit flagelletur. ⁊ qui eaz inuenerit prius rumpat. si non vult autoris culpam ⁊ facti causam incurrere. Item ex concil. elibertano Hi qui inuenti fuerint libellos famosos in ecclesia ponere. anathematizent. Cod. li. ix. ti. de famosis libellis. Imperator valētianus ⁊ valēs. Si quis famosuz libellū siue domi siue in publico siue quocunqz loco ignarus repperit. aut corrūpat priusq̄ alter īueniat. aut nulli fateat inuentū. Si vo non statim easdē chartulas vel corrumpit vel igne consumpserit. sed vim earum dolose manifestauerit. sciat se quasi auctoritate hmōi delicti capitali sententie subiugādū.

¶ De Denunciatione. C. XCVII.

Causa. v. q. v. Nunc aūt querit an sit aliqs maliuolus. qz crimē alteri' indicat. De hoc scribit btūs Aug. ita dicēs. Non vos iudicetis maliuolos. qñ crimē alteri' īdicat: magl qppe nocētes estis nō indicando crimen: q̄ si fratres vestros quos indicando corrigere potestis tacendo perire permittitis. Idē ad innocentiuz donastitā. Melius est cū seueritate diligere q̄ cuz leuitate decipere: ⁊ qui freneticū ligat ⁊ qui litargicū excitat ambob' molestus ambos amat Quis nō potest nos amplius amare q̄ deus. ⁊ tamē nos non soluz docere suauiter. verumetiaz salubriter terrere non cessat: fomentis lenibus quibus deus cōsolatur. sepe etiaz mordacissimum medicamentū tribulationis adiungit. Noueris aliquē furē auertendis pecoribus pabulū spargere. ⁊ pastorē aliquādo flagello ad gregē pecora errantia reuocare. Gratianus. Eusebius autē cōtra statuere videtur. dum aliorū crimina sponte cōfitentes. in episcoporū accusatione recipi prohibet. sed aliud est ex charitate aliorū crimina deferre. vt quos secreta āmonitiōe corrigere nō possumus. ɔuictos iudicis sentētia corripiat. Atqz aliud insidiando falsa obicere vel īsultando vera facile exprobrare. Illud vero charitatis. hoc aūt impietatis est officiū. vnde in prouerbijs dicit. verba impiorū insidiant sanguini. os iustoruz liberauit eos. Ex sūma iuris. Circa denunciationez ergo nota qp qui crimen alterius indicat. Si malo animo maliuolus est ⁊ peccat. qui vero bono. beniuolus. Et hoc presumit si iuris ordinē in indicādo seruat. puta si indicat ei qui prodesse possit ⁊ nō obesse. Itē si eū premonuit. Itē si qd occulte indicat in iudicio probat. Denunciare prohibent criminosi. qui adhuc in scelere perseuerant. Et infames prohibent ⁊ inimici. qz charitatiua debet esse denunciatio. Aliter etiā laicus admittit: sed nō mulier vel pupillus etiā bone fame cū sit accusatio popularis Idē dico de illo q prosequitur inquisitionē scilicet vt si est criminosus vel īfamis aut inimicus repellat. Idē etiam in exceptione videt. scilicet vt inimici repellant. Ab accusatione quoqz prohibent multi sicut infra dicetur. Sed idē forte denunciare ⁊ inqsitionē impetrare valent. Denunciari vero vel accusari non possunt quidam propter dignitatis eorum excellentiā vt papa qui super se iudicem non habet nisi solū deum Et hic nisi in crimine hereseos. Idez etiā in imperatore quo ad accusationem. Ceterum denunciari potest coram papa de quolibet mortali peccato.

¶ De Publica fama clamante. C. XCVIII.

Fama cōis accusat aliquē de crimie. qñ infamatus est publice. ita qp insinuatio clamosa puenit ad aures iudicis. vt pcedat ad inqsitionē ⁊ idicat infamato purgationē: tūc. n. nō exigit inscriptio vel accusatio spālis alicui' hoīs. qm̄ ipsa fama supplet locū accusatoris. Et de hac quidē fama vel poti' īfamia iā superi' dictū est caplo. de infamib' a testimonio repellēdis. Queri aūt pōt vtrū infamis pendēte infamia possit aliquē excusare. vel ɔtra aliquē testificari. de hoc distingue. qp ē īfamia facti. puta qñ de aliquo dicit qp crimē aliqd cōmiserit: ⁊ tūc infamia pendēte nō pōt accusare vel testificari. Itē est īfamia iuris. qñ ipso facto est aliqs infamis. vt qui fen' iprobū exercet: vel qui muliebria passus ē. talis. n. etiā post sniaz īfamis remanet. nisi fuerit a pncipe restitut'. ⁊ ob hoc accusare nō pōt. Item est īfamia iudicis. qñ cōdēnat aliqs de crimie qd hz actionē famosam ab epo vl ab inferiori iudice. talis etiā post actā pniam īfamis remanet nisi fuerit a papa restitutus. q pōt depositū restituere. Itez infamia canonis qñ qs peccatū mortale cōmittit. vel qñ est excōicatus. Nā quicūqz peccat mortaliter eo ipso infamis est īfamia canonis. q. s. īfamia fert ad tpus ⁊ sub ɔditiōe. s. nisi se correxerit vñ finita pnia finit ⁊ abolet īfamia. ⁊ sic accusare vel testificari pōt. Pñt aūt simplr īfames accusare suā vel alioz iniuriā psequendo. Pñt etiā īfames accusare de hēsi. de symōia. de crimie lese maiestat. de crimie quoqz fraudate ānōe. de crimie suspecti tutor. ⁊ etiā d sacrilegio sm quosdā.

¶ De Inquisitione. C. XCIX.

Extra. v. de accusac. ⁊ re. Innocenti. iij. In cōsil. generali. Qualiter aūt ⁊ qñ debeat platus pcedere ad inqrendū ⁊ puniēdū subditorū excessus. ex auctoritate noui ⁊ veter testamēti colligit euident. ex quib' pcesserunt canōice sanxiōes. Legit eni in euāgelio qp villic' ille q diffamat' erat apud dñz suū quasi dissipasset bona illi' audi

nit ab illo.quidem est hoc quod audio de te.redde rationem villica
tionis tue ꝛc.ꝛ in gen.dñs ait descendā ꝛ videbo ꝛc.Ex quib⁹ proba
tur ꝙ nō solū cū subditus verūetiā cū prelat⁹ excedit.si ꝑ clamorē ꝛ
famā ꝛ aures supioris aduenerit.nō quidē a maliuolis ꝛ maledicis
ſꝫ a ꝑuidis ꝛ honestis.nec semel tm̄.ſꝫ sepe qđ clamor innuit.ꝛ dif/
famatio manifestat.dꝫ corā ecclesie seniorib⁹ veritatē diligētius per
scrutari.vt si rei poposcerit qualitas canonica districtio culpā feriat
delinquētis.nō tamē idē sit actor ꝛ iudex.ſꝫ quasi denunciāte fama
vel deferēte clamore officij sui debitū exequatur:lꝫ autē hoc sit obser/
uādū in subditis diligētius tñ obseruandū ē in prelatis.q̄ quasi si/
gnū positi sunt ad sagittā.Et qꝛ nō possunt oib⁹ cōplacere cū ex of
ficio teneantur nō solū arguere ſꝫ etiā increpare qñq; ꝛ interdū suspē
dere.nōnunq̄ vo ligare.frequenter odiū multoꝝ incurrūt.ꝛ insidias pa/
tiuntur.Et ideo sancti pr̄es statuerūt ꝑuide vt accusatio prelatoꝝ nō
facile admittatur ne cōcussis colūnis corruat edificiū.Uer ita. Uolu
erūt ꝑuidere prelatis ne criminarentur iniuste.vt tñ cauerēt ne delin/
querēt insolenter ꝯtra morbū vtrinq; inuenientes cōgruā medicinā;
videlꝫ vt criminalis actio q̄ad diminutionē capitis.i.ad degradati/
onē intēdit nisi legitima ꝑcedat inscriptio.nullatenus admittatur.ſꝫ
tñ si sup excessib⁹ suis.quisq; fuerit infamat⁹.vt iam clamor ascēdat q̄
diutius sine scādalo dissimulari nō possit.vel sine periculo tolerari
absq; dubitatiōis scrupulo ad inquirēdū ꝛ puniēdū eius excessus
nō ex odij fomite ſꝫ charitatis ꝑcedatur affectu.quatenus si fuerit gra
uis excessus ꝛ si nō degradetur ab ordine.ab administratiōe tñ amo/
ueatur oīno.qđ est ſm sniam euāgelicā a villicatiōe villicū amoueri
q̄ nō pōt villicatiōis sue dignā reddere rōnē. Debet igitur esse p̄sens
is ꝯtra quē dꝫ fieri inquisitio nisi se ꝑ ꝯtumatiā absentauerit.ꝛ expo/
nēda sunt illa capitula de q̄b⁹ fuerit inquirēdū.vt facultatē habeat
defendēdi seipsum ꝛ nō solū dicta ſꝫ etiā ipsa noīa testiū sunt ei(vt
q̄d ꝛ a quo sit dictū appareat)publicāda.nec nō exceptiōes ꝛ replica
tiōes legitime admittēde:ne ꝑ suppressionē nominū infamādi.ꝑ ex
ceptionū vero exclusionē falsū deponēdi audacia prebeatur. Ad cor
rigēdos itaq; subditoꝝ excessus tāto diligētius dꝫ prelat⁹ assurgere
q̄to dānabilius eoꝝ offensas desereret icorrectas.ꝯtra quos vt de
notorijs excessib⁹ taceatur.ꝛ si trib⁹ modis possit ꝑcedi:ꝑ accusatio/
nē videlꝫ denūciationē ꝛ inquisitionē ipoꝝ.vt tñ in oib⁹ diligēs adhi
beatur cautela:ne forte ꝑ leue cōpēdiū ad graue dispēdiū ꝑueniatur. si/
cut accusationē legitima dꝫ ꝑcedere inscriptio.sic ꝛ denūciationem
charitatiua monitio ꝛ inquisitionē clamosa insinuatio preuenire. Il/
lo semꝑ adhibito moderamine:vt iuxta formā iudicij sniē quoq;
forma dicet.hūc tñ ordinē cōtra regulares psonas nō credimus vs
quaq; obseruādū:q̄ cum causa requirit facilius ꝛ liberalius a suis
possunt administrationib⁹ amoueri. Idē vercellen.epo ꝛ abbati
de til. Uos q̄dē omni grā ꝛ timore postpositis deū solū pre oculis
habētes via regia incedētes sine psonaꝝ acceptiōe in negocio pce/
datis:formā vero iuramēti quā clericis manar.sup inquisitiōe facien
da in hoc negocio recepistis.In similib⁹ volumus obseruari. vt vi/
delꝫ iurēt clerici ꝙ sup his q̄ sciūt vel credūt in ecclesia reformanda
tā in capite q̄ in mēbris exceptis occultis criminibus meram ꝛ ple
nam dicant inquisitoribus veritatem.

¶ De Legitima purgatione. C. C.

Idem. Propter famā q̄dē ꝛ deponētiū creduli/
tatē nō erit ad depositionis sniam cōtra
aliquē ꝑcedēdū.ſꝫ ifamato canonica poterit indici pur/
gatio ſm arbitriū iudicātis q̄ ꝑpter dicta paucoꝝ eū in/
famatū reputare nō dꝫ.cui⁹ apud bonos ꝛ graues opinio lesa non
existit. Ex sūma de casib⁹. Purgatio ē de obiecto crimine innocē/
tie ostēsio. Purgatiōis sūt due spēs.canonica.s.ꝛ vulgaris. Cano/
nica q̄ sit ꝑ iuramētū vel ꝑ testes.ꝛ ista ꝑmittitur ꝛ approbatur tamē bo
na vtilis ꝛ honesta in ecclesia dei. Uulgaris ē q̄ a vulgo ē inuēta vt
ferri candētis:aque feruentis monomachie.i.duelli. ꝛ cetera hmōi.
Sꝫ ista hodie in totū reprobata est ꝛ maledicta. Cā.vi.q.v.Qđ āt
deficiēte accusatore reus nō sit cogēdus ad ꝑbationem auctoritate
gregorij ꝑbatur. Accusatus itaq; nō negatiōes ſꝫ excusatiōes ꝑbare
dꝫ:hoc aūt obseruādū est q̄n reū publica fama nō vexat.tūc aūt au/
ctoritate ipsius gregorij ꝑpter scādalū remouēdū famā suā reū pur
gare oportet. Cā.xv.q.v. Purgationē vo negāti esse p̄stādā. Ste/
phanus papa scribit leoni trianēsi archiepo dicēs.vt si vel spōte cō
fessus.vl legitimis testib⁹ fuerit approbat⁹ canonice feriatur snīa. Qꝫ
si nec spōte cōfitetur nec accusatores ꝛ testes legitimi repti fuerint.ꝛ
mala fama crebrescit nō i publico examie.ſꝫ corā te ꝛ aliquātulū reue
rētissimis p̄sbyteris ꝛ diaconib⁹ tue ecclesie secreto iuramēto se pu
rificet.ꝛ deinde boni testimonij eū annūcia.ꝛ cōpesce ꝛ cōmone ec/
clesie tue filios.nec sacerdotē dei infamare vlterius presumant.

¶ De Probationis vulgaris reprobatione. C. CI.

Causa.ij.q.v. Iuramēto vo dato cādentis ferri ꝛ
feruentis aque purgatio nō ē addenda. Un
Stephan⁹.v.huberto epo maguntino. Cōsuluisti de in
fantib⁹ q̄ in vno lecto cū parētib⁹ dormientib⁹ mortui
repiuntur. Utrū ferro cādēte.aut aqua feruēte seu quolibet alio exa
mine parētes se purificare debeāt eos nō oppssisse. Monēdi nāq;
sunt ꝛ ꝑtestādi parētes ne tenellos secū in vno collocēt lecto.ne ne
gligētia q̄libet ꝑueniēte suffocentur vel opprimantur. vn̄ ipsi homici/
dij rei iueniantur. Nā ferri cādētis vel aq̄ feruētis examinatiōe ꝯfes/
sionē extorqri a quolibet sacri nō censent canōes.ꝛ qđ scōꝝ patrū
documēto sancitū non ē.supstitiosa adinuētiōe nō ē p̄sumēdum.
Spōtanea.n.ꝯfessiōe vl testiū approbatōe:publica delicta hito pre
ocul dei timore ꝯmissa sūt nr̄o regimini iudicare:occlta vo deo relin
quenda.

¶ De Duelli prohibitione. C. CII.

Ex summa de casibus. Duellū est singularis pu
gna inter aliquos ad ꝑbationē veri
tatis. ita videlꝫ vt q̄ vicerit ꝑbasse itelligatur. Et dr̄ duel
lū q̄si duoꝝ bellū. Dicitur etiā vulgo in plerisq; ptib⁹ iudi
ciū.eo ꝙ ibi dei iudiciū expectatur. Dicitur etiā monomachia q̄si vni/
ca vl singularis pugna. Monos.n.vnus.machia pugna.nō dꝫ fieri
etiā inter laicos.lꝫ eni dauid duellū cū golia cōmisit.nō tñ illud est
pro lege sumēdū.qꝛ priuilegia paucoꝝ cōmunē legē nō faciūt vt ait
Hieronym⁹. Itē qꝛ est ꝯtra illud ꝑceptū dñi nō tentabis dñm deū
tuū:expresse eni ꝑhibetur in lege seculari.ſ.de gladiatorib⁹. Cōsuetu
do tñ generalis ꝯtra ista inualuit fere vbiq; terraꝝ:vn̄ solet queri an
hmōi ꝯsuetudine generali excusentur a mortali pctō. Et dicūt quidā
ꝙ sic.inducētes ꝑ se vbū Amb.xxxij.q.iiij.obiciuntur. Iacob.iiij.vxo
res qđ nō mos erat crimen nō erat. Alij distinguunt ꝛ aiunt eū qui
duellū offert:ꝛ eū qui spōte suscipit peccare mortaliter. Eū vo q̄ susci
pit iudice cōpellēte nō peccare.cū aliter nō possit euadē periculum
mortis vel rerū suarū:qđ eni quis facit ob defensionē suā vel rerū
suarū licitū iudicatur si sit etiā sacerdos. Ego aūt saluo meliori iudi/
cio dico cū. A.fine exceptione:ꝙ nulla ꝯsuetudo vel iuris corrupte/
la pōt in hoc aliquē excusare.eo ꝙ diuturnitas tpis nō minuit pec
cata sed auget.peccāt ḡ oēs mortaliter ſꝫ differēter.grauiter.n.pec/
cat qui suscipit etiā ꝑpter quātūcūq; metū. Attenuatur tñ peccatum
multū ꝑpter piculū psone vel rerū. Ille aūt qui sponte suscipit. Itē
qui offert. Itē iudex qui defert vel p̄stat auctoritatē. Itē assessores
ꝛ qui dant ad hꝫ ꝯsiliū auxiliū vel fauorē. Itē sacerdotes. qui dant
bn̄dictionē Isti hoīes peccāt longe graui⁹. Itē si ꝯtingeret aliquē
ibi mori.oib⁹ imputaretur homicidiū.ꝛ oēs fierent irregulares.Si ḡ
alicui clerico offeratur duellū nullo modo suscipiat.vel ꝑ se vel ꝑ ali/
quē quē ponat loco sui.qꝛ de iure debet deponi. Pena pugnātiū
in duello est depositio.si erat clerici. Sꝫ si exinde nec mors sit nec mē
broꝝ diminutio subsecuta fuerit.poterit erga eos suus eps̄ dispen/
sare.si aliter necessitas vel vtilitas hoc exposcat. Si tñ sacerdos vel
alius clericus in duello spōte oblato vel suscepto ab ipso amisisset
ꝑtem digiti.ſꝫ nō tantā q̄n sine scādalo posset celebrare solenniter.
pōt quātūcūq; grauis sit excessus eps̄ cū tali post pactā pniam dis/
pēsare.circa laicos aut q̄liter in talib⁹ sit ꝑcedendū. Require infra.

¶ De Solenni accusatione. C. CIII.

Actor. Accusatio proprie dicitur alicui⁹ ante iudicē
de crimine manifesta delatio. Nā si nō fiat
ante iudicē.nō est accusatio sed ifamatio. Si aūt apud
iudicē occulte fit.est denunciatio. Igitur accusare est ali/
quē corā iudice reū ꝛ criminis ad vindictā proclamare. In oib⁹ aūt
negocijs exigitur accusator nisi in quibusdā casibus.verbi gratia.ſm
leges quādo quis defert litteras suspectas.nec pōt ostēdere fidē ea
rum.pōt enim tunc vt falsarius puniri sine accusatore. Similiter ꝛ
quādo quis vacillat in testimonio si possit sciri qđ falsū sit. Item
quādo quis intulit iniuriā ministris ecclesie. Itē q̄n tutor suspect⁹
est de dilapidatiōe. Itē q̄n marit⁹ accusat vxorem de adulterio.ꝛ
vxor replicat de lenocinio.si verū sit iudex sine accusatore pōt eū pu
nire.ſm canones autē in notorijs:vt in filio sacerdotis habēte ecle
siā patris. Itē in presbytero habēte ꝯcubinā. Itē in parentela ma/
nifesta. Itē in adultero.in vsurario ꝛ symoniaco. Accusatur aūt ali/
quis de crimine sicut de adulterio vel homicidio vt capite puniatur.
aliquādo prelatus de symonia vel incōtinentia vt deponatur.aliquā
do vero de negligentia vel insufficiētia vt ab administratiōe remo
ueatur. Prohibentur aūt accusari nisi de heresi papa ꝛ imperator vt su
pra dictū est. Item legatus imperialis vel papalis preses prouincie
cōsul romanus. Prohibentur quoq; magistratus.nisi in his que cir
ca magistratū consistunt. potest etiā accusatio contra eos deponi

... differt vsq; in finē honoris. Itē accusat⁹ ab vno phibet accu fieri ab alio de eodē crimine. Itē phibent accusari qui in digestis vetant in ius vocari. z multi alij. Itē nullus laicus admittit ad accusationē clerici nisi suā vel suoz iniuriā psequēdo. Nā in hoc casu licet etiā infamib⁹ accusare. Remunerat autē fm iura. qui accusat tractantē de electiōe pape ipso viuēte. vel ɔspirantē in mortem episcopi vel impatoris. Uel iudicē accipientē ob iudicādū. Uel dominā cum seruo cōcumbentē. Uel cōdentē falsaz monetā. Uel etiā symoniacū aut hereticum. Naz heresis z symonia crimini lese maiestatis comparantur.

Q; nullus sit cōdēnandus nisi in iudiciario ordine. C. CIIII.

Gratianus. Cā.ij.q.i. Quod autē nullus sine ordine iudiciario damnari valeat multis auctoritatib⁹ probat. De eo ait Aug. nos in quenq; sentētiā ferre nō possumus. nisi aut cōuictuz aut in sponte cōfessuz. Itē cōstantinus imperator. Iudex criminosum discutiēs. nō ante sentētiā pferat q̄ aut reū ipse se cōfiteatur aut p innocētes testes cōuincat. Item eleutherius epūs. Nihil circa quēlibet accusatū absq; legitimo z idoneo accusatore fiat. Nam z dn̄s noster ihesus christ⁹ iudā furē esse sciebat. Sed q2 nō est accusatus nō est deiect⁹. Itē de libro cōstitutionū. Nemo epūs. nemo psbyter excōmunicet aliquē anteq; causa pbet. ppt quā ecclesiastici canones hoc fieri iubēt. Cā.iiij.q.iiij. Fabianus papa. Nullus vnq̄ psumat accusator simul esse z iudex vl testis. qm̄ in omni iudicio.iiij.psonas semp necesse est esse. Iudices electos: accusatores ɔgruos. Defensores idoneos. atq; testes legitimos. Iudices autem debēt vti eq̄tate. testes veritate: accusatores intētione ad amplificandā causam. Defensores extenuatiōe adminuēdā causam.

Q; autē crimina manifesta nō idigēt accusatiōe. C. CV.

Gratianus. Cā.ij.q.i. His oībus auctoritatibus dat itelligi q null⁹ est cōdēnandus nisi iudicio ordinabiliter habito aut ɔuinicat. aut reū se ipse cōfiteat. Uerū hoc de illis itelligendū est quoz crimina sunt occulta. Ceterū q̄ manifesta sunt iudicia rīū ordinē nō reqrunt. vnde Ambro. Manifesta accusatiōe nō indigēt. sed sciendū est q eoz q̄ sunt manifesta. Alia sunt nota iudici z incognita alijs. Quedam vero sunt nota iudici z alijs. Que iudici tm̄ nota sunt. sine examinatione ferri non possunt quia dum accusatoris psona assumit iudiciaria potestas amittit. In vna eadēq; cā nullus simul esse pōt accusator z iudex. Unde Aug. in homel. de penitētia. Multi corrigunt vt petrus. multi tolerant vt iudas. multi nesciunt donec veniat dn̄s q̄ illuminabit abscōdita tenebrarum. Nos vō quenq; a cōione phibere nō possum⁹ q̄uis hec phibitio nondū sit mortalis sed medicinalis. vbi aut sponte cōfessum aut in aliquo siue seculari siue ecclesiastico iudicio noiatuz aut cōuictum. Quis enim sibi vtrūq; audet assumere. vt cuiusq; ipse sit accusator z iudex. Gratian⁹. Qn̄ vō crimē notū est alijs z nō iudici nec tunc sine examinatiōe ferēdū est. q2 in crimē sibi occultū iudex sinaz ferre nō oz. vn̄ Euarist⁹ papa ait. Si enim de⁹ cognitor oīuz sodomorū mala (quoz clamor ad celū vsq; puenerat) oīa sciēs pus nec credere nec iudicare voluit q̄ ipse ea cū fidelib⁹ testib⁹ inuestigās q̄ audierat ope cōprobaret. nos q̄ sum⁹ hoies z peccatores. qb⁹ icognita sūt occulta iudicia dei. hoc pcauētes nullū añ verā iustāq; pbationē dānare debem⁹ manifeste paulo aplo dicēte tu q̄s es q̄ iudicas alienū seruū: suo enim dn̄o aut stat aut cadit. Qn̄ aūt crimen notū est iudici z alijs. aliqñ reus factū inficiat. veluti si q̄s negaret se iter fecisse eū quē sub oculis iudicis in ɔspectu multoz iterfecerat. hic q2 reū se negat. sine examinatiōe feriri non pōt. aliqñ ipsa opis euidētia reū testat. qñ ope publico crimen suū ɔfitet. Tūc pōt secūdā z tertiā correctionē sine examinatiōe dānandus est. si icorrigibilis extiterit. In hoc itaq; vltimo casu itelligēda est auctoritas illa Ambrosij z nicolai manifesta accusatiōe nō indigēt. Ex.v. vbi supra. Grego. super Gen. de morte Abel. Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris.

De criminosi ad causam vocatione. C. CVI.

Gratianus. Cā.v.q.ij. Uocatio autē ei⁹ q̄ ipetit nō semel sz bis z tertio p ɔgruū spaciū rōnabilibus scriptis fieri oz. Un̄ Damasus papa scribit dicēs. vocatio ad synodū iuxta patrum decreta canonica ei⁹ q̄ ipetit rōnabilib⁹ script⁹ oz fieri p spaciū congruū atq; canonicū. q2 nisi canonice vocat⁹ fuerit suo tpe z canonica ordinatiōe. l3 venerit ad ɔuentū q̄cūq; necessitate nisi sponte voluerit nullaten⁹ suis rn̄debit isidiatorib⁹. Itē silvester papa. Presenti decreto cēsem⁹ vt in pnis p̄nalit vocēt. z p.vij. dies. expectent nullius ecclesiastice rei interdicta licētia. huic vō expectatiōi iterū addant dies.vij. interdicta licētia ecclesiā intrādi z oīa diuina officia audiēdi. post h̄ vō adiciant duo dies: quib⁹ a pace z cōione ecclesie sint suspēsi. Deinde vō iterū alijs duob⁹ dieb⁹ sub eadē expectatiōe depotent: quib⁹ vna die supaddita oī expectatiōe veluti iam despata reus mox anathemati gladio feriat. Itē Damasus papa: Delatū ē ad sedē aplicā nos accusatiōes fratrū p scripta suscipere absq; legittimo accusatore: qd̄ deinceps in oī orbe terrarū fieri aplica auctoritate phibem⁹. Leges eni seculi accusatores pñtes exigūt: z nō p scripta absentes. Ibidē.q.iij. Q; autē p pcuratorē suā cām agere valeat q̄ impedit⁹ cause sue adesse non valet: auctoritate romane synodi: q̄ tpe adriani pape celebrata est: probari videt. causam aūt maxime criminalē nulli nisi p se agere licet.

De his qui repellunt ab accusatione. C. CVII.

Causa.ij.q.i. Ex li.xlviij. digest. ti. de accusatiōib⁹ z inscriptionibus. Prohibent accusare alij ppter sexū vel etatē: vt mulier z pupillus. Alij ppter sacramentū: vt q̄ stipēdiū merent. Alij ppter magistratū z potestatē: i q̄ agētes sine fraude in ius euocari nō pñt. Alij proptē delictū ppriū: vt infames. Alij ppter turpē questū: vt q̄ duo iudicia aduersus duos reos subscripta habēt: nūmosve ad accusandū vel nō accusandū acceperint. Alij ppter cōditionē suā: vt libertini ɔtra patronos suos. Alij ppter suspicionē calūnie: vt illi q̄ falsum testimoniū subornati dixerit. Nōnulli ppter paupertatē: vt sunt q̄ min⁹ q̄ .L. aureos habēt. Hi tm̄ oēs si suā iniuriā exeqnt: mortēve ppinquoꝝ defendāt: ab hac excusatione non excludunt: liberi libertiq; nō phibent suarū rerū defendēdarū grā de facto parentū patronorūve cōqueri: veluti si dicāt se vi a possessiōe ab his expulsos. s3 nō vt crimen in eos intēdāt: sed tm̄ vt possessionē recipiant. Mulierē ppter publicā vtilitatē ad annonā ptinentē audiri a pfecto annone deferentē diuus seuerus z antoni⁹ rescripserūt. Cā.iij.q.iiij. Calixtus papa: Cōsanguineoꝝ ɔiūctiōes nec legittime sunt: nec manē pñt: s3 sunt repellēde. Quisquis ergo nō legittime ɔiūct⁹: vel absq; dotali titulo atq; bn̄dictione sacerdotis copulat⁹: sacerdotes vel legittime ɔiūctos criminari vel in eos testificari minime pōt: qm̄ oīs incesti macula pollut⁹ infamis est: z accusare supradictos nō pmittit. sic z oēs eis ɔsentiētes. Silr̄ de raptorib⁹ vel eis q̄ seniores inuitis petūt: fieri censem⁹. hos eni seculi leges interficiūt. s3 nos tales mīa preeunte sub infamie nota ad penitētiā recipim⁹. Idē: Conspiratores in nulli⁹ accusatiōe sunt recipiēdi: nec eoꝝ vel anathematizatorū vox vllū nocere aut ledere potest. Itē Stephan⁹ papa: Clericus vō q̄ epm suū accusauerit: aut insidiator ei extiterit: nō est recipiēdus: q2 infamis effect⁹ est: z a gradu debet recedere: ac curie tradi seruitur⁹. Ibidē.q.v. Gratian⁹: Et si manifesta sint crimina alicui⁹: nō tm̄ accusatiōe inimici ɔdemnādus ē. Cā.iiij.q.i. Oēs aūt infamie macul' aspsi. i. histriones: aut turpitudinib⁹ subiecte psone: heretici etiā siue pagani siue iudei ab accusatiōe phibent. Cā.vj. q.i. Gratian⁹. Q; aūt crimine irretiti alios accusare nō pñt Anacletus papa testat. Si sacerdos sine crimine eligi pcipit: nullatenus a criminosis accusari vel calūniari pmittit: nec ab alijs q̄ ab his qui sine crimie sūt: z iuxta electionē canonicā sacerdotes ordinari pñt: et tales p oīa inueniunt q̄les sacerdotes eligi iubet. Itē Clemēs papa Iacobo hierosolymitano epō: Btūs petr⁹ homicidas z adulteros ac cūctos crimialib⁹ nexib⁹ alligatos: z q̄ eis coeq̄les nō erāt: ab epoꝝ accusatiōe z vexatiōe phibebat: z nō nisi a coeq̄lib⁹ aliq̄d sibi inferre debere docebat. Infames etiā oēs: z quos pmates z leges seculi nō suscipiūt: sed z laicos ab epoꝝ accusatiōe z vexatione semp repellere debere rogabat: z cūctos esse subditos precipiebat. Maiores vō a minoribus nec accusari nec iudicari nullaten⁹ posse dicebat: qm̄ nō solū h̄ diuinas: sed etiā leges seculi inhibere docebat. Gratian⁹: Carnales phibete ab accusatiōe spūaliū: nō spūales ab accusatiōe carnaliū. Stephan⁹ papa: Infames aūt esse eas psonas dicim⁹: q̄ pro aliq̄ culpa notant. i. oēs q̄ christiane religionis normā abiciūt: z statuta ecclesiastica contemnūt.

Utrū minoribus liceat maiores accusare. C. CVIII.

Causa ij.q.vj. Ut aūt dicit Marcellus papa: laico nō liceat quēlibet clericū accusare. Gratian⁹: Persone aūt inferioꝝ ordinū in superioꝝ accusatione recipiēde non sunt. Un̄ Siluester papa: Clericus aduersus exorcistā: exorcista aduersus acolitū: acolitus aduersus subdiaconū: subdiacon⁹ aduersus diaconū: diacon⁹ aduersus psbyterū: psbyter aduersus epm: accusationē dare aut testimoniū ferre nō valēt. Itē Zepherin⁹ papa: Maioꝝ quispiā minoꝝ accusatiōnib⁹ nō impetat. Gratian⁹: Uerū hoc de criminosis z infamib⁹

Q

intelligendum est: qui vitã suoꝝ prelatoꝝ parati sunt reprehẽdere.
nõ imitari. Qđ ex verbis anacleti dat̃ itelligi q̃ ait. Laici in episco/
poꝝ accusatiõe audiendi nõ sunt q2 opido eis quidã infesti sunt ⁊
indignũ est vt ab eis accusent̃. q̃ eoꝝ grauitatẽ noluit imitari. Naꝫ
eoꝝ accusatio nõ nisi ab idoneis ⁊ ꝓbatissimis viris qui suspicio/
nibus ⁊ sceleribus carẽt: fieri debet. q2 ⁊ dñs sacri corporis sui tra/
ctatores a vilibus ac reprobis ⁊ nõ idoneis ꝑsonis ĩfamari noluit
nec calũniari. sed ipse ꝓprio flagello peccãtes sacerdotes a templo
eiecit. Unde liquet ꝙ summi sacerdotes. id est epi a deo sunt iudi/
cãdi. nec ab humanis aut praue vite hoĩb' lacerãdi: sed poti' ab ho
minib' fidelibus portãdi. Itẽ Euaristus papa. Si q̃ sunt vitupa/
tores aut accusatores episcopoꝝ aut alioꝝ sacerdotũ. non oportet
eos a iudicibus ecclesie audiri anteq̃ꝫ eoꝝ discutiat̃ existimatiõis
suspicio vel opinio. qua intẽtiõe. q̃ fide. q̃ temeritate. qua vita, qua
cõsciẽtia quove merito. si pro deo aut pro vana gloria aut ꝑ inimi/
citia vel odio vel cupiditate ista ꝑ̃sumpserint. Itẽ. Calixtus papa
Querendũ est in iudicio cui' sit cõuersatiõis ⁊ fidei is q̃ accusat. ⁊
is q̃ accusat̃. qm̃ hi qui nõ sunt recte fidei ⁊ ꝯuersatiõis. ⁊ quoꝝ vi
ta est accusabilis. ⁊ quoꝝ vita fides ⁊ libertas nescit̃. nõ ꝑmittunt̃
maiores natu accusare. neq̃ꝫ viles ꝑsone in earuꝫ recipiant̃ accusa/
tionẽ. Extra. v. de accusationib' ⁊ re. Paschalis papa nulli episco
poꝝ ab accusatiõe sua repellere liceat. quos anteq̃ꝫ se ab eis impe/
tendũ cognosceret a sua cõi familiaritate neglexerit separe. Alexã
der. iij. Monachi nisi alia causa ꝑ̃pediat rõnalis. eo ꝙ de obedien/
tia ⁊ subiectiõe abbatis esse noscunt̃: ab ei' accusatiõe nõ sunt vlla
tenus repellẽdi. licet alios accusare nõ possunt q̃bus siquidẽ cũ ꝓ/
priũ nõ habeãt de reb' monasterij expẽse debent necessarie: donec
causa debitũ finẽ accipiat ministrari.

De Modo accusationis ⁊ ordine. C. CIX.

EX summa iuris. Qui vult aliquem accusare: pri' dꝫ ei denũciare ⁊ postea libel
lũ scribere. ac iudici porrigere. Quẽ ita demũ iudex reci
pit si de lite ꝓsequẽda satisdederit. Itaq̃ꝫ satisdatione
prestita etiã in absentia rei libellus recipit̃ ⁊ ei' nomẽ ĩter reos scri
bit̃. Quibus pactis reus exhiberi iubet̃ ⁊ nõ ante. Exhibitus autẽ
cauere debet ⁊ sic obiectis respõdere. vel si adesse noluerit procedet̃
cõtra eũ. Causa. ij. q. viij. Calixtus papa: Accusatorum ꝑsone sine
scripto nunq̃ꝫ recipiant̃ nec absẽte eo quẽ accusare voluerint. Qui
buslibet accusare ꝑmittit̃. Codicis lib. iiij. ti. de ꝓbatiõib'. Sciãt
cũcti accusatores eã rem se debere deferre in publicaꝫ vocationem
que munita sit testib' idoneis. vel ĩstructa apertissimis documẽtis
vel indicijs ad ꝓbationẽ idoneis. vel ĩdubitatis ⁊ luce clariorib' ex
pedita. Itẽ Sixtus papa. Qui crimen obicit scribat se ꝓbaturuꝫ.
⁊ qui crimen nõ ꝓbauerit qđ obiecit. penã quã intulerit ipse patia
tur. Sed Stephanus papa ꝯtra scribere videt̃ ita dicẽs. Per scri
pta nullius accusatio suscipiat̃. Sed ꝓpria voce si legitima ⁊ cõdi/
gna accusatoris ꝑsona fuerit ꝑ̃sente eo videlicet quẽ accusare desi/
derat. q2 nullus absens accusare põt. nec ab aliquo accusari. Sꝫ Ca
lixtus papa precepit. vt accusator ꝑ̃sente eo quẽ accusat in scriptis
accusationẽ iudici offerat. ⁊ ꝓpria voce litteras sue accusatiõis le/
gat. Stephanus autẽ ꝓhibet ne absens aliquẽ per epistolã accusa/
re audeat. Causa. iij. q. ix. Thelesphorus papa. Accusatori oĩno
nõ credi decreuimus: qui absente aduersario causam suggerit ante
vtriusq̃ꝫ partis iustã discussionẽ. Itẽ corneli' papa. Oĩa q̃ aduer
sus absentes in omni negocio aut loco agunt̃ aut iudicant̃. oĩno
euacuant̃. Qm̃ absentẽ nullus addicit. nec vlla lex dãnat. Itẽ Da
masus papa. Qui accusare aliũ elegerit. ꝑ̃sens per se ⁊ nõ per alium
accuset. in scriptiõe videlicꝫ ꝑ̃missa. neq̃ꝫ vllus vnq̃ꝫ iudicet̃ anteq̃ꝫ
legitimos accusatores vel tutores ꝑ̃sentes habeat. locũq̃ꝫ defenden
di accipiat ad abluẽda crimina. Itẽ Felix papa. Absens ꝑ alium
nec accusare ne accusari põt. Cã. v. q. ij. Damasus papa. Delatum
est ad sedẽ apostolicã vos accusatiões fratꝝ ꝑ scripta suscipe absq̃ꝫ
legitimo accusatore. Qđ deinceps in omni orbe terrarũ fieri aplica
auctoritate ꝓhibem'. leges enim seculi accusatores ꝑ̃sentes exigũt
⁊ nõ ꝑ scripta. s. absentes. Extra. v. de accusationibus ⁊ re. Felix
papa. Si legitimus accusator nõ fuerit nõ fatiget̃ accusatus.

De Criminosi cõfessione. C. CX.

GRatianus. Cã. xv. q. vj. Qđ vero ꝯfessio cruciatib' extorquẽda non sit.
Alexãder papa testat̃ scribens oĩbus orthodoxis. Oĩs
enim cõfessio que fit ex necessitate fides nõ est. Cõfes/
sio igit̃ in talib' nõ debet extorqueri. sed sponte ꝓfiteri. pessimum
enim est de suspicione aut extorta cõfessione quenq̃ꝫ iudicare. cum
magis inspector sit dñs cordis q̃ꝫ oꝑis. Nõ aũt potest humano cõ
dennari examine: quẽ dñs suo reseruauit iudiciõ. Si oĩa naq̃ꝫ in
hoc seculo iudicata essent: locũ diuina iudicia nõ haberẽt. Regu
la iuris: Qui tacet: nõ vtiq̃ꝫ fatet̃: sed tñ verũ est eũ nõ negare. Ex
tra. ij. de ꝯfessis Clemẽs. ij. Eos quoꝝ suggestiõe scelus homicidij
se presbyter perpetrasse ꝓponit: nisi alijs modis verũ esse ꝯstiterit:
nulli censem' pene subdẽdos: q2 ſm vtriusq̃ꝫ iuris statuta de se cõ
fessi sup alioꝝ ꝯsciẽtijs interrogari nõ debent: ⁊ crimine lese maie/
statis excepto. De reatu proprio ꝯfitẽtis periculosa cõfessio nõ est
aduersus quẽlibet admittenda. Si tñ eos infamia hmõi laborare
cognoueris: singul' eis adiũctis trib' socijs sui ordinis purgationẽ
indicas. Inno. iij. Qm̃. U. canonic' bethleemitan' fuit in iure cõ
fessus: ꝙ pro prestãdo alteri' electiõi ꝯsensu: quingẽtoꝝ saracenoꝝ
obligationẽ receperit: ⁊ mediator extitit simoniace prauitatis: ipm̃
ꝑ diffinitiuã sententiã duxim' ab oĩ officio ⁊ bñficio ecclastico de/
ponẽdũ. Grego. ix. B. iudici viterbieñ. Ex parte abbatis ⁊ ꝯuẽt'
scĩ. M. monasterij fuit ꝓpositũ: ꝙ cũ inter ipos ex parte vna: ⁊. U.
noĩe vxoris sue ex altera corã te q̃stio verteret̃: econom' monasterij
memorati q̃dã ꝑ errorẽ facti fuit in iure confessus. Cũ igit̃ in nego
cio necdũ finito nemini noceat error facti: Mã. q̃. si huiusmodi po
terit errorẽ docere: ꝓuideas vt nulli sup hoc preiudiciũ generet̃. De
hac quoq̃ꝫ materia require supra ca. de rei cõfessione.

De Accusationũ calumnia ⁊ temeritate. C. CXI.

EX sũma iuris. In accusando vͦo peccat quis tri pliciter. s. calumniando: ⁊ hic ad talio/
nẽ tenet̃. Itẽ ꝑ̃uaricãdo: ⁊ talis ab accusatiõe repellit̃.
Itẽ tergiuersando: ⁊ hic infamis efficit̃: ⁊. v. libris auri
punit̃. At in his oĩb' si accusare cessauerit abolitione interueniẽte
nõ efficit̃ infamis: nec in aliquo punit̃. De calumnia quidẽ nisi sit
euidẽs: nõ notat̃ tutor: q̃ ex officio res pupilloꝝ admĩstrare tenet̃.
Itẽ neq̃ꝫ mater illũ accusans q̃ filiũ ei' ĩterfecit. Itẽ neq̃ꝫ successor
q̃ mortẽ ꝑ̃decessoris sui vindicare debet. Itẽ neq̃ꝫ pr̃ q̃ filio ꝑ̃cipit
vt libertũ accuset q2 veneniferũ poculũ sibi obtulit. Item neq̃ꝫ quẽ
vltim' dolor admissi criminis excusat: vt si pr̃ accuset adulterũ vxo
ris filij sui. Itẽ neq̃ꝫ marit' qñ accusat vxorẽ de adulterio iure ma
riti. Gratian'. Cã. ij. Notãdũ quoq̃ꝫ est: ꝙ sicut in digest. li. xlvij.
legit̃ ti. de abolitionib' criminũ. Accusatoꝝ temeritas trib' modis
detegit̃. Aut enĩ calumniant̃: aut ꝑ̃uaricant̃: aut tergiuersant̃. Ca/
lũniari est falsa crimina intẽdere. Preuaricari vera crimina abscõ/
dere. Tergiuersari in vniuersũ ab accusatiõe desistere. Sꝫ nõ vtiq̃ꝫ
q̃ nõ ꝓbat qđ intẽdit ꝓtin' calũniari videt̃. nã ei' rei inquisitio ar/
bitrio cognoscẽtis cõmittit̃: q̃ reo absoluto de accusatoris incipit
cõsilio q̃rere q̃ mẽte duct' ad accusationẽ ꝓcesserit. Et si q̃dẽ iustũ
ei' errorẽ repit: absoluit eũ. Si vͦo in euidenti calũnia deprehẽderit
eũ: legittimã ei penã irrogat. Pene vͦo ꝑsecutio nõ ei' volũtati mã
dat̃: sꝫ legis auctoritati reseruat̃. Si aũt interloquẽdo dixerit tici'
temere accusasse videt̃: nõ calũniatorẽ ꝓnũciauit. temeritas enĩ fa
cilitatis veniã ꝯtinet: ⁊ incõsult' calor calũnie vitio caret: ⁊ ob hoc
nullã penã irrogari oportet. Ex digest. li. xlvij. ti. de ꝑ̃uaricatorib'
Ulpian': Preuaricator est q̃si varicator q̃ diuersaꝫ partẽ adiuuat
ꝓdita cã sua. qđ nomẽ Labeo a varia ⁊ citatiõe ꝯtractũ ait. Extra
ij. de accusa. ⁊ re. ex brochardo. l. xliiij. Accusasti aliquẽ: ⁊ ꝑ tuã ac/
cusationẽ occisus ẽ: vbi pro pace. xl. dies in pane ⁊ aq̃: qđ quarẽte/
na vocat̃: cũ. vij. sequẽtib' annis penitere debes. Cũ autẽ ꝑ tuã de/
laturã debilitat' est: ꝑ tres debes. xl. penitere. Ibidẽ de calũniãti/
bus Grego. Forti' puniẽda sunt crimina que insontib' ⁊ maxime
sacratis hominibus inferunt̃.

De his qui deficiũt in accusationis ꝓsecutione. C. CXII.

CAusa. ii. q. iij. Damasus papa Calũniator aũt si in accusatiõe defecerit: talionẽ reci
piat. Itẽ ex decreto Adriani pape: Qui nõ probauerit
qđ obiecerit: penã. s. quam intulerit ipse patiat̃. In li.
capituloꝝ. c. lxx. capitulo legit̃: Si quẽ penituerit accusasse crimina/
liter: ⁊ inscriptionẽ fecisse: eo ꝙ ꝓbare nõ potuerit: si cum accusato
innocẽte cõuenerit: inuicẽ se absoluãt. Si vͦo iudex eũ q̃ accusatus
est criminosũ eẽ cognouerit: ⁊ inter reum ⁊ accusatorẽ ꝑ obreptio/
nẽ cõuenerit: de collusio penã excipiat legib' cõstitutã. Ibidẽ. q.
iiij. Deficiẽtib' vͦo accusatorib' nõ videt̃ eẽ cogẽdus reus ad pur/
gationẽ. Sicut enĩ possessor deficiẽte actore titulũ sue possessionis
ꝓbare nõ cogit̃: ita q̃ impetit̃ ad innocẽtiã suã purgandã cogẽdus
eẽ nõ credit̃. Cã. v. q. vj. Qui qđ intulerit ꝓbare nõ valet: punien/
dus est. Uñ Adrian' papa: Oĩs q̃ falsa intulerit puniat̃: ⁊ pro falsi
tate ferat infamiã. Itẽ ex decreto Adriani pape: Delatori aũt lin/
gua capulet̃: aut conuicto caput amputet̃. Delatores aũt sunt qui
inuidia ꝓdũt alios. Extra vbi supra. Innocẽtius. iij. Cũ dilect'

Aius magister scholasticus palestinus ad sedē apostolicā accessisset ꝛ de suo episcopo varios excessus nūciasset.nec itelligere potuerimus ꝓbatū esse sufficienter aliqḋ de ꝑdictis vobis. Man. q̄.memoratū magistrū scholasṫ.donec suā canonice purgauerit innocentiā.ſ.ꝙ nō caluniandi aīo ad huiusmōi crimina ꝓcesserit:ab officio ꝛ beneficio suspēdatis.vt ceteri pena perterriti ad infamiā suorum facile non prosiliant prelatorum.

De deficiētibus in primi capituli ꝓbatiōe. C. CXIII.

Ex summa iuris. Querit autē vtrū si aliquis simul de pluribus accuset: ꝛ vnū nō ꝓbet:ad alia sit admittēdus. Et quidē admitti pōt ad alia siue sint maiora siue minora. siue simul oīa velit ꝓbare.siue separatim:pōt enim q̄s de pluribꝰ cōdemnari vel absolui. Capitula vō q̄ videnṫ dicere cōtrariū.loquunṫ in eo casu qn̄ quis de calumnia sup primo cōdēnatus est.tunc enim nō debet admitti qꝛ p̄sumiṫ ꝙ ꝛ in alijs velit calumniari. Cā.iij.q.x.Gratianꝰ. Nō vero deficiētes in primo capitulo nō sint admittēdi ad sequētia.ex cōcil.carthagi.vij.ↄfirmaṫ.in quo sic statutū legiṫ. Placuit vt quotienscūq; clericis ab accusatoribus multa crimina obiciunṫ.ꝛ vnū ex his quo prius egerint.ꝓbare non valuerint.ad cetera iam nō admittanṫ. Itē Felix papa in.ij.decre.epis gallie. Si accusatorū persone in iudicio culpabiles apparuerint.ad arguendū de cetero non admittātur.nisi ꝓprias causas asserere.nō tn̄ criminales. vel ecclesiasticas voluerint.

De Obiectiōe criminis in modū exceptiōis. C. CXIIII.

Ibidem q.xi. Gratianus. Ab accusato vero accusationē in accusatorē verti multorū auctoritate prohibeṫ. Ait enim Stephanus papa. Negāda est accusatis licētia criminādi priusq̄ se crimine quo ꝑmunṫ exuerint.qꝛ nō est credēdū cōtra alios eorū cōfessioni qui criminibꝰ īplicanṫ:nisi se prius ꝓbauerit innocētes. Eadē vbi supra ca. Negātes. Li.ix. C.ti.i. imꝑatores Ualētinꝰ Ualeriꝰ ꝛ Gratianus. Negāda est accusatis nisi suas suorūve iniurias ꝓsequanṫ:licentiā criminandi in pari vel minori crimine priusq̄ se crimine quo premunṫ exuerint.ita tamē vt ꝛ ipsi īscriptionē ↄtra eos etiā pendēte accusatione deponere possint. Causa.vi. q.ij. Quod autē q̄ritur si eps̄ in accusatorē accusationē vertere voluerit.an sue simplici assertione fides sit habēda:facile soluitur. si sanctorū patrū auctoritas diligēter inspiciaṫ.vt enim sancti patres diffiniūt. nullius ꝑsone quantūlibet exercitate ↄfessioni fides est adhibēda: nisi cōpetētes ꝓbationes adhibeat. Ex summa iuris. In sūma vō notā.ꝙ accusatus anteq̄ nomē eius recipiaṫ iter reos si accusatorem de maiori crimine velit accusare.prior auditur.vel si suā aut suorū iniuriā ꝓsequtur. Si vō nomen eius receptū est iter reos neminem pōt accusare.potest tn̄ cōtra accusatorē inscriptionem deponere.ꝛ post sniām agere.nisi forte ↄdēneṫ de capitali crimine. pōt etiā q̄s accusatione pendēte cōtra aliū iniuriā suā exequi indirecta accusatione in modū exceptiōis.ꝛ anteq̄ accusatus accipiaṫ inter reos ꝛ post vsq; ad liṫ.cōtes.ꝛ sic accusatorē repellere.

De Uitio collusionis. C. CXV.

Ex summa iuris. Quoniā autē in actionibus criminū sepe colluditur. De collusione quoq; nōnulla hoc loco ↄferanṫ. Collusio est quedā illicita pactio inter actorē ꝛ reū ꝑ quā alter accepta pecunia.vel aliquo pecunie loco iteruenīēte.vel tergiuersaṫ.i.in totū ab accusatione desistit vel ꝑuaricaṫ.i.se maliciose in iudicio superari ꝑmittit. Fit aūt ꝑ trāsactionē cū.ſ.iteruenīēte pecunia vł aliquo pecunie loco a lite recediṫ. Sed cū sint causarū tria genera.ſ.ciuilis ꝛ criminalis ꝛ spiritualis. In cā ciuili nunq̄ fit collusio siue iudicis auctoritate:siue sentētionaliṫ cedatur. Itē siue gratis siue per transactionē.nisi in duobꝰ casibus.ſ.in actiōe famosa. in q̄ sine iudicis auctoritate nō licet trāsigere. Et in cā status vt si me agente cū aliquo tanq̄ seruꝰ meus esset vel liberṫꝰ passus sum eū ꝓnunciari ingenuū:cōfitēdo ↄtra me in iudicio ꝙ esset ingenuus. tūc enim ne ꝑ tales ita degeneres inq̄neṫ ordo in dignitate positorū vel senatus ecclesie.id est clericorū:statutū est vt hec collusio detegaṫ ac deṫ premiū detegēti. In cā vero criminali ante inchoatā actionē si g̃ra recedaṫ collusū nō videṫ:post inchoatā autē recedere nō licet etiā ꝑ g̃ram sine iudicis auctoritate. ꝛ etiā sine rei cōsensu si tormētis fuerit mācipatus vel ꝑ accusationē infamatꝰ.ꝛ si destiterit icidit in turpilianū si publicū crimē intēdit. Si vō priuatū extra ordinē puniṫ. Per trāsactiouē quidē licet vel nō licet.sm̄ leges reo recedere. put his versibus distinguiṫ. Sanguinis in penis nisi mechus trāsigat oīs ꝛc̄.sicut dictum est supra.ſ.in lib.precedente capitulo de transactiōe. Actori vō nunq̄ licet.sm̄ canones aūt etiā reo nō licet recedere ꝑ trāsactionē in criminali:cū nullū sit ibi crimē sāguinis. Porro in cā spūali ꝑ gratiam ex iusta cā licet recedere. Qui vō sine iusta cā recedit puniṫ. Per transactionē aūt nunq̄ licet:veluti cū sup ecclesiastico bñficio q̄s malitiose sibi controuersiā moueri facit:vt sic interposita trāsactiōe vel in aliū trāsferat ipm̄ beneficiū: vel exinde ꝑstet alij annuā pēsionē. ꝛ h̄ cū agiṫ de spūali tanq̄ bñficio. secꝰ vō si tanq̄ sup proprietate. Porro in cā mixta:cū.ſ.vir accusat vxorē ad diuortiū:potest maritꝰ desistē qn̄ vult. Fit itaq; collusio in causa crimiali ꝛ in spūali:cū distinctiōe tn̄ ī vtraq;. In ciuili vō nunq̄ nisi in predictis duobus casibus.

De Conscientia illicita. C. CXVI.

Ex sūma de casibꝰ. Quid de iudice q̄ scit accusatū ad penā capitis vel quālibet aliā corā se imunē penitꝰ a culpa q̄ sibi imponiṫ:ꝛ tn̄ videt testes paratos ad iurādū falsum:nūquid recipiet:aut si recipit iam:nunquid ꝑ illos condemnabit sciēter innocentē: Item quid facient officiales ꝛ executores q̄ nouerūt veritatē: ꝛ tn̄ vidēt illos iurare falsum:ꝛ cōpellunṫ mādato iudicis suspēdere vel decapitare innocētē:vel alio modo punire. Uideṫ eni oīno ꝙ nec iudex nec alij pn̄t procedere cōtra ↄsciētiā. Apl's:Omne qḋ nō est ex fide peccatū est. Idē:Omne qḋ fit cōtra ↄscientiā:edificat ad gehennā. Itē sm̄ quosdā Dis bō teneṫ ex ꝑcepto illū q̄ iniuste ad mortē ducit eripe ꝛ liberare etiā ꝑ vim. ꝛ sm̄ oēs tenenṫ saltē iudices ꝛ ꝑlati. Si ergo tenenṫ ab alijs defendere iudex vel officialis:multo fortius a seipso:sicut argumētaṫ canō ꝛ leges. Ecōtra videṫ. Dicit eni expsse Ambro.ꝙ iudex nō debet iudicare sm̄ priuatā ↄsciētiā quā apportauit de domo: s3 sm̄ iura ꝛ allegata ꝛ ꝓbata corā ipso vn̄ seꝗ debat pro tribunali.vn̄ descēdā inq̇t ꝛ videbo ꝛc̄. An nō est ita vt sciētia ꝛc̄.dicit glo. Tanq̄ iudex ꝛ tanq̄ deus oia nouerat. Itē licꝫ sacerdos sciat parrochianū suū in pctō mortali occulto:teneṫ tn̄ illi petēti in publicō dare eucharistiā. Ad hoc dico ꝙ iudex si perpēdit ꝙ testes velint deponere cōtra istū ꝛ peierare:debet niti ex officio suo(etiā si accusatꝰ taceat)ad repellendū illos a testimonio: vel qꝛ sunt ignoti vel infames:vel grauis opinionis:vel opponēdo eis aliquā similē cām. Si in narratiōe facti inuenerit eos deuiare a vero:subtiliter examinet:inuestigetq; causā ad repellendū eos.sicut daniel de duobꝰ senibꝰ falso testificātibꝰ ↄtra susannā. Si aūt nullo mō potest eos repellere:ꝛ ꝓbāt sm̄ formā iuris sufficiēter. Consulo vt deleget alteri si fieri pōt. Sinautē remittat ad superiorē. De officialibꝰ vō executoribꝰ ꝛ ceteris subditis credo saluo meliori cōsilio:ꝙ in hoc casu nō debēt obedire:si pro certo sciūt.secus si dubitant:tūc eni excusanṫ propter bonū obediētie.

De Causis suspēdēde ↄdēnationis ꝛ differēde C. CXVII.

Ex summa iuris. Iudicio vō siue ↄdēnationi supsedēdū est in quibusdā casibꝰ ſ.vbi timeṫ piculū scādali vel scismatis:vel turbatio pacis:vel strages multorū. Itē qn̄ talē est cōsuetudo Item qn̄ est ardua cā:puta fidei:q̄ tractari debet a solo papa. Preterea supsedendū est in iuuene:in seneꝗ:in muliere:in papa:in potēte:ꝛ in occulto crimine. Un̄ versus:Scādala scisma strages iuuenes trāsactio pacis:Papa senex mulier mos cā potēs vel occultū. Casibus bis debet correctio dissimilari. Lata porro ↄdēnatiōis in reum sentētia:differēda est ī quibusdā casibꝰ ipsiꝰ executio.ſ.qn̄ iudex sentētia:indicat q̄ expssū sit in iure. Itē qn̄ seruꝰ ↄdēnaṫ in cā crimiali rius iudicat. Debet eni differri sententia donec ille dn̄o suo reddidit ratiocinia. Item qn̄ mulier pregnans condemnaṫ:tunc etiam oportet differri donec peperit. Item quādo iudex aliquē condemnauit in deportationem:differēda est executio donec assigneṫ insula eidem. Unde versus:Exiliū seruus pregnās lesus solito plus. Non habet effectū sententia casibus istis.

De Absolutione accusati a crimine. C. CXVIII.

Absoluitur autē accusatꝰ de crimine tripliciter.ſ.ꝑ diffinitiuā sententiā: ꝛ extūc ab eodē de eodē crimine nō accusaṫ.ſ.ne sepꝰ de delictis eiusdē bois q̃raṫ. Ab alio quoq; nō:nisi doceat priorē preuaricatū esse:vel nisi cū dolorē suū ꝓsequiṫ:ꝛ docet accusationē institutā priori se nescisse. Itē ꝑ dispēsationē:q̄ est accusationis institute pemptio. Et fit tribus modis.ſ.publice:priuatim:ꝛ ex lege. Unde triplex distinguiṫ abolitio.ſ.publica:priuata:ꝛ legalis. Publica fit ad tēpus ob publicā gratulationē:vel ob rem prospere gestam:vel diem insignē. Priuata fit cū accusans eū absolui petit. Legalis autē fit accusatore moriēte:vel oīno ab accusatione desistente:vel ex iusta causa sic impedito vt accusationē ꝓseq̄ non

possit. Et illa quidē que fit publice fieri debet altera parte presente
⁊ cognita causa. non de plano sed de pleno. id est plena inq̄sitione.
post hanc q̄dē ⁊ ali⁹ ⁊ idē accusator admittit̃ finita. s. abolitiōis cā.
Post priuatā autē idē accusator nō admittit̃ sed alius. post legalē
similit̃. Pōt autē ⁊ iudex maximeq; impator ⁊ papa plerūq; accu
sato ⁊ cōfesso vel cōuicto penā ex officio suo remittere. ⁊ sic eum ab
soluere de crimine. Extra. v. de accusatiōibus ⁊ re. ex cōcil. magū
tinē. De his autem criminib⁹ de quibus absolutus est accusatus.
nō potest accusatio vl̃ actio replicari. Actor hoc ītellige cum pre
dicta distictione.

¶ De Uerborum significatione. C. CXIX.

Damasus. Ad eorum autē que dicunt̃ interp̄ta
tiones necessariū est scire verborū
significatiōes ⁊ ambiguitatū expositiones. Uerborum
ambiguitas alia est in legibus. alia in iudicijs. alia in te
stamētis ⁊ vltimis volūtatib⁹. alia vō in cōtractib⁹. Et alia in stipu
lationibus. De legū ambiguitate planū est. q̄ eius est īterp̄tari cui⁹
⁊ cōdere. In iudicijs aūt alia est ambiguitas in ɔtestatiōe litis. alia
in cōfessionib⁹. alia in testimonijs vel ꝓbationib⁹. alia in sentētijs.
In cōtest. litis ambiguitas petitiōis interp̄tāda est pro actore. Am
biguitas respōsionis cōtra reum. Nā circa litis exordiū plus credi
tur actori q̄ reo. Si autem in confessione est ambiguitas ɔ; vrgeri
cōfitens vt certū confiteat̃. sic autē accipiat̃. qđ magis expedit ad
uersario. Circa ꝓbationū ꝓprietates cōtra actorē p̄sumit̃. Semp
enim in ambiguis testiū dictis reus absoluit̃. nec enim testes post
publicationē reuersari possunt. vt dictū suū interpretent̃. Sed hoc
tn̄ possunt incōtinēti. s. post publicationē. Sic itaq; quo ad initiū
pro actore. quo ad finē pro reo p̄sumit̃. quo ad media vō ꝑ vtroq;.
Post sniam autē. iudicis est īterp̄tari. Sed distinguit̃ inter ordina
riū ⁊ delegatū: delegat⁹ enim eodē die tm̄ interp̄tatur: ordinarius
autē etiam pōt in executiōe. ⁊ hoc in diffinitiuis. in interlocutorijs
enim etiā delegatus pōt. immo etiā reuocare posset qđ plus est. In
testamētis autē vel vltimis voluntatib⁹ s; intētionē ꝓferentis est
ambiguitas interp̄tanda. Distinguendū est tn̄ vtrū vsus sit nomine
ꝓprio vno pro alio. an noīe appellatiuo vno ꝓ alio. In primo casu
valet qđ fit. In scđo nō. In cōtractibus porro distingue. aut certu;
fit q̄ cōsenserit. ⁊ tūc valet qđ agit̃. etiā si vno noīe appellatiuo sint
vsi pro alio. aut certū fit q̄ nō cōsenserint. ⁊ tūc nihil agit̃. aut dubi
tet̃ qđ senserint ⁊ tunc distinguo. q̄r aut p̄sumi pōt intētio cliētis
ex adiacētibus causis. ⁊ tunc ad intētionē verba referant̃. aut non
potest. ⁊ tunc ad cōem verbi significationē recurrat̃. Qđ si ⁊ illa se
habet in duas ptes subdistinguo: aut enim valet qđ dictum est sm
vnā partē intellectū. aut sm vtraq;. In primo casu cōmodissime id
accipit̃ qđ rei gerēde aptius est. In scđo casu cōtra eū interp̄tandū
est in cuius sint potestate verba aptius dicere. In stipulationibus
autē ambiguitas responsionis pro reo interpretanda est ex hoc q̄r
nulla ex vtraq; parte fraus vertit̃. Ceterū; autē si vertit̃. Distingue
vtrū ex altera. an ex vtraq;. Si ex altera v̄ba sunt cōtra illā interp̄tā
da sicut dicit̃ in iuramētis que sunt similit̃ q̄si cōtract⁹ siue sit susci
piens siue ꝓferens verba. Si vero ex vtraq; ⁊ circa diuersa dolus
dolo cōpenset̃. s. vt q̄ tenet teneat. Nā cōtra doli actionē dolo exci
pitur sed nō replicat̃ ex eodē de quo agebat̃. lic; de alio posset etiā
si maius esset. Si vō circa idē ⁊ stipulatio fauorabilis est ad cōem
verbi significationē recurrat̃. porro si fauorabilis nō est. locū habet
qđ prius dictū est. s. vt dolus dolo cōpenset̃. ⁊ hoc q̄r de dolo exci
pientis nō ɔstat. nisi ꝑ dictū agētis. alias salua tali distinctiōe. Hec
de verborū significatiōe generalia pstrixisse sufficiat. neq; enim oīa
specialia plene referre nobis possibile est.

¶ De Penis canonicis ⁊ legalibus. C. CXX.

Ex summa iuris. Pena est iudicialis retribu
tio ꝑ peccato. Uel aliter pena est sa
tisfactio delicti q̄ a lege vel ministro legis īponit̃. Gra
tianus. Cā. xxxiij. q. ij. Pena nulli est inferēda nisi ꝑ iudi
cē vnde licet vir possit vxorē dimittere fornicationis causa. tn̄ quia
separatio pena est. nō licet alicui auctoritate sua dimittere. Qđ etiā
de pena homicidij. ⁊ de q̄libet alia ītelligendu; est. Ex summa de
casibus penarū: alia est canonica alia legalis. Canonica iterum sub
diuiditur. quia alia est spiritualis. alia corporalis. alia pecuniaria.
Spiritualis enim quincuplex. Nam alia increpationis. alia inter
dicti vel suspensionis. alia excōmunicationis. alia infamie. alia de
positionis. Corporalis pena similiter quincuplex inuenitur. vna ie
iunij siue abstinentie. alia verberationis. alia seruitutis. alia publi
cationis omnium bonorum. alia exilij. Exilium triplex est. aliud in
loco certo. vt cum quis intruditur in monasterium: aliud a loco
determinato: vt cū ꝓhibet̃ alicui esse in aliquo certo loco: sed sit ali
bi pro velle suo. Aliud ab oī loco: vt cū interdicit̃ publice penitenti
bus morari in vno loco vltra vnū vel duos dies: ⁊ sic pegrinant̃ ꝑ
orbem ad tps. Pecuniaria infert̃ aliq̄n pro iniuria illata psone vel
loco. aliq̄n pro illati damni satisfactione: vt pro furto vel rapina vl̃
simili. Pena aūt legal̃ est multiplex. Nā alia est mortis corporal̃
vel vrbiū: vel detrūcatiōis mēbrorū. Alia depositio: alia p̄scriptio vl̃
relegatio: alia exiliū: ⁊ alie multe. Generalit̃ iudices pñt punire sub
ditos iuxta q̄ntitatē culparū: ⁊ nullus ali⁹. Nā iurisdictio sine mo
dica coertiōe nulla ē. Hoc tn̄ scias: q̄ penas maiores: vt decapitare
q̄ntū ad forū seculare: vel deponē quo ad forū eccl̃iasticū nō pñt iu
dices nisi maiores: q̄ etiā dicunt̃ habē merū imperiū: vt eps in eccle
siasticis. ad ipsum enī ptinēt negocia maiora.

¶ De Speciebus penarū legaliū. C. CXXI.

Isidorus in li. Ethi. v. Octo genera penarū ī
legib⁹ cōtineri Tulli⁹ scribit. s. dā
mnū: vincula: verbera: talionē: ignominiā: exiliū: seruitu
tē: ⁊ mortē. Cōpedes dicte sunt q̄r ɔtinēt pedes. Pedi
ces sunt laquei quib⁹ pedes illaqueant̃: dicte a pedib⁹ capiēdis. Ca
thene aūt dicunt̃ eo q̄ capiēdo se teneāt plurib⁹ nodis. Manices
sunt vincula quib⁹ man⁹ capiunt̃: l; ⁊ manice tunicarū sint. Nerui
vincula vel cathene quib⁹ pedes vel ceruices impediunt̃. Boia est
torques damnatorū q̄si iugū in boue. Uerbera dicta: q̄r cū agitant̃
aera vberāt. Hinc flagra ⁊ plage ⁊ flagella: q̄r cū flatu ⁊ strepitu in
corpore sonāt. Nā plage q̄si flage. S; plage ⁊ flagra p̄me positiōis
sunt: flagella aūt ꝑ diminutionē dicta sunt. Anguilla est q̄ in schol̃
pueri coercent̃: q̄ vulgo scutica dicit̃. Fustes aūt pali sunt quib⁹ ꝑ
crimib⁹ iuuenes feriunt̃: appellati q̄ p̄fixi in fossis stent. Scorpio ē
virga nodosa vel aculeata: sic dicta q̄r arcuato vulnere in corpe infi
git̃. Ungule dicte sūt eo q̄ effodiāt. he ⁊ fidicule: q̄r is rei in eculeo
torquent̃ vt fides inueniat̃. Eculeus aūt dict⁹ est eo q̄ extēdat. Est
⁊ lautumia gen⁹ supplicij ad vberādū aptū: inuentū a Tarq̄no sup
bo: q̄ tormēta fustes metalla atq; exilia prior adinuenit: ⁊ ipse prior
ex regib⁹ exiliū meruit. Talio est sil̃itudo vindicte: vt taliter q̄s pa
tiat̃ vt fecit. Hoc enī ⁊ natura ⁊ lege est institutū: vt ledētē filis vin
dicta sequat̃. Exiliū dictū q̄si extra solū. Nā exul dicit̃ q̄ extra solū
est. Uñ postliminiū redeuntib⁹: hoc est de exilio reducēdis: q̄ sunt
eiecti iniuria. i. limē patrie. Diuidit̃ aūt exiliū in relegatis ⁊ deporta
tis. Relegat⁹ est quē bona sua sequunt̃: deportatus quē nō sequū
tur. Proscriptio exilij ꝓcul damnatio: q̄si porro scriptio. Itē p̄scri
ptus q̄si palā script⁹. Metallū est vbi exules deputant̃ ad eruendā
venā marmoraq; secāda in crustis. Seruit⁹ a seruādo vocata est. h̄
est sola malorū oīu; postrema: q̄ liberis oī supplicio grauior est. Nā
vbi libertas perijt vna: ibi perierūt ⁊ oīa. Patibulū aūt vulgo furca
dicit̃: q̄si ferēs caput. Suspēsum enī ⁊ strāgulatū eo exanimat. S;
patibuli minor pena q̄ crucis. Nā patibulo appēsus statim exani
mat̃. Cruci aūt affixus diu cruciat̃. Culleū est parricidale vasculū
ab oculendo. i. claudendo dictū. est aūt vter ex corio factus: in quo
parricide cū simio ⁊ gallo ⁊ serpēte inclusi in mare p̄cipitant̃. Diu
aūt istarū mortiū gen⁹ aiaduersio noīat̃. ⁊ dicit̃ aiaduertere animū
vertere ad puniendū reum.

¶ De ignominiosa missiōe ⁊ capitis diminutiōe. C. CXXII.

Ex digest. li. iij. l. ptoris vba. De his q̄ infamia
notant̃ multa sunt genera missionū
Est honesta q̄ e meritis stipēdijs vl̃ ante ab impatore in
dulget̃. Est causaria q̄ ꝓpter valitudines laborib⁹ mili
tie soluitur. Est ignominiosa totiēs quotiēs is q̄ mittit addit noia
tim ignominie cā mittē. Est ⁊ quartū genus missionis: si quis eui
tādorū numerū causa militiā subijsset. Hec aūt missio estimationē
non ledit. Ignominie autē causa missis neq; in vrbe neq; alibi vbi
impator est morari licet. Ibidē. iiij. li. Paulus li. xj. ad eđ. Ciuita
tis amissione fit capitis diminutio: vt in aque ⁊ ignis interdictiōe.
Qui deficiūt: capite minuunt̃. Deficere autē dicunt̃ q̄ ab his quor
sub impio sunt desistūt: ⁊ in hostium nume⁹ se conferūt. Sed ⁊ hi
quos senat⁹ hostes iudicauit: vel relegati vtiq; vsq; adeo vt ciuita
tem amittant. Caius li. iiij. ad eđ. ꝓuin. Eas obligatiōes q̄ natura
lem prestationē habere intelligunt̃: palam est diminutione capitis
nō perire: quia ciuilis ratio naturalia iura corrumpere non potest.
Paulus li. ij. ad Sab. Capitis diminutiōis tria genera sunt. Ma
xima: media: minima. Tria enī sunt que habemus: libertatē: ciuita
tem: familiam. Maxima est cū hec tria pariter amittunt̃. Media
cū ciuitas amittit̃ ⁊ libertas retinet̃. Minima cū sola familia mu
tatur: ciuitate ⁊ libertate retentis.

¶ De Judicijs criminū publicis sm leges. C. CXXIII.

Iustinianus insti. lib. iiij. Publica iudicia dicta sunt: q2 cuiuis ex populo executio eo2 plerūq3 dat. ho2ū quedā capitalia sunt: q̄dā nō capitalia. Capitalia q̄ vltimo supplicio affi ciūt: vel aque ꝛ ignis interdictiōe. vel deportatione vel metallo. Ce tera si q̄ īfamiā irrogāt cū dāno pecuniario publica etiā iudicia sꝫ. sed nō capitalia. Publica autē iudicia h̄ sunt Lex iulia maiestatis lese in eos. q̄. c̄otra impatorē vel rēpublicā aliq̄d moliti sunt: cui⁹ pena aīe amissionē sustinet. ꝛ memoria rei etiā post mortē dānat. Itē lex iulia de adulterij coercēdis q̄ nō solū temeratores alienaru3 nuptia2 gladio punit. sed etiā eos q̄ cū masculis nefandā libidine3 exercere audēt. q̄ lex etiā stupri flagiciū punit: cū q̄s sine vi vel virginem vel viduā honeste viuentē stuprauerit: penā autē eadē lex irrogat peccatorib⁹ si honeste sunt publicationē ptis dimidie bono2u3 co2ū. si humiles corpis coertionē cū relegatiōe. Itē lex cornelia de ficcarijs q̄ homicidas vltore ferro psequtur vel eos qui causa hoīem occidēdi cū telo ambulāt. Telū autē (vt ait cayus) in interp̄tatione legis. xij. tabula2 id appellat̄ q̄d ab arcu mittit̄. ꝛ q̄d manu cuiuslꝫ mittit̄. vt aūt ait Paulus in lib. sētia2 qui telū p̄ tuēde salutis causa gerit. nō videt̄ hoīs occidēdi causa portare. Igit̄ ꝛ lapis ꝛ lignū ꝛ ferrū teli noīe ɔtinet̄. dictū ob h̄ q̄ in lōginquū mittit̄ a greco telon. Sicca est ferrū occultū. Eadē lege ꝛ venefici capite damnant̄ q̄ artibus odiosis tam venenis q̄ susurris magicis hoīes occidūt. vel mala medicamēta publice vendūt. Itē lex pōpeia de parricidis sm̄ quā parricida nec gladio nec ignib⁹. nec alia solēni pena subicitur. Sed insultus culleo cū cane ꝛ gallo gallinatio ꝛ vipera ꝛ symia iter illas ferales angustias cōprehēsus sm̄ q̄ regionis q̄litas tulerit vel in vicinū mare vel in amnē pijcit̄ vt oīum elemēto2 vsu viuus carere incipiat. ꝛ ei celū supstiti terra mortuo auferat̄. Itē lex cornelia de falsis q̄ penā irrogat ei q̄ testamentū vel aliud instrumētum falsum scripserit. signauerit. recitauerit. subiecerit q̄ signū adulterinū fecerit sculpserit expsserit sciēs dolo malo hui⁹ legis pena in seruos vltimū suppliciū est: in liberos deportatio. Ite3 lex iulia de vi publica seu puiuata cui⁹ legis pena in armatā vim. id est publicam deportatio. In p̄uatā. i. sine armis tertie ptis bonorum publicatio. Raptus autē violētus virginis aut vidue aut sanctimonialis tam in ipsos peccatores q̄ in illos q̄ opem flagitio dederūt. capite puniuntur. Itē lex iulia peculat⁹ eos punit q̄ pecuniā vel rēpublicā vel sacrā vel religiosam furati fuerint. Sꝫ ꝛ ipsi iudices si tpe administrationis hoc fecerint. capitali aiaduersione puniunt̄. vt oēs illi q̄ ministerium ad hoc illis adhibuerunt. vel q̄ pecunias ab his subtractas sciēter susceperūt. Itē lex flauia de plagiarijs. q̄ interdū capitis penā irrogat. interdū leuiorē. Itē lex iulia de ambitu ꝛ lex iulia repetūda2: ꝛ lex iulia de annona ꝛ alie q̄ aīe q̄dē amissionē nō irrogāt. Sed alijs penis eos subiciunt qui earū p̄cepta neglexerint.

¶ Itē de eodē. C. CXXIIII.

Ex instrumento iuris. Turpe lucrum ab heredibus semper extorquet̄. Criminū quedā sunt publica. q̄dā extraordinaria. Publica quo2u3 executio cuiuis de pplo plerūq3 dat̄. Nā cōstante matrimonio adulterij accusatio nō oībus pmittit̄: ho2ū quedā sunt capitalia. quedā nō. Capitalia sunt q̄ caput vel ciuitatē eximūt. Receptatores latronū eo mō puniēdi sūt vt latrones. Effractores q̄n̄q3 capite puniunt̄. q̄n̄q3 leui⁹. Expilatores tāq3 atroces fures grauius puniunt̄. Qui hereditatē nōdū aditā expilauerit. extra ordinē punitur. Qui terminos mouēt pecuniali pena. l. aureo2ū tenent̄ quā in publico dare debēt. ꝛ corporaliter extra ordinē puniunt̄. Sacrilegi q̄n̄q3 bestijs damnant̄ q̄n̄q3 viui eximuntur. q̄n̄q3 in furca suspendunt̄. Qui mortē sibi cōsciscūt ante sētiam eo2 bona fisco vendicant̄. Crimen hereseos crimini maiestatis simile est. ꝛ iisdē modis punit̄ id est oīu3 bonorū confiscatione ꝛ aīe amissione. nisi q̄ in hoc crimine delicti venia penitētibus nō denegat̄. Criminis apostatatus pena est versari inter hoīes ꝛ hominu3 carere suffragijs. bona eo2ū publicātur si viui de eodem crimine a quolibet cōuincantur. Mathematici ꝛ similes cōcremādi sunt. vel vltore gladio pstemēdi. vel ferali peste absumēdi. Lex miscella psequit̄ libertinos qui dicūt se ingenuos. Crimen false monete flāmarū deposcit adustionē. Famosi libelli scriptor vel publicator capitalem meret̄ sententiā. Incendiarij igne cremant̄. Grassatores capite minuunt̄. Cōsilio2 renūciatores aut viui eximunt̄ aut furca suspēdunt̄. Qui nondū viri potētes virgines corrūpunt. aut furca suspēduntur aut bestijs obijciunt̄. aut in insulam deportantur.

¶ Quod non solum opus sed etiā volūtas aut consiliū in criminibus sit puniendum. C. CXXV.

Causa. xxxiij. de peniten. distinc. j. Eodem li. viij. Eadem aūt seueritate volūtatē sceleris q̄ effectū puniri voluerūt. Eodē li. j. ti. de epīs ꝛ clericis impator Iustinian⁹: Si q̄s nō dicā rapere: sed tm̄ attētare matrimonij iungendi causa: sacratissimas virgines ausus fuerit: capitali ferietur sententia. Itē ad cornel. l. de ficcarijs: Si q̄s cū telo ambulauerit hoīs necādi cā: sicut is qui hominē occiderit: vel cui⁹ dolo factū fuerit cōmissum: legis cornelie de ficcarijs pena coerceat̄. Impator Valeri⁹ ꝛ Gratian⁹: Si quis infantis necādi piaculū ingressus fuerit: sciat se capitali supplicio eē puniēdū. Impator Gratian⁹ ꝛ Valerius: Si forte mulier mortis periculo parasse insidias: vel quolibet alio genere volūtatē occidēdi habuisse inueniat̄: vel forte maritus eo modo insequit̄ vxorē: in eadem questione ab omni familia nō solū mariti: sed etiā vxoris: q̄ tm̄ tūc tpis domi fuerit querendū est sine cuiusquā defensiōe. Itē in digest. ti. de iniurijs. l. Sed ꝛ q̄stiōis. Si q̄s tā masculū q̄ feminā siue ingenuos siue libertinos impudicos facere attētauerit: iniuriarū tenebitur. Sed ꝛ si serui pudicicia attētata sit: iniuria locū h̄ꝫ. Itē nō solū is iniuriarū tenet̄ q̄ fecit iniuriā: hoc est q̄ pcussit. verū etiā ille quoq3 tenet̄ q̄ dolo fecit: vel q̄ curauit: vt cui mala pugno pcuteret. Idē apud Labeonē querit̄: Si q̄s pulsatus quidē non est: verū man⁹ leuate sunt aduersus eū: ꝛ sepe territus q̄si vapulaturus: nō tm̄ pcussus: iniuriarū actione tenet̄. Ibidē ti. de extraordinarijs criminib⁹: Sollicitatores aliarū nuptiarū: iteq3 matrimonio rū interpellatores: ꝛ si effectu sceleris potiri nō pnt: pp̄ter volūtatē pniciose libidinis extra ordinē puniūt̄. Qui puero stuprū abducto vel corrupto comite psuaserit: aut mulierē: aut puellā interpellauerit: quidve impudicicie grā fecerit: donū prebuerit: preciūve q̄ is psuadeat dederit: pfecto flagicio punit̄ capite: imp̄fecto i insulā deportat̄: corrupti comites summo supplicio puniunt̄. Sed contra eodē li. ti. de penis. Cogitationis penā nemo patiat̄. Gratianus: Cogitatio quidē nō meret̄ penā lege ciuili: cū suis terminis ɔtēta est. Verū q̄q3 lex min⁹ eū q̄ occidēdi hoīs causa cū telo fuerit inuētus q̄ eū q̄ occiderit puniat. Discernūt̄ tm̄ a maleficijs ea q̄ de iure effectū desiderāt. In his enī nō nisi iudiciū animi ɔsideraf. Vn̄ in digest. ti. de repudijs: diuortiū nō est verū: nisi q̄ aīo perpetua obstinatione discessionē facit. ita quicq̄d calore iracūdie fit vel dicit̄: nō aliter ratū est q̄ si perseuerātia approbauerit iudiciū animi fuisse. Ideoq3 per eū calorē misso repudio: si in breui reuersa est vxor: nec diuertisse videt̄. Hinc etiā in canonib⁹: Si q̄s iratus crimen alicui obiecerit ꝛc. Ex ɔsilio aūt velut ex facto aliquē teneri Augu. pbat. Periculose decipiunt̄ q̄ estimāt eos tm̄ homicidas eē q̄ manibus hominē occidūt: ꝛ nō potius eos p̄ quo2 ɔsiliū ꝛ fraudē ꝛ exhortationē homines extinguunt̄ ꝛc.

¶ De pena legaliū ꝛ moderatione. C. CXXVI.

Ibidē Gratian⁹: Pene sicut in digestis ti. de penis legit̄: legū interpretatiōe molliēde sūt poti⁹ q̄ nimis exasperāde: atq3 ideo propriū casum nō excedūt. Sed q̄ de raptu virginū: vel aduocatis: siue de crimine maiestatis: vel de ficcarijs dicta sunt: fauore religionis ꝛ si dei: atq3 principalis: ꝛ odio ficcario2 introducta sunt. Iniuriarū vo nō pro earū varietate multipliciter q̄s ꝛ reus fieri potest. Varietas itaq3 criminū varietatē inducit penarū. Vn̄ in digestis ti. de penis Aut facta puniunt̄: vt furta cedesq3. Aut dicta: vt ɔuicia. Et in fide aduocatiōis aut scripta: vt falsa charta: ꝛ famosi libelli. Aut ɔsilia: vt ɔiurationes. Aut conscietia latronū quousq3 alios suadēdo monuisse sceleris est instar. Sed hec q̄ttuor genera ɔsiderāda sunt. vij modis. Causa: persona: loco: tpe. q̄litate: quātitate: euētu. Cā vt in verberib⁹ q̄ impunita sunt a magistro illata vel a parēte: q̄m emendatiōis aīo nō iniurie grā videnf adhiberi puniunt̄: cū q̄s ab extraneo per irā pulsat̄. Persona dupliciter spectat̄: Eius q̄ fecit: ꝛ eius qui passus est. Aliter eni puniunt̄ ex eisdē facinorib⁹ serui q̄ liberi: ꝛ aliter qui in dn̄m parentemve ausus est: q̄ qui in extraneū. ꝛ q̄ in magistrū q̄ qui in priuatum. In huius rei cōsideratione etatis quoq3 ratio habeat̄. Locus facit vt idem vel furtū vel sacrilegiū sit ꝛ capite luendū vel minore supplicio. Tēpus discernit ꝛ emansorē et effractorē: furem vel diurnū vel nocturnū. Qualitate: factum vel atrocius vel leuius est: vt furta manifesta nō manifestis discerni solent: rixa a grassaturis: expilationes a furtis: petulantia a violentia. Quātitas discernit furē de abigeo. nam qui suem vnū surripuerit vt fur coercebit̄: q̄ gregē vt abigeus. Euētus spectat̄ vt a demētissimo queq3 facta: q̄q3 lex min⁹ eū q̄ occidēdi hoīs causa cū telo fuerit inuētus q̄ eū q̄ occiderit puniat. Et ideo apud grecos exilio voluntario fortuiti casus luebantur.

De Lentanda iuris canonici seueritate. C. CXXVII.

Causa. i. q. vij. Canonice quoqꝫ rigoꝛ disciplinequādoqꝫ relaxat̃ ex dispēsatiōe misericoꝛdie. Multoꝝ enim crimina sunt dānabilia q̄ tñ ecclia tolerat: pro tpe: ꝑ ꝑsona intuitu pietatis vel necessitatis vel vtilitatis. ⁊ ꝑ euentu rei. Pro tpe: sicut Gelasius q̄ cū necessitatē tpis videret italicā ecclesiā ꝓpter belli famisqꝫ incursionem fere oīum clericoꝝ officio destitutaꝫ. adeo vt plerisqꝫ populis subsidia regendoꝛum deessent aīaꝝ cōcessit de monachis vel laicis clericos assumi. Similit̃ ex dispēsatiōe in niceno cōcilio statutuꝫ est de nouatianis. vt ad ecclesiā redeūtes oꝛdinentur. Pro ꝑsona sicut bea. Grego. scribēs Januario epo ait. Tāta neq̄tia ad aures nostras de tua senectute ꝑuenit: vt eā nisi humanitus adhuc pensaremus fixa iam maledictiōe ferremus. Et quidē pene fuerat in te sniā iaculanda. Sed qm̃ simplicitatē tuā cū senectute nouimus interim taceamus. Pietatis intuitu: sicut de illitteratꝭ ⁊ coꝛpe viciatis Gelasi⁹ ait. Si q̄ vel ꝓpꝛia volūtate vel temeritate vel incuria ꝑsidentiuꝫ tales sunt nihil vltra ꝓmotiōis accipiāt. satisqꝫ habeāt. hoc sibi ꝑ nimia miseratiōe cōcessum. Necessitatis intuitu: sicut Hylarius papa: q̄ cum de quodā epo ꝑter notitiā vel cōsensum metropolitani oꝛdinato loqueret̃: ne in vtroqꝫ graue scādalū fieret ait in epistola sua. Quoniā quicq̄d ab alterutra parte est indicatū: omni videmus ꝑuersitate ꝯfusum tēpoꝝ necessitate ꝑspecta: hac rōne decernimus ad veniā ꝑtinere qđ gestū est. vt deinceps nullus ꝑter notitiam vel cōsensum metropolitani oꝛdinet̃ antistes. Itē Innocētius papa. Quotiēs a populis aut a turba peccat̃ q2 in oēs propter multitudinem vindicari nō pōt. multū solet trāsire. pꝛioꝛa ergo dimittēda dico dei iudicio. ⁊ de reliquo maxima sollicitudine ꝑcauenda. Iteꝫ in epl'a Cyrilli ad Januariū ꝑsbyteꝝ ⁊ archimādritā. Dispēsatiōes reꝝ nōnunq̄ cogūt parū quidē a debito rigoꝛe quosdā foras exire vt magis aliq̄d lucrifaciant. Sicut eni hi qui mare nauigāt tēpestate vꝛgēte: nauiqꝫ periclitāte: ⁊ anxiati quedam exonerāt vt cetera salua ꝑmaneāt. ita ⁊ nos cū nō habemus saluandoꝝ oīum negocioꝝ penitus certitudinē. despicimus ex his q̄dā ne cunctoꝝ patiamur dispēdia. Utilitatis intuitu sicut in meldēsi cōcil'. ꝓhibetur de filijs virginū ꝑ vim raptaꝝ ⁊ sic ad cōiugiū raptoꝝ applicatarū. Tali cōiugio generāti ecclesiasticis oꝛdinib⁹ nō applicent̃ nisi foꝛte illos aut maxima ecclesie vtilitas vel necessitas postulet: vel euidēs meritoꝝ pꝛerogatiua cōmendet. Pro euētu etiā rei q̄dā i ecclesia tolerant̃: sicut Leo papa ait in decretis suis de laicis subito contra decreta canonū oꝛdinatis epis. Illos quoꝝ prouectio hoc tñ repꝛehensionis incurrit. ꝙ ex laicis ad ep̄ale officiū electi sunt suū locuꝫ tenere ꝑmittimus. nō ꝑiudicātes apostolice sedis statutis. q2 remissio peccati nō dat licentiā delinquēdi. Gratianus. Ecce q̄bus de causis quedā in ecclesijs tolerant̃ que eisdē cessantibus pia seueritate vindicant̃. Gelasius papa. Aliquādo enim ꝑ necessitate ecclesie mutilant̃ ⁊ laxant̃ precepta canonica.

De his qui excusant aliquos a pena. C. CXXVIII.

Ex summa de ca. Sunt autē multa que excusant a pena. videlicet mentis alienatio. Talia enim que fiunt alienata mēte īpunita sunt. Dicit̃ autē homo alienate mētis tripliciter. s. ꝑ stupoꝛeꝫ seu mētis ꝑturbatiōnē. Hoc modo videt̃ Augu. excusare Loth de eo ꝙ filias suas voluit ꝓstituere vt viros hospites liberaret. Item per furoꝛē. Itē per ebꝛietatē. ⁊ hoc ītelligas si ex toto sunt alienate mentis: ita ꝙ in nullo sunt cōpotes sui ⁊ nihil ītelligunt. alias excusarent̃ nō a toto sed a tāto: tñ si fuerint liberati: oībus est penitētia īponēda sed leuioꝛ q̄ꝫ si sani tale q̄d cōmisissent. hoc autē fit ad cautelā. ⁊ ne disciplina ecclesie deferat̃. Item excusat a culpa ⁊ a pena coactio. a toto si fuerit absoluta. a tāto si fuerit ꝯditionalis. Itē excusat deceptio si foꝛte aliq̄s decept⁹ ꝑ fraudē. vel dolū alteri⁹. vel ꝑ erroꝛē facti ꝓbabilē fecit nō faciendū. Fallit h' in his q̄ sunt cōtra articulos fidei ꝑcepta vel ꝓhibitiōes dñi: sine quoꝝ obseruantia nō est salus. ⁊ de tali ignoꝛantia dicit̃: Si q̄s ignoꝛat ignoꝛabitur. Qñqꝫ tñ excusat in istis ignoꝛātia nō a toto sed a tāto. s. cū nō fuerit affectata sed īuincibilis. Itē multitudo nō excusat aliquē in delictis. sicut nec cōsuetudo. nec aliq̄ diuturnitas tpis. Releuat tamē multitudo a pena tēꝑali in duob⁹ casib⁹. s. cū multitudo est in culpa. vel cū delinquens hꝫ sociā multitudinē. Itē qñqꝫ excusat etas. vel a toto si est infans nō doli capax. Alie vō etates aliqñ attenuāt ipsa peccata ⁊ penas debitas pro peccatis s̃ꝫ varietatē ipsaꝝ etatū: ⁊ eoꝛum que geruntur. Item iocandi vel certandi facilitas. Preter hec autem nota in summa que sunt considerāda in aggrauatione vel attenuatione pene. ⁊ etiam in aliquib⁹ omnimoda excusatiōes.

An Aliquis puniendus sit sine culpa. C. CXXIX.

Causa. i. q. iiij. Querit̃ an paternū crimen huic deputet̃: qđ eo ignorāte cōstat admissum. Q2 ignoꝛātia hūc excusat: multoꝝ auctoꝛitatibus ꝓbat̃. Ait eni Aug. Nulli⁹ crimē maculat nesciētē. Itē q̄s locus innocētie relinquit̃: si alienū crimē maculat nesciētē. Itē ex ꝯcil'. tol'. iiij. Judei baptisati si postea preuaricātes in chꝛistū q̄libet pena damnati extiterint: a rebus eoꝝ fideles filios suos excludi nō opoꝛtebit: q2 scriptū est: Fili⁹ nō poꝛtabit iniq̄tatē pr̄is. Ecōtra dñs ad moysen: Ego sum deus zelotes: q̄ visito peccata patrū in filios vsqꝫ ad tertiā ⁊ q̄rtā generationē: licꝫ nō ineq̄litate iudicij: sed magnitudine clemētie. Itē ꝑuulos sodomitarū nō excusauit ignoꝛātia: quin pro paterno scelere celesti igne ꝯsumerent̃. Sed h' igne pena illis diminuta ē: quib⁹ successio paterni sceleris est adempta. Pariter aūt mōstratū est peccatis parentū paruulos aliqñ coꝛpoꝛaliter flagellari. Illud idem ⁊ intelligendū est de paruulis: q̄ peccato dathan ⁊ abyron viui descēderūt ad inferos. Itē cham peccāte chanaan fili⁹ eius maledicit̃. Gyezi delinquēte lepꝛa trāsmittit̃ ad posteros. Judeis clamātib⁹ Sāguis ei⁹ sup nos ⁊ sup filios nr̃os. reliquie eoꝝ pene moꝛtis chꝛisti addicte sunt. Achab quoqꝫ peccante posteri ei⁹ regni soliū amiserūt. ⁊ qui de eius semine in regno inde nati sunt: vsqꝫ ad purgatā labē ipsius familie a genealogia dñi sūt exclusi. Odiū quoqꝫ esau trāsiuit ad idumeos. Quib⁹ oīb⁹ colligit̃ ꝙ ignoꝛātia pcti nō excusat aliquē. Sed his exēplis nō ꝓbant̃ teneri pctis alioꝝ nisi imitatoꝛes nequitie eoꝝ. Ex sūma decr̃. Pena quidē eterna nō punit̃ vnus pro alio: sed aīa q̄ peccauit ipsa moꝛietur. Hoc autē fallit in pctō oꝛiginali. qđ ideo est (vt ait Aug.) qm̃ ⁹ erat cū illo ⁊ in illo a quo traxit: qñ qđ ꝯtraxit admissuꝫ est. Pena aūt spūali: q̄ est excōicatio: nunq̄ꝫ debet puniri vn⁹ pro alio. Pena vō spūali: q̄ dicit̃ interdictū: sepe punit̃ familia: ciuitas: vł etiā tota ꝓuincia pro pctō dñi. ⁊ hoc ꝓpter magnitudinē pctī: ⁊ q2 aliter nō pōt cōpelli ad satisfactionē. Aliqñ etiā remouet̃ fili⁹ ab oꝛdine vel bñficio ꝓpter symoniā a pr̄e vel etiā alio ī sua ꝓmotiōe ⁊ ipso ignorāte cōmissaꝫ. Pena etiā infamie punit̃ fili⁹ pro pr̄e in crimine lese maiestatis. Et oēs illegittime nati pro pctis parentū suoꝝ repelluntur a ꝓmotiōe. Pena quoqꝫ coꝛpoꝛali ⁊ pecuniaria punit̃ vn⁹ pro alio. Nā pro pctō achoꝛ plebs israelitica in manus hostiū tradita est. Itē pro pctō sodomitarū paruuli celesti igne ꝯsumpti sunt. Et infinita exempla pn̄t sup h' inueniri. Ampli⁹ pro pctō hominū etiaꝫ bꝛuta ⁊ insensata legunt̃ punita ⁊ maledicta a dñō. qđ nō fit participatiōe pctī: sed cā sacri: vel detestatiōe pctī: vel flagello delinquētiū. Itē nota sex casus: in quib⁹ aliq̄s punit̃ quotidie licite ac iuste sine culpa: sed nō sine cā. Uñ versus: Pauptas: odiū: fauoꝛ: ⁊ vitiū: scelus: oꝛdo Personas spoliant ⁊ loca iure suo. Propter pauptatē ecclia q̄ ꝯsueuit habere epm: ꝑdit ipm. Propter odiū ciuiū ꝯtractū ex eo ꝙ occiderit duos epos ꝓpꝛios successiue: vel foꝛte ex alia simili cā ita enoꝛmi ꝑdit ipsa ecclesia ius suū. Itē ꝓpter fauoꝛē ꝯstātinopolitane ciuitatis: quā ꝯstātin⁹ cōstituit q̄si nouā romā trāsferens se ad illā: fuit datus ecclesie ꝯstātinopol'. pꝛim⁹ locus post romanā: ⁊ amisit eū alexādrina. Propter vitiū lepꝛe remouet̃ ꝑlat⁹ ab administratiōe ecclie. Debēt tñ iuxta facultates sibi necessaria q̄diu vixerit ministrari. Propter scelus patris vel dñi spoliat̃ familia communione. ⁊ pro pctō monachi vel monache: pro quo retruditur in aliud cautius monasteriū: perdit pꝛimū monasteriū res quas illius ꝑsone occasione fuerit consecutum. Propter oꝛdinem sacerdotij dñō seruus aufertur.

De Oꝛdine penarū ⁊ mensura. C. C.XXX.

In summa vō nota: ꝙ siue iudex puniat siue absoluat: semꝑ debet facere ꝓpter coꝛrectionē. Itē si semel punit⁹ est aliq̄s sufficiēter pro aliquo crimine: nō debet pro eodē alia pena infligi. Itē cū cleric⁹ punit̃ pro ꝯtumacia: debet pena incipe ab excōicatione minoꝛi. Deinde crescēte cōtumacia debet anathematizari: deinde deponi. Ubi vō punit̃ pro crimine ⁊ crimē exigit: debet pꝛimo deponi: ⁊ nō vltra: si est coꝛrigibil'. Si vō est incoꝛrigibilis: post depositionē debet excōicari minoꝛi excōicatione. Deinde crescente cōtumacia anathematizari. Si hoc nō ꝓdest: exinde ꝑ secularē cōpellēd⁹ est potestatē: ita ꝙ ita ei deputet̃ exiliū: vel alia pena legitima inferat̃. Iste est oꝛdinari⁹ ꝓcessus: nisi crimē eēt adeo enoꝛme: ꝙ nō sufficeret vna pena. tūc eni imponent̃ sil' due vel plures. Uñ multotiēs pro eadē culpa imponit̃ multiplex pena sil' in eodē iudicio. sed oēs ille accipiunt̃ pro vna. Sed in diuersis iudicijs nō licet bis in idipm iudicare. Utrū aūt iudex possit penā cōmutare. Rñ⁹. Crimine ꝓbato si certa repit̃ pena in iure: illa infligēda est: nō mol

lioꝛ nec durioꝛ. alioquin iudex īfamis fit. Qđ si plures pene taxate sunt. tūc arbitrio iudicis pena relicta dꝫ illā imponere que magis timetur. extra vt lit. nō cōtest. q̄ꝛ. Si vō pena certa statuta nō est. sꝫ iudici cōmittit. dꝫ eq̄tate seruata semp in humanioꝛē partē declinare. vt de trāsac. ex pte. Ex sūma fratris. U. Nota ꝙ tam milites q̄ꝫ psone ecclesiastice emēdas q̄s leuāt ſm legitimas cōsuetudines ⁊ iudicia regionis retinere possunt. ⁊ in suos vsus expēdere. nec peccant q̄ꝛ in hac parte subest cā ⁊ seruat iuris oꝛdo. nec est coꝛrupta intētio. s. vt ꝓpter zelū iusticie hoc faciāt nō ꝓpter cupiditatē alias peccarēt. Nec obstat ꝙ pena excedit dāmnū in magna quantitate q̄nq̄ꝫ. q̄ꝛ pene huiusmodi nō solū ꝓpter īteresse. sed ꝓpter coercenda crimina statute sunt. tamē tēperāde sunt pensatis circūstantijs negocioꝝ ⁊ personaꝝ. q̄ꝛ culpa est totā psequi culpā. ⁊ iudiciū sine misericoꝛdia fiet illi ⁊c̄. Unde nō sunt laxāde habene maxime militibus in hac pte in cōcilio animaꝝ. q̄ꝛ freno īdigēt quo ad hoc. Securius tñ esset huiusmōi emēdas in pios vsus erogare. Hec de iudicijs: actiōibus ⁊ appellatiōibus ⁊ penis hacten⁹ dixisse sufficiāt.

Liber Nonus Incipit.

De Criminibus. C. I.

Actoꝛ. Dicto de iudicijs criminū ſm vtrūq̄ꝫ foꝛū: nūc etiā de criminib⁹ tam ecclesiasticis q̄ꝫ secularib⁹ siue legalib⁹ est aliq̄d subiūgēdū Isidoꝛus in li. ethimo. v. Crimē a carēdo nomē hꝫ: vt furtū falsitas ⁊ cetera que nō occidūt sed infamāt. Facin⁹ dictū est a faciēdo malū. eo ꝙ noceat alteri. Flagiciū autē a flagitādo coꝛruptelā libidinis. q̄ꝛ noceat sibi. Uis est virtus potestatis ꝑ quā causa siue res vel aufert vel extoꝛquet. Uis ꝓuata si q̄s ante iudiciū armatis hoībus quenq̄ꝫ a suo deiecerit vel expugnauerit. Uis publica est. si quis ciuē ante populū vel iudicē vel regē appellantē necauerit aut toꝛserit: siue verberauit vel vinxerit. Dolus est mentis calliditas ab eo, qđ deludat. aliud enim agit: aliud simulat. Apud comicos iniuria, est qua audet aliq̄s cōtra oꝛdinē iuris. Seditio dicit dissensio ciuiū ꝙ seoꝛsum alij ad alios eunt. nā hi maxime turbatione rerum ⁊ tumultu gaudēt. Sacrilegiū ꝓprie est sacraꝝ rerū furtū. postea ⁊ in idoloꝝū cultu hesit hoc nomē. Adulteriū est illusio alieni cōiugij: qđ q̄ꝛ alteri⁹ thoꝛū cōmaculauit adulterij nomē accepit. Stuprum raptus ꝓprie est illicitus coitus. a coꝛrūpendo dict⁹. Unde ⁊ qui rapta potit stupro fruit. Parricidij quidē actio nō solū in eo dabat qui parentē. i. q̄ patrē vel matrē interemisset sed ⁊ in eū q̄ fratrē occiderat. Et dictū est parricidiū q̄si parētis cedes. Furtū est rei aliene clādestina cōtrectatio. a furuo. i. fusco vocatū q̄ꝛ in obscuro fit. Peruasio est rei aliene manifesta psumptio ⁊ est earū rerū q̄ trāsserunt ⁊ eoꝛū que īmobilia sunt. Inficiatio est negatio debiterei cū a creditoꝛe deposcit. Idē ⁊ abiuratio. i. rei credite abnegatio. Peculat⁹ iudiciū in eos dat qui fraudē erario faciūt: pecuniāq̄ꝫ publicam interuertūt. Nō autē iudicat furtū reipublice sicut rei priuate. nam ille sic iudicat vt sacrilegus. q̄ꝛ fur est sacroꝛū. Incesti iudiciū in v̄gines sacratas vel ꝓpinq̄s sanguine cōstitutū est. qui enim talibus miscent incesti. i. incasti habent. Maiestatis reatu tenent hi qui regiā maiestatē leserūt. Piaculū dictū est ꝓ eo ꝙ expiari pōt.

Actoꝛ. Hec sunt crimina in lege cōscripta cetera dicunt ecclesiastica. Et summa fris. U. Rodonēsis. Nā crimina ecclesiastica sūt quoꝝ examinatio siue cognitio ⁊ snīa ptinet ad ecclesiasticū iudicē vt symonia heresis apostasia. Sacrilegiū piuriū votoꝛū trāsgressio ⁊ similia. Sicut secularia appellant crimina quoꝝ cognitio ptinet ad iudicē secularē vt homicidiū furtū ⁊ similia.

De Crimine symonie. C. II.

Ex summa iuris. Igitur īter oīa de symonia nobis est disserēdū: q̄ꝛ īter ecclesiastica crimina ꝓmū tenet locū. Symonia igitur est studiosa. id est ad actū exterioꝛē ꝓgressiua cupiditas emēdi vel vendēdi aliqđ spirituale. In hac q̄dē diffinitiōe apponit studiosa. ad excludendā voluntatē q̄ signis exterioꝛibus nō declarat. ⁊ ob hoc ab ecclesia nō punit. q̄ꝛ eius ꝓbatio nō habet. Sunt tamen q̄dā quibus nō punit quis vt symoniacus etiā voluntate declarata. sicut illa que sunt symoniaca tñ. q̄ꝛ ꝓhibita. Ex summa de casibus. Item videtur ꝙ sola intētio vel voluntas etiam nō studiosa seu declarata. faciat symoniacum sicut ⁊ vsurarium. vt in Luca: Date mutuū nihil inde sperantes. Itaq̄ꝫ distinguo ꝙ quedam sunt pꝛohibita. quia symoniaca. vt vendere vel emere sacramenta. In istis sufficit sola volūtas. Quedā sunt symoniaca: q̄ꝛ ꝓhibita. s. q̄ ꝑ ꝯstitutionē ecclesie tm̄ sunt symoniaca: vt cū q̄s renūciat ecclesie illa ꝯditiōe vel pacto: vt detur nepoti suo vel alij. in talib⁹ nō sufficit sola volūtas nisi ꝓcedat ī actū. Ex sūma fris. U. Querit ad q̄d sufficit sola volūtas in ꝓmo casu: ⁊ nō ī secūdo: si ad faciēdū reum eodē modo sufficit ad faciendū reum in secūdo volūtas renūciandi bñficio ad opus nepotis ex pacto. Sed sufficit in ꝓmo casu volūtas ad introducēdā irregularitatē: sicut sanctum est hoc extra. e. mādato. Rn̄deo: Symonia q̄nq̄ꝫ large accipit vt cōpꝛehēdat volūtatē emēdi vel vēdendi aliqđ spūale: vel paciscēdi sup eo: licꝫ nō pgrediat ad aliquē actū exterioꝛē. sicut mechia large appellat cōcupiscētia mulieris. Iuxta illud Qui viderit muli. ad ꝯcupiscē. eā ⁊c̄. Q̄nq̄ꝫ strict⁹: ſm qđ diffiniuit eā cantoꝛ parisien̄. Symonia ē spiritualium acceptio vel collectio nō gratuita. Q̄nq̄ꝫ strictissime: ſm qđ symonia est pactio tpaliū ꝓpter spūalia danda vel accipienda vel faciēda. Itē duplex est actus. s. emēdi vel vendendi spūalia: vel actus renūciandi bñficio ad opus alteri⁹: ⁊ actus paciscēdi super talib⁹. Dicit ergo ꝙ in his q̄ ꝓhibita sūt q̄ꝛ symoniaca: sufficit volūtas ad introducēdū peccatū: siue stet in finib⁹ suis: siue ꝓgrediatur ad actū emēdi vel vēdendi siue etiā paciscēdi. Sed nō sufficit ad irregularitatē si nō ꝓgrediat ad actū paciscēdi. In illis autē q̄ sunt symoniaca q̄ꝛ ꝓhibita: nō sufficit ad introducēdū pctm̄ volūtas renūciandi bñficio ad opus alteri⁹: etiā si ꝓgrediat ad actū renūciandi: nisi cū h̄ etiā ꝓgrediat ad actū paciscēdi: q̄ꝛ nō est pctm̄ alicui si renūciat beneficio ad opus alterius: dū tamen dignus sit: dum tamen pactū non intercedat.

De Spirituali ⁊ annexo spirituali. C. III.

Actoꝛ. Nō aūt opoꝛtuit addere Uel annexū spūali. nā ⁊ omne spūali annexū spūale ē. ⁊ ideo symoniacū est illud vēdere vel emere. Specialiter tñ di〈ci〉t de iure patronatus: nō ꝙ spūale sit: sed ꝙ annexum spūali: q̄ꝛ cadit in psonā laici: sicut ⁊ ius funerādi: qđ nō cetera spiritualia. ꝓhibet tñ vēdi rōne predicta. Ex sūma fris. U. Spūale q̄nq̄ꝫ large: q̄nq̄ꝫ stricte accipitur. Stricte: ſm qđ spūale appellat illud solū quo habet spūssc̄ūs: vt virtus gratūfaciēs. vel quo datur: vt sacra ecclie. vel quo haberi significat: vt donū pꝛophetie: ⁊ potestas faciēdi miracula. Large aūt accipit: ſm qđ cōpꝛehēdit p̄dicta nō solū q̄ttuoꝛ: sꝫ ⁊ ea q̄ sequunt ex sacro: vt ius ꝑcipiēdi decimas ⁊ oblatiōes. qđ sequit ex sacro oꝛdinis. Et etiā illud qđ antecedit ad spūale: vt ius patronatus. qđ antecedit ad pꝛesentationē psone ad aliquā ecclesiā vel pꝛebēdā. Et etiā oīs res sacra instituta ad celebrationē sacroꝝ: ⁊ oīs res officioꝝ diuinoꝛū: vt calix ⁊c̄. Silr annexū spūali q̄nq̄ꝫ stricte sumit: vt appellet illud solū qđ est in illo q̄ habet sacramentū oꝛdinis: vt ius ꝑcipiēdi decimas ⁊ oblationes Q̄nq̄ꝫ large: vt cōpꝛehēdat illud qđ ⁊ antecedit ad aliqđ ius spūale vt ius patronatus: qđ antecedit ad pꝛesentationē: vt dictū est. Dic ergo ꝙ ius patronatus nō est spūale stricte sumpto vocabulo: nec annexū spūali silr stricte sumpto vocabulo: q̄ꝛ tale nō cōpetit laico. Nā annexū spūali large sumpto vocabulo bene pōt cōpetere laico vt ius patronatus. Sed ius ꝑcipiēdi decimas vel oblatiōes nō cōpetit ei: sed illi soli q̄ hꝫ oꝛdinē ecclesiasticū: vel ei q̄ habet auctoꝛitatē a clericis talia ꝑcipiēdi. sicut sunt quidā regulares: ⁊ tēplarij: ⁊ similes. Itē nota ꝙ spūalia q̄dā sunt impꝛeciabilia ⁊ de iure ⁊ de facto: vt fides: spes: charitas: ⁊ cetere virtutes: ⁊ spūssc̄ūs ⁊ dona ei⁹. s. donū pꝛophetie: ⁊ potestas faciēdi miracula. Quedā aūt sunt impꝛeciabilia de iure sed nō de facto: vt sacra ecclesie: q̄ reuera de iure vēdi nō psūt: licꝫ de facto q̄nq̄ꝫ vēdant. Ex sūma de ca. Itē noīe emptionis ⁊ vēditionis intelligas omnē ꝯtractū nō gratuitū: pꝛeter cōtractū ꝑmutatiōis. De q̄ sic teneas: q̄ꝛ ꝑmutatio dignitatū vel alioꝛū beneficioꝝ ecclesiasticoꝝ nō potest fieri auctoꝛitate partiū absq̄ꝫ periculo symonie: sicut nec trāsactio. Ep̄s tñ si causaꝫ inspexerit necessariā: potest ex officio suo trāsferre psonas ⁊ facere ꝑmutationē Quātū ad ꝓpꝛietatē aūt pōt fieri ꝑmutatio ecclesiarū ⁊ alioꝝ bñficioꝛū: dū tñ fiat auctoꝛitate supioꝛis: ⁊ nullū tpale interueniat: nisi foꝛte altera abūdaret multū in redditib⁹ tpalib⁹. alia parū: quia tūc min⁹ abūdans posset refundere alieri certā pecunie q̄ntitatē. ita ꝙ tpale pꝛo tpali daret: ⁊ cōtractus nullo modo miscerent. Itē nota ꝙ sic spūalia nō debēt vēdi vl' emi: ita nec redēmi. sup. ab illo q̄ ius hꝫ ꝑcipiēdi. Alīs eni nō psūt redimi de manu laici. s. eas iniuste detinētis. Nec vō psūt aliquo dato vel retēto vel ꝓmisso possideri: nec sup eis trāsigi. Uñ dicūt ꝙ ante electionē nulla cautio siue pactio peti pōt. ⁊ si pstat symonia est: q̄ꝛ videt facē ꝓpter h̄ vt eligat. Idē est si pꝛomittat ante electionē se iuraturū post electionē: sꝫ post ele-

ctionẽ bene põt. A ſupiore võ põt peti honeſta cautio ⁊ ante ⁊ poſt
electionẽ. Dicit autẽ ſymonia a Symone mago. primo in nouo te
ſtamẽto hui⁹ ſceleris auctore. q̃ voluit emere grãm ſpiritusſancti a
ſancto Petro. ſicut Gyezi in veteri teſt. voluit vẽdere grãz ſanitat̃
Naaman ſyro. Uñ ꝓpe vẽditor ſpiritualiũ dicit̃ gyezita a gyezi.
emptor võ ſymoniac⁹ a Symone. vſu tñ vterq̃ ſymoniac⁹ dicit̃.

¶ De illa ſpecie ſymonie q̃ p mun⁹ a manu ↄmittit̃. C. IIII.

Committitur autẽ ſymonia trib⁹ modis
qꝛ triplex eſt ſpẽs muner̃.
Munus a manu pecunia eſt. Mun⁹ ab obſeq̃o eſt ſer
uit⁹ idebite ipenſa. Munus a lingua fauor. Porro ſũt
caſus in q̃b⁹ licite ꝑ ſpiritualib⁹ aliq̃d dat̃. Munus a manu põt
dari in q̃nq̃ caſibus. Prim⁹ ſi gratis offerat̃. Si aũt dubitet̃ vtrũ
gratis vel ex pactiõe vl̃ corrupta volũtate datũ ſit. tria maxime ſũt
attẽdẽda. ſ. dãtis ⁊ recipiẽtis q̃litas videlicet an a paupe diuiti vel
ecõuerſo ſiue a diuite locupleti. Muneris quãtitas ſi magni vl̃ mi
noris p̃cij res data exiſtat. Et donatiõis tẽpus. an. ſ. inſtãte neceſſi
tate ſeu alio tpe cõferat̃. ⁊ ſm hoc eſt habẽda p̃ſumptio vel pro vl̃
cõtra. Scõs caſus eſt ꝑ opib⁹ ſpũalib⁹ ad que nõ tenet̃ ex officio.
Terti⁹ eſt ꝑ opib⁹ ſpiritualib⁹ debitis. puta cũ ↄſecrat epſ ecclĩaz.
vel viſitat ep̃atũ põt exigere ꝓcurationẽ moderatã. Quart⁹ pro vita
eterna ⁊ peccatoꝝ remiſſione. vt elemoſyne. Quintus ꝑ redimenda
vexatiõe q̃ ſibi ſit iniuſte ſup iure ſpũali. Ex ſũma fr̃is. U. Nota
q̃ hec p̃poſitio ꝑ. q̃n q̃ notat appreciationẽ ſeu cõmutationẽ. ⁊ ſz
hoc nunq̃ cõcedẽdũ eſt q̃ tpale det̃ ꝑ ſpũali vel econuerſo. Q̃n q̃
notat cauſaz efficientẽ. Q̃n q̃ finalẽ. Qñ ergo aliq̃s cũ recipit ſacra
mentũ aliq̃d ↄferẽti dat aliq̃d tpale. Et dicit̃: iſte dedit denariũ ꝑ
ſacramẽto. vl̃ aliud. Si hec p̃poſitio ꝑ. notat ap̃p̃ciationẽ falſa eſt.
ſi autẽ notat cauſam finalẽ. vt ſit ſenſus. ipſe dedit denariũ ꝑ ſacra
mẽto. i. ꝓpter venerationẽ ſacramẽti ſiue ꝓpt̃ venerandũ ſacramẽ
tũ licite põt hoc fieri ⁊ ↄcedi. Sil̃r ſi notet cauſaz efficientẽ vt ſit ſen
ſus. dedit ꝑ ſacramẽto. i. ꝑ deuotiõe quã habuit ad ſacramentũ li
cite põt fieri. Porro cũ dicit̃ q̃ ꝑ opib⁹ ſpiritualib⁹ aliq̃d tẽporale
dat̃. hec p̃poſitio ꝑ. notat cauſaz efficientẽ large. vt ſub efficiẽte cõ
p̃hẽdat̃ cã adminicularis. ſ. cã ſine q̃ nõ poſſunt ↄmode opa ſpi
ritualia ipendi. Ut ſi diceret̃ iſte miniſtrat ſacerdoti librũ ⁊ calicez
ꝑ celebrãda miſſa. hec dictio pro. nõ noiaret ap̃p̃ciationẽ ſed poti⁹
adminiculationẽ. Sed cur epõ dat̃ ꝓcuratio ꝑ cõſecratiõe ecclĩe
⁊ nõ ꝑ clericis ordinãdis ſil̃r dat̃: cũ ſit vtrobiq̃ illi labor. Rñdeo:
ep̃s põt ordinare clericũ ⁊ dꝫ in ſua ecclĩa. ⁊ facile põt habere expẽ
ſas in domo ſua in q̃ hꝫ victualia. ſed illa victualia nõ põt cõmode
ferre ſecũ ad alienã eccleſiã. vnde neceſſe eſt ei de victualib⁹ ꝓuide
ri alibi cũ aliã cõſecrat aut viſitat eccleſiã. Itẽ cũ dat̃ tẽporale pro
vita eterna ⁊ peccati remiſſione q̃re non eſt hic ſymonia cũ nihil ſit
ſpirituali⁹. Rñdeo hic q̃ñ elemoſyne dant̃ deo in paupibus. cum
quo: qꝛ dñs eſt: nulla cõmitti põt ſymonia. ſic cõmittit̃ cũ p̃latis q̃
nõ ſunt dñi. ſed ſolũ diſpẽſatores ſacramẽtoꝝ ⁊ alioꝝ ſpiritualiũ.
Preterea vita eterna ⁊ remiſſio pene peccati cadit ſub merito. ⁊ ꝓ
ponit̃ nobis venale a deo ex pacto vt emat̃ a nobis moneta dei q̃
eſt affect⁹ ⁊ opa charitatis. ſed nõ ſic eſt de ſpiritualib⁹ q̃ ↄferunt̃ ꝑ
miniſtros eccleſie. Sed nec corporalis elemoſyna eſt p̃ciũ vite eter
ne inquantũ eſt res corporalis. nec inquantũ datũ. ſed inquantum
fructus. i. inquantũ ꝓcedit ex affectu charitatis.

¶ Item De eodem. C. V.

Extra. v. de ſymonia. Alexander. iij. archiepõ ſtri
goñ. In hoc q̃. P. preſbyter cardina. ap. ſe.
legatus. pro electiõe tua. ⁊ vt paliũ tibi traderet ad par
tes illas acceſſit. ⁊ frater tuus eius preſciens neceſſitatẽ
equũ vnũ te ignorãte trãſmiſit. q̃ñ per mare veniẽs nullas vel pau
cas ſecũ equitaturas adduxit. te nullo modo timere oportet. cuz in
accipiẽdis ⁊ dandis munerib⁹ tria ſunt maxime attẽdenda ꝑſone
ſ. dantis ⁊ accipiẽtis q̃litas. ⁊ quãtitas muneris. ⁊ donationis tem
pus. Qualitas ꝑſonarũ. vt a quo ⁊ cui videlicet an a paupe diuiti.
an ecõuerſo. ſiue a diuite locupleti datũ fuerit. Eſtimatio muneris
⁊ donatiõis ſiue magni vel maioris precij res data exiſtat. ⁊ an in
ſtante neceſſitate ſiue alio tẽpore cõferatur. Si igit̃ predictoꝝ car
di. ⁊ fratris tui ꝑſonã ⁊ qualitatẽ penſamus: nõ fuit magnũ ab eo
dẽ fratre tuo card. vnũ equum trãſmitti. quẽ etiã ioculatori nõ pe
tenti vir tantus ⁊ tam abundans forte donaret. verumetiã ſi tẽpo
ris neceſſitatẽ perpẽdimus: nõ alia intẽtione hoc cõſtat factũ fuiſ
ſe: q̃ vt cardinali ſubueniret̃ in articulo p̃notato. ⁊ infra. Quod au
tem ſcriptũ eſt: Beatus qui excutit manus ſuas ab omni munere.
de illis donis dictum eſt que accipientis animum allicere vel ir
retire al̃s euertere ſolent. q̃ñ ſi ipſa etiã electi ꝑſona offerat ordina
tori vel ↄſecratori ſuo electuariũ: aut de optimo vino: ſiue de alijs
hmõi q̃ modici p̃cij fuerint: ⁊ q̃ volũtatẽ recipiẽtis inclinare vl̃ mo
uere nõ debeant. nõ tñ eccleſia romana interpretari conſueuit acci
pientẽ in his delinquere nec donãtẽ.

¶ De Illa que ꝑ obſequiũ corporale C. VI.

Ex ſũma de ca. In munere ab obſequio diſtin
gue: qꝛ aut corporale ẽ: aut ſpũale. In
p̃mo caſu ſi obſequiũ eſt honeſtũ: põt ꝑ eo ſpũale dari:
vt ſi eat romã pro ecclĩa: vel ſeruiat alicui epõ vel ecclĩe
in licitis ⁊ honeſtis: dũ tñ ſine pactione. Si inhoneſtũ: nõ põt. Ex
ſũma fr̃is. U. Obicit̃: qꝛ cũ huiuſmodi corpale obſequiũ honeſtũ
ſit preciabile: ⁊ poſſit ex pacto propter illud recipi pecunia. ergo de
eo idẽ eſt iudicãdũ q̃d de pecunia. Sed ſi daret pecuniã pro habẽ
do beneficio: eẽt ſymonia etiã ſine pacto: ergo ⁊ hic. Rñdeo: Dicũt
q̃dã q̃ datur p̃bẽda p̃ncipalit̃ pro deo: ⁊ ſecũdo pro ſeruitio licito:
vt ſit finis ſub fine. Sꝫ cõtra nõ p̃nt hic ordinari intẽtiones. qꝛ ſi di
cat̃ q̃ ep̃s dat p̃bẽdã ꝓpter remunerationẽ ſeruitij: ⁊ remunerat
ſeruitiũ ꝓpter deũ. Prima intẽtio illicita eſt ⁊ primus finis. ſ. dare
ſpũale pro tpali ſeruitio. Propt̃ h̃ dicũt alij: q̃ cũ dicit̃ Iſte dat p̃
bẽdã pro ſeruitio licito: hec prepoſitio pro: nõ notat cãm finalẽ ſed
excitatiuã. Sꝫ eadẽ rõne poſſem dare pecuniã epõ: vt pecunia non
eẽt p̃ciũ: ſꝫ excitatio epi ad dãdã p̃bẽdã. Rñ°. Hmõi obſequiũ nõ
debet eẽ excitatiuũ ad dandã prebendã. Sed ad cognoſcẽda meri
ta p̃ſtantis obſequiũ: quibus cognitis danda eſt prebẽda ꝑ ipſis:
nõ pro ipſo ſeruitio. Quia ſic dixit cantor pariſ. curie p̃latoꝝ ꝓba
torie ſunt clericoꝝ. Pecunia aũt ſi daret̃ epõ ab aliquo: nõ ꝓpter h̃
aliq̃d ei⁹ meritũ aut fidelitas ꝓbaret̃: ſic ꝓbat̃ ꝑ obſequiũ honeſtũ.

¶ De Illa que ꝑ obſequiũ ſpũale miſſarũ. C. VII.

Ex ſũma de ca. Si autẽ eſt obſequiũ ſpũale: nõ
debet q̃s facẽ pro bñficio vel alio ſibi
dãdo: niſi cũ tale obſequiũ fuit impoſitũ ipſi bñficio: vt
q̃ñ alicui p̃bende eſt impoſitũ h̃ onus: vt q̃cũq̃ habuerit
cantet quotidie. Ex ſũma fr̃is. U. Pone q̃ iſte ſacerdos debeat
celebrare maiorẽ miſſam: ali⁹ minorẽ. Sꝫ ex cã cũ dicũt ad iuicẽ q̃
iſte celebrabit ꝑ iſto: ⁊ ille ꝑ illo: nũquid eſt licitũ: cũ tñ h̃ p̃ſtet̃ ob
ſequiũ ſpũale ꝑ ſpũali: Rñdeo. Licitũ eſt ex cã. Et cũ dicit̃ Iſte i
pẽdit obſequiũ ſpũale ꝑ alio ſpũali: li pro nõ notat cãm finalẽ ⁊ ap
p̃ciationẽ ſꝫ adminiculationẽ: eo q̃ iſte nõ poſſit cãtare loco alteri⁹
niſi ille cãtaret loco ipſi⁹: cũ duas miſſas cãtare nõ debeat. Item ſi
ſacerdos tenet̃ ex officio ad hãc miſſã: vel exeq̃as: vel ſil̃e: ꝓpter h̃
exigẽ aliq̃d ſymoniacũ eſt. Si võ nõ tenet̃ ⁊ deſint ei ſũpt⁹: põt lo
care opas ſuas vel ad diẽ vl̃ ad annũ: ſicut faciũt cõductitij ſacerdo
tes. Si aũt hꝫ ſũpt⁹: ⁊ tñ nõ tenet̃ ad h̃: aut debet cãtare gratis aut
ceſſare: al̃s videret̃ facẽ ex auaritia. Et licꝫ forte nõ eẽt ſymonia: cũ
nemo tenet̃ cũ ſuis ſtipẽdijs militare: tñ turpe lucrũ ẽ: vel ad min⁹
hꝫ ſpeciẽ mali. Celebrata tñ vna miſſa: q̃ celebrat ſecundã pro pecu
nia vel hominũ adulatione: peccat mortaliter. Quidã dicũt: q̃ cũ ſa
cerdos talis intẽdat locare vel vẽdere laborẽ ſuũ: nõ ipſum officiũ
vel ſacramentũ: licitũ eſt: al̃s nõ habet. Ego credo q̃ nõ in talib⁹ lo
cũ habeat cõductio vel locatio: cũ etiã lex ſecularis nõ dixerit eẽ lo
cationẽ vel cõductionẽ q̃ñ menſor agroꝝ aliq̃d recipit a dñis eoꝝ
pro eis mẽſurãdis: ſed quod datur appellauit honorariũ. vnde ibi
dicit̃ Nõ crediderũt veteres inter tales ꝑſonas locationẽ ⁊ condu
ctionẽ eẽ: ſed magis opera beneficij loco preberi. Dic ergo q̃ ſacer
dos ſiue indigeat ſiue non: poteſt ei dari pecunia in ſumpt⁹ ipſi⁹ ſa
cerdotis nõ in munera ſacerdotij. i. officij ſacerdotalis quod impẽ
dit: ſicut dicit Hiero. q̃. x. panes cruſtula ⁊ vas mellis: ſi data fue
rint prophete magis in ſumptus prophete q̃ in munera prophetie
reputãda ſunt. Cũ ergo ſacerdos recipit pecuniã pro officiando ec
cleſiã ad tp̃s: li ꝑ notat cãm ſine q̃ nõ: ſiue cãm adminiculatiuã: nõ
appreciationẽ ipſi⁹ ſacri vel officij q̃d impẽdit: vl̃ laboris quo labo
rat in ipſo officio. qꝛ deo ↄiũct⁹ ẽ officio: q̃ nec vẽdi nec locari põt.
ſic nec ip̃m officiũ. Qꝫ aũt dicunt̃ cõductitij: male ſonat iſtud ver
bum potius poſſunt vocari: vel vicarij: vel ſubditarij. Et credo q̃ in
omni caſu debet cãtare gratis: qꝛ ſiue detur ei pecunia pro ſumpti
bus: ſiue dentur ei ſumptus in domo illius quẽ iuuat in officiãdo
eccleſiã ad firmã: de q̃ reddit certã penſionẽ: ⁊ reſiduũ ꝓuentuũ re
tinet ꝑ ſumptib⁹ ex pacto: gratis tñ impẽdẽ debet officiũ. ⁊ q̃d dat̃
ei: gratis debet dari: ſicut dicit b. Aug. q̃ ap̃li grat̃ panẽ accipiebãt
ab illis quib⁹ gratuitã predicationẽ impẽdebãt. Eſt quidẽ vt dicit
turpe lucrũ: ſi ex auaritia fiat. ſi aũt in ſumptus recipiat: vt dictum
eſt: non eſt turpe: etiam ſi ſit diues. Qꝫ autẽ qui ſecundam pro pe
cunia celebrat: vt dictum eſt peccat mortaliter. Idem credo de
prima: ſi li pro notat appreciationẽ vel primam cauſam motiuam

Extra. de symo. Alex. iij. Mādamus quatenus pro ministerio ecclesiastico exercendo nullatenus pecuniam exigatis.

De Illa q̄ in benedictiōe nubētiū. C. VIII.

Extra. v. de symo. Inno. iij. in ɔcil. generali. Quidā clerici ꝑ exequijs mortuoꝝ ⁊ benedictiōe nubētiū ⁊ similib⁹ pecuniā exigūt ⁊ extorquēt ⁊ si forte eorū cupiditati nō fuerit satisfactū. impedimēta ficta fraudulēter opponūt. Ecōtra q̄dā laici laudabilē consuetudinē erga sanctā ecclesiā pia deuotiōe introductā ex fermēto heretice prauitatis nitunt̄ infringere sub pretextu canonice pietatis. qua ꝓpter sup his prauas exactiōes fieri ꝓhibemus. ⁊ pias cōsuetudines precipimus obseruari. statuētes vt libere offerāt ecclesiastica sacramēta. Sed ꝑ epm̄ loci veritate cognita cōpescant̄. q̄ malitiose nitunt̄ laudabilē ɔsuetudinē imutare. Ex sūma fratris. U. Sacerdos q̄ facit sibi caueri vel satisfieri de hoc ꝙ in talib⁹ solet dari. vel q̄ exigit talia ante īpēsum officiū. vel etiā post si extorqueat ꝑ violētiā aut exigat iure actiōis vocādo eū in ius. ⁊ ille q̄ opponit īpedimēta fictitia aut etiā vera. dū tn̄ ad extorquēdū h' faciat. symoniacus ē. in hmōi tn̄ symonijs credo simplicē episcopū posse dispēsare: cū penitēte.

De Illa q̄ in exequijs defunctorū. C. IX.

Ex summa de ca. Itē de ꝓcessionib⁹ quas faciunt conuentuales ecclesie ⁊ alie in exequijs defunctorum data vel promissa sibi certa pecunie quantitate: alias non facturi. Ad hoc dico saluo meliori iudicio si non fecerint super hoc statutum. idem quod supra. Si vero factum est statutū ꝙ quicūq₃ reliquerit cōuētui. x. habeat ꝓcessionē. nec tenebant̄ alias ad hoc nō est symonia. dū tn̄ intēderint hoc habere rōne laboris tn̄. Si aūt statutū factū ē ꝑ h' verba vel eq̄pollētia. ꝙ nulli fiat ꝓcessio nisi reliquerit. x. nō valet statutū. q₂ remouet officiū pietatis. Ex sūma fratris. U. Nota ꝙ ait. rōe labori quē. s. sustinēt eūdo ⁊ redeūdo ad exeq̄as: ꝓ quo labore: eo ꝙ nō oīno coniunctus est officio exequiaꝝ s₃ separatus. pōt dari pecunia ⁊ accipi sine periculo symonie s̄m quosdā. sicut non est symonia si canonicus secularis vel clericus vadat ad ecclesiā pro habēdis denarijs horarijs. vel anniuersarioꝝ. q₂ tale ire nō ē spūale vt dicūt. dū tn̄ nō faciat officiū ꝓ illis denarijs. q₂ hoc esset symoniacū. S₃ q̄d si nullū sit statutū factū. l₃ ne dare pecuniā ɔuētui. vel recipe ꝓ huiusmodi exequijs. aut ꝓ interesse extreme vnctioni. Itē q̄d de illis q̄ dant redditus aut recipiūt ꝓpter faciēda anniuersaria. Item q̄d de illis q̄ dant redditus sacerdotibus diuitibus vel pauperibus pro faciēdo annuali vel tricenario vel anniuersario vel ꝓ celebrāda missa de spiritusancto vel alia. vel qui dāt donū clericis ꝓ dicēdis psalterijs in exequijs mortuoꝝ. vel q̄ dant elemosynas pauperibus vt orent ꝓ eis: cū talis oratio sit spūalis ⁊ huiusmodi elemosyna sit res corpalis. Rn̄deo in oībus huiusmodi casib⁹ dare vel accipere tēporale ꝓ spirituali symoniacū est siue det̄ ꝓ sacramento siue ꝓ officio siue ꝓ oratiōe siue ꝓ labore huiusmodi officij vel orationis s̄m q̄ð prepositio pro notat appreciationē. S₃ si notat causam motiuā nō primā vel primā vel principalē s₃ remotā ⁊ occasionalē. licitum est. vnde siquis dat pecuniā collegio alicui ꝓ generāda deuotiōe ⁊ dilectiōe in ipso collegio. vt ex illa deuotiōe exaudiat̄ in sua petitione: qua petit ꝙ fratres intersint obsequijs mortui vel extreme vnctioni moriētis. ⁊ illi hoc faciāt ex dilectiōe vel deuotiōe in eis taliter generata aut ꝓ deuotiōe ipsius dantis: licitū est sic dare ⁊ sic accipere tp̄ale ꝓ spūali. s̄m ꝙ li. ꝓ notat causam motiuā remotā nō ꝓpinquā: ꝓpinqua autē causa est dilectio vel deuotio generata ex dato alias forsitan nō generāda. Nec ē simile si obiciat̄ ꝙ eadē rōne possum dare pecuniā epō. vt me diligat ⁊ ex dilectiōe me beneficiet vel ordinet. Et hoc ideo. q₂ dilectio qua epus diligit aliquē. l₃ sit etiam spūalis. nō est causa ꝓpter quā debeāt talia cōferri. S₃ ⁊ potius attendi debet meritū ⁊ dignitas persone. S₃ bene est causa sufficiens huiusmodi dilectio: cōtra etiā diligit̄ peccator spiritualiter. vt debeat orari ꝓ eo: ⁊ etiā₃ in h' cōcordat dn̄s vbi dicit: Facite vobis amicos de mammona iniq̄tatis vt recipiāt vos ⁊c̄. i. vt orent ꝓ vobis recipiēdis. pecunia tn̄ ꝓ huiusmodi amicitia acq̄rēda que spūalis est nō est pensanda a dāte vel excipiēte vt datū s₃ vt fruct⁹. Scd̄m q̄ð dicit apostolus nō quero datū: sed fructū quasi nō attēdo principaliter pecuniā datā. S₃ charitatē ⁊ deuotionē vel pietatē ex qua dat̄ ꝓpter quā solā elemosyna fructuosa est. Eodē modo respondēdū₃ est ad oēs questiones suprapositas. De illis etiā qui officiant ecclesiā pro denarijs horarijs vel anniuersariorū die. ꝙ si li pro non denotat appreciationē vel causam primā motiuā vel finalē illicitū est. Si autē causam adminicularem licitum est vt talia recipiāt in sumptus officiantium non in precium officiorum.

De Illa que per preces cōmittitur. C. X.

Ex summa de ca. In munere a lingua distinguit̄ ab. H. ⁊ multis alijs. Aut eligit̄ vel ordinat̄ quis suis ꝑcib⁹. vel alienis. In primo casu q̄ntūcūq₃ sit dignus est symonia. In scd̄o aut ille preces sunt carnales. aut spirituales. Si carnales ⁊ pro indigno: symonia est. tūc. n. preces succedūt loco precij. Si vō carnales pro digno nō ɔmittit̄ symonia. dūmodo ordinator vl' elector nō habeat respectū ad preces s₃ ad deū ⁊ merita ꝑsone. Alij sunt q̄ dissentiunt in primo articulo. dicētes ꝙ licite pōt quis petere ꝓ se exēplo petri dicētis dn̄o. Ecce nos reliq̄mus oīa ⁊c̄. Et ego distinguo saluo meliori iudicio. ꝙ nō potest ꝓ se petere ecclesiā vel dignitatē vel aliud beneficiū habens curā aīarū annexā₃. Beneficiū vō simplex si indiget ⁊ sentit se dignū potest petere. si vō non indiget peccat si petat. Ex summa fratris. U. Q₃ ait nō pōt ꝓ se petere. hec opinio videt̄ dura ⁊ multotiens ɔtrariū fit. vnde credo ꝙ beneficiū habens curā animaꝝ annexā pōt aliquis petere ꝓ se si dignus sit exēplo esaie. q̄ dicit: Ecce ego mitto me. Itē ꝙ ait. Si nō indiget hoc iterū durum est. ⁊ credo ꝙ ex quo q̄s ꝓmotus est ad sacros ordines cū hmōi ordinatio titulū ecclesiasticū requirat. pōt petere beneficiū ecclesiasticū. licet abundet in tp̄alibus. ⁊ iura que magister inducit ad ꝓbandum ɔtrariu₃ loquunt̄ s̄m statum primitiue ecclesie. qn̄ exiles redditus erant. ⁊ distribuebat̄ de facultatib⁹ ecclesie. ꝓut cuiq₃ opus erat. Ex summa de casib⁹. Quid de illis qui dicūt in capitulis canonizemus nepotulos nostros. placeat tibi de meo ⁊ mihi placebit de tuo. sicq₃ paciscunt̄. vel ita si tu fuisti exauditus in vna petitione ego debeo exaudiri in alia. Itē alius dicit. Nunq̄₃ me viuente fiet canonicus in ecclesia nisi ⁊ ille pro quo ego rogaui. Rn̄deo in pmo ⁊ vltimo casu cōmittit̄ symōia: q₂ dicit canon. Absit omnis pactio In secūdo casu si preces sint spūales. nō est symonia. oēs. n. qui in vna ecclesia vni dn̄o famulant̄ pari debent libertate gaudere. Si vero sunt carnales vel ex pacto quodā facto vel nunc faciēdo symōia. Causa. j. q. j. Grego. Oportet g̃ vt nec dono nec gratia neq₃ alicuius supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat q̄s ꝓmouere. nisi eū quem vite ⁊ actionis qualitas ad hoc dignū esse monstrauerit. Gratian⁹. Nō itaq₃ quorūlibet precib⁹ ordinatiōes facte false diiudicant̄. Sed he demū q̄ precib⁹ ordinādi vel eius amici nō spirituali sed carnali affectu porrectis fiūt. cū al's future non essent. q̄s nō charitas interueniēs: sed ambitio supplicās extorquet. Causa. viij. q. ij. Q₃ aūt patrocinia amicoꝝ in electiōe ɔualescere nō debeāt Auctoritate beati Gregorij pape probat̄ qui in. iij. lib. registri scripsit dicens. Antonio subdyacono. Illud q̄dē pre oībus tibi cure sit vt in hac electione nec datio quibuscūq₃ modis interueniat premiorū. nec quarumlibet ꝑsonaru₃ patrocinia ɔualescant. Nā si quorūdam patrocinio quisq₃ fuerit electus. voluntatibus eorum cum fuerit ordinatus reuerentia exigente obedire compellitur. Sicq₃ fit vt res illius ecclesie minuatur. ⁊ ordo ecclesiasticus non seruetur.

De Illa proprie que cōmittit̄ in ordinatis. C. XI.

Ex sūma de ca. Symoniaca dicit̄ ordinatio alia ex parte ordinatoris. alia ex ꝑte ordinādi tn̄. alia ex parte vtriusq₃. alia ex neutrius parte. s. cu₃ vtroq₃ ignorante amicus ordinandi dat vel promittit aliq̄d ɔsiliario epi. Querit̄ vtrū ɔsuetudines circa ꝓcurādos ɔuentus post receptionē. vel circa exactiōes vel extorsiōes q̄s pleriq₃ faciunt in ɔsecratiōib⁹ epoꝝ bn̄dictionib⁹ abbatū ⁊ ordinib⁹ clericoꝝ dicētes tn̄ est dādū scriptori: portario ⁊ hmōi. inducūt symoniam. Sol. si talia exacta vel extorta ꝑsoluunt̄: symōiaci ⁊ q̄ recepint ⁊ q̄ dederint cū giezi ⁊ symone ɔdēnant̄: nulla ɔsuetudine obstant. Si vō elect⁹ vel ordinat⁹ seu ali⁹ pro eis nō exactus s₃ grat offerat. dicūt q̄dā ꝙ si sit ex pactiōe ꝑcedēte est symonia. al's nō. Alij ⁊ meli⁹ distinguūt: vtrū ꝑncipalit̄ ꝓpter illud an nō ita ꝙ ⁊ al's esset daturus in prīo casu est symōia in scd̄o. nō. Ex sum. fris. U. Pone ꝙ aliq̄s dignus ordinari dat exactus vl' nō exact⁹ ianitori vt ꝑmittat eū intrare ad epm̄ ad petēdos ordies. vl' abbas ad petendū ɔfirmationē sue electiōis. nunq̄d est symoniac⁹. Rn̄deo ꝙ si nō dat corrupta intētiōe. s. vt ꝑ intercessionē illorū quibus dat̄. ɔsequat̄ q̄ð intendit. Silr̄ credo ꝙ si abbas vel alius det aliquid familie epi ne videatur auarus. ⁊ vt magis placeat ⁊ facilius habeat accessu₃ ad episcopum. Aut vt de largitate laudetur non est symonia.

De Eodem. C. XII.

Causa. j. q. j. Grego. vij. Ordinationes que interueniente precio vel ꝑcib⁹ vel obseq̄o alic⁹ ꝑsone ea intentione impense. vel que nō cōi cōsensu clericoru₃ vel populorum s̄m canonicas sanxiones fiunt. ⁊ ab

bis ad quos consecratio pertinet non comprobantur falsas esse in/
dicamus. quoniā q̄ talr̄ ordināt̄ nō ꝑ hostiū. i. ꝑ christū intrāt. sꝫ vt
ipsa veritas testat̄. fures sunt ꝛ latrones. Itē Greg. Uniuersis epi
scopis ꝑ ellādā ꝓuinciā cōstitutis. Cū quē precio quis ordinat. ꝓue
hendo agit vt hereticus fiat. Ideoqꝫ hortamur vt vestrū nullus de/
nuo hoc fieri patiat̄. Ibidē questiōe. ij. Itē Grego. in registro. Si
cut epm̄ nō decet manū quā imponit vēdere: ita minister vel nota
rius nō debet in ordinationē eius vocē suā vel calamū venundare.
Is aūt q̄ ordinatus fuerit si nō ex pacto neqꝫ exact⁹ ac petitus post
acceptas chartas ꝛ palliū offerre aliqd cuilibet ex clero gratie tantū
modo causa voluerit. hoc accipi nullo modo ꝓhibemus. qꝛ eius ob
latio nullā culpe maculā ingerit que nō ex ambiētis petitiōe ꝓces/
sit. Ex sūma de casib⁹. Debet tn̄ qlibet in huiusmodi non solū a
malo: sed ab omni specie mali sm̄ apostolū abstinere. Nā lꝫ ordina
tus vel ordinādus eligēdus vel electus nō det cū intētiōe corrupta
tn̄ ratiōe tpis vt si ipa collatiōe vel paꝝ ante vel paꝝ post. vel rōne
loci vel persone. vel rei que dat̄ surgit vel. ꝓ vel cōtra. Extra. v. de
symo. Alex. iij. Cū ad ordinē sacerdotij nō aliter noluisset eū eius ar
chid. presentare. nisi sex sol. solueret eidē. ꝛ sic ordinē ipsūꝫ ꝑ eū pre
sentatus accepit. si hoc publicū nō fuerit. sꝫ secretū ipsum sacerdotē
secrete cōuenias: monēs sine vlla coactiōe vt ordinē alicuius religi/
onis assumat ꝛ ab officio perpetuo abstineat qd̄ illicite acquisiuit.
alioqn̄ nō erit tutū cū sit secretus eius excessus. ipsum inuitū ab eo/
dē officio coercere cū tā secretā pniam sm̄ ꝙ tibi visum fuerit: iniū
gere nō postponas. Lucius. iij. Cū quidā lꝫ ꝑ quādā spēm symo/
nie vtpote illis ignorātib⁹ symoniace ordinent̄. possunt (qꝛ symonia
cī nō sūt) in ordinib⁹ remanere. Inno. iij. Cū. d. lator presentiū vel/
let in subdyaconū ordinari: ꝛ certū titulū nō haberet. quēdā presby
terū exorauit vt ipse ad ecclesie sue titulū presentaret: qd̄ cū ille face/
re recusaret: ipse illi firmiter cōpromisit ꝙ nunqꝫ in ecclesia sua ali/
quā peteret portionē. ꝛ sic ad presentationē ipsius extitit ordinatus
nec se in hoc egisse illicitū aliqd intellexit. Rn̄deo ꝙ nisi cū eo fuerit
misericorditer dispēsatū: nec ad supiores ascendere nec in suscepto
dꝫ ordine ministrare. Greg. ix. Si qs ordinauerit vl̄ ad ordinē pre
sentauerit aliquē: ꝓmissionē vel iuramētū ab illo recipiēs: ꝙ sup ꝓ
uisiōe nō quietaret eūdē. ordinator a collatiōe. presentator vero ab
executione ordinis per trienniū. ꝛ ordinatus ab ordine sic suscepto
donec dispensationē super hoc per sedem apo. obtinere meruerint:
nouerint se suspensos.

De Ordinatis a symoniaco. C. XIII.

Ex sūma de casibus. Pone ꝙ scit aliquis episco
pū suū symoniacū: vult ordiari. petit ab
eo licētiā recipiēdi ordines ab alio. non vult dare. immo
ꝓcipit ꝙ recipiat ordines ab eo. qd faciet. Dico ꝙ nō dꝫ
recipe ab eo si scit eū symoniacū in ordine. cū eni ille nō hēat executi
onē nō posset isti dare. ꝛ potius dꝫ se ꝑmittere excōicari qꝫ recipiat
ordines ab eo. Quid si ignorabat eū esse symoniacū: cū tn̄ esset. Dic
ꝙ quātūcūqꝫ sit occultū ꝛ iste ignoret nō recipit executiōē. ꝛ idiget
dispēsatiōe. ꝛ hoc in detestationē criminis: secus est de coacto. Nā
ille recipit executionē. ꝛ est ratio. qꝛ magis ꝯstat de volūtate coacti
qꝫ ignorātis. h̄ tn̄ itelligas de cōditionalr̄ coacto. nā absolute coa/
ct⁹ nō recipet characterē. Ita sentiūt maiores de eius effectu Io. ꝛ
alij pleriqꝫ: cū qb⁹ ego. N. tn̄ itelligit totū de ordinatis ab hereticis.
Quidā tn̄ dicūt: ꝙ si nō possuꝫ ꝓbare ꝑ testes eū symoniacū debeo
recipe ordines ab eo si mihi ꝓcipit lꝫ sciat eū symoniacū. sꝫ nō possū
exeq̄ sine dispensatiōe. Dicūt qdā pape. alij cuiuslibet supioris: q̄ in
secreto erit petēda: ne epus isamet̄. h̄ de symoniaco in ordine. secus
de alio sꝫ distinctionē supra positā. Quid si credit̄ ꝓpter relationē
aliquoꝝ eū symoniacū. Rn̄deo nō dꝫ credere. verūtn̄ durāte creduli
tate nō dꝫ ab illo recipe ordinē. sꝫ dꝫ deponere errorē. In ordine tn̄
suscepto ab eo: cū nihil de ipso audierat pōt ministrare. Ex sūma
fratris. U. Ideo vō ordinādus a symoniaco nō recipit executionē.
qꝛ ordinator suspēsus ē quo ad se ꝛ quo ad alios. Sꝫ nūqd ē suspē
sus quo ad iurisdictionē: sicut ꝛ quo ad ordinū executionē ē: ita ꝙ
nō possit excōicare vel suspēdere. Rn̄deo cū pene nō sint extendēde
poti⁹ dicēdū ē ꝙ nō ē suspēsus talis quo ad ea q̄ sūt iurisdictionis.
sꝫ quo ad ea q̄ sūt ordinis ꝑ symoniā obtēti. Dꝝ aūt dicit secus est de
coacto. ego credo ꝙ nec ignorās nec coact⁹ recipit executiōē. In h̄
tn̄ est differētia: ꝙ facilius dispēsat̄ cū coacto qꝫ cū ignorāte.

De Illa q̄ in ꝯsecratiōib⁹ ꝛ in reb⁹ sacris. C. XIIII.

Extra. v. vbi. s. Alex. iij. i ꝯcil. laterañ. Horribile ni/
mis ꝓ epis siue abbatib⁹ siue qbuscūqꝫ ꝑso/
nis ecclesiasticis ponēdis i sedē: siue itroducēdis ꝑsby/
teri in ecclesiā. necnō ꝛ ꝓ sepulturi ꝛ exequijs mortuoꝝ
ꝛ benedictionibus nubentium: seu alijs sacramentis aliquid requi
rat̄. Ne igit̄ hec decetero fiāt: districti⁹ ꝓhibemus. Si quis aūt cō
tra hoc venire ꝑsumpserit: portionē cum Gyezi se nouerit habiturū
Idem. Nihil ꝓ ꝯsecratiōe ecclesiaꝝ potes vel debes ꝑter ꝓcura/
tionē exigere. Idē. Pro sepultura quoqꝫ vel chrismati vl̄ olei ꝑce
ptione nulla precij exactio attentet̄: nec sub obtentu cuiuscūqꝫ cōsue/
tudinis reatū suum quis tueat̄: qꝛ diuturnitas temporis nō dimi/
nuit peccata sꝫ auget. Inno. iij. in ꝯcil. generali. In plerisqꝫ locis
fiunt exactiones ꝛ extorsiōes turpes ꝛ praue: in ꝯsecratōib⁹ episco/
poꝝ. ꝛ benedictionib⁹ abbatū. ꝛ ordinib⁹ clericoꝝ Est quoqꝫ taxatū
quantū sit illi vel isti. quantūve alteri vel alij ꝑsoluendū. tantū igit̄
volentes abolere abusum: ꝯsuetudinē huiusmodi: que magis dicē
da est corruptela: penitus reprobamus ꝛc̄. Idem. Cantuarien. ar
chiepiscopo. Cū quidā suffraganei tui ꝓ chrismate certā cōsueue
rūt recipe quantitatē non metuentes penā canonicā: tempus facien
de solutiōis anticipant recipiētes in media quadragesima qd̄ ꝯsue
uere post pascha. ꝛ vt recipiēdi cām dissimulēt nomē denarioꝝ va
riant quos prius chrismales secundo paschales dicebāt. ꝯsuetudi/
nem medie quadragesime nuncupātes ꝛ infra. Cū vō expressius vē
ditionis speciē exprimat: q̄ prius recipit preciū qꝫ rem ꝯferat ꝑcio/
sam ꝛ gratis sit gratia ꝯferēda. Man. qua. eos a tam illicita exacti
one compescas. Causa. j. q. j. ex ꝯcil. tiburt. Pro ꝑceptione chri/
smatis nūmos dari similr̄ ꝓ baptismo ꝛ cōmunione. hec eē symo
niace heresis detestata est synodus ꝛ anathematizauit. ꝛ vt decete
ro nec ꝓ ordinatiōe nec ꝓ chrismate vel balsamo vel baptismo vel
sepultura vel cōmuniōe qcqꝫ exigant: statuit. Sed gratis dona chri
sti gratuita dispēsatione donent̄. Ex summa de casib⁹. Pro spūa
lib⁹ aut corporalibus aliquid dare puta calice: ornamentis ꝛ simili
bus. Dicunt qdā ꝙ non est symonia nisi inueniat̄ ꝓhibitū. vt in ec/
clesia: in cimiterio ꝛ chrismate vl̄ oleo bn̄dicto. Ex sum. fratr. U.
Large dicunt̄ hec spūalia ꝓ eo q̄ ꝯsecrata ꝛ deputata sunt ad h̄ ꝙ
in eis exerceant̄ diuina. Nota ꝙ calix ꝯsecratus bene pōt vēdi ec/
clesie ab ecclesia in eadē forma. priuato aūt nō pōt vendi nisi ꝯflat⁹
nec panis bn̄dictus nec aq̄ bn̄dicta. cū ꝑ eius aspersionē dimittant̄
venialia: vēdi dꝫ. Quid si sacerdos ꝑuulū in ꝑiculo mortis ꝯstitutū
baptizare nollet nisi sibi data pecūia. poterit ne dari ei sine ꝑiculo sy
monie in tali necessitate. Rn̄deo credo ꝙ in h̄ casu laic⁹ siue vir si/
ue mulier pōt hmōi ꝑuulū baptizare. Si aūt nō hēat aq̄: aut hmōi
laic⁹ formā vboꝝ ignoret. poti⁹ debet dare pecuniā sacerdoti nō in
tentiōe emendi ab eo sacramentū: sed poti⁹ intentiōe remouēdi ip/
sius furiam: qꝫ hmōi paruulū sic ꝑire dimittere. Secus autē credo
dicendū de alijs sacramētis ꝛ bn̄dictiōe nuptiali ꝛ talibus. vbi res
capit dilationē ꝛ potest deponi querimonia cōtra hmōi sacerdotē
coram supiore. Itē In ꝯtractu vō matrimōij nō dat̄ tpale ꝓ ipso sa
cramēto sꝫ ꝓ onere matrimonij sustinendo datur dos rite.

De Illa q̄ in rebus ecclesiasticis spirituali annexis. C. XV.

Causa. j. q. iij. Paschalis papa. Si quis aūt ob
iecerit nō cōsecrationē se emere: sꝫ res que
ex cōsecratione ꝓueniunt: penitus desipe ꝓbat̄. Nā cū
corpalis ecclesia vt episcopus aut abbas aut tale aliqd
sine rebus corporalib⁹ in nullo ꝓficiat. sicut nec anima sine corpore
corporaliter viuit. quisquis eoꝝ alterū vēdit sine quo nec alterū ꝑ/
uenit. neutrū inuenditū dereliquit. Urbanus papa. Donū dei est
spiritussanctus. ꝛ donū dei est res ipsi ecclesie oblata. ꝛ si bene ani/
maduertis symon magus qui ad fidē ficte accessit: nō spiritumsan
ctū quo ipse erat indignus qꝛ scriptū est: spiritussanctus discipline
effugiet fictū sed donum eius emere voluit. vt ex venditiōe signo/
rum qui per eū fierent multiplicatā pecuniam lucraret̄. Quisquis
igitur res ecclesiasticas: que dei dona a deo fidelibus: ꝛ a fidelibus
deo donant̄. queqꝫ ab eodē gratis accipiunt̄. ꝛ ideo gratis donari
deberent. ꝓpter sua lucra vendit vl̄ emit. cū eodem symone donū
dei possideri pecunia extimat. Ideoqꝫ qui eas nō ad hoc ad quod
institute sunt: sed ad ꝓpria lucra munere lingue vel indebiti obse/
quij vel pecunie largit̄ vel adipiscit̄ symoniacus est. Alioquin cū
sancta synodus calcedonēsis. dc. ꝛ. xxx. episcopoꝝ procuratorē vel
defensorem ecclesie vel quemcūqꝫ regule subiectū a deo per pecuniā
ordinari prohibet. ita vt interuēto res quoqꝫ tanti sceleris anathe/
matizat. nisi ꝙ eosdē symoniacos iudicet. In nomine siquidē pro
curatoris intelligit prefata synodus quemlibet ecclesiasticarū rerū
āministratorem. vt verbigratia. prepositum economū: vicedominū
defensoris nomine aduocatum siue castaldum ꝛ iudicem. In sub/
iecto vero regule archipresbyterum: archidyaconum: dyaconum:
canonicum monachum vel quemlibet ecclesiastico officio manci/
patum. Item. Gregorius. vij. Peruenit ad nos fama sinistra

φ quidam episcoporu. non sacerdotibus proprie dyocesis decimas atq; christianorum oblationes conferant. sed potius laicalibus personis militu videlicet siue seruitoru. vel qd grauius est consanguineis. Unde amodo si qs epus inuentus fuerit huius diuini precepti trāsgressor. inter maximos hereticos τ antichristos no minimus habeat. Et sicut Nicena synodus de symoniacis cēsuit. τ q dat episcopus τ q recipiūt ab eo laici siue precio siue beneficio eterni incendij ignibus deputentur. Item Paschalis. iij. Altare τ decimas per pecuniam dare. τ spiritumsanctum vendere symoniacam heresim esse nullus fidelium ignorat.

¶ De Illa q in electionib⁹. C. XVI.

Causa. i. q. i. Quia vero p electōe3 venit ad secrationem. pinde symoniacus habet q p electiōe premia largit. acsi p secratione munera dedisset. Unde Symachus papa scribit cesario epo. Si qs autem epatu desiderat. data pecunia potētes psonas minime suffragatrices sibi adhibeat. nec ad decretu sibi faciēdum clericos vel ciues ad subscribēdu. adhibito cuiuslibet generis timore cōpellat: vel p premijs quibuslibet exhortet. Itē Greg. papa. Siagrio epo augustes. Sicut is q inuitatus renuit: quesitus refugit. sacris altaribus est admouēdus. Sic q vltro ambit: vel importunu se ingerit: est pcul dubio repellēdus. Nā q sic nitit ad altiora: qd aliud agit nisi vt crescēdo decrescat. a scēdēdo exterius interius in profundu descēdat.

Gratianus. Si aūt pecunia pmissa fuerit vel soluta electo vel ordinato penit⁹ ignorāte. necnō eo mō ad electos peruenerit vel ordinationē ei nullatenus obesse videt. nec ad reatu criminis cuius cōsciētiā nō habuit. Extra. v. de symo. Alex. iij. De hoc q epus oxon. archid. beneficiu τ cuidā clerico ante electionē priorātu dicit pmisisse. vt vterq; sentiret in eūdē. Tue prudentie rndemus: q si manifestu eidē archidyaconu τ clericu ob causam illaz promissa recepisse. Aut exinde sessi fuerint in iure vel legitime cōuicti ab altaris ministerio sunt ppetuo deponēdi. Si vero tātu publica laborāt infamia eis canonica purgatio ds indici in qua si defecerint tanq actores tāti sceleris sunt puniēdi. Celestinus. iij. Cū quattuor essent a capitulo cōstituti q debebāt quēdā eligere ad plebanu. amici eius de cuius electiōe spem habebat vni vel oibus eligētib⁹ pmiserūt se pecuniā soluturos. eo tn ignorāte q huiusmodi pmissiōe interueniente postmodu est electus. τ infra. vbi staret illos q pmissum tale fecerūt p fraudē in dispēdiu illius q eligēdus fuerat id maliciose fecisse q̄uis ipse pmissiōis cōscius nō fuerit. eius tn electio tāq symoniacā prauitate psumpta penitus est reprobāda τ infra. Aliqs in plebanu seu quēlibet ecclesie plātu elect⁹. τ vt dictu est: p prauitatē symoniacā reprobat⁹. ab epo suo dispensationē aliquā obtinere de iure nō pōt. Innocētius. iij. abbati gēblacen. Leodien. epus electione3 de te factā noluit sfirmare. verū cū hoc fieri p extorquēda pecunia cōpisses. sub interminatiōe anathematis vetuisti. ne p facto huiusmodi aliqua pecunia offerret. Quis igit etiā paruuli q cupiditate parētu ecclesias p pecuniā sunt adepti eas dimittere teneant. q tamē longe diuersum est nō prebere assensum. τ expressum aliqd phibere: tibi duximus rndēdu. Quoniā ex eo q cōtra volūtatē τ phibitionē tuā a qua postmodu minime recessisti: aliqs te penit⁹ ignorāte pmiserit pecuniā τ exoluit. presertim cū is tibi sit nulla cōsanguinitate cōiunctus: nihil tibi ds ad penaz vel ad culpā sicut credimus imputari nisi postea cōsenseris pecuniā soluēdo premissam aut reddēdo solutā. Alioqn cōtingeret q alicuius factu isidias inimico parantis ei dānosum existeret. cui penit⁹ displiceret. τ sic aliqs de fraude sua cōmodu reportaret. Illos aūt q dederūt pecuniā vel q recepe rūt intantū cōstat esse culpabiles. q si excessus esset ecclesie manifestus. que nō iudicat de occultis: pena essent canonica feriēdi. Cā. viij. q. iij. Q, aūt symoniacus hādus nō sit q post electionē p idēnitate ecclesie iuramētū pstat: facile pbat. Aliud est eni ante electionē iuramentu facere: vel se facturu pacisci ad hoc vt eligatur. Aliud est nulla precedenti conuentione post electionē huiuscemodi iuramentum cōferre. Illud ab officio tanq minus impensum deicit. hoc autem consecrando nullum impedimentum generat.

¶ De Illa q in redimēdis vexationib⁹. C. XVII.

Ex summa de ca. Si aliquis laico nullam ius habenti in electione sed malitiose impedienti. causa det aliquid vt cesset a tali impedimento. videt q nō sit symonia. dedit eni vt redimeret vexationē suā. credo tamē symoniā cōmissam q nondu erat ei ius acqsitu. Ex summa fratris. U. Hoc veru est qsi aliquis eligendus dat huiusmodi persone aliquid: ne impediat electionē de ipso faciēdā. Si aūt manifestu esset q ille impediens nullum ius haberet in electione. τ post electionem factam se opponeret: ne confirmaretur instaretq; electus: allegās id solu q eius assensu fuit elect⁹. posset tūc redimere vexationē suā sicut magister hic innuit. Sed τ si an electione3 aliqs de quo staret nullu habere in electiōe ius impediret electionē faciendā simpliciter. i. ne fieret aliqua electio. posset capitulu redimere vexationē suā. Si aūt impediret nō: ne oino fieret electio s3 ne de isto fieret electio vel de illo. forte capitlm tunc nihil posset dare impedienti. sicut nec ille cui⁹ electio ipediret. Extra. v. de symo. Lucius. iij. Cū fuisses ad ecclesie tue regimen de volūtate maioris ptis fratru elect⁹. paucis tibi stradicentib⁹. Quidā amicus tuus de cōscientia tua τ volūtate turbata ei q magister discordie videbatur certe qntitatis mun⁹ exoluit. τ sic stradictio squieuit. Rndem⁹ q multu tibi sulis si āministratione celeriter ac sponte dimittas: illius verbi memor. Quid pdest homini si vniuersu mundu lucretur: anime vo sue detrimētu patiat τc. Ex summa fratris. U. Quid si aliqs iniuste interdictus vel suspensus ab officio τ bnficio. vel iniuste excōicatus debet aliqd p restitutiōe officij vel bnficij vel cōionis: nunqd est symoniacus. Rndeo notauit Hu. q nō est symonia ex parte dantis. s3 ex pte recipientis tm: q dans nullum ius acquirit. sed dat vt acqsitu retineat. Cū aūt aliquis iuste est iterdict⁹ suspensus vel excōicatus: si dat aliqd pro sua restitutiōe symonia est ex vtraq; parte: Ulterius credo q symonia cōmittit in vtroq casu. τ qui iniuste interdictus vel suspēsus vel excōicatus est deponat q rimoniaz cora3 superiore. Quid si ecclesia mea vel prebenda me remoto alij fuerit assignata. nunquid est symonia si precio eam redimo τ recupero. Rndeo credo q sic: siue iuste amotus fuero τ alius institutus: siue iniuste. sicut dictum est in casu superiori.

¶ De Illa que in beneficijs. C. XVIII.

Causa. i. q. ij. c. sicut epm. Gratianus. Auctoritate bonifacij patenter ostēdit: q sicut nullus precio est inuitādus ad suersionē: ita nulli pecunie interuētu ecclesie largiri oportet ingressum. Itē Hiero. ad damasum papā. Qui bonis parentu τ opib⁹ sustētari pnt si qd pauperu est accipiūt. sacrilegiu pfecto cōmittūt. τ p abusionem talium iudiciu sibi manducāt τ bibūt. Itē psper de stēplatiua vita. c. x. Pastor ecclesie bis qb⁹ sua sufficiunt nō debet aliquid erogare. qa quidē nihil aliud sit habētibus dare q pdere. De clericis qdē dicit spiritussanctus: peccata populi mei comedūt. Sed sicut nihil hntes ppriu: nō pctā s3 alimenta quib⁹ indigere vident accipiūt: ita possessores nō alimenta qb⁹ abūdant: s3 aliena pctā suscipiūt. Idem Nō est meū dicere qle peccatu cibos pauperu presumēdo suscipiāt q ecclesiā quā iuuare de ppriis facultatib⁹ debuerūt: suis expensis insup grauāt. pfectior est ille q se mūdi reb⁹ expoliat: aut qui cū nihil habuerit nec hre desiderat. q ille q ex multis q possidet eccle aliqd prestiterit: ac se de eo qd prestiterit forsitan iactat. Q. iij. Multorū auctoritatib⁹ luce clarius stat: q ab ingressuris mōasteriu nō licet pecuniā exigere. ne τ ille qui exigit: τ ille q soluit symonie crimen incurrat. Ibidē. q. iij. Alexan. papa. Sicut p columbaz vēditores illi denotant qui sacrā manus ipositionē vendere conant: sic p nūmularios ecclesiastici bnficij vēditores designant. q domu dei teste euāgelio spelūcā latronu efficiūt. Itaq; firmauim⁹ vt null⁹ cuiuscūq; grad⁹ cleric⁹ p eccle bnficio audeat aliqd sferre: aut in ecclesiaru fabrica: vel i donarijs eccliaz. seu etiā qd paupib⁹ sit distribuēdu. Ibidē. q. v. Urban⁹. Quicūq; sane cupiditate parētu cum adhuc puuli eēnt ecclias vel eccliaru ptes per pecunias adepti sūt. postq eas oio dimiserint. si canōice in eis viuē voluerint p magna mia ibidē eos eē scedim⁹. neq; h pacto a sacri ordinib⁹ illos remouem⁹ si als digni iueniant. Gran⁹. Uñ p3 q τ si ill' ignorātib⁹ symōie pctm sit admissum. fructu tn pme emptōis repotare nō pnt. Q, vo a crimine excusent hinc p3. q p h facto a sacri ordinib⁹ non remouent. Ex de symo. Alex. iij. H. cant. archō. te induxit vt ei homagiu faceres τ fidelitatē pstares. ita q ipse bnficiu tibi ecclesiastici cū ānis singulis exhiberet. Uñ qm hmōi obligatio illicita ē: absolui a nobis instāti⁹ postulasti adiciēs q ab eo deiceps nihil de bnficio accipes stituto. Quo circa nos tuā petiōnē hōestā τ fauorabilē attēdētes te a pfati archidyaconi homagio τ fidelitate absoluimus. ita q ab epo vl sacerdote discreto pnia3 ide sdignā recipias. Idē. Mā. etiā q p vicarijs assignādis nullaten⁹ pecūiā exigat.

¶ De Illa que in prebendis recipiendis. C. XIX.

Causa. i. q. iij. Si quis dator vel acceptor dei ecclesias vel beneficia ecclesiastica (que quidam prebēdas vocant) sub pecunie interuētu susceperit. siue dādo emerit. siue accipiendo vendiderit a symonie non excluditur perditione. Extra. v. de symo. Innocē. iij. in. c. tua nos.

Si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur aut offerat bona sua. vt ista postmodũ ꝓ prebẽda retineat. ⁊ in canonicũ admittatur. hmõi oblatio vel receptio fieri nõ poterit sine vitio symonie. cũ in talib⁹ oĩs pactio vel cõuẽtio cessare debeat. Si vo pure ac sine pacto ⁊ conuẽtiõe offerat: rogãs humiliter vt in canonicũ admittaſ: ⁊ bona sua sibi retinere liceat ꝓ prebẽda. ⁊ clerici eiusdẽ ecclesie pure cõsentiãt: huiusmodi receptio fieri poterit absq; scrupulo symonie. Si tñ bis q̃ talẽ donationẽ facit. ea intẽtiõe ducaſ vt ꝑ tpalia bona que offert spũalia valeat adipisci. ⁊ clerici q̃ eũ in fratrẽ admittunt: nõ essent eũ (nisi cõmoda tpalia perciperẽt) admissuri, sine dubio tã ille q̃ꝫ illi apud districtũ iudicẽ q̃ scrutator est cordiũ: culpabiles iudicanſ. Gregorius. ix. Jaco. cũ in ecclesia apostolẽsi sit receptus in canonicũ ⁊ in fratrẽ canonici eiusdẽ parte ꝓuẽtuũ ad prebẽdaꝫ sibi assignare recusant quadã cõsuetudinẽ pretẽdẽtes. s. ꝙ prandiũ habere debeat a canonico recepto de nouo. Quo circa canonicos vt tali cõsuetudine nõ obstãte sibi sicut vni ex aliis in ꝓuentib⁹ ⁊ prebẽda ꝓuideãt cõpellas. Ex summa fratris. U. Sꝫ querit quare minores ordines accepit tñ: nõ põt ad statũ ⁊ habitũ secularẽ reuerti. cũ susceptiõe huius nullũ emittaſ votũ. Rñdeo ꝓpter cõstitutioneꝫ ecclesie q̃ statuit: ꝙ ex quo quis clericatũ recepit ad laicalẽ statũ nõ reuertaſ. ne ꝑ hoc clericatus vilis cõtemptibilis habeaſ sicut statuit vt q̃ semel baptismũ accepit lꝫ coact⁹ resilire nõ possit. ne fides vilis ⁊ cõtemptibilis habeaſ. Nota ꝙ receptus in canonicũ secularẽ vel regularẽ si ꝓpter deuotionẽ quã hꝫ ad ecclesiã in qua recept⁹ est ⁊ ad fratres recipiẽtes dat eis prandiũ vel cappã sericã. Aut si q̃s episcopo q̃ dedit ei prebẽdã rogat⁹ vel nõ rogat⁹ dat palefridũ vel aliud ꝓpter deuotionẽ vel dilectionẽ exortã ex gratia sibi facta. aut si q̃s ꝓpter nepotẽ aut filiũ receptũ in monachũ ex deuotiõe: dat aliquid monasterio vel fratrib⁹ non credo esse symoniã. siue det longe post gratiã sibi factã siue cito post. dũ tñ hoc faciat nõ corrupta intẽtiõe i. nõ principaliſ ꝓpter beneficiũ datũ. sꝫ ꝓpter deuotionẽ vel dilectionẽ ex beneficio collato generatã que est ꝓpinqua causa mouens. Et hoc intelligo in foro penitẽtiali: vbi iudicaſ sm intẽtiões. In foro aũt causarũ vbi sm ꝓbata iudicaſ in predictis casib⁹ si aliq̃s rogatus vt exactus daret aliq̃d in receptiõe vel post receptionẽ modico tpe presumereſ symonia ex vtraq; parte. Quid si exigaſ aliq̃d tã q̃ꝫ debitũ in talib⁹. ille tñ q̃ dat nõ dat tanq̃ꝫ debitũ. sꝫ ex deuotione nõ est symonia quo ad deũ. si intẽtio dãtis nõ est corrupta: maxime si dicat cũ ꝓtestatiõe. s. ꝙ nõ reddit vt debitũ: sꝫ donat vt gratuitũ.

De illa q̃ in prebẽdis de nouo ↄstituit. C. XX.

Quid de prebẽdis de nouo cõstitutis in ecclesiis secularib⁹ vbi clerici assignãt perpetuo certos redditus ꝓ prebendis hoc modo ꝙ liceat eis quãdiu vixerint illos habere pro prebendis. ⁊ sic admittãtur ad canonicatũ. Quidã etiã retinẽt potestatẽ cõferẽdi illã prebendam alii persone. si contingat eos cedere vel decedere: nunquid est symonia. Respondeo. Qui prebendam instituit in aliqua ecclesia de cõsensu episcopi: in ipsa cõstitutiõe de cõnsensu eius ⁊ fratrũ si ibi sunt aliq̃ potest retinere ius patronatus vel in perpetuũ vel ad tẽpus. De assignatiõe aũt redditũ pro prebẽda ⁊ obtinẽda canonica dic sm sententiã Innocentii supra positã. Quid de cõstitutiõe quã in fundatione ecclesiarũ vel prebẽdaꝝ faciũt epi. ꝙ quisq̃s dederit ecclesie tñ vel tñ in redditib⁹. recipiaſ in canonicũ. ⁊ q̃d dederit habeat ꝓ prebẽda. nunq̃d licita est hec cõstitutio ꝙ duret ad tẽpus nõ in perpetuũ. nec fiat in fraudẽ symonie. ⁊ ea sit intentio ↄstituẽtis ꝙ nõ ꝑ rebus dãdis: sꝫ principaliter ꝓpter diuinũ cultũ augmẽtãdũ. ⁊ ꝓpter deuotionẽ dãtis recipiaſ ad spũalia. Tolerari põt: dũ tñ dignus sit ille qui recipitur. alias non. Idem credo posse dici in monasteriis de nouo fundatis vel fundandis indigentibus de constitutione si fieret ꝙ quicunq; tantũ daret vel tantũ reciperetur ad illã religionẽ dũ tamẽ fieret auctoritate episcopi ⁊ ceteris circũstantiis que dicte sunt etiã vsq; ad certũ numerũ personaꝝ ibidẽ recipiẽdaꝝ. Extra de symo. Innocẽ. iii. Si quis clericus cũ cõditiõe vel pacto largiaſ aut bona sua vt ista postmodũ ꝓ prebẽda retineat ⁊ in canonicum admittatur huiusmodi oblatio vel receptio fieri non poterit sine vitio symonie. cũ in talib⁹ omnis pactio vel conuentio cessare debeat. Si vero pure ac sine pacto ⁊ cõuẽtiõe offerat rogãs humiliter vt in canonicũ admittaſ. ⁊ bona sua sibi retinere liceat pro prebẽda. ⁊ clerici eiusdẽ ecclesie pure consentiãt: huiusmodi receptio fieri poterit absq; scrupulo symonie. Si tamẽ is q̃ talẽ donationẽ facit ea intentiõe ducaſ. vt ꝑ tẽporalia bona que offert spũalia valeat adipisci. ⁊ clerici qui eũ in fratrẽ admittũt nõ essent eũ (nisi cõmoda tẽporalia perciperẽt) admissuri. sine dubio tã ille q̃ꝫ illi apud districtũ iudiceꝫ qui scrutator est cordium: culpabiles iudicantur.

De symonia que committitur ab episcopis in beneficioꝝ prouentibus retinendis. C. XXI.

Ex summa de ca. Quid de episcopis vel aliis prelatis qui fructus ecclesiaꝝ vel bñficioꝝ vacatiũ percipiunt per aliquot annos. ⁊ postea cõferũt retentis sibi fructib⁹ ⁊ redditib⁹ sic ꝓceptis vel retẽta sibi parte ꝓuentuũ. Respondeo ꝙ si prelatus ex donatione consequitur: vt ipse percipiat. nõ est dubium intercidere symoniacaꝫ prauitatem. Ex summa fratris. U. Hoc eniꝫ licite potest fieri in casu ⁊ nihilominus cõferri beneficium spirituale alicui persone: sed nõ percipiet fructus sic retentos. vsq; dum elapsum fuerit tempus de quo statutum est vt retineantur. Et conferetur istud beneficiũ sub hac forma. Damus tibi hanc prebendaꝫ vel hanc ecclesiam saluis fructibus quos retinuimus ad talem vsuꝫ. Et nota ꝙ beneficia nõ debent vacare vltra. vi. menses. Alioquin si pertinebat donatio ad episcopum. deuoluitur ad capitulum: ꝙ si fuerit negligens per alios. vi. menses deuoluitur ad metropolitanũ. ⁊ postea ad papam. Nec potest aliquis istorum purgare negligentiam suã si lapso tempore amittit donationem: ita ꝙ si post dederit: non valet. Extra. v. Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferãtur. Innocentius tertius. In lateranensi concil. prohibitum est: ne quis ecclesiasticum beneficium conferendo partem prouẽtuũ suis vsibus retinere presumat. Et alibi cautum reperitur in canone ꝙ debent ecclesiastica beneficia sine diminutiõe conferri. Unũ credimus distinguendum: quia qui dat spirituale beneficium si prouentus ipsius ante donationem non percepit sed alius. ⁊ ex donatione consequitur. vt ipse prouentus percipiat non est dubium intercidere symoniacam prauitatem. Si vero ante percepit: credimus distinguendum. vtruꝫ ante donationem constituat vt ipsi prouentus retineantur ad tempus pro causa iusta scilicet ⁊ necessaria. An conueniat cum eo qui accepit beneficium seu cum mediatore quocunq;. vt beneficio illo concesso sibi retineat prouentus. Primum enim membrum credimus esse licitum: secundũ aũt dicimus non licere: ne viaꝫ aperiam⁹ his qui prauitatem suam satagunt palliare.

De illa que in receptione confraternitatis. C. XXII.

Ex summa de ca. Quid de ↄfraternitatibus q̃ ita ↄstitute sunt ꝙ nullus recipiaſ nisi ꝓmittat vel etiam iuret se daturũ annuatim. x. Dic ꝙ si fuerit ꝓpter cãm honestã. vtputa ꝓ alendis pauperibus. ꝓ redimẽdis captiuis vł similib⁹. nõ est symonia: nec sunt reprobãde. Immo gangrecũ. dcii. dicit anathematiꝫandũ q̃ eas despicit. Juramẽtũ tñ nõ approbo ꝓpter piculũ piurii. Plus aũt si ita dictũ est. ꝙ semel vel bis in anno cõueniant oẽs ↄfratres ad tractãdũ de salute aiaꝝ. ad audiendũ vbũ dei. ad celebrandũ missas ⁊ orationes ꝓ viuis ⁊ defunctis. ⁊ ad excitandã deuotionẽ. ⁊ ideo ponũt singulis annis certã q̃ntitatẽ ex qua reficianſ ⁊ ꝓuideant pauperibus. bonũ est dũmõ intẽtiones sint mũde. ⁊ principaliter in deo fixe. Absit enĩ vt ea q̃ ꝓpter bonũ ⁊ licitũ facimus nobis debeat (si q̃d mali etiã inde ꝑter intentionẽ nostrã accidat) imputari. Uidetur ꝙ nõ symonia sit. dedit enĩ vt redimeret vexationẽ suã credo tñ symoniã cõmissam: q: nõdũ erat ei acq̃situ. Ex sum. fratris. U. Credo sine ꝑiudicio ꝙ ꝑdicta forma nõ est licita q: excludit pietatẽ ne q̃s recipiaſ nisi sic. sꝫ si fiat statutũ ꝑ verba affirmatiua. ꝙ quicũq; receptus fuerit det tantũ vel tantũ: sustineri potest. Sed q̃re non põt sic ↄstitui. ꝙ q̃cũq; receptus fuerit in canonicũ det ꝓcurationẽ vel cappaꝫ sericã. vel aliq̃d simile. Rñdeo hoc esse illicitũ ne talia excogitenſ in fraudẽ: symonia est. ꝑterea hmõi fraternitates ad hꝰ ↄsueuerunt institui. vt a fratrib⁹ denſ pecunie in vsus pauperũ. ⁊ tũc ꝓpe ingressum fraternitatis põt ingredienti exprimi onus certe summe soluende singulis annis. Sed bñficia ecclesiastica non sunt isti tuta ꝓpter faciendas cappas sericas: vel ꝓcurationes soluendas.

De illa que in ingressu religionis. C. XXIII.

Causa. i. q. ii. Liquido apparet ꝙ igressuri monasteriũ sua debeant offerre rectorib⁹. nec aliter sunt recipiẽdi nisi sua obtulerint: nec ꝑmittitur rectorib⁹ ab ingressuris aliq̃d exigere. sed spõte oblata suscipere. Ibidem. q. iii. Sed obiciſ ꝙ q̃ ingressuri monasteriũ pecunias tribuũt. nõ ꝓpositũ religionis. sꝫ stipendioꝝ ecclesie participationeꝫ emũt. Tempalia ergo nõ spũali emẽtes nequaq̃ꝫ symoniaci habendi sunt. His itaq; rñdeſ nõ solũ q̃ spũalia sꝫ etiam q̃ tpalia eis annexa ꝑcio accipiũt vel tribuũt symoniaci iudicanſ. Extra. v. de sy. Alex. iii. Prohibemus igiſ ne ab his q̃ ad religionẽ transire volunt. aliqua pecunia requiraſ. nec priorat⁹ nec capellanie cuilibet monachoꝝ aut clericoꝝ annua distractiõe vendanſ. Idem. Ue-

niens ad nos.f.presbyter proposuit ꝙ abbas ⁊ fratres sancti.R.no
luerūt eū in monachū recipe quousqꝫ.xxx.sol.daret cōuētui:cōuētio
ne facta eū sequēti die monasticū habitū induerūt.⁊ ijdē monachi.
xx.sol.Abbas vo.x.famuli.xij.ꝓ pastu asserētes hoc esse de cōsuetu
dine monasterij postularūt.Qm̄ ergo factū hmōi ꝑniciosum videt.
Man.q̄.si ita esse inueneris abbatē ⁊ monachos ad restituēdū pe
cuniā p̄fato.f.tā idigne susceptā cōpellas.abbatēqꝫ ⁊ maiores ꝑso
nas monasterij ꝓ tāte prauitatis excessu ab officij executiōe suspen
dēs:p̄cipiēs dicto.f.vt in alio monasterio in habitu monastico stu
deat deseruire. Clemēs.iij.Nos cōsulere voluisti de regularibꝰ ca
nonicis seu monachis q̄ ꝑ symoniā igressuz ipsis sciētibꝰ habuerūt
Rn̄demꝰ vt locū quē talit̄ adepti sunt.oīno dimittāt.⁊ solitudines
siue alia monasteria districtiora adeāt:in q̄bꝰ tā execrabilē excessuz
sine intermissiōe deplorēt.Si aūt ignorātibꝰ ipsis pecunia data fue
rit.eos ad renūciādū loco eidē cogas ⁊ postmodū in idipm reduce
re.si ibi absqꝫ scādalo potuerint remanere.vel in alio mōasterio qd̄
sit de ordine ipso ad seruiēdū deo poter| collocare. Inno.iij.in cō
cil.gen̄.Qm̄ symoniaca labes hucusqꝫ moniales īfecit.vt vix aliq̄s
sine p̄cio recipiūt in sorores pauptatis pretextu volētes hmōi vitiū
palliare.Ne id decetero fiat penitꝰ ꝓhibemus.statuētes vt quecū
qꝫ de cetero talē cōmiserint prauitatē tā recipientes q̄ꝫ recepta siue
sit subdita siue p̄lata sine spe restitutiōis de suo monasterio expella
tur in locū artioris regulis ad agēdū ꝑpetuā pn̄iam retrudenda. de
his q̄ ante hoc synodale statutū talit̄ sunt recepte talit̄ duximꝰ ꝓui
dēdū.vt remote de mōasterijs q̄ ꝑperā sūt igresse.in alijs locis eius
dē ordinis collocent̄.q̄ si forte ꝓpter nimiā multitudinē alibi cōmo
de collocari nequeūt.ne dānabiliter in seculo euagent̄:recipiant̄ in
eisdē monasterijs dispēsatiue de nouo mutatis.priorībꝰ locis ⁊ īfe
riorībꝰ assignatis.h̄ etiā cōtra monachos vel alios regulares decer
nimus obseruādū.vez ne ꝑ simplicitatē ⁊ ignorātiā se valeāt excu
sare.p̄cipimꝰ vt dyoce.ep̄i singulis annis h̄ faciāt ꝑ suas dyoceses
publicari. Greg ix.Mādato nr̄o suscepto vt cū monachis q̄ ꝑ sy
moniā dato aliquo locū in monasterijs sunt adepti s̄m cōstitutionē
generalis cōcil.dispēsares.Cō.t.rn̄dētes:dicimꝰ mādatū ap̄licū etiā
ad abbates extendi ⁊ ad resignationē sp̄ūalium ⁊ tp̄aliū q̄ nullo pa
cto sed affectu animi precedente vtrūqꝫ taliter acquisierunt.in quo
casu delinquentibus sufficit per solā penitentiā satisfacere creatori
eos per symoniam huiusmodi non teneri.

De Cōditionibꝰ symoniacis. C. XXIIII.

Ex sūma fratris.V.Pone ꝙ aliq̄s timens pati
repulsam dixit abbati:si velletis recipe
me darē vobis terrā meā.Abbas habito cōsilio cū fratri
bꝰ recipit eū ignaꝝ iuris.⁊ eoꝝ q̄ dixit abbas in capitulo
Ille postea anteqꝫ iduat̄ dat res totas vel partē monasterio:nūq̄d
est symonia.aut pōt talis h̄ remanere.Rn̄deo credo ꝙ siue intuitu
illius ꝓmissiōis fuerit receptꝰ siue nō:symonia ē.saltē ex ꝑte offerē
tis.cū iterposuerit cōditōez dādi tp̄alia ꝓ sua receptiōe sicut innuit
canon.extra.de symonia.nobis.Nec pōt iste remanere i hmōi mo
nasterio.nec data repetere cū sit in turpi cā.tenet̄ tn̄ ad aliud mona
steriū trāsire si ex illa sui receptiōe obligatꝰ fuit ad religionē puta si
dedit se ⁊ receptꝰ est in monachū ⁊ in fratrē.qꝛ hoc est quedā ꝓfes
sio.Ar.extra de regu.⁊ trās.ad reli.porrectū.Quid si expꝛ̄ssa fuit cōdi
tio de tp̄alibꝰ habēdis ex ꝑte recipiētiū.⁊ recipiēdus oīno tacuit.ꝓ
ponēs ꝙ nihil daret.sꝫ tn̄ ꝓpter deū igrederet̄:nūq̄d pōt ibi rema
nere.Rn̄deo credo ꝙ nō:sicut nec in precedēti casu.qꝛ taciturnitas
eius cū nō cōtradixerit illicite pactioni.ꝓ cōsensu habēda ē etiā in fo
ro penitētiali.si propter hoc tacuit.qꝛ timebat repulsam si cōtradice
ret.Quid si interponat̄ ꝙ ex ꝑte recipiēdi vel ex ꝑte abbatis si ante
q̄ꝫ recipiat̄ aut cōcedat̄ ei igressus penitēt vtriqꝫ de cōditiōe apposi
ta ⁊ eā reuocāt.⁊ ille petit recipi ꝓpter deū tn̄.⁊ illi cōsentiūt.nūq̄d
lꝫ.Rn̄deo credo ꝙ sic:dū tn̄ intētio nō sit corrupta.Si aūt iam rece
ptus fuisset aut ꝓmissa receptio in illo monasterio ante reuocatiōez
huius cōditiōis.eo ipso indignū se fecisset illo monasterio ille q̄ hu
iusmodi ꝓmissionē taliter habuisset.Quid de regularibꝰ q̄ cōcedūt
alicui ꝙ cōpleto biennio vel triennio recipient eū:si tn̄ interim didi
cerit artē sutoriā vel pistoriā vel aliā mechanicā quando est laicus
vel quando est clericus si interim studuerit in scholis theologie vel
alterius facultatis.Quid ⁊ si recipiant talē in presenti sub predicta
conditione.non tamen volunt eum recipere ad habitum nisi elapso
termino ⁊ impleta conditione.Item quid de seruiente regularibus
qui non vult eis seruire nisi promittant ei ꝙ recipient eum saltem
post biennium vel triennium.vel alium certum terminum.⁊ illi pro
mittūt ei:nūq̄d ē symonia in talibꝰ.Credo ꝙ in vltimo symoniaca
est talis ꝓmissio.In reliquis casibꝰ suprapositis nō credo symoniā
cōmitti.nec illicita est huiusmodi pactio vel conditio:quia perinde
est ac si dicat̄.recipiemus te.vl̄ recipiemus te induendū tali tp̄e vel
tali.si tn̄ vel duz tn̄ interim reddas te idoneū ad hoc vt recipiaris ⁊
vtilē monasterio addiscendo tale artificiū vel tale.aut scientiā talez
vel talē.Quid de illo cui facta est ꝓmissio de se recipiēdo ad certuz
terminū sub predicta cōditiōe.Nunq̄d adueniente termino ⁊ īpleta
conditiōe tenet̄ intrare cū illi parati sunt eū recipe.Rn̄deo:credo ꝙ
si nullum fecit votum nec obligauit se vel ad intrandū:sed tn̄ ꝓmis
sionē sibi factam acceptauit volens sibi ꝓuidere in futurum.non te
netur intrare s̄m iudiciuz penitentiale.In foro aūt causarū de hoc
iudicabitur s̄m presumptiones ⁊ allegata ⁊ probata.

De Sana forma recipiendi in monasterium. C. XXV.

Ex sūma de ca.Si monasteriū eēt adeo tenue:
vel pauptate depressum.ꝙ vel reddi
tus vl̄ vix vel nō sufficerēt ꝑsonis p̄ntibꝰ:nō solū inten
tionē p̄nt habere.sꝫ etiā credo ꝙ p̄nt dicere non suffici
mus nobis.libent̄ suscipimus te ad sp̄ūalia:ad tp̄alia nō possumus
nisi haberemꝰ plures possessiōes. Ex sum.fratris.V. Credo etiaz
ꝙ lꝫ exprimere noīa ⁊ quātitatē oblatoꝝ.credo etiā ꝙ si hmōi reci
piēdus dicat vel aliq̄s ꝓ eo dabo singulis annis ꝓ expēsis meis.c.
sol.vel.vj.libras q̄ꝫdiu vixero nō est illicitū:qn̄ nō sufficit monaste
rium.Sed nunq̄d licet dare in tali casu possessionem vel redditum
imperpetuū:qui tamē non sufficiat ad victuz vnius persone per an
num.Credo ꝙ licet in hoc casu recipientes huiusmodi possessionez
vel redditus propter cōmodū perpetuitatis obligāt se ad prouiden
dum ei in expensis.Pacisci ergo in talibus cū monasteriuz indiget
nō est symonia.dum nō fiat pro substantialibus cōferendis vel re
cipiendis.sed expensis faciendis vel compensandis. Ex summa
de ca.Qꝫ autem dictum est:ꝙ vincit homicidam:intelligas in da
mno dato:qꝛ maius dānū est in amissione vnius anime q̄ꝫ infinito
rum corporuꝫ.aliter grauius peccat homicida . Quid si audit aliq̄s
aliquem iurare falsum ⁊ ipse scit ⁊ tacet.nunq̄d peccat.Videtur ꝙ
sic:in Leuitico.Anima que audierit vocem iurantis falsuz testisqꝫ
fuerit ⁊c̄.Item nō caret scrupulo societatis occulte . qui manifesto
facinori desinit obuiare.Ecōtra vero qui crimē occultū manifestat.
non est erroris correptor sed proditor.vt dicit August. Itez si pro
dit eum forte puniet̄ ille in corpore vl̄ occidet̄ a iudice:vel etiaz a pa
rentibus illius contra quem ipse volebat peierare. vel ipsemet pro
ditor potest defacile incurrere mortis periculum.Et ideo Aug.d.ꝙ
sufficit isti vt se ab hoc soluat peccati vinculo:si iudicet talibus qui
magis possunt prodesse q̄ꝫ obesse periuro.siue eum corrigendo:si
ue pro eo deum placando.

De His qui prioratus emunt aut redimunt. C. XXVI.

Extra.D.de symonia. Alexan.iij. Probibe
mus quoqꝫ ne prioratus.aut ca
pellanie cuilibet monachorum aut clericorum annua
distractione vendant̄. Ex summa fratris.V. Quid de
monachis qui dant aliquid abbatibus suis pro conferendis priori
bus:nunquid est symonia. Respondeo si ibi est aliquid spirituale
vt decime:oblationes:vel debitum celebrandi diuina vel aliquid ta
le:symonia est.siue det de rebus monasterij vel prioratus siue aliun
de.s̄m ꝙ hec prepositio notat appreciationem vel proximā siue pn̄
cipalem causam.vt sepe dictum est.Quid si det talis prior episcopo
pecuniā:ne sustineat ꝙ amoueatur a prioratu . Vel canonicus re
gularis ne āmoueatur a cura prochialis ecclesie. ⁊ ne reuocetur ad
monasterium.nunquid est symonia.Credo ꝙ sic.maxime si neces
sitas vel vtilitas exigit ꝙ tales āmoueantur.aut si consuetudo est:
ꝙ episcopus ad solam requisitionem abbatis tales curatos debe
at amouere a parrochialis ecclesijs.Si autez sine muneribus ⁊ ob
sequijs aut precibus carnalibus facerēt impediri per episcopos ne
amouerentur cum nec vtilitas nec necessitas amotionem exigerent
nec esset corrupta intentio:non credo ꝙ peccarent.

De Illa que fit in cōmissione iurisdictionis. C. XXVII.

Ex sūma de ca. Sciēdū quoqꝫ ꝙ nec ep̄us nec
archidya. nec alius p̄latꝰ pōt sub p̄cio
vel ānuo cēsu cōcedere alicui vices suas.i.p̄lationē vl̄ iu
risdictionē vel aliqd̄ ius sp̄ūale.Sꝫ videt̄ cōtra extra.de
reli.domi.cōstitutꝰ.vbi iurisdictio sub ānuo cēsu remittit̄.g̃ ⁊ cōferē
qꝛ paria sūt remittē ⁊ cōferre.ex̄.de symo.q̄relā.⁊ de trāsac. super eo.
Ad h̄ dic ꝙ ibi retinuit cēsuz tp̄alē ꝓ tp̄alibꝰ q̄ remisit.vel retinent̄
nō ꝓ redēptiōe iurisdictiōis.sꝫ in signū subiectiōis antique.Si tn̄
ep̄s cōmitteret alicui pure ac simplr̄ vices suas si tali vicario cōstitue
ret postea salariū nō eēt pctm̄ imo tenet̄ ad hoc.xxj.q.ij.charitatē.
Itē redditꝰ tp̄ales possunt vēdi ad tempus.Sꝫ nunq̄d ꝑpetuo.Di

emunt quidã q nõ: qz per ɔsequẽs videret emptũ ius spirituale ppter ɔnexionẽ.j.q.iij.si qs obiecerit Uel distingue melius cũ Lau. vtrũ ab eo emat qui cõfert beneficiũ:an a beneficiato. In pmo casu est symonia. In scdo si emit a bñficiato ppetuo.i. dum ipse vẽditor teneat bñficiũ:nõ est symonia:nec est phibitũ:nõ tñ honestũ: et hoc ita intellige q nihil spũale interueniat. Itẽ debet ecclesie soluere aliquem censum in signũ subiectiõis epis. Si aũt loco tibi ecclesiam cũ suis pñbyter: et tu p ɔsequẽs locas opas tuas: vt ibi officies nõ habiturus als ibi aliquã iurisdictionẽ:nec cõmitti symoniã:nec alias peccas. Ex.v.ne plati vices suas sub annuo cẽsu ɔcedãt. Alex.iij. in ɔcil.lateraň. Qm̃ in qbusdã ptib⁹ sub pcio statuunt: qui decani vocant: et pro certa pecunie quãtitate epalẽ iurisdictionẽ exercent statuimus: vt qui hoc decetero psumpserit: officio suo priuet et eps ɔferẽdi hoc officiũ ptãtẽ amittat. Idẽ. Quoniã enormis cõsuetudo in quibusdã locis inoleuit. vt sub annuo precio sacerdotes ad ecclesiarũ regimẽ statuant: ne id fiat modis oib⁹ phibemus. qz dũ sacerdotiũ sub hmõi mercede venale disponit ad eterne retributiõis premiũ ɔsideratio nõ habet. Ex sũma fratris. U. Nota q tũc eps reddit⁹ suos vel interim põt ad firmã dare sub annuo cẽsu. dum tñ nõ sit ibi annexa iurisdictio spũalis. sz non põt recipere aliqd ab aliquo vt ɔstituat eũ prepositũ vel economũ vł vicedominũ. prepositurã tñ vel balliuã tpalẽ cũ iurisdictiõe tpali ɔsueuerũt epi dare ad firmã. sicut et pncipes seculares. Q. aũt ait: si loco tibi ecclesiã. non credo q in talib⁹ habeat locũ locatio vel ɔductio. Sed talis presbyter gratis impẽdit officiũ. et ille gratis dat ei expẽsas. sicut dictũ est supra. Synod⁹ calcedoñ. iudicat symoniacos etiã pcuratores rex et defensores et regule subiectos. si p pecuniã ordinant. Sz cũ laicus possit esse iudex et habere aliqua alia officia supra noiata q non habeãt aliqd spũalitatis: quare in eis cõmittit symonia. Ad hoc dicit D.t.B. q in omni administratione rei ecclesie cõmittit symonia si emat. et hoc est symoniacũ qz phibitũ. Alij vero inherẽtes cõsuetudini generali dicũt qd est pbabilius qz tũc est symonia in empta administratiõe vel dignitate. si talis est q habeat aliqd spũale sibi annexũ. alias non. Sepe enĩ consuetudo facit licitum quod alias esset illicitum et econ erso.

De Illa q in emptiõe iuris spũalis. C. XXVIII.

Ex summa Ratiõe ɔsuetudinis possunt ne aliqua exigi p intronizãdis epis vel abbatib⁹ vel qbuscũq psonis ecclesiasticis inuestiẽdis. Itẽ p dãda absolutiõe. Itẽ p iure decimaz. Itẽ p iustitia ecclesiastica seruãda. In oib⁹ his recipe pecuniã vel eqpollẽs: symonia est. nõ obstãte ɔsuetudine. Extra.v.de sy. Inno.iij. Prauã illã cõsuetudinẽ de tua puincia studeas abolere. qua p ecclesiaz inuestitura archid. marchã argẽti: minores vero decani vaccã albã sibi dari postulãt. et certã solui pecunie quãtitatẽ. Alex.iij. Nemo presbyterorũ exeniũ vel emolimẽtũ qdlibet tpale siue spũale detrimẽtũ a quocũq peccãte publice accipiat. vt epo vel ministris peccatũ eius celet nec p respectu cuiuscũq psone ɔsanguinitatis vel familiaritatĩ alienis cõicans peccatis: hoc ipso innotescere detractet. nec quẽq peccãtẽ vel minus digne penitẽtẽ gratia vel fauore ad recõciliatiõez adducat: et testimoniũ recõciliationis ferat eidẽ. vel quocũq liuore digne penitẽtẽ a recõciliatiõe remoueat. qz symoniacũ ẽ vtrũq. Clemẽs.iij. Nos cõsulere voluisti de regularibus canonicis seu monachis q p symoniã ingressũ ipsis sciẽtib⁹ habuerũt. Rñdemus vt locũ quẽ talit adepti sunt oĩno dimittãt. et solitudines siue alia monasteria districtiora adeãt. in qb⁹ tã execrabilẽ excessũ sine itermissione deplorẽt. Si aũt ignorãtib⁹ ipsis pecunia data fuerit: eos ad renũciãdũ loco eidẽ cogas. et postmodũ in idipsum redire si ibi absq scãdalo poterũt remanere: vel in alio mõasterio qd sit de ordine ipo ad suiẽdũ deo poterĩ collocare. Cã.j.q.iij. Paschalis.ij. Altare decimasq p pecuniã dare symoniacã heresim esse nullus fideliũ ignorat. Itẽ ibidẽ. Greg. in homel. In tẽplo quoq vẽdẽtes sunt q hoc qd de iure qbusdã cõpetit ad pmiũ largiunt. Iustitiã enĩ vẽdere ẽ hãc p pmij acceptiõe seruare. Ex sũma fratris. U. Igit ecclesiasticã iustitiã vẽdere symoniacũ ẽ sicqñ dat aliqd epo vel alij p reddendo iure sup spũalib⁹. ex quo psona ẽ ecclesiastica q dz hmõi ius reddere rõne ecclesiastice iurisdictiõis. Si aũt laicus ẽ iudex et recipiat pecuniã p ferẽda sñia vel faciẽda iustitia sup tẽporalib⁹ licet sit graue peccatum: non tamen est symonia.

De Illa q in emptiõe iuris quasi spũalis. C. XXIX.

Ex summa fratrĩ. U. Quid de illo q dat sacerdoti vel alij pecuniã vt recipiat ad seruiẽdũ paupib⁹ in hospitali. vel vt recipiat in leprosariã vel in elemosynariã: vł aliã domũ dei. Itẽ qd de illis qui emunt victum vnius monachi ad totam vitam suam: nũquid est symonia. Respondeo vbicũq aliquis ius aliquod spũale ɔsequitur qñ recipit ad hospitale vel leprosariam vel aliqd tale symonia est. si pter hoc aliquid dat vel pmittit. Si aũt nõ ɔsequit aliquid spũale: sz recipit ad hoc tñ vt seruiat ibi vel ad tempus vel ad vitã suam. vel in coquina vel in alio officio nõ ẽ symonia aliqd dare p hmõi: lz als turpe sit dare vel accipe p talibus. Uictũ aũt monachi emere symõiacũ nõ est. ex quo talis emptor nõ ɔsequit aliqd spũale: nõ est tñ secuz emere nisi pbabiliter dubitet cui⁹ melior sit cõditio ementis aut vẽdentĩ. Quid de matricularijs aut sonitorijs. i. officio pulsandaz cãpanaz: nunqd officia hmõi pñt vẽdi. Rñdeo large sumpto vocabulo symonie: symonia ẽ talia vendẽ. sic et talia officia spũalia sĩt large supto vocabulo. Si tñ alicui datũ fuerit hmõi officiũ gratĩ: si ɔsuetudo est loci q possit aliũ ponere loco sui vel locare vł vẽdẽ vel ad firmã dare. puet⁹ illi⁹ officij. vel etiã in dotez dare p filia ad vitã ipsius dantĩ: nõ est symonia. Quid de sacerdote q vendit officiũ portandi aquã benedictã p parrochiã. Rñdeo si huiusmodi sacerdos de ɔsuetudie p se vel p aliquẽ de familia sua debet hmõi officiũ expedire. et puentus ei⁹ in suos vsus ɔuertere: symonia est illud officiũ vendere. vel aliqd p eo dãdo accipe. large tñ sumpto vocabulo symonie etiã adminus turpe lucrũ est. Si aũt de cõsuetudine est q sacerdos hmõi possit retinere officiũ et p se vel p aliũ illud expedire. et prouent⁹ recipere: nõ est symonia si officiũ illõ cõmittit ad firmam. sicut ecclesie quandoq dantur ad firmam.

De Illa que cõmittitur in doctrina. C. XXX.

Ex summa de casibus. Quia statutũ fuit quondã ab eugenio papa: postea ab Alex. in cõcil. lateraneñ. deide ad Inno. in ɔcil. generali. q singule ecclesie cathedrales tenerent singulos magistros liberalium artiũ adminus grãmatice: q earũdẽ ecclesiarũ clericos et alios scholares paupes gratis instituerẽt. pter qd aliqd cõpetens beneficiũ magistro cuilibet in ecclesia pberet. Querit vtrũ cõmittat symoniã magister si exigat aliqĩ a paupib⁹ vel a clericis ecclesie a qua recipit bñficiũ. Rñdeo sic: cũ enĩ hoc sit spũale et ex officio suo teneatur facere: certũ est exigere aliqd pter hoc symoniã eẽ. Nã in tẽplo vendẽtes sunt q hoc qd qbusdã iure cõpetit ad premiũ largiuntur. Dico symoniã etiã cõmittere magistrũ q festum de iure vel cõsuetudine colendũ nõ vult ɔcedere scholaribus colẽdũ nisi pecunia sibi data. vel ecõuerso diem nõ colendũ ɔcedit colendũ p pecunia. Sz nunqd ab alijs scholarib⁹ qui nõ sunt paupes nec de eadẽ ecclesia põt exigere salariũ. vel nunqd magister in scholis parisius vł bonoñ. põt facere licite collectã. videt q nõ: qz scientia donũ dei est. vnde vendi nõ põt. Itẽ pfessores iuris et si honeste spõte oblata recipiãt. tñ inhoneste petũt. Sed ɔtra: q p tpe prestat obsequiũ debz cõsequi bñficiũ. Itẽ potest magister vendere doctrinã sicut et iurisperitus ɔsiliũ. Itẽ gratis potest docere. et nihilominus pro expẽsis suis collectam facere. sicut testis gratis testat. et tñ recipit pcurationẽ et epũs gratis ɔsecrat ecclesiam et recipit sñr pcurationẽ. Sol. dico cũ La. et Io. q si sua nõ sufficiunt ei cõpetenter honeste potest et licite exigere: moderate tñ. Alit nihil dz exigere sed spõte oblata poterit recipe. Ex sũma fratris. U. Licite exigere. qd ita intelligo q potest inopiã suã exponere scholarib⁹ et insinuare q libenter accipere si gratis darẽt sz nõ licet exigere sm q exigere ẽ ab inuito extorquere. vt. ff. de legatĩ. et fideicõmis. §. si rez. Nõ credo q de iure possit eos de scholis expellere. vel spolia eoz accipe si nõ velint sponte pmittere sz postq pmiserint pmissa põt exigere. Que aũt dicunt supra: intelligunt ab illis qui hñt ab ecclesia stipẽdiũ: licet als sint diuites credo q nõ tenent laborare circa diuites auditores nisi velint ei sumptus moderate dare. qd tñ debent recipe nõ p scientia sz p labore. Nota q ait qz symoniã magister cõmittit qui diẽ nõ colendũ p pecunia colere ɔcedit. s. vt festũ alicuius minoris sancti qd nõ est statutũ ab ecclesia. Si aũt p data pecunia ɔcederet magister scholarib⁹ aliquo die p festo cessare a lectionib⁹ pter recreationẽ sicut ɔsueuit fieri ab autoristis: turpe lucrũ esset: tñ non esset symonia. Dicit q scientia donũ dei est: qz dat a deo ad illuminandũ intellectũ ex quo sequit affectus accensio. et est pfectio anime plus valẽs q totus mũdus sic et ipsa aĩa. vñ est impreciabilis. et ipsaz vẽdere symonia est sm Altissiodor. Porro iurisperitus vẽdit ɔsiliũ: nõ ipsam cognitionẽ veritatĩ aut scientiam sed penã et laborem suum.

De Mediatoribus symonie. C. XXXI.

Causa .j.q.j. Ex ɔcil. calcedoñ. Si quis vero mediator tã turpib⁹ et nephãdis datis vł acceptĩ extiterit: si qdẽ cleric⁹ fuerit a pprio gradu decidat Si vo laic⁹ anathematizet. Ex.v. de symõia. Inno.iij.

Aliquis te penitus ignorante promisit pecuniaȝ ⁊ exsoluit presertim cū is nulla sit tibi cōsanguinitate cōiunct⁹ nihil tibi dȝ ad penaȝ vel culpā sicut credimus iputari. Illos aūt q̄ dederūt pecuniā ītātū cō/stat esse culpabiles: ꝙ si excessus eoꝝ esset ecclesie manifestus(q̄ nō indicat de occultis)pena eēnt canonica feriēdi. Cā.j.q.iij. Emptor atqꝫ vēditor nota īfamie pcellanť. Ex sūma fratris. U. Quid si ali/quis amic⁹ medi⁹ pcuret ꝙ fili⁹ alicui⁹ magni recipiať in aliquo mo nasterio. ⁊ postea ille amic⁹ solicitat illū magnū ꝙ det aliq̄d mona/sterio: nunq̄d lȝ. Rñdeo si dict⁹ amic⁹ nō alit̄ pcurasset illū recipi nisi qꝛ sperabat eū aliq̄d datuꝝ monasterio. Uel etiā si nō sperauit: sed tñ nūc petit aliq̄d pro receptiōe illi⁹: symōia est. Si vō alr̄ solicitat eū ꝙ sit deuotus sicut ⁊ esse dȝ illi monasterio: ⁊ det dilectione orta ex acceptione filij offerat aliquid monasterio: non est symonia.

¶ De Labe criminis huius ⁊ detestatione. C. XXXII.

Causa. j.q.j. Qō aūt spūalia emere peccatū sit pro baťr multoꝝ auctoritatib⁹. Ait eni Leo pa pa: gratia si nō gratis dať vel accipiť nō ē gratia. Symo niaci autē nō gratis accipiūt: igiť gratiā que maxie in ec clesiasticis ordinib⁹ opať nō accipiūt: ergo nō habēt. Itē Greg. in registro. Quisq̄s p pecuniā ordinať ad hoc vt fiat heretic⁹ pmoueť Quisq̄s ergo ɔtra symoniacā ⁊ neophitoꝝ heresim pro officij sui lo co vehemēter nō exarserit: cū eo nō dubitet se habituꝝ portionē: q̄ pri⁹ cōmisit hoc piaculare flagitiū. Itē ex epl̄a tharasij ɔstantinopo litani epi missa pape Adriano: Tolerabilior est eni macedonij ⁊ eo/ruȝ qui circa ipm sunt spūsancti ipugnatoꝝ impia heresis illi eni⁊ creaturā spmsanctū ⁊ seruū dei patris ⁊ filij delirando fatenť. Isti vō eundē spmscm̄ venalē efficiūt seruū: ⁊ sic detrahūt spiritui scto eq̄liter peccātes bis qui blasphemauerūt: dicētes christū in beelze/bub eicere demonia. Atqꝫ vt veri⁹ dicam⁹: inde pditori cōparanť q̄ iudeis occisorib⁹ christū vendidit. Itē Aug. ait. Sicut eunuch⁹ fuit qui ioseph cōparauit: ita qui gratiā mercať vitiū semē nō hȝ sectis ge nitalibus. Sic quoqꝫ ignis sacrificij qui p. lxx. annos babylonice ca ptiuitatis sub aq̄ vixerat: extinctus est antiocho iasone vendēte sa/cerdotiū: qō significauit ignē spūsancti nō lucere in symoniacis sa cramētis. Ibidē.q.ij. Paschalis papa. Patet symoniacos veluti p̄ mos ⁊ pcipuos hereticos ab oīb⁹ fidelib⁹ respuēdos: ⁊ si cōmoniti nō respuerint ab exteris ptātibus reprimēdos: oīa eni crimina ad cōparationē symoniace heresis q̄si pro nihilo reputabunť. Extra v. de symonia. Lucius papa. Sicut symoniaca pestis sua magnitu dine alios morbos vincit: ita sine dilatiōe moꝝ vt ei⁹ signa p aliquā psonā claruerint de ecclesia dei dȝ eliminari ⁊ repelli. Idē tāta est labes huiusmodi criminis: ꝙ etiā serui aduersus dn̄os ⁊ quilibet criminosi admittunť ad accusationē. Itē oīs peccator pōt missam cantare preter symoniacū quē quilibet vt ab ordine male suscepto remoueat accusare pōt: vel etiā meretrix. Inno. iij. Pomposian⁹ abbas de symonia piuria dilapidatione ac insufficiētia infamatus ɔtra testes multas exceptiones pposuit: vt eos testimonio remoue/ret. Nos vero illas duntaxat exceptiones probādas admisimus: quibus forte probatis testes nō zelo iusticie sed malignitatis fomi te processisse constaret: vt conspirationes ⁊ inimicitias capitales. Ceteras autē exceptiones vt furti adulterij propter immanitatem heresis symoniace ad cuius comparationē cetera crimina quasi pro nihilo reputanť duximus repellendas: presertim cum testes de cri/mine fuerint emendati: tales igitur contra talem taliter duximus admittendos. non fm rigorē iuris: sed fm temperantiam equitatis cum agereť non criminaliter vt deponeretur ab ordine: sed ciuiliter vt ab administratione amoueretur: ⁊ vtiqꝫ tales prelati ex leuiorib⁹ causis possunt ab administrationibus amoueri sicut quorundā re/ligiosorum approbata cōsuetudo deposcit.

¶ De Accusatione symoniaci. C. XXXIII.

Ex summa iuris. Ad accusandū in crimine symonie quilibet admittitur sicut in crimine lese maiestatis. Si tamen clericus est qui ac/cusatur. cum distinctione: laicus contra eum admittitur Naȝ contra eum qui antea bone opinionis extitit: non admittunť criminosi sed bone fame admittunť omnes tam laici q̄ mulieres aliter crimen exceptū non esset. Qui vero ad testificandū in hoc cri/mine vel in alijs exceptis admittantur. Distinguendum est: si enim agatur criminaliter contra neminem admittitur testis criminosus etiam emendatus de crimine. Si vero agatur in modū denuncia/tionis vel inquisitionis: refert vtrū contra regularē an cōtra secula rem. Si cōtra regularē admittunť cōtra eū testes criminosi. si iam de crimine sint emendati ⁊ sine alijs adminiculis. Si autem in cri/mine adhuc pseuerant. subdistinguendū est. vtrū crimina sint eadē vel minora vel maiora vel paria. In pmo casu nunq̄ admittunť cōtra eū etiā cū alijs adminiculis. In ceteris vō trib⁹. si deposuisse credanť ex malignitatis fomite. puta qꝛ cōspiratores sť vel inimici capitales nō admittunť etiā cū alijs adminiculis. Si aūt ex zelo iu/stitie admittunť ȝ nō sine ceteris adminiculis. Si vō ɔtra secularē agať. subdistingue: vtrū ille sit inferioris gradus. ⁊ tūc idē oīno qō in regulari. An excellētioris dignitatis. ⁊ tūc si ante fuit bone opinio nis. admittunť ɔtra eū honesti duntaxat sicut in criminali. Si vō fuit grauiter infamatus. refert vtrū de facili puniri valeat. An sine scāda lo nequeat. In pmo casu locū habent que de regularibus ⁊ mino ribus clericis dicta sunt. In secundo que in criminali.

¶ De Pena symoniaci. C. XXXIIII.

Ex summa de ca. Circa penā symōiaci distingue qrū aūt est symonia in ordine aut in bñficio. Si in ordine nō recipit executionē. sed ē ipso iu re suspensus quo ad se ⁊ quo ad alios. siue sit occultū si ue mãifestū. sic ⁊ notori⁹ fornicator. ⁊ hoc qꝛ characterē hȝ furtiuū. Itē puniť depositione ⁊ infamia si de crimie indici suo aliquo mō etiā p inq̄stionē vel denūciationē ɔstiterit. Itē nō pōt repetē pecu niā quā dedit. nō qꝛ alius bene accepat. ȝ qꝛ iste turpiť dedit. si vō est symoniac⁹. qꝛ ɔtulit ordinē symoniace. vel qꝛ dedit vł recepit be neficiū symoniace. vel fuit mediator symōie. si est occultū est suspē sus ipso iure quo ad se tñ. sicut ⁊ q̄libet criminosus. nō tñ quo ad alios. Si vō est manifestū. est ipso iure suspēsus. Ex sūma fratris U. Aliquē suspēsuȝ eē quo ad se ⁊ quo ad alios. est eē suspēsum p sniaȝ canonis vel hois. ppter quā suspensionē teneť sic suspensus abstinere ab officio ⁊ illi q̄ hoc sciūt teneńť illū vitare q̄tū ad execu tionē illius officij. si tñ aliq̄s occulte sit suspensus hoc mō p sniam canonis. q̄ hoc scit credo ꝙ si nō possit eū vitare sine scandalo. nō te neť eū vitare. Quo ad se aut tñ dicť quis suspēsus q̄ñ teneť ab of fitio abstinere non p sniam canonis vel hois. sed p simplicē prohi/bitionē iuris absqꝫ sententia. sicut quilibet sacerdos existens in pec cato mortali. teneť abstinere a celebratione. si tñ celebraret nō tene/tur eū vitare in officio subdit⁹ ei⁹ vel quicūqꝫ alius. etiā si sciret ei⁹ peccatū. Large aūt dicť esse suspensus quo ad alios ⁊ nō quo ad se cleric⁹ pegrinus: qꝛ sacerdos pegrinus si velit ex deuotione cele/brare priuatim pmittēdus est. ȝ nō debet celebrare plebi ex quo nō est certū de eius ordinatiōe. nec habeť aliqua noticia de psona ei⁹. Ex his pōt colligi tał distinctio. ꝙ q̄dā suspensi sť quo ad se ⁊ quo ad alios. vt symoniac⁹ notori⁹. ⁊ fornicator notorius. ⁊ symōiacus in ordine lȝ occult⁹. Quidā sunt suspēsi quo ad se ⁊ nō quo ad ali/os vł sacerdotes occulte peccātes. Alij quo ad alios ⁊ nō quo ad se vt clerici pegrini ignoti. Itē cū in denūciatiōe nō agať nisi ad priaȝ nō credo ꝙ pbata symonia in modū denūciationis debeat seq̄ di/positio vł infamia. sicut sequiť cū pbať p accusationē vel p inq̄si/tionē. Ex sum. de ca. Itē fm quosdā puniť pena depositiōis ⁊ in famie symōiac⁹ ⁊ in bñficio. sic supra dictū est de symoniaco in or/dine. Jo. tñ itelligit illud de depositiōe nō ab ordine ȝ a bñficio cri mine pbato in modū denūciatiōis vel inq̄sitiōis: qꝛ si in modū ac/cusatiōis deponereť ab ordine ⁊ bñficio sic p alijs criminib⁹ regu/lariť. Cā. j. q. j. ex ɔcil. calcedoneñ. Si q̄s eps p pecuniā ordinatio nē fecerit ⁊ sub pcio spūsancti grāȝ redegerit ac pmouerit etiā di/spēsatorē vel defensatorē aut quēlibet q̄ subiectus est regule p sui turpissimi lucri. cōmodo. is q̄ hoc attētare pbat⁹ fuerit. pprij grad⁹ piculo subiacebit. ⁊ qui ordinat⁹ ē nihil ex ordinatiōe hac vel pmo tione q̄ est p negociationē facta pficiat. sed sit alien⁹ a dignitate vel solicitudine quā pecunijs acq̄siuit. Si q̄s vō mediator tam turpib⁹ ⁊ nephādis datis vel acceptis extiterit. si quidē clericus fuerit. a p/prio gradu decidat. Si vō laicus anathematizeť. Ibidē nicola⁹ pa pa junior. Erga symoniacos nullā misericordiā in dignitate seruan da habendaȝ eē decreuimus. ȝ iuxta canonū sanctionem eos oīno damnamus ac deponendos apostolica auctoritate sanximus.

¶ De Renunciatiōe beneficij symoniace accepti. C. XXXV.

Ex summa de ca. Qui recepit beneficiū symo niace. teneť renunciare beneficio. ⁊ restituere oēs fructus pceptos ⁊ qui pcipi potuissent. Generaliter. n. possidēs sine titulo. teneť ad oīa damna ⁊ lucra percepta ⁊ pcipienda. Idem est si habeat talē titulū qui pro non titulo est habendus vtputa quem turpiter ⁊ cōtra legū interdi cta mercatus est. Ex summa fratris. U. Titulus appellatur hic iu stum initium vel causa possidendi vel emptio donatio venditio ⁊ similia. Contra legum interdicta dicit. vt si quis dolo vel metu in/ducat aliquem ad vendendum vel dandum sibi aliquid. huiusmōi enim donatio vel venditio habetur pro non titulo. Aut si quis ven

dat seruū sine gleba. aut glebā sine seruo qđ inhibet lex. Ex sūma de ca. Et intellige fruct⁹ q̄ supsunt deductis expēsis q̄ fiūt querēdorū cōgregādoꝝ ꝛ obseruādoꝝ fructuū grā. qui ꝛ deducunt tā a bonefidei q̄ȝ a malefidei possessore. Itē intelligo hoc de fructib⁹ quos nō expēdit in seruitiū vel in vtilitatē ecclesie sȝ in alios vsus. Nā q̄ de pdādi causa accessit ad negocia mea gerēda. hȝ ɔtra me actionē nō in id qđ sibi abest q2 improbe ad negocia mea accessit sȝ in quo ego locupletior fact⁹ sum. Idē intelligo de illo quo sciēte ꝛ ɔsentiēte facta fuit symonia. vel statim vt sciuit nō renūciauit. aliter si esset bonefidei possessor. teneret nō de cōsumptis sȝ de extātib⁹ tm̄. Itē hec de pena clericoꝝ. laici aūt debēt excōicari. In sūma vero nota q in beneficijs receptis ꝛ in ordinib⁹ symonia mētalis p cōdignā pniāȝ alias expiat. vnde q̄ p hypocrisim simulationē siue ambitionē dū pretēderēt spēm sanctitatis. pmoti sunt nulla tm̄ interposita ɔditione vel pacto ad ordines beneficia vel honores. nō tenent si verā egerint pniam resignare. Itē duo casus sunt in q̄b⁹ munerib⁹ datis ordinati vel pmoti de iure cōi nō sunt symoniaci nec tenent renūciare. Un⁹ si inimicus meus daret fraudulēter pecuniā p electiōe mea vt postea cassaret electio. ꝛ ego remanerē infamis. Alius si me inuito ꝛ expresse ɔtradicēte aliqs latēter dedit vel pmisit pecuniā episcopo nolēti confirmare electionē vel collateralibus suis: hoc intelligas verū esse nisi postea forte consenserim pecuniam soluendo promissam. aut reddendo solutam.

¶ De Pecunia symoniace accepta. C. XXXVI.

Pecunia vel possessio symoniace accepta dȝ restitui illi ecclesie in cuius iniuriā data fuit a quocūqȝ etiā accepta fuit. De hoc autē ar. ɔtra extra e. veniēs. vbi restituit ei q̄ dedit. Dicūt q̄dā id dispēsatiue factū fuisse. Alij distinguūt quib⁹ assentio. q si remanet in seculo ille q̄ dederat pecuniā. nō est ei restitutio faciēda sȝ ecclesie vt supra. Si vero trāseat ad religionē. vel de illo monasterio ad aliud dȝ restitui pecunia simplicit: ꝛ possessiōes saltē quo ad vsufructū illi monasterio qđ ingredit. vt sicut hȝ onus hȝ ꝛ emolimētū. Ex sūma fratris. U. rodon. Pone q dat abbati ꝛ toto collegio pecunia p aliquo monachādū vel canonizādo cui restituet pecunia sic suscepta. Rn̄deo vbi abbas ꝛ totū collegiū ē i culpa nō dȝ pecunia remanere penes istud mōasteriū. q2 illa pecunia se fecit idignū. sȝ dāda ē paupib⁹ p dispēsatiōe supioris. si vo solus abbas vel aliqs de collegio nō dȝ tūc delictū psone redūdare i dānū ecclesie: vn̄ pecunia illa siue possessio remanere dȝ penes illud mōasteriū. psertim cū in eius iniuriā data sit: ita tm̄ q illi q̄ fuerūt in culpa q̄tū posset fieri alieni eēnt a cōmodo illi⁹ pecunie. Ubi aūt aliqs seculari dat pecuniā epo p habēdo beneficio illa dȝ refundi in vtilitatē pbende vel ecclesie quā sic emit. ipo amoto ab illo bñficio. nisi forte dedisset illā pecuniā alicui collegio seculari p habēda ibi pbēda. in quo casu debēt fieri de illa pecunia qđ supradictū ē de pecūia data abbati ꝛ mōachis. Ubi vo dedit p habēdo ordine si nō hēbat bñficiū ecclesiasticū: pecunia dȝ cedere illi cathedrali ecclesie in cui⁹ ignominiā data ē. Si aūt hēbat beneficiū. ad cui⁹ titulū ordinari grat debuit: aut si dedit pecuniā p bñficio obtinēdo ab epo vl' alio plato ecclesiastico. cū vtriqȝ ecclesie sit facta iiuria. s. ecclesie illi⁹ plati. ꝛ ecclesie vel pbēde cōpate. pecūia dȝ cedere partim in vsus istius ecclesie. partim in vsus illius.

¶ De Perfidia iudaica. C. XXXVII.

Ex sūma de ca. Agim⁹ de his q̄ spiritūscām p symoniā blasphemant. Nūc de his agamus q̄ male colēdo deū inhonorāt vt sūt iudei ꝛ saraceni ꝛ hētici. Iudei dicūt q̄ legē mosaicā ad lr̄aȝ tenent se circūcidēdo ꝛ alia legalia faciēdo. dicti iudei a noīe digniozis trib⁹ s. a tribu iude patriarche que inter tribus alias bellicosior primam aciē in bellis ꝛ regis priuilegiū obtinebat. s. vt de ea sola tribu crearetur rex. sicut ex tribu leui sacerdotes. Prius autē dicebant hebrei ab heber cuius familia cultū tenuit vnius dei ceteris idolatria fedatis. Statuit ecclesia illos iudeos publicis edibus deputandos qui de infidelibus baptizatos subuertere attētauerunt ꝛ similes penas interdū ꝛ pecuniarias put qualitas delicti exposcit. sepe statuit ecclesia ɔtra tales. illa tamē moderatiōe adhibita in flagellis q statutum eius in vindictā sanguinis transire minime videatur. talis eni pena indistincte relinquenda est brachio seculari. Extra. v. de iudeis ꝛ sarace. Innocen. iij. Et si iudeos quos propria culpa submisit seruituti. pietas christiana receptet ꝛ sustineat cohabitationeȝ illorum: ingrati tamen esse non debent nobis vt reddant christianis pro gratia contumeliam. ꝛ de familiaritate contēptum. Accepimus q iudei faciūt christianos puerorū suorū nutrices ꝛ qđ nō tātū dicere: sed etiam nephandum est cogitare cum in die resurrectionis dominice illas recipere corpus ꝛ sanguinem ihesu christi cōtigerit per triduū anteqȝ eos lactent lac effundē faciūt in latrinā. Alia insup q̄ fidei nostre ɔfusionē inducūt. ꝛ infra. Prohibem⁹ igit districte ne decetero nutrices vel seruiētes habeāt chr̄ianos. ne filij libere filijs famulent ancille. sȝ tanqȝ serui a dn̄o reprobati. in cui⁹ mortē neq̄ter ɔiurarūt se saltē p effectū operis recognoscāt. seruos illoꝝ quos christi mors liberos ꝛ illos seruos effecit. ꝛ infra. Si vo nutrices ꝛ seruiētes nō dimiserint chr̄ianos sub excōicatiōis pena inhibeatis districte oīb⁹ chr̄ianis ne cū eis ɔmerciū aliqđ audeāt exercē. Idē in cōcil. ge. In nōnullis puincijs a chr̄ianis iudeos seu saracenos habit⁹ distinguit diuersitas. sȝ in q̄busdā inoleuit cōfusio. vt nulla differētia discernant. Un̄ ɔtingit interdū q p erroreȝ christiani in deoꝝ seu saracenoꝝ ꝛ iudei seu saraceni christianoꝝ mulierib⁹ cōmisceant. ne igit dānate cōmixtionis excessus p velamen erroris hmōi vlterius excusatiōis habere possit diffugiū. statuimus vt tales vtriusqȝ sexus in oī chr̄ianoꝝ puincia ꝛ oī tpe q̄litate habitus publice ab alijs pplis distinguant. In dieb⁹ aūt lamētatiōis ꝛ dominice passiōis publice mime pdeāt eo q nōnulli ex ipsis talibus dieb⁹ sicut accepim⁹ etiā ornatius nō erubescūt icedere. Ac chr̄ianis q̄ sacratissime passiōis memoriā exhibētes lamētatōis sig̃ ptēndūt illudere nō formidant. Et q2 illius dissimulare nō debem⁹ obprobriū qui pbra nostra deleuit. precipimus presumptores hmōi p principes seculares animaduersionis ɔdigne adiectione cōpesci. ne crucifixū p nobis aliquatenus blasphemare psumant.

¶ Qualiter inter chr̄ianos iudei tolerādi sit. C. XXXVIII.

Alexan. iij. Generalit' iterdictū vt iudei hostia vel fenestras in die parasceue. apte non habeāt. sȝ clausa teneāt tota die. iudeos de nouo cōstruere synagogas vbi nō habuerūt pati nō dȝ. verū si antiqui corruerūt vel ruinā minant vt eas reedificent pōt equanimit tolerari. nō aūt vt eas exaltent. aut ampliores aut pciosiores fiāt qȝ antea fuisse noscunt: q2 vtiqȝ p magno debēt habere qđ in veteri synagog' ꝛ in suis obseruātijs tolerant. Clemēs. iij. Nullus iudeos iuitos ad baptismū venire cōpellat: qppe christi fidē habere nō credunt q̄ ad baptismū nō spontane⁹ cogit puenire. Nihilominus etiā chr̄ianus eoꝝ quelibet sine iudicio terrene ptātis vel occidere vel vulnerare vel suas pecunias eis auferre presumat aut bonas qs hacten⁹ habuerūt ɔsuetudines īmutare. psertim in festiuitatū suorū celebratione q̄sq̄ fustib⁹ aut lapidibus eos nullatenus pturbat. nec aliqs ab eis coacta seruitia exigat nisi q̄ ipsi tpe preterito facere cōsueuerūt. Nemo cimiteriū eoꝝ mutilare aut inuadere audeat siue obtētu pecūie corpa hūata effodere. Porro siqs hmōi decreti tenore cognito qđ absit ɔtraire psumpserit. honoris ꝛ officij sui piculū patiat: aut excōicatiōis sn̄ia plectat. Innoc. iij. Iudeū q̄ manus iniecit in clericū. si tue iurisdictiōis est pena pecuniaria punias vel alias s̄m q ɔuenit tpali faciens leso satisfactionē ɔgruā exhiberi. Idē in ɔcil. ge. Cū sit nimis absurdū. vt blasphemis chr̄i in chr̄ianos vim ptātis exerceat qđ sup hoc toletan̄. ɔcil. statuit inouamus phibētes ne iudei publicis officijs preferant q2 sub h̄ ptextu chr̄ianis plurimū sūt infesti. Ex sūma de casib⁹. Itē chr̄iani nō i suis infirmitatib⁹ debēt vocare iudeos nec ab eis accipe medicinas. nec se in eisdē balneis cū eis balneare. Itē cogendi sunt soluere decimas pdiales. Itē iudei baptismū postulātes debēt. xl dieb⁹ i pnīa ꝛ abstinētia pbari. Itē cogendi sunt chr̄ianos testes recipere circa se.

¶ De Saracenis. C. XXXIX.

Saraceni dicunt qui nec nouū nec vetus recipiūt testamētū. qui nō se ab agar ancilla abrahe de qua eoꝝ fuit origo. agarenos vocari volūt. sed poti⁹ a sara eius vxore ꝛ libera se saracenos appellauerūt. Sūt tm̄ inter saracenos q̄dā qui receperūt. v. libros moysi. sȝ pphetas respuerūt. hi dicunt samaritani. Cū saracenis nobis comedere nō licet. nisi in casu vt īfra dicet hic ꝛ arma ceteraqȝ subsidia q̄b⁹ impugnare nos valeāt mittē phibemur. Extra. v. de iudeis ꝛ sar. Clemēs. iij. Tuis frater epē petitiōib⁹ annuētes tibi tuisqȝ socijs ad pdicādū chr̄i fidē paganis hereticis exhibit ap. auctē cōcedim⁹. vt vobis his cibis cū modestia ꝛ grāniactiōe obseruat a tēpoꝝ qualitate iuxta canonicas sanctiōes vti liceat q̄ vobis ab ipsis infidelib⁹ apponunt. Insup indulgem⁹ vt q̄cunqȝ religiosi siue clerici idonei ad annūciādā gentib⁹ veritatē euāgelicā requisita ꝛ habita platoꝝ suoꝝ licētia tibi voluerint adherere. Id absqȝ cōtradictione qualibet liberā exequenda habeant auctoritate aplica facultatē. Idem. Illos qui iurauerunt se ampli⁹ in terrā saracenoꝝ cū mercib⁹ nō ituros nisi pax esset inter christianos ꝛ ipos ꝛ post treugā venerunt illuc. ɔditio illa de pace ꝛ treuga habenda ab excōicatōis

vinculo nõ absoluit. Idem: Oẽs excõicationi supponim⁹: q̃ amplius cũ saracenis mercimoniũ habuerint p se vel p alios: nauibus seu quocũq; alio ingenio eis aliq̃ rerũ subsidia vel ꝯsilia q̃diu inter nos ⁊ illos guerra durauerit: dixerint ipedenda. Inno. iij. in ꝯcil. generali. Anathematizam⁹ falsos ⁊ impios christianos: qui contra christũ ⁊ populũ christianũ saracenis arma ferrea ⁊ ligamina deferunt galeaꝝ: eos ⁊ etiã q̃ galeas eis vẽdũt ⁊ naues: quiq; in pyrrhaticis saracenoꝝ nauib⁹ curã gubernatiõis exercẽt: vel machinis: vł quibuslibet alijs aliq̃d eis impẽdũt ꝯsiliũ vel auxiliũ in dispendiũ terre scẽ. Ipsosq; puatione rerũ suarũ mulctari: ⁊ capientũ seruos fore censem⁹: pcipiẽtes vt p oẽs vrbes maritimas dieb⁹ dñicis ⁊ festiuis hmõi sententia publice innouet: ⁊ talib⁹ gremiũ nõ apiat ecclesie: nisi totũ q̃d ex cõmercio causa damnato perceperint tantũdẽ de suo in subsidiũ terre sancte trãsmiserint: vt equo iudicio in quo deliquerunt puniant. Qz si forte in soluẽdo non suffecerint: vt als reatus taliũ castigetur: q in pena ipsoꝝ alijs interdicatur audacia similia perpetrandi.

¶ De cohabitatiõe vel cõione fideliũ vtriusq;. C. XL.

Ibidẽ Alexan. iij. in concil. lateranen: Judei siue saraceni neq; sub obtẽtu alendoꝝ puerorũ suoꝝ: neq; pro seruitio vel alia q̃libet causa christiana mãcipia in domib⁹ pmittant habere. Excõicent aũt q̃ cũ eis p̃sumpserint habitare. Sed siqui pterea deo inspirante ad fidẽ se ꝯuerterint christianã: a possessionib⁹ suis nullaten⁹ excludãtur. Innocẽ. iij. in cõcil. ge. Jn nõnullis puincijs a christianis iudeos seu saracenos habit⁹ distinguit diuersitas. Sed in quibusdã inoleuit cõfusio: vt nulla differẽtia discernant. Vñ ꝯtingit interdũ q p errorẽ christiani iudeoꝝ seu saracenoꝝ: ⁊ iudei ⁊ saraceni christianoꝝ mulierib⁹ cõmisceant. Ne igit dampnate ꝯmixtionis excessus p velamẽ erroris huiusmodi vlteri⁹ excusationis habere possit diffugiũ: statuim⁹ vt tales vtriusq; sexus in oĩ christianoꝝ puincia et oĩ tpe ⁊ q̃litate habit⁹ publice ab alijs pp̃lis distinguant. Ex sũma de ca. Nõ debẽt christiani comedere cũ iudeis: neq; habitare: neq; recipe eos ad ꝯuiuia sua: qz p abusionẽ scripturarũ ꝯtẽptũ ciboꝝ nr̃oꝝ magis fidem nostrã impugnãt. Silr nec cũ saraceno: qz saraceni hodie iudaisant. vñ eadẽ cã phibitiõis: ⁊ idem periculum vtrobiq;. Excipit tñ casus in quo licite possum⁹ vti cibis qui nobis a paganis apponunt. H tñ cũ modestia: ⁊ graꝝ actione seruata: ⁊ tẽpoꝝ q̃litate: videlicet si cõtigerit nos vel aliquos ex nr̃is in terram eoꝝ intrare ad predicandũ eisdẽ fidẽ christi. ⁊ in hoc nisi eẽt eis dictum q illud eẽt idolis imolatũ. tũc enĩ sicut ait Aug. satius est mori fame q̃ vesci idolatico. Qd intelligũt quidã: si vesceret ad venerationẽ idoli. Aliter in sũma necessitate famis posset q̃s etiã idolatico vesci. Jtẽ nullus iudeo vel pagano põt aliq̃d relinq̃re in testamẽto. ⁊ si fecerit: etiã post mortẽ iudicabit anathema. Ex summa fris. U. Jura q̃ ad h introducunt: loquunt de solis clericis: ʒ magister videt extẽdere ad oẽs. Credo tñ q siue sit clericus siue laic⁹: si daret vel legaret aliud talib⁹: ⁊ maxime cõsanguineis: nõ ad ditãdũ: sed ad succurrẽdũ extreme vel multũ arte necessitati: nõ eẽt puniẽdus. Ex sũma de ca. Jtẽ q licz christian⁹ nõ debeat seruire vel cohabitare iudeo in eadem domo: tñ nõ phibet excolere predia iudeoꝝ. Jtẽ pone q iudei occupãt aliquã parrochiã emẽdo predia et domos q̃ a parrochianis solebant inhabitari. nũquid poterit ecclesia petere a iudeis q̃cq̃d solitẽ ꝯsueuerãt christiani? Rñdeo. Jm oẽs põt petere decimas prediales oẽs. Et quicq̃d occasiõe predioꝝ solebãt pcipere: etiã oblatiões ⁊ decimas psonales. extra de deci. ꝯ terris. ⁊ extra de vsuris. q̃nto. Qd tñ plerıq; doctores nolũt cõcedẽ q̃ntũ ad oblatiões ⁊ decias psonales ppt honestatẽ eccl̃ie ꝯseruãdã. Ex sũ. fris. U. Põt tñ distingui vtrũ hmõi iudei aliq̃d habeat de laborib⁹ ⁊ industrijs suis: ⁊ tũc hmõi [illegible] alia pñt ab eis recipi. aut nil habeãt nisi de vsura: ⁊ tũc nõ sit honestũ talia ab eis recipi. h etiã in h casu non peccarẽt q̃ h acciperẽt vsq; ad q̃ntitatẽ dãni q̃d patit eccl̃ia p h qz occupãt loca q̃ solẽt a fidelib⁹ inhabitari. sicut nõ peccaret aliq̃s dãnificat⁹ a fure vel raptore p incendiũ vel simili mõ: si recuperaret ab eo damnũ suũ: licz fur aut raptor nihil haberet q̃d nõ eẽt ex furto vel rapina acquisitũ: dũ tñ nõ recipet p damno illo res furtiuas vel raptas in spẽcie.

¶ De attractione eoꝝ ad fidem. C. XLI.

Ex summa de casib⁹. Debẽt aũt sicut ait Grego. tam iudei q̃ sararaceni auctoritatib⁹ rõnib⁹ ⁊ blãdimẽtis potius q̃ asp̃itatib⁹ ad fidẽ christianã de nouo suscipiẽdã puocari. nõ aũt cõpelli: qz coacta seruitia nõ placent. Si tñ coacti ꝯditionaliter: puta p minas: vel rerũ suarũ ablationẽ: vel verbera: vel aliã similẽ coactionẽ susceperunt aliq̃ sacramentũ baptismi. ⁊ postea recesserũt a nostra fide. cõpellendi sunt redire ne nomen dñi blasphemet. ⁊ fides quã susceperũt vilis ac contẽptibilis habeat. Item põt quis tales attrahere ad fidẽ pmissionib⁹ ⁊ munerib⁹. ⁊ etiã p grauiorẽ exactionẽ ⁊ pensionẽ faciendã in pncipio locationis. Ex sũma fris. U. possessiones iudei (cũ sint serui) nõ possident vt pprias sed vt peculiũ. ⁊ ideo possũt eis priuari per dños suos ad libitũ. nisi cũ cõuertantur ad fidẽ. qz tunc nõ debẽt ⁊ hoc in fauorẽ fidei nisi eas habeãt p vsurã in quo casu debẽt eas restituere. aut precium eaꝝ (si de vsura fuerint compate) illis a q̃bus eas habuerũt si sciant vel eoꝝ heredibus. Alioq̃n poterint sic cõuersis tanq̃ paupibus p episcopum assignari. Porro nec ad fidẽ nec ad religionẽ credo aliquẽ trahendum esse p munera danda pter fidẽ recipiẽda vel ingressum religiõis ex pacto. Sed si q̃s infidelis vellet baptizari nisi timeret paupertatem inter christianos. vel siq̃s desideraret itrare religionẽ si esset solut⁹ a debitis. aut si studuisset p aliquos annos vt capacior esset ad itelligẽda que legerent in religione. ⁊ ab aliquo sciẽte eius ppositũ reciperet pecuniã vel reddit⁹ q̃tũ ad primũ casum vt liberaretur a debitis. aut vt recipet expensas in scholis quantũ ad scdʒ. licitũ esset. dum tñ non pro precio rei spiritualis. sed adminiculũ tollendi ipedimenti daretur illud vel reciperet.

¶ De paruulis eorundem. C. XLII.

Sed nunq̃d possunt auferri eis filij eoꝝ ad baptizãdum. Rñdeo. Adulti nõ debẽt nisi cõsenserint sponte baptizari. nec etiã paruuli p illos q̃ non sunt dñi eoꝝ. sed si veri nõis serui sunt iudei. sicut ⁊ sunt iuxta illud: maledictus seruus Chanaan seruus sit fratrũ suoꝝ. credo q principes quoꝝ sunt serui iudei. sicut possunt eis auferre filios paruos tanq̃ mancipia sua ⁊ alijs dare vel vendere in seruitutẽ etiam inuitis parẽtibus. ita possent eos offerre ad baptismũ. ⁊ in hoc mererent dum tñ hoc nõ facerẽt pter cõpellẽdos hoc modo parentes ad fidẽ: sed pter saluãdos pueros p fidei sacramentũ: ad cui⁹ susceptionẽ sufficit q nõ ieniat obicẽ cõtrarie voluntatis. Sʒ nũquid huiusmodi nutrices cũ balneãt paruulos iudeorum alijs psonis licet illos clanculo baptizare. Rñdeo. Credo sine piudicio q si in armariolo mortis paruuloꝝ hoc fieret nõ peccarẽt qui hoc facerẽt. alias nõ licet. ⁊ hoc ne aperiat via ad iniuriã sacramẽti p reiterationẽ si forte cõtingat huiusmodi baptizatos cõuerti ad fidem in adulta etate. Jtẽ ne huiusmõi filij spirituales p baptismũ regenerãti relinquant expositi faucibus lupoꝝ temporaliũ. i. iudeoꝝ. deuorãdi patrini taliũ debeãt laborare q in fide ⁊ morib⁹ instruantur. Jtẽ ne fiat cõtra iura q̃ dicunt q baptizati nõ debẽt infidelib⁹ conuersari. aut cõuesci. nisi forte in casibus exceptis.

¶ De Seruis eorum. C. XLIII.

Extra. v. de iudeis ⁊ saracenis. Ex cõcil. magunt. Nullũ christianũ mancipiũ iudeo seruiat. sed datis. xij. sol. p quolibet bono mancipio. ipsũ quicũq; christianoꝝ seu ad genuitatẽ seu ad seruitiũ licentiã habeat redimẽdi. qz nephas est quẽ xp̃s redemit blasphemum christi seruitutis vinculis detinere. Greg. ix. Nulli iudeo baptizatũ vel baptizari volentẽ emere liceat. vel in suo seruitio retinere. q si quẽ nondũ ad fidẽ cõuersũ causa mercimonij emerit. ⁊ postmodum fact⁹ sit vel fieri desideret christianus. datis pro eo. xij. sol. ab illoꝝ seruitio ptinus subtrahat. Si autẽ infra tres menses ipsum venalẽ nõ exposuit. vel ad sibi seruiendũ emit eundẽ nec ipse vẽdere nec alius audeat comparare: sed nullo dato precio pducat ad premiũ libertatis. Ex summa de casibus. Nota ergo q seruus iudei aut est vernaculus. i. de ppa ancilla nat⁹. Aut emptici⁹. sed vernaculus si sit vel fieri velit christian⁹ eripit statim in libertatẽ nullo precio dato. Si vo emptici⁹ aut erat iã christian⁹ q̃n fuit empt⁹ aut paganus. Si christianus idistincte liber efficit nullo pcio dato. quia christiani cõmerciũ est iudeo penit⁹ iterdictũ. Silr etiã serui hereticoꝝ ipune possũt ⁊ dños relinq̃re ⁊ ad eccl̃iã ꝯfugere. Si autẽ sit empt⁹ dũ erat pagan⁹ aut cã seruicij aut mercimonij. primo casu si vult christian⁹ fieri liber efficit sine precio. Jn scdo vo casu. si infra tres mẽses nõ exposuerit eũ venalẽ. postea si fieri vult christian⁹ liberat sine pcio. qz p̃sumit q ad seruiẽdũ eũ emerit. Si autẽ exposuerit eũ venalẽ ifra tres mẽses ⁊ iste vult fieri christian⁹ ifra illud spaciũ vel etiã post. dũ tñ nõ steterit p dñʒ quo min⁹ vẽdiderit eũ. ifra illud tẽpus liberat reddito pcio. xij. sol. ab aliquo christiano. Et itellige nisi dñs eũ nolẽtẽ. cũ diceret se velle fieri christianũ circũcideret. vel alteri secte signaculũ iprimeret. tũc enim ppt iniuriã prij corpis sine pcio liberat: idẽ p oĩa dicim⁹ de seruis saracenoꝝ. Sʒ nunq̃d erit iste seruus redimẽtis nõ sz restituet ei pciũ ⁊ erit li

ber. vel ſi nō hꝫ preciū q̄rat hoſtiatim: vel ſeruiat ei aliquāto tpe ad arbitriū boni viri. vel. v. annis ad iſtar eius q̄ redēptꝰ eſt ab hoſtibꝰ ⁊ hoc niſi cā pietatis a chriſtiano emat̄. tunc enim nō teneret̄ aliq̄d reddere nec ſeruire. qꝛ qḋ pietate dat̄ ꝓhibet ius ne repetat̄. quod ſemꝑ ꝓſumit̄ niſi q̄s cōtrariū fuerit ꝓteſtatus.

¶ De Crimine hereſeos. C. XLIIII.

EX ſumma de caſibus. Dicto de iudeis ⁊ paganis q̄ ꝑ infidelitatē deū ī honorāt. Nūc agēdū eſt de hereticis q̄ a fide deuiātes ī deū multipliciter peccāt. videamus ergo quot modis dicat̄ hereticus. q̄ pena feriat̄. q̄liter ab hereſi rediens recipiat̄. Quattuor modis dicit̄ hereticus. dicit̄ enim hereticus errans a fide: vnde ſic diffinitur ab Aug. Hereticus eſt qui falſaꝫ de fide opinionē vel gignit vel ſequit̄. Gignit vt hereſiarcha puta arrius ſabelliꝰ. Seq̄tur vt q̄ hereſiarchā imitat̄ velut arriani ⁊ ſabelliani. xxiiij. q. iij. hereticus. Itē vt ait Hiero. hereticus pōt appellari licet ab eccleſia non receſſerit. q̄ aliter ītelligit ſcripturā q̄ꝫ ſenſus ſpiritusſancti flagitat a quo ſcripta eſt. Cā. xxiiij. q. iij. Qui vō heretici ꝓprie dicantur Aug. oſtēdit dicēs. Hereticus eſt q̄ alicuius tpalis cōmodi ⁊ maxime glorie ꝑncipatuſq̄ꝫ ſui gratia falſas ac nouas opiniones gignit vel ſeq̄tur. Ille autē q̄ huiuſmodi hoībꝰ credit. imaginatiōe q̄dam veritatis illuſus eſt. Itē Aug. cō manicheos. Qui in eccl'ia chriſti morbidū aliq̄d prauūq̄ꝫ q̄d ſapiūt. ſi correcti vt ſanū rectūq̄ꝫ aliquid ſapiāt reſiſtūt cōtumaciter. ſuaq̄ꝫ peſtifera ⁊ mortifera dogmata emēdare nolūt ſꝫ defenſare ꝑſiſtūt heretici ſunt. Itē vrbanꝰ papa. Qui alioꝝ defendit errorē. multo ampliꝰ eſt dānabilior illis q̄ errant: qꝛ nō ſolū ille errat. ſꝫ etiā alijs offendicula erroris preparat ⁊ cōfirmat: Vñ qꝛ magiſter erroris eſt nō tm̄ hereticus ſꝫ ⁊ hereſiarcha dicēdꝰ eſt. Hierony. ſuꝑ epl'aꝫ ad Galath. Quicūq̄ꝫ igit̄ aliter ſcripturā ītelligit q̄ꝫ ſpiritusſancti ſenſus flagitat. a quo ſcripta eſt. licet ab eccl'ia nō receſſerit tm̄ hereticus appellari pōt. Actor. Itē dicit̄ hereticꝰ a ſacramētis eccl'ie vel cōione fideliū diuiſus vt eſt excōicatꝰ. Iteꝫ ꝑuerſor ſacramētoꝝ. vt ſymoniacus qui vendit vel emit eccl'iaſtica ſacramēta. hic vō ꝓcedemus ſm̄ ꝑmā ſignificationē. Extra. v. de hereti. Stephanus papa. Dubiꝰ in fide īfidelis eſt. nec eis credēdū eſt q̄ fidē veritatis ignorāt. Ex ſūma fris. V. Dubiꝰ in fide dicit̄ q̄ eq̄liter ſe hꝫ ad vtrāq̄ꝫ partē cōtradictiōis. ſecus de illo q̄ ꝑ ſpiritum blaſphemie tentat̄ de fide cū dolore cordis ⁊ anxietate: cui ſi bene pugnauerit cedit ad ꝓfectū hmōi tētatio. cū nulla ſit ibi libido. i. improba volūtas delectādi in creatura ſine q̄ nullū eſt peccatū actuale. Extra vbi ſupra. Inno. iij. Vniuerſos q̄ de ſacramēto corꝑis ⁊ ſāguinis dñi nr̄i Iheſu chriſti vel baptiſmate ſeu peccatoꝝ cōfeſſione aut de matrimonio vel de reliq̄s eccl'iaſticis ſacramētis alit̄ ſentire ⁊ docere nō metuūt q̄ꝫ ſacroſancta romana eccl'ia ꝑdicat ⁊ obſeruat ⁊ general'r quotiēſcūq̄ꝫ eadē romana eccl'ia vel ſinguli epi ꝑ dioce. ſuas cū cōſilio clericoꝝ. vel clerici ipſi ſede vacāte cū cōſilio ſi oportuerit vicinoꝝ epoꝝ hereticos iudicauerūt vinculo anathematis ꝑpetui innodamꝰ. Inno. iij. in cōcil' gene. Excōicamꝰ itaq̄ꝫ hereticos vniuerſos cathoros patrinos paupes de lugduno ⁊ alios q̄buſcūq̄ꝫ noībꝰ cēſeant̄. facies q̄dē habētes diuerſas. ſꝫ caudas ad inuicē colligatas. qꝛ de vanitate cōueniūt in idipſuꝫ. Greg. ix. Siq̄ autē de ꝑdictis poſtq̄ꝫ fuerint dephēſi in hereſi redire voluerint ad agēdā penitētiā cōdignā. in ꝑpetuo carcere detrudant̄. Ideꝫ. Abſolutos ſe nouerint a debito fidelitatis hominij ⁊ totiꝰ obſequij. q̄cūq̄ꝫ lapſi in hereſim manifeſto aliquo pacto q̄cunq̄ꝫ firmitate vallato tenebant̄ aſtricti. Extra ibidē de ſciſmaticis. ex cōcil'. lateraū. Ordinatiōes ab hereſiarchis factas ⁊ ab ordinatis ab eis irritas eē cēſemꝰ. adicientes vt q̄ dignitates eccl'iaſticas ſeu beneficia ꝑ eos acceperūt. careāt īpetratis. Alienatiōes quoq̄ꝫ que ꝑ eos facte ſunt de rebus eccleſiaſticis. omni careāt firmitate. ad eccleſias ſine omni onere reuertantur.

¶ De Cōuēticulis ⁊ ꝑdicatiōibꝰ hereticoꝝ. C. XLV.

Inno. iij. Quidā laici merito arguēdi ſūt. q̄ occulta cōuēticula celebrāt: officiūq̄ꝫ ꝑdicatiōis ſibi vſurpāt. ⁊ ſacerdotū ſimplicitatē eludūt ⁊ eoꝝ cōſortiū aſpnant̄ q̄ talibꝰ nō iherēt: deꝰ eniꝫ lux vera intantū odit opa tenebraꝝ. vt apl's miſſurꝰ eis ꝑcepit apte dicēs. Qḋ dico vobis in tenebris dicite in luce. ⁊ qḋ in aure audiſtis ꝑdicate ſuꝑ tecta ⁊ ītra: ſicut enim multa ſūt mēbra corꝑis. oīa vō nō eūdeꝫ actū hñt: ita ſūt ordines in eccl'ia licꝫ nō oēs idē habeāt officiū. Cū igit̄ doctoꝝ ordo ſit q̄ſi ꝑcipuꝰ in eccl'ia nō dꝫ ſibi q̄ſq̄ꝫ indifferenter ꝑdicatiōis officiū vſurpare. Nā ſꝫ apl'ꝫ quō ꝑdicabūt niſi mittant̄. ⁊ vitas ꝑcepit apl'is rogare dñꝫ meſſis. vt mittat oparios in meſſeꝫ ſuā. Qḋ ſi forte q̄s argute reſpondeat q̄ tales inuiſibilit̄ mittunt̄ a deo. ⁊ ſi nō viſibilit̄ mittant̄ ab hoīe cū inuiſibilis miſſio multo ſit dignior q̄ꝫ viſibilis: ⁊ diuina lōge melior q̄ꝫ humana. Poteſt rationabiliter reſpōderi: q̄ cū interior illa miſſio ſit occulta: non ſufficit cuiquā nude tm̄ aſſerere q̄ ſit ipſe miſſus a deo: cū hoc quilibet hereticus aſſeueret. Sꝫ oportet vt aſtruat illā inuiſibilē miſſionē ꝑ opa miraculi: vt moyſes vl' ſcripture: teſtimoniū ſpāle vt iohānes. Ego inq̄t vox clamātis in deſerto: dirigite viā dñō. ſic ait Eſa. Itē in cōcil'. ge. Sane oēs q̄ ꝓhibiti vl' nō admiſſi ꝑter auctoritatē ab apl'ica ſede: vel a catholico epō loci ſuſceptā publice vel priuatim predicationis officiū vſurpare ꝓſumpſerint: excōicationis vinculo innodent̄. ⁊ niſi quātotius reſipuerint: alia competēti pena plectentur. Gregorius. ix. Interdicas laicis vniuerſis cuiuſcūq̄ꝫ ordinis cenſentur officium predicandi.

¶ De Pena hereticorum. C. XLVI.

EX ſūma de ca. Punit̄ hereticꝰ excōicatiōe: depoſitiōe: rerū ablatiōe: ⁊ militari ꝑſecutiōe. Excōicatiōe: qꝛ hodie oīs hereticꝰ ſiue occultꝰ ſiue manifeſtus eſt ipſo iure excōicatꝰ maiori excōicatione. Depoſitiōe qꝛ indiſtincte ſiue ſit clericꝰ ſiue laicus papa vel imperator vel quilibet inferior: debet deponi ab oī dignitate. Rerū ablatione: qꝛ bona eoꝝ oīa debēt cōfiſcari eccleſie cui deſeruiebāt ſi erāt clerici. Idē ſi erāt laici eccleſie tpali iuriſdictiōe ſubiecti. Alioꝝ vō laicoꝝ bona ꝑncipibꝰ. Militari perſecutiōe: qꝛ ſi aliter nō pōt fieri manu armata ⁊ militari ſunt ab eis bona oīa que iniuſte occupata detinēt auferēda. nā oīa ſunt iuſtoꝝ. Extra. v. de hereticis Luciꝰ iij. Quicūq̄ꝫ manifeſte fuerit in hereſi dephēſus: etiā ſi cleric' vl' cuiuſlibet religionis obumbratiōe fucatꝰ: totiꝰ eccl'iaſtici ordinis ꝑrogatiua nudet̄. ⁊ ſic oī officio ⁊ bñficio ſpoliatꝰ eccl'iaſtico: ſecularis relinquat̄ arbitrio poteſtatis aīaduerſione debita puniēdꝰ: niſi cōtinuo poſt dephēſionē erroris ad fidei catholice vnitatē ſpōte recurrere: ⁊ errorē ſuū ad arbitriū epi regiōis publice cōſenſerit abiurare et ſatiſfactionē cōgruā exhibē. Ex ſūma fris. V. Dicūt forte aliq̄ qꝛ deprehēdit̄ error aliq̄n ꝑ facti euidētiā: aliq̄n ꝑ ꝓbationē teſtiū vel inſtrumētoꝝ. Et q̄ hec exceptio niſi cōtinuo ꝓſt dephēſionē erroris ad fidei catholice vnitatē ⁊c. intelligit̄ de deprehēſiōe erroris ſm̄ duos ꝑmos modos. Aliq̄ etiā dixerūt q̄ ⁊ ſm̄ tertiū modū. Sꝫ qꝛ cōſuetudo ſe hꝫ aliter: q̄ eſt optima legū interpres: credo ſine preiudicio q̄ loquit̄ hoc de deprehēſione erroris in facto tm̄. ſ. cū īuenit̄ ꝑdicās errorē: aut docēs aut faciēs reuerētiā ſm̄ ritū taliū. q̄lit̄ dicit̄ furtū deprehenſum cū deprehēdit̄ fur in furādo: vel cū re furtiua: lꝫ talit̄ deprehenſio reuerti ad catholice fidei vnitatē: dū tm̄ hoc faciat cōtinuo. i. anteq̄ꝫ diuertat ad actū cōtrariū. Vel ſicut alij volūt: ⁊ obſeruat̄ ab aliquibꝰ de cōſuetudine cōtinuo. i. in ꝑma ſeſſione iudicij. i. ꝑma die q̄ examinat̄ hmōi cā. ita tm̄ q̄ hoc faciat ſpōte. i. nō ꝓpter metū ꝓbationū ⁊ cōtractuū: ⁊ canonice. i. q̄ paratus ſit hereſim abiurare: ⁊ ad mandatū eccleſie.

¶ De Eodem. C. XLVII.

EXtra vbi ſupra Lucius. iij. Illos quoq̄ꝫ q̄ poſt abiurationē erroris: vel poſtq̄ꝫ ſe ꝓprij antiſtitis examinatiōe purgauerint deprehēſi fuerint in abiuratā hereſim recidiſſe: ſeculari iudicio ſine vlla penitꝰ audiētia decreuimꝰ relinquēdos. Ex ſūma fris. V. Hoc intelligo q̄n poſt hmōi abiurationē vel purgationē deprehēdit̄ in hereſi ſiue ꝑ facti euidētiā: ſiue ꝑ cōfeſſionē ꝓpriā: vel ꝑ teſtes. in quo caſu non parcit̄ ei nec quo ad vitā nec quo ad bona. Si aūt abſq̄ꝫ hmōi deprehēſione occulte recidat: ⁊ occulte penitēs reuertat̄ ad eccleſiam parcet̄ ei quo ad vtrūq̄ꝫ. Quo ad fidem. i. fidei inſtructionē ſi indigeat. ⁊ quo ad ſacrm̄. i. quo ad abſolutionē de pctīs occultā ex quo nō eſt dephēſus. Itē hereticū iuxta apl'm poſt ꝑmā aut ſecūdā correptionē deuita quo ad locutionē ⁊ cetera in quibꝰ excōicatꝰ eſt vitādus. Et loquit̄ Apl's ſm̄ ſtatū ꝑmitiue eccl'ie: q̄n nō erāt heretici ipſo facto excōicati ſꝫ excōicādi. Si enī eēnt excōicati ſic nūc vitādi eēnt ī talibꝰ etiā ante ꝑmā ⁊ ſecūdā correctionē. Magr̄ tm̄ ītelligit q̄ vitādi ſunt quo ad ſecreta fidei: q̄ ante ꝑmā ⁊ ſecūdā correctiōeꝫ poſſunt eis ꝓpalari ad cōuerſionē eoꝝ. Sꝫ poſt nō debēt: cū iam deſperat̄ de cōuerſiōe eoꝝ. Ex̄ vbi ſ. Inno. iij. in cōcil'. ge. Dānati vō hētici ſecularibꝰ poteſtatibꝰ relinq̄nt̄ aīaduerſione debita puniēdi clericis prius a ſuis ordinibus degradatis. ita q̄ bona huiuſmodi damnatoꝝ ſi laici fuerint confiſcent̄. Si vō clerici applicent̄ eccleſijs a quibus ſtipēdia receperūt. Qui vō inuenti fuerint ſola ſuſpicione notabiles: niſi iuxta conſiderationē ſuſpicionis qualitatēq̄ꝫ perſone propriā innocētiā cōgrua purgatione monſtrauerint: anathematis gladio feriant̄: ⁊ vſq̄ꝫ ad ſatiſfactionē cōdignā ab oībus euitent̄. ita q̄ ſi ꝑ annū in excōmunicatione perſtiterint: extunc ve-

hui heretici condemnentur.

De direptiõe bonorũ eorum. C. XLVIII.

Causa. xxiij. q. vij. Querit an heretici suis ⁊ ecclie rebꝰ sint expoliãdi. ⁊ q̃ possident ablata hereticis dicant̃ possidere aliena. De his ita scribit Augu. ad Uincentiũ. Quicũq; vos ex occasiõe huiꝰ legis iperialis nõ dilectiõe corrigẽdi: ſʒ odio inimicãdi psequit̃. displicet nobis. ⁊ q̃uis res queq; terrena nõ recte a quoq; possideri possit nisi vel iure diuino quo cũcta iustoꝝ sũt. vł iure humano qd̃ in potestate est regũ terre: ideoq; falso res appellatis vestras q̃s nec iuste possidetis ⁊ ſʒ leges terrenoꝝ pncipũ amittere iussi estis. frustraq; dicitis nos in eis ↄgregãdis laborãꝰ. cũ scriptũ legat̃ labores ipioꝝ iusti edũt. Sed tñ q̃squis ex occasione legis huiusmodi (quã reges terre christo seruiẽtes ad emẽdandã ipietatẽ vestrã pmulgauerũt) res pprias vestras cupide appetit. displicet nobis. Idẽ cõtra Petilianũ. Quid ergo indignũ si ea q̃ tenebãt heretici ſm parẽ voluntatem diii catholici tenẽt. ad oẽs iniquos ⁊ ipios illa vox diii valet. Auferet̃ a nobis regnũ dei. ⁊ dabit̃ gẽti faciẽti iusticiã. An frustra scriptũ est: labores impioꝝ pij edẽt. Idẽ. Qd̃ autẽ nobis obiciũt ꝙ res eoꝝ cõcupiscamus. vtinã catholici fiãt. ⁊ nõ solũ q̃ dicuntur sua. sed etiã nostra in pace ⁊ charitate nobiscũ possideãt. Si autem ↄsideremus qd̃ scriptũ est in libro sapiẽtie. ideo iusti tulerũt spolia impioꝝ. Itẽ qd̃ legit̃ in pūerbijs: thesaurizant̃ autẽ iustis diuitie impioꝝ. tũc videbimus nõ esse querẽdũ q̃ habẽt res hereticoꝝ. sed qui sint in societate iustoꝝ. his ergo auctoritatibus liq̃do monstratur ꝙ ea que ab hereticis male possidẽtur a catholicis iuste auferũtur. ideo aliena possidere dicuntur.

De eodem. C. XLIX.

Extra. v. de hereticis. Inno. iij. Bona hereticorum statuimus publicari p principes seculares. quos ad exequendũ si forte negligẽtes fuerit ec. cen. ap. pel. re. ↄpelli volumus ⁊ man. vt nec ad eos bona eorũ vlterius reuertant̃. nisi eis ad cor reuertẽtibꝰ ⁊ abnegantibꝰ hereticorũ ↄsortiũ misereri aliq̃s voluerit. Cũ enim ſʒ legitimas. sanctiones reis lese maiestatis punitis capite. bona ↄfiscent̃ eoꝝ filijs suis vita solũmodo ex misericordia ↄseruata. quãtomagis q̃ oberrãtes fide deũ offendũt a capite nostro qd̃ est christꝰ ecclesiastica debent districtiõe pscindi. ⁊ bonis tpalibꝰ spoliari. cũ lõge sit grauius eternã q̃ tẽporalẽ ledere maiestatẽ: nec hmõi seueritat̃ censurã orthodoxoꝝ exheredatio filioꝝ q̃si cuiusdã miseratõnis ptextu dʒ nullatenus ipedire. cũ in multis casibꝰ etiã ſʒ diuinũ iudiciũ filij p patribus tẽporaliter puniant̃. ⁊ ſm canonicas sanctiones q̃nq; ferat̃ vltio nõ solũ in actores scelerũ sed etiã in pgeniẽ damnatorum. Extra de ſsima. decast. Sed nunq̃d viri catholici auctoritate propria possunt eos expoliare. Uidet̃ ꝙ sic. ecclesia enim videt̃ eis dare generalem auctoritatẽ vt exterminẽt eos. Cõcedit etiã talibꝰ idẽ priuilegium qd̃ accedẽtibus in terre sancte subsidiũ est cõcessum. verũtamẽ sat̃ videt̃ tutũ ꝙ semp fiat ex speciali edicto vel principis vł ecclesie ne aliter ex cupiditate vel vltione potius q̃ ex iustitia vel obedientia pugnare videant̃. xxiij. q. i. q̃d culpat̃. ⁊ q. ij. c. i. ⁊ ij. ⁊ q. iij. ser. diffe rentie. Itẽ quid si postea cõuertat̃ ad fidẽ nunquid restituent̃ sibi res ablate: Respõdeo nõ tenet̃ aliq̃s nisi sibi gratis voluerit misereri. Deniq; Inno. papa. cõstituit etiã filios orthodoxos a paternis bonis penitus excludẽdos. Unde nota ꝙ in tribꝰ criminibꝰ filij excludunt̃ ab hereditate paterna. s. in crimine heresis. extra eo. vergẽtis. in fine. qd̃ videt̃ itelligendũ cũ pater publice p̃dicat ↄtra fidẽ catholicã. vel publice pfitet̃ vel defendit errorẽ. vel corã plato suo cõuictꝰ est vel cõfessus aut sentẽtialiter ↄdẽnatus de heresi. Itẽ in crimine lese maiestatis ⁊ ſm quosdã symonie q; ei parificat̃. Itẽ iterfectoꝝ clerici qui priuat̃ omni beneficio ecclesiastico. aliter autẽ bona damnatoꝝ deuoluunt̃ ad heredes. Ex summa fratris. U. Sʒ nunq̃d filiꝰ interfectoris pՙuabit̃ feudo ecclesiastico si illud erat de materna hereditate datũ patri in dotẽ. Respõdeo põt dici in odium penaꝝ ꝙ nõ. nisi pat̃ ex pacto lucri fecerit dotẽ aut alio iniusto mõ.

De diuersis generibus hereticorum. Augustinus in libro de diuersis heresibus. C. L.

Post ascensionem domini exorti sunt heretici. primo symoniani a Symone mago qui a Philippo diacono baptizatꝰ voluit ab apostolis emere gratiam vt per ipositionẽ manus eius daret̃ spirituſſanctꝰ. Basilidiani a Basilide. ccclxv. celos esse dicebant. quo numero dierũ annus cõcludit̃. Nicholaite a Nicholao vno de. vij. diaconis quos ordinauerũt apli. h cũ zelo pulcherrime ↄiugis culparet̃. velut purgãdi se cã pmisisse fert̃ vt ea q̃ vellet vteret̃. qd̃ eiꝰ factũ in sectã turpissimã versum est q̃ placet indifferens vsus feminarũ. Nazarei filiũ dei ↄfitent̃ eẽ christũ: sed carnalit̃ opa legis obseruant. Ebionite christũ tm̃modo hominẽ dicũt: ⁊ ipa mãdata legi obseruãt. Ualẽtiniani a valẽtino: q̃ multa de rerũ natura fabulosa contexit. xxx. secula asserens extitisse. Appellite ab appelle: qui duos quidẽ deos introduxit. s. vnũ bonũ ⁊ alterũ malũ. Unũ tñ eẽ pncipiũ. s. deũ bonũ: ⁊ ab illo alterũ factũ. q̃ cũ malignꝰ fuisset inuẽtus in sua malignitate mũdũ fecit. de corpore quoq; christi dicitur falsa sensisse. Catafriges quoꝝ auctor fuit mõtanꝰ: aduẽtũ spũssci pmissum in se potiꝰ q̃ in aplis asserũt fuisse redditũ. Secũdas nuptias pro fornicatiõibꝰ habent. De infantis anniculi sanguine: quẽ de toto eiꝰ corpore minutis quibusdã pũctionibꝰ ⁊ vulneribꝰ extorquẽt: q̃si eucharistiã suã ↄficẽ phibent̃: miscẽtes eũ farine: paneq; inde faciẽtes. Qui puer si mortuus fuerit: habet̃ apud eos p martyre. si aũt vixerit: pro sũmo sacerdote. Hic mõtanꝰ habuit pphetissas priscã ⁊ maximillã. Adamiani dicunt̃ ab adã: cuiꝰ in paradiso nuditatẽ imitantur: q̃ fuit ante petũ. vñ ⁊ nuptias auersant̃: q; credũt ꝙ nuptie nõ fuissent si nemo peccasset. Nudi itaq; mares ⁊ femie ↄueniũt: nudi lectiões audiũt ⁊ orant: ⁊ nudi sacra celebrãt: ⁊ ex hoc paradisum suã ecclesiã arbitrant̃. Angelici dicti sunt q̃si quidã in angeloꝝ cultũ inclinati. Aplici q̃ noie isto se arrogãtissime vocauerũt: eo ꝙ in cõionẽ suã nõ reciperẽt vtẽtes coniugibꝰ: ⁊ res pprias possidẽtes. Tales quidẽ habet catholica ecclesia: ⁊ monachos ⁊ clericos plurimos. Sed isti ideo heretici sunt: q; se ab ecclesia separãtes nullã spem illos habẽ putãt q̃ vtunt̃ his rebꝰ quibus ipsi carẽt. Sabelliani patrẽ passuʒ fuisse dicũt. vñ ⁊ patrispassiani dicti sunt. Origeniani ab origene adamantio: cuiꝰ dogmata quidẽ ecclia nõ recipit. Manichei a quodã persa: q̃ vocabat̃ manes. Sʒ cũ eiꝰ insana doctrina cepisset in grecia predicari: discipuli suĩ eũ manicheũ appellari maluerũt: deuitãtes nomẽ insanie. Iste duo principia inter se diuersa et aduersa ⁊ coeterna fuisse posuit: duasq; naturas ⁊ substantias: boni. s. ⁊ mali: eorumq; inter se commixtionem ⁊ pugnam.

De eodem. C. LI.

Arriani ab arrio. Hi patrẽ ⁊ filiũ ⁊ spm̃ sanctũ nolũt eẽ vniꝰ ⁊ eiusdẽ eẽntie: ſʒ filiũ eẽ creaturã. quẽ etiã solã carnẽ sine aĩa suscepisse arbitrãtur. Spm̃ vo sctm̃ creaturã creature. i. ab ipso filio creatũ eẽ volũt. Appollinariste ab appollinari. Hi sicut ⁊ arriani dixerunt deũ christũ carnẽ sine aĩa suscepisse. Illã quoq; carnẽ ⁊ vbũ vniꝰ ⁊ eiusdẽ substãtie ↄtẽtiosissime asseuerãtes vbũ carnẽ factũ. i. vbi aliq̃d in carnẽ fuisse cõuersum: nec carnẽ de marie carne fuisse susceptã. Aq̃rij q̃ aquã offerũt in poculo sacri: nõ illud qd̃ oĩs ecclesia. Est ⁊ alia heresis nudis pedibꝰ semp ambulantiũ: eo ꝙ dixit dñs ad moysẽ: Solue calciamẽta tua de pedibꝰ tuis. Et ꝙ Esa. nudis pedibꝰ legit̃ ambulasse. Ideo ergo heresis est: q; nõ propter corporis afflictionẽ sic ambulat: ſʒ q; diuina testimonia sic itelligit. Donatiani vel donatiste audẽt rebaptisare etiã catholicos: cũ ecclesie catholice placuerit: nec in ipsis heretic̃ baptisma cõe rescindẽ. Priscillianiste a priscilliano diuersoꝝ hereticoꝝ pmixta dogmata: sectant̃. ⁊ ex alijs heresibꝰ tanq; in sentinã q̃dã horribili ↄfusiõe sordes in eos ↄfluxerũt. q̃ etiã pՙpter occultãdas suas turpitudines habẽt in suis dogmatibꝰ. ⁊ hec vba iura peiera secretũ pdere noli. Luciferiani a lucifero caralitano epo: q̃ cũ oĩbꝰ teneant catholicã veritatẽ: in hunc errorẽ plabunt̃: vt dicãt animã ex trãffusiõe generari: ⁊ eẽ de carnis substãtia. Eludiani q̃ ita virginitati marie ↄdicunt: vt eã post christũ filios de viro suo pepisse ↄtẽdãt. Tercullianiste a tercilliano: cuius opuscula multa legunt̃ eloquẽtissime scripta sed hereticus factus est: q; trãsiens ad catafriges quos ante destruxerat: cepit etiã secundas nuptias detestari. Pelagiani a pelagio monacho. Hi grẽ dei inimici sunt: quia sine hac posse hominẽ oĩa mandata diuina implere credunt.

De eodem. C. LII.

Isidorus Ethi. li. viij. Nestoriani a nestorio constãtinopolitano epo nũcupati sunt: q̃ beatã virginẽ nõ dei ſʒ hoĩs tm̃ asseruit genitricẽ: vt aliã psonã carnis: aliã faceret deitatis. Euticiani ab eutice ↄstãtinopolitano abbate: q̃ christũ post humanã assumptionẽ negauit existere de duabꝰ naturis: sed solã in eo diuinã asseruit eẽ naturã. Acefalite dicti sunt. i. sine capite. nullus eñi eoꝝ repperitur auctor a quo exorti sint. Hi triũ calcedonẽsiũ capituloꝝ impugnatores duarũ in christo substãtiarũ pprietatẽ negãt: ⁊ vnã in eiꝰ psona naturã p̃dicãt. Theodosiani ⁊ gaionite errores Euticetis ⁊ Dyosceri sequẽtes: calcedonẽse ↄciliũ respuũt ex duabꝰ. Unitis

[illegible] theodosiani corruptā gaionite in corruptā cōtendūt. Gnoite ⁊ tritoite a theodosianis exorti sunt. ex q̄bꝰ gnoite ab ignorātia dicti. dicūt ꝙ christi diuinitas ignoret futura. Tritoite vō vocati. eo ꝙ sicut tres ꝑsonas ī trinitate. ita quoqꝫ tres astruūt deos esse. Sūt ⁊ alie hereses sine auctore ⁊ sine noībus. Ex q̄bꝰ alie triformē putāt eē deū. Alie christi diuinitatē passibilē dicūt. Alie christi de prē natiuitati initiū tpis dāt. Alie liberationē hoīꝫ apud īferos factā christi descēsiōe nō credūt. Alie aīaꝫ imaginē dei negātes. Alie aīas cōuerti in demones ⁊ in q̄cūqꝫ aīalia existimāt. Alie de mūdi statu dissētiūt. Alie innumerabiles mūdos opinant̄. Alie aquā deo coeternā faciūt. Alie nudis pedibꝰ ambulant. Alie cū hoībꝰ nō mādicāt. He sūt hereses aduersus catholicā fidē exorte. ⁊ ab aplīs ⁊ scīs patribus vel concilijs ꝯdēnate q̄ dum in se multis erroribꝰ diuise inuicē dissentiunt sibi. cōi tn̄ noīe aduersus ecclesiā dei cōspirant. Sed ⁊ quicūqꝫ scripturā sanctā aliter intelligit q̄ꝫ sensus spiritussancti flagitat: a quo cōscripta est. licet de ecclesia nō recesserit: tn̄ hereticus appellari pōt.

¶ De Hereticis extirpandis. C. LIII.

Extra. v. de hereticis. Lucius. iij. Statuimꝰ insuper vt comites: barones: rectores ⁊ cōsules ciuitatū ⁊ alioꝝ locoꝝ iuxta cōmonitionē epoꝝ prestito corporalit̄ iuramēto ꝓmittit ꝙ fideliter ⁊ efficacit̄ cum ab eis fuerint req̄siti: ecclesiā ꝯtra hereticos ⁊ eoꝝ cōplices adiuuabūt bona fide iuxta officiū ⁊ posse suū. Si vō id obseruare noluerit honore quē obtinēt spolient̄. ⁊ ad alios nullatenꝰ assumant̄. eis nihilominus excōicationē ligādis. ⁊ terris ipsoꝝ īterdicto ecclesie supponēdis. Ciuitas autē q̄ his īstitutis duxerit resistendū. vel ꝯ cōmonitionē epi punire neglexerit resistētes. aliarū careat cōmercio ciuitatū. ⁊ epi se nouerit dignitate ꝑuandā. Si q̄ vō fuerint q̄ a lege diocesane iurisditiōis exēpti soli subiaceāt sedi apostolice. Nihilominus in his q̄ sūt ꝯtra hereticos īstituta: epoꝝ subeāt iudiciū. ⁊ eis in hac pte tanq̄ꝫ a sede aplīca delegatis. nō obstātibꝰ libertatis sue ꝑuilegijs: obsequant̄. Inno. iij. in ꝯcil. ge. Si vō dn̄s terre req̄sitꝰ ⁊ monitꝰ ab ecclīa: terrā suā purgare neglexerit ab heretica feditate ꝑ metropolitanū ⁊ ceteros epos excōicatiōis vinculo innodet̄. ⁊ si satisfacere ꝯtēpserit infra annū: significet̄ hoc summo pōtifici. vt extūc ipse vasallos ab eius fidelitate denūciet absolutos. ⁊ terrā exponat catholicis occupandā. q̄ eā exterminatis hereticis absqꝫ vlla ꝯtradictiōe possideāt. ⁊ in fidei puritate ꝯseruēt. saluo iure dn̄i principalis dūmō sup h̄ nullū ꝑstet obstaculū. eadē nihilominꝰ lege seruata circa eos q̄ nō habēt dn̄os ꝑncipales. Catholici vō qui crucis assumpto charactere ad hereticoꝝ exterminiū se accinxerit illa gaudeāt indulgētia. illo ꝑuilegio sint muniti. q̄ accedētibꝰ in terre sancte cōcedūtur subsidiū. Adicimꝰ īsup vt q̄libꝫ archieps vel eps per se vel archidiaconū suū vel alias honestas ⁊ idoneas personas bis aut saltē semel in anno ꝓpaꝫ parrochiā (in q̄ fama fuerit hereticos habitare) circūeat. ⁊ ibi tres vel plures boni testimonij viros vl̄ etiā si expedire videbit̄ totā viciniā iurare cōpellat. Q̄d si q̄s ibidē hereticos sciuerit. vel aliquos occulta ꝯuēticula celebrātes: seu a cōi cōuersatione fidelium vita ⁊ moribꝰ dissidētes. eos episcopo studeat indicare. Ipse autem episcopus ad presentiam suam cōuocet accusatos. q̄ nisi se ab obiecto reatu purgauerint: vel si post purgationeꝫ exhibitā in ꝑstinā fuerit relapsi ꝑfidiā. canonice puniant̄. Si q̄ vō ex eis iuramēti religionē obstinatiōe dānabili respuētes iurare forte noluerint. ex h̄ ipso tanq̄ꝫ heretici reputent̄. Si q̄s enim eps sup expurgādo de sua dioce. heretice prauitatis fermēto negligēs fuerit vel remissus. cū id certis indicijs apparuerit. ⁊ ab epali officio deponat̄. ⁊ in locū ipsiꝰ aliꝰ substituat̄ idoneꝰ q̄ velit ⁊ possit hereticā cōfūdere prauitatē. Ex sūma fris. U. Nota ꝙ ait denūciet. nūq̄d añ hmōi denūciationē stati cū fuerit excōicatꝰ erant absoluti. Rn̄deo sm̄. H. absoluti erant ab exhibitiōe eorum que exigit huiusmodi fidelitas. sed non ab ipsa fidelitate.

¶ De Fautoribus eoꝝ puniendis. C. LIIII.

Extra. vbi supra. Leo papa. Qui alios cū pōt ab errore nō reuocat: seipꝫ errare dmōstrat. Ex ꝯcil. laterañ. Hereticoꝝ defensores ⁊ receptores eorum anathemati decreuimꝰ subiacere. ⁊ sub anathemate ꝓhibemꝰ: ne q̄s eos in domo vel terra sua tenere vel fouere aut negociationē cū eis exercere ꝑsumat. Si auteꝫ in hoc peccato decesserit neqꝫ oblatio ꝓ eo fiat. aut īter christianos accipiat sepulturā. Innocē. iij. Uobis aduocatis ⁊ scriniarijs firmit̄ inhibemꝰ. ne hereticis ⁊ fautoribꝰ vel defensoribꝰ eorundē in aliquo ꝑstetis auxiliū ꝯsiliū vel fauorē. q̄d si cōtra ꝑsumpseritis ab officio vestro suspēsos vos decreuimꝰ infamie subiacere. Idē in ꝯcil. ge. Credētes preterea receptatores: defensores ⁊ fautores hereticoꝝ excōicationi subiacere decreuimus statuētes vt postq̄ꝫ aliq̄s taliū fuerit excōicatione notatus. si satisfacere contempserit infra annum: extunc ipso iure sit factus infamis: nec ad publica officia seu ꝯsilia seu ad eligēdos aliquos ad hmōi: nec ad testimoniū admittat̄. Sit etiā intestabil': nec testādi liberā habeat facultatē: nec ad hereditatis successionē accedat. Nullus preterea ipsi sup quocūqꝫ negocio: sꝫ ipse alijs rn̄dere cogat̄. Q' si forte iudex extiterit. eiꝰ sentētia nullā obtineat firmitatē: nec cause aliq̄ ad eiꝰ audiētiā ꝑferant̄. Si fuerit aduocatꝰ: nullatenus eiꝰ patrociniū admittat̄. Si tabellio: instrumēta ꝯfecta ꝑ ipm nulliꝰ sint momēti: sꝫ cū actore dānato damnent̄. Et in silibꝰ idē p̄cipimꝰ obseruari. Si vō clericꝰ fuerit: ab oī officio ⁊ beneficio deponat̄: vt in quo maior est culpa: grauior exerceat̄ vindicta. Siqui aūt tales postq̄ꝫ ab ecclesia fuerint denotati euitare ꝯtēpserit: excōicationis sentētia vsqꝫ ad satisfactionē cōdignā percellant̄.

¶ De His qui eos extirpare negligūt. C. LV.

Ex sūma de casi. Ex p̄missis inter alia collige notabilit̄: ꝙ iudex vel potestas secularis nō solū ꝓpter heresim suā: sꝫ etiā ꝓpter negligētiā circa heresim extirpādā pōt nō solū excōicari ab ecclesia: sed etiā deponi. Et extēde hāc penā ⁊ ecclīe potestatē q̄ñcūqꝫ princeps aliq̄s secularis fuerit inutil' dissolutꝰ ⁊ negligēs circa regimē ⁊ iustitiā obseruādā. Uñ zacharias papa deposuit ludouicū regē frācoꝝ ꝑdecessorē pipini prīs karoli. Et innocētiꝰ ottonē impatorē. Et est rō: qr oīs christianꝰ rōne pcti efficit̄ de foro ecclīe. Uñ dn̄s ad ꝓphetā: Ecce ꝯstitui te sup gētes ⁊ reges. Pōt etiā ecclīa ꝓpter ipoꝝ iudicū negligētiā de illoꝝ subditis iudicare. In sūma nota: ꝙ dubius in fide infidelis est. nec eis oīno est credēdū q̄ fidē vitalis ignorant. Si tn̄ aliquis errat in fide: seductꝰ forte a parētibꝰ: vel etiā ab alijs: q̄rit aūt cauta sollicitudine vitatē: paratꝰ corrigi cū inuenerit: nequaq̄ꝫ (sic Aug. ait) est int̄ hēticos deputādus. Itē ī articul' fidei parū distat in vitio vl' decipe vel decipi posse. Itē minꝰ est pctm̄ in ꝯtractibꝰ fallere q̄ꝫ in articul' fidei falli. Itē hereticū hominē sic p̄cepit Apl's: post p̄mā ⁊ secūdā correptionē deuita. s. quo ad secreta fidei: q̄ nō sunt ei ꝓpalāda. qr nō debemꝰ margaritas ꝓijcē ante porcos. tn̄ ⁊ in prima ⁊ secunda vice: ⁊ postea quotiēs fuerit oportunū possuꝫ ⁊ debeo ipm monere vt cesset a pctō: ne heretica prauitas vl' alia vitia sub specie virtutū occulte submittant̄. Interdicēdū ē laicis vniuersis cuiuscūqꝫ ordinis censeant̄ officiū predicādi.

¶ De Scismaticis. C. LVI.

Dicto de hereticis sꝫ q̄m scisma inducit heresim: ꝯsequent̄ de scismaticis agamꝰ. Scisma est illicita discessio eoꝝ inter quos vnitas eē debet. Uel scisma ē illicitꝰ ab vnitate seu vniuersitate discessus. Dicit̄ aūt scisma a scissura: qr ꝑ scisma fit in vnitate scissura. Differt autē ab heresi: qr heresis in ꝑncipio sui hꝫ ꝑuersū dogma: q̄d non hꝫ scisma: sꝫ in fine. Uñ possꝫ dici ꝙ eēt tal' differētia q̄lis int̄ dispositionē ⁊ habitū. Primo eni dicit̄ scisma. sꝫ cū post tp̄s ꝑtinacit̄ adheserit sue secte: asserēs nō eē obediēdū romane ecclīe: est heresis: quia peccat in illo articulo fidei Unā scām catholicā ecclesiā. Uel dic ꝙ tal' est differētia q̄lis int̄ genꝰ ⁊ speciē. qr oīs hereticꝰ est scismaticꝰ: sꝫ nō ecōuerso.. Cā. xxiiij. q. iij. Differētiā āt int̄ scisma ⁊ heresim Hiero: in epl'a ad Gal. designat: dicēs ꝙ heresis ꝑuersū dogma habeat: scisma post epalē discessionē ab ecclīa parit̄ sepat. Ceterū nullū eē scisma: nisi sibi aliquā heresim ꝯfingat. vñ recte ab ecclīa recessisse videat̄. Urbanꝰ papa: Ueteres scrutās historias inuenire nō possū scidisse ecclesiā: ⁊ de domo dn̄i pplos seduxisse: pter eos q̄ sacerdotes a deo positi fuerāt: ⁊ ꝓphe. i. speculatores Isti ergo vtuntur in laqueū tortuosum in oībꝰ locis ponētes scādalū. Extra. v. de scismaticis ex cōcil'. latera. Illos vō q̄ iuramentū de tenēdo scismate ꝑstiterint a sacris ordinibꝰ ⁊ dignitatibꝰ decreuimꝰ manē suspensos. Innocē. iij. Priorem quem a scismatico asseris ordinatū ab officio poteris inconstāter repellere nisi legittime ꝓbauerit secū fuisse misericorditer dispensatum.

¶ De Pena scismatici. C. LVII.

Ex sūma de ca. Puniunt̄ scismatici multipliciter tā a dn̄o q̄ꝫ a iudice hoīe. Uolens eni dn̄s nobis ostēdere q̄ꝫ horrēdū sit hoc ⁊ detestabile crimē.: scisma chore dathan ⁊ abyron puniuit hiatu terre sepultis auctoribꝰ viuis: ⁊ ceteris celesti igne ꝯsūptis. Itē. x. tribꝰ (qr post mortē salomonis relicto roboam filio suo faciētes scisma adheserūt hieroboā) demolinit ⁊ dedit in dispsionē. Itē abdon ꝓpha missus a dn̄o ad hieroboā ad exprobrādū sibi pctm̄ scismatis: ꝓhibitꝰ est apud illos scismaticos panē comedē ⁊ aquā bibē. q̄d qr nō

seruauit: morsu leonis in itinē necat⁹ ē. Uñ ꝓpter magnitudinē pene videt̃ Hiero. apte sentire ꝙ hoc pc̄tm̄ sit grauiꝰ heresi ⁊ oī pc̄tō. Ait eñ: idolū fabricatū atqꝫ adoratū est: ⁊ ꝓpheticꝰ liber ira regis succēsus ⁊ scisma tentatū. idolatria gladio punita est. exustio libri bellica clade ⁊ pegrina captiuitate. scisma hiatu terre sepulꝯ auctoribꝰ in īferno. Quis iā dubitauerit hͦ esse sceleratiꝰ ꝯmissum. qđ est grauiꝰ vindicatū. xxiiij. q. i. Nō afferamꝰ. Sꝫ ꝯ: heresis est maiꝰ crimen. qꝛ obtinet ꝑmū locū in penis. Solutio dic ꝙ omne scisma hꝫ heresim annexā maxime ex quo ꝑseuerat vt supra. vel dic ꝙ licꝫ heresis sit maiꝰ crimē in sui nā q̄ꝫ scisma: tn̄ qꝛ ex maiori ꝯtumacia illi. de q̄bꝰ ait Hiero. vident̃ fecisse scisma q̄ꝫ alij idolatriā. grauiꝰ diciunt̃ peccasse. ⁊ sꝫ hoc illud sceleratiꝰ erit aduerbiū. Nā quāto maior est ꝯtēptꝰ. tāto magis scelerate peccat̃. A iudice autē hoie hodie puniunt̃ spūalr̄. videlicet p excōicationē vl̄ depositionē. Itē pecuniarie. Itē manu militari siue armata si necesse est. Alienationes autē rex ecclesiasticax ab ītrusis vel scismaticis facte nō valēt. vnde debēt ad eccl̄iaꝫ sine onere reuocari. vt ex. e. c. i. xij. q. ij. Alienatiōes. Et ipsi tenent̃ restituere loca si q̄ inuaserūt. ⁊ fructꝰ oēs pceptos ⁊ q̄ pcipi potuissent sm̄ dist. positā de symoniaco. Itē tenent̃ renunciare beneficio. pterea cū omne scisma itēdat sibi cōstituere eccl̄iaꝫ. ⁊ vniuersalē eccl̄iaꝫ īpugnare vix vel nunq̄ꝫ pōt esse sine heresi.

De Crimine apostasie. C. LVIII.

AGimus de hereticis ⁊ scismaticis. sꝫ qm̄ vtriqꝫ cadūt ī apostasiā. merito ꝯñter de ipsa tanq̄ꝫ cōi aliquo videamꝰ. Apostasia est temerariꝰ a statu fidei obediētie vel religiōis recessus. ⁊ dicit̃ apostasia: q̄si post statio. i. retrograda statio. Est autē triplex apostasia. s. pfidie: inobediētie ⁊ irregularitatꝭ. Perfidie q̄ quis recessit a fide vt Iulianus apostata. Inobediētie q̄ q̄s trāsgredit̃ spōtanea volūtate pceptū vt Adā ⁊ Eua. Et q̄ sacris canonibꝰ obedire cōtēnunt. Irregularitas q̄ q̄s a statu sumpte religiōis recedit. vt cum apostatat monachus clericꝰ vel ꝯuersus vel aliq̄s religiosus. Hoc vō fit multis modis dimittēdo tonsurā vel coronā accipiēdo vxorē abiciendo religionis vestē siue clericalē redeūdo ad seculum. Cā. ij. q. vij. Alienū erroris sociū vel a sui volūtarie ꝓpositi tramite recedētē aut sacris patrū regulis ⁊ cōstitutiōibꝰ nō obedientē: suscipe nō possumus nec debemꝰ. nec īpetere recte credētes vel sanctox patrum sanctiōibꝰ obtēperātes pmittimus: qꝛ infames oēs esse censemus qui suam fidē vel christianā legē preuaricant̃ aut apostolicā vel regularē libenter postponunt auctoritatē ⁊c̄.

De Apostasia perfidie. C. LIX.

CIrca apostatas pfidie sic pōt q̄ri. Ecce mlti christiani residēt in q̄busdā ciuitatibꝰ saracenorū. aliq̄s illorū ꝓfitet̃ Mahometū nunciū esse dei sicut ⁊ saraceni. Alij in publico gerūt se pro saracenis ⁊ in occulto p christianis nūc q̄rit̃. vtrū isti ⁊ sīles sint apostate: dico sm̄ Rai. qꝛ si christiani spōte ⁊ ex fide qꝛ ita credūt hoc faciūt. sūt apostate ⁊ heretici iudicādi. ⁊ p ꝯñs excōicati. licet eñ isti nihil expsse dicāt. ꝯ aliquē articulū spālē. tacite tn̄ ⁊ p ꝯñtiā dicūt. cū dicāt ⁊ sētiāt vbo vel signo illos pfidos nūcios esse dei. quos ꝯstat hereticos ⁊ apostatas extitisse. ⁊ in simili casu fuit dānatꝰ de heresi Anastasiꝰ scđs. vt di. xix. Anastasiꝰ. Si vō ꝓfitent̃ hoc vbo tm̄ vel faciūt ꝓpt̄ metū. sꝫ in corde in nullo deuiāt a fide. nec dico eos apostatas nec hereticos nec excōicatos. peccāt tn̄ mortalit̃ q̄tuscūqꝫ fuerit metꝰ Aug. ad mēdaciū in doctrina religiōis christiane dicēdū: nulla conditiōe q̄s dꝫ adduci. Et sꝫ hoc soluas qđ q̄rit̃ de his q̄ circūcidūt filios suos ꝓpt̄ metū vel etiā seipsos circūcidi pmittūt. qꝛ lꝫ peccent mortalit̃ nō tn̄ sūt ꝓpt̄ hͦ apostate vel heretici. nisi alias habeāt ītētionē corruptā. Ex sū. fris U. Itē q̄rit̃ an christiano liceat assumere habitū saracenox aut īfideliū ⁊ simulare se talit̃ saracenū. Respōdeo credo ꝙ rōnabili cā pōt hoc fieri. sicut beatꝰ Sebastianus sub clamide militari christi militē gerebat abscōditū ⁊ sicut iehu simulabat se velle colere baal. Si aūt aliqđ signū vel aliq̄s character eēt īstitutꝰ pncipalit̃ ad distinguēdū ⁊ dignoscēdū ꝓfessores alicuius idoli vel idolatrie: aut cuiuslibet īfidelitatꝭ. nō liceret fideli ferre huiusmōi habitū aut characterē. cū eoipso ꝓfiteret̃ se īfidelitatꝭ huiusmodi ꝓfessorē. ⁊ sic mētiret̃ p tale signū mēdacio qđ cōsistit circa fidei ꝓfessionē. Sicut enim vbis pōt q̄s mētiri. ita ⁊ signis q̄ īstituta sūt loco verbox. Unde ⁊ monachi in signis digitox q̄bꝰ vtunt̃ p verbis mentiri possunt.

De Apostasia inobediētie. C. LX.

Ex summa de ca. Circa apostasiā inobedientie. q̄rit̃ vtrū q̄libet clericus vl̄ laicus teneat̃ īdistincte obedire pcepto sui epi. de hoc ista de sūma precepti. Causa. xi. q. iij. Clemēs papa. Si vobis episcopis nō obedierint omnes pr̄sbyteri ⁊ reliqui clerici: omnesqꝫ principes tam maioris ordinis q̄ꝫ inferioris. atqꝫ reliqui populi non solum infames. sed etiam extorres a regno dei. ⁊ consortio fidelium. ⁊ de liminibꝰ scē dei ecclesie alieni erūt. Itē Petrus in ordinatione Clemētis. Q̄cūqꝫ doctorē vitatis cōtristat: in christū peccat: ⁊ patrē oīuꝫ exacerbat: ꝓpter qđ ⁊ vita carebit eterna. Itē Eleutheriꝰ papa: In veteri legē q̄cūqꝫ sacerdotibꝰ nō obtēperasset: aut extra castra positus a pplo dei lapidabat̃: aut gladio subiecta ceruice ꝯtēptū expiabat cruore. Nūc aūt inobediēs aīaduersiōe spūali trūcat̃ ⁊ eiectꝰ de eccl̄ia rabido demonū ore decerpit̃. Itē Greg. i mor. Sciēdū aūt nunq̄ꝫ p obediētiā malū fieri. aliqñ aūt p obediētiā debꝫ bonū qđ agit̃ intermitti. Ex de maiori. ⁊ obe. Grego. ix. Si q̄s ꝯ decretū epi venerit: eijciat̃ ab ecclesia. In libro quoqꝫ Regū legit̃: ꝙ qui nō obedierit principi: morte moriat̃. et in Agatensi concilio precipitur ꝙ anathematizetur.

De Apostasia irregularitatis monachorū. C. LXI.

CAusa. xx. q. ij. Leo papa: Propositum monachi ꝓprio arbitrio ⁊ volūtate susceptū deseri nō pōt sine pc̄tō. Qđ eñ q̄s vouet deo debet et reddē. vñ q̄ relicta ꝓfessiōe singularitatꝭ ad militiā vl̄ ad nuptias deuolutꝰ est: publice penitētie satisfactiōe purgādus ē. qm̄ etsi militia innocēs est: ⁊ ꝯiugiū honestū eē potest. electionē tn̄ meliox deseruisse trāsgressio ē. Ex ꝯcil. Procliuior est cursus ad voluptatē: ⁊ imitatrix natura vitiox. Quāobrē quisquis virox aut mulierū religiosum habitū spōtanee semel induerit in vtroqꝫ sexu pūaricator inuitꝰ reuerti cogat̃. Extra. v. de apostatis Honoriꝰ. iij. Quid de apostatꝭ sit agēdū cū in custodia detinent̃: q̄ minis vl̄ blādicijs nullatenꝰ pñt induci vt abiectū habitū resumāt: Rñdemꝰ ꝙ tales si volueris potes sub graui custodia carcerare: ita ꝙ solūmō vita sibi misera reseruet̃: donec a sue p̄sūptiōis nequitia resipiscāt.

Idē: Monachꝰ aliquē sacrū ordinē in apostasia suscipiēs: absqꝫ dispēsatione ro. pō. ministrare nō pōt in ordine sic suscepto.

De Apostasia irregularitatis clericox. C. LXII.

Ex sūma de ca. Quid si accepit ꝑmā tonsurā tm̄ nūquid pōt eā deserē: Credo ꝙ nō: qꝛ clericꝰ est: ⁊ quilibet clericꝰ cōpellit̃ p anathema viuē clericalit̃. Ex sūma fris. U. No. ꝙ rigor illiꝰ ꝯstitutiōis si clericꝰ comā relaxauerit: anathema sit: reuocatꝰ ē partim p ꝯriā cōsuetudinē: quā papa scit ⁊ nō reuocat. ptim p q̄dā iura: q̄ postmodum emanauerūt in ꝯriū q̄ntū ad quosdā casus. Credo itaqꝫ ꝙ ex cā rōnabili pōt clericꝰ dimittē tōsurā. vt si nō possit viuē de officio clericali qꝛ paup est ⁊ parū lr̄atꝰ: ⁊ magnā hꝫ familiā: quā sustentare non pōt: nisi īmisceat se negociationi. aut si deuoluat̃ ad eū hereditas cū iurisdictiōe tpali: quā nō pōt administrare cōmode: nisi trāsferat se ad militiā aut statū ⁊ habitū laicalē. Et idē in sīlibꝰ casibus. Cū aūt ex sola libidine viuēdi laicalit̃: ⁊ nō rōnabili cā clericatū dimittit: mortalit̃ peccat. ⁊ si de hͦ cōstaret: ad satisfactionē cōpelli deberet. Sꝫ q̄rit̃ q̄re q̄ minores ordines accepit tm̄: nō pōt ad statū ⁊ habitū secularē reuerti: cū in susceptiōe hmōi nullū emittat̃ votū. Rñ. ꝓpter ꝯstitutionē eccl̄ie: q̄ statuit ꝙ ex quo q̄s clericatū recepit ad laicalē statū nō reuertat̃: ne p hͦ clericatꝰ vilis ⁊ ꝯtēptibil̄ habeatur. sic̄ statuit vt q̄ semel baptismū accepit licꝫ coactꝰ: resilire nō possit: ne fides vilis ⁊ ꝯtēptibil̄ habeat̃. Extra. v. de apostatis Alexā. iij. Clerici q̄ relicto ordine ⁊ habitu suo in apostasia tanq̄ꝫ laici cōuersant̃: si in criminibꝰ dep̄hēsi fuerint: ⁊ teneant̃ p cen. ec. non petimus vl̄ pcipimꝰ liberari. Inno. c. iij. Clerici q̄ sūt in apostasie crimine infamati: q̄ videlicꝫ abiecerūt habitū clericalē: nō sunt in seculari habitu tolerādi: sed p ecclesiasticā districtionē coercēdi.

Adhuc De eodem. C. LXIII.

Ex summa de ca. Quid si clericꝰ in ꝑma tonsura vel etiā acolytus accepit vxorē: Videt̃ adhuc ꝙ tenet̃ deferre coronā: cātare in eccl̄ia: clericaliter viuere. ⁊ ita plane sentit. H. Alij vt. B. ⁊ la. t. io. ⁊ eorū seq̄ces distinguūt: vtrū trāsiuit ꝓsus ad actū ꝯriū: puta duxit vxorē corruptā vl̄ scđaꝫ: vl̄ forte se fecit militē vl̄ exercuit seua vl̄ sīle. ⁊ tūc mox denudat̃ oī ꝑuilegio eccl̄iastice dignitatꝭ. Aut nō exiuit ad actū ꝓsus ꝯriū: puta qꝛ simplicit̃ ambulat in habitu laicali. vel etiā duxit vxorē: sꝫ vginē: tūc debet viuē clericalit̃. sic̄ dicit H. ⁊ tenet̃ portare coronā. Hoc verū est: nisi in tribꝰ casibꝰ. Unꝰ est si ipse nullo mō vult retinē ꝑuilegiū clericale. Aliꝰ si nō potest ferre absqꝫ scādalo vxoris. qđ intellige si non hꝫ bn̄ficiū ecclesiasticū: qꝛ tūc omni modo deberet portare. Tertiꝰ ē cū iusta cā timoris exigit tonsurā vel habitū trāsformari. Ex sūma fris. U. De illo q̄ duxit

vxorē corruptā: vel secūdā notauit. H. q̄ tenet portare habitū clericalē: ⁊ viuē clericalit̄: ⁊ q̄ pcutiēs eū incidit in canonē. Ego aūt credo q̄ in h̄ casu standū est cōsuetudini regiōis. Parisi⁹ eni hmōi cōiugati clerici de foro sunt ecclesiastico: ⁊ quo ad multa vtunt̄ p̄uilegio clericali. sed nō quo ad ordines postmōȝ suscipiēdos vel ecclesiastica beneficia obtinēda. Qui v̄o fecit se mlitē talis non tenetur portare tonsurā aut habitū clericalē. Si tñ dimissa militia iterū rediret ad clericatū. gauderet p̄uilegio clericali si auctoritate ep̄i hoc faceret aut ad religionē trāsiret. alias nō sicut credo. Ille quoq̄ p̄uilegiū clericale dicit̄ amisisse. q̄ exercuit sena supple ex officio. puta recepit officiū occidēdi. vl̄ mutilādi dānatos a iudice vel torquēdi reos. vel officiū aduocatiōis in causis criminalib⁹. Ex officio dico q̄z si q̄s ex ira vel ipetu ⁊ nō ex officio aliquē occiderit vel mutilauerit: nō p̄p̄ hoc p̄uilegiū clericale amittit. etiā si in apostasia hoc fecerit. Aut si etiā ex officio talia fecerit nō dimissa tonsura vel habitu clericali. nisi tunc demū cū ter monitus ab episcopo se corrigere nollet ⁊ a talibus desisteret.

Iterum de eodem. C. LXIIII.

Porro si dubitet̄ de volūtate illi⁹ q̄ nō vul retinere p̄uilegiū clericale. Tribus modis de h̄ ↄstare poterit. Uno mō si sic agit publice ↄ̄bit sic. cōuenit ⁊ ↄuenit̄ sicut laic⁹. si vadit in exercitū ⁊ talliat̄ ⁊ sustinet alia onera laicalia. Alio mō si ammonit⁹ tertio q̄ se corrigat nō vult se corrigere ⁊ ab apostasia recedere. Tertio mō si ↄuentus corā ecclesiastico iudice p̄sonaliter excipit de foro seculari. Aut alias cōfitet̄ in iure corā p̄lato q̄ nō vult viuere clericalit̄. aut retinere p̄uilegiū clericale. nec est ↄtra illud extra de foro ↄpe. si diligenti. vbi dicit̄ q̄ clericus p̄uilegio clericali renūciare nō pōt. q̄z illud itelligitur de illis q̄ remanēt in clericatu. secus de illis q̄ apostatāt q̄ de facto renūciare possunt sicut patet in q̄busdā casib⁹ supradict̄. Itē dicit q̄ nō tenet̄ portare coronā. si nō pōt sine scandalo vxoris. i. quin scandalizet̄ vxor abhominās eū p̄pter signa clericat⁹. Sȝ nunq̄d in hoc casu gaudebit p̄uilegio clericali. R̄ideo licet Iohes notauerit q̄ clericus cōiugat⁹ si velit gaudere p̄uilegio clericali. tenetur ferre tonsurā ⁊ habitū clericalē: credo tñ q̄ si solūmō p̄pter scādalū vxoris dimittit tonsurā. dū tñ alias viuat clericaliter nō amittat p̄uilegiū clericale q̄tū ad beneficiū illi⁹ canonis. Si q̄s suadēte. etiam si fuerit ter monit⁹ ab ep̄o deferēdo tōsurā ⁊ hoc q̄z iste nō est in culpa. Itē nunq̄d clericus vxorat⁹ aut negociator ↄpellēdus est dimittere tōsurā ⁊ habitū clericalē. credo q̄ sic: cū hmōi tōsura ⁊ habit⁹ in vituperiū redundēt ordinis clericalis cū portant̄ ab his q̄ secularib⁹ negocijs se imisceāt. Que aūt dicta s̄t itellige tñ de minorib⁹ ordinib⁹. q̄z si q̄s in sacris ordinib⁹ maiorib⁹ fact⁹ est miles aut aliq̄ fecisset de p̄dictis ↄpellēdus esset viuere clericalit̄. ⁊ qui eum pcuteret icideret in canō. nisi tertio admonit⁹ a p̄lato se corrigere nollet.

De eodem. C. LXV.

Ex summa de ca. Itē nunquid clerici seculares q̄ nō portāt coronā vel tonsurā vl̄ habitū ↄgruentē. vel q̄ nō itersunt diuinis officijs nec residēt. nec deseruiūt ecclesie sūt in statu saluādoȝ. Ad hoc licȝ multi scādalizent̄ volētes sibi applaudere in peccatis ⁊ dicētes oīa iura q̄ p̄p̄ hoc emanauerūt de cōsilio itelligenda. dico q̄ nō. cū eni p̄ tali apostasia pena grauī⁹ ⁊ multiplex iponat̄. patet q̄ nō est ↄsiliū s̄ p̄ceptū. q̄z si esset ↄsiliū nullus astringeret̄. necnon sernāte in aliquo punirent̄. hi autē q̄ nō frequētāt ecclesiā suā ⁊ se correxerint debēt suspēdi ab officio ⁊ beneficio. Ex sum. fris. U. Q. q̄ assidue cleric⁹ beneficiat⁹ residere debeat in ecclia vel p̄benda ⁊ in horis canonicis ⁊ officijs in ecclia iteresse ad arbitriū boni viri limitādū est. vel s̄m rōnabilē ⁊ approbatā cōsuetudinē ecclie p̄bendalis. nō. n. credo q̄ singulis horis iteresse teneat̄. aut singulis dieb⁹ ⁊ noctib⁹ residere. ad horas tñ canonicas dicēdas vel audiēdas saltē ex̄ ecclia ȝ ⁊ p̄uatim: credo q̄ teneat̄ q̄libet clericus in sacro cōstitut⁹ ⁊ siue sit beneficiat⁹ siue nō: tenet̄ ad horas canonicas q̄z ordini sacro officiū est annexū. vñ ⁊ subdiacono dicit̄ in ordinatione sua. vide si hacten⁹ fuisti tardus: ad eccliaȝ mō sis velox. Si hactenus fuisti somnolēt⁹: amodo sis vigilās. nec credo q̄ archiep̄s aut ep̄s sup his posset dispēsare aut in aliud ↄmutare. aut abbas cum suo monacho p̄p̄ scholas aut viatiōnē. Articul⁹ tñ necessitat̄ inuenitabilis pōt excusar̄ tales. ⁊ licȝ q̄s sit suspēsus aut excōicat⁹. aut etiā degradat⁹. si rōne ordinis sacri añ tenebat̄ ad horas. tenet̄ ⁊ post. Degradat⁹ enim tenet̄ ad ea q̄ sūt oneris nō honoꝝ. eodē mō si rōne beneficij tñ tenebat̄ añ. ⁊ post sl̄r tenet̄ q̄diu retinet beneficiū. Suspēsus tamē aut excōicat⁹ vel degradat⁹ non d̄z officiare eccliaȝ in suo ordine. Et cū solus dicit horas ille q̄ suspēsus est vel degradat⁹. aut cū alijs nō officiādo ecclīam. nō d̄z dicere Dñs vobiscū vel similia v̄ba q̄ ad dignitatē ordinis ptinēt. Excōicat⁹ autē nō debet cū alijs dicere horas. q̄z nō est ei cōicandū. Si autē cum aliqs suspēdit̄ aut excōicat̄ aut degradat̄ p̄hiberet p̄latus ne diceret horas p̄uatim error esset exp̄ssus in mādato nec tenet̄ obedire. nisi fieret ex causa in odiū ⁊ errorē criminis p̄petrati. sicut p̄hibet̄ aliq̄ñ ne reliquie ciborum excōmunicati misceant̄ cum alijs reliquijs. Sed p̄iciantur canibus.

De eodem. C. LXVI.

Ex summa de casib⁹. Sed nūquid tenent̄ ad restitutionē illoꝝ fructuū quos voluptuose ↄsumūt nō faciētes seruitiū: vel faciētes: s̄z nō debito mō: cū sint in pctō mortali. Uidet̄ q̄ sic. q̄z ista oblata fuerūt ecclesijs ob cām: videlicet vt oraret̄ pro offerētib⁹: et inde paupes alerent̄. Qui ergo recipit: ⁊ hoc nō facit: infidelis est ⁊ necator pauperū. Itē cōmittit furtū: q̄z subtrahit amico fideli q̄ obtulit. nō eni obtulit isti sed illi qui deberet facere seruitiū. Cōmittit etiā sacrilegiū: q̄z fraudat totā ecclesiā: cui deberet prodesse oratio. Itē Grego. In grauib⁹ pctis q̄s posit⁹ dū suis premiis aliena nō diluit. Idē: Cū is q̄ displicet ad intercedendū mittitur: irati anim⁹ ad deteriora p̄uocat̄. Qui sibi cōscius est: his auditis det ipse solutionē. Ex sūma fris. U. Uidet̄ innuere q̄ nō est alia solutio: nisi q̄ restituat fruct⁹ sic p̄ceptos. Ego credo q̄ nō tenet̄ ad restituēdū fructus p̄pter h̄ solū q̄ recepit illos aut expēdit dū erat in mortali: dū tñ illos i debitos vel licitos vsus expēderit. Sȝ si illos ↄsūpsit p̄ explēda voluptate vel luxu: vl̄ alio aut si defraudauit ecclesiā suā seruitio debito: ita q̄ nec p̄ se nec p̄ vicariū seruiuit. fruct⁹ sic p̄ceptos tenet̄ restituere: dādo eos paupib⁹: vel ↄuertēdo in vtilitatē ecclie nisi fuerit talis cōstitutio ecclesie in q̄ obtinebat b̄nficiū: q̄ fructus quos amittit q̄ nō residet: cedūt in vtilitatē residentiū. in quo casu debet fieri restitutio cōstati residentiū. Credo etiā q̄ hec restitutio faciēda est de bonis p̄rimonialib⁹: aut aliunde q̄z de ecclia acq̄sitis si habeant̄. nō aūt de p̄uētib⁹ b̄nficij ecclesiastici: cū q̄cq̄d supest ei de hmōi fructib⁹ deductis expēsis suis legittimis circa se ⁊ familiā suā: ⁊ in alijs licitis casib⁹ in p̄ios vsus erogari debet: q̄uis ex nulla alia culpa sua tenent̄ ad restitutionē.

De pena apostate. C. LXVII.

Pena apostatarū p̄cedit iuxta varietatē apostasiarū. Nā pro apostasia p̄fidie punit̄ apostata excōicatiōe. Est eni heretic⁹ ⁊ infidel: ergo ⁊ p̄ ↄis excōicat⁹ ipso iure. Itē res eoꝝ publicant̄: ⁊ amittūt rōnē testamēti. nec in statū p̄stinū reuertunt̄ etiā pacta penitētia. Itē sunt infames: ⁊ repellunt̄ a dignitatib⁹ ⁊ alijs multis. Pro apostasia inobediētie repellit̄ interim q̄s a testimōio: ⁊ infamis efficit̄: ⁊ excōicat̄. ⁊ si p̄stiterit i inobediētia: crescēte ↄtumacia debet crescē pena Pro apostasia irregularitatis interim ab accusatiōe ⁊ testimōio remouet̄ tanq̄ infamis. Itē interim ad dignitatē vel ordinē p̄mouerī nō pōt. ⁊ si recepit sacrū ordinē: licȝ sit postea recōciliat⁹ abbati: ⁊ recepit penitētiā: nō pōt absq̄ dispēsatiōe ro. pō. mīstrare in ordine sic suscepto. Itē si admonit⁹ nō se correxerit: est deponēd⁹. Itē interim caret p̄uilegio clericali adeo q̄ eū verberās nō incidit in canonē late sentētie. Hoc tñ intelligas cū distinctiōe: quā reqre infra de sen. ex. Si aūt obiciat̄ illud. xi. q. iij. iulian⁹. vbi milites catholici obediebāt iuliano apostate impatori in oīb⁹ q̄ nō erāt ↄ̄ deū. Dic q̄ iulian⁹ adhuc tolerabat̄ ab ecclia p̄pter scādalū qd̄ timebat̄. Ul̄ meli⁹ illud loquit̄ s̄m antiq̄ iura: q̄ñ distinguebatur inter heresim veterē ⁊ nouā: damnatā ⁊ nō damnatā: manifestā ⁊ occultā. hodie sublate sunt oēs distinctiōes: q̄z oīs heretic⁹ est ipso iure damnat⁹ et excōicat⁹. Extra. v. de apostat̄. Alex. iij. Clerici q̄ relicto ordine ⁊ habitu suo in apostasia tanq̄ laici cōuersant̄: si in crimib⁹ deprehensi fuerint: ⁊ teneant̄ p̄ cen. ec. nō petim⁹ vel precipimus liberari. Inno. iij. Clerici q̄ sunt de apostasie crimine infamati: q̄ videlicet abiecerūt habitū clericalē: nō sunt in seculari habitu tolerādi: sed p̄ ecclesiasticā districtionē coercendi.

De transgressione voti. C. LXVIII.

Ex summa de ca. Sequit̄ de trāsgressiōe voti. Uotū est alicui⁹ boni cū deliberatione facta p̄missio. Si eni fiat de re mala: vel etiam de bona: si sine deliberatiōe: nō obligat. Isido. In malis p̄missis rescinde fidē ⁊c. Ex sūma fris. U. Sȝ nunq̄d q̄ mulieres faciūt in partu vel in infirmitatibus aut angustijs suis aut suoꝝ: ⁊ etiā ea q̄ viri faciūt moti ex aliq̄ angustia vel turbatiōe: tenēda sūt. R̄ideo. Si habuerunt intētionē obligādi se deo: cogitātes ⁊ de cā q̄ mouebat eos ad vouēdū. s. in infirmitate vel alio periculo: ⁊ de si

nē.s.de euasione periculi propter quod euitandū vouebāt:tenenda
sunt:licꝫ i tribulatiōe ⁊ ꝑturbatiōe sint emissa Juxta illud Reddā
tibi vota mea que distinxerūt labia mea. Nec sunt huiusmodi vo
ta sine deliberatiōe:ex quo vouētes sunt in sana mēte. Eadē credo
de iuramētis que nō vergūt in deteriorē exitū. Ex sūma de casib⁹
Votoꝝ alia necessitatis dicuntur:ea.s.ad que implenda oīs homo
necessario tenet̄:siue vouet ea siue nō.vt abrenūciare diabolo ⁊ oī
bus pompis eius:tenere fidē catholicā:seruare decalogū: ⁊ breuit̄
oīa illa sine q̄b⁹ nō est salus. ⁊ ad hoc se obligat q̄libet in baptismo
vnde quotiēscunqꝫ postea peccat mortalit̄.est trāsgressor hui⁹ voti
ergo tenet̄ agere penitentiā ꝓ illo peccato. ⁊ p̄terea ꝓ trāsgressiōe.
tn̄ nō est sibi īponēda penitētia tanq̄ꝫ pro diuersis mortalibus.;sed
tanq̄ꝫ ꝓ vno ex circūstātia trāsgressionis aggrauato.;Ex sūma fris
V. Trāsgressionis voti.s.ſm magistrū.Ego autē credo ꝙ ꝓpt̄ cir
cūstantiā suscepti sacramēti qꝛ in eodē genere peccati plus peccat
fidelis q̄ꝫ īfidelis ⁊ q̄ post penitētiā recidiuat q̄ꝫ q̄ nō penituit cete
ris parib⁹. Nā veri⁹ credo ꝙ nec in penitētia nec in baptismo emit
tit̄ votū qꝛ in illis magis est abrenūciatio vite p̄terite male ⁊ ꝓfes
sio fidei q̄ꝫ aliq̄ obligatio respectu futuri.vñ in penitētia nō est exi
gendū sacramētū.nisi in casib⁹ exp̄ssis.nec votū de nō recidiuādo
vel ꝓmissio.sed sufficit hr̄e ꝓpositū de cauēdo a peccato in poste
rū.Quidā tn̄ distinxerūt īter votū p̄me necessitatꝭ qd̄ amittit̄ in ba
ptismo ſm eos. ⁊ votū scd̄e necessitatꝭ qd̄ emittit̄ in penitētia ⁊ ſꝫ
istoꝝ opinionē loq̄tur h̄ magister. Ex sūma de ca. Votū volūta
tis dicit̄ illud bonū ad qd̄ nō tenet̄ aliq̄s.qꝛ sine illo pōt esse salus
⁊ tn̄ spōte obligat se ad illud ⁊ ad id postea tenet̄ vt votū cōtinētie
abstinētie ꝑegrinatiōis.hoꝝ aliud puꝝ ⁊ absolutū.vt cū sine omni
cōditiōe siue determinatiōe q̄s emittit votū ꝯtinētie abstinētie vel
ꝑegrinationis vel simile. Aliud determinatū vel cōditionale. vt cū
dicit vouēs sic voueo ꝑegrinationē.si dn̄s dederit mihi sanitatem
vsqꝫ ad mensem vel vsqꝫ ad annū ⁊ filia. Ex sūma fratris. V. In
quo casu nō tenet̄ q̄s exequi votū nisi extāte cōditiōe vel die. cum
aut aliq̄s vouet sine cōditiōe vel tēporis p̄fixione tenet̄ illud exeq̄
statim cū pōt.nisi cū in vouēdo aliud in mēte habuerit. tn̄ datur ei
tēpus ad arbitriū boni viri ad disponendū de rebus suis.

¶ De Fractiōe voti simplicis ⁊ solēnis. C. LXIX.

Item votoꝝ aliud priuatum siue simplex.aliud
publicū siue solēne. Quātū ad deū votum
simplex nō minus obligat q̄ꝫ solēne . Et vtriusqꝫ trans
gressor peccat mortaliter.Grauius tn̄ q̄ frangit solēne ⁊
grauior penitētia sibi est īponenda.sic ergo dicit̄ nō min⁹ obligat.
i.nō in minori tp̄e. Itē qꝛ vtriusqꝫ fractio est mortalis sed alterius
maior. ⁊ est ratio.qꝛ in fractiōe solēnis ⁊ deū offendit ⁊ cōstitutio
nē ecclesie. ⁊ scandalū suscitat.in alia nō sic. Ex sūma fris. V. No
ta ꝙ votū simplex est cui nulla adhibet̄ solēnitas.Solēne v̄o dicit̄
cui certa notificatio vel exp̄ssio de iure aut de cōsuetudine itrodu
cta adhibet̄. In voto ꝑegrinationis adhibet̄ solēnitas ꝑ susceptio
nē pere ⁊ baculi benedicti a sacerdote vl̄ ꝑ susceptionē crucis in vo
to terre sancte. votū autē cōtinētie ſꝫ quasdā solēnizat̄ ꝑ susceptio
nē sacri ordinis. vel habit⁹ regularis vel ꝑ publicā scripturā . vel ꝑ
attestationē factā corā ep̄o vel etiā redditionē in manu publice per
sone sic innuit. H. Jo. v̄o notauit.ꝙ votū cōtinētie solēnizatur nisi
tribus modis. vno mō ꝑ sacri ordinis susceptionē. alio mō cum ali
quis vel aliq̄ recepit vestē sacrā a quocūqꝫ. ⁊ post susceptionē inci
pit cohabitare cū alijs monachis vel monialib⁹ in ecclesia:ita ꝙ ali
quādiu ibi stet īter illos vel illas.s.ꝑ triduū.Tertio cū dicit aliquis
vel aliq̄ corā ep̄o vel abbate vel abbatissa aut corā duob⁹ vel trib⁹
testibus.ego me deuoueo huic religioni:qꝛ hoc nō est aliud ſꝫ ip̄m
q̄ꝫ dicere voueo ꝯtinentiā.Et circa hoc notat duo. Primū est ꝙ vo
tū solēne ⁊ īpedit ⁊ dirimit matrimoniū sequēs . Scd̄m est simplex
⁊ īpedit sed nō dirimit. ſꝫ v̄o Tancredū nō solēnizat̄ votū mona
chat⁹ nisi ꝑ ꝯfessionē verā vel p̄sumptā siue tacitā vel expressam.

¶ Probabilis opinio de solēnizatiōe voti. C. LXX.

Et ego credo ꝙ absqꝫ ordinis susceptiōe ⁊ regu
lari ꝓfessione pōt in seculo remanendo
aliq̄s vel aliq̄ facere votū castitatis solēne qd̄ īpediet ⁊
dirimet matrimoniū post ea ꝯ̄hendū. Et hoc si aliquis
vel aliq̄ nō solū ꝓmittit de futuro.ſꝫ ꝯsentiat de p̄nti in ꝯtinētiā ꝑ
petuā obseruādā. ⁊ tradat se ꝑ hm̄ōi votū hoc mō in obseruātiā in
manu publice ꝑsone trāsferēs in eū loco christi quo ad hoc potesta
tē ⁊ ius corporis sui ⁊ animi eadē ꝑsona publica approbāte ⁊ recipiē
te hm̄ōi traditionē. ⁊ nō solū sic ꝯtrahit̄ matrimoniū sp̄uale cū deo
sed etiā fit traductio ⁊ cōsumatio matrimonij hui⁹ quātū pōt fieri
in h̄ seculo. vñ sicut post matrimoniū carnale de p̄sēti ꝯ̄ctū. nō pōs
sunt alter altero viuēte ad scd̄a vota trāsire: ⁊ si fuerit cōsumatū carnali
ter: nō pōt etiā ꝑ ingressuꝫ religiōis aut qualitercūqꝫ propter fauo
rē religionis dissolui: ⁊ sic post matrimonium spirituale:taliter cō
tractū traductū ⁊ ꝯsūmatū trāsire nō potest ad matrimoniū carna
le:qꝛ si fiet de facto nihil aget̄. Rō aūt q̄re huiusmodi votū solēne
impedit ⁊ dirimit matrimoniū postea ꝯtrahendū: hec est:qꝛ in sim
plici voto ꝯtinētie sola est ꝓmissio de futuro. ⁊ vbi adhibet̄ p̄dicta
solēnitas:fit traductio ⁊ trāslatio: ⁊ trāsitus in ius ⁊ potestatē chri
sti ꝑ approbationē ⁊ receptionē factā ꝑ huiusmodi publicā ꝑsonā.
Et sicut in vēditiōe facta duob⁹ in iure est potior traditio prior: ita
ꝙ secūda traditio nō trāsferret dominiū: ſꝫ tn̄ p̄ma. sic post m̄rimo
niū sp̄uale sic ꝯtractū nō pōt ꝯtrahēs trāsferre potestatē sui in m̄ri
moniū carnale. Sꝫ ad hāc solēnisationē necessaria sūt q̄ttuor:sine
quib⁹ nō erit hm̄ōi votū solēne:q̄uis fiat corā toto mūdo.s.ꝯsen
sus de p̄nti in ꝑpetuā ꝯtinētiā:vt dictū est. Et notificatio eiusdē cō
sensus facta publice ꝑsone.sicut in m̄rimonio carnali necessaria est
notificatio ꝯsensus. Itē traditio facta in manu publice ꝑsone. Itē
approbatio ⁊ receptio facta per illā publicā ꝑsonā.qꝛ q̄ntūcūqꝫ vo
ueat aliq̄s:vel tradat vel det se deo quātū in se est in hm̄ōi m̄rimo
niū sp̄uale. Tn̄ nisi assit vicari⁹ dn̄i:q̄ loco ei⁹ acceptet ⁊ recipiat hu
iusmodi votū ⁊ traditionē:nō erit nisi votū simplex:qd̄ bene emit
tit̄ a seculari ⁊ in seculo remanēti. Publica aūt ꝑsona quo ad h̄ in
telligēda est ep̄s:ad quē regularit̄ ꝑtinēt hec maiora: ⁊ illi etiā qui
sup talib⁹ hn̄t mādatū ep̄i generale vel sp̄āle. ⁊ illi q̄ de ꝯsuetudine
talia vota ꝯsueuerūt recip̄e. ⁊ illi etiā q̄ gerūt negociū ep̄i in hac ꝑte
absqꝫ mādato:dū tn̄ ep̄s qd̄ gestū est postmodū habeat ratū. Oēs
cetere ꝑsone quo ad hoc credo ꝙ sint habēde pro priuatis.

¶ Que Vota possunt redimi vel cōmutari. C. LXXI.

Extra. iiii. de voto ⁊ voti redē. Alexā.iij. De pe
grinationis votis an elemosynis an
redimi possint:vl̄ pro necessitate in aliud cōmutari. Re
spōdem⁹ ꝙ ad ei⁹ q̄ p̄sidet pēdet arbitriū:vt ꝯsideret di
ligēti⁹ q̄litatē ꝑsone: ⁊ cām cōmutatiōis.s.an ex infirmitate siue ꝓf
fluētia diuitiarū.an alia cā ꝓbabili ꝑegrinatio.an recōpēsatio me
lior sit: ⁊ magis deo accepta. ⁊ ſm hoc debet exinde dispēsare. Ex
sūma de ca.Quedā vota nullo mō p̄nt redimi vel cōmutari: vt oīa
vota necessitatis: ⁊ de voluntarijs votū ꝯtinētie. Votū necessitatis
ideo dico:qꝛ nō est cōmutatio vel dispensatio ꝯ̄ deū. Pōt tn̄ papa
v̄ba euāgelij interp̄tari: vt illi in ore duoꝝ vel triū stet omne v̄bū.in
terp̄tat̄ sic.i.nō paucoꝝ.Sūt eni plures casus ī quib⁹ plures testes
req̄runt̄. Itē pōt dispēsare ꝯtra ap̄lm ⁊ oēm hoiem q̄ntūcūqꝫ scm̄
et eoꝝ dicta mutare:nisi in his q̄ illi de fidei articul̄ dixerūt. Itē vo
tū ꝯtinētie ideo nō pōt cōmutari:qꝛ vix vel nunq̄ꝫ posset meli⁹ ine
niri in qd̄ fieret cōmutatio. tn̄ si nō est solēnisatū ſꝫ simplex: lꝫ tal̄ q̄
sic vouit simplicit̄:peccet mortalit̄ matrimoniū ꝯtrahēdo.si tn̄ con
traxerit ⁊ ꝑ v̄ba de p̄nti:tenet m̄rimoniū. ⁊ ipse debet agere penitē
tiā de fractiōe voti. sicut ecōuerso soluit̄ m̄rimoniū ꝑ religiōis in
gressum ante carnalē copulā. Alia v̄o volūtatis vota p̄nt redimi vl̄
cōmutari in opus aliud pietatis. Sꝫ ad h̄ duo exigunt̄: vt taliū vo
toꝝ cōmutatiōis cā: ⁊ supioris auctoritas. Cā vt si vouēs sit senex
debil̄ vel infirm⁹:vel si ex ipsi⁹ absentia guerra vel turbatio timere
tur in terra. vel si redēptio vel cōmutatio melior videat̄: ⁊ magis ac
cepta deo q̄ꝫ ꝑegrinatio vel abstinētia. Itē vtrū habeant cām t̄p̄alē
vel ꝑpetuā:vt in p̄mo casu indulgeat̄ dilatio: in secundo redēptio.
Supioris auctoritas exigit̄:qꝛ nemini licet auctoritate ꝓpria redi
mere vel cōmutare. Est tn̄ differētia inter votū terre scē ⁊ alia vota:
qꝛ de voto terre scē redimēdo cōmutādo ⁊ differēdo nullus pōt se
intromittere nisi papa vl̄ alius de suo speciali mādato. In alijs aūt
votis redimēdis cōmutandis vel differēdis(licꝫ quidā aliter dixe
rint: ⁊ alij dubitauerint)dico ꝙ suus diocesanus ep̄s consideratis
causis potest auctoritatē prestare.

¶ De Arbitrio supioris in votis cōmutandis. C. LXXII.

Nota circa arbitriū supioris:ꝙ omne tale votū po
test cōmutari in votū religiōis:qꝛ illud indu
bitāter meli⁹. Vñ Alex.iij. Rei fracti voti nullaten⁹ ha
beant̄:q̄ t̄p̄ale obsequiū in perpetuā noscunt̄ religiōis
obseruantiā cōmutare. Inno. Nec mutat aliq̄s propositū cū pro
salute aīe sue vtili⁹ aliq̄d meditat̄. Ex sūma fris. V. Credo tn̄ ꝙ
si raptor fuerit vl̄ vsurari⁹ q̄ multa de alieno habuerat:aut multos
dampnificauerat. ⁊ qꝛ nesciebat quib⁹ faciēda erat restitutio: vouit
ꝙ illa expēderet in succursum terre scē.nō pōt sine speciali licentia
pape in alios vsus illa cōuertere: licꝫ ꝑ ingressū religionis ipso iure
absolutus sit a labore peregrinationis. Si autē non vouit(vt dictū
est)potest ingrediēs monasteriū aliter de illis disponere: ⁊ in alios

pios vſus erogare cū cōſilio epī vel penitētiarij ſui. Jtē h' de mediocribꝰ pſonis ſine dubio verū eſt: ꝙ p ingreſſum religiōis liberant̄ a voto crucis. Sed nūquid idem de rege ⁊ impatore duce vel comite aliquo ꝑpotēte ex quo pēdet totꝰ exercitꝰ cruce ſignatoꝝ. ⁊ de eius abſentia deſolabitur. Quid ſi vouit ꝙ toto tp̄e vite ſue vel vſqꝫ ad trienniū vel ſeptēniū militabit in terra ſancta ⁊ tenebit ſecum mille vel duo milia militū. Rn̄deo niſi ꝓbabilit̄ dubitet̄. vtrum circa arduas hmōi pſonas ꝑponderare debeat cōis vtilitas vel ꝑuata. credo papā potiꝰ eſſe cōſulēdū in hoc caſu q̄ aliqd temere diffiniēdū. Quid ſi aliqs cruce ſignatꝰ vel alias vouet ꝙ expēderet vl' mitteret in ſubſidiū terre ſancte. c. marcas. poſtea igredit̄ religionē. nunqd eſt liberatꝰ oīno? Rn̄deo ſic quo ad laborē pegrinatiōis nō quo ad pecuniā ꝑdictā qꝛ nec ep̄s nec abbas nec aliꝰ abſqꝫ ſpāli licētia pape pōt mutare vota terre ſancte. nec ipſo iure mutant̄ p igreſſū religionis niſi quo ad laborē pegrinatiōis. Ex ſūma de ca. Jtē in redēptiōe ſeu cōmutatiōe dꝫ ſupioꝝ habere ꝯſiderationē ad facultates vouētis ⁊ expēſas q̄s poſſet facere vel facturꝰ eſſet ſi votū iplēret. vt ſi ſit votū hieroſolimitanū vl' ſimile puta ꝯ̄ hereticos vl' aliud tale. vt oīa ſine diminutiōe trāſmittat p aliquē vel p aliquos viros religioſos in vſus ⁊ ſubſidiū terre ſancte ſeu catholicoꝝ ꝓ fide pugnātiū totalit̄ trāſſerēda. Jn voto abſtinētie habēda eſt rō aſpitatis ieiunioꝝ panis ⁊ aque ⁊ oīuꝫ alioꝝ q̄ in voto fuerint cōprehēſa cōſiderari. etiā de affluētia vouētis. Nā in eadē ſpecie voti aliquis paup poſſet redimere cū. c. ſol'. vel etiā vno denario vl' nullo ſi nihil haberet vel habere poſſet. vbi rex vl' comes nō pōt cū mille marcis argēti. Ex ſūma fris. U. Generalis autē doctrina circa hmōi redēptionē votoꝝ dari nō pōt de facili. cū ex varijs circūſtantijs pſonarū huiuſmōi redēptio varie ſit taxāda.

¶ De redēptione voti terre ſancte. C. LXXIII.

Extra. i. de voto ⁊ voti re. Alex. iij. Cū trecēſis eccleſia cōtra libertatē eccleſiaſticā grauaret̄. nec p aliū q̄ p campanie comitē in vltramarinis ptibus cōſtitutū eidē eccl'ie crederes de facili poſſe ſubueniri ad ipꝫ ꝓpoſuiſti accedere ⁊ in ſignū pegrinatiōis terre oriētalis dominicam crucē aſſumpſiſti. ⁊ īfra. Quāuis autē audita morte ipſius itētionē tuā cōſpiceres iā fruſtratā. noluiſti tn̄ ſine cōſilio ſe. ap. ad ꝓpria remeare. Et qdā tria ꝑcipue duximꝰ in h' negocio attēdēda. qd liceat ſm eqtatē. qd deceat ſm honeſtatē. ⁊ qd expediat ſm vtilitatē. Sane nō videbat̄ ꝯ̄ votū licitū vt venires: cū vox clamet ꝓphetica. vouete ⁊ reddite dn̄o deo veſtro. Sꝫ nec decēs cū ſit ſcriptū: nemo mittēs manū ad aratrū ⁊ reſpiciēs retro aptꝰ eſt regno dei ⁊c̄. Nec expedire videbat̄ cū ex abſolutiōe tua ſcādalū poſſet laicorū mētibꝰ generari. Qd enī agit̄ a p̄latis de facili trahit̄ a ſubditis in exēplū. Ipꝫ etiā votū qd ex ſui forma ſanctū ⁊ honeſtū erat ex pſona vouētis minime licitū videbat̄. Cū enim iuxta canonica inſtituta clericus abſqꝫ licētia ſui epī pegrinari nō debeat. ⁊ ep̄s nō minꝰ īmo potius ſe. ap. ſit aſtrictꝰ: videri poterat merito ꝙ abſqꝫ generali vel ſpeciali licentia votū peregrinationis qua te tamdiu abſentares emittere non deberes. ⁊ infra. Tibi pro te ⁊ famulis tuis licētiā concedimus votū peregrinationis taliter cōmutare. vt expenſas q̄s fueras in eundo morando redeundo facturus alicui religioſo committas in neceſſarios vſus terre ſancte. ſine diminutione qualibet tranſſerēdas. ⁊ infra. Laborē etiam laboribus ſollicitius recōpenſes. inſtādo vigilijs deuotius vacādo orationibus ⁊ in ieiunijs fortius te exercens. Ad hanc autē indulgētiā tibi faciendā ſpecialiter nos iduxit. ꝙ cū pro libertate trecen. eccleſie p dictū comitem aſſequendum precipue votū pegrinationis emiſeris. eo ſublato de medio. qꝛ ceſſante cauſe facilꝰ ceſſare potuit ⁊ effectus.

¶ De Eodem. C. LXXIIII.

De his qui ꝓ ſuccurſu ter. ſan. ſigno crucis ſumptu ꝓpt̄ infirmitatē vel pauptatē. vel aliā iuſtā cauſam votū nō poſſet vtiliter adimplere. Reſpōdeo ꝙ debiles ⁊ inopes magis illuc in defectū q̄ pfectū accedūt. cū iſti pugnare nō poſſunt. ⁊ illi mēdicare cogant̄. niſi forte ſint nobiles ⁊ magnates. qui ſuis ſecū expenſis bellatores adducant. vel artifices ⁊ agricole q̄ de laboribus ſuis ſibi poſſunt acquirere neceſſaria ⁊ terre ſancte ⁊ ſubſidia miniſtrare. q̄uis non multi taliū ꝓpter breuitatē poſſeſſionū ⁊ paucitatē inhabitantiū ibi ſunt oportuni. Unde credimus diſtinguendū inter illos qui tēporalem ⁊ eos qui perpetuā īpedimenti cauſam credunt̄ habere. Q, ꝓmis indulgēda eſt dilatio. ſcdis autē eſt redēptio iniūgenda. ac rerum facultate penſata. quas poſſunt aut quas facturi eſſent expenſas. perſonarū preterea cōpenſato labore in ſubſidiū terre ſancte trāſmittant. exequentes per alios qd per ſe nequeunt adimplere. Rurſus inter alios: q̄ pro defenſiōe terre ſcē votū pegrinatiōis emittūt: et eos quibꝰ pro ſatiſfatiōe ſuoꝝ criminū iter pegrinatiōis iniūgit̄ credimꝰ diſtinguēdū. qꝛ circa ꝑmos plus terre ſcē ſuccurſus: ⁊ circa ſecūdos plus labor itineris ſm intētionē vouētis ⁊ penitētis debet attēdi. Un̄ ſi qs h' mō vouētiū ē inutil' ad pugnādū: q̄uis abilis ad eundū: meliꝰ eſt redimere votū q̄ expēſas cōſumē. Qd ⁊ de penitēte q̄ ꝓpter debilitatē nō pōt iter iniūcte pegrinationis implere: ſane valet intelligi. nō aūt de illo q̄ q̄uis ſit impotēs ad bellādū potēs tn̄ eſt ad eundū. Et infra. De mulieribꝰ aūt h' credimus obſeruandum: vt q̄ remanere noluerint: viros ſuos ſeqnt̄. Cetere vō niſi forte ſint diuites: q̄ ſecum in ſuis expēſis poſſint ducere bellatores votū redimāt qd vouerūt. Jtē pleriqꝫ debiles et ſi p ſe pugnare nō pn̄t: maturitate tn̄ ꝯſilij valent ꝓdeſſe pugnātibꝰ: ⁊ pſone defectū p alios releuare. Jn tāta quoqꝫ neceſſitate ppl'i chriſtiani: ne terre ſcē impediat̄ ſubſidiū viri ꝑter aſſenſum vxorū hmōi pegrinatiōis ꝓpoſitū vouere valēt libere: ⁊ qd vouerūt libere adimplere. De clericis vō duximꝰ rn̄dendū: ꝙ cū clericatus officiū eos reddet inutiles ad pugnādū: niſi vel ꝯſilio ſtrēnui: vel officio ꝑdicatiōis inſtructi: aut magnatū ſint obſeqo deputati: vl' vſqꝫ adeo diuites fuerint ⁊ potētes: vt i expēſis ſuis aliquos ſecū ducē valeāt bellatores: magis ab eis expedit redēptionē accipe q̄ ad votū eos cogere proſequendū.

¶ De Uotorum irritatione. C. LXXV.

Ex ſūma de ca. Pōt aūt votū volūtariū irritari duobꝰ modis. ſ. defectu cōditionis. ſ. generat̄. puta ſi vixero: ſi potero: ſi deus voluerit. q̄ ſemꝑ ſubintelligunt̄: etiā ſi non apponant̄. Siue ſpālis: puta ſi filiꝰ meus fuerit liberatꝰ de infirmitate: viſitabo ſcm̄ iacobū: vel ſimile. hic ſilr̄ ſi defecerit cōditio: nō obliget̄ ex voto. al's ſic. Et hoc intelligas vbi tota obligatio ponebat̄ in euētu cōditionis. Aliter ſi alia fuit ꝯſciētia: vel etiā ſi fecit votū ob cām ⁊ publice: ⁊ nō expſſit cām: ſic vouēs ⁊ ꝓpter ꝯſciētiā ⁊ ꝓpter ſcādalū tollēdū votū tenet̄ implere. Poteſtate vō ſupioris multipliciter. Sūt enī qdā pſone q̄ nō habēt liberā facultatē vouēdi. vt ecce monachꝰ nō pōt facē votū abſtinētie vel pegrinatiōis. vel ſi aliqd aliud fecerit: nō debet exeq̄ ſine licētia abbatis. Excipit̄ votū ſtrictioris religiōis. Nā qd dicit apte Greg. ⁊ Urbanꝰ papa: ꝓhibet̄ canonicis regularibꝰ ad monaſticā religionē trāſire abſqꝫ pmiſſiōe pr̄is ac cōgregationis. intelligit̄ de his q̄ leuitatis cā trāſire volūt. Ex ſūma fris. U. Nota etiā ꝙ ſi qs vouit ꝙ iret ad ſcm̄ iacobū: qꝛ credebat ibi inuenire fratrē ſuū: ⁊ nihilominꝰ ꝓpter redimēda pctā ſua. Jn hoc caſu q̄uis ſciat fratrē ſuū deceſſiſſe anteq̄ iter arripiat: nihilominꝰ tn̄ ire ꝓpter aliā cauſam tenebit̄. Jdem intelligas quotienſcūqꝫ vouet aliqs ex duabus cauſis vel pluribus: ⁊ nihilominꝰ intendit ſe obligare qualibet illarum cauſarum extante.

¶ De Uotis monachorum. C. LXXVI.

Ex ſumma de caſibus. Circa votum peregrinationis vel abſtinentie queritur vtrum abbas: vel prior: vel alius prelatus poſſit abſoluere religioſos ſibi ſubditos ab huiuſmodi votis: quia ſe aſtrinxerant ad ingreſſum religionis. Ad hoc dicit. H. ꝙ ipſa religio ſtatim in ipo ingreſſu ſoluit huiuſmodi vota: quia ſoluit vinculū iuramēti ⁊ obedientie. Jmmo expreſſa eſt decretalis: quia nō frangitur votū cum in melius cōmutat̄. nec eſt neceſſaria certa ſatiſfactio peccati: vbi totum vite tempus ſeruitio impendit̄ conditoris. Alij vō dicunt ꝙ tenent̄ adimplere quod promiſerūt: niſi prelatus ſuus diſpenſet cum eis. Mihi videtur ꝙ ſi aliquis volens huiuſmodi vota in melius cōmutare epiſcopo ſuo preſtante auctoritatē intrauit religionē: abſolutus eſt. vt. ſ. e. §. circa redēptionē. Si vō nō intēdebat cōmutare: vl' etiā intēdebat ſꝫ nō interuenit auctoritas epī: licꝫ poſſit dici ꝙ vis religionis ſoluat huiuſmodi vota: vt ait. H. Conſulo tn̄ ꝙ diſpenſet prelatus: ſicut dicūt alij: quia tutiꝰ eſt. Jtē nota ꝙ nō poteſt iniūgere pater filio neceſſitatē peregrinādi: pecuniariam vō ſatiſfactionē bene poteſt iniūgere. Cauſa. xx. q. iij. Q, vō ab vno monaſterio in aliud diſtrictiꝰ tranſire monachꝰ. ſit liberū: ex concilio triburienſi habet̄: in quo ſic ſtatutū eſt: Uirgines ſacre ſi pro lucro anime ſue propter diſtrictiorē vitam ad aliud monaſteriū pergere diſpoſuerint: ibidemqꝫ cōmanere decreuerint. Synodus cōcedit. Si vō fuga diſcipline aliū locū quiſierint: redire cogant̄. Quod autē de virginibus ſacris hoc capitulum ſtatuit: de monachis etiā cōſequēter intelligit̄: de quolibet etiā clerico. Sed obicit̄ illud Baſilij Monachū nō licet votū vouere ſine conſenſu abbatis ſui. Si autē vouerit: frangendū erit. Jtem illud agatenſis cōcilij Monachū niſi abbatis ſui pmiſſu aut volūtate ad alterum monaſteriū cōmigrantē nullus abbas ſuſcipe aut retinē pſumat.

Sed vbicuq3 fuerit ab abbate suo sub auctoritate canonu3 reuocet. Itē clericis sine cōmēdatitijs litteris vel epistolis epi sui licētia nō pateat euagādi. In monachis quo p̄sentis sinē fora seruetur. Sermōnādū quoq3 est de monachis. ne eis ad solitarias cellulas liceat a cōgregatiōe discedere. nisi forte pbatis post emeritos labores. aut propter infirmitatis necessitatē asperior abbatis licētia regula remittatur. Uel hoc intelligēdū est de monachis religiose viuētib⁹. q̄b⁹ vota spālis abstinētie vel alicuius districtionis q̄ generalē ɔsuetudinē suor fratrū excedat sine abbatis ɔsensu vouere nō l3. ne sup eos frēs scādalizent. Cā etiā illor statutū est hoc: q̄ regularē disciplinā subterfugiētes peregrinatiōis vota sibi assumunt qd nec monacho nec alicui clerico l3. ne hac occasione ad secularē ɔuersatiōnē redeat.

De his q̄ voto religiōis nō tenent. C. LXXVII.

Extra. iij. de regularib⁹ ɀ tran. ad re. Inno. iij. Cu3 alienatus nō sentiat ac p hoc nō valeat consentire: eū denūcietis ab obseruatiōe monastici ordinis absolutū. nisi postq3 mētis sue factus est cōpos spontanea volūtate pfessionē fecerit monachalē. Ibidē de voto ɀ vo. re. Alexā. iij. Cū ex quadā minutiōe nimio fuisses mortis pauore pterritus. hec vba ptulisti: nō hic diu morabor. pponēs in aīo q̄ religionis habitū esses aliqn̄ suscepturus. ɀ infra. Tibi igit̄ rn̄demus: q̄ si plus in voto nō est pcessu3 trāsgressor iudicari nō poteris si nō impleas qd dixisti. Idē. Reus fracti voti nō habet̄: q̄ tpale obsequiu3 in perpetuā noscit̄ religiōis obseruātiā cōmutare. Itē de impuberibus aut ceteris q̄ voto religiōis astricti nō sunt: multa supius dicta sunt. Ex sūma de ca. Greg. ix. Cōstituit q̄ nouitij in pbatiōe positi possint ad priorē statū libere īfra annū redire. Nisi in trib⁹ casib⁹. Primus si acceperūt habitū q̄ dari pfitētib⁹ ɔsueuit. Secūdus si se cerūt pfessionē. Tertius si euidēter apparet q̄ tales absolute voluerint vitā mutare. vel in religiōe ppetuo deseruire. S3 qualiter sciet̄ q̄ fuerint in pbatiōe. Rn̄deo vel q2 ptestati sunt se velle esse in probatiōe. vel q2 acceperunt habitu3 nouitior vel q2 talis est ordo qui nō ɔsueuit recipe aliquē ad pfessionē nisi pbatiōe premissa. Quod aūt sequit̄: infra annū: intellige vbi annus statutus est ad pbatiōe3. Idē eni crederē de alio tpe si esset ad hoc statutū. Quid si nō appareret euidēter q̄ voluit vitā mutare ɀ in religione perpetua deseruire in iudicio tn̄ penitētie ɔfitet̄. q̄ sui voluptatis cōpos fuit. ɀ premissa deliberatiōe intrauit. Dico q̄ nō l3 ei redire ad seculū. ɀ si dubitaret idē cōsulerē. q2 in dubijs via tutior est eligēda. Ex sūma fratris U. Itē sine preiudicio credo q̄ solū ppositū nō obligat. nec est mortale venire ɔtra. nisi addat̄ pmissio vel votū expressum vel tacitū siue presumptū: vt cū q̄s recipit habitū pfessoru3 l3 nihil dicat̄ verbo. vel cū recipit habitū nouitij exprimēdo ppositū suū de ppetua obseruātia religionis. Receptio eni habitus nouitij cū euidēti expressiōe huius ppositi voti presumptionē inducit. ad qd neutrū p se sufficeret. Sic credo q̄ ppositū eūdi vltra mare. vel ad sanctū Iacobū sine voto nō obligat. nisi crucē accipiat quo ad p̄mā casum. aut a sacerdote suo perā ɀ baculū benedictū sicut fieri ɔsueuit quo ad scd̄3.

De his q̄ ad votū seruādū iure cōpellunt̄. LXXVIII.

Extra. iij. de regularib⁹. Ex ɔcil. tolet. Et clerici qui se fingūt habitu ɀ nomine monachos ɀ nō sunt. cogant̄ vt veri monachi sint vel veri clerici. Alex. iij. De clericis q̄ religionis habitū susceperūt. ɀ ante pfessionē ad priorē sunt statū conuersi. Rn̄demus q̄ si religionis austeritatē ad quā migrasse noscunt̄ seruare noluerint ad mitiore3 sunt religionem transire cogendi. verum si ante susceptu3 huiusmodi habitum positi in probatiōe recedere voluerint. s̄m regulā beati benedicti: nō vident̄ prohiberi ad priorē statū redire: que videt̄ precipere vt in eadē veste in qua venerūt reuertant̄. Clemēs. iij. Monachū aut paterna deuotio aut ppria pfessio faciat. Idē. Cū monachum faciat non habitus sed professio regularis. ex quo ad cōuertēdū votū emittit̄ ɀ recipit̄ ab abbate vt talis fiat mōachus ɀ reddat dn̄o q̄ promisit erit vtiq3 cōpellendus. Itē Inno. iij. Idē. Licet tēpus probationi antiquis patribus sit indultū nō solū in fauorē conuersi sed etiam monasterij. vt ɀ ille asperitates illius. ɀ istud mores illius valeat experiri. Si tn̄ ante pbatiōis tp̄s regulariter p̄finitū is q̄ cōuerti desiderat habitu3 suscepit ɀ professionē emisit: abbate per se vel per alium professionem recipiente monasticam ɀ monachalē habitū cōcedente. vterq3 renunciare videt̄ ei qd pro se noscit̄ introductū. Ideoq3 obligat̄ p professionē emissam pariter ɀ acceptā. Et q2 multa fieri prohibent̄ que si facta fuerint: obtinēt firmitatē. Prohibendum est etiam abbatibus ne passim ante tempus probatiōis quemlibet indiscrete ad pfessionē recipiāt. cū in subsidiū fragilitatis humane spaciū pbatiōis sit regulariter institutū. Ibide3 de voto ɀ vo. re. Alex. iij. Nobis intimasti te suscipiendi regularem habitu3 votum solēniter emisisse. cūq3 termino transacto nō curasses qd noueras adimplere. vocatus fuisti ad regimen ecclesie geben̄. Consulimus vt si tuā sanare desideras cōsciā3 regimen resignes ecclie memorate ac reddas altissimo vota tua. Q3 si caplm̄ eiusdem geben̄. ecclie te postmodū duxerit canonice eligēdū. electionē recipe de te factā poteris. Ex sum. de ca. Quid si non metu s3 dolo induct⁹ intrauit q̄s religionem. nunq̄d poterit allegare deceptionem ɀ exire. Dico q̄ non. non enim poterit dicere se deceptu3 cuius cōditio melior facta est. nec alterius dolo sed sue potius fatuitati ascribat.

De Eodem. C. LXXIX.

Ex summa de ca. Pone q̄ aliq̄s secularis vidit mōasteriū dissolutū: mōachos splēdide comedere. bene etiā īdutos ɀ silia. cogitat hūc ordinē bene possu3 sustinere īgredit̄. postea fit inq̄sitio in monasterio: cōpellunt̄ ad regulam obseruandā. Iste dicit nō nouī hanc asperitatē quam modo vultis imponere. nolo eam tenere. querit̄ vtrū possit cogi. videt̄ q̄ nō. q2 sicut nō potest q̄s cogi ad totum votū. ita nec ad voti augmentū. Item q2 ide3 iuris est in parte ɀ in toto. sed ab initio nō poterat cogi ad totū. g̊ nec ad partē. Contra q̄ facit pfessionē s̄m regulā beati Bn̄dicti. obligat se ad eam totaliter obseruandā. Nā qui nihil excipit oīa cōprehēdit. Itē aut intendebat viuere regulariter. aut irregularit̄. In primo casu pt3 q̄ tenet̄. in secūdo idē. q2 etiā si expressisset turpis adiectio p non adiecta haberet̄ ɀ teneret̄ regularit̄ viuere. Itē adiectio apposita cōtra naturā ɔtractus nō mutat ɔtractū. Ide3 in adiectiōe posita contra legē. Solutio indistincte dico q̄ nō potest redire ad seculū ex quo fecit tibi pfessionē. Sed vtrū ibi cogat̄ manere distinguo. aut erat peritus iuris: aut ignarus. In primo casu nō pōt recedere. q2 intelligit̄ se obligasse non ad id qd fiebat: sed ad id qd fieri debeat. In secūdo casu subdistinguo. aut fuit ei explanata aspitas regule. ɀ tunc idem qd in iurisperito. aut nō. ɀ tunc si credebat eos regulariter viuere ɀ ad illā aspitatē se voluit obligare nō ad maiorē ɀ hoc expressit. non coget̄ ibi manere. s3 transibit ad aliū ordinē quē valebit sustinē. Si vō nō expressit. credo q̄ debeat manere. nec pōt allegare dolum nec deceptionē. q2 sit melior sua ɔditio. ɀ pōt magis imputare fatuitati sue. non examinauit vt debuit. Uel dic indistincte q̄ debe3 remanere: q2 dolus alior vel simplicitas vouentis nō excusat in talibus. Ex sum. fratris U. Quid de illo qui vouit q̄ intraret ordinem cistercien̄. nunq̄d potest intrare laxiorē ordinem. Respondeo intrare tenetur ordine3 cistercien̄. ad pbandum religi. ɀ hoc q2 poterit placere. ɀ sic ibi remanere. l3 postq3 intrauerit in pbationē ɀ habitū nouitij susceperit: possit recedere nisi vouerit non solu3 q̄ intraret. sed q̄ ibi monach⁹ fieret aut vsq3 ad mortē ibi perseueraret. in quo q̄uis non artetur per regulam ad remanendu3: tamen transgressor est voti si ad religionem transierit laxiorem.

Qualit̄ mōacho liceat ad artiorē regulā trāsire. C. LXXX.

Extra. iij. de regularibus ɀ trās. ad reli. Inno. terti⁹. Licet quibusdā monachis ɀ canōicis nec nō hospitalarijs ɀ tēplarijs a sede apo. sit idultū. ne postq3 aliquis pfessus fuerit apud eos ad alium locum possit ipsis inuitis artioris etiā religionis obtentu transire. vt vnusquisq3 s̄m apostolū in ea deuotiōe permaneat in qua dignoscat̄ esse vocatus: q2 tamē vbi spūs dei ē: ibi libertas. ɀ q̄ spiritu dei agunt̄ nō sūt sub lege q2 lex non est po sita iusto. Ea rōne videt̄ hoc illis fuisse cōcessum. ne q̄s ex temeritate vel leuitate in iacturā: vel iniuriā sui ordinis sub p̄textu maioris religionis ad alium ordinē transuolaret. sicut frequenter a multis ɔstat esse presumptū. non quidē vt ei trāseundi licētia deneget̄. qui eam cū humilitate postulandā duxerit ɀ puritate. vt nō ficte s3 vere ad frugē melioris vite valeat trāsmigrare. Talis g̊ postq3 a p̄lato suo transeūdi licētiā postulauerit ex lege priuata que publice legi p̄iudicat absolut⁹ libere pōt sanctioris vite ppositū adimplere. nō obstante indiscreti ɔtradictiōe p̄lati: q2 priuilegium meretur amittere q̄ concessa sibi abutit̄ potestate. cum ergo ro. pont. q̄ supremam obtinet in ecclesia potestatem archiepis ɀ epis cedēdi licentiam ex iusta cā petentib⁹ sine difficultate ɔcedat. Quocirca nouerint vniuersi quib⁹ hm̄ōi priuilegiu3 est cōcessu3 se ad ɔcedendā transeūdi licentiā taliter postulantib⁹ de iure teneri. q2 sicut subdit⁹ a p̄lato cū hūilitate ɀ puritate transeundi debet licētiā postulare ne bonū obediētie ɔtēnē videat̄ sic p̄lat⁹ subdito sine difficultate ɀ prauitate qualibet trāseundi licentiā indulgere. ne videat̄ ppositū īpedire diuinitus inspiratum. Si vō pbabilit̄ dubitetur vtrū quis velit ad artiorē an laxiorē ordinem ex charitate an ex temeritate trāsire. supioris ē iudiciū requirendū. ne forte angel⁹ sa

thane in lucis angelum se trāsfoʒmet. illa semper regula inuiolabiliter obseruata. vt nullus absq3 licētia. Ro. pon. p̄sumat occasiōe qualibet deserē p̄sulatū qm̄ cōis vtilitas sp̄ali preferṫ. Et in hoc casu recte preponiṫ doctrina silētio. solicitudo cōtēplationi. ⁊ laboʒ quieti. Unde qm̄ pōt ep̄us preesse pariter ⁊ ꝓdesse. nō d3 cōcedi postulare licētiā aut etiā obtinere. Cū ergo. R. monachus vester ad fratres cisterc̄. ordinis trāsmigrauerit nō vt ordini vestro aliqūatenus derogaret. s3 vt apud eos vitā duceret artioʒē. Man. qua. sup eo qd̄ de corde puro ⁊ cōsciētia bona ⁊ fide nō ficta fecisse dignosciṫ. eū nullatenus molestetis. q2 charitas est fons ꝓprius cui nō cōicat alien⁹.

De Trāseūtiū ⁊ fugitiuoʒ reuocatiōe. C. LXXXI.

Ex sūma fratris. U. Nunq̄d si trāseat aliq̄s nō petita licētia ad artioʒē religiōe3 eo solo pōt reuocari a p̄lato. Rn̄deo q̄ nō maxime si ꝓfessionē fecit vbi se trāstulit. multa eni fieri ꝓhibenṫ q̄ tn̄ facta tenēt. Itē pone q̄ ipetrauit aliq̄s regularī licētiā ab abbate suō trāseundi ad artioʒē religionē. postea penitet ille. nunq̄d abbas predictus teneṫ eū recipe reuertētē. Rn̄deo. Si ille vel nō pōt inuenire artioʒē religionē vbi recipiaṫ. aut nō pōt sustinere asperitatē illius postq̄ ꝓbauit eā: teneṫ eū recipe si reuertiṫ ante factā ibidē ꝓfessionē. aut nōdū trāsacto tp̄e ꝓbationis nec pōt repelli pretextu prioris licētie vel renūciatiōis si renūciauit primo monasterio. cum facta sit ex cā. s. vt trāsiret ad artioʒē religionē. ⁊ causa secuta nō sit. alias eū nō teneṫ recipe. Quid si petijt licētiā transeūdi. ⁊ abbas dixit q̄ deliberaret ⁊ anteq̄ rn̄deat ille penitet dicēs q̄ nō vult transire. Abbas tn̄ postea licētiat eū nunq̄d teneṫ exire. Rn̄deo q̄ nō ex quo nō concurrerūt eodē tp̄e volūtas petētis ⁊ licētiātis. Credo autē q̄ vbi q̄s licētiā petit transeūdi ad artioʒē religionē sufficit licētia solius abbatis. vbi aūt ad parē notauit. h. q̄ nō sufficit licētia p̄lati sine licētia cōuētus. cū in alienatiōe predij qd̄ minus valet q̄ hō req̄raṫ consensus capituli. Ad laxioʒē aūt religionē nō pōt trāsire etiā de ↄsensu abbatis ⁊ cōuētus. q2 cōtra ius est. Cū aūt ⁊ cōuētus licētiat aliquē simpliciter ⁊ ille renūciet simpliciter suo mōasterio ex odio forte vel rācoʒe vel alia de cā: nō valet qd̄ agiṫ: q2 hoc non est nisi dare licētiā euagatiōis ⁊ dissolutiōis. Extra. iij. de regularib⁹ ⁊ tran. ad rel. Greg. ix. Statuimus vt presidētes capitulis celebrādis s3 statutū ge. ↄcil. Abbates siue prioʒes fugitiuos ⁊ eiectos de ordine suo req̄rant solicite annuatim. q̄ si recipi p̄nt s̄m ordinē generalē: abbates ⁊ prioʒes eoʒ ad receptionē eoʒ cen. ec. cōpellanṫ. salua ordinis disciplina. Qd̄ si hec regularis ordo nō patiṫ: auctoʒitate nostra ꝓuideāt vt apud eadē monasteria sint in locis cōpetētib⁹ si absq3 graui scādalo fieri poterit. Alioq̄n in domib⁹ alijs eiusdē ordinis ad agendā ibi penitētiā talib⁹ vite necessaria ministrenṫ. Si vero fugitiuos dictos inobediētes inuenerint. eos excōicent. ⁊ tādiu faciat a prelatis excōmunicatos publice denunciari. donec ad mandatum ipsoʒ humiliter reuertantur.

De Uotis ep̄oʒ ⁊ seruoʒ. C. LXXXII.

Ex sūma de ca. Quod aūt superius dictū est de monacho. intelligas ⁊ de clerico seculari nō in voto abstinētie: s3 religiōis ⁊ peregrinatiōis. S3 hoc fallit in ep̄o q̄ nec votum peregrinatiōis vel religionis pōt facere. nisi obtēta licētia pape. Itē nec seruus sine dn̄i volūtate. Tn̄ si seruus itrauerit religionē. ⁊ est ꝑsona nota vel etiā est incognita. q2 nesciṫ vtrū sit liber vel seruus. nō debet recipi ad monachatū ꝑ triēniū. ita q̄ si sit seruus vel ratiocinijs obligatus vel colonus. i. originarius vel ascriptitius ⁊ queraṫ a dn̄o suo. reddaṫ ei cū oīb⁹ his q̄ attulerit: fide tn̄ accepta de ip̄unitate. Si aūt infra trienniū nō fuit req̄situs. postea queri nō pōt. Qn̄ incipiet cōputari illud triēniū dicit. h. q̄ a tp̄e ingressus: ⁊ curret ↄtinue in fauoʒē religionis. Ja. Jo. ⁊ alij plurimi dicūt q̄ a tp̄e sciētie dn̄i. Quid si recipiūt eū ad ꝓfessionē ante h̄ tēpus. credo saluo melioʒi iudicio. q̄ ille debet remanere in ordine: ⁊ monasteriū satisfacere dn̄o. q2 fuit in culpa recipiēdo eū: vel dic q̄ si iste erat incognit⁹. ⁊ asserebat se liberū. cū interrogabaṫ de hoc: vel foʒte probabat hoc ꝑ falsos testes ⁊ corruptos. si dn̄s noluerit eū ex gratia dimittere. spoliabiṫ tanq̄ indignus vel vilis habitu quē furtiue accepit ⁊ restitueṫ dn̄o. Ex summa fratris. U. Sed nunquid talis est vere monachus cū inuito domino seruus nō possit cōstituere hoiem sup caput suū. Rn̄deo q̄dā dicūt q̄ nō pōt fieri monachus. S3. h. videṫ cōtrariū: q2 seruus vouere cōtinētiā ⁊ ꝓprijs abrenūciare ⁊ viuere s̄m regulā monachoʒ quātū l3 saluo iure dn̄oʒ qd̄ habēt in coʒpe serui. ⁊ aīa3 deo obligare inuito dn̄o pōt. l3 nō possit alijs subicere corpus. s3 subiectio corporis nō exigiṫ ad monachatū: q2 in ꝓpria domo pōt q̄s ⁊ esse ⁊ effici monachus. Q2 aūt dicit magister q̄ predict⁹ seruus debet in ordine remanere in fauoʒe3 religionis: qd̄ satis potest dici qn̄ seruus hmōi bona fide intrauerat monasteriū credens se esse liberū al's videtur dn̄o restituēdus si velit dn̄s. Quid si postea fuerit manumissus. nunq̄d tenebiṫ reuerti ad monasteriu3 vbi ꝓfessionē fecit. Rn̄deo dicūt quidā q̄ non. Sed. h. minuit q̄ licet dicaṫ q̄ non fuerit monachus. q2 tn̄ q̄ntū in eo fuit monachus fuit teneṫ redire ad monasteriū. S3 qd̄ cōtra videṫ extra de ↄuer. ↄiu. q̄dā intrauit. placet ⁊ difficile est rn̄dere: dato q̄ seru⁹ manēs seru⁹ monachus fieri nō possit. Sed dato q̄ possit sicut videṫ sentire. h. facilis est rn̄sio. q2 aliud est de viro inuita vxoʒe intrante monasteriū q̄ monachus eē nō pōt: q2 vouere ↄtinētiā sine ↄsensu vxoʒis nō pōt q̄ cōtinētia annexa est regule monachali. vn̄ reuocatus ab vxoʒe de monasterio. ipsa moʒtua nō teneṫ reuerti ad monasteriū q2 nunq̄ mōach⁹ fuit s3 seruus adepta libertate teneṫ reuerti. q2 monachus fuit.

De Uotis impuberum. C. LXXXIII.

Ex sūma de ca. Ite3 nec impuberes absq3 patris aut tutoʒis auctoʒitate vouere p̄nt religionē vel ꝑegrinationē. Itaq3 nota q̄ ingrediēs monasteriū. aut est adult⁹. aut impubes. In p̄mo casu si itrat sponte ⁊ facit ꝓfessionē expressam vel tacitā. nō poterit exire. Et diciṫ sponte: q2 si inuit⁹ intraret nō teneṫ. etiā si ꝓpter aliquē culpā sibi iponereṫ ad penitētiā agendā. Et intelligas inuitū q̄ intrauit propter metū. q̄ pōt cadere in virū constantem videlicet moʒtis vel verberū vel seruitutis. vel stupri serui vel filioʒum. Si vero impubes intrat. aut ab alio ponitur in monasterio. puta patre vel tutoʒe: aut ꝓpria auctoʒitate. In primo casu si ipse nō consentit pōt egredi quādo voluerit vsq3 ad etatē legitimā. Si aūt ↄsentit licet ↄsensus ille q̄ fit an̄ ānos pubertatis nō teneat. tn̄ exire nō pōt priusq̄ ꝑueniat ad etatē legitimā ad instar carnalis matrimonij. S3 q̄ cito ꝑuenerit ad ꝑfectā etatē pōt egredi. Si v̄o ipubes ꝓpria auctoʒitate intrauerit pōt extrahi a patre vel tutoʒe infra annum vel die3. h̄ tn̄ addit Innocē. iij. q̄ sicut in matrimonio carnali malitia supplet etatē ita ⁊ in spirituali. Itē si quis impubes doli tn̄ capax spōte intrauit. cōsulerē ei ad cautelā q̄ nō exiret. vel si exiuerit q̄ rediret: nisi duxisset vxoʒē non tn̄ dico teneri nisi s̄m distinctionē supra dictā. Cā. xx. q. j. Qd̄ iuxta ānos pueritie monasterio traditi cū adulti fuerint liberū habeāt arbitriū manēdi vł discedēdi. ꝓbaṫ auctoʒitate. ix. synodi. in q̄ sic statutū ē. Firma aūt tūc erit ꝓfessio v̄ginitatis ex quo adulta iā etas eē cepit. ⁊ q̄ solet apta nuptijs deputari ac ꝑfecta. S3 h̄ de illa ꝓfessione q̄ ꝓprio arbitrio fit. Secus de illa q̄ a parentib⁹ deo offerṫ. vn̄ Greg. ad augustinū angloʒū ep̄z. Adidistis adhuc q̄ si p̄r vel maṫ filiū vł filiā itra septa monasterij in īfantie ānis sub regulari tradiderint disciplina. vtrū liceat eis postq̄ ad pubertatis ꝑuenerint annos egredi ⁊ matrimonio copulari. h̄ oīno deuitam⁹ q2 nephas est vt oblatis a parentibus deo filijs voluptati frena relaxētur. Item ex cōciṫ. toł. Monachum aut paterna deuotio. aut propria confessio facit. quicquid hoʒum fuerit. alligatum tenebit.

Adhuc de eodem. C. LXXXIIII.

Gratianus. Ex his auctoʒitatib⁹ colligiṫ q̄ paterna professio pueros tenet obligatos. S3 obiciṫ. Illud leonis pape puelle q̄ nō parētu3 coacte impio. s3 spontaneo iudicio v̄ginitati ꝓpositū atq3 habitū suscepit. si postea nuptias elegerit p̄uaricaṫ. Ex quo daṫ intelligi: q̄ si coacte v̄ginitatis habitū sumpserint sine p̄uaricatione ipsum deserere p̄nt. Sed puella hic nubił intelligiṫ. cui⁹ (vt in subsequētib⁹ monstrabiṫ) post. xij. annū liberū est arbitriū. nec i electiōe ꝓpositi cogiṫ sequi parētū impiū. Sic ⁊ illud intelligēdu3 est qd̄ est statutū in synodo habita ab Eugenio papa. Sicut q̄ monasteria elegerīt: a mōasterijs egredi nō ꝑmittunṫ. ita q̄ iuiti sine iuste offensiōis cā sunt itromissi. nō nisi volētes teneanṫ. q2 qd̄ nō petijt nō obseruāt. Idē. q. ij. Ex ↄciṫ. tribuṙ. Puella si ante. xij. ānos etatis spōte sua sacrū velamē sibi assumpserit: p̄nt statim parētes ei⁹ vel tutoʒes id factū irritū facere si volūt. at si annū ⁊ diē dissimulando ↄsenserint. vlteri⁹ nec ipsi nec ipsa mutare poterūt. Si v̄o in foʒtioʒi etate adolescentula seruire deo elegerit. nō est ptās parētib⁹ ꝓhibēdi. Ex sum. fris. U. vbi dicit. ↄtinētiā. ꝑpetuā supple. nō eni3 suffic̄ q̄ ꝓmittat ↄtinētiā ad tp̄s vite mariti tn̄. Si āt post hmōi votū factū ad tp̄s: marit⁹ recept⁹ fuerit de facto: q2 de iure nō d3: moʒtuo marito poterit matrimōiū ↄhere. si sic remāsit vsq3 ad moʒtē viri. Qd̄ iō dico: q2 sic̄ notauit. h. viuēte marito d3 cōpelli intrare monasteriū. vel saltem vouere ꝑpetuā cōtinentiā. qd̄ satis credo si ipsa ignara fuit iuris. al's non credo q̄ cōpellenda sit. sed potius reuocare maritū debebit: si induci nō possit illa ad intrandū monasterium qm̄ est suspecta. vel ad vouendā perpetuam cōtinentiā. Item nota

ꝙ dicit in manu vel presentia episcopi. talia eni maiora negocia nõ
debẽt expediri ꝑ minorẽ ꝙ̃ ꝑ epm vel ꝑ aliquẽ de mãdato eius. si
tñ ꝑ ꝑsonã fieret inferiorẽ. vel alias rite factũ esset. nõ deberet ꝓpter
hoc epus factũ reuocare. ⁊ peccaret si de facto reuocaret. Et nota ꝙ
duplex ẽ ꝓfessio. s. expressa ⁊ tacita. Expressa est q̃ fit ꝑ verba sȝ for-
mã ordinis. Tacita aũt fit ꝑ receptionẽ habit⁹ regularis quo vtunť
ꝓfessi. qđ si ⁊ cetera oĩa facit inde ẽ ac si fecisset expressaȝ ꝓfessionẽ.
Itẽ nota ꝙ impubes si est doli capax. sm. H. monachus fieri nõ po-
test: nec se deo obligare. Gratianus. Paruuli vero dũ offerunť nõ
nisi sub multoꝝ testimonio suscipiẽdi sũt. Extra. iij. de reg. ⁊ trãs.
ad reť. Ex ɔcil. magunt. Nullus tondeať nisi legitima etate sponta-
nea volũtate. Ex eodẽ. Si q̃s ante legitimos annos tonsorat⁹ sine
ɔsensu parẽtũ suoꝝ. si parẽtes sui ĩfra annũ nõ reclamauerint: in cle-
ricatu permaneat. Ex registro Greg. Quia in insulis dura est ɔgre-
gatio monachoꝝ pueros in eoꝝ monasterijs ante. xviij. annũ susci-
pi ꝓhibem⁹. Celestinus. iij. Cũ. D. miles se cũ suo filio discretiõis
annos nullatenus attingẽte ad quoddã monasteriũ cũ bonis suis
etiã cõtulisset. dictũ filiũ suũ fecit habitũ suscipe monachalẽ. Et in-
fra. dis. t. t. Rñdemus ꝙ si dictus puer ad annos discretionis perue-
nerit. ⁊ habitũ retinere noluerit monachalem. si ad hoc induci neq̃-
uerit: non est vllatenus compellendus.

¶ Iterum de eodem. C. LXXXV.

Ex sũma de ca. Si tñ impubes ⁊ doli capax emi-
sit votũ aliud q̃ȝ cõtinentie. videť ꝙ sit
obligat⁹: nisi pater statim cũ audierit reuocet. Ex sum-
ma fratris. U. Idẽ etiã credo de voto cõtinẽtie circa in-
gressum religionis. q: nõ poterit reuocari nisi statim reuoceť. Quid
si vouerit se seruaturũ ɔtinẽtiã vel ingressum religionis. tũc demuȝ
cũ venerit ad etatẽ. vel cũ mortuus fuerit pater: nunq̃d põt pater il-
lud reuocare cõtradicẽdo statim. Rñdeo nõ põt sm opinionẽ. H. sȝ
sm cõem q̃ humanior est: põt statim: nec eni dať ei annus ⁊ dies si-
cut in trãsitu ad reť. ⁊ hoc q: ꝑ ingressum reť. eximiť a ꝑtãte patris
vel tutoris. sȝ ꝓpter alia vota nõ eximiť. ⁊ ideo nõ põt reuocare nisi
statim reuocet. ex quo scit votũ esse emissuȝ. Et expone statim in ipa
die ar. Nũeri. xxx. vbi dicit: ⁊ in alteꝝ diẽ distulerit sniam. Idẽ eniȝ
credo de filio ⁊ filia lȝ lex loquať de sola filia. Quid si pater cõtradi-
xerit ⁊ reuocauerit huiusmodi votuȝ siue cõtinẽtie siue aliud. ⁊ post
hmõi reuocatiõeȝ ɔsentit hmõi voto. nunq̃d filius cũ venerit ad eta-
tẽ tenebiť obseruare votũ. Cõis est opinio ꝙ nõ. q: semel fuit abso-
lutus. s. ꝑ reuocationẽ factã a patre. ⁊ obligatio semel extincta nõ re-
uiuiscit. Unde nõ teneť seruare votũ huiusmodi. vel iuramẽtum si
forte iurauit aliq̃d ꝙ tutor aut pater reuocauit nisi iterũ voueat aut
iuret. Idẽ dicũt de vxore q̃ ad mãdatũ viri frãgit votuȝ qđ eo mor-
tuo nõ teneť illud implere. Idẽ dicũt de seruo q̃ intrauit monasteri-
um ⁊ reuocatus a dño. ⁊ postea efficiť liber qđ non teneť redire ad
monasteriũ. Idẽ de viro q̃ inuita vel nesciẽte vxore itrauit monaste-
riũ. ⁊ ꝓpter hoc reuocat⁹ fuit ab vxore. ꝙ mortua vxore nõ teneť re-
intrare monasteriũ lȝ teneať ɔtinere. Sȝ in oĩb⁹ casib⁹ istis dicit. H.
contrariũ. ⁊ dicit ꝙ in nullo casuũ ꝑdictoꝝ absoluiť ipubes aut ser-
uus aut vir ab hmõi votis. sȝ ipediť adimplere qđ ꝓmisit. Unde re-
moto obstaculo qđ ipediebat dȝ fieri qđ ipediebať. i. votũ seruari.
Et nota ꝙ cũ pr̃ vľ tutor reuocat votũ filij vel ipuber̃. aut marit⁹ vo-
tũ vxor̃ nõ peccat. q: vtiť iure suo sibi a deo ⁊ a canõe ɔcesso: nec fi-
lius nec filia nec vxor peccãt nõ iplẽdo votũ post hmõi reuocatõeȝ.

¶ De Uotis cõiugũ. C. LXXXVI.

Ex summa de ca. Uxores si emiserit votũ abs-
tinẽtie vel peregrinatiõis vel cõ-
tinentie. vel aliqđ aliud: nõ debẽt auctoritate sua cõtra-
uenire. Sȝ viri eas pñt irritare. etiã si ante matrimoniuȝ
ɔtractũ emiserãt votũ: qđ ɔtracto matrimonio nõdũ cõpleuerãt. ve-
rũ est etiã h̃ si vxor de ɔsensu viri emiserat tale votũ. ⁊ postea vir ꝓ-
hibeat. q: dȝ ei obedire vxor ⁊ in nullo peccat vxor obediẽdo. lȝ pec-
cet vir id qđ ɔsenserat ꝓhibẽdo. Ex sũma fratris. U. Nunq̃d pñt
irritare similiť iuramẽta eoꝝ facta ante matrimoniũ ɔtractũ vľ post.
Rñdeo: Credo ꝙ nõ. nisi sint talia ꝙ ꝑstita fuerint sup abstinẽtia.
sȝ ꝙ ĩnuit glo. Aug. supraposita. Notauit etiã. H. xxxiij. q. v. voluit
ꝙ si ante matrimoniũ ɔtũ obligauit se mulier alicui hoĩuȝ: nõ pos-
set post matrimoniũ ɔtũ vir ei⁹ liberare eã ab illa obligatione. Si-
miliť credo ꝙ si post ɔtractũ matrimoniũ iuraret aliq̃d alicui qđ ip-
sa posset facere. nõ ɔtradicẽte marito: nõ posset ille tale iuramẽtũ ir-
ritare. aľs credo ꝙ posset. Quid si voueat mulier vel iuret ꝙ nõ ibit
ad ɔuiuiũ. vľ ad aliq̃d aliud ex domũ ꝓpriã cũ viro suo. Rñdeo cre-
do ꝙ hmõi iuramẽtũ vľ votũ: si tñ votũ ẽ: põt vir reuocare. H. tñ no-
tauit ꝙ marit⁹ illa sola vota vxoris abstinẽtie reuocare potest que
ipsa implere non potest sine scandalo viri. vt de ieiunijs. de surgen-
do ad matutinas. de iacendo de nocte in camisia. Alia q̃ põt imple-
re sine scandalo viri reuocare nõ põt. nec vxor tenetur ei obedire in
reuocatione. vt si vouerit ꝙ daret aliq̃d de ꝓprio vbi ɔsuetudo est
ꝙ mulieres hñt ꝑafernalia sepata a rebus dotalibus. vel si vouit ꝙ
cantaret vnũ psalterium. vel diceret pater noster singulis noctibus.
vel ꝙ decetero non exiget debitum. vel ꝙ non cõsentiat adulterio.

¶ De Eodem. C. LXXXVII.

Ex summa de ca. Quod aũt dixit de voto ɔti-
nentie. s. ꝙ viri vxoꝝ vota pñt irri-
tare. intelligas cũ distinctiõe. Quia aut inť virũ aut vxo-
rẽ est secuta carnalis copula: aut nõ. In p̃o casu si vult
vxor religionẽ intrare põt si marit⁹ siľr intret. ⁊ ecõuerso. Uel si est
vetus vxor ⁊ nõ est suspecta de incõtinẽtia licẽtiet virũ. ⁊ ꝓmittat
in manu vel pñtia epi ɔtinẽtiã. Et sic poterit vir intrare. aľs nõ. Idẽ
videť dicẽdũ in casu ɔuerso videlȝ ꝙ vxor possit intrare religionẽ vi-
ro sene ⁊ nõ suspecto de incõtinẽtia: q: in hmõi nõ ad imparia iudi-
canť. Ex summa fris. U. vbi dicit ɔtinentiã. ꝑpetuã supple. Non
eni sufficit ꝙ ꝓmittat ɔtinentiã ad tp̃us vite mariti sui tñ. Si aũt
post hmõi votũ factũ ad tp̃us maritus recept⁹ fuerit de facto: q: de
iure nõ dȝ mortuo marito poterit matrimoniũ ɔtrahere si remansit
vsq; ad mortẽ viri. qđ ideo dico: q: sicut notauit. H. viuẽte marito
debet cõpelli intrare monasteriũ. vel saltẽ vouere ꝑpetuã ɔtinentiã.
Qđ satis credo si ipsa ignara fuit iuris. aľs nõ credo ꝙ cõpellenda
sit. sȝ potius reuocare maritũ debebit si induci nõ possit illa ad itrã-
dũ monasteriũ qñ est suspecta. vľ ad vouẽdã ꝑpetuã ɔtinentiã. Itẽ
nota ꝙ dicit in manu vel pñtia epi. talia. n. maiora negocia non de-
bent expediri ꝑ minorẽ q̃ȝ epm. vel ꝑ aliquẽ de mãdato ei⁹. Si tñ ꝑ
aliã ꝑsonã fieret inferiorẽ. si aľs rite factũ nõ deberet ꝓpter h̃ epus
factũ reuocare. ⁊ peccaret si de facto reuocaret. Extra. iij. de ɔuer-
sione ɔiugũ. Alex. iij. Laic⁹ ignorãte epo de licẽtia vxoris monaste-
riũ ingressus ꝓfessionẽ fecit. Dicimus ꝙ nisi vxor ad religionẽ trãsi-
erit aut ꝑpetue castitatẽ seruare ꝓmiserit. vir põt ⁊ dȝ de monaste-
rio reuocari. Inno. iij. Nõ est alter ɔiugũ recipiẽdus ad obseruã-
tiaȝ regularẽ nisi reliqu⁹ ꝑpetuã ɔtinentiã repromittat. sȝ ⁊ vitã dȝ
mutare nisi forte eius sit etatis vt sine suspicione incõtinẽtie valeat
in seculo remanere. Ex summa de ca. Si vero vxor non vult ingre-
di religionẽ. sed in seculo ꝓmittit continẽtiã. obligatur q̃ȝtum in ea
est. marito tñ petenti debitum reddet. nisi ambo emiserint pari con-
sensu tale votum. tunc enim ⁊ si maritus prohiberet ac votum fran-
geret. ipsa tñ debet instantissime perseuerare in voto qđ fecit.

¶ Adhuc de eodem. C. LXXXVIII.

Si aũt non interuenit carnalis copula. põt igredi
religionẽ inuito etiã viro ⁊ ɔ̃dicente. Ex
iij. de ɔuer. ɔiu. Alex. iij. Post ɔsensũ legitimũ de pñti li-
citũ est alteri. altero etiã repugnãte eligere monasteriuȝ
sic sancti q̃dã de nuptijs vocati fuerũt dũmõ carnalis ɔmixtio non
īteruenerit ⁊ alteri remanẽti si ɔmonit⁹ ɔtinẽtiã seruare noluerit li-
citũ ẽ ad secũda vota trãsire. q: cũ nõ fuissent vna caro ĩsimľ effecti
satis põt vn⁹ ad deũ trãsire. ⁊ alter in seculo remanẽ. Ex sum. fris
U. Nunq̃d siľr poterit trãsire ad heremũ vel ad reclusoriũ. Rñdeo
H. notauit ꝙ põt marito inuito: dũ tñ emittat votũ cõtinẽtie q: in
heremo vel reclusorio vt dicit ẽ artior religio q̃ȝ in ecc̃lia regulari.
Sed nõ credo ꝙ possit nisi obliget se ad obseruãtiã regularẽ. ⁊ solẽ-
niť renũciet seculo ⁊ oĩ ꝓprietati. ita ꝙ teneať ad illa tria vsitata q̃
sunt in q̃libet religiõe. s. ad ɔtinẽtiã. ⁊ ad abrenũciationẽ ꝓprioꝝ. ⁊
ad obediẽtiã. Quid si datũ ẽ ei tp̃us ad itrãdũ. ⁊ marit⁹ iterim ꝑ vio-
lẽtiã cognoscit eã. nũq̃d eo nõ obstãte poterit illa igredi religioneȝ
ĩfra tp̃s sibi assignatũ. aut ipedieť itrare ꝓpť matrimoniũ iã ꝑ car-
nalẽ copulã ɔsumatũ. Rñdeo ꝙ qđ dñicaľ est. ⁊ diuersi diuersa sti-
ꝑ h̃ senserũt. Ex sũma de ca. Sȝ q̃d si se dicit velle itrare cũ vir exi-
git ab ea debitũ. ⁊ tñ ꝓcrastinãdo differt. Dico ꝙ epus dȝ arbitrari
tp̃s ĩfra qđ ipsa igrediať quo elapso si nõ fuerit igressa. cogať ꝑ ex-
cõicationẽ satisfacẽ viro. qđ etiã ex tũc poterit efficaciť accipe. tñ si
ĩmio elapso illa igredereť. nihilomin⁹ tenẽt igressus: dũmõ añ car-
nalẽ copulã. postq̃ȝ aũt ipa fuerit igressa ⁊ fecerit ꝓfessionẽ tacitã vľ
expssã. solutũ erit mr̃imõiũ. ⁊ vir q̃ remãsit ĩ sec̃lo etiã illa viuẽte po-
terit aliã ducẽ. Ex sũ. fris. U. Hoc siue de ɔsensu ĩtrauerit vxor re-
ligionẽ: siue eo ɔ̃dicẽte. H. tñ ɔ̃riũ notauit sup illđ. c. despõsata. s. ꝙ
eo ipo vr̃ marit⁹ vouisse ɔtinẽtiã. ꝙ ɔsensit vxorẽ ĩtrare mõasteriũ
qđ ego nõ credo. Ex sũ. de ca. Itẽ q̃d si ipa nõ vult ĩgredi religionẽ
sȝ q̃si seruatura ꝓpositũ castitat̃ in sec̃lo velit ĩ domo ꝓpria ꝑmanẽ.
Ad hoc dicas ꝙ nõ sufficit: ⁊ nihilo-
minus suscepto aliquo religiõis velo. Ad hoc dicas ꝙ nõ sufficit: ⁊ nihilo-
min⁹ ɔsumãdũ est matrimoniũ iam ɔtractũ: nisi se voto astrinxerit.

ad obseruantiaꝫ regularem. In quo casu compelli potest: vt relicto seculo religionis ꝓpositū exequaṫ. Extra vbi. s̄. Inno. iij. Cū q̄dā mulier velū viduitatis corā duob⁹ abbatib⁹ assumpsisset benedictione solēni. q̄dā nobis ꝓponebat se prius ipsam mediātib⁹ nūcijs per verba de p̄nti arra etiā interposita desponsasse. at illa se in illū ꝯsensisse ꝯfessa dixit ꝙ audierat illū lepra esse percussum. ꝛ ob hoc eius fuerat abhominata cōplexū. Et infra lꝫ videaṫ in veli susceptiōe religiōis habitū assumpsisse. Si tñ velit in domo ꝓpria ꝑmanere quasi ꝓpositū castitatis in seculo seruatura. nihilominus ꝯsumandū est matrimoniū iam cōtractū. nisi se voto astrinxerit ad obseruantiā regularē. In quo casu cōpelli potest vt relicto seculo religionis propositū exequaṫ. Ex summa fratris. U. compelli potest ꝛ debet.

℄ Item de eodem. C. LXXXIX.

Quid si anteq̄ cōpellaṫ vel exequaṫ hmōi ꝓpositū siue votū. voluntaria cognoscaṫ a marito. nūq̄d ꝯsumaṫ matrimoniū. Credo ꝙ sic. nisi ita astrinxerit se ad obseruātiā regularē ꝙ fecerit ꝓfessionē tacitā vel expressam s̄m formā alicuius religionis. nec eñ votū castitatis quocūq3 mō solēnizatū dirimit matrimoniū ante ꝯctū nisi sit solēnizatū p sacri ordinis susceptionē vel ꝓfessionē regularē3. Sꝫ nūq̄d pōt aliq̄s vel aliqua fieri monachus vel monacha in domo propria. R̄ñdeo pōt q̄dē sicut notauit. H. dū tñ faciet votū dē nō habēdo ꝓpriū. ꝛ de seruāda ꝯtinētia. ꝛ supponat se regule monachali ꝛ viuat s̄m eā. nec exigeṫ ꝙ se supponat alicui abbati vel priori. q2 primus monachus sine omni abbate vel priore monachus fuit. lꝫ nō fuerit monachus s̄m regulā ꝛ formā beati benedicti. q̄ voluit ꝛ istituit ꝙ fratres sui obedirēt abbati. Sed cuius sunt res quas hꝫ hmōi monachus q̄ est sine abbate vel priore in domo ꝓpria vel in reclusorio vel in heremo. cū habere ꝓpria nō debeat. R̄ñdeo: dicit: H. sua sunt quo ad vsum. quo ad ꝓprietatē aūt eoꝝ sunt q̄ debēt ei succedere abintestato. si tñ trāsferat se ad aliquā ecclesiā fingenṫ nunq̄ fuisse illoꝝ. ꝛ erūt illius ecclesie ad quā se trāstulit. Si autē nec se trāsfert nec habeat tales successores succedet in illis reb⁹ ecclesia: cū huiusmodi monachus ꝑsona sit ecclesiastica. Cū aūt q̄s vel aliqua emittit votū ꝯtinētie in manu publice ꝑsone. credo sine p̄iudicio ꝙ tale votū impedit ꝛ dirimit matrimoniū postmodū cōtrahēdū lꝫ sic vouens nō recipiat habitū religionis: nec renūciet ꝓprijs vel ꝑmittat obediētiā alicui vel abbati priori. Quidā tñ dicūt cōtrariū dicentes ꝙ votū ꝯtinētie nō dirimit matrimoniū cōtrahēdū nisi sit solēnizatū p sacri ordinis susceptionē aut ꝓfessionē regularē. Ex summa de ca. Et nota ꝙ quicq̄d dictū est de vxore q̄ntū ad votū ꝯtinētie intelligēdū est ꝛ de viro. q2 in talibus s̄m oēs ad paria iudicanṫ vir ꝛ vxor. In voto aūt abstinētie dicūt q̄daꝫ indistincte. q2 vir sit maior ꝙ possit talia vota facere inuita vxore. H. vero intelligit idē vbi per tale votū nō fieret vxori preiudiciū in debito sibi reddēdo. qð satis videṫ mihi ꝓbabile. In voto peregrinationis dic ꝙ neuter cōiugū pōt altero inuito facere. Fallit tñ in voto hierosolimitano quod in maximū fauorē terre sancte ac fidei christiane pōt vir sine vxoris licētia facere. ac libere adimplere. vxor tñ vt assentiat est attētius cōmonēda vel si nō vult remanere sequatur virum suum.

℄ De Eodem. C. XC.

Ex summa de ca. Itē alter ꝯiugū intrauit religionē sine licētia alterius: alius repetit euꝫ. querit vtrū teneaṫ redire ad ꝯiugeꝫ. R̄ñdeo ꝙ sic. nisi in duob⁹ casib⁹. vnus est si illa fuit publice fornicata ꝛ ipe igrediēs vixit caste. de alio posteri⁹ vide. Ex sūma fris U. Bñ dicit sine licētia: qð fieri nō dꝫ. q2 tria sṫ necessaria ad hꝫ. auctoritas epi. expssa licētia opis sui. ꝛ votū ꝑpetue ꝯtinētie cū trāsitu ad religionē si sit suspecta ꝑsona. al's poterit remanē i seculo. Itē bñ dicit si vixit caste. al's nō posset eā repellere. s. si fornicat⁹ ipe fuisset añ igressū religiōis vel post. Ex. iij. vbi. s̄. Inno. iij. Cōstitut⁹ i presentia nr̄a. H. sua nobis ꝯfessiōe mōstrauit: ꝙ in accolytat⁹ ordine ꝯstitut⁹ quādā puellā. R. noie i facie ecclesie duxit: quā cū carnaliṫ cognouisset orta discordia iter eū ꝛ amicos puelle. ipa fuit alij noie U. copulata. ꝛ tu eū vsq3 ad gradū sacerdotij ordinasti. habitū q2 ordi. cisterc̄. assūpsit. Mā. q̄. mulierē vt a dicto. U. recedat cui p adulteriū adiūcta ē. nec p̄dictū monachū ipediat quo min⁹ regulariṫ votū valeat ad iplere p cen. ec. cogere nō obmittas. Ex sūma fratris U. Quid si vterq3 fornicat⁹ est. nunq̄d pōt alter altero inuito itrare monasteriū. R̄ñdeo nō pōt sicut notauit. H. xxvij. q. ij. agathosa. ꝛ pōt reuocari q̄ sic itrauit: qð credo veꝝ esse siue occulta siue publica fuerit vtriusq3 fornicatio. vel si etiā igrediēs occulte fornicatus fuerit. ꝛ alius publice. Quid si vterq3 non petita licētia ab altero intret monasterium. nunquid potuerint se mutuo repetere. Respōdeo nō poterunt: q2 neuter potest dicere se ab altero spoliatum. vterq3 intrando renunciauit iuri qð habebat in reliquo. ꝛ iuri exigendi debitum. vñ votum vtriusq3 tenuit quo ad exigendū ꝛ quo ad reddēdū debitū. Quid si vterq3 credens alterū esse mortuū intret monasterium. nunq̄d comperta veritate pōt alter exire ꝛ alteruꝫ petere. R̄ñdeo notauit. H. ꝙ sic. q2 neuter intrādo voluit fieri monach⁹ nisi al' mortuus eēt. vñ neuter fuit mōach⁹ cū vterq3 viueret. sic illa q̄ nupsit alij. cū virū suū mortuū eē crederet comperta vitate licite recedit a secūdo ꝛ redit ad primū. Ex sum. de ca. Alius ē si fuerat lata inṫ eos sniā diuortij ad sepatione thori. Ex sum. fris. U. In hoc casu pōt ille qui relict⁹ ē itrare mōasteriū iuito relinq̄nte. sic notauit. H. sup p̄dictū. c. q2 p sniaꝫ ecclesie amisit vterq3 potestatē i corpe alteri⁹ ꝛ vterq3 ex toto renūciauit iuri suo. qð credo verū eē si relinquēs nō vult reliquū sibi recōciliari. Ex sum. de ca. Ad aliū dico ꝙ ē obligatus quo ad secūdū. ꝛ ideo nō poterit exigere debitū. q2 hoc potuit vouere q2 erat in sua p̄tāte. Sed alienū. i. nō reddere debitū coniugi petēti non potuit vouere. ꝛ ideo tenebiṫ reddere. Extra. iij. de conuer. coniu. Alex. iij. Quidaꝫ intrauit monasteriū inuita vxore. qua ipsuꝫ repetente coactus est ad ipsaꝫ redire ea mortua. queris ꝛc. Respondemus ꝙ votum non tenuit. Unde ratione voti ad monasteriū nō teneṫ redire. vlterius vō vxorem accipe non poterit. ꝑmisit enim se non exigerē debitū. qð in eius erat potestate. ꝛ ideo quo ad hoc votum tenuit. nō reddere aūt nō erat in eius potestate: sed mulieris.

℄ Iterum de eodem. C. XCI.

Ex summa de ca. Pone ꝙ moriṫ vxor ꝙ extraxerat eū de monasterio. nunq̄d teneṫ redire ad monasteriū. vel nunq̄d poterit ducere aliā vxorem. vl' nunq̄d saltē tenebiṫ matrimoniū si duxerit. Iteꝫ nunq̄d ab illā secūda poterit exigere debitū. Ad primū dico ꝙ cessante impedimēto monēdus est diligenṫ redire ad monasterium. ꝛ peccat si nō facit. inuitus tñ nō est cogendus ab ecclia. q2 professio quā fecit nō solēnizauit votū cū nō obligareṫ simplr ad ꝯtinentiaꝫ ꝓpter impedimentū vxoris. Ex sum. fratris. U. Si peccat q̄re ergo nō cōpelliṫ redire cū q̄libet possit cōpelli ad penitentiā ꝛ desistere a pctō. R̄ñdeo s̄m. H. cōpelli potest ꝛ peccat mortaliter si nō redit. Qð g̃ sequiṫ: ꝙ nō est cogendus inuitus intelligēdū est ad petitionē eoꝝ ad quos intrauit qb⁹ se subicere non potuit. Ep̄us tñ de suo officio pōt eū cōpellere reuerti ad monasteriuꝫ. Uel dic ꝙ peccat venialiter: q2 recedit a ꝓposito meliori. qð tñ non videṫ verū: cū q̄ntū in ipso fuerit obligauerit se ad ꝑpetue viuendū in religiōe qñ fecit ꝓfessionē. Cū ergo mortua vxore sublatū sit impedimentū qð impediebat voti executionē: fieri debet qð impediebaṫ ꝛ huic rōni Innitiṫ. H. Extra vbi supra. Urbanus. iij. Licꝫ. H. vxore sua remanēte in seculo de iure ad religionē trāsire nequerit. ea tñ sublata de medio votū sine salutꝭ sue piculo nō potuit violare. Celestin⁹. iij. Utꝫ mulier que credēs maritū mortuū habitū religiōis assumpsit ꝛ eo reuerso de monasterio educta fuit post obitū viri sit ad obseruantiā regularē cōpellenda. R̄ñdemus ꝙ votū eius vsq̄quaq3 nō tenuit. eatenus tñ fuerat obligatoriū quatenus se poterat obligare ꝑmisit eñ intrando monasteriū se nō exacturā carnis debitum qð erat in potestate ipsius. Redire vō ad seculū nō erat in potestate ipsius sed in potestate mariti. ꝛ ideo q̄ntū ad ipsum tenuit votū quod post viri obitū tenere nō desijt. cuꝫ ad eū statū a quo poterat efficaṫ habere principiū cognoscaṫ. Consultius quoq3 dicim⁹ vt ad monasteriū redeat vbi ꝓfessionē fecit. Si vō ad hoc nō poterit induci ipsam inuitā credim⁹ non cogendaꝫ. Ex summa de ca. Ad secūduꝫ dico: ꝙ nō potest cōtrahere impediente voto saltem simplici. Si tñ cōtraxerit per vba de p̄nti peccat ꝛ debet agere penitentiam de simplicis voti fractione. ꝛ tenebit matrimoniū. ꝛ ita rñsum est ad tertium. Ad quartū ꝛ vltimū dixit. H. ꝙ sicut nō poterat exigere debitū a prima nec a secunda. Jo. vō ꝛ plerīq3 alij doctores dixerunt: ꝙ licite poterit exigere. q2 licet peccauerat contrahendo, tamen tantuꝫ bonum est matrimonium qð tollit totaliter obligationem illam. opinio tamen. H. videtur tutior ꝛ congruentior ad salutem.

℄ Adhuc de eodem. C. XCII.

Quid si vxor sine cui⁹ licētia vir intrauerat religionē: vult intrare religionē. ꝛ maritus cōtradicit. Ad hoc distinguo cū. Inno. q2 aut est iaꝫ eiectus de monasterio ꝛ recōciliaṫ vxori: aut nō. In primo casu nō potest intrare vxor religionē. In secundo potest illo inuito intrare. Causa. xxxiij. q. v. Qui vxorē suam velari ꝑmiserit. aliā nō accipiat. sed similiter conuertaṫ. Ex hoc. ca. ꝛ similib⁹ dixit. H. ꝙ alter cōiugū si viderat comparem suū vel sciuerit intrare religionē ꝛ tacuit eo ipso presumitur vouere cōtinentiam. ꝛ hmōi taciturnitas repu

tatur pro consensu sm plurimos. Sed magister videtur innuere su/
pra q necessaria est licētia expressa ⁊ nō sufficit taciturnitas. qd cre
do verū esse. Sed ⁊ si interuenerit ɔsensus vel licētia extorta p violē
tiā vel p dolū: nō preiudicat. Si autē nō fuerit dolus ibi vel violen/
tia preiudicat. nisi licētiās vel cōsentiēs ius ignorauerit. s. q tenere/
tur ad perpetuā cōtinentiā. si aūt sciuit ius ⁊ nō erat psona suspecta
incōtinētia. nō poterit reuocare licētiatū. sꝫ tenebit cōtinere. qꝛ pre/
sumit cōtinētiā vouisse. Si aūt erat psona suspecta de incōtinētia.
⁊ hoc sciebat. nō poterit similiter reuocare. sꝫ tenebit intrare religio
nē si eā cōmode poterit inuenire. Si aūt nō pōt aut non credebat se
esse suspectā de incōtinētia cū tñ nō esset poterit reuocare licētiatā.
qꝛ nō recipit apud deū illius viri cōuersio cuius sequit coniugalis
federis pstitutio. Quid si licētiās emiserit votū cōtinētie remanēs
in seculo ⁊ nō esset suspectus. ⁊ mortuo corpore suo de facto cōtra/
hat matrimoniū nunqd tenebit. Rn̄deo tenebit nisi emiserit votū
cōtinētie solēne qd poterit solēnizari. q̄uis nō renūciet pprijs: nec
pmittat obedietiā alicui abbati vel priori. Nec etiā recipiat habitū
alicuius religionis nec sacrum ordinē. dū tñ emittat illud in manu
epi vel abbatis de mādato epi generali vel speciali. ipo epo vel eius
mādatario approbāte illud votū. tūc enī spūale matrimoniū ɔtrahi
tur inter vouētē ⁊ deū. ⁊ pficit p approbationē ipsius epi q̄ est vica
rius vel pcurator dei. imo etiam cōsumat q̄tū in hac vita pōt con/
sumari. vnde post huiusmodi votū siue matrimoniū spūale locum
nō pōt habere carnale matrimoniū. sicut post matrimoniū carnale
consumatū nō pōt trāsiri ad aliud carnale alterutro cōtrahentium
viuente. nec etiam ad spirituale nisi de consensu vtriusqꝫ.

¶ De Eodem. C. XCIII.

Extra. vbi supra. Greg. ix. Mulier q̄ in fide remā
sit. pōt nolēte viro q̄ ab īfidelitate reuertitur
postq̄ ab eo fuerat iudicio ecclesie sepata ad religionē li
bere cōuolare. Idē. Mulieres vero q̄ relicto maritali
thoro lapsu carnis ceciderūt. Si mariti earū cōmoniti a te diligēter
eas cōuersas noluerint recipere pter deū in claustris cū religiosis
mulierib⁹ studeatis collocare. vt perpetuā penitētiā ibi agant. Ex
summa fratris. U. nota qd dicit de marito si noluerit recipe: supple
volūtarie ⁊ sibi recōciliare ad qd ipse cōpelli nō pōt. quātūcūqꝫ illa
nō penituerit. nisi ⁊ ipse adulterat⁹ fuerit. Et est argu. q pōt eā recō
ciliare sibi inuitā si velit. ⁊ q anteq̄ recuset sibi reconciliare illā. mo
nachari nō pōt siue lata sit sñia diuortij siue non. cū hec decret. hau
demus. indistincte loquat. H. tñ dixit q lata sñia diuortij relictus
monachari potest inuito ⁊ contradicente relinquente.

¶ De Mēdacio ⁊ eius speciebus. C. XCIIII.

Ex summa de ca. Mendaciū est vt ait Augu.
falsa significatio vocis cū intētiōe
fallendi. naꝫ is q̄ mētit cōtra id qd animo sentit loquit
volūtate fallēdi. ⁊ ita prima pars diffinitiōis cōprehēdit
falsū dicere scđa mētiri. pꝫ ex his q hec duo mētiri ⁊ falsū dicere
se habeāt excedēter ⁊ excesse. qꝛ nō omnis q̄ mētit dicit falsū. nec
oīs q̄ dicit falsū mētit ac q̄ mētit fallit semp volūtate. ⁊ ideo semp
peccat. qꝛ reā linguā nō facit nisi rea mēs. Qui vero dicit falsum nō
semp peccat. aliqñ. n. dicit qs falsū ⁊ credit se dicere verū. ⁊ tūc si ad
hibuit diligētiā debitā nō peccat. finaūtē peccat saltē venialit. Au
gu. ponit. viij. genera mēdaciorū. Primū qd fit in doctrina religiōis
Scđm vt aliquē ledat iniuste qd tale est. vt nulli psit ⁊ obsit alicui
Tertiū qd pdest alicui ita vt obsit alteri q̄uis nō ad mundiciā cor
poralē. vt mēdaciū testis in cā pecuniaria. Quartū qd fit sola mētiē
di fallēdiqꝫ libidine quasi sine causa ⁊ vtilitate. Quintū qd fit placē
di cupiditate. Sextū qd nulli obest ⁊ pdest alicui. ad euitandū peri
culū pecunie. Septimū qd nulli obest ⁊ pdest alicui ad euitandum
periculū persone. Octauū est qd ⁊ nulli obest ⁊ ad hoc pdest vt ab
immundicia corporali aliquē tueatur vt si volēti corrumpere virgi
nē mentiat quis eā esse coniugatā. In his aūt tanto minus quisqꝫ
peccat: quātomagis a primo recedit. Ex summa fratris. U. Sꝫ cō
tra videt q minus peccatū est septimū mēdaciū q̄ octauū. Rn̄deo
nō attēdit recessus iste quātū ad ordinē hic positū. sꝫ quātū ad qua
litatē ⁊ detestationē primi mendacij qd est in religionē fidei. nec di
citur q quāto quodlibet istorū mendaciorū recedit a primo. tanto
magis est peccatum. Sed quāto mentiens plus recedit. Uel dic q
tria vltima nō differūt. nisi sm qualitatē facti ⁊ reputant pro vnico
mendacio. Porro de secundo genere intellige q nulli prosit ad sue
iustitie conseruationē. qd dico. qꝛ falsus testis in causa criminali si
ue cōtra reū siue pro reo dicat testimoniū: pdest reo ad euadēdū pe
nam debitam vel accusatori ad euadendū penā calumnie. Ex sum
ma de ca. Fit autē materialiter ex verbis eiusdē Aug. Alia distin/
ctio breuior ⁊ tamen plenior: qꝛ mendaciorum aliud perniciosum si
ue malignitatis. Aliud officiosum siue pietatis. Aliud iocositatis.
Primum membrum huius vltime distinctionis comprehendit qn̄
q̄ genera prime precedentis sm tria vltima.

¶ De mendacijs mortalibus ⁊ venialib⁹. C. XCV.

Omne mēdaciū pniciosum est mortale. mēda/
ciū vo officiosum. i. qd nulli obest ⁊ pro
dest alicui. veniale est sm oēs in hoīe imperfecto. ⁊ idē de
iocoso. Sed in hoc ē opinio. qꝛ qdā dicūt officiosū ma
ius pctm̄ q̄ iocosum: qꝛ fallit pximū licet nō noceat. qd nō facit io
cosum. Alij vo dicunt ɔtrariū. s. q officiosum sit minus pctm̄ q̄ io/
cosum: qꝛ pdest proximo: qd nō facit iocosum. In hoīe aūt perfe/
cto. i. claustrali qui ex toto renūciauit mūdo pro christo. dicunt qui
dam idē. s. q vtrūqꝫ tam officiosum q̄ iocosum sit in eo veniale. sꝫ
tñ grauius q̄ ī imperfecto. Alij dicūt q mēdaciū officiosū sp ē mor/
tale ī hoīe pfcō. iocosū vo veniale: qꝛ nō fit ex aīo. sꝫ istō fit ⁊ p istō
intēdit decipe. p illud nō. Pria opinio humanior ē ⁊ mihi plus pla
cet qd tñ dictū est de iocoso mēdacio intelligēdū videt: qꝛ nō fallit
nouit enī ille cui dicit iocandi cā fuisse dictū. Sic videt dicere Au
gust. Hoc etiā intelligas nisi dicat ex qdā cōplacētia siue delectati
one quā inde hēat. nā tūc dici pōt mortale. Idē si sciēter ducit ī cō/
suetudinē. Ex sum. fris. U. Qd ait dū placet. Intelligo qñ illa pla
centia vel delectatio pponit delectatiōi dei ⁊ mādatorū ei⁹. nec enim
delectari in creatura sub deo: mortale est etiā homi pfecto. Itē sm
quosdā ɔsuetudo nunq̄ facit pctm̄ in aliquo actu nisi comitet libi
do delectādi mortal. Cā. xxij. q. ij. Aug. in enchi. Nemo mētiens
iudicād⁹ est q̄ dicit falsū qd putat verū eē. qꝛ q̄tū in ipso est nō fal
lit ipse sꝫ fallit. Nō itaqꝫ mēdacij sꝫ aliqñ temeritatꝫ arguēd⁹ est. q̄
falsa icautius credit ac p veris hꝫ. potius q̄ ecōtrario q̄tū in ipso est
ille mētit. q̄ dicit verū qd putat eē falsum. Itē August. in. v. psal.
Duo vo sunt genera mēdaciorū in q̄b⁹ nō est magna culpa. sꝫ tñ nō
sūt sine culpa. cū aut iocamur: aut pxio ɔsulēdo mētimur. Illud aūt
primū in iocādo ideo nō est pniciosū. qꝛ nō fallit. nouit enī ille cui
dicit iocādi cā fuisse dictū. Secūdū aūt ideo miti⁹ ē: qꝛ retinet non
nullā beniuolētiā. Illud aūt qd nō hꝫ duplex cor. nec mēdaciū qdē
dicendū. Uerbigratia tanq̄ si cui gladi⁹ cōmēdet ⁊ pmittat se red
diturū: cū ille q̄ ɔmēdauit poposcerit. Si forte gladiū suū repetat fu
rens. manifestū est nō eē reddēdū. ne vel se vel alios occidat donec
ei sanitas restituat. Hic iō nō hꝫ duplex cor. qꝛ ille cui ɔmēdat⁹ est
gladi⁹ cū pmittebat se redditurū reposcēti nō cogitabat furētē pos/
se repetere. Itē Aug. in li. q̄stionū gen. ca. xlv. Qd ait frib⁹ suis io
seph nesciebat. qꝛ nō ē in augurio hō q̄lis ego. qꝛ non serio sꝫ ioco
dictū. vt exit⁹ docuit. nō ē hn̄dū mēdaciū. Mēdacia. n. a mēdacib⁹
serio agunt nō ioco. Gratian⁹. Sꝫ in veteri testamēto mlta pmitte
bant quorū exēplis hodie vti nō lꝫ. Ex sum. de ca. Itē ad id qd su
pra dictū est mēdaciū adulatiōis ē mortale ɔdicit Aug. numerās il
lud int venialia. Sꝫ dic q tribus modis adulat qs attribuēdo ali/
cui bonū qd nō hꝫ approbādo malū qd hꝫ. ⁊ superextollendo bonū
qd hꝫ. In primo casu ⁊ secūdo credo esse mortale: sꝫ in secūdo gra/
uius. in tertio veniale. quidem tñ dicunt in primo casu esse veniale.

¶ Utrū mentiendū sit p saluanda vita alicuius. C. XCVI.

Solet dubitari quid agendū sit ei a quo queritur
aliqs occidēdus quē ipse scit in domo sua
latitare. Si manifestas eū timet crimen pditiōis ⁊ ho/
micidij. timet etiā peccatum illorū q̄ occident eū. ne sic
grauius morient in anima. qd etiā timet in latitante si forte est in
mortali ⁊ moriat impenitēs. Si vo nō manifestat formidat ipsum
mendaciū super quo videt nullū posse adhiberi remediū. Solutio
plane videt sentire Aug. q nullo mō debeat qs mentiri: ⁊ maxime
pfectus p vita alteri⁹ redimenda. ait. n. ad sempiternā salutē nullus
est ducēdus opitulante mēdacio. Idē. Ne qs arbitret pfecti ⁊ spi/
rituale hoīem p ista tpali vita vel morte cuius sua vel alterius non
occidit aīa debere mentiri taceat potius. vt sic neqꝫ pdat neqꝫ men/
tiat neqꝫ occidat aīaꝫ suā p corpore alterius. Itē Aug. Periculosissi/
me admittit hec cōpensatio vt nos faciamus malū aliqd ne alius
grauius malū cōmittat. Ego credo saluo meliori iudicio q talis de
bet esse processus. Primo debet tacere vt ait Augu. Sed si videt ei
q taciturnitas sit periculosa. qꝛ ex ea credit interrogās eum ɔcede/
re illum esse in domo trāsferat se si potest ad aliam materiam quasi
interrogando eum de aliquo facto. vel respondeat verbū aliquod
equiuocum. vtputa non est hic. i. non comedit hic. vel aliud simile.
Naꝫ iacob dixit patri suo isaac se esse esau primogenitū. nō natiui/
tate qꝛ tunc mentiret: sed iure primogeniture quam emerat. Item
abraham rogauit vxorem suā saram vt diceret se non vxorem sed

sororē. qꝛ filia fratris erat. Itē Thobias: ego sū inquit azarias ⁊c. Uel dic simpliciter ꝙ oꝫ negare ⁊ asserere eū nō esse ibi. si tñ cōsciētia sua dictat sibi ꝙ ita debeat dicere. tūc enī nullo mō peccabit. qꝛ nō mētiet̄. i. nō ibit ɔtra mentē. Ex sūma fratris. U. Duplex est cōsciētia veri cōtra quā dicit. ⁊ cōsciētia dicēdi cōtra quā nō facit: sic dicendo ex quo dictat ei ꝙ debeat sic dicere.

¶ De Crimine periurij. C. XCVII.

Ex sūma de ca. In mēdacio fundat̄ periuriū. ꝓprie nāqꝫ periuriū est mēdaciū iuramēto firmatū. Cōmittit autē q̄s periuriuꝫ trib⁹ modis s̄m Augu. Uel cū iurādo loquit̄ falsum sine intētiōe fallendi. vel cū iurando loquitur falsum cum intentione fallendi: vel cum iurando loquitur verū cuꝫ intentione fallendi. Qualiter autem hoc fiat ostēdit Aug. ponēs hos tres modos periurij. Primus modus cū q̄s fallit̄: puta qꝛ credit verū esse qđ falsum est. ⁊ temere ac indiscrete iurat. Secūdus cū scit vel putat falsum esse. ⁊ tñ ꝓ vero iurat. Tertius cū putat aliq̄d falsuꝫ esse. ⁊ tñ verū est. ⁊ ipse iurat tanq̄ verū. Primū periuriū est peccatum sed veniale si adhibuit diligentiā quā debuit. Si vero ignorantia iuris vel facti crassa fuerit ⁊ supina mortale. Duo vltima sunt mortalia sꝫ primū grauius. ⁊ hoc circa assertoriū. Circa promissoriū similiter sunt tres modi periurij. primus cū iurat se facturū vel dicturū aliq̄d illicitū vel inhonestū. Secūdus cū iurat se facturū vel dicturū aliq̄d licitū. ⁊ hoc cū solēnitate sꝫ absqꝫ necessitate ⁊ indiscrete. Tertius in iuramētis quotidianis q̄ fiūt sine solēnitate in cursu verboꝝ ex quadā leuitate ⁊ cōsuetudine mala. de re tñ licita vel etiā cū fiūt huiusmodi iuramēta iocosa. In his trib⁹ statim cū iurat peierat. Primū iuramentū est mortale ⁊ nullo modo obseruandū. Secūdū similiter mortale sꝫ minus ⁊ omnino seruandū ex quo seruari pōt sine interitu salutis eterne. Tertium veniale iuramētū est affirmatio vel negatio de aliquo sacre rei attestatione firmata. Causa institutiōis est duplex. Una ꝓpter infirmitatē hoīum de facili dubitantiū. Alia ꝓpter vitandā idolatriā. Ex his patet ꝙ iuramētū licitū est ⁊ bonū ⁊ etiā meritoriū: cū ꝑ ipsum ꝓximo subueniat̄. ad qđ tenemur ex precepto nec ideo dissuadet̄. qꝛ ipsum sit malū. sꝫ qꝛ ex frequēti ⁊ incauta iuratiōe sepe solet ɔtingere periuriū. sicut vinū nō est malū. ⁊ tñ ꝓhibet apostolus vinuꝫ bibere ad sup̄fluitatē. qꝛ inde solent ꝓcedere ebrietates ⁊ luxurie. Ex summa iuris. Dicit̄ aūt iuramētū illicitū. qñ est ratione persone q̄ iurat vt si paruulus iuret. Quādoqꝫ ratiōe eius cui iurat̄. vt si clericus laico iuret. Quādoqꝫ ratiōe eius qđ iurat̄. vt si iuret̄ id qđ est mortale peccatū. Quādoqꝫ ratione eius ꝑ qđ iurat̄: vt si ꝑ idola vel ꝑ creaturas. Quādoqꝫ ratione eius ad qđ siue ꝓpter qđ iurat̄. vt si q̄s iuret ob hoc vt eligat̄. Qñqꝫ ratiōe eius cur iurat̄. sicut iuramētum herodis ꝓpter saltationē. Quādoqꝫ ratiōe modi iurādi: vt si iuret̄ indiscrete. Quādoqꝫ vero ratiōe tp̄is. vt si iuret̄ in dieb⁹ dominicis. Unde versus. Si ius iusiurandū licitū vis discere cerne. Quis: cui: q̄d ꝑ q̄d: ad q̄d: cur: quō: quādo. Clericus tñ iurare debet in quibusdam casib⁹. s. ꝓ pace. ꝓ tollēda infamia. ꝓ fide. ꝓ reuerētia. ꝓ dāno vitādo. pro defectu veri. Unde versus. Pax ⁊ fama: fides: reuerētia: cautio damni. Defectus veri: sibi querunt magna caueri.

¶ De Speciebus periurij. C. XCVIII.

Periuriū triplicitur dicitur. s. iuratio falsa. sciēter facta. iuramentū indiscretuꝫ. ⁊ est transgressio liciti iuramenti. Ex sūma de casibus. Pena periurij est ꝙ debet penitētiā agere septē annis sicut ꝓ alijs peccatis mortalib⁹. Periurus in iuramēto assertorio nō est infamis. Ex summa fratris. U. Quid de vxore suspecta de adulterio. ꝙ ipsa reuera cōmisit. nunquid postq̄ confessa fuit de peccato ⁊ penituerit potest iurare ꝙ non sit in culpa de illo adulterio ꝓpter scandalum mariti ⁊ aliorum amicorū qui alias placari non possunt nisi hoc iuret. ⁊ ad hoc compellunt eam. Respondeo potius debet omnia mala tolerare. q̄ huiusmodi temerarium subire iuramentū cuꝫ certa esse non possit ꝙ huiusmodi culpa sit ei dimissa adhuc vt extra. de purga. cano. accepimus. Nisi sic compulsa iuraret sub verbis duplicibus: qui vno sensu continerent veritatem. ⁊ in illo sensu intelligeret non peccaret per hanc cautelam illius malitiaꝫ excludēdo. Quid si aliquis ex impetu iuret aliquid sup̄ quo si plene deliberasset. nō iuraret. nunquid seruare tenetur. Credo ꝙ sic si licitum est quod iurauit. sufficit enim ad hoc ꝙ sit obligatus ꝙ intēdit deū inducere testeꝫ illius rei. Sed videtur magister innuere ꝙ qui iurat se facturum aliquid: si non intendat se obligare vel facere quod iurat. non est obligatus ex illo iuramento. licet mortaliter peccauerit in iurādo. Ego credo sine p̄iudicio ꝙ ex quo q̄s inducit deū testē alicuius rei licite faciende. quicquid intēdat quicquid ꝓponat tenet̄.

¶ De Criminis aggrauatione ratione solennitatis adhibite. C. XCIX.

Ex summa de casibus. Circa solēnitates nota ꝙ qui iurat per deum multum obligat̄. qui vero per deum ⁊ euangelia magis obligatur. qui istis adiungit sanctoꝛuꝫ reliquias magis adhuc obligat̄. ⁊ ita crescentib⁹ solēnitatibus crescit obligatio. Sed q̄d si vnus iurat ꝑ deū. alius ꝑ euāgeliū. Solet tñ dici cōiter a doctorib⁹ ꝙ si vtrūqꝫ iuramētū solēnit̄ factū est eq̄lit̄ obligat. Si aūt alterū solēniter alteꝝ nō: magis ē obligat⁹ quo ad ecc̄liā solēnit̄ iurās. sꝫ q̄tū ad deū equaliter. Aliter vō quāto sanctius ꝑ qđ iurat̄ tanto magis est. vt ait Aug. penale ꝑiuriū. Gratianus. Cā. xxij. q. j. querit̄ quis magis teneat̄ reus an ille q̄ ꝑ deuꝫ: an ille q̄ supra sacra euāgelia iurat. Huic questioni Iohes Chrisostom⁹ respondet dicēs. si aliqua cā fuerit. modicum videt̄ facere q̄ iurat per deū. q̄ aūt per euangelium maius aliq̄d fecisse videt̄. quib⁹ dicendū est. stulti scripture sancte ꝓpter deū facte sūt nō deus ꝓpter scripturas. Itē Hiero. Amonendi sunt oēs vt diligenter caueāt ꝑiuriū: nō solū in altari seu sanctoꝝ reliquijs: sed etiā in cōmuni loquela. Iteꝫ pius papa. Si q̄s ꝑ capillū dei vel caput iurauerit. vel alio mō ɔ̄ deuꝫ blasphemia vsus fuerit. si in ecclesiastico ordine est deponat̄: si laic⁹ anathematizet̄.

¶ De Iuramento per creaturas non concessas. C. C.

Hiero. super Math. lib. j. Considera ꝙ saluator nō pe deum iurare ꝓhibuerit: sed per celū ⁊ terrā ⁊ per hierosolymā: ⁊ per caput tuū. ⁊ hoc q̄si paruulis fuerat longe cōcessum. vt qñ victimas imolabant deo ne eas imolarent idolis. Sic iurare ꝑmitterent̄ in deum non ꝙ recte hoc facerent: sed quod melius esset id deo exhibere q̄ demonijs. Item ex concil. chartag. Clericum per creaturas iurantem acerrime obiurgandū: si perstiterit in vitio excōmunicandū. Inter epulas vero cantantē supra dicte sententie seueritate coercendum decreuimus. Et si quis per creaturas iurauerit acerrime castigetur ⁊ iuxta hoc ꝙ synodus diiudicauerit peniteat. Si quis autem talem hominē non manifestauerit non est dubiuꝫ quin diuina condemnatione coerceat̄. Et si episcopus ista emēdare neglexerit acerrime corripiatur. Ex summa fratris. U. Excepta cōsuetudine nō credo ꝙ si quis aliquando iurat per caput aut oculos domini: aut alia membra eius que in ceteris hominibus non censentur turpia vel inhonesta. vel per que cōsueuerunt homines iurare. non credo inq̄ ꝙ peccet mortaliter. Ribaldos autem ⁊ illos qui passim ⁊ assidue iurant per membra dñi non audeo a peccato mortali excusare. August. ad publicolā. Sed obiciatur ꝙ ioseph sanctus vir per creaturas iurauit dum dixit fratribus suis per salutem pharaonis non exibitis hinc. Sed sciendū est ꝙ sancti non tam per creaturas q̄ per actorem creaturaruꝫ iurabant. nec in creaturis aliud q̄ creatorē ipsarum venerabantur. sicut ioseph per pharaonem iurando hoc in eo veneratus est. ꝙ dei iudicio positus erat rex in ifimis. Unde ait apostolus. Omnis potestas a domino deo est. Deus auteꝫ per creaturas iurare ꝓhibuit ne vel more gentilium aliquod numen deitatis creaturis inesse crederetur vel ne creaturas contemptibiles indicando per eas promissa pro nihilo duceremus. Ex summa de casibus. Colligit̄ ex p̄missis ꝙ ꝓhibitum est iurare ꝑ creaturas. excipiunt̄ tñ quedam per quas licite iurat̄ videlicet per euangelium altare reliquias sanctoꝝ crucem consecrataꝫ. In manu etiā ep̄i ⁊ hoc ideo: qꝛ in istis creaturis ad deum tñ habet̄ respectus. Videt̄ etiā ꝙ per salutem principis possit iurari. j. q. vij. quotiens. j. quia iurare intelligitur per eum cuius iudicio salus principis consistit. hoc tamen non est in vsu. nec multum approbo.

¶ Utruꝫ iuramentū per idola vel ꝑ creaturas obliget. C. CI.

Causa. xxij. q. j. Sed querit̄ vtꝝ vtendū sit fide ei⁹ q̄ ꝑ demonia iurat. De his ita scribit. Aug. ad publicolā. Si quispiā ꝑ deos falsos iurauerit se fidē seruaturū ⁊ eaꝫ nō seruauerit. qꝛ ⁊ iurauerit ꝑ quos nō debuit. ⁊ ɔtra pollicitā fecit fidē qđ non debuit. bis vtiqꝫ peccauit. Ac per hoc qui vtit̄ fide illius quē ɔstat iurasse ꝑ falsos deos ⁊ vtitur nō ad malū sed ad bonū ⁊ ad licitum nō peccato illius se sociat quo per demonia iurauit sed bono pacto ei⁹ quo fidē seruauit. verūtamē minus malū est ꝑ deos falsos iurare veraciter: q̄ ꝑ deū veꝝ fallaciter. Quāto. n. ꝑ qđ iurat̄ magis sanctū est: tāto magis penale ꝑiuriū. Sed si ꝑiuriū tanto magis penale est: quanto sanctius illud ꝑ quod iurat̄ apparet. ꝙ ⁊ si ꝑ creaturas mendacit̄ iurans duplicit̄ peccet. grauiori tñ pene se subicit qui per creatorē iurat mendaciter. Ex summa fratris. U. videt̄ ꝙ semꝑ sit maius peccatum iurare per falsos deos veraciter q̄ per verū deuꝫ fallaciter. qꝛ in primo est

peccatum idolatrie quo nullum maius. Respondeo. in huiusmodi cōparatiōe habet̃ respectus ad transgressionē iuramēti non ad formā iurādi. Augu. vbi supra. Sicut etiā de iuramēto qđ fit p creaturas intelligendū est ꝙ ipsum quidē p creaturas iurare malū est. qꝛ a deo prohibitū est. sed seruare qđ iurat̃ bonū est. vt euitet̃ peccatū mendacij ⁊ dolositatis. Ex summa de ca. In summa vero no ta ꝙ cū vnus iurat se seruaturū fidē p falsos deos vel per creaturas nō cōcessas. ⁊ alter iurat idē sed p verū deū. si vterqꝫ trāsgrederetur magis peccat secūdus ꝙ̃ primus. Itē cū aliquis iurat p falsos deos vel p creaturas nō cōcessas. vel alio modo qđ videat̃ esse cōtra religionē fidei christiane se soluturū aliqđ vel facturū. si christianus nō potest aliter habere fidē in dictis illius. ⁊ expedit ei habere cautionē ab eo. lꝫ ille peccet iurādo: nō peccat iste recipiendo. Nā ⁊ si iuraret talis blasphemus per deū verum facilius obiuraret tali iuramēto. ⁊ tamen magis peccaret.

¶ Utrū Recipiēs vel exigēs iuramētū peccet. C. CII.

Causa. xxij. q. j. Aug. sup epistolā ad Galathas. Non est cōtra preceptū dñi iuratio que a malo nō iurantis est. sed increduli a quo iurare cogitur. Gratianus. Sed cū dicat̃ procedere a malo nō credentis. videt̃ ꝙ ⁊ si iurare peccatū nō sit: recipe tamē iuramētū malū sit sed nomine mali nō malitia intelligit̃: sꝫ pena peccati. Ex penali eni infirmitate incredulitas illa processit qua ad iurādū cōpellimur. Ipsum antē iurare sicut peccatū nō est. ita iuramentū ab aliquo recipere malū nō est. Unde Augu. scribit ad publicolā. Quis dictū sit ne iuremus: nunꝙ̃ memini me legisse ne ab aliquo iuramentū recipiamus. Alia questio est vtrū non peccet q̃ per falsos deos sibi iurari facit ab illo q̃ eos colit. Cui questioni possunt illa testimonia suffragari de Laban ⁊ abimelech. si tū abimelech p deos suos iurauit sicut Laban p deos sochot. Sicut etiā cū in li. Machabeoꝝ: romani legant̃ pacē firmasse cū iudeis intelligēdi sūt iurasse p falsos deos sicut ⁊ iudei iurauerūt p verū deū. Ibidē. q. v. Porro an epūs eēt reus periurij q̃ ad peierandū archiđ. cogebat. facile pōt discerni. Si eni cōsentiēs pari pena cū faciēte puniēdus est: multomagis ille q̃ cogit reus admissi criminis probat̃. Unde pius papa ait. Qui compulsus a dño sciēs peierat vterqꝫ sunt periuri ⁊ dñs ⁊ miles. dñs qꝛ precepit. miles qꝛ plus dñm ꝙ̃ aiam dilexit. Si liber est. xl. dies in pane ⁊ aqua peniteat. vij. sequētes annos. Si seruus eiusdē. iij. quadragesimas peniteat ⁊ legitimas ferias. Itē ex penitētiali theodori. Si q̃s coactus p vita redimēda vel p qualibet necessitate vel cā peioꝛ qꝛ plus corpus ꝙ̃ aiam dilexit tres quadragesimas peniteat. Alij iudicāt tres annos. vnū ex his in pane ⁊ aqua. Itē Aug. in sermone de decollatiōe sancti Johis. Ille q̃ hoiem puocat ad iurationē ⁊ scit eū falsū iuraturū esse vincit homicidā: qꝛ homicida corpus occisurus est ille aiam. immo duas aias. ⁊ eius quē iurare puocauerit ⁊ suā. Idē in sermone de periurijs. Si autē scit eū fecisse. ⁊ cogit eū iurare homicida est. ille. n. se suo periurio interimit. sed iste manū interficientis ⁊ impressit ⁊ pressit quasi diceret multipliciter cogēdo. Itē ex cōcil. maguntī. Si quis conuictus fuerit alios ad falsa testimonia vel periuria attraxisse vel quacūqꝫ corruptiōe sollicitasse. ipse quidē vsqꝫ ad exitū vite non cōmunicet. hi vero q̃ ei in periurio cōsensisse pbant̃ postea ab omni testimonio sunt remouēdi. ⁊ fm legē infamia notabunt̃. Itē qui audit aliquē falsum iurare ⁊ tacet delinquit vt ait aug. in questionib⁹ leuit. multomagis ergo reus est qui ad peierādū aliquē cōpellit. Ex sūma de ca. Qđ autē dictū est ꝙ iste vincit homicidā. intelligas in dāno dato. qꝛ maius damnum est in amissione vnius anime ꝙ̃ infinitoꝝ corpoꝝ. Aliter grauius peccat homicida.

¶ De Illo q̃ audit aliū peierare ⁊ tacet. C. CIII.

Quid si aliq̃s audit aliū iurare falsum ⁊ ipse scit ⁊ tacet. nunquid peccat. videt̃ ꝙ sic in leuitico. Aia que audierit vocē iurātis falsum testisqꝫ fuerit qđ aut ipse vidit ⁊c. Itē caret scrupulo societatis occulte. q̃ manifesto facinori desinit obuiare. Ecōtra vo q̃ crimē occultū manifestat nō est erroris correptor sꝫ pditor dicit. Augu. Itē si pdit eū forte puniet̃ ille in corpore vel occidet̃ a iudice vel etiā a parētibus illius cōtra quē ipse volebat peierare. vel ipsemet pditor pōt de facili incurrere mortis periculū. Et ideo dicit Aug. ꝙ sufficit isti vt se ab hoc soluat peccati vinculo si idicet talib⁹ q̃ magis prīt pdesse ꝙ̃ obesse piuro. siue eū corrigēdo siue p eo deū placādo. Quid de iudice q̃ scit accusatū ad penā capitis vel quālibet aliā corā se immunē penitus in culpa q̃ sibi iponit̃. ⁊ cū videt testes paratos ad iurandū falsū. nunqđ recipiet aut si recepit iā nunqđ pari illos nō cōdēnabit scienter innocentē. Respondeo potius tenetur ex precepto illū qui iniuste ad mortem ducit̃ eripere ⁊ liberare etiā per vim si alio modo nō pōt ad idē. xxij. q. iij. nō inferenda. Ex sum. fris. U. ibi dicit̃. ꝙ qui nō repellet iniuriā a socio si pōt tam est in vitio ꝙ̃ ille q̃ facit Unde credo ꝙ qui percuteret clericū cū moderamine inculpate tutele defendēdo sociū ⁊ repellendo vim nō libidine vindicte. nō incideret in canō. Q: aūt dicit magister ꝙ si iudex causā delegare non potest ad supioꝛē remittat. hoc nō videt̃ tutum nisi scribat supiori veritatē quā sup hoc nouit: qꝛ eoipso exponeret inocentē morti nec credo hoc esse faciendū. ⁊ potius deberet oia mala tolerare ꝙ̃ innocentē scienter ad mortem vel ad mutilationē cōdemnare vel etiā exponere cōdēnandū. Itē credo ꝙ iudex inferioꝛ q̃ scit veritatē nō debet cōdēnare inocentē. etiā si precipiat̃ ei a supiori iudice. nec est cōtra illud extra de offi. del. pastoralis vbi dicit̃ ꝙ ordinari⁹ dꝫ exeq̃ sniam latā a delegato ad mandatum eius ꝙ̃uis idem ordinarius sciat illā causam esse iniustam nisi non possit obtinere ab eodē delegato vt ab hoc onere absoluatur qui loquitur ibi de ciuilib⁹ causis ⁊ ecclesiasticis vbi nullus condemnatur ad mortem. Et ideo ibi non est tantum periculum sicut in casu posito.

¶ Utrum iuramentum vi vel metu exactū obliget. C. CIIII.

Ex sūma de ca. Pone ꝙ aliquis duꝫ teneret̃ captiuus ab hostib⁹ vel a predonib⁹ coact⁹ per metū grauissimū q̃ posset cadere in constātē virum pmisit ⁊ iurauit se soluturū. M. l. vel traditurū castrū vel simile. querit̃ vtrū tale iuramentū obliget eū. videt̃ ꝙ nō: qꝛ vt ait aug. Iuramentū nō pōt eē vinculū iniquitatꝭ. Itē qđ vi metusue cā gestū est ratum nō habeo. Itē valde esset incōueniens ꝙ malefactoꝛ ex improbitate sua cōmodū reportaret. econtra pbat̃ ꝙ obliget. Dicit. n. augu. ꝙ coacta voluntas est obligatoria. Itē qꝛ potest seruari sine interitu salutis eterne. cū sit licitū qđ iuratū est seruandum. nec pdest ei ꝙ fuit cōpulsus vt ait Pius papa ⁊ Theodorus in penitētiali. Dico ꝙ quātuscūqꝫ fuerit metus sp obligat̃ ⁊ si alicubi inueniat̃. cōtrariū ꝙ nō teneat̃ intelligit̃ dictū in odiū violentorū. vel cū quis iurauerat se daturū res ecclesiasticas pōt ipse petentē repellere p exceptionē qđ vi metusue cā. sed peccabit vtēdo ea. ⁊ h̃ ni si cū iurabat se soluturū intendebat ɔtrariū. s. se non soluturū. tūc. n. peccauit moꝛtaliter ita iurādo: sed bene pōt vti exceptione sine peccā timeo tū scādalū ⁊ malū exēplū apud alios qui nesciūt occultā intētionē suā. Procedat ergo sic ⁊ nō peccabit. petat ab epō vt cogat illum absoluere istū iuramēto. Si nō poterat ad hoc induci soluat ⁊ postea repetat: qꝛ licet iurauerit soluere: non tū iurauit nō repetere. Si aūt iurauit ꝙ solueret ⁊ non repeteret: tūc denūciet ecclīe sꝫ formam euangelicā vt sic ecclesia ɔpellat eū ad penitētiā in qua veniet absolutio iuramenti vel restitutio male accepti. Si vo iurauerit ꝙ etiam nō denūciaret. iuramētū est illicitū quo ad hoc. ⁊ ideo nō seruandū ⁊ istā distinctionē teneas p omnia circa non soluendas vsuras vel solutas repetēdas. Excipit Johēs quattuoꝛ casus in q̄b⁹ iuramentū p vim vel metū extortū non obligat. s. in voto. in traditiōe rei ecclesiastice. In dotis pmissione. In matrimonio. ⁊ si aliqua inueniant̃ cōtraria. ad istud vltimū loquunt̃ quando fuerit leuis coactio vel cum postea subsecutus fuerat consensus.

¶ Utrum iuramentum quod in deterioꝛem exitum vergit obliget. C. CV.

Quando etiā iurat̃ aliquod indiferens qđ ex circūstantia possit eē veniale vel moꝛtale nō debet seruari. nec est obligatoriū iuramentū existente illo casu vel circūstantia. Unde si quis iurauerit ꝙ nunꝙ̃ erit negociatoꝛ aut miles. aut ꝙ nō tenebit feudū ab illo dño. aut ꝙ nō seruiet isti vl̄ illi: vl̄ locabit opas aut accipiet donum aut mutuū. nō tenet̃ illđ seruarē si alit̃ nō possit viuē. nisi ɔ̄ istud faciat. qꝛ iā res venit ad illū casū de quo si cogitasset ab initio ⁊ iurasset illicitū eēt iuramētū. Quid si q̃s ppt̃ h̄ qđ iurauit supflue comedit ⁊ iocose locut⁹ ē. Rñdeo notauit. D. ꝙ talis moꝛtalit̃ peccat nō qꝛ comedit supflue vel loquit̃ iocos qđ in se veniale ē. sꝫ qꝛ trāsgredit̃ illđ pceptū: in mal̄ pmissis ⁊c. Sꝫ credo ꝙ nō peccat nisi venialit̃. qꝛ pdicta auctoritas si itelligat̃ ita generalit̃. ꝙ extēdat̃ ad mala veniale ꝙ̃tū ad illa nō ē pcīn sꝫ ɔsiliū. iuxta Bedā vo seruādū ē iuramētū. qđ nō vgit i peioꝛē exitū. ne videat̃ eē obseruādū si q̃s iurauerit se facē aliqđ veniale. Quid si aliq̃s iuret ꝙ nūꝙ̃ erit epūs nisi necessitas vrgeat. vl̄ nūꝙ̃ erit cleric⁹ aut mōach⁹ aut regular. Rñdeo notauit. D. ꝙ talia iuramēta sī seruāda. ⁊ generalit̃ oia q̄b⁹ iurat̃ aliqđ qđ nec ē moꝛtale nec veniale. ⁊ videt̃ idē sentire. Gōan⁹ ad hoc facit. lxxxv. di. Archidyaconū floꝛētinū. vbi habet̃ ꝙ q̃ iurauit nūꝙ̃ foret episcopus repellit̃ ab epatu. Sed pōt dici ꝙ hoc nō. est ꝙ iuramētū sit obligatoriū. Sꝫ qꝛ moꝛtalit̃ peccauit temere iu-

rando. Cum autem due sint partes iniustitie. s. facere malū ⁊ declinare a bono. sicut iuramētū nō obligat ad faciēdū ita nō videtur ꝙ obliget ad declinādū a bono cū nulla sit vtilitas in obseruatione talis iuramēti. Qđ dico ꝓpter obediētiā ꝓpter quā ⁊ si nō sit faciēdū malū tñ est dimittēdū bonū cuius dimissio cōpēsat̃ cū bono humilitatis que seruatur in obedientia. Preterea cū dominus consulat opera perfectionis contrarius quodāmodo esset sibi si vellet ꝙ occasione talis iuramenti abstineret a talibus.

¶ Quot Modis iuramētū in deteriorē vergit exitū. C. CVI.

Credo ergo sine preiudicio ꝙ iuramētū vergit in peiorē exitū sex modis. Primo cū iurat̃ aliqđ qđ est mortale in se. Scđo cū iurat̃ qđ est veniale in se. Tertio cū iurat̃ indifferēs aliqđ. qđ ex circumstātia efficit̃ veniale vel mortale vt dictū ē supra. Quarto cū iuramētū excludit opus ex charitate faciendū. vt qñ iurat aliqs ꝙ nihil dabit isti ex charitate. vel ꝙ nō colet deū. Quinto cū excludit opus de genere bonoꝝ. vt cū qs iurat ꝙ nunꝗ erit epūs monachus vel canonicus. vel ꝙ nō celebrabit vsqꝫ ad mēsē. vel qđ nō ieiunabit ꝓ deo vel ꝓ peccatis suis in pane ⁊ aqua nisi precipiat̃ ei. vel ꝙ non dicet psalteriū vel. vij. psalmos. vl̃ ꝙ nō iuuabit istū in licitis ⁊ honestis. vsqꝫ ad certū tp̄s. Sexto cū excludit opus. indifferēs pia intētiōe pro deo aut ꝓximo faciēdū. vt si qs iurat ꝙ nō loquet̃ martino: vel nō intrabit domū eius. vel nō coquet ad furnū eius vel molet ad molēdinū eiꝰ vel ꝙ talia nō facit ei: vel ꝙ nō vēdet ei rē ꝓ minori precio ꝗ̄ tali. vel nō comedet ad eādē mēsā cū eo. aut si iuret aliqđ hmōi indifferēs. Credo ꝙ ꝓpter huiusmodi iuramētū nō dꝫ declinare a talibꝰ. si ea velit facere pia intētiōe. ⁊ ꝓpter deū ⁊ salutē anime sue. ⁊ ꝓpter tollēdū scandalū ꝓximi cōtra quē sic iurauit. In primis autē tribꝰ modis credo ꝙ possit quilibet sic iurās auctoritate ꝓpria venire cōtra: sꝫ imponēda est ei penitētia de temerario iuramento. In reliqs tribꝰ ꝗuis huiusmodi iuramēta nō sint obligatoria. nec iponēda sit pnīa ꝓ trāsgressiōe eoꝝ tāꝗ ꝓ mortali: nō expedit tñ auctoritate ꝓpria ꝯtrauenire. nisi ꝓpter vrgētē necessitatē. tā ꝓpter reuerētiā sacramēti. tā ꝓpter scādalū simpliciū q̄ reputāt sic incurri periuriū ⁊ inde incurrūt in facilitatē labēdi in periuriū ⁊ in detractōē. vnde petēda est absolutio a superiori huiusmodi iuramēta dꝫ facile relaxare. vel potius ostēdere sic iurātes nō fuisse obligatos ⁊ imponere penitētiā de temerario iuramēto. Nec te moueat qđ dicit. Gratianus. xxij. q. iiij. §. vltimo. qꝛ nō recipit̃ ab oībus qđ ibi dicit. sꝫ recitat opinionē suā. Sed nec dicit ꝙ huiusmodi iuramēta sunt obligatoria: sed ꝙ nō prohibentur seruari.

¶ De Illo q̄ iurat se reuelaturū delicta proximoꝝ. C. CVII.

Quid de dñō q̄ facit prepositū suū iurare vl̃ hoīes suos vel familiā ꝙ dicēt ei si quē scierint vel audierint surripuisse aliqđ de foresta sua: vel de stagnis aut viuariis suis. aut de ceteris rebꝰ suis. Itē qđ de marito zelotipo vel auaro q̄ extorquet iuramētū a familia sua ꝙ reuelabunt quicquid sciuerint de adulterio vxoris. ⁊ de verisimilibꝰ cōiecturis ⁊ de damnificantibus eum in rebus suis. Respondeo fm̄ quosdā qui sic iurauit non potest probare per aliquos quod sciuerit de talibus non tenetur dicere domino vel marito: quia sic proditor esset criminum non corrector. ⁊ debet potius mala omnia tolerare ꝗ̄ tale iuramentum ita generaliter prestare aut prestitum obseruare. si autem potest probare per alios. tenetur dicere fm̄ ꝙ iurauit Sic notauit. h. xxx. q. vj. Quid si vnus de testibus synodalibus de quibus ibi agitur scit solus aliquos esse consanguineos. vel aliquē esse symoniacum vel vsurarium vel adulterum. Non tenetur denūciare episcopo hoc licet iurauerit ei ꝙ reuelaret quicquid sciret de criminibus synodalibus quia in tali iuramento intelligitur si probare potest. Alias debet tacere ne sit proditor criminis. ij. q. j. si peccauerit. Dicit etiam ꝙ talis tenetur non reuelare episcopo vel alij nisi hoc faciat secreto. vt episcopus vel alius secreto debeat corrigere huiusmodi criminosos.

¶ De Eodem. C. CVIII.

Ex summa fratris. U. Ego credo sine preiudicio distinguēdū esse ꝙ si ille cui iuratū est ꝓbabiliter credit̃ esse truculentꝰ aut ferus ⁊ super hoc merito suspectꝰ habet̃ siue possit ꝑ alios ꝓbare siue nō. id qđ de talibꝰ vidit ille q̄ iurauit nō tenet̃ seruare. quia illicitū fuit qđ iuratū est cū ꝑ cōsequēs iurauerit ꝙ cōpararet̃ ei ad peccādū: Si aūt cui iuratū est credit̃ māsuetus ⁊ iustus ⁊ nō nisi rationabilit̃ ꝓcessurus. distingue qꝛ si res hmōi de quibꝰ iuratū est deputate sūt custodie illius a quo recipit̃ vel exigitur huiusmodi sacramētū. sine peccato pōt prestari ⁊ obseruari debet: puta si quis viderit furem asportantē res taliter eius custodie cōmendatas. licet solus hoc videat. pōt clamare ⁊ talem furē manifestare ⁊ ꝑsequi rē furtiuam. ne si in hoc negligēs fuerit teneat̃ damnū restituere nec reputabit̃ talis criminis ꝓditor: sicut nō reputat̃ qui iniuriā suā aut damnū ꝑsequit̃ corā iudice. lꝫ nō possit ꝓbare qđ intēdit. Si aūt nō tenet̃ ad custodiā illarum rerū locū habet predicta distinctio. vt. s. si possit ꝓbare ꝑ alios ꝙ ipse scit de talibꝰ. tūc reuelet dñō. Si non potest probare nō debet reuelare. nisi talibꝰ ꝑsonis que pñt prodesse ⁊ nō obesse. Et si qñ iurauit intēdit se obligare ad reuelandū occulta que ꝓbare non posset nō fuit licitū iuramentū nec obligatoꝝ. sed peccauit taliter iurando. Quid si peccatū reiterabile sit vt fornicatio vel adulteriū si iam cōmisit istud quis bis vel ter. ⁊ paratus sit reiterare illud. nunqđ qui hoc scierit tenetur denunciare huiusmodi personis. Respondeo. credo ꝙ non tenetur de necessitate. sed ante illud denunciandū ꝗ̄ videat aliquē paratum cum primo scilicet incipit incidere in illud peccatum.

¶ De Iuramento plurium vel vniuersorum. C. CIX.

Quid de duobus habētibus cōem mensurā quā cōsueuerunt portare advendētes bladū ⁊ inde recipe mercedē. qui iurauerunt ꝙ decetero nō portarent eam ⁊ ex hoc multū damnificati sunt. qꝛ vēditores bladi ex hac occasione ꝓuiderūt sibi de alia mensura. nunqđ pñt venire cōtra tale iuramentū. Credo ꝙ nō possunt auctoritate propria nisi ad tantā deuenirent inopiā ꝙ nullatenus haberent al̃s vnde viuerent etiā de elemosynis. Ep̄s tñ absqꝫ tanta necessitate posset huiusmodi iuramentū in melius cōmutare. cū nulli sit vtile ⁊ aliqbus damnosum. Ex summa de casibꝰ. Itē pone ꝙ vniuersitas alicuiꝰ ciuitatis vel collegij obligauit se iuramēto ad aliquid ⁊ mortui sūt iurātes. Querit̃ vtrū successores sint ꝑiuri si transgrediant̃. videtur ꝙ sic: qꝛ oēs obligationes antecessorū transeūt ad successores. Solutio dico ꝙ nō sunt ꝑiuri. Obligatio. n. iuramēti ꝑsonalis est ⁊ nō transit ad successores ꝗtū ad ꝑiculū ꝑiurij tenent̃ tñ adiplere. Itē aliquis iurauit se seruaturū statuta in ecclesia sua edita. postea fit ibi nouū statutū. iste ꝓmittit ꝑ idē iuramētū se seruaturum illud. Dico non tenetur ad illius obseruantiam ex debito prestiti iuramēti de statutis ꝑteritis. sed de ratiōe ꝓmissionis postea facte: si saltē per eam in vi iuramenti intendebat obligare: alioquin si etiam pro tempore prestandi iuramenti intēdebat de statutis tā preteritis ꝗ̄ futuris tenetur ad istud. ⁊ si nullam postea fecerit promissionem.

¶ Utrum plures simul iurati possint inuicem iuramentum remittere. C. CX.

Ex summa fratris. U. Nunqđ pñt hmōi iuramenta sibi remittere. siue cū iurat vniuersitas. siue cū iurant aliq̄ se aliquid facturos vel nō facturos. Rñdeo. Si in fauorē vel ad cultum dei aut religionē vel pietatē ꝑtinet iuramētū nō pñt remittere vt si duo iurent ꝙ ibūt vltra mare militari deo: aut ꝙ intrabūt religionē. aut ꝙ dicent duo vel tria psalteria ꝓinuicē. aut si pistores vel aliq̄ mechanici iurent ꝙ de lucro suo certam portionē dabunt fabrice alicuius ecclesie vel in alios pios vsus. vel cū aliq̄ iurant ꝙ ibunt vltra mare simul. nō tñ possint remittere sibi ꝙ simul nō vadant. sꝫ non pñt remittere sibi quin vadant: nā quasi duo iurata sūt. s. ꝙ vadāt ⁊ ꝙ sic. Qñ aūt iuramentū respicit tp̄ale ꝯmodū distingue: qꝛ si absqꝫ iuramento tenebant̃ facere qđ iurant. non possunt sibi remittere: qꝛ ꝓpter salutem animaꝝ videtur sic iuratū. vt si carnifices iurant ꝙ nō vendēt carnes infectas vel corruptas ꝓ sanis. aut mercatores ꝙ nō sophisticabūt merces suas. aut ꝙ nō vendēt carius ꝓpter terminū. Si aūt nō tenent̃ seruare qđ iurat̃. nisi qꝛ iurat̃: distingue qꝛ si obseruātia iuramenti spectat tm̄ ad cōmodum vel incōmodū iurantium. ⁊ iurent de dando faciēdo vel nō faciendo aliquo alteri ab altero. possunt sibi remittē. vt si iuret qs ꝙ faciet sibi domū vel librū vl̃ alias opas. ⁊ alius iuret ei ꝙ reddet sibi mercedē. vel qñ duo socij iurant de cōicandis adinuicē oībus lucris. Si aūt nō iurant sup aliquo dādo faciēdo vel nō faciendo adinuicē. vt dictū ē. sed al̃s iurāt se aliquid facturos vel nō facturos. non pñt sibi remittere vt in casu suprapofito de habentibꝰ cōem mēsurā. vel cū iurant duo socij bonorū ꝙ nō negociabunt̃ tali vel tali negociatiōe. aut ꝙ nō ibūt ad istas nūdinas: vel ad illas. Si aūt iuramētū respicit ad cōmodū vel incōmodū alienū: distingue: qꝛ si respicit ⁊ spectat ad cōmodū alienū obseruatio iuramenti. non pñt sibi remittere. vt si iurent mechanici alicuiꝰ artis ꝙ in mercibꝰ. x. sol̃. nō accipient de lucro vltra sex denarios. vl̃ aurifabri ꝙ nō vēdēt opa sua nisi de materia sic vl̃ sic purgata. vel fullones pānoꝝ ꝙ nō trahēt venales telas vltra certum modū vl̃ ꝙ nō texēt pānos de filis formatis ad rotam. Si aūt

obseruatio iuramēti dānosa sit alijs nō est obligatoriū: vt si iurāt sutores φ nihil faciāt de ope sue artis vel certis tpib⁹ anni. vt propter raritatē carius vendāt opa sua. vel si iurēt carnifices ꝑpter eādem causaꝫ φ nō laniabūt p diē vel p septimanā vltra taxatum ab eis numerū aialiū. vel fossores vineaꝝ vel ceteri laborātes φ nō locabūt opas suas pro minori ꝑcio φ̄ tali. vel qn̄ iurāt ciues alicui⁹ ciuitatis habētes vineas φ nō ꝑmittēt vinū aliūde asportatū vendi in suo territorio q̄ādiu vinū illi⁹ territorij inueniat̄ venale, p tanto vel tāto ꝑcio. Licet autē huiusmōi iuramēta nō sint obligatoria. q2 illicitū est qd̄ iurat̄. cū peccatū sit circūscripto iuramēto talia facere vel seruare corrupta itētiōe: tñ ꝑpter reuerentiā sacramenti ⁊ scandalū alioꝝ nō expedit φ remittant sibi huiusmodi iuramēta auctoritate ꝑpria. vel veniāt cōtra ea. sed reuocāda sunt auctoritate episcopi vel potius denūciāda nō tenuisse. ⁊ penitētia imponenda est de temerario iuramento.

¶ Utrum vnum vel pluribus cōtrauenientibus liceat alijs cōtrauenire. C. CXI.

Quid in casu ꝑdicto de duob⁹ habētibus cōmunē mensurā. nunqd̄ vno peierāte. pōt ali⁹ venire ɔtra iuramētū. Itē nunqd̄ multitudine aliq̄ iurāte se facturā aliqd̄ vel nō facturā duob⁹ vel trib⁹ ɔueniētib⁹: possunt reliq̄ ɔtrauenire. Itē qd̄ si q̄libet de illa multitudine iurauit aliqd̄ se facturū vel nō facturū sub hac cōditiōe si alij seruarent: nunqd̄ pōt nō seruare iuramētū duob⁹ vel tribus nō obseruātib⁹. Itē qd̄ si nescit̄ quō itellecta fuerit illa cōditio si alij seruarēt vtruꝫ s. de oib⁹ alijs. an de aliqb⁹. vel si dubitat̄. vtrū iuratū sit sub cōditione vel simpliciter. Respōsio ad primū dic φ si alter predictoꝝ iurauit vel intēdit sub ɔditione iurare. s. φ nō portaret huiusmōi mēsurā si reliquus nō portaret. tūc reliquo nō seruāte iuramētuꝫ nec ille seruare tenet̄. Si autē absolute iurauit in oēm euentū tūc seruare tenet̄ quicqd̄ reliquus faciat. Si autē nescit quō iurauit vel qd̄ intēdit dic φ si emolumētū mensure sit cōe duob⁹ a quocūqꝫ portet̄ ex illis. vno peierāte reliquus nihilomin⁹ tenet̄ seruare iuramētū. cū nullū ex hoc fiat ei ꝑiudiciū. Si autē soli⁹ portātis mensurā est emolumētū benigne iterꝑtandū est φ fidē nō seruāti fidē se seruaturū nō ꝑmisit cū damno suo ⁊ lucro alteri⁹. vnde nō tenet̄ seruare iuramentū si reliquus nō seruet. Ad secundum dic similit̄ φ si simpliciter ⁊ absolute ⁊ in omnē euentū iuratū est q̄libet tenet̄ seruare qd̄ iurauit qcquid alij faciāt. Si vō sub ɔditiōe vel ob cām iurare intenderūt. nullus tenet̄ seruare nisi existēte cōditiōe vl̄ causa ꝑpter quā iuratū est. Salua tñ distinctiōe q̄ habet̄ supra de voto. vtrū. s. obligatio tota fuerit posita in euentū cōditiōis vel cause cuꝫ ceteris q̄ ibi dicunt̄. que tñ itelligo seruāda in foro causaꝝ nō in foro penitētiali vbi iudicat̄ de intētiōe. Ad tertiū dic. s. quō itelligenda sit illa cōditio si alij seruēt. vtrū. s. si oēs seruēt vel si aliq̄ seruent recurrēdū est ad intētionē iurantiū in foro penitētiali. ⁊ ſm hoc iudicandū. Ad q̄rtū ⁊ vltimū dic. φ si iuramētū spectat tātū ad cōmodū vel incōmodū iurantiū. ⁊ medietas multitudinis vel maior ps nō obseruat iuramētū. Reliq̄ nō tenent̄ seruare. q2 iā nō extat conditio sub q̄ iuratū est. q2 qd̄ facit maior ps vniuersitatis vniuersitas dicit̄ facere. Si aūt medietas vl̄ maior ps multitudinis adhuc seruat iuramētū ⁊ in lucrū nō seruātiū cū nō sit verisile φ aliq̄s iurātiū voluerit facere ɔditionē suā dteriorē ⁊ alioꝝ melioꝝ benigne iterꝑtādū est. sicut dictū est supra in casu de mēsuris. Si aūt nullū icōmoꝫ patiunt̄ ex h̄ seruātes iuramētū nō est tutū eis venire ɔ iuramētū. sꝫ denūciare poterūt ꝑlato vt vl̄ ɔpellat iurātes sibi inuicē remittere iuramētū. vel illos q̄ nō seruāt seruare qd̄ iurauerūt. Si aūt qd̄ iuratū est spectat ad cultū dei vl̄ religionē vl̄ pietatē. Aut si tale qd̄ iuratū est qd̄ tenent̄ facere sine iuramēto si dubitet̄ vtꝝ simplr ⁊ absolute aut sub ɔditiōe iuratū sit. aut si nescit̄ de quot alijs itellexerūt illā ɔditionē si alij seruarēt. tenēdū est certū ⁊ dimittendū icertū. ⁊ iterꝑtādū est iurātes obligatos eē p hmōi iuramētū nisi maior ps iurātiū trāsgressa fuerit iuramētū. In quo cāu q̄si iā nō existēte ɔditiōe sub q̄ iuratū est. reliq̄ nō sūt obligati ex illo iuramēto.

¶ Quis possit iuramētū in meli⁹ cōmutare. C. CXII.

Ex summa de ca. Sed nunqd̄ papa pōt absoluere a licito iuramēto vt supra de voto. Ex summa fris. U. credo φ nō soluꝫ papa sed eps in iuramētꝭ sicut ⁊ in votꝭ. etiā licita iuramēta pōt mutare in meli⁹. cū nō magis obliget iuramētū φ̄ votū maxime cū iuratur qd̄ nulli est vtile. ⁊ alicui est dānosum vt siquis iuret φ non loquetur cum Martino vel comedet cum eo vel intrabit domum eius. vel recipiet aliquid ab eo vel nō seruiet ei. Nisi taliter iurauerit aliquis vt vitet occasionem peccandi quam solet incurrere ex familiaritate alicuius persone. Nec obstat quod dicit̄ infra de differentijs officiorum. vbi dicitur φ solus papa potest concedere φ aliq̄s veniat ɔtra iuramentū licitū: vel de quo dubitat̄ vtrū sit licitū vel illicitū. Nec illud obstat extra de rescriptis. cōstitut⁹. vbi agitur de certo numero prebendarū iurato a capitulo. Et ex̄ de elec. venerabilē. vbi dicit̄: φ et si illicitū fuit iuramentū: debuit papa ɔsuli sup eo: q2 ad papā ꝑtinet decernere an illud iuramentū fuerit licitū vel illicitū. Sꝫ ista nō obstant: q2 illa decretal̄ Cōstitut⁹: loquit̄ de iuramēto vniuersitatis illicito: qd̄ de cōsensu epi prestari debuit. ⁊ ideo eps dispensare non potuit. Et forte in iuramēto vniuersitatis ꝑpter scādalū nō pōt dispēsare eps: vel ipm mutare in aliud: licꝫ h̄ possit in iuramēto priuate ꝑsone. Itē illa decre. Uenerabil̄. loquit̄ de regno alemanie: φ q̄ habet eoipso debet eē impatoꝛ. qd̄ sine approbatione pape fieri nō debet. ⁊ forte circa magnas personas ⁊ ardua negocia ꝑpter scādalū solus papa interponē pōt partes suas in talibus iuramētis. Et qd̄ dicit magister in predicto titulo: distinguēdū est ad casus de quib⁹ exemplificat: ⁊ ad similes. Uel loquit̄ de auctoritate ꝑstāda veniēdi ɔ licitū iuramentū vl̄ dubiū precise sine aliq̄ cōmutatiōe. qd̄ solus papa pōt facē: cui⁹ auctoritas videt̄ excepta in quibusdā iuramētꝭ. Ad min⁹ ergo eps et si nō possit simplicit̄ absoluē a iuramēto: pōt tñ in meli⁹ cōmutare. Nec est h̄ venire ɔtra iuramentū vel infringere. extra de iuramē. ꝑuenit.

¶ In Quib⁹ casibus excuset̄ quis a periurio. C. CXIII.

Gratianus. xxij. q. ij. Saul cū eēt in castris ꝑpugnatur⁹ ɔtra philisteos: iurauit se interfecturū quicūqꝫ ante solis occasum comedēt Itaqꝫ falsum iurauit: nec tñ iuramēti reus arguitur: q2 q̄ntū in ipso fuit qd̄ iurauit impleuit: dū sententiā mortis in filium dedit: quā non carnali affectu: sꝫ ꝑpli petitiōe reuocauit. Ex summa de ca. Querit̄ vtrū necessitas in iuramēto ꝑmissorio excuset a piurio: Uerbi grā: Iurauit debitoꝛ se soluturū in certo termino: impeditus nō pōt soluere. Ad hoc dicas: φ si tūc qn̄ iurabat credebat se nō posse reddere: vel credebat φ posset: sꝫ fatue: q2 nō habebat causam credendi tunc. Tūc in vtroqꝫ casu peierabat: q2 in primo casu deerat veritas in ɔsciētia. In secūdo iudiciū. Si vō credebat ab initio se posse reddere: ⁊ ꝑbabilit̄ nō peierabat q̄ntū ad h̄: si postea fecit posse suū. In vtroqꝫ casu si nō potuit ꝑsoluere in termino: nō ē ꝑpter hoc piurus. ex hac causa multo magis excusat̄. Si misit tpe debito: sꝫ casu fuit amissa pecunia in via. Si tñ elapso termino posset ⁊ nō ꝑsolueret: eēt periurus. lapsus enī termini nō sustulit obligationē iuramēti. Pone φ aliq̄s iuramēto tenet̄ aliqd̄ facere: petit dilationē vel absolutionē: ⁊ obtinet ab eo cui tenebat̄: an sic sit absolut⁹. Si iuramentū factū est in fauorē dei: vt p illud intēderet hō se obligare deo: nō potest absolui ab hoīe nisi p cōmutationē in meli⁹: vt. s. de votis. Ex summa fris. U. Quid si non intēdat se obligare deo sed tñ hoī: Rādeo: Nihilomin⁹ nō pōt absolui ab hoīe ex quo iurat se facturū aliqd̄ in fauorē dei. vnde credo implendū h̄ maxime. sicut si iurassem tibi φ darem titio. x. in fauorē ipsius titij nō posses mihi remittere huiusmodi iuramentū. Ex summa de ca. Si vō in fauorē hoīs: si ille sponte absoluerit: postea non tenet̄. Et idē de dilatiōe. Itē nunqd̄ debitoꝛ tenet̄ ꝑpter vim iuramēti quo se astrinxit soluere debitū excōicato: ⁊ ita cōicare ei. De h̄ reqre infra de sē ex. In summa quoqꝫ nota: φ nō itelligit̄ peierare q̄ ex licita cā deserit iuramentū. Uerbi grā: Promisim⁹ ex iuramēto: firmauimus nobis inuicē fidē ⁊ pacē. fregisti mihi: nō teneoꝛ postea seruare tibi. Nec obstat φ ⁊ hosti seruāda est fides ꝑmissa. Illud enī intelligit̄ cū ⁊ ipse seruat fidē. Itē deposuisti penes me gladiū. iuraui φ restituerē qn̄ repeteres. factus postea furiosus repetis: nō teneoꝛ imo nec debeo tibi reddere: nisi tibi restituta sanitate: ne forte occidas te vel aliū. Itē iuraui tibi generalit̄: φ starē oib⁹ mādatis tuis ꝑpter iniuriā quā tibi fecero. tu precipis mihi aliqd̄ inhonestū vel importabile: vel adeo durū vel asperū: φ si mihi fuisset specificatū: nullo modo illud iurassem. Talia enī tacite subintelligunt̄ in generalibus iuramētis. debet tamē ad cautelam: ⁊ ne detur eis occasio peierādi petere auctoritatē ab ecclesia. Itē si iurans vel recipiēs dolū adhibet: semp debet referri iuramentū ad intentionē illius q̄ nō adhibuit dolū vel artem. Ex summa fratris. U. Hoc intelligēdū de dolo malo: quia si quis extorqueat a me iuramentū per violentiā quod ego prestare nō teneoꝛ. ⁊ ille peccat extorquēdo: si ad eludēdam eius malitiā vtoꝛ verbis duplicib⁹: intelligēs in alio sensu φ̄ ille intelligat: nō credo me peccare. Itē si iuraui aliqd̄ ⁊ emergat casus inopinat⁹: de quo si cogitassē ⁊ aduertissē nullo mō iurassē: nō teneoꝛ illo iuramēto. Itē ar. φ si aliqd̄ circūscpto iuramēto ē pctm̄ vt dare gladiū in manu furiosi iuret: nō est obligatoriū iuramētū.

¶ De Falso testimonio ꝛ pena periurij. C. CXIIII.

Extra. v. de crimine falsi. Augu. Falsidicus testis trib⁹ est obnoxi⁹. Primū deo cui⁹ p̄sentiā ɔtēnit. Deīde iudici quē mētiēdo fallit. Postremo inocēti quē falso testimonio ledit. vterq; vō reus est. ꝛ q̄ veritatē occultat. ꝛ q̄ mēdaciū dicit. q2 ille pdesse nō vult: ꝛ iste nocere desiderat. Ex. ij. de testib⁹. Alex. iij. Quidā accepta pecunia de parētela iter virū ꝛ vxorē exhibere iuramēta p q̄ iter ipsos diuortij sniā pmulgef. postea vō puatim nulla iter eos lineā asserentes se corruptos dicūt testimoniū pbuisse falsitati. Sup quo ti. rn̄demus q̄ si vir ꝛ vxor aut alter eorū ad secūda vota trāsiuit. testib⁹ de piurio ꝛ adulterio vno pluribusve qb⁹ causaꝫ dederūt penitētia īdicatur. Si vō ad secūda vota idē vir ꝛ vxor nō migrauerit diligenf inquirēdi sūt corā qb⁹ corruptio intercessit. Et si tales exhibeanf per quos possit p̄dicte corruptiōis veritas cōprobari. recepto eoꝝ testimonio est snīa reuocāda. Nō enīꝫ testimoniū p̄dictoꝝ cū piuri sint est aliq̄ten⁹ admittēdū. Ex sūma de ca. Pena piurij est q̄ ds agere penitētiā septē annis sicut p alijs peccatis mortalib⁹. Periurus in iuramēto assertorio nō est īfamis ipso iure nisi p sniaꝫ. q̄ aūt trāsgredif sciēter. cū tn̄ possit seruare iuramētū cautionale ꝛ licitū ꝛ cū solēnitate factū est ipso iure īfamis. Causa. vi. q. i. Fabian⁹ papa. Quicūq; sciēs peierauerit. xl. dies in pane ꝛ aqua. ꝛ. vij. sequentes annos peniteat. ꝛ nunq̄ sit sine penitētia. ꝛ nunq̄ in testimonium recipiaf cōmunionem tamē post hoc percipiat.

¶ De Crimine sortilegij. C. CXV.

Ex sūma de ca. Dixim⁹ de piurio quo q̄s peccat in deū. ɔsiter de sortilegijs ꝛ diuinis q̄ qd̄ dei est. ppriū videlicet futura p̄dicere. sibi falso ꝛ illicite ascribētes innumeras aīas trahūt ad īferos est agēdi. Causa. xxvi. q. i. Isidorus ety. viij. Sortilegi sunt q̄ sub noīe ficte religiōis p quasdā q̄s sanctoꝝ seu apostoloꝝ vocant sortes diuinatiōis sciētiā p̄sitenf. aut q̄rūcūq; scripturaꝝ īspectiōe futura pmittūt. Gratian⁹. Qd̄ autē sortes exq̄rere peccatū nō sit exēpli ꝛ auctoritate pbaf. Cū enī Achor de anathemate furtim subripuisset. p̄cepit dn̄s Iosue vt sortib⁹ eū exq̄reret. De zacharia quoq; legif q̄ sorte exijt vt icensuꝫ poneret. Mathias sīlr̄ sorte in apostolatū ꝛ Iude successorē eligif. Qd̄ ergo tātoꝝ exemplis pbaf. patet malū nō esse. Vn̄ Aug. in li. psalmoꝝ. Sors nō est aliq̄d mali. s3 res in humana dubietate diuinā īdicās volūtatē. his itaq; rn̄def. anteq̄ euāgeliū clarescerēt multa pmittebanf q̄ tpe p̄fectioris discipline penit⁹ sunt eliminata. Copula nāq; sacerdotalis vel ɔsanguineoꝝ nec legali nec euāgelica vel aplīca auctoritate phibef. ecclesiastica tn̄ lege penitus iterdicif. sic ꝛ sortib⁹ nihil mali inesse mōstraf. phibent tn̄ fideles ne sub hac specie diuinatōis ad antiquos idolatrie cultus redirēt. Q. ij. Qd̄ autē sortib⁹ credi nō oporteat: Hiero. attestaf sup Ionā. Itē Beda sup act⁹ apostoloꝝ. Ex summa de ca. Iosue p̄cepto dn̄i sortib⁹ exq̄siuit peccatū Achor. Iteꝫ Saul sorte dep̄hēdit Ionathan. Sorte quoq; Ionas a nautis dep̄hēsus est. ꝛ Mathias elect⁹. S3 vt ait Hierony. puilegia singuloꝝ cōem legē facere nō possunt. Itaq; sors nō est aliq̄d mali in sui natura. tn̄ phibef. q2 ppter assiduitatē labif talis in idolatriā. vnde si esset causa honesta ꝛ subesset necessitas vt si esset cōtētio de electione aliquorū ꝛ esset paritas vtrobiq; in oībus. credo q̄ exēplo Mathie possent fieri sortes. Et hoc ait Beda dicēs: Siq̄ necessitate aliq̄ cōpulsi deū putāt sortib⁹ apostoloꝝ exēplo esse ɔsulēdū. videāt hoc ipsos apostolos nō nisi collecto fratrū cetu ꝛ p̄cibus ad deū fusis egisse. Itē cū quedā ciuitas esset obsessa. ꝛ dubitaret clerus qui deberent fugere qui manere. cōsultus Aug. respōdit. sorte illud esse dirimendū. Ex sūma fris. V. nō credo q̄ hodie locū habeat sors in electionib⁹. q2 si etiā paritas esset in oīb⁹ in electione non valet hodie nisi esset facta a maiori ꝛ saniori parte capituli. Extra. v. de sortilegijs Inno. iij. Sortis vsuꝫ in electiōe ppetua phibitione damnamus.

¶ De Diuinatione. C. CXVI.

Sors est ars diuinādi. Diuinatio autē proprie in malo accipif. prophetia vero in bono. vnde Hierony. super illū locuꝫ Michee. prophete eius in pecunia diuinabant ꝛc̄. ita ait. Nunq̄ diuinatio in bona parte accipitur. videbantur quidem sibi prophete: sed quia pecuniam accipiebant prophetia eoruꝫ facta est diuinatio: id est diuinatio eorum que credebatur esse prophetia. declarata est non esse prophetia. Causa. xxvi. q. ij. De diuinis vero scribit Augustinus lib. i. de doctri. christiana. ita dicens. Superstitiosum est quicquid institutum est ab hominibus. vel ad colendam sicut deum creaturaꝫ: vel ad consultationes ꝛ pacta q̄dā significationum cū demonibus placitā atq; federata: q̄lia sunt molimina magicarū artiū. Ad hoc etiā gen⁹ ptinēt oēs ligature atq; remedia: q̄ medicoꝝ quoq; disciplina ɔdemnat: siue in p̄cātationib⁹: siue quibusdā notis: q̄s characteres vocāt. Hinc etiā illa sunt: limen calcare cū ante domū suā trāsit: redire ad lectū si q̄s dū se calciat sternutauerit: redire ad domū si pcedēs offenderit: vel si vestis a soricibus rodaf. Neq; ab h̄ genere supstitionis pniciose segregādi sunt: qui olim genethliatici ppter naturaliū ɔsideratiōes dierū: nūc aūt mathematici vocanf. Oēs igif artes huiusmodi vel nugatorie vel noxie supstitiones ex q̄dā pestifera societate hoīuꝫ ꝛ demonū q̄si pacta infidel' ꝛ dolose aīe constituta: sunt penit⁹ repudiāde ꝛ fugiēde christiano. Ibidē q. vij. Martin⁹ papa: Nō licet iniq̄s cogitatiōes agere kalēdarū: ꝛ ocijs vacare: neq; lauro aut viriditate arboꝝ cingere domos. Ois enī hec obseruatio paganoꝝ est. Itē Zacharias papa: Si q̄s kal'as ianuarij ritu paganoꝝ colere: vl' aliq̄d plus noui facere ppter nouū annū: aut mēsas cū lāpadib⁹ vel epulis in domib⁹ p̄parare: ꝛ per vicos ꝛ plateas cātatores ꝛ choros ducere p̄sumpserit: anathema sit. Itē Aug. Nō obseruetꝫ dies q̄ dicunf egyptiaci aut kal's ianuarij: in quib⁹ cantilene q̄dā ꝛ cōmessatiōes ꝛ ad inuicē dona donantur: q̄si in p̄ncipio anni boni fati augurio. Extra. v. de sortilegijs. In talib⁹ vel codicib⁹ ꝛ alijs sorte futura nō sunt requirēda: nec diuinatiōes aliquas in aliquib⁹ rebus quis obseruare p̄sumat. qui vō contra fecerit peniteat. xl. dies.

¶ Qualiter demones futura fm̄ diuinos p̄dicāt. C. CXVII.

Causa. xxvi. q. iij. A quib⁹ autē diuinatiōis gen⁹ sūpserit exordiū: vel quot sint genera ei⁹ Aug. exponit in li. de natura demonū. Sed ꝛ de natura demonū cui⁹ nature sint: an futura p̄scire valeant: vel quot modis. Ita scribit Augu. in eodē libro. Sciēdū est hāc eē naturā demonū: vt aerei corporis sensu terrenoꝝ corpoꝝ sensum facile p̄cedāt celeritate. ꝛ ppter aerei corporis supiorē nobilitatē nō solū cursus quoꝝlibet hominū vel ferarū: verumetiā volatus auiū incōparabilif vincāt. Quib⁹ duab⁹ rebus (q̄ntū ad aereū corp⁹ attinet) p̄diti: h̄ est acumine sensus ꝛ celeritate motus multo ante cogitata p̄nūciant: q̄ hoīes pro sensus terreni tarditate mirenf. Accessit etiā demonib⁹ p tā lōgū tp̄s quo eoꝝ vita ptēdif rerū longe maior experiētia q̄s potest hoīb⁹ ppter breuitatē vite puenire. p has efficacias q̄s aerei corporis natura sortita est: nō solum multa futura predicūt hoīb⁹ demones: verūetiā multa faciūt: q̄ q̄m homines dicere nō p̄nt aut facere: eos dignos quidā quibus seruiant: ꝛ quibus honores diuinos deferant arbitranf: instigāte maxime vitio curiositatis ppter amorē felicitatis false atq; terrene ꝛ excellentie tpalis. Nūc igif q̄m de diuinatione demonū questio est: primo sciēdū est ea plerūq; p̄nūciare q̄ ipsi facturi sunt. Accipiūt enī potestatē morbos īmittere: ꝛ ipm aerē vitiādo morbidū reddere: ꝛ puersis atq; amatorib⁹ terrenoꝝ cōmodoꝝ malefacta suadere. Suadent enī miris ꝛ inuisibilib⁹ modis p illā subtilitatē corpora hominū nō sentiētiū penetrādo: ꝛ se cogitatiōib⁹ eoꝝ p q̄dā visa īmiscēdo: siue vigilantiū seu dormiētiū. Aliq̄n aūt nō q̄ ipsi faciūt: s3 q̄ naturalib⁹ signis futura p̄noscūt. Aliq̄n etiā hominū dispōnes non solū voce platas: verūetiā cogitatiōe cōceptas: cū signa q̄dā ex aio exprimunf: in corpore tota facilitate p̄discunt: atq; hinc etiā multa futura p̄nūciant alijs: videlicet mira: q̄ ista disposita nō nouerūt. Fallūt etiā studio fallendi: ꝛ inuida volūtate q̄ hominū errore letātur. Sed ne apud cultores suos pōdus auctoritatꝫ amittāt: id agāt vt interp̄tib⁹ suis signoꝛūq; suoꝝ coniectorib⁹ culpa tribuaf: q̄n ipsi decepti fuerint vel mētiti. Ibidē. q. v. Aug. in li. de ci. dei. Si aūt quilibet opponit ꝛ dicit: Quō euenīūt illa q̄ illi diuini predicūt futura: an quō p̄nt egris p̄bere medelā: aut sanis īmittere egritudinē: si aliq̄d pprie virtutis ac potestatis nō habēt. hoc a nobis recipiat responsum: q̄ ideo non debet quisq; eis credere: quia aliq̄n eueniūt que p̄dicūt: aut sanare videnf lāguidos: vl' ledere sanos: quia hoc pmissu dei fit: vt hi q̄ hoc audiūt vel vident pbenf: ꝛ appareat quali fide sint vel deuotiōe erga deū. sicut in Deut. legif: Si surrexerit in medio tui propheta ꝛc̄.

¶ Qualiter mulierculas deludant: vt noctu se ambulare credant. C. CXVIII.

Ex concil. aquirensi. Illud etiam nō est obmittendū: q̄ q̄dā scelerate mulieres retro post sathanā cōuerse: demonū illusionib⁹ ꝛ fantasmatib⁹ seducte: credūt se ꝛ p̄sitenf cū diana nocturnis horis dea paganoꝝ: vel cū herodiade ꝛ innumera multitudine mulierū equitare sup q̄sdā bestias: ꝛ multa terrarū spacia in tēpeste noctis silentio ptransire: eius iussionib⁹ obedire velut dn̄e: ꝛ certis noctib⁹ ad eius seruitium euocari. Sed

vtinam he sole in pfidia sua perstitisset ⁊ nõ multos secũ ad infidelitatis interitũ ptraxissent. Nã innumera multitudo hac falsa opinione decepta: hec vera esse credũt. ⁊ credẽdo a recta fide deuiãt. ⁊ errore paganoꝝ inuoluunt᷑. cũ aliqd diuinitatis aut numinis extra vnũ deũ arbitrant᷑. Quapropt̃ sacerdotes p ecclesias sibi commissas populo dei omni instãtia pdicare debẽt. vt nouerit hec oĩno falsa eẽ. ⁊ nõ a diuino sed a maligno spiritu talia fantasmata mẽtibus fideliũ irrogari arbitramur. Siqdẽ ipse sathanas q̃ trãsfigurat se in angelũ lucis cũ mentẽ cuiusq; mulieris cepit. ⁊ hãc p infidelitatẽ sibi subiugauerit. ilico trãsformat se in diuersaꝝ psonaꝝ species atq; similitudines. ⁊ mentẽ quã captiuã tenet in somnis deludẽs. modo leta. modo tristia. modo cognitas. modo incognitas psonas ostendẽs. p q̃dã deuia deducit. ⁊ cũ solus spirit᷒ hoc patit᷑: infidelis hoc nõ in aĩo sed in corpe euenire opinat᷑. Quisq̃s ergo credit posse fieri aliquã creaturã aut in meli᷒ aut in deteri᷒ immutari. aut transformari in aliã speciẽ vł in aliã similitudinẽ: nisi ab ipso creatore infidelis est ⁊ pagano deterior.

¶ De Maleficijs artis magice. C. CXIX.

Isidorus etymo. li. viij. Magi sunt q̃ vulgo malefici ob facinoꝝ multitudinẽ nuncupant᷑. hi ⁊ elemẽta cõcutiũt: turbãt mẽtes hominũ. ac sine vllo veneni haustu violentia tñ carminis interimũt: demonib᷒ enim accitis audẽt ventilare: vt quisquis suos pimat malis artib᷒ inimicos. hi etiã sanguine vtunt᷑ ⁊ victimis. ⁊ sepe cõtingũt corpora mortuoꝝ. Magoꝝ pimus zoroastes rex bactrianoꝝ fuit. quẽ Ninus rex assyrioꝝ plio iterfecit. de quo Aristoteles scribit. q̃ vicies. c. mil. versuũ ab ipso cõdita indicijs voluminũ eius declarent᷑. Hãc artẽ multa post secula Democritus ampliauit q̃n ⁊ Hipocrat̃ medicine disciplina effloruit. Itaq; hec vanitas magicarũ artiũ ex traditiõe maloꝝ angeloꝝ in toto terraꝝ orbe plurimis seculis valuit: p quandã scientiã futuroꝝ ⁊ infernoꝝ ⁊ inuocatiões eoꝝ inuẽta sunt aruspicia: augurationes: ⁊ ipsa q̃ dicunt᷑ oracula ⁊ nigromãtia. Rich. in li. exceptionũ. Ars itaq; magica sub philosophia ptinet᷑. s; foris falsa pfessiõe de vo mẽtiẽs ⁊ veracit̃ ledẽs hoĩes a diuina relatione seducit: cultum demonuꝫ suadet ⁊ ad omne nephas seq̃ces suos ipellit. Hec quinq; maleficioꝝ genera cõtinet. s. manticen. mathematicã: maleficia: sortilegia: pstigia. Mantice iterptat᷑ diuinatio. Hec quinq; species h; nigromãtiã: geomãtiã: hidromãtiã: aeromãtiã: pyromãtiã. Prima fit i mortuis. scda in terra. tertia in aqua. q̃rta in aere. q̃nta in igne. Mathematica interptat᷑ vanitas. Hec h; tres spẽs. aruspiciũ: auguriuꝫ: horoscopia. Aurispicium dicit᷑ ab ispectiõe araruũ. hec fit q̃n in fibris animaliuꝫ que in aris ponunt᷑ fata querunt᷑. Auguriũ ab auib᷒. hec aliq̃n ptinet ad aures: ⁊ dicit᷑ auguriũ. aliq̃n ad oculos ⁊ dicit᷑ auspiciũ. Horoscopia in ↄstellatiõib᷒ cõstat. Maleficia fiũt p incãtatiões. Sortilegia p sortes. Prestigia p fantasticas illusiones.

¶ De Diuersis generibus magoꝝ. C. CXX.

Nigromantici sunt. quoꝝ pcantatiõib᷒ vident᷑ resuscitati mortui diuinare ⁊ ad iterrogata rñdere. Nycron eni grece mortuus: mãcia diuinatio nuncupat᷑. ad quos suscitandos cadaueri sanguis adijcit᷑. Nam amare demones sanguinẽ dicunt᷑. Ideoq; quotiẽs nigromãtia fit cruor a que miscet᷑: vt colore sanguinis facili᷒ puocent᷑. Hidromãtici ab aq̃ dicunt᷑. Est eni hidromantia in aque ispectiõe vmbras demonũ euocare. ibiq; ab eis aliq̃ audire vbi adhibito sanguine etiã iferos phibent᷑ sciscitari. Varro dicit diuinatiõis q̃tuor eẽ genera. Terrã: aerẽ: aquã: ⁊ ignẽ. hinc geomãtia: hidromãtia: aeromãtia: pyromãtia: dictã ↄstat. Diuini: q; diuinitate se plenos assimulãt. ⁊ astutia q̃dã fraudulẽta hoĩb᷒ cõiectãt futura. Incãtatores sũt q̃ artẽ v̄bis pagũt. Arioli: q; circa aras idoloꝝ nephari as pces emittũt ⁊ funesta sacrificia offerũt. hisq; celebritatib᷒ demonũ respõsa accipiũt. Horuspices q̃si horarũ inspectores. dies eni ⁊ horas in agẽdis negocijs opibusq; custodiunt. ⁊ q̃d p singula tpa obseruare debeat hoĩ intendũt. Hi etiã exta pecudũ inspiciũt ⁊ ex eis futura pdicũt. Augures sũt q̃ volat᷒ auiũ ⁊ voces intendũt. Dicunt᷑ aũt auguria: q̃si auiũ garria. Vel q̃si auigeria q; aues gerãt. Idẽ ⁊ auspicia q̃si auiũ aspicia. q̃ iter faciẽtes obseruãt. Horũ duo genera. Vnũ ad oculos ptinẽs. s. volatus. Alterum ad aures. s. vox auium. Phitonissa a phitio appolline dicta: q; ⁊ is auctor fuerit diuinãdi. Astrologi in astris auguriãtes. Genethliaci pro nataliũ cõsideratiõe dierũ. Genesim enim hoiuꝫ p. xij. celi signa describũt. sideruq; cursu nascentiũ mores actus ⁊ euẽtus pdicare conat᷑. i. quis quali signo fuit natus aut quẽ effectuꝫ habeat vite q̃ nascitur. hi vulgo mathematici vocantur. Horoscopi sunt qui horas natiuitatis hominũ speculant᷑ dissimili ⁊ diuerso fatu. Sortilegi sunt q̃ sunt noĩe ficte religionis p q̃sdã supstitiones: q̃s scõꝝ sortes vocãt: diuinationis sciẽtiã pfitent᷑: aut q̃ruicũq; scripturarũ inspectione futura pmittunt. Salisatores dicunt᷑: q; dũ eis mẽbroꝝ quecũq; partes salierint: aliq̃d sibi exinde psperũ seu triste signare pdicũt. Ad hec oĩa ptinẽt ⁊ ligature execrabiliũ remedioꝝ: q̃s ars medicoꝝ ↄdemnat: vel in precãtationib᷒: vel in characterib᷒: vel in q̃buscũq; reb᷒ suspendendis atq; ligandis. In quibus omnibus ars demonũ est ex quadã pestifera societate hominũ ⁊ angeloꝝ malorum exorta. vnde vitanda sunt a christiano. Dicitur autẽ prestigiũ quasi prestringens aciem oculorum.

¶ De Carminatoribus ⁊ carminatricibus. C. CXXI.

Ex summa fris. V. Quid de carminatricib᷒ ⁊ ⁊ carminatorib᷒: q̃ carminãt infirmos: vel pueros: vel aĩalia: nũquid peccant mortaliter? Rñdeo: Si nihil superstitiosum dicũt: aut docẽt: aut faciũt: sed tñ vtunt᷑ licitis pcib᷒ ⁊ adiurationib᷒: sicuti p passionẽ ⁊ crucẽ ⁊ silia: nõ credo q; peccẽt mortalit̃: nisi talia fecerint post phibitionẽ ab ecclesia factã sibi. Sed credo q; phibẽdi sunt viri ⁊ mulieres a talib᷒: q; permulta inutilia ⁊ supstitiosa solent admiscere. Nisi forte sit sacerdos religiosus ⁊ discret᷒: aut etiã laicus siue vir siue mulier excellẽtis vite ⁊ pbate discretiõis: qui fusa orone licita infirmũ nõ sup pomũ: aut pirũ: aut cingulũ: sed sup infirmãtes manus imponãt. Iuxta illud Mathei: Sup egros man᷒ imponent: ⁊ bene habebũt. Nec sunt huiõi psone phibẽde a talib᷒: nisi forte timeat᷑ q; ad exemplũ illoꝝ indiscreti ⁊ supstitiosi carminatores sibi vsurpẽt abusum. Itẽ nõ cõdemnant᷑ hic rustici q̃ seruãt tpa ad seminandũ: vel arbores incidendas: ⁊ silia: q; certã ⁊ naturalẽ habẽt ratiõnẽ. Idẽ de phisicis circa medicinas dãdas: ⁊ minutiões faciẽdas: ⁊ silia. Itẽ si aliq̃s vel aliq̃ colligit herbã medicinalẽ cũ symbolo diuino: vel orone dñica: vel scribit in charta symbolũ vel oronẽ dñicã: vt ponat super aliquẽ infirmũ: vt sic in istis tñ deus creator oĩuꝫ ⁊ dñs honoret᷑: nõ reprobat᷑: dũmodo nulla alia superstitiosa obseruãtia misceat᷑. Ex sũma fris. V. Ex h̃ põt haberi q; nõ sunt reprobãda breuia q̃ fiũt in ascẽsione: cũ nõ ↄtineant᷑ nisi v̄ba euangelij. S; supstitiosum ẽ: si credat᷑ q; min᷒ habeat efficacie si scribãtur post lectũ euãgeliũ: aut post missam: aut alia die: q̃ si scribant᷑ cũ legant᷑ siue pferant᷑ in ecclĩa v̄ba euãgelij q̃ ibi ↄtinent᷑. Illa aũt breuia in quib᷒ scribunt᷑ q̃dã characteres: ⁊ q̃dã noĩa inusitata: q̃si nomina dei ineffabilia. in quibus dicit᷑: Quicũq; portauerit sup se istud breue: nõ piclitabit᷑ sic vel sic: aut istud aut istud sibi eueniet. pculdubio reprobãda sunt: nec portãda. ⁊ peccant q̃ scribũt ea: aut portant: aut donãt: aut vendũt: aut portãda docẽt: nisi adeo fuerint simplices q; ignorãtia eos debeat excusare: q̃ nõ excusat si sup hoc fuerint admoniti vel instructi.

¶ De Sortilegijs ac diuinis ac magis euitandis. C. CXXII.

Causa. xxvi. q. v. Ex cõcil. Martini pape: Si q̃s aut paganoꝝ ↄsuetudinẽ sequens diuinos ⁊ sortilegos in domũ suã introduxerit: quasi vt malum foras mittant: aut maleficia inueniant: vel lustratiões paganoꝝ faciãt: q̃nq; annis penitẽtiã agãt. Mulieribus quoq; christianis nõ liceat in suis lanificijs vanitatẽ obseruande: sed deũ inuocẽt adiutorẽ: q̃ eis texendi sapiẽtiã donauerit.

Itẽ ex ↄcil. Tol. iiij. c. xxx. Si q̃s de ordinib᷒ clericoꝝ aurispices aut incãtatores: aut ariolos: aut certe augures vel sortilegos: q̃ pfitent᷑ artẽ magicã: aut aliquos eoꝝ silia exercẽtes consuluisse fuerit deprehensus: ab honore dignitatis sue suspensus monasterij curã excipiat: ibiq; penitẽtie perpetue dedit᷒ scelus admissum sacrilegij soluat. Itẽ ex cõcil. Aquirensi. c. j. Epi eoꝝq; ministri oĩb᷒ viribus elaborare studeant: vt perniciosam ⁊ a zabulo inuentã sortilegã et magicã artẽ ex parrochijs suis penitus eradicent. Et si aliquẽ virũ aut mulierẽ huiusmodi sceleris sectatorẽ inueniũt: turpiter dehonestatũ de parrochijs suis eijciant. Ait eni Apls: Hereticũ hominẽ post pmã ⁊ secũdã correptionẽ deuita: sciens quia submersus ẽ qui huiusmodi est ⁊c̃. Submersi eni sunt: ⁊ a diabolo captiui tenẽtur: qui relicto creatore suo diaboli suffragia querũt. Ibidẽ. q. vij Augusti. Qui quascunq; diuinatiões ⁊ fata aut auguria obseruat aut attẽdit. aut consentit obseruãtib᷒: siue q̃ attẽdit somnialia scripta: ⁊ falso in Daniel noĩe intitulata: ⁊ sortes q̃ dicunt᷑ scõꝝ aploꝝ et auguria auiũ: aut aliq̃ pro domo facienda: aut propter coniugia copulanda: aut in collectionib᷒ herbarũ carmina dicunt: aut pictaciolas pro quauis infirmitate scriptas sup hoĩes aut aĩalia ponũt: preter symbolũ ⁊ oratiõnẽ dñicã: aut falsitatib᷒ magicis in grandinarijs ⁊ tempestatib᷒ credũt: aut ad eoꝝ domũ euntes: aut in suis

domib⁹ introducūt ⁊ īterrogāt: sciāt se fidē christianā ⁊ baptismū preuaricasse. ⁊ paganū ⁊ apostatā. id est retro abeuntē: ⁊ dei inimicum irā dei grauiter ineternū incurrisse: nisi ecclesiastica penitentia emēdatus deo recōcilietur. Itē Hiero. Demoniū sustinētibus licet petras vel herbas habere sine incantatione.

¶ De Eisdem puniendis. C. CXXIII.

Causa. xxvi. q. v. Qđ autē sortilegi ⁊ diuini: si cessare noluerint excōicandi sunt: ratione ⁊ auctoritate ꝓbatur. Est enim quoddā genus culture idolorū ⁊ demonū cōsultatiōibus futura ꝑdicere. Futura enim ꝑscire soli⁹ dei est. q̄ in sua cōtēplatione etiā angelos ꝑscire facit. Cultores vō idolorū a fideliū cōione separādi sunt. Unde in epistola ad corinthios apl's ait. Siq̄s frater noiatur fornicator aut auarus: aut idolis seruiens. cū eiusmodi nec cibū sumere ⁊c. Ex summa de casib⁹. In sūma vō nota ꝙ pena talium est multiplex. Sunt enim infames nec debēt recipi ad eucharistiā si notoriū est peccatū sicut nec histriones. Itē nec debēt admitti ad accusationē. Itē debent excōicari. Itē si post admonitionē vel excōicationē noluerint se corrigere. si serui sunt debēt verberibus castigari. si liberi includi in carcerē: vel vtriq̄ꝫ sunt de parrochia turpiter dehonestati. i. tonsorati vel decaluati eijciēdi. ⁊ hoc pōt ep̄s sua auctoritate facere. dū tñ caueat a mēbri detrūcatione: morte ⁊ sanguinis effusione. vel si necesse sit inuocet brachiū seculare. ſm vō leges capite puniuntur.

¶ De Inspectione astrolabij. C. CXXIIII.

Ex summa de casib⁹. Quid de sacerdotibus ⁊ religiosis q̄b⁹ vasa ⁊ ornamenta ecclesie vel similia furtim subtracta sunt. vel etiā de laicis q̄bus res ꝓprie furto sublate sunt: nunq̄d poterūt inuestigare ꝑ inspectionē astrolabij vel similia. Ad hoc dicas ſm oēs ꝙ si sit ibi inuocatio demonū vel aliud supsticiosuꝫ: grauissime peccat quicūqꝫ facit. vbi quidam licet iuuenili simplicitate ⁊ bono zelo fecisset: fuit tñ suspēsus ab officio ⁊ beneficio. Si autē talis inspectio fieret simplr̄ post astronomiā: nō inuocatis demonibus neqꝫ alio supsticioso adiuncto forte posset admitti. Tñ in eodeꝫ decreto dicitur: q̄ꝛ licet q̄druuiales artes in se cōtineant veritatē: tñ q̄ꝛ nō sūt sciētie pietatis nō est in eis studendū. Extra. v. de sortil. Alexā. iij. Presbyter cū quodā infami ad priuatū locū accessit. nō ea intētione vt vocaret demoniū sed vt inspectiōe astrolabij furtū cuiusdam ecclesie posset recupare. verū licet hoc ex bono zelo ⁊ simplicitate se fecisse ꝓponat. id tñ grauissimū fuit peccatū ⁊ infra. Mādam⁹ q̄tenus ꝑ annū ⁊ amplius si tibi visum fuerit eū ab altaris ministratione ꝑcipias abstinere. Ex sūma fratris. U. Nunquid siquis sacrificet deo nūmorꝫ. s. mámone vt fiat diues vel similia faciat. nunquid incurrit irregularitatē. aut qui de sacramētis ecclesie eucharistia. s. vel chrismate vel oleo benedicto. aut aqua fontiū facit sortilegiuꝫ. vel baptizat imagines. Respōdeo: cum talia videantur esse enormia propter idolatriā aut propter enormem supstitionē: licet sint occulta generant irregularitatē ſm quosdam: ſꝫ alios nō. Unde in hoc dubio cōsulendum est talibus ꝙ petāt dispensationem. nō tamen precise dicēdū est eis ꝙ alias nō sit eis salus. ⁊ absoluēdi sunt de peccato si peniteāt. Si autē huiusmodi peccata notoria sunt: ſꝫ oēs indigēt dispēsatione. sed hoc plenius infra. de lapsis ⁊ dispensationibus. Quod autē dicit canon in quadruuialibus scientijs nō esse studendū. intelligas longo tēpore. potest tamen in his studeri non ad voluptatem. sed vt ea que ibi sunt vtilia sacre scripture ad vsum conuertantur. ⁊ vt errores ibi cōtenti confutentur. ⁊ ne risui pateat si cōtra mathematicos velit disputare. vel philosophos huiusmodi doctrinarū ignaros. Iccirco enim astronomia ⁊ astrologia in dissuetudinem abierunt: q̄ꝛ dum ꝓpria curiositate nimis erant intēti. minus vacabāt his que saluti animarū erāt accommodata.

¶ De Quorūdam sacerdotū supsticionibus. C. CXXV.

Causa. xxvi. q. v. c. episcopi. Nonnulli inueniuntur qui interno liuore permoti in ꝑnicieꝫ suorum inimicorum altare sacris vestibus exuunt. ⁊ lugubri veste accingunt luminariorum obsequia subtrahunt dei ecclesijs. vel missam pro requie defunctorum promulgatam pro viuis celebrant hominibus quorum omniuꝫ maleficia nequissima toletañ. concil. condemnat. Idem pleriqꝫ ⁊ sacerdotum sauciati inimicitie dolo missam pro reqe defunctorū promulgataꝫ fallaci voto pro viuis student celebrare hominibus. vt is pro quo ipsum offerunt sacrificium mortis incurrat periculuꝫ. Proinde nostre elegit vnanimitatis cōsensus vt si quis deinceps talia ꝑpetrasse fuerit detectus a proprij deponatur ordinis gradū ⁊ tam ipse sacerdos q̄ꝫ ille qui eū ad talia peragēda incitasse perpendit: exilij perpetuū ergastulo religentur. Ex sūma de ca. Hic aūt distinguo: ꝙ si aliqđ ꝑdictorꝫ fiat ꝓpter odiū priuatū: grauissime peccat q̄ facit. ⁊ nisi ꝑ plurimā penitētiā se purgauerit: debet deponi. Si aūt propter cām cōem: puta q̄ꝛ metuit ꝯtaminationē sacrorꝫ ordinū: vel subuersionē fidei vel hostilitatē suffert: vel obsidionē: vel diuinorꝫ iudiciorū sentētiā metuit: ⁊ ideo tale q̄d fecerit: nō dicitur peccare: q̄ꝛ in tali facto plus humilitas qua deus placatur q̄ꝫ interim liuoris dolositas declaratur. Hoc etiam tenet consuetudo ecclesie: vnde solet cantare De⁹ venerūt gentes. ⁊ in signū tristitie in die veneris scā altaria spoliare. Hec tñ distinctio fallit in illis qui pro viuis scienter celebrant officiū mortuorū. nam tales si fuerint detecti: indistincte debēt deponi: ⁊ pena supradicta feriri.

¶ De Crimine sacrilegij. C. CXXVI.

Ex summa de ca. Sacrilegiū est sacre rei violatio: ⁊ eiusdē vsurpatio. Dicitur aūt sacrilegiū q̄si sacriledium. i. sacrū ledens. Cōmittitur aūt sacrilegiū rōne ꝑsone cū q̄s verberat clericū vel ꝑsonā religiosam. Rōne loci cū ecclesie vel cimiterij emunitas violatur. Rōne rei cū res ꝯsecrata vel sacro vsui deputata vsurpatur. Large tñ dicitur cōmittere sacrilegiū ⁊ trāsgressor iuris publici: qđ cōsistit in sacris sacerdotum magistratib⁹. Itē q̄ articulos fidei. i. ꝑcepta vel ꝓhibitiones dei etiā negligēdo vł nesciēdo violat ⁊ offendit. Itē q̄ disputat de iudicio ꝑncipis: vel iudicat. ⁊ h' nisi euidēter cōstaret illud eē ꝯtra deū. Itē q̄ publica officia cōmittit iudeis. Itē quicūqꝫ rem datā ecclesie retinuerit vel accepit ꝯtra eius volūtatē. Cā. xvij. q. iiij. Pius papa: Sicut maius peccatū est qđ in deū cōmittitur q̄ꝫ qđ in hoieꝫ: sic graui⁹ ē sacrilegiū agere q̄ꝫ fornicari. Ibidē Ioh. viij. oibus ep̄is. Sacrilegiū cōmittitur si q̄s infregerit ecclesiā: vel. xxx. ecclesiasticos passus q̄ in circuitu ecclesie sunt: vel domos q̄ infra predictos passus fuerint: aliq̄d inde rapiendo vel auferēdo: seu q̄ iniuriā facit: vel oblationē rerū intulerit clericis arma nō ferentib⁹: vel monachis siue deo deuotis: oibusqꝫ ecclesiasticis ꝑsonis. Capelle que sunt intra ambitū murorꝫ castellorꝫ: non ponuntur in hac. xxx. passuū obseruatione. Silr̄ sacrilegiū cōmittitur auferēdo sacrū de sacro: vel nō sacrū de sacro: siue sacrū de nō sacro. Gratian⁹: Dicitur aūt sacrilegiū cōmittere q̄ violētas ⁊ impias man⁹ in clericū iniecit. Cōmittunt etiā sacrilegiū q̄ diuine legis sanctionē aut nesciēdo cōmittūt aut negligēdo violāt ⁊ offendūt: aut q̄ de ꝑncipali iudicio disputāt dubitātes an is dign⁹ sit quē ꝑnceps elegerit: vel q̄ intra ꝓuinciā i. q̄ ꝓuinciales ⁊ ciues habentur officiū generāde ac suscipiēde administratiōis desiderāt: vt li. ix. eo. ti. de crimine sacrilegij. Silr̄ de iudicio sūmi pōtificis alicui disputare nō licet.

¶ De Uiolatione emunitatis sacri loci. C. CXXVII.

Ex summa de ca. Ecclesia. i. ipse locus cōsecratus habet emunitatem: vt nullus inde ꝑ vim abstrahatur: nisi in casib⁹: videlicet si sit publicus latro: vel nocturn⁹ populator agrorꝫ. Itē si in ipsa ecclesia cōmisit homicidiū vel aliud maleficiū. tūc eñi nō debet defendi ab ecclesia. cū eā violauerit. Augu. ad Bonifaciū: Hominē de ecclesia rapuisti. Tuus si de tuo amico forte ꝑsumeretur fugitiuus: posset ꝓculdubio intercessoris cā veniā ꝓmereri. ergo si amic⁹ attēditur cur deus offenditur. Itē ex li. cap̄. Reum ad ecclesiā fugiētē nemo abstrahē audeat: neqꝫ inde donare ad penā vel ad mortē: vt honor ecclesie ꝯseruetur. sed rectores ecclesie pacē ⁊ vitā ⁊ membra obtinere studeant: tñ legitime cōponat qđ iniq̄ fecerit. Itē Gelasi⁹ Epiphanio ep̄o. Ad ep̄os ceteros duxerim⁹ iussionē: vt eos q̄ ecclesias violasse ꝓhibentur: accessu earū iudicēt eē indignos. Itē Pius papa: Sicut q̄ ecclesiā dei vastat: ⁊ eius predia ⁊ donaria spoliat ⁊ inuadit: fit sacrilegus. sic ille q̄ eius sacerdotes insequitur sacrilegus iudicatur. Itē ex cōcilio hilerdēsi: Nullus clericorꝫ seruū aut discipulū suū fugientē ad ecclesiā extrahere audeat: aut flagellare presumat. Quod si fecerit: donec digne peniteat: a loco cui honorem nō dedit segregetur. Itē ex cōcilio triburiensi: Si quis contumax vel superbus fugientē seruū suū: vel quem ipse persecutus fuerit de atrio ecclesie: vel de porticibus ecclesie quolibet modo adherētib⁹: per vim extraxerit pro emunitate nongentos solidos: ⁊ ipse publica penitētia mulctetur iuxta iudiciū. Gratian⁹: Uerū ne reuerētia religionis dños suos iure fraudaret: si famuli ad eccesie septa ꝯfugiētes: inde nequaquā abstraherentur. Sacris canonib⁹ est institutū: vt prestito sacro impunitatis eis etiā reddantur inuitis. Occasione nāqꝫ religionis seruus dñm suū ꝯtemnere: ⁊ eius ministeriū destituere nō debet. Ex sūma fris. U. Publicus autē latro ille est: q̄ agros militū vel priuatorꝫ de nocte populatur: ⁊ itinera frequētata. s. stratas publicas que. quasi loca sacra habētur insidijs aggressionis obsidet ⁊ ta

lem pōt q̄libet auctoritate sua de ecclesia extrahere ⁊ punire. sicut notauit. H. homicida quoq̧ extrahit᷑ ab ecclesia in q̄ vel in cuius cimiterio cōmisit homicidiū vel aliqđ maleficiū. Sed numq̄d defendit᷑ ab alia ecclesia in qua hoc nō cōmisit. sed cōfugerit ad illā. Respondeo q̄ nō. q̄ cū sit vna ecclesia vniuersalis toto orbe terrarū. licet sint multe particulares. q̄ iniuriā facit vni iniuriā facit oībus licet forte de cōsuetudine in aliq̄bus ecclesijs aliter obseruet᷑. quia forte videt᷑ eis q̄ sicut minor vtit᷑ priuilegio suo cōtra aliū minorē. ita vna ecclesia cōtra aliā. Quid de iudeo vel pagano vel excōmunicato si cōfugerit ad ecclesiā. numq̄d defendit᷑ ab ecclesia a mutilatione vel morte. Respondeo satis credo q̄ sic de iure. tñ credo cōsuetudinē regionis approbatā quo ad hoc esse tenendam.

De Effractoribus ecclesiarum. C. CXXVIII.

De effractoribus vero dico q̄ sine aliquis veniat cū pposito frangēdi ecclesiā siue nō. nō incidit in canonem. nisi eam corporaliter violet ⁊ vim inferat licet inde aliquid asportet. Unde si pdones veniāt aīo frangendi ecclesiā. ⁊ tamē nō frangāt q̄ inueniūt eam apertam ⁊ nullū resistentem. q̄ propter timorē eorū inde effugerint custodes. nō incidūt in canonē licet īträt ⁊ aliq̄d asportent. parati vim īferre si aliqui resisterent. Et credo q̄ effractor ecclesie iudicādus est qui dolo malo aut p iniuriā violenter parietē foderit aut suffoderit. aut vitreā aut seraturā aut hostia aut cardines aut vectes dum tenēt hostia firmata aut ipsum tectū ecclesie. Porro de fure qui facto foramine in pariete. aut fracta vitrea. aut seratura. aut vectib᷒ hostij intrat ⁊ aliq̄d inde asportat. licꝫ possit dici q̄ nō incidit in hanc penā cū decre. extra de sen. excom. questi. nō videat᷑ loq̄ de illis qui publice frangūt ecclesias. q̄ tamē lex distinguēs īter fractores diurnos ⁊ nocturnos. atrociores dicat esse nocturnos. pōt dici probabiliter in fauorē ecclesie q̄ talis incidit in canonē sicut publicus effractor. ⁊ q̄ a solo papa est absoluendus. postq̄ȝ fuerit per ecclesiā denunciatus.

De Pena sacrilegij. C. CXXIX.

Ex suma de ca. Pena sacrilegij sm leges est decapitatio. si psone ecclesiastice atrox iniuria fiat. alias iudicis arbitrio reseruat᷑ pro q̄litate psone rei tpis vel loci diuersitate moderāda. Sacrilegij sm canones duplex est pena. Una spiritual᷑: alia pecuniaria. Spiritualis preter penitentiā est excōicatio. cū distinctiōe tamē q̄ pro sacrilegio in psona cōmissa est maior excōicatio ipsa iure. Pro sacrilegio vero in reb᷒ cōmisso est minor excōicatio. exceptis quibusdam casibus in q̄bus est maior. vt cū q̄s incendit ecclesiā vel fregit. Pecuniaria vo qualis ⁊ quanta sit ⁊ cui psoluēda tam pro sacri. cōmisso in psonis q̄ȝ in rebus legit᷑ in decretis. Causa. xvij. q. iiij. Sacrilegiū duplicē continet penā pecuniariā videlicet ⁊ excōmunicationis. pecuniaria eis psoluēda est ad quos querimonia sacrilegij ptinet. Unde Johānes papa. viij. scribit omnib᷒ episcopis. Quisquis inuētus fuerit reus sacrilegij. episcopis abbatibus siue personis ad quos q̄rimonia sacrilegij iuste pertinuerit. xxx. libras examinati argenti ⁊ purissimi cōponat. Idē siquis domū violauerit ⁊ aliq̄ sine licētia illi᷒ cui cōmissa esse dignoscit᷑ inde abstulerit vel ecclesiasticis psonis iniuriā fecerit. donec in cōuentu admonitus legitime satisfaciat. sciat se cōmunione priuatū esse. Idē hi q̄ monasteria ⁊ loca deo dedicata ⁊ ecclesias infringūt ⁊ deposita vel alia quelibet exinde abstraxerint. damnū nonies cōponant ⁊ emunitatē triplicē ⁊ velut sacrilegi sentētie canonice subiciant᷑ vel subiugent᷑. Item ex. v. libro capitulariū. Qui occiderit monachū aut clericū relinq̄t arma. ⁊ deo in monasterio seruiat cūctis diebus vite sue nunq̄ȝ reuersus ad seculū ⁊ p. vij. annos publicā penitentiā agat. Itē Innocen. papa. ij. Siq̄s suadēte diabolo huiusmodi sacrilegij crimen incurrerit q̄ in clericū vel in monachum manus violētas iniecerit. anathematis vinculo subiaceat. ⁊ nullus episcoporū illū presumat absoluere nisi mortis vrgente periculo. donec apostolico cōspectui psentet᷑ ⁊ eius mādatū suscipiat. Gratianus. Qui autē de ecclesia vi aliquē exemerit vel in ipsa ecclesia loco vel cultui sacerdotibus ⁊ ministris aliq̄d iniurie īportauerit. ad instar publici criminis ⁊ lese maiestatis accusabit᷑ ⁊ cōuictus siue cōfessus capitali snīa a rectoribus puīncie ferietur: sicut primo libro codicis legitur.

De Retentione decimarum. C. CXXX.

Ex suma de ca. Retētores quoq̧ decimarū ⁊ relictorū p sepultura sacrilegij iure dicuntur. Decima est omnium bonorum iuste acquisitorum talis pars deo debita. Qui bene ⁊ fideliter dat decimas. quadrupliciter remunerantur a deo. Prima remuneratio est abundantia fructuū. Secūda sanitas corporis. Tertia indulgētia pctōr. Quarta celeste regnū. De duab᷒ primis Augu. Si decimā dederis nō solū abundantiā fructuū recipies: sed etiā sanitatē corporis cōsequeris. Itē de duob᷒ vltimis idem Augu. Qui premiū cōparare aut pctōr desiderat indulgētiā pmereri: reddat decimā: ⁊ de nouē partib᷒ elemosynā dare studeat paupib᷒. Qui vo non dat: punit᷑ in oppositis. Uñ dñs per Malachiā: Quia mihi nō reddidistis decimas ⁊ pmitias: iccirco in fame ⁊ penuria maledicti estis. Itē Aug. Cū decimas dando ⁊ terrena ⁊ celestia possis pmereri: pro auaritia duplicē bñdictionē fraudas. i. subtrahis tibi. Hec est dñi iustissima cōsuetudo: si tu illi decimā non dederis: tu ad decimā reuoceris: dabis impio militi qđ non vis dare sacerdoti. Deus enī noster qui dignatus est totū dare: decimā a nobis dignat᷑ recipe non sibi sed nobis sine dubio pfuturā. Uñ decime ex debito requirunt᷑. et q̄ eas dare noluerint: res alienas inuadūt. Sed hoc tollit fiscus qđ nō accipit christus. Itē Hiero. Amico rapere quippiā furtū est: ecclesiā defraudare sacrilegiū ē. Aut qđ aptissimi sceleris est: exinde enī aliq̄d subtrahere oiuꝫ predonū crudelitatē supat. Itaq̧ qui nō dat decimā: nisi sit exemptus debet anathematizari premissa canonica admonitiōe vsq̧ ad satisfactionē ⁊ emēdationē cōgruā. Ex suma fratris. U. Exemptus dicit᷑ priuilegiatus aut infeudatus legittime: aut al's tutus legittima exceptiōe siue propter cōpositionē factā cū ecclesia: siue pp̄ter tacitā vel expressam ecclesie remissionē vt notatū est supra. Extra. iij. de deci. pri. ⁊ ob. Alex. iij. Cū decime nō ab hoīe sed ab ipso dño sint institute: q̄si debitū exigi psit. Innocē. iij. Oēs q̄ rōne psonarū aut etiā pdiorū decimas ecclesijs ⁊ clericis tue dioc. exhibē tenent᷑ ad eas cū integritate reddēdas ap. re. cōpellas. Idē in ↄcil. gene. Ille decime sunt necessario soluēde: q̄ debent᷑ ex lege diuina: vel loci cōsuetudine approbata.

De Ueri nominis decima. C. CXXXI.

Ex summa de casib᷒: Decima est oiuꝫ bonorū iuste acquisitorū talis pars deo debita. Extra. iij. de deci. Alex. iij. De frugib᷒. ix. partibus sibi retētis decimā ecclesie cui᷒ parrochiani sunt sine diminutiōe soluere tenent᷑. Ex suma fris. U. Quid de illis q̄ nō soluunt decimā de vineis ⁊ quibusdā alijs pdijs: sed vicesimā: vl' aliā aliquotā minorē decime. Quid etiā de illis q̄ de oliuis vel nucib᷒ vel quibusdam alijs terre fructib᷒ nihil soluūt pro decima: nūquid excusant᷑ p ↄsuetudinē: cū cōtraria videant᷑ eē legi diuine. Rñdeo Credo q̄ sola cōsuetudo nō excusat in predictis casib᷒: si tñ cōpositio auctoritate epi ⁊ eccl'ie (cui᷒ interest decimas huiusmodi solui) facta est cū illis q̄ debent decimas de minori parte soluēda q̄ȝ decima. Uel si ita obtentū est a tpe cui᷒ nō extat memoria: excusant᷑ q̄ min᷒ soluūt q̄ȝ decimā. nec psit auctoritate ppria illi qui fecerūt cōpositionē: aut sine ↄtradictiōe sustinuerūt huiusmodi ↄsuetudinē: vel successores eorū aliq̄d plus solito exigere: vel de reb᷒ de quibus nō ↄsueuerūt decime solui de nouo aliq̄d exigere. nec dñi prediorū vltra solitū tenent᷑ aliq̄d soluere: nisi ad inopiā ecclesia redigat᷑: vel nisi auctoritate dñi pape hoc fiat ex certa scientia reuocātis cōpositionē predictā vel cōsuetudinē. Uerū est tñ q̄ sola cōsuetudo nō liberat debitorē decimarū in predicto casu vel in pdictis casib᷒. Sꝫ cōpositio vel remissio siue quitatio facta ab ecclesia expresse vel tacite siue presumptiue: ex hoc q̄ p tantū tp̄s pacifice sustinuit: q̄ aut nihil pro decima solueret᷑: aut min᷒ q̄ȝ decima.

Utrū Papa possit in huiusmodi dispensare. C. CXXXII.

Sed quō potest ecclesia absoluere aliquē tacite vel expresse a legittima prestatione decimarū: cum debeant᷑ iure diuino. Itē quō potest papa priuilegiū alicui dare de non dandis decimis. Ad primū dic: q̄ reuera ecclesia nō potest aliquē absoluere: vel remittere ius soluēdi decimas: ad quod semp tenent᷑ dñi prediorū. Sed bene potest absoluere vl' remittere ipsam prestationē: vel actū prestandi. sicut ↄcedo q̄ ex quo matrimoniū est consumatū inter fideles: neuter potest absoluere reliquū a vinculo matrimoniali: vel a iure mutue seruitutis: licꝫ posset absoluere illū ab actu vel executione illius iuris: cū de cōmuni consensu transeunt ad religionē. Potest etiā dici: q̄ in predictis casibus fingitur a iure: q̄ dñi prediorū breui manu soluerint ecclesie decimas: ⁊ rursus ecclesia redonauerit eis vel in totū: q̄n. s. ecclesia nihil consueuit recipere minus q̄ȝ decimā. vel in partē: q̄n cōsueuit recipere minus q̄ȝ decimā. Ad aliud potest dici: q̄ papa non dat priuilegiū alicui de decimis nō soluendis: nec dare potest: sed solūmodo ius administrādi pauperibus: ⁊ retinēdi sibi necessaria ex eis. Quod potest facere papa nō solum de decimis quas de iure cōi debent monachi: sed de illis quas alij debēt ecclesijs parrochia

notis. Uel dic q papa in his que nō pertinent ad articulos fidei. vel ad decalogū pōt dispensare τ pꝛiuilegia alicui cōcedere nō tamē canonē generalē cōtrariū statuere. Unde notauit Alanus q papa possēt alicui laico ɔcedere q nō solū nō daret decimas sed τ q reciperet ab alio nō tamen oībus laicis hoc posset cōcedere vt dicit nisi ex causa ad tēpus. sicut dicit fuisse cōcessum gallicis. Qđ tamē ibi dicit q necessario soluēde sunt decime que debentur lege diuina. intelligo quando nulla facta est cōpositio inter ecclīam τ dños pdioꝝ. vel qñ ecclesia nō remisit eas tacite vel expresse vt dictū est supra. vel qñ ecclesia īdiget. vel qñ exigunt auctoritate pape sciens reuocantis cōpositionē vel consuetudinem contrariam.

¶ De Quibus rebus dande sunt decime. C. CXXXIII.

Ex sūma de ca. Debēt dari decime de oībus fructibus terraꝝ. pomis arboꝝ. herbis hortoꝝ. Nutrimentis animalium. lana. lacte. feno. lignis. piscationibus. venationibus. fictis. pēsionibus. molendinis etiam de vento: balneis fullonicis argētarijs. metallarijs. lapidicinijs. Itē de negocijs. τ artificijs. τ ceteris bonis etiā de tēpore. Extra. iij. de decimis. Alexander. iij. Parrochianos vestros monere curetis: vt de prouentibus molendinoꝝ piscarioꝝ feno τ lana decimas ecclesijs quibus debētur cū integritate persoluāt.

Idem parrochianos tuos de apibus τ de omni fructu decimas persoluere ecclesiastica districtione compellas. Celestinus. iij. Fidelis homo de omnibus que licite potest acquirere decimas erogare tenetur. Ex summa fratris. U. Nūquid de rebus donatis legatis vel inuentis vel iure successionis acquisitis debēt dari decime. Alanus notauit q nō. τ q ex his tantū que naturaliter vel ex operibus suis quis acquisierit tenetur soluere decimas de alijs autem nō reperitur. Probabilius tamen videtur notasse. D. scilicet q legatarius τ donatarius tenētur dare decimas de re donata vel legata. licet decimata fuerit a legatore vel donatore. filius tamen quia omnia bona patris pertinēt ad ipsū τ eius sunt quodāmodo quo ad proprietatem. si succedat patri nō tenetur ea decimare si decimata sunt a patre. sed heres extraneus tenetur ad hoc: sicut legatarius τ donatarius qui omne lucrū vel emolumentū quod ad ipsos peruenit tenētur decimare. Dicit etiam ibidē q fur raptor τ vsurarius si nō velint male ablata in totum restituere. tenent res huiusmodi decimare. quod tamen intelligit vt credo si res ille nō fuerant a domino decimate. Ex sūma de casibus. Ex predictis patet q quedā sunt decime personales. τ quedā prediales. Sed querit vtrum oēs decime sint in precepto an prediales tantū. quia vix dantur alicubi decime personales. preterea in lege domini nō vident precepte nisi prediales. Dicit autem Inno. q ille quippe necessario soluēde sūt. que debentur ex lege diuina vel loci cōsuetudine approbata. Ius vero positiuum siue humanum tollit cōsuetudo. Si ergo personales decime nō dei sed hominū precepto debentur. videtur q cōsuetudo cōtraria a culpa liberet nō soluētes. consilium tamē sanū esset vt soluerent vel saltem auctoritate episcopi τ ecclesiarum quibus essent persoluende erogarent.

¶ Utrū de male acquisitis debeant dari. C. CXXXIIII.

Queritur vtrum de iniuste τ turpiter acquisitis teneatur quis dare decimas. vt de meretricio. fenore. rapina. τ similibus. videtur q nō quia qui offert sacrificium de substātia pape τc. Item nō accipies mercedē prostibuli. honora deū de tuis iustis laboribus. Econtra videt. q2 licet meretrix turpe meretricet. non tñ turpiter accipit. Itē delictū nō debet imunitatē tribuere. vt ait Aug. So. decimaꝝ alie psonales alie pdiales. In psonalibus disting. q2 aut est trāslatū dominiū pecunie decimāde in accipientē τ non cōpetit repetitio. vt in meretrice τ histrione: vel nō: vt in fure raptore symoniaco vsurario. In pmo casu ille tenet dare sꝫ ecclesia nō dꝫ recipe qdiu ille est ī scelere. ne videat approbare delictū eius. sicut τ qñq; respuit ecclīa oblatiões aliquoꝝ ob detestationē criminis in quo iacēt vtputa notorie diffidentiū raptoꝝ τ vsurarioꝝ meretricis. vel propter aliud crimen notoriū τ horrendū. Sed postq̄ penitētiā acceperint pōt ecclesia decimas etiā pteritas recipe. In scdo casu. s. cū nō trāsfertur dominiū. vel trāsfert. sed cōpetit repetitio. ecclesia non debet recipe. Ad pdiales autē soluēdas tenet quilibet indistincte etiā inimicus τ iudeus. τ ecclesia pōt licite recipere. q2 ille non intuitu persone sed prediorū dantur. Ex sūma fratris. U. Nota q sm. D. in symonia τ vsura nō transfertur dominiū. sm aliquos transfert sꝫ. sm omnes competit repetitio. quia debitor potest repetere ab vsurario. Ecclesia vero in cuius iniuriam commissa est symonia potest repetere a symoniaco.

¶ Qualiter τ qñ debeant dari. C. CXXXV.

Ex sūma de casi. Dande sunt decime non deductis expēsis indistincte: si sunt prediales. Si vo sint psonales. i. de negocio: vel artificio: vt de alijs q̄ nō cōputant fructibus terre: distinguit vtrū surgant de rebus decimatis: an nō. In pmo casu deducunt expense in secūdo nō. Itē debēt dari prediales statim cū fructu pcipiunt: τ anteq̄ separet inde census: vel tributū: vel simile. Si tñ facta fuerit pmo talis sepatio: sicut rustic9 tenet decimare qđ sibi remanet: ita dñs de hoc qđ de aceruo indecimato accepit. Personales aūt pñt dari in fine anni: vt sic maioꝝ vtilitas pueniat ecclesie. q si p minutias soluerent. Agnos aut pullos: vitulos: τ huiusmodi. nec tenet dare optimos nec deteriores sed mediocres: vel sicut trāsierint sub virga pastoris. qđ eni decimū venerit sanctificet dño. Indignū eni est dare deo qđ dedignatur hō. Diuisionē canonicā habes. xij. q. ij. quatuor. Uerū q2 illud in paucis ecclesijs obseruat: credo in talibus ɔsuetudini standū eē. Extra. iij. de deci. Mā. qua. eos cogatis vt decimā statim frugibus collectis psoluāt: τ de subtractis τ retentis dignā satisfactionē exhibere pcurāt. Inno. iij. Circa res factas vel acq̄sitas de pecunia decimata: qñ ipse vēdunt: credimus deducēdas expensas: τ de residuo qñ de lucro decimas psoluēdas. vt si vēdat domus: ager: vinea: cliban9: molendinū: grex: aut quelibet merces. Expensas tñ q̄ sunt pro fructibus pcipiēdis ex illis de quibus fructus peruenīt nō credim9 deducēdas: etiā si fuerint decimate: qñ salua decima fructus efficiunt eoꝝ qui faciūt ipsas expensas. Fruct9 aūt ipsos alienari posse non credim9 nisi cū onere decimarū. nec pro restaurādo detrimēto quarūlibet rerū ex quibus decime psoluunt: credimus deducēdas expensas de pueētibus decimādis: q2 penes dñm res pmanēt restaurāde: vt si pars aliq̄ moriat armēti: aut deterioretur: vel vnica portio mercis deperiat: vel totus clibanus destruat.

In cōcil. ge. Cū autē in signū vniuersalis dominij qñ quodā titulo speciali sibi dñs decimas reseruauit: exactionē tributoꝝ τ cēsuū pcedat solutio decimarū: vel saltē hi ad quos census vel tributa in decimata peruenerit: cū res cū onere suo trāsit ad eū p cen. ec. decimare cogant ecclesiasticis: quibus de iure debent.

¶ De Mora decimandi. C. CXXXVI.

Ex summa de casibus. Quid si quis vendidit aceruū frumēti ante solutionē: q̄s tenet ad solutionē: Dico q vterq; tenet. tenet vēditor propter dolū quē cōmisit: τ quia habet preciū qđ succedit loco rei. τ etiā emptor: q2 res trāsiuit ad eū cū onere decimarū. τ ita potest ecclesia petere a quo maluerit. Credo tñ q si obiciat: a vēditore liberatus est emptor: vel ecōuerso. Absit eni q ecclesia suum recipiat cū augmēto. Itē si emptor fuit bone fidei: τ soluit decimā: tenet ei vēditor. si fuit male fidei nō tenet: nisi expresse dictū fuerit et cautū. Sed tñ vterq; debet agere penitentiā de dolo τ qñ furtū q cōtrectauerūt decimā inuito dño. In foro tñ penitētiali tutū est q si emptor persoluit decimam: sibi restituat: nisi forte ex casu sic emptor nō inuenit deceptus in re: quia bene valet adhuc preciū.

Ex sūma fris. U. Uidet tñ quibusdā: τ pbabiliter: q in hoc casu nō teneat vēditor in foro penitētiali ad restituendū emptori quod soluit ecclesie: cū sit licitū ɔtrahētibus se inuicē decipe: dū tñ absit fraus τ dolus: τ nō vltra dimidiū iusti precij fiat deceptio. Ex sūma de ca. Itē qđ si aliq̄s furtiue: vel etiā violenter armata manu rapuit totū aceruū: vel partē de area rustici ante solutionē decimarū. Nūquid tenet rusticus ecclesie: Sol. Dominiū decime residet penes ecclesiā: τ ante sepationē statim collectis fructibus debet dari. ergo si nō soluant statim cū cōpetēter solui pñt: in mora est rusticus: ergo piculū spectat ad ipm: q̄re tenet ecclesie. Si vo nō erat adhuc in mora: τ violēter sibi ablatū est ab extraneo cui nō potuit phibere nō tenet: sed aget ecclesia ɔtra raptorē. Et hoc teneas pro regula q semper posterior mora nocet ei per quē fit. Scdm hoc dico q si rusticus erat in mora tempore violentie: tenet ad totalem decimā totius aceruī. Dabit enim ecclesia rustico suas actiones contra violentum. Si vo ecclesia in recipiendo erat in mora: de residuo tñ recipiet decimā: nisi in casu. s. si propter morā ecclesie: sine qua non audebat tāgere fructus: rusticus non reposuerat fructus quos alias reposuisset in locum securū. tunc quicquid asportatur cedit in periculum ecclesie ad minus vsq; ad complementum decime. Ecclesia eni non debet petere lucra cum damnis alioꝝ. Ex summa fratris. U. Credo tamen: q si de cōsuetudine aut cōstitutione aliqua non licebat rustico tollere τ reponere fructus suos: nisi de licentia ecclesie: si ecclesia fuit in mora dandi licentiam: ecclesia tenebit ad restitutionem damni rustico.

¶Que persone tenent᷑ decimam dare. C. CXXXVII.

Ex summa de ca. Dantur autēꝫ decime a laicis. Monachi vō nigri: canonici seculares ⁊ regulares tenent᷑ dare decimas de omnibꝰ possessionibus suis exceptis noualibus. ceteris qꝫ nutrimētis animaliū suoꝝ: nisi sint vlteriꝰ specialiter priuilegiati a papa vel nisi possint se ꝑscriptione tueri. Ex summa fratris. V. non est verū de secularibus canonicis qꝛ nō tenent᷑ ad decimas de noualibus soluendas parrochijs in q̄bus sunt terre eoꝝ. Ex sūma de casibus. Itē qḋ dictū est de clericis secularibꝰ restringūt quidam ad mansuꝫ ecclesie. Nā de predijs patrimonialibus tenentur dare illi ecclesie in cuius parrochia sita sunt. Alij dicūt ꝙ si nō recipiūt ecclesiastica sacramēta ab illa ecclesia nō tenent᷑ dare aliter sic. Vel dic ꝙ si deseruiūt illi ecclesie nō tenent᷑. alias sic. Itē leprosi tenent᷑ dare decimas nisi de hortis ⁊ aīalibꝰ. Ex sūma fratris. V. Solos illos leprosos ītelligo nō teneri ad soluēdas decimas de horti ⁊ animalibus q̄ viuūt in cōi. Si enim aliq̄s viuat, solitariꝰ in domo sua maxime si sit diues. nō credo ꝙ gaudeat isto priuilegio. Extra. iij. de decimis ⁊ pri. Paschasius. ij. Nouū genꝰ exactiōis est. vt clerici a clericis decimas exigāt illi profecto clerici qui a clericis spiritualiū ministerioꝝ labores accipiūt decimas eis debēt.

¶De his qui priuilegiati sūt in hac parte. C. CXXXVIII.

Ex summa de ca. Monachi albi templarij ⁊ hospitalarij hierosolimitani non tenent᷑ dare decimas de possessionibꝰ suis q̄s proprijs manibus vel sumptibꝰ excolūt. Secus est si tradāt rusticis excolēdas ad firmā. Itē qḋ dictū est ītellige de possessionibus q̄s habebāt ante generale cōcil᷑. De illis enim q̄ postea gratis sunt collate sibi vel q̄s ipsi emerūt pro monasterijs de nouo fundatis. qꝛ aliter nō licet eis emere tales possessiones de q̄bus decime debebātur ecclesijs etiā si illas ꝓprijs manibꝰ vel sumptibꝰ excolāt tenent᷑ ꝑsoluere decimas ecclesijs q̄bus rōne prediorūꝫ antea soluebant᷑.

Extra. iij. de decimis ⁊ pri. Alex. iij. Predecessores nr̄i fere omnibus religiosis decimas laborū suoꝝ cōcesserāt: sꝫ ꝑdecessor noster Adrianus solis fratribus cisterciē̄. ordinis ⁊ tēplarijs ⁊ hospitalarijs decimas laboꝝ suorū quos ꝓprijs manibus vel sumptibus excolūt indulsit. ceteris vero vt de noualibꝰ suis q̄ ꝓprijs sumptibus vel manibꝰ excolūt. ⁊ de nutrimētis animaliū suorū ⁊ de horti suis decimas nō persoluūt hac occasione decimas de alijs rebꝰ ecclesie sue nō possūt subtrahere. Innocē. iij. in ꝯcil᷑. generali. Nuper abbates cisterciē̄. ordinis in generali cōcil᷑. ꝯgregati ad cōmonitionem nostrā ꝓinde statuerūt. ne decetero fratres illiꝰ ordinis emerēt possessiones de q̄bus decime debebant᷑ ecclesijs. nisi forte ꝑ monasterijs nouiter fundatis cōmittant᷑ alijs excolēde a q̄bus ecclesie decime persoluant᷑. nec occasione priuilegioꝝ suorū ecclesie vlteriꝰ pregrauent᷑. Decreuimus etiā vt de alienis terris acquisitis ⁊ amodo acq̄rēdis etiā si eas ꝓprijs manibꝰ aut sumptibꝰ excolūt decimas ꝑsoluant ecclesijs q̄bus ratiōe ꝑdiorū antea soluebant᷑ nisi cū ipsis ecclesijs aliter duxerint cōponendū: ⁊ hoc ad ipsos ⁊ alios regulares q̄ gaudēt similibꝰ priuilegijs extendi volumus ⁊ mādamus. vt ecclesiaꝝ prelati promptiores ⁊ efficaciores existāt ad exhibēdū eis de suis malefactoribus iustitie complementū eorūq̄ꝫ priuilegia diligētius ⁊ ꝑfectius audeāt obseruare.

¶In q̄bꝰ casibꝰ ꝯtigat ꝓuilegiū hmōi cessare. C. CXXXIX.

Ex summa de ca. Itē hec oīa ꝓuilegia de decimis nō dandis nō defendūt in casibus quibusdā. videlicet cū pactione vel trāsactione tenent᷑ ad easdē soluēdas. Vel cū parrochialis ecclesia in cuius parrochia ꝑdia sita sunt enormiter ledit᷑ vel cū eas soluēdo renūciant tacite priuilegio. Ex sūma fratris. V. Querit᷑ quāto tēpore vel quotiēs quis faciens cōtra priuilegiū amittat illud ī posterū. Rn̄deo. Quidā dicūt ꝙ si semel fecerit cōtra sciens se tutum renunciare ꝓsumit᷑. Vincen. distinxit ꝙ si priuilegium datur ad faciendū. perditur nō vtendo per. x. annos. si datur ad nō faciendūꝫ. ⁊ papa retinet sibi aliquid iuris in eo nō pōt renunciari tali ꝓuilegio expresse: sed tacite potest. Sed si nihil sibi reseruauit renunciari potest huiusmodi priuilegio. Johā. vero distinxit ꝙ si quis directe faciat contra priuilegium impetratum etiam semel perdit ipsum. Si vero non seruat priuilegium vel non tuetur se illo tunc perditur nisi suo tempore. Extra de priuilegijs. accedentibus. ⁊ hec diuersitas cōtingit. qꝛ plus peccat qui directe venit cōtra priuilegiū. q̄ꝫ qui nō vtit᷑ illo. Alij dicunt ꝙ si priuilegiū est odiosum. perdit᷑ per vnum contrarium actum. si fauorabile non perditur nisi legitimo tempore prescribatur. Alij distniguunt. ꝙ si datum est in fauorem persone vel personarū: perdit᷑ semel veniēdo cōtra eū. Si autē in fauorē ecclesie nō perdit᷑: nisi ꝯtra illud fuerit ꝑscriptū legittimo tp̄e. s. spacio quadraginta annorū ad minus.

¶An a iudeis debeat ecclesia decimas accipere. C. CXL.

Extra de deci. Alex. iij. De terri q̄s iudei colūt pru. t. t. m̄demꝰ: vt eos ad decimas ꝑsoluēdas: vel possessionibꝰ penitus renūciādas cū oī dis᷑. cōpellas: ne forte occasiōe illa ecclesie valeāt suo iure fraudari. Ex. v. de vsuris Inno. iij. in cōcil᷑. ge. Participij christianoꝝ subtractionis pena iudeos cōpellēdos decreuimꝰ ad satisfaciēdū ecclesijs pro decimis ⁊ oblationibꝰ debitis: quas a christianis de domibꝰ ⁊ possessionibꝰ alijs ꝑcipere cōsueuerāt anteq̄ꝫ ad iudeos quocūq̄ꝫ titulo deuenissent: vt sic ecclie ꝯseruent᷑ indemnes. Ex sūma fris. V. Si ergo iudei ne ecclesie damnificent᷑ tenent᷑ ad oblatiōes huiusmodi: q̄re nō tenent᷑ ad decimas ꝑsonales: cū silr̄ debeant᷑? Rn̄deo Credo ꝙ q̄n iudei nihil habent nisi de vsura: ecclesia non debet ab eis accipe oblatiōes: ne videat᷑ cōicare pctis eoꝝ. Vbi aūt aliq̄d habent iusto titulo: potest ecclesia ab eis exigere oblationes debitas: quia ille sunt q̄si prediales. decimas aūt ꝑsonales exigere nō debet ab eis: cū nō recipiant iudei ab ea ecclesiastica sacra: nec audiāt diuina. Nec facile est estimare quantū intersit ecclesie parrochiali iudeos habitare in illa parrochia q̄ntū ad decimas ꝑsonales: q̄ ꝓueniunt ex industria hoīs. Nec est cōtra extra. e. ad audientiā. vbi innuit᷑ ꝙ iudei cōpellēdi sunt ad decimas ⁊ oēs ꝓuētus alios: quos de parrochianis fidelibꝰ (si ibi habitarēt) ꝯseq̄ret᷑ ecclesia singulis annis recōpēsare. qꝛ sicut ibi notauit Laur̄. hoc intelligendū est de ꝓuētibꝰ predialibꝰ: nō ꝑsonalibꝰ: ad quos iudei nō tenent᷑: vt dicit Quod tn̄ intelligit vt credo: q̄n iudei nō occupāt in parrochia loca vbi christiani solebāt habitare: ⁊ a quibꝰ ecclesia ꝯsueuit oblatiōes ⁊ hmōi decimas recipe. alioq̄n ecclesie potuerūt ab his hmōi ꝓuentus exigere. De hoc tn̄ dic vt supra de iudeis.

¶Quibꝰ ꝑsonis vel ecclesijs soluēde sint decime. C. CXLI.

Ex summa de ca. Sūt aūt dāde ecclesijs ⁊ clericis: ī quoꝝ parrochia predia sita sūt: etiā si clerici sint male vite ⁊ male dispēsantes ipsas decimas. Sed q̄d de clericis q̄ habētes sufficiēs p̄rimoniū recipiunt decimas de talibꝰ? Dicit Hiero. Qui bonis parentū ⁊ opibus sustentari p̄nt: si qḋ pauperū est accipiūt: sacrilegiū ꝓfecto incurrūt: ⁊ ꝑ abusionē taliū iudiciū sibi mādūcāt ⁊ bibūt. Dicas ꝙ si isti deseruiūt ecclie sicut debēt: ⁊ has decimas nō recipiūt vt eas in malos vsus ꝯsumāt. Sed vt inde paupibꝰ ꝓuideant nō peccāt: al᷑s cōmittūt sacrilegiū. Itē si illo recipiēte aliq̄ fame moriant᷑: ipse est reus homicidij. Ex sūma fris. V. Quid si ꝑ medietatē pascant᷑ in vna parrochia: ⁊ ꝑ aliā medietatē in alia. Alanus notauit: ꝙ in hꝯ casu equū est decimas diuidere eadē rōne: si ꝯtinue iaceant in vna parrochia: ⁊ pascant᷑ ꝯtinue in alia. ꝯsuetudo tn̄ tenēda ē in talibꝰ.

Extra. iij. de deci. ⁊ pri. Lucius. iij. Equū est vt illi ecclesie decime personales reddant᷑ ab eis: in q̄ ecclesiastica ꝑcipiūt sacra. decimas vō messiū vel fructuū arborū si coluerint in aliq̄ parrochia q̄ꝫ in ea in q̄ habitāt: q̄m a diuersis diuersa ꝯsuetudo teneat᷑. Tu intelligas in hoc casu: ꝙ ꝑ ꝯsuetudinē diu obtentā ibidē noueris obseruatū.

Inno. iij. Perceptio decimarū cū ad parrochiales ecclesias de iure cōi ꝑtineat: decime noualiū q̄ fiunt in parrochijs earūdē: ad ipsas ꝓculdubio ꝑtinere noscunt᷑: nisi ab his q̄ al᷑s ꝑcipiūt decimas causa rōnabil᷑ ostēdat᷑: ꝑ quā appareat noualiū ad eos ꝑtinē decimas.

Ex sūma de ca. Pone ꝙ aliq̄s habēs domiciliū in vna parrochia colat predia in alia. alius pascit pecora in vna parrochia: sed habet caulem siue ouile in alia: cui ecclesie soluentur decime? Sol᷑. Ad primū dico: ꝙ decimas ꝑsonales debet ꝑsoluere illi ecclesie vbi ꝑ totū annū vel frequētiꝰ audit diuina: ⁊ recipit eccl̄iastica sacra. Prediales vō debēt ꝑsolui illi ecclesie: in cuius parrochia predia sita sunt. Si tn̄ sup hoc eēt certa consuetudo: standū eēt ei. Itē si dubitet᷑ de ꝯsuetudine vtrū decime prediales dande sint capellis vbi audiunt᷑ diuina: vel ecclie baptismali? Dico ꝙ ecclesie baptismali debent dari prediales: personales vō capelle. Ad aliud dico: ꝙ de lacte feno ⁊ lana detur decima illi ecclesie in cuiꝰ parrochia pascua sita sunt: qꝛ cū inde suscipiāt totū nutrimentū: tales decime ꝑdiales censent᷑.

¶Qualiter monachis licet decimas accipere. C. CXLII.

Causa. xvj. q. j. Gratianꝰ. De monachis aūt queritur vtrū decimas dare vel accipe eis liceat. In quibꝰ hec discretio seruāda est: vt de agris ⁊ vineis que ad propriū stipēdiū colunt᷑: decimas sibi retineant. Sed vt dicit᷑ predia monachorū siue precio sint empta: siue pro salute aīaꝝ oblata: anteq̄ꝫ in ius eoꝝ venirēt baptismalibus ecclesijs

siue quibuslibet alijs primitias ꝛ decimas persoluebãt. Ille autẽ ecclesie suo iure priuari nõ possunt. Unde in magocieñ. cõcil. statutum inuenit. Siqͥs clericus vel laicus vel vtriusqꝫ sexus ꝑsona proprietates siue loca vł res alicui dare delegauerit decimationũ inde prouentũ priori ecclesie legitime assignatũ abstrahere nullã habeat potestatẽ. Itẽ ex cõcil. tabiloñeñ. Ecclesie antiquit⁹ cõstitute nec decimis nec vlla possessione priuent̃ ita vt nouis oratorijs tribuantur: Sed auctoritas illa magocieñ. cõcil. de venditore vel donatore loquit̃. diffiniens ꝙ ille qui vendit aut donat nõ potest ꝓuentũ decimationũ illi ecclesie subtrahere. cui pri⁹ legitime fuerat. assignatus. Monachi autẽ decimas ꝛ primitias nõ auctoritate vendẽtis aut donantis: sed auctoritate eius cõcil. ꝛ Paschalis pape detinẽt. Qꝺ autẽ decime episcopoꝝ cõsensu licite monachis tribuant̃: beatus Hieronymus Damaso pape scribit dicẽs: quoniã quicquid habent clerici pauperũ est. ꝛ domus illoꝝ oĩbus debẽt esse cõmunes. susceptioni peregrinoꝝ ꝛ hospitũ inuigilare debẽt. maxime curandum est illis vt de decimis ꝛ oblationibus cenobijs ꝛ xenodochijs qualẽ valuerint ꝛ potuerint sustentationẽ impẽdant. liberũ est enĩ monachis ꝛ spiritalibus viris deũ colentibus ꝛ timẽtib⁹ decimas ꝛ oblationes cunctaqꝫ remedia cõcedere. ꝛ de iure suo in dominiũ illoꝝ ꝛ vsũ trãsferre nec tam in pauperibus paupertatẽ ꝙ̃ religionem attẽdere. Ibidẽ. q. vij. Sicut auctoritate Hiero. decimas male possessas vel detẽtas cũ consensu episcopoꝝ licet monachis recipere de manu laicoꝝ. ꝛ eas ꝑpetua stabilitate tenere. sic ꝛ ecclesias a laicis male possessas vel detentas. cũ consensu episcoporum licet monachis ad ordinandũ recipere. ꝛ eis in perpetuũ ꝓuidere. Extra. iij. de decimis. ꝛ pri. Inno. iij. Quedã monasteria ꝛ cõuẽtuales ecclesie in multis parrochijs maiores decimas ꝑcipiunt ꝛ minutas de quibusdam fructibus annuatim perceptis non fuerunt decime ꝑsolute. ꝛ infra. Respondemus ꝙ si fructus predicti de illa terra ꝓueniunt de qua monasteria vel cõuentuales ecclesie aliquos percipiebant ratione decimarũ prouentus eis proculdubio decime fructuũ debentur eorũ. cum ipsis terra illa ab antiquo fuerat decimalis. ꝛ nõ dꝫ vna eadẽqꝫ ecclia diuerso iure cẽseri. alioqͥn parrochialib⁹ eccłijs ꝑsoluant̃ ad q̃s de iure cõi spectat ꝑceptio decimarum.

Quod ecclesie baptismalis ius non potest ad aliam nisi per episcopum transire. C. CXLIII.

Causa. xvi. q. i. Quod autẽ dicit̃ vt antiquiores ecclesie ꝓpt̃ nouas nec decimis nec vlla possessione priuẽtur. non ita intelligendum est. vt nullo modo credatur licere episcopo aliquã partem decimationum vel possessionũ vnius ecclesie alteri pro tẽpore tribuere. Sicut enim papa duos episcopatus in vnum potest redigere. ita vnus ꝓprio cõsentiẽte episcopo in duos potest diuidi. vel etiã metropolitano inuito quelibet ecclesia ab eius iurisdictione apostolica eximi auctoritate. Unde Greg. minor scribit Bonifacio. Precipimus vt iuxta canonũ statuta vbi multitudo excreuerit fidelium. ex vigore apostolice sedis debeas ordinare ep̃os. pia tamen contemplatione vt nõ vilescat dignitas episcopatus. Gratianus. Sicut ergo duo episcopatus suprascripto modo in vnum possunt redigi. ꝛ vnus in duobus valet diuidi. sic ꝛ episcopus de baptismalib⁹ ꝛ parrochianis ecclesijs facere potest cũ cõsensu suorum clericorũ. Qꝺ cum factum fuerit illa pars populi que supponitur nouis ecclesijs a iure prioris ecclesie absoluat̃. Ius ergo ecclesiarũ ita interpretandũ est. vt nisi episcopo disponẽte alijs ecclesijs fuerit assignatum in nullo priorum redditũum ĩminutionem patiantur. In sacris enim canonibus prefixũ est vt decime iuxta dispositionẽ ep̃i distribuant̃.

Quod ius decimarũ cadit in laicum. C. CXLIIII.

Ibidem Hiero. ad Damasum papam. Quod autẽ beatitudo tua quesiuit. vtrũ vsus decimarum ꝛ oblationũ secularib⁹ ꝓuenire possit. nouit scitas tua: oĩno nõ licere ꝓtestãtib⁹ hmõi oĩb⁹ diuinis auctoritatib⁹ paternoꝝ canonũ. Ex sũ. de ca. Quid ergo de militib⁹ ꝛ alijs laicis q̃ recipiũt decimas fere vbiqꝫ terraꝝ. possunt ne eas recipe in aliquo casu sine mortali. videt̃ ꝙ nõ. dñs enim ꝑcepit eas dare leuitis. Itẽ Gre. Laici si ab ep̃is vel regib⁹ vł q̃buslibet ꝑsonis decimas accepint. nisi ecclesijs reddiderint sciãt se sacrilegij crimẽ ꝯmittere: ꝛ eterne dãnatiõis penã icurrere. Ecõtra videt̃ ꝙ possint eas tenere in feudũ ab ecclia. Itẽ expsse videt̃ h̃ dicere Inno. iij. ex̃ de his q̃ fiũt a ꝑla. sine ꝯsen. ca. cũ ap̃lica. de his inq̃t decimis intelligim⁹ q̃ ꝑpetuo sunt laicis in feudũ cõcesse. Ex summa fris. U. Nec distinguit a q̃b⁹ cõcesse. vtrum ab ecclia vel laicis. Unde credo ꝙ siue ab ecclesia siue a laicis perpetuo sint in feudum concesse. sufficit solius episcopi cõsensus absqꝫ auctoritate diocesani ad hoc ꝙ ꝯferant̃ alicui ecclesie vel religioso loco. quod tñ verũ est si a tp̃e ex quo nõ extat memoria taliter sint cõcesse: ꝛ ante conciliũ lateraũ. sub alexandro celebratũ. Idẽ frater Ray. Itẽ h̃ hꝫ ꝯsuetudo general: q̃ est optima legũ interpres. ꝛ etiã aliter totus vere mũdus esset in damnatione. Sol. Ad hoc saluo meliori iudicio dico cũ Jo. ꝛ c. ꝙ decime duplici iure debent̃ ecclesijs. s. intuitu diuini obsequij in eis ꝑstiti: hoc iure cũ sit mere sp̃ũale nõ pñt a laico detineri: qꝛ tale ius nõ cadit in laicũ. Itẽ debent̃ in signũ vniuersal' dominij. ꝛ hoc iure cũ sit ciuile cadere pñt in laicũ. nõ tñ vniuersaliter id est nõ quo ad proprietatẽ: sed quo ad fructuũ ꝑceptionẽ. Frater. U. Nõ suo nomine principaliter: sed nomine ecclesie habendã penes quã remanet ius ꝛ proprietas percipiendi decimas. Frater Ray. Hodie tñ a tempore cõcilij lateraũ. celebrati sub Alexan. nullo modo valet collatio decimarũ facta eis: cũ talis alienatio vel infeudatio ibi fuit prelatis penitus interdicta. Unde si ius nõ spirituale nec proprietas: sed percipiendi fructus tp̃ales fuit concessum ante dictũ conciliũ militi in feudũ. ꝛ ipse bene iuuat ꝛ defendat ecclesiam: sicut fidelis vasallus potest excusari. Al's si vnum istoꝝ defuerit: in periculũ aĩe sue tenet. Uel dic ꝙ nullo tp̃e potuerũt dari in feudũ quo ad ius tp̃ale seu ciuile: ita ꝙ trãsirẽt ad heredes: sicut et feudũ. Inutilit̃ enĩ esset tũc ius sp̃ũale apud ecclesiã: qꝛ sicut sine aĩa nõ potest viuere corpus: ita sine tẽporalib⁹ sp̃ũalia non possunt consistere. Frater. U. Prima opinio benignior est. ꝛ ideo magis amplectenda. Sed de iure ciuili (vt dictũ est) in laicũ cadere pñt: et iure hereditario ad successores trãsferri: aut ex donatiõe vel alio titulo transire ad extraneos ad sĩlitudinẽ alioꝝ feudoꝝ. Qꝺ aũt dicit magister inutiliter allegãdo dicit: qꝛ ex quo ecclesia recipit seruitiũ debitũ a vasallo nõ inutilit̃ remanet penes eã ius sp̃ũale. Qꝺ autẽ obicit illud extra. e. ad h̃. decretal' illa forte loquit̃ de decimis datis in feudũ post dictũ ꝯcil'. vel de illis q̃ nõ erãt date in feudũ: sed gratis ꝛ simpliciter: ibiqꝫ omni seruitio iure hereditario possidende.

De Prohibitione infeudationis decimarũ. C. CLV.

In lateranensi ꝟo cõcilio ꝓhibita est infeudatio decimarũ: in quarũ possessione est ecclesia ab antiquo: ꝛ de quib⁹ nõ fuerat laicus infeudatus. Quod dico quia si feudatarius laicus decesserit: poterit forte ep̃s heredẽ eius vel extraneũ: si heredem nõ habeat: de illis infeudare. Aut si huiusmodi feudus a feudatario sit alienatus: ita ꝙ ꝑ ep̃m facile recuperari non possit: põt forte ep̃s illud in feudũ alicui laico cõcedere: quia illud recuperet: ꝛ in feudũ ab ecclesia recognoscat. Ar. extra de feu. ex parte. Et idem potest cõcedi ꝓbabiliter de decimis illis q̃ a tp̃e: ex quo non extat memoria tenent̃ a laicis: nec eas recognoscũt se tenere ab ecclesia: potest. s. dici ꝙ ep̃s possit de eis laicos infeudare: cũ ꝑ hoc ip̃m ꝓcuretur vtilitas ecclesie: quia possessio directi dominij restituit̃ ecclie ꝑ infeudationẽ huiusmodi. Quid si nescit̃ de decima huiusmodi quã tenet miles: vtrũ sit de antiq̃s datis ante cõcil'. vel de datis de nouo in feudũ post cõciliũ. Dic ꝙ si a tp̃e a quo nõ extat memoria miles huiusmodi ꝛ antecessores eius quiete ꝛ pacifice tenuerũt eã: et recognoscẽtes se eã tenere ab ecclesia mediate vel imediate: ꝛ reddentes ibi debitum obsequiũ ipsi ecclesie: vel alij nomine eius: presumendũ est benigna interpretatione ꝙ sit de antiquis: al's non est presumendũ ꝙ iuste teneat.

De Priuilegio militum. C. CXLVI.

Frater Raymundus. Quid de militib⁹ cataloníe: q̃ nitunt̃ se tueri ꝓuilegio ap̃lice sedis indulto: vt dicũt quondam comiti barchenoneñ. in fauorẽ christianitatis ꝛ fidei catholice: vt. s. decimas oĩũ locoꝝ q̃ paganis expulsis reducẽt ad cultũ dei: possꝫ licite retinẽ: int̃ milites ꝛ ꝓncipes terre sue: q̃ ip̃m iuuarent ad h̃ diuidẽ. numq̃d pñt tales decimas licite retinẽ. Itẽ numq̃d liberant̃ ꝛ excusant̃ rustici a pctõ soluẽdo militib⁹. Ad p̃mã dico saluo meliori iudicio: ꝙ si ꝓuilegiũ fuit ꝯcessũ in ꝑpetuũ sibi ꝛ suis successorib⁹: ita ꝙ fuit reale: ꝛ ꝓpter tã fauorabilẽ cãm: ꝛ a sede ap̃lica pñt licite tenẽ vel ad tp̃s vł in ꝑpetuũ: iuxta formã in ecclia expssã. Fallit tñ in q̃tuor casibus. Prim⁹ si postea sũt abusi ꝓuilegio: ipugnãdo. s. ecclesiã quã defẽdẽ tenebant̃: vel nõ iuuãdo pro posse ad ampliãdũ ꝯ paganos cultũ sidei christiane: ꝓpter qꝺ ꝓuilegiũ ẽ ꝯcessũ. Secũd⁹ si fecerũt postea sciẽter ꝯ ꝓuilegiũ. Terti⁹ si ꝓpter illud ꝓuilegiũ grauat̃ enormit̃ ecclesia: in cui⁹ ꝓrochia ꝑdia sita sunt. Quart⁹ si renũciauerũt illi ꝓuilegio. Adde q̃ntũ casũ: si cõmiserũt aliqꝺ enorme scelus ꝯ ecclesiã a q̃ tenebãt feudũ: videlicet occidẽdo vel mutilãdo ausu temerario ꝑ se vł ꝑ alios rectorẽ vł aliũ clericũ ecclie. Ad secũdũ dico: ꝙ si rustici sciũt vel credũt milites licite ꝛ auctoritate ecclie recipe: excusant̃

presertim cũ ecclesia non petat ab eis nec cõtradicit militibus quod scit ꝛ videt recipe decimas. Alias si sciret eos illicite recipe nõ liberarent. Si tñ ꝓpter metũ psoluerẽt excusant a peccato nõ a toto ſʒ a tãto. Frater Uuilhelmus. Credo sine preiudicio ꝙ vbi ecclesia nõ petit ab huiusmodi rusticis decimas ſʒ permittit tolli a militib⁹: liberantur omnino rustici nec peccant taliter soluendo. nisi placeat eis ecclesiam taliter defraudari a iure suo.

¶ De decimis noualium. C. CXLVII.

Frater Raymũdus. Item prefati milites post to ꝙ decimas licite possint retinere. nunquid ex illa generalis priuilegii perceptiõe poterũt petere decimas noualiũ q̃ postea facta sunt vel fuũt vel illarũ rerũ de quib⁹ antiq̃t nõ cõsueuerũt dari decime. vt de oliuis ꝛ similib⁹. dico ꝙ nõ possint licite petere decimas noualiũ. imo debent solui ecclesie. q2 talia priuilegia artãda sunt nõ ampliãda. Secus dico in priuilegio psonis religiosis ɔcesso. extra. e. ex pte tua. Frater Uuilb. Ibi dicit̃ cuidã abbati ꝙ cũ cõcessum sit ei maius. s. vt decimas de laborib⁹ terre parrochiaꝝ suaꝝ integre percipiat. quare ꝛ de noualib⁹ eas exigere põt. q2 vbi maius cõcedit̃ minus cõcessuꝫ etiã esse videt̃. Istud tñ intelligunt quidã de ecclesijs pleno iure subiectis monasterijs vel de illis q̃ sunt eis cõcesse in vsus ꝓprios. q2 tũc ratiõe ecclesiaꝝ percipiũt decimas. alias vbi nihil habẽt iuris in ecclesijs. ſʒ in decimis aliquã portionẽ. dicũt priuilegiũ hmõi nõ esse extẽdẽdũ. ſʒ poti⁹ restringẽdũ. Frater Raymũdus. Decimas aũt illaꝝ reꝝ q̃ nõ ɔsueuerãt decimari. videt̃ ꝙ possũt petere ipsi milites eo ꝙ eis terra illa ab antiquo fuerit decimalis ꝛ vna eadẽq3 res nõ debeat duplici iure cẽseri. Sʒ illud verũ ẽ in monasterio vel in ecclesia. Secus forte posset dici in laico ad similitudinẽ eius qd̃ dictum est de noualib⁹: vnde in digest. dicit̃ ꝙ fundo vẽdito exceptis lapidicinis. nõ vident̃ p illã exceptionẽ excepte nisi lapidicine q̃ tunc apparebãt licet plures alie esse possent in fundo q̃ nõ apparebãt. Frater Uuilb. Eodẽ mõ ille sole decime vident̃ esse concesse laicis. ꝛ de reb⁹ illis solis de quib⁹ soluebant̃ tpe ɔcessiõis. Frater Raymũ. Itẽ q2 in ambiguo semp tutior via est eligenda. vnde ɔsulendũ est vt soluant̃ ecclesie parrochiali. Frater Uuilb. Eodeꝫ modo credo ꝙ miles vel aliq̃s laicus q̃ hactenus nõ ɔsueuit decimas psolueret de terris suis rediẽs ad cor velit eas psoluere. soluere dʒ eas parrochiali ecclesie. nõ illis q̃ ex sola prescriptiõe decimas hactenus perceperũt. Frater Raymũ. Itẽ posito circa idẽ ꝙ monasteriũ vel ecclesia prescripserit decimas alicuius parrochie. ibi dico ꝙ decime noualiũ ꝛ illaꝝ reꝝ q̃ nõ cõsueuerũt decimari debẽt nõ obstãte tali prescriptione solui ecclesie parrochiali ad quã de iure cõi spectat perceptio decimaꝝ. Et p hoc nota plerosq3 epos malefacere. qui oẽs decimas noualiũ sue dyoc. ꝛ alias quascũq3 possunt a militibus recuperare sibi vsurpãt qd̃ nõ lʒ de iure. nisi cũ illa noualia vel alia nõ sit ĩfra terminos alicuius prochie. vel nisi aliã cãm rationabilẽ ostẽdãt.

¶ Qualit̃ decime pñt de manu laicoꝝ redimi. C. CXLVIII.

Ex summa de ca. Quid si miles detinet iniuste decimas nec põt ecclesia recuperare ab eo. nunquid poterit eas redimere sine periculo symonie vtiq3 dũ tñ fiat auctoritate epi ad cuius dispositioneꝫ spectãt decime. ꝛ q2 auctoritas iudicis multũ excusat in talib⁹. Frater Uuilb. Ego credo ꝙ si parrochialis ecclesia vellet redimere huiusmodi decimas ab iniusto detẽtore. nõ est necessaria auctoritas epi. q2 cuilibet lʒ ius suũ redimere. nec est aliq̃ symonia ex pte redimẽtis. q2 nõ dat tpale p spũali. ſʒ tñ tpale p tpali. s. p fructib⁹ decime detẽte iniuste a milite. iusq3 spũale pcipiẽdi decimas remanet semp penes ecclesiã a quocũq3 fruct⁹ iniuste vsurpentur. sed nec hmõi miles lʒ al's peccet cõmittit symoniã acipiẽdo pecuniã inde. q2 nihil spũale vẽdit. põt tñ esse symoniacus intẽtiõe sola. ꝛ volũtate nõ re ipsa si. s. intẽdat vẽdere aliqd̃ spũale. Si aũt alia ecclesia q̃ parrochialis velit hmõi decimas redimere necessaria est auctoritas epi. ꝛ credo ꝙ sufficiat auctoritas eius sine ɔsensu capituli qñ rediment̃ decime laicis perpetuo in feudũ ɔcesse. sicut sufficit in gratuita concessiõe vbi tñ fieret hmõi redẽptio ab alia ecclesia q̃ a parrochiali. tutius esset ꝙ oĩa ponerent̃ in manu episcopi ꝛ postea epus aliquid dari faceret ꝛ laico ab illa ecclesia.

¶ Qualiter possint in pignus recipi. C. CXLIX.

Ex summa de ca. Idem credo ꝙ põt eas ecclesia recipere in pignore. sicut ꝛ quãlibet aliã possessionẽ quã miles similiter detinet violẽter ꝛ iniuste. nec tenetur in talibus fructus computari in sortẽ. dũ tamen non pertineant huiusmodi decime ad alienos ecclesias quas non debent recipere a laicis. Extra. iij. de decimis ꝛ pri. Grego. ix. Interdicimus vniuersis ecclesiasticis psonis vt decimas detentas a laicis ad alienas ecclesias pertinentes in pignus recipere ab eisdem laicis non presumant. Frater Uuilhelmus. Alienaꝫ esse a quocũq3 creditore credo ecclesiã. nisi ille creditor sit sacerdos prochialis vel talis psona ad quã ptinẽt hmõi decime de speciali priuilegio vel catholica donatione. vnde credo ꝙ nec epus nec cathedralis ecclesia hodie potest recipe decimas prochialium ecclesiarũ. licet etiã in eis habeãt ius patronatus. nec aliqua alia ecclesia q̃ prochialis. vel q̃ illa ad quã ptinẽt hmõi decime. de speciali priuilegio. nec põt eps hodie in hac pte pstare auctoritatẽ. ſʒ anteq̃ edita eẽt illa decre. extra. eo. interdicim⁹. pmittebat̃ episcopis prestare sup hoc auctoritatẽ q̃tũ ad decimas ꝑpetuo in feudũ laicis ɔcessas vel detentas ab eis a tpe ex quo nõ extat memoria. nõ q̃tũ ad illas que post ɔcil. lateranẽ. Alexã. vsurpate sũt ab eis de nouo in quarũ alienatiõe nõ sufficit auctoritas epi. Quid aũt de illis q̃ ante huiusmodi ꝓhibitionẽ receperũt hmõi decimas in pign⁹ aucte epi. nũ qd̃ eas pñt retinẽ mõ facta ꝓhibitiõe ita ꝙ nõ ɔputent̃ fruct⁹ i sorteꝫ. Rñdeo sine piudicio. credo ꝙ sic cũ ɔstitutiones noue nõ extendant̃ ad pterita sed ad futura. licet alibi semp cõtrariũ notauerim.

¶ Quare de cã prohibite sunt impignorari. C. CL.

Sed quare facta est hmõi inhibitio ꝛ quare nõ põt eps pstare auctoritatẽ sup hmõi impignoratiõnẽ cũ possit auctoritatẽ pstare sup ꝑpetua alienatione qd̃ mai⁹ ẽ. vt in ꝑ. decre. cũ aplica. Rñdẽt quidã ꝙ ideo facta ẽ hec ꝓhibitio vt facili⁹ sic reuerterent̃ decime ad prochiales ecclias. Ego credo ꝙ iõ facta est. q2 sp malũ fuit vel ad minus spẽs mali ꝓpter vsuram vel spem vsure cũ creditor intẽderet aliquid nõ suũ recipere vltra sortẽ al's mutuũ nõ daturus. ſʒ in ꝑpetua alienatione non est malũ vel species mali. ꝛ ꝓpter hoc episcop⁹ potest auctoritatem prestare super hmõi perpetua alienatione. sed nõ impignoratiõe. Si aũt sine auctoritate episcopi ante prohibitionẽ predictam aliq̃ psona ecclesiastica recepit hmõi decimas in pignus. tenetur fructus oẽs quos inde recepit restituere non laico qui nullũ ius ibi habuerit. ſʒ ecclesie prochiali. vel cũ ea bona fide ɔponere. Fidẽ bonã dico cũ ille q̃ facit restitutionẽ exponit se ad plenariã restitutionẽ faciendam. nisi quatenus fuerit ei remissuꝫ liberaliter ꝛ sponte. Si aũt talis miles siue laicus ille iuste tenebat decimas illas in feudum. credo ꝙ creditor qui sine auctoritate epi illas recipit in pignus tenetur fructus computare in sortem. ꝛ quod vltra sortem receperit restituere predicto laico.

¶ Q2 fruct⁹ in sortẽ nõ oporteat ab ecclia ɔputari. C. CLI.

Quid si miles de assensu epi dedit ꝓprietatem decime aliene ecclesie retẽto sibi vsufructu. nũqd̃ illa ecclesia poterit recipe illũ vsufructũ in pign⁹ non cõputatis fructib⁹ in sortẽ. Rñdeo ex quo hmõi donatio facta est inter viuos ita ꝙ ꝓprietas iam est ecclesie acq̃sita. cum vsufructus debeat seq̃ ꝓprietatẽ regulariter si miles ille ꝓpria auctoritate retinuit vsufructũ. põt ecclesia illa: illuꝫ recipere in pignus fructibus nõ ɔputatis in sorteꝫ. q2 nihil recipit nisi quod suũ est ecclesia. si aũt epi auctoritate ꝛ ecclesie illi⁹ cõcessus est ei vsufructus: vt eo ipso illum iuste possideat. tenetur ecclesia fructus cõputare in sorteꝫ si illũ recepit in pignus. Frater raymũdus. Qd̃ aũt dixi de decimis. s. ꝙ possint in pignus recipi nõ cõputatis fructib⁹ in sortẽ. Idẽ intelligo de oĩbus possessiõib⁹ emptis de illis fructib⁹ iniuste perceptis. In hoc tñ est differentia q2 nõ cõcedereꝫ ista de decimis nisi cũ aliter non possent recupari. Sed in alijs possessionib⁹ nõ req̃ro aliud. nisi ꝙ miles iniuste detineat. Frater Uuilhelmus. videlicet q̃tũ ad hoc ꝙ ecclesia ad quam ptinẽt possit eas redimere ab iniusto detentore vel in pignus accipere. Qd̃ ait idem intelligo. s. ꝙ hmõi possessiões possint recipi in pignus nõ cõputatis fructib⁹ in sortem. nõ videt̃ tutũ hoc dicere. q2 hmõi possessiones sic empte vident̃ eẽ emptoris. q2 sicut res empta de furto nõ est furtiua. nec res empta de vsura est vsuraria. sic nec possessio empta de fructib⁹ iniuste pceptis possideri videt̃ iniuste. Sed ideo dicit hʒ magister. q2 priuilegiũ est ecclie. sicut ɔtingit in milite ꝛ minore. Frater Raymũdus. De feudo dico ꝙ si ecclesia recipit in pignore feudũ quẽ miles tenet p eã: si durante pignore recipit ab eo seruitiũ feudi tenet̃ fructus ɔputare in sortẽ al's nõ. hoc aũt volunt quidam extendere ad colonias rusticoꝝ qd̃ nõ approbo. imo dico ꝙ si ecclia recipit coloniã coloni sui in pignore. dʒ fructus in sortẽ cõputare deducto iure suo ꝛ laborib⁹ ꝛ expẽsis. q2 sup hoc nullũ priuilegiũ inuenio ecclesie cõcessuꝫ. Frater Uuilhelm⁹. Et credo ꝙ hoc est spãle priuilegiuꝫ ecclesie. vnde nõ est extẽdẽdũ ad reges ꝛ ꝑncipes seculares q̃tũ ad feuda que tenentur ab eis. Sed quomodo põt habere priuilegium

[illegible] ecclesia [illegible] videat. cũ [illegible] ꝙ prohibet in mutuo aliq̇d recipe vltra sortē. Rn̄deo ecclesia intelligiť siue fingiť sub tali onere vel conditiōe cōcessisse feuda sua qḋ potuit facere. qꝛ lꝫ cuilibet ab initio imponere rei sue onus quod voluerit.

¶ De Laico qui decimas iniuste detinet ꝛ illo q̇ satisfactionē offert. C. CLII.

Causa. vj.q.vj. Laici aūt nec sua nec epoꝝ auctoritate decimas vel ecclesias possidere possūt vnde greg.vij.ait: decimas quas in vsus paupeꝝ ɔcessas esse canonica auctoritas demonstrat. a laicis possideri aplica auctoritate ꝓhibemꝰ. Siue enī ab epis vel regibꝰ vel q̇buslibet ꝑsonis eas acceperint. nisi ecclesie reddiderint: sciant se sacrilegij crimē cōmittere. ꝛ eterne dānatiōis crimē incurrere. Itē ex ɔcil. rhotomageñ. Oēs decime terre siue de frugibꝰ siue de pomis arboꝝ domini sunt ꝛ illi sanctificanť. Gratianꝰ. Si vō fundatores ecclesiaꝝ ad inopiā vergere cepint: ab eisdē ecclesijs tpalis vite suffragia ꝑcipiāt. hoc distinguēdū est q̇d iuris fundatores ecclesiaꝝ in eis habeant vel q̇d nō habeāt ius. s. ꝓuidēdi ꝛ ɔsulēdi sacerdotalē inestiēdi sꝫ nō habēt ius vēdēdi vel donādi vel vtēdi tanq̄ ꝓprijs: vt ergo ex his auctoritatibꝰ colligiť de manu laicoꝝ ecclesie nō sunt recipiēde nisi ɔsensu epoꝝ. Extra.iij. de decimis ꝛ pri. ex ɔcil. lateranē. Prohibemus ne laici decimas cū aiarū suaꝝ periculo detinētes in alios laicos possint aliquo mō trāsferre. Si q̇s vō recepit ꝛ ecclie nō reddiderit christiana sepultura priueť. Ex sūma de casibꝰ. Quid si aliq̇s longo tpe recepit vel retinuit decimas nūc venit ad satisfactionē asserēs se ignorātia ꝛ simplicitate peccasse: vel etiā scienter ꝛ postulat sibi remitti intuitu dei ꝛ elemosyne qḋ accepit vel retinuit in preterito cū aliť oporteret eū cū sua familia mēdicare. Dico ꝙ pōt ecclesia petere oēs decimas preteriti tpis. sꝫ si videat istū ɔtritū ꝛ p̄ces suas niti veritate: dꝫ ei tanq̄ pauperi dimittere: vnde viuat. cū hoc idē esset ei datura postea. h̄ tñ dꝫ facere eps ꝛ pōt etiā sine ɔsensu capituli cū sic decime ad ecclesiā reuertanť. Frater Uuilh. Credo ꝙ ꝛ si diues sit pōt ei gratis dimittere. vel in totuꝫ. vel in partē qḋ male acceptum est. ex quo in posterum vult cessare a tali receptione ꝛ ecclesiam restituere iuri suo.

¶ De Primitijs. C. CLIII.

Ex sūma de ca. Primitia est prima pars fruguꝫ dn̄o offerenda. Iuxta illud Exod. Primitias frugū terre tue deferes in domū dn̄i dei tui. Itē in canone diciť: Precipientes statuimꝰ vt decime ꝛ primitie seu oblatiōes viuoꝝ ꝛ mortuoꝝ ecclesijs dei fideliter reddanť a laicis: vt in dispositiōe episcopoꝝ sint. quas q̇ retinuerint a sancte ecclesie cōione sepenť. Est aūt danda sacerdoti parrochiali. olim q̇ plurimū .xl. partē dabāt q̇ minimū sexagesimā. ꝛ hoc in aridis ꝛ liq̇dis. In fetibꝰ aūt primogenitū dabiť. H. tñ dicit de ducentis vnū. La. ꝛ. J. dicūt ꝙ cētesimū. Ego credo stādū esse cōsuetudini vt quelibet ecclesia seruet cōsuetudinē suā si habet. Si non habet recurrat ad cōsuetudinē: vicinarū ecclesiarū. si inueniat ibi diuersas consuetudines illā sequatur que magis tendit ad mediocritatē vel que a pluribus cōseruať. Si enī ecclesia esset tenuis nec haberet sacerdos vnde posset sustētari. satis tunc diceret illā consuetudinē eligēdā q̄ amplius soluit vel saltē mediū īter illas. Extra.iij. de decimis p̄mitijs ꝛ oblatiōibꝰ. Hiero. sup ezech. Traditionē accepimus hebreoꝝ ꝙ q̇ plurimū .xl. partem dabant sacerdotibus: qui minimū .lx. Inter .xl. ꝛ .lx. licebat quodcūq̄ voluissent offerre. quod igitur in pētatheuco dubium derelictum est hic specialiter diffinituꝫ est propter sacerdotū auaritiā ne amplius a populo exigant in primitijs offerendis.

Frater Uuilh. Circa p̄mitias soluēdas vł nō soluēdas sꝫ ꝙ p̄mitie dicuntur quedam aliquote inter .xl. ꝛ .lx. credo standum esse consuetudini. ꝛ credo ꝙ nusq̄ aut in paucis locis hodie exiguntur huiusmodi primitie aut redduntur. vnde dicunt quidam ꝙ preceptuꝫ de primitijs ceremoniale fuit quod etiam quidā dicunt de decimis vel ad minus ꝙ fuit ꝑtim morale. partim ceremoniale. morale quātum adhoc ꝙ domini prediorum necessaria ministrarent leuitis ꝛ seruientibus in templo. Ceremoniale quātū ad illam aliquotā que decima appellatur ꝛ sicut dicunt quidā ꝙ preceptū de sabbato morale est quo adhoc ꝙ semel in septimana cessetur ab operibus laboriosis vt vacetur deo. Ceremoniale quātū adhoc ꝙ preceptū est hoc fieri .vij. die. Unde dicūt ꝙ vbi ecclesia abūdaret alijs redditibus ꝛ possessionibus nullus hodie teneretur dare decimaꝫ vel aliquotam de fructibus suis. nec preceptū de decimis soluēdis fuisset ꝑ canones innouatū. Sed huic opinioni ɔtradicit illa decre. in aliq̇bꝰ. q̄ dicit ꝙ q̄dā decime debenť lege diuina: q̄dā ex loci ɔsuetudine approbata. Credo ēt ꝙ vbi ɔsuetudo est ꝙ nihil soluať vel exigať de huiusmodi primitijs excusant a pctō nō soluētes si tñ hm̄oi ɔsuetudo sine ɔtradictione obtenta est a tempore ex quo non extat memoria.

¶ De Oblationibus. C. CLIIII.

Ex summa de ca. Species oblationum sꝫ tres q̄tū ad presentē materiā. Una est alicuiꝰ rei donatio gratis facta inter viuos deo vel ecclesie. Alia est alicuiꝰ rei donatio deo vel ecclesie facta causa mortis. que hodie ad exemplū ꝛ instar legatoꝝ redacta est. vt idē iuris sit in vtroq̄. Tertia est quotidiana ꝛ vsualis quā faciunt fideles ad altare vel manū sacerdotis. Sunt aūt dande sacerdoti parrochiali tñ: qꝛ pro pctīs offerunť. ꝛ illi tenenť ex officio orare pro populo. vel si alie ecclie offerantur prelato eiusdē ecclesie dande sunt.

Frater. Uuilh. Donatio causa mortis ē cum quis magis vult se habere q̄ eū cui donat vel eundē magis q̄ heredē suuꝫ. Differētia est inter legatū ꝛ donationē causa mortis in quibusdā. qꝛ legatum ab herede semꝑ tradiť. Donatū vō causa mortis quandoq̄ ab herede. quādoq̄ a testatore tradiť. Itē in donatione causa mortis obligatur donans ꝛ non in legato. Item si quis accusat testamentum amittit legatum non donationem causa mortis. Alś si ex alia causa rescinditur testamentuꝫ. ꝛ donatio causa mortis. hec ꝛ quedam alia circa distantiam vel cōuenientiam legati vel donationis causa mortis notari solent. C. de donat. cau. mo. Ex summa de casibus. Oblationes in prima ꝛ secūda specie necessario sunt soluēde. adeo ꝙ qui non soluerint ꝛ maxime oblationes defunctorum. sacrilegi iudicantur. Causa.xiij.q.ij. Ex concil. carthagineñ. Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesijs aut difficulter reddunt tanq̄ egentiū necatores excōmunicenť. In tertia vero specie. s. oblationis quotidiane dicit. H. ꝙ necessario sunt soluende. ꝛ qui non soluerit debet excōmunicari. De consecra. dist. j. Oīs christianus procuret ad missaruꝫ solennia aliquid deo offerre ꝛ reducere ad memoriam quod deus per moysen dixit: nō apparebis in cōspectu meo vacuꝰ. Alij cum quibus sentio intelligunt illud. c. oīs de oblatione interiori. vel bonoruꝫ operum. vel de consilio. Alia duo. c. intelligantur de alijs oblationibus de quibus supra dictū est. In hoc tamē concordant ꝙ si esset pauper sacerdos. nec haberet vnde sustētaretur posset eis subtrahere diuina officia. qꝛ nemo cogiť (vt ait apłs) suis stipendijs militare. Itē credo ꝙ si de consuetudine parrochiani in certis ꝛ precipuis aliquibus festis offerre. possunt cogi ad tenendam piam consuetudinem non a presbytero per officij subtractionē sed ab epō cuius officium est in talibus implorandum extra de si. consti. ad apostolicā. In summa nota ꝙ quedam ꝑsone scelerate ꝛ criminose sunt: a quibus sacerdotes non debent recipe oblationes in criminis detestationem. ꝛ sunt sex quas require supra.

¶ De Feriarum transgressione. C. CLV.

Ex sūma de ca. Dicunť ferie q̄si forie. eo ꝙ prestant vacationē ab his que agi ɔsueuerūt in foro. Uel dicunť quasi festiue. Feriarū alie sunt ꝉpanee. vt q̄ danť pro fructibꝰ colligēdis ꝛ sunt duoꝝ mensiū. Alie repentine. vt que danť a principe ob rē ꝓspere gestam vel qꝛ deuicit saracenos vel hereticos. vel natus est ei filiꝰ. Alie solennes siue festiue. videlicet natalis dn̄i. sancti stephani ꝛ ceteroꝝ sanctoꝝ. Itē dedicatio cuiusq̄ oratorij. Et ille festiuitates quas singuli episcopi in suis episcopatibus cū populo collaudauerunt q̄uicinis ibi tm̄ cōmorantibꝰ indicende sunt nō generaliter oībꝰ. hoc tñ vltimū intellige de sanctis canonizatis auctoritate romane ecclesie. qꝛ episcopus nō posset per se aliquē sanctū canonizare. extra de reliquijs ꝛ veneratione sanctoꝝ cuꝫ ex eo. Ex summa fratris Uuilhelmi. Ibi diciť ꝙ non licet publice venerari aliquē pro sancto sine auctoritate pape q̄uis per eū plurima fiant miracula. Rogationū quoq̄ tres dies non obseruanť a labore manuali de cōsuetudine. Ex hoc autē qḋ scriptum est. sex diebus operaberis. Ar. habetur ꝙ operari est in precepto q̄tū ad dies profestos. qḋ bene credo. Sed distinguēdū est inť opa qꝛ ad alia opa tenenť clerici. ad alia milites ad alia rustici. Ex summa de casi. In diebus festiuis debent homines vacare hymnis ꝛ psalmis ꝛ canticis spiritualibus. Item predicationi ꝛ virtutibus ꝛ regulari discipline magis q̄ in alijs. vt autem istis possint melius vacare debent abstinere ab omni opere seruili. non solum a peccato quod proprie seruile diciť eo ꝙ faciat hominem dyaboli seruum. sed etiam a mechanicis. ꝛ ab agricultura ꝛ ab alijs secularibus videlicet vt mercatura non fiat. nec placituꝫ. nec aliquis ad mortem vel ad penā iudicetur. nec super sacramenta iurenť nisi pro pace fiēda. Extra.ij. de ferijs. Alex.iij. Licꝫ scriptuꝫ sit de vespera in vesperam celebratis sabbata vestra. festorum tamē principium ꝛ finis iuxta eoruꝫ qualitatem ꝛ diuersarum regionum

consuetudinem debet attendi. ⁊ sicut magnitudo dierum exigit priꝰ incipere ⁊ tardius terminare.

¶ De Illis q̄ operant̄ in festis ꝓ necessitate. C. CLVI.

Ex summa de ca. Quid si vrgeat necessitas vel arare vel fructꝰ colligere in diebus dominicis vl' alijs festis ꝓpter periculū hostiū. q̄ in alijs diebꝰ caperēt vel occiderēt eos. Satis videt̄ ꝙ tūc possit ecclesia idulgere illis q̄ iustū habēt bellū. ⁊ q̄ tāta necessitate artātur diebꝰ dominicis opari ⁊ alijs festis. preterq̄ȝ in maiorībꝰ anni solēnitatibꝰ. Et etiā tūc si apparet maior necessitas ad victū suū ⁊ sustētationē necessariā acq̄rēdā. ita tn̄ vt de illis studeant ꝓ posse largiores elemosynas erogare. Et q꜠ necessitas nō hȝ legē. ⁊ ꝓpter talē necessitatē famis excusat̄ etiā aliq̄s a furto. q̄nq̄ȝ a toto q̄nq̄ȝ a tanto ꝓut maior vel minor est fames. Ex sūma fratris. V. Itaq̄ȝ lȝ in festis operari ⁊ ad muniēdū se ⁊ defendēdū. fossata facere ⁊ muros repare si hoc exigat vitādi periculi necessitas. ita tn̄ vt dispēset ecclesia eps̄. s. loci si cōmode possit adiri. al's credo ꝙ sufficit dispensatio simplicis sacerdotis discreti tn̄. tāta etiā posset esse necessitas ⁊ tam notoria. ꝙ auctoritate ꝓpria possent talia facere. At vō ꝓ quāta necessitate liceat opari in festis. potiꝰ ad boni viri arbitriū limitādū ē q̄ȝ ad aliquā doctrinā generalē. Credo aūt ꝙ si iacētibꝰ segetibꝰ in agris aut fenis in pratis si imineat tēpestas aut pluuia q̄ corrumpat aut deterioret multū talia sic a solo sepata. nō sūt ꝓhibēdi dn̄i rerū illarum ea remouere ⁊ indēnitati sue ꝓcauere. Carnifices etiā ⁊ pincernae que diebꝰ festis p̄parāt ea q̄ debēt vēdere in crastinū in mercato vel in statiōibꝰ suis. ⁊ ceteri q̄ p̄parāt victualia in diebꝰ festis. si die p̄cedēti nō potuerūt cōmode p̄parare. aut parata seruare sine piculo nō credo ꝙ peccēt mortalit̄. Illi etiā q̄ a dn̄is suis cōpellunt̄ opari in festis si iusto metu inducti hoc faciūt. vident̄ ꝑ necessitatē posse excusari. Qui vō cū debeāt vecturā bladorum dn̄is suis afferūt ea diebꝰ feriādis. vt reliq̄s diebꝰ ꝓfestis possint liberius ꝯsuetis ⁊ ꝓprijs vacare laboribꝰ nō sunt excusabiles in hoc: nisi forte arta necessitas ad hoc eos cōpellat. Scholaribꝰ etiā nō credo ꝙ liceat nō grāde aliq̄d tā scribere de quaterno in quaternū in diebꝰ huiusmodi. lectiones tn̄ suas quas sine scriptura nō possent memorie cōmendare vel sermones quos stilo aut plūbo notauerūt scribere: credo possunt. ⁊ lectiōes librorum quos audiūt corrigere. Locare etiā aut ꝯducere operas suas vel alienas ꝓpter corrigēdos libros diebꝰ hmōi nō debēt. Regulares aūt ⁊ sacerdotes q̄ absq̄ȝ vrgēte necessitate diebꝰ dominicis quadrigāt vel hmōi faciūt. cū exēplo suo ceteros corrūpūt nō audeo excusare a mortali. Qui aūt in vigilijs festiuitatū feriādarum mittūt quadrigas aut equos ad afferēda necessaria in die sancto si ea q̄ afferūt necessaria sunt ad ipsū diē. ita ꝙ sine illis nō possent cōmode trāsigere diē illū. nec ante potuerūt sup his afferēdis sibi ꝓuidere. excusari possunt ꝑ necessitatē. al's nō. maxie si hoc faciāt die festo vt vehicula sua ⁊ iumēta libere habeāt ad quotidiana opa exercēda. ꝑ hmōi etiā necessitatē excusari credo posse vectores mercium ad nūdinas vel loca remota. ⁊ vinorum q̄ trāsportant̄ ad remota loca cū sine graui icōmodo nō possint diebꝰ festis vacare ab eūdo ⁊ quadrigādo. De barbarijs aūt ⁊ minutoribꝰ ⁊ vectoribꝰ ꝑegrinorum in vehiculis suis aut iumētis. ⁊ de ferratoribꝰ equorum. credo ꝙ pn̄t excusari si in festis feriādis hoc faciāt. principalit̄ ꝓpter necessitatē eorum quibꝰ hmōi opas impēdāt. Si aūt principalit̄ ꝓpter questū aut cupiditatē improbā lucrādi talia faciāt. nō video quō debeāt excusari. Illi etiā q̄ faciunt radi barbas suas aut equos ferrari in festis huiusmodi cū nō potuerūt ante cōmode sup his sibi ꝓuidere. credo ꝙ sint excusabiles. Viatores etiā ⁊ cursores siue hoc faciāt ꝓ pecunia siue nō. nō audeo cōdēnare si hoc faciāt in festis maxime cū etiā sȝ legē cōcessū fuerit ire in sabbato hoc tamē nō vltra mille passus.

¶ De his q̄ operant̄ ꝓpter deū. C. CLVII.

Quid de illis qui in diebus festis tantum pro deo arant agros pauperum vel alias laborant ad opus eorum. vel quadrigando vel alio modo nūquid peccant. Respondeo. nō credo ꝙ vel dominicis diebus vel precipuis ⁊ maioribus solēnitatibus. scilicet festis christi ⁊ beate virginis. aut die passionis apostolorum petri ⁊ pauli talia liceat fieri. De ceteris autē festiuitatibus ⁊ diebus feriatorum pasche ⁊ penthe. quo ad hoc credo ꝙ liceat sequi consuetudinem regionis. quam scit episcopus loci ⁊ non reprobat. Si autē dubitetur. vtrū episcopus talia sciat ⁊ sustineat. recurrere debet sacerdos loci ad episcopum vt super hoc certificetur ab eo. Ad hoc autē ꝙ talia licite sustineantur aut fiant oportet ꝙ pro huiusmodi labore non reuocentur laborantes ab audiendis diuinis que tenentur audire. ⁊ ꝙ principaliter talia fiant propter deum non propter affectum carnalē. aut spem remunerationis terrene siue in pastu hominū laborātiū aut aīaliū. ⁊ ꝙ necessitas paupertatis illiꝰ cuiꝰ hec fiūt: hec videat̄ exigē. In p̄cipuis etiā festiuitatibꝰ ꝙ si nō sit ꝓhibitū vel ꝯsuetudini loci ꝯtrariū liceat aliq̄d opari ad edificationē ecclesiarum ⁊ sacrorum locorum ⁊ edificiorum: ad opus ministrorum ecclesie pauperū. p̄sertim eorum qui redditꝰ nō hn̄t. vt si oporteat trahi carrū ad ferendos lapides. vel in q̄drigis afferri ligna q̄ al's cōmode ferri non pn̄t ⁊ similia. vt si oporteat trāsferri lapides de loco ad locum. vel si oporteat mūdari aliquē locū. ita tn̄ ꝙ labor hmōi nō ꝑueniat vsq̄ȝ ad multā fatigationē ⁊ tedium ex diuturnitate laborandi: q꜠ cū huiusmodi festa rep̄sentāt quietē eterne patrie ⁊ delectationē nō credo ꝙ debeat in eis laborari ꝑ totū vel vsq̄ȝ ad nimiā fatigationem. vt dictum est. Vel propter hūc laborē dimittāt audire missam q꜠ nō debēt dimittere id ad quod tenent̄. ꝓpter id ad quod non tenent̄.

¶ De Quibusdam alijs casibus ad idem. C. CLVIII.

Nunquid peccant mortalit̄ q̄ vadūt ad mercata que fiūt die dn̄ica vel alijs festis maxime p̄cipuis. R̄ndeo si aliq̄s hoc faciat ꝓ sua necessitate aliq̄n nō ꝯsuetudinarie. nō credo ꝙ peccet mortaliter. Si aūt hoc ducat in ꝯsuetudinē aut hoc faciat ex improba cupiditate lucrandi. sicut faciūt mercatores. q̄ ꝓpter frequētanda mercata ⁊ nundinas vix aut nunq̄ȝ intrāt ecclesias suas. credo ꝙ peccēt mortaliter. In locis aūt illis vbi specialiter inhibita sunt ab ep̄o huiusmodi mercata vel nūdine. peccat q̄ ꝯtra hanc inhibitionē facit: ⁊ si ep̄s excōicauit oēs q̄ veniūt ad hmōi ꝓhibita mercata. etiā si aliq̄ de aliena dyocesi sciēter veniūt: incidēt in illā excōicationē: cū rōne delicti efficiant̄ de iurisdictōe illius ep̄i. Mercata tn̄ que fiūt de victualibꝰ ⁊ necessarijs ad diē q̄ntūcūq̄ȝ solēnē de pane vino ⁊ carnibus: gallinis: anseribꝰ ⁊ hmōi. nō credo esse illicita. aut facile ꝓhibēda: dum tn̄ ꝓpt̄ hoc nō se subtrahāt a diuino officio. Quid de molendinis ad ventū vel ad aquā. Respōdeo cū absq̄ȝ magna opa hominis officiū huiusmōi molendinorum expleri possit. credo seruandā esse ꝯsuetudinē regiōis nō ꝓhibitā a p̄latis circa feriationē a talibꝰ in festis feriādis. De molendinis aūt q̄ trahunt̄ ꝑ iumenta: credo ꝙ debēt q̄escere diebꝰ feriādis. cū sm̄ legē nō solū hoīes sȝ etiā iumēta iussa sint vacare sabbato. Illi aūt q̄ volunt se excusare de hꝰ ꝙ laborāt i diebꝰ feriādis post celebrationē diuinorum. ꝑ hoc ꝙ audierūt diuina querūt excusatiōes in peccatis. cū ⁊ ante ⁊ post debeāt vacare a talibꝰ. nō tn̄ ꝓpter q̄dlibet modicū opus peccāt mortalit̄. vt si q̄s forte trāseat ꝑ vineā suā aut agrū. ⁊ purget in vinea aliq̄d modicū q̄d remāsit purgādū ꝑ incuriā. aut reparet sepē q̄ in q̄dā sui pte rupta ⁊ iclinata ē. Quātū tn̄ laboris aut opis possit q̄s sine pctō facere die feriādo nō est determinatū. sȝ ad arbitriū bōi viri recurrēdū.

¶ De Fractione ieiuniorum. C. CLIX.

Ex sūma de ca. Indictum est ieiuniū. q̄n fuerit denūciatū ab oībꝰ obseruet̄. Ex summa fratris. V. Intellige ab omnibꝰ q̄ habent adultā etatē. credo ꝙ a. xx. ānis ⁊ supra. q꜠ ⁊ ea etate i veteri te. homines reputabant̄ idonei ad bellādū. nec an̄ hāc etatē credo eē aliquē cōpellēdū ad hmōi ieiunia. nec statim post: q꜠ q̄dā sūt in. xxj anno vel. xxij. debiliores q̄ȝ alij. xviij. Vn̄ in talibꝰ ad arbitriū boni viri recurrēdū est. Quid de laborātibꝰ in vineis fullōijs aut mineris metallorum ⁊ ceteris talibꝰ. vbi opꝰ est magno labore: nūq̄d tenent̄ ad hmōi ieiunia. R̄ndeo si adeo paupes sūt: ꝙ ꝑ seipsos oportet colere vineas ꝓprias ⁊ adeo debiles sunt ꝙ nō possint laborare nisi frangāt ieiuniū. aut si oportet eos locare opas suas vt ꝓuideāt sibi ⁊ familie sue q̄ forte nō iuenirēt q̄ ꝯducerēt opas suas nisi frāgerēt ieiuniū. nec aliūde sibi ꝓuidē pn̄t aut si serui sunt. aut rustici q̄ debēt opas dn̄is suis. nō credo ꝙ peccēt mortalit̄ soluēdo ieiuniū hmōi. Si aūt sūt diuites q̄ pn̄t ꝑ alios ꝯductos opari. nō excusant̄. sȝ si volūt laborare ꝑsonalit̄ ita partiant̄ laborē ꝑtī ante prandiū ꝑtī post prādiū laborādo. ꝙ nō opteat eos soluere ieiuniū. Credo eni in talibꝰ necessitatē excusare. q꜠ dicit. Gratianus de ꝯse. di. v. q̄dragesima. Quod ieiuniū. xl. nō est soluendū nisi necessitas infirmitatis cogat. Et de cōse. dist. iij. dicit̄ ieiunia legitima nō esse soluēda nisi grandis necessitas cogat. Credo etiā ꝙ nō tenet̄ mendicare ꝓpter huiusmodi ieiuniū seruādū. cū nō ꝯsueuerit al's mendicare. De ꝑegrinis aūt ⁊ viatoribꝰ dic ꝙ si tenent̄ ꝑegrinari q꜠ compellunt̄ exulare vel ire in exercitū. vel ad p̄ceptū ecclesie ire vltra mare tpe passagij iminente excusant̄ a ieiunio. si nō possunt cōmode ieiunare. Si aūt nō tenent̄ ad hmōi viationē: sȝ spōte hmōi ꝑegrinationē accipiūt peccāt iter aggrediēdo tpibꝰ ieiuniorum hmōi vel etiā an̄. si nō credūt ꝙ possunt ꝑficere ꝑegrinationē an̄ tpa ieiuniorum. ⁊ sic credūt ꝙ ꝓpter laborem oporteat eos soluere ieiuniū. ⁊ sup hꝰ monēdi sunt an̄. xl. a

sacerdotibus. ꝛ qui sic soluunt ieiunia huiusmodi ꝓpter spontaneã viationẽ tenent̃ alio tpe recõpẽsare: vel alias satisfacere ad cõsiliũ ecclesie. q2 nõ dimittit̃ peccatũ nisi ꝛc. ꝛ agere penitẽtiã de solutiõe ieiunij. Si autẽ aliquis aggrediat̃ viationẽ contra formã predictã ꝫ peccet aggrediẽdo. si tñ dũ est in via ꝛ ex cã necessaria soluat ieiuniũ nõ peccat ꝫ ex culpa sua venerit in hãc necessitatẽ. sicut ꝫ quosdã pollutio nocturna nõ est peccatum. vel qd fit tpe furoris. ꝫ ex culpa precedẽti pollutio puenerit aut furor. De cursorib⁹ diuitũ quor vsus est necessarius: credo q si nõ possunt ieiunare. excusant̃ si soluant ieiuniũ. cũ vo morant̃ cũ dñis suis in aliquo loco: aut cũ modicũ vadũt ieiunare debẽt. nisi forte immineat eius grãdis viatio quã vt possint perficere soluunt ieiunium paucis diebus ante.

Adhuc de eodem. C. CLX.

De seruientibus nobiliũ q pñt seruire ad mẽsas eoꝝ diutius ptrahẽdas. Si ex cã necessaria preueniãt aliquãtulũ horã comedẽdi ex toto. vel prelibãt modicũ ne deficiãt in seruiẽdo. ꝛ hoc faciũt iã positis mẽsis vel paꝝ ante. ita q ꝯtinuatione tpis totã debeat reputari vna mẽsa. nõ credo q peccẽt. sicut non peccãt seruiẽtes mediocriũ psonaꝝ. q surgũt de mensa dñoꝝ vt vadãt ad vinũ. vel portẽt exenia ꝛ reuertẽtes iteꝝ comedũt. Idẽ credo de regularib⁹ q debẽt legere ad mẽsam in refectorio. qd dictũ est de seruiẽtib⁹ nobiliũ: dũ tñ hoc faciãt licẽtiati. De nouitijs ꝛ iuuenib⁹ credo q sup soluẽdo tenent̃ magis discretioni platoꝝ suoꝝ aut dispẽsãtiũ: q̃ ꝓprio iudicio acq̄escere. De mulierib⁹ pgnãtib⁹ ꝛ nutricib⁹: dic q si timeat̃ pbabilit̃ de piculo eaꝝ si ieiunauerint vel de fetu in vtero vel de puero ad vbera. nõ solũ possunt ꝫ etiã tenent̃ soluere ieiuniũ. Pro quanta aũt infirmitate aut debilitate solui possit ieiuniũ ab infirmis ꝛ debilib⁹ arbitrio boni viri potius limitãdũ ẽ: q̃ p aliquã doctrinã generalẽ diffiniẽdũ. Si querat̃ vtrũ petẽda sit dispẽsatio sup solutiõe ieiunij. Dic si ꝯstat oib⁹ vicinis de cã ꝓpter quã soluẽdũ est ieiuniũ: nõ est necessariũ q petat̃ licẽtia aut dispẽsatio. Si aũt dubiũ sit ꝛ illis qb⁹ soluẽdũ est ieiuniũ: ꝛ alijs vtrũ sub sit cã necessaria: petẽda est dispensatio ab epo loci si cõmode possit haberi copia eius. aut nõ timeat̃ de piculo si expectet̃ epus. al's sufficit licẽtia vel dispẽsatio ꝓprij sacerdotis. auctoritate eni sua nõ ꝫ qs soluere hmõi ieiuniũ. Si aũt infirmo ꝯstat de sufficiẽtia cause: ꝫ alijs nõ ꝯstat. ꝫ timet pbabilit̃ q alij scãdalizent̃ si soluat ieiuniũ petere ꝫ licẽtiã alias nõ tenet̃. Qd aũt dicit̃ in canone de ieiunãdo in. iiij. feria ꝛ sabbato: vel locale est: vel loquit̃ de cõsilio ꝛ honestate. vel derogatũ est ei p ꝯtrariã consuetudinẽ. De ieiunio. vj. ferie credo q seruãda est ꝯsuetudo illoꝝ inter quos viuit̃: cũ videamus cisterciẽses ꝛ plerosq regulares nõ semp obseruare illud ieiuniũ.

Incipit liber Decimus.

De Crimine homicidij. C. I.

Ex summa de casi. Dicto de criminib⁹ que cõmittunt̃ principalit̃ in deum: restat de his q̃ specialiter in pximũ. Et pmo de homicidio: qd inter cetera magis abhorret ecclesia. Homicidiũ est hois occisio ab hoie facta. Si eni a boue vel cane ꝛ hmõi: nõ dicit̃ ꝓprie homicidium. Est aũt homicidiũ dictũ quasi hois cediũ. Spẽs homicidij sunt plures. naꝫ aliud spũale. aliud corpale. Spũale fit q̃ꝗ modis. odiẽdo. detrahẽdo male ꝯsulẽdo. nocẽdo. victũ subtrahẽdo qdlibet istoꝝ ẽ mortale. Corpale ẽ quo hõ occidit̃ corpalit̃. Et hꝫ cõmittit̃ duplicit̃. s. lingua vel facto. Lingua trib⁹ modis. s. pcepto. ꝯsilio. defensiõe. qdlibet istoꝝ sitr ẽ mortale. Facto q̃ttuor modis. s. iustitia. necessitate. cãu ꝛ volũtate. de qb⁹. s. sigillati dicet̃ ifra. Ex sũma fris. U. Lũ dr̃ q aliqs sit homicida ꝯsilio: itelligo de cõsilio exhortatiõis vel approbatiõis nõ de ꝯsilio simplicis opiniõis siue opinatiõis. Si. n. alicui querẽti in genere an liceret alicui chrĩano clerico vel laico paganũ occidẽre nõ aio psuadẽdi ꝫ exponẽdi qd in hꝫ casu sentiret hꝫ esse licitũ rñderet. nõ credo q fieret irregularis. ꝫ ille cui talit̃ rñdisset paganũ postea iterficeret ex ꝯfidẽtia illius rñsionis. ꝫ etiã ille errasset in rñdẽdo. Pone q aliq custodiẽtes laborãtẽ in extremis de ꝯsilio alicui⁹ trãsuertãt ip̃m sup aliud lat⁹ vt citi⁹ moreret̃. nunqd sic irregulares. Rñdeo: si ex tali trãslatiõe vel versione citius morit̃. q2 forte pcludit̃ via anhelit⁹. vel rũpit̃ apostema ex violẽtia motus. ꝛ sic suffocat̃ cor ex sanie sup influẽte. vel ex cõsimilib⁹ causis. irregularis est q ꝯsulit ꝛ q facit. Si autẽ nõ citius morit̃: ex hac causa nõ icurrit̃ irregularitas. ꝫ sufficit penitere de peccato ꝛ mala intentione. Nec est presumendum q si hmõi transuersiones fiant fm sortilegiũ vetulaꝝ (sic q̃nq faciũt securim appõi ad caput morientes. vel alij aliud friuolum fieri vt citius moriatur) virtute hmõi habeant hec sortilegia. agi tamẽ pnĩa de pctõ. De penitentia. dist. j. Ex epistola clementis. Homicidioꝝ tria genera dicebat esse beat⁹ petrus ꝛ penam eoꝝ parilẽ. sicut homicidas interfectores fratrũ: ita detractores eorũ eosq odientes homicidas esse manifestabat. Itẽ Augu. Noli putare non esse homicidã qñ fratri tuo mala psuades vt scias q2 occidis. Audi psalmistam dicentem. Filij hoĩm dentes eoꝝ arma ꝛ sagitte. ꝛ lingua eoꝝ machera acuta ꝛc. Tantũ homicidium lege vetitum putabat̃ nõ aliud esse nisi corporis peremptio. Aperuit ergo dominus omnem iniquum motum ad nocendũ fratri in homicidij genere deputatum.

Utrum occidere liceat alicui. C. II.

Gratianus. Cã. xxiij. q. v. Quod aũt nulli liceat aliquẽ occidere illo pcepto pbat̃. quo dñs in lege homicidiũ phibuit dicẽs: nõ occides. Itẽ in euãgelio. Ois q gladium accepit gladio peribit. Itẽ Augu. donato. c. vnũ solũ. Ex occasione terribiliũ iudiciũ ꝛ legũ ne eterni iudicij penas luant. corrigi eos cupimus: non necari. nec disciplinam circa eos negligi volum⁹. nec supplicijs qb⁹ digni sunt coerceri. Sic ergo peccata eoꝝ ꝯpesce. vt sint quos peniteat peccasse. Itẽ Greg. c. Reos sanguinis defendat ecclesia. ne in effusiõe sanguinis pticeps fiat. Hinc apparet q mali flagellis sunt coercendi. nõ mẽbroꝝ trũcatione vel corpali morte plectendi. Sed obicit̃ illud qd dixit dñs ad moysen. maleficos si patieris viuere. Item qui coierit cum iumento moriat̃. Iteꝫ adulterij ꝛ blasphemie crimine notatus imisericorditer lapidari iubet̃. Nõnulli etiã in veteri test. inueniunt̃ malos trucidasse. nec trãsgressores legis ꝫ defensores appellant̃. Prohibet̃ ergo illo pcepto qsq sua auctoritate in necẽ alicui⁹ armari: nõ legis impio reos morti tradere. Qui eni publica ptãte functus ipsius legis impio malos perimit. nec illius pcepti transgressor. nec a celesti patria alienus habet̃. Unde Augu. ad publicolam. De occidendis hominibus ne ab eis quisq occidatur non mihi placet consiliũ. nisi forte sit miles aut publica functione teneatur vt non pro se hoc faciat sed pro alijs aut pro ciuitate vbi etiã ipse est accepta legitima potestate si eius congruit persone.

De diuersis causis occidendi. C. III.

Ex sũma de ca. Homicidiũ facto ꝯmittit̃. vt dictũ est. quattuor modis. i. iusticia. volũtate. necessitate. casu. Iustitia quidẽ vt cũ iudex vel minister reũ iuste cõdemnatũ occidit. hoc homicidiũ si fit ex liuore vel delectatiõe fũdẽdi humanũ sanguinẽ. ꝫ ille iuste occidat̃. iste tñ peccat mortaliter ꝓpter intẽtionẽ corruptã. Si vo fit ex amore iustitie nec peccat iudex ipsum ꝯdẽnando ad mortẽ. ꝛ precipiendo ministro vt occidat eũ. nec minister si iussus a iudice occidit condẽnatũ: peccaret tñ vterq mortaliter si faceret iuris ordine non seruato. Cã. xxiij. q. v. Aug. c. cũ homo ab homie occidit̃. Multum distat vtrũ fiat nocendi cupiditate: an iniuste aliquid auferendi. sicut fit ab inimico sicut a latrone. Aut vlciscẽdi vel obediẽdi ordine. sicut a iudice. sicut a carnifice. Uel euadendi vel subueniẽdi necessitate. sicut quando interimit̃ latro a viatore. hostis a milite. Et aliquãdo qui causa mortis fuit potius in culpa est: q̃ ille qui occidit. velut si quispiã decipiat fideiussorem suũ. atq ille pro isto supplicium legitimũ luat. Nec tñ omnis qui cã aliene mortis est: reus est. velut si stuprũ quisquis petat seseq si non impetrauerit interimat. Quid si filius patris timens pia verbera precipitio peat. qd si alius homine liberato vel ne alius liberet̃ sibiipsi mortem inferat. non ꝓpter istas alienaꝝ mortiũ causas aut sceleri cõsentiendũ est. aut vindicta peccati q nõ fit nocendi ꝫ corrigendi studio. aut ꝛ pia verbera tolleranda vel opera misericordie cohibenda sunt. hec cũ accidũt debem⁹ eis humanũ dolorẽ nõ pp illa ne accidãt recte factoꝝ repmam⁹ voluntatem.

De homicidio iusticie. C. IIII.

August. vbi supra. c. Miles cum obediẽs ptãti sub q legitime ꝯstitut⁹ est hominem occiderit. nulla ciuitatis sue lege reus est homicidij. immo nisi fecerit reus imperij. deserti ac cõtempti est. Qd si sua spõte atq auctoritate fecisset: crimẽ effusi humani sanguinis incidisset. Itaq vñ punit̃ si fecerit iniussus inde puniet̃ si nõ fecerit iussus. Idẽ in questionib⁹ Exodi. ꝛ habet̃ eadẽ vbi supra. c. Cum minister iudicis occidit eũ quẽ iudex iussit occidi. pfecto si id sponte facit homicida est. etiaꝫ si eũ occidat quem scit a iudice debuisse occidi. Itẽ ca. seque. Lex eterna ideo medio quodam loco posuit aliqua. vt in eis vsurpãdis merito reprehẽdat̃ audacia in exequẽ-

dis iure laudetur obedientia. Abraham si spontaneus in occidendo filio motꝰ fuisset. execrabilis haberet̃. at iubenti deo obsecūdās famatus est. Idē in questionibꝰ sup Math. c. Officia vindicte possunt implere boni bono aīo quō iudex: quō lex. Idē macedoniuꝫ. Nō frustra sunt instituta potestas regis: ius cognitoris. vngule carnificis. arma militis. disciplina dominātis. seueritas etiā boni pr̃is habeāt ista oīa modos suos. causas: rōnes: vtilitates. hec cū timent̃ ⁊ mali coercent̃: ⁊ boni quieti inter malos viuūt. Itē Hiero. super Hieremiā. c. Homicidas ⁊ sacrilegos ⁊ fenerarios punire: nō est effusio sanguinis sꝫ legū ministeriū. Itē Augu. ad lotbariū. Qui vitijs nutriēdis parcit ⁊ fauet ne ↄtristet peccātiū volūtatē tā nō ē misericors q̄ꝫ q̄ nō vult cultrū rapere puero ne audiat plorantē. ⁊ nō timet ne vulneratū doleat vel extinctū. Idē in li. de ci. dei. Nō est innocētie parcendo sinere vt in malū grauius incidat̃. pertinet ergo ad innocētis officiū nō solū nemini malū inferre. verūetiā cohibere peccato vel punire peccatū. vt aut ipse q̄ prius odio habebatur corrigat̃ experimēto. aut alij terreant̃ exēplo. Itē Urbanus. Nō enim eos homicidas arbitramur quos aduersus excōicatos catholice zelo matris ardētes aliquos eoꝝ trucidasse cōtigit. Nec tamē eiusdē ecclesie matris disciplina deserat̃. tenore quē diximus penitētiā eis indicito cōgruētē qua diuine simplicitatis oculos aduersus se complacare valeant. si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerunt. Patet ꝙ malos non solum flagellari sꝫ etiam interfici licet.

¶ Q. Non solum per iudices sed etiam per populos plerūq; fit homicidiū iustitie. C. V.

Gratianus vbi supra. in. c. remittunt̃. Sed querit̃ si ↄtingat aliquos malos puniri ab his q̄ nō habēt legitimā ptātē. an sint rei effusi sanguinis. hi ꝑ quos puniunt̃. De his itaq; scribit Ambro. Remittunt̃ peccata ꝑ dei verbuꝫ cuius leuites interpres ⁊ quidē executor ē. Puniūt̃ peccata ꝑ hoīes sic̃ ꝑ iudices q̄ ptāte ad tps vtūt̃. Puniūt̃ quoq; peccata etiā ꝑ populos (sic̃ legimꝰ) qꝛ sepe ab alienigenis dei iussu excitatis ꝓpter diuine maiestatis offensaꝫ subactus est populus iudeoꝝ. Gratianus. Hinc notandū est ꝙ aliquādo punit deꝰ peccata ꝑ nesciētes. sicut ꝑ sennacherib. ꝑ Nabuchodonosor. ⁊ ꝑ antiochū. ⁊ ꝑ p̃ncipes romanoꝝ. ⁊ ꝑ nōnullos reges gētiliū. populū israeliticuꝫ delinquenteꝫ aliqñ afflixit aliqñ captiuauit. Per sciētes peccata puniūt̃. sicut ꝑ filios israel voluit peccata punire amorreoꝝ ⁊ chananeoꝝ ⁊ aliaꝝ gentiū quaꝝ terrā israeliticis possidēdā dedit. quibꝰ etiā precepit vt nemini eoꝝ parcerēt sꝫ oēs morti traderēt. Cū igit̃ sic diuino iussu ad puniēdū peccata populi excitant̃. sicut populos ille iudaicus excitatꝰ ad occupādā terrā ꝓmissionis. ⁊ ad delēdas gentes peccatrices. sine culpa noxius sanguis effundit̃. ⁊ q̄ ab eis male possident̃: in ius ⁊ dominiū rite transeūt bonoꝝ. Cū vero occulto instinctu aliq̄ mouent̃ ad ꝑsequēdū malos. sicut sennacherib ⁊ ceteri q̄ populū delinquētē ꝑsecuti sūt. sꝫ occulto instinctu operāte. illoꝝ meritꝗ excitent̃ ad ꝑsequēdū. tñ qꝛ praua intētiōe peccata delinquētiū punire. sꝫ illoꝝ bona rapere. vel sue ditioni subicere querūt. nō sūt imunes a crimine. Apparet ergo ꝙ aliqñ per legitimā ptāteꝫ gerētes. aliqñ ꝑ populos diuino nutu excitatos mali ꝓ peccatis nō solū flagellant̃ sꝫ rite etiā ꝑdunt̃. nec est cōtrarium illud Aug. ad marcellinū. q̄ ꝓ circūcellionibꝰ supplicās: rogabat vt verberibꝰ eos coerceret. nō morte ꝑderet. Quis enī supplicando spaciū vite eis seruare poposcit. nō tñ legū seueritatē (qua tales morte plectunt̃) nō obseruādā docuit. Ex libello de actionibꝰ. Preterea sꝫ. l. cōiter oībꝰ īdultū ē īpune illū occidē. q̄ nocturnus ad agros intrauit. vel q̄ itinera frequētata insidijs aggressionis obsederit q̄ppe nemo dꝫ parcere militi: cui obuiare oporteat vt latroni.

¶ De homicidio necessitatis. C. VI.

Ex sūma de ca. Necessitate ꝑpetrat̃ homicidiuꝫ in sui vel reꝝ suaꝝ defensiōe. Sꝫ h̄ distingue. Quia aut illa necessitas fuit euitabilis. poterat enī euadere absq; occisiōe. ⁊ tūc est reus homicidij. Aut fuit ineuitabilis qꝛ occidit hoīeꝫ sine odij meditatiōe. imo cuꝫ dolore animi se ⁊ sua liberādo: cū alit̃ nō poterat euadē. Hic dicit̃ nō peccare. nec astringi dꝫ ad pniaꝫ nisi ad cautelā. ⁊ ꝓp ambiguū duplicitatꝗ. Interiorē tñ pniaꝫ dꝫ semꝑ habere. ⁊ q̄si suis peccatis ascribere ꝙ ī tātā potuit venire necessitatē. Bonaꝝ enī mētiū ē ibi culpas suas cognoscē vbi culpa nō ē. Ex sūma fratris. U. Q. dicit se ⁊ sua liberādo. h̄ sꝫ indubie laico q̄ pōt p̃riaꝫ ⁊ res suas armis tueri. ⁊ ꝑuenire in feriēdo. Sꝫ nunq̄d sꝫ clerico ꝓpter res suas tꝑales aliquē occidere. Rñdeo non. sicut notauit. Lau. extra. de homi. suscepimus. vbi dixit: ꝙ sꝫ clericꝰ latronē possit cape: vt res suas recupet. nō tñ ligare aut tenere: cum res suas al's habere possit. vbi irregularis iudicatur quidā q̄ captos a se ⁊ socio suo latrōes ligauit. quos socius eiꝰ ligatos postmodū interfecit timēs ne ab eis interficeret̃. Sed nunq̄d fratribꝰ p̃dicatoribꝰ aut minoribꝰ vel alijs regularibus licet sua defendere: cuꝫ aliq̄s vult eos spoliare. Rñdeo. cuilibet vim vi repellere licet incontinenti. ⁊ cū moderamīe inculp. tu. aīo defendēdi nō vlciscēdi nisi hmōi viri renūciauerit ꝑ votū obligādo se ad oppositū vl' alio mō ad h̄ teneat̃. Dixerūt tñ q̄dā: ꝙ nō repcutē ē p̃ceptū ꝑfectis: impfectꝗ ↄsiliū. Sꝫ q̄ debeāt dici ꝑfecti q̄tū ad h̄ nō est determiatū. H. tñ notauit di. i. ius nāle. ꝙ mortalit̃ peccat q̄ aliquo mō repcutit. nisi h̄ faciat auctate iudicꝗ. Et ꝙ dr̃. ꝙ vim vi sꝫ repellē. i. remouere nō repcutiēdo: sꝫ opponēdo aliq̄d obstaculū brachij vl' manus vel alteriꝰ rei. Sꝫ hec opinio nimis dura est. ⁊ ideo nō tenēda.

¶ Adhuc de eodem. C. VII.

Iustinianus institutionū. li. iiij. Qui latroneꝫ occidit nō tenet̃. si aliter piculū effugere non pōt. Extra. v. de homicidio. Ex penitētiali romano. Interfecisti fureꝫ vel latronē vbi dephendi poterat sine occasiōe. qꝛ ad imaginē dei creatus est. ꝑ. xl. dies nō intres ecclesiā ⁊ lanea veste indutus. ab escis ⁊ potibꝰ q̄ interdicti sunt. atq; thoro gladio eq̄tatu illos supra dictos dies abstineas In. iiij. aūt ⁊ q̄nta feria ⁊ sabbato aliquo genere leguminū vel oleribus. pomis ⁊ ꝑuis pisciculis cū mediocri cereuisia vtere tꝑate. si autem sine odij meditatiōe te tuaq; liberādo hmōi dyaboli membra interfecisti sm īdulgētiā: dico ꝓpter imaginē dei si aliq̄d ieiunare volueris: bonū tibi est. ⁊ elemosynam fac largiter. Si p̄sbyter eadē fecerit non deponat̃. tñ q̄ꝫdiu viuet pniam agat. Augu. sup Exo. Si ꝑfodiēs domū inuentus fuerit fur ⁊ percussus fuerit mortuus. non est illi homicidiū imputandū. Si aūt oriat̃ sol super eū reꝰ erit intelligit̃ non pertinere ad homicidiū: si fur nocturnus occidat̃. Si aūt diurnus ad homicidiū pertinet: qꝛ poterat discernere ꝙ ad furandū non ad occidenduꝫ venisset. ⁊ ideo nō debet occidi. Inno. iij. x. significasti. Si vo queādmodū perhibet̃ sacerdos iste priꝰ ab illo percussus sacrilego mox eū in capite cū ligone repercussit. q̄uis vim vi repellere oēs leges ⁊ oīa iura permittāt: qꝛ tñ id fieri cū moderamine inculpate tutele debet. nō ad cōsumādā vindictā: sed ad iniuriam ꝓpellendā. non videt̃ a pena homicidij penitus excusari. tum rōne instrumēti cū quo percussit: qꝛ cū graue sit nō solet leueꝫ plagā inferre. tū rōne ꝑtis in qua fuit ille ꝑcussus. in qua de modico ictu quis letaliter solet ledi. Honorius. iij. ca. petitio tua. Cum inimici dñice crucis ad blasphemiā noīs christiani castrū quoddā in quo morabatis grauiter inuasissent. exeuntibus inde habitatoribus tam c̄licis q̄ꝫ laicis ↄtra eos: ⁊ inuicē ↄfligentibꝰ. hinc occisi q̄ꝫ plurimi extiterint. Uñ si de interfectione alicuius in illo ↄflictu tua cōscientia remordet. a ministerio altaris te abstineas reuerenter. cū sit cōsultius in hmōi dubio abstinere q̄ꝫ temere celebrare.

¶ Qualiter ⁊ quibus liceat vim vi repellere. C. VIII.

Ex sūma de ca. Sciendū vo ꝙ de iure nāli cuiq; licitū est vim vi repellere. incōtinenti. ⁊ cū moderamīe īculpate tutele. Dicūt q̄dā ꝙ nulli sꝫ vim repellere repcutiēdo: sꝫ tñ īpediēdo. Alij dicūt ꝙ laicis sꝫ repcutere. c̄licis nō. Tertij dicūt ꝙ nō solū laicꝗ sꝫ etiaꝫ c̄licis licet repcutere. Distinguit̃ tñ. qꝛ aut vis infert̃ ꝑsone: aut rebꝰ. si ꝑsone tūc est vis repellēda priusq̄ꝫ sit illata. sꝫ q̄dā dixerint ꝙ nullus debꝫ repellere vim nisi illatā. imo dicit lex ꝙ licitū est occidere insidiātē ⁊ eū q̄ vult occidere. q̄d intelligo. si alit̃ nō pōt q̄s manꝰ insidiantis euadere. Si aūt q̄s post vim illatā ꝑsone repcutiat si facit hoc incōtinēti. i. cū videt illū paratū denuo ꝑcutere. nō tenet̃ aliquo modo. Al's si nolebat denuo ꝑcutere ⁊ alit̃ repcusserit tenet̃: qꝛ h̄ non ē repulsio iniurie sꝫ vindicta q̄ ꝓhibita ē oībꝰ ⁊ maxie clericꝗ. Reqrit̃ g̃ ꝙ defendēdo se repcutiat nō vlciscēdo. Itē reqrit̃ vt ⁊ cū moderamine se defendat. moderamē intelligo vt si vis inferat̃ cū armis. cū armis repellat̃. al's sine armis. Circa h̄ tñ ↄsidera q̄litateꝫ ꝑsone. vt interdū ꝑuꝰ vl' debilis possit se defendere armis ↄ̄ magnū vel fortē pugno eleuato veniētē. Si q̄s tñ moderamē excedit. ⁊ nō ex ꝓposito. nō tenet̃ nisi ad cautelā. si ex ꝓposito tenet̃. Hāc opinionē vltimaꝫ approbo ⁊ fere ab oībꝰ tenet̃. In h̄ tñ vltio vbo q̄tū ad sniam excōicatōis. ↄcordo cū eis. vt si aliq̄s defendēdo se ↄ̄ clericū excessit modū incidit in excōicationē. si illō fecit ex ꝓposito. al's nō. sꝫ q̄tuꝫ ad aliā satisfactionē excessit. vl' etiā q̄tū ad pniaꝫ ⁊ irregularitatē. si forte ꝓp̄ illā repcussionē mors secuta ē. tutiꝰ credo ꝙ teneat̃. habita tñ cōsideratiōe ad ꝓpositū ⁊ nō ꝓpositū. Si aūt vis inferatur rebus ⁊ illatā ⁊ inferēdā: licitū est repellere. sed potiꝰ illatā. dū tñ incōtinenti. ⁊ q̄cito scit vim illatā priusq̄ꝫ diuertat ad ↄ̄riū actum.

ſacerdotibus. ⁊ qui ſic ſoluunt ieiunia huiuſmodi ꝓpter ſpontaneã viationẽ tenent᷑ alio tpe recõpẽſare: vel alias ſatiſfacere ad cõſiliuꝫ eccleſie. q2 nõ dimittit᷑ peccatũ niſi ⁊c. ⁊ agere penitẽtiã de ſolutiõe ieiunij. Si autẽ aliquis aggrediat᷑ viationẽ contra formã predictaꝫ lꝫ peccet aggrediẽdo. ſi tñ dũ eſt in via ⁊ ex cã neceſſaria ſoluat ieiu/niũ nõ peccat lꝫ ex culpa ſua venerit in hãc neceſſitatẽ. ſicut ſꝫ quoſdã pollutio nocturna nõ eſt peccatum. vel qd̃ fit tpe furoris. lꝫ ex culpa precedẽti pollutio ꝓuenerit aut furoꝝ. De curſorib⁹ diuitũ quoꝝ vſus eſt neceſſarius: credo ꝙ ſi nõ poſſunt ieiunare. excuſant᷑ ſi ſol/uant ieiuniũ. cũ vͦ morant᷑ cũ dñis ſuis in aliquo loco: aut cũ modicũ vadũt ieiunare debẽt. niſi forte immineat eius grãdis viatio quã vt poſſint perficere ſoluunt ieiunium paucis. diebus ante.

¶ Adhuc de eodem. C. CLX.

De ſeruientibus nobiliũ q̃ pñt ſeruire ad mẽſas eoꝝ diutius ꝓtrahẽdas. Si ex cã neceſſaria preueniãt aliquãtulũ horã comedẽdi ex toto. vel prelibãt modicuꝫ ne deficiãt in ſeruiẽdo. ⁊ hoc faciũt iã poſitis mẽſis vel paꝝ ante. ita ꝙ ↄtinuatio/ne tpis totã debeat reputari vna mẽſa. nõ credo ꝙ peccẽt. ſicut non peccãt ſeruiẽtes mediocriũ ꝑſonaꝝ. q̃ ſurgũt de menſa dñoꝝ vt va/dãt ad vinũ. vel portẽt exenia ⁊ reuertẽtes iteꝝ comedũt. Idẽ credo de regularib⁹ q̃ debẽt legere ad mẽſam in refectorio. qd̃ dictũ eſt de ſeruiẽtib⁹ nobiliũ: dũ tñ hoc faciãt licẽtiati. De nouitijs ⁊ iuuenib⁹ credo ꝙ ſuꝑ ſoluẽdo tenent᷑ magis diſcretioni p̃latoꝝ ſuoꝝ aut diſ/pẽſatiõi: q̃ꝫ ꝓprio iudicio acq̃eſcere. De mulierib⁹ p̃gnãtib⁹ ⁊ nutricib⁹: dic ꝙ ſi timeat᷑ ꝓbabilit᷑ de ꝑiculo eaꝝ ſi ieiunauerint vel de fe/tu in vtero vel de puero ad vbera. nõ ſolũ poſſunt ſꝫ etiã tenent᷑ ſol/uere ieiuniũ. Pro quanta aũt infirmitate aut debilitate ſolui poſſit ieiuniũ ab infirmis ⁊ debilib⁹ arbitrio boni viri potius limitãdũ ẽ: q̃ꝫ ꝑ aliquã doctrinã generalẽ diffiniẽdũ. Si querat᷑ vtrũ petẽda ſit diſpẽſatio ſuꝑ ſolutiõe ieiunij. Dic ſi ↄſtat oĩb⁹ vicinis de cã ꝓpter quã ſoluẽdũ eſt ieiuniũ: nõ eſt neceſſariũ ꝙ petat᷑ licẽtia aut diſpẽ/ſatio. Si aũt dubiũ ſit ⁊ illis q̃b⁹ ſoluẽdũ eſt ieiuniũ: ⁊ alijs vtrũ ſub ſit cã neceſſaria: petẽda eſt diſpenſatio ab epõ loci ſi cõmode poſſit haberi copia eius. aut nõ timeat᷑ de ꝑiculo ſi expectet᷑ epus. al's ſuf/ficit licẽtia vel diſpẽſatio ꝓprij ſacerdotis. auctoritate eñi ſua nõ dꝫ q̃s ſoluere hmõi ieiuniũ. Si aũt infirmo ↄſtat de ſufficiẽtia cauſe: ſꝫ alijs nõ ↄſtat. ſꝫ timet ꝓbabilit᷑ ꝙ alij ſcãdalizent᷑ ſi ſoluat ieiuniũ petere dꝫ licẽtiã alias nõ tenet᷑. Qd̃ aũt dicit᷑ in canone de ieiunãdo in. iiij. feria ⁊ ſabbato: vel locale eſt: vel loquit᷑ de cõſilio ⁊ honeſta/te. vel derogatũ eſt ei ꝑ ↄtrariã conſuetudinẽ. De ieiunio. vj. ferie credo ꝙ ſeruãda eſt ↄſuetudo illoꝝ inter quos viuit᷑: cũ videamus ci/ſterciẽſes ⁊ pleroſq3 regulares nõ ſemꝑ obſeruare illud ieiuniũ.

¶ Incipit liber Decimus.

¶ De Crimine homicidij. C. I.

Ex ſumma de caſi. Dicto de criminib⁹ que cõmittunt᷑ principalit᷑ in deum: reſtat de his q̃ ſpecialiter in ꝓximuꝫ. Et p̃mo de homicidio: qd̃ inter cetera magiſ abhorret eccleſia. Homicidiũ eſt hoĩs occiſio ab hoĩe facta. Si eñi a boue vel cane ⁊ hmõi: nõ dicit᷑ ꝓprie homicidium. Eſt aũt homicidiũ dictũ quaſi hoĩs cediũ. Spẽs homicidij ſunt plures. naꝫ aliud ſpũale. aliud corpale. Spũale fit q̃nq3 modis. odiẽdo. detrahẽdo male ↄſulẽdo. nocẽdo. victũ ſubtrahẽdo qd̃libet iſtoꝝ ẽ mortale. Corpale ẽ quo hõ occidit᷑ corpalit᷑. Et h̃ cõmittit᷑ dupliciť. ſ. lingua vel facto. Lingua trib⁹ modis. ſ. p̃cepto. ↄſilio. defenſiõe. qd̃libet iſtoꝝ ſilr̃ ẽ mortale. Facto q̃ttuor modis. ſ. iuſtitia. neceſſitate. cãu ⁊ volũtate. de q̃b⁹. ſ. ſigillatĩ dicet᷑ iñfra. Ex ſũma fris. U. Cũ dr̃: ꝙ aliq̃s ſit homicida ↄſilio: itelligo de cõſilio ex/hortatiõis vel approbatiõis nõ de ↄſilio ſimplicis opiniõis ſiue opinatiõis. Si. n. alicui querẽti in genere an liceret alicui chriano clerico vel laico paganũ occidẽ nõ aio ꝑſuadẽdi ſꝫ exponẽdi q̃d in h̃ caſu ſentiret h̃ eſſe licitũ rñderet. nõ credo ꝙ fieret irregularſ. lꝫ ille cui talit᷑ rñdiſſet paganũ poſtea iterficeret ex ↄfidẽtia illius rñſionis. lꝫ etiã ille erraſſet in rñdẽdo. Pone ꝙ aliq̃ cuſtodiẽtes laborãtẽ in extremis de ↄſilio alicui⁹ trãſuertãt ip̃ꝫ ſuꝑ aliud lat⁹ vt citi⁹ moreret᷑. nunq̃d ſt irregulares. Rñdeo: ſi ex tali trãſlatiõe vel verſione citius morit᷑. q2 forte p̃cludit᷑ via anhelit⁹. vel rũpit᷑ apoſtema ex violẽtia motus. ⁊ ſic ſuffocat᷑ cor ex ſanie ſuꝑ influẽte. vel ex cõſimilib⁹ cauſis. irregularis eſt q̃ ↄſulit ⁊ q̃ facit. Si autẽ nõ citius morit᷑: ex hac cauſa nõ icurrit᷑ irregularitas. ſꝫ ſufficit penitere de peccato ⁊ mala intentione. Nec eſt preſumendum ꝙ ſi hmõi tranſuerſiones fiant ſm ſortilegiũ vetulaꝝ (ſic̃ q̃nq3 faciũt ſecurim appõi ad caput morientes. vel alij aliud friuolum fieri vt citius moriatur) virtuteꝫ hmõi habeant hec ſortilegia. agi tamẽ pñia de pctõ. De penitentia. diſt. j. Ex epiſtola clementis. Homicidioꝝ tria genera dicebat eſſe beat⁹ petrus ⁊ penam eoꝝ parilẽ. ſicut homicidas interfectores fratrũ: ita detractores eorũ eoſq3 odientes homicidas eſſe manifeſtabat. Itẽ Augu. Noli putare non eſſe homicidã qñ fratri tuo mala ꝑſuades vt ſcias q2 occidis. Audi pſalmiſtam dicentem. Filij hoĩuꝫ dentes eoꝝ arma ⁊ ſagicte. ⁊ lingua eoꝝ machera acuta ⁊c. Tantũ homici/dium lege vetitum putabat᷑ nõ aliud eſſe niſi corporis peremptio. Aperuit ergo dominus omnem iniquum motum ad nocendũ fra/tri in homicidij genere deputatum.

¶ Utrum occidere liceat alicui. C. II.

Gratianus. Cã. xxiij. q. v. Quod aũt nulli liceat aliquẽ occidere illo p̃cepto ꝓbat᷑. quo dñs in lege homicidiũ ꝓhibuit dicẽs: nõ occides. Itẽ in euãgelio. Oĩs q̃ gladium accepit gladio peribit. Itẽ Augu. donato. c. vnũ ſolũ. Ex occaſione terribiliũ iu/dicũ ⁊ legũ ne eterni iudicij penas luant. corrigi eos cupimus: non necari. nec diſciplinam circa eos negligi volum⁹. nec ſupplicijs q̃b⁹ digni ſunt coerceri. Sic ergo peccata eoꝝ ↄpeſce. vt ſint quos peni/teat peccaſſe. Itẽ Greg. c. Reos ſanguinis defendat eccleſia. ne in effuſiõe ſanguinis ꝑticeps fiat. Hinc apparet ꝙ mali flagellis ſunt coercendi. nõ mẽbroꝝ trũcatione vel corpali morte plectendi. Sed obicit᷑ illud qd̃ dixit dñs ad moyſen. maleficos ſi patieris viuere. Item qui coierit cum iumento moriat᷑. Iteꝫ adulterij ⁊ blaſphemie crimine notatus imiſericorditer lapidari iubet᷑. Nõnulli etiã in ve/teri teſt. inueniunt᷑ malos trucidaſſe. nec trãſgreſſores legiſ ſꝫ defenſores appellant᷑. Prohibet᷑ ergo illo p̃cepto q̃ſq3 ſua auctoritate in necẽ alicui⁹ armari: nõ legis impio reos morti tradere. Qui eñi publica ꝑtãte functus ipſius legis impio malos perimit. nec illius p̃cepti tranſgreſſor. nec a celeſti patria alienus habet᷑. Uñ Augu. ad publicolam. De occidendis hominibus ne ab eis quiſq3 occidatur non mihi placet conſiliũ. niſi forte ſit miles aut publica functione teneatur vt non pro ſe hoc faciat ſed pro alijs aut pro ciuitate vbi etiã ipſe eſt accepta legitima poteſtate ſi eius congruit perſone.

¶ De Diuerſis cauſis occidendi. C. III.

Ex ſũma de cã. Homicidiũ facto ↄmittit᷑. vt di/ctũ eſt. quattuor modis. i. iuſticia. volũtate. neceſſitate. caſu. Iuſtitia quidẽ vt cũ iudex vel miniſter reũ iuſte cõdemnatũ occidit. hoc homicidiũ ſi fit ex liuore vel delectatiõe fũdũdi humanũ ſanguinẽ. lꝫ ille iuſte occi/dat᷑. iſte tñ peccat mortaliter ꝓpter intẽtionẽ corruptã. Si vͦ fit ex amore iuſtitie nec peccat iudex ipſum ↄdẽnando ad mortẽ. ⁊ precipiendo miniſtro vt occidat eũ. nec miniſter ſi iuſſus a iudice occidit condẽnatũ: peccaret tñ vterq3 mortaliter ſi faceret iuris ordine non ſeruato. Cã. xxiij. q. v. Aug. c. cũ homo ab hoĩe occidit᷑. Multum diſtat vtrũ fiat nocendi cupiditate: an iniuſte aliquid auferendi. ſicut fit ab inimico ſicut a latrone. Aut vlciſcẽdi vel obediẽdi ordine. ſicut a iudice. ſicut a carnifice. Uel euadendi vel ſubueniẽdi neceſſitate. ſicut quando interimit᷑ latro a viatore. hoſtis a milite. Et aliquãdo qui cauſa mortis fuit potius in culpa eſt: q̃ꝫ ille qui occi/dit. velut ſi quiſpiã decipiat fideiuſſorem ſuuꝫ atq3 ille pro iſto ſupliciũ legitimũ luat. Nec tñ omnis qui cã aliene morti eſt: reus eſt. velut ſi ſtuprũ quiſquis petat ſeſeq3 ſi non impetrauerit interimat. Quid ſi filius patris timens pia verbera precipitio ꝑeat. q̃d ſi alius homine liberato vel ne alius liberet᷑ ſibiipſi mortem inferat. non ꝓpter iſtas alienaꝝ mortiũ cauſas aut ſceleri cõſentiendũ eſt. aut vindicta peccati q̃ nõ ſit nocendi ſꝫ corrigendi ſtudio. aut ⁊ p̃na vbera tollerãda vel opera miſericordie cohibenda ſunt. hec cũ accidũt de/hem⁹ eis hũanũ dolorẽ nõ ꝑ illa ne accidãt recte factoꝝ rep̃mam⁹ voluntatem.

¶ De homicidio iuſticie. C. IIII.

August. vbi ſupra. c. Miles cum obediẽs ꝑtãti ſub q̃ legitime ↄſtitut⁹ eſt hominem occiderit. nulla ciuitatis ſue lege reus eſt homicidij. immo niſi fecerit reus imperij. deſerti ac cõtempti eſt. Qd̃ ſi ſua ſpõte atq3 auctoritate feciſſet: crimẽ effuſi humani ſanguinis incidiſſet. Itaq3 vñ punit᷑ ſi fecerit iniuſſus inde puniet᷑ ſi nõ fecerit iuſſus. Idẽ in queſtionib⁹ Exodi. ⁊ habet᷑ eadẽ vbi ſupra. c. Cuꝫ miniſter iudicis occidit eũ quẽ iudex iuſſit occidi. ꝑfecto ſi id ſponte facit homicida eſt. etiaꝫ ſi eũ occidat quem ſcit a iudice debuiſſe occidi. Itẽ ca. ſequẽ. Lex eterna ideo medio quodam loco poſuit aliqua. vt in eis vſurpãdis merito reprehẽdat᷑ audacia in exequen/

dis iure laudetur obedientia. Abraham si spontaneus in occidendo filio mot⁹ fuisset. execrabilis haberet᷑. at iubenti deo obsecūdās famatus est. Idē in questionib⁹ sup Math. c. Officia vindicte possunt implere boni bono aīo quō iudex: quō lex. Idē macedoniuȝ. Nō frustra sunt instituta potestas regis: ius cognitoris. vngule carnificis. arma militis. disciplina dominātis. seueritas etiā boni pr̄is habeāt ista oīa modos suos. causas: rōnes: vtilitates. hec cū timent᷑ ⁊ mali coercent᷑: ⁊ boni quieti inter malos viuūt. Itē Hiero. super Hieremiā. c. Homicidas ⁊ sacrilegos ⁊ fenerarios punire: nō est effusio sanguinis sȝ legū ministeriū. Itē Augu. ad lotbariū. Qui vitijs nutriēdis parcit ⁊ fauet ne ꝯtristet peccātiū volūtatē tā nō ē misericors q̄ȝ q̄ nō vult cultrū rapere puero ne audiat plorantē. ⁊ nō timet ne vulneratū doleat vel extinctū. Idē in li. de ci. dei. Nō est innocētie parcendo sinere vt in malū grauius incidat᷑. pertinet ergo ad innocētis officiū nō solū nemini malū inferre. verūetiā cohibere peccato vel punire peccatū. vt aut ipse q̄ prius odio habebatur corrigat᷑ experimēto. aut alij terreant᷑ exēplo. Itē Urbanus. Nō enim eos homicidas arbitramur quos aduersus excōicatos catholice zelo matris ardētes aliquos eoꝝ trucidasse cōtigit. Nec tamē eiusdē ecclesie matris disciplina deserat᷑. tenore quē diximus penitētiā eis indicito cōgruētē qua diuine simplicitatis oculos aduersus se complacare valeant. si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerunt. Patet ꝙ malos non solum flagellari sȝ etiam interfici licet.

¶ Q̄ Non solum per iudices sed etiam per populos plerūq̄ȝ fit homicidiū iustitie. C. V.

Gratianus vbi supra. in. c. remittunt᷑. Sed querit᷑ si ꝯtingat aliquos malos puniri ab his q̄ nō habēt legitimā ptātē. an sint rei effusi sanguinis. hi p quos puniunt᷑. De his itaq̄ȝ scribit Ambro. Remittunt᷑ peccata p dei verbuȝ cuius leuites interpres ⁊ quidē executor ē. Puniūt᷑ peccata p hoīes sic̄ p iudices q̄ ptāte ad tp̄s vtūt᷑. Puniūt᷑ quoq̄ȝ peccata etiā p populos (sic legim⁹) qꝛ sepe ab alienigenis dei iussu excitatis ꝓpter diuine maiestatis offensaȝ subactus est populus iudeoꝝ. Gratianus. Hinc notandū est ꝙ aliquādo punit de⁹ peccata p nesciētes. sicut p sennacherib. p Nabuchodonosor. ⁊ p antiochū. ⁊ p p̄ncipes romanoꝝ. ⁊ p nōnullos reges gētiliū. populū israeliticuȝ delinquenteȝ aliq̄n afflixit aliq̄n captiuauit. Per sciētes peccata puniūt᷑. sicut p filios israel voluit peccata punire amorreoꝝ ⁊ chananeoꝝ ⁊ aliaꝝ gentiū quaꝝ terrā israeliticis possidēdā dedit. quib⁹ etiā precepit vt nemini eoꝝ parcerēt sȝ oēs morti traderēt. Cū igit᷑ sic diuino iussu ad puniēdū peccata populi excitant᷑. sicut populos ille iudaicus excitat⁹ ad occupādā terrā ꝓmissionis. ⁊ ad delēdas gentes peccatrices. sine culpa noxius sanguis effundit᷑. ⁊ q̄ ab eis male possident᷑: in ius ⁊ dominiū rite transeūt bonoꝝ. Cū vero occulto instinctu aliq̄ mouent᷑ ad psequēdū malos. sicut sennacherib ⁊ ceteri q̄ populū delinquētē psecuti sūt. sȝ occulto instinctu operāte. illoꝝ meritꝗ excitent᷑ ad psequēdū. tn̄ qꝛ praua intētiōe peccata delinquētiū punire. sȝ illoꝝ bona rapere. vel sue ditioni subicere querūt. nō sūt imunes a crimine. Apparet ergo ꝙ aliq̄n per legitimā ptāteȝ gerētes. aliq̄n p populos diuino nutu excitatos mali ꝓ peccatis nō solū flagellant᷑ sȝ rite etiā pdunt᷑. nec est cōtrarium illud Aug. ad marcellinū. q̄ p circūcellionib⁹ supplicās: rogabat vt verberib⁹ eos coerceret. nō morte pderet. Q̄uis enī supplicando spaciū vite eis seruare poposcit. nō tn̄ legū seueritatē (qua tales morte plectunt᷑) nō obseruādā docuit. Ex libello de actionib⁹. Preterea sȝ. l. cōiter oīb⁹ idultū ē ipune illū occidē. q̄ nocturnus ad agros intrauit. vel q̄ itinera frequētata insidijs aggressionis obsederit q̄ppe nemo dȝ parcere militi: cui obuiare oporteat vt latroni.

¶ De homicidio necessitatis. C. VI.

Ex sūma de ca. Necessitate ppetrat᷑ homicidiuȝ in sui vel reꝝ suaꝝ defensiōe. Sȝ h̄ distingue. Quia aut illa necessitas fuit euitabilis. poterat enī euadere absq̄ȝ occisiōe. ⁊ tūc est reus homicidij. Aut fuit ieuitabilis qꝛ occidit hoīeȝ sine odij meditatiōe. imo cuȝ dolore animi se ⁊ sua liberādo: cū alit᷑ nō poterat euadē. Hic dicit᷑ nō peccare. nec astringi dȝ ad pniaȝ nisi ad cautelā. ⁊ pp ambiguū duplcitatꝗ. Interiorē tn̄ pniaȝ dȝ semp habere. ⁊ q̄si suis peccatis ascribere ꝙ i tātā potuit venire necessitatē. Bonaꝝ enī mētiū ē ibi culpas suas cognoscē vbi culpa nō ē. Ex sūma fratris. U. Q̄ dicit se ⁊ sua liberādo. h̄ sȝ indubie laico q̄ pōt p̄riaȝ ⁊ res suas armis tueri. ⁊ p̄uenire in feriēdo. Sȝ nunq̄d sȝ clerico ꝓpter res suas tp̄ales aliquē occidere. Rn̄deo non. sicut notauit. Lau. extra. de homi. suscepimus. vbi dixit: ꝙ sȝ cleric⁹ latronē possit cape: vt res suas recupet. nō tn̄ ligare aut tenere: cum res suas al's habere possit. vbi irregularis iudicatur quidā q̄ captos a se ⁊ socio suo latrōes ligauit. quos socius ei⁹ ligatos postmodū interfecit timēs ne ab eis interficeret᷑. Sed nunq̄d fratrib⁹ p̄dicatorib⁹ aut minorib⁹ vel alijs regularibus licet sua defendere: cuȝ aliq̄s vult eos spoliare. Rn̄deo. cuilibet vim vi repellere licet incontinenti. ⁊ cū moderamīe inculp. tu. aīo defendēdi nō vlciscēdi nisi hmōi viri renūciauerit p votū obligādo se ad oppositū vl' alio mō ad h̄ teneat᷑. Dixerūt tn̄ q̄dā: ꝙ nō repcutē ē p̄ceptū p fectis: impfectꝗ ꝯsiliū. Sȝ q̄ debeāt dici pfecti q̄ȝtū ad h̄ nō est determīatū. H. tn̄ notauit di. i. ius nāle. ꝙ mortalit᷑ peccat q̄ aliquo mō repcutit. nisi h̄ faciat auc̄tate iudicꝗ. Et ꝙ dr̄. ꝙ vim vi sȝ repellē. i. remouere nō repcutiēdo: sȝ opponēdo aliqd̄ obstaculū brachij vl' manus vel alteri⁹ rei. Sȝ hec opinio nimis dura est. ⁊ ideo nō tenēda.

¶ Adhuc de eodem. C. VII.

Iustinianus institutionū. li. iiij. Qui latroneȝ occidit nō tenet᷑. si aliter p̄iculū effugere non pōt. Extra. v. de homicidio. Ex penitētiali romano. Interfecisti fureȝ vel latronē vbi dep̄hendi poterat sine occasiōe. qꝛ ad imaginē dei creatus est. p. xl. dies nō intres ecclesiā ⁊ lanea veste indutus. ab escis ⁊ potib⁹ q̄ interdicti sunt. atq̄ȝ thoro gladio eq̄tatu illos supra dictos dies abstineas In. iiij. aūt ⁊ q̄nta feria ⁊ sabbato aliquo genere leguminū vel oleribus. pomis ⁊ p̄uis pisciculis cū mediocri cereuisia vtere tp̄ate. si autem sine odij meditatiōe te tuaq̄ȝ liberādo hmōi dyaboli membra interfecisti sm̄ idulgētiā: dico ꝓpter imaginē dei si aliq̄d ieiunare volueris: bonū tibi est. ⁊ elemosynam fac largiter. Si p̄sbyter eadē fecerit non deponat᷑. tn̄ q̄ȝdiu viuet pniam agat. Augu. sup Exo. Si p̄fodiēs domū inuentus fuerit fur ⁊ percussus fuerit mortuus. non est illi homicidiū imputandū. Si aūt oriat᷑ sol super eū re⁹ erit intelligit᷑ non pertinere ad homicidiū: si fur nocturnus occidat᷑. Si aūt diurnus ad homicidiū pertinet: qꝛ poterat discernere ꝙ ad furandū non ad occidenduȝ venisset. ⁊ ideo nō debet occidi. Inno. iij. c. significasti. Si vō quēadmodū perhibet᷑ sacerdos iste pri⁹ ab illo percussus sacrilego mox eū in capite cū ligone repercussit. q̄ȝuis vim vi repellere oēs leges ⁊ oīa iura permittāt: qꝛ tn̄ id fieri cū moderamine inculpate tutele debet. nō ad cōsumādā vindictā: sed ad iniuriam ꝓpellendā. nō videt᷑ a pena homicidij penitus excusari. tum rōne instrumēti cū quo percussit: qꝛ cū graue sit nō solet leueȝ plagā inferre. tū rōne ptis in qua fuit ille pcussus. in qua de modico ictu quis letaliter solet ledi. Honorius. iij. ca. petitio tua. Cum inimici dn̄ice crucis ad blasphemiā noīs christiani castrū quoddā in quo morabatis grauiter inuasissent. exeuntibus inde habitatoribus tam cl'icis q̄ȝ laicis ꝯtra eos: ⁊ inuicē ꝯfligentib⁹. hinc occisi q̄ȝ plurimi extiterint. Unū si de interfectione alicuius in illo ꝯflictu tua cōscientia remordet. a ministerio altaris te abstineas reuerenter. cū sit cōsultius in hmōi dubio abstinere q̄ȝ temere celebrare.

¶ Qualiter ⁊ quibus liceat vim vi repellere. C. VIII.

Ex sūma de ca. Sciendū vō ꝙ de iure nāli cuiq̄ȝ licitū est vim vi repellere. incōtinenti. ⁊ cū moderamīe iculpate tutele. Dicūt q̄dā ꝙ nulli sȝ vim repellere repcutiēdo: sȝ tn̄ ipediēdo. Alij dicūt ꝙ laicis sȝ repcutere. cl'icis nō. Tertij dicūt ꝙ nō solū laicꝗ sȝ etiaȝ cl'icis licet repcutere. Distinguit᷑ tn̄. qꝛ aut vis infert᷑ psone: aut reb⁹. si psone tūc est vis repellēda priusq̄ȝ sit illata. sȝ q̄dā dixerint ꝙ nullus debȝ repellere vim nisi illatā. imo dicit lex ꝙ licitū est occidere insidiātē ⁊ eū q̄ vult occidere. qd̄ intelligo. si alit᷑ nō pōt q̄s man⁹ insidiantis euadere. Si aūt q̄s post vim illatā psone repcutiat si facit hoc incōtinēti. i. cū videt illū paratū denuo pcutere. nō tenet᷑ aliquo modo. Al's si nolebat denuo pcutere ⁊ alit᷑ repcusserit tenet᷑: qꝛ h̄ non ē repulsio iniurie sȝ vindicta q̄ ꝓhibita ē oīb⁹ ⁊ maxie clericꝗ. Req̄rit᷑ ꝙ defendēdo se repcutiat nō vlciscēdo. Itē req̄rit᷑ vt ⁊ cū moderamine se defendat. moderamē intelligo vt si vis inferat᷑ cū armis. cū armis repellat᷑. al's sine armis. Circa h̄ tn̄ ꝯsidera q̄litateȝ psone. vt interdū pu⁹ vl' debilis possit se defendere armis ꝯ magnū vel fortē pugno eleuato veniētē. Si q̄s tn̄ moderamē excedit. ⁊ nō ex ꝓposito. nō tenet᷑ nisi ad cautelā. si ex ꝓposito tenet᷑. Hāc opinionē vltimaȝ approbo ⁊ fere ab oīb⁹ tenet᷑. In h̄ tn̄ vltio vbo q̄ȝtū ad sniam excōicatōis. ꝯcordo cū eis. vt si aliq̄s defendēdo se ꝯ clericū excessit modū incidit in excōicationē. si illō fecit ex ꝓposito. al's nō. sȝ q̄ȝtū ad aliā satisfactionē excessit. vl' etiā q̄ȝtū ad pniaȝ ⁊ irregularitatē. si forte ꝓpt̄ illā repcussionē mors secuta ē. tuti⁹ credo ꝙ teneat᷑. habita tn̄ cōsideratiōe ad ꝓpositū ⁊ nō ꝓpositū. Si aūt vis inferatur rebus ⁊ illatā ⁊ inferēdā: licitū est repelleere. sed poti⁹ illatā. dū tn̄ incōtinenti. ⁊ q̄ȝcito scit vim illatā priusq̄ȝ diuertat ad ꝯrāiū actum.

Et si forte dum ille vult expellere sic hostem de possessione sua quā iniuste ꝛ male occupauerat aliq̄ vulnerent̄ vel occident̄. credo ꝙ te neat̄ sm̄ modū positū supra in defensiōe psone. ꝛ hoc itellige de ip̄fectis. pfectis tn̄ non lꝫ repcutere. qđ ondit dn̄s dicēs: si q̄s te pc̄. ꝛc̄. Itē apl's ad ro. nō vos defendētes kmi. Pn̄t tn̄ increpare iniuriātē exēplo dn̄i di. cū pcuteret̄ in facie. Si male locut⁹ sū ꝛc̄. Itē apl's. pcutiat te deus paries dealbate. Itē petere pn̄t iudiciū exēplo apostoli. Itē petere pn̄t psecutionē. Unde. si psecuti vos fue. ꝛc̄. Frater. U. Cū multiplex sit pfectio. i. pfectio sufficiētie. ordinis. prelationis religiōis ꝛ alie. credo ꝙ hͦ dꝫ intelligi de solis illis q̄ p votū vel pceptū vel cōstitutionē obligati sunt ad nō repcutiēdū: quales fuerūt apostoli discipuli in primitiua ecclesia. q̄ ad nō repcutiēdū ex institutiōe dn̄i tenebant̄. cū p sanguinē martyrū ppagāda ꝛ fecūdanda erat ecclesia. Ex. Co. li. viij. Possessionē iā vi ablatā incōtinēti ꝛ in eadem concertatione armis recuperare pmissum est. cū eū q̄ cū armis venit possimus armis repellere.

De Inhibitione vindicte. C. IX.

Gratianus. Cā. xxiij. q. iiij. in pncipio. Qđ aūt vindicta īferēda nō sit multis modis pbat̄. mali enī tolerādi sunt nō abiciēdi. icrepatiōe feriēdi. nō corpalit̄ expellēdi. Unde Aug. ait de verbis dn̄i. Tolerādi sunt q̄dē mali p pace: ne corpalit̄ ab eis recedat. Sꝫ spūaliter exire: est facere qđ ptinet ad correctionē quātū lꝫ p gradu cuiusꝙ pace salua. Displicere est nō tāgere. Nō enī pphete q̄ hͦ dicebant populū suū dimiserūt. sꝫ inter eos habitabāt quos increpabāt. vnū tēplū cū eis intrabāt: eadē sacramēta celebrabāt. Hoc ergo est exire ore nō parcere. Hoc est imūdū nō tāgere: volūtati male nō ɔsentire.

Idē. Tu bonus tolera malū. nā ꝛ chrs iudā cū sciret furē esse tolerauit. ꝛ ad predicādū misit. eiꝙ cū alijs eucharistiā dedit. Ideꝫ in li. ij. ɔtra parmeniani. Quisq̄s vel qđ pōt arguēdo corrigit. vel qđ corrigē nō pōt: saluo pacis vinculo excludit. Uel ꝙ saluo pacis vinculo excludere nō pōt eq̄tate improbat. firmitate supportat. hic ē pacificus: Idē in sermone de verbis euāgelij. Aut malis semp corde disiūgimini ad tēpus caute corpe copulamini. Duob⁹ modis te nō maculat mal⁹. si nō ɔsentias. ꝛ si redarguas. neꝙ ḡ cōsentiētes sitis malis vt approbet̄. neꝙ negligētes vt nō arguat̄. neꝙ supbiētes vt isultātes arguat̄. Ibidē. q. iiij. Aug. i expositione psalmi. lxviij. ait. Sex differētie. sͭ. Reddē bōa p malis. nō reddē mala p malis. hͦ bonorꝫ sͭ. ꝛ pus meli⁹. Nō reddē bōa p bonis. ꝛ reddē mala p bōis. hͦ duo malorꝫ sunt. sed posterius deterius: Reddere bona pro bonis ꝛ mala p malis. hͦ duo mediocriū sūt. prius ppinquū bonis. qđ chrs nō arguit. sꝫ plus oportere dicit. q2 etiā ethnici hoc faciūt. Posteri⁹ ppinquū malis. ɔuenit tn̄ ꝛ bonis. vnde ꝛ lex modū vltiōis statuit: oculū p oculo. que si dici pōt iniustorꝫ est iustitia. nō q2 iniqua ē vltio quā lex statuit. sed q2 vitiosa est libido vlcisċdi. magisꝙ adiudicē ptinet hoc inter hoīes decernere: ꝙ̄ ad boniū hoīem sibi expetere. hic enī malū p malo redderet. Iudex vero nō si delectatione iustitie iustū p iniusto: qđ ē bonū p malo. qđ ꝛ de⁹ iudex facit. Gratianus ibidē. q. iiij. Est ꝛ alia distinctio tolerādorꝫ ꝛ cauendorꝫ: quā ex verbis Augu. lꝫ colligere dicētis. Tres psonas dixit dn̄s ꝛ debemus illas inuestigare in euāgelio. pastoris. ꝛ mercenarij ꝛ fur̄. Pastorē dixit ponere aiam suā p ouib⁹ suis ꝛ intrare p ianuā. Furem dixit latronē ascēdere p aliā ptē. Mercēnariū dixit lupū vel furēꝫ. Si inuenerimus tres istas psonas inuenit sanctitas vr̄a quos diligatis quos toleretis: quos caueatis. diligēdus est pastor. tolerādus est mercēnarius. cauēdus est latro. Itē Grego. Hec aūt vita q̄ inter celum ꝛ terram vel infernum sita est. sicut in medio subsistit. ita vtrarūꝙ partium ciues cōmuniter recipit. Quisquis malos non tolerat ipse sibi per intolerantiam testis est. quia bonus non est. Abel enim esse rēnuit quē cayn malicia non exercet. Ex his omnibus colligit̄ ꝙ malorꝫ vindicta reseruāda ē deo nec corpalit̄ sūt puniēdi. sꝫ crebra ammonitiōe ꝛ charitatis beneficio ad corretionēꝫ inuitandi.

Qn̄ crimina punire oporteat ꝛ qn̄ tolerare. C. X.

Gratianus supra eadē. q. iiij. c. cū i lege. His ita rn̄det̄. Sūt q̄dā q̄ salubri tn̄ ammonitiōe sͭ corripiēda: nō corpalib⁹ flagellis aiaduertēda sꝫ eorꝫ vindicta diuino examini tn̄ est reseruanda. qn̄ in delinquētes. s. disciplinā exercere nō possumus. vel q2 nō sūt nostri iuris vel q2 illorū crimina ꝛ si nobis nota sint: tamē manifestis indicijs pbari nō possūt. De his q̄ nō sūt nostri iuris ait. A postolus in pma epl'a ad Corinth. Quid. n. mihi attinet de his q̄ foris sunt iudicare: de his dominus iudicabit. Qđ exponēs Augusti. ait. In fideles nō possumus christo lucrari sͭ colloquiū eorū vitamus ꝛ cōuiuiū. Unde ꝛ dominus cū publicanis ꝛ peccatorib⁹ mäducauit ꝛ bibit. In his vero qui intus sunt. i. infidelibus. putredo resecāda est. Hinc etiā cū ppheta diceret. Facit dn̄s iudiciū oib⁹ iniuriā patientib⁹. Exponēdo addit Aug. Ab his q̄ nō sunt sui iuris in quos neq̄t disciplina exerceri. Itē qn̄ multitudo ē in scelere. nec salua pace ecclesie mala puniri pn̄t tolerāda sunt poti⁹ ꝙ̄ violata pace ecclesie mala puniēda. Sec⁹ vͦ qn̄ salua pace ecclesie fieri pn̄t. in quo tn̄ discretio est adhibēda. Aliqn̄. n. delinquētiū multitudo diu p patientiā ad pn̄iam est expectāda. Aliqn̄ est in paucis puniēda vt eorū exēplo ceteri terreant̄: ꝛ ad pn̄iam puocent̄. Itē peccata q̄ in deuꝫ vel primū cōmittunt̄ a nobis puniēda sunt. Ea vͦ q̄b⁹ in nos delinquit̄: patient̄ toleranda vel potius dissimulāda sunt. Q2 aūt peccatum ppl'i in paucis puniendū sit: moyses exemplo docuit. q̄ pn̄iam idolatrie in paucos cultores vituli vindicauit. morte paucorꝫ expians pctā mltorꝫ in pn̄ti salubriter ꝛ imposterū disciplinā sanciens. Q2 vͦ pctā que publicis īdicijs deserunt̄ puniēda nō sunt. illo exēplo pbat̄ quo christus q̄ iudā solus furē nouerat: nō abiecisse sed patienter tolerasse asserit̄. Silr̄ nō est ferenda sn̄ia qn̄ multitudo ē in cā. vel qn̄ ille q̄ peccat sociā hꝫ multitudinē. Un̄ Augu. in li. ij. cōtra epl'am parmeniani. Nō pōt esse salubris a multis correctio. nisi cū ille corripit̄ q̄ nō hꝫ sociam multitudinē. cū idem vͦ morb⁹ plurimos occupauerit nihil aliud boni restat ꝙ̄ dolor ꝛ gemit⁹. vt p illō signū qđ ezechieli sancto reuelat̄. illi sic euadere ab eorꝫ vastatiōe mereant̄ reuera cū ɔtagio peccādi multitudinē inuaserit. diuine discipline seuera misericordia necessaria est. Gratianus. Porro sicut penitētib⁹ misericordes esse iubemur. sic impenitentib⁹ (vt dictū est) ꝛ obstinatis in malo mīam impendere phibemur. Un̄ Ambro. in li. de offi. Est iniusta misericordia de qua in lege scriptū est de quodā. Nō misereberis illius. Et in libris Regū legit̄. Quia saul ɔtraxit offensā: q2 miseratus est agag hostiū regēꝫ quē phibuerat diuina sn̄ia seruari. Ita si q̄s latronē filijs depcantib⁹ motus. ꝛ lachrymis ɔiugis inflexus absoluendū putat: cui adhuc latrocinandi aspiret affectus. nōne innocētes tradet exitio. q̄ liberat multorꝫ exitia cogitantē. Nōne cū vni indulget indigno. ad plapsionis ɔtagium puocat vniuersos. facilitas. n. venie tribuit icentiuū delinquēdi. Itē ad illud euāgelij qđ obicit̄: q̄ gladio vsus fuit gladio cadet. Augusti. in li. cōtra manicheos rn̄det ita dicens. Ille gladium accipit qui nulla superiora ac legitima potestate vel iubente vel concedente in sanguinem alicuius armatur.

Quo animo liceat malos persequi vel puniri. C. XI.

Augusti. in li. psalmorꝫ. Duo ista noīa cū dicimus homo peccator. nō vtiꝙ frustra dicunt̄: q2 pctōr est corripe. ꝛ q2 hō miserere. Nec omino liberabis hoīeꝫ nisi cū psecutus fueris peccatorē. ite nulli homini claudenda est mīa. nulli peccatori impunitas relaxanda. psequimur ī eis ppriā iniquitateꝫ: misereamur cōmunē naturam. Gratianus in. c. ille gladiū. Porro illud Hiero. quo ecclesia negat̄ aliquē psequi: non ita generaliter intelligendū est vt etiā nulli psequat̄. Nō. n. ois psecutio culpabil' ē. sꝫ rōnabilit̄ hēticos psequimur sicut ꝛ christus corpaliter ē psecut⁹ eos quos de tēplo expulit. Un̄ Aug. ait vincētio donatiste Nō ois q̄ pcit amic⁹ ē. nec ois q̄ vberat inimicus. Putas neminē debere cogi ad iustitiā: cū legas patrēfamilias dixisse seruis. Quoscūꝙ iueneritis cogite intrare. Cū legas etiā ipsum primo saulū postea paulū ad veritatē cognoscēdā ꝛ tenendā magna violentia christi cogentis esse cōpulsum. Iteꝫ si semp esset culpabile psecutionē facere: non scriptū esset in sanctis libris Detrahentē secreto primo suo occulte hūc psequebar. Aliqn̄ ergo ꝛ qui eaꝫ patitur iniustus est. ꝛ q̄ eam facit iustus est. sed plane sepe ꝛ mali psecuti sunt bonos. ꝛ boni malos. illi nocendo p iniustitiam illi consulendo p disciplinaꝫ. Illi imaniter: illi temperanter illi seruiētes cupiditati: illi charitati. Nam qui trucidat nō cōsiderat quemadmodū secet. ille enim psequit̄ sanitatem: iste putredinē. Traditi sunt apostoli ab hominibus humane potestati. tradiderunt apostoli homines potestati sathane. Unde Aug. Molestus est medicus furenti frenetico. ꝛ pater indisciplinato filio. ille ligando. ille cedendo. sed ambo diligendo. Si autem illos negligant ꝛ permittant perire. ista potius falsa mansuetudo est crudelitas.

De Homicidio casuali. C. XII.

Ex summa de ca. Homicidiū casu perpetrat̄ vt cū aliq̄s picit lapidē ad auē vel al's. ꝛ ali⁹ transiliēs ex insperato percutit̄ ꝛ morit̄. vel incidit arborem ꝛ casu arboris aliquis opprimitur ꝛ similia. Sꝫ hic distingue ꝙ aut dabat operam illicite rei aut licite. si illicite vtputa proiciebat lapidem versus loca vbi consueuerunt homines transitum facere. vel dum furabat̄ bouem vel equum. aliquis a boue vel

equo ꝑcussus est. ⁊ similia. hoc imputat̃ ei. xv. q. j. §. vt itaq̄. Fra/
ter Uuilhelmus rodoñ. Ibi dicit̃ ꝙ cecus si credēs reddere se debi
tū vxori sue: alienā polluit: nō ē reus adulterij. Si aūt ludo vel exer/
citatiōe viriū vel venatiōe iaculū mittēs aliū perimat (qꝛ hoc ab eo
debet esse penitꝰ alienū) homicidij reus habet̃. Frater raymūdꝰ
Si vō licite rei dabat operā. vt qꝛ magister cā discipline verberabat
discipulū. vel deponebat aliq̄s fenū de curru. vel arborē ꝓpriā sibi
necessariā incidebat. ⁊ similia. hic si adhibuit diligētiā quā potuit.
videlʒ respiciēdo ⁊ ꝓclamādo nō nimis tarde vel demisse. sʒ tp̄e cō/
gruo. ⁊ alte. ita ꝙ si aliq̄s erat ibi vel veniebat: poterat fugere ⁊ caue
re sibi: vel magister nō excedēdo modū in verberādo discipulū: nō
imputat̃ ei. Alias si dabat operā rei illicite. ⁊ nō adhibuit diligētiā
debitā: (vt dictū est) iputat̃ ei. Iusti. insti. li. iiij. Reus homicidij
nō tenet̃ q̄ casu occidit. nō tenet̃ si modo culpa eius nulla inuenit̃.
Qui ramos de arbore. vel lapides de muro deicit. ⁊ trāseūtē aliquē
occidit. si nō preclamauit vt casus euitari posset reus est. si ꝓclama/
uit ⁊ ille cauere noluerit tūc extra culpā est. Si medicus vulneratū
male secuit. vel perperā medicamētū infirmo dedit. ⁊ ob id ille mor
tuus est: reus est. Similiter si postq̄ illū secuit curationē dereliquit
⁊ ob id ille mortuus est: reus est. Si quis impetu mularū quas mu
lio ꝓpter iperitiā retinere nesciuit. vel ꝓpter infirmitatē nō potuit:
cū alius firmior eas retinere potuisset. mortuus fuerit. reus ē q̄ mu/
lam ducit. Similiter ille q̄ dū equo vehit̃: impetū eius retinere vel
nescit vel neq̄t: reus est homicidij. Extra. v. de homicidio. Alex. iij.
Presbyterū q̄ quēdā puerū intuitu discipline ꝑcussit in capite. cū ꝑ
paucos dies expirasset: tā ab omni altaris officio debes ꝑpetuo re/
mouere: q̄ a sacerdotali ministerio deponere si ex ea ꝑcussione inte
rijt. vel aliā infirmitatē incurrit. de qua noscat̃ expirasse. Idē. Cū
clerici a vineis ecclesie opere cōsummato redirent. leuiandi. laboris
gratia: quēdā ludū iniciati viatoris baculos suos, studebāt iacere in
directū. ⁊ alter alterius ferire baculū. cuius ludi solet esse cōditio. vt
q̄ alterius baculū ꝑcuteret quasi victor ꝓ equo alio vteret̃. sʒ prefa/
ti clerici equitādi legitima nō vtētes sola erāt iactatiōe cōtēti. Qui
dā aūt laicus dū baculū dyaconi ꝑcussisset incautus in eū equitatu
rus isiluit. ⁊ sic a falce ipsiꝰ dyaconi qua erat accinctus mortale vul/
nus accepit. de quo post dies octo expirauit. Ideoq̄ mā. quate. eū/
dē dyaconū sine licētia ro. pon. ad superiorē gradū ascendere. vel in
dyaconatus officio nullo vnq̄ tp̄e ministrare ꝑmittas. sʒ eū dispen
satiue in subd̄. officio ministrare patiaris. Idē. P. clericus nobis
ꝓposuit: ꝙ cū casu cū quodā clerico luderet ꝓiecit eū ad terrā. ⁊ eiꝰ
cultellus quē ad latus suū habebat in alterū incidit. ⁊ fortuitu incu
buit vulneratus. Ideoq̄ mādamus quatenus si res ita se habeat. ⁊
alia causa iusta nō impediat predictū. p. libere permittas ad sacros
ordines ꝓmoueri. Clemēs. iij. in. c. ad audiētiā. Cū quidā presby/
ter volēs corrigere quēdā de familia sua: cingulo verberare tētasset
cultellus de vagina q̄ cingulo adherebat elapsus eū i dorso aliquā/
tulū vulnerauit postmodū vero cū ille cōualuisset a vulnere grauio
ri (vt dicit̃) infirmitate ꝑcussus viā vniuerse carnis ē igressus. Quia
vero vtrū occasiōe vulneris decessisset dubiū habet̃. cū in dubijs se/
mitā eligere debeamus tutiorē. Presbyter in sacris ordinibꝰ nō mi
nistret. iniuncta tñ penitētia cōgruēti poteris concedere: vt minori/
bus ordinibus sit contentus.

De adhuc De eodē. C. XIII.

INnocentius. iij. Dilectus filius. A. ca/
pellanus ꝓposuit: ꝙ cū
quadā corpis molestia grauaret̃ vt comedēdi appetitū
aliquātulū excitaret. equū quē nutriebat ascēdit. q̄ cum
bene nō pareret habenis. sʒ preter sessoris arbitriū saltibꝰ lasciuiret
ipse vt eius refrenaret impetū freno vim intulit. equūq̄ calcaribꝰ sti
mulauit. cūq̄ fracto freno equus ꝓprio arbitrio relictꝰ curreret. mu
lier isantē baiulās obuiauit. in quā equꝰ irruēs: ꝓcul abiecto sesso
re puer ꝑdictū oppressit. Mā. q̄tenus cū nec voluntate nec actu ho
micidiū ꝑpetrauit. nec dederit operā rei illicite nō ipedias quo mi/
nus diuina possit celebrare officia. Idē. Cū. H. ꝑsbyter fenū vellet
de curru deponē: ꝑticā supius alligatā ꝓiecit i terrā. ⁊ cū feno isiste
ret deponēdo. quēdā puer repperit semiuiuū i quo ꝑter modicū li/
uoris i frōte nihil iueniri potuit lesiōis. Nos aūt ab eodē q̄siuimꝰ sa
cerdote: si puscq̄ iacēt ꝑticā circūspexit solicite vtꝝ aliq̄s eēt circa cur
rū. q̄ ꝙ diligēt aspexit asseruit: sʒ ꝙ audissʒ vl̃ vidissʒ aliquē denega
uit. Mā. q. si res ita se hʒ. nisi ꝯ eūdē ꝗue scādalū sit exortū. vl̃ tāta
laboret infamia. ꝙ deficiēte accusatore oporteat ei canonicā purga
tōez idici: ipʒ libē ꝑmittas officiū exeq̄ sacerdotl̃. Idē. Mōachus
ad ꝯponēdā ꝯ cāpanili cāpanā subseruiēs. qꝛ lignū corruit ipo mo
uēte. ⁊ quēdā oppressit puer. Mā. q̄. si rē agebat vtilē ⁊ necessariā

Et in loco per quem aliquem transire non crederet vel ibidem con/
sistere. vel illic de ꝯsuetudine venire qñ lignū mouisse dignoscitur.
satis pōt presertim in monasterio ad altiores ordines promoueri.
Quidā scholaris de strato cōsurgens furē repperit q̄ ipsū pene ad
mortē vulnerauit. Mane itaq̄ facto scholares latronē quesierunt
inuentūq̄ potestati vincentie tradiderūt. Potestas ad eūdē scho
larē nuncios destinauit. vt exponeret si qua sciret de fure predicto
vel intersignia traderet. Qui cultrū quē ipse latroni abstulerat ⁊ so
tulares ab eodē in ipsiꝰ domo dimissos (quos abstraxerat ne pedū
strepitus audiret) nuncijs tradidit. Potestas igit̃ receptis talibꝰ in/
signijs latronē apparitoribꝰ tradidit puniendū. q̄ sibi amputauerūt
virilia. ⁊ oculos eruerūt. latro ira ⁊ dolore ꝯmotus nec potū sumpsit
nec cibū. ⁊ sic de medio est sublatꝰ. Rñdemus ꝙ si ꝑfatus scholaris
dignis meritis adiuuat̃. ꝓpter ꝑscriptū euentū a susceptiōe sacroꝝ
ordinū nullatenꝰ est arcēdus. Idē. Quidā ꝑsbyter mulierē ꝑgnā
tē. ⁊ q̄ asserebat se ꝯcepisse ex eo: ꝑ zonā arripuit. q̄si ludēs. ipsa vō
ꝑ hoc sic se asseruit lesā: ꝙ occasiōe hmōi abortiuit. Rñdemus. ꝙ
si nōdū erat viuificatus ꝯceptus ministrare poterit. alioq̄n dʒ ab al
taris officio abstinere. Honorius. iij. Iohannes sacerdos humili
nobis insinuatiōe mōstrauit ꝙ cum pulsaret cāpanas cadens tinti
nabulū ꝑcussit quendā puerū ⁊ occidit. Nos igit̃ attendētes ꝙ di/
cto sacerdoti q̄ dabat opam rei licite nihil potuit imputari. si casus
oēs fortuitos nō preuidit. dist. v. Man. q̄. si ꝯstiterit ita esse dictū
sacerdotē sacerdotale officiū exeq̄ permittatis. Augu. Absit vt ea
que ꝓpter bonū ⁊ licitū facimꝰ. si q̄d ꝑ hoc ꝑter nostrā voluntatem
cuiq̄ mali acciderit nobis imputet̃. Ex summa fratris. U. Quid
si aliq̄s impellit me i aliū vel aliū in me. ⁊ ille morit̃: nunq̄d teneor.
Itē aliquis vult me percutere. ⁊ dum declino ictū ꝑcutit aliū ⁊ mo
rit̃. Itē aliq̄s ferrat vngulā eq̄: ille q̄ est in equo cadit ⁊ morit̃. nun/
q̄d in his casibus incurrit irregularitatē ille preter cuius voluntatē
homicidiū accidit. Rñdeo. notauit. H. sepe ꝙ non: nisi fuerit in frau
de q̄ntum ad predictos casus. vel in culpa q̄ntum ad vltimum.

De Medicis indiscretis. C. XIIII.

EX sūma de ca. Quid de phisicis vel cyrurgicis.
Hic ꝙ si periti erant in arte ꝑhica vel
cyrurgia ⁊ nihil omiserūt sm̄ artē de ꝯungentibꝰ ⁊ hñt
sup h̄ ꝓbabilit̃ serenā ꝯsciā potuerint. ꝓmoueri al̃s nō
Hic etiā nota ꝙ opari de ꝑhica nō licet clericis in sacris ordinibus
cōstitutis. vel etiā in minoribꝰ. dū tñ sint sufficienter beneficiati. ni
si gratis ac miserabilibꝰ ꝑsonis vel suis cōsanguineis. nec etiā tunc
si posset ibi esse ꝑiculū. q̄ꝺ longe strictius est in claustralibꝰ obser/
uandū. Officiū aūt cyrurgie que adustionē vel abscisionē inducat:
est sine oī exceptōe talibꝰ iterdictū. Extra. v. de homicidio. Inno.
iij. Quesiuisti q̄d sit de monacho sentiēdū. q̄ credēs se quandā mu/
lierē a gutturis tumore curare vt cyrurgicꝰ cū ferro tumorē illū ape/
ruit ⁊ mulieri ꝑcepit. ne se vēto expōeret vllo mō. ne forte subītrās
gutturis aptionē: sibi inferret cāʒ mortis. Sʒ mulier eiꝰ mādato ꝯtē/
pto dū messes colligeret. vēto exposuit se icaute ⁊ perijt. Rñdemꝰ
ꝙ lʒ deliq̄rit alienū officiū vsurpādo q̄ꝺ sibi minime cōgruebat. si tñ
cā pietatis ⁊ nō cupiditatis id egerit. ⁊ peritꝰ erat in exercitio cyrur
gie. omnē que studuit: quā debuit diligentiā adhibere: nō est ex eo
ꝙ ꝑ culpā mulieris ꝯ ꝯsiliū eius accidit adeo reprobādus ꝙ nō post
satisfactionē ꝯdignā cū eo misericorditer agi possit. vt diuiā valeat
celebrare. alioq̄n interdicta est ei sacerdotal̃ ordis executio ex rigo
re. Ex sum. fris. U. Quid de illo q̄ aliquē fleubothomat aut secat
⁊ ide morit̃. Rñdeo si ꝑitꝰ est ⁊ adhibet omnē diligētiā quā debet
nō tenet̃ in aliquo: qꝛ potius casu ⁊ culpa fleubothomati vel medi
cinati siue secti euenisse mors ꝑsumit̃. arg. xxiij. q. iij. de occidēdis.

De Custodibꝰ ifirmoꝝ negligentibꝰ vel indiscretis. C. XV.

QUid de illis qui post mortē illoꝝ quos custodie/
runt infirmātes scrupulosā hñt cōscientiā
de morte illoꝝ. ꝓ eo ꝙ ad petitionē eoꝝ vocauerūt mi/
nutorē q̄ minuit eis: vel dederūt eis vinū vel carnes. aut
nimis coartauerūt eos ad ꝓuocādū sudorē vl̃ seruādū. vl̃ cū debue
rūt seruare eos dimiserūt. ⁊ sic biberūt vinū. vl̃ discooꝑiētes se ⁊ ex
eūtes de lecto. vel cū eēnt frenetici ꝑcipitauerūt se in aquā ⁊ sic mor
tui sūt. Rñdeo. in talibꝰ vbi bona fide fiūt q̄ circa egrotos fiūt. nō dʒ
aliq̄s de facili scrupulosā gerere ꝯsciam. lʒ in aliquo erratū fuerit si
nō sit ibi lata ⁊ euidēs culpa aut negligētia dissoluta q̄ ꝓpe dolū ē.
⁊ hmōi scrupulositatē ad ꝯsiliū boni viri si eā hēat. de facili dʒ depo
nere. vt si i ꝑncipio egritudinis qñ adhuc nesciebat̃ cuiusmodi mor
bus eēt: vocauit minutorē q̄ꝺ ⁊ medici q̄nq̄ facē solēt. vel nimis co
artauit ad prouocandum vel seruandum sudorem. Aut si tunc dedit
ei bibere aquā aut etiā vinū lymphatū: cū eēt cronica egritudo. Aut

si cōgrauat⁹ vigilijs obdormiuit.nō ꝓpter ebrietatē aut crapulā ex
litq3 patiēs ꝛ p̄cipitās se mortu⁹ est.Si aūt lata fuerit culpa aut ne-
gligētia dissoluta.ꝛ certū est ꝙ inde mors ꝓuenerit.q2 patiēs forte
se p̄cipitauit.credo ꝙ irregularitas ꝯtrabit᷑.vbi si custos infirmi fu-
riosi vel frenetici dimisit eū vt iret ludere in plateam.vel alias daret
operā rei illicite.Aut ex nimia ebrietate aut crapula vigilare nō po-
tuit.maxime cū solus esset deputat⁹ ad custodiā.Si aūt nō est cer-
tū ꝙ inde mors ꝓuenit:aut inde ꝓbabiliter dubitat᷑ fm iudiciū me
dicoꝝ:aut nō.In primo casu abstinēdū est ab officio ꝛ a ꝓmotiōe
in secundo deposita erronea conscientia si potest:poterit ministrare
ꝛ promoueri.alias non.

¶De homicidio voluntario. C. XVI.

Ex summa de ca.Patet sine distinctiōe ꝙ ho
micidiū volūtariū semp mortale ē
peccatū ꝛ enorme.Sz qd si plures inter se rixati sunt vel
in cōflictu fuerūt.ꝛ aliqs est ibi interfectus.nec apparet
a quo vel ex cuius vulnere.numqd oēs iudicabunt᷑ homicide vel ir-
regulares vel nullus.Rñdeo.q̄tū ad peccatū dicunt᷑ homicide oēs
q̄ ꝑcusserūt.ꝛ ēt q̄ ex volūtate occidēdi venerūt lz nō ꝑcusserūt.Itez
ꝛ illi q̄ nō occiderūt nec volūtatē occidēdi habuerūt sed venerūt vt
prestarēt auxiliū occisorib⁹ si forte violētia aliquoꝝ repellerent᷑.Dis
cretus tn̄ sacerdos minorē pniam dz imponere secundis q̄3 primis.
ꝛ tertijs q̄3 primis vel secūdis.Illi etiā nō sunt imunes a culpa nec
debēt esse imunes a pena q̄ cū possent hoiem nō liberauerūt a mor
te.ꝛ hoc intelligas in bello iniusto.Nā tales in bello iusto nō repro
bo.nisi sit ibi corrupta intētio vel talis ꝑsona cū armis cui nō liceat
arma deferre.vt clericus vel religiosus.Q̄tū ad irregularitatē autē
oēs dico indistincte repellēdos q̄ fuerūt ex parte iniuriātiū.ꝛ etiam
eos q̄ fuerūt ex ꝑte illoꝝ q̄b⁹ fiebat iniuria.si clerici erāt ꝛ ibi moue-
rūt arma. Frater Uuil.hoc itelligo qn̄ erāt in culpa.ꝛ hoc satis no
tat ꝑ hoc qd dicit᷑:mouerūt arma quasi volūtarie ꝛ sine necessitate.
Si eni defenderēt se vel socios necessario lz aliqs eēt a defendētib⁹
interfect⁹ ex alia ꝑte.reliq̄ q̄ interfuissent nec interfectores adiuuis-
sent nō essent irregulares.lz volūtatē occidēdi habuissent.q2 lex ꝓ-
motiōis factū reqrit. Ex.v.de homicidio.Inno.iij.Cū qdā malefi
cus igressus ecclesiā eucharistiā cū altaris ornamētis ꝛ ecclīasticis libris
ex ecclesiā asportasset.B.p̄sbyter ecclesie canonic⁹ regularis cū fosso
rio arrepto ꝑcussit.sz si ad mortē ictus fuerit hmōi tu ꝛ ipse penitus
ignoratis.quē parrochiani ecclesie vidētes ornamēta ecclesie aspor
tātē arreptis gladijs ꝛ fustib⁹ in eodē loco ꝓtinus occiderūt.ꝛ infra
Nos in p̄misso casu credimus distinguēdū vtruz constare possit ꝙ
prefat⁹ sacerdos nō itlixerit ꝑcussionē letalē.de qua(si non fuissent
alioꝝ vulnera subsecuta)ꝑcussus minime interisset.ꝛ si ꝑcussor non
habebat volūtatē occidēdi nec ipsius studio vel cōsilio vel mādato
ꝓcesserūt alij ꝯtra illū.Et qdē si hoc ita se hz ꝙ forsitan ex eo posset
ostēdi(si certa apparuisset ꝑcussio ab eodē inflicta:tā modica ꝛ tā le
uis in ea ꝑte corꝑis qua qs de leui ꝑcuti nō solet ad mortē)vt perito
rū iudicio medicoꝝ talis ꝑcussio nō assereret᷑ letalis:cū de ceteris cre-
dēdū sit ipsi q̄ nō accusat᷑ nec denūciat᷑ ab aliquo.sed ꝑ seipsum cō
siliū appetit salutare.post pniam ad cautelā iniunctā in sacerdotali
poterit ministrare officio maxime religionis accedēte fauore.cuz sit
canonicus regularis.ꝛ sine omni scādalo possit sacerdotale officiuz
celebrare.Qd si discerni nō possit ex cuius ictu ꝑcussus interierit.in
hoc dubio sacerdos ꝛ si forte homicida nō sit:dz a sacerdotali offi-
cio abstinere.Si vero quēadmodū ꝑhibet᷑ sacerdos iste prius ab il
lo ꝑcussus sacrilego:mox eū ligone in capite repꝑcussit:q̄uis vim vi
repellere oēs leges ꝛ oīa iura ꝑmittāt.q2 tn̄ id dz fieri cū moderami
ne inculpate tutele.nō ad sumēdā vindictā sz ad iniuriā ꝓpulsandā
nō vr̄ idē sacerdos a pena homicidij penit⁹ excusari.tū rōne instri
cū quo ipe ꝑcussit.qd cū graue sit:nō solet leuē plagā īferre.tū rōne
ꝑtis ī q̄ fuit ille ꝑcussus.in q̄ de modico ictu qs letalit᷑ solet ledi.Re
qre supra de homicidio necessitatis. Iustinian⁹ vbi.s̄.Iniuria oc
cidit q̄ nullo iure occidit.Quicqd aūt in ꝑēpto corꝑe dāni nobis il-
latū ē tenet᷑ restituē q̄ occidit. Cā.xxiiij.q.viij.Aug.in li.de ci.dei
Qui sine aliq̄ publica administratiōe maleficū:furē.sacrilegū:adul-
terꝝ ꝛ periuꝝ.vel quēlibet criminosuz īterfecerit aut trucidauerit.vel
mēbris debilitauerit.velut homicida iudicabit᷑.ꝛ tāto acrius q̄nti
nō sibi a deo cōcessam potestatē abusiue vsurpare nō timuit.

¶De Parricidio. C. XVII.

Ex summa Damasi.Inter oīa homicidia qd
grauius inuenit᷑ est parricidiū.Le
ge aūt pompeia de parricidio tenet᷑ qs vbi si aliquē ascē
dētiū aut descēdētiū ī linea sue generatiōis occidit.nam
ꝛ descendentes in infinitū liberi vocant᷑.ꝛ ascendētes in infinitū pa
rentes appellantur.Sed ꝛ collaterales quidam ea lege tenentur.vt
frater patruelis vel consobrinus vel proximiores eis.ꝛ etiaz affines
quidam.vt vxor.vir.nurus.gener.vitricus ꝛ priuignus.socer ꝛ pa
truus.Item qui illos voluntarie peremit.Itē qui veneņuz emit vt
patri daret etiam si dare non potuit.Eadē quoq3 lege tenet᷑ q̄ sciē
ad tale scelus filio vel patri pecuniā ministrauit.Pena taliuz est fz
leges vt vgis sanguineis verberati denū in cuello.i.sacco cuz cane
gallo gallinatō ꝛ vippa ꝛ symea insuantur.ꝛ in ꝓximū mare vel flu
men ꝓiciant᷑.Aut si hec ꝓxima nō sint bestijs ꝓiciant᷑.vt oīuz ele
mentoꝝ vsu carere viui incipiant eisq3 supstitib⁹ celū ꝛ terra morti
is auferant᷑.Scdm canones(q2 de⁹ nō vult mortē peccatoris sz vt
cōuertat᷑ ꝛ viuat)impenitentes quidē excōicent᷑.penitētes autē in
monasterium ad agendā pniam includant᷑.vel si hoc cōmode fieri
nequit.in suis domibus pniam agant.aut ꝑegre sub habitu penitē
tis sanctoꝝ loca visitent.Fit aūt erga eos dispensatio talis vt si iu-
uenes sint ꝛ in continentes.ꝛ vxores accipere permittantur.

¶De his qui sibi manus iniciunt. C. XVIII.

Causa.xxiij.q.v.Seipsum at perimere nulla legi
auctoritate alicui ꝑmittit᷑. Unde Aug.i
li.j.de ciui.dei.Nusq̄3 diuinit⁹ p̄ceptū ꝑmissumve repi-
ri pōt.vt vel ipsius adipiscēde imortalitatis.vel mali ip
sius cauēdi curā dive cā nobismetipsis necem iferam⁹.nā ꝛ ꝓhibi-
tos nos eē intelligendū est.vbi lex ait.Nō occides Abrahā nō solū
nō est culpatus crudelitatis crimie:verūetiā laudat⁹ ē pietatis noie:
ꝙ voluit filiū nequaq̄3 scelerate sz obediēter occidere.Et merito q̄-
rit᷑ vtrū ꝓ iussu dei sit habēdū:ꝙ iepte filiā q̄ patri post votū occur
rit:occidit.Nec samson aliter excusat᷑ ꝙ seipsum cū hostib⁹ latenē
ruina dom⁹ oppressit.nisi q2 spūs latenē hoc iusserat q̄ ꝑ illū mira-
cula faciebat.His igit᷑ exceptis quos vel lex iusta generaliter.vl' ip-
se fons iusticie deus spāliter iubet occidi.qsqs hoiem vel seipsum
vel quēlibet occiderit:homicidij crimie inectit᷑.Itē hoc dicimus:h
asserimus:h modis oībus approbam⁹ neminē spontaneā sibi mor
tē inferre debere.velut fugiēdo molestias tꝑales ne incidat in ꝑpe-
tuas.Neminē ꝓpter aliena peccata ne hoc ipso incipiat habere gra
uissimū ꝓpriuꝫ.Neminē ꝓpter pctā sua p̄terita ꝓpter q̄ in hac vi-
ta opus est vt possit penitēdo sanari.Neminē velut desiderio me-
lioris vite q̄ post mortē sperat᷑:q2 reus sue mortis meliorē post mor
tem vitā non suscipit. Item Hiero.in Jona ꝓpheta.Nō est nrm̄
mortem arriꝑe sed illatā ab alijs libenter exciꝑe.Unī ꝛ in ꝑsecutiōi
bus nō licet ꝓpria ꝑire manu absq3 eo vbi castitas ꝑiclitat᷑ sz ꝑcu-
tienti colla submittere. Itē ex ꝯcil.bracharēsi.Placuit vt hi q̄ sibi
ipsis volūtarie.aut ꝑ venenū.aut ꝑ ferrū.aut ꝑ p̄cipitiū.aut ꝑ suspē
diū:vel quolibet modo inferunt mortem.nulla ꝓsus pro eis in ob
latiōe cōmemoratio fiat.neq3 cum psalmis ad sepulturā deducant᷑
eoꝝ cadauera.mlti.n.h sibi ꝑ ignorātiā vsurpāt.Similiter ꝛ de his
placuit fieri q̄ ꝓ suis scelerib⁹ moriunt᷑:impenitentes subaudiant᷑.

¶De his qui filios suos occidunt vel exponunt. C. XIX.

Ex sūma de ca.Si pater vel mat᷑ occidat scient᷑
filiū:debet induci vt intret aliqd mōa
steriū eiusdē ep̄atus vbi peccata sua perpetua deploret
penitentia.Si tn̄ non poterit ad hoc ꝓpter carnis fragi
litatē induci:ꝯcedenda est ei licentia ꝯtrahendi matrimoniū ne plu
ribus abutat᷑.imposita graui sibi penitentia in seculo remanēti.Si
militer nō debet induci vt intret monasteriū in alijs duob⁹ casibus
sc3 si habeat ꝯiugem viuā vel filios paruos a quib⁹ non potest nec
debet recedere.nisi forte ꝯiunx vellet similiter ingredi monasteriuꝫ.
ꝛ aliqs timēs deū sine suspicione filios educaret. Extra.v.de his q̄
filios oc.Alex.iij.Mulier lachrymabili voce nobis cōfessiōe mon-
strauit:ꝙ cū de quodam filiū genuisset.ꝛ ille sepe sibi turgido vul-
tu improbrasset ꝙ filius ei⁹ nō esset.ipsa iracūdie calore ducta pue
rū interfecit.ꝛ infra.Man.q̄.eā labores inducere vt ad aliqd mōa
steriū transeat in quo peccata sua ꝑpetua penitētia deploret.Si au
tem repugnante carnis fragilitate ad hoc induci noluerit:tuti⁹ vide
tur vt in dn̄o nubat vni soli q̄3 inhoneste multos admittat. Luci-
us.iij.Mulier filiā paruā furore accēsa iugulauerat.ꝓpt᷑ qd dn̄s
terre maritū eius ipsaz compulit abiurare:q2 vo illā alios habere fi
lios intimasti.Man.q̄.ita sup hoc ꝓuideas ꝙ sui sceleris penam
luat.ꝛ saluti als sustentatiōi eius ꝛ filioꝝ ꝑ tuā ꝓuidētiā ꝯsulatur.
nō obstante iuramēto qd a viro dictus dn̄s dicit᷑ extorsisse.eāq3 si
cut expedire videris eidē viro restituas.ita ꝙ filios suos libere pos
sit ꝛ pacifice gubernare. Idē.De infantib⁹ aūt q̄ mortui repiunt᷑
cū patre ꝛ matre ꝛ nō apparet vtrū a patre vel a matre oppressi sint.
non debent inde securi esse parentes nec esse sine pena.sz tn̄ ꝯsidera
tio debz eē pietatis.vbi nō volūtas sz euent⁹ mortis fuit cā.Si aūt

eos non latet ipsos interfectores esse: scire debēt se grauiter deliquisse. Quidā autē penitentiā triū annorū indicant esse debere. quorū vnū peragāt in pane ꝛ aqua. De infantib⁹ ꝛ languidis expositis. Grego. ix. Si a patre siue ab alio sciēte ipso: aut ratū habēte. relegato pietatis officio īfans expositus extiterit. hoc ipso a potestate patria liberatus est. nā ꝛ in hoc casu in ingenuitatē libertus ꝛ seruus in libertatē eripit. Qd etiā de pdictis cuiuscūq; etatis languidis si expositi fuerint: vel si alicui eorū alimēta impie negari ptigerit. est dicendū. Sane q̄ hos suscipiūt nō possunt ppter hoc in eoꝝ personis ius aliqd vendicare. Ex sūma de ca. Quicūq; etiā talia presumit: in foro penitentiali est tanq̄ parricida seu homicida pro eo q̄ hoiem psertim cui tāta tenet necessitudine periculo mortis exponit. inspectis tamē circūstātijs. ꝛ vtrū ob hoc mors fuerit subsecuta illis nō erit penitētia moderanda. tales autē si homicidiū est subsecutum: sunt irregulares censendi.

De his qui abortum procurant. C XX.

Causa. xxxij. q. ij. De his q̄ abortum pcurāt. querit an indicent homicide vel non. Aug. in li. questionū exodi. Si illud informe puerperiuz. iam q̄dē fuerat: sed adhuc quodāmodo informiter aiatum. Ideo lex noluit ad homicidiū ptinere. q2 nondū pōt dici aia viua in eo corpore q̄ sensus careat. Idē. Itaq; si iam formato corpori dat nō tn̄ in cōceptu corpis nascit cū semine aia deriuata. Nam si cū semine ꝛ aia existit: ex aia multe aie quotidie pereunt. cū semen quodā fluxu nō pficit natiuitati. cōtemplemur facturam Ade. In Adā eni exēplū est datū vt ex illo intelligat. q2 iā formatū corpus accepit aiaz. Nā poterat deus aiam limo terre admiscere. ꝛ sic formare corpus. sed rōne infirmabit. q2 primū oportebat domū cōpagitari ꝛ sic habitatorē induci. aia certe q2 spirit⁹ est in sicco habitare nō pōt. ideo in sanguine fert habitare cū ergo lineamenta cōpacta nō fuerint nō erit aia. Hiero. ad Algasiam. Semina paulatim formant in vtero. ꝛ tādiu nō reputat homicidiū donec elemēta cōfecta suas imagines membraq; suscipiāt. Extra. v. de homicidio. Ex cōcil. guarinaciēsi. Si quis autē cā iplēde libidinis vel odij meditatiōe. homini aut mulieri aliq̄d fecerit. vel ad potādū id dederit vt nō possit generari vel concipe vel nasci soboles: vt homicida habeat. Ex sūma de ca. In sūma vero nota q̄ cū aliq̄s pcutit mulierem pgnantē: vel dat ei venenū. vel ipsamet accipit vt faciat abortiuum. si puerperiū iam erat formatū siue aiatū homicida est recte si abortuz fecit mulier ex illa pcussiōe: siue potiōe. q2 hoiem iterfecit. Si vero nondū erat aiatū nō dicit homicida q̄tū ad irregularitatē sed vt homicida habebit q̄tū ad penitētiā. Et idē de illo q̄ dat vel accipit venenū vel simile: ne fiat generatio vel cōceptio.

De Crimine vxoricidij. C. XXI.

Causa. xxxiij. q. ij. Nicolaus papa. Interfectores suarū sine iudicio cōiugū cū nō addis adulteraꝝ vel aliud hmōi: q̄d aliud habendi sunt q̄z homicide. ac p hoc ad penitētiā sunt redigēdi. q̄b⁹ penitus cōiugiū denegat exceptis adolescētib⁹ de q̄b⁹ beati pape Leonis. xv. regula decretaliū seruāda est imo idulgētia obseruāda. Gratianus. In hoc ca. videt Nicolaus nō pmittere maritis cā adulterij vel alteri⁹ huiusmōi criminis vxores suas iterficere. sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio non materiali criminosos feriri iubet. Illo videlicet gladio quo Petrus iubet mactare ꝛ māducare. de quo etiā Christ⁹ ait in euāgelio: Nō veni pacē mittere in terraz sed gladiū. Itē Pius papa. Quicūq; ppriā vxorē sine lege vel sine causa ꝛ certa pbatiōe interfecerit. aliāq; duxerit vxorem. armis depositis publicā agat penitentiā. Et si contumax fuerit ꝛ epo suo inobediēs extiterit anathematizet quousq; cōsentiat. Eadē lex erit illi q̄ suū seniorē iterfecerit. i. epm vel aliū platū vel dnm suū. Itē Stephanus papa. Occidisti vxorē tuā partē corporis tui legitimo matrimonio tibi sociatā sine cā mortis. filioꝝ tuoꝝ iprobe pdo. qui non pepcisti matri filios tuos orphanos fecisti: miserere aie tue vt nō sis tu⁹ tibi metipsi homicida. relinque ppt te rogam⁹ hoc maluz seculū: qd te traxit ad tā imanissimū peccati facin⁹: igredere monasteriū huiliare sub manu abbatis multoꝝ fratꝝ pcib⁹ adiut⁹. obserua cūcta simplici aia q̄ tibi fuerūt ipetrata. si forte ignoscat infinita dei bonitās peccatis tuis. ꝛ refrigeret aiam tuā p̄usq̄z crucieris ppetuis flāmis. hoc leui⁹ ꝛ meli⁹ tibi esse certissime scias. Sin autē publicā penitētiā in domo tua pmanēs. vl in hoc mūdo vis agere: qd tibi pcius duri⁹ ꝛ graui⁹ esse nō dubites ita vt agere debeas exhortamur. oīb⁹ dieb⁹ q̄b⁹ penitere debes vinū ꝛ sycerā nō bibas. carnē nūq̄z comedas vllo tpe. pterq̄z i pascha ꝛ i die natiuitatis dnī i pane ꝛ aq̄ ꝛ sale pniaz age i vigilijs ieiunijs orōnib⁹ ꝛ elemosynis oī tpe perseueres: armis nunq̄z cingere: nec in loco quolibet litigare presumas: vxorē nunq̄z ducere: cōcubinā nunq̄z habere: nec adulteriū cōmittere audeas: in balneo nunq̄z lauaberis: in cōuiuiū letātiū nunq̄z te misceas: in ecclesia segregatus ab alijs christianis post hostiū et postem humiliter te repone: ingredientiū ꝛ egredientiū suppliciter orationib⁹ cōmēda te: cōione corporis ꝛ sanguinis dnī cūctis diebus vite tue indignum te existimes. In vltimo tn̄ exitu vite tue si merueris pro viatico si fit q̄ tribuat tm̄modo venialit: vt accipias tibi cōcedim⁹. Sūt ꝛ alia multa: q̄ tibi duri⁹ ꝛ satis acrius erāt iuxta magnū pōdus pcti infelix adiciēda. Sz si hec oīa pfecto corde dn̄o auxiliāte feceris ꝛ custodieris: cōfidim⁹ de imēsa dei clemētia remissionē tuoꝝ te habiturū pctōꝝ: vt p ipsi⁹ grām: q̄ eā sāguine suo acquisiuit solut⁹ sis i celo. Si autē alit fecens: sāguis tuus sup caput tuū.

De Crimine matricidij. C. XXII.

Eadē q. ij. Nicolaus papa. Latorē presentiū matricidā eē cognouim⁹: cui precipim⁹ vt sub penitētia pmaneat: ita vt p vnū annū integrū ecclesiam non ingrediat: sed ante fores ecclesie basilice stans ꝛ orās ꝛ deprecans deū perseueret: q̄liter a tāto eripiat piaculo. Cōpleto vō anni circulo introeundi in ecclesiā licentiā habeat: tn̄ inter audiētes stet sed nōdū cōicet. Cōpletis aūt triū annoꝝ circulis sacre cōionis grā illi cōcedat. Oblatiōes vō nō offerat: nisi prius alioꝝ septē annorū curricula cōpleant. In his aūt oīb⁹ annis atq; tpib⁹ carnē nō manducet: ꝛ nec vinū bibere presumat: exceptis festis dieb⁹ atq; dn̄icis: et a pascha vsq; ad penth. ꝛ quocūq; ire voluerit: nullo vehiculo deducat: sz pedib⁹ pficiscat. Arma nō sumat nisi cōtra paganos. Ieiunet aūt trib⁹ dieb⁹ p hebdomadā vsq; ad vesperam: a propria ac legittima cōiuge nō sepet: ne in fornicatiōis voraginē corruat. tn̄ si illius cōuersionē ꝛ lachrymarū fontē in oīb⁹ videritis floridis actionibus ꝛ bonis opib⁹ pullulare. humani⁹ circa eū solicitudo puigil appareat. Ex sūma de ca. Ecce q̄ matricide grauis imponit penitētia decē annoꝝ: vxoricide adhuc grauior. Propter qd dicit. H. q̄ mai⁹ pctm̄ ē vxoricidiū q̄z matricidiū sm regulā illā: Quis dubitat scelerati⁹ eē cōmissū qd ē graui⁹ iudicatū. Alij vō cōiter dicūt cōtrariū. tn̄ vxoricide maior est penitētia q̄z matricide: q2 promptiores sunt hoies ad occidendas vxores q̄z matres.

De Pena criminalis homicidij. C. XXIII.

Ex summa de ca. Pena homicidij spūal tollitur p penitentiā: vnde circa penam corporalē insistam⁹. Pena homicidij cōmissi lingua. i. pcepto iniusto cōsilio vel defensione. vtputa hic dissuadendo retrahit a bono pposito hominē violētē aliū liberare a morte. ꝛ sic quodāmodo indirecte defendit homicidiū. Pena inquam est irregularitas: q̄ etiā post peractā penitentiā impedit pmouēdū: et deijcit iam pmotū. Pena vō homicidij cōmissi facto variat. nā pro homicidio necessitatis euitabil. in q̄ intelligo nō solū q̄ tpe occisionis poterit euitare: sed etiā illū q̄ se culpa sua in necessitate talē ingessit. puta vidit exercitū venientē ad obsidendū castrum: ꝛ nullo mō ptinebat ad ipm: ꝛ postea secuta est necessitas. vel sile. Silr cōtrahit irregularitas q̄ impedit pmouēdū: ꝛ deijcit pmotū. Si aūt fuit necessitas prorsus ineuitabil: nec culpa sua precessit: tolerat in susceptis: sed nō pmouet ad maiores ordines. Pro homicidio casuali: si occisor dabat operā rei illicite: vl etiā licite: sed nō adhibuit debitā diligētiā. licz oēs casus fortuitos: q̄ preuideri nō pnt: forsitā nō puiderit: in nullo tenet. ꝛ potest de iure non solū in susceptis remanere: sed etiam ad supiores ordines pmoueri. Pena homicidij volūtarij est in clerico depositio. Has penas oēs intelligas pter penitentiā. Itē pter penas legales: q̄s nō psequor. Ex sūma iuris Pro homicidio necessitatis euitabilis: vel ad quā occisor sua culpa peruenit: sm leges non agit criminaliter saltē dum dolus absit: sed ciuiliter aquilia. s. lege ad penam pecuniariā. Similiter ꝛ pro homicidio casuali. s. vbi casuz culpa leuis precessit. Si quis tn̄ p lasciuiā occiderit aliquē: in quinquenniū relegat. Pena vō homicidij volūtarij sm legem est: vt sublimiores oīb⁹ bonis suis ademptis deponant. Minores vō capite puniant.

De Pena homicidij. C. XXIIII.

Ex sūma de casibus. Pro homicidio iustitie iusta ꝛ recta intētione facto: nec inuenio nec dico penā aliquā imponendā. excepta sola irregularitate quā contrahūt: que impedit promouendū: ꝛ deijcit pmotū. ꝛ hoc sm ar. Etiam si ante baptismū cōmisit tale homicidiū: quia sm eum in baptismo deletur omnis irregularitas quā quis proprio peccato contraxerat: sed illa quam sine peccata non. Baptismus enī nō tollit nisi peccata ꝛ sequelas peccatoꝝ. Alij do-

ctores oēs dicant ꝙ siue cū peccato siue absqꝫ peccato. si iudex vel officialis occidisset mille hoīes ante baptismū: nō īpedireť post baptismū. ⁊ hāc vltimā opinionē approbo: ⁊ ita tenet eccľia. Frat. U. Et bene. Quia irregularitas homicidij non est ex defectu sacramēti. sicut irregularitas bigamie. q̄ qꝛ est ex defectu sacramēti: non tolliť in baptismo. sed irregularitas homicidij bene tolliť. Quidaꝫ etiā dixerūt. ⁊ videť. H. cōcordare. ꝙ homicide nō ꝑpť irregularitatē repelluntur ab ordinibꝰ sed propter horrorē facti (Ha. qꝛ horribile est fundere sanguinē humanū. ⁊ ad hoc niti ⁊ opaꝫ dare) repelluntur. Et ꝑpter p̄sumptionē duplicitatꝭ q̄ in hmōi actibꝰ solet īteruenire. etiā cū iudex vel officialis vel miles īterficit aliquē ꝫm legē. qꝛ p̄sumit ista facere potiꝰ pro salario q̄ꝫ ꝑpť iustitiā. Frater Raimundus. Nota ergo ꝙ q̄cūqꝫ post baptismuꝫ in cā sanguinis fuerit iudex: aduocatꝰ siue ꝑ accusatore siue pro reo. licꝫ Daceo ꝯriū dixerit ī aduocato rei. Itē assessor. officialis. testis. notariꝰ sentētiā scribēs vel ꝓferēs. Et idē credo in alijs actis. vtputa si scribat attestatiōes vel legat in examinatiōe cause. Itē q̄ scripserit vel tractauerit litteras pro vindicta sanguinis destinnadas. oēs tales efficiunť irregulares. vt habeť extra. iij. ne clerici vel mo. se ne secu. imis. i cōst. sententiā sanguinis. Frater U. ibi dicit ꝙ clericus nō dꝫ interesse vbi exerceť vindicta sanguinis. Sed nunq̄d irregularis efficitur si interfuerit. Rñdeo: si ex sola curiositate īterfuerit suspēsioni latronis: vel vbi q̄s īterficiť in duello. licet multū grauiter peccet. non tñ̄ efficiť irregularis: si nec ꝯsiliū nec auxiliū nec auctoritatē p̄stiterit.

De Cauenda irregularitate. C. XXV.

Ex summa de casibꝰ. Potest clericus ciuileꝫ querimoniā ꝓponere ꝯtra furem vel raptorē. nō ad hoc vt ille corporaliter puniať. sed vt ipse recupet qđ amisit. Frater. U. Bene dicit ciuilem nō criminaleꝫ ad sanguinē vel mutilationē vel mortē. Sed nunq̄d pōt eū cape ⁊ iudici tradere. Rñdeo. si alias pōt res suas recupare nō debet eū cape vel ligare aut iudici tradere. Si autē teneat fureꝫ ne fugiat cū rebꝰ suis q̄s aliter recuperare non pōt. donec exhibeat eum iudici. vel inuocet auxiliū eius ad res illas recuperandas. Credo ꝙ nō efficiť irregularis si talis fur postea corporaliter puniatur a iudice. dum tamē nō sit corrupta intētio ipsius clerici. Ex sūma de ca. Debet tñ̄ rogare iudicē ne talē penā infligat ei. Idem dico in ep̄o vel iudice ecclesiastico qui ob defensionē rerū ecclesiasticarum vel fidei inuocat ⁊ hortať ꝯtra violentas brachiū seculare. ⁊ etiam potest eos sequi hortādo eos nō vt occidāt vel vulnerent ipsos violētos hereticos vel paganos. sed vt ecclesiā fidē ⁊ patriā liberēt ac defendāt. ⁊ terrā ab infidelibus occupatā reducant ad cultuꝫ fidei christiane. ⁊ super hoc facit ecclesia quotidie remissiones magnas. Et licet ibi hincinde aliqui occidanť. non est hoc p̄lato sine ecclesie imputandū. immo peccaret nisi opponeret se contra tales. Posset enim dici sibi mercēnarius. ⁊ qui nō est pastor ⁊c̄. ⁊ esset merito deponēdus. De illis autē qui mouēt arma cōtra tales propter obediētiam: iustitiā: ⁊ zelū fidei. certū est ꝙ mereně. immo peccarēt aliter. ⁊ possent cogi principes per cen. eccle. ad purgādas suas prouīcias ab heretica prauitate. necnō ⁊ ad matrē suam ecclesiā defendēdaꝫ. cum ꝑpter hoc ipsuꝫ cōtulerit eis dñs principatus ⁊ regna. Qui autem mouēt arma etiā cōtra tales nocēdi cupiditate vlciscendi crudelitate impacato atqꝫ impacabili animo. bellādi feritate. dominādi libidine. vel alia causa cōsimili peccant.

Iterum De eodem. C. XXVI.

Ex summa de ca. Item nota ꝙ si ep̄s in villa vľ castro iurisditionē habeat temporalē. debet ibi cōstituere iudicem personā secularem qui causas audiat. ⁊ terminet seculares. ⁊ precipue causas sanguinis cui potest ⁊ debet precipere ꝙ firmiter teneat iustitiam. ⁊ reddet vnicuiqꝫ ius suū. Si tamē iudex taliter īstitutꝰ īterroget eū q̄d agendū sit de aliquo q̄ ꝑ facti euidētiā. vel iuris ordinē dephēsus est in aliquo crimine. ꝑ quo de iure esset pena sāguinis infligēda. pōt rñdere h̄ nō ꝑtinet ad me. cōsule iurispitos. ⁊ caueat ne ꝑpter suā rñsionē directā vel īdirectā aliꝰ ītelligat ꝙ debeat eū tali pena punire. Nō dꝫ etiā presentialiť interesse cause sanguinis neqꝫ executiōi sine sāguinis. Nā ⁊ cito posset īcidere in cāꝫ depositiōis. vt notať extra. de exces. prela. ex litteris. ⁊ habetur in summa fratris. U. Nam agitur ibi de quodā episcopo qui interfuit suspēsioni cuiusdam furi. ⁊ iudicis querenti ab eo consiliuꝫ. Respōdeat malum erit si sic euadat. ⁊ mandať ibidē ꝙ cedat episcopatui aut ammoneat. immo ⁊ indignus altaris ministerio reputatur. Quid de illo qui cum latro quidam duceretur ad iudicem per locuꝫ suspectum: dixit ducentibus. claudite ei os ne clamet. nunquid irregularis est si mors sequať. Credo ꝙ sic: quia iuuit ducentes in dando cōsilio de ducendo caute. Quid de illo qui cū iudex vel officialis sequereť furē vel homicidā fugientē: iudici vľ officiali q̄renti vtrū vidisset talē vel talem ꝑsonā trāsisse ꝑ illū locū vel aliū. Rñdit ꝙ sic. ⁊ q̄ntū in eo fuit instruxit querentē. nūquid est irregularis: si secutū est homicidiū. Rñdeo: si sciuit vel scire debuit: ꝙ talis ꝑsona q̄rereť ad penā sāguinis: irregularis ē. si aūt nō sciuit: nec suspicatus est ꝙ ad hoc quereret: sed propter aliud: credo ꝙ nō est irregularis: ex quo nō est eius corrupta intētio. Ex sūma de ca. Si vo vbi nō appareret casus de facto: ⁊ interrogaret iudex ep̄m vel aliū clericū: q̄ pena eēt infligēda pro furto: homicidio ⁊ similibꝰ: posset dicere talis vel talis ꝫm leges. Ex sūma fris. U. Quid si errauerit clericus: respōdens fornicatores eē puniēdos ad sāguinē. vel aliq̄d tale. Et iudex secutus hāc respōsionē tales puniat ad sanguinē vel mortē. Nūquid est irregularis qui sic respōdit. Rñdeo: Si reputatur iuriscōsultus: ⁊ cōsueuit cōsuli sup his ⁊ respōdere ꝯsultoribꝰ. Distingue ꝙ si errauit in apicibus iuris: ⁊ vbi sunt varie opiniones peritorꝫ: ⁊ ille respōdit ꝫm suā opinionē: in q̄ erāt ⁊ aliq̄ alij: nō credo ꝙ ꝯtrahiť irregularitas: dū tñ̄ cōsulenti responderit varias sup hoc eē opiniones. Si aūt errauit laborans crassa ignorātia ⁊ supina: vbi nullus iurisperitus ꝓbabiliter dubitaret: si sequať mors ex eius respōsione: cōtrahit irregularitatē: cum fuerit in culpa lata. Si aūt non reputať iuriscōsultus: sed simpliciter dixit q̄d sentiebat de talibꝰ: cū nō p̄sumeret nec deberet presumere: ꝙ iudex seq̄reť rñsionē eiꝰ: nō credo ꝙ ꝯtrahat irregularitatē: si nō respōdet in casu de facto. Si autē respondet de casu de facto scienter: vtpote si querat ab eo iudex quid debeat facere de isto deprehēso in tali vel tali crimine. si ex eius respōsione sequatur mors: contrahiť irregularitas: cum fuerit in culpa sic respondendo.

De Consentientibus homicidio. C. XXVII.

Ex sum. de ca. Item nō videť liber a culpa homicidij qui potuit sed noluit liberare aliuꝫ a morte. ⁊ hoc intelligas si ꝯstabat ei illū iniuste occidi. sicut iudeis de christo: ⁊ anglicis de beato thoma cantuariensi. Quidā tñ̄ intelligūt hoc de iudice q̄ habet iudiciariā potestatē: ꝙ ille solus teneať tales defendere ex p̄cepto. Cōsulo tñ̄ ei oīno agere penitentiā: etiā si nō sit iudex: ꝑpter iura supradicta: ⁊ ꝓpť ambiguū duplicitatis ad cautelā. Frater. U. Teneť aūt iudex defendere etiā cū armis: si oporteat: ⁊ se pro eis morti opponē: ex quo habet publicā potestatē: dū tñ̄ speret ꝙ ꝑ se vel ꝑ alios quos habet secū vocare: eos possit liberare de ꝑsonis priuatis. Credo etiā dicēdū: ꝙ si credūt aut dubitāt: ꝙ solo verbo possint hominē liberare a morte iniusta teneně verbo impedire. Credo etiā ꝙ ⁊ facto si h̄ possint sine periculo personarū suarū. Alioquin nō credo ꝙ teneanť se exponere periculo corporali in tali casu. H. aūt plane diceret: ꝙ qui nō habet auctoritatē iudiciariā: vel mādatū iudicis: peccat si aliunn defendat a morte: dū tñ̄ eū defendat percutiendo: cū dicat ꝙ nulli licet seipsum defendere repercutiēdo: vt dictū est. Sed nūquid iudex si non liberat hominē a morte cū pōt: aut p̄uatꝰ nō pascit fame moriētes cū possit irregularis est si sequať mors. Rñdeo Licꝫ grauissime peccent tales: nō tñ̄ irregulares sunt: quia lex ꝓmotiōis factum requirit. Extra. v. de homicidio Alexan. iij. In excessibꝰ singulorū nō solū q̄litas ⁊ quātitas delicti: sed ⁊ etas ⁊ sciētia ⁊ sexus atqꝫ ꝯditio delinquētis sunt attēdenda. ⁊ nō solū ꝫm predicta: sed etiā ꝫm tempꝰ ⁊ locū quo delictū cōmittiť: penitētia debet iudici: cū idem excessus magis sit in vno q̄ꝫ in alio puniēdus. Cūqꝫ scriptū sit: Qui potuit hominē liberare a morte ⁊ non liberauit: eum occidit. cōstat ab homicidij reatu imunes nō eē: q̄ occisoribꝰ ꝯtra alios opem prestare venerunt. nec caret scrupulo societatis occulte: q̄ manifesto facinori desinit obuiare.

De his q̄ fiunt in guerris ⁊ torneamētis. C. XXVIII.

Ex summa de casibus: Quia sagictarij ⁊ balistarij homicidia sepe cōmittūt. de his quoqꝫ subiciēdū est. Possunt enī christiani exercere officiū hoc ꝯtra paganos: ⁊ nostre fidei persecutores Cōtra christianos autē ⁊ catholicos nequaquam. Extra. v. de sagictarijs. Innocen. iij. Artē illam mortiferā ⁊ odibilem balistariorum ⁊ sagictariorū aduersus christianos ⁊ catholicos exerceri de cetero sub anathemate prohibemꝰ. Ex sūma de casibus. Itē dicunt quidam: ꝙ in bello iusto possunt officiū hoc exercere etiā contra christianos: qꝛ ī tali bello dicit Aug. Cū q̄s istud bellū susceperit vtrū aperte pugnet: an ex insidijs: nihil ad iustitiā interest. Porro q̄ interfuerūt bello licito: nec ibi occiderūt aliquē nec mutilauerūt: poterūt ꝓmoueri: si aliť sunt idonei. Si vo in bello illicito: ⁊ hoies sūt

ibi occisi. etiā si nō ꝑ istos: eis ĩputat̃ ꝓpter culpā precedentem ⁊ ita nō poterūt ꝓmoueri. Torneamēta dicunt̃ quedā nūdine vel ferie nō inter hostes. sed ad instar pugnarū hostiliū facte. vbi si aliquis exercēs tale torneamentū aliquē occiderit. etiā casu. reus est homicidij ⁊ irregularis erit. q̃ꝛ ludus talis noxius ⁊ illicitꝰ est. ⁊ ideo q̃cquid ex eo sequit̃ ei imputandū est. Extra. v. de torneamētis. Ex cōcil. lateranē. Detestabiles illas nūdinas ⁊ ferias q̃s vulgo torneamenta vocant. in q̃bꝰ milites ex cōdicto cōuenire solēt: ⁊ ad ostēsionem virium suarū: ⁊ audacie temere congredi. Unde mortes hominū ⁊ aīarū pericula sepe ꝓueniunt: fieri ꝓhibemus. Qꝺ si q̃s eorum ibi mortuus fuerit: q̃uis poscēti ei penitētia nō neget̃. tamen ecclesiastica careat sepultura. Frater. U. Hic si venerit cā torneādi. q̃ꝛ si causa querēdi debita venit ibi. nō punit̃ hac pena. vel si venit ꝓpter ꝯsimilē cāʒ. aut etiā si venerit ad spectandū. Torneamēta dicunt̃ nundine. q̃ꝛ ad ea cōueniūt̃ a diuersis partibꝰ causa lucri sicut ad nundinas. Dicunt̃ etiā ferie a feriādo. q̃ꝛ tūc milites vacāt ab alijs opibus rei familiaris. Ex predictis patet ꝙ mortaliter peccant torneatores cū faciāt cōtra prohibitionē. Si autē nō esset ꝓhibitū: nō esset peccatū torneare. dum tñ hꝫ fieret cā discendi vsum armorū ad impugnandū infideles ⁊ ob defensionē patrie vel reipublice. Quid de his q̄ milites vel alij lucrant̃ in torneamētis. nunquid possunt retineri. Rñdeo. si cōtra legē torneamētoꝝ lucrat̃ quis ibi aliq̃d: tenet̃ illud restituere illi a quo habuit. si scit a quo. aut dare pauperibus pro eo si habet vnde possit. Si autē ſm legem torneamētoꝝ nō tenetur reddere illi a quo habuit. Est in foro penitētiali inducendus ꝙ illud eroget in pios vsus. Si autē nolit hanc penitentiaꝫ suscipere. nō credo ꝙ sit cōpellēdus ad eā suscipiendā. sꝫ alia debet ei penitētia iniūgi ⁊ absolutio ĩpendi. nec ex hoc solo ꝙ taliter acq̃situm nō vult erogare: est in peccato mortali.

De Pugna duelli. C. XXIX.

Ex summa de ca. Duellū dicit̃ q̄si duoꝝ bellū. Est enim singularis pugna īter aliquos ad ꝓbationē veritatis. ita videlicet vt q̄ vicerit ꝓbasse intelligat̃. de q̄. s. ꝓbatione iam dictum est supra. Et dicūt quidā eū qui offert. ⁊ eū qui spōte suscipit peccare mortaliter. eū vero qui suscipit iudice cōpellente nō peccare. cū aliter non possit euadere periculū mortis vel rerū suaꝝ: sed licitū iudicat̃ si sit etiā sacerdos. Frater. U. Hec opinio videt̃ esse rōnabilis. ⁊ maxime vbi innocēs accusat̃ de crimine ad mortē. q̄ si duellū recusauerit oblatū: statim suspēdet̃. Durū enim videt̃ dicere ꝙ talis teneat̃ potius sustinere se suspendi q̃ꝫ se defendere in duello. Et forte distinguēdū est inter suscipientē duellū oblatū in cā criminali ⁊ suscipientē in causa ciuili de rebꝰ tēporalibus. vt dicat̃ ꝙ in primo casu licitū sit suscipe duellū nō offerre. In scd̄o casu nec offerre nec suscipere licet. cū in tp̄alibus debeat q̃s potius quodlibet damnū pati q̃ꝫ sic duellū suscipe. Sed cū res suas liceat laico armis defendere. ⁊ eas defendēdo raptorē occidere. si aliter defendere non possit. quare nō potest eas defendere in duello. nō ꝙ ipse offerat sed dum ei a iudice offert̃ vel potius infert̃. Propter hoc credo ꝙ hec opinio potiꝰ sit tenēda cū ratione non careat ⁊ sic benignior. ne videamur dānare oēs illos qui se defendūt in duellis vel res suas. Uerū tamen de sacerdote nō credo ꝙ liceat ei duellū suscipere vel offerre: nec in causa criminali nec in causa ciuili. nec cōsulere ꝙ offerat̃ vel suscipiat̃. Ex summa iuris. Nota tñ ꝙ ⁊ ſm ipsam legē lōbardoꝝ duelli probatio iudici fidē facere nō debet. q̃ꝛ qui vincit̃ non sponte cōfitet̃. ergo cōdemnari nō debet. Unde in ipsa lege dixisse legit̃ imꝑator. multos vidimus iustā causam fouētes: vno sub clipeo suam iustitiā amisisse. ergo cōsuetudo iudicē excusare non valet. cū sciat nō esse ꝓbatū. ⁊ tamē nihilominus cōdemnet.

De Clericis duellū suscipientibus. C. XXX.

Extra. v. de clericis pugnantibus in duello. Alexāder. iij. Si clericus sponte duellū obtulerit vel oblatū suscepit. siue victor siue victus fuerit de rigore iuris est merito deponēdus. Sꝫ q̃tūcunq̃ꝫ eius in hoc grauis sit ⁊ enormis excessus: sꝫ euadere pōt depositiōis sniaꝫ. si cū ipso suꝰ duxerit eps misericordit̃ dispēsandū. dummō ex ipso duello homicidiū vł mēbroꝝ diminutio nō fuerit subsecuta. Celestinꝰ. iij. Henricus p̄sbyter: cū quēdā laicū sup furto seculari placito cōuenisset. q̃ꝛ testes sui defecerūt pugilē sꝫ prauā terre cōsuetudinē ĩtroduxit. qui reuꝫ vsq̃ꝫ adeo vulnerauit ꝙ coactꝰ est expirare. Rñdemꝰ: ꝙ hm̄oi pugiles homicide veri existūt: sacerdos quoq̃ꝫ licet nō ipse sꝫ aliꝰ ꝓ eo ĩ duello pugnauerit: nō dꝫ in sacris ordinibꝰ ministrare. Homicidiū enī tā facto q̃ꝫ p̄cepto siue ꝯsilio vel defēsione nō est dubiū ꝑpetrari. poterit tamen cum eo circa habenduꝫ beneficiū misericorditer dispēsari. Frater. U. rodoñ. Quid de ep̄is capellanis ⁊ abbatibꝰ: qui in curia regis subire duellū cogunt̃: aut res ecclesiasticas amittere. Quid de clerico seculari: q̄ conuenit̃ vel cōuenit aliū de feudo in foro seculari. Quid de ep̄is ⁊ abbatibꝰ habētibꝰ regalia ⁊ iurisdictionē temporalē: sicut principes seculares: in quoꝝ curijs iudicant̃ huiusmodi duella. Rñdeo: In oībus his casibus si ep̄i vel abbates offerunt vel suscipiunt duella vel ꝑ se vel ꝑ alios de speciali mādato eoꝝ. Aut iudicant in curijs inter subditos suos: aut prestant auctoritatē specialem iudicātibꝰ: peccāt mortaliter: ⁊ efficiunt̃ irregulares si sequat̃ mors. Si autē talia fiant ꝑ ꝑ economos seculares: ⁊ balliuos: ⁊ prepositos huiusmodi ep̄oꝝ capellanoꝝ ⁊ abbatū ⁊ clericoꝝ seculariū administratores sine speciali mādato eoꝝ. licꝫ huiusmodi ep̄i capellani ⁊ abbates peccēt grauiter ⁊ mortalit̃: sicut credo talia sustinēdo fieri in curijs suis siue balliuoꝝ suoꝝ: ⁊ dissimilando cū sciant. nō tñ incurrūt irregularitatē ex hoc: q̃ꝛ nō prestant sup hoc specialem auctoritatē: licꝫ precipiant balliuis suis ꝙ faciant iustitiā in tali vel tali causa: q̃ꝛ in tali generali mādato nō intelligit̃ aliq̃d mādare de duellis iudicādis offerendis vel subeundis. Et in huiusmodi casibꝰ si rex vel alius princeps velit ꝑsonā ecclesiasticā cōpellere ad duellū: aut ꝓpter recusatū duellū auferre ei bona ecclesie sue vel sua: debent inuicē viriliter se ep̄i irritare. Credo etiā ꝙ oīa mala potiꝰ debeat tolerare q̃ꝫ tali modo ꝯsentire. Credo etiā ꝙ in publicis predicatiōibꝰ potest hoc insinuari secularibꝰ rusticis ⁊ plebibꝰ: dū tñ mature ⁊ modeste: ⁊ q̄si ꝑ modū cōpassionis dicat̃ eis: ꝙ q̄ hoc faciūt: nō sunt in statu saluādoꝝ. et hoc p̄sertim in his locis vbi sup hoc credunt̃ iuris ignorantia laborare. q̄ ignorātia in ep̄is: ⁊ abbatibꝰ: ⁊ ceteris ecclesiasticis personis nō est tolerabił: quicq̃d sit de secularibꝰ. Et q̄ dicta sunt intelligas de iudicio ferri: ⁊ aque frigide: ⁊ alijs publicis iudicijs.

De Crimine raptus. C. XXXI.

Ex summa de ca. Uidimꝰ de homicidio: quo peccat̃ directe in ꝑsonā proximi: consequēter dicēdū est de quibusdā alijs: quibus delinquit̃ in proximū. Et primo de raptoribus. Raptor dicit̃ duobꝰ modis. Est enī raptor hominū: ⁊ p̄cipue feminarū. Et raptor rerū siue bonoꝝ. Et proprie rapina rerū: sed raptus mulierū. Cōmittitur etiā crimen raptus dupliciter: videlicet cū ipsa puella violēter rapit̃: vt in perpetuū teneat̃. Itē cū nō ipsa violenter rapit̃: sed vsus eius ea ꝓhibēte violenter vsurpat̃. Itē tunc demū cōmittit̃ raptus cū ipse raptor nō despōsauerit primo ipsam puellā. Itē raptus large nō solū cōmittit̃ in virginē: sed etiā in viduam ⁊ sanctimonialē. Isi. tñ videt̃ accipere raptū pro quolibet illicito coitu. Extra. v. de raptoribꝰ Lucius. iij. Cū raptus ibi dicat̃ cōmitti: vbi nihil ante de nuptijs agit̃. Iste raptor dici nō debet: cū habuit mulieris assensum et priꝰ eā despōsauerit q̃ꝫ cognouerit: licꝫ parētes reclamarēt: a quibus eā dicit̃ rapuisse. Cā. xxxvj. q. j. Filiā cuiusdā patre ignorāte quidā muneribꝰ illexit ad ꝯuiuiū. finito ꝯuiuio iuuenis virginē oppressit. quo cōperto a parētibꝰ iuueni tradit̃ puella: ac more nubentiū a iuuene dotat̃: ⁊ publice in vxorē ducit̃. Querit̃ an ille raptū cōmiserit. Qꝺ quidē auctoritate ꝓbat̃ multoꝝ. Ait enī Isi. in. ij. li. Ety. Raptus est illicitus coitus a corrumpendo dictus. vnde qui rapto potit̃: stupro fruit̃. Itē Gelasius papa: Lex illa preteritoꝝ p̄ncipū ibi raptū dixit cōmissum eē: vbi puella de cuiꝰ ante nuptijs nihil actū fuerit videat̃ abducta. Gratianꝰ. Cum ergo hec illicito coitu sit corrupta: ⁊ ita sit abducta. i. a domo patris ducta: ꝙ de eiꝰ nuptijs nihil ante actū fuerit: raptā appellādā negari nō pōt. Sed non oīs illicitus coitus: nō cuiuslibet illicita defloratio: raptus appellat̃. Aliud enī est fornicatio: aliud stuprū: aliud adulteriū: aliud incestus: aliud raptus. Raptus admittit̃ cū puella de domo patris violenter ducit̃: vt corrupta in vxorē habeat̃: siue puelle solūmodo siue parētibꝰ tñ: siue vtrisq̃ꝫ vis illata cōstiterit: hic morte mulctat̃. Sed si ad ecclesiam cum rapta cōfugerit: priuilegio ecclesie mortis impunitatē ꝓmeret̃. Uñ in aurelianē ꝯcił. legit̃: Aut ad seruiēdū subiectus sit: aut redimēdi se liberā habeat facultatē. Si vō eā que rapit̃ patrē habere cōstiterit: ⁊ puella raptori ꝯsenserit: potestati patris excusata reddat̃: ⁊ raptor patri supioris cōditionis satisfactiōe teneat̃ obnoxius. Hic autē neq̃ꝫ parētibꝰ neq̃ꝫ puelle vim intulisse videt̃: cū neq̃ꝫ illis prohibētibꝰ: neq̃ꝫ illa renitente violenter sit abducta. Aliud est enī ꝓmissionibꝰ aliquā seducere: aliud sibi vim inferre. vnde q̃ꝛ neutri vis illata ꝓbat̃: raptor hoc iure dici nō debet. Sed rapina dupliciter fieri dicit̃. Aliq̄ñ enī res ipsa rapit̃ vt in perpetuū teneat̃. Aliq̄ñ vō nō res ipsa affectat̃: sed vsus eius dñō ꝓhibente violenter vsurpat̃. Hic ergo raptū admisit: quia florē virginitatis puelle retinēti violenter eripuit.

¶ De Pena raptoris. C. XXXII.

Ibidem. q.ij.ex ↄcil.calcedonē. Causa.xxxvi. Hos qui rapiūt puellas siue mulieres sub noie simul habitādi.cooperātes autē ⁊ cōiuentes raptorib⁹ decreuit sancta synodus vt si quidē clerici sunt decidāt a ꝓprio gradu.si vero laici anathematizent. Itē imperator Iouinianus.Siqs nō dicā rapere sed attentare tantūmodo matrimonij iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit.capitali pena feriat. Gratianus. Nūc querit an purgato vitio rapine raptor in vxorē possit raptā accipere:quorū cōiunctio auctoritate sanctorū canonū penit⁹ ꝓhibet. Sed raptor ⁊ rapta noia sunt vitiorū nō ꝑsonaꝝ.vitia autē cū per penitentiā purgata fuerint: noia eorū abolent. Prohibet ergo rapta copulari raptori anteq̄ vitiū rapine aboleat.donec ille raptor ⁊ illa rapta iure appellat. Ceterū cū illa patrie potestati restituta fuerit.⁊ raptor sue rapine penitētiā egerit:cū volūtas parentū vtriusq̄ in vnū cōuenerit.nō ꝓhibentur adinuicē copulari. Vñ Hiero. Tria legitima ↄiugia in scripturis legūt. Primū est virgo casta in virginitate viro data legitime. ⁊ reliqua que sequunt in ꝑdict. Scdʒ vo in ciuitate dephēsa a viro. ⁊ illi ꝑ vim copulata.si pater ei⁹ postea ↄsēserit. Tertiū si pat ei⁹ ipsaʒ alij dederit. Ambro.in apologia dd. Cū volūtate parētū i ↄiugiū haberi raptā ꝑmittim⁹.deniq̄ ⁊ puelle pater illi⁹ q̄ vim ↄcubit⁹ nulli desponsata ꝑtulit.l.dragmas aureas accipiet.ipsa autē in coniugio ꝑmanebit. Gratian⁹. Legitime igit post penitētiā ꝑactam raptor sibi poterat copulare quā rapuit.nisi pater puelle viaʒ raptori detrahere voluerit. Extra.v.de raptorib⁹. Inno.iij. Rapta puella legitime poterit cōtrahere cū raptore.si prior dessensio trāseat postmodū in ↄsensuʒ:dūmō etiā ad cōtrahendū legitime sint persone.

Ex sūma de ca. In sūma itaq̄ nota q̄ pena raptoris mulierū ſm leges est vt capite puniat. ⁊ eius substātia rapte applicetur. si ingenuā rapuit.si vero ancillā vel liberā substantiā nō amittit sed tantū decapitat. Secundū canones vero raptor efficit seruus rapte. nisi velit se redimere. Itē debet excōicari cū fautorib⁹ suis. si tñ rapta velit cū raptore cōtrahere pōt. Frater.U. Quid de illo q̄ deflorat virginem solutā.nunquid eam ducere vel maritare debet. ſm q̄ videtur dicere decretalis.extra.de adulterio.ca.i. Respondeo si deflorat ipsam voluntariam nō tenetur. Si autem inuitam: aut per dolum inductam ad consensum in foro penitētiali iniungenduʒ est ei q̄ ei satisfaciat vel cū ea componat. Ad penā autem predicte decretalis non tenetur nisi in foro causarū. Et glosatores exponunt eam de raptore qui seducit. i. seorsum ducit a domo patris. ⁊ extrahit virginem per violentiam. Ex summa de casib⁹. Et nota q̄ si princeps cōmittat iudici ecclesiastico potestatem puniēdi tales ipse circa mortem vel membri truncationem vel sanguinis effusionem poterit raptorem iubere incarcerari vel flagellari. vel pena pecuniaria mulctari. Quos tamen inuenerit adeo enormiter excessisse: q̄ mortem vel membri detruncationem debeant sustinere: debet reseruare puniendos regie potestati.

¶ Qd rea nō fit puella violēter oppressa. C. XXXIII.

Causa. xxxij.q.v. Qd autē pudicitia violēter eripi nō possit:multorū auctoritatibus ꝓbatur. Est enim virt⁹ animi q̄ violentiā nō sentit. Corpori naq̄ vis infert nō aie.vnde q̄uis corpus violēter corrūpat:si pudicitia mentis seruet. illesa tñ castitas duplicat. sicut beata Lucia fert dixisse Paschasio: Si inuitaʒ me feceris violari: castitas mihi duplicabit ad coronā. De cōsensib⁹ enim ⁊ voluntatib⁹ iudicabit deus. Hinc Ambro. scribit in li.v. de virginib⁹. Virgo ꝓstitui pōt:adulterari nō pōt. Idē. Reuera non pōt caro ante corrūpi.nisi mēs fuerit ante corrupta. Aug de ciui.dei li.i. Quis sana.s.mente pudicitiā se putauerit ꝑdere.si forte in apprehēsa vel vi oppssa carne sua exerceat vel expleat libido nō sua. Idē. Proposito animi ꝑmanente per qd etiā corpus sanctificari meruit: ipsi corpori nō aufert sanctitatē violētia libidinis aliene quā seruat ꝑseuerātia sue cōtinētie. Itē Isidorus in synonimis li.ij. Nō pōt corpus corrūpi:nisi pri⁹ corruptus sit aius. Mūda naq̄ a cōtagione aia caro nō peccat. Itē Augu.honorato epo. Nec qs in carne violat:qñ voluntas patiētis turpiter carne nō vtit. sed sine ↄfessione tolerat qd alius opatur. Itē Iohā.chryso.sup Math. Sicut enim peccatū opus sine volūtate nō facit:ita ⁊ iustitia ex ope nō cōsumat nisi ⁊ voluntas affuerit. Gratianus. Quāuis autē violēter oppresse pudicitiā non amiserint:incontaminatis tamen se non audeant exequare virginibus. Unde Leo papa. Ille autem famule dei que oppressione barbarica integritatem pudoris perdiderunt. laudabiliores erunt in humilitate ac verecundia:si se incontaminatis non audeant compare virginibus. Quāuis enim omne peccatū ex volūtate nascat: ⁊ potuerit corruptione carnis mens inuita non pollui.min⁹ tñ hoc illis oberit:si quod potuerūt animo nō amittere:se doleant vel corpore perdidisse.

¶ De Crimine incestus. C. XXXIIII.

Causa. xxxvi.q.i. Incestus est ↄsanguinearū vel affiniū abusus. Vñ incestuosi dicūt q̄ ↄsanguineis vel affinib⁹ suis abutunt. Cā.xxxv.q.ij ex cōcil.hilerdensi. De his q̄ incesti pollutione se maculant:placuit quousq̄ in ipso detestādo ⁊ illicito carnis cōtubernio ꝑseuerāt:vsq̄ ad missā cathecuminoꝝ in ecclīa admittāt:cū quib⁹ etiā nec cibū sumere nulli christianoꝝ:sic Apl's iussit:licebit. Cā.xxxij q.vij. Quedā cū frē viri sui dormiuit:decretū est vt adulteri nunq̄ ↄiugio copulent. illi vo cui⁹ vxor stuprata est:licita ↄiugia nō negētur. Sic ⁊ illud Maguntiñ. ↄcil. intelligit. Si qs viduā vxorē duxerit: ⁊ postea cū filiastra sua fornicat⁹ fuerit: seu cū duab⁹ sororib⁹ aut siq̄ cū duob⁹ frib⁹: seu cū pre ⁊ filio: si qs relictā fris: si qs neptē aut nouercā:aut nurū:aut ↄsobrinā:aut filiā auūculi:aut ei⁹ relictā aut priuignā polluerit: eos disiūgi: ⁊ vlteri⁹ nunq̄ ↄiugio copulari precipim⁹. Itē q̄ dormierit cū duab⁹ sororib⁹: ⁊ vna ex illis antea fuerit vxor:neutrā ex ipsis habeat:nec ipsi⁹ adulteri nunq̄ i ↄiugio copulent. Itē ex decreto Zacharie pape: Cōcubuisti cum sorore vxoris tue:si fecisti neutrā habeas. Et si illa q̄ vxor tua fuerit:ↄscia sceleris nō fuerit:si ↄtinere nō vult:nubat in dño cui velit.tu autē ⁊ adultera sine spe ↄiugij ꝑmanebitis: ⁊ q̄diu vixeritis:ꝑcepto sacerdotis penitētiā agite. Ex ↄcil. triburieñ. Si qs cū duab⁹ sororib⁹ fornicat⁹ fuerit: ⁊ sororē ab eodē antea vsurpatā nescierit: vel se sororē ei⁹ quā antea stuprauerat nō intellexit: si digne penituerint:et ↄtinē nō valuerint:post annos septē ↄiugia illis nō negent. Si aūt nō ignorauerint:vsq̄ ad mortē a ↄiugio abstineāt. Itē.xxxv.q.ij Si qs cū mře ⁊ filia fornicat⁹ fuerit:ignorāte mře de filia: ⁊ filia de mře:ille nunq̄ accipiat vxorē. Ille vo si voluerint accipiēt maritos Si aūt h̄ scierint ipse femine absq̄ maritis ꝑpetuo maneāt. Idē in eodē: Quidā fornicatus est cū quadā muliere: ⁊ postea filius nesciens pris factū stuprauit eandē. Qd cū pater nesciret de se:filioq̄ ↄfessus: statuet meli⁹ eē:vt taliter lapsis cōdigna penitētia iniūcta legittima ꝑmittant ↄiugia: q̄ si forte deterius delinquāt. Fornicaria autē sine spe coniugij maneat.

¶ De Incestuosis coniugijs separandis. C. XXXV.

Causa. xxxv.q.vj. Nūc q̄rit quib⁹ accusantib⁹ vel testificātib⁹ ↄsāguineoꝝ ↄiūctio dirimēda sit. De his ita scribit Fabian⁹ papa: Cōsāguineos extraneorū nullus accuset: vel ↄsanguinitatē in synodo cōputet. sʒ ꝓpinq̄ ad quoꝝ notitiā ꝑtinet. i. pr̄ ⁊ mat soror ⁊ frater: patruus:auūculus:amita:matertera: ⁊ eoꝝ ꝓcreatio. Si aūt progenies tota defecerit:ab antiquiorib⁹ ⁊ veraciorib⁹: quib⁹ eadē ꝓpinq̄tas nota sit:eps canonice ꝑquirat. ⁊ si inuēta fuerit ꝓpinq̄tas:sepet. Itē Urbanus papa: Q̄ si propinqui vel extranei verbis tñ ꝓpinquitatē testant: ⁊ iuramēto ꝓbare noluerint vel nequiuerint:cōiugiū nullaten⁹ dissoluat. sʒ cōpetēs eis ꝑnia:puta ꝓpt īfamiā vł pctī maculā:si forte in h̄ ↄtraxerint aliquā iniūgat. Itē ex ↄcil. Urbani pape:habito in apulia. Si duo viri vel tres ↄsanguinitatē iureiurādo firmauerint:vel si ipsi forte ↄfessi fuerint:ↄiugia dissoluant in notorijs. Si vo neutrū ↄtigerit:epi eos ꝑ baptismū:ꝑ fidē christi:ꝑ christi iudiciū:in vera obediētia obtestent.quatenus palā faciant vtrū se sicut fama est:recognoscāt eē ↄsāguineos. si negauerint:sibi ipsis relinquēdi sunt. Ita tamen:vt si aliud in conscientia habeant: se a liminibus ecclesie a⁹ corpore ⁊ sanguine dñi a fidelium cōmunione nouerint segregatos atq̄ infames effectos:donec ab incesti facinore desinant. si se ipsi iudicio episcoporū separauerint qui intienes sunt:alia matrimonia contrahere non prohibent. Gratianus: Ecce quibus accusantibus vel testificantibus consanguineorum coniūctiones sint dirimēde. cuiusmodi vo iuramentū ab accusatore sit exigendū: ex romano ordine habetur. Est autē huiusmodi de parentela illa quam dicunt esse inter. N. et istam eius coniugem. N. quicq̄d inde scis:aut audisti a tuis vicinis:aut a tuis propinquis antiquiorib⁹: tu per nullū ingeniū: nec propter timorē aut amorem:aut propter premiū:aut propter consanguinitatē celabis episcopo tuo:aut eius misso:cui hec requirere iusserit:quādocūq̄ te ex hoc interrogauerit: sic deus te adiuuet: ⁊ istorum sanctorū reliquie. Iuramentum testium huiusmodi est illud iuramentū quod iste iurauit de illa parentela:que inter filium. N. ⁊ eius coniugem N. computatur: q̄ tu illud obseruabis inquantum sapis: sic deus te adiuuet.

¶ De iuramēto separationis. C. XXXVI.

PEro de iuramēto separatiōis. Inno. papa. ij scribit Othoni lucēsi epo dicēs. De parētela illa: vnde nos cōsulere voluisti. pro qua etiā ad nostrā audientiā est appellatū. aliorū fratrū scripta suscepimus. q̄ vtiq̄ causaȝ ipsaȝ diuerso modo narrabāt. Et p̄mo q̄dē tam in gradib⁹ q̄ȝ in noībus psonarū discordasse. postmōȝ vo in altero eorū cōputatores eiusdē parētele dicunt cōuenisse. Ceteꝝ in hmōi casib⁹ summope ↄsiderāda est q̄litas psonarū que aliq̄d cōtra aliquos astruere velint. q̄ etiā iusiurandū pstare debēt. q̄ neq̄ gratia neq̄ p̄tio vel timore vel odio alicui⁹ hoc dicāt ↄtra eos de q̄b⁹ agitur. sed poti⁹ q̄ȝ credāt ita verū esse ⁊ ita se a suis antecessorib⁹ audiuisse. in q̄bus oībus nō oȝ aliq̄ varietas vel cōtrarietas inueniri.

Gratianus. Qui vo separant̄ abinuicē hmōi iuramentū pstabūt. Ab isto die in antea tu p nullū ingeniū te huic sociabis tue consanguinee nec in ↄiugio nec in adulterio nec cū illa ad vnā mensaȝ māducabis ⁊ bibes. aut sub vno tecto manebis. nisi in ecclesia aut in alio loco publico. vbi nulla mala suspicio possit esse. vt ibi corā testib⁹ idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini nec aliā cōiugē accipies. nisi forte post actā penitentiā tibi licentia data fuerit ab epo tuo aut eius misso. sic deus te adiuuet. Occasione vo cōsanguinitatis vxorē suaȝ dimittere ⁊ aliā ducere nō licet alicui nisi cā p̄mū pbata fuerit. Qd autē vnius testimonio cōiugia apud quosdam dirimunt̄: nulla rōne ratū habet̄. Ibidē. q. iij. Fabianus papa. Qui ppinquā sanguinis vxorē ducūt ⁊ separant̄: non licebit eis q̄ādiu vtiq̄ viuūt alias vxores sibi in cōiugio sociare. Gratianus. nisi ignorantia excusent̄. vt in cōcil. apud vermeriā. Itē Greg. papa ad Felicē. Nec eā quā aliq̄s ex ppria cōsanguinitate cōiugem habuit vel aliq̄ illicita pollutione maculauit in cōiugiū ducere nulli christianorū licet vel licebit. q̄ȝ incestuosus est talis coitus: ⁊ abhominabilis deo. ⁊ cūctis bonis hoībus. Incestuosos vo in nullo cōiugij noīe cōputandos a sanctis patribus statutū esse legimus. vbi Gratian⁹ nature videlicet ordine. si vero extra ordinarie nō sic. Ait enim Urban⁹ papa. ij. Gratiano neapolitano. Extraordinaria pollutio nō nisi in naturalibus admissa vel sepi⁹ reiterata circa maritaleȝ affectū si p̄hibitis sacramētis ita esse cōstiterit: quēadmodū nobis tuis designatū est līis non videtur matrimonium impedire q̄uis ipsa sit criminosa ⁊ damnabilis.

¶ De Crimine adulterij. C. XXXVII.

CAusa. xxxvi. q. i. Adulteriuȝ est alieni thori violatio. vn̄ adulteriū dicit̄ quasi ad alterius thorū accessio. Cā. xxxij. q. vij. Aug. Adulterij malum vincit fornicationē: vincit̄ aūt ab incestu. Itē ex epla clemētis. Quid in oībus peccatis grauius est adulterio. secundum nāq̄ in penis obtinet locū. q̄m p̄mū quidē illi locū habēt q̄ oberrāt a deo etiā si sobrie vixerint. Ibidē. q. v. Ambro. in exameron. Comparē suū equus diligit. ⁊ si mutet̄ ali⁹ iugū trahere nescit. tu cōiugalē tuā repudias ⁊ sepe mutandū putas. Itē. q. iiij. c. nemo blādiat̄. Nō hoc solū est adulteriū cū aliena ↄiuge peccare: sȝ omne qd nō hȝ potestatē cōiugij. i. qd extra cōiugē suā cōmittit̄. Grāui⁹ tn̄ est crimen vbi celebrati ↄiugij iura temerant̄. ⁊ vxoris pudor soluit̄. ac lex diuina gratiaq̄ violat̄. Un̄ ridit dn̄s Abimelech. Pepci tibi ne peccares in me ⁊c̄. vbi cognoscim⁹ deū velut p̄sulē ac custodē esse cōiugū q̄ nō patit̄ alienū thoꝝ polluī. Augu. ad Claudiū ↄ̄ Julianū. Sic nō sūt faciēda adulteria etiā volūtate filios generādi: quēadmōȝ nec furta faciēda etiā volūtate pascēdi paupes. Itē Aug. de bono ↄiugij. Sicut sancti⁹ als sati⁹: est mori fame q̄ȝ idolaticis vesci. ita sati⁹ est defūgi sine liberis q̄ȝ ex illicito cōcubitu stirpē q̄rere. Undecūq̄ aūt hoīes nascant̄: si parentū vitia nō secent̄ ⁊ deū recte colāt honeste ⁊ salui erūt. semē enim hoīs ex q̄licūq̄ hoīe dei creatura est. ⁊ male vtētibus male erit. Ex sūma de ca. Laico adulterāti septē annoꝝ penitentia. pſbytero vo multo grauior. Extra. v. de adulterijs. Alexā. iij. Significasti nobis quēdā pſbyteꝝ cū alteri⁹ coniuge itra ecc̄liam dormiuisse: cuiq̄ negāte adult̄o mulier i ↄfessiōe publice p̄sistat. Mā. q̄. ↄdignā p̄niaȝ iponēs adultere ⁊ ecc̄iaȝ p aq̄ bn̄dicte respsionē recōciliari pcures. p̄dicto aūt sacerdoti cū vicinis p̄sbyteri quos se nolle peierare noueri iux̄ arbitriū tuū purgatōnē idicas. Qd si purgare se potit i offō suo ministrare pmittas. Alioq̄n ipȝ ab offō suo suspēdēr nō postpōas.

¶ Qualiter antiqui patres excusantur a culpa adulterij. C. XXXVIII.

CAusa. xxxij. q. iij. Gratian⁹. Neq̄ vero Abrahā aut Jacob deliq̄rūt. q̄ȝ p̄ter vxores filios ex ancilla q̄sierūt. nec tn̄ illoꝝ exēplo p̄ter cōiugale debitum fecunditatē in aliqua licet alicui querere: cū illoꝝ cōiugia nostroꝝ equant̄ vel p̄ferant̄ virginitati: ⁊ īmoderatus vsus cōiugij nr̄i tp̄is turpitudinē fere imitet̄ fornicationis illius tp̄is. Un̄ Ambro. scribit in li. patriarch. Cōsidera q̄ abrahā ante legē moysi et ante euāgeliū fuit: nōdū ergo interdictū adulteriū videbat̄. Pena criminis ex tp̄e legis est q̄ crimē inhibuit. nec ante legē nulla rei est damnatio: sȝ ex lege. Nō ergo in lege cōmisit abrahā: sed legem p̄uenit. Deus āt in paradiso ↄiugiū laudauerat: nō adulteriū dānauerat. Habes p̄mā abrahe defensionē. Secūda illa est: q̄ nō ardore aliquo vage successus libidinis: nō peculiātis forme captus decore: ancille ↄtubernio ↄiugalē post habuit thorū: sed studio querēde posteritatis: ⁊ ppagādē sobolis. Adhuc post diluuiū raritas erat humani generis. erat etiā religiōis: ne q̄s nō reddidisse videret̄ debitū nature. deniq̄ ⁊ loth sc̄i filie hanc causam querēde posteritatis habuerūt: ne gen⁹ deficeret humanū. ⁊ ideo publici muneris gratia p̄uatā culpā p̄texit. Itē Hiero. Quis ignoret sub alta dispensatione dei oēs retro sc̄os fuisse eiusdē meriti: cuius nō sunt mō christiani. Qm̄ aūt abrahā placuit deo in ↄiugio: sicut nūc virgines placent deo in castitate. Seruiuit ille legi ⁊ tp̄i suo: seruiam⁹ ⁊ nos legi ⁊ tp̄ib⁹ nr̄is: in quos fines secloꝝ deuenerūt. Itē Aug. Obiciunt̄ iacob q̄ttuor vxores: qd q̄n mos erat: crimē nō erat. sic patriarche coniugib⁹ excipiētib⁹ semē suū miscebant̄ nō ↄcupiscētia p̄ficiēde voluptatis: sed p̄uidētia propagādē successionis.

¶ Qualiter a culpa adulterij plerūq̄ excusat ignorantia facti. C. XXXIX.

CAusā. xxxiiij. Quidam in captiuitatē ductus est. ⁊ postea vxor eius audiēs illū mortuū: nupsit alij. demū ille rediens repetit vxorē suā. Querit̄ an illa sit rea adulterij: ⁊ an sit cogenda recedere a secūdo: ⁊ redire ad p̄mū. Utraq̄ questio terminat̄ auctoritate Leonis pape: q̄ scribēs Nicete aquileg. epo ait: Si viri post lōgā captiuitatē reuersi: ita in dilectiōe suarū ↄiugū pseuerāt: vt eas cupiāt redire in suū ↄsortiū: obmittēdū est: ⁊ inculpabile iudicādū est qd necessitas intulit: ⁊ restituēdū qd fides poscit. Diq̄ studio pcurādū est: vt recipiat vnusquisq̄ qd p̄priū est. nec tn̄ culpabil̄ iudicet̄: nō tanq̄ alieni viri psuasor habeat̄: q̄ psonā ei⁹ mariti: q̄ni iam nō eē estimabat̄ assumpsit. Sin autē aliq̄ mulieres ita posterioꝝ viroꝝ amore sunt capte: vt maluerint his coherere q̄ȝ ad legittimū redire ↄsortiū: merito sūt notāde: ita vt ecclesiastica cōione p̄iuent̄: q̄ de re ↄtaminabili ↄtaminationē criminis elegerunt: ostēdentes sibimet p suā incōtinētiā placuisse: q̄ iusta remissio poterat expiare. Aug. in li. de fide ⁊ opib⁹: Si virgo nesciēs viro nupserit alieno: hō si semp nesciat: nunq̄ ex hō erit adultera. Si āt sciat iam ex hoc adultera eē incipit: ex quo cū alieno sciēs cubauerit. sic in iure predioꝝ tādiu quisq̄s bone fidei possessor recte dicit̄: q̄ȝdiu se possidere ignorat alienū. Cū vo scierit: nec ab aliena possessiōe recesserit: tūc male fidei possessor phibet̄: ⁊ tūc iuste iniustus vocabit̄.

Gratian⁹. Sic ⁊ ignorātia excusat eū q̄ nesciēs dormiuit cū sorore vxoris sue. Un̄ in ↄcil. triburieñ. legit̄: In lectum mariti absente vxore soror iuit vxoris: quā ille vxorē suā putās eē dormiuit cū ea. Sup hō visum est: si ipse p securitatē verā hō pbauerit: q̄ inscius fecerit hō scelus: penitētiā q̄dē q̄ sibi indicta fuerit agat: legittimū suū ↄiugiū habē pmittat̄. Illa vo vindicta digna affligat̄: ⁊ ī eternū cōiugio p̄iuet̄. Gratian⁹. De simplici vo fornicātib⁹: vel cū duab⁹ sororib⁹: vel cū m̄re ⁊ filia: vel cū p̄re ⁊ filio: idem accipiendū est: vt ignorātib⁹ ↄiugia nō negent̄: sciētib⁹ perpetuo p̄hibeant̄.

¶ Uxor in adulterio permanēs nō sit retinēda. C. XL.

JOhānes chrysostom⁹ super Math. Sicut crudel̄ ⁊ iniquus est q̄ castā dimittit vxorē: sic fatuus est ⁊ iniustus qui retinet meretricē. Patron⁹ enī ē turpitudinis q̄ celat crimē vxoris. Idē Johānes chrys. Si q̄s vxorē suā inuenerit adulterā: ⁊ postea deinceps placuerit eā habere: in m̄rimonio duob⁹ annis peniteat. Ideo q̄ȝ cū adultera cōmixtus sit: q̄ adhuc crimie suo nō est purgata: aut abstineat se a m̄rimonio ei⁹: donec expleat̄ satisfactio terminis penitētie sue. Ideo q̄ȝ post satisfactionē penitētie sue nō meret̄ vocari adultera. Silr̄ si vxor virū suū inuenerit adulterū: nō ad imparia iudicant̄. Itē ex penitētiali Theodori: Si q̄s vxorē suā scit adulterā: ⁊ nō vult dimittē eā: sȝ habē: ī m̄rimonio tres annos peniteat: et q̄ādiu illa penitet: abstineat ab illa. Gratian⁹: Subaudiat̄ nisi ab adulterio mulier recedere voluerit. quo casu vir vxorē recipere potest: nullū periculū ei illaturus. Augu. ad Pollentiū li. ij. Quod tibi duriū videt̄: vt post adulteriū recōciliet̄ coniunx: si fides assit: nō erit duriū. Cur enī adhuc deputamus adulteros: quos credim⁹ vel

baptismate ablutos vel penitentia esse lauatos. Hec crimina in vete ri lege de nullis sacrificijs mundabant. q̄ in lege noui testamēti fi/ ne mūdatiōe legali mundant. Et ideo tūc oīno ꝓhibitū est ab alio cōtaminatā accipe vxorē. Nunc autē postq̄ Christus ait adultere nec ego ꝯdēnabo te vade ⁊ deinceps noli peccare. q̄s non intelligat maritū debere ignoscere q̄d videt ignouisse deū amboꝝ. nec iam se debere adulterā dicere. cuius penitētis crimē deletum est a deo. Gratian⁹. Q̄d si in adulterio pseuerare elegerit turpitudinis ⁊ leno cinij reus marit⁹ habebit. nisi eā reā adulterij facere voluerit.

Ꞇ De Accusatione adultere. C. XLI.

EX sūma de casib⁹. Accusatio de adulterio quā do agit ad separationē thori ⁊ relaxa/ tionē mutue seruitutis magis ꝓpe dicit accusatio q̄ il la de qua dictū est supra. Quā ista fit ꝓpter adulterij cri men. ⁊ fit inscriptiōe. Itē licet tam s̄m canones q̄ s̄m leges q̄libet bone fame admittat ad accusationē adulterij cū ad penā agit lega lem vel canonicā infligendā. ad illā tamē accusationē matrimonij que fit ꝓpter adulteriū cōmissū cū agit ad thori separationē nul lus admittit nisi marit⁹ vel vxor. Itaq̄ marit⁹ volēs accusare vxo rē de adulterio corā iudice seculari ad penā legalē d3 Ꝭscribere. i. li/ bellū accusatiōis facere. ⁊ ad penā talionis se obligare. sed si corā ecclīastico iudice vult eā accusare ad thori separationē. tenet ei da re libellū accusatiōis. sed nō d3 se obligare ad penā talionis. quā fi/ ue ꝓbaret q̄d obiceret siue nō haberet q̄d vellet. i. priuaret vxoris amplexu. Et nota q̄ in hac accusatione sicut in reliq̄s casibus ma/ trimonialibus potest maritus agere ⁊ illa respōdere per procurato rem: q̄uis securius in presentia principaliū personarum ageretur. Quod autē maritus potest accusare ⁊ dimittere vxorē propter for nicationem ⁊ econuerso. ista causa extēditur ad fornicationis sus/ picionem. Quod intelligo vbi adeo est vilenta suspicio. vt merito il la probata. videatur etiam probata fornicatio. Uerbi gratia. si pro batum est q̄ fuit solus cum sola: nudus cum nuda. loco ⁊ hora se/ cretis. Nā vbicunq̄ fornicatio vel fornicationis huiusmodi suspi/ cio libere vxor dimittitur. Idem credo q̄ extendit ad crimen sodo miticum. vt ꝓpter illud possit vxor dimittere virū. ⁊ ecōuerso. Idē intelligendū est de spirituali fornicatiōe. Uerbigratia. si marit⁹ vel vxor incidat in heresim iudaismū vel genitalis errorē. Est tñ diffe/ rentia in hoc: q̄ ꝓpter fornicationē carnalē semel cōmissam potest vir dimittere vxorē. vel vxor virū. ꝓpter fornicationē autē spiritua lē nō pōt si velit se corrigere. Extra. v. de adulterijs. Ex cōcil. pari/ sieū. Maritis etiā ex suspicione vxores accusare pmissū est. ⁊ ipsi plus ceteris de adulterio ⁊ accusare possunt ⁊ defendere.

Ꞇ De Replicationibus vel exceptionibus mulieris ⁊ effectu accusationis. C. XLII.

SUnt tamen septem casus in q̄bus vxor adultera non pōt accusari a viro. Primus si ipse cōuincit fornicari. Scd̄s si ipse ꝓ/ stituit eā. Terti⁹ est cū ipsa credebat virū defunctū ⁊ nu psit alij. q̄ maritus rediēs teneat eā recipe nō obstāte tali adulte/ rio nisi steterit sciēter cū scd̄o marito postq̄ pimus venit. Quart⁹ si cognita fuerit latēter ab aliquo quē credebat esse ꝓpriū virū. Quin tus si fuerit vi oppssa. hoc aūt itelligo de vi absoluta. nā si metu vl̄ pcepto parentū: instātia cōsanguineoꝝ. vel alia cōsimili cā fornica/ ret cū aliquo etiā ꝯtrahēdo cū illo de facto nō excusaret. Sext⁹ est qñ recōciliauit eā sibi post adulteriū cōmissū. vel eā publice adul/ terantē retinet in ꝯsortio maritali. Septim⁹ est licet raro occurrat: q̄ si aliq̄s īfidelis cōiugē infidelē dimittat dato sibi libello repudij ⁊ illa nubat alij s̄m ritū suū: si ipsa cōuertat ad fidē ipse tenet eam recipe. nō obstāte q̄ sit ab alio cognita cui se coniunxerit nisi aliter fuerit fornicata. Sed pone q̄ vir adulterat⁹ est occulte: vxor mani/ feste. nunq̄d pōt vir eā accusare. ⁊ ꝑ sñiam dimittere sine peccato. Credo q̄ nō: q̄ nō deficit vxori ius excipiēdi sed probatio. si tñ vir egisset penitētiā. ⁊ vxor monita nollet agere penitētiā. si pseueraret in adulterio. credo q̄ sine peccato possit eam accusare ⁊ dimittere ꝑ sñiam. S3 nunq̄d vxor adultera post sñiam pōt repellere viruz ab accusatiōe. vl̄ ecōuerso vir vxorē. videt q̄ sic. q̄ sicut ait Greg. Nō despici d3 in eo q̄d fuit. q̄ iam incipit esse q̄d nō fuit. credo tñ con/ trariū. q̄ penitētia nō tollit ius accusandi vel excipiēdi vel replican di in foro iudiciali vel ꝯtērioso. Effect⁹ igit hm̄oi accusationis est: q̄ si maritus ꝓbat q̄d intēdit. vel mulier hoc confiteat. nisi mulier replicet cōtra eū aliquē de p̄dictis septē casib⁹: absoluit ab eius co habitatiōe ⁊ a seruitute qua sibi tenebat. ⁊ habitum religionis ea inuita sumere potest. ⁊ in seculo sine ea viuere potest. sed tamen cō/ tinere tenetur q̄diu illa viuit.

Ꞇ De Uiro adultero repellendo. C. XLIII.

GRatianus Causa. xxxij. q. vj. Querit si ad/ ulter possit dimittere vxorē cau sa fornicatiōis. nō eni videt q̄ eodē crimine infect⁹ aliū de eodē punire possit. Uñ cū iudei adulterā accusarent equitatis sententiā a dn̄o acceperūt: Quicūq̄ vestrū sine pctō est: prim⁹ in illā lapidē mittat. Hinc etiā Augu. scribit li. j. de ser. dn̄i in mōte: Nihil iniquius est q̄ cā fornicatiōis dimittē vxorē: ⁊ si ipse ꝯuincit fornicari. Quapropt̄ quisquis fornicatiōis cā vult dimittē vxorē: prior debet eē a fornicatiōe purgat⁹. Q̄d siłr de femina dice rim. Idē de vbo dn̄i. Quis viuēs est: q̄ nō castā velit ducē vxorē. intactā queris: intactus esto: purā queris: purus esto. Idem de. x. chordis: Nō mechaberis. i. nō ibis ad aliquā preter vxorē tuā. Tu aūt exigis h̄ ab vxore tua: ⁊ nō vis h̄ reddere vxori. Et cū debeas in virtute p̄cedere vxorē tuā: qm̄ castitas virtus est. Tu sub vno impe tu libidinis cadis: ⁊ vis vxorē tuā victricē esse: ⁊ tu victus iaces. Et cū tu caput vxoris sis: precedit te ad deū cui⁹ caput es. Uis tuā do/ mū capite deorsum pēdere. Caput eni mulieris vir est. vbi aūt me/ lius viuit mulier q̄ vir: capite deorsum pēdet domus. Si caput est vir: meli⁹ debet viuere q̄ mulier: ⁊ precedere debet in oībus bonis factis vxorem. Idem de adulterinis ꝯiugijs: Indignant mariti si audiāt adulteros viros pēdere similes adulteris feminis penas: cū tāto grani⁹ puniri oportuit eos: q̄nto magis ad eos ptinet ⁊ virtu/ te vincere: ⁊ exēplo regere feminas. Ibidē. q. v. Inno. papa: Chri/ stiana religio adulteriū in vtroq̄ sexu pari cōdemnat rōne. Sed vi ros suos mulieres nō facile de adulterio accusant: ⁊ nō habēt latē/ tia pctā vindictā. Uiri aūt liberius vxores adulteras apud sacerdo tes deferre ꝯsueuerāt. ⁊ ideo mulierib⁹ pdito eoꝝ crimine venia de negat: viroꝝ aūt latēte cōmisso nō facile quisquā ex suspicionibus abstinet: qui vtiq̄ submonebit: si eius flagitiū detegat. Cū eni par causa sit interdū ꝓbatione cessante: vindicte ratio cōquiescit. Ex/ tra. v. de adulterijs Innocē. iij. Cum autē paria crimina compensa tione mutua deleant: vir fornicarius fornicatiōis obtentu sue vxo/ ris nequit consortiū declinare.

Ꞇ De Adultera dimissa. C. XLIIII.

CAusa xxxij. q. j. Hiero. Sola fornicatio est q̄ vxo ris vincit affectū. Immo cū illa vnā carnē in aliā diuiserit: ⁊ se fornicatiōe a marito separauerit: nō debet teneri: ne virū quoq̄ sub malediccio faciat: dicēte scriptura: Qui tenet adulterā: stultus ⁊ impius est. Et q̄ poterat ac cidere vt aliq̄s calumniā fāceret innocēti: ⁊ ob secūdā copulam nu/ ptialē veteri copule crimē impingeret. sic priorē dimittere iubetur vxorē: vt pma viuēte secūdā nō habeat. Idem. q. vij. Gratianus: Manet eni inter eos quoddā vinculū coniugale: quod nec ipsa se/ paratione soluit. Uñ Aug. in li. de bono ꝯiugali: Tantū valet vin culū sociale: vt cū cā pcreādi dissoluat. Posset eni hō sterilē dimit tere vxorē: ⁊ ducere aliā de q̄ filios haberet. ⁊ tñ nō licet. Idem. Manet inter viuētes quoddā vinculū ꝯiugale: q̄d nec sepatio: nec cū altero copulatio possit auferre. sicut apostata aīa velut de coniu/ gio christi recedens etiā fide pdita sacrm̄ fidei nō amittit: q̄d laua/ cro regenerationis accepit. Redderetur eni ꝓculdubio redeunti si amisisset abscedēs. Habet aūt hic q̄ recessit ad cumulū supplicij: nō ad meritū premij. Extra vbi supra. Si vir sciens vxorē suam deli quisse: q̄ nō egerit penitentiā: sed pmanet ⁊ in fornicatione vixerit: cū illa reus erit: ⁊ eius pctī particeps. Q̄ si mulier dimissa egerit pe nitentiā: ⁊ voluerit ad virū reuerti: debet sed non sepe recipe pecca tricē. Ex sūma de ca. Pone q̄ lata est sentētia diuortij ad sepatio nē thori ꝓpter adulteriū vxoris: postea vir adulterat. Querit vtrū mulier possit ipm̄ repetē: nō obstāte sentētia. So. Dicūt q̄dā q̄ nō: ⁊ credo verū eē de iuris rigore. iudex tñ ex officio suo debet illū co gere redire ad vxorē. Itē pone q̄ vir vult eā recōciliare sibi post sen tentiā: illa nō vult. nūquid est cogēda: an peccat si nō redeat. Uide tur mihi q̄ si vir innocēs est: q̄ nō peccauit adulterādo: pōt petere illā etiā inuitā sibi recōciliari: nō obstante sentētia: quia q̄d fauore meo introductū est: in damnū meū retorqueri nō debet.

Ꞇ De Adulterino coniugio. C. XLV.

CAusa. xxxij. q. ij. Aug. in li. de bono ꝯiugali: So let q̄ri cū masculus ⁊ femina: nec ille mari tus: nec illa vxor alteri⁹ sibimet nō filioꝝ pcreādoꝝ: sed ꝓpter incōtinentiā soli⁹ ꝯcubit⁹ cā copulant. ea fide me dia: vt nec ille cū altera: nec illa cū altero hoc faciāt. vtrū nuptie sint vocāde: Et pōt q̄dē fortasse nō absurde h̄ appellari cōnubiū: si vsq̄ ad mortē alicui⁹ eoꝝ inter eos placuerit: ⁊ plis generatione: q̄uis non ea cā ꝯiūcti sunt: tñ nō vitauerūt: vt vel nolint sibi nasci filios:

vel etiā aliquo ope malo agāt ne nascant. Ceterū si vel vtrūq; vel vnū borū desit. nō inuenio queadmodū bas nuptias appellare possumus. Idē de nuptijs ꝛ cōcupiscētijs. Aliquā eousq; puenit hec libidinosa crudelitas vel libido crudelis. vt etiā sterilitatis venena pcuret: ꝛ si nihil valuerit. cōcept⁹ fetus itra viscera aliquo mō extinguāt aut fundāt. volēdo suā plē pus iterire ꝙ viuere. Aut si in vtero viuebat occidi anteꝙ̄ nasci. prsus si ambo tales sint: piuges non sunt. ꝛ si ab initio tales fuerūt nō sibi p cōnubiū: ſʒ p stuprū potius cōuenerūt. Si autē ambo nō sūt tales: audeo dicere aut illa quodā modo est mariti meretrix aut ille adulter vxoris. Hiero. Origo ꝗdē amoris honesta erat: ſʒ magnitudo deformis. nihil īterest ex ꝙ̄ honesta cā ꝗs īsaniat. Vn̄ ꝛ sext⁹ pythagoric⁹ adulter est in sua vxore ardētior amator. In aliena ꝗppe vxore ōis amor turpis est. ꝛ in sua nimius. Sapiēs iudicio ꝺʒ amare cōiugē non affectu. Non regnet in eo voluptatis affectus vl' īpetus. nec preceps ferat ad coitū. nihil enim fedius ꝙ̄ vxorē amare quasi adulterā ꝛc. Item require plenius supra in li. de echonomica.

De Stupro. C. XLVI.

Gratianus. Cā. xxxvi. q. i. Stuprū aūt ꝓpe vginū est illicita defloratio. ꝗñ videlicʒ nō pcedēte piugali actiōe vtriusq; volūtate virgo corrūpit. p̄re iniuriā ad aīaʒ stati post cognitionē nō renoeāte. Extra. v. de adulterijs ꝛ stupro. In exodo legit. Si seduxerit virginē nōdū despōsatā dormieritq; cū ea dotabit eā. ꝛ habebit in vxorē. Si vo pater vginis dare noluerit reddat pecuniā iuxta moʒ dotis quā vgines accipe psueuerūt. Itē Greg. Felix virginē quā stupro decepit habeat vxorē. aut si rēnuendū vel renūciandū putauerit corpalit castiget. ꝛ excōicat⁹ in monasteriū in quo agat penitētiā retrudat. de quo nulla sit ei sine pceptiōe nr̄a egredīēdi licētia. Cā. xxxij. q. v. Hiero. ad Eustochiū. Caue ne quis dicat de te de⁹. Virgo israel cecidit ꝛ nō est ꝗ suscitet eā. Audēter dicā: cū oia possit de⁹ suscitare nō pōt vginē post ruinā. valet ꝗdem liberare de pena: sed nō valet coronare corruptā. perit aūt ꝛ mēte vginitas. naʒ ꝗ viderit inqt mulierē ad pcupiscēdā eā iā mechat⁹ est eā in corde suo ꝛc. Iste sc̄ vgines male vgines carne nō spiritu. vgines stulte ꝗ oleū nō hñtes excludunt a spōso. recti⁹ fuerat boiē subiisse piugiū ꝛ ambulasse p plana ꝙ̄ ad altiora tēdēte in pfundū īferni cadere.

De Fornicatione. C. XLVII.

Gratianus. Cā. xxxi. q. i. Fornicatio licʒ videat esse gen⁹ cuiuslibet illiciti coit⁹. ꝗ fit extra vxorē legitimā. tñ spālit itelligit in vsu viduarū vel meretricū vel pcubinarū. Idē in cā. xxxij. q. iiij. Simplex etiā fornicatio in sacra scriptura phibet. Vn̄ Augu. in qstionib⁹ deuteronomij. Meretrices esse ꝛ ad meretrices accedere phibet dn̄s. qrū publice venalis est turpitudo. Itē Hiero. Voluptates autē ꝗ de meretricū amplexib⁹ capiunt in vxore etiaʒ sūt dānate. Ibidē. q. vij. Isidorus. Ois īmūda pollutio fornicatio dicit. ꝙ̄uis ꝗsq; diuersa turpitudinis voluptate pstituat. Ex delectatiōe enim fornicādi varia gignunt flagitia. ꝗb⁹ regnū dei clauditur vt hō a deo sepet. Inter cetera septē vitia vitiū fornicatiōis maximi sceleris est. ꝗꝛ p carnis imunditiā tēplū dei violat. Sūt auteʒ quedā. s. mulieres ꝗ sicut aīalia absq; vlla discretione indesinenter libidini seruiūt. ꝗs ego nec mutis pecudib⁹ comparauerim. pecora enim cū pceperint vltra nō idulgent maribus copiam sui.

De Non ducēda meretrice. C. XLVIII.

Hector. Nota ꝙ publice meretrices ꝙ̄diu talis manet: oblationes nō debēt recipi. nec ipsa in cōiugiū duci. Cā. xxxij. q. i. Qd autē meretrix in cōiugē duci nō debeat: multis auctoritatib⁹ pbat ꝛ rōnib⁹. Illa eniʒ ꝗ adulterij rea cōuincit nisi post pactā penitētiā in coniugij psortio retinere nō pōt. vt. s. supi⁹ iā pbatū est. Nā ergo multo min⁹ in piugiū duci licebit: cui⁹ pudicitie nulla spes habet. ꝺʒ enim īter piuges fides seruari ꝛ sacramētū. ꝗ cū defuerint nō cōiuges ſʒ adulteri appellant. Cū ergo in meretrice (vt dicimus) nulla fit spes fidei: nec certitudo pudicitie. patet ꝙ nō est in cōiugiū ducēda. Sʒ obicit Raab hierochōtina ꝙ̄uis meretrix esset tamē pncipi de tribu iuda in cōiugio est copulata. de ꝗ etiā christus postea nasci dignatus est. Osee quoq; duodecim pphetaꝝ pm⁹ ex pcepto dn̄i chororo ordei meretricē emit quā sibi in piugiū copulauit. Sed aliud est meretricē ducere. vel adulterā retinere quā tua psuetudine castitate ꝛ pudicitia exornes. atq; aliud aliquā earū habere quā nullo pacto a luxu carnis sue reuocare valeas. hoc enim penit⁹ phibet illud laudabiliter factū legit. Unde Hiero. sup Osee li. i. Nō est culpādus Osee pphera si meretricē duxit quam ad pudicitiā cōuertit. ſʒ potius laudādus ꝙ ex mala bonam fecit.

De Crimine sodomitico. C. XLIX.

Ibidem q. vij. Augu. de adulterinis cōiugijs. Adulterij malum vincit fornicationē: vincit aūt ab incestu. Peius est eni cū matre ꝙ̄ cū aliena vxore pcubere. sed oīuʒ hoꝝ est pessimū qḋ ꝯ naturā fit: vt si vir mēbro mulieris nō ad hͦ cōcesso voluerit vti. Usus eni nālis: si vltra modū plabit: in vxore quidē est veniale: in meretrice damnabile. Iste ꝗ ꝯ naturā est: execrabilit fit in meretrice: ſʒ execrabili⁹ in vxore. Tantū eni valet ordinatio creatoris: ꝛ ordo creature: vt in reb⁹ ad vtēdū pcessis: etiā cū modus excedit: lōge tolerabili⁹ sit ꝙ̄ in eis ꝗ cōcessa nō sunt: vel vnus vel rarus excessus. Idē in li. pfes. iij. Flagitia ꝗ sunt ptra naturā: vbiq; ac semp repudiāda ac puniēda sunt. qlia sodomitarū fuerūt. ꝗ si oēs gentes facerēt: eodē crimīs reatu diuina lege tenerent: ꝗ nō sic fecit hoīes: vt se illo vterent mō. Violat quippe ipsa societas: ꝗ cū deo nobis eē debet: cū eadē natura cui⁹ ipe actor ē: libidinis puersitate polluit. Ambro. in li. de p̄riar. Offerebat scīs loth filiarū pudorē. nā et si illa quoq; flagitiosa impuritas erat: tñ min⁹ erat sm naturā coire ꝙ̄ ꝯ naturā delinqre. Hiero. ꝯ Iouinianū. Usus nālis ꝛ licit⁹ est: sic in piugio: ꝛ illicit⁹ sicut in adulterio. Cōtra naturā semp illicit⁹: ꝛ pculdubio flagitiosior atq; turpior. quē scīs apls in mascul' ꝛ feminis arguebat: damnabiliores volens intelligi ꝙ̄ in vsu nāli: si vel adulterādo vel fornicādo peccarēt. Ex sūma de ca. Ex pdicta sentētia Augu. ꝗꝛ dicit adulterij malū ꝛc. Patet ꝙ pctm ptra naturā lōge mai⁹ crimē est ꝙ̄ agnoscere matrē. Itē ꝙ̄ fit detestabile: patet p penā sodomitis inflictā. Itē hͦ pctm spālit clamat vindictā ante dn̄m. Itē tales sunt aduersarij toti⁹ celestis curie: destructores humani generis. Quocūq; aūt mō tale factū exerceat: pter ꝗ inter hoīeʒ. s. marē ꝛ feminā ordinate: ꝛ in vase debito: vitiū ptra naturā: ꝛ sodomiticū inducit. Itē ꝗꝛ nō solū actus: sed etiā ipsa platio os loquētis: aures audientiū: ꝛ ipsa quodāmodo polluit elemēta.

De Crimine rapine. C. L.

Hector. Dicto de criminib⁹ ꝗ in corp⁹ pxumi cōmittunt: restat de illis quib⁹ eidē in reb⁹ suis nocet. Et primo de rapina dicendū. Est aūt rapina siue rapacitas improba ꝛ violēta extorsio rei aliene. ꝛ huiusmodi delicto datur actio cōtra raptorē: ꝗ vocat actio de vi bonorū raptoꝝ. hec intra annū a tpe facte rapine datur ptra raptorē in quadruplū: siue cōprehēdat in ipso delicto: siue nō. sed in qdruplo isto res ptinet: sicut ꝛ in furto manifesto: vt pena sit triplex tñ. Iustinian⁹ vbi supra. iiij. li. Is apud quē furtū inuenit: pcepti furti actiōe tenet. Oblatū furtū dicit: cū res furtiua ab alio oblata ē: eaq; apud te pcepta fit. vtiq; si ea mēte tibi data fuit: vt apud te poti⁹ ꝙ̄ apud aliū ꝗ dedit pciperet: tibi apud quē cōcepta est aduersus eū ꝗ obtulit ꝙ̄uis fur nō sit: constituta est actio: ꝗ appellat oblati. Ex sūma de ca. Cōmittit aūt crimē rapine ꝓprie cū p violentiā vi ꝛ apte res alienas ꝗs rapit vndecūq;: excepto loco sacro: vel re ecclesiastica: ꝗꝛ tūc cōmittit sacrilegiū. Pena raptoris rerū est sm legē: ꝙ infra annū punit in qdruplū: post annū in simplū. In qdruplo aūt ipsa res ptinet: ꝛ hͦ si agit ciuilit ꝯ eū. Si vo criminalit ꝓpter vim ꝑuatā. i. sine armis illatā deportat in insulā. Pena canonica est multiplex. Primo vt excōicet nō solū a suo epo: ſʒ etiā ab illo in cui⁹ epatu rapinā fecit. Extra. v. de raptorib⁹. Ex pcil. Melden. De illis autē ꝗ de loco ad locū iter faciunt: ꝛ ibi rapinas ꝛ depredatiōes faciūt: placuit vt ab illi⁹ loci plato excōicent: nec ante ex parrochia illa exeant ꝙ̄ digne ꝗ perpetrarūt emēdent. Quoꝝ excōicatio ꝓprio epo significāda est: ne eos recipiat anteꝙ̄ illuc redeant vbi rapinā fecerūt: et oīa plene emēdent. Eugenius. iij. Quicūq; ex his qui violent surrexerint in rapinam: siue violator ecclesiarū fuerit deprehensus: nisi prius ablata restituat: si poterit: vel emēdandi penā ꝛ firmā securitatem fecerit: penitētie beneficiū ei penitus deneget. Si vo vsq; ad obitū in cōtumacia sua durauerit: ꝛ in extremis positus remedium penitētie humiliter postulauerit: si emendationē: vel emēdandi securitatē prestiterit: ei penitentia ꝛ sepultura ecclesiastica concedat. Qui autē in sanitate obstinata mēte nō penituerit vel emēdauerit: et in morte securitatē emendandi prestare nequiuerit: solēnitas penitētie parū prodesse videt: sicut credimus. Sed deposcenti viaticū ptrito corde nō neget: ita tñ vt nullus clericorū sepulture illius interfit: nec eius elemosynā presumat accipere. Qꝫ si presbyterorum quisquā vel clericorū cōtra hoc in vita vel in morte penitētias dare aut sepulture interesse: vel eorū elemosynas recipere attētauerint seu huiusmodi rapine participes inuēti fuerint: ordinis sui damnū irrecuperabile patiant: ꝛ ecclesiastico beneficio careant.

De Predonibus ⁊ incendiarijs. C. LI.

Ex summa de ca. Predo dicitur duobus modis. Nam predo est qui alios iniuste pdat. vt sunt qui viatoribꝰ auferūt sua. Et est predo miles qui querit vltra stipendiū sibi assignatum. Causa. xxiij. q. i. Augustinus de verbis domini. Militare non est delictum sed ppter predam militare ⁊c. Require supra in libro de politica tractatu de militia. Ex summa de casibꝰ. Pena predonis eadē est que ⁊ raptoris cum vterqꝫ raptor dici possit vt predo cōtineatur sub raptore tanq̄ꝫ species sub genere. Et ita quos p facinus coinquinat. ⁊ equa pena debet similisqꝫ comitari. Incēdiarius dicitur qui incēdit auctoritate ppria ciuitatem vel villam vel mansum vel segetē vel rem similē malo studio siue pro odio siue pro vindicta. Si autē faceret iussu eius qui habet potestatē indicendi bellū nō iudicarem eum incendiariū salua distinctione quam dicā infra. Frater. U. Hec est illa sm quam distinguit vtrum sit bellum iustum vel iniustum. ⁊ vtrū contra innocētes ⁊ reos. Et sm quā distinguitur inter habentem malā fidem ⁊ bonā. Et expone quod dicit qui incēdit supple aut incēdi facit. aut incendiarijs consilium ⁊ auxilium scienter impēdit auctoritate propria: cum nō habeat ius mouēdi bellū vel indicēdi. Mansum. i. maneriū alienū: nam si aliquis ppriam suā domū aut segetē incenderet: licet peccaret re sua abutēda: nō teneretur pena incēdiarij. nisi dolo malo hoc faceret. s. vt per incendiū rei sue aliena bona incenderentur.

De Pena incendiarij ⁊ primo ecclesiaꝝ. C. LII.

Ex sūma de ca. Pena incendiarij sm leges est. vt qui dolo ignem apposuit: igne cremetur. ⁊ ipse aut capite puniatur. Secundū canones autem multiplex est pena. Nam omnis incēdiarius ecclesiarū vel locorū religiosorum vel cimiterij vel spatij priuilegiati in circuitu ecclesie: est excōmunicatus ipso iure maiori excommunicatione. Licet quidam dicant ꝙ minori tantum. qui etiā postq̄ꝫ fuerit denūciatus nō poterit absolui nisi a papa. Frater. U. Denunciatus nominatim sm quosdā. i. expresso nomine. secus vt dicunt in generali. Aut quādo nescit quis cōmiserit incendium. aut etiā quando scitur sed nō infertur excommunicatio nisi in generali sub hac forma. Excōmunicamus omnes illos qui hoc incendium fecerunt. In quo casu dicunt eum taliter denunciatū in generali posse absolui ab episcopo loci. Sed vt videtur a solo papa est absoluendus. presertim cum dicat. H. ⁊ iurisperiti: ꝙ quando fertur sententia sub hac forma. Nos excōmunicamus omnes illos qui hoc vel vel illud fecerunt. omnes intelliguntur nominatim excommunicati quia ⁊ si non sit ibi expressio nominum. exprimuntur tamen per facti circūstantiam. Credo etiam ꝙ pape reseruanda est hec absolutio a quocunqꝫ iudice ecclesiastico siue episcopo siue archidiacono fiat hec denunciatio aut etiam a simplici sacerdote si habeat de consuetudine potestatem excōmunicandi ⁊ denunciandi in tali casu. Magister enim nō distinguit hic a quo fiat ista denunciatio. nec decre. extra de senten. excō. tua. Quod autem dictum est de incendiarijs. intelligas etiam de effractoribus ecclesiarum qui similiter ipso iure sunt excommunicati ⁊ a papa absoluendi. Similiter cum quis violentiā multū enormem committit in ecclesia diruēdo altare vel frangēdo crucem. vel enormiter tractando corpus christi vel similia: ipso iure est excommunicatus. licet non frangat ecclesiam. tamē absolui potest ab episcopo. Extra. v. de raptoribus ⁊ predonibus incendiarijs. Alex. iij. claremonteñ. episcopo. In litteris tuis cōtinebatur ꝙ. H. multis criminibus fuisset irretitus. qui ecclesiarum exitium vel incendium diabolo instigante commiserat. tandē in egritudine constitutus accepta penitentia de commissis per manum capellani tui fuit a sententia excommunicationis absolutus. sed moriens ecclesiasticam sepulturam habere nequiuit. Man. vt eius ossa facias in cimiterio sepeliri. ⁊ heredes eius moneas ⁊ compellas vt q̄bus ille per incendiū vel alio modo damna contra iustitiam irrogauerat. iuxta facultates suas cōdigne satisfaciat. vt sic a peccato valeat liberari. Causa. xi. q. iij. Ex concil. aurisiaco: Canonica instituta ⁊ sanctorū patrum exempla sequentes ecclesiarū dei violatores: auctoritate dei ⁊ iudicio sancti spiritus a gremio sancte matris ecclesie ⁊ a cōsortio totius christianitatis eliminamus quousqꝫ resipiscant ⁊ ecclesie dei satisfaciant.

De pena incendiarij ceterorū locoꝝ. C. LIII.

Ex sūma de ca. Incendiarij vero aliorū locoꝝ non sūt ipso iure excōicati sꝫ excōicādi. Frater. U. Et isti postq̄ꝫ sūt denūciati: nihilominꝰ poterūt absolui a suis epis. Quidā tn̄ dixerūt ꝙ ⁊ isti a solo papa absoluēdi sint. sicut incendiarij sacrorum locorū per illā decre. extra. de sentē. excom. tua. que nō distinguit inter incendiarios sacrorū locorū ⁊ priuatorū. Sed magistri intelligunt illā de incēdiarijs sacroꝝ locoꝝ tm̄: sm ꝙ dicit. xi. q. iij. canonica. Illud aūt. xvij. q. iiij. oēs. vbi qd̄ dicit de excōicatis q̄ sacrilegia cōmittūt in ecclesia: restringūt ad solos incendiarios sacroꝝ locorum: ⁊ fractores ecclesiarum multum cōmittētes enormia: vt dictū est. nec excusat metus ⁊ coactio quecūqꝫ conditionalis: quin incidat in canonē qui incēdit sacrū locū: ⁊ quin sit excōicatus qui incendit priuatū etiam vnicū. Quo ad peccatū autē mortale metus huiusmodi excusat: nō a toto: sed a tanto. Ex summa de casibus. Tamen omnes habent excōmunicati in quibusdā partibus: vt in teutonia ratione cōsuetudinis: quam papa scit ⁊ tolerat. Utrū autē sola consuetudo absqꝫ sentētia vel cōstitutiōe possit facere ꝙ quis reuera sit excōmunicatus: disputationi relinquo. Frater. U. Reuera sine sentētia vel cōstitutione tacita vel expressa non potest. sed intelligendū est ex quo papa ⁊ prelati ecclesie tales reputant excōmunicatos: cōstitutione sup hoc edita: ⁊ ita lata ē cōstitutio vel sentētia vera vel presumpta. Ex sūma de casibꝰ Itē debet incēdiarius penitere per tres annos. Itē nō solū incēdiarij. i. qui ignē apposuerūt: sed etiam qui mandauerūt vel dederūt consiliū auxiliū vel consensum: debent excōmunicari vsqꝫ ad satisfactionem. Causa. xxiij. q. viij. Inno. papa: Si quis malo studio: siue p odio: siue pro vindicta ignē apposuerit: vel apponi fecerit: vel appositoribus consiliū vel auxiliū scienter tribuerit: excōmunicet. ⁊ si mortuus fuerit incēdiarius: christianoꝝ careat sepultura. nec absoluat: nisi prius damno cui intulit sm facultatē suā resarcito. ⁊ iuret se vlteriꝰ ignē non appositurū. penitētia autē ei detur: vt in hierosolymis: aut in hispania in seruitio dei p annū integrū pmaneat. Si quis autē archieps vel eps hoc relaxauerit: damnū restituat: ⁊ per annū ab officio episcopali abstineat.

De Rapina cōmissa in rebus ecclesie. C. LIIII.

Causa. xii. q. ij. Stephanꝰ papa: Qui christi pecunias ⁊ ecclesie aufert: fraudat et rapit: vt homicida in cōspectu iudicis deputabit. Itē Grego. vij. Quicūqꝫ militū: vel cuiuscūqꝫ ordinis vel pfessionis psona ecclesiastica predia a quocūqꝫ rege vel seculari principe: vel ab episcopis inuitis seu abbatibus: aut aliquibus ecclesiarum rectoribus inuaserit: vel eorū consensu retinuerit: nisi eadē predia ecclesijs restituerit: excōmunicatiōi subiaceat. Gratianꝰ: Que vō penitētia huiuscemodi inuasoribꝰ atqꝫ predonibus: qui vasa sacra: ⁊ reliqua diuino cultui dedicata pollutis manibus arripiunt: ⁊ quasi prophana contractant sit indicenda Nicolaus papa diffinit scribens Furtario archiepo burdegalensi: Iubemus cū ad penitētiam reuerti accelerauerint: vno anno extra ecclesiam dei cōsistere: cuius sacratissima vasa extra ritū fidei diripiendo auferre nō dubitauerunt. Secundo vō anno ante fores ecclesie sine cōmunione maneant. Tertio vō anno ecclesiam dei intrent: ⁊ inter audiētes astent sine oblatione: nō manducātes carnē: neqꝫ bibētes vinū: preter natalis ⁊ resurrectionis dn̄ice diem. Quarto preterea anno: si bis prioribus eorū fructuosus fuerit penitētie labor: cōmunioni fideliū restituant: totaqꝫ mētis intētione spondētes talia se vlterius nunq̄ꝫ facturos: corpus ⁊ sanguinē dn̄i suscipere mereant. ⁊ vsqꝫ ad septimū annū tribus in hebdomada diebus sine esu carniū ⁊ vini potatione penitentes maneant.

De Clericis male consumentibus vel reseruantibus bona ecclesie. C. LV.

Ex summa de casibus. Quid de prelatis ecclesiarum: ⁊ alijs clericis: qui bona ecclesiastica pauperibus dedita consumunt in vsus illicitos: videlicet in meretribꝰ: histrionibus. Et de his etiā faciunt aliqui testamentū. Nūquid tales iudicandi sunt raptores. Uidetur ꝙ sic: quia contractant rem alienam inuito dn̄o. Ait enim Hieronymus: Quicquid habent clerici: pauperū est. Item Augustinus: Si priuatim preter que nobis sufficiant possidemꝰ: nō sunt illa nostra sed pauperū. vt quorū quodāmodo procurationē gerimus: non proprietatē: nobis vsurpatione damnabili vendicemus. Unde dico: ꝙ qui res ecclesie talibus vel similibus turpibus personis conferūt: vel etiam consanguineis: non propter naturam sustētandam: sed vt faciāt eos diuites de patrimonio crucifixi. Item diuitibus ⁊ potentibus: non propter aliquā causam licitam vel honestam: sed propter fauorē ⁊ pompam seculi. Tales inquā platos et clericos: q̄ talibꝰ ɔferūt bona ecclesiastica pauperibꝰ debita: dico eē raptores: ⁊ p ɔn̄s teneri ad restitutionē oīuꝫ. Frat. U. Paupibꝰ debita sūt inq̄ntū supsūt domesticis vsibꝰ clericoꝝ. Sꝫ nunqd̄ tenē-

tur hanc restitutionē facere de bonis patrimonialibus si eā habent aut sufficit q illā faciāt de fructib⁹ ecclesie quos iā habēt vel habituri sunt. Rñdeo. cū qcqd supest eoꝝ vsib⁹ de ꝓuētib⁹ ecclesiaꝝ debeat pauperibus: nō sufficit facere restitutionē de talib⁹ fructib⁹ ecclesie cū habeāt bona patrimonialia vel aliūde q̄s de ecclesia acq̄sita nisi quatenus subtraxerūt sibi de bonis necessariis. vel quatenus expēderūt circa vtilitatē ecclesie de bonis patrimonialib⁹ aut aliunde q̄s p ecclesiā acq̄sitis. Et inde qd ait de ꝯsanguineis vt faciat eos diuites. notabiliter. s. vltra statū cōditiōis generis eoꝝ vel parētele: vt cū epi vel alij de humili genere nati ꝯsanguineas suas maritāt baronib⁹ ꝛ similia. Causa. xij. q. ij. ex cōcil. toletan. Et si illi qui nulla ex reb⁹ suis pauperib⁹ christi distribuūt eterni iudicis voce dānabuntur in futuro: quātomagis hi q̄ auferūt pauperib⁹ qd nō dederunt. Ambro. in li. de offi. Aurū etiā habeat nō vt seruet sed vt eroget. Hieronymus. Amico rapere quippiā furtū est. Ecclesiā defraudare sacrilegiū est. accepisse pauperib⁹ erogādū. ꝛ esurientib⁹ plurimis velle reseruare vel cautū vel timidū est aut qd apertissimi sceleris ē. exinde aliqd subtrahere oīumqꝫ predonū crudelitatē superat. Itē nedū clericus male consumens vel qd minus maliū est seruās vltra sumptus suos. cū sciat ꝛ videat pauperes indigere violentiā ꝛ rapinā dicit cōmittere. Ambrosius sup illū locū: Hois cuiusdā di. ꝛc. proprium nemo dicat qd est cōmune. plusqꝫ sufficit sumptui si qs retinet violēter obtētū est. Itē nō magis est criminis habēti tollere q̄s cū possis ꝛ habūdās his indigētib⁹ denegare. Itē peccāt mortaliter nō solū q pauperib⁹ subtrahāt. sed etiā q talib⁹ turpib⁹ personis cōferūt ꝛ indignis. Augu. Donare suas res histrionib⁹ vitium est immane. Itē mortaliter retinēt vel cōsumūt. q tot homicidiorū rei sunt quot pauperes in locis vbi habitāt fame mortui sunt.

¶ De Personis turpib⁹ q̄ inde pascunt. C. LVI.

Sed quid de focariis ꝛ huiusmodi turpibus personis ꝛ aliis supradictis q̄ sic pascunt vel ditant de reb⁹ ecclesie. nunqd ꝛ ipse tenent ad restitutionē. vtiqꝫ. sꝫ differēter. Nā turpes psone idistincte tenent reddere si possunt: nisi forte fuerit eis datū causa elemosyne cū essent in necessitate. Frater Uuil. Hec de illis que habuerint de bonis ecclesie. Quid si aliūde datū est eis. qd etiā de oībus illis q̄ turpiter acquirūt aliqd. nunqd possunt sibi in aliquo casu illud retinere. Rñdeo. vbi trāslatū est dominiū in accipiētē. nō cōpetit repetitio illi cuius fuit res illa. Distingui tñ pōt. q in his q̄ sunt phibita q mala quedā sunt q̄ nō puniunt a iure ciuili in forma iudicū nisi pena ifamie. vt histrionatus ꝛ exercitiū illoꝝ q̄ pugnāt in arena vel in duello vel opa meretricū solita. ꝛ in talib⁹ turpiter acq̄sita retineri pñt ad vsum acqrētis. Quidā sunt q̄ puniunt a iure p corpale penā vel p extorsionē turpiū lucroꝝ. ꝛ taliter acq̄sita retineri nō debēt nec ad vsum requirunt. nisi ei cōcedat a penitētiario suo tanqꝫ alij pauperi. Sꝫ debēt in vsus pios erogari nisi forte restituta fuerit iaz illis a qb⁹ sunt habita. vel nisi ille q̄ hꝫ restituere velit eis a qbus habuit. ad qd tñ nō tenet. Et huiusmodi restitutio in foro penitētiali indicēda est ꝓ parte satisfactiōis. ꝛ ideo ibi late patet officiū penitētiarij. ꝛ ibi forte pōt dispēsare sicut in mutādo tpe penitētie ꝛ mēsura ieiunioꝝ. In illis autē q̄ sunt mala q phibita sunt sicut torneamenta negociatio clericis. lucrū aduocatiōis vel medicine in casib⁹ nō cōcessis. bladū vel vinū vt postea carius vendat. facere serta de floribus ad vendendū: quoꝝ vsus est frequentius ad lasciuiā. facere decios ꝛ similia. Si tamen talia sunt prohibita ex his causis acq̄sita retineri possunt. Licet autē hec distinctio videat probabilis: q tamē pene restrigēde sunt ꝛ qui nimis emungit elicit sanguinē. verius credo q licet in predictis casibus bonum sit ꝛ salubre q penitens inducatur in foro penitētiali ad erogādū in pios vsus taliter acquisita non est tamen cōpellendus nisi velit. nec indicēdus est non esse in statu saluandoꝝ si nō velit huiusmodi penitētiā recipe nisi. in casibus a iure expressis: vt in symonia de qua expressum est q pecunia symoniaca restituenda est ecclesie. in cuius ignominiam est accepta licet ꝛ hoc posset intelligi quando recepta est de bonis eiusdem ecclesie. vel quando de hoc agitur in foro causarum. Similiter cum quis aliquid recipit faciat damnum vel iniuriam vel calumniā alij quia tunc non ille qui dedit repetit: sed ille contra quem datum est quod tamen intelligitur quando agitur in forma iudicij. quā seueritatem non oportet obseruari in foro penitentiali.

¶ De Diuitib⁹ q̄ eisdē abutunt. C. LVII.

Ex summa de casi. Diuites vero ꝛ potētes credo q teneāt similiter ad restitutionē. si illud recipiebāt p fraudes vel minas vel importunitatem indebitam vel aliter sine iusta causa. Clericus tamen vel prelatus excusaret in tali casu. si dedit vt redimeret vexationem suam a qua nō poterat aliter liberari. Sec⁹ autē dico si erant bene meriti honesti ꝛ spirituales viri. psertim q iam impenderant ecclesie suū seruitium: vel defendendo eā contra predones ꝛ tyrannos vel prestando sibi patrocinium in cā. vel dando sibi de reb⁹ ꝓprijs vel similibus modis. talib⁹. n. tenet ecclesia repēdere vicē. Sꝫ cui fiet hec restitutio: credo q auctoritate iudicis penitētialis debeat fieri illi eidē qui dedit nisi q̄ cū turpiter dedit. tunc. n. nō sibi sed successori suo poterit fieri. vel in vtilitatē ecclesie ꝯuertet. vel etiam eiusdem loci pauperibus (si hoc expedire videbitur) eroget. Frater Uuilhelmus. Si ita videbitur penitentiario: ꝛ hoc vltimū melius est cum indigēt paupes ꝛ satis abundat ecclesia. Alioquin melius est q in vtilitatem ecclesie pauperis conuertatur.

¶ De Meretrice que a clerico precium accepit. C. LVIII.

Quid de muliere que recepit pecuniā pro ope carnali. Respondeo si recepit ab aliquo de reb⁹ ꝓprijs nō ecclesiasticis: nō tenet restituere etiā si sit monialis cui datum est si acquirit monasterio qd accepit. honestius tñ est q monasteriū nō retineat sed eroget in pios vsus. Si aūt a clerico seculari de rebus ecclesie: faciēda est restitutio sm q dicit hic magister. nisi epus velit dispensare cū illa que recepit q retineat istud: si secularis est mulier. aut cū monasterio si regularis est. Si aūt accepit a psona regulari de rebus monasterij: qd presumendū est nisi ꝯstet de cōtrario. Distingue. Aut recepit ab habente administrationē: aut a simplici claustrali. in primo casu faciēda ē restitutio monasterio vel prioratui vel administratori de cui⁹ bonis datū est. ꝛ pōt fieri restitutio eidē psone q̄ dedit si adhuc remanet in administratiōe illa marie si dicit correctus. als securius est q ei nō reddat sed fiat qd dictū est. si tñ tali nō recorrecto facta sit restitutio. liberata ē q̄ accepit. si aūt amotus sit ab administratione illa: aut si claustralis ē simplex q̄ dedit. faciēda est restitutio mōasterio prioratui vel administratori nec liberabit si soluerit illi qui dedit. nisi: tūc demū cū ꝯuersum fuerit in vtilitatē monasterij prioat⁹ vel administratiōis. nec poterit retineri a monasterio regularis mulieris hmōi qd accepit a regulari alteri⁹ loci nisi de ꝯsensu abbatis ꝛ ꝯuentus si magnū fuit donū. aut abbatis soli⁹. si paruū vl mediocre. Qd aūt dixi de reb⁹ talit dat a psonis reglarib⁹. idē itelligas d reb⁹ datis a psonis secularib⁹ etiā laicis q̄ sui iuris sēt. sicut est seru⁹ ꝛ filius familias qñ dāt aliqd de reb⁹ talit etiā peculiarib⁹. nisi illaꝝ rerū ita liberā habeāt administratione q qñ pr̄ famil. possint disponē d eisdē. Itē qd dictū est de mōiali respectu regularis viri. teneas ꝛ ecōuerso qñ vir regularis recepit aliqd a muliē regulari. vir aūt regularis qd recepit ꝓ ope carnis a ꝯiugata restituere dꝫ marito. si illa dedit de rebus dotalibus aut cōmunibus. si aūt dedit de parafernalibus. vbi de ꝯsuetudine habent mulieres pafernalia. aut si mulier soluta sui iuris dedit amasio aliquid de rebus ꝓprijs. licet honestū sit q istd expēdat in pias causas. nō tñ credo q teneatur nisi velit. poterit. n. ei restituere q̄ dedit quod melius videt si peniteat vel egeat.

¶ Utrum Persona regularis per se restituere possit quod male accepit. C. LIX.

Nunquid regularis psona pōt restituere auctoritate ꝓpria qd accepit pro carnali ope vel qd habuit de furto vel rapina. Rñdeo. si cuiqꝫ cōpetit date rei repititio. distingue q si extat adhuc res data penes illū cui data est. si nō audet aut timet aut nō pōt impetrare q fiat restitutio per platū collegij. restituat auctoritate ꝓpria sm formā supra dictā. etiā ꝯtradicente prelato: q plus est obediendū deo q̄s homini. sed si nō extat. q iam ꝯsumpta est. inanis est actio. ideo si aūt nō est ꝯsumpta penitus. sed ꝯuersa est in vtilitatē monasterij. vel hꝫ aliquid qd ꝯparauit ex re sibi data. si nō pōt vel nō audet aut timet impetrare q fiat restitutio per platū. gerat bona fide negociū monasterij restituendo cui debet. vt dictū ē. Uel si fuit datum de bonis ecclesie secularis impetrādo dispensatione epi q possit retineri a monasterio vel erogari in pios vsus. nō tñ contradicente prelato hoc faciat ꝓpter bonū obedientie. nisi sit illa res comparata de pecunia ecclesie aut persone priuilegiate in hoc q rem emptā de sua pecunia possit vendicare. sicut est miles ꝛ pupillus. in quo casu etiam contradicente prelato potest eam restituere si eā habeat. sicut dictum est de re adhuc extante penes eam psonam que accepit.

¶ De Adultera q̄ spuriū vel extraneū heredē ꝯstituit. C. LX.

Ex summa de ca. Mulier que de adulterio suscepit filium: vel supposuit alienū ptū. dꝫ laborare q̄buscūqꝫ modis potest. vt legitimi heredes non fraudentur hereditate paterna. caute tñ. reuelare. n. sim-

pliciter marito: vel etiam ipsi spurio vel supposito non expeditur: q2 multa pericula possent inde oziri. tū q2 forte nō crederēt sibi. Ex altera parte videt̃ ꝙ nō posset agere penitētiā vel esse in statu saluandorū durāte tali deceptiōe. q2 nō dimittit̃ peccatū nisi restituat̃ ablatū. verū q2 ꝓpter hoc nō est ei penitētia denegāda: vt ait Inno. ita ꝓcedat. reuelet in ꝯfessiōe ⁊ penitētia facta suo sacerdoti parrochiali vel de licētia eius alii magis perito. ⁊ postea ipse reuelet epō suo similiter in cōfessiōe. ⁊ tūc qꝺ tutius est ambo simul inquirāt diligenter ⁊ tacite si ille spurius vl' suppositus sit homo spiritualis ⁊ timēs deū. quo inuēto vocēt eū secreto ⁊ corā muliere. ⁊ si videt̃ expedire recepto prius sacramēto ab ipsa ꝙ nō calūniose ꝓcedat: ⁊ etiā ab illo ꝙ factū secretū teneat. poterūt. n. tūc reuelare sibi ⁊ inde cōsulere vt ingrediat̃ religionē: vel trāsferat se ad longinquā regionez: vt sic nihil percipiat de bonis illius quē credebat esse patrē suū. ea autē q̄ cōsumpsit de bonis predictis dū habuit bonā fidē credēs se esse filium legitimū restituat: vel cōponat vel petat remissionē a viro mulieris si viuit. sin autē ab heredib' legitimis. nō tñ p se hoc faciat ne factū reuelet̃. sꝫ p sacerdotē vel aliā personā q̄ hoc ꝓcuret tacitis semper ꝑsonis ⁊ facto. Si tñ pōt nō plane induci ad hoc nō credo eū p̄cise cogendū. ar. leg. que dicit bone fidei possessorē nō teneri de cōsumptis. Si vero illi spurio vel supposito nō pōt reuelari sine periculo. vel etiā facto sibi reuelato fm formā predictā non vult acq̄escere cōsilio. tūc iniungat̃ mulieri ꝙ de sponsalitio suo ⁊ alijs reb' quas habet vel in futurū habere poterit satisfaciat iuxta posse dolēs semper de peccato. ⁊ q2 nō pōt plene satisfacere. proponat tñ firmiter in animo ꝙ satisfaciet q̄cito poterit. hoc tamē fiet p iudicē penitētialē vel personā religiosam secrete ⁊ caute. ⁊ pōt vti his verbis. quedā persona tenet̃ vobis ⁊ hoc accipite ⁊ ita erit in bono statu. Frater Uuil. nunq̄d tenet̃ petere veniā vel dilationē ab illis quos sic dānificauit qñ nō pōt restituere. Rñdeo qñ quis dānificatus est ab aliquo quocunq3 modo indebito. ⁊ hoc scit q̄ dānificatus est. credo ꝙ tenet̃ veniā petere p seipsum si pōt. aut si audet. aut p aliā personā si nō pōt: aut nō audet p se. que tñ persona subicere nō debet nomē ⁊ circūstātijs persone ꝓ qua intercedit: si ex expressiōe timeat̃ periculū vel scādalū. qui. n. offendit aliquē cū eo ipso offensus habeat aduersus eū: debet ire ⁊ reconciliari fratri suo fm ꝙ habet̃ in euangelio: debet inq3 ire p se vel p aliū. vt dictū est. Si autē q̄ damnificat' est nescit hoc nec sciuit. credo ꝙ tutius sit petere veniā vt dictuz est. qñ satisfacere nō potest: nō tamē tenetur q2 non est in mora in hoc casu quo ad iudiciū diuinū. Si autē satisfacere potest. semper est in mora donec satisfecerit aut dilationē impetrauerit. Hoc etiaz credo obseruādū vbi aliq̄s debitor est alicui ex cōtractu vel quasi contractu. Et similiter distinguēdū est. Hoc etiā obseruandū in cōtractib' eorū qui recolunt se debitores alicui ex eo quod fecerunt ex seculo.

Adhuc de eodem. C. LXI.

QUid de filiis illius qui viuēte vxore sua duxit aliā tā ipso q̄3 superducta sciēte impedimētū: de filijs inq3 susceptis de scdo matrimonio illo nūquid possunt succedere in hereditatē patris. aut tenent̃ totuz restituere filijs pmi matrimonij. aut alijs veris heredib'. aut sufficiat ꝙ tm reddāt eis ꝙ teneāt se ꝓ pacatis cū parū sufficiat eis. cū iam pauperes sint: ⁊ credūt se totuz amisisse. Respondeo. si prescripserunt cū bona fide nō tenent̃ restituere aliq̄d: maxime si adhuc post cōpletā prescriptionē retinēt bonā fidez. Si aūt nō est cōpleta legitima prescriptio: tenentur totā hereditatē cū fructibus mala fide consumptis restituere: quantūcūq3 oporteat eos indigere vel etiam mendicare. nisi quantum fuerit eis datū vel remissum a veris heredibus ⁊ hoc dum parati sunt huiusmodi possessores sine dolo ⁊ fraude totū eis restituere si velint recipere. Quid si mulier habet filios de adulterio occulto. potest ne eos facere heredes saltē in parte hereditatis sue cum legitimos filios non habeat vel si habeat nunq̄d de consensu eorū possunt quasi legitimi admitti ad portionē hereditatis. Itē quātū potest ipsa vel quicunq3 alienare de hereditate sua. Respondeo ad primū. credo ꝙ fm iura scripta pōt quilibet. s. extraneū: dū tamē nō sit turpis vel indigna persona. siue vnū de filijs quē maluerit heredem constituere in totuz vel in partē reseruata tamē legitima portione liberis suis. sed fm cōsuetudinem gallicani regni non potest testator dare vltra quintā partē hereditatis. In quibusdā locis tamē alijs vltra etiā. Aliud etiā obseruatur de consuetudine alicubi in donationib' inter viuos ⁊ aliud in donationib' causa mortis. In questione ergo proposita tenēda est cōsuetudo regionis. mater etiā de cōsensu legitimorū filiorū vel heredū aliorum facere potest illegitimos filios suos coheredes legitimorum nisi repugnet loci consuetudo.

De his qui naufragorum bona diripiunt. C. LXII.

EXtra de rapto. ꝑdo. Ex cōcil. lateranē. Qui christianos naufragiū patiētes q̄bus fꝫ regulā fidei auxilio esse tenent̃ damnata cupiditate spoliant reb' suis nisi ablata reddiderint excōicationi se nouerint subiacere. naufragis nihil est auferendū imo q̄cq̄d de ipso naufragio inuentū est: siue illud sit captū de ipso naufragio. siue de mari siue de littore restituēdū: nec excusat̃ aliq̄s aliq̄ ꝯsuetudine vel statuto vel p̄cepto. hoc. n. est ꝯtra p̄ceptū dñi. Oia. n. quecunq3 vultis vt fa. ⁊c. Itē ꝙ tibi oderis fieri ⁊c. Itē eps vel q̄libet p̄latus vel clericus qui tanti criminis esset pꝛiceps vel ꝯsentiens esset deponendus. laicus vō nisi admonitus satisfecerit dꝫ anathematizari. Item fm leges tenent̃ infra annū in quadruplum: post annū vō in simplū. sed hoc intelligas nisi sint talia nauigia q̄ pyrrhaticā tyrānidē exerceāt vl' sint inimica nomini christiano. Frater Uuil. Quid de illis principib' qui cōueniūt cū nautis ꝙ reddāt eis certam summā singuli pro singulis nauibus currentib' per terminos eoꝝ p q̄tando ab hmōi abusu: nunq̄d pñt illā summā sine pctō recipere. Rñdeo. credo ꝙ qui gratis debent hmōi q̄tare nō pñt ꝓ q̄tatione hmōi aliq̄d accipere. sed tenent̃ sic acceptū reddere. cū naute pēsionē hmōi non cōstituerent simpliciter ⁊ absolute spōtanei sed ne deteriora sustinerent.

De his qui pedagia vel thelonia idebite exigūt. C. LXIII.

EX sūma de ca. Circa pedagia ⁊ thelonia distingue: quia aut sunt antiqua aut noua: In primo casu si fuit impositū ab his qui potuerūt imponere. videlicet principibus: vel regibus. ⁊ presertim auctoritate ecclesie: ⁊ ꝓ iusta causa: vt pro defensione strate publice contra predones in terra. ⁊ contra pyrrhatas in aqua vl' p defensiōe fidei ⁊ patrie cōtra paganos vel hereticos vel pro alia simili causa. ⁊ recipiens facit illud ꝓpter qꝺ fuit impositū libere ⁊ sine scrupulo conscientie potest recipere. Si aūt nescit a quibus fuerit institutuz credit tamē ꝙ ab illis qui potuerunt ⁊ ex predictis causis credo idē. Idem credo si iste talis non laborat modo nec facit expensas: quia non est necesse cum terra sit bene purgata ⁊ in pace paratus est tamen ⁊ labores ⁊ expensas impendere si esset necesse: ita etiaz ꝙ proponat imminente necessitate non solū qꝺ tunc acciperet in illos expensas ponere: sed etiam vltra si esset necesse. In secūdo vero casu. scilicet si sit nouum pedagium vel theloneum nullo mō potest absq3 periculo anime vel rapine: nisi certum sit illud a principe vel rege statutum: ⁊ propter imminentem necessitatem aliquaz de supra dictis: ⁊ exinde procedat per omnia vt dictum est antiquo. Si contra formam istam aliquid est acceptum credo esse restituendum: ⁊ illi a quo iniuriose acceptum est sciri potest sin autem: cum consilio ecclesie in pijs causis est expendendum. Causa. xxiiij. q. iij. Calixtus papa. Si quis mercatores nouis theloneorum ac pedagiorum exactionibus molestare tentauerit christiana cōmunione careat: donec satisfecerit. Extra. j. de treuga ⁊ pace. Alex. iij. Innouamus vt presbyteri monachi conuersi peregrini mercatores rustici euntes vel redeuntes in agricultura existentes ⁊ animalia quibus arant ⁊ semina portant ad agrum congrua securitate letentur.

De his que a christianis iniuste subtrahunt. C. LXIIII.

EX summa de ca. Mercatores vero ⁊ transeuntes credo indistincte ꝙ debent persoluere antiquum ⁊ nouū dummodo recipiens faciat illud propter quod fuit institutum: qꝺ si non faceret isti a quibus exigitur: vel debent adire super hoc iudicem quod tutius est. vel dicant ꝙ cessante in illo causa: cessat in eis obligatio: vl' non seruanti fidem eis: nec ipsi seruare tenent̃. Si autem recipiens ille faceret qꝺ suum est: ⁊ isti aliquid subtraherent: rapina vel furtū esset. vnde precise tenerent̃ ad restitutionem. ⁊ agere insuper penitentiam de furto ⁊ mendacio siue alijs peccatis ibi cōmissis. Si vō illi iniuste recipent. ⁊ isti furtiue subtraherent: peccarent ad minus venialiter in mendacio q2 erat mendacium pietatis. ad restitutionē autem ipsum non credo teneri. Frater Uuilhel. Uoca mendacium pietatis quo sibi consulit: vel illi ne ille male recipiendo peccet. Sed illi qui tenent̃ ei ad restitutionē pedagij. nunq̄d etiā tenent̃ ad emendam. ⁊ iniungendū est eis in foro penitentie: vt eam soluant. Respondeo credo ꝙ nec in hoc casu nec in similibus tenet̃ quis ad soluendaz emendā: nisi fuerit iudicatū contra ipsum in foro causarum: q2 talia non debent̃ nisi tunc demū cuz q̄s ꝯdemnatus est per sententiā in forma al's in foro iudicij. vñ si quis furtim asportauerit pedagiū: vel inciderit alienā siluā: vel ꝯmiserit furtū aut sacrilegium aut similia: sup quib' statuta est pena corporalis vel pecuniaria p legem vel canonem: non est iniungendum penitenti in foro peni-

tentiali φ soluat huiusmodi penas. sed tunc demum cum fuerit condemnatus ad illas sȝ sufficit φ soluat interesse vel satisfaciat ad arbitriū boni viri si iniuriā intulit. hoc etiam dici pōt forte de pecunia habita p symoniā: de qua solet dici φ restituenda est illi ecclesie in cuius ignominiā data est vel recepta: per illud. c. extra de symonia. De hoc autē. Illud autē capitulū intelligi pōt qū de bonis ecclesie erat data pecunia: vel qū agebaꝛ in forma vel foro iudicij cōtra recipientē: ⁊ idē pōt intelligi in oībus similib⁹ casib⁹ in quibus iura di cūt extorquedā esse pecunia turpiter acceptā: cuius tamē repetio nō daꝛ ei q̄ turpiter dedit. Qđ dico ꝑpter magistrū q̄ dedit pecuniā ꝑ habēdis scholis: cui cōpetit date pecunie repetitio. vt dictum est supra de magistris. ⁊ idē in similib⁹ casib⁹ siqui sunt tales. Contra id tñ qđ dictuȝ est de pecunia symoniace acqsita est ar. extra de symo. mādato. argumēto sumpto a cōtrario sensu: qꝛ videꝛ innui φ pecuniā p pactū symoniacū acqsitā resignare teneꝛ qui eam accepit. licet secus sit si absqȝ pacto fuerit recepta. Et ideo tutius est dicere φ pecuniā ex pacto symoniaco acquisita retineri non potest etiam sm̄ iudicium fori penitentialis.

¶ De his q̄ eadē paganis surripiūt. C. LXV.

Ex sūma de ca. Quid de christianis qui accedentes ad ciuitates paganorū subtrahūt paganis hmōi pedagiū vel theloneū. Ad hoc dico si vadūt illuc tpe treuge: ⁊ nō portāt merces ꝓhibitas: ⁊ ipsi saraceni tenent eis fidē defendēdo eos in suo territorio vel maritima a latronib⁹ vel piratis debēt christiani fideliter ipsis ꝑsoluere sȝ statutū vel pactū. alias teneꝛ eis ad restitutionē si possunt vel si nō possunt erogare in vsus pauperū ad mādatū ecclesie. Nā fides etiā hosti seruāda est. si aūt iuerūt in tpe guerre vel etiaȝ in tpe treuge: sȝ cū mercib⁹ ꝓhibitis: nō credo φ teneꝛ illis ad restitutionē: sȝ quia peccauerūt: credo vt puniaꝛ in quo deliquerūt φ sit eis iniungēdū in penitētia vt illud debet in redēptionē captiuoꝝ vel in subsidiū eorū q̄ pugnāt ꝑ fide christiana: vt ipsimet expendāt in eodē subsidio: si ad hoc sunt idonei corpaliter laborādo. Frater Uuilh. Sȝ cum sint pagani male fidei possessores terre quā tenēt quō statuta eoꝝ ligāt christianos. Rñdeo credo φ statuta eoꝝ q̄ p vim occupauerūt ⁊ tenent terrā que aliqū fuit christianoꝝ: nō obligāt fideles nisi consenserint aut sponte se subiecerint statutis huiusmodi. secus dicerē de illis saracenis: q̄ nō sunt violēti possessores terrarū quas tenent. hi etiā de quib⁹ primo dictū est: cū sint in possessione statuēdi ⁊ damnādi: nō sunt defraudādi nec spoliādi illa quasi possessiōe auctoritate alicuius priuate persone. vnde ab huiusmodi pedagijs defraudari nō debēt ꝑ aliquē christianū. transeuntē ꝑ terras eoꝝ.

¶ De his q̄ questus ⁊ tallias idebitas exigūt. C. LXVI.

Ex sūma de casibus. De questis talli ⁊ similibus dico φ regulariter nō debet dominus a subditis petere. nisi ea que inter ipsum vel ipsos antecessores eoꝝ plane bona fide sine dolo ac coactiōe conuenit. sicut solet fieri cū mansi vel ville cōceduntur de nouo colonis vel alijs personis. Solent etiaȝ inde fieri instrumēta que continent censum annuū ⁊ alias seruitutes ⁊ pactiones hincinde. Omnia ergo iuxta hunc modū posita ab initio. dū tamē nō fuerint turpia vel contra deū peti possūt ⁊ soluenda sunt. Nā quilibet in traditione rei sue potest ponere legē quā vult. Item quia scienti ⁊ volenti non infertur dolus. Itē pacta custodiaꝛ. ait dciꝉ. afri. Ergo quicqđ subditus de his absqȝ domini voluntate subtraheret. sicut fur teneret restituere. vbi tamen indeterminate positū est in instrumento aliqđ tale verbum collecta tallia questa ⁊ simile. intelligo φ debet eā moderate accipere inspecto onere ⁊ facultatibus subditoꝝ. Frater Uuilhel. Ita credo φ etiā cū in instrumento continetur φ talis dominus potest facere talliā ad visum vel ad placitū: aut talia est consuetudo etiā sine scripto. Illud visum vel placitū moderādū esse ad ad arbitriū boni viri inspectis facultatibus subditoꝝ. Ex summa de ca. Si autē dominus vltra conuenta ⁊ statuta inter ipsum ⁊ subditos aliqua sponte oblata nulla fraude adhibita vel minis vel coactione indirecta recipiat: non tenetur ad restitutionem. sed exacta a se vel suis directe vel indirecte tenetur restituere. Frater Uul. Indirecte vt quando denegat eis iustitiam: vel non defendit eos vt debet: vt sic aliquid extorqueat. vel insinuari eis facit φ vult aliqđ habere ab eis. Ex summa de ca. Uerum tamen si ex aliquibus circūstantijs apparet impossibilis vel multuȝ difficilis restitutio: satis videꝛ φ posset huiusmodi principib⁹ ⁊ militibus cōsuli: φ in cōpēsationē vel remitterēt eis cōmuniter cū eorūdē cōsensu ⁊ libera voluntate aliquā seruitutē seu annuā prestationē in perpetuū vel ad tempus. ita φ leuissime teneretur eis satisfactū. vel etiam facerent in remissionem peccatorum illorum. quibus tenentur ad aliquid hospitale vel opus sīle pietatis. cū consensu tñ eorūdem si potest requiri.

¶ De causis iustis ⁊ iniustis tallias exigendi. C. LXVII.

Hec aūt intelligas vbi iusta cā ipsum dominum ad talem exactionē faciendam inducat. Sunt enī quedam cause iuste: vna pro defensiōe patrie ⁊ maxime sue ciuitatis castri vel ville. Ad hoc. n. teneꝛ omnes. non solū res suas partiri: sed etiā corporaliter laborare: munire se in castro vel ciuitate ⁊ vigilare: vt sic se ipsos ⁊ res suas saluant. Item si dominus vult ire in exercitum indictū ab ecclesia vel principe ꝯ hereticos vel paganos. nec de suo absqȝ graui dāno posset facere expensas sibi necessarias pŕ a subditis auxiliū petere moderatū. Itē si in guerra vel bello iusto ex pte sua sit captus ab hostibus: nec potest soluere redemptionem petitaȝ ab eo absqȝ graui damno. Item si vellet ire ad principem pro obtinendo priuilegio ꝓtectionis ꝑ se ⁊ ꝑ eis: nec posset de suo expēsas ad hoc vtiles ⁊ necessarias absqȝ graui damno facere: ⁊ si qua alia causa similis emergeret: dum tamen semp moderate ⁊ nō ad grauamen eoꝝ ⁊ cuȝ charitate non ex violentia exigeret. Frater Uuilbel. bene dicit alia similis. Sunt enim quedam cause vsitate ⁊ approbate alicui preter illas que hic ponuntur. s. quando dominus maritat filiam suam aut filium facit militem: aut releuat feudum suum: aut auget nouū feudum cōparando: ⁊ cum talia videanꝛ respicere cōmodum subditorum: pro eo φ cum dominus maritat filiam acquirit sibi amicos: ⁊ augendo feudum fit ditior. iam plus potest parcere subditis q̄ ante: ⁊ cum facit filium militem potentior est ad defendendū terram: non credo φ damnandi sint qui talia recipiūt vbi constitutū est vel consuetū: dū tñ nō recipiant vltra q̄ ꝯstitutū ē vel ꝯsuetum. Si tñ aliquid consuetum est ⁊ si ad arbitriū exigi consueuit: cum moderamine exigatur. Ex summa de casibus. Si autem dominus vult ludere ad aleas: vel vltra vires ad vanitatem expendere in vestibus hospitibus ⁊ similibus: non dȝ ꝑpter tales causas exigere. quod si fecerit teneꝛ ad restitutonē. Idē si captus in bello iniusto exegit ab eis redemptionem totam vel partem quam soluit hostibus.

¶ De his qui nihil aliud a subditis nisi tallias accipiunt. C LXVIII.

Ex sūma de ca. Sed quid de quibusdam qui nihil penitus recipiūt a subditis nisi tallias vel questas. Ad hoc distinguo: φ aut ab antiquo si hi ⁊ antecessoribus est soluta tallia. aut de nouo est imposita siue petita. In primo casu si sciꝛ vel crediꝛ probabiliter φ ex iusta causa ⁊ licite īposita fuerit ⁊ soluta. pōt exigere. ita tñ φ ⁊ ipse cōpleat si qđ ex illa causa vel institutione ꝯplere debeat. Frater. Uuilhel. Sed quō hoc scieꝛ. Respondeo. potest sciri si super hͨ confectū est instrumētū. si etiā ita seruatū est a tpe ex quo nō extat memoria. sȝ quosdā presumēdū est φ ex causa iusta fuit imposita. ar. xij. di. illa. Quod satis credo nisi violēta sit presumptio in ꝯtrarium presertim cū dicaꝛ φ in longissimis ꝑscriptionib⁹ nō oportet ꝓbari titulū. sed ex lapsu temporis presumiꝛ titulus interuenisse q̄ allegaꝛ. Ex summa de ca. In scđo vō casu vel etiā in primo cū nec scitur nec creditur iusta cā nō debet exigere: ⁊ qđ cū mala fide recepit debet restituere si potest. posito tamen φ vere dominus est. ⁊ φ nihil penit⁹ ꝑcipit quod vix est credibile. quin ad minus recipiat ibi iusticias. ⁊ sequantur euȝ in exercitu in bello iusto. si tñ ita verū sit φ nihil ꝑcipit credo saluo meliori iudicio φ debent inter se aliquid statuere qđ dent sibi in signū subiectionis. ne aliter inutiliter videatur eē penes eū dominiū rei sue. ⁊ si dubiteꝛ quid vel quantū debeat esse illud. credo φ debeāt obseruare qđ in vicinis villis vel castris vel ꝓuincijs obseruaꝛ. ita tñ φ villa ista nō grauetur. vel si diuerse sunt cōsuetudines. ea que minus soluit eligaꝛ. Et hoc totū intelligo nisi ipse vel aliquis de antecessoribus suis vendidit vel donauit eis illud qđ ibi in subiectionis signū cōsueuit ꝑcipere. tunc. n. nō potest aliquid petere. In omni tamen casu credo φ debeāt habere in memoria tāqȝ inseparabiliter adnexa dominio illa sex. enumerata in epistola philiberti epi videlȝ incolume. tutum. honestū. vtile. facile. possibile. vt in illis sint ei fideles. Frater Uuilhel. Incolume ne sint in damnū dn̄o suo de corpe suo. Tutum ne sint in damnū dn̄o suo de secreto suo. vel de munitionibus per quas tutus esse potest. Honestum ne de sua iusticia vel alijs causis que ad honestatē eius ꝑtinere videnꝛ. Utile ne sint ei in damnū de suis possessionib⁹. Facile ne id bonū qđ suis dn̄s leuiter facere poterit. faciat ei difficile. Possibile ne id bonū qđ dn̄o suo erat possibile reddat ei possibile. ⁊ qꝛ nō sufficit abstinere a malo nisi fiat bonū. restat vt in eisdē sex supra dictis consilium ⁊ auxilium fideliter dn̄o suo prestent.

¶ De eodem. C. LXIX.

Quid de illis qui tali vtunť cõsuetudine in hominibus suis ꝙ de mobilib⁹ eorū capiunt quātū ꝛ quādo volūt. ꝛ cū suspicanť eos velle trāsire ad alium dominū: omnino spoliant eos. nunqđ excusari possunt ꝑ cõsuetudinē. ꝛ an tenētur ad restitutionē. ꝛ an sunt absoluēdi si nolunt restituere. Rñdeo. si certū est ꝙ ab initio fuerit impositū tale onus terre sine malitia ꝛ fraude. ꝙ dñs possit ab habitatoribus qñ ꝛ quantū velit capere. ꝛ possit retinere oīa mobilia si recesserint. cū quilibet possit imponere sue rei onus qđ voluerit videť tolerari posse: ꝙ intantū vtat huiusmodi cõstitutiõe ꝙ non grauet eos vltra modū aut manētes aut recedētes. ꝛ ꝙ dñi nõ tenenť ad restitutionē taliter acceptoꝝ. Si autē nõ est certū. aut si crediť ꝙ nõ fuerit ab initio legitime institutū credo ꝙ huiusmodi spoliatiões ipso genere facte male sint ꝙ peccāt q̄ hoc faciūt ꝛ tenenť ad restitutiõe. In hoc tñ casu ꝛ similib⁹ q̄ toleranť ab ecclesia ꝓ eo ꝙ ibi põt esse aliqua dubitatio de iure aut de facto nõ credo simpliciter denegandā esse absolutionē. s3 faciēda est cū quadā tñ dubitatiõe ꝛ ꝓtestatione sic absoluo te de hoc inquantū possum. Sed timeo vel credo ꝙ nõ sufficit tibi ad salutē nisi te aliter habueris in hoc casu. Item ad de illis q̄ emunt prepositurās seculares vbi nõ sunt redditus sed sole exactiões ꝛ munera ꝛ seruitia q̄ recipiūt huiusmodi prepositi: nunqđ teneanť talia restituere: aut si compelluntur a dñis exercere huiusmodi officia: nunqđ tenenť potius oīa sua dimittere q̄3 in h obedire: ꝛ qđ de dñis q̄ vēdūt huiusmodi prepositurās. Rñdeo si non possūt huiusmodi officia exercere sine peccato mortali. poti⁹ debēt oīa mala tolerare q̄3 sic peccare: ꝛ peccāt mortaliter quotiēs munera accipiūt ꝓpter faciēdā gratiā alicui in preiudiciū alterius. Aut si minis ꝛ terrorib⁹ aliqđ extorqueāt. aut quosdā grauēt vt alij timētes eis seruiāt ne talia patianť tūc tenenť ad restitutionē oīū taliū si possint. nec aliter absoluēdi: ꝛ peccāt. dñi q̄ tales prepositurās vendūt. aut ad emēdū aliquos cõpellūt cū gratis eas cõmittere debeāt: ex quo nõ sunt ibi redditus aut ꝓuētus iusti: ꝛ tenenť ad interesse illis q̄ ꝑ huiusmodi prepositos taliter sunt spoliati. hoc aūt intelligo de illis prepositis. q̄ reddūt iura. De pedellis aut minorib⁹: quoꝝ est officium tantum citare vel exequi iudicata vel mandata maioꝝ: tenendum est quod dicitur infra de officialibus.

¶ De his q̄ guerras adinuicē exercēt. C. LXX.

Ex summa de ca: Circa principes aūt vel milites habētes guerras adinuicē3 distingue: q3 aut ille de quo queriť h3 iustā guerrā vel bellum aut nõ. In primo casu. s. cum habet iustum bellum: ꝛ nõ exercet illud nisi cõtra nocētes. ꝛ non habet intentionem corruptam quicquid capit ab hostibus suū est: nec tenetur restituere. Ut autem dictum est supra quinq3 exiguntur ad hoc vt bellū3 sit iustū3 scilicet persona. res. causa. animus ꝛ auctoritas principis. Frater Uuilhelmus. Dicit enī imperatoꝛ nulli ꝓrsus nobis inscijs atq3 incõsultis quoꝛūlibet armoꝝ mouēdoꝝ copia tribuať. Quid si barones subditi comitis vel ducis habēt guerrā cõtra eū: aut comes cõtra regē suū vel econuerso: cuius principis est auctoritas requirenda. Respondeo. princeps qui nullū habet superioꝛe3 siue sit rex siue imperatoꝛ auctoritate ꝓpria: si iusta causa subsit potest mouere bellum ta3 contra subditos q̄3 contra extraneos. põt etiā subditis suis dare auctoritatem mouendi bellum tam circa principē extraneū q̄3 circa subditos eius: si causa subsit ꝛ viderit expedire. S3 nõ cõtra ꝓprios subditos q̄3diu potest iniuriantē iustificare: vel q̄3diu vult stare iuri corā eo: vel corā iudice suo si ē iudex medius inter huiusmodi principē ꝛ iniuriantē. Si aūt nõ põt eū iustificare: si ille non vult stare iuri: põt nõ solū princeps hmõi. s3 etiā ille princeps qui habet sup se superioꝛē auctoritate sua mouere bellū cõtra huiusmodi iniuriantē: si subest ei mediate vel immediate. ꝛ dare licētiā iniuriam passo mouendi circa eū arma. Si autē iniuriās non subest mediate vel immediate principi habenti super se superioꝛē: princeps ille non potest dare auctoritatē subdito suo mouēdi cõtra eū arma. s3 auctoritas superioris pricipis est requirēda: maxime si ille iniuriās pertinet mediate vel imediate ad iurisdictionē illius superioris pricipis. Cū ergo vasallus comitis habet guerrā cõtra comitē. regis est auctoritas requirenda. Si autem comes contra regē: ꝛ rex nolit ei ius exhibere per pares curie humiliter requisitus. credo ꝙ si ius suū armis defendat cum moderamine inculpate tutele non peccat. impugnare tamen regem auctoritate propria non poterit. Papa tamē facta denūciatiõe de excessu regis si rex nollet a peccato desistere posset regē excõicare. ꝛ crescēte cõtumacia dare auctoritatē mouēdi arma cõtra eū. Cū autē rex habet causam guerre cõtra imperatoꝛē vel econuerso: non credo ꝙ vterq3 vel alteruter teneatur ius [illegible] ꝓ sequi in forma iudicij. cum neuter illoꝝ habeat super se superiorem. peccaret tamen mouendo bellum passus iniuria3 si iniuriatoꝛ offerret ei debitam satisfactionem ad arbitrium bonoꝝ viroꝝ de plano ꝛ sine strepitu iudicioꝝ.

¶ De his que rapiunť in bello iniusto. C. LXXI.

Ex summa de ca. Si aūt vnū predictoꝝ quinq3 defuerit. bellū dicetur iniustum. Frater Uuilhel. Sed nunqud tenebiť restituere qcqđ adeptus est de hmõi bello ille qui mouit illud. Rñdeo. q̄uis bellum sit iniustū ex cā ꝛ ex animo ꝛ ex ꝑsona ꝛ ex auctoritate. si tñ res subsit: q3 ꝓ reb⁹ impetēdis factū est: nõ teneť qui mouit bellū restituere qđ ibi cepit: nisi ceperit vel dānificauerit aduersariū suū vltra qđ habuit ille de suo iniuste. aut dānificauerat eū. ꝛ h dico fm iudicium fori penitentialis vbi habet locū cõpensatio etiā nõ liquidi ad liquidū: que nõ habet locū in foro contentioso. vnde si quis in foro penitentiali cõfiteť se ꝑ furtū habuisse decē de reb⁹ illius: qui manifeste abstulerat ei decē: facere consueuit ꝛ bene iudex penitentialis cõpensationē: nec iniūget ei restitutionē illoꝝ. x. nisi aduersari⁹ ei⁹ postmodū restitueret ei decē ablata. Iniunget tñ ei penitentia3 de furto cõmisso. Quid si clericus in guerra iusta vadens cu3 domino suo consequiť aliqđ de illa guerra: nunqđ teneť restituere. Respondeo. si datū est ei ab his quibus licuit: potest illud retinere. Si autē ipse rapuit cū rapiendo peccauerit inducendus est in foro penitentiali si potest ꝙ restituat illud illi cui abstulit: si scit quis ille sit. si aūt ꝙ det pauperib⁹. hmõi. n. clericus rem illā capiendo nõ facit suam: q3 sicut domin⁹ eius non potuit dare ei auctoritatē bellādi ita nec auctoritatē rapiendi. Credo tñ ꝙ rem taliter rapta3 de consensu dñi sui potest retinere. dum tamen consenserit dñs durante adhuc guerra: q3 pinde est in hoc casu ac si dominus rex illa3 dedisset.

¶ Q. Pro rerū tuitiõe vł repetitiõe liceat pugnare. C. LXXII.

Ex sūma de ca. Uideť tamen casus in quo sine auctoritate principis vel ecclesie posset moueri bellū. videl3 pro reb⁹ repetendis ad defensionem patrie. Nam de iure naturali cuiq3 licitū est vim vi repellere incontinēti: ꝛ cū moderamine inculpa te tutele. Frater. Uuilhelmus. Nomen rerū credo hic large accipi vt nõ solū3 cõprehendat res corporales: sed etiam iniurias. Sicut. n. pro reb⁹ mobilib⁹ vel imobilib⁹ ablatis põt moueri bellū: ita ꝛ ꝓ iniurijs illatis ad cõsequendū de eis satisfactionē: non libidine vindicte sed zelo iustitie vel q̄tū ad interesse. Q. autem ait cū moderamine incul. tu. hoc moderamen locū habet qñ aliquis causa tuendi. i. defendēdi se resistit aduersario cū tanto moderamine ꝙ tutela illa vel defensio est inculpata. i. sine culpa. q3 nõ excedit modū in defendendo plus ledendo aduersariū ex ꝓposito maxime q̄3 exigat illata violētia. Ex summa de ca. Ita vim rebus ꝛ illatam ꝛ inferendam licitū est repellere. sed potius illatā. dum tamen incontinenti: id est q̄cito scit vim illatam priusq̄3 diuertat ad cõtrarium actum. ꝛ si forte dum ille vult expellere sic hostē de possessione sua quā iniuste ꝛ male occupauerat aliqui vulnerenť vel occidenť. credo ꝙ teneať fm modū positū supra in defensione persone. Frater Uuil. Nota ꝙ ait incõtinenti. Ista cõtinuatio nõ est estimanda oīno sicut in stipulationibus. vbi nõ sufficit eadē die rñdere ad stipulationē vt diciť in l. cõtinu⁹. quā magister allegat. s3 fm q̄litatē negocij pensanda est: put exigit ad ꝓparationē vł maioꝛē vel minoꝛē tpis tractū. Unde si aliqs nobilis collecto exercitu intrat terrā alteri⁹ nobilis: ꝛ occupat ibi castrū vel rapit pdā ꝛ ducit ad terrā ꝓpriā. Si alius nobilis h audito cū nõ possit statim cõgregare exercitū: ꝛ recupare pdā: vel liberare castrū missis lr̃is vel nūcijs cõgreget exercitū. licet nõ possit cõgregare vsq3 post vnā septimanā aut duas aut etiā plus. reputabiť tñ icõtinēti se defendere ꝛ castrū liberare ꝛ predā recupare. Etiā si iam aduersarius eius recepat illā in munitiõib⁹ suis. Credo etiā ꝙ dum taliter ꝓsequiť predā cū nõ possit ad eam recuperādā ꝑtingere: quia forte est in locis inexpugnabilib⁹ recepta. si ceperit aliqua de bonis aduersarij sui: aut eorum qui eum iuuant. aut ipsu3 prosequentem re3 suam impediunt poterit de illis retinere ꝛ indemnitati sue consulere quātū sua interest. sicut qui ꝑsequiť furem asportantē res suas: lic3 ei sibi cõsulere vsq3 ad quantitatē damni sibi illati a fure de reb⁹ ipsius furis quas secum ducit aut portat: si qua potest apphēdere dū persequitur fugientem. Nota ꝙ ait ad contrariū actum: non est cõtrarius actus cū quis comedit aut bibit aut dormit interim: aut se ꝑparat ad appellandū aduersarium suum de possessione male occupata. aut ad recuperandam predā ab eo abactam: cu3 hec ꝑparatio temporis morā exigat: vt dictū est: Si vo dissimulabat iniuriam ac

deponit animum rem suam prosequendi aliis occupationibus operam dando: actus est contrarius.

Utrū dāna iusto bello illata oporteat restituē. C. LXXIII.

Ex summa de ca. Agit miles habēs iustū bellū ɔtra aliū militē licite suū ꝛ quicqd capit ab hoste vel coadiutoribꝰ eius siue subditis suis sine aliis vsurpare ꝛ retinere pōt. quousqꝫ iuxta ɔsciētiā suā sit sibi satisfactū de omni dāno dato ꝛ labore ꝛ operis tā sui ꝙ̄ suoꝝ hoīum: vel donec ipse hostis offerat ius: vel velit satisfacere. Frater Uuilhel. Benedicit quousqꝫ ꝛ nō vltra: nisi sit talis hostis ꝙ aut ꝓpter infidelitatē: aut hereticā prauitatē aut ꝓpter aliud vitiū excesserit: ꝙ bona eius ꝛ suoꝝ publicari: ꝛ terra ꝑuari: ꝛ capiētiū seruitio mācipari ex edicto publico meruere. in quo casu omnino pōt expoliari: ꝛ de terre exterminari. Quid si ille ꝙ iustū hꝫ bellū fecerit incēdia vel effracturas vel arborū aut vinearū extirpationes in terra ꝓprij aduersarij sui vel hoīum eius: nunqd ꝓ his tenebit in aliquo. Rñdeo de illis dānis nō tenebit que bona fide intulit: aut a quibꝰ cōmode abstinere nō potuit: ſm industriā ꝛ consuetudinē bona fide pugnantiū. Si aūt grassandi aīo ꝛ malitiose ea intulit. cū alias posset sibi cōmode ɔsulere tenebit. ꝛ cōpēsabunt illa damna cū dānis sibi datis ꝛ hoībꝰ suis vsqꝫ ad cōcurrētes quātitates: ꝛ de eo qđ superexcreuerit tenebit satisfacere illis quos dānificauit: ꝙ aūt iniuste mouet bellū tenet de oībꝰ dānis ꝙ ipse vel sui intulerūt. aduersario ꝛ hoībꝰ suis. tenet etiā ꝛ hoībus ꝓprijs de damnis ab aduersario illatis: dūꝫ iuste rebellat ille aduersarius nisi ipsi mala fide iuuerint eū. in quo casu nō habēt cōtra ipm actionē. cum nullus ex culpa sua cōseq debeat actionē. nobilis aūt ille ꝙ iuste pugnat: nō tenet hoībus suis de dānis que passi sunt ab aduersarijs. cū ipsi ꝛ se ꝛ sua ꝓ dn̄o suo teneant exponere. Non tenēt inquā nisi fuerit in culpa negligenter defendendo eos.

Adhuc de eodem. C. LXXIIII.

Quid de illis que rapiūtur in ecclesijs: aut de bonis clericorū aut ecclesiarum que sunt in terra illius contra quē iuste geritur bellū. nunqd qui rapiunt ea tenentur ad restitutionem. Credo ꝙ sic. nisi auctoritate prelati ecclesiastici hoc fiat. quid de illis ꝙ cōfugiūt ad ecclesias iminētibꝰ hostibus: ꝛ ibi capiunt ab eis. nūquid capientes debent eos dimittere liberos. Credo ꝙ sic. nisi incastellauerint ecclesiā. aut inde impugnauerint hostes. In hoc enim casu cū ꝛ ipsi violant emunitatē ecclesie impugnādo. nō debēt gaudere emunitate ecclesie. Idem credo si reponāt ibi victualia sua de quibꝰ sustentant in pugnatiōe hostium. s. ꝙ si rapiant ab aduersarijs iuste bellantibꝰ. nō tenent ad restitutionē. ꝛ forte etiā nō peccāt rapiēdo. Quid de illis qui incendunt ecclesias in bello iusto. nunqd tenent de damno dato. Rñdeo si non sunt incastellate ꝛ hoc fiet ex ꝓposito. tenent. Si aūt sunt incastellate. tamē nō ꝓposita incendātur. sed casu. dum illi iuste bellantes prestant operam rei licite dum incendunt machinas hostium aut castrum aut villam quam alias non possunt expugnare cōmode. credo ꝙ non tenentur.

Utrū dn̄i sup dānis hoībus suis illatis possint componere. C. LXXV.

Quid si cōponant nobiles sup guerra sua nūquid possunt cōponere vel trāsire super dānis datis hoībus suis nulla facta restitutiōe hominibꝰ eorum dānificatis. Respondeo si cōpositio fiat de cōsensu dānificatorū. standū est illi. alias nō credo ꝙ ille ꝙ fuit in culpa iniuste mouēdo bellū ꝑ suā cōpositionē possit preiudicare hominibus suis quin ipse de ꝓprio teneat eis satisfacere de damnis suis. nisi tn̄ in culpa parit fuerint cū eo vt dictū ē. in quo casu credo ꝙ ꝛ si nō iure fori cōtētiosi teneat eis in aliquo. ꝓ eo ꝙ participauerūt ei in crimine sciēter. in foro tn̄ penitentiali tenet si ad ꝑsuasionē suā hoc fecerint alias nō facturi. Qui aūt habuit iustū bellūꝫ componere non debet cū aduersario in ꝑiudiciū hominū suorū. Sed vel ipse debet eis reddere damna illata illis. vel procurare ꝙ ab aduersario reddant: hoc tamē intelligo de damnis illis que passi sunt in incendijs ꝛ rapinis rerum suarum. De expensis autē quas fecerunt veniendo ad exercituꝫ vel morando ibi satis consueuerunt principes componē vel dissimulare auctoritate propria quod ꝛ de prefatis dānis concedit potest. si ex causa ꝓbabili viderint principes ea potius esse remissa ꝙ̄ carere commodo pacis ꝛ incurrere bellorum pericula. ꝛ cum in hoc casu principes gerant vtiliter negocium subditorum taliter componendo tenentur subditi ratum habere. Sed vtī ab initio contradicant ne fiat compositio nisi refusis sibi damnis si ex iusta causa viderint expedire possunt a bellando desistere. quānis forte non possint illata damna quitare. sicut. n. auctoritas mouendi bellum penes solos ꝑncipes ē. ita ꝛ auctoritas desistēdi ꝛ arma deponēdi.

De Socijs raptorum. C. LXXVI.

Ex sūma de ca. Qui sequunt raptores ad predā capiendā qui inducūt ipsos tyrannos ad rapiendā. cōsilio. adulatione vel detractione. vel simili. si sciūt vel credūt illos sui cā fecisse rapinā quā aliter nō essent facturi: tenet quilibet talis in solidū. Aliter vō tenent de his que inde habuerūt vel expenderūt ꝛ etiā de omni damno quod ipsi vel aliqui de familia sua fecerint directe vel occasionaliter. ꝛ qđ de his dixi qui tenent in solidū intelligas multo fortius de his qui defendunt ipsos in errore suo. ꝛ recipiunt eos in castris suis. ꝛ de illis quoꝝ nomine fit rapina. si ipsi primo mandauerūt vel postea ratum habuerūt. Frater Uuilhelmus. Intelligas. s. ꝙ tenent in solidum: quādo propter hmōi defensionēꝫ vel receptionēꝫ impediuntur damnificati recuperare dāna. Ex summa de casibꝰ. Sed quid si principalis vel etiā vnus eorū qui tenent in solidūꝫ satisfecerit de toto damno dato. nunqd alij liberant. vtiqꝫ quo ad ipsum damnū vel interesse: qꝛ bona fides non patit: vt his idē exigatur. Frater Uuilhelmus. Nō autēꝫ liberant quo ad penaꝫ. Interesse aūt cōprehendit ꝛ expensas ꝛ incōmoda ꝙ incurrit quis occasione damni sibi illati. Ex sum. de ca. Item nunqd ille cui satisfactū est tenent cedere satisfacienti actionē sibi competentē cōtra alios. Credo ꝙ pōt ꝛ debet ꝙ̄tū ad iudiciū anime. nō vt ab vno petat in solidū: excepto principali: sed pro partibꝰ petat a singulis. sed non tenet quo ad iudicium cōtentiosum: qꝛ qua fronte pōt petere cessionē qui ex contumacia punitur. Sed licet ꝙ̄tum ad deū de magna equitate dicam eos taliter liberari dummodo de peccato recte conterant ꝛ peniteant. potest tn̄ ab eis exigi pena quadrupla: vnde zacheus: si quē defraudaui reddo quadruplū: ꝛ pena vnius non liberat aliū. vnde consulerem ꝙ ad cautelam quilibet etiā post satisfactionē damni peteret humiliter remissionē de pena: maxime cū illa detur pro iniuria. Frater Uuilhelmus. Bonū est sed non tenet: qꝛ pene hmōi non debent nisi demū cū sunt adiudicate. petat siquidē de pena si vel ad minus penā soluere nolit: credo ꝙ tenet ꝑ se vel per aliū expresso vel suppresso nomine ꝑsone ſm ꝙ qualitas negocij expo scit. Ex summa de casibꝰ. Itē quid si plures fuerint raptores quasi pares quoꝝ nullus induxit aliūꝫ. Credo ꝙ si vadūt insimul quasi sint vnus exercitus quilibet teneatur insolidum: quia in tali casu quilibet vincit alios ꝛ facit eos quos iuuat fortiores. Isti enim possunt dici squame se se prementes ꝛ omnes sunt corporatores: quare quilibet tenetur pro eo quod fecit. vel forte in vtroqꝫ casu posset tolerari. ꝙ quilibet satisfaceret de his que habuit: ꝛ si īduceret alios pro posse ad satisfaciendum. Sed primum dictum est tutius. Frater Uuilhelmus. Quod igitur dicit teneatur insolidum. Intelligo quando vnꝰ sine alijs non auderet vel non posset damnum inferre. als quilibet tenetur tantū pro parte damni quaꝫ intulit. vbi autē dicit in vtroqꝫ casu. vel magis est hic benignitas: vel intelligendum est quo ad primum casum: quādo vnus ꝛ sine alterius adiutorio vel societate dedisset damnū alioquin ex eadem equitate esset dicendū in eo casu cum exercitus aliquis qui subest vni domino facit rapinaꝫ. s. ꝙ quilibet de illo exercitu excepto principali domino teneretur tn̄ pro illa portione damni quā intulisset: certū est. n. ꝙ dominus qui actor est principalis insolidum tenetur. Ex sūma de casibus. Illi autem qui nec adiuuant nec in aliquo consentiunt: sed datur eis aliquid ꝛ accipiunt ad quod ꝛ prescise tenentur ad restitutionem.

De his qui viuunt ex rapto. C. LXXVII.

Qui vero inde cōmedunt vel bibunt: vel in vsus necessarios expēdunt: vt vxor vel ceteri familiares tenent de omnibꝰ ꝙ sic expēdūt. Nisi in casu. s. cū agāt causam spoliatoꝝ: monēdo ꝛ inducēdo ꝓ posse ipsum raptorē ad restitutionē faciendā. tunc. n. non tenentur. Nā qui alterius negocium gerit vtiliter etiam ignorantis ꝛ absentis licite recipit expēsas. ꝛ hoc siue secuta fuerit vtilitas siue non. Unde satis videtur per hoc ꝙ fratres ꝑdicatores qui eunt ad raptores vt eos inducant ad penitentiā ꝛ restitutionē faciendā excusent si comedant apud illos maxime si cōmode non possunt apud alios inuenire. ꝛ hoc intelligas cū moderamine: videlicet si habeatur spes probabiliter de correptione illius. Item si propter eorū expensas ipsi raptori non subtrahat facultas restituendi vel in toto vel in magna parte.

Extra. v. de sentē. excō. Grego. ix. Predicatores qui penes excōicatos vel alios alienarum rerū detentores in predicationibꝰ ꝛ confessionibus ꝙ̄si gerunt causaꝫ illoꝝ ad ꝙ̄s res ipse spectare noscunt elemosynas licite pñt ab illis accipe. ꝑsertim si als nō valeāt in illo

loco sustentationem habere. Frater Uuilhelmus. Intellige ergo ꝙ non tenentur de his que fame comederunt pro tempore quo circa taliū correctiōeȝ laborauerūt. Nō enī credo ꝙ vxor ⁊ familia possit viuere de raptis ꝑ totū annū ꝑ vna admonitiōe vel duab⁹. Ex sūma de ca. Quid ergo faciet vxor vel familia si nec habetur spes de correctiōe illius vel videt virū vergere ad inopiam ⁊ quasi fit de nō soluēdo. Ad hoc dicit ꝙ si ibi sunt aliqua de iusto. de illis separati pōt expedere. Si vō totū de rapina nullo mō comedat. s; aliūde victū querat vel ab amicis ⁊ ɔsanguineis suis. vel laborādo manibus suis vel alio quocūq; mō honesto. Dicit tñ frater Uuilhel. nō reputato quātū ad hoc inhonestū modū querere elemosynas hostiatim Et itellige ꝙ dicit vt nō comedat de ipa re rapta in specie. vt de oue rapta vel boue vel fetu eius etiā nato vel cōcepto apud raptorē nisi fit casus vltime necessitatis cū ꝓposito tñ restituēdi. vel faciet s; ꝙ dicet infra in illo ver. qd igit faciet. Ex summa de casibus. Idē dico si ibi sūt aliqua de iusto. s; ita mixta ꝙ nō pñt discerni vel l; possint discerni. maritus iniqtate plenus non ꝑmittit eā comedere nisi de raptis. Frater. Uuilh. In primo casu. s. qñ mixta sunt: credo ꝙ pōt licite comedere ⁊ bibere. necessaria recipe: si maritus soluēdo sit dū tñ in mēte habeat viuere de licite acqsitis. Si aūt nō est soluēdo q; qcqd h; nō sufficeret ad satisfactionē. idē dicēdū qd in precedēti casu: qñ nihil est ibi nisi rapina: pōt enī recuperare dotē etiā ɔstāte matrimonio: qñ vir vergit ad inopiā; q; salua d; esse mulieri semp dos sua quicqd maritus deliquerit. Ex sum. de ca. Quid ergo faciet si nihil inuenit: nunqd morief fame. nō: s; subest ei triplex auxiliū. Unū si pōt habere de dote vel sponsalitio. Scōm vt denūciet talib⁹ q̄ pñt ꝓdesse ⁊ nō obesse. ⁊ si necesse ⁊ ꝓbari pōt. epō: vt ipe cōpellat eū eā pascere de iusto. vel tradat ei spōsalitiū vel partē: vel cōmittat alicui ꝑsone honeste q̄ de honesto lucro ꝓuideat ei. Tertiū q; si aliud nō posset etiā de rapina ⁊ de alijs vndecūq; posset viuere q; necessitas nō h; legē. verūtñ doleat in animo. ⁊ ꝓponat firmiter q̄cito poterit qcqd inde expendit restituere. In omni tñ casu tenef vxor debitū viro reddere: ⁊ ecōuer so. nisi subsit aliud impedimētū.

¶ De his q̄ emūt a raptorib⁹. C. LXXVIII.

Circa illos autem qui emerunt: distingue. Quoniam autem sciebant rapinam esse aut credebāt probabiliter. aut credebāt de iusto esse vel de hoc nihil cogitabāt. In primis duobus casib⁹ sub distingue q; aut emit quis mala fide. id est cupiditate acquirendi sibi. aut bona fide. id est voluntate restituendi quasi gerens vtiliter negociū illius cui fuerat ablata res quā ipse videbat. In primo casu tenetur indistincte ad restitutionem: nec liberatur vēdendo vel alias alienādo rem alteri: vel etiam si res pereat morte vel alio casu: vel si sibi auferatur. q; fur semper est in mora restituendi. Unde nec preciū qd dedit poterit repetere ab illo cuius res est nec expēsas suas si quas ibi fecit: ⁊ omnē vtilitatē quā ex illa re habuit tenetur restituere. Si restituat etiā rem deteriorē q̄ ad ipsum peruenit: non liberatur. ⁊ si aliquo tēpore medio fuit melior res q̄ fuerat tēpore emptionis siue cū postea vendidit alteri. eius quod plurimū fuit erit estimatio facienda. ⁊ quod dixi de primo emptore. intelligo de secundo ⁊ millesimo si per tot manus transierit res taliter cum mala fide. Frater Uuilhelmus. scilicet ꝙ semper tenetur ad rei restitutionē quocūq; modo perierit ⁊ ad maiorē estimationē totius tēporis medij. Ex summa de ca. Quid si ꝑncipalis raptor restituit plene rei estimationē cū toto interesse. nūquid ceteri qui emunt vel dono acceperunt liberantur. Satis credo ꝙ sic quātū ad restitutionē faciendā domino rei. tamen credo dicendū de sano ⁊ puro consilio: ꝙ quicquid inde ex lucro habuerunt siue totū: si fuerit sibi res gratis data. siue qd superest deducto precio dato pro ea re: si fuit res empta: debet cū cōsilio ecclesie erogare in vsus pauperū ⁊ agat penitentiā quilibet talis de furto. Frater Uuilhelmus. D; ait erogare consiliū est nō necessitas: q; si plene satisfactū est domino de re sua: licite potest res illa remanere penes possidentē: nec intelligatur iam ex praua causa. sed ex voluntate domini possidere.

¶ Adhuc de eodem. C. LXXIX.

Ex sūma de casibus. Itē satisfaciens nunquid poterit sibi consulere de precio soluto aduersus venditorem: non nisi quando emit expresse fecerit sibi caueri. Obstat enim ei turpitudo sua. Si vero emit aliquis bona fide (sicut dictum est) potest a spoliato repetere illud quod dedit pro ipsa re. ⁊ etiam nunquid expendit postea ad cōseruationem illius. Nisi forte cū re illa aliqua lucrabatur. vnde posset facere dictas expensas ⁊ breuiter quicquid sibi adest ex re vt pēsio merces. fructus vel simile: tenetur restituere. quicquid vero sibi abest vt preciū moderate expense potest repetere vel cū eo qd ex ipsa re sibi aduenit vsq; ad ɔcurrentē compensare quantitatem: q; gessit vtiliter negociū illius absentis spoliati. Sed quid si ille fecit inquiri diligenter ⁊ nō potuit inuenire cuius esset res. hic ɔsulo ꝙ quicquid illa valet vltra id quod isti debetur cū auctoritate ecclesie erogetur in pias causas ꝓ anima illius cuius res fuit. ⁊ ɔsulo ꝙ hoc fiat publice: vt euitef omnis suspicio. ⁊ sic credo ꝙ erit liberat⁹ q; etiā in hoc gessit vtiliter negociū illi⁹. In his aūt videlicet si sciebant vel credebant de iusto esse qd emebāt vel forte habebāt aīm indifferentē ⁊ nihil sup hoc cogitantē; excusanf. sed diuersimode. Nā qui sciebāt vel ꝓbabiliter credebāt esse de iusto: simpliciter nō tenenf in aliquo. Qui vō temere credebāt vel ignorabant ignorātia q̄ dicif crassa ⁊ supina. vel ꝓpt fatuā simplicitatē nihil sup hoc cogitabāt: tenentur ad restitutionē. Frater Uuilhelmus. Ignorantia crassa ⁊ supina: hoc dicif ad differentiam probabilis: que excusat ⁊ dicif per metaphoram hominis crassi ⁊ supini qui non videt etiam ea que ad pedes sunt vel prope.

¶ De his qui emunt rem bello acquisitā. C. LXXX.

Ex sūma de ca. Ad hoc aūt vt scias plenius hāc diuersitatē. distingue cū augustino in radicē. i. in ipso raptore a quo isti emerūt: q; aut ille erat dñs aut subditus. In primo casu tene qd dixi supra de principib⁹ ⁊ militib⁹ ad inuicē guerras habentib⁹. In scdo vō casu distingue. q; cū subditus mouet bellū ꝑ dño sibi mandāte: aut scit bellū iustū. aut scit iniustū. aut dubitat. In primo casu nō tenef ad restitutionē eoꝝ que accepit ab hostib⁹ nisi iuxta edictū dñi nec peccat nisi habeat corruptā intentionē. In scdo tenef q; plus debuit timere deū q̄ hominē. In tertio non tenef excusaf. n. ꝓpt bonū obedientie licet forte peccet dñs contra deū ⁊ male ꝑcipiendo. Frater Uuil. Nunqd similiter excusanf amici ⁊ cognati mouētis bellū q̄ non sunt eius subditi. ⁊ milites ⁊ seruiētes stipēdiarij extranei si credāt iustū esse bellū. Credo ꝙ nō: q; nō excusat eos bonū obediētie. sicut subditos: nec debent se cōmittere discrimini in dubio vt iuuēt aliquem in ꝑiudiciū alterius: q; sicut dicit Ambro. Si nō potest alicui subueniri quin grauetur alter. melius est neutrū iuuari q̄ alterū grauari. Nec est simile de aduocato: quē excusat bona fides: q̄diu credit iustā esse causam quā fouet. licet in veritate sit iniusta: q; ibi est iudex superior qui causam examinat ⁊ iudicat de allegatis. In bello vō siue in guerra virib⁹ corporalib⁹ negocium nititur non per rationē diiudicatur. Ex summa de casib⁹. Sic ergo procede circa emptorem: quia si scit venditorem iuste ⁊ ex iusto bello habuisse licite potest emere nec tenetur ad restitutiōē. Qui vō nesciebat esse d iusto bello s; credebat ꝓbabilif. Nā oēs vicini sui vł maior ps vł adminus sapiētes ita credebāt prout sibi emptori videbat: ipe nō tenetur durante sibi hac bona fide. Sed si postea sciat rē esse de rapina debet restituere. Frater Uuilhelm⁹. Debet restituere ⁊ rē ⁊ fructus extantes. de consumptis enim durante bona fide nō tenef.

¶ De heredibus raptorum. C. LXXXI.

Ex summa de casibus. De heredibus autem raptorū licet sm leges aliter distinguatur: dico iure canonico eos teneri ad omnia debita defunctorum in quorum locum succedunt. Frater Uuilhelmus. Secundū leges autem distinguitur ꝙ heredes non tenentur de maleficio testatoris nisi in q̄tum ad eos peruenerit. aut nisi lis fuerit contestata cum defuncto. Ex summa de casibus. Ut autem circa heredes materia latior habeatur. Nota ꝙ quilibet heres siue fili⁹ siue extrane⁹. nō distincto vtrū raptoris vel alteri⁹. tenetur iure canonico ad omnino defuncti persoluenda siue fuerint ex contractu vel quasi. siue ex maleficio. vel quasi. siue peruenerit res illa pro qua debitum fuit contractum ad eum siue non. siue lis fuerit contestata cū defuncto siue non. Quid si non sufficit hereditas ad debita persoluenda. Uidetur ꝙ si non fecit inuentarium nihilominus teneatur ad omnia. Si vero fecit tunc non teneatur nisi inquantum hereditas sufficit. Frater Uuilhelmus. Inuentarium scriptura est quam debet heres sm legē inchoare infra triginta dies a morte testatoris vel postq̄ scit se esse heredem institutū ⁊ describere ibi omnes res defuncti sub testibus. ⁊ debet illam perficere infra quinquaginta dies vel infra annū si remote sunt res: ⁊ tūc non tenebitur creditoribus vltra id qd inuentum fuerit in hereditate. alś si non fecerit inuentarium: tenebitur in solidum. Frater. Raimundus. Et ego credo ꝙ in iudicio anime non tenetur nisi q̄ntum sufficit hereditas. Distinguo tamen inter debita ⁊ legata siue relicta. quia debita tenetur persoluere absq; detractione legitime si necesse est: quantum potest sufficere hereditas. De legatis aū

tem potest detrahere suam legitimam. si tot sunt quot illis solutis non remaneret sibi legitima. Nā in legitima pater nō potuit grauare filiū. Uuilhelmus rod. Duplex est legitima. s. vna q̄ debet liberis que appellat debitū bonorū subsidiū: que est medietas vel triēs Alia que debet p legē falcidiā etiā extraneo heredi instituto. i. est quarta pars quaz deducit z sibi retinet institutus de legatis z quibusdā alijs rebus: quādo supra dodrantē est aliqd relictū in legatis z debet ei iure institutionis. In tertia trebellianica etiaz debet ei q̄ heres istitutus rogat restituere alij hereditatē. qd ergo hic dicit de detractiōe legitime: intelligēdū est de qualibet istarū legitimarū. Ʒ dixerunt quidā (qd tñ nō credo esse verū) q filius debet semp habere saluā suā legitimā z sine aliorū onere: z quod deducit eā etiaz de debitis. Raimundus. de legitima filiorū. nota versus. Quattuor aut infra dant natis iura trientē. Semissez vero dant natis. v. vel vltra. Arbitrium sequit. substantia cetera patris. Uuilhelmus rod. Licet aūt sm leges tales dz esse legitima filiorū: sicut dictū est. s. tertia pars vel medietas. tñ sm cōsuetudinē gallicani regni que ibidez preiudicat iuri scripto. alio mō limitat hec legitima: z alicui in eodē regno obtinet q pater vel mater nō pōt dare extraneis vltra quintā partē hereditatis sue q̄ ɔsistit in mobilib⁹. nec in testamēto: nec causa mortis: nec inter viuos. Alibi nō pōt vltra tertiā. sʒ tertiā pōt dare z legare inter viuos z causa mortis. de mobilib⁹ etiā diuerse sunt cōsuetudines quib⁹ standū est cuilibet in loco suo. Itez nota q sm leges nō debet legitima iure nature cōsanguineis de linea trāsuersali. immo pōt totā hereditatē suā si liberos nō habeat aut patrē vł matrē extraneo dare: z extraneū heredē istituere nec habebit frater eius querelā de inoffi. testamēto: nisi qui scripti sūt heredes īfames aut turpes psone vel male merite. Sed sm ɔsuetudinē gallie. idem quo ad hoc obseruatur de collateralibus consanguineis qui ab intestato debent succedere: quod obseruatur de filijs.

Adhuc de eodem. C. LXXXII.

Raimundus. Ex premissis pōt colligere q si creditores vel legatarij simul veniāt ad heredē: primo est creditorib⁹ satisfaciēdū sʒ si veniāt separatī: liberat heres soluēdo p ordinē cuilibet venienti. dū tñ nil faciat in dolo vel fraude. Uerūtamē si legatarij preueniūt creditores: z accipiunt. vel posteriores creditores priores z potiores pueniūt. creditores postmodū veniētes nō debēt inquietare heredē: nisi remanserit ei de hereditate vnde posset eis adhuc satisfacere. Sʒ habēt tñ potiores ius sanū saluū ɔtra legatarios q̄ primo acceperāt. Similit z anteriores creditores cōtra posteriores q̄ pmo acceperāt. Uuilhelmus rod. Creditores sunt qb⁹ testator aliqd dare tenebat ex quocūq ɔtractu: z sm canones qb⁹ tenebat ex maleficio. Legatarij vero sunt qb⁹ ex mera volūtate aliqd relinquit in testimonio. Raimūdus. Hic etiā nota q heres pōt deducere ante oia oēs expēsas quas fecit in necessarias causas hereditatis siue in funere siue in testamēto vel inuētarij ɔfectiōe vel simili z breuiter sicut debitis totā hereditatē exhaurietib⁹ a lucro dz esse immunis. cita z a grauamine. Itē nota q lʒ obligatio testatoris trāseat ad heredē: non tñ piculū piurij: vel etiā qdlibet aliud qd ex sua vi vel forma nō posset excedere singularē psonā. Itē q si plures sūt heredes: numqd qlibet tenet in solidū creditorib⁹ p hereditaria portiōe. Rñdeo regulariē tenet qlibet heres p parte hereditaria. Sʒ excipiunt qnq casus. Primus est si aliqd indiuiduū est in obligatione: tūc eni quilibet tenet in solidū. Secundus si res q̄ debet restitui ab vno in solidū possideat. Tertius in alimētis legatis q̄ pro voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidū vel a pluribus p partibus designatis petunt. Quartus si testator ab vno heredū legauerit creditori hereditaria cōpēsandi aiō: tūc eni heres ille vsq ad quātitatē legati onus debiti illius sustinebit. Quintus in expēsa funeris vxoris q̄ nō tñ astringit heredes p hereditarijs portionib⁹: sʒ etiaz virū p portiōe que puenit ad ipm de dote vxoris sue: vtputa ad euz venerūt cētū z in hereditate sunt. cc. ipse vir tenet pro tertia parte: z heredes pro duabus partib⁹. Itē quid si heres est pupillus. numqd potest deferri solutio debitorū pretextu pupillaris etatis. dico q nō vnde cum te tutorem proponis quemadmodū a pupillis creditoribus satisfiat eniti debet.

De his q̄ res alienas pscribūt vel vsucapiūt. C. LXXXIII.

Raimundus. Prescriptio vel vsucapio est acqsitio dominij vtilis vel directi p ɔtinuationē possessionis tpis lege diffiniti. Differūt tñ qz prescriptio ppe in immobilib⁹: vsucapio in mobilibus locum habet. res etiaz incorporales vt seruitutes actiões z similia acquiruntur prescriptione. Item vsucapio completur termino: prescriptio non vt infra. Possunt autem prescribi generaliter omnes res omne ius z omnis actio. Sed excipiunt quedam vt ecclesie. In criminib⁹ nullo tempe prescribit. sed potius ex diuturnitate tpis augent. Itē non prescribit cōtra obedientiam visitationis z pcurationū que debet rōne visitationis. Item ecclesie z cetera sacra vel religiosa nec nō z decime primitie z oblatiōes nullo iure possunt a laicis possideri vel prescribi. Itē non pōt pscribi limes vł qd adheret limiti episcopatuū vel prochiarū: ne termini eoꝝ cōfundantur: limes tamen prediorū potest prescribi. Item nec liber homo possessus p seruo potest prescribi. Item publice functiones: id est possessiones agrorū nō prescribunt a colono. Species prescriptionis omissis alijs sunt due. Alia est eni longi temporis vt decem annorū inter presentes vel. xx. inter absentes. Alia longissimi vt triginta vel q̄draginta annorū: z hoc cōtra laicos vel priuatas psonas. Contra ecclesias vero dōes est necessaria prescriptio. xl. annorū. siue priuata persona pscribat ɔ ecclesiam. siue vna ecclesia cōtra aliaz. Excipit ecclesia romana cōtra quā nō prescribit nisi spatio centum annorū. Exigunt ad prescriptionem cōplendā. iiij. s. cōtinuatio possessionis. bona fides. iustus titulus. z q res nō sit vitiosa. Cōtinuatio possessionis vt toto tpe pscriptiōis sine interruptiōe sit possessa. Bona fides cōtinua similiter p totū tps pscriptionis. s. vt recipiens credat tradētem esse dñm: vł habere ius alienādi: nec videt sufficere bona fides emptoris z cōtinua nisi z venditor sit bone fidei: z verus dñs sciat sibi rem cōpetere. aut alienatam esse. aut vt sponsali. lar. Item iuris ignorātia nō facit aliquez bone fidei. Si aūt iste possidens ignorat titulum: vel dubitat vtrum ipse vel antecessores sui habuerunt pōt formari sibi in cōscientia talem q credat domino placere ex quo videt z non cōtradicit cū posset. Item potest ex alio si ab antecessoribus suis incepit prescriptio: psumere debet z credere q illi habuerunt titulū maxime si fuerint viri honesti: sufficit. n. habere titulum verū vel presumptū. Res dicit vitiosa si est furtiua vel vi possessa quam non soluz fur vel raptor: sed nec vllus alius qūis ab eis emerit: vel bona fide acceperit: prescribere vel vsucapere potest.

De interruptione z cursu pscriptionū. C. LXXXIIII.

Interrūpit aūt pscriptio duob⁹ modis. s. ciuiliter z nāliter. Ciuiliter tribus modis in iudicio. s. p libellū principi oblatū. z hʒ tñ valet in ānualib⁹ actionib⁹ que p hoc ppetuant. Itez p querelā iudici factā z secutā rei cōuētionē hoc valet in oībus actionibus. Itē p litē ɔtest. z hoc in oībus valet. Idez p oia in quasi lit. cōtestatione. vt p denunciationē factā colono in iudiciū vocato. extra vt lite ɔtest. qm ad si. Extra iudiciū vo interrūpit ciuiliter qnq modis. s. p solutionē vsurarū. Itē p scdaz cautionē factā a debitore. Itē p ptestationē cū nō pōt pcedere aliqua cā impedit⁹. Itē per denunciationē factā colono. Itē p synodalē pclamationē. Nāliter scʒ interrumpit pscriptio p occupationē aque: z p violētiā deiectionū. vł etiā si res sit furto sublata. Itē si habuit aīū deserēdi possessionē vel aliquo alio mō amisit. Itē nota q quedā tpa sunt in quibus nec currit pscriptio nec interrūpit sed qescit siue dormit. z hʒ in septē casib⁹. Primus tpe prelati male alienātis. Secūdus tpe vacatiōis ecclesie. Tertius q̄diu prelatus est hereticus. Quartus tpe scismatis. Quintus tpe excōicatiōis qd intelligo si nō sit negligēs in absolutione petenda. Sextus tpe etatis pupillari. Septimus generalis. in tpe quo quis iusta cā impeditus nō pōt agere. Illud etiā nota q pscriptio nō incipit currere in actiōe reali vel psonali: nisi ex quo qs agere pōt iure nō ipediēte. vñ filiofamil. nō currit pscriptio in reb⁹ aduētitijs nisi ex quo liberatus fuerit a pria ptāte. nec mulieri currit in dote: nisi soluto matrimōio: vel marito vergēte ad inopiā: nec creditori nisi ei existēte debiti ɔditione vel adueniente die.

De mala vel bona fide prescribentiū. C. LXXXV.

Dictuz est q in prescriptione necessaria est cōtinuatio posses. bona fides. Nūqd g abrogate sunt oēs leges que admittūt prescriptionē triginta annorū cū mala fide: vtiqz. nā expsse dicit hic cōstitutio. Inno. Nec mireris qz ecclia iura z alia secularia pōt trahere indirecte ad forū suū: s. ratione peccati cuius iudiciū z correptio sm aiam ad ipsaz ptinet. Item pone q est ɔpleta prescriptio cū bona fide cōtinua ex iusto titulo: z alijs circūstātijs suprapositis. postea incipit habere possessor ɔsciam rei aliene: numqd tenet restituere rem. videtur q sic: qz dicit in lege: nō ɔcupisces rem pximi. Itē Augu. Bone fidei possessor rectissime dicit: q̄diu se possidere ignorat alienū. Cū vo scierit: nec ab aliena possessiōe recesserit: tūc male fidei phibetur: tūc iuste iniust⁹ vocabit. Itē Alex. Nulla atiqtas dierū possessio diuino iure iuuat aliquē male fidei possessorē: nisi resipuerit post q̄

resipuerit postq̄ nouerit se alienū possidē. Contra. Possidet iste au ctoritate iuris: ergo nō alienū sꝫ suū. Augu. Hoc certe alienuꝫ nō est qḋ iure possidet. Itē papa ⁊ imperator quib⁹ a deo cōmissuꝫ est regimē ⁊ dispositio mūdi: statuerūt hoc ex causa vtili ⁊ honesta. Causa enī fuit triplex vna. s. bona fides possidētis. Scḋa odiū negligentis petere suā rē. Tertia ne dominia rez essent incerta ⁊ cōfusa. ⁊ inde possent seq̄ multa mala. Ad hꝰ theologi fere oēs dicūt ꝙ tenet restituere. Oēs fere doctores iuris dicūt ꝙ nō: ⁊ iura q̄ videntꝰ ꝯtradicere intelligūt ante cōpletā prescriptionē. Alanus distinxit. vtrū possessor habuit rē ex causa lucratiua: vt tūc teneatꝰ. an ex causa non lucratiua. vt tūc nō teneatꝰ. Mihi videtꝰ aliter distinguēdū. qꝛ aut iste post cōpletā prescriptionē hꝫ cōsciētiā remordētē: aut nō. In primo casu dicā ei prescise ꝙ restituat rē. qꝛ q̄ facit ꝯtra ꝯscientiā etiā erroneā edificat ad gehēnā. In secūdo casu si dicat ꝙ credit se iuste possidere iuris auctoritate. nec hꝫ cōsciētiā sup hoc remordētē: vel etiā si habuit aliquo tp̄e post cōpletā prescriptionē cōsilio peritoꝝ deposuit oēm scrupulositatē cōsciētie: tūc cōsulerē ei vt restitueret saltē ꝓpter ambiguū duplicitatis. ⁊ qꝛ vix poterūt cōcurrere oīa q̄ exigūtur ad prescriptōeꝫ. nō audeo etiā prescise diffinire eū teneri vel esse ꝓpter hoc in statu dānandoꝝ. presertim cū sic videatꝰ seruari p vniuersum orbē. quocūqꝫ se diffundit ecclesia. Uuilhelmus. Hoc verius credo: iure enī humano distincte sunt possessiones rez: ⁊ res appropriate. vnde cū ius possit facere: vt qḋ meū fuit tuuꝫ sit: p prescriptiōeꝫ debitā dominiū rei trāsfertꝰ de ꝑsona ad ꝑsonā. vnde q̄ bona fide prescripsit aliq̄d: si cōpleta iā prescriptiōe incipiat habere cōsciētiā ꝙ illud fuit alienū. nō aliq̄n dꝫ iā habere ꝯsciētiā ꝙ illud modo sit alienū. erronea enī esset cōsciētia: quā tñ si deponere nō pōt: non supest aliud cōsiliū: nisi ꝙ eā restituat. Itē qḋ cōsiliū dabitꝰ ei q̄ ante cōpletā prescriptionē ꝑcipit illū a quo emit nō fuisse dn̄m nec habuisse ius vēdēdi: nunq̄d amittet ⁊ rē preciū. Ad hoc dicas vel denūciet dn̄o vt petat ab eo rē in iudicio: vel supponat aliquā personā que petat noīe dn̄i. ⁊ ita p sn̄iam euincatꝰ ab eo res. Prius tñ q̄ꝫ sit cause cōclusuꝫ denūciet hoc vēditori. s. ꝙ res euincitꝰ ab eo. ⁊ postea siue fuerit absens contumaciter tempore sententie promulgate: siue per iniuriam sententia lata fuerit: poterit repetere precium a venditore alias non posset.

De Iniquis iudicibus. C. LXXXVI.

Iudices aliq̄n ferūt iniquā sn̄iam dolo malo siue timore siue cupiditate siue odio siue amore hoc fiat tenentꝰ prescise ad omne interesse illi q̄ ex tali sn̄ia lesus est: nisi forte possent inducere illū pro quo tulerūt sn̄iam ad plenariā restitutionē faciēdā ei. Itē ſm leges multas alias penas debet sustinere. debet etiā ei preter restitutionē imponi penitētia tanq̄ ꝓ grauissimo crimine. Cū autē p imprudentiā: tenetꝰ ſm leges leso inquātū bonū ⁊ equū videbitꝰ religioni iudicū. in iudicio tamē anime credo idē qḋ in primo casu. s. ꝙ teneatur ad restitutionē. In culpa enī fuit cū sciuit vel scire debuit se insufficientē: ⁊ tamē iudicare talē causaꝫ presumpsit. ⁊ idē si erat sufficiēs quo ad scientiam: si voluisset libros reuoluere ⁊ studere. Sed quia fuit negligens ⁊ noluit studere: quem debuit condemnare absoluit vel econuerso. Mitius tamen est agendum cum illo: q̄ꝫ cum illo q̄ dolo fecit. Quid si accepit iudex pecuniā vt sententiaꝫ ferret. Distingue. aut recepit pecuniam vt iudicaret ⁊ inique. aut vt bene iudicaret. aut simpliciter vt iudicaret. in primo casu si tulit sententiā inique tenetur vt dictum est supra. in illo qui dolo malo. si pecuniam male accepit siue tulerit sententiam iniquam siue iustam siue nullam. tenetur indistincte restituere: non ei qui dedit: cum turpiter dederit. sed ei in cuius iniuriam recepit. In alijs duobus casibus similiter tenetur restituere. quia cum ex officio suo teneretur iudicare: ⁊ bene iudicare: ⁊ gratis. turpiter accepit ⁊ crimen concussionis cōmisit. ⁊ idem dico si accepit pecuniam: vt non iudicaret cum deberet iudicare: vel vt non male iudicaret. Uuilhelmus. Crimen concussionis est cum quis in officio constitutus extorquet aliquid per metum a subditis: aut cum nō vult facere ad quod tenetur nisi data sibi pecunia. Aut cū aliq̄s officialis aut miles vltra sibi cōstituta stipēdia aliq̄d extorquet. Unde Ioh. baptista dixit militibus. Estote contenti stip. ve. neminē cōcu. Itē cū ab accusatiōe vel ab actione aliq̄s desistit propter pecuniā. Raimundus. Sed ille q̄ sic accepit cui restituet. dico ꝙ illi qui dedit si bona intentione dedit. s. vt ius ⁊ quietē sibi conseruaret. Si vero dedit vt animū iudicis sibi sub specie recti inclinaret. ⁊ ita indirecte ac tacite intendebat ipsum corrumpere nō illi sed pauperibus. vel illi in cuius iniuriam data fuerit: iuxta arbitrium ecclesie restituenda est. Item quid si nullo modo voluit ferre sn̄iam iudex: ⁊ ꝓpter hoc pauper aliq̄s vel alius amittit ius suū. dicoꝙ tenetur iudex: ⁊ facit litem suam. id est debet restituere lit estimationē ei qui ꝓpter eius negligentiā lesus est. Nota ꝙ ordinarij iudices nō debent petere expensas: cū ꝓpter iusticiā tenendā suas hn̄t dignitates ⁊ redditus assignatos: ad istos. n. extenditꝰ verbum Ioh. baptiste. Contēti estote stipendijs vestris. ibi glosantꝰ Amb. Augu. Nedum sumptus queritꝰ predo grassetꝰ. moderata tñ exenia sponte oblata potest recipe: non credo ꝙ a litigantib⁹ debeat recipe etiam sponte oblata ꝓpter suspectionem vitandaꝫ: nisi cōsideratis circūstantijs quas dixi supra de symo. §. porro. Iudex vero delegatus potest petere expēsas moderatas ⁊ nihil vltra. nemo. n. cogitur suis stipendijs militare. Satis etiā mihi videtꝰ ꝙ si non est ipse sufficiens: potest aliqua petere nomine assessorum: dum tamen nullaꝫ partem inde recipiat nec faciat aliquid in fraudem.

De Officialib⁹ ⁊ his q̄ ꝯdunt leges iniq̄s. C. LXXXVII.

Officiales aūt indistincte si dolo induxerunt iudicē ad male iudicādū: tenentur ſm distinctionē. quā reqre supra de his qui sequuntꝰ raptores. Si vō iudex p imprudētiaꝫ assessoris male iudicauerit: erit excusatus iudex si vel simplex erat ⁊ habuit bonā ꝯsciētiam: nec fuit in culpa eligendo talē assessorē. qꝛ bonus ⁊ sufficiēs cōiter credebatꝰ. In maiori. n. culpa fuit: hic assessor ꝑcipue eligitꝰ ꝓpter sciam sed nō sic in iudice. multi. n. illiterati ⁊ simplices hn̄t iurisdictionē ⁊ iuste: ⁊ ideo ꝑcise tenebitur assessor ei q̄ lesus est. Si aūt officiales q̄cunqꝫ sint hn̄t certos redditus sibi assignatos nō lꝫ eis aliq̄d a litigantib⁹ vel etiā alijs subditis extorquere. vt supra dictū est de iudice ordinario. Sꝫ si nō hn̄t certū stipēdiū sibi assignatuꝫ. dicit augu. ꝙ inferiores officiales vt sagi siue missi ⁊ filies. si extorquēt. nō tñ p vim. vel īmoderatā improbitatē: nō rep̄hendūtꝰ. Si vō p īmoderatā improbitatē: modicū tñ. i. obolū vel denariū ſꝫ morē terre rep̄hēdūtꝰ: nō tñ tenentꝰ ad restitutionē. ⁊ poterūt inde facere elemosynā. Uerba aūt augustini sunt hec. Sūt q̄dā ꝑsone inferioris loci: que ab vtraqꝫ ꝑte nō insolenter accipiūt sicut officiales ab his extorta p īmoderatā iprobitatē repeti solēt. magisqꝫ rep̄hendimus qui talia inusitata repetierūt: q̄ꝫ q̄ ea de more susperunt: isti facilius q̄ hoc mō acq̄sierūt tanq̄ sua pauperib⁹ largiuntꝰ: q̄ꝫ eis a q̄bus recepta sunt tanq̄ aliena restituantꝰ. Qui cōdūt leges iniquas vel statuta ꝯtra legē dei ⁊ ꝯtra libertatē ecclesiasticā vt solent facere pleriqꝫ principes ⁊ comites circa vsuras soluēdas vel nō repetendas corā iudice ecclesiastico: ⁊ multa alia eq̄pollentia. ipso iure non valēt leges: qꝛ nulla lex pōt valere ꝯtra deum. Faciētes igitꝰ ⁊ ꝯsentiētes mortaliter peccāt. ⁊ heredes eoꝝ nisi destruāt: nulla ꝯsuetudine obstante. imo videtꝰ ꝙ nisi admoniti tales leges vel statuta dimiserint ipso iure sunt excōicati. Itē si aliq̄ dānificati sunt occasiōe talis legis vel statuti tenentꝰ ꝯditores ⁊ eoꝝ heredes ad restitutionē sicut dictū est de pedagijs ⁊ questis supra. Et sicut iudex de iniq̄ sententia Tenentꝰ etiā ī solidū q̄ induxerūt ꝑncipē ad ꝯdēdū tales leges Itē oēs obseruantes peccauerūt mortaliter: ⁊ tenentꝰ ad restitutionem eorum que talium legum occasione lucrati sunt.

De Aduocatis. C. LXXXVIII.

Circa aduocatos in iudicio anime quattuor sūt principaliter ꝯsiderāda. s. ꝑsona. causa. modus aduocādi. ⁊ salariū. Persona vt nō sit hereticus vl̄ excōicatus vel paganus. Itē ꝙ nō sit monachus vel regularis. tales. n. peccant aduocādo: nisi pro monasterio de mandato prelati sui hoc faciāt. de postulando ex parte. Itē ꝙ nō sit cleric⁹ in sacris ordinib⁹ cōstitut⁹. vl̄ etiā in minorib⁹. duꝫ tamē sit beneficiatus vt al's dictū est plenius. Itē ꝙ nō sit iudex vel assessor in causa illa in qua vult esse aduocatus. qꝛ duo officia in eadē causa ꝓhibitus est exercere. Sunt etiā alie ꝑsone ꝓhibite quas habes supra. sed ille p̄nominate speciali⁹ ꝑtinent ad iudiciū anime. Cā. ne. s. assumat causam iniustam vel desperatā. Modus. vt non producat falsa instrumenta: nec testes falsos vel corruptos vt mentiantꝰ. nec falsas leges vel al's iuris vel facti probationes falsas inducat: nec dilationes nō necessarias in grauamen partiū querat. Itē ꝙ fideliter in q̄ntū iustitia ꝑmittit causam sui clientuli foueat. nihil de cōtingentibus omittendo. Itē nō ꝓcaciter vel dicēdo ꝯuicia vel vociferando aduocet: qꝛ p hoc impeditꝰ ꝓcessus iustitie dicente ꝓpheta. erit cultus iustitie silentiū. ⁊ salomon ꝯtra tales: eijce derisorem ⁊c. Salarium. s. vt moderatū petat siue ab initio cū facit pactū: siue ex postfacto. si ab initio nō fuit determinatū quātū eēt. Attēditꝰ aūt hoc moderamē salarij circa q̄ttuor. Primū quantitas cause. Scḋm labor aduocationis. Tertiū facundia scia ⁊ honestas aduocantis. Quartum cōsuetudo regionis. Iuxta istoꝝ quattuor considerationē vel maius vel minus potest ⁊ dꝫ taxari. Caueat etiā ante oīa aduocat⁹

ne petat emolumentū ſiue ſalariū cū graui dāpno litigatoris. Jtē ex quo cauſa eſt incepta: nullū faciat pactū cū litigatore quē in proprīā recepit fidē. Hoc etiā intrepide teneas ꝙ adhibitis circūſtātijs ſupradictis licite pōt ⁊ ſine peccato aduocatus petere ſalariū. Uñ Augu. Nō licet iudici vēdere iuſtū iudiciū: ⁊ ſi liceat aduocato vēdere iuſtū patrociniū: ⁊ iuriſcōſulto rectū cōſiliū. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. Qđ autē dicit licet vēdere rectū cōſiliū. itellige quādo laborat ibi voluēdo libros ⁊ ſtudendo ⁊ recipiendo acta vel decreta. ⁊ diſputādo forte cū alijs peritis. Alias vbi ſine labore poſſet reſpōdere: credo ꝙ nihil deberet recipe: imo qđ gratis accepit a deo gratis debet dare. Jtē ꝓ miſerabilibus pſonis que ꝑpter defectū aduocati quē nō poſſunt cōducere amittūt cauſas ⁊ grauātur iniuſte: intelligo ꝙ teneant̄ aduocare. ⁊ de ſua ſciētia elemoſynā dare adinſtar medici: q̄ tenet̄ gratis de medicina ſua curā ⁊ conſiliū impēdere paupi languido. Symachus papa. Nō eſt grandis differentia vtrū letū inferas vel admittas. Mortē enim languentibus ꝓbat̄ infligere qui hāc cū poſſit nō excludit. tenet̄ aūt aduocatus ad reſtitutionē oīum: que aliq̄ cōtra quos ꝓſtabat patrociniū ꝑpter ipſius ꝯtinaciā iniuſte amiſerūt. tenet̄ etiā ſi extorſit ſalariū vnde nō debuit extorq̄re: vl̄ ſi vltra q̄ꝫ debuit habere. Alias ſi abſq̄ fraude ⁊ dolo ipſius aliq̄ eſſent ſibi ſponte oblata a ſuo cliētulo: ſi accipiat nō dico eū teneri ad reſtitutionē. ⁊ idē dico ꝺ iuriſcōſulto.

¶ De Accuſatoribus ⁊ teſtibus iniquis. C. LXXXIX.

Accūſatores ⁊ denunciatores debēt ꝓcedere ex charitate. ſ. vt accuſati corrigant̄: ⁊ ceteri terreant̄: q2 ſiue plectēdo ſiue ignoſcēdo hoc ſolū bene agit̄: vt vita hoīum corrigat̄. Jtem vtriq̄ caueāt ſibi ne publicēt crimē: niſi ꝓbatiōes patas habeant. alias enim nō eſſent correctores ſed ꝓditores. Poſſunt tñ dicere ſi eſt occultū talib9 pſonis in ſecreto: q̄ poſſunt ꝓdeſſe ⁊ nō obeſſe. ⁊ etiā ſi poſſunt ꝓbare debēt admonitionē charitatiuā pmittere. Jtē ſi aliquis accuſator accepit pecuniā ad accuſandū. crimen cōcuſſionis cōmiſit. ⁊ tenet̄ ad reſtitutionē faciendā ei qui dedit: ſi nō turpiter dederit alias ei in cuius iniuriā data fuit. detractores ⁊ infamatores dicunt̄. qui vitā ⁊ bonos mores ꝓximorū ⁊ prelatorū nitunt̄ corrūpere vel minuere: qđ faciunt interdū cū fingendo ⁊ publicando crimen aliqđ cōtra aliū. vel etiā occultū crimen alteri9 ꝓdendo ⁊ manifeſtādo. ſiue etiā hoc q̄nq̄ verbis ſiue planis ſiue artificioſis ſiue cantilenis q̄nq̄ nutibus ⁊ ſignis. quādoq̄ etiā ſcriptis que appellant̄ libelli famoſi: vt cū aliq̄s ſcribit chartā in iniuriā ⁊ infamiā alteri9. ⁊ proijcit eā occulte in eccleſia vel platea: vl̄ domo vt ea inuenta ⁊ lecta ali9 infamet̄. iſti oēs peccant mortalit̄: ⁊ deteriores ſunt raptorib9: q2 illi capiūt tēporalē ſubſtantiā que extra nos eſt: iſti famā ⁊ quantū in eis eſt aīaꝫ q̄ ītra nos eſt. Jtaq̄ꝫ cōtra cōfectores taliū libellorꝫ ⁊ ꝯtra illos qui inueniūt ⁊ nō ſtatim cōburūt. ſed doloſe manifeſtāt pene grauiſſime ſunt īſtitute tā ſꝫ leges q̄ꝫ ſꝫ canonē. Tenent̄ nihilominus ad reſtitutionē fame ſi forte ali9 eſt ꝓpt hoc infamat9. qđ fiet hoc mō: vbi publice dixit verbū vel cantilenā ꝑ ſe vel ꝑ aliū: vel etiā vbi ꝓiecit libellū famoſuꝫ: necnō ⁊ in alijs locis vbi ītelligit illū ꝯtra quē hec acta ſūt infamatū occaſione ſui dicti vel facti vel ſigni: publice ſilr̄ recognoſcat errorē ſuū ⁊ culpaꝫ. ⁊ pro poſſe remoueat vel ſaltē alleuiet ſibi infamiā. Tenet̄ etiā cōponere ſecū de iniuria: ⁊ humilit̄ nihilomin9 veniā poſtulare. Teſtis dꝫ eſſe cōis pſona: ſicut ⁊ iudex: ⁊ ꝑ vtraq̄ꝫ pte dicere purā ⁊ meraꝫ veritatē quā ſcit de facto ſuꝑ quo īducit̄. Jtē nihil dꝫ recipe pro teſtimonio ferēdo. Nā ſicut ſnīa non dꝫ eſſe venalis: ita nec teſtimoniū. Nā vt habet̄. xiiij. q. v. c. nō ſane. Aug. ad Macedoniū. Cū iudicia ⁊ teſtimonia q̄ nec iuſta nec v̄a ſūt vendēda: iniq̄ ⁊ falſa venduntur. multo ſcelerati9 vtiq̄ꝫ pecunia ſumit̄ q2 ſcelerate etiā q̄uis a volētib9 dat̄. expēſas tñ pōt recipe ab illo q̄ eū ꝓducit. Jtē vbi videt ꝓximū rē ſuā amittere ꝑpter defectū probationis quaſi neceſſitate cogēte: dꝫ tunc ferre teſtimoniū veritati alias peccat. Aug. ad Caſulanū: vt habet̄. xi. q. iij. Quiſq̄s metu cuiuſcūq̄ꝫ poteſtatis veritatē occultat: irā dei ſuꝑ ſe ꝓuocat: quia magis timet hoīem q̄ꝫ deū. imo in tali caſu etiā ꝓuilegiate pſone vt ſacerdotes cogēdi ſūt iurati teſtimonium dicere: ſi in qua liceat ei ferre teſtimonium. non enim liceret in cauſa ſanguinis. Preter iſtū caſum ſunt alij ſex caſus in q̄bus debet etiā ſacerdos vel clericus iurare: necnon laicus. Uidelicet pro recta obediētia: pro pace: pro indēnitate eccl̄ie: ⁊ cū abſoluit̄ ab excōmunicatiōe: ⁊ cū infamatus debet ſe purgare. Tenet̄ etiā teſtis ad reſtitutionē omniū que per ſuum falſum teſtimoniū ꝓximus eius amiſit. Jtē ſi pecuniaꝫ pro teſtimonio ferēdo turpiter accepit. credo eū teneri ad reſtitutionē. Si queras cui. diſtingue. vt diſtinxi in iudice ſupra.

¶ De Forma reſtitutionis. C. XC.

Forma reſtituēdi erit hec: Semꝑ faciēda eſt reſtitutio ſpoliat̄: vel eorꝫ heredib9: ſi pñt inueniri. Fallit tñ hoc: cū is qui dedit pecuniā cōmiſit turpitudinē in dādo. tūc eñi fiet reſtitutio: vt dixi ſupra in pluribus locis. U. Qꝫ ait heredibus: hoc intelligendū eſt qñ ſpoliatus fecit teſtamentū: ⁊ certā ſummā retinuit: qua voluit eſſe cōtētus. Si autē mādauit in teſtimonio diſtribui ꝑ executores q̄cq̄d ad ipſum ſpectabat de mobilib9 ⁊ debitis. tunc faciēda eſt executorib9 eius reſtitutio pro rata: ⁊ liberis eius pro rata ⁊ vxori pro rata ſi vxorem habebat: ⁊ ſi liberi vel vxor debebāt habere in rebus illis aliquā portionē aut de iure: aut de diſpoſitione teſtatoris. Si autē ꝯtēpſit facere teſtamentū: faciēda eſt reſtitutio in ſolidū heredi: vel illi q̄ debet al̄s ei ſuccedere ab inteſtato ſiue de iure: ſiue de conſuetudine. Si autē non potuit facere propter preoccupationē: tunc ad conſiliū eccleſie fiat reſtitutio pauperib9 pro aīa eius: ſi eſt cōſuetudo loci: ꝙ pro taliter decedente eccleſia teſtamentū faciat. alioquin totū reſtituat̄ heredi. Et hec forma ſeruāda eſt quotienſcūq̄ faciēda eſt reſtitutio defuncto. Raimū. Si autē nō inueniunt̄ ſpoliati: vel etiam ignorant̄. tūc cū ꝯſilio ⁊ auctoritate eccleſie ſiue penitētialis diſtribuat̄ in pias cauſas: ⁊ maxime in alimoniā pauperū: vl̄ redemptionē captiuorꝫ. ⁊ hoc in villa. vel ſi villa neſcit̄: ſaltē in illa dioceſi vbi rapina facta eſt cum cōſilio epī illius dioc̄. vel capellani ville: ſi diſcretus eſt. U. Qꝫ ait penitentialis: intellige ſi diſpenſatio talium cōmiſſa ſit ei. alioquin referendū eſt ad epiſcopū: qui eſt procurator pauperum.

¶ De His qui non habent poteſtatem vel facultatem reſtituendi. C. XCI.

Raimundus Si vō nō eſt ſoluēdo diſtingue. Aut ſimpliciter non poteſt ſoluere. aut poteſt: ſꝫ nō abſq̄ magno periculo ſuo et ſue familie. Jn primo caſu doleat: ⁊ ꝓponat reſtituere q̄cito poterit. Jn ſecūdo petat dilationē a ſpoliatis: vel aſſignet ei certā partē de redditib9 ſuis amicabiliter: de qua ſibi ſatiſfaciet ſucceſſiue: ⁊ de hoc faciat eis bonā cautionē. Si vō oēs denegent ſibi dilationē: ⁊ poſtulent ꝙ ipſe cedat bonis. tunc credo ꝙ tenetur abſq̄ dilatiōe ſatiſfacere vel cedere: quia fur ⁊ raptor ſemꝑ ſunt in mora: ⁊ ideo ſemꝑ augēt peccatū. U. Ergo debet facere poſſe ſuū ſ. vſq̄ ad venditionē hereditatis ⁊ oīuꝫ bonorꝫ: ⁊ ſi oporteat ipſum ⁊ familiā ſuam mēdicare. Quid de illis qui ſi vellent dimittere ſuperfluas expēſas poſſent rapta reſtituere. Quid etiā de illis qui reſignant oīa bona ſua in manū penitentiarij: ꝓmittentes ꝙ damnificatis tantū faciēt ꝙ tenebūt ſe pro pacatis: quia putāt ꝙ pro modico quitabūt eos: quia credūt ſe totū amiſiſſe. Quid etiā de illis q̄ nō reſignarēt in manu penitētiarij: niſi crederēt ꝙ penitētiari9 reſtitueret eis pro toto vel pro parte qñ neſciūt cui faciēda eſt reſtitutio. Nūquid tales ſunt in ſtatu ſaluandorꝫ: Credo ꝙ nō. Oportet eñi ꝙ bona fide ⁊ ſine fraude raptor quicq̄d poteſt: vt damnificatis ſatiſfaciat: ſi nouit eos. aut pauperib9 eroget: ſi nō nouit. al̄s nō eſt ſaluandus a penitētiario: ſi cōſtat ei de eius impenitētia vel praua intentione. Non eſt tñ neceſſe ꝙ fiat huiuſmodi reſignatio in manu penitētiarij: dū tñ al̄s ſit paratus ad arbitriū eius vel alterius boni viri ſatiſfacere. Jtē ſi pſona deniq̄ ſpoliati ſciri nō poteſt: cū conſilio eccleſie quod ablatū fuit: erogādū eſt. Et in hoc caſu poteſt ep̄s qui eſt diſpēſator pauperū: dilationē ei dare: ⁊ partē remittere: aut etiā totū ſi viderit expedire. Raimū. Debitor quidē debet ſimpliciter abſq̄ꝫ pacto ⁊ conditione totū quod habet reſignare in manū epī vel penitētiarij diſcreti. ⁊ tūc ipſe ſi viderit eum pauperē ⁊ egentem: debet ſibi partē: vel etiā totū: ſi tantā viderit neceſſitatē: ne al̄s ipſe cū vxore ſua ⁊ filijs fame pereat. ⁊ ſi quid reſiduū fuerit: pauperibus alijs diſtribuat: ⁊ ipſe faciat quicquid boni poterit orando ⁊ alijs modis pro his quorꝫ fuerunt res. ⁊ ſi poterit aliq̄ lucrari iuxta poſſibilitatē ſuā eroget in vſus pauperū pro aīab9 illorꝫ.

¶ De His qui pluribus perſonis: vel ex pluribus cauſis tenent̄ reſtituere. C. XCII.

Si autē diſcrepant inter ſe ſpoliati quib9 tenet̄ quia alij volūt dare dilationē: alij non. ſed petunt ceſſionem. Tunc maiori parti ſtandū eſt. Et intellige maiorē partē: vbi eſt maius ⁊ fortius debituꝫ. U. Unde ſi vni creditori plus debeat q̄ꝫ reliquis omnib9: q̄ forte ſunt decē vel plures: ſtabit̄ voluntati illius ſoli9 de dilatione q̄nquēnali dāda: ⁊ de ceſſione petēda. Raimū. Si vō par ſit debitū huic inde ſtandū eſt maiori numero creditorꝫ. Si oīa ſunt paria: eligenda eſt clemētior ſentētia. i. que dat dilationē. Hāc diſtinctionē

U

facit lex in pluribus creditoribus. Hoc autē intelligo nisi petentes cessionē vel sibi statim satisfieri nō possent induci ad dandā dilationē. tunc enim satisfaciēdū eis est pro parte substātie que eos cōtingit: presertim si egeāt: ita q nō possint cōcedere absq periculo suo z familie ne interueniēte paululū mora inueniri nō valeāt qui redimantur. Sēper enim debet vitari mora: vbi timet periculum.

V. Quid potest quis si vult partem soluere cū totū non possit z pluribus teneatur. nunquid potest gratificare vni soluendo ei solidum: aut tenetur singulis soluere pro rata. Et si teneatur ex contractu z ex maleficio. nunquid prius soluendū est in hāc causam q in illam. Itē nunquid anterioribus creditoribus prius soluendum q posterioribus: z habentibus pignora z hypotecas prius q habentibus tantū personales actiones. Itē inter hypothecarios creditores quis cui preferendus est. Respōdeo. si creditor vigilauerit exigēdo debitū in iudicium vel extra iudiciū: potest ei debitor soluere solidum anteq bona debitoris auctoritate iudicis incipiant possideri: quia iura paria facta sunt omniū creditorū. qui nō habēt pignora vel hypothecas vel nō sunt priuilegiate persone. Item si vtroq creditore instāte: debitor vni voluerit gratificare: debet illis omnibus cōmunicari vel eadem portio singulis queri. Itē si vnus creditorū denunciauerit alij ne accipiat a debitore: in fraudē versari videtur ille si accipiat: vbi autē nō vigilauerit creditor exigendo debitū non videtur q debitor debeat ei gratificare. Iure tamen polit. z si nō in re fori excusaretur vt credo si pietate motus gratificaret plurimum indigenti creditori. nec credo quod aliquod priuilegiū habeant isti quibus tenetur ex maleficio vel quasi: q illi quibus tenetur ex contractu vel quasi ceteris paribus. Inter creditores autē potiores sūt illi qui acceperūt pignora. his qui habent personales actiones tantum. Potiores inq vt soluatur eis quantū valet pignus. Inter hypothecarios autē creditores qui prior est tēpore potior est z iure nisi in quibusdā casibus specialibus qui solēt notari in. C. Inter eos autē qui habēt personales actiones tātū. estimātur priuilegia nō ex tempore sed ex causa. Ex causa videlicet: quia fiscus vel mulier in dote preferendi sunt ceteris priuilegiū nō habentibus. Itē ex causa: quia actio tutele: z actio depositi z similes priuilegiate sunt vt prius quod debetur ex eis q quod debetur ex alijs actionibus nō priuilegiatis persoluatur. vbi autē sunt paria priuilegia aut personarum aut actionū equaliter cōcurrant in satisfactiōe facienda nisi de aliquo illorū probetur q sit alteri preferendū sm legem. Raimundus. Itē semper iniurians vel spoliator vel complices eorum debent humiliter postulare veniam ab his quos offenderūt: ne illi remaneāt in rancore. Itē que dicta sunt de raptoribus cū circūstātijs suis itelligas de incendiarijs predonibus z pyrrhatis.

¶ De Crimine furti. C. XCIII.

Furtum est cōtrectatio rei aliene mobilis corporalis fraudulosa: inuito domino: lucri faciendi gratia: vel ipsius rei: vel etiā vsus eius possessionisve. Cōtrectatio apponit in diffinitione quia sine ea nō est pprie furtū: licet īteruenīat volūtas verbum vel scriptura. Alias si cōcupiscat rem alienā illicite ac sine cōtractione est trāsgressor alterius precepti nō cōcupisces zc. Rei aliene ideo apponit: quia non cōmittit furtū in re plenissime ppria. Plenissime dico. q si z ali9 haberet in re illa ius puta creditor cui res est pignori obligata vel cōmodatarius vel soci9. z dñs furtiue surripiēs furtum cōmitteret. Mobilis corporalis. q in reb9 īmobilib9 vel icorporalibus nō cōmittit furtū. q talia nō possunt ɔtrectari ppt suā immēsitatē vel incorporalitatē. Fraudulosa q si aliqs credebat rē esse suā vel etiā sciebat rem esse suā. z credebat sibi licere rē suā suscipe nō ɔmittit furtū. Idē si credat se facere dño volēte q nō facit dolū. Inuito dño: q si credit dñz pmissurū z subest iusta cā credēdi nō tenet. Si vo nō subest tenet. Itē si putat se facere inuito dño z tñ dñs vult. furtū facit quātū ad intētionē z mortaliter peccat sed nō tenet ad restitutionē. Lucrifaciēdi gratia. q si qs alienā ancillā meretricē rapuerit vel celauerit. nō cā lucrifaciēdi. s3 libidinis exercēde nō ɔmittit furtū licet al's grauiter peccet. vel ipsi9 rei vel vsus ei9 poss. ve. q nō solū ɔmittit furtū q rei dñz vult lucrificare sic furtiue. s3 etiā q vsum vl possessionē rei. Ex pmissis liquet q q accepit equū vel aliā rē ɔductā vel ɔmodatā vsq ad certū locū. z ipse vltra locū illū pcedat cū illa re ɔmittit furtū nisi in cā. s. qñ credit dñz velle. Sed qd si aliqs rē sibi ad vtēdū ɔcessā alij ɔmodauerit: nunqd ɔmittit furtū. vtiq: q nō erat ei ɔcessa ad vsū istū. Itē q videt facere gratia sui lucri spē. n. lucri est ex alieno largiri: z ex alieno beneficio obitorē sibi acqrer. Silr etiā creditor ɔmittit furtū si pignore sibi obligato vtat. z breuit vbicūq inuenias ɔtrectationē aliene rei factā cōtra voluntatē domini: intellige furtū cōmissum. Iustinianus instit. iiij. li. Furtū est contrectatio rei fraudulosa vel ipsius rei: vel etiā vsus eius possessione. quod lege naturali prohibitū est admittere. z dicit furtū a furuo id est nigro: quia clam z in obscuro fit: z plerūq nocte. vel a fraude: vl a ferēdo. i. auferēdo. V. Iō dic Vel vsus eius possessionisve: quia furtū cōmittit q rem alienā possidens male vtit ea inuito dño. velut si creditor vtatur pignore nolente debitore. Qui etiam rebus cōmodatis aliter vtunt q vtēdas acceperūt: furtū cōmittunt. Si tñ se intelligūt inuito dño hoc facere: eūq si intellexisset nō permissurū. at si permissurū credant: extra crimen sunt. Furtū cōmittūt pueri statim vt intelligūt se delinquere: quia furtū ex affectu furādi consistit. Raptor autē est fur improbus. Gratianus causa. xiiij. q. vj. Furtum autē non tantū in quātitate rei quantū in affectu furātis considerat. Unde Hieronym9 in epla ad Titū: Quō in fornicatione non icciro diuersa sit fornicatio: si mulier pulchra aut deformis: ancilla aut igenua: paucula aut opulenta. sed qliscūq fuerit illa: vna est fornicatio. Ita in furto qui tuncūq qs abstulerit: furti crimen incurrit.

¶ De Speciebus furti. C. XCIIII.

Raimundus. Furtorū aliud ē manifestū: cum quo fur deprehenditur priusq veniat ad locū destinatū. Aliud non manifestū id est cū quo fur nō deprehendit. Item furtorū quedā remanēt in nomine generali: quedā cadūt in nomine speciali. velut sacrilegiū: quod dicitur furtū de republica. Abigeatus: quod dicitur furtū gregis. Sic z plagiū: quod dicit furtū hominis: cū quis liberū hominē scienter vendit vel emit: donat vel accipit: vl permutat. Idem si ancillam vel seruū alienū solicitauerit z exportauerit. Pena furti variat sm q varie agitur de ipso. Nam quādoq agitur criminaliter id est ad penā corporis infligendā. Quādoq ciuiliter id est ad penā pecuniariā. In primo casu nō est fur suspendendus: aut demembrandus: aut exoculandus: sed al's arbitrio iudicis puniendus. videlicet vt fustiget: vel exulet: vel alio modo: prout iudici videat. z hoc in simplici fure. Si eni plus sit q fur: id est quia armis aggredit in domibus: vel sepibus: vel in itinere: vel in mari: vt pyrrhate. tunc acrius procedit contra eum. Cum ergo agitur ciuiliter: pena furti manifesti est in quadruplū: non manifesti in duplum. Et hec pena competit: z peti potest etiam post annū. Item si egit aliquis criminaliter: poterit agere ciuiliter: z ecōuerso. Extra v. de furt. Ex cōcil. bituricen. Fures z latrones si in furādo z depredando occidunt: visum est pro eis nō esse orandū. sed si comprehensi z vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint: cōmunionem eis nō denegamus. Ex penitētiali Theodori: Si quis p necessitatē famis vel nuditatis fuerit furatus cibaria: vestē: vel pecus peniteat hebdomadas tres. si reddiderit: nō cogatur ieiunare. Alexander. iij. Cenomañ. epi. Ex litteris tuis innotuit: q. B. quendam calicē in ecclesia minus caute dimissum rapiens longo tempore detinere presumpsit. z infra. Manda. qua. si sponte cōfessus fuerit: et exinde ecclesie satisfecerit: nec est super hoc infamia respersus: post peractam penitentiā: aut congruā partē penitētie ob hoc ad sacros ordines nō dubites promouere.

¶ De Participante cum fure. C. XCV.

Ibidem Hieronymus super Paralypomenō Qui cum fure partitur: occidit animā suam. Non ergo fur solū: sed ille reus tenetur: qui furti conscius querente possessore non indicat. Iustinian9 vbi supra: Omnes qui sciētes rem furtiuā susceperint z celauerint: furti non manifesti obnoxij sunt. quod si nesciant: non tenentur in penā: sed ad restitutionē. Olim is qui in alienā domū introibat ad rem requirendā furtiuā: nudus ingrediebat: discū fictilem in capite portans vtrisq manibus detentū. Is apud quem furtū inuenit concepti furti actione tenet. Oblatū furtū dicit cum res furtiua ab alio tibi oblata est: eaq apud te ɔcepta sit: vtiq si ea mente tibi data fuerit: vt apud te potius q apud eum qui dedit cōciperet. nam tibi apud quē concepta est aduersus eum qui obtulit q̄uis fur nō sit: constituta est actio: que appellatur oblati. V. Nota q multis modis cooperat quis vl participat cum fure. Unde versus: Iussio consilium consensus palpo recursus vel receptans: quod idem est. Participans mutus non obstans non manifestans. Et de hoc dicitur qui cum fure participat zc. Quod autē dicit in v. Cōsensus: intelligitur de consensu cooperationis. Palpo est adulator. Participans est qui partē furti recipit. Mutus qui dolose tacet cū videt furem paratū furari: z solo verbo posset impedire sine periculo suo Non obstans: qui non resistit facto cum sine periculo posset. Non

manifestans est qui scit vbi est res furtiua: et non indicat: maxime cum ab eo qui amisit querit. Uerum mutus non obstans et non manifestans nō tenetur ad restitutionē rei furtiue: nisi cū fuit surrepta esset eorū custodie cōmēdata. Participans autē id solū tenet restituere qđ habuit. Tenent vo insolidū iubēs et cōsulēs et etiā palpo. si ppter iussionē cōsiliū vel adulationē furtū fecit fur alias nō facturus. sicut distinctū est supra de raptorib⁹. Cōsentiens autē coadiuuando tenet insolidū. licet nihil de furto penes eū remanserit. In quo tñ casu qđā equitate tolerari posset q nō teneret ad restitutionē cū socius eius etiā sine eius adiutorio furtū esset facturus. Receptans autē si defendat furē aut dolo malo celat rem furtiuam tenetur insolidū. aut si p receptionē suā impedit rei furtiue restitutio: alias nō tenet nisi quantū de illa re habuit et sibi retinuit.

¶ De Restitutione rei furtiue. C. XCVI.

Gratianus vbi supra. Qđ aūt penitētia agi si possit: nisi res aliena reddat: in epistola ad Macedoniū August. ostēdit dicens: Si res aliena ppter quā peccatū est: reddi possit et nō redditur: penitētia nō agit sed simulat. Si autē veraciter agit: nō remittet peccatū nisi restituat ablatū: si vt dixi restitui pōt. Si vero rem alienā qs cōsecrauerit: nō eandē sed estimationē eius restituere debet. Raimūdus. Aliter autē fit pcedendū in foro penitētiali circa restitutionē faciendā ab ipso fure: vel cooperātibus et ɔsentientib⁹ et qui teneant insolidū et q in partē: cui etiā fit restitutio faciēda. qr ei cui surrepta est dūmodo sua intersit ex causa honesta rē non esse surreptā: vtputa qr habebat in re ius pignoris vel vsum vel similia. Si enim et ipse esset fur nō sibi sed dn̄o esset restituenda. vel illi cui prius fur surripuerat: si sua interat. vt dictū est ex causa honesta rē nō surripi. caute tamē ita q nō sciat q fiat restitutio p mediū penitentialē. s. vel aliā religiosā psonā suppsso noīe furis. de his oīb⁹ et de mō restituēdi. rescripsi supra de rapinis. Quid si res furtiua pereat qsi fortuito: nunqđ tenebit ad restitutionē postea fur: vtiqȝ qr fuit i mora restituēdi. Itē nō liberat fur reddēdo rē deteriorē. Itē tenet restituere rē cū oīb⁹ fructib⁹: et si meliorauit eā pascēdo forte equū vel porcū furtiuū vel sīle nō pōt petere vel retinere expensas. Itē cū reddit estimatio rei nō est tm̄ ɔsiderādū tps in quo res fuit surrepta. nec tps in quo perijt: sȝ etiā totū tps mediū: et fiet estimatio sȝ illud tps in quo plurimi valoris fuit res. Et hec eadē itelligo in re rapta. Probant hec extra de resti. spol. Statuis: vbi dicit q dȝ reddi res cū fructib⁹ pceptis: et quos pcepissent spoliati si ipsi possedissent. Itē dicit lex q tenet talis ad oīa damna et lucra pcepta et pcipienda. Est tamē casus in quo nō tenet fur de casu fortuito. s. si obtulit rē dn̄o loco et tempore congruo: et dn̄s noluit accipere: iam enim purgauit morā. Itē cū furtū est cōmissum in vsu rei tm̄: et non in ipsa re. tenet etiā post restitutionē rei ad estimationē illi⁹ vsus. Aliter enim nō esset purgatū furtum.

¶ De illo qui emit rem furtiuā. C. XCVII.

Quid si aliqs emit rem furtiuā ignorāter et bona fide et in foro publico et publice. Nunqđ potest saltē preciū qđ numerauit petere a dn̄o. cū dephendit rem esse furtiuā. vel nunqđ poterit retinere rē donec preciū sit ei solutū. Rn̄deo nō nec pōt se defendere occasione statuti sup hoc editi in plerisqȝ locis. cū statutū tale sit cōtra deum. circa istū tñ bone fidei possessorē dico q poterit repetere preciū a venditore: et etiā retinere expēsas qs existēs bone fidei fecit circa illā rem cōseruandā vel meliorandā et nō tenet de fructib⁹ pceptis durante bona fide. U. Intellige de pceptis et ɔsumptis. Si enim extarent adhuc teneret ad restitutionē eorū ex quo iciperet habere malā fidē. Raymūdus. Itē si durāte bona fide ipsius perijt res nō tenet. Idē credo si alienauit: et hoc in vtroqȝ casu ppter bonam fidē. In primo etiā qr nō erat in mora. In scđo qr nō desijt dolo possidere: et qr preciū ex re furtiua redactū nō est furtiuū. In sūma ergo nota q male fidei possessor re pdita vel in aliū trāslata: tenet ad verum preciū cū circūstantijs supradictis. Bone fidei vero possessor tenet restituere rē si habet. Sinautē de lucro tenet tantū inquantū locupletior fact⁹ est. U. Bene dicit inquātū et nō plus quia non tenetur de consumptis.

¶ De illo qui furat rem raptā vel furtiuā. C. XCVIII.

Raimundus. Quid si aut qs furat vel rapit rē ab vsurario vel auaro vt inde faciat elemosynā dico furtū siue rapinā ɔmitti. Nō enim facienda sunt mala. vt veniāt quecūqȝ bona. Uidet tamē q iste nō facit furtū: qr nō facit aīo lucrādi. Sed non est ista. quia species lucri est ex alieno largiri. talis etiam aufert sibi copiam restituēdi. et ideo peccatum auget. Causa. xiiij. q. v. Aug. in omel. quadā. Forte aliquis cogitat et dicit multi sunt christiani diuites: auari: cupidi: nō habeo pctm̄ si illis suū abstulero: et pauperibus dedero. Uñ eñi illi nil boni agūt: mercedē habē potero. Sed hmōi pctm̄ ei diaboli calliditate suggerit. nā si totū tribuat qđ abstulerat: addit poti⁹ pctm̄ q̄ minuat. Itē Ambro. in li. de offi. Deniqȝ si nō potest alteri subueniri: nisi alter ledat: cōmodi⁹ est neutrū iuuari q̄ alterū grauari. Cā. xxxij. q. iiij. Aug. ad Claudiū contra Julianū. Sic nō sunt faciēda adulteria etiā volūtate filios generādi: queadmodū nec furta faciēda etiā volūtate pascēdi paupes sanctos. U. Quid de illo q furat decimas qs miles vel laicus pcipiebat iniuste vsurpando alicui⁹ eccl̄ie: cui faciet restitutionē laico vel ecclesie: Rn̄deo: Utrilibet soluat liberat. meli⁹ tñ est: si nō timeat scādalū vel periculū soluētis: q restituat eccl̄ie gerēdo negociū militis: qđ ipse cū scit vtiliter gestū: ratū habē tenet. denunciare debet tñ militi p se si audet: vel p aliū tacito noīe si nō audet: et in tanto liberatus est. Idē dico de pecunia iudei vel vsurarij: maxime qñ nihil habet nisi de vsura. Liberabit eñi hmōi fur restituēdo eā illis a quib⁹ ille iudeus vel vsurarius accepit vsuras. Distinguēdū tñ est circa hmōi pecuniā furtiuā: aut rem aliā furto surreptā: qr si adhuc extat apud furē in ipsa specie: poti⁹ faciēda est restitutio iudeo vel vsurario: ne fur alij soluēdo hmōi rem adhuc perseueraret in culpa furti rem ɔtrectādo alienā: sm illos q dicūt q in vsura trāsfert dominiū. Si aūt fur ɔsūpta pecunia vl' re hmōi furtiua velit postea satisfacere soluendo rem aliā. tūc locū habet quod dictū est: q possit se liberare soluēdo illis a quib⁹ iudeus habuit vsuras. Sm etiā illā opinionē q tenet: q in vsura nō trāsfert dominiū. in qua opinione fuit Hugo. Credo q si res illa in specie (quā habuit vsurari⁹ de vsura) ei furto surripiat: liberabit fur si restituat illis a quib⁹ vsurarius accepit. In oīb⁹ tñ casib⁹ supradictis credo: q etiā liberabit fur soluēdo p se vel interpositā psonā iudeo vel vsurario cui surripuit.

¶ De Illo qui rem alienā inuenit: vel qui necessitate compulsus furatur. C. XCIX.

Raimundus. Quid de pecunia vel aliena re inuenta in via: vel platea: vel alio loco publico. nunqđ in his est restitutio necessaria: aut nunqđ in his cōmittit furtū: Sol. Utiqȝ vñ rē inuētā debet reddere: si potest inuenire illū qui amisit. et faciat hoc publice dici p preconē: vel per ecclesias in loco vbi rem inuenit. Si vo nō inuenerit: cū consilio et auctoritate sui penitētialis retineat: si paup et egens est: et oret pro illo cuius fuit. al's eroget pauperibus. Cā. xiiij. q. v. Augu. Si quid inuenisti: et non reddidisti: rapuisti: quātū potuisti fecisti: quia plus nō innuenisti. Qui alienū negat: si posset et tolleret. Itē Hiero. Multi sine pctō putant esse: si alienū quod inuenerint teneant. et dicūt: Mihi deus dedit: cui habeo reddere vel respōdere. Discāt hoc peccatū simile esse rapine: si quis inuenta nō reddat. Raimū. Quid si aliqs cibū: vel potū: vel vestimētū pro necessitate famis: vel sitis: vel frigoris surripiat. nūquid committat furtū: Ad hoc dicas: q si tanta sit necessitas: q nisi furet: credit se nō posse euadere mortē: nō cōmittit furtū nec peccatū. Nam propter necessitatē famis comedit dauid panes propositiōis: quia in necessitate oīa debēt esse cōia. Itē quia ipse dn̄s rei ex pcepto tenetur pascere esurientē. vnde talis fur licite potuit et debuit credere dn̄m permissurū: et ita nō cōmisit furtū. Itē quia necessitas non habet legē. Si autē nō patit ita magnā necessitatē: peccat. attenuatur tamen peccatū propter necessitatē. Et in tali casu intelligit decretalis supradicta Si quis per necessitatē et c. Dicerē tamen semp quia tutius esset q restitueret: si posset. Item aliquantulū penitentiam imponerem sibi ad cautelam.

¶ De Christianis qui furant saracenis. C. C.

Raimundus. Quid si aliquis furat captiuos christianos a paganis detentos vt restituat libertati. Itē quid de ipsis christianis captiuis: q furant aliq ipsis saracenis a quib⁹ tenētur captiui: vel etiā alijs saracenis: Ad primū credo: q nunqȝ tenētur ad restitutionē hois. Nā vt dicit Grego. ɔtra hostes fidei non solū aperte: sed a dorso est etiā laborādū. Itē quid intēdit iste: nisi christianū liberare a periculo mortis vel idolatrie: ac saraceno peccādi occasionē subtrahē. ergo nō habet vnde cōquerat: qr vtriusqȝ cām fecit meliorē. Uidet tñ obuiare Aug. dicēs: Fides etiā hosti seruāda est. Sed dic illud qñ fides est pmissa isti: qđ est tpe treuge seruāda est. In quo casu si saracenus qsi iuste tenebat eū pro damno sibi illato: q. s. rūpebat ei fidē pmissam. et in hoc fuit captus: et tpe treuge. iste ali⁹ qui furatus est illum: tenet ipsi saraceno restituere: nō hominē

ꝑpter piculū aīe: ſꝫ damnū datū ſibi ab illo. vel pro intereſſe eſtimata: ꝛ ꝓbabilit̄ moderata redemptione. ꝛ hoc intelligo ſi nō cōpulit illū captiuū ad circūciſionē vel idolatriā vl̄ ad aliqđ mortale peccatū. tūc enim crederē ipꝫ furantē penit⁹ liberatū. Jtē credo ipꝫ furantē nullo mō peccaſſe q̄ꝫtū ad hoīeꝫ ſi rectā habuit intētionē. immo poti⁹ meruiſſe. dūmodo al's ſatiſfaciat: vt dictū eſt. Ad aliud qđ q̄ſitū eſt: rn̄debit̄ in fine hui⁹ capl'i.. V. Quid ſi in bello captiuāt pagani chriſtianos. nunq̄d tpe treuge poſtea inite licebit chriſtianis eos furari. Rn̄deo ſi treuga inita eſt: ita gnālit̄ ꝙ nō liceat alterutris nec ꝑ violentiā nec alio mō ſibinuicē auferre aut ſurripe aliq̄d. tūc peccatū eſt tpe treuge furari chriſtianos. Si aūt ꝯuenit de ſola violētia nō inferēda. credo ꝙ licite poſſūt furari: nō tm̄ hmōi chriſtianos ſed etiā munitiōes ꝛ caſtra q̄ occupauerūt de terra chriſtianoꝝ. poſſunt enī latēter intrare ꝛ ſine violētia occupare: nec tenebūtur ſuꝑ his ad aliquā reſtitutionē. Sꝫ q̄d ſi ad hmōi munitioneꝫ vel caſtrū occupandū reuertant̄ ſaraceni ꝛ ꝑ violētiā repellant̄ nōne videbunt̄ tūc deiecti. cū veniētes nō admittant̄: ꝛ ita fracta videbit̄ treuga. Rn̄deo nō: q̄ꝛ cū treuga inita fuit ꝛ cōuenit de ſola violētia nō inferēda: nec furta fuerūt excluſa nec fraudes. itelligenduꝫ fuit de violētia nō inferēda ab initio in ingreſſu. ſ. poſſeſſionis. non de illa q̄ adhibet̄ in defenſiōe taliter rei obtēte niſi ꝛ de hoc expreſſe cōuenerit. Jtē nunq̄d tpe treuge ꝛ maxime tpe belli liceꝫ chriſtianis furari paruulos ſaracenoꝝ: vt eos faciant baptiſari. Rn̄deo. credo ꝙ ſi ſola pia intētiōe faciant nō peccāt: nec obſtat ſi dicat̄ ꝙ patrib⁹ eoꝝ ſit iniuria ꝑpt̄ paternā poteſtatē quā habere vident̄ in liberis cui⁹ vſu ꝑuant̄ ꝑ hmōi furtū. tn̄ q̄ꝛ ſicut dixit magiſter ſupra ſic ſubtrahit̄ pagano peccādi occaſio: q̄ ībuebat vel ībuere ꝑponebat hmōi paruulū in ſua īfidelitate. vnde nō hꝫ vn̄ ꝯqueraṫ: ꝯditio ei⁹ cū facta ſit melior. q̄ꝛ ꝛ īfideles maxime barbari nō habēt hmōi ius patrie ptātis in liberos qđ habēt romani ſꝫ leges. Quid ſi pagan⁹ habeat chriſtianū ſeruū vel ancillā in domo ſua nunq̄d licebit ſeruo hmōi vel ancille baptiſare clācūlo ꝑuulū pagani ꝛ ſic dimittere. dic vt dictū eſt ſupra in titulo de iudeis. Ray. Ad aliud q̄ſitum de his q̄ furant̄ aliq̄ ſaracenis. Diſtiguo. an ſuberat neceſſitas aut nō. in p̄mo caſu diſtincte nō tenet̄ q̄ꝛ tenebat̄ eū paſcere ſaracen⁹. Jn ſcđo tenet̄ ſi iuſte ꝛ ex culpa ſua detinebat̄: alias non. V. Fit enim ꝯpēſatio rei ſic ſurrepte cū iniuria iniuſte detenti. p̄terea cum hmōi ſaracen⁹ ſit hoſtis: nō refert an apte an ꝑ īſidias noceat̄ eidē. Ar. l. q̄ dicit: nō ſolū barbaris aurū minime tribuat̄. ſꝫ etiā ſi apud eos inuentū fuerit ſubtili auferat̄ ingenio.

¶ De Furto mulieris cōiugate. C. CI.

Raimundus. Quid de vxore que furatur viro ſuo pecuniam vel alia vt inde faciat elemoſynā. Req̄re īfra de negociatiōe. Jtē nota ꝙ ita ꝯmittit̄ furtū in re parua ſicut ī magna. Hiero. Furtū nō ſolū in maiorib⁹: ſꝫ etiā in minorib⁹ iudicat̄. Nō eniꝫ qđ furto ablatū eſt ſꝫ mens furātis attēdit̄. V. Quid de illa q̄ fecit furtū ante matrimoniū vel etiā poſt ꝑ ſe vel cū viro. ꝛ quid ſi vir ſolus furat⁹ eſt aliq̄d ꝛ vxor ꝑticipauit cōſentiēdo vel comedendo volūtaria vel inuita: nunq̄d licebit vxori de reb⁹ cōib⁹ ſibi ꝛ viro ſatiſfacere eo inuito dānificatis. Rn̄deo vbi de ꝯſuetudine regionis vir ꝛ vxor cōicant ſibi credita ex ꝯtractu vel ex maleficio ſi res furtiua quā mulier ſurripuit ante matrimoniū vel poſt matrimoniū ſola vel cū viro vel quā vir ſolus ſurripuit ante matrimoniū vel poſt extat adhuc in eorū ptāte. credo ꝙ vxor pōt illaꝫ reſtituere vō dn̄o etiā ꝯtradicēte marito. Si aūt ꝯſumpta eſt. vel ſi vir ſolus furatus eſt ꝛ mulier ꝑticipauit ꝯſentiēdo vel comedēdo ſpontanea vel inuita: pōt vxor ſi vir nō cōtradicat negociū mariti gerēdo ꝛ ſeipſam liberādo eſtimationē rei cōſūpte reſtituere vero dn̄o latenter de cōibus bonis: ſi aliter nō pōt: nec erit furtū: q̄ꝛ nō eſt fraudulēta cōtrectatio: nec aīo lucrifaciēdi. Prohibēte aūt viro nō credo ꝙ debeat facere hmōi reſtitutionē: cū ipſa nō habeat reꝝ adminiſtrationē: ſꝫ marit⁹. Si tn̄ in hoc caſu faceret reſtitutionē de reb⁹ cōibus bona fide latenter. non credo ꝙ eſſet ei penitentia iniungenda quaſi pro mortali: aut ꝙ peccaret mortaliter.

¶ De Crimine vſure. C. CII.

Ex ſuma de ca. Vſura quoqꝫ cū paruꝫ vel nihil diſtat a rapina de ea ꝯn̄ter agēdū eſt. Videam⁹ igit̄ q̄d ſit vſura vl̄ vn̄ dicat̄. q̄ ſpēs. in q̄b⁹ caſib⁹ vſure ꝑmittāt̄ vl̄ ꝓhibeāt̄. Qūo vſurari⁹ ꝛ heres ei⁹ ad reddēdas vſuras ꝯpellāt̄. vltio de q̄buſdā dubitabilib⁹. Vſura eſt ex mutuo lucꝝ pacto debitū vl̄ exactū. nō enī puto vſurā ꝯmitti ſi gratis oblatū gratis accipiat̄. nulla enim oblatio ſuſcipiēti culpe maculā īgerit q̄ nō ex ambiētis petitiōe ꝓceſſit. Dicit̄ autēꝫ vſura quaſi vſu era: q̄ſi vſu eris. i. pecunie procedēs. Nō enī dicit̄ ꝯmitti vſura: niſi in his rebus tm̄ circa quas conſiſtit mutuū. ſ. que conſiſtunt in numero pōdere vel mēſura. numero vt moneta: pōdere vt ere: mēſura veluti frumēto. Cā. xiiij. q. iij. Qꝫ aūt p̄ter ſūmā emolumēto ſectan ſit vſuras exigere: auctoritate Aug̃. ꝓbat̄. q̄ in pſal. xxxvj. ſcribit dicēs: Si feneraueris hmōi. i. ſi tuo mutuo dederis pecuniā tuam: a quo pluſq̄ꝫ dediſti: ſiue illud triticū ſit: ſiue vinū: ſiue oleū: ſiue quodlibet aliud: expectes accipe: fenerator es: ꝛ in hoc improbādus: nō laudādus. Jtē Hiero. ſuꝑ Ezech. li. vj. Putāt q̄dā vſuras tm̄ eē in pecunia: qđ ꝓuidēs diuina ſcriptura oīs rei aufert ſuꝑabūdantiā: vt plus nō recipiat̄ q̄ꝫ dediſtis. Jtē ex ꝯcil. agath. Vſura eſt vbi ampli⁹ req̄rit̄ q̄ꝫ qđ datur. Gratian⁹: Ecce euident̄ oſtēdit̄: ꝙ quicq̄d vltra ſortē exigit̄: vſura eſt. Jbidē. q. iiij. Qꝫ vō nec clericis nec laicis liceat vſuras exigē: ꝓbat̄ auctoritate Gelaſij pape: ꝛ alioꝝ. Ait enī Gelaſi⁹ papa ſcribēs clericis ꝑ lucamā. Clerici ab indignis queſtib⁹ nouerint abſtinendū: ꝛ ab oī cuiuſlibet negociatiōis ingenio vel cupiditate ceſſandū. Jn quocūqꝫ vō gradu ſint ſi ceſſare noluerint: mox a clericalib⁹ officijs abſtinē cogant̄. Ambro. in li. de bono mortis: Si q̄s vſurā accipit: rapinā facit: vita nō viuet. Jtē Aug̃: ad Macedoniū: Quid dicā de vſuriſ: q̄s etiā ipſe leges ꝛ iudices reddi iubēt. an crudelior eſt: qui ſubtrahit aliq̄d vel eripit diuiti: q̄ꝫ q̄ trucidat ſenore pauperē. Hec vtiqꝫ atqꝫ hmōi male poſſident̄: ꝛ vellē vt reſtituerent̄: ſed nō eſt quo iudice repetant̄. Jam vō prudēter intueamur qđ ſcriptū ē: Fideli hoī tot⁹ mūd⁹ diuitie ſunt: infideli autē nec obolus. Nōne oēs q̄ ſibi vident̄ gaudē cōquiſitiſ: eiſqꝫ vti neſciūt: alienū poſſidē ꝯuincim⁹. h̄ ē: certe alienū nō eſt qđ iure poſſidet̄. h̄ aūt iure qđ iuſte: ꝛ h̄ iuſte qđ bene. Oē igit̄ qđ male poſſidet̄ alienū ē. male aūt poſſidet q̄ male vtit̄. Extra. v. de vſuriſ. Alexan. iij. in ꝯcil. lateran̄. Vſurarij manifeſti nec ad cōionē admittant̄ altaris: nec chriſtianā (ſi in h̄ pctō deceſſerint) accipiāt ſepulturā. Sꝫ nec oblatiōes eoꝝ quiſq̄ꝫ accipiat. Qui autē accepit: aut chriſtiane tradiderit ſepulture: ꝛ q̄ accepit reddē cōpellatur. ꝛ donec ad arbitrium ſui ep̄i ſatiſfaciat: ab officij ſui maneat executiōe ſuſpēſus. Jnno. iij. Antiſiod. ep̄o: Liceꝫ ꝯ eos nō appareat accuſator: ſi tn̄ alijs argumētis illos ꝯſtiterit eē vſurarios manifeſtos: in eos penā in lateran̄. ꝯcil. ꝯ vſurarios editā libē poteris exercē. Ex ſūma de ca. Cōtra p̄dicta obicit̄. Nōne ſi creditor mutuat alicui gratiſ pecuniā: debitor tenet̄ ei ad antidota. q̄re ergo hāc nālē obligationē nō pōt creditor ducē in pactū expſſū: vel ſaltē ſperare effectū ipſi⁹ obligatiōis nāl': cū etiā talia pacta interueniant in in ſpūalib⁹: ad q̄al's q̄s tenet̄. V. Vt q̄ñ datur p̄bēda ea ꝯditiōe vt canonic⁹ ſingul' dieb⁹ celebret de btā virgine. ꝛ h̄ q̄ñ tale onus ē adnexū illi p̄bēde. Rai. Ad h̄ dico cū a ꝛ t. ꝙ creditor nullo mō dꝫ pactū apponē: vl̄ p̄ncipal'r ſpem vl̄ intētionē ī tali retributiōe habē ſed ꝑpter deū: ꝛ ex charitate p̄ncipaliter dꝫ mutuare ꝓximo indigēti. V. Qđ ſit q̄ñ et ſi nulla haberet̄ ſpes de retributiōe tpali: nihilomin⁹ mutuaret. Et bene dicit retributiōe. vn̄ credo ꝙ ſcholares qui dant mutuā pecuniā campſorijs: vel alijs ſcholarib⁹: eo pacto vl̄ intentione principali: vt illi remutuēt illis q̄ñ indigebūt: vſurā cōmittunt. Raimūdus: Cū aūt ꝑpter deū ſic mutuauerit: tūc ſi forte ſecundario ſperet ꝙ ille debitor ſibi remutuet: vl̄ aliqđ ſimile ſi opus fuerit: forte non eſt reprobandum.

¶ De Caſibus in quibus vſura cōmittit̄. C. CIII.

Ex ſumma de ca. Liceꝫ aūt vſura oib⁹ ſit ꝓhibita: ſunt tn̄ caſus in quib⁹ ē ꝑmiſſa. Primo vbi poſſeſſio eccl'ie eſt aſſignata clerico ī bn̄ficiū: ꝛ laic⁹ tenet eā iniuſte ꝛ violent: pōt cleric⁹ fructus illi⁹ bn̄ficij ꝑcipere vltra ſortē. extra. e. c. j. Sꝫ h̄ nō ſit lucri cā: ſed vt res eo mō de manu laici redimat̄. Secūdo vbi vſure petunt̄ cū intereſſe. Verbi gr̃a Si fideiuſſor ſoluit vſuras creditori: pōt eas repetere a debitore pro quo fideiuſſerat. q̄ꝛ nō ſūt vſure q̄ꝫtū ad ipm̄ fideiuſſorē: ſꝫ poti⁹ intereſſe. i. nō ē lucrū: ſꝫ vitatio damni. Nota h̄ aliud exēplū extra de vſuriſ. Jnno. iij. Sane generē ad fruct⁹ poſſeſſionū: q̄ ſibi ſunt a ſocero pro munerata dote pignori obligate computādos in ſortē nō credim⁹ cōpellēdū: cū frequēter dotis fructus nō ſufficiūt ad m̄rimonij onera ſupportāda. Rai. Hoc aūt intelligas cū marit⁹ ſuſtinet onera m̄rimonij: al's nō. V. Quid in h̄ caſu gener poſſeſſionē ſibi taliter obligatā cū iure qđ ibi habet cōcedat alij: recepta ab eo ſūma q̄ ꝓmiſſa fuerat ei pro dote. nūquid poterit ille lucrifacē fruct⁹ ꝑceptos vſqꝫ dū ſoluta fuerat ei pecunia p̄dicta: ſicut poterat gener. Rn̄deo: Si gener aīo donādi trāſfert ius totū qđ habebat in pignore: nō ꝑpter tractū pecunie: quā accepit ab eo: ſed q̄ꝛ ꝯſanguineus eſt ei⁹. vel alia rōne ꝯiūctus amicus. ꝛ ille non propter fructus lucrifaciēdos numerat ei pecuniā: ſed propter dile

ctionē aut gratiā. credo ꝙ absq; ꝑiculo vsure potest fructus lucrifacere: nec est ille ꝯtractꝰ veri noīs mutuū: nisi ductū sit in pactum. ꝙ gener teneat̄ numerāti reddere pecuniā si ille voluerit repetere: in quo casu vsura esset si vellet lucrifacere fructus.

¶ Adhuc de eodem. C. CIIII.

Raimūdus. Permittit̄ etiā vsuras exigere qn̄q; rōne more: vt si debebas mihi. c. ad certū terminū sed noluisti ꝑsoluere in termino. ⁊ ideo oportuit me recipe pecuniā sub vsuris ꝓpter negocia mea tractanda. tu teneris mihi restituere illas vsuras si solui: vl' si nō solui liberare me ab ipsa obligatiōe. Itē rōne dubij sicut scriptū est extra de vsuris. Greg. ix. Qui dat. x. sol. vt alio tpe totidē sibi grani vini ⁊ olei mēsure reddant̄ q̄ licet tūc plus valēt. vtrū tn̄ plus vel minus solutiōis tpe fuerint valiture verisilr dubitat̄. non dz ex hoc vsurariꝰ reputari. U. Recte dicit si verisilr dubitat̄. Si enim daret. c. solidos in autūno. qn̄ parui ꝑcij est bladū vinū ⁊ oleū vt ad pascha totidē sibi grani vini vel olei mēsure redderentur: qn̄ hmōi merces sꝫ ꝯmunē cursuꝫ ꝯsueuerunt esse cariores: vsura esset qꝛ nō verisilr dubitat̄ imo ꝓbabilit̄ credit̄. qꝛ plus valebūt ille mēsure tpe solutiōis q̄ꝫ valuerint tpe ꝯtractꝰ. Nunqd pōt ꝯmitti vsura: vbi credit̄ pecunia. s. vna marcha argēti ꝑ alia marcha argēti ad certū terminū ꝑsoluēda. Aut cū dat̄ ꝑcise species ꝓ specie: vt granū pro grano ad eandē mēsurā. Rn̄deo si verisile est ꝙ pecunia numerata aurū vel argentū ex tpe nō fiāt ꝑciosiora. s. tēpore solutiōis q̄ꝫ fuerāt tpe ꝯtractꝰ: Aut verisilr dubitat̄. vtrū preciosiora sint futura necne: nō est vsura. Si autē verisile sit ꝙ preciosiora sint futura tpe solutiōis: vt siqs det. xx. libras sterlingoꝝ in hyeme ꝓ alijs totidem in estate soluēdis. qn̄ solet hmōi moneta reqri a viatoribꝰ. aut. xx. marchas auri vel argēti ꝓ alijs. totidē soluendis ad passagiū crucesignatoꝝ. Distingue qꝛ si creditor nō erat seruaturꝰ illā pecuniā vsq; ad illud tēpus: sꝫ īterim cōsumpturꝰ vsura est. Si erat seruaturꝰ vt sic seruādo vsq; ad ꝓdictū tp̄s lucraret̄. distingue qꝛ si aufert debitori libertatē liberādi se īterim ⁊ debitū soluēdi: vsura est: qꝛ presumit̄ ꝙ ideo crediderit pecuniā: ꝙ debitorē oneraret ꝑiculo ⁊ se exoneraret. Si nō aufert sed ꝯcedit ei ꝙ reddat pecuniā qn̄cūq; voluerit infra terminū: meret̄ si ex misericordia h' faciat. vt releuet debitoris inopiā. Si aūt corrupta intētiōe hoc facit. vt se exoneret a ꝑiculo seruādi peccat. nō tn̄ credo eū ꝯpellendū ad restitutionē lucri. licꝫ hoc esset ei cōsulēdū in pn̄ia. vel qđ daret paupibꝰ. Eodē mō distinguendū ⁊ iudicādū est qn̄ dat̄ species ꝓ specie ad terminū: vt vinū ꝓ vino ⁊c̄. Extra vbi supra Greg. ix. Rōne ꝑfati dubij etiā excusat̄ q̄ pannos granū vinū oleū vel alias merces vēdit: vt amplius q̄ꝫ valeant in certo termino recipiat ꝓ eisdē si tn̄ ea tpe ꝯtractꝰ nō fuerat vēditurus. U. Cōditionē credo esse attendēdā nō solū in hoc vltimo casu: sꝫ etiā vbi dat̄ spēs ꝓ specie. aut pecunia ꝓ pecunia. sicut notauimꝰ in supiori distinctiōe. Rai. Tn̄ satꝭ ꝯsulte agerēt hoīes si a tali ꝯtractu cessarēt: cū cogitatiōes hoīuꝫ deo nequeāt occultari. Si tn̄ vēderet ad terminū longe maiori ꝑcio q̄ꝫ mō valeat vsura esset. U. Quia tūc nō verisilr dubitat̄ vtrū plus vel minꝰ valiture sint sꝫ ꝑsumeret̄ ꝙ lōge minori. His casibꝰ ⁊ aliū adde ꝙ ep̄s gabellā de feudo eccl'ie sue pōt retinere: fructibꝰ nō ꝯputatis in sortē. dū tn̄ īteri feudatariꝰ immunis sit a seruitio quo ꝓ feudo eccl'ie tenebat̄ ⁊ credo ꝙ sp̄ale ꝑuilegiū ē eccl'ie: nec ē ad feuda laicalia extēdēduꝫ.

¶ Utrū Gratis oblatū inducat vsurā. C. CV.

Raimundus. Itē gratis oblatū ⁊ acceptū nō īducit vsurā dū tn̄ nō sit intētio corrupta. U. Ex pte. s. creditoris si forte nō credidisset pecuniā nisi ꝓpter spem lucri: in quo casu tenetur totū restituere q̄cūq; intētiōe dederit debitor ei: siue ex dilectione exorta forte ꝓpt̄ mutuū sibi datū: aut ꝓpt̄ aliud siue ꝓpt̄ mutuū recipiēdū aut retinēdū vsq; ad ꝓlixiorē terminū. Ubi tn̄ ⁊ sola dilectiōe dat creditori nō pōt repetere: nec ꝑ retētionē cōsulere sibi si forte hꝫ alias de bonis creditoris aliqd. Quid si nō sit corrupta intētio creditoris. debitor tn̄ ꝓpt̄ creditū acceptū ve vlteriꝰ retinēdum dat ei aliqd: nunqd creditor tenet̄ restituere. Credo ꝙ nō tenet̄ de bona fide cōsumptis nec etiā de extātibꝰ: q̄ꝫdiu ꝓbabilit̄ credit ꝙ ex sola dilectiōe gratis ei seruierūt. Si autem vel ꝓbabiliter credit vel dubitat ꝙ ꝓpt̄ mutuū receptū vl' vlteriꝰ retinēdū ei seruierunt. restituere tenet̄. Qn̄ aūt debitor nō gratꝭ: vl' creditor gratꝭ dat mutuū: debitor si hēat al's aliqd de bonis ⁊ sibi ꝯsulat ꝑ retentionē de vsura quā dedit: nō credo ipꝫ ꝯpellēdū ī foro pn̄iali ad restitutōnē.

¶ Utrū spes faciat vsurariū. C. CVI.

Raimundus. Sꝫ nūqd volūtas vel intētio vl' spes īducāt vsurā: vbi nullum pactum fuit appositum in contractu mutui. Ad hoc quidam volentes fauere vsuris dicunt: ꝙ nunq̄ꝫ committitur vsura: nisi ex pacto soluant̄. Alij dicūt: quibus assentio: ꝙ sola spes siue intētio facit hominē vsurariū. vnde q̄ sub tali spe mutuat pecuniā: quicqd postea etiā gratis. i. sine sua exactiōe oblatū vltra sortē recepit: vsura est: siue sit pecunia: siue frumentū: siue vinū. Et breuit̄ quicqd excogitari possit lucrū: siue illud ꝯsistat in dādo: siue in faciēdo. U. Credo ꝙ dn̄i molēdinoꝝ q̄ credūt pecuniā pistoribꝰ: vt molant in molēdinis eoꝝ: vsurarij sunt. Accipiūt eni vltra sortē in faciendo: ⁊ auferūt libertatē debitoribꝰ molēdi vbi voluerint. Si tn̄ debitores ꝓpter h' nō sunt damnificati: nō tenent̄ creditores ad restitutioneꝫ aliquā eis faciēdā: nisi q̄tenꝰ estimari debet libertas molēdi vbi volebāt: pēsatis etiā circūstātijs de maiori ⁊ minori remotiōe molēdinoꝝ: ⁊ facilitate molendi: ⁊ q̄litate. Raimū. Fundat̄ aūt hec opinio in lege: vbi dicit̄ Qui ad vsurā nō cōmodauerit: ⁊ ampliꝰ nō acceperit: vita viuet ⁊c̄. Itē in euāgelio Luce: Mutuū date ⁊c̄. Glo. i. nō in hoīe spem mercedis figentes: q̄ si nō reddāt qđ cōmodastis: reddet deus: quo iubēte fecistis. Tenent̄ itē ⁊ illi q̄ veniēte termio solutiōis nolūt dare vbū dilatiōis debitori: q̄ est iuramēto astrictꝰ soluē: nisi data eis pecunia: vel aliquo equipollēti: licꝫ expꝛsse nō exigant. Extra vbi supra Urbanꝰ tertiꝰ: Qui nō al's mutuo traditurꝰ eo ꝓposito mutuo pecuniā credit: vt licꝫ oī ꝯuētione cessante: plus tn̄ sorte recipiat. ⁊ q̄ merces suas lōge maiori precio distrabit: si ad solutionē faciēdā ꝓlixi tpis dilatio ꝓroget̄: q̄ꝫ si ei in cōtinēti ꝑciū ꝑsoluat̄. hmōi hoīes iudicādi sunt male agere: ⁊ ad ea q̄ talit̄ accepta sunt restituēda in aīarū iudicio efficacit̄ inducēdi. U. Querit̄ in mētali symonia nō est necessaria restitutio. Itē est necessaria in mētali vsura: Rn̄deo: In symonia est turpitudo vtriusq; partis dātis ⁊ accipiētis. sed in vsura nō est turpitudo dantis: ⁊ ideo ex iure diuino ⁊ nāli eqtate faciēda ē ei restitutio. Nec possꝫ etiā in h' casu papa dispēsare: sꝫ ex solo iure humano pecunie symoniace accepta restituēda ē: nō illi q̄ dedit turpit̄: sꝫ eccl'ie. Un̄ nec heliseus ꝓcepit gyezi restituere alicui pecuniā quā accepit a naaman. Et papa qđ vult pōt statuere in h' casu. posset eni dispēsare ꝙ nō solū in mētali symonia: sed etiā in illa q̄ pacto esset expressa retineri posset.

De Fraude vsurarum. C. CVII.

Raimundus. Quid si pena est apposita in ꝯtractu mutui. nūquid saltē pena illa poterit peti absq; ꝑiculo vsure: Ad h' dico: ꝙ si pena est iudicial' ⁊ a iudice imposita ⁊ statuta propt̄ puniēdā ꝯtumaciā debitoris: q̄ cū possit ꝯtēnit in termino statuto soluere pecuniā creditori: nō est vsura. Si vō pena sit ꝯuētional'. i. de cōi ꝯsensu partiū in ipso cōtractu apposita: vt saltē metu pene debitū certa die soluat̄: vsura nō cōmittit̄: dū tn̄ semꝑ sit intētio recta. Utrū autē liceat tales penas exigere q̄ntū ad interesse tm̄: an ⁊ vltra: require infra de penis. Si aūt ille q̄ talē penā apposuit: ꝯsueuit esse vsurarius: ꝑsumit̄ ꝙ in fraudē vsurarū adiecerit penā. Est etiā ꝑsumptio ꝙ sit vsura: si ꝑ singulos mēses vel annos dicat̄ cōmitti. Idē in similibus q̄ ab vsurarijs solent specialit̄ exerceri. talia eni inducunt semꝑ ꝑsūptionē ꝓma facie ꝙ sit vsura. In iudicio tn̄ aīe starē ꝯfessioni sue: sꝫ ꝓpter ꝑsumptiōes ꝯrias diligētiꝰ examinarē ꝯsciētiā suā. Itē qd si vēdidi prediū tali ꝯditiōe adiecta: ꝙ qn̄cūq; soluat̄ ꝑciū a me vel herede meo: rehabeam prediū ego vel heres meꝰ. vel qn̄cūq; a septēnio vsq; ad nouēniū vel simile. nūquid est vsurarius ꝯtractus: Ad h' dico: ꝙ ibi nō est mutuū: ⁊ emptor facit fructꝰ suos sine ꝑiculo vsure: licꝫ vēditor iuxta vēditiōis formā postea recuperet prediū. Et hoc intelligas nisi in fraudē vsurarū sit facta tal' vēditio: qđ ꝑsumit̄ ex his ꝯiecturis. s. ex eo ꝙ modicū est preciū respectu valoris rei. Itē ex eo ꝙ aliqd ꝑsoluit̄ vltra sūmā receptā. puta fuit vēdita pro centū. ⁊ est in pacto: ꝙ cū rescindet̄ venditio reddant̄. cxx. Itē ex eo ꝙ emptor cōsueuit exercere vsuras. U. Quid de ill' q̄ agro seminato emūt fructꝰ inde ꝑcipiēdos illo āno: Rn̄deo: Non est vsura ex forma ꝯtractꝰ. pōt tn̄ fieri in fraudē vsurarū: vt si tātus ē ager ⁊ tal': ꝙ verisile sit ꝙ fructꝰ inde colligēdi valeāt in autumno plus q̄ꝫ emptor dedit: maxime si tal' ē ꝑsona: q̄ ꝯtractꝰ hmōi ꝯsueuit exercē: restitutio in foro penitētiali est ei iniūgēda. Si autē ꝓbabilit̄ dubitat̄: vtrū fructꝰ illi plus vel minꝰ debeāt valere q̄ꝫ qđ emptor dedit: nō est vsura. Eodē mō credo iudicādū de creditore: q̄ possessionē alienā recipit ꝓ certa pecunie q̄ntitate: ita ꝙ vsq; ad certos annos faciat fructꝰ suos. Licꝫ eni iste ꝯtractus nō sit vsurarius ex forma: pōt tn̄ fieri in fraudē vsurarū. Et reijciēdū est in foro causarū ad ꝑsūptiōes suprapositas. In foro aūt penitētiali stabit̄ eiꝰ ꝯfessiōi: ⁊ multū ꝑsumēdū est ꝯ talē creditorē: ⁊ iniūgēda est ei restitutio in penitētia: si fructꝰ illiꝰ terre verisilr credebant̄ plus lō-

ge valere q̃ ille dederit: si iustus emptor inueniret.

De his q̃ suscipiũt in se mutui periculũ. C. CVIII.

Raimundus. Jtẽ aliq̃s mutuat pecuniã mercatori: recepturus aliq̃d vltra sortẽ p̱ eo ꝙ suscipit in se periculũ. i. si pecuniã vel merces inde emptas portauerit saluas. al's nõ teneat̃ si bi etiã de sorte. Jtẽ aliq̃s mutuat barth. m. sol. vt cepte reddant̃ ei centũ aurei. ⁊ scit vl' credit dictos aureos ibi plus valere: recipit autẽ in se piculũ vt ⁊ p̄m⁹. nunq̃d in his ⁊ silib⁹ ꝯmittit̃ vsura. Dicũt q̃dã ꝙ nõ. cũ enim mutuũ dicat̃ q: de meo fit tuũ. ita vt ⁊ omne periculũ rei mutuate ad te trãsferat̃. nõ videt̃ icõgruũ si in casu ꝓposito in cõpẽsationẽ piculi i me suscepti aliq̃d recipiã. Ar. dist. lxxxviij eijciẽs. vbi dicit̃ ꝙ ideo p̱ vsu rei locate aliq̃d põt accipi. q: rei locate piculũ ptinet ad locantẽ. secus est in re mutuata. Alij vo notauerũt ꝯtriũ ⁊ veri⁹. s. ꝙ sit vsura. Ar. eiusdẽ. c. eijciẽs. vbi eni Greg. assignãdo differẽtiã iter mutuũ ⁊ locatũ: ponit tria. Primũ: q: in mutuo trãsfert̃ piculũ in accipiẽtẽ secus in locato. Scõꝫ quia pecunia nõ deteriorat̃ p̱ vsuꝫ secus in domo vl' equo vel alio re locata. Tertiũ. q: vsus pecunie nullũ fructũ vl' vtilitatẽ parit vtẽti. secus in vsu agri vel dom⁹ vel eq̃ vel alteri⁹ rei locate. licꝫ ergo in casu proposito cesset p̄ma rõ differẽtie: nõ tñ cessant due vltime. Et ideo tutior est hec vltima opinio. maxime q: tales semꝑ faciũt tale mutuũ ꝑpter spem lucri pecuniarij qđ nõ licꝫ. ꝑterea videt̃ fieri in fraudẽ vsurarũ. Et expssa est hodie decre. extra vbi supra. Grego. ix. Nauiganti vel eunti ad nũdinas certã mutuãs pecunie quãtitatẽ: p̱ eo ꝙ suscipit in se periculũ receptur⁹ aliq̃d vltra sortẽ: vsurari⁹ est censendus.

Rai. Posset tñ hic excogitari casus in quo non esset vsura vltra sortẽ accipe. puta dũ ego emerẽ vel essem parat⁹ emere certas merces de pecunia. ⁊ tu ꝑpt̃ nimiã instãtiã fecisti me cessare a tali emptiõe. ideo vt tibi mutuarẽ. Et ego dico volo ꝙ ibi reddas mihi tãtum quantũ essem ibi habiturus de istis mercib⁹ si eas illuc deferrem. recipio tñ in me periculũ vt supra dictũ est. ⁊ hoc ideo q: istud recipiet tanq̃ interesse quodlibet.

De Cõtractibus illicitis annuorũ redditũ. C. CIX.

Guilielmus. Quid de illis q̃ a cõitatib⁹ ciuitatũ vel a monasterijs emũt certos annuos reddit⁹ vel certos modios annuos ad vitã suã. Rñdeo: nõ est vsura ex forma ꝯtus. cũ tñ hmõi reddit⁹ annuus ꝑsonalis sit siue bursalis nõ pdialis. Credo (lꝫ q̃dã legiste dicãt ꝯtriũ) ꝙ illicit⁹ est ꝯct⁹. tũ q: vẽditor facile posset desiderare mortẽ emptoris. vt sic liberat⁹ esset. tũ q: nullum est emptoris periculũ de sterilitate terre aut tẽpestatib⁹ q̃ solẽt fruct⁹ terre iã pratos ad messeꝫ aliq̃n destruere. q: piculũ emptoris pdioꝝ aliquãdo in tantũ est ꝙ etiã expẽsas laboꝝ aliq̃b⁹ annis amittit. Quid de illis q̃ emũt: vel dono forte occasiõe alicui⁹ seruitij pcedẽtis accipiũt molariũ siue vsufructũ alicui⁹ castri vel ville: quẽ ꝯtractũ idifferenter exercẽt. pcipue cũ ecclijs ⁊ monasterijs. Ad hoc credo ꝙ si aliq̃s aduocat⁹ gratis seruiuit monasterio vel eccle de aduocatiõe ⁊ ꝯsilio suo. vel etiã diues gratis ⁊ pura intẽtione de pecunia: licite possũt recipe hmõi vsufructũ vel aliud donũ gratis datũ. Jdẽ dico si nullo adhuc ipẽso seruitio receperũt donũ a monasterio dum tñ sit semꝑ recta intẽtio. ⁊ studeãt fidelit̃ rñdere in seruitio cõpetenti. ne al' bona pauperũ ꝯsumere videant̃. Jdẽ dico de illis q̃ emũt: nisi sit facta talis vẽditio in fraudẽ vsuraꝝ. qđ ꝑsumit̃ ex circũstãtijs positis. ⁊ etiã ex etate ⁊ sanitate. ex q̃b⁹ põt haberi ꝑsumptio vtruꝫ multũ vel parũ debeat viuere. ⁊ tñ de his circũstãtijs positis ⁊ etiã ex etatẽ ⁊ sanitate: ex q̃b⁹ põt haberi ꝑsumptio vtrũ multũ vel parũ debeat viuere. ⁊ tñ de his circũstantijs in iudicio aĩe serua qđ dixi supra. s. vt stet̃ ꝯfessiõi ei⁹ in penitẽtia: ⁊ diligẽter examinet̃. Caute tñ ⁊ discrete ne decipiaris ⁊ p̱ posse. Si tñ in tali venditiõe monasteriũ esset enormiter vel manifeste deceptũ. licet fuerit pura venditio ⁊ recta intẽtio nec fuit dolus adhibit⁹. ⁊ ideo excuset̃ ab vsura. tñ dꝫ remouere deceptionẽ vel supplẽdo iustũ pciũ. vel restituẽdo rẽ pcio qđ numerauit sibi reddito. Fiet autẽ estimatio deceptiõis nõ sm̃ tẽpus presens. in quo forte res multũ meliorata est. ꝑsertim si per industriã emptoris. Sed sm̃ tẽpus in quo vẽditio facta fuit. Jtẽ nõ tenet̃ fructus quos percepit medio tẽpore cõputare in precio. excusat̃ enim ꝑpter bonã fidẽ ⁊ iustũ titulũ ⁊ laborẽ ⁊ similia.

G. Jtem nota ꝙ vbi emuntur aliqui prouentus vel redditus ad vitam venditoris seruatis circumstantijs de quib⁹ loquitur hic magister. tolerabilis est huiusmodi emptio. quia nõ est periculũ ꝙ alter desideret mortẽ alterius. sed vbi emitur ad vitã emẽtis. non est tutũ ne vẽditor desideret mortẽ emptoris. Jdeo enim inhibita est ꝑmissio pbẽde vl' beneficij nõ vacãtis. ⁊ pactũ de futura successiõe in hereditate testatoris. pactũ dico factũ dũ adhuc viuit. nõ tñ dico peccasse mortale eẽ pctm̃ emere vel vẽdere ad vitã emẽtis: q: nõ in uenio h' inhibitũ vbi seruant̃ debite circũstãtie. Quid de illis qui emũt boues vel oues a paupib⁹: quos forte nõ habẽt. Rñdeo: vbi emit q̃s a paupe: vel etiã a diuite hmõi aĩalia: q̃ scit vel credit ipm non habẽ: ⁊ q̃si iam tradidisset ei: locat ei pro certa annua pensione vsura est: vel ad min⁹ ꝑsumẽdũ est in fraudẽ vsurarũ fieri. Jdẽ credo de illis q̃ sciẽter emũt fruct⁹ terrarũ ab illis q̃ eos nõ habẽt. Si ãt sine fraude ⁊ bona fide fiat hmõi emptio: nõ credo emptorẽ peccare q̃diu durat bona fides. Quid de illis q̃ emunt equos certos reddendos a vẽditore in certis nũdinis: emũt inquã minori precio q̃ valeant tpe ꝯtractus: Rñdeo: Usura est: nisi verisimilit̃ dubitet̃ equos illos tpe solutiõis plus vl' min⁹ valituros: sic dictũ est supra in quibusdã casib⁹. vel vbi sciat̃: aut pbabiliter credat̃ ꝙ tantidẽ valituri sint: vel minus. Quid de illis q̃ agrũ statim seminatũ: vel veri⁹ fruct⁹ agri illi⁹ anni emũt certo precio: Rñdeo Nõ est vsura ex forma ꝯtract⁹: sꝫ in fraudẽ vsurarũ ꝑsumẽdũ est fieri: nisi pbabiliter dubitet̃ fruct⁹ pcipiẽdos plus vel min⁹ valituros in messe q̃ emptor emerit: vel sciat̃ aut credat̃ nõ plus eẽ valituros.

De Traditionibus boum ad mediationẽ. C. CX.

Quid de illis q̃ tradũt boues ad mediationẽ sine incensum vulgarit̃ pro certis sextarijs bladi: pacto ꝙ si moriant̃ vel deteriorent̃: ꝯductor subeat medietatẽ piculi. Si aũt meliorent̃: habeat medietatẽ cõmodi: Rñ. Reuera licet locare boues sicut equos: vel ad diẽ: vel ad annũ: dũ tñ cõductor nõ grauet̃ imoderate in mercede. Pactũ aũt de cõicando damno ⁊ cõmodo rei locate iniquũ est ex parte locatoris: nisi pbabilit̃ dubitet̃: vtrũ cõductoris vel locatoris melior aut deterior sit ꝯdictio: vel vbi credat̃ ꝙ ꝯductoris nõ sit deterior. Jn ꝑposito tñ supra pacto videtur cõductoris deterior ꝯdictio: q: vix aut nunq̃ põt habẽ cõmodũ tantũ de melioratiõe bouis: q̃ntũ põt habẽ damnũ de morte. Si tñ locator timẽs ne ꝯductor grauaret bouẽ: si nõ timeret de piculo: hmõi pactũ apponat: firmit̃ ꝑponens: ꝙ si bos sine culpa cõductoris periret: de illo piculo nihil exigeret ab eodẽ. nõ credo ꝙ peccaret: nisi ꝑpter scãdalũ eoꝝ q̃ ignorarent ei⁹ intẽtionẽ. Jllud tñ verũ est: ꝙ ꝯductor rei põt in se suscipe periculũ rei cõducte: ⁊ casus fortuitos q̃ntũ est de natura ꝯtractus. Sed in proposito casu nõ tñ est locatio ⁊ cõductio: sed societas in periculo in melioratione ⁊ deterioratione bouis.

De Traditione animaliũ ad crementũ. C. CXI.

Quid de ouib⁹ vl' aĩalib⁹ q̃ tradunt̃ ad crementũ: Rñdeo: Jn hmõi traditiõe põt interuenire ꝯtractus societatis tñ: vl' locatiõis ⁊ ꝯductiõis tñ. ꝑnt et cõcurrere ꝯtractus mutui ⁊ societatis. Cõtractus societatis tñ: vt q̃n q̃s habẽs. xx. capita ouiũ: inuit societatẽ cũ alio habẽte totidẽ. ⁊ cõicant ad inuicẽ ipsas oues: ⁊ periculũ: emolumẽtũ ⁊ expensas circa custodiã ⁊ pastũ earũ. Jn quo casu si veniat pactũ inter eos: ꝙ de fetib⁹ reparent̃ capita demortua. aut de velleribus ⁊ pellibus emant̃ alia ad augẽdũ gregẽ. Aut si ineant aliud pactũ licitũ ⁊ honestũ: nõ peccãt: dũ tñ seruet̃ eq̃litas inter eos: ita ꝙ ex hmõi pacto nõ videat̃ eẽ deterior vel melior vni⁹ q̃ alteri⁹ cõdictio. Jtẽ locatio põt eẽ ⁊ ꝯductio tñ: si q̃s habẽs. x. capita tradat ea alicui custodiẽda ⁊ pascẽda sub certa mercede pecunie: vel participatione ꝑuentuũ gregis. Jn quo casu si dñs retinet sibi periculum eoꝝ capitũ: nec al's in pactis ⁊ ꝯuẽtionib⁹ grauet ꝯductorẽ: licit⁹ est ꝯtractus. Jtẽ ꝑnt cõcurrere ꝯtractus mutui ⁊ societatis: vt cũ quis habens. xx. capita: tradit ea estimata alicui puta pro. xx. solidis: ita ꝙ teneat̃ reddere medietatẽ sortis. s. decẽ solidos: quicq̃d ꝯtingat postmodũ de ouib⁹. ⁊ tũc pinde est ac si creditor dedisset ei mutuo x. sol. ex quib⁹ cõparatis decẽ capitib⁹ ꝯtraxisset societatẽ cũ creditore habẽte decẽ alia capita: ita ꝙ sint cõia: ⁊ ipsi socij sint in periculo ⁊ ꝑuẽtib⁹. Jn quo casu si ꝯtẽplatione mutui grauet creditor debitorẽ in cõtractu societatis: vsura est. Et in hoc casu pcedendũ est sicut dictũ est in p̄mo casu ꝯtracta societate. Jllud ãt valde iniquũ est: cũ q̃s certa capita ouiũ tradit estimata certo precio: ⁊ sub eo pacto ꝯtrahit societatẽ: ꝙ totã de ꝑuẽtib⁹ recipiat sortẽ: anteq̃ aliud aliq̃d inde pcipiat vel paciscat̃: ꝙ de fetib⁹ reparent̃ capita casu demortua anteq̃ ali⁹ aliq̃d pcipiat de ꝑuẽtib⁹. h' ẽ eni q̃si tradẽ oẽs imortales. Et generalit̃ vnũ ẽ: ꝙ vbi pbabilit̃ dubitat̃ vtrũ isti⁹ vl' illi⁹ deterior sit ꝯdictio i forma ꝯuẽtiõis siue pacti adhibiti in ꝯtis societate: nõ ẽ pctm̃. Ubi ãt ad arbitriũ boni viri grauat̃ alteri⁹ ꝯdictio: pctm̃ ẽ ex pte grauãtis: si sciet̃ h' faciat: ⁊ tenet̃ ad restitutionẽ. Nõ põt tñ dari generalit̃ doctrina sup hmõi traditiõib⁹ ouiũ ꝑpter varietatẽ traditionũ: ⁊ dolos q̃ sup talib⁹ excogitant̃ a quibusdã

De turpi lucro. C. CXII.

Raimundus. De quibusdã autẽ qui tẽpore messis vel vindemie emunt annonã vel vinũ vilius vt postea vendant cari⁹. Dico q̄ peccãt ꝛ turpe lucrũ est. U. Intelligẽdũ est hoc si fiat ex cupiditate. tũc enim est peccatũ mortale siue clerici siue laici sint q̄ hoc faciũt. Qñ autẽ laicus nõ ex cupiditate s; vt prouideat sibi ꝛ suis emat aliq̄d vt post cari⁹ vẽdat: siue annonã siue aliud non audeo dicere esse mortale. Clericus etiã si rẽ alienã emat. vt eã p suã industriã melioratã vel mutata forma vẽdat cari⁹ q̄ emerit. nõ credo q̄ peccet vt si pullũ emat equi ꝛ nutriat. vel tabulã emat ꝛ inde facit imaginẽ. Annonã itaq; vel vinũ emere p̄dicto mõ ex cupiditate oĩb⁹ illicitũ est. Raimũd⁹. Secus si aliq̄s ppt̄ necessitatẽ emat. ꝛ postea nõ idiget sicut credebat. hic põt licite vẽdere prout vendit cõiter in foro. licet vẽdat cari⁹ q̄ emerit. In hoc tñ p̄mo grau⁹ peccãt clerici q̄ laici. neutros tñ dico teneri hic ad restitutionẽ faciẽdã certe psone. s; debẽt erogare tale lucrũ in vsus paupu;. Põt enim emere si timet caristia in terra. ꝛ videt victualia extrahi de terra. dũ modo nõ vt cari⁹ vẽdat. s; ne gens fame peat exẽplo Joseph. U. Idẽ credo de illo q̄ emit annonã vel vinũ cã negociãdi dum tñ nõ ex cupiditate hoc faciat. sed vt lucro moderato sibi p̄uideat: maxie cũ aliud gen⁹ negociatiõis nõ nouit. nec al's h; vñ sustentet. Raimũdus. Illos ecõtra credo tanq̄ nephãdas beluas detestandos. q̄ ea intẽtiõe emũt aureos vel alias monetas vl' res venales ꝛ p̄cipue victualia. vt de talib⁹ caristiã idu͡cãt. Itẽ q̄ annonã veterẽ mutuãt vt recupent nouã: vsurã ↄmittunt: q2 meliorẽ rẽ recupare volunt. U. Istos nõ audeo cõdẽnare si ad hoc mutuẽt vt proximo subueniant: dũmodo nõ auferant ei libertatẽ liberãdi se interim soluendo veterẽ. vel si probabiliter dubitetur vtrum plus vel minus valitura sit tẽpore solutionis. alias verũ est q̃d dicit magister.

De Legibus vsuras pmittentib⁹ vtrũ teneat. C. CXIII.

Raimundus. Quid de legib⁹ q̄ pmittunt vsuras exigi: nunq̄d tenent. Breuiter dico q̄ nõ. q2 phibite sunt iure naturali. sed ↄtra tale ius nulla lex: nulla dispẽsatio põt admitti. Itẽ q2 par in parẽ nõ h; iperiũ. multominus minor in maiorẽ. ergo iperator terre nõ potuit cõdere legẽ cõtra iperatorẽ celi. Preterea dicit iperator q̄ sacre leges nõ dedignant imitari sacros canones specialiter in matrimonijs ꝛ vsuris. sed s̄m canones nõ possunt exigi. ergo nec s; leges. Itẽ dicit impator se amplecti q̃tuor ↄcilia vniuersalia a deo: vt p ea suis legib⁹ derogeť. sed in niceno cõcilio q̃d est vnũ ex illis q̃tuor vsure reprobanť: nõ est quo iudice repetantur. s. vsure q2 ibi respicit factũ ꝛ nõ ius. ille tñ leges que pmittũt vsuras exigi rõne interesse. vel rõne more. bone sunt ꝛ approbande. si sane intelligant. vt dixi supra ex codice li. iiij. Si vsure illicite solute sint in sortẽ ↄputent. si autẽ sors iã soluta erat: vsure ꝛ indebite repetẽtur. Ex pacto solute licet peti nõ poterãt. tñ repeti nõ possunt. nisi vltra modũ licitũ date sint. Usurarũ modus ex psonarũ delectu spectãdus est. Illustres enim triẽtes vsuras stipulari possunt. negociatores bisses. ceteri semisses. Ultra duplũ itra anni tẽpus vsure nulla occasiõe exigi possunt. etiam si pignora pro illicitis vsuris obstricta sint. Itẽ vsurarũ vsure nulla arte exigi possunt.

De Cõpellẽdis vsurarijs ad restitutionẽ. C. CXIIII.

Compelluntur vsurarij re stituere vsuras a iure: ꝛ a iudice. A iure: quia si sint publici vsurarij ipso iure sunt excõmunicati. quantũ ad tria. s. q̄ nõ debent recipi ad ↄmunionem altaris. nec eorũ oblationes. nec ipsi ad christianã sepulturam si in hoc peccato decesserint. A iudice: q2 põt quẽlibet vsurariũ cogere ad restituẽdas vsuras: si necesse fuerit etiã per maiorẽ excõicationẽ omni appella. remota. Itẽ q2 si vsurarius repetat ab illo vsuras: repellitur per exceptionẽ: donec ipse restituerit vsuras quas ab alijs male accepit. vel saltẽ fecerit posse suũ eisdẽ modis compelluntur heredes vsurariorũ siue sint filij siue extranei. In foro autẽ penitẽtiali indubitãter tenenť tam vsurarij q̄ heredes ad solidã restitutionẽ oĩum vsurarum quas illicite acceperũt. vel saltem posse suũ faciant: ꝛ doleãt de peccato. ꝛ quia nõ possunt plene restituere. ꝛ p̄ponãt in animo restituere si puenerint ad pinguiorem fortunam ꝛ semp pro posse nitanť. Ad hoc possunt etiã tales cõtriti ꝛ satisfacere nõn valẽtes postulare dilationẽ. vl' cause elemosyne sibi remissionem fieri ab eo cui tenetur restituere. ꝛ sic erũt in statu saluandorũ aliter non. Qualiter autẽ ꝛ inquantũ teneantur heredes: ꝛ etia; de forma restituẽdi similiter siue sit soluẽdo siue nõ vsurarius vel heres eius. Require per simile scilicet de rapi. Si clericus est vsurarius: vel heres vsurarij: ꝛ nõ vult satisfacere: ab officio suspẽdeť. et si emẽdare noluerit: deponeť. Porro in foro penitẽtiali pcedeť: vt supra dictũ est. ita tñ q̄ nõ de reb⁹ ecclie q̄ sunt paupib⁹ deputate: s; de suis h' faciat fidelit' iuxta posse: nisi q̃ten⁹ de pecunia illa vel alia q̃libet sua expẽderit i vtilitatẽ ecclie. U. Videť magister innuere q̄ cleric⁹ q̄ debet aliq̄d ex maleficio: nõ põt illud soluẽ de bonis ecclie sue. q̃d ego nõ credo: nisi tal' sit q̄ bona habeat p̄rimonialia: aut aliũde q̄ de ecclia acq̄sita. Al's credo q̄ de bonis ecclie sue i. de fructib⁹ quos legittime pcipit de ecclia sua: se liberare potest. Extra. v. de vsur. Alex. iij. Cogẽdi sunt vsurarij manifesti: vel his a quib⁹ extorserũt: vel eor; heredib⁹ vsuras restituere: vel his nõ superstitib⁹ pauperib⁹ erogare: si tñ habẽt vnde possint. alioquin eos nota paupertas excusat. Filij ad restituẽdas vsuras ea sunt distinctione cogẽdi qua parẽtes si viuerẽt cogerent. Idipsum etiã cõtra heredes extraneos credimus exercendũ.

De Rebus emptis: ꝛ pecunia vsuraria. C. CXV.

Possessiones vo q̄ de vsuris sunt cõparate debẽt vẽdi: ꝛ eor; p̄cia his a quib⁹ vsure sunt extorte restitui. Raimũ. Pone q̄ vsurari⁹ emit equũ vel prediũ de pecunia vsuraria: ꝛ donat rem illã alteri: postea efficiť non soluẽdo. Querit' vtrũ ille q̄ soluit vsuras: possit cũ effectu petere rem emptã de vsuris ab ipso possessore. ꝛ vtrũ ille in foro penitẽtiali teneať restituere. Videť q̄ nõ: q2 preciũ ex re furtiua redactũ nõ est furtiuũ. a simili res empta de pecunia vsuraria non est vitio vsure subiecta. Itẽ q2 s̄m regulã vitia psonalia nõ trãseũt ad successores. Ego tñ credo ↄtra cũ Ala. q̄ iste põt petere: ꝛ ille teneť restituere. Expsse eni dicit decr'. hec ex e. cũ tu. Succedit eni hic res loco p̄ecij: sic ecõuerso alibi. U. Ois ait Teneť restituere. h' credo verũ eẽ qñ habuit ex lucratiua cã rem emptã de pecunia vsuraria. Secus si emisisset: vel ex alia cã non lucratiua adeptus esset rem bona fide ab vsurario: nõ credẽs forte eũ eẽ vsurariũ: aut credẽs rem illatã eẽ emptã: nõ de pecunia vsuraria aut ipm vsurariũ habẽ al's vnde posset reddere vsuras. S; nũquid vir q̄ duxit vxorẽ raptoris vl' vsurarij filiã: põt accipe dotẽ de reb⁹ illis: cũ quicq̄d h; nõ sufficiat ad reddẽdũ q̃d rapuit vel habuit de vsura. Rñ. Lic; dos nõ pueniat ex cã lucratiua: sed recipiať pp̄ter onera mr̃imonij portãda. Si tñ marit⁹ sciẽs veritatẽ: aut crassa ductus ignorãtia ↄtraxit cũ hmõi filiã: nõ debet recipe dotẽ de rebus hmõi de equitate canonica: lic; de subtilitate iuris ciuil' aliter forte posset dici. Si aũt pbabili ignorãtia duct⁹ est: q2 credebat non esse vsurariũ: vel al's eẽ soluẽdo: põt dotẽ i solidũ recipe: lic; postmodũ sciat veritatẽ. In creditore aũt q̄ recipit q̃d sibi debeť a raptore vel ab vsurario: nõ distinguo: nisi q2 bona fide crediderit ei pecuniã: vt ex illa sibi cõmodũ suũ faceret: ꝛ in crastino forte ex ẽa se liberaret. Nõ est sile de marito q̃ntũ ad dotẽ: vt dictũ est: q2 socer dãdo dotẽ genero efficiť paupior: nisi q̃ten⁹ releuat ab onere alẽde filie. S; debitor nõ sit paupior recipiẽdo mutuũ a creditore: vel emptor aut vẽditor recipiẽdo rem: vel p̄eciũ rei vẽdite. Creditor ãt q̄ mala fide credidit pecuniam: puta ludẽti in alea: vel daturo meretrici: aut histrioni: vel al's dilapidãti bona sua: nõ debet hmõi debitũ recipe ex reb⁹ p̄dictis. Silr' nec ille q̄ ex cã lucratiua agit. Ceteri aũt oẽs quibus debeť ex reb⁹ hmõi: dum tñ rem furtiuã: vel raptã: aut vsurariã in ipsa specie nõ recipiãt: maxie s̄m illos q̄ dicũt q̄ i vsura nõ trãsferť dominiũ. Scdm etiã illos qui dicũt ↄ̃riũ: credo q̄ ipsa res vsuraria in specie non debet recipi in solidũ: q2 debitor q̄ eã dedit pro vsura potest eam abducere a creditore: si extat. nec posset creditor pro ea aliam ei soluere ipso inuito.

De Usuris contractis circa pignora. C. CXVI.

Circa pignora sepe oritur questio talis: Creditor accipit pecuniã: vult oẽs fructus perceptos bona fide deductis expẽsis computare in sortẽ. Sed si quid residuũ fuerit de sorte postulat debitorẽ compelli ad solutionẽ. Querit' vtrũ ad hoc cogẽdus sit debitor: vel nõ: vel q̄liter sit cõsulendũ creditori. Ad hoc credo plura auxilia sibi esse parata. Potest eni p actionẽ personalẽ petere corã iudice. Itẽ potest alij pignus sibi obligatũ impignorare. Itẽ potest vendere pignus etiã inuito ꝛ ↄtradicẽte debitore: nisi debitũ offerať. Circa vẽditionẽ tñ est adhibẽda distinctio: quia aut certa pacta fuerũt inter creditorẽ ꝛ debitorẽ firmata super vẽditione pignoris in certo tpe vel loco: vel certe psone speciali modo faciẽda: aut nullo modo faciẽda: aut nihil sup hoc conuenit inter eos. In primo casu debet credi tor p̄rius notificare debitori. ꝛ postea poterit vẽdẽ s̄m formã conuẽtam. In secũdo videlicet cũ pactũ fuit appositũ ne
nemientẽ: ꝛ non aliter. In secũdo videlicet cũ pactũ fuit appositũ ne

venderet. etiā tūc nō pōt vendere. sed debet prius ter denūciare debitori vt soluat: si cessauerit: poterit postea vendere. aliter si ante trinā denūciationē vēderet furti teneret᷑. In tertio vō. s. cū nihil cōuenit. sufficit vna denūciatio. ⁊ postea elapso biēnio poterit fieri venditio. Pōt etiā cogi ꝑ ecclesiā supradictis modis. si est de foro suo vel ꝗcunqꝫ sit in modū denūciatiōis rōne peccati vel in modū recōuentiōis. V. Qñ creditor trahit debitorē in iudicio sup aliq̄ re corā ecclesiastico iudice. q̄r tūc debitor cōuentꝰ pōt creditorē recōuenire corā eo iudice. Bene dicit rōne peccati ꝓpter qđ ecclesia pōt de oībus causis cognoscere ꝑ modū denūciatiōis. ⁊ compellere ad agendā penitētiā. Raimū. Et si forte post inceptā causā vellet debitor desistere. videt᷑ ꝙ ad petitionē creditoris posset eū cogere iudex ecclesiasticus. vt respōderet ei corā eo vel satisfaceret. Sepe enī iudex pōt ⁊ debet iudicare indirecte ⁊ occasione alterius questionis mote corā eo de re de qua alias nō posset.

¶ Adhuc de eodem. C. CXVII.

Item nota ꝙ creditor pōt exigere vel cōpensare nō solū expēsas q̄s fecit colligēdo fructus sed etiā q̄s fecit bona fide circa rem pignoratā. Itē si casu fortuito vel sine culpa sua res ꝑijt vel deteriorata est: nō tenet᷑ creditor. sed si dolo vel culpa sua tenet᷑. Itē si vendito pignore bona fide creditor minꝰ accepit q̄ꝫ erat in sorte: pōt agere ad residuū. Si vō plus tenet᷑ restituere debitori. Itē nota ꝙ sicut pōt agere debitor cōtra creditorē vel ecōuerso. ita ⁊ heres debitoris cōtra creditorē vel cōtra heredē eius ⁊ ecōuerso. Et si forte creditor vł heres eius rem sibi obligatā alteri īpignorauit. vel alio quoqꝫ mō in aliū trāstulit. possessor tenet᷑ ꝯputare in sortē nō solū fructꝰ quos ipse ꝑcepit. sed etiā oēs quos ⁊ anteriores ꝑceperāt a tpe primi cōtractꝰ. Ipsa eniꝫ fructuū ꝑceptio ipso facto attenuat sortē. Itē extra vbi supra. de vsuris. Alexāder. iij. In cōcilio turoñ. Nullus cōstitutus in clero aliqđ genus vsure exercere ꝑsumat. Et si q̄s alicuius possessionē data pecunia sub hac specie in pignus accepit. si sortē suā deductis expēsis de fructibꝰ iam ꝑcepit. absolute possessionē restituat debitori. Si vero aliq̄d minus hꝫ: eo recepto possessio ad dñm reuertat᷑. Qđ si post huiusmōi ꝯstitutū in clero quisq̄ꝫ vsurarū lucris insistat. ecclesiastici officij periculū patiat᷑. nisi forte ecclesie beneficiū fuerit qđ redimēdū ei. ⁊ hoc mō de manu laici videat᷑. Itē eos q̄ de possessionibꝰ vel arboribꝰ q̄s tenere in pignore noscūtur: sortē deductis expēsis receperūt. ad eadē pignora restituēda sine vsuraꝝ exactiōe ecclesiastica dis. cōpellas. Si terrā titulo pignoris detinetis. ⁊ de fructibus eius sortē recepistis. predictā terrā clerico memorato reddat: nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri

¶ De Cōmunitatibus in vsura. C. CXVIII.

Raimundus. Quid de cōitatibus quarūdaꝫ ciuitatū que dant pecuniā ad vsurā. maxime in lōbardia. nunq̄d oēs ciues sunt vsurarij ꝓpter hoc. ⁊ ꝑ ꝯsequēs in statu dānandoꝝ. Respōdeo sic: oēs quoꝝ auctoritate fit vel ꝯsensu. V. Quid de regibus ⁊ ꝑncipibꝰ q̄ ꝯpellūt ad reddēdū vsuras. Rñdeo: ꝙ tenent᷑ ad restitutionē etiā si nihil ad eos inde ꝑuenerit. Quid de regibꝰ ⁊ ꝑncipibꝰ q̄ a iudeis multa recipiūt: cū tñ sciāt eos nihil habere nisi de vsura. ⁊ ꝙ bona q̄ possidēt nō sufficerēt ad restitutionē. Rñdeo: tenent᷑ ad restitutionē taliter ꝑceptorū: si ex cā lucratiua ea ꝑceperūt. Si autē non ex lucratiua possunt accipe qđ sibi debetur sicut ⁊ alij creditores. De seruientibus autē vsurariorū: credo ꝙ possint accipere mercedeꝫ suam de rebus huiusmodi si seruiant eis in licitis ⁊ honestis aut necessarijs. quia vtilitas quam consequuntur huiusmodi vsurarij ex operibus huiusmodi seruiētium compensatur cū mercede quam dant seruientibus illis: nec possunt dici pauperiores propter mercedem datam: cum loco mercedis habeāt commodum operarum. Si autem in ihonestis aut illicitis non credo ꝙ debeant recipere mercedem de rebus huiusmodi. Idem etiam indicandum est de cultoribus prediorum vsurariorum. ⁊ de alijs mercennarijs eorundem.

¶ Adhuc de eodem. C. CXIX.

Raimundus. Quod autē dictū est de cōitatibus pecuniā ad vsuram ꝑstātibꝰ: ꝙ oēs sūt vsurarij quorū auctoritate vel cōsensu fit. dico ⁊ idē si collegiū aliqđ accipit pignus in casu non cōcesso. V. Sed nunq̄d singuli de collegio tenent᷑ in soliduꝫ restituere: qđ collegiū habuit ex vsura. Rñdeo. licet vsurarij sint (vt dicit magister) illi quorū auctoritate ⁊ ꝯsensu talia fiunt: non credo tamen ꝙ tenent᷑ ad restitutionē nisi q̄ntū ad eos ꝑuenerit de vsura vel quantum releuati sunt ab expensis quas fecissent de suo in

sustinēdis ꝯteribꝰ cōicatis: nisi forte prestiterint auctoritatē cōpellendo aut precipiēdo cōitati taliter fenerari: q̄ al's nō eēt factura h̄. In h̄ casu credo eos teneri in solidū. Quid de illo q̄ cōsulit alicui vt feneret᷑. Itē q̄d de illo q̄ dat amico suo vel cōsanguineo pecuniā vel cōmodat gratis vt ex ea feneret᷑. Itē q̄d de eo q̄ contrahit societatē cū alio ad fenus exercēdū. Itē q̄d de eo q̄ dat vsurario mutuā pecuniā ad participationē lucri vsurarū. Nunq̄d in his oībꝰ casibꝰ tenent᷑ in solidū q̄ h̄ faciūt: an tm̄ de eo qđ ad eos ꝑuenit de vsura. Rñdeo sm̄ quosdā tales q̄ inducūt alios ad fenerādū: al's nō feneraturos: tenent᷑ in solidū. Si aūt al's erāt feneraturi: nō tenent᷑ nisi quātū ad eos ꝑuenerit. Ego credo sine preiudicio: ꝙ in neutro casu tenent᷑: nisi inq̄ntū ad eos ꝑuenerint hi q̄ taliter inducūt alios ad fenerādū. ⁊ melior est ꝯdictio taliū in h̄ casu q̄ꝫ in rapina vł furto: vbi q̄ prestant auctoritatē tenent᷑ ad restitutionē: etiā cum nihil ad eos ꝑuenerit de maleficio. Et h̄ ideo: q̄r rapina vel furtū cōtra volūtatē dñi fit q̄ patit᷑ damnū. sꝫ vsura de volūtate dñi ꝑuenit ad creditorē nec inuenio iura dare actionē debitori ꝯtra hmōi inductores ad repetēdū vsuras ab eis: q̄s ipsi debitores soluēt vsurarijs: vel taliter inducti ꝑ alios: cū ad inducētes nihil ꝑuenerit de vsura. sicut dant iura actionē cōtra illos quoꝝ opere: vel cōsilio: vel ministerio furta fiunt ⁊ rapine: licꝫ nihil ad eos peruenerit.

¶ Utrū A christianis liceat iudeis vsuras exigere. C. CXX.

Raimundus. Itē nūquid iudeus pōt exigere vsurā a christianis: aut nunq̄d christiani a iudeis: vel paganis: vel ceteris hostibus fidei christiane. Ad primū rñdeo: ꝙ peccat iudeus mortaliter: ⁊ ad relaxandas vsuras christianis pōt cōpelli ab ecclesia indirecte. s. ꝑ subtractionē cōionis christianoꝝ. vel saltē cōpellēdi sunt a principibꝰ christianis: ⁊ ab ecclesia predicto modo: vt non exigāt imoderatas vsuras. At vō expsse videt᷑ sentire Ambro. ꝙ licite a talibꝰ hostibꝰ possunt exigere vsuras christiani. Gratianꝰ Cā. xiiij. q. iiij. Nā a quo vsure exigēde sint Ambro. testat᷑ dicens: Ab illo exige vsurā: cui merito nocere desideras: cui iure inferunt᷑ arma. Huic legittime auferunt᷑ vsure: quē bello vincere non potes. Ab h̄ vsurā exige: quē non sit crimen occidere: sine ferro dimicat q̄ vsuras flagitat. ergo vbi ius belli: ibi ius vsure. Raimū. Sup hac auctoritate sunt opiniones varie. Dicūt enī q̄dā ꝙ loquit᷑ sm̄ antiq̄ tpa: q̄n ꝑmissū erat iudeis ī lege accipe vsuras ab alienigenis: iuxta illud Nō feneraberis frī tuo: sꝫ alieno. Alij intelligūt ⁊ exponūt de iudeo: ab illo. s. iudeo. vsurā. i. magnā pēsionē ⁊c̃. Alij intelligūt de paganis ⁊ hostibꝰ reipublice: sicut lr̄a plane sonat. talibꝰ enī ⁊ apte et ꝑ insidias: ⁊ oībus modis pñt tanq̄ꝫ indignis auferri q̄ male detinent. Secus de iudeis: q̄r illi serui nr̄i sunt: ⁊ parati seruire nobis. Alij dicūt: quoꝝ opinio cōior est: ꝙ a nullo hoīe christiano: iudeo: pagano: vel alio licet exigere vsuras. Et exponūt lr̄am negatiue sic: Ab illo exige vsurā: cui tu quicūqꝫ sis merito nocē desideras. sꝫ nulli merito debes desiderare nocere: ergo a nullo debes vsuras exigē. Extra. v. de vsuris Innocē. iij. Iudeos ad remittēdas vsuras christianis ꝑ ꝑncipes ⁊ potestates cōpelli precipimꝰ seculares. Idē in ge. ꝯcil. Quāto amplius christiana religio ab exactiōe cōpescit᷑ vsurarū: tāto grauiꝰ sup his iudeoꝝ ꝑfidia insolescit. Itaqꝫ statuimꝰ vt si deceтero iudei a christianis graues imoderatasue vsuras extorserint: christianoꝝ eis participiū subtrahat᷑: donec de imoderato grauamine satisfecerint cōpetēter. Principibꝰ aūt iniūgimꝰ: vt ꝓpter h̄ nō sint christianis infesti: sꝫ potiꝰ a tāto grauamie iudeos ꝯhibere.

¶ Utrum Usuram ab vsurario acceptam teneatur quis ei restituere. C. CXXI.

Raimūdus. Sed pone ꝙ christianꝰ accepit vsuras a iudeo cui restituet: videt᷑ ꝙ iudeo ꝑ ea q̄ dicta sunt supra. Ita tñ si ipse restituat oēs vsuras q̄s accepit. qđ nisi velit facē: saniꝰ christiano ꝯsulo: ꝙ cū auctoritate ecclīe restituat noīe iudei illis christianis: a quibꝰ ipse iudeus exegerat vsuras. ⁊ notificet hoc iudeo: vt sciat se liberatum ab illis christianis ꝑ istius solutionē. nec poterit ab eo repeti: cū vtiliter gesserit negociū ipsius iudei. ⁊ ideo velit nolit: tenet᷑ habere ratū. Sed nūquid idem christiano? Satis credo ꝙ sic. Uerūtñ in vtroqꝫ casu liberat᷑ iste christianꝰ restituendo vsuras illi a quo accepit: siue iste sit iudeus siue christianꝰ. Salubriꝰ tñ ē ꝑmo dictū. s. vt soluat illis quibus iste tenet᷑: deponat pecuniā in ede sacra: vel alio tuto loco. Silr̄ cū auctoritate ecclesie: vt cū iste satisfecerit recipiet eam. V. Hoc inquā est salubrius quando factū est occultum: ⁊ non timent scandalū nec periculū taliter soluētis. Al's sufficit ꝙ fiat restitutio illi a quo sunt recepte vsure. Raimundus. Sed quid si scitur ꝑsona cui est restitutio facienda: sed tñ est absens in remotis partibus

vel nescitur in quo loco sit. Ad hoc dico q cum nescitur vbi sit: det paupib⁹ cū auctoritate ecclesie. si aūt scit mittat ei si aliquo mō pōt fideliter ⁊ secure. si nō pōt det pauperib⁹. vt supra cū auctoritate ecclesie. Uuilh. Qs ait: mittat ei. hoc semp est cū cōmode fieri pōt pensande sunt tñ circunstātie. s. quātitas rei debite. ⁊ remotio loci. ⁊ expēse loci q̄ fierēt mittēdo. ⁊ paupertas vel diuitie illius cui faciēda est restitutio. qꝛ tā modica posset esse rei sūma. ⁊ tāte expēse q̄ fierēt in mittēdo. ⁊ tā diues ille cui faciēda ē restitutio q nullo mō deberet velle ꝑ re tā modica ꝓximū tm̄ grauari. ⁊ tūc nō opoꝛtet q mittat. ⁊ in talibus ad arbitriū boni viri recurrendū est.

¶ Utrū Usurarius teneat oīa de vsura acq̄sita restituē. C. CXXII.

Item quero vtrū vsurarius teneat restituere non solū pecuniā vsurariā. sꝫ etiā quicq̄d cū ipsa lucrat⁹ est. ⁊ fruct⁹ ꝑceptos ex re empta de pecunia fune hzi. Ad hoc dicūt quidā q sic. q ex radice corrupta ꝓcedūt corrupta sunt. Difficile eni est. vt ait Leo. vt bono peragant exitu q̄ mala sunt inchoata principio. Ambro. si qs vsurā accipit: rapinā facit. Et Hiero. Usuras querere vel fraudare aut rape nihil interest. Sꝫ in rapina ⁊ furto videt ad ista teneri ergo ⁊ in vsura. Uerū qui qui nimis emungit: sanguinē elicit. Dicamus cum alijs q teneatur vsurarius restituere quicq̄d vltra soꝛtē accepit a debitoꝛe occasione soꝛtis pacto ꝓcedēte vel intētiōe coꝛrupta. Uuilh. Quicq̄d inq̄ sic recepit a debitoꝛe aut etiā de re debitoꝛis habita ꝑ vsuraꝫ. Unde si habuit de vsura terrā vel pecus. q̄cq̄d de nālib⁹ fructib⁹ ipsi⁹ terre vel pecoꝛis habuit. ⁊ pēsionē aut mercedē terre vel pecoꝛis si ea locauit restituere tenet. Credo etiā q restituere teneat ei dāna q̄ ꝓpter solutionē vsure passus ē: vt si domū suā vel ꝑdiū opoꝛtuit ꝓpter hoc distrahere viliori ꝑcio q̄s valeāt ⁊ aliā domū cōducere ad vsum suū aut si opoꝛtuit eū accipe ad vsurā ab alio vsurario ꝓpter vsuras predictas soluēdas. Si aūt ex pecunia vsuraria negociat⁹ est ⁊ lucrat⁹ aut emit inde ꝑdiū ⁊ fruct⁹ ꝑcepit. nec lucrū nec fruct⁹ hmōi tenet restituere. Idē etiā credo de lucro habito de furtiua vel rapta ꝑ negociationē aut ꝑ cōparationē reddit⁹ vel ꝑdij factā de re hmōi furtiua aut rapta. Raimūdus. Expēsas tñ pōt deducere ⁊ foꝛte opas suas moderatas: vt in his etiam agat cū eo mitius q̄s cū fure vel raptoꝛe. Guilh. Quia fur ⁊ raptoꝛ nō deducūt expensas nec opas suas. qd tñ intelligo si agat in foꝛma iudicij. in foro aūt penitētiali nō credo hūc rigoꝛē esse seruādū. iniquū eni esset aliquē locupletari cū dāno alterius postq̄s ei plene satis actū eēt de dāno illato. Raimundus Cōsulo aūt vt satisfacto de vsuris petat venia ad cautelā de debito re qꝛ foꝛte ꝑter ꝑmissa esset ei aliqd vltra restituēdū. In sūma nota q vxoꝛ vsurarij ⁊ familie debent ꝓcedere sicut vxoꝛ ⁊ familia raptoꝛis. Req̄re supra capitulo de rapina. Uuilh. Intellige de familia nō mercēnaria. de mercēnarijs eni locātibus opas suas: tene qd dictū est supra. s. q possunt accipere qd sibi debet de reb⁹ vsurarij.

¶ Utrū sub alieno noīe liceat vsuras accipe. C. CXXIII.

Raimūdus. Itē nota q sicut ꝓhibet aliqs accipe vsuras noīe suo ita ⁊ alieno. Uuilh. Quid de seruiētib⁹ vsurarioꝝ q̄ numerant pecuniā ꝑ dn̄is suis ad vsurā. ⁊ vsuras accipiūt ad op⁹ eoꝝ ⁊ de mādato eoꝝ. nunq̄d tenent ad restitutionē cū nihil ad eos inde puenerit. Rn̄deo. nō credo q teneant ꝑsertim si ijdem vsurarij ꝑ seipos vl' ꝑ alios ministros hmōi vsuras exercēt q̄uis nō ꝑ istos. Raimūdus. Deniq: si qs vsuras accepit alieno noīe siue sit tutoꝛ siue curatoꝛ vel q̄cūq alius tenet ad restitutionē. si ille cuius noīe accepit vl' nō est soluēdo. vel nō vult restituere. Nā ⁊ faciētes ⁊ cōsentiētes par pena cōstringit. Uuilh. De tutoꝛe ⁊ curatoꝛe ꝑ eo q ꝑstāt auctoꝛitatē talib⁹ cōtractib⁹. ⁊ illi quoq tutelā gerūt vel curāt ꝑ se nō eēnt talia facturi: pōt cōcedi qd dicit magister. de alijs aūt q̄ nudum prebēt ministeriū: dic sicut dictū est de seruiētib⁹ vsurarioꝝ.

¶ De Repetendis vsuris. C. CXXIIII.

Raimundus. Patet ex premissis q debitoꝛ nō tenet soluere vsuras. ⁊ si soluit potest repetere. Sed quid si iurauit se soluturū: nunq̄d tenet soluere. Dic q potest si vult debitoꝛ denunciare ecclesie: vt compellat ipsum vsurarium per cen. eccle. ad relaxādum ipsum iuramentum. Si per hanc viam non vult procedere debet persoluere vt satisfaciat deo ⁊ iuramēto. ⁊ postea poterit repetere. Quid si iurauit q solueret vsuras ⁊ non peteret. dico q nō repetet directe propter vim iuramenti. sꝫ indirecte bene repetet. s. denunciando ecclesie crimen illius vt compellatur ad penitentiam. quam non potest agere nisi restituat. Si vero iurauerit etiam q nō denūciaret: nō tenet in hac parte iuramentū: cū sit illicitū vīputa cōtra salutem ꝓximi. vnde non obstante iuramento potest ꝓcedere in modum denūciatiōis. ⁊ ita occurrit fraudib⁹ vsurarioꝝ. Extra. ij. de iureiu. Grego. iij. Mandam⁹ quaten⁹. Creditoꝛes ad iuramēta sua per vsuris sibi soluendis prestita relaxanda ecclesiastica dist. cogatis. Alex. iij. vigilian. epo. Debitoꝛes ad soluēdas vsuras in quib⁹ se obligauerāt cogi nō debent. si vo de ipsoꝝ solutiōe iurauerint. cogendi sunt dn̄o reddere iuramentū. ⁊ cum vsure solute fuerint. creditoꝛes ad eas restituēdas sunt ecclesiastica seueritate si necesse fuerit cōpellendi. Inno. iij. Cū. J. ⁊ B. Petro vsuras nō modicas ꝑsoluissent. iuramento firmauerunt: q nec ꝑ se nec aliū predictas vsuras repeterent. nec apud ecclesiasticū iudicem seu etiam secularē sup his deponerent questionē. cūq creditoꝛ cōdiderit testamentum suis precepit heredib⁹. vt omnib⁹ qui ꝓbarent se dedisse vsuras eidem ipsas restituere ꝓcurarent. Unde predicti. J. ⁊ B. vsuras repetere non attentarent ꝓpter hmōi iuramentū ⁊ heredes predicti pe. eis negligunt satisfacere de vsuris. Man. qua. sub pena excōicationis publice in ecclesia ꝓponi facias vel ꝓponas. vt q̄ sup hoc nouerint veritatē ꝓcedant ad testimoniū ꝓferendū. etiā si ꝑ dicta testiū vel alia documēta tibi cōstiterit de premissis. heredes illi⁹ vt vsuras q̄s a predict[is] pat eoꝝ accepit restituāt vniuersas eccle. cen. cōpellas Extra. de vsuris. Inno. iij. Iudeos ad remittendas chꝛistianis vsuras ꝑ principes ⁊ ꝑtātes cōpelli precipim⁹ seculares. Itē in generali cōcil. Quanto amplius chꝛistiana religio ab exactione cōpescit vsurarū: tanto graui⁹ sup his iudeoꝝ ꝑfidia insolescit. itaq statuimus vt si decetero iudei a chꝛistianis graues īmoderatasue vsuras extoꝛserint: chꝛistianoꝝ eis participium subtrahat. donec de īmoderato grauamine satisfecerint competenter. principibus autem iniungimus vt propter hoc non chꝛistianis infesti. sed potius a tanto grauamine studeant iudeos cohibere.

¶ De Negocijs secularibus licitis ⁊ illicitis. C. CXXV.

Raimundus. Dicto de vsuris subiciamus tractatū de secularib⁹ negocijs. quoꝝ q̄dā īhonesta sꝫ sui nā. sicut oīa que sine pctō exerceri non pñt. vt cōtus vsurarū symonie ⁊ siles. Ista oībus sꝫ ꝓhibita indistincte tam clericis q̄s laicis cuiuscunq sexus sint vel cōdictōis vel etatis. dūmodo sint doli capaces. Alia nō sunt īhonesta sui nā. sꝫ ex cā vel ex tpe vel ex ꝑsona vel ex loco. vt emptio vēditio: locatio cōductio ⁊ similes cōtractus silr. ⁊ quasi cōtractus. vt tutela cura negocioꝝ gest. iudiciū ⁊ silia. Et breuit' in hoc cōcludit oīuꝫ exercitia artiū mechanicaꝝ vt artis textoꝛie: sutoꝛie ⁊ similiū que necessarie sunt vsui humano. Ex cā sunt hec inhonesta: qñ fiūt cū intentiōe coꝛrupta: videlicet ꝓpter cupiditatē vel aliū malū finem. ⁊ sm hoc ꝓhibita sunt oib⁹ indifferēter. primo in decalogo: Nō cōcupisces rem ꝓximi tui. Uuilh. Hic appellat cupiditas improba volūtas habēdi diuitias tpales nō ad vsum necessariū aut vtilitatē sed ad curiositatē. vt. s. anim⁹ delectet in talibus sicut delectat pica vel cornicula in nūmis quos reptos abscōdit. Raimūdus. Porro ex causa sunt hec honesta. qñ fiunt cū recta intentiōe. videlicet vt possit de suo laboꝛe quis sibi ⁊ sue familie in necessarijs prouidere. Itē vt possit hospitalitatē tenē. ac cetera mīe opa exercē. Ex tpe sꝫ hec inhōesta si fiant festiuo ⁊ feriato. Similit' ⁊ iudicia si exerceant in tenebꝛis: qꝛ qui male agit odit lucē. Ex loco dicunt inhonesta: quando in lupanari vel alio loco vili vel inhonesto talia tractantur ⁊ maxime si iudicia in talib⁹ locis tractent. Item qꝛ locus est solitarius vel aliter suspectus. In talib⁹ eni latibulis solēt cōmitti adulteria ⁊ doceri heretice prauitates ⁊ silia. Dicunt etiaꝫ inhonesta ex loco ꝓpter ipsius excellentiā puta qꝛ in ecclesia talia fiunt. que teste veritate non debet esse domus negociationis sed oꝛationis.

¶ De Illis q̄ ꝓhibita sunt clericis ⁊ religiosis. C. CXXVI.

Ex persona vero sunt hec inhonesta. qꝛ clerici sunt vel religiose ꝑsone q̄ hmōi exercēt. talib⁹ eni regulariter sunt ꝓhibita hec negocia. Apls. Nemo militās deo ⁊c. Itē ps. Qm̄ non cognoui negociatiōes intro. in po. do. Ex. iij. Ne cler. vel mo. se. ne. se. imis. Ex cōcil. magunt. Multa sꝫ negocia secularia: de qb⁹ pauca ꝑstringam⁹ ad q̄ ptinet oīs carnal' cōcupia. q̄cq̄d plus iusto appetit hō turpe lucꝝ est. Mūera iniusta accipe vel etiā dare ꝑ quolibet seculari cāsu. Precio aliquē cōducere cōtentiōes: lites vel rixas amare. In placitis secularibus disputare excepta defensione oꝛphanoꝝ vel viduarum. Conductoꝛes vel procuratoꝛes esse rerū seculariū. Turpis verbi vel facti esse ioculatoꝛē vel iocuꝫ seculare diligere. Aleas amare. Oꝛnamentū inconueniēs ꝓposito suo querere. Uiuere in delitijs. Gulam ⁊ ebꝛietatem sequi. Pondera iniusta vel mensuras habere. Negocium iniustuꝫ exercere Nec tñ iustum negocium inter-

dicendū est propter necessitates diuersas. qr legimus sanctos apostolos negociatos fuisse. ꝛ in regula benedicti precipit̄ puideri: per quorū manus negocia monasterij pcurent. Canes vel aues seq̄ ad venādū. ꝛ oib⁹ q̄buslibet causis suspitiis interesse. Ecce talia ꝛ his similia ministris altaris dn̄i. necnō ꝛ monachis oino iterdicimus: de q̄b⁹ ait Apl's. Nemo militās deo iplicat se secularib⁹ negocijs ꝛc.

Alex. iij. Prohibemus ne causa lucri monachi vel clerici negocientur. ꝛ ne monachi a clericis vel a laicis suo noīe firmas habeant. neq̄ laici ecclesias ad firmas teneant.

¶ De Casib⁹ in quib⁹ eis pmissa sunt. C. CXXVII.

Raimundus. Casus tn̄ sunt q̄ttuor. in quibus clerici possunt hmōi negocia tractare. Primus qr si habēt administratiōes possunt ventilare causas ꝛ iudicare inter subditos: presertim inter clericos ꝛ iter rusticos suos. Quidā tn̄ nō admittūt hoc q̄ possit inter laicos cognoscere iudex ecclesiasticus. Secūdus casus ē cū iudex secularis negligit facere iustitiā de subditis suis. tunc enī pōt iudex ecclesiasticus cōpellere illū p sniam excōicatiōis ad tenēdā iustitiā: vel supplere defectū eius. hoc tn̄ nō itelligas de causis sanguinis. qr ille penitus sunt clericis iterdicte. Tertius casus est: qr clerici monachi ꝛ alie ecclesiastice psone tenent̄ suscipe tutelā miserabiliū psonaꝝ. ꝛ hoc ē puilegiū clericoꝝ. q̄ pn̄t alicui succedere abintestato. cuius tutelā vel curā suscipe nō tenent̄. In laicis autē secus est.

Uuilh. Quia laici tenent̄ eoꝝ tutelā suscipe quib⁹ debēt abītestato succedere. Raimūdus. Epi vel monachi videt̄ q̄ nō possint etiam si velint suscipe legitimā tutelā. Autē. de sactis. epis. §. ideo amabiles. Uel dic q̄ illi autētico derogat̄ p canonē illū: puenit di. lxxxvi. in h̄ adiecto: q̄ monachi possint de licētia abbatis hmōi tutelas suscipe al's nō tutelā tn̄ testamētariā vel datiuā nullo mō pn̄t recipere. ꝛ ita pn̄t intelligi iura ↄtraria. Qđ aūt diri de monachis itelligo ꝛ de canonicis regularib⁹ ꝛ alijs psonis religiosis. Uuilh. Nota q̄ tutela durat vsq̄ ad. xiiij. annum pupilli: ꝛ inde incipit cura durans vsq̄ ad. xv. Nota q̄ triplex est tutela. Testamētaria: qn̄ pater in testamēto dat tutorē filio suo. Itē legitima que defert̄ a lege sm quā cū nullus datus ē tutor in testamēto suo. q̄ pmo loco d3 ei succedere ab intestato: tenet̄ suscipe tutelā huius. Itē datiua: que dat̄ a iudice: qn̄ nullo tutore dato in testamēto: ꝛ nullus existētib⁹ consanguineis vel idoneis: de officio suo dat tutorē. Raimun. Quartus casus est si clericus idigeat. tūc enī potest recipere possessiōes excolēdas ad firmā sine cōducere. vel etiā artificio suo hōesto acquirere sibi victu3. dum tamen occasione huiusmodi passionis vel artificio non desit diuinis obsequijs. Itē qđ dictū est supra. q̄ non licet clerico emere vilius vt vendat carius. ita intelligas si eius intentio est vt vendat carius in eadē forma. Sed vt vēdat carius mutata forma bene potest. puta, emit tabulas vt faceret scriniū. vel chartas vt scriberet libros. vel linū vt faceret rhetia ꝛ similia. potest etiā pullu3 emere ꝛ illū educatū ꝛ opera sua melioratū carius vendere. quia talis questus ex artificio intelligitur prouenire. Uuilhelmus. Nunquid possunt oues tradere ad cremenū. Respondeo si habeant eas de decimis suis vel de successiōe parētū vel aliunde sibi datas: possunt. dū tamen nullo cōtractu siue sit societatis siue locationis ꝛ cōductiōis caueāt a ↄdictionib⁹ ꝛ pactis illicitis si etiā habeāt multa pascua ꝛ emāt pascua vt pascant̄ ibi. ꝛ si h̄ faciant ad necessariā sustentationē suā ꝛ suoꝝ ꝛ alimētū pauperu3 nō credo q̄ peccent. Si aūt huiusmodi pecora emāt ad h̄ vt tradāt ad cremētū vel vt aliq̄d agant in fraudem negociationis: illicitum est.

¶ De Publicis officijs q̄ eis interdicta sunt. C. CXXVIII.

Raimūdus. Hec etiam diligenter nota q̄ officium tabellionatus est clericis in sacris ordinibus constitutis penitus interdictu3. ꝛ ad illud dimittendū si habeant sunt per subtractionē beneficij appellatiōe postposita cōpellendi. Idē dico si sint in minoribus ordinib⁹. ꝛ habēt sufficiētia beneficia. Uuilh. Tabellio est publica psona habēs officiū scribēdi instrumēta cōfecta sup cōtractibus aut alijs reb⁹ ad faciēdā fidē sup eisdē. Extra. iij. ne cle. vel mo. se. ne. se im. Greg. papa. Sacerdotib⁹ ꝛ clericis tuis denūcies publice ne ministri laicorum fiant. nec in rebus eoru3 procuratores existant quod si postmodū facere presumpserint: ꝛ occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraudē indignum est eis ab ecclesia subueniri per quos constat in ecclesia generari scandalum. Alexā. iij. in cōcil. laterañ. Sed nec procuratiōes villarū vt iurisdictiōes seculares sub aliq̄b⁹ principib⁹ ꝛ secularib⁹ viris vt iustitiarius eoꝝ fiat. clericoꝝ quisq̄ exercere psumat. Idē cantuar̄. epo. ex tol. cōcilio. Clericis in sacris ordinib⁹ ↄstitutis: iudicium sanguinis agitare non licet. Unde phibemus ne aut per se truncationes membroꝝ faciant: aut iudicent inferendas: qđ si quis tale fecerit honore priuet̄ ꝛ loco. Inno. iij. In ↄcil. generali Sentētiā sanguinis nullus clericus dictet aut pferat. s3 nec sanguinis vindictā exerceat. aut vbi exerceat̄ intersit. nec quisq̄ clericus literas dictet aut scribat p vindicta sanguinis destinādas. nec vllam cyrurgie artē exerceat que adustionē ꝛ incisionē inducat. Raimundus. Pena illoꝝ que ↄtra formā pdictaꝝ secularib⁹ negocijs se immiscent: est depositio si fuerint clerici ꝛ incorrigibiles. Itē si fuerint p moniti ab epo ꝛ nō cessauerint: priuant̄ puilegio clericali. Et sic pōt intelligi illud extra. ne cle. vl' mona. c. ij. Ita tn̄ q̄ religiosi in talibus districti⁹ q̄ clerici puniant̄. In foro aūt penitentiali debet eis iniungi. vt quicq̄d ↄtra formam predictā lucrati sunt: studeant dispendere in vsus pauperū. Uuilh. De ↄcilio credo h̄ verū esse non de necessitate si hmōi persone indigeant. aut grauentur hmōi erogatiōe.

¶ De Negocijs vel officijs laicorum qui mendacijs abundant. C. CXXIX.

Raimundus. Quid faciet iudex penitētialis de mercatoribus pelliparijs ꝛ filib⁹ qui de lōga nō dico ↄsuetudine s3 corrupte la. nec emere sciūt nec vendere absq̄ mendacijs ꝛ iuramētis incautis. nec nō ꝛ iterdū piurijs. ꝛ breuiter mētiunt̄ simplicib⁹ rem vilē vel corruptā p̄ciosam eē. ꝛ in hūc modū exercēt p magna pte q̄cq̄d doli ꝛ fraudis excogitari pōt. Ad h̄ dico q̄ quotiēs sciēt ꝛ cā decipiēdi primū peierat vel mētit̄: peccat mortalit̄. ꝛ tenet̄ ad restitutionē (in q̄tū decepit primū) illi eidē decepto faciēdā si scit vel pōt vel heredi ei⁹. vel si nescit psonā vel nō pōt: pcedat. vt diri supra de vsuris. Si aūt ignorant̄ dicit falsu3 credēs se dicere verū. vel etiā scienter. s3 intēdit ꝛ scit p mēdaciū illud sibi pdesse. vt sic se seruet indēnem. ꝛ priori nō obesse. qr nō decipit eū in re vnā p alia vēdendo nec in valore rei qr nō vēdit ei vltra debitū valorē. tale mēdaciū pōt dici veniale. Si vō iurat vel peierat dicas eū peccare mortalit̄ vel venialit̄ sm distin. positā supra. de iuramēto ꝛ piurio. Itē debēt tales etiā pter restitutionē induci ad largas elemosynas faciēdas p animab⁹ illoꝝ de quoꝝ iure l3 ignorant̄ aliqua habuerūt. Quedā enī sunt que vix pn̄t fieri sine aliquo pctō. vt cura rei familiar. militia. mercatio pcuratio. administratio. De pnīa. di. v. Leo papa. Penitenti vtilius est. dispēdia pati: q̄ piculis negociatōis astringi. qr difficile est int̄ ementi vēdentisq̄ cōmerciū nō iteruenire pctm̄. Idē Cōtrariū est oino ecclesiasticis regulis post pnīe actionē redire ad militiā secularē cū apl's dicat. Nemo militās deo implicat se secularibus negocijs. vn̄ nō est libera a laqueis dyaboli q̄ se militie mūdane voluerit implicare. Item Grego. in homel. xxiiij. Negociu3 quod ante conuersionem sine peccato extitit: hoc vel post conuersionem culpa repetere nō fuit. Sūt enī pluraq̄ negocia que sine peccatis exhibere: aut vix aut nullatenus possunt. Que ergo ad peccatū implicant ad hec necesse est vt post cōuersionē animus nō recurrat

Raimundus. Itaq̄ d3 penitentialis dirigere caute ac diligenter intentiōes taliū vt recto fine laborēt ꝛ exerceāt officia sua. Uuilh. Licet aūt negociatio sine pctō vix possit esse. tn̄ mercatores cū laborant pro omnibus. ꝛ quasi cōe gerāt negociū portando ꝛ reportādo merces ad nundinas: ne teneant̄ suis stipēdijs militare. pn̄t de eisdem mercibus moderatum lucrum accipere: qđ ad arbitrium boni viri limitandum est. qr non est determinatum quantu3 in singulis solidis aut libris aut marchis accipere liceat de lucro.

¶ De His q̄ merces piculosas vel noxias vēdūt. C. CXXX.

Raimundus. Sed quid de illis qui faciūt vel vendūt gladios q̄drillos sagictas: balistas ꝛ silia q̄b⁹ hoīes occidunt̄. Itē q̄d de illis q̄ faciūt vel vēdūt venenū, vl' toxicū. Itē q̄d de illis q̄ faciūt sotulares pictos ꝛ aurifrisiū ꝛ silia. q̄ nō deseruīt ad necessitatem vel ad vsum: s3 ad vanā gloriā vel abusum. Rn̄deo in his ꝛ similibus sp est intētio req̄rēda. qr corrupta intētio puta si pp̄ter h̄ facerēt vel vēderēt vt hoīes haberēt talia ad abusu3 vel si sciēter donent vel vendūt alicui quē sciant vel credāt talib⁹ abusurū. talis iniqua intētio est mortale pctm̄ ꝛ grauissimū. ꝛ oīa pctā q̄ postea occasione rerū illaꝝ ab alijs ppetrant̄ sibi imputant̄. ꝛ rei sunt apud deum oīū aiaꝝ q̄ pp̄terea peūt. Si vō dicat se habuisse bonā intētionem. qr credebat alium emere pp̄ter aliquē licitū vsu3. vel hīs idifferentē: nihil sup hoc cogitabat. vel ignorabat q̄ eēt illicitū talia facere vel vendere. In oibus istis distinguo. qr aut ille res tales sunt que ad humanum vsum possunt esse vtiles. sicut arma in bello iusto. cultellus ad incidendum panem. vel aurifrisium ad ornamenta ecclesiastica. vel etiam quedā venena que a medicis apponuntur

in quibusdam confectionibus ad sanandum egrotos. Aut tales que ad nullum vsum vtiles sint:nisi ad peccandum: sicut quedam venena mortifera. ⁊ ad nullū bonū vsum vtilia vt suture supflue ac sumptuose camisiaꝝ. quas precipue faciūt hispani dantes ꝑ sutura vnius camisie plus in triplū vel quadruplū ꝗ̄ valeat tota camisia: ⁊ similia. In primo casu nō dico ipsum peccare dū tñ nō habeat intētionē corruptā. vt dictū est. nisi forte ex qualitate ꝑsone vel tpis cognosceret. vel ꝓbabilit̄ dictaret sibi cōsciētia ꝙ non quereret rē nisi ad malū ꝑpetrādū: tūc enī nō ꝺʒ sibi vēdere cōtra talē cōsciētiā. In scdo vo casu peccat faciēdo: tenēdo vēdēdo: vel alias alienando tales res. Ar. de libello famoso quē nō debet aliqˢ ostēdere ſʒ destruere. alias peccat grauit̄. Et de talib⁹ pōt intelligi illud generale ꝗ̄ occasionē dāni dat: dānū dedisse videt̄. Uuilh. Quid de factoribus taxillorū: scacorū: scacarioꝝ ⁊ aleaꝝ. ⁊ de faciētib⁹ serta de floribus ⁊ maxime in dieb⁹ festis. Nunqd oēs tales sunt in statu saluādorū cū talia nō videant̄ vtilia ad aliquē bonū vsum sed tñ incētiua ad peccādū. Rn̄deo: cū. H. notauerit. xxv. di. eps. Quod ludere ad taxillos ⁊ scacas est mortale peccatū. etiā lʒ laicis hoc durū videat̄ si idistincte intelligat̄ nō videt̄ esse securū de talib⁹ artifitijs viuere quorum vsus vt frequentius est ad malū. lʒ aliqñ ludat̄ ad aleā ad recreationē ⁊ ad remediū tristitie vel noxiarū cogitationū. In talibus ergo ad intētionē recurrendū est. vt ex hac radice iudicet̄ de fructu. i. de artificio ⁊ vsu. Illos aūt ꝗ̄ faciūt serta de floib⁹ dieb⁹ dominicis ⁊ dieb⁹ festiuis. nō credo esse excusabiles. qꝛ preter periculū qḋ de facili pōt cōtingere ex abusu huiusmodi sertorū que sunt incitamēta luxurie ⁊ lasciuie signa. licet ad cōfortationē nature talia quandoqꝫ valeant: violatur etiam obseruantia diei sacre.

¶ Utrū de illicite acq̄sitis possit fieri elemosyna. C. CXXXI.

Raimundus. Querit̄ vtrū de illicite acq̄sitis possit aliquo modo fieri elemosyna. Ad hoc dicūt qdā generalit̄ ꝙ nō. nec de vsura nec de rapina vel furto. nec de symonia: nec de histrionatu. nec de meretritio nec de alea vel de alio silī. Fūdāt isti opinionē suā sup illa auctoritate. Honora dñm de tuis laborib⁹. Itē i deuteronomio. Nō accipies mercedē pstibuli. Itē sal. Qui offert sacri. de substātia pri. ⁊c̄. Itē Greg. Nō ē putāda elemosyna etiā si paupērib⁹ dispēset qḋ ex illicitis reb⁹ acq̄rit̄. Alij qb⁹ assentio ponunt distinctionē trimēbrē videlʒ ꝙ in illicite acq̄sitis aliqñ nō transfert̄ dñiū in accipiētē vt in rapina ⁊ furto. Aliqñ trāsfert̄ ſʒ illi ꝗ̄ dedit cōpetit repetitio. vt in vsura ⁊ symonia. Uuilh. H. tñ notauit ꝙ in his nō trāsfert̄ dñiū. Et nota ꝙ ait magister. Quid si nō illi a quo datū ē cōpetit repetitio. eius qḋ turpit̄ dedit ſʒ fisco. nunqd pōt fieri de his elemosyna ab illo ꝗ̄ recepit. aut restituere ꝺʒ fisco. Rn̄deo in talib⁹ in qb⁹ nō trāsfert̄ dñiū in accipiētē. si agat̄ in forma iudicij faciēda ē fisco restitutio. vel alij si alij cōpetit. vt qñ aliqˢ dat pecuniā alij ꝑpter mouēdā calūniā tertio. cōpetit restitutio illi tertio in cuius preiudiciū data est. In foro aūt penitentiali: credo ꝙ talia turpit̄ habita possint dari paupib⁹ talia enī ꝗ̄ extorquet̄ a turpit̄ accipiētib⁹ ꝑ fiscū vel ꝑ alias ꝑuatas ꝑsonas in penā talit̄ accipiētium nō debent̄ illis. nec illi ꝗ̄ acceperūt tenent̄ soluere. nisi cū agit̄ circa eos in forma iudicij. vnde ꝗ̄ furtū fecit aut aliqḋ rapuit: nō cōpellit̄ in foro pniali soluere duplū vel quadruplū qḋ statutū ē ꝑ pena: sed tñ simplū. Si aūt casus esset in quo nō trāsfert̄ dñiū in accipiētē. ſʒ ipo iure acq̄rit̄ dñiū fisco vel alij illis faciēda esset restitutio etiā in foro penitētiali. ⁊ idē qñ expressiū ē in foro pniali: ꝙ faciēda ē restitutio alicui certe ꝑsone vel ecclesie sicut cautū ē de pecunia symoniace acq̄sita ꝙ sit restituēda ecclesie. Rai. Qḋ cū dixi de vsura ⁊ symonia. idē videt̄ in pecunia acq̄sita ex meretritio vel histrionatu vel ex iprobitate officiale ꝗ̄ iterdū extorquet a subditis aliq̄. In primo mēbro cū. s. nō trāsfert̄ dñiū. ⁊ in scdo. s. cū trāsfert̄ dñiū ſʒ cōpetit repetitio. nō pōt fieri elemosyna ſʒ ꝺʒ restitui iuxta formā positā supra i titul̄ spālib⁹. In tertio casu. s. cū trāsfert̄ dñiū: ⁊ nō cōpetit repetitio: licite potest ⁊ debet fieri elemosyna. Gratianus. Causa. xiiij. q. v. Quod vero elemosyne non sint faciende ex fenore vel vsuris vel ex quolibet malo acquisito. Augusti. testatur in libro de verbis domini tractatu. xxv. Nolite velle elemosynas facere de fenore ⁊ vsuris. Item Ambro. in libro de officijs. Deniqꝫ si non potest alteri subueniri nisi alter ledatur: commodius est neutrum iuuari ꝗ̄ grauari alterum. Augustinus scribit econtra. Qui habetis aliquid de malo facite inde bonum. qui non habetis de malo nolite acquirere de malo. Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de malo bonum qui reddit quod illicite abstulit. Nomine etiaʒ mali cura ⁊ sollicitudo mortaliū exprimit̄. de malo ergo bonū facit qui pauperib⁹ dispēsat qḋ labore ⁊ solicitudine acquisiuit. Iuxta illud euangelij: facite vobis amicos de mamona iniquitatis. Uel ex malo acquiritur quod ex turpi cā possidet̄. veluti caʒ mathematicis ex arte quā docet vel ex fictuis quas prenunciat nōnulla lucrat̄. Que vero sic de malo acquirunt̄ in bonum possunt conuerti. De peccato etiam nōnunꝗ̄ aliqua acquirunt̄: que pauperib⁹ iuste erogant̄. Extra. v. de vsuris. Alexan. iij. Cum sacra scriptura prohibeat pro alterius vita mentiri: multo magis prohibendus est quis ne etiam pro redimenda vita captiui vsurarum crimine inuoluatur.

¶ Utrū monachis liceat elemosynā dare. C. CXXXII.

Raimundus. Querit̄ vtrū monachus vel alia religiosa ꝑsona possit facere elemosynā. Uidet̄ ꝙ nō: qꝛ nihil habet. nec etiā voluntatē. Nec papa posset facere ꝙ monach⁹ haberet ꝓpriū. Distingue tñ: qꝛ aut hʒ administrationē: aut nō. In primo casu potest ⁊ ꝺʒ facere. imo quicqd supest in necessitatibus: in causis pijs est erogandū. dño ⁊ magistro dicēte oibus: Qḋ supest date elemosynā ⁊c̄. Uuilh. Hoc intellige nisi sit talis administratio de ꝗ̄ statutū sit: quicqd supest necessitatib⁹: refundat̄ in vsus cōes vel in aliquē vsum specialem. Raimū. Credo ꝙ nō potest nisi de mādato plati. Monachus. n. nō pōt tractare etiam vtilitates monasterij sui nisi de ꝑcepto abbatis: Sed quid si videat aliquem indigere ad mortē. In hͦ casu si nō habet platū ꝑsentē a quo petat licētiā: credo ꝙ debeat dare. Nam in tali casu ois hō tenet̄ ex precepto pascere pauperē. Item qꝛ in tali casu omnia sunt cōia. Quid si petit licentiam ab abbate: ⁊ abbas expsse ꝓhibeat. videt̄ ꝙ non possit dare: qꝛ etiā a bono debet cessare ꝑpter bonum obedientie. Credo tñ cōtrarium: qꝛ in tali precepto qḋ directe est ꝯtra deum: non est obediendum homini: ſʒ deo. Ab illo aūt bono qḋ non esſʒ ꝯtra preceptū domini. vel qḋ esset indifferens: deberet abstinere ꝑpter bonum obedientie. Unde Greg. Sciēdū est ꝙ ꝑpter obediētiā malū nunꝗ̄ ꝺʒ fieri: aliqñ aūt debet ꝑpter obedientiam bonū quod agit̄ intermitti. Quid si monach⁹ de ꝑcepto abbatis vadit romaʒ. vel est in scholis: nūquid ibi pōt facere elemosynā. Credo ꝙ sic. nā eo ipso ꝙ prelatus dedit ei licentiam standi in scholis vel eundi romam. intelligitur ei concessisse licentiaʒ faciendi ea que honesti scholares ⁊ romipete siue itinerantes solent facere. presertim etiam quia debet se conformare illis inter quos viuit.

¶ Utrum ⁊ vxor possit dare elemosynam sine licentia viri. C. CXXXIII.

Quid de vxore nūquid potest facere elemosynam sine mandato vel licentia viri. Uidet̄ ꝙ non qꝛ expsse dicit canon ꝙ cū scandalo viri nō debet facere. Uuilh. Ibi dicit Augu. cuidā ꝯiugate. Nil de tua veste: nil de tuo auro vel de argēto vel ꝗ̄cūqꝫ pecunia vel reb⁹ vllis terrenis tuis sine arbitrio viri tui facē debuisti. Itē Augu. Uiris feminas subditas ⁊ pene famulas lex eē voluit vxores. Hiero. Que cunqꝫ vxor nō subicit̄ viro. i. capiti suo. eiusdē criminis rea est cuius ⁊ vir si nō suo capiti subiciat̄. i. christo. Raimū. Ad hoc dico ꝙ si vxor habet res parafernales. i. ꝓprias ꝑter dotē. sic dictas a: para. qḋ est iuxta ⁊ ferna qḋ est dos. quasi iuxta dotē. potest de illis etiā inuito viro facere elemosynā. Uuilh. Hoc intelligas tenendū esse in illis regionib⁹ in quib⁹ hmōi parafernalia de ꝯsuetudine locum habent. In qbusdā aūt locum nō hn̄t sed eo ipso ꝙ vir ducit vxorē omnia ꝗ̄ habet vxor accipit in dotem. Et lʒ forte oīa mobilia ꝗ̄ hn̄t inspecta veritate sint cōia: qcqḋ sit de fictiōe iuris. vir tñ hʒ dñiū administrationē solus. nisi quantū de ꝯsuetudine aut expsſa aut tacita volūtate viri ꝯcedit̄ vxori. Un̄ illa si tpe cōtracti matrimonij vel postmodū clam ⁊ mala fide aliqḋ retinet de bonis ꝗ̄ añ habuerat. vel postmodū lucrata est cū viro: peccat. nisi de expsſa volūtate viri hͦ faciat. ꝗ̄ ꝗ̄tū ad hͦ potest sibi ꝟndicare: ⁊ iuri ꝯsuetudinario renūciare. Raimū. De reb⁹ aūt viri vt de pane vino ⁊ alijs ꝗ̄ bono ⁊ approbato more solēt ad dispēsationē vxoꝝ ꝑtinē. pōt ⁊ ꝺʒ facere elemosynas. moderate tñ ſʒ facultates viri. ⁊ maiorē ⁊ minorē multitudinē ⁊ necessitatē pauperū. Uuilh. Intellige de reb⁹ viri ꝗ̄s hʒ vir separatas a parafernalib⁹ vbi locū hn̄t. aut de reb⁹ cōib⁹ viro ⁊ vxori vbi nō hn̄t locū parafernalia. Raimū. Itē debet semꝑ formare sibi ꝯscientiā: ꝙ nō displiceat marito in corde: lʒ forte aliqñ ꝓhibuerit ore. Solēt. n. mariti facē talē ꝓhibitionē vxorib⁹ absolute: vt sic temperēt eas nō a toto sed ab excessu quē suspicant̄. Pōt etiā sibi formare ꝯscientiā ex qualitate ⁊ miseria paupis. cogitās ꝙ si maritus illū videret omnio placeret ꝙ ibi fieret elemosyna. Si aūt omnino presciſse dictat isti vxori ꝯsciētia: ꝙ viro displiceat ⁊ scandalisetur ⁊ doleat ꝙ. de. deponat ꝯscientiam illam si potest: sin autem nō det ⁊ doleat ꝙ non potest dare. Uuilh. Non det inꝗ̄ cum scandalo mariti aut

contra expressam eius ꝓhibitionē. Raimundus. Hoc autem vl/
timū dico nisi videret pauperē īdigere ad mortē. tūc enī deberet da/
re intrepide. alias peccaret. Et qđ dixit de reb⁹ viri intelligas etiā de
reb⁹ dotalib⁹. nā illaꝝ dominiū penes virū ē. Guilh. Nunqđ vxor
pōt latēter elemosynas dare. ꝫ credat ꝙ displiceret viro si sciret. Rn̄
deo: nō peccat q̄uis credat ꝙ viro displiceret si sciret si moderatas
det elemosynas ꝓ se ⁊ ꝓ viro suo vtilit̄ gerēdo cōe negociū. Et suf/
ficit in hoc casu ꝙ nō veniat cōtra ꝓhibitionē mariti ⁊ ꝙ nō scāda
liset eū ex huiusmodi erogationib⁹. Quid de vxore q̄ habet legiti/
mos filios de alio viro. nunqđ pōt eis ꝓuidere de reb⁹ cōib⁹ sibi ⁊
marito secūdo. cū ipse de eisdē bonis cōibus ꝓuideat filijs quos
habeat ex alia vxore. Rn̄deo si ille filij habēt actionē cōtra matrem
ꝓ alimētis sibi p̄stādis vel q2 tenet̄ eos alere eo ꝙ impuberes sunt.
vel q2 ipsa ⁊ maritus suus habēt bona eoꝝ: vel ex alia iusta causa: te
net̄ maritus eos alere. q2 mater cū suis onerib⁹ trāsit ad maritū s̄m
cōsuetudinē gallicanā. ſꝫ q2 maritus hꝫ administrationē bonoꝝ ⁊
nō vxor. nō debet illa ꝯtra ꝓhibitionē mariti eos alere. nisi in extre
ma aut maxima necessitate: pōt tn̄ ꝓcurare ꝙ cōpellat̄ maritus per
iudicē alere eos. Si aūt filij nullā habēt actionē cōtra matrē: nō te/
net̄ maritus. nec illa debet cōtra ꝓhibitionē eius eis aliqđ dare. for
mare tn̄ pōt sibi largā cōsciētiā. Quid de muliere q̄ habēs virū ꝓ/
digū celat aliqđ de reb⁹ cōib⁹ cōtra ꝓhibitionē mariti: nunqđ pec/
cat. Rn̄deo: si bona fide hoc faciat vt de reb⁹ illis sibi ⁊ viro loco ⁊
tpe ꝓuideat q̄ eas male cōsumeret si eas haberet. non credo ꝙ pec/
cet. nec tenet̄ obedire viro precipiēti ꝙ oīa ei tradat. cū eū tradendo
ad peccatū adiuuaret dando quasi gladiū in manū furiosi.

Utrū filiusfamilias possit sine licētia p̄ris. C. CXXXIIII.

Raimundus. Quid de filiofamilias. nun/
qđ ⁊ ipse pōt facere elemosy/
naꝫ. Videt̄ ꝙ sic: q2 etiā viuo patre videt̄ quodāmodo
dn̄s reꝝ paternaꝝ. Instit̄. de here. q̄li. ⁊ di. §. ſꝫ sui. Sꝫ il/
lud intelligit̄ de iurisdictiōe. q2. s. sperat̄ futurus dn̄s. ⁊ q2 alit̄ ex il
lis bonis. dicimus ergo ꝙ pōt de peculio castrēsi vel quasi. nā quan
tū ad illud paterfamilias cēset̄. Porro de peculio ꝓfectitio ⁊ aduē/
titio pōt. ita deinde si credat hoc patrē ꝑmissurū ⁊ alijs modis. vt di
xi. s. de vxore. ⁊ hoc ideo q2 ꝓfectitiū est ⁊ quicqđ ex eo acq̄rit̄ p̄ris
est. Aduētitiū vero p̄ris est quo ad vsufructuꝫ. si tn̄ eēt in scholis de
licētia patris vel in ꝑegrinatiōe vł in itinere tūc posset etiā de peculio
⁊ aduētitio ⁊ ꝓfectitio. Vuilh. Licet autē magister dicat h̄ de fi/
lio sicut de vxore. credo tn̄ ꝙ vxor piguius ius hꝫ in reb⁹ cōmunib⁹
sibi ⁊ viro in partibus gallicanis: q̄ꝫ filiusfamilias in hmōi peculio.
Et ideo teneas qđ notatū ē. s̄. de vxore. s. ꝙ sufficit ꝙ marit⁹ nō ꝓhi
beat. ⁊ ꝙ eū nō scandaliset dūmō ipsa discrete ⁊ moderate eroget.

De Ludo alee. C. CXXXV.

Azo. Ludus alee dicit̄ oīs qui fortune viribus nitit̄.
⁊ est omnis ꝓhibitus ne fiat in pecunia. nisi
forte certāda hasta: vł pilo iaciēdo: vel currēdo: saliēdo:
luctādo: pugnādo. qđ fit virtutis. i. fortitudinis corporis
causa. Permittit̄ quoqꝫ familiā aliqđ inter se ponere qđ ponat̄ in
cōuiuio causa comestiōis faciēde. approbat̄ ⁊ sponsio q̄ vulgo dici
tur gaudia in casib⁹ ꝓmissis facta virtutis causa. alias autē si ludat̄
in ludo ꝓhibito nō tenet sponsio. ſꝫ nunqđ soluti dabitur repetitio
(Aleator aūt est q̄ ludū alee cōsueuit apud se cā emolimēti sui exer/
cere. sicut ⁊ in cauponib⁹ dicit̄. secus enī puto si incidēter apud ali/
quē ludat) Aleator odiosus est iuri adeo vt neqꝫ iniuriarū neqꝫ le/
ge aquilia possit agere si ludi occasiōe vbicūqꝫ ⁊ q̄cūqꝫ iniuria fiat
ei vel dānū. Sꝫ ⁊ si fiat ei furtū domi eo tpe quo alea ludebat̄ apud
eum actio furti non datur ei. idem quoqꝫ multomagis si mutuo pe
cuniam ludentibus dederit. secus puto si alius non aleator ludenti/
bus crediderit. Si vero non fiat ei furtum eo loco vel tempore quo
luditur apud eum: actio competit ei de iure cōmuni. Porro colluso
res si rapinas fecerint inter se. non ꝓhibentur agere. susceptorem
enim duntaxat ꝓhibuit pretor vindicari. nō autē collusores q̄uis
bi videantur indigni. Naꝫ ⁊ lusor qui compulit collusorem ludere
mulctatur: aut in lautumias ducitur. Raimun. De ludo alee tene/
as ꝙ illi qui ludunt ad aleam vel taxillos: vel qui ludo ītersunt. vel
sunt particepes vel inspectores ludi peccant. ⁊ maxime si sunt clerici.
Vuilh. Peccant adminus venialiter. Scđm. H. vero mortaliter
quod securius est dicere. Secundum quosdam autem tunc demuꝫ
est mortale ⁊ graue cum ducitur in consuetudinem alias non. Hoc
s̄m Azo. forte locum habet in conditione ob turpem causam. cū de/
di vt. s. quid turpe faceres. sed si dedi contrahendo vbi lex cōtractuꝫ
ꝓhibet: ꝯtrariū est. Raimū. Porro q̄ꝫ magnū peccatū sit: patet in/
ter alia ex nouē. que in talib⁹ ludis attendunt̄. Primū desideriū lu/
crandi ecce cupiditas: que radix est omniuꝫ malorum. Secundum
voluntas est spoliandi ꝓximū: ecce rapina. Tertium est vsura maxi
ma non solum in anno vel mense: sed eadē die. Quartū est multipli
cata mēdacia ⁊ verba ociosa ⁊ vagua. Quintuꝫ est blasphemia: ecce
heresis. Sextū est corruptio multiplex ꝓximoꝝ q̄ ad ludum inspici
endū de ꝯsuetudine praua ꝯueniunt. Septimū est scandalū bonoꝝ
Octauū est ꝯtēptus ꝓhibitionis sancte matris ecclesie. Nonuꝫ est
amissio tpis ⁊ bonoꝝ que in illo tpe tenerent̄ facere. Itē de pena cō
tra tales legit̄ in canonib⁹ aplōꝝ. Si sit ep̄s aut p̄sbyter aut dyaco/
nus alee aut ebrietati deseruiens: aut desinat aut certe damnetur.
Subdyaconus aūt lector aut cantor silia faciēs: aut desinat aut cō/
munione priuet̄. Similiter etiā laicus. Itē nota quattuor verba po
sita in p̄dicto canone. s. deseruiēs. desinat: damnet̄: cōione priuetur
Ex p̄mo collige ꝙ si nō duxit in ꝯsuetudinē nō sustinebit penā p̄di
ctam. Ex scđo vo. s. desinat. colligit̄ ꝙ etiam si duxit in ꝯsuetudinē
debet amoneri. ⁊ si amonitus vult cessare euitabit penam predictaꝫ
debet tn̄ in vtroqꝫ casu agere penitentiam de peccato. Ex duob⁹ vl
timis colligitur ꝙ tale peccatum sit mortale ⁊ graue cuꝫ tales pene
non sunt imponende pro leui crimine.

Utrum quod alee ludo perditur peti possit. C. CXXXVI.

Sed nunqđ potest repeti qđ in alea perditur. Dicūt
quidaꝫ ꝙ non: sed pauperib⁹ est eroganda ta/
lis pecunia. Cū. n. turpitudo vertitur ex pte vtriusqꝫ: me
lior est ꝯditio possidentis. Alij dicūt ⁊ fere oēs doctores
ꝙ potest repeti. Sed mihi videt̄ distinguendū vtruꝫ aliquis volun
tarius ⁊ ex cupiditate lusit ⁊ tunc si amisit non potest repetere. si lu/
cratus est tenet̄ ad restitutionē saltem in iudicio anime. An inuit⁹
⁊ astrictus ⁊ per vim vel nimiā alterius importunitatē. ⁊ tūc si ami
sit potest repetere. si lucratus est nō tenet̄ restituere. sed potest ⁊ de
bet pauperib⁹ erogare. Idem credo in illo qui infirmus vel debilis
causa recreatiōis modicū lusit: dūmodo alium ad ludū non cōpule
rit. ⁊ s̄m hoc possunt cōcordari opiniones ⁊ iura. Nec obstat si di
cat lusor. licet ego ex cupiditate luserim: non tn̄ feci iniuriam ꝓximo
q2 idem ipse fecit ⁊ voluntarius accessit. Rn̄deo: inuitus tn̄ ⁊ dolēs
amisit. Item cū iste ludus sit turpis ⁊ reprobatus vtputa q2 est con
tra deū ⁊ omnia iura. per talē ludū nullus potest aliquid acquirere:
nec titulū nec bonam fidē habere. Iniustus enī titulus est pro non
titulo habendus. ⁊ male fidei possessor dicit̄ qui cōtra legū interdi
cta mercat̄. Itē sunt quedā persone quib⁹ indistincte tenet̄ quis
restituere quicquid ab eis lucrat⁹ est in alea. vt furiosi: ꝓdigi: mino
res. xxv. annis. ⁊ maxime pupilli. Itē mente capti: surdi: muti: ceci. ⁊
qui morbo perpetuo laborāt: q2 tales reb⁹ suis superesse nō p̄nt. ꝓ
pter quod dandi sunt eis tutores vel curatores. Idē videt̄ dicēduꝫ
de seruis: de monachis: de contractis claustralibus. ⁊ de filijsfami/
lias qui non habent peculium castrense vel quasi: Et de vxore que
non habet res parafernales. ⁊ etiam de administratione rerum ec/
clesiasticarum que pauperū sunt. ⁊ similibus. Nam cuꝫ talis pecu/
nie administratio multiplex ratione personarum ⁊ facti sit culpa/
bilis ⁊ vitiosa. restituenda est. Non dico illi qui amisit eam in ludo
sed tutori: curatori: domino: monasterio: patri: marito ⁊ ecclesie.
Azo. Certe si filius meus aut seruus cum filio tuo vel seruo luserit
⁊ amiserit. dabitur mihi repetitio contra te inq̄tum locupletatum
est peculiuꝫ filij tui vel serui: adeo vt si manumiseris seruū aut emā
cipaueris filium. ac peculiū retinueris: eodeꝫ modo tenearis. Si ve
ro paterfamilias in ludo amiserit. dicit Placet. nō dari repetitionē
eius quod amissum est in ludo. q̄m ⁊ si ludere ꝓhibitū sit: non tn̄
est perpetuo ꝓhibitū. Et iterū alia ratiōe: q̄m agēti turpitudo sua
videt̄ obstare: sed hoc forte locū habet in ꝯdictione ob turpem cau
sam. Itē certa cōstitutio vsqꝫ ad ānos. l. videt̄ dare repetitionē. nec
obstat quod legit̄ in. ff. quarum re. ac. non da. l. si filio. §. j. Naꝫ si in
alea rem vendam vt ludam. ⁊ res euincatur: non teneor de euictio
ne quoniam emptor periculo suo videtur eam emisse.

De Iniuria ⁊ damno dato. C. CXXXVII.

Hostiensis. Quia de criminibus quib⁹ sepe iniuria irro
gat̄ vel dānū datur diximus: nūc etiam de
iniuria ⁊ dāno dato videam⁹. Extra. v. de iniurijs ⁊ da
mno dato. In exodo. Si rixati fuerint homies. ⁊ percus
sit alter ꝓximū ⁊c̄. si q̄s aperuerit cisternā ⁊c̄. si bos alicuius cornu
peta ⁊c̄. si leserit quispiam agrū vel ⁊c̄. si egressus ignis comprehen
derit ⁊c̄. Ex penitentiario romano. Si q̄s domū vel aream cuiusq̄
qꝫ incenderit voluntarie sublata vel incensa omnia restituat: ⁊ tres
annos peniteat. Grego. Si culpa tua datum est damnū: vel iniu
ria irrogata. seu alijs irrogantibus opem forte tulisti. aut hec impe/
ritia tua siue negligētia euenerint: iure super his satisfacere te opor

tet.nec ignorantia te excuset.si scire debuisti ex facto tuo initium verisimiliter posse cõtingere vel iacturam. Ex sũma iuris. Dãnũ est diminutio vel iactura in rẽ vel personã data. Et dicit a demẽdo vel diminuẽdo. Is aũt dicit dãnũ dare q̃ ledit.i.q̃ p seipsum nocet. Ille quoq3 dãnũ dat:q̃ dare vult. Itẽ q̃ occasionez dãni dat:immo q̃ occasionẽ cause dat.dãnũ dedisse videt. Distinguẽdũ est tñ vtrũ fuerit occasio propinqua vel remota. Item. Actor.de iniuria quoq3 Require supra.

De Crimine falsitatis. C. CXXXVIII.

Ex sũma iuris. Dicto de criminib⁹ quib⁹ aliqs alicui clã vel apte surripit sua.dicẽdũ ẽ de crimine falsi:quo qs falsarius occulte quoq3 quodã modo ⁊ quasi callide diripit aliena. Falsitas est immutatio veritatis. Cõmittit autẽ crimẽ falsi duob⁹ modis.s.dictis aut factis. Dictis quidẽ:vt p mẽdacia sicut facit libertus ingenuũ se mẽtiẽdo.falsum testimoniũ dicẽdo.iudex quoq3 falsam sñiam ferẽdo. Factis vero velut in scribẽdo.sicut epus volẽs facere aliqd sine cõsensu capituli facit inscribi noĩa fratrũ absentiũ in instrumẽto. Itẽ in litteris aliqd abradẽdo vel addẽdo vel subtrahẽdo vel mutando siue in bulla siue in filo. Itẽ falsum sigillũ faciẽdo. Itẽ instrumento falso sciẽter vtẽdo. Itẽ falsam monetã vel nũmos veros tundendo vel circinãdo.vel auro siue argẽto metallũ aliud fraudulẽter immiscẽdo. Itẽ falsam mensurã:aut falsas claues faciẽdo.falsũ quoq3 partũ supponẽdo. Que oĩa in digestis eodẽ titulo poterĩ inuenire. Potest etiã accusari de falso q̃ veritatẽ supprimit. Ut falsarius quoq3 tenet q̃ de manu alterius q̃3 dñi pape vel ei⁹ notarij litteras eius suscipit. Itẽ scriptura dz esse falsa:qñ est cõtra ius. Extra.v.de crimine falsi. Inno.iij. Inhibem⁹ ne quis apud se.ap.litteras nostras nisi a nobis.vel de manibus eoz accipiat q̃ de mãdato nostro sunt ad illud officiũ deputati. Si vero persona tãte auctoritatis extiterit.vt ipsam doceat p nũciũ litteras nostras recipe:nũciũ ad cancellariam nostrã vel ad nosipsos mittatĩ idoneũ. Ex sũma iuris. In sũma vo nota q̃ in prosecutione litis quadruplex falsitas reperitur.s.accusatoris.testis.iudicis.⁊ rescripti. Falsitas rescripti aliqñ est in impetrãte.aliqñ in impetrato. In impetrãte triplex. Prima.s.qñ falsum exprimit.aut veritatẽ supprimit.seruata tñ distinctiõe superius in loco suo posita. Scđa qñ p aliũ impetratũ est:⁊ eo sciẽter vtit.si tñ innocẽtiã suã pbet.⁊ illũ a quo accepit exhibeat se liberat. Tertia vero qñ litteras suspectas pbare nõ põt esse veras. In impetrato vero multiplex.s.quando peccatum est in constructione. Itez quando falsa grãmatica apponitur.⁊ cetera que in constitutionibus innocẽtij inferius exprimuntur.

De diuersis specieb⁹ falsatiõis. C. CXXXIX.

Extra. vbi.s. Inno. Ut aũt falsitates circa nr̃as litteras deprehẽdere valeatis:eas vobis presentib⁹ litteris duximus exprimẽdas. Prima species falsitatis hͻ est.vt falsa bulla falsis litteris apponat. Scđa vt filũ de vera bulla extrahat ex toto.⁊ p aliud filũ immissum falsis litteris inserat. Tertia:vt filũ ab ea pte in qua charta plicat incisũ cũ vera bulla imitat sub eadẽ plicatura cũ filo similis canapis restauratũ. Quarta cũ a supiori pte bulle altera pars fili sub plũbo rescindit.⁊ p idẽ filũ litteris falsis inserta reducit infra plũbũ. Quinta cũ litterĩ bullatis ⁊ redditĩ aliqd in eis p rasurã tenuẽ immutat. Sexta cũ scriptura litteraz quib⁹ fuerat apposita vera bulla cũ aqua ⁊ vino vniuersalit abolita seu deleta:eadẽ charta cũ calce ⁊ alijs iuxta cõsuetũ dealbata de nouo rescribit. Septima cũ charte cui fuerat vera apposita bulla totalit abolite ⁊ abrase:alia subtilissima charta eiusdẽ quãtitatis scripta cũ tenacissimo glutino cõiungit. Eos etiã a crimine falsitatis nõ reputamus immunes.q̃ cõtra cõstitutionẽ nostrã sciẽter litteras nõ de nostra vel nostri bullatoris manu recipiũt. Illos quoq3 q̃ accedẽtes ad bullã falsas litteras caute piciũt.vt de vera bulla cũ alijs sigillet. Sz he due spẽs falsitatis nõ possunt facile cõprehẽdi nisi vel in mõ dictaminis:vel in forma scriptura:vt qlitate charte falsitas cognoscat. In ceteris aũt diligẽs idagator falsitatẽ poterit ituerí.vel adiũctiõe filoz.vt in collatiõe bulle vt in notione.vt in obtusiõe.psertĩ cũ bulla nõ sit equalis:sz alicubi magĩ tumida.⁊ alibi magis depressa. Idẽ litteras(q̃ tibi sub nr̃o noĩe psentate fuerũt)diligẽti⁹ ituẽtes in eis tã in dtinẽtia q̃3 in dictamine dephendimus falsitatẽ.ac in hͻ fuimus admirati:q̃ tu tales lr̃as a nobis crediderĩ emanasse.cũ scire debeas ap.se.dsuetudinẽ in suis litteris tenere talẽ.vt patriarchas:archiepos:epos:frẽs.ceteros aũt reges ⁊ pncipes vel alios cuiuscũq3 ordinis filios in nostris litterĩ appellemus.⁊ cũ vni tñ psone nostre dirigunt littere.nunq̃3 ei loquamur in plurali.vt vos siue vestri in ipsis litteris apponamus.

De Iudicio ⁊ pena falsarij. C. CXL.

Ex sũma iuris. Conuincit autem falsarius multipliciter. Primo quidem per testes si assistant hoc planũ est. Item per cõparationez bulle ad bullam vel charte ad chartã.vel scripture ad scripturam ⁊ per stilum siue modũ scribendi dissimilem.⁊ per alios modos superius numeratos. Itẽ presumit quis tacuisse veritatẽ:hoc ipso q̃ in litteris expressa nõ inuenit.presumit inq̃3 q̃ fuit tacita.nõ quidẽ per dolũ q̃ dolus nõ presumit.sz per simplicitatẽ. Unde in tali casu cõmissio licet non quo ad formã saltem quo ad eõem iustitiã valet.sed priuilegiũ oĩno nullum esset. Pena falsarioz: sm leges in libera psona est deportatio omniũq3 bonoz eius publicatio. Seru⁹ aũt afficit vltimo supplicio. Si vo falsis legib⁹ aut decretĩ vtat:de huic fieri solet aque ⁊ ignis interdictio. Scđm canones vero refert vtrũ fecisset quis litteras regis siue principis an epi an pape. Nam in primo casu clicus primo deponit:deinde cum ferro candente in fronte signat. In secũdo casu deponit:⁊ ad agendaz pniam in monasterium retrudit. In tertio vero si.xv.dieb⁹ transactis postq̃3 cognouit se falsas habere litteras interim eas non corrupit.ipso iure maiori excõicatione ligatur.⁊ si falsitatis ignorantiã pretendat:nõ auditur.quod forte sm distinctionem in digestis positam intelligitur.vt.s.ille q̃ falso vtitur instrumento si purget se q̃ ignorauerit.⁊ deceptorem exhibeat liberet.sin aũt pdicto mõ puniatur.mirabilis nãq3 iuris rigor esset si ignorantia facti pbabilis in hoc nõ excusaret. Notandũ vo q̃d de crimine falsi ⁊ ciuiliter:põt ⁊ criminalit agi huiusmodi autem criminis accusationi sicut ⁊ alioz solet obici prescriptio viginti annoz. Extra.vbi supra. Urbanus.iij. Cum quosdam clericos qui falsauerant sigillum regis francorum carcerali custodie mancipaueris eis a suis ordinibus degradatis:in signũ maleficij characterez aliquez imprimi facias.quo inter alios cognoscãtur.⁊ prouinciam illam eos abiurare compellens abire permittas.

Innocen.iij. Si quis falsas litteras se habere cognoscit infra viginti dies illas aut destruat aut resignet si penam excõmunicatiõis voluerit euadere:quã nisi forsan in mortis articulo sine speciali mãdato nostro a quoq3 nolumus relaxari.

Adhuc de eodem. C. CXLI.

Idem. Qui ergo litteris vti voluerint: eas pmo diligenter examinent:quoniã si falsis litteris se vsos dixerint ignoranter.eorum sera penitentia euitare nequibit penas inferius annotatas. Nos enim omnes falsarios litterarũ qui per se vel p alios vitiũ falsitatis exercent cum fautoribus ⁊ defensoribus suis anathematis vinculo decreuimus innodatos.statuentes vt clerici qui falsarij fuerint depre hensi.omnibus officijs ⁊ beneficijs ecclesiasticis perpetuo sint priuati.ita q̃ qui per se falsitatis vitium exercent:postq̃3 per ecclesiasticum iudicem fuerit degradati:seculari potestati tradant sm constitutiões legitimas puniendi.per quã ⁊ laici si fuerint de falsitate cõuicti puniant. Qui vo sub nomine nostro lr̃is falsis vtunt: si clici fuerint officijs ⁊ bñficijs ecclasticis spoliant. Si laici tãdiu maneant excõicati subiecti:donec satisfaciãt cõpetent. ita tñ q̃ in istis ⁊ illis malicia grauius q̃3 negligentia puniat.q̃d ⁊ de his q̃ falsas litteras impetrant statuim⁹ obseruãdũ. Idem.si littere ap. in quib⁹ falsitas fuerit deprehensa de simplici iustitia formã habeant.cũ presumi nõ debeat q̃ pro talibus litteris q̃ possunt facile obtineri fraudem quis cõmiserit falsitatis.nec litteris vsus est postq̃3 eas falsas cognouit tu ei officium ⁊ bñficiuz restituens:ipsum super hoc vlterius non molestes. Idẽ. Litteras que redargute fuerant falsitatis diligentius intuentes:nullum in eis falsitatis signum vel suspiciõis inuenimus nisi paucarũ rasuras:que nequaq̃3 sapientis animuz in dubitationem vertere debuerunt.

De Crimine ⁊ pena collusionis. C. CXLII.

Actor. Collusio.sicut iaz supra plenius ostensum est:est illicita quedã pactio inter actorẽ ⁊ reum per quã alter accepto pcio tergiuersat aut puaricat. Qualiter aũt fiat:reqre supius in libello de actionibus. Extra.v.de collusione. Grego. Cũ accusatorẽ ⁊ accusatũ inter se fecisse gratiã indicaueritis.hͻ necesse ẽ subtilius pscrutari.ne forte nõ ex charitate sz ex pmio eoz sit dcordia compata. Idẽ. Crimina sel audita.hre.idi causa nullo mõ pteribat.etiã si accusat⁹ cũ accusatore in grãz redijsset. Ex sum.iuris. Pena colludentĩ ẽ:vt deiceps acusare nõ pmittat. Sicut.n.in digestĩ legit.accusator de puaricatione dtuictus postea ex lege nõ accuset.pterea nõ incidit i turpilianũ sm canões etiã excõicadus videt nisi cũ eo misericorditer ageret. Pena colludẽtis in actiõe famosa est:vt vterq3 infamet. Pena col

ludentis in causa status est: ꝙ dominus seruo priuatur. ⁊ patronus liberto. daturq; collusionẽ detegẽti. Et hec detectio faciẽda est tantũ infra quinquẽniũ. ita si dño vel patrono colludẽte velit extraneꝰ collusionẽ detegere. Nã si ꝑ collusionẽ extranei seruus meus vel libertus ꝓnũcieẗ ingenuus in perpetuũ admittat ad retractãdã illaȝ sñiam. Qui vero sup ecclesia vel sup ecclesiastico colludit beneficio: ea vel eo spoliãdus est perpetuo. Extra. vbi supra. A lex. iij. Audiuimus vsq; adeo clericoꝝ malitiã exercuisse vt interdũ inter se collusiões facta sup beneficijs q̃ possidẽt: se sustineãt ab alijs molestari. ⁊ postea vt questioni cedaẗ ⁊ beneficia quiete possideãt: quasi nomine trãsactiõis soluũt alijs de ipsis beneficijs annuã pẽsionẽ vt post mortẽ ipsoꝝ in beneficijs illis sup quibꝰ est collusio facta ius sibi valeãt vẽdicare. Unde tibi man. quate. si quos clericos tue iurisdictionis ꝑ collusionẽ hmõi fraudẽ legitime tibi cõstiterit cõmisisse: eos beneficijs sup quibꝰ collusum fuerit nõ differas perpetuo spoliare.

¶ De Scandalo. C. CXLIII.

Raimundus. Scãdalũ est dictũ vel factuȝ vel signũ cuius occasione trahiẗ q̃s in cõsensum mortalis peccati. Diciẗ aũt scãdaluȝ a scãdalon grece: qδ est offensio latine. Patet iaȝ ex his q̃d sit scãdalisare. primũ. qꝛ nihil aliud est nisi offendere ꝓximũ ꝓuocãdo eũ con sensum mortalis peccati, occasione dicti vel facti vel cuiuscũq; exterioris signi. Utrũ autẽ omne scãdalũ sit mortale peccatũ videndũ est. Et quidẽ plures auctoritates videntur expresse dicere ꝙ sic. In euãgelio. Ue illi per quẽ scandalũ venit expedit ei ⁊c̃. hic assignaẗ pena mortalis peccati ergo est mortale. Itẽ apostolus. Si esca scanda. ⁊c̃. Item Augu. Satius est mori fame q̃ȝ idolotico cũ scandalo vesci. Cõtra videẗ ꝙ ipse peccans dicitur scandalũ. Unde dominus ait petro. Scandalũ mihi es. Similiẗ sacerdos dicitur esse scandalũ totius parrochie cũ tenet publice concubinaȝ. Ad hoc dicas ꝙ nec omne peccatũ mortale est scandalũ. quia nullũ peccatũ in se pure consideratũ est scandalũ sed per accidens. i. ex eo ꝙ peccatũ manifestũ est. Et ideo datur alijs occasio peccãdi: secus si occultũ Uuilh. Uidetur magister sequi opinionẽ illoꝝ qui dicunt ꝙ scãdalũ non est peccatũ sed circumstantia peccati. non enim quia fornicatur quis scandalisat: sed quia manifeste fornicatur. Sed nõ oportet hoc dici. quia sicut duo actus quãdoq; sunt vnũ peccatũ formaliter vt mala voluntas ⁊ actus sequens. ita econuerso vnicus actus formaliter duo peccata. vt defloratio virginis de qua moritur. quia ille actus ⁊ est stuprum ⁊ est homicidium. ita ⁊ fornicatio manifesta. q̃ nõ est nisi vnicus actus est peccatũ libidinis: ⁊ est scandalũ.

¶ De Casibꝰ in q̃bꝰ vitãdũ est scãdalũ. C. CXLIIII.

Raimundus. Itẽ non omne scandaluȝ est peccatũ mortale vel ẽt peccatũ. vnde vt plenius liqueat in q̃bꝰ casibꝰ scãdalũ est peccatũ: in quibꝰ nõ. Nota distinctionẽ. qꝛ aut ipsum factũ dictum vel signum cuius occasione alij trahunẗ ad peccatũ: est malum in se aut bonũ. aut indifferens. In primo casu fugiẽdũ est oĩno scandalum. In secundo si tale bonũ est: quo omisso non esset salus omittenti: nõ debet dimittere illud propter scandaluȝ. alias videtur ꝙ sit omittendũ. Unde Inno. iij. Extra. de no. o. nũ. cũ ex iniũcto. Licet opera illa que sine mortali peccato omitti nõ possunt. nõ sint pro vitando scandalo dimittenda. nec ea debeant pro scandalo vitãdo cõmitti. que sine mortali peccato committi nõ possunt pariter ⁊ omitti. De his tamẽ que sine mortali peccato cõmitti possunt pariter ⁊ dimitti est ꝓ scãdalo tollẽdo cessandũ. ⁊ eis ꝓ vitãdo scãdalo insistẽdũ. Uuilh. Ut est loqui aliq̃n: vel nõ loqui. comedere carnes vel abstinere ab eis. Credo tamẽ ꝙ non debet esse q̃s facilis ad credendũ ꝙ alij scandalisenẗ de bono oꝑe qδ facit. nec facile ꝓpter huiusmodi metũ scandali debet cessare a bono: cum debeat potius presumere de alijs ꝙ sint boni q̃ȝ ꝙ sint mali. Durante tamẽ cõsciẽtia huiusmodi. s. ꝙ alij scãdalisenẗ ex illo bono. debet istud dimittere ex quo sine eo potest esse salus: ne faciens cõtra cõscientiã edificet ad gehennã. Raimũ. Predicta notanẗ his versibꝰ: Scãdala ꝓ vita doctrina iustitiaq;. Tu nõ effugies: sũt in reliq̃s fugiẽda. Pro vita: qꝛ ꝓ nullo scãdalo debet q̃s mortaliter peccare. Doctrina: quia doctor vel predicator nõ debet falsum docere vel ꝑdicare ꝓ aliquo scãdalo. Tacere aũt põt ⁊ debet si oẽs obstinati sunt. ita ꝙ deteriores efficianẗ ex doctrina. Iustitia võ. qꝛ nec iudex falsam sñiaȝ. nec testis falsuȝ testimoniũ debet ferre ꝓ aliquo scãdalo. Et in istis casibus habet locũ decre. extra. de regu. iu. Qui scãdalisauerit vnuȝ ⁊c̃. Utilius scandalũ nasci permittaẗ q̃ȝ veritas deseraẗ: veritas. s. vite: doctrine: iustitie. In tertio casu. s. cũ est indifferens videẗ ſm predicta omnino cessandum esse propter scandalum.

¶ De Scandalo pro re non data vel repetita. C. CXLV.

Uuilhelmus. Quid si dictat mihi ɔsciẽtia ꝙ iste scandalisabiẗ. nisi dedero ei librũ meum: aut si repetiero ab eo sub iudice res mihi ablatas ab eo. nunq̃d ꝓpter vitandũ scandalũ eiꝰ teneor ei dare reȝ meã. aut cessare a repetitiõe. posito etiã ꝙ mihi reuelatum sit ipsum scandalisandũ. ex h̃. Rñdeo: si statꝰ meus vel familie mee nõ est in tuto si careo re mea. puta qꝛ pauꝑ sum. ⁊ indigebo cũ familia mea. ⁊ ero in ꝑiculo incidẽdi in impatientiã aut murmurationẽ ɔtra deũ. non teneor rem meã dare aut a petitõe cessare cũ debeã me plus diligere ⁊ meos q̃ȝ extraneũ: ꝓpter h̃ enĩ excusaẗ q̃ indigẽs est. ⁊ ab alio accipit ad vsurã. ⁊ ille q̃ ab infideli recipit iuramentũ ꝑ idola vt sit securus ab eo. Si aũt in tuto sit status meus ⁊ familie mee. licet hmõi re caruero. ita ꝙ ex h̃ nullũ mihi vel familie mee ĩminet ꝑiculũ. Credo ꝙ teneor dare rem ꝑtitam ꝓpter euitandũ eius scandalũ si tñ credam eũ ea re esse hñ vsuꝝ alĩs non: qꝛ in hoc casu dare ei reȝ illaȝ: esset dare gladiũ in manu furiosi. Circa illũ autẽ qui abstulit res meas si non est soluendo. ⁊ penitet de peccato paratus satisfacere si haberet. Unde credo ꝙ propter vitandũ eius scandalũ debeo cessare a repetitiõe cũ sine periculo possim re illa carere. Si aũt est soluendo ⁊ non penitet: non credo ꝙ teneor cessare a repetitiõe propter eius scandalũ. ⁊ in hoc casu non scandaliso eũ: licet ille scandaliseẗ. sicut iudei scandalisati sunt in christo: ipse tamen non scandalisauit eos. Sicut quedam sunt que nulla ratione possunt conuelli. ita multa sunt que pro necessitate temporum aut consideratione etatum oportet temperari.

¶ De his qui ex sola suspicione scandalisanẗ. C. CXLVI.

Raimundus. Pone ꝙ aliq̃s religiosus vel alĩs iustus habeat purã ⁊ integrã ɔsciaȝ apud deũ: multi tñ suspicanẗ malũ de ipso. ⁊ sic scãdalisanẗ. q̃d fiet. videẗ ꝙ sufficit ei cõscia. Apls. Gloria nostra hec est testimoniũ ɔscie nostre. Job. Ecce in celo testis meꝰ. Augu. senti de augustino q̃cq̃d libet. sola me tñ in oculꝭ dei cõsciẽtia nõ accuset. Ad h̃ tñ dicas ꝙ q̃ntũ est in se dꝫ niti satisfacere ostendendo eis intentionẽ suã ⁊ cãȝ remouẽdo etiã speciẽ mali. Cã. xj. q. iij. Augu. Nõ sint audiẽdi siue viri sancti siue femine. q̃ qñ reprehendunẗ in aliq̃ negligentia per quã fit vt in malã veniant suspicionem. vnde suã vitam longe abesse sciũt. dicunt corã deo sufficere sibi cõsciam. estimationẽ hoĩuȝ nõ solũ impudẽter. verũetiã crudeliter ɔtemnentes. cũ occidant aĩas alioꝝ siue blasphemantiũ viã dei q̃bꝰ ſm suã suspicionẽ quasi turpis q̃ casta est despiciẗ vel displicet vita sanctoꝝ. vel etiam cũ accusationẽ imitantiũ nõ qδ vidẽt sꝫ qδ putant. ꝓinde quisq̃s a criminibꝰ flagitioꝝ atq; facinoꝝ vitã suam custodit: sibi quidẽ bñfacit. q̃squis aũt etiã fama ĩ alijs misericors est. nobis enĩ necessaria est vita nostra: alijs fama nostra. Rai. Et vt sup hoc daret exemplũ dñs voluit soluere tributũ dicens petro. Ne forte scandalisemus eos ⁊c̃. Itẽ apls. Si fieri põt qδ ex nobis est ⁊c̃. Si aũt accipe nolunt satisfactionẽ: sꝫ parati sunt reprehendere ⁊ non mutari: tunc debet dolere. qꝛ illi peccant. ⁊ sufficiet ei ɔsciẽtia bona. vñ de pharriseis rñdit dñs. Sinite eos ceci sunt ⁊c̃.

¶ De Scandalo multitudinis actiuo. C. CXLVII.

Quid fiet si multitudo est in scelere. vel etiaȝ pauci potẽtes tñ quos magꝭ sequiẗ multitudo nunq̃d excõicabit eos eṗs si nolunt se corrigere. Ad hoc dicas ꝙ illi recognoscunt se peccare in h̃ de quo reprehendunẗ. tñ nolũt cessare. ⁊ si infligatur eis pena excõicatiõis vel similis. timeẗ scisma vel aliud magnũ malũ. põt ⁊ debet dissimulari. fiãt tñ cõminatiões de scripturis ⁊ interim caute attrahanẗ. Dist. xliiij. Augu. ad aureliũ. Comesationes ⁊ ebrietates ita cõcesse ⁊ licite putanẗ vt in honorem beatissimoꝝ martyrũ nõ solũ per dies solẽnes qδ vniuscuiusq; lugendũ videat. q̃ hec nõ carneis oculis inspicit: sꝫ etiam quotidie celebrenẗ. ⁊ post pauca. Nõ ergo aspe quantũ estimo nõ duriter: nõ mõ imperiose ista tollanẗ. sꝫ magis docendo q̃ȝ iubẽdo. magꝭ monẽdo q̃ȝ minãdo. sic. n. agendũ est cũ multitudine peccãtiũ. Seueritas aũt exercẽda ẽ in paucoꝝ pctã. ⁊ si q̃dẽ minamur cũ dolore fiat de scripturꝭ cõminãdo vindictã futurã, ne nos ipsi in nostra ptãte. sed deus in nostro sermone timeaẗ. itaq; prius mouebunẗ spũales aut etiã spũalibꝰ ꝓximi quoꝝ aucte lenissimis q̃dẽ sꝫ instãtissimis ãmonitiõibꝰ cetera multitudo frangaẗ. Cã. xxiij. q. iiij. Augu. ɔtra eplaȝ parmeniani. Cũ q̃sq; fratrũ intꝰ in ecclie societate ɔstitutoꝝ in aliquo tali pctõ fuerit deꝑhensus: vt anathemate dignꝰ habeaẗ. fiat h̃ vbi ꝑiculũ scismatꝭ nullũ est. ⁊ ĩfra. qñ cuiusq; crimẽ notũ est: ⁊ oĩbꝰ execrabile apparet. vt vel nullos ꝑsus vel nõ tales habeat defensores ꝑ quos possit scisma ɔtingere: nõ dormiat

seueritas disciplinę. Uuilh. Alibi vero dicitur vbi multorum stra ges iacet detrahendū est aliquid seueritati. Rai. Si vero peccatū qđ faciunt auctoritate defendunt quasi nō sit peccatū. tunc non de bet cōtra tales dormire seueritas disciplinę. Nā tales etiā heretici pñt. dici. de penitētia. di. vi. Spes impunitatis rescindēda est: cū tot sunt q̄ peccāt vt ex auctoritate se defendāt ⁊ vsū peccādi sibi faciāt.

Rai. Nota φ peccans dicit̄ qn̄q̄ scādalū impropriē ⁊ p figurā q̄ dicit̄ emphasis. sicut illud: darius est ipsum scelus. ⁊ in hac significa tione ait dominus petro: scandalum mihi es:

De Notorio. C. CXLVIII.

Notorium aliud est iuris aliud facti. Notori um iuris est de quo q̄s est canoni ce cōdēnatus vel in iure cōfessus. vel p legitimas pbati ones conuictus. Notoriū facti est cuius testis est popu lus ⁊ dissimilationi siue inficiationi non est locus. ⁊ intelligit̄ popu lus iste testis siue sit crimē notū oībus q̄ sunt in illo loco: siue maio ri parti. Uuilh. In illo loco. i. in villa vel parrochia. lȝ non habeat nisi decē parrochianos qꝛ decē hoīes populū faciūt. De scādalo au tē populi vel ecclesie de quo fit mētio in cōstitutiōe gnale. credo φ si parrochia habeat mille parrochianos si tñ tñ decē ex illis scāda lisent̄ de focaria sacerdotis q̄ sūt graues ⁊ honeste persone. pōt fieri interpretatio φ populus scandalisef. maxime cū. x. hoīes populum faciāt. vt dictū est. sicut duo faciūt cōgregationē. ⁊ tres faciūt colle giū. retinetur tñ in vno ius collegij ⁊ plures q̄ x. vel. xv. faciūt turbā iiij. vel. v. porci vel decē oues faciūt gregem. Rai. In notorio iuris exigit̄ qn̄q̄ pbatio cōtra negātē. Guilh. Ibi dicit̄ de quodā q̄ per duos testes pbauit se ab impetitiōe aduersarij in illo vel in alio iu dicio absolutū: ⁊ dicit̄ φ hoc sufficit. lȝ testes nihil deponāt de rati onibus q̄ mouerūt iudicē ad sentētiādū. Rai. In notorio vero fa cti nō reqrit̄ ordo iuris q̄ est alias regularit̄ obseruandus. extra. de iureiu. ad nostrā. Uuilh. Ibi dicit̄ φ q̄ iurauit φ ordinē iudicia riū seruaret in omni causa. nō ppter hoc notorijs obseruare tenetur ordinē iudiciariū q̄ in alijs causis obseruat̄. Notoria enim suū ha bent ordinē ⁊ occulta suū. Rai. Euidētia eni patrati sceleris clamo re nō indiget accusatoris. Et si forte iudex velit talit̄ delinquētē fm φ ius postulat corrigere vel punire. ⁊ iste appellat nō est appellatio ni huiusmodi deferēdū. extra de appella. pterea. Uuilh. Ibi dicit̄ φ q̄ post appellationē gratia cōmittūt. pretextu appellatiōis se tuē tes. dū sup illis cōueniunt nō debet eis pficere hmōi appellatio quo minus eorū excessus canonice puniant̄. Rai. Itē notoriū fa cti subdiuidit̄. qꝛ aliud est notoriū facti manentis actu. vt cū q̄s pu blice tenet adulterā vel cōcubinā. Aliud notoriū facti trāseūtis actu vt si aliquis in publico interfecerit hominē. vel fecerit sortilegiū vel simile. Aliud est notoriū facti presumpti. vt si aliquis publice habi tus est pro filio consanguineo vel affini alicuius.

De Perplexitate in generali. C. CXLIX.

Circa perplexitatē nota φ alia est iuris. alia facti. Perplexitas iuris est. cū aliquis circa illud qđ sibi occurrit faciendū inuenit diuersas auctoritates sibi adinuicem oppugnātes. hec p contrariorū cōcordiā est soluenda. Nā in iure nulla est ꝯtrarietas realis: sed superficialis tm̄. Perplexitas facti ē cū diabolus suggestiōe sua mala (vt ait Gre go.) plerosq̄ ita peccare facit: quatenus si fortasse peccatū fugere ap petant. hoc tamen nō sine aliquo peccati laqueo euadāt. Cōtra istā autē dat cōsiliū dicēs. cū mens inter maxima ⁊ minora peccata con stringit̄ si oīno nullus sine peccato adit⁹ patet: minora semp eligāt̄ qꝛ ⁊ qui murorū vndiq̄ ambitu ne fugiat claudit̄: ibi se in fugā pre cipitat: vbi breuior murus ingerit̄. Dicas ergo φ veritate inspecta nihil est perplexitas. nec potest aliquis esse perplexus inter duo ma la. i. necessitate astrictus ad aliquod malū perpetrandū. Aug. Ua sis ire nunq̄ deus redderet interitū si nō spontaneū inueniretur ho mo habere peccatū. Idē. vsq̄ adeo peccatū volūtariū est ⁊c. ergo positus inter duo mala. cū oportet me alterū facere. debeo eligere qđ per se consideratū esset minus peccatū. Pone φ sacerdos tenet cōcubinā in domo sua. parrochiani vident ipsū indutū ad celebrā dū quid facient. si audiunt eius missam faciunt cōtra cōsciētiā. que dictat eis cōtrariū. presertim ppter prohibitionē. Nicolai ⁊ alexan dri. xxxij. di. Nullus audiat missam presbyteri quē scit concubinā indubitanter habere. Si non audiant similiter remanet scrupulum in cōsciētia. quia nō potest aliquis quātūcūq̄ pollutus sit sacramē ta diuina polluere q̄ purgatoria cūctarū cogitationū existunt. Iccir co precipit̄ φ percipiat̄ cōmunio a sacerdote quātūcūq̄ polluto. vs q̄quo epoꝝ iudicio reprobet̄. ⁊ ita vident̄ perplexi. hunc articulum latius prosequar. qꝛ circa eū occurrunt plura dubia.

De Perplexitate sacerdotis i missa mortale recolēt. C. CL.

Pone sacerdotē indutū ad missam: ⁊ puenit iam ad canonē ad illa vba: hoc est corp⁹ meū. tūc occurrit ꝯsciē sue aliqđ mortale qđ faciet. si pcedit pec cat mortaliter ꝯficiēdo ⁊ sumēdo: qꝛ iudiciū sibi mādu cat ⁊ bibit. Si non ꝯficiat ⁊ fingat se ꝯficere: grauī⁹ peccare videt̄: qꝛ deo nō veret̄ illudere. ⁊ p pplo quē decipit se astringit. extra. de cele. mis. de homine. in fine. Si aūt ex toto dimittat: magnū scanda lum generat. ⁊ ita videt̄ pplexus. Solutio. credo pcipuā ⁊ tutiorē viam. vt peniteat ⁊ ꝯterat̄. doleat etiā φ ita tarde penitet. ⁊ pponat cōfiteri q̄ cito poterit habere oportunitatem. ⁊ sic ꝯficiat ⁊ sumat. Si hoc nō pōt vel nō vult facere. dicunt q̄dā φ simplicem hostiam debet sumere. Sed hoc videt̄ reprobari in pdicta decre. Uñ si non cōsecrauit tutius est ex toto dimittere q̄ si nō ꝯsecratā sumat pro pter generalē ecclesie traditionē. ⁊ ar. illius decre. de hoīe. Guilh. Ibi agit̄ de quodā sacerdote q̄ sciēs se esse in mortali supprimebat in canōe vba per que fit cōfectio. ⁊ tandem sumebat panem ⁊ vinū ⁊ dicit̄ hic φ huiusmodi falsa remedia sunt abicienda que sunt ve ris periculis grauiora. ⁊ infra grauius proculdubio videt̄ offende re. qui sic fraudulenter presumpserit ministrare.

De Illo qui panem aut aquam aut vinum ibi non ministrauit. C. CLI.

Quid de sacerdote qui celebraturus p negligentiā panē nō ministrat. aut vinū ī calice aut aquā nec aduertit donec veniat ad vba ꝯfectiōis. vel etiā vsq̄ ad sumptionē. nec aduertit de defectu vini vl̄ aque. Rñ deo defectū panis vel vini vel aque vel cuiuslibet istoꝝ si eū depre henderit anteq̄ veniat ad vba que sunt de substantia consecratio nis. suppleat apponendo quod ptermissum est. Itē si pretermissū est vinū tñ apponatur cum hostia noua ⁊ fiat reiteratio verboꝝ: a te igit̄ super hostiā de nouo appositā ⁊ super vinū. hostia alia si iā cōsecrata est in partē se positā. ita φ super eam nihil φ dictū est re petat̄. Si aūt pani pretermissus est tñ ⁊ hoc deprehendit̄ cum ven tum est ad verba q̄bus cōficit̄ sacramentū corporis. apponat̄ quan tum pōt fieri sine scandalo ⁊ repetant̄ oīa. A te igit̄ super totū: cum vinum nōdū sit cōsecratū. Si aūt aq̄ sit pretermissa. ⁊ hic deprehen dit̄ ante verba cōsecratiōis: apponat̄ aqua ⁊ totū reiteret̄: a te igi tur super totum. qꝛ nondū aliqđ est ibi cōsecratū. Si aūt hoc depre henditur postq̄ est facta cōsecratio corpis ⁊ sanguinis. Aut nō ap ponat̄ aq̄. aut si apponit̄ nulla fiet iteratio vboꝝ cum iam facta sit cōsecratio tam corpis q̄ sanguinis. Si aūt tñ facta sit consecratio corpis apponat̄ a qua ⁊ nihil reiteret̄. Si aūt cū ventū est ad sum ptionē tūc deprehēdit̄ vinū esse ptermissum. nō videt̄ aliud remedi um. nisi vt pcedat̄ ad finem. ⁊ agat̄ pnia de tanta negligentia: nisi forte sine magno scandalo assistentiū posset ministrari vinū ⁊ nou⁹ panis super que totum reiteret̄. non super hostiam consecratam.

De Sacerdote tenente concubinam. C. CLII.

Raimūdus. Porro de sacerdote ꝯcubinam hñte nota. φ si est notoriū. iur̄: debent subditi vitare ipsū in sacramētis: qꝛ ex tunc est ipso iure suspēsus. Idē credo: lȝ q̄dā aliter dixerint. si est notoriū facti. puta qꝛ mulierē suspectā publice tenet in domo ⁊ etiā forte argumenta gradiētia sup terrā. debet etiā talis admoneri ab epo vt se corrigat. Et si noluerit se corrigere dꝫ suspēdi a bñficio ec clesiastico vsq̄ ad satisfactionē ꝯgruā. ⁊ si adhuc pseuerauerit imp petuū remoueri. Guilh. Rñ dicit ab epo: qꝛ admonitio inferioris plati nō sufficeret quo ad hoc φ posset īferre penā hic notatā. nisi eēt q̄ haberet iurisdictionē epalē plenarie in talib⁹ ꝯcubinarijs fm ius cōe. Sȝ in regno francie tenet ꝯstitutio gnalē. q̄ fuit legat⁹ in frācia: q̄ talis est. Excōicamus oēs sacerdotes ⁊ clericos quoscūq̄ q̄ post legitimā admonitionē focarias vel alias mulieres de q̄b⁹ mala su spitio possit oriri in domib⁹ ppijs vel alibi. vñ ppl̄s vel ecclesia scā dalizet̄: duxerint retinēdas. nisi sint clerici q̄ in minorib⁹ ordinibus cōstituti legitie ꝯtraxisse pbent̄. q̄ tñ cū vxorib⁹ ecclesiastica benefi cia retinere nō debēt. De ista admōitōe duplex ē opinio. q̄dā dicūt φ nō sufficit. nisi fiat spāliter ad psonā sup hoc diffamatā. Alij dicūt φ sufficit generał admōitio facta in synodo. nō p modū simplicis admonitōis ⁊ pdicatiōis quā faciūt pdicātes. sȝ p modū platiōis ⁊ iurisdictiōis. vt sit via ad incurrēdā penā illi⁹ ꝯstitutōis. ⁊ lȝ hec ad mōitio fiat ad mltitudinē. ⁊ sit synodalis. i. facta in synodo. nihilo min⁹ ē psonalis cū fiat ad pñtes. Et fȝ hāc opinionē hmōi general admonitio ad illos solos extēdit̄ q̄ pñtes sr̄. ad alios nō. siue tenea tur iteresse synodo siue nō: lȝ ab his q̄ interfuerūt audiāt postmodū hmōi admonitionē factā esse. Et qñ epus intendit facere trinā admo

[illegible] ferũ p̄datur. ⁊ patronus liberto datur q̄ collusionẽ detegēti. Et hec detectio faciēda est tantũ infra quinquēniũ. ita ꝙ dño vel patrono colludēte velit extraneꝰ collusionẽ detegere. Nã si ꝑ collusionẽ extranei seruus meus vel libertus p̄nũciet̃ ingenuus in perpetuũ admittat ad retractādā illaꝫ sñiam. Qui vero sup̄ ecclesia vel sup̄ ecclesiastico colludit beneficio: ea vel eo spoliādus est perpetuo. Extra. vbi supra. Alex. iij. Audiuimus vsq̄ adeo clericoꝝ malitiā exercuisse vt interdũ inter se collusiõe facta sup̄ beneficijs q̄ possidēt: se sustineāt ab alijs molestari. ⁊ postea vt questioni cedat̃ ⁊ beneficia quiete possideāt: quasi nomine trāsactiõis soluũt alijs de ipsis beneficijs annuā p̄sionẽ vt post mortẽ ipsoꝝ in beneficijs illis sup̄ quibꝰ est collusio facta ius sibi valeāt vēdicare. Unde tibi man. quatē. si quos clericos tue iurisdictionis ꝑ collusionẽ hmõi fraudẽ legitime tibi cõstiterit cõmisisse: eos beneficijs sup̄ quibꝰ collusum fuerit nõ differas perpetuo spoliare.

De Scandalo. C. CXLIII.

Ramiundus. Scādalũ est dictũ vel factuꝫ vel signũ cuius occasione trahit̃ q̄s in cõsensum mortalis peccati. Dicit̃ aũt scādaluꝫ a scādalon grece: qđ est offensio latine. Patet iaꝫ ex his q̄d sit scādalisare p̄ximũ. q2 nihil aliud est nisi offendere p̄ximũ prouocādo eũ ad consensum mortalis peccati, occasione dicti vel facti vel cuiuscũq̄ exterioris signi. Utrũ autẽ omne scādalũ sit mortale peccatũ videndũ est. Et quidẽ plures auctoritatẽs videntur expresse dicere ꝙ sic. In euāgelio. Ue illi per quẽ scandalũ venit expedit ei ⁊c̃. hic assignat̃ pena mortalis peccati ergo est mortale. Itẽ apostolus. Si esca scanda. ⁊c̃. Item Augu. Satius est mori fame q̄ꝫ idolotico cũ scandalo vesci. Cõtra videt̃ ꝙ ipse peccans dicitur scandalũ. Unde dominus ait petro. Scandalũ mihi es. Similit̃ sacerdos dicitur esse scandalũ totius parrochie cũ tenet publice concubinaꝫ. Ad hoc dicas ꝙ nec omne peccatũ mortale est scandalũ. quia nullũ peccatũ in se pure consideratũ est scandalũ sed per accidens. i. ex eo ꝙ peccatũ manifestũ est. Et ideo datur alijs occasio peccādi: secus si occultũ.

Uuilh. Uidetur magister sequi opinionẽ illoꝝ qui dicunt ꝙ scādalũ non est peccatũ sed circumstantia peccati. non enim quia fornicatur quis scandalisat: sed quia manifeste fornicatur. Sed nõ oportet hoc dici. quia sicut duo actus quādoq̄ sunt vnũ peccatũ formaliter vt mala voluntas ⁊ actus sequens. ita econuerso vnicus actus formaliter duo peccata. vt defloratio virginis de qua moritur. quia ille actus ⁊ est stuprum ⁊ est homicidium. ita ⁊ fornicatio manifesta. q̄ nõ est nisi vnicus actus est peccatũ libidinis: ⁊ est scandalũ.

De Casibꝰ in q̄bꝰ vitādũ est scādalũ. C. CXLIIII.

Raimundus. Itẽ non omne scandaluꝫ est peccatũ mortale vel ẽt peccatũ. vnde vt plenius liqueat in q̄bꝰ casibꝰ scādalũ est peccatũ: in quibꝰ nõ. Nota distinctionẽ. q2 aut ipsum factũ dictum vel signum cuius occasione alij trahunt̃ ad peccatũ: est malum in se aut bonũ. aut indifferens. In primo casu fugiēdũ est oĩno scandalum. In secundo si tale bonũ est: quo omisso non esset salus omittenti: nõ debet dimittere illud propter scandaluꝫ. alias videtur ꝙ sit omittendũ. Unde Inno. iij. Extra. de no. o. nũ. cũ ex iniũcto. Licet opera illa que sine mortali peccato omitti nõ possunt. nõ sint pro vitando scandalo dimittenda. nec ea debeant pro scandalo vitādo cõmitti. que sine mortali peccato committi nõ possunt pariter ⁊ omitti. De his tamẽ que sine mortali peccato cõmitti possunt pariter ⁊ dimitti est ꝓ scādalo tollēdo cessandũ. ⁊ eis ꝓ vitādo scādalo insistēdũ. Uuilh. Ut est loqui aliq̄ñ: vel nõ loqui. comedere carnes vel abstinere ab eis. Credo tamẽ ꝙ non debet esse q̄s facilis ad credendũ ꝙ alij scandalisent̃ de bono ope qđ facit. nec facile ꝓpter huiusmodi metũ scandali debet cessare a bono: cum debeat potius presumere de alijs ꝙ sint boni q̄ꝫ ꝙ sint mali. Durante tamẽ cõsciētia huiusmodi. s. ꝙ alij scādalisent̃ ex illo bono. debet istud dimittere ex quo sine eo potest esse salus: ne faciens cõtra cõscientiā edificet ad gehennā. Raimũ. Predicta notant̃ his versibꝰ. Scādala ꝓ vita doctrina iustitiaq̄. Tu nõ effugies: sũt in reliq̄s fugiēda. Pro vita: q2 ꝓ nullo scādalo debet q̄s mortaliter peccare. Doctrina: quia doctor vel predicator nõ debet falsum docere vel p̄dicare ꝓ aliquo scādalo. Tacere aũt põt ⁊ debet si oẽs obstinati sunt. ita ꝙ deteriores efficiant̃ ex doctrina. Iustitia võ. q2 nec iudex falsam sñiaꝫ. nec testis falsuꝫ testimoniũ debet ferre ꝓ aliquo scādalo. Et in istis casibus habet locũ decre. extra. de regu. iu. Qui scādalisauerit vnuꝫ ⁊c̃. Utilius scandalũ nasci permittat̃ q̄ꝫ veritas deserat̃: veritas. s. vite: doctrine: iustitie. In tertio casu. s. cũ est indifferens videt̃ s̃m predicta omnino cessandum esse propter scandalum.

De Scandalo pro re non data vel repetita. C. CXLV.

Uuilhelmus. Quid si dictat mihi cõsciētia ꝙ iste scandalisabit̃. nisi dedero ei librũ meum: aut si repetiero ab eo sub iudice res mihi ablatas ab eo. nunq̄d ꝓpter vitandũ scandalũ eiꝰ teneor ei dare reꝫ meā. aut cessare a repetitiõe. posito etiā ꝙ mihi reuelatum sit ipsum scandalisandũ. ex h̃. Rñdeo: si statꝰ meus vel familie mee nõ est in tuto si careo re mea. puta q2 pauꝑ sum. ⁊ indigebo cũ familia mea. ⁊ ero in ꝑiculo incidēdi in impatientiā aut murmurationẽ cõtra deũ. non teneor rem meā dare aut a petitiõe cessare cũ debeā me plus diligere ⁊ meos q̄ꝫ extraneũ: ꝓpter h̃ enĩ excusat̃ q̄ indigẽs est. ⁊ ab alio accipit ad vsurā. ⁊ ille q̄ ab infideli recipit iuramentũ ꝑ idola vt sit securus ab eo. Si aũt in tuto sit status meus ⁊ familie mee. licet hmõi re caruero. ita ꝙ ex h̃ nullũ mihi vel familie mee iminet ꝑiculũ. Credo ꝙ teneor dare rem p̄titam ꝓpter euitandũ eius scandalũ si tñ credam eũ ea re esse bñ vsuꝝ: al's non: q2 in hoc casu dare ei reꝫ illaꝫ: esset dare gladiũ in manu furiosi. Circa illũ autẽ qui abstulit res meas si non est soluendo. ⁊ penitet de peccato paratus satisfacere si haberet. Unde credo ꝙ propter vitandũ eius scandalũ debeo cessare a repetitiõe cũ sine periculo possim re illa carere. Si aũt est soluendo ⁊ non penitet: non credo ꝙ teneor cessare a repetitiõe propter eius scandalũ. ⁊ in hoc casu non scandaliso eũ: licet ille scandaliset̃. sicut iudei scandalisati sunt in christo: ipse tamen non scandalisauit eos. Sicut quedam sunt que nulla ratione possunt conuelli. ita multa sunt que pro necessitate temporum aut consideratione etatum oportet temperari.

De his qui ex sola suspicione scandalisant̃. C. CXLVI.

Raimundus. Pone ꝙ aliq̄s religiosus vel al's iustus habeat purā ⁊ iustā cõsciaꝫ apud deũ: multi tñ suspicant̃ malũ de ipso. ⁊ sic scādalisant̃. q̄d fiet. videt̃ ꝙ sufficit ei cõscia. Ap̄ls. Gloria nostra hec est testimoniũ cõscie nostre. Job. Ecce in celo testis meꝰ. Augu. senti de augustino q̄cq̄d libet. sola me tñ in ocul' dei cõsciētia nõ accuset. Ad h̃ tñ dicas ꝙ q̄ntũ est in se oꝫ niti satisfacere ostēdendo eis intentionẽ suā ⁊ cāꝫ remouēdo etiā speciẽ mali. Cā. xj. q. iij. Augu. Nõ sint audiēdi siue viri sancti siue femine. q̄ qñ reprehendunt̃ in aliq̄ negligentia per quā fit vt in malā veniant suspicionem. vnde suā vitam longe abesse sciũt. dicunt corā deo sufficere sibi cõsciam. estimationẽ hoĩuꝫ nõ solũ impudēter. verũetiā crudeliter cõtemnentes. cũ occidant aĩas alioꝝ siue blasphemantiũ viā dei q̄bꝰ s̃m suā suspicionẽ quasi turpis q̄ casta est despicit̃ vel displicet vita sanctoꝝ. vel etiam cũ accusationẽ imitantiũ nõ qđ vidēt sꝫ qđ putant. ꝓinde quisq̄s a criminibꝰ flagitioꝝ atq̄ facinoꝝ vitā suam custodit: sibi quidẽ bñfacit. q̄squis aũt etiā fama ĩ alijs misericors est. nobis enĩ necessaria est vita nostra: alijs fama nostra. Rai. Et vt sup̄ hoc daret exemplũ dñs voluit soluere tributũ dicens petro. Ne forte scandalisemus eos ⁊c̃. Itẽ ap̄ls. Si fieri põt qđ ex nobis est ⁊c̃. Si aũt accipe nolunt satisfactionẽ: sꝫ parati sunt reprehendere ⁊ non mutari: tunc debet dolere. q2 illi peccant. ⁊ sufficiet ei cõsciētia bona. vñ de pharriseis rñdit dñs. Sinite eos ceci sunt ⁊c̃.

De Scandalo multitudinis actiuo. C. CXLVII.

Quid fiet si multitudo est in scelere. vel etiaꝫ pauci potētes tñ quos magꝭ sequit̃ multitudo nunq̄d excõicabit eos ep̄s si nolunt se corrigere. Ad hoc dicas ꝙ illi recognoscunt se peccare in h̃ de quo rep̄hendunt̃. tñ nolũt cessare. ⁊ si infligatur eis pena excõicatiõis vel similis. timet̃ scisma vel aliud magnũ malũ. põt ⁊ debet dissimulari. fiāt tñ cõminatiões de scripturis ⁊ interim caute attrahant̃. Dist. xliiij. Augu. ad aureliũ. Comesationes ⁊ ebrietates ita cõcesse ⁊ licite putant̃ vt in honorem beatissimoꝝ martyrũ nõ solũ per dies solẽnes qđ vnusq̄sq̄ lugendũ videat. q̄ hec nõ carneis oculis inspicit: sꝫ etiam quotidie celebrent̃. ⁊ post pauca. Nõ ergo asꝑe quantũ estimo nõ duriter: nõ mõ imperiose ista tollant̃. sꝫ magis docendo q̄ꝫ iubēdo. magꝭ monēdo q̄ꝫ minādo. sic. n. agendũ est cũ multitudine peccātiũ. Seueritas aũt exercēda ẽ in paucoꝝ pctā. ⁊ si q̄dẽ minamur: cũ dolore fiat de scripturꝭ cõminādo vindictā futurā. ne nos ipsi in nostra p̄tāte. sed deus in nostro sermone timeat̃. itaq̄ prius moneātur sp̄uales aut etiā sp̄ualibꝰ ꝓximi quoꝝ auctē lenissimis q̄dẽ sꝫ instātissimis āmonitiõibꝰ cetera multitudo frangat̃. Cā. xxiiij. q. iiij. Augu. cõtra ep̄laꝫ parmeniani. Cũ q̄sq̄ fratrũ intꝰ in ecclie societate cõstitutoꝝ in aliquo tali pctõ fuerit dep̄hensus: vt anathemate dignꝰ habeat̃. fiat h̃ vbi ꝑiculũ scismatꝭ nullũ est. ⁊ infra. qñ cuiusq̄ crimẽ notũ est: ⁊ oĩbꝰ execrabile apparet. vt vel nullos p̄sus vl' nõ tales habeat defensores ꝑ quos possit scisma cõtingere: nõ dormiat

seueritas disciplinę. ¶ Guilb. Alibi vero dicitur vbi multorum stra ges iacet detrahendū est aliquid seueritati. ¶ Rai. Si vero peccatū qd faciunt auctoritate defendunt quasi nō sit peccatū. tunc non de bet cōtra tales dormire seueritas discipline. Nā tales etiā heretici pñt. dici. de penitētia. di. vj. Spes impunitatis rescindēda est: cū tot sunt q̄ peccāt vt ex auctoritate se defendāt & vsū peccādi sibi faciāt. ¶ Rai. Nota q peccans dicit̄ qnq; scādalū improprie & p figurā q̄ dicit̄ emphasis. sicut illud: darius est ipsum scelus. & in hac significa tione ait dominus petro: scandalum mihi es:

¶ De Notorio. C. CXLVIII.

Notorium aliud est iuris aliud facti. Notori um iuris est de quo q̄s est canoni ce cōdēnatus vel in iure cōfessus. vel p legitimas pbati ones conuictus. Notoriū facti est cuius testis est popu lus & dissimulationi siue inficiationi non est locus. & intelligit̄ popu lus iste testis siue sit crimē notū oībus q̄ sunt in illo loco: siue maio ri parti. Guilb. In illo loco. i. in villa vel parrochia. lz non habeat nisi decē parrochianos q: decē hoīes populū faciūt. De scādalo au tē populi vel ecclesie de quo fit mētio in cōstitutiōe guale. credo q si parrochia habeat mille parrochianos si tū tm decē ex illis scāda lisent̄ de focaria sacerdotis q̄ sūt graues & honeste persone. pōt fieri interpretatio q populus scandalisef. maxime cū. x. hoīes populum faciāt. vt dictū est. sicut duo faciūt cōgregationē. & tres faciūt colle giū. retinetur tñ in vno ius collegij & plures q̄. x. vel. xv. faciūt turbā iiij. vel. v. porci vel decē oues faciūt gregem. Rai. In notorio iuris exigit̄ qnq; pbatio cōtra negātē. Guilb. Ibi dicit̄ de quodā q̄ per duos testes pbauit se ab impetitiōe aduersarij in illo vel in alio iu dicio absolutū: & dicit̄ q hoc sufficit. lz testes nihil deponāt de rati onibus q̄ mouerūt iudicē ad sentētiādū. Rai. In notorio vero fa cti nō reqrit̄ ordo iuris q̄ est alias regularit̄ obseruandus. extra. de iureiu. ad nostrā. Guilb. Ibi dicit̄ q q̄ iurauit q ordinē iudicia riū seruaret in omni causa. nō pter hoc notorijs obseruare tenetur ordinē iudiciariū q̄ in alijs causis obseruat̄. Notoria enim suū ha bent ordinē & occulta suū. Rai. Euidētia eni patrati scelerī clamo re nō indiget accusatoris. Et si forte iudex velit talit̄ delinquētē sm q ius postulat corrigere vel punire. & iste appellat nō est appellatio ni huiusmodi deferēdū. extra de appella. pterea. Guilb. Ibi dicit̄ q q̄ post appellationē gravia cōmittūt. preterea appellatiōis se tuē tes. dū sup illis cōueniunt̄ nō debet eis pficere hmōi appellatio quo minus eorū excessus canonice puniant̄. Rai. Itē notoriū fa cti subdiuidit̄. q: aliud est notoriū facti manentis actu. vt cū q̄s pu blice tenet adulterā vel cōcubinā. Aliud notoriū facti trāseūtis actu vt si aliquis in publico interfecerit hominē. vel fecerit sortilegiū vel simile. Aliud est notoriū facti presumpti. vt si aliquis publice habi tus est pro filio consanguineo vel affini alicuius.

¶ De Perplexitate in generali. C. CXLIX.

Circa perplexitatē nota q alia est iuris. alia facti. Perplexitas iuris est. cū aliquis circa illud qd sibi occurrit faciendū inuenit diuersas auctoritates sibi adinuicem oppugnātes. hec p contrariorū cōcordiā est soluenda. Nā in iure nulla est ɔtrarietas realis: sed superficialis tm. Perplexitas facti ē cū diabolus suggestiōe sua mala (vt ait Gre go.) plerosq; ita peccare facit: quatenus si fortasse peccatū fugere ap petant. hoc tamen nō sine aliquo peccati laqueo euadāt. Cōtra istā autē dat cōsiliū dicēs. cū mens inter maiora & minora peccata con stringit̄ si oīno nullus sine peccato adit⁹ patet: minora semp eligāt̄. q: & qui murorū vndiq; ambitu ne fugiat claudit̄: ibi se in fugā pre cipitat: vbi breuior murus ingerit̄. Dicas ergo q veritate inspecta nihil est perplexitas. nec potest aliquis esse perplexus inter duo ma la. i. necessitate astrictus ad aliquod malū perpetrandū. Aug. Vla sis ire nunq̄ deus redderet interitū si nō spontaneū inueniretur ho mo habere peccatū. Idē. vsq; adeo peccatū volūtariū est &c. ergo positus inter duo mala. cū oportet me alterū facere. debeo eligere qd per se consideratū esset minus peccatū. Pone q sacerdos tenet cōcubinā in domo sua. parrochiani vident ipsū indutū ad celebrā dū quid facient. si audiunt eius missam faciunt cōtra cōsciētiā. que dictat eis cōtrariū. presertim pter prohibitionē. Nicolai & alexan dri. xxxij. di. Nullus audiat missam presbyteri quē scit concubinā indubitanter habere. Si non audiant similiter remanet scrupulum in cōsciētia. quia nō potest aliquis quātūcūq; pollutus sit sacramē ta diuina polluere q̄ purgatoria cūctarū cogitationū existunt. Iccir co pcipit̄ q percipiat̄ cōmunio a sacerdote quātūcūq; polluto. vs q; quo epoꝝ iudicio reprobet̄. & ita vident̄ perplexi. hunc articulum latius prosequar. q: circa eū occurrunt plura dubia.

¶ De perplexitate sacerdotū ī missa mortale recolēt. ¶ C. CL.

Pone sacerdotē indutū ad missam: & puenit iam ad canonē ad illa vba: h̄ est corp⁹ meū. tūc occurrit ɔscie sue aliqd mortale q̄d faciet. si pcedit pec cat mortaliter ɔficiēdo & sumēdo: q: iudiciū sibi mādu cat & bibit. Si non ɔficiat & fingat se ɔficere: grauī⁹ peccare videt̄: q deo nō veret̄ illudere. & p pplo quē decipit se astringit. extra. de cele. mis. de homine. in fine. Si aūt ex toto dimittat: magnū scanda lum generat. & ita videt̄ pplexus. Solutio. credo tenēdā viā pcipuā & tutiorē viam. vt peniteat & ɔterat̄. doleat etiā q ita tarde penitet. & pponat cōfiteri q̄ cito poterit habere opportunitatem. & sic ɔficiat & sumat. Si hoc nō pōt vel nō vult facere. dicunt q̄dā q simplicem hostiam debet sumere. Sed hoc videt̄ reprobari in pdicta decre. Uñ si non cōsecrauit tutius est ex toto dimittere q̄ si nō ɔsecratā sumat pro pter generalē ecclesie traditionē. & ar. illius decre. de hoīe. Guilb. Ibi agit̄ de quodā sacerdote q̄ sciēs se esse in mortali supprimebat in canōe vba per que fit cōfectio. & tandem sumebat panem & vinū & dicit̄ hic q huiusmodi falsa remedia sunt abicienda que sunt ve ris periculis grauiora. & infra grauius procuIdubio videt̄ offende re. qui sic fraudulenter presumpserit ministrare.

¶ De Illo qui panem aut aquam aut vinum ibi non ministrauit. C. CLI.

Quid de sacerdote qui celebraturus p negligentiā panē nō ministrat. aut vinū ī calice aut aquā nec aduertit donec veniat ad vba ɔfectiōis. vel etiā vsq; ad sumptionē. nec aduertit de defectu vini vl' aque. Rñ deo defectū panis vel vini vel aque vel cuiuslibet istoꝝ si eū depre henderit anteq̄ veniat ad vba que sunt de substantia consecratio nis. suppleat apponendo quod ptermissum est. Itē si pretermissū est vinū tm apponatur cum hostia noua & fiat reiteratio verborū: a te igit̄ super hostiā de nouo appositā & super vinū. hostia alia si iā cōsecrata est in partē se positā. ita q super eam nihil q dictū est re petat̄. Si aūt pani pretermissus est tñ & hoc deprehendit̄ cum ven tum est ad verba q̄bus cōficit̄ sacramentū corporis. apponat̄ quan tum pōt fieri sine scandalo & repetant̄ oīa. A te igit̄ super totū: cum vinum nōdū sit cōsecratū. Si aūt aq̄ sit pretermissa. & hic deprehen dit̄ ante verba cōsecratiōis: apponat̄ aqua & totū reiteret̄: a te igi tur super totum. q: nondū aliqd est ibi cōsecratū. Si aūt hoc depre henditur postq̄ est facta cōsecratio corpis & sanguinis. Aut nō ap ponat̄ aq̄. aut si apponit̄ nulla fiet iteratio vborū cum iam facta sit cōsecratio tam corpis q̄ sanguinis. Si aūt tm facta sit consecratio corpis apponat̄ a qua & nihil reiteret̄. Si aūt cū ventū est ad sum ptionē tūc deprehēdit̄ vinū esse ptermissum. nō videt̄ aliud remedi um. nisi vt pcedat̄ ad finem. & agat̄ pnīa de tanta negligentia: nisi forte sine magno scandalo assistentiū posset ministrari vinū & nou⁹ panis super que totum reiteret̄. non super hostiam consecratam.

¶ De Sacerdote tenente concubinam. C. CLII.

Raimūdus. Porro de sacerdote ɔcubinam hñte nota. q si est notoriū iur: debent subditi vitare ipsū in sacramētis: q: ex tunc est ipso iure suspēsus. Idē credo: lz q̄dā aliter dixerint. si est notoriū facti. puta q: mulierē suspectā publice tenet in domo & etiā forte argumenta gradiētia sup terrā. debet etiā talis admoneri ab epō vt se corrigat. Et si noluerit se corrigere dz suspēdi a bñficio ec clesiastico vsq; ad satisfactionē ɔgruā. & si adhuc pseuerauerit imp petuū remoueri. Guilb. Rñ dicit ab epō: q: ñ admonitio iferioris plati nō sufficeret quo ad h̄ q posset iferre penā hic notatā. nisi eēt q̄ haberet iurisdictionē tpalē plenarie in talib⁹ ɔcubinarijs sm ius cōe. Sz in regno francie tenet ɔstitutio guale. q̄ fuit legat⁹ in frācia: q̄ talis est. Excōicamus oēs sacerdotes & clericos quoscūq; q̄ post legitimā admonitionē focarias vel alias mulieres de q̄b⁹ mala su spitio possit oriri in domib⁹ ppijs vel alibi. vñ pplš vel ecclesia scā dalizet: duxerint retinēdas. nisi sint clerici q̄ in minorib⁹ ordinibus cōstituti legitie ɔtraxisse phent̄. q̄ tñ cū vxorib⁹ ecclesiastica benefi cia retinere nō debēt. De ista admōitōe duplex ē opinio. q̄dā dicūt q nō sufficit. nisi fiat spāliter ad psonā sup h̄ diffamatā. Alij dicūt q sufficit generalr̄ admōitio facta in synodo. nō p modū simplicis admonitōis & pdicatiōis quā faciūt pdicātes. sz p modū platiōis & iurisdictiōis. vt sit via ad incurrēdā penā illi⁹ ɔstitutiōis. & lz hec ad mōitio fiat ad mltitudinē. & sit synodalis. i. facta in synodo. nihilo min⁹ ē psonalis cū fiat ad pñtes. Et fz hāc opinionē hmōi generalr̄ admonitio ad illos solos extēdit̄ q̄ pñtes sī. ad alios nō. siue teneā tur iteresse synodo siue nō: lz ab his q̄ interfuerūt audiāt postmodū hmōi admonitionē factā esse. Et qñ epūs intendit facere trinā admo

nitionē:nō sufficit vnā audisse vel duas nisi ꝛ tertia audiat̃ p̄sentia
liter a p̄sente monitore. Itē nō extēdit̃ hec admonitio nisi ad illos
solos q̄ tpe monitiōis illi⁹ hmōi focarias cū scādalo detinēt. Item
oportet ꝙ sit trina vel vna ꝑ oīb⁹ facta ex cā. alias nō eēt legitima. ꝛ
quiuis non exprimatur causa propter quam sit vna pro omnibus.
si tñ subest illa causa nihilominus incurret̃ sñia illius canonis. Pri
ma opinio ē benignior ꝛ cōmunior. Clericus aūt q̄ cū scādalo pas/
sim ꝛ publice cū plurimis fornicat̃. lꝫ grauius peccet q̄ꝫ ille q̄ publi/
ce vnā tenet focariā. tñ nō incurrit sñiaꝫ predictā. vt credo. qꝛ ꝯstitu
tio illa nō videt̃ loq̄ nisi de tenentib⁹ cū scandalo focarias vel alias
mulieres. cū pene potius sint restrigēde q̄ꝫ extēdēde. De illis autē q̄
tenēt mulieres in suspectis locis ꝛ cū scādalo. si tñ nō peccāt cūꝫ eis
nec peccare ꝓponūt. pōt dici benigna interpretatiōe. ꝙ nō incidunt
in illā sñiam. ꝛ ꝙ illa ꝯstitutio intelligit̃ de illis q̄ eā retinēt in cōcu
binatu. Alijs tñ videt̃ ꝙ ex quo post legitimā admonitionē cū scan
dalo tenēt mulieres huiusmodi. siue peccēt cum illis carnaliter siue
nō. incidūt in illā sñiam post admonitionē legitimā. Et ꝙ dixit: du/
xerint retinēdas. intelligo retinēdas. i. habēdas quo ad vsuꝫ carnis
lꝫ eni nō teneāt eas in expēsis suis. aut tanq̄ꝫ suas ꝓprias ꝯcubinas
ex quo nō vtunt̃ eis ad peccatū carnis. cū scādalo tñ ꝛ post admoni
tionē legitimā incurrūt sñiam. Unde si clericus adulteret̃ cū vxore
alicuius manēte in domo mariti. ꝛ cohabitāte cū marito. ꝛ hoc cūꝫ
scādalo ꝛ post admonitionē incurrit sñiam p̄dictā. lꝫ nō exhibeat
eā ille clericus. aut aliter eā teneat. Ab illa aūt sñia cū cōditor cano/
nis nō retinuerit. sibi absolutionē possunt epi absoluē subditos su/
os. Inferiores autē prelati nō cōsueuerūt de hoc absoluere.

De Illo q̄ post absolutionē ab illa sententia
recidit in idē peccatū. C. CLIII.

Quid si aliq̄s de hoc absolutus reuertat̃ ad vomi
tū cū eadē cōcubina. Rñdeo: si adhuc durat
scandalū: recidit in excōicationē. q̄ꝫuis nō fiat noua ad/
monitio. si aūt nō durat sꝫ credit̃ publice ꝙ sit correctus
nō incidit in illā sñiam: donec iterū ortū sit suꝑ hoc scādalū. quo ex
orto nō credo ꝙ sit necessaria admonitio noua. Credo aūt ꝙ peccāt
epi ꝛ inferiores prelati ad quos ꝑtinet huiusmodi admonitionē fa/
cere. (inferiores enī possunt eā facere etiā si sint simplices sacerdotes
curati tñ: cū cōstitutio illa nō specificet ꝙ ab epo solū sit faciēda) si ꝑ
negligētiā aut alia corrupta intētiōe dimittant eā facere. Si aūt ex
causa iusta dimittāt qꝛ forte videt ibi multoꝝ stragē iacere vel aliō
simile: nō peccāt. De hmōi aūt focarijs clericis credo ꝙ nō oportet
eos vitari tanq̄ꝫ excōicatos ex illo canone. nisi cōstet eos tenere foca
rias cū scādalo. ꝛ suꝑ hoc eos ēsse legitime admonitos. Et si de vtro
q̄ꝫ istorū cōfiterent̃ in secreto. vitandi sunt in secreto. Licet aūt epi
possūt de hmōi sentētijs absoluere: nō tñ possōt dispēsare suꝑ irre
gularitate contracta si in huiusmodi excōicatione celebrauerint aut
ministrauerint. aut ordines recepint. Licet aūt idē guala multa alia
ꝯstituerit vel innouauerit ad honestatē clericalē spectantia taꝫ circa
habitum q̄ꝫ circa negociationē ꝛ vsuras ꝛ alia quedā. dicens se ta/
lia prohibere sub eadē districtione sub qua prohibuit vsum focaria
rū. nō tamē clerici q̄ faciūt cōtra illas prohibitiones etiam post ad/
monitionē legitimā ipso facto excōmunicationē incurrunt qꝛ quā/
tum ad illas prohibitiones non facit promulgationeꝫ late sententie
sed potius comminationeꝫ ferende. ꝛ ita habet consuetudo que est
optima legum interpres.

De Delictis puerorū. C. CLIIII.

Extra. v. de delictis puerorū. Grego. Queris gran
diusculus peccatū nolūt attribuere quidā ni
si ab annis quattuordecim. cū pubescere ceperint. Quod
merito crederemus si nulla essent peccata nisi que mem/
bris genitalibus admittūtur. Quis vero audeat affirmare furta mē
dacia ꝛ periuria non esse peccata. at his plena est etas puerilis q̄ꝫuis
in eis nō ita vt in maioribus punienda iudicentur. Alexander ter/
tius. In pueris relinqui solet multum ꝙ in alijs prouectioris etatis
humane leges dicunt seuerius corrigendum. Ex summa iuris. De
licta punienda etiā in minoribus sunt licet non adeo grauiter vt in
maioribus. In his autē distinguendū est quia doli capax aliquate/
nus punitur. Infans autē nequaq̄ꝫ propter etatis illius ignorantiā.
Quādo quidē incipiat esse doli capax diuersi diuersa dixerūt. Ego
auteꝫ credo: quia tunc est doli capax. quando calliditate plenus est.
quod in septennio non presumit̃: nisi liqueat per euidentes presum
ptiones. Pena vero moderanda est in talibus arbitrio iudicantis.
Actor. Hec de criminibus ꝛ penis ad vtrūq̄ꝫ pertinentibus forum
seculare videlicet ꝛ ecclesiasticū ꝓpt̃ ciuitatū simul ecclesiarūq̄ꝫ regi
mina politice artis occasione breuiter ad presens dicta sufficiant.

Liber Undecimus Incipit.

De Arte mechanica ꝛ speciebus eius. C. I.

Augustinus de ciuitate dei. xxij. li.
Preter artes bene viuendi ꝛ ad immor/
talem perueniendi felicitatē que virtu
tes vocant̃ ꝛ sola dei gratia que in chri
sto est filijs ꝓmissionis regniq̄ꝫ donan
tur. Nōne humano ingenio tot tāteq̄ꝫ
artes inuente sunt. ꝛ exercitate. partim
necessarie. ꝑtim voluntarie. vt tam ex/
cellens vis mētis atq̄ꝫ rōnis. in his eti
am reb⁹ quas suꝑfluas imo ꝛ piculo/
sas ꝑniciosasq̄ꝫ appetit q̄ꝫtū bonū habeat in natura: vñ ista potuit
vel inuenire vel discere vel exercere testet̃. vestimētorū ꝛ edificiorū
ad oꝑa q̄ꝫ mirabilia q̄ꝫ stupenda industria humana ꝑuenerit: quo
in agricultura: quo in nauigatiōe ꝓfecerit: que in fabricatione quo
rūq̄ꝫ vasorū vel etiā statuarū vel picturaꝝ varietate excogitauerit ꝛ
ipleuerit: q̄ in theatris mirabilia spectātib⁹: audiētib⁹ incredibilia fa
ciēda ꝛ exhibēda molita sit. In capiēdis occidēdis domādis irrōa
bilib⁹ aīantib⁹ que: ꝛ quāta repperit aduersus ipsos hoīes tot gene
ra venenoꝝ: tot armoꝝ tot machinamentoꝝ. ꝛ ꝓ salute mortali tuē
da atq̄ꝫ repanda quot medicamenta atq̄ꝫ adiumenta ꝯprehenderit
ꝓ voluptate faucium quot cōdimenta ꝛ gule irritamenta repperit.
Ad indicandas ꝛ suadendas cogitatiōes quā multitudinē varieta
temq̄ꝫ signoꝝ vbi p̄cipuū locū verba ꝛ littere tenent ad mulcendas
aures quot organa musica: quot cantilene modos excogitauerit: q̄ꝫ
multa rerū mundanaꝝ cognitione se impleuerit: quis possit eloqui
maxime si velimus nō aceruatim cuncta ꝯgerere: sed in singulis im
morari. Hugo in li. j. didascalicon. Actionū que huius vite neces/
sitati deseruiūt: trimodū gen⁹ est. Primū qd̄ nature nutrimentū ad
ministrat. Scdm qd̄ ꝯtra molesta que extrinsecus accidere pñt mu
nit. Tertiū qd̄ contra iaꝫ illata remediū prestat. hoꝝ scientia qꝛ ope
ra humana ꝓsequit̃: ꝯgrue mechanica. i. adulterina vocat̃. Sūt. n.
tria oꝑa. s. opus dei qd̄ nō erat: creare. vnde: in principio creauit de⁹
celū ꝛ terrā ꝛc̃. Opus nature qd̄ latuit ad actū ꝓducere. vnde ꝓdu/
xit terra herbam virentē. Opus artificis disgregata ꝯiungere ꝛ ecō
uerso. vnde ꝯsuerūt folia fici ꝛc̃. In his trib⁹ opus humanū qd̄ na/
tura nō est. sed naturā imitat̃ conuenienter mechanicū. i. adulteri/
nuꝫ nominat̃. Nā verbi gratia qui statuā fundit hoīeꝫ intuitus est
qui vestes ꝓmus adinuenit ꝯsiderauit ꝙ queq̄ꝫ nascētia ꝓpria que
dam habeant munimenta: quib⁹ nāꝫ suā ab incōmodis defendunt
Cortex ambit arborē penna tegit volucrē: squama piscē: lana operit
ouem: pilus iumēta vestit. concha testudinē excipit: ebur elephantē
iacula non timere facit: nec tñ sine cā factū est: vt cū aīantiū singula
nature sue arma secū nata habeāt. solus hō inermis nascat̃ ꝛ nud⁹
oportuit. n. vt illis que sibi ꝓuidere nesciunt naturā cōsulere: homi
aūt ex hoc etiā maior expiendi occasio p̄staret̃ cū illa que ceteris na/
turalit̃ ꝯdata sū: ꝓpria ratiōe sibi inueniret. Multo. n. magis nūc in
ueniendo ratio hoīs enitet: q̄ꝫ habendo claruisset. nec sine cā puer/
bium sonat: ꝙ ingeniosa fames oēs excuderit artes. Richard. vbi
supra. Sciendū quoq̄ꝫ est ꝙ mechanica sꝫ rationē sui sub phīa cō/
tinet̃: nō sm administrationē: verbi grā. Ratio agriculture pertinet
ad phm: administratio ad rusticū. Mechanica. vij. hꝫ species. s. la/
nificiū. armaturā. nauigationē. agriculturā venationē. medicinam.
theatricā. Ad hanc oīuꝫ rerū fabrica cōcurrere videt̃. ad hanc. n. ꝑti/
nent vniuersa q̄ humanis necessitatib⁹ inueniunt̃ grata cōmoda ne/
cessaria. ꝛ q̄cunq̄ꝫ sub p̄dictis eius specieb⁹ cōprehendi ꝯprobant̃.

De Lanificio ꝛ eius materia ꝛ instrumentis. C II.

Lanificiū enī ꝓma species mechanice ad quā
pertinet oīs oꝑa nendi. retorquēdi
cōsuendi q̄cq̄d fit instrumēto. colō. fusa. acu. pectie. cala
mistro. girgillo. alabro subula. In materia lini lane cana
bi ꝛ suberis oīs vsus floccoꝝ filtroꝝ sagoꝝ saginatū mattularum ꝛ
sportaꝝ. Isidor⁹ li. xix. Lana a laniādo. i. vellendo dicta. hic ꝛ vel/
lus dictū: ꝙ prius lane vellerent̃: nō tonderent̃. linū ex terra. s. niten
ti specie orit̃ deflexūq̄ꝫ est nomē eius a greco: nā linū greci linarūꝫ
dicūt: siue qd̄ sit molle ꝛ lene. Stuppa vō canabi est siue lini. hec sꝫ
āntiquā orthographiā stippa dicta: ꝙ ex ea rime nauiū stipent̃. vñ ꝛ
stipatores dicunt̃ q̄ in vallib⁹ eā cōponūt. tumētū appellatū: ꝙ aut
in filo aut in tela tumeat nec subtilitatē habeat Canabū a similitudie
cāne vocatū: siue a greca etymologia. nā illi canabū canabin vocant
Byssuꝫ gen⁹ ē qdā lini nimiū cādidi ꝛ mollissimi qd̄ greci papa/
tē vocāt. Fibrinū lana est aīaliū q̄ fibros vocāt. Sericū dictū: qꝛ id

ſeres primũ miſerũt. vermiculi enim ibi naſci phibent a q̄bus hec circũ arbores fila ducunt. vermes autẽ ipſi grece bõbices vocant. Placiũ eſt ſtuppa ⁊ q̄ſi craſſitudo ſerici: ⁊ eſt grecũ nomẽ. Tela p lõgitudine ſtaminis dicta: tela autẽ eſt q̄ īfra ſupraq; religata duobus lignis inuertit vt texat. ſed quo īferi⁹ texta inuoluit: eo ſupi⁹ texẽda deplicat. ⁊ vnde ſe ad augmẽtũ īplicat: inde fit min⁹ qđ reſtat. Inſubuli q: īfra ⁊ ſupra ſũt: vel q: īſubulant. Radij dicti q: radẽdo fiũt. Pectines q: pexa fila reddãt ⁊ imp̄mãt. Colum qđ fit in lõgitudine ⁊ rotũditate q̄ſi colũna. Fuſuz qđ p ipm fundat qđ netum eſt. Alabꝛ q: in eo libeent fila. i. voluant. Calatũ leue geſtamẽ ex ligno vel canna aut ex iunco factũ: in quo vel pẽſa ponunt vł legunt flores. cala enĩ grece lignũ eſt. Penſuz mulieꝝ a pendẽdo dictũ. vñ penſa ⁊ īpenſa netũ. Fila dicta vel q: ex pilis aĩaliũ ſunt: vel q: lanificiũ filis tenuib⁹ ꝯſtat in modũ piloꝝ q̄ſi filorũ. Glomellum corrupte a globo dictũ p diminutionẽ q̄ſi globellũ. Panulte vel panucle q: ex eis pãni texunt. ipſe enim diſcurrũt p telã. Stamen dictũ q: rectũ ſtat. Trama q: via recta trãſmittat p telã. Eſt enĩ filuz intra ſtamẽ currẽs. Licia ſũt q̄bus ſtamina ligant quaſi ligia.

De Veſtibus cõmunibus. C. III.

Thomas de nancell. ſuper cantica. Veſtis in quinq; laudabilis. ſ. in materie precio. in texture artificio. in magnitudine vtilitatis in pulchritudine coloris. in ſuauitate odoris. Materia veſtiũ p̄cioſa triplex eſt. fit enim q̄nq; de cortice herbaꝝ. vt de lino ⁊ canapo quã multis tunſionib⁹ ⁊ attritionib⁹ oportet fieri. Q̄nq; de pilis aĩaliũ: vt de lana. Q̄nq; de viſcerib⁹ vermium vt veſtis ſerica. Iſidorus vbi ſupra. Veſtis antiq̄ſſima hominꝫ fuit piſomatũ. ſ. ſuccinctoriũ quo tñ genitalia ꝯtegunt hoc primũ p̄mi mortales ⁊ folijs arboꝝ ſibi fecerũt: cui⁹ vſuz q̄dã barbare gentes dum ſint nude vſq; hodie tenẽt: hec ⁊ cãpeſtria nuncupant: p eo q: eiſdẽ iuuenes q̄ nudi exercent in campo pudẽda operiũt. Tunica veſtis antiq̄ſſima appellata: q: in motu incedẽtis ſonũ facit: tonus enim ſon⁹ eſt. Primũ autẽ fuere tunice pellicie: q̄b⁹ poſt offenſaꝫ ⁊ eiectionẽ de paradiſo Adã ⁊ Eua induti ſunt. Talaris tunica dicta eo q: talos vſq; deſcẽdat ⁊ ad pedes ꝯfluat ſicut pectoralis. q: apud antiquos breuis erat vt tñ pect⁹ opiret: licet nũc pfuſioꝛ fit. Maniclcata tunica. i. manicata tunica: eo q: habeat manicas quã ciroditam greci vocãt. Dalmatica veſtis primũ in dalmacia puincia grecię texta eſt tunica ſacerdotalis cãdida cũ clauis ex purpura. Roſata quã greci phoeniceã vocãt nos coccineã repta a lacedemonijs ad celãdũ coloris ſimilitudine ſanguinẽ quotiẽs q̄s in acie vulneraret: ne ꝯtẽplati aduerſario aĩus augeſceret. hac ſub ꝯſulibus romani vſi ſunt milites: vnde etiã roſati vocabant. ſolebãt etiã pridie q̄z dimicanduꝫ eſſet ante p̄ncipia pponi q̄ſi admonitio ⁊ indiciũ future pugne. Laculata q̄ lacus q̄dratos quoſdã hꝫ cũ pictura intextos aut additos acu hiacinctina veſtis aereo colore reſplẽdẽs. Bombicina eſt a bõbice vermiculo q̄ lõgiſſima ex ſe fila generat: quoꝝ textura bombicinũ dicit: cõficiturq; in inſula choo apocalania. Serica a ſerico dicto: vł q: eã ſeres p̄mi miſerũt. Oloſerica tota ſerica olo enim totũ. Tramoſerica ſtamine lineo trama ex ſerico. Byſſina cãdida confecta ex quodã genere lini groſſioris. Fibrina veſtis tramaꝫ de fibri id eſt caſtoris lana habẽs. Caprina de capraꝛũ pilis cõtexta. Linoſtema veſtis eſt ex lana linoq; cõtexta: ⁊ dicta linoſtema q: ī ſtamine linũ: in trama lanã habet. Polimitus enĩ text⁹ multorũ coloruꝫ eſt. Acupicta veſtis acu textilis vel acu ornata eadẽ ⁊ frigia. Trilicis a trib⁹ licijs q: eſt ⁊ ſimplex ⁊ bipex. Colobiũ dictũ q: longũ eſt ⁊ ſine manicis. Antiq̄ enim magis hoc vtebant. Leuitonariũ eſt colobiũ laneũ ſine manicis quo egyptij monachi vtunt. Lumbare vocat q: lũbis religet ⁊ q: lũbis hereat. Hoc in egypto ⁊ ſyria nõ tñ femine ſed ⁊ viri vtunt. Limus eſt veſtis q̄ ab vmbilico vſq; ad pedes pducit. hec autẽ veſtis habet in extremo ſui purpurã limã. id eſt flexuoſaꝫ. vnde ⁊ nomen accepit. Nã limũ obliquum dicimus. Armelauſa vulgo vocata q: ante ⁊ retro diuiſa atq; apta eſt in armos tñ clauſa q̄ſi armiſcula. c. lr̃a ablata. Camiſiã vocari q: in his dormim⁹ ī camis. i. in ſtrat̄ nr̃is. ſiue q: p̄mum fiebant e cannabis. Tubracos vocatos q: tibias bracaſq; tegant: ⁊ quod a bracis ad tibias vſq; perueniant.

De veſtibus legalibus. C. IIII.

Octo ſũt in lege genera ſacerdotalium veſtimẽtoꝝ. Poderis enĩ ſacerdotalis linea corpori aſtricta ⁊ vſq; ad pedes deſcẽdẽs. vnde ⁊ nũcupata. Podas enĩ greci pedes vocãt hãc vulgo camiſiam vocãt. Abanech cīgulũ ſacerdotale rotũdum polimitica arte ex cocco purpura hiacīctoq; ꝯtextũ. ita vt flores atq; gẽme ī eo eẽ viderent diſticte. Pileũ ẽ ex biſſo rotũdũ q̄ſi ſphera media caput tegẽs ſacerdotale: ⁊ in occipitio vitta ꝯſtrictũ. h̄ greci ⁊ noſtri thyarã vł galerã vocãt. Machil qđ eſt tunica talaris tota hyacinctina: habẽs ad pedes ſeptuagintaduo tintinnabula: totidẽq; intermixta ac depẽdentia mala punica. Ephod qđ interpretat latine ſupindumẽtũ. Erat enĩ palliũ ſuphumerale ex q̄ttuoꝛ colorib⁹ ⁊ auro ꝯtextũ: habẽs in vtroq; humero lapides duos ſmaragdinos auro incluſos: ī quib⁹ ſculpta erãt nõia patriarchaꝝ. Logion qđ latine dicit rõnale: pãn⁹ duplex auro ⁊ q̄ttuor textus colorib⁹: habens magnitudinẽ palmi p q̄drũ: cui intexti erãt. xij. precioſiſſimi lapides. hic pãnus ſuphumerali ꝯ pect⁹ põtificis annectabat. Petalũ aurea lamina in frõte põtific̄: q̄ nomẽ dei illud ineffabile tetragrãmaton in frõte põtific̄ q̄ttuor hebraicis litter̄ habebat ſcriptũ. Bathin ſiue feminalia. i. brace linee vſq; ad genua ptingẽtes: quib⁹ verecunda ſacerdotis velabant.

De Proprijs veſtibus quarundam gentiũ. C. V.

Quibuſdã aũt nationib⁹ ſua cuiq; ppria veſtis eſt: vt partis ſarabare: gallis linne: germanis renones: hiſpanis ſtringes: ſardis maſtruge. Sarabare ſunt fluxa ac ſinuoſa veſtimenta. De quib⁹ legit in Dan. Et ſarabare eoꝝ nõ ſũt īmutate. Apud quoſdã aũt ſarabare q̄dã capitũ tegmina nũcupant: q̄lia videm⁹ in capite magorũ picta. Linne ſaga q̄dra ⁊ mollia ſunt. Renones ſunt velamina humerorum ⁊ pectoris vſq; ad vmbilicũ: atq; in tortis villis adeo hiſpida: vt himbres reſpuãt. quos vulgo reptos vocãt: q: longitudo villoꝝ q̄ſi reptat. Maſtruga veſtis germanica ex pelliculis ferarũ. maſtruga aũt q̄ſi mõſtruoſa: eo q: q̄ ea induunt: q̄ſi in ferarũ habitũ transformant. Dignoſcunt ⁊ gẽtes ita habitu ſicut ⁊ lingua diſcordes. Per ſe brachia ⁊ crura lineamentis caput thyara tegunt: eminẽt apicib⁹ faſtigiat̄ alani: horrẽt ⁊ maletecti latratorib⁹ linguis ſcoti: ſagati ſunt alemãni: lintheati indi: gẽmati perſe: ſericati ſeres: pharetrati armeni. Nõnulle aũt gẽtes nõ ſolũ in veſtib⁹ ſed in corpore aliq̄ ſibi ppria q̄ſi inſignia vẽdicãt: vt videm⁹ cirros germanoꝝ granos: ⁊ cinnabar gothorũ: ſtigmata britonũ. Circũcidunt quoq; iudei preputia. Pertundũt arabes aures. Flauẽt intectis capitib⁹ gethe. Nitẽt albani albẽtib⁹ crinib⁹. Mauros habet tetra nox corporum. Gallos cãdida cutis: ſine equis inertes extant alani. Nec abeſt gens pictoꝝ: nomen habẽs a corpore: qđ minutis opifex acus pũctis ⁊ expreſſos natiui graminis ſuccos includit: vt has ad ſui ſpecimen cicatrices ferat pictis artub⁹ maculoſa nobilitas. Hꝫ ⁊ ſexus inſtitutã ſpeciẽ habit⁹: vt ī viris tonſi capilli: in mulierib⁹ redundãtia criniũ. qđ maxime virginibus inſigne eſt: q̄rũ ⁊ ornatus ipſe proprie ſic eſt: vt cumulatus in verticẽ ipſam capitis ſui arcem ambitu criniũ contegat.

De Pallijs virorum. C. VI.

Pallium eſt quo miniſtrãtiũ ſcapule ꝯtegunt vt dum miniſtrãt: expediti diſcurrãt. Dictũ aũt palliũ a pellib⁹: q: prius ſemp indumẽto pelliceo veteres vtebant: q̄ſi pellea: ſiue a palla p deriuationẽ. Clamis eſt q̄ ex vna parte induit: neq; ꝯſuit: ſꝫ fibula infrenat. Toga dicta q: velamẽto ſui corpus tegat atq; operiat. Eſt aũt palliũ paruũ: forma rotũda effuſiore ⁊ q̄ſi inundãte ſinu: ⁊ ſub dextro veniẽs ſup humerũ ſiniſtrũ ponit. Toga aũt romani in pace vtebãtur: belli autẽ tpe paludamẽtis. Mẽſura toge iuſta ſi ſex vlnas habeat. Toga p̄texta eſt cui pretexit latior purpura. Hãc initio rome ppinquos ⁊ amicos regũ ſolos habere ſolitos: purpuratoſq; ob h̄ vocari: obſeruatũ ne q̄s pretexta vteret niſi q̄ honores ſumpſiſſet a pp̄lo. Paludamentũ erat inſigne palliũ impatoꝝ cocco purpuraq; ⁊ auro diſtinctũ. De quo Saluſt. togã inq̄t paludamentũ mutuãt. Erat aũt palliũ bellicũ: dictu vt quibuſdã videt: q: eo indutus palã faceret impator futurũ belũ. Circumtextũ eſt qđ grece ciclas dicit De quo Virgil. Et circũtextũ croceo velamẽ a canto. Circumtextũ aũt dictũ: q: eſt rotũdũ palliũ. Dyplois grecũ nomẽ: ab eo q: fit duplex amictus. Eſt aũt veſtis militaris: cui⁹ vſus gallicis primũ expeditionib⁹ cepit ⁊ preda hoſtili. vnde fuit vox illa ſenatui: Togis depoſitis quirites ad ſaga ꝯuerſi fuerãt. Sagũ aũt gallicũ nomẽ eſt. dictũ aũt ſagũ q̄drũ eo q: apud eos primũ q̄dratũ vel q̄druplex eẽt. Penula eſt palliũ cũ fimbrijs lõgis. Lacerna palliũ fimbriatũ: quo olim ſoli milites vtebant. Vñ ⁊ in diſtinguẽda caſtrenſi vrbanaq; turba: hos togatos: illos lacernatos vocabãt. Inde aũt lacerne: q̄ſi amputatis capitib⁹ fimbriarũ: neq; ita laxis vt ſunt penularũ. Pretexta puerile eſt palliũ quouſq; ad. xvj. annos pueri nobiles ſub diſcipline cultu vtebant. vñ ⁊ p̄textati pueri appellati ſunt. Dicta aũt p̄texta: q: pretextebat ei latior purpura. Caſula eſt veſtis cucullata dicta per diminutionẽ a caſa: q: totũ hominẽ tegat: q̄ſi minor caſa.

inde ⁊ cuculla: q̄ſi minor cella. Byrrhus a greco vocabulū trahit. illi enī byrrū libzū vocāt. Melotes q̄ etiā pera vocat: pellis eſt ca pzina a collo pendēs p̄cincta vſq3 ad lūbos. Eſt enī habit⁹ p̄pe ne ceſſari⁹ ad operis exercitium. fiebat aūt pzius vt quidā eſtimant de pelliculis melonū: vnde ⁊ melote vocate ſunt. Fimbzie vocate oza veſtimentozū hoc eſt fines.

¶ De Pallijs feminarum. C. VII.

Regillum eſt p̄latū reginaꝝ amiculū: vñ ⁊ ap pellatū. Peplū matronale pallium ex purpura ſignatū: cui⁹ fimbzie aurei ſtaminis ſūmita te reſplēdēt. Palla eſt q̄drū palliū muliebzis veſtis de ductū vſq3 ad veſtigia affixis in ordinē gemmis. Stola matronale operimētū qd̄ coopto capite ⁊ ſcapula a dextro latere i leuū hume rū mittit. Stola aūt grece vocat qd̄ ſupemittat. Idē ⁊ riciniū lati no noīe appellatū eo ꝙ dimidia ei⁹ pars a retro eijcit: qd̄ vulgo ma uortē dicunt. vocatūq3 mauortē q̄ſi martē. Signū aūt maritalis di gnitatis ⁊ p̄tātis in eo eſt. Caput enī mulieris vir eſt. Inde ⁊ ſuper caput mulieris eſt. Amiculū eſt meretricū palliū lineū: hoc apud ve teres matrone in adulterio dep̄hēſe iduebāt: vt in tali amiculo po tius q̄3 in ſtola polluerēt pudicitiā. Erat enī apud veteres h̄ ſignū meretricie veſtis: nūc in hiſpania honeſtatis. Teriſtrū palliolū eſt quo vſq3 hodie arabie ⁊ meſopotamie mulieres velant: quo i eſtu tutiſſimo tegantur vmbzaculo. de quo in Eſaia legitur. Anobola dium amictozium lineum feminarum: quo humeri operiuntur qd̄ greci ⁊ latini ſindonem vocant.

¶ De Oznamentis lectozum. C. VIII.

Stragulum veſtimētū eſt diſcoloꝛ qd̄ ma nu artificis diuerſa varietate diſtinguit: dictū aūt ꝙ in ſtratu ⁊ in amictu aptum ſit. Fulcra ſunt oznamēta lectozū: dicta ꝙ his fulcimur. i. ſuſtinemur. vel ꝙ thoros fulciāt ſiue caput: q̄ reclinatozia vulgus appellat. Ceruicalia autē eo ꝙ ponant ſub ceruice vel cubito. Pul uillus dict⁹ a puluinari q̄ eſt diuitū lect⁹. Culcitre vocate ꝙ calcen tur. i. fartiant pluma ſiue tozmēto quo molliozes calidiozeſq3 ſint. Tapeta dicta ꝙ pedib⁹ p̄mū ſternerent q̄ſi tapedia. Tapetia autē aut ſipla ſūt aut amphitapa. Sipla tapecia ex vna parte villoſa q̄ſi ſimpla. Amphitapa ex vtraq3 parte villoſa tapeta. Mātilia nūc p̄ oplendis mēſis ſunt: (q̄ vt nomē ip̄3 indicat) olim tergēdis manib⁹ p̄bebant. ſiue mātilia a mādēdo. Mappe cōuiuij ⁊ epulaꝝ appoſi tarū ſūt: q̄ſi manuppe: atq3 ob id noīate: cui⁹ diminutiuū mapella eſt. Facitergiū vel manutergiū a tergēdo faciē vel manū vocantur. Uela dicta ꝙ obiectu ſuo iterioza domoꝝ velēt. Dicte ſūt autē coz tine a cozijs eo ꝙ p̄us ex pellib⁹ fuiſſent facte. Cilicia arabes nūcu pant velamēta pilis capraꝝ ɔtexta ex q̄b⁹ ſibi tentozia faciunt.

¶ De Tincturis veſtium. C. IX.

Tinctura vocata eſt qꝛ tingit ⁊ in aliā fucata ſpeciē nitozis gr̄a coloꝛ. Coccū greci nos rubiū ſeu vermiculū dicim⁹. Eſt enī vermicu lus ex ſilueſtrib⁹ frondib⁹. Cōchiliū dictū eo ꝙ ex cōcu lis marinis coloꝛ ei⁹ colligit idē ⁊ oſtrū vocat. Cōchilia aūt ſūt ma ris q̄ circūciſa ferro lachzymas purpurei coloꝛis emittūt. His colle ctis coloꝛ purpure⁹ tēperat. Et oſtrū exinde appellatū dicūt qd̄ ex teſte humoze elicit. Purpura a puritate lucis vocata. Ferrugo co loꝛ eſt purpure ſubnigre q̄ fit in hiſpania. Blauc⁹ coloꝛ ferrugine⁹ ſubniger. Elbidū ab elbo coloze vocatū. Elbū enī medi⁹ coloꝛ inter albū ⁊ nigrū. ⁊ elbū ab albo eſt deriuatū. Lute⁹ coloꝛ rubicūd⁹ qd̄ eſt croce⁹. Menū dictū ꝙ fit coloze nigro. Greci enim melan nigrū dicūt. Maſticinū croceū. Blateū purpureū. Blauū meſticiū. Oſti ciū qꝛ ex vſto eſt. fit enī ex dependēti fuligine tectoꝝ egeſta aſſiduis ignib⁹. vnde ⁊ coloꝛ eiuſdem tincture flāme⁹ eſt. hactenus de veſte dehinc ad ceterum cultum veniamus.

¶ De Coronis ⁊ infulis ac ceteris mēbzoꝝ oznamētī. C. X.

Oznamenta dicunt eo ꝙ eoꝝ cultu oza vultuſq3 decozētur. Pzima īter oznamēta ē cozona iſigne victozie ſiue regij honoꝛ ſignū q̄ iccirco i caput regiū ponit ad ſignificādos circū fuſos i ozbe pp̄los q̄b⁹ accīct⁹ q̄ſi caput ſuū cozonat. Infula eſt fa ſciola ſacerdotalis capitī alba i mōꝫ diadematī a q̄ vitte ab vtraq3 p̄te depēdēt q̄ iſulā vīciūt. vñ ⁊ vitte dicte ſūt ꝙ viciāt. Apex eſt pil leū ſubtile quo ſacerdotes gētiles vtebant: appellat⁹ ab accipiēdo id eſt ligādo. Nā virgula que in pilleo erat cōnectebat filo qd̄ fie bat ex lana hoſtie ceſe. Pilleū autē dictū a pelle hoſtie vnde fiebat Cidaris ⁊ ipſum ſacerdotū erat. qd̄ a pleriſq3 mitra vocat. Diade ma eſt oznamentum capitis matronarū ex auro ⁊ gemmis contex tū: quod in ſe circūactis extremitatibus retro aſtringitur. ⁊ exinde dictū grece ꝙ p̄eligeꝛ. Mitra eſt pileū frigiū: caput p̄tegēs: quale eſt oznamentū capitis deuotarū. Sed pileū viroꝝ eſt: mitra autē fe minarū. Redimicula aūt ſunt quib⁹ mitra alligat. Uitte ſunt q̄ cri nibus innectunt: quib⁹ fluentes religant capilli: ⁊ vitte dicte ꝙ vin ciant. Itē vitta eſt q̄ cozona vincit. Tenia vō extrema pars vitte: q̄ depēdet: cozone. Reticulū eſt qd̄ colligit comas: dictū ab eo ꝙ re tinet crines ne effundant. Diſcriminalia capitis mulierū ſunt voca ta: eo ꝙ his caput a viro diſcernāt: nā diſcriminare diuidere dicit. Acus ſunt quibus in feminis oznandozū crinū cōpago retinet: ne latius fluant: ⁊ ſparſi diſſipent capilli. Inaures ob auriū fozamini bus nūcupate: quib⁹ p̄cioſa grana lapidū dependent. Harū vſus in grecia puella vtraq3 aure: pueri tm̄ dextra gerebāt. Tozques ſūt circuli aurei a collo ad pectus vſq3 pēdentes. Tozques aūt ⁊ bulle a viris gerunt: a feminis vō monilia ⁊ catelle. Dicte aūt tozques: ꝙ ſint tozte: ⁊ bulle ꝙ ſimiles ſunt rotūditate bullis q̄ in aq̄ vento in flant. Monile oznamentū ex gēmis eſt: qd̄ ſolet ex feminarū pen dere collo: dictū a munere hoc. ⁊ ſerpentū etiam dicit: qꝛ cōſtat ex amphozulis quibuſdā aureis gēmiſq3 varijs in modū facture ſer pētī. Murena vulgo vocat: qd̄. ſ. auri metallo in virgulis lenteſcē te q̄dā ozdinis flexuoſi cathena ɔterit in ſimitudinē murene, ſerpē tis: q̄ ad collū oznādū aptat. Hec interdū auri ⁊ argēti texit virgul. Cathelle ſunt cathenule colli inuicē ſe cōp̄hēdentes in modū ca thene: vnde ⁊ appellate. Dextras cōmunes eē viroꝝ ac feminarū: qꝛ vtriuſq3 dextre ſunt. Armille aūt p̄prie viroꝝ ſunt collate victozie cā militib⁹ ob armoꝝ virtutē. vñ ⁊ quondā vulgo virili dicebant. Ab intellectu circuli armilla non diſcrepat: qꝛ ipſa quoq3 h̄ vbi po nit ambiendo ɔſtringit. Sed armilla lati⁹ extēdit: circulus rotun dus ſit. Fibule ſunt quib⁹ pectus feminarū oznat: vel palliū tenet a viris in humeris: ceu ſingulū in lumbis. Lunule ſunt oznamenta mulierū in lune ſimitudine bullule auree depēdentes. Specula ſunt quibus femine vultus ſuos intuent. Perichelides ſunt apud femi nas oznamēta crurū quib⁹ greſſus eaꝝ oznant. Olfactoziala vaſcu la ſunt muliebzia: quibus odozamēta geſtantur.

¶ De Annulis ⁊ cingulis. C. XI.

Annuli aūt ſunt p̄ diminutionē dicti a circul ⁊ anis: q̄ ſunt circū bzachia ⁊ circū crura. vñ ⁊ ſigna eoꝝ p̄ diminutionē ſigilla. Nā ſigna maioza ſunt: ſigilla vō q̄ſi minoza ſigna. Annulos hoies primū geſtare ceperūt q̄rto a pollice digito: eo ꝙ vena q̄dā vſq3 ad coꝛ per tingat: quā notandā oznandāq3 aliquo inſigni veteres putauerūt. Apud romanos annulli de publico dabant. Nam dignitate p̄reci puis viris gēmati dabant: ceterī ſolidi. Cinctus eſt lata zona: ⁊ mi nus lata ſemicinctiū: ⁊ vtriſq3 minima cīgulū. Nā a cincto p̄ dimi nutionē cingulū noiat. Baltheum cingulū militare eſt: dictū ꝙ ex eo ſigna depēdent ad demōſtrandā legionis militaris ſūmā. i. ſex miliū ſexcētoꝝ: ex quo numero ⁊ ipſi ɔſiſtūt. vnde ⁊ baltheus dicit nō tm̄ ꝙ cingit: ſed etiā a quo arma depēdēt. Zona grecū eſt: quā illi zonariū: nos cinculū nūcupam⁹. Strophiū eſt cingulū aureū cū gēmis. De quo dicit Cinna. Strophio latēter cincta capilla. Fibu la grecū eſt: quā illi fiblin dicāt ꝙ liget. Redimiculū eſt qd̄ ſuccin ctozium ſiue bzachile nūcupam⁹: qd̄ deſcēdens p̄ ceruicē ⁊ a laterib⁹ colli diuiſum vtrarūq3 alarū ſinus ambit atq3 hincinde ſuccingit: vt aſtringēs latitudinē veſtis ad cozp⁹ ɔtrahat atq3 coniūgēdo cō ponat. hunc vulgo bzachilē q̄ſi bzachialē dicunt: q̄uis nūc nō bza chiozū ſed renū ſit cingulū. Faſcia eſt q̄ tegit pectus ⁊ papille com primunt: atq3 criſpāti cingulo anguſtius pectus artat. Et dicta fa ſcia: ꝙ in modū faſciculi cozp⁹ alliget. Hinc ⁊ faſciole quib⁹ vulne ra colligant. Uitta dicta ꝙ ea pectus ligat inſtar vitis ligātis. Fa ſciola eſt q̄ ambit extremitatē veſtiū: aut ex filis: aut ex auro ɔtexta aſſutaq3 extrinſecus in extrema parte veſtimēti vel clamidis.

¶ De Calciamentis. C. XII.

Calciamēta dicta ꝙ in calo. i. in ligno fiant vel ꝙ calcētur. Crepidis greci ante reptis vſi ſunt. Eſt autē genus ſingularis fozme: ⁊ idem vtriq3 aptū pedi vel dextro vel ſiniſtro. Crepidas autē dictas ꝙ cū ſono ſtringant: ſiue a pedū crepitu in ambulādo. Calceis reges vtebant ⁊ ceſares fozma eozū. Ocree tibialia calcia menta ſunt dicta: ꝙ crura tegant. Coturni ſunt quibus calciabant tragedi: q̄ in theatro ducēdi erāt: ⁊ alta intonāti voce carmina cāta turi. eſt enī calciamentū in modū crepidarū: quo heroes vtebant. & tale ē vt ⁊ in dextro ⁊ in leuo ɔueniat pede. Baxea calciamēta co medoꝝ erāt: ſic tragedoꝝ coturni. quos q̄dā etiā calones appellant eo ꝙ ex ſalice fierēt. Nā greci vt dixim⁹ lignū cala vocabāt. Tala

res calceī socci sunt. q̄ ⁊ inde noīati videnẗ ꝙ ea figura sint vt ꝯstringant talū. sicut sotulares ꝙ sub talis sunt: q̄si subtalares. Obstringilli sunt q̄ ꝑ plātas ꝯsuti sūt ⁊ ex supiori pte corrigia trahiẗ vt cōstringanẗ vn̄ ⁊ noīanẗ. Solee sunt q̄bꝰ tm̄ pedū plāte teguntẗ dicte a solo pedū. Itē solee materiales ex mālī caruo intexta. Socci cuiꝰ diminutiuū soccelli appellati idē ꝙ soccū habeāt i quo ꝑs plāte iniiciẗ. Caligule calige vel a callo pedū dicte. vel q2 liganẗ. nam socci nō liganẗ sȝ tm̄ itromittunẗ. cernui socci sūt sine solo. ligulati quos nos soliatos vocamꝰ. Clauati socci dicti quasi calibati eo ꝙ minutis clauis. i. acutis solo caligis vinciāẗ. Perones ⁊ culponee rustica calciamēta sunt. Baxee calciamēta sunt mulierū. Corrigie a corijs vocanẗ vel a colligatione q̄si colligie.

¶ De armatura ⁊ eius prima specie que dicitur architectorica. C. XIII.

Richar vbi supra. Armatura q̄ ē scd̄a species mechanice duas h3 spēs. architectoriā ⁊ fabrilē. Architectoria diuidiẗ in cemētariā q̄ ad latomos ⁊ cemētarios ptinet: ⁊ carpētariā q̄ ad carpentarios ⁊ tignarios. Fabrilis diuidiẗ i maleatoriā ⁊ exclusoriā. Ad armaturā igiẗ ptinet q̄cq̄d fit īstrumēto dolabro ascia securi i trulla ꝑpēdiculo martello scalpello artauo icude in materia ligno ⁊ lapide sabulo gipso ere. Uitruuiꝰ in li. de architectorica. i. Architectoria est scīa pluribꝰ disciplinis ⁊ varijs eruditiōibꝰ ornata: cuiꝰ iudicio ꝓbanẗ oīa q̄ a ceter artibꝰ ꝑficiunẗ opa. Architectū si q̄dē oportet īgeniosū esse ⁊ docilē cui geometria plura p̄sidia p̄stat. vt faciliꝰ in areis edificioꝝ descriptiōes normarūq3 ⁊ libratiōnū ac lineaꝝ directiōes expediat. Arithmetica quoq3 q̄ sumptꝰ edificioꝝ cōputet. Musica vō q̄ ferramētoꝝ ꝑcutiētiū sonitꝰ ad ipsiꝰ aures artificis ceteros ⁊ eq̄les faciat. Astrologiā quoq3 nosse oportet ꝓpter q̄tuor mūdi climata ⁊ celi rōnē ⁊ astroꝝ cursus quoꝝ notitiā si nō habuerit: horologioꝝ rōnē oīo scire nō poterit. Philosophia tādē necessaria est ꝓpt naturā aeris ⁊ locoꝝ q̄ salubres sunt aut pestilētes: aq̄rūq3 vsus: sine q̄bꝰ. s. rōnibꝰ nulla salubris habitatio fieri pōt. Itaq3 ꝑfectꝰ artifex nō erit: nisi q̄ a pueritia his disciplinaꝝ gradibꝰ scādēdo ad sūmū vsq3 ꝑuenerit. Nec tn̄ architectꝰ pōt esse grāmaticꝰ vt fuit aristarchus: nec musicꝰ vt aristoxenꝰ: nec pictor vt apelles: nec medicus vt hypocrates: nec in ceteris doctrinis singulariẗ excellēs ⁊ p̄clarꝰ. sȝ in his nō iperitꝰ. Architectoria nasciẗ ex fabrica ⁊ rōcinatione. Fabrica est cōtinuata ⁊ vsu trita meditatio que manibus ꝑficiẗ. Rōcinatio autē est q̄ res fabricatas solertie ac rationis ꝓportione demonstrat ⁊ explicat.

¶ De Partibus architecture. C. XIIII.

Constat autē architectura ex ordinatiōe ⁊ dispositiōe ⁊ eurithimia ⁊ symmetria ⁊ decore ⁊ distributiōe. Ordinatio est modica mēbroꝝ opis cōmoditas sepatim: vniuerseq3 ꝓportiōis ad symmetriā cōparatio. Hec cōponiẗ ex quātitate. Quātitas autē est modulorꝝ ex ipsiꝰ opis sumptiōe singulisq3 mēbroꝝ ptibꝰ. vniuersi operis ꝯueniēs effectꝰ. Dispositio est rerū apta collocatio. elegāsq3 cōpositiōibꝰ effectꝰ opis cū q̄litate. Huiꝰ spēs q̄ grece dicunẗ idee sūt Iconographia. orthographia. cenographia. Iconographia ē circini reguleq3 modice ꝯtinēs vsus e q̄ capiūẗ formaꝝ in soleis arearū descriptiōes. Orthographia est erecta frontis imago modiceq3 picta rōnibꝰ opis futuri figura. Cenographia est frōtis ⁊ lateꝝ abscedētiū adūbratio: ad circiniq3 cētꝝ oīū3 lineaꝝ respōsus. He nascunẗ ex cogitatiōe ⁊ īuētiōe. Cogitatio ē cura studij plena ⁊ idustrie vigilātieq3 effectꝰ ꝓpositi cū voluptate. Inuētio autē ē q̄stionū obscuraꝝ explicatio: rōq3 noue rei vigore mobili repta. He sunt terminatiōes dispōnū. Eurithimia ē venusta spēs ꝯmodusq3 in cōibꝰ mēbroꝝ aspectꝰ. H̄ efficiẗ cū mēbra ꝯueniētia sūt altitudinis ad latitudinē: latitudinis ad lōgitudinē: ⁊ ad sūmā oīa sue symmetrie rn̄dēt. Symmetria ē ex ipsiꝰ opis mēbris ꝯueniēs ꝯsēsus: ex ptibusq3 sepatis ad vniuerse figure spēꝝ late ptis rn̄sus; vt in hoīs corpe e cubito pede palmo digito ceterisq3 pticulis. Decor autē ē emēdatꝰ opis aspectꝰ ꝓbatis rebꝰ cōpositꝰ cū auctoritate. Is ꝑficiẗ statiōe: vl ꝯsuetudine vl nā. Statiōe vt cū Ioue ⁊ celo soli ac lune edificia sub diuo ꝯstituebāẗ: eo ꝙ hoꝝ deoꝝ spēs ⁊ effectꝰ i apto ac lucēti mūdo p̄ntes videri putabāẗ. Cōsuetudine vt cū edificijs īteriorībꝰ magnificis vestibula quoq3 ꝯueniētia ⁊ elegātia fuit: vt nō sint domꝰ elegātes. aditꝰ aūt hūiles. Nā vt si p̄mū saluberrime regiōes aq̄rūq3 fōtes in his locis eligāẗ i q̄bꝰ edificia ꝯstruanẗ. Distributio est copiaꝝ lociq3 ꝯmoda dispēsatio: ꝑ ea q̄ in opibus sumptus rōne tēperatio. hoc ita obseruabiẗ: si p̄mū architectus ea nō q̄rat que nō possunt inueniri vel comparari nisi laborē vel sumptu magno. Non enim omnium vbiq3 copia est sed aliud aliona(s)citur loco. Itaq3 vbi nō est arena fossicia vtendum est fluuiacia vel marina. Inopia quoq3 abietis suppleaẗ vtēdo cupresso: vlmo. pinu re quaq3 sūt explicāda. Aliter quoq3 vrbane domꝰ edificande sunt: aliter quibꝰ ex possessiōibꝰ rusticis fructus influūt: ⁊ oīno faciēde sunt apte ꝑsonis oībꝰ edificioꝝ distributiones.

¶ De Prima eius specie: que est edificatio. C. XV.

Architecture partes sunt tres. s. edificatio: gnomonica: machinatio. Edificatio bipartita vna meniū ⁊ cōmuniū operū in publicis locis collocatio: altera priuatoꝝ edificioꝝ explicatio. Publicoꝝ aūt distributiōes sunt tres. E quibꝰ vna est defensionis. s. muroꝝ turriūq3 ⁊ portarū ad hostiū impetꝰ perpetuo repellēdos excogitata rō. Altera religiōis. s. tēploꝝ sacrarūq3 ediū collocatio. Tertia oportunitatis. s. cōmuniū locorū ad vsum publicū dispositio: vt portus: porticus: fora: balnea: ⁊ silia. Hec aūt ita fieri debēt: vt habeaẗ rō firmitatis: vtilitatis: ⁊ venustatis. Firmitatis erit habita rō: cū fuerit fundamētoꝝ ad solidū depressio: equaq3 materie sine auaritia diligēs electio. Utilitatis aūt cū fuerit emēdata ⁊ sine impeditiōe pro vsu locoꝝ dispositio: ⁊ ad regiones sui cuiusq3 generis apta ⁊ cōmoda distributio. Uenustatis vō cū fuerit grata ⁊ elegās opis spēs: membrorūq3 cōmensus iustas habuerit symmetriarū ratiocinationes.

¶ De Architectoribus ⁊ instrumentis eorum. C. XVI.

Isidorus fabricis parietū atq3 tectoꝝ greci inuētorē Dedalū asseriūt. Iste eni primꝰ didicisse fabricā a Minerua diciẗ. Fabros aūt siue artifices greci tectonos vocant. i. instructores. Architecti vō cemētarij sunt: q̄ disponūt in fundamētis. Tria quidē sūt q̄ in vnoquoq3 hoīe artifice expectanẗ natura: doctrina: vsus. Natura ingenio: doctrina sciētia: vsus fructu diiudicādus ē. In structurā aūt parietū ad normā fieri: ⁊ ad perpēdiculū respōdere oportet. Norma dicta est greco vocabulo: extra quam nihil rectū fieri pōt. Cōponiẗ aūt ex tribꝰ regulis: ita vt due sint binoꝝ pedū: tertia habeat duos pedes: vncias decē: q̄s eq̄li crassitudine politas extremis cacuminibꝰ sibi iūgit: vt schemā trigoni faciāt: id erit norma. Regula dicta ꝙ sit recta: q̄si trectula: ⁊ impedimētū nō habeat. Perpēdiculū est q̄d semꝑ appēdiẗ. Deniq3 i fabrica nisi oīa ad ꝑpēdiculū ⁊ certā regulā fianẗ: necesse ē cūcta mēdosa instruātur: vt aliq̄ praua sint: aliq̄ cubātia. ꝓna nōnulla: alia supina: ⁊ propter h̄ vniuersa sint ꝯtracta. Linea a genere suo appellata est: q2 ex lino fit: ac muratores vtunẗ siue lignarij: ne tortū aliq̄d ꝯstruāt. Trulle nomen factū eo ꝙ trudit. i. includit calce vel luto lapides. Scale a scādendo. i. ascēdendo vocate. herēt eni parietibꝰ.

¶ De Dispositione ⁊ cōstructione edificioꝝ. C. XVII.

Edificiorū partes sunt tres: Dispositio: cōstructio: venustas. Dispositio ē aree vel solij ⁊ fundamētoꝝ descriptio. Cōstructio est laterū ⁊ latitudinis edificatio. Cōstructio āt vel instructio vocata: eo ꝙ instringat ⁊ coherere faciat: vt lapides luto: ⁊ ligna ⁊ lapides inuicē sibi. Unde ⁊ strues. Aliud est eni edificatio: aliud instauratio. Nā edificatio noua ꝯstructio ē: instauratio vō q̄d repaẗ ad instar prioris. nā instar veteres pro silitudine ponebant: inde ⁊ instaurare dicebāt. Cōstat autē ꝯstructio fundamēto lapidibꝰ: calce: arena ⁊ lignis. Fundamentū diciẗ eo ꝙ fundus sit edificij. Lapides in structuris apti sunt albꝰ: tyburtinꝰ: colūbinꝰ: fluuiatilis: sfungia: rubens ⁊ reliq̄. Albꝰ lapis aliꝰ durus: aliꝰ mollis. Mollis dentata serra secaẗ: tractabil in ope est: ita vt in eo q̄si in ligno lr̄e scribanẗ. Tyburtinꝰ q̄ dū fit ad fabricā fortis: vapore tn̄ dissilit. Tofus edificijs inutilis: fundamētis aptus mortalitate et mollicie. Arenacius lapis concretus maris arenis: hic ⁊ bibulus. Gadicanꝰ ab insula oceani: vbi plurimꝰ exciditẗ. Piperinꝰ subalbidus cū pūctis nigris: durus atq3 fortissimꝰ. Cocleaciꝰ cocleis lapillisq3 ⁊ arena concretus asperrimꝰ interdū fistulosus. Colūbinꝰ a colore auiū nūcupatꝰ: natura vicinꝰ gipso: ⁊ mollicie simillimus. Molaris in parietibꝰ vtil: q2 ē q̄dā pinguior natura eiꝰ: duraq3 ⁊ aspera. ex quo etiā ⁊ mole fiunt: vnde ⁊ nomē traxit. Huiꝰ q̄tuor sunt genera. s. albꝰ: niger: ꝑmixtꝰ: ac fistulosus. Sfungia lapis creatus ex aq̄: leuis ⁊ fistulosus: ⁊ cameris aptus. Silex est durꝰ lapis. Ex cuius genere nigri silices optimi quibusdā in locis ⁊ rubētes. Albi silices ꝯ vetustatē incorrupti ꝑmanēt: quibus nec ignis q̄dē nocet. Nā ex his etiā forme fiunt: in quibꝰ era fūdunẗ. Uiridis silex vehemēter ⁊ ipse igni resistēs: sȝ nusq̄ copiosus: ⁊ vbi inueniẗ lapis: nō saxū est: pallidus in cemēto: raro vtilis. Fluuiatilis silex

semp veluti madēs ē. Hunc estate exhiberi oportet siccatūq3 biennium īferi in structuris domoꝝ. Tegule vocate ꝙ tegāt edes. Laterculi vō vocati ꝙ lati formenť circūacti vndiq3 tabulis q̄tuor. Lutū autē vocatū q̄dā p antiphrasim putāt: ꝙ nō sit mūdū: nā omne lotū mundū est. Calx viua dicta. q2 cū sit tactu frigida ītus occultū cōtinet ignē: aq̄s incēdiť q̄b⁹ solet ignis extingui: oleo extinguiť quo solet ignis accēdi: vsus ei⁹ ī structur̄ fabrice necessari⁹ ē. nā lapis lapidi nō pōt adherere: fortī⁹ nisi calce cōiunct⁹. Gipsuz cognatū calci est ꝛ est grecuz nomē. plura sunt ei⁹ genera: oīuz autē optimuz lapidis specularis: est eni insignijs edificioꝝ ꝛ coronis gratissimuz. Arena ab ariditate dicta: huius probatio si manu impressa stridet autē si in vestē candidā sparsa nihil sordis relinquit.

Actor. de calce ꝛ arena ꝛ topho necnō ꝛ de lapidicinis ꝛ lateribus coctis plenius dictum est supra in. v. li.

De Partibus edificioꝝ. C. XVIII.

Isido. xv. libro. Fundamētū dictū ē: ꝙ fūdus sit dom⁹. pies nūcupat⁹ eo ꝙ semp duo sunt pares vel a latere vel a frōte. Parietinas dicimus q̄si parietū ruinas. sunt. n. pietes stātes sine tecto ꝛ sine hītātib⁹. Angulus ꝙ duos pietes in vnū ɔiungat. Culmina dicta sunt: q2 apud antiquos tecta culmo tegebanť: vt nunc rustica. hic tecti sūmitas culmē diciť. Camē sť volumina īrorsuz respiciētia appellate a curuo. Laq̄aria sť q̄ camerā subtegūt ꝛ exornāt q̄ ꝛ lacunaria dicunť. Absidia grece latine īterp̄tať lucida eo ꝙ lumine accepto p arcū resplēdeat. Testudo ē camera tēpli obliq̄. nā ī modū testudinis veteres tēploꝝ tecta faciebāt: q̄ ideo sic fiebāt vt celi imaginē redderēt qȯ cōstat eē ɔnexū. Arcus dicti ꝙ sť arta cōclusiōe curuati ipsi ꝛ fornic. s. Ostrac⁹ pauimētū testaceū. eo ꝙ fract̄ testis calce admixta feriať. teste. n. grece ostra dicunť. Cōpluuiuz dictū q2 aq̄ ptes q̄ circa sunt eo cōueniāt. Tessella sť e q̄b⁹ domicilia sternūť a tesseris noīata. i. q̄drat̄ lapillis p diminutionē. Isidor⁹. xix. li. Colūne p lōgitudine ꝛ rotunditate vocate sūt in q̄bus totius fabrice pōdus erigiť. Antiq̄ rō erat colūnaꝝ altitudinis tertia ps latitudinis. Bases sť fulture colūnaꝝ q̄ a fundamēto cōsurgunt ꝛ suprapostite fabrice sustinēt pōdus. Bases autē nomē est Petre fortissime syro sermōe. Capitella dicta ꝙ sť ī colūnaꝝ capita q̄si sup collū caput. Epistilia sť q̄ sup capitella colūnaꝝ ponunť ꝛ est grecū. Pauimēta eo ꝙ pauiāť. i. cedanť. vn̄ ꝛ pauor q2 cedit cor. Canalis ab eo ꝙ caua sit in moꝫ canne. Idē ī. li. xv. Adit⁹ ab eundo dict⁹ est: p quē igredimur ꝛ admittimur. Uestibulū est vľ adit⁹ dom⁹ p̄uate: vľ spaciū adiacēs edib⁹ publicis. ꝛ vestibulū dictū ē eo ꝙ eo vestiunť fores: aut ꝙ aditū tecto vestiat aut a stādo. Porticus trāseūdū magis sit q̄ȝ ibi stādū. q̄si porta eo ꝙ sit apta Janua p̄m⁹ īgressus dom⁹. a Jano cui gētiles oēȝ ītroitū exitūq3 sacrauerūt. Hostiuz ē p hoc ꝙ ab aliquo arcemur īgressu ab obstādo dēm. siue hostiuz: q2 ostēdit aliq̄d ītus. Fores dicunť q̄ foras. Ualue q̄ ītus reuoluunť: ꝛ duplices cōplicabilesq3 sť. Sȝ gnāliť vsus vocabula ista corrūpit. Fenestre sunt q̄b⁹ ps exterior angusta ꝛ īterior diffusa ē q̄les in horreis videm⁹. dicte eo ꝙ lucē fenerenť. lux eni grece fos dicitur: vľ q2 p eos ītus positus homo foras videt. Cardo est locus in quo hostiuz vertitur ꝛ semp mouet̄ dictus a po to cardias. ꝙ q̄si cor hoīeȝ totuz: ita ille cune⁹ ianuā regat ac moueat. vnde ꝛ puerbiale est: in cardine rem esse. limina hostioꝝ dicta: eo ꝙ trāsuersa sint vt limes ꝛ p ea sicut in agro aut introeať aut foras eatur. postea eo ꝙ post hostium stent.

De Uenustate edificiorum. C. XIX.

Idem in li. xix. Uenustas ē q̄cq̄d illud ornamēti ꝛ decoris cā edificijs addiť. vt tectoꝝ auro distincta laq̄aria: pciosi marmoris cruste ꝛ coloꝝ picture. Laq̄aria sūt q̄ camerā subtegūt ꝛ ornāt. q̄ ꝛ lacunaria dicunť: ꝙ lacus quosdā habeāt q̄dratos vel rotūdos ligno vel gipso vel colorib⁹ pictos cū signis īternicātib⁹. Cruste tabule sunt marmoris. vn̄ ꝛ marmorati pietes crustati dicunť. Licostrata sunt elaborata arte picture paruulis crustis ac thessellis tinctis in varios colores. thesselle autē a thesseris noīate. i. q̄dratis lapillis per diminutionē. Pictura autē est imago exprimēs speciez alicuius rei q̄si fictura: hinc ꝛ fucata. i. fuco quodam colore illita. Sunt q̄dā picture q̄ vīi fidē augere cōtēdūt ad mēdaciū pruehunt sicut q̄ chymerā tricipitē pigūt: vľ scyllā hoīeȝ sursuz: caninis autē capitib⁹ cinctā deorsuz: pictores p̄us vmbras q̄sdā ꝛ lineas future imaginis ducūt. deīde colorib⁹ īplēt. Colores aūt dictos ꝙ calore ignis vľ sole pficiūť: siue ꝙ ī initio colabāt: vt sūme subtilitat̄ existerēt. Colores aut nascūť aut fiūt. nascūť vt synopis rubrica pitonīū melinū fretia auripigmētum. Ceteri finguntur aut arte aut per mixtione. Miniū aūt h̄ q̄dā dicūt cinnabarin. Cinnabarin a dracone ꝛ barro. i. elephāto cognoīatū. Aiunt eni draconū eē sanguinē dū implicāt elephātos. Ruunt eni belue: ꝛ dracones obruunť quoꝝ fusus cruor terrā inficit: fitq3 pigmentū quicq̄d soli tinxerit Est eni puluis coloris rubri. Prasin. i. creta viridis ī libia cereneñ. Uermiculū rubrū siue coccineū. Est eni v̄miculū ex siluestrib⁹ frōdib⁹: in quo lana tingiť: q̄ v̄miculū appellať. Uenetū ceruleū tēperare p̄mū alexādria reppit: ꝛ in italia ex arene puluere ꝛ nitri flore idē faciūt. Purpurissū ex creta argētaria cū purpuris pariť tingiť bibitq3 eū colorē celeri⁹: lanis precipuū est. Indic⁹ color in indicis inueniť calamis spuma adherēte limo. Est aūt coloris cianei: mixturā purpure ceruleiq3 mirabilē reddens. Oēs aūt colores calcis admixtione corrumpunť. Actor. De synopide ꝛ minio ꝛ rubrica ꝛ cerusa: ceterisq3 coloribus natiuis qui ex terra colliguntur: pleni⁹ dictum est superius. v. li.

De habitaculis. C. XX.

Isido. xv. li. Omne edificiū antiq̄ edem appellauerūt. Alij edem ab edendo q̄dē assūpsisse nomen existimant. Aula dom⁹ est regia siue spaciosum habitaculū: porticibusq3 quattuor cōclusum. Atriū magna edes siue amplior ꝛ spaciosa dom⁹ est: eo ꝙ addanť ei tres portic⁹ extrinsec⁹. Alij atriū q̄si ab igne ꝛ ligno atrū dixerūt. atrū eni fit ex fumo. Palatiū a palāte p̄ncipe archadū dictū: ī cui⁹ honore archades palāteū oppidū ɔstruxerūt: ꝛ regiā in ipsi⁹ noīe cōditā palatiū vocauerūt. Thalamū vocatū q2 cū rapte fuissent a romanis sabine: ex quib⁹ cū vna ante alias specie nobiľ cū magna oīuz admiratiōe raperet: thelamoni duci eā oraculo respōsum est dari. ꝛ q̄ȝ he nuptie feliciť cesserāt: institutū est: vt in oīb⁹ nuptijs thalami nomē iterer̄. Egyptij etiā loca in quib⁹ nubētes succedūt thalamū nominat. Cenaculū dictū est a cōione vescēdi. vnde ꝛ cenobiū cōgregatio Antiq̄ eni publice ꝛ in cōi vescebanť: nec vllius cōuiuiū singulare erat: ne in occulto delicie luxuriā gignerēt. Tricliniū est cenaculū a trib⁹ lectulis discūbētiū dictū. Apud eni veteres in loco vbi ɔuiuij apparat⁹ exponebať: tres lectuli straterāt: ī quib⁹ discūbētes epulabanť. Clinon eni grece lectū vel accubitus dicitur. Cella dicta est eo ꝙ nos occultat ꝛ celat. Diuersoriū dictū eo ꝙ ex diuersis vijs ibi ɔueniať. Hospitiū vbi q̄s ad tp̄s hospitali iure inhabitat: ꝛ iterū inde trāsiens migrat. Moniania dicta ꝙ ibi maneam⁹. Tabulata olim lignee dom⁹ fiebāt. Hypogeū est cōstructū sub terris edificiū: qȯ nos antrū vel spelūcā dicim⁹. Solariū dictū ē ꝙ soli ꝛ auris pateat. Xenodochiū pegrinoꝝ susceptio nūcupať. vbi aūt de plateis egrotātes colliguntur missocomion grece diciť. Casa est agreste habitaculū palis atq3 virgultis arundinibusq3 ɔtextū: quib⁹ pōssit hoīes tueri a vi frigoris vľ caloris iniuria. Tuguriū casula est: quā faciunt sibi custodes vinearū ad tegumen sui: q̄si teguriū: siue ppter calorē solis ꝛ radios declinādos: siue vt inde vel hoīes vel bestiolas q̄ insidiari solēt natis frugib⁹ abigāt. Magalia edificia nūdinarū agrestiū oblōga in curuis laterib⁹ tecta q̄si nauiū carine sint: siue rotūda in modum furnoꝝ. ꝛ magalia q̄si magaria dicta: q2 magar punici nouā villā dicūt. Popina grece apud nos corrupte ppina diciť. Est aūt locus iuxta balnea publica: vbi post lauacrū a fame ꝛ siti reficiunť. vnde propinare diciť. Pina eni grece famē significat: eo ꝙ hic locus famē tollat. Taberne olim vocabanť edicule plebeoꝝ parue ꝛ simplices in vicis axibus ꝛ tabulis clause: q̄ nūc et si nō speciē: nomē tn̄ p̄stinū retinēt. Macellū dictū ꝙ ibi mactenť pecora que mercātib⁹ venundanť. Theloniū diciť vbi merces nauiū ꝛ nautarū emolimenta redduntur. Ibi eni vectigalis exactor sedet: precium rebus impositurus. Carcer a coercendo dicitur.

De Munitionibus. C. XXI.

Menia q̄si munimēta vrbis. i. tutamēta. Muri a munitiōe dicti: ꝙ muniāt. Murus āt turrib⁹ propugnaculisq3 ornať. Turres vocate q2 teretes sint ꝛ longe. Teres aūt est aliq̄d rotūdū cū pceritate vt colūna. Propugnacula pinne muroꝝ sūt dicta: q2 ex eis ppugnať.

Uitruui⁹ vbi. s. In ipsis aūt menib⁹ hec erūt p̄ncipia p̄mū electio loci saluberrimi. s. vt sit excelsus: ꝛ nō nebulosus: nec pruinosus: regiōesq3 celi spectās nō estuosas neq3 frigidas: sȝ tēperatas viteť quoq3 palustris vicinitas: ꝛ hmōi: ne spūs noxius inhabitatoꝝ corpa spargat: ꝛ pestilentē locū efficiat. Licet etiā scire cibo ꝛ aq̄ pprietates locorū naturaliť pestilētes aut salubres eē. Cū igiť ī menib⁹ collocādis regiōes electe fuerint: fructib⁹ ad alēdā ciuitatē copiose ꝛ viaꝝ munitiōes: aut fluminū oportunitates: seu p portus marinos subuectiōes habuerit expeditas: tunc turrium muro

riūqꝫ fundamēta faciēda ſūt in ꝓfundo ⁊ ſolido amplioꝛi craſſitudine ꝗ̄ꝫ parietes ſup̱ terrā futuri ſunt. In exterioꝛi vō pte turres iaciēde ſunt vt īde cū hoſtes ad muꝝ ꝓpinq̄re nitent̄: dextra leuaqꝫ laterib⁹ aptis telis vulnerent̄. curādūqꝫ maxime videt̄: vt nō ſit facilis adit⁹ ad oppugnādū muꝝ. ſꝫ ad loca ꝑcipitia circundāda. poꝛtarūqꝫ itinera nō ſint directa ſꝫ ſceua. Collocāda ſūt oppida nō q̄drata: nec ꝓcurrētib⁹ angulis ſꝫ circūitōib⁹ vt hoſtis ex plurib⁹ locis cōſpiciat̄. In q̄b⁹ eniꝫ anguli ꝓcurrunt. difficilit̄ defendit̄ eo ꝙ angulus magis tuet̄ hoſtē ꝗ̄ꝫ ciuē. Craſſitudo muri talis ſit: vt armati hoīes ſupꝛa obuiā veniētes ſine īpeditiōe. ſe īuicē ꝓterire poſſint. Interualla turriū ita ſunt faciēda: ne lōgi⁹ ſit alia ab alia. Sꝫ dextra leuaqꝫ ſagictis reliq̄ſqꝫ teloꝝ miſſiōib⁹ hoſtes reijciāt̄. Turres quoqꝫ rotūde vel poligone faciēde ſunt. Quadratas eniꝫ machine clericus diſſipāt eo ꝙ angulos arietes tundēdo frāgunt. In rotūdatiōib⁹ autē vti cuneus ad centꝝ adigēdo ledere nō poſſunt. Itē munitioꝛes tutioꝛes ſunt aggerib⁹ cōiuncte: qꝛ nec arietes nec ſuffoſſiōes nec machine cetere poſſunt eis nocere. Sꝫ non in oībus locis eſt aggeris rō faciēda niſi q̄b⁹ extra muꝝ ex alto loco plano pede acceſſus fuerit ad menia expugnāda. Menib⁹ aūt circūdatꝫ ſequunt̄ ītra muꝝ areaꝝ diuiſiōes: platearūqꝫ ⁊ angipoꝛtuū ad celi regionē directiōes vt vēti. ſ. ſapiēter excludantur. Nā in īſula leſbo oppidū mytilene magnificēter edificatū eſt ⁊ elegāter: ſed poſitum nō prudēter. cum enim in hac vꝛbe fiat auſter: homines egrotāt: cum choꝛus tuſſiunt. cum ſeptentrio ſanitati reſtituuntur. Sed in angipoꝛtis ⁊ plateis non poſſunt conſiſtere ꝓpt̄ vehementiam frigoꝛis.

¶ De Sacris edificijs. C. XXII.

Isidoꝛus vbi ſupꝛa. Propiciatoꝛiuꝫ eſt dictū q̄ſi ꝓpiciationis oꝛnatoꝛiuꝫ. Propiciatio placatio eſt. Oꝛacula dicta ſunt eo ꝙ īde reſpōſa reddant̄: ⁊ oꝛacula ab oꝛe. Monaſteriū vnius monachi habitatio eſt. Cenobiū vō habitatio plurimoꝝ. Tēpla dicta q̄ſi tecta ampla. Fana dicta a faunis q̄b⁹ tēpla erroꝛ gētiliū cōſtituebat. vn̄ cōſulētes demonū reſpōſa audirēt. Delubꝛa veteres dicebāt tēpla fontes habētia ex q̄b⁹ ante īgreſſuꝫ diluebant̄: ⁊ appellabant̄ delubꝛa a diluēdo. Baſilice ꝑ̄us vocabant̄ regū habitacula: vn̄ ⁊ nomē habēt. Nā baſileos rex ⁊ baſilice regie habitationes. nūc aūt ideo diuina tēpla baſilice noīant̄: qꝛ ibi regi oīuꝫ deo cultus ⁊ ſacrificia offerunt̄. Martyriū eo ꝙ in memoꝛiā martyrꝫ ſit cōſtructū: vel ꝙ ibi ſepulcra ſcōꝝ ſint martyꝝ. Arā q̄dē vocataꝫ dixerūt: ꝙ ibi incenſe victime ardeāt. Altare autē ab altitudine cōſtat eſſe noīatuꝫ: q̄ſi alta ara. Pulpitū ꝙ in eo lectoꝛ vel pſalmiſta poſitus in publico cōſpici a pplō poſſit quo liberi⁹ audiat̄. Tribunal īde dictū eo ꝙ inde a ſacerdote tribuātur ꝑcepta viuendi. Eſt enim locus in ſublimi cōſtitut⁹. vn̄ vniuerſa exaudiri poſſint. Analogiuꝫ dicitur eo ꝙ ſermo īde ꝑdicetur. nā logos ſermo dicitur.

¶ De Repoſitoꝛijs ⁊ operatoꝛijs. C. XXIII.

Sacrarium ꝓp̄e eſt locus tēpli in quo ſacra reponūtur. ſicut donarium eſt in quo collocātur oblata. ſicut lectiſternia dicuntur vbi homines ſedere cōſueuerunt. Erariū vocatuꝫ quia prius es ſignatū recōdebatur ibi. hoc enim olim in vſu erat. auro argētoqꝫ nondū ſignato: ex quoꝛū metallis ꝗ̄uis poſtea facta fuiſſet pecunia nomē tamē erarij permanſit ab eo metallo: vnde pecunia initium ſumpſit. Armariū locus eſt vbi quarūqꝫ artiū inſtrumenta ponūtur. Armētariū vero vbi tantū tela armoꝛū. dicta autē vtraqꝫ ab armis. i. bꝛachijs quibus exercētur. Bibliotheca eſt locus vbi reponunt̄ libꝛi. Biblio enim grece liber: teca repoſitoꝛiuꝫ dicitur. Promptuariuꝫ dictum eo ꝙ inde neceſſaria victui ꝓmuntur id eſt pꝛoferuntur. Cellariū ꝙ in ea colligātur miniſteria menſarum: vel que neceſſaria victui ſuperſunt. Apotheca autem vel hoꝛrea a greco verbum e verbo: repoſitoꝛia vel reconditoꝛia dici poſſunt: eo ꝙ in his homines elaboꝛatas fruges reponunt. Ergaſterium locus eſt vbi aliquod opus ſit: grece enim erga opera: ſterio ſtatio. Ergaſtula quoqꝫ vbi deputātur noxij ad aliquod opus faciendum: vt ſolent gladiatoꝛes ⁊ exules qui marmoꝛa ſecant: ⁊ tamen vinculoꝛum cuſtodijs alligati ſunt. Piſtrinum quaſi piſtrinum: quia pilo ante ea tundebant granum. vnde ⁊ apud veteres non molitoꝛes ſed piſtoꝛes dicti quaſi fiſſoꝛes a findendo granis frumenti. Molarum enim vſus nondum erat: ſed granum pilo findebant. Clibanus a cliuo dictus ab eo ꝙ in erectione ſit collectus: Cliuum enim aſcenſum dicimus ſiue flexuoſum. Furnum per deriuationem a farre dictum: quoniam panis ex eo factus ibi coquit̄. Toꝛcular dictum eo ꝙ ibi vue calcentur.

¶ De Clauſuris: ⁊ tentoꝛijs: ⁊ ſepulchꝛis. C. XXIIII.

Uallū eſt qđ mole terre erigit̄: vt cuſtodia ꝓtēdatur: dictū a vallis. nā valli fuſtes ſunt quib⁹ vallū munit̄. ⁊ valli dicti ꝙ figant̄ ⁊ euellāt̄. Interualla ſunt ſpacia inter capita valloꝝ. i. ſtipitū quib⁹ vallū ſit. Macerie ſunt parietes lōgi: quib⁹ vinee aliq̄ claudunt̄. Longū enī greci macron dicūt. Caules dicim⁹ ouiū munimēta: vel ouiliū ſepimēta. Tabernacula tentoꝛia ſunt militū: quib⁹ in itinere ſolis ardoꝛes tēpeſtateſqꝫ hymbꝛiū frigoꝛiſqꝫ iniurias vitant. Dicta autē tabernacula: ꝙ coꝛtine diſtente funib⁹ tabul̄ interſtātib⁹ appēderent̄: q̄ tentoꝛia ſuſtinerēt. Tentoꝛiū vocatū eo ꝙ tēdat̄ funibus atqꝫ pilis. vn̄ ⁊ hodie ꝓtendere dicunt̄. Papiliones vocant̄ a ſilitudine paruuli aīal̄ volātis: q̄ maxime abūdāt floꝛētib⁹ maluis. Monumētū ideo vocatū eo ꝙ mentē moneat ad defuncti memoriam. Tumulus nūc mons bꝛeuis: nūc tumēs tellus: nūc ſepulchꝝ ſignat. Sarcophagū grecū eſt: eo ꝙ ibi coꝛpoꝛa abſumant̄. Sarcia enī grece caro: phagos comedere dicit̄. Mauſeola ſunt ſepulchꝛa ſeu monumenta regū a manſeolo rege egyptioꝝ dicta. Pyramides gen⁹ ſepulchoꝝ quadratū ⁊ faſtigiatū: vltra omnē excelſitatē q̄ fieri manu poſſit. Tali autē edificio ſurgūt: vt a lato incipiant et in anguſto finiant̄: vt ignis. Pyr enī ignis dicit̄.

¶ De Ciuitatibus. C. XXV.

Primus ante diluuiū cain ciuitatem enoch ex nomīe filij ſui, in india cōdidit: quam vꝛbē ſola multitudine ſue poſteritatꝫ impleuit. Ciuitas eſt cōcoꝛs hominū multitudo ſocietatis vinculo adunata: dicta a ciuib⁹. i. ab ipſis incolis vꝛbis: pꝛo eo ꝙ plurimoꝝ ꝯſciſcat ⁊ ꝯtineat vicos. Nā vꝛbs ipſa menia ſunt: ciuitas autē nō ſaxa ſꝫ habitatoꝛes vocant̄. Tres autē ſunt ſocietates: familiarū: vꝛbiū: gētiū. Urbs vocat̄ ab oꝛbe: ꝙ antiq̄ ciuitates in oꝛbe fiebant. vel a buri parte aratri: quo muri deſignabāt̄. Oppidū q̄dā ab oppoſitiōe muroꝝ dixerūt. Alij ab opib⁹ recōdendis: eo ꝙ ſit munitū. Alij ꝙ ſibi in eo ꝯuēt̄ habitantiū opem dat mutuā ꝯ̄ hoſtē. Nam pꝛimū hoīes tanq̄ꝫ nudi ⁊ inermes: nec ꝯtra beluas ꝑ̄ſidia habebāt: nec receptacula frigoꝛis et caloꝛis. nec ipſi inter ſe hoīes ab hoīb⁹ ſatis erāt tuti: tādē nāli ſolertia ſpelūcis ſiluestribuſqꝫ tegumētis tuguria ſibi ⁊ caſas virgultis arundinibuſqꝫ ꝯtexerūt: quo eēt vita tutioꝛ: ne his q̄ nocere poſſent aditus eſſet. Ciuitates aūt: aut colonie: aut municipia: aut vici: aut caſtella aut pagi appellant̄. Ciuitas ꝓpꝛie dicit̄ quā non aduene: ſꝫ eodē nati in ſolo cōdiderūt. Ideoqꝫ vꝛbes a ꝓpꝛijs ciuibus ꝯdite ciuitates: nō colonie nūcupant̄. Colonia vō eſt q̄ defectū indigenaꝝ nouis cultoꝛib⁹ adimplet̄. vn̄ ⁊ colonia a cultu agri eſt dicta. Municipiū eſt quo manēte ſtatu ciuitatis ius aliqđ minoris aut maioꝛis officij a ꝓ̄ncipe impetrat̄. Dictū autē municipiū a munijs. i. officijs: ꝙ tm̄ munia. i. tributa debita vel munera reddat. Uici ⁊ caſtella ⁊ pagi hi ſunt q̄ nulla dignitate ciuitatis honorant̄. Sed vulgari hominū ꝯuētu incolunt̄: ⁊ ꝓpter paruitatē ſui maioꝛib⁹ ciuitatib⁹ attribuunt̄. Uicus aūt dictus eo ꝙ ſit vice ciuitatis. vel ꝙ vias habeat tm̄ ſine muris. Caſtrū antiq̄ dicebāt oppidū loco altiſſimo ſitū: q̄ſi caſam altā: cui⁹ plural̄ numer⁹ caſtra: diminutiuū caſtellū eſt: ſiue ꝙ caſtrabat̄ licētia inibi habitantiū: ne paſſim vaga hoſti pateret. Pagi ſunt apta edificijs loca: inter agros habitātib⁹. Cōpita ſunt vbi vſus eſt ꝯuētus fieri ruſticoꝝ: ⁊ dicta ꝙ loca multa agro eodē cōpetūt: ⁊ ꝙ ꝯueniunt̄ a ruſticis. Suburbana ſunt circumiecta ciuitatis edificia: q̄ſi ſub vꝛbe. Uic⁹ ipſe habitatiōes vꝛbis ſunt. Platee perpetue ac latioꝛes ciuitatū vie ſunt. platos enī greci latū dicūt. Cloace dicte eo ꝙ his ꝑcolant̄ aq̄. has pꝛimū rome feciſſe Tarquinū pꝛiſcū fert̄: vt quotiens pluuiarū inundatio exiſteret: ꝑ eas aque extra ciuitatē emitterent̄: ne maximis perpetuiſqꝫ tēpeſtatib⁹ planiciē vel fundamēta vꝛbium ſtrages aquarum ſubuerteret.

¶ De Fabricis lignarijs. C. XXVI.

Idem li. xix. Lignari⁹ ligni opifex generalit̄ appellat̄. Carpētari⁹ ſpāle nomē eſt: carpētū enī ſolū facit: ſicut nauicularius: q̄ tm̄ nauiū eſt fabꝛicatoꝛ ⁊ artifex. Sarcitectoꝛ dict⁹ ē: ꝙ ex multꝫ hinc ⁊ inde ꝯiūctis tabul̄ vnū tecti ſarciat coꝛp⁹. Idem ⁊ tignarius: qꝛ tectoꝛia tignis inducit. Trabes vocate ſunt ꝙ in trāſuerſo poſite vtroſqꝫ parietes ꝯtineāt. Digna enī iūcta trabē faciūt. Trabes aūt ſunt cū ſunt dolate. Clupe vocate ꝙ copulēt in ſe luctātes. Luctāntes ꝙ erecti īuicē ſe teneāt moꝛe luctātiū agrātes. Aſſeres ab aſſes ꝙ erecti...

fiunt. Tabule a veterib⁹ tagule vocabant a tegēdo: vnde ꝛ tegule. Serre autē nomē de sono factū est a stridore. Circinus dict⁹ ꝙ vergēdo efficiat circulū: hui⁹ motu duplicata linea fit: q̄ simplex p latitudinē extēsa fuerit. Punct⁹ autē in medio circini cētrū a grecis dicit̄ in cui⁹ medio cuncta ↄuergūt. Securis q̄si semicuris. ex vna enim pte acuta est: ex altera fossaria. Hec apud veteres pēna vocabat. Utraq̄ autē habēs aciē bipēnis. Nam bipēnis dicitur ꝙ ex vtraq̄ pte habeat acutā aciē: q̄si duas pēnas: pennū enī antiq̄ acutū dicebāt. hec ꝛ dolabra: ꝙ habeat duo labia. Nā securis simplex est. Ascia ab astulis dicta q̄s ex ligno eximit. cui⁹ diminutiuū est asciola. Est autē manubrio breui ex aduersa pte referēs vel simplicē malleū: aut cauatū: vel bicorne rastrū. Scalprus dict⁹ ꝙ scalpturis ꝛ foraminibus fit aptus: q̄si scalphorus: cuius diminutiuū scalpellus. Terebra vocata a verme ligni: q̄ nuncupat̄ terebra quē greci teredonā vocāt. hinc dicta terebra eo ꝙ vt vermis teredo forat: quasi terefora. vel quasi transforans.

De Fabricis ferrarijs. C. XXVII.

Faber a faciēdo ferrū ipositū nomē hȝ: hinc deriuatū est nomē ad alias artiū materias fabros vel fabricas dicere. sed cū adiectiōe: vt faber lignari⁹ ꝛ reliq̄ ppter opis. s. firmitatē: In fabrorū autē fornace gētiles vulcanū actorē dicunt figuralit̄ p vulcanū ignē significātes. sine quo nullū metalli genus fundi extēdiq̄ pōt. Ignis autē dictus ꝙ nihil gigni ex eo pōt. Fabrica in duab⁹ rebus cōstat. ventis ꝛ flāmis. Flāma vō ppe fornacis est dicta ꝙ flatu folliū excitetur. Fornax vō ab igne vocata. fos enī ignis est. Caminus fornax greci est deriuatū a caumate. Fauilla est deserta igne scitilla. Pruna est q̄diu ardet cū autē extincta fuerit carbo noiat̄. Pruna autē a purēdo dicta est. Carbo vō ꝙ flāma caret q̄ dum ĩterisse credit̄ maioris fit virtutis. Nā iterū incēsus fortiori luce calescit. Cuius tāta est etiā sine igne firmitas: vt nullo humore corrūpat̄: nulla vetustate vincat̄. Incus est in quo ferrū tundit̄ a cedendo dicta. Cudere enī cedere ꝛ ferire est: veteres autē nō icudē vocabāt sed intudē: eo ꝙ in eo metallū tundit̄. i. tēdat. vn̄ a tudis malleus a tundēdo. i. tendēdo dict⁹. malleus vocat⁹: q₂ dum q̄d calet ꝛ molle est: cedit ꝛ pducit̄. Marcus malleus maior dict⁹ ꝙ maior fit ad cadēdū ꝛ fortior. Martellus mediocris malleus. Martulus malleus pusillus. Forcipes q̄si ferricipes: eo ꝙ ferrū cādēs capiāt teneātq̄. Lima dicta eo ꝙ lene faciat. nā limū lene est. Ciliū est vnde operātur argentarij a quo ꝛ celata vasa dicuntur.

De Uasis escarijs. C. XXVIII.

Idem libro. xx. Uasa dicta sunt a vescēdo ꝙ in eo esce apponant̄: cuius diminutiuū vascula q̄si vescula. Fictilia dicta ꝙ fiāt ꝛ fingant̄ ex terra. Argilla autē ex cocta testa vocabulū suscepit q₂ dū mollis esset: effici⁺ testa: samia vasa q̄dā putāt a samo oppido grecie habere nomē. alij dicunt cretā esse italie q̄ nō lōge a roma nascit̄ q̄ samia appellat̄. Celata vasa argētea vel aurea sūt signis eminētiorib⁹ ītus extra ve expssa a celo vel celte vocata q̄ð est genus ferramēti: q̄ð vulgo cilionē vocāt. Anaglipha vasa q̄ supius sint sculpta. Greci enī ana sursū gliphe sculpturā dicunt. i. sursū sculpta. Discus antea scus a specie scuti: vn̄ ꝛ scutella. Postea discus vocat⁹ ꝙ det escās. i. apponat. Parapsis est q̄drāgulū ꝛ q̄drilatriū vas. i. parib⁹ absidis. Patena ꝙ dispāsis ꝛ patētib⁹ fit oris. Lāces vasa sunt emissoria q̄b⁹ sacrificat̄. Scutella a scuto p diminutionē est enī eiusdē similis. Guata q̄si cauata g. p. c. lrā posita. Apophoreta a grecis a ferēdo poma vel aliq̄d noiata. Salinū vas aptū salib⁹ Idē ꝛ sulsica. Acetabulū q̄si acetaphorū ꝙ acetum ferat. coclear ab vsu pus coclearū dictū: hinc est ꝛ illud veterū disticon. sum cocleis abilis nec minus vtilis ouis. Nunq̄d scis poti⁹ cur cocleare videt̄ Trissiles grece latine tripedes. In vasculis tria querunt̄ que placeant manus artificis: pōdus argēti: splendor metalli.

De Uasis liquoris. C. XXIX.

Phiale dicte sunt eo ꝙ ex vitro fiāt. Uitrū eniȝ grece hyalin dicit̄. Pathere phiale sūt dicte: vel ꝙ in ipsis potare solem⁹ vel ꝙ patētes sūt dispāsisq̄ labris. Cratera calix est duas habēs ansas. ꝛ ē nomē grecū. fiebat enim pmū a cōnerionib⁹ virgultorū: vnde ꝛ dicte a po tu cratin. i. ꝙ seinuicem teneāt. Ciati quoq̄ ꝛ scyphi sine cinibia ꝛ ipsa poculorū sunt genera. ex quibus cimbia pocula dicta sunt ex similitudine cimbe nauis. Bachia primū a Bacho q̄ð est vinum nominata. postea in vsus aquarios transijt. Calices ꝛ calati ꝛ cale poculorū genera antea ex ligno facta vnde ꝛ vocata. Greci enī omne lignū cala dicebāt. Ampulla q̄si ampla bulla. sic̄s ē eniȝ rotunditate bullis q̄ ex spumis aquarū fiunt: atq̄ ita inflant̄ vēto Enoforū dicit̄ vas ferēs vinū. eno enī vinū est. Fiale ex greco vocabulo dicte: he pro vehēdis ꝛ recōdendis fialis pri⁹ facte sunt: vn̄ et nūcupate. postea ĩ vsum vini trāsierūt. Lagena ꝛ situla greca nomina sunt. Cantar⁹ vas quoddā. ꝛ h̄ grecū est. Hydria gen⁹ est vasis aq̄til p deriuationē vocata. hydor enī aquā greci vocāt. Situla ꝙ sitiētib⁹ apta sit ad bibēdū. q̄ð vas greci cadū vocāt. Latinū vas fictile: q̄ð meli⁹ neutrū dicit̄ q̄ masculinū. sicut ꝛ salinū dicit̄ nibilomin⁹ neutro vas aptū salib⁹. Orca est amphore spēs: cui⁹ minor vocabulo vrceus: diminutiuū vrceolus est: doliū grecū est. Cupos ꝛ cupas a capiēdo aq̄s vel vinū vocatas. vnde ꝛ caupones. Utres ab vtero. Mulgariū in quo mulgent̄ pecora. Labrū vocatū est eo ꝙ in eo solebāt lauari infantes: cui⁹ diminutiuū labelliū. Idem et alpheū: eo ꝙ in eo lauationē fieri solitū sit. Pelues vocate sunt eo ꝙ pedes ibi lauent̄. Sifon vas appellatū: ꝙ aq̄s sufflādo fundat. Emicadiū vas oleariū. Scortia vas oleariū. Alabastrū est vas vnguentariū e lapide sui generis cognoīatū: quē alabastritē vocāt: q̄ incorrupta vnguēta ↄseruat. Pixides vascula vnguētaria ex buxo facta. nā q̄ð nos buxū: greci pixū vocāt. Lēticula vasculū oleariū ex ere aut argento factum: ab liniendo dictum. Dis enī reges ꝛ sacerdotes vngebantur.

De Uasis coquinarū ꝛ luminariorū. C. XXX.

Omnia vasa coquēdi cā parata cocula dicunt̄ Olla dicta pro eo ꝙ ebuliat in eo aq̄ igne subiecto: vt alti⁹ vapor emittat̄. vn̄ ꝛ bulla dicit̄ q̄ in aq̄ venti intus spū sustētat̄. Patella q̄si patula olla. est enī oris patēcioris⁹ Cacab⁹ ꝛ cucuma a sono feruoris cognoīant̄. Lebetes enee sunt grece vocate. sunt enī olle minores in vsum coquendi parate. Sartago a strepitu soni vocata: q̄si ardet in ea oleū. Tripedes vocate: eo ꝙ trib⁹ pedib⁹ cōstent. has greci tripodas vocāt. Mola a sui rotūditate vocata: vt mala pomorū sic ꝛ greci malon. Cribrum ꝙ ibi currat frumentū: q̄si currifrū. Rotabulū dictū a proruēdo stercora siue ignē panis coquēdi grā a colendo ignē ꝛ ligna antiq̄ appellauerunt focū. Fos enī gre latine ignis. Lucerna a licinio dicta est. Licini⁹ aūt q̄si lucin⁹ lucē prebeat. est enī cicentela lucerne. Cere⁹ cera nomē hȝ: ex qua format̄. Lacunaria pēdētia sunt lumina: q̄si lucunaria. i. in aere lucētia. Funalia dicunt̄ q̄ intra cerā sunt: dicta a funibus: quos ante vsum papyri cera circūdatos habuere maiores. Funalia āt greci scholaces dicūt: ꝙ sint scolie: al's scolicie: h̄ ē mortis. Lāpas flāma est in vertice lucēs: dicta ꝙ lambētis modū ostēdere videt̄. Fax dicta ꝙ focos faciat: cui⁹ diminutiuū facula Laterna inde vocata: ꝙ lucē habeat interius clausam. fit enī ex vitro recluso intus lumine: vt vēti flatus adire nō possit: ꝛ ad prebendum lumen facile vbiq̄ circūferat̄. Lucubrū vocatum: ꝙ luceat in vmbra. Est enī modic⁹: q̄ solet ex tenui stuppa ceraq̄ formari. Pyra est q̄ in modū are ex lignis ↄstrui solet vt ardeat. Pyr enī ignis dicit̄. s₃ pira est ipsa lignorū cōgeries cū nōdū ardet. Rogus est cū ardere ceperit. Bustum vō iam exustum vocat̄.

De Uasis repositorijs. C. XXXI.

Gazophilaciū arca est vbi colligunt̄ in templo ea q̄ ad indigētiā pauperū mittunt̄. Gaza enim lingua persarū thesaurū. Philacion grece custodia interpretat̄. Arca dicta ꝙ arceat visum atq̄ phibeat. Hinc ꝛ arcinū. hinc ꝛ arcanū. i. secretum vnde ceteri arcent̄. Cybutū grece arcā dicim⁹. Loculus ad aliq̄d ponēdū in terra fact⁹ loc⁹: seu ad vestes vel pecuniā custodiendā: vn̄ ꝛ p diminutionē df. Mozica q̄si modica. vn̄ ꝛ modiciū. ȝ. p. d. sic solet itali dicē ozie. p hodie. Scrinia grecū ē. Sacc⁹ a sago dict⁹ ꝙ eo ↄsuto efficiat̄ q̄si sagus. Marsupiū saccul⁹ nūmorū: quē greci marsipa appellant. Sitarcie nautarū sunt: ab eo ꝙ site sint appellate. Inuolocrū dictū ꝙ aliq̄d in se teneat īuolutū. Fisc⁹ saccus lus ē public⁹. vn̄ ꝛ fiscelle ꝛ fiscine dicunt̄. huc habēt exactores: ꝛ in eo mittūt debitū publicū q̄ð reddit̄ regib⁹. Fisc⁹ aūt pme positiōis ē: deriuatiuū fiscina: diminutiuū fiscella. Canistrū fiscis cannis ↄterit̄: vn̄ ꝛ nūcupat̄. Alij grecū asserūt. Cistella a costis ex cāna vl' lignis q̄b⁹ ↄteri t̄ noiata. Cophin⁹ ē vas ex virgulti aptū mūdare stercora: ꝛ terrā portare. de quo dicit̄ ppha p isrl'. Man⁹ ei⁹ in cophino seruierūt. Dictus autē cophin⁹ q̄si cou⁹. i. q̄si cauus. Sporta a sparta dicta: nō ab asportādo: sicut quidā volūt. Palme enī a sparto fieri solebant.

De Lectis ꝛ sellis: ꝛ vehiculis: ac ceteris: que in vsu habentur. C. XXXII.

Ecticē a lectis herbis vocate. Strat⁹ a sternen
do dict⁹ q̄si storiatus: In his solis anti
qui accubabāt: nōdū laneis stramētis reptis. Grabatū
grecū est. Dicit᷑ autē inclinati vel reclinati capitis susce
ptio. Carra enī grece apud poeticos caput dicit᷑. Baionula lect⁹ q̄
in itinere baiulat᷑. Cama breuis lect⁹ circa terrā. Puluinar lectus
diuitū est. spinge in q̄b⁹ sunt spingate effigies: quos nos griphos
dicimus. Spōda autē est exterior ps lecti. pluteus īterior. Genia-
les lecti ꝓp̄e sunt q̄ sternunt᷑ puellis nubētib⁹. Dicti autē a generā
dis liberis. Cunabula sunt lectuli in q̄b⁹ īfantes iacere consueue-
rūt: dicta ꝙ partui adhibeant᷑: q̄si cinabula. nā cine est grece eniti.
Feretrū dicit᷑ eo ꝙ in eo mortui deferebātur ⁊ est grecum a po tu
pheresin. i. a ferēdo. Scāna sunt q̄ lectis altiorib⁹ apponuntur: di
cta autē a scandēdo. i. ascēdēdo. hinc ⁊ scabella q̄ lectis ꝑuis vl̄ sel
lis ob ascensū apponunt᷑. Scabellū aūt ⁊ suppedaneū dicit᷑. Scā
tilia gradus sunt vbi honorati in sedib⁹ herēt. Soliū est in quo re
ges sedēt: ꝓpt᷑ tutelā corpis sui fm quosdā a soliditate dictū: q̄si
solidū. Sella q̄si sedda dicta est: ⁊ subsellia q̄si subsedia. Tronum
greci dicūt qđ nos soliū. Cathedre doctoꝝ sunt. selle curules erant
in q̄b⁹ magistrat⁹ sedētes iura reddebāt. Tripodes scannelli sūt
habētes tres pedes. carrū a cardine rotaꝝ dictū. vnde ⁊ currus di-
cti ꝙ rotas habere vident᷑. Rota autē dicta ꝙ ruat: ⁊ rotūdū a ro-
ta vocat᷑. Reda genus vehiculi q̄tuor rotaꝝ has antiq̄ retas dice-
bāt. ꝓpt᷑ qđ haberēt rotas. Carpentū pōpaticū vehiculi genus q̄si
carrū pōpaticū. Plaustrū vehiculū duaꝝ rotaꝝ q̄bus onera defe-
runt᷑ ⁊ dictū plaustrū q̄ voluit᷑ q̄si pilastrū. Caracutiū vehiculū al
tissimaꝝ rotaꝝ q̄si carrū acutū. Capsus carruca vndiq̄ꝫ cōtecta q̄si
capsa. Pilentū vel ꝑturritū ꝯtecta q̄tuor rotaꝝ vehicula: q̄bus ma
trone olim vtebant᷑. Basterna vehiculū itineris q̄si vie sterna mol
lib⁹ stramētis cōposita a duob⁹ aīalibus deportat᷑. Calamistrum
acus est q̄ calefacta ⁊ adhibita calefacit: ⁊ intorquet capillos: vnde
⁊ calamistrati appellant᷑ q̄ comā torquēt. Horologiū dictū q̄ ibi
horas legamus. i. colligam⁹. Actor. Hec ⁊ alia plura iuxta diuer
sionē magistri Richardi supius positā ad armaturā pertinent: Ar
matura tamen proprie videtur dici armorū peritia.

De Armis. C. XXXIII.

Ysidorus. xviij. Arma generalit᷑ oīuꝫ rerum
instrumēta sunt: vnde loca vbi re
ponunt᷑ armaria dicta sunt. Itē arma ⁊ tela oīuꝫ gene-
rū. sꝫ arma sunt q̄b⁹ ipsi tuemur. Tela sunt q̄ emittim⁹.
Nā arma duplicia sunt. i. vel q̄b⁹ ꝑcutimus vel q̄bus tegimur. Ar
ma autē ꝓp̄e dicta sunt eo ꝙ armos tegunt. Gladius generalit᷑ di-
cit᷑ ensis in ꝑlio: sed ensis ferrū tm̄: gladi⁹ vero totus: ꝓp̄e autē ap
pellat᷑ gladius ꝙ gulā diuidat. i. ceruicē secet. Ad hoc enim ꝑmuꝫ
est factus. Nā cetera mēbra securib⁹ magis cedunt᷑. collū gladio
tm̄. Acies autē gladij ab acumine dicta. capulus vocatus vel quia
est caput gladij: vel q̄ ibi capiat᷑ vt teneatur. Naꝫ alibi acies ferri
nō finit. Mucro nō tantū gladij est. sed ⁊ cuiuslibet teli acumē: di
ctus a longitudine. Nā macro greci longū vocant: hinc ⁊ machę-
ra: Machera autē est gladius longus ex pte vna acutus. Framea
vero gladi⁹ ex vtraq̄ꝫ pte acutus quā vulgo spatā vocāt. Ipsa est
⁊ rumphea. Framea autē dicta q̄ ferrea est. Spata a passione di-
cit᷑ greco vbo q̄m patin grece dicit᷑ pati. Alij spatā latine autumāt
dictā: eo ꝙ spaciosa sit. i. lata ⁊ ampla. Pugio a pungēdo ⁊ transfi-
gēdo vocatus est. Est enī gladius paru⁹ bis acutus lateri adherēs
Idē ⁊ clunabulū dictū ꝙ religet᷑ ad clunē. Sica a secādo dicta: est
enim gladius breuis quo maxime vtunt᷑ q̄ apud italos latrocinia
exercēt. a quo sicarij dicti. Secures signa sunt que ante cōsules fe-
rebant᷑ quas hispani ab vsu francorum per deriuationem franci-
scas vocant ⁊ eas loco signi portant. ne vsum pderent belli: aut va
cantes ocio aspectū amitterent gladiorum.

De Hastis ⁊ clypeis. C. XXXIIII.

Hasta enim est cōtus cum ferro cuius diminuti-
uum facit hastile. Nomē autem hasta ab
hastu sūpsit. vñ ⁊ astutia. Cōt⁹ ferꝝ nō hꝫ: sꝫ tm̄ cuspide
acut⁹ ē. Cōt⁹ aūt q̄si conit⁹: ē. n. conit⁹ acuta rotūditas.
Uenabula dicta q̄si venatui abilia: a venor venaris dicta. Excipia
q̄ veniētē excipiūt. q̄si excipibilia. excipiūt. n. apros: expectātq̄ꝫ leo
nes: ⁊ itrāt vrsos. sit tm̄ firma man⁹. Lācea ē hasta amētū habēs i
mediū. Dicta aūt lācea ꝙ eq̄ lāce. i. eq̄li pōdere vibrat᷑. amētū vīcu
lū ē iaculoꝝ hastiliū. qđ medijs hastis aptat᷑. Claua ē q̄lis fuit her
culis. dicta ꝙ sit clauis ferreis inuicē religata. ⁊ est cubito semis fa
cta ī lōgitudine. hec ⁊ cateia. Falarica est telū īgēs torno factū ha-
bēs ferꝝ cubitale ⁊ rotūditatē de plūbo ī moꝫ spe ī ipsa summitate
dicit᷑ etiā ⁊ ignē habere affixū. hoc aūt telo pugnat᷑ de turrib⁹. q̄s
dici phalas manifestū est. Pila sunt arma iaculoꝝ atq̄ꝫ teloꝝ a tor
q̄ndo vel emittēdo vocata. Telū vocatū fm grecā etymologiā a
po tu telon q̄cq̄d lōge iaci pōt: q̄p̄q̄ abusiue dicat᷑ ⁊ gladi⁹. Pro-
aūt telū a longitudine dictū: vnde ⁊ mustelā dicim⁹ ꝙ lōgior sit q̄s
mus. Cuspis hastile amentatū a cespite dict⁹: qđ est virgultū. Cly
peus est scutū mai⁹: dict⁹ ab eo ꝙ clepet. i. celet corp⁹ ꝑiculisq̄ꝫ sub-
ducat: a po tu cleptin. Opposit⁹ enī sua defensione ab hastis ⁊ iacu
lis corp⁹ munit. Clypeus aūt peditū est: scutū equitū. Scutū appel
latū eo ꝙ a se excutiat teloꝝ ictus. vt enī telis resistat᷑: clypeus ante
fert᷑. Umbo scuti media pars est: q̄si vmbilic⁹. Ancile vocat᷑ scutū
breue: dictū ab incisione: ꝙ sit ab oī parte velut ancisum ac rotūdū
Peltū scutū breuissimū in modū lune medie. Scetra scutū loreuꝫ
sine ligno: quo vtunt᷑ afri ⁊ mauri. Lorica vocata eo ꝙ loris careat
Sol᷑ enī circul᷑ ferreis ꝯtexta ē. Squama est lorica ferrea laminis
ferreis aut ereis ꝯcathenata in modū squame piscis: ⁊ ex ipso splē
dore squamaꝝ ⁊ silitudine nūcupata. Delicijs aūt ⁊ poliunt᷑ lorice
et tegunt᷑. Cassis de lamina. Galea de corio. Nā galeros coriū di-
citur. Apex est quod in sūma galea eminet: quo figitur crista: quā
greci conum vocant.

De Sagictis: ⁊ fundis: ac machinis. C. XXXV.

Sagicta a sagaci iactu. i. veloci ictu vocata. pē-
nis enī fert᷑ q̄si auis: vt celerit᷑ mors ꝑ-
currat ad hominē. Scaptes hibētes grecū est. Spicula
sunt sagicte vl̄ lācee breues ab spicarū specie nūcupate
Scorpio sagicta venenata est: arcu vel tormentis excussa: q̄ dū ad
hominē venerit: virus quo figit᷑ infundit. vñ ⁊ scorpio nomē acce
pit. Pharetra sagictarū theca: a ferēdo iacula dicta: sic᷑ ⁊ pheretrū
vbi fun⁹ defert᷑. q̄ iccirco etymologiā cōeꝫ habēt: q̄ pharetra mor
tē: feretrū mortuū portat. Dolones sunt vagine lignee: inter q̄s la-
tet pugio sub baculi specie. Dolones aūt a dolo dicti sunt. Arc⁹ vo
catus eo ꝙ arceat aduersariū. Funda dicta eo ꝙ ex ea fundant᷑ la
pides. i. emittant᷑. Balista gen⁹ tormēti ab emittēdo iacula dicta.
Balin enī grece emittere dicit᷑. torquet᷑ enī verbere neruoꝝ: ⁊ ma-
gna vi iacit aut hastas aut saxa. Inde ⁊ fundibalus: q̄si fundēs et
emittēs. Cōtra balistā testudo valet. series enī fit armoꝝ vmboni-
bus inter se collectis ⁊ colligatis. Arieti nomē ꝑp̄s dedit eo ꝙ cū
impetu impingit murū in modū arietū pugnātiū. valide enī ac no
dose arboris caput ferro vestit᷑: eaq̄ꝫ suspēsa funib⁹ multoꝝ manu
ad murū impellit᷑. Deinde retrorsū ducta maiori impetu destinat᷑
sicq̄ꝫ crebris ictib⁹ cōcussū muri latus cedit: cauatūq̄ꝫ irrūpit: ac fe-
nestrā facit. Cōtra impulsum arietis remediū est saccus paleis ple
nus: ⁊ in eum locū demissus quo aries percutit. Laxo enī saccoꝝ
sinu ictus arietis illisus mollit᷑. Duriora enī mollioribus facilius
cedunt. Plutei sunt crates corio crudo intexte: que in opere faciē-
do hosti obiciuntur.

De Bellis. C. XXXVI.

Primus bella intulit Nin⁹ assirioꝝ rex. Ipse
enī finib⁹ suis nequaquā ꝯtēt⁹ hu-
mane societatis fedus irrūpēs: exercit⁹ ducē: aliena va-
stare: liberos pp̄los aut trucidare aut subicē cepit. vni-
uersāq̄ꝫ asiam vsq̄ꝫ ad libie fines noua seruitute perdomuit. hinc
etiā studuit orbis ī mutuo sāguīe alterna cede grassari. Quattuor
āt sunt belloꝝ genera. i. iustū: iniustū: ciuile: ⁊ plusq̄ꝫ ciuile. Iustū
bellū est qđ ex edicto gerit᷑ de reb⁹ repetit: aut ꝓ pulsādoꝝ hostiū
cā. Iniustū bellū ē qđ de furore: nō de legittima rōne init᷑. Ciuile
bellū ē inter ciues orta seditio ⁊ ꝯcitatio tumult⁹. sic᷑ int᷑ sillā ⁊ ma
riū. Plusq̄ꝫ ciuile bellū ē vbi nō solū ciues certāt: sꝫ ⁊ cognati. q̄le
actū ē int᷑ cesarē ⁊ pompeiū: q̄ñ gener ⁊ socer inuicē dimicauerit.
Bella itaq̄ꝫ dicunt᷑ interna: externa: seruilia: socialia: pyratica. Se
ditio ē dissensio ciuiū: dicta ꝙ seorsū alij ad alios eant. Bellū igit᷑
est totū: pugna vni⁹ diei: ꝑliū pars pugne ē. Bellū antea duellū vo
catū: eo ꝙ due sunt ptes dimicātiū: vel ꝙ alterū faciat victorē: aliū
victū. Postea detracta lr̄a. d. ⁊ mutata. u. in. b. dictū ē bellū. Alij ꝑ
antiphrasim putāt dictū eo ꝙ sit horridū. Prelia dicunt᷑ a ꝑmēdo
hostis hostē. vñ ⁊ ꝑla ligna quib⁹ vua ꝑmit᷑. Pugna vocata eo ꝙ
vsus fuisset initio pugnis ꝯtēdē: vel q̄ pmo bellū pugnis incipie-
bāt. Quattuor āt in bello agunt᷑: pugna: fuga: victoria: pax. Pacis
vocabulū videt᷑ a pacto sūptū. Posteri⁹ āt pax accipit᷑: fedus ꝑmū
init᷑. Fedus ē pax q̄ fit int᷑ dimicātes: vel a fide: vel a fecialib⁹. i. sa
cerdotib⁹ dictū. ꝑ ipos enī fiebāt federa: sic᷑ ꝑ sectares bella. Alij fe
dera dicta eē putāt a porca fede ⁊ crudelit᷑ occisa: cui⁹ mors opta-
bat᷑ ei q̄ a pace resilisset. Uirg. Et cesa iūgebāt federa porca. Fede
ris partes inducie: q̄si indies ocia. Tull. de offi. li. j. Bellū quidem

fiunt. Tabule a veterib⁹ tagule vocabant̃ a tegēdo: vnde ⁊ tegule. Serre autē nomē de sono factū est a stridore. Circinus dict⁹ ꝙ vergēdo efficiat circulū: huiꝰ motu duplicata linea fit: q̄ simplex ꝑ latitudinē extēsa fuerit. Punct⁹ autē in medio circini cētrū a grecis dicit̃ in cuiꝰ medio cuncta ꝯuergūt. Securis q̄si semicuris. ex vna enim ꝑte acuta est: ex altera fossaria. Hec apud veteres pēna vocabat̃. Utrāq; autē habēs aciē bipēnis. Nam bipēnis dicitur ꝙ ex vtraq; ꝑte habeat acutā aciē: q̄si duas pēnas: pennū enī antiq̄ acutū dicebāt. hec ⁊ dolabra: ꝙ habeat duo labia. Nā securis simplex est. Ascia ab astulis dicta q̄s ex ligno eximit. cuiꝰ diminutiuū est asciola. Est autē manubrio breui ex aduersa ꝑte referēs vel simplicē malleū: aut cauatū: vel bicorne rastꝝ. Scalprus dict⁹ ꝙ scalpturis ⁊ foraminibus fit aptus: q̄si scalphorus: cuius diminutiuū scalpellus. Terebra vocata a verme ligni: q̄ nuncupat̃ terebra quē greci teredonā vocāt. hinc dicta terebra eo ꝙ vt vermis terēdo forat: quasi terefora. vel quasi transforans.

¶ De Fabricis ferrarijs. C. XXVII.

Faber a faciēdo ferrū īpositū nomē h̄z: hinc deriuatū est nomē ad alias artiū materias fabros vel fabricas dicere. sed cū adiectiōe: vt faber lignariꝰ ⁊ reliq̄ ꝓpter opis. s. firmitatē: In fabroꝝ autē fornace gētiles vulcanū actorē dicunt figuralit̃ ꝑ vulcanū ignē significātes. sine quo nullū metalli genus fundi extēdiq; pōt. Ignis autē dictus ꝙ nihil gigni ex eo pōt. Fabrica in duab⁹ rebus cōstat. ventis ⁊ flāmis. Flāma vō ꝓpe fornacis est dicta ꝙ flatu folliū excitetur. Fornax vō ab igne vocata. fos enī ignis est. Caminus fornax grecū est deriuatū a caumate. Fauilla est deserta igne scītilla. Pruna est q̄zdiu ardet cū autē extincta fuerit carbo noiat̃. Pruna autē a purēdo dicta est. Carbo vō ꝙ flāma caret q̄ dum ītꝰisse credit̃ maioris fit virtutis. Nā iterū incēsus fortiori luce calescit. Cuius tāta est etiā sine igne firmitas: vt nullo humore corrūpat̃: nulla vetustate vincat̃. Incus est in quo ferrū tundit̃ a cedendo dicta. Cudere enī cedere ⁊ ferire est: veteres autē nō icudē vocabāt sed intudē: eo ꝙ in eo metallū tundit̃. i. tēdat̃. vn̄ a tudis malleus a tundēdo. i. tendēdo dict⁹. malleus vocat⁹: q2 dum q̄d calet ⁊ molle est: cedit ⁊ ꝓducit̃. Marcus malleus maior dict⁹ ꝙ maior sit ad cadēdū ⁊ fortior. Martellus mediocris malleus. Martulus malleus pusillus. Forcipes q̄si ferricipes: eo ꝙ ferꝝ cādēs capiāt teneātq;. Lima dicta eo ꝙ lene faciat. nā limū lene est. Ciliū est vnde operātur argentarij a quo ⁊ celata vasa dicuntur.

¶ De Uasis escarijs. C. XXVIII.

Idem libro. xx. Uasa dicta sunt a vescēdo ꝙ in eo esce apponant̃: cuius diminutiuū vascula q̄si vescula. Fictilia dicta ꝙ fiāt ⁊ fingant̃ ex terra. Argilla autē ex cocta testa vocabulū suscepit q2 dū mollis esset: efficit̃ testa: samia vasa q̄dā putāt a samo oppido grecie habere nomē. alij dicunt cretā esse italie q̄ nō lōge a roma nascit̃ q̄ samia appellat̃. Celata vasa argētea vel aurea sūt signis eminētiorib⁹ ītus extra ve expssa a celo vel celte vocata q̄d est genus ferramēti: q̄d vulgo cilionē vocāt. Anaglipha vasa q̄ supius sint sculpta. Greci enī ana sursū gliphe sculpturā dicunt. i. sursū sculpta. Discus antea scus a specie scuti: vn̄ ⁊ scutella. Postea discus vocat⁹ ꝙ det escās. i. apponat. Parapsis est q̄drāgulū ꝉ q̄drilatrū vas. i. parib⁹ absidis. Patena ꝙ dispāsis ⁊ patētib⁹ sit oris. Lāces vasa sunt emissoria q̄b⁹ sacrificat̃. Scutella a scuto ꝑ diminutionē est enī eiusdē similis. Guata q̄si cauata g. ꝓ c. lr̄a posita. Apophoreta a grecis a ferēdo poma vel aliq̄d noiata. Salinū vas aptū salib⁹ Idē ⁊ sulsica. Acetabulū q̄si acetaphorū ꝙ acetum ferat. coclear ab vsu ꝑus coclearū dictū: hinc est ⁊ illud veterū disticon. sum cocleis abilis nec minus vtilis ouis. Nunq̄d scis potiꝰ cur cocleare videt̃. Trissiles grece latine tripedes. In vasculis tria querunt̃ que placeant maius artificis: pōdus argēti: splendor metalli.

¶ De Uasis liquoris. C. XXIX.

Phiale dicte sunt eo ꝙ ex vitro fiāt. Uitrū enī grece hyalin dicit̃. Pathere phiale sūt dicte: vel ꝙ in ipsis potare solemꝰ vel ꝙ patētes sūt dispāsisq; labris. Cratera calix est duas habēs ansas. ⁊ ē nomē grecū. fiebāt enim ꝑmū a cōnexionib⁹ virgultoꝝ: vnde ⁊ dicte a po tu cratin. i. ꝙ seinuicem teneāt. Ciati quoq; ⁊ sciphi sine cinibia ⁊ ipsa poculorū sunt genera. ex quibus cimbia pocula dicta sunt ex similitudine cimbe nauis. Bachia primū a Bacho q̄d est vinum nominata. postea in vsus aquarios transijt. Calices ⁊ calati ⁊ cale poculoꝝ genera antea ex ligno facta vnde ⁊ vocata. Greci enī omne lignū cala dicebāt. Ampulla q̄si ampla bulla: sīlis ē enī rotunditate bullis q̄ ex spumis aquarū fiunt: atq; ita inflant̃ vēto Enoforū dicit̃ vas ferēs vinū. eno enī vinū est. Flasce ex greco vocabulo dicte: he pro vehēdis ⁊ recōdendis fialis priꝰ facte sunt: vn̄ et nūcupate. postea ī vsum vini trāsierūt. Lagena ⁊ situla greca nomina sunt. Cantar⁹ vas quoddā. ⁊ h̄ grecū est. Hydria gen⁹ est vasis aq̄l̃ ꝑ deriuationē vocata. hydor enī aquā greci vocāt. Situla ꝙ sitiētib⁹ apta sit ad bibēdū. q̄d vas greci cadū vocāt. Catinū vas fictile: q̄d meliꝰ neutrū dicit̃ q̄z masculinū. sicut ⁊ salinū dicit̃ nibilominꝰ neutro vas aptū salib⁹. Orca est amphore spēs: cuiꝰ minor vocabulo vrceus: diminutiuū vrceolus est: doliū grecū est. Cupos ⁊ cupas a capiēdo aq̄s vel vinū vocatas. vnde ⁊ caupones. Utres ab vtero. Mulgariū in quo mulgent̃ pecora. Labrū vocatū est eo ꝙ in eo solebāt lauari infantes: cuiꝰ diminutiuū labellū. Idem et alpheū: eo ꝙ in eo lauationē fieri solitū sit. Pelues vocate sunt eo ꝙ pedes ibi lauent̃. Sifon vas appellatū: ꝙ aq̄s sufflādo fundat. Emicadū vas oleariū. Scortia vas oleariū. Alabastrū est vas vnguentariū e lapide sui generis cognoiatū: quē alabastritē vocāt: q̄ incorrupta vnguēta ꝯseruat. Pixides vascula vnguētaria ex buxo facta. nā q̄d nos buxū: greci pixū vocāt. Lēticula vasculū oleariū ex ere aut argento factum: ab liniendo dictum. His enī reges ⁊ sacerdotes vngebantur.

¶ De Uasis coquinarū ⁊ luminarioꝝ. C. XXX.

Omnia vasa coquēdi cā parata cocula dicunt̃. Olla dicta pro eo ꝙ ebuliat in eo aq̄ igne subiecto: vt altiꝰ vapor emittat̃. vn̄ ⁊ bulla dicit̃ q̄ in aq̄ ventis intus spū sustētat̃. Patella q̄si patula olla. est enī oris patētiorib⁹ Cacab⁹ ⁊ cucuma a sono feruoris cognoiant̃. Lebetes enee sunt grece vocate. sunt enī olle minores in vsum coquendi parate. Sartago a strepitu soni vocata: q̄n ardet in ea oleū. Tripedes vocate: eo ꝙ trib⁹ pedib⁹ cōstent. has greci tripodas vocāt. Mola a sui rotūditate vocata: vt mala pomoꝝ sic ⁊ greci malon. Cribrum ꝙ ibi currat frumentū: q̄si currifrū. Rotabulū dictū a proruēdo stercora siue ignē panis coquēdi gr̄a a colendo ignē ⁊ ligna antiq̄ appellauerunt focū. Fos enī gre latine ignis. Lucerna a licinio dicta est. Liciniꝰ aūt q̄si luciniꝰ lucē prebeat. est enī cicentela lucerne. Cere⁹ cera nomē h̄z: ex qua format̃. Lacunaria pēdētia sunt lumina: q̄si lucunaria. i. in aere lucētia. Funalia dicunt̃ q̄ intra cerā sunt: dicta a funibus: quos ante vsum papyri cera circūdatos habuere maiores. Funalia āt greci scholaces dicūt: ꝙ sint scolie: al's scolicie: h̄ ē mortis. Lāpas flāma est in vertice lucēs: dicta ꝙ lambētis modū ostēdere videat̃. Fax dicta ꝙ focos faciat: cuiꝰ diminutiuū facula Laterna inde vocata: ꝙ lucē habeat interius clausam. fit enī ex vitro recluso intus lumine: vt vēti flatus adire nō possit: ⁊ ad prebendum lumen facile vbiq; circūferat̃. Lucubrū vocatum: ꝙ luceat in vmbra. Est enī modic⁹: q̄ solet ex tenui stuppa ceraq; formari. Pyra est q̄ in modū are ex lignis ꝯstrui solet vt ardeat. Pyr enī ignis dicit̃. sz pira est ipsa lignoꝝ cōgeries cū nōdū ardet. Rogus est cū ardere ceperit. Bustum vō iam exustum vocat̃.

¶ De Uasis repositorijs. C. XXXI.

Gazophilaciū arca est vbi colligunt̃ in templo ea q̄ ad indigētiā pauperū mittunt̃. Gaza enim lingua persarū thesaurū. Philacion grece custodia interpretat̃. Arca dicta ꝙ arceat visum atq; ꝓhibeat. Hinc ⁊ arcinū. hinc ⁊ arcanū. i. secretum vnde ceteri arcent̃. Cybutū grece arcā dicim⁹. Loculus ad aliq̄d ponēdū in terra fact⁹ loc⁹: seu ad vestes vel pecuniā custodiendā: vn̄ ⁊ ꝑ diminutionē dr̃. Morica q̄si modica. vn̄ ⁊ modicū. z. ꝓ d. sic solēt itali dicē ozie ꝓ hodie. Scrinia grecū ē. Sacc⁹ a sago dict⁹ ꝙ eo ꝯsuto efficiat̃ q̄si sagus. Marsupiū saccul⁹ nūmoꝝ: quē greci marsipa appellant. Sitarcie nautarū sunt: ab eo ꝙ site sunt appellate. Inuolocrū dictū ꝙ aliq̄d in se teneat īuolutū. Fisc⁹ sacculus ē public⁹. vn̄ ⁊ fiscelle ⁊ fiscine dicunt̃. hūc habēt exactores: ⁊ in eo mittūt debitū publicū q̄d reddit̃ regib⁹. Fisc⁹ aūt ꝑme positiōis ē: deriuatiuū fiscina: diminutiuū fiscella. Canistrū fiscis cannis ꝯtexit̃: vn̄ ⁊ nūcupat̃. Alij grecū asserūt. Cistella a costis ex canna vl' lignis q̄b⁹ ꝯtexit̃ noiata. Cophin⁹ ē vas ex virgultis aptū mūdare stercora: ⁊ terrā portare. de quo dicit ꝓph̄a ꝑ isrl'. Man⁹ ei⁹ in cophino seruierūt. Dictus autē cophin⁹ q̄si couus. i. q̄si cauus. Sporta a sparta dicta: nō ab asportādo: sicut quidā voluit. Paruis enī a sparto fieri solebant.

¶ De Lectis ⁊ sellis: ⁊ vehiculis: ac ceteris: que in vsu habentur. C. XXXII.

Lectice a lectis herbis vocate. Strat⁹ a sternendo dicit' q̃si storiatus: In his solis antiqui accubabãt: nōdū laneis stramētis reptis. Grabatū grecū est. Dicit' autē inclinatū vel reclinati capitis susceptio. Carra enī grece apud poeticos caput dicit'. Baionula lect⁹ q̃ in itinere baiulat'. Cama brevis lect⁹ circa terrā. Pulvinar lectus diuitū est. spinge in q̃b⁹ sunt spingate effigies: quos nos griphos dicimus. Spōda autē est exterior ps lecti. pluteus iterior. Genuales lecti, ppe sunt q̃ sternunt' puellis nubētib⁹. Dicti autē a generādis liberis. Cunabula sunt lectuli in q̃b⁹ ifantes iacere consueverūt: dicta q' partui adhibeant': q̃si cinabula. nā cine est grece eniti. Feretrū dicit' eo q' in eo mortui deferebãtur ⁊ est grecum a po tu pheresin. i. a ferēdo. Scāna sunt q̃ lectis altiorib⁹ apponuntur: dicta autē a scandēdo. i. ascēdēdo. hinc ⁊ scabella q̃ lectis puis vl' sellis ob ascensū apponunt'. Scabellū aūt ⁊ suppedaneū dicit'. Scalilia gradus sunt vbi honorati in sedib⁹ herēt. Soliū est in quo reges sedēt: ppt' tutelā corpis sui sm quosdā a soliditate dictū: q̃si solidū. Sella q̃si sedda dicta est: ⁊ subsellia q̃si subsedia. Tronum greci dicūt qḋ nos soliū. Cathedre doctor̄ sunt. selle curules erant in q̃b⁹ magistrat⁹ sedētes iura reddebãt. Tripodes scamnelli sūt habētes tres pedes. carrū a cardine rotar̄ dictū. vnde ⁊ currus dictū q' rotas habere vident'. Rota autē dicta q' ruat: ⁊ rotūdū a rota vocat'. Reda genus vehiculi q̃tuor rotar̄ has antiq̃ retas dicebāt. ppt' qḋ haberēt rotas. Carpentū pōpaticū vehiculi genus q̃si carrū pōpaticū. Plaustrū vehiculū duar̄ rotar̄ q̃bus onera deferunt' ⁊ dictū plaustrū q' voluit' q̃si pilastrū. Caracutiū vehiculū altissimar̄ rotar̄ q̃si carrū acutū. Capsus carruca vndiq̃ cōtecta q̃si capsa. Pilentū vel pturritū ɔtecta q̃tuor rotar̄ vehicula: q̃bus matrone olim vtebant'. Basterna vehiculū itineris q̃si vie sterna mollib⁹ stramētis cōposita a duob⁹ aīalibus deportat'. Calamistrum acus est q̃ calefacta ⁊ adhibita calefacit: ⁊ intorquet capillos: vnde ⁊ calamistrati appellant' q̃ comā torquēt. Horologiū dictū q' ibi horas legamus. i. colligam⁹. Actor. Hec ⁊ alia plura iuxta diuersionē magistri Richardi supius positā ad armaturā pertinent: Armatura tamen proprie videtur dici armorū peritia.

De Armis. C. XXXIII.

Isidorus. xviij. Arma generalit' oīū rerum instrumēta sunt: vnde loca vbi reponunt' armaria dicta sunt. Itē arma ⁊ tela oīū generū. sꝫ arma sunt q̃b⁹ ipsi tuemur. Tela sunt q̃ emittim⁹. Nā arma duplicia sunt. i. vel q̃b⁹ pcutimus vel q̃bus tegimur. Arma autē ppe dicta sunt eo q' armos tegunt. Gladius generalit' dicit' ensis in plio: sed ensis ferrū tm̄: gladi⁹ vero totus: ppe autē appellat' gladius q' gulā diuidat. i. ceruicē secet. Ad hoc enim pmū est factus. Nā cetera mēbra securib⁹ magis cedunt'. collū gladio tm̄. Acies autē gladij ab acumine dicta. capulus vocatus vel quia est caput gladij: vel q' ibi capiat' vt teneatur. Nā alibi acies ferri nō finit. Mucro nō tantū gladij est. sed ⁊ cuiuslibet teli acumē: dictus a longitudine. Nā macro greci longū vocant: hinc ⁊ machera: Machera autē est gladius longus ex pte vna acutus. Framea vero gladi⁹ ex vtraq̃ pte acutus quā vulgo spatā vocāt. Ipsa est ⁊ rumphea. Framea autē dicta q' ferrea est. Spata a passione dicit' greco vbo qm̄ patin grece dicit'. Alij spatā latine autumāt dictā: eo q' spaciosa sit. i. lata ⁊ ampla. Pugio a pungēdo ⁊ transfigēdo vocatus est. Est enī gladius paru⁹ bis acutus lateri adherēs. Idē ⁊ clunabulū dictū q' religet' ad clunē. Sica a secādo dicta: est enim gladius brevis quo maxime vtunt' q̃ apud italos latrocinia exercēt. a quo sicarij dicti. Secures signa sunt que ante cōsules ferebant' quas hispani ab vsu francorum per deriuationem franciscas vocant ⁊ eas loco signi portant. ne vsum pderent belli: aut vacantes ocio aspectū amitterent gladiorum.

De Hastis ⁊ clypeis. C. XXXIIII.

Hasta enim est cōtus cum ferro cuius diminutiuum facit hastile. Nomē autem hasta ab astu sūpsit. vn̄ ⁊ astutia. Cōt⁹ ferr̄ nō hꝫ: sꝫ tm̄ cuspide acut⁹ ē. Cōt⁹ aūt q̃si conit⁹: ē. n. conit⁹ acuta rotūditas. Venabula dicta q̃si venatui abilia: a venor̄ venaris dicta. Excipia q' veniētē excipiūt. q̃si excipibilia. excipiūt. n. apros: expectātq̃ leones: ⁊ itrāt vrsos. sit tm̄ firma man⁹. Lācea ē hasta amētū habēs i mediū. Dicta aūt lācea q' eq̃ lācē. i. eq̃li pōdere vibrat'. amētū vicimediū. Dicta aūt ... hastiliū. qḋ medijs hastis aptat'. Claua ē q̃lis fuit herculis. dicta q' sit clauis ferreis inuicē religata. ⁊ est cubito semis facta i lōgitudine. hec ⁊ cateia. Falarica est telū igēs torno factū habēs ferr̄ cubitale ⁊ rotūditatē de plūbo i mōr̄ sp̄e i ipsa sūmitate dicit' etiā ⁊ ignē habere affixū. hoc aūt telo pugnat' de turrib⁹. q̃s dici phalas manifestū est. Pila sunt arma iaculor̄ atq̃ telor̄ a torquēdo vel emittēdo vocata. Telū vocatū sm̄ grecā etymologiā a po tu telon q̃cq̃d lōge iaci pōt: q̃q̃ abusiue dicat' ⁊ gladi⁹. Proprie aūt telū a longitudine dictū. vnde ⁊ mustelā dicim⁹ q' lōgior sit q̃ mus. Cuspis hastile amentatū a cespite dict⁹: qḋ est virgultū. Clypeus est scutū mai⁹: dict⁹ ab eo q' clepet. i. celet corp⁹ piculis sꝫ subducat: a po tu cleptin. Opposit⁹ enī sua defensione ab hastis ⁊ iaculis corp⁹ munit. Clypeus aūt peditū est: scutū equitū. Scutū appellatū eo q' a se excutiat telor̄ ictus. vt enī telis resistat': clypeus ante fert'. Umbo scuti media pars est: q̃si vmbilic⁹. Ancile vocat' scutū breue: dictū ab incisione: q' sit ab oī parte velut ancisum ac rotūdū. Peltū scutū breuissimū in modū lune medie. Cetra scutū loreum sine ligno: quo vtunt' afri ⁊ mauri. Lorica vocata eo q' loris careat. Sol' enī circul' ferreis ɔtexta ē. Squama est lorica ferrea laminis ferreis aut ereis ɔcathenata in modū squame piscis: ⁊ ex ipso splēdore squamar̄ ⁊ silitudine nūcupata. Delicijs aūt ⁊ poliunt' lorice et tegunt'. Cassis de lamina. Galea de corio. Nā galeros coriū dicitur. Apex est quod in sūma galea eminet: quo figitur crista: quā greci conum vocant.

De Sagictis: ⁊ fundis: ac machinis. C. XXXV.

Sagicta a sagaci iactu. i. veloci ictu vocata. pēnis enī fert' q̃si auis: vt celerit' mors pcurrat ad hominē. Scaptes hibētes greci est. Spicula sunt sagicte vl' lācee breues ab spicarū specie nūcupate. Scorpio sagicta venenata est: arcu vel tormentis excussa: q̃ dū ad hominē venerit: virus quo figit' infundit. vn̄ ⁊ scorpio nomē accepit. Pharetra sagictarū theca: a ferēdo iacula dicta: sic' ⁊ pheretrū vbi fun⁹ defert'. q̃ iccirco etymologiā cōē habēt: q' pharetra mortē: feretrū mortuū portat. Dolones sunt vagine lignee: inter q̃s latet pugio sub baculi specie. Dolones aūt a dolo dicti sunt. Arc⁹ vocatus eo q' arceat aduersariū. Funda dicta eo q' ex ea fundant' lapides. i. emittant'. Balista gen⁹ tormēti ab emittēdo iacula dicta. Balin enī grece emittere dicit'. torquet' enī verbere neruor̄: ⁊ magna vi iacit aut hastas aut saxa. Inde ⁊ fundibalus: q̃si fundēs et emittēs. Cōtra balistā testudo valet. series enī fit armor̄ vmbonibus inter se collectis ⁊ colligatis. Arieti nomē spēs dedit eo q' cū impetu impingit murū in modū arietū pugnātiū. valide enī ac nodose arboris caput ferro vestit': eaq̃ suspēsa funib⁹ multor̄ manu ad murū impellit'. Deinde retrorsū ducta maiori impetu destinat' ficq̃ crebris ictib⁹ cōcussū muri latus cedit: cauatiq̃ irrūpit: ac fenestrā facit. Cōtra impulsum arietis remediū est saccus paleis plenus: ⁊ in eum locū demissus quo aries percutit. Laxo enī saccor̄ sinu ictus arietis illisus mollit'. Duriora enī mollioribus facilius cedunt. Plutei sunt crates corio crudo intexte: que in opere faciēdo hosti obiciuntur.

De Bellis. C. XXXVI.

Primus bella intulit Nin⁹ assyrior̄ rex. Ipse enī finib⁹ suis nequaquā ɔtēt⁹ humane societatis fedus irrūpēs: exercit⁹ ducē: aliena vastare: liberos pplos aut trucidare aut subicē cepit. vniuersāq̃ asiam vsq̃ ad libie fines noua seruitute perdomuit. hinc etiā studuit orbis i mutuo sāguine alterna cede grassari. Quattuor āt sunt bellorū genera. i. iustū: iniustū: ciuile: ⁊ plusq̃ ciuile. Iustū bellū est qḋ ex edicto gerit' de reb⁹ repetit: aut p pulsādor̄ hostiū cā. Iniustū bellū ē qḋ de furore: nō de legittima rōne init'. Ciuile bellū ē inter ciues orta seditio ⁊ ɔcitatio tumult⁹. sic' int' sillā ⁊ mariū. Plusq̃ ciuile bellū ē vbi nō solū ciues certāt: sꝫ ⁊ cognati. q̃le actū ē int' cesarē ⁊ pompeiū: q̃si gener ⁊ socer inuicē dimicauerūt. Bella itaq̃ dicunt' interna: externa: seruilia: socialia: pyratica. Sed Bella dictio ē dissensio ciuiū: dicta q' seorsū alij ad alios eant. Bellū igit' est totū: pugna vni⁹ diei: pliū pars pugne ē. Bellū antea duellū vocatū: eo q' due sunt ptes dimicātiū: vel q' alterū faciat victorē: aliū victū. Postea detracta lra. d. ⁊ mutata. u. in. b. dictū ē bellū. Alij p antiphrasim putāt dictū eo q' sit horidū. Prelia dicunt' a pmēdo hostis hostē. vn̄ ⁊ pla ligna quib⁹ vua pmit'. Pugna vocata eo q' vsus fuisset initio pugnis ɔtēdē: vel q' pmo bellū pugnis incipiebāt. Quattuor āt in bello agunt': pugna: fuga: victoria: pax. Pacis vocabulū videt' a pacto sūptū. Posteri⁹ āt pax accipit': fedus pmū init'. Fedus ē pax q̃ sit int' dimicātes: vel a fide: vel a fecialib⁹. i. sacerdotib⁹ dictū. p ipos enī fiebāt federa: sic' p seculares bella. Alij federa dicta eē putāt a porca fede ⁊ crudelit' occisa: cui⁹ mors optabat' ei q̃ a pace resilisset. Uirg. Et cesa iūgebāt federa porca. Federis partes inducie: q̃si indies ocia. Tull. de offi. li. j. Bellū quidem

ita suscipiatᷣ: vt nil aliud nisi pax quesita videatᷣ.

De signis bellorum. C. XXXVII.

Isidorus. vbi supra. Signa belloꝝ dicunᷣ ꝙ his exercitꝰ ⁊ pugnādi ⁊ victorie receptui accipit symbolū. Nā aut ꝑ vocē tube. aut ꝑ symbolū admonetᷣ exercitꝰ legionū. Pricipalia signa sunt aq̄le dracones ⁊ pile. Aq̄le ideo ꝙ eadem auis Joui in armis auspicio fuerit. Nā dum idē Jouis aduersus tytanas ꝓficisceretᷣ: aquilā ei in auspicio apparuisse ferūt: quā ille ꝓ idicio victorie acceptā tutele sue auspicatꝰ eā legiōi signū dedit. Quod factū est: vt deiceps militū signis cōmitteretᷣ. Draconū signa ab apolline morte phitonis serpētis inchoata sunt. dehinc ⁊ a grecis ⁊ romanis in bello gestari ceperūt. Pilā in signo ꝯstituisse fertᷣ augustus ꝓpter natiōes sibi in toto orbe subiectas: vt in illa figurā orbis ostenderet. Uexillū ⁊ ipsuꝫ signū bellicū tractū nomē habēs a veli diminutiōe q̄si velillū. sub romulo autē fasciculos feni ꝓ vexillis milites habuerūt. hinc ⁊ manipuli appellamꝰ. Manipulos autē dicimus fasces feni ꝙ manū ipleant. Cetera signa diuersis ꝓlata imaginibus ſm militarē cōsuetudinē existūt: ꝑ q̄s exercitꝰ ꝑmixtionē prelioꝝ agnoscit. Bucina est q̄ signū datᷣ in hostē. dicta aūt a voce q̄si vocina. Nā pagani agrestesq̄ ad oēꝫ vsum bucina ad cōpita vocabantᷣ: ꝓp̄e ergo hoc agrestibꝰ signū fuit. Tubā tyrrheni ꝑmi inuenerūt: hinc postea bellicis certaminibꝰ adhibita est. vt vbi exandiri ꝑco ꝑ tumultū nō poterat sonitus tube clangētis attingeretᷣ. Audiebatᷣ autē nō solū in ꝑlijs sed in oībꝰ festis diebus ꝓpter laudis vel gaudij claritatē. Tubā autē dictā q̄si tophbam. i. cauā. Jtē tubā q̄si tibiā. īter tubā autē ⁊ bucināe veteres discernebāt. nā bucina insonās sollicitudinē ad bella denūciabat. Tuba autē ꝑliū idicabat. cuiꝰ sonus varius est. nā īterdū canitᷣ vt bella cōmittantᷣ. interduꝫ vt insequantᷣ eos q̄ fugiūt. interdū receptui canere dicunᷣ. Nā receptꝰ dicitᷣ quo se exercitꝰ recipit. Classica sūt cornua q̄ ꝯuocandi cā erāt facta ⁊ a calādo classica dicebantᷣ. Apud amasonas aūt nō tuba sicut a regibus: sed a regina sistro vocabatᷣ feminaꝝ exercitꝰ.

De scientia militari. C. XXXVIII.

Uegetius renatus in li. i. de re militari. Aduersus oīa ꝓfuit tyronē solertē eligere (vis vt ita dixerim) armoꝝ decorē quotidiano exercitio roborare: q̄cūq̄ euenire in acie atq̄ ꝑlijs possūt: oīa in campestri meditatiōe preiioscere. seuire in desides vindicādo. Sciētia enim rei bellice dimicādi nutrit audaciā: nemo facere metuit: quod se bene didicisse cōfidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad victoriā promptior est: q̄ꝫ rudis ⁊ indocta multitudo exposita semper ad cedeꝫ. Neq̄ enim parua ⁊ leuis videtur armoꝝ sciētia: siue equitem: siue peditē: sagictarium bellis imbuere: siue scutatum armature numeros omnesq̄ gestus docere: ne locū deserat: ne ordines turbetᷣ vt missile ad destinatū locum magnis virtutibꝰ iaceat: vt fossam ducere: sudes sciēter figere nouerit tractare scutū: ⁊ obliq̄s ictibus veniētia tela deflectere plagā prudēter vitare: audacter inferre: huic taliter īstituto tyroni pugnare aduersuꝫ quoslibet hostes in acie formido nō est: sed voluptas.

Cuiꝰ regiōis ⁊ artis tyrones eligēdi sunt. C. XXXIX.

Rerum ordo deposcit ex q̄bus prouincijs vel nationibus tyrones legēdi sint. prima parte tractetur. oēs natiōes que vicine sunt soli nimio calore siccatas: amplius q̄dē sapere: sed minus habere sanguinis dicūt. Ac ꝓpterea cōstantiā ac fiduciā in cōminus nō habere pugnādi: q2 metuūt vulnera: q̄ exiguū sanguinē se habere nouerūt Ecōtra septētrionales populi remoti a solis ardoribꝰ: inconsultiores quidē sed tñ largo sanguinē redundātes sunt: ad bella ꝓmptissimi. Tyrones igitur de tēperatoribus legēdi sunt plagis q̄bus ⁊ copia sauguinis suppetat ad vulneꝝ mortisq̄ cōtemptū: ⁊ nō possit deesse prudētia: que ⁊ modestiā seruat in castris ⁊ nō paꝝ prodest in dimicatiōe. Sed nec credo potuisse dubitari: aptiorem armis rusticam plebem: que quia sub diuo ⁊ cuꝫ labore nutritur solis patiens est: imbre negligens: balnearū nescia. deliciarū ignara. simplicis animi. paruo cōtenta cibo. durata ad omnem laboruꝫ tolerantiam. Interdū tamē necessitas exigit etiaꝫ vrbanos ad arma compellere: qui vbi nomen dedere militie. primū laborare. decurrere. portare pondus. ⁊ solem pulueremq̄ ferre cōdiscant: parco victu vtantur. ⁊ rustico. interdum sub diuo. interdum sub papilionibus commorentur. tamen demum ad vsum erudiantur armoꝝ. ⁊ si longior expeditio emergit. in angarijs plurimum detinendi sunt ꝓculq̄ habēdi a ciuitatis illecebris: vt eo mō ⁊ corpibꝰ eoꝝ robur accedat ⁊ animꝰ. Itaq̄ piscatores ⁊ aucupes: dulcarios: linteones omnesq̄ huiusmodi lōge arbitroꝝ pellendos a castris. Fabros: ferrarios: carpentarios: macellarios: ⁊ ceruoꝝ aproꝝq̄ venatores cōuenit sociari militie. Honestas idoneū militē reddit: verecūdia dū prohibet fugere: facit esse victorem.

Cuius Etatis vel figure probandi sunt. C. XL.

Incipiēte pubertate ad delectū cogēdū tyronē nullus ignorat. Nō enī tm̄ celeriꝰ: ſꝫ etiā ꝑfectiꝰ imbuunᷣ: q̄ discunᷣ a pueris. deinde militaris alacritas saltus ⁊ cursus ante tētandꝰ est. q̄ꝫ corpꝰ etate pigrescat. Uelocitas enī est q̄ ꝑcepto exercitio strennuū efficit bellatorē. Jtē necessitas exigit: nō tā stature rationē habere q̄ꝫ viriū. ⁊ ipso Homero teste: q̄ tydeū minorē quidē corpe ſꝫ fortiorē armis fuisse significat. Preterea q̄ delectū acturus est: vehementᷣ intēdat: vt ex vultu: ex oculꝭ: ex oī ꝯformatiōe mēbroꝝ eos eligat. Bellatoꝝ nāq̄ nō tm̄ ī hoībꝰ: ſꝫ etiā in equis ⁊ canibꝰ virtꝰ multis declaratᷣ indicijs. Sit ergo adolescēs martio operi deputādus: vigilātibꝰ oculꝭ: erecta ceruice: lato pectore: humeris musculosis: valētibꝰ digitis: lōgioribꝰ brachijs: vētre modicꝰ: exilior curibꝰ: suris ⁊ pedibꝰ nō supflua carne distētis: ſꝫ neruoꝝ duricia collectis: cū hec in tyrone signa deprehēderis: ꝓceritatē nō magnope desideres. Utilius est enī fortes esse milites q̄ꝫ grandes.

De Probatione ⁊ eruditione tyronū. C. XLI.

Sed nō statim pūctis signoꝝ scribēdus est tyro delectus: verū ante exercitio pretēdādus: vt vtrū vere tāto operi aptus sit: possit agnosci. Et velocitas in illo requirēda videtᷣ ⁊ robur: ⁊ vtrū armoꝝ disciplinā ediscere valeat: vtrū habeat ꝯfidētiā militarē. Jn oī enī ꝯflictu nō tā ꝓdest multitudo q̄ꝫ virtꝰ. Signatis itaq̄ꝫ tyronibꝰ ꝑ quotidiana exercitia: armoꝝ ē demōstrāda doctrina. Nihil firmiꝰ neq̄ feliciꝰ neq̄ laudabiliꝰ est reipublice: in q̄ habūdant milites eruditi. Non enī vestiū nitor: vel auri argēti gēmarūq̄ copia hostes ad reuerentiā nostrā aut ad grām inclināt: sed solo terrore subiguntᷣ armoꝝ. Deinde in alijs rebus (sicut ait Cato) si quid erratū est: pōt corrigi: ꝑlioꝝ delicta emēdationē nō recipiūt: cū pena statim sequatᷣ errorē. Militarē edocendi gradū sunt. nihil enī magis in itinere vel in cede custodiendū est: q̄ꝫ vt oēs milites incedēdi ordinē seruēt: qđ aliter nō fieri nisi vt exercitio ambulare celeriter ⁊ eq̄liter discant. Periculū enī ab hostibꝰ semꝑ grauissimū sustinet diuisus ⁊ inordinatus exercitꝰ. Militari ergo gradu viginti milia passuū horis q̄nq̄ dūtaxat estiuis ꝯficiēda sunt. quicq̄d addideris iam cursus est: cuiꝰ spaciū nō pōt definiri. ſꝫ ⁊ cursu ꝑcipue assuefaciendi sunt minores: vt maiore impetu in hostē ꝑcursent: vt loca oportuna celeriter cū vsus aduenerit occupēt: vt ad explorādū alacritᷣ pergāt: alacrius redeant: vt fugientiū terga facilius comprehēdant.

De Exercitatione eoꝝ. C. XLII.

Ad saltum etiam quo vel fossatū salitur: vel impediens aliq̄ altitudo superatur: exercēdus est miles: vt cū huiusmodi difficultates euenerint: possint sine labore transire. Natandi vsum estiuis mensibus omnis equaliter debet tyro cōdiscere. Non enī semper pontibus flumina transeunᷣ: sed ⁊ cedens ⁊ insequēs natare cogitur frequēter exercitus. non solū autē pedites: sed ⁊ equites: ipsosq̄ equos vel lixas: quos gallarios vocant ad natandū ꝓcōmodū est. Olim de vimine in modum cratiū conformitatē texebant scuta: itidēq̄ clauas ligneas cōtra illum palū tanq̄ꝫ cōtra aduersariū tyro cū crate illa ⁊ claua velut cū gladio se exercebat ⁊ scuto: ⁊ tunc quasi caput aut faciem peteret: nūc a lateribus minaretᷣ: interdū contenderet poblices ⁊ crura succingere: recederet: assultaret: insiliret: quasi presentē aduersariū sic palū omni impetu: omni bellādi arte attentarat. Cesa enī quouis impetu veniat: nō frequēter interficit: cū ⁊ armis vitalia defendantᷣ ⁊ ossibus. At cōtra puncta necesse est vt vitalia penetret quicquid īmergitᷣ. Deinde dum cesa infertur brachiū dextrū latusq̄ nudatᷣ. Pūcta autē tecto corpore infertᷣ: ⁊ aduersariū sauciat anteq̄ꝫ videat. Hastilia quoq̄ tyro aduersuꝫ illū palū tanq̄ꝫ aduersus hominē iactare cōpellitᷣ. Eo enī exercitio ⁊ lacertis robur accrescit: ⁊ iaculādi ꝑitia atq̄ vsus.

Adhuc De eodem. C. XLIII.

Tē pars iunior arcubus ligneis sagictisq̄ lusorijs exercēda ē seuire ad palos: ⁊ doctores ad hāc rem artifices eligendi ⁊ maior adhibēda solertia: vt arcum sciēter teneāt: vt fortiter impellāt: vt sinistra fixa sit: vt dextra cum ratione ducatᷣ: vt ad illud qđ feriendū est: oculus pariter animusq̄ consentiant: vt siue in equo siue in terra rectū sagictare doceant. Ad lapides vero vel manibus vel fundis iaciendos exerceri

diligenter. Fuerunt iuniores. fundarum usum primi balearum insularum habitatores & inuenisse & ita perite exercuisse dicuntur: vt matres paruos filios nullum cibum cõtingere sinerent nisi quẽ ex funda destinato lapide percussissent. Sepe. n. aduersum bellatores cassidib⁹ cathaphractis loricisqz munitos teretes lapides de funda vel fustibalo destinati sagittis sunt oibus grauiores. cũ mẽbris integris letale tñ vulnus importẽt & sine via sanguinis hostis lapidis ictu intereat. Fundaz portare nullus ẽ labor: & iterdũ euenit vt in lapidosis locis cõflict⁹ habeat. aut mons sint aliqs defendẽdus aut collis. Aut oppugnatiõe castellorum siue ciuitatũ lapidibus barbari fundis pellendi sint. Pondus quoqz baiulare & iter facere gradu militari frequẽtissime cogẽdi sunt iuniores qb⁹ in arduis expeditionib⁹ necessitas imminet annonã pariter & arma portãdi. nec hoc credat esse difficile si vsus accesserit: nihil. n. est qd nõ assidua meditatio facillimũ reddat. semper ergo cogendi & exercendi sunt iuniores: vtilius enim cõstat esse erudire armis suos: qz alienos mercede cõducere.

C. XLIIII.

De Munitiõe & ordinatiõe castrorum.

Castrorũ quoqz munitionẽ dz tyro cõdiscere. Nã pre si recta cõstituta sunt castra: ita vt intra vallũ securi milites dies noctesqz pagant: etiã si hostis obsideat: qsi munitã ciuitatẽ videant secũ vbiqz portare: castra psertim vicino hoste tuto semp faciẽda sunt in loco vbi lignorũ & pabuli & aque suppetat copia: & si diutius cõmorãdũ sit loci salubritas eligat. Cauẽdũ ẽ tñ ne mons sit vicin⁹ aut collis altior q ab aduersarijs capt⁹ possit officere. Cõsiderãdũ etiã ne torrẽtib⁹ inũdari cõsueuerit cãpus: & hoc casu vim patiat exercit⁹. p nũero aũt militũ vel ĩpedimẽtorum muniẽda sũt castra ne maior multitudo cõstipet in paruis: neve paucitas in latiorib⁹ vltra qz oportet cogat extẽdi. Interdũ aũt qdrata iterdũ trigona iterdũz semirotũda put loci qlitas aut necessitas postulauerit: castra faciẽda sũt. Porta aũt q appellat pretoria aut orientẽ spectare debet aut illum locum qui ad hostes respicit: Aut si iter agitur illã ptez dz attẽdẽ ad quã est pfecturus exercit⁹. Intra quã pme cẽturie hoc ẽ cohortes papiliones tẽdũt: & dracones & signa cõstituũt. Decumana aũt porta q appellat post ptoriũ: ẽ p quã delinquẽtes milites educunt ad penaz. Milites in acie dispositos ordines seruẽt: nec vbi ɔ expedit. aut cõglobẽt agmẽ aut laxẽt. Nã & cõstipati pdũt spacia pugnãdi & sibi inuicẽ ĩpedimẽto sunt & rariores atqz iterlucẽtes aditũ prũpẽdi hostib⁹ pstãt. Producẽdi g tyrones sũt semp ad cãpũ. & sm matricule ordinẽ in aciẽ dirigẽdi. ita vt pmo simplex extẽsa sit acies. ne quos sinus. ne quas habeat curuaturas: vt equali legitimoqz spacio miles distet a milite. tũc pcipiẽdũ vt subito duplicẽt aciẽ. ita vt in ipso ĩpetu ad quẽ rñdere solẽt ordo seruet. Tertio precipiẽdũ vt quadratã aciẽ repẽte cõstituãt. Quo facto in trigonũ quẽ cuneũ vocãt acies ipsa disponẽda est. Iubet etiã vt instruãt orbes. quo genere cũ vis hostiũ interrupit aciẽ resisti ab exercitatis militib⁹ ɔsueuit. ne ois multitudo fundat in fugam & graue discrimen immineat.

C. XLV.

De Partib⁹ rei militaris.

Idem in li. ij. Res igit militaris armis constat & viribus. Hec in tres diuiditur partes. equites pedites. classes. Equitũ alas dicũt. ab eo qd ad similitudinẽ alarũ ab vtraqz parte protegant acies. Est & aliud genus equitum qui legionarij vocantur. Classium itẽ duo genera sunt. vnũ liburnarũ. aliud lusoriarũ. Equitibus campi. classibus maria vel flumina. peditibus colles vrbes plana & abrupta seruantur. Ex quo intelligit magis reipublice necessarios pedites: q possunt vrbibus prodesse & maior numerus militum sumptu expẽsiso: minore nutritur peditũ exercitus. Verũ ipsi pedites in duas diuisi sunt partes. hoc est auxiliares qui & socijs & federatis gẽtibus mittebantur. Et legiones. Legio ab eligendo appellanda est: quod vocabulũ eorũ desiderat fidẽ atqz diligentiã qui milites probant. In auxiliarijs minor in legionibus longe amplior cõsueuit militũ numerus ascribi. Greci dardanij phalanges habuerunt: & in vna armotarũ octo milia censebantur. Galli atqz celtiberi cateruis vtebãtur in praelio in quibus singulis erant sena milia armatorum. Romani legiones habent in quibus singulis sena milia interdum amplius militare consueuerunt. Quid autem inter legiones & auxilia interesse videatur expediam. Auxiliares cum ducuntur ad prelium ex diuersis numeris venientes nec discipline iter se: nec notitie: nec affectioni consentiunt. Item alia instituta: alius inter eos vsus est armorum. necesse est autẽ eos tardius ad victoriaz peruenire q discrepant anteqz dimicent. Deniqz cũ in expeditionibus plurimũ prosit omnes milites vnius precepti significatione conecti: nõ possunt equaliter iussa complere qui ante pariter non fuerunt.

C. XLVI.

De Legionibus.

Legionũ nomẽ in exercitu pmaneret hodieqz sz p negligẽtiã supiorum temporum robur infractũ est: cũ vtutis pmia occuparet ambitio: & p grãz pmouerent milites. q pmoueri ɔsueuerũt p laborẽ: pterea necesse est morbo aliqntos debilitari atqz dimitti: aliqntos militiã deserere vel diuersis casib⁹ interire & nisi ãnis singulis: imo singulis mẽsib⁹ in recedẽtiũ locũ iuniorum turba succedat. qntũuis copiosus tñ exhauriẽ exercit⁹. Est & alia cã cur attenuate sũt legiões. Magnus in illis labor ẽ: & militãdi grauiora arma: pauca mũera seuior disciplina. Qd vitãtes pleriqz in auxilijs festinãt militie sacramenta pcipe. vbi & minor sudor & maturiora sunt pmia. In oib⁹ autoribus inuenit singulos ɔsules aduersum hostes copiosissimos non amplius qz binas duxisse legiones additis auxilijs sociorum: tanta in illis erat exercitatio: tãta fiducia: vt cui bello due legiones fierent crederent posse suffici: qua propter ordinationez legionis antique sm normam militaris iuris exponam.

C. XLVII.

De Modo cõstituendi legionem.

Diligenter igit lectis iuniorib⁹ ais corporibusqz pstãtib⁹: addit etiã exercitijs quotidianis punct militie scripto matricul iserti iurare solẽt p deũ & christũ & spmscm & p maiestatẽ impatoris q sm deũ generi hũano diligẽda est & colẽda: deo. n. vel priuat⁹ vel militar fuit: cũ fidelit eũ diligit q deo regnat auctore. Iurãt aũt milites oia se strẽnue facturos q pcepit ipator: nũqz deserturos militiã vel mortẽ recusaturos p romana republica. Sciẽdũ ẽ aũt i vna legiõe decẽ cohortes eẽ debẽ. sz pma cohors reliqs & nũero militũ & dignitate pcedit. Nã genẽ atqz istitutiõe lrarum viros electissimos qrit. Hec. n. suscipit aqlã qd pcipuũ signũ in romano sp est exercitu: & toti⁹ legiõis isigne. Hec imagines iperatorum hec & diuina & pñtia signa venerat: hz pedites mille cẽtũ qnqz eqtes loricatos cẽtũ. xxxij. & appellabat cohors miliaria. Itẽ. x. cohortib⁹ legio plena fundat: q hz pedites sex milia cẽtũ. eqtes septingẽtos triginta. hz pterea legio fabros tignarios. structores. carpẽtarios. ferrarios. pictores reliquosqz artifices ad hiberna edificia fabricãda. ad machias turres ligneas. ceteraqz qb⁹ vel expugnant aduersariorũ ciuitates vel defendant ppria ppatos. Hec. n. erat cura pcipua. vt qcqd exercitui necessariũ videbat: nũqz deesset i castr vsqz adeo vt etiã cunicularios hẽrẽt q ad morẽ fossorum ducto sub tris cuniculo murisqz ifra fũdamẽta pfossis iprouisi emergerẽt ad vrbes hostiũ capiẽdas. Ex his igit appet legionẽ bñ istitutã qsi mũitissimã esse ciuitatẽ: q oia plio necessaria secũ vbiqz portaret: nec metuẽt repẽtinũ hostiũ supuẽtũ. Nã & lignũ fenũ aquã stramẽ: etiã legitimi milites in castra portabãt. hz pterea legio tubicies. cornicines. bucinatores. quotiẽs ad aliqd op⁹ exituri sũt soli milites tubicies canunt. Quotiẽs mouẽda sũt sig vel iã mota figẽda sũt. cornicies canũt. Quotiẽs ãt pugnat & tubicies canũt & cornicies pit. Classicũ itẽ appellat qd bucciatores p cornu iducũt. hoc isigne vr impij: qz classicũ canit ipatore pñte: vel cũ i militẽ capitalit aiaduertit. qz hoc ex impatoris legib⁹ fieri necesse ẽ: hec aũt fuit: vt in ipa pugna facilius obtẽperent milites siue eos pugnare siue stare siue seq vel redire pcepint duces

C. XLVIII.

De Centurijs ac turmis.

Porro antiq qz sciebãt in acie ɔmisso bello celeriter ordies aciesqz turbari atqz cõfundi ne hoc possit accidẽ. Cohortes in cẽturias diuiserũt: & singulis cẽturijs singula vexilla cõstituerũt: ita vt ex q cohorte: & vt quota eẽt cẽturia in illo vexillo lris eẽt ascriptũ. qd intuens vel legẽtes milites in qntouis tumultu a cõtubernalibus suis aberrare nõ possent. Cẽturiões insup trã sũersis cassidũ crist lras habebãt vt facili⁹ noscerent. quos suas singulos iusserũt cẽturias gubernare. Rursus ipse cẽturie in cõtubernia diuise sũt. vt. x. militibus sub vno papiliõe degẽtib⁹. vn⁹ q eẽt decan⁹ caput cõtuberniis noiaret. Cõtuberniũ aũt manipulos vocabãt. ab eo qd cõiũct manib⁹ pit dimicabãt. Queãdmodũ aũt int pedites cẽturia vel manipul⁹ appellat. ita int eqtes turma dicit. & hz vna turma eqtes. xxxij. Huic q pest decurio noiat. Preterea sit cẽturio eligẽd⁹ magnis viribus. pcera statura. q oẽm artẽ didicerit: armature: vigilãs. sobri⁹. agilis. magis ad faciẽda q ei impant qz ad loqndũ pat⁹. cõtubernales suos ad disciplinã retineat. ad armorum exercitiũ cogat. Sic & eligẽdus ẽ decurio q turme eqtũ pponat: in pmis habili corpe. vt loricat & armis circũdat⁹ oib⁹ cũ sũma admiratiõe equũ possit ascẽdere. eqtare fortissime. conto sciẽt vti. sagictas doctissime mittere turmales suos erudire ad oia q eqstris pugna deposcit. eosdẽ cogere loricas suas vel chatafractas cõtos & cassides frequent terge

re curare. Plurimūq3 enī terroris hostibus armorū splendor im/portat. Quis credat militē bellicosum.cuius dissimulatione situ ac rubigine arma fedantur. ⁊ non solū autē equites sed etiam ipsos equos assiduo labore conuenit edomari.

De Instructiōe acierū ad pugnā. C. XLIX.

Igitur q̄ desiderat pacē p̄paret bellū. Qui victoriā cupit: dimicet arte nō casu: nemo ,puocare: nemo audet offendere quē intelligit supiorē esse si pugnet. Idē in li.ij. Nūc q̄liter instruēda sit acies si pugna imineat declarat vnī⁹ legiōis exēplo. Eqtes locant̄ in cornib⁹: acies peditū a p̄ma cohorte icipit ordinari in cornu dextro. huic cohors scd̄a iūgit̄. tertia in media acie collocat̄ huic annectit̄ q̄rta. q̄nta vo sinistrū suscipit cornu. Sʒ ante signa ⁊ circa necnō etiā in p̄ma acie dimicātes p̄ncipes vocabant̄: h̄ est ordinarij.ceteriq3 p̄ncipales.hec erat grauis armatura q̄ habebant cassides.cathaphractas.ocreas.scuta.spatas plūbata missilia.itaq3 p̄ma acies p̄ncipū. secūda hastatorū: armis talib⁹ docet̄ instructa.post hos erāt ferētarij ⁊ leuis armatura.scutati.sagictarij:funditores. Scd̄a acies similit̄ armabat̄ in q̄ p̄sistētes milites hastati vocabāt̄. Sʒ in scd̄a acie de dextro cornu cohors sexta ponebat̄.cui iūgebat̄ septima. Octaua mediā aciē tenebat nona comitāte. Decima in scd̄a acie sinistrū semp obtinet cornu. Post oēs aūt acies triarij cū scutī cathaphractī ⁊ galeis. Ocreati cū gladijs semispacijs plūbatī binis missilib⁹ locabant̄ q̄ genu posito subsidebāt: vt si p̄ma acies vinceret̄ ab his q̄si de integro repata pugna posset ⁊ repari victoria. Oēs ante signū vel signiferi q̄uis pedites loricas minores accipiebāt. ⁊ galeas ad terrorē hostiū vrsinis pellibus tectas.

De Modo cōgregandi. C. L.

Commisso bello p̄ma ac scd̄a acies stabat imota. Triarij quoq3 residebāt. Ferētarij aūt armature exculcatiores.sagictarij fūditores.h̄ ē.leues armature aduersarios ,puocabāt añ aciē p̄cedētes.si hostes fugare poterāt sequebāt̄. Si eorū v̄tute aut multitudie p̄mebāt̄ reuertebāt̄ ad suos. ⁊ p⁹ eos stabāt. Excipiebat autē plūi grauis armatura: ⁊ tāq̄ mur⁹ vt ita dicā ferre⁹ stabat ⁊ nō solū missilib⁹ sʒ etiā gladijs cōmin⁹ dimicabat. ⁊ si hostes fugasset nō sequebat̄ grauis armatura: ne aciē suā ordinationēq3 turbaret ⁊ ad dispsos recurrētes hostes icōpositos oppmeret. Sʒ leuis armatura cū funditorib⁹ sagictarijs ⁊ eqtib⁹ fugiētes sequebant̄ inimicos hac dispositione atq3 cautela sine pīculo legio vincebat: aut supata seruabat̄ icolumis. q̄ legionis ius ē facile nec fugere nec sequi. Hoc quoq3 institutū ē: vt ex donatiuo q̄d milites cōsequunt̄: dimidia ps sequestraret̄ apud signa: ⁊ ibidē ip̄is militib⁹ seruaret̄: ne p luxū aut inaniū rerū cōpatiōē ab ipsis militib⁹ cōtubernalib⁹ posset absumi.pleriq3.n.hoīes ⁊ p̄cipue paupes oīa sua erogāt: miles deinde q̄ sumpt⁹ suos scit apud signa depositos: de deserēdo nihil cogitat: magis diligit signa p illis in acie forti⁹ dimicat: in q̄b⁹ suā videt positā esse substātiā. Hec ratio apud signiferos i cophino seruabat̄: ⁊ iō signiferi nō solū fideles sʒ etiā iā litterati hoīes eligebātur: q̄ ⁊ seruarēt deposita ⁊ scirēt singulis reddere rationē.

De Exercitio militū. C. LI.

Legionis ordinatione digesta ad exercitiū reuertemur. vnde exercit⁹ nomē accepit. Iuniores quidē ⁊ noui milites mane ac post meridiē ad omne genus armorū exercebantur. veteres autē ⁊ eruditi semel in die. Neq3 enī longitudo etatis aut annorū numerus artē bellicā tradit. sʒ cōtinua exercitatiōis meditatio. Nā ⁊ velocitas vsu ipso acq̄rit̄ corpis: ⁊ sciētia feriēdi hostē seq3 ,ptegendi. Illud vero magis est: vt seruare ordines discant ⁊ vexillis suis in tantis cōmixtionibus in ipsa prolusione comitent̄. Ad palū quoq3 vel sudibus exerceri percōmodū est. Insurgere trepidātes in clypeū. rursusq3 se subdere. nūc gestiendo prouolare cū saltu: nunc cedētes in terga resilire: missilib⁹ etiā palos ipsos procul ferire meditentur: vt ⁊ ars diligēter ⁊ dextre virtus possit accrescere. Sagictarij vero vel funditores scopas hoc est fruticū vel stramīnū falces p signo ponebāt: vt sagictis vel certe lapidib⁹ ex fustibalo destinatis signū potius tāgerent. propterea sine trepidatione in acie faciebāt quod ludentes in campo fecerant semper. Ceteri autem etiā hibernis diebus.(si niues tantū pluuieq3 cessarent) exerceri cogebantur in campo: ne intermissa cōsuetudo ⁊ aīos militū debilitaret ⁊ corpora. siluā cedere: portare onera: trāsilire fossas: natare in mari siue in fluminibus: gradu pleno ambulare: vel currere etiā armatos cū sarcinis suis frequentissime conuenit vt quotidiani laboris vsus in pace difficilis non videatur in bello. Nā quēadmodū bene exercitatus miles prelīū cupit: ita formidat indoctus. Postremo sciendum est in pugna vsum amplius prodesse q̄3 vires. Artifices etiam ab exercitijs non re cedant. Pro laude vulgi miles sacramento lectus: cessare nō d3 cui pugnandū est ,p salute ,p̄pria ⁊ libertate cōi p̄sertim cū antiq̄ sit prudensq3 sn̄ia oēs artes in meditatōe p̄sistē.

De Sanitate exercitus gubernanda. C. LII.

Idem in li.iij. Exercitus dicit̄ tā legionū q̄3 etiā auxiliorū: nec nō etiā eq̄tū ad gerēdū bellū multitudo collecta. sanitas custodiat̄ exercit⁹ locis: aq̄s: tp̄e: medicina: exercitio. Locis: ne in pestilēti regione iuxta morbosas paludes. ne aridis ⁊ sine opacitate arborū cāpis aut collib⁹. ne sine tentorijs estate milites cōmorent̄. ne egressi tardius calore solis ⁊ fatigatiōe itineris ptrahāt morbū: sʒ poti⁹ in estate luce cepto itinere ad destinata puenīāt. Ne seua hyeme iter p niues ac pruinas noctib⁹ faciāt. aut lignorū patiant̄ inopiā vbi minor illis vestiū suppetit copia. Nec sanitati.n. nec expeditiōi idone⁹ miles est: q̄ algere cōpellit̄. Ne pniciosis vel paludosis aq̄s vtat̄ exercitus. nā pestilētiā bibētib⁹ generat. Iā vo ex casu egri ptubernales oportunis cibis reficiant̄ ac medicorū arte curent̄. Male.n.cū his agit̄ q̄b⁹ necessitas ⁊ belli icūbit ⁊ morbi. sʒ rei militari piti pl⁹ quotidiana armorū exercitia ad sanitatē militū putauerunt pdesse q̄3 medicos. Ex quo itelligit̄ q̄3 studiosi⁹ armorū arte doced⁹ sit semp exercit⁹. cū ei laboris p̄suetudo ⁊ in castris sanitatē: ⁊ i p̄flictu possit p̄stare victoriā. Si aūt autūnali estiuoq3 tp̄e diuti⁹ in ijsdē locis militum multitudo p̄sistat. ex contagione aquarū ⁊ odoris ipsius feditate vitiatis haustibus. ⁊ aere corrupto perniciosissimus nascit̄ morbus: qui ,phiberi nō pōt alit̄ nisi frequenti mutatione castrorū.

De Alimonia ,puidenda atq3 seruanda. C. LIII.

Sepius penuria q̄3 pugna p̄sumit exercitū. ⁊ ferro seuior fames est. Deīde reliq̄s casib⁹ pōt in tp̄e subueniri. pabulatio ⁊ ānona in necessitate remedium nō h̄nt nisi añ cōdant̄. In oī expeditiōe vnū existet maximū telū. vt cibi sufficiat vict⁹. hostes frāgat inopia. Añ igit̄ q̄3 inchoet̄ bellū de copiosis expēsis fiat ,pcuratio. q̄s a ,puincialibus cōsuetudo deposcit. ⁊ in oportunis ac munitissimis locis amplior sp modus q̄3 sufficit aggreget̄. Frequent̄ aūt necessitas geminat̄ ⁊ obsidio sepe fit lōgior q̄3 putat̄. cū aduersarij etiā ipsi esurientes circūsedere nō desināt quos fame sperāt eē vincēdos. p̄terea q̄cq̄d in pecore vel q̄cūq3 fruge vinoq3 hostis inferēs bellū ad victū suū poterit occupare. nō solū admonitī p edicta possessorib⁹. sʒ etiā coactis p electos p̄scrutatores ad castella idonea ⁊ armature p̄sidijs firmata. vel ad tutissimas cōferēdū est ciuitates. vrgēdiq3 ,puinciales. vt añ irruptionē se ⁊ sua in vrbib⁹ cōdant. Repatio etiā murorū tormētorūq3 oīū añ curāda est. nā si sel hostī ,pcerit. occupatis metu vniuersa turbant̄. ⁊ q̄ ex alijs vrbib⁹ petēda sunt. itercluſis itinerib⁹ denegant̄. Sʒ fidelis horreorū custodia. ⁊ erogatio rata cōsueuit sufficere ,p copia. maxie si ab initio ,pcuret̄. Ceterū sera parsimonia ē tūc seruare cū deficit. Hyeme lignorū ⁊ pabuli estate vitāda ē difficultas frumēti vel vini verū ⁊ aceti. nec nō etiā salis omni tp̄e necessitas declināda. Itē vrbes atq3 castella ab his militib⁹ q̄ min⁹ p̄mpti iueniunt̄ in acie. armis defendāt̄. p̄cipueq3 nitemur. ne aduersariorū dolo atq3 piurijs decipiat̄ ,puincialiū icauta simplicitas. Freq̄nti⁹.n. cōmerciorū pacisq3 simlatio crudelī q̄3 arma nocuerunt.

De Seditione militū p̄cauenda. C. LIIII.

Interdū mouet tumultū ex diuersis locis collect⁹ exercit⁹. ⁊ cū pugnare nolit: irasci se simulat cū nō ducat̄ ad bellū. Qd̄ hi p̄cipue faciūt q̄ in sedib⁹ ociose delicateq3 vixerūt asperitate insoliti laboris offensi. Cui vulneri m̄ltiplex medicina p̄sueuit opponi: dū adhuc sepati sūt ⁊ in sedib⁹ suis tribunorū vel vicariorū nec nō ⁊ p̄ncipū in oēm disciplinā artissima seueritate teneant̄. nihilq3 aliud nisi deuotionē moderationēq3 custodiāt. Cāpi cursionē ⁊ inspectionē armorū assidue faciāt. nomē ⁊ signa obseruare nō desinant. Ad sagictas iaciēdas: ad missilia dirigēda: ad iactādos lapides vl̄ fūda vl̄ māu ad armature gestū: ad vectes p similitudie gladiorū p̄cti desimaq3 feriēdo mīlto die vsq3 ad sudorē freq̄ntissime detinēdi. cursu iā ⁊ saltu ad trāsmittēdas fossas nihilomin⁹ ibuēdi. Si mare seu flumi⁹ vicin⁹ ē sedib⁹: estiuo tp̄e ad natādū cogēdi sūt. vt ita exercitati ⁊ erudīti emlatiōe v̄tutī plūi magī necesse habeāt optare q̄3 ocij. Nemo cogitat de tumultu. q̄ fiduciā de arte vl̄ virib⁹ habuit. Dux aūt esse d3 attent⁹. vt in oībus legionib⁹ sequi turbulēti vel seditiosi sūt milites. nō p inuidia suggerētiū sʒ pcerū vitate cognoscat. eosq3 prudentiori cōsilio segregatos a castrī ad agēdū aliq̄d q̄d ipsis videat̄ optabile. aut ad castella vrbesq3 deputentur muniendas atq3 ser

nandas. tanta subtilitate vt cum abiciuntur videantur electi. nunq̄ enī ad cōtumaciā pari cōsensu multitudo ꝓrumpit. sȝ iurtat' a paucis. Q. si fieri medicinā necessitas extremā ꝑsuaserit: rectius mocis. Q. si fieri medicinā necessitas extremā ꝑsuaserit: rectius more maiorū in īductores criminuȝ vindicare vt ad oēs metus pene ꝑ paucos perueniat. laudabiliores tñ duces sunt quoꝝ exercitum ad modestiam labor z vsus instituit. q̄ȝ illi quoꝝ milites ad obedientiam suppliciorum formido compellit.

Cde Militarib' signis. C. LV.

Nihil magis ad victoriā ꝓficit q̄ȝ monitis obtemperare signorū. nā cū voce sola inter prelioꝝ tumultus regi multitudo nō possit. Et cū ꝓ necessitate reꝝ plura ex tpe iubēda atq̄ȝ faciēda sint. antiquus oīuȝ gētiū vsus inuenit. quo mō q̄ solus dux vtile indicasset. ꝑ signa totus agnosceret z sequeret' exercit'. Quoꝝ tria sunt genera. z eoꝝ vocalia z semiuocalia ꝑcipiunt' aurib'. muta vero referunt' ad oculos. Uocalia vocant' q̄ voce humane ꝓnūciant'. sicut in vigilijs vel in prelio ꝓ signo dicit'. vtputa a victorie palma. virtus: deus vobiscū: triūphus impatoris. z alia quecūq̄ȝ voluerit dare is q̄ in exercitu hȝ maximā ꝑtātē. Semiuocalia sunt q̄ ꝑ tubā aut cornu aut bucinā dant'. Tuba q̄ directa est appellat'. Bucina q̄ in semet ereo circulo flectit'. Cornu qd ex viris agrestib' argēto nexū tēperat arte spiritū q̄ȝ canētis flatus emittat auditū. Nā indubitatis ꝑ h̄ sonis agnoscit exercit' vtrū stare vel progredi: an certe regredi oporteat. vtrū longe ꝓseq̄ fugiētes. an receptui canere Muta signa sūt aquile: dracones. vexilla. flāmule. tūbe. pinne. quocūq̄ȝ enī hec fieri iusserit ductor. necesse est vt ad signū sui comitātes milites ꝑgāt. Sūt z alia muta signa q̄ dux belli in eq̄s aut indumētis z in ipsis armis vt dignoscat' hostis ꝑcipit custodiri. Itē mutū z cōe signū est quotiēs ꝓficiscēte turba excitat' puluis ad similitudinē nubiū surgit. hostiūq̄ȝ ꝓdit aduētū. similiter si diuise copie ꝑ noctē flāmis. ꝑ diē fumo signāt socijs. qd aliter nō pōt nūciari. Aliquāti in castelloꝝ aut vrbiū turribus appendūt trabes. quibus aliquando depositis: indicantur que geruntur.

Cde Insidijs in itinere vigilāter cauēdis. C. LVI.

Qui re militarē studiosius didicerūt. asserūt plura in itinerib' q̄ȝ in ipsa acie ꝑicula solere cōtingere. Nā in cōflictu armati sunt oēs. z hosteȝ cōminus vidēt. z ad pugnādū aīo veniūt preparati. In itinere min' armatus minusq̄ȝ attētus est miles: z superueniēte impetu vel fraude repēte turbat'. Ideo omni cura ꝓuidere dux dȝ. ne ꝓficiscēs patiatur incursuȝ. vel facile ac sine dāno repellat illatū. Primū itineraria oīum regionū in quib' bellū gerit' plenissime dȝ habere perscripta. ita vt locoꝝ interualla: viaꝝ qualitates ꝑdiscat. ꝑ cōpēdia diuerticula mōtes flumina ad fidē descripta cōsideret. Preterea sub periculo eligēdū viaꝝ duces. idoneos sciētesq̄ȝ cape. eosq̄ȝ custodie māncipare addita pene ostētatiōe vel premij. vt intelligāt ne fugiēdi q̄dē sibi copiā superesse. z fidei premiū ac ꝑfidie parata supplicia. sȝ z cautele caput est. vt ea loca ꝑ q̄ vel q̄b' itinerib' sit ꝓuecturus exercit' ignorent'. tutissima nāq̄ȝ expeditio credit' faciēda ab hostibus nesciri. Ob hoc veteres minotauri signū in legionib' habuerūt. vt queādmodū ille in intimo z secretissimo laborinto abdit' fuisse ꝑhibet'. ita ducis cōsiliū semꝑ esset occultū. Uerū q2 exploratores alterinsecus missi ꝓfectionē suspiciōib' vel oculis deprehēdūt. z interdū ꝓfuge ꝓditoresq̄ȝ nō desunt. dux fidelissimos argutissimosq̄ȝ cū eq̄s ꝓbatissimis mittat. q̄ loca ꝑ q̄ iter faciēdū est in ꝓgressu. z a tergo dextra leuaq̄ȝ ꝑlustrēt. ne aliq̄s aduersarij moliāt' īsidias. Tutius. n. opant' exploratores noctib' q̄ȝ dieb'. Ne vo repētin' tumultus ampli' noceat. ante cōmonēdi sūt milites. vt pati sīt aīo. vt arma ī manib' habeāt. q2 necessitate subita cōsternāt': ꝓuisa nō solēt eē formidini. Illud vitādū ne ꝑ negligētiā alijs festinātib'. alijs tardius īcedētib' īterrūpāt' acies. aut certe tenuent'. cōtinuo. n. hostes interpolatā ꝑuadūt. Preponēdi g° sūt exercitatissimi cāpiductores. q̄ alacriores retardēt. z pigri' īcedētes accelerare cōpellāt. Preterea cōnosse debem' hostiū ꝯsuetudinē. z vtrū peditib' an eq̄tib'. Utrū cōtati an sagictarijs ampli' valeāt. Utrū nūero hoīuȝ an armoꝝ munitiōe ꝓcellāt. z ordinare qd nobis vtile: illis docet' aduersuȝ. Tractare quoq̄ȝ ꝑ diē an ꝑ noctē iter expediat īchoari. q̄ta locoꝝ īterualla sint ad q̄ cupim' ꝑpare. ne estate aq̄ penuria desit eūtib'. ne hyeme difficiles aut inuie occurrāt paludes maioresq̄ȝ torrētes. z īpedito itinere circūueniat' exercitus priusq̄ȝ ad destinata perueniat.

Cde Maiorib' fluminib' arte trāseūdis. C. LVII.

In transitu fluuioꝝ grauis molestia negligētib' frequēter emergit. Naȝ si aq̄ violētior: aut alueus latior fuerit īpedimēta z pueros ipos īterdū ignauiores solet mergere bellatores. Ergo explorato vado due acies equitum electis animalibus ordinant' interuallis competentibus sepate. vt per medium pedites z impedimenta transeant. naȝ acies superior aquaruȝ impetū frangit. inferior eos qui rapti subuersiq̄ȝ fuerint colligit atq̄ȝ transponit. At cum altior fluctus nec peditem nec equitē patitur. si per plana decurrat: ductis multipharia spargit' fossis diuisus sicq̄ȝ facile transit'. Nauigeri vero amnes hastilibus fixis ac superpositis tabulatis ꝑuij fiunt. vel certe tumultuario opere colligatis nauibus: cupis additisq̄ȝ transitum prebent trabibus. Expediti vero equites fasces de cannis aridis vel vlua facere cōsueuerunt. super quos loricas z arma eundem ter imponunt ipsi equis natando trā seunt. colligatosq̄ȝ secum fasces pertrahūt socij. Sed cōmodius repertuȝ est: vt monoxillos. h̄ est paulo latiores scafulas ex singulis trabibus excauatas pro genere ligni z subtilitate leuissima carpentis secum portet exercitus. tabulatis pariter z clauis ferreis preparatis. ita vt absq̄ȝ mora constructus pons z funibus (qui preterea hn̄di) sit cinct'. lapidei arcus soliditatem prestet. Hoc in tempore festinanter aduersarij ad trāsitus fluminū superuentus facere cōsueuerunt: ob quā necessitateȝ in vtraq̄ȝ ripa collocant' armata presidia. ne alueo interueniēte diuisi opprimant' ab hostibus. Cautius tamē est sudes ex vtraq̄ȝ parte prefigere: ac sine detrimento vim si qua illata fuerit sustinere. Q. si pons non tantū ad transitum: sed etiā iā ad recursum z cōmeatum necessarius fuerit. tunc in vtroq̄ȝ capite percussis latiorib' fossis: aggereq̄ȝ constructo. defensores milites accipere a quibus tamdiu retineatur q̄ȝdiu locorum necessitas postulat.

Cde Castris oportuno loco metādis z ordinādis. C. LVIII.

Consequens videt' itineris obseruatione descripta ad castroꝝ in q̄b' manēdū est: venire rōēȝ. Nō. n. belli tpe ad statiuā vel māsionē ciuitas murata sp̄ occurrit. In metādis castris nō sufficit locū bonū eligere: ne vtilior ꝑtermissus a nobis z ab aduersarijs occupat' apportet incōmodū. Cauēdū quoq̄ȝ ne ꝑ estatē aut morbosa in ꝓrio aut salubris aq̄ sit longi'. hyeme ne pabulatio desit aut lignū ne subitis tēpestatib' cāpus in quo manēdū ē soleat inūdari. ne sit abrupt' ac deui'. circūsedētibusq̄ȝ aduersarijs difficilis ꝑstet' egressus. ne ex suꝑiorib' locis missa ab hostib' in eū tela ꝑueniāt. Quib' caute studioseq̄ȝ ꝓuisis ꝓ necessitate loci vel q̄drata vel rotūda vel trigona: vl' oblōga castra cōstitues. nec vtilitati ꝑiudicet forma. tñ pulchriora credunt' q̄bus vltra latitudinis spatia tertia ps longitudis adijciat'. Ita aūt ab agri mēsorib' mensurā colligi dȝ. vt ad quātitatē ꝯcludat' exercit'. Nā ꝓpugnatores angusta cōstipāt z vltra q̄ȝ cōuenit latiora diffundūt. Statiua aūt castra estate vl' hyeme hoste vicino maiore cura ac labore firmant'. Prima igit' locis suis signa ītra castra ponunt': q2 nihil est venerabili' eoꝝ maiestate. militib': deīde ꝑtoriū ꝑparat'. hinc tribunis tabernacula collocant'. tūc ꝓ gradu legiōib' z auxilijs eq̄tib' z peditib' loca in q̄b' papilliōes tēdāt deputant'. In castris quoq̄ȝ de singulis cēturijs q̄terni eq̄tes z q̄terni pedites excubitū noctib' faciunt. z q2 īpossibile videbat' in speculis vigilātes singulos ꝑmanē. Ideo in q̄ttuor ꝑtes ad clepsydrā sunt diuise vigilie. vt nō ampli' q̄ȝ trib' horis noctis necesse sit quēq̄ȝ vigilare. Cōmutant'. n. z finitis horis a cornicine reuocant'. idoneos tñ tribuni z ꝓbatissimos eligunt. q̄ circūeāt vigilias z renūciēt si qua emerserit culpa. Eq̄tes extra vallū nocturnas excubias facere debē. ꝑ diē aūt castris positis alij mane: alij post meridiē ꝓpter fatigationē hoīuȝ equorūq̄ȝ angarias faciūt. Inter ꝑcipua cōuenit ducē ꝓuidere. vt aīaliū pascua subuectio frumēti ceterarūq̄ȝ specierum. aquatio. lignatio: pabulatio secura ab hostiū reddat' icursu. Iōq̄ȝ ꝑ loca idonea quo nr̄orū ambulat cōmeat' ꝑsidia dispōant'. Difficile. n. hostis ad ea loca audet accedere. in q̄bus a frōte z tergo nouit aduersarios cōmorari.

Cqualiter intelligi possit vtrum insidijs an publico marte confligendum sit. C. LIX.

Precipue ars z vtilitas ducis ē. vt adhibitis ex vniuerso exercitu scientib' bella z sapiētib' viris de suis z hostiū copijs sepi' tractet. omni (q̄ plurimū nocet) adulatiōe submota. Utruȝ maiorē numerū pugnatoꝝ ipse an hostes habeāt. vtrū ipsi' an aduersarioꝝ hoīes magꝭ armati sint z muniti. q̄ magꝭ exercitati: que sint in necessitatib' fortiores. Querēdū etiā vtra pars eq̄tes an pedites habeat meliores. z q̄s vtiliores equos adduxerat. Postremo loca ipsa in q̄bus pugnandū est vtrū inimicis an nobis videantur accōmoda. nam si equitatu gaudemus: campos debemus optare. si pedite loca eligere angusta fossis paludibus vel arboribus impe

dita z aliquotiens montuosa vbi magis victus abundat aut deest. Nam fames (vt dicitur) intrinsecus pugnat. z vincit sepius q̃ ferrũ extrinsecus. Maxime aũt tractandũ vtrũ expediat necessitatẽ ptrahi: an celerius dimicari. Interdũ enĩ sperat aduersarius expeditionẽ cito posse finiri. z si dilata fuerit in longũ: aut penuria maceraf. aut desiderio suoꝝ reuocaf ad ppria. aut nihil magnũ faciẽs p desperationẽ abire cõpellit. Tũ fracti dolore ac tedio plurimi deserũt. aliquãti pdũt aliquãti se tradũt. q2 aduersis rebus rarior fides ẽ. vt nudari incipiat q̃ copiosus venerat. Dux itaq3 vigilãs adhibito cõsilio de suis z aduersarij copijs iudicet. z si multis reb⁹ supiorẽ inuenit oportunũ sibi nõ differat inire cõflictũ. Si vo aduersariũ intelligit potiorẽ. certamẽ publicũ vitet. nã pauciores numero z inferiores virib⁹ supuẽt⁹ z insidias faciẽtes sub bonis ducib⁹ reportauerũt sepe victoriam. facilius autem est ad virtutẽ nouos imbuere: q̃ reuocare perterritos.

De Imperatiõe pugne. C. LX.

Premissis leuiorib⁹ artib⁹ belli ad publici cõflict⁹ intẽtũ rõ disciplinẽ militaris inuitat. Ħ ergo tpe tãto magis duces debẽt esse solliciti: quãto maior spaf diligẽtib⁹ gloria: z maius periculũ cõmittif ignauos. in quo momẽto perita vsus pugnandi doctrina cõsiliũq3 dominef. veterib⁹ seculis mos fuit parco cibo curatos milites ad certamẽ educere. vt audaciores sumpta esca redderet. z longiore cõflictu nõ fatigarenf inedia. Preterea obseruãdũ est presentib⁹ hostib⁹ siue ex castris siue ex ciuitate pducas ad preliũ: nedũ p angusta portaꝝ particulatim pcedit exercit⁹ a collectis z paratis debilitetur inimicis. Ideoq3 prouidendum est vt ante oẽs milites egrediãf portas. z aciẽ cõstruãt anteq̃ hostis adueniat. Obseruef aũt ne longo spacio fatigatũ militẽ. neue lassos post cursũ equos ad publicũ preliũ cogas. Impar enĩ odictio est lassũ cũ requieto: currẽtẽ cũ eo qui steterit subire cõflictũ. Ipsa die qua certaturi sunt milites: q̃d sentiãt diligẽter explora. Nã fiducia vel formidõ ex vultu verbis incessu motibusq3 cernif. Ne cõfidas satis si tyro preliũ cupit. Inexptis enĩ dulcis est pugna. z noueris te oportere differre: si exercitati bellatores metuũt dimicare. Monitus tñ z adhortatiõe ducis exercitui virtus accrescit. z aũs precipue si inimicoꝝ ignauia vel error ostendif. vel si ante a nobis superati cõmemorati. Dicẽda etiã quib⁹ militũ mẽtes in odiũ aduersariorũ cõcitauf. formidolosiores sunt quoꝝ mẽtes hostiũ cõfundit aspect⁹. Sz hoc remedio formido leuiaf: si anteq̃ dimices frequẽter exercitũ tuũ locis viciniorib⁹ ordines. Unde z videre hostem z agnoscere cõsuescãt aduersarioꝝ arma z equos recognoscãt. Nã que ex vsu sunt nõ timent. Elabora ergo vt auxiliũ capias ex loco q̃ tãto vtilior iudicaf: quãto superior fuerit occupatus. In subiectos .n. vehemẽti⁹ tela descẽdũt. z maiore ipetu obtinẽtes ps altior pellit. q̃ aduerso nitif cliuo duplex subit cũ loco z hoste certamen.

De Ordinanda acie. C. LXI.

Ordinaturus aciẽ tria debet ante pspicere. Solẽ. puluerẽ. vẽtũ. Sol ante faciẽ eripit visũ. Uẽtus cõtra cõtrarius tua inflectit ac deprimit. hostiũ adiuuat tela. Puluis a fronte cõgestus oculos iplet z claudit. Itaq3 ergo cõstituãt ordines vt hec post occipitiũ nostrũ sint. z si põt fieri aduersarioꝝ impleãt facies. Acies dicif exercitus instructi frons aduersus hostẽ spectat. hec in pugna publica si sapiẽter disponif plurimũ iuuat. Structi ordinis lex ẽ: vt pmo exercitati veteres milites collocenf. quos prios hastatos vocabãt. Singuli aũt armati in directũ ternos pedes iter se occupare cõsueuerũt. hoc est in mille passib⁹ mille sexcẽti sexagintasex pedites ordinãf in longũ. vt nec acies interluceat. z spaciũ sit arma tractãdi. Inter ordinẽ aũt z ordinẽ a tergo in latũ sex pedes distare voluerũt. vt haberẽt pugnãtes spaciũ accedẽdi atq3 recedẽdi. vehemẽti⁹ enĩ cũ saltu cursuq3 tela mittunf. In his duob⁹ ordinib⁹ z etate maturi z vsu cõfidẽtes z muniti etiã grauioribus armis collocanf. Hi enĩ ad vicẽ muri nec cedere nec seq̃ aliq̃n cogẽdi sũt nec ordines turbẽt. sz veniẽtes aduersarios excipe. z stãdo pugnã doq3 repellere vel fugere cogãt. Tertius ordo disponif de armaturis velocissimis. de sagitarijs iuuenib⁹. de bonis iaculatoribus quos antea ferẽtarios noiabãt. Quart⁹ itidẽ de scutatis expeditis sinisq3 sagitarijs z ceteris. Itaq3 stãtib⁹ pmis ordinib⁹ mos fuit tertiũ z quartũ ordinẽ ad puocãdũ cũ missilib⁹ z sagictis pmo loco semp exire. Qui si hostes in fugã vertere poterũt: ipsi cũ eqtibus tũc eos psequunf. Sin vo ab hostibus pulsi fuerint: redeũt ad primã z secũdã aciẽ. z inter ipos recipiũt se ad loca sua. Prima aũt z scda acies cũ ad pilũ (vt dicif) vẽtũ fuerit. totũ sustinet bellũ. In qn

ta acie põebãt iterdũ carobalist e z manubalistarij: fundibulatores z funditores. Fundibulatores sunt qui fustibalis lapides iaciunt. Fustis est lõgus pedib⁹ q̃ttuor. cui p mediũ ligaf funda de corio z vtraq3 mãu ipulsus ppe adistar onagri dirigit saxa. Fũditores sũt q̃ fundis lino vl' 3õis fact' pugnãt: h as. n. dicũt eẽ meliores cũ toto circa caput brachio dirigũt saxa. Sext⁹ ordo post oẽs a firmissimis z scutat' z oĩ genẽ armoꝝ munit' bellatoribus tenebaf. quos ãtiq̃ triarios appellabãt. hij vt redeũti z itegri acri⁹ iuaderẽt hostes post vltimas acies sedẽ ↄsueuerãt. Si q̃d eteni pmis ordinib⁹ accidisset. de eoꝝ virib⁹ repatiõis spes tota pẽdebat. mag' aũt expedit vt ↄserti pugnẽt q̃ lõgi⁹ sepati. Nã si nimiũ fuerit acies tenuata: cito ab aduersarijs acta ĩpsiõe rũpif. z nullũ postea põt eẽ remediũ.

De Eqtib⁹ ordinãdis z subsidijs p⁹ aciẽ collocãdis. C. LXII

Constructa acie peditũ. eqtes ponunf i cornib⁹. ita vt lorica ti oẽs z scutati iuncti sĩt peditib⁹. Sagictarij aũt vel q̃ loricas non hñt lõgi⁹ euagent a fortiorib⁹. Naq3 eqtib⁹ peditũ ptegenda sũt latera. z a velociorib⁹ atq3 expedit' hostiũ cornua supfundenda atq3 turbãda sũt. Dz si eqtes ipares fuerint more veterũ velocissimi cũ scut' leuib⁹ pedites ad h ipsũ exercitati iisdẽ miscẽdi sunt: quos explicatos velites nominabãt. quo facto q̃uis fortissimi eqtes hostiũ venerit. tñ aduersũ mixtũ agmẽ pares eẽ nõ pñt. Unũ h remediũ oẽs duces veteres iuenerũt. vt asuescẽ facerẽt iuuenes currẽtes egregie. z int' binos eqtes singulos ex his pedites collocarẽt cũ leuiorib⁹ scut' gladijs atq3 missilib⁹. Sz optia rõ est z ad victoriã plurimũ cõfert vt lectissimos de peditib⁹ z eqtib⁹ cũ vicarijs comitib⁹ tribunisq3 vacãtib⁹ habeat dux post aciẽ pparatos: alios circa cornua. alios circa mediũ. vt sicubi host' vehemenf isistat. ne rũpaf acies puolẽt subito z suppleãt loca. additaq3 vtute inimicorũ audaciã frãgãt. Itẽ supfluos hr̃e debebũt post aciẽ. de q̃b⁹ cuneum aut forficẽ facias aut serrã. nã si de loco suo ordinatũ militem trãsferre cepis. acies vniuersa turbabit. Deniq3 si glob⁹ hostiũ separaf. aut alas tuã. aut ptẽ aliquã vrgere cepit. nisi supfluos habeas quos ↄ globũ possis opponere. siue pedites siue eqtes de acie tuleris. dũ alia vis defendere alia piculosi⁹ denudabis. Dz si bellatoꝝ tibi copia nõ abũdat: meli⁹ est aciẽ hr̃e breuiorẽ: dũmõ i subsidijs colloces plurimos. nã circa medias ptes cãpi ex peditib⁹ bñ armatis debes habere lectissimos. de q̃b⁹ cuneũ facias z statim aciẽ hostiũ rũpas. Cõtra cornua ãt de contatis loricatisq3 eqtib⁹. z ad h reseruat' z leui armatura peditũ alas hostiũ circũuenire te conueñit.

De Stationib⁹ triũ ducum in exercitu. C. LXIII.

Dux qui pcipuã sustiet ptãtẽ inter eqtes z pedites in pte dextra stare cõsueuit. ex quo rect⁹ est liberq3 pcursus. vt z cõsilio regere z auctoritate tã eqtes q̃ pedites ad pugnã possit hortari. Hic de eqtib⁹ supnũerarijs mixtis peditib⁹ expedit' aduersarioꝝ sinistrũ cornu q̃d ↄ ipsum stat circuire debet. z a tergo sp vrgẽ. Scd's dux i media acie ponif peditũ q̃ eã sustentet z firmet. hic fortissimos pedites z bñ armatos de ill' supfluis secũ hr̃e dz. ex q̃b⁹ aut ipse cuneũ faciat z hostiũ aciẽ rũpat. aut si aduersarij cuneũ fecerint. ipse forficẽ faciat vt cuneo illi possit occurrere. In sinistra pte exercit⁹ tertius eẽ dux dz satis bellicosus z puid⁹: q2 sinistra ps difficilior ẽ. z velut manca in acie cõsistit. Iõ circa se bonos eqtes supnũerarios z velocissimos pedites habere dz. de q̃b⁹ sinistrũ cornu sp extendat ne circũueniaf ab hostib⁹. Clamor aũt quẽ barritũ vocãt. pri⁹ nõ dz attolli q̃ acies vtraq3 se iũxerit. Imperitoꝝ. n. vel ignauoꝝ est vociferari de lõge. cũ hostes mag' terreanf si cũ teloꝝ iactu clamoris horror accesserit. Sp aũt studẽ debes vt prior istruas aciẽ: nã sic z tuis auges cõfidẽtiã z aduersarijs fiduciã minuis: q2 fortiores videnf q̃ puocare nõ dubitãt. ps. n. victorie est inimicũ turbare anq̃ dimices.

De Remedijs cõtra virtutem. C. LXIIII.

Exceptis supuẽtib⁹ vel icursiõib⁹ repẽtinis. est occasio quã nũq̃ dux exercitat⁹ omittit. nã in itinerib⁹ iã fatigat' in fluminũ trãsgressiõe diuisis. in paludib⁹ occupatis: in iugis montiũ laborantibus. in campis expãsis atq3 securis in mansiõe dormientib⁹ oportunũ p̃eliũ sp inferf. cum alijs negocijs occupati hostes prius interimanf q̃ pparare se possint. Dz si canti sunt aduersarij: z isidiaꝝ nulla sit copia. tũc aduersum pñtes scientes vidẽtes equa cõditione pugnaf: tñ ars belli nõ min⁹ in h apto conflictu q̃ in occultis fraudibus adiuuat eruditos. Aduersũ cuneũ hostiũ certis resistif modis. Cune⁹ dicif multitudo peditũ q̃ iuncta cum acie primo angustior: deinde latior pcedit. z aduer sariorũ ordines rũpit. q2 tñ a pluribus in vnũ locũ tela mittunf. ↄ q̃d ordinatio ponif quã for

ficem vocant. Nam ex lectissimis militibus in vnum confertis or/
do cōponit̄. q̄ ꝛ illū cuneū excipit atq; ex vtraq; pte cōcludit. quo
facto de facili hostis aciē nō pōt rūpere. Itē serra dicit̄ q̄ a strēnu/
is directa ante frontē opponit̄ hostib⁹ vt turbata acies reparetur.
Glob⁹ aūt dicit̄ q̄ a sua acie separatus: vago supuentu tn̄ incursat
inimicos. Ob seruādū quoq; ne sub tpe quo cōmittit̄ pugna velis
ordines cōmutare. aut de locis suis aliquos numeros ad alia trans
ferre. statim enī nascit̄ tumult⁹ atq; cōfusio ꝛ quos īparatos cōtur
batosq; inuenerit facilius hostis īcurrit. In cuneo exercitatissimos
ordines bellatores. victoria enī p paucos fieri cōsueuit. tantū est vt
electi duce sapiētissimo in his locis in q̄b⁹ rō ꝛ vtilitas postulat or
dinent̄. pleriq; rei militaris ignari pleniorē victoriā credūt. si aduer
sarios aut locoꝝ angustijs aut armatoꝝ multitudine circūdederint
vt aditū nō inueniāt abscedēdi. ſʒ clausis ex desperatiōe accrescet au
dacia. ꝛ libēter cupit cōmori qui sine dubio scit se esse moriturus.
Ideoq; scipionis laudāda sniā nō est. q̄ dixit viā hostib⁹ qua fuge
rēt muniēdā. Ceteriq; clausi ſʒ exigui numero ꝛ infirmi viribus: ex
ipso tn̄ sunt hostibus pares. q; desperantes sciunt aliud sibi licere
nō posse: sed vna salus est victis nullam sperare salutē.

Ꝯ De Camel' bellic̄ eq̄s catafractat̄ ꝛ q̄driḡ falcat̄. C. LXV.

Camelos aliquante nationes apud veteres in
aciē pduxerūt. gen⁹ ſʒ aīaliū arenis
tolerabile. siti aptū. ꝯfusas etiā in puluere vēto vias abſ
q; errore dirigere memorat̄. cetez p̄ter nouitatē si ſʒ vti
videaris inefficax bello est. Catafractati eq̄ ,ppter munimina q̄ ge/
rūt vulnerib⁹ tuti ſʒ ,ppter impedimētū ꝛ pondus armoꝝ capi eos
facile est. Meli⁹ est tn̄ vt ante legiones positi aut cum legionarijs
mixti sint. q̄n comimus ſʒ ē manu ad manū pugnat̄. ꝛ acies hostiūʒ
sepe rūpūt. Quadrigas falcatas in bello rex antiochus ꝛ mitrida/
tes habuerūt. q̄ vt pmo magnū intulere terrorē. ita postmodū fue/
re derisui. Nā difficile currus falcatus planū semp inuenit campū
ꝛ leui impedimēto retinet̄: vnoq; afflicto aut vulnerato equo fru/
strat̄. Sʒ maxime hac romanoꝝ militū arte perierūt vbi ad pugnam
ventū est. repente toto campo romani tribulos abiecerūt. in quos
currētes quadrige cū incidissent delete sunt. Tribulus autez est ex
quattuor palis cōfixum propugnaculū. sed quoquo modo abiectū
tribus radijs stat ꝛ erecto quarto infestum est.

Ꝯ De Elephantib⁹ ꝛ qualiter eis resisti possit. C. LXVI.

Elephanti in prelijs magnitudine corporuꝫ
barrit⁹ horrore forme ipsius no/
uitate hoīes quosq; ꝯturbāt. aduersus quos diuersa re
sistēdi excogitauerūt genera armatoꝝ. Curio in lucania
gladio manū. quā ,pmuscidē vocāt: vni abscidit ꝛ bini cathaphra/
ctati eq̄ iūgebāt ad currū. q̄b⁹ īsidētes lōgissimos cōtos ī elephan
tes dirigebāt. Nā muniti ferro nec a sagittarijs quos vehebāt bel
ue ledebāt̄. ꝛ eaꝝ īpetū equoꝝ celeritate vitabāt. Alij ꝯ elephantes
cathaphractatos milites īmiserūt. ita vt in brachijs eoꝝ ꝛ in cassidi
b⁹ vel hūeris aculei īgētes ponerēt̄ e ferro. ne elephas bellatorē ꝯ
se venietē posset apphēdē. pcipue tn̄ velites atiq̄ aduersū elephan/
tes ordinauerūt. Velites aūt erāt iuuenes leui armatura: corpe ala
cri. q̄ ex eq̄s optie missilia dirigebāt. hij eq̄s p̄ter currētib⁹ ad latio
cri. q̄ ex eq̄s optie missilia dirigebāt. hij eq̄s p̄ter currētib⁹ ad latio
res lāceas vel maiora spicula beluas tales occidebāt. Sʒ crescente
audacia postea collecti plures milites pariter pila. ſʒ ē missilia in ele/
phātes ꝯgerebāt eosq; vulnerib⁹ elidebāt. Illō additū ē vt fūdito
res cū fustibalis ꝛ fūdis rotūdis lapidib⁹ destinatī hos p quos re/
gebāt̄ elephāti cū ipsis turrib⁹ affligerēt atq; mactarent. quo nihil
tuti⁹ īuenit̄. Preterea venietib⁹ beluis q̄si irrupissent aciē: spaciūʒ
milites dabāt. q̄ cū in agmē mediū puenissent: circūfusis vndiq; ar
matoꝝ globis cū magistrī absq; vulnerib⁹ capiebāt̄ illesa. Caro ba
listas quoq; aliquātū maiores he. n. lōgi⁹ ꝛ vehemēti⁹ spicula di/
rigūt suppositas curriculis cū binis eq̄s vtiles ē ordinari. ꝛ cū sub
iactū teli accesserint bestie: sagictis balistaꝝ trāsfigūt̄. lati⁹ tn̄ ꝯ eas
ꝛ firmius præfigit̄ ferrū vt magnis corporib⁹ maiora sint vulnera.

Ꝯ De Quibusdā regulis belloꝝ generalib⁹. C. LXVII.

Omnes artes diaq; opa quotidiano vsu ꝛ iu/
gi exercitatiōe pficiūt. Qō si ī pūis veꝝ
ē: q̄ntomagi decet ī maximis custodiri. Quis aūt dubi
tet artē bellicā reb⁹ oīb⁹ esse potiorē: p quā libertas re
tinet̄. ꝛ dignitas ppagat̄. puincie ꝯseruāt̄. Nūq̄ʒ miles ī acie pdu
cēdus ē: cui⁹ antea expimēta nō cepis. potes inopia aut supuētib⁹
aut terrore melius hostez domare q̄ꝫ prelio: nulla consilia meliora
sunt q̄ꝫ illa que ignorauerit aduersarius anteq̄ꝫ facias. Melius est
post aciem plura seruare loca: q̄ꝫ latius militem spargere. Amplius
iuuat virtus q̄ꝫ multitudo. Amplius prodest locus sepe q̄ꝫ virtus
publici pdideris militem nisi cum videris eum superare victoriā
subita cōterēt hostes: vsitata vilescūt. Qui p dispsos suos incōsul
te sequit̄. quā ipse accepat hosti vult dare victoriā. Cū exploratio
hostiū latent̄ oberrat in castris. ꝛ oēs ad tētoria sua p diē redire iu
bent̄. statim depbendit̄ explorator. Cōsiliū tuū cū cognoueris ad
uersariis pditū. dispositionē mutare te ꝯuenit. Quid fieri debeat
tractato cū multi. q̄d vo factur⁹ sis cū paucissimis ac fidelissimis.
vel poti⁹ ipse tecū. Milites timor ꝛ pena in sedib⁹ corriget. ī expe
ditiōe spes ad p̄mia fac̄ meliores. Magna dispositio ē hostē fame
magi̇ vrgē q̄ꝫ ferro. Equat⁹ vsu exercitij: amoꝝ genē: equoꝝ nobili/
tate pficit.

Ꝯ De Munitiōib⁹ extruēdis. C. LXVIII.

Idem in lib. iiij. Urbes atq; castella aut nā mu
niunt̄: aut māu: aut vtroq; q̄ꝺ firmi⁹ du
cit̄. Nā aut locoꝝ edito v̇l abrupto: aut circūfuso ma/
ri siue paludib⁹ v̇l flumib⁹. manu fossis ac muro. In il
lo nāli bñficio tutissimo eligētis ꝯsiliū. in plano q̄rit̄ fundātis īdu
stria. Ambitū muri directū veteres ducē noluerūt. ne ad ict⁹ arietū
eēt dispositꝰ. ſʒ sinuosis anfractib⁹ iact̄ fundament̄ clausere vrbes
crebrioresq; turres: ī ipsis angul' reddiderūt. vt si q̄s ad muꝝ tali or
dine ꝯstructū v̇l scalas v̇l machias voluerit admouē nō solū a frō/
te ſʒ a laterib⁹ ꝛ ppe a t̄go veluti ī sinu circūclusus oppmit̄. Mu
rus aūt vt nūq̄ʒ possit elidi hac rōne pficit̄. īteruallo vicino īterpo
sito duo ītrinsec⁹ pietes fabricant̄. deide t̄ra q̄ de fossis fuerit ege/
sta īt' illos mittit̄ vectibusq; dēsat̄. ita vt a muro p̄m⁹ paries pro
pte īferior secūd⁹ lōge minor ducat̄. vt ꝺ plano ciuitat̄ ad silitudi
nez gradnū q̄si cliuo molli vsq; ad ,ppugnacl̄a possit ascēdi. q; nec
mur⁹ vel pōt arietib⁹ rūpi quē t̄ra ꝯfirmat. ꝛ quouis casu destruct̄
lapidib⁹ ea q̄ īt' pietes dēsata fuerit ad muri vicē īgruētib⁹ moles
obsistit.

Ꝯ De Port̄ ꝛ fossis ꝛ ,ppugnacul' muiēdis. C. LXIX.

Cauetur preterea ne porte subiectis ignib⁹ exu
rant̄. ,ppter q̄ꝺ sc̄ corijs ac ferro teg̃
de. Sed ampli⁹ pdest q̄ꝺ īuenit antiq̃tas vt anī portaꝫ
addat̄ ,ppugnaculū. ī cui⁹ īgressu pōit̄ chataracta que
anulis ferreis ac funib⁹ pēdet. vt si hostes ītrauerint: dimissa eadē
extinguant̄ īclusi. tn̄ supra portā mur⁹ est ordinād⁹. vt accipiat fo/
ramia p q̄ de supiori pte effusa aq̄ subiectū restinguat īcēdiū. Fos
se aūt anī vrbes latissime faciēde sunt. vt nec facile possint coeq̃ri re
plerique ab obsidētib⁹. ꝛ cū aq̄s cepint redundare. ab aduersario cu
niculū ꝯtinuari mīme patiant̄. Nā duplici mō op⁹ subterraneum
pagi eaꝝ altitudine ꝛ inūdatiōe ,phibet̄. Formidat̄ aūt ne multitu
do sagictarioꝝ de ,ppugnacul' exterrit̄ defensorib⁹ appositisq; sca
lis occupet murū. aduersūʒ q̄ꝺ catafractas v̇l scuta in ciuitatib⁹ de
bent hr̄e q̄ꝫ plurimi. Deinde p ,ppugnacula duplicia saga ciliciaq;
tēdunt̄. q̄ īpetū excipiāt sagictaꝝ. Neq;. n. facile trāseūt spicula q̄ꝺ
cedit ac fluctuat. Inuentū quoq; remediū est vt de ligno crates fa
cerēt quas metallas vocauerūt. lapidibusq; cōplerent ea arte inter
bina propugnacula constitutas vt si super scalas ascendisset hostis:
ꝛ partem aliquam ipsius contigisset: supra caput suū vergeret saxa.

Ꝯ De Alimentis ꝛ ceteris obsidioni pparandis. C. LXX.

Multa defensionū oppugnātiūq; sc̄ genera: q̄ loci
cōpetētib⁹ inserem⁹. Nūc sciendū est obsi
dēdi duas eē species. Unā cū aduersari⁹ opportunis lo
cis psidijs ordinat̄. vel aq̄ ,phibet iclusos v̇l deditionē
spat a fame. q̄n oēs ,phibuerit comeat⁹. ſʒ. n. ꝯsilio ipse ociosus ac
tut⁹ fatigat inimicū. ad quos casus possessores q̄uis leuis suspicō
sit pulsatiōis. alimoniā vict⁹ intra muros debēt studiosissime col/
locare. vt ipsis exuberet substātia. aduersarios inopia cogat absce/
dere. Paꝝ aūt pficit plurimū collegisse: nisi ab exordio dimēsiōe fa
lubri p idoneos erogatio tperet̄. In bellis quoq; etas ac sex⁹ ,ppē
necessitatē vict⁹ portis frequēter exclusa ē. ne penuria opprimeret
armatos a q̄b⁹ menia seruabant̄. Bitumē: sulphur: picē liq̄dā ole
umq; ꝯuenit pparare ad arma faciēda ferꝝ eiusq; tpature ꝛ carbo/
nes seruant̄. Ligna quoq; hastilib⁹ sagictisq; necessaria reponun
tur. Saxa rotunda de fluuijs (q; p soliditate grauiora sc̄ ꝛ aptiora)
mittētib⁹ diligētissime colligunt̄. ꝛ q̄b⁹ muri replent̄ ꝛ turres. mi/
nima ad fundas siue fustibalos v̇l manib⁹ iaciēda. maiora p ona/
gros dirigunt̄. vt dimissa p pceps nō solū hostes obruāt subeūtes
ſʒ etiā machinamēta ꝯfringāt. Rote quoq; de lignis īgētissime fa
bricant̄. ꝛ sint volubiles leuigant̄. q̄ pnū labētes subito īpetu bel/
latores sternūt. solentq; equos deterrere. Trabes quoq; ꝛ tabula
ta vel diuerse magnitudinis clauos ferreos esse oꝫ in pmptu. Naꝫ
oppugnātiū machinis per alias machinas cōsueuit obsisti pcipue
cū subitis opib⁹ addēda sit muris v̇l ,ppugnaculis altitudo. ne ad
uersarioꝝ mobiles turres supemineāt ꝛ capiant ciuitatem.

¶ De Neruis ⁊ aquis ⁊ sale. C. LXXI.

NEruorum quoqꝫ copiā sūmo studio expedit colligi. q꞉ onagri vl' baliste ceteraqꝫ tormēta nisi funib⁹ neruilibus intēta nihil prosunt. equoꝝ tñ sete de caudis ac iubis ac ad balistas vtiles asserunt'. Jn obsidiōe capitolij corruptis iugi ac longa a fatigatiōe tormētis. cū neruoꝝ copia defecisset. matrone abscisos crines viris suis obtulere pugnātib⁹. reparatisqꝫ machinis aduersarioꝝ impetū repulerunt. Maluerūt enī pudicitie femine deformato ad tps capite libere viuere cū maritis. ꝗ̄ꝫ hostib⁹ in tergo seruire. Cornua quoqꝫ vel cruda coria proficit colligi ad catafractas tegēdas. aliaqꝫ machinamēta siue munimina. Magna vrbis vtilitas est cū ꝑhēnes fontes murus includit. Qȝ si natura nō prestat: cuiuslibet altitudinis effodiēdi sunt putei. cisterne sūt diligētissime substruēde. Si maritima sit ciuitas ⁊ sal defuerit. liquor ex mari sumptus ꝑ alueos aliaqꝫ patula defundit'. q̄ a calore solis durat' in salē. Qȝ si hostis ab vnda ꝓhibeat. nā hoc sepe accidit arenas quas excitato vēto mare supfuderit: aliq̄ colligant. ⁊ dulci aqua perfundant que sole siccata nihilominus mutatur in salem.

¶ De Machinis quibus impugnantur muri. ⁊ primo de ariete. C. LXXII.

VJolenta impugnatio q̄ castellis vel ciuitatibus properat' mutuo vtroꝝqꝫ periculo. ſꝫ maiore oppugnantiū sanguine exercent' luctuosa certamina. Jlli enī q̄ muros inuadere cupiūt terrifico apparatu expositis copijs in spem deditiōis formidinē gemināt tubarū strepitu boūmqꝫ permixto tūc q꞉ timor magis frāgit insuetos. primo impetu stupētib⁹ oppidanis si discriminū experimenta nō norūt admotis scalis inuadit' ciuitas. Qȝ si a fidētib⁹ siue militarib⁹ viris repellat' prima cōgressio: statim clausis crescit audacia. ⁊ iaꝫ nō terrore: sed virib⁹ ⁊ arte cōfligit'. Admouent' enī testudines arietes. falces vinee: plutei: musculi: turres: Ex trabibus nāqꝫ ac tabulatis testudo cōtexit'. que ne exurat' incēdio corijs vel cilitijs cētonib⁹ quoqꝫ vestit'. hec intrinsecus accipit trabē que adunco prefigit' ferro. ⁊ falx vocat'. ab eo ꝙ incuruata est vt de muro extrahat lapides. aut certe caput ipsius vestit' ferro. ⁊ appellat' aries. Uel ꝙ habeat durissimā frontē que subruat muros. vel ꝙ more arietū retrocedat. ⁊ cū impetu vehemētius feriat. Testudo aūt similitudine vere testudinis dicit'. q꞉ sicut illa mō reducit' mō profert caput. ita machinamētū īterdū trabē retrahit: īterdū effert vt forti⁹ cedat.

¶ De Uineis ⁊ pluteis ⁊ aggere ⁊ musculis. C. LXXXIII.

VJneas dixerunt veteres quas nunc cautibulas alias chartos vocāt. E lignis leuioribus machina colligat'. lata pedib⁹. viij. alta pedib⁹. vij. longa pedibus. xvj. huius tectū munitōe duplici tabulatis cratibusqꝫ cōtexit'. latera quoqꝫ vimine sepiunt' ne saxoꝝ teloꝝqꝫ impetu penetrent'. Extrinsecus auteꝫ ne de immisso cremet' incendio crudis ac recentibus corijs vel centonibus operiat'. Jste cuꝫ plures res facte fuerint iunguntur in ordine. sub quibus obsidentes tuti ad subruenda muroꝝ penetrant fundamenta. Plutei dicunt' qui ad similitudinē absidis cōtexuntur e vimine ⁊ cilitijs vel corijs proteguntur ternis rotulis. quarū vna in medio due in capitibus apponuntur. in quācūqꝫ partē volueris admouent' more carpenti. quos obsidentes applicat muris: eoꝝqꝫ munitione protecti sagictis siue fundis vel missilibus defensores omnes de propugnaculis ciuitatis exturbant. vt scalis ascendēdi facilius prestetur occasio. Agger autem ex terra lignisqꝫ extollitur contra murū: de quo tela iactantur. Musculos dicunt minores machinas cuniculo similes: in quibus protecti bellatores sudatū auferunt ciuitatis fossatū. ⁊ iam apportatis lapidibus lignis ac terra non soluꝫ fossatuꝫ complent: sed etiam solidant. vt turres ambulatorie sine impedimento iungantur ad murū. Uocant' autē a marinis beluis musculi. Nā queadmodū illi cū minores sint: tamē balenis auxiliū amminiculūqꝫ exhibent. ita iste machine breuiores deputate turribus magis aduētui illarum parant viam: itineraqꝫ premuniunt.

¶ De Turribus ambulatorijs. C. LXXIIII.

TUrres autē dicuntur machinamenta ad edificiorum speciem ex trabibus, tabulatisqꝫ compacta. ⁊ ne tantum opus hostili concremetur incendio: diligentissime ex crudis corijs vel cētonibus cōmunitur. quibus pro modo altitudinis additur latitudo. naꝫ interdum tricenos pedes per quadrum: interdū quadragenos vel quinquagenos latē sunt. proceritas autē ipsarū tāta fit: vt non solū muros sed etiam turres lapideas altitudine superet. his plures rote mechanica arte subiūgūtur. quarū lapsu volubil' magnitudo tam ampla moueat'. p̄sens aūt ꝑiculū ciuitat' est si ad murū fuerit turris ista ꝓpius admota. plures. n. accipit scalas ⁊ diuerso genere conatur irrūpe. Nā in īferiorib⁹ hꝫ arietē: cui⁹ impetu destruit muros. Circa mediā vō partē accipit pontē factū de duab⁹ trabib⁹. septūqꝫ de vimine: quē subito ꝓlatū inter turrem murūqꝫ constituūt. ⁊ per eum ingrediētes de machina bellatores in ciuitatē trāseūt ⁊ occupāt muros. Jn supiorib⁹ aūt turris illi⁹ partib⁹ cōtati ⁊ sagictarij collocant'. qui defensores vrbis ex alto cōtis missilib⁹ saxisqꝫ ꝓsternāt. Quo facto ciuitas capit' sine mora. cū hi q̄ de muroꝝ altitudine sperabant repente supra se aspiciant altiorem murum.

¶ Qualiter eaꝝ discrimini resisti possit. C. LXXV.

HUic tam manifesto discrimini mult' occurrit' modis. Primū si cōfidētia vel v̄tus est militar' ⁊ eruptiōe facta glob⁹ egredit' armatoꝝ. ⁊ vi hostib⁹ pulsis machiamētū illō ingēs direpť corijs ignis exurat. Qȝ si oppidani exire nō audeāt tūc maioris baliste malleolos vel falaricas cū incēdio destināt. vt ꝑrupť corijs vel cētonib⁹ intrinsecus flāma cōdat'. Malleoli velut sagicte s' ⁊ vbi abheserint. q꞉ ardentes veniūt: vniuersa cōflagrāt. Falarica aūt ad modū haste valido ꝑ̄figit' ferro. iter cubū etiā ⁊ hastile sulphur resina: bitumine: stuppisqꝫ īuoluit' infusa oleo: qȝ incēdiariū vocāt. q̄ baliste īpetu destinata. ꝑrupto munimine ardēs figit' ī ligno: turritāqꝫ machinā frequent' incēdit. Depositi quoqꝫ hoīes funib⁹ cū hostes dormiūt in laternis portāt lucernas ⁊ incēsis machinis rursuꝫ leuant' in murū. ꝑterea partē muri ad quā machina conat' accedere: cemēto atqꝫ lapidib⁹ vl' luto siue laterib⁹ postremo tabulať extruēdo faciūt altiorē. ne defensores meniū desup vrbi vētura turrita. hec machina possit opprimē. at illi obsidētes eiusmodi dolū adhibere cōsueuerūt. Primo talē extruūt turrē q̄ ꝓpugnaculis ciuitať videat' inferior. Deinde aliā de tabul' intrinsec⁹ turriculā faciūt. ⁊ cū muris fuerit machina sociata. subito funib⁹ trocleisqꝫ de medio turricula illa ꝓducit'. de qua egrediētes armati. q꞉ altior inuenit'. statim capiunt ciuitatē. Jterū obsessi lōgissimas ferratasqꝫ trabes opponunt machine veniēti. eāqꝫ a muri vicinitate ꝓpellūt. ſꝫ ⁊ cū rhodoꝝ ciuitas oppugnaret' ab hostib⁹. ⁊ turris ambulatoria supra muroꝝ altitudinē ac turriū oīuꝫ suparꝫ ꝑ noctē sub fūdamēto muri cuniculū fodit. ⁊ illū locū ad quē die postero turris fuerat ꝑmouenda nullo hostiū sentiēte egesta t̄ra cauauit intrinsec⁹. ⁊ cū rotis suis moles h' fuisset īpulsa. atqꝫ ad locū q̄ subter cauat⁹ fuerat ꝑuenisset tāto pōdere solo cedēte subsedit nec iūgi. muri aūt moueri vlteri⁹ potuit.

¶ De Scal' ac ceteris machinis q̄b⁹ ab initio capit'. C. LXXVI.

IAmotis turrib⁹. funditores lapidib⁹: sagictarij iaculis. manubalistarij sagictis. iaculatores plumbatis ac missilib⁹ e muris submouent hoīes hoc facto scalis appositis occupāt ciuitatem. Sꝫ qui scalis nitunt' frequenter ꝑiculū sustinēt. ⁊ iō sambuca exostra ⁊ tellenōe obsidentes muruꝫ hostiū penetrant. Sambuca dicit' ad similitudinē cythare: naꝫ vt in cythara chorde sunt: ita in trabibus que iuxta muros ponunt' funes sunt qui pontem de superiori parte coclea relaxant. vt descendat ad muruꝫ. statimqꝫ de turri exeunt bellatores ⁊ per eā transeuntes menia vrbis inuadūt. Exostra dicit' pons quē superius exposuimus. qui de turri in murum repente ꝓtrudit'. Tollenon dicit' quotiēs vna trabes in terra prealta defigit' cui in summo vertice alia transuersa trabes longior quidē. sed medietate ipsius cōnectit' eo libramento. vt si vnū caput depresseris: aliud erigat'. Jn vno ergo capite cratib⁹ siue tabulatis cōtexit' machina. in qua pauci collocant' armati. tūc ꝑ funes vno attracto depressoqꝫ alio capite eleuati imponūtur in murum.

¶ De Balistis ⁊ onagris ceterisqꝫ quibus munitio defenditur. C. LXXVIII.

ADuersū hec obsessos defendere cōsueuerūt baliste. onagri: scorpiōes: arcubaliste: fustibales: sagictarij. Fundibalista funib⁹ ⁊ neruis tēdit'. q̄ quāto ꝓlixiora brachiola habuerit'. h' est: q̄to maior fuerit: tāto spicula lōgi⁹ mittit. q̄ si iuxta artē mechāicā tēperent'. ⁊ ab exercitať hoīb⁹ q̄ mēsurā ei⁹ an̄ collegerūt dirigat' penetrat qȝcūqꝫ ꝑcusserit. Onager aūt dirigit lapides: ſꝫ ꝓ neruoꝝ crassitudine ⁊ magnitudine saxoꝝ pondera iaculat'. nā quāto amplior fuerit tanto magis saxa fluminis more cōtorquet. his duob⁹ generibus nulla tormētoꝝ spēs vehemētior venit'. Scorpiōes dicebāt quas nūc manubalistas vocant. ideo sic nūcupati ꝙ ꝑuis subtilibusqꝫ spiculis inferant mortē. Fustibalos arcubalistas ⁊ fundas describere supfluuꝫ puto. q̄ p̄ns vsus agnoscit. Aduersum arietes

vel etiā falces sunt plura remedia. aliquanti cētones ⁊ culcitras fa/
nibꝰ calāt. ⁊ illis opponūt locis q̄ cedit aries. vt impetꝰ machine ma
teria molliori fractꝰ: nō destruat murū. alij laqueis captos arietes ꝑ
multitudinē hoīuꝫ de muro in obliquū trahūt. ⁊ cū ipsis testudini/
bus euertūt. plures in modū forficis dētatū funibꝰ alligāt ferrū (qḋ
lupū vocāt) apprehēsuꝫ: arietē aut euertūt. aut ita suspēdūt. vt īpetū
nō habeat feriēdi. Interdū bases columne marmoree vibrato īpetu
iaculantur e muris. arietesqꝫ confringunt.

De Cuniculis ꝑ quos murus defodiť eoqꝫ irru
pto obsessi fuganť. C. LXXVIII.

Aliud genꝰ pugnationū ē subterraneū atqꝫ secre/
tū qḋ cuniculū vocāt. a leporibus q̄ cauer/
nas sub terris fodiūt. ibiqꝫ ꝯduntˀ. Adhibita ḡ multitudi
ne ad spēm metallorꝫ: in q̄bꝰ auri argētiqꝫ venas bessorꝫ
rimat īdustria. magno labore terra defodiť. cauatoqꝫ specu in exitū
ciuitatis īferiꝰ q̄riť via. Que fraus duplicibꝰ opať īsidijs. aut enī pe
netrāt vrbē: ⁊ noctu nō sentiētibꝰ oppidanis egrediunť ꝑ cuniculū
reseratisqꝫ portis suorꝫ agmē ītroducūt. hostes in ipsis domibꝰ pe/
rimūt ignorātes. aut certe cū ad murorꝫ fūdamēta ꝑuenerint. suffo/
diunt eorꝫ maximā ꝑtē. appositis sicciorībꝰ lignis ruināqꝫ muri tu/
multuario ope suspēdūt. sarmēta quoqꝫ īsuꝑ iūgūt aliaqꝫ fomenta
flāmarꝫ. tūc igne īmisso muro subito corruēte irruptiōi aditꝰ ꝑpara
tur. Innūerabilibꝰ aūt declarať exēplis sepe cesos ad īteritionē ho
stes q̄ ꝑua serāt ciuitatē. qḋ sine dubio euenit. si oppidani muros ac
turres retinuerint vel altiora occupauerint loca. tūc. n. de fenestris ac
tectis oīs etas ac sexus irrūpētes obruit saxis alijsqꝫ generibꝰ telorū.
Qḋ ne sustineāt obsistētes portas ciuitatis apire cōsueuerūt. vt resi
stere desināt fugiēdi ꝑtāte ꝯcessa. Necessitatis. n. q̄dā vtꝰ ē despatio.

De Mutuis insidijs ⁊ cautelis obsidentium
⁊ obsessorum. C. LXXIX.

Frequēter dolū excogitāt obsidētes. ac si
mulata despatiōe lōgiꝰ abeūt.
Sꝫ vbi post metū murorꝫ vigilijs ꝯrelictis. redierit īcau
ta securitas. tenebrarū ac noctis occasiōe captata cū scalis
clāculo veniūt. murosqꝫ ꝯscēdūt. ꝑꝑ qḋ maior ē adhibēda custodia
cū hostis abscesserit. ⁊ ī ipis muris a turribꝰ tuguriola collocāda. ī q̄bꝰ
vigiles hibernis mēsibꝰ ab himbri vel frigore: estiuis defendāť a so
le. Illḋ quoqꝫ vsus īuenit. vt acerrimos ac sagacissimos canes ī tur
ribꝰ nutriāt q̄ aduētū hostiū odore ꝑsentiāt latratuqꝫ testēť. Anse/
res quoqꝫ nō minore solertia nocturnos suꝑuētꝰ clamoribꝰ īdicāt.
nā īgressi capitolinā arcē galli romanū nomē eruissent. nisi clamore
anseris excitatꝰ mallius restitisset. Suꝑ oīa duciť hostiū ꝯsuetudinē
explorare diligēter. q̄bꝰ horis aduersariꝰ a laboris ītētiōe discedat.
q̄bꝰ reddať īcautior. Interdū medio die īterdū ad vesperꝫ. sepe no/
cte aliq̄n eo tꝑe quo sumiť cibꝰ. vtriusqꝫ ꝑtis milites ad requiē. aut
ad curāda corpa dispgūť. Qḋ ī ciuitate cū cepit fieri obsidētes estu
se a prelio subtrahūt. vt aduersariorꝫ negligētie licētiā tribuāt. q̄ ipā
īpunitate cū venerit repēte admotis machinis vł appositis scalis occu
pāt ciuitatē. Et iḋ ī muris saxa ceteraqꝫ tormēta ponūť ī ꝓmptu. vt
cognitis īsidijs accurrētes ad manū habeāt qḋ. s̄. caput hostiuꝫ euol
uāt atqꝫ iaculēť. Cū negligētia īteruenerit paribꝰ īsidijs obsessi su/
biciūt obsidētes. nā siue cibo siue somno fuerint occupati siue ocio
aut aliq̄ necessitate dispsi. tūc oppidani repēte ꝓrūpūt ignorātes ꝑi
mūt. arietes machinas ipsosqꝫ aggeres ignibꝰ ꝯcremāt. oīaqꝫ ī ꝑni
ciē suā fabricata opa subuertūt. ꝑꝑ qḋ obsidētes vltra iactū teli fos/
saꝫ faciūt. eāqꝫ nō solū vallo ⁊ sudibꝰ sꝫ ēt turriculis īstruūt. vt erū/
pētibꝰ ex ciuitate possint obsistē. qḋ opꝰ loriculā vocāt. Sꝫ ex alto
destinata missilia siue plūbate vł lācee veruta vł spicula ī subiectos
vehemētiꝰ cadūt. Sagicte quoqꝫ arcubꝰ misse: ⁊ saxa manibꝰ fūdis
siue fustibalis directa q̄nto de excelsiore loco exeunt: tāto lōgiꝰ pene
trāt. Baliste vō ⁊ onagri si a ꝑitis diligētissime tēꝑenť. vniuersa ꝓ/
cedunt. a quibus nec virtus vlla nec munimina possunt defendere
bellatores. Nam more fulminis quicquid percusserint aut dissolue
re aut ante irrumpere consueuerunt.

De naualibꝰ prelijs. C. LXXX.

Terrestris ꝑlij rōnibꝰ absolutis: naualis belli
residua vt opinor. superest portio.
de cuius artibꝰ iḋ pauciora dicēda sť qꝛ iā dudū pacato
mari cū barbaris natiōibꝰ agiť terrestre certamē. Nauti
corꝫ gubernatorūqꝫ solertia ē loca ī q̄bꝰ nauigať portusqꝫ cognoscē
vt īfesta ꝓminētibꝰ vel latētibꝰ scopulis vadosa ac sicca viteť. tāto
enī securitas maior ē: quāto mare altius fuerit. In nautis diligētia.
In gubernatoribus peritia. in remigibꝰ virtus eligiť. propterea qꝛ
naualis pugna tranquillo cōmittitur mari: liburnarūqꝫ moles non
ventorum flatibus sed remorꝫ pulsu aduersarios percutit rostris eo
rumqꝫ rursum impetus vitat. in quo opere lacerti remigū ⁊ ars cla/
uum regentis magistri victoriam prestat.

De Nauibus lyburnis. C. LXXXI.

Diuerse aūt ꝓuincie q̄busdā tꝑibꝰ mari pluri/
mū potuerūt. Et iḋ diuersa genera na/
uiū fuerūt. sꝫ augustio dimicāte actiaco ꝑlio cū lyburna
rū auxilijs ꝑcipue victꝰ fuisset antoniꝰ. expimēto tāti cer
taminis patuit lyburnarꝫ naues ceteris aptiores. Lyburnia nāqꝫ dal
macie ꝑs est: cuiꝰ exēplo nūc naues bellice fabricanť. ⁊ appellanť ly
burne. qḋ ad magnitudinē ꝑtinet: minime lyburne remorꝫ hn̄t singu/
los ordines paulo maiores binos. Idonee mēsure ternos vel q̄ter/
nos: īterdū q̄nos sortiunť remigio gradꝰ. nec h̄ cuiq̄ enorme videa
tur dūmō actiaco ꝑlio longe maiora referanť cucurrisse nauigia. vt
senorꝫ etiā vel vltra ordinū fuerūt. Scaphe tñ maioribꝰ lyburnis ex
ploratorie socianť. que vicinos prope remiges vel singulis partibꝰ
habeant: quas britānici picatas vocant. per has ⁊ superuentus fieri
⁊ cōmeatus aduersarum nauium aliq̄n intercipi assolet. ⁊ speculari
studium aduentus earum vel consilium deprehendi.

De Fabrica nauium lyburnarum. C. LXXXII.

Sed cū in domibꝰ substruendis arene vel lapidū q̄
litas req̄rať. tātomagis in fabricādis nauibꝰ dili
gentiꝰ cūcta q̄rēda sť q̄ntomagis ꝑiculū est nauē viciosaꝫ
ēē q̄ꝫ domū. Ex cypresso igiť ⁊ pinu larice ⁊ abiete preci
pue lyburna ꝯtexiť. vtilius ereis clauis q̄ꝫ ferreis ꝯfigēdas reor. q̄ꝫ/
libet ēē grauior aliq̄nto videať expēsa. Nā ferreos clauos tꝑe ⁊ hu
more celeriter rubigo ꝯsumit. erei aūt in fluctibꝰ ꝓpriā substantiaꝫ
seruāt. Obseruādū aūt ꝑcipue ē vt a decimaq̄nta luna vsqꝫ ad. xxij.
arbores ip̄scindanť. ex q̄bꝰ lyburne ꝯtexēde sť: his. n. tñ octo diebꝰ
cesa materies īmunis seruať a carie. reliq̄s aūt diebꝰ ꝑcisa etiā eo/
dē anno īterna vmiū labe exesa in puluerē vertiť. Qḋ ꝑter oīuꝫ ar/
chitectorꝫ doctrinā quotidianꝰ vsus edocuit. ⁊ ꝯtēplatiōe ipsiꝰ reli/
giōis agnoscimꝰ quā ꝓ eternitate his tñ diebus placuit celebrari.
Ceduntˀ aūt trabes vtiliť post solstitiū estiuū. ī. ꝑ mēses iuliū ⁊ au/
gustū. ⁊ ꝑ autūnale eq̄noctiū. ī. vsqꝫ in kalēdas ianuarias. his nāqꝫ
mēsibꝰ arescēte humore sicciora. ⁊ ideo fortiora sť ligna. Illud etiā
cauēdū ne ꝯtinuo vt deiecte fuerit trabes secenť. vel statim vt secte
fuerint mittanť in nauem: qm̄ potius ⁊ adhuc solide arbores ⁊ iam
diuise per tabulas duplices ad maiorem siccitateꝫ mereantur indu
tias. Nam virides si compingunť cum natiuum humorem exuda/
uerint contrahuntur ⁊ rimas faciunt latiores.

De Notitia ventorum que nauigantibus
est necessaria. C. LXXXIII.

Qui cū exercitu classibꝰ vehunť: turbinū signa debēt
añ ꝑnoscere. ꝓcellis nāqꝫ ⁊ fluctibꝰ lyburne gra
uiꝰ q̄ꝫ vi hostiū sepe ꝑierūt. Igiť vētorꝫ numerū atqꝫ vo
cabula ars nauigādi primū dꝫ inspicē: veteres aūt iuxta
positionē cardinū tñ q̄ttuor vētos ꝑncipales singulis celi ꝑtibꝰ fla
re credebāt. sꝫ ꝑ expimētū posterior etas duodecim ꝯprehēdit: horꝫ
vocabula nō solū greca sꝫ etiā latina ꝓtulimꝰ. ita vt vētis ꝑncipalibꝰ
declaratis eos q̄ ipis dextra leuaqꝫ ꝯiūcti sť īdicemꝰ. Ab hyberno itā
qꝫ solstitio: ī. ab oriētali cardīe sumimꝰ exordiū ex qᵒ vētꝰ oriť ape
liotes. ī. subsolanꝰ. huic a dextra iūgiť calcheas siue euroboreas: a si
nistra eurꝰ siue vlturnꝰ. Meridianū āt cardinē possidet nothꝰ. ī. au
ster. huic a dextra iūgiť leuconothꝰ. h̄ ē albꝰ nothꝰ. a sinistra libo/
nothꝰ. ī. austroafricꝰ. Occidētalē vō cardinē tꝫ zephirꝰ. ī. subuespi
nus. huic a dextra iūgiť lybs siue fauōiꝰ. a sinistra argestes. ī. chorꝰ
Septētriōalē vō cardinē sortitꝰ ē apartbias siue septētrio cui adhēt
a dextra ꝯcias siue cyrciꝰ. a sinistra boreas. ī. aq̄lo. Hi sepe singuli ī/
terdū duo. magnis aūt tēpestatibꝰ ⁊ tres ꝑiť flare ꝯsueuerūt. horꝫ ī/
petu maria q̄ sua spōte tranq̄lla sť ⁊ q̄eta vndis exestuātibꝰ seuiūt.
horꝫ flatu ꝓ cā tēporꝫ vł locorꝫ vel ꝓcellꝭ serenitas reddiť. ⁊ rursum
ī ꝓcellas serena mutanť. Nā scḋo inspiramine optatos classis iue
nit portꝰ. aduerso stare vł regredi aut discrimē sustinere ꝯpelliť. Et
ideo difficile naufragiū ꝑtulit q̄ ventorꝫ rationē diligenter inspexit.

De Mensibus aptis ad nauigandū. C. LXXXIIII.

Non aūt toto anno vim atqꝫ acerbitatē maris pa/
tiunť nauigātes. sꝫ q̄dā mēses aptissimi: qui/
daꝫ dubij. reliq̄ classibꝰ ītractabiles sť. nā post ortū plya
dū vsqꝫ ad diē. xviij. kalēdarꝫ octo. secura nauigatio cre/
diť: qꝛ estatis bñficio vētorꝫ acerbitas mitigať. Post h̄ tꝑus vsqꝫ in
iij. idus nouēbris. incerta nauigatio est ⁊ discrimini ꝓpior. ꝓpterea
qꝛ post idꝰ septēbris oriť vehemētissimū sydꝰ. ⁊. viij. kalēdarꝫ octo/
briū eq̄noctialiū euenit acerba tēpestas. Circa nōas vō octobris hed.

pluuiales. z .v. idus eiuſdē maiias. A nouēbri aūt meſe crebris tē
peſtatib⁹ nauigia cõturbanť vergiliaꝝ hyemali occaſu. Ex die igiť.
iij. iduū nouēbriū vſq; in diē. vj. iduū martiaꝝ maria clauduntur. naz
lux minima: noxq; longiſſima: poli ac nubiū dēſitas: aeris obſcuri-
tas: vētoꝝ ymbri vel niuib⁹ geminata ſeuitia. nō ſolū claſſes a pela
go: ſꝫ etiā cõmeātes a terreſtri itinere deturbant. Poſt natalē vo(vt
ita dicā) nauigatiōis q̄ ſolēni certamine: publicoq; ſpectaculo mul-
tarū gētiū celebrať plurimoꝝ ſyderū ipſiuſq; tpis rōne vſq; in idus
maias piculoſe maria tentanť. nō quo negociatoꝝ ceſſet induſtria
ſed q2 magis adhibenda cautela eſt: quando exercitus nauigat cū
liburnis: q̄ cum priuatarum mercium feſtinat audacia.

¶ De Signis atq; pnoſticis tēpeſtatis. C. CLXXXV.

Preterea aliorū ortus occaſuſq; ſyderū tem peſtates vehementiſſimas cõmo-
uēt. In quib⁹ lꝫ certi dies autorū atteſtatiōe ſignenť ta-
mē q2 aduerſis caſib⁹ aliquāta mutanť. z qd̄ cõfidētius
eſt celeſtes cauſas humana cõditio ad plenū ſcire phibeť. Ideo nau
tice obſeruationis curā tripharia diuidūt. Ut eni circa diē ſtatutū
aut ante: vel poſtea tēpeſtates fieri cõptū eſt. trāſituſq; ſyderꝫ quos
planetas vocāt: cū preſcripto curſu dies arbitrio creatoris ſuſcipiūt
z ſigna vel deſerūt. frequēter aſſolēt ſerena turbare. Interluniorū
aūt dies tēpeſtatib⁹ plenos: z nauigātib⁹ q̄maxime metuēdos nō
ſolū peritie ratio. ſꝫ etiā vulgi vſus intelligit. Multis quoq; ſignis
ex tranq̄llo: z de tēpeſtatibus pcelle pdunť. q̄ velut in ſpeculo lune
orbis oſtēdit. Rubicūdus eni color vētos: ceruleus indicat pluuias
ex vtroq; cõmixtus nimbos z furētes pcellos. letus orbis ſerenita-
tē nauigiis repromittit quā geſtat in vultu. precipue ſi quarto ortu
neq; obtuſis cornib⁹ rutila neq; infuſo fuerit humore fuſcata. Sol
quoq; exoriēs cadēs: intereſt vtrū equalib⁹ gaudeat radiis an obie-
cta nube rutilet. vtrū ſolito ſplēdore fulgid⁹: an vētis vrgētib⁹ igne-
us. niue pallidus vel pluuia ſit impēdēte maculoſus. Aer vero z ma
re ipſuz nubiūq; magnitudo vel ſpecies ſolitos inſtruit nautas. Ali
quāta ab auib⁹. aliquāta ſignificanť a piſcibus. q̄ Uirgilius in geor
gicis diuino pene cõprehēdit ingenio. z Uarro in libris naualibus
diligēter excoluit. hoc gubernatores ſi ſe ſcire profitenť. peritie ma-
gis vſus inſtruxit q̄ altior doctrina firmauit.

¶ De Eſtuariis agnoſcēdis. C. LXXXVI.

Elemētū pelagi tertia pars mūdi eſt. q̄ pter vē toꝝ flatū ſuo quoq; ſpiramie motu
q; vegetať. Nā certis horis dieb⁹ piter ac noctibus eſtu
quodā: qd̄ reuma vocāt: vltro citroq; pcurrit. z more tor
rētiū fluminū nūc exūdat i terras. nūc refluit in altitudinē ſuā. Hꝫ re-
ciprocātis meat⁹ ambiguitas curſuz nauiū ſcdm̄ adiuuat. retardat
aduerſuz. Que magna ſꝫ cautiōe vitāda. neq; .n. auxilio remoꝝ reu-
matis impetus vinciť. cui interdū cedit z vētus. Et qm̄ in diuerſis
regionib⁹: diuerſo lune creſcētis minuētiſq; ſtatu: certis horis iſta
varianť. Ideo prelium nauale geſturus conſuetudinem pelagi vel lo-
ci ante congreſſum debet agnoſcere.

¶ De Armis z machinis nauali plio neceſſariis. C. LXXXVII.

Multa qdē armoꝝ genera prelii terreſtre deſiderāt ſed nauale certamē nō ſolū ſumit plures ar
moꝝ ſpēs: verūetiā machinas z tormēta flagitat tāq̄ in
muris dimiceť z turrib⁹. Quid .n. crudeli⁹ cõgreſſiōe na-
uali: vbi aq̄s hoies pimunť z flāmis. pcipua ḡ eſſe dꝫ tegminū cura
vt catafractati vel loricati galeati ēt z ocreis muniti ſint milites. De
onē nāq; armoꝝ nemo pōt cõqueri q̄ ſtās pugnat i nauib⁹. Scuta
quoq; validiora pp ictus lapidū. z ampliora ſumūť pp falces z ar-
pagones aliaq; naualia genera teloꝝ. Sagictis: miſſilib⁹: fundis: fu
dibalis: plūbat: onagr: baliſtis: ſcorpiōib⁹: iacula inuicē dirigūť z
ſaxa. Et qd̄ ē graui⁹: q̄ de vtute pſumūt admot liburnis: iniect pō-
tib⁹ i aduerſarioꝝ trāſeūt naues. ibiq; gladiis manu ad manū: vt di
ciť: cõmin⁹ dimicāt. In maiorib⁹ ēt liburnis ppugnacula turreſq;
cõſtituūt vt tāq̄ de muro ita de excelſiorib⁹ tabulat facili⁹ vulnerēt
vel pimāt inimicos. Oleo icēdiario ſtupa: ſulphure z bitumie obuo
lute: z ardētes ſagicte p baliſtas i hoſticaꝝ nauiū alueos iſigūť. vn-
ctaſq; cera z pice z reſina tabulas tot fomentis igniū repēte ſuccen
dūt. Alii ferro interimunť z ſaxo. hi ardere coguntur in fluctibus. In
ter tanta tamen mortuū genera (qui acerrimus caſus eſt) abſumun-
tur a piſcibus: z inſepulta ſunt corpora.

¶ De Inſidiis in hmōi plio collocādis. C. LXXXVIII.

Ad inſtar aūt terreſtris plii ſupuēt ſūt igno rātib⁹ nauticis. vl circa oportūas i
ſulaꝝ anguſtias collocanť iſidie idq; agiť vt imperati fa
cilius deleantur. ſi longo remigio fatigati ſint hoſtium
naute. ſi vento vrgentur. ſi pro roſtris eſt reuma: ſi nihil ſuſpicantes
dormiunt inimici. z ſtatio quā tenent exitū nō hꝫ. ſi ad dimicandū
optata venit occaſio fortune beneficiis: iungende ſunt manus. z ex
oportunitate prelium conſerendū. Q ſi cautela eſt hoſtium euitans
inſidias. publico marte confligit. tunc liburnarum inſtruende ſunt
acies non directe vt in campis: ſed incurue ad ſimilitudinem lune:
ita pro vt productis cornibus acies media ſinueť. vt ſi aduerſarii p
rumpere tentauerint: ipſa ordinatione circūdati deprimanť. In cor
nibus aūt precipuū robur z liburnaꝝ collocať z militum.

¶ De Modo pliandi in aperto mari. C. LXXXIX.

Preterea vtile eſt. vt alto z libero mari tua ſemp claſſis vtať. inimicoꝝ vo pel
laťad littus: q2 pugnandi impetū pdunt qui detrudunť
in terras. In hmōi certamine tria armorū genera pluri
mum ad victoriā pdeſſe cõſtat. i. aſſeres. falces. bipennes. Aſſer di
tur eſſe trabs ſubtilis ac lōga ad ſimilitudinē antēne q̄ pendet in ma-
lo vtroq; capite ferrato ſiue a dextra ſiue a ſiniſtra pte aduerſarioꝝ
ſe iunxerint naues. pro vice arietis eam impellūt. q̄ bellatores hoſti
um ſiue nautas ſine dubio pſternit ac pimit. ipſamq; nauē ſepi⁹ p
forat. Falx aūt diciť acutiſſimū ferrū curuatū ad ſimilitudinē falc qd̄
contis longiorib⁹ inditum: collocatorios funes veli q̄bus antemna
ſuſpendiť repente preſcidit. collapſiſq; velis liburnā pigriorē z in-
utilem reddit. Bipēnis eſt ſecuris hn̄s ex vtraq; parte latiſſimum
z acutiſſimum ferrum. His in medio ardore pugnandi peritiſſimi
naute vel milites quotidianis vtuntur in excubiis.

¶ De Triumphis. C. XC.

Iſido. xviij. li. Omne regnū ſeculi hui⁹ bellis q̄ riť. victoriis ppagať. Uictoria dicta eſt:
q; vi. i. vtute adipiſcať. hꝫ eſt eni ius gentiū: vim vi repel-
lere. nā turpis eſt dolo q̄ſita victoria. Certa aūt victoria
eſt: vel occiſio hoſtis: vel expoliatio. vel vtrūq;. Nō eſt aūt iocunda
victoria q̄ p imēſa detrimēta cõtingit. Tropheū dictū ē a potes tro-
phes. i. cõuerſiōe hoſtis z fuga. nā ab eo q; q̄s hoſtem fugaſſet: mere
bať tropheū: q; occidiſſet triūphū. Triūph⁹ diciť a potes triambes
id ē ab exultatiōe. Plene .n. victorie triūphus debeť: ſemiplene tro
pheū q2 nōdū plenā victoriā eſt cõſecutus. Nō .n. obtinuit ſꝫ fuga-
uit exercitū. Hec tñ noīa ſcriptores cõfundūt. Tranq̄llus aūt trium-
phū latine dicit poti⁹ appellatū: q; is qui triūphans vrbē ingredere
tur: triptito iudicio honorareť. Nā primū duci de triūpho cõceden-
do exercitū iudicare ſolitū erat. ſcd̄o ſenatū: tertio ppl̄m. Erat aūt ro
manoꝝ mos vt triūphātes q̄drig veherenť. ex illo q; ſoliti ſūt prio
res duces h̄ bitu inire bella. Quicūq; aūt in cõflictu viciſſent: palma
aurea coronabanť q2 palma ſtimulos habet. Qui vō ſine conflictu
fugientes proſtraſſet laurea. eo q; hec arbor ſine ſpinis eſt. Nāq; z
purpurea z palmata toga triūphantes induebanť. z ſcipionē cū ſce
ptro in manu gerebāt. ad imitationē victorie ſcipiōis. Licꝫ z ſcipio
bacul⁹ ſit quo hoies innitunť. Sup ſcipionē aūt aq̄la ſedebat: ob in
diciū q; p victoriā q̄ſi ad ſupnā magnitudinē accedēt. Duob⁹ gene
rib⁹ deleť exercitus. aut internitiōe. aut diſpſione. Spolia hoſtium
preda manubie exuuie ptes. Preda a pdādo vocata eſt. Manubie
eo q; manu detrahunť. He z exuuie ab exuēdo dicte: q2 exuunť. he
z ptes a pari diuiſione p pſonarū q̄litate: vel laborū iuſta diuiſiōe.

¶ De Ornamentis equorum. C. XCI.

Idem in li. xx. Phalere ſꝫ ornamēta equoꝝ: z ē grecus ſermo. Frena dicta ſꝫ eo q; equos
fremere cogant. vel hoc q; equi frendāt. i. imprimāt den
tib⁹ ſuis z obmordeāt. hic z faba freſa q̄ molita eſt. Lu
pati ſunt freni aſprimi. Dicti aūt lupati a lupinis dentib⁹ q̄ ineq̄les
ſunt. vn̄ z eoꝝ morſus vehementť obeſt. Chamus eſt gen⁹ aſperi fre
ni quo caballi ſupbi coerceri ſolēt. dict⁹ a curuitate. Chamur .n. gre
ci curuū dicūt. Habenas ab hn̄do dictas: q; his equos habeam⁹. i.
teneamus. Capiſtri a capite iumentorū dicti. Sella a ſedēdo dicta.
q̄ſi ſedda. Antela quaſi ante ſellaz. ſicut poſtela q̄ſi poſt ſellam. Cin
gulū boūz generis neutri eſt. nam aīaliū genere feminino dicimus
has cingulas. Sagma q̄ corrupte vulgo ſalma diciť. a ſtratu ſagoꝝ
vocať. vnde z caballus ſagmarius z mula ſagmaria. Capulū funis
diciť a capiendo. q; eo indomita iumenta cõphēdanť. Calcaria
dicta ſunt: q2 in calce hoīs liganť. i. in poſteriori pte pedis ad ſtimu
landos equos. q̄b⁹ aut pugnandū eſt: aut currendū pter pigritiaz
animaliū aut timorem. Nam ex timore ſtimuli nuncupati licet ſint
z libidinis ſtimuli. Strigiles nūcupati ſunt a tergendo. q; his equi
a ſordib⁹ terganť. Character eſt ferrū caloratū quo note pecudib⁹
inurunť. Character aūt grece: latine forma diciť. Cauteriū dictum
eſt quaſi cauturiū. eo q; vrat z prouida ſit in eum ſeueraq; cautio.

... tum videtur cui⁹ sit auaricia refrenetur. qd interdum pro signo: interdũ pro cura adhibetur. vt vis morbi ignis ardore siccetur.

De Arte theatrica. C. XCII.

Richardus vbi supra. Theatrica ɔtinet ludos. Ludoꝝ autẽ alij fiebãt in theatris. alij in gabulis. alij in gymnasijs. alij in arenis. alij in amphitricis. alij in conuiuijs. alij in phanis. In theatris gesta recitabãt. In gabulis choreas ducebãt. In gymnasijs luctabant. In arenis pugiles exercebant. In amphitris certabãt cursu pedũ equoꝝ curruũ. In cõuiuijs musicis ĩstrumentis ludebãt. In phanis laudes deoꝝ cantabãt. Isidor⁹ vbi supra. Spectacula (vt opinor) gnãliter noiant voluptates: q nõ p semetipsas inqnãt: sed p ea q illic gerunt. Dicta autẽ spectacula: eo q hoibus publica ibi pbeat inspectio. Hec τ ludicra nũcupata: q in ludis gerant aut in scenis. Ludus autẽ aut gymnicus est. aut circẽsis. aut gladiatori⁹: aut scenicus. Gymnicus ludus est velocitatis aut viriũ gloria. cuius locus gymnasiũ dicit. vbi exercẽtur athlete. τ cursoꝝ velocitas cõprobat. hinc accidit vt oĩuʒ ppe artiũ exercitia dicant gymnasia. Antea enim in locis certãtes cincti erãt ne nudarentur. post relaxato cingulo repẽte pstratus examinatus est qdã cursor. qre ex cõsilij decreto tũc archiepo. Hyppomnes vt nudi deinceps oẽs exercitarent: pmisit. ex illo gymnasiũ dictũ q iuuenes in cãpo nudi exerceant. vbi sola tñ verecũda apiunt. Genera gymnicorum quinqʒ sunt. i. salt⁹. cursus. iactus. virtus atqʒ luctatio. Unde ferunt quendã regẽ tot filios adolescẽtes habentẽ totidẽ generib⁹ de regno iussisse cõtendere. Salt⁹ dictus est qsi exilire in altũ. Est enim saltus altius exilire vel lõgius. Cursus a velocitate cruriũ vocatus est. est enim cursus velocitas pedũ. Iact⁹ dictus est a iaciendo. vnde τ piscatoꝝ rete iaculũ dicit. huic arti vsus est arreptos lapides procul ferire. hastas pondere librato iacere. sagictas emittere arcu. Uirtus est ĩmẽsitas viriũ in labore τ põdere corporis. Luctatio a lateꝝ cõplexu qbus cõminus certãtes innitunt. q greca appellatione athlete vocant. Locus autẽ luctatiõis palestra dicit. Palestrã autẽ vel apo tu palesi. i. a luctatiõe. vel apo tu palin. i. a motu ruine fortis nominatã dicũt. s. q in luctãdo cũ medios arripiãt fere quatiant. idqʒ apud grecos palin vocat. Quidã opinãtur artẽ luctãdi vrsoꝝ cõtentione monstratã. nãqʒ iter ceteras feras eos solos τ erigi cõgressos. τ subsidere celeriter ac reuerti τ modo manib⁹ tentare inuicẽ: mõ cõplexui abigere sese more luctãtiũ. q latini certamina: greci agones vocãt. a frequẽtia q celebrant. Agonũ autẽ genera fuere ĩmẽsitas viriũ. cursus celeritas. sagictãdi peritia. standi patiẽtia. Ad cytharã quoqʒ vel tibias incedẽdi gestus: de moribus quoqʒ: de forma: de cantãdi modulatione: terrestris quoqʒ belli τ naualis prelij pperiendorũqʒ suppliciorum certamina.

De Ludis circensibus. C. XCIII.

Ludi circẽses sacroꝝ cã deoꝝ ac gentiliũ celebrationibus instituti sunt. Unde τ q eos spectant demonũ cultib⁹ inseruire vident. Itaqʒ castori deputant he spẽs: qbus equos a Mercurio distributos historie docẽt. sed τ Marti τ Joui in ludis eq sunt ɔsecrati. τ ipsi qdrigis psunt. Circenses aũt ludi dicti vel a circũeundo. vel q vbi nũc mete sunt: olim gladij ponebant quos qdrige circũibant. Inde τ circẽses dicti ab ensib⁹ circa quos currebãt. siquidẽ τ in litore circa ripas fluminũ currus agitãtes gladios in ordine in ripe litore ponebant. τ erat artis equos circa pericula torquere. Inde τ circenses dicti putãtur: quasi circũenses. Circus soli ɔsecratus est a paganis principaliter: cuius edes medio spacio τ effigies de fastigio edis emicat. q nõ putauerũt sub tecto cõsecrandũ quem in aperto haberẽt. Est autẽ circus omne illud spacium qd circumire equi solẽt hunc romani dictũ putãt a circũitu equoꝝ: eo q ibi circumetas equi currãt. Greci vero a Cyrce solis filia. que patri suo hoc genus certaminis istituit. Fuit enim maga τ venefica τ sacerdos demonũ. in cuius habitu τ ope τ magice artes τ cultu idolatrie recognoscunt. Ornamẽta cyrci sunt oua: meta: obeliscus: carcer. Oua honori pollucis τ castoris ascribũt. q illos ouo editos credẽdo de cigno τ ioue nõ erubescũt. Fingũt autẽ cyrcẽsia romani ad causas mũdi referri. vt sub hac specie supstitiones vanitatum suarũ excusent. Metaꝝ quippe appellatiõe pprie terminũ ac finẽ mũdi designari volunt. Obeliscũ messres rex egypti pmus fecisse fert tali ex causa. Cũ quodã tẽpore nilus violẽta inundatiõe egypto nocuisset. idignat⁹ rex tanqʒ penas a flumine exigeret sagictaʒ in vndas misit: nec multo post correptus graui valitudine lumen amisit. q post cecitatem visu recepto duos obeliscos soli sacrauit Obelisc⁹ eni sagicta dicit: q ideo i medio cyrco ponit. qr p mediũ mundũ sol currit. medio aũt spacio ab vtraqʒ meta ɔstitutus obeliscus fastigiũ sũmitatẽqʒ celi signat: cum sol ab vtroqʒ spacio medio horarũ discrimine transcendat. sũmo obelisco superpositũ est quoddã auratũ in modũ flãme formatũ: qm sol plurimũ in se caloris atqʒ ignis habet. In circo vnde emittunt eq carceres dixerũt ab illa re q τ ille carcer q est in ciuitate: q vt ibi hoies damnati atqʒ inclusi: ita hic equi coercent: ne exeant anteqʒ signũ emittant.

De Arte circi. C. XCIIII.

Ars circi auriga τ currus eqtes vel pedites. Auriga pprie dict⁹ eo q currũ agat τ regat: siue q feriat iũctos equos. nã haurit ferit dicim⁹: vt τ lat⁹ haurit apertũ. Currus aũt a cursu dictus est: vl' qr rotas habere videtur. Quadrige: τ bige: τ trige: τ senige a numero equoꝝ τ iugo sũt dicte. Quadrigã ideo soli iũgũt: qr p qttuor tpa ann⁹ vuit vere: estate: autumno: τ hieme. Bigas lune: qm gemino cursu cuʒ sole ɔtẽdit: siue qr τ nocte τ die videt. Iũgũt eni vnũ nigrũ: alterũ cãdidũ. Trigas dijs inferis: qr hi p tres etates hoies ad se rapiũt. i. p infantiã: iuuẽtutẽ: atqʒ senectã. Seniga maxim⁹ curr⁹ currit ioui Propter qd maximũ eũ deoꝝ suoꝝ eẽ credũt. Ideo aũt rotis qdrigas currere dicũt: siue qr mũdus iste circuli sui celeritate transcurrit: siue pp̃ter solẽ: qr volubili ambitu rotat. Septẽ spacijs qdrige currũt: referẽtes h ad cursum septẽ stellarũ: quib⁹ mũdũ regi dicũt siue ad cursum. vij. dierũ pñtiũ: quib⁹ pactis vite termin⁹ ɔsũmat. Porro equites singulares ideo currere dicũt: qr singulariter vnus quisqʒ cursum vite hui⁹ pagit atqʒ trãsit. Desultores noiati q olim put quisqʒ ad finẽ cursus venerat: desiliebat τ currebat: siue q de equo in equũ trãsiebat. Pedites ãt aiunt ppterea pede currere: qr pedib⁹ currit mortalitati. Ob h a supiori parte currũt ad inferiora i. ab oriẽte ad occidẽtẽ: qr mortales moriunt τ occidũt. Nudi currunt: qr τ hois in seculo mille reliquie sunt. sʒ hic propterea fingũt vt vanitates τ sacrilegia sua excusare conent.

De Ludis scenicis siue theatricis. C. XCV.

Theatri actores existimant atheniẽses. pmi eni ipsi theatrũ ɔstruxerũt sedib9 us ligneis: postea lapideũ. Theatrũ aũt est quo scena includit: semicirculi figurã habens: in quo stãtes oẽs inspiciunt. Cuius forma primũ rotũda erat: sicut τ amphiteatri. postea ex medio ãphitheatro theatꝝ factũ ẽ. Theatrũ ãt a spectãdo noiatũ a po tes theoreas: q in eo ppl's stans desup atqʒ spectãs ludos ɔtẽplaret. Idem vo theatrũ: idem τ pstibulũ: eo q post ludos exactos meretrices ibi psternerent. Idẽ τ lupanar vocatũ ab eisdẽ meretricib⁹: q pp̃ter vulgati corporis leuitatẽ lupe nuncupabant. Nã lupe meretrices sunt vocate a rapacitate: q ad se rapiãt miseros τ apprehẽdãt. Lupanaria eni a paganis constituta sunt: vt pudor mulieꝝ infeliciũ ibi publicaret: τ ludibrio haberent tã hi q facerent qʒ q paterent. Scena autẽ erat locus infra theatrũ in modũ dom⁹ instructa cũ pulpito: q pulpit⁹ orcistra vocabat: vbi cãtabãt comici: tragedici: atqʒ saltabãt histriones τ mimi. Dicta aũt scena greca appellatiõe eo q in speciẽ dom⁹ erat instructa. vñ τ apud hebreos tabernaculoꝝ dedicatio a silitudine domiciliorũ scenophegia appellabatur. Orcistra ãt pulpitũ erat scene: vbi saltator agere posset: aut duo inter se disputare. Ibi eni poete comedi τ tragedi ad certamẽ conscẽdebãt: hisqʒ canẽtib⁹ alij gestus edebãt. Officia scenica tragedi: comedi: themelici: histriones: mimi τ saltatores. Tragedi sunt q antiq gesta atqʒ facinora sceleratoꝝ regũ luctuoso carmine spectãte pplo ɔcinnebãt. Comedi sunt q puatoꝝ hominũ acta dictis aut gestu cãtabãt: τ stupra virginũ: τ amores meretricũ in suis fabul' exp̃mebãt. Themelici aũt erãt musici scenici: q in organis τ lyris τ cytharis precinnebãt. Et dicti themelici: q olim in orcistra stãtes cãtabãt sup pulpitũ: qd themele vocabat. Histriones sunt q in muliebri indumẽto gestus impudicarũ feminarũ exprimebãt. hi aũt saltãdo etiã historias τ res gestas demõstrabãt. Dicti aũt histriones: siue q ab histria id genus sit adductũ: siue q perplexas historijs fabulas exp̃merẽt: qsi historiones. Mimi sunt dicti greca appellatiõe: q rerũ humanarũ sint imitatores. nã habebant suũ actorẽ: q anteqʒ mimũ ageret: fabulã pnunciaret. Nã fabule ita cõponebant a poetis: vt aptissime eẽnt motui corpis. Saltatores ãt noiatos varro dicit ab archade salio: quẽ eneas i italiã secũ adduxit: quiqʒ pmo docuit romanos adolescẽtes saltare. Est plane i artib⁹ scenicis liberi τ veneris p̃rocinũ: q pnata τ ppria sũt scene de gestu τ corpis fluxu. Nã molliciẽ libero: τ veneri ĩmolabãt: illi p sexũ: illi p fluxũ dissoluti. q vo ibi vocib⁹ τ mõis τ orgãis τ lyris trãsigũt: apollines: τ musas: τ mineruas: τ mercurios p̃ronos hñt. Qd spectaculũ xpiane odire debes quoꝝ odisti auctores.

¶ De Ludis gladiatorijs. C. XCVI.

Amphiteatrum locus est spectaculi ubi pugnãt gladia-
tores: ꝙ in eo iuuenes vsum armoꝝ diuerso motu cõdi-
scant. ⁊ mõ iter se aut gladijs aut pugnis certãtes. mo-
do cõtra bestias incedẽtes vbi nõ odio sed p̃mio illecti subeũt fe-
rale certamen. Amphiteatrũ autẽ dictũ est: eo ꝙ ex duobꝰ theatri
sit factũ. nã amphiteatꝝ rotundũ est. theatꝝ vero ex medio amphi
teatro est semicirculi figurã habẽs. Genera gladiatorũ plura sunt:
quorũ p̃mũ ludus equestriũ. Duo enĩ eq̃tes p̃cedẽtibꝰ signis mili
taribꝰ. vnus a porta oriẽtis: alter a porta occidẽtis ꝓcedebãt in al-
bis equis cũ aureis galeis minoribꝰ ⁊ abilioribꝰ armis. sicq̃ atro-
ci pseuerãtia ꝓ virtute sua iniebãt pugnã: dimicãtes quousq̃ alt̃
in alteriꝰ mortẽ ꝓsiliret. vt haberet q̃ caderet casum: gloriã q̃ peri-
meret. q̃ armatura pugnabãt marti duelli cã. Retiariꝰ ab armatu-
re genere in gladiatorio ludo cõtra alterꝝ pugnantẽ ferebat occulte
rete. (qd̃ iaculũ appellat̃) vt aduersariũ cuspidi insistentẽ operiret.
implicitũq̃ viribꝰ superaret. Secutor ab insequẽdo retiariũ dictus
est. Gestabat enĩ cuspidẽ ⁊ massã plũbeã q̃ aduersarij iaculũ ĩpedi
ret. vt anteq̃ ille feriret rete: iste exuperaret. hec armatura sacrata
erat vulcano: ignis enĩ semꝑ insequit̃. Ideoq̃ cũ retiario ꝯonebat̃.
q2 ignis ⁊ aqua semꝑ ĩter se inimica sunt. Laqueatoꝝ pugna erat.
fugiẽtes in ludo hoĩes iniecto laq̃o ĩpeditos cõsecutosq̃ prostrare
amictos vmbone pelliceo. Uelitũ pugna erat. vt vltro citroq̃ tela
obiectarẽt. erat autẽ eoꝝ varia pugna ⁊ spectãtibꝰ gratior q̃ reliq̃.
Uelites autẽ vocati sunt: siue a volitatiõe: siue a ciuitate ethrusco-
rũ: q̃ velites vocabat̃. Feraꝝ pugna erat: emissas bestias iuuenes
excipe. ⁊ pugnare cõtra eas vltroneo funere. certare nõ crimine: sꝫ
furore. Hec spectacula crudelitatis ⁊ inspectio vanitatũ: nõ solum
hoĩũ vitijs. sed ⁊ demonũ iussu ĩstituta sũt. ꝓinde nihil esse debet
christiano cũ cyrcẽsi insania. cũ ĩpudicitia theatri: cũ amphiteatri
crudelitate cũ atrocitate arene. cũ luxuria ludi. deũ enĩ negat q̃ ta-
lia p̃sumit. fidei christiane p̃uaricator effectꝰ: q̃ denuo appetit qd̃
in lauacro iãp̃ridẽ renũciauit. i. diaboli põpis ⁊ opibus eius.

¶ De Ludis alee ⁊ pile. C. XCVII.

Alea id est ludus tabule. inuenta a grecis in ocio
troiani belli a quodã milite: alea noĩe. a quo
etiã ars nomẽ accepit. Tabula ludit̃ pirgo calculis thes-
serisq̃. Pirgus dictꝰ ꝙ ꝑ eũ thessere ꝑgant: siue ꝙ tur-
ris speciẽ habeat. nã greci turrim pirgũ vocãt. Calculi vocati ꝙ le
ues sint ⁊ rotũdi. Uñ ⁊ calculus lapis breuis dicit̃: q̃ sine molestia
sui breuitate calcat̃. Itẽ calculi ꝙ ꝑ vias ordinales eantq̃ ꝑ calles
Thessere vocate. q2 q̃dre sunt ex oĩbꝰ ꝑtibus olim autẽ thessere ia
cula appellabant̃ a iaciendo. Iactus autẽ a numero vocabatur. vt
vnio: binio: trio: quatrio: quinio: senio. Quidã autẽ aleatores sibi
videntur phisiologice per allegoriã hanc artẽ exercere. ⁊ sub quadã
rerũ similitudine fingere. Nã tribus thesseris ludere se ꝑhibẽt ꝓ-
pter tria seculi tẽpora. presentia. p̃terita. ⁊ futura. q2 nõ stant sꝫ de
currũt. sed ⁊ ipsas vias senarijs locis distinctas propter etates ho
minũ: trenarijs lineis ꝓpt̃ tp̃a argumẽtant̃. inde ⁊ tabulam ternis
descriptã dicũt lineis. Calculi partim ordine mouent̃: partĩ vage.
Id o alios ordinarios. alios vagos appellant. at vero qui moueri
oĩno non possunt incitos dicũt. Ab hac arte fraus ⁊ piurium atq̃
mendaciũ nunq̃ abest. postremo ⁊ odia ⁊ damna rerũ. vnde ⁊ ali-
quãdo ꝓpter hec scelera interdicta legibus fuit. Pila ꝓprie dicit̃
ꝙ sit pilis plena. hec ⁊ fera alias istera a ferẽdo vel feriendo dicta.
Inter species pilarũ sunt trigonaria ⁊ arenaria. Trigonaria: qua
inter tres ludit̃. Arenaria: qua in grege dum in circulo astantium
expectãtiũq̃ emissa vltra iustũ spaciũ pilam excipe lusumq̃ inire
cõsueuerũt. Cubitalẽ lusum appellãt: cũ duo cõminus ⁊ e ꝓximo
ac pene cõiunctis cubitis pilã feriũt. Surã dicitur dare qui pilam
crure ꝓlato feriendam collusoribus prebet.

¶ De Nauigatione ⁊ nauiũ varietate. C. XCVIII.

Nauigatio est alia species mechanice. ad hãc
enim pertinet oĩs industria vẽdẽ-
di ⁊ emẽdi. hic inuisa litora adit. pacẽ ⁊ familiaritatem
cum exteris natiõibus cõponit. ⁊ priuata bona cõia fa
cit. Isido. li. xix. Naucleras dñs nauis est appellatꝰ. ita ꝙ nauis
in sorte eius sit. Cleros enim grece: sors dicit̃. Remex vocat̃ ꝙ re-
mũ gerat. Nauem q̃dã perhibẽt dictã eo ꝙ gnarũ rectorẽ quærat
id est ꝑitũ sapientẽ ⁊ strenuũ. Rates primũ ⁊ antiquissimũ naui-
gij genus e rudibus tignis asseribusq̃ ꝯsertũ: ad cuiꝰ similitudinẽ
fabricate naues ratarie dicte. nũc iã rates abusiue naues. Trier na
uis magna: quã greci dulconem vocãt. Carpasia nauis a carpatos

insula noĩata: sicut a rhodo rhodia: sicut ab alexandria alexandri-
na. Liburne dicte a libijs: rostrate naues vocate: ab eo ꝙ in fronte
rostra erea habeãt ꝓpter scopulos: ne feriant̃ ⁊ collidant̃. Dromo
aũt ab excurrẽdo dictꝰ. Cursum enĩ greci dromũ vocãt. siue a dro-
medis. Classis dicta est a greco vocabulo a po tu calon. i. lignis. vñ
⁊ calones nauicle: q̃ ligna militibꝰ portãt. Faselus ẽ nauigiũ: quẽ
nos corrupte baseliũ dicimꝰ. Anchoromacus dictus pro eo ꝙ cele-
ritate sui anchoris ⁊ instrumẽtis reliq̃s nauiũ vehendis sit aptus.
Scapha q̃ ⁊ catascopꝰ: nauigiũ: a scopos: qd̃ latine dicit̃ intẽdere.
Barca est q̃ cũcta nauis cõmercia ad littus portat. Paro nauigiũ
pyrrhatarũ: ⁊ ex his ita vocatũ. Mioparo q̃si minꝰ paro. est enĩ sca
pha ex vimine facta: q̃ ꝯtecta crudo corio genꝰ nauigij prebet: q̃libꝰ
vtunt̃ germanoꝝ pyrrhate in oceanis littoribꝰ vel paludibꝰ ob agi
litatẽ. Celones quos greci celectras vocãt. i. veloces. biremes vł tri
remes: ⁊ ad misteriũ classis apte. Biremes autẽ naues sunt bĩtes
remoꝝ ordinẽ geminũ. sic ⁊ triremes ⁊ q̃drіremes. Actuarie naues
sunt q̃ velis sił ⁊ remis agunt̃. Hipogauus in quo equos trãsuehẽ
solitũ est. Pontoniũ nauigiũ fluminale tardũ ⁊ graue: qd̃ non nisi
remigio ꝓgredi põt. Lembus nauicula breuis: q̃ alia appellatione
et cimba ⁊ caupolus. sicut ⁊ linther. i. carabꝰ: quo in pado paludi-
busq̃ vtunt̃: Carabus parua scapha ex vimine facta: q̃ cõtexta ex
crudo corio genꝰ nauigij prebet. Porthemia nauicula syriatici ge-
neris lata: ⁊ sine carina: vocata a portãdo. vtunt̃ his in pannonia.
Trabarie amnice naues: q̃ ex singuł trabibꝰ cauant̃. q̃ alio noĩe lit
torarie dicunt̃. De ⁊ caudice: q2 ex vno ligno cauato facte. Et inde
caudice: q2 a. iiij. vsq̃ ad. x. homines capiunt.

¶ De Partibus nauiũ ⁊ vtensilibus earum. C. XCIX.

Puppis posterior pars nauis ẽ: q̃si post. Pro-
ra anterior: q̃si priora. Cimba locus
imus nauis: ꝙ aquis incũbat. Carina a currendo dicta
q̃si currina. Fori nauium latera cõcaua: a ferẽdo onera
dicta: siue tabulata nauiũ q̃ sternunt̃: dicta ab eo ꝙ incessus ferãt:
vel foris emineant. De quibꝰ Uirg. Laxãtq̃ foros. Colũbaria in
sũmis lateribꝰ nauiũ loca concaua: ꝑ q̃ eminẽt remi: dicta credo ꝙ
sint silia latibuł colũbarũ: in quibꝰ nidificãt. Transtra sunt tabule
vbi sedent remiges: ꝙ in trãsuersa sint dicta. q̃ Uirgił. iuga appel-
lat. Remi a remouẽdis ⁊ decutiẽdis fluctibꝰ dicti: sicut tonsores a
tondendis ⁊ decutiẽdis capillis. Palmula est extrema latitudo re
mi: a palma dicta: qua mare impellit. Antemne dicte ꝙ ante amnẽ
sint posite. Preterfluit enĩ eas amnis. Cornua extreme partes an-
temnarũ sũt dicte ꝑ tropũ ab aĩali ad inaĩale. Malꝰ ẽ arbor nauis
q̃ vela sustinent̃: dictꝰ q2 hꝫ instar mali in sũmitate: vel q2 q̃si qui-
busdã maleolis ligneis cingit̃: quoꝝ volubilitate vela faciliꝰ eleuã
tur. Modiꝰ est cui arbor insistit ob silitudinẽ mẽsurał vasis dictꝰ.
Carceria sunt in cacumine arboris troclee: q̃si. s. lr̃a: ꝑ q̃s funes tra
hunt̃. Troclee aũt vocate ꝙ rotulas habeant. Trocos enĩ grece ro
ta dicit̃. Parastate stipites sunt pares stãtes quibꝰ arbor sustinet̃
Clauus est quo regit̃ gubernaculũ. Porticulus malleus in manu
portat̃: quo modus signũq̃ datur remigãtibꝰ. Consilla vncinꝰ fer
reus vel ligneus: ad quem in littore defixum funes nauiũ illigan-
tur. Anchora dens ferreus ex greca etymologia nomen duxit: ꝙ
quasi hominis manus comprehẽdat: vel scopulos: vel arenas. Nã
manus grece cyra dicit̃. Pulumi sunt machine quibus naues de-
ducunt̃ ⁊ subducunt̃ in portum. Pons scala nauiũ. Uela greci ar
mena dicũt: proinde ꝙ aere mouent̃. Apud latinos autẽ vela a vo
latu dicta: genera velorum achateon: epidromos: dalum: arthemo
sipharũ: mendicũ. Ex quibus achateon velũ maximũ: ⁊ in media
naue constitutũ. Epidromos secũde amplitudinis: sed ad puppim
Calum minimũ velũ: ⁊ ad proram defixũ. Arthemo dirigende po-
tius nauis causa cõmendatũ est q̃ celeritati. Sipharũ genus veli
vnũ pedem habẽs: quo iuuari nauigia solent in nauigatione quo-
tiens vis venti languescit: quod ex separatione existimant nomi-
natũ. Funes dicti sunt eo ꝙ ante in vsum luminis fuerint circũda
ti cera: Uñ ⁊ funalia. Restes siue ꝙ rates contineant: siue ꝙ his re
tia tẽdant̃. Rudẽtes sunt funes nauiũ ex nimio stridore ita dicti.
Spire funes nauiũ: quibꝰ in tẽpestatibꝰ vtunt̃: q̃s nautici suo mo
re curcubas vocãt. Spire aũt a sparto vocate. Propes funis quo
pes veli alligat̃: q̃si ꝓpe pedes. Tormentũ funis in nauibꝰ longus:
quo prora ad puppim extẽdit̃: quo magł ꝯstringant̃. Tormẽta aũt
a tortura dicta: restesq̃ funesq̃. Saphon funis in prora positus.
Opifera funes quo cornibꝰ antemne dextra sinistraq̃ tendunt̃ re-
trouerso. Profinesiũ funis quo nauis in littore religat̃ ad palum.
Mitra funis q̃ nauis media vincit̃. Anquina q̃ ad malũ antemna
constringit̃. Remulcũ funis quo deligata nauis trahit̃ vice remi

Strupi vincula loro vel lino facta qb⁹ remi ad scalmos alligant. Catapsorates linea cũ massa plũbea q̄ maris altitudo tentatur.

¶ De Mercatura. C. C.

Actor. Ad nauigationẽ vt dictũ est. ptinet negociatio siue mercatura. i. vendẽdi ⁊ emendi cõmerciũ. Tulli⁹ in li. i. de offi. Illeberalis ⁊ sordidi sũt q̄stus mercenarioꝝ oĩuz. quoꝝ opa: nõ quoꝝ artes emunt. Est enĩ in illis ipsa merces auctoramẽtũ seruitutis. Sordidi etiã sunt q̄ mercant a mercatorib⁹ qd̄ statim vendãt. nihil enim pficiũt nisi admodũ mentiant. minime quoq̧ artes he pbãde sũt q̄ ministre sunt voluptatũ. vt q̄s exercẽt laniste piscatores: coqui: fartores: ⁊ etiã vnguẽtarij saltatores. ludiq̧ talares. Quib⁹ autem artib⁹ aut prudẽtia maioꝝ inest. aut nõ mediocris vtilitas q̄rit. vt medicina architectura ⁊ doctrina rerũ honestaꝝ. he quidẽ honeste sunt his quoꝝ ordini cõueniũt. Mercatura vo si tenuis est: sordida putãda est. Idẽ in. iij. li. Querit de deliberatiõe ⁊ cõsultatiõe vẽditoris erga emptorẽ. Utrũ oĩa vitia rei exposite dicere an q̄daz ei tacere liceat homini acutissimo antipatro visũ est oĩa patefaciẽda. Dyogeni babylonio venditorẽ q̄tinus iure ciuili cõstitutum sit dicere vitia oportere. cetera sine isidijs agere. Neq̧ enĩ id ẽ celare q̄cq̄d reticeas. Sed cũ qd̄ tu scias: id ignorare emolimẽti tui cã velis eos quoꝝ intersit id scire. Hoc autẽ celãdi genus nõ aperti: non simplicis: nõ ingenui. nõ viri boni: versuti poti⁹: obscuri: astuti: fallacis. Qd̄ si est vituperãdi qui reticẽt. q̄d de his existimandum est qui occasionis vanitatem adhibent.

¶ De Uenatione. C. CI.

Richardus. Uenatio tres hz spẽs. ferinaz. aucupiũ. piscaturã. Ferina fit multis modis. retibus pedicis. laq̄s. pcipitijs. arcu. iaculis. cuspide: andagie pennaꝝ odore: canib⁹: accipitribus. Aucupiũ fit laq̄s. pedicis. retib⁹ arcu visco. hamo. Piscatura fit sagenis. retib⁹. gurgustijs. hamis. iaculis: Ad venationẽ ptinet oĩs idustria coquoꝝ: pistoꝝ. carnificiũ ⁊ cauponũ. Isidorus. xix. li. Rete vocatũ siue a retinẽdis piscib⁹. siue a restibus q̄bus tendũtur. Min⁹ autẽ rete simplagiũ dicit a plagis. nã ppe dici plagas funes illos q̄b⁹ retia tendunt circa imã ⁊ sũmã partẽ. Fũda gen⁹ est piscatorie retis. dicta ab eo q in fundũ mittat. Idẽ etiã a iactãdo dicit iaculũ. Tragũ: gen⁹ retis ab eo q trahat nuncupatũ. ipm est ⁊ verriculũ. verrere enim trahere est. idẽ ⁊ sagena. Nassa gen⁹ retis. Cassis genus venatorie retis q capiat. Hinc etiã ⁊ qd̄ incassum dicim⁹. i. sine cã. q̄si sine cassib⁹: sine q̄bus venatio inanis est. Canopiũ rete quo culices excludunt in modũ tentorij. quo magis Alexãdrini vtuntur. q2 ibi ex nilo culices copiosi nascunt. vnde ⁊ canopiũ dicit. nã canopia egyptus est. Idẽ in li. xviij. Uenabula dicta sũt q̄si venatui abilia vel q2 venientẽ excipiũt q̄si excipibilia. Excipiũt enĩ apros: expectãtq̧ leões: itrãt vrsos: sit tñ firma man⁹

¶ De Agricultura. C. CII.

Richardus. Agricultura quatuor hz spẽs. Aruũ. i. agrũ. q̄ satiõib⁹ deputat. Cõsitũ q̄ nemorib⁹. vt pomeria. vineta: oliueta. Pascuũ: q⁹ pascuis. vt prata tẽpe. tesq̄. Floridũ: vt horti. rosaria. Tulli⁹ in li. de senectute. Uenio ad voluptates agricolarũ q̄b⁹ ego icredibilit delector. q̄ nec vlla ipediunt senectute ⁊ mihi ad sapiẽtis vitã pxie vident accedere. hñt enim rõnẽ cũ terra. q̄ nusq̄ recusat iperiũ. nec vnq̄ sine vsura reddit qd̄ accepit. agroq̧ ornato ⁊ bñ culto nihil põt eẽ vberi⁹ nec specie ornati⁹. Idẽ i li. i. de offi. Oĩuz autẽ reꝝ ex q̄b⁹ aliq̄d acq̄rit. nihil ẽ agricultura melio⁹. nihil vberi⁹. nihil dulci⁹. nihil hoĩ libero dignius. Augu. super gen. li. viij. Quid enĩ mai⁹ ⁊ mirabili⁹ spectaculũ ẽ. aut vbi magis cũ natura rerũ hũana rõ quodãmõ loq̄ põt. q̄ cũ positis seminib⁹. plãtatis surculis. trãslatis arbustulis. isitis malleolis tanq̄ interrogat q̄q̧ vis. radicis ⁊ germinis q̄d possit. q̄dve nõ possit. vñ possit. vñ nõ possit. q̄d i ea valeat numeroꝝ iuisibilis iteriorq̧ potẽtia. q̄d extrisec⁹ adhibita diligẽtia. ⁊ i ipsa ɔsideratiõe pspicite. q2 neq̧ q̄ plãtat ẽ aliq̄d neq̧ q̄ rigat. sz q̄ icremẽtũ dat de⁹. Ita etiã illud opis qd̄ accedit extrisec⁹. p istũ accedit quẽ nihilomin⁹ creauit. ⁊ quez regit ⁊ ordinat iuisibilis de⁹. Isido. li. xvij. Cultura est q̄ frumẽta vel vina magno labore q̄rit. ab icolẽdo vocata. Diuitie. n. antiquorũ i his duob⁹ erãt: bñ pascere ⁊ bñ arare. Cultura agri. cinis aratio. itermissio: icessio: stipulaꝝ. stercoratio: occatio: ruicatio. Cinis ẽ icẽdiũ p qd̄ ager iutilẽ humorẽ exudat. Aratio dicta: q2 de ere pus terre culturã exercebãt. anteq̧ ferri fuisset vsus rept⁹. Duplex aũt ẽ aratio vnalis ⁊ autũnalis. Intmissio ẽ q̄ alt̃nis annis vacu⁹ ager vires recipit. Stercoratio ẽ letamis aspsio: qd̄ vulgo letamẽ vocat eo q sido nutrimẽto leta faciat germĩa. reddatq̧ arua pĩguia ⁊ fecũda. Occatio ẽ cũ rustici satiõe fcã bob⁹ dimissis: grãdes glebas cedũt: ac ligonib⁹ frãgũt. Et dicta occatio q̄si occecatio: q opiat semina. Occare igit est opire terra semina vites vel arbores. Runcatio est a terra herbas vellere. Nã rus terra est. Sulcus a sole vocatus: q pscissus solẽ capiat. Proscissio est aratio pma cũ adhuc durus ager est. Satio dicta est q̄si seminis actio. Serere aũt vocatũ: quia hoc sereno celo faciendũ est: nõ p ymbres.

¶ De Ratione agriculture. C. CIII.

Palladius li. i. de agricultura. Eligẽdi ⁊ bene colendi agri rõ q̄tuor reb⁹ cõstat Aere: aqua: terra: industria. Ex his tria nãlia: vnũ facultatis ⁊ volũtatis est. Nature est qd̄ in pmis expectare oportet: vt eis locis q̄ colere destinabis aer sit salutaris ⁊ clemens Aq̄ salubris ⁊ facil: vel ibi nascẽs: vel adducta: vl ymbre collecta Terra vo fecunda ⁊ situ cõmoda. Oĩuz surculoꝝ vel frugiũ genera pclara: sz terris suis experte cõmitte. In nouo enĩ genẽ seminũ ante experimentũ nõ est tota spes ponẽda. Locis humidis semina citius q̧ siccis degenerãt. Queritur subinde si succurrat electio ager pinguis ac resolutus: q̄ minimũ laborẽ petit: ⁊ tñ fructũ maximũ reddit. secũdi meriti ẽ spissus: q̄ labore quidẽ maximo ad vota rñdet. Illud vo deterrimũ genus est: qd̄ erit siccũ sil ⁊ spissũ: ⁊ macrũ: vel frigidũ. q̄ ager pestiferi more fugiẽdus est; siue in surcul: siue in oĩ genẽ satoꝝ q̄ florẽt: ɔstat nõ eẽ tãgẽda. In reb⁹ agrestib⁹ maxime officia iuuenũ cõgruũt: imperia senioꝝ. Uitẽ si maturi⁹ putes: plura sarmẽta: si seri⁹ plurimos fruct⁹ ɔseq̄ris. In vitib⁹ putãdis tria considerãda sunt. fructuũ spes: successura materies: locus q̄ seruet ac reuocet. In ope inserẽdi putãdi ac rescindẽdi duris ⁊ acutis vtẽdũ est ferramẽtis. In vite vel arbore que faciẽda sunt perage ante apertionẽ floris ⁊ gẽme. De locis teterrimis sicut arbores ita ⁊ homines cõgruit ad meliora trãsferre. Greci iubẽt oĩa legumina seri in sicca terra. Faba tñ in humida debet aspgi. In agro piclitant interiora: vbi colant extrema. Omne triticũ solo vliginoso post tertiã sationẽ in gen⁹ siliginis cõmuta t. Capilargi⁹ vinũ colles nobilius ferũt. Aquilo vites sibi obiectas fecũdat. Auster nobilitat. Fecundior est culta exiguitas q̧ magnitudo neglecta. Oĩs inscissura sarmenti auertat a gẽma: ne eã stilla q̄ fluere consueuit extinguat. Terra pfũda (qd̄ greci asserũt) olee grãdes arbores efficit fructus minores ⁊ aq̄tos ⁊ seros magisq̧ amurce primos. Aer oleas tepidus iuuat: ⁊ vẽtis mediocrib⁹ sine vi. ⁊ horrore pflabilis. Ram⁹ ledus viridis ⁊ steril in media olea abscindendus est: velut totus artus viridis ⁊ steril in media olea abscindendus est: velut totus arboris inimic⁹. Sterilitas ⁊ pestilẽtia equo mõ fugiẽde sunt. Semĩa plusq̧ annicula eẽ nõ debẽt: vetustate corrupta nõ pdeũt. Frumẽtum collis quidẽ grano robustius: sed mensura minus refundet. Omnia que seruãt crescẽte luna: ⁊ diebus tepidis serẽda sunt: nã tepor euocat: frigus includit.

¶ De Instrumẽtis rusticis. C. CIIII.

Isido. libro. xx. Uomer dict⁹ est eo q vi humũ eruat: siue ab euomẽdo terrã. Buris est curuamẽtũ aratri dictũ: quasi bosoyris: q sit in similitudinẽ caude bouis. Dentale est aratri pars prima: in q̄ vomer inducitur: q̄si dens. Cultelli a cultura dicti: eo q ex ipsis putatione veteres in arbore vtebant: ⁊ vite priusq̧ falces eẽnt repte. Falx est: q̄ arbores putant ⁊ vites. Dicta aũt falx: q hac primũ milites herbã filicẽ solebant abscindere. Falcastrũ a silitudine falcis vocatũ. est autẽ ferramentũ curuũ cũ manubrio lõgo ad densitatẽ veprũ succidendã. hi ⁊ runcones dicti: quib⁹ vepres secant: a runcãdo dicti. Serrula est pretenuis lamina ferri: dentiũ mordacitate resecãs arbores seu ramos. Rastra quoq̧ aut a radẽdo terrã: aut a raritate dentiũ dicta. Ligones q terrã leuẽt: q̄si leuones. Scudicia dicta eo q circa codicẽ terrã apiat. ⁊ q̄uis ei⁹ vsus in reliquis opib⁹ habeat: nomẽ tñ ex codice retinet. hãc alij generalit fossoriũ vocãt: q foueã faciat: q̄si fouessoriã. Sarculus ferramentũ cũ manubrio culturis hortoꝝ necessariũ est. sunt aũt vel simplices vel bicornes. Pastinatũ vocãt agricole ferramentũ bifurcum: quo semina pãgunt. Uñ etiã repastinare dicunt vinee veteres q̄ refodiunt. Cilindrus lapis est teres in modũ columne: q̄ a volubilitate nomẽ accepit. Tribula gen⁹ vehiculi: vnde terunt frumẽta: ⁊ ob h ita vocat. Pala q̄ vẽtilabrũ vulgo dicit: a vẽtilandis paleis noiata. Furcille dicte eo q his frumẽta cilleant. i. moueant. Uñ ⁊ oscilla dicta eo q cilleant. i. moueant ora. nã cillere est mouere. Thessere sunt quib⁹ frumẽtoꝝ numer⁹ designat. Trapetũ est mola oliuaria. labri lũ trabes quo vua calcata premit: a premẽdo vocatũ: q̄sũt vt eius latũ. Prelũ quo premit oleũ: quo liquatũ pfluit: q̄ humiditatẽ

oliuis torquedo vinu oleuq exigit. Fiscu quasi fiscolu a colado oleo dictu. vel qsi fiscella ole. Rota dicta q qsi ruat: est eni machina de q e flumine aq extrahit. Hyrgillus dicit q i gyro vertat. Est enim lignu i trasuersa ptica mobile ex quo funis cu situla vel vtre i puteu dimittit hauriede aque ca. Telone hortolani vocat lignu longu quo hauriut aqs. z dictu telone a logitudine. Teleu eni dicit iuxta grecos qcqd longu est. vn z mustela vocata. qsi logus mus. Lupus q z canicula ferreus arpax q si qd in puteu decidit, rapit z extrahit. vn z nome accepit. Harpax aute dicit q arripit. Harpe enim grece: rape. Actor. Preterea de agriculture peritia plenius habitu est sup. libro de economica: vbi de reru domesticaz admi nistratioe disertu est. salte cui materia versat in morbis z vulneribus. Ad hac itaq ptinet no ea tm q ars eoz exhibet q, ppe medici noiant: sed etia cib z potus regime. defensio deniq ois atq munitio q nostru corp aduersus externos ictus casusq seruat. Que rit aute a quibusda qre inter ceteras liberales disciplinas medicine ars no cotineat, ppterea q ille singulares otinet causas. ista vo oius. na z gramatica medicus scire debet. vt intelligere vel expone re possit q legit. Silr z rhetoricam: vt veracibus argumetis valeat diffinire que tractat. necno z dialecticam, ppter infirmitatu causas ratione adhibita perscrutandas atq curandas. sic z arithmeticam propter numerum horarum crysis zc.

De Alchimia. C. CV.

Actor. Medicina quoq magister Richardus inter septe mechanicas artes coputat. s qsi hec ipsa no tm in opatioe manuu sicut cetere. sed etiam in metis speculatioe cosistit. videlz qtu ad causarum cosideratioes. vn qsi media est inter practica z rhetorica. huius tractatu sequeti libro difficili aliqntulu psequendu reseruamus: z huius loco quodda alchimie copendiu itersere. na z ipso copetetr iter mechanicas numerari pot. z ad qsda aliaz no paru vtilis est. vt ad fabrile z ad medicina. Ad fabrile quide, ppe metallorum examinatione: comixtione: disgregatione: trasmutatione. Ad medicina itide, ppe substantiaz vel qltatu salubriu a noxiis q freque ter etia in medicinis simplicib pmixte sunt sepatione. Ex doctrina alchimie. Alchimia pprie est ars trasmutandi corpora mineralia a ppriis specieb ad alias. vt sunt metalla z hmoi. hec descedit ab illa pte naturalis phie q est de mineris. sicut agricultura ab illa parte q est de vegetabilib. hanc etenit accepunt artifices a naturalib qnuis ea q fiunt no sint tam certa aut ppa sicut naturalia. Ex li. Razis de aluminib z salib. Corpora mineralia sunt vapores q inspissant z coagulant fm mensura seruientis nature in spacio logo. Et primu qde qd coagulat est argentu viuu z sulphur. hec eni sunt elemeta minere. z no sunt aq z oleu. sed vnu generat ex aqua aliud ex oleo. sup qb assiduat decoctio eqlis ca caliditate z humiditate donec coagulata sut z ex eis corpora generant p gradatiua mutatione in milibus annoz. Na si remanerent in mineris suis p durarent ea natura donec puenirent ad spez auri z argeti. sed p artificis subtilitate fieri pot hmoi trasmutatio i vno die. i. breui spacio.

Ex verbis alchimiste. Ergo vide q z in viscerib terre habentis virtute minerale fit generatio spirituu z corpoz. Spus qdez sunt qtuor. s. sal hamoniacu z sulphur. argetu viuu z arsenicu. Corpora vo sex. s. aurum argetu: es zc. Ex pdictis enim elemetis minere generat aliqn corpa munda. vt auru argetu. aliqn imuda: vt es ferru zc. Na ex argento viuo puro albo coagulato a virtute sulphuris albi non vretis generat. ma in minera, q p fusione puertit in argetu. Ex sulphure aute mudo claro rubeo no habete in se vtute adurete. z ex argeto viuo bono claro a sulphure cogelato. Cogelat auru porro ex bono argeto viuo z sulphure hnte vtute adurente generat es. Ex prauo aut sulphure z prauo argeto viuo ferru. Ex bono aut ar. vi. z prauo sul. no bn pmixto stagnu. Et ex prauo ar. vi. s. poderoso z luteo. z prauo sulphure fetido ac debili plubu. De sut opationes qs natura facit i mineralib. z has alchimiste conant imitari. Que da etia alia generat i viscerib terre. quoz qda obtinet vice spuu z qda vice corpoz sicut alume z atramentu. Circa hec igit z silia fm physici modu negociat alchimia. z hec est eius materia.

Utrum huius artis scientia vel operatio vera sit aut falsa. C. CVI.

Actor. Ex verbis supradictis videt [illegible] alchimia quodamo falsa sit, s ta ab aliqs phis q ab artificib [illegible] pbat ee vera. [illegible] argetu s illa no qde fieri: s a certi materieb [illegible] sut vel iclusa quodamo p igne segregari vl educi. na qd extra est cupru iterius est aurum tanq aia ipsius. Auicenna in lib. de aia. Quida ex naturalib dicut q no est alchimia. Sed Aristo. z Plato magnifici phi dicut q est. z h ipse visus ostedit. Na vnu quodq sex corpoz q p malleu elogant: efficitur currens sicut auru viuu. Et azenzar qd de istis efficit: est coloris sulphurei: z azenzar de ferro rubeu est: de cupro croceu. Un scire oportet: q q omne corp qd soluit: z inde efficit azenzar: factu e de auro viuo z de sulphure. Deniq vitru efficit fluens. est eni de terra: de q posset fieri auru viuu. Et figuli quide q vasa terrea faciut: qsi mittut i eis igne dui: efficiuntur vitrea. Dicut aut isti phi q qd calor solis coqret in vetre terre per centena annoz: facit ignis in hora breui. Sic igit z nos sulphur z auru viuu qd calor solis coquit p centena annoz: co quim ad igne in paruo tpe: z inde facim auru. Cotra illos aut q dicut q no pot ho trahe gen de alio gene: dicim q si qs stercs eq emittat in loco vbi calor eu tagat: inde pcedut bestie: qs dicut abacos. Propterea si qs spina alicui pisci accipiat: z mittat subtus alchimiae. gacera: ibiq p mensem remaneat: inueniat eu verme: qui centipes dicit: sicq de no viuete. retrahit rem viuente. Sut z alij q no cocedunt alchimie magisteriu: dicentes q de re: cuius natura no est vt igne sustineat: natura trahi no pot q sustineat igne. nec fieri pot in re natural: vt rem coloratam discolores: z in alium colore mutes: in quo pmaneat: nec ad primu reuerti possit: q prim color semp psistere debet: z secudus deleri: z ad prima natura sua reuerti. sic z de sapore z pondere. Quib ad primu respodem ratione de vitro: q terra quide cito delet ad igne: s qn diu tagit ea ignis: efficit fort Non eni habet ignis vim sup vitru. De tinctura vo dicim: q cupru qn cu tuchia miscet. inde auricalcu efficit. cu capillis aut mixtu efficit auru: z nuq colore illu amittat quem recipit qn cu tuchia mixtu est. Ceteru oia supradicta mutantur in vitro: q vitru no est de colore terre: neq de sapore: neq de podere. Sic z de re dulci efficitur amara: de alba nigra: z sic de ceteris, ppietatib corpoz. Deniq no putes q ego traham metalla de suo gene ad aliud gen: qd ibi no fit. Ibi eni est p vim: q vere si ibi no eet in natura illa mutari no posset. Adhuc aut est vna ro pdictaz ratioum fortitudo. Cur eni plus valent saphyri qda q alij lapides q alij: z vitru silr: nisi q efficiunt in loco valde calido. Locus eni orietis vbi pciosi lapides inueniunt: est proxim soli. Sic z vitru qnto plus tagit a calore solis tato magis valet. Itaq z lapis mineral q magis sustinet ignes aliosq labores: z tarde fragit: ille plus valet. sicut auru plusq argentu: z arge. q cupru: z cupr q stagnu: z stagnu q ferru: z fer. q plubu.

De Artificib eius: z materia: z instrumetis. C. CVII.

Auicena in li. alchimie: q dicit de aia. Hui artis magistri fuerut Ada: Noe: Ydus Squilia: Cora: Moyses: Cato: Uirgili: Aristoteles: Alexander: Heber: Jabie: Razi: Maurien: Abimazer: Johanes euagelista: Hastas z Gilbert cardinales: Guilielm archiepus: Hinck apticus: Egidi magister hospitalis: q extraxit libru de. xxv. lapidib. Androic etia eps z aplicus: Drinicus: z Jacob: z Francus iudeus: qui me in arte ista no pauca docuerut. Petrus quoq z Durad us monachi. Dixit aut Jabie hec esse necessaria in magisterio alchimie. Sulphur: auripigmentu: argentu viuu: sal armoniacu: sal gema: sal come: sal alcali: vitru: vitreolu: alume: acetu: vinu: capillos: oua: saguine: sperma: stercus equi: z illa sex: que cu malleo elogant. Ex doctrina alchimie. Ad cui at artis opa exercenda scire oportet face diuersa genera vasoz: furnelloz: ignu: ac lutorum: z hmoi. Na vbi gra solutiois corpoz vel spirituu. Solutionis instrumeta multa sunt. quoz vnu dicit venter equi: de quo supradictu est. z fit in duob vasis: in quoz vno est aq: in alio fim eq vbi est fiala cu medicina: statq in furnello: z desup coburit leuis ignis: vt aq tm euaporet: z no bulliat. ibiq est canal: p que addit aq q minuitur. Solutiua quoq corpoz multa sunt: vt aq limonu vel pomoz cereoz distillata per alembich simile: aq quoq hamoniaci. Sed z alumen sparsum in aqua p bulitione dissolutu: z per alembich distillatu soluit. Et dicit q ei virtus superius rapit.

De Igne multiplici. C. CVIII.

Est aut ignis multiplex: z ei qltas diuersa p quosdam gradus distincta. Quida eni est ignis calidus in pmo gradu: z humidus in secudo. s. ignis ventris equi: de quo in pcedeti ca. dictu est. cui, ppetas e q non destruit oleu sed augmetat, ppter sua humiditate. Na alij destruit, ppter siccitate. Huic ergo assimilat no ali in mudo nisi naturalis ignis corporis hois sani. Ignis quide solis calidus est in eode gradu: sed siccus est. Hic aute est q domat rem: z de aiata re fit: ac nutrit sicut puer cui dat in pricipio lac. Na puer ex calido et humido augmetat, sic z equi ignis augmetat oleu sua humidi

tate. figit autẽ lapidẽ nõ lapidẽ nõ suo calore. Est ꝑter hos duos ⁊ ali⁹ q̃ est calidus ⁊ siccus in scđo gradu. vt ignis furni post panis extractionẽ. hic fundit leniter ⁊ nõ cõburit. q2 nõ est in eo flamma nec fortitudo caloris. calor eni paulatim declinãdo recedit. sȝ si sta ret spiritũ figeret in corpe vel extra corpus. Ignis autẽ eq̃ nec fun dit nec cõburit sed domat. ⁊ humidũ augmẽtat. Est etiã q̃rt⁹ furni fusiõis hic fundit ⁊ figit. nõ aũt cõburit. q2 flãmalis est. nec differt a ꝓcedẽti: nisi q2 in hoc est calor cõtinu⁹: in illo nõ. Quint⁹ dicit flã malis ⁊ est calidus ⁊ siccus in. iij. gradu. hic calcinat tm̃ ⁊ nõ fun dit. sȝ ad cõparationẽ auri ⁊ argenti ⁊ alioꝝ corpoꝝ in eodẽ gradu vel vltra. Est ⁊ hic ignis in furno calcinatiõis. Sext⁹ est calidus ⁊ siccus in q̃rto gradu. ⁊ hic fundit ⁊ figit fortiẽ mollificando corpa suauiter. nec dissipat ea vel dispgit. hic est ignis furni fusionis. In eodẽ gradu est ignis folliũ q̃ corpa dissipat ⁊ dispergit ac fundit. ⁊ hic est septim⁹. Octau⁹ est q̃ fundit ⁊ calcinat. ⁊ est ignis flãmalis. q2 in eo sola flãma opat. ⁊ nõ dissipat sicut est ignis vitrearij. Et h̃ differt ab igne furni fusiõis: q2 in illo opat substãtia ignis. s. carbo nes ⁊ flãma. sȝ in isto solo flãma lignoꝝ. hic etiã est in eodẽ gradu cũ ꝓcedẽtib⁹. In eodẽ quoq3 gradu est. ix. s. q̃ est oĩb⁹ magister. vt ignis officiatiõis. i. examĩatiõis. h̃ fũdit ⁊ ɔburit. dissipat ⁊ dispgit malũ. soluat ⁊ rcificat bonũ. ⁊ ẽ q̃si iudex discernẽs iustũ ab iniusto.

C. CIX.

De Corporibus mineralibus.

Corpora mineralia in q̃tuor spẽs diuidũtur. s. i. lapides. liq̃factiua. sulphurea. ⁊ sales. Horꝝ q̃dã sũt rare substãtie ⁊ debilis cõpositiõis. q̃dã vo substãtie fortis. ⁊ q̃dã ductilia. q̃dã nõ. Eorũ q̃ sunt debilis substãtie: q̃dã sunt sales. vt que liq̃fiũt ex humido le niter. vt alumẽ calcantũ. sal hãmoniacũ. Quedã vnctuosa. nec faci le solo humore liquescũt. vt sulphur. auripigmẽtũ. sȝ argẽtũ viuũ est de pte secũda q̃uis sit elementũ ductiliũ ⁊ aliq̃b⁹ ductilib⁹ si mile. Sũt aũt oĩa liq̃bilia ductilia vt multũ. ⁊ nõ liq̃bilia nõ ducti bilia. nec mollificant nisi cũ magna violẽtia. Est autẽ materia du ctiliũ substãtia aquea admixta cũ substantia terrea forti mixtura. ita q͛ nõ põt vnũ ab altero separi. ⁊ cõgelat substãtia illi⁹ cũ frigo re post actionẽ caloris in ipsuȝ q̃ est optesis. i. digestiõe q̃ est a cali ditate siccaret Erit exẽplũ de vino qđ nõdũ gelauit ꝓpter suã vn ctuositatẽ. ⁊ ideo ductile est. Lapidea vo de substãtijs mineralib⁹ materialiter sũt aque. sȝ nõ gelat aq̃ sola: sed ⁊ cũ siccitate q̃ alterat aqueitatẽ ad terreitatem. nec est in eis humor nimis vnctuosus. ⁊ ideo nõ ducũt. Et q2 coagulatio eoꝝ est ex siccitate nõ soluunt vt multũ: nisi ꝑ ĩgenia naturalia. Alumẽ autẽ ⁊ sal hãmonicũ sunt de genere salis nisi q2 ignis in sale hãmoniaco maior est q̃3 terra. vñ ⁊ totũ sublimat ⁊ ipȝ est aq̃ cui miscet fumus calidus nimiũ subti lis multe igneitatis. ⁊ est coagulat⁹ ex siccitate. Aquositas vo sul phureoꝝ mixta est cũ terra forti cõmixtiõe. cũ fermẽtatiõe caloris donec facta sunt vnctuosa. ⁊ postea coagulata sũt ex frigore. Attra mẽta vo cõposita sunt ex sale ⁊ sulphure ⁊ lapidib⁹. ⁊ est in eis vis aliquoꝝ corpoꝝ liq̃biliũ. qñ ex eis fiũt vt calcantũ ⁊ alachar gene rant ex maiorib⁹ granis attramẽti. ⁊ nõ soluit nisi salsedo eius cũ eo qđ est in illo sulphureũ. ⁊ postea coagulat residuũ: Illudq3 iaȝ accepit vim mineralẽ in aliq̃bus corporibus. Qđ ergo accepit vim ferreã erit rubeũ aut croceũ. qđ autẽ vim eream erit viride. Unde possibile est ista duo artificialiter fieri. s. ferrũ ⁊ es.

C. CX.

De Metallis ⁊ eorũ creatione.

Auicenna in li. de aĩa. Dicunt philosophi q͛ sex sũt res que cũ malleo elõgari possunt ad fornacẽ. s. sol. i. auꝝ. luna. i. argentũ. stagnũ. es. ferrũ. plũbũ. Et creãtur naturaliter subtus terrã. Au rum enim fit in ventre terre cum calore magno solis de auro viuo pulchro cum sulphure rubicundo claro absq3 lapidibus cocto in centum annis ⁊ amplius. Argentum efficitur de auro viuo scilicet claro. ⁊ de sulphure claro coctis per centum annos. Cuprum autẽ de auro viuo crosso ⁊ sulphure rubeo crosso coctis per centena an norum. Sed aurum quidem nimis coctũ est ⁊ induratuȝ. ideo nec ignis nec aer nec terra nec aqua delet illud. Argentũ autẽ crudum est ⁊ nõ coctum. ideo terra cito delet illud. Cuprum vero combu stum est: ideo nõ delet illud eum terra nisi per annos multos: sed ignis cito consumit ipsum. Plumbum autẽ dicũt philosophi fieri subtus terraȝ de auro viuo crosso ac spisso. ⁊ de sulphure pessimo ac mixto crudo parum cocto. ⁊ plumbũ quidem intantuȝ de pessi ma natura est: q͛ cum odore suo frangit aurum ⁊ stringit aurũ vi uum: quia qui soluunt aurũ si dent ei odoreȝ de plumbo vertitur in calcem. Stagnum vero fit de auro viuo spisso ⁊ de sulphure ru beo spisso nimis cocto:

De Auro.

C. CXI.

Ex libro de aluminib⁹ ⁊ salib⁹. Aurũ est calidũ et humidũ: oĩb⁹ corporib⁹ nobili⁹: rex eoꝝ ac dñs: nec terra: nec aq̃: nec aere: nec igne corrũpit nec ĩ igne minuit: sȝ reficit eũ ignis ⁊ hũectat. nõ cõbu runt ipm̃ sulphura: q̃ comburũt alia corpa: q2 nature ei⁹ cõplexio recta est: eq̃lis: clara. in q̃ cõplete sunt nature q̃ttuor: ⁊ eq̃te. ita q͛ ĩ eo nõ est additio nec diminutio. Quapropẽ extulerũt ipm̃ sapiẽtes et posuerũt ex eo cõparationẽ elixir magni: q2 substãtia est stans ⁊ ꝑmanẽs: fixaq3 in perpetuũ. Est aũt ex sectione solis: ⁊ est in cor porib⁹ sicut sol in stellis: q2 sol est, rex stellarũ: ac lumẽ earũ. ⁊ ꝑ eũ cõplent res terre ex plãtis fructib⁹ ac minerl͛: ⁊ ꝑ ipm̃ crescit ⁊ ad dit eẽntia eoꝝ. Silr ⁊ aurũ in corporib⁹ retinet omne corp⁹: ⁊ cum eo retinet. ⁊ est fermentũ duoꝝ elixir rubei ⁊ albi: q2 nõ nisi ꝑ ipm̃ rectificant ⁊ cõplent: sicut nec pasta nisi ꝑ fermentũ. Auic̃ vbi. s. Aurũ multiplex est. s. naturale: magistrale: xirchi: safri: obrizũ: colõ et alijs modis. Et illud quidẽ qđ est de elixir: valet magis q̃3 aurũ acre: qđ nõ põt opari. Aurũ aũt de elixir est trib⁹ modis. s. de petra capilloꝝ: ⁊ sanguinis: ⁊ ouoꝝ. Nõ eni põt esse aurũ de alio lapide. Quidã aũt faciũt falsuȝ aurũ: sicut ⁊ argentũ. Stringũt eni. i. indu rant stagnũ: ac dealbãt: ⁊ dicũt eẽ argentũ. Sic etiã auripigmentũ sublimãt: ⁊ subtus stertus mittũt: ibiq3 miscẽt sal hãmoniacum: ⁊ incorporant cũ cupro descẽso ꝑ botũ boratũ al's barbatũ: ⁊ cũ mer curio rubeo: ⁊ dicũt q͛ est aurũ. verũ cuiusmodi sit aurũ: septẽ mo dis ꝑ magisteriũ tẽtat atq3 cognoscit. s. in solutiõe: in lapide: ĩ põ dere: in gustu: in igne: in sublimatiõe: in fusione. Porro nãlis auri natura calida est ⁊ sicca. ⁊ q̃ntũ hȝ ferrũ de natura siccitatis ⁊ duri cie: tantũ hȝ aurũ naturã bonã ac mollẽ. Fit aũt in ventre terre de auro viuo bono nimis: ⁊ de sulphure nõ multũ rubeo cocto.

C. CXII.

De Argẽto.

Ex libro de aluminib⁹ ⁊ salib⁹. Argentũ est cor pus mũdũ ⁊ decorũ citra aurũ. ⁊ est ex sectiõe lune: cui⁹ nõ est cõplementũ in lumie suo ⁊ vir tute sua: sȝ sol. sic est locus argenti apud aurũ. Hui⁹ na tura frigida est ⁊ humida: corrũpit in terra ⁊ igne: ⁊ sapor eius ad acetositatẽ decliuis est. Sulphura quidem ⁊ plumbũ ⁊ stagnũ ini mica sunt ei. ab ipsis eni ledit: ⁊ ab igne minuit. Est aũt diuȝ cor porũ ꝓpinqui⁹ ad aurũ: qñ occultũ auri manifestũ est argẽti: ⁊ ecõ uerso. Auic̃. vbi. s. Argentũ triplex ẽ. s. naturale: ⁊ petrale. i. qđ fit de lapide ꝑ magisteriũ alchimie. ⁊ illud qđ ꝑ vim medicie. s. de so lo mercurio ⁊ ere ꝑ botũ barbatũ: al's boratũ. Sed est meli⁹ de nr̃o lapide. Est ãt argẽti natura frigida ⁊ humida. fitq3 de argẽto viuo multo: ⁊ pauco sulphure. ⁊ naturale quidẽ frigidius est q̃3 petrale: petrale vo q̃3 illud qđ fit cũ medicinis. Ex doctrina alchimie. Au rũ ⁊ argentũ examinat trib⁹ modis. quoꝝ tñ duo dicunt examina tiones improprie. sed vn⁹ dici põt sepatio: ali⁹ tẽtatio. Sepatio fit in paleola sola: qñ. s. ibi ponit adamas: vt sepet ab auro ferrũ tñ: q2 nõ habet ꝓprietatẽ separãdi aliud metallũ. Tẽtatio vo fit tã in paleola q̃3 in alio auro ⁊ argẽto: qñ. s. ibi fricat lapis quidã ad mo dũ cotis factus: vt ꝑ colorẽ ibidẽ remanentẽ sciat quantũ cũ auro mixtũ sit de argẽto vel ere: aut cũ argẽto de ere. In vera aũt exami natiõe auri tria sunt necessaria. s. puluis antiq̃ lateris: ⁊ sal: ⁊ ignis In examinatiõe argẽti tria sũt. s. ignis: ⁊ cinis: ⁊ plumbũ.

C. CXIII.

De Ere.

Ex libro de aluminib⁹ ⁊ salib⁹. Es quidẽ est de diuisione veneris. Natura eius est cali da ⁊ sicca: sed minus sicca q̃3 ferri. Est aũt in virtute sua argentũ: ⁊ in sua liq̃factiõe ⁊ duricie: sed rubeũ est. qui ergo eradicat ei⁹ rubedinẽ: facit ipm̃ redire in argẽtũ. Est eni in ma nifesto suo es: ⁊ in occulto argentũ. Cõmiscet aũt cũ auro ⁊ argẽ to: ⁊ recipit tincturã: qñ soluit cũ aq̃ atramẽti vel aluminis. Aqua eris liq̃facit oĩa corpora: ⁊ oẽm rem ex lapidib⁹. Regimen aũt ei⁹ est sicut regimen ferri eq̃liter. Auicẽna vbi supra. Cuprũ triplex est. s. herminiũ: naturale: ⁊ cuprũ nauarre. Natura eius calida est ⁊ sicca nõ multũ: sed est in eo humiditas: ideo soluit. Efficit autẽ vt dixi de auro viuo crosso: ⁊ de sulphure rubeo cocto in vẽtre terre ꝑ centũ annos. sed nõ adeo cocto sicut aurũ: nec est combustũ sicut ferrum. Ideoq3 leue est ad mutandũ. ⁊ est propinquius argẽto q̃3 auro: quia plus habet de sulphure q̃3 de auro viuo. Est autẽ cuprũ melius rubeũ ⁊ albũ: quod qñ ꝑcutit sonat. Herminiũ autẽ cuprũ nigrum est: ⁊ nõ est in eo alchimice operandũ: quia multitudo sul phuris que ibi est confundit ipsum: nec potest lauari nec dealbari. Lauatur eni cuprũ: vt eius imũditia auferat. Calcinat aũt vt eius materia attenuet. Lauat iterũ cũ fortissimis aquis: vt humiditatẽ

recuperet quã in calce ꝑdidit. Sublimaṫ aũt vt magis attenueṫ. ⁊ cum auro viuo miscetur vt materia sua preparetur.

De Ferro. C. CXIIII.

Ex li. de aluminibus ⁊ salibꝰ. Ferrũ est ex diuisiõe martis. natura eius est calida ⁊ sicca ⁊ est acetosuꝫ in sapore: vehemẽtis vtutis expectãs ignẽ ⁊ ipugnãs ipꝫ: ⁊ liq̃fit cũ q̃tuor rebus. s. cũ arsenico ⁊ plũbo ⁊ magnesia ⁊ marcasita. Auicen. vbi. s̄. Ferrũ pluribꝰ modis efficitur. Primũ est ferrũ deãdelnus qd̄ est forte. ⁊ de illo faciũt martellos ⁊ fossoria ceteraq̃ opa. sed nõ est bonũ ad scindẽdũ nec intrat in magisteriũ alchimie. Aliud est ferrũ de alidena qd̄ est crossum nec bonũ ad opandũ. Tertiũ est acerũ qd̄ pōt acuere ferrũ deãduleũ. Quartũ est ferrũ de idia qd̄ scindit magis q̃ alia: q2 calor plus est in eo q̃ in alijs. Sed opus est vt priꝰ calefiat ad ignẽ vel ad solẽ. ⁊ acerũ q̃dẽ esset eiusdẽ nature. nisi q2 in acerio est multum de sulphure. Nullũ autẽ de ferris ĩtrat in opus alchimie. sꝫ seruit magisterio. ꝑparari tñ posset vt igrederet ⁊ corpus fieret. sed non nisi grauiter soluiṫ ⁊ cũ magno magisterio. Est eñi natura calida ⁊ sicca: ⁊ siccitas eius maior est omnibus illis que se elõgat. Ideoq̃ de facili fundi nõ potest. Est autem factum de auro viuo crosso ⁊ sulphure rubeo lapidoso crosso.

De Stagno. C. CXV.

Ex li. de aluminibꝰ ⁊ salibus. Stagnũ est ex sectiõe Iouis. natura eiꝰ est calida ⁊ humida. sꝫ minorata est eius caliditas: q2 cõplexio eiꝰ corrupta est ꝑ dominiũ sup ipꝫ in minera ipsiꝰ. ⁊ in ipso sunt mollicies ⁊ stridor ⁊ velocitas liq̃factiões ⁊ acetositas. Qui ergo remouet ab eo has ĩfirmitates q̃tuor reducit ipꝫ in argẽtũ. Est enim grauis tincture: ⁊ albificat es ꝑpe: q2 singulare cũ eo est: recipit autẽ tincturã rubeã: ⁊ fit ex eo aq̃ acuta cũ q̃ retineṫ argentũ viuũ: ⁊ est inimicũ argẽto ⁊ eri cõueniẽs cũ auro ⁊ ferro. Auicẽ. vbi. s̄. Stagnũ q̃druplex est: ⁊ oĩa intrãt in alchimie magisterio. horꝫ autẽ meliꝰ est albũ ⁊ croceũ qd̄ sonat ꝑcussum. ⁊ h̄ vocaṫ alchle. Scd̄m ergo est hynoc qd̄ apparet nigrum ⁊ nõ sonat. Tertiũ est chalicon qd̄ graue soluitur. Quartum est cherab ⁊ est sicut alchle.

De Plumbo. C. CXVI.

Ex li. de aluminibꝰ ⁊ salibꝰ. Plumbũ est ex sectiõe saturni. in ipso sunt aurũ ⁊ argentũ ꝑ potẽtiaꝫ nõ ꝑ visuꝫ. ⁊ est grauis corpis: velocis liq̃factiõis tardi motus. suscipiẽs tincturã. Ex ipso erit argentum ex eo fiunt litargirũ ⁊ cerusa ⁊ elixir maius rubedini ⁊ albedini: ⁊ etiam aque: cũ q̃bꝰ retineṫ argẽtũ viuũ: rectificaṫ cũ ere p̃parato: ⁊ vniṫ cũ argẽto. sed sepaṫ ab eo ꝑ examinationẽ. ventꝰ eius frãgit auruꝫ ⁊ coagulat argentũ viuũ. Cõuenerunt ĩde ph̄i q2 oĩuꝫ corpoꝝ plũbũ auro ꝑpinq̃us est: q2 eius occultũ est calidũ ⁊ humidũ. Occultũ vero auri frigidũ ⁊ siccũ. Itaq̃ manifestũ huiꝰ corpis plumbuꝫ est: q2 frigidũ ⁊ siccũ. occultũ v̄o eiꝰ aurũ q2 calidũ ⁊ humidũ. Ait etiã Armenides. Nõ existimetis plumbũ esse ex stagno vel ex alio corpoꝝ neq̃ eñi est nisi aurũ sup qd̄ ĩtroiuit nocumentũ in minera sua: sicut igrediṫ sup ĩfantẽ in vẽtre matris: vnde ⁊ auro simile est in dispõibus suis. Nã sicut aurũ est ꝑmanẽs ac põderosũ expectãs sub terra ⁊ aqua ⁊ aere nec ꝑmutaṫ: similiter ⁊ plumbum. Est autẽ in ipso nigredo ⁊ albedo ⁊ rubedo. Auicẽna vbi supra. Plũbũ mõ q̃druplex est. s. mixtũ cũ stagno: naturale plumbũ de euchachia. plũbũ gressuri. huius natura frigida est ⁊ parũ sicca: sꝫ est ibi humiditas multa. est autẽ de auro viuo crosso ⁊ sulphure crosso spisso nõ claro. ⁊ est ibi plꝰ de auro viuo q̃ de sulphure: nec ẽ multũ coctũ sed molle remãsit. ⁊ ideo soluiṫ statĩ. Et q2 multũ est ibi argẽti viui: magis est de natura auri: nisi q2 auꝝ est de pulchro auro viuo cũ sulphure claro. plũbũ autẽ econtra ⁊ auꝝ q̃dẽ coctũ est. hoc autẽ crudũ. fiq̃s aũt sciat p̃parare: leuiter se mutat ĩ naturã auri. est aũt plũbũ illud meliꝰ qd̄ est bene põderatũ: ⁊ qñ scindiṫ est albũ ⁊ qñ ꝑcutiṫ nõ sonat. qñ fundiṫ tarde se infrigidat.

De Spiritibus mineralibus. C. CXVII.

Spiritus autem sunt sulphur. auripigmẽtũ. sal hãmoniacum. mercurius. Spiritus inq̃ sunt: quia ꝑ eos imprimitur corpus: vt possit cũ aĩa cõiungi. Corpora quideꝫ sũt hec: sꝫ ab alijs corpibꝰ differũt. q2 sublimãṫ hec ⁊ nõ alia. ideo dicũṫ spũs q2 nulla res sine spiritu sublimari pōt. lapis eñi ꝑ se nõ ascẽdit. sic nec alia corpa. Ista vero ꝑ semetipsa ascendunt. i. sublimantur ⁊ soluuntur leuiter ⁊ faciunt alia solui ⁊ cremant ⁊ infrigidant ⁊ siccant ⁊ humidant quatuor elementa. Alchimista. dicuntur autem spiritus vel habere naturam spirituum: quecũq̃ ignem fugiũt. Hec enim que dicunṫ habere corpora: nõ id faciũt: vnde ⁊ fixa dicunṫ. Itaq̃ cũcta etiã q̃ egrediunṫ de plãta vel aliq̃ re ꝑ distillationẽ: habẽt naturã spirituũ: q2 fugiũt ignẽ. ⁊ omne tale diciṫ volatile ac fugitiuũ. vñ ⁊ argentũ viuũ a sapiẽtibꝰ alchimie seruꝰ fugitiuus vocatur. Infirmitatis aũt spirituũ duplex est remediũ. s. in eoꝝ fixione: ⁊ eoꝝ coloratiõe. Qd̄ aũt nõ fugit ignẽ diciṫ fixũ: sicut corpa lapidũ ⁊ metalloꝝ. hec tñ s̄m magis ⁊ minꝰ. Nã vt vera loq̃mur: nullũ genꝰ metalloꝝ est vere ⁊ oĩno fixũ: ita. s. vt nõ paulatim fugiat ignẽ p̄ter solũ aurũ examinatũ. h̄ eñi nec fugit ignẽ: nec ab ipso minuiṫ: sed potiꝰ rectificaṫ ⁊ humectaṫ: sicut inferiꝰ habebiṫ.

De Sale ⁊ arsenico ⁊ sulphure. C. CXVIII.

Ex libro de aluminibꝰ ⁊ salibꝰ. Sal est aq̃ quã coagulauit siccitas ignis. Huiꝰ natura calida ⁊ sicca est. Proprietas aũt eiꝰ est q2 liq̃facit aurũ ⁊ argentũ cũ vehemẽtia ignis: ⁊ augmẽtat in eis natiuũ colorẽ. s. in auro rubedinẽ: in argento albedinẽ. cõuertitq̃ ea a corporeitate ad spũalitatẽ. abluitq̃ corpora a sordicie. i. putredine: et corrodit eoꝝ sordiciẽ. i. sulphureitatẽ. Cũ eo quoq̃ calcinanṫ corpora: nõ cũ alio. Inueniṫ aũt in oĩbꝰ cineribꝰ plantarũ: ⁊ calcibꝰ lapidũ: ⁊ ossiũ aĩaliũ: ⁊ in oĩbꝰ rebꝰ. Ideoq̃ sapiẽtes illud noĩauerũt argentũ cõitatis. Argentũ quidẽ ꝑpter eiꝰ albedinẽ: cõitatis aũt q2 oẽs hoĩes eo indigẽt ⁊ vtunṫ in oĩbꝰ rebꝰ. Et in eo rectificaṫ creatura. Deus quoq̃ excelsus nõ laudauit creaturã in lege: sꝫ laus eiꝰ est in sale. Qui ergo scit salẽ ⁊ eiꝰ solutionẽ atq̃ coagulationẽ: scit secretũ occultũ sapientũ. i. alchimistarũ. Ipse quidẽ corpora dealbat ⁊ mundificat ac resoluit: spũs quoq̃ coagulat ⁊ retinet: ac ꝓhibet ab eis adustionẽ ignis. Sũt autẽ multi sales: q̃ ⁊ oẽs preparati apud cõplementũ redeunt ad salẽ hãmoniacũ: qui est saliũ melior ac nobilior in regimẽ fixus: nõ fugiẽs ignẽ. ⁊ ipse quidẽ est oleum qd̄ coagulauit siccitas ignis. Huiꝰ natura calida est ⁊ sicca: subtilis penetrãs ꝑfundãs. ⁊ est spũs volãs adiuuãs elixir. sine ipso eñi nõ copulareṫ elixir: nec exolueret: nec ingredereṫ. Arsenicũ est calidũ ⁊ humidũ. ⁊ est diuersi generis. s. rubeũ ⁊ citrinũ: ⁊ laminosum cũ vtrisq̃ nõ fit qd̄ fortiꝰ: neq̃ qd̄ vehementiꝰ adurat corpora. Est aũt arsenicũ simile sulphuri in multis opibꝰ: ⁊ in sublimatiõe: ⁊ in velocitate liq̃factiõis: ⁊ paruitate expectatiõis supra ignẽ. Citrinũ v̄o diutius expectat q̃ rubeũ: ⁊ est copiosioris tincture: laudabiliorisq̃ successionis. De ꝓprietatibꝰ autẽ eiꝰ est q2 albificat aliq̃d qñ sublimaṫ: ⁊ denigrat qñ non sublimaṫ: ⁊ adurit dũ ꝑmanet viuũ. Qd̄ aũt voluiṫ de arsenico: est eiꝰ albificatio ⁊ deletio oleaginitatis eiꝰ: ac remotio adustionis ⁊ cõbustionis eiꝰ. Sulphuris natura ⁊ regimen ipsiꝰ est sicut arsenici. Qd̄ autẽ de eo cõsideraṫ: est remotio adustionis eiꝰ: ⁊ deletio oleaginitatis: ⁊ albificatio ipsiꝰ sicut arsenicũ equaliter. Huius generis rubeũ melius est.

De Argento viuo: C. CXIX.

Auicẽna vbi. s̄. Argentũ viuũ subtus terrã nasciṫ propter humiditatẽ magnã in illo loco existentẽ. ⁊ hoc euenit propter solẽ ⁊ aerẽ q̃ tangunt eũ. Ideoq̃ efficiṫ currens ꝑpter humiditatẽ ⁊ frigiditatẽ q̃ in eo sunt: nec efficiṫ nisi in loco frigido. Ideo etiã fugit de igne: q2 maior pars eius est aq̃: q̃ est igni contraria. qñ v̄o calere incipit: desiccaṫ ⁊ ascẽdit sicut ignis. ⁊ si multũ ignẽ ei dederint: et sit in loco clauso: recedit inde humiditas: ⁊ vertit se in colorẽ ignis accidentalẽ. ⁊ dicũt naturales q2 est aurũ viuũ. Ex libro de aluminibus ⁊ salibꝰ. Argentũ viuũ est frigidũ ⁊ hũidũ elementũ: ex quo creauit deus oẽs mineras. ⁊ est aereũ fugiẽs ab igne. Cũ ergo figitur ei quelibet fixio efficit operationẽ sublimẽ. ⁊ est spũs viuus solũ: nec est ei in mũdo simile ꝑfundãs in omni corpore erigens ipm et cõuertẽs de dispositione ad dispositionẽ: de colore ad colorẽ: qñ aggregaṫ cũ eo: ⁊ cõmisceṫ ei. Ipsum est etiã quod mortificat ⁊ viuificat: exiccat ⁊ humectat: calefacit ⁊ infrigidat: ⁊ facit contraria operationũ s̄m mensurã sui regiminis. Et ignis quidẽ perdit oẽm rem: ⁊ finit ac dispgit eam tempore breui vel longo: nisi argentum viuũ. sup ipsum eñi non potest: neq̃ comedit ipm: sed fugit ab eo. Ingeniauerũt autẽ ei philosophi precedẽtes modos ingeniorum mortificationẽ: sublimationẽ: solutionẽ: cõgelationẽ. Hec eñi sunt quattuor species regiminis ipsius ingeniose, a philosophis inuente quas oportet precedere fixionẽ: donec. s. paulatim fiat expectans ignẽ. ipsum quoq̃ cũ mutaṫ mutat: ⁊ perit eius nigredo ac sonitꝰ. albificat in visione oculi: ⁊ rubificat in successiõe. ⁊ est acetũ attrahens: ⁊ aqua aggregãs: ⁊ oleũ mollificans: ⁊ pater mirabiliũ oĩuꝫ: seruus quoq̃ fugitiuus: qui ⁊ auro se pretulit: ⁊ ipsuꝫ vincit. Dixit ergo ei aurũ: an tu preferes te mihi: ⁊ ego sum dñs lapidũ expectãs ignem: respondit ei vtiq̃: sed ego genui te: ⁊ ex me natus es: ⁊ vna

pars ex me viuificat multas de te: tū aūt tu es nō dans aliquid ex te per comparationem ad me.

¶ Qualiter elementū sit oīum liquabiliū. C. CXX.

Ex additis. iiij. li. metheoroꝝ Aristotelis. Argentū viuū est liq̄factiuum ⁊ rare substātie ac debilis cōpositiōis. Est enim vt aq̄ q̄ miscetur cū terra nimia subtilitate sulphurea mixtione forti: donec desiccat in supꝑficie plana: ⁊ hoc est ex siccitate magna q̄ inest illi: ⁊ ideo nō adheret tangēti. Estq̄ albedo ei⁹ ex claritate aque illius ⁊ ex albedine terre subtilis q̄ est in illo: ⁊ ex admixtione aeris cū eo. ꝓpriū autē eius est φ coagulaꝫ ex vapore sulphuris. videtur autē φ argētū viuū ⁊ q̄ illi sunt similia sunt elemētū oīuꝫ liq̄biliuꝫ. qm̄ alia liq̄bilia cū liquant̄ ad ipꝫ cōuertunt̄. sed nō liq̄nt̄ nisi calefacta: ⁊ cū liq̄ta fuerint apparēt rubea: vt apparet in plūbo. Q̄ð procul dubio cū liquat̄ est argentū viuū: sed nō liq̄tur nisi calefiat. ⁊ cū liq̄factū fuerit: cōuertit̄ ad colorē cōem oībus liq̄bilibus. s. igneuꝫ. ⁊ ideo miscet̄ argentū viuū cū istis corporibus: qꝛ de substātia eorum est. sed ista ab eo differunt in cōpositiōe sua: eo modo quo differt argentū viuū a suis similibus: ⁊ ꝑmixtiones q̄ miscent̄ cū illis do nec congelent̄. Et q̄dē si fuerit argentū viuū purū coagulabit illud vis sulphuris albi nō vrentis. Et illud est res optima quā recipere possunt alchimiste vt cōuertant illud in argentū. si autē fuerit sulphur mundū optimū rubore clarꝫ. ⁊ fuerit in eo vis igneitatis simplicis nō vrentis: erit res optima. ⁊ alchimiste cōuertunt illud in aurū. q̄ð si fuerit argētuꝫ viuū bone substātie ⁊ sulphur non purū cui insit vis adurēs: cōuertit ipꝫ in es. Si vero fuerit argētū viuū malū nō munduꝫ porosum terreum sulphur quoq̄ nō mundū: fiet ex eo ferꝝ. Porro stagnuꝫ videt̄ argentū viuuꝫ habere bonū. sulphur vō malū ⁊ hec nō bene mixta. sed tanq̄ ꝑꝑraue cōposita. ⁊ ideo bene fit tale. Plumbi vero grossi argētum viuuꝫ malū est ⁊ ponderosuꝫ ac luteum. ⁊ sulphur eius malum mali vaporis ⁊ fetidi ac debilis. vn̄ nō bene gelatur. Artifices autē faciunt gelationē fere sensibilē. qm̄ artificialia nō sunt eo mō quo naturalia: nec tam certa qm̄ ars debilior est q̄ natura nec eā cōsequitur sed imitatur.

¶ De Uitro. C. CXXI.

Ex libro de aluminib⁹ ⁊ salibus. Uitrū est ex sectione Mercurij. ⁊ vincens sup naturā eius est frigiditas ⁊ sic liquefacit ferrū ⁊ oīa corpora facitq̄ ea currere in fusiōe. si autē fundis vitꝝ quēcūq̄ colorē proijcis sup ipsum retinet. Alchimista. vitꝝ fit ex cinerib⁹ quarundā plantaꝝ qui ꝑmo q̄deꝫ clauellant̄. deindeq̄ ponunt̄ in igne forti donec fundant̄. sicq̄ cinis ille trāsit in vitruꝫ. Nā humiditas oleagina q̄ remanet in cinere post clauellationē est inadustibilis. nec in ipsa cōbustione quādo mouet eā ignis ad euaporationem potest aliquatenus euaporari ꝓpter vehementē cōmixtioneꝫ nec separari ꝓpter siccitatē ⁊ dominium fecis ipsius. Jmmo cū eo currit lenitq̄ ipsum ac liquefacit donec efficit̄ vitrū. Porro vitrū est inter lapides sicut amens inter hoīes: nam recipit omnes tincturas cito in igne soluit̄. ⁊ cito ad lapideitatē suā reuertitur. mollificat ⁊ mundificat ⁊ liquefacit omnia corpora. deinde subtrahit se ab eis per fusionem sicut sal per lauationem. deniq̄ sal ⁊ vitrū due sunt res in quibus est totum secretum artis. nec lapis posset fieri sine eis precipue sine sale.

¶ De Atramento ⁊ alumine. C. CXXII.

Atramentum est aqua ⁊ tinctura quam terre siccitas coagulauit: ⁊ est in sui natura calida ⁊ sicca. Huius multa sunt genera. quoꝝ melius est in hispania. ⁊ ipsuꝫ q̄dē denigrat corpora ⁊ augmētat rubeū rubedine. albuꝫ vero denigrat. Huius regimē vt dicit Geber est cū aq̄la. i. cū sale hāmoniaco. qm̄ atramētū est longinq̄ subuersionis sꝫ ipꝫ submergit ipsum. Et in atramētis inq̄t sunt sulphura subtilia q̄ subleuant̄ ⁊ colorant̄. ⁊ forsitan tingunt. ⁊ ex ꝓpetatib⁹ q̄dē ei⁹ est φ retinet omne fugitiuū a fuga. Alumē est oleū q̄ð coagulauit siccitas terre. ⁊ est in natura sua calidū ⁊ humidū. retinet omne volatile. mundificat ⁊ decorat corpa. ⁊ augmētat tincturā eoꝝ. Alchimista. Alumē large sumpto vocabulo dicit̄ omne q̄ð ligat tincturā in corpe aliquo: vt in pānis ⁊ corijs. Et sicut sunt diuerse tincture. sic ⁊ alumina diuersa. nā tinctura q̄libet alumine suo idiget sine quo iprimi nō posset vel cū corpe ligari. vnde nō vt quidā putant alumē dat lumē. sed facit adherere lumē: id est colorē. sicut apparet in corio. qꝛ si ꝑparet̄ cū galla non imꝑmit̄ ei tinctura. Jtaq̄ galla est alumē tincture nigre sicut cinis clauellat⁹ est alumē gladij. Alumen autē de quo hic agitur est alumen rubee tincture: licet aliquādo nō rubificet nisi album

¶ De naturali generatione lapidū mineraliū. C. CXXIII.

Auicēna vbi. s. Lapis quidē natural̄ est res q̄ efficit̄ in vētre terre sine ope ꝑ semet ipsam. Jtaq̄ nascit̄: ⁊ non crescit neq̄ minuit̄: vt aurū viuū: auripigmentū: sal hāmoniacū: sulphur. hi sunt lapides nāles ⁊ spūs. Lapis autē herbal̄ nascit̄ ⁊ crescit. Porro acetū ⁊ vrina ⁊ sp̄ma medicine sunt lapidis nr̄i nālis: cui⁹ aq̄ indurat mercuriū. i. vitrū: ⁊ tingit oēs res sicut spiritalis. i. sanguis. Est aūt inter spiritalē ⁊ naturalē differētia: qꝛ nālis statim opat̄: spiritalis vō nō nisi termino statuto. Ex additis q̄rti libri metheoroꝝ. Fiūt quidē lapides ex luto viscoso ꝑ calorē solis: vel ex aqua coagulata virtute terre sicca: vel ex eā calida desiccatiua. Silr̄ ⁊ q̄dā vegetabilia ⁊ q̄dā aīalia vertunt̄ in lapides virtute q̄dā minerali lapidificatiua. ⁊ h̄ fit in loco lapidoso dū discōtinuant̄ subito virtute q̄dā q̄ exit a terra in hora terremotus: q̄ ɔuertit in lapides q̄ð in illa hora ɔsequit̄. ⁊ hec trāsmutatio corporꝫ aīaliū ⁊ vegetabiliū eq̄ ꝓpinq̄ ē sicut trāsmutatio aq̄rū. Est autē impossibile vt aliq̄ð cōplexionatū ɔuertat̄ totū in vnū elementū: sꝫ elemēta mutant̄ ad inuicē dū trāseunt in dominās. vn̄ q̄ð cadit in salinas: fit sal: q̄ð in ignē fit ignis Sed q̄dā citi⁹: ⁊ q̄dā tardi⁹ s̄m potentiā actiuarū: ⁊ resistentiā passiuarū. Estq̄ locus in arabia q̄ colorat oīa corpora in eo existentia colore suo. Panis quoq̄ prope taraceni: al̄s coraceni in lapidē cōuersus est: remanserat tn̄ ei color suus. Sūt aūt talia mira: qꝛ raro accidūt. sed eoꝝ cause manifeste sunt. Sepe nanq̄ fiūt lapides ex igne dū extinguit̄. ⁊ sepe corpora ferrea ⁊ lapidea cadere ɔtingit in choruscatiōib⁹: qm̄ ignis exterminatiōe sua al̄s extinctiōe frigid⁹ et siccus efficit̄. Jn parthica al̄s parthia quoq̄ cadūt corpora erea vt es vstū ⁊ silia sagictis hamatis. nec pn̄t liq̄fieri: sꝫ ꝑ ignē euaporant in fumū attinentem viriditati: donec residuū fit cinis. Cecidit etiā apud giurgē al̄s nerigen frustū ferri pre duritia fere infrāgibile. cui⁹ pars missa est regi coraceni. q̄ cū p̄cepisset vt enses inde fierent: erat infabricabile. Dicūt tn̄ arabes: φ enses leancēni al̄s leanteuni: q̄ optimi sunt: de tali ferro sunt. Cū aūt cecidit illa massa: resiliuit aliquotiēs a terra sicut pila. eratq̄ ex minimis frustulis composita coherētib⁹ ad inuicē ad granoꝝ milij q̄ntitatē. Simile etiā apud tepraſtem euenit. Sic itaq̄ fiunt ⁊ lapides: ⁊ eorū generatio vel erit subito propter magnū calorē accidentē: vel paulatim ⁊ per lōgū tp̄s. Ex li. de aluminib⁹ ⁊ salib⁹. Corpora quoq̄ mineralia generant̄ ex vaporib⁹ inspissatis ⁊ coagulatis s̄m mēsurā seruitutis nature in spacio lōgo: vt superius dictū est.

¶ De Lapide elixir: ꝑ quē ars imitat̄ naturā. C. CXXIIII.

Alchimista. Jn corporib⁹ itaq̄ mineralibus (vt supra dictuꝫ est) adinstar operationis nature conati sunt alchimiste facē breui tp̄e: q̄ð natura facit in annis mille. vn̄ ⁊ docuerunt facē rem quādā q̄ corporā sup q̄ proijcit̄ trāsmutat. Hec vocat̄ ab eis elixir. ⁊ dicit̄ lapis nō lapis. lapis qꝛ terit̄: nō lapis qꝛ fundit̄: ⁊ currit ab euaporatiōe sicut aurū: nec est alia res cui ꝓprietas illa cōuenat. Auic. vbi. s. Elixir igit̄ ē res q̄ ꝓijcit̄ sup mai⁹ corp⁹: ⁊ mutat rem a natura sua in aliā. Fit aūt qm̄ miscet̄ corpus min⁹: ⁊ spūs: ⁊ elemēta: ⁊ fermentū: fitq̄ de oīb⁹ vna ɔfectio. Et est elixir vbū grecū: q̄ð sonat magnū thesaurū: vl̄ meliorē de thesauris. Omne q̄dē q̄ð miscet̄ cū aliq̄ re: miscet se aut ꝑ talē mixtionē q̄ nunq̄ posset diuidi: sicut tuchia cū cupro. aut ꝑ talē q̄ pōt diuidi: sic̄ mercuri⁹ cū aliquib⁹ de corporib⁹: aut ꝑ mixtionē de ɔiūctione: ita φ ꝑmanet vnūquodq̄ singularit̄. Et elixir quidē q̄ se cū corpore miscet est sic̄ tuchia cū cupro. sꝫ nō augmētat̄ vel crescit in suo pōdere sic̄ crescit cuprū de illa tuchia. cuius rō est: qꝛ tuchia res terrenalis est. Elixir aūt est res spirital̄: ⁊ reuertit̄ natura sui generis ad aliud gen⁹.

¶ De Duplici natura elixir. C. CXXV.

Alchimista. Fit aūt elixir duobus modis. Uno modo ex spiritib⁹ mineralib⁹: ⁊ corporib⁹ mūdis preparatis. Alio mō ex quibusdam reb⁹ ꝓueniētib⁹ ex animatis. s. ex capillo: vel ouo vel sāguine. Primo modo sic mortificant̄ quidē spūs ⁊ sublimāt̄ donec munda fiant. post hoc vnū de corporib⁹ a natura generatis comburit̄ donec possit teri. deinde calcinat̄ donec in modū calcis mundū efficiat̄. tandē vō spūs ⁊ corpora sic preparata terunt̄ ⁊ imbibunt̄ cū aquis acutis distillatis. postea tādiu inhumant̄ donec in aquā clarā ɔuertant̄: deinde ɔgelant̄. Ad extremū vō tādiu ponitur in igne donec fixa efficiant̄. Jllud itaq̄ fixū si supra corp⁹ proijcitur: trāsmutat ipsum s̄m proprietatē quā habet. Eodē modo fit de rebus animatis. Auicēna vbi. s. Abimazer alphabri al̄s alpharabi in libris de principio mūdi post naturā dicit petrā quā absco

derūt phi. dicētes aliqͥ q̄ petra hͤ est herbalis. aliqͥ q̄ naturalis. aliqͥ q̄ vitalis siue aīalis. Mihi autē videt̄ ꝛ probaui q̄ petra herbalis sunt capilli. Petra naturalis oua. Petra vō aīalis sanguis humidus. he sunt petre de phis extracte. vnde Haramuth accepit filiū suū in collo suo ꝛ iurauit ꝑ deū celi ꝛ terre lapis ē de me ꝛ de ipso. de me dicit̄ ꝑꝑ sperma. de ipso vō ꝑpter capillos ꝛ sanguinē. dicit quoqꝫ Geber q̄ petra q̄ nō est petra inuenit̄ i fimis. Lapis itaqꝫ noster nō est aliud nisi capilli oua sanguis: capilli q̄dē hoīs ꝛ nō nisi pueri aut v̄ginis. Sanguis etiā hoīs ꝛ hoc iuuenis. Oua vero de gallinis nō nisi gallo existēte cū eis. diuidit̄ autē lapis noster in q̄tuor elemētis ꝛ parū de illo accipit̄ ac ꝓijcit̄ vt faciat argentū vel aurū. q̄d fieri nō pōt sine ꝑparatiōe ꝛ subtiliatiōe corpis. q̄꞉ partes eius minime nō possent igredi nisi in minimis ac subtilitatis partibus corporibus. Ideoqꝫ materia ꝑparat̄ ac subtiliat̄. ꝛ in q̄tuor elemēta diuidit̄. plusqꝫ de vno q̄ de alio mittit̄ iuste put dr̄. ꝛ i ipsa hora cū corpe se icorporat: q̄d ari ꝑꝑ crossitatē multā nō poterat.

¶ De Cōplemēto elixir albi ꝛ citrini siue rubei. C. CXXVI.

Auicenna in ep̄la ad Hasen. Elixir itaqꝫ tinctura sua tigit: ꝛ oleo suo submergit. ꝛ calce sua figit̄ ꝛ albū q̄dē trib⁹ in q̄b⁹ nō est ignis. Citrinū vō cōplet̄ q̄tuor totis. Glosa vez est q̄ elixir ad hū nō idiget nisi trib⁹ reb⁹. s. oleo tinctura ꝛ calce. Sed rubeū quatuor. s. oleo calce tinctura. ꝛ iterū alia tinctura q̄ dicit̄ ignis. ꝛ ideo subdit Auicēna. in q̄b⁹ nō est ignis. vnde in elixir facto de mineralibus est pro tinctura nitꝛ: ꝑ oleo arsenicū ꝑ calce argentū calcinatū ꝛ hoc in albo: s̄ in rubeo ꝑcalce aurꝫ vel es calcinatū: ꝑ tinctura nitꝛ pro oleo sulphur. i. rubedo sulphuris q̄ rubificet sp̄us ꝛ calces vel si ab igne lapidis maioris rubificarent̄ tantūdē valeret. Ideo citrinū dicit̄ cōpleri q̄tuor totis. Idez accidit in lapide facto de re aīata q̄ cōstat ex oleo aq̄ igne ꝛ terra. ꝛ hoc ad rubeū. Ad albū vero nō nisi ex aq̄ oleo ꝛ terra. Credo tn̄ q̄ aliter fit in elixir facto de re aīata: ꝛ q̄꞉ q̄d dicit princeps rubeū q̄tuor ꝛ albū tribus cōstare locum habeat in elixir facto de mineralib⁹. In elixir vero facto de re aīata credo q̄ rubeū tribus cōplet̄ ꝛ albū q̄tuor. s. aqua oleo igne ꝛ terra. Necessariū quoqꝫ est aurū factū sp̄us fixus: vel nitrū factuꝫ corpus fixū: q̄꞉ q̄uis illa res diuidat̄ in q̄tuor elemēta totū tamen est oleū: totū tinctura: totū substātia fixa. vnde idiget aliq̄ re mobilis minere q̄ totum hoc deferat ꝑ vniuersum corpus: sup q̄d ꝓijcitur vel cū quo ꝑ aliud ingeniū miscet̄: Idē in albo q̄d cōstat ex tribus: oportet enim addi substantiā minere: vel nitꝛ factū corpus fixum: vel argentū factū spiritū fixum: magne autē est industrie facere de corpe spiritū fixū: vel de spiritu corpus fixū. Itē dicit auicenna q̄ septē res necessarie sunt in elixir. i. in lapide maiori. s. nitꝛ rubeū: si est ad rubeū. fermētū auri calx argēti terra aq̄ ignis ꝛ aer Quoꝝ nitruꝫ tinctura est. id est ponit̄ in lapide vt tingat. calx ꝛ fermentū ponit̄ pro substātia fixa. Fermētū quidē q̄꞉ tam elixir suā q̄ corpus supra q̄d proijcitur trāsmutat in seipsum: sicut modicuꝫ fermenti totā paste massam augmētat ꝛ in seipsum transmutat. ꝛ tamē est substātia fixa. Calx vero q̄꞉ totā elixir cōuerti facit ꝛ consolidari cū argento supra q̄d proijcitur elixir. ꝛ hoc propter similitudinem quā habet ipsa calx argenti cum illo argento. porro aqua ꝛ terra ꝛ ignis ꝛ aer ponitur pro oleo. sed hec quatuor elemēta per distillationem extrahūtur de ouo vel capillo vel sanguine: de quo libet enim istorum fieri potest hec medicina que pro oleo ponitur in lapide. vnde dicit morienus: q̄ illa res de qua fit lapis est in homine ꝛ homo est eius minera.

¶ De Calcinatione corpoꝝ mineraliū. C. CXXVII.

Ex libro razi de aluminibus ꝛ salib⁹. Predictoruꝫ autē corpoꝝ regimē q̄druplex est. s. calcinatio cū sale. ceratio. solutio. deīde coagulatō. Calcinatio est cōbustio cū igne vehemēti ꝛ sale. vt deleant̄ ab eis sulphura corrūpētia ꝛ remaneāt mūda sicut calx. Auꝝ q̄dez ꝛ argētū nō est necesse calcinare: nisi ꝑpter quietē partiū corpoꝝ ꝛ preparatione. s. vt exiccata eoꝝ humiditate. fint hūiditatis aliene susceptibiliora ꝛ ad fundēdū velociora. Plūbuꝫ autē ꝛ es ꝛ ferꝝ necesse est calcinare ꝑpter cāz ꝑcedentē. s. vt deleant̄ eoꝝ sulphura, corrūpentia ꝛ deleat̄ eoꝝ vnctuositas cōburēs. Alchimista. Ex his patet q̄ diffinitio ꝑdicta calcinatiōis nō cadit sup corpa mūda q̄ sūt aurū ꝛ argētum: cetera naqꝫ calcinant̄ vt peat ab eis sulphureitas adustibilis q̄ corpa denigrat. hic autē vt ꝑpareꝫ ad suscipiēdū humiditatē alienā. vt ponat̄ in elixir. ꝛ bene omisceant̄ cū alijs reb⁹ quoꝝ vnū erit calx. s. argētū. alteꝝ vō fermētū. s. auꝝ vt infra dicet̄. Nisi autē fieret puluis siccus non suscipet humidū q̄꞉ siccum sitit humidū ꝛ ab eo penetrat̄. Ignis autem vehemens hic proprie dicitur qui ad modū vehiculi id est quadrige cursum suum equaliter continuat. quod facere nō potest ignis flāme. sed talis est ignis fumi calefacti ꝛ clausi post carbonū extractionē. Est eni ibi calor ꝯtinuus sine cōbustione. Tal' etiā est ignis fumi: i q̄b⁹ positi sūt carbones q̄ fumū nō faciūt. Ignis quoqꝫ carbonū accensoꝝ cōbustoꝝ: vel lignoꝝ cōbustoꝝ accēsoꝝ: vel cinerꝫ calidissimi. Tal' ē igit ignis q̄ corpa calcinat: ꝛ nō fūdit. Cui⁹ ꝓprietas est: q̄ cōburit p̄cimin⁹ potentē. s. sulphureitatē. partē vō potētē dimittit donec ipm corp⁹ erigit ꝛ mūdat a nigredine. Sal quoqꝫ q̄d miscet̄ cū limatura corpis in igne defendit ipm ne fūdat vel cōburat̄. ꝛ si est corp⁹ īmūdū: reddit illud mūdū a sulphureitate ꝛ nigredine: q̄꞉ desiccat ꝛ corrodit ac deglutit sulphureitatē ꝑpter ei⁹ mūditiā ꝛ siccitatē. si vō mūdū: reddit illud mūdi⁹: ꝛ augmētat rubedinē in rubeo: albedinē in albo: q̄꞉ semp corrodit ꝛ mūdat ipm a particula illa sulphure nigredinis q̄ remāsit q̄n generatū est a natura. Cū aūt inter ea disgregādū est: lauat̄ ipm corpus aq̄. tūc eni sal in aq̄ dissoluit̄ ꝛ corpus residet. Nā omne sal ꝛ omne alumen dissoluit̄ ꝛ sepat̄ a corporib⁹ ꝛ spiritib⁹ ꝑ lotionē in aq̄ calida: q̄ tādiu fieri debet donec salsedo de aqua recedit: sicqꝫ complet̄ opus.

¶ De Quadruplici corpoꝝ ꝑpatiōe ꝛ spirituū. C. CXXVIII.

Auicēna. Dicit aūt princeps abohali. s. Auicēna: q̄ oportet corpora primo aduri: donec in puluerē possint redigi. deinde cū sale preparato calcinari: ꝛ postea lauari. Et ea calcinare nihil aliud est q̄ extrahere humiditatē corrumpentē: ꝛ intromittere humiditatē igneā rectificantē: ꝑ quā est vita eoꝝ ꝛ essentia: postmodū stans in igne examinationis. Calcinat̄ aūt pari modo aurū ꝛ argentū. s. cū sale preparato posito ad duplū sui: ꝛ cū furnelli flamine ꝛc̄. Razi vbi. s̄. Ceratio est sublimatio partiū ipsi⁹ cerati: vt minoret̄ ꝛ subtiliet̄ ac ꝓfundet̄ humiditas ingressa in corpore. q̄d nō fit nisi cū attritione ꝛ imbibitione donec subtiliet̄ sicut cera q̄ liquescit supra ignē cum minore caliditate. Post cerationē aūt artificiose fit solutio: deinde coagulatio. Alchimista: Itaqꝫ preparatio corpoꝝ mineraliū q̄druplex est. s. calcinatio: ceratio: solutio: congelatio. Princeps quidē dicit in ep̄la ad Arsen. q̄ oportet ea primū aduri: deinde calcinari. Sed aduri dicunt̄ improprie: q̄n aduruntur sine possibili denigratione ꝛ combustione. Corpora mūda. i. aurū ꝛ argentū ideo calcinant̄: vt pueniat humiditas ad ꝓfundū ipsoꝝ: ꝛ vt fit possibile ea cerare ꝛ soluere in aquā. Immūda vō vt pereat ab eis vnctuositas adurēs: ꝛ nigredo q̄ in eis ex sulphureitate cōsistit. Cerātur autē dum in marmore porphiritico terunt̄: donec fiant puluis subtilis: vt apta sint ad soluendū. postea soluunt̄ in aquā clarā: vt possint cōmisceri cū aq̄ spirituū: ꝛ ex plurib⁹ rebus fiat vna: q̄si res iterū nata. Et hoc est fortasse q̄d dicit̄ in fine metheo. Nisi forte i primā reducat̄ naturā. Tādē vō cōgelant̄ q̄n q̄d solutū in aquam ꝯuertit̄ in lapideā substantiā: vt ex eo alchimista cōseq̄ possit intentionē suā. Sp̄us quoqꝫ q̄tuor modis preparat̄: q̄ sunt mortificatio: sublimatio: solutio: cōgelatio. Mortificant̄ quidē multipliciter et ob multas causas. Nā argentū viuū mortificat̄: vt aptum sit ad sublimādū: q̄꞉ nisi cursus ipsius auferat̄: nō potest sublimari. Sulphur etiā ꝛ auripigmentū vt in eis pereat virtus adurens corpora. hāc eni aufert ab eis mortificatio. Sal aūt hāmoniacū nō indiget hac preparatione. Postea vō sublimant̄ sp̄us vt purificent̄: ꝛ non denigrent corpa. Fit autē sublimatio q̄n sp̄us ex ignis calefactiōe resoluunt in vaporē ꝛ fumū. deinde retinet̄ ille vapor in cacumine vasis: ꝛ inspissat̄ ibidē: ita q̄ pōt recolligi. Soluunt̄ tandē ꝛ cōgelant̄ sp̄us sicut iam dictū est de corporibus.

¶ Qualiter corpora dura liquefacta recipiunt tincturam. C. CXXIX.

Ex epistola Auicēne ad Hazen. Permixtio quidē tincturarū cū corporibus duris lapideis fieri nō pōt anteq̄ leniant̄. i. mitigant̄ ꝛ currāt: nec eoꝝ lenificatio ꝛ cursus anteq̄ liquefiāt. cū aūt liq̄facta fuerint: non oīs tinctura rubea vel alba effectū optatū ꝯsequet̄. i. metalli trāsmutationē. Tinctura naqꝫ nō ꝑficit: siue q̄꞉ adurit̄: siue q̄꞉ nō figit̄ s̄ euolat ꝛ fugit: siue q̄꞉ nō ingredit̄ nec ꝑmiscet̄: siue q̄꞉ nec remanet fixe dispōnis: s̄ purificat̄ ꝛ euolat: vel quolibet mō sepat̄: siue q̄꞉ nō defēdit argentū ne adurat̄ ab his q̄ nō adurūt aurū ꝛ adurūt argentū. sic sulphur ꝛ reliq̄: quibus aurū purificat̄ ab argēto. nec defendit es ne adurat̄ ab his q̄ nō adurūt argētū s̄ es: sic plūbū ꝛc̄. Ingrediēda est igit̄ tinctura q̄ corpib⁹ liq̄factis ꝑmisceat̄ ꝛ nō adurat̄ cū reb⁹ acutis adurētib⁹: s̄ obuiet ꝛ non purget̄: nec ꝑmutat adurētia ptes corpoꝝ separe: hēbatqꝫ substantiā ꝯsolidatiuā ꝛ coagulatiuā ꝛ fixā sup ignē. Ingeniū quoqꝫ permi

tendit ista ad inuicem: ita vt fiant vniendo substantia vna in quantum ignis nõ ĩprimat. i. nõ eã euaporare faciat: tingatq; cũ eo qđ ẽ in ea de tinctura: ⁊ ꝓmisceat̃ cũ eo qđ est ibi de substãtia ꝓmiscibili. cõsolidet̃ quoq; cũ eo qđ ẽ ibi de substãtia cõsolidatiua. ⁊ figat̃ semper cũ eo qđ est in ipsa de substãtia fixa. Alchimista. In spũ q̃dem multũ est de tinctura etiã anteq̃ figat̃: nec ꝑ eius fixionẽ augmẽtatur: qđ ecõuerso ẽ in corꝑe: Nã aurũ nõ figit nisi ꝑmo augmẽtetur tinctura. sed in qua quãtitate augmẽtat̃ in ea tingit. Similiter ⁊ reliqua corꝑa q̃ mũda sunt: q̈ de quolibet elixir fieri potest. sed qualiter in eis augmentetur tinctura secretum est.

¶ Olei liquabilitas sit cã ꝓmixtionis. C. CXXX.

Substantia aũt ꝓmixtibilis est omne qđ hꝫ oleũ in se: vt ẽ auꝝ ⁊ argẽtũ ⁊c. ⁊ etiã spũs sublimat⁹ ⁊ ĩpinguat⁹. Et ille sole res ꝓmiscẽtur q̃ sũt eiusdẽ nature ⁊ põderis. Nã corp⁹ metalli ⁊ vitri nõ ꝓmiscent̃: q̈ diuersa sũt. similr nec lapis ⁊ metallũ. quoꝝ vnũ siccum ẽ aliud hũidũ. Fit ḡ ꝓmixtio iter corꝑa q̃ adinuicẽ ꝓporcionãt̃ in hũiditate ac põderositate. Hoc semꝑ veꝝ ẽ nisi qñ hũidũ cũ sicco ⁊ calidũ cũ frigido misceat̃ in cõpositiõe elixir. Sꝫ in cõpositiõe inter elixir ⁊ corpus supra qđ ꝓijcit̃ dꝫ esse silitudo: q̈ aliť nõ cõiũgerẽtur: nulla quoq; elixir siue de corꝑe siue de spũ fiat cõsolidat̃ cũ corpore sup qđ ꝓijcit̃: nisi sit ei admixtũ illud qđ cõsolidat corꝑa adinuicẽ: h̃ ẽ oleũ inadustibile siue sit de plãta siue de aiali. Fixa vo dicat̃ substãtia q̃ ab igne in ipꝫ agẽtẽ nõ corrũpit̃ nec euaporat̃. H̃ [illegible] si habuerit tinctura bona erit ac ꝑhẽnis ⁊ a corꝑe iseꝑabilis. Qui cẽna vbi. s̃. Lꝫ aũt inq̃rem⁹ aliq̃d qđ si ꝓijceret̃ sup liquefactũ adhereret ei ⁊ cõmisceret̃ ac submergeret̃ in eo nec ipꝫ corrũperet nõ inuenimus nisi de mineralib⁹ sulphur ⁊ de cõmixtis arsenicũ: ipꝫ tñ fugiũt sine mora: nisi ꝙ breuissimo tꝑe icipiũt ꝓcedere ad cõuersiõeꝫ cũ eo. Inuenim⁹ aũt igeniũ ꝑ qđ illa rectificent̃: ita vt eis remaneat adherẽtia: ⁊ destruat̃ adustio. Cã siq̃dẽ adherẽtie liquefactio ẽ: de inde silitudo minereitatis ⁊ vicinitatis quã hꝫ cũ eo. Est itaq; subiectũ liquefactiõis hũiditas currẽs ꝓmixta ꝑtib⁹ siccis terreis: in q̃b⁹ morat̃ cũ resoluit eas ignis: nec moueri põt ꝓpter vehemẽtiã cõmixtiõis. Cã aũt euaporatiõis ẽ hũiditas in eo nõ vehemẽter cõmixta. Ex hoc. n. eleuat̃ ⁊ egredit̃. Cã vo adustiõis ẽ cõitas cũ igne. itaq; auferat̃ adustio de oleo anteq̃ misceat̃ cũ corꝑe: ⁊ vt sit adherẽtia vehemẽs cõmixtio fiat humidi cũ sicco. alioquin humidũ euaporabit: ⁊ siccũ remanebit nõ currens: sed si bene inuisceratur oleuꝫ facit currere siccum: ⁊ ab eo non euaporat vt dictũ est.

¶ Qualis Fiat ꝑ elixir metalloꝝ trãsmutatio sm̃ quosdam. C. CXXXI.

Actor. Elixir itaq; supra corpus minerale liquefactuꝫ ꝓijcit̃: suaq; tinctura tingit ⁊ oleo suo submergit̃: ⁊ calce sua figit̃ sicq; trãsmutat ipꝫ corp⁹ sꝫ ꝓprietatẽ quã hꝫ. sicut iã supius dictũ est. Ex ...ditis quarti libri metheoroꝝ. aristo. Sciãt aũt artifices alchimie species nature permutari non posse: sed his similia possunt facere vt albuꝫ tingere citrino colore vt videatur esse aurum. plumbi quoq; immũdicias abstergere videatur esse: argentum: veruntamen semper erit plumbum. Sed obtinebunt in eo huiusmodi qualitates vt errent in eo homines. Ceterum ꝙ specifica differentia aliquo tollatur ingenio non credo esse possibile. sed ibi fit expoliatio accidentium vt coloris saporis ponderis. Artificialia quoq; nõ sunt eo modo quo naturalia nec tam certa licet propinqua sint ⁊ similia quoniam ars debilior est natura nec consequitur eam licet multum laboret. Ceterum proportio cõpositionis istarũ substantiarum non erit omnibus eadẽ. hec igitur in aliã permutari non poterit nisi forte in primã reducat̃ materiaꝫ: ⁊ sic in aliqđ qđ prius nõ erat permutet̃. hoc aũt ꝑ liquefactionẽ nõ fit. Alchimista. Videt̃ tamẽ ꝑ solutionẽ in aquã: primo deinde ꝑ distillationẽ. tandẽ ꝑ cõgelationẽ in primaꝫ redigant̃ materiã. fieri tamẽ nõ põt, vt artificiose transmutata talia sint qualia sunt naturalia: ⁊ ab igne examinatiõis defendãt se sicut illa. Si enĩ ita esset necessario oporteret ꝙ elixir rubea q̃ ꝓijcit̃ sup argẽtũ vt de eo fiat aurũ. talis esset ꝙ ipꝫ argẽtũ trãsmutatũ defenderet ab omni eo qđ adurit argẽtũ ⁊ nõ auruꝫ. sicut sunt cementa ⁊ sulphur. que in examinatiõe auri ponunt̃. Similit̃ ꝙ elixir q̃ ꝓijcitur sup es vt albificet̃ ⁊ trãsmutet̃ in argẽtũ. defendẽt ipꝫ ab omni eo qđ adurit es ⁊ nõ argẽtũ sicut est plumbũ. quoꝝ vtrũq; est impossibile. Sciendum itaq; ꝙ si aurũ in fusiõe feruet ⁊ bulit de magisterio est si non nequaq̃. Et si post fusionem citrinum est bonum est. si nigrum prauum. Argentuꝫ vero si in fusione minuitur ⁊ facit scoriam naturale est. si autem artificiale.

¶ De Operationib⁹ alchimie in ceteris corꝑib⁹. C. CXXXII.

Ibit quo ad nobiliũ corpoꝝ trãsmutatiõeꝫ vñ h̃ ars aliq̃d hr̃e vanitatis ⁊ mẽdacij sꝫ in ea tñ ẽ subtilitas sublimis ⁊ vtilitas nõ parua q̃ntũ ad trãsmutatiões ⁊ disgregatiões trãsmutatiõesq; reꝝ q̃ ingit̃ in mũdo fiunt ad varios vsus hoiuꝫ ꝑtim a nã. ꝑtim idustria hũana vt ẽ op⁹ minij vmiliõis vitri ⁊ auricalci. vñ ⁊ dicta ẽ occulta ph̃ia. q̈ rõnum vel cãꝝ iuestigatio q̃b⁹ hec fiũt difficilis ẽ ⁊ occulta. Tale ẽ etiã disgregare res q̃ttuor de q̃bꝫ plãta ꝑ distillationẽ: ita vt in vnaq̃q; remaneat dñiuꝫ vni⁹ elemẽti: ⁊ h̃ est extrahẽ ꝑmo aquã deinde oleũ tertio ignẽ: q̃ est liquor rube⁹: q̃rto loco remanet terra tãq̃ fex. Et ꝑ hoc põt sciri qđ elementũ magis dñat̃ in illa plãta de qua h̃ agit̃. De sicca tñ plãta nõ extrahit̃ aq̃: q̈ ex ea iã euaporauit hũiditas aq̃ q̃ citi⁹ euaporat q̃ humiditas oleagina. Illa. n. ẽ q̃ diuti⁹ remanẽs defendit plãtas a putrefactiõe. Idẽ etiã fieri põt de q̃busdã reb⁹ q̃ ꝓcedũt ex aialib⁹. vt de osse capillo ouo ⁊ hmõi. Vñ docet auicenna in ca. de ꝯplexionib⁹ mẽbroꝝ distillare ossa ⁊ capillos: ad sciendũ in quo eoꝝ plus sit hũiditatis. Sic etiã est extrahẽ salẽ de oĩb⁹ cinerib⁹ plãtaꝝ ⁊ ossiũ aialiũ ⁊ de calcib⁹ lapidũ. In hoc aũt differũt hi sales int̃ se ꝙ in sale calciũ nõ est oleũ: q̈ caret vtraq; humiditate: nec vegetat̃: nec nutrit̃ sicut plãta ⁊ aial. Aial. n. sꝫ frigidũ ⁊ humidũ nutrit̃. ⁊ sꝫ calidũ ⁊ hũidũ viuit. Sicq; vita ⁊ nutrimẽtũ ꝓuenit ex hũido in plãta ⁊ aiali. vt dicit Iohes damascen⁹. In sale vo de cinerib⁹ plãtaꝝ ⁊ ossiũ ẽ oleũ qđ ignis nõ potuit disgregare. Est. n. inadustibile. sꝫ oleũ qđ extrahit̃ ꝑ distillationẽ est adustibile. Naꝫ omne qđ ꝑ distillationẽ egredit̃ fugit ignẽ ⁊ hꝫ nãm spirituũ vt supra dictũ est. In qualibet etiã re minerali siue de terra siue de planta siue de animali est oleum sine quo nõ posset fundi ⁊ currere.

¶ De Ope vmilionis ⁊ cinabrij ⁊ auricalci. C. CXXXIII.

Sunt ⁊ alie multe artificiũ opatiões ꝓpt̃ reꝝ trãsmutatiões ad alchimiã ꝑtinẽtes. vbi gra. Opus vmiliõis ꝑ solum ignẽ fit: ⁊ de sola cerusa q̃ cũ sit albissima ponit̃ in igne vehemẽti ⁊ fit rubea eo ꝙ ei⁹ occultum est rubeũ: licet manifestũ sit albũ. Nã in li. lxx. dicit̃. ꝙ oĩs res habet ꝯ̃riũ in occulto eius quod apparet in manifesto ⁊ ecõuerso. Ignis itaq; qđ manifestũ est ponit in occulto: ⁊ qđ occultũ in manifesto. Cinabrij vo trãsmutatio accidit ex ꝓprietate cõpositionis: fit. n. ex argento ⁊ sulphure albo vel citrino. q̃ rubedinẽ q̃dẽ q̃ ĩ eis nõ est: in ꝯiunctiõe acquirũt ex violentia sulphuris illata argẽto viuo mediante igne ⁊ ingenio artificis. Nã sicut ex compositione diuersaꝝ reꝝ ꝓuenit in ꝯposito virt⁹ q̃ in simplicibus nõ est vt in tyriaca: sic ⁊ color vt in cinabrio. Es aũt trãsmutat̃ in auricalcũ: qđ fit mediante tuchia: q̈ fumus eius albificat: ⁊ habet naturã spũs stantum cũ fumus eius ꝓicit̃ sup es fusum vel miscet̃ cũ laminis eris: in ipsa eris fusione tuchia calefit ⁊ fugã querit tanq̃ spũs. vñ oporteret ꝙ eius fuga sit ꝑ ipsuꝫ corpus fusum sicq; citrinat ipsum: q̈ fumus eius est ꝑ parte alb⁹. ⁊ albũ hmõi mixtũ cũ rubeo reprimit rubedinẽ: fitq; citrinatio. ⁊ ita fit auricalcũ. Itaq; arsenicũ ⁊ tuchia ꝓprietatẽ hñt imprimẽdi se in ere. sed non est par vtriusq; affectus. Nã arsenici (qđ citrinũ) fum⁹ est albissim⁹: ⁊ albificat plusq̃ in eo sit de tinctura excedẽs omnẽ albedinẽ in albificãdo. Ideoq; totaꝫ eris rubedinem ad se trahit: ⁊ ipsum in albuꝫ cõuertit. vt dicit ꝯstãtinus in libro graduum vbi agit de arsenico. i. auripigmento. Fumus aũt tuchie nõ tantum habet de albedine: sed multo minus. ⁊ ideo non aufert eris rubedinẽ: sed reprimit vt dictum.

¶ Liber Duodecimus Incipit.

¶ De Arte medicine. C. I.

Isidorus. iiij. lib. etymologiaruꝫ. Igit̃ medicina est q̃ corꝑis vel tuet̃ vel restaurat salutẽ cuius mã versaꝝ in morbis ⁊ vulneribus. Ad hanc itaq; ꝑtinẽt nõ ea tñ q̃ ars eoꝝ exhibet q̃ ꝓprie medici noiant̃: sed etiã cib⁹ ⁊ potus regimẽ ⁊ tegumẽ. defensio deniq; oĩs atq; munitio qua nostrũ corp⁹ aduersus externos ictus casusq; seruat̃. Huic a modo nomen impositum estimat̃. i. a tꝑamento. vt nõ multũ sed paulatim adhibeat̃. Oĩs. n. ĩmoderatio nõ salutẽ sed ꝑiculũ affert. mediocritate vo nã gaudet. huius artis inuentor apud grecos: vt fert̃: appollo fuit quã filius eius esculapi⁹ laude vel ope ampliauit. Richardus in li. exceptionũ. Medicina cõtinet occasiones ⁊ opatiões. Occasiões sunt sex. s. aer circundans nos cibus ⁊ potus somnus ⁊ vigilie motus ⁊ quies inanitio ⁊ repletio ⁊ accidẽtia anime. Opatiões sunt intus ⁊ foris. int⁹ vt ea

que intro per nares per os per anum mittuntur ad excitandas sterf nutatiões vomitatiões purgatiões. Foris vt emplastra icisio vstio Cōstāt in pāteiǵ.j.pte. Practica medicine diuidit in duo.s.in custodiā sanitatꝭ ꝛ curationē egritudinis. Custodia sanitatꝭ ī tria.s.in custodiā sanitatꝭ corpoꝝ in sanitate istabiliū.ꝛ in custodia ad sanitatē iā trāseuntiū.ꝛ in custodiā fragiliū vt infantiū senū ꝛ egritudinē exeūtiū. Curatio egritudinis dupliciť fit.aut cū potione ꝛ dieta.aut cū cirurgia. Cirurgia iterū dupliciter.s.aut in carne incidēda fin dēda suenda vel cauterizanda.aut in ossium fractura ꝛ hoc ad locū proprium si exierint reducendo.

De Institutione medici. C. II.

Qui medicine vult habitū obtinere circa sanitatē isirmi recupanda laboret. nec ppter pecunie spem hͦ faciat:nec psonas accipiat.potionē nociuā nec ipe det: nec docētib⁹ acqescat:neqꝫ qlit abortiuus fiat.i firmitatis sibi credite solus cōscius sit. Aliqñ eū ifirmus medico patefacit.qd etiā pentib⁹ cōfiteri erubescit. Luxuriā aūt ꝛ delectatiões seculi fugiat:ebrietatē caueat.hͦ.n.mētē disturbāt:ꝛ corpis vitia cōfortāt:nec quoslibet visitare dedigneť ifirmos vt semp ī experimētis sit valētioꝛ. Assiduitatē amet studij:sitqꝫ pius ꝛ humilis mā suetus amabilis diuinit⁹ expetēs adiuuari. Innocē.iij.in cōcil.generali. Cū ifirmitas corpalis nōnūqꝫ ex peccato pueniat dicente dño languido quē sanauerat:vade ꝛ amplius noli peccare ne deteri⁹ aliqd tibi ɔtingat ꝛc.pcipim⁹ medicis corpoꝝ vt cū eos ad ifirmos vocari cōtigerit:ipos ante oīa moneāt ꝛ īducāt vt medicos aduocēt aīarū vt postqꝫ fuerit ifirmo de spūali salute puisū ad corpis medicine remediū salubrius pcedat̄.cū cā cessante cesset effect⁹.hͦ qdē inter alia huic cām dedit edicto:qdā cū eis a medicis suadeť:vt de aīaꝝ salute disponāt:in desperatiōis articulū icidūt.vnde facili⁹ mortꝭ piculū icurrūt. Si qs aūt medicoꝝ hui⁹ nostre cōstitutiōis postqꝫ p platos locoꝝ fuerit publicata trāsgressoꝛ extiterit.ab ingressu ecclesie arceať:donec p trāsgressiōe hmōi satisfecerit cōpetēter. Ceteꝝ cū aīa sit multū pciosioꝛ corpe:sub iterminatiōe anathematꝭ phibem⁹ ne quis medicoꝝ pro corporali salute aliquid egro suadeat quod in periculum anime conuertatur.

De Dilatiōe mortis ꝛ custodia sanitatis per opera medici. C. III.

Hali in practica sermōe.j. Aīaliū qdē ꝛ hoīꝫ corpa iugiť alterant̄:nec in vna pmanēt qlitate:qꝛ natura eoꝝ ad corruptiōeꝫ tēdit:Et hͦ ipa corruptio accidit eis:aut ex necessitate aut preter necessitateꝫ. Necessaria corruptio aūt abintus accipit aut ab extra.abintus qdē:aūt cā nālis siccitatꝭ q̄ cōis e aīalib⁹ ꝛ plātis:p hāc.n.ꝛ plāte cōtēdūt ad marcescē.ꝛ ariditatē:ꝛ aīalia ad finē ac mortē.aut dissolutiōe substātie quotidiana ex nālis caloris cā:donec ad corruptionē ꝛ finē vgeat eā.aut supfluitatib⁹ q̄ ex cibis ꝛ potib⁹ fiūt. Ab extra vͦ accidit aeris cā nos circūdātis. Corruptio vͦ nō necessaria fit a reb⁹ corrūpētib⁹ q̄ obuiāt extra sicut ea q̄ calefaciūt:aut ifrigidāt:aut desiccant:aut humificāt sicut ꝛ collisio lapidis:incisio ensis:pūgi morderiqꝫ a venenatꝭ. Cū itaqꝫ corpa mutatiōi sint īdisūcta:necessario indigēt regimine mutatiōi illi cōgruo:qd eoꝝ corruptionē phibeat eaqꝫ in qlitate sue sanitatꝭ vsqꝫ ad horā finis ꝛ nālis defectionis cōseruat. huic.n.defectū arcē ē ipossibile:qm̄ ab ipa corpoꝝ nā mouet ipsius cā. Itaqꝫ si fiat ab ipa nā corruptio arceri nō valet. At si medic⁹ circa ea vtat̄ regimine quo oꝫ cauēdo.s.cās nocētes ꝛ corrūpētes nō necessarias.fiēt abunde cāe necessarie bene cōposite nec accelerabit ad ea corruptio vsqꝫ vsqꝫ ad finē nālē. hͦ aūt regimē ē custodia sanitatꝭ ī sanis:ꝛ ei⁹ restitutio ī egrotꝭ.vñ dicit.H.ꝙ a[illegible] sanitatꝭ ē ppositū medicine ꝛ finis ei⁹ ē ei cauē. Est aūt sanitas tpantia corpoꝝ q̄ qdē aūt ī vltio ē:ita vt oēs actiōes nāles pfecte sint ī id ad qd possibile ē:nec dico tpantiā ī vltio:q̄ oīno veraciterqꝫ sit ī extremitate cū eā nō sit iuenire:Sꝫ q̄ ppe ē hoīs:aut ē deficiēs ad ea q̄ ī vltimo est:ita tñ vt hͦ defect⁹ actiōib⁹ nō noceat nec officia impediat. Itaqꝫ corpa tēpata in vltimo: sť qdē vno mō. Deficiētia vͦ ab ista tēpantia multa sunt ꝛ varia fm maius ꝛ minus ab illa exeūtia. Quare ꝛ via que ad sanitatis custodiam ducit varia existit.

De Regimine sanitatis. C. IIII.

Custodia sanitatis in tria diuiditur.scilicet custodiam sanitatis in sanis.id est custodiaꝫ sanitatis corporum debiliū que sustentamento indigent.ꝛ custodiam sanitatis eorum que iam ad egritudines prona sunt.hisqꝫ cauēdū est ne in eas incidant. Custodia corpoꝝ sanoꝝ bifariam subdiuiditur.est enī cōmunis vel ppria. Cōmune regimē est id qd est corpoꝝ fm cōes causas quib⁹ participant sanitas ꝛ infirmitas. Propria vero bipartita est:vna est corpoꝝ que sunt tpate cōplexiōis ꝛ equalis pfecteqꝫ ɔpositiōis. Altera vͦ corpoꝝ extra tpantiā positoꝝ in ɔplexiōe vel ɔpositiōe.sic tñ ꝙ nocumentū actionū eoꝝ nō sentiť. A regimie cōi icipiēdū nobis est. Cōes itaqꝫ cause sanitati ꝛ egritudini pticipate sť res nō nāles corp⁹ mutātes:quoꝝ vsuꝫ sanitati cōgruū esse oporteret. De vͦ sūt aer circūdās nos:exercitiū:fricatio.balneū.cib⁹ ꝛ pot⁹.somn⁹ ꝛ vigilie:mūdatio corpis:accidētia aīe.speculatio quoqꝫ cōsuetudinū in his causis. Isid. vbi supra. Sanitas ē integritas corpis ꝛ tpantia nature ex calido ꝛ humido qd ē sanguis.vñ ꝛ sanitas dicta est q̄si sanguis stat⁹. Ex q̄ttuoꝛ humorib⁹ regunť sani.ꝛ ex ipis leduntur ifirmi.dū.n.ampli⁹ extra cursuꝫ nature creuerint egritudines faciūt. Razi in almāsore.iiij.pte. Sanitatē cōseruare ē in motu ꝛ de te in cibo ꝛ potu nec nō ꝛ in supfluitatū expulsiōib⁹ mēsurā obseruare:domos ꝛ loca cetera in qb⁹ manē debem⁹ tpare:malꝭ etiā accidētib⁹ anqꝫ augmētū capiāt obuiare.aīales quoqꝫ cogitatiōes refrenare.ꝛ cōsuetudiēs suare. Actoꝛ de his fere oīb⁹ iā dictū ē supi⁹:ꝛ etiā ī seqnti lib.pleni⁹ diceť cū d theorica medicine tractabiť hoꝝ etenī cōsideratio ptinet ad theoricā. Regimē aūt ad practicā.sꝫ de vtrisqꝫ sil in pfato sequēti libro tractatū aggregare volum⁹.

De Regimine corporis in vere. C. V.

Hali vbi supra. Oportet aūt sanitatꝭ regimē fm ānī tpa ɔsiderare. In genē igiť tpatoꝝ qdē corpoꝝ regimē oꝫ eē p victū tpatū:ceteraqꝫ regimia tpata. In tpatoꝝ aūt ex ɔrijs in cibis ac potib⁹ ꝛ hmōi ceterꝭ. Corporib⁹ frigidis oportunū ē hͦ tps. Calidis aūt vtēdū est restringētibus ac refrigerātib⁹ ꝛ requie ac paucitate laboris. Et si qs flebotomia vel farmacia purgari vult ad cus.sa.hoc tpe faciat dū est tpatū.vtrusqꝫ corpis fortioꝛ ad pferendū. Optet.n.fieri purgationē humoꝝ q̄ hiemis frigoꝛe ɔgregati sť ꝛ spissati anqꝫ estatꝭ caloꝛe liquescāt:ꝛ ad aliqd mēbroꝝ pncipaliū defluāt.vt dicit.H.indeqꝫ generať egritudo. Idē quoqꝫ dicit ꝙ vere sanguis multiplicať:ꝛ tanqꝫ ebulitionē patiť vt nō facile sit venis illū ɔtinere:sꝫ ad alia mēbra repelliť:fiūtqꝫ passiōes plurime.hūores quoqꝫ ceteri hyeme spissati sīle qd patiunť. hͦ aūt tps oportunū ē oīb⁹ etatib⁹ maxieqꝫ grandioꝛib⁹:ꝛ his quoꝝ ɔplexio frigida est ꝛ sicca. Regimē quoqꝫ corpoꝝ eē hmōi oꝫ q̄liaqꝫ aer tpatus est. Razi in almāsore.iiij.pte. In vere qdē oꝫ vt sanguinis minutiōe vētrisqꝫ solutiōe puenie do succurrať:anteqꝫ caloꝛ irriteť. In ipso quoqꝫ min⁹ bibēdū est vinū ꝛ caro comedēda.oīa quoqꝫ dulcia minus sumenda. Et hoc hͦ maxime obseruare debent quib⁹ egritudines ex repletiōib⁹ accidere solent. Subtilib⁹ aūt ꝛ infrigidātib⁹ in eo sicut in estate nutriant̄.

De Regimine corporis in estate. C. VI.

In estate vͦ mot⁹ laborqꝫ minuať ꝛ a sole caueať:ꝛ nutriētia calida omīaqꝫ relinquť. Res aūt acetose comedant̄ nec venť sel cibo repleať.sꝫ plurib⁹ vicib⁹ diuisim cib⁹ sumať. Aqua vͦ frigida bibēda est.ꝛ in ablutiōe vtēda. Uinū quoqꝫ ita limpheť vt q̄ si aq̄ sentiať. A dulcib⁹ aūt ꝛ vnctuosis ꝛ acitꝭ ꝛ salsis est abstinēdū. Acetosis aūt(vt dictū est)ꝛ isipidis ad ɔseruādā tēperiē est vtēdū ꝛ mane de syropo acetoso.ꝛ rob de fructib⁹ acetosis ē bibēdū. Hali vbi supra. In estate qm̄ aer calid⁹ est ꝛ sicc⁹.oꝫ tpatoꝝ corporū iclinari regimē a tpatis ad frigida ꝛ hūida. Aeris quoqꝫ refrigerationē moliri. In locis hitare primus aqrū suauiū decursui.vestibus lineis ac leuib⁹ indui. Et qm̄ hͦ tpe caloꝛ nālis ad exteriora corporis educiť ītusqꝫ minuiť.oꝫ victū esse mediocrē:subtileꝫ citoqꝫ digestibilē. Sic.n.aīt Hipocras. Difficili⁹ ferūt corpa victū in estate:facili⁹ aūt in hyeme. Quapropť equū est paucū eē cibū ꝛ subtilē ac facile digestibilē.vt sť lapidosi pisciculi:gallinaꝝ pulli caro edulina cū aceto vel vuaꝝ succo pati. Cucumeres ꝛ cytrulli cucurbita:portulaca:vua quoqꝫ nō multū dulcis:ꝛ pruna.ꝛ pomoꝝ mala granata ꝛ sīlia. Caueať aūt vict⁹ calid⁹ ꝛ pūgēs:ꝛ sumať vinū nisi qd ē albū ꝛ tenue.alioqn aq̄ mlta frigida misceať. hͦ tps valde nociuū ē calidis ꝛ siccꝭ.itaqꝫ paꝝ faciāt ꝛ coitū in hͦ tpe quo maioꝛ dissolutio nālis caloris a corpib⁹ caueať. Sōn⁹ aūt multipliceť:ꝛ medicamīa valde solubilia ꝛ acuta caueāt. D.si oꝫ accipe aq̄ viole ꝛ fructuū ꝛ cassie fistule ꝛ mirobol.ꝛ syropo rosa:ac sīlib⁹ vtant̄. vomitus āt vsus hͦ tpe ē oportun⁹. Cōgruū ē aūt hͦ tps flegmaticꝭ ꝛ humidis.

De Regimine corporis in autūno. C. VII.

Autumnus porro qꝛ frigidus ꝛ siccus est in eo temperatoꝝ corpoꝝ iclinare regimē ad calidū ꝛ humidū oportet:aīe quoqꝫ accidentia vitari:qm̄ oīa mala sunt preter gaudiū ꝛ leticiā:hͦ.n. tempus colere nigre causa est.ꝛ aer malus morbusqꝫ pessimus gi

nimietate siccitatis ⁊ varietatis aeris. Unde dicit hipocras. Morbi
q̄ fiūt in autūno sunt acutiores ⁊ plerūqꝫ interficiētes. Nā aer in eo
variatiōis est maxie: vnoqꝫ ⁊ eodē die variat̄ sepe. Preter hoc etiā
in multis corpoꝝ humores estate adurunt̄. Cūqꝫ venerit autūnus
eius frigore stringunt̄ ⁊ in iteriora corpis reducunt̄. quare accidūt
egritudines pessime. vnde necesse est hmōi regimini inherere: ⁊ ca/
uere ab eo qđ variū est vsqꝫ ad tp̄s pluuiarū. tūc. n. humectat̄ aer ⁊
desinit eius variatio. oportet etiā hoc tp̄e potionū solubiliū aliquā
assuefacere. cauēdo. n. future hiemis frigus a cōstrictiōe supfluitatū
earūqꝫ ne soluant̄ ꝓhibitiōe hoc tp̄s cōgruū est pueris ⁊ adolescē/
tibꝰ. Razi vbi supra. In autūno fructuū cōmestio quātū possibile
est: muniēda est cauēdūqꝫ a sole meridie. In nocte aūt ⁊ in mane a
frigore. Cauēdū est etiā a potu aque frigide ⁊ a labore siliter ⁊ soli/
citudine aqua quoqꝫ frigida nō lauent̄ ex qua corpus horripilet̄: ⁊
eadē hora febris efficiat̄. Aqua vō tepida se lauēt: ⁊ obseruēt ne pꝰ
cibi repletionē dormiāt. caueāt preterea ne famem: vel sitiꝫ patiant̄
aut vna hora cibo vel aqua repleant̄. vinū aūt sic tēꝑatū bibant: vt
aīam delectari faciat. Stomacho tñ nec tēsionē: neqꝫ grauedinē af
ferat. In ipo quoqꝫ sicut in estate corpꝰ ſm plura custodiri iugit̄ ac
regi dꝫ vsqꝫ ad pluuiaꝝ aduētū ⁊ postq̄ aduenerint a multo malo
nocumēto reddēt securū. autūni vō itētio dꝫ esse in humoꝝ repres/
siōe ac tꝑamēto magis q̄ in eoꝝ euacuatiōe vētris atqꝫ minutiōe.
Q. si in eo cōtingat egritudo aliqua cito subueniēdū est medicina
qm̄ huiꝰ tp̄is egritudines pessime sunt. ad vltimū vō tota intētio sit
in corpis humectatiōe. magis. n. necessariū est in hoc tp̄e q̄ in esta/
te: qꝛ ꝑ malitia sue cōplexionis nō patit̄ errorē regiminis: nec lar/
gis permittit nutrientibus vti: nec dietam despicere.

De Regimine corpis in hieme. C. VIII.

Hiems aūt regiminis errorē ⁊ nutriētiū largita/
tē tolerat. ⁊ corpoꝝ sanitatē cōseruat: nec
egritudo incurrit̄ in ea nisi magni erroris cā. In hac ca
ueri dꝫ a multa vētris solutiōe. ⁊ si qñ febres in ea cōmo/
uent̄: cito cū medicina subueniat̄ ⁊ ꝓpe cū euacuatiōe: qꝛ febres he
plerūqꝫ accidūt ex repletiōe. Sꝫ ille q̄ h̄ tp̄e bonoꝝ nutrimētoꝝ mul
titudinē cū vino i stomacho recipit: cū munitiōe sibi subuenire de/
bebit: q̄ vō nutrimētis grossis ⁊ malis vtit̄: vētris solutiōe sibi succur/
rat̄. porro q̄ frigide cōplexiōis ē calidis nutriri pōt. vt sūt cepe ⁊ allia
piper ⁊ silia. Q. si iuuenis calidequ cōplexiōis fuerit: cōueniētiꝰ ab
eis abstinebit. Razi vbi. s. Hieme qꝛ frigida ē ⁊ hūida tꝑatoꝝ cor
poꝝ dꝫ iclinari regimē i calidis ⁊ siccis: pluribꝰ vestibꝰ ē vtēdū. ⁊ ad
ignē lignoꝝ nō mali odoris calefaciēdū. Cūqꝫ multiplicant̄ pluuie
sit habitaculū i eminētibꝰ locis ad q̄ ꝑueniat sol. Exercitio quoqꝫ ⁊ fri
catiōibꝰ h̄ tp̄e plusq̄ ceteris vtēdū ē. his maxie quoꝝ corpa sūt hūida
Dieta vō sit grossior tꝑata. qꝛ calor nālis h̄ tp̄e ꝯfortat̄. Nā itra cor
pus ꝯuertit̄ idqꝫ multiplicat̄. idqꝫ digestio melior efficit̄. Unñ dicit
hipocras. Uētres hieme ⁊ vere calidiores nā sūt. ⁊ somni lōgissimi.
⁊ aliis faciliꝰ corpa cibos ferūt hieme. dehinc vō difficiliꝰ estate pꝰ
qđ in autūno. dꝫ g̃ dietā esse plurimā ⁊ grossiorē: vt ē caro bouina
vel capruna carnesqꝫ salse pulli colūbaꝝ iā volātes ⁊ passeres ⁊ silia
Caueat̄ autē caro generās flegma. sicut agni caro lac pisces ⁊ silia.
vinū aūt fortioris caloris sit vt frigori resistat. Sꝫ quātitate nō mul
tū: qꝛ corpus hūectat cū tp̄s humidū sit. ⁊ qꝛ paꝝ nutrit cū corpꝰ h̄
tp̄e plurimo idigeat nutrimēto: vtēdū ē aūt subrubri coloris ⁊ mero
parūqꝫ tēperato. hoc tēpus iuuenibus ⁊ calidis ac siccis est oportu
nū. Senibus autē ac frigidis ⁊ humidis nociuū.

De Purgatiōe corporis ad custodiā sanitatis. C. IX.

Colliguntur autē in corpore crapula que
daꝫ ⁊ superfluitas ex cibis ⁊
potibus. qua non indiget natura. Et partem quidē hu/
ius expellere preualet. partem vero non. ⁊ ob hoc in cor
pore remanet eiqꝫ nocet. vnde medicinarum auxilio purgantiū in/
diget. Cibus enim in stomachum veniens cum in eo digestus fue/
rit ipsumqꝫ intestina expleuerit. succositas eius ad epar tendit: eius
qꝫ purgamentum remanet quo natura non indiget. ipsuꝫ ergo per
egestionem a corpore repellit ⁊ educit. Succositatem autem que
ibat ad epar cum digesserit ⁊ in sanguinem formauerit: ibi quoqꝫ
superfluitatē separat: ⁊ i vasa sua mittit. Et id quidē quo peni/
tus non indiget vt vrinam a corpore depellit. quod si forte quauis
causa non possit: nocet ⁊ morbos adducit. Sicqꝫ cum ad membra
sanguinis ierit: quod quidem nature sue conueniens est ac simile
suscipit. ⁊ in suam naturam transformat. Quod autem non confert
subtiliat ⁊ soluit. quod si nō valeat in illo membro remanet ⁊ in lo
cis vacuis: cumqꝫ putrefactiuum fuerit febres generat. Si autem
in aliquod membrorum defluat apostema secūduꝫ naturam suam
facit. Oportet g̃ medicū cū in corpe supfluitatē aliquā esse cognou
erit: illā inanire ⁊ a corpe educere qđ a morbis ⁊ passiōibꝰ exinde
fiduciā ꝑstet. Cōst. in practica. Oportet supfluitatē corpis expel/
li frequēter cū inq̄sitis nālibꝰ purgationibꝰ corpis: egestiōe videlꝫ
⁊ vrina sudore mēstruis emūctiōe screatu. humoribꝰ g̃ in corpe vl̄ in
quibusdā mēbris coadunatis. sicut pectore renibꝰ vesica vel stoma
cho subueniēdū est cū ꝓpria purgatiōe. Nā egestione minuta vel
ad exeūdū indurata: penitꝰ inuestigādū est an sit de cibi vel potus
paucitate: tūc ncc̄e est vt cibꝰ augmentet̄. Qđ si sicco accidat de ci/
bo: danda sūt humida. Si vō ꝓpter stiptica ponticaqꝫ cibaria. dan/
da sūt pinguiū carniū iura. Si vō de inordinatiōe diete sit: ꝯuerten/
di sūt ad rectū ordinē ⁊ ꝯsuetudinē. Si aūt ꝓpter malā stomachi sit
⁊ intestinoꝝ cōplexionē: videndū est vt si sit calida vel sicca: dent̄
frigida ⁊ humida. sicut ptisana. māna. pruna. mora ⁊ silia. si ꝓpter
frigidā ⁊ siccā: demus calida ⁊ humida. si ꝓpter grossos ⁊ viscosos
fuerit humores: ius veteris galline cū semine croci hortēsis polipo
dio ⁊ silibus accipiāt cōditū. Oportet ⁊ eos q̄ desideriū assellandi
vel mingendi habuerint nec diu ea retinere: ne incidāt ilij dolorē ⁊
inflationē: vertiginē ⁊ stranguriā ne vesica etiā vulneret̄: sudor ꝓ
pter poros ex frigiditate clausos ꝓuocet̄ cū fricationibꝰ exercitijs
balneoqꝫ. sputo cōstricto: detur gargarismus cū aqua calida ⁊ mel
le mastice ⁊ thure. hec enī cerebrūꝫ de flegmate ⁊ īstrumētū auditꝰ
visusqꝫ mūdificāt ⁊ gulā. si emūctio sit cōstricta ⁊ in cerebro sit hu
mida natura: sternutatio ꝓuocet̄. Nares sup fumū aque bulientis
in qua cocta sūt camomilla ⁊ mellilotū. ⁊ similia: teneat̄. hec. n. ce/
rebrum mundificant ⁊ grossos humores futurosqꝫ morbos destru
unt vt apoplexiam paralisim ⁊ similia.

De Solutione ventris. C. X.

Razi vbi supra. Solutione quoqꝫ ventris vti ꝓut
oportet sūma est medicina ad cōseruationem
quoqꝫ sanitatis valde ꝓficua: ꝑ hmōi. n. opatiōes mun
dificat̄ corpus a noxio humore: q̄ ꝓpter humorē nutri
entiū. vel ex diete negligentia vel ex corpis intꝑantia generari solet
vt igit̄ corpus sp̄ mundū existat. medicina ventris solutiua quisqꝫ
vtat̄: q̄ humorē sibi nocere solitū: vel q̄ ex corporis sui dispositione
aut erroris sui regiminis cā plurimū in eo generari solet. cōsueuit
expellere. sibi vō cauere a medicina que humorē p̄dicto ꝯtrariū so
let educere. Uentris q̄dē solutione plus indiget q̄ corpus magnuꝫ
⁊ pingue habet ⁊ q̄ gulosus est ⁊ q̄ multos cibos ⁊ fructus come/
dit: parumqꝫ mouet̄ ⁊ exercitat̄. Ecōtra vō abstinere ab ea debet q̄
vētrē leuiter solubilem habet: ⁊ cuius venter solutionē frequenter
incurrit: ⁊ cui dissinteria cito accidit: ⁊ q̄ maxime si fortes extiterit
hmōi quoqꝫ medicinā frequent̄ sumere corpus debilitat: ethicam
⁊ ptisim adducit p̄cipueqꝫ si corpus accipiētis siccū fuerit. Obser/
uandū est aūt summopere ne quis eam sumat. nisi prius ventrē cum
iuribꝰ vnctuosis mollificauerit ibiqꝫ corpꝰ aqua multa tepida in/
fuderit ⁊ in ipsa sederit: ac sirupū acetosuꝫ biberit. Cauendū est eti/
am ne medicinas vehement̄ solutiuas in diebꝰ calidissimis aut fri
gidissimis sumat: a somno vō postq̄ solui cepit: oīno ē abstinēdū:
nec aliquo cibo donec medicine saporē eructādo senserit ē vtendū
sed neqꝫ restringēda est neqꝫ minuēda est solutio donec eiꝰ explea
tur opatio. Q. si purgādus vt decet solutꝰ fuerit: mediocrit̄ reficiē
dus erit. Q. si ꝯtingat eū solui supflue. cibaria cū sumat aut cū ma
loꝝ granatoꝝ acetosoꝝ vel vue acerbe succo facta dꝫ comedē sed
multo tp̄e ante cibū puluerē de seminibꝰ factū in potu sumē. Et si
q̄dē ex haustu medicine corpꝰ alicuiꝰ fortit̄ calefactū fuerit: vel me
dicinā colere purgatiuā accepit: necesse est vt eius potiꝰ sit iuleb. ni
si vehement̄ solutꝰ sit: ⁊ tūc succū pomoꝝ vsqꝫ ad spissitudinē de/
coctū vel citonioꝝ vel maloꝝ granatoꝝ bibē debebit: ⁊ abstinere a
iuleb ⁊ syrupo ace. ⁊ hidromelle. si vō corpꝰ ex medicia nō calescat
nec aliud de corpe nisi flegma vel colerā ni. educat. aq̄ vino. tꝑata
in potu sumēda ē. ⁊ si fuerit iposſibil̄ cū melle tꝑanda ē. Q. si ꝯtin
gat medicinā plus opari q̄ debeat: q̄ illā accepit in balneo ponat̄
⁊ si hoc mō strictus nō fuerit: puluere facto de malogranatis vtat̄.

De Uomitu. C. XI.

Uomitus aūt si tꝑate vt debet fiat: stomachū
purgat: ⁊ digestiuā adiuuat: corpus
qꝫ renouat ⁊ mūdat. Caput etiā ⁊ sensum alleuiat ⁊ vi
sum acuit. Qui tñ si multꝰ fuerit corpus desiccabit: epa
tiqꝫ ⁊ pectori nec nō ⁊ oculis ac pulmoni nocebit. venas etiā qñqꝫ
scindit ac rūpit: ex quo emoptoica passio accidit. itaqꝫ q̄ longū col
lū ⁊ epiglotū foris ꝓminētē pectusqꝫ strictū ⁊ a carne nudū hñt a
vomitu oīno abstinē debent. In cuiꝰ aūt stomacho multū flegma
aduna tis aduniat̄: sanitas vomitu ꝯseruat̄. vomitu q̄dē semel in mēse vel

bis vtendum est. Quod ⁊ post cibi saturitatem fieri oportet. vomere nãq3 sine repletiõe stomachi durũ est: ⁊ absq3 magno labore studioq3 fieri nõ põt. ꝑterea vomit⁹ frequẽter fieri nõ ↄ3. q2 stomachũ corrũpit eiusq3 virtutẽ destruit. Cũ autẽ vomere q̃s voluerit duos pãniculos in rotũditate prius circũuoluat ac sup̱ oculos ponat. nec inde donec explet⁹ sit vomit⁹ auferat. Cõpleto vomitu aqua facies ro. ablueda ẽ. ⁊ os hidromelle vel syrupo ace. colluẽdũ ẽ. Cõstan. in practica. Plenitudinẽ in toto corp̃e habẽtes vomitu vtãt. nimis enĩ valet. Multũ. n. cõueniẽs ẽ freneticis ⁊ opilatiõe viscer̃ habẽtib⁹ ꝑter nimiũ. purgat quoq3 hũores in vasis ⁊ in interiorib⁹ corporis existẽtes. sciaz podegrã ⁊ simile generãtes. Quib⁹ mediocria corpa sũt aut copia diuersor̃ humor̃: post cibũ vomitũ accipiãt. ⁊ demus varios ⁊ cõmixtos cibos: quor̃ q̃dã mũdificẽt. quidã mordeãt. alij subtiliẽt. Alij quoq3 vomitũ ꝓuocẽt: ⁊ vina bibãt diuersa que sint acuta ⁊ vetera ⁊ dulcia ⁊ recẽtia. Bonũ ẽ accipi vomituz semel aut bis in mẽse maxime estate. stomachũ. n. ⁊ totũ corp⁹ mũdat. s3 melius ẽ si in duob⁹ iũctis dieb⁹ def. vt in scd̃o exeat qd̃ in p̃mo remãsit. Vomit⁹. n. in p̃mis a remotis venis ad stomachũ paulatim humores attrahit. vnde nequiũt fundit⁹ p̱ vomitũ egredi: nisi ante sint ex toto ilico adunati. In scd̃o aũt die q2 fere oẽs st̃ ibi collectiões. necesse ẽ vt vomitu iter̃ excludant. Rursus vomit⁹ nõ cõuenit macilẽtis q̃ ptisi sũt apparati: neq3 q̃ in pectore patiunt̃ faucib⁹ aut oculis: neq3 dãdus ẽ incõsuetis. neq3 angustiosis ⁊ q̃ duri sũt ad vomẽdũ eis enĩ ẽ cõtrarius.

De Minutiõe. C. XII.

Razi in. vij. pte. Minutio quoq3 in cõseruatiõe sanitatis ⁊ cura egritudinis maxima opatiõis medicine ps existit: si vt oportet fiat. Et corpa q̃dem q̃ plus minutionẽ pati pñt: sũt illa q̃ venas manifestas ⁊ amplas habẽt ⁊ q̃ pilosa sũt ⁊ bruna ex colore rubeo ⁊ fusco mixtis colorata Corpa quoq3 iuuenũ ⁊ adolescẽtũ ⁊ senũ nõ decrepitorũ. Pueri quoq3 minuẽdi nõ sũt: nisi necessitate maxia iminẽte. neq3 hi quorũ stomach⁹ ⁊ epar in frigiditate distẽperata sũt. Cauẽdũ ẽ etiã quãtũ possibile ẽ ne fiat minutio in t̃pe calidissimo vel frigidissimo. Sanguinis aũt mẽsura q̃ extrahẽd⁹ ẽ ↄ3 vt sit s3 vsũ ⁊ s3 dispositiõem ei⁹ cui⁹ cã minutio exercet̃. ⁊ s3 virtutẽ. Obseruãdũ ẽ aũt ne fastiditus vel ebri⁹ minuat̃: donec ista oĩno remoueant̃: nisi forsan ex minutiõis retardatiõe magn⁹ timor ĩmineat: sicut cũ attractio aeris angustissima ẽ: aut cordis tremor fortis ac spissus q̃ cũ faciei ⁊ oculor̃ rubedine accidit: vl' apoplexia ĩ q̃ facies rubescit aut nigrescit: vl' sq̃nãtia vel sanguinis fluxus vehemẽs ac repẽtinus. Cũ. n. adsũt talia minutio q̃libet hora diei vel noctis ẽ faciẽda. Cũ aũt multa hmõi necessitas icũbit: bonũ ẽ eã fieri post duas vl' tres horas diei: cũ iã digestiua suã opatiõez expleuerit ⁊ fecũ supfluitas expulsa fuerit. Verũtñ si cui sincopis in minutiõe cõsueuit accidẽ: ↄ3 vt ante flebotomiã modicũ panis: comedãt in succo granati musi ĩfusi: aut in vue acerbe succo vel in eor̃ silib⁹ madefactũ. Id quoq3 monendũ ẽ: ne q̃s vllatenus minuat̃ post colicã passionẽ: aut vomituz aut ventris fluxũ: aut post multũ coitũ: vel p⁹ laborẽ aut post vigilias: ⁊ postremo post oĩa q̃ corp⁹ dissoluũt aut fortit̃ calefaciũt. Idẽ in. iiij. pte Ex frequẽti q̃dẽ abstractiõe sanguinis: euenire sepissime solẽt malignitas cõplexiõis ⁊ hidropisis ac festina senect⁹ appetitiue destructio pulsusq3 paruitas stomachi ⁊ epatis ⁊ cordis debilitas ac tremor: ⁊ palisis. necnõ etiã apoplexia ⁊ postremo virtutũ oĩum naturaliũ ĩbecillitas. Ex negligẽtia v̾o minutiõis cũ ea q̃s ĩdiget: accidũt sinochus ⁊ palisis ⁊ ꝑipleumonia ⁊ variole ⁊ morbilli ⁊ passio emoroica: ⁊ mors subitanea. pestilẽtia quoq3 ⁊ apoplexia sanguinea. Itaq3 minutio si fiat vt oportet magna. medicina est in sanitate cõseruãda. valde ꝓficiẽs ⁊ ad curationẽ egritudinũ cõueniẽs.

De Regimine minuti. C. XIII.

Idem in. vij. pte. Post minutionez vero cauendũ est: ne locus stricte ligetur. Hoc. n. apostema cosueuit afferre: nec multus pannus superponatur: nec aliquid eorum quibus redolendi causa quidam se perungere cõsueuerunt. eidez loco adiungat. Locus quoq3 si calefactus fuerit aqua rosata infrigidetur vel aqua dulci frigidissima irroretur. Minutus vero nullo modo balneũ ingrediatur. ꝑcipue si locus fuerit calefactus: donec vulnus consolidetur ⁊ calor ipsius flegmonq3 sedentur. Vinum quoq3 qui taliter se habuerit nullatenus bibere presumat: nec membrum. in quo minutus est moueat nec opus aliquod eo perficiat. Minutus preterea nec in die minutionis nec in die secunda multo cibo repleatur: sed moderans se cibo leui coleram rubeam reprimente ⁊ exanguente nutriatur: sicut est suchabegi fortis acetositatis: nisi forsan asperitatem patiatur in pectore que hoc prohibeat ⁊ tunc sibzabegi ex agni carne faciam ⁊ oua mollia comedat. Quid siquis in die minutionis vsq3 ad ebrietatem bibat: brachium eius duabus ligaturis cingatur. ⁊ insuper vigiles qui custodiant ipsum adhibeantur. plerumq3 enim sanguis talium adeo decurrit vt quidam moriant̃ ⁊ quidam morti ꝓximi efficiant̃. Cũ igitur hoc acciderit ⁊ sanguinis vndecunq3 multitudo fluxerit donec virtutis sequatur debilitas: aq̃ carnis ⁊ vinũ subtile forte ac bene redolens infirmo subito tribuat̃ res quoq3 bene redolentes ei adhibeantur.

De Obseruantia quoq3 consuetudinis. C. XIIII.

Idem in quarta parte. Consuetudines oportet obseruare. ⁊ s̃m earũ regulam incedere. nisi pessime sint. ⁊ tũc paulatim ⁊ ordinabiliter ab eis recedendũ est. Quapropter q̃sq3 cauere debet. ne vniuscuiuslibet rei sibi cõsuetudinẽ faciat: quã eũ obseruare oporteat ⁊ ex cuius cõstrictione nocumentũ sustineat. Nam si quis vno cibo vel potu semp̱ vtat̃ vel semp̱ abstineat aut dormire vel mouere vel coire vel egerere cõsuescat. ⁊ ex horũ aliquo grauiter constringat̃ maximũ ex eius abstinentia nocumentũ patiet̃. Ideoq3 corpus suum sic quisq3 disponat. vt caloris ac frigoris patiens esse valeat. ⁊ ad motiones ac nutrientia sibi necessaria aptũ reddat. Somniq3 ⁊ vigiliarũ horas ⁊ mansiones ac domos sine lesiõe mutare possit. fortassis enim hoc agere necessitate coget̃. Const. in practica. Oportet etiã magnũ ingeniũ poni ad custodiendã sanitatẽ cum consuetudine: q2 ↄsuetudo inueterata sit quasi naturalis. Vnde hipocras Consuetudo inquit secunda est a natura. sed humana cõsuetudo in multis rebus est diuerso modo. sicut in venis percussione exercitijs balneis cibis ⁊ potibus vigilijs coitu minutione ⁊ ceteris. Quicquid vero horum diu fuerit assuefactũ. erit quasi naturale ꝑ inde difficillime mutatur.

De Seruanda cõsuetudine in dietis ⁊ purgatõib⁹. C. XV.

Tempus diete multiplex est. Sũt. n. q̃dã soliti mane comedẽ. alij meridie ⁊ nõnulli vespe. Quor̃ q̃cũq3 suã mutat ↄsuetudinẽ. vt vel posterius comedat: sit ei ↄ̃riũ. Si. n. prius mãducauerit cibus stomachũ ꝑgrauat ⁊ totũ corp⁹. Si v̾o postea. i. vespe. neq3 sua fuerit ↄsuetudo. icidit in angustiã inflationẽ rugitũ extremiã ⁊ nõnũq̃ solutionẽ. Si v̾o tardauerint ꝓpriũq3 t̃ps trãsierit. patiunt̃ defectionẽ. i. punctionẽ in ore stomachi. amaritudinẽ in ore. Qui aũt sic tum tardauerint prãdiũ ne cenẽt nisi subtilẽ cibũ: q2 stomachi eorũ sũt defecti ꝓpter colerã q̃ ad eos defluit. Ideoq3 paucũ ⁊ humidũ cibũ sumãt sic lagane. ⁊ ius galline aliaq3 iura ⁊ oua mollia. modicũ puri vini potẽt vt stomach⁹ ↄfortet̃. Qui aũt in die sel' soliti sũt comedere. si bis aliq̃si mãducauerit dormiãt vt calore inter⁹ coadunato supflu⁹ digerat̃ cib⁹. multũ ⁊ suauiter ambulẽt modicũ vini aliquãtulũ ↄmixti bibãt. In alio die minus q̃ soliti sunt mãducent Melior est etiã cena q̃3 prãdiũ: q2 post cenã q̃escũt ⁊ dormiũt: calorq3 nãlis ĩtrinsec⁹ coadunat̃ ⁊ cibũ digerit. Cena tñ vnũ h3 vitiũ cũ fumo. n. cibi debilib⁹ nocet oculis ⁊ capiti. Cõsuetudo purgãdi corpus diuersa est. sũt. n. q̃dã sepe multa quãtitate purgatiõis vtentes cũ flebotomia ⁊ scalpellis. q̃ si t̃pus solite purgatiõis trãsierint grauitatẽ corpis cito patiunt̃ ⁊ febrẽ. Q3 si morbũ sanguini p̃tinentẽ patiant̃: medic⁹ certissime debet sanguinẽ minuere ꝓculdubio s̃m posse nature. Silr̃ quib⁹ sanguis solite de naribus vel emoroidis fluxerit: necessitas expedit vt sanguis minuat̃. Sũt ⁊ alij ĩ vno quoq3 anno sanguinẽ minuentes: alij v̾o nunq̃3. Q3 si ꝓpter aliquã necessitatẽ flebothomati fuerint: cito debilitant̃. Ideoq3 si ĩfirmẽtur: necesse est sanguinẽ minui. s3 modicũ currere sinãt: q2 flebothomia ↄplexionẽ corrũpit. Epaticũ generat. hidropisim cardiacaz. stomachi defectionẽ: palisim. epylenciã ⁊ tisia. maxime seniorib⁹ ⁊ frigidã naturã habẽtib⁹. Porro nõ oportet flebothomiã negligi nec negligentia fiat ↄsueta: q2 pessimas generat febres sanguinolentas sicut sinochã. pleure. quoq3 flegmões. sq̃nantiã. sanguinis fluxum maxime iuuenib⁹ ⁊ calidis ⁊ humidis natura. Oportet ig̊ nõ negligi flebothomiã vt alleuient̃ vene ⁊ arterie p̃cipue in vere vt securi sint a venturis morbis. Siliter q̃b⁹ fuerit cõsuetudo sanguinem per emoroidas fluendi. ⁊ strictus est: malas generat infirmitates.

De Proprio regimine corpor̃ tempator̃. C. XVI.

Hali vbi supra. Hec de cõmuni regimine corporuz ad sanitatis custodiã dicta sunt. Regimẽ autẽ ꝓpriũ corpor̃ est s̃m vniuscuiusq3 naturalez complexionem. Igit̃ a regimine t̃pator̃ corporũ incipiendum est. horum sanitatis custodia est earũ reruz que habitudini illor̃ conueniunt contemperantia. s. aeris. exercitij. balnei. cibi somni mundationesq3 corporis vt sit horum vsus iuxta qd̃ opus est in quan

titate ⁊ qualitate ⁊ ordine ⁊ tempore. Oportet ergo vt sit aer tem-
peratꝰ in calore ⁊ frigore: qlis ē in vere. sitq; clarus ac subtilis hau-
stu ⁊ respiratiōe delectabilis. Et siqdē calidus ē: tēpet refrigerādo
⁊ loca fri. inhabitādo. si vō calidus ecōtrario. Exercitiū aūt firmior
ē colūna custodie sanitatꝫ cū sit eoꝝ q̄ supflua sūt dissolutiuū ⁊ dige-
stiōes adiuuat s; fiat post ciboꝝ hesternoꝝ pfectā i stomacho ⁊ epa
te venisq; digestiōez: qn̄ iā apparet in vrina coloratio pua: corpusq;
minutū ē ab egestiōe ⁊ vrina ac mediocriter fricatū p oīa mēbra. iā
de hinc vtaṫ exercitio tēpato: vt a mēbris crapula soluaṫ: ⁊ calor na
turalis cōfortet. ⁊ ne fatiget aliq̄ mēbra sine alijs: s; tale sit exercitiū
qđ cōmoueat oīa mēbra: ⁊ h̄ fiat donec corpꝰ aliqntulū itumescat:
⁊ nō obtundaṫ neq; pinguescat: deinde vō q̄escat. Post h̄ aūt vtaṫ
fricatiōe suaui ⁊ tēpata: aut euacuēt crapule q̄ ab exercitio supsūt
int carnē ⁊ cutē. Deinde in aq̄ tpata balneet: vt corpꝰ a puluere vel
sudore lauet. nec h̄ diu fiat: ne forte calefiat. Egressus aūt q̄escat an
teq; comedat: ne calor assumptꝰ a balneo cibū in stomacho plꝰ iu-
sto calefaciat: ⁊ ab eo vapor malus ad caput ascēdat. Cibi vō sumē
di sūt in calido ⁊ frigido subtili ⁊ crosso tpati. vt est panis ex farina
mūda bone fermētatiōis. ac pfecte decoctiōis. Carnes ouiū ⁊ hedo
rū vituloꝝ gallinaꝝ. ⁊ hmōi. Q; si nō itercidāt tēpati: calidi ⁊ fri. hu
midiq; ⁊ sicci cōferāt: vt eoꝝ cōplexio tēperet. Oīs quoq; cibꝰ quo
delectaṫ aliq̄s cōferētior ac nutribilior ē ei: maxieq; tpate cōplexio
nis homini: qn̄ ex maiori pte iclinaṫ: ad ea q̄ sūt vtiliora sibi. Uinū
aūt bibat coloris subrufi vel rosei odoris iocūdi cū mēsura ⁊ tēpe
ratiōe eq̄li. Somno aūt vtaṫ cū ad eū nā īpellit ⁊ finiat. cū satiatus
eo fuerit: a multo coitu se custodiat. Oīa quoq; accidētia caueat p̄-
ter gaudiū ⁊ letitiā: q̄ huic cōplexiōi ɔsonāt cōfortātes calorē natu
ralē. oportet tn̄ cū diuturno gaudio quādoq; miscere discretionē.

De Regimine corpoꝝ extra tēperātiā positoꝝ. C. XVII.

Corpora vō extra tēperātiā sūt illa q̄ a statu sa-
nitatis in latꝰ diuertūt: hoꝝ alia sunt
extra tēperātiā nālit. alia vō ppter causas nō nāles: ⁊ h̄
pria iā ad īfirmitates cōsistūt. Extra tpantiā nā q̄dā sūt
in cōplexiōe. q̄dā in figura. Quedā vō extra tpantiā in cōplexiōe sūt
aut in eis ē cōplexio mala fm̄ vnū modū in oībꝰ mēbris aut varia
in diuersis. hoꝝ aūt corpoꝝ custodia sanitatis fit tribus modis: vna
ē custodia cōplexiōis in suo statu. p ea q̄ sibi sūt similia: ⁊ h̄ qn̄ mul
tū distat a tpantia. Scđa ē traductio cōplexiōis ad tpantiā ex rebꝰ
cōtrarijs. has q̄dē duas facere possunt q̄ sine solicitudine ⁊ occupa
tiōe sunt. Tertia vō est illoꝝ qbꝰ solicitudines instāt: ita vt eos ab
vsu duaꝝ p̄dictaꝝ īpediāt. Cōstā. in practica. Calidos itaq; talit̄
regamus: mānonē eis faciamus vbi aer sit frigidus ⁊ clarus natura
liter vel artificialiter: maxime si estas est. Caueāt solē vigilias labo
rē ⁊ requiē; assuescant. balneent in aqua sapida ⁊ frigida in estate
maxime iuuenes ne defectionē habeāt: deinde comedāt pisces car-
nē hedulinā gallinaciā cū aceto coctā. aut cū lactuca seu portulaca
vel cucurbita. De fructibꝰ vuas psica pruna cerasa mala pira ⁊ simi
lia. Uinū albū potēt ⁊ subtile. caueāt rubeū ⁊ citrinū nullū eni vinū
eis vtile ē nisi albū ⁊ subtile. Corpora vō frigida ⁊ humiditate ⁊ sic
citate equalia mutanda sunt ad tēperamētū cū calefactionibꝰ ⁊ exer
citio: eant semp per calida loca ⁊ fortia operent exercitia: balneent
in aqua calida in qua cocta sint sansucus mellilotū ⁊ morent ibi:
manducēt pecorinā ⁊ caprinā carnē cū cimino carui aneto pipe ⁊ al
lijs ⁊ cepis cōditā. De herbis erucā apiū mētā radices mer; vinū ru
beū ⁊ citrinū bibāt: aqua quā potent cū mastice coquaṫ: caueāt co-
itū quātomagis possunt. Humida corpora cū multis. ⁊ fortibus
exercitijs mutentur: in locis calidis morentur laboribus assuefacis
ant maxime ieiunij; ⁊ balneis salsarum aquarū vel aluminosarum
vel sulphurearū. Deinde cum tostoleon vngantur aut anatileon. in
calida arena operentur. siluestres carnes comedant precipue siccas
⁊ salsas. vtantur aceto absomagaro ⁊ similibus vinū forte ⁊ meruz
bibant. Sicca vero corpora cum humidis mutentur: in aquosis
habitent: ⁊ quiescant ab omni labore semper se in aqua calida bal-
neent: ⁊ vngantur oleo violaceo ⁊ amigdalino: multum tamen non
maneant in balneo. Comedant agnos lactātes ⁊ suillos pisces oēs
hūidos. fructꝰ de herbis cucurbitas portulacas ⁊ silia. Q; si h̄ cō-
plexio ad vltimas siccitates deuenerit regamꝰ eos sic ethicos ⁊ cō-
sumptos. Si aūt cōplexio fuerit cōposita sit regimē eis cōpositū.

De Malis habitudinibꝰ corpoꝝ imutādis. C. XVIII.

Hali vbi supra. Naturalis quidē cōplexionis habi-
tudines sequunt habitudines corporum. siue
qualitates aut figure que sunt sex. s. pinguedo, macies:
⁊ temperata spissaq; ⁊ varia ⁊ inter has media. Con-
stan. in practica. Variā autem sex figurarū: quia due prime pessime
sunt. oportet vt macilentam incrassemus. ⁊ crassam extenuemus.
Macri sūt incrassandi cū mlta reqe ⁊ puis exercitijs ⁊ fricatiōibus
vtant quoad calor nālis suscitet. deinde vngant cū humidis ole-
is leticia vtant: vestimēta eoꝝ sint lenia ⁊ mollia. humida sumāt ci
baria sicut est caro agnina. pecoria edulina galline anates anseres lac
ris pisces recētes: comedāt bis aut ter i die: post cibū bis vł ter bal
neent: ⁊ oleo violato vngant. Et si sint calidi nālit accipiāt tipsa-
nā ⁊ micā panis ⁊ cucurbitā ⁊ oīa iussellata ⁊ cū amigdaleon cōdi
ta. Crassi aūt extenuādi sūt nimijs exercitijs ⁊ laboribꝰ añ cibū puo
catis ieiunijs assuefaciēdi balneent in aq̄ salsa in nitrea sulphurea
Sed postq; balneū igrediant fricent: ⁊ cū anetileon ⁊ costoleō vn
gant. deīde lauent ⁊ in balneo morent. Exeūtes balneū comedant
pauca cibaria multā q̄litatē ⁊ q̄ntitatē ⁊ modicū nutrimēti hñtia:
sicut panē furfureū lachanā spinachiā crisolocānā assuescant calidis
⁊ siccis salsis ⁊ stipticꝫ ⁊ pinguedinē hñtibꝰ. Sūt. n. eis vtilia qr de
eoꝝ quantitate corpa parū replent vigilijs vtant in asperis locꝫ nu
disq; dormiāt. aspis vtant vestimētis: assuescant tristitie cogitatio
nis. ⁊ sepe bibāt farmaciam crossum flegma purgantem.

De Regimine male complexionis que varia est in membris ⁊ primo cerebri. C. XIX.

Hali vbi supra. Dicto de regimie male cōplexionis
nālis in toto corpe: restat dicere đ regimie cor
poꝝ malā ɔplexiōez hñtiū in mēbris variā. Cuiꝰ itaq;
corpꝰ vel mēbꝝ aptatū est alicuiꝰ morbi susceptiōi: ne-
cesse ē q illud regaṫ regimie morbū hmōi, phibēte. vbi grā. Cuius
epatꝫ vene nāliter stricte sūt epati eiꝰ accidit opilatio ⁊ a pane mun-
do ⁊ a carnibꝰ ēt leuibꝰ multo magꝫ ab alijs: ideoq; oȝ illū regi his
q̄ opilationē aperiunt. Sic ⁊ corpa debilia ad ethicā vel ptisim pa-
ta oȝ humectātibꝰ regi. Igiṫ a capite mēbrisq; sequētibꝰ psequa-
mur. Capitis ɔplexio qm̄ nā frigida est: ita vt inde cū generent in
eo crapule mlte: lesio eiꝰ oīa mēbra corpis grauet. Itaq; qn̄ cerebri
cōplexio mala ē. oȝ eā sedare ɔ̄rioꝝ vsu. vt si calida est: dieta refrige
ranti tā in cibis q̄ȝ in medicinis regēda est. Qn̄ vō malū eius frigi-
dū est. ecōtrario. Si aūt in arterijs capitꝫ opilatio est ⁊ īde fiat ce-
phalea. sanguis minuēdꝰ est a venis duabꝰ q̄ sūt in temporibꝰ. Acci
dit aūt hmōi cephalea plurimū ex cā humoris calidi defluētis ad
os stomachi cū sit neruꝰ q̄ venit ad illū a cerebro fortis sensu. Igiṫ
eo regimie vti oȝ qđ ɔ̄ fluxū coleraꝝ ad stomachū pdest: sicut dicet i
ferꝰ cū ad regimē stomachi venerimꝰ. Nūc aūt dicemꝰ ea q̄ neces-
saria sūt in custodia sanitatꝫ mēbroꝝ q̄ sequunt cerebꝝ. int q̄ sūt ocu
li ⁊ aures q̄ cū sint vtiles maxie celerisq; sensus: pp bōitatē sensus
eoꝝ ⁊ subtilitatē accelerāt ad ea lāguores nimis ex causis nocen-
tibus.

De Regimine oculoꝝ ⁊ auriū. C. XX.

TBit oculoꝝ ⁊ auriū cōe regimē ē arcere fluxū ma-
teriem a cerebro ad illa: vt. s. purget id qđ ab
eo fluit p nares, puocādo sternutatiōes: ⁊ vtaṫ hō apiē-
tibꝰ opilationes. A gutture quoq; vtendo gargarismo
cū squinguibin ⁊ aq̄ decoctiōis piretri vel si corpꝰ imūdū est vtaṫ
ad emūdationē totius corpis laxatiuo. Accidit aūt visui subtilitas
ex acuto morbo q̄ factꝰ est capiti: aut cā mltū spuēdi sanguinē: aut
cā vomitꝰ: aut clamoris magni. Collirizatio vō pinguedinis aspi-
dis ⁊ comestio carnū eiꝰ ɔfortat visū; lectionē quoq; libroꝝ si au
geas adiciṫ visui vtus. Razi in q̄rta pte. Ad ɔseruationē sanitatꝫ
oculoꝝ cauē oȝ a sole estiuo ⁊ puluere ⁊ fumo: ⁊ a coloribꝰ albis vł
rebꝰ radiosis freq̄nt vel sp intuēdis: ⁊ a litteris vel scripturis sub-
tilibꝰ aspiciēdis: ⁊ ne rem vnā hō sp tanq; pauefactꝰ aspiciat: a mł-
to p̄terea fletu ⁊ a freq̄nti coitu: ⁊ ne diu moreṫ in loco vbi vētꝰ fri
gidꝰ pflat. A nutriētibꝰ quoq; valde siccꝫ: vtsūt lenticule ⁊ res salse.
visum etiā īpediunt frequēs ebrietas ⁊ vinū ⁊ nutrimēta crossiciē
hñtia. Acuta quoq; vt sinapis eruca cepe ⁊ allia nec nō ⁊ ea q̄ capi-
ti nocēt ⁊ dolorē adducūt: vt dactili porri mādragora caules quo-
q; ⁊ lēticle somnꝰ mltꝰ ⁊ vigilie mlte. Porro iuuamē visui tribuūt
colliria lachrymas expellētia. ⁊ ne mali huores ad oclos descēdāt
phibētia. Itē aquā itrare clarā ac p magnū spaciū oclos in eā i latē
sos tenere. hoc. n. oclos in ea claros ac rigidos efficit: multotiēs ⁊
eos corroborari ɔtingit qn̄ lr̄as nō subtiliores aut picturas q̄s itē-
dere cepit. Qđ aūt oculi sanitatē ɔseruat ⁊ abstergit est tuchia cū;
succo maiorane ɔfecta. Est etiā de his q̄ oculos abstergūt vt recen
tis feniculi succꝰ in ocul ponaṫ vel maloꝝ granatoꝝ colliriū. Ha
li vbi supra. Auribꝰ vō c uēdū ē a vocibꝰ grauibꝰ. vt a tonitruis ⁊
acutꝫ ac tremētibꝰ: ⁊ ne q̄d i foramē cadat auditꝰ reptile. s. aut aliq̄d
aliud. vidi. n. in cuiꝰ aurē racine granū ceciderat ⁊ grauatꝰ ē auditꝰ
nec egressū ē aliquo medicamie. Illđ etiā caueaṫ ne reptiliū aliqđ
ingrediaṫ. Qđ si sentiatur in aure dolor ⁊ morsus: insufflaṫ ei aliq̄d

ole. ro. [illegible] vel lacte [illegible]. Razi vbi. s. Ad ꝯseruationē audi tus sūmope insistēdū est vt auriū sordes mūdificent̄ ⁊ ne aq̄ in aures ītret. ne pustula in eis acuta nascat̄: a fastidio quoqꝫ valde custodiri debēt. ⁊ ne stomacho pleno dormiāt. Porro q̄libet hebdomada paꝝ olei amigdalaꝝ amaraꝝ aurībꝰ iniciēdū ē. Qꝫ aūt aures ne doleāt custodit est frigido vento tp̄e longo nō apponi.

De Regimine dentiū. C. XXI.

Ad cōseruationē aūt dētiū sūmope cauēdū ē ne res dure cū eis frangant̄. aut res viscose sepe ⁊ diu masticent̄ vt sᷓ dactyli mel coctū ⁊ filia. a multo quoqꝫ vomitu cauēdū ē. ⁊ a rebꝰ dētes stupidos faciētibꝰ eosqꝫ cōgelātibꝰ. sicut ē nix ⁊ eiꝰ aq̄. pp̄rieqꝫ post cibū calidū ab eis cōuenit abstinere: p̄terea si in dētibꝰ aliq̄ ps cibi p̄cipueqꝫ de lacte remāserit: abluāt̄ ⁊ cōfricēt̄. Hali vbi. s. Dētibꝰ cauēdū ē ne supueniāt eis egritudines. a putrefactiōe quoqꝫ minuēdo dulcia apponere vt sᷓ dactili ⁊ natisen ⁊ potꝰ aque frigide statim post illa. caueat quoqꝫ lac. ⁊ pūgētia ⁊ assiduitatē vomitꝰ ⁊ lauationē post vomitū faciat cū vino ⁊ sq̄ngibin. Aliter ꝗ post comestionē lactis. Caueat etiā stuporē gingiuaꝝ. ⁊ vitet ea q̄ plena sūt acerbitatis. fugiat quoqꝫ putrefactiōis aduētū curatōe tpata cū his q̄ eā elimināt. vt ē ordei farina cōbusti punicis quoqꝫ cōbusti ⁊ fracturꝭ raticon ⁊ q̄ ꝯfortāt gingiuas ⁊ dentes ⁊ anhelitū cōdiūt oportet tn̄ nō multiplicari curationis vsum. vlcerat enī gingiuas ⁊ corrumpit eas ac minuit. titillationē quoqꝫ dentibus inducit eos cōcutit.

De Regimine pectoris ⁊ stomachi cordisqꝫ ⁊ epatis ac renū. C. XXII.

Quum aūt a capite descenderint ad pectus materie multe. oportet assuescere semē papauerꝭ pari cū medicaminibꝰ ⁊ dyacodion q̄ fiūt catarris. Cū aūt ad stomachū a cerebro descēdūt sup̄flua colerica. ⁊ complexio stomachi calida ē nā. Oportet hūc fluxū arcere. dādūqꝫ ē ei parū cibi ante fluxū. nec famē sustineat. q̄r copiā cōtrahit colē. fitqꝫ qđ dabit̄ ei refrigerās esca: vt carnes auiū parate cū succo maloꝝ gra. oꝫ etiā euacuare colerā ad stomachum fluētē vomitu ⁊ laxatiuo educēte colerā rubeā vt ē absinthij decoctio vel mirobolanoꝝ citrinoꝝ ⁊c̄. Hieme tn̄ oꝫ regimini calefaciētia q̄dā addi. Cū autē descēderit hūoꝛ flegmaticus: fueritqꝫ stomachꝰ frigidꝰ oꝫ ī hmōi vti regimine calefaciēti. cui vō fuerit in ꝯsuetudine p̄cussio cordis. hūc oꝫ assuescere flebotomū: vsuꝫ quoqꝫ succoꝝ fructuū vt granatoꝝ ⁊ pomoꝝ ⁊ coctanoꝝ ⁊c̄. Cuiꝰ vō cor debile ē ac frigidū: assuescat ille sirupo pomoꝝ ⁊c̄. ⁊ p̄hibeas illū semel sumere multū cibuꝫ ⁊ aque frigidissime potū. Caueat etiā oīa q̄ timet ⁊ ī q̄bꝰ tristat̄ ītueri. Qui enī ē hmōi habitudīs nōnūq̄ repēte morit̄ his de causis. Qui vō ī epate hꝫ opilationē: ⁊ ī eo sentit extēsionē aliquotiēs ⁊ grauitatē Oportet. n. his vti q̄ aperiunt opilatōēs. p̄dest etiā ī hac pte diminutio prādij ⁊ eiꝰ subtilitas: p̄hibitioqꝫ a cibis crossis ⁊ a potu dulciū ⁊ crossoꝝ. Cuiꝰ vō stomachus ⁊ epar nā parui sᷓ. nō oꝫ ei semel dare cibū. sꝫ bis aut ter: vt descēdāt prius nec sit ī stomacho multꝰ: sitqꝫ tpatus ⁊ cite digestiōis. Sꝫ ⁊ si cuius renes generant lapides. ⁊ corpus eiꝰ sit gracile. vti oꝫ regimine medio inter crossum ⁊ subtile. vt est ordeum cum cortice: pisces lapidosi. galline pulli: lac etiaꝫ asine prodest ei.

De Regimine mēbroꝝ genitaliū. C. XXIII.

Quius aūt testiculi calide cōplexiōis sᷓ multū spma generātes in tm̄ vt sepiꝰ coitū req̄runt euacuatoqꝫ spmate mēbra quoqꝫ eneruāt̄. ⁊ stomachꝰ ībecillis fit. animi quoqꝫ defectio accidat: hūc oꝫ arceri coitu. ⁊ caue cibos spma generātes. vtiqꝫ regimine appetitū coitus minuēte. exercitij quoqꝫ fortis assiduitate: quo moueāt̄ plus ceteris supiora mēbra corpis. vt ē ludus pile subleuatio vł iactꝰ lapidis vtat̄ etiā aque frigide balneo. lūbosqꝫ suos liniat oleo ro. ⁊ nenufa. coctanoꝝ. Dorso quoqꝫ suo īponat opiū distēpatū cū aq̄ lactucarū atqꝫ rosaꝝ. Comedat aūt se bedenegh. eiqꝫ p̄pinet̄ q̄s fere semē lactucaꝝ ⁊ portulace eq̄s ptibꝰ datus. Razi in. v. pte. De his quoqꝫ q̄ spma ⁊ erectionē virge minuūt sᷓ acetosa ⁊ stiptica in cibo sūpta vt acetū ⁊ vue acerue succus ⁊ ribes. ⁊ his silia. Erectionem quoqꝫ minuūt ea q̄ vētositatis dissolutiua sᷓ. vt agnus castus: ruta: mētastrū: ciminū ⁊ ameos. Hali vbi supra. Mulieres quoqꝫ q̄ꝝ matrices pue sᷓ: oportet arceri a coitu ne forte ꝯcipiāt. Si. n. in tali matrice generet̄ fetus. non est ei sufficiens in ea locus. Si autē tn̄ extēdit̄ matrix vt vene ⁊ arterie opprimant̄. vnde ⁊ aer ingrediēs anhelitu peruenire ad membra prohibetur. sicqꝫ mulier moritur. vel accidit ei dolor ⁊ difficultas tēpore partus peritqꝫ fetus eo q̄ exire non potest angustia matricis artatus.

De Regimine neruoꝝ ac iuncturaꝝ. C. XXIIII.

Porro cuiꝰ nerui sᷓ ībecilles: regēdi sᷓ calidis ⁊ siccātibꝰ: ⁊ a vino p̄hibēdi ⁊ a copia coitus acerbisqꝫ: magꝭ aūt pomis ⁊ lacte acer. ⁊ abūdātia balneādi. ⁊ statiōe in locꝭ fri. hec. n. oīa mala sᷓ ⁊ eneruationē fouēt. hāc dolor iūcturarū frequētat. Nā ⁊ hec passio plus ē ex debilitate nāli iuncturaꝝ: ⁊ ex repletiōe humoꝝ ad illas festinātiū. Repletio q̄dē fit ex vsu multoꝝ ciboꝝ ac potuū: ⁊ maxie a crossis cibis cū req̄e balneiqꝫ demissiōe ⁊ frequēti coitu post cibū. Qui igit̄ hmōi assuetꝰ ē passiōi: oꝫ h̄ oīa cauere: ⁊ in cibis laudabilium chimoꝝ facilisqꝫ digestiōis ꝯtinēs eē: vtat̄ an̄ prādiū fricatione ⁊ exercitio mediocri. ⁊ balneo cauēs ab eis post. Tps aūt quo solet ei passio fieri: p̄ueniat euacuatōe hūoris a quo fit. vt sanguis minutiōe si ē passio sanguinea: decoctiōe fructuū si colerica. Pillꝭ hermodactili ⁊ tapsie si flegmatica. Decoctiōe epytimi si melancolica. Qđ cū fecerit vtat̄ etiā emplastris ⁊ cataplasatibꝰ q̄ mēbꝝ ꝯfortant vt p̄hibeat̄ suscipe materias ad ipsuꝫ defluētes ⁊ eas a se repellat. Sic etiā in oībꝰ mēbris ībecillibꝰ oꝫ fieri: q̄ mās īfluētes suscipiūt Nos q̄dē egressi sumꝰ in h̄ caplō a terminis molestiarū naturaliū ad eas q̄ sunt extra naturā: vt sermo noster in custodia sanitatꝭ eēt plenius. De hoc. n. passionis regimine dicendū est: cum alioꝝ membrorū curatiōe: nūc aūt ad debiliū corporū regimen transeamus.

De Regimine corporum debilium ⁊ primo mulierum pregnantium. C. XXV.

Infantiū q̄dē ⁊ seniū ⁊ ab īfirmitate cōualescētiū corpa: nccē ē hr̄e r̄gimē p̄priū q̄r debil̄ ē v̄tus eoꝝ. Infantiū q̄dē ⁊ seniū: q̄r calor eorū nālis debilis ē. Cōualescētiū aūt q̄r sanguis eoꝝ paucꝰ ē. Itaqꝫ regimē īfantiū īcipiemꝰ a regimine mulieꝝ p̄gnātiū. Dicimus ḡ q̄ cū mēstrua mlīeri p̄gnāti recludunt̄: accidit ei mltoꝝ appetitꝰ īcertꝰ ac subuersio sputaqꝫ ⁊ vomitꝰ. dolor etiā in ore stomachi: ⁊ paucitas appetitꝰ: det̄ ḡ ei syrupꝰ xylo aloe. lābat quoqꝫ exylo aloe recētē ⁊ masticē odoret. aliaqꝫ iocūde r̄dolētia pullos ⁊ hedos comedat ⁊ malogranata cytōia pira: nec tn̄ multū comedat: sꝫ ter ī die paulatim reficiat̄. ne stomachꝰ eiꝰ grauet̄. Qꝫ si p̄pt̄ aliquam passionē īdiguerit sanguinē minui: vł chatartico purgari: nō oꝫ h̄ in p̄mordijs accelerari donec q̄ttuor mēsiū sit p̄gnās: ⁊ tūc faciēdū est h̄. v. mēse vel. vj. vel. vij. Cauēdūqꝫ est h̄ idē. viij. vł. ix. In p̄mis nanqꝫ q̄ttuor mēsibꝰ est in ea fetꝰ debil̄: ⁊ opꝰ est ei cibo. minuit aūt cibū minutio: vn̄ morit̄ fetꝰ. Octauo quoqꝫ ⁊. ix. iā augmētatꝰ fetꝰ eget maiori cibo. in q̄bꝰ si mulier euacuet̄ cibꝰ minuit̄ ⁊ fetꝰ morit̄ Razi in q̄rta pte. Mulier p̄gnās ab oībus nutriētibꝰ in q̄bꝰ amaritudo ⁊ acuitas est abstinere oꝫ. vt sᷓ capares lupini oliue īmature ⁊ silia. Oīa quoqꝫ vitare oꝫ q̄ vrinā ⁊ mēstruū p̄uocāt: vt sᷓ cicer ⁊ phaseoli p̄cipueqꝫ ruta. a saltu etiā ⁊ p̄cussiōe ⁊ casu oꝫ custodiri. p̄cipueqꝫ īpregnatiōis initio ⁊ in fine. ⁊ ab oī solicitudine remoueri q̄ sepe aborsus cā existit. Nutriri vō oꝫ cū subtilibꝰ humoꝝ bonoꝝ generatiuis. ac nausie rep̄ssiuis ⁊ os stomachi corroborātibꝰ. vt est caro gallie p̄dicis ⁊ hedi. De vino quoqꝫ boni odoris bibē modicū qđ tpate sit aq̄tū. Ieiuna vō bibat rob fructuū acetosoꝝ ac stipticorū. cū q̄bꝰ parū de trocisco xyloaloe accipiat: vt abominatio ⁊ nausia in ea reprimant̄. Exercitio quoqꝫ tpato vtat̄ ⁊ sibi caueat ne longam in sole vł in balneo morā faciat. Cātilenas aūt habeat ⁊ ea q̄ delectationē afferūt. res etiā odoriferas circa caput ⁊ faciē. nec nō ⁊ somnū augeat nec impleat̄ cibo semel. sed multis vicibus in die comedat. a malis aūt nutrientibꝰ sibi caueat ⁊ ne multa cibaria diuersaqꝫ in stomacho misceat. Qꝫ si multū in ea destruat̄ appetitus de rebꝰ acutis parū est ei tribuendū: vt sᷓ cepe ⁊ sinapis ⁊ silia que disgregando ꝯmouent appetitū. Masticē etiā ⁊ olibanū cōuenit masticare citonia ⁊ granata malaqꝫ maciana comedere. Si vero ipsam infirmari contigerit: oportet vt siue minutione siue ventris solutione medicet̄: sed cū maximo timore multaqꝫ diligentia fiat ad hoc vt fetus remaneat partusqꝫ facilis efficiatur.

De Regimine parientis. C. XXVI.

Quum aūt hora partꝰ appropinquerit: pluriēs ī balneo mitti oꝫ ⁊ in tina quotidie sedere: vētrē ⁊ costas cū oleo sysamino inungē. nutriētia quoqꝫ bonū hn̄tia saporē ac leniētia sumē. Cūqꝫ prius aduenerit hora: coste mulieris ⁊ inferiores ptes inungi debent cū oleo de alcheiri ⁊ oleo sambacino calefactis: ipsisqꝫ paulatim insedere: que postq̄ parū ambulauerit sedeat ⁊ pedes eq̄lr̄ tendat. deinde vero super vtrosqꝫ se subleuet. ⁊ si dolor partus fortis fuerit nares ⁊ os apprehendēdo se p̄mat. Obstetrix quoqꝫ costas eiꝰ extēdat ⁊ humeros. iliaqꝫ inferius premat: ⁊ si diu taliter se habuerit insidat

beg vnctuosum de pullis factū in quo adeps galline pinguis ⁊ ana-
tis ponaṫ in potu sumat. viniqꝫ boni odoris bibat. Si vō in partu
secūdina remāserit: ꝓuocāda ē cū cōfidi sternutatio nares appꝛehē-
dēdo. Hali vbi supꝛa. Mulier adueniēte ꝑtu mō deambulet: mō
sedeat sup scamnū. Cūqꝫ dolor creuerit spm̄ suū arceat ⁊ includat
⁊ ad interiora īpellat. infantē vō susceptura post tergū eius sedeat:
manūqꝫ suā sup vētē eius ⁊ ilia ducat. Siue aūt difficillimꝰ fit par-
tus siue vetus in vtero mortuus siue post partū secundina remanse-
rit: vnicuiqꝫ proprio subueniendū est medicine remedio.

De Regimine infantis nascētis vel nati. C. XXVII.

Auicē. i. j. can. cū nascitꝰ pleriqꝫ sapiētes dixerūt vmbilicū ī pmis debere sup q̄ttuor digitꝫ
incidi: ⁊ cū lana mūda bene retorta ligari taliṫ ne doleat
Oleū quoqꝫ cū panno sup eū īponi: ⁊ vmbilico medica-
mē supponi. festināduū est etiā ad corpꝰ infantis salliēdū cū sale te-
nui vt eius cutis īdurescat: qm̄ ilico cū nasciṫ oīa q̄ tāgūt ipꝫ ei no-
ciua sunt siue calida siue frigida siue aspa ea sentiat ꝓpter cutis eiꝰ
subtiliationē atqꝫ calorē. deinde vō aqua tepida lauetur: eiusqꝫ na-
res assidue digitis quoꝝ vngues incisi sint purgenṫ: ⁊ in eiꝰ oculos
paꝝ olei ꝓijciaṫ. Cūqꝫ opꝰ erit vt fascieṫ: nutrix eius mēbra suauiṫ
tāgere dꝫ: ⁊ qd̄ dilatādū ē dilatare: qd̄ subtiliādū subtiliare: omne-
qꝫ mēbrū sm̄ figurā cōueniētiorē figurare: ⁊ h̄ totū cū extremitati-
bꝰ digitoꝝ subtili cōpressiōe. Qd̄ q̄dē multis vicibꝰ oportet facere
⁊ oculos eius suauiṫ ⁊ assidue tergere. vesicā etiā eius p̄mere vt fa-
cilis fiat exitꝰ vrine. deinde manꝰ illiꝰ extēdanṫ brachiaqꝫ eiꝰ ad ge-
nua ducanṫ: caput īstita ligeṫ: eiqꝫ pileus īponaṫ q̄ sup caput cōpri-
maṫ ⁊ cōstringaṫ. In domo tpati aeris ad dormiendū ponaṫ. cūqꝫ
dormierit toto corpe caput altius sit. obseruādūqꝫ ne colli vel dorsi
vel extremoꝝ eiꝰ aliq̄d torqueaṫ aq̄ suaui ⁊ eq̄li balneādꝰ ē. ⁊ h̄ pꝰ
lōgū eiꝰ somnū pleruqꝫ vō bis in die vniuersaliṫ ⁊ ordinate. nec la-
ueṫ nisi quousqꝫ corpꝰ eiꝰ calefiat ac rubere īcipiat. pꝰ h̄ extrahaṫ ⁊
aures eiꝰ ab īgressu aq̄ custodianṫ. In hora q̄dē ablutiōis eū acci-
piṫ manu dextra sup brachiū sinistrū assumaṫ. nec sup vētrē sꝫ su-
pra pectus suū appodieṫ. In p̄mis aūt iaceat sup vētrē suū. postea
sup dorsuꝫ ⁊ p̄ter h̄ īcessanṫ fricet atqꝫ p̄maṫ ⁊ figureṫ. due quoqꝫ
res ei iuuamē cōferūt ad h̄ vt eiꝰ cōplexio fortis fiat. s. motꝰ lentus
⁊ vox cātilene. cū q̄bꝰ dꝫ dormire. Ex quātitate nāqꝫ recipiendi hec
duo: patet quātū sit aptꝰ exercitio ⁊ musice. quoꝝ vnū ē corpis ⁊ al-
terꝝ aīe. Razi vbi. s. Post partū statī aures īfantꝫ p̄mēde sṫ. qd̄ eti-
am postea multotiēs ē faciēdū. Obseruādū quoqꝫ ne lac aures eiꝰ
īntret: cū lactaṫ. ⁊ vt palatū cū melle tangaṫ. Naresqꝫ cū aq̄ calida ⁊
vncto semp mūdificenṫ. ⁊ muscillagines emūgāṫ. īpe quoqꝫ prius
fricādꝰ ē ⁊ postea inūgēdꝰ. Mēbraqꝫ in vnaq̄qꝫ ꝑtē tēdēda sṫ. ⁊
fascia cingēda. Caput eiꝰ ⁊ nares ⁊ frons rectificāda. h̄. n. regimine
si custodiāṫ. egritudīes multas euadēt. Māmillas quoqꝫ taliṫ su-
gat: ne vēter eius tēdaṫ: ⁊ vt nō accidant ei dissolutio ⁊ pigritia so-
mniusqꝫ longus: nec de latē reuoluaṫ ad latꝰ: ⁊ nō ploret neqꝫ vo-
mat. Oculi eiꝰ ī p̄mis diebꝰ natiuitatꝫ opiēdi sṫ pāno: cauēdūqꝫ sū-
mopere ne stet ī loco luminoso. sꝫ vitra pāniqꝫ diuersoꝝ coloꝝ appē-
dāṫ corā eo: vtēdū ē ēt illi delectabilibꝰ cātilenis nō aspis vocibꝰ ne-
qꝫ rauc. Et postq̄ loquēdi tp̄s appꝛopinquerit nutrix frequēṫ eiꝰ li-
guā fricet. an̄ ipꝫ quoqꝫ frequēṫ loquēdū ē: ⁊ vba facilia leuiaqꝫ do-
cēdꝰ ē. Cū vō natiuitas dētiū appꝛopinquauerit gingiue quotidie
cū butyro ⁊ adipe galline sepe fricāde sunt ⁊ aqua ordei liniende.

De Regimine lactatiōis eius. C. XXVIII.

Auicen. vbi supꝛa. Infanti lac matꝫ ad sugēdū oīmode ꝓbeaṫ: ipꝫ. n. simile ē p̄teritoꝝ
nutriētiū q̄bꝰ in vētre alebaṫ. s. mēstruoꝝ. ipa nāqꝫ sṫ q̄
cōuertūṫ lac efficiūṫ: īpe quoqꝫ magꝫ illō recipit ⁊ magꝫ
ei cōuenit: intātū vt expimēto certificatū sit valde cōferre extremū
mammille matris in os infantis ponere. Cauendū est tn̄ ne sit eius
mater q̄ lactet eū p̄mo donecipsius. s. matris tpeṫ cōplexio. Et me-
lius q̄dē ē vt parū ei mellis tribuaṫ: ⁊ postea lacteṫ. Ex lacte quoqꝫ
quo puer sugere dꝫ: in mane bis aut ter emulgēdū ē. deinde māmil-
la ei tribuēda: p̄cipueqꝫ cū in lacte fuerit macula. Lac aūt acutū nō
ē īfanti ieiuno dādū. In p̄mis q̄dē nō multū lactādus est: eiqꝫ bis
aut ter in die sufficere debet: cūqꝫ post lactationeꝫ dormiturus est:
eius cuna nō est vehemēter voluēda: qꝛ lac in eius stomacho cōcu-
tereṫ: sꝫ suauiter mouēda fletusqꝫ paruus ante lactationē ei cōfert.
Hali vbi supꝛa. Infante nato natura sanguinē menstruū quo idē
vetus in vtero matris alebatur suscitat ad māmillas: fitqꝫ lac quo
nutriaṫ infans vt sit cibus eius cōsonans ac priori conueniens. hac
de causa lac genitricis nato cōuenientius est lactibus ceteraꝝ mu-
lierum: qꝛ propinquius est eius consuetudini.

De Eligenda nutrice ⁊ eius regimine. C. XXIX.

Auicenna vbi supꝛa. Qd̄ si res aliq̄ matꝫ lac infanti dare ꝓhibeat. vt debilitas
ipsiꝰ vel corruptio lactꝫ eiꝰ: vel qꝛ deliciosa est. eligēda ē
nutrix etatꝫ mediocris. s. inṫ. ānos. xxv. ⁊. xxx. qm̄ hec ē
etas iuuētutꝫ ⁊ sanitatis atqꝫ ꝯplemēti. In ea quoqꝫ ꝯsiderāda sṫ
figura corpis ⁊ mores ⁊ forma māmillarū ⁊ q̄litas lactꝫ ⁊ quātitas
tpis qd̄ fluxit ab hora sui partꝰ. s. vt sint duo mēses: vel ad minꝰ mē-
sis ⁊ dimidiꝰ. sitqꝫ ꝑtus eiꝰ masculꝰ ⁊ partꝰ sꝫ nāle tp̄s. ipsa vō nec
abortuꝫ fecerit nec facē ꝯsueuerit. vtaṫ aūt exercitio tpato. cibisqꝫ
boni chimi nutriaṫ. ⁊ oīno caueat a coitu: qꝛ sanguinē mēstruū per-
miscet ⁊ lactis odorē corrūpit: eiusqꝫ quātitatē minuit. fortassis au-
tē ⁊ īpregnabiṫ: ⁊ tūc qd̄ in sanguine subtile ē ad nutrimētū embri-
onis redibit. Ipsiꝰ etiā embriōis nutrimētū parū erit: eo q̄ aliꝰ la-
cte īdiget: ⁊ sic vtriqꝫ nocumētū fiet. Qꝫ si nutrici mala cōplexio vl̄
egritudo dolorosa vel mlta solutio ventrꝫ aut cōstrictio acciderit.
meliꝰ ē vt alia lactet īfantē donec illa saneṫ. Razi vbi supꝛa. Nu-
tricē dꝫ eē iuuenē. bn̄ coloratā. pinguedīe mediocrē: māmillas ma-
gnas ⁊ amplū pectꝰ hn̄tē: nō maculosaꝫ nec īfirmā nec ꝑui ꝓpin-
quā: nec multū ab eo remotā. Et h̄ q̄dē nec salsa comedat: nec acu-
ta nec acetosa: nec stiptica: nec vtaṫ porris nec cepis nec eruca. nec
allijs: a solicitudine quoqꝫ caueat. ⁊ mēstruoꝝ ꝓuocatiōe. Qꝫ si lac
eiꝰ minuaṫ: pultes ꝺ farina fabaꝝ aut risi aut panis de simila sicci ⁊
lacte ⁊ zuccaro facte ei tribuanṫ ad sorbēdū: q̄bꝰ ⁊ parū semis feni-
culi sit admixtū. si vō lac eiꝰ valde crossuꝫ fuerit nutrimētū subtiliā-
dū erit: ipaqꝫ paꝝ laborare cogēda. porro si multū subtile fuerit: nu-
triētia fortia ⁊ crossa cū augmēto ei danda sṫ: ⁊ somnus augmētā-
dus. Lac itaqꝫ qd̄ meliꝰ iudicaṫ est illud cuiꝰ vna gutta sup vnguē
distillata nec multū subtilis apparet ⁊ liq̄da: nec multū crossa ⁊ cō-
gelata: bonū hn̄s odorē: ꝑuāqꝫ dulcedinē. Salsum vō lac vel mali
odoris nullo mō ꝯueniēs est nutrimēto īfantis. Hali vbi supꝛa.
Nutrix a. xv. annis ad. xl. eligaṫ. q̄ a cibis pūgitiuis ⁊ fructibꝰ pon-
ticis ⁊ amarꝫ ⁊ acerbis valde ⁊ hm̄ōi q̄ lac corrūpūt ꝓhibeaṫ: a co-
itu quoqꝫ penitꝰ arceaṫ. h̄ est. n. maxīa cāꝝ lac corrūpētiū. ꝯmouet
eñi sanguinē menstruū ad egressuꝫ ⁊ lac a bonitate sua mutat. ⁊ si
forte ꝯcipit ampliꝰ est nocumētū īfanti: qꝛ sanguis bonꝰ ꝯuertiṫ ad
cibū fetꝰ: ⁊ remanet malꝰ. Cōsiderādū ē itaqꝫ lac ⁊ eligaṫ qd̄ ē me-
lius ac tpatius qꝛ cibo infantꝫ ē vtiliꝰ. Sic aūt ꝓbari pōt: paꝝ ex ip-
so in vase vitreo mulgeaṫ: ⁊ nocte sic dimittaṫ. Si q̄d ex eo liq̄duꝫ
ē ac tenue nō ampliꝰ est ꝯglutinatū: lac tenue ꝓbaṫ esse. si vero cō-
glutinatū amplius est: lac spissum ⁊ crossum est: itaqꝫ si crossuꝫ est
subtilieṫ cibus nutricis: vt tempereṫ. ⁊ siliṫer fiat de contrario.

De Ablactatione infantis. C. XXX.

Razi vbi supꝛa. Cumqꝫ tp̄s aduenerit quo īfans co-
medere īcipiat: ꝺ simila ⁊ lacte ⁊ zucaro fiat ei
cibꝰ qꝰ se ad aliq̄d traijciēdū disponat. Caro quoqꝫ q̄ ē
in pectore pulli tenerꝫ vel ꝑdicis ē ei tribuēda: q̄ postq̄
ei bn̄ sapuerit eāqꝫ appetē cepit: māmillaꝝ succio paulatī ē minuen-
da. In nocte quoqꝫ ea sugē nō ꝑmittaṫ. Et h̄ etiā obseruādū ē valde
ne in tpe calido a lacte remoueaṫ. Auicē. vbi supꝛa. Nāle ablactā-
di tp̄s est duoꝝ ānoꝝ. Qꝫ si īfans aliq̄ ꝺ lacte desiderauerit ordīate
est ei tribuēdū: nō aūt violenṫ: ꝓhibēdū postq̄ vō duales apparere
cepint dētes: ad nutrimētū ordiate mouēdꝰ erit qd̄ fortiꝰ sit. nō tn̄
res ad masticādū dura dāda ē ei. sꝫ p̄io q̄dē pāis quē masticauerit
ei nutrix deīde panis cū aq̄ to vino vl̄ cū lacte: post h̄ amouēdꝰ ē a la-
cte ad id qd̄ ē ex sorbēdi genē: carniūqꝫ leuiū cibo nutriēdꝰ ē. Qꝫ si
māmillas īꝓbe petierit: sꝑ eas volēs sugē mirra ⁊ mētastra more
emplastri sṫ epytimāde. Cū aūt incepit ambulaṙ: seqꝫ diuersis mo-
tibꝰ mouere: nō ē ꝑmittēdꝰ vl̄ exponēdꝰ ambulatiōi: donec ei desi-
deriū sm̄ nām fiat: ne cruribꝰ eiꝰ ac dorso nocumentū accidat. In
p̄mis aūt cū ambulat: ponaṫ ad sedēdū in corio leni ne tre aspitas
ipsum scalpaṫ. cultelli quoqꝫ fustes ⁊ hm̄ōi q̄ pūgūt vl̄ īcidūt ab eiꝰ
ꝯspectu remoueanṫ. Cauēdūqꝫ ne cadēs ab alto ledaṫ. Cū āt canī-
ni dētes appuerit: ab oī re q̄ dura ē ad masticādū abstinēdꝰ erit: ne
mā vn̄ canini creanṫ ꝑꝑ masticationē quā desiderat resoluaṫ. tādē
vō cū loq̄ cepit: fricandi sṫ eiꝰ dētes p̄cipueqꝫ eoꝝ radices. Hali
vbi. s. Tp̄s ablactatiōis duos ānos nō excedit. tūc īfantē dꝫ assue-
scere comestiōi: nō subito cibū eiꝰ augēdo: sꝫ pedetētim dādo ⁊ lac
paulatī minuēdo. Tpatꝫ tpibꝰ ablacteṫ. nec ambulare nō suo tpe ꝑ-
mittaṫ. i. ꝑus q̄ eiꝰ mēbra firmata sint. ⁊ solidata. Alioq̄n femoribꝰ
eiꝰ ⁊ cruribꝰ debilitates fiēt ⁊ curuatōēs: ne dꝫ īfantibꝰ ꝓpinari vi-
nū. Auget. n. hūiditatē corpis eoꝝ cū ipoꝝ nā sit hūida. Implet eti-
am eoꝝ capita vaporibꝰ malis eorumqꝫ mentes corrumpit.

De Regimine puerorum. C. XXXI

Avicen. in .j. cano. In regimine vero pueroꝝ ab
infantia emergit intẽtio tota fit in eius
mores moderando ac meliorando: ne. s. ira fortis aut ti
mor vehemẽs accidat ei neqꝫ tristitia vel vigilie. In hoc
eni due cõsistūt vtilitates: vna. s. in aīa eius: vt morū bonoꝝ habit⁹
a pueritia crescat ac fixus in eo ꝑmaneat. Altera vero in eius corpe
qꝛ sicut mali mores malitiā cõplexionis sequunť. Sic etiā ex illoꝝ
cõsuetudine cū accesserit: malitia cõplexiõis eos sequiť. Ira nanqꝫ
vehemẽter calefacit: ⁊ tristitia exiccat. pigritia virtutes aīales laxat
⁊ cõplexiões ad flegmatis proprietatē inclinat. Sanitas ğ corpis ⁊
aīe simul in tẽperātia moꝝ cõsistit. Cū aūt a somno puer excitatur:
balneādus est: ⁊ post h᷑ vna hora ludere dimittendus. deinde vero
ad comedēdū ei pbeať: ⁊ postea ꝓlixius ludere ꝑmittať: post h᷑ ite-
rū balneādus. deinde vero cibādus. Et quāto plus fieri pōt aquam
in cibū sumere nõ ꝑmittať: ne cib⁹ penetret crudus anteqꝫ digerať
Cū aūt. vj. annos habuerit magistro tradēdus ē q̄ eū doceat in quo
etiā gradatim est ordinādus: nec in scholis quotidie morari cogen
dus est. In hac etate iā minus erit abluēdus: eiusqꝫ labor cū come
stiõe augmētādus: nec vinū ei deť ꝓpterqꝫ cū calide cõplexiõis fue
rit. qm̄ in potatorib⁹ ex eo colera regenerať: nec ipse puer īdiget iu-
uamēto qđ ex vinu potatiõe expectať. h᷑ est vrine ꝓuocatio ⁊ iūctu-
rarū humectatio. Nõ. n. est eius colera rubea multa: q̄ in vrina sit ꝓ
uocāda: nec eius iūcture īdigēt hūectatiõe: ꝑmittēdus ē igiť aquā
frigidā dulcē: ⁊ liq̄dā s̄m desideriū bibere: sic itaqꝫ regēdus est do-
nec ad. xxiiij. annos ꝑueniat cū solicitudine quotidiana q̄ ex mino-
ratiõe hūiditatis ⁊ ꝓcessiõe exiccatiõis ⁊ īdurationis in eo crescit.
Ordinādus est igiť minorādo exercitiū: ⁊ post hāc etatē regať regi
mine sanoꝝ. Razi in. iiij. ꝑte. Pueri minutiõe vel forte vētris solu
tiõe medicādi nõ sť. sꝫ ei subueniēdū ē cū scarificatiõe ⁊ ventris ex
aqua fructuū solutiõe. Custodiēdi sť aūt ne multū de mellis cõfe-
ctiõib⁹ aut de fructib⁹ comedāt: ⁊ egritudines multas incurrāt. A
lacte quoqꝫ ⁊ caseo ⁊ a grossis nutriētib⁹ remoueanť: ne lapis ī eo-
rū vesicis genereť. Quib⁹ etiā semina melonū excorticata cū zucha
ro tribuanť: vt in eis īstrumēta vrine mūdificenť: ne lapidis genera
tio fieri īcipiat. Neqꝫ vo multū nutriētib⁹ repleri ꝑmittendi sť: nec
cibos sumere donec prior cib⁹ digest⁹ sit. Hali vbi. s. Puer abla-
ctat⁹ a multitudine ciboꝝ arceať: ⁊ ab abūdātia dulciū ⁊ farina ac
ceteri. ⁊ a cibis grossis ⁊ aq̄ turbida q̄ lapides generāt: nec eū assue-
scere vino ꝯuenit: qm̄ auget calorē ⁊ hūiditatē q̄lis ē pueroꝝ cõple-
xio. Corpa quoqꝫ cõplexiõis hmõi patiūť acceleratiõeꝫ putrefacti-
onis hūoꝝ deť tn̄ eis modicū vt ꝓuocet vrinā: ⁊ minuat ab eo super
fluitatē: ⁊ hūectet siccitatē q̄ accidit ei ex labore. Cū aūt fuerit anno
rū. xij. iā tūc oꝫ eū exercē ī his q̄b⁹ docēd⁹. vl' ī q̄b⁹ ē ei viuēdū: vt si
op⁹ ē ei audacia plurima: mēbra ei⁹ exercitio forti exerceāť: ⁊ ꝑ ea
q̄ pauet ducať: vt sit ei cõsuetū. Si oꝫ eū eē ph'm: mores ei⁹ tpenť ⁊
boni fianť: nec assuescat irā ⁊ discordiā. sꝫ hūilitatē ⁊ patientiā. Si
vo futurus sit in actiõib⁹ grauib⁹ atqꝫ laboriosis vt in architectura
vel cemētaria: exercitari fortiter assuescat: ⁊ cibis plurimi nutrimen
ti pascať: vt virtus membrorūꝫ eius augeatur.

De Regimine adolescētiū. C. XXXII.

Razi vbi. s. Adolescētes aūt ⁊ iuuenes ab acuti īfir
mitatib⁹ custodiēdi sť. eos minuendo eorūqꝫ
vētrē solūēdo: q̄b⁹ stati vt in eis illaꝝ apparuerit signa:
deť forti: repximētia: anteqꝫ ī eis ille ꝑficiāť. Hali vbi
supra. Iuueniū corpa iā vltimū attigerūt terminū ⁊ augmētatiõis
statū. ideoqꝫ supfluitates ī eis augēť ⁊ cõgregāť: morbiqꝫ festināt in
eos ꝑꝑ repletiõeꝫ h᷑. n. tpe cib⁹ nõ occupať ī dilatādo corp⁹ ⁊ augē-
do sic pus verūtn̄ virt⁹ eoꝝ patiētior ē morbo: ⁊ ī plurib⁹ fortior ad
expellēdū causas eoꝝ. His igiť oꝫ exercitiū īduci moderatū ⁊ cõsue
tū. nec multū calori solis obuiēt. In aq̄ tpati calori se balneēt. Esta
te vo aq̄ frida dulci ⁊ suaui. Caueāt ğ cibos calefaciētes colerā ge-
nerātes: vt allia cepas sinapē ⁊ silia. Utāť aūt cibis q̄ntū pōt cuius
qꝫ digestio: ⁊ vnusq̄sqꝫ iux̄ mēsurā sue cõsuetudis. Sumāt aūt ci-
bos frigidos vt pisces recētes: edulinas carnes cū frigidis cõdimē-
tis decoctas: ⁊ fruct⁹ assuescāt cū granati ꝑsicis ⁊ hmõi. Si q̄dē cõ-
plexio eoꝝ ē ī hūitudie nāli: vinū bibāt nec mltū nouū: nec vet⁹: mi-
xtū aq̄ frigida: nec vo plurimū tolerēt famē: cõfortat. n. calorē ⁊ au
get colerā. Assuescāt aūt corpa flebotomie ⁊ laxatiuis maxieqꝫ ī ve
re. sit eoꝝ regimē iux̄ qđ expedit nāli cõplexiõi ipoꝝ ⁊ cuiqꝫ q̄ttuor
anni tēpoꝝ.

De Regimine seniū. C. XXIII.

Senū vero cõplexio q̄ frigida ⁊ hūida ē. Hāc regi-
mine calefaciēti ⁊ humectāti regi oꝫ. habitet
igitur in loco aere non sicco. sed simili verno. ⁊ si debi-
lis est virtus eius: equitet ⁊ ambulationem minuat.
Qui vero fortior est vtať deambulatione que non fatiget. balneeť
aqua dulci ⁊ calida. ⁊ post vna hora q̄escat. deide vo escas calidas
⁊ humidas digestibiles citoqꝫ a stomacho descēdētes comedat: ci
bos aūt pungitiuos ⁊ colerā generātes: caueat eos: quoqꝫ q̄ melan
coliā generāt aut flegma. pluries in die reficiať ⁊ h᷑ paulatim: qm̄
ei⁹ nā nõ patiť nec sufficit ad digestionē multoꝝ ciboꝝ sel' sumpto
rū. prandeat hora t̄tia. post meridiē balneeť. ⁊ denť ei q̄dā cibaria
vētrē emolliētia. post ea reficiať. Coitū oīno fugiat ⁊ aīe accidētia
Quia vo colligiť in corpib⁹ seniū flegma plurimū oꝫ eos nõnūq̄ re
gi subtiliātib⁹ ⁊ īcidētib⁹ flegma. nec in h᷑ ē assidue īmorādū. Plu
rimoꝝ q̄dē hoīuꝫ vētres (vt ait hipocras) in iuuētute sť molles: qui
cū senuerint desiccanť eoꝝ vētres. ⁊ q̄busdā fit ecõuerso. Auicē.
vbi supra. Sūma regiminis seniū ē opari qđ calefaciat. ⁊ humectet
sil' ex nutrimētis ⁊ balneis: ⁊ potib⁹: a somno ꝓlixo: ⁊ mora multa
ī lecto. Ex assidua quoqꝫ vrine eoꝝ ꝓuocatõe: ⁊ expulsionū flegma
tis: ⁊ ex eoꝝ stomachis ꝑ viā īestinoꝝ ac vesice. Razi vbi. s. Se-
num corpa magi euacuatiõe cū medicinis curāda sť: q̄ꝫ cū minutio
ne. In his aūt labor ⁊ solicitudo minuenda sť. vt corpoꝝ eo vires
diuti⁹ ꝑdurēt. nec ipsi valde senescāt. Porro q̄ in senio sť a labore
⁊ solicitudie nec nõ a minutiõe: vbi magna necessitas īmineat: re-
mouēdi sť. Nutriētib⁹ aūt bonis ac suauiť sapiētib⁹ facileqꝫ dige
stibilib⁹ alendi sť. ⁊ sepe balneis oꝫ vti multūqꝫ dormire. Reb⁹ eti
am odoriferis faciē ⁊ caput inficē. vinū porro tpate nature clarū ac
subtile mediocriť aq̄ mixtū bibāt ac tpate sumāt. si. n. h᷑ mõ reganť
possibile ē vt ad albarā ⁊ ptysim tarde ꝑueniāt. Nec eoꝝ corpa de-
iicianť. Idē in. v. ꝑte. Quibusdā hoīb⁹ intēpestiue cani solēt na-
sci: ceteris aūt tardari ꝯplexiõis sue cā. de his q̄dē q̄ caniciē tarda-
ri faciūt: ē vt de trifera minori freq̄nť in mane sumať. Abstinere vo
cõuenit a lacte: ⁊ a cibis habētib⁹ micas panis admixtas. ⁊ a pulti
bus q̄ multū spisse sunt. ⁊ a frumēto cocto. ⁊ ab his q̄ cõficiunť ex
melle. ⁊ a potu aq̄ mlte. vinūqꝫ vet⁹ ac puꝝ modice bibēdū est vel
idromel. Maior aūt ps eoꝝ q̄b⁹ nutrimētū sit kalaie sint ⁊ assatur.

De Regimine cõualescētiū ab egritudine. C. XXIIII.

Hali vbi supra. Post disputationē regiminis oīuꝫ
etatū debiliū: sequiť de regimine cõualescētiū
q̄. s. liberati sť a febrib⁹ ⁊ morbis acuti ⁊ egressi sť ab eis
viꝫ ⁊ eoꝝ corpa debilia sť ⁊ pauc⁹ eoꝝ sanguis. Debilia
q̄dē qꝛ resoluta sť ꝑpť calorē febris. ⁊ ei⁹ fortitudie ꝯsūpta: vsuqꝫ
regiminis subtil'. Pauc⁹ vo sanguis ē ex cõbustiõe caloris febris.
⁊ paucitate ciboꝝ ac subtiliate eoꝝ. A trib⁹ ğ dieb⁹ post trāsitū egri
tudinis vtanť dieta q̄ ꝑus in tpe īfirmitati: ad vitādū ꝑiculū recidi
uatiõis. tūc vo paulati ⁊ ꝑ grad⁹ ad id qđ grossi⁹ ē trāsferanť: do-
nec ad ꝯsueta ꝑueniāt. Q. si appetit⁹ deficit: ⁊ appetit. q̄dē ⁊ come
dit: nec augeť corp⁹ illi⁹: signū ē qp corp⁹ ei⁹ mūdū nõ sit. Opteť ğ ci
bū minui vl' corp⁹ subtiliari atqꝫ purgari. alioq̄n regressum faciet
morb⁹. sic hipocras ait. Corpa inq̄t nõ mūda q̄ntūciqꝫ refeceri au-
geť eoꝝ malitia. Razi in. ix. ꝑte. Itaqꝫ q̄ ex morbis acuti ꝯsurgit.
custodiēdus ē ab his q̄b⁹ sani nutrianť. ⁊ ex his q̄b⁹ regebať ī egri
tudine: vl' paꝝ fortiorib⁹ modereť. deide vo paulati ⁊ ordinatiꝫ ad
cibos sanoꝝ ꝑducať. Interim tn̄ a balneo ⁊ labore vigilijs ⁊ coitu
⁊ vino obserueť. ⁊ ne curi aīalib⁹ soliciteť: ab oīb⁹ quoqꝫ q̄ corp⁹ ca
lefaciunt sepeť. Caueat quoqꝫ ne famē aut sitim patiať ⁊ ne sil' ci-
bo repleať. qm̄ vnū istoꝝ ipꝫ distēpet ⁊ calefacit. Aliđ vo ꝯplexio-
nē ei⁹ corrūpit. si tn̄ ei⁹ appetitiua forti: digestiua vo debilis ⁊ fati
gata fuerit: nõ attēdat in comestiõe q̄ntū appetitiue. sꝫ q̄ntū digesti
ue attinet. qđ etiā donec digestiua melioreť obseruet. A comestio
ne quoqꝫ grossoꝝ nutriētiū durūqꝫ digestibiliū sepeť. vsqꝫ q̄ virtus
ipsi⁹ ꝯpleať. iterū aūt nutriať ex his q̄ cito digerunť. Multotiēs q̄
dē sꝫ parū comedat. ⁊ ex aq̄ frigida paulati bibat. Q. si nutrimētū
ei⁹ absqꝫ vino digeri nõ valeat. vinū albū ⁊ clarificatū ei tribuať. ⁊
a forti sibi caueat. Cū aūt alicui⁹ ꝯualescētis appetitiua debil' iue-
niť: sciēdū ē reliq̄as egritudinis in corpe remāsisse: q̄s nccē ē expel
lere. ꝑcipueqꝫ si sapor oris sit forti multaqꝫ siti. Itaqꝫ veniť ipsi⁹ sol
uať aut minuať: aut extinguētia dispositõi sue ꝯueniētia sibi tribu-
anť. Deniqꝫ ille in quo sig̃ reliq̄aꝝ egritudinis remāserit: vt ē ca-
lor supflu⁹ q̄ tactu sentiť. aut spissitudo anhelit⁹. aut siti. aut dolor
capiti. aut vrine tinctura. aut oris sapor extrane⁹. aut alienatio ī so-
mno. aut vigilie aut hmõi alia. ꝑcipue ad regimē egritudis reducē
dus ē: donec h᷑ oīa signa remoueanť ⁊ corp⁹ oīo sanitati restituať.

De Tutela contra morbos pesti. C. XXXV.

Hali vbi supra. Dicto de regimie corpoꝝ debiliū: re-
stat ondere regimē eoꝝ q̄ tā esse videnť in ca-
su causaꝝ egritudinū. quarū. s. causarū amputatio hipti
ta est. Una est causarūꝫ q̄ accidūt corpi extra. ⁊ he sunt

cause morbor pestilentialis. Altera est earū que mouentur intus a corpore. et he sunt a cōplexione mala. aut ab humor copia. vel eor malicia. Cautela morbor q fiunt ab extra est eor q fiunt ab aeris mutatiōe. et hec aut fit ex mutatiōe cōplexionis eius in tpib9 anti a naturali habitudine. aut ex alteratiōe atq mutatiōe substantie eiusdē i corruptionē ac putredinē. Itaq pestilētiales morbi quos s. aer pestifer in corpora hoīm adducit nō accidūt oīb9 hominib9. Imo passiones ille q fiunt a mutatiōe cōplexiōis aeris. in ea corpa solēt venire. quor cōplexio cōsonat cōplexioni aeris eo tpe. Que vero a mutatiōe substātie aeris fiūt. in ea corpa fm maiorē partē eueniūt. in qbus sunt mali humores aeris illi9 tpis. mali substātie cōsimiles. parati suscipe passiones ac morbos quos inducit aeris malicia. Itaq si euētus egritudinū ab aeris mutatiōe fuerit: caute la ab eis est ex vsu regiminis cōtrarij coplexioni aeris illi9 tpis taz in cibis qs in medicaminib9 et alijs causis sanitati et egritudini cōi bus pdestq humorē aeris cōplexioni eo tēpore cōsonu euacuare eiusq materiā amputare. Si autē est ex aeris corruptiōe. qm hui iusmōi habitudo accidit aeri fm maiorē partē ex excessu caloris et humiditatis: oportet esse cautelā ab huiusmōi infirmitatū icursu. Primo qdē flebothomia deide laxatiuo cuius est illā supfluitatē calidā purgare. Deinceps autē vtat regimine refrigerāti et desiccāti. et caueat obuiare calido aeri et humido. Timēt autē pestilentiales morbos quor cōplexio calida est et humida: pueriq et adolescētes et talis eis cōplexio dominat. Quare oportet eos minutiōes san guinis multiplicare. et eor q refrigerāt et desiccāt vsum augere to taq diligētia regimē calefaciēs et humectās cauere. Sūt etiā pesti lētiales morbi plurimi qn autūnus nimie siccitatis post estatē ma gni caloris vt causon et febris colerice qs cōmittat vomitus colera ruz multus et turbatio ac sitis. Quare necesse est vsu regiminis p cedere refrigerātis et humectātis. Morbor autē pestilētialiū qdā sunt ex putridis vaporib9 aera isicientibus. vt sunt vapores resolu ti ex cadauerib9. vel ex aqs in qb9 olera ceciderūt. fructusq putrue rūt. vnde si possibile est oportet a locis recedere in qb9 talia contin gūt. Si vero sit habitatio sub vento p quā hmōi putredines trans eunt. aut in subterraneis locis vel domib9 qs nō ptrāsit aer mult9. loca ipsa aceto rigent myrto et odoribus frigidis sternant. vapori busq sordidis vaporentur vt est xiloaloes et huiusmodi. Quidam vero pestilētiales morbi sunt ab vno in aliū trāseūtes. vt lepra. sca bies. ptisis. mania. variola. et obtalmia. Ideoq cū his qui talia pa tiunt nō oportet aliquē cōmorari. sed ab eis longe fieri ad loca q extra ventum sunt per illos flantem.

De Cautela ꝯ morbos ex humore puenietes. C. XXXVI.

Ex causis autē morbor q mouent ab iteriori bus corporis qdā cōes sunt et hee sunt cōplexiōis malicia. repletio humor et malicia eor. qdaz vo ppe. s. vniuscuiusq morbor. De malo cōplexiōis iā al's dixim9. q ei9 amputatio fit p regimē qd cōplexiōis malicie cōtra riū sit. eiq resistēs. Porro humor repletio quādoqdē mala nō ē. Que curat p euacuationē et corporis ab illo humore mūdificationē. Que vo est ex humorib9 malis eius curatio est p inanitionē illius mali humoris. Ysi. in li. ety. Ex iiij. humoribus regunt sani et ex ipsis ledunt ifirmi. vn enī ampli9 extra cursu nature creuerint: egritudi nes faciūt. Ex sanguine qdē et felle acute passiōes nascunt qs gre ci oxia vocāt. Ex flegmate vo et melancolia veteres cause pcedunt. qs grecor medici croniā vocāt. Ex epla Ypocra. Nā quotiens aliqd in corpe crescit ipsis humoribus aut minus hz egritudines et cās veteres facit. Itaq cū incurrit qs de cā sanguinis. qr sanguis vt supi9 dixi: feruēs et humid9 est os ecōtrario medicamine occur rere. qd sit frigidū et siccū. et sic de alijs. Aui. vbi supra. Ex his pte rea reb9 qs obseruare debes. est in fortib9 tpib9. quātū poteris di mittere fortes medicatiōes vt vētrē soluere vehemēter. aut puoca re vomitū aut apire vl adurere in estate vel hyeme. Preterea scire debes q nō ois repletio nec ōia cōplexionis malicia suo medicat ōrio. euacuatiōe. s. et oppositiōe. Sz multotiēs sufficit bonitatis re giminis multitudo. Nā oēs igit euacuatiōes necessarie sūt ppter supfluitatē repletiōis. sz qnq ppt magnitudinē egritudinis. et p pter repletionē sz qlitatē nō sz qtitatē. Aliqn quoq fit sz mōs p seuerationis sicut idiget ille cui podagra euenire solet et epilēsia et p similes hmōi in hora cognita. pporq in vere. tūc itaq necessariū est vt p ser tim euacuatiōe vtat ante suā horā et euacuet ea que pprie in ipsi egritudine sunt euacuāda siue sit minutio siue ventris solutio.

De signis humor in corpibus dominātiū. C. XXXVIII.

Ex cōpendio Salhi. Signa vo distinguē tia dñiū humoris. iiij. cē co gnoscimus scilicet lesiōes. dolores. tumores. et exeuntia a corpore Per lesionē quidē triplicis vtutis dominiū humor declarat. Per lesionē qdē aīalis virtutis: vt p saporē lesuz. Sapor eteni salsus fle gma salsum. acetosus acetosum flegma vel melācoliā. amarus co lerā. dulcis sanguinē abundare demōstrat. Per lesionē aūt virtutis nālis. si enī appetat terrestria: melācoliā deponit. si vo frigida et hu mida flegma deponit. Si vo calidos et humidos cibos qs appetēs inueniat: sanguinē deponere diiudicat. Per lesionē vo spūal vir tutis: vt p inspirationē magnā et rarā sanguis: p magnā et spissā co lera: p paruā et rarā flegma: p paruā et spissam melācolia coniectura biliter cognoscit. Per dolores humor in cā existēs cognoscit vt p doloris locū et eius varietatē. Per locū q aliqn est vniuersal: vt in artetica. aliqn particularis: vt in capite. qd qnq totū affligit: et di cit cephalea. qnq mediū: et dicit emigranea. qnq vo partē: et dici tur dolor monopagicus. q si sit anterior: indicat sanguinē. si poste rior flegma. si dextra colerā: si sinistrā melancoliā indicat. p eius varietate humoris certū initiū demōstrat. dolor enī acutus colerā ambulans aquosos humores aut vētositatē. extensiuus humoruz multitudinē. sempitern9 sanguinē. grauatiuus melācoliā demon strat. Tumor preterea triplici rōne cognoscit: vel calore: vel tactu: vel forma. Albus enī et mollis flegma: rubeus et mollis sanguinē: citrin9 colerā: niger vel glaucus melācoliā indicat. Per tactū vo qr durus p duros: mollis vo p molles in cā eē indicat. Per ei9 formā cognoscit. ex colera enī pustule fiunt acute forme et pruriginose. ex sanguine obtuse et rubee. De flegmate vo late et non pruriginose. Per exeuntia a corpore cognoscit: vt p vrinā: et p sputa et egestio nes. Per vrinā humoris spēs indicat. Nā citrina colera: alba fle gma: rubea sanguinē: glauca vel nigra melācoliā vel glaucā vel ni gram significat. Per effigiē etiā corporis humoris dominiū deno tat. vt si carnosus sit aliqs et venustus et rubeus somnolentus san guinē deponit. Si pinguis: et piger ad actiōes: si pallidus et mollis: si bone imaginationis male memorie flegma dignoscit. Si maci lentus et leuis ad actiones: et ruffus: et in somnis frigidus: colera di gnoscitur. Si quis macilentus et piger ad actiones: hebes ingenio niger vel glaucus inueniatur: melancoliam deponere corpus con iecturaliter comprobatur.

De pparatiōe corpis ad humor purgationē. C. XXXVIII.

Triplici namq pprietate materiei egritudo na turā impedit. Natura vo suo triplici motu ecōtrario reluctat. Proprietatū nocive materiei pma est indigestio: secūda cōpactio: tertia mortificatio. Indigestio est pprietas materiei: q pepat ad egritudinē faciēdā. Cōpactio est materiei in eodē loco congestio. Mortificatio est p uersio materiei oīno in id qd est ꝯtra naturā. Primus aūt motus nature digestio dicit. Secūdus diuisio. Tertius materiei remotio: q opat ad egritudinē faciēdā. cōtra hec. s. digestio ꝯtra indigestio nē opat. Diuisioq q cōpactionē opat. Remotio vo cōtra mortifi cationē. et est nocive materie mortificāde: nō mortificate pditio. Di gestio itaq diuisionē precedit. Diuisio vo fm naturā de iure remo tionē precedere debet. Medicus ergo perit9 nature motus debet imitari. In oīb9 enī natura opat. Medicus vo minister est. In pri mis igit digestiuis est vtēdū: deinde diuisiuis: postea expulsiuis. i. digesta digerere: cōpacta diuidere: mortificatiua expellē. Priusq ergo fiat euacuatio: oportet corpora fluxa facere: et cū mollietibus: digerere cum alteratib9: diuidere cū diuisiuis. Mollientia sunt: vt ius carniū tenerrimarū: et ius pisciū magis mobiliū et squamosor. Digestiua sunt recte obuiantia pprietati materie. Vn nocumentū accidit. Diuisiua sūt in substātia subtilia: vt acetū. Qn aūt est mē bris abominabile dulce: cū aceto ꝯiūgim9: vt mel: vnde fit oximel et zuccara: vnde fit syrupus.

De Varijs modis purgationis. C. XXXIX.

Multipliciter autē materiā remouemus. aut flebothomia: aut vstio ne: aut sternutatione: aut vrina: aut emoroidis: aut mē struis: aut sudore: aut egestione. Vomitu supiores edu cim9. Flebothomia sāguinē extrahim9 cū alijs humorib9. Vstio ne vo humorē detrahim9: aut materiā in pprio loco ꝯsumim9 in sistentē. Sternutatione fumositates deducēdo cerebrū depuram9. Per emoroi Per vrinā etiam epar et vesicā et renes mūdificam9. Per sudo res inmūdū sanguinē detrahētes: corp9 oīno securam9. Per egestiōes graues i quosli rē humores succitaneos educim9. Prouocātia vomitū alia leuia: alia grauia. bet humores puocam9. Grauia aūt sunt Leuia delicatis: grauia fortib9 attribuēda cēsem9. Grauia cōposita sunt vt cōposite medicine aut simplices: leuia sūt.

vomitꝰ scalpelle: vomitꝰ. H. Grauia simplicia sūt: vt tapsia: catapucia: elleborus albꝰ: nux vomica: semen atriplicis: semen rape: radix esule. cocoguidiū. Cōposita vō leuia sūt vt hydroleon. oximl. syrupus acetosus vomitꝰ nicolai decoctio bacare. decoctio corticis sambuci vl̄ vtice radicis. Leuia simplicia sūt vt succus bacare. iunci radicis ⁊ siliū quoꝝ decoctiōes assignauimꝰ. Ex his autē tā leuiū ꝙ̄ grauiū ꝓuocātibꝰ vomitū vnguēta aq̄s vina syrupos posteriꝰ istitui. vomitꝰ nimiꝰ ꝯstringit. si cataplā stiptica ori stomachi supponat. Flebotbomie duplex ē modꝰ. s. p antiphrasiz ⁊ p methacētesim. i. p eādē ptē. p antiphrasiz i. p ꝯriū. Añ cōfirmationē eni egritudinis in pncipio ꝯz fieri p anthi. añ. s. v. diē in pleuresi. post cōfirmationē p metacē. Ustionis duplex est modus. s. aut tm̄ adurēdo locū māz cōsumimꝰ ibidē. aut aliū locū vrēdo. māz nociuā euacuamꝰ. Sūt mutatoria aut leuia: alia grauia. Grauia fortibꝰ. leuia delicatis offerēda cēsemꝰ. Grauia sl̄ vt pl. ell. al. vl̄ ni. pl. euforbij pl. piperis piretri. stafisagrie. sal armo. nitri ⁊ sal gēme. Leuia vt puluis thephisie vel rosaꝝ vel liciniū punctū lacte mulieri. Prouocātibus egestionē multiplicibus vtimur qm̄ autē materiā primo digestam oportet euacuari signa digestionis exponimus. Si vrina spissa apparuerit post attenuet. Et si primo tenuis est postea inspisset digestionis signa cognoscuntur.

De Regimine purgationis sanguinis. C. XL.

Hali vbi. s. Euacuatio q̄dē repletiōis q̄ est in vētriculis fit p flebothomiā. ⁊ oīno p ea q̄ augēt regiminis q̄litatē. sicut ait G. qm̄ ipsa est euacuatio totiꝰ corpis eq̄lit ⁊ ciboꝝ iminutio. Sāguinis nāq̄ꝫ minutio attrabit humores ab oī corpe. maxīeq̄ꝫ si fuerit dominās sanguis. Si vō sit repletio fꝫ vtutē oportet fieri sanguinis minutionē cū laxatiuo cuiꝰ est humore purgare ꝙ si oportunū regimē facere disposueris cōferes ꝯriū q̄litati mali humoris. ⁊ oīno q̄cq̄d auget q̄litatē regiminis sicut ait Gal. q2 curatio totiꝰ corpis eq̄lit si fuerint humores multi. fit p flebothomiā. Et ciboꝝ dimissionē ac balnei. Si vero fuerint humores mali. laxatiuo ⁊ vomitu. ⁊ vt materia laudabilis in corpe nutriat. Attētiꝰ igit̄ ītuendū est si videris signa repletiōis q̄ sit in oī corpe. maximeq̄ꝫ signa repletiōis ex sanguine. tunc flebothoma de vena q̄ dicit̄ aquebel. i. mediastina. Cūq̄ꝫ corpꝰ euacuauer̄ i eiꝰ loca restaura laudabilē sanguinē. cibū quoq̄ꝫ minuas. ⁊ a q̄drupedū carne dulcibusq̄ꝫ ꝓhibeas. vtat̄ autē req̄e. caueatq̄ꝫ laborē. labor enim corpa calefacit. humoresq̄ꝫ malos q̄ sunt in corpore liq̄scere facit. defluūtq̄ꝫ frequēter ad aliq̄d mēbroꝝ nobiliuꝫ ⁊ ad alia. Uñ fit apostema. ceteriq̄ꝫ morbi pessimi. q̄re oportet eos q̄ repleti sunt laborē cauere maximeq̄ꝫ in quoꝝ corporibꝰ mali sūt humores. Sic etiā a balneo ꝓhibēdi sunt. q2 facit aliq̄d sile. Si vō sint aliq̄ causeq̄ꝫ flebothomiā ꝓhibeāt. vt debilitas vtutis vel imbecillitas stomachi ⁊ epatis. in his oportet vti diminutiōe sumēdoꝝ ⁊ subtiliatiōe sm̄ q̄d pōt vtus. vt sic natura sanguinē reprimat ⁊ bonū ac digestū faciat. Diminutio nāq̄ꝫ ciboꝝ ⁊ subtiliatio perfectiua sunt in regimine morboꝝ ex repletiōe. Utat̄ autē regimine refrigeranti ac desiccāti donec sanguis cōponat̄ ⁊ maturet̄. eiusq̄ꝫ pars desiccet̄ ⁊ in naturalē habitū reuertatur.

De Regimine purgationis colere: melancolie: ⁊ flegmatis. C. XLI.

Uero si ceteri dominent̄ humores aut corrūpāt̄ur accelerāda est eoꝝ euacuatio cōuenienti laxatiuo. Si igit̄ appareāt signa suphabūdātis colere. festines eā exinanire. Et siq̄dem tp̄s estatis est. ⁊ patiēs fastidiū senserit aut punctiōes aut morsus in stomacho. Uomitꝰ cū squingibin ⁊ aq̄ ca. exhibeat̄. s. cū aq̄ ordei. ⁊c̄. Si aūt estas nō est euacuet̄ corpus cū laxatiuo aq̄ fructuū ⁊ mirabol citrinis solidat̄ cū scamonea fꝫ ꝙ videbit̄ posse sufficere fꝫ vtutē: etatē ⁊ regionē atq̄ꝫ cōsuetudinē. Libet̄ autē pullis cōditis cū aq̄ hescereni ⁊ aq̄ granatoꝝ ⁊ silibꝰ. Dulcia vō caueat ⁊ salsa. oēsq̄ꝫ cibos pūgitiuos q̄ acuti sunt ⁊ sicci. Quiescat etiā ⁊ laborē minuat balneū cum aq̄ calida deuitet ⁊ irā atq̄ꝫ tristiciā. Libereatq̄ꝫ regimini assignato donec redeat corpus eiꝰ ad statū p̄stinū naturaleꝫ. Colera nigra si dominet̄ euacuatio melācolici humoꝛ oportet vt acceleret̄. aliqñ q̄dē vomitu si fuerit estas vel autūnus cū his q̄ purgāt eā vt est semen radicis ⁊ nux vomica ⁊c̄. Alioq̄n vō laxatiuo melācoliā educēti. vt est decoctio epithimi ⁊ agarici. Caueat autē tristiciā: multiplicet gaudiū ⁊ leticiā. laborē vitet ⁊ irā. vtat̄ balneo aque dulcis ⁊ calide. sit aer illū circūdās tpatus aut mediocrit̄ calidus ⁊ humidꝰ. Q2 si corpi supsit aliquid humoris melācolici: nō tedeat sepiꝰ his medicaminibꝰ ac regimine vti. qm̄ hic humor difficile curationeꝫ suscipit. Q2 si flegmatis apparuerint signa: euacuationē eiꝰ accelera: p vomitū quidē si tp̄s estiuū fuerit vel autumni. Si autē aliud tp̄s: detur medicamē laxans flegma. Si tñ nō fuerit humor decoctus ac subtiliatꝰ: nequaq̄ꝫ vtat̄ laxatiuis: fꝫ humoris subtiliatiuis sicut est aq̄ radicū herbaꝝ: ⁊ iminutio ciboꝝ: ac subtiliatio eorum. Cūq̄ꝫ sic fuerit flegma subtiliatū: ⁊ euacuationi facile ac trāsitu permeatꝰ: tūc inaniendus est cū pillulis soluētibꝰ flegma. Dehinc aūt assiduus sit in calidis ⁊ sic. caueatq̄ꝫ cibos flegma generātes. Quietē vō multiplicet ante cibuꝫ: ⁊ balneū aq̄ salse atq̄ꝫ sulphuree post decoctionē ⁊ iminutionē repletionis bibat vinū vetus croceū rubeū nō spissū. Deniq̄ꝫ illi q̄ flegma sentit in suo corpore iubeas minuere cibū ac subtiliare. h̄ eteni sepe ꝓficiūt absq̄ꝫ vsu laxatiui: qm̄ humorē istū subtiliant ⁊ excoquūt: auxiliaturq̄ꝫ nature ad illud alterādū in bonū sāguinē. Cū eni flegma sit cibꝰ medie decoctꝰ: cibꝰ si minuat̄ ac subtiliet̄ sup eū: excoquit̄ ⁊ sanguis efficit̄. q̄d in humore melācolico vel colerico nō est euenire ꝓpter eoꝝ siccitatē.

De Regimine corpoꝝ: quorum res naturales īmutate sunt. C. XLII.

Unaqueq̄ꝫ naturalium habitudinū (vt diximus) si minuat̄ vel augeat̄: aut a consueto mutet̄ sepius aduentū significat morbi vel habitudinis medie inter. s. sanitatē vel egritudinē. Sic etiam si fiat aliq̄ in corpore q̄litas extra cursū nālē: vt est lāguor: aut dolor: aut aliq̄d sile: portēdit morbū: aut habitudinē q̄ nec sanitas nec morbus ē. Incipiemꝰ igit̄ nūc de regimine corpoꝝ quoꝝ res nāles ab habitudinibꝰ suis īmutate sunt. In hmōi siquidē oportet amputare causas eiꝰ mutatiōis: vt cito reducant̄ in statū suū nālē. Q̄d fit si vtaris regimine ꝯrio cause a q̄ fit illa q̄litas nō nālis. Uerbi grā si ꝯtigerit appetitū ciboꝝ augeri: signū est aut male cōplexionis frigide accidētis ori stomachi. propter q̄d oportet vti potu vini: ⁊ appositione ciboꝝ calefacientiū. Aut ꝙ salsum flegma suspensum est in ore stomachi. propter q̄d oportet vti vomitu cū his q̄ dicta sunt. Si vō minuat̄ ciboꝝ appetitꝰ: signū est caloris oris stomachi. propter q̄d oportet restringentibꝰ vti: sicut granatis acerbis: ⁊ syrupo hescereni: ⁊ aquis thamarindi: ⁊ silibꝰ. Cibari quoq̄ꝫ cibis frigidis vt piscibꝰ lapidosis ⁊ hmōi. Aut etiā signū est repletiōis corporis. et ob h̄ euacuandū est humore dn̄anti. Si aūt incline appetitꝰ ad acerba: signū est colere crocee: quā oportet restringētibꝰ ⁊ ꝓuocatione vomitꝰ p squingibin ⁊ aquā ca. purgari. Q2 si inclinet̄ ad calida ⁊ pūgitiua ⁊ dulcia: signū est male cōplexionis fri. propter hec vtēdū est calefaciētibꝰ cibis ⁊ medicaminibꝰ aut humoris acerbi vtēdū est etiā vomitu. Porro si inclinet̄ ad frigida signū est male cōplexiōis ca. q̄ accidit ori stomachi. vtēdū quoq̄ꝫ est refrigerātibꝰ ac restringentibꝰ. Porro si acciderit hoī sitis: significat malitiā cō. ca. ⁊ sic. q̄ accidit ori stomachi. propter q̄d vtendū est refrigerātibꝰ et humectantibus piscibus ⁊ lacte.

Adhuc de eodem. C. XLIII.

Si vētositas acciderit intestinis ⁊ stomacho: ⁊ hoc cā multoꝝ ciboꝝ: oportet vti exercitio ⁊ dilatione prandij a tpe consueto eiusq̄ꝫ iminutione. Si vō cā ciboꝝ vētositates generātiū: oportet his vti q̄ expellūt: vt ē semē apij ⁊ cimini ⁊ silia. Sudorē si multiplicet̄ in corpe ipulsu nature non oportet ꝓhiberi nisi excesserit. Si vō ex copia superfluitatū ⁊ crapularū corporis: oportet cū laxatiuo purgationē adhibē. Et siquidē sudori fetor inest: putredinis signū est. ⁊ tūc oportet intueri de cuiꝰ humoris materia sit: illūq̄ꝫ ꝓpria medicina purgare. Aq̄ naribꝰ fluens si augeat̄: patiens cū borace ⁊ xiloaloe mūda vaporet̄: odoretq̄ꝫ nigellā ⁊ silia. Si vō minuat̄: aq̄ calida sup caput effusiōe vtat̄: ⁊ inclinatiōe sup aq̄ ca. in q̄ decocti fuerint bab. mag. Q̄d aūt defluit ab interioribꝰ oris: si multiplicet̄. oportet ꝓhibē gargar. aq̄ ca. ⁊ aq̄ decoctionis mirti: ⁊ galle ⁊ quessara. Si vō minuat̄: ꝓuocet̄ curatiōe cum yera ⁊ stafisagria ⁊c̄. Somnꝰ si multiplicet̄. ⁊ h̄ ex cōplexiōe hu. cerebro dn̄anti: oportet vti rebꝰ calefaciētibꝰ ⁊ desiccātibꝰ: caputq̄ꝫ cū synapi fricari. Si vō ex supfluitate viscosi flegmat̄ cerebro dn̄antis: oportet purgare cerebrū cū pillulis yere vel aloe: ⁊ pillul. aureis ⁊ gargar. Cū aūt acciderīt vigilie: signū ē siccitat̄ cerebri. q̄re vtēdū ē roratiōe aq̄ dulci ⁊ tepide: in q̄ decocta sunt papauer cū corticibꝰ: ⁊ cortices cucurbitarū: ⁊ folia lactucarū ⁊ viol. ⁊ nenufar. comedat̄ etiā papauer ⁊ lactuce ꝯdite ⁊c̄. Coitū si petat hō plus solito: signū ē augmēti caloris ⁊ humiditat̄. quapropt̄ oportet vti refrigerāti ac restringēti regimīe cū cautela: vt sunt papauer: lactuce: portulaca: quessara viridis ⁊ silia. Significat quoq̄ꝫ freq̄nt̄ augmētū sāguis: ideoq̄ꝫ flebothomia vtēdū ē: ⁊ appōne ciboꝝ fri. ⁊ aq̄ fri. balneatiōe si aer patitur. Sic igit̄ oportet amputari causas īmutationis corpoꝝ ab

habitudine suã naturali.ne forte crescant ⁊ morbos afferant.

¶De Amputatione causarum que sunt extra rem naturalem. C. XLIIII.

Sequitur de regimine corpoꝝ q̃ trãsierunt ad habitudinẽ extra tẽperãtiã ⁊ rẽ naturalẽ: iãq; sũt in p̃cipiti casu ad egritudines. Itaq; cũ ĩde accidit homini angustia a semetipso sine labore aliquo febrẽ p̃figurat ante aliã egritudinez. fetor in vrina vł in sudore signũ ẽ humoris putridi. q̃ euacuatiõe ĩdiget. vtẽdũ ẽ quoq; regimi ne ei cõtrario. Morphea alba si multiplicet̃: alba lepra timetur. ⁊ oportet patientẽ euacuari medicamine flegma purgãti. ciboſq; refrigerãtes ⁊ humectantes ꝓhiberi. Raucitas ⁊ in facie rubor accidẽs homini portẽdit elephãtiã. ex hoc oportet accelerari flebothomiã duaꝝ venaꝝ colli. ac sepi⁹ educere sanguinẽ paulatim ſm qd̃ virt⁹ patit̃ ⁊ etas adiuuat ⁊ tp̃s ⁊ cõplexio naturalis. post aliquot dies euacuet̃ corpus cũ decoctiõe epithimij ⁊ agarici ⁊ a cibis melancoliã generãtib⁹ ꝓhibeat̃. Pustule cũ multiplicant̃ signum est futuraꝝ emissionũ. vtendũ est itaq; flebothomia aq̃hale ⁊ basilice venaꝝ ⁊ decoctio mirabol. ei ꝓpinãda est. a carnib⁹ arceat̃ q̃drupedũ. ⁊ a cibis dulcib⁹. Frigidis aũt cibet̃ ⁊ de aq̃s sulphureis ⁊ aluminosis sup eũ roret̃ ipse quoq; in illis ⁊ in aq̃ maris ĩmergat̃. ꝓdest enim ⁊ arcet emissiones. Excoriatiões autẽ si multiplicent̃ in corpore pustulaꝝ magnaꝝ aduentũ portendũt. Equũ est igit̃ hũc a cibis crossis ꝓhiberi. cibũq; subtiliari. ⁊ a flegmate crosso atq; viscoso corp⁹ euacuari. plimoq; balneo vti. Si facies apparet tumefcẽs ⁊ ĩferior palpebra hidropisis est tumẽda. hũc igit̃ oportet regi minutiõe cibi ac subtiliatiõe ⁊ a dulcib⁹ ꝓhibitiõe ⁊ aque multe. vel turbate potatiõe. vtat̃ exercitio dum est inanis stomach⁹ post prandiũ requiescat eiusq; natura cũ pillulis hiere laxet̃. vomat cũm squingibin aliq̃ñ. ⁊ frequẽtat vgas caparis aceto cõditas ⁊ oliuaꝝ cõditaꝝ. Si enim hmõi patiẽti regimẽ ĩpresserit. secur⁹ fiet a superuẽtu hydropisis p̃terea si cũ dolor vmbilici acciderit ac ꝑmãserit adhuc hydropisis tympanite portẽdit. Ob hoc vtẽdũ est q̃busdam puluerib⁹ q̃ fiunt ex seminibus ani. apij. feniculi. ⁊ ceteris.

¶De Amputatiõe venaꝝ q̃ sunt in capite. C. XLV.

Dolor capitis cõtinuus aliq̃ñ portẽdit cecitatez. hũc oportet curari cũ pillulis hiere. Que si nõ sedãt bibat̃ aloes ĩfusio cũ ceteris medicinis. q̃ si ꝑ sunt arterie due q̃ sunt in tẽporib⁹ incidant̃. aut a vena frontis patiẽs minuat̃. caueatq; cibos cephaleã adducentes. vt est alliũ: cepa: pastinaca: caseus silesq; cibi vaporãtes. Titillatio accidẽs faciei paralisim portẽdit. vñ oportet vti medicaminib⁹ caput purgãtib⁹ ⁊ ꝓhiberi a cibis flegma generãtib⁹. vti võ calefacientibus ac subtiliãtib⁹ nõ autẽ cibis ĩpleat̃. aq̃s võ sulphureis balneetur. Si acciderit hoĩ multa opp̃ssio. epilensiã portẽdit. itaq; cibos crossos ⁊ flegmaticos caueat. cibũ minuat ac subtiliet. ⁊ si pulsus est magn⁹ ac velox flebothomiã acceleret. Si facies intumuerit ⁊ comitet̃ dolor capitis ac rubor in venis oculoꝝ maniã portẽdit ⁊ frenesiz. Oportet igit̃ accelerare flebothomiã ⁊ sanguinis eductionẽ iuxta vtutis ⁊ etatis ac tp̃is sufficiẽtiã. ponaturq; sup caput ei⁹ pãnus ĩfusus sandalo ⁊ aq̃ rosata. ⁊ postea det̃ cassia. f. Qñ võ accidit hoĩ tristitia ⁊ cogitatio ⁊ neq̃tia mẽtis sine cã desipiẽtiã portẽdit ⁊ melãcoliã huic decoctio ꝓpinet̃ epithimi ⁊ agarici in q̃ proiectũ sit modicũ ellebori nigri. dẽturq; ei pillule sticados. caueat a cibis melãcolicis ⁊ vtat̃ calidis ⁊ hu. frequẽtetq; leticiã ⁊ gaudium sonũq; musicoꝝ cũ cantu dulci. Catarr⁹ frequẽter accidens hoĩ q̃ gracilis est ⁊ pect⁹ ei strictũ. portẽdit ꝑipleumoniã ⁊ ptisim. Unde oportet moliri purgationẽ cerebri ei⁹ a crapula. Aliq̃ñ q̃dẽ cũ pill. aloes ⁊ pill. hiere. aliq̃ñ võ cũ aloes ĩfusiõe. cũq; catarr⁹ acciderit vtat̃ sirupo papaueris ⁊ labuco. cũ his q̃ necessaria sint medicaminib⁹. Arcet enĩ fluxũ a cerebro. caput ei⁹ seruet̃ a calore ⁊ frigore. a labore quoq; ꝓhibeat̃. ⁊ in plurib⁹ quiescens impinguetur.

¶De Amputatiõe caꝝ qua in ceteris mẽbris. C. XLVI.

Si senserit homo grauitatẽ in latere dextro iuxta hipocũdriã aut puncturas aut extẽsionẽ. portẽdit passionẽ epati venturã. Et si qd̃ ĩuenit̃ graue est: portẽdit opilationẽ. huic oportet dari squingibin hansalic. cũ seminib⁹. ⁊ siropus absinthij ⁊ meseren pipereũ. ⁊ q̃nq; amigdalas amaras accipiat. Si vero qd̃ ibi venit vel sentit̃ ẽ cũ ĩtẽsiõe: vẽtositatẽ significat. Si aũt ĩuenit̃ ⁊ pũctura portẽdit calz apostema: q̃re venã op; basilicã minui eiq; rotulã cassief. dari cũ aq̃ ĩtibe ⁊ solat̃. vtat̃ aũt frigidis ĩ cibo. ꝓhibeat̃ a dulcib⁹. Egõ cũ ĩcliat̃ ĩ albũ portẽdit ictericiã. ⁊ tũc hoĩez expedit regi regimĩe qd̃ ɔuenit epatĩ calori. Hali. Si acciderit hoĩ fastidiũ ⁊ vẽtositas ĩ sinistro aut dextro latere in his q̃ sub hipocũdrijs sũt. simul etiã ablatus fit ciboꝝ appetitus: hoc iliõ portẽdit: q̃re minuẽdus est cib⁹ atq; subtiliãdus. Imminuẽdus est etiã potus aq̃ fri. ⁊ vtẽdũ est exercitio ac somno prolixiori. Si aũt iliis vtrisq; grauitas ⁊ extẽsio acciderit: apostema futurũ in renib⁹ portẽdit. vtẽdũ ẽ itaq; flebothomia basilice in latere patiẽti: dãdaq; est ei aq̃ ordei: locus etiã emplastrisandus est aliquo ɔfortãti fluxũq; materie ꝓhibẽti. arene cũ ĩmergunt̃ vrine: signũ est generationis lapidũ in renibus futuroꝝ. vtẽdũ ẽ igit̃ hmõi exercitio tẽperato ante prãdiũ: vt superfluitates euacuent̃: ⁊ humiditas flegmatica maturet̃. Arcẽdus est aũt ciboꝝ copia maximeq; crossorũ: ne forte crapule crosse in eius corpe coãdunent̃: vtaturq; subtilib⁹ ⁊ vrinã ꝓuocãtib⁹. vrine incẽsio continuo vulnera futura significat in vesica ⁊ virga. q̃re oportet vti cibo refrigerãti ⁊ humectãti. Dulcia võ ⁊ pũgitiua cibaria ꝓhiberi. Cũ ãt ex vẽtris solutiõe dolor ⁊ incẽsio in ano ꝓuenit: dyarriã portendit. huic oportet dari puluerẽ cõpositũ ex semine presillij et amilo ⁊c̃. Si võ ĩ ano assidua prurigo fuerit: emorroides portẽdit. hũc a cibis melancoliã generãtib⁹ ⁊ frigidis arceri ɔuenit.

¶De Regimine iter agere volentiũ. C. XLVII.

Hec de amputatiõe causarũ morboꝝ iam aduenientiũ dicta sunt ad custodiã sanitatis. Preter hec hec etiã q̃dã adhibẽda sunt sanis: q̃ ꝓxima sunt necessarijs: vt comptura corporis: ⁊ ipi⁹ cõpositio eiusq; mũdatio: capilloꝝ cõfortatio: ꝓductio: ⁊ ꝓhibitio: ⁊ hmõi. Regimine quoq; siue cautela ꝑegrinãtiũ a periculo maloꝝ accidẽtiũ. Primũ quidẽ ante ꝑegrinationẽ oportet corp⁹ a sup̃fluitatib⁹ cũ flebothomia ⁊ laxatiuo euacuare: ⁊ medicamẽ ɔsuetũ accipe. Labor enĩ et motus calefaciũt corp⁹: ⁊ ab hinc humores mali calefiũt: ac de loco ad locũ trãseũt. Ac sic ad aliqd̃ mẽbroꝝ nobiliũ defluũt: in quibus apostema pariũt: aut bonis humorib⁹ admiscet̃: quos ⁊ corrũpunt: indeq; febres ⁊ alij morbi fiunt. Preterea q̃ peregrinat̃: si nõ ħz ɔsuetũ ambulare: pri⁹ exerceat seip̃m ĩ deambulatiõe paulatim augẽs quotidie donec assuescat: eiq; facile fiat. Et siquidẽ eũ ire pedirẽ oporteat: lacertos cruriũ ligaturis cõponat: stringatq; se mediũ mãtilib⁹: quo motui sit aptius paratus. Sit ei baculus quo semp innitat̃. iter enĩ adiuuat: ⁊ angustiã ab eo releuat. Nõ ãt iter facienti famẽ pati ɔuenit. h̃ enĩ virtutẽ debilitat ac dissoluit ꝓpt̃ multitudinẽ eoꝝ q̃ soluunt̃ a corpore ꝑ motũ. Sz nec in repletiõe: q: ꝓhibet itineris celeritatẽ: ⁊ adducit sp̃ũs artationẽ: nisi sit cutis rara: poriq; aperti ⁊ lati. Sin aliť: oportet hora anteq; iter faciat cibo refici q̃ntitate q̃dẽ pauco: sz plurimi nutrimẽti. Si quidẽ oportet eũ accelerare viã cũ senserit angustiã quiescat: seq; ip̃m si poterit deponat: ⁊ paululũ infundat̃: oleoq; violato vngat̃. magis aũt pedes ⁊ dorsum: vt a siccitate que illis motu facta est humectent̃. Razi. vj. parte. Qui lõgũ iter vult ꝑagere ante ipsi⁹ inceptionẽ minui debet: ⁊ medicinã solutiuã vẽtris sumẽ: p̃cipueq; si lõgũ tẽp⁹ trãsijt ex quo neutrũ horũ ꝑegit. Qui aũt iter agere nõ mũdificato corpore voluerit: vix febres euadere poterit. q: si eas aliq̃ñ euaserit q: corp⁹ ei⁹ dissolutũ est cutisq; rara: nõ euadet catarrũ vel apostema. Ei quoq; studẽdũ est vt consuetudinẽ suã in dieta ⁊ somno ⁊ motu vel exercitio transmutet in illam qua eum in itinere vti cõuenit: ne. s. mutatio subita eum grauet.

¶De Regimine iter agentiũ estiuo tp̃e. C. XLVIII.

Qui võ tp̃e magni caloris iter agit: nec cibo replet⁹ nec ebrius sit: nec etiã hora illa vinũ bibat. nõ tñ a cibo vel vino penit⁹ vacuus sit: nisi fastidiũ patiat̃. qd̃ si passus fuerit: oĩno ab itinere meli⁹ est abstinere ⁊ dormire atq; quiescere donec fastidiũ remoueat̃. Qd̃ si nullo mõ cibũ appetierit: calorẽq; sup̃fluũ ac sitim senserit: triticũ fractũ cũ aq̃ multa coctũ cũ zuccaro ⁊ cũ aq̃ frigida bibat. post cuius haustũ nõ statim eat: sz parũ moret̃. Nã si mot⁹ statim fuerit: cib⁹ existẽs in stomacho de vno latere trãsiens ad aliud stomachũ inflat ⁊ male digerit̃. Si aũt ip̃m ire necessitas coegerit: parũp bibat: ⁊ nunq̃ fortit̃ incedat. Oĩa võ mẽbra sua p̃cipueq; caput a sole custodiat: et q̃ maxime si diuti⁹ ire voluerit. diu nãq; dũ fortis est calor incedere ac ieiunare corporibus macris nocet plus: crossis võ minus. Quedã etiã crossa repiunt̃ corpa quib⁹ ɔferũt p̃dicta: vsus etiã in hmõi multũ valet. corpa nãq; calorẽ aut laborẽ vel famẽ vel talia ferre cõsueta in his inueniunt̃ fortiora magisq; tollerãtia. Postq̃ aũt itinerãs iter suũ ꝑfecit: aliq̃ntulũ prius quiescat: ⁊ postea in aq̃ tepida dulci balneet̃. deinde cibaria infrigidãtia ⁊ humectãtia comedat: ⁊ in loco vẽtis exposito dormiat: ac solicitudinẽ p̃termittat. Hali vbi. s. Si quẽ estatis tp̃e ꝑegrinari ɔtigerit: iter carpat nocte dũ aer est frigid⁹: die võ requiescat: vt secur⁹ sit a solari lesione. Iter

enim in sole ⁊ estu ꝑsepe morbos pessimos adducit: vt cephaleam ethicã ⁊ hmõi. Magis aũt his quoꝝ cõplexiõe cali. ⁊ sic. corpusꝗ gracile. Corporibꝰ autẽ frigidis ⁊ hu. obesis ⁊ corpulẽtis nõ adeo nocet. Porro si vrgeat ꝑ diẽ ambulare vestibꝰ spissis ⁊ solidis operiat̃ quo ꝓhibeat̃ estus ad corpus accedere. caput etiã ⁊ faciẽ pilleis aliisꝗ subtilibus operiat: quo minor anhelatio fiat in aere calido. nec fiat illi meatuum excoriatio.

ℭ De Cautela cõtra sitim in itinere. C. XLIX.

Expedit enĩ iter agẽti lac ⁊ caseũ veterẽ ⁊ fabas ceterosꝗ cibos sitim ꝓuocãtes vitare. refrigerãtibꝰ ⁊ humectãtibꝰ vti. ciboꝝ nãꝗ copia sitim excitat. Razi vbi supra. Oportet ergo quẽlibꝫ sitim in itinere timentẽ a cibi saturitate abstinere. anteꝗ̃ tñ eat ex oleribꝰ frigidis ⁊ acetosis parũ comedat. a salse vo vel dulcis vel acute rei comestione abstineat. ꝓpeꝗ a piscibꝰ tã recẽtibꝰ ꝙ̃ salsis. qm̃ effectiui sũt sitis. Caueat autẽ ne cito sꝫ suauit̃ icedat. qꝛ citus icessus hoieꝫ frequẽter ac vehement̃ anhelare facit. qd̃ in ꝓuocatiõe sitis oĩbꝰ detenꝰ existit. A mulsa quoꝗ abstineat qm̃ ⁊ ipsa sitim creat De his aũt q̃ sitim sedãt ac diu remouent̃ sũt lac acetosuꝫ valde. portulaca. cucurbita. citrulli. melones nõ dulces. ⁊ pira nõ multuꝫ dulcia sꝫ valde humorosa ⁊ paꝝ stiptica. poma quoꝗ ⁊ mala granata ⁊ q̃ de fructibꝰ acetosis sũt eis sĩlia. hec siqs anteꝗ̃ eat comederit: nõ sitim patiet̃. Cũ autẽ in itinere sitim vehemẽtẽ aliqs patitur: nõ statim aq̃ cũ eã inuenerit satiet̃. sꝫ os ex ea diu colluat ⁊ paꝝ inde traiiciat. in q̃ etiã extremitates suas mittat. facieꝗ suaꝫ ex ea lauet. ⁊ in eã si voluerit ĩtret. ⁊ quãtomagis ĩminutã eẽ sitim ꝑsenserit: potiꝰ augmẽtet donec satiet̃ si voluerit. De his etiaꝫ q̃ in ipso itinere vel ambulatiõe tẽta in ore tẽperiẽ sitis adducũt: sũt pira sicca ⁊ acetosa granate quoꝗ acetose. grana autẽ ex masal parũper sumere: ⁊ in ore quousꝗ dissoluant̃ tenere. Hinc etiã (licet paꝝ cõfert) in ore tenere cristalli frustũ: aut argẽtũ meꝝ tersuꝫ: labia preterea stringere cõfert. ⁊ aerẽ nullo mõ ꝑ os attrahere. aliquaꝫ quoꝗ de rebꝰ frigidis odoriferis sempꝫ odorare. Preterea ex semine cucurbite cũ aliis q̃bꝰ trocisci parui fiũt q̃ etiã in ore tẽti ⁊ sitim sedãt ⁊ ardorẽ extiguũt. vnde etiã febris acutis ignitis in vltimitate ɔferunt. Auicẽ. vbi supra. Aerũ quoꝗ diuersitas iter agẽtẽ ad egritudines magis ꝙ̃ nutriẽtiũ diuersitas adducit: cuiꝰ emẽdatio ẽ vt vehement̃ colet̃. ⁊ fiat vt resudãte corpe multũ ꝑ sudorẽ egrediat̃.

ℭ De Regimine iter agentiũ in frigore. C. L.

Hali vbi supra. Hieme vo locisꝗ frigidis oportet iter facere de die. nocte vo quiescere. vestibus pilosis opire corpus. ⁊ duplicia ĩduere. caput ⁊ faciem mollibꝰ pilleis operire: pedes quoꝗ laneis tegere. Caueat aũt quãtũ põt eoꝝ frigus maxie equo vectꝰ peditibꝰ: nãꝗ pedes calefacit copia motꝰ. vñ ⁊ ambulatio patiẽti vtilior est eq̃tatione. Eq̃tibꝰ nãꝗ fiũt q̃dã lãguores minime peditibꝰ accedẽtes. qꝛ meatus eoꝝ corpa calefacit. In locis quoꝗ niuosis oportet adderẽ cautelã mẽbroꝝ extremoꝝ. ⁊ faciei a frigore. magis autẽ sicuꝫ hꝰ etiã vrgeat flatꝰ ventoꝝ. Hoc enĩ difficiliꝰ est ⁊ maiꝰ ꝓuocãs nocumentũ. itaꝗ ꝓuenire cõuenit. ⁊ allia cepasꝗ cõpetẽti mõ comedere, cibos etiã in q̃bꝰ calida cõdimẽta sũt vt pipꝫ ⁊ zinziber. Corpus etiã ⁊ pedes vngant̃ oliuaꝝ oleo vel laurino vel ceteris huiusmõi calidis oleis. q̃bꝰ opilati pori ꝓhibeãt aditũ frigoris ad membra. Sitꝗ ⁊ igressus caloris ad interiora ⁊ sup̃ficies oleo calefacta. Caueat insup iter agẽs ne debilitet̃ eius visus ꝑpt̃ intuitũ in niue frequentẽ. hꝰ enĩ visuꝫ spargit: euꝗ minuit. supponat̃ igit̃ oculis niger pãnus. sitꝗ niger pileus ⁊ violacie vestes aut virides. qꝛ visuꝫ colligũt ⁊ adiuuãt hmõi vestes: ꝓhibẽtꝗ spargi. Est autẽ niger color melioris actiõis ad hmõi. nec cõuenit homini iter agẽti ⁊ hmõi locis frigidis vt doloris q̃ete fiat securus. hꝰ enim significat corruptionẽ sensus. nec oportet negligere curã eiꝰ. itaꝗ si intumuerint digiti: oportet illos oleis calidis linire ⁊ in aq̃ calida poni. in q̃ calefaciẽtia decocta sint ⁊ dissoluẽtia sicut anetũ ⁊ furfur ⁊ similia. Si vero liuidi sunt aut nigri. oportet illos profundius ĩcidere ⁊ in aq̃ calida ꝑmittere: donec sponte fluxus sanguinis amputet̃. Razi vbi supra. Qui tẽpore vehemẽtis frigoris incedere debet. cibis euꝫ ac vino repleri prius oportet. post quoꝝ acceptionem oportet ab itinere paulisper abstineat: donec cibus calefiat. sedeturꝗ motio que in corpore facta fuerat. Libaria vero quibus vtit̃ actualiter ⁊ potẽtialiter calida sint. Qui si frigidũ aerẽ in itinere attraxerit: nõ statim post itineris profectionẽ ⁊ q̃etẽ ad ignẽ se calefacere nec balneuꝫ intrare vel dormire debet. sed per vnã horaꝫ locum calidũ. in quo sit ignis a lõge circũeat. Deinde paulatim vero igni appropinq̃re incipiat. post hoc antẽ si magnum in itinere tetigit eum frigus balneũ ingrediat̃: in quo diu morãdo fricetur. Qꝫ si balneum inuenire non valeat: in domo igne calefacta tamdiu fricetur donec corpus eius rubere incipiat.

ℭ De Regimine ꝑegrinãtiũ in mari: ⁊ in exercitu. C. LI.

Hali vbi. s. In mari vo ꝑegrinãti si subuersio ⁊ vomitus acciderit: vtat̃ syrupo hesceren vel granatoꝝ cũ mẽta: vel pomoꝝ muꝫoꝝ cũ tamarindis sugat et odoret granata poma muꝫa coctana: minuatꝗ cibũ. Si aũt incipit ei vomitꝰ dñari: mũdet̃ stomachꝰ eiꝰ coleris: ⁊ vtat̃ deinceps supradictis. sitꝗ cibꝰ eiꝰ acerba: vel q̃ sit de acerbis. Abstineat aũt ab intuitu maris: ꝓdest enĩ. Razi aũt vbi. s. Qui ꝑ mare vult incedere: arob fructuũ ⁊ medicinas quibꝰ vti ɔsueuit secũ deferat. priꝰ tñ ꝙ̃ ingrediat̃ mare: ꝑ aliquot dies comestionẽ q̃ cõsueuit vti: debꝫ minuere: taliꝗ cibo vti q̃ sit de his q̃ rigidũ stomachũ faciũt. Ea quoꝗ die q̃ mare primũ ingredit̃: aquã nõ intueat̃. Sꝫ ea odorare ⁊ comedẽ paulatim incipiat q̃ vomitũ reprimũt. Quibꝰ ita gestis: si stomachi subuersio acciderit: ⁊ vomuerit aliquotiens vomere ꝑmittẽdus est: qm̃ hꝰ ei nõ nocebit. Qꝫ si plusꝙ̃ necesse est hoc ei accidat: arob fructuũ q̃si sorbẽdo atꝗ lambẽdo sumat: ⁊ sumach: ⁊ granatoꝝ grana: ⁊ hmõi accipiet. Exercitꝰ estiuo tpe in altis locis ⁊ collibꝰ debet manẽ: ⁊ hostia tentorii ad vẽtũ septẽtrionalẽ vertere. Inter tentoria vo magnũ intermittẽdũ est spaciũ: ⁊ a messibus q̃nto plus possibile fuerit: est elõgãdũ. In hieme vo sit ipsoꝝ regimẽ ɔ̃riũ huic: vt. s. in locis ꝓfũdis maneãt: ⁊ tẽtoria ɔiũgãt: eoꝝꝗ ad orientẽ in meridiẽ hostiũ vtãt. Si vo meridianꝰ aer humidꝰ fuerit: dieta minuat̃: ⁊ vinũ oĩno dimittat̃: sꝫ exercitũ ad incremẽtũ ꝓueniat. Si aũt aer siccꝰ fuerit: huic ɔ̃riũ fiat. Qꝫ si multi hoĩes illic egrotent: ab exercitu seꝑati longe maneant

ℭ De Cautela ɔtra pediculos ac pulices ⁊ muscas. C. LII.

Hali vbi. s. Accidit aũt ꝑegrinãti copia pediculoꝝ in corpore propter sudorẽ ⁊ puluerẽ ac balnei paucitatẽ. Qd̃ cũ euenerit: corpꝰ eiꝰ cathaplasmet̃ cũ argẽto viuo occiso cũ oleo: adiũcta aristol̃ lõga ⁊ desela. Mane quoꝗ balneũ ingrediat̃: ⁊ corpꝰ eiꝰ fricatiõe valida mũdetur: caputꝗ cũ tarasablito ⁊ boraco lauet̃. Razi vbi. s. Pediculorũ grauationẽ ꝓhibẽt vsus balnei ⁊ lauacri: pãnoꝝ frequẽs mutatio. ꝓpterꝗ vt pannꝰ q̃ carni adheret lineus sit. tarde nãꝗ pedicul̃ replet̃. Hmõi pediculos ãt ĩterficit argẽtũ viuũ extinctũ si oleo misceat̃: ⁊ ex eo fila lanea inũgant̃: q̃ sup se aliqs ĩpẽdat. aut ex eis se cingat. Pulices cũ herba q̃ dicit̃ canchar: in lecto posita fuerit: q̃si ebrii ⁊ paralytici fiunt: nec salire nec se mouẽ pñt. Si vo aq̃ in q̃ tribuli cocti fuerint domus roret̃: pulices oĩno destruent̃. Aq̃ sĩr in q̃ ruta decoquitur aut oleander: eos interficit. Culices ex fumo palee: ⁊ ex fumo vaccini stercoris: ⁊ ꝙ̃ maxime ex fumo calami ⁊ nigelle fugant̃. Musce vo aq̃ in q̃ niger elleborꝰ coquit̃: ⁊ arsenici citri vel olibani fumo necantur.

ℭ De Remediis ɔtra bestias nociuas ⁊ serpẽtes. C. LIII.

De his aũt q̃ beluas fugant: dicũt ꝙ leo pre albo gallo ⁊ pre mure fugit. Pre ligno quoꝗ qd̃ dicit̃ sethin timet. Leopardus pre herba q̃ dicit̃ leopardi herba terret̃: ⁊ herba q̃ leopardũ strãgulãs dicit̃ interficit̃. Lupus vbi est squilla nõ approximat. Catti siluestres ⁊ dalac ex fumositate amigdalarũ amararũ fugiunt: elleborus etiã ⁊ squilla. Porro canes ac leones plurimasꝗ beluas interficiunt mures e domo cũ calcanto fumigata fugiunt. Ex squama vo ferri vel gallia metallina vel ex elleboro moriunt̃. Si ex aliquo. s. istoꝝ cũ farina ɔsperso comederint. Formice itidẽ ex alkitran ⁊ ex sulphure ⁊ ex assa fetida fugant̃. Et si ex istis mittat̃ aliq̃d in earũ foraminibꝰ morient̃. ⁊ si ex eo citra foramẽ epithima fiat nõ exibũt. Serpẽtes expellunt̃ si domꝰ cũ cornibꝰ cerui: vel vngulis capre: vel sulphure: vel galbano: vel pice: vel bdellio: vel lignis maloꝝ granatorũ: vl̃ capillis humanis suffumiget̃: vel ex aq̃ in q̃ sal hãmoniacus dissolutus fuerit roretur. De hac etiam aqua si in eorum foraminibus fundatur moriuntur. Tribuli quoꝗ si in eorum foraminibus mittantur fugiũt. Scorpiones autẽ fugiunt si domus cum vngula asini ⁊ sulphure galbanoꝗ suffumigetur. Oleum etiam in eorum foraminibus si fusum fuerit inde vlterius non exibunt. Itẽ assa fetida si in aqua dissoluatur: ⁊ domus ex ea roretur: non ibi approximant. Preterea si multi ex eis capiantur: ⁊ domus ex eis suffumigetur: omnes alii fugiũt. Dicitur etiam ꝙ vipera si bonũ ꝫamorad intueatur: oculi eius ilico eliquantur: ⁊ a capite fluũt. Catti quidẽ et furones ⁊ pauones ac grues ⁊ aquatica volatilia: ⁊ his similia: que venenosa capere animalia consueuerunt in curiis nutrienda ⁊ tenenda sunt.

De Cautela cōtra venenum. C. LIIII.

Qui cibū suspectū habuerit de veneno nequaq̄ꝫ comedat in quo est dulcedo vl' supabūdās acetositas. ꝛ ad vltimū quicq̄d supabundantē ac fortē hꝫ saporē. Ne nāq̄ꝫ pniciose spēs .i. venenose nisi talibꝰ nutriētibus misceri nullatenus possunt. Malū quoq̄ꝫ cibo odorē si habuerit dimittēdus erit. ꝑterea q̄ venenū sibi dari timet: aliquam ex medicinis opationē veneni remouētibus aut debilitātibꝰ assidue bibere debet. Qꝫ si venenū aut potū illius accepit eadē hora q̄ mutationē ꝛ estuationē sentire ceperit aquā tepidā. ꝛ oleū sisaminum vsq̄ꝫ ad repletionē ventris bibat ꝛ euomat. Est autē medicamē de nucibus ꝛ ficubꝰ qđ oēs venenosoꝝ aīaliū modos nocere ꝓhibet.

Auicē. in. iiij. canon. Epithimata vō qbꝰ corpora liniunt. vt non approximēt eis venenosa: sūt cerebrū leporis cū aceto ꝛ oleo. ꝛ storax qñ soluit in oleo. ꝛ oleū in quo infusa sunt folia pini recētia trita aut flos cypressi ꝛ grana iunipi. ꝛ folia similit agni casti in oleo ꝛ abrotanū ꝛ affodillus ꝛ daucus ꝛ carpobalsamū. ꝛ radix nasturcij ꝛ cetere que supradicte sunt.

De Curatione egritudinum. C. LV.

Hali vbi supra. Medicina est sciētia apponēdi modū ad modū. vel ad id qđ excedit modum. Est eniꝫ sciētia apponēdi tempata tempatis vt tēperantia cōseruet. distempata distēperatis vt ad tēperātiā reducant. Que qdē tēperātia triplici fundamēto regit. s. humoribus cibis ꝛ mēbris. Ex dinamide Galieni. Omne auxiliū medicine totius corpis tripartitū est. s. medicamēto. ferro. igne. Qđ enī medicamēto curari nō pōt: ferro curet. Si autē nec ferro pōt: igne recoquatur. Qđ autē nullo istoꝝ triū supari poterit: incurabile estimetur.
Isidorus vbi supra. Medicine curatio asp̄nēda nō est: meminimꝰ enim Isaiā Ezechie languēti aliqd medicinale mādasse. ꝛ Paulus aplus Thimotheo modicū vinū ꝓdesse dixit. Curatio igit morborū tribus generibꝰ cōstat. Farmacia quā latini medicamina vocāt. Cyrurgia quā latini manuū opationē appellāt. manus eniꝫ grece: cyros vocat. Dyeta: quā latini regulā vocāt. est enim obseruatio legis ꝛ vite. Sūt ergo omni curatiōi spēs tres. Primū genꝰ dyeticū. Scđm farmaticum. Tertium cyrurgicum. Dyeta est obseruatio legis ꝛ vite. Farmacia est medicamētoꝝ curatio. Cyrurgia ferramētoꝝ incisio. nā ferro incidunt q̄ medicamētoꝝ nō senserit medicinā. Antiqor autē medicina herbis tm̄ ꝛ succis erat. talis enim medendi vsus cepit. deinde ferro ꝛ ceteris medicamentis. Ois autē curatio: aut ex cōtrarijs: aut ex similibꝰ adhibet. Ex cōtrarijs vt frigidū calido: vel humidū sicco. sicut ꝛ in hoīe supbia sanari nō pōt: nisi humilitate sanet. Ex silibus vero sicut ligamentū vulneri rotundū rotūdo. vel oblongū oblōgo apponit. Ligatura enim ipsa non eadē mēbris ꝛ vulneribꝰ oibus: sed similis simili coaptatur. q̄ duo adiutoria etiā ipsa noībus suis signant. Nā ꝛ antidotū grece: latine ex cōtrario datū significat. Cōtraria enim cōtrarijs medicine ratiōe curant. at cōtra ex simili vt pigra: q̄ iterptat amaritudo: qꝛ amaritudo morbi amaritudine medicaminis solui solet.

De Dyeta infirmoꝝ. C. LVI.

Auicenna vbi supra. Medicatiōis itaq̄ꝫ res triplicitet cōplet. s. regimine vl' ad ministratiōe nutrientiū. exhibitiōe medicaminū. ꝛ opatiōe manuū. Nutriēs qñq̄ꝫ ꝓhibet. quādoq̄ꝫ minuit. quādoq̄ꝫ equat. qñq̄ꝫ auget. Prohibet qdē vt natura in maturatione humoꝝ occupetur. Minuitur autē vt preter hec etiaꝫ virtus cōseruetur. inquantū enim nutrit virtutē: custodit. inquantū vero minuitur partē materiei cōseruat. ne natura tunc in digerēdo multū cibū occupetur. Semp aūt medicus sollicitus sit de duobus. s. ne virtus sit valde debilis. aut egritudo multū fortis. Nutriēs qdē minuit: aut in quātitate: aut in q̄litate: aut in vtroq̄ꝫ. Et est inter hꝰ differētia. qꝛ quādoq̄ꝫ nutriēs est multe quantitatis ꝛ pauci nutrimenti. sicut olera ꝛ fructus. si ex eis multū comedat. quandoq̄ꝫ autem ecōtrario sicut oua. Nobis autē quandoq̄ꝫ necessariū est qualitatē minuere: ꝛ augmentū in quātitate facere. vt quādo desideriū superans est: ꝛ in venis crudi sunt humores ꝛ voluerimꝰ per iplet ionē stomachi desideriū sopire. ꝛ a venis multā materiā ꝓhibere. ideo vt prius qđ in eis est maturet: vel alijs de causis. Quandoq̄ꝫ vero necesse est augmentū in q̄litate facere ꝛ quantitatē minuere. vt qñ volumus virtutē cōfortare stomachi. qꝛ iam non valet rem multā digerere. Quod autem in minuēdo cibum aut prohibendo laborat: plurimū fit cū egritudines acute medicant. Minuit etiā in egritudinibꝰ chronicis: sed minꝰ q̄ꝫ in acutis. In chronicis nāq̄ꝫ plus de virtute soliciti sumꝰ: qꝛ chrysis earū est lōginqua: statusq̄ꝫ remotus. Idcirco nisi virtus custodiat vsq̄ꝫ ad horā: chrysis stare nō poterit: neq̄ꝫ illud qđ in lōgo digerit tpe: digerere valebit. In acutis vō qꝛ propinq̄ est chrysis: cōfidimꝰ ꝙ ante statū nō resoluetur virtus: nam si hoc tenuerimꝰ: nutriens nō plurimū minuemꝰ. ꝛ q̄nto magis egritudo principio fuerit propinq̄: ꝛ accidētia magis quieta: tāto magis nutriemꝰ virtutē ꝯfortātes eā. Porro q̄nto magis egritudo ꝓcesserit: minuemus dietā: ꝛ propter predictā fiduciā et vt virtus in hora luctaminis alleuiet. in tpe quoq̄ꝫ status egritudinis regimē vehemēter subtiliamꝰ. ꝛ hoc tāto magis quāto egritudo fuerit acutior ꝛ chrysi propinquior. Nutriēs ꝑterea fm ꝙ ex eo fit nutrimentū: duas habet alias operatiōes. s. velocitatē penetratiōis: sicut dispositio vini. ꝛ tarditatē penetratiōis: sicut assatoꝝ dispositio atq̄ꝫ frixorū. Sunt aūt in nutriente dispositiones due. s. spissitudo substātie eius qđ ex ipso generat in sanguine: eiusq̄ꝫ retentio. sicut est dispositio nutrimenti porcine carnis ꝛ vituline. aut eiꝰ subtilitas: ac resolutionis velocitas: sicut est dispositio eius qđ ex vino fit ꝛ ficubus. Et nos quidē illo qđ cito penetrat necessariū habemus qñ casui virtutis aīalis eiusq̄ꝫ resolutiōis succurrere volumꝰ. Virtus aūt stomachi tādiu tolerare nō pōt: vt nutriēs digeratur qđ tarde digerit a nutriēte. Porro metuimꝰ qđ cito digerit cū accidit vt nutriēs pcedat qđ tarde digerit. Timemusq̄ꝫ ne cū eo corrumpat. veremur etiā a nutriente grosso: cū opilationes accidere scimus. Sed cibū nutrimēti fortis tardeq̄ꝫ digestionis eligimus propter illū quē velociter confortare ꝛ exercitijs fortibꝰ preparare volumus. Rarū quoq̄ꝫ nutriens eligimus propter illum cui velociter accidit pororū spissitudo.

De Electione medicaminū fm sui qualitatē ꝛ quātitatē ꝛ egritudinis horam. C. LVII.

Medicatio vō q̄ fit medicinaꝝ exhibitiōe tres habet regulas. Una est eligēdi medicine q̄litatē. s. calidā aut frigidā: aut hūidā: aut siccā. Secūda est eligēdi q̄litatē. Et hec diuidit in duas regulas. s. mēsurādi pōdus eius ꝛ q̄litatē ipsiꝰ. i. gradū sue caliditatis aut frigi. ꝛc. Tertia est obseruādi suā horā. Ex tpe vō vel hora egritudinis est vt sciat in quo suoꝝ temporū est egritudo. Uerbi grā: si apostema fuerit in principio: sup ipm ponat qđ repcutiat solūmodo. Si aūt in statu sit: ponatur id quod tantūmodo resoluit: in medio misceatur vtrūq̄ꝫ. Itē si egritudo acuta sit in principio sui regimē oportet tēperate subtiliari. si aūt in statu: magis in subtiliando studeri. Si vō plixa sit nō tm̄ in p̄ncipio sed etiā in statu: tēperata subtiliatiōe ꝯuenit vti: licꝫ multas ꝓlixaꝝ egritudinū preter febres regimē subtiliatiuū resoluat. Egritudo quoq̄ꝫ si multe ebuliētis materie fuerit in principio debet euacuari: nō maturatio expectari. Si vō mediocris fuerit: est maturāda: ꝛ postea euacuāda. In electione qualitatis medicine habet cognitio p cognitionē spēi egritudinis. Medicina enī est eligēda q̄ ipsi egritudini in q̄litate sit ꝯtraria. nā ꝛ sanitas suo simili cōseruat: ꝛ egritudo suo cōtrario medicat. Mensura vō quātitatis eius ex duabꝰ cognoscit partibꝰ. s. ex natura mēbri: ꝛ ex quātitate morbi: ꝛ ex rebꝰ q̄ sup illud sua ꝯueniētia ꝛ aptitudine significāt: vt sunt genꝰ: etas: cōsuetudo: tēpora: regio: ritus et forma. Ex horūq̄ꝫ sūma dignior est ars fm egritudinis quātitatē. Mensura quoq̄ꝫ medicine cognoscit: qualis debeat esse. Uerbi grā: Cum corporis caliditas egrotatiua fortis est illam extingui necesse est cū medicina q̄ sit infrigidando fortissima. silr ꝛ ecōuerso. Si vō q̄litates egrotatiue vel accidētales nō fuerint fortes: medicine quoq̄ꝫ debilioris qualitatis sufficient.

De Electione medicaminū fm naturam membrorum infirmorum. C. LVIII.

Cognitionē nature mēbri. iiij. rerū cognitio continet. s. cognitio cōplexionis eius: ꝛ creatiōis: ꝛ situs ac virtutis. Cōplexionis quidē quia cū eius naturalis cōplexio nota fuerit: tunc vt ipsius cōplexio in egris q̄lis sit cognoscat p mēsurā estimatiuā sciet quātū eius cōplexio naturalis elōgata sit: ac p hoc quāta mēsura ad temperiē reduci possit. Mēbri creatura diuidit in q̄ttuor modos: sicut alibi diximꝰ. Mēbroꝝ ꝑterea q̄dā sunt in foraminibꝰ suis facilia. Sūtq̄ꝫ in eis interiꝰ aut exteriꝰ loca vacua: p q̄ supfluitas medicine expellit subtilit ꝛ tēperate. Alia vō q̄ nō sunt ita: sed indigēt fortiori medicina. Itē mēbrorū quoddā est rarū: quoddā spissum. Raro quidē sufficit subtilis medicina: spisso vō fortis est necessaria. Quod autē medicina forti plus iddiget: est illud qđ in nulla duarum partium ventriculū habet neq̄ꝫ receptaculū. post hoc est illud qđ habet ab vna parte. ꝛ post ipsum illud qđ a duabꝰ partibus habet receptacula. sed solidū ac spissum est sicut lignum.

Post hoc autē illud qḋ ex duabus hꝫ ptibus. sed solidū ac rarū sicut pulmo. Situs quoqꝫ mēbri cognoscēdus est. qꝛ ꝑ situ cognoscit locus aut societas. Utilitas qdē ex societatis cognitione ꝓueniēs est magis ꝓpa. qꝛ partē eligis ad quam medicina trahit ⁊ ad quā eā declinare facis. Uerbi grā: si materia fuerit in gybbo epatis euacuabis eā ꝑ vrinā. si vo in epatis cōcauitate ꝑ ventrē. Epatis vo gybbositas associata est vrine mēbris: concauitas autē intestinis. Utilitas vo q̄ ex pte sciēdi locū ꝓuenit est triū modoꝝ. Unus eorū est eius lōgitudo ⁊ ipsius ꝓpinq̄tas. qm̄ si fuerit ꝓpinquū sicut stomachus ꝓueniēt ad ipsuꝫ medicine tēperate: ⁊ opabunt in ipso. Si vo longinquū: vt pulmo: vtutes eaꝝ corrūpent anteq̄ꝫ ad ipm ꝓueniāt. Quapropt̄ necessariū erit vt in eaꝝ virtutib⁹ augmentum fiat. Secūdus modus est: vt sciat q̄d medicinis admiscendū sit. vt ꝓpter illud velociter ad mēbrū ꝓueniāt. sicut mēbroꝝ vrine medicinis admiscent diuretica. Terti⁹ modus est: vt sciamus q̄ pte medicinā ad ipsaꝫ trāsire faciamus. Uerbi grā. si vlcera iferiorib⁹ intestinis sūt ꝑ clystere inijciēda est. si in supiorib⁹ intestinis ꝑ potionē inferēda. Qnq̄ꝫ etiā cōfert loci societatisq̄ꝫ simul habere sollicitudinē vt cū fuerit materia tota iaꝫ in mēbro euacuata. ⁊ in eo qḋ facere debem⁹ cū materia adhuc euacuat: Deniq̄ꝫ vtilitas q̄ sequitur ex pte virtutis mēbri est triū semitaꝝ. Prima est dignitatis ⁊ pricipat⁹ curā habere. qꝛ sup mēbra pncipalia cū fortib⁹ medicinis vehemēter opantib⁹ nō est aliq̄d faciendū quātū possibile est in quo sit ambigēdū. ne toti corpi fiat cōe nocumētū. Qḋ autem inter oīa mēbra custodia digni⁹ existit: est cor. postea cerebꝝ. ⁊ post ipsum epar. Quapropt̄ ex cerebro ⁊ epate nō est euacuatio faciēda in vna hora. nec vllo modo vehemēs ifrigidatio faciēda. Et cū emplastrū epati supponit̄ res in eo boni odoris ad custodiēdā virtutē apponant. Secūda semita est habere curā opatiōis associate membro. licet pncipale nō sit. vt est stomachus ⁊ pulmo. Unde in febrib⁹ cū stomachi debilitate in potu nō damus aquā frigidā valde. Tertia est acuitatis sensus ⁊ ei⁹ habitudinis sollicitudinē habere. Cauendū est enim ne mēbris acuti sensus atq̄ꝫ neruosis dentur medicine malaꝝ qualitatū ⁊ mordicatiuaꝝ ac nociferaꝝ. Medicinaꝝ quidē (a quaꝝ datiōe nobis cauemus) species sunt tres. s. resoluētes: ⁊ vehemēter infrigidātes. ⁊ q̄litates cōtrarias habētes. Hoc igit̄ est electionē medicine s̄m naturam membri diuidere.

De Speciebus medicinarū simplicium. C. LIX.

Hali in practica li. ij. Simpliciū medicinaꝝ alia sūt ex plātis. alia ex metallis: alia ex aīalib⁹. Et q̄ ex plātis alia sꝫ ex herbis ⁊ olerib⁹. alia semina. alia folia. alia radices. alia ligna. alia succi. alia gūme. alia flores. alia fruct⁹. Que vo de metallis. alia terre. alia lapides. alia corpora. s. mineralia. Que aūt ex aīalib⁹. alia sūt humiditates. vt sanguis lac. alia mēbra. alia fella. alia vrine. alia stercora. Auicē. i. ij. cañ. Medicinaꝝ alie sūt de plātis. alie de mineris. alie de aīalib⁹. Earūq̄ꝫ de mineris meliores sunt ille q̄ de mineris bonis ⁊ notis vsq̄ mūde sūt a ꝑmixtiōe extranea. Eaꝝ vo q̄ de plātis folia colligenda sūt postq̄ꝫ debitā quātitatē hr̄e icipiūt anteq̄ꝫ eoꝝ color altereẗ vl̄ frangat̄. semina vo postq̄ꝫ eoꝝ termin⁹ figitur. ⁊ ab eis cruditas ⁊ aquositas exiccat̄. Flores aūt post apitionē itegrā añ extenuationē ⁊ casuꝫ. Uirge quoqꝫ cū iam ad integritatē ꝓuenerint ⁊ nondū extenuari ac cōtrahi cepint. Porro fruct⁹ postq̄ꝫ finit̄ eoꝝ ꝯplemētū. ⁊ anteq̄ꝫ ꝑparate sint ad cadēdū. Radices autē cū tp̄s est casus folioꝝ. Illud vo qḋ sumit̄ totū oportet sumi s̄ꝫ vigorē suū. s. cū oīa plenitudinē fortitudinis habēt vt cū semina terminū suū cōsecuta sūt. ⁊ radices ꝯcte v̄ge min⁹ extenuate. semina pinguiora fruct⁹ solidiores ac pōderosiores. Ille p̄terea q̄ in aere claro collecte sūt: meliores sūt q̄ꝫ q̄ in humido. Siluestres quoqꝫ oēs domesticis fortiores sūt. ⁊ minoris quātitatis s̄ꝫ plurimū ⁊ de siluestrib⁹ mōtane. ⁊ ille q̄ꝝ collectiōis loca vētosa sunt ⁊ sublimia. Itē ille q̄ꝝ collectioni pluuia nō desit tp̄e quo debuit. Ille quoqꝫ q̄ꝝ color fuerit tinctior ⁊ sapor apparētior. ⁊ odor fortior. in genere suo fortiores sūt. Debilitant̄ autē herbe post duos aut tres annos. exceptis q̄busdā q̄ diuti⁹ ꝑmanēt. vt duo elebori. Sūme vo eligēde sūt post cōgelationeꝫ ⁊ ante exiccationē pulueri satiōi ꝑparatā. vt⁹ quoqꝫ plurimaꝝ eaꝝ nō remanet post tres annos. fortioꝝ tñ ꝓlongat̄ s̄m bonitatē eaꝝ. Cū autē deficit recēs fortis loco eius in omni restat duplū veteris debilis. Illas autē q̄ ex aīalibus sunt: ex iuuenibus oportet sumere in tp̄e veris q̄ saniora habeāt corpora ⁊ itegra mēbra. nec ab egritudine accidēte sint mortua sed statim decollata.

De Qualitatibus earū vel cōplexionib⁹. C. LX.

Auicēna. ij. ca. Medicina dicit̄ calida: vel frigida: vel humida: vel sicca ꝑ cōparationem ad corpora nostra. Omniuꝫ siquidem cōpositorum mineralium vegetabilium ⁊ viuētium materie sunt elemēta. quatuor et ipsa cōmiscent̄ ad inuicē: ⁊ agūt in se donec cōsistant s̄m equalitatē aut s̄m dominiū: ⁊ tūc est vera cōplexio. q̄ quidē in cōposito ꝯtēta preparat ipm receptioni virtutū ⁊ qualitatū. quarū proprietas est vt sint in ipso. Cū autē dicit̄ equalis esse cōplexio in homine ⁊ in medicina: nequaquā ꝑ hoc signat̄ ꝙ eius cōplexio sit similis hominū cōplexioni. sed ꝑ hoc intelligit̄ ꝙ corpus hominis cum ei obuiat ⁊ agit in ipsam calore innato: nō preualet illa vt in corpore hominis imprimat infrigidationē: aut calefactionē: aut humectationē: aut desiccationē vltra eam que est hoīe. Est autē complexio duob⁹ modis. Prima. s. q̄ ꝓuenit ab elemētis: ⁊ secūda q̄ a reb⁹ habentib⁹ cōplexionē in seipsis. sicut est cōplexio tyriace vel medicinarū compositarū. nam vnaqueq̄ꝫ singulariū complexionū habet sibi propriam. Cū autē cōmiscent̄ ⁊ vniunt̄: aduenit eis cōplexio secūda. nec ista tñ ab arte fit: sed q̄nq̄ꝫ etiā est a natura. Lac nāq̄ꝫ naturaliter cōmixtū est ex triplici substātia: aqueitate: caseitate: ⁊ butyrositate. Nec tñ vnaqueqꝫ earum est simplex natura: sed ipsa etiā est cōmixta propriā habens complexionē. Et hec quidē complexio secūda est ex operatione nature: nō ex opatione artis. Cophon in li. de simplici medicina. Uirtus medicine est potētia naturalis qua ipsa medicina intrinsecus vel extrinsecus apposita corp⁹ īmutat humanū. Est aūt triplex. s. complexio: virtus: opatio. Complexiones sunt nouē. vna. s. eq̄lis: ⁊ octo inequales: calida: frigida: sicca: humida. ⁊ calida ⁊ humida: calida ⁊ sicca: frigida ⁊ humida: frigida ⁊ sicca. Equalis igit̄ complexionis. i. ꝑfecte temperate sunt in simplici medicina: que nullius qualitatis habēt excessum: vt capillus veneris: radix lilij: cassia fistu. māna. Calida vo sunt in quib⁹ dominat̄ caliditas. Sed in quibus adeo parum ꝙ ei sensus eque complexionis dominat̄. In primo gradu calida dicunt̄. In secundo quoꝝ mixtio sensui adequatur. In tertio que sensum ledunt. In quarto vo que destruunt.

De Medicinis calidis s̄m quattuor gradus. C. LXI.

In primo igit̄ gradu quedā calida sunt: vt ex herbis absinthium: borago: fumus terre: altea: tribulus: coriandrū: ozimū. i. basilicon: spicanardi. De seminib⁹ aūt semē altee: trifolij: lini: coriandri: attriplicis: ozimi. De florib⁹ vo flos narcisci: lilij: croci emile. De frondibus quoq̄ꝫ folia lauri ⁊ gariofiloꝝ. De radicibus radix ireos: aristologie: agarici. De lignis ficus. De fructib⁹ amigdale dulces: mora matura: iuiube: oliue mature: ficus: castanee auellane: cappari: lentisci: cortex pomi citrini. De granis triticum: cicer album: rizi: orobum: anisum: cubebe: cardamomū. De gummis ⁊ succis sarcocolla: muscum: storax. De carnibus: vt porcina: equina: camelina: pullina: hircina: fasianorū: anserum: anatum: passerum: ⁊ iuuenū columbariū: piscium salsorum. In secundo gradu: vt ex herbis polium: amomuꝫ: panax: centaurea: catapucia: ciperus: fumus terre: sisimbrium: menta: feniculus: anetum: aloe. De seminibus semen apij: maratri: vrtice: aneti: fenūgreci: pastinace: sisimbrij: raphani: costi: ebuli: affodilli: peonie: cipari. De lignis lignū aloe: ebenus: gariofili: cortex thuris: thamaricus: ⁊ xilobalsamū. De frondib⁹. s. citri: thamarici: sene. De radicib⁹ radix apij: feniculi: capparis: acori: asari: squille: pastinace: affodilli: prassij: cipari. De fructibus nux muscata: macis: amigdale: vue amare: vue mature: vue passe: fistici ficus sicce: dactili: pinee: nuces. De granis cantabrum: ciceris: lupini: faseoli: asparagi. ⁊ grana tritici vel citri. De gūmis ⁊ succis aloe: balsamū: mel. mū. mastix: thus: mirrha: bdelliū. Calida in tertio g̃du sunt vt ex herbis enula: thimus: isopus: sambuc⁹: mentastrū: calamentū: pulegium: origanum: porrus: menta domestica: apium squinantū. De seminibus semen petrosilij: anisi: cardamomi: carui epithimi: porri: nigelle: cormini: sileris: cute domestice: eruce. De floribus flos sambuci: squināti. De radicibus squināti: diptami: cappari: porri: cepe: ellebori vtriusq̄ꝫ: hermodactili: serpentarie: zandarici: zinziberi: centauree. De lignis cinnamomū: gentiana: polipodium: costum. De frondibus oleandri: nuciū colloquintide: anabulle. De fructibus nux indica: catapucia: cucumeres agrestes: colloquintida. De granis oliue: piper longum: stafisagria. De gūmis et succis isopus: costus: scamonea: pix liquida: pix naualis: pix greca pepanas: assa fetida: armoniacū: euforbium: galbanū: gummi iuniperi. De venis sal gēma: nitrum: aspaltum. De membris animaliuꝫ castoreum. Calida in quarto gradu sunt ex herbis ruta siluestris nasturciū. De seminib⁹. s. sinapis. nasturcij. cepaꝝ. rute agrestis. De lignis tapsia. piretrū. De fructibus anacardi. de granis pipis nigri. bacce lauri. De venis: argētū viuum. sulphur. caphi. sapo. sal ham

moniacum vitreolum.es vstum.flos eris.petroleon.

De Frigidis sm quatuor gradus. C. LXII.

Frigida in pmo gradu sunt ex herbis rbārᵒ. atriplex.mercurial.caul.malua. scariola herba acetosa.De seminibᵒ malue.plātaginis. rose.scariole.citrulli.melonis.cucurbite.flores rose. amigdale maloꝝ citonioꝝ.piroꝝ salicū.De fructibᵒ mirti. fructᵒ glandes oēs mirobalani.tamarindi.caro pomi citri.oliua acerba. pauna.coctana.pira.poma.cerasa.De granis ordeū fabe virides ꝛ sicce milij.panici.mirtilli.amidi.De succis.acacia.acetū.De venis bolᵒ. terra sigillata. chimolea.argilla.lateres.argētū.fex argēti.De carnibus.caro porcina.capña.boūina.leporina.asinina.mulina. aprina. ꝛ coturnicū ꝛ pisciū recētū. Frigida i.ij.gradu sūt ex herbis memute.pētaphilon.psillium.strignᵒ.lactuca dom.panicᵒ. De seminibᵒ lactuce.De florib9 viole.nenufar.fabe.balaustie. radicis. maligra. amoglossa.de frōdibᵒ salicis.De fructibᵒ galla.mora imatura.sorbe.mespila.poma citri.psica cucumeres.crisomila.cucurbite.melones.citrulli.De granis herbᵒ sumac.grana citonioꝝ. de gūmis.gūmi arab.dragagā.De venis ametistᵒ.cesura.lapis lazuli.litargirī.aluʒ mē.plūbū.coralliᵒ. Frigida in.iij.gradu sūt ex herbis vga pastoris.hipoqstidos.semptuiua.portulaca.De seminibᵒ semē psillij.portulace.papauerꝫ albi.de lignis vga pastoris.oēs sandali.de floribᵒ papa.al.de fructibᵒ poma mādragore.de gūmis ꝛ succis cāphora. sanguis draconis.hipoqstidos.De venis gypsuꝫ:spodiū: ferrugo. Frigida in.iiij.gradu sunt ex herbis iusqamus: papa. ni.succus opij vtriusqꝫ.De venis antimoniū:cicuta.

De Siccis in qtuor gradibus. C. LXIII.

Sicca in pmo gradu sūt ex herbis camomilla. sticados:semptuiua:caulis:tremiculus:de seminibᵒ insqami:fenugreci. de floribus: flores narcisi: croci:enule.de radicibᵒ hireos:poꝛꝛ:zedoariū.De frōdibᵒ lilij.de fructibᵒ nux idica:oēs mirabo.tamaridi:vue passe ꝛ acerbe:carice mature:cornli:anellane:cardamomi:grana citri:cātabri: cubebe:amigd.de granis ordeū:fabe sicce: citri. de gūmis ꝛ succis muscū:sarcocolla:opiū.De venis bolus:chimolea vl' argilla.De carnibᵒ capña:bouina:porcina:ceruina:leporina:eqna:asinina:camelina:vrsina:mulina:leonina:hircina:passeꝝ:turturꝫ:pdicis:panonuꝫ: imenū colūbaꝝ. Sicca in.ij.gradu sūt ex herbis absinthiū: fumiterre:cardus marinᵒ:memite:eupatoriū:amomū:affodilli:vga pastoris:panax:rbānᵒ:cētaurea:pētaphilon:strignᵒ:catapucia:ciperᵒ:metastrū:sisimbrū:mēta:anetū:porrᵒ:coriādrū:herba aceto sa:scariola:cuscuta:ozimū:panicᵒ:allia vtraqꝫ spica. De seminibᵒ apiuꝫ: dauci maratri:porri:trifolij:aneti:plātaginis:sisimbrij:coriādri:rose:ozimi:scariole:cuscute:melonis:viole:cucurbite:cicer hortēsis citrulli. De floribᵒ rose:croci:ortēsis:cubebe:affodilli:balaustie.De radicibᵒ apij:feniculi:capari:maliḡ.aristologie:vtriusqꝫ acori: asare:sqlle:affodilli:amagloste:peonie:cipi:centauree: agarici. De lignis polipodiū:lignū aloes:reub.fu.xilobalsamū:ebenus: cinamomū oēs sandali:gariofili:cortex thurꝫ:thamariscus costū.De folijs salicū:mirti:oleādri:serpētarie:lauri:sene:tamarici:oliue:citri:colo qntide.De fructibᵒ glandes mirob.cicer:catapucia:nux mus.maci amigdale amare.mora imatura:fistici:mespila:sorba:cortex ꝛ acetosuꝫ:pomi citri:coloqntide:coctana:pira:castanee:pinee.De gnis miliū:panicū:loliū:lupini:rizi:orobi:berberis:mirtilli. de gūmis ꝛ succis aloes:liciū:mū.mastix:thus:mirrha:bāmoniacū:sigia: galbanū:lacca:mel:balsamū.De venis ematbites:gypsuꝫ:tuchia:lapis lazuli:litargiꝛ:nitꝛ:corall9.De carnibᵒ ꝛ supfluitatibᵒ aīaliū caro pisciū salsoꝝ:muscᵒ:ambra. Sicca i.iij.gradu sūt vt ex herbis polliū:siler:cos.thimus:prassiū:hipicō:camedries:camepiteos:hypoqstidos:isopus: ꝛ fici:muscᵒ:calamētū:pulegiū:origanum:ruta domestica:apiū:sqnātū.De semibᵒ anisuꝫ:petro.ameos:vatice:coriādri:carui:epithimi:nigelle:cimini:silerꝫ mōtani:rute dom. raphani cute.d folijs sābuci:sqnāti:dyptami:cepaꝛ:ellebori:vtriusqꝫ serpētarie bāmoniace.de lignis tapsia gētiana:vga pastoꝛ:cassia lignea: turbit:azarᵒ:galāga:costū:pip lōgū.de frōdibᵒ anabulla.de fructibᵒ galla:cucumeres agrestes:capari:lētisci.De gnis bacce:lauri:stafisagria sumac.de gūmis ꝛ succis altea:flamonia:acet.pix cōis:serapiū:opoponacū:asa:enforbiū:gūmi iunipi:cāphora: hipoquistidos.De venis magnetes:ferrugo:spodiū:salgēma:nitruꝫ: salsapo. Sicca i.iiij.gdu sūt vt ex herbis ruta agrestis:nasturciū:piretꝛ.d semibᵒ sinapij:nasturcij:papa ni.de lignis piretꝛ.de fructibᵒ anacardi.de gnis pip nigꝛ. d venis bāmoniacū:tuchia:calx:vitreolū:es vstū:flos erꝫ:sulphur:petroleō

De Humidis in qtuor gradibus. C. LXIIII.

Humida in pmo gradu sūt:vt ex herbis emi la mercurialis:borago.De seminibᵒ altee:pastinace:atripli.de floribᵒ fabe. de radicibᵒ ziziber:pastinace.De lignis liqricia.De fructibᵒ amigdale dulces:mora matura:vue passe:iuiube:caro pomi: citri: pruna. De granis fabe virides:cicer albū:lingua auis:pip lōgū. De gūmis ladanū:gūmi arabicū:dragagantū:bdelliū.De venis plūbū:argentū:cadimia:argētea.De carnibᵒ porcina:pecorina:pullina:anetina: columbina:strutionū:anserū:fasianoꝝ:coturnicū:pisciū recētū. Humida in secūdo gradu sunt ex herbis altea:psilliū:atrip lex:malue: lactuce:sisami:portulace.De floribᵒ nenufar.De fructibus crisomela:psica:dactuli:cerasa:nuces:cucumeres:cucurbite:melones:citrulli.De gnis fa seoli:asparagi:grana citonioꝝ.De floribᵒ viol.papa. al. Humida in qrto gradu sunt:vt semē papauerꝫ.De venis argētū viuū.De potibᵒ nir:succus papaueris albi.

De Experimētis medicinarū simpliciū. C. LXV.

Hali in practica li.ij. Uirtutē itaqꝫ medēdi scire volentē oportet in primis virtutem simpliciū medicaminū: ꝛ eorū actiones cognoscere. Uirtutes quidē eoꝝ sunt tres. Prima est q̄ dicit̄ cōplexio. Secūda dicitur virtus:q̄ ꝛ a cōplexione venit. Hec est maturās:molliens:solidans:opilans ora venarū:minuens carnē:attrahēs:dolores sedās et venena pellens. Tertia vo q̄ ꝛ eodem noīe censet̄:est frangēs in vrina lapides:ꝛ materiā ꝓuocās:sputa sanguinis de causis pectoris adiuuās:lac generās. Oportet igit̄ canones primū scire:quibᵒ vnūquodqꝫ simpliciū medicaminū ꝓbat̄:quibusqꝫ cōplexiōes eorūīatqꝫ virtutes in corporibᵒ significat̄. Auicēna vbi.s. Medicinarū singulariū virtus duabᵒ vijs cognoscit̄: expimēto.s. ꝛ ratiocinatione. Experimēto quidē non nisi post cōditionū obseruationē. Quarū prima est:vt sit medicina vacua q̄litate accidētaliter acquisita. Nā aq̄ cuius natura frigida sit:calefacta tn̄ calefacit. Et euforbiū cuius natura calidū:cū tn̄ infrigidat̄ infrigidat dū ꝑmanet frigidū. Caro quoqꝫ pisciū cuius frigida:tn̄ cū salit̄ calefacit potētia. Secūda est vt fiat expimentū in egritudine singulari:ꝛ nō in cōposita.q̄.s.habeat duas res ꝯtrarias:alioquin nesciet̄ in quo sit causa curationis. Uerbi grā: Cū hō febrē habet flegmaticā: ꝛ datur ei in potu agaricū:nō oportet vt iudicet̄ frigidū:q̄ ꝯfert egritudini calide:q̄ est febris. Forsitan enī nō confert nisi q̄ resoluit materiā flegmaticā ꝛ euacuat.q̄.s.materia deficiēte remouet̄ febris. Tertia ē vt medicina expta sit in duobᵒ ꝯtrarijs:q̄ vni forsitan eoꝝ ꝑ se ꝯferat: ꝛ alteri ꝑ accidēs. Quarta vt opposita sit ei quod equat̄ sibi de potētia egritudinis. vnde experiat̄ prius in debiliori: fiatqꝫ paulatim ꝓcessio donec sciat̄ virtᵒ medicine pro certo. Quinta vt seruet̄ tps in quo apparet eiᵒ impressio ꝛ opatio. Sexta vt obseruet̄ ꝓcessus opationis eiᵒ sm assiduitatē aut sm plurimū.alioqn ꝓcedit illa operatio ꝑ accidēs. Res enī materiales ꝓcedūt a ꝓncipijs suis: aut semp:aut sm plurimū. Septima vt experimentū sit in corpore hoīs:non alteriᵒ aīal̄. Possibile enī est vt sit medicina cōparata ad corpᵒ hoīs calida Ad corpᵒ aūt leonis vel equi rigida. ꝛ quod vni corpori venenosam ꝓprietatē habet:alij nō habet:vt napellus hoīnō aūt turdo. Hali vbi.s. Sic ꝛ cicuta:q̄ refrigerat corpᵒ hominum.nō ideo necesse est vt refrigeret corpora merularū. Illis enī cibus ille mortalis nō est:q̄ vene que cibū ad cor eoꝝ dirigūt stricte sunt:nec cicuta facile penetrat ad eoꝝ corda. Quare digestione plena decoquit̄:einsqꝫ natura mutatur in calore: ꝛ in corpora merularū alterat̄. Octaua quoqꝫ ꝯdictio vel cautela q̄ medicine virtᵒ expimēto ꝓbet̄:est vt inter cibū ꝛ medicamē discernat̄. Medicamen náqꝫ corpus in sua qualitate calefacit refrigerat.cibᵒ autē idē facit et ampliᵒ:q̄ corporis substantiā propter sui cū illo ꝯuenientiā augmētat. Sic igit̄ octo legibᵒ oportet expiri medicamē in corporibᵒ et passionibᵒ. Est aūt excellētior eoꝝ ꝓbatio ꝛ experiētia in corporibus extra temperantiā positis.

De cognitione earundē ꝑ ratiocinationē. C. LXVI.

Auicēna vbi.s. Hi sunt canones in cognitiōe expimēti. In cognitiōe aūt ꝑ ratiocinationē alij sumunt̄ ex velocitate ꝛ tarditate ꝯuersiōis earū ad ignē ꝛ ꝯgelatiōis. Alij ex odoribᵒ: ꝛ alij ex saporibᵒ. Qnqꝫ etiā sumunt̄ ex caloribᵒ: ꝛ qnqꝫ ex opationibᵒ ꝛ virtutibus notis:ex quibᵒ acqrunt̄ signationes sue manifeste sup virtutes ignotas. Itaqꝫ rerū in ꝯstitutiōe essentie similiū.s.in raritate ꝛ spissitudine:quecūqꝫ calefactionē veloci⁹ recipit:calidior est. ꝛ sīr quecūqꝫ infrigidationē frigidior.q̄.s.q̄litati exteriᵒ aduenieti consentit virtᵒ sīlis innata q̄ est in ipsa. Cū aūt vna earū rarior est:altera spissior.tūc illa q̄ rarior est cuius alij sīlis in frigiditate vel calidi

tate: velociꝰ tñ patit̃ ꝓpter debilitatē ſui corpis. Rerū aūt qrū proprietatis eſt vt ↄgelent̃: vel vt inflāmate igniant̃: ſi ſunt in eſſentia ſimiles: quecūqꝫ velocioris eſt inflāmationis: eſt calidior. Nō eñi dicimus ꝙ res ſit calidior ⁊ frigidior niſi cū cōparatiōe ad īpreſſionē q̃litatis ei innate. Cū autē due res diuerſificant̃ ī raritate ⁊ ſpiſſitudine. ⁊ īuenit̃ ſpiſſior vehemētioris īflāmatiōis ⁊ tardioris cōgelatiōis: iudicāda eſt calidioris ſubſtātie. ſilr̃ cū inuenit̃ rara tardioris īflāmatiōis. patet ꝙ eſt fortioris frigoris Si vero rarā īuenis vehemētioris īflāmatiōis nō ob hoc eā indica fortioris caliditatis qꝛ forſitan eſt raritas cā illiꝰ velocitatis. Silr̃ ⁊ in cōgelatiōe. ſ. ꝓpter debilitatē corpis ipſiꝰ ⁊ velocitatē paſſibilitat̃. ſic apparet ī vino. ⁊ vinū q̃uis calidioris ſit cōplexiōis q̄ȝ oleū de cucurbita: velociꝰ tñ cōgelat̃. Nā in ꝑmo oleū illud nō ↄgelat̃ ſꝫ denſat̃. vinū aūt cōgelat̃. Rerꝫ enī q̄dā cōgelant̃ abſqꝫ cōdēſatiōe: q̄dā econuerſo. Rerꝫ autē recipiētiū cōdēſationē cū equant̃ in cōſtitutiōe ſubſtantie q̄ magis recipit cōdēſationē ex frigore: frigidior eſt. Et plurime q̄dē res nō cōgelātur niſi in calore. Quibus autē in calore cōgelari ꝓpriū eſt. oēs ꝑ frigus reſoluunt̃: ſicut q̄ frigore cōgelant̃ oēs calore reſoluuntur. calor q̄dē cōgelat ſiccitate. frigus autē ſpiſſitudine. ſm ſniām Galieni. ſed in re medica diuerſa eſt ſnīa pħi primi. ſed illius ꝑſcrutatio in alia cōtinetur ſcientia.

¶ De Cognitiōe earūdē ꝑ ſapores q̄ ſunt. viij. C. LXVII.

Hali vbi ſupra. Cōplexionis ⁊ v̄tutis medicamīs ſignificatio q̄ ſumit̃ ex ſapore: excellētior ē q̄ȝ illa ꝗ ex odore ⁊ colore. Sapor enī nūciꝰ eſt cōplexionis ac ſubſtātie medicaminis. ꝑſepe aūt ⁊ eiꝰ actiōis. Odor autē ⁊ color nō ſūt hmōi. Sūt autē ſapores octo. ſ. dulcis: vnctuoſus: acerbꝰ: amarus: pūgitiuꝰ: ſalſus: pōticus: octauꝰ īſuauis aſꝑ ⁊ durus. Qō autē ſaporē nō hꝫ vnū tñ eſt: nec annumerat̃ saporibꝰ. Omne nāqꝫ qō eſt obuiū lingue: neceſſe eſt aut aliq̄d aut nihil in eiꝰ ſenſu facere. Et ſi q̄dē nullā īferat ei paſſionē: vocat̃ inſipidū: vt eſt aq̄ pura: ⁊ terra ſimplex. ⁊ etiā medicamina q̄bꝰ terra vel aq̄ dominat̃. ⁊ q̄bꝰ terreoſitas: vt tuchia ⁊ amigd. ſimilia. Quibus vero dominat̃ aquoſitas humida ſunt ⁊ viſcoſa vt eſt albū oui ⁊ oleū lotū ſine ſale. Oleo autē cū ſale dominat̃ cum aquoſitate terreoſitas. hec ⁊ his ſilia nullā ſenſui guſtus ſi obuiēt lingue aut delectationē faciūt aut ↄ̄. Que q̄dē delectationē faciūt hoīs nature ↄſona ſunt ⁊ cōueniētia. eiuſqꝫ cōplexioni colligata. Qō autē hmōi eſt: eiqꝫ dominat̃ aquoſitas: vnctuoſū dicit̃. Cui vero terreoſitas dulce vocat̃. Cui autē ſimul vtrūqꝫ nec dulce nec vnctuoſū. ſꝫ ſuaue. Dulce q̄dē ſi lingue obuiet vacua eiꝰ īplet ⁊ lenit. aſꝑitatēqꝫ ſedat (ſi mordēs aliq̄d fuerat) atqꝫ delectat. Unctuoſū autē idē facit. ſed eius delectatio minor eſt. at vero ſuaue īter hec duo extrema mediū eſt. Qui vero ſaporē in guſtu faciūt iniocūdū mordēt linguā. Morſura ſpēs eſt q̄dā diuiſionis iuncturaꝝ. Qō ergo hoc facit: aut ꝑtes lingue multa collectiōe ſtringit. aut nimiū diuidit. Et qō lingue ſeparationē īducit: aut eiꝰ ſubſtātia groſſa eſt ⁊ terrea: aut ſubtilis ⁊ ignea. Cuius autē ſubſtātia groſſa ē ⁊ terrea: aut fortiꝰ ſeꝑat lingue ꝑtes ac plurimū abluit. intantū vt etiā valde exaſꝑet amarū vocat̃. Aut ſeꝑat eas fortiꝰ ⁊ lauat. ſed nō valde exaſꝑat ⁊ ſalſum noīat̃. Cuius vero ſubſtātia ſubtilis eſt ⁊ ignea facitqꝫ morſurā fortē ī lingua pungitiuū vocat̃. Qō autē ↄgregat lingue ꝑtes. aut eſt groſſū aut terreū: aut ſubtile ⁊ aquoſū. Quodqꝫ groſſum aut terreū eſt ſi fortiꝰ coadunās linguā conſtringat ⁊ exaſꝑet: ac deſiccet ⁊ fortius oꝑet̃ inſuaue vocat̃. Si vero qō in lingua facit hoꝝ accidētiū minꝰ eſt: ponticū appellat̃. Qō autē ſubtile ⁊ aquoſū eſt faciēs in lingua morſurā eiuſqꝫ ſubſtātie ſine calefactiōe īmergit̃: acerbū vocatur. Ex his igit̃ octo ſapores eſſe claret: excepto eo qō ſapore careat.

¶ Itē de numero ⁊ differētijs ſapoꝝ. C. LXVIII.

Auicenna vbi ſupra. Medici q̄dem ſapores ſimplices. ix. ponūt. quoꝝ tñ vnus īſipidꝰ eſt ſicut aq̄. Noīant enī ſaporē omne qō guſtu iudicat̃ actu vel potētia. Inſipidū q̄dē dupliciꝰ eſt. aut ꝑuatū ſapore ſꝫ v̄itatē: aut ꝑuatū eo apud ſenſū. ſ. qō in ſe q̄dē ſaporē hꝫ. ſꝫ ꝓpꝰ vehemētiā ſpiſſitudinis ſue nō reſoluit̃ aliq̄d ex eo qō hūiditati ligue admiſceat̃. ⁊ ab ea cōprehēdat̃. deīde cū īgeniatur vt reſoluant̃ ꝑtes eiꝰ ⁊ vt ſubtilient̃: ſapor eiꝰ ſentit̃. vt es aduſtū ⁊ ferꝝ. Sapores autē octo quos ponūt hi ſūt. dulcedo: amaritudo: acuitas: ſalſedo: acetoſitas: pōticitas: ſtipticas: vnctuoſitas. Dicūt enī ꝙ ſubſtātia saporē ferēs: aut ē ſpiſſa terrea: aut ſubtilis aut media. ⁊ eiꝰ v̄tꝰ: aut ē calida: aut frigida: aut eq̄lis ſpiſſa. itaqꝫ terrea ſi ē calida tūc ē amara. ſi frigida pōtica: ſi eq̄lis dulcis. Subtil' aūt ſi ē calida tūc ē amara. ſi frigida acetoſa. ſi eq̄lis vnctuoſa. Media vero ſi calida eſt tūc eſt ſalſa frigida ſtiptica. ſi eq̄lis inſipida. Et acutū quidē calidius eſt: deinde amarū: deinde vero ſalſum. Acutū enī fortius eſt ad reſoluēdū: ⁊ incidēdū: ⁊ abſtergēdū q̄ȝ amarū. Salſum vero qñ caleſit a ſole vel igne aut ſeꝑatione aqueitatis frāgentis virtutē caloris: fit amarū: ⁊ ſal amarū calidiꝰ eſt ſale qō comedit̃. Pōticū vero frigidiꝰ eſt: deinde ſtipticū: poſtea acetoſū. Et ob h̄ in oībꝰ fructibꝰ q̄ dulceſcūt: prius eſt pōticitas vehemētis infrigidationis Cū aūt in eis currūt aereitas ⁊ aqueitas: ita vt tēperent̃ parumper cū aereitate ⁊ calefactiōe ſolis digeſtiua: declināt ad acetoſitatem: ſicut agreſta. ⁊ inter illud trahūt ad ſtipticitatē parumꝑ cū ponticitate. deinde ꝑmutant̃ ad dulcedinē cū agit in eis caliditas digeſtiua. Qñqꝫ vero ꝑmutant̃ ex ponticitate ad dulcedinē abſqꝫ acetoſitate: ſicut oliue. Acetoſū aūt q̄uis minꝰ frigidū ſit q̄ȝ ſtipticū: in pluribus tñ eſt pluris infrigidationis eo propter ſubtilitatē ⁊ penetrationē ſuā. Pōtica aūt ⁊ ſtipticū in ſapore propinq̄ ſunt. ſꝫ ſtipticū nō ↄtrahit niſi qō de lingua manifeſtū eſt. Pōticū vero ↄtrahit ⁊ exaſperat qō manifeſtū eſt ⁊ qō occultū. ⁊ ponticū quidē ſubtiliꝰ eſt et magis intrans. Acutū aūt ⁊ amarū ſunt linguā radentia. ſꝫ amarū nō radit niſi qō de lingua apparet. Acuti aūt abraſio ⁊ eiꝰ ſeparatio ꝓfunda eſt: qꝛ ſubtilis eſt ſubſtātie ꝓfundās. Amarum vero erit grauis ſubſtātie ſicce. ⁊ ob h̄ ipſiꝰ purū nō recipit putrefactionē ex q̄ generet̃ aīal: nec etiā nutrit aīal. propter ſiccitatē quoqꝫ ſuā qō abradit: abradit cū exaſpatione aliq̄. Dulce aūt ⁊ vnctuoſū ambo dilatāt linguā ⁊ leniūt faciēdo currere illud qō frigus leſit ⁊ ↄgelauit abſqꝫ reſolutiōe: ⁊ remouēt aſperitatē ipſiꝰ. ſed vnctuoſum facit illud abſqꝫ calefactiōe manifeſta: dulce vero cū calefactiōe. ⁊ ideo dulce plus digerit: amaꝝ quidē abradit vehemēter (vt dictū eſt) ita vt exaſperet. Acutū aūt ⁊ acetoſū mordicāt linguā. ſed acutū q̄dē vehemēter cū calefactione. acetoſum vero mediocriter abſqꝫ calefactione. Et ſalſū quidē ꝓuenit ex reſolutiōe amari ⁊ inſipido aquoſo. Cūqꝫ ↄgelat̃ ſicut aq̄ cineris fit ſalſum. Acetoſū aūt ꝓuenit ex ↄuerſiōe dulcedinis cū diminutiōe caliditatis: aut digeſtiōe ponticitatis: cū augmēto humiditatis ⁊ caliditatis. Et eiꝰ q̄dē ſubſtātia ſm rei ſūmā eſt humida: ſilr̃ ⁊ dulce. Subſtātia enī eiꝰ ad humiditatē ꝑtinet: ſubſtātia vero amari ⁊ pōtici ad ſiccitatē.

¶ De Operationibꝰ aut effectibus ſaporū. C. LXIX.

Operationes itaqꝫ dulcis ſunt digeſtio ⁊ lenificatio ac multiplicatio nutrimēti: ipſumqꝫ natura diligit: ⁊ attractiua virtꝰ attrahit. Operationes amaritudinis ſunt abſterſio ⁊ exaſperatio. Oꝑatio vero ponticitatis eſt ↄtractio ſi eſt debilis: ⁊ expreſſio ſi fortis. Oꝑatiōes ſtipticitatis ſunt ↄtractio: ⁊ inſpiſſatio: ⁊ induratio: ⁊ retentio. Unctuoſitatis aūt lenificatio: lubrificatio: ⁊ digeſtio vel decoctio parua: acuitat̃ reſolutio ⁊ inciſio ⁊ putrefactio Salſedinis abſterſio ⁊ ablutio ⁊ exiccatio ac putrefactiōis ꝓhibitio. Acetoſitat̃ infrigidatio ⁊ inciſio. Qñqꝫ vero duo ſapores aggregant̃ in vna ſubſtātia: ſic acuitas ⁊ dulcedo in melle cocto. ⁊ qñqꝫ ea q̄ ꝓueniūt ex duobꝰ ſaporibus adiuuāt ſe ad ↄfortādū illud qō ꝓuenire debebat ex vno ſapore. Acuitas enī ⁊ mordicatio remanētes in aceto ex vino: faciūt ipm vehemētioris infrigidationis: quia trāſitus aperiūt: ipſamqꝫ infrigidationē aceti faciunt magis penetrantē ac ꝓfundantē. Preterea qñqꝫ duo ſapores ſe iuuāt ad frangēdū qō ex vno ꝓuenit: ſic acetoſitas ⁊ pōticitas in agreſta. Pōticitas enī agreſte ꝓhibet acetoſitatē eiꝰ ab infrigidatiōe vltīa. Amarū quidē abſolutū ⁊ acutū abſolutū nocet viſceribꝰ. ⁊ ſi aſſociet̃ ei ſtipticū: ↄferūt. Omne etiā dulce cū ſtipticitate viſceribꝰ eſt amicū: qꝛ ſuaue eſt ⁊ ↄfortās: ⁊ exaſpationē ꝓhibēs. Ulr̃ aūt qō ꝓhibet mordificationē: generatiuū ē carnis. Hali vbi. ſ. Oē dulce calidū eſt ⁊ tēperate: ꝓp h̄ ⁊ laxat ⁊ maturat: nec multū calefacit. Oē āt vnctuoſū ē aquoſū ⁊ aereū: iōqꝫ humectat ⁊ emollit: ⁊ laxat ſine calefactiōe. Oē vero amarū igneū ē ⁊ t̄reū: q̄re ⁊ purgat meatꝰ: ⁊ opilatōes apit: mūdat ⁊ groſſitudinē īcidit: ac mediocriꝰ calefacit. Porro oē ſalſū terreū calꝫ ē ⁊ ſiccū: nō igneū: q̄re mūdat ⁊ ſtrigit ſine calefactiōe forti. Pūgitiuū āt fortis caloris ē ⁊ igneū: ꝓp h̄ ⁊ ſubtiliat et purgat ⁊ cōburit. Oē porro īſuaue aſperū ⁊ pōticū frigidū ⁊ t̄reū ē iōqꝫ coadunat ⁊ poros ſpiſſos facit ⁊ expellit ⁊ īgroſſat: qꝛ refrigerat ⁊ deſiccat. Ceterꝫ acerbū oē aquoſū fri. ē ac ſubtile. vñ ⁊ īcidit ⁊ ſubtiliat ⁊ apit opilatiōes: purgat meatꝰ: refrigerat ac deſiccat ⁊ expellit.

¶ Itē De eodem. C. LXX.

Razi in Almā. iij. ꝑte. Dulce calidū ē: lꝫ nō violent̃. ⁊ q̄ freq̄nꝰ eo vtit̃: mltitudo colē ru. ⁊ ſāguis ī eo generat̃. Inde quoqꝫ accidit opilatio: ⁊ ī epate ⁊ ī ſplene flegmō. vētr̄ āt fluxꝰ ex eo ſeq̄t̃: ⁊ ſtomachū mollificat. Pectori vero ⁊ pulmōi ↄfert: corpꝰ ītidē īpiguat: ⁊ augmētū ſꝑmat̃ tribuit. Acidū vero frigidū ē (lꝫ nō vehemēter) colerā ru. ⁊ ſanguinē reprimit: vētrē

stringit:si tamen stomachus ꝛ intestina munda fuerint: si vero fle/gmatis in eis fuerit multitudo: ventris fluxū facit ꝛ corpus infrigi/dat. virtutē quoqꝫ digestiuā debilitat. ꝛ ꝓprie in epate. Neruis aūt ac neruosis mēbris nocet. ꝛ corpus desiccat. virtutē aūt appetitiuaꝫ excitat. Unctuosum aūt stomachū mollificat ꝛ fluxū ventris facit. ac satietatē anteqꝫ hō cibi q̄ntitatē sibi necessariā sūpserit: adducit calefacit quoqꝫ: maxime tn̄ febricitātes: aut epar vel stomachū cali dū habētes. Propterea corpus humectat ꝛ lenit. flegma vō auget: ꝛ cogitationē hebetē reddit: auget quoqꝫ somnū. Ponticū vō cor/pus īfrigidat ac desiccat ꝛ carnes ac sanguinē minorat. si q̄s eo mul totiēs vtat̄. stomachū quoqꝫ cōfortat. ꝛ vētrem frequēter stringit. sanguinēqꝫ melācolicum generat amarū: porro calefacit ꝛ desiccat fortiter. citoqꝫ sanguinē ad adustionē ꝛ malitiā ꝑducit. colerā quo qꝫ rubeā in sanguinē augmētat. acutū etiā multoplus q̄ꝫ amarū ca lefacit. citoqꝫ corpus īflāmat. sanguinē adurit. sꝫ ipsuꝫ prius in cole rā rubeā mutat. ꝛ post h̄ in nigrā. Insipidū aliud est qđ magis nu/trit qđ equalitati vicinū est. aliud vero qđ tēperate calefacit. ꝛ aliud qđ tēperate īfrigidat: cū quo si multa fuerit humiditas humectabit Siccū aūt cū fuerit desiccabit. Horū quidē saporū operatio sic erit cū vnus eorū alicui rei maxime dn̄atus fuerit. porro si duo sapores equaliter ei dominent̄ eius operatio equaliter composita erit.

De Operatione saporum adinuicem in calore ꝛ frigore. C. LXXI.

Ea vero que de caliditate ꝛ fri. ꝛ hu. ꝛ sic. diximus in vnoquoqꝫ cor/porū habentiū saporem: non sunt in eis s̄m eandē quā/titatē sed in quibusdam est equaliter ca. ꝛ fri. inequalit̄ autē humiditas ꝛ siccitas. in quibusdā autē ecōuerso. Quedā quo qꝫ diuersa sunt ab alijs in quātitate cuiuslibet qualitatis sꝫ suo mō oīa quidē sane cōposita sunt ex quattuor elementis. Acerba autem ꝛ pontica equalia sunt in frigore. nisi q̄ ponticū grossuꝫ est ac terreū Acerbū vero subtile ꝛ aquosum. Qđ duob⁹ modis ostendit̄ ꝑ sen/sum. s. ꝛ collationē. Per sensum quidem: q̄r videmus oēs fructus in principio sui ponticos esse ꝛ insuaues siccos ac similes nature ar boris eoꝝ: postea vero humectant̄. ꝛ quidā quidē acerbi fiūt: inde/qꝫ paulatim mutant̄ donec cōpleant̄ ꝛ mutarent̄ ac dulcia fiant. Quidā aūt ad dulcorē sine acerbitate trāseūt. vt fruct⁹ palmaꝝ ꝛ po ma dulcia ꝛ oliue. Maturitas aūt fructuū est ꝑ calorē naturalē qui est in substātia eoꝝ: ꝛ etiā ꝑ calorē exteriorē q̄ est solis. Itaqꝫ cū sa/pores: ponticus ꝛ insuauis vel asꝑ frigidi sint ꝛ grossi. patet q̄ sit eo rū trāsitus ad acerbū ꝑ subtiliationē caloris. Per collationē vō idē ostēdit̄. qm̄ asperi ꝛ pōtici diffusio in corpus tarda ē: ꝛ maior actio eoꝝ in corporib⁹ est ea coadunare ꝛ densare. Hoc aūt signū est gros siciei ꝛ frigiditatis eorū: q̄r frigidi est densare. grossi vero nō veloci/ter diffundi. Acerbū aūt velocius in corpus diffunditur ac profun/do immergitur. ꝛ hoc est signū subtilitatis eius: maxime vō q̄r gene ratio eius per calorem debileꝫ qui non potuit illud in quo fuit ema turare: nec permutare: sicut etiam accidit epulis. q̄ si nō plene dige/rit eas stomachi calor acescūt. q̄ si debilis ē calor ita q̄ oīno a dige stiōe deficit. nec illas imutat nō acescūt. vt in lieteria cōtingit. Pre/terea videm⁹ lac ꝛ vinū subtile ꝛ similia si frig⁹ multū sit nō acescere Si vō ponant̄ in aere calido acescūt. Hinc ē igit̄ acerbū nō inueni/ri fortis frigiditatis. q̄r generatio eius est ex calore. sic quoqꝫ repire nō est aliqđ medicaminū (ex his q̄b⁹ dn̄at̄ frigus) acerbū. h̄ itaqꝫ si/gnū ē ea q̄ asꝑa sī ꝛ pōtica terrea eē ꝛ grossa. eoꝝ vō acerba subtilia ꝛ aquosa.

Adhuc de eodē. C. LXXII.

Quod aūt dulce vel amaꝝ calidū est. sꝫ dulce cali/dū est ꝛ hu. tēperate simulit̄ ꝛ vnctuosum. Amaꝝ vō fortioris ē caloris ꝛ siccitatꝭ q̄ꝫ dulce. Qđ duo/b⁹ modis ītelligit̄. ꝑ sensum. s. ꝛ ꝑ collationē. Per sensū q̄dē. q̄r videmus q̄ oīa humida si mixta sunt. ꝛ decoquat ea calor nālis q̄ est in eis. aut etiā exterior. vt ignis ꝛ solis nō dulcorant̄. Et si q̄dē excesserit in eis calor incipit amaritudo dn̄ari: sicut est in cōi videri vt in melle dactilico. Si eni inueterascāt desiccat̄ eoꝝ calor nālis: ꝛ fit in eis amaritudo. sic quoqꝫ si super excesserit in eis ignis decoctio transeūt in amaritudinē. Ex collatiōe vō q̄r videmus dul/ce ꝛ amaꝝ sordes emūdare. sꝫ emūdatio q̄ est in dulci tēperata: est ꝛ equalis humida ꝛ delectabilis. Amaꝝ aūt fortius mūdat ꝛ lenit: in/tātū vt ꝛ cōtinua separet cū lesiōe ꝛ abominatōe. hec g̊ significāt ip sum esse terreū ꝛ grossum ꝛ siccū. Significāt quoqꝫ rei amaritudi/nem: q̄ neqꝫ putrescit. neqꝫ vermes producit. Pungitiuum autem ꝛ amarū ipsa quoqꝫ calida sunt ꝛ sicca. sed pungitiuū fortioris calo ris est ꝛ subtilioris substantie sicut ꝛ igneū. Ideoqꝫ comedit ꝛ vrit ꝛ liquefacit. Amarum vero minoris caloris est pungitiuo. est igitur grossum ꝛ terreum. Ideo siquidem vtatur eo exterius mundans ꝛ leniens purgat. comeditqꝫ carnes sup̄fluas in vulnerib⁹. Si vō bi/batur: incidit sup̄fluitates grossas ꝛ apit opilationē venaꝝ. vnde ꝛ ꝓuocat materiā vel vrinaꝫ. ꝛ adiuuat sputa grosse humiditatis a ca pite ꝛ a pectore. Prodest etiā epilensie grossiꝫ incidēdo. diffundit̄ eni veloci⁹ tanq̄ꝫ pūgitiuū. nec ꝓhibet̄ trāsmitti sicut pōticū. Por/ro salsū ipsuꝫ quoqꝫ terreū est ꝛ calidū: sed minoris caloris q̄ꝫ amaꝝ.

De Probatiōe medicaminū per odorē. C. LXXIII.

Plures aūt sapores faciūt passionē in odoratu queādmodū ꝛ in gustu. Acetū eni ꝛ oīa acerba atqꝫ pungitiua. vt alliū ꝛ cepa ledunt odoratus sensum. nō min⁹ fere q̄ꝫ gustū. sic ꝛ in oībus alijs sꝫ ma iorem partē ea q̄ mouēt sensuꝫ gustus: mouent ꝛ odorat⁹. vn̄ ꝛ est inuenire plurima q̄ nūq̄ꝫ gustauerūt hoīes ꝓpter odorē eoꝝ fetidū ex nouerūt cui⁹ nature sint ꝑ copiā certificatiōis q̄ ꝑuenit ad illos ex eoꝝ odore. Sūt aūt ꝛ alia quoꝝ odor nām eoꝝ nō p̄dicat. ꝛ hec qui dem aut diuersa sunt nā aut odore p̄uata. Que diuersa sunt nā io cūdi sunt odoris. maximeqꝫ rosa. gustus eni eius valde manifeste diuersus est ab odore. nec significatio ꝯcordat vtriusqꝫ. Cui⁹ rei cā est: q̄r rosa varia est ꝛ nō ꝯsimiliū partiū. Gustus q̄dē eius cōposit⁹ est ex amaro ꝛ aspero insuauiqꝫ ꝛ aquoso. ꝑs ei⁹ amara calida est ꝛ subtilis. ꝑs asꝑa frigida est ꝛ grossa. Aquosa vō varia est īsuauis qꝫ in sapore media int̄ subtile ꝛ grossuꝫ. Substātia vō rara odorife ra est vaporosa ꝛ dissoluta a corꝑib⁹ odoriferis iocūdi odoris. Va por aūt ex calore generat̄. nec ab oīb⁹ ꝑtib⁹ odorati resoluit̄. Odor eni rose nō significat nisi qđ calidū est ꝛ subtile in oībus partibus eius tantūmodo. sic ergo oīa que odorē habēt calida sunt. Sed cū significatio nature que sumit̄ ex odore. transit rerū iocundarū odo rem. fida non est maximeqꝫ rose. Que autem odorē non habent vt salsa ꝛ dulcia non manifestat̄ nobis virtus eorum nisi ꝑ saporem. Que etenim odore carent: aut ideo priuata sunt odore: quia vapor qui soluit̄ ab eis est in vltimo paruitatis. aut q̄r non consonāt odo ratui in temꝑantia inter grossum ꝛ subtile. Hinc ergo est q̄ ama/ra ꝛ pungitiua propter substantie sue subtilitatem: odorifera sunt odoribus consonis eorum saporibus. Salsa autem ꝛ aspera odore priuata manent. He nāqꝫ species ambe sunt grosse substan/tie. Et aspera cū grossicie sua substantia frigide complexionis est. q̄ etiam de causa nullus ab ea vapor dissoluit̄. Porro odoriferorum odor designat. q̄r subtilis substantie sunt ꝛ calide complexiōis. nō tamē est certa significatio quanta sit eoꝝ subtilitas aut calor. Ideo qꝫ indicium complexiōis reꝝ ex odoribus minime esse ꝑpenditur.

Auicenna vbi supra. Odores quidem veniunt a caliditate ꝛ ꝓue niunt a frigiditate. Sed eoruꝫ olfactio ꝛ sternutatio s̄m plurimum est caliditas: quia causa plurima eoruꝫ est substantia subtilis vapo rosa. q̄uis aliquādo fit s̄m semitam cōuersionis aeris preter reso/lutionē alicuius rei ex habente odorem. Omnes igit̄ odores ex qui bus sentitur mordicatio: vel declinant ad latus dulcedinis ꝛ calidi sunt. Illi vō ex quibus sentitur acetositas ꝛ rozalis charagiati. i. la/cualis vapor. s. de lacubus ꝛ paludibus oēs frigidi sunt. Oīa quo/qꝫ bene redolentia sunt calida. preter illa quibus associatur rozali/tas ꝛ sedatio spiritus ꝛ anhelitus. vt camphora ꝛ nenufar. Amboꝝ enim corpora non euacuantur ex substantia infrigidante associata odori vsqꝫ ad cerebrum. Similiter etiam omnia alsemicati. i. spēs que sunt vt piper ꝛ filia calida sunt. ꝛ ob hoc dolorez capitꝭ faciūt.

De Cognitione medicinaꝝ ꝑ colorem. C. LXXIIII.

Sicut autem odores sic ꝛ colores demonstratio/nem plurimam significant. Cuiqꝫ speciei omnis diuersificant̄ modi. ꝛ quidam eorū declines sunt ad albedinem. quidam ad tincturam rubeam aut nigrā tunc ad albedinem declinantes si natura ꝛ specie sunt frigidi: frigi/diores sunt. ꝛ declinantes ad alia duo minus frigidi. Si vero natu ra trahit ad caliditatem: tunc est res econuerso. Et hoc quidem est s̄m plurimū. sed quandoqꝫ diuersificatur in rebus. Sapores qui/dem vincunt odores ꝛ colores in significationib⁹ vel demonstrati onibus: quoniā ad sensum cum obuiatione sui corporis aduenīūt. Et ideo digniores sunt quoniam ex omnib⁹ partibus medicine vir tutem ꝑducunt. odores autem ꝛ colores sine obuiatione suorū cor poꝝ imprimūt. Unde possibile ē vt ex subtili partium corporis ha/bentis odorem: vapor ad sensum ꝑueniat. Vapor autem spissi non vaporet. sed ad sensum inobediēs maneat. Similiter etiā color ma nifesti tn̄ ꝛ non occulti ad sensum ꝑueniat. sed quoniam odores quandoqꝫ significant sapores sicut odor dulcis ꝛ acetosi ꝛ acuti ꝛ amari. tūc odores sequunt̄ sapores. Sapores igitur in significatōe plus sunt: deinde odores. post colores. Deniqꝫ necesse est medicos

scire. quia nō possunt esse sapores dulcis ꝛ amarus ꝛ acutus nisi in substātia calida. neqꝫ stipticus ꝛ acetosus ꝛ ponticus nisi in substātia frigida. Et similiť odores boni acuti nō sunt nisi in substātia calida. Et colores albi in corpib⁹ cōgelatis in qb⁹ est humiditas: non sunt nisi in substātia frigida. Et in corporibus qb⁹ est siccitas: ꝛ pulverizatio nō sunt nisi in substātia calida. Nigri vō in vtrisqꝫ sūt e cōuerso. Frigus enī albificat humidā substātiā: ꝛ denigrat siccam calor aūt ecōuerso. Hali vbi. s. Significatio q̄dē medicaminis cōplexionē demonstrās subest odori. Signa nāqꝫ q̄ ab eo sumuntur debilia sunt. quoniaꝫ inueniunť in vnoquoqꝫ cōplexionis calide, ꝛ frigide humide ꝛ sicce. nisi ꝙ p eū significať habitudo rei vnius ad aliā siue ab alia. sicut cepa cōis a cepa hausali. Nā eaꝝ quecūqꝫ sūt albe: minoris sunt caloris. Que vō rubicūdiores maioris. Sic quoqꝫ se hꝫ res ꝛ in cicere ꝛ phaseolis. Hoꝝ enī quecūqꝫ sunt alba: frigidioris sunt cōplexionis. q̄ vō rubicūdiora ꝛ nigriora minus frigida sunt: ꝛ magis ad calorē inclinātia. In eligēdis aūt medicaminibus q̄ saporē hūt ꝓpriū vt amaritudinē vel acerbitatē aut dulcedinem. Et i his q̄ ꝓpriū odorē: vt iocūdū aut fetidū. Et i his q̄ ꝓpriū colorē vt viola: rosa ꝛ filia. ea q̄ in illo sapore vel odore vel colore fortiora sunt: meliora ceteris iudicantur.

De Cautela experiendi virtutes medicaminū. C. LXXV.

Hē sunt ergo ille regule qb⁹ medicamina simplicia ꝓbanť vt eoꝝ cōplexio virtusqꝫ sciatur. ſꝫ in vsu experiētie eoꝝ in corpib⁹: multaꝫ oꝫ habere cautelā. Nā in experiēdo hꝫ in corpib⁹ hoīuꝫ picula sunt aīaꝝ. dū enī experimētator aliq̄d mortiferū ꝓbare nitiť qđ ignorat pit hō in cui⁹ corpe ꝓbari debuerat. Ob hꝫ igiť oꝫ his vti q̄ sunt inuēta sanatiōi cuiusqꝫ īfirmitatis necessaria. neqꝫ enī oīa qb⁹ vtunť medici: priores expti sunt in corpib⁹ hoīuꝫ passiōes hūtib⁹. ſꝫ i aliis q̄busdā corpib⁹ eoꝝ illis actio vel vtilitas claruit. siue hoīum siue ēt aīaliū. Viderūt enī hoīes nōnullos medicamina vel cibos sumētes qb⁹ calefiebāt aut refrigerabanť. queqꝫ etiā illos humectabāt aut desiccabāt: aut cōtra morbos accidētes eis cōferebāt. sicqꝫ qđ sepi⁹ expti sūt litteris vt seruareť tradiderūt. Viderūt ꝛ aīalia q̄dā q̄busdā medicaminib⁹ mederi ꝓpriis suis passiōib⁹. hisqꝫ vsi sunt etiam in hominibus. hipocras nanqꝫ scientiam clysteris abstraxit ab aue quadam marina quam viderat non paruam comedisse piscium copiam. Que vt impleta est: eiqꝫ nocuit acceptam maris aquam ore: rostro ano visceribus ꝛ intestinis ingessit. ꝛ quod comederat extra nivit: hoc viso hipocras imaginatus est clistere expertusqꝫ deprehendit necessarium esse. Preterea vipere ꝛ serpentes hieme frigidisqꝫ temporibus in cauernis terre sunt incluse: super dorsa sua supine iacentes. ꝛ oculi earū obtenebrantur. visus debilitatur. Tempore autē veris egresse plantas feniculi rimantur: quas cum comederint ꝛ oculos illis fricauerint. tenebre que in intimis terre acciderāt cedunt: ꝛ visus acuitur. Ex hoc medici cum vidissent vsi sunt ꝛ ipsi succo feniculi ad confirmandū ꝛ acuendū visum miscentes eū medicaminibus oculoꝝ: inuentaqꝫ est eius actio laudabilis. Dicitur et ā ꝙ accipitres auem (que grece dicitur idonicos) rimantur. quam cū ceperint ac de illius epate comederint: dolor ventris eorū sedať. Sūt ꝛ alia multa que medici priores ab animalibus irrationalibus experimenta traxerūt. nec est possibile experiri hominē omnia que huic arti sunt necessaria propter eius prolixitatē ꝛ humane vite breuitatē. Unde hipocras vt approbaret ꝛ confirmaret ea que antiqui sapientes inuicem succedendo probauerant. ꝛ in libris firmauerāt. ne cogerentur homines ad experiendum in periculū ꝛ fallacias animarū: ait. Uita breuis: ars vero longa: tempus autem acutuꝫ. experimentum vero fallax. iudicium autem difficile.

De Sūma operatiōe medicaminū simpliciū. LXXVI.

Auicenna vbi. s. Medicine simplices habēt operationes vniuersales ꝛ particulares ꝛ operationes vniuersalibus similes. Uniuersales sunt: vt calefactio infrigidatio. expulsio. attractio. vlceratio. consolidatio. ꝛ his similia. Particulares vero sicut iuuamentuꝫ in cancro: in emoroidibus: in hicterica ꝛ huiusmodi. Uniuersalibus autem similes vt prouocatio: solutio: sudoris eductio: ꝛ similia. Que q̄uis particulares sint: q꞉ in mēbris propriis ꝛ instrumētis ꝓpriis sunt: tamen operationes rerū sunt quarū iuuamenta ꝛ nocumēta cōmunia sunt. totumqꝫ corp⁹ ab eis patitur non per accidēs. Uniuersaliū operationū sunt: alie prime: que quattuor sunt. s. infrigidatio. calefactio: humectatio: desiccatio. Alie vero secunde: ꝛ haꝝ alie sunt eedeꝫ cum primis: sed mensurate vel cōparate cū termino additiōis vel diminutiōis: sicut adustio: putrefactio: cōgelatio. Alie vero diuerse a primis. sed procedentes ab illis. vt stupefactio. sigillatio. attractio. lubrificatio. aptio. ꝯglutinatio ꝛ hmōi. Proprietates itaqꝫ q̄s in seipsis medicine hūt. Alie sť qualitates. iiii. note. alie sunt odores ꝛ colores. alie vō sť ꝓprietates alique famose. q̄rū sūt iste subtilitas. spissitudo. pulueriꝫādi ꝓprietas. viscositas. ꝯgelatio cursus. mucillaginositas. lenitas ꝛ grauitas. Diciť ḡ medicina calefactiua: subtiliatiua. resolutiua. abstersiua. carminatiua. exiccatiua erasperatiua. aptiua. mollificatiua. digestiua. incisiua. frangitiua. ventositatis attractiua. mordicatiua. rubificatiua. ꝓruritū faciens. vlceratiua. corrosiua adustiua dirumpens putrefactiua: cauterizatiua excoriatiua. Iste sunt ergo. xxii. operationes. Et ē ordo alius: infrigidatiua. confortatiua. repercussiua. ꝛ incrossatiua. crudum faciēs. stupefactiua. Iste sunt. vi. opatiōes. Alius iterū ordo: desiccatiua. expressiua. opilatiua. glutinatiua. ꝯsolidatiua. icarnatiua vel generatiua carnis. sigillatiua. Iste sť. viii. Est ꝛ aliō gen⁹ ꝓprietatū medicinarū ſm opationes earū pniciosa. venenosa. tyriaca. bezeard. ꝛ etiam solutiua. prouocatiua. sudoris eductiua. Omnes igitur iste sunt. xlix. quas de summa operationum eligimus.

De Scda vtute illoꝝ. ꝛ pmo de maturatiuis. C. LXXVII.

Hali vbi supra. Assignatis igiť regulis. qb⁹ ꝓbāda est prima vtus cōplexiōis simpliciū medicaminū. Sequiť de secūda q̄ designať ex cognitiōe q̄ntitatis cōplexiōis cuiusqꝫ illoꝝ. vt est medicamē maturās: qđ scꝫ saniē ꝯgregat: est enī calidū ꝛ hu. tpate. Et sić medicamē apiēs opilationē ē subtile. Sic ꝛ oīa cetera ex q̄ntitate cōplexiōis adepta sunt hmōi actiōes ꝛ vtilitates: sić nūc dicem⁹ a maturātib⁹ ichoantes. Ois itaqꝫ mutatio q̄ in corpe aīalis est tripliciť fit. Pria q̄dē p nālē calorē in bonā māꝫ eiqꝫ ꝯueniētē q̄ diciť digestio. Scda fit a calore extra nā in malā māꝫ mīmeqꝫ ꝯueniētē ꝛ dř putredo. Tertia vō haꝝ est media. s. bone q̄ est digestio. ꝛ male q̄ est putredo. hꝫ est materie coadunatio. Nā cū velit nā bonā facere māꝫ: ꝛ vtus habitū nālē. nec possit: aut ꝓpter materie maliciā: aut q̄ñ ē extra nāꝫ vene illō īmutāt longitudine tpis in habitū primū nature mēbroꝝ primoꝝ. Et hmōi q̄dē habit⁹ nō pficiť nisi vtute caloris nālis: q̄. s. est calor tpatus. ſꝫ sť q̄dā medicamia q̄ adiuuāt maturitatē ꝛ decoctionē tpate cōplexiōis aut illi ꝓrie circa calorē iclinata. vñ in coadiuuāda sanie vtimur altero duoꝝ medicaminū scꝫ aut calido ꝛ hu. tpate sibiqꝫ cōplexioni corporis: vt est superfusio temperati caloris aque calide: aut farina frumenti decocta cum oleo ꝛ similia: aut medicamine poros aperiente. calorēqꝫ naturalē ab eis prohibēte ꝛ aruntante eū intra apostema vt opereť in materia ꝛ maturet illā. vt est pinguedo hircorū ꝛ anatū ꝛ butyruꝫ. Cauendū est aūt in colligenda sanie vti medicaminibus calidis ꝛ siccis. his quoqꝫ que plurimi sunt caloris: hec enim poros dilatant ꝛ calorem naturalē dissoluūt materiāqꝫ desiccant. Cophon vbi supra. Quedā ḡ maturatiua sť ꝛ ad saniem perducūt: que. s. vel in calore sunt temperata vel etiam viscosa poros claudentia: vt naturalis calor intro cōfortatus materiam apostematis digerat: vt sunt anetum: storax liquida. semen lini: fenum grecū: fermentū cū sale ꝛ oleo: vua passa butyrum: saliua hoīs ieiuni cum frumento: pinguedo porci: farina tritici cū aqua ꝛ oleo cocta: adeps anserinus: vitulin⁹: aq̄ etiā tepida superfusa.

De Induratiuis ꝛ mollificatiuis ꝛ opilatiuis ꝛ apertiuis. C. LXXVIII.

Preterea quedaꝫ sunt induratiua. que. s. vel materiā coagulant ꝛ sunt frigida nimis ꝛ humida: vel membra indurāt ꝛ sunt fri. ꝛ sicca. Ex his sūt myrtus: sempuiua: portulaca aq̄tica lens: solatrū: insq̄amus. Quedā mollificatiua: que scꝫ nec fortiter calefaciūt nec exiccant. Et ideo liq̄diores humores non exhauriūt: vt sūt absinthiū. mastix: hāmoniacum: bdelliū: galba: opopanacis caricē oleum vetus: adeps caprinus: medulla pullina: anserina: ceruina: vitulina. Quedā iterū sunt opilatiua: que scꝫ terrestria sunt ꝛ viscosa: vt grana fracta: simila: dactyli pinguedo: case⁹: glādes: mespila: Quedā aūt apitiua scꝫ attenuatiuā ꝛ incisiuā ꝛ mundificatiuā virtutem hūtia. operiunt enim meatus opilatos attenuando: ꝛ humores viscosos ac spissos incidendo: eoꝝ supfluitates mundificādo: vt capari: cinamomū: ziꝫiber. isopus: xilocasia: trifolium: apium: abrotanū: leuisticum ꝛ solatrū: absinthium: petrosilinū: cubebe: fumus terre: xiloaloe: sambucus: porri: cepe: cucumeres: ꝛc. Sed hoꝝ quedam apiunt intus ꝛ extra que. s. viscosa sunt ꝛ amara siue pontica: vt amigdale amare. Quedā interius tm̄ operantur ꝛ non exterius: ꝓpter viaꝝ angustiam. s. ea que ponticitateꝫ habent admixtā vt absinthium. Hoꝝ etiam quedam precipue valent ad fortem opilationem splenis aperiendā: vt scolopendria. i. lingua ceruina. Quedam vero debiliora sunt: vt semen vitice.

¶De Vulnerū sanatiuis. C. LXXIX.

QUedam sine mordicitate vulnera temperate mūdificāt. ⁊ carnē bonā in vulneri-
b⁹ generāt. vt thus. orobū. semē atriplicis. cōsolida ma-
ior. aristol. litargir. cerusa. plūbū. aspaltū cinis tamari-
si. Quedā aūt corrosiua sunt. vt es vstū. flos eris. alumē. vitreolum.
vitria. antimoniū. arsenicū. hmōi sicca sunt ⁊ subtilē hn̄t substātiā.
Quedā vō vlcerātia supficiē. q̄. s. ponunt̄ ad rūpēdā cutē. vt hūor
supfluus expellat̄. talia sunt sapo. alliū. os sepie. oīaq̧ salsa acria ⁊
amara. Quedā aūt vstiua. s. q̄ valde calida sunt vt carnē pforent. qr
ignis ē subtilis. ⁊ etiā crossa in substātia vt diutius in mordādo ma-
teria eliquat̄. Quedā vō cicatrizatiua q̄. s. stiptica sunt ⁊ sine morsi-
one desiccāt. vt es vstū. ⁊ lotū. galla. alumē. pumex vstus. aloe. litar-
gir. cū orobo. plūbū vstū. cerusa. Quedā conglutinatiua vel sua vi-
scositate ꝗ̄m vel defricādo vulnera ⁊ repando carnē vel ꝯstringēdo
distantia ⁊ soluta abinuicem. vt gypsum. folia cypressi. aloes. cortex
thuris. bdelliū. litargir. sanguis dra. aspaltum. loliū. tegula vsta. te-
sta oui. filtrū vstū. pili leporis vsti.

¶De Attenuatiuis ⁊ incisiuis ⁊ q̄busdā alijs. C. LXXX.

QUedam etiā sūt attenuatiua. q̄. s. calore suo ꝺis-
soluunt. vt abrotanū balsamū. cepe.
cappari. cinnamus. mastix. zinziber. scolopēdria. narcisci
lini semē. vua passa. sanguis mustele. Quedā aūt īcisiua
q̄. s. hūores substātie sue subtilitate diuidūt. vt sūtjoia acetosa. ⁊ pre
cipue acetū ex vino forti. deinde sqlla. ciperus. petro. pip nigrū. ruta
nitrū. mel. cepula. ius ciceꝛ. sal. q̄dā rarificatiua. q̄. s. cutē rarificat. hͦ
sunt calida: nec crossam aut terreā substātiā hn̄tia. vt absinthiū. ce-
pe radix. sambuci vl̄ cucumeꝛ agrestis. abrotanū. oleū vet⁹. ros ma
rin⁹. Quedā dyaforetica. q̄. s. vtute calida poris apti hūores in fumū
extenuatū euaporare faciūt. vt farina. ordeū. anisū. ruta. pix. nitrū.
galbanū. sal. ficus sicce. vrtica. brionia. mel cepe. raphan⁹. mētastrū.
vet⁹ oleū. Quedā repulsiua. q̄. s. hūores a pte patiēte repellūt. hͦ fri-
gide nature sunt q̄ cōstringēdo mēbrū ⁊ retinēdo spm̄. virtutem ex
pulsiuā mēbri cōfortāt. vt galla. glādes. iusq̄am⁹. papauer. rhamn⁹.
plūbū. solatrū. sempuiua: capreoli vitis. Quedā etiā mordificatiua
vel mūdificatiua q̄. s. salsedinē multā hn̄t vel acumē. vt oliue cū aq̄
⁊ sale cōdite. porrus ellebori succus. ⁊ radix cucumeꝛ agrestis. Que
dā etiā obdormitatiua. que. s. in vna frigiditate sua cōstringēdo ner
uos adit⁹ aīalis spūs obturādo stuporē pti īducūt. vt papauer nigꝝ
opiū. mādragora. iusq̄am⁹. supposit⁹ pisc. q̄ dr̄ torpedo. salamādra

¶De Confortatiuis ⁊ veneno repugnatiuis ⁊ vi-
sus clarificatiuis. C. LXXXI.

QUedā vero cōfortatiua sunt. s. hūores habun
dātes in cerebro vel corde pprio pur-
gāt. vt sene cuscute. oēs mirabol. fum⁹ terre. Cōfortant
etiā q̄ sanguinē cordis clarificāt vt aurū. argentū. perla.
Itē q̄ ponticitatē hn̄t. qr ponticitate sua crossitudine substātie sue
ptes mēbroꝝ coadunāt. ⁊ spm̄ retinēt cui⁹ adminiculo vtutes opan
tur vt absinthium. Itē q̄ vitalē vel aīalē spm̄ repant vt rosa. ⁊ q̄ vir
tutē stomachi digestiuā corroborant vt cinamomū. Sunt etiā alia
multa cōfortatiua. vt mēte foliū. cyprus. xilocasia. carui. zodoar. car
damen. borago. spica. cubebe. storax. mastix. muscus. xiloaloe. nux
mus. macis. gariofi. calamus aromaticus. Quedam vero veneno re
pugnantia. vt calamentum. succus caulis orobi. pix. liquida. eufor-
bium. nasturtium. ruta. sal. porri. aristo. nuces cum ruta commixte.
radix ⁊ semen asparagi. acetum. balsamū. sanguis lepo. ac asine vri
na. puerorū testiculi. cerui ⁊ asini. allium. dyptamus ⁊c̄. quorū que
dam veneno repugnant. ipsum ab interioribus calore ⁊ subtilitate
sue substantie attrahēdo. vt gallus vel gallina fissa supposita. Que
dā vero substātie sue similitudine cū ipso illud attrahendo. vt caro
tyri. Quedam etiam visus clarificatiua que. s. pannos oculoꝝ ⁊ alia
que in oculis nascuntur auferunt. ⁊ que caput ⁊ stomachū a corru-
ptis humorib⁹ purgāt. ⁊ que oculos a caliginosis fumis defendūt.
Ex his aūt sūt absinthiū. aloe. ruta. mirabo. papauer ni. alumē. ebe-
nus. antimoniū. thus. lac corticis sambuci. celidonia. succus centau
ree maratri. nasturtij: cancer marinus. spolium serpentis. cinis hirū
dinis. asparagus. puluis vitis vste.

¶De Doloꝝ mitigatiuis ⁊ q̄busdā alijs. C. LXXXII.

QUedam aūt doloris ex calore sūt mitigatiua
q̄. s. frigida sunt ⁊ ꝑmām calidā apte
repellunt. vt rosa. viola. rhamn⁹. salix. cerusa. solatrum
semperuiua. folia vitis ⁊ mespili. portulaca. lactuca. ole-
um rosa. ⁊ viola. Uerumetiam sunt que nimia frigiditate sua par-
tes stupefaciunt. ⁊ ideo dolorem tam ex cali. q̄ ex frigidi. videntur
auferre. sed passionem non curant. vt opiū. iusquiamus. papauer
ni. mādragora. hec quidem apponēda nō sunt nisi cū dolor est īto-
lerabilis. ⁊ cetera auxilia nō valent. s; īminet piculū mortis. Quedā
aūt doloris ex frigiditate tm̄ mitigatiua. que. s. calida ⁊ subtilia sūt
vt absinthiū. ruta. nigella. balsam⁹. thus sambuc⁹. leuisticū. enula.
alliū. pip. synapis ⁊c̄. Quedam aūt dissoluunt humores viscosos ⁊
spissos. vt cētaurea aut crossam vētositatē. vt cimīnū. aut purgant
humores crossos in aliq̄b⁹ membris īclusos. vt hermodactyli aga-
ricus. Quedā etiā sūt emorroyon puocatiua si supponant̄. s. q̄ cali-
da sunt ⁊ ignea. nō tm̄ multū vstiua. vt cepa. allia. fel taurinū ⁊ hir-
cinū. Quedā vō lenitiua que. s. viscositatē aliquā hn̄t. vt viola hora-
go. pinea. dragag. gūmi arab. amigdal. semen coctanorū ⁊ iuiube.
Quedā aūt mēstruoꝝ puocatiua aut bibita aut extra posita. Ex q̄
bus sunt absinthium storax. semē lini. calamus aromatic⁹. myrrha
peonia ⁊c̄. q̄ vtutem hn̄t extenuatiuā ⁊ apitiuā. Plus aūt valent q̄
exterius apponunt̄. hic q̄dē aut sua similitudine mēstrua attrahūt
aut ora venarū apiunt aut sanguinē attenuant ⁊ dissoluūt. Quedā
etiam somni puocatiua que. s. nimia frigiditate sua cerebrū stupe-
faciūt. vt opiū. mādragora. iusq̄am⁹. ⁊ q̄ frigidi. ⁊ hu. cerebro pstāt
vt viola. semen papaueris. lactuca. sēpuiua. Et etiā ea que auferunt
laborem ⁊ dolorē sunt causa vigiliaꝝ. vt anetū. amomū.

¶De Medicinis constrictiuis. C. LXXXIII.

COnstrictiua frigida sūt ⁊ crossa in substā
tia. nā frigidas ptes coadu-
nant ⁊ ptiū suaꝝ crossitudine penetrare phibent̄ vt gal
la. Quedā ꝯstringūt qr crossos generant hūores. vt lupi
ni. Quedā qr ⁊ multū pstāt nutrimētū ⁊ retētiuā ꝯfortant vtutē vt
silia. S; stipticoꝝ q̄dā pcipua sūt ad restringēdū ventrē. q̄dā ad re-
stringēdū sanguinē. Cōstrictiua sanguis hec sunt: bol⁹ armen⁹ co
rallus. terra sigillata. sumac. galla. poma cypssi. myrtus. acacia. hya
cincti. ematites plātago. succus salicū. gūmi arab. draggā. cinis ta-
marici. balaustia. hipoq̄stidos. ferrugo. vga pastoris. alumē. tribis
pentafilon. portulaca. sanguis colūbe. sanguis vacce. sterc⁹ asini. sic
cū cornu vaccinū. pili leporis vsti. gypsum. argilla. antimoniū atra-
mētū vstū. Quedā cōstringūt sanguinē ꝯsolidando ⁊ carnē restau-
rando vt thus. Uentrē ꝯstringunt citonia: corna: sorba: mora celsi:
pruna īmatura. myrtilli. caul: pira īmatura. mala pōtica. cācri: locu
ste. teste cocleaꝝ. coagulū leporis: lac coctū: lac asine: caseus amigō.
simila glans: fabe: succus papaueris ni. galla: menta cū aceto: rosa
folia cypressi: bolum: terra sigillata: mastix: corallus. sumac. hibe-
ris. sanguis dra. hipoq̄stidos: acacia: balaustia: spodium: fraxinus:
plantago: alumen: dragagantum: gū. arab. Quedam constringunt
stipticitate sua confortando: vt cubebe: gariof.

¶De Attractiuis ⁊ laxatiuis. C. LXXXIIII.

ATtractiua necesse est eē calida ⁊ leptomera
vt ptiū subtilitate facili⁹ penetrēt
⁊ calore suo attrahēt siue ferꝝ siue lignū intus fixū siue
humores. hec opant̄ exterius posita. vt magnetes: asa fe
tida: maiorana: apiū: piretrū piroleon. sulphur amōiacū: loliū: arist.
radix cāne: dyptamus: tapsia: ciclamē. Cū putrefactōe attrahūt: vt
cancer pistat⁹: omne sterc⁹ vstū: fermētū sanguisuge. Laxatiue di-
cunt̄ q̄ ventrē soluūt ⁊ vomitū puocāt. Eoꝝ vō q̄dā purgāt disso-
uendo ⁊ attrahēdo vt scamonea. q̄ recepta in stomacho fumositatē
subtilē facile penetratiuā a se emittit. ⁊ hūores sibi silēs dissoluēs
abominabiles reddit nature. attrahitq̧ eos iuuāte vtute expulsiua
mēbroꝝ ad stomachū ⁊ intestina. s; stomachus ⁊ intestina impedi
mētū ferre nequeūtia humores a se eijciūt. Quedā purgāt cū visco
sitate vt mercurial. q̄dā cū acumine vt euforbiū. q̄dā cū cōpressiōe:
vt mirabol. quedā cum salsugine vt semen atriplicū quedā cū dul
cedine vt casiafistu. Galienus vbi supra. Per inferiora ventrē pur
gam⁹ aut cū cōpositis medicinis: vt trifera sara. sanguinē purgādo
aut cū dyasene purgādo melācoliā cū oxi. co. cū catartico fleg. aut
cum simplicibus vt est scamōea. aut decoctiōib⁹ aut syrupis laxa
tiuis cū aquis lax. in modū aque ro. aut vino lax. proprij humoris
Purgatiua sanguinē sunt casiafi. tamarindi māna. pruna viole. ce
rasa. politricon diātos. capill⁹ veneꝛ. mirab. tetanica. emblici her
beris. epatica: cibalaria. Purgantia flegma sūt polipodiū. agaricū
coloq̄ntida. titimall⁹. elacteriū. electuarium. lacterides rab. elactri.
arist. ro. storax rub. ciclamē. aloe. camephiteos. culca kebuli bellirī
ci. cotonia. Purgat̄ co. pprie cū mirob. citri. nucem⁹. scamo. fructi
bus pale semine pepli. ello al. reubar. tapsia. catapucia. Purgātia
melācoliā sūt epithimū. polipodiū. lap. ar. lap. lazuli. cētauree. turbit
sene hermodactili. mirab. emblici ⁊ īdi. succ⁹ rab. camomil. succus
turiōis filic. Ab eis specieb⁹ decoctio syrupi aq̄ ⁊ reliqua compo-

tēter infomentur. Clysteria alia mollificatiua. alia mordificatiua. Suppositoria alia grauia. alia leuia. Leuia vt frustū sanguinis itromissum. tyrsus caulis punctus oleo. frustulū olei lucidi. stercus muris intromissuꝫ: mel cū panico. sal fritū ⁊ in magda bene redactuꝫ ⁊ intromissuꝫ. tyrsus blete tyrsus malue. tyrsus mercurialis. Grauia sūt vt mel violaceū cū felle taurino mixtū sal ḡ. nitrū armā. sal aphricanū scamo. ellebor. butyrū. lac titimalli inspissatū ac ficulnei. euforbij. lapides calcis. hermoda. ⁊ similia mordificatiua. ad quoꝝ nimiam mordicationē reprimēdā oleū adiūgimꝰ. aut pungēdo aut pmiscēdo. talia suppositoria emorroidas ꝓuocāt. ⁊ in mulieribus menstrua educūt. aquā calidā etiā si intret quis vsqꝫ ad gulā fluxus restringetur. Urinam prouocantia sunt que diuretica nuncupantur e semen citrulli. melo. cucur. aspagi.

De hūoribꝰ nālibꝰ. ⁊ pmo de flegmate. C. LXXXV.

Humorū naturaliū simplicibꝰ purgātibꝰ assignatis de hūoribꝰ nālibꝰ: nūc agēdū est vt de flegmate salso: dulci acetoso ⁊ vitreo. De colera citrina: vitellina: prassina: eruginosa: de colera adusta qualiter vnūqdqꝫ purget. Flegma igit salsuꝫ duplicis hūoris concursu pficit. Colera dū caliditate cursum nature excedit: flegma inficit ⁊ salsum facit. vnde vterqꝫ hūor inficiēs ⁊ infectꝰ purgatiōe idiget. pluribꝰ tū cōcurrētibꝰ ad dñium colere inficientis q̄ īfecti flegmatꝭ. vt tpe estiuo ⁊ regiōe calida. habitudine calida. dyeta calida ⁊ sicca. Et si in horis colere fit maior afflictio. vt a tertia vsqꝫ ad nonā cōtra inficiētē magis intēdamus. Debet igit principalit purgantia colerā. scđa purgātia flegma. Ecōtraria pluribꝰ conueniētibꝰ ad dñium flegmatis. vt tpe hiemali: regiōe frigida. ⁊ habitudine humida siue dyetā flegmatica. Uel si in his horis flegmatis vt a tertia hora noctꝭ vsqꝫ ad nonā eiusdē affligat pncipalr flā. scđo purget colera. Flegma acetosū fit a melācolico hūore suis q̄litatibꝰ flā inficiēte qbꝰ flegma acescit. Pluribꝰ cōueniētibꝰ ad dñium melācolie. vt tpe autūnali. regiōe frigida ⁊ sicca. habitudine siue dyeta melācolica. ⁊ si sic a nona hora diei vsqꝫ ad tertiā ptē noctꝭ affligit. melācolia principalit purget. scđo flegma. Aut pluribꝰ cū flegmate conueniētibꝰ purgabis simplicit flegma. Flegma dulce fit a sanguine suis qualitatibꝰ ipsum inficiēte. Pluribꝰ aūt cōueniētibꝰ ad dñium sanguinis vt tpe vernali. estiua regiōe. cōsuetudine corpis in dieta ⁊ habitudine calida ⁊ humida. ⁊ in horis sanguinis potiꝰ affligat. vt a. ix. hora noctis vsqꝫ ad tertiā diei purget principaliter sanguis Si vo flegmati plura q̄ sanguini cōueniāt scđo purget sanguis ⁊ flegma principaliter. Uitreū flegma qđ ex nimia supfluitate exorit cū calidissimis. vt blācha dyacastoreo theodo. anacardi ⁊ theođ. cup. optime purgat cū oleo iuniperino benedicta. ⁊ cū catartico bene acutis.

De Colera innaturali. C. LXXXVI.

Colera citrina fit sub tali ammixtiōe colerici ⁊ flegmatici humoris. cū eni colera sit acuta ⁊ efficaces habeat qualitates. nō nisi obuiātis sibi humoris ⁊ recte cōtrarij substantiali ammixtione permutat. Signū etas iuuenilis: tēpus estiuū. regio ⁊ dieta calida ⁊ sic. ⁊ si ea cōueniant ⁊ maior afflictio fit in horis colere. vt a tertia vsqꝫ ad nonaꝫ colera principaliter scđo flegma purget. Colera vitellina ex colera ru. vitreo flegmati admixta cōficit. vnde humor vterqꝫ purgat. pluribꝰ tū cū colera cōuenientibꝰ principaliter colera purgetur ⁊ pluribus. cū flegmate cōcurrētibus flegma purgetur. Colera prassina est passio similis succi porri vel prassij quā potius digeremus q̄ ad eius purgationē intēdamus. ad quā bona est purgatio. sꝫ melior est a supfluitate ⁊ caliditate ꝓhibitio. principiū eni est in vtrisqꝫ si tū necesse est purgatiōeꝫ dari apozima potius offerat vt apozima de capillo veneris epatica politrichon diantos ceterach memite. Colera eruginosa est viridis eris erugini consilis colera adusta ex colera ⁊ melancolia adurente perficitur. vnde concurrentibus pluribus ad modum colere principaliter ipsa purgetur. Si vero ad melancoliam plurima conueniant. secundo colera melancolia principaliter educatur.

De Purgatiuis predictoꝝ humoꝝ. C. LXXXVII.

Flegma salsum purgant succus laureole. succus fumi terre. succus mercurialis semen vrtice. dragātee. Flegma dulce purgāt succꝰ lapatij. acuti. succꝰ aristo. ro. succꝰ pencedani: succꝰ scabiose. succꝰ emule. succꝰ calēdule. succꝰ aspagi ⁊ rubie. succꝰ sambuci. semē barbasci. semē betonice. semē arthemisie. semē cētauree mi. hermodactili: turbit. semē herbe viue. mira. chebuli camepitheos. Flegma vitreū purgāt castoreū. coloqntida. euforbiuꝫ. nitꝝ. sal gē. sal hāmo. radix raffani. elle. ni. piretrū. stafisagria. hꝫ oīa valēt ad supfluā guttā arteticam ⁊ podagrā: cyragraꝫ ⁊ ad alios frigidos morbos. Coleram citri. purgant mira. citri. tamarindi. absinthiū. lanceolata. Coleram prassinā purgant catapucia: lac titimalli. succus cucumeris ag. elula. Colerā vitellinā purgant succus marrubij: succus centauree ma. aspagus. brucus smoñ. anisum. anetū. feni. daucus cetera. cholixatrū. macedoni. opiū. coriandrum. Flegma acetosuꝫ purgāt radix ebuli. succus ciriaꝝ salicū. viol. cassafist. manna thurꝭ. Coleraꝫ eruginosam purgant succus oculi christi. sardus benedictus. lanceola. reubar. cum frā. Coleram adustam purgant radix celsi vel citonioꝝ. radix titim: quoniam vbi humores isti cōpositi sunt ⁊ medicine composite sunt offerende.

De Impedimentis purgationis. LXXXVIII.

Auicenna in primo canōe. Res aūt q̄ demōstrāt iudicij rectitudinē in euacuādo sunt. x. s. repletio. vtus. cōplexio accidēcia. cueniētia figura. etas. tps. aeris dispositio. euacuandi ꝯsuetudo ⁊ ars. Hec nāqꝫ cū fuerint ꝯtraria significatiōi ꝓpter quā faciēda est euacuatio: ꝓhibent eā. Uacuitas itaqꝫ procul dubio ꝓhibet eā fieri. silr ⁊ debilitās. Qñqꝫ tū plus eligimus alicuius vtutis debilitateꝫ q̄ impedimētū relinquēdi euacuationē ⁊ hoc cū rei timorose succurrendi si accidant habemus fiduciā. Complexio quoqꝫ calida ⁊ sicca ꝓhibet eā fieri. silr ⁊ frigida ⁊ hu. caliditatē nō hñs In calida vo ⁊ hu. facilē fieri potest ⁊ fortiter. Accidentia porro mala ꝓhibent ab ea. sicut aptitudo colerice passioni vel spasmo. vel qñ ventrem soluere volumus accidit vētris solutio. ventreꝫ enī soluere super eius solutionem periculosuꝫ est. Figura preterea ꝓhibet vt macies raritatisqꝫ superfluitas: timēdū est enim ne spūs resoluat. Itaqꝫ debilis ⁊ macer multamqꝫ colerā rub. habens in sanguine non est euacuādus sꝫ ex eo qđ generat bonū sanguinem ad frigiditateꝫ ⁊ hu. declinante est nutriendus. Ex hꝫ. enī fortassis humoris sui cōplexio rectificabit. vel forsitan ipse fortis efficietur ⁊ euacuationeꝫ tolerabit. Ille quoqꝫ q̄ ex ꝯsuetudine paꝝ comedit abstinere debet ab illa q̄diu poterit. Similiter pinguedo supflua ꝓhibet eā: ne frigiditas dominet. ⁊ ne caro henas cōprimat. ⁊ eas extinguat cū inuenerit vacuas. caloremqꝫ suffocet innatum. Aut exprimendo supfluitates ad interiora impellat. Etas autem ab ea ꝓhibet. que nondū ad augmēti complemētū puenit. aut que ad consumptionis terminum iam transit. Hora quoqꝫ multum calida vel multū frigida ꝓhibet ab ea. sed ⁊ meridionalis regio vehemēter calida. qꝛ plurima eoꝝ que ventrem soluūt calida sunt. ⁊ duaꝝ acuitatum cōiunctio tolerari non potest: qꝛ virtutes debilitant ac dissoluūt. ⁊ quia calor exterior materiam ad exteriora trahit: medicina vo ad interiora. ⁊ sic ad diuersas ptes ꝯtractio fit ⁊ ad resistentiā pducit. Similiter ⁊ regio septētrionalis frigida ꝓhibet ab ea. Idem facit etiam euacuādi consuetudo parua. Et ad vltimum omnis ars laboriosa quoniam in ea fit euacuatio multa.

De Preparatione corporis ad purgationē. C. LXXXIX.

Oportet aūt vt illiꝰ cuiꝰ vent soluēdus est: aut vomitꝰ ꝓuocādus ptiat cibꝰ. vt quod vna die sufficiebat: multꝭ vicibꝰ comedat ⁊ vt cibi potusqꝫ diuersi sint. Ex hac eni dispositiōe accidit stomacho vt desideret expellere qđ in ipso est aut supiꝰ aut iferiꝰ. Ex cibo vo nō diuerso neqꝫ sup aliū cibū ingrediēte stomachꝰ fit auarꝰ. ꝓprieqꝫ si fuerit eius quātitas pua. Mollē vo ventrē hñs nihil ex hoc facere dꝫ. Itē ad recipiēdū id qđ ventrē purgat: pparet corpꝰ anteq̄ purget amplificatiōe poroꝝ ⁊ lenificatōe nature. ꝓprieqꝫ in egritudinibꝰ frigidis. Et ad sūmū naturā mollificare cōpetens est regula nisi in eo qui aptꝰ est valde passiōi colerice. eēt eni ei cā cōueniens supfluitati q̄ accidet ei. nec fortē toleraret medicinā. itaqꝫ solutorio ventrꝭ hmōi q̄lis est iste res admiscēda est. in q̄ vtus vomitiua sit ne de stomacho descēdē ꝓperet anteq̄ opationē suā pfecerit. imo equent in ipso duaꝝ medicinaꝝ vtutes. ⁊ medicina solutiua pficiat suā opationē. ⁊ econtrario vomitiua suā. Cā preterea timorosa est si hmōi medicina sumat fece sicca in itestinis existēte. sed expellenda est clysteri vl iure mollificatiuo. Illis aūt qui stātes aq̄s bibūt. ⁊ hñtibꝰ splenes: medicine fortes necessarie sꝫ. Itē ex his q̄ pparāt est igredi balneū aliquātis diebꝰ anteq̄ vētris solutio fiat. nisi aliđ ꝓhibeat. Oportet etiā vt int balneū ⁊ haustū medicine modicū tēpus interueniat. post medicinā vo balneū nō intret: qꝛ materiā ad exteriora trahit nec est bonū nisi ad ventrē cōstringēdū pterq̄ in hyeme. Oportet aūt vt aer illius q̄ farmaciā bibit pauce caliditatꝭ sit. ne sudorē faciat neqꝫ turbationē. Fricatio quoqꝫ ⁊ oleis inungi est silr ex pparatorijs. Itē oportet q̄ non multū sal in cibis eius sit qui medicinam bibere cupit. Cūqꝫ aliquis non est assuetus me-

dicine: medicus caueat ne solutiua violētas habētia virtutes ei tribuat. Porro fastidiū habētib⁹ z humores viscosos z in hipocūdriis tensionē. aut in interiorib⁹ inflāmationē vel opilationē nō est aliqd tale dandum: donec ista rectificentur.

De Tpe z mō accipiēdi purgatiuū. C. XC.

Medicina in vere vel autūno bibēda est. in estate vero nō est sumēda. nisi res subtilis. sz nec i tpe frigoris fortis. pterea nō ē nature faciēda cōsuetudo bibēdi medicinā. cū qua necesse sit mollifica re vētrē. qz sic cōsuetudinaria fiet z ad malū finē puenit. multotiēs aūt ex haustu medicine puenit ad nauseā z angustiā z syncopim z tremorē cordis ac mordicationē vētris. pp̄ieqz qñ solutionē nō fecerit aut sudorē. plurib⁹ qdē qb⁹ in estate dat: ad febrē ex ea pertinuit. Ille quidē cui necesse fuit eā in hieme accip̄e. vētū meridionalē obseruet. In estate vō dixerūt qdā ecōtrario. Itē homo calide cōplexionis z debilis cōpositiōis stomachiqz debilis si medicinā bibere voluerit. melius est vt hic faciat postqz aliqd ex aqua ordei vel succi granati vel huiusmodi biberit. aut aliqd nutriēs subtile ac leue cepit. Qui vō nō ita fuerit melius est vt eā ieiunus bibat. Oportet igit vt medicine potator nō comedat aut bibat. donec illa suam operationē pficiat. neqz vero dormiat qdiu illa operat. nisi voluntas affuerit vt restringat. Qz si stomachus eius ieiuniū nō tolerauerit: qz colericus est z ad ipsum colera cito descēdit: vel qz diu famē sustinuit vel a cibo abstinuit. det ei modicū panis in pauco vino infusi sup medicinā anteqz vēter eius soluat. hoc eni forsan medicinā adiuuabit. Medici quidē pillulas daturi melle eas inuoluūt. z qñqz sup eas mel coctū aut zuccarū p̄iciūt. indeqz tunicas eis faciūt. Ingeniū etiā vtile est vt sup eas cera cū oleo pauco mollificata ponat. vel qd magis est cōueniēs vt os aqua aut alia re impleatur deinde pillule sicut sunt sup ipsam bibant. aut q aliquo hoz igenio rū aptate fuerint. Frigidi vō stomachos z pedes calefaciēdi sunt.

De Regimine illius qui accepit. C. XCI.

Cum aūt aliquis medicinā fortē biberit. melius ei erit vt sup eā dormiat anteqz operet. qz tunc melius opabit. Si vō debilis fuerit melius est ei ne sup eā dormiat anteqz opet. qz natura diget medicinā. Cū aūt opari ceperit nō dormiat sup illā quocūqz mō fuerit. Preterea cū aliquis medicinā biberit. quieścerit super eā debet vt ipsam natura circūdet z in eā operet. qz nisi operata fuerit in eā ipsa nō operabit in natura. Odores quoqz nauseā p̄hibētes olfacere debet vt est odor mēte z rute z apij z citoniorū z huiusmodi. Si aūt ex odore medicine quis exterret cū eā bibit nares constringat. z qui eā abhorret pay ex tarchon masticet. ideo vt oris sui virtus stupida fiat. Qz si vomere timuerit extremitates constringat. z post eius acceptiōnē desuper eā rē stipticā bibat. Cū autē patiētis aīa sedata fuerit ambulet z moueatur paulatim. quoniā motus huiusmodi iuuatiuus est. Interpositione quoqz horarū ex aqua calida tantum bibat vt medicinā liquefaciat z expellet eiusqz virtutē debilitet. nisi fuerit hora quādo necesse est vt ventris solutio stringatur. In potu etiaz aque calide debilitatur malitia medicine. Somnus autē cū post vētris solutionē aut vomitū multus fuerit: ostēdit qz euacuatio iaz perfecte corpus mūdauerit. Sitis quoqz cū fortis eo tēpore fuerit maximā z intimā purgationis bonitatē significabit.

De Malitia medicine frangēda vel euacuāda. C. XCII.

Medicinarū vētrē soluētiū quedā sunt quarū malignitas est magna vt elleborus niger ac turbith. z agaricū cū nō fuerit albū z putrū. Itaqz cū bibite fuerint: melius est vt a corpore quantū possibile est vomitu aut purgatiōe expellāt. z cū tyriaca medicētur. multarū ex his malitia remouet z cōturbatio quā faciūt anime. aquā vehementer frigidā in potu sumendo z in ipsa sedendo sicut turbith. citrini putridi. Omnis quoqz res que frangit acuitatē glutinatiōe ac lenificatiōe z vnctuositate in qua est dulcedo ad h̄ ɔfert. Quedā etiā medicinarū aliqb⁹ cōplexionib⁹ p̄portionales existūt z alijs nō ɔueniūt. Scamonea nāqz in eos q morant in frigidis regionib⁹ debilit opat. nisi magna inde quātitas det. sicut mos ē in terra thurcoz. Itē quibusdā corporib⁹ in aliqb⁹ regionib⁹ necessariū est vt nō eis medicinaz corpa dent: sz virtutes earz tm̄. Necesse est aūt vt medicinis soluētib⁹ medicine bene redolentes misceātur. qtenus eis mēbroꝝ virtutes cōseruent. Medicine quoqz cordis ad h̄ iuuamētū ɔferūt qz spūs aīale in vnoquoqz mēbro ɔfortāt pter h̄. plurime eaz sua subtilitate ac facultate iuuāt. Due preterea medicine qñqz iungunt: qz vno cito suū hūorē expellit. z altera tarde. Una igit operatiōem suā efficit: postqz ipsam iam altera in humore suo compressit. z operat in ipsam eiusqz debilitat virtutē. cū qz secūda post opari cepit. vtutis debilis erit mouēs z nō pficiens Ob h̄ aliqd admiscendū est ei qd eam facilem reddat. Medicina multotiens odorē suū in stomacho dimittit. q si ibi remaneat eius medicamen est aq ordei q ipsum lauat. hec eni in potu post medicinam datur. vt z venter soluat. z medicine malitia remoueat. z qd in intestinis retentū est lauet. Ille vō cuius cōplexio frigida est z flegmate supabundat post opationē medicine nasturcū aq ablutū cū oleo sumat. Qui vero calide cōplexionis fuerit psiliū cū aq fri. z oleo violato bibat. z q tpate cōplexionis est semen lini. Omni pterea laxatiua bibenti cui post aduenit febris melior est aqua ordei. Item qui medicinā bibit scda die balneū intret. z si ex humoribus ipsis aliqd relictum fuerit. hoc ipsuz emundare balneū poterit. preterea post solutionem ventris z minutionē multotiens inepte, dolor aduenit. quem potus aque calide remouebit.

De Operatione medicine laxatiue. C. XCIII.

Auicenna in primo canone. Medicina ventris solutiua expellit illud qd euacuat cū vtute attractiua. que eūdē humorem attrahit. z qñqz attrahit crossum z subtile relinqt. vt illa q̄ melancoliam expellit. Ex materiis qdē q faciliores sunt ad euacuādū sūt ille q in venis. deinde vō q sunt in mēbris z iūcturis. Minutio quidem ē euacuatio humoris eq̄liter augmētati p̄pria. Euacuatio vō alia p̄pria est hūori q in qntitate solus augmētat aut corrūpitur. Fit aūt euacuatio materie eiusqz de loco suo euacuatio. fm vnum duoz modoz: Un⁹ est p attractionē q fit ad longinquā diuersitatē Ali⁹ p eā q ad p̄pinquā. Horarū aūt ei⁹ dignior est cū in corpe nullo mō est alicui⁹ materiei repletio. Ponamus itaqz qz sanguis fluat supius ab ore viri. z inferius ab emoroidib⁹ superflue fluat multa lieri. vnū ex duobus faciendū est. s. aut trahendū p declinationē q fit ad p̄pinquā diuersitatē. z tūc oportebit vt materiā ad nares declinemus faciendo fluere sanguinem ex narib⁹. In altero quoqz similiter ad matricē mēstrua puocando. Aut attrahēdū ad longinquā diuersitatē. z tūc in primo sanguis euacuādus est a venis z locis q sunt in pte corporis supiore. z in secūdo a venis z locis q sunt in suprema parte. Gali in practica sermone. ij. Medicamina laxatiua non eadem specie naturas laxant sed quedam ponticitate vt mirabol. Quedam solutione. ut salsa z dulcia. Quedam acumine. vt eufo rbiū. Quedaz viscositate. vt mercurialis. quedam etiam attrahendi virtute humores sibi consonos trahunt. vt scamonea colerā attrahit ab omnibus membris sicut magnetes ferrum.

De Modo attrahendi humores. C. XCIIII.

Dissenserunt medici in qualitate attractionis medicaminū hmōi. qdam. n. dicūt qz laxatiuū bibitū cū ad stomachū puenit ab eo leniter exit: z ad mēbrū in quo superfluitas est ɔtendens q p̄pter eoz nature ɔueniētiā eā ad se trahit. Iā vō tūc membrū expulsiua vtute quā hz medicamen a se p̄pulsat p̄pter eius lesionē z ab eo discordiā reditqz medicamē z humor cū eo ad itestina sicqz laxatio fit z solutio. sz in h̄ est fallacia nō. n. attrahēs ad attractū dirigit. sed attractū ad attrahēs fert: sic ad magnetē ferrū cum ab illo attrahit. Sūt etiā q dicūt qz qñ laxatiuū ad stomachū puenit: ei⁹ est humorē sibi ɔsonū a mēbris attrahē: dehic egredit a stomacho cū solutiōe. sz h̄ quoqz verz nō videt. si. n. res ita se h̄ret post qz hūor in stomacho illi iūgeret vtriqz remaneret in eo nec desederet sic magnes cū ad se ferrū traxerit ipsumqz tetigerit. deinceps ab illo nō seiūgit. Sūt z alij q dicūt qz laxatiuū cū ad stomachū puenit: nā eius est humores sibi siles trahere a quocūqz mēbro p̄pinquo vel lōginquo. decurritqz humor iste p venas p qs z sanguis ad mēbra decurrit ab epate: nec desistit humor currē donec ad epar ueniat: a quo venā q porta vocat. dehic ad mesericas: z īde ad ieiunū: a quo ad duodenū: inde vō ad itestinū crossuz tūc expellit z ab eo foras emittit tanqz qd nocet z ledit. hoc aūt visuz collatiōe rerū est: cū hoc fit nature leui⁹. vt hūc humorē attractū a ieiuno deferat ad duodenū: z ab eo ad portanariū: a quo ad stomachū: dehinc iterū ad intestina reducit z ab eis expellit cū his q īsunt nocumētis q sequunt stomachū. cū ad illū mal⁹ hūor colerie⁹ puenerit. sed h̄ nō suscipit cōpatio nec verz iudicat cū attract⁹ hūor fit in cerebri vētriculis z palato z gutture z cānalib⁹ pulmōis. humor nāqz lz in his locis fuerit: medicamē p illū ad meri trahit z ad stomachū a quo ad itestina pellit. Cū aūt ē i venis cerebri: tūc medicamē eū ab illis trahit: ac p duas organicas colli venas z ab his p alīs ad epar trahit: sic z ab omni corpe humores ad epar trahunt. deinde ad mesericas. z ad duodenū z ieiunū: a quo exeunt ad crossum intestinū.

¶ Utrum inter medicinā attrahentē ⁊ humorē attractū conueniētia ſit in ſubſtātia. C. XCV.

Galienus dicit ꝙ medicina vētris ſolutiua in qua nō ē vētoſitas: cū ventrē nō ſoluit ⁊ digerit humorez generat quez attrahere ſolebat. ⁊ ⁊ videtur ſentire ꝙ inter medicinam attrahentem ⁊ humorem attractum conuenientia ſit in ſubſtantia. ⁊ propter hoc ipſum attrahat. ſed ſi hoc eſſet vnū ferri aliud attraheret ⁊ aurū ſimiliter aurū: cū ipm quātitate ſua ſuperaret. hoc tñ certificare medici nō eſt. Sciēdū eſt autē ꝙ humorū attractio que fit potu ventrē ſoluentiū aut vomitū faciētiū. nō eſt niſi in venis in quibꝰ maxime veniūt donec ad ſtomachū ⁊ inteſtina perueniat. Et hic natura mouetur vt eos expellat ⁊ raro quidē accidit vt cū vētris ſolutiuū bibit ad ſtomachū aſcēdat. ⁊ ſi aſcenderit ad vomitū declinabit. Jccirco aūt ad ſtomachū aſcēdere dimittit. qꝛ medicina laxatiua velociter ad inteſtina penetrat. ⁊ qꝛ natura ꝓperat vt eā ex venis meſeraicis ad inferiora depellat: nō autē ad ſuperiora. q̄m hꝰ eſt ei ꝓpinquius atqꝫ facilius. ⁊ qꝛ illud qđ eſt poſt eas etiā nō cōprimit ipas: hec igitur naturā mouet vt ex ꝓpinquioribꝰ vijs expellat. Q. ſi medicina virtutē haberet attractiuā q̄ comitaret̄ humorē: eſſet natura a virtutis expulſiue magis digna vt in ſano ⁊ forti ſuperaret. ſꝫ medicina nō attrahat niſi ad viā ſignatā. Medicine vō nocumēto faciētis ad hoc diuerſa eſt diſpoſitio. qꝛ cū in ſtomacho fuerit in eo morabit̄ ⁊ humorē ab inteſtinis ad ſeipaꝫ attrahet: ſuaqꝫ virtute ſuperabit ad reſiſtēdū virtuti naturali. plurimū q̄dē attractionis humorūꝫ quos attrahūt medicine nō ē niſi ex venis. ⁊ ex eo qđ eſt multe ꝓpinquitatis ſicut humoꝝ q̄ ſunt in pulmone. hi nāqꝫ ꝓpter vicinitatē ad ſtomachū ⁊ inteſtina trahuntur. licet in venis nō vadant.

¶ De Medicina nō operante. XCVI.

Accidit aūt vt medicina nō operet̄ q̄nqꝫ propter cānaliū ex natura coāguſtationē: vel ꝓpter cōplexionē. aut ꝓpter egritudinis vicinitatē. in habētibꝰ enī paraliſim aut apoplexiā vie medicinaꝝ ad ſuas materias coanguſtant̄. Duas preterea medicinas ſolutiuas in vna die cōiūgere timoroſuꝫ ē ⁊ extra rectitudinē. Jtaqꝫ deterior eſt illa q̄ ex medicinis multe diuerſitatis eſt cōpoſita: qꝛ ſic vētris ſolutio cōturbat̄ dū p̄ma priuſq̄ ſcđa vētrē ſoluit. ⁊ q̄nqꝫ p̄ma ſcđaꝫ expellat. oīs quoqꝫ medicina alicui humori ꝓpria: cū ipm nō inuenit. vētrē ꝯturbat ⁊ cū difficultate ſolutionē facit. Similit̄ etiā ſi ipm in ſuo cōtrario infuſuꝫ inuenerit. Oīs itaqꝫ medicina humorē in primis extrahit q̄ ſibi ꝓprius eſt. deinde vero illuꝫ q̄ eſt poſt ipſum in multitudine ac ſubtilitate. reliquoſqꝫ ſm̄ hūc ordinē preter ſanguinē quē vſqꝫ ad poſtremū natura retinet ⁊ recondit. Jtē humorē ex longinquo attrahere difficile eſt. Oīs autez medicina ventris ſolutiua q̄n nō eum ſoluit: aut ſoluit quidē. ſꝫ nō id qđ maturuꝫ eſt humorē mouet quē ſoluere debet ⁊ ipſum in corpore dilatat. Corpus itaqꝫ ſuperat ⁊ ad ipſuꝫ humores alij conuertūtur. ſicqꝫ humor iſte in corpe multiplicat̄. Cū aūt farmacia ſolutionē nō fecerit ſꝫ mordicatiōez vētris ⁊ anguſtiā. iſqꝫ q̄ eā ſūpſit eſtuauerit: ſcotbomabit̄ ⁊ dolebit caput ⁊ patiet̄ alices ⁊ oſcitatiōes. maſticē in aq̄ tepida bibat. ſequaturqꝫ minutio ſaltem poſt duos dies vel tres. erit. n. ei remediū ne moueant̄ humores ad vnū principaliū membrorū.

¶ De Euacuatiōe ſuꝑflua. C. XCVII.

Hali vbi. s̄. Jn oībus aūt medicaminibꝰ q̄ laxāt attrahēti virtute: virtus eſt etiaꝫ venenoſa corpi. cōtraria. vnde ſi q̄s vtat̄ eis p̄terq̄ꝫ oportet in quātitate ⁊ qualitate ⁊ tp̄e. ſolutionē tātā faciūt vt hō ꝑeat aut infirmitatē cōcipiat. Unde dicit hipocras ꝙ omne medicamē laxatiuū q̄n ꝯuenit a ſtomachū p̄mo q̄dē attrahit humores quoꝝ attrahendi vis ineſt illi. deinceps vero ſi ſupereſt ei virtus. attrahit humorē poſt illū attractioni magis cōſentaneū ⁊ hic eſt tenuior atqꝫ ſubtilior. Jtaqꝫ q̄n medicine vis eſt humorē colericum trahere purgat hūc primo quantū pōt euacuare. Q. ſi poſt hoc ſupereſt illi virtus qua poſſit aliq̄d attrahere. flegma deinceps attrahit. cum ſubtilius melancolica ſit ac magis tenue. poſt hoc iterū ſi virtus ſupereſt colerā nigrā attrahit. Et ſi quid adhuc virtutis reliquū eſt: ad ſanguinē conuertitur. Si vero ſit medicaminis flegma laxare. primū quidez hoc ipſum euacuat. deinde colerā rubeā. deinde nigrā. ⁊ poſtea ſi q̄d virtutis ſupereſt ſanguinem. Deniqꝫ ſi ſit eius coleram nigram laxare: cum hanc euacuauerit ad flegma conuertitur: poſt ad coleraꝫ rubeā: vltimo datur ad ſanguinē. Exinanit̄ enī oīum vltimus ſanguis. nō qꝛ groſſior ſit humoribus ceteris. ſed qꝛ natura huic innititur eumqꝫ quātū fas eſt tuet̄. cū ꝑ ipſum ſtet corpus magis. ob hoc illū inaniri nō ꝑmittit. niſi cū iā virtus in vltimo ceciderit. Sepe eciam homo morit̄ cum predictorum humoꝝ aliq̄s oīno euacuat̄ aut duo. quod ꝯtingit cū multa eſt virtꝰ medicaminis. Nō igit̄ oꝫ vti quēpiā laxatiuo medicamine niſi cū ſummo liberamine ⁊ pauore.

¶ De Remedio ꝯtra ſuꝑfluitatē euacuatiōis. C. XCVIII.

Auicenna vbi ſupra. Omnis quidez euacuatio ſuꝑflua ſm̄ plurimū febrē generat. ventris aūt cōſtrictio q̄ fluere ſolebat cū aliquam egritudinez adduxerit. illius euacuatiōis reuerſiōe ſm̄ plurimū medicabit̄. Cū aūt ventris purgatio vel inanitio ſuꝑflua fuerit liganda ſt̄ extrema ſupius ⁊ inferiꝰ incipiēdo ab aſcellis ⁊ inguinibus ⁊ ab eis deſcēdēdo. eiqꝫ in potu paꝝ tyriace vel filonij tribuendū. ⁊ ſi fieri pōt ſudet in balneo vel aq̄ calide vapore ſub pānis ſuis capite exteriꝰ tracto. Deīde accipiat ī potu ꝯſtrictiua atqꝫ fricet̄. ⁊ ex rebꝰ hñ redolētibꝰ ei fiant epithimata. Mēbra etiā eius ventoſis cū igne calefiāt. ⁊ ab aere frigido ſepet̄ qꝛ ꝑmit eū ac vētrem eiꝰ ſoluit. Ab aere quoqꝫ calido qꝛ virtutē eius laxat. vltima vero medicina experta ē. vt grana naſturcij torrefiāt ⁊ poſtea coquant̄. donec coagulent̄. ⁊ ad bibendū ei tribuant̄. Nutrimentū autē eiꝰ ſtipticum ſit ⁊ ex rebus bene redolētibꝰ confortetur. Jn retinendo quoqꝫ ſolutionem iuuat vt ei vomitus cū aqua calida prouocetur. Cum aūt alicui hec patienti ſincopis ſuꝑuenerit. vinum ad potandum ei tribuatur. Q. ſi totū hoc ei non cōtulerit fortia medicamina nota fluxum ventris ꝓhibentia adhibeantur.

¶ De Summa cautela regiminis in ſumptione laxatiui medicaminis. C. XCIX.

Hali vbi ſupra. Non igit̄ oportet vti quēq̄ꝫ laxatiuo medicamine. niſi cū ſummo liberamie ⁊ pauore. Nā exempli gratia: ſcamonea cū ampliꝰ q̄ꝫ opus ſit in quantitate potionis ſue ſumit̄. aut q̄n mala eius ſpecies nō bone. ſ. qualitatis aut ſimplex ⁊ ſola non cū medicinis frangentibꝰ acumen eiꝰ iuxta qđ opus eſt. aut eſtus magni tp̄e ſolutionis modū excedit. ſimulqꝫ ſpūs euacuat̄. Fitqꝫ defectio. turbatio. ſuppreſſiones in ore ſtomachi. maximeqꝫ ſi det̄ ei cū flegma dominat̄. aut cuius etas eſt ſenectus. Euacuat enī coleras q̄ corpori magis erant neceſſarie: qꝛ flegmati reſiſtebant. Flegmaqꝫ remanet ⁊ ſuꝑ corpus ꝯfortat̄. fiuntqꝫ patienti difficiles morbi. Si vō ſcamōnee virtus poſt euacuationē colere ſuꝑſit flegma quoqꝫ ⁊ cetera vſqꝫ ad ſanguinē (vt ſupius dictuꝫ eſt) attrahit. Cū aūt iuxta qđ opꝰ eſt ſumit̄ ⁊ q̄ melior eſt eligit̄ eiuſqꝫ malū frangentia medicamina vt amilū ⁊ aniſuꝫ addunt̄. Sed ⁊ in tp̄ibus oportunis dat̄ ac tēperatis vt in vere. ⁊ etate iuuentutis. ⁊ in cuiꝰ corpore ſuꝑabundant colere nocentes. coleram ſoluit nigrā ac rubeā purgatqꝫ corpus ab eis. vtilitatē adipiſcitur manifeſtiſſimā. Ex libro de medicinis diſſolutiuis. Qui laxatiuū forte (vt eſt ſcamonea vel turbit ⁊ ſimilia) ſūt accepturi cū cautela ⁊ ſtudio hoc faciāt. Q. ſi ꝑ regēda ſanitate in tp̄e temperato fiat: neqꝫ in regionibꝰ multū calidis vel multū frigidis: neqꝫ in hominibꝰ multū ſiccas cōplexiones habētibꝰ. Quia ſepe eoꝝ humiditate euacuata: ad febrem deueniunt ⁊ medet̄ in aliquo tp̄e ſpaſmū vel diſniam habentibꝰ. Sed quibꝰ ſuꝑflui humores dominant̄. ⁊ ne det̄ laxatiuū purgans humorez niſi ſuꝑflue dominantem. ⁊ cū accepit ligent̄ eius vlne. ⁊ olfaciat bolum armenicū in aceto intinctū vel ſuccū mente ⁊ ne dormiat poſtq̄ꝫ euacuari inceperit. Somnus. n. prohibet euacuationē. Sed in initio abſqꝫ leſione dormire poterit. Q. ſi materiā nō cito educit moueat̄ corpus ⁊ bibat parum aque tepide cū zuccaro. ne vō laxatiua dent̄ vnū ſuꝑ aliud. ⁊ maxime de fortibꝰ ne ſimul iūcta violenter educant. Sed ſi ad purgandū tardauerit ⁊ ī ſtomacho moleſtiā fecerit. tūc abundāter aqua tepida det̄ ⁊ penna oleo intincta ⁊ ori imiſſa vomitum inuiter ⁊ ſic corpus a materia mundet̄ poſtea per tres dies ſe cuſtodiat ⁊ in his non multum comedat.

¶ De Medicinis vomitum prouocantibus. C. C.

Laxatiuū de mēbris ad ſtomachū tardius attrahit humores ⁊ ꝑcius q̄ꝫ vomitus. Jtē cū laxatiuū hoc faciat naturaliter. qꝛ deorſuꝫ. vomitus vō ꝯ naturā qꝛ ſurſum ꝓpendit̄ qꝛ fortior vtus eſt in vomitu. Uomitus quidem purgat groſſos humores. de longinquis partibus ⁊ ꝯcauitatibus attrahit violenter ⁊ neceſſario humores groſſos ⁊ viſcoſos educit. Hali vbi ſupra. Medicamina vomitū ꝓuocantia laxatiuis cōcordant in attractione humoꝝ ab vltimo corporis: diſcrepāt tñ in euacuatione ⁊ virtute attractionis. Jn euacuatione quidē. qꝛ laxatiuoꝝ eſt humores inferius trahere. ⁊ in ſeceſſum emittere. vomitū aūt ꝓuocantiū etiā ſurſuꝫ trahē. ac ꝑ meri ⁊ os euacuare. Jn attrahendi virtute. qꝛ laxatiuoꝝ attractio tardior eſt ac ſuauior. Neceſſe eſt. n. vomitū ꝓuocātia virtutis eē plus

rime ac grauis. que superfluitates ab vltimis corporis ad stomachū magnis virib⁹ attrahūt. a quo etiā eas vomitu forti ac motu veloci educūt. Deniqꝫ virtus eoꝝ erupat virtutē expulsiuā q̄ est in stomacho ꝛ intestinis. Illius .n. est superfluitates deorsum expellere huiꝰ autē superiꝰ trahere. Preterea vomitū puocātia necessarie habēt humores crossos ac viscosos a longinquis trahere locis. ꝛ ad stomachū pducere a quo ꝛ educūt q̄ qdē qualitas est nāli cōtraria. Deniqꝫ virtutis adeo fortis vt corpꝰ fortissime cōtrahāt ꝛ cōcutiāt. Hoꝝ itaqꝫ quedā a pfundo mēbroꝝ superfluitates attrahūt. ꝛ crossos ac viscosos humores incidūt. vt elleboꝝ albū. qd ceteris amplius trahit: post hoc sunt catapucie. deinde grana titimalli. ꝛ laureole. post hec aūt tapsie gumma. ꝛ castaneola indica. hec oīa diffusos humores ac mēbris inherētes trahūt. Sumunt aūt cū melle ꝛ aq̄ in q̄ decoctus sit anetū. ꝛ sçngibin ꝛ similibꝰ. Idē quoqꝫ faciūt. sꝫ inferiora virtute sunt. sal indicū ꝛ sandali. nitrū. rafanū in sçngibin infusum. sinapis ꝛ filia. Porro colerā rubeā ac subtiles humores leuit ꝛ sine molestia educūt atriplicis semen. ꝛ eius folia decocta. semē quoqꝫ melonis ꝛ caro eius ꝛ radix ꝛc. Auicēna vbi. s. Medicina vomitū faciēs. aliqñ vētrē soluit. vt cū stomachus fortis extiterit. aut illa sup fortē famē bibita fuerit. aut q̄ eā bibit passionē colericā ꝛ nature leuitatē habuerit. aut si vomere nō cōsueuerit. aut si medicina in sua substātia grauis ac velocis descēsiōis fuerit. Uētris quoqꝫ solutiua vomitū facit. pter stomachi debilitatē. aut pter multaꝫ fecis siccitatē. aut qꝛ medicina abhorret. aut qꝛ bibitorū fastidiū habet.

¶ De Iuuamētis ꝛ impedimētis vomitus. C. CI.

Ipocras ait. Qui fuerit macer ꝛ talis nature cui vomere sit facile. melius est ad eū mundādū. vt vomitus adducat̄ ꝛ hꝰ in estate fiat. aut vere: vel autūno. nō aūt in hieme. Ei vō q̄ mediocris est figure cōueniētior est vētris solutio. Caueat aūt a vomitu. cū eo nō indiget. qꝛ si necesse fuerit eū euacuari p vomitū. estatē expectet. Uerūtū anteqꝫ fiat vomitꝰ aut vētris solutio admittēda est humoris euacuādi subtiliatio. ꝛ amplificādi cannaliū aptio. hꝰ est .n. ex eo qꝛ corpus a pena securū reddit. vētris qdē solutio ꝛ vomitꝰ cū macredine vētris est difficilis ꝛ laboriosus ac timorosus. Est aūt ex humoribꝰ qdā velocius obediēs vomitui fm plurimū vt colera. Quidā vō rebellis vt melācolia. qdā iter hꝰ medius. vt flegma. Febrē habētiune lius est vētrē soluere. qꝫ vt vomat efficere. Eius quoqꝫ cuiꝰ ē humor descēdēs sicut lieteriā habētis. facere vt vomat est incōueniēs. vomitū pcepit fieri hipocras quolibet mēse duobꝰ diebꝰ otinuis ad cōseruationem sanitatis. vt illud qd in primo die difficile fuit. in scdo emūdet. ꝛ illud qd aduenit stomacho expellat. hmōi qdē vomitus expellit flegma ꝛ colerā. stomachūqꝫ mūdificat. grauitatē accidētē capiti remouet. visū clarificat. fastidiū aufert. ꝛ ei cui colera descendit ad stomachū eiusqꝫ corrūpit cibū cōfert. pdest etiā lassitati corporis ꝛ vlceribꝰ renū ac vesice. malitie quoqꝫ caloris ꝛ epilēsie stomatice ꝛ hicterice ꝛ asmati ꝛ ceteris. hoīes autē timorosiores ad hꝰ vt medicus faciat eos vomere sunt illi q̄ pectꝰ strictū habēt. ꝛ q̄ male anhelāt ꝛ q̄ ad spuēdū sanguinē apti sunt. vel ad apostemata in gula nascētia. Oēs quoqꝫ colla habētes debilia: ꝛ hi q̄ stomachos habēt debiles illi quoqꝫ q̄ valde sunt pingues. his .n. vētrē solui cōuenētius. macris aūt melior ē vomitus colere ipsoꝝ aptus. Itē oēs illi qbꝰ difficile est vomere pter vsum qꝛ vomēdi cōsuetudinē nō habēt: his .n. si vomitꝰ fortiter puocet. eoꝝ vene findent in mēbris anhelitus. ꝛ ad ptisim prouenient.

¶ De vomito superfluo ꝛ eius remedio. C. CII.

Superfluus autē vomitꝰ stomacho nocet ipmqꝫ debilitat ac resoluit. ꝛ vt ad ipm materie pueniāt. aptū facit. Obest etiā pectori: ꝛ visui. ꝛ dētibꝰ. ꝛ antiquis dolorībꝰ capitis ꝛ epati. ꝛ pulmoni ꝛ oculo. Circa illū igit̄ in quo superfluus est vomitꝰ igenietur quātū possibile fuerit: quō dormiat. ꝛ eius extrema ligent sicut qū fluxus vētris restringēdus est. eius quoqꝫ medicet̄ stomachus emplastris ponticis cōfortantibꝰ. qꝛ si vomitus adhuc superfluit. ꝛ incessanter egrediuntur humores donec exeat sanguis. detur eiꝰ lac vino mixtū. iiij. cotie qꝛ medicine vomitiue malitiā reprimit. ꝛ sanguinē prohibet ac naturā leuit. Si vero pectoris ꝛ stomachi partē a sanguine cū hoc etiā mundare volueris: ne aliquid ex ea coaguletur. des ei ad bibendū syrupū acetosum. paulatim cū niue infrigidatū. cū hoc quoqꝫ cōfert aliqñ bibere succū portulace cū bolo armeno. Non oēs aūt euacuatiōes necessarie sunt pter superfluitateꝫ repletionis. sꝫ quādoqꝫ pter magnitudinē egritudinis. ꝛ pter repletionē fm qualitatē. nō fm quātitatē. Aliqñ quoqꝫ fit fm modū pseruatiōis. sicut indiget ille cui podagra euenire solet. ꝛ epilēsia. ꝛ huiusmodi in hora cognita ppriaqꝫ in vere. tunc itaqꝫ necessariū est: vt pseruatiōe vtat̄ añ suā horam. ꝛ euacuet ea que pprie in ipsius egritudine sunt euacuanda. siue sit minutio. siue vētris solutio.

¶ De Medicinis a natura compositis. C. CIII.

Complexio secūda q. s. est medicinarū etiā a nā cōpositaꝝ duplex est. s. fortis ꝛ debilis. Fortis est cū vnūqdqꝫ simpliciū alij sic vnitū est. vt eiꝰ sepatio calori nro ināto sit difficilis. Immo etiā est aliq̄ cuiꝰ sepatio difficilis est calori ignis. sic est corpꝰ olei. Cōmixtio .n. inī humiditatē ꝛ siccitatē ipsius ad hꝰ puenit. vt ignis in sepando inter eas deficiat. imo cū igneitas aqueitatē soluit. vt eam subleuet: tenent cū oībꝰ partibꝰ eius ptes terree. Quare nō valet eaꝝ efficere subleuationē. vt terree subsidāt. sicut sup illiꝰ sileꝝ fo test in ligno imo etiā in plūbo ꝛ stagno. Hec ē ḡ cōplexio firma q̄ si equalis fuerit: equalis in corpe remanebit vsqꝫquo formā eiꝰ resoluat atqꝫ corrūpat. Si vō declinis fuerit ad dꝛ miniū. remanebit in corpe fm dñiuꝫ suū donec ipsiꝰ forma corrūpat ꝛ vniuersalie q̄ deꝫ nō pueniet ab ea nisi opatio vna. Cū aūt nō est firma cōplexio sed debilis ꝛ ad disgregationē facilis. tūc possibile est vt sepent̄ eiꝰ simplicia. cū nature nostre opatio existit in ea. fintqꝫ diuersarū vtutum. ꝛ opent̄ cōtraria. Cū vō vt dicūt medici alicuiꝰ medicine vtus est cōposita ex vtutibꝰ ɔtrariis: nō oꝫ intelligi qꝛ sit vna ps ferēs caliditatē ꝛ frigi. sꝫ vt vnaqueqꝫ earū singulariter opet̄. sicut alie q̄ sꝫ discrete. hoc .n. nō est possibile. sed vtutes ille sꝫ in duabꝰ ptibꝰ eiꝰ diuersis. ex qbus ipsa est ɔposita cū sua singularitate. pterea nō oꝫ estimari qꝛ aliqd medicinarū genꝰ nō sit cōpositū ex ɔtrariis. Oēs eñ medicine cōposite sunt ex vtutibꝰ cōtrariis. sed p illud qd ipsa significat intelligere oꝫ qd est habēs actu vtutes ɔtrarias. aut potentia ppinqua actui. qꝛ in ipsa sunt ptes diuerse quaꝝ vna non efficit in aliā actū integrū. itaqꝫ medicinarū simpliciū qbꝰ insunt cōtrarie vtutes. alie sunt fortioris cōmixtionis ꝛ insepabilis. vt camomilla in qua est vtus resolutiua. ꝛ vtus stiptica. ꝛ cū in emplastris coquit̄: vtreqꝫ vtutes ab ea nō sepant̄. Alie vō sūt in qbꝰ decoctio separe pōt inter eas. vt caules. hoꝝ .n. substātia cōmixta est ex materia terrea stiptica ꝛ ex materia subtili abstersiua nitrosa. Cūqꝫ decoquunt̄ in aqua resoluit̄ ab eis substātia nitrosa. abstersiua remanetqꝫ trea stiptica ꝛ fit eoꝝ aqua solutiua. corpꝰ aūt stipticū. filix ꝛ leuꝫ ꝛ mandragore fructus ꝛ alliū similiter. in ipso .n. est vtꝰ abstersiua ꝛ adustiua ꝛ humiditas grauis. sed decoctio sepat inter eas. similiter ꝛ cepe ꝛ rafanꝰ. Ideoqꝫ dicit̄ qꝛ rafanus digerit ꝛ nō digerit̄. Digerit nanqꝫ non cum omnibꝰ partibus suis sed cum substantia tenui subtili que in ipso est. que cū resoluit̄ ab eo remanet substantia spissa inobediens. virtuti digestiue viscosa.

¶ De Medicinis artificiose compositis. C. CIIII.

Alchindius in li. de gradibꝰ. Medicine cōposite vtutes hñt ex eis a qbꝰ cōponunt̄. ꝛ fm multitudinē eaꝝ ꝛ paucitatē diuersificant̄. Harū aūt cōpositio lꝫ infinitas in. hꝰ recipiat sectiones. sub regulis tñ rationis restringit̄. Cōponit̄ .n. vel calida medicina cū alia. cali. vel fri. cum frig. vel cali. cum fri. vel temperata cū temperata. vel temperata cum cali. vel temperata cū frigi. Compositio autē calide cum calid. tripliciter fit. s. calide cum eque cali. vel cum magis cali. vel cum minus cali. Si fiat ex eque cali. non erit in ea caloris augmentum nec aliquid ex ea minuitur. Si vero misceatur calida cum minus cali. composita erit minus cali. ꝛ si cū magis cali. similiter cōposita erit magis cali. nec minuet̄ ex ea aliquid. sed eius caliditas erit inter augmentum ꝛ diminutioneꝫ. Similiter cōpositio frigide cum frigida fit tripliciter. Et eodeꝫ modo de illa sentiendum est sicut de calida dictum est. Ex hoc etiam de cōmixtione temperate iudiciū patet. Nihil .n. calidū dicit̄ vel frig. nec etiaꝫ siccum vel humi. ex eo quod supra equalitatem adijcit̄. Equalitas itaqꝫ est in qua contraria equaliter coniunguntur. ita vt a neutro eorū ad aliud declinetur: ab ipsa etiam puenit augmentum. ꝛ in illam resoluitur. Est .n. resolutio augmentorum ab equalitate ablatio donec eqnalitas remaneat. ad hoc autem scire opoztet cuiusqꝫ gradus relationem. quam ad alium habet. Nicolaus in antidotario. Tria igitur in ipsa conficiendorum dispensatione requiruntur vt equaliter omnia temperentur. ponderenturqꝫ tam in speciebus qꝫ in gummis. ꝛ herbis fm propriuꝫ pondus vniuscuiusqꝫ. Secundus vt hec nō sint nimia temporis vetustate consumpta. Tertius vt herbe. radices. semina. congruis tēporibus sint collecta. ꝛ in congruis locis reposita. ita vt a fumo pcipue ꝛ a nimio humecto loco corrumpi nō possint. In conficiendo aūt similiter tria considerantur. videlicet mellis puritas. ꝛ eius nō nimia sed ad quod sufficit deco

ctio. inequalis pulueris cribellatio. ⁊ syropiadi vsqꝫ ad aquã con-
sumptionẽ decoctio. In puritate võ mellis duo attendunť .i. vt nõ
sit aquosum nec multũ coctuꝫ. nec minus q̃ꝫ sufficit. Nil aũt dicere
est aliud nisi vt specieꝝ pulueres tm̃ colligere valeat ⁊ conseruare.
trib⁹ nãqꝫ de causis mel in medicinis ponit̃. Prima q̃dẽ ad cõser-
uãdũ. Nã pre ceteris liquorib⁹ mel cõseruatiuũ est. Secũda qꝛ mũ
dificatiuũ est valde. Tertia qꝛ sua dulcedine specieꝝ amaritudinem
tẽperat. Pulueris aũt cribellatio duob⁹ modis dꝫ accipi. Nãqꝫ in
electuarijs subtilissime q̃dꝺem cribellari. In alijs vero medicinis
grossiores ⁊ maxime in laxatiuis debent esse prescripte medicine.

De his quoꝝ nõia incipiũt p a. b. d. e. C. CV.

ADrianũ dicit̃ ab adriano iperatore. q̃ illud cõ
posuit. Ualet aũt ꝑprie ad omne vitiũ capitis ex frigiditate ⁊ ad oculoꝝ grauedinẽ ⁊ obscu
ritatẽ. ⁊ cõtra emigraneã. Aurea alexãdrina ab alexã-
dro peritissimo phõ inuẽta. ꝑprie valet ad omne vitiũ capitis ex fri-
giditate. ⁊ maxime ad oẽm reumaticã passionẽ q̃ a capite ad oculos
⁊ aures ⁊ gingiuas ⁊ descẽdit. ad grauedinẽ oĩum mẽbroꝝ q̃ fit de
eodẽ humore. Benedicta valet ad guttaꝫ artecticã ⁊ podagraꝫ ex
frigiditate. renes ⁊ vesicã purgat. Diamargariton a margaritis di
cit̃. valet cardiacis. tristibus. ⁊ ad oẽꝫ cordis debilitatẽ ⁊ stomachi
Diamoron dicit̃ a moris celsi de quoꝝ succo bonũ fit. vel a moris
rubi. valet ad oẽs causas palati ⁊ gutturis. cadẽtẽ vuã subleuat. ⁊
humorosam desiccat. Diasatirion a radice q̃ sic dicit̃. valet ꝑprie
ad debilitatẽ renũ. libidinẽ ꝑdita sine mora restaurat. Diãtos dici
tur qꝛ fit de florib⁹ cẽdrolibani violaꝝ ⁊ rosaꝝ valet tristib⁹ ⁊ maci
lentis. Cardiacũ multũ letificat. ⁊ cõualescẽtes ex egritudinib⁹ mi
ro mõ cõfortat. Diaprunus dicit̃ a prunis damascenis q̃ ibi repe-
riunt̃. valet ꝑprie acutis. Diaprassinũ dicit̃ a prassino viridi qđ
ibi plus intrat q̃ꝫ ceteroꝝ. qđ valet ad oẽꝫ dispositionẽ frigiditatis
pectoris. ⁊ maxie ad catarrũ ⁊ cerebri frigiditatẽ ⁊ oculoꝝ grauedi-
nẽ. ⁊ ad palatũ ⁊ arterias. ⁊ ad oẽm distillationẽ vue. ⁊ ad oẽꝫ catar
ri speciẽ q̃ fit ex frigiditate ꝓdest. Diapenidion a penidijs dicitur
quoꝝ plus q̃ꝫ alioꝝ intrat. valet omne vitiũ pulmonis ⁊ tussis ⁊ ad
vocis raucedinẽ factã ex siccitate ⁊ ptisicis. Diaciminũ dicit̃ eo qꝫ
plus recipiat cimini q̃ꝫ aliaꝝ specieꝝ. valet p̃cipue ad pectoris ⁊ sto-
machi frigiditatẽ. ventositatẽ interiorẽ soluit quartanarijs ⁊ stupi-
dis febriẽtib⁹ miro mõ ꝓdest mirabilit̃ digestionẽ ꝓcurat si detur
post comestionẽ cũ vino. Diadragag̃. a dragag̃. dicit̃. valet ad
omne vitiũ pectoris ⁊ pulmonis qđ fit ex calore ⁊ maxime ptisicis
⁊ ictericis. pleureticis. ⁊ ad oẽꝫ tussiꝫ q̃ fit ex calore ⁊ siccitate. ⁊ ad
oẽm lingue ⁊ gutturis asperitatẽ: cũ vero sumit̃ tã diu ĩ ore teneat̃
donec paruꝫ ibi dissoluat̃. Diacodion a codia q̃ nigrũ papauer ap
pellat̃ qđ ibi intrat. valet ꝑprie omni solutioni vẽtris. maxime dis-
sentericis cũ dẽcoctiõe aque pluuie in qua coctum sit spodium vel
aqua ro. li ẽtericis cũ careno. i. vino cocto. Diasene dicit̃ a sene qđ
ibi recipit plusq̃ꝫ de alijs specieb⁹. valet ꝑprie melancolicis mania-
cis cardiacis tristib⁹. Esdra dicit̃ qꝛ esdra ꝓpħa p̃mo eã inuenit: va
let ꝑprie melancolicis timidis ⁊ quib⁹ malus est appetitus.

De his que incipiũt p g. m. o. p. r. C. CVI.

GAriofilatũ dicit̃ a gariofilis. q̃ ibi recipiun
tur. stringũt. n. ipsi gar̃. recẽtes
singultũ cocti in aqua ⁊ bibita vomitũ ⁊ subuersionem
stomachi reprimũt. valet ꝑprie acide ructuatiõib⁹. ⁊ dige
stionẽ optime celebrat. opilatiõem pororũ spũaliũ apit. Mitrida
tũ. i. mater oĩum antidotorũ valet ad oẽm passionẽ capitis si fuerit
ex frigiditate maxie melãcolicis timidis lachrymãtib⁹ ⁊ oib⁹ vitijs
hoĩs. ⁊ vitio auriũ ⁊ dẽtiũ dolorib⁹ palati ⁊ maxillaꝝ medet̃ si sup
locũ ponat̃. Mel rof. qđ greci rodomel vocãt stomachũ cõfortat
⁊ mũdificat. cũ frigidis. cõfortat ⁊ ꝯstipat cũ cali. mũdificat. Oleũ
ro. viol. sambacinũ ⁊ mirtinũ. valẽt hec olea ꝯtra acutas ⁊ ꝑacutas
pas. inũcta sup epar pulsus tẽpora vł plãtas manuũ ⁊ pedũ. Oleũ
mãdragore valet acutis ⁊ ꝑacutis inunctũ fronti ⁊ tẽporib⁹ ⁊ plan
tis manuũ ⁊ pedũ. somnũ inducit ⁊ calorem reprimit. Oxizucc̃. ab
oxi quod est acutuꝫ ⁊ zuccara. valet tertianis quotidianis acutis ⁊
ꝑacutis. ⁊ quartane in vere datur mane cũ cali. Oximel valet vt
oxizucc̃. digerit ⁊ diuidit flegma. mirabiliter purgat datum mane
cum cali. Potio sancti pauli quia paulus eam composuit. que a
romanis potio magna vocatur a paulo. valet proprie epilenticis liẽ
tericis cum vino in quo cocta sunt poma mixta cum hedra: datur
hiemali tempore. ⁊ vere quartanarijs ante horam accessionis con-
fert etiam paraliticis si cum vino in quo cocta sint saluia datur ⁊ ca
storum. Potio muscata maior. muscata a musco dicitur eo q̃ mus-
cus preciosior sit ⁊ odoriferior alijs speciebus. valet cardiacis scoto
maticis ⁊ stomachi debilitati. ⁊ ad corporis confortationeꝫ seu ad
vitia pulmonis. Pillule auree a rotunditate dicuntur auree ab au-
ro quod ibi ponitur paraliticis miro modo prosunt. Rodozucca
ra. i. zuccarum rosatum valet ad dolorem stomachi ⁊ ad debilitatẽ
factam ex caliditate. mirabiliter stomachum confortat. valet etiaꝫ
ad dyarriam ⁊ omnem fluxum ventris ex caliditate factum. valet
iterum cardiacis patientibus ex calore.

De Sacerdotali sale ⁊ tyriaca ⁊ trifera. C. CVII.

NIcolaus vbi supra. Sal sacerdotale quo vte
bant̃ sacerdotes in dieb⁹ helye pro
phete ꝑpt̃ dolorẽ capitis oculoꝝ ⁊ dentiũ. stomachi fle-
gma ⁊ tussim ⁊ anhelitũ emundat. os odoratũ reddit ⁊
corp⁹ humanũ incolume seruat. Syropus ro. sitim reprimit ꝯfor
tat ⁊ ꝯstipat. Eodẽ modo sir. vio. humectat sicce febriẽtibus ⁊ ptisi
cis subuenit. ⁊ cõstipatis ventrẽ laxat. Syropus de papa vere cõ
tra omnẽ ventris fluxũ cõtra acutas ⁊ ꝑacutas contra omnẽ ven-
tris solutionẽ. Tyriaca. i. dña medicinarũ: valet grauissimis passi
onibus totius corporis humani epilenticis apopleticis scotomaticis
cephalargicis ⁊ emigraneis. ꝓdest ad raucedinem vocis ⁊ constru-
ctionẽ pectoris oportuna est asmaticis arteticis emoptoicis icteri
cis hidropicis perypleumonicis iliosis ⁊ vulnera in intestinis ha-
bentibus. freneticis colericis calculosis subuenit. menstrua educit
mortuuꝫ fetum expellit lepras varias frigorẽ periodicarum febriũ
⁊ ceteras infirmitates ⁊ passiones emendat. p̃cipue contra omnia
venena ⁊ serpentum morsus. Sed diuersa est eius dosis fm̃ diuer
sitatẽ ⁊ equalitatem vniuscuiusqꝫ passionis. Auicen. in. v. cano.
Tyriaca alpharach. i. a morte liberans sublimior est ⁊ melior me-
dicinarũ cõpositarũ propter multitudinẽ sui iuuamenti proprieqꝫ
in venenis que sunt ex puncturis vel morsibus vt serpentũ ⁊ scor-
pionis ⁊ canis rabiosi. venenis etiã bibitis interficientibus ad egri
tudines quoqꝫ flegmaticas ⁊ melancolicas. etiã ad febres earũ at-
qꝫ ventositates malignas. ⁊ ad paralisim ⁊ apoplexiam ⁊ epilensiã
⁊ torturam ac tremorẽ ⁊ maniam. ⁊ proprie ad lepram. Confortat
etiã cor ⁊ stomachũ ⁊ acuit sensus ⁊ appetit⁹. alleuiat anhelitum ⁊
dolorẽ pulsus cordis. ⁊ retiet sputũ sanguinis ꝯfert dolorib⁹ renũ
ac vesice ⁊ vlcerib⁹ ĩtestinoꝝ frangit lapidẽ in vesica ꝑprie valet eti
am ad duricies ĩtrinsecas in epatẽ vel splene ⁊ in alijs. Trifera dici
tur qꝛ hominẽ iuuenẽ reddit. Saracenica a saracenis inuenta pro-
prie dat̃ epaticis ictericis patientib⁹ ex calore ⁊ acrem capitis do
lorem de fumositate colere rubee. datur etiam ꝯ calorem duplicis ⁊
simplicis tertiane. visum ex calore amissum restaurat.

De Unguentis. C. CVIII.

ISidorus vbi supra. Unguẽtũ võ est omne
qđ ex cõi vsu oleo ꝯfectũ aliarum
specieꝝ ꝯmixtiõe auget̃: odoris iocũditatẽ sumẽs ⁊ lon
gius redolẽs. Unguẽta aũt q̃dã dicunt̃ a locis vt theli
num. Sũt ⁊ q̃dã ab inuẽtoꝝ nõie dicta vt amaracenũ. Sũt ⁊ ex ge
nere floꝝ. Itẽ alia q̃ a materie sue q̃litate dicunt̃ vt roseũ a rosa. cy
prinũ a flore cypro. vnde ⁊ materie ꝑprie odorẽ referunt. Ex his q̃-
dã simplicia vnguẽta sunt q̃ ex vna tm̃ specie existũt. Unũ ⁊ sui no-
minis referũt odoratũ vt anetinũ. Est. n. sincerũ ex oleo ⁊ aneto tm̃
Cõposita aũt sunt q̃ ex plurib⁹ admixtis fiũt vñ ⁊ sui nominis odo
rẽ nõ hñt qꝛ obtinẽtib⁹ alijs q̃ admiscent̃ incertũ odorem ducũt.
Nicola⁹ vbi supra. Unguẽtũ citrinũ dicit̃ a citro qꝛ in pomo ci-
trino decoquit̃. pulchrã reddit faciẽ. lentigines destruit. nigredinẽ
ad solẽ inunctã tollit. pustulas flegmaticas salsas in facie vel in cruribus
ortas mirabiliter aufert. cicatrices subtiliat. leprosi faciẽ si vngatur
mltũ emũdat. rubori oculoꝝ pruritui ⁊ pallori ⁊ erisipile valet. Un
guẽtũ dr̃ qđ fit de ocul̃ ꝑpli. valꝫ ꝯ calorẽ acute febris. ⁊ his
q̃ dormire nequeũt inunctis tẽporib⁹ pulsib⁹ ⁊ plantis manuũ ⁊ pe-
dũ. hoc idẽ est cũ oleo rosaceo. vel violaceo mixtũ ⁊ sup epar inun
ctũ sudorẽ ꝓuocat. Unguẽtũ agrippa quo rex indoꝝ vtebat̃. va-
let hidropicis ⁊ oib⁹ tumorib⁹ in q̃cũqꝫ pte corporis fuerint. ⁊ ad ner
uos indignatos sil̃r valꝫ: vrinã ꝓuocat inũctũ sup vẽtrẽ laxat. Un
guẽtũ laxatiuũ dr̃. qꝛ vẽtrẽ laxat. valꝫ ꝯstipatis laclidosis. iliosis ne-
freticis sup vẽtrẽ ⁊ pectinẽ inũctũ. Unguẽtũ albũ ad salsũ flegma
vtile serpiginosis empetigiosis ⁊ elefãtiosis. Unguẽtũ aureũ valꝫ
cõtra oẽs acutas guttas. ⁊ maxie ꝯ lapidẽ in renibus ⁊ hidropicis.

De Zinzibere ꝯdito ⁊ zuccaro. C. CIX.

ZInziber conditũ stomachũ ꝯfortat. digesti-
uaꝫ adiuuat v̄tutẽ. vitio pectoris ex
frigiditate valet. renes ꝯfortat ⁊ libidinẽ excitat. Ras.
vbi supra. Zinziber cũ melle ꝯditũ vehement̃ calidũ est
stomachũ ⁊ epar calefaciẽdo digestionẽ adiuuat. virgã erigi facit.

Zuccarū rosarū būmozibus repleto stomacho si a ieiunis sumat ac bene masticet cōfert. qñ post ipz aq̄ calida bibit. cauendū est tñ his q̄ calorē z ardorē patiunt calefacit enim z sitim affert. vel si n cesse fuerit cū pauco aceto accipiat. zuccaz violatū guttur lenit. tusim mitigat screatū facile reddit ventris solutionē emouet. stomachū tñ dissoluit z appetitū destruit. Electuariū de mirabolanis indis cū zuccaro. stomachū corroborat z aptat. humoz superfluitates ex nutrimēto remanētes expurgat. Quo siqs frequēter vtat calorē bonū acqret: z canicies retardabit. Trifera tñ minor. s. q̄ de trib⁹ generib⁹ mirabolanoz fit i istis actiōib⁹ fortl existit lz spma minuat.

De Cura doloris z egritudinis. C. CX.

Auicēna in. i. canone. Cū autē doloris cause sint mutatio cōplexiōis z solutio cōtinuitatis. ex har quoqz causaz cōtrarietate fit sedatio doloris. Ad sumū q̄dē id q̄d dolores sedat: aut ē illud q̄d cōplexionē mutat aut q̄d materiaz resoluit. aut q̄d stupefacit. Nā stupefaciēs q̄dē dolorē remouet. qz mēbri sensū aufert vl̄ destruit. Et hoc aut ,ppt̄ multā ifrigidationē. aut ,ppt̄ venenositatē in eo existentē illius mēbri virtuti 9ciā. Ex sūma q̄dē eoz q̄ molliter resoluūt sunt anetū z semē lini z apij z mellilotū z amigdale amare z oīs res in pmo gradu calida ,ppcez qñ fuerit in ea glutinandi potētia sicut gūmi prunoz z amigd. z ceraū z crocus z laudanuz z altea z amomū z caules z napi z hisopus z adipes ventrez quoqz soluētia z euacuātia quoquomō fuerint. hmōi autē oib⁹ stupefaciētib⁹ fortius est opiū. Ex his quoqz sunt poma mādragore z ei⁹ semē z papauer z iusqamū z solatz z semen lactucaz z nix z aqua frigida. Preterea stupefaciētia qñqz dolorē sedant. eo qz dormire faciāt. cū somnus sit vna de causis sedātibus dolorē. Qd̄ autē ex eis recēs est. maioris est stupefactiōis. Nā in antiquo fere nulla est. Preterea stupefaciētia cōposita quoz fortitudines alie medicine debilitāt sicut tyriaca: magis secura sūt. Ex doloribus autē q̄dā sunt faciles ad medicandū vt dolores vētosi. qui quādoqz curant z sufficit vt aq̄ calida sup eos euacuet. in dolorib⁹ ptera multotiens cadit error quoniā eoū cause sunt extrinsece sicut calor frigus vl̄ huiusmodi. z querunt cause in corpore. q̄propter videndū est si sint ibi cause repletiōis note vt opus sit euacuatiōe. Qñqz autē aduenit exterius z deinde māsiua fit iteri⁹: vtcū aliqs bibit aquā frigidam z accidit ei dolor fortis in parte stomachi z epatis. Et multotiēs quidē nō est euacuatio multū necessaria z huic similia quia sufficit ei balneū z somnus in eo fortis. Sic z q̄ comedit rem calidā z infert ei balneū z somnus in eo fortis. sufficit vt bibat aquā infrigidatā. Cū autez in dolorē capitis fortē. dubitaueris an ei⁹ causa sit caliditas an frigiditas aliq̄ egritudine dubitaueris an ei⁹ causa sit caliditas an frigiditas z experiri volueris. caue tibi ne decipiat te impssio que fit accidentalis. Debesqz scire qz infrigidatiōis z calefactiōis tēpus est vnū. Sed in frigidatione plus timoris est qz caliditas est amica nature. In humectādo autē z siccādo timor est equalis. Sed humectādi tpe ē lōgi⁹. Cū aūt ignoras q̄ sit egritudo. nō festines curā adhibere. sz eā nature relinq̄ egritudinē enī nā vl̄ supabit vl̄ manifestabit.

De Cura egritudinū acutarum. C. CXI.

In acutarum egritudinū principio cum manifesta z fortis apparuerit repletio. fuerintqz humores pessimi. q̄d ex accidē tium fortitudine patere poterit. cū flebothomia vel solutione ventris euacuando succurrendum est anteqz virtus cadat. Deinde vero nutrimētū eius mēsurandū est sm̄ status virtutis infirmi. Deinde vero nutrimētū eius mēsurandū est fm̄ status vi cinitatē aut longinquitatē z fm̄ egri fortitudinē famemqz patiendi vel nō patiendi salutis sue tempore cōsuetudinē. Nam si status vicinus fuerit. z eger fortis extiterit: ex aqua ordei moderādus est. Si vero status remotus eger debilior. aliquid nutrimēto modicū addendū erit. Nutriendi quoqz hora cōueniens eligenda est fm̄ egri alleuiationē z vsum. quem in tēpore sanitatis habuerat. z fm̄ febris accessionem si est interpolata. sin autē hora diei frigidior est eligēda. Cumqz signa crisis visa fuerint z status appropinquauerit eger a nutrimēto est abstinēdus. z dyeta ad vltimuz tenuitatis ducenda: donec perficiat crisis. ex tunc regimine cōualescentis est gubernāda. Modi autē extinctiōis vehemētie caloris in febribus acutis sunt cū infrigidatiōe aeris ac cibi. z cum epitimatibus z emplastris z medicinis z retentione succi portulace vel liquiricie vel huiusmodi in ore vt remaneat humidum z nō exiccetur: sitisqz sedetur. per administrationem quoqz clisteris frigidi ex succo melonis indi z cucumeris z cucurbite z ceteroz huiusmodi quandoqz iuuant aer infrigidandus est per ,phibitionē frequētie z appositionem nuis pluuie z huiusmodi. In regimine quidem cibi si voluntas adest: vt cum infrigidatione sit lenificatio: detur aqua cucurbite z aqua melonis indi proprie: z aqua cucumeris: z lactuca cum aceto est vltima. Embrocatio vo epar cum infrigidantibus est maxima res z magis iuuans.

De Cura febris ephimere. C. CXII.

Hali in practica sermone. iij. Diuersitatū febriū diei medela cōis fit reb⁹ aduersantib⁹ causis a quibus facte sunt: vt qñ fit febris a calore solis: medela fit in locis sessione frigidis: odoratuqz sandali: aq̄ ro. camphore: z huiusmodi. Qñ vo est ex frigore z niue: tūc oportet esse in loco secreto z parū humēti: lenibusqz vestib⁹ operiri: corp⁹ quoqz tenuiter fricari zc. Cū aūt fit ex acumine ciboz: oportet patientē in locis frigidis in estate accubitare. cibus etiā eius sit vt cucurbite: lactuce: aq̄ ordei: z granatoz: oleū amigdalarū dulciū: z huiusmodi. vinū nō tāgat: z balneū nō intret. Si vo ex vini potu granatorum aq̄ ,ppinet muroz: aut bescerem syrupus: aq̄ quoqz niuis ei⁹ extrema fricent: quiescat z dormiat. Cū aūt est ex putrefactiōe ciboz in stomacho: aut natura emollita est: aut cōstipata: vtriqz subueniendū est propria medela. Cū aūt ex labore: quiete vtat ac somnio plurimo. Si ex ira vl̄ tristitia: māsuescere oportet: animūqz sedare: quiescere: ac seipm iocūdare. Cū vo causa vigiliarū: moliēda est soporatio. accipiat igit anhelitu nariū oleū violarū: z oleū semis cucurbite cū viol. cōditū. Caput ei⁹ cathaplasmet aq̄ decoctiōis violarū nenufar. papaueris z ordei tunsi: donec z plurimū capiat somnū: z sic humectet ei⁹ cerebrū. Cū aūt ex apostemate calido sāguine minuat ex vena cōpetēti mēbro in quo est apostema: z cathaplasmetur epithimate opoztuno: vt stringēte z extinguēte: q̄d z ,phibeat fluxum materiarū z repellat. Extinguentia quoqz refrigerātia bibat: vt ptisanam z granatoz aquā: z huiusmodi. quiete vtatur in locis frigidis donec omnino dissoluatur ac maturet z euacuetur quod in eodē est. Balnei vo caueatur introitus: ac vini potus: donec cōsumatur morbus.

De Cura febriū putridarum. C. CXIII.

Intētio quidē medēdi febres putridas qñqz 9uertit ad partē febris. vñ necesse est vt infrigidet z humectet. Qñqz vo ad partē materie: et ibi necesse est vt maturet z vt euacuet. Et digestio q̄dē in grossa materia est eius eq̄tio cū subtiliatiōe. In subtili vo ei⁹ eq̄tio cū incrossatione. Qñqz aūt cōia sunt illud quod requirit febris de infrigidatione: z illud quod humor de digestione z euacuatiōe ac resolutione. Aliqñ nāqz digestiuū etiam euacuatiuū calidū est: imo sm̄ plurimū ita est. z tūc oportet vt obseruet magis timorosa vna duarū rerū. z fortasse cōtrariū est illud quod cōuenit febri de infrigidatiōe cū eis que sunt sicut melones indi: z reliq̄ olera: ei q̄d materie cōuenit de minoratione. Quare ,phibet illud dare eam in potu vbi nō est materia: postponat z aqua fructuū vsqz ad hebdomadā. z sit aq̄ ordei 9tētus. Oēs aūt fructus nocent febricitāti cū ebulitione sua in stomacho. Multotiens etiā inuenit res que digerit z subtiliat z euacuat: vt est infrigidans syrupus acetosus. Et qñqz febris est tante acuitatis z vehemētie: qz nō licet vti regimie cause: sed indiget vltima infrigidatione: proprieqz cū in venisnon inuenit virtus fortis resistens ac tolerās. Qz si inueneris eā resistētē ac tolerantē: abscide causam z expelle humorē: abscide quoqz cibū: z nō infrigides infrigidationē q̄ ,phibet resolutionē. Si aūt inueneris virtutē deficientē: sis occupatus in equādo cōplexionē ei 9trariā. Itaqz infrigida eā z viuifica cū cibo virtutē. cūqz iam fortis fuerit: z 9trariū suū vincēs: redi ad causam.

De Regimine febricitantiū. C. CXIIII.

Non est autē possibile tibi vt cures febrē: nisi pri⁹ cognoueris eā. z tūc subtilia regimen: nec moueas aliq̄d in die paroxismi q̄ntū possibile est tibi vt cures febrē. Oportet etiā vt obserues in oib⁹ illis dispositionē virtutis. q̄ si fuerit fortis: z fuerit illud q̄d vincit sanguis: aut fuerit cū humore q̄ vincit sāguis: tūc opus est magis flebothomia Proprieqz cū vrina ē rubea crossa: nō citrina ignea. Deinde vo solutio vētris subtil: ,ppterqz si fuerit illic siccitas. Apud me vo magis est pia administratio clisterioz. Prohibe quoqz somnū in principio febriū: maxime qñ est horripilatio z frigus. hec enī sup somnū plus gant. exprimūt nāqz materias si fuerint euntes ad viscera quedā: et ,phibēt humoꝛū digestionē. apud declinationē vo innatiuus est valde: fortasse quoqz nō nocet apud statū. Cauendū est autē ne in die periodi flebotomes: aut per fluxū vētris euacues: nec agas cū artis euacuatiōe 9tra partē euacuationis nature. nec frāgas piodū 9strictiōe meatuū: sed potl⁹ adiuua: qm̄ (vt dicit hypocras) medic⁹ est adiutor nature nō impediens eam. Consiliū quidē meum est

vt flebothomia quantum possibile est dimittatur. quod si possibile nõ est. tunc multiplicatio vicissitudinis melior est q̃ multiplicatio q̃titatis. nõ enĩ subito necessaria est multa euacuatio sãguinis.

¶ De Caloris febrilis extinctione. C. CXV.

Hali vbi supra. In medela vero febriũ ex putredine tribus oportet vti. s. caloris febris extinctione: putridi humoris euacuatione: ciborũ ac potuũ regimine ⁊ electione. Extinctio caloris facienda est cũ refrigerantibus ⁊ humectãtibus. s. cibis ⁊ medicaminibus. his tamen minime simpliciter vtendũ est. sed sm ꝙ expetit cõplexionis morbi quantitas. ⁊ sm cõplexionẽ corporis naturalem. ⁊ patiẽtis etatem. anniq; tempus presens: ⁊ sm regionis cõplexionem. Secũdũ quantitatẽ cõplexionis morbi. qꝛ quando febris calore ⁊ acumine fortis est. oportet ea que refrigerant multiplicare. ⁊ eis vti sꝫ egressionem corporis a temperantia in calore. Scđm naturalẽ vero corporis complexionem: vt si frigida est: rebus fortiter refrigerãtibus vtendum est. quia corpus a naturali complexione primum elongatum est. Si vero calida minus refrigerãtibus vti oportet. quia nõ plurimũ a complexione naturali corpus elongatuꝫ est. Sic ergo se habet res in omni medela morborũ ex male complexionis diuersitatibus prouenientiũ. Medela nãq; cõmunis infirmitatum est corpus egrotãtis in naturalẽ complexionem reducẽdo. vtendũ est etiam ea sm infirmitatẽ: sm anni tempus pñs. ⁊ sm regionis complexionem. qꝛ si hec omnia vel plura calida sint: necesse est maiorẽ fieri refrigerationẽ caloris febrilis ⁊ extinctionẽ. Si vero frigida commodũ est minus refrigerantibus vti. Ad hunc igitur modum oportet diuersitatũ oĩum ex mala complexione morborũ esse medelam. i. frigide ⁊ humide: ⁊ calide ⁊ humide: frigide ⁊ sicce: ⁊ calide ⁊ sicce. Febris quidem tertiana licet more putridarum febrium indigeat. vtroq; scilicet ⁊ extinctione caloris febrilis ⁊ euacuatiõe putridi humoris. quia tamẽ si pura sit calor in ea fortior est ⁊ amplior ac maior q̃ materia. cũ eius aduẽtus sit ex colera rubea que ceteris humoribus calidioris est complexionis. materieq; subtilioris. magis necesse est huiusmodi calorẽ extinguere q̃ materiã euacuare. Omnino vero cũ incepit febris expedit naturã emolliri: sed his que refrigerãt cum mollificatione. propinabis autẽ ab accessionis hora post terminationẽ rigoris aquam plurimum frigidam. si quidem stomacho ⁊ epati nõ inest debilitas. maxime vero si maturatus est humor. pulchrã etenim actionẽ habet in frangendo calorem. In tertiana vero non pura: vel alijs febribus que accendũtur. cauenda est aqua frigida: nisi sit vacuatio manifesta. humorẽ enim crudificat ⁊ auget. Die vero qua cessabit accessio: danda est ei ordei aqua. Preterea cum febris non est acuta sed humor crudus. si plurimũ bibatur aqua frigida multas fouet egritudines. immoratur enim eius per membra diffusio. sitq; difficilis descensus: ⁊ maturatio differt ac ventositas generatur. Et si colera stomacho dominetur: aqua corrũpitur ⁊ in coleram vertitur. Cũq; post temporis longitudinẽ ad intestinũ ieiunũ descenderit. nõ facile ab illo separatur: ⁊ ad epar renes ⁊ pectus ac pulmonẽ mittitur. In hac igitur habitudine nec vrinã ꝓuocat: nec sitim extinguit. Non enim a stomacho facile mittit: nec ad profunda corporis demergit.

¶ De humoris euacuatione. C. CXVI.

Humoris euacuatio mouẽda est his medicaminibus. quorũ sit illũ humorẽ euacuare q̃ febrẽ parit. vt si tertiana fuerit his que coleram euacuant. si quartana his que nigrũ humorẽ attenuãt. Si quotidiana flegmatis euacuatiõe. Si sanguinea flebothomo. Si vero cõposita vtendũ est his q̃ dominantẽ in cõpositiõe humorem euacuãt. De oĩbus autẽ laxatiuis medicaminibus dari oportet qđ ex corpore quantitatẽ morbũ generantẽ euacuet. quantum ꝓpius exercitati medici ↄsideratio cognosceret. In pricipio quoq; morbi laxatiuũ dari non oportet. dum adhuc humor crudus est ⁊ nondũ maturus nec excitus. alioquin qđ in eo subtile est ac tenue euacuabit. crossumq; simplex supererit. nihil habẽs qđ illud subtiliet ac maturet. vnde difficilior eius maturatio fit. ⁊ ad excoquendũ labor. sitq; morbus prolixior. Si tñ infirmitas tumultuat. ⁊ a loco ad locũ trãsit. infirmũq; ledit ⁊ ↄcutit. tũc humor in principio cito euacuãdus erit. nec expectandũ est donec maturet vt quiescat egrotãs. Oportet autẽ in euacuatiõe cõsiderari. v. s. infirmi virtutẽ ⁊ etatẽ. ⁊ anni tẽpus presens. ⁊ regionis qualitatẽ. ⁊ euacuationis cõsuetudinẽ. ⁊ humoris inclinationẽ. Nã si materia lõga est ⁊ in ꝑtes epatis ĩclinata in gibboso latere: curãda est ꝑ vrine ꝓuocationẽ. Si in ꝓfundũ lat⁹: laxatiuo medicamine. Si in stomachi ꝑtes superiores vomitu. Si ad ĩferiores laxatiuo. Si ad intestina clisteri.

¶ De Subtiliatione diete. C. CXVII.

Dictũ autem regimen oportet fieri sm morbi naturam ⁊ eius tpa. sm infirmi quoq; virtutẽ ⁊ ↄsuetudinẽ ⁊ corporis figurã: ⁊ appetitus inclinationẽ: ⁊ sm accidentia q̃ ꝓhibẽt infirmũ a porrectione ciborũ. Verbi grã: Si morb⁹ ĩ vltimo fuerit acuminis: dietã quoq; oportet eẽ in vltimo subtilitatis: vt aq̃ pura cũ iubal mixta: vel aq̃ mellis aut squingibin. ⁊ quãto morbus acutior: tãto debet eẽ cib⁹ subtilior: ⁊ ecõtrario. In quibusdã igitᷣ morbis dãda est aq̃ ordei subtilis. s. in acutiorib⁹. In lõgiorib⁹ aũt aq̃ eiusdẽ cum suo purgamẽto. Siquidẽ tertiana non pura: ⁊ quotidiana: ⁊ q̃rtana ceteriq; similes morbi: crossiorẽ dietã desiderãt: ⁊ non subtiliari: ne cadat virt⁹ in statu morbi: nec tũc cũ morb⁹ est fortior possit resistere passioni. Hinc antiq̃ medici cõparauerũt infirmi virtutẽ expẽsis: morbũ ꝑegrinationi: medicũ ꝑegrinãti: q̃ expensas estimat itineris sm virtutẽ ⁊ lõgitudinẽ. Cũ enĩ est ꝑegrinatio ꝓxima: breuiorib⁹ eget expensis: ⁊ ecõtrario. Sic enĩ medicus cũ viderit morbũ breuioris spacij statusq; propinq̃: cibũ nõ ĩminuit ac subtiliat. In morbo võ ꝓlixo virtutẽ a ꝓncipio cõseruat: ne forte ante statũ deficiat. Cõuenientiores cib: febricitãtib⁹ humidi sunt: ⁊ ꝓprie his quorũ cõplexio humida est: vt infantib⁹ ⁊ crassis. Cõueniũt enĩ ex hoc ꝙ assimilãtur cõplexioni: ⁊ ex hoc ꝙ cõtrarij sunt egritudini. Cũq; febris accidit: ⁊ natura est sicca: nõ est cibãdus penitus dũ ꝑfecte nõ egreditur. ꝓuidendũq; est vt nunq̃ occurrat paroxismus: maxime cũ fortis est: nisi vẽtre vacuo: in quo nõ sit cib⁹ oĩno. Nã si cibatus fuerit in illa hora. occupabitᷣ natura in digerẽdo. dimitteretq; digerẽ materiã ⁊ expellẽ: sicq; ↄfirmabitᷣ egritudo ⁊ ꝓlõgabitᷣ: ꝓpter h̾ vsq; ad declinationẽ cibatio postponatᷣ: vel etiã post ipsam. ⁊ si forte cõtingat vt hora declinatiõis sit hora ↄsuetudinis in cibo: tũc meli⁹ ẽ qđ eẽ põt. Subtiliationẽ quidẽ regiminis egri significat natura materie: ⁊ possibilitas nature in digerẽdo illã. Dignior aũt horarũ ad subtiliationẽ est status. tũc enĩ vehemẽs est occupatio nature ⁊ pugna materie. nec oportet vt ab ea recedẽs occupetᷣ alia re: ꝓpterq; apud chrysim. Oportet igitᷣ vt subtilietᷣ cib⁹ inter virtutis cõseruationẽ ⁊ materie supationẽ. Nã siquidẽ nõ eẽt illud q̃ attinet virtuti. s. ↄseruãde: magis esset necessariũ vt subtiliaretᷣ cibus vltima subtiliatione. sed virtus hoc non suffert: eaq; deficiente curatio nõ valet. Curans enĩ est virtus: non medicus. sed medicus instrumenta facit ad virtutẽ peruenire.

¶ De Moderatione eiusdem. C. CXVIII.

Preterea cũ ambigua tibi dispositio cibi fuerit in egritudine: nec cognoueris eã. tũc meli⁹ est vt declines ad subtiliationẽ q̃ ad additionẽ: te tñ obseruãte virtutẽ ⁊ tolerãtiã. Qñ võ times casum virtutis: tunc melior est cibatio. Et de corporib⁹ quedã sunt colerica: q̃ regimẽ a predicto diuersum requirũt. ⁊ ꝓprie q̃ sunt assueta comestione plurima. Cũ enĩ nõ cibantᷣ saltẽ in ꝓncipio febris: imo in hora status: q̃ peius est: virtutes eorũ debiles fiũt: ipsiq; in extenuationẽ cadunt. ⁊ forsitan sequentur eis syncopis ꝓpter id qđ ad stomachos eorũ effunditᷣ de colera mordificatiua. Sũt ⁊ homines exuberãtis carnis: q̃ ꝓhibitionẽ cibi nõ tolerãt: qꝛ cũ ab eis abscidit debilitantᷣ ⁊ extenuantᷣ. Dis quoq; cuius calor est valde fortis aut plurim⁹: aut valde debilis: nõ põt cibũ dimittere. ꝑterea senes debiles: i. decrepiti ⁊ infantes famẽ nõ tolerãt: de pimis võ senib⁹ sunt quidã vehemẽt⁹ famẽ tolerãtes: eosq; sequuntᷣ adolescẽtes: ⁊ solida membra habentes amplasq; venas in aere frigido. Multotiẽs ãt errat medicus in egris hmõi sm aliũ modũ: qꝛ ꝓhibet eis cibũ in ꝓncipio rei. Qñ võ status appropinq̃t: ⁊ sciũt qꝛ virtus cadit: tũc cibãt illũ necessario. Sic ergo duob⁹ modis errãt. Erroraq; minor esset si eos in principio cibarent.

¶ De Cura febris ethice. C. CXIX.

Hali vbi. s. Febris ethica si vsq; ad maioris cõsumptiõis terminos fiat: ⁊ apparuerint in ea extenuatio ⁊ siccitas ⁊ ↄsũptio decoris faciei ceteraq; signa oĩa: ei⁹ iam nõ ẽ sanatio sperãda. In morbi võ ꝓncipio dũ adhuc virtus eius est valida: mẽbraq; carnosa; mollis pulsus: ⁊ oĩa signa dubitabilia nõ adhuc manifesta: tũc sanari põt ⁊ expelli si vtatᷣ regimie quo oportet. Primũ igitᷣ sub estiuo tpe patiens habitet in locis frigidis: in quib⁹ septẽtrionales ꝑflent vẽti: ⁊ aq̃ ꝑcurrant. Sũt etiã in circuitu vasa fictilia: in quib⁹ sit aq̃ neserea ⁊ suaues: odoresq; frigidi: vt rosa viola: pomorum flores ⁊ citoniorũ: foliaq; pirorũ: ⁊ extrema vitiũ. iaceatq; in lecto stratis lenibus ⁊ filia. hieme võ sit in locis aeris tẽperati in quib⁹ nõ horrescat. ꝓhibeatᷣ aũt a labore ⁊ motu: vigilijs: fame: siti: coitu: nec se det ire vel tristi

cie. Det̃ enĩ quotidie aqua ordei cum mũdissima zuchara prout opus fuerit. ⁊ postea iniubal aut papaueris sirupus. introducat̃ etiã in aque tepide conchã. ⁊ post h̃ eductus reficiatur pullis humidis cũ cucurbitis ⁊ lactucaꝝ radicibus spinachijs atriplicibꝰ. Nõnũq̃ꝫ vero cibet̃ piscibus recẽtibus optimis cõditis cũ espidago aut frixis cũ amigdaloꝝ oleo. reficiat̃ autẽ lacte dulci maximeq̃ꝫ asine ⁊ ouis sorbilibus medulla cucumeris ⁊ citrulli. Comedat bis in die paulatim iuxta qd̃ indiget stomachus eius. nõ aũt arceat̃ ab aqua frigida: sed ab oĩbus cibis calidis ⁊ siccis reprimatur. Pꝛeterea sup pectus eius ⁊ epar pannus aqua ro. infusus ⁊ sandalo ꝓijciatur. ⁊ vt incaluerit nouus imutet̃. Oleũ viol. cũ semine cucurbite ⁊ oleũ nenufar: odoret. Sintq̃ꝫ vestes eius linee molles atq̃ꝫ suaues ⁊c̃. hoc regimen eoꝝ in q̃bus signa cõsumptiõis nondũ apparẽt. habitum eoꝝ cõfortat. ⁊ ad sanitatẽ reducit. in q̃bus autẽ iam febris manifesta est. hos aerẽ frigidum cauere opoꝛtet: ne forte catarri accidant. dentur autẽ eis quotidie trocisci ⁊c̃. Cũq̃ꝫ febris nõ fuerit. lac a mãmis mulieris sugere cõmodũ erit. vel etiã accipiat asine lac cũ mulget̃. Si vero sit caloꝛ ⁊ febris. omnino lacti non appꝛopiet. sed detur ei lac a quo butyrũ eductũ est. nec võ ꝓhibeat̃ ab his q̃ appetit. ⁊ odores ei iocũdi ꝓponant̃. eiusq̃ꝫ facies aq̃ refrigerãti q̃nq̃ꝫ irroret̃ ⁊c̃. Sic enĩ vite spaciũ aliquãdiu ꝓtrabit̃: nec moꝛs accelerat.

C De Cura lepꝛe. C. CXX.

Razi vbi supꝛa. Lepꝛa si statim ex quo incipit ei subueniatur possibile est vt sanetur aut reprimat̃. Postq̃ꝫ vero mẽbꝛa vulnerauerit eoꝛũq̃ꝫ figuras coꝛrũperit. vix iam sanari poterit. Cũ igitur c culoꝛũ albedo obscurari visa fuerit. ⁊ vox raucescere ceperit. sudoꝛq̃ꝫ fetidissimus fuerit. ⁊ facies inflata cum foꝛti rubedine apparuerit. ac nodi q̃deꝫ in ea ceperint fieri. pili quoq̃ꝫ supcilioꝝ subtiliari. succurrendũ est ei. primum quidẽ sanguinis extractione de vena purpurea bꝛachij dextri. postea vero per aliquot dies quiescere permittitur: in quibꝰ ⁊ arietina vel hedina carne nutriatur. vinũ quoq̃ꝫ clarũ ac bene redolens multũq̃ꝫ temperatum bibat: ⁊ in balneo quotidie ponatur. Post hoc autẽ de bꝛachio sinistro minuatur ⁊ aliquot dieb꜡ quiescat ⁊ similiter nutriatur ac balneetur. pꝛeterea humectiuis nutriatur. ⁊ tanq̃ꝫ ille qui sui coꝛpoꝛis humectationẽ desiderat regatur. a laboꝛe autẽ ⁊ vigilijs ⁊ ab oĩbus melancoliã nutriẽtibus custodiatur. Serum quoq̃ꝫ cũ zuccaro frequẽter ei detur. ⁊ in balneo cum farina ciceris ⁊ fabarũ ⁊ cum baurace ⁊ vsnen confricetur. ⁊ aqua tepida frequenter infundatur. post hoc ex oleo de semine cucurbitarũ ⁊ violaceo inungatur. sicq̃ꝫ balneũ egrediatur. Cum autẽ hec egritudo alicui foꝛtiter adheserit. cum viperarũ carne medicandus erit. Sed eius qui hac vtitur medicina coꝛpus inflatur. ⁊ ꝑ aliquot dies absq̃ꝫ sensu manet. postea vero excoꝛiat̃: ⁊ de sub loco excoꝛiatur ⁊ tenera caro egreditur sicq̃ꝫ patiens curatur. Ad hoc quidẽ vipere montane de locis in quibus nec palus nec lutũ est sumuntur. earum capita ⁊ caude abscindũtur. ⁊ quicquid in ventribus est eijcitur. post hoc in noua olla ponitur: in qua etiã sal ⁊ anetum ⁊ galange ⁊ piper ⁊ aqua ⁊ parũ olei mittuntur: que eousq̃ꝫ coquenda sunt: donec tota caro dissoluat̃ tunc patiẽs ius illud bibat carnẽq̃ꝫ comedat. ⁊ si scothomiã passus ceciderit: iam ei sufficit. Sin autem iterum ⁊ iterũ danda est ei donec inflet̃ ⁊ scothomiam patiatur.

Auicẽ. in. iij. cano. Opoꝛtet quidẽ vt incipiat̃ curatio cum euacuatione ⁊ mundificatione priusq̃ꝫ incrossetur egritudo. ⁊ sꝫ plurimũ flebothomia est necessaria. non tamen ex venis magnis nisi certũ sit ꝙ coꝛruptus sit plurimus sanguis. Tũc enim flebothomandũ est vltima flebothomia. ⁊ si nõ aliunde saltem ex manibus. alioq̃n cessandum est. Nã ex venis magnis flebothomia plus nocet q̃ꝫ iuuet. de paruis autẽ securioꝛ est. Et inde quia sanguis est frigidus in eo qd̃ apparet ideo fit illud magis vltimũ q̃ꝫ vẽtose ⁊ sanguisuge: minusq̃ꝫ viscerib꜡ nocẽs. ⁊ ille quidẽ sunt vt vena frontis ⁊ nasi. Si aũt flebothomat̃: opoꝛtet vt quiescat hebdomada vna. deinde euacuet̃ cum apozimatibus ⁊ pillulis factis ex epithimo ⁊ sticados ⁊c̃. Ex melioꝛib꜡ autẽ medicinis q̃ in potu ei tribuunt̃ est tyriaca maioꝛ cũ carnib꜡ vipere facta ⁊ tyriaca diatesseron.

C De Cura fluxus ventris. C. CXXI.

Idem in. iij. canõ. Fluxus vẽtris inquantũ est fluxus ꝓhibet̃ stipticis ⁊ maxĩe incrossantibꝰ ⁊ ꝯglutinationẽ faciẽtib꜡. Curat̃ autẽ q̃nq̃ꝫ cũ diureticis ⁊ sudoꝛẽ aut vomitũ faciẽtib꜡ ⁊ poꝛos dilatãtibus. hec enim oĩa materiã mouẽt ad cõtrariã partẽ fluxus vẽtris. Et si quidem fluxui ventris misceatur caliditas: infrigidantia cum eis ponãtur in quibus sit stipticitas: ⁊ administrẽtur dilatãtia poꝛos. Si vero frigus: ponant̃ cum eis calefaciẽtia. quando virtus digestiua debilis est. ⁊ equãdo ex humoꝛibus viscosis opilatio est. Infrigidantia võ cũ retentiua debilis est. Itaq̃ꝫ q̃nq̃ꝫ caliditas iuuat ad retinendã naturã: ꝑ hoc ꝙ cibũ velociter penetrare facit: ⁊ per h̃ ꝙ sudoꝛẽ ꝓuocat. hoc etiã q̃nq̃ꝫ vinũ purũ antiquũ facit: cum hõ frequẽter ex eo bibit. Ex rebus autẽ magis iuuatiuis fluxũ ventris est doꝛmire. ⁊ quandoquidẽ cũ fluxu ventris est tussis: dimittant̃ ea que sunt acetosa vehemẽter ⁊ stiptica. Eligantur q̃ꝫ frigida ⁊ cõglutinationẽ faciẽtia. Itẽ ex retinẽtib꜡ fluxũ est positio ventosarũ sup ventrẽ. Emplastra quoq̃ꝫ stomacho ⁊ intestinis superposita ex calefacientibus stipticis: aut ex frigidantib꜡ stipticis s̃m necessitatem facta. Cum autẽ medicinas administras cũ singularib꜡ incipe. que si nõ valent: ad composita tende. Restrictiue quidẽ aut exiccatiue sũt: aut ꝯstipatiue: aut infrigidatiue aut inspissatiue: aut glutinatiue opilantes poꝛos ex quibus emanat. Medicine singulares frigide absolute aut s̃m virtutẽ retentiuam sunt: vt balaustie. rose: acacie: gũmi arabicũ: lutũ armenũ vel sigillatũ hypoquistidos spodium: pꝛopꝛieq̃ꝫ assatũ: grana granatoꝛũ sumach: reubarbarum: coriandrum. Semen poꝛtulace: rose ⁊ arnoglosse: fructus moꝛi immaturi: succiq̃ꝫ stiptici exiccatiui ⁊ ipsoꝝ rob. Medicine võ singulares calide ⁊ sicce sunt: vt ciminũ assatum: anisum assatũ: coꝛtices thuris: myrrha: stoꝛax sicca: laudanũ: caseus vetus assatus. Atramẽta etiam ⁊ coagula constrictiua sunt. lac quoq̃ꝫ caprinũ decoctũ donec incrossetur: aut etiam decoctũ cum lapidibus fluuialibus ignitis ⁊ ter in ipsum pꝛoiectis. Item vitellus oui in aceto elixati. Ex cõpositis declinãtib꜡ ad frigus sunt trocisci de croco vel de luto sigillato. pillule quoq̃ꝫ de opio: vel de mãdragoꝛa: vel de sandaraca: et silsa: Ex cõpositis aũt declinãtib꜡ ad caloꝛẽ sunt electuariũ de seminibus stipticis: ⁊ trocisci de carabe: ⁊ huiusmodi.

C De Cura lapidis. C. CXXII.

Intẽtiones aũt medicoꝛũ in curatione lapidis sũt abscisio materie eiꝰ: et ꝓhibitio generationis ipsius cũ abscisione cause: ⁊ rectificatio eius. Deinde mũdificatio ipsius: ⁊ cõminutio: ⁊ fractio ⁊ cõpꝛessio eius: ⁊ eradicatio eiusdem ex suo suspensoꝛio cũ medicinis congruis. Deinde etiã eius extractio in ipso ⁊ oꝛdine eius cũ medicinis ꝓuocatiuis vel adiuuãtib꜡ de foꝛis. Post h̃ etiã sequit̃ regimen sedans doloꝛes q̃ inde sequunt̃. Materie quidẽ abscisio pꝛeparat̃ in pꝛimis cũ eius euacuatione ꝑ solutionẽ ventris aut per vomitũ. deinde võ abstinẽdo a cibis grossis ⁊ aquis turbidis. ⁊ equãdo cibũ ⁊ ꝯfoꝛtãdo stomachũ: ⁊ vt digestio bona fit faciẽdo: ⁊ cũ exercitio tẽperato in t̃pe vacuitatis: ⁊ fricatione eiꝰ qd̃ in medio stringit̃: ac leniẽdo naturã vt humoꝛes grossi declinẽt ad latus: ⁊ nõ fiat ex declinatiõe fecis coartatio renũ. Ex his aũt q̃ cõferunt ad hoc est assiduatio ꝓuocationis cũ his q̃ lauãt vesicã cũ seminib꜡ diureticis. deinde võ administret̃ diureticũ foꝛte. In pueris q̃dẽ ꝓhibet generationẽ lapidis bibere vinũ subtile albũ ꝑmixtũ: iuuant̃ etiã a clisterib꜡ lenib꜡ tẽperatis ꝑ illud qd̃ educũt de fecẽ: leniũtq̃ꝫ naturã. Ex ꝓhibitiuis autẽ generationis lapidis est vomitus post cibũ: ⁊ multus eiusdem vsus. Expellit enĩ superfluitates grossas ꝑ viam ꝯtrariã vie cuius motus est ad renes. facitq̃ꝫ latus renũ vacuũ mundũ. Medicinarũ autẽ lapides cõminuentiũ quedam sunt vehemẽtis virtutis s̃m lapidem renũ: sed parue s̃m lapidem vesice: vel non habẽtes virtutẽ ad illum. quedam autẽ ecõuerso. quedam vehemẽtes sunt in vtrisq̃ꝫ simul. Harum ergo medicinarum que lapidem cõminuũt ⁊ extrahunt: sunt radix costi ⁊ rubi et bdelliũ: ⁊ nigrũ cicer: ⁊ semẽ altee: ⁊ squilla: ⁊ absinthiũ: ⁊ cassia: et xilobalsamũ: ⁊ alia plurima. De foꝛtibus quidẽ s̃m lapidẽ renũ sunt lapis iudaicus ⁊ pulegium. De foꝛtibus autẽ absolute sunt cinis scoꝛpionũ: ⁊ oleũ ipsoꝛũ. cinis quoq̃ꝫ lepoꝛis decollati s̃m hũc modũ foꝛtis est in potu sumptus: ⁊ eius aqua vehemẽtis est resolutionis. Sed ⁊ lumbꝛici terrestres exiccati: ⁊ vitrũ attritione factũ vt athomi qui in radio solis apparẽt. cinis quoq̃ꝫ vitri: ⁊ cinis ouorum galline postq̃ꝫ euacuata sunt a pullis. Ex his etiam que valde foꝛtia sunt: est vnus lapidum qui inueniunt̃ in spongia: ⁊ sanguis hirci exiccatus. De his autem que foꝛtia ⁊ melioꝛa sunt omniũ: est auis que grece nominat̃ traguliduries: ⁊ est minoꝛ omnib꜡ auibꝰ: excepta aue regia. Medicine võ que cũ istis permiscent̃ pharmacijs ad penetrandũ sunt: vt piper: ⁊ calamentũ: ⁊ cinnamomũ. Que autẽ cum his permiscent̃: vt cum virtute pꝛouocẽt ⁊ extrahant superfluitates grossas. sunt ⁊ fenũgrecũ: ⁊ asarũ: ⁊ huiusmodi. Poꝛro medicine doloꝛis sedatiue sunt: vt semẽ lini: ⁊ altee: ⁊ nuces ⁊c̃. Medicine confoꝛtatiue sunt vt aristologia: rosa: ⁊ similia. Deniq̃ꝫ medicine ad lapidem composite sunt vt mitridatum: confectio de scoꝛpionibus cognita.

De Cura veneni. C. CXXIII.

IN curatione veneni canon maxim⁹ est cõfortatio caloris innati ⁊ excitatio ipsius ad expellendũ venenum sicut facit ty
riaca ⁊ napus barbaricus. vt lubricare faciat venenum
⁊ expellat ad exteriora. idẽ cõsideratio cõfortatiõis viscer. deinde
expulsio veneni ⁊ destructio opatiõis eius cũ potiõib⁹ ⁊ epithima
tibus. Auicē. in. i. cano. Oportet igit cũ aliqs venenũ sentit. vt nõ
moret. Sed pperet anteq̃ virtus eius in corpe perambulet. ⁊ bi
bat aquã tepidã ⁊ oleũ sisaminũ aut de oliuis ⁊ euomat. ⁊ in hoc
ad vltimũ quantũ põt pueniat. deinde bibat lac plurimũ: qm fran
get veneni nocumentũ. ⁊ si ipsũ euomit iterũ bibere põt decoctio
nē seminis vrtice cũ butyro cocto ad expellendũ venenũ vomendo
⁊ solutionē faciẽdo. deinde bibat lac ⁊ butyrũ crudũ. vomitũ autē
oportet vt sequant clisteria. ppter quãdo sentit descẽsus lesionis
ad īferiora. oportet autē vt oĩno non dormiat. Cũq̃ manifestat ei
forma. s. p vomitũ ⁊ cognoscit venenũ curet sm modũ in capitulo
suo distinctũ. hec autē manifestatio dupliciť fit. s. vt cognoscat cu
ius generis sit ⁊ cuius speciei. Cognitio itaq̃ genere si est ex insci
suris acutis. curet cũ his q̃ sunt sicut lac ⁊ butyrũ crudũ. ⁊ cũ oĩ qd
acuitatē frangit. Si ex inflãmãtibus: infrigidet cũ camphora ⁊ aq̃
ro. ⁊ aqua coriãdri ⁊ similibus. Ex his autē q̃ cõferunt hmõi valde
est lac vaccinũ de quo extractũ est butyr infrigidatũ. si autē est ex
stupefaciẽtibus. administret tyriaca ⁊ medicamine musci. ⁊ vtat
eger carne ⁊ vino. ⁊ administret ei odor aromatũ. ⁊ sternutet ⁊ fri
cet ei os stomachi. ⁊ insufflet ei in os: ⁊ tondeãtur capilli eius. Cũ
autē veneni species cognoscit. cũ eo qd ei ppriũ est curet. habent
enim venena q̃libet ⁊ pprios effect⁹ in corpe. ⁊ pprias curas medi
cine. Ad summũ vero ex medicinis q̃ causa venenor bibuntur. aut
q̃rit cõfractio acuitatis veneni: aut resolutio substãtie eius sicut ex
lacte. Aut voluit p eas exitus substãtie eius. vt per terrã sigillatã:
aut querit oppositio qualitatis eius sicut potare allium in vino ad
eũ quē pupugit scorpio. Sunt autē medicine quedã cõmunes ve
neno cõtrarie q̃ nõ pmittũt ipsum ad cor puenire sicut tyriaca mi
tridatum. terra sigillata ⁊ tyriaca ex ea facta: ⁊ tyriaca dyatesseron.
preterea grana iuniperi: semen napi: capillus veneris: cinnamomum:
medulla leporis ⁊c. dixerũt ⁊ quidã q caro dãmule siluestris mũ
dificata sallita est de fortioribus medicinis ad expellenda venena.
Qui autē timet in potu venenũ sumere. caueat a cibis dominantiũ
sapor in acetositate aut salsedine: aut acuitate: aut dulcedine: ⁊ do
minãtiũ odor. nec presentet aliq̃d ex his sup famē vel sitim vehe
mentē. vtraq̃ enĩ ear occultat illud qd oportet vt detegat ei ppť
vehemẽtiã voracitatis. Cũ autē repletus cibo ⁊ potu sumit in po
tu venenũ sepelit in vacuitate eius quo repletus est. ⁊ sz hoc quia
vene sunt plene. venenũ in eis penetrationem nõ inuenit fortassis
etiã est in eo sapor rei repugnãtis veneno. Itē necessariũ est ei sm
v. am cõsuetudinis suscipere medicinas nocumentũ veneni repellē
tes vt mitridatũ ⁊ ficus cũ folijs rute ac nucib⁹ ⁊ sale trito ⁊c.

De Cõib⁹ vocabulis medicaminũ ⁊ istror. C. CXXIIII.

ISidorus vbi supra. Omnia aũt medicamē
ta ex pprijs causis habẽt vocabu
la. Jera enĩ dicta q̃si diuina. Arteriaca q apta sit guttu
ris meatui ⁊ tumores fauciũ ⁊ arteriar leniat. Tyriaca
est anthidotũ serpẽtinũ quo venena pellunt: vt pestis peste soluat
Catartica grece latine purgatoria dicit. Catapodia dicit eo q mo
dicũ potet siue īglutiat. Dyamoron a succo mori nomē sũpsit quo
vinũ cõficit. sicut dyacodiõ. q ex codia. i. ex papauere fit sicut dya
spermaton q ex semib⁹ cõponit. Electuariũ vocatũ est eo q molle
sorbeat. Trociscus dict⁹ est: q ĩ mõz rotule deformat. trocos eniz
grece rotũdũ dicit. Colliria latinũ sonat q vitiũ oculor detergãt.
Epithima dicit eo q supponat alij adiutorijs p̄cedẽtib⁹. Cataplas
ma dictũ est eo q īductio sola fit. Emplastrũ eo q īducat. Mala
gma vo eo q sine igne maceret ⁊ ɔphẽdat. Odor vocat⁹ est ab ae
re. nã q̃d est odor nisi aer ɔct⁹. Tymiama lingua greca vocat q sit
odorabile. Nã thimũ dicit flos q̃ odorē pfert. Mirabolanũ dcm
ē eo q sit ex glãde odorata. Creticos dies medici vocãt: q̃b⁹ credo
ex iudicio īfirmitatis humane h̃ nomē īpositũ est q iudicẽt hoiẽz ⁊
siniãt aut puniẽt aut liberẽt. Encheridiõ dictũ ē eo q manu astrin
gat. dũ plurima ɔtineat ferramẽta. cyron enim grece man⁹ vocat.
Flebothomũ vocatũ ab īscisiõe. Nã īscisio grece thomum dicit.
Huna q̃ a latinis a silitudine cucurbite a suspirio vẽtosa vocat. de
niq̃ aĩata spiritu p igniculũ. õhic p̄sciso corpi supposita omne qd
intra cutē vel alti⁹ estuat siue humorē siue sanguinē euocat in sup
ficiē. Clistere grecũ est. Pila dicit a pinsendis seminib⁹. i. terẽdis.
hinc etiam pigmẽta eo q in pila ⁊ pilo aguntur quasi piligmenta.
Mortariũ dicit q ibi iam semina in puluerē redacta ⁊ mortua cõ
diant. Ciricula est in q̃ circũducta colliria resoluunt: erit enĩ lenis:
nã aspera frãgi poti⁹ q̃ resolui colliriũ facit.

De Cyrurgia ⁊ eius speciebus. C. CXXV.

EX isagogis hypocra. Cyrurgia ē artificio
sa actio in medicia p man⁹ ⁊ fer
ramẽta: ⁊ p simplicia ac cõposita medicamẽta: in quib⁹
medici tã ex vsu q̃ ex rõne sanãt egrotos. q̃q̃ autē de
iure pprietatis vocabuli tota practica merito cyrurgia possit nũcu
pari. dicit enĩ a cyros qd ē man⁹: ⁊ gyos qd est opatio: q̃si manua
lis opatio. specialit tñ opatio p insicionē ⁊ ignē hoc nomē sortita
est. Hali in practica ser. ix. Cyrurgia diuidit in tres partes. Pri
ma est in venis. secũda est in carne. tertia in ossib⁹. Illa q̃ in venis ē
bipartita est. Nã altera est in venis pulsantib⁹: q̃ est arteriarũ insci
sio: vel amputatio apostematis: qd aporisma vocat vel saira. Alte
ra vo nõ in pulsantib⁹. Illa vo q̃ est in carne trifariã diuidit. Pri
ma est sitiarũ cognitio vel vsus. Secũda inscidẽdi: findẽdi: suẽdi.
Tertia vo coquẽdi. Illa porro q̃ in ossib⁹ exercet: bifariã diuidit.
Prima est ossiũ fractor ɔsolidatio. Secũda euulsor in locũ redu
ctio. Incipiemus igit ab illa que fit in venis cyrurgia: primũq̃ de
flebothomia: que magis ceteris oportuna est ad sanitatis custodiã:
⁊ ad morborũ propulsationē.

De Flebothomia. C. CXXVI.

AVicēna in pmo canõ. Flebothomia est vniuer
sal euacuatio: q̃ multitudinē euacuat.
Multitudo vo est augmentũ humor in venis sup eq̃li
tatē ipsor. Hali vbi. s. In hac quidē ɔditiões quinq̃
scire primũ oportet: q̃s pcepertũt antiq̃. Prima est ne flebothomet
senex nec paruus puer. Q si puer alicui⁹ cã sanguinee passiõis ad
flebothomũ impellit: non tñ preter volũtatē parentũ minuat. Se
cũda est: ne seruũ nisi ex voluntate dñi sui q̃s minuat. Tertia ne in
obscuro loco id fiat. Quarta vt q̃ flebothomator ē: oculos collirijs
validis ⁊ elimãtib⁹ assuescat. Quinta vt flebothomi quo minutio
fit: mucro tenuis ac lucid⁹ sit: nullã habẽs rubiginē nec squamas:
eiusq̃ nouacula sit nõ tenuis lõga: nec breuis crossa: sed vtriusq̃
mediũ seruãs. Cũq̃ flebothomie q̃s artē discere cupit: oportet vt
se in venarũ sensu lõgo tpe cũ digitor summo medij. s. ⁊ indicis exer
ceat: q̃ten⁹ inter nerui ac vene carnisq̃ sensum differẽtiã agnoscat
Nõnũq̃ etenĩ vene nõ sunt visui manifeste sz occulte: carneq̃ ce
late: aut plenitudinis corpis cã: vel ipsor natura brachior: aut qm
ipse subtiles sunt. hoc igit vt cognoueris: brachiũ cũ vitta medio
cris crossiciei stringẽdũ est: ita vt sit ligatio remota q̃si q̃tuor digi
tis a cubiti loco: ⁊ in plenis fiat corpib⁹ fortis: in exilib⁹ ãt nõ sic. Ap
prehẽdat aũt vene locus flebothomie proximus: ⁊ brachiũ palma
fricet: eiq̃ aq̃ calida superfundat: addat ⁊ aliq̃d qd illud stringat
quatin⁹ abinde vena emineat: ac sensui tactus appareat. Q si pfũ
da est ⁊ valde occulta: digitus loco superponat in quo eē putat: ⁊
vtrinq̃ sanguis adducatur. tunc si sub digito venã repleri videris:
vena illud est: sin autē minime.

De Causis ⁊ tẽporib⁹ flebothomie. C. C.XXVII.

AVicēna vbi. s. Nemo quidē flebothomãdus
est: nisi vel q̃ preparat egritudini: vel
in eadē cadēs. ⁊ hoc aut ppter sanguinis multitudinē:
aut ppter ei⁹ malitiã. Egritudini inquã q̃lis est sciatica
vel podagra fortis: vel sputũ sanguineũ ex fissura vene pulmonis.
Epilensia: apoplexia: melãcolia cũ multitudine sanguinis sinantia
et apostemata interior: ⁊ emoroides: ⁊ restrictio menstruor. Illi
quoq̃ q̃ in mẽbris interiorib⁹ cũ cõplexione calida debilitatē pa
tiunt: in vere minuant. Securius autē minutio cõcedit dũ egritu
dines predicte nondũ acciderũt sed timent. Cũ autē inciderint in
earũ principio flebothomia dimittat. humores enĩ subtiliãt: ⁊ eos
p corpus fluere facit salsoq̃ sanguini admiscet. ⁊ etiam q̃nq̃ nihil
euacuat ex eo qd oportet: ⁊ facit vt necessaria sint alleuiãtia medi
camẽta. Cũ vo maturatio apparuerit: ⁊ egritudo principiũ aut sta
tum transierit: si oportuerit: nec fuerit quod phibeat: flebothomia
fiat: neq̃ vo flebothomia neq̃ euacuatio faciẽda est in die motus
egritudinis. ⁊ cum egritudo est habẽs chrysim longi tpis: nullate⁹
minuẽdus est multus sanguis. Itē pregnãs ⁊ menstruata non mi
nuant: nisi sit necessitas magna. sicut retinẽdi forte sanguinis spu
tum cum virtus fuerit euersa. In febribus autē a minutione cauẽ
dum est in his. s. que vehemẽtis sunt inflãmationis: ⁊ in omnibus
non acutis febribus in principio sui in die periodica. In febribus
quoq̃ cũ quib⁹ adueniet spasmus: cauendũ est a minutione: quia

cū spasmus accidit: vigilare ac sudare multū facit: ⁊ virtutē deijcit. In febre sanguinea necesse est vt euacuatio fiat. minutione nō supflua. cū fuerit maturatio: q̄ multotiēs remouetur in hora flebothomie. A minutione cauēdū est in cōplexionibꝰ ⁊ regionibꝰ vehemētis frigiditatis. ⁊ in hora doloris fortis. ⁊ post balneū resolutiuū ⁊ post coitū ⁊ in etate minore. xiiij. annis. ⁊ ī etate senectutꝭ plus possibile est nisi cōfidat in figurā ⁊ soliditate musculoꝝ ac venaꝝ amplitudine carnīq; repletiōe ⁊ coloris rubedine. In q̄bus eni hec sūt ex adolescētibꝰ ⁊ senibꝰ flebothomari possunt. adolescētes tn̄ ordinate ⁊ paulatim cū pauca minutōe. s. ad flebothomiā ꝓuehēdi sūt. Sincopis autē in p̄ma minutiōe plerūq; accidit ei q̄ nō consueuit. Itē in corporibꝰ maciei vel crossiciei fortis ⁊ raris ⁊ albis laxis ⁊ citrinis sanguinē nō habētibus a minutiōe quāto plus potes cauere debes. Similiter ⁊ in corporibꝰ ꝓlixas ⁊ propensas egritudines habētibus caue tibi ab ea nisi sanguinis affuerit corruptio q̄ te ad eā ꝑducat. A minutiōe quoq; sup cibi repletionē caue tibi ne materiā nō maturā trahas ad venam illius loco qd̄ ab eis euacuasti. Cauēda est etiā in repletiōe stomachi ⁊ intestinoꝝ facta ex fece: s; in eā potius euacuādo stude. vomitu q̄dē id qd̄ est in stomacho ⁊ qd̄ in intestinis inferioribus clisteri vel alio modo.

¶ De Quibus venis debeat fieri. C. CXXVIII.

RAzi. vij. parte. Uene autē q̄ ex more solent inscidi sunt cephalica matrix ⁊ vena illa q̄ funis brachij dicitur ⁊ basilica saluatella sophena. vena quoq; q̄ est in curuatura poblicis inferius ⁊ sciatica vena quoq; frontis ⁊ ille q̄ sunt in tēporibꝰ vtrinq;: q̄ in gutture: ⁊ q̄ in angulis palpebraꝝ iuxta nasū. ⁊ q̄ in collo sunt vtrinq; ⁊ queq; sub lingua ⁊ alie q̄ sunt in vtrisq; labijs. Cephalica q̄dē ⁊ matrix ⁊ basilica reperiunt in cubiti curuatura ab īterioribꝰ. basilica nāq; est vena q̄ in ipsius parte domestica cōspicit ⁊ a loco q̄ est sub ascella ꝓcedit. Cephalica vero est in parte siluestri ⁊ ex p̄te spatule descēdit. Matrix autē ex vno ramo cephalice ⁊ alio basilice est cōposita ⁊ in eaꝝ medio posita. Porro vena q̄ funis brachij dicit. ossi qd̄ altius existit in brachio supponit. Saluatelle vero locus est in dorso manꝰ in loco q̄ est inter auricularē digitū ⁊ medicū. Et sophene iuxta cauillā in parte domestica. sicut sciatice sub cauilla in parte siluestri. Uena frontis est q̄ in frontis medio cōsistit. Uene tēporꝝ alie sunt que sup tēpora ꝓtendunt. due vero q̄ in angulis oculoꝝ sunt plerunq; manifeste: sunt ⁊ aliq̄n nō apparēt nisi guttur hoīs multum stringatur. Nasi quoq; vena manifesta nō est sed ex ea fit minutio cū locus qui palpatus sentitur fissus: lanceola vulnerat. venarum itidē locus que guideg vocantur in collo est. Et earum que dicuntur algerie est in labijs.

¶ Q vene q̄bus ex causis inscidēde sunt. C. CXXIX.

EX li. de cyrurgia. Ex brachio q̄dē cephalicā venam inscidimus ꝑpt̄ capitis causas vl' oculoꝝ suffusiones. vt cephalargie manie epilensie ⁊ īpetu ⁊ timore graui. Meson vero: id est mediā īscidimꝰ ꝑpter pulmonis causas. id est dismam ⁊ orthomiā ⁊ asma ⁊ apophorensim plurimā faciētes. Epaticā venā inscidimꝰ ꝑpter epatis dolorē ⁊ stomachi ⁊ pleuresim ⁊ alias multas causas. De manibꝰ inscidimus duas vnā secus pollicē ꝑpt̄ inflationē pulmonis. Alterā secus minorē digitū ꝑpter splenis inflationē. De coxa ⁊ tibia ⁊ pede incidimus. xiiij. ꝑpter dolorē renū arteticū sciaticū podagricū pedū dolorē ⁊ neruoꝝ cōtractionē ⁊ tumorē qui in pedibus fit ⁊ tibijs. vel ꝑpter subtractionē menstruoꝝ. vel q2 femine nō concipiūt. In primis de suffraginibus. ij. de tibijs. iij. de talo pedis extrinsecus. iiij. In pollice desup pedis. ij. inscidimus scalpello. Itē sup duos digitos minutos ij. ꝑpter dolorē vesice de interiori parte talonis. ij. Omnes vene pedum inscidunttur in aqua calida in qua debēt esse tātū donec sanguis egrediatur. In toto itaq; corpore licentem habemus inscisionē de venis. xl. exceptis illis que dicuntur salotes: quas siq̄s insciderit cum risu exanimatur, ⁊ subito ridendo homo morit. he vero cauēde sunt quatuor digitis super geniculos.

¶ Adhuc De eodem. C. XXX.

RAzi vbi supra. Cephalica cum insciditur sanguis qui supra furculas est cito per illā egreditur. Quapropter cū in illis locis egritudo existit. ex ea minutio faciēda erit. Ex basilice autē inscisione sanguis qui est in pectore ac toto ventre cito per eam trāsit. Ideo cū horum locorum sanguis euacuādus est. vena hec inscidēda ē. Q: si inueniri nō potest. ex eius ramis aliq̄s minuendus est. Matrix vero sicut ex his duabus componitur venis. sic ⁊ sanguinē trahit simul ab his duobꝰ locis. Est igit ex ipsa minutio faciēda cū egritudines his duobꝰ locis accidūt: vel cū totū corpꝰ euacuādū est ⁊ alleuiādū: ⁊ cū inuestigate predicte due vene reperiri nō p̄nt. Saluatella vō dextra quidē pro infirmitate epatis est minuenda: pro splenis autē egritudine sinistra. Porro sophena et illa q̄ in poblicis curuatura reperit inferius minui debet: cū sanguis ad inferiorē partē corpis trahēdus est: ⁊ cū egritudines huic parti accidūt: ⁊ in matrice ac renibus est dolor: ⁊ cū menstrua ꝓuocāda sunt. Sciatica vō recte minuit cū dolor ab ancha vsq; ad pedem ꝓtēdit. Guideg autē cū anhelitus in principio lepre maxime angustat. Uena frontis inscidit pro infirmitatibꝰ antiquis q̄ consistunt in facie aut in oculis: cephalica tn̄ prius minuta. Uene autē que sunt sub lingua cū adest sinantia: prius tn̄ minuta cephalica. Uene itidem q̄ sunt in labijs inscidunt cum in ore ⁊ gingiuis sepe accidunt apostemata: priꝰ quoq; minuta cephalica. Porro vene q̄ in tēporibꝰ sunt: inscidunt cā emigranee ac vehemētis doloris in capite: ⁊ pro oculoꝝ egritudine diu ꝑmanēte. he quoq; aliq̄n extrahunt ⁊ inscidunt. Uene aūt q̄ in capite sūt inscidunt propt̄ sabaphat ⁊ pustulas malas que sunt in capite.

¶ De Cautela ⁊ modo inscidendi venā. C. CXXXI.

EX libro de cyrurgia. Flebothomia est recta vene inscisio ⁊ sanguinis emissio. Flebothomiā cū cautela facere debemꝰ: q̄m si aliq̄ vena non recte inscisa fuerit: nō cōglutinabit neq; sartiet. Flebothomoꝝ tria sunt genera: cephalicon: meson: ⁊ epaticon. Nā flebothomādo cephalicon anatharsim facimꝰ. i. a latere foris recte flebothomamus. Meson cathacesim: hoc est premere inferius flebothomū rectū ⁊ superius leuare. Cephalica vena est q̄ a capite habet p̄ncipiū: ⁊ ponit sup musculos. Inscidit anatharsim: q̄ si male inscidatur: aut musculus que sub ea est ꝑcutiat: sibi timorē facit: ⁊ ipse musculus soluit: ⁊ ad mortē ducit. Meson a pulmone habet p̄ncipiū: ponit in medio: sup altitudinē inscidit anastomū: hoc ē recte ꝑcussurā habet cathacesim. Nā si anatharsim inscisa fuerit: nō cōuenit. Posset eni ⁊ aliq̄s neruoꝝ in cōcauitate inscidi: q̄m illa inter duos neruos ponit. ⁊ si male inscisa fuerit: collectionē in altū facit et saniē plurimā ⁊ spissam nutrit. Epatica vena ab epate habet p̄ncipiū. ponit pene in extrema parte brachij sup neruū. Et si anatharsim inscisa fuerit nō conuenit. q̄m si ipse neruus inscisus fuerit: vt glandula tumor est: ⁊ humor vt carniū lotura exit: vel humorē mellicū: ⁊ neruoꝝ cōtractionē vel digitorū facit. Hali vbi. s. Sit autē mediocris ꝑcussio: nō lata nec stricta: q2 si lata fuerit plurimū erupet ⁊ dilatabit ac solidari morabit. Si vō stricta: sāguis nō exibit cū tota sua substātia. Sed qd̄ in eo subtile est ac tenue: ⁊ nōnunq̄ ex ea accidit apostema. Preterea si vena subtilis fuerit in lōgū inscidatur: si grossa in latū. Et siquidē is q̄ flebothomat puer est aut pusillanimis: ꝑcussio parua fiat ⁊ stricta: quo velocius cōsolidetur vena. Auicēna vbi. s. Minutio stricta magis est virtutis ꝯseruatiua: sed tn̄ interdū fluere sanguinē facit subtilē ⁊ clarū: tenetq; turbidū ac spissū. Ampla vō facilior est ad syncopim: ⁊ in mūdificādo magis op̄atiua atq; tardior ad ꝯsolidandū. Hāc in hieme dignius est facere: ne cōgelet sanguis. angustā aūt in estate. Flebothomet autē iacens supinꝰ: vt eiꝰ ꝯseruet virtꝰ: ⁊ ne syncopis ei supueniat. Razi vbi. s. Saluatelle minutio sic faciēda est: vt manꝰ in aq̄ calida teneat donec locus minuēdus inflet ⁊ incrosset valdeq; manifestus efficiat. Deinde vō minuat: ⁊ iterū in aquā calidā mittat: ne sanguis in ore vene minute coagulet ⁊ exire ꝓhibeat. Cū autē ex ea manauerit qd̄ voluerꝭ: parū olei ⁊ salis desup pone: ne vulnꝰ cito claudat. Qd̄ etiā in oī ramo debili ⁊ minutiōe stricta oportet fieri vt in forti citius ⁊ in debili fiat tardius.

¶ De Mensura flebothomie. C. CXXXII.

EX libro de cyrurgia. Flebothomi operationes agitamꝰ s̄m causarū q̄litatē q̄ ex cōstrictione vel praefocatione veniūt: sicut multi auctores scripserūt. Ad mēsurā itaq; flebothomari oportet. Aliquibus auferimus s̄m etatē: aliquibꝰ s̄m īmutationē coloris: alijs s̄m tempus: aliquibꝰ in pondere: alijs s̄m vires: alijs ꝑ lipothomiā. In pondere s̄m loca corporis que pondus patiunt: vel dolore pulsantur propter habundantiā sanguinis. Si leue pondus ad dolorem sustinuerūt: vel motū vel rupturā aut vomitū: his sanguis appēdi debet vsq; ad libras duas et mediā vel tres s̄m etatē. Senioribus vō ⁊ pueris minus tollimꝰ: librā. s. vnā aut mediā. Iuuenibꝰ paulo amplius s̄m vires. quemadmodū si tardauerit multū quis in egritudine: vel ex nimia solutione vētris deficcatus fuerit: nihil auferimus. vel si cibū non accepit: aut febres nimie fuerint. Sed si necessitas exegerit. iiij. aut. vij. Est tn̄ regenda ⁊ moderāda s̄m tempus.

ꝓpter nimiā estatē aut calorē intrātes. nā oportet vti flebothomia vere ꝛ autumno. qꝛ hec duo tēpora tēperata sunt ꝓpter immutationē sanguinis. Q̄ꝫ si exit niger tollat᷑ vsqꝫ ad rubicundū. si spissus ꝛ crassus vsqꝫ ad tenuitatē. Si vero aquosus vsqꝫ ad crassitudinē. Scḋm lipothomiā. i. animi debilitatē sanguinē auferimus in passionib᷒ ex plenitudine factis vt in podagra vel artetica passiōe tp̄e cōpetēti. i. vere ꝛ autūno. Ideo vō cōtingit vt ex flebothomia superflua mala fiant. qm̄ emissio sanguinis infrigidat corpus. Spiritus enim aīalis a vicinitate caloris sanguinis destitutus. ascensus facit ad cerebrū. ꝛ mala fiunt. hoc etiā fit ex flegmate vel colera cōclusis in stomacho ꝛ nō habētib᷒ exitū aut ex cruditate cibi ꝛ potus. vel ex stomachi debilitate. vel plurima sanguinis emissiōe. qm̄ sāguis ꝓprius si tollat᷑ nocet. alienus autē si tollat᷑ iuuat. Auicē. vbi supra. Ex multa minutiōe virtus debilitat᷑: ꝛ humores mali generantur. ad sūmum vero meli᷒ est vt flebothomie vices multe sint: q̄ꝫ vt eius quātitas multa sit. Flebothomia q̄dē aut nō est necessaria ꝛ colerā ru. ebulire facit. ꝛ post hoc lingue siccitas aduenit ꝛ sitis. est igit᷑ succurrendū cū aqua ordei ꝛ zucharo. Ex dormitiōe ꝓpinqua flebothomie. plerūqꝫ accidit in mēbris ꝯtractio. Balneatio quoqꝫ anteq̄ꝫ minutio fiat plerūqꝫ minutionē aggrauat: qꝛ cutē incrossat eāqꝫ lenificat ꝛ ad labendū aptat. Cū autē alicui᷒ brachiū post flebothomiā apostemat᷑ ex altero brachio minuat᷑. ꝛ sup ip̄m emplastrū ex cerusa ponat᷑ ꝛ ex fortit᷑ īfrigidātib᷒ in circūitu fiat cataplasma. Scito q̄ꝫ q̄ multū sudat repletiōis cā indiget flebothomia.

De Periculis flebothomie. C. CXXXIII.

Razi vbi supra. Accidit autē error magn᷒ plerūqꝫ ex hāꝝ venaꝝ īscisione. In cephalica nāqꝫ qm̄ nō vna tm̄ sed pluribus ꝑcussiōibus vulneratur: vel qm̄ foramen angustū existēs cito claudit᷑. vel qm̄ vehemēter ex ligatura stringit᷑: vel qm̄ fortiter mouet᷑: vel cū opus aliqḋ aut labor manu ꝑficit᷑. apostema fieri cōsueuit. q̄ tm̄ vena si vna tantū inscisione apiatur. oībus alijs in minutione securior erit. cauendū est etiā ne ꝑcussio fiat in musculis. Sed locus mollior inq̄rat᷑. ꝛ ibi ꝑcutiatur. Silr̄ cū sub vena matrice neruus cōsistat. vidēdū est vt extremitas lāceole nō ad eū locū vbi neruus esse sentit᷑. sed ad partē ab ea remotā ꝑducatur. Nam si ab ea neruus ipse pungatur. post minutionē mollicies vel obdormitatio brachij accidit. que diu vel semper forsitan ꝑmanebit. Sub basilica quoqꝫ magna locat᷑ arteria q̄ est ei vicina. Ideoqꝫ minutionē in ipsa cōuenit cum maxima fieri cautela. Et siquidē nō apparet melius est vt aliq̄s ex ramis ei᷒ perq̄ratur ꝛ īscidatur: sicut est vena ascellata ꝛ similes. Q̄ꝫ si tm̄ ex ipsa minutiōe fieri volueris: primo q̄dē tactu cognito pulsu locus signetur: deīde ligetur: ꝛ quāto magis possibile fuerit a loco signato elongetur ꝑcussio ad partem manus descendēdo. Arteria nāqꝫ quātoplus ad partē illā descendit tāto magis ꝓfundatur. ꝛ a basilica separatur: q̄ sepatio in cubiti curuatura incipit. Q̄ꝫ si ligato brachio vene locū inflari ꝛ eleuari cōspexeris. caue ne illā tetigeris huiusmodi enī inflatio nō est nisi vene tumor ꝛ ipsius repletio. vnde si venā incideris ꝛ sanguinē subtilē ac rubeū cum saltu videris exire scias eū ab arteria fluere. ꝛ ob hoc oportet eum restringere ac refrenare parteq̄ꝫ que super locū est fortiter ligare.

De Cyrurgia q̄ fit ī carne ꝛ p̄mo de vētosis. C. CXXXIIII.

Cyrurgia vero q̄ in carne exhibet᷑: alia est amputatio: alia est inscisio: alia coquendi officiū. Passiones autē in q̄b᷒ vtimur his alie sunt q̄ oībus mēbris corpis accidūt sub vna figura. ꝛ eaꝝ vna est cura. Alie vō in q̄busdā ꝓprie mēbris īsunt sine alijs. ꝛ eaꝝ cuiusqꝫ cura dissonās ē a cura alteri᷒. Illa q̄dē cura q̄ simul est ī oīb᷒ mēbris. ē vt sitia: i. vētosa ꝛ sup̄flue carnis abscisio ꝛ īscisio nodationis ꝛ cācri vlcerūqꝫ maloꝝ ꝛ clauoꝝ ac verrucaꝝ ꝛ sagictaꝝ eductio. Propa vō cuiqꝫ mēbro est vt vngulaꝝ oculi remotio. sup̄flue carnis q̄ in naso est amputatio. Et alie hm̄oī passionis cure q̄ singulis mēbris sunt ꝓp̄e. Auicē. vbi supra. Vētose magis ꝑtē cutis mundificāt q̄ꝫ flebothomia: ꝛ p̄us subtilē extrahūt sanguinē q̄ꝫ crossum. hāꝝ q̄dē iuuamētū est in corpib᷒ crossis ꝛ crassis. crossūqꝫ sanguinē habētib᷒. Extrahūt aūt cū difficultate. ꝛ in mēbro vētosato debilitatē efficiūt. Quidā eas in p̄ncipio mēsis nō apponi p̄cipiūt. eo q̄ꝫ humores nōdū moti sūt neqꝫ ebulierūt. Silr̄ nec in fine mēsis. qꝛ tūc īminuti sūt. sꝫ in medio mēsis qm̄. s. ebuliētes sūt humores ꝛ in augmēto sui augmētū luminis in corpe lune sequētes. tūc enī augmētat᷑ cerebꝝ ꝛ carnes: ꝛ aq̄ in fluminib᷒ accessionē at recessionē hñtib᷒. Ex eaꝝ aūt horis in die melior est. ij. ꝛ. iij. Sꝫ cauēde sūt homini post balneū nisi cinis sanguinis fuerit crossus. hic enī vna hora debet se balneare. postea ventosas apponere.

De Triplici ventosarum vsu. C. CXXXV.

Hali vbi. s̄. Sitia. i. ventosa tribus vtimur modis. Vno modo cū inscisione. Alio modo cū igne sine inscisione. Tertio modo sitia applicatur vacua. Cū inscisione fit aut in pueris paruis: quoꝝ etas flebothomiā nō admittit. ꝛ hoc flebothomie loco: cū. s. eoꝝ ex sanguine fuerit passio. Aut in viris ꝛ in mulierib᷒. ꝛ h̄ vt a mēbroꝝ ꝓfundo sanguis malus extrahat᷑: simulq̄ꝫ cū eo mali humores educant᷑. Et si quidē modicū sanguinē oporteat extrahi: non ꝓfundā inscisionē ꝯuenit fieri. Si vō multū: multa quoqꝫ fiat inscisio ac ꝓfunda. Itē si tenuis fuerit sanguis: inscisio in cute ꝛ nō ꝓfunda exhibeat᷑. Si vō crossus vsqꝫ ad ꝓfundā carnē deducat᷑. Si aūt materia mediū vtriusqꝫ crossi. s. ꝛ subtilis teneat: inscisio quoqꝫ tēperata fiat. nec expedit vnq̄ꝫ in sāguinis eductiōe modū excedere. h̄ enī stomachū debilitat: ꝛ epar destruit ac refrigerat: colorē ī croceū mutat hidropisim adducit: tremorē parit: cor debilitat: paralysim ac morpheā albā generat: visum quoqꝫ debilitat. Sine inscisiōe vō sitia vacua ponit᷑: qm̄ necesse ē trāsferre materias a loco ad locū: sicut fit in calculis renū. aut ad exteriora trahēant qm̄ ꝓpositū est vētositatē dissoluē. sic fit in colica sup doloris locū: aut cū oportet sanguinē ad mēbrū aliqḋ attrahē: sic fit in stomacho. sepi᷒ enī opus est ad ip̄m attrahē sāguinē vt calefiat. Vtimur etiā ea in quibusdā membris cū motū ꝛ nō sensum amiserūt: vt ad ea sāguinē attraham᷒ ꝛ calorē. Porro cū igne sitia necessaria est: cū a ꝓfundo corporis ad exteriora educēda ē materia q̄ in mēbris cuiusquā interiorib᷒ generat᷑: vel cū aliunde ad membrū egrotās influit: eāqꝫ fortit᷑ ad exteriora educē necessitas incūbit. ꝛ qm̄quidē materia educēda amplior est: ignē quoqꝫ fortiorē eē ꝯuenit. Auic. vbi. s̄. Vētose sine scarificatione q̄nqꝫ ponunt᷑: vt a ꝑte sui motus mā̄ trahat᷑. sic qm̄ māmillis supponunt᷑: vt cursus sāguis mēstrui retineat᷑. ꝛ q̄nqꝫ ponunt᷑ vt apostema ꝓfundū ad exteriora trahat᷑: sicq̄ꝫ medicamentū ad ip̄m ꝑueniat. Q̄nqꝫ vō req̄runt᷑ vt ad aliud mēbrū ignobili᷒ apostema mutet᷑. Q̄nqꝫ vt mēbrū calefiat: ꝛ sāguis ad ip̄m trahat᷑: eiusqꝫ vētositas resoluat᷑. ꝛ q̄nqꝫ vt ad suū nāle locū vnde motū est reducatur: sic fit in ruptura inguinis. Q̄nqꝫ etiā vt dolor sedet᷑: sic cū vmbilico ꝛ in dolore colice ꝛ in vētositatib᷒ supponit᷑. In vētosis aūt cū scarificatiōe duo sunt iuuamēta. Primū est euacuatiōis ex ip̄o mēbro. Secundū est repositionis substātie spūs: ne. s. euacuationē humoris q̄ educit᷑ sequēdo euacuet᷑. Tertiū est qꝛ curat᷑ vt ex principalib᷒ membris fiat euacuatio. Scarificatio vō ꝓfunda est: vt ex profundo materia trahatur.

De Locis quibus applicande sunt. C. CXXXVI.

Razi vbi. s̄. Vētose vō nō nisi ex paruis venis ꝛ in carne dispsis sanguinē trahūt. Ideoqꝫ non vt minutio virtutē debilitāt: sꝫ corpis repletionē minuāt. Loca vō in quib᷒ poni solēt hec sunt. Locus q̄ est inter cornua: ꝛ ille q̄ sub mēto: ꝛ ille q̄ inter duas spatulas: ꝛ etiā loca q̄ in crurium pulpis ꝛ interiorib᷒ inueniunt᷑. Vētosa q̄ ponit᷑ inter cornua: grauedini ꝛ vanitati corporis confert. Et sāguis q̄ inde trahit᷑ faciē ꝛ caput ꝛ oculos alleuiat: grauitatiq̄ꝫ capitis ꝛ dolorib᷒ q̄ in radicib᷒ dentiū fiunt auxiliat᷑: ꝛ fortasse q̄ntū minutio in predictis actionib᷒ adiuuat. Illa vō q̄ sub mēto ponit᷑: pustulis paruis q̄ in ore fiunt ac dentib᷒ nocent: ꝛ gingiuarū egritudini: necnō ꝛ sitibus q̄cūqꝫ fiūt ī ore remediat᷑. Illa porro q̄ locat᷑ inter scapulas: cordis tremori q̄ est cū repletiōe ꝛ calore valet. At illa q̄ in crurū pulpa: vehemēter repletionē minuit. ꝛ antiq̄s dolorib᷒ q̄ fiūt ī vesica vel matrice vel renib᷒ confert. Mēstrua quoqꝫ ꝓuocat: corp᷒ tm̄ plerūqꝫ marcescere facit: ꝛ ex ea syncopis accidē ꝯsueuit. quibus āt apostemata solēt accidē remediū tribuit. Sāguisuge quoqꝫ cū in locū ponunt᷑ vbi est impetigo: vel sahapha: vl̄ vuln᷒ malū ꝛ antiquū: corpe flebothomiā plus inanito auxiliū prebēt. Auic. vbi. s̄. Vētose in crurib᷒ ꝓpinq̄ sunt minutioni: ꝛ mūdificāt sāguinē: ꝛ ꝓuocāt mēstrua. Vētose aūt sub mēto posite dētib᷒ repletis ꝛ faciei ꝓsunt ac gutturi: caput ꝛ mādibulas mūdāt: renib᷒ āt supposite ꝯferūt: apostematib᷒ coxarū earūqꝫ scabiei ꝛ bothor ꝛ podagre ꝛ emorroidibus ꝛ elephātie. Ventositatib᷒ quoqꝫ matricū: ꝛ pruritui dorsi. In anteriori ꝑte coxaꝝ posite testiculoꝝ apostematib᷒ ꝯferūt: ꝛ vulneribus coxaꝝ ꝛ crurium. posteriori vō ꝑti supposite ꝓsūt apostematib᷒ ꝛ exiturū q̄ in natib᷒ fiūt. Deniqꝫ sup nates posite trahūt a toto corpore ꝛ a capite. Intestinis ꝯferūt: ꝛ menstruoꝝ corruptionē sanāt: corpusqꝫ ꝑ eas alleuiat᷑. Porro in occipite superposite oblinionē hereditare faciūt: vt q̄dā dixerūt: qꝛ posterior pars capitis est loc᷒ ꝯseruatiōis memorie: quē vētose debilitāt. Colericus post ventosam comedere debet grana mali granati: vel lactucas in aceto ꝛc̄.

De Cura Ulcerum. C. CXXXVII.

Intētio medicādi solutionē cōtinuitatis q̄ i mē-
bris mollib⁹ accidit: est triū principiorū
hec curā. Primū est māz ex fissura currētē restrigere ac
retinere. Scōz est fissurā cū medicinis ꝛ cib⁹ cōuenietu-
bus cōsolidare. ꝛ labia. s. vlceris cōiūgēdo ꝛ cōglutinādo. Tertiū
putrefactionē ꝓhibere: Qd̄ igit̄ ex vlcere mūdū est exiccet̄: ꝛ quod
putridū medicinis acutis corrosiuis cōsumat̄. Que si nō ꝓfecerint
ignis necesse est adhibeat̄. Omne q̄dē vlcus ī loco carnoso existēs
medicatiōi est inobediēs: sicc̄ ꝛ rotūdū. Preterea q̄dā sūt accidētia
sanitatē vlcerꝫ ꝓhibētia. Quoꝝ vnū est cōplexiōis mēbri malicia: ꝛ
ideo oꝫ rectificari. Aliud est malitia cōplexiōis sanguinis q̄ ad ipꝫ
venit. ꝛ ideo succurrēdū est gn̄atiōe boni chimi. Itaqꝫ multitudinē
sanguinis q̄ ad illud fluit ꝛ ipꝫ corrūpit. subuenire oportet cū eua-
cuatiōe ac subtiliatiōe cibi. ꝛ faciēdo vt exercitet̄ si possibile fuerit.
Tertiū est ossis corruptio qd̄ est sub eo cū ad ipꝫ sanguinē trāsmit-
tit. hui⁹ curatio nō est nisi ossis illius melioratio: eiusqꝫ fricatio vel
etiā īscisio. Ulcera quoqꝫ nutrimēto īdigēt vt nā ꝯfortet̄: ꝛ etiā mi-
noratiōe nutrimēti vt saniei mā restrigat̄. Inter hec ḡ duo ꝯ̄ria di-
uersitas existit. Nā q2 sanitas debilitatē necesse est ꝯfortare. q2 vo
sanies multiplicat̄ necesse est nutrimētū ꝓhibere. Medic⁹ ḡ de h̄
sollicit⁹ oꝫ esse: ꝛ medicinis q̄dē siccātib⁹ ac stipticis q̄ oculis vlce-
rib⁹ adhibent̄: medicine mūdificātes sūt admiscēde. Emplastra etiā
attractiua necessaria sūt: q̄b⁹ ossiū frusta ꝛ res extranee carni īfixe
euellant̄: ꝛ q̄b⁹ vlc⁹ meliorari nō ꝓhibet̄. Omne aūt vlc⁹ qd̄ postq̄
carne repletū est ꝛ cōsolidari oꝫ cito reuertit̄: est in semita ꝓuenien-
di ad fistulā. Qn̄ vo caro corrupta q̄ sup mēbꝝ est remouēda ē: me-
li⁹ q̄dē est vt sine ferro fiat si possibile fuerit. q2 ferrū plerūqꝫ pericu-
lose tunicas musculoꝝ ꝛ venaꝝ pulsātiū īuenit. Qꝫ si h̄ nō ꝓfecerit
ꝛ corruptio iā ī carne ꝓcesserit. necesse ē vt ipsa īscidat̄. ꝛ vt loc⁹ īsci-
siōis oleo feruēte adurat̄: h̄ eni securitatē ab acuitate malitie facit
ac sāguis exit⁹ restrigit. ꝛ nascit̄ īscisiōis loco caro ꝛ cutis extranea q̄
alie nō ꝓportiōat̄. sꝫ ꝛ res q̄ carni magis dissilis ꝓp sui duriciē existit.

De Cura vulnerum. C. CXXXVIII.

Razi vij. pte. Uuln⁹ cū paruū fuerit possibile est. vt
eius labia si ligata fuerint ab imo vsqꝫ ad sup-
ficiē cōtinuent̄. nec alia curatiōe īdigeāt: nisi vt duarū
fasceilaꝝ auxilio sibi subueniat̄. ꝛ ligatura q̄ a duob⁹ ca-
pitib⁹ īcipiat strigat̄. Eger quoqꝫ penit⁹ a repletiōe vinoqꝫ custo-
diat̄. ꝛ ne pil⁹ vl' vnguētū int̄ labia cadat obsuet̄. h̄. n. ꝯtinuatiōeꝫ
fieri nō ꝑmittūt. Si vo magnū ꝛ ꝓfūdū fuerit vuln⁹: oꝫ vt cū medi-
cinis q̄ carnē ꝯtinuāt sanet̄. ꝛ a flegmone custodiat̄: pānū aceto ꝛ
aq̄ īfusū supponēdo: ꝛ epithimatib⁹ fridis epithimādo. ꝓcipueqꝫ si
calor ꝛ dolor ibi fuerit. aut sāguis pauc⁹ ex eo manauerit. tūc. n. īfir-
m⁹ ex pte ꝯ̄ria minuēd⁹ erit ꝛ totū corp⁹ totūqꝫ regimē ipsi⁹ īfrida-
ri oportebit. Ex li. de cyrurgia. Sicut aūt varia sūt ꝛ discreta vulne-
rū eorūqꝫ medicaminū gn̄a: sic ꝛ ipsoꝝ quoqꝫ vulneꝝ loca ꝛ q̄si fun-
dameta diuersa. vt craneū: caro: neru⁹ ꝛ os. Sꝫ q̄ i carne fiūt ꝑ sicca-
tiua: q̄ aūt ī neruo ꝑ hūida curari oꝫ. Uulnerib⁹ aūt fracti cranei sagimē
ꝛ oleū apponere nō lꝫ. ne pāniculi q̄b⁹ cerebꝝ īuoluit̄ dura. s. ꝛ pia
mr̄ aliq° mō ledāt̄. Oleū nāqꝫ putrefacit ꝛ oīno cauēdū ē ne q̄ pu-
tredo a supiorib⁹ ad īferiora labat̄. Si. n. illoꝝ pāniculoꝝ aliqs ru-
pat̄ quātū vni⁹ ac⁹ acumē ē: hoīeꝫ curari īpossibile ē: eoq2 cerebrū
putredine īficiat̄. Cerebꝝ. n. tāte dignitatis existit: vt si quātūlibet
leuis īfractio ei acciderit. cōtinuo tota sua īcolumitate puet̄. Sciē-
dū aūt q2 si frustula ossiū ī craneo vl' ī quolibet vulnere extiterit ipꝫ
solidari nō ē possibile. nisi idē os putrefactū cōtinuo extractū fuerit.

De Insicione vulneꝝ. C. CXXXIX.

Poro si vuln⁹ mēbꝝ ꝑambulet carnēqꝫ corro-
dat. cito succurrēdū ē īcidēdo carnē q̄ ibi
est aut cōburēdo ꝛ destruēdo ꝓusq̄ multū dilatet̄. dei-
de vo cum medicinis vulneꝝ sanatiuis curet̄. Medica-
mē q̄dē qd̄ carnē gn̄āt ꝛ recētia vulnera cōtinuat optimū ē: vt oli-
bani: aloes: sarcacolle: sanguis draconis: ꝑtes eq̄les terant̄: ac vul-
neri supponant̄: ipsūqꝫ vuln⁹ liget̄. Alūen vo si terat̄ sup locū vbi
est caro supflua ꝯfert ei. Cerotū quoqꝫ viride carnē corrodit: ꝛ vul-
nera saniosa mūdat. Aui. vbi. s. Qui aūt plagā secari voluerit. oꝫ
vt ei⁹ sectio īcedat fꝫ rugaꝝ collectionē: q̄ sūt īteri⁹ ī illo mēbro: ni-
si sit tale mēbrū q̄lis ē frons. Nā si ꝓcedat īscisio sicut rugaꝝ ei⁹ col-
lectiōes: īscidet̄ frōtis musculus ꝛ cadet supciliū. Oꝫ igit̄ vt sector
sciat anathomiā neruorū atqꝫ venaꝝ ꝛ arteriarū ne erret ꝛ incidet
aliq̄d ex eis. Oꝫ etiā vt secū deferat mltas ex medicinis sanguineꝫ
restrigētib⁹ ꝛ ex emplastris dolorē sedātib⁹. ꝛ ex istis ad h̄ ꝑtinē-
tib⁹. hmōi sūt medicina Galieni. ꝛ pili lepoꝝ ꝛ aranee tela ꝛ albumē
oui ꝛ ferramēta q̄b⁹ adustio fit. hec eni oīa sāguinis fluxū ꝓhibēt
siue ipsi⁹ errore ꝓueniat siue nō. Cūqꝫ ꝑforauerit exiturā: ꝛ qd̄ in
ea cōtinet̄ extraxerit: nō debet ei adhibere oleū nec aquā nec em-
plastrū in quo sit oleū neqꝫ sepū supabūdans. īmo sicut emplastrū
de calcanto qd̄ tunc. s. cum eo indigebit apponat: ꝛ spongiam infu-
sam in vino stiptico desuper ponat.

De Restrictione fluxus sanguinis ex vulnere. C. CXL.

Razi vbi. s. Si āt ex vulnere tāta ꝯtinuati sanguis
multitudo fluxerit: vt inde virtutis debilitas
timeat̄: mēbrū erigēdū ē sursū: taliterqꝫ locandū: ne do-
lorē īeo sentiat̄. post h̄ leporis pili cū oui albumīe mixti
aloe ꝛ thure ac sāguīe draconis tritis īuoluti vulneri imittant̄: aut
ex aranee tela vulnus repleat̄. Sāguis ꝑterea si cū saltu fluxerit: ex
arteria inscisa exit. q̄ si vno mō egredit̄: ex vene est inscisione: q̄ cū
his q̄ dixim⁹ sanāde sunt ꝛ ligāde. Qꝫ si ꝓpter h̄ sanguis nō sistit̄
arteria vel vena inscidēda est. Itaqꝫ cū vinciolo eleuata si videri po-
terit suspēdat̄ ꝛ extrahat̄: deinde inscidat̄: ꝛ locus ex his q̄ dixim⁹
repleat̄. Qꝫ si possibile nō fuerit: vel medicine nō ꝯtulerit: loc⁹ cau-
terio valde ignito ac rubeo cōburat̄: vbi sūmope cauēdū est ne sup
neruū ponat̄. de his ꝑterea q̄ sāguinē restringūt: est vt aloe vel cal-
canto repleatur atqꝫ ligetur.

De supflua carne dētiū: ꝛ extractiōe molariū. C. CXLI.

Carnis supflue q̄ in dētiū laterib⁹ orit̄: cura est
vt cū forcipib⁹ illā suspēdas: ꝛ cū flebo-
thomo īscidas. emissionē quoqꝫ paruā: q̄ variola dicit̄
oportet cū flebothomo findere: vl' cū ligno acuto: q̄tin⁹
ab ea sanies exeat. post h̄ acetū sorbitet ꝛ sugat: aquāqꝫ ꝛ vini mo-
dicū. ꝛ post h̄ aquā ro. ꝛ oleū ro. maneqꝫ aquā ꝛ mel: ꝛ locū digito
cōprimat. Qui vo molarē vult extrahere: ꝑmū oportet carnē q̄ in ei⁹
radicib⁹ est paulatim inscidē: donec ex ipsa nihil remaneat qd̄ radi-
ci dētis adhereat. tūc forcipes molari supponat: ac supvtrūqꝫ pedē
illi⁹ fortit̄ cōprimat: ipsūqꝫ molarē dextrorsum ac sinistrorsū forti⁹
cōcutiat: ꝛ sic eū tota virtute abstrahat. Qui si corrosus fuerit: loco
corroso panicū imprimē fortit̄ oportebit. quo facto mixtū sepi⁹ ace-
tū sugat̄: ꝛ sic oleū ro. loco cū bombace supponat̄. ꝑterea nōnunq̄
hoī dens supfluus ināscit̄. ꝛ tūc ītuēdū ē: vt si in alteri⁹ dētis radi-
ce cū organo qd̄ rostro sile ē auferat̄: ꝛ si q̄d supfuerit lima expla-
net̄. Si vo nō in alteri⁹ radice sꝫ fundo nutit̄ cū forcipib⁹ extrahat̄.
porro si dentiū quispiā iusto maior fuerit: qd̄ manifeste turpe erit:
oportet eū cū lima corrigi: ꝛ qd̄ habundat tolli: quo ceteris equalis
fiat proportione competenti.

De Faciendis eunuchis. C. CXLII.

Hominū abscidē testes abominabile quidē ē
apud medicos: cum ars medicine sit
corporꝫ ex nālē habitudinē positoꝝ in naturā reductio.
Eunuchisare āt his ꝯ̄riū ē: q2 a nāli habitudine ad ex-
nālē trāsfert. Sꝫ q2 a medicis h̄ exigūt reges ac ꝑncipes vt eunuchi
sint illis hoīes: dico q2 eunuchisatio duob⁹ modis fit. Uno mō cū
ꝯtritiōe: altero cū amputatiōe. Cū ꝯtritiōe sic: Puer paru⁹ sumit̄ ꝛ
in cōcha in q̄ sit aq̄ calida ponit̄: cūqꝫ testes emolliti fuerint: cōfri-
cant̄ cū digitis fortit̄ q̄tin⁹ dissoluant̄ ꝛ sub tactu nō appareāt. Il-
la vo q̄ cū amputatiōe fit: aut testiū tm̄ est eductio: aut verēdoꝝ si-
miꝫ amputatio. Testiū eductio h̄ mō fit. Qui eunuchisād⁹ est alto
supponit̄: eiusqꝫ testiū cutis cū manu sinistra premit̄: ꝛ testes ipsi-
sil' deponūt̄ atqꝫ ligāt̄. postea cū organo acuto fiūt ī lōgū sup cutē
testiū due fissure: sup quemlibet vna. s. vsqꝫ ad sifacē eoꝝ porrecte:
sicqꝫ testiculi educunt̄: nec aliq̄d ꝑter sifacē subtilē q̄ vasis supest
spmatis dimittit̄. Probat̄ āt h̄ mod⁹ magis q̄ ille q̄ fit cū ꝯtritione:
q2 q̄ ꝯterunt̄: nōnunq̄ coitū appetūt: eo q2 aliq̄d ex testib⁹ plerūqꝫ
remanet ī ꝯtritiōis tpe. Amputatio vo totu⁹ ita fit: testes ꝛ veretru
a radicib⁹ sil' fortit̄ apphēdunt̄: sicqꝫ totūa loco ligationis cū raso-
rio amputat̄. Dehinc vo medicamina sāguinē stringētia supponū-
tur: vt aloes: sarcocolla: sāgnis draconis: farina thuris: ꝛ fascia strin-
gunt̄: vnguētaqꝫ deinceps adhibent̄.

De Cauterijs. C. CXLIII.

Que aūt in coquēdo fit cura: locis q̄busdā in quib⁹
hūiditas mala supabūdat ē necessaria. quā. s.
humiditatē repellē nō sufficiūt medicamīa desiccātia ꝛ
adurētia. ob h̄ ignē adhiberi oꝫ: cui⁹ desiccatio ꝛ adustio in fine est
Desiccatio nāqꝫ nō ē valida: nisi q̄ ī sua cōplexiōe ē cal. ꝛ sic. Quan-
toqꝫ calor ē fortior: tāto siccitas quoqꝫ robustior: vt ē piperis: eufor-
bij. vl' adustiōis: vt calcis: floris eris. Qui aūt vtrūqꝫ ī fine cōplemē-
ti adiuuat: ignis ē. Que vo necessariā hnt hmōi curā: sunt īmoderata
putrefactio: ꝛ hūiditas modū trāsgrediēs: Auic. i. j. can. Cauter-

fatio ē medicamē iuuās ad phibēdū ne corruptio spgat: ꝛ ad ↄfor
tādū mēbꝛū cuiꝰ cōplexio rectificāda ē: ꝛ ad resoluēdū matias cor
ruptas in mēbꝛo retētas: ꝛ ad restrīgēdū sāguis fluxū. Res āt q̄ fit
cauteriū melioꝛ ē aurū. locꝰ āt q̄ cauterisat aut ē māifestꝰ: ꝛ ponit
sup illud cauteriū sensibilit. aut ē pfūdꝰ in mēbꝛo intiꝰ: vt in naso:
vel oꝛe: vl' ano: ꝛ hmōi: forma tali indiget: vt sic ad locū cauteriū p
ueniat. ne in circūitu noceat. fit ḡ subtiliꝰ q̄ꝫ forme vacuitas ne late
ribꝰ eius obuiet. Cauterizatoꝛ pterea sibi caueat ne fortitudo caute
rizatiōis ad neruos vl' ad chordas aut ligamēta pueniat. Et siq̄dez
ppter sanguinē fluentē cauterizauerit. opoꝛtet vt cauterizatio foꝛti
fit ita vt eiꝰ crusta crossitudinē habeat ꝛ spissitudinē ne cito cadat.
Nā si ceciderit deteriꝰ malū fit q̄ꝫ pꝰus erat. Si vero ppē carnē coꝛ
ruptā fit cauteriū: erit ibi doloꝛ. ꝛ foꝛtasse necessariū erit cum carne
cauterizari os qđ est sub ea. ꝛ supꝛa ipm moꝛari donec tota coꝛru
ptio destruatur. Cū ergo fit sup craneū subtiliter opandū est in ipꝫ
ita vt nō ebuliat cerebꝫ nec eius panniculi corrugentur.

De Enemate ꝛ epithimate. C. CXLIIII.

Enema est nobile medicamē in expellēdo sup
fluitates ab itestinis. ꝛ in sedādo dolo
res renū ac vesice ꝛ apostemata ipsoꝫ ꝛ egritudines co
lice. ꝛ in attrahēdo supfluitates a mēbꝛis pncipalibus
supioꝛibꝰ. Que vero eis acuta sūt: epar debilitāt ꝛ ad febrē pducūt
Hoꝛa clisterizādi melioꝛ est cū aer frigidꝰ est: ne accidāt inde grau
tas ꝛ doloꝛ ꝛ estuatio ꝛ nausea. Balneū preterea fieri solet vt ebu
liāt humoꝛes atq̄ꝫ spargāt. Clisteris autē cōditio est vt aerē ꝛ hu
moꝛes retētos trahat ppt' hoc sm plurimū nō est bonū vt balneū
enemati pmittat. Epithimata sunt ex medicinis bonis q̄ ad ipsaꝫ
egritudinē pueniūt. Medicina q̄dē foꝛtasse duas habebit vtutes.
vnā subtiliatiuā: ꝛ alterā icrossatiuam. Eritq̄ꝫ maioꝛ necessitas sub
tiliatiuo: nisi q̄ ispissatio tēperat subtiliationē. Cūq̄ꝫ enim fiet em
plastrū ex ea penetrabit subtilitas: ꝛ remanebit spissitudo. Et illa q̄
dē q̄ penetrat ↄfert. Epithimata fiūt cū pānis: cūq̄ꝫ mēbꝛis pncipa
libꝰ supponūtur: vt epati ꝛ coꝛdi: nec fuerit ibi qđ pꝛohibeat serici
panni suffumigati: ex xiloaloe crudo virtutibus epithimatū odoꝛē
bonū tribuit quem mēbꝛa principalia diligunt.

De Cyrurgia que fit in ossibus. C. CXLV.

Hali vbi supꝛa. Restat de ossiū cura q̄bus accidunt
multiplicit' incōmoda. i. aut cōfractio aut euul
sio aut debilitatio aut cōtoꝛsio. Cōfractio est cōtinua
tiōis sepatio. Euulsio est disgregatiōis a suo loco remo
tio. Debilitatio ē lāguoꝛ q̄ ossi accidit ex pcussiōe vl' casu vl' cōfra
ctiōe. Distoꝛsio vō ē disgregatiōis a suo loco cōcussio. Hoꝫ igit' cu
ra ē exponēda ꝛ ligāda fracta: ꝛ reducēdi euulsa. ꝛ q̄lit' hmōi regē
di sūt isirmi. Razi vbi. s. Qui opꝰ cyrurgie exercēt maxie rustici
stolidi sūt ꝛ idiote. maioꝛq̄ꝫ ps eoꝫ cālit' opat': q꞉ raro q̄ libꝫ huiꝰ do
ctrine legerit: aut q̄ eā a magistro lrato didicerit aliq̄s eoꝫ īuenit'.
itaq̄ꝫ pcipiūt vt q̄ fracturā aut dislocationē carnis aut cōtusionē p
pessus fuerit. cū halchabes ꝛ hasabat ꝛ ex assata carne in veru vl' in
prunis nutriat'. ꝛ vinū bibat cū nihil citiꝰ h' regimine flegmonis ge
nerationē afferat. oꝫ igit' cū pdictoꝫ aliq̄d acciderit alicui regimen
p dies aliquot subtiliari q̄ etiā si foꝛt' extiterit. vent' eiꝰ erit soluēdꝰ
ꝛ ipse sīlr minuēdus: vt securꝰ fit q̄ ad locū mā nō fluat: q̄ magnuꝫ
apostema putrefactionēq̄ꝫ gnāre possit. pꝰ h' eger siq̄dē dislocatio
nē vl' carnis ↄtusionē habuerit ad regimē ↄsuetū reuertat'. fractu
rā. n. si patiat' viscositas ꝛ grossicies eiꝰ sanguini addēde sūt. vt na
tura paratā habeat māꝫ ex q̄ poꝛꝰ fracture generet'. Ex his autē q̄
h' opant' est frumētū adeo coctū vt q̄si puls videat'. capita quoq̄ꝫ ꝛ
pedes aīaliū vētres vaccaꝫ oua risi piscesq̄ꝫ recētes ꝛ sīlia his ī q̄bꝰ
est viscositas ꝛ grossicies. Ex his ḡ comedere oꝫ vinūq̄ꝫ bibere cros
suꝫ vt ex his fractura meliꝰ ac citiꝰ ligari possit. In pncipio tñ ole
ra frigida auiū hedoꝛūq̄ꝫ carnē comedat ꝛ a vino penitꝰ abstineat.
Cū aūt iūctura dolet ī q̄ nō ē dislocatio: nō oꝫ vt pmat' ꝛ distēdat'
aliquo mō sicut p fati rustici loca debilia rectificāt ꝛ distēdunt vbi
etiā magnū sonitū facere nitūt': vt a vulgo bñ opari putēt'. plerūq̄ꝫ
etiā cū ī mēbꝛo fuerit doloꝛ. ī eo fracturā aut dislocationē esse mē
tiūt'. Sꝫ vtriusq̄ꝫ cā adeo patet q̄ occultari nō valet. Cōtoꝛq̄t'. n. ex
his mēbꝛoꝝ figura. ꝛ cutis ex vna pte gibbosa fit: ex altera ↄcaua. In
fractura quoq̄ꝫ vbi fit nimia crepitātis ossis sonū percipies. si manu
ipꝫ attracties. Cū igit' ī loco dolēti defuerit h' signa. nō ē ibi nisi vel
carnis ↄtusio vl' fractura minima. Itaq̄ꝫ nullatenꝰ distēdēda ē. nec
motio faciēda. q꞉ maioꝛ īde fieret angustia. sꝫ locꝰ palpādo vngat'.
ꝛ postea suauit' liget'. vt nec doloꝛ īde seq̄t'. Nihil eniꝫ plus flegmo
nē affert q̄ꝫ doloꝛ vñ ꝛ cū distēdere ac rectificare opus fuerit opoꝛ
tet h' ita leuissime fieri vt doloꝛ quātominꝰ possibile est sentiatur.

De Fractura ossiū consolidanda. C. CXLVI.

Ex libro de cyrurgia. Cyrurgie notitia maxime
in ossibꝰ est necessaria. Aliq̄ñ quidē rū
punt' ossa: aliq̄ñ de ppꝛia sm diuersitatē mēbꝛoꝝ exeūt
iūctura. Si os fractū ē sine carnis ruptura: vt ī bꝛachio
ↄtingit in humero in crure ꝛ in coxa: membꝛū in quo est: ex vtraq̄ꝫ
parte sumptū debet leuit' extēdi: manibusq̄ꝫ cōpꝛimi. deinde lōgo
ꝛ ↄstricto pāno ligari: ac desup subtiles ferulas cum licinio ↄuenit
imponi: sicq̄ꝫ vsq̄ꝫ ad tertiū diē ligatū teneri: deinde aq̄ cali. cū me
dicaminibꝰ cōgruis fomētari. Si vō cū carnis ruptura fractū sit: ita
curādū est: vt vbi vulnꝰ est: ferula careat: ne impꝛessiōe sui nocumē
tū inferat. Fomētari quoq̄ꝫ nō debet quousq̄ꝫ vulnꝰ consolidet': ꝛ
tūc ex oībꝰ partibꝰ suis fomētet'. In infātia q̄dē nouit' genita vsq̄ꝫ
ad. viij. diē vel. ix. ↄsolidabit'. In dētiū plātatiua vsq̄ꝫ ad. xij. vl'. xvj
In pueritia. xviij. vel. xxiiij. In adolescētia. xxx. vel. xxxv. In iuuen
tute. xl. vel. xlv. In senectute. l. vel. lv. Etas enī nouit' genita citiꝰ ce
teris ↄsolidat' ppter huiūdā teneritatē. Dētiū quoq̄ꝫ plātatiua citiꝰ
q̄ꝫ pueritia. ꝛ sic de ceteris pp eādē cām. In senio vō vix aut nunq̄ꝫ
ↄsolidat': vel q꞉ ipsi alimēto caloꝛ deficit: vel q꞉ deficiēte humoꝛo
sitate nāli deficit matia: vñ ↄglutinatio seq̄ nō valet. Ossa vō fracta
nunq̄ꝫ ↄsolidari pñt: sꝫ q̄dā mā ex alimēto ipsiꝰ ossis superueniēte
q̄si gūma efficit': vñ cōglutinatiōis cōplementū subsequit'. Sūt āt
ossiū fracture q̄dā piculose. nā crure triūvnciarū tā a supioꝛe q̄ꝫ ab
inferioꝛi fracto spacio: vl' supꝛa pedis nodū: eadē mēsura moꝛs a cy
rurgicis enūciat': eo q̄ ibi habet' medulla: q̄ exeunte moꝛs sequit'.
Aliq̄ñ aūt os de ppꝛia exit iūctura: vt in collo: mādibula: humero:
cubito: ꝛ manꝰ iūctura: scia: patella: ac pedis nodo. tūc est adhiben
da curatio. Ossa enī oīa fracta curant': ꝛ euulsa ad sua loca renocā
tur. Dentes autē nullo modo. Labia quoq̄ꝫ nr̃a venosa sunt: ꝛ assi
due mouent'. quibꝰ si cancer fiat: vix aut nunq̄ꝫ curant'. ꝛ si curent'
caro nunq̄ꝫ restaurat'. Idem quoq̄ꝫ de naribus.

De Alligatione eiusdem. C. CXLVII.

Razi vbi. s. Ligatiōis quoq̄ꝫ mēsura tal' fit: vt nul
lū egro doloꝛē nisi puissimū inferat: nec adeo
relaxata sit vt eā nullatenꝰ sētiat. hmōi pncipiū decepto
res in sanis locis faciūt: vbi ligando multū constringūt
deniq̄ꝫ relaxādo ad infirmū locū descēdūt. Sꝫ h' ligature modus ē
pessimꝰ: q꞉ sāguis. a duabꝰ partibꝰ cōpꝛessus ad infirma loca trās
mittit': indeq̄ꝫ illic apostemata ꝛ vulnera generant'. Opoꝛtet aūt vt
locus fracture tribꝰ fascijs aut q̄ttuoꝛ cingat'. q̄rū pma sup locū in
firmū ponat'. ꝛ ita vt sane partis maximā q̄ntitatē teneat ptēdat':
hec ad supioꝛē partē tendat: ꝛ sup locū infirmū foꝛtꝰ cingat. a quo
cū separi cepit: suauit' relaxari incipiat. Et q̄nto plus elōgat': tanto
magis lēta fiat. post h' alia supponat' eidē loco: q̄ ad inferioꝛē partē
tēdat descēdēdo. Int' has aūt ligaturas ascelle locāde sūt: p q̄s mē
bꝛū rectificet': ne gibbositas aut cōcauitas aliq̄ fiat. deinde totū h'
suauit' etiā tertia fascia cingēdū ē: cuiꝰ inuolutiōes vbiq̄ꝫ eq̄les esse
opoꝛtet. ꝛ h' oīa desup filis ligent': nec frequēter nisi sit ibi flegmon
vel ardoꝛ vel doloꝛ aut pruritꝰ ligatura dissoluat': q꞉ q̄nto tardius
dissoluet': tāto ad solidādū aptioꝛ erit. Si vō flegmonis initiū aut
doloꝛ foꝛtis ex ligatura acciderit: ꝛ caro q̄ sub illa est rubea fiat ꝛ i
pleat' sāguine: ilico dissoluēda est: ꝛ eiꝰ constrictio relaxāda. Qꝫ si
pruritū foꝛtē atq̄ꝫ nocibilē illic psenserit: dissoluat' ꝛ locus aq̄ cali
dioꝛi infūdat': donec pruritus sedet'. Deniq̄ꝫ q̄ñ fractura ↄsolidata
fuerit: ꝛ necesse fuerit vt caro fracture superposita ↄsolidet'. opoꝛte
bit etiā tūc vt ligatura paulatim dissoluat': ꝛ dieta augmētet'.

De Rectificatione eiusdem. C. CXLVIII.

Fracture vō in quibꝰ sūt ossiū ptes ascellis
sīles q̄ cutē nō fregerūt: sꝫ vehemē
ter stimulēt: rectificāde sūt eas q̄nto magis possibile est
vngēdo leuit'q̄ꝫ ligando. Qꝫ si. s. stimulauerint: ac vehe
mentē doloꝛē intulerint: ligāde non sunt. alioq̄n apostemata ꝛ pu
trefactionē ī osse toto generabūt. Locꝰ itaq̄ꝫ findēdꝰ: ꝛ si ascelle ab
osse sepate sūt: extrahēde erūt. Si vō sepate nō fuerint: extremitas
earū acuta stimulās secāda erit cū ferro: deinde vō cū medicinis cu
rāda. Opoꝛtet etiā vt dislocatiōes cū acciderit: ad locū ppꝛiū ilico
reducāt': anteq̄ꝫ ibi nascētia fieri incipiat: alioq̄n nunq̄ꝫ reducent'.
Nā si dū talit' fuerint distēdāt': egroto plerūq̄ꝫ accidet spasmꝰ: ple
rūq̄ꝫ vō post fracture rectificationē: vl' dislocationē ad locū suū re
ductionē durities ꝛ ↄstrictio ī mēbꝛis remanē ↄsueuerūt: q̄ multo
tiēs nocue sūt motū mēbꝛi phibētes. ꝛ h' ppe accidit cū pdicta in
xta iūcturā fuerint. has aūt oleū ꝛ aq̄ cali. cū. s. locꝰ multotiēs mani
bus fricatus: ꝛ aq̄ calida p fistulā ab alto defluēs loco supfusa fue
rit: ꝛ adipes ac medulle cū ex eis emplastrū fit mollificant.

¶ Liber Quintusdecimus Incipit.

¶ De Sciẽtia medicine Theorice ⁊ inuẽtorib⁹ eius. C. I.

Actor. Post sciẽtias sermocinales ⁊ practicas ⁊ mechanicas: tãdẽ accedẽdũ est ad theoricas. Et qm̃ iter mechanicas vltimo loco dictũ est de medicina: quãtũ ad illã eius partẽ q̃ cõsistit in operatione manuũ: vt se quẽtia pcedẽtib⁹ cõgruẽter adhereãt. Nũc etiã in ꝓsecutiõe theoricaꝝ a medicina incipiẽdũ est: quãtũ ad illã partẽ q̃ cõsistit in speculatiõe cãrũ atqꝫ morboꝝ. Nã ⁊ hec ipsa videt̃ esse potissima nãlis phie pars: qꝛ de tota fere hoĩs nã plenissime differit: q̃ ẽ oĩuꝫ creaturarũ dignissima atqꝫ nobilissima. Isido. in li. ety. iiij. Huius artis inuẽtor apud grecos (vt fert̃) apollo fuit: quã fili⁹ eius esculapius laude vel ope ampliauit. Qui postq̃ ictu fulminis interijt: iter dicta medẽdi cura fert̃. ⁊ ars ipsa p annos fere q̃ngẽtos latuit. Tũc eã hipocrates in lucẽ reuocauit. Hi itaqꝫ tres viri totidẽ huius artis hereses inuenerũt. Prima methodica inuẽta est ab apolline: q̃ remedia sectat̃ ⁊ carminat. Scd̃a emperica. i. expientissima ab esculapio. q̃ nõ indicioꝝ signis: sꝫ solis cõstat expimẽtis. Tertia logica. i. rõnalis ab hipocrate: q̃ discussis etatũ ac regionũ vel egritudinũ q̃litatib⁹: artis curã rõnabilit̃ pscrutatus est. Itaqꝫ methodici nec elementoꝝ rõnẽ obseruãt: nec tp̃a: nec etates: nec causas: sꝫ solas morboꝝ substãtias. Emperici solã sectãt̃ expiẽtiã. Logici vo adiũgũt expientie rõnẽ.

¶ Cur Inter liberales artes nõ nũeret̃. C. II.

Actor. Queritur autẽ a quibusdã. quare inter ceteras liberales disciplinas medicine ars non contineat̃: propter. s. qꝛ ille singulares cõtinent causas: ista vo oĩum. Nã ⁊ grãmaticam medicus scire debet: vt intelligere vel exponere possit que legit. Similiter rhetoricã vt veracibus argumentis valeat diffinire que tractat: necnon ⁊ dialeticam propter infirmitatũ causas ratione adhibita perscrutandas atqꝫ tractandas. Sic ⁊ arithmeticã propter numerũ horaꝝ in accessionib⁹ ⁊ periodis dierum. Non aliter ⁊ geometriaꝫ propter qualitates regionũ ⁊ locoruꝫ situs: in quibus doceat quid cuiqꝫ obseruari oporteat. Porro musica incognita illi non erit. Nã multa sunt q̃ in egris hominibus per hanc disciplinã facta legunt̃: sicut de Dauid legit̃: qui a spiritu immundo saulez arte modulationis eripuit. Asclepiades quoqꝫ medicus freneticũ quendã per symphoniã pristine sanitati restituit. Postremo ⁊ astronomiã notã habebit: per quã contẽpletur rationẽ astroꝝ ⁊ mutationes temporũ. Nã sicut ait quidam medicoruꝫ: cũ ipsoꝝ. scilicet astroꝝ ⁊ temporuꝫ qualitatibus ⁊ nostra corpora cõmutantur. Hinc est q̃ de medicina secunda philosophia dicitur. vtraqꝫ enĩ disciplina totũ hominẽ vendicat sibi. Nam sicut per illã anima: ita per hanc corpus curatur.

¶ De Partib⁹ medicine sm̃ quosdã. C. III.

Ex isagogis hipocratis. Partes medicine sũt tres. Phisica: qua nature corporũ ⁊ naturales operationes cognoscuntur. Pathognomicha: qua que contra naturã fiũt vitia compꝛehẽdunt̃. Therapẽtica: q̃ eadẽ vitia curant̃. Pathognomicha diuidit̃ in duas ptes. s. ispectionalẽ ⁊ causalẽ. Cãrũ aũt q̃dã sunt manifeste. s. q̃ sensib⁹ cõpꝛehẽdunt̃: vt q̃ fiũt cultro vł igne vł lapide vł ludo. q̃dã vo occulte: vt penuria. abũdãtia: corruptela. Itẽ causaꝝ q̃dã sunt viue. vel res alias cõtinẽtes: q̃dã etiã simul agẽtes: q̃dã vo cõcausales. s. nihil p se. sꝫ cũ alijs agẽtes. Inspiciẽda est itaqꝫ hoĩs nã: vitij cã: tẽpus: locus: etas: ⁊ ars. Therapẽtica diuidit̃ i tres. s. dieticã: cyrurgicã: ⁊ q̃ p diuersaꝫ medicinã ꝯstat. Dieta ẽ artificiosa factitatio vict⁹ ⁊ datio in medicina p additamẽta ⁊ detractiones vel imutatiões. q̃ plurimũ tribuit effectũ. Papias. Medicina alia theorica: alia practica. Theorica q̃ ⁊ phisiologica. i. vj. ꝯstat. In huõrib⁹: vt sũt calidũ: frigidũ: siccũ: humidũ. In ṽtutib⁹ vt ẽ aĩalis i cerebro: vitalis in corde: nutribilis in corpe. In elemẽtis: vt ignis: aq̃: terra aer. In mẽbris vt ossa: vene: ⁊ hmõi. In naturis: vt de herbis ⁊ medicaminib⁹. In pfectiõe: vt in artibus. Practica vo diuidit̃ in dietã: vt nutrire isfantes: moderari senes hoĩes repari post egritudines. Et in curaꝫ: vt in medicaminib⁹ q̃ deintus accipiunt̃: vt p os vel meatuꝫ: vel deforis ponunt̃. Et in cyrurgicã: vt secare vel incendere. Uirtutes alie pertinent ad animã: alie ad naturam. Ad animam pertinentes alie principales: vt que fantasias. id est figuras oĩum intellectu percipiunt: ⁊ memoria retinent que audiunt vel vidẽt. Alie sensuales vt que qñqꝫ sensib⁹ insunt. Alie motales q̃ p neruos fluũt ⁊ corp⁹ cõtrahere ⁊ circũferre aut extẽdere possunt. Nature animi ṽtutes ptiunt̃ in duo in nutribilẽ ⁊ vitalem. Nutribił in. iiij. Una q̃ trahit. altera q̃ tenet. tertia q̃ digerit. q̃rta q̃ ipellit. Uitalis ṽtus hꝫ subiacẽtes pulsus arteriarũ q̃ qñ apiuntur extrahunt illi aera ⁊ expellunt fumuꝫ.

¶ Aliter de eodem sm̃ Auicennam. C. IIII.

Auicenna li. iij. Medicina ẽ scia qua corporis hũani dispositiões noscunt̃. ex pte q̃ sanat̃ ⁊ a sanitate remouet̃ vt ipsa sanitas hũta cõseruet̃ ⁊ amissa recupet̃. Hec diuidi põt in theoricam ⁊ practicã. Nõ q̃ vna ps diuisiõis sit scire: ⁊ altera opari. nulla. n. eaꝝ est nisi sciẽtia: sꝫ vna eaꝝ est ad sciẽda pricipia: ⁊ altera ad sciendam opandi q̃litatẽ. Qm̃ cuiusqꝫ rei sciẽtia cãs hñtis nõ acq̃rit̃ neqꝫ cõplet̃ nisi p sui cãs sciat̃. oꝫ ⁊ in medicina scire sanitatis ⁊ egritudinis cãs. Insup etiã ⁊ accidentia eaꝝ: qꝛ tam ipse q̃ eaꝝ cause pleriũqꝫ q̃dẽ manifeste sunt: ⁊ pleriũqꝫ occulte: nec nisi p significatiões accidentiũ cõpꝛehendunt̃. Cause q̃dẽ spales. iiij. sunt mãles duo subiecta ppinquũ. s. ⁊ lõginquũ. Propinquũ mẽbꝛa ⁊ spũs. Longinquũ aut hũores: ⁊ longinquiora sũt eis elementa. Et hec duo subiecta sunt sm̃ cõpositionẽ: sꝫ sunt ⁊ cũ alteratione. Efficiẽtes sunt cause pmutãtes ⁊ ꝯseruãtes hũani corpis dispositiões. sicut sunt aer: cib⁹ ⁊ potus. euacuatio ⁊ retẽtio: regiões ⁊ loca habitabilia: ⁊ que ꝯtinuant eis. Preterea motus ⁊ q̃es corpales ⁊ aĩales somnus ⁊ vigilie. Alteratio quoqꝫ in etatib⁹: ⁊ diuersitas in eis ⁊ in generib⁹: ⁊ in artubus: ⁊ in morib⁹: ⁊ in reb⁹ que humano corpi supueniũt ipsum tãgentib⁹: siue sint ꝯtra naturã siue nõ. Formales cause sunt cõplexiones ⁊ ṽtutes que post eas eueniũt ⁊ cõpositiões. Finales vo cause sunt opationes. in quaꝝ sciẽtia est pculdubio sciẽtia ṽtutũ ⁊ sciẽtia spirituũ q̃ sunt ṽtutũ subiecta. Igit̃ medicina tractat de elemẽtis ⁊ complexiõib⁹ ⁊ humorib⁹ de mẽbris simplicibus ⁊ cõpositis. De spiritib⁹ ⁊ eoꝝ ṽtutib⁹ naturalib⁹ ⁊ aĩalib⁹. De opatiõib⁹ ⁊ dispositionib⁹ corpis sanitate. s. ⁊ egritudine ⁊ medio: ⁊ causis earũ. s. ex cibo ⁊ potu ⁊ aere ac ceteris supradictis. De regimine quoqꝫ cũ comestionib⁹ ⁊ potibus ⁊ medicinis ⁊ manualibus operationib⁹ ad sanitatem ꝯseruandã ⁊ egritudinẽ qualitatibus medicandam.

¶ Item aliter iuxta Constantinum. C. V.

Constantinus vbi supra. Medicine diuisio multiplex ẽ. Sꝫ mihi ceterisqꝫ phis hec oĩb⁹ melior esse videt̃. Medicina oĩs aut est theorica: aut practica. Theorica ẽ pfecta sciẽtia reꝝ solo itellectu capiẽdarũ. subiecta memorie opandarũ reruꝫ. Practica est subiectã mõstrare theoricã in ppatulo sensuũ ⁊ i opatione manuũ. sm̃ theorice pcuntis intellectũ. Theorica diuidit̃ i tres ptes. s. in rerũ nãliũ scientiã: ⁊ nõ nãliũ: ⁊ eoꝝ q̃ sunt extra naturaꝫ. Res naturalis est in reb⁹ aĩatis de terra pcedẽtibus: ⁊ in corpibus sensibilibus. s. vel insensibilib⁹ ad cõstruere vel destruere ptinentibus. Huius. vij. sunt ptes. s. elementa: complexiones: humores: mẽbra: ṽtutes: actiones: spũs. Horũ tria sensibilibus ⁊ insensibilibus cõia sunt. s. elemẽta: cõplexiones: actiões. Quattuor vo reliq̃ sensibilium sunt ppria. His aũt. vij. quidã phi. iiij. admiscent. s. etates: colores: figuras: maris ⁊ femine differẽtias. Sed hec complexionib⁹ attinere videnť. Cause vo naturales sunt sex. s. aer circundans: motus ⁊ quies. cibus ⁊ potus somnus ⁊ vigilie inanitio ⁊ cõtinentia: animeqꝫ accidentia. Que vo sunt extra diuidunt̃ in tria. s. in morbum ⁊ morbi cãs: ⁊ significationũ morbi accidentia. Practica diuidit̃ in duo. s. in custodiã sanitatis: ⁊ curationẽ egritudinis. Custodia sanitatis in tria. s. in custodiam sanitatis corpoꝝ in sanitate in stabilium: ⁊ in custodiã ad sanitatem iam transeuntium: ⁊ in custodiaꝫ fragilium: vt infantium senum: ⁊ egritudinem exeuntium. Curatio egritudinis dupliciter fit: aut cum potione ⁊ dieta: aut cuꝫ cyrurgia. Cyrurgia iteruꝫ dupliciter. s. aut in carne inscidenda: findenda: suenda: coquenda. Aut in ossium fractura: ⁊ hec ad locũ proprium si exierint reducendo.

¶ De Elementis. C. VI.

Philosophi diffiniũt elemẽtũ esse simplaꝫ minimãqꝫ cõpositi corpis pticulã. Simplã aũt esse dicim⁹ que cũ eadẽ sit in essentia: sensibilis est in ptib⁹: vt ignis aer ⁊c̃. Sũt tñ q̃dã visu simpla ⁊ intellectu cõposita: vt lapides: metalla ⁊ silia. Itaqꝫ phi videntes pdicta q̃ttuor intellectu simpla ⁊ oĩa corpa cõstructiõi atqꝫ destructioni substãtia ex eis esse cõposita: vt lapides: metallaqꝫ ⁊ similia: vocauerunt ea prima elemẽta: posteriora vo secũda ⁊ tertia. Uñ q̃dã vocant̃ vniuersalia. s. ex q̃bus multa ⁊ diuersa cõponũt̃ corpa:

quedam particularia que. s. vnicuiq3 corpori inde composito sunt ppria: quedã vo media: q̃dã ex vniuersalib⁹ ꝛ pticularib⁹ subsistentia: vt q̃ttuoꝛ hũoꝛes. Ad cõparatiõez eni elemẽtoꝝ simplicium sũt cõpositi: simplices aũt ad mẽbra cõpati. Jõq3 iure dicũt medij. Sz de pmis ꝛ vniuersalib⁹ ad p̃ns tẽdim⁹ loq̃: nã omne corpus aĩatũ siue inaĩatũ ex q̃ttuoꝛ elemẽtis cõponit: q̃d etiã ex destructiõe cõfirmat: qꝛ q̃dcũq3 destruit ad h̃ q̃ttuoꝛ necesse est reuertat. Uerbi grã. In aĩalib⁹ morientib⁹ pmus caloꝛ pditus redit ad ignẽ. spũs ad aerẽ: humores ad aquã: caro ꝛ ossa ad terrã: siliter in arborib⁹. Elemẽta ergo nũq3 ex toto destruũt: qꝛ destructis his q̃ ab ipsis cõficiunt ad suũ pncipiũ pticulatim reuertunt: ꝛ iccirco digne elemẽta vocant. Aui. de medicina. li. j. Elemẽta sunt corpa pmũ oĩum corpoꝝ pncipia q̃ in corpa diuersaꝝ formaꝝ diuidi minime pñt: ex quoꝝ cõmixtiõe diuerse spẽs. Hoꝝ duo sunt grauia. s. terra ꝛ aq̃: duo vo leuia s. ignis ꝛ aer. Et in aĩalis corpe duo q̃dẽ grauia plus iuuãt ad membroꝝ grauationẽ ꝛ eoꝝ quietẽ. Duo vo leuia plus ad generatiõem spũ ꝛ motionẽ eoꝝ ad mouẽdũ mẽbra: lz motio nõ fit nisi ab aĩa.

De Quattuoꝛ q̃litatib⁹. C. VII.

Quod aũt in corpe calidius ẽ: spũs ẽ ꝛ coꝛ a quo pcedit: deinde sanguis lz in epate generet: qꝛ cũ corde cõtinuus existit ꝛ ideo plus ab eo caloris acq̃rit q̃ epar habeat: postea vo epar q̃d ẽ sic sanguis coagulat⁹: post h̃ aũt caro. deĩde musculi: postea splẽ. post renes p⁹ h̃ arteriaꝝ tunice: venarũq3 pulsatiliũ: postea vo cutis vole tpate. s. Frigidius aũt q̃d est in corpe flegma est: postea pili. deinde os: postea cartilago: postea ligamẽtũ: post corda: post pãniculus: post neruus: post nucha: post cerebrũ: post adeps. post pinguedo: post cutis. Humidius vo q̃d ẽst in corpe flegma est: post sanguis: post pinguedo: post adeps: post cerebrũ: post nucha: post caro mamillaꝝ ꝛ testiculoꝝ: post pulmo: post epar: post renes: post lingua: post muscul⁹: post cutis. Hoc ordine. Galien⁹ ea disposuit. Res aũt siccioꝛ in hoĩs corpore sunt pili: qꝛ sunt ex vapore fumoso: resolutũ eni fuit q̃d in eodẽ vapore mixtũ erat: ꝛ pura famositas cõgelata: postea vo os. Duob⁹. n. mẽbris duri⁹ ẽ hũidius tñ pilis: qꝛ ei⁹ generatio est ex sanguine cui⁹ sit⁹ ẽ siccus q̃ hũores nãles exiccat locat⁹ in eis. Quapropter os multa nutrit aĩalia: pili vo nullũ aut valde raꝛ: sicut estimãt q̃dã q̃ vespiliões eos digerãt: ꝛ in eis delectent: nos aũt cũ duas ptes ossis ꝛ piloꝝ eq̃les in põdere assumpserim⁹. ꝛ eas in cucurbita alẽbico supposito distillauerim⁹: egrediet ex osse pl⁹ aque ꝛ plus olei: ꝛ remanebit min⁹ fecis. Os g̃ pilo est humidi⁹. post os aũt in siccitate est cartilago; postea ligamentũ: post corda: post panniculus: post arterie. post vene: post nerui sensus: postea vero cutis.

De Cõplexionib⁹. C. VIII.

Complexio est q̃litas pueniens ex actione inuicẽ ꝛ passiõe ꝯtrariaꝝ q̃litatũ in elemẽtis inuẽtaꝝ: quoꝝ ptes ad puitatẽ redacte st. He q̃litates sũt caliditas: frigiditas: hũiditas ꝛ siccitas. De⁹ aũt cuiq3 aĩali ꝛ cuiq3 membro donauit ex complexione quod ei⁹ actionibus ꝛ dispositionibus melius conuenit: ꝛ hnc certificare ph̃i est: ꝛ nõ medici: donauit homini cõplexionẽ tẽpatiorẽ quã i h̃ mũdo eẽ possibile ẽ: cũ vtutũ suaꝝ ꝯueniẽtia q̃b⁹ agit ꝛ patit: ꝛ vnicuiq3 mẽbro dedit de cõplexione q̃d meret. Posuit ergo quedã ex mẽbris calidioꝛa: quedã frigidioꝛa: quedã humidioꝛa quedã siccioꝛa. Cõstãtinus vbi. s̃. Cõplexio dicit q̃ ex quattuoꝛ elemẽtoꝝ cõmixtione cõficit. Si ergo corpus in quãtitate elemẽtariũ partiũ. s. equale sit temperatũ erit. Sed si ignea superet: calidũ est: si aerea humidũ si aquosa aquosum: si terrea siccum: si ignea ꝛ aerea calidum ꝛ humidum. Si aquosa ꝛ aerea frigidum ꝛ humidum. Si aquosa ꝛ terrea frigidum ꝛ siccum. Sunt igitur nouez complexiones. scilicet vna equalis: ꝛ. viij. inequales: quarum quattuoꝛ simplices sunt: ꝛ quattuoꝛ composite.

De Uarietate cõplexionũ in mẽbris. C. IX.

Complexio corpoꝝ cõphẽdit ex singuloꝝ ꝯplexiõe mẽbroꝝ. Hãc aũt discernẽ nõ poterĩ nisi nãs eoꝝ sz q̃ oz eẽ cognouerĩ. Uerbi grã: cerebꝝ frigidũ necesse ẽ eẽ: ad rõnis capacitatẽ ꝛ memorie. Coꝛ calidũ: qꝛ vite caloꝛisq3 nãlis ẽ fũdamẽtũ. Epar calidũ ꝛ hũidũ: qꝛ vtutĩ digestiue caput ẽ ꝛ pncipiũ. Ossa dura ꝛ sicca: qꝛ frigiditas toti⁹ corpis est sup ea fundata. Silr alijs mẽbris inest vis q̃dã nãlis sm q̃ necesse ẽ singulis. Quedã aũt mẽbra tẽpata sũt vt cutis: qꝛ opertmentũ est ꝛ defensio oĩum mẽbroꝛuz corporis ab exterioꝛi. s. passione: vl' caloꝛe: frigoꝛe: inscisione vel cõfixione. Receptrix etiã est humoꝝ a natura de interioꝛibus membris expulsoꝝ. Ideoq3 tẽperata dicitur: qꝛ mẽbra tẽperata qualibet qualitate aduenienti contraria nõ subito mutant: ꝛ si mutant ad proprias naturas cito reuertunt. Est aũt tpatissima cutis in manuũ volis: ꝛ h̃ ppter tactũ. s. vt discernere possit inter lene ꝛ asperũ. Quedã vo mẽbra intpata sunt in maioꝛi gradu. Alia in minoꝛi. alia in medioꝛi: calidissima st: vt coꝛ pre oĩb⁹ mẽbris corpis: qꝛ inde caloꝛ ad oĩa mẽbra pcedit. Epar quoq3 calidissimũ n⁹ tñ q̃ coꝛ: vt cito digerit: post hec duo calida est simplex caro. minus vo lacerti ppter neruoꝝ cõmixtionẽ. Deinde splen. qꝛ ibi feces sanguinis colligunt postea renes paꝝ sanguĩs hñtes: post h̃ vene ꝛ arterie: q̃ q̃tũ ad naturaz sui frigide st: sz tñ calescũt: qꝛ vasa sanguinis st. Oĩbus aũt mẽbris pili sunt frigidioꝛes: post h̃ ossa post q̃ cartilago. deinde ligamẽta: pãniculi: choꝛde nerui medulle spondilium: ꝛ cerebꝝ in vltimis aũt pinguedo. Uniuersalit q̃dẽ mẽbra sanguinẽ hñtia calida sunt: carentia vo frigida. Humidissima sunt mẽbra pinguia: secũdo cerebrum tertio medulla: spõdiliũ: q̃rto vbera: q̃nto testiculi: ꝛ substãtia pulmonis. epar. splen. renes. lacerti. Sicca st pili: secũdo ossa. tertio loco cartilaginosa. q̃rto ligamẽta. quinto coꝛ. sexto pãniculi. post hos vene. post nerui. post caro coꝛdis: ꝛ in vltimo nerui sensibiles. hec ẽ oĩuz mẽbroꝝ simplex natura. Cõposita vo cognoscere nõ est valde difficile: quia cerebrum est frigidum ꝛ humidum. Coꝛ calidũ ꝛ siccum. Epar calidum ꝛ humidum. Ossa frigida ꝛ sicca.

De Signis complexionum in quattuoꝛ membris principalibus. C. X.

Quattuoꝛ sunt fundamenta corpis. s. cerebrum coꝛ epar ꝛ testiculi. Cerebri ꝯplexio cognoscit a forma a pilis ab actiõib⁹ a supfluitatib⁹ a tactu ab oculoꝝ signis. Uerbigratia. Caput puũ inpoꝛtũ designat cerebꝝ cui⁹ cã fuit pua materia ꝛ vtutis formatiue debilitas. pili plani ꝛ nunq̃ decaluãdi humectationẽ demonstrãt cerebri. Ideoq3 mulieres ꝛ eunuchi nũq̃ calui fiũt: qꝛ cerebꝝ hñt humidũ. Solitudo ĩstabilitas: audacia: ꝛ loquacitas: cerebri caliditatem designãt. supfluitas ab oꝛe vl' naso exiens: si fuerit mlta ꝛ cruda frigidũ ꝛ hũidũ demõstrat. Caput tactu calidũ signat calidũ eẽ cerebꝝ. si ocli rubicũdi sint ꝛ crocei: ꝛ alij sẽsus turbidi: caliditatẽ ꝛ hũiditatẽ oñdũt cerebri. si vo ꝯriũ fri. ꝛ humi. Cordis ꝯplexio itelligit ex actiõe ꝛ figura pectoris ꝛ pilis ꝛ tactu. Cũ eni spũs ꝛ pulsus vehemẽtissimi st in hoĩe: ipse vo magne audacie vel iracũdie: caloꝛem cordis ꝛ toti⁹ corpis significare vident ꝯtraria frigi. Si pectus latũ nõ capiti vel spõdili assimilatũ coꝛ mõstrat eẽ calidũ. si pili multi ꝛ nigri in pectoꝛe sint vl' in ꝯfinitate pectoꝛis caloꝛẽ cordis significãt. si nõ: cõtrariũ. Si pauci ꝛ lenes sint pili: humidũ significãt. Si multi ꝛ asperi siccitatẽ. si pectus ꝛ ei⁹ ꝯfinia sint tactu calida: calidũ significãt. si frigida frigidũ. si hũida hũidũ. si sicca siccũ. Epatĩ cõplexio ꝯsiderat ex venis ꝛ humoꝛib⁹. ex tactu ꝛ caloꝛib⁹: ꝛ ex pilis. Uene crosse ꝛ late calidũ signãt: dure siccũ: molles humidum: stricte ꝛ subtiles frigidũ. Si hõ sit coleric⁹ ꝛ maxie i iuuẽtute sanguisq3 ei⁹ calidissimus: caloꝛ epatĩ significat. Si sanguis eius mutet in nigredinẽ ꝛ spisset: caloꝛ ꝛ siccitas designat. Si pili sup ventrẽ ꝯuenientes multi st calidũ significãt. Si multi ꝛ asperi calidũ ꝛ sic. si nõ ꝯrium. Si vent' ꝛ pẽnis frigidi sint: fri. significãt: silr ꝛ in alijs. si totũ corp⁹ fuerit tpatũ inter albũ ꝛ ruffũ: int. cali. ꝛ hu. tpatũ significat: si ruffũ ꝛ croceũ calidũ nimiũ: si tñ albũ frigidũ signat corp⁹: si nimiũ albũ viriditati viciniũ fri. ꝛ hu. si liuidũ ꝛ plumbeũ frigi. ꝛ siccũ epatis significat ꝛ abundãtiã colere. Porro cõplexio testiculoꝝ suo modo ex pilis ꝛ substãtia spermatis: aut ex actionibus intelligitur.

De Signis ꝯplexiõis ocloꝝ ꝛ pulmõis ac stomachi. C. XI.

Oculorum complexio cognoscitur ex forma eorum ꝛ coloꝛe: ex motu: ex tactu ꝛ venis: ex abundãtia ab eis expulsa. Oculoꝝ paruitas paruo corpori ꝛ capiti assimilata: paruã ꝛ intẽperatam designat materiã: si fuerit econtrario cõtrariũ. Nigri fiunt oculi ex crystalleidos paruitate ꝛ cõcauitate vel turpiditate. cum. s. enagapdos: id est vitreus: humoꝛ multus est ꝛ turbidus. Glauci vero his contrarij sunt. Citrinis cõueniũt aliqua nigros ꝛ glaucos oculos facientia. Oculi multum veloces ꝛ mobiles frigi. ꝛ sic. significant. Tactus humidus humidũ demonstrat. Uene si rubicũde fuerint ꝛ crosse: tactus vero calidus caloꝛẽ oculorum designat. Econtrario vero fri. si multe ex oculis fluunt lachꝛyme hu. signant. si non: sicci. Complexio pulmonis ex conueniẽtia capit aeris: ꝛ ex screationib⁹ ꝛ ex voce. si enim pulmo caloꝛem aeris non patitur. ꝛ frigidis delectatur caloꝛ significatur. si vero econtrario frigiditas. Uox parua frigiditatem designat: magna caliditatem: rauca humiditatez: subtilis ꝛ clara siccitatem. Pulmo humidus si cantet quis vel loquatur: multum screat: siccus autem nihil. Magnitudo quoq3 vocis

magnitudinē ſequitur pulmonis. In parua voce econtra intelligē ventriū calor ſemꝑ largiorē pulmonis facit cannalē. Frigus ecōtra ſemꝑ anguſtat. vox etiā lenis ex lenitate cānalis pulmonis erit. aſpera ex eiꝰ aſpitate. Stomachi cōplexio de actiōibꝰ eiꝰ vel cibis cōgruis ītelligit̃. Nā ſtomachus calidus groſſos cibos bene digerit: delicatos ꝯſumit: mutat ⁊ plus digerit cibos: maxīe calidos querit. nec famē ſuſtinere pōt. Frigidus vō groſſi cibi digeſtiuus nō eſt ſꝫ grauat̃ potius: ⁊ cito mutat in hūores acidos. Frigidos aūt humores appetit: ſtomachus ſiccus cito ſitit: ſicca ſemꝑ qrit. Humidꝰ vō nō ſitit: humidos cibos appetit. parꝫ digerit. Frigidi cibi frigido ſtomacho nocēt. In alijs ſilr̃ hᷓ rō cōſiderāda eſt. Nāles ſiue nō nāles ſtomachi cōplexiones appetitu ciboꝝ facile quis diſcernit. Naturales enī ſibi ſimilia appetunt cōtrarie vero cōtrariū.

De Signis cōplexionis totius corporis. C. XII.

DEniqꝫ totius corpis cōplexio capit̃ ex tactu. calore: pilis: figura ⁊ actiōibꝰ. Si enī calidū fuerit: caro erit multa: pinguedo pua: color rubeus: pili multi ⁊ nigri: ⁊ tactꝰ calidus: intellectꝰ bonꝰ: hō multūꝫ facūdus: nobilis: audax: iracūdus: libidinoſus: multū appetēs ⁊ cito digerēs. aſpe vocis. Cōtraria ecōtrario ſi fuerit ſiccū erit maciduꝫ ⁊ durū. ſicciora mēbra erūt aptiora: ſi humidū erit pingue ⁊ carneūꝫ. Si calidū ⁊ ſiccū. erit macidū: piloſuꝫ: piliqꝫ nigri erūt color brunus tactꝰ calidus ⁊ durus. hō intellectualis ⁊ audax: appetibilis ⁊ digeſtibilis maxīe groſſi cibi: libidinoſus. Si calidū ⁊ hūidū erit nimie carnis: pue pinguedinis: pili nigri ⁊ plani: tactꝰ calidus ⁊ humidus color albi ⁊ ruffi medius. Corpa frigida ⁊ hūida alba ſūt ⁊ pinguia pili ruffi: ītellectꝰ durus īmo obliuioſus. nec multū appetēs cibi nec digerēs: nō libidinoſus. Frigida ⁊ ſicca ſūt alba aliquātulū liuida ⁊ macida pili ruffi: ſꝫ aliquātulū citrini: tactꝰ frigidꝰ ⁊ durus. Eqlis aūt ⁊ moderate cōplexiōis hᷓ ſigna ſunt: corpꝰ nec multū maciduꝫ: nec pingue: color eius inter brunū ⁊ albū medius: pili in īfantia ruffi: in pueritia ⁊ iuuētute nigri: cutis īter cal. ⁊ fri. ⁊ lene ⁊ durū ſicut vole manuū: hō boni ītellectꝰ nō obliuioſus. pudēs. audax: īter pigrū ⁊ velocē medius: neqꝫ guloſus. Actiōes etiā oīum mēbroꝝ pfecte ſunt: hec ē cōplexio media: ſi aūt in quolibet corpe videris aliqꝫ harū qualitatū diſcordātes. ſm vicinorē partē iudicandū erit: ſi fuerint equales: conſiderande ſunt fortiores.

De Signis mutate complexionis ex regione vel conſuetudine. C. XIII.

SIgnificationes aūt cōplexiōis mutate aut ex mutata ſunt regiōe: aut ex cōſuetudine: aut ex etate: aut ex ſexu. Itaqꝫ ſignificatiōes he in pilis: alijſqꝫ pdictis in regiōe temperata ſūt cōſiderāde: vt in illa q̄ recte zodiaco eſt ſuppoſita: ab oriēte ī occidētē ptēſa: ibi. n. fallere nō pñt. In ītepata vō ſemꝑ fallūt vt ē aliqñ egyptus: ſemꝑ vō etyopia: ibi colores nigri. criſpi pili ⁊ aſpi. ſicca cutꝭ: īferior ps corpis ſubtilis: facies tumida: oculi cōcaui: naſi magni ⁊ lati. īteriora frigida: ⁊ iō aīoſitas eos debilitat. ex q̄ ſignificatiōe ⁊ ſi nō ſint: videt̃ eē calidi. Calor. n. aerꝭ calorē nālē ab īteriorib ad exteriora ptrahit: ⁊ ita refrigeſcūt īteriora. In frigida regione ſeptētriōali ſt̃ pili flaui: lenes ⁊ albi: color albꝰ: facies rubicūda: pectora lata pedes ſubtiles pp caloris coadunatiōeꝫ ī pectore fugiētē a pedū extremitate. Cōplexio qdē eoꝝ calida ē: ⁊ ob hᷓ audaces ſt̃ ⁊ fortes: ⁊ tñ cū nō ſint videt̃ eē frigidi. In hmōi g̃ iudiciū ſumēdū nō ē a calore ⁊ pilis ſꝫ ex cōplexiōe ſui. Cōſuetudo diuturna mutatur ī nāꝫ aut pp dietā: aut pꝑartē aliquā. Per dietā vt ſi corpꝰ nālit̃ macidū qete viuat ⁊ ſuauit̃: ac multū bibat ⁊ comedat: cito pingueſcit. Corpꝰ pigue ſi laboret ⁊ ſe exerceat: potū ⁊ cibū ſibi minuat: anguſtiet̃ ⁊ areſcet. Hūectatio eiꝰ diſſoluit̃: calefactū macreſcit ⁊ exiccat̃. Si īeſtiuo ſole moret̃: cutꝭ nigreſcit ⁊ exiccat̃. Differūt aūt pinguedines vl̃ macies nāles ⁊ cōſuetudinarie: piguis. n. nālit̃ albꝰ eſt ſubtilis ⁊ ſtrictꝰ. Macidꝰ vō nālit̃ piloſus ē: ⁊ groſſas hꝫ venas: ſi aūt eꝫ cōſuetudo ē nō nā. Ars quoqꝫ cōplexiōem corpis mutat ex calore ⁊ ſic. vt in ferrarijs: erarijs ⁊ vitrarijs. Ex calore ⁊ hu. vt ī balneatoribus. Ex fri. ⁊ hu. vt in piſcatoribus. Ex fri. ⁊ ſic. vt in campū colentibus: ⁊ venatoribus.

De Mutatiōe cōplexiōis ſm etates. C. XIIII.

ETas puerilis calidior ⁊ humidior ē alijs quia ſpermati ⁊ ſanguini vnde fuerūt vicini ſunt. Iuuētus autē calida ⁊ ſicca. ſed calor pueroꝝ tactu lenis eſt ꝓpter humiditatē. Iuuenuꝫ aūt ardentiſſimus propter ſiccitatem. Decrepita autem frigidiſſimi ſunt: quorum. ſcilicet etas etati puerili eſt oppoſita: quia in pueris ſolidiora membra vt cartilagines ⁊ nerui: ⁊ oſſa humidiſſima ſūt ⁊ tenerrima: ecōtra vero in decrepitis ſicciſſima. Item etas puerilis in augmento conſiſtit: virtus enim naturalis complexionis calide ⁊ humide tñ mēbra augmētat ⁊ extendit. Etatis aūt decrepite eſt ecōtra decreſcere: qꝛ nature eſt frigide ⁊ ſicce. Dicunt tñ qdā humidū ⁊ frigidū eſſe corpꝰ decrepiti. ꝓpter ſputa plīma ⁊ naſi emūctoria ⁊ faciliores lachrymas hoc enī apparet eē de rōne cōplexionis humide. ſꝫ hoc maxīe ꝓuenit ex mēbroꝝ defectiōe: ⁊ ꝓxima caloris nālis extinctiōe: ⁊ qꝛ oportet cibū digerere nō pōt. vnde crudi humores colligunt̃. Auicēna vbi ſupra. Etates qdē oēs quattuor ſt̃ Prima. ſ. adolēdi q̄ dicit̃ adoleſcētia: ⁊ eſt fere vſqꝫ ad annos. xxx. Scda ꝯſiſtendi q̄ dicit̃ etas pulchritudinis: ⁊ eſt fere vſqꝫ. xxxv. vl̃ xl. ānos. Poſt hoc etas diminuēdi. cū vtus iā amittit̃: ⁊ hec ē etas ſenectutꝭ. q̄ fere eſt vſqꝫ ad ānos. lx. Deīde ſequit̃ etas minuēdi cūꝫ manifeſta vtutꝭ debilitate: ⁊ hec qdē eſt etas ſenū: ⁊ finis vite. Etas aūt adoleſcēdi diuidit̃ in etatē infantie: q̄ eſt cū mēbra pueri nōdū ad motiōes ⁊ ad ambulādū apta ſt̃. Et in etatē dentiū plātatiuā: q̄ eſt poſt ambulationē ⁊ anteq̄ ſit fortꝭ. Hanc ſequit̃ etas ꝯcuſſiōis que eſt poſt natiuitatē dentiū anteq̄ polluat̃. Deinde ē etas algue emati ⁊ rehac. i. cū ab eo egredit̃ ſperma: q̄ eſt donec barbeſcat: poſtea vō etas fortitudinis. i. iuuentutis que eſt donec deſinat creſcē.

Adhuc de eodem. C. XV.

AB infantia quidē vſqꝫ ad iuuentutē: cōplexio in calore fere tꝑata. ⁊ in humiditate fere ſupflua exiſtit. Dixerūt aūt quidā: ꝙ calor pueri maior eſt q̄ꝫ iuuenis: ⁊ ideo plus creſcit. Alij ꝙ calor īnatus iuuenibꝰ valde fortior eſt: qꝛ ſanguis eoꝝ copioſior eſt ⁊ ſpiſſior: ⁊ ꝙ augmentū in pueris eſt ꝓpter humiditatē tm̄: ⁊ ꝓpter calorē. Sed Galienus vtriſqꝫ ꝯtradicit: dicens ꝙ eoꝝ caliditates in radice ſt̃ equales: ſed pueroꝝ caliditas maioris eſt quātitatꝭ: ⁊ minoris q̄litatis. ſ. acuitatis. ſicut ſi vna ſola caliditas in mēſura ſubſtantiā humidā multā ſemel penetrauerit: vt aquā: ⁊ alia vice ſubſtantiā paucā ⁊ ſiccā: vt lapidē. Inueniemꝰ caliditatē aqueam maioris quātitatꝭ: ⁊ mollioris qualitatꝭ q̄ꝫ lapideā. Sic igit̃ agnoſcenda eſt caliditas: q̄ in pueris ⁊ iuuenibꝰ eſt. Pueri nāqꝫ generati fuerūt ex ſpermate: qō eſt multū calidū: ⁊ huic calori nōdū accidit res q̄ ipſū extinguat puer nāqꝫ augeri nō ceſſat. Nō enī adhuc ſtetit: nedū ꝙ iam retrocedat. Iuuenibꝰ aūt nihil accidit qō eoꝝ calorē augmētet ⁊ natū: nec etiā aliqd qō ipſum extinguat. Sed ille calor in eis ꝯſeruat̃ humiditate minoris q̄ntitatis ⁊ qualitatꝭ ſil̃. donec ad declinationē ꝑueniat. Qꝫ aūt augmentū ſit in pueris ꝓpter humiditatem tantū falſum eſt: humiditas enī augmenti materia eſt: ⁊ materia ꝑ ſe non patit̃: nec ꝑ ſe creat̃ ſed per operationē virtutꝭ in eā agentis. Uirtꝰ aūt hec agēs eſt aīa vel nā p̄cepto dei: ⁊ nō agit niſi cū inſtrumēto qō eſt calor īnatus: poſt tpꝯs aūt cōſiſtendi caliditas incipit minui: qm̄ aer circūdās materiā eius q̄ eſt humiditas exiccat. Libꝰ quoqꝫ priuat̃ digeſtiōe: ⁊ inde accidit humor extraneꝰ. ſ. flegmaticus frigidꝰ. q̄ iuuat ad ipſuꝫ calorē extinguēdū duobꝰ modis. Uno ſcꝫ ſuffocādo ⁊ tegēdo. Alio vō q̄litati obuiando. Itaqꝫ pueroꝝ ac iuuenū corpa quo ad eq̄litatē ſt̃ calida. Senū aūt ⁊ decrepitoꝝ frigida. ſꝫ corpa pueroꝝ eq̄li ſt̃ humidiora ꝓpter augmētū. Qō patet ex mollitie oſſiū ac neruoꝝ eoꝝ: paruūqꝫ eſt ex quo fuerūt ſperma ⁊ ſpūs vaporalis. Senes aūt ⁊ decrepiti preter hoc ꝙ ſūt frigidiores ſunt etiā ſicciores: quod patet ex duricia oſſiū eoꝝ ⁊ aſpitate cutis. Et in pueris qdem ac iuuenibꝰ eſt igneitas ac aqueitas. In ſenibꝰ autem ⁊ decrepitis plus terreſtreitas plus etiam in decrepitis.

De Uarietate complexionis ⁊ ſexu. C. XVI.

MUlieres aūt frigidioris complexiōis ſunt q̄ꝫ viri. ideoqꝫ etiā in creatura minores ſunt maſculis ⁊ humidiores. Itaqꝫ ꝓpter cōplexionuꝫ eaꝝ frigiditatē: m̄tiplicant̃ eaꝝ ſupfluitates: ⁊ ꝓpt̃ paucū eaꝝ exercitiū ſubſtātia quoqꝫ carnuū eaꝝ rarior eſt. lꝫ caro viri ex pte cōplexionis eius qō ei admiſcet̃ rarior ſit. ſua nāqꝫ ſpiſſitudīe plus ꝓhibet̃ in ipſam penetrare quod a neruis ⁊ neruoꝝ villis ad eam ꝓfluit. Conſtantinus vbi ſupra. In omnibus etiam animalibus maſculi calidiores ⁊ ſicci. ſunt q̄ꝫ femine. vñ cito pubeſcūt: ⁊ pili eoꝝ fortiores ſunt. Femine vō nō barbeſcunt: qꝛ mares maioris ſunt ardoris. fortiores quoqꝫ ſunt ⁊ animoſiores. lati pectoris ⁊ pilosi: ad motum citius ꝓmpti. Prudentia: intellectꝰ: diſcretio: ꝯtinētia: maiores inueniunt̃ in eis. quod etiā ſit cauſa maioris caloris. Femine vō minus piloſe ſunt in pectore ⁊ ventre. debiliores manibus ⁊ pedibꝰ timebūde. pectore ſtricte: minus ſciētes. Ideoqꝫ puſillanimes ſunt eoꝝ capita: manus quiete: ex quibus frigidiores eſſe ꝓbant̃. Citius tamen propter etatem creſcunt ſed earum creſcere velocius eſt ad complementū: qꝛ paruū in eis eſt caloris naturalis.

De Quattuor humoribus. C. XVII.

Isidorus vbi. s. Sicut aũt quattuor sunt elemẽta: sic ⁊ quattuor hũores: ⁊ vnusquisq; hũor suũ elemẽtũ imitat̃: sanguis aerẽ: colera ignẽ melãcolia terrã: flegma aquã. Et sunt quattuor hũores sicut q̃ttuor elemẽta q̃ cõseruãt corpa nr̃a. Sãguis ex greca etymologia vocabulũ suscepit: q̃ vegetet̃ ⁊ sustẽtet̃ ⁊ iuuet̃. Colerã greci vocauerũt: q̃ vniꝰ diei spacio terminet̃: vñ ⁊ colera. i. fellicula noĩata ẽ h̃ est fellis effusio. Greci eñi fel colen dicũt. Melancolia dicta eo q̃ fit ex nigri sanguinis fece admixta abũdãtia fellis. Greci eñi melan: nigrũ: fel autẽ colen vocãt. Sãguis latine vocatꝰ q̃ suauis sit. vnde ⁊ hoĩes qbꝰ dñat̃ sanguis dulces ⁊ blãdi sũt. Flegma aũt dixerũt: q̃si sit frigidũ. Greci eñi rigorẽ flegmonẽ nominãt. Ex his q̃ttuor humoribꝰ regunt̃ sani: ⁊ ex ipsis ledunt̃ infirmi: dũ eñi amplius extra cursuz nature creuerint: egritudines faciũt. Auicẽna vbi. s. Hũor est corpus liq̃dũ in qd̃ in primis nutriẽs cõuertit̃. Eius võ est hũor bonus. Illud. s. de cuius ꝓprietate ẽ vt fiat pars substãtie nutriti solus vel cũ alio: ⁊ assimilet̃ ei solus vel cũ alio: ⁊ in sũma materia restauratiõis eius qd̃ ex ea dissoluit̃. Et eiꝰ ẽ superfluitas hũor malus q̃ a corpe expelli dz ⁊ ꝓijci. Humiditatũ q̃dẽ corpis. q̃dã sunt prime quedã secũde. Prime sunt q̃ttuor hũores iã dicti. Secũdarũ võ quedã sunt superfluitates: quedã nõ. Nõ superfluitates sunt humores q̃ a ꝓncipali dispositiõe cõuersi mẽbris delegati fuerũt: sz nõdũ alicuiꝰ mẽbrorũ simpliciũ opatiõe ꝑfecta pars effecti sunt. Horũ spẽs quattuor sunt. Una est humor ĩ foraminibꝰ extremitatũ paruarũ venarũ cõtẽtus mẽbris simplicibꝰ ꝓpinquarũ ea imbibẽtũ. Alia est hũor ꝑ oĩa simplicia mẽbra trãsiẽs sicut ros. q̃ in nutrimẽtũ aptus est cõuerti. cũ corpus nutrimẽto caret: ⁊ vt mẽbra cuz aliqua causa fortis motꝰ aut alia eã exiccauerit humectet. Tertia est hũor q̃ paruz ante coagulatus nutrimẽtũ est in mẽbrorũ substãtiã iã q̃dẽ ex pte cõplexiõis: sz nõdũ ex pte essentie cõplete similitudinisq; cõuersũ. Quarta est humor q̃ est intus in mẽbris simplicibꝰ a ꝓncipio natiuitatis: ꝑ quẽ ptiũ eorũ cõtinuitas existit: cuius ꝓncipiũ est ex spmate: spmatis ꝓncipiũ est ex hũoribꝰ. Hũores aũt boni nãles ⁊ superflui q̃ttuor generibꝰ cõtinent̃. s. genere sanguinis q̃ oĩbꝰ illis melior est: ⁊ genere flegmatis: ⁊ colere rubee ⁊ nigre. Ex ep̃la hipocratis. Corpꝰ igitur omne ex q̃ttuor hũoribꝰ cõstitutũ est. Nã hz in se sanguinẽ. colerã flauã ⁊ nigrã. Flegma q̃ q̃ttuor humores habitãt ĩ suis locis. Sãguis in epate in dextro latere. in qua pte ⁊ rubea habet̃ siue colera flaua. Melãcolia in splene. Flegma in capite ⁊ vesica. Alia ps sanguinis dñã in corde. Qualitas aũt ipsorũ talis est sanguis feruẽs humidus ⁊ dulcis. Colera sancea ⁊ amara viridis ⁊ sicca. Melãcolia acida frigida ⁊ sicca. Flegma frigidũ salsum ⁊ humidũ. Hec oĩa crescũt in tẽpore suo. i. sanguis crescit verno tẽpore. Colera sancea estate. Melancolia autumno. Flegma hieme. Itẽ hi oẽs partiunt̃ sibi diẽ ac noctẽ. Sanguis habet horas. vj. ab hora noctis nona vsq; in horã diei tertiã. Exinde vsq; in nonã colera sancea: exinde vsq; in horã noctis tertiã melancolia. exinde vsq; in horam noctis nonã flegma. Hec oĩa etiã habent respirationes suas per singulas partes corporis: sanguis per nares. Colera sancea per aures. Melancolia ꝑ oculos. Flegma ꝑ os. Diuidunt̃ etiã sm̃ quattuor etates. Flegma in puerĩ ab initio vsq; in annos. xiiij. ⁊ deinde colera sancea in iuuenibꝰ vsq; in annos. xxviij. Deinde in altera etate vsq; in annos lv. sanguis. Exinde in sene flegma. Moriẽte autẽ eo oĩa reuertunt̃ in suo loco. Preterea faciũt mores hoĩum tales. Sanguis facit boni voti simplices: blandos: hilares: ⁊ semꝑ amorosos. Colera facit iracũdos: acutos: leues: ingeniosos: macros: multũ manducantes ⁊ cito digerẽtes. Flegma facit causonios: vigilãtes: cito afferẽtes canos. intra se cogitãtes: minus audaces. Melãcolia facit subdolos: iracũdos: auaros timidos: tristes: somniculosos. Sãguis facit pulsum plenũ: humidũ: equalẽ. Colera sancea tenuẽ: siccũ: velocẽ: lubricũ. Melancolia similez sed habet veluti percussum asperitate. Flegma facit pulsum minus plenum: humidũ: equalẽ cũ pondere.

De Sanguine. C. XVIII.

Auicenna vbi supra. Sãguis natura calidus ⁊ humidus. Huius due sũt species Naturalis cuius color est rubeus. ⁊ est valde dulcis. malo carẽs odore. Nõ naturalis qui duplex est: alius enim a complexione bona mutatus. quia complexio ipsa in se vitiata fuit Uerbi gratia quia fuit infrigidatus aut calefactus. Alius vero propter malum humorem admixtum: ⁊ hoc dupliciter. Aut eñi ad euz humor deforis venit: ⁊ penetrans ipsum corrupit. Aut qui in ipso generatus fuit. Uerbi gratia: pars eius aliqua putruit: ⁊ eius subtile versum est in coleram rubeam: spissum autem in nigram ⁊ vna earum aut ambe in eo remanserunt. Sm̃ illud ergo quod ei de ceteris admiscetur: species eius diuersificant̃. Fit enim plurimũ turbidus: plurimũq; subtilis. ⁊ q̃nq; niger valde. q̃nq; albus. Dicit autẽ Galienꝰ illũ fallere q̃ dixit q̃ humor nãlis solũ est sanguis. Alij võ superfluitates quibꝰ nõ eget̃. Si. n. solus sanguis eẽt humor q̃ membra nutriret. oĩa in suis cõplexionibꝰ ⁊ essentijs silĩa forẽt. Os nãq; carne durius nõ existit. nisi q̃ sanguis cũ substãtia dura melãcolica fuit admixta ipsum nutrit. Neq; cerebrũ carne molliꝰ est: nisi q̃ sanguini q̃ ipsum nutrit substãtia flegmatica mollis admixta fuit. Ipsum quoq; sanguinẽ alijs humoribꝰ inuenimꝰ admixtũ q̃ ab eo sepant̃. Cũ eñi extrahit̃ ⁊ ordinatim ponit̃ in athiran vel athiral. i. in istrumẽtis suꝑ ignẽ positis q̃bꝰ distillat̃ visibilit̃ sepat̃ in partẽ q̃ est sic̃ spuma: ⁊ hec est colera rubea: ⁊ partẽ q̃ est sicut fex turbida hec est melãcolia: ⁊ ptẽ q̃ est duorũ albumen: hec est flegma: ⁊ ptem aquosam: hec est aquositas illa: cuius superfluitas euacuat̃ in vrina. Aquositas nãq; nõ est ex humoribꝰ secundis: nec est nisi ex eo qd̃ bibit̃: ⁊ nõ nutrit: nec est necessaria nisi in nutrimẽti attenuatiõe ⁊ penetratiõe. Humor nãq; est qd̃ ex eo qd̃ bibit̃ ⁊ comedit̃ est nutriens: ⁊ ꝑ h̃ in potentia silẽ est corpi. Qd̃ aũt in potẽtia corpis humani silitudinẽ hz: est corpꝰ cõmixtũ nõ simplex. Aq̃ võ simplex est Itẽ quidã opinant̃ corpis ṽtutẽ seq̃ sanguinis multitudinẽ: ⁊ ipsiꝰ debilitatẽ illiꝰ seq̃ paucitatẽ. Sed non est ita: imo qd̃ attendit̃ est dispositio eiꝰ q̃ntitatis. q̃ de eo corpus ingredit̃. Sciẽdũ quoq; q̃ sanguis ⁊ qd̃ cũ eo labit̃. tertiã in venis hz digestionẽ. Cũ võ ꝑ mẽbra diuidit̃: vt vnũquodq; suũ recipit nutrimẽtũ hz digestionẽ q̃rtam. Superfluitas igit̃ digestiõis ꝓme que est in stomacho: ꝑ intestinorũ viã egredit̃. Et digestiõis secũde q̃ fit in epate: superfluitatis plurimũ cũ vrina exit. qd̃ aũt de illa remanet: ad splenẽ ⁊ fel tẽdit. Duarũ võ digestionũ residuarũ superfluitates ꝑ resolutionẽ q̃ nõ sentit̃ ꝑ sudorem. s. ⁊ sordiciem extrinsecam egrediunt̃. cuiꝰ sordiciei ps est qd̃ egredit̃ ꝑ foramina sensibilia: sicut ꝑ nares ⁊ aures. Aut nõ sensibilia sicut ꝑ poros. aut extra naturã sicut per apostemata cũ apiuntur: aut ꝑ id qd̃ nascit̃ ex additionibꝰ in corpibꝰ vt pili ⁊ vngues.

De Flegmate. C. XIX.

Idem vbi supra. Flegmatis aliud est nãle. aliud nõ nãle. Naturale est qd̃ aptũ ẽ vt in aliquo tpe fiat sanguis. est eñi sanguis nõ plene coctꝰ. Est eñi quidã dulcis modus flegmatis: qd̃ nõ est valde frigidũ: imo corpis compatiõe est frigiditatĩ pauce. sanguinis võ comparatiõe ⁊ colere rubee est frigidũ. Et est eñi aliud flegma dulce nõ nãle saporẽ non hñs: qd̃ fit cũ accidit vt sanguis cũ eo nãlis misceatur: ⁊ h̃ q̃dẽ multotiens in reumatismis ⁊ in saliua sentit̃. Dulcis võ nãlis receptaculũ dixit Gal. naturã nõ fecisse mẽbrũ ꝓprium. sicut duabꝰ coleris fecit. Hoc nãq; flegma ꝓpinquã hz sanguini similitudinẽ. ⁊ ipso egent oĩa mẽbra. Ideoq; natura fecit vt cum sanguine vadat. Nõ naturalis aũt flegmatis: aliud est superfluitas diuerse essentie vsq; ad sensum ⁊ est mucilaginosum. aliud in substantia eq̃le in sensu ⁊ in ṽtate diuersum ⁊ est flegma crudum. aliud valde subtile: ⁊ est aquosuz: aliud valde grossuz. albũ videlz: ⁊ est illud qd̃ vocat̃ gypseũ. Ipsuz est cuiꝰ subtile fuit resolutũ: eo q̃ in foraminibus ⁊ iuncturĩ diu fuit retẽtũ: qd̃ oĩbꝰ existit grossius. Est etiam ex flegmate qd̃dã salsuz qd̃ oĩbꝰ flegmatis speciebꝰ acutiꝰ est ⁊icciꝰ atq; leuius. Oĩs aũt salsuginis cã est vt aquose humiditati pauci saporis. aut eo priuate terree ptes aduste cõplexionũ siccarũ ⁊ amari saporis equali ꝑmento misceant̃. nã si multe fuerint amarꝰ ꝓueniet sapor. Est etiã cũ sal fit ex cinere ⁊ alchali ⁊ calce ⁊ ex alijs cũ in aq̃ coquunt̃ ⁊ colant̃: ⁊ coquit̃ aqua illa donec coaguletur in salẽ aut ita dimittit̃ donec ꝑ se coaguletur. Silr̃ etiã flegmati tenui qd̃ saporẽ nõ hz: aut cuius sapor adeo ꝑuꝰ est: q̃ nõ supat cũ colera sicca: cũ se admiscuerit aduste eq̃litatĩ admixtiõe. ipsuz salsum faciet: ⁊ calefaciet. h̃ est igit̃ flegma colericũ. Gal. dicit. Flegma salsuz fieri ꝓpter eiꝰ putredinẽ aut aquositatẽ q̃ fuit ei admixta. Et nos q̃dẽ dicimꝰ putredinẽ ipsuz salsaz efficẽ: eo q̃ adustionẽ in eo nõ facit ⁊ cineritatẽ: q̃ cũ eiꝰ hũiditate cõmiscent̃. Sola võ aquositas cum ei miscet̃: salsuz illud efficere nõ põt. Itẽ est flegma quoddã acetosuz ⁊ sic̃ dulce duobꝰ modis est. s. ꝓpter suã essentiã: vel ꝓpter extraneam rez ei admixtã. Sic ⁊ acredo acetosi dupliciter ɔtingit. Uno mõ ꝓpt̃ colerã nigrã acrem sibi admixtã. Altero ꝓpter cãm q̃ in ipso accidit: ⁊ illud q̃dẽ est vt flegmati dulci qd̃ diximꝰ ipso dulci existẽte accidat. sicut accidit ⁊ in alijs succis dulcibꝰ. q̃ prius bulliũt. ⁊ post acescunt. Et est aliud flegma ponticũ silr̃. vel ꝓpter coleraz nigram ponticã ei admixtũ: vel ꝓpter cãm qua in se vehemẽter infrigidatũ est ita q̃ eius aquositas cõgelata est: ⁊ ad siccitatem paruum ⁊ terrestritatem alterata est: ⁊ neq; fuit calor debilis q̃ ipsuz bulire

faceret: ⁊ in acredinem converteret: neqꝫ calor fortis qui ipsum co/
queret. Et est alia species flegmatis vitrei. spissi crossi. vitro liquefa
cto: similis in sui viscositate ⁊ ponderositate. qḋ plerūqꝫ est acre. ple
rūqꝫ saporē nō habēs: ⁊ hec q̄dē est illa flegmat̄ spēs que in princi
pio rei erat aquosa: frigida. Et neqꝫ putruit: nec alia res ei admixta
fuit: sꝫ sic ꝑmāsit recōdita: donec fuit īcrossata ⁊ frigiditas ei addita
ē. Iā igiť declaratū ē ꝙ modi corrupti flegmatis ex ꝑte sapoꝝ eius
quattuor sunt. s. salsum: acre: ponticū: insipidū. Ex ꝑte quoqꝫ essen/
tie sue quattuor. s. aquosum: vitreum: mucilaginosū: gypseuꝫ. Cru/
dum autē in collectione mucilaginosi continetur.

De Colera rubea. C. XX.

Colera quoqꝫ rubea alia est naturalis. alia vero
est sup̄fluitas nō nālis. Nālis ē spuma
sanguinis cuius color ē rube⁹ clarus. ⁊ ē lenis acuta. q̄n
toqꝫ calidior tāto magis rubea: Que cū in corpe genera
tur in duas ꝑtes diuidiť. Una cū sanguine vadit ⁊ cū eo penetrat.
cā necessitatis: ⁊ iuuamēti. s. vt ei misceat ad mēbra nutriēda. i quo
rū cōplexionib⁹ magnā colere rubee ꝑtē oportet esse ſm modū quē
mereť de diuisiōe: sicut est pulmo: ⁊ iuuamētū est vt sanguinē sub/
tiliet: ⁊ in itineribus ipm faciat penetrare. Alia vero pars colata ad
chistim fellis trāsmittiť. Illud vō qḋ de ea vadit cū sanguine cū eo
penetrat: ꝓpter necessitatē ⁊ vtilitatē. Necessitas duplex est. s. vt̄ ip
sum fel nutriat: vel vt totū corp⁹ a sup̄fluitate mūdet. Similiť vtili/
tas duplex: vna est intestina a stercore ⁊ flegmate viscoso abluere.
Alia vō intestina ⁊ animusculos pūgere: vt q̄d ei fit necessariū senti
at: ⁊ egestionē emittat. Ideoqꝫ sepe accidit colica cā opilatiōis q̄ fit
in foramine qḋ a felle ascēdit ad itestina. Nō nālis aūt colera. alia
est q̄ a natura egrediť ꝓpter cām extraneā q̄ sibi admisceť. Alia vō
ꝓpter cām sui. q̄r. s. eius substātia est nō nālis. Itē ꝑme ꝑtis alia ē
cui extraneū illud qḋ est admixtū: est flegma cui⁹ generatio magis
ē in epate: ⁊ h̄ est scita ⁊ famosa. Alia vō cui melācolia: ⁊ h̄ ē mino/
ris fame. Itē famosa aut est citrina: aut vitellina. Flegma nāqꝫ cui
admisceť colera q̄ñqꝫ ē tenue ⁊ inde generať ꝑma. q̄ñqꝫ vō crossuꝫ
⁊ inde generať secūda. s. vitellis ouoꝝ assimilata: Que vō minoris
est fame. colera vocať adusta: que duob⁹ modis generať. vn⁹ est vt
seipsa adurať. ⁊ accidat in ea cineritas: a qua eius subtile nō separe
reť. Sꝫ i ipso cineritas cōtineať: ⁊ hec q̄dē ē peior. Alius aūt vt ad
eā extrinsecus colera nigra veniēs cū illa misceať: ⁊ h̄ ē melior. Hu
ius aūt speciei colere color est rubeus: sꝫ nō clarus nec floridus: im/
mo magis ē sanguini similis: sꝫ tenuis: plurimūqꝫ mutatur a colore
suo ꝓpter aliquas causas. Illius aūt ꝑtis q̄ i substātia sua extra na
turā est. Alia est cuius generatio sepius est in epate: qḋ fit q̄ñ qḋ ē
in sanguine subtile aduriť cui⁹ spissitudo colera est nigra. Alia vero
magis in stomacho generať: ⁊ hec duas hꝫ partes: prassinā. s. ⁊ viri/
dē vt erugo eris. Et mihi q̄dē videť ꝙ prassina generať ex vitellina
cū aduriť. Adustio nāqꝫ in eā nigredinē efficit: ex qua cū citrinitate
mixta viriditas generať. Zinaria vō. i. viridis: vt erugo eris: genera
ri videť ex prassina: cū intantū aduriť donec ei⁹ humiditas sicceť: ⁊
redire incipit ad albedinē ꝓpter sui siccitatē. Calor enī in humido
corpe prius efficit nigredinē: deinde finita ei⁹ humiditate denudat
ipm nigredine. ⁊ qḋ in eo superest albificat. sicut in lignis apparet:
q̄ prius in carbones cōuertunť: deinde in cinerē. Frigiditas aūt ecō
tra operať albedinē in humido: nigredinē in eius cōtrario. hec aūt
species q̄ zinaria vocať oībus specieb⁹ colere rubee calidior est ⁊ pe
ior atqꝫ perniciosior: ⁊ de substantia venenoꝝ esse diciť.

De Melancolia. C. XXI.

Colere nigre similiter alia est naturalis: alia ve/
ro superfluitas non naturalis. Natura/
lis est boni sanguinis fex ⁊ turbulentia ac superfluitas:
cuius sapor inter dulcedinē ⁊ ponticitatē est. Hec quo/
qꝫ cū in epate generatur: in duas partes separať. Una in sanguineꝫ
penetrat: ⁊ cū eo vadit cā necessitat̄ ⁊ vtilitatis. Necessitas ē vt san
guini cōmisceať ad nutriēda mēbra in quoꝝ cōplexionib⁹ magnaꝫ
melancolie partē oportet esse sicut sunt ossa. Utilitas aūt est vt san
guinē restringat ⁊ cōfortet ⁊ inspisset. Alia vō pars ad splenē trās/
mittiť causa necessitatis similiter ⁊ vtilitatis. Necessitas est vt sple
nē nutriat. vel vt totū corpus a sup̄fluitate mūdet. Utilitas autē ex
hoc accidit ꝙ in os stomachi quasi mulgēdo profluit: ⁊ sic duplici/
ter vtilis est. ⁊ q̄r os stomachi stringit ⁊ cōfortat ⁊ inspissat: ⁊ q̄r cō
motionē in illo facit propter acredinē: famēqꝫ ac desideriū excitat.
Scias autem ꝙ sicut colera rubea que ad chistum fellis transmitti
tur est: illud: quo non indiget sanguis: ⁊ quod a felle egreditur est il
lud quo non indiget fel. Sic ⁊ colera nigra que ad splenē transmit/
titur: est illud quo sanguis non indiget: ⁊ quod a splene egrediť est
illud quo nō indiget splen. Et queadmodū illa colera rubea p̄ postre
ma euigilat virtutem expulsiuam inferius. sic ⁊ ista colera nigra po
strema virtutē appetitiuā euigilat sup̄i⁹. Melācolia vō nō nālis
nō est ad modū hipostasis ⁊ fecis: īmo est ad modū adusti oīs ⁊ ci/
neritatis. ⁊ hec est melācolia sup̄fluens. Hui⁹ alia est q̄ est cinis co
lere. ⁊ qḋ de ea aduritur. ⁊ hec est amara. Differt tñ a colera rubea
adusta. q̄ñ illa est cui cinis hic admixt⁹ fuit. hic aūt nō ē nisi cinis
p̄ se cognitus. cui⁹ subtile resolutū est. Alia vō est cinis flegmat̄. ⁊
si flegma valde subtile ⁊ aquosuꝫ fuerit. ei⁹ cinis salsus erit. ⁊ si nō
ad acredinē vl' pōticitatē trahit. Alia quoqꝫ est cinis sanguinis. ⁊
hec salsa est ad paucā dulcedinē trahens. Alia etiā est cinis melan
colie naturalis. q̄ si subtilis fuerit eius cinis valde acris erit. sic ace/
tum qḋ cū sup̄ terrā cadit ebulit. ⁊ ei⁹ odor acris est. a quo musce
fugiūt ⁊ alia. Si vō fuerit crossa minoris acredinis erit cū pontici/
tate pauca. He sunt ergo spēs humoꝝ naturaliuꝫ ⁊ sup̄fluentium.

De Quattuor humoꝝ generatiōe ſm quosdā. C. XXII.

Ex libro de anathomia. De humoꝝ generatione
duplex est opinio. Quidā enī dicunt ꝙ
generanť in epate materialiť ⁊ formaliť. Alij vō ꝙ san/
guis tñ in epate ꝑ materiā ⁊ formā. Reliq̄ vō tres i epa
te tñ ꝑ materiā. ⁊ in alijs ꝑ formā. Hac vtentes ɔsideratiōe: ꝙ epa
tis substātia tenera est ⁊ mollis ac delicata: facileqꝫ alterabilis. Co
lera vō furiosus ⁊ humor igneus. Flegma aūt humor frigid⁹ ⁊ hu
midus. liq̄dus ac fluidus. Melācolia quoqꝫ furiosa ⁊ sicca. Unde
humores isti si formarenť in epate. cū ad illoꝝ formationē aliqua
exigereť mora. suis q̄litatib⁹ in illo digestionē impedirent. eiusqꝫ
substantiā tenerā dissiparent. Natura igiť cui vtus est humida nu
tritiua corpis ac regitiua a puriori ꝑte succositas ptisanaꝝ a stoma
cho ⁊ intestinis q̄busdā ad epar ꝑ venas meseraicas sanguinē tan
q̄ꝫ sibi amicū nullāqꝫ lesionē epati. sed potius sua caliditate secūde
digestionis vigorē ꝑstituꝫ. in epate formauit. Materiā aūt colere
segregans a p̄dicta succositate ꝑ quādā viā siue poꝝ eam in chistis
fellis deportando seclusit. de qua illā in essentiā colere trāsubstan
tiando colerā formauit. Materiā quoqꝫ melācolie similiť a succosita
te iam dicta segregando ꝑ quandā viā ad splenē deportauit. ibiqꝫ
ex ea melācoliā formauit. Porro materiā flegmatis partim ad cor
ꝑtim ad pulmonē. ꝑtim ad cerebꝝ: ꝑtim ad articulos ⁊ iūcturas de
portauit: vñ nullū hꝫ spālem locū sibi deputatū. Notanduꝫ vō ꝙ a
chisti fellis duo pori oriunť: ꝑ quoꝝ alterū ad inferi⁹ os stomachi
melancolia deportať: vt retentionē suis qualitatib⁹ excitet. ⁊ dige/
stionē ɔfortet sua ponderositate cibaria cōprimēs eaqꝫ ad funduꝫ
stomachi infundens: vt ibi melius decoquanť ꝑ alium aūt vsqꝫ ad
saccum deferť ad feces in sacco cōtentas sua ponderositate depel/
lendas. Flegma vero de diuersis partib⁹ corporis deportať in sto
machum. ad expulsionem sua frigiditate faciendam.

De Eodem ſm Auicennam. C. XXIII.

Auicenna li. j. Humores in corpe sic generan
tur: nutriēs dum masticať aliqua
cōuersiōe ꝑmutať. iamqꝫ incipit digeri. Cuius signū est
ꝙ nec primus odor: nec primus sapor in eo repiť. Sup
ficies enim oris est sup̄ficiei stomachi ɔtigua: ⁊ quasi vna cum illa
Est igiť in ore digestiua vtus ex stomacho ⁊ auxiliať in h̄ saliua ꝑ
digestionē acq̄sita. in qua cadit calor īnat⁹. Postq̄ꝫ vō cib⁹ stoma/
chū ingrediť: tūc itegre digeriť: nō ꝓpter stomachi calorē tñ. sꝫ ꝓ/
pter calorē mēbroꝝ q̄ circūdāt ipsuꝫ. A dextra q̄deꝫ epar. ⁊ sinistra
splen. Splen nāqꝫ calefacit nō ꝓpter sui substātiā sꝫ ꝓpter arterias
⁊ venas multas q̄ in eo sť. Ab interiori vō zirbū qḋ cito calorē adu/
pis cā suscipit: ⁊ ad stomachū reducit. Sup̄ius aūt cor mediāte dia
fragmate ab eo calefacto. Cūqꝫ nutriēs in ꝑmis digeriť: ei⁹ essentia
fit in mult̄ aīaliū auxilio eius qḋ ei admisceť de eo qḋ bibiť plerū
qꝫ chilus: ⁊ est substātia liq̄da ptisane similis in spissitudine. Deinde
eius subtile a stomacho ⁊ itestinis attrahiť. acꝑ vias venať mese/
raicaꝝ q̄ subtiles ac dure ⁊ oīb⁹ itestinis ɔtinue sť ipelliť ⁊ ad venā
ꝑuenit q̄ epat̄ porta vocať. Penetrat igiť in diuisiōib⁹ ⁊ in ramis
porte itrātib⁹. seqꝫ minorātib⁹ ac subtiliātib⁹ ad modū capilloꝝ oc
currētib⁹ orificijs diuisionū radicū vene q̄ a gybbo epat̄ ascendit.
Nō aūt facit ipsaꝫ in illas coangustationes penetrare. nisi sup̄flua
cōmixtio aq̄ bibite supra id qḋ corp⁹ idiget. Cū igiť in istaꝝ venaꝝ
villis diuidiť fit quasi totaliter epar tāgat huius chilli totalitas ⁊
ob h̄ tūc eius oꝑatio vehemētior ē: ac fortior ⁊ velocior ⁊ tūc coqui
tur. In omni vō hmōi decoctōe est res q̄ est sic spuma. ⁊ hec est co
lera rubea. Et res que est sicut hipostasis. hec est melācolia. q̄ ambe
sunt naturales. Et fortasse cum eis erunt: aut res adusta si decoctio
sup̄flua fuerit: aut res nō bñ cocta si decoctio minor q̄ꝫ oꝫ extiterit.

Adusti vero subtile est mala colera rubea: eius autē spissuz est mala melancolia: ⁊ ambe sunt non naturales. Quod autem non bene coctū est. flegma est. Qđ vo de h̄ toto res colata est ⁊ bene cocta sanguis est. Qui tñ q̄diu est in epate: subtilior est q̄ū dz ꝓpter aquosa, superfluitatē q̄ ꝓpter rē quā dixim⁹ necessaria est. Cūqꝫ sanguis ab epate repat͛. ab aquositate superflua ilico mūdant͛. Extrahit͛. n. aquositas a sanguine in vena q̄ ad renes descēdit: ⁊ fert secū sanguinē q̄ ad renes nutriēdos sua quātitate ⁊ q̄litate bon⁹ existit. nutritqꝫ renes hui⁹ aquositatis vnctuositas ⁊ sanguineitas. Deinde aliđ qđ remanet descēdit vel rēdit ad vesicā ⁊ post ad virgā. Sanguis aūt essentie hōc ꝑ venaꝫ magnā ab epatis gybbositate ascēdētē vadit. ac ꝑ venas q̄ ab ea vt rami sepant͛ tēdit. Deinde in gepeguil. i. vias venaꝫ q̄ dicunt͛ meseraice. ⁊ sic iter itestina ⁊ epar. postea in segnetbi gedeguil. i. minores venas. post in sugētib⁹ seguetbi. i. adhuc minoribus. Deinde in venis que sunt sicut villi capillaribus ⁊c̄. Tandem ab orificijs earū resudando labitur in membra.

¶ De Causis eorūdē. C. XXIIII.

Efficiens itaqꝫ cā sanguinis est calor tēpatus Cā mālis est: quod de nutriētibus tēperatū ē: ⁊ de bonis potib⁹. Formalis cā est eius decoctio bona. Finalis aūt ē vt corp⁹ nutriat. Cā efficiēs colere rubee ē igneus calor superflu⁹ ꝓprieqꝫ i epate. Cā mālis ē. qđ de nutriētib⁹ subtile ē calidū. dulce. vnctuosuꝫ ⁊ acutū. Cā formalis ē decoctionē ad superfluitatē ꝓcedē. Finalis autē est necessitas ⁊ vtilitas q̄s ꝓdixim⁹. Efficiēs aūt cā flegmatis ē caliditas attenuata Cā mālis est qđ de nutriētib⁹ ē crossuꝫ: humidū: viscosuꝫ: frigiduꝫ. Formalis est decoctionis attenuatio. Finalis vo necessitas ⁊ vtilitas eius q̄s noiamus. Melācolie aūt hipostasie q̄dē cā efficiēs est calor tēperat⁹. Aduste vo cā efficiēs ē caliditas ab equalitate egressa. Cā mālis eius ē qđ de nutriētib⁹ ē vehemēter crossuꝫ: pauce humiditatis. ⁊ eoꝝ calidū fortius ē in illo. Cā formalis ē voꝝ hipostasina s̄m vnū duoꝝ modoꝝ. vnde neqꝫ labit͛ neqꝫ resoluit͛. Cā finalis est necessitas ⁊ iuuamētū eius. Melācolia multa fit. aut ꝓpter caliditatē epatis. aut ꝓpter debilitatē splenis. aut ꝑ frigoris cōgelantis vehemētiā. aut ꝓpter ↄstrictiōis ꝑseuerātiā. aut ꝓpter egritudines multas ⁊ plixas. q꞉ ꝓpter illud hūores facti sunt cineres. Cūqꝫ melācolia multiplicat͛. ⁊ iter stomachū ⁊ epar stat sanguis ⁊ bonoꝝ humoꝝ generatio cū ea minorat͛. Sciēdū aūt q̄ caliditas ⁊ frigiditas generatiōis humoꝝ cause cū alijs existūt causis. sꝫ caliditas equalis sanguinē generat. superfluēs vo colerā rubeā. Multūqꝫ superflua melācoliā generat ꝓpter adustiōis superfluitatē. Porro frigiditas flegma gignit. ⁊ multuꝫ superflua melācoliaꝫ generat. ꝓpter superfluitatē cōgelationis. Oportet aūt attēdere virtutes passiuas cū virtutū actiuaꝝ distātia. Nec oportet credere q̄ ois cōplexio sibi simile generat: ⁊ nō sui cōtrariū: ꝑ accidens q̄dē hꝫ nō ꝑ essentiā. Frigida nāqꝫ ⁊ sicca cōplexio plerūqꝫ generat humiditatē extraneā: nō ꝓpter couenietiā: sꝫ ꝓpter digestiue debilitatē. Humores aūt hi sicut in suis generatiōib⁹. sic ⁊ in suis motib⁹ causas habēt. Motus enī ⁊ res calide sanguinē mouēt ⁊ colerā rubeā. Fortassis etiā mouēt melācoliā: ⁊ forte faciūt eā. Quies aūt flegma forte reddit ⁊ aliquas melācolie spēs. Ipsemet etiā existimatiōes mouēt humores: Verbi gratia. sanguinē mouet res rubeas intueri. Qua ꝓpter phibemus illū ex cuius naribus fluit sanguis res splendorem rubeum habentes aspicere.

¶ De Signis abūdātie humoꝝ in corporib⁹. C. XXV.

Razi in almansore. ij. ꝑte. Sanguinē abūdare significāt coloris rubedo: corporis caliditas cū eiusdē tēsiōe. aliqñ ⁊ oscitatiōe. multusqꝫ somnus ⁊ venarū repletio cū ipsaꝝ intēsiōe. ⁊ pruritus loci: a quo sanguis solet minui. Sāguis fit͛ ē ex narib⁹ gingiuis leui tactu fluens. capitis ⁊ oculoꝝ ac tēpoꝝ grauitas. ⁊ igenij sensusqꝫ turbulētia. pulsus magnitudo. ⁊ oris dulcedo ꝓter solitū. In ore quoqꝫ vesice parue: ⁊ in corpe carbūculi. vrina rubea ⁊ spissa. Colerā vo rubeā abundare significāt colori citrinitas. oris amaritudo. multaqꝫ in ore siccitas ⁊ multa sitis: appetitus quoqꝫ debilitas ⁊ fastidiū: ⁊ vrina ignea ⁊ clara. Porro colerā nigrā dn̄ari signāt ardor stomachi. multitudo caminj appetit⁹: fuscus color: nigredo sanguinis ac spissitudo. vrina nigra: vl̄ rubea fusco ꝑticipās colē vl̄ viriditati appropinquās. Si corpus ꝓterea tale sit i quo colera nigra generari solet: vt corp⁹ humuꝫ ⁊ macꝫ. In corpib⁹. n. albis ⁊ crassis ⁊ a pilis nudis raro vl̄ nūq̄ generat͛. Hui⁹ ꝓterea signa sūt corpis scabies accidērit: ⁊ morphea nigra. pustule male. splenis augmētatio. In flegmati āt dn̄ij significatiōe sūt multudo viscose saliue: ⁊ siti paucitas: vrīa alba: pigritiaqꝫ ⁊ hebetudo ⁊ mal⁹ somn⁹: corpis lubricitas: ⁊ digōnis tarditas: Ex epistola predicta Hipocratis. Nam quotiens aliquid increscit ex ipsis humorib⁹ aut minus habet egritudinis. aut casus veteres fiūt. Itaqꝫ cum incurrit q̄s egritudinem de cā sanguinis: q꞉ sanguis (vt supius dixi) feruens ⁊ humidus est: dꝫ ecōtrario medicamē occurrere qđ sit frigidum ⁊ siccum. ⁊ sic de alijs. Auicēna vbi supra Sciendū etiam q̄ si q̄s humores subtiles habet: eoꝝ euacuatōe debilitat͛. multū enī nocet in sui fortitudine porozū eius amplitudo. qm̄ humores subtiles defacili resoluūt͛. resolutionē vo sequitur debilitas. Qđ enim ad resoluendum est facile spiritui facile associatur in sua resolutione ⁊ ideo cum ipso resoluitur.

¶ De Signis eiusdē in somnijs apparentib⁹. C. XXVI.

Razi secūda ꝑte. Somnioꝝ quoqꝫ diuerse visiōes designāt in corpib⁹ dominātes hūores. Cū. n. frequent͛ in somno videt q̄s pluuias ⁊ fluuios ⁊ mare: hūiditas ei⁹ in corpe multa designat͛ adesse. Ignes aūt ⁊ fulgura: litesqꝫ frequēter somniare colera rubeā designāt. Rubei vo colores ac tincti: nuptieqꝫ ac cibaria dulcia sanguinisqꝫ fluxus abūdantiā sanguinis designāt somniata. Porro fuscus color atqꝫ nigredo timores pauoresqꝫ si apparuerint in somno: colere nigre significat͛ operatio. Preterea cū aliq̄s somniat se manere q̄si in loco niuis vel frigida a quo ledat͛: frigoris victoria signat͛. Cū aūt in balneo vel in sole vel igne: caliditatis excessus designat͛. Cū vo somniat se q̄si volare: vel trāsfluere: siccitatis excessus ⁊ humoꝝ leuitas ac subtilitas demōstrat͛. Porro si q̄s ab aliquo se q̄si grauari somniauerit: repletiōe laborare ostendit͛. Quisq̄s etiam ꝑ loca quasi cenosa ⁊ fetida se incedere cōspicit: humores in corpe putridos se habere ostēdit. His aūt ↄtraria significationē hn̄t ↄtrariam. Itaqꝫ q̄ somniat q̄ q̄si ꝑ hortos odoriferos icedat: eq̄litatē humoꝝ ⁊ a putredine remotionē habere se designat. Qui vo ꝑ foramia vl̄ āgusta loca se ambulare cōspicit: istrumēta acrē attrahēdi ipedita i se oñdit.

¶ De Coagulatione corporis. C. XXVII.

Auicenna in primo casu. Generatōis aūt corporis humani ꝑncipiū due sūt res. Una. s. spma viri. qđ locū tenet factoris. Altera vo sperma mulieris ⁊ sanguinis menstruus. qđ locū tenet materiei. he q̄dem due substantie cōicant in h̄ q̄ ambe fluide sūt. lꝫ postea diuersificent͛. Aqueitas tñ ⁊ terreitas in sanguine: ⁊ spermate muliebri plus abūdant. Aeritas tñ ⁊ igneitas in spermate viri superant. Oportet igit͛ vt ꝑncipiū coagulatōis hoꝝ duoꝝ sit humida coagulatio. lꝫ terreitas ⁊ igneitas sint iuncte in eo qđ ex eis fluit. ⁊ terreitas q̄dē cum eo qđ in ea existit ex duricie. Igneitasqꝫ cū eo qđ est in ea ex v̄tute maturādi. his enī iuuant se ⁊ coagulatū duoꝝ faciunt. hoc tñ in nostris corpib⁹ ad terminū coagulatiōis duroꝝ corpoꝝ nō ꝑuenit. qualia sūt lapides ⁊ vitrū. ita q̄ nihil resoluat͛. aut si q̄d resoluat͛: resoluat qđ nō sensu ꝑcipit͛. tūc enī secura essent a nocumentis. q̄ ꝓpter assiduā aut longissimā resolutionē accidūt. Nō est aūt ita. Quapropter corpa nostra duab⁹ nocumentoꝝ specieb⁹ sunt opposita. Una est hūiditatis resolutio ex qua creati sumus. ⁊ hec ordinate aduenit. Alia est humiditatis putrefactio: eiusqꝫ corruptio ⁊ ipsius alteratio. que fomēto vite conueniens nō est. Et hic quidē alius est a primo modo. lꝫ sua malicia ad siccitateꝫ ducat: q꞉ corpis humiditatē ꝑus exiccari facit. ⁊ ex eo qđ nr̄is corpib⁹ est cōueniēs corrūpit. ac tādē ad putrefactionē resoluit͛. Hec aūt putrefactio q̄dē in ꝑmus corrūpit hūiditatē. postea resoluit eā ⁊ siccā reꝫ dimittit cinericiā. Hec igit͛ duo nocumēta sūt a ceteris nocumētis aliena q̄ ꝓpter alias accidūt causas. vt cōgelatiua frigiditas ⁊ venena. spēciesqꝫ solutōis ⁊ cōtinuitatis ⁊ egritudines reliq̄. Unaqꝫqꝫ vo duaꝝ ꝓdictaꝝ specieꝝ aduenit ex causis extrīsecis ⁊ itrinsecis: Et extrinsece q̄dē cause sūt sicut aer dissoluens ⁊ putrefaciēs. Et intrīsece q̄dē cause sūt sicut calor nobis inat⁹ humiditates nostras resoluēs ⁊ calores extranei a nostris nutriētib⁹ in nobis generati. reliquaqꝫ nr̄as humiditates putrefaciētia. Oēs aūt he cause se adinuicē iuuant in exiccando nos. Veritñ ꝑfectio ⁊ itegritas nr̄a potētiaqꝫ ꝑficiendi nostrā opationē nō est nisi ꝓpter multā siccitateꝫ q̄ nobis accidit. deinde siccitas incessanter ꝓcedit: donec nos ꝑimat. Hec igit͛ siccitas q̄ nobis accidit: res est nobis: vtcūqꝫ nō necessaria. Nos siquidem a ꝑncipio cōsistim⁹ in vltima humiditate. vnde oportet vt calor noster ipsuꝫ supet. alioquin suffocaret͛ in ea. Procedit igit͛ in illā assidue agendo. ipsamqꝫ sꝑ exiccādo donec equalitatē attingat.

¶ De Resolutione caloris innati. C. XXVIII.

Deinde vero cum corpora nostra ad ꝑamentuꝫ siccitatis terminuꝫ perueniunt calore vt erat existente. fortior est siccitas q̄ꝫ prius: q꞉ materia minor est ⁊ ꝓpter hoc magis recipiens. Inde ergo sequit͛

vt siccitas supra siccitatē tēperata augmentet̄. nec cesset augeri dō nec humiditates cōsumat. hoiemq3 pimat. Calor igit̄ innat⁹ ē accidētalit̄ cā seipsu3 extinguēdi. qꝛ fit cā sui ipsi⁹ mām cōsumēdi: sicut lāpadis flāma: q̄ iccirco extinguit̄: qꝛ mām suā cōsumit. Itaq3 q̄nto plus siccitas fm augmētū ꝓcedit: tāto calor innat⁹ fm diminutionē icedit. Defect⁹ igit̄ icessant̄ crescit vsq3 ad vltimū q̄ ē defect⁹ restaurādi humiditatē in loco eius qḋ resolutū fuit. Siccitas ḡ duob⁹ modis augmētat̄. Un⁹ ē diminutio potētie recipiēdi mām. Aliter minoratio humiditat̄ in se ꝓpter caloris resolutionē. Augmentat̄ ḡ caloris debilitas: ꝓpter siccitatis in mēbrox substātia dn̄ationē. ꝛ etiā ꝓpter humiditat̄ innate diminutiōe3: q̄ ē sicut mā. ꝛ sicut oleū flāme lāpadis. Flāma nāq3 duas h3 hūiditates aquā. s. ꝛ oleū quax vna cōsistit altera extinguit̄. Sic ꝛ calor innat⁹ hūiditate nālī ꝯsistit. ꝛ ab augmēto extranēe extinguit̄ q̄ ꝓuenit ex debilitate digerēdi. ꝛ ē sicut humiditas aquea flāme. Cūq3 siccitas ad cōplemētū accedit: calor īnat⁹ extiguit̄: ꝛ mors nālis subseq̄t̄. Corp⁹ aūt nō iō ꝑmanet dū viuit ꝙ hūiditas ipsi⁹ īnata resolutiōi calor̄ mūdani ꝛ calor̄ sui corpis. ꝛ ei⁹ q̄ ex motib⁹ suis accidit tā lōgo tp̄e resistat. cū ipe i essentia sua debiliores sint ea. imo ip̄3 stare facit nutriēs dū id qḋ ex ea resoluit̄ restaurat. Nec ē ars sanitatē custodiēdi: q̄ nos a morte securos faciat. vel corp⁹ a nocumētis extrinsecis muniat. aut ad vltimā vite longitudinē q̄ est fm hoiem absolute ꝑducat. S3 de duab⁹ reb⁹ securitatē ꝓbet a putrefactiōis. s. ꝓhibitiōe. ꝛ hūiditat̄ defensiōe: ne cito resoluat̄. In eius quoq3 fortitudine cōsistit. vt ipsum vsq3 ad tēpus debitū: fm suā p̄mā cōplexionē faciat ꝑmanere. Corpa nāq3 nō oīa sunt equalia in fortitudine radicalis humiditatis ꝛ caloris innati radicalis. imo in his existūt diuersa. ꝛ h̄ quidē fiet ꝑ regimē restaurationis. q̄ fit in corpe loco eius qḋ resolutu3 ē. ꝛ ꝑ regimē ꝓhibēs dn̄iu3 causax siccitatē accelerare facientiū. ꝑ regimē quoq3 custodiēs a generatiōe putrefactiōis ꝓpter tutelā corporis. ꝛ custodiā a ꝓtāte caloris extrinseci vel intrinseci. Hmōi aūt custodie administratiōi due v̄tutes attribute s̄t. qb⁹ deseruit medicus. Una. s. nālis q̄ nutritiua dicit̄: ꝛ restaurat id qḋ de corpe resoluit̄: cuius substātia terreitati ꝛ aqueitati attinet. Altera ē aīalis. h̄ ē virtus pulsatiua q̄ restaurat id qḋ de spū resoluit̄. cui⁹ substātia aerea ē ꝛ ignea. Et qꝛ nutriēs n̄ fuit simile nutrimēto i potētia. Iō creata fuit virt⁹ imutatiua. q̄ten⁹ nutriētia mutet i silitudinē nutritox i effectu ꝛ vt ꝓ certo sit nutriēs i effectu. Ad h̄ igit̄ creata s̄t istā ꝛ cāīnales: q̄ s̄t ad attrahendū ꝛ expellēdū ꝛ retinendū ac digerendū.

De Spermate ꝛ eius origine. C. XXIX.

Auicenna in iij. canone. Spma ē supfluitas digestiōis q̄rte q̄ fit cu3 dispgit̄ cib⁹ in mēbris resudādo a venis tertia digestiōe iā expleta. Generat̄ aūt in testiculis tāq3 in principalib⁹ mēbris ex humiditate delata ad eos in venis: q̄ est quasi supfluitas cibi q̄si in corpe toto. Est aūt sanguis magis digestus: magisq3 subtilis. ꝛ ē de suma humiditatis p̄me coagulatiōi. ex qua etiā nutriunt̄ mēbra dura: vtpote vene ꝛ arterie: ꝛ his similia. Et q̄nq3 repit̄ ex ea plurimū in venis retētū ad qḋ iā digestio quarta p̄cessit. ꝛ remansit vt ex ipso vene nutriant̄: aut ꝑueniat ad mēbra homogenia. ꝛ nutriat ea p̄ter ꝙ necessaria sit magna alteratio illius ꝛ ꝓpter illud ꝑuenit spma ex eo. Cōmouet̄ itaq3 ꝑ spm̄ in meatibus ex vena pulsatili. ꝛ vena quieta veniētib⁹: que sunt radices due ramificatiōe plurimox anfractuū ꝛ inuolutionū. ꝛ post ab eis in vasa spermatis effundit̄: indeq3 in coitu naturali ꝑ virgā ad matricē ꝓijcit̄. cui cū apertione obuiat matricis orificiū. ꝛ attractiōe vltima cōueniūt due partes in vnū. Hipocras ait: ꝙ plurimū materia spmatis est in cerebro: ꝛ descēdit ex duabus venis que sunt post ambas aures. ꝓpter hoc ambarū fleubothomia generationē abscindit: ꝛ sterilitatē incurrere facit. Harū itaq3 sanguis est lacteus: ꝛ qꝛ nō elogant̄ a cerebro: ꝛ his que sequunt̄ ipsum spacio longo: ideo sanguis illius alterat̄ cōplexio: a cerebro nāq3 ꝑueniūt ad nuchā. eiq3 cōtinuant̄: ꝛ inde ad renes. post h̄ ad venas q̄ veniūt ad testiculos. Mihi vero videt̄ ꝙ nō oportet vt spma fit ex cerebro solo: q̄uis ei⁹ fermētū fit ex cerebro. Oportet eni vt ei fit ex omni mēbro p̄ncipali fons ꝛ ex alijs mēbris resudatio ad istas radices. ꝛ ꝓpter illud est assimilatio.

De Causis exuberationis spermatis. C. XXX.

Causa vero exuberationis spermatis aut est in ipso spermate. aut in vasis eius. aut in lacertis conseruantibus ipsum: aut in renibus aut in principijs. Causa quide3 que est in spermate: aut est eius multitudo ꝓpter paucitatē coitus: ꝛ multā acceptionē generantiū sperma: propter quā indiget motu expellente: aut propter suā tenuitatē ob quā resudat sicut ꝛ omne tenue: aut ꝓpter sua3 acuitatē ob quā mordicat: ꝛ necessarium est nature ipsum expellere. Causa vero q̄ est in vasis spermatis. aut est debilitas retentiue ꝓpter maliciā cōplexiōis. aut vehemētia expulsiue v̄tutis. aut egritudo officialis ex spasmo thetano q̄ necessario faciūt motus extraneos. Unde ꝛ expulsiua mouet̄ ꝛ expellit̄ sperma tanq3 nociuū: sicut accidit vomit⁹ cum aliquid nocet stomacho. Spasm⁹ q̄dē ipse est p̄ssor ꝛ eijciens expssor. Spasm⁹ nāq3 mēbrox spermat̄ ē solutiu⁹. ꝛ spasm⁹ lacerti ani est retentiu⁹. nā lacert⁹ ani creat⁹ est ad retinendū. ꝛ ille ad exprimendū. Est aūt in eis mollificatio: q̄re nō retinet̄ ꝓpter dilatationē accidentē meatib⁹. Causa v̄o in lacerto cōseruatiuo est spasm⁹ iter3 ꝛ mollificatio. Sed cā in renib⁹ ē qꝛ q̄nq3 accidit eox adipi liquefactio ex vehemēti coit⁹ desiderio. vel ex multitudine coitus. ꝛ ob h̄ in coeuntib⁹ egredit̄ post vrinā ex ea res plurima. ꝛ hec q̄dem est mala destruēs virtutē ꝛ corp⁹. Causa deniq3 in principijs est. vt cū multiplicat̄ cogitatio in coitu. ꝛ auditus v̄box ei⁹. aut accidit ei q̄ desiderat i nā coitū illi simile. vn̄ mouet̄ ad opationē suā aliquo motu debili. ꝛ emittit humorē an̄ vrinā. aut forti ꝛ descendit sperma. Cause v̄o multitudinis pollutiōis sunt cause exuberationis ꝛ motus spermatis. ꝛ q̄nq3 nō mouet̄ nisi ꝑ somniū. ꝓpterq3 cū dormit aliq̄s sup ceruicē fm modū iam dictū. Et eius cura est cura illa ꝛ strictura lamine plūbi sup dorsum est impssio magna. Sed quādoq3 renibus nocet. ꝛ ideo hociter in eo attendere o3. filr etiam in lecto infrigidantia. ꝛ dormire super folia salicis ꝛ similia.

De Causis erectionis virge. C. XXXI.

Sunt aūt in v̄ga meat⁹ tres. s. vrine: spermat̄: ꝛ aliguadi. Aduenit aūt ei v̄tus erectiōis ꝛ vētositas a corde. desideriū ex epate. Desideriū quoq3 nāle q̄nq3 fit ei cā renū. ꝛ apud me p̄ncipiū est eius ex corde. Et vsus q̄dē coit⁹ h̄ mēbx ꝯfortat ipsumq3 lacertosum facit ꝛ ingrossat. Dimissio quoq3 liq̄facit ꝛ arefacit. sic̄ ꝛ Hipocras dicit. Cā deni3 ꝛ desiderij ꝛ motus eius. aut est meditatiua: aut est ꝓpt̄ multudinē vētositatis in sanguine ex quo generat̄ sperma. ad cannam eteni ꝯcauā defert vētositatē fortē spūs desideratiu⁹. cū quo icedit sanguis plurim⁹ ꝛ spūs crossus. Ex illo itaq3 sanguine istrumentū vir nutrit̄: inflat̄ ꝛ erigit̄. Hanc erectionē adiuuat omne in quo est hūiditas extranea p̄parata ad h̄ vt ꝯuertat̄ in vētositatē. Fit ꝛ q̄nq3 ꝓpt̄ illud qḋ mouet̄ ex desiderio ꝓpt̄ p̄parationē mēbri ad illud. Et iterū cū ꝯgregat̄ sperma in mēbris coit⁹ ꝛ multiplicat̄ inq̄etatio sepatiōis eius mouent̄ materie in ipsis. Et q̄nq3 fit erectio ꝓpter mordicationē materie stant̄ in glādulis posit̄ in duob⁹ laterib⁹ colli vesice. vel materie subtilis ad eā ex renib⁹ venient̄. sic̄ etiā fit ꝓpter motū ipsius spermat̄ cū acuit̄ ꝛ multiplicat̄ ꝛ mordicat. Cā deniq3 ꝓpinq̄ multe tēsiōis v̄ge ad modū chorde: est multitudo crosse vētositat̄ in ꝑtib⁹ mēbrox coit⁹. ꝛ hmōi cā vētosa: aut est in ipso neruo ꝯcauo: aut est ei supueniēs ex arterijs ꝛ venis aut vasis spermatis. aut s̄t due res s̄l. Et mā q̄dē hui⁹ vētositat̄ est humiditas plurima. Efficiēs aūt ipsam est caliditas pauca. Ad h̄ etiā adiuuāt aliq̄ cause p̄cedētes aut ex cibis calidis acut̄ aut ex īflatiuis. vt s̄t cicer ꝛ vua ꝛ vitell⁹ oui. ꝛ illa q̄ aggregāt vtrāq3 rē. vt eruca. ꝛ illa cui ꝓprietas inest generādi spma. sic̄ vinū nouū. aut ex dispositiōib⁹ ꝛ figuris. sic̄ est multitudo dormitiōis sup collū. vn̄ spma liq̄fiēdo ꝯuertit̄ in vētositatē. aut strictura anchax cū cingulis aut corrigijs. vn̄ dilatant̄ orificia venax. Q̄nq3 etiā ꝑuenit̄ ad priapismū. vt si cause ꝯfortent̄ ꝛ fiat erectio fort̄ atq3 remaneat q̄uis nō assit desideriū.

De Horis coeundi. C. XXXII.

Coitus ille san⁹ est q̄ fit in hora quā supfluitatis euacuatio sequit̄. alleuiat. n. corp⁹ ꝛ ꝓparat ad augumētū. S3 in coitu figure q̄dā male sunt. vt si mulier sup vix ascēdat. ex hac. n. timet̄ ramex ꝛ inflatio ꝛ vlcera v̄ge atq3 vesice ꝓpter laborē eiectiōis spermatis. Dubitat̄ quoq3 ne aliq̄d in v̄gā currat ex ꝑte mulier̄. Retētio quoq3 spmatis in coitu valde mala ē: ꝛ q̄nq3 ꝑducit ad ꝯstrictionē vni⁹ duox. p̄terea o3 ne fiat coit⁹ necessitate fecis. aut in hora mingēdi: neq3 cū exercitio v̄l motu. vel post passionē aīalē fortē. o3 etiā vt nō fiat sup repletionē ꝓhibet. n. digestionē ꝛ eadē facit in egritudines. Itē ne fiat cū adest vacuitas. h̄ eni nociuū ⁹ ē ꝛ onerosū⁹ nāe magis q3 ꝑnecās calorē inatū. ꝛ mag̃ attrahēs liq̄factionē ꝛ ethicā. ꝛ areō. Nō igit̄ (vt aut stiōe p̄ia ꝛ scd̄a mediata dispositōe i digestōe t̄tia. Illa. n. ē hora vacuitatis q̄dā) fieri o3 post ꝯplemētū t̄tie digestōis. Illa. n. ē hora vacuitatis factionē. imo o3 vt fiat cū cib⁹ a stomacho descēdit. ꝛ ꝯpletā digestionē. Nō igit̄ cū corp⁹ icipit i sparsiōe. ꝛ i oīb⁹ mēbris s̄t reliq̄e cibi i vis digestio nis. In hmōi dispositōe s̄t aliq̄ in p̄ncipio noct̄. ꝛ ob h̄ illa hora cōuenientior ē eis ad coitū ceter̄ horis. qꝛ lōg⁹ somn⁹ ei succedit. ꝛ q3 eo v̄t⁹ accrescit. ꝛ aq̄ figit̄ in matrice ꝓpt̄ somnū mulieris. p̄terea

timendus est coitus post euacuatiões fortes ex vomitu: z fluxu vé tri: z colica passióe: z dyarria subito facta. motusqz corporeos z aia les. z apud motú vrine z stercoris z fleubothomiã. Dyarriã võ anti quã alleuiat qñqz sua exiccatióe. z trahédo materias ad pté aliã a pte intestinoz. Melioz aút hozazú equaliú est illa quã determina uimus. z in hoza qdé coitus expellit matrix ad orificiú quasi proce dés desiderando per naturã attrahere sperma. Ante violatióem võ puelle virginis sunt in oze matricis panniculi cótexti ex venis ex li gamétis valde subtilib⁹ orti ex omni mébzo eius quos violatio de struit. z quod in eis est ex sanguine currit.

¶ De Causis sterilitatis z difficultate impre gnationis. C. XXXIII.

Causa sterilitatis aut est in spermate viri vel mu lieris. vt malitia cóplexionis diuersificãtis virtuté generatóis. s. calide vel frigide aut humide vl' sic ce. Aut est in mébzis generatióis: vt in matrice vel virga Uel istrumétis spmatis vt est debilitas aut corruptio. breuitas aut amplitudo. Aut ppter cãz i principijs. vt est tristitia vel timoz. dolo res capitis. z debilitas digestióis. z satietas nauseatiua. Ad h enim vt fiat cóceptio opoztet q mébza digestióis z mébza spúum fortia sint. Aut est ppter erroze accidété: vt qñ spermatis emissio fit ante cóplemétú aut post. sicut qñ vir z mulier diuersi sunt in tpe coit⁹. ita q vnus eoz semp antecedit aliú in emissióe spmatis. Razi in li. di uisiõis egritudinú. Difficultas impregnationis fit ppter multitudi né adipis. aut pinguitaté vge: aut qz mulier post coitú cito surgit z am bulat z mouet. spermaqz cadit. Aut ppter vétositaté crossaz in ma trice. Aut ppter eius lubzicitaté. aut ppter multitudiné caliditatis eius: aut siccitatis: aut frigiditatis. Aut qz mala est cóplexio sperma tis. aut ppter emozroides z vlcera mala: aut ppter opilationé mea tus. que fit propter adipem vel carnem ortam.

¶ De Impregnatióe z embzionis formatióe. C. XXXIIII.

Cum itaqz matrix sup spma colligit. tunc dispositionú pma q aduenit illic é spumositas sper matis: qz virt⁹ iformatiua mouet illõ qõ é in spmate de spũ aiali z náli z vitali ad minerã vniuscuiusqz eozú in q figit. z creat ex eo illõ mébzũ. pp h recipit exsufflatio tota repelli ad mediú humiditatis vt ppareat locus cordis. Deinde võ fiút ab eis la tere dextro z a latere supmo due vesice. qsi ramificate. ab eo tãgen tes ipz vsqz ad hozã. Deinde võ separant ab eo ac discernunt. z pma qdé fit illõ ex quo creat coz. dextra võ illõ ex quo epar. Porzo alia sanguine iplet ad albediné declinãt. z penetrat ad exterioze pté hu miditatis sparse post duas vesicas vétositas múdãs eã. vt recipiat pp eã restaurationez ex matrice z ex spũ z ex sanguine. creaturqz vm bilicus. z qõ pmo creat tunc est panniculus. Uerúm vesice cordis z epatis ac cerebzi pcedút creationé vmbilicis. qũis hoz triú cóplemé tũ illi⁹ substatie cóplemeto postponat. Et reuera pzimú mébzú qõ creat é coz. qũis ferat hipocras h dixisse de cerebzo z oculis. sic te stificat dispositio pullozz i ouis. In sequétib⁹ aút capitulis dicit eé recti⁹ vt sit pmú qõ creat epar. qz opatio pma corpis é nutriméti Sz ei⁹ sermo pbat esse corrupt⁹. qz nõ nutrit mébzú aialis in quo nõ é sustétatio vite cú caloze náli. Si g é scóz qõ ipe estimat. illõ in pmis creari oz. cui⁹ opatio pcedere oz. Necesse é aút vt creet mébz a quo pcedit caloz naturalis z spũs vitalis ań creationé ipz nutrié tis. In mulierib⁹ qdé tardiores sút embzióes qz i masculis. Est aúté spatiú spume sex diez aut septé. in qb⁹ iformatiua iformat embzio né nõ petédo aliqd ex matrice. postq h appetit. Est é iceptio linearuz atqz púctoz trib⁹ alijs dieb⁹. fiútqz noué. Deinde võ p⁹ sex alios di es penetrat i toto sãguinitas: z qñqz antecedit vno die aut duob⁹. z fit illõ vñ creat. sicqz fiút. xv. a cóceptóe. post h. xij. dieb⁹ fit hūidi tas: caro. Iaqz discernút frusta carnis in trib⁹ mébzis manifeste. z alia separat a cótactu alioz. z extédit hũiditas nuche. z qñqz post ponit aut antecedit duob⁹ dieb⁹ aut trib⁹. Deinde võ post noué di es separat caput ab húeris. z extremitates a laterib⁹ ac vétre. ita vt dis cernat sensus in qbusdã eoz. z occultet in qbusdã. ita vt sentiat p⁹ illõ qttuoz dieb⁹ cóplet. s. dieb⁹. xl. a cóceptióe. aliqñ tñ z raro post ponit vsqz ad. xlv. dies: min⁹ aút in h est vsqz ad. xxxv. dies.

¶ De Creatura matricis z nutrimento fetus: eiusqz panniculis. C. XXXV.

Matrix siqdé ex duab⁹ tunicis é creata. qz intrinse ca ppinquioz é ad h vt sit venenosa. Ipsarũ qz venaz orificia q i ea figút matricis foramina núcupát. his embzióis pãniculi cótinuát. z ex his currit sanguis méstru⁹. z ex eis embzio nutrit. Exterioz võ túica ppinquioz é ad h vt sit neruosa. icrossat. át matrix z ispissat i hoza méstruoz. qsi ipin guet. Deinde vero cú purgat extenuat z exiccat. Et ipsa attenuat iterum cum magnitudine embzionis. z dilatatio eius est fz dilatati onem corpis illi⁹. Cum aút dicit q matrix sit neruosa: nõ intelligit q sit ex neruis cerebzi. sz q sit ex substãtia neruis simili. s. alba. san guine. puata. viscosa: extésiua: nec ei adueniút ex cerebzo nisi nerui pauci qb⁹ sentit. Sanguis aút menstru⁹ impgnãte diuidit in tres ptes. Unã. s. q cõuertit in nutrimentú. Aliã q ad mãmillas eleuat. Tertiã quoqz que é superfluitas stans donec hoza veniat vt expella tur. Fet⁹ quoqz trib⁹ pãniculis cótinet. s. secũdina q cópzehédit ip sum z in ea vene cótexunt in trãsuerso. cuius pulsatiles in duas ve nas diuidunt z eius qete in vnã venã. Hic pãniculus biles vocat. z ad ipsuz vrina fet⁹ effundit. Alio quoqz q dicit abgas z est pfun datio sudozis: nec est necessariú vas aliud supfluitati egestiõis cuz sit illõ ex quo nutrit subtile: in quo nõ est duricies neqz fex. neqz se pat ibi nisi aquositas vrine vel sudoz. Tertius aút é pãnicul⁹ fetui ppinquioz ceterisqz subtilioz. vt aggreget hũiditaté resudãté ex hu mone.

¶ De Cã masculinitatis in fetu. C. XXXVI.

Causa masculinitatis in fetu est sperma viri z cali ditas eius. z abúdãtia ipsi⁹ z cõueniétia coi tus in hoza múdificatióis. z puocatio spermatis ex rene dextro q calidioz é z altioz z epati ppinquioz. Unñ z eius sperma calidius est atqz spissius: Silr z qñ cadit in dextro matric Regio quoqz frigida z tpus frigidú z vent⁹ septétrionalis iuuant ad masculinitaté. cótrariú át ad cótrariú. Silr z etas adolescétie abs qz puericia z senectute. Et dicút qdã q si currit ex dextro viri ad de xtrú mulieris masculinat. Sinauté ex duobus sinistris feminnat. Si võ currit ex sinistro ad dextrú erit femina masculina. z si cótrario mascul⁹ femininn⁹. Dixerút aút pleriqz q nõ inuenit in abozsu ma scul⁹ cóplet⁹ ań. xxx. dies. nec femina ań. xl. Pregnãs mascuḷú hñs est melioris coloris z pluris leuitatis z agilitatis. faciei quoqz mun dioris. ac sanioris appetit⁹ z detoz accidentiú. Sétit quoqz graue diné lateris dextri: qz plurimú generat masculus ex spermate ad dextrã laterú matricis expulso. qõ accidit aut ppter desideriú illi⁹ lateris ad recipiédú aut qñ expulsio fit ex testiculo dextro. ptérea qñ mouet fetus mouet ex latere dextro prius. Lac quoqz currit in primis ad dextrã pupillã. z puocat in primis. Estqz lac eius cros sum. viscosum nõ tenue z aquosuz. Ité hmõi pgnãs cum a statióe mouet pri⁹ dextz pedé mouet: z cú erigit sup manú dextrã susten tat. Ocul⁹ quoqz dexter ipsi⁹ leuioris é mot⁹ atqz velocioris. Ma scul⁹ post tres méses mouet. feia post qttuoz. Signa võ pgnantis cú filia sunt multitudo vlcez pedum z apostematú eoz. Qñqz tamé huiusmodi pregnans est cum masculo sed nõ est masculus nisi de bilis. z est mollificatarum venarum.

¶ De Signis masculinationis in viro z muliere. C. XXXVII.

Vir quidé faciés masculos est fortis corpis. z eqlis carnis in duritie z mollitie multiqz spermatis ma gnozúqz testiculoz. manifestaz venarú. fortis desiderij quẽ nõ debilitat coitus. z ex cuius dextro sperma eijcit Cúqz adolescétis prius dexter testicul⁹ inflat. túc ipse est masculi nãs. cú võ sinister femininãs. Ille silr ad qué festinat pollutio nõ a nocuméto spermatis faciés é masculos. Ex mulieribus aút masculi nãs é illa: que est eqlis coloris z forme. nõ grassis corpis. neqz moll nec eius méstrua subtilia sút cruda. nec pauca. aquosa z adusta val de. Eius quoqz digestio bona é. z vene appãrétes ad exteriora pce dentes. cui⁹ sensus z mot⁹ fin q existút. nec hz vétris solutioné aut cóstrictioné assiduã. Oculi ei⁹ declines sút ad fuscedinem absqz sub albedine. habetqz gaudété naturã ac letã aiam. Puelle viri po tétes in primis cú coeút veloci impgnatóis sút ppter fortitudiné ca liditatis eaz z pinguitaté adipis matricis ipsaz. z humiditaté eaz. Ipse quoqz qb⁹ velocit veniút méstrua dignozes sút vt masclos cõcipiat

¶ De Causis cóceptióis geminoz z plurib⁹ fet⁹. C. XXXVIII.

Causa cóceptóis geminoz est multitudo spmatis. eiusqz diuisio in duo vel plura. Et⁹ quoqz casus in duos vétres. Incolumitas aút geminoz nõ est plima. raroqz sút int geminos dies plurimi. fiút enĩ fm plurimú ex vno coitu. raroqz cótingit vt ex coitu sup ipregnationé fiat cóceptio. Nã si fiat fit in mulierib⁹ hñtib⁹ tenera corpa. q sunt multoz piloz multiqz sanguis pp fortitudiné caliditatis eaz. De signis aút geminoz aut plurimú é vt cósideret vmbilic nati pmi cótinu cú fetu. Si nõ fuerit in ipso ruga neqz nod⁹: nõ erit post natú pmu fili⁹. z si fuerint in ipso ruge túc erit pgnatio fm numerú rugarum. Suspésio qdé embzióis ex matrice é qsi suspésio fruct⁹ ex arboze. z sic maioz timoz q sup fructú hét ne cadat. Est aut cú ei⁹ appáritõ incipit: aut cú eius cóplementú existit. sic id qõ vehementius super

embrionē timet̃ ne fiat abortiuus.est apud ꝑncipiū conceptionis
aut appropinq̄tionē partus.Quapropter in his duabꝰ horis opor/
tet vt aborsus cause ꝑdicte caueant̃.farmacū q̄dē solūʒ est de sum
ma causaꝝ illaꝝ.vnde oportet vt eius dispositio caueat̃ ante men/
sem quartū.ꝛ post septimū.Figura naturalis partus ē vt egredia
tur sup caput suū ſm rectitudinē oris matricis absq̧ inclinatione.
manibꝰ eius sup coxas extēsis.q̄ vero preter illā est: nō est natura/
lis.Et forme quidē exitus mali q̄nq̧ interficiūt fetū ꝛ matrē.quan
doq̧ autē vnū ex illis.Preterea cū fetus nascit̃ ꝛ nō inflatur vmbi
licus eius.ꝛ nō mouet̃:neq̧ sternutat:vsq̧ ad tēpus debilis est: ꝛ
nō viuit.Signa vō difficultatis ꝛ facilitatis partus sunt:vt sentiat
mulier dolorē ante partū.ꝛ post in anterioribus.Nā si declinat ad
pectinē:facilis fit partus.Si ad posteriora debilis.

De Causis difficultatis pariendi. C. XXXIX.

Difficultas autē partus fit aut causa ꝑgnā/
tis:aut causa fetꝰ:aut matricis:
aut secūdine:aut cā vicinātiū ꝛ cōicātiū:aut hore partꝰ:
aut obstetricis:aut ꝑpt̃ cās ꝑmitiuas.Cā ꝑgnantis: vt
q̄n stricta est aut debilis:egritudines ꝛ famē passa:aut timida:aut
impꝑgnatiōi:vel partui nō consueta.Aut est anus debilis:vel pluri/
me adipis:aut vehemētis pinguedinis:habēs strictū almexem:aut
est parue tolerātie in dolore ꝛc̃.Cā fetꝰ:aut est ꝑpt̃ genus eiꝰ:femi
na nāq̧ penitꝰ difficilioris est ꝑtus q̄ʒ masculus. Aut ꝑpt̃ magni/
tudinē eius vel capitis ipsiꝰ:aut crossitudinē corpis eius : aut ꝑpt̃
multā eius paruitatē vl̃ leuitatē: ꝑpt̃ quā nō submergit̃ cū fortitu
dine:aut ꝑpter alterationē creature ab eq̄litate facilis lubricitatis.
vt si sit habēs duo capita vel cōprimat eū numeratio embrionū for
sitā enī in vno vētre sūt quinq̧ vel plures parui ꝛ diuersi. Preterea
q̄nq̧ fit difficultas ꝑtus: q꜡ motꝰ est fetus.ideoq̧ nō fit ei adiuto/
riū ꝑ motū ipsiꝰ.Q̄nq̧ vō q꜡ figura exitꝰ eiꝰ est nōnālis:vel q̄n sup
pedes suos egredit̃:aut sup latus suū:eiusq̧ manus sup coxas pli
cate sunt.Qđ fit ꝑpt̃ corruptionē motus embriōis:aut ꝑpt̃ multā
inq̄etudinē parientis.Ex his autē q̄ securitatē hmōi faciūt est vt in/
quetudo partꝰ ꝛ dolor ad iferiora declines fiūt:anhelitꝰ quoq̧ fit
bonꝰ.Cā vō matricis est vt si ꝑua sit in q̄ coāgustet̃ icessus:aut val
de sicca in q̄ nō fit lubricitas:aut cōstricta valde in creatiōe:aut pro
pter cōsolidationē ab vlceribꝰ ꝛ reliq̄s ſpēbꝰ cōstrictiōis.Aut in ea
fit aliq̄ malaꝝ egritudinum:sicut flegmon aut vlcera vel ragadie ꝛ
emorroides in matrice.Cā vō secūdine fit:vt si nō disrūpat̃ ꝑpter
suā crossitudinē.ꝛ ideo nec fetus īueniat euasionē.Aut si rūpat̃ ab
eo velocit̃:ꝛ egrediant̃ humiditates plurime ante cōplemētū fetus
ꝛ sic euasionē īueniat.Cā porro vicinātiū fit:vt si in vesica sit apo/
stema:vel aliud nocumētū ex fixione nature ꝛ alijs:aut fit in īuesti/
no fex sicca plurima:vl̃ apostema vl̃ colica alteriꝰ generis:aut emor
roides:aut ragadie anni:vel si mulieris ilia sint subtilia. Cā aūt ho
re ꝑtus est:vt si sit fetꝰ velox in administratiōe ꝑtus ꝛ ordinatione:
ꝛ nō depastus est a q̄libet grauedine rei sup se . Propt̃ cās deniq̧
ꝑmitiuas fit:vt si forte fiat frigus: ꝛ deīde fortis cōstrictio mēbroꝝ
partꝰ.ꝑpt̃ hoc enī in regiōibꝰ ꝛ tpibꝰ frigidis difficilior fit. ꝛ q̄nq̧
ꝑducit hmōi difficultas ad magnificationē vētris ꝛ inflationē mi/
rach.Aut si calor fiat fortis: ꝛ īde fortis fiat mollificatio vtutis:aut
si adueniat ei tristicia:vel si mulier plurimum sit vtēs aromaticis.
fiatq̧ matrix eius assidue attractionis ad superiora.

De Causis aborsus ꝛ signis eius. C. XL.

Aborsus aūt aut est ex causis ꝑmitiuis ex per/
cussiōe:vel casu:vl̃ exercitio supfluo
vl̃ saltu vehemēti: ꝑpeq̧ ad posteriora vel retro: q̄ mul
totiēs facit descēdere ſpma ɔceptū visibilit̃. Aut ex pas
sionibꝰ aīalibꝰ vt ira vehemēti:vel timore:vel tristicia. Aut ex aeris
frigore ꝛ eiꝰ caliditate supfluis. ꝑpt̃ h̄ enī genꝰ abhorret̃ ꝑgnāti ꝑ
lōgatio balnei:ex h̄ q꜡ magnificat̃ anhelitꝰ. Balneū enī licʒ aborti/
re faciat ꝑ lubricitatē.facit tñ etiā abortire ꝑ egressionē fetꝰ ad ae/
rē frigidū.Q̄nq̧ etiā ꝑuenit ex eiꝰ debilitate: ꝑpt̃ defectū ꝛ molli/
ficationē ipsiꝰ cā resolutiōis rei corporee: ꝛ egritudinibꝰ ꝛ aschini
ꝛ fame vehemēti: ꝛ euacuatiōe humoris:aut sanguinis plurimi ꝑ
medicinā:aut flebothomiam aut ex seipso:aut ex fluxu sanguinis
mēstruoꝝ plurimi.Et quāto filiꝰ maior est : tāto nocumētū in ipso
cū flebothomia plus est:aut ex repletiōe vehemēti:aut ex satietate
nauseatiua plurima corrūpēte nutrimētū fetꝰ ꝛ opilāte viā ad eū.
Aut ex multitudine coitꝰ mouēte matricē ꝛ ꝑpe post septimū:mul
titudine quoq̧ balneatiōis ꝛ ablutiōis lubricāte matricem. Prete
rea q̄nq̧ fit a causis ꝑpt̃ fetū vt est eius mors. ꝑpter quā expellit
eum natura.proprieq̧ quādo currit ex eo res virulēta que matri/
cem mordicat ac ledit eam. Aut sicut est debilitas eius ꝑpter quā
nō firmat̃:aut ꝑpter panniculos eius ꝛ inuolutiōe q̄bus cōtinet̃.
Cū enim abrūpunt̃ ꝛ mollificant̃ ꝛ effundit̃ ex eis humiditas eoꝝ
ledit matricē.ꝛ expulsiua mouet eā.ꝛ adiuuat iterū ad lubricitatē.
Item propter amplitudinē oris matricis: ꝛ paruitatē adunationis
eiꝰ:aut ex humiditatibꝰ in matrice:aut in orificijs venarū lubrificā
tibus ꝛ grauātibꝰ.Fit etiā q̄nq̧ propter reliq̄s ſpēs malitie cōple
xionis in matrice ex calore vel fri.vel humi.vel sicci.ꝛ paucitate nu
trimenti fetus.Preterea q̄nq̧ fit ex vētositate in matrice: ꝛ ex apo
stemate ꝛ his silibꝰ:vt duritie vel cācro. Q̄nq̧ vō fit ex vlceribꝰ in
matrice.Plurimū aūt aborsus facti in mēse secūdo vel tertio fit ex
humiditatibꝰ sup orificia venarū matricis:ex quibꝰ ɔteruntur vene
secūdine.Signa quidē aborsus sunt:cū post soliditatē sanā incipit
mamilla detumescere.Cū ergo superfluit prouocatio lactis: ꝛ adeo
frequēs fit donec mamilla detumescat:fetū esse debilem ꝛ aborsui
preparatū indicat:similiter ꝛ multitudo dolorū in matrice.Q̄n etiā
facies in febre rubet: ꝛ accidit rigor:aut caput grauat̃ : ꝛ lassitudo
dilat̃: ꝛ dolor in oculi ꝑfūdo sentit̃:signat causas aborsus venire:
et q꜡ ipse faciēt menstrua ꝑuenire:deinde vō abortire.

De Anathomia membrorū. C. XLI.

Ex isagogis Hypocratis.Anathomia est ɔtē
platio siue ꝑspectio in interiori
bus mēbroꝝ inscisionibꝰ.Aliter anathomia est inscisio
supficiei: ꝛ denudatio eoꝝ q̄ obtecta erāt:eorūq̧ cogni
tio cū propria rōne. Hac enī cōprehēdit̃ positio corporꝝ.nā quoq̧
et opatio singularū partiū ꝛ particularū.Corpꝰ quidē hōis in tres
partes generales diuidit̃.s.caput:pectus:pedes. In particulas aūt
multas. Specialit̃ aūt cōstat de venis ꝛ arterijs: ꝛ neruis: ꝛ ossibꝰ
cartilaginibꝰ:adipibꝰ ac ceteris speciebꝰ. Razi vbi.s. Mēbroꝝ in
corpore q̄ttuor sunt genera.quoꝝ principalia sunt tria: ꝛ ad ɔserua
tionē vite valde necessaria. Horū q̄dā nutritionis instrumēta sunt
vt stomachꝰ ꝛ epar: ꝛ eoꝝ cānales ꝛ vie q̄ ad ipsa ꝑueniūt : vt os et
meri. Reliq̄ quoq̧ vie q̄ ab eis exeunt:vt intestina.Quedā vō sunt
instrumēta naturalis caloris ꝛ ɔseruatiōis eius.Quoꝝ ꝑma sunt cor
et arterie.Secūda vō pulmo ꝛ pectus: ꝛ quecūq̧ valēt ad aeris at/
tractionē.Quedā aūt sunt instrumēta sensus ꝛ motꝰ ꝛ intellectua/
liū actionū. Ipsa sunt cerebrū ꝛ nucha ꝛ nerui ꝛ musculi ꝛ chorde
ꝛ his similia: q̄ sunt necessaria ad cōplendā actionē ꝛ passionē. In
vnoquoq̧ aūt istoꝝ triū generū vnū est ꝑncipale ꝛ operās.alia vō
vt seruiētia ipsūq̧ in suis actiōibꝰ adiuuētia. In primo genere ꝑn/
cipale instrumentū est epar:in secūdo cor:in tertio cerebrū.Et vnū/
quodq̧ istoꝝ alijs duabꝰ ɔnexū est eisq̧ indiget.Epar nāq̧ nisi oī
bus alijs mēbris nutrimētū trāsmitteret resoluerent̃. Ipm vō nisi
a corde calorē haberet:eius substātia q̄ sua cōplet̃ actio nō conser
uaret̃.Cerebrū quoq̧ si nō ab arterijs calefieret:nec a venis nutri/
ret̃:eius natura nō cōseruaret̃.Sed ꝛ musculi pectoris nisi a cere/
bro mouerent̃:nō posset aer attrahi:nec cordis cōseruaret̃ substā/
tia: q̄ calor nālis q̄ in corpore est euētat̃ . Quartū genꝰ mēbroꝝ est
instrumēta ꝑncipalia generatiōis.s.matrix ꝛ virga ꝛ testiculi ꝛ va/
sa spermatis: q̄ necessaria nō sunt ad vniꝰ singularis perdurationē
sed ad speciei conseruationē.

De Ordine ꝛ ratione membroꝝ simplicium. C. XLII.

Auicēna.i. canō. Membra sunt corpora q̄ ge
nerant̃ ex ꝑma humoꝝ cōmixtio
ne. Horū alia simplicia sunt: quoꝝ s.q̄libet pars toti cō
cat in noīe ꝛ diffinitiōe:vt caro ꝛ os:neruus ꝛ similia.
Ideoq̧ similiū partiū vocant̃. Quedā vō composita: quoꝝ.s.pars
quelibet toti nō cōicat in noīe ꝛ diffinitiōe:vt manꝰ ꝛ facies. ꝛ hec
vocant̃ instrumētalia:eo q꜡ instrumēta sunt aīe ad cōplendos mo
tus ꝛ opatiōes. Primū quidē mēbroꝝ similiū est os: qđ durū crea
tū est: q꜡ corporis est fundamentū: ꝛ sustētaculū motuū. Post hoc
est cartilago: q̄ osse mollior est: ꝛ ideo flecti potest. sed oībꝰ alijs mē
bris durior est. Creata est aūt vt ossiū cū corporibꝰ mollibus conti
nuatio fieret: ꝛ vt durū cū molli nō absq̧ medio cōponeret̃. Duro
enī molle lederet̃: ꝑcipueq̧ ī hora passiōis ꝛ ɔstrictiōis. Post has
āt sunt nerui corpa.s.a cerebro orta vel a nucha ad flectēdū mollia
ꝛ ad sepandū dura. Ad hoc aūt creati sunt:vt ꝑ eos mēbra sensum
habeant ꝛ motū. Post neruos sunt chorde: q̄ quidē ab extremitati
bus musculoꝝ oriunt̃ : ꝛ neruis famulant̃. ꝛ ad mēbra tēdētes mo
bilia pleruq̧ sua retractiōe retrahūt mēbra ꝑpter musculi ɔtractio
nē ꝛ cōgregationē ac retroductionē. Post has sunt ligamēta que
ſm visum ꝛ tactū neruosa sunt: ꝛ ab ossibus veniētia: ad musculos
vadūt. Nullū aūt ligamētoꝝ habet sensum:ne ꝑpter multū motū
ꝛ fricationē q̄ adherēt ei doleret. Postea sunt arterie: corpora.s.q̄
ex corde nascunt̃ concaua:in lōgitudine extensa:neruosa: ꝛ in sua

substātia ligamēti: alia: habētia motiones dilatādo se z cōstringēdo q̄ ex quietib⁹ discernunt̄. Ad h̄ aūt create sunt: vt cor euentet̄: z ab eo vapor fumosus expellat̄: z spūs membris corporis distribuat̄. Post hec autē sunt vene q̄ similes arterijs existūt. sed sūt ab epate z sunt quiete. Ad hoc q̄dē create: vt sanguis mēbris q̄ sunt in corpe partiat̄. Deinde sunt pāniculi: q̄ sūt corpa de filis neruosis nō sensu pceptis cōtexta dilatata: z alior corpor superficies coopientia: z cōtinētia earūq̄ iuuamēta: ex q̄b⁹ est vt suā eor in sua figura z sanctura custodiāt: z vt ab alijs corpibus suspēdāt: z eis innectāt mediātib⁹ neruo z ligamēto: q̄ fila facta fuerūt ex q̄b⁹ z ipsi texti fuerūt: z vt mēbra s̄z sui substātiā nō habētia sensum p ipsos habeant superficiē p se sui essentia sentientē vt pulmo z epar z splen z renes. Hec eni substātia sua nullo mō sentiūt: sed nec illud sentit qd̄ i eis pcussionē facit: nisi qd̄ sup ea de pāniculis existit. Cūq̄z in eis accidit vētus aut apostema sentit̄. sed ventū sentit pāniculus accidētaliter ppt̄ extēsionē q̄ cōtingit in ipso. Apostema vō sentit pncipium panniculi: z eius appēsionē accidētaliter eo q mēbz apostemati grauitate laxat̄. Post h̄ aūt est caro: q̄ est locor vacuor repletio in eor mēbror situ in corpe existētiū. z ipsor fortitudo qua sustentant̄.

De Differētia mēbror s̄m virtutes vel actiões. C. XLIII.

In vno quoq̄z vō mēbro est vtus nālis q̄ res ei nutrimēti cōplet̄. Et hui⁹ q̄dē est nutrimētū attrahere retinere. assimilare vnire. superfluitatē expellere. Et post h̄ q̄dē mēbra diuersificant̄: q̄dā enim pter hāc vtutē habēt. z aliā q̄ ab ipsis ad aliud pcedit. q̄dam vero nō habēt. Itē quedā pter hāc habēt insup virtutē que eis ab alio ifluit: z q̄dā nō. Facta igit̄ cōpositiōe seq̄t̄ q est mēbz suscipiēs z nō tribuēs. In cerebro nāq̄z z epate cōuenerunt oēs medici q vnūquodq̄z eor vtutē vite suscipit. vt calorē naturalē z spūm a corde: vnūquodq̄z etiā eor h̄z pncipiū vtutis quā alij tribuit. nā cerebz pbet sensuz s̄m quosdā absolute: s̄z quosdā non absolute. Et epar pncipiū est nutrimēti s̄m quosdā absolute: s̄m quosdā nō absolute. Caro vō sentiēdi virtutē z vite suscipit. z nō est alicui⁹ vtutis pncipiū quā alij vllo mō tribuat. Cor aūt (vt ait magnus phus) est mēbz tribuēs z nō suscipiēs. Ipsz eni est oīuz vtutū pma radix z oīb⁹ alijs mēbris vtutes suas tribuit. q̄bus nutriunt̄ z viuūt. z q̄bus cōprehēdūt: z q̄bus mouent̄. Medici vō z q̄dā pmor phor has vtutes in mēbris ptiti sunt. Sed phi q̄dē sermo cū subtiliter certificat̄ est veracior. medicor autē manifestior. Nō est autē curādum vtrū cor sit principiū sensus z motionis cerebro: z virtutis nutriētis epati: annō. Cerebz enim siue p se siue per cor hoc habeat: principiū aīaliū actionū existit alior cōparatiōe. z epar sil̄r principiū est actionū naturaliū nutrientiū cōparatione aliorū.

De Mēbris pncipalibus z eis deseruiētibus. C. XLIIII.

Iterum mēbra q̄dā sunt pncipalia: quedā pncipalib⁹ deseruiētia: q̄dā aūt nō pncipalia absq̄z seruitio. Mēbra pncipalia sūt q̄ pmar virtutū in corpe existētiū pncipia habent q̄ ad hoc necessaria sūt: vt singulare aut spēs pduret. Et s̄m singularitatis q̄dē durabilitatē pncipalia sunt hec tria: cor: epar: z cerebrū. Cor q̄dē est pncipiū virtutis vite. Et cerebz q̄dē est pncipiū vtutis sentiēdi z mouēdi. Et epar q̄dē est pncipiū nutriēdi. Sed s̄z speciei durabilitatez sunt pncipalia hec tria. z etiā aliud q̄rtū qd̄ speciei pprium est. s. testiculi q̄ ad vnā q̄dē rē necessarij sūt. s. ad spma generādū quo genealogia oseruet̄: z ad aliā iuuatiui. s. vt cōplemētū forme det̄ z cōpletio masculina z feminina cōseruet̄. q̄ specieb⁹ aīalis accidētia sunt z sepabilia. Mēbror autē deseruiētiū: alia deseruiūt seruitute pparatoria. alia vō seruitute latoria. Preparatoria seruit⁹ est anteq̄z pncipale opet̄. Latoria vō post. Cordis seruiens pparator est sicut pulmo z ei⁹ seruiens lator est sicut arterie. Cerebri pparator est vt epar z alia nutrimēti mēbra. z custodie spūs. Lator aūt sicut nerui. Epatis pparator vt stomach⁹. Lator vene. Testiculor pparator vt mēbra q̄ sperma generāt anteq̄z ipsi. Lator autē virga in viris z vene q̄ sunt iter illos z ipsaz. In mulierib⁹ etiā sil̄r vene q̄ sperma ad locū cōceptiōis ipellunt. habēt insup z matricē per quā spermatis cōpletur vtilitas. Galienus autem dixit: q membror alia sunt que operationem tantū efficere habēt vt cor. Alia que iuuamentū tantum: vt pulmo. Alia que vtrūq̄z vt epar.

De differētia mēbror s̄m creatiōis sue materiā. C. XLV.

Item membror alia generant̄ ex spermate. z hec s̄e mēbra similiū partiū pter carnē z adipē. Alia vō ex sāguine sicut adeps z caro. qd̄ eni est pter h̄ quo generat̄ ex duob⁹ spmatib⁹. s. maris z femie. Sāguis aūt q̄ in tpe mēstruor a muliere sepabat̄ fit nutrimētū. S̄z alia pe eius est que ↄuertit̄ in silitudinē substātie spermatis z membror q̄ ex eo generant̄: z fit nutrimentū augmētans ipsum. Alia q̄ nō fit nutrimentū adhuc: sed est ↄueniēs ad h̄ vt coaguleť ad implenda loca mēbror primor vacua: fitq̄z caro z adeps. Alia vō est superfluitas q̄ nulli harū duarū rerū bona est: z remanet vsq̄z ad horā part⁹ quā natura vtpote superfluā expellit. Cūq̄z parturit̄ infans: sanguis quē ipsius epar generat: hui⁹ sanguinis vices supplet: z generat̄ ab eo qd̄ ab illo sanguine generabat̄. Et caro quidē ex sanguine generat̄ spisso: quem caliditas z siccitas coagulant. Adeps aūt ex eius aquositate z vnctuositate: quā frigiditas coagulat: z ideo caliditas eā resoluit. Mēbra quidē q̄ creata sunt ex spermate cū solutione cōtinuitatis patiunt̄. Certa cōtinuitate non restaurant̄: nisi pauca ex eis: z in paucis habitudinib⁹: z in etate pueritie: z sic ossa z rami venarū paruū: nō autē magni neq̄z arteriarū. Cū eni aliq̄ pars eorū seiūgit̄: nihil loco illi⁹ nascit̄. Et hec quidē sunt sicut ossa z nerui. Illa vō q̄ ex sāguine creata sunt: post pditionē suā renascunt̄: z cōtinuant̄ tali substantia q̄li sunt ipsa: sicut caro. Illud quidē qd̄ generatū est ex sanguine: in quo adhuc existit virtus spermatis dum nondū inter ipm z sperma: nisi tps intercesserit paruū: qn̄ tollit̄ renasci potest: sicut dentes in pueritia. cū aūt sāguis ad aliā cōplexionē fuerit ↄuersus: nō iterū renascet̄. Itē mēbra quedā sunt quorū cōplexio sanguini propinq̄ est. z ideo nō indiget sanguis in eor nutrimēto multotiēs ↄuerti: sicut carnis. Quapropter in ea neq̄z foramina facta sunt neq̄z vētriculi: in quib⁹ aliquādiu nutrimentū qd̄ ei dirigit̄ imoret̄: z deinde ex eo caro mutat̄. Sed ilico cū ei nutrimentū occurrit: in ipsam ↄuertit̄. Quedā vō sunt quor cōplexio a sanguinis cōplexione valde remota est. z ideo cū necesse fuerit sanguinē ea nutrire: oportet vt in silitudinē substātie eor multis ↄuersionib⁹ ordinatim ↄuertat̄: sicut os. Quapropt̄ in creatiōe aut vnū foramē positū fuit: in quo nutrimentū tādiu cōtineat: donec in ei⁹ silitudinē paulati cōuertat̄: sicut in osse cruris z adiutorij. aut multa foramina in eis diuisa: sicut in osse mādibule inferioris. Membra vō fortia superfluitates suas ad mēbra debilia sibi vicina expellunt: sicut cor ad ascellas: z cerebrum ad loca que sunt post auriculas. z epar ad inguina.

De Differentia membror s̄m formā. C. XLVI.

Iterū oīa mēbra carnosa aut villosa sunt: sic caro q̄ est in musculis: aut villis carentia sic epar. Et nullus quidē motus fit nisi p villos. S̄z volūtarius fit cū villor q̄ sunt in musculis nālis aūt sicut motus matricī ac venarū: Et cōposit⁹ sicut mot⁹ trāsglutiēdi fit villis pprijs p formā ex situ lōgitudinis z latitudinis z trāsuersionis. Et illi quidē q̄ in lōgitudinē ptēdunt̄ seruiūt attractioni. Qui autē in latitudinē tēdūt ↄstringētes expulsioni. q̄ vō ex trāsuerso retētiōi. Mēbror āt q̄ tunicā hn̄t vnā: sic venarū z vesice: tres villorū spēs ad inuicē sūt texte. Mēbror vō q̄ duas tunicas hn̄t villi q̄ in latitudinē tēdūt: sp̄ i eor extrīseca sunt tunica: z alij duo i itrīseca. Qui ideo sic creati sunt: ne attrahēdi z expellēdi villi sil̄ existerēt: meli⁹ eni erat vt villi attrahēdi z retinēdi sil̄ eēnt: nisi in intestinis: qz nō indigēt multa retētione: sed attractiōe z expulsione. Mēbror aūt neruosor corpora a sui substantia aliena ↄtinētiū: q̄dā tunicā vnā habēt: q̄dā ex duab⁹ ↄsistūt. z sic pter iuuamēta multa creata fuerunt. Quor vnū est multa necessitas custodie fortitudinis sue corporeitatis: ne findant̄ cū fortitudinis motus ei⁹ qd̄ in eis ↄtinet̄: sic arterie. Secūdū ē necessitas multe custodie in re corporis: qd̄ i eis est reconditū: ne resoluat̄ z egrediat̄. Tertiū est qz cū alicui mēbro necessariū fuerit vt eēt ipsi⁹ attractio z expulsio motu vehemēti: factū est vnicuiq̄z earū singulariť instrumētū sine pmixtiōe. talia sūt stomach⁹ z intestina. Quartū qz cū volūtas fuerit vt vnaqueq̄z mēbri tunica opationi pprie preparata sit: z vnaqueq̄z duarū opationū acciderit pter cōplexionē ab alteri⁹ opatiōis cōplexiōe diuersam meli⁹ fuit int̄ eas diuidē: sic in stomacho virt⁹ ē sentiēdi: q̄ nō ē nisi in mēbro neruoso. z digerēdi: qd̄ nō fit nisi p mēbrū carnosū. Unicuiq̄z igit̄ harū duar rerū posita ē tunica p se. s. neruosa sensui: carnosa digōni. z itrinsecā q̄dē fecit nā neruosā: extrīsecā vō carnosā: qz pōt opatio digerēdi ad id qd̄ digestū ē in potētia sine occursu puenire. Sētiēs aūt nō pōt aliqd̄ sentire: nisi obuiet ei sensui. s. tact⁹.

De Spiritibus. C. XLVII.

Hali in li. regal' dispōnis ser. ij. Superest iā res nāles diuidēdo: speculatio de spiritibus: p quos firmitas corpis z subsistētia fit: oēsq̄z ipsi⁹ cōplent̄ actiones. Dico ergo spūs eē tres. Prim⁹ est naturalis. secundus vitalis. tertius aīalis. Naturalis in epate generat̄: z ab eo per venas nō pulsantes in omne corpus mittitur: virtutēq̄z naturalem

constituit: ꝛ eius bene format actiões ac ꝑficit. Huiusmodi autem generatio fit ex meliori sanguine q̄ est in epate. s. claro: subtili: mundo: ac puro. cui nullus aliorū miscet̃ humoꝝ vel supfluitas: eiusq3 digestio est in vltimo decoctionis. Uitalis in corde generat̃: a quo ꝑ venas pulsantes in oīa corpis mēbra mittit̃: vitalēq3 virtutē confortat atq3 custodit: ꝛ eius habitudines īformat ac ꝑficit. Hui⁹ generatio fit ex subtilis vapore sanguinis clari ac mūdi: ꝛ ex aere ꝑ respirationē inducto. Aīalis autē in vētriculis cerebri generat̃: ac ꝑ neruos ad omne corpus mittit̃: aīalēq3 cōstituit virtutē ac solidat: ꝛ in habitudine sua cōseruat. Hui⁹ generatio ex vitali spiritu fit. q̄ a corde ꝑ duas venas pulsantes ad cerebꝝ ascēdit. Que. s. vene dicte iuueniles ad cerebꝝ tendūt. ꝛ ꝑ craneū trāsmittunt̃ vsq3 ad locum q̄ cerebri sedes ꝛ basis dicit̃. illicq3 multiformiter diuidūtur. Haꝝ diuisiones adinuicē irretite miscent̃: ꝛ in seipsas retorquent̃ ac reuoluunt̃. ita q̄ ex eis tela reti similis efficitur. Hehic vero tela coadunat̃: fiuntq3 ex eis due vene pulsantes ꝓorib⁹ similes. que superiora loci illius ascēdētes ibidē distribuunt̃. Spiritus itaq3 vitalis cū a corde ascendēs ad h̄ rete ꝑuenerint: ꝛ in multitudine venarū eius oēs reflexus ꝑtransierit. ibiq3 diutius ꝑmanserit. ꝛ in vltimo maturatiōis decoctus clarusq3 fuerit: fit ab eo spūs animalis. Ob hoc ergo illud venaꝝ rete paratū est. vt decoqueret̃ spūs vitalis. decoctusq3 fieret aīalis. sicut ꝛ māme decoctioni sanguinis parate sunt vt fieret lac. testes quoq3 spermatis maturatiōi. Spermati nāq3 vasa ꝑparata sūt. ille. s. īuolutiōes ac retorsiones q̄ in testib⁹ sūt. vt in eis mora ꝓlōget̃ ac maturet̃. ꝛ in eoꝝ naturā quā habēt spmati cōfiguratā īmutet̃. sic ꝛ lacti vene ꝑparate sunt a vena cōcaua ascendētes ad māmillas quo ei⁹ in ipso ascēsu mora differatur ac decoquat̃ ꝛ in naturā lacti similē ac vicinā alteret̃. Ad hūc igit̃ modū ꝛ īplicatio venaꝝ in cerebro facta est: ꝓpter aīalis spūs generationē ex vitali. quo in ea īmoret̃ ac subtiliet̃ ꝛ excoquat̃. Dehinc aūt ab hoc reti ꝑ duas venas q̄ ex illis oib⁹ congregant̃ ad duos prore cerebri ventriculos mittit̃. Illicq3 subtiliat̃: ꝛ q̄ illi fuerant īmixte supfluitates ad nares ꝛ palatū repellunt̃. Ab illis autē ad posteriorē cerebri ventriculū mittit̃. puppim. s. per meatū. q̄ duob⁹ interest ventriculis vel vasis. que sunt medius cerebri vētriculus ꝛ puppis: meatus autē hic nō semꝑ est apertus. In eius enim ventre corpus est vermi simile illū opilās donec nature cura repellat a medio ventriculo ad posteriorē: eoq3 reducto meatus aperit̃: ꝛ quod mittendū est trāsmittit̃. Dehinc ad suū illud locū reducit: ꝛ ꝑ spiritū qui in vase puppis est fit motus. per illū aūt qui in prora sensus ꝛ fantasia. ꝑ inhabitantē vero mediū cerebri ventriculū cogitatio. Hic itaq3 spiritus qui in cerebro est: organum est anime per q̄ð ꝛ sensus fit ꝛ motus voluntarius.

¶ De Uirtutibus vitalibus. C. XLVIII.

Auicēna in. i. canone. Uirtutū genera tria sūt. s. vitaliū: naturaliū animaliū. Et vnaqueq3 (sicut philosophis visum est) ꝓpriū habet mēbrū quod eius minera existit: ꝛ a quo operatiões eius procedunt. Uirtutis enim aīalis sedes est cerebrū. Uirtus autē naturalis duplex est. vna. s. nutritiua: cuius sedes est epar. Alia generatiua: cuius habitatio ꝛ operationū ipsius prouentus sunt testiculi. Uirtutis vero vitalis sedes est cor. Hibus autē ph̄is maiori: id est Aristoteli videt̃ q̄ oīum virtutū istarū principiū sit cor. Sed ꝑmarum operationū eaꝝ manifestatio in his existit ꝑncipijs: sicut apud medicos cerebꝝ est sentiēdi principiū. Et post hoc q̄ libet sensus ꝑ se mēbrum habet in quo manifestat̃ ipsius oꝑatio. Uirtutū naturaliū alie sunt ministrātes tantū. Alie ministrate. Ministratorum duo sunt genera. Unū genus ministrat in re nutriētis. ad hoc vt individuū remaneat. ꝛ hec in duas species diuidit̃. s. nutritiuā ꝛ crescitiuā. Alterū genus in re nutriente ministrat ad hoc vt remaneat species. ꝛ hec similiter in duas partit̃. in generatiuā. s. ꝛ īformatiuā. Uirtus nutritiua est illa que nutriēs in nutriti cōuertit similitudinem. vt ꝑ ipsū restauret q̄ð dissolutū est. Crescitiua vero est illa q̄ in totius corporis addit diametris s̄m proportionalitatē naturalē vt ipsū ad augmēti finē ꝑducat ꝑ illud q̄ð ipsū ex nutriēte ingreditur. Itaq3 nutritiua crescitiue seruit. quoniā affert qn̄q3 nutriēs ei q̄ð dissoluit̃ eq̄le. qn̄q3 min⁹. qn̄q3 plus. S3 crescētia nō erit nisi cū q̄ð īgredit̃ plus fuerit eo q̄ð dissoluit̃. nō tn̄ totū illud q̄ð talit̃ existit crescētia est. Impinguari aūt post macredinē in etate ↄsistē tue crescētia nō est s3 ꝑdictā crescitiue diffinitionē. Generatiua vt⁹ est q̄ vim gn̄atiōis ministrat. Hui⁹ due sūt spēs. Una q̄ ī masculis ꝛ feminis sperma generat. Altera v̄tutes q̄ sūt in spermate diuidit. ꝛ permiscet eas tēperādo s3 q̄ð vnicuiq3 mēbro cōuenit. dans neruo cōplexionē propriā. Et ossi similiter ꝛ arterijs. Hāc vocant medici virtutē immutatiuā primā. Uirtus autē informatiua imprimēs. i. sigillans. est illa: ex qua precepto sui creatoris membrorum lineatio ꝓuenit. ꝛ ipsoꝝ figuratio. ꝛ cōcauitates ꝛ foramina. ꝛ leuitas ꝛ asperitas: ꝛ eoꝝ situs: ipsorūq3 cōitas. Ad vltimū etiā oꝑationes q̄ ex finib⁹ dimēsionū eoꝝ pēdent. ꝛ huic quidē virtuti mīstrāt nutritiua ꝛ crescitiua. Uirtutes aūt nāles q̄ mīstrāt tn̄ virtuti nutritiue ministrātes sunt. ꝛ sunt q̄ttuor. Attractiua creata est ad attrahēdū nutrimentū. q̄ quidē h̄ oꝑat̃ villis mēbri in quib⁹ ipsa est s̄m lōgitudinē ꝓtēsis. Retētiua creata est vt iuuatiuū siue nutrimentū retineat: dū virtutes ip̄m īmutātes oꝑant̃ in eo. q̄ð quidē efficit villis ex diuerso ꝓtensis. qn̄q3 etiā illi q̄ s̄m latitudinē incedunt: auxiliū prebēt. Digestiua est q̄ ip̄m iuuatiuū in essentiā aptā ↄuertit virtutū. in ea ꝑmutationē faciētiū. ꝛ cōplexionē q̄ ↄuersioni nutriētis in effectu cōpetēs est. Hec est enī ei⁹ oꝑatio in iuuatiuo: q̄ vocat̃ digestio. ei⁹ aūt oꝑatio in supfluitatib⁹ est: vt si possibile sit: eas in hanc mutet dispositionē: q̄ etiā vocat̃ digestio. aut vt earū egressionē a mēbro in quo sunt retēte facilē efficiat: cū expulsione earū: attenuādo essentiā: si q̄ð ꝓhibet fuerit crossities. Aut incrossando si q̄ð vetat fuerit tenuitas. Aut inscidēdo si viscositas. ꝛ hec oꝑatio vocat̃ maturatio. Expulsiua ē q̄ supfluitatē expellit ex nutrimēto residuā ꝑ foramina sibi prepata. vel si nō sint ibi prepata foramina: a nobili expellit ad ignobile: ꝛ a duro ad laxū. His aūt q̄ttuor virtutib⁹ nāli bus q̄ttuor ꝑme seruiūt q̄litates: caliditas. s. ꝛ frigiditas: hūiditas ꝛ siccitas. S3 caliditas seruitiū oib⁹ q̄ttuor ꝑ certo ē cōe. Frigiditas aūt qn̄q3 alicui earū seruit accidētalit̃: s3 nō eēntialit̃. Nā q̄ð essentialit̃ inest ei: oib⁹ virtutib⁹ ē ↄ̄triū. Est enī stupefaciēs ꝛ mortificās et ab oib⁹ ꝓhibēs oꝑationib⁹. Ad retētionē tn̄ faciēdā accidētaliter ↄfert: q2 villos s̄m bone cōprehēsionis figurā tenet. Sic etiā digestiuā ꝛ expulsiuā aliquo modo iuuat.

¶ De Uirtutibus animalibus. C. XLIX.

Uirtus aīal̃ est illa q̄ cū in mēbris recepta fuerit ea prepat ad recipiēdā virtutē sensus et motus ꝛ oꝑationē vite. quib⁹ etiā admiscent̃ timores ꝛ ire motiōes: eo q̄ in eis reperiūt dilatationē ꝛ ↄstrictionē q̄ accidūt spiritui q̄ huic oꝑatus est virtuti. Uirtutis aīal̃ due sūt spēs: cōprehēsiua. s. ꝛ motiua. Cōprehēsiua quoq3 subdiuidit̃. nā alia cōprehēdit manifeste: ꝛ hec est sensibil̃: q̄ s̄m quosdā in q̄nq3 sensus diuidit̃: ꝛ ī octo s̄m alios: vt. s. tactus q̄ttuor sensus spāles cōprehēdat: sicut alibi dictū est. Alia v̄o cōprehendit occulte. ꝛ hec iterū q̄nq3 spēs h3. Prima est sensus cōis ꝛ fantasia. ꝛ apud medicos quidē sunt vna virt⁹: sed apud ph̄os due. Nā sensus cōis est illa vis q̄ oīa sensu ꝑcepta recipit: ꝛ eoꝝ formas patit̃. Fantasia v̄o illa q̄ eas custodit postq̄ ↄiūgunt̃: ꝛ retinet eas post sensus absentiā. hui⁹ virtutis sedes ꝛ oꝑationis ei⁹ principiū est anterior cerebri pāniculus. Secūdo est imaginatiua: q̄ ꝛ cogitatiua a medicis qn̄q3 dicit̃. Nā qn̄ sub imꝑio estimatiue virtutis operat̃: vel ipsamet ad oꝑationē suā ꝑuenit: vocat̃ imaginatiua. qn̄ v̄o sub rōnis imperio cogitatiua. Inter hāc ꝛ primā est differētia: q2 ꝑma recipit ꝛ custodit. tn̄ illud q̄ð ad eā de formis sensu ꝑcepti ꝑuenit. Ista v̄o in his q̄ imaginatione sunt recōdita se exercet cōponēdo ꝛ diuidēdo: singulasq3 formas sic̃ ad eā a sensu ꝑueniūt: ꝛ etiā alias ab eis diuersas: sicut hominē volantē: q̄ð fantasia nō facit. hui⁹ sedis est vētriculus cerebri medi⁹. Tertia est estimatiua: q̄. s. aīal iudicat q̄ lup⁹ ē inimicus: ꝛ q̄ annonā prebet amicus: a quo nec fugiēdū est: ꝛ q̄ filius est dilect⁹. Hui⁹ instrumentū est secūda. s. imaginatiua. ꝛ differt ab ea: q2 hui⁹ oꝑationes iudiciū sequit̃ illi⁹ aut nō. Et illi⁹ oꝑationes sunt in sensu ꝑcepti cōparationē facere. Hui⁹ aūt intētiones illoꝝ extra sensum iudicare. ita differt a prima: q2 fantastica sensu ꝑcepta retinet. hec aūt in sensu ꝑceptis intētiones discernit: nō sensu ꝑceptas. hanc quidē medic⁹ nō ↄsiderat. Quarta v̄o s̄m ph̄m: q̄ est tertia s̄m medicū: est cōseruatiua ꝛ memorial̃: ꝛ est thesaur⁹ ei⁹ q̄ð ad estimationē ꝑuenit de intētionib⁹. sicut fantastica ei⁹ q̄ð ad sensum de formis sensibilib⁹. Hui⁹ locus est posterior cerebri ventriculus. Utrū aūt virtus memorial̃ ꝛ cōseruatiua: ꝛ illa q̄ reducit id q̄ð est absens ad memoriā ex his q̄ ab estimatiua sunt reposita sit virtus vna vel due: nō est medici curare. q2 q̄litercūq3 sint impedimēta q̄ eis accidūt: homogenea sunt. Sūt enī nocumēta q̄ vētriculo posteriori accidūt vel de genere cōplexionis: vel de genere cōpositionis. Quinta est humana rationalis: quam medici quoq3 nō ↄsiderāt: sicut nec estimatiuā. Non enī curant nisi de virtutibus illis ex quibus cū in suis impedimētis īmediate accidit lesio: prouenit egritudo. Nā si acciderit operationi vnius impedimentū causa alteri⁹: sufficit eum scire dispositionē illius cui accidit sine medio: vt. s. ei cum medicina occurrat. Tres itaq3 tn̄ considerat medicus.

Motiua virtus est illa que chordas contrahit ꝛ laxat. ꝓpter qḋ membra mouent̃ atq; iuncture sua dilatatione ac flexione. huius penetratio in neruis est: qui cũ lacertis sunt cõtinui. Est ꝛ gen⁹ qḋ ſm ſpecificationẽ ꝓncipij motuũ ſpecificat̃. Actor. De mẽbris ꝛ virtutib⁹ ꝛ eoꝝ actiõib⁹ pleni⁹ dictũ est ſupi⁹ vbi actũ ẽ de nã hois.

¶ De Coloribus: C. L.

His autẽ reb⁹ nãlibus q̃ p ordinẽ digeste sunt: q̃dã (vt ſupra dictũ est) alia q̃tuoꝛ adijciũt. ſ. etates: colores: figuras maris ꝛ femine differẽtias. vñ de etate ꝛ ſexu paulo ſupius dixim⁹. nunc de ceteris breuiter aliq̃d tãgamus. Iohãnicius. Coloꝛ cutis fit ab humoꝛ abundantia: aut ab eq̃litate: vel ineq̃litate. Ab eq̃litate est ille q̃ cõpoſit⁹ est ab albedine ꝛ rubedine. Ab ineq̃litate võ ꝓcedũt niger: citrinus: rubeus: glaucus: ꝛ albus. Coloꝛ q̃dẽ rubeus ꝛ niger ꝛ citrinus ſignificant calorẽ dominantẽ corpi. Citrinus aũt ſolus deſignat coleram rubeã. Niger võ ſolus colerã nigrã. Rube⁹ ſolus ſanguinis abundãtiã. Albus aũt ꝛ glaucus abundãtẽ frigiditatẽ: ſed albus ex felle glaucus ex melãcolia ſuas cauſas hñe deſignãt. Ab exteriorib⁹ pleriq; colores adueniũt vt ex frigore ſcotis: ex calore ethyopib⁹. ꝛ ex alijs multis accidẽtib⁹. ſunt ꝛ alij ſpãles colores: vt ex timore: vel ira: vel triſticia: vel ex alijs aĩ motiõibus. Colores capilloꝝ q̃tuoꝛ ſunt. ſ. niger: rubeus: glaucus: canus. Niger ex abundantia colerici humoris inceſt: vel aduſtiõe multa ſanguinis: aut ex multitudine caloris nõ aduſtiui. vñ ſemp fuit capilli rubei. Glaucus aũt ex abundantia melãcolici. Canicies võ fit ex nimia defectiõe caloris nãlis. ꝛ ex defectu putridi flegmatis qḋ plurimũ fit in ſenib⁹. Colores etiã oculoꝝ ſunt q̃tuoꝛ. ſ. niger: ſubalbidus: vari⁹: ꝛ glaucus. nigredo fit ex defectu viſibilis ſpũs: aut ex ꝑturbatione ſpũs ipſi⁹: aut ex penuria criſtallini humoris: aut q2 idẽ humoꝛ plurimũ recedit ĩtus aut modico humore albugineo: aut ex ꝑturbatiõe ipſi⁹: aut ex abũdãtia q̃litatis vuei humoris. Subalbedo võ fit ex ſeptẽ rebus contrarijs ſupiorib⁹. i. ex abundãtia viſibilis ſpũs: aut ex claritate ipſius ꝛc̃. Uarius autẽ coloꝛ vel glaucus fit ſi res cõueniũt q̃ nigredini ꝛ ſubalbedini accidũt. Et vari⁹ q̃dẽ coloꝛ ſignificat viſibilẽ abũdare magis acclareſcere in ſua varietate. Glaucus autẽ eundẽ ſpiritũ abũdare minus ꝛ ſubnigreſcere in ſua glaucedine. Razi in Almãſore. ij. ꝑte. Coloꝛ rufus aut rubeus ſanguinis ꝛ caloris inuit multitudinẽ. Coloꝛ autẽ ĩter rubeũ ꝛ albũ medius equalẽ ſignificat cõplexionẽ. ſi cũ hoc etiã cutis nuda fuerit a pilis. Coloꝛ flaue⁹ ſignificat inſtabilitatẽ ꝛ maniam. Rubeus ꝛ clarus verecundiam. Uiridis aut niger morum prauitatem.

¶ De Figuris corpis ꝛ p̃mo de pĩguedine ꝛ macie. C. L.

Iohãnicius. Qualitatũ corporis ſunt. v. mõi. ſ. craſſitudo nimia: macies extenuata: ſinthesis: ſqualiditas: ꝛ equalitas. Pinguedo fit ex frigiditate ꝛ intenſa ſiccitate. Macies ex caliditate ꝛ intenſa ſiccitate. Synthesis ex caliditate ꝛ humiditate. Squliditas ex frigiditate ꝛ intenſa humiditate. Equalitas vero fit ex humorum equalitate. Et he ſunt corporis forme. Ex lib. de regimine ſanitatis. Figure corpis ſunt ſex. ſ. pinguedo: macies: tẽperies: ſoliditas: raritas: ꝛ mediocritas. Inter pinguedinẽ ꝛ maciẽ tẽperata ſunt laudabiliora: q2 ſaniora ꝛ magis ceteris: ſufferẽtia. Caloꝛ enĩ nãlis hoꝝ corpuꝝ fortis est: ꝛ digeſtio pfecta: vnde membra fortia ſũt ad expellẽda nociua: q2 tꝑata cõpoſitio nõ est niſi de tꝑata cõplexiõe. Pĩguia võ peſſima ſũt: maxie ſi ſũt nãlia. Hec enĩ corpora ſũt peſſimis morbis apparata. q2 nãlis eoꝝ caloꝛ defect⁹ est ꝓpter anguſtiã venaꝝ. Cã g̃ anguſtiaꝝ venaꝝ duplex est: vel ex defectiõe caloris nãlis. vel q2 ꝓmunt̃ ꝛ coartant̃ vene ex carniũ multitudine. Hi parũ viuũt: q2 anguſtia venaꝝ est cã deficiẽdi calorẽ naturalẽ: rurſus eoꝝ ſpũs ĩdigẽtia. H̃ quoq; oĩa ſunt ꝑ abundãtiã humoꝝ in corpe coadunatã: q̃ est plixoꝝ morboꝝ mã ſicut est anhelitus difficultas: apoplexia: paraliſis: ꝛ ſĩlia. Itẽ ꝓpẽ grauitatẽ ſuoꝝ corpoꝝ neq̃unt aliqḋ opari exercitiũ vl̃ laborẽ. Qui quoq; ſi ſe exercuerint moleſtiſſimi erũt. Mot⁹ autẽ exercitij calorẽ cõfortat naturalẽ: ꝛ fortitudo caloris naturalis est cauſa digeſtiõis. Qz ſi multũ digerũt: craſſicies eoꝝ augmẽtabit̃: ꝛ augmẽtata craſſicie vene eoꝝ fiũt plus anguſte: vnde aer cũ flamine intrãs nõ inuenit aditũ quo ad totũ corpus veniat. Ideoq; fit cauſa calorẽ naturalẽ ſuffocãdi: ꝛ ſubitanee mortis. Macies võ moleſta est: q2 ſicca: vnde ꝛ his q̃ ſẽ hmõi nõ durãt exercitia: q2 calefaciũt ꝛ deſiccãt corpa vñ ſũt cã augmẽtãde in eis maciei. hi etiã neq̃unt pati calorẽ vl̃ frigiditatẽ: q2 cito pforant̃ vſq; ad iteriora ꝓpẽ carnis paucitatẽ. Qui ſi cecide rint ſup ſol. da corpa vel ipſa ſup eos ilico magnã patiuntur moleſtiã. frangunt̃ enĩ oſſa eoꝝ q2 ſũt enudata carne: qb⁹ farmacia est

incõueniẽs. maxime ſi macras habuerint hipocõdrias. Sũt enĩ ad tuſſi2 apparati ꝓpẽ ſiccitatẽ corpuꝝ eoꝝ ꝛ q2 he due figure tãte peſſimitatis ſũt. opoꝛtet vt macilentã incraſſem⁹ ꝛ craſſa2 extenuem⁹.

¶ De Soliditate corpoꝝ ꝛ humiditate. C. LII.

Corpora võ q̃ ſunt inter ſoliditatẽ ꝛ raritatẽ mediocria: minus ceteris egra ſunt qm̃ modicũ ex eis diſſoluit̃: nõ ſicut de raris corporib⁹ neq; in eis humores ſic̃ in ſolidis augmẽtant̃. Colores eoꝝ ſunt glauci: piloſi. iſtis tñ min⁹ ſunt laudabilia rara corpora: quoꝝ figure ſunt ita vt pilos multos ꝛ groſſos habeant: ꝛ venas plenas. Rara võ corpora ſolidis ſunt meliora: q2 groſſiorẽ ꝛ maiorẽ cibi q̃ntitatẽ q̃ ſolida ſuſtinẽt. tolerãt etiã laborẽ: neq; cito fatigant̃: q2 ꝓpter ſuoꝝ corpoꝝ raritatẽ ſupfluitas diſſoluit̃ humorũ: q̃ ſiũt cã fatigatiõis cũ laborauerint. Solidis corpib⁹ hec ſigna ſũt Piloꝝ paucitas ꝛ tenuitas: ꝛ corpoꝝ leuitas: ꝛ carnium multitudo ſubtilitas venarũ: copia vrine ꝛ egeſtionis. parũ enĩ ex eis ꝑ ſudorẽ ſoluit̃. Ideoq; hmõi corpora ſunt peiora: quia multũ cibi nõ ſuſtinent propter paucitatẽ diſſolutionis corpoꝝ illoꝝ: q2 penetrat cib⁹ neq; hõe digõnis eſtn: neq; ſufferre põt aut pati laborẽ: citoq; fatigant̃: q2 mali humores in ipſis clauſi ꝑ ſudorẽ nõ diſſoluunt̃: vñ in lacertis permãſi ſunt cã fatigatiõis. Iccirco ſepe infirmant̃ ſm humorũ materiã in ipſis coadunatã. q̃re neceſſe est his dari pauca cibaria ſubtilia ac humida: vt facilẽ habeãt digeſtionẽ: neq; in ipſis ſupfluitas humoꝝ coadunet̃ Qz ſi impinguari volũt: cito incraſſantur ꝓpẽ paucitatẽ ſue diſſolutiõis. S2 ſolida ſemp de interiorib⁹ infirmant̃: maloꝝ chimoꝝ: q2 de pauca cibi ſupfluitate nõ diſſoluta egritudo mala generat̃. S2 de exteriorib⁹ ſic̃ aeris frigiditate ſole ꝛ ceteris nõ cito infirmant̃. Illoꝝ enĩ accidẽtiũ ictus neq̃t ad interiora pforare ꝓpter ſoliditatẽ corpoꝝ eoꝝ. Rara aũt ſemp ſtiptica ꝛ macra ſunt ꝓpter nimiã ſolutionẽ eoꝝ: q̃ cito exteriora accidẽtia (q2 rara ſũt) pforãt. Uñ Ypocras: Rara corpora ſolidis meliora ſunt: minuſq; infirmant̃ de ſupfluis cibis. bene enĩ digerũt: plures tñ egritudines patiunt̃ de exteriorib⁹ accidentib⁹.

¶ De Rebus nõ naturalibus. C. LIII.

Hali vbi. ſ. ſer. v. Dicto de reb⁹ nãlib⁹: reſtat diſputãdũ de reb⁹ nõ naturalib⁹: quib⁹ etiã hõ indiget: vt ei⁹ vita duret. Sunt aũt ſex. ſ. aer circũdãs corp⁹ motus ꝛ quies: cibus ꝛ potus: ſomnus ꝛ vigilia. Nãles euacuatiões ꝛ ꝯſtipatiões: aĩalia accidẽtia ſub euacuatiõib⁹ nãlibus ꝯtinent̃ balneũ ꝛ coitus: vrina ꝛ egeſtio: eiũctiões ꝛ ſĩlia. Sub aĩalib⁹ aũt accidẽtib⁹ ꝯcludunt̃ gaudiũ: ira: triſtitia: timoꝛ: ꝛ cura. Hmõi naq; res nõ ſic̃ nãles ſũt: nec hois generatiõi cooriginales: ita nec extra naturã: nec oĩno aliena. His enĩ ſi q̃s vt opoꝛtet vtat̃: in q̃ntitate debita ꝛ q̃litate ꝛ tpe ꝛ ordine res nãles in ſua ꝯſeruãt habitudine: roboraturq; ſanitas corporis vſq; ad horã nãlis corruptionis. Si aũt aliter q̃ opoꝛtet: aliq̃s eis vtat̃: de habitudine nãli corp⁹ egredit̃ ꝛ infirmat̃. aut ſi iam infirmũ: ei⁹ morb⁹ ſtatuit̃ aut augmẽtat̃. Uſus aũt hoꝝ ſex iuxta qḋ vnũquodq; corpoꝝ exigit adhibẽdus est: vt ſi corp⁹ tẽperatũ ſit: tẽperatũ illi regimẽ est eligẽdũ. Intẽperatis aũt ecõtrario. Uerbi grã: Si tẽperatũ ſit corp⁹: exercitio tẽperato ante balneũ ꝛ ante ciboꝝ horã vtat̃: tunc enĩ caloꝛ nãlis ꝯfoꝛtat̃: ꝛ a corpore ſupflua diſſoluunt̃: mẽbra roborant̃: digeſtio ꝓcurat̃: ꝛ ſanitas ꝯſeruat̃. Si aũt ĩmoderati⁹ laboꝝ vtatur: pleruq; corp⁹ calefit: ꝛ febres emergũt. Qz ſi ĩmoderato ei⁹ vſui diutius operã dederit: caloꝛ diſſoluit̃ nãlis: virtus debilitat̃ ac deficit et corp⁹ infirmat̃. Porro ſi ab exercitij vſu declinauerit: quietem ꝛ ociũ elegerit: ſupflua in corpore multiplicat̃: morbiq; ex humoris ꝯñantis natura generant̃. Corpora võ intemperata habẽtes: ſi calide cõplexionis ſint: ꝛ exercitio multo vtant̃: eoꝝ caloꝛ nãlis auget̃ virtuteſq; debilitant̃: ꝛ febres emergũt. maximeq; ſi eoꝝ cõplexio ſit̃ etiã ſicca ſit. Si aũt exercitiũ declinauerint: ocioq; ꝛ quieti ſe dederint: nãlis eoꝝ caloꝛ tẽperat̃: eoꝝq; corpora ſaniora ſiunt ac fortiora. Porro ſi frigide cõplexiõis ſint: ꝛ ocio ꝛ quiete diuti⁹ vtant̃ oberit. Si võ exercitio paulo ampliori: caloꝛ eoꝝ nãlis temperabit̃ virtuſq; mẽbroꝝ augebit̃: ꝛ ſanitas ſit: maximẽ ſi cõplexionis eoꝝ frigus humiditas comitat̃. ſic est in oĩb⁹ alijs reb⁹ nõ naturalib⁹.

¶ De Aere circũdante nos. C. LIIII.

Auicẽna in. j. cañ. Aer est elementũ corpoꝝ noſtroꝝ ꝛ ſpirituũ. Est etiam emanatio ſpiritib⁹ nr̃is aduẽniẽs: ꝛ cã melioratiõis eoꝝ. nõ tñ ſic̃ elementũ: ſed ſicut faciens. ſ. temperãs. Et hoc temperamentũ ex duab⁹ pendet opationib⁹: q̃ ſunt euẽtatio ꝛ mũdificatio. Euẽtatio est tẽperamentũ ſpũs calidi cũ ſupfluit ꝑ ꝯſtrictionẽ ſm plurimũ. ꝛ hoc quidẽ attribuit nobis attractio a pulmone ꝛ a po

ris euētationū siue foraminū pulsus: q̄ cū arterijs sunt ꝯtinui. Aer
enī q̄ nos circūdat: valde frigidus est cōparatiōe cōplexionis spūs
innati. Quāto magis cōplexionis ꝑ ꝯstrictionē accidētis. Cū igit̄
aer ad illū ꝑuenit: ipz īpellit: ꝛ cū eo miscet̄: ꝛ ꝓhibet ne ad igneita
tē cōstrictiuā cōuertat̄. Mūdificatio vō est ꝓpt̄ societatē ipsi⁹ qm̄
reuerti facit anhelitus illud qd̄ ei attribuit sepatiua virt⁹ ex vapore
fumoso. Cui⁹ cōparatio ad spūm est ꝯparatio sup̄flui humoris ad
corpus cū aer expellit̄. Tēperamētū igit̄ eius est ꝓpt̄ h̄ ꝙ spiritui
aduenit aer cū attrahit̄. Et mūdificatio est ꝓpt̄ exitū eius cū expel
lit̄. Aer enī q̄ attrahit̄ in p̄mis cū igredit̄ ad tēperandū. necesse est
vt sit in effectu frigidus. sed postq̄z cōuertit̄ ad q̄litatē spūs ꝓpter
calorē lōgitudine more destruit̄ ei⁹ iuuamētū. ꝛ iā nō īdiget illo: sz
necessari⁹ est aer nouus qui īgrediat̄: ꝛ illi⁹ alteri⁹ suppleat vices.
Oportet igit̄ illū egredi vt suo vicario locū euacuet. ꝛ vt fumose su
perfluitates substātie spūs expellant̄ cū eo. Razi in almāsore. iij.
pte. Aer oīb⁹ melior clar⁹ est ꝛ subtilis: i quo nec multi vapores exi
stunt. nec q̄etus aut ſ̄focat⁹ inuenit̄: sz ad ipz vēti veniētes cū ꝯmo
uēt. ꝛ delicatus cū attrahit̄ sentit̄. quiq̄z cito post occasuz solis īfri
gidat̄. aer aūt his habēs oīa ꝯ̄ria deterior oībus indicatur.

C. LV.

De Aeris mutatiōe s̄m q̄tuor tēpora.

Auicēna vbi supra. Aer q̄dē dum est tēperat⁹ ꝛ clarus: nec ei substātia extranea cō
plexioni spūs cōtraria admiscet̄ sanitatē efficit: ꝛ cōser
uat. Cū vō mutat̄: ꝯ̄riū opat̄. Accidūt aūt aeri mutatio
nes nāles: ꝛ nō nāles ꝛ naturalē egrediētes. Naturales sunt muta
tiōes tēporales. qm̄ aer in vnoquoq̄z tpe ad aliā cōuertit̄ cōplexio
nē. Et omne q̄dē tp̄s qd̄ ꝑuenit sz ꝙ debet ꝓpa indiciabz. ꝛ finis
cuiusq̄z p̄ncipio alterius qd̄ post ipz est in indicijs duorū tēpoꝝ cō
municat: ꝛ in egritudinib⁹ ipsoꝝ. Ver est tp̄s floꝝ ꝛ initij pomorū.
Autūnus aūt est tp̄s mutatiōis coloris folioꝝ: ꝛ p̄ncipij casus eoꝝ:
ꝛ qd̄ est p̄ter h̄ est hiems ꝛ estas. Cōplexio veris est tēperata: nō vt
q̄dā estimāt calida ꝛ humida. Estas autē calida in eo ꝙ sol opposi
tiōi capitū ꝓpinquus est: ꝛ fortis est radi⁹ q̄ ab eo ꝓfluit. Est etiaz
sicca ꝓpter resolutionē humoꝝ q̄ in ea fit a caliditate multa. ꝛ ꝓpt̄
resolutionē substātie aeris ꝛ eius similitudinē cū ignea natura. ꝛ ꝓ
pter paucitatē eius qd̄ in ea cadit de rore ꝛ pluuia. Hiems aūt frigi
da est ꝛ humida: ꝓpt̄ haꝝ causaꝝ contraria. In autūno vō iā calor
īminut⁹ fuit ꝛ frigiditas nōdū ad cōplemētū ꝑuenit. Est ergo ꝓpin
quior tēperamēto qd̄ est īter caliditatē ꝛ frigiditatē. Inter hu. aūt
ꝛ sic. nō est tpat⁹ cū sol iam siccauerit aerē. ꝛ nōdū acciderit ex cau
sis humectātib⁹ ꝙ sit exiccatiōi cause exiccantis opposita. Disposi
tio quoq̄z q̄ est ad infrigidandū nō est sicut illa q̄ ad humectanduz
qꝛ cōuersio q̄ est ad īfrigidādū facilis est. nō sic aūt q̄ ad hu. nec ecō
uerso fit ad humiditatē ꝓpt̄ frigus sicut ad siccitatē ꝓpter calorē.
Nā q̄libet caliditas exiccat: sed neq̄z quelibet frigiditas humectat.
Idē in. i. cano. Aeris aūt mutatio naturā egrediēs duplex est: aut
ꝓpt̄ cōuersionē in aeris substātia factā: aut in q̄litatib⁹ suis: illa q̄
existit in eius substātia pestilentia est. Sic enī aer q̄n̄q̄z putrescit: ꝛ
eius substātia cōuertit̄ ad maliciā: sicut aq̄ lacunaꝝ. Nec hoc dico
de aere puro: qm̄ aer pur⁹ ꝛ vnūquodq̄z simpliciū nudoꝝ nō putre
scūt. Sz de corpe cōmixto. s. ex aere certificato ꝛ ratificato ꝛ ptib⁹
aqueis vaporosis ꝛ ptib⁹ terreis in fumo ꝛ nubib⁹ surgētib⁹ ꝛ par
tibus igneis. Hmōi aūt aeris putrefactio plurimuz euenit in extre
mo estatis: ꝛ in autūno. Qd̄ vō in ei⁹ existit q̄litatib⁹ est vt s̄m cali
ditatē aut frigiditatē ad q̄litatē ꝑueniā intolerabilē: intantū vt per
ipz messes ꝛ generatio corrūpāt̄. Et hoc q̄dē est aut ꝯuersio homo
genea: sicut rabiositas estatis cū fortior fit. Aut cōuersio cōtraria. si
cut malicia frigoris in estate: que ꝓpter aliqd̄ accidēs euenit.

C. LVI.

De Vere ꝛ estate.

Ver qm̄ s̄m cōplexionē suā ceteris tpibus meli⁹ est ꝛ est ꝓportionale cōplexioni spūs ꝛ sanguinis.
Sed licz cū eq̄litate sua existat: ad caliditatē tñ subtilē
declinat parūper sopitā: ꝛ ad humiditatē naturalē: rubi
ficatq̄z colorē: eo ꝙ sanguinē attrahit tpate nec ꝑuenit ad resolutio
dum quemadmodū estas. In vere cōmouentur egritudines croni
ce: quoniam humores qui quieti sunt currere facit ꝛ eliquat eos.
Ideoq̄z melancoliam patientibus melancolia commouetur. Ille
quoq̄z in quo multitudo humoꝝ exuberat in hieme ꝓpt̄ ei⁹ gulosi
tatē ꝛ exercitij paruitatē. In vere fit egritudinib⁹ apt⁹: q̄ ex illis ma
terijs cōmouent̄. ꝓpterea ꝙ ver eas resoluit. Cumq̄z ver ꝓlōgat̄ ꝛ
tpat̄ egritudines estiue pauce fiunt. Veris aūt egritudines sūt ege
stio sanguinis ꝛ flux⁹ sanguinis ex narib⁹: ꝛ ebulitio melācolie: q̄
de nā existit colere: ꝛ apostemata carbūculi: synantes ꝛ alie exiture
venarū quoq̄z fissure: sputū sanguinolentū ꝛ tussis. proprie vō in
eo qd̄ ex ipso hiemale est ꝛ hiemi assilat̄: sūt eoꝝ dispositiōes tna
le: q̄ has habēt egritudines: ꝛ ꝓprie ptisim. ꝛ qm̄ in flegmaticꝭ ma
teriā flegmatis mouet: accidūt in eo apoplexia ꝛ paralysis: ꝛ iūctu
rarū dolores. Ex his āt q̄ ducūt ad h̄: est fortis motus corpal̄ ꝛ aial̄
et comestio rerū calefacientiū: qm̄ adiuuāt aeris naturā. Nulla vō
res ab egritudinib⁹ veris sic tuet̄ queādmodū flebotbomia ꝛ inani
tio. i. artificial̄ purgatio: comedēdi diminutio: potus inebriātꝭ debi
litatio ꝛ īminutio ꝛ tēperamentū. Est aūt pueris ver ꝯueniēs eisq̄z
simili⁹. In estate rū colera auget̄. sed post in eius fine colera nigra
ꝓpter qd̄ subtile resoluit̄: grossū retinet̄ atq̄z ꝯstringit̄. Estas q̄dē
humores resoluit: ac virtutes debilitat: ꝛ opationes nāles cū mul
te resolutiōis: ꝛ colorē citrinatq̄z resoluit illud qd̄ ex sanguine at
trahit. Egritudinū aūt tpa abbreuiant̄ in ea. Nā si virt⁹ fortꝭ fuerit
aerē inueniet iuuantē ad resoluendū: ꝛ ad materiā egritudinis ma
turādū: ꝛ expellet eā extra. Qz si debilis fuerit calor aeris addet ei
debilitatē: qꝛ laxat: sicq̄z destruet̄ ꝛ eger morieт̄. Ampli⁹ estas cali
da ꝛ sic. cito inscidit egritudīes. Humida vō masticās est. i. nō cito
sup̄fluitates expellit. vñ suarū egritudinū tpa ꝓlōgant̄: ꝛ accidunt
in ea hydropisis ꝛ lienteria. ad h̄ totū adiuuāt humores multi: q̄ a
superiorib⁹ ad inferiora descēdūt: ꝛ ꝓprie a capite. Egritudines esti
ue sunt vt febres tertiane: synochus ꝛ causon: ꝛ extenuatio corpis:
dolores auris: ꝛ obtalmia. In ea quoq̄z multiplicant̄ cū vētosa nō
fuerit erisipila: ꝛ bothor: que sunt ei⁹ nature cui⁹ est ipsa. Iuuenes
autē senes eisq̄z similes in estate fortiores.

C. LVII.

De Autumno ꝛ hieme.

Autumnus multarum cā est egritudinū eo ꝙ in ipso homo sub sole calido
multū incedit: ꝛ in nocte postmodū ad frigus ꝑuenit. et
qꝛ multitudo fructuū est orta: fiūt humores mali: ꝛ pro
pter dissolutionē virtutis in estate. Humores p̄terea fiunt in autu
mno mali ꝓpter cibaria mala: ꝛ ꝓpter subtilis resolutionē: ꝛ qꝛ re
manet spissum ꝓpter ei⁹ adustionē: cūq̄z aliq̄s humor ebulierit: eo
ꝙ ipm nā vult expellē ac resoluē: reducit ipm frigus ad stringendū
Sāguis in autumno multū minuit̄: imo sāguini in cōplexiōe sua
ꝯtrarius existit: ꝛ etiā resolutio iam in estate p̄cessit q̄ sanguinē mi
nuit. Estas quidē adurit humores: ꝛ autumnus ex eis cinerē facit.
Principiū autumni senib⁹ aliquo mō est ꝯueniēs: ꝛ eius finis eos
maxime impedit maximo impedimēto. Egritudines autumni sūt
scabies q̄ excoriat: ꝛ impetigines ꝛ cancer: ꝛ iūcturarū dolores: ꝛ fe
bres cōmixte: febresq̄z q̄rtane ꝓpter colere nigre mltitudinē. Ideoq̄z
splen incrossat̄ in eo: ꝙ accidit etiā in eo difficultas vrine ꝛ liente
ria. ꝛ h̄ quidē est ꝓpterea ꝙ frigiditas expellit illud qd̄ de humori
bus est subtile: ad interiora corporis: ꝛ fit in eo scia. ꝛ sināti̇a acuta
colerica ꝛ iliaca sicca. Qñq̄z etiā apoplexia ꝛ egritudines ꝓulmōis
ꝛ dolores dorsi ꝛ coxarū. Multiplicant̄ etiā in ipso vermes vētre
propter debilitatē virtutis in digerēdo ꝛ expellēdo. In ipso etiā: ꝛ
ꝓprie in sicco multiplicant̄ variole: ꝛ etiā mania ꝓpter humorū co
lericoꝝ malitiā. Itē autumn⁹ est sicut nutritor reliquiarū egritudi
nū estatis. Et autumn⁹ q̄ melior existit: est ille q̄ magis est humid⁹
ac pluuiosus. deterior aūt ille q̄ est siccus. Hiems ad digerēdū me
lior est: qꝛ frigus caloris innati substātiā cōprehēdit. vñ fortior ef
ficit̄ ꝛ nō dissoluit̄. Et etiā ideo qꝛ pauci sunt fruct⁹: ꝛ nō comedūt
hoīes nisi leuia nutriētia: ꝛ qꝛ motus eoꝝ post repletionē paru⁹ est
ꝛ qm̄ ad loca calefaciētia ingrediunt̄. Colerā quoq̄z plusq̄z oīa tē
pora debilitat sua frigiditate: sueq̄z diei breuitate ꝛ noctꝭ ꝓlixitate.
Ipsa est q̄ magis ꝯstringit materias: ꝛ in ipsa magis necesse est ea
q̄ inscidūt ac subtiliāt sumē. Egritudinū hiemaliū plurime flegma
tice sunt: qm̄ in ea fit flegma multū: ꝛ plurimū qd̄ in eo vomitu ex
pellit̄ est flegma. in ipsa catarr⁹ abundat: ꝛ incipit cū aer autumnal̄
mutat̄. quē postea sequunt̄ apostemata lateris ꝛ pulmonis: ꝛ rau
cedo doloresq̄z gutturꝭ. deinde dolor ipsi⁹ laterꝭ ꝛ dorsi. neruorūq̄z
nocumēta: capitꝭ etiā dolor chronic⁹: imo apoplexia ꝛ epilēsia: ꝛ h̄
totū ꝓpter qd̄ ma͠tie flegmatice ꝯstringunt̄: ꝛ qꝛ multiplicant̄. Se
nib⁹ q̄dē nocet hiems eisq̄z silib⁹. Medijs āt iuuamētū p̄stat. In
hieme p̄terea multitudo hipostasis est in vrina cōparatiōe estatis:
ꝛ ei⁹ q̄litas est maior: sanguisq̄z minuit̄: ꝛ auget̄ flegma.

C. LVIII.

De Naturis vētoꝝ s̄m loca ꝛ climata.

Constāti i panteigni. v. pte. Vēt⁹ ē fum⁹ sicc⁹ a terra dissolut⁹. hui⁹ nā s̄m locū ē
sibi ꝓpria. Mutatio āt nature loci ē ex sol̄ vicinitate vl̄
longinq̄tate: vel ex cursus sui diuersitate. Loca vō sunt
q̄ttuor: s. oriens: occidēs: meridies: septētrio. Meridies vētus solis
dextra cali. ꝛ humi. Calid⁹ q̄dē qꝛ cū sol ab altitudine sua digredit̄
ibi aliquādiu īmorat̄. humidus autem ex humiditate fumi maris

⁊ hu. loci. ventus igit̃ ex hac pte flans. s. auster calidus ⁊ humi. esse pbat̃. Plaga septentrionalis huic opposita ⁊ soli sinistra frig. est ⁊ sicca. qd̓ ex nimia solis remotiõe cõtingit. Cũ eñ sol ad eã deuenerit altissimus. est ⁊ a terra remotus. Igit̃ ⁊ vẽtus ex hac pte veniẽs frigidus est ⁊ siccus: ⁊ boreas vocat̃. Oriẽtis locus tẽperatus est. qz licet ibi nascat̃ sol cito tñ inde separat̃. Ventus igit̃ inde veniẽs est eurus tẽperatus. Sed tamẽ aliquantulũ calidus ⁊ siccus. Occidẽs silr̃ tẽperatus est. sed aliquãtũ sp frigidior ⁊ humidior. talis est ⁊ eius vẽtus. Sũt ⁊ alij. viij. istoꝝ suffraganei: quoꝝ nature pncipiorũ suoꝝ naturis sũt affines nõ tamẽ adeo feruentes. Horum vnusquisqz dum mouet̃. natura aeris ⁊ corpoꝝ cõplexiões mutant̃. Boreas eñ corpora idurat ⁊ cõfortat: humores ⁊ spũs clarificat: cerebrũ sanat: sensus subtiliat: motũ cõfortat: coitũ augmentat: malos humores cõtrahit: ne in aliq̃ mẽbra discurrãt. Qd̓ ideo fit: qz corporis exteriora refrigerat: ⁊ calor naturalis intus adunat̃. Tusses facit ⁊ dolores pectoris ppter desiccationẽ spũalis instrumẽti. digestionẽ ⁊ vrinã stringit. dolores oculoꝝ parit. corporibus frigidis nocet. Auster ecõtra neruos emollit: corpa humores sensus ⁊ spũs turbet. inde grauitas auditus. vertigo oculoꝝ. pigritia. tarditas motus. caput grauat̃. terminus epilensie mouet̃. virtus digestibilis ⁊ coitus deficit. Qd̓ inde cõsequit̃: qz ventus hic calidus est ⁊ humidus. cerebꝝ implẽs humidis humorib⁹ a cerebro ad stomachũ descendẽtibus. Occidẽtales autẽ ⁊ orientales venti ex sui tẽperie sũt corpoꝝ tẽperatiui. Octo vero alij sm naturã suoꝝ pancipaliũ operant̃ circa corpora. sed tamen mediocrius.

De Locis habitabilibus. C. LIX.

Auicẽna vbi supra. Locoꝝ habitabiliũ dispositiões in corpib⁹ diuersificant̃ cã altitudinũ ⁊ pfũditatũ i ipsis: ⁊ cã dispositionũ terre ipi⁹ vt si ẽ lutosa vl̓ cenosa. vl̓ si est in ea vtus minere ⁊ etiã dispõnis multitudinis aqꝝ. vl̓ paucitat̃ eaꝝ ⁊ etiã dispõnis coꝝ q̃ vicinant̃ eis sicut arboꝝ mineraꝝ foueaꝝ cadaueꝝ ⁊ hoiũ illium. ⁊ sciuisti qñ aerũ cõplexiões ex latitudinib⁹ ciuitatũ cognoscũt. ⁊ ex terra ipsaꝝ: ⁊ mõtiũ: ⁊ mariũ vicinitate. ⁊ etiã ex vẽtis coꝝ. Dis q̃dẽ aer q̃ cito ifrigidat̃ cũ occidit sol ⁊ cito calefit qñ sol orit̃. subtilis est. q̃ vo huic cõri⁹ ẽ: ecõtrario se hꝫ. Oib⁹ aũt aerib⁹ deterior ẽ ille q̃ cor cõstrigit. ⁊ aeri attractiõẽ angustat. Loca hitabilia calida capillos nigrificãt ⁊ crispãt. ac digestiuã debilitãt. cũqz i eis maxima resolutio fuerit ⁊ minuet̃ hũiditas. cito seniũ adueniet: sicut i terra nigroꝝ. i. ethyopũ. Ibi nãqz morãtib⁹ aduenit seniũ i annis. xxx. ⁊ eoꝝ corda timida sũt eo q spũs mltũ resoluit̃. pterea corpa illic morãtiũ magis leuia sũt. In locis aũt frigidis morãtes sũt fortiores ⁊ audacie maiors. ac meli⁹ digerẽtes. Et si hũida fuerit erũt ibi morãtes crassi ⁊ carnosi. ⁊ mlta abũdãtes adipe. quoꝝ venerũt pfũde. ⁊ iuncture occulte. ⁊ ipsi erũt carnosi. teneri. ⁊ albi. In locis hũidis hitãtes pulchras hñt facies. ⁊ cutes lenes. cũqz exercitant̃ cito aduenit eis laxitas. hoꝝ estas nõ multũ calefit: nec hiems multũ ifrigidat̃. his adueniũt febres multe more ⁊ vẽter. i. flux⁹ vẽtris, ⁊ mult⁹ sanguinis exit⁹ ex mẽstruis ⁊ emorroidib⁹. ⁊ vlcera putrida. ⁊ epilẽsia freq̃uẽter. In locis siccis morãtiũ exiccant̃ cõplexiões. ⁊ obfuscantur cutes. hoꝝ estas valde calida est: ⁊ hiems valde frigida.

Adhuc de eodem. C. LX.

In locis altis sunt hoies sani fortes: ⁊ laboris multũ patiẽtes ⁊ diu viuunt. In pfundis autẽ morãtes in vaporositate multa sũt. ⁊ epatis debilitate. aqs abundãt nõ frigidis. ⁊ ppe si stãtes fuerint: ⁊ eoꝝ aeres mali sunt. In locis petrosis ⁊ discoopertis morãtiũ aeres: in estate valde calidi sunt: in hieme valde frigidi. Horum corpora dura sũt ⁊ solida: multoꝝ capillorũ: ⁊ iuncture manifeste. vinciẗqz in eis siccitas. Sũt autẽ multũ vigilãtes: ⁊ maloꝝ moꝝ: inobediẽtes vel supbi: in bellis fortes: in artib⁹ solertes ⁊ acuti. In locis mõtuosis terra frigida est: ⁊ vẽtosa: diuqz nix ibi morat̃: homi venti in eis generant̃. Cũ autẽ resoluit̃ si mõtes habẽt q̃ vẽtos phibeãt vaporosa sũt. Locoꝝ marinoꝝ tpat caliditas ⁊ frigiditas: pter inobediẽtiã humiditatis sue ad paciẽdũ ⁊ ad recipiẽduꝫ id qd̓ in eã penetrat. In humi. vo ⁊ sicci. pculdubio ad humi. declinãt. Et si septẽtrionalia fuerint erũt maris vicinitas ⁊ habitatiõis pfunditas magis in eis tẽperate. Si vo meridionalia: calida erit ecõtrario. Itaqz q̃ loca eligit habitabilia cognoscere debet terre dispositionẽ ⁊ aquaꝝ ⁊ ventoꝝ ⁊ hoiuꝫ ibi cõmorãtiũ: sitqz magis sollicitus vt oriẽtales vẽti structuras vrbis vel domus ingredi valeant. ⁊ vt sol vbiqz queat intrare: qñ ipse est q̃ aerem rectificat: sꝫ ⁊ vt vicinitas aquarũ dulciũ nobiliũ currentium multarum. ⁊ mundarum que estate calefiant: ⁊ hieme infrigidentur. diuerse ab eis que occultantur: est res conueniens ⁊ adiutorium prebens.

De Vestibus. C. LXI.

Hali vbi. s. Corpori supposita vestis: ab illo calefit: dehinc illud vicissim calefacit. Sꝫ q̃dã magis calida ẽ: q̃dã min⁹. Vestis linea corpori apposita pmo quidẽ illud refrigerat: sꝫ postea modicũ calefacit. ⁊ hec si subtilissima sit: cutẽ lenit mẽbraqz humectat. Bombacina vestis q̃nto amplior est sine nobilior: tãto corp⁹ ampli⁹ calefacit: qz corpi plurimũ inheret: pariterqz cutẽ emollit ac lenit. ⁊ ideo hieme induenda est. Vestis aspera min⁹ calefacit: cutẽ asperat ⁊ indurat. Vestis aũt pilose: cui⁹ ville lõgiores sunt: calor etiã erit fortior. ⁊ ob h̃ hieme melior est: adheret eñ corpori. Que vo celindrata est: ⁊ corpori nõ adheret: nec multũ spissa ẽ: min⁹ calefacit: ⁊ estati magi cõpetit. Lanea vestis corp⁹ calefacit ⁊ desiccat membraqz indurat: ⁊ magis aũt q̃ ex pilis fit. Sericũ siue bombiceũ tẽperatũ est: ⁊ corp⁹ nõ calefacit sicut bombax. Casdra calida est: corpus lenit: dorso ac renib⁹ est vtil. Vestes pellee varie sunt sm naturã aialiũ ex quib⁹ fiunt. Varium ⁊ herminũ minoris sunt caloris q̃ pelles grisei: magisqz cõueniũt corporib⁹ sua lenitate tẽperatis. Vulpina vo magis calefacit. Hedulоꝝ ⁊ agnoꝝ pelles calide sunt ⁊ molles. sed agnoꝝ fort⁹ corpora calefaciũt: dorsoqz ac renibus meliores sunt. Razi vbi. s. Omne vestimentũ lene ac tersum minorẽ calorẽ corpori affert: ⁊ estati cõueniẽti⁹ est. cui simile est illud qd̓ cũ texit̃: rarũ remanet. Qd̓ aũt pilosum est: nec radio stm ⁊ spissum inuenit̃: corp⁹ magis calefacit. ⁊ hec hiemi cõuenit. Lineũ vestimentũ oibus alijs corpori frigidi⁹ est: eiqz minus adheret. de bombace vo factũ lineo calidius est. Sed bombice vo factũ frigidi⁹: ⁊ carnẽ auget. Omne preterea vestimentũ asperitatẽ habens corp⁹ ⁊ carnẽ macrescere facit duriũqz sentiri. Qd̓ aũt huic cõtrariũ est: operat̃ cõtraria. Vestimẽta de lana vel pilis facta calida sunt: ⁊ aspa corp⁹ debilitãtia: ppterqz in estate. Que vo de pilis capraꝝ vel cameloꝝ sũt calidissima sũt: multũqz corpori adherẽt: ac vehemẽter calefaciũt. Itaqz gaudia vl̓ tiriacũ tantũ calefacit q̃ntũ vestimẽtũ de lana vel pilis texta: sꝫ nec exasperet: nec carnibus noceat. Pellis de griseo pellib⁹ oib⁹ pilos habẽtib⁹ min⁹ calida est. Vulpina calidior oib⁹ est: calidãqz cõplexionẽ habẽtib⁹ nullaten⁹ cõfert. Post hanc vo pellis fiberis in caliditatẽ secũda est. Planech aũt ⁊ castim atqz agnasil. tẽperate calefaciũt: leneſqz sunt: ⁊ tẽperata corpora habẽtibus cõferũt. Reliq̃ vo pelles ac pili quoꝝ mẽtionẽ nõ fecim⁹: cũ in q̃ntitate superflua sint nullis nisi corpora crossa ⁊ aspera habẽtib⁹ cõferũt.

De Exercitijs. C. LXII.

Hali vbi. s. Dicto de aere circũdãte dicẽdũ ẽ de motu ⁊ quiete. Motus duo genera sunt. Unũ. s. aie: qd̓ aial̓ motus dicit̃. Aliud corporis: qd̓ exercitiũ vocat̃. ⁊ est necessariũ trib⁹ modis. Pmo vt naturalẽ calorẽ expergefaciat: ⁊ expergefactũ augeat. q̃ cõfortatus cibos fortius attrahat: ac velocius digerat: vt superfluitates corporis subtilient̃. Secũdo vt meatus purget: poros dilatet: superfluitates corporis dissoluat. Tertio vt ea mẽbra indurescant ⁊ confortent̃ aliorum cum alijs repressione: ⁊ ideo confortent̃ in actionibus suis: ne motioraqz fiant ab incõmodorũ susceptione. Motus corporis genera duo sunt: cõmune. s. ⁊ propriũ. Cõmune est illud quo q̃s vtitur ad aliam intendens actionẽ. ⁊ hic est p accidẽs. Hic motus aut fortis est: vt onera portare: fodere: ⁊ huiusmodi: que in laboriosis actionibus ⁊ officijs exercent̃. Aut nõ fortis: vt scribere: pingere: ⁊ similia. Propriũ autẽ genus motus est illud cuius vsum imperãt medici. s. motus exercitij. Iohãnicius: Exercitiũ corpus imutat: quia quãdo est equale: calorẽ equalem prestat. cum autẽ amplius fit: magis calefacit: sed postmodũ infrigidat ⁊ desiccat. Ociositate quoqz corpus imutat̃: quia frigiditatẽ ⁊ humectationẽ habet equalem. Auicẽna vbi supra. Operatio motus in humano corpore diuersificatur propter hoc quia fortis est aut debilis: multus aut paucus: ⁊ propter quod ei ex quiete admiscetur: ⁊ propter materias in quibus exercetur. Motus quidem fortis multus ⁊ paucus ⁊ cum quiete mixtus: oẽs in hoc comunicant: vt calorẽ fortiores exercẽat. Sed fortis nõ multus differt a multo nõ forti vel admixto quieti: qm̃ ipse vehemẽter calefacit corpus. ⁊ si resoluit: parũ resoluit. mult⁹ vo paulatim resoluit plusqz calefacit. ⁊ cũ quisqz eoꝝ mult⁹ extitit vel supfluit: infrigidat: quia vehemẽter calorẽ naturalẽ resoluit: ⁊ etiã exiccat. Cũ autẽ in aliq̃ materia exercet̃: ipsa materia plerũqz adiuuat opationẽ ei⁹: ⁊ plurimũ diminuit. Verbi grã: Mot⁹ fullonũ in frigiditate ⁊ humiditate facit augmentũ: motus aũt ferrarioꝝ in caliditate ⁊ siccitate. Quies vo semp infrigidat ppter priuationẽ cõfricationis caloris: ⁊ propter cõstrictionẽ q̃ suffocat hu

mectat quoqz propter defectū resolutionis superfluitatum.

C. LXIII.

De Tēpore & moderamine exercitij.

Constātini. in lib. de regimine sanitatis. Exercitia sunt laudabilia & vtilia custodiēde sanitati si ante cibū fiat. Membra enī cōfortāt & indurāt superfluitatē humoꝝ in mēbris cibātibus existentē dissoluūt calorē naturalē cōfortāt & ad digerēdū adiuuant. vnī quāto sūt fortiora exercitia tāto maiora vtīt est vis digestiua. Unde Gal. in li. dietaꝝ. Quicūqz ante cibū exercitant: non necesse est eis regula diete obseruāda. & quicūqz parū exercitant aut sunt quieti: debēt dietaꝝ obseruare ordinē cū corporis mūdificatiōe.i. farmacia flebothomia & siliib⁹. sz tēpus exercitij est cū cib⁹ heri sūpt⁹. optime in stomacho venisqz digerat: & natura īcipiat aliud appetere. qđ ex colere vrine cognoscit. si enī est albus nōdū in venis digestū significat. si citrinus digestū est. deīde decet vti exercitijs. si autē fuerit igne⁹ mōstrat cibū diu fuisse digestū. & tūc nō exercitent. tēpus enī refectiōis est: oportet fieri exercitia sz vniuscuiusqz hoīs cōsuetudinē. Rursus sint magna vel pua sz crossitudinē vel subtilitatē quātitatē & qlitatē cibi. Caueāt etiā exercitia post cibū: vp si fuerit aliq necessitas cōuenit tps expectari: quoadusqz cib⁹ digest⁹ oīno de stomacho descendat vt facillime ab epate digerat: qz exercitia post cibū facta. opilatū cibū a stomacho īdigestū deponūt. Rursus exercitia digestis corpib⁹ in qb⁹ subtiles sūt humores nō sunt cōpetētia nisi modica. sicut enim fortia exercitia fortioribus conueniūt qbus crossi humores sunt accumulati. ita debilib⁹ tenues humores habētib⁹ debilia & pauca ɔgruūt. sz dimittēda sūt fatigatione inchoāte: id est cū anhelāt & sudāt. Quies vō regēde sanitati icōpetens est: qz cōplexio corpis corrūpit. multiqz humores corrupti coadunant. vnī deficit calor nālis. est etiā qes cā multoꝝ humoꝝ generatiua. Cōstātinus in li. de melācolia. ij. Exercitia tpata multū iuuāt. Calor enī nālis excitat: & p totū corpus dilatat. ac de interiori ac exteriori ptendit sensus clarificat. actio aīata cōfortat. pulpe carnee īdurant. vēter ad expellendas feces cōmouet vrina & sudor & oīs abūdātia de extraneis humorib⁹ egredit. bona vō habitudo augmētat maxime. Si ante cibū fit: tūc enim & calorē naturalē exiccat & digestioni qsi mundū & purū & claꝝ apparet. laudabiliora sunt exercitia pedū tēperata q̄s equestria si equus suauit eat. peiora sunt enī in eqs gradatoria & grauia. In pedib⁹ autē cita & fortiora itinera. Incidētib⁹ aūt pe exercitatiōe in laborēz nocet. labor enim est dissolutio virtutis spūalis & disruptio fumose humiditatis ac pungitiue nō bene corpus pascētis. Razi. in q̄rta pte. Sūmope quoqz obseruādū est: vt fiqs fortib⁹ & grauib⁹ vti vult exercitijs. ordinē in eis custodiat. nec de qete ad grauē motū subito trāseat.

C. LXIIII.

De Balneo & tēpore balneādi.

Hali vbi. s. Post tractatū mot⁹ moꝝ de balneo disputādū est. licz ī euacuatiōib⁹ ɔtineat. Balneo nāqz sani post exercitiū & ante prandiū vtant. quo ea q̄ p motū nō bene dissoluta sunt. purgent & euacuent. & siccitas quā motus fecerat humectet. Sordes q̄ ex vaporib⁹ facte sunt a corpe egrediētib⁹: & a puluere exteri⁹ supueniēti in ipso exercitio & post abluāt. Ante exercitiū vō balneū superfluitates cibi trāsmittit: q̄s & īdigestas inuenit. humoresqz liquefacit: & superfluitates exire paratas a poris & ad aliq mēbra ɔfluere facit: paraturqz morb⁹. sic etiā & post prādiū nō oportet vti balneo: replet enim tūc superfluitatib⁹ caput: descēditqz cib⁹ indigestus a stomacho. vnī in cibi meatibus opilatio efficit. & in tpis pliritate: siqs hmōi vtatur asside hidropisis generat. Quibusdā tñ accidit defect⁹ cū balneū anteqū prandeant ingrediūtur: & ideo necesse est eos modico laudabiliqz refici cibo. pter hos itaqz post prādiū oībus cauendum est balneū. post exercitiū autē & ante prandiū eo sanis vti magnas vtilitates confert. Corpus enī & mēbra humectat: calorē naturalē cōfortat: digestionē optimā reddit: angustiā si q̄ est effugat poros apit. superfluitates euacuat. dolores mitigat. viscositates vel vētositates dissoluit. Johānici⁹. Balneū dulcis aque corpus remollit: & calidū qdē calefacit: frigidū autē īfrigidat: aque vō nō dulcis balneū corpus desiccat. Nō siquidem ex aqua salsa & amara vl' sulphurea fuerit. calefacit & desiccat. Si vero de aluminosa vel gipsea fuerit. infrigidat & desiccat.

C. LXV.

Quibus psit & quibus obsit.

Razi vbi supra. Ex balnei iuuamētis est corpus humectare: renouare: sordes congregatas deterere: repletionē quoqz minuere: ventositatē dissoluere: & ad somnū ducere. humoresqz subtiliare: preterea dolores reprimit: ventrem stringit: lassitudinem remouet: corpusqz nutrientibus aptum efficit. Nocumenta vero eius sunt vires destruere: & cor adeo calefacere: vt qnqz ad syncopim pducat. Nausseam quoqz cōmouet: & malis humorib⁹ occasionē tribuit cito descēdendi. Ideoqz febricitās vel ɔtusionē perpessus: vel apostemata vel plagā vel excoriationē habēs: balneū timere debet. Corpora vō macra & sicca habētes humectationē balnei indigēt. Ideoqz carere debēt ne in balneo sudent: sed in eius loco tēperato maneant. Circa se aūt in pauimēto multā aquā calidam proijciāt: vt humidi vapores eleuati corpa eoꝝ humefaciāt. Ab introitu vō balnei post cibū quisqz caueat sibi: nisi qui corporis pinguedinē vult adipisci. Aliquādiu quoqz post balneū comestio debet tardari. Hali vbi supra. Porro q̄ infirmant balneis pro necessitatib⁹ ad ea vrgētib⁹ vtant: aut vt eoꝝ cōplexio calefiat: aut vt frigescat aut humectetur aut certe desiccet. Prodest aūt prurigini & scabiei: qz superfluitates acutas euacuat: neruos emollit: catarros ematurat & coizat calefaciēdo & dissoluēdo. exitū quoqz faciliat vrine: si artata fuerit ex frigiditate. Colice medet: alijsqz morbis huiusmodi. Et si quidē longa mora fit: ita vt sudor plurim⁹ exeat: corpus calefacit aeris calidi cā: desiccat etiā euacuatiōis cā: q̄ fit p sudorē. Porro si tā lōga mora fit: vt īmoderata sudoris euacuatio fiat: corpus refrigerat & exiccat: qz naturalē calorē dissoluit: & humiditates corporis fortit euacuat. vnī & virtus decidit: & defectio fit. Auic. in. j. ca. Qui voluerit impinguari: balneū ingrediat post cibū: si securus fuerit ne oppressiones accidāt. Qui vō resolui vult & macrefieri: balneū intret dum est famelicus: & multū ibi moret. Porro q̄ sanitatē tñ vult conseruare: balneari debet postqz in id qđ est in stomacho & epate digestū est. Qui vō timet ne colera fu. pter h̄ ebulliat: ante balneationē comedere rem subtilē debet. Ab oī vō re vehemētis caliditatis se custodiat: & ne in balneo vel in ei⁹ egressu rem frigidā actu bibat quia pori aperti sunt. Ideoqz frigiditas nō tardat quin ad mēbra pncipalia pcedat: eoꝝqz vtutes corrūpat. Qui febrē hz: a balneo se custodiat in hora febris: & q̄ solutionē hz ɔtinuatā vel apostema.

C. LXVI.

De Cibo & eius operatione.

Ex libro vrinarū a voce mauri. Triplex propter incōmodū cui corp⁹ subiacet humanū: assidua indiguit restaurātiōe: & nutrimēto pheni. Subiacet enī fluxui: alterationi: corruptioni. Fluit enī quotidie tū p aptos & manifestos poros: tū p occultos & priuatos. Per apertos & manifestos: vt oculoꝝ impuritate: auriū superfluitate: narium muscilagine: oris sputo: ani egestione: vrina vesice. Per occultos & priuatos: vt piloꝝ emissione: poroꝝ resudatiōe: & spirituū exalatione. Alterat aūt quotidie de caliditate in frigiditatē: & ecōuerso de siccitate in humiditatē: & ecōuerso. Deinde sequit corruptio q̄ subiecti mors est & pditio. vt ergo deperditoꝝ fiat restauratio: et corruptionis si nō ex toto: tñ ad tps fiat retardatio: inuēti sunt cibi & potus. Auic. in. j. canī. Cib⁹ in humano corpore trib⁹ modis operat. Aut enī sola sui qlitate: vt qn caliditate sua calefacit: vel frigiditate sua frigefacit. Aut sui materia: vt qñ a natura sua ɔuertit: & formā alicui⁹ diuisionis mēbroꝝ recipit: ei⁹ tñ materia licz formam illā recipiat: aliqñ tñ accidit: vt aliq suarū qlitatū q̄s habebat: que suo mō fortior existit q̄s humani corporis qlitas: in ipa eā remanē faciat a pncipio rei: donec coagulatio cōpleat & assimilatio: sicut ē sanguis q̄ generat ex lacticis. In ipso nāqz plus est frigiditatis q̄s in corpore hoīs: licz sāguis fact⁹ existat: & ad hoc bonus fit vt pars mēbri hoīs fiat. & sanguis q̄ ex alijs generat: huic est cōtrari⁹. Aut etiā opat tota sui substātia: h̄ est forma sui specifica agēte: q̄ nō est qlitates pme q̄s hz materia: neqz cōplexio q̄ generat ex eis: sed pse bet a cōplexione: sicut in magnete virtus attractiua. ctio quā acquisiuit materia sm aptitudinē vel preparationē quā ha

C LXVII.

De Diuersitate ciboꝝ in nā & electione melioꝝ.

Constā. i pent. v. pte. Cib⁹ aūt hoīs aut ex t̄ra nascit: aut ex aīalibus hoīu est. Terre natiuus aut ex tpibus anni seminādus: aut ex arboꝝ fructib⁹. Ex tpib⁹ anni nascētia aut grana sūt: vt frumētū: ordei: faba: aut herbe: vt lactuca: endiuia. aut herbaꝝ fruct⁹: vt cucurbite: melones. Arborei fructus aut siluestres sunt: aut aut radices: vt rapa: baucia. Aīalib⁹ aut ex ambulantib⁹: aut ex natalib⁹: aut domestici. Cib⁹ ex aīalib⁹ ex volatilib⁹. Et horū oīuz qdā crossa sunt: qdā carnosa: vt cerebrū: epar: spleni: & filia. Sūt & quedā superflua vel ambulātiū sicut lac. vel volatiliū: sicut oua. vel apiū: sicut mel. Oib⁹ aūt frumētū granis melius est: & tēperamēto ppinqui⁹: & ob hoc humanis corporib⁹ acceptabil⁹. Lactuca vō oib⁹ herbis nutribilior: & sāguinē generātib⁹ melior est. Ex fructib⁹ aut ficus sicce inī fic. & humi. tēperate sunt & mediocrit nutriūt: ceterisqz fructib⁹ estiuis meliorē sanguinē generant.

nerant: ⁊ cito digerunt. Uue quoqꝫ laudibus ficuū sunt vicine. Ex aīalibꝰ ambulātibꝰ caro porcina nutribilior est: ⁊ in sanguinē generādo melior. humane nāqꝫ carni assimulaẗ. Caro volatiliū est oī q̈drupedū carne laudabilior: q̄r digestibilior. ⁊ īter hec gallina oīa reliq̄ excedit. Ex piscibꝰ autē in petrosis locis nascētes oībus alijs laudabiliores sūt. maximeqꝫ in magno flumine claro ⁊ bene currēte. lacti vacce dominaẗ caseus ⁊ butyꝝ. ideoqꝫ ceteris est nutribiliꝰ: ⁊ ad descēdēdū a stomacho duriꝰ. Huic vicinaẗ lac ouinū. Omne autē lac ex īfirmo aīali pessimū est. Caseus recēs laudabilior est sicco vel salso: q̄r cito digeriẗ. Butyrū temperatū est. Mel vero calidissimū ēst cōplexioni frigide cōgruum. Oua galline ceteris laudabiliora sunt. deinde perdicum.

De Diuersitate ciboꝝ in operatione. C. LXVIII.

Hali vbi supra. Cibi diuersificanẗ in actiōibus suis q̄s in corpibꝰ opanẗ duobꝰ modis. aut in q̄litatibꝰ suis: aut in substātijs. In q̄litatibꝰ q̄dē: q̄m alij calidi sunt: alij frigidi: alij humidi: alij sicci: nōnulli vō tpati. Porro in calore ⁊ fri. ⁊ hu. ⁊ sic. excedūt sꝫ magis ⁊ minus. a pmo gradu vsqꝫ ad q̄rtū. In substātia quoqꝫ differūt: q̄m aliꝰ est subtilis: aliꝰ crossus: aliꝰ tēperatus. Subtilis est cuius quātitas magna pauco nutrimēto corpus pascit. Crossus autē cū quantitas pauca magno nutrimēto corpus reficit. Tēperatꝰ vō inter vtrunqꝫ: cuius moderata quātitas moderate nutrit. multa multū: pauca paruꝫ. s. sm̄ suā quantitatē. Hoꝝ autē oīuꝫ q̄dā corpus reficiunt laudabili nutrimēto: q̄dā vō reprobo. Cophon in li. de simplici medicina. Quedā etiā sūt visus clarificatiua. q̄. s. pānos oculoꝝ ⁊ alia que in oculis nascunẗ auferūt: ⁊ q̄ caput ⁊ stomachū a corruptis humoribus purgāt: ⁊ q̄ oculos a caliginosis fumis defendūt. Ex his autē q̄ sunt absinthiū: aloe: ruta: mirabol. papauer nigrū: alumē: behenꝰ anthimoniū thus: lac corticis sanbuci: celidonia: succus cētauree: marathrū: nasturciū: cācer marinus: spoliū serpētis: cinis hirūdinis: aspagus: puluis vitri vsti ⁊c̄. Ciboꝝ aūt q̄dā tenerā habēt substantiā ⁊ ad digerēdū facilē. vt vua: ficꝰ: amigdale dulces excorticate: lactuca: apiū: ordeū coctū: caro porci iuuenis: pulli: pdices: turdones oua volatiliū: pisces q̄ in petrosis locis degūt: auricule: labra: ligua: pulmo: pedes. Quidā vō durā seu viscosaꝫ ⁊ ad digerēdū difficilē. vt panis azimus: faba: lenticula: cicer: pruna alba: citonia: castanee: auellane: oliue: iuiube: cucumeres: caules: rapa: fungi: caro hircina: bouina: ceruina: vrsina: anates: anseres: pulli colūbini: grues: pauones: nares: guttur: cor: epar: splen: renes: stomachus ⁊ intestina: venter volatiliū: caseus vetus: panicus miliū.

De his q̄ bonos humores generāt: ⁊ his q̄ malos. LXIX.

Quidā autē humores generant bonos: cibi. s. bene tēperati: ⁊ q̄ ītra tam tenerā habēt substātiā vt in stomacho facile corrūpunẗ nec nimis duraꝫ atq̄ꝫ digestiōi repugnātē vt panis bene fermētatꝰ ⁊ bene coctꝰ. granū fractū: simila ptisana: risi: ficꝰ: vua: malagrāata: mel. ī frigidis corpibꝰ: pinee: lactuce: borago: caro porcina: hedulina: vitulina: annualis agni: ouiū: arieti: apri. pulli: fasiani: pdices: oua sorbilia. pisces pelagi: ⁊ ī petrosis locis geniti. lac capꝛinū mox mulsuꝫ: vinū odoriferū. Quidā vō malos: cibi. s. valde distēperati: vł ī caliditate ⁊ siccitate vt allia. vł in frigiditate ⁊ hūiditate: vt fungi: cucumeres. Uł ī siccitate ⁊ frigiditate: vt poma īmatura. Et sīt cibi q̄ nimiā viscosaꝫ hn̄t substātiā: vt caro porcellina. Uł valde durā vt bouina. Uel facile cōuertibilē: vt crisomila. Ex his itaqꝫ cibis sīt q̄ malos humores generāt. s. panis nō bene fermētatꝰ: nec bene coctus: fabe: lēticule: miliū: loliū: poma īmatura: auellane: iuiube: psica: citonia: nespila: dactili: cucurbita: rapa: caulis: capar: cepe: sinapis: ⁊ oīs caro siluestris: pter capreolinā: caro capꝛina ⁊ agnina: ceruina: leporina: eq̄na: vrsina: caro piguis: cerebꝛ: medulla: spine: ⁊ reliquoꝝ ossiū pinguedo: pulmo: stomachus: splen: ītestina: renes: caseus: pisces lacuū ⁊ aquarū turbidarū: ⁊ earum que in quiete sunt: anates: turtures: grues: pauones: passeres: pulli columbini.

De his q̄ stomacho nocēt: ⁊ his qui iuuāt. C. LXX.

Quidā itaqꝫ facile corrūpunẗ ī stomacho: cibi. s. nimis hūidi ⁊ ꝯuertibiles si ꝯtingat eos nō velociẗ egredi. vt vua: ficꝰ mature: mora celsi matura cerasa coctana: psica: melones: caro piguis: lac cerebrū: medulla: spine ⁊ similia. Alij vō difficile. q̄. s. substātiā habēt crossam ⁊ siccā ⁊ durā: vt cācri: parue coclee: ostrea: caro codernata ⁊ silia. Quidā cito exeūt ppt̄ substātie sue lenitatē ⁊ raritatem. quia stomachi villos emolliunt ⁊ lubricant indigesti. Interdum etiam pro sui acumine: quia. s. stomachū ⁊ intestina mordēt. Ex his ergo sunt atriplex: vua: mora celsi: oliue: spinachia: caro porcina: ac pecorina caro pinguis: pulmo ⁊ pinguedo. Alij vō tarde: vt pira īmatura: siliq̄: glandes: dactili: cucumeres: fabe: caro bouina: cor ⁊ splen. Quidā aūt stomachū bonū reddūt atqꝫ robustū: vt lactuca: scariola nouella: mēta: asparagꝰ: carui: pip: ȝinȝiber: ȝuchar: ȝomion: mastix: acetū: citonia: cappar: saluia ⁊ silia. Alij vō malū ⁊ fastidiosū: vt cerasa: pruna alba: cucumeres: auellane: melones: porri: anates: anseres: cerebellū: ⁊ oēs medulle: pira verna virides: siliq̄. Quidā āt inflant. s. cibi dulces: ⁊ q̄ magis dissoluūt q̄ꝫ ꝯsumāt: vt sunt castanee: vue comeste cū cortice: vinū dulce: mustū: mel: rapa: radix: cepe porrꝰ: eruca: fabe: lēticule: faseoli. Alij vō valde attenuāt: vt apiū: trifoliū: petrosiliū: ruta: ciminū: tignella: anetū: carui: pip: mel despumatū.

De Nutriētibꝰ ⁊ impinguātibꝰ. C: LXXI.

Quidam vō parū nutriūt: q̄. s. ex mēbris facile dissoluūẗ: ⁊ ex quibꝰ subtiles nimiū humores generanẗ ⁊ liq̄di: ⁊ q̄ violētas ⁊ acutas nimiū habēt q̄litates: ⁊ q̄ durā valde vel plurimū rarā habent substātiā: vt mora celsi: matura pruna: malagranata: iuiube: oliue: mespila: ordeū: miliū: triticū albū ⁊ n̄ pōderosū: pāis azimꝰ vł furfurens: cucurbita: atriplex: spinachia: allia: piguedo. nares: aures: pulmo: guttur: mētū: vēt: ītestina: ale pulloꝝ: caseꝰ vetꝰ. Alij vō multū. s. cibi bene tēpati: ⁊ q̄ diuciꝰ imoranẗ: ac difficiliꝰ dissoluūẗ vt triticū duꝝ ⁊ pōderosū crossū ⁊ nō albū. Sic ēt cibi aliq̄ntulū distēperati ⁊ durā habētes substātiā si bene digeranẗ: multū nutriūt: vt caro bouina. Ex his g̊ q̄ multū nutriūt: sunt ḡnū fractū ⁊ simila: maxie si cū lacte coq̄nẗ. Castanee quoqꝫ glādes: auellane: rapa: caro porcina: cerebrū: spina: medulla: cor: epar: lac capꝛinū: caseꝰ recēs: oua locuste marine: cācri: sepie: fuligines: ⁊ oēs cibi dulces: p̄cipue q̄ crossos vł spissos generāt hūores: vt dactili: vue pigues: vinū dulce rubeū spissū: ⁊ silia. Quedā etiā īpinguāt: q̄. s. laudabilē sāguinē ac moderate crossū generāt: ⁊ multū nutriūt. ad h̄ p̄cipuꝰ ē panis triticeꝰ bn̄ ꝯfectꝰ: lac capꝛinū coctū: simila: risū: triticū: carnes ossibꝰ vicine: caro porcina cū eiꝰ iuscello: caro agnina: cerebella oua sorbilia: ⁊ de potibꝰ vinū dulce ac spissuꝫ: ficus mature recētes: ⁊ vue dulces silr.

De Qualitate cibi sumendi. C. LXXII.

Constāti. in li. de regimine sanitatꝭ. Oportet aūt sex in cibis intelligi. Primū est cibi q̄litas. Secūdū q̄ntitas. Tertiū ordo. Quartū tp̄s. Quintū q̄ntitas desiderij. Sextū sm̄ q̄ mēbra sunt infirma. Qualitas aūt cibi debet perpēdi sm̄ naturā corpoꝝ cibādoꝝ. Si enī calida sunt: frigidos cibos accipiāt: si aūt frigi. calidos. sicca hūidos: humida siccos. Substātiā cibi sic agnoscimꝰ: q̄ si sit crossa sicut caro vaccina: panis azimꝰ: est ꝯueniēs multū calorē in stomacho naturaliẗ habētibꝰ: ⁊ colerico stomacho. eis etiā q̄ multū ante cibū exercitanẗ. ⁊ in hieme ppter aeris frigiditatē somniq̄ꝫ lōginq̄tatē. Huiusmodi enī cibꝰ bene in stomacho digeriẗ: ⁊ multū nutrit virtutē cōfortat. Illis aūt q̄ modicū in stomacho calorē naturalem habent: ⁊ paucū caloris: ⁊ modice se exercitātibꝰ: breui etiā somno vtentibꝰ: īmo supradictꝰ cibus incōueniēs est: q̄r nō bene ab eis digeriẗ: sed crossos generat chimos. ⁊ viscerū opilationē. Subtilꝭ vō cibus sicut pulli gallinacij parui: spinachie: perdix: crisolachāna: lactuca ⁊ silia competūt nō exercitijs vtētibꝰ: quoꝝ calor nālis in stomacho defectꝰ est: ⁊ quoꝝ viscera ꝯstipata. Sed laborantibꝰ ⁊ calidos ⁊ fortes stomachos hmōi cibꝰ incōueniēs est. Nō enī digeriẗ sed in eoꝝ stomachis in fumositatē mutaẗ. propter hoc quidā vaccinā carnē digerūt: ⁊ sturnā minime. Stomacho enī multū calido cum multa colere ru. quātitas mādaẗ: crossus cibus ꝯuenit: vt calor in eo diu opereẗ. Subtilē enī cibū cito incēdit: fumūq̄ꝫ facit. Verbi grā: Si magno igni subtilia ⁊ sicca supponunẗ ligna: cito incenduntẗ: ⁊ ignis extinguiẗ. Si aūt crossa sicut celsi: calor suauiẗ opaẗ ⁊ cōfortaẗ. Stomachus vō in calore temperatꝰ cibū accipiat inter crossum ⁊ subtilem mediocrē. Similiter temperate exercitantes ⁊ dormiētes tēpate accipiant in tēporibꝰ etiā tēperatis hmōi dietā: conuenit enī eis. Hali in practica. j. li. Comedēs aūt optime terat molaribꝰ cibū: maximeq̄ꝫ si crossus fuerit: quo fiat obediētior digestioni stomachi. Ob hoc etiā ea q̄ coquunẗ: pleniꝰ decoquēda sunt vt accelereẗ eoꝝ digestio ⁊ exitus a stomacho.

De Quantitate eiusdem. C. LXXIII.

Constāti. vbi. s̄. Quātitas cibi laudilis non multū excedē debꝫ modū: ne graueẗ stomachꝰ. Qui cibꝰ laudabilꝭ assuete ⁊ vltra modū sumptus malum generat sanguinem: ⁊ venas de malis humoribꝰ replet. si cibꝰ malus est vel colericꝰ: pessimā generat febrem ⁊ acutos humores. Crossus arteticū faciet dolorem: podagrā: freneticam passionē: anhelitum: splenis ⁊ epatis duritiam ⁊ opilatio-

nem. Melancolicus melancoliam quartanam vel maniam: cancrū scabiē nigrā hicteritiā generat. Oportet igit̄ cibi plenitudinē caueri: nisi cū multis fortib⁹ exercitijs: ⁊ qb⁹ cutis est rara. Alijs vo minime: q̄ si hoc nō caueāt vomet: si aūt vomere nequeūt ꝓpter gule pectoris aut palati dolorē: dormiāt ⁊ diu. Auicē. vbi. ś. Nihil ē deterius saturitate in tp̄e fertilitatis quā fames sequit̄ i tp̄e sterilitat̄ ⁊ ecōuerso: s; tñ deterior ē ꝯuersio. Multos .n. vidim⁹ qb⁹ pri⁹ deerat cib⁹: post modū in abūdātia repletos fuisse mortuos: vehemēs nāq; repletio pniciosa ē: siue ex cibo siue potu est: ꝑterea nihil ē deterius q̄ fastidiū ex malis nutrimēt̄. facit eni iuncturarū dolores ⁊ renū ⁊c. Qd aūt melius sapit melius nutrit: q2 stomach⁹ ⁊ virt⁹ retētiua vehemēter amplificant̄ cū bone fuerit substātie. Nihil aūt deterius ē q̄ diuersa nutriētia simul adiūgere: ⁊ post h̄ in comedēdo tēpus ꝓlongare. Cū .n. postremū nutriēs aduenit: pmū digeri iā incipit: sicq; nutriētis ptes in digerēdo nō similant̄. Itaq; cibaria diuersa duab⁹ ex ptib⁹ ipediūt: vna ꝓpter diuersitatē eoꝝ in digerendo. Alia q2 plus pōt aliqs ex diuersis edere q̄ ex vno. Res dulces sunt veloces ad faciēdas opilatiōes: qm̄ eas nā trahit anteq̄ digerant̄. opilatiōes aūt ad multas ꝑducit egritudines q̄lis est hidropisis: paru⁹ qdē mot⁹ post comestionē facit eā in stomacho residere ꝑterea post comestionē hō pmo sup dextrū lat⁹ dormiat: deinde sup sinistrū ꝯuertat̄: ⁊ postea sup dextrū se reuoluat. Rasi vbi. ś. Cib⁹ vltra mediū sumptus si fieri pōt anteq̄ descēdat euomi d3. Q, si nō pōt somnū ⁊ exercitiū augeri oportet: ⁊ ea q̄ vētre soluūt sumere cib⁹ ꝑterea quo hō vti ꝯsuenit in sequēti die immūdus erit. Oportet aūt vt cibos q̄sq; sibi cōsuetos accipiat: ⁊ quotiēs ꝯsuenit comedat: nisi cōsuetudo puersa fuerit q̄ oino vitāda erit. Quā tñ nō repēte s; ordinate, de illa. s. ad bonā trāseūdo d3 dimittere: itaq; sani semel in die comedere debēt ad min⁹ vel bis ad plus vna refectio nocet macris: bina vo pinguib⁹: ⁊ crossis: multo ꝑterea labore vtētes ⁊ exercitio maiori ⁊ crossiori idigēt nutrimēto: ⁊ similiter econtrario.

De Ordine ⁊ tp̄e sumēdi cibos. C. LXXIIII.

Tunc aūt digestio mala fit ⁊ corrūpit̄: q̄ cibi multi ac varij i vna comestiōe sumunt̄: ⁊ cibus crossus ante subtilē comedit̄: ⁊ q̄ multa cibaria cū iure micas panis habēte sumit̄. Et q̄ iter pncipiū ⁊ finē prādij mora mlta effict̄: itaq; fruct⁹ q̄ i prādio sumi debēt aū cōem cibū edēdi s̄t: nisi de illis sint q̄ multā i stomacho morā faciāt: i qb⁹ ē ꝑōticitas ⁊ acetositas: vt citonia ⁊ poma ⁊ malogranata. In ꝯseruāda tñ sanitate meli⁹ iudicat̄ vt oēs fruct⁹ recētes dimittāt̄: vl' ex eis q̄ntitas parua sumat̄: vt s̄t ficus ⁊ vue pira ⁊ mora i aq̄ ifrigidata: nec eis vtat̄ q̄s nisi in die in quo multo fuerit vsus exercitio ⁊ ardor sentit̄ i stomacho. Cōstātin⁹ vbi. s. Ordo diete sic ē: q̄dā .n. d3 dari in initio q̄dā i vltio sicut cibaria facilia digestiōi priusq̄ dura: ⁊ solubilia priusq̄ stiptica: vt solubilis ꝑus viā vñ crossus cib⁹ trāseat ꝑparet: sicut mellones: pruna: crisolocāna: ficus: cerasa: vuas ⁊ silia ante panē ⁊ carnē. Itē lagana cū obsomagaro ⁊ oleo elixata: priusq̄ pira vel cocrana. Dur̄ .n. ante facilia datis leuia digerunt̄ ⁊ nō iueniēt̄ tia vias vnde egrediāt̄ ꝓpter dura foramē obturātia necessario corrūpūt̄: ⁊ alia i sui nām ꝯuertunt̄. Tēp⁹ aūt cibādi fit post inanitionē stomachi cū nālis calor fortis ē exercitijs ⁊ balneo ꝑcedentib⁹: ⁊ vrina colorata existēte: ⁊ appetitu ⁊ fame palā ostēsis: tūc cib⁹ necessarius ē absq; vlla mora. H .n. neglecto stomach⁹ ad se superfluos humores attrahit: ⁊ appetit⁹ deficiet: ⁊ cib⁹ corrūpet ex hūorib⁹ ad stomachū fluētib⁹. Q, si h̄ nō euenerit dem⁹ oximcarā ⁊ succū malorū granatorū. Deinde spacio vnius hore quiescant: ⁊ cibū accipiant. Debem⁹ etiā in frigidis tp̄ib⁹ multū cibū dare: q2 tūc calor intrinsec⁹ ē coadunat⁹: vnde meli⁹ adiuuat digestiuā virtutē: aliter cauēdi s̄t mlti cibi i calidis tp̄ib⁹. Calor .n. aeri nālē trahit calorē extrisec⁹: vñ manēt itrisec⁹ nō bene digerit cibū. Jccirco maiorē habem⁹ digestionē i hieme q̄ i estate. Jō i estate debem⁹ cibū dare i extremitatib⁹ diei: q2 tūc tpat⁹ ⁊ aer: neq; mox relicto exercitio māducet̄ nisi spacio vni⁹ hore resedeāt. Sil't balneū exeūtes nō statī cōedāt nisi spacio vni⁹ hore q̄scāt. Rasi vbi. ś. In hieme sit cib⁹ actualit̄ calidus: ⁊ i estate similit̄ frigid⁹. Abstinēdū ē tñ a cibis actualit̄ calidissimis: ⁊ a frigidissimis similit̄ nisi magno caloris tp̄e. corꝑe q̄si inflāmato existēte: ꝑterea cib⁹ in horis frigidis sumat̄. Q, si non possunt hore: saltem mansiones sint frigide.

De Cōueniētia cibi fm̄ statū. C. LXXV.

Constantinus vbi supra. Dixi autem cibi sumēdi desideriū bonum esse. appetitio eni cibi magnā significat esse virtutem ad digerēdū: mōstrat̄ esse hūane cōplexiōi ꝯueniēs. Oportet sanis mēbris cibaria dare cōueniētia: ⁊ cauēda etiā illoꝝ isumitatē augmētātia: ⁊ si toti corꝑi sint necessaria: Verbigra. Quib⁹ dolor capitis assuetus est: neganda sunt eis cibaria fumum generantia ⁊ in eū ꝯuertibilia: sicut nuces. lac. alliū. cepe. ⁊ silia. Qui defectū habēt stomachū abstinēdi sunt a mollitiuis: sicut pinguedo. butyrū: sisamū ⁊ silia. Et quib⁹ ē vsus mutādi cibum in ore stomachi crossa ꝯuenuīt alimēta vt cū sui grauitate descēdāt ad iferiora stomachi parū post cibū ambulēt. Qui āt flegma in stōacho habuerit caueant cibos flegmat̄ generatiuos: quib⁹ colera rubea in stomacho creat̄: negandi s̄t cibi colerā rubeā generantes: ⁊ accipiant ea q̄ extinguāt: sic mala granata acetosa: oxisenichia ⁊ silia. Quib⁹ aūt in stomacho ⁊ intestinis cibi indurant̄: caueāt cibos duros ⁊ stipticos: ⁊ accipiāt humidos ⁊ solubiles. sicut lagana elixa cū oximagaro ⁊ oleo ⁊ māducent̄ ante cibū. Eis vo de quoꝝ stomacho cib⁹ indigestus descēdit ante omnē cibū demus stiptica: sicut citonia pira. silocarecta: quarubias ⁊ silia. Q, si epar frigidū fuerit cauēdus est crossus cib⁹ ⁊ viscosus: ꝑcipue si sit opilatu⁹: si aūt sit calidū: cibos demus frigidos. Cauenda est aqua ne cū cibo potet̄: s; postq̄ cib⁹ in stomacho q̄euerit: cū cibo .n. bibita int̄ substātiā stomachi ⁊ cibum pmanet eiūq; digeri nō pmittit. Necē .n. est cibū a stomacho tāgi vt calefiat ⁊ digerat̄. Q, si tanta fuerit necessitas: paꝝ inde bibant quo sitim extinguant. cibo vo in stomacho descente: nulla prohibitio est bibendi aquam sed tamen qualis oportet tribuatur. leuius autem in nocte inconueniens est.

De Pane. C. LXXVI.

Isidorus li. xx. Panis dict⁹ ē eo q̄ cū oī cibo appoāt̄: vl' q̄ omne aīal cū appetat. Pan .n. grece oē d̄r. Libari⁹ ē q̄ ad cibū suis dat̄ nō delicat⁹. Fermētat⁹ fermētī ꝯfect⁹. Azim⁹ nō fermētat⁹. nā azim⁹ ē sine fermēto sincer⁹. Acrisim⁹ leuit̄ fermentat⁹: q̄si acro azim⁹. subcinerici⁹ cinē coct⁹ ⁊ reuersat⁹. ipse ⁊ facati⁹. Clibanici⁹ in testa coct⁹. Sfūgia panis aq̄ dinti⁹ malaxat⁹ similā modicā ⁊ fermētū accipit: ⁊ h3 hūectatiōis plusq̄ ois panis: vñ ⁊ sfungie nomē accepit. Placēte s̄t q̄ fiūt de farre: q̄s alij liba dicūt: eo q̄ libeant ⁊ placeāt. Crusta superficies panis: ipsa ⁊ fragmēta: q2 diuidunt̄ vt fracta. Fermētū a feruore nūcupatū: q2 pl⁹ pria hora nō pōt ꝯtineri: crescēdo .n. excedit. Farina ⁊ furfures a farre dicte. cui⁹ s̄t purgamenta. Hali vbi. ś. Pāis ex tritico duro ac spisso pl⁹ nutrit q̄ q̄ ex tenero ac fragili: maiori tñ nutrimēti pāis tarde digestiōis ē q̄ sumit̄ ex medulla tritici: pāis. s. simile. Idē quoq; opilationē iviscerib⁹ parit. Qui vo min⁹ nutrit. s. medulla reiecta si ē: medi⁹ ē int̄ nutrimēti mltitudinē ⁊ paucitatē ⁊ int̄ digestiōis morā ac celeritatē. Oib⁹ aūt laudabilior ē pāis cui⁹ optie farina pistata ē. ⁊ i quo salis q̄ntitas optīa ꝑcit̄. ac bñ fermētat⁹ ē. ⁊ i camio coquit̄ ignis māsueti ac tpati ⁊ nō nimij: q̄ iteriora idigesta dimittat: nec vo pauci q̄ iteriora decoquēs exteriora cruda remittat. Hmōi pāis nutrimētū h3 laudabile: citoq; digerit̄. corꝑib⁹ tpat̄ ꝯuenit ⁊ q̄ paꝝ laborant. Azim⁹ aūt pāis aut nō coct⁹ plimi nutrimēti ē ac crossi. ⁊ tard⁹ digestiōi hūorē generat crossū atq; viscosū. opilationē in epate parit ac splene: ⁊ in renib⁹ lapides. Omniū aūt peior est panis furni ⁊ subcinericius. ꝓpter ei⁹ exteriora ꝯbusta interiorib⁹ crudis: peior etiā est furni q̄ subcinericius ꝓpt̄ cinerē ei īmixtū. Azim⁹ vo panis laborātib⁹ vtilis est. eo q̄ ab eis mlta dissoluant̄. his quoq; quorū stomachi calor fort̄ est: plimū ab eo nutrimētū ꝑuenit. cū illū optie digerāt. Est aūt ois pāis tritici calefaciēs in pio gradu. ꝑterq̄ pāis herni. Nā q2 triticū lotū fuit: frigiditatē lucrat⁹ est: vñ calor ei⁹ paruus est. Cōstātin⁹ in pāteigni. Panis ordeaci⁹ ē frigid⁹ ⁊ sicc⁹ minus q̄ frumēti. nutritiuus totius ventositatis generatiuus ⁊ cōstipatiuus vtēdū est eo cū vnctuosis. vt est caro crassa atq; butyrum.

De Diuersitate panis fm̄ materiā vel artificiū. C. LXXVII.

Isaac in dietis. Panē tritico calidiorē dixim⁹ cui⁹ diuersa sunt nutrimēta. iiij. modis. Primo ꝓpter farinā vnde fact⁹ est. Scdo ex artificio sui. Tertio ex igne a quo coctus est. Quarto ꝑ q̄litate q̄ sumitur. Farine modus trifariā diuidit̄: prim⁹ ꝓpt̄ essentiā sui. Scdo ꝑ q̄litate molitōis. terti⁹ fm̄ breuitatē vl' lōgitudinē tp̄is ex quo mola ꝯtrita ē: vt super⁹ dictū ē. Panis quāto mūdior ē: tāto plurī nutrimēti ē durioris egestōis: Diuersitat̄ pāis ex artificio sui duo s̄t modi: vl' ex forma vel ex artificio: forma aūt triplex est. Magna ⁊ pua. media. Magna medulle pl⁹ h3: corticē vo subtiliorē ⁊ duriorē: cortex ꝑterea paꝝ nutrit: ⁊ ē ad digerēdū dur⁹: hūiditatē egestionis exiccat vnde ⁊ ventrem constipat. Medulla crossa est ⁊ viscosa ⁊ inflatiua. flegma viscosum generans. Panis parui ⁊ subtilis interiora ignis perforat ⁊ humiditatem medulle exiccat: vnde parum nutrit: ⁊ tardius digeritur ⁊ ventrem constipat: maxime

si factus sit in primo vel secundo die post decoctionem. Unde hippocras. Panis magnus ⁊ crossus est medulle multe: nutrimēti pluris vētrē soluit. Paruus aūt ⁊ tenuis medulle est pauce: nutrimēti pauci. egestio eius est tarda: vētrē cōstipat. Qui aūt medie mēsure informa: medie ē ꝑtatis. Artificiū panis in q̄ttuoꝛ diuidit modos. Est.n. panis quātū expedit fermēti habēs ⁊ salis: ⁊ bene cōfect⁹. ⁊ si cui oportet coct⁹. Est parū fermētat⁹ ⁊ coct⁹ ⁊ in ceteris a necessaria q̄tantia iminut⁹. Est habēs fermētū ⁊ sal vltra q̄ꝫ satis ē. Est azim⁹ ⁊ sale carēs q̄ moderatus est in oībus his supradictis: in stomacho ꝑfecte digerit ⁊ sanguinē in corꝑe clarissimū generat: vnde nature cōfortat actiōes ꝓpterea cōmodius est his q̄ in q̄ete sunt: ⁊ delicias delectatiōe: ⁊ eis, quoꝝ digestio defectū patit: vt senioꝝ ⁊ egritudines exercitiū: ars.n. exhibita exterius: sufficit nature laborāti interi⁹. Exercitātib⁹ aūt ⁊ laborātib⁹ nō adeo cōueniēs est ꝓpter suā subtilitatē ⁊ facilitatē dissolutiōis ex mēbris eoꝝ. Panis fermētat⁹ modicū habens salis nec bene coct⁹ viscositatē creat ⁊ crossitatē: vnde durioꝛ ē ⁊ ꝑioꝛe tardioꝛ. ꝓpter h̄ apt⁹ ē exercitātib⁹ ⁊ laborātib⁹: ⁊ abūdātia caloris eoꝝ cā ē fortitudinis ⁊ digestiōis. Sꝫ q̄ fermēti salisq; supfluū habuerit minimū nutrit ⁊ cōfortat. Uirtus.n. salis humiditatē eius desiccat: fermētū cōiūctiōeꝫ rarificat. Azim⁹ nimiū nutrit: ⁊ durissime digerit tardissimeq; egerit: ꝓprietatē hꝫ opilatiōeꝫ ⁊ ventositatem generandi. Jcirco inconueniens est oībus naturis: nisi raro eis qui maximis laboribus exercentur: vt messores.

De diuersitate panis ex igne coctionis ⁊ qualitate sumendi. C. LXXVIII

Focus duob⁹ modis ē diuersus. Aut ex nā sui. aut ex artificio cocti panis. Ex sui nā triplicit: aut magn⁹ ē ⁊ fortꝭ: aut debilis ⁊ leuis: aut mediocris: Fortꝭ ⁊ magn⁹ desiccat ⁊ indurat exterioꝛa panis: mica vō nō bene cōcta remanet: q2 cortex velocit īdurat⁹ nō ꝑmittit calorē penetrare īterioꝛa. Et duab⁹ de causis ē illaudabilis: vł q2 cortex ē durus: ⁊ īde nō nutriēs īterioꝛa sicut ⁊ feruore īcēsus. Uel q2 viscosus ē ⁊ crossa ē mica: ⁊ ita vtrūq; īdigestū diuersoꝝ hūoꝝ ē generatiuū. Durities corticis ⁊ īcēsio sui siccissimū sanguinē generat: ⁊ cōstipat vētrē: viscositas ⁊ crossicies mice hūoꝛes crudos ⁊ flegmaticos facit: ⁊ solutiōes vētrꝭ adiuuat. Debilitas foci ex defectiōe sui penetrare īterioꝛa pigrescit: vñ diuti⁹ panē īmoꝛari oꝫ. Si.n. anteq̄ꝫ sit coct⁹ extraxeris viscosus erit fortes digeri: exercitātib⁹ tñ necessarius si vsq; coquat dimiserꝭ: siccus ⁊ durus erit digeri ⁊ stipticus. Mediocris tēꝑat⁹ ē focus: q2 totū corp⁹ eq̄lit penetrat. Ex artificio duo mali modi sť. Aut in fumo: aut in furno: aut sub testis. Jn furno si sit ⁊ sm q̄ oportet coquat bene digerit: ⁊ penetrat totū corp⁹ s. mica cū cortice. Si excoquat sub testis: peioꝛ ē: q2 in vna ꝑte opaturaltera vō crossa ⁊ viscosa remanet: ⁊ iō ad digerēdū durus ē: si ģ sepe comedat: post multū tꝑs inflatiōeꝫ ⁊ doloꝛē lateris generat. Subcinericius vō subter carbōes vel cineres coct⁹ velocit desiccat extrinsecus: intrinsecus vō crossus remanet cineri: ⁊ terre admiscet multū: maxīe autē si ligna mollia fuerint: ⁊ visus obscuritas fuerit. Diuersitates panis ex q̄litate accipiēdi q̄ttuoꝛ sť. Ali⁹ calid⁹ accipit sꝫ q̄ a foco egredit: ali⁹ frigid⁹ nō tñ eadē die comedit: ali⁹ p⁹ vnū vł duos dies: ali⁹ postq̄ꝫ ē siccissim⁹. Calid⁹ āt magꝭ ē nutritiu⁹: digestiu⁹: penetratiu⁹: q2 melioꝛ ē: ⁊ cito dissoluit: sꝫ a stomacho ⁊ īte stinis eicit durus accidētalit nō nālit. A stomacho: q2 nō descēdit īferi⁹ pp leuitatē suā. Ab ītestinis: q2 tñ venas nō penetrat vt ad intestina paꝝ trāseat q̄ ea grauet. Accidētalit āt: q2 nālit vētrē humectat: feces dissoluit. Qui aut eadē die comedit: min⁹ ē nutritiu⁹: velocit digerit: tarde descēdēs: q2 ītrinsec⁹ īfrigidat: ⁊ poris clausis ⁊ caloꝛe recluso ītus manet fum⁹: ⁊ īde exire nō pōt pp poroꝝ opilationē: ⁊ reuertēs īuenit aliā fumositatē q̄b⁹ crossicies vētositatꝭ ⁊ īflationis conficitur ⁊ inde durus ⁊ indigestus ⁊ inflatiuus stomacho redditur. Qui post vnū vel duos dies accipit: intus ⁊ exterius exiccat: hic laudabilis est nutrimēti ad cōparatiōnē tamē calidi minoris: ⁊ velocius dissoluit a stomacho ⁊ ītestinis cito eicit durus ⁊ cito penetrat vias a stomacho: q2 neq; viscosus. Ab ītestinis: q̄ñ dure venas penetrat. Crossus neq; adunatus grauat intestina ⁊ eicit: siccissimus ⁊ leuis rarus cā ablate humiditatꝭ bene humiditatē stomachi desiccat: ⁊ vt multa humiditas nō fundat est necessaria digestionē desiccat: ventrem constipat.

De Cibo carnium. C. LXXIX.

Ysido. vbi.s. Carnes dicte sūt q2 care sūt: siue a creādo: vñ ⁊ a greci creas vocāt. Carnes aūt p⁹ diluuiū hoīb⁹ in vsū ɔcessas legim⁹. Nā in initio ꝑmissū nō fuerat nisi tm̄ illō qō̄ scripturē: lignū fructifex ⁊ herbā seminalē dedi vobis ī escā: post vō ꝑ noe data sť ī esuꝫ cūcta animalia. Crudum dicit: q̄ sit cruentum. est.n. cū sanguine. Coctum dictū est quasi coactū. i. ab igne vel aqua violēto mō actum. vsuiq; comestiōis aptū. assum q̄ ardeat quasi arsuꝫ. Elixū eo q̄ aq̄ sola decoquit. lixa.n. aqua dicit ab eo q̄ sit soluta. vnde ⁊ solutio libidinis lux⁹: ⁊ mēbra loco mota luxa dicunt. Frixū a sono dictū q̄ñ ardet in oleo. succidia carnes in vsu reposite a succedendo dicte Lardū eo q̄ in domo repositū conseruat. Naꝫ antiqui domos lares dicebant. Axungia ab vnctione vocata. Sepū a sue dictū est q̄si subeum: eo q̄ plus pinguedinis hoc animal habeat. Farcimē caro ɔcisa: ⁊ minuta q̄ ea intestinū fartiat: hoc est impleat cū alia rerū ɔmixtione. Rasi vbi supra. Caro sup prunas assata multū ⁊ cito nutrit: corpusq; corroborat: ⁊ vix tñ digerit. Jn veru assata crossa est ⁊ multū nutrit neq; digerit: nisi q̄ñ stomachum robustū ⁊ calidū inuenerit. ventrem vō stringit ⁊ h̄ ꝓprie: q̄ñ q̄ ex ea qō pingue est nō comedit. Caro cū pinguedine frixa fastidiū facit: tardeq; de stomacho descēdit nutrimentū eius validū est: grauioꝛ tñ est illa q̄ sup prunas assat. q̄ꝫ ista que leuioꝛ est ⁊ melioꝛ. Caro que in patellis ponit: ⁊ in furno coquit mala est: paruꝫ.n. nutrit: acide tñ nictātibus ɔfert. vniuersaliter aūt oīs mortarioloꝝ ac patellaꝝ spēs paꝝ nutrit respectu cibarioꝝ ius habentiū Multos tñ humores habentibus: ⁊ corpora sua desiccare ac subtiliare volentibus conferunt.

De Carnibus quadrupedum. C. LXXX.

Constātinus in pant. v. ꝑte. Oīs caro calida est ⁊ humida: nutribilis ⁊ generatiua sanguinis. Porcina int calidī: ⁊ humi. tꝑata est. ceterꝭ nutribilioꝛ ⁊ sanguinis generādo melioꝛ: q2 humano vicina est: sed flegmatica est. Omne aīal naturaliter siccuꝫ fetus hꝫ humidos bonū sanguinē facientes. vnde boues sicci sunt: vituli aūt humidi ⁊ temperati. Agni quoq; aīales ⁊ hedui sť tꝑati: castratoꝝ aīalium caro cito digerit ⁊ melius nutrit. Crassa ventrem soluit ⁊ humectat: ad digerendū dura. Macra desiccat facile digestiua. Jlla vō laudabilioꝛ est que inter crassum ⁊ macruꝫ tꝑatioꝛ. Oīs caro siluestris est illaudabilis sanguinis generatiua crossi ⁊ melancolici. Caprina cū leporina meliuscula est. Jn partib⁹ aīalium lacerti videnť esse laudabilioꝛes. Capitū cib⁹ crossus est ⁊ multū nutritiuus: ad digerendū durus. Flegmaticus sꝑmatis augmentatiuus. Cerebrum humidius ⁊ fastidiosius: medulle similiter: lingue tꝑate sunt. Pedes auricule ⁊ labra non sunt ad digerendū dura. Oculi q2 neruosi sunt boni sunt. sꝫ aliquantulū fastidiosi. Epar bene nutrit: ⁊ bonū sanguinem generat. Splen durus est digeri: flegmaticum ⁊ malū sanguinē generat. Pulmo cito digerit ⁊ est flegmaticus. Coꝛ durū est ad digerēdū: sed si digeri possit multuꝫ nutrit. Renes similiter. Stomachus difficulter digerit. ⁊ frigidū sanguinem generat. Unūquodq; autem hoꝝ sm naturā animalis cuius est mēbrū cōsiderandū est. Rasi vbi supra. Caro sine pinguedine rubea. s. sanguinis sicci generatiua est: paucas supfluitates facientis magis tñ adipe nutrit. Pinguedo vō sanguinem humidissimum nutrit: multas facienteꝫ supfluitates: minoꝛis tñ est nutrimēti. Porro caro variata. s. inter pinguē ⁊ macrē existens sanguinem generat tempatū. Caput crossum est: ⁊ multum nutriens calefacit: nec debet comedi nisi in tꝑibus frigidis: multotiens.n. generanť ex eo febres ⁊ colerica: multū tñ confortat: ⁊ sanguinē ac spma auget. Cauda calida est: que stomacho nocens fastidiū facit: ⁊ colerā rubeam generat. Cutis sanguinem frigidū generat: in quo multa viscositas est: ⁊ oppilationē facit. Pedes sanguinem viscosum generant qui frigidioꝛ ⁊ leuioꝛ est eo quem caro generat. Animaliū anterioꝛa leuioꝛa sunt ⁊ calidioꝛa. posterioꝛa vō grauioꝛa ⁊ frigidioꝛa.

De carnibus auium ⁊ piscium. C. LXXXI.

Constātinus vbi supra. Omniū volucruꝫ nature ɔsiderande sunt sm eaꝝ victū ⁊ locū. Caro volatiliū laudabilioꝛ est q̄ꝫ oiū quadrupedū: q2 digestibilioꝛ. Gallina melioꝛ est omnibus. Anates ⁊ anseres calidi ⁊ humidi maloꝝ humoꝛuꝫ generatiui ad putredinem patoꝛ. Turtures melancolici sanguinem faciunt. Grues dure sunt ⁊ indigestibiles: silr ⁊ pauones ꝑdices dure sunt. Passeres calidi. Turdi moderati. Parui palūbes calidi ⁊ melancolici. Ysaac. Omnis natura piscū naturaliter est frigida ⁊ humida flegmatis generatiua ɔueniēs calidā ⁊ siccā habentib⁹ cōplexionē ⁊ maxīe maxime in estiuo tꝑe: ⁊ calidam habitantibus regionem Jnconueniens est frigidis ⁊ humidis cōplexiōibus ⁊ carnosis maxime quibus molles carnes fuerint naturaliter eius: corpus.n. eoꝝ infrigidant ⁊ humectant: variant aūt pisces sm diuersitatē aquaꝝ in quibus habitant: ⁊ sm diuersitatē nutrimenti eoꝝ: ⁊ sm diuersitatem ventoꝝ in quoꝝ plaga sunt. Diuersitas quoq; piscū ꝑ aiti

ficio coctionis multifariaʒ diuiditur: aut enim assi comeduntur: aut cū oleo frixi: aut cocti cū aqua ⁊ oleo ⁊ cōdimētis: aut sola aqua elixi. Assi qdeʒ ⁊ frixi minoris sunt viscositatis ⁊ humiditatis. Unde nō vētrē sunt humefactiui sʒ duriores ad digerendū: vtpote stomachū grauātes. Assi vtī frixis laudabiliores sunt: qꝛ frixi quidē habēt viscositates ꝓpter oleū. Pisces aūt cū oleo ⁊ aqua ⁊ similib⁹ ꝑpeprati sunt ceteris digestibiliores ⁊ vētris solutiui: cū aceto vero cocti erūt refrigeratiui minus tñ humefactiui. Qui vō cū aqua sola elixātur sunt oīb⁹ laudabiliores: qm̄ eorū viscositatē aqua coctionis in qua cocti fuerāt abstulit: precipue si mādicent cū oleo obsonagoro: menta: apio: ruta: carui: pipere: zinzibere: ⁊ similibus.

¶ De Tritico ouis ⁊ melle ac reliquis cibis. C. LXXXII.

Razi vbi supra. Triticū bene coctū oībus cibis plus nutrit: ⁊ maxime si cū lacte coctū fuerit. Cōfert aūt nā calidis ⁊ macris ⁊ his q multū laborāt: vel q augmēto viriū indigēt: habentiū vō dispositiōes ꝯtrarias cito venas replet ⁊ febres ⁊ arteticū dolorē ⁊ lapides ī renib⁹ ⁊ apostemata adducit. Oua indurata ⁊ elixata plus nutriūt ad digerēduʒ tñ duriora sunt tardiusqʒ de stomacho descēdūt. Mollia vō velocius q his a qb⁹ sanguis mult⁹ effluxit ac vires īminute sunt conferūt. Isaac. Oua hʒ sunt in aīalib⁹ volātib⁹ qđ sanguis ⁊ sperma sūt in aīalib⁹ ambulātib⁹: sicut enī sanguis ⁊ sperma sunt materia oīum ambulātiū ⁊ nutrimētū: ita oua sūt mā ⁊ nutrimēta volatiliū. Oua enī volatiliū masculis succūbētiuʒ hʒ ouo vident ī se retinere: sperma videlʒ ⁊ nutrimētū: ꝑinde velocit ⁊ multū sunt nutriētia ⁊ cōfortātia: velocit nutriūt ꝓpter substātie subtilitatē: suiqʒ liquoris tēperamēti: corpis sunt cōfortatiua: qꝛ quāto plus calor nālis in eis oꝑatur: tāto magis indurant: sicut fieri videm⁹ in exteriorib⁹: quāto. n. calor ignis in eis oꝑat: tāto indurari incipiūt. Nutrimētū dāt multū qꝛ tota substātia eoꝝ mutata in mēbris: oīno assimilat ꝑ sui nām humane nature: maxieqʒ eoꝝ vitella: qꝛ in calore ⁊ humiditate sunt tēꝑata: magis vident eē filia hūane cōplexioni: sʒ tñ si assent ab igne calorē suscipiūt ⁊ siccitatē: vñ fiūt desiccatiua minusqʒ caloris refrigeratiua. Si vō fuerit cū aq̄ elixa: hūiditatē sumūt: ꝑinde fiūt minus desiccatiua: magisqʒ caloris mitigatiua. Albumē autē eoꝝ aliquātulū frigidū ē ⁊ crossiuʒ: vñ ē duꝝ ad digerēdū. Preterea oua īter se iiij. modis discrepāt. Prim⁹ ē ꝑ aīaliū naturā ⁊ eoꝝ etatib⁹. Scđus pp lōgiqtatē tp̄is ouoꝝ in aere manētiū. Terti⁹ ē artificiū coctiōis eoꝝ. Quart⁹ si plus q̄ʒ oportet vel min⁹ coquant. Mel calidū ⁊ siccū in scđo gradu aliqđ hʒ acuminis qđ ab apū nā acqsiuit. Ideo incidit ⁊ mūdificat cachochimia: ⁊ de iteriorib⁹ corpis maloꝝ hūorū copiā ꝑ poros cutis abicit: venariūqʒ sordes optime detergit. Ideoqʒ frigidis ⁊ humidis bene cōuenit ꝑcipue seniorib⁹: cito enī in eis sanguinē generat: calidis vō icōueniēs ē: maxime si eoꝝ cōplexio sit siccā: qꝛ eoꝝ corporib⁹ acumine icēdiū donat: ⁊ in hūores colericos mutat: si vō mutat in humorē sanguineū nō tñ eū laudabilē facit: sed calidior est: nullisqʒ eoꝝ corporibus dat nutrimētū.

¶ De Potibus. C. LXXXIII.

Constantinus vbi. s. Potus duabus ex causis necessarius est: aut enī qꝛ corpus hūectat: ⁊ qđ humidū e corpe dissoluit restaurat: aut crossitudines cibi dissolutas ad remotiora loca reportat. Sūt aūt potuū genera diuersa ex qb⁹ ē aqua: q nō est corpis nutritiua. Nā si hʒ faciat nō ē ex sui nā: sʒ ex re cui ē cōmixta. Est enī ⁊ vinū qđ ꝑ oēs partes corpis portat cibū nutriens ⁊ calefaciēs: spiritū augmētās: calorē nālē cōfortās: ac ꝑ totū corp⁹ eū deportans. Sed in sanitate custodiēda ⁊ infirmitate curanda: magis est aqua necessaria. Iohānicius. Modi potationū sunt tres. Est enī potus qui nihil aliud est q̄ʒ potus vt aq̄. Et est potus qui potus est ⁊ cib⁹: vt vinū. Est ⁊ potio que dat contra alicuius morbi vitiuʒ vt mellicratū vel conditū. Cibi vtilitas est qđ ordine recto corpis integritatē reparet: vtilitas. potus q cibū ꝑ corpus deportet. Sʒ ⁊ illius vtilitas que potio dicitur corporis naturā ad se cōuertit. Auicēna vbi supra. Sitim tolerare ⁊ cum ea dormire infrigidatis ⁊ humectatis confert. Calidis aūt ⁊ colericis nocet: similiter ⁊ famē tolerare. Colera quidē rubea abundantibus ex tolerātia famis accidit: vt ipsa colera ad eorū stomachos descendat: eorūqʒ que comederint substantiam corrumpat.

¶ De Uino. C. LXXXIIII.

Hali vbi supra. Uinum calorem naturalem confortat: humeros colericos temperat purgans ꝑ sudorem ⁊ vrinam: membra dura humectat: appetitum iuuat ⁊ digestionē ventositatemqʒ soluit: opilationē aperit: melācoliā mitigāt: ⁊ hoc maxime facit his qui tēperate ꝯplexionis sunt: ⁊ inclinantur ad frigidum si mediocriter sumatur. Nocet autē illi cuius cōplexio superabundat in calore: vel qui febrē patit: epatis aut cephaleam: ⁊ cuius nerui debiles sunt. Qꝫ si quis omnino nolit ab eo abstinere: bibat albū subtileʒ ⁊ aqua multū ꝑmixtuʒ. Si. n. ad dolorē capitis accelerat statim post ei⁹ potū modicum cibi: frustaqʒ coctanoꝝ comedat: vt ascensuʒ vaporis ad caput arceat: similiter ⁊ sic stomachi debilitas per eius potationē accidat ad coctana cū pauco musto trāseat aut fructū mechi recentē vel hmōi. Dicit asit gal. q ex multi vini potatione passiōes accidūt graues frigide: sicut apoplexia: spasmus: epilensia: emigraneū: obstupefactio: ⁊ his similia. Replent enim ventriculi cerebri vaporibus vini: ⁊ qđ ad illud de venis ascendit: vnde calor naturalis refrigerat: ⁊ hmōi passiōes generant. Razi vbi supra. Uinū quidē stomachū ⁊ epar calefacit inflationē dissoluit: ⁊ cibū digerit: vrinā ꝓuocat: ⁊ ventrē soluit. Preter hec ⁊ letari ⁊ gaudere facit animā: ⁊ hūc vltimū bonitatis eius modum nōdū inuenim⁹ qđ suppleat vicē ei⁹: sed in aliis operationibus eiusdē reperiunt qdā que suppleāt ei⁹ vicē: licet inferius debiliora sint. Idē in. iiij. pte. Uinū ⁊ omne qđ inebriat corpus calefacit: vinū albū ⁊ clarū qđ multe patit aque cōmixtionē minus est calidū: sʒ magis vrine ꝓuocatiuū. Ignei vō coloris ⁊ amarū qđ magis pōt aquā recipe calidus est. Uinū itideʒ pingue ac dulce in quo ē ponticitas crossioris est nature. Uinū nouū inflationē magis generat ⁊ venas citi⁹ iplet. Uinū tpate bibitū nutrimētū penetrare facit: digestionē adiuuat multeqʒ bonitatis cā existit in corpe ⁊ in senib⁹ q̄ʒ maxime. Supflue vō bibitū epati ac cerebro ⁊ neruis nocet tremoreqʒ ⁊ spasmū ⁊ palisim ⁊ apoplexiā ac mortē subitā generat.

¶ De Ceteris inebriantibus. C. LXXXV.

Isidorus in li. ety. xx. Sicera ē est oīs potio q extra vinū inebriare pōt. Cereuisia a cerere. i. fruge vocata: est. n. potio ex seminib⁹ frumēti vario modo ꝯfecta. Celia. A calefaciēdo vocata est. n. potio ex succo tritici ꝑ artē ꝯfecta. suscitat. n. ignea illa vis germinis madefacte frugis: ac deīde siccat: ⁊ post in farinā redacta: molli succo admiscet: quo fermētato sapor austeritatis ⁊ calor ebrietatis adicit: q fit in his ptib⁹ hispanie: cui⁹ ferax vini loc⁹ nō ē. Lactatū est potio ex lacte. Mulsuʒ ex melle mixtū. Est. n. potio ex aqua ⁊ melle: qđ greci mellicratū vocāt. Inomellū mustū melli admixtū vehemēterqʒ agitatū atqʒ ꝯmotū. Hidromellū qđ fiat ex aq̄ ⁊ malmaciānis. Saccatū ē liquor aq̄ feci vini admixt⁹ ⁊ sacco expssus. Oximellū appellatū q aceti ⁊ mell admixta ꝯficiat mā: vñ ⁊ dulcedinē retiet ⁊ acorē. Oxigar grecū ē. i. acetū cū aliq̄ q̄limie ꝑmixtū. Oxi. n. acetū: caros liqmē greco eloqo dicūt. Rodomell⁹ dicit eo q in succo rose mel admiscet. Mellicratū vinū melli admixtū. Med⁹ q̄si mel⁹ qꝛ ex melle fit. Razi vbi supra. Pot⁹ ex melle factus vehement ē calid⁹: ⁊ colē rubee generatiu⁹ frigidas tñ patiētibus egritudines ꝯfert. Cereuisia de ordeo facta neruos ipedit: caput dolē facit ⁊ īflat: vrinā tñ ꝓuocat: ⁊ calorē ex ebrietate repmit: q vō de similagineo pane ꝯficit hñs mētā ⁊ apiū oīb⁹ melior indicat solis tñ calefactis ⁊ dispositōib⁹ ac temporibus calidis confert.

¶ De potu aque. C. LXXXVI.

Haly. Aqua nāles hūores in corpore cōseruat: ⁊ nutrimētū subtiliās penetrare facit: calorē quoqʒ reprimēdo: calefactis aūt calidā cōplexionē habentibus plusq̄ʒ vinū ꝯfert. Aqua pondere leuior calorē ⁊ frigiditatē citius suscipit: ⁊ qui meliorē saporē retiet. dulcedini. s. appropinquātē melior iudicat. Turbida vō epar grauat: ⁊ in renib⁹ lapidē generat. Aqua salsa ventrē mollit ⁊ postea ꝯstringit. Si quis eā vsualit biberit: corpus desiccat atqʒ in eo scabiē: ⁊ in ano ragadias generat. Aqua stans ⁊ putrida splenē augmentat: cōplexionē corrūpit: ac febres generat. Aqua frigida vt nix stomachū percutit si bibat a ieiunis: sed epar multuʒ infrigidat. quā nulli ieiuni ꝑsumant bibere nisi calefacti: sic enī eis proficit: super cibū aūt in parua quātitate sumpta stomachū corroborat ⁊ anget appetitū. Aqua vō que non bene sapit. eo q frigida nō sentit ventrē inflat: sitimqʒ non minuit: sed appetitū destruit ⁊ corpus dissoluit. Aqua porro calida quā quidā ieiuni bibunt stomachū a superfluitatibus ꝑcedentis nutrimenti lauat: ⁊ ventrē fortasse soluit: que tñ si frequēter bibat stomachū corrūpit ⁊ debilitat. Aqua tepida fastidiū facit Aqua vō cocta quousqʒ minor reddat ei⁹ substantia minus inflat Isaac. Laudabilis aqua duo in se continet. Unū est ex sui essentia. Aliud est ex sui cursus origine. Ex sui essentia claritas ⁊ nitiditas nullū habens colorem nec saporē nec odorē nec fetorē. Qꝫ si habeat significat aliā rem esse cōmixtā in ea. Originē sui cursus necesse est esse contra orientē aliquātulū septētrionali pertinēs plage: vt

septentrionalis ꝛ orientalis ventus eā perflent. Fluxus eius necesse vt sit fortis ꝛ velox currens super lapides paruos ꝛ arenas clarissimas nullā habētes imundiciā. Hmōi aqua subtilis est ꝛ leuis: que posita ad ignē seu ad solē citissime calefit. Calida vō facta si ad aerē ponat̄ citissime refrigerat̄ q̄ citissima mutatio eius de qualitate in qualitatē suā significat leuitatē nec etiā illā q̄ppiā terrestre habere. Sz oib⁹ aq̄s pluuialis est leuior ꝛ electior q̄ vicini aeris suauitate cecidit: mūda tn̄ si fuerit ab omni putredine: ꝛ ponat̄ in aq̄ cisterne optime lote: talis eni͂ erit aqua minus ceteris humida: ꝛ q̄ddā habēs stipticitatis: vnde nō nocet stomacho: sz potius eū cōfortat.

¶ De Ptisana. C. LXXXVII.

Hipocras in regimine acutarū. Ptisanam ordeaceā sup omne de grano cibariū acutis morbis ꝛ in acutis passioib⁹ excellētissimū iudico: q̄ppe q᷑ viscose est ꝛ leuis: vncta quoqz ꝛ mollis ꝛ lubrica tpata habēs humiditatē sitim extinguit. ꝛ si opus fuerit ablui facit: nequaq̄z stiptica: nō ad laborē furiosa. Nō iflat̄ in stomacho nec acescit: quoꝝ vtrūqz nimirū in coctione dū videlz in ptāte habere explenit. Cōstātinus in panteigni. Ordeū calidū est in primo gradu sz in secūdo siccū. Ptisane ex eo cōfecte frigide sunt ꝛ humide: h̄ ptisana calidā cōplexionē adiuuat. Secūdū tēperamentū acutis febrib⁹ valet: digerēs materiā vnde generat̄. Sitim extinguit ꝛ naturaliter lauatoriū ē: vnde fit vt mēbris oībus cito diffundat̄: de stomacho ꝛ intestinis statim effluit vbi si incēdētes hūores inuenerit: facile expellit: limosa interiora siue exteriora mūdificat: nullū rācorē infirmis generat: nō inflat: nec vētositatē vllam apparat: sicut alia solent grana. Ordeū vnde cōficit̄ opoꝛtet esse bonū: nō vetus sz album durū bene excorticatum atqz pistatum.

¶ De Conuersione cibi ꝛ potus. C. LXXXVIII.

Augustinus aduersarius epus. Dicūt aūt medici certissima rōne vt doceant discētē: partē quidē ciboꝝ ꝛ potuū illā. s. q̄ corpulētior ꝛ corruptior est p secessuz egeri. Partē aūt subtiliorē ꝛ vtiliorē vi nature p diuersas corpis partes distrahi ꝛ in carnis naturā ꝛ sanguinis cōuerti. Partē vō aliā subtilē q̄dē sz min⁹ vtilē p ptes corporis similiter trāsfusam p poros euaporari. Partē aūt aliā neqz tanti sp subtilē: nec adeo vt primā corpulētā p fluxū nariū: p sputa vel quolibet simili mō iactari. ¶ Idē in li. de vera religiōe. Alimētoꝝ q̄ a nobis sumunt in structurā corpis ꝛ mēbroꝝ fabricā q̄ apta sunt migrāt ꝛ corrupta reficiūt in aliā formā p cōueniētiā trāseūtia. Nō apta vō p cōgruos meat⁹ eijciunt̄ quoꝝ aliud feculētissimū terre reddit̄ ad alias formas assumēdas. Aliud p totū corpus exalat̄: aliud totius aīalis latētes numeros accipit ꝛ ichoat̄ in prolē: ꝛ seu cōueniētia duū corpoꝝ: seu tali aliquo fantasmate cōmotū p genitales vias ab ipso vertice defluit in infima voluptate.

¶ De Supfluitate p̄me ꝛ secūde digestiōis. C. LXXXIX.

Ex li. vrinaruz a voce mauri. Cib⁹ itaqz ore receptus dentibus cōmasticatus lingua subministrante per hisophagū ad stomachuz transmittitur: in cuius fundo receptus: actione virtutis digestiue per caliditatez ꝛ humiditatem operantis cooperante calore digeritur: ꝛ in quandā succositatē ptisane similē transmutat̄: pars quedā pura per quandā venā meseraicā stomachi fundo infixā ad epar transmittit̄ vt in epate secunde digestionis officiū nō pereat: quod aliquando teste isaac ꝛ flegmatis attractione suppletur: tandē celebrata digestione tepescēte calore dū inferior stomachi porta aperitur: residua pars illius succositatis cum eo quod est prime digestionis superfluitas ad portanariū transmittitur cui similiter quedam vena meseraica infigitur: per quā quedā pars pura predicte succositatis iterato sm̄ predictaz rationē ad epar transmittitur: residuū vero a portanario ad duodenū siue ieiunū subtile transmittitur intestinū cui similiter quandoqz vene meseraice infiguntur: ꝛ dū ibi omnimoda fit puri ab impuro separatio: impurū a duodeno transmittitur ad orbū: ab orbo ad saccū: a sacco ad ileon: ab ileon ad longaonē: a longaone ad colon: ꝛ sic per pudicū circulū emittit̄: ꝛ hec est supfluitas prime digestionis in stomacho celebrate. Totaliter igit̄ puri p dictas venas meseraicas ad lacteā portā fit trāslatio: vbi digestiue virtutis actionem suscipiēs in quādā massam quā autores sanguineā appellant trāsubstantiat̄: in qua quiddā purū quiddā impurū cōtinet̄. Impurū aliud generale aliud speciale. Speciale aliō calidū ꝛ siccū qō trahit ad se chistis fellis ad colere ruffe generationē. Unde isaac in dietis. Est eni͂ colera ruffa cuius color est interdū citrinū ꝛ rubeū colorem. hec naturalis est species ꝛ huiusmodi habitatio est fellis sacculus: hāc nā odio hz pꝑter sui amaritudinē ꝛ acumē: vnde i vnū deducit̄ locum: nec ex ea manat ad membra nisi quantum sufficiat ad appetitū cōfortādū in q̄buslibet mēbris. Aliud frigidū ꝛ spumosuz qō trahit̄ a pulmone stomacho cerebro ad spermatis generationem. Aliud terreū ꝛ q̄si sanguinis fex qō mittit̄ ad splenē ad colē nigre: scz melancolie generationē. Remanet itaqz generale ipurū in epate: qō speciali vocabulo dicit̄ vrina cū puro sanguine: cui⁹ ps quedam cū partib⁹ humoꝝ a ꝓprijs receptaculis ad epar trāsmissoꝝ cū ipsa vrina p capillares venas trāsmittit̄ ad stili venā: ꝛ a stili vena ad renes. In renib⁹ vō ipsi⁹ vrine a sanguine fit decolatio: sanguis vō veratim mittit̄ p mēbra: ꝛ ipsa vrina p vrtides poros in vesicā mittit̄ ꝛ a vesica p virgā educit̄: ꝛ hec est supfluitas secūde digestionis in epate celebrate. Est igit̄ vrina superfluitas sanguinis ꝛ alioꝝ humoꝝ in epate generatoꝝ p māz. s. soli⁹ aūt sanguis p formā. lz g̃ vrina oīuz mēbroꝝ dispōnis fit significatiu⁹. p̄cipue tn̄ epatis ꝛ etiā alioꝝ meatuū p quos transit vigoris vel vitij est declaratiua.

¶ De Somno ꝛ vigilia. C. XC.

Auicenna in. j. canōe. Somnus q̄eti vehementer silis est: ꝛ vigilie motui: somn⁹ quidē oēs opatiōes nāles fortes efficit eo q̄ calorē innatū ɔtinet: virtutē aīalem laxat: q᷑ cordis vel spiritus aīalis vias humectat ꝛ laxat: ꝛ q᷑ substantiā spūs turbidā efficit. Illō quoqz qō resoluit̄ ꝓhibet: lassitudinis aūt modos oēs remouet ꝛ euacuatiōes fortes: retinet eni͂ motus ei⁹ qō ad currendū aptū est: auget currēdi vtutē vbi materie sint ad partē cutis. Sōnus aūt q̄nqz ad expellēdū eas iuuat: q᷑ calorē interi⁹ ɔtinet: ꝛ nutrimentū in corpore partit̄. Ideoqz illud qō est iuxta cutem expellit̄. Nā illud qō longe est ɔstringit̄. Vigilie vō hoc plus efficiūt. i. supflua ab interiorib⁹ ad exteriora expellūt. licet somnus plus efficiat sudorē q̄ vigilie: sudor nāqz quā efficit somnus est sm̄ modū exuberādi materiam: ꝛ nō sz modū resolutiōis subtilis ɔtinui. Qui aūt in somno multū sudat nullā habens causam: nutrimēto plenus est qō tolerare nequit. Cūqz somnus inuenit māz ad digerendū ꝛ maturādam aptam: hanc ad sanguinis nām conuertit: eāqz calefacit ꝛ trāsit calor per corpus: ꝛ calefit calore naturali q̄ si humores calidos colericos siue acutos inuenerit: eiusqz tēpus perdurauerit: corpus extraneo calore calefaciet: ꝛ si vacuitatē inuenerit īfrigidabit per hoc qō resoluit. Vigilie multe cōplexionē cerebri corrūpūt aliquo modo siccitatis ipsumqz debilitāt: ꝛ rationē cōmiscent: ꝛ humores aduriunt: ꝛ egritudines acutas faciūt. Somnus aūt mult⁹ hui⁹ ɔtrariū efficit: opat̄ nāqz virtutū aīaliū obtusionē: ꝛ capitis grauedinem: ꝛ egritudines frigidas: ꝛ hoc ꝓpter id quod ex resolutiōe ꝓhibet. Vigilie vō desideriū augent: ꝛ famē efficiūt: p hoc quod de materie resoluunt: ꝛ digestiuā minuunt per id qō de virtute resoluūt. Insomnietas quidem inter vigiliā ꝛ somnium in omnib⁹ dispositiōib⁹ mala est. In somno calor occultat̄ ꝛ frigiditas manifestat̄: propter hoc oībus membris opimēta plura necessaria sunt q̄z in vigilijs.

¶ De Speciebus ꝛ actionibus somni. C. XCI.

Hali vbi supra. Somn⁹ alius est extra naturā. s. obstupefactio. Ali⁹ nālis de quo nūc nobis ē sermo. Fit aūt ex humiditate cerebri tēperata: ꝛ ascensiōe vapoꝝ humidoꝝ qui clari ꝛ boni sunt a corpore ad cerebrū: hinc est post cibum fit nobis segnicies ac torpor. somnūqz appetim⁹. Fecit aūt nā somnū duabus ex causis. Una est vt cerebro quies eēt ac sensib⁹ recreatio ab obtusiōe que accidit eis ex motus abundātia, ob hoc eni͂ in somno trāquille sunt aīales actiones. priuat̄ qz homo sensu ꝛ etiā motu volūtario. Porro vitales actiones etiā tūc cursuz suū faciūt: cui⁹ rei signū est arteriarū pulsus ꝛ manifestus anhelitus: ac digestiōis bonitas. Altera causa est ciboꝝ digestio: humoꝝ decoctio: tūc eni͂ calor nālis ad ꝓfundū secedit corpis. vt cibū digerat: ꝛ humores bonos dispōat: vn̄ ꝛ digestio melior in hieme fit ex lōgitudine noctiū ꝛ somni cōpia. Actiōes somni in corpore duob⁹ modis variant̄. Primus est ex tpis eius quātitate: q᷑ plurim⁹ somn⁹ vtutes aīales eneruat: corpusqz debilitat: refrigerat ꝛ humectat: flegmaqz in eo augmētat: naturalēqz calorē debilitat. Moderat⁹ vō cibos digerit: corp⁹ spissat: laborē soluit: calorē nālem augmētat: humores bonos facit: mēbra recreat: mentē clarificat: cogitationē ac visuz emēdat. Porro si tpato minor fit somn⁹ inde fit anime debilitas: nature imbecillitas: digestiōis paucitas: corporisqz siccitas. Secūdus modus est ex materie quā inuenit mensura ꝛ qualitate. Nā si fit in stomacho cibus indigestibilis in corpe mā inobediēs decoctiōi eiusqz quātitas maior q̄z vtus totius naturalis caloris qui interiora ingredit̄ ad decoquendū materiam ꝛ digerendū cibū materia: dū illā supat imutationē ab ea nō suscipit sed illā extinguit. Ob hoc illis qui multitudine ciboꝝ vtunt̄: ꝓpi-

tur non dormire: donec ab eorum stomacho quodammodo cibus dis
soluatur. Indicium quoqȝ febricitantibus periodi tpe somno abstinere.
Si aūt oīno corpus vacuū fit: sine cibo calor nālis conuertitur ad cor
poris humiditatē: ⁊ exurit atqȝ ꝯsumit eā: debinc ipse calor deficiet
ſꝫ si est mā: cibusqȝ moderate quātitatis calor nālis ad interiora cor
poris intrat: materiāqȝ maturat: ⁊ cibū digerit: corpus calefacit ⁊ hu
mectat: ⁊ eius augetur corpulētia. Uigiliarum quoqȝ qdā extra nāles sūt
de quibus dicetur cū de causis morborū agetur. Quedā vō nāles: ⁊ he cor
pus laxant. naturalesqȝ virtutes: aīales vō cōfortāt: calor enī nālis
ad exteriora corpis pgredit: quo sensus ⁊ motus cōfortat. Ob hoc in
teriora vigilie refrigerāt: exteriora vō calefaciūt ⁊ desiccāt. Porro si
nimie fiāt vigilie corpis calor ac siccitas augetur: ⁊ ei habitudo cor
rumpitur.

De Regimine somni. C. XCII.

Constantinus vbi supra. Somnū opor
tet fieri post cibum. Si tū
tēperatus huiusmodi enī somnus magnū solamē vel iuuamē
cibis digerēdis accōmodat: quia si multus fuerit cibus ⁊ gros
sus somnus necessario fit multus. Secūdum cibū grossitatē ⁊ mul
titudinē oportet esse somnū multū aut paucū: sꝫ q̄ cibis multū sūt re
pleti: nō dormiāt quoadusqȝ cibus ad stomachū ingrediat ne calorē
nālē obruat ⁊ extinguat. Cibo vō leui ⁊ facili existēte: somnus fit par
uus. Uigilijs vō nō oportet aliquē vti in regimine sanitatis: corpus
enī calefaciūt ⁊ desiccāt. ⁊ digestiue virtuti repugnāt. Rasi in. iiij.
arte. Post comestionē oportet hoiem somno tā diu abstinere: do
nec cibus ab ore stomachi descēdisse: ⁊ inflatio atqȝ grauedo iminui
videri mergi sentiat: quia si tardet nō icōgruū est vt parua de ambu
latiōe inuet. Obseruādū est etiā ne de vno latere ad aliud sepe vo
luetur: hinc enī digestio tardat īflatio rugitusqȝ sequit: pulminar etiā
altū sit ⁊ pcipue si cibus nōdū ab ore stomachi descēdit: somni vtili
tas aīe laborē aufert: ⁊ cogitatōes ac rōnē q̄ hebetes erāt ⁊ quasi fes
subtiliat ⁊ acuit corpisqȝ fatigationeꝫ mitigat ac meliorē efficit: ⁊
plus īpinguat. Multū tū dormire corpus dissoluit ⁊ teneꝫ efficit: fle
matis quoqȝ multitudinē in eo creat: ⁊ ipsum īfrigidat: qđ in cor
poribus crossis ac pinguibus pcipue facit. Uigilie vō multe calorē icē
dunt ac deformē faciunt corpusqȝ desiccāt ⁊ in eo colerā rubeā au
gmētāt: Qđ precipue operantur quādo corpora macra sunt.

De Coitu ⁊ eius iuuamētis. C. XCIII.

Hali vbi supra. Post somnū ⁊ vigiliaꝫ iusto sequit
ordine coitus speculatio: q̄ inter euacuationes
naturales computatur: cū spermatis emissio fit quedaꝫ
exinanitio pertinēs ad regimē sanitatis: spma quidē est
cit natura materiā generationis. Est enī qdā corpis supfluitas quā
ad sua vasa natura perducit: ⁊ generationi aptat ad cōseruationem
speciei: nec est vt alie supfluitates quibus oīno natura nō idiget qua
les sunt emunctiones: sputa: sudor: vrina: ⁊ similia: fit enī ex meliori
⁊ laudabiliori que est in corpore substantia. Unde dicit gali. in li.
de sanitatꝫ custodia: quia in eo dominatur ignis ⁊ aeris substātia. Ideo
qȝ complexio eius calida est ⁊ humida: generatur enim ex claro ⁊ pu
ro sanguine quo principalia ⁊ propria patiuntur ac sustentantur
membra: vnde cum in eius euacuatione quis modum transgreditur:
virtus eius debilitatur: corpus desiccatur: ⁊ defectus sequitur: Cuꝫ
enim euacuauerit natura quod in testibus sperma paratum inuene
rit: si deinceps homo vtatur coitu: natura sanguinem qui spermatis
generationi paratus erat in superioribus organis necessario attra
hit: illumqȝ excoquit: ⁊ optimum sperma facit: si autem omnino mo
dum coitus homo excesserit: necesse est in testibus ac spermatis in
strumentis materiam que in nutrimento principalium membrorū
parata erat attraheret ex qua cum nihil iam superfuerit bonū attra
hunt sanguinē: que in naturā principalium membrorū alterabatur
nec superest illis aliquid quo pascantur: vnde ⁊ plurimos videmus
cum coitus modum excesserunt sanguinē emittere Quod cū ita vir
tutem debilitari necesse est ac dissolui. si vero coitu quis vt oportet
vtatur cogitationes sedat: iram mitigat: melancolice passioni pro
dest: ⁊ etiam morbis flegmaticis. Somniorū quoqȝ multitudini me
detur ⁊ appetitum confortat: porro si iuuenis calide ⁊ humide com
plexionis coitu vsui superfederit: sperma suis augetur in vasis do
lor in inguinibus fit ex testiculis cum extensione ⁊ pigritia: hebetu
do quoqȝ sensuum ⁊ intellectus: capitis grauitas: visus tenebre:
corpus frangitur: appetitus ciborum minuitur: nonnunquā etiam
complexio declinat a statu suo: febrisqȝ superuenit: aliquotiens
etiam maniam patitur ex vaporibus spermatis cerebrū ascendentibus
Sepe quoqȝ multiplicato spermate ⁊ densato fit corpi frigus: ⁊ nō
nunqȝ precordiorū tremor: pectoris artatio: sepe etiā scotomia ⁊ ver
tigo: Homini vō frigide vel sicce cōplexionis nō ē coitus frequētā

dus: quia pararet ei lesiones: homini nanqȝ frigido ⁊ humido calor
naturalis coagularetur: neruiqȝ dissoluerentur: sicco vero siccitas auge
retur. Igitur hipocras ⁊ gali. eorūqȝ sequaces aiunt coitū vnā ex cau
sis esse que sanitatis adhibentur custodie. Nōnulli vō medicorū di
cunt eum in sanitatis custodia non annumerandum.

De Nocumentis eiusdem: C. XCIIII.

Constātinus in li. de coitu. Sicut q̄ virtu
tem fortē hūtes iuuat coitus
moderatus: eo quia humor ille inclusus in corpe si solutus
non fuerit ledit: sic econtra debilē virtutē habentibus no
cet: quia corpus desiccat nimiumqȝ infrigidat ac debilitat. Prete
rea humor ipse qui soluitur in corpore in hora qua semen eijcit sub
stantialis est: ⁊ non sicut humor qui pcedit in euacuationes: quia ille
accidētalis est: huiusmodi aūt a membris habet essentiā ⁊ ex eo cō
stant membra: vnde ⁊ a sanis mēbris pcedit sanū ⁊ ab infirmis in
firmū. Gali. quoqȝ in li. seminis: cuꝫ loquitur de superflue coeuntibus
non pcedit inquit a membris solus humor: sed etiā vitalis spiritus
per arterias exit cū semine. Ideoqȝ nō mirū si superflue coiēs debi
litetur. Nā dum corpus euacuatur. virtus quoqȝ vitalis minuitur: vnde
⁊ multi mortui sunt. Ob hoc etiam sm gali. eunuchi diutius viuūt
quia neruo qui eis erigitur absciso: non descendit semen iuxta cōsue
tum: ⁊ ideo coire non possunt. Dicit etiā hipocras quia habenti egri
tudinē in augmento coitus valde nocet. Preterea cōtingit aliqui
bus in hora coitus rigor ⁊ tristicia. s. ex mala cōmixtione humorū: ⁊
superueniente calore: quia omne corpus quod malos habet humores:
si repente calefactū fuerit rigescit: ⁊ fit inde tristicia. Quibusdā vō
superuenit tremor. s. ex malitia superfluitatis: quibusdā etiā fetor. s.
ex cōmixtione putrida que calore soluitur. Quibusdam autē venter
inflatur: quia. s. naturalis calor in eo debilitatur: hisqȝ contingit vt coire
semper appetant pꝑter ventositatū multitudinē que introrsum cō
tinetur. Quibusdā vō post coitū dolor capitis contingit: eo quia p mo
tionem ascendit fumus ad caput ex humiditate sanguinis ⁊ super
fluitatibus corporis ex mala cōmixtione.

De his que coitū iuuāt: ⁊ his que impediunt. C. XCV.

Sunt aūt nutrimenta quedā que semē generāt. s.
ea q̄ multū nutriunt ⁊ inflāt. i. ventositatem
generāt: hec enī cōueniūt seminis existētie: quia nā eius cō
stat ex humore ⁊ spiritu: Magis aūt si addatur tertiū. s. ca
lor. Auxiliantur et q̄ calida sunt: siue p calorē illud attrahāt: ⁊ de oc
cultis vasis extrahāt ⁊ extrinsecus ferāt siue cōmisceantur nutrētibus:
⁊ ex his tria fiāt: vbi grā: fabe nutriūt ⁊ ventositatē faciūt: sed quia fri
gide sunt vno carēt ⁊ duo possidēt: huiusmodi q̄ si zinziber vel pip nigrū
vel huiusmodi q̄ calida sūt misceantur: nutrimētū fit quo semē generetur. In
cicere vō hec tria ꝯcurrūt: quia calidū ⁊ humidū est nutrit ⁊ inflat:
⁊ hoc solū nāle semē generat cui etiā rapa appropinqt. Quedā aūt
semē generāt ⁊ extrahūt: vt piper: pinee: sic: ⁊ recentes carnes ⁊ ce
rebelle ⁊ vitella ouorū. Satirion quoqȝ libidinē accendit: ⁊ zinziber
⁊ costū dulce: costus oriētalis: cardami semen: vtice: anisuꝫ: ⁊ silia
Quedā vō semen nō generāt: sed desiccāt. s. calida ⁊ sicca: vt anetuꝫ
⁊ ruta. ⁊ his silia. Quedā aūt semē ipsuꝫ ꝯdēsant: phibēt ⁊ ipediūt:
ac libidinē extinguūt: vt lactuca: portulaca: cucurbita: mora celsi: cu
cumeres: melōes pisces ⁊ silia. Quecunqȝ. s. frigida sunt ⁊ humida
frigida quoqȝ ⁊ sicca omnia ventrē comprimunt: vt acetum ⁊ vua
amara. Magis autem si lenticule coquantur cum semine lactuce ⁊
elixata bibatur libidinis appetitus extinguitur.

De Ceteris euacuationibus naturalibus. C. XCVI.

Hali vbi supra. Cetē nāles euacuatōes sūt egestio vri
na: sāguis mēstruorū. ⁊ q̄ a palato ꝯfluūt: ⁊ silia
Que si modū excesserit aut ab emissōe nāli repssa fuerit
corpi nocēt: ⁊ morbos generāt. Nā si artetur egestio vel vē
tositas: ⁊ ab egressu phibeatur colerica passio fit: ⁊ teasmō: ⁊ tortio ⁊
āgustatio: defectus appetitus. aīe turbatio: atqȝ subuersio: colteratū vo
mitus: ī itestinis vētositas ⁊ ī stōacho. Si aūt illius augeatur euacuatiō:
virtutis accidit debilitas: vel etiā casus. Et si qđ euacuatur colericū est
vlcera in intestinis exarāt. Urina vō cū egredi phibet: difficultas
vrine fit ⁊ eius adustio: vesice quoqȝ dolor: ⁊ vrine meatibus ac re
nibus eisdēqȝ locis excoriatiōes ⁊ vlcera. Si aūt amplior iusta fue
rit vrine emissio: sitim nutrit: virtutem debilitat ac dissoluit: corpus
desiccat. Similiter ⁊ in menstruorum sanguine si eorum mora ne
gligatur: morbos pessimos generant: epar refrigerant: calorem na
turalem suffocāt. Nōnunqȝ etiā fit hidropisis ⁊ corruptio comple
xionis. Hoc si vapores ad cor ascenderint: defectus ⁊ angustiatio
fit. Si autē ad cerebrū patitur emigraneum ⁊ diuturniores cepha
lee visus tenebre: vertigo: obstupefactio: ⁊ his similia. Porro si

corum emissio modum transgrediatur: calor naturalis in minutio-
ne sue materie debilitatur: eparqꝫ refrigeratur eo ꝙ sanguis minuitur
hidropis paritur: simulqꝫ cõplexionis corruptio comitatur: Eadẽ acci-
dunt ⁊ ab emorroidarum sanguine: si minorentur cui consuete sunt: ⁊ si
eiꝰ abundet emissio. Siqꝫ ⁊ ab ore superfluitas multa ꝯsueuit emit-
ti si emoretur: fiũt in cerebro passiões ⁊ morbi: vt opilatio vertigo ob-
stupefactio. Ampliori vero emissione facta succedũt vigilie lenitas fa-
ciei: desiccatio oculorũ: ⁊ his similia. Ob hoc igitur corpus emissio-
ni superfluitatum naturalium que in eo sunt oportet assuescere: ⁊ si
plus iusto fiant reprimere.

De Accidẽtibꝰ anime. C. XCVII.

Accidentibus aũt aĩalibꝰ ficit ⁊ ceteris cau-
sis predictis corpus ĩmutatur
intantũ vt qñqꝫ morbꝰ: qñqꝫ sanitas ex eis generetur: nõ
nulli quoqꝫ moriantur: si in eis borũ aliq̃ roborentur. Sunt
aũt hec: ira: gaudiũ: tristicia: cura: timor: verecũdia stupor. Ira ẽ san-
guinis cordis ebullitio: nãlisqꝫ caloris motꝰ ⁊ ad exteriora exitus si-
mul subitoqꝫ ad vlciscẽdũ que nocẽt. Calefacit aũt corpꝰ ⁊ desiccat
colerã rubeã cõfortat: intãtũ vt febrẽ diei pariat. Et siqdem in corpe
ẽ hũor ad putrescẽdũ paratꝰ: febrẽ putridã generat. Si aũt ira ĩmo-
derate fuerit: virtutẽ nãlẽ dissoluit: minime tñ mortẽ ascissit. Est aũt
hmõi cõplexionũ frigidarum hoĩbꝰ cõueniẽs: si tñ vltra modũ nõ fiat
calorẽ enĩ nãlẽ ad exteriora cõmouet cũ quo ⁊ sanguinẽ vitalẽ forti
motu ac veloci mittit: ⁊ colorẽ humidũ nãli cõpetẽtẽ reducit. San-
guis etenĩ a venis egreditur: ⁊ in mẽbris residet: huiꝰ rei signũ ẽ ꝙ ira-
torũ oculi totaqꝫ facies rubescũt: ac vene pariter intumescunt. Gau-
diũ est nãlis caloris exitꝰ ad exteriora corpis: eiusqꝫ diffusio paula-
tim facta. Huiꝰ est aĩam cõfortare: calorẽ nãlẽ ⁊ hũores tẽpare: san-
guinẽ ꝑ tẽperãtiã caloris nãlis augẽ: corpis corpulẽtiã facere. Ita-
qꝫ corpibꝰ oĩbꝰ tẽperatis cõuenit: nisi qñ semel subitoqꝫ fit: dissolu-
tiõe ac dispsiõe nãlis caloris ĩterficit. Tristicia est ingressus nãlis
caloris ad interiora corpis paulatim: intãtũ vt qñqꝫ corpi febrẽ affe-
rat vnius diei: cuiꝰ si diuturnius fiat tẽpus fortiter calefacit corpus ⁊
oĩa mẽbra: solidatur quoqꝫ calor nãlis principalibꝰ mẽbris: fitqꝫ cor-
pus humidũ queãdmodũ ethica febris. Si igitur in frigidarum cõplexi-
onũ corporibus ĩmoderata tristicia fuerit: corpus refrigerat: ⁊ calor
nãlis extinguitur sua in corpis interiora cõuersiõe: qua ex re ĩminutꝰ
coagulatur: tristicia itaqꝫ oĩbꝰ corpibꝰ est nocẽs ⁊ ea subuertẽs maxi-
meqꝫ frigida ⁊ sicca. Cura est ingressus aliqñ caloris ad interiora
aliqñ aũt egressus. Intrat qdẽ cũ de qbꝰ ei cura est desperat. Exit
aũt cũ adipisci sperat. Oportet aũt eũ q̃ cõtinuo ac diuturniori vtitur
gaudio: cogitationem ĩmiscere rebꝰ tristibꝰ ⁊ curiosis: ne forte nãlis
calor euanescat nimia gaudij copia dissolutꝰ ⁊ ecõtra. Timor est
ĩgressus naturalis caloris ad interiora corpis ꝓpter anime fugã ab
aliquo nocẽti ⁊ exasperãti. Naturale est enĩ aĩam a nocentibꝰ ⁊ su-
bitantibꝰ que nõ cõsueuit timere ⁊ fugere. Verecũdia porro ⁊ stu-
por fiũt ad naturalis caloris in interiora corporis ingressum: exteri-
usqꝫ regressum simul ac subito. Calor enĩ a verecũdia mouetur: primũ
totus simul sicut pauoris tẽpore fugiẽs ab eo de quo verecũdatur de-
bilitatis causa de hinc vero roborat illud cogitatio: reducitqꝫ simul
ad exteriora: vnde ⁊ color verecũdie ꝑ tpe vicissim ⁊ pallescit ⁊ ru-
bescit. Duo autem hec accidentia: timor ⁊ verecundia minime cor-
pori conueniunt.

De Accidentium anime signis. C. XCVIII.

Razi vbi supra. Audacie signa sunt capilli fortes ⁊
asperi: statura erecta ossa fortia: collum quoqꝫ
forte ⁊ crossum ⁊ multũ carnosum: pectoris ampla tene-
ritas: coxe graciles: cutis appropinquans siccitati: frons
venas ⁊ pilos habẽs: ⁊ rugis carens: erecta supercilia: carniũ equali-
tas: ventris gracilitas: magnum spacium inter scapulas. Timidita-
tis vero signa sunt capilli plani: statura depressa: color citrinus: ocu-
li debiles qui semper clauduntur ⁊ aperiuntur cũ festinatiõe quadã: in-
tuitus vero quasi tristis: manus pedesqꝫ subtiles ⁊ macri. Iracun-
die signa sunt facies feda: colorẽ habens rubeũ cũ obscuritate qua-
dã: cutis faciei sicca: totius corpis macies: rugosa facies: nigredo ca-
pillorũ ac lenitas. Inuerecundie signa sunt oculi multum aperti fo-
risqꝫ prominentes ⁊ acute intuẽtes: palpebre crosse: statura nõ mul-
tũ longa: loquacitas multa. In incessu quoqꝫ pectus anterius tẽdẽs
hũeri eleuati: motꝰ festinꝰ: facies rotũda color ruffus multũ habẽs
sanguinẽ: pectoris temeritas: parumꝑ gibbosa. Signa delectatis in
amore mulierum sunt coloris albedo ruborẽ habẽs admixtũ: multitu-
do capillorũ atqꝫ crossicies lenitas ⁊ nigredo: multi quoqꝫ super tẽ-
pora capilli ⁊ oculi crossi. Homo multum ridens apparet benignus
⁊ ab omni solicitudine remotus: qui vero parum ridet huic est con-
contrarius. eiqꝫ displicet quicquid ab alijs fieri videt: qui tamen al-
ta voce ridet tussit. aut difficultatẽ spirandi patitur. inuerecũdus ẽ ⁊
tyrannus.

De Motionibus spiritus. C. XCIX.

Auicenna vbi supra. Oĩa aĩe accidẽtia sequũ-
tur vel eis associantur motiones spi-
ritus aut exteriꝰ aut interius. Et hoc aut erit subito aut
paulatim. Motionẽ aũt spũs ad exteriora sequitur frigi-
ditas eius qd est interiꝰ. Et fortasse supfluit illud qd resoluitur: subi-
to ḡ exteriꝰ ⁊ interiꝰ ĩfrigidatur: vnde sincopis aut mors eã sequitur.
Motũ vero spiritus ad interiora sequitur frigiditas exteriorum ⁊ ca-
liditas interiorum. Et est quandoqꝫ cum magna coangustatione
cõstringitur ⁊ interiꝰ ⁊ exteriꝰ infrigidatur ⁊ sincopis magna vel mors
ipsum sequitur. Motꝰ qdẽ ad exteriora aut subito fit sicut fit cũ est ira:
aut fit leuiter ⁊ paulatim: sicut ꝯtingit cũ assunt delicie: ⁊ gaudium
ꝑpatũ. Motꝰ vero ad interiora: aut est subito vt cũ adest timor. Aut
leuiter ⁊ paulatim vt cũ adest tristitia. Suffocatio qdẽ ⁊ resolutio
ꝑdicte nũq̃ sequuntur. nisi illud qd subito. i. ĩpetuose euenit. Diminu-
tio vero ⁊ ptisis nature nũq̃ nisi illud qd leuiter ⁊ paulatim accidit: qñ-
qꝫ aũt accidit vt in vna hora moueatur ad duas ptes: sicut in verecũ-
dia: priꝰ enĩ ꝯstrictio fit ad ĩteriora: deĩde rõ redit ⁊ ꝯsiliũ: ⁊ dilatat
illud qd ꝯstrictũ est ⁊ egreditur exteriꝰ: colorẽqꝫ rubificat: qñqꝫ etiã
patitur corpꝰ ꝓpter affectiões aĩales alias a ꝑdictis: vt sunt imaginatiões
aĩales q̃ plurimũ res imprimũt nãles: queãdmodũ accidit vt puer
q̃ gignitur ei cuiꝰ forma in hora ꝯuentiõis. i. coitꝰ imaginata fuit assi-
miletur: huiꝰ generis est motꝰ sanguinis ꝯsecutio eiꝰ q̃ ꝑparatur. ad eã
cũ homo multũ ĩtentꝰ fuerit ad ꝯsiderandũ res rubeas. Istiꝰ etiam
capituli est mutatio cõplexiõis ꝓpter imaginationẽ rei quã timet ne
cadat in eã. Iohãnicꝰ. Sũt igitur accidẽtia q̃dã q̃ faciũt intra corpꝰ
sicut ea q̃ mouẽt calorẽ ab interiori parte ad supficiẽ cutis. aut im-
petuose vt ira aut leuiter ac suauiter vt delicie. Sũt etiã que calidita-
tem ad se cõtrahunt: aut impetuose vt error ac timor aut leuiter vt
angustia. Sunt ⁊ que naturalem virtutẽ intus ⁊ extra cõmouent vt
tristicia. Ex li. de regimine sanitatis. Oĩa vero accidẽtia anime sunt
negligenda ꝑter leticiã: qꝛ calorẽ excitat naturalẽ. Conuenit tñ ali-
quando vt cum cogitatione ⁊ disputatione misceatur: vt conforte-
tur mens: ⁊ interdum cum ira. vt confortetur virtus.

De Rebus extra naturalibus. C. C.

Hali vbi supra sermone sexto. Res extra naturales
sũt morbi ⁊ eorum cause ⁊ accidẽtia sequẽtia: ho-
minis. n. subsistẽtia sanitasqꝫ ꝑ rerũ nãliũ tꝑamentũ est
hec aũt tꝑantia in corpe sano ĩuenitur: ⁊ circa cõplexionẽ
mẽbrorum cõsimiliũ. ⁊ in cõpositione mẽbrorum principaliũ. Porro tꝑã-
tia cõsimiliũ mẽbrorum est ex tẽpie humorũ. Et tẽperies mẽbrorum in-
strumẽtaliũ est ex tẽperie materiei ex qua fetus cõstituitur: ⁊ bonita-
te virtutis informantis. Ex tẽperie vero mẽbrorum organicorum tempan-
tia fit actionum. Que cũ ita sint rerũ naturaliũ tẽperies in corpore
est. in humoribus ⁊ in membris ⁊ in actionibus. Et si quidẽ horum
triũ aliud a tẽperantia recesserit habitudinem extra naturalem fa-
cit. Itaqꝫ si humores a temperãtia cesserint: morborum cã fit. Si vero
membra morbus accidit. Si actiones accidẽtia sequuntur. Auicen-
na. j. canone. Causa in medicina est id qd primo est ⁊ ex quo proue-
nit inuentio dispositionis alicuius in humano corpore aut eius fu-
rionis. Egritudo est dispositio non naturalis in humano corpore
ex qua in operatione essentialiter prouenit nocumentũ prouẽtu pri-
mo. Et est aut cõplexio non naturalis: aut cõpositio non naturalis.
Accidens aũt est qd hanc sequitur dispositionem siue sit naturali con-
traria: sicut dolor in colica: siue non sicut rubedo multa maxille in
perypleumonia: verbi gratia. Exemplũ cause est putredo egritudi-
nis aut febris. Accidentis vero sitis ⁊ dolor capitis. In egritudine
instrumẽtali exemplũ cause est repletio in receptaculis que ad ocu-
lum descendunt. Egritudinis autẽ opilatio inuuea: accidentis ve-
ro destructio visus. Item causa reumatismus. Exemplum egritu-
dinis est apostema in pulmone. Accidentis aut ambarum maxilla-
rum rubedo ⁊ gibbositas vnguium: accidens quidem dicitur respectu
essentie sue: vel per comparationẽ eius cui accidit. Significatio re-
spectu considerationis medicina ad ipsum ⁊ processionis eius ab
eo ad sciendum egritudinis essentiã. Et quãdoqꝫ cõtingit ꝙ egritu-
do vna alterꝰ causa fit: vt colica sincopis aut paralisis aut epilensie
accidens quoqꝫ plurimũ causa est egritudinis: sicut in colica dolor
fortis cã fit vt accidat sincopis. Plerũqꝫ etiam ipsum accidens egri-
tudo fit: sicut dolor capitis qui ex febre accidit. Preterea quãdoqꝫ
res vna comparatione sui ⁊ rei que est ante ipsam. ⁊ rei q̃ post ipsam
est egritudo ⁊ accidens ⁊ causa. verbi gratia. febris ethica est acci-
dens apostematis pulmonis. ⁊ est egritudo sm se. ⁊ est cã debilita-

tis stomachi. Similiter dolor capitis qui accidit ex febre q̄n̄ figitur
ipse dolor non solum est accidens febris: sed ⁊ egritudo in se: ⁊ plu
rimum est causa frenesis que prouenit ex eo.

¶ De dispositionibꝰ corporꝫ ⁊ causis eorꝫ. C. CI.

Corporis humani dispositiões s̄m gali. sunt
tres. Prima est sanitas que est dis
positio p̄ quā corpus hoīs in sua cōplexiōe ⁊ cōpositio
ne tale existit: vt ex eo operationes oēs ꝓueniant incolu
mes. Secūda est egritudo que est dispositio in corpe hoīs huic con
traria. Tertia nec sanitas nec egritudo est: aut q2 nō ē sanitas in vl
timo vel egritudo in vltimo: sicut sunt corpa senū ⁊ cōualescentiū ⁊
puerorꝫ: aut q2 ambe res in vno tpe in duobꝰ copulate sunt mēbris
vel in vno mēbro: s3 in duobꝰ generibꝰ remotis: sicut q̄ est in cōple
xione sanus ⁊ in cōpositiōe eger: aut in vno mēbro duorꝫ generū ꝓ
pinquorꝫ: sicut q̄ est sanus in figura: ⁊ nō in quātitate ac situ: aut q̄ ē
sanus in duabꝰ qualitatibꝰ passiuis: ⁊ nō in duabꝰ actiuis: aut vici
ssitudine duarꝫ rerꝫ in duobꝰ tpibꝰ: vt sanat̄ in hieme: ⁊ īfirmat̄ in ve
re. Isidorus vbi supra. Sanitas ē ītegritas corpis ⁊ tēperātie na
ture ex calido ⁊ humido qḋ est sanguis vnde ⁊ sanitas dicta ē qua
si sanguinis statꝰ. Morbi generali vocabulo oēs corpales passiōes
corpis cōtinēt: qḋ inde veteres morbū noīauerūt: vt ipsa appellatio
ne mortis vim q̄ ex eo nascit̄ demōstrarēt. Inter sanitatē aūt ⁊ mor
bū media est curatio q̄ nisi morbo cōgruat nō ꝑducit ad sanitatem.
Morbi oēs ex quattuor nascunt̄ humoribus. i. sanguine ⁊ felle me
lancolia ⁊ flegmate. Ex ipsis enī regunt̄ sani ⁊ ex ipsis ledunt̄ īsani.
Dū enī amplius extra nature cursum creuerint egritudines faciūt.

¶ De Causis vniuersalibꝰ dispositionū corpis. C. CII.

Auicenna vbi supra. Cause dispositionū cor
poris sunt tres. s. antecedētes ⁊ cō
iuncte ⁊ p̄mitiue. Antecedētes sunt cause corpales. s. hu
morales aut cōplexionales aut cōpositiōales ex q̄bꝰ ad
uenit dispositio aduētu nō p̄mo: s3 mediāte aliquo. Cause cōiuncte
sunt corpales ex q̄bꝰ ꝓueniūt dispositiōes ꝓuētu p̄mo. s. absq3 me
dio. Primitiue sunt cause nō corpales ex q̄bꝰ adueniūt dispositio
nes aduētu p̄mo vel nō p̄mo. Antecedēs igit̄ cā coniuncte cōicat in
hoc ꝙ ambe sunt res corporee. s. humorales aut ꝯplex. aut cōpo. Pri
mitiue vo sunt q̄ extra corpis substātiā existūt: aut ex p̄te corporū
extrinsecorꝫ: vt qḋ accidit ex verberatiōe vel aeris caliditate. vel ex ci
bo calido ⁊ frigido q̄ corpi adueniūt. Uel etiā ex p̄te aīe q̄ aliud ē a
corpe: vt qḋ accidit ex ira vl̄ timore. Exēplū causarꝫ accidētiū ē reple
tio febris ⁊ repletio receptaculorū oculi vt in ip̄m aqua descendat.
Exēplū causarꝫ coniunctarꝫ ē putredo febris ⁊ humor q̄ ad foramen
descēdit opilatiōi: ⁊ opilatio cecitati. Exēplū causarꝫ p̄mitiuarꝫ ē ca
liditas solis aut fortitudo motꝰ aut tristicia vel vigilie: vel comede
re rē calefaciētē vt allia: ⁊ hoc totū febri aut ꝑcussio dilationi: ⁊ de
scensus aque ad oculū. Oēs autem cause aut sunt cause s̄m essen
tiā: vt piper cū calefacit: ⁊ opiū cū infrigidat. Aut s̄m accidēs vt aq̄
frigida cū calefacit: eo ꝙ inspissat cutē: ⁊ retinet caliditatē: ⁊ aq̄ cali
da cū īfrigidat q2 resoluit: ⁊ sicut scamonea cū infrigidat: eo ꝙ huo
rē calefaciētē expellit. Nō oīs aūt cā q̄ corpi aduenit in ipsū opera
tur īmo p̄ter hec tria sunt necessaria. s. fortitudo sue virtutis agētis
⁊ fortitudo virtutis corpis p̄paratiue. Et possibilitas ꝑmittēdi vnū
tāgere aliud. s. vt tā diu ꝑmittat̄ vnū aliud tangere donec eius in il
lud opatio valeat ꝓuenire. Qñq3 vo causarꝫ dispositiōes in eo qḋ ex
eis ꝓuenit diuersificāt̄. Aliqñ enī ex vna cā in diuersis corpibꝰ egri
tudines diuerse ꝓueniūt. Aliqñ vo diuersificat̄ eius opatio in debi
li ⁊ forti: vel in eo qui est fortis sensus vl̄ debilis. Preterea causarū
alie sunt vicarie quarū. s. cū separant̄ affectio remanet. i. impressio:
alie vero nō. ex quarū. s. separatione prouenit sanitas.

¶ De Causis necessarijs ⁊ nō necessarijs. C. CIII.

Preterea cause q̄ mutāt dispositiōes corpo
rū: ⁊ ille q̄ cōseruāt: aut necessarie
sunt aut nō. Necessarie q̄dē sunt a quibꝰ hoīem egredi
est impossibile in toto tpe vite sue. Harū genera sunt. vj.
s. aer circūdās: cibus ⁊ potus: motus ⁊ quies motꝰ aīales: somnus
⁊ vigilia: euacuatio ⁊ retentio. Cause vero nō necessarie nec īpediē
tes sunt ille que sua generalitate nō sunt naturales nec nature con
trarie: ⁊ iste sunt cause corpori obuiantes preter aerē q̄ necessarius
est: vt balneatio: fricatio: ⁊ similia. Huiusmodi quidē cause in hoīs
corpore sunt agētes exterius ꝓpter obuiationē duobꝰ modis ope
rant̄. Uno. s. mō penetratiōe eius qḋ ex eis subtiliat̄ in poris cor
poris: aut q2 mēbra sibi eas ꝑ poros suos attrahūt: aut q2 vnū istorꝫ
ab altero iuuat̄. Alius vo modus est: qñ nulla operant̄ cōmixtiōe
sed pura qualitate corpus ꝯuertēte: ⁊ hoc quidē fit: aut q2 qualitas
hec est in effectu sicut in epithimate frigiditas: qñ infrigidat aut q2
est in potētia: sed calor īnatus q̄ in nobis est cōmouet ī ea v̄tutē agē
tem: ⁊ adducit eā ad effectū: aut ꝓpt̄ ꝓprietatē. Sūt aūt q̄dā ex re
bus q̄ corpꝰ obuiādo mutāt: ⁊ īgrediēdo nō mutāt: vt cepe cū exte
rius in modū emplastri supponunt̄ corpi vulnerāt: sed īteriꝰ rece
pte nō vulnerāt. Quedā vo res ecōtrario se hñt: vt cerusa q̄ vehemē
ter mutat cū bibit̄: s3 cū ex ea fit epithima: nihil ex hoc opat̄. Que
dā aūt sūt q̄ neutro p̄dictorꝫ modorꝫ agūt. Cuiꝰ rei cā in p̄te p̄ma di
misiōis vna sex rerū existit. Quarꝫ p̄ma est: q2 cū hmōi res q̄lis est ce
pe corpꝰ ingredit̄: digestiua v̄tus īcipit eā ꝯfringē: ⁊ cito ꝯplexionē
eius mutat: eāq3 debilitat: nec eā tādiu incolumē dimittit: vt in ta
li re suā opationē ꝑficere eāq3 vulnerare possit. Alia est: q2 s3 pluri
mū cū alia re mixta comedit̄. Tertia ꝙ in receptaculis nutrimēti cū
alijs humiditatibꝰ cōmiscet̄: q̄ ipsā submergūt: eiusq3 fortitudinē
frangūt. Quarta q2 qñ est exteriꝰ in vno situ figit̄: sed īteriꝰ se mo
uendo nō q̄escit. Quinta qñ exteriꝰ valde stricta tenet̄: sed interiꝰ
nō adherēdo tāgit. Sexta q2 qñ est interiꝰ ip̄a v̄tus nālis p̄paratio
nē eius regit: ei vsq3 cito sup̄fluitatē expellit: ⁊ in bonū sanguinē cō
uertit. Cā vo eiꝰ qḋ ex cerusē dispōne diuersificat̄ ē q2 cerusa cros
se nature ē: crossarūq3 ptiū. Ideoq3 qñ est deforis nō penetrat ī po
ris: aut si penetrauerit nō vsq3 ad poros spūs nec vsq3 ad mēbra p̄n
cipalia ꝓuenit. Comesta vo res ē huic ꝯria: nāq3 venenosa q̄ ē in ea
nō efficit impressionē nisi īpressiōe sup̄flua a calore īnato qui est in
nobis. Et hoc quidē nō acquirit̄ ip̄sa obuiatione extrinseca.

¶ De Causis calefaciētibꝰ ⁊ infrigidātibꝰ. C. CIIII.

Causarum calefaciētiū multe sūt species: ex
q̄bus nutrimētū in quātitate tē
ꝑatū ⁊ motus exercitij tp̄atus: ⁊ fricatio: ⁊ tp̄ata: cōpres
sio ventosarūq3 absq3 scarificatiōe positio. Nā illa que
cū scarificatiōe fit: infrigidat p̄ euacuationē. Motus etiā parūper
fortis ac multus: nec tñ superfluꝰ: nutrimentū quoq3 calidū: medi
cina calida ⁊ balneū tp̄atū qḋ aere suo ⁊ aqua calefacit: ⁊ obuiatio
rerū nō sup̄flue calefacientiū vt aeris ⁊ emplastrorū: vigilie quoq3
equales ⁊ somnus tp̄atus: ⁊ accidētia similit̄ anime tempata. tristi
tia nāq3 nimia infrigidat. Itē putredo cuius ꝓprietas est vt calidi
tatē extraneā euenire faciat ⁊ nō ampliꝰ. Eius si q̄dem operatio est
alia a calefactione absoluta ⁊ adustione que etiā inter se differunt
adurere nanq3 est. vt humida ⁊ sicca substantia sepentur. ita ꝙ illa
sublimet̄ ⁊ hec descendat. Calefacere vo simpliciter est: vt oēs hu
mores s̄m suas sp̄ales naturas remaneāt: sed plus calidi fiant. De
calefacientibus aūt est spissitudo sup̄ficiei corpis: calefacit enim q2
vaporē retinet: ⁊ raritas intus in corpe: calefacit enī q2 vapores di
latat. Gali. aūt medicorꝫ princeps has oēs causas in. v. generibꝰ cō
prehendere cōsueuit motu nō sup̄fluo: ⁊ obuiatiōe rei q̄ non super
flue calefacit: ⁊ materia calida que corpi aduenit ⁊ spissitudine ac
putrefactione. Infrigidantia vo sunt motus sup̄fluus qui calorem
innatū superflue resoluit. Quies quoq3 superflua que calorē ipsum
coadunat ⁊ claudit. Preterea nutrimentū superfluū aut diminutū
aut frigidū: medicina quoq3 frigida: ⁊ obuiatio eius quod sup̄flue
calefacit ex aeribus ⁊ emplastris ⁊ aquis termarum: hec etenim la
xant corpus: ⁊ resoluit̄ ab eo calor innatus. Obuiatio quoq3 rei q̄
temperate calefacit longo tpe: sicut multa in balneo mora: calorem
enim suffocat innatum. Itē obuiatio rei que s̄m potentiam infrigi
dat. licet in presenti calida existat. Item retentionis sup̄fluitas: q2
calorem innatū suffocat. Euacuatio quoq3 superflua quia materiā
eius destruit. Ex his etiam est vehementer membra stringere ⁊ ea
stricta permanere: quia caloris viam claudit. Itē nimius amor vel
gaudiū aut delicie tristitiaq3 superflua. Artificiū quoq3 infrgidans
⁊ cruditas que putrefactioni est opposita. Gali. aūt has in. vj. causis
solet comprehendere. s. motu superfluo ⁊ quiete: ⁊ eius qḋ infrigi
dat: aut vehementer calefacit donec resoluat obuiatione: infrigidā
te quoq3 materia spissitudinis vehementia. nutrimentiq3 nimia
paucitate.

¶ De Causis humectantibus ⁊ desiccantibus ⁊ figuram
corrumpentibus. C. CV.

Humectantes cause sunt q̄es ⁊ somnus.
eiusq3 quod euacuari sole
bat retētio: siccāt humoris euacuatio: nutrimētū quo
q3 multū ⁊ humectās: ⁊ hūectātibꝰ quoq3 rebus obuia
re: p̄cipueq3 balneo: ⁊ post comestionē ꝓprie. Itē medicinā hume
ctātē accipe: ⁊ ei qḋ īfrigidat obuiare: qñ hūorē retiet. Silr̄ ⁊ ei qḋ
tenuit̄ calefacit: qñ humorē currere facit: p̄ter hec etiā gaudiū tp̄a
tū. Desiccatiua vo sūt motꝰ ⁊ vigilie coitꝰ ⁊ vehement̄ corpꝰ euacua
re: nutrimenti quoq3 paucitas ⁊ siccitas: desiccās medicina: motui

animalium frequentia. desiccantibus obuiare: in aquis stipticis balneari: frigus etiā cōgelās qꝛ phibet mēbrū nutrimētū sibi attrahere. Ipsum enī mēbrū stringit: ꝛ ob h̄ in eo opilationes accidūt: q̄ nutrimētū penetrare nō sinūt. Ex his etiā est multū balneari: ꝛ obuiare rei vehemētis caloris q̄ supflue resoluit. Ex causis figurā corrūpētib⁹ quedā accidūt in pncipio creature ppter quas īformatiue vel digestiue virtuti q̄ sunt in spmate deficit cōplemētū opationis sue. Quedā aūt accidūt cū a matrice fet⁹ sepaꝛ: q̄dā vo qn̄ ligaꝛ infans: vel qn̄ tenet. Sūt ꝛ alie cause pmitiue q̄ extrinsecus adueniūt: vt casus aut pcussio. Et ex his sunt cause q̄ accidūt ppterea qꝛ se vult mouere anteq̄ mēbra durescāt: ꝛ anteq̄ ambulare possint. Ex his etiā sunt egritudinales cause: sicut lepra: ptisis: spasmus ꝛ extēsio. Et est cū puenit ppter pinguedinē nimiā. Et ē cū accidit ppter superfluā maciē. Et ē qn̄ ppter apostema. Et ē qn̄ ppter īfirmitatē situs. Et ē cū accidit ppter consolidationis vlcerū maliciā.

¶ De causis cōstrictionis ꝛ dilatatiōis pororꝫ. C. CVI.

Johannicius. Constrictio pororū fit. iiij. occasionib⁹: aut enī ex cōstrictiōe attenuatoria: aut ex carnositate: aut ex coartatione. Cōstrictio attenuatoria vo aut fit ex nimietate virtutis retinētis: aut ex debilitate virtutis īpellētis: aut ex abūdantia frigoris: aut ex abūdātia cōstrictiōis cōprimēt aliquā ptē loci: aut ex abūdātia siccitatis: vt sepe euenit ex ligatura cōstricta. Ex carnositate vo cōstringunꝛ pori. vt si acciderit aliqd̄ apostema vt fiat carnositas: aut si prius euenerit aliqd̄ vulnus. Ex coartatiōe cū ceciderit aliqd in poris: vt humiditas siue lapis siue coagulatus sanguis aut aliqd latitās in eis: vt supflua caro vel scabies de eis cōtrario. Largitas quoqꝫ pororū quattuor modis fit: aut ex multa cōmotione īpellētis virtutis: aut ex debilitate retinētis: aut ex abūdātia caloris ꝛ humoris: aut ex medicamentis aperientibus.

¶ De causis opilationis. C. CVII.

Auicenna. vbi. s. Opilatio accidit aliquando ppter cām extraneā: que in canāli accidit. Et h̄ aut extraneū est in suo genere sicut lapis. aut in sui quātitate: sicut fex multa: aut in sui qualitate vt ppter sui crossiciē aut viscositatē. Aut qꝛ cōgelatū est vt sanguisuga illa q̄ cōgelata est. Aliqn̄ vo accidit opilatio: qꝛ clausum ē foramē ppter vlceris in eo facti cōsolidatiōe: aut ppter addite rei nascētiā: vt carnis verrucose claudētis. Aliqn̄ etiā qꝛ cannalis cooperiꝛ ppter apostematis cōprimētis vicinitatē. Aut ppter factā ex frigore cōstrictionē. Aut ppter vehemētē (que ppter stipticā causam accidit) siccitatē. aut ppter virtut retētiue fortitudinē. Aut ppter ligaturā fortē. In hieme q̄dē multe sunt opilationes: qꝛ frigus stringit: multiqꝫ retinent supfluitates. Ampliaꝛ aūt cannalis aut ppter retētiue debilitatē: aut ppter motū expulsiue fortē: ꝛ ex hoc quidē mō est anhelitū retinere. Aut ppter medicinas aperiētes: aut ppter medicinas laxātes calidas ꝛ humidas. Coāgustanꝛ vo cannales ex harum causarū contrarijs. ꝛ propter opilationes. Asperitas autem accidit aut propter causam medicine que vehementer abstergit sua incisiōe: sicut supfluitates acetose: aut sua resolutione sicut spuma maris ꝛ superfluitates acute: aut propter causam stipticā que propter siccitatē suā exasperat sicut res pontice vel frigide qꝛ constringunt: aut propter res terrestres que super membrū iacent sicut puluis. Lenitatis causa aut est glutinans propter sui viscositatem aut subtiliter resoluens que materiam subtiliat ꝛ ipsam currere facit: ꝛ spissitudinem a membri superficie remouet.

¶ De causis supflue retētionis ꝛ euacuatiōis. C. CVIII.

Retentio autem eius quod euacuari debet: aut est ex debilitate virtut expulsiue: aut ex fortitudine retentiue: aut propter debilitatē digestiue qua mora rei in receptaculo prolongaꝛ: eāqꝫ retinēt virtutes naturales donec digestio compleaꝛ: aut propter viarum coangustationē: aut propter materie multitudinē quā expulsiua superare nequit: aut propter eius crossitudinē ꝛ viscositatē: aut propter defectū sentiēdi illud qd̄ necesse est expelli sicut accidit in colica ꝛ hictericia: qꝛ plerūqꝫ in expellendo virtus adiuuat voluntaria: aut qꝛ virtutes naturales ad partē tendūt: sicut in crisib⁹ accidit vrine vel egestionis retentio: eo qꝫ in altera parte est cretica euacuatio. Cum itaqꝫ retentio eius quod euacuari debet acciderit inde puenēt egritudines: vt ex egritudinibus cōpositionis opilatio ꝛ laxitas ꝛ spasmus humidus ꝛ similia. Ex egritudinibus aūt complexionis putredo ꝛ caloris innati constrictio vel in igneitatē conuersio: vel etiam eiusdē ex prolixitate ac fortitudine constrictionis extinctio. Ex cōibus autē egritudinibus sunt fissura receptaculorū ꝛ eorū diruptio: fastidium quoqꝫ est vna ex deterioribus causis harum egritudinū ꝛ proprie cū euenerit plusq̄ vacuitas euenire cōsueuit: sicut in multa saturitate tpe fertilitatis post famē supfluā sterilitat accidit. Ex egritudinibus aūt cōpositis sūt apostemata ꝛ bothor. Porro euacuatio eius qd̄ retineri dꝫ est aut ppter fortitudinē virtutis expulsiue: aut ppter debilitatē retentiue: aut propter materie grauitatem vel multitudinē: aut distēsionē propter sui viscositatē aut ppter eius inordinationē acrimonia sua: vel ppter subtilitatē: aut ppter viaꝝ amplitudinē vl' fissurā aut incisionē: vel propꝛ orificioꝝ eaꝝ apertionē sicut accidit in exitu sanguinis e naribus. Et hec largitas puenit ex causa accidēte interi⁹ aut exteri⁹. Cū igiꝛ acciderit euacuatio ei⁹ qd̄ retineri dꝫ hac de cā frigiditas cōplexionis eueniet: ppter euacuationē materie que apta erat ad accendēdū ꝛ inatū calorē nutriēdū. Itaqꝫ supfluā euacuationē sequiꝛ frigiditas ꝛ siccitas in substātia mēbroꝝ in natura eoꝝ: licet extraneus calor ꝛ humiditas nō bona accidat alicui ipsoꝝ. Ipsam quoqꝫ sequunꝛ egritudines istrumentales: vt opilatio venarūqꝫ siccitas. Sequiꝛ etiam illā spasm⁹ ꝛ tusse. Retentio aūt ꝛ euacuatio que sunt equales: ille. s. que in hora proueniunt necessaria. conferunt ꝛ vitam sanam custodiunt.

¶ De dolore ꝛ causis eius. C. CIX.

Dolor est sensibilitas rei ɔtrarie. Oēs aūt doloris cause duob⁹ generib⁹ cōprehēdunꝛ. s. cita mutatione ɔplexiōis: ꝛ solutiōe ɔtinuitatis. Mutatio cōplexionis cito facte ꝛ est malitia cōplexiōis diuerse. per quā intelligim⁹ qꝫ mēbra in sui substātia cōplexionē habeāt mansiuā. Deinde adueniat eis cōplexio extranea huic ɔtraria: calidior. s. aut frigidior: q̄ erat: dūqꝫ virtus sensibilis aduētū rei ɔtrarie sentit: efficiꝛ dolor: qn̄ dolor nō est nisi ɔtrarie rei cōtrarietatē sentire. Malitia vo cōplexiōis mansiue nullo mō dolorē efficit. Res enī dolorē nō patiꝛ nisi p cōtrarū adueniēs: qd̄ eā mutat ad illud qd̄ nō erat. Ob hoc ethicā hn̄s nō tantā sentit inflāmationē quātā habēs effimerā aut tertianā. licet ethice calor calore tertiane sit maior qꝛ mansiu⁹ est: ꝛ in substātia principaliū mēbroꝝ infix⁹ tertiane vo calor est veniēs a vicinitate calidi humoris ad mēbra: in quib⁹ adhuc ipsoꝝ cōplexio naturalis ita cōseruata est qꝫ si humor recesserit: mēbꝝ in sua cōplexione remanebit: nec calor iste figeꝛ in eo: nisi mutata fuerit in ethicam egritudo. Non aūt oīs malitia diuerse cōplexionis est cā doloris: imo calidū vl' frigidū essentialiꝛ ꝛ siccū accidentaliꝛ: humidū vo nullo mō dolorē faciūt: Calor enim ꝛ fri. due sūt q̄litates agentes. siccitas ꝛ hu. due patiens q̄rū vtutes nō sunt: vt p eas corp⁹ imprimat in corp⁹: sed vt p eas a corpe corpus imprimaꝛ. Siccitas aūt per accidēs dolorē facit qꝛ ipsa est cā quā sequiꝛ alterius generi cā. s. solutio cōtinuitat. Siccitas. n. qn̄qꝫ propter ɔstrictionis sue fortitudinē facit ɔtinuitatis solutionē. Galieni vo cū verificaꝛ intētio ad hoc eā reducit: vt essentialis cā doloris nō sit nisi solutio ɔtinuitatis: ꝛ qd̄ calidū dolorē nō facit nisi ppter hoc qꝛ ɔtinuitatē soluit. Silr nec frigido dolor efficiꝛ: nisi qꝛ solutio ɔtinuitatis ipsū comitaꝛ: ppter spissitudinē enī quā facit: ꝛ multā coadunationē pculdubio sequiꝛ vt ptes ad locum trahanꝛ vbi spissanꝛ: ꝛ sic a loco sepenꝛ a quo trahanꝛ: per hāc itaqꝫ sniaꝫ i quodā libroꝝ suorū adeo pcessit: qꝫ opinari fecit oīa sensibilia passiue nocumētū facere ppter hmōi. s. sepationē: aut ppter eā quā sepatio sequiꝛ coadunationē. sic itaqꝫ nigrū in visibilib⁹ efficit dolorē ppter coadunatiōis sue fortitudinē: albū quoqꝫ ppter disgregationis sue vehemētiā: amaꝝ silr ꝛ salsum ꝛ acetosūꝫ in gustatis dolorem efficiūt: qꝛ fortiꝛ dispergūt: ponticū aūt qꝛ vehemens fit per ipsum coadunatio: quā pculdubio sequiꝛ sparsio. In odoratis silr ꝛ in fortib⁹ sonis dolor fit: eo qꝫ dispergūt ppē mot⁹ aeris fortitudinē cū samach obuiauent. Certa vo dictio sup h̄ est vt ɔplexiōis mutatio ponaꝛ genus ex quo dolor essentialiꝛ pueniat. licet cum eo continuitatis separatio ɔtingat: huiusmodi tamē declaratio verificata non contineꝛ in medicina. sed in naturali philosophia.

¶ De multiplici dolore ꝛ causis eorum. C. CX.

Dolorū hūiū noīa. xv. sūt genera. s. pruritiu⁹: asperatiuus: pungitiu⁹: extēsiu⁹: ɔpressiuus: ɔtusiuus vel corrosiu⁹: frangitiu⁹: laxatiu⁹: pforatiuus: acualis: stupefactiuus: pulsatiuus: grauatiuus: fatigatiu⁹: mordicatiuus. Cā pruritiui doloris est humor aeris acut⁹ ꝛ salsus. Asperatiui vo humor asper. Pungitiui aūt cā est humor q̄ pāniculū extendit in latitudinē sicut eius separās ɔtinuitatē: ꝛ plerūqꝫ quidem in sensu nō est equalis: aut ppterea qꝫ partes illi⁹ super quod pāniculus extendiꝛ: vl' illius quod ex eo inuestitum est non sunt in duricie ac lenitate vel in suo motu similes: aut propter hoc: quia partes corporis membri non simulanꝛ: aut propter nām

aut propter nocumentuꝫ q̇ᵭ alicui suaꝝ partiũ accidit ⁊ non alijs. Porro causa doloris extẽsiui est vẽtositas: aut humor q̃ neruum aut musculũ extẽdit: ac si ipꝫ ad suas extremitates trahat. Cã doloris cõpressiui est materia q̃ mẽbro locũ suũ coangustat. aut vẽtositas que ipsum coangustat: fitq̧ q̃si desup̱ cõprimeret̃ ⁊ cõtunderet. Causa doloris cõtusiui vel corrosiui est materia que ĩter musculũ ⁊ panniculũ suũ resoluit̃: ⁊ panniculũ extẽdit: eiusq̧ cõtinuitatem cũ lacerto que inter panniculũ ⁊ mẽbruꝫ existit soluit. Causa doloris frangitiui est materia vel ventositas q̃ media ĩterponit̃ ĩter os ⁊ panniculũ qui ipsuꝫ tegit. aut frigus q̃ illũ panniculũ fortiter frangit. Causa doloris laxatiui est materia q̃ musculi carnẽ extendit: ⁊ nõ ipsiꝰ chordã ⁊ vocat̃ hic laxatiuꝰ. q2 musculus neruo laxior existit ⁊ pãniculo. Perforatiui doloris causa est materia grossa vl' vẽtositas q̃ retinet̃ ĩter tunicas mẽbri duri ⁊ grossi sicut ĩtestini colon q̃ ĩcessanter ipꝫ rũpit. ⁊ in ipꝫ penetrat stimulãdo: q̃si ꝑforaret̃ terebro. Acualis causa doloris est ipsa eadeꝫ materia in hmõi mẽbro: sed retenta est in hora q̃ rũpit̃. Stupefactiui causa doloris est aut fortis frigoris cõpulsio. aut pororũ penetrationis spũs sensibilis q̃ ad mẽbroꝝ venit clausurã cuꝫ ligatura: aut receptaculoꝝ repletio. Causa pulsatiui doloris est apostema calidũ. frigidũ enim doloreꝫ nõ efficit nisi cõuertat̃ in calidũ. Causa grauatiui doloris est apostema in mẽbro nõ sensibili sicut ĩ pulmone ⁊ rene ac splene. Illud enĩ apostema grauitate sua inferiꝰ trahit: mẽbrũq̧ deprimit̃ ꝑ sensibilẽ fasciã ipsuꝫ circũdantẽ ⁊ suspẽsoriũ a quo oritur̃ fascia. ⁊ fascia q̇dẽ ⁊ suspẽsoriũ sentiũt: q̃n inferiꝰ trahit̃ aut apostema in mẽbro sensibili cuius sensuꝫ iam ipsa destruxit egritudo: sicut cãcer in ore stomachi: cuius põderositas sentit̃: nec tñ dolorẽ efficit: eo q2 ipse sensuꝫ destruxit. Fatigatiui causa doloris est aut labor aut humor extendẽs: aut humor mordicãs: aut vẽtositas inflãs. Ex his autem cõpositiones ꝓueniunt: de q̇bus postea dicetur.

C. CXI.

Iteꝝ de causis doloris.

MOtus dolorẽ efficit ꝑ id q̇ᵭ cũ eo accidit aut ex tẽsione aut cõcussione aut ruptura. Humores autẽ mali dolorẽ efficiũt. aut ꝓpter ipsoꝝ q̃litatẽ vt quãdo mordicationẽ faciũt. aut ꝓpter suã multitudinẽ: vt q̃n extendũt: aut ꝓpter hoc q2 ex vtraq̧ ↄiungũt̃. Vẽtositas quoq̧ dolorẽ facit ꝓpter extẽsionẽ. Est autẽ ventositas extẽdens aut in mẽbrorũ ↄcauitatibꝰ eorũq̧ vẽtriculis: vt ĩflatio in stomacho. Aut in tunicis mẽbroꝝ ⁊ eoꝝ villis: sicut in colica ventosa. aut in tunicis musculoꝝ: ⁊ sub pãniculis etiã sup̱ ossa. aut in circũitu musculoꝝ ĩter ipsos ⁊ carnẽ laxã ⁊ cutẽ: aut occulta est in membro: sicut musculi pectoris occultati sunt. Ipsiꝰ autẽ resolutio siue subito fit: siue multo tp̃e moret̃: est s̄ꝫ materie sue multitudinem ⁊ paucitatẽ. Idẽ in. iiij. canone. Aromata oĩa faciũt soda. i. doloreꝫ capitis siue sint calida siue frigida. Verũtñ q̃n succedũt expellũt se. s. q̃n p̃cedit illud q̇ᵭ vapor̃ sui caliditate nocet: ⁊ succedit ei q̇ᵭ vaporẽ frigidũ facit aut ecõuerso. Cũ autẽ nõ q̃litate solũ: sed quãtitate fit lesio: tũc nõ cõfert: sed nocet ipsoꝝ successio. Idẽ in. i. canone. Dolor autẽ virtutẽ dissoluit. mẽbraq̧ ꝓhibet ab operationibus suis. Nã etiã mẽbra spũalia ꝓhibet ab aeris attractiõe: vel eiꝰ opationẽ disturbat: aut eã facit ĩterfectã aut frequentẽ: ⁊ oĩno s̄ꝫ naturalẽ cursuꝫ ⁊ plerũq̧ q̇dẽ mẽbrũ in primis calefacit: postmodũ infrigidat̃ ꝓpter illud q̇ᵭ resoluit: ⁊ vincit de spiritu ⁊ vita.

C. CXII.

De Causis deliciarum.

DEliciarũ quoq̧ cause duobꝰ generibꝰ cõprehẽdunt̃. vnũ est eius q̇ᵭ ↄplexionẽ naturalẽ subito reducit ad hoc vt ipsa sentiat̃. Alterum autẽ est q̇ᵭ naturalẽ cõtinuitatem subito reducit. nulla nãq̧ res q̃ nõ subito venit sentitur: neq̧ ex ea delicie habẽtur. Est nãq̧ delicias sentire cõueniẽs. Et omne q̇dẽ sentire ꝑ virtutem est sensibilẽ ⁊ sentire est ꝓpter passionẽ sui. Cũq̧ sentire fuerit cũ cõueniẽte aut nõ cõueniẽte: erunt delicie aut dolor s̄m illud q̇ᵭ iprimit̃. Preterea q2 tactꝰ spissior est cũctis sensibꝰ magisq̧ retinẽs illud q̇ᵭ recipit ex ĩpressione cõueniẽte: ob hoc eius sentire circa conueniẽs cũ ei natura obuiat maiorũ est deliciarum. Eius quoq̧ sentire circa rem inconuenientem deterioris est doloris q̃ꝫ illud quod est proprium virtutibus ceteris.

C. CXIII.

De Egritudine ⁊ eiꝰ speciebꝰ.

IOhãnicius. Sanitas est temꝑamẽtũ q̃ficiẽs res nãles s̄ꝫ cursum nature. Infirmitas aũt ẽ tẽꝑantia ex̃ nature cursũ vñ fit lesiõis effcũs. Egritudinũ mõi duo s̄t aut cõit̃ aut p̃pe. Et q̃ cõit̃ accidũt aut accidẽtalit̃ aut necessario fiũt. Accidẽtalit̃ vt ꝑcussio: ↄbustio: morsus: ⁊ hmõi. Prop̃e vo s̄ũt aut in mẽbꝛ ↄsilibꝰ: aut in officialibꝰ aut in diuisiõe cõtinui. Auicẽna vbi. s̄. Habent egritudines plurime. iiij. horas. s. horã principij augmẽti status declinationis. q̃ v° extra illas sunt: de horis sanitat̃ sunt. Hora q̇dã p̃ncipij est tp̃s in quo egritudo apparet: ⁊ eiꝰ similant̃ dispositiões neq̧ apparet in ea augmẽtũ eiꝰ. Hora augmẽti est tp̃s in quo egritudinis manifestat̃ ↄstrictio. i. grauamẽ oĩ hora post horã. Et hora status ẽ hora in q̃ egritudo in oĩbꝰ suis partibꝰ s̄m vnã manet dispositionẽ. Et hora declinatiõis ẽ tp̃s in quo eiꝰ apparet diminutio. Egritudines aũt multis modis noĩa sortiunt̃. Aut enĩ a mẽbris in quibꝰ sunt: vt illa q̃ est later̃ vel pulmonis. aut a suis accidẽtibꝰ: vt epilẽsia. aut a suis causis: vt melãcolia. aut a sui siĩtudine: vt leonina ⁊ elephãtia. aut a sui substãtia ⁊ eẽntia: vt febris. aut ab illo cui p̃mo dicunt̃ accidisse: vt vlcera balchie. aut ab eo q̃ eas medicãdo fert̃ curasse: vt caronis vlcera. Sũt aũt egritudines q̇dã manifeste: q̃. s. sensu cognoscunt̃. Quedã occulte: ⁊ h̄ tripliciṫ. Aut q̃s facile ẽ cognoscẽ: sic dolores stomachi ⁊ pulmonis. aut q̃s difficile: sic egritudines epat̃ ⁊ cãnaliũ pulmonis. aut nõ cõprehẽse nisi cũ estimatione: vt ille q̃ accidunt vijs vrine. Preterea q̇dã sunt sanatiue: q̇dã nõ: eo q2 sit aliq̇d ꝓhibẽs. Quedã aũt q̃ ad alias mutant̃: ⁊ ipse destruunt̃: vt cũ mutat̃ apostema later̃ in apostema pulmonis: ⁊ frenesis in litargiã. Qñq̧ etiã vna egritudo medicamentũ est alteriꝰ: vt q̃rtana: ex q̃ frequẽter sanat̃ epilensia: ⁊ podagrã: ⁊ varices: ⁊ articuloꝝ dolores. Vẽter quoq̧ sanat̃ propter oculoꝝ egritudinẽ: ⁊ lienteria sanat apostema later̃. Silr̃ ani venarũ apertio ↄfert oĩbꝰ melãcolicis egritudinibꝰ: ⁊ schie ⁊ renũ ac matricis doloribꝰ. In h̄ ergo cõsistit bonitas. Qñq̧ v° mutant̃ egritudines in maioris malitie dispõnes: vt apostema lateris in apostema pulmonis: ⁊ frenesis in litargiã. Preterea q̇dã egritudines ↄtagiose sunt. q̃. s. de vno ad aliũ trãseũt: vt lepra: scabies: variola: febris pestilẽtial': ⁊ apostemata putrida. p̃cipue ãt cũ domꝰ stricta fuerit: vl' cũ vicinꝰ sub vẽto extiterit. Sũt etiã q̇dã q̃ in semine hereditant̃: vt podagra: ptisis ⁊ lepra. Quedã v° generales q̃ sunt alicui gẽti proprie: aut in aliq̃ regione morãtibꝰ: aut in eis multũ habundant.

C. CXIIII.

De Simplicibꝰ egritudinibꝰ cõplexionis.

HAli vbi. s̄. Morboꝝ genera sunt tria. Nã Halie. ⁊ Hypo. tradũt fieri morbos egressu mẽbroꝝ in cõpositiõe sua a nãli tẽperãtia. Mẽbroꝝ aũt cõpositio triplex est. Prima est mẽbroꝝ partibꝰ suis cõsimiliũ ex humoribꝰ facta. vñ ⁊ hec ipsa mẽbra cũ egressa fuerint a sua tẽperãtia morbꝰ ↄsimiliũ partiũ dicit̃. Secũda mẽbroꝝ instrumẽtaliũ ex mẽbris ↄsilibꝰ: quoꝝ a tẽperãtia morbꝰ recessus organicꝰ siue official' vocat̃. Tertia est totiꝰ corporis ex instrumẽtalibꝰ mẽbris alioꝝ cũ alijs ↄtinuatiõe. A q̃ cũ recedãt: morbꝰ ille disgregatio vel sepatio ↄtinuitatis appellat̃. Hic aũt morbꝰ. i. sepatio cõis est ⁊ membris officialibꝰ ⁊ mẽbris ↄsilibꝰ. Ideoq̧ morbꝰ cõis siue vniuersal' noiat̃. Sic ergo morbi genꝰ est triplex. s. ↄsilis: ⁊ instrumẽtal': ⁊ vniuersal'. Morboꝝ aũt ↄsimiliũ spẽs sunt due. Aut enĩ simplices sũt et hi q̃ttuor. s. calidũ: frigidũ: hũidũ: siccũ. Aut cõpositi: ⁊ hi quoq̧ totidẽ numero. s. calidus ⁊ humi. calidus ⁊ sic. frigidus ⁊ humi. frigidus ⁊ sic. Iohãniciꝰ: Egritudinũ ↄsimiliũ siue q̃ partiũ hñt siĩitudinẽ. viij. sunt spẽs. s. q̃ttuor simplices ⁊ q̃ttuor cõposite. i. frigide ⁊ humide: frigi. ⁊ sicce: calide ⁊ hu. cali. ⁊ sicce. Harũ. viij. ꝑ singulas duo modi sũt. Aut enĩ sunt ex q̃litate simplici: aut ex alteriꝰ humoris cõmixtiõe. Ex q̃litate simplici ẽ infirmitas q̃ solidis accidit mẽbris: ⁊ grece dicit̃ ethica. Est ⁊ alia egritudo: q̃ ex humoribꝰ accidit ex eiꝰ putredine facta. Est ⁊ egritudo frigida: q̃ sine humore aliquo ↄtingit: vt algor ex nimia frigiditate aeris aut niuis. Est ⁊ alia q̃ aliquo hũore frigido ꝓuenit: vt paralysis: q̃ fit in toto corꝑe vl' in ꝑte.

C. CXV.

De Causis egritudinũ cõplexionis.

HAli vbi. s̄. Morboꝝ partiũ ↄsimiliũ: q̃ dicit̃ morbi male cõplexionis: q̃ttuor cause sũt. Prima est calidi morbi cã: secũda frigidi: tertia hũidi: q̃rta sicci. Morbi calidi sex cause sunt. Prima est motus ĩmoderatus aut corpor̃: vt labor. aut aĩe: vt ira grauis. Secũda obuiatio corporis aliquibꝰ in actu calidis: est calor solis in estate: vel in balneo mora diuturnior. Tertia est spissatio poroꝝ ⁊ artatio: q̃ calorẽ dissolui ꝓhibet: vt eunti ꝑ niues ↄtingit: aut aq̃ frigida balneanti. Quarta est putredo: vt illa que febris parit: cũ calefiat omne quod putrescit. Quinta est ciboꝝ paucitas. Calor nãq̧ si in quo operet̃ nõ inuenit: ad humores ⁊ mẽbra se ↄuertit; eaq̧ calefacit: ⁊ humiditatẽ desiccat. Sexta calidoꝝ potẽtialit̃ appositio ⁊ porrectio: sicut illi fit qui cepas: alliũ: pip̱: ⁊ cõsimilia comedit. Morbi frigidi cause sunt octo. Prima est occursus corporis cũ rebus actualiter refrigerantibus: sicut accidit ambulanti ꝑ niues ⁊ aera frigida: si diutiꝰ in

eis īmoꝛet. Nam ſi quidē diutina ſit talis moꝛa: caleſit: eo ꝙ caloꝛ coꝛpoꝛis īterius cōcludit: ſi vō diuturni⁹ in eis ꝑſeueret: caloꝛ naturalis ad īterioꝛa coꝛpis refugit: ⁊ coagulat̄ ſiue cōgelat̄. Scđa eſt aliquoꝝ potētialit̄ frigidoꝝ ſumptio. vt eſt aq̄ frigida: vl̄ lactucarū cū papauere comeſtio vel opiū. Tertia eſt ciboꝝ potuūqȝ tāta ſupfluitas vt caloꝛ nālis ſubmergat̄ ⁊ extiguat̄: ſicut igni cōtingit ſi ꝑnimiā lignoꝝ copiā in eū ꝓieceris: ⁊ lucerne ſi olei nimiū appoſueris. Quarta eſt īmoderata ciboꝝ ꝓuatio: ſicut accidit igni ſi ligno materiaqȝ ꝓuet̄: deficit enī ⁊ īgelat̄. Quīta eſt ſpiſſatio poroꝝ īmoderata q̄ ſupfluitates arcet q̄ diſſoluebant̄: eiſqȝ caloꝛ nālis īmergit̄ ⁊ extinguit̄. Sexta eſt īmoderata diſſolutio coꝛpis: ītantū vt diſſoluat̄ etiā ac diſꝑgat̄ caloꝛ nālis: ſicut in balneo diuti⁹ īmoꝛāti contingit ex coꝛpis diſſolutiōe materieqȝ ꝑ ſudoꝛē euacuatiōe. Septima eſt nimia mot⁹ īmoderatio: intantū vt caloꝛ nālis diſſoluat̄ ac diſſipet̄: ſicqȝ coꝛpus refrigeret̄. Octaua eſt īmoderat⁹ vſus q̄etis ⁊ ocij: quo ſupfluitates multiplicant̄ in coꝛpe: q̄bus vniuerſus caloꝛ nālis extinguat̄ ac depereat. Moꝛboꝝ humidoꝝ. v. ſūt cauſe. Prima eſt alicui⁹ humidi per actū occurſus: vt balnei ⁊ aeris humidi. Scđa eſt eoꝝ q̄ comedunt̄ ⁊ bibunt̄ ſupabūdātia. Tertia ciboꝝ ⁊ medicaminū q̄ coꝛpus humectāt poꝛrectio. Quarta nimi⁹ q̄etis ⁊ ocij vſus quo ſupfluitates in coꝛpe cōgregant̄ ſpiſſe que ipſuꝫ humectāt. Quinta eſt ꝓhibitio eoꝝ que a coꝛpoꝛe humido diſſoluūt̄ eoꝛūqȝ concluſio. Moꝛboꝝ deniqȝ ſiccoꝝ cauſe ſimiliter ſunt. v. cauſis humidoꝛum moꝛboꝛum cōtrarie.

De Egritudinibus cōpoſitis. C. CXVI.

Auicēna vbi ſupꝛa. Cōpoſitiones egritudines q̄tuoꝛ cōpꝛehendunt̄ generibus. Sunt enī egritudines creature: quātitati: numeri: ſitus. Egritudinū creature. iiij. ſūt genera. Primum eſt egritudo figure q̄ eſt cū a curſu ſuo nāli figura mutat̄ ⁊ īde prouenit nocumētū: ſicut eſt toꝛtura recti: ⁊ rectitudo toꝛti. q̄dratura rotūdi: ⁊ rotūditas q̄drati. Secūdū eſt egritudo viaꝝ: ⁊ hꝫ. iij. ſpecies aut enī dilatant̄: aut cōſtringunt̄: aut claudūtur. Tertiū eſt egritudo receptaculoꝝ ⁊ vētriculoꝝ. ⁊ hui⁹. iiij. ſūt ſpēs. aut enī fiūt maioꝛa ⁊ dilatant̄: ſicut teſticuloꝝ dilatat̄ folliculus. aut minoꝛant̄ ⁊ cōſtrīgunt̄ ſicut ſtomachus ⁊ ſicut cerebꝛi vētriculus cū eſt epilēſia: aut opilant̄ ⁊ īplent̄ ꝗ: ſicut vētriculi cerebꝛi cum eſt apoplexia. aut euacuant̄ ⁊ deſerunt̄: ſicut vētriculi coꝛdis ſanguine: qn̄ gaudium multū vel timoꝛ ꝑniciosus adeſt. Quartū eſt egritudo ſupficierum mēbꝛoꝝ ⁊ eſt biptitū. Aut enī q2 ſit leue qđ debet eſſe aſperū: vt ſtomachus ⁊ īteſtina qn̄ leniunt̄. Aut econuerſo ſicut trachea arteria qn̄ exaſperat̄. Egritudinū quātitas due ſūt ſpecies. Aut enim ſunt ex genere augmēti: ſicut elephātia: aut ex genere eius cōtrarij. ſ. diminutiōis ſicut ptiſis. Egritudo quoqȝ numeri duas hꝫ ſpēs bipartitas. Aut enī eſt ex genere augmēti: ⁊ hoc q̄dē augmētū aut eſt naturale ſicut dens vl̄ digit⁹ addit⁹. Aut nō nāle ſicut glādula: aut eſt ex genere diminutiōis. Et diminutio hec aut eſt nālis. vt cū alicui digit⁹ nō creat̄: aut nō nālis vt cū alicui digit⁹ abſcindit̄. Egritudines ſitus q̄tuoꝛ ſūt. ⁊ dicit̄ ſitus ſm̄ Hali. ꝓ loco ⁊ ꝓ ſocietate. Eſt autē hmōi exitus mēbꝛi a iūctura ſua. aut vt a ſuo moueat̄ ſitu. ita ꝙ nō egrediat̄ ſicut fiſſura q̄ cōtingit īteſtinis. aut vt moueat̄ ſubito motu in eo nō ſm̄ curſuꝫ nālem neqȝ volūtarium: ſicut tremoꝛ. Aut in ſuo loco figat̄ ⁊ non ab ipſo moueatur. ſicut cū in podagra iuncture indurantur. Egritudo ſocietatis omnē colligit diſpoſitionē quā hꝫ mēbꝛū cōparatione ad aliud ſibi vicinū. ſiue ꝓpinquet ei ſiue elōget ab eo nō ſm̄ curſum naturalem.

De Solutione cōtinuitatis. C. CXVII.

Solutio cōtinuitatis accidit plerūqȝ cuti. ⁊ vocat̄ excoꝛiatio: vel ſcarificatio plerūqȝ vō carni q̄ ē ei ꝓpinq̄ ī q̄ nōdū factū ē pus. ⁊ vocat̄ plaga. cū enī ſit ibi pus vocat̄ vlc⁹: ſit aūt pus ī ea ꝓpt̄ hoc qđ ī ea ſupfluitates euacuant̄ q2 debilis eſt: ⁊ q2 ſui nutrimētū digerere nō pōt ⁊ ſupfluitas in ipꝫ ꝯuertit̄: plerūqȝ tn̄ dicitur plaga ⁊ vlc⁹ ſolutio ꝯtinuitatis q̄ accidit cuti ⁊ nō carni. Quādoqȝ aūt accidit oſſi. ⁊ ipꝫ ī ꝑtes frāgit: aut ſm̄ lōgitudinē cadēs ipꝫ findit. Contingit etiā vt cadat in cartilaginib⁹ ſꝫ tres diuiſiones. aut vt accidat neruis: ſed ſi ſꝫ latitudinē acciderit vocat̄ īſciſio: ſi ſꝫ lōgitudinē. ⁊ ei⁹ numer⁹ nō fuerit mult⁹. vocat̄ fiſſura: ſi vō mult⁹ fuerit ꝯtuſio. Itē plerūqȝ ſit in partib⁹ muſculi q̄ ſi in eius extremitatē ceciderit: vocat̄ attritio. ſi ſm̄ eius latitudinē ꝓuenit ſeꝑatio. Si vō ſm̄ lōgitudinē acciderit: ⁊ fuerit numer⁹ eius paruus: ⁊ cōcauitas magna vocatur liquefactio vel amplificatio. Qꝫ ſi partes multe fuerint ⁊ dilatetur ⁊ cōcauet̄ vocatur attritio ſiue diſſolutio. ſi autē arterijs ac venis acciderit: vocatur apertio. Et ſi ſm̄ longitudinem vocatur: fiſſura. Et eſt etiam cū hoc contingit ſm̄ modū cōparationis oꝛificioꝝ earū: ⁊ vocat̄ ꝑfoꝛatio. Qꝫ ſi arterijs acciderit: ⁊ nō clauſa fuerit: ⁊ ex ea ſāguis ad receptaculū quod ipm̄ circūdat exierit: donec receptaculū illud impleat̄: ⁊ cū pꝛemit̄: ad arteriā reuertit̄: vocabit̄ mater ſanguinis. Alij tn̄ hoīes omnē ſanguinis egreſſionē ab arterijs matrē ſanguinis vocāt. Debes aūt ſcire: ꝙ nō omne membꝛū imparis diſſolutionē tolerat. Coꝛ enī nō tolerat: quia pꝛius accidit moꝛs: ſi in pānuculis ⁊ diafragmatib⁹ ruptura. ſi vō inter duas partes mēbꝛi cōpoſiti cadit: vnā ab alia ſeꝑat: ita vt ſimplici mēbꝛo nō noceat: ſeꝑatio vocat̄ ⁊ diſlocatio. Et ſi accidat neruo qui ſe de loco ſuo remouit: vocat̄ ruptura. Qn̄qȝ etiā ſit in foꝛaminib⁹ ⁊ dilatant̄. Et qn̄qȝ ſit in locis vbi foꝛamina nō ſunt: ibiqȝ facit ea q̄ non fuerūt. Solutio quidē ꝯtinuitatis: ⁊ vlceratio: ⁊ his ſilia: cū in mēbꝛo bone cōplexiōis fuerint: cito ſanant̄. Cū aūt in mēbꝛo male cōplexiōis lōgo tp̄e reſiſtūt: q̄nto magis cū in coꝛpib⁹ illoꝝ ꝯtingūt q̄ patiunt̄ hydropiſim: aut ꝯſtrictiōis malitiā: aut leprā.

De Compoſitis egritudinibus ceteriſqȝ nocumentis coꝛpoꝛis. C. CXVIII.

Egritudines aūt cōpoſitas nō q̄ſlibet ꝯiūctas intelligi volum⁹: ſed illas ex quib⁹ ꝯiūctis vna ꝓuenit egritudo: ſicut ē apoſtema in quo oīa repiunt̄ egritudinū genera. Ibi enī cōplexionis repit̄ malitia. ex hac enī cū materia omne accidit apoſtema. In eo quoqȝ cōpoſitionis malitia: q2 ſemꝑ cū eo ꝓuenit leſio in figura ⁊ dimēſione. Plerūqȝ etiā adeſt cū eo ſitus egritudo. Inuenit̄ etiā in ipſo cōis egritudo: q̄ eſt ꝯtinuitatis ſolutio: dū in membꝛo apoſtemato materie ſupfluētes euacuant̄: ⁊ inter partes ipſi⁹ penetrāt. Quedā aūt res extra egritudines exiſtūt: q̄ tn̄ cū eis numerant̄. he ſunt res q̄ in decoꝛatiōe egrediunt̄. q̄rū alie cōſiſtūt in pilis: alie in coloꝛe: alie in odoꝛe: alie in figura poſt coloꝛē. Egritudinū piloꝝ genus cōſiſtit in alopicia: ⁊ detrūcatione: ⁊ paucitate: ⁊ bꝛeuitate: ſubtilitate ⁊ groſſitie: criſpitudine ⁊ multa leuitate: canicie quoqȝ ⁊ q̄licūqȝ coloꝛis alteratiōe. Nocumentū coloꝛis q̄tuoꝛ generib⁹ cōtinet̄. Unū eſt eius mutatio pꝛopter malitiā cōplexionis cū materia ſicut ictericia. aut ſine materia: vt gipſeitas: q̄ ſit in coloꝛe ꝓpt̄ cōplexionē valde frigidā. ⁊ citrinitas q̄ accidit ꝓpter cōplexionē valde calidā. Aliud eſt ei⁹ mutatio ꝓpter cauſas manifeſtas: vt ſol et frigus ⁊ vētus coloꝛē mutāt. Tertiū gen⁹ eſt expāſionis coꝛpoꝝ extraneos coloꝛes habētiū ſup cutē q̄ coloꝛē defert: ſicut moꝛphea nigra: aut q̄ ibi naſcunt̄: ſic̄ lētigines ⁊ macula. Quartū eſt gen⁹ veſtigioꝝ q̄ ꝓueniūt ex ꝯſolidatiōe ſolutiōis ꝯtinuitatis: ſicut ſunt veſtigia variolarū ⁊ vlcerū foꝛamina. Nocumenta figure poſt coloꝛē ſunt aut macies ſupflua aut groſſicies.

De Accidentibus moꝛbos ſequentibus ⁊ cauſis eoꝛum. C. CXIX.

Hali vbi. ſ̄. ſer. vj. Moꝛbus quidē ꝑ ſeipm̄ ſine medio actionib⁹ officit. Accidēs aūt eſt nocumentū ipſi⁹ actionis moꝛbū ſequēs. Igit̄ ⁊ moꝛbos accidētibus cauſas eē cōſtat: ⁊ accidētia ſigna eē quib⁹ moꝛbi ſignant̄. ſicut accidit cū ineſt ſtomacho mala cōplexio: vt illā ſequatur mala digeſtio tanqȝ. ſ. cauſam ſui. mala itaqȝ digeſtio eo ꝙ ſeq̄tur malā ſtomachi cōplexionē ſtomachi accidens eſt. ex eo vō ꝙ ꝑ ipſam mala ſignificat̄ ſtomachi cōplexio ſignū eſt. nec eſt aliq̄ differētia inter accidētia ⁊ ſigna: niſi in eoꝝ vſu. Igitur accidētiū moꝛbos ſequētiū tria genera cōia ſunt. Unū qđ in nocumēto apparet actionū. Secūdū in habitudinib⁹ eoꝝ q̄ de coꝛpoꝛib⁹ exeunt. duoꝝ aūt extremoꝝ cauſa eſt gen⁹ tertiū. habitudines enī ⁊ coꝛpoꝝ ⁊ ſupfluitatū q̄ a coꝛpoꝛib⁹ emittuntur: ⁊ habitudines actionū ſequunt̄ habitudines incōmodoꝝ q̄ ipſas faciunt. ſi ergo mēbꝛo incōmodū accidit: ei⁹ actioni nocet. ⁊ cū actioni nocumentū acciderit: ei qđ ab ea efficit̄ oberit iuxta q̄ntitatē incōmodi qđ accidit. Uerbi grā Si virtus attrahēs q̄ in felle eſt ab attrahēdi colerā ru. actiōe deficiat: ⁊ in purgatione ſanguinis ab ea debilitet̄: in ſanguine remanebit: ac ꝑ totū coꝛp⁹ cū eo diffundet̄. q̄ ex re coloꝛ in croceū mutabit̄ rubiginē. ſ. ⁊ ictericiā. Immutat̄ ⁊ vrine coloꝛ: ⁊ ad croceū inclinat̄ ⁊ ſubruffum: cū ipſa ſāguinis aqua ſit ⁊ colamentū. Incōmodū aūt mēbꝛo aut ex coꝛruptiōe naturalis cōplexionis accidit: cū ab ea. ſ. aut in caloꝛe vel frigiditate: aut ī ſiccitate ⁊ humiditate diſſenſerit: aut ex malitia figure ipſi⁹: vt ſi ei apoſtema fiat aut euellat̄: aut minuat̄: aut ex ſeꝑatione cōtinuationis: cū ei. ſ. inſciſio vel ꝯtritio: vel illiſio: vel aliq̄d huiuſmodi euenerit. Actiōes autē (vt dictū eſt) ſunt tres. ſ. aīalis: naturalis: vitalis. Et vnicuiqȝ earū trib⁹ modis accidit nocumentū. Aut enī īmoderatū ⁊ vehemēs eſt: ita ꝙ actionē oīno ceſſare facit: vt cecitas viſum: ſurditas auditū. Aut eam īminuit:

caligo ⁊ auditus malus: aut habitudine īmutat: vt accidit ei q̄ in cōs
pectu suoꝝ oculoꝝ imaginat se videre culices vł muscas. vł aliq̄d
simile capillis aut filis. ⁊ sicut ei cui⁹ debilit̄ īmutat auditus.

ℭ De Accidētib⁹ virtuti regēti. i. totali menti. C. CXX.

Virtutis autē aīalis sunt tres actiones. s. actio
regēs ⁊ sentiēs: ⁊ volūtarie mouens.
Regēs q̄dē est actio fantasie ⁊ cogitatiōis ac memorie.
⁊ hec simul oēs dicunt mens. Nocumentū autem mēti
tripliciter accidit: aut eni oīno deficit: aut minuit aut īmutat. Cau
sa defectiōis eius: aut est cōplexio mala frigidaq̄ʒ corpis: q̄ substā/
tie cerebri dn̄at. ⁊ si q̄dē fiat eius aduētus paululū ac pedetentim
obstupefactio fit: ⁊ in somno submersio: aut est mala cū frigida ma
teria. s. humore flegmatico: q̄ vētres cerebri replet. aut simul oīs su
bitoq̄ʒ ⁊ fit abinde apoplexia. aut quosdā tm̄ ⁊ alios non. nec opi/
lat illos oīno fitq̄ʒ epilēsia. Imminutiōis quoq̄ʒ mētis causa est cō
plexio mala: ⁊ hec aut frigida est ⁊ debilis cerebro dn̄ans. fitq̄ʒ tur
batio rōnis vel mētis vel sōnus īmoderatus. Aut calida: fitq̄ʒ inde
desipiētia aut humida: ⁊ ob stupefactionē efficit. aut sicca: ⁊ mole/
stāt vigilie. Aut vō fit hec ex mala cū materia cōplexione. Et si q̄dē
materia flegmatica est: apostema facit in duob⁹ ꝑ re cerebri vētri/
culis: fitq̄ʒ inde litargia. i. oblitio. Si vō materia calida est colerica
cerebroq̄ʒ dn̄at aut eius opimētis ⁊ facit apostema: frenesis gene/
rat. quā seq̄t ⁊ febris ⁊ alienatio mētis. aut si apostema cū ea nō fit
insania fit. ⁊ sequitur eā sine febre mētis alienatio. Si autē materia
cōposita sit ex flegmate ⁊ colera rubea cuiuā generat: q̄ est obstupe
factio cū vigilijs. Si vō materia sit colera nigra ⁊ sine apostemate:
fit melācolia nigra q̄ vocat desipiētia. Q̄ʒ si materia multa sit ⁊ vē/
triculo puppis cerebri dn̄ata fuerit: orit passio q̄ dicitur mētis con
gelatio. Porro cū ipsa mēs īmutat sine aliter est q̄ʒ expedit hoc fit
aut ex mala cōplexiōe frigida ⁊ sicca. sed debili fitq̄ʒ abinde timor
⁊ formido. aut ex vapore frigido ⁊ sicco. fitq̄ʒ ab eo melācolia q̄ hi/
pocūdria vocat. aut ex hūore calido ⁊ flegmatico q̄ in venis q̄ circa
cerebꝝ feruītur multiplicatur. ⁊ inde vertigo stuporq̄ʒ generatur. H
sunt accidētia que totalitati mētis accidūt. ⁊ cause eorum.

ℭ De Accidētib⁹ fantasie ⁊ cogitatiōi ⁊ memorie. C. CXXI.

Et quia mēs est fantasia cogitatio ⁊ memoria
q̄ꝛ vnicuiq̄ʒ sedes ⁊ habitatio est in ꝓ
prio cerebri vētriculo. q̄n alicui vētriculoꝝ horum sine
alijs incōmodū acciderit. ei⁹ nocumētū acciderit. ei⁹ no
cumētū accidit ipsi⁹ actioni: dueq̄ʒ alie liberant. Itaq̄ʒ si q̄d īcōmo
dū ꝑ re cerebri acciderit: fantasiā nocet. Que aut oīno deficit: intan
tū vt ea q̄ p̄sentia nō sūt homo videre sibi videat. licet p̄teritoꝝ me/
moriā retineat. Aut īminuit ⁊ imaginat res fantasia debili aut ali/
ter q̄ʒ expedit est: vt aliter res q̄ʒ earū forma figuraq̄ʒ sit intueri vi/
deat. Q̄ʒ si medio cerebri ventriculo incōmodū acciderit. aut oīno
cogitationē annullat. ita vt īter ea q̄ faciēda sunt vel nō penit⁹ non
discernat. Aut certe īminuit aut malā efficit. ⁊ dicit hmōi habitu/
do mētis alienatio. Si vō puppi cerebri acciderit: memorie nocet. ⁊
aut oīno memoria cessat ab hoīe: ita vt obliuiscat oīa q̄ facit: ⁊ di/
cit memorie ꝑuatio: aut īminuitur ita vt nisi ꝑxima reminiscat ⁊ di
cit oblitio: aut alia fit q̄ʒ oportet ipsi⁹ habitudo ⁊ memorie maliꝫ
appellat. horū autē accidentiū singuloꝝ cū sint mētis actionum sit
euētus ab eisdē causis a q̄b⁹ ⁊ toti⁹ mētis ꝑueniūt accidētia mala
s. a cōplexiōe frigida vel materia frigida. Opiū quidē ⁊ mādragora
hec operātur accidētia cōplexionis sua frigiditate nimia.

ℭ De Accidentibus virtuti sentienti. ⁊ primo de
sensus visus ⁊ organo. C. CXXII.

Hec de actionū regentiū accidētib⁹ diximus nūc de
accidētib⁹ in actiones sentiētes īgrediētib⁹ dis
feramus. Et primo de accidētibus visus. cuꝫ sit omniuꝫ
quinq̄ʒ sensuū primus ac subtilissimus. Itaq̄ʒ visus tri
pliciter nocumentū patitur. aut enim omnino deficit ⁊ cecitas dici
tur: aut minuitur: ⁊ obscuratio vocatur. aut aliter q̄ʒ rectū est se ha
bet vt cum quedā que nō sunt hec videre sibi videtur. Hec autē no
cumenta visui tribus ex causis accidūt. Prima est ex primo visus
organo qui cristalleidos humor dicit: quia scilicet aliq̄d incōmo/
dum illi accidit. Aut quia vidēs spiritus ad oculū vsq̄ʒ nō deduci/
tur: aut quia mēbrorū aliq̄d que cristalleidos vtilitati parata sunt
impeditur. Incōmodū ei accidit aut ex consimili partibus morbo:
vt si refrigeretur aut calefiat: aut humectetur: aut exiccetur: aut ex
organico morbo: vt si loco suo moueatur. Et siquidem ad interio/
ra moueatur: oculus ea de causa fit glaucus: si ad posteriora niger
hec duo visui nō obsunt. Porro si ad superiora vel inferiora mo/
ueatur: hac de causa hominem contingit vnum aliquid tanq̄ʒ
duo aliqua intueri: eo q̄ lumen ab vno dirigat oculoꝝ a superiori/
bus: ⁊ ab alio ab inferioribus. Intueturq̄ʒ hō oculo cui⁹ lumine ab
inferiorib⁹ dirigit rem q̄si dimissam. Alie vō cui⁹ lumē a supiorib⁹
ꝓcedit tanq̄ʒ altiorē: ⁊ accidens hmōi strabositas dicit. Qn̄ vō dex
trorsum aut sinistrorsum oculus mouet: accidit hominē vnū q̄dē
nō q̄si duo intueri: q̄ꝛ lumē ex singul oculꝭ ꝑ vnā lineā ꝓcedit: ⁊ ob
hoc incōmodū istud visui nō nocet.

ℭ De Accidentibus spiritui visibili. C. CXXIII.

Nocumentū autē q̄d visui obest: eo q̄ʒ vi
dens spūs minime rectus se
ratur ꝓcedit: aut q̄ꝛ vētriculi prore cerebri q̄ eū mittunt
aliquod patiunt incōmodū: aut neruo cōcauo aliquod
incōmodū factū ē. aut q̄ꝛ spūs ipse a sua natura egressus ē. Prore
vētriculis accidit incōmodū: aut ex mala cōplexiōe calida vel frigi/
da: vel humida vel sicca. aut ex organico morbo: vt apostemate. aut
ex ꝯtinuatiōis sepatione. Neruo aūt cōcauo accidit incōmodū ex
opilatione. q̄ quidē ei fit aut ex humore crosso ⁊ viscoso: aut ex cō/
pressione. Egressio spūs a natura sua est: aut in sua q̄litate aut q̄nti
tate: aut simul in vtroq̄ʒ. In q̄litate quidē: vt si denset ⁊ inde visus
paucitas fit. aut si subtiliet: ⁊ inde visus melior fit. In quātitate vō
si augmētata fuerit: ⁊ inde visus quoq̄ʒ melior efficit. aut īminuta
⁊ inde visus debilitat. Si vō q̄litas cū quātitate cōponat: q̄ttuor
fiunt cōpositiōes huiusmodi. Si fuerit spūs subtilis ⁊ mult⁹: quā/
libet rem ⁊ de prope ⁊ de lōge bene intuet hō. Multi nāq̄ʒ spūs ē
in loca remotiora se extēdere. Subtilis aūt spūs est comprehēdere
quelibet optima cōprehensione. Si vō multus sit ⁊ crossus: quod
lōgius est hō spūs multitudine videt: nō tm̄ bene: quia crossus est.
Porro si paucus sit ⁊ subtilis: quod proximū est optime videt sua
subtilitate. non autē intuet longinqua propter sui paucitatē. Q̄ʒ si
paucus sit ⁊ crossus: quod remotū est nō videtur sui paucitate: nec
quod proximū est pre crossitie.

ℭ De Accidentibus pupille foramini. C. CXXIIII.

Que vō accidunt visui ꝓpter incōmodū alicui⁹ mē
broꝝ: q̄ in auxiliū cristalleidos humores para
ta sunt: fiūt incōmodi cā: q̄d ⁊ pupille accidit foramini:
aut euagaidos humori: aut tunice cornee: aut palpebri.
Foramini quidē accidit incōmodū q̄ttuor modis. s. cū dilatat vel
artat: vel cōmouet: vel ꝯscindit. Dilatatio vō aut est naturalis aut
extranaturalis. ⁊ vtraq̄ʒ mala est: q̄ꝛ lumē oculi spargit: ⁊ nō ꝯgre/
gat. Fit aūt duab⁹ ex causis. Prima est propter vuee tunice siccita
tē: q̄ꝛ cōgregant partes q̄ sunt in circuitu foraminis ⁊ cōprimunt:
⁊ a centro remouent. ⁊ huiusmodi passionis sanatio difficilis est:
aut propter apostema quod in ea fit: ⁊ ipsam distendit. Artatio sui
aut est naturalis aut extranatural. Si naturalis: laudabilis est: q̄ꝛ
spiritū videntē cōgregat nec spargi sinit. Si extranaturalis: mala ē
eiusq̄ʒ cause dilatatiōis causis sunt opposite. hec aut est q̄n tunica
cornea eneruata est humiditate superflua: aut q̄n humor albugini
oui similis euacuat⁹ est: nec est aliq̄d inde q̄d eā repleat tunicā ac
roboret: ⁊ ob hoc eneruat. Euacuatio euagaidos humoris validū
est visus incōmodū. sequit enī inde humoris deficcatio cristallei/
dos: ⁊ occurrūt exteri⁹ ⁊ interius lumen sine aliquo mediante inter
eos. Cōmotio quoq̄ʒ foraminis aut est naturalis: aut extranatura/
lis. Extranaturalis fit si vuea tunica scindat alio q̄ʒ foraminis loco
roboreturq̄ʒ tunica: ⁊ scissura ꝯsolidet. Incōmodū aūt hoc. s. fora/
minis motus naturalis visui manifeste nō obest. Foramīs quoq̄ʒ
scissura si modica est: nec ad euagaidos humorē transmittit visui
aperte nō nocet. Si vō transmittit intantū vt euagidos humor ab
eo decurrat: ⁊ cornee tunice obuiet inde nocumēta duo fiūt. Unū
q̄ꝛ cornea cristalleidi obuia est: nec ipsi cristalleidi est ꝓtectio quin
eā alliget. Alterū vō q̄ꝛ spūs vidēs in foramine nō coadunat. totus
enī egredit ⁊ dilatatione foraminis spargit.

ℭ De Accidentib⁹ euagaidos humori. C. CXXV.

Incōmoda vō q̄ euagaidos humorē se/
quunt: aut i ei⁹ q̄ntitate fiūt:
aut in q̄litate. In quātitate quidē si multiplicet ⁊ impe
dimentū fiat: ne ad inuicē exterius ⁊ interi⁹ lumina sibi
occurrāt. Aut si diminuat: ⁊ humor ipse cristalleidos exteriori luci
obuiet sine medio. In q̄litate vō: aut in liquore: aut in calore. In li
quore quidē si spisset: ⁊ ei⁹ crossities aut parua est: ⁊ tunc oculū re/
mota ꝓhibet intueri: in proxima vō sanus est intuitus. Aut īmode
rata: ⁊ hoc aut in toto aut in parte. si in toto: visum ꝓhibet ⁊ incō/
modū aqua vocat. si in parte: aut in partib⁹ cōtinuis aut diuisis. si
in cōtinuis: aut in medio: aut circa medium. si in medio: fit inde vt
singula corpora videat tanq̄ʒ diuisa: ⁊ opinabit i vnoquoq̄ʒ quod

si facilius in panno vel sectimo die post decoctionem. Unde ypocras. Panis magnus et crossus est medulle multe: nutrimēti pluris vētrē soluit. Paruus aūt et tenuis medulle est pauce: nutrimēti pauci. egestio eius est tarda: vētrē cōstipat. Qui aūt medie mēsure in forma: medie ē ptātis. Artificiū panis in q̄ttuor diuidit̄ modos. Est.n. panis quātū expedit fermēti habēs et salis: et bene cōfect⁹. et si cut oportet coct⁹. Est parū fermētat⁹ et coct⁹: et in ceteris a necessaria q̄ntitate iminut⁹. Est habēs fermētū et sal vltra q̄z satis ē. Est azim⁹ et sale carēs q̄ moderatus est in oībus his supradictis: in stomacho pfecte digerit̄ et sanguinē in corpe clarissimū generat: vnde nature cōfortat actiōes: ppterea cōmodius est his q̄ in qete sunt: et delicias delectatiōe: et eis, quoꝝ digestio defectū patit̄: vt senioꝝ et egritudines exercitiū: ars.n. exhibita exterius: sufficit nature laborāti interi⁹. Exercitātib⁹ aūt et laborātib⁹ nō adeo cōueniēs est ꝑpter suā subtilitatē et facilitatē dissolutiōis ex mēbris eoꝝ. Panis fermētat⁹ modicū habens salis nec bene coct⁹ viscositatē creat et crossitatē: vnde durior ē et pior et tardior. ꝑpter h̄ apt⁹ ē exercitātib⁹ et laborātib⁹: et abūdātia caloris eoꝝ cā ē fortitudinis et digestiōis. Sz q̄ fermēti salisq̧ supfluū habuerit minimū nutrit et cōfortat. Uirtus.n. salis humiditatē eius desiccat: fermēti cōiūctiōe rarificat. Azim⁹ nimiū nutrit: et durissime digerit̄ tardissimeq̧ egerit̄: ꝑprietatē hz opilatiōes et ventositatem generandi. Jccirco inconueniens est oībus naturis: nisi raro eis qui maximis laboribus exercentur: vt messores.

¶ De diuersitate panis ex igne coctionis et qualitate sumendi. C. LXXVIII

Focus duob⁹ modis ē diuersus. Aut ex nā sui. aut ex artificio cocti panis. Ex sui nā triplicit̄: aut magn⁹ ē et fort: aut debilis et leuis: aut mediocris: Fort et magn⁹ desiccat et indurat exteriora panis: mica vō nō bene cōcta remanet: q2 cortex velocit̄ idurat⁹ nō pmittit calorē penetrare iteriora. Et duab⁹ de causis ē illaudabilis: vl̄ q2 cortex ē durus: et ide nō nutriēs iteriora sicut et feruore icēsus. Uel q2 viscosus ē et crossa ē mica: et ita vtrūq̧ idigestū diuersoꝝ hūoꝝ ē generatiuū. Durities corticis et icēsio sui siccissimū sanguinē generat: et cōstipat vētrē: viscositas et crossicies mice hūores crudos et flegmaticos facit: et solutiōes vētr adiuuat. Debilitas foci ex defectiōe sui penetrare iteriora pigrescit: vñ diuti⁹ panē imorari oꝫ. Si.n. anteq̄z sit coct⁹ extraxeris viscosus erit fortes digeri: exercitātib⁹ tñ necessarius si vsq̧ coquat̄ dimiser: siccus et durus erit digeri et stipticus. Mediocris tēpat⁹ ē focus: q2 totū corp⁹ eq̄lit̄ penetrat. Ex artificio duo mali modi sūt. Aut in fumo: aut in furno: aut sub testis. Jn furno si fit et sm̄ q̄ oportet coquat̄ bene digerit̄: et penetrat totū corp⁹ s. mica cū cortice. Si excoquat̄ sub testis: peior ē: q2 in vna pte opatur: altera vō crossa et viscosa remanet: et iō ad digerēdū durus ē: si ḡ sepe comedat̄: post multū tps inflatiōes et dolorē lateris generat. Subcinericius vō subter carbōes vel cineres coct⁹: velocit̄ desiccat̄ extrinsecus: intrinsecus vō crossus remanet cineri: et terre admiscet̄ multū: maxie autē si ligna mollia fuerint: et visus obscuritas fuerit. Diuersitates panis ex q̄litate accipiēdi q̄ttuor sūt. Ali⁹ calid⁹ accipit̄ sz q̄ a foco egredit̄: ali⁹ frigid⁹ nō tñ eadē die comedit̄: ali⁹ p⁹ vnū vl̄ duos dies: ali⁹ postq̄z ē siccissim⁹. Calid⁹ āt magi ē nutritiu⁹: digestiu⁹: penetratiu⁹: q2 melior ē: et cito dissoluit̄: sz a stomacho et itestinus eicit̄ durus accidētalit̄ nō nālit̄. A stomacho: q2 nō descēdit iferi⁹ pp leuitatē suā. Ab itestinis: q2 tñ venas nō penetrat vt ad intestina paꝝ trāseat q̄ ea grauet. Accidētalit̄ āt: q2 nālit̄ vētrē humectat: feces dissoluit. Qui aut eadē die comedit̄: min⁹ ē nutritiu⁹: velocit̄ digerit̄: tarde descēdēs: q2 itrinsec⁹ ifrigidat̄: et poris clausis et calore reclu so itus manet fum⁹: et ide exire nō pōt pp poroꝝ opilatiōne: et reuertēs iuenit aliā fumositatē q̄b⁹ crossicies vētositat et iflationis conficitur et inde durus et indigestus et inflatiuus stomacho redditur. Qui post vnū vel duos dies accipit̄: intus et exterius exiccat̄: hic laudabilis est nutrimenti ad cōparationē tamē calidi minoris: et velocius dissoluit̄ a stomacho et itestinis cito eicit̄ durus et cito penetrat vias a stomacho: q2 neq̧ viscosus. Ab itestinis: q̄ñ diu re venas penetrat. Crossus neq̧ adunatus grauat intestina et eicit̄: siccissimus et leuis rarus cā ablate humiditat bene humiditatē stomachi desiccat: et vt multa humiditas nō fundat̄ est necessaria digestionē desiccat: ventrem constipat.

¶ De cibo carnium. C. LXXIX.

Jsido. vbi.s. Carnes dicte sūt q2 care sūt: siue a creādo: vñ et a grec creas vocāt̄. Carnes aūt p⁹ diluuiū hoīb⁹ in vsū ɔcessas legim⁹. Nā in initio ꝑmissū nō fuerat nisi tm̄ illō qō scriptū ē: lignū fructiferū et herbā seminalē dedi vobis i escā: post vō ꝑ noe data sūt i esuꝫ cū

cta animalia. Crudum dicit̄: q2 sit cruentum. ē.n. cū sanguine. Coctum dictū est quasi coactū. i. ab igne vel aqua violēto mō actum. vsuiq̧ comestiōis aptū. Assum q̄ ardeat quasi arsuꝫ. Elixū eo q2 aq̄ sola decoquit̄. lixa.n. aqua dicit̄ ab eo q2 sit soluta. vnde et solutio libidinis lux⁹: et mēbra loco mota luxa dicunt̄. Frixū a sono dictū q̄ñ ardet in oleo. succidia carnes in vsu reposite a succedendo dicte. Lardū eo q2 in domo repositū conseruat̄. Naꝫ antiqui domos lares dicebant. Axungia ab vnctione vocata. Sepū a sue dictū est q̄si subeum: eo q2 plus pinguedinis hoc animal habeat. Farcimē caro ɔcisa: et minuta q2 ea intestinū fartiat̄: hoc est impleat̄ cū alia rerū ɔmixtione. Razi vbi supra. Caro sup prunas assata multū et cito nutrit: corpusq̧ corroborat: et vix tñ digerit̄. Jn veru assata crossa est et multū nutrit neq̧ digerit̄: nisi q̄ñ stomachum robustū et calidū inuenerit. ventrem vō stringit et h̄ ꝑprie: q̄ñ q2 ex ea qō pingue est nō comedit̄. Caro cū pinguedine frixa fastidiū facit: tardeq̧ de stomacho descēdit nutrimentū eius validū est: grauior tñ est illa q̄ sup prunas assat̄. q̄z ista que leuior est et melior. Caro que in patellis ponit̄: et in furno coquit̄ mala est: paruꝫ.n. nutrit: acide tñ ructātibus ɔfert. vniuersaliter aūt oīs mortarioloꝝ ac patellaꝝ spēs paꝝ nutrit respectu cibarioꝝ ius habentiū. Multos tñ humores habentibus: et corpora sua desiccare ac subtiliare volentibus conferunt.

¶ De carnibus quadrupedum. C. LXXX.

Constātinus in panť. v. pte. Oīs caro calida est et humida: nutribilis et generatiua sanguinis. Porcina int̄ calidi: et humi. tpa ta est. ceter nutribilior et sanguinū generādo melior: q2 humano vicina est: sed flegmatica est. Omne aīal naturaliter siccuꝫ fetus hꝫ humidos bonū sanguinē facientes. vnde boues sicci sunt: vituli aūt humidi et temperati. Agni quoq̧ ānales et heduli sūt tpati: castratoꝝ aīalium caro cito digerit̄ et melius nutrit. Crassa ventrem soluit et humectat: ad digerendū dura. Macra desiccat facile digestiua. Jlla vō laudabilior est que inter crassum et macruꝫ tpatior. Oīs caro silueſtris est illaudabilis sanguinis generatiua crossi et melancolici. Capzina cū leporina meliuscula est. Jn partib⁹ aialium lacerti videnť esse laudabiliores. Capitū cib⁹ crossus est et multū nutritiuus: ad digerendū durus. Flegmaticus spmatis augmentatiuus. Cerebrum humidius et fastidiosius: medulle similiter: lingue tpate sunt. Pedes auricule et labra non sunt ad digerendū dura. Oculi q2 neruosi sunt boni sunt. sꝫ aliquantulū fastidiosi. Epar bene nutrit: et bonū sanguinem generat. Splen durus est digeri: flegmaticum et malū sanguinē generat. Pulmo cito digerit̄ et est flegmaticus. Cor durū est ad digerēdū: sed si digeri possit multuꝫ nutrit. Renes similiter. Stomachus difficulter digerit̄. et frigidū sanguinem generat. Unūquodq̧ autem hoꝝ sm̄ naturā animalis cuius est mēbrū cōsiderandū est. Razi vbi supra. Caro sine pinguedine rubea. s. sanguinis sicci generatiua est: paucas supfluitates facientis magis tñ adipe nutrit. Pinguedo vō sanguinem humidissimum nutrit: multas facienteꝫ supfluitates: minoris tñ est nutrimēti. Porro caro variata. s. inter pinguē et macrē existens sanguinem generat tempatū. Caput crossum est: et multum nutriens calefacit: nec debet comedi nisi in tpibus frigidis: multotiens.n. generant̄ ex eo febres et colerica: multū tñ confortat: et sanguinē ac spma auget. Cauda calida est: que stomacho nocens fastidiū facit: et colerā rubeam generat. Cutis sanguinem frigidū generat: in quo multa viscositas est: et oppilationē facit. Pedes sanguinem viscosum generant qui frigidior et leuior est eo quem caro generat. Animaliū anteriora leuiora sunt et calidiora. posteriora vō grauiora et frigidiora.

¶ De carnibus auium et piscium. C. LXXXI.

Constātinus vbi supra. Omniū volucruꝫ nature ɔsiderande sunt sm̄ eaꝝ victū et locū. Caro volatiliū laudabilior est q̄z oīuꝫ quadrupedū: q2 digestibilior. Gallina melior est omnibus. Anates et anseres calidi et humidi maloꝝ hūoꝝ generatiui ad putredinem patoꝝ. Turtures melancolicū sanguinem faciunt. Grues dure sunt et indigestibiles: filr et pauones pdices dure sunt. Passeres calidi. Turdi moderati. Parui palubes calidi et melancolici. Ysaac. Omnis natura piscū naturaliter est frigida et humida flegmatis generatiua ɔueniēs calidā et siccā habentib⁹ cōpletionē et macidis maxime in estiuo tpe: et calidam habitantibus regionem Jnconueniens est frigidis et humidis cōplexiōibus et carnosis maxime quibus molles carnes fuerint naturaliter eius: corpus.n. eoꝝ infrigidant et humectant: variant̄ aūt pisces sm̄ diuersitatē aquaꝝ in quibus habitant: et sm̄ diuersitatē nutrimenti eoꝝ: et sm̄ diuersitatem ventoꝝ in quoꝝ plaga sunt. Diuersitas quoq̧ piscū ꝑ arti

ficio coctionis multifariaꝫ diuiditur: aut enim assi comeduntur: aut cũ oleo frixi: aut cocti cũ aqua ⁊ oleo ⁊ cõdimẽtis: aut sola aqua elixi. Assi q̃deꝫ ⁊ frixi minoris sunt viscositatis ⁊ humiditatis. Unde nõ vẽtrĩ sunt humefactiui sꝫ duriores ad digerendũ: vtpote stomachũ grauãtes. Assi tñ frixis laudabiliores sunt: q2 frixi quidẽ habẽt viscositates ꝓpter oleũ. Pisces aũt cũ oleo ⁊ aqua ⁊ similib⁹ preparati sunt ceteris digestibiliores ⁊ vẽtris solutiui: cũ aceto vero cocti erũt refrigeratiui minus tñ humefactiui. Qui vo cũ aqua sola elixãtur sunt oib⁹ laudabiliores: qm̃ eoruꝫ viscositatẽ aqua coctionis in qua cocti fuerãt abstulit: precipue si mãducent̃ cũ oleo obsomagoro: menta: apio: ruta: carui: pipere: zinzibere: ⁊ similibus.

De Tritico ouis ⁊ melle ac reliquis cibis. C. LXXXII:

Razi vbi supra. Triticũ bene coctũ oĩbus cibis plus nutrit: ⁊ maxime si cũ lacte coctũ fuerit. Cõfert aũt nã calidis ⁊ macris ⁊ his q̃ multũ laborãt: vel q̃ augmẽto viriũ indigẽt: habentiũ vo dispositiões ↄtrarias cito venas replet ⁊ febres ⁊ artericũ dolorẽ ⁊ lapides ĩ renib⁹ ⁊ apostemata adducit. Oua indurata ⁊ elixata plus nutriũt ad digerẽduꝫ tñ duriora sunt tardiusq̃ de stomacho descẽdũt. Mollia vo velocius q̃ his a q̃b⁹ sanguis mult⁹ effluxit ac vires ĩminute sunt conferũt. Isaac. Oua h̄ sunt in aĩalib⁹ volãtib⁹ qd̄ sanguis ⁊ sp̃ma sũt in aĩalib⁹ ambulãtib⁹: sicut enĩ sanguis ⁊ sp̃ma sunt materia oĩum ambulãtiũ ⁊ nutrimẽtũ: ita oua sũt mã ⁊ nutrimẽta volatiliũ. Oua enĩ volatiliũ masculis succũbẽtiuꝫ h̄ duo vident̃ ĩ se retinere: sp̃ma videlꝫ ⁊ nutrimẽtũ: ꝑinde velocit̃ ⁊ multũ sunt nutriẽtia ⁊ cõfortãtia: velocit̃ nutriũt ꝓpter substãtie subtilitatẽ: fuiq̃ꝫ liquoris tẽperamẽti: corporis sunt cõfortatiua: q2 quãto plus calor nãlis in eis opatur: tãto magis indurant̃: sicut fieri videm⁹ in exteriorib⁹: quãto .n. calor ignis in eis opat̃: tãto indurari incipiũt. Nutrimẽtũ dat̃ multũ: q2 tota substãtia eoꝝ mutata in mẽbris: oĩno assimilat̃ ꝑ sui nã humane nature: maxĩeq̃ꝫ eoꝝ vitella: q2 in calore ⁊ humiditate sunt tẽpata: magꝭ vident̃ eẽ sĩlia hũane cõplexioni: sꝫ tñ si assent̃ ab igne calorẽ suscipiũt ⁊ siccitatẽ: vñ fiũt desiccatiua minusq̃ꝫ caloris refrigeratiua. si vo fuerĩt cũ aq̃ elixa: hũiditatẽ sumũt: ꝑinde fiũt minus desiccatiua: magisq̃ꝫ caloris mitigatiua. Albumẽ auteꝫ eoꝝ aliquãtulũ frigidũ ẽ ⁊ crossuꝫ: vñ ẽ duꝝ ad digerẽdũ. Preterea oua ĩter se iiij. modis discrepãt. Prim⁹ ẽ ꝑ aĩaliũ naturꝭ ⁊ eoꝝ etatib⁹. Scd̄us ꝑꝑ lõgiq̃tatẽ tp̄is ouoꝝ in aere manẽtiũ. Terti⁹ ẽ artificiũ coctiõis eoꝝ. Quart⁹ si plus q̃ꝫ oportet vel min⁹ coquant̃. Mel calidũ ⁊ siccũ in scd̄o gradu aliq̃d hꝫ acuminis qd̄ ab apũ nã acq̃siuit. Ideo incidit ⁊ mũdificat cachochimia: ⁊ de ĩteriorib⁹ corporis maloꝝ hũorũ copiã ꝑ poros cutis abicit: venarũq̃ꝫ sordes optime detergit. Ideoq̃ꝫ frigidis ⁊ humidis bene cõuenit p̃cipue seniorib⁹: cito enĩ in eis sanguinẽ generat: calidis vo ĩcõueniẽs ẽ: maxime si eoꝝ cõplexio sit sicca: q2 eoꝝ corporib⁹ acumine ĩcẽdiũ donat: ⁊ in hũores colericos mutat̃: si vo mutat̃ in humorẽ sanguineũ nõ tñ eũ laudabilẽ facit: sed calidior est: nullisq̃ꝫ eoꝝ corporibus dat nutrimẽtũ.

De Potibus. C. LXXXIII.

Constantinus vbi. s̃. Potus duabus ex causis necessarius est: aut enĩ q2 corpus hũectat: ⁊ qd̄ humidũ e corpe dissoluit̃ restaurat: aut crossitudines cibi dissolutas ad remotiora loca reportat. Sũt aũt potuũ genera diuersa ex q̃b⁹ ẽ aqua: q̃ nõ est corporis nutritiua. Nã si h̄ faciat nõ ẽ ex sui nã: sꝫ ex re cui ẽ cõmixta. Est enĩ ⁊ vinũ qd̄ ꝑ oẽs partes corporis portat cibũ nutriens ⁊ calefaciẽs: spiritũ augmẽtãs: calorẽ nãlẽ cõfortãs: ac ꝑ totũ corp⁹ eũ deportans. Sed in sanitate custodiẽda ⁊ infirmitate curanda: magis est aqua necessaria. Iohãnicius. Modi potationũ sunt tres. Est enĩ potus qui nihil aliud est q̃ꝫ potus vt aq̃. Et est potus qui potus est ⁊ cib⁹: vt vinũ. Est ⁊ potio que dat̃ contra alicuius morbi vitiuꝫ vt mellicratrũ vel conditũ. Cibi vtilitas est qd̄ ordine recto corporis integritatẽ reparet: vtilitas. potus q̄ cibũ ꝑ corpus deportet. Sꝫ ⁊ illius vtilitas que potio dicitur corporis naturã ad se cõuertit. Auicẽna vbi supra. Sitim tolerare ⁊ cum ea dormire infrigidatis ⁊ humectatis confert. Calidis aũt ⁊ colericis nocet: similiter ⁊ famẽ tolerare. Colera quidẽ rubea abundantibus ex tolerãtia famis accidit: vt ipsa colera ad eoruꝫ stomachos descendat: eorũq̃ꝫ que comederint substantiam corrumpat.

De Uino. C. LXXXIIII.

Hali vbi supra. Uinum calorem naturalem confortat: humeros colericos temperat purgans ꝑ sudorem ⁊ vrinam: membra dura humectat: appetitum iuuat ⁊ digestioneꝫ ventositatemq̃ꝫ soluit: opilationẽ aperit: melãcoliã mitigat: ⁊ hoc maxime facit his qui tẽperate ↄplexionis sunt: ⁊ inclinantur ad frigidum si mediocriter sumatur. Nocet autẽ illi cuius cõplexio superabundat in calore: vel qui febrẽ patit̃ epatis aut cephaleam: ⁊ cuius nerui debiles sunt. Qꝫ si quis omnino nolit ab eo abstinere: bibat albũ subtileq̃ꝫ ⁊ aqua multa ꝑmixtuꝫ. si .n. ad dolorẽ capitis accelerat statim post ei⁹ potũ modicum cibi: frustaq̃ꝫ coctanoꝝ comedat: vt ascensuꝫ vaporis ad caput arceat: similiter ⁊ sic stomachi debilitas per eius potationẽ accidat ad coctana cũ pauco musto trãseat aut fructũ mrchi recentẽ vel hm̃õi. Dicit aũt gal. q̄ ex multi vini potatione passiões accidũt graues frigide: sicut apoplexia: spasmus: epilensia: emigraneũ: obstupefactio: ⁊ his similia. Replent̃ enim ventriculi cerebri vaporibus vini: ⁊ qd̄ ad illud de venis ascendit: vnde calor naturalis refrigerat̃: ⁊ hm̃õi passiões generant̃. Razi vbi supra. Uinũ quidẽ stomachũ ⁊ epar calefacit inflationẽ dissoluit: ⁊ cibũ digerit: vrinã ꝓuocat: ⁊ ventrẽ soluit. Preter hec ⁊ letari ⁊ gaudere facit animã: ⁊ hũc vltimũ bonitatis eius modum nõdũ inuenim⁹ qd̄ suppleat vicẽ ei⁹: sed in alijs operationibus euisdẽ reperiunt̃ q̄dã que suppleãt ei⁹ vicẽ: licet in eis debiliora sint. Idẽ in. iiij. ꝑte. Uinũ ⁊ omne qd̄ inebriat corp⁹ calefacit: vinũ albũ ⁊ clarũ qd̄ multe patit̃ aque cõmixtionẽ minus est calidũ: sꝫ magis vrine ꝓuocatiuũ. Ignei vo coloris ⁊ amarũ qd̄ magis põt aquã recipe calidus est. Uinũ itideꝫ pingue ac dulce in quo ẽ ponticitas crossioris est nature. Uinũ nouũ inflationẽ magis generat ⁊ venas citi⁹ ĩplet. Uinũ tꝑate bibitũ nutrimẽtũ penetrare facit: digestionẽ adiuuat multeq̃ꝫ bonitatis cã existit in corpe ⁊ in senib⁹ q̃ꝫ maxime. Sup̃flue vo bibitũ epati ac cerebro ⁊ neruis nocet tremorẽq̃ꝫ ⁊ spasmũ ⁊ palisim ⁊ apoplexiã ac mortẽ subitã generat.

De Ceteris inebriantibus. C LXXXV.

Isidorus in li. ety. xx. Sicera ẽ est oĩs potio q̃ extra vinũ inebriare põt. Cerenisia a cerere. i. fruge vocata: est .n. potio ex seminib⁹ frumẽti vario modo ↄfecta. Celia. A calefaciẽdo vocata est .n. potio ex succo tritici ꝑ artẽ ↄfecta. suscitat̃ .n. ignea illa vis germinis madefacte frugꝭ: ac deĩde siccat̃: ⁊ post in farinã redacta: molli succo admiscet̃: quo fermẽtato sapor austeritatꝭ ⁊ calor ebrietatꝭ adiciat̃: q̃ fit in his ꝑtib⁹ hispanie: cui⁹ ferax vini loc⁹ nõ ẽ. Lactatũ est potio ex lacte. Mulsuꝫ ex melle mixtũ. Est .n. potio ex aqua ⁊ melle: qd̄ greci mellicratũ vocãt. Inomellũ mustũ melli admixtũ vehemẽterq̃ꝫ agitatũ atq̃ꝫ ↄmotũ. Hidromellũ qd̄ fiat ex aq̃ ⁊ malmacianis. Saccatũ ẽ liquor aq̃ feci vini admixt⁹ ⁊ sacco expressus. Oximellũ appellatũ q̄ aceti ⁊ mellꝭ admixta ↄficiat̃ mã: vñ ⁊ dulcedinẽ retiet ⁊ acorẽ. Oxigaꝝ grecũ ẽ. i. acetũ cũ aliq⁰ q̄limie ꝑmixtũ. Oxi .n. acetũ: caros liq̄mẽ greco eloq̄o dicũt. Rodomell⁹ dicit̃ eo q̄ in succo rose mel admiscet̃. Mellicratũ vinũ melli admixtũ Med⁹ q̄si mel⁹ q2 ex melle fit. Razi vbi supra. Pot⁹ ex melle factus vehemẽt̃ ẽ calid⁹: ⁊ colẽ rubee generatiu⁹ frigidas tñ patiẽtibus egritudines ↄfert. Cereuisia de ordeo facta neruos ĩpedit: caput dolẽ facit ⁊ ĩflat: vrinã tñ ꝓuocat: ⁊ calorẽ ex ebrietate reꝑmit: q̃ vo de similagineo pane ↄficit̃ hñs mẽtã ⁊ apiũ oĩb⁹ melior indicat̃ solis tñ calefactis ⁊ dispositõib⁹ ac temporibus calidis confert.

De potu aque. C. LXXXVI.

Aqua nãles hũores in corpore cõseruat: ⁊ nutrimẽtũ subtiliãs penetrare facit: calorẽ quoq̃ꝫ reprimẽdo: calefactis aũt calidã cõplexionẽ habentibus plusq̃ꝫ vinũ ↄfert. Aqua pondere leuior calorẽ ⁊ frigiditatẽ citius suscipit: ⁊ qui meliorẽ saporẽ retiet. dulcedini. s. appropinquãtẽ melior iudicat̃. Turbida vo epar grauat: ⁊ in renib⁹ lapidẽ generat. Aqua salsa ventrẽ mollit ⁊ postea ↄstringit. si quis eã vsualit̃ biberit: corpus desiccat atq̃ꝫ in eo scabiẽ: ⁊ in ano ragadias generat. Aqua stans ⁊ putrida splenẽ augmentat: cõplexionẽ corrũpit: ac febres generat. Aqua frigida vt nix stomachũ percutit si bibat̃ a ieiunis: sed epar multuꝫ infrigidat. quã nulli ieiuni ꝑsumant bibere nisi calefacti: sic enĩ eis proficit: super cibũ aũt in parua quãtitate sumpta stomachũ corroborat ⁊ auget appetitũ. Aqua vo que non bene sapit. eo q̄ frigida nõ sentit̃ ventrẽ inflat: sitimq̃ꝫ non minuit: sed appetitũ destruit ⁊ corpus dissoluit. Aqua porro calida quã quidã ieiuni bibunt stomachũ a superfluitatibus p̃cedentis nutrimenti lauat: ⁊ ventrẽ fortasse soluit: que tñ si freq̃nter bibat̃ stomachũ corrũpit ⁊ debilitat. Aqua tepida fastidiũ facit Aqua vo cocta quousq̃ꝫ minor reddat̃ ei⁹ substantia minus inflat Isaac. Laudabilis aqua duo in se continet. Unũ est ex sui essentia. Aliud est ex sui cursus origine. Ex sui essentia claritas ⁊ nitiditas nullũ habens colorem nec saporẽ nec odorẽ nec fetorẽ. Qꝫ si habeat significat aliã rem esse cõmixtã in ea. Originẽ sui cursus necesse est esse contra orientẽ aliquãtulũ septẽtrionali pertinẽs plage: vt

septentrionales ꝛ orientalis ventus eã perflent. Fluxus eius necesse vt sit fortis ꝛ velox: currens super lapides paruos ꝛ arenas clarissimas nullã habẽtes imundiciã. Hmõi aqua subtilis est ꝛ leuis: que posita ad ignẽ seu ad solẽ citissime calefit. Calida võ facta si ad aerẽ ponatᷓ citissime refrigeratᷓ q̃ citissima mutatio eius de qualitate in qualitatẽ suã significat leuitatẽ nec etiã illã q̈ppiã terrestre habere. Sꝫ oĩb⁹ aq̄s pluuialis est leuior ꝛ electior q̃ vicini aeris suauitate cecidit: mũda tñ si fuerit ab omni putredine: ꝛ ponatᷓ in aq̃ cisterne optime lote: talis enĩ erit aqua minus ceteris humida: ꝛ q̈ddã habẽs stipticitatis: vnde nõ nocet stomacho: sꝫ potius eũ cõfortat.

De Ptisana. C. LXXXVII.

Hipocras in regimine acutarũ. Ptisanam ordeaceã sup omne de grano cibariũ acutis morbis ꝛ in acutis passionib⁹ excellẽtissimũ iudico: q̈ppe q᷑ viscose est ꝛ leuis: vncta quoqꝫ ꝛ mollis ꝛ lubrica ꝑpata habẽs humiditatẽ sitim extinguit. ꝛ si opus fuerit ablui facit: nequaq̃ꝫ stiptica: nõ ad laborẽ furiosa. Nõ inflatᷓ in stomacho nec acescit: quoꝝ vtrũqꝫ nimirũ in coctione diũ videlꝫ in ꝑtãte habere expleuit. Cõstãtinus in panteigni. Ordeũ calidũ est in primo gradu sꝫ in secũdo siccũ. Ptisane ex eo cõfecte frigide sunt ꝛ humide: h̓ ptisana calidã cõplexionẽ adiuuat. Secũdũ tẽperamentũ acutis febrib⁹ valet: digerẽs materiã vnde generatᷓ. Sitim extinguit ꝛ naturaliter lauatoriũ ẽ: vnde fit vt mẽbris oĩbus cito diffundatᷓ: de stomacho ꝛ intestinis statim effluit vbi si incẽdẽtes hũores inuenerit: facile expellit: limosa interiora siue exteriora mũdificat: nullũ rãcorẽ infirmis generat: nõ inflat: nec vẽtositatẽ vllam apparat: sicut alia solent grana. Ordeũ vnde cõficitᷓ oportet esse bonũ: nõ vetus sꝫ album durũ bene excorticatum atqꝫ pistatum.

De Conuersione cibi ꝛ potus. C. LXXXVIII.

Augustinus auersarius epus. Dicũt aũt medici certissima rõne vt doceant discẽtẽ: partẽ quidẽ ciboꝝ ꝛ potuũ illã. s. q̃ corpulẽtior ꝛ corruptior est ꝑ secessũꝫ egeri. Partẽ aũt subtiliorẽ ꝛ vtiliorẽ vi nature ꝑ diuersas corporis partes distrahi ꝛ in carnis naturã ꝛ sanguinis cõuerti. Partẽ võ aliã subtilẽ q̈dẽ sꝫ min⁹ vtilẽ ꝑ ꝑtes corporis similiter trãsfusam ꝑ poros euaporari. Partẽ aũt aliã neqꝫ tanti sꝑ subtilẽ: nec adeo vt primã corpulẽtã ꝑ fluxũ nariũ: ꝑ sputa vel quolibet simili mõ iactari. Idẽ in li. de vera religiõe. Alimẽtoꝝ q̃ a nobis sumunt in structurã corporis ꝛ mẽbroꝝ fabricã q̃ apta sunt migrãt ꝛ corrupta reficiũt in aliã formã ꝑ cõueniẽtiã trãseũtia. Nõ apta võ ꝑ cõgruos meat⁹ eiciuntᷓ quoꝝ aliud feculẽtissimũ terre redditᷓ ad alias formas assumẽdas. Aliud ꝑ totũ corpus exalatᷓ: aliud totius aĩalis latẽtes numeros accipit ꝛ ichoatᷓ in prolẽ: ꝛ seu cõueniẽtia duũ corporꝝ: seu tali aliquo fantasmate cõmotũ ꝑ genitales vias ab ipso vertice defluit in infima voluptate.

De Suphluitate ꝑme ꝛ secũde digestiõis. C. LXXXIX.

Ali vzinaruꝫ a voce mauri. Cib⁹ itaqꝫ ore receptus dentibus cõmasticatus lingua subministrante per hisophagũ ad stomachuꝫ transmittitur: in cuius fundo receptus: actione virtutis digestiue per caliditatẽꝫ ꝛ humiditatem operantis cooperante calore digeritur: ꝛ in quandã succositatẽ ptisane similẽ transmutatᷓ: pars quedã pura per quandã venã meseraicã stomachi fundo infixã ad epar transmittitᷓ vt in epate secunde digestionis officiũ nõ pereat: quod aliquando teste isaac ꝛ flegmatis attractione suppletur: tandẽ celebrata digestione tepescẽte calore diũ inferior stomachi porta aperitur: residua pars illius succositatis cum eo quod est prime digestionis superfluitas ad portanariũ transmittitur cui similiter quedam vena meseraica infigitur: per quã quedã pars pura predicte succositatis iterato ꝭm predictaꝫ rationẽ ad epar transmittitur: residuũ vero a portanario ad duodenũ siue ieiunũ subtile transmittitur intestinũ cui similiter quandoqꝫ vene meseraice infiguntur: ꝛ diũ ibi omnimoda fit puri ab impuro separatio: impurũ a duodeno transmittitur ad orbũ: ab orbo ad saccũ: a sacco ad ileon: ab ileon ad longaonẽ: a longaone ad colon: ꝛ sic per pudicũ circulũ emittitᷓ: ꝛ hec est suphluitas prime digestionis in stomacho celebrate. Totaliter igitᷓ puri ꝑ dictas venas meseraicas ad lacteã portã fit trãslatio: vbi digestiue virtutis actionem suscipiẽs in quãdã massam quã autores sanguineã appellant trãsubstantiatᷓ: in qua quiddã purũ quiddã impurũ cõtinetᷓ. Impurũ aliud generale aliud speciale. Speciale aliũ calidũ ꝛ siccũ qd̓ trahit ad se chistis fellis ad colere ruffe generationẽ. Unde isaac in dietis Est enĩ colera ruffa cuius color est interdũ citrinũ ꝛ rubeũ colorem. hec naturalis est species ꝛ huiusmodi habitatio est fellis sacculus: hã: nã odio hꝫ ꝑpter sui amaritudinẽ ꝛ acumẽ: vnde i ṽnũ deducitᷓ locum: nec ex ea manat ad membra nisi quantum sufficiat ad appetitũ cõfortãdũ in q̈buslibet mẽbris: Aliud frigidũ ꝛ spumosũꝫ qd̓ trahitᷓ a pulmone stomacho cerebro ad spermatis generationem. Aliud terreũ ꝛ q̈si sanguinis fex qd̓ mittitᷓ ad splenẽ ad colẽ nigre: scꝫ melancolie generationẽ. Remanet itaqꝫ generale ĩpurũ in epate: qd̓ speciali vocabulo dicitᷓ vrina cũ puro sanguine: cui⁹ ꝑs quedam cũ partib⁹ humoꝝ a ꝓprijs receptaculis ad epar trãsmissoꝝ cũ ipsa vrina ꝑ capillares venas trãsmittitᷓ ad stili venã: ꝛ a stili vena ad renes. In renib⁹ võ ipsi⁹ vrine a sanguine fit decolatio: sanguis võ venatim mittitᷓ ꝑ mẽbra: ꝛ ipsa vrina ꝑ vritides poros in vesicã mittitᷓ ꝛ a vesica ꝑ virgã educitᷓ: ꝛ hec est suphluitas secũde digestionis in epate celebrate. Est igitᷓ vrina superfluitas sanguinis ꝛ alioꝝ humoꝝ in epate generatoꝝ ꝑ mãꝫ. s. soli⁹ aũt sanguis ꝑ formã. lꝫ g̈ vrina oĩuꝫ mẽbroꝝ dispõnis fit significatiu⁹. ꝑcipue tñ epatis ꝛ etiã alioꝝ meatuũ ꝑ quos transit vigoris vel vitij est declaratiua.

De Somno ꝛ vigilia. C. XC.

Auicenna in. j. canõe. Somnus q̈eti vehementer silis est: ꝛ vigilie motui: somn⁹ quidẽ oẽs opatiões nãles fortes efficit eo q᷑ calorẽ innatũ ꝯtinet: virtutẽ aĩalem laxat: q᷑ cordis vel spiritus aĩalis vias humectat ꝛ laxat: ꝛ q᷑ substantiã spũs turbidã efficit. Illud quoqꝫ qd̓ resoluitᷓ ꝓhibet: lassitudinis aũt modos oẽs remouet ꝛ euacuatiões fortes: retinet enĩ motus ei⁹ qd̓ ad currendũ aptũ est: auget currẽdi ṽtutẽ vbi materie sintᷓ ad partẽ cutis. Sõnus aũt q̃nqꝫ ad expellẽdũ eas iuuat: q᷑ calorẽ interi⁹ ꝯtinet: ꝛ nutrimentũ in corpore partitᷓ. Ideoqꝫ illud qd̓ est iuxta cutem expellitᷓ. Nã illud qd̓ longe est ꝯstringitᷓ. Uigilie võ hoc plus efficiũt. i. suphlua ab interiorib⁹ ad exteriora expellũt. licet somnus plus efficiat sudorẽ q̃ vigilie: sudor nãqꝫ quã efficit somnus est ꝭm modũ exuberãdi materiam: ꝛ nõ ꝭꝫ modũ resolutiõis subtilis ꝯtinui. Qui aũt in somno multũ sudat nullã habens causam: nutrimẽto plenus est qd̓ tolerare nequit. Cũqꝫ somnus inuenit mãꝫ ad digerendũ ꝛ maturãdam aptam: hanc ad sanguinis nãm conuertit: eãqꝫ calefacit ꝛ trãsit calor per corpus: ꝛ calefit calore naturali q᷑ si humores calidos colericos siue acutos inuenerit: eiusqꝫ tẽpus perdurauerit: corpus extraneo calore calefaciet: ꝛ si vacuitatẽ inuenerit ĩfrigidabit per hoc qd̓ resoluit. Uigilie multe cõplexionẽ cerebri corrũpũt aliquo modo siccitatis ipsumqꝫ debilitãt: ꝛ rationẽ cõmiscent: ꝛ humores aduriunt: ꝛ egritudines acutas faciũt. Somnus aũt mult⁹ hui⁹ ꝯtrariũ efficit: opatᷓ nãqꝫ virtutũ aĩaliũ obtusionẽ: ꝛ capitis grauedinem: ꝛ egritudines frigidas: ꝛ hoc ꝓpter id quod ex resolutiõe ꝓhibet. Uigilie võ desideriũ augent: ꝛ famẽ efficiũt: ꝑ hoc quod de materia resoluunt: ꝛ digestiuã minuunt per id qd̓ de virtute resoluũt. Insomnietas quidem inter vigiliã ꝛ somnium in omnib⁹ dispositiõib⁹ mala est. In somno calor occultatᷓ ꝛ frigiditas manifestatᷓ: propter hoc oĩbus membris opimẽta plura necessaria sunt q̃ꝫ in vigilijs.

De Speciebus ꝛ actionibus somni. C. XCI.

Hali vbi supra. Somn⁹ alius est extra naturã. s. obstupefactio. Ali⁹ nãlis de quo nũc nobis ẽ sermo. Fit aũt ex humiditate cerebri tẽperata: ꝛ ascensiõe vapoꝝ humidoꝝ qui clari ꝛ boni sunt a corpore ad cerebrũ: hinc enĩ post cibum fit nobis segnicies ac torpor. somnũqꝫ appetim⁹. Fecit aũt nã somnũ duabus ex causis. Una est vt cerebro quies eẽt ac sensib⁹ recreatio ab obtusiõe que accidit eis ex motus abundãtia. ob hoc enĩ in somno trãquille sunt aĩales actiones. priuatᷓ qꝫ homo sensu ꝛ etiã motu volũtario. Porro vitales actiones etiã tũc cursũꝫ suũ faciũt: cui⁹ rei signũ est arteriarũ pulsus ꝛ manifestus anhelitus: ac digestiõis bonitas. Altera causa est: ciboꝝ digestio: humoꝝ decoctio: tũc enĩ calor nãlis ad ꝓfundũ secedit corporis. vt cibũ digerat: ꝛ humores bonos dispõat: vñ ꝛ digestio melior in hieme fit ex lõgitudine noctiũ ꝛ somni cõpia. Actiões somni in corpore duob⁹ modis variantᷓ. Primus est ex tꝑis eius quãtitate: q᷑ plurim⁹ somn⁹ ṽtutes aĩales eneruat: corpusqꝫ debilitat: refrigerat ꝛ humectat: flegmaqꝫ in eo augmẽtat: naturalẽqꝫ calorẽ debilitat. Moderat⁹ võ cibos digerit: corp⁹ spissat: laborẽ soluit: calorẽ nãlem augmẽtat: humores bonos facit: mẽbra recreat: mentẽ clarificat: cogitationẽ ac visuꝫ emẽdat. Porro si tꝑato minor sit somn⁹ inde fit anime debilitas: nature imbecillitas: digestiõis paucitas: corporisqꝫ siccitas. Secũdus modus est ex materie quã inuenit mensura ꝛ qualitate. Nã si sit in stomacho cibus indigestibilis in corpe mã inobediẽs decoctiõi eiusqꝫ quãtitas maior q̃ꝫ ṽtus totius naturalis caloris qui interiora ingreditᷓ ad decoquendũ materiam ꝛ digerendũ cibũ materia: diũ illã supat imutationẽ ab ea nõ suscipit sed illã extinguit. Ob hoc illis qui multitudine ciboꝝ vtuntᷓ: papi-

tur non dormire: donec ab eoꝝ stomacho quodāmodo cibus dissoluat᷑. Judicimꝰ quoqꝫ febricitantibꝰ ꝑiodi tꝑe somno abstinere. Si aūt oīno corpus vacuū sit: sine cibo calor nālis conuertit᷑ ad corporis humiditatē: ⁊ exurit atqꝫ ꝯsumit eā: dehinc ipse calor deficiet sꝫ si est mā: cibusqꝫ moderate quātitatis calor nālis ad īteriora corporis intrat: materiāqꝫ maturat: ⁊ cibū digerit: corpꝰ calefacit ⁊ humectat: ⁊ eius auget᷑ corpulētia. Uigiliaꝝ quoqꝫ q̄dā extra nāles sīt de qbꝰ dicet᷑ cū de causis morboꝝ aget᷑. Quedā vō nāles: ⁊ he corpus laxant. naturalesqꝫ virtutes: aīales vō cōfortāt: calor enī nālis ad exteriora corpis ꝓgredit᷑: quo sensus ⁊ motꝰ cōfortat᷑. Ob h̄ interiora vigilie refrigerāt: exteriora vō calefaciūt ⁊ desiccāt. Porro si nimie fiāt vigilie corpis calor ac siccitas auget᷑: ⁊ eiꝰ habitudo corrumpit᷑.

¶ De Regimine somni. C. XCII.

Constantinus vbi supra. Somnū oportet fieri post cibum. Si tñ tēperatus hmōi enī somnus magnū solamē vel iuuamē cibis digerēdis accōmodat: qꝫ si multꝰ fuerit cibꝰ ⁊ crossus somnus necessario fit multus. Secūdum cibū crossitatē ⁊ multitudinē oportet esse somnū multū aut paucū: sꝫ q̄ cibis multū sīt repleti: nō dormiāt quoadusqꝫ cibꝰ ad stomachū ingrediat᷑ ne calorē nālē obruat ⁊ extinguat. Cibo vō leui ⁊ facili existēte: somnꝰ sit paruus. Uigilijs vō nō oportet aliquē vti in regimine sanitatis: corpus enī calefaciūt ⁊ desiccāt. ⁊ digestiue virtuti repugnāt. Razi in. iiij. parte. Post comestionē oportet hoīem somno tā diu abstinere: donec cibꝰ ab ore stomachi descēdisse: ⁊ inflatio atqꝫ grauedo iminui ⁊ īferiꝰ mergi sentiat᷑: qꝫ si tardet᷑ nō icōgruū est vt parua de ambulatiōe iuuet᷑. Obseruādū est etiā ne de vno latere ad aliud sepe voluet᷑: hinc enī digestio tardat īflatio rugitusqꝫ sequit᷑: puluinar etiā altū sit ⁊ p̄cipue si cibꝰ nōdū ab ore stomachi descēdit: somni vtilitas aīe laborē aufert: ⁊ cogitatōeꝫ ac rōnē q̄ hebetes erāt ⁊ quasi fesse subtiliat ⁊ acuit corpisqꝫ fatigationeꝫ mitigat ac meliorē efficit: ⁊ corpꝰ īpinguat. Multū tñ dormire corpꝰ dissoluit ⁊ teneꝝ efficit: flegmatis quoqꝫ multitudinē in eo creat: ⁊ ipsum īfrigidat: qd̄ in corporibꝰ crossis ac pinguibꝰ p̄cipue facit. Uigilie vō multe calorē icēdunt ac deformē faciunt corpusqꝫ desiccāt ⁊ in eo colerā rubeā augmētāt: Qd̄ precipue operant᷑ quādo corpora macra sunt.

¶ De Coitu ⁊ eius iuuamētis. C. XCIII.

Hali vbi supra. Post somnū ⁊ vigiliaꝫ iusto sequit᷑ ordine coitus speculatio: q̄ inter euacuationes naturales computatur: cū spermatis emissio fit quedaꝫ exinanitio pertinēs ad regimē sanitatis: spma quidē fecit natura materiā generationis. Est enī q̄dā corpis supfluitas quā ad sua vasa natura perducit: ⁊ generationi aptat ad cōseruationem speciei: nec est vt alie supfluitates quibꝰ oīno natura nō īdiget quales sunt emunctiones: sputa: sudor: vrina: ⁊ similia: fit enī ex meliori ⁊ laudabiliori que est in corpore substantia. Unde dicit gali. in li. de sanitatꝭ custodia: qꝫ in eo dominat᷑ ignis ⁊ aeris substātia. Ideoqꝫ complexio eius calida est ⁊ humida: generat᷑ enim ex claro ⁊ puro sanguine quo principalia ⁊ propria patiuntur ac sustentantur membra: vnde cum in eius euacuatione quis modum transgredit᷑: virtus eius debilitatur: corpus desiccatur: ⁊ defectus sequitur: Cuꝫ enim euacuauerit natura quod in testibus sperma paratum inuenerit: si deinceps homo vtatur coitu: natura sanguinem qui spermatis generationi paratus erat in superioribus organis necessario attrahit: illumqꝫ excoquit: ⁊ optimuꝫ sperma facit: si autem omnino modum coitus homo excesserit: necesse est in testibus ac spermatis instrumentis materiam que in nutrimento principalium membrorū parata erat attraheret ex qua cum nihil iam superfuerit bonū attrahunt sanguinē: que in naturā principalium membrorū alterabatur nec superest illis aliquid quo pascantur: vnde ⁊ plurimos videmus cum coitus modum excesserint sanguinē emittere Quod cū ita virtutem debilitari necesse est ac dissolui. si vero coitu quis vt oportet vtatur cogitationes sedat: iram mitigat: melancolice passioni prodest: ⁊ etiam morbis flegmaticꝭ. Somniorū quoqꝫ multitudini medetur ⁊ appetitum confortat: porro si iuuenis calide ⁊ humide complexionis coitu vsui supersederit: sperma suis augetur in vasis dolor in inguinibus fit ex testiculis cum extensione ⁊ pigritia: hebetudo quoqꝫ sensuum ⁊ intellectus: capitis grauitas: visus tenebre: corpus frangitur: appetitus ciborum minuitur: nonnunquā etiam complexio declinat a statu suo: febrisqꝫ superuenit: aliquotiens etiam maniam patitur ex vaporibꝰ spermatis cerebrū ascendentibꝰ Sepe quoqꝫ multiplicato spermate ⁊ densato fit corpi frigus: ⁊ nōnunq̄ ꝑcordioꝝ tremor: pectoris artatio: sepe etiā scothomia ⁊ vertigo: Homini vō frigide vel sicce cōplexionis nō ē coitus frequētādus: quia pararet ei lesiones: homini nanqꝫ frigido ⁊ humido calor naturalis coagularet᷑: neruiqꝫ dissoluerent᷑: sicco vero siccitas augeretur. Igit᷑ hipocras ⁊ gali: eorūqꝫ sequaces aiunt coitū vnā ex causis esse que sanitatis adhibent᷑ custodie. Nōnulli vō medicoruꝫ dicunt eum in sanitatis custodia non annumerandum.

¶ De Nocumentis eiusdem: C. XCIIII.

Constātinus in li. de coitu. Sicut ḡ virtutem fortē hn̄tes iuuat coitꝰ moderatus: eo qꝫ humor ille inclusus in corpe si solutꝰ non fuerit ledit: sic econtra debilē virtutē habentibꝰ nocet: quia corpus desiccat nimiumqꝫ infrigidat ac debilitat. Preterea humor ipse qui soluit᷑ in corpore in hora qua semen eijcit᷑ substantialis est: ⁊ non sicut humor qui ꝓcedit in euacuationeꝫ: qꝛ ille accidētalis est: huiusmodi aūt a membris habet essentiā ⁊ ex eo cōstant membra: vnde ⁊ a sanis mēbris ꝓcedit sanū ⁊ ab infirmis infirmū. Gali. quoqꝫ in li. seminis: cuꝫ loquit᷑ de superflue coeuntibꝰ non ꝓcedit inquit a membris solus humor: sed etiā vitalis spiritꝰ per arterias exit cū semine. Ideoqꝫ nō mirū si superflue coiēs debilitet᷑. Nā dum corpus euacuat᷑. virtus quoqꝫ vitalis minuit᷑: vnde ⁊ multi mortui sunt. Ob hoc etiam s̄m gali. eunuchi diutius viuūt qꝛ neruo qui eis erigit᷑ abscisso: non descendit semen iuxta cōsuetum: ⁊ ideo coire non possunt. Dicit etiā hipocras qꝫ habenti egritudinē in augmento coitus valde nocet. Preterea cōtingit aliquibus in hora coitus rigor ⁊ tristicia. s. ex mala cōmixtione humoꝝ: ⁊ supueniente calore: qꝛ omne corpus quod malos habet humores: si repente calefactū fuerit rigescit: ⁊ fit inde tristicia. Quibusdā vō supuenit tremor. s. ex malitia superfluitatis: quibusdā etiā fetor. s. ex cōmixtione putrida que calore soluit᷑. Quibusdam autē venter inflatur: qꝛ. s. naturalis calor in eo debilitat᷑: hisqꝫ contingit vt coire semper appetant ꝓpter ventositatū multitudinē que introrsum cōtinent᷑. Quibusdā vō post coitū dolor capitis contingit: eo qꝫ ꝑ motionem ascendit fumus ad caput ex humiditate sanguinis ⁊ superfluitatibus corporis ex mala cōmixtione.

¶ De his que coitū iuuāt: ⁊ his que impediunt. C. XCV.

Sunt aūt nutrimenta quedā que semē generāt. s. ea q̄ multū nutriunt ⁊ inflāt. i. ventositatem generāt: hec enī ꝯueniūt seminis existētie: qꝛ nā eius cōstat ex humore ⁊ spiritu: Maxie aūt si addat᷑ tertiū. s. calor. Auxiliant᷑ et q̄ calida sunt: siue ꝑ calorē illud attrahāt: ⁊ de occultis vasis extrahāt ⁊ extrinsecꝰ ferāt siue cōmisceant᷑ nutriētibꝰ: ⁊ ex his tria fiāt: vbi grā: fabe nutriūt ⁊ ventositatē faciūt: sed qꝛ frigide sunt vno carēt ⁊ duo possidēt: hmōi ḡ si zinziber vel piꝑ nigrū vel hmōi q̄ calida sīt misceant᷑: nutrimētū fit quo semē generet᷑. In cicere vō sil̄ hec tria ꝯcurrūt: qꝛ calidū ⁊ humidū est nutrit ⁊ inflat: ⁊ hoc solū nāle semē generat cui etiā rapa appropinq̄t. Quedā aūt semē generāt ⁊ extrahūt: vt piper: pinee: ficꝰ: ⁊ recentes carnes ⁊ cerebelle ⁊ vitella ouoꝝ. Satirion quoqꝫ libidinē accendit: ⁊ zinziber ⁊ costū dulce: costus orietalis: cardami semen: vrtice: anisuꝫ: ⁊ silia. Quedā vō semen nō generāt: sed desiccāt. s. calida ⁊ sicca: vt anetuꝫ ⁊ ruta. ⁊ his silia. Quedā aūt semē ipsuꝫ ꝯdēsant: ꝓhibēt ⁊ īpediūt: ac libidinē extinguūt: vt lactuca: portulaca: cucurbita: mora celsi: cucumeres: melōes pisces ⁊ silia. Quecunqꝫ. s. frigida sunt ⁊ humida frigida quoqꝫ ⁊ sicca omnia ventrē comprimunt: vt acetum ⁊ vua amara. Magis autem si lenticule coquant᷑ cum semine lactuce ⁊ elixata bibatur libidinis appetitus extinguitur.

¶ De Ceteris euacuationibus naturalibus. C. XCVI.

Hali vbi supra. Cetē nāles euacuatōes sīt egestio vrina: sāguis mēstruoꝝ. ⁊ q̄ a palato ꝯfluūt: ⁊ silia Que si modū excesserit aut ab emissōe nāli repssa fuerit corpi nocēt: ⁊ morbos generāt. Nā si artet᷑ egestio vl̄ vētositas: ⁊ ab egressu ꝓhibeāt colerica passio fit: ⁊ tēasmō: ⁊ tortio ⁊ āgustatio: defectꝰ appetitꝰ. aīe turbatio: atqꝫ subuersio: coleratū vomitꝰ: ī ītestinis vētositas ⁊ ī stōacho. Si aūt illiꝰ augeat᷑ euacuatiō: vtutis accidit debilitas: vel etiā casus. Et si qd̄ euacuat᷑ colericū est vlcera in intestinis exarāt. Urina vō cū egredi ꝓhibet: difficultas vrine fit ⁊ eius adustio: vesice quoqꝫ dolor: ⁊ vrine meatibus ac renibus eisdēqꝫ locis excoriatiōes ⁊ vlcera. Si aūt amplior iusta fuerit vrine emissio: sitim nutrit: virtutem debilitat ac dissoluit: corpus desiccat. Similiter ⁊ in menstruorum sanguine si eorum mora negligatur: morbos pessimos generant: epar refrigerant: calorem naturalem suffocāt. Nōnunq̄ etiā fit hidropisis ⁊ corruptio complexionis. Por si vapores ad cor ascenderint: defectus ⁊ angustiatio fit. Si autē ad cerebrū patitur emigraneum ⁊ diuturniores cephalee visus tenebre: vertigo: obstupefactio: ⁊ his similia. Porro si

coitum amissio modum transgrediatur: calor naturalis in minutio ne sue materie debilitatur: epar quoque refrigeratur eo quod sanguis minuitur bidropis paritur: simulque complexionis corruptio comitatur: Eadem accidunt et ab emoroidarum sanguine: si minoretur cui consuete sunt: et si ei abundet emissio. Si quoque et ab ore superfluitas multa consueuit emitti si emoretur: fiunt in cerebro passiones et morbi: vt opilatio vertigo ob stupefactio. Ampliori vero emissione facta succedunt vigilie lenitas faciei: desiccatio oculorum: et bis similia. Ob hoc igitur corpus emissioni superfluitatum naturalium que in eo sunt oportet assuescere: et si plus iusto fiant reprimere.

De Accidentibus anime. C. XCVII.

Haly. Accidentibus aut animalibus ficut et ceteris causis predictis corpus immutatur intantum vt quandoque morbus: quandoque sanitas ex eis generetur: non nulli quoque moriantur: si in eis borum aliqua roborentur. Sunt aut hec: ira: gaudium: tristicia: cura: timor: verecundia stupor. Ira est sanguinis cordis ebullitio: naturalisque caloris motus et ad exteriora exitus simul subitoque ad vlciscendum que nocet. Calefacit aut corpus et desiccat coleram rubeam confortat: intantum vt febrem diei pariat. Et siquidem in corpore est humor ad putrescendum paratus: febrem putridam generat. Si aut ira immoderate fuerit: virtutem naturalem dissoluit: minime tamen mortem asciscit. Est aut hmoi complexionum frigidarum hominibus conueniens: si tamen vltra modum non fiat calorem enim naturalem commouet cum quo et sanguinem vitalem forti motu ac veloci mittit: et colorem humidum nali competentem reducit. Sanguis etenim a venis egreditur: et in membris residet: huius rei signum est quod ira torum oculi totaque facies rubescit: ac vene pariter intumescunt. Gaudium est naturalis caloris exitus ad exteriora corporis: eiusque diffusio paulatim facta. Huius est animam confortare: calorem naturalem et humores temperare: sanguinem per temperantiam caloris naturalis augere: corporis corpulentiam facere. Itaque corporibus omnibus temperatis conuenit: nisi quando semel subitoque fit: dissolutione ac dispersione naturalis caloris interficit. Tristicia est ingressus naturalis caloris ad interiora corporis paulatim: intantum vt quandoque corpori febrem afferat vnius diei: cuius si diuturnius fiat tempus fortiter calefacit corpus et omnia membra: solidatur quoque calor naturalis principalibus membris: fitque corpus humidum quemadmodum ethica febris. Si igitur in frigidarum complexionum corporibus immoderata tristicia fuerit: corpus refrigerat: et calor naturalis extinguitur sua in corporis interiora conuersione: qua ex re imminutus coagulatur: tristicia itaque omnibus corporibus est nocens et ea subuertens maxime que frigida et sicca. Cura est ingressus aliquando caloris ad interiora aliquando aut egressus. Intrat quidem cum de quibus ei cura est desperat. Exit aut cum adipisci sperat. Oportet aut eum quod continuo ac diuturniori vtitur gaudio: cogitationem immiscere rebus tristibus et curiosis: ne forte naturalis calor euanescat nimia gaudij copia dissolutus et econtra. Timor est ingressus naturalis caloris ad interiora corporis propter anime fugam ab aliquo nocenti et exasperanti. Naturale est enim animam a nocentibus et subitantibus que non consueuit timere et fugere. Verecundia porro et stupor fiunt ad naturalis caloris in interiora corporis ingressum: exterius que regressum simul ac subito. Calor enim a verecundia mouetur: primum totus simul sicut pauoris tempore fugiens ab eo de quo verecundatur debilitatis causa de hinc vero roborat illud cogitatio: reducitque simul ad exteriora: vnde et color verecundie per tempore vicissim et pallescit et rubescit. Duo autem hec accidentia: timor et verecundia minime corpori conueniunt.

De Accidentium anime signis. C. XCVIII.

Razi vbi supra. Audacie signa sunt capilli fortes et asperi: statura erecta ossa fortia: collum quoque forte et crossum et multum carnosum: pectoris ampla tenuitas: coxe graciles: cutis appropinquans siccitati: frons venas et pilos habens: et rugis carens: erecta supercilia: carnium equalitas: ventris gracilitas: magnum spacium inter scapulas. Timiditatis vero signa sunt capilli plani: statura depressa: color citrinus: oculi debiles qui semper clauduntur et aperiuntur cum festinatione quadam: intuitus vero quasi tristis: manus pedesque subtiles et macri. Iracundie signa sunt facies feda: colorem habens rubeum cum obscuritate quadam: cutis faciei sicca: totius corporis macies: rugosa facies: nigredo capillorum ac lenitas. Inuerecundie signa sunt oculi multum aperti forisque prominentes et acute intuentes: palpebre crosse: statura non multum longa: loquacitas multa. In incessu quoque pectus anterius tendens humeri eleuati: motus festinus: facies rotunda color ruffus multum habens sanguinem: pectoris temeritas: parumper gibbosa. Signa delectantis in amore mulierum sunt coloris albedo ruborem habens admixtum: multitudo capillorum atque crossicies lenitas et nigredo: multi quoque super tempora capilli et oculi crossi. Homo multum ridens apparet benignus et ab omni solicitudine remotus: qui vero parum ridet huic est con

contrarius. eique displicet quicquid ab alijs fieri videtur: qui tamen alta voce ridet tussit. aut difficultatem spirandi patitur. inuerecundus est et tyrannus.

De Motionibus spiritus. C. XCIX.

Auicenna vbi supra. Omnia aie accidentia sequuntur vel eis associantur motiones spiritus aut exterius aut interius. Et hoc aut erit subito aut paulatim. Motionem aut spus ad exteriora sequitur frigiditas eius quod est interius. Et fortasse superfluit illud quod resoluitur: subito quod exterius et interius infrigidatur: vnde sincopis aut mors eam sequitur. Motum vero spiritus ad interiora sequitur frigiditas exteriorum et caliditas interiorum. Et est quandoque cum magna coangustatione constringitur et interius et exterius infrigidatur et sincopis magna vel mors ipsum sequitur. Motus quidem ad exteriora aut subito fit sicut cum est ira: aut fit leuiter et paulatim: sicut contingit cum assunt delicie: et gaudium temperatum. Motus vero ad interiora: aut est subito vt cum adest timor. Aut leuiter et paulatim vt cum adest tristitia. Suffocatio quidem et resolutio predicte nunquam sequuntur. nisi illud quod subito. i. impetuose euenit. Diminutio vero et prostratio nature nunquam nisi illud quod leuiter et paulatim accidit: quandoque aut accidit vt in vna hora moueatur ad duas partes: sicut in verecundia: primum enim constrictio fit ad interiora: deinde rursus redit et consilium: et dilatat illud quod constrictum est et egreditur exterius: coloremque rubificat: quandoque etiam patitur corpus propter affectiones animales alias a predictis: vt sunt imaginationes animales que plurimum res imprimunt naturales: quemadmodum accidit vt puer qui gignitur ei cuius forma in hora conuentionis. i. coitus imaginata fuit assimiletur: huius generis est motus sanguinis consecutio eius quod preparatur. ad eam cum homo multum intentus fuerit ad considerandum res rubeas. Istius etiam capituli est mutatio complexionis propter imaginationem rei quam timet ne cadat in eam. Iohannicius. Sunt igitur accidentia quedam que faciunt intra corpus sicut ea que mouent calorem ab interiori parte ad superficiem cutis. aut impetuose vt ira aut leuiter et suauiter vt delicie. Sunt etiam que caliditatem ad se contrahunt: aut impetuose vt error ac timor aut leuiter vt angustia. Sunt et que naturalem virtutem intus et extra commouent vt tristicia. Ex li. de regimine sanitatis. Omnia vero accidentia anime sunt negligenda preter leticiam: quia calorem excitat naturalem. Conuenit tamen aliquando vt cum cogitatione et disputatione misceatur: vt confortetur mens: et interdum cum ira. vt confortetur virtus.

De Rebus extra naturalibus. C. C.

Haly vbi supra sermone sexto. Res extra naturales sunt morbi et eorum cause et accidentia sequentia: hominis. n. subsistentia sanitasque per rerum naturalium temperamentum est hec aut temperantia in corpore sano inuenitur: et circa complexionem membrorum consimilium. et in compositione membrorum principalium. Porro temperantia consimilium membrorum est ex tempie humorum. Et temperies membrorum instrumentalium est ex temperie materiei ex qua fetus constituitur: et bonitate virtutis informantis. Ex temperie vero membrorum organicorum temperantia fit actionum. Que cum ita sint rerum naturalium temperies in corpore est. in humoribus et in membris et in actionibus. Et si quidem horum trium aliud a temperantia recesserit habitudinem extra naturalem facit. Itaque si humores a temperantia cesserint: morborum causa fit. Si vero membra morbus accidit. Si actiones accidentia sequuntur. Auicenna. i. canone. Causa in medicina est id quod primo est et exquo prouenit inuentio dispositionis alicuius in humano corpore aut eius fixionis. Egritudo est dispositio non naturalis in humano corpore ex qua in operatione essentialiter prouenit nocumentum prouentu primo. Et est aut complexio non naturalis: aut compositio non naturalis. Accidens aut est quod hanc sequitur dispositionem siue sit naturali contraria: sicut dolor in colica: siue non sicut rubedo multa maxille in perypleumonia: verbi gratia. Exemplum cause est putredo egritudinis aut febris. Accidentis vero sitis et dolor capitis. In egritudine instrumentali exemplum cause est repletio in receptaculis que ad oculum descendunt. Egritudinis autem opilatio inuuea: accidentis vero destructio visus. Item causa reumatismus. Exemplum egritudinis est apostema in pulmone. Accidentis aut ambarum maxillarum rubedo et gibbositas vnguium: accidens quidem dicitur respectu essentie sue: vel per comparationem eius cui accidit. Significatio respectu considerationis medicina ad ipsum et processionis eius ab eo ad sciendum egritudinis essentiam. Et quandoque contingit quod egritudo vna alterius causa fit: vt colica sincopis aut paralisis aut epilensie accidens quoque plurimum causa est egritudinis: sicut in colica dolor fortis causa fit vt accidat sincopis. Plerumque etiam ipsum accidens egritudo fit: sicut dolor capitis qui ex febre accidit. Preterea quandoque res vna comparatione sui et rei que est ante ipsam. et rei que post ipsam est egritudo et accidens et causa. verbi gratia. febris ethica est accidens apostematis pulmonis. et est egritudo in se. et est causa debilitatis

tis stomachi. Similiter dolor capitis qui accidit ex febre qñ sequitur ipse dolor non solum est accidens febris: sed ⁊ egritudo in se: ⁊ plurimum est causa frenesis que prouenit ex eo.

De dispositionib⁹ corpoꝝ ⁊ causis eoꝝ. C. CI.

Corporis humani dispositiões ſm gali. sunt tres. Prima est sanitas que est dispositio p quã corpus hois in sua cõplexiõe ⁊ cõpositione tale existit: vt ex eo operationes oẽs ꝓueniant incolumes. Secũda est egritudo que est dispositio in corpe hois huic contraria. Tertia nec sanitas nec egritudo est: aut qꝛ nõ ẽ sanitas in vltimo vel egritudo in vltimo: sicut sunt corpa senũ ⁊ cõualescentiũ ⁊ pueroꝝ: aut qꝛ ambe res in vno tpe in duob⁹ copulate sunt mẽbris vel in vno mẽbro: sꝫ in duob⁹ generib⁹ remotis: sicut q̃ est in cõplexione sanus ⁊ in cõpositiõe eger: aut in vno mẽbro duoꝝ generũ ꝓpinquoꝝ: sicut q̃ est sanus in figura: ⁊ nõ in quãtitate ac situ: aut q̃ ẽ sanus in duab⁹ qualitatib⁹ passiuis: ⁊ nõ in duab⁹ actiuis: aut vicissitudine duaꝝ reꝝ in duob⁹ tpib⁹: vt sanat̃ in hieme: ⁊ infirmat̃ in vere. Isidorus vbi supra. Sanitas ẽ integritas corpis ⁊ tẽperãtie nature ex calido ⁊ humido qd̃ est sanguis vnde ⁊ sanitas dicta ẽ quasi sanguinis stat⁹. Morbi generali vocabulo oẽs corpales passiões corpis cõtinẽt: qd̃ inde veteres morbũ noĩauerũt: vt ipsa appellatione morꝭ vim q̃ ex eo nascit̃ demõstrarẽt. Inter sanitatẽ aũt ⁊ morbũ media est curatio q̃ nisi morbo cõgruat nõ ꝑducit ad sanitatem. Morbi oẽs ex quattuor nascunt̃ humoribus. i. sanguine ⁊ felle melancolia ⁊ flegmate. Ex ipsis enĩ regunt̃ sani ⁊ ex ipsis ledunt̃ isani. Dũ enĩ amplius extra nature cursum creuerint egritudines faciũt.

De causis vniuersalib⁹ dispositionũ corpis. C. CII.

Auicenna vbi supra. Cause dispositionũ corporis sunt tres. s. antecedẽtes ⁊ cõiuncte ⁊ pmitiue. Antecedẽtes sunt cause corpales. s. humorales aut cõplexionales aut cõpositiõales ex q̃b⁹ aduenit dispositio aduẽtu nõ pmo: sꝫ mediãte aliquo. Cause cõiuncte sunt corpales ex q̃b⁹ ꝓuenit dispositiões ꝓuẽtu pmo. s. absq̃ medio. Primitiue sunt cause nõ corpales ex q̃b⁹ aduenit dispositiones aduẽtu pmo vel nõ pmo. Antecedẽs igit̃ cã coniuncte cõicat in h̃ q ambe sunt res corporee. s. humorales aut cõplex. aut cõpo. Primitiue vo sunt q̃ extra corpis substãtiã existũt: aut ex pte corporuꝫ extrinsecoꝝ: vt qd̃ accidit ex verberatiõe vel aeris caliditate. vel ex cibo calido ⁊ frigido q̃ corpi aduenit. Vel etiã ex pte aie q̃ aliud ẽ a corpe: vt qd̃ accidit ex ira vl' timore. Exẽplũ causaꝝ accidẽtiũ ẽ repletio febris ⁊ repletio receptaculoꝝ oculi vt in ipm aqua descendat. Exẽplũ causaꝝ coniunctaꝝ ẽ putredo febris ⁊ humor q̃ ad foramen descẽdit opilatiõi: ⁊ opilatio cecitati. Exẽplũ causaꝝ pmitiuaꝝ ẽ caliditas solis aut fortitudo mot⁹ aut tristicia vel vigilie: vel comedere rẽ calefaciẽtẽ vt allia: ⁊ hoc totuꝫ febri aut pcussio dilationi: ⁊ descensus aque ad oculũ. Oẽs autem cause aut sunt cause ſm essentiã: vt piper cũ calefacit: ⁊ opiũ cũ infrigidat. Aut ſm accidẽs vt aq̃ frigida cũ calefacit: eo q inspissat cutẽ: ⁊ retinet caliditatẽ: ⁊ aq̃ calida cũ ifrigidat qꝛ resoluit: ⁊ sicut scamonea cũ infrigidat: eo q hũorẽ calefaciẽtẽ expellit. Nõ oĩs aũt cã q̃ corpi aduenit in ipsuꝫ operatur imo pter hec tria sunt necessaria. s. fortitudo sue virtutis agẽtis ⁊ fortitudo virtutis corpis pparatiue. Et possibilitas pmittẽdi vnũ tãgere aliud. s. vt tã diu pmittat̃ vnũ aliud tangere donec eius in illud opatio valeat puenire. Qñq̃ vo causaꝝ dispositiões in eo qd̃ ex eis ꝓuenit diuersificãt. Aliq̃n enĩ ex vna cã in diuersis corpib⁹ egritudines diuerse ꝓueniũt. Aliq̃n vo diuersificat̃ eius opatio in debili ⁊ forti: vel in eo qui est fortis sensus vl' debilis. Preterea causarũ alie sunt vicarie quarũ. s. cũ separant̃ affectio remanet. i. impressio: alie vero nõ. ex quarũ. s. separatione ꝓuenit sanitas.

De causis necessarijs ⁊ nõ necessarijs. C. CIII.

Preterea cause q̃ mutãt dispositiões corporis: ⁊ ille q̃ cõseruãt: aut necessarie sunt aut nõ. Necessarie q̃dẽ sunt a quib⁹ hoiem egredi est impossibile in toto tpe vite sue. Harũ genera sunt. vj. s. aer circũdãs: cibus ⁊ potus: motus ⁊ quies mot⁹ aiales: somnus ⁊ vigilia: euacuatio ⁊ retentio. Cause vero nõ necessarie nec ipediẽtes sunt ille que sua generalitate nõ sunt naturales nec nature contrarie: ⁊ iste sunt cause corpori obuiantes preter aerẽ q̃ necessarius est: vt balneatio: fricatio: ⁊ similia. Huiusmodi quidẽ cause in hois corpore sunt agẽtes exterius ꝓpter obuiationẽ duob⁹ modis operant̃. Uno. s. mõ penetratiõe eius qd̃ ex eis subtiliat̃ in poris corporis: aut qꝛ mẽbra sibi eas p poros suos attrahũt: aut qꝛ vnũ istoꝝ ab altero imitat̃. Alius vo modus est: qñ nulla operant̃ cõmixtiõe sed pura qualitate corpus ɔuertẽte: ⁊ hoc quidẽ fit: aut qꝛ qualitas hec est in effectu sicut in epithimate frigiditas: qñ infrigidat aut qꝛ est in potẽtia: sed calor inatus q̃ in nobis est cõmouet i eã vtutẽ agẽtem: ⁊ adducit eã ad effectũ: aut ꝓpt' ꝓprietatẽ. Sũt aũt q̃dã ex rebus q̃ corp⁹ obuiãdo mutãt: ⁊ ingrediẽdo nõ mutãt: vt cepe cũ exterius in modũ emplastri supponunt̃ corpi vulnerãt: sed iteri⁹ recepte nõ vulnerãt. Quedã vo res ecõtrario se hñt: vt cerusa q̃ vehemẽter mutat cũ bibit̃: sꝫ cũ ex ea fit epithima: nihil ex hoc opat̃. Quedã aũt st̃ q̃ neutro pdictoꝝ modoꝝ agũt. Cui⁹ rei cã in pte pma diuisiõis vna sex rerũ existit. Quaꝝ pma est: qꝛ cũ hmõi res q̃lis est cepe corp⁹ ingredit̃: digestiua vtus icipit eã ɔfringẽ: ⁊ cito ɔplexionẽ eius mutat: eãq̃ debilitat: nec eã tãdiu incolumẽ dimittit: vt in tali re suã opatiõnẽ pficere eãq̃ vulnerare possit. Alia est: qꝛ sꝫ pluri mũ cũ alia re mixta comedit̃. Tertia q in receptaculis nutrimẽti cũ alijs humiditatib⁹ cõmiscet̃: q̃ ipsaꝫ submergũt: eiusq̃ fortitudinẽ frangũt. Quarta qꝛ qñ est exteri⁹ in vno situ figit̃: sed iteri⁹ se mouendo nõ desicit. Quinta qm̃ exteri⁹ valde stricta tenet̃: sed interi⁹ nõ adherẽdo tãgit. Sexta qꝛ qñ est interi⁹ ipa vtus nãlis pparatione eius regit: ei vsq̃ cito superfluitatẽ expellit: ⁊ in bonũ sanguinẽ cõuertit. Cã vo ei⁹ qd̃ ex cerusie dispõne diuersificat̃ ẽ qꝛ cerusa crosse nature ẽ: crossarũq̃ ptiũ. Ideoq̃ qñ est deforis nõ penetrat i poris: aut si penetrauerit nõ vsq̃ ad poros spũs nec vsq̃ ad mẽbra pricipalia ꝓuenit. Comesta vo res ẽ huic ɔtia: nãq̃ venenosa q̃ ẽ in ea nõ efficit impressionẽ nisi ipressiõe superflua a calore inato qui est in nobis. Et hoc quidẽ nõ acquirit̃ ipsa obuiatione extrinseca.

De causis calefaciẽtib⁹ ⁊ infrigidãtib⁹. C. CIIII.

Causarum calefaciẽtiuꝫ multe st̃ species: ex q̃bus nutrimẽtũ in quãtitate tẽpatũ ⁊ motus exercitij tpatus: ⁊ fricatio: ⁊ tpata: cõpressio ventosarũq̃ absq̃ scarificatiõe positio. Nã illa que cũ scarificatiõe fit: infrigidat p euacuationẽ. Motus etiã parũper fortis ac multis: nec tñ superflu⁹: nutrimentũ quoq̃ calidũ: medicina calida ⁊ balneũ tpatũ qd̃ aere suo ⁊ aqua calefacit: ⁊ obuiatio rerũ nõ superflue calefacientiũ vt aeris ⁊ emplastroꝝ: vigilie quoq̃ equales ⁊ somnus tpatus: ⁊ accidẽtia similit̃ anime tempata. tristitia nãq̃ nimia infrigidat. Itẽ putredo cuius ꝓprietas est vt caliditatẽ extraneã euenire faciat ⁊ nõ ampli⁹. Eius si q̃dem operatio est alia a calefactione absoluta ⁊ adustione que etiã inter se differunt adurere nanq̃ est. vt humida ⁊ sicca substantia separentur. ita q illa sublimet̃ ⁊ hec descendat. Calefacere vo simpliciter est: vt oẽs humores ſm suas spãles naturas remaneãt: sed plus calidi fiant. De calefacientibus aũt est spissitudo superficiei corpis: calefacit enim qꝛ vaporẽ retinet: ⁊ raritas intus in corpe: calefacit enĩ qꝛ vapores dilatat. Hali. aũt medicoꝝ princeps has oẽs causas in. v. generib⁹ cõprehendere cõsueuit motu nõ superfluo: ⁊ obuiatiõe rei q̃ non superflue calefacit: ⁊ materia calida que corpi aduenit ⁊ spissitudine ac putrefactione. Infrigidantia vo sunt motus superfluus qui calorem innatũ superflue resoluit. Quies quoq̃ superflua que calorẽ ipsum coadunat ⁊ claudit. Preterea nutrimentũ superfluũ aut diminutuꝫ aut frigidũ: medicina quoq̃ frigida: ⁊ obuiatio eius quod superflue calefacit ex aeribus ⁊ emplastris ⁊ aquis terrarum: hec etenim lacerant corpus: ⁊ resoluit̃ ab eo calor innatus. Obuiatio quoq̃ rei q̃ temperate calefacit longo tpe: sicut multa in balneo mora: calorem enim suffocat innatum. Itẽ obuiatio rei que ſm potentiam infrigidat. licet in presenti calida existat. Item retentionis superfluitas: qꝛ calorem innatũ suffocat. Euacuatio quoq̃ superflua quia materiã eius destruit. Ex his etiam est vehementer membra stringere ⁊ ea stricta permanere: quia caloris viam claudit. Itẽ nimius amor vel gaudiũ aut delicie tristitiaq̃ superflua. Artificiũ quoq̃ infrigidans ⁊ cruditas que putrefactioni est opposita. Hali. aũt has in. vj. causis solet comprehendere. s. motu superfluo ⁊ quiete: ⁊ eius qd̃ infrigidat: aut vehementer calefacit donec resoluat obuiatione: infrigidãte quoq̃ materia spissitudinis vehementia. nutrimentiq̃ nimia paucitate.

De causis humectantibus ⁊ desiccantibus ⁊ figuram corrumpentibus. C. CV.

Humectantes cause sunt q̃es ⁊ somnus. eiusq̃ quod euacuari solet retentio: siccãt humoris euacuatio: nutrimẽti quoq̃ multũ ⁊ humectãs: ⁊ hũectãtib⁹ quoq̃ rebus obuiare: pcipueq̃ balneo: ⁊ post comestionẽ ꝓprie. Itẽ medicinã humectãtẽ accipe: ⁊ ei qd̃ ifrigidat obuiare: qm̃ hũorẽ retiet. Silr ⁊ ei qd̃ tenuit̃ calefacit: qm̃ humorẽ currere facit: pter hec etiã gaudiũ tpatũ. Desiccatiua vo st̃ mot⁹ ⁊ vigilie coit⁹ ⁊ vehement̃ corp⁹ euacuare: nutrimenti quoq̃ paucitas ⁊ siccitas: desiccãs medicina: motũ

animaliũ frequentiã. desiccantibus obuiare: in aquis stipticis balneari: frigus etiã cõgelãs qꝛ ꝓhibet mẽbrũ nutrimẽtũ sibi attrahere. Ipsum enĩ mẽbrũ stringit: ꝛ ob h' in eo opilationes accidũt: q̃ nutrimẽtũ penetrare nõ sinũt. Ex his etiã est multũ balneari: ꝛ obuiare rei vehemẽtis caloris q̃ supflue resoluit. Ex causis figurã corrũpẽtibꝰ quedã accidũt in ꝑncipio creature ꝓpter quas ĩformatiue vel digestiue virtuti q̃ sunt in spmate deficit cõplemẽtũ opationis sue. Quedã aũt accidũt cũ a matrice fetꝰ sepaꝛ: q̃dã võ qñ ligaꝛ infans: vel qñ teneꝛ. Sũt ꝛ alie cause ꝑmitiue q̃ extrinsecus adueniũt: vt casus aut ꝑcussio. Et ex his sunt cause q̃ accidũt ꝓpterea q̃ se vult mouere anteq̃ mẽbra durescãt: ꝛ anteq̃ ambulare possint. Ex his etiã sunt egritudinales cause: sicut lepra: ptisis: spasmus ꝛ extẽsio. Et est cũ ꝓuenit ꝓpter pinguedinẽ nimiã. Et ẽ cũ accidit ꝓpter superfluã maciẽ. Et ẽ qñ ꝓpter apostema. Et ẽ qñ ꝓpter ĩfirmitatẽ situs. Et ẽ cũ accidit ꝓpter consolidationis vlcerũ malitiã.

De Causis cõstrictionis ꝛ dilatatiõis pororũ. C. CVI.

Iohannicius. Constrictio pororũ fit. iiij. occasionibꝰ: aut enĩ ex cõstrictiõe attenuatoria: aut ex carnositate: aut ex coartatione. Cõstrictio attenuatoria võ aut fit ex nimietate virtutis retinẽtis: aut ex debilitate virtutis ĩpellẽtis: aut ex abũdantia frigoris: aut ex abũdãtia cõstrictiõis cõprimẽtis aliquã ptẽ loci: aut ex abũdãtia siccitatis: vt sepe euenit ex ligatura cõstricta. Ex carnositate võ cõstringunꝛ pori. vt si acciderit aliq̃d apostema vt fiat carnositas: aut si prius euenerit aliq̃d vulnus. Ex coartatiõe cũ ceciderit aliq̃d in poris: vt humiditas siue lapis siue coagulatus sanguis aut aliq̃d latitãs in eis: vt supflua caro vel scabies de eius cõtrario. Largitas quoq̃ pororũ quattuor modis fit: aut ex multa cõmotione ĩpellẽtis virtutis: aut ex debilitate retinẽtis: aut ex abũdãtia caloris ꝛ humoris: aut ex medicamentis aperientibus.

De Causis opilationis. C. CVII.

Auicenna. vbi. s. Opilatio accidit aliquando ꝓpter cãm extraneã: que in cãnali accidit. Et h' aut extraneũ est in suo genere sicut lapis. aut in sui quãtitate: sicut fex multa: aut in sui qualitate vt ꝓpter sui grossiciẽ aut viscositatẽ. Aut qꝛ cõgelatũ est vt sanguisuga illa q̃ cõgelata est. Aliqñ võ accidit opilatio: qꝛ clausum ẽ foramẽ ꝓpter vlceris in eo facti cõsolidatiõem: aut ꝓpter addite rei nascẽtiã: vt carnis verrucose claudẽtis. Aliqñ etiã qꝛ cannalis coopeꝛiꝛ ꝓpter apostematis cõprimẽtis vicinitatẽ. Aut ꝓpter factã ex frigore cõstrictionẽ. Aut ꝓpter vehemẽtẽ (que ꝓpter stipticã causam accidit) siccitatẽ. aut ꝓpter virtutis retẽtiue fortitudinẽ. Aut ꝓpter ligaturã fortẽ. In hieme q̃dẽ multe sunt opilationes: qꝛ frigus stringit: multãq̃ retinenꝛ supfluitates. Ampliaꝛ aũt cannalis aut ꝓpter retẽtiue debilitatẽ: aut ꝓpter motũ expulsiue fortẽ: ꝛ ex hoc quidẽ mõ est anhelitũ retinere. Aut ꝓpter medicinas aperiẽtes: aut ꝓpter medicinas laxãtes calidas ꝛ humidas. Coãgustanꝛ võ cannales ex harum causarũ contrarijs. ꝛ propter opilationes. Asperitas autem accidit aut propter causam medicine que vehementer abstergit sua inscisiõe: sicut supfluitates acetose: aut sua resolutione sicut spuma maris ꝛ superfluitates acute: aut propter causam stipticã que propter siccitatẽ suam exasperat sicut res pontice vel frigide qꝛ constringunt: aut propter res terrestres que super membrũ iacent sicut puluis. Lenitatis causa aut est glutinans propter sui viscositatem aut subtiliter resoluens que materiam subtiliat ꝛ ipsam currere facit: ꝛ spissitudinem a membri superficie remouet.

De Causis supflue retẽtionis ꝛ euacuatiõis. C. CVIII.

Retentio autem eius quod euacuari debet: aut est ex debilitate virtutis expulsiue: aut ex fortitudine retentiue: aut propter debilitatẽ digestiue qua mora rei in receptaculo prolongaꝛ: eãq̃ retinẽt virtutes naturales donec digestio compleaꝛ: aut propter viarum coangustationẽ: aut propter materie multitudinẽ quã expulsiua superare nequit: aut propter eius grossitudinẽ ꝛ viscositatẽ: aut propter defectũ sentiẽdi illud q̃d necesse est expelli sicut accidit in colica ꝛ hictericia: qꝛ plerũq̃ in expellendo virtus adiuuat voluntaria: aut q̃a virtutes naturales ad partẽ tendũt: sicut in crisibꝰ accidit vrine vel egestionis retentio: eo q̃ in altera parte est cretica euacuatio. Cum itaq̃ retentio eius quod euacuari debet acciderit inde ꝓueniẽt egritudines: vt ex egritudinibus cõpositionis opilatio ꝛ laxitas ꝛ spasmus humidus ꝛ similia. Ex egritudinibus aũt complexionis putredo ꝛ caloris innati constrictio vel in igneitatẽ conuersio: vel etiam eiusdẽ ex prolixitate ac fortitudine constrictionis extinctio. Ex cõibus autẽ egritudinibus sunt fissura receptaculorũ ꝛ eorũ disruptio: fastidium quoq̃ est vna ex deterioribus causis harum egritudinũ ꝛ proprie cũ euenerit plusq̃ vacuitas euenire cõsueuit: sicut in multa saturitate tpe fertilitatis post famẽ supfluã sterilitatis accidit. Ex egritudinibus aũt cõpositis sũt apostemata ꝛ bothor. Porro euacuatio eius q̃d retineri dꝫ est aut ꝓpter fortitudinẽ virtutis expulsiue: aut ꝓpter debilitatẽ retentiue: aut propter materie grauitatem vel multitudinẽ: aut distẽsionẽ propter sui viscositatẽ aut ꝓpter eius inordinationẽ acrimonia sua: vel ꝓpter subtilitatẽ: aut ꝓpter viarũ amplitudinẽ vl' fissurã aut inscisionẽ: vel propꝛ orificiorũ earũ aptionẽ sicut accidit in exitu sanguinis e naribus. Et hec largitas ꝓuenit ex causa accidẽte interiꝰ aut exteriꝰ. Cũ igiꝛ acciderit euacuatio eiꝰ q̃d retineri dꝫ hac de cã frigiditas cõplexionis eueniet: ꝓpter euacuationẽ materie que apta erat ad accendẽdũ ꝛ ĩnatũ calorẽ nutriẽdũ. Itaq̃ supfluã euacuationẽ sequiꝛ frigiditas ꝛ siccitas in substãtia mẽbrorũ in natura eorũ: licet extraneus calor ꝛ humiditas nõ bona accidat alicui ipsorũ. Ipsam quoq̃ sequunꝛ egritudines ĩstrumentales: vt opilatio venarũq̃ siccitas. Sequiꝛ etiam illã spasmꝰ ꝛ cause. Retentio aũt ꝛ euacuatio que sunt equales: ille. s. que in bona proueniunt necessaria. conferunt ꝛ vitam sanam custodiunt.

De Dolore ꝛ causis eius. C. CIX.

Dolor est sensibilitas rei cõtrarie. Dẽs aũt doloris cause duobꝰ generibꝰ cõprehẽdunꝛ. s. cita mutatione cõplexiõis: ꝛ solutiõe cõtinuitatis. Mutatio cõplexionis cito facte ꝛ est malitia cõplexiõis diuerse. per quã intelligimꝰ q̃ mẽbra in sui substãtia cõplexionẽ habeãt mãsiuã. Deinde adueniat eis cõplexio extranea huic cõtraria: calidior. s. aut frigidior: q̃ erat: dũq̃ virtus sensibilis aduẽtũ rei cõtrarie sentit: efficiꝛ dolor: qm̃ dolor nõ est nisi cõtrarie rei cõtrarietatẽ sentire. Malitia võ cõplexiõis mansiue nullo mõ dolorẽ efficit. Res enĩ dolorẽ nõ patiꝛ nisi ꝑ cõtrariũ adueniẽs: q̃d eã mutat ad illud q̃d nõ erat. Ob hoc ethicã hñs nõ tantã sentit inflãmationẽ quãtã habẽs effimerã aut tertianã. licet ethice calor calore tertiane sit maior qꝛ mãsiuꝰ est: ꝛ in substãtia principaliũ mẽbrorũ infixꝰ tertiane võ calor est veniẽs a vicinitate calidi humoris ad mẽbra: in quibꝰ adhuc ipsorũ cõplexio naturalis ita cõseruata est q̃ si humor recesserit: mẽbrũ in sua cõplexione remanebit: nec calor iste figeꝛ in eo: nisi mutata fuerit in ethicam egritudo. Non aũt oĩs malitia diuerse cõplexionis est cã doloris: ĩmo calidũ vl' frigidũ essentialiꝛ ꝛ siccũ accidentaliꝛ: humidũ võ nullo mõ dolorẽ faciũt: Calor enim ꝛ fri. due sũt q̃litates agentes. siccitas ꝛ hu. due patiens q̃rũ vutes nõ sunt: vt ꝑ eas corpꝰ imprimat in corpꝰ: sed vt ꝑ eas a corpe corpus imprimaꝛ. Siccitas aũt per accidẽs dolorẽ facit qꝛ ipsa est cã quã sequiꝛ alterius generis cã. s. solutio cõtinuitatis. Siccitas. n. qñq̃ propter cõstrictionis sue fortitudinẽ facit cõtinuitatis solutionẽ. Galieni võ cũ verificaꝛ intẽtio ad hoc eã reducit: vt essentialis cã doloris nõ sit nisi solutio cõtinuitatis: ꝛ q̃d calidũ dolorẽ nõ facit nisi ꝓpter hoc qꝛ cõtinuitatẽ soluit. Siliꝛ nec frigido dolor efficiꝛ: nisi qꝛ solutio cõtinuitatis ipsum comitaꝛ: ꝓpter spissitudinẽ enĩ quã facit: ꝛ multã coadunationẽ ꝓculdubio sequiꝛ vt ptes ad lacum trahanꝛ vbi spissanꝛ: ꝛ sica loco sepenꝛ a quo trahanꝛ: per hãc itaq̃ sniam ĩ quodã librorũ suorũ adeo ꝓcessit: q̃ opinari fecit oĩa sensibilia passiue nocumẽtũ facere ꝓpter hmõi. s. sepationẽ: aut ꝓpter eã quã sepatio sequiꝛ coadunationẽ. sic itaq̃ nigrũ in iuisibilibꝰ efficit dolorẽ ꝓpter coadunatiõis sue fortitudinẽ: albũ quoq̃ ꝓpter disgregationis sue vehemẽtiã: amarũ siliꝛ ꝛ salsum ꝛ acetosum in gustatis dolorem efficiũt: qꝛ fortiꝛ dispergũt: ponticũ aũt qꝛ vehemens sit per ipsum coadunatio: quã ꝓculdubio sequiꝛ sparsio. In odoratis siliꝛ ꝛ in fortibꝰ sonis dolor fit: eo q̃ dispergũt ꝓpꝛ motꝰ aeris fortitudinẽ cũ samach obuiauerit. Certa võ dictio sup h' est vt cõplexiõis mutatio ponaꝛ genus ex quo dolor essentialiꝛ ꝓueniat. licet cum eo continuitatis separatio cõtingat: huiusmodi tamẽ declaratio verificata non contineꝛ in medicina. sed in naturali philosophia.

De Multiplici dolore ꝛ causis eorum. C. CX.

Dolorũ hñtiũ noĩa. xv. sũt genera. s. pruritiuꝰ: asperatiuus: pungitiuꝰ: extẽsiuꝰ: cõpressiuus: cõtusiuus vel corrosiuꝰ: frangitiuꝰ: laxatiuꝰ: pforatiuus: acualis: stupefactiuus: pulsatiuus: grauatiuus: fatigatiuꝰ: mordicatiuus. Cã pruritiui doloris est humor aeris acutꝰ ꝛ salsus. Asperatiui võ humor asper. Pungitiui aũt cã est humor q̃ pãniculũ extendit in latitudinẽ sicut eius separãs cõtinuitatẽ: ꝛ plerũq̃ quidem in sensu nõ est equalis: aut ꝓpterea q̃ partes illiꝰ super quod pãniculus extendiꝛ: vl' illius quod ex eo inuestitum est non sunt in duricie ac lenitate vel in suo motu similes: aut propter hoc: quia partes corporis membri non simulanꝛ: aut propter nãm

aut propter nocumentū qđ alicui suarū partiū accidit ꝛ non alijs.
Porro causa doloris extēsiui est vētositas: aut humor q̄ neruum
aut musculū extēdit: ac si ipsū ad suas extremitates trahat. Cā do/
loris cōpressiui est materia q̄ mēbro locū suū coangustat. aut vētosi
tas que ipsum coangustat: fitq; q̄si desup cōprimeret ꝛ cōtunderet
Causa doloris cōtusiui vel corrosiui est materia que īter musculū
ꝛ panniculū suū resoluit: ꝛ panniculū extēdit: eiusq; cōtinuitatem
cū lacerto que inter panniculū ꝛ mēbrū existit soluit. Causa dolo
ris frangitiui est materia vel ventositas q̄ media īterponit īter os
ꝛ panniculū qui ipsū tegit. aut frigus q̄ illū panniculū fortiter fran
git. Causa doloris laxatiui est materia q̄ musculi carnē extendit: ꝛ
nō ipsi' chordā ꝛ vocat hic laxatiu'. qr musculus neruo laxior exi/
stit ꝛ pāniculo. Perforatiui doloris causa est materia grossa vl' vē
tositas q̄ retinet īter tunicas mēbri duri ꝛ grossi sicut īrestini colon
q̄ īcessanter ipsū rūpit. ꝛ in ipsū penetrat stimulādo: q̄si pforaret tere/
bro. Acualis causa doloris est ipsa eadē materia in hmōi mēbro:
sed retenta est in hora q̄ rūpit. Stupefactiui causa doloris est aut
fortis frigoris cōpulsio. aut pororū penetrationis spūs sensibilis q̄
ad mēbrorū venit clausurā cū ligatura: aut receptaculorū repletio.
Causa pulsatiui doloris est apostema calidū. frigidū enim dolorē
nō efficit nisi cōuertat in calidū. Causa grauatiui doloris est apo/
stema in mēbro nō sensibili sicut ī pulmone ꝛ rene ac splene. Illud
enī apostema grauitate sua inferi' trahit: mēbrūq; deprimit p sen
sibilē fasciā ipsū circūdantē ꝛ suspēsoriū a quo orit fascia. ꝛ fascia
q̄dē ꝛ suspēsoriū sentiūt: q̄n inferi' trahit aut apostema in mēbro
sensibili cuius sensū iam ipsa destruxit egritudo: sicut cācer in ore
stomachi: cuius pōderositas sentit: nec tñ dolorē efficit: eo q̄ ipse
sensū destruxit. Fatigatiui causa doloris est aut labor aut humor
extendēs: aut humor mordicās: aut vētositas inflās. Ex his autem
cōpositiones pueniunt: de q̄bus postea dicetur.

C. CXI.

¶ Item de causis doloris.

Motus dolorē efficit p id qđ cū eo accidit aut ex
tēsione aut cōcussione aut ruptura. Hu/
mores autē mali dolorē efficiūt. aut ppter ipsorū q̄lita/
tē vt quādo mordicationē faciūt. aut ppter suā multi/
tudinē: vt q̄n extendūt: aut ppter hoc q̄ ex vtraq; ciungūt. Vēto/
sitas quoq; dolorē facit ppter extēsionē. Est autē ventositas extē/
dens aut in mēbrorū ocauitatib' eorūq; vētriculis: vt īflatio in sto
macho. Aut in tunicis mēbrorū ꝛ eorū villis: sicut in colica ventosa.
aut in tunicis musculorū: ꝛ sub pāniculis etiā sup ossa. aut in circū/
itu musculorū īter ipsos ꝛ carnē laxā ꝛ cutē: aut occulta est in mem
bro: sicut musculi pectoris occultati sunt. Ipsi' autē resolutio siue
subito fit: siue multo tpe moret: est sm materie sue multitudinem ꝛ
paucitatē. Idē in. iiij. canone. Aromata oia faciūt soda. i. dolorē
capitis siue sint calida siue frigida. Verūtñ q̄n succedūt expellūt se
s. q̄n pcedit illud qđ vapore sui caliditate nocet: ꝛ succedit ei qđ va/
porē frigidū facit aut ecōuerso. Cū autē nō q̄litate solū: sed quāti
tate fit lesio: tūc nō cōfert: sed nocet ipsorū successio. Idē in. i. cano
ne. Dolor autē virtutē dissoluit. mēbraq; phibet ab operationibus
suis. Nā etiā mēbra spūalia phibet ab aeris attractiōe: vel ei' opa/
tionē disturbat: aut eā facit īterfectā aut frequentē: ꝛ oīno sm natu/
ralē cursū ꝛ plerūq; q̄dē mēbrū in primis calefacit: postmodū in/
frigidat ppter illud qđ resoluit: ꝛ vincit de spiritu ꝛ vita.

C. CXII.

¶ De Causis deliciarum.

Deliciarū quoq; cause duob' generib' cōpre
hēdunt. vnū est eius qđ cplexionē
naturalē subito reducit ad hoc vt ipsa sentiat. Alterum
autē est qđ naturalē cōtinuitatem subito reducit. nulla
nāq; res q̄ nō subito venit sentitur: neq; ex ea delicie habētur. Est
nāq; delicias sentire cōueniēs. Et omne q̄dē sentire p virtutem est
sensibilē ꝛ sentire est ppter passionē sui. Cūq; sentire fuerit cū cō/
ueniēte aut nō cōueniēte: erunt delicie aut dolor sm illud qđ ipri/
mit. Preterea qr tact' spissior est cūctis sensib' magisq; retinēs il/
lud qđ recipit ex ipressione cōueniēte: ob hoc eius sentire circa con
ueniēs cū ei natura obuiat maiorū est deliciarum. Eius quoq; sen
tire circa rem inconuenientem deterioris est doloris q̄ illud quod
est proprium virtutibus ceteris.

C. CXIII.

¶ De Egritudine ꝛ ei' specieb'.

Iohānicius. Sanitas est temperamētū pfi
ciēs res nāles sm cursum na
ture. Infirmitas aūt ē tēpantia ex nature cursū vñ fit le
siōis effcūs. Egritudinū mōi duo sr aut cōit aut ppe. Et
q̄ cōit accidūt aut accidētalit aut necessario fiūt. Accidētalit vt p/
cussio: cbustio: morsus: ꝛ hmōi. Prope vo sūt aut in mēbris csilib':
aut in officialib' aut in diuisiōe cōtinui. Auicēna vbi. s. Habent
egritudines plurime. iiij. horas. s. horā principij augmēti status de
clinationis. q̄ vo extra illas sunt: de horis sanitatis sunt. Hora q̄dā
pncipij est tps in quo egritudo apparet: ꝛ ei' similant dispositiōes
neq; apparet in ea augmētū ei'. Hora augmēti est tps in quo egri/
tudinis manifestat cstrictio. i. grauamē oī hora post horā. Et hora
status ē hora in q̄ egritudo in oib' suis partib' sm vnā manet dis
positionē. Et hora declinatiōis ē tps in quo ei' apparet diminutio
Egritudines aūt multis modis noīa sortiunt. Aut enī a mēbris in
quib' sunt: vt illa q̄ est lateris vel pulmonis. aut a suis accidētib': vt
epilēsia. aut a suis causis: vt melācolia. aut a sui silitudine: vt leoni
na ꝛ elephātia. aut a sui substātia ꝛ eētia: vt febris. aut ab illo cui
pmo dicunt accidisse: vt vlcera balchie. aut ab eo q̄ eas medicādo
fert curasse: vt caronis vlcera. Sūt aūt egritudines q̄dā manifeste:
q̄. s. sensu cognoscunt. Quedā occulte: ꝛ h̄ triplicit. Aut q̄s facile ē
cognoscē: sic dolores stomachi ꝛ pulmonis. aut q̄s difficile: sic egri
tudines epatis ꝛ cānaliū pulmonis. aut nō cōprehēse nisi cū estima/
tione: vt ille q̄ accidunt vijs vrine. Preterea q̄dā sunt sanatiue: q̄dā
nō: eo q̄ fit aliq̄d phibēs. Quedā aūt q̄ ad alias mutant: ꝛ ipse de/
struunt: vt cū mutat apostema lateris in apostema pulmonis: ꝛ fre/
nesis in litargiā. Qñq; etiā vna egritudo medicamentū est alteri':
vt q̄rtana: ex q̄ freqnēter sanat epilensia: ꝛ podagrā: ꝛ varices: ꝛ ar
ticulorū dolores. Vēter quoq; sanat propter oculorū egritudinē: ꝛ
lienteria sanat apostema lateris. Silr ani venarū apertio cfert oib'
melācolicis egritudinib': ꝛ schie ꝛ renū ac matricis dolorib'. In h̄
ergo cōsistit bonitas. Qñq; vo mutant egritudines in maioris ma
litie dispōnes: vt apostema lateris in apostema pulmonis: ꝛ frene/
sis in litargiā. Preterea q̄dā egritudines ctagiose sunt. q̄. s. de vno
ad aliū trāseūt: vt lepra: scabies: variola: febris pestilētial: ꝛ aposte/
mata putrida. pcipue āt cū dom' stricta fuerit: vl' cū vicin' sub vēto
extiterit. Sūt etiā q̄dā q̄ in semine hereditant: vt podagra: ptisis ꝛ
lepra. Quedā vo generales q̄ sunt alicui gēti proprie: aut in aliq̄ re/
gione morātib': aut in eis multū habundant.

C. CXIIII.

¶ De Simplicib' egritudinib' cōplexionis.

Hali vbi. s. Morborū genera sunt tria. Nā Galie. ꝛ
Hypo. tradūt fieri morbos egressu mēbrorū in
cōpositiōe sua a nāli tēperātia. Mēbrorū aūt cōpositio
triplex est. Prima est mēbrorū partib' suis cōsimiliū ex
humorib' facta. vñ ꝛ hec ipsa mēbra cū egressa fuerint a sua tēperā
tia morb' csimiliū partiū dicit. Secūda mēbrorū instrumētaliū ex
mēbris csilib': quorū a tēperātia morb' recessus organic' siue offi
cial' vocat. Tertia est toti' corporis ex instrumētalib' mēbris aliorū
cū alijs cīnuatiōe. A q̄ cū recedāt: morb' ille disgregatio vel sepa/
tio cītinuitatis appellat. Hic aūt morb'. i. sepatio cōis est ꝛ mem/
bris officialib' ꝛ mēbris csilib'. Ideoq; morb' cōis siue vniuersal'
noiat. Sic ergo morbi gen' est triplex. s. csilis: ꝛ instrumētal: ꝛ vni
uersal'. Morborū aūt csimiliū spēs sunt due. Aut enī simplices sūt
et hi q̄ttuor. s. calidū: frigidū: hūidū: siccū. Aut cōpositi: ꝛ hi quoq;
totidē numero. s. calidus ꝛ humi. calidus ꝛ sic. frigidus ꝛ humi. fri
gidus ꝛ sic. Iohānici': Egritudinū csimiliū siue q̄ partiū hñt siti/
tudinē. viij. sunt spēs. s. q̄ttuor simplices ꝛ q̄ttuor cōposite. i. frigide
ꝛ humide: frigi. ꝛ sicce: calide ꝛ hu. cali. ꝛ sicce. Harū. viij p singulas
duo modi sūt. Aut enī sunt ex q̄litate simplici: aut ex alteri' humo/
ris cōmixtiōe. Ex q̄litate simplici ē infirmitas q̄ solidis accidit mē/
bris: ꝛ grece dicit ethica. Est ꝛ alia egritudo: q̄ ex humorib' accidit
ex ei' putredine facta. Est ꝛ egritudo frigida: q̄ sine humore aliquo
ctingit: vt algor ex nimia frigiditate aeris aut niuis. Est ꝛ alia q̄ ali
quo hūore frigido puenit: vt paralysis: q̄ fit in toto corpe vl' in pte.

C. CXV.

¶ De Causis egritudinū cōplexionis.

Hali vbi. s. Morborū partiū csimiliū: q̄ dicūt mor/
bi male cōplexionis: q̄ttuor cause sūt. Prima
est calidi morbi cā: secūda frigidi: tertia hūidi: q̄rta sicci
Morbi calidi sex cause sunt. Prima est motus īmode
ratus aut corporis: vt labor. aut aīe: vt ira grauis. Secūda obuiatio
corporis aliquib' in actu calidis: est calor solis in estate: vel in bal/
neo mora diuturnior. Tertia est spissatio pororū ꝛ artatio: q̄ calorē
dissolui phibet: vt eunti p niues ctingit: aut aq̄ frigida balneanti.
Quarta est putredo: vt illa que febris parit: cū calefiat omne quod
putrescit. Quinta est ciborū paucitas. Calor nāq; si in quo operet nō
inuenit: ad humores ꝛ mēbra se cuertit: eaq; calefacit: ꝛ humidita/
tē desiccat. Sexta calidorū potētialit appositio ꝛ porrectio: sicut illi
fit qui cepas: alliū: pip: ꝛ cōsimilia comedit. Morbi frigidi cause
sunt octo. Prima est occursus corporis cū rebus actualiter refrige
rantibus: sicut accidit ambulanti p niues ꝛ aera frigida: si diuti' in

animalium frequentia. desiccantibus obuiare: in aquis stipticis balneari: frigus etiã cõgelãs q3 phibet mẽbrũ nutrimẽtũ sibi attrahere. Ipsum eni mẽbrũ stringit: ⁊ ob h' in eo opilationes accidũt: q̃ nutrimẽtũ penetrare nõ sinũt. Ex his etiã est multũ balneari: ⁊ obuiare rei vehemẽtis caloris q̃ supflue resoluit. Ex causis figurã corrũpẽtib' quedã accidũt in pñcipio creature ,ppter quas iformatiue vel digestiue virtuti q̃ sunt in spmate deficit cõplemẽtũ opationis sue. Quedã aũt accidũt cũ a matrice fet' separ: qdã vo qñ ligat' infans: vel qñ tenet'. Sũt ⁊ alie cause pmitiue q̃ extrinsecus adueniũt: vt casus aut pcussio. Et ex his sunt cause q̃ accidũt ,ppterea q3 se vult mouere anteq̃ mẽbra durescãt: ⁊ anteq̃ ambulare possint. Ex his etiã sunt egritudinales cause: sicut lepra: ptisis: spasmus ⁊ extẽsio. Et est cũ puenit ,ppter pinguedinẽ nimiã. Et ẽ cũ accidit ,ppter superfluã maciẽ. Et ẽ qñ ,ppter apostema. Et ẽ qñ ,ppter ifirmitatẽ situs. Et ẽ cũ accidit ,ppter consolidationis vlcerũ malitiã.

¶De Causis cõstrictionis ⁊ dilatatiõis pororũ. C. CVI.

Iohannicius. Constrictio pororũ fit. iij. occasionib': aut eni ex cõstrictiõe attenuatoria: aut ex carnositate: aut ex coartatione. Cõstrictio attenuatoria vo' aut fit ex nimietate virtutis retinẽtis: aut ex debilitate virtutis ipellẽtis: aut ex abũdantia frigoris: aut ex abũdãtia cõstrictiõis cõprimẽti aliquã pte loci: aut ex abũdãtia siccitatis: vt sepe euenit ex ligatura cõstricta. Ex carnositate vo cõstringunt' pori. vt si acciderit aliqđ apostema vt fiat carnositas: aut si prius euenerit aliqđ vulnus. Ex coartatiõe cũ ceciderit aliqđ in poris: vt humiditas siue lapis siue coagulatus sanguis aut aliqđ latitãs in eis: vt supflua caro vel scabies de eius cõtrario. Largitas quoq3 pororũ quattuor modis fit: aut ex multa cõmotione ipellẽtis virtutis: aut ex debilitate retinẽtis: aut ex abũdãtia caloris ⁊ humoris: aut ex medicamentis aperientibus.

¶De Causis opilationis. C. CVII.

Auicenna. vbi. s. Opilatio accidit aliquando ,ppter cãm extraneã: que in cãnali accidit. Et h' aut extraneũ est in suo genere sicut lapis. aut in sui quãtitate: sicut fex multa: aut in sui qualitate vt ,ppter sui crossiciẽ aut viscositatẽ. Aut q3 cõgelatũ est vt sanguisuga illa q̃ cõgelata est. Aliqñ vo accidit opilatio: q3 clausum ẽ foramẽ ,ppter vlceris in eo facti cõsolidatiõe: aut ,ppter addite rei nascẽtiã: vt carnis verrucose claudẽtis. Aliqñ etiã q3 cannalis coopérit' ,ppter apostematis cõprimẽtis vicinitatẽ. Aut ,ppter factã ex frigore cõstrictionẽ. Aut ,ppter vehemẽtẽ (que ,ppter stipticã causam accidit) siccitatẽ. aut ,ppter virtutis retẽtiue fortitudinẽ. Aut ,ppter ligaturã forte. In hieme qdẽ multe sunt opilationes: q3 frigus stringit: multũq3 retinent' supfluitates. Ampliat' aũt cannalis aut ,ppter retẽtiue debilitatẽ: aut ,ppter motũ expulsiue forte: ⁊ ex hoc quidẽ mõ est anhelitũ retinere. Aut ,ppter medicinas aperiẽtes: aut ,ppter medicinas laxãtes calidas ⁊ humidas. Coãgustant' vo cannales ex harum causarũ contrarijs. ⁊ propter opilationes. Asperitas autem accidit aut propter causam medicine que vehementer abstergit sua incisiõe: sicut supfluitates acetose: aut sua resolutione sicut spuma maris ⁊ superfluitates acute: aut propter causam stipticã que propter siccitatẽ suã exasperat sicut res pontice vel frigide q3 constringunt: aut propter res terrestres que super membrũ iacent sicut puluis. Lenitatis causa aut est glutinans propter sui viscositatem aut subtiliter resoluens que materiam subtiliat ⁊ ipsam currere facit: ⁊ spissitudinem a membri superficie remouet.

¶De Causis supflue retẽtionis ⁊ euacuatiõis. C. CVIII.

Retentio autem eius quod euacuari debet: aut est ex debilitate virtutis expulsiue: aut ex fortitudine retentiue: aut propter debilitatẽ digestiue quia mora rei in receptaculo prolongat': eãq3 retinẽt virtutes naturales donec digestio compleat': aut propter viarum coangustationẽ: aut propter materie multitudinẽ quã expulsiua superare nequit: aut propter eius crossitudinẽ ⁊ viscositatẽ: aut propter defectũ sentiẽdi illud qđ necesse est expelli sicut accidit in colica ⁊ victeritia: q3 plerũq3 in expellendo virtus adiuuat voluntaria: aut q3 virtutes naturales ad partẽ tendũt: sicut in crisib' accidit vrine vel egestionis retentio: eo q3 in altera parte est cretica euacuatio. Cum itaq3 retentio eius quod euacuari debet acciderit inde pueniẽt egritudines: vt ex egritudinibus cõpositionis opilatio ⁊ laxitas ⁊ spasmus humidus ⁊ similia. Ex egritudinibus aũt complexionis putredo ⁊ caloris innati constrictio vel in igneitatẽ conuersio: vel etiam eiusdẽ ex prolixitate ac fortitudine constrictionis extinctio. Ex cõibus autẽ egritudinibus sunt fissura receptaculorũ ⁊ eorũ diruptio: fastidium quoq3 est vna ex deterioribus causis harum egritudinũ ⁊ proprie cũ euenerit plusq̃ vacuitas euenire cõsueuit: sicut in multa saturitate tpe fertilitatis post famẽ supfluã sterilitatis accidit. Ex egritudinibus aũt cõpositis sũt apostemata ⁊ bothor. Porro euacuatio eius qđ retineri d3 est aut ,ppter fortitudinẽ virtutis expulsiue: aut ,ppter debilitatẽ retentiue: aut propter materie grauitatem vel multitudinẽ: aut distẽsionẽ propter sui viscositatẽ aut ,ppter eius inordinationẽ acrimonia sua: vel ,ppter subtilitatẽ: aut ,ppter viarũ amplitudinẽ vl' fissurã aut incisionẽ: vel propẽ orificiorũ earũ apertionẽ sicut accidit in exitu sanguinis e naribus. Et hec largitas puenit ex causa accidẽte interi' aut exteri'. Cũ igit' acciderit euacuatio eius qđ retineri d3 hac de cã frigiditas cõplexionis eueniet: ,ppter euacuationẽ materie que apta erat ad accendẽdũ ⁊ inatũ calorẽ nutriẽdũ. Itaq3 supfluã euacuationẽ sequit' frigiditas ⁊ siccitas in substãtia mẽbrorũ in natura eorũ: licet extraneus calor ⁊ humiditas nõ bona accidat alicui ipsorũ. Ipsam quoq3 sequunt' egritudines istrumentales: vt opilatio venarũq3 siccitas. Sequit' etiam illã spasmus ⁊ cuse. Retentio aũt ⁊ euacuatio que sunt equales: ille. s. que in bora prouenient necessaria. conferunt ⁊ vitam sanam custodiunt.

¶De Dolore ⁊ causis eius. C. CIX.

Dolor est sensibilitas rei cõtrarie. Oẽs aũt doloris cause duob' generib' cõprehẽdunt'. s. cita mutatione cõplexiõis: ⁊ solutiõe cõtinuitatis. Mutatio cõplexionis cito facte ⁊ est malitia cõplexiõis diuerse. per quã intelligim' q3 mẽbra in sui substãtia cõplexionẽ habeãt mãsiuã. Deinde adueniat eis cõplexio extranea huic cõtraria: calidior. s. aut frigidior: q̃3 erat: dũq3 virtus sensibilis aduẽtũ rei cõtrarie sentit: effecit' dolor: qm̃ dolor nõ est nisi cõtrarie rei cõtrarietatẽ sentire. Malitia vo cõplexiõis mansiue nullo mõ dolorẽ efficit. Res eni dolorẽ nõ patit' nisi p cõtrarũ adueniẽs: qđ eã mutat ad illud qđ nõ erat. Ob hoc ethicã hñs nõ tantã sentit inflãmationẽ quãtã habẽs effimerã aut tertianã. licet ethice calor calore tertiane sit maior q3 mãsiu' est: ⁊ in substãtia principaliũ mẽbrorũ infix' tertiane vo calor est veniẽs a vicinitate calidi humoris ad mẽbra: in quib' adhuc ipsorũ cõplexio naturalis ita cõseruata est q3 si humor recesserit: mẽbrũ in sua cõplexione remanebit: nec calor iste figet' in eo: nisi mutata fuerit in ethicam egritudo. Non aũt oĩs malitia diuerse cõplexionis est cã doloris: imo calidũ vl' frigidũ essentialit' ⁊ siccũ accidentalit': humidũ vo nullo mõ dolorẽ facit: Calor enim ⁊ fri. due sũt q̃litates agentes. siccitas ⁊ hu. due patiens q̃rũ virtutes nõ sunt: vt p eas corp' imprimat in corp': sed vt p eas a corpe corpus imprimat'. Siccitas aũt per accidẽs dolorẽ facit q3 ipsa est cã quã sequit' alterius generis cã. s. solutio cõtinuitatis. Siccitas. n. qñq3 propter cõstrictionis sue fortitudinẽ facit cõtinuitatis solutionẽ. Galieni vo cũ verificat' intẽtio ad hoc eã reducit: vt essentialis cã doloris nõ sit nisi solutio cõtinuitatis: ⁊ qđ calidũ dolorẽ nõ facit nisi ,ppter hoc q3 cõtinuitatẽ soluit. Silr nec frigido dolor efficit': nisi q3 solutio cõtinuitatis ipsũ comitat': ,ppter spissitudinẽ eni quã facit: ⁊ multã coadunationẽ ,pculdubio sequit' vt ptes ad locum trahant' vbi spissant': ⁊ sic a loco seperent' a quo trahant': per hãc itaq3 viã i quodã librorũ suorũ adeo pcessit: q3 opinari fecit oĩa sensibilia passiue nocumẽtũ facere ,ppter hmõi. s. sepationẽ: aut ,ppter eã quã separatio sequit' coadunationẽ. sic itaq3 nigrũ in inuisibilib' efficit dolorẽ ,ppter coadunatiõis sue fortitudinẽ: albũ quoq3 ,ppter disgregationis sue vehemẽtiã: amarũ silr ⁊ salsum ⁊ acetosũ in gustatis dolorem efficiũt: q3 fortit' dispergũt: ponticũ aũt q3 vehemens fit per ipsum coadunatio: quã ,pculdubio sequit' sparsio. In odoratis silr ⁊ in fortib' sonis dolor fit: eo q3 dispergũt ppt mot' aeris fortitudinẽ cũ samach obuiauerit. Certa vo dictio sup h' est vt cõplexiõis mutatio ponat' genus ex quo dolor essentialit' pueniat. licet cum eo continuitatis separatio cõtingat: huiusmodi tamẽ declaratio verificata non continet' in medicina. sed in naturali philosophia.

¶De Multiplici dolore ⁊ causis eorum. C. CX.

Dolorũ hñtiũ noĩa. xv. sũt genera. s. pruritiu': asperatiuus: pungitiu': extẽsiu': cõpressiuus: cõtusiuus vel corrosiu': frangitiu': laxatiu': psoratiuus: actualis: stupefactiuus: pulsatiuus: grauatiuus: fatigatiu': mordicatiuus. Cã pruritiui doloris est humor aeris acut' ⁊ salsus. Asperatiui vo humor asper. Pungitiui aũt cã est humor q̃ pãniculũ extendit in latitudinẽ sicut eius separãs cõtinuitatẽ: ⁊ plerũq3 quidem in sensu nõ est equalis: aut ,ppterea q3 partes illi' sunt per quod pãniculus extendit': vl' illius quod ex eo inuestitum est non sunt in duricie ac lenitate vel in suo motu similes: aut propter hoc: quia partes corporis membri non similant': aut propter nãm

aut propter nocumentū q̄d alicui suaꝝ partiū accidit ⁊ non alijs.
Porro causa doloris extēsiui est vētositas: aut humor q̄ neruum
aut musculū extēdit: ac si ipsū ad suas extremitates trahat. Cā do-
loris cōpressiui est materia q̄ mēbro locū suū coāgustat. aut vētosi
tas que ipsum coāgustat: fitq̄ q̄si desup̄ cōprimeret ⁊ cōtunderet
Causa doloris cōtusiui vel corrosiui est materia que iter musculū
⁊ panniculū suū resoluit: ⁊ panniculū extēdit: eiusq̄ cōtinuitatem
cū lacerto que inter panniculū ⁊ mēbrū existit soluit. Causa dolo
ris frangitiui est materia vel ventositas q̄ media iterponit̄ iter os
⁊ panniculū qui ipsū tegit. aut frigus q̄ illū panniculū fortiter fran
git. Causa doloris laxatiui est materia q̄ musculi carnē extendit: ⁊
nō ipsi⁹ chordā ⁊ vocat̄ hic laxatiu⁹. q̄r musculus neruo laxior exi-
stit ⁊ pāniculo. Perforatiui doloris causa est materia grossa vl' vē
tositas q̄ retinet̄ iter tunicas mēbri duri ⁊ grossi sicut itestini colon
q̄ icessanter ipsū rūpit. ⁊ in ipsū penetrat stimulādo: q̄si pforaret tere-
bro. Acualis causa doloris est ipsa eadē materia in hmōi mēbro:
sed retenta est in hora q̄ rūpit̄. Stupefactiui causa doloris est aut
fortis frigoris cōpulsio. aut pororū penetrationis spūs sensibilis q̄
ad mēbroꝝ venit clausurā cū ligatura: aut receptaculoꝝ repletio.
Causa pulsatiui doloris est apostema calidū. frigidū enim dolorē
nō efficit nisi cōuertat̄ in calidū. Causa grauatiui doloris est apo-
stema in mēbro nō sensibili sicut i pulmone ⁊ rene ac splene. Illud
enī apostema grauitate sua inferi⁹ trahit: mēbrūq̄ deprimit̄ p sen
sibilē fasciā ipsū circūdantē ⁊ suspēsoriū a quo orit̄ fascia. ⁊ fascia
q̄dē ⁊ suspēsoriū sentiūt: q̄n inferi⁹ trahit̄ aut apostema in mēbro
sensibili cuius sensū iam ipsa destruxit egritudo: sicut cācer in ore
stomachi: cuius pōderositas sentit̄: nec tn̄ dolorē efficit: eo q̄r ipse
sensū destruxit. Fatigatiui causa doloris est aut labor aut humor
extendēs: aut humor mordicās: aut vētositas inflās. Ex his autem
cōpositiones pueniunt: de q̄bus postea dicetur.

C. CXI.

Itē de causis doloris.

Motus dolorē efficit p id q̄d cū eo accidit aut ex
tēsione aut cōcussione aut ruptura. Hu-
mores autē mali dolorē efficiūt. aut pp̄ter ipsoꝝ q̄lita-
tē vt quādo mordicationē faciūt. aut pp̄ter suā multi-
tudinē: vt q̄n extendūt: aut pp̄ter hoc q̄ ex vtraq̄ ꝯiungūt̄. Vēto-
sitas quoq̄ dolorē facit pp̄ter extēsionē. Est autē ventositas extē-
dens aut in mēbrorū ꝯcauitatib⁹ eorūq̄ vētriculis: vt iflatio in sto
macho. Aut in tunicis mēbroꝝ ⁊ eoꝝ villis: sicut in colica ventosa.
aut in tunicis musculoꝝ: ⁊ sub pāniculis etiā sup ossa. aut in circū-
itu musculoꝝ iter ipsos ⁊ carnē laxā ⁊ cutē: aut occulta est in mem
bro: sicut musculi pectoris occultati sunt. Ipsi⁹ autē resolutio siue
subito fit: siue multo tp̄e moret̄: est s̄m materie sue multitudinem ⁊
paucitatē. Idē in. iiij. canone. Aromata oīa faciūt soda. i. dolorē
capitis siue sint calida siue frigida. Verūtn̄ q̄n succedūt expellūt se
s. q̄n p̄cedit illud q̄d vapoꝝ sui caliditate nocet: ⁊ succedit ei q̄d va-
porē frigidū facit aut ecōuerso. Cū autē nō q̄litate solū: sed quāti-
tate fit lesio: tūc nō cōfert: sed nocet ipsoꝝ successio. Idē in. i. cano
ne. Dolor autē virtutē dissoluit. mēbraq̄ pp̄hibet ab opationibus
suis. Nā etiā mēbra spūalia pp̄hibet ab aeris attractiōe: vel ei⁹ opa-
tionē disturbat: aut eū facit iterfectū aut frequentē: ⁊ oīno s̄m natu-
ralē cursū ⁊ plerūq̄ q̄dē mēbrū in primis calefacit: postmodū in-
frigidat̄ pp̄ter illud q̄d resoluit: ⁊ vincit de spiritu ⁊ vita.

C. CXII.

De Causis deliciarum.

Deliciarū quoq̄ cause duob⁹ generib⁹ cōpre
hēdunt̄. vnū est eius q̄d ꝯplexionē
naturalē subito reducit ad hoc vt ipsa sentiat̄. Alterum
autē est q̄d naturalē cōtinuitatem subito reducit. nulla
nāq̄ res q̄ nō subito venit sentitur: neq̄ ex ea delicie habētur. Est
nāq̄ delicias sentire cōueniēs. Et omne q̄dē sentire p virtutem est
sensibilē ⁊ sentire est pp̄ter passionē sui. Cūq̄ sentire fuerit cū cō-
ueniēte aut nō cōueniēte: erunt delicie aut dolor s̄m illud q̄d ipri-
mit̄. Preterea q̄r tact⁹ spissior est cūctis sensib⁹ magisq̄ retinēs il-
lud q̄d recipit ex ipressione cōueniēte: ob hoc eius sentire circa con
ueniēs cū ei natura obuiat maiorū est deliciarum. Eius quoq̄ sen
tire circa rem inconuenientem deterioris est doloris q̄ illud quod
est proprium virtutibus ceteris.

C. CXIII.

De Egritudine ⁊ ei⁹ specieb⁹.

Iohānicius. Sanitas est tempamētū ꝯfi
ciēs res nāles s̄m cursum na
ture. Infirmitas aūt ē tēpantia ex nature cursū vn̄ fit le
siōis effcūs. Egritudinū mōi duo s̄t aut cōit̄ aut pp̄e. Et
q̄ cōit̄ accidūt aut accidētalit̄ aut necessario fiūt. Accidētalit̄ vt p-
cussio: ꝯbustio: morsus: ⁊ hmōi. Prop̄e vo sūt aut in mēbr ꝯsilib⁹:
aut in officialib⁹ aut in diuisiōe cōtinui. Auicēna vbi. s̄. Habent
egritudines plurime. iiij. horas. s. horā principij augmēti status de
clinationis. q̄ vo extra illas sunt: de horis sanitatꝭ sunt. Hora q̄dā
p̄ncipij est tp̄s in quo egritudo apparet: ⁊ ei⁹ similant̄ dispositiōes
neq̄ apparet in ea augmētū ei⁹. Hora augmēti est tp̄s in quo egri-
tudinis manifestat̄ ꝯstrictio. i. grauamē oī hora post horā. Et hora
status ē hora in q̄ egritudo in oīb⁹ suis partib⁹ s̄m vnā manet di-
spositionē. Et hora declinatiōis ē tp̄s in quo ei⁹ apparet diminutio
Egritudines aūt multis modis noīa sortiunt̄. Aut enī a mēbris in
quib⁹ sunt: vt illa q̄ est laterꝭ vel pulmonis. aut a suis accidētib⁹: vt
epilēsia. aut a suis causis: vt melācolia. aut a sui sīlitudine: vt leoni
na ⁊ elephātia. aut a sui substātia ⁊ eēntia: vt febris. aut ab illo cui
p̄mo dicunt̄ accidisse: vt vlcera balchie. aut ab eo q̄ eas medicādo
fert̄ curasse: vt caronis vlcera. Sūt aūt egritudines q̄dā manifeste:
q̄. s. sensu cognoscunt̄. Quedā occulte: ⁊ h̄ triplicit̄. Aut q̄s facile ē
cognoscē: sic dolores stomachi ⁊ pulmonis. aut q̄s difficile: sic egri
tudines epatꝭ ⁊ cānaliū pulmonis. aut nō cōprehēse nisi cū estima-
tione: vt ille q̄ accidunt vijs vrine. Preterea q̄dā sunt sanatiue: q̄dā
nō: eo q̄ fit aliq̄d pp̄hibēs. Quedā aūt q̄ ad alias mutant̄: ⁊ ipse de-
struunt̄: vt cū mutat̄ apostema laterꝭ in apostema pulmonis: ⁊ fre-
nesis in litargiā. Qn̄q̄ etiā vna egritudo medicamentū est alteri⁹:
vt q̄rtana: ex q̄ frequēter sanat̄ epilensia: ⁊ podagrā: ⁊ varices: ⁊ ar
ticuloꝝ dolores. Vēter quoq̄ sanat̄ propter oculoꝝ egritudinē: ⁊
lienteria sanat apostema laterꝭ. Silr̄ ani venarū apertio ꝯfert oīb⁹
melācolicis egritudinib⁹: ⁊ sc̄hie ⁊ renū ac matricis dolorib⁹. In h̄
ergo cōsistit bonitas. Qn̄q̄ vo mutant̄ egritudines in maioris ma
litie dispōnes: vt apostema lateris in apostema pulmonis: ⁊ frene-
sis in litargiā. Preterea q̄dā egritudines ꝯtagiose sunt. q̄. s. de vno
ad aliū trāseūt: vt lepra: scabies: variola: febris pestilētialꝭ: ⁊ aposte-
mata putrida. p̄cipue āt cū dom⁹ stricta fuerit: vl' cū vicin⁹ sub vēto
extiterit. Sūt etiā q̄dā q̄ in semine hereditant̄: vt podagra: ptisis ⁊
lepra. Quedā vo generales q̄ sunt alicui gēti proprie: aut in aliq̄ re-
gione morātib⁹: aut in eis multū habundant.

C. CXIIII.

De Simplicib⁹ egritudinib⁹ cōplexionis.

Hali vbi. s̄. Morboꝝ genera sunt tria. Nā Galie. ⁊
Hypo. tradūt fieri morbos egressu mēbroꝝ in
cōpositiōe sua a nāli tēperātia. Mēbroꝝ aūt cōpositio
triplex est. Prima est mēbroꝝ partib⁹ suis cōsimiliū ex
humorib⁹ facta. vn̄ ⁊ hec ipsa mēbra cū egressa fuerint a sua tēperā
tia morb⁹ ꝯsimiliū partiū dicit̄. Secūda mēbroꝝ instrumētaliū ex
mēbris ꝯsilib⁹: quoꝝ a tēperātia morb⁹ recessus organic⁹ siue offi
cialꝭ vocat̄. Tertia est toti⁹ corporis ex instrumētalib⁹ mēbris alioꝝ
cū alijs ꝯtinuatiōe. A q̄ cū recedāt: morb⁹ ille disgregatio vel sepa-
ratio ꝯtinuitatis appellat̄. Hic aūt morb⁹. i. sepatio cōis est ⁊ mem-
bris officialib⁹ ⁊ mēbris ꝯsilib⁹. Ideoq̄ morb⁹ cōis siue vniuersalꝭ
noiat̄. Sic ergo morbi gen⁹ est triplex. s. ꝯsilis: ⁊ instrumētalꝭ: ⁊ vni
uersalꝭ. Morboꝝ aūt ꝯsimiliū spēs sunt due. Aut enī simplices sūt
et hi q̄ttuor. s. calidū: frigidū: hūidū: siccū. Aut cōpositi: ⁊ hi quoq̄
totidē numero. s. calidus ⁊ humi. calidus ⁊ sic. frigidus ⁊ humi. fri
gidus ⁊ sic. Iohānici⁹: Egritudinū ꝯsimiliū siue q̄ partiū hn̄t sīli-
tudinē. viij. sunt spēs. s. q̄ttuor simplices ⁊ q̄ttuor cōposite. i. frigide
⁊ humide: frigi. ⁊ sicce: calide ⁊ hu. cali. ⁊ sicce. Harū. viij p singulas
duo modi sūt. Aut enī sunt ex q̄litate simplici: aut ex alteri⁹ humo-
ris cōmixtiōe. Ex q̄litate simplici ē infirmitas q̄ solidis accidit mē-
bris: ⁊ grece dicit̄ ethica. Est ⁊ alia egritudo: q̄ ex humorib⁹ accidit
ex ei⁹ putredine facta. Est ⁊ egritudo frigida: q̄ sine humore aliquo
ꝯtingit: vt algor ex nimia frigiditate aeris aut niuis. Est ⁊ alia q̄ ali
quo hūore frigido pueniꝭ: vt paralysis: q̄ fit in toto corpe vl' in pte.

C. CXV.

De Causis egritudinū cōplexionis.

Hali vbi. s̄. Morboꝝ partiū ꝯsimiliū: q̄ dicūt̄ mor-
bi male cōplexionis: q̄ttuor cause sūt. Prima
est calidi morbi cā: secūda frigidi: tertia hūidi: q̄rta sicci
Morbi calidi sex cause sunt. Prima est motus imode
ratus aut corporꝭ: vt labor. aut aie: vt ira grauis. Secūda obuiatio
corporis aliquib⁹ in actu calidis: est calor solis in estate: vel in bal-
neo mora diuturnior. Tertia est spissatio pororꝝ ⁊ artatio: q̄ calorē
dissolui pp̄hibet: vt eunti p niues ꝯtingit: aut aq̄ frigida balneanti.
Quarta est putredo: vt illa que febris parit: cū calefiat omne quod
putrescit. Quinta est ciboꝝ paucitas. Calor nāq̄ si in quo opet̄ nō
inuenit: ad humores ⁊ mēbra se ꝯuertit: eaq̄ calefacit: ⁊ humidita-
tē desiccat. Sexta calidoꝝ potētialit̄ appositio ⁊ porrectio: sicut illi
fit qui cepas: alliū: pip: ⁊ cōsimilia comedit. Morbi frigidi cause
sunt octo. Prima est occursus corporis cū rebus actualiter refrige
rantibus: sicut accidit ambulanti p niues ⁊ aera frigida: si diuti⁹ in

eis imoret. Nam si quidē diutina fit talis mota: calefit: eo q calor corporis iterius cōcludit: si vō diuturni⁹ in eis pseuerei: calor naturalis ad iteriora corpis refugit: ꝛ coagulat siue cōgelat. Scda est aliquor potētialr̄ frigidor sumptio. vt est aq̄ frigida: vl lactucarū cū papauere comestio vel opiū. Tertia est cibor potuūq̄ tāta supfluitas vt calor nālis submergat ꝛ extīguat: sicut igni cōtingit sm̄ mīā lignor copiā in eū piecerīs: ꝛ lucerne si olei nimiū apposuerīs. Quarta est imoderata cibor puatio: sicut accidit igni si ligno materiaq̄ puet: deficit eni ꝛ igelat. Quīta est spissatio poror imoderata q̄ supfluitates arcet q̄ dissoluebant: eisq̄ calor nālis imergit ꝛ extinguit. Sexta est imoderata dissolutio corpis: itantū vt dissoluat etiā ac dispgat calor nālis: sicut in balneo diuti⁹ imorāti contingit ex corpis dissolutiōe materieq̄ p sudorē euacuatiōe. Septimū est nimia mot⁹ imoderatio: intantū vt calor nālis dissoluat ac dissipet: sicq̄ corpus refrigeret. Octaua est imoderat⁹ vsus qetis ꝛ ocij: quo supfluitates multiplicant in corpe: qbus vniuersus calor nālis extinguat ac depereat. Morbor humidor. v. sūt cause. Prima est alicui⁹ humidi per actū occursus: vt balnei ꝛ aeris humidi. Scda est eor q̄ comedunt ꝛ bibunt supabūdātia. Tertia cibor ꝛ medicaminū q̄ corpus humectāt porrectio. Quarta nimi⁹ qetis ꝛ ocij vsus quo supfluitates in corpe cōgregant spisse que ipsū humectāt. Quinta est phibitio eor que a corpore humido dissoluūt poroq̄ conclusio. Morbor deniq̄ siccor cause similiter sunt. v. causis humidorum morborum cōtrarie.

De Egritudinibus cōpositis. C. CXVI.

Auicēna vbi supra. Cōpositiones egritudines qttuor cōprehendunt generibus. Sunt eni egritudines creature: quātitati: numeri: situs. Egritudinū creature. iiij. sūt genera. Primum est egritudo figure q̄ est cū a cursu suo nāli figura mutat ꝛ ide prouenit nocumētū: sicut est tortura recti: ꝛ rectitudo torti. qdratura rotūdi: ꝛ rotūditas qdrati. Secūdū est egritudo viar: ꝛ hz. iij. species aut eni dilatant: aut cōstringunt: aut clauduntur. Tertiū est egritudo receptaculor ꝛ vētriculor. ꝛ hui⁹. iiij. sūt spēs. aut eni fiūt maiora ꝛ dilatant: sicut testiculor dilatat folliculus. aut minorant ꝛ cōstringunt sicut stomachus ꝛ sicut cerebri vētriculus cū est epilēsia: aut opilant ꝛ iplent: sicut vētriculi cerebri cum est apoplexia. aut euacuant ꝛ deserunt: sicut vētriculi cordis sanguine: qn̄ gaudium multū vel timor pniciosus adest. Quartū est egritudo supficierum mēbror ꝛ est hipticū. Aut eni qz fit leue qd debet esse asperū: vt stomachus ꝛ itestina qn̄ leniunt. Aut econuerso sicut trachea arteria qn̄ exasperat. Egritudinū quātitas due sūt species. Aut enim sunt ex genere augmēti: sicut elephātia: aut ex genere eius cōtrarij. s. diminutiōis sicut ptisis. Egritudo quoq̄ numeri du(a)s hz spēs bipartitas. Aut eni est ex genere augmēti: ꝛ hoc qdē augmētū aut est naturale sicut dens vl digit⁹ addit⁹. Aut nō nāle sicut glādula: aut est ex genere diminutiōis. Et diminutio hec aut est nālis. vt cū alicui digit⁹ nō creat: aut nō nālis vt cū alicui digit⁹ abscindit. Egritudines situs qttuor sūt. ꝛ dicit situs sm̄ Gal. p loco ꝛ p societate. Est autē hmōi exitus mēbri a iūctura sua. aut vt a suo moueat situ. ita q nō egrediat sicut fissura q̄ cōtingit itestinis. aut vt moueat subito motu in eo nō sm̄ cursū nālem neq̄ volūtarium: sicut tremor. Aut in suo loco figat ꝛ non ab ipso moueatur. sicut cū in podagra iuncture indurantur. Egritudo societatis omnē colligit dispositionē quā hz mēbrū cōparatione ad aliud sibi vicinū. siue ppinquet ei siue elōget ab eo nō sm̄ cursum naturalem.

De Solutione cōtinuitatis. C. CXVII.

Solutio cōtinuitatis accidit plerūq̄ cuti. ꝛ vocat excoriatio: vel scarificatio plerūq̄ vō carni q̄ ē ei ppinq̄ i q̄ nōdū factū ē pus. ꝛ vocat plaga. cū eni fit ibi pus vocat vlc⁹: fit aūt pus i ea. ppt hoc qd i ea supfluitates euacuant: qz debilis est: ꝛ qz sui nutrimētū dirigere nō pōt ꝛ supfluitas in ipz quertit: plerūq̄ tn̄ dicitur plaga ꝛ vlc⁹ solutio qtinuitatis q̄ accidit cuti ꝛ nō carni. Quādoq̄ aūt accidit ossi. ꝛ ipz i ptes frāgit: aut sm̄ lōgitudinē cadēs ipz findit. Contingit etiā vt cadat in cartilaginib⁹ hz tres diuisiones. aut vt accidat neruis: sed si hz latitudinē acciderit vocat iscisio: si hz lōgitudinē. ꝛ ei⁹ numer⁹ nō fuerit mult⁹. vocat fissura: si vō mult⁹ fuerit qtusio. Itē plerūq̄ fit in partib⁹ musculi q̄ si in eius extremitatē ceciderit: vocat attritio. si sm̄ eius latitudinē pueniat sepatio. Si vō sm̄ lōgitudinē acciderit: ꝛ fuerit numer⁹ eius paruus: ꝛ cōcauitas magna vocatur liquefactio vel amplificatio. Qz si partes multe fuerint ꝛ dilatetur ꝛ cōcauet vocatur attritio siue dissolutio. si autē arterijs ac venis acciderit: vocatur apertio. Et si sm̄ longitudinem vocatur fissura. Et est etiam cū hoc contingit sm̄ modū cōparationis diffusioz earū: ꝛ vocat psoratio. Qz si arterijs acciderit: ꝛ nō clausa fuerit: ꝛ ex ea sāguis ad receptaculū quod ipm circūdat exierit: donec receptaculū illud impleat: ꝛ cū premit: ad arteriā reuertit: vocabit mater sanguinis. Alij tn̄ hoies omnē sanguinis egressionē ab arterijs matrē sanguinis vocāt. Debes aūt scire: q nō omne membrū imparis dissolutionē tolerat. Cor eni nō tolerat: quia prius accidit mora: si in pāniculis ꝛ diafragmatib⁹ ruptura. si vō inter duas partes mēbri cōpositi cadit: vnā ab alia sepat: ita vt simplici mēbro nō noceat: sepatio vocat ꝛ dislocatio. Et si accidat neruo qui se de loco suo remouit: vocat ruptura. Qnq̄ etiā fit in foraminib⁹ ꝛ dilatant. Et qnq̄ fit in locis vbi foramina nō sunt: ibiq̄ facit ea q̄ non fuerūt. Solutio quidē qtinuitatis: ꝛ vlceratio: ꝛ his silia: cū in mēbro bone cōplexiōis fuerint: cito sanant. Cū aūt in mēbro male cōplexiōis lōgo tpe resistūt: qnto magis cū in corpib⁹ illor qtingit q̄ patiunt hydropisim: aut qstrictiōis malitiā: aut leprā.

De Compositis egritudinibus ceterisq̄ nocumentis corporis. C. CXVIII.

Egritudines aūt cōpositas nō q̄slibet diuitas intelligi volum⁹: sed illas ex quib⁹ qiūctis vna puenit egritudo: sicut ē apostema in quo oīa repiunt egritudinū genera. Ibi eni cōplexionis repit malitia. ex hac eni cū materia omne accidit apostema. In eo quoq̄ cōpositionis malitia: qz semp cū eo puenit lesio in figura ꝛ dimēsione. Plerūq̄ etiā adest cū eo situs egritudo. Inuenit etiā in ipso cōis egritudo: q̄ est qtinuitatis solutio: qū in membro apostemato materie supfluētes euacuant: ꝛ inter partes ipsi⁹ penetrāt. Quedā aūt res extra egritudines existūt: q̄ tn̄ cū eis numerant. he sunt res q̄ in decoratiōe egrediunt. qrū alie cōsistūt in pilis: alie in colore: alie in odore: alie in figura post colorē. Egritudinū pilor genus cōsistit in alopicia: ꝛ detrūcatione: ꝛ paucitate: ꝛ breuitate: subtilitate ꝛ crossitie: crispitudine ꝛ multa leuitate: canicie quoq̄ ꝛ qlicūq̄ coloris alteratiōe. Nocumentū coloris qttuor generib⁹ cōtinet. Unū est eius mutatio propter malitiā cōplexionis cū materia sicut ictericia. aut sine materia: vt gipseitas: q̄ fit in colore propē cōplexionē valde frigidā. ꝛ citrinitas q̄ accidit ppter cōplexionē valde calidā. Aliud est ei⁹ mutatio ppter causas manifestas: vt sol et frigus ꝛ vētus colorē mutāt. Tertiū gen⁹ est expāsionis corpor extraneos colores habētiū sup cutē q̄ colorē defert: sicut morphea nigra: aut q̄ ibi nascunt: sic lētigines ꝛ macula. Quartū est gen⁹ vestigior q̄ pueniūt ex qsolidatiōe solutiōis qtinuitatis: sicut sunt vestigia variolarū ꝛ vlcerū foramina. Nocumenta figure post colorē sunt aut macies supflua aut crossicies.

De Accidentibus morbos sequentibus ꝛ causis eorum. C. CXIX.

Hali vbi. s. ser. vj. Morbus quidē p seipm sine medio actionib⁹ officit. Accidēs aūt est nocumentū ipsi⁹ actionis morbū sequēs. Igit ꝛ morbos accidētibus causas eē cōstat: ꝛ accidētia signa eē quib⁹ morbi signant. sicut accidit cū inest stomacho mala cōplexio: vt illā sequatur mala digestio tanq̄. s. causam sui. mala itaq̄ digestio eo q sequtur malā stomachi cōplexionē stomachi accidens est. ex eo vō q p ipsam mala significat stomachi cōplexio signū est. nec est aliq differētia inter accidētia ꝛ signa: nisi in eor vsu. Igitur accidētiū morbos sequētiū tria genera cōia sunt. Unū qd in nocumēto apparet actionū. Secūdū in habitudinib⁹ eor q̄ de corporib⁹ exeunt. duor aūt extremor causa est gen⁹ tertiū. habitudines eni ꝛ corpor supfluitatū q̄ a corporib⁹ emittuntur: ꝛ habitudines actionū sequunt habitudines incōmodor q̄ ipsas faciunt. si ergo mēbro incōmodū accidit: ei⁹ actioni nocet. ꝛ cū actioni nocumentū acciderit: ei qd ab ea efficit oberit iuxta qntitatē incōmodi qd accidit. Uerbi grā Si virtus attrahēs q̄ in felle est ab attrahēdi colerā ru. actiōe deficiat: ꝛ in purgatione sanguinis ab ea debilitet: in sanguine remanebit: ac p totū corp⁹ cū eo diffundet. q̄ ex re color in croceū mutabit rubiginē. s. ꝛ ictericiā. Immutat ꝛ vrine color. ꝛ ad croceū inclinat ꝛ subrufum: cū ipsa sāguinis aqua fit ꝛ colamentū. Incōmodū aūt mēbro aut ex corruptiōe naturalis cōplexionis accidit: cū ab ea. s. aut in calore vel frigiditate: aut i siccitate ꝛ humiditate dissenserit: aut ex malitia figure ipsi⁹: vt si ei apostema fiat aut euellat: aut minuat: aut ex sepatione cōtinuationis: cū ei. s. incisio vel qtritio: vel illisio: vel aliqd huiusmodi euenerit. Actiōes autē (vt dictū est) sunt tres. s. aialis: naturalis: vitalis. Et vnicuiq̄ earū trib⁹ modis accidit nocumentū. Aut eni imoderatū ꝛ vehemēs est: ita q actionē omino cessare facit: vt cecitas visum: surditas auditū. Aut eam iminuit: vt

caligo ⁊ auditus malus: aut habitudine imutat᷑: vt accidit ei qui in cō
spectu suoꝝ oculoꝝ imaginat᷑ se videre culices vł muscas. vł aliqd
simile capillis aut filis. ⁊ sicut ei cuiꝰ debilit᷑ imutat᷑ auditus.

¶De Accidētibꝰ virtuti regēti. i. totali menti. C. CXX.

VIrtutis autē aīalis sunt tres actiones. s. actio
regēs ⁊ sentiēs: ⁊ volūtarie mouens.
Regēs qdē est actio fantasie ⁊ cogitatiōis ac memorie.
⁊ he simul oēs dicunt᷑ mens. Nocumentū autem mēti
tripliciter accidit: aut eñi oīno deficit: aut minuit᷑ aut imutat᷑. Cau
sa defectiōis eius: aut est cōplexio mala frigidaqꝫ corpis: q̄ substā
tie cerebri dn̄at᷑. ⁊ si qdē fiat eius aduētus paululū ac pedetentim
obstupefactio fit: ⁊ in somno submersio: aut est mala cū frigida ma
teria. s. humore flegmatico: q̄ vētres cerebri replet. aut simul oīs su
bitoqꝫ ⁊ fit abinde apoplexia. aut quosdā tn̄ ⁊ alios non. nec opi
lat illos oīno fitqꝫ epilēsia. Imminutiōis quoqꝫ mētis causa est cō
plexio mala: ⁊ hec aut frigida est ⁊ debilis cerebro dn̄ans. fitqꝫ tur
batio rōnis vel mētis vel sōnus imoderatus. Aut calida: fitqꝫ inde
desipiētia aut humida: ⁊ ob stupefactionē efficit. aut sicca: ⁊ mole
stāt vigilie. Aut vō fit hec ex mala cū materia cōplexione. Et si qdē
materia flegmatica est: apostema facit in duobꝰ ꝑ re cerebri vētri
culis: fitqꝫ inde litargia. i. obliuio. Si vō materia calida est colerica
cerebroqꝫ dn̄at᷑ aut eius opimētis ⁊ facit apostema: frenesis gene
rat᷑. quā seq̄t᷑ ⁊ febris ⁊ alienatio mētis. aut si apostema cū ea nō fit
insania fit. ⁊ seqtur eā sine febre mētis alienatio. Si autez materia
cōposita sit ex flegmate ⁊ colera rubea cumā generat: q̄ est obstupe
factio cū vigilijs. Si vō materia sit colera nigra ⁊ sine apostemate:
fit melācolia nigra q̄ vocat᷑ desipiētia. Qꝫ si materia multa sit ⁊ vē
triculo puppis cerebri dn̄ata fuerit: orit᷑ passio q̄ dicitur mētis con
gelatio. Porro cū ipsa mēs imutat᷑ siue aliter est ꝙ expedit hoc fit
aut ex mala cōplexiōe frigida ⁊ sicca. sed debili fitqꝫ abinde timor
⁊ formido. aut ex vapore frigido ⁊ sicco. fitqꝫ ab eo melācolia q̄ hi
pocūdria vocat᷑. aut ex hūore calido ⁊ flegmatico q̄ in venis q̄ circa
cerebꝝ feruntur multiplicatur. ⁊ inde vertigo stuporqꝫ generatur. H
sunt accidētia que totalitati mētis accidūt. ⁊ cause eorum.

¶De Accidētibꝰ fantasie ⁊ cogitatiōi ⁊ memorie. C. CXXI.

ET quia mēs est fantasia cogitatio ⁊ memoria
q̄ꝝ vnicuiqꝫ sedes ⁊ habitatio est in ꝓ
prio cerebri vētriculo. qn̄ alicui vētriculoꝝ horum sine
alijs incōmodū acciderit. eiꝰ nocumētū acciderit. eiꝰ no
cumētū accidit ipsiꝰ actioni: dueqꝫ alie liberant᷑. Itaqꝫ si qd̄ icōmo
dū ꝓ re cerebri acciderit: fantasiā nocet. Que aut oīno deficit: intan
tū vt ea q̄ p̄sentia nō sūt homo videre sibi videat᷑. licet p̄teritoꝝ me
moriā retineat. Aut iminuit᷑ ⁊ imaginat᷑ res fantasia debili aut ali
ter ꝙ expedit est: vt aliter res ꝙ earū forma figuraqꝫ sit intueri vi
deat᷑. Qꝫ si medio cerebri ventriculo incōmodū acciderit. aut oīno
cogitationē annullat. ita vt iter ea q̄ faciēda sunt vel nō penitꝰ non
discernat. Aut certe iminuit aut malā efficit. ⁊ dicit᷑ hm̄ōi habitu
do mētis alienatio. Si vō puppi cerebri acciderit: memorie nocet. ⁊
aut oīno memoria cessat ab hoīe: ita vt obliuiscat᷑ oīa q̄ facit: ⁊ di
cit᷑ memorie ꝑuatio: aut iminuitur ita vt nisi ꝓxima reminiscat᷑ ⁊ di
cit᷑ obliuio: aut alia fit ꝙ oportet ipsiꝰ habitudo ⁊ memorie maluz
appellat᷑. horū autē accidentiū singuloꝝ cū sint mētis actionum sit
euētus ab eisdē causis a qbꝰ ⁊ totiꝰ mētis ꝓueniūt accidētia mala
s. a cōplexiōe frigida vel materia frigida. Opiū quidē ⁊ mādragora
hec operātur accidētia cōplexionis sua frigiditate nimia.

¶De Accidentibus virtuti sentienti. ⁊ primo de
sensus visus ⁊ organo. C. CXXII.

HEc de actionū regentiū accidētibꝰ diximus nūc de
accidētibꝰ in actiones sentiētes igrediētibꝰ dis
seramus. Et primo de accidētibus visus. cuz sit omniuz
quinqꝫ sensuū primus ac subtilissimus. Itaqꝫ visus tri
pliciter nocumentū patitur. aut enim omnino deficit ⁊ cecitas dici
tur: aut minuitur: ⁊ obscuratio vocatur. aut aliter ꝙ rectū est se ha
bet vt cum quedā que nō sunt hec videre sibi videtur. Hec autē no
cumenta visui tribus ex causis accidūt. Prima est ex primo visus
organo qui cristalleidos humor dicit᷑: quia scilicet aliqd̄ incōmo
dum illi accidit. Aut quia vidēs spiritus ad oculū vsqꝫ nō deduci
tur: aut quia mēbrorū aliqd̄ que cristalleidos vtilitati parata sunt
impeditur. Incōmodū ei accidit aut ex consimili partibus morbo:
vt si refrigeretur aut calefiat: aut humectetur: aut exiccetur: aut ex
organico morbo: vt si loco suo moueatur. Et siquidem ad interio
ra moueatur: oculus ea de causa fit glaucus: si ad posteriora niger
hec duo visui nō obsunt. Porro si ad superiora vel inferiora mo
uatur: hac de causa hominem contingit vnum aliquid tanꝙ
duo aliqua intueri: eo ꝙ lumen ab vno dirigat᷑ oculoꝝ a superiori
bus: ⁊ ab alio ab inferioribus. Intueturqꝫ hō oculo cuiꝰ lumine ab
inferioribꝰ dirigit᷑ rem q̄si dimissam. Alie vō cuiꝰ lumē a supioribꝰ
ꝓcedit tanꝙ altiorē: ⁊ accidens hm̄ōi strabositas dicit᷑. Qn̄ vō dex
trorsum aut sinistrorsum oculus mouet᷑: accidit hominē vnū qdē
nō q̄si duo intueri: qꝛ lumē ex singul᷑ ocul᷑ ꝑ vnā lineā ꝓcedit: ⁊ ob
hoc incōmodū istud visui nō nocet.

¶De Accidentibus spiritui visibili. C. CXXIII.

NOcumentū autē qd̄ visui obest: eo ꝙ vi
dens spūs minime rectus se
ratur ꝓcedit: aut qꝛ vētriculi prore cerebri q̄ eū mittunt
aliquod patiunt᷑ incōmodū: aut neruo cōcauo aliquod
incōmodū factū ē. aut qꝛ spūs ipse a sua natura egressus ē. Prore
vētriculis accidit incōmodū: aut ex mala cōplexiōe calida vel frigi
da: vel humida vel sicca. aut ex organico morbo: vt apostemate. aut
ex ꝯtinuatiōis sepatione. Neruo aūt cōcauo accidit incōmodū ex
opilatione. q̄ quidē ei fit aut ex humore crosso ⁊ viscoso: aut ex cō
pressione. Egressio spūs a natura sua est: aut in sua q̄litate aut q̄nti
tate: aut simul in vtroqꝫ. In q̄litate quidē: vt si denset᷑ ⁊ inde visus
paucitas fit. aut si subtiliet᷑: ⁊ inde visus melior fit. In quātitate vō
si augmētata fuerit: ⁊ inde visus quoqꝫ melior efficit᷑. aut iminuta
⁊ inde visus debilitat᷑. Si vō q̄litas cū quātitate cōponat᷑: q̄ttuor
fiunt cōpositiōes huiusmodi. Si fuerit spūs subtilis ⁊ multꝰ: quā
libet rem ⁊ de prope ⁊ de lōge bene intuet᷑ hō. Multi nāqꝫ spūs ē
in loca remotiora se extēdere. Subtilis aūt spūs est comprehēdere
quelibet optima cōprehensione. Si vō multus sit ⁊ crossus: quod
lōgius est hō spūs multitudine videt: nō tn̄ bene: quia crossus est.
Porro si paucus sit ⁊ subtilis: quod proximū est optime videt sua
subtilitate. non autē intuet᷑ longinqua propter sui paucitatē. Qꝫ si
paucus sit ⁊ crossus: quod remotū est nō videtur sui paucitate: nec
quod proximū est pre crossitie.

¶De Accidentibus pupille foramini. C. CXXIIII.

QUe vō accidunt visui ꝓpter incōmodū alicuiꝰ mē
broꝝ: q̄ in auxiliū cristalleidos humores para
ta sunt: fiūt incōmodi cā: qd̄ ⁊ pupille accidit foramini:
aut euagaidos humori: aut tunice cornee: aut palpebri.
Foramini quidē accidit incōmodū q̄ttuor modis. s. cū dilatat᷑ vel
artat᷑: vel cōmouet᷑: vel ꝯscindit᷑. Dilatatio vō aut est naturalis aut
extranaturalis. ⁊ vtraqꝫ mala est: qꝛ lumē oculi spargit᷑: ⁊ nō ꝯgre
gat᷑. Fit aūt duabꝰ ex causis. Prima est propter vuee tunice siccita
tē: qꝛ cōgregant᷑ partes q̄ sunt in circuitu foraminis ⁊ cōprimunt᷑:
⁊ a centro remouent᷑. ⁊ huiusmodi passionis sanatio difficilis est:
aut propter apostema quod in ea fit: ⁊ ipsam distendit. Artatio sui
aut est naturalis aut extranatural᷑. Si naturalis: laudabilis est: qꝛ
spiritū videntē cōgregat nec spargi sinit. Si extranaturalis: mala ē
eiusqꝫ cause dilatatiōis causis sunt opposite. hec aut est qn̄ tunica
cornea eneruata est humiditate superflua: aut qn̄ humor albugini
oui similis euacuatꝰ est: nec est aliqd inde qd̄ eā repleat tunicā ac
roboret: ⁊ ob hoc eneruat᷑. Euacuatio euagaidos humoris validū
est visus incōmodū. sequit᷑ enī inde humoris desiccatio cristallei
dos: ⁊ occurrūt exteriꝰ ⁊ interius lumen sine aliquo mediante inter
eos. Cōmotio quoqꝫ foraminis aut est naturalis: aut extranatura
lis. Extranaturalis fit si vuea tunica scindat᷑ alio ꝙ foraminis loco
roboreturqꝫ tunica: ⁊ scissura ꝯsolidet᷑. Incōmodū aūt hoc. s. fora
minis motus naturalis visui manifeste nō obest. Foramis quoqꝫ
scissura si modica est: nec ad euagaidos humorē transmittit᷑ visui
aperte nō nocet. Si vō transmitrit᷑ intantū vt euagidos humor ab
eo decurrat: ⁊ cornee tunice obuiet inde nocumēta duo fiūt. Unū
qꝛ cornea cristalleidi obuia est: nec ipsi cristalleidi est ꝓtectio quin
eā alliget. Alterū vō qꝛ spūs vidēs in foramine nō coadunat᷑. totus
enī egredit᷑ ⁊ dilatatione foraminis spargit᷑.

¶De Accidentibꝰ euagaidos humori. C. CXXV.

INcōmoda vō q̄ euagaidos humorē se
quunt᷑: aut i eiꝰ q̄ntitate fiūt:
aut in q̄litate. In quātitate quidē si multiplicet᷑ ⁊ impe
dimentū fiat: ne ad inuicē exterius ⁊ interiꝰ lumina sibi
occurrāt. Aut si diminuat᷑: ⁊ humor ipse cristalleidos exteriori luci
obuiet sine medio. In q̄litate vō: aut in liquore: aut in calore. In li
quore quidē si spisset᷑: ⁊ eiꝰ crossities aut parua est: ⁊ tunc oculū re
mota ꝓhibet intueri: in proxima vō sanus est intuitus. Aut imode
rata: ⁊ hoc aut in toto aut in parte. si in toto: visum ꝓhibet ⁊ incō
modū aqua vocat᷑. si in parte: aut in partibꝰ cōtinuis aut diuisis. si
in cōtinuis: aut in medio: aut circa medium. si in medio: fit inde vt
singula corpora videat tanꝙ diuisa: ⁊ opinabit᷑ i vnoquoqꝫ quod

videtur ꝓfundū q̄d eēt: ſi in circuitu medij ꝓhibet oculū multa ſimul videre. ita vt oporteat ſingula corpa ſuo ſpacio intueri ꝓpter eius paucitatē cōtinuus. ſi v̄o in partibꝰ abinuicē diuiſis: inde fit hominē in ɔſpectu ſuo videre tanq̄ muſcas ⁊ culices ⁊ capillos. ⁊ accidit hoc plurimū dū a ſōno ſurgit᷑. maximeq̄ꝫ pueris ⁊ febricitātibus. Caloris aūt huius humoris īmutatio fit tribus modis: vnus eſt vt ad nigrū declinet ⁊ inde fit hoīeꝫ ea q̄ intuet᷑ tanq̄ in fumo ⁊ puluere ſint videre. Aliꝰ eſt cū eo in eo rubor dominat᷑: ſicut accidit ei in cuius oculo vngula inuenit᷑: vnde rubet ⁊ opinatur homo colores eſſe rubei cuncta que videt. Tertius eſt cum in eo color croceus ſuperabundat. Unde accidit hominē opinari cūcta que videt eſſe crocea: ſicut ictericis contingit.

¶ De Accidētibus tunice cornee. C. CXXVI.

Pars autē tunice cornee q̄ foramini oppoſita eſt: aut a ſeipſa patit᷑ icōmodū aut ab alio. Incōmodū q̄ꝺ ei a ſeipſa fit aut eſt morbꝰ ꝯſibꝰ conſimilis: aut organicus aut ſepatio cōtinuatiōis. Morbus cōſimilis aūt ex humiditate eſt: ⁊ arbitrat᷑ homo cuncta q̄ videt eſſe in nebula vl̓ in fumo. aut de ſiccitate ⁊ fit ei ſpaſmus: indeq̄ꝫ viſus debilitat᷑. ⁊ hoc maxime ſenibus accidit in extremo tēpore. Morbꝰ autē organicus q̄ fit ei groſſicies eſt ⁊ denſatio q̄ fiūt ab epate. Indeq̄ꝫ accidūt obſcuratio ⁊ opimentū in viſu. iuxta quātitatis eius magnitudinē ⁊ paucitatē. Incōmodū autē q̄ꝺ ei fit a ſeparatione cōtinuitatis vlcus eſt. vlcus autē aliquotiēs trāſmittit᷑: aliquotiēs nō. Et ſi q̄dē trāſmittit᷑ viſui: obeſt eo q̄ humor euagaidos euacuātur: ſi v̄o nō trāſmittit᷑ duabꝰ ex cauſis nocet. Una eſt quia ſupfluitas ⁊ ſordes in eo cōgregant᷑: interiuſq̄ꝫ lumen exteriori occurrere ꝓhibet᷑. Altera v̄o q̄ criſtalleis exteriori limini ꝓpinq̄or fit. Incōmodū autē q̄ꝺ ei accidit ab alio. aut eſt ex operimento cōſolidante aut ex palpebris. Ex cōſolidatione q̄dē ſi vngula in eo ꝓducat᷑: operiatq̄ꝫ foramē q̄ꝺ oppoſitū eſt cornee. Aut ſi obtalmia ei acciderit q̄ chimoſis dicit᷑: q̄ꝺ eſt apoſtema: ⁊ in albo ⁊ in nigro oculi opitq̄ꝫ foramē. Palpebre v̄o cornee nocēt: aut apoſtemate q̄ꝺ in eis opit foramē oppoſitū aut prurigine q̄ palpebras icraſſat ⁊ ſubleuat: opiturq̄ꝫ foramen: aut certe grandine que ei accidit: oblongum ſcilicet apoſtema quod in exteriori palpebra contingit. hec de accidentibus viſus dicta ſufficiunt.

¶ De Accidētibus ſenſui auditus. C. CXXVII.

Ea vero q̄ auditus ſenſui cōtingūt. tribꝰ modis accidūt. aut enī oīno deficit auditus ⁊ ſurditas dicit᷑: aut īminuit᷑ ⁊ grauitas appellat᷑. aut alit᷑ eſt q̄ꝫ expediat ⁊ auditus malus vocat᷑. accidit autē huic ſenſui nocumentū ꝓp̄ incōmodū q̄ꝺ accidit ⁊ aut v̄tuti auditꝰ aut īſtrumēto p̄mo ipſiꝰ. Uirtuti q̄dē auditus incōmodū accidit: aut ꝓp̄ cauſaꝫ īmittētē q̄ꝺ eſt cerebꝝ: ſi ei incōmodū accidat aut ꝓp̄ neruū q̄ ipſaꝫ v̄tutē portat. Fit autē eis incōmoduꝫ aut ex cōſimili partibꝰ morbo: vt mala cōplexiōe calida vel frigida humida vel ſicca: aut ex organico morbo: vt apoſtemate vl̓ opilatiōe: aut ex cōtinuitatis ſepatione: vt ꝑcuſſiōe vel illiſiōe. Incōmodū autem q̄ꝺ accidit organo p̄mo auditꝰ q̄ꝺ eſt. ſ. pars larga ⁊ ampla nerui. auditus ipſiꝰ opientis foramē q̄ꝺ in oſſe eſt: aut in ipſa accidit eiꝰ ſubſtātia. aut alterius incōmodi cauſa q̄ꝺ accidit alicui mēbroꝝ ei ſeruientiū: eiuſq̄ꝫ actionē adiuuātiū. In ſubſtātia q̄dē ſua accidit. aut ex mala cōplexiōe calida vel frigida: vel humida vel ſicca. Aut ex organico morbo vt apoſtemate. Uel ex cōtinui ſepatiōe: vt contritiōe vel īſciſione. Que v̄o mēbris illi ſeruiētibꝰ icōmoda accidūt vt exteriori foramini. ⁊ neruo ꝑ quē decurrit auditꝰ: ex opilatione ſunt: opilatio aūt hec aut eſt apoſtema: aut verruca: aut caro ſuperabundās: aut certe ſordes: aut lapis q̄ foramini auditus accidit.

¶ De Accidētibus ſenſui guſtus. C. CXXVIII.

Accidētia ſiſr guſtui tribꝰ modis oriunt᷑. aut enī totus ipſe ceſſat guſtus: ⁊ oīno ſapores nō ſentit. Aut minuit᷑: vt in ſapores debilis fit. aut alit᷑ eiꝰ iudiciū eſt q̄ꝫ ordo poſtulet. ⁊ tunc ſentit homo ſapores: ſed nō deguſtat. aut saporē q̄dē aliquoꝝ ſentit ⁊ deguſtat. aliter q̄ꝫ ſint. cum ſcilicet in eius lingua dominat᷑ alicuius ſaporis q̄litas aut amaritudo q̄ eſt ex colera rubea aut acerbitas que eſt ex flegmate acetoſo. aut ſalſugo q̄ eſt ex ſalſo flegmate. Et ſi q̄dē humor dominās multus eſt quoſdā boꝝ ſapoꝝ ſentit homo. licꝫ nullus ſapor eius lingue miſceatur. Si vero paucus ſentit illū q̄ ſuperabūdat: ⁊ eius lingue dominatur qua ſapores deguſtat. Cibus enim eiuſmodi cōmouet in ea dominantē humorē. hec autē nocumēta guſtui accidūt propter incōmodum quod accidit. aut virtuti depellenti: aut inſtrumento primo guſtus. Uirtuti quidem depellenti accidit incōmodū: aut propter eā cerebri partē a q̄ neruus ſenſitiuus dirigit᷑: aut ꝓpter ip̄m neruū q̄ fert eū. Incōmodū autē q̄ꝺ accidit organo guſtus p̄mo. ſ. lingue: aut accidit eius ſubſtātie: aut illi ſeruiēti tunice. ſ. ipſam operienti.

¶ De Accidentibus ſenſui odoratus. C. CXXIX.

Que v̄o ɔtingunt ſenſui odoratus: aut eoꝝ cauſa q̄ virtuti eius accidūt fiunt: aut eoꝝ q̄ inſtrumētis eius. Uirtuti quidē eius accidit nocumentū aut ex mala cōplexione q̄ duobꝰ prore cerebri vētriculis ineſt: ſic ex repletione capitis ſupfluitates ⁊ humiditates accidunt: aut ex ſolo calore: aut ex aeris frigore. Inſtrumēto v̄o p̄mo odoratus accidit nocumentū aut ex ſeipſo: aut ex ſeruientiū cū mēbroꝝ. Inſtrumentū aūt h̓ duo ſunt augmēta vberibꝰ ſiſia: quibꝰ accidit incōmodū: aut ex morbo cōſimili cum refrigerant᷑: aut caleſiunt: aut humectant᷑: aut deſiccant᷑. Aut ex organico: vt opilatione. Mēbra porro q̄ illi deſeruiūt ſunt duo: naſi meatus: ⁊ os ꝑforati. Naſi meatibꝰ accidit incōmodū aut ex organico morbo: vt eſt apoſtema vel caro ſupcreſcēs: vnde fit opilatio meatuū: prohibeturq̄ꝫ vētus q̄ venit ꝑ odoratū. aut ex ſepatione ɔtinuatiōis: vt eſt illiſio vel ɔtritio: vnde meatus cōprimit᷑ ⁊ opilat᷑. Oſ aūt oſſi ꝑforatio ɔtingit: ⁊ opimēto eiꝰ ſiſr: aut eſt humor eiꝰ groſſus illud foramē opilās: ⁊ ab odoratu ꝓhibēs. aut eſt humor putridus: vnde ſentit homo ſetidū odorem tū nihili putredini ſiat proximū.

¶ De Accidentibus ſenſui tactus. C. CXXX.

Tactus quoq̄ꝫ ſenſui (q̄ mēbris oībꝰ corporis ē cōis) accidūt incōmoda tripliciter: ſicut ⁊ ſenſibꝰ alijs. Aut enī oīno ſenſus ⁊ motus deficit: maximeq̄ꝫ in manibꝰ ⁊ pedibꝰ hoc fit: aut īminuit᷑: aut aliter ſe hꝫ q̄ꝫ expedit. Hoꝝ autē q̄dā ꝓprijs noībꝰ vocant᷑ dormitio. ſ. ⁊ eneruatio. Quoꝝ eedē quidē ſunt cauſe: niſi q̄ ꝑ eneruationē accidit incōmodū validū ⁊ vehemēs cū quo ⁊ ſenſus deficit ⁊ motus volūtariꝰ oīno. A dormitione v̄o modicū fit incōmodū: cū quo difficilis eſt ſenſus ⁊ motus: ſed nō deficiens oīno. Fit aūt dormitio aut in toto corpore: ⁊ cum ea difficiliant᷑ ſenſus ⁊ motus ſiſr: aut in vno mēbro: ⁊ fit ſiſr cū difficultate motus. aliq̄n tū hac difficultate vacua eſt: vt in dentibꝰ ɔgelatio. hec eſt enī eoꝝ dormitio q̄ ex acerborū maſticatione inducit᷑. Cauſa v̄o dormitionē adducēs eſt ꝓhibitio trāſitꝰ virtutis a cerebro ꝑ neruū: quo ad mēbrū ꝑuenit. Cuiꝰ ſ. ꝓhibitionis aut manifeſta eſt cauſa aut occulta. Manifeſta quidem: vt frigus ⁊ nix: q̄n membro obuia ſunt: ⁊ cōgregant᷑ neruoꝝ partes atq̄ꝫ ſpiſſant᷑: ꝓhibetq̄ꝫ huiuſmodi res virtutis tranſitū ſentientis. Quemadmodū ſi quis piſcē manu teneat obdormitantē (q̄ hereca vel herilie latine torpedo dicit᷑) frigiditatis eiꝰ virtute manꝰ obdormit: eiuſq̄ꝫ motus difficiliat᷑. cauſa v̄o occulta ſiue precedēs aut eſt mala cōplexio: vt ſunt humores frigidi ⁊ groſſi: quibꝰ nerui patiunt᷑ ⁊ ſpiſſant᷑ ac refrigerant᷑. aut opilatio: ⁊ hec eſt aut in neruis cōcauis: vt ſunt oculoꝝ nerui. ſ. ex humoribꝰ groſſis atq̄ꝫ viſcoſis: q̄ cōcauitati neruoꝝ inuiſcant᷑. aut in neruis ſine cōcauo: ⁊ tunc eſt aut ex apoſtemate q̄ꝺ neruoꝝ ſubſtātiā incroſſat. aut ex cōpreſſione que illis accidit: vel ex diſlocatione ligamētoꝝ ⁊ oſſiū euulſorum atq̄ꝫ fractorū. his itaq̄ꝫ de cauſis dormitio fit ⁊ eneruatio. Et hoc aut in toto corpore ſi in cerebro fuerit incōmodū: aut in pluribus mēbris ſi fuerit inuiſcatū: aut in vno mēbro ſi neruis tm̄ q̄ ad illud dirigunt᷑ contigerit.

¶ De Cōmunibꝰ accidētibꝰ quinq̄ꝫ ſenſuū. C. CXXXI.

Delectatio aūt ⁊ dolor ipſa quoq̄ꝫ ⁊ mēbris oībꝰ accidūt: ⁊ in oībꝰ ſenſibꝰ ſiūt alterationē faciētes: ⁊ in naturā ſentiti. ſed delectatio ē alteratio ab extranaturali habitudine ī naturalē. Dolor aūt ecōtra a nāli in extranaturalē. Uerū hec alteratio q̄n modica ē nec delectatio fit nec dolor. ſed q̄n magna: ſiūt enī in vltimo. Et in tactu quidē fortiores ſunt q̄ꝫ in ceteris ſenſibꝰ: q̄ groſſior ſenſuū eſt nec facile mutat᷑ ⁊ alterat᷑ in alicuiꝰ rei naturā: ſed tarda q̄dā difficultate. Nō enī paſſiones in eo celerit̄ opant᷑ ꝓpter ipſiꝰ groſſitiē q̄ reſiſtit ac ꝓhibet. Et ſic fortiꝰ delectat᷑: ſic ⁊ ampliꝰ ledit᷑. Reliq̄s aūt oībꝰ ſenſibꝰ nō magna delectatio vel dolor fit ex his q̄ ſentiūt: q̄ celeriꝰ mutant᷑ in rei naturā: eiq̄ꝫ facilꝰ ɔſentiūt. h̓ tū fit ī eis ſm magis ⁊ minꝰ iuxta ſubtilitatē eoꝝ ⁊ groſſitie q̄titatē. Uiſus itaq̄ꝫ nature ſue ſubtilitate citiꝰ alterat᷑: ⁊ in ſentiti naturā mutat᷑. ſ. colorē. et ideo non accidit ei magna delectatio vel dolor ex ſentiti natura. Sunt itaq̄ꝫ duo iſti ſenſus. ſ. viſus ⁊ tactus in delectatione ⁊ dolore in extremitatibus duorū oppoſitoꝝ. Reliquoꝝ autē oīuꝫ natura inter hec duo eſt media. Igit᷑ in guſtu delectatio ⁊ dolor debiliores ſunt q̄ꝫ in tactu: q̄n huiuſmodi illi ſubeſt ī groſſitie. In auditu

vero fortiores ꝙ̄ in visu: qꝛ crossior est illo. Odoratꝰ porro medius est iter auditū ⁊ gustū in crossicie ⁊ subtilitate: alterationisqꝫ mora ⁊ celeritate. vnde ⁊ q̄ illi accidit dolor delectatioqꝫ medium tenet. Sciēdū est aūt in oī sensu doloris causā esse cōtinuatiōis separatione. Et hoc in tactu fit aut ex aliquo acuto ⁊ incidēti. aut graui illidēti ⁊ cōterēti. aut aliq̄ excedēti re aut frigiditate vel calore. Caloris enī imoderati est rarificare mēbri ptes ac diffūgere. Frigus ecōtra cōgregat ac spissat eas ad inuicē intantū: vt alie quoqꝫ ab alijs separant̄. Et ob hoc eius cōgregatiōes disgregāt̄: q̄le q̄d luto accidit: qꝛ cū siccat̄ findit̄. In visu vō fit dolor: aut ex albo calore q̄ diuidit ⁊ spargit: sicut in tactu calor: aut ex nigro q̄ lumē cōgregat nimia coadunatiōe: acciditqꝫ ab eo ↄtinuatiōis sepatio: sicut in tactu a frigore. In gustu porro fit: aut ex acido vel acerbo sapore pungitiuo: q̄ lingue ptes sepant sicut ⁊ calor facit: aut ex pōtico ⁊ insuaui qui tanq̄ ⁊ frigus distermināt. In auditu deniqꝫ fit a voce magna ⁊ acuta: q̄ separat auditꝰ sensū: sicut ⁊ albus color visum.

Adhuc de eodem. C. CXXXII.

Accidit autē sensuum cuiqꝫ delectatio ⁊ dolor. Ab extra q̄dē visui auditui ⁊ odoratui. Hi nāqꝫ delectant̄ ⁊ dolēt coloribꝰ vocibꝰ ⁊ odoribus exterioribꝰ. s. Ceteris aūt hec fiunt abintus ⁊ extra. Gustui siq̄dē ab exterioribꝰ fiunt ꝑ sapores. Abintus vō delectatur sapore sanguinis ⁊ flegmatis dulcis. Nocet̄ autē colera vel salso flegmate. si vel in corpe lingue dominet̄: vel ad ipsā a stomacho mittat̄. Tactui vō ab exterioribꝰ lesio fit rebus his q̄ sepationē faciūt cōtinuatiōis: vt īscisione ⁊ illisione. ab īterioribꝰ vō cōplexione calida vel frigida supfluitatibusqꝫ crossis q̄ dirūpunt̄: ⁊ humore acuto q̄ incidit. Porro voluptas ab exterioribꝰ ei fit mollibus ⁊ in calore ac frigore tēperatis. ab īterioribꝰ vō cū materia mala ⁊ nocēs excoquit̄ atqꝫ digerit̄: maturatio nō enī ⁊ digestionē voluptas comitatur: aut cū male supfluitates a corpe dissoluunt̄: sicut in balneo fit. Sed ⁊ cū id qd̄ nocebat egredit̄: vt sperma. Nā si multiplicatū in vasis fuerit: naturā ledit: ⁊ ob hoc ipā illa depellit. Maior est tn̄ cū euacuat̄ sperma delectatio ꝙ̄ ex eius collectiōe fuerit nocumentū. Euacuatio enim eius simul fit: alteraturqꝫ sensus ab eo simul. vnde ⁊ maior est eius voluptas: collectio vō eius pedetētim fit. nec alterat̄ sensus ab ea simul. vnde nec multū facit in sensu dolorē. Voluptas autē ex coitu maior est in muliere ꝙ̄ in viro. In muliere nāqꝫ fit voluptas euacuatiōis sui spermatis vasalis ab eius causa q̄qꝫ matrix deinde sperma viri cōtrahat. In viris autē voluptas hec solius euacuationis sui spermatis fit.

De Accidētibꝰ nerui ⁊ p̄mo d̄ d̄fectu appetitꝰ. C. CXXXIII

Quoniam autē ad os stomachi dirigunt̄ a cerebro nerui ꝑ quos appetitus fiat vl̄ sensus: ipā sequunt̄ eadē accidētia q̄ ⁊ tactū. Que autē ori stomachi fiunt incōmoda q̄dā eius actioni nocēt ex ipsius substātia ⁊ ipsa sunt q̄ nocēt appetitui. Quedā vō actionibus aliorū mēbrorū: ⁊ hec aut cōfiguratiōe vel colligātia nocēt illis: sicut cerebro incommoda accidunt ab his q̄ in ore stomachi sunt q̄ ex re fiunt accidētia varia iuxta naturā incōmodi: vt epilēsia: mentis alienatio: mania. aut certe nocēt eis sua vicinia: sicut cordi defectus accidit: cū ori stomachi in locatiōe ꝓximū fit. Que vō actioni appetitꝰ accidētia fiunt: eodē quoqꝫ modo quo ⁊ in actiōibus ceteris tripliciter ↄtingūt: aut enim oīno deficit. aut iminuit̄: aut aliter est eius natura ꝙ̄ expedit. Appetitꝰ q̄dē defectio fit: aut qꝛ corpus nō euacuat̄ nec ea quorū oportet alia supplere locū ab eo dissoluuntur. aut qꝛ vene nihil ab epate cōtrahūt. aut quoniam os stomachi minime sentit iminutionē rei quā vene ⁊ cōcauitates ⁊ epar ab eo ↄtrahūt. Oris autē stomachi sensus cessatio fit icōmodi causa: qd̄ aut ipsimet ori stomachi accidit: si fiat ei mala cōplexio calida sicut in febribꝰ: appetitus cessatio cōtingit. aut qꝛ cerebro sicut in alienatione mētis passiōe fit. aut qꝛ neruis a cerebro ad os stomachi missis. ⁊ hoc ex difficultate ⁊ cōpressione vel inscisione accidit. Imminutio autē appetitus fit cum eedem cause que faciunt eam cessare molestāt quidem: sed debiles sunt.

De Ordinatiōe appetitꝰ in cibū ⁊ potū. C. CXXXIIII.

Malū vero appetitus: aut in cibū est: aut in potū. Appetitus ciborum malicia aut in quantitate est: aut in qualitate. In quātitate quidē cum appetit quis ciborū multitudinē: vt ille q̄ habet caninū appetitū. Qd̄ accidit aut humoris acerbi causa q̄ in ore stomachi ↄclusus est: seq̄turqꝫ hmōi egestionū multitudo ⁊ humiditas. Aut qꝛ q̄ ꝑ dissolutionē euacuatio fit immoderata est: cuius exuberantia fit aut caloris causa consumentis: aut dissoluentis: aut debilitate virtutis retinentis. In qualitate vō cum appetitus ad acerba declinat aut salsa vel pungitiua. fit nōnunq̄ illum appetere terrā ac gipsum carbonesqꝫ nigros: ⁊ hoc ex humore malo frigido in stomacho. Plurimū aūt accidit hec passio pregnātibꝰ: ⁊ appetitus incōtinētia vocat̄: maximeqꝫ fit p̄mo ⁊ secūdo ⁊ tertio mēsibꝰ: dū fetus est paruꝰ nec adhuc p̄ualet multo sāguine mēstruorū pasci: imo pauco sꝫ meliori. Quare supest sāguis malus: ⁊ ī ore stomachi ↄgregat̄: indeqꝫ fit malus appetitꝰ. Quarto vō mēse cessat: qꝛ fetus iam ↄfortatꝰ ē ad copiā sāguinis attrahēdā: defecerūtqꝫ supfluitates. quedā q̄dē vomitu q̄ pregnanti fit. q̄dā aūt iminutiōe ciborū: q̄ sequit̄ appetitꝰ defectū. Accidit aūt hmōi appetitꝰ ⁊ alijs ꝙ̄ pegrinantibꝰ: cū in ore stomachi eorū supfluitates male coadunant̄. Et si quidē humor illic cōgregatꝰ est pūgitiuꝰ: ciborū appetitꝰ iminuit̄: ⁊ ad potū crescit. Si aūt acerbꝰ in cibos augmētat̄: ⁊ a potu reprimit̄. Acerbꝰ enī humor os stomachi cōgregat simulqꝫ materiā: ⁊ cōprimit eā. vn̄ q̄ntitas eiꝰ iminuit̄: ⁊ substātia īmergit̄. remanēt itaqꝫ vacua q̄dā loca q̄ desiderāt repleri natura: indeqꝫ fit appetitꝰ: sicut ab euacuatione ⁊ dissolutione. Si vō fit humor dulcis: appetitus ciborū ⁊ potus sit iminuit̄. dulce nāqꝫ vacuitates replet: ⁊ os stomachi eneruat. Porro malitia appetitus in potū: aut in quantitate est aut in q̄litate. In q̄ntitate quidē cū hō imoderate sitit: ⁊ aquā bibit. qd̄ fit aut cā fortis caloris: vt in febribꝰ accidit: aut humores salsi: vel pūgitiui: vel colerici in ore stomachi cōclusi. In q̄litate vō cū hoīs inclinat̄ desiderium ad malorum potuū qualitatē: quod humoris mali causa sit in ore stomachi conclusi.

De Accidentibus cerebro ⁊ cordi ex incōmodis oris stomachi. C. XXXV.

Accidentia porro q̄ actioni cerebri cōtingūt ex incōmodis q̄ fiunt in ore stomachi: sunt alienatio mētis: obstupefactio: somni īmersio: epilensia ⁊ mania. Alienatio mētis in hac habitudine fit ab apostemate calido qd̄ est in ore stomachi. Obstupefactio aūt ⁊ in somno demersio fiunt ex oris stomachi frigore. qd̄ est aut ex mala cōplexione frigida q̄ ipsi dn̄at̄: aut humore flegmatico in eo cōcluso: aut ex medicamine frigido: vt opio: aut frigido cibo: vt fungis ⁊ lacte acerbo: aut frigidi vaporis cā: q̄ a matrice colligit̄ mēstruorū aut spmatis causa tardantis: ⁊ ad cerebrū defert̄. Eadē ē rō in epilensia. fit enī ex humiditatibꝰ flegmatis q̄ ori stomachi dn̄ant̄. Despiētia vō fit ex hūore nigro q̄ in ore stomachi cōcludit̄: eiusqꝫ vapores ad cerebrū ascēdūt. Accidētia vō q̄ cordi ⁊ arterijs ex incōmodis oris stomachi ↄtingūt: hec sunt syncopis vel defectꝰ: malitia pulsus: bolismus. Syncopis vel defectus fit aut ex magno dolore q̄ est in ore stomachi: aut sensus eiꝰ virtute: aut cordis ipsiꝰ debilitate venarūqꝫ pulsantiū: ex q̄ celerius incōmodorū susceptibilia sunt. Bolismus aut ex oris stomachi mala cōplexione frigida fit: ⁊ ex ciborū iminutione ⁊ virtutis debilitate. Accidentia deniqꝫ que cordi cerebroqꝫ sil̄ accidūt cōparticipationis oris stomachi cā: sunt anhelitꝰ malus eiusqꝫ difficultas. Qd̄ fit si os stomachi diafragma cōprimat. Aut apostematis causa qd̄ in ipso est: aut alicuiꝰ incōmodi quod cerebrū ↄtingit ex alia ipsiꝰ oris stomachi passiōe. Hec est accidētiū disputatio: ⁊ tactus sensui ↄtingūt: ⁊ eorū cause.

De Accidentibus virtuti mouenti: ⁊ primo de eius defectione. C. CXXXVI.

Accidentia quoqꝫ q̄ ingrediunt̄ in volūtarij motus actione tripliciter fiūt: sicut ⁊ accidētia sensuū. Aut enim ex toto cessat motus: vt in eneruatiōe. aut iminuit̄: vt in dormitiōis passione. aut est in decursu malo ⁊ ordine. Cessatio quidē motus. i. eneruatio fit si neruis mēbrū mouētibꝰ incōmodū accidat. qd̄ trāsitū virtutis volūtarie mouētis oīno ꝓhibeat. Et hͦ aut ex mala cōplexione frigida fit: q̄ neruos densat. Aut ex apostemate neruos incrossante: aut ex humore crosso ipsi neruo inherēte si cōcauus est: aut ex cōpressiōe q̄ neruis accidit nō ↄcauis. Hec aut incōmoda si in nuche pncipijs acciderint: eorū cā totū corpꝰ eneruat̄. ⁊ hmōi accidēs apoplexia paralisisqꝫ vocat̄. Si vō sint in quibusdā neruis: eneruatio fit illiꝰ mēbri qd̄ mouebāt. ⁊ siq̄dē in neruis gutturis: fit eiꝰ eneruatio: ⁊ dicit̄ vocis amputatio. Si aūt in lacertis pectoris: defectꝰ vocat̄ anhelitꝰ. Si vō in lacertis vesice: fit exitus vrine sine volūtate: q̄ ꝑ volūtatē fieri solet ex aīalis virtutis actione. fit enī emissio vrine ꝑ reductionē vesice virtutis expellētis virtute q̄ in ea est: ⁊ eneruatione. i. emollitione ac dilatatiōe lacerti: q̄ circūdat os eius. ⁊ hoc fit ex aīalis virtutis actione. sic etiam ⁊ egestio fit intestini recti reductione in potentis dicis loco. Igit̄ egestionis mora: vel compressio vrine est accidens naturale: ⁊ eius egressio preter velle est accidens aīale. Imminutio

vero mot⁹ cõtingit cũ dormitiõe. ⁊ cause q̄ faciũt dormitionẽ eedẽ sunt: q̄ ⁊ enervationẽ. nisi q̄ minime fortes sũt: sicut ille q̄ motũ oĩno cessare faciũt: hⁱ aũt accidẽs est ex actõe nature ⁊ morbi. Nã sensus ⁊ mot⁹ ibi nõ cessãt: q2 mẽbꝝ ad iferiora nõ mergit. s3 nec moveri põt puro motu: nec sentit puro sẽsu: ꝑpt ea q̄ i nã morb⁹ opat.

De Mala eius habitudine ex actione nature: ⁊ primo de horrore ac rigore. C. CXXXVII.

Horro si in mala sit habitudine motus volũtari us. horror ab eo fit ⁊ rigor. tussis sternutatio. oscitatio. singult⁹. ructatio. alices angustia. Et oĩa hec accidẽtia fiũt ex actiõe nature. Quedã etiã hic accidũt ex actiõe morbi. vt spasm⁹ ⁊ titillatio. Quedã vo ab actiõibus nature simul ⁊ morbi. vt tremor. ⁊ q̄ cũ dormitiõe fit mot⁹. Igit ex his ex actiõe nature veniũt. ⁊ pmo ab horrore ac rigore icipiemus. Dico itaq3 q̄ hec duo fiũt ex humore pũgitivo: q̄ in mẽbra sentientia defluit. lacertos. s. ac nervos. eaq3 pũgit ac nocet: ⁊ ideo mẽbrũ horret ac reducit ꝑpt sensus sui vtutẽ expellẽsq3 virtus expellere vult humorẽ nocẽtẽ. Queadmodũ si sup corpus fundat aq̄ frigida vel cadat sup ipm ignis scintilla. corpus horret atq3 reducit. eo q̄ natura depellere cupiat sibi nocẽtia. Rigorẽ itaq3 faciẽtes cause sũt tres. Prima est calor. Scd̃a frigus. Tertia debilitas caloris nãlis: ⁊ materie multitudo. Calor aũt ab iterioribus est. vt colera rubea: quã seqt ꝑculdubio febris. Aut ab exteriorib⁹. vt si sup vlcus aut plagã medicamẽ acutũ ponat. statim nãq3 patiẽti fit horror ac tremor. Sic ⁊ ille cui⁹ corpus calidis ⁊ fumosis supfluitatib⁹ repletũ est: cũ balneũ igressus fuerit: horrore molestat. ⁊ qñq3 tremit. eo q̄ aer balnei supfluitates ad exteriora corpis trahit: qb⁹ ⁊ pungitur. Frigus quoq3 aut ab exteriorib⁹ est vt ab aq̄ frigida. aut ab iteriorib⁹. vt ex colera nigra sequtur q3 febris. hic eteñ humor horrorẽ nõ adducit nisi cũ putrefact⁹ fuerit. Tertia vo cã q̄ est debilitas calor ⁊ materie multitudo: mortẽ h3 subsequẽtẽ. multa nãq3 materia cũ nãlẽ calorẽ debilẽ invenit. eũ suffundit. supat ⁊ extinguit. Si vo nãlis calor mult⁹ sit. ⁊ materia pauca. calor humorẽ subtiliat. liqfacit ac dissolvit. rigor q̄dẽ cõpositus est ex frigore ⁊ tremore pauco. tremor autẽ fit ab expellẽtis vtutis fortitudine q̄ est in lacertis ad humores nocẽtes expellẽdos. Ideoq3 qñ cã rigorẽ adducẽs est calida. fortior fit tremor: q2 calor fortioris est motus: ⁊ magis nocẽs. si vo causa sit frigida. minor erit tremor: q2 minor est mot⁹ frigoris. minusq3 ledit. ob hoc in flegmatica febri minor est rigor q̄ i tertiana ꝑpt causã frigoris: q2 calor nãlis fugit ad ꝓfunda corporis. eo q̄ eius exteriora ledant: ⁊ doleãt ab humore nocẽte.

De Tussi ⁊ sternutatione. C. CXXXVIII.

Tussis ex nãli actiõe fit corpus regẽte. Est enim motus fortis ab expellẽti vtute factus. in instrumẽtis anhelit⁹ ꝑ exitũ aeris. Fit autẽ ꝑ reductionẽ pectoris fortẽ sup pulmonẽ. expellitq3 valide aerẽ. ⁊ cũ eo supfluitates pector ⁊ cannaliũ pulmonis. Ideoq3 natura necesse h3 ad tussis cõplemẽtũ. vt fortis sit ei⁹ vtus. q̄ ad supfluitates expellẽdas ꝑvaleat: ⁊ vt non sit materia grossa neq3 viscosa. quam efferre natura nõ possit. eo q̄ meatib⁹ inviscata sit ⁊ anhelit⁹ opilet meat⁹. neq3 tenuis. s3 q̄ meatib⁹ labat. ⁊ ad locũ quo fuerat revertat. Ob hoc g̃ cũ materia grossa est: illã subtiliare cũ hisopo ⁊ aniso necesse est. ⁊ si tenuis est igrossare. Si viscosa est: squingibin ⁊ similib⁹ iscidere. Tussis aũt causa est. aut cõplexio mala calida vel frigida. q̄ dominat lacertis pectoris ⁊ pulmoni ⁊ cannali ei⁹ ⁊ gutturi. nititurq3 natura qd̃ eã ledit expellere. Aut materia q̄ est in istrumẽtis anhelit⁹ quã itidẽ emittere ⁊ a se ꝓpellere nitit natura. hec aũt materia aut ab exteriorib⁹ est. vt cibo ⁊ potu q̄. s. in cannalẽ pulmonis ingrediunt. pulvere quoq3 vel fumo. Aut ab iterioribus vt ab humore q̄ descendit a capite. sicut in catarro ɔtigit aut chimo ascẽdente ab epatis gibbositate. aut aliq̄ alia re que in pulmonis cannali cõclusa est. vt grossus humor. aut materia q̄ est in pleuresi vel in pepleumonia: aut sanies que est in vlcerib⁹ pectoris ⁊ pulmonis. Sternutatio eodẽ modo est sicut tussis ex natura corpus regẽte. cũ s. movet vtus expellẽs qd̃ sibi nocet in ventriculis cerebri ad exteriora ꝓpellere nisi q̄ tussi mundat pectus ⁊ pulmo tãtũmodo. sternutatio vo licet cerebꝝ purget ⁊ nares simul tñ etiã pectus. Cũ eniȝ movet cerebrũ ad expellẽdas supfluitates vaporosas q̄ in eo sunt inflant vtriq3 meatus qui ad nares mittũtur. vt per eos superfluitas grossa velociter emittatur. lacerti quoq3 pectoris per nervos reducunt. ⁊ aeris emissio sequit: cũ quo ⁊ supfluitates que in pectore sunt emittuntur. Itaq3 sternutatio maior est virtute q̄ tussis. eo q̄ egeat natura superfluitates de locis ɔtortis emittere. Fit enim cum cerebrũ incaluerit. locaq3 vacua capitis humefacta fuerint. ⁊ aer qui in eo est ad arta loca descẽderit: vnde ⁊ vox eius audit. Fit etiã sternutatio ex supfluitate pũgẽti vẽtriculus cerebri quã nã desiderat expellere: sic in tussi ɔtingit ⁊ singultatione. Hypocras in li. aphorismoꝝ. Sternutatio fit a capite ex calefacto cerebro aut humectato qd̃ ẽ in capite vacuo. Effundit eñ foras aer qui est intus. sonat aũt q2 ꝑ angustũ sit ei exitus.

De Singultu ⁊ ructu ⁊ oscitatione. C. CXXXIX.

Singultatio ructatio: extensio: ⁊ angustia: oẽs quoq3 sunt ex motivirtutis regẽtꝭ ad expellẽdas supfluitates in mẽbris positas atq3 pũgẽtes: nisi q̄ singultatio fit etiã qñq3 vacuo. i. vacuitate stomachi: si forte spasm⁹ ei ɔtingat: ⁊ exinanitionis multitudine. ⁊ hⁱ fit ex motu aĩal virtutis. Ructat⁹ aũt fit ex motu virtutꝭ expellẽtis ad ꝓpulsandas supfluitates vẽtosas in stomacho cõclusas. ⁊ est ex vẽtositate ciboꝝ gravãte: aut ex ea q̄ generat ꝑ debilitatẽ caloris: cui⁹ est cibũ decoquere. Aut q̄ fit ex virtute caloris nimiꝭ cibũ cõburẽtis. ex hac eñ generat ructatus fumosus. Oscitatio fit ex superfluitatib⁹ fumosis: q̄ ɔcludunt in maxillarũ lacertis: qs nã purgat ⁊ dissolvendo emittit. Alices aũt vel extensiones fiunt ex superfluitatibus vaporosis in lacertis totius corporis: aut eoꝝ maiori parte: quoꝝ purgationi natura dissolvẽdo innitit. Angustia porro cõtingit membro rem nocentem depellenti: que fit aut ex laboze: aut ex interioribus corporis.

De Accidentibus virtuti movẽti ex solo morbo. C. CXL.

Accidentia vo que ex solo morbo ꝓveniũt sunt spasm⁹ ⁊ titillatio. Spasm⁹ in nervis ⁊ lacertis opat: qd̃ ⁊ virtus volũtarie movẽs. lacertũ eñ ɔtrahit: ⁊ ad locũ quo oxit reprimit. fit autẽ ex repletione vel ex inanitione. Ex repletiõe quidẽ cũ lacert⁹ ac nervus hũorib⁹ in latũ extẽtis replet: vñ ⁊ ad sui capitis partẽ quisq3 reprimit. ⁊ ob hⁱ ei⁹ lõgũ minuit: sicut in vasis de coreo fit. vtrẽ eñ si imoderate repleveris: in latũ extẽdit iminuto longo. Ab evacuatione vo fit cũ ex nervis ⁊ lacertis humiditates educte fuerint. vñ ⁊ exiccati ad ortus sui principiũ retrahunt. sicut si capillus ⁊ corrigia prope ignẽ ponant: desiccãt ⁊ recrispant. sic ⁊ chorde cithare si ad aerẽ calidũ ⁊ siccũ fuerint exposite: diu ꝓtense retrahunt inscidunt atq3 rũpunt. Spasm⁹ itaq3 si in toto corpore fiat: epilensia vocat. si in lacertis palpebrarũ: altera clausa erit ⁊ altera apta. si in lacertis oculi: strabositas vocat. si ãt in stomacho: fit inde singultatio. si vo in vasis spermatis: fit eoꝝ coadunatio. si in lacertis maxillarũ: facit stridorẽ dentiũ. Titillatio vo fit ex vẽtositate vaporosa ⁊ grossa in mẽbro cõclusa. q̄ dilatat illud ⁊ reducit: queãdmodũ arterie dilatãtur ⁊ reducunt. Differt aũt a pulsu: q2 pulsus semp fit in venis pulsantib⁹ tñ. titillatio vo fit in oĩb⁹ mẽbris q̄ dilatari pñt: vt in lacertis: venis: stomacho: intestinis: omnibusq3 membris inter solidũ ⁊ molle tẽperatis. Porro in ossibus ⁊ cartilaginibus: quia dura sunt vẽtositas cõcludi nõ potest. sĩr nec in cerebro propter humiditatẽ suam. titillatio fieri potest.

De his que accidunt ex actionib⁹ nature simul et morbi. C. CXLI.

Deniq3 accidẽtia q̄ fiũt ex actiõe nature ⁊ morbo fiunt: sunt tremor fortis motus qui mẽbroꝝ dormitione fit. Tremor eñ motus est mẽbri sursum ⁊ deorsum: eo q̄ nã mẽbrũ ad supiora tollere appetit: ⁊ ecõtra morb⁹ inferi⁹ deponit: qd̃ ex virtutis defectione cõtingit. Hui⁹ accidẽtis. i. tremoris cõmotio fit aut ex accidẽtib⁹ aĩe: sicut ira vel timore. fit eñ ex his debilitas virtutꝭ motive. Aut ex corporis passiõe virtutẽ dissolvẽte. ⁊ hⁱ fit aut ex morbo ɔsimiliũ partiũ: aut ex mala cõplexione frigida: queãdmodũ senib⁹ cõtingit: ⁊ his qui multã aquã bibũt: aut sup se fũdũt balneãdo se. sic etiã ei q̄ multũ bibit vinũ ɔtingit. vñ calor nãlis submergit. i. suffocat. aut ex organico morbo: sicut ex opilatiõe q̄ fit in nervis ex grosso ac viscoso humore: q̄ virtutẽ moventẽ ꝓhibet ad mẽbrũ pvenire. Ex pant. vi. pte. Hmõi tñ humor si nervos impleverit: nõ tñmodo tremunt nervi: s3 oĩno motũ pdũt. Cũ aũt parti humores trãseunt: parteq3 implent. ⁊ in parte vacua regnat virt⁹: in plena vo humor viscosus necesse est tremorẽ quendam effici: dum virtus partẽ suam erigit: humor autẽ deprimit.

De Accidentibus virtuti vitali. C. CXLII.

Hali vbi. s. Dicto de causis accidẽtiũ q̄ aĩalib⁹ actionib⁹ ɔtingũt Iã dicẽdũ restat de illis q̄ i actiones vitales sũt. Dilatatio venarũ pcutiẽtũ ⁊ reductio. ⁊ hmõi actio pulsus vocat. cui cũ aliqd̃ incõmodũ accidit: aut oĩno pulsus deficit: ⁊ vocat pulsus cessatio: q̄ ⁊ vita cessate

mors ilico comitat᷑. aut iminutus ⁊ minor pulsus appellatur. aut aliter est quã expedit: dum. s. cursũ naturalẽ egredit᷑. ⁊ varius pulsus nolat᷑. Pulsus qdẽ minor fit. aut ex nimietate caloris. cũ calor imergit᷑ ad iteriora refugiẽs corpis inde nãqꝫ pulsus iminuit᷑. aut ex debilitate ṽtutis nãlis cũ arterias in oẽs eorũ ṽtutes dilatare nõ possit sicut in defectu cõtingit. Pulsus aũt varietas fit ex pluribus causis extra nãlib᷒. fit ⁊ ex varijs morbis ⁊ accidẽtib᷒. auget᷑ enim minuit᷑ iuxta rerũ extranaturaliũ augmẽtationẽ ⁊ minutionem.

De Accidentibus naturalium actionũ. ⁊ primo digestiue prime in stomacho ex causis interioribus. C. CXLIII.

Sequitur de accidẽtib᷒ naturaliũ actionũ. q̃r est vnũ genus cõpletuꝫ. s. pascere ⁊ nutrire. Nutrire autẽ est cibũ mẽbro qd̃ nutrit᷑ assimilare. qd̃ p appetit᷒ actionẽ efficit᷑ ⁊ p digestionẽ. de accidẽtib᷒ qdẽ appetitiui iã supius dictũ est. Digestiõis autẽ spẽs sunt tres: Prima fit in stomacho cũ cib᷒ in succositatẽ vertit᷑. Scda in epate. cũ ex cibi succositate sanguis generat᷑. Tertia ṽo in mẽbris singulis. cũ. s. sanguis in mẽbri naturã alterat᷑. Harũ autẽ singularũ digestionũ actio p q̃tuor virtutes cõplet᷑: sicut alias dictũ est. s. attrahẽtẽ: retinẽtẽ: nutrientẽ: ⁊ expellentẽ. Digestioni p̃me q̃ fit in stomacho accidũt nocumẽta quẽadmodũ reliq̃s oĩb᷒ actiõibus. vt. s. aut oĩno deficiat: sicut accidit in fastidio. Aut iminuit᷑: vt in ructatu fumoso vel acerbo: aut eius decursus alter q̃ꝫ oporteat inuenit᷑: sicut cũ in stomacho cibus in ventositatẽ vertit᷑. Huiusmõi aũt digestiõis accidẽtiũ cause due repiunt᷑. Una. s. ab iterioribus: altera vero ab exteriorib᷒. Ab iteriorib᷒ icõmoda sũt q̃ digestiue virtuti accidũt. Et hec aut ex morbo cõsimiliũ partiũ sũt q̃ stomacho accidit. Et si calidus est cibos in fumositatẽ mutat atqꝫ putredinẽ. si frigidus in acerbitatẽ. aut ex humorib᷒ in stomacho cõclusis. Qui si colerici sũt ructat᷒ fit fumosus. si flegmatici acerbus. Si ṽo imoderate frigidis digestiõis cessatio ⁊ lieteria efficit᷑. si nõ imoderate: vẽtositas generat᷑. Aut certe sũt ex aliquo morborũ organicorũ. vt apostemate calido ⁊ frigido q̃ stomacho vel ori ei᷒ accidit. vnde ṽt᷒ ei᷒ debilitat᷑. s. ad digerẽdũ. Et itellige q̃ꝫ maior fit corruptio digestionis q̃ est ex debilitate ṽtutis digerentis ⁊ peius est malũ. q̃ꝫ q̃ fit ex cõplexiõe mala calida vl̃ frigida. Humida ṽo ⁊ sicca digõnẽ qdẽ minuũt. sꝫ nõ auferũt nisi forte eousqꝫ ꝺductio fiat. ⁊ ad cõsũptiõẽ veniat᷑.

De Accidẽtib᷒ eidẽ ex cãis extiorib᷒. C. CXLIIII

Causa vero exterior aut ex cibo est: aut ex sõno. Ex sõno qdẽ: q̃r si multus fuerit: erit digestio bona. si paucus ⁊ breuis mala. Ex cibo ṽo fit mala q̃tuor ex causis. Prima est ex ei᷒ q̃ãtitate. Nã si pauci sũt cibi stomachusqꝫ calidus: i fumositatẽ alterat᷑ cib᷒. si ṽo multus simulqꝫ corruptio difficilis. ⁊ ṽtus valida. sõnusqꝫ lõgus fit abinde digestionẽ imorari triimodo. Qꝫ si celeris digestionis sit ⁊ calor fortis accidit corruptio: siue breuis siue lõgus sit somnus. si ṽo calor debilis fit. ⁊ multi cibi difficilesqꝫ corrũpi. sõnus autẽ breuis fastidiositas abinde fit. Secũda cã est ex cibi q̃litate. nã si cib᷒ calidus est: ⁊ stomachi cõplexio similis in colerã mutat᷑. vt mel si iuuenib᷒ ⁊ calide cõplexiõis hoĩb᷒ offerat᷑ i colerã alterat᷑. ⁊ in eorũ stomacho mutat᷑. Qꝫ si cibi frigidi sũt: ⁊ stomachus sit: vt in senibus: cibus in acerbitatẽ in ipso mutat᷑: vt lac. Tertia est ex hore iuste p̃uatiõe eiusqꝫ dilatiõe: vt si det᷑ cibus statim post vigilias: digestionẽ corrũpit. Quarta est ex eorũ q̃ porrigũt᷑ ordine. si enim cibi ventrẽ artãtes sumant᷑: ⁊ postea cibi emolliẽtes: inde natura cõstipat᷑. ⁊ cibi qui ventrẽ molliũt corrũpunt᷑. tunc etiã si cibi tarde digestionis sumant᷑ primũ vt caro ⁊ oua solida. deinde vero cibi velocis digestiõis. vt melones ⁊ cucurbita. accidit posteriores corrũpi. priores nãqꝫ digestiõis sue tarditate a stomacho descẽdere morant᷑. hi ṽo q̃ cite digestiõis sẽ dũ digest᷒ sui decursuꝫ ad exteriora nõ iueniũt in stomacho corrũpunt᷑. Oportet aũt medicũ expssi᷒ ĩtueri ⁊ diiudicare q̃ digestioni accidãt nocumẽta digestiue ṽtutis culpa. ⁊ q̃ cibo rũ vel etiã sõni fiãt cã. Nã q̃ culpa ṽtutis accidẽtia sũt. ad sanãdũ difficilia sunt. ⁊ q̃nqꝫ nõ sanant᷑: eiusqꝫ malũ ducit ad lieteriã: ⁊ vt nullo modo cib᷒ in stomacho imutet᷑ aut certe in ventositatẽ. deniqꝫ si corruptio digestiõis fit ⁊ tñ cibus in qualitate ⁊ q̃ãtitate: ⁊ iuxta cõsuetudinẽ tẽperatus est: tp̃s quoqꝫ qd̃ oportet: ⁊ ordinẽ seruat quẽ expedit ex culpa virtutis digerẽtis corruptio fit.

De Accidẽtibus virtuti attractiue. C. CXLV.

Quoniã autẽ digestio p q̃tuor virtutes cõplet᷑. s. attrahentẽ: retinentẽ: digerentẽ: ⁊ expellẽtẽ. Et q̃r digestiõis p̃me cũ causis suis accidẽtia q̃ sũt i stomacho dixim᷒: equũ ẽ vt etiã reliq̃rũ triũ accidẽtia ṽtutũ q̃ i p̃ma digestiõe sũt ondam᷒. Attractiõi qdẽ stomachi sicut ex ceteris accidentibus incõmodũ triplex accidit. s. cessatio vl̃ iminutio: vel malitia. i. inordinatio. Hec aũt aut cã male cõplexionis: aut cã morbi organici fiunt. Male cõplexiõis morb᷒ aut ex calore est: aut ex frigore. Et siquidẽ hec imoderata fuerit. i. maxima: nihil oĩno stomachus attrahit: atqꝫ hmõi attractiõis cessatio vocatur stomachi eneruatio. Si ṽo parua: debilis attractio fit: sicut in eneruatiõis p̃ncipijs accidit. Morb᷒ aũt organic᷒ est: vt apostema qd̃ accidit meri vl̃ ori stomachi: aut cũ i eorũ altero caro supcrescit meatũqꝫ corrũpit: vt stomach᷒ attrahẽ nequeat ad ip̃m trãsmissa. ⁊ hec quoqꝫ opilatio si magna est cessat attractio. si nõ magna: minuit᷑. si ṽo modica: fit attractio mala. i. inordinata: ⁊ alia q̃ꝫ oportet vt spasmica: vel tremulosa ac titillosa. Que. s. accidẽtia sũt si virt᷒ fortis nõ fuerit: q̃ morbũ euincẽ possit: vt diligẽter attrahat: sed nec ita debilis quã morbus superet: ⁊ eius attractionẽ cessare faciat. sꝫ fit in huiusmodi re quemadmodũ vbi natura morbusqꝫ simul cõtẽdunt: vt in tremore dictũ est.

De Accidentibus virtuti retentiue. C. CXLVI.

Retẽtio quoqꝫ ciborũ in stomacho aut oĩno cessat: quẽadmodũ in lienteria fit: in q̃ cibi nõ imutati a stomacho egrediũt᷑. aut iminuit᷑: ⁊ abinde vẽtositas aut inflatio vel rugitus efficit᷑: nec sup cibum stomach᷒ vt oportet reducit᷑. Et hꝫ aut p̃pter malã cõplexionẽ frigidã: aut p̃pter cibũ q̃ generat vẽtositatẽ: aut p̃pter digestiõis paucitatẽ: vnde digestiõis exitus accelerat᷑. hꝫ aũt fit cũ cib᷒ in stomacho nõ bene retinet᷑: vnde nec bene digerit᷑: nec succositas ad epar mittitur: humidaqꝫ ⁊ liquida abinde digestio egredit᷑. aut ṽo cib᷒ ipse in stomacho corrumpit᷑: indeqꝫ putrida egestio sequit᷑. Qꝫ si huiusmodi corruptio fit ex mala cõplexione calida: vel ex colera: punctura comitabit᷑. si aũt ex mala cõplexione frigida vel ex flegmate ventositas ⁊ inflatio sequet᷑. Aliq̃n ṽo fit in stomacho ciborũ retentio mala: vt spasmosa vel tremulosa: indeqꝫ singultatio fit ⁊ vomitus. Quorũ. s. duorũ accidentiũ motus spasmicus est: ⁊ nõ vere spasmus. Uerus enĩ spasmus in neruis fit. singultatio aũt ⁊ vomitus ex retinenti virtute fit᷑ ⁊ expellenti sunt. Retinens nãqꝫ virtus retentionẽ vult. i. appetit retẽtionẽ eorũ q̃ apud illã sunt. Si aũt in stomacho ẽ aliq̃d nocẽs: virt᷒ expellẽs insurgit ipsũqꝫ expellit. ⁊ siquidẽ ip̃m ledens in ei᷒ substãtia fuerit: singultatio fit: q̃r stomach᷒ totus hoc a se repellere appetit. si ṽo fit in fundo stomachi: vomitus accidit: q̃r stomachus ea q̃ clausa sunt in ei᷒ cõcauitate nitit᷑ expellere: siue sit humor crossus: aut certe si al̃s fuerit malus: intãtũ vt in his duob᷒ necesse sit stomacho sustolli donec proxim᷒ fiat ori.

De Accidentibus expulsiue. C. CXLVII.

Expulsionis etiã accidẽtia trib᷒ his modis fiunt. Aliq̃n nãqꝫ cessat oĩno: sicut in colica passione: q̃ vocat᷑ ileos. hec oĩuꝫ colericarũ difficilior ẽ. ⁊ fit aut apostemate calido: qd̃ in intestinis subtilib᷒ oritur: ipsumqꝫ febris ac tussis imitat᷑. aut debilitate virtutis expellẽtis. Nec est cũ hꝫ habitu febris vel tussis. ⁊ fit hmõi vitiũ aut ex mala cõplexione frigida: aut frigidorũ ciborũ causa: vel opilatione facta propter egestionẽ siccam anfractibus intestinorũ imixtã: simulqꝫ cũ eo fit intestini grauitas: torsio: rugit᷒: ⁊ inflatio. hec autẽ colerica passio nõnunq̃ꝫ validã precedit disinteriã. Aliq̃n ṽo expulsionis actio diminuit᷑: cũ. s. descensus egestionis difficilitur. i. indurat᷑. Aliq̃n ṽo eius habitus ac decursus malus est. i. inordinatus: indeqꝫ fit lienteria: cũ virtus expellens mouetur anteq̃ꝫ in stomacho cibus minuitet᷑: quod fit humoris acuti causa stomachũ pungentis: aut huiusmodi certe cibi qualis est sinapis: aut acetum acerrimũ. Aut ipsum stomachũ grauat cibus eiqꝫ nocet: ⁊ ob hꝫ expellit᷑. Hec sunt igit᷑ accidẽtia virtutis expellẽtis (que in stomacho est) actionem ingredientia.

De Accidẽtib᷒ predictarũ ṽiriũ in intestinis. C. CXLVIII.

Porro quecũqꝫ circa stomachũ de attractione ⁊ expulsione dicta sunt: etiã in intestinis intelligẽda sunt: maximeqꝫ de actione virtutis expellẽtis. hec enĩ in intestinis fortior est omnib᷒ alijs. Sciendum autẽ q̃ꝫ ⁊ stomachus ⁊ intestina plerũqꝫ ⁊ attractiuã ⁊ expulsiuam vim opant᷑ extra naturã. Cũ enĩ stomachi sit a meri cibũ attrahere et ad intestina depellere: vt alia ab alijs purgamẽta attrahant: ⁊ foras emittant: nõnunq̃ꝫ vrgente necessitate cõtingit stomachũ ab intestinis purgamẽta trahere: ⁊ ad meri p vomitũ pellere. sed etiã intestinis accidit vt ab inferiorib᷒ purgamẽta attrahant: ⁊ ad stomachum pellant. sicut accidit in colica passione: quã ileos vocamus: ⁊ in cõclusionib᷒ ⁊ expressionib᷒. In ileos quidẽ quia cum virtus expellens mouetur: vt egestiones inferius pellat: ⁊ fluxũ ad exteriora

propter opilationē nō inueniat ad superiora expellit: ea sq3 intestina hec ad illa depellūt donec ad stomachū veniat. stomachus aūt ad meri a quo p vomitū exteri⁹ pellitur. Cōclusio vō accidit plurimū ei q̄ cū egestiões emittere vel vētositates ab īferiorib⁹ īdiget: earū3 emissionē ꝓhibet. amputataq3 vētositatis exit⁹: ⁊ egestionē concludit. q̄ cū exitus viā nō īuenit: ab intestinis ad superiora subito redit: donec ad stomachū veniat: fitq3 vomitus ⁊ corruptio appetit⁹. Hec est assignatio accidētiū q̄ p̄me digestiōi accidūt cū causis suis.

De Accidētibus secūde digestionis. C. XLIX.

SEcūde vō digestiōi q̄ est generatio sanguinis in epate ⁊ venis: accidūt silr incōmoda trib⁹ modis. aut enī oīno cessat nec ciborū succositas q̄ ab intestinis ad epar ⁊ venas dirigit. in sanguinē oīno nō alterat: sed alba remanet. Aut īminuit q̄dē dū in epate venisq3 succositas hec alteratiōe q̄dā īmutat: sed nō plena aut ei⁹ actiones aliter q̄3 oporteat exhibet. eadēq3 succositas in epate mutat: aut in colerā rubeā: sicut cōtigit hictericis. aut in colerā nigrā: sicut hidropicis ⁊ leprosis. Huius aūt vtutis accidētiū duo sūt genera causaꝝ. vnū. s. ab īteriorib⁹: alterū ab exteriorib⁹. Causaꝝ q̄ sunt ab īterioribus triplex est differētia. Prima est mala cōplexio. Et hec q̄dē aut est calida: ⁊ ab eo mutat succositas in colerā rubeā aut si calor īmoderat⁹ est in colerā nigrā. aut est frigida tuncq3 succositas sanguis aquosus efficit. Aut si frigus īmoderatū est succositas oīno nō alterat. Secūda est morbus organicus: vt opilatio que venis accidit aut ex grosso ⁊ viscoso humore. aut ꝓpt̄ apostema qđ illas comprimit. Tertia est ex natura succositatis ad epar a stomacho venietis. Nā si multa est nō eā epar totā in sanguinē alterat. si pauca in coleras ea mutat. Itē si calida est: hāc etiā in coleras īmutat. si vō frigida in flegma. ⁊ in vētositatē iuxta frigiditatis magnitudinē ⁊ paucitatē. Hali vbi supra. Cause vō q̄ ab exterioribus ꝓcedunt sunt exercitiū siue negociū: balneū: cibus: coitus: ⁊ cetera hmōi q̄ ab exterioribus obuiāt corpi. His enī siqs aliter q̄3 oporteat in qualitate quātitate tpe ⁊ ordine vtat chimi mali p hoc in corpe multiplicāt. Itaq3 si pipe ⁊ allio ⁊ cepa sepi⁹ vtat colere ru: generatio in eo multiplicat. si carne vaccina caulib⁹ ⁊ lēticula multiplicat in eo colera nigra. si vō lacte ⁊ fungis piscibusq3 recētib⁹ generat in eo flegma. Porro si labore multo ante cibū vtat ⁊ exercitio: cibumq3 minuat ac ieiunio plurima vtat in eius corpe colera rubea generat. Eodē modo se hēs res si qs hmōi rebus vtat. q̄ in corpe multiplicāt humores ⁊ fiūt ab vnoquoq3 humorꝝ cū in corpe multiplicati fuerint accidētia plurima. Ex colera siq̄dē rubea. si fit in oī corpore. generat hicterícia. si in vno mēbro fit: erisipila. Ex colera vō nigra si plurima fiat in omni corpe generat morphea nigra. sed qñ in q̄busdā membris cācer: ⁊ durū apostema. Porro ex humore flegmatico si mult⁹ fuerit fit hiposarcha: hidropisis: ⁊ lepra. si in mēbris quibusdā apostema molle qđ dicit zima. deniq3 ex aquosa supfluitate cū multiplicatur in corpe. fit hidropisis timpanita. si vō in q̄busdā mēbris. inflationes fiunt siue vesice.

De Accidētibus tertie digestioni. C. CL.

TErtie deniq3 digestiōi q̄ cibū mēbris q̄ pascunt similē facit: nocumētū quoq3 triplicit accidit. aut enī oīno cessat. nec aliquo modo corpus pascit. sicut in ptisico morbo cōtingit ⁊ in alienatiōe. aut īminuit: sicut fit in macie. aut ei⁹ actio fit alit q̄3 oporteat. sicut in lepra fit ex morphea. cibi q̄dē cessatio vel ꝑuatio q̄ nihil comedit vel bibit fit: aut q2 q̄libet q̄tuor naturaliū vtutū aliq̄ accidentia patit. ⁊ ab actiōe sua ꝓpt̄ malā cōplexionē debilitat. Immutās enī vtus si īfirmet. pascēdo nō pōt mēbro cibū assimilare. fiūtq3 abide multe supfluitates in corpe: q̄ ⁊ varios morbos pariūt. Porro vtus attrahēs si fortis sit vt multā cibi quātitatē attrahat. digerēs autē debilis vt attracta nō ꝑualeat īmutare. supfluitas fit in corpore. Infirmata deniq3 expellēti ab expulsione supfluitatū que congregate sunt in corpore. fiūt accidētia pessima iuxta superfluorꝝ naturam. Macies autē efficit ꝓpter cibi potusq3 paucitatē. autē propter nocumentū qđ in has q̄tuor virtutes ingredit. at vero hictericia morphea: lepra: elephātia: ⁊ similia ex hoc efficiunt: q2 in hmōi habitudinibus mēbris pastis cib⁹ nequaq̄3 assimilat. quin potius membrū quod pascendū est cibo simile efficit. ⁊ hoc propter maliciam materiei qua membrū pascitur.

De Accidētibus habitudinum corporis. C. CLI.

POrro habitudinū corporꝝ accidētia q̄ fiūt ex corruptiōib⁹ digōnū scđe ⁊ tertie. sūt hictericia crocea ⁊ nigra elephātia. morphea: alba: ⁊ nigra. lepra. nigredo lingue ⁊ his similes colores q̄ apparēt in corporis supficie. Cōstan. in pant. Ictericia crocea est ex epatis caliditate nimia: ita vt sanguinē in colerā mutet: ac totū corpori p venas mādet: ⁊ cutē corporis in citrinitatē trāsformet. Vel etiā ex venarū nimio calore sanguinē in citrinū mutāte. Vel etiā ex ↄstipatiōe vie fellis ad epar tēdētis: ne colerā ab epate trahere possit. vnde colera remanēs in sanguinē p corpus se spargit: cutēq3 tingit. Quod ex humore viscoso fit in via fellis: siue apostemate epatis vias ipsius fellis cōtingentis. Ictericia nigra est ex nimio calore sanguinē incēdente: ⁊ in colerā nigrā mutāte: vel ex frigore melancoliam faciente: vel ex cōstupatione vie splenis: que cum feces non extrahat sanguinis: cōmixtos eos sanguini dimittit: ⁊ ita per totū corpus dispersi cutem corporis tingūt. Lepra est cum sanguis substantialis ⁊ incēsione nimia corrupt⁹ in colerā nigrā trāsformat. Vel complexio membrorū corporis ex nimietate caloris sanguinē incendit: ⁊ in coleram nigram traducit. Vel eadem complexio mutata in melancoliam traducit ex frigiditate nimia. vel eius cibus in naturam cum conuertit. Morphea nigra est cum exteriora membra: vel cutis in nigredinē se mutat: interiora tamen sana sunt. hec si debilis fuerit: morphea tm̄ erit. si vō fortissima: erit lepra. Morphea alba est ex flegmatis causa cū sanguis in epatis cōplexione fri. ⁊ hu. mutat in flegma cū cui assimilatur etiam exteriorꝝ membrorꝝ natura. Lingue nigredo fit cum fumus. i. humor calidus epatis aut pectoris vel stomachi ad linguā ascēdit: ⁊ eam incēdit. Ex hac aūt rōne ↄsiderāda sunt oīa accidentia in exteriori cute apparentia.

De His que apparent in exeuntibus a corpore extranaturali modo. C. CLII.

HAli vbi. s. Iam vō nūc de his q̄ in exeuntib⁹ a corpore apparēt: disputādū videt. Oīa quidē q̄ a corpore emittunt aut nālia sūt aut extranaturalia. Naturalia sunt: vt egestio: vrina: menstruū: sudor. Horꝝ accidētia fiūt aut in q̄ntitate: vt egestio vel vrina multa. Aut in q̄litate: vt vrina vel egestio nigra: cū hmōi nigredo nō nālis sit. Extranaturalia vō sunt: vt sāguis q̄ de narib⁹ vel aliunde fluit. Sāguis enī egressus ex vasis suis p seipm minime est nālis. Oīa vō q̄ egrediūtur a corpore: si naturalē deserāt cursum: eorꝝ egressio fit ab aliqua triū causarū. Prima est ex parte virtutis. Secūda ex materia. Tertia ex mēbro a quo emittit. Ex virtute quidē si retentiua debil est: nec materiā retinere preualet: aut expulsiua valida est: ⁊ actionē retētiue ꝓhibet materiāq3 remittit. Ex materia vō aut ꝓpter ei⁹ q̄ntitatē si multa est: grauatq3 virtutē: ⁊ ad sui cogit expulsionē: vt cibi si multi sint. s. ad vomitū: ⁊ eruptio sanguinis si in suis multiplicat vasculis. Aut ꝓpter ipsi⁹ q̄litatē: vt si fit pūgitiua q̄ naturā ad eorū q̄ pungūt ⁊ nocent expulsionē cogat: ⁊ acuta q̄ venas acumine suo comedat: aut humida q̄ venas attenuet ⁊ emolliat: easq3 cito crepare faciat. Ex mēbro deniq3 si debile sit ⁊ fragile rarūq3. s. vt facile rūpatur: ⁊ egressio materierū acceleret. aut etiā si durū sit siue siccū. s. ad fissuras facile. Omnis aūt fissure crepationisq3 causa aut est exterior: vt illisio: casus: ⁊ hmōi. aut interior: vt materiei multitudo: q̄ ex sua grauitate extendit ac disrumpit: emollitq3 membrum ad qđ accelerat ruptura.

De His que sunt in euacuationibus a naturalibus: ⁊ primo in egestione C. CLIII.

NAturales euacuatiões vt dictū est: sunt egestio: vrina: mēstruū: sudor. In egestione triplicit apparēt acidētia. s. in tpe: in q̄litate ⁊ q̄ntitate. In tpe quidē cū eius emissio ante digestionē acceleratur: aut ab hora solita īmorat. Emissionis acceleratio fit aut ex ciborꝝ multitudine: q̄ virtus grauatur: ⁊ ob hoc eā expellit. aut q2 cibus acceptus intestina pūgit. vn̄ ⁊ ipsa eū a se propulsant: aut quia humidus est ⁊ viscosus: aut q2 pauc⁹. Egestionis autē mora fit aut propter expulsiue debilitatē: ⁊ retentiue vires. aut si cibi tam pauci sunt: vt egeat natura quecūq3 in cibo inuenit humiditatē attrahē. aut si stringētes sunt ⁊ ↄstipātes. aut q2 lacerti q̄ sunt super ventrē debiles sunt a reductiōe sup intestina. In quātitate vō egestionis apparēt accidētia aut in multitudine: aut in paucitate ei⁹: aut in assellationū numero. In multitudine demū aut ex cōpia ciborū: aut q2 succositas eorꝝ ad epar nō mittit: aut propter humiditates multas q̄ defluunt ad intestina. In paucitate vō: q̄ est aut ex paucitate ciborꝝ: aut ex multitudine succositatis q̄ ad epar mittit: aut q2 pauce succositates ad intestina mittūt. Egestionū nūeri pluralitas aut retinētis fit debilitate vtutis: aut habūdātia expellētis: aut eneruatiōe lacerti: qui circūdat extremū ani. Expellētis habūdātia virtutis aut ex medicamine laxatiuo fit: aut ex cibo in quo est laxatiua virtus: aut

propter cibi corruptionem: aut propter acuitatem materierum ad am
bo intestina in corporis parte decursum: aut quia generantur superfluitates
in ipsis intestinis: aut quia sunt in eis vlcera: aut propter multitudinem
nalis sensus intestinorum. Numeri vero paucitas fit ex causis his contrariis.

¶ De his que in eadem apparent secundum qualitatem ab interiori causa. C. CLIIII.

Exitus porro naturalis egestionis in qualitate ab exterioribus causis fit et ab interioribus: Ab ex
teriori quidē a cibo .s. aut propter quātitatē: aut propter
qualitatē: aut propter corruptionē eiusdē. Ex quātitate ci
bi si multus fit. Multus autē dicitur: aut quia tēperantie modū transit:
aut quia virtus nō sufficit: aut virtutis reiq̄ʒ cā simul. Ex qualitate ve
ro si malū aliquē generet humorē aut vētositatē. Vētositas in sto
macho vel intestinis generatur: aut propter cibū cuius est ipsa generare vt est faseolus: faba et similia: aut propter caloris stomachi debili
tatē vel imminutionē. Nā si stomachus fri. fit: vētositas in eo nō ge
neratur: sicut nec vēti nec nebule producuntur ex frigoris nimietate. Si
militer etiā cū stomachus et intestina fortissimi caloris sūt: nō genera
tur vētositas: quia calor eā dissoluit et dissipat: sicut in estatis tēpore quā ni
mius est estus: nec vēti apparēt nec nebule. Cū vero stomachus debi
lis est: indeq̄ʒ intestina: tūc vētositas in eo paritur: eo quod ad subtiliādū
cibū foramina nō sint: et ad post dissoluēdā vētositatē: sicut et in ver
no tēpore venti multiplicantur: et autūnali propter caloris debilitatē. Vētositas autē stomachi et intestinorū aut egreditur: aut interius rema
net: et si quidē superioribus .i. ab ore egreditur ructatio dicitur: si autē ab infe
rioribus: aut cū sono aut sine. Que vero cū sono fit: aut habet sonū cla
rū: et ex intestinorū et stomachi vacuitate fit et siccitate: aut cū rugitu
fit ac strepitu: et hec ex humida egestiōe: aut inter hec media existit.

¶ De his q̄ apparēt ab exteriori causa. C. CLV.

Ab exteriori vero egressus egestionis a naturali habitudine secundum qualita
tē: fit humoris causa q̄ ad intestina defluit: et hec aut so
lius nature causa est vt solutio per quā fit crisis et hec vtili
tatē cōfert. aut ex morbo solo: vt dissinteria q̄ fit ex mēbrorum liquefa
ctione: aut ex vtrisq̄ʒ simul: vt solutio q̄ quasi lotura carnis est recē
tis: Sanguis autē q̄ per solutionē egreditur .iiij. modis exit: primus est
sanguinis solus. sicut accidit illi cuius abscinditur pes vel manus. Re
manēs. n. qui deputatus fuerat illi mēbro sanguis in eius corpore cō
gregatur: quē natura per solutionē expellit: sic et q̄ cōsuetū habet exercitari
cū illud dimittit: sanguis q̄ ad exercitiū dissolui cōsueuerat: in eius
corpore cōgregatur: quē natura per solutionē euacuat. Huius autem san
guinis egressio circularis fit. Secūdus modus dissolutionis est: q̄
loture carnis recētis est similis: et hoc ex debilitate fit virtutis īmu
tantis q̄ est in epate. Tertius est solutio sanguinis cū molestia. Quod
fit cū epar sanguinē quātū expedit īmutauerit: sed ad mēbra propter
aliquā opilatiōem in venis factā peruenire nequit sicq̄ʒ dū in epate rema
net diutius: eius color ad nigredinē declinat paruum. Cūq̄ʒ ergo noce
at epati natura ad intestina eū expellit ac per solutionē emittit. Quar
tus est emissio sanguinis que paulatim inter tēpora propinqua fit et in
hac quandoq̄ʒ purus est sanguis et bonus: et nunq̄ʒ coagulatus: ali
quotiēs autē cū eo sanies egreditur vel etiā exit squamosus: et cū vlce
rū corticibus: et si cum ea frigus nimium fit tenasmos vocatur. Dis
sinteria vero aut ab epate fit: aut ab intestinis.

¶ De Accidētibus apparentibus in vrina. C. CLVI.

Accidentia vero que apparent in vrina: aut ex renibus fiunt: aut ex vesica. Et
que ex renibus: aut ex quantitate aut ex qualitate. In
quantitate quidem si eius immoderatus fit egressus: aut
congregatus non egrediatur: aut certe cū difficultate et paulatim egre
diatur. In qualitate vero: aut ex mala cōplexiōe que in renibus accidit
aut ex mala frigidaq̄ʒ cōplexiōe q̄ dominatur epati: fitq̄ʒ multa sanguinis
aquositas: quā renes cū attraxerit ad vesicā mittūt: et vesica ex: non
exire autē vrinā fit aut ex retinētis debilitate virtutis cū fortitudine ex
pellētis: aut ex opilatiōe aliqua q̄ vrine meatibus accidit: hec autē .s. opi
latio fit aut ex humoribus crossis atq̄ʒ viscosis: aut arena lapidibus
q̄ʒ q̄ in vesica generantur: aut apostematis cā quod fit in renibus cōprimit
q̄ʒ meatus. Arena vero et lapides ex humore crosso flegmaticoq̄ʒ ge
nerantur: quē fortis calor desiccat et solidat. De cause cū debiles sūt:
difficultas fit vrine. Et in qualitate quidem apparent accidentia vri
ne: aut in colore: si nigra est quod ex caloris est nimietate vel adusti
one: vel alba: sicut videlicet ex frigore accidit: aut rubea. sicut accidit ex
opilatiōe: aut in odore si fit fetida: sicut in putridis febribus. Que
vero propter vesicam accidunt in vrina: aut in quantitate conside
rantur aut in qualitate. In quantitate quidem si immoderate egre
diatur aut cōcluditur: aut difficile exit. Immoderatus exitus fit vt cū
lacertus q̄ vesice collū circūdat: eneruatus fuerit. Et hec ex īmoderata
fit humiditate: aut ex virtutis retinentis debilitate: et expellentis fortitu
dine aut aque copia bibite: aut vlcerū cā vesice: q̄ cum vrina purgatur: ex
pellitur et emittitur: et cū ardore. Cōclusio autē vrine moraq̄ʒ eius et diffi
cultas aut ex debilitate fit virtutis expellētis et vi retinētis: aut ex ma
la siccaq̄ʒ cōplexiōe q̄ dominatur vesice: aut īmoderata: vnde et vrina desic
catur: sicut in adustis febribus contingit: aut propter opilationē q̄ accidit:
aut ex humore crosso vrine meatibus inherēte q̄ in vesica sit: aut san
guine coagulato: aut sanie crossa: aut carne superflua: aut verrucis q̄
in meatibus oriuntur: aut ex oris vesice coartatiōe et restrictiōe q̄ et ex
apostemate fit: aut nimia q̄ reprimit congregat et reducit siccitate. Ac
cidentia vero in vrine q̄litate: aut in odore sunt: vt si putrida fit: aut in
colore: vt si est alba vel nigra aut in liquore: vt si tenuis fit aut spis
sa: aut in substantia si saniei mixta fit et sanguini vlcerum que in ve
sica sunt vel cā apostematis cuius est eruptio facta.

¶ De Accidētibus q̄ apparēt in mēstruis et sudore. C. CLVII.

Menstruorū autē egressio extra naturam: aut in quan
titate fit aut in qualitate. In quan
titate quidē si maior est q̄ʒ oporteat: vel etiam minor: aut si
cōclusa nō exeant. Maior emissio fit aut propter virtutē: vt
valida fit pellens: et debilis retinēs: aut propter materiam si tenuior fit sub
tiliorq̄ʒ q̄ʒ cōueniat: aut si maioris sit quantitatis: vt naturam grauet: et ab ea ex
pellatur: aut propter mēbrum: vt si venarum ora que sūt in matrice dilatata
fuerint et apta: matrixq̄ʒ rarificata. Cōclusio vero mēstruorum ex causis fit
contrariis crossicie. s. ex materie paucitate: aut si venarum ora que sunt in ma
trice spissentur: aut ab expellentis debilitate virtutis et vi retinentis. Su
dor alius est naturalis: et hic bonus est in diebus creticis: et in exercitijs tē
peratis et in balneis. Et cuius complexio calida est: et interiora mēbra for
tia: sudor eius maior est et a profundioribus. Alius est extra cursum na
turalem positus: q̄. s. ex consumptiōe fit carnis: hic nanq̄ʒ sudor ea tamen eua
cuat a corpore q̄ sunt vtilia. Est etiā sudor a cā duobus his vltima q̄ ex
īmoderata fit humiditatē. In hac. n. habitudine exit et quod est vtile:
et quod inutile. Egreditur autē sudor a cursu naturali: aut in quantitate aut in q̄
litate. In quātitate quidē si nimius fluat: quod fit ab humiditatis mul
titudine: vel eius tenuitate: vel ex pororum dilatatiōe vel expellentis vir
tutis fortitudine. Itē si paucus fit quod ex cōtrariis causis fit. s. ex hu
miditatis paucitate: aut eius siccitate vel crossicie: vel pororum constipa
tione. In qualitate vero a natura egreditur aut in colore: vt rubeus su
dor: qui significat sanguinem: et citrinus qui coleram rubeam. Aut
in odore: vt sudor putridus qui putredinis est significatiuus.

¶ De Signis cōibus dispositionū corporis. C. CLVIII.

Idem in sermōe. vij. Assignatis accidentibus mor
borum cū causis suis: restat dicendum de si
gnis. quorum tria sunt genera: primū quo sanitas significatur:
Secundum quo morbus. Tertiū quo nec sanitas nec morbus.
Et horū vnūquodq̄ʒ aut significat eā que transit habitudinem vo
caturq̄ʒ cōmemoratiua: aut quod in presenti est: vel quod futurum: et fit
diciturq̄ʒ portendēs et prouidentia. Horum signorum quedā cōia sunt: q̄
scilicet omnes corporis habitudines significant: quedam vero propria que
quasdam tantū: de coibus autē prius disputabimus: hec quidem ex
actionibus sumuntur coibus: per quas. s. omniū corporū subsistentia
est: cū et sanitatis et morbi cause in actionibus inueniantur. Sanitatis
enim signū est bonitas actionū: morbi vero malitia earū actionum: aut
bonitas et malitia sunt ex bonitate et malitia membrorū. Porro sa
nitas et malitia membrorum sunt ex intemperantia humorum. Actiones
vero cōes ex quibus signa dicuntur cōia sunt actiones naturaliū vitaliū
q̄ʒ virtutū: cū per eas animalis corporis subsistētia fit eiusq̄ʒ firmi
tas. Vitalis nanq̄ʒ virtutis sanitas calorem naturalem statuit per
quem vita est: et ex cuius corruptione mors sequitur. Ex eius quoq̄ʒ
temperātia sanitas consistit: et egressu eiusdē a temperie morbus mo
uetur. Porro per naturalē calorē quattuor humorum subsistentia est
ex quibus oia corporis mēbra constituuntur: et per eos augentur. Necessario
igitur habitudines sanitatis et morbi duabus his virtutibus significantur.
Ex actionibus. n. virtutis vitalis significatur sanitas et debilitas virtu
tis eiusdē. s. aiati corporis. Ex tēperie vero caloris naturalis et eius egres
su a temperie sunt: queq̄ʒ res naturales et que extra naturā in ea
proueniunt: et in corde quod ei sedes est et fornax. Huius autē virtutis acti
onū cognitio per motū fit venarū pulsantiū: qui motui cordis est eq̄
lis. Porro ex naturalis virtutis actionibus temperantia significatur humo
rū: eorūq̄ʒ ab ea egressus et habitudinū eius diuersitates in sanita
te et morbo. Ex decoctione que fit in stomacho et intestinis: eiusq̄ʒ
cessatione: ea quoq̄ʒ q̄ in instrumentis est anhelitus: eiusq̄ʒ priuatiōe.
In his ergo significatio est: sic ex his que emittuntur e corpore. Tali vbi

supra. Maturationis quidē ꝛ decoctionis que fit in venis: eiusqꝫ priuatiōis cognitio ex vrina colligit̄: q̄ est sanguinis aquositas. Eius aūt q̄ fit in stomacho ꝛ intestinis: nociua ex egestiōe sumit̄: q̄ est eoꝝ superfluitas. Illius vō q̄ fit in anhelit⁹ organis sumit̄ ex sputis ꝛ screatib⁹ q̄ sūt cerebri quo hec mēbra pascunt̄ superfluitas. Ex sudore quoqꝫ significant̄ corpis habitudines circa sanitatē: nisi qḋ minus cōmunis est ad significandā decoctionē q̄ fit in omni corpore. Est enim sudor subtilis superfluitas quā membra ad corporis exteriora depellunt: ꝛ per cutis poros educunt.

¶ De Signis sanitatis. C. CLIX.

Sanitatis significatiōes quedā sunt q̄ cōplexionis equalitatē significāt: vt equalitas tactus in cali. ꝛ fri. ꝛ humi. ꝛ sicci. mollicie ꝛ duricie. Equalitas quoqꝫ coloris in albedine ꝛ rubedine. figure ꝛ figure mediocritas inter maciē ꝛ crassiciē: q̄ tñ magis declinat ad crassitudinē eiusqꝫ vene sunt īter submersas ꝛ pcedētes sup carnē. preter hec etiā capilli mediocres īter pilositatē ꝛ caluiciē ꝛ lenitatem ꝛ crispitudinē: q̄ ꝛ in pueritia trahāt aliquātulū ad rubedinē. ꝛ in iuuentute aliquātulū ad nigredinē: eqlitas quoqꝫ dispositiōis somni ꝛ vigiliaꝝ mēbroꝝ in motib⁹ suis cōueniētia: fortitudo in imaginatiōe ꝛ ītellectu ꝛ memoria: mediocritas in morib⁹: vt inter multā audaciā ꝛ timorē: īter irā ꝛ patiētiā: īter pietatē ꝛ misericordiā: īter instabilitatē ꝛ pseuerātiā: īter humilitatē ꝛ arrogātiā: i opatiōib⁹ oīb⁹ cōplemētū: augmēti bōitas ac velocitas stat⁹ pceritas: somnia quoqꝫ delectātia: facies hilaris ꝛ amabilis atqꝫ iocunda: in appetitu comedēdi ꝛ bibēdi q̄ntitas similit̄ ꝛ in expellēdo superfluitates. Quedā vō significāt coeqlitatē cōpositiōis: ꝛ ex his qdā sunt substātiales: vt forma: sit⁹: quātitas: numer⁹ sm q̄ oportet. Alie vō accidētales: vt decoratio ꝛ pulchritudo. Alie quoqꝫ finales. q̄ s. ex opationū cōplemēto sunt: ꝛ que scedēdo sm pfectionē pueniūt. Omne nāqꝫ mebrū cuius opatio cōplet̄ est sanū: Modus itaqꝫ cognoscēdi mēbroꝝ pncipaliū dispositiōis ex opationib⁹. Scōm cerebrū qdē est p dispositiōes opationū volūtariaꝝ: ꝛ p opatiōes sensus ꝛ estimationis: sm cor vero per pulsum ꝛ anhelitum. Porro sm epar per egestionē ꝛ vrinam. Eius nanqꝫ debilitatē egestio ꝛ vrina sequuntur lotiure recentis carnis similes.

¶ De Signis egritudinū. C. CLX.

Accidentiū aut significātiū egritudines: quedā ipaꝝ egritudinē demonstrāt: vt diuersitas pulsus in festinatiōe sui in febre: febrē. n. ipsam significat: quedā vō locū egritudinis: vt pulsus serrinus cū ex apostemate pectoris dolor fuerit: significat q̄m apostema est in pāniculo ꝛ diafragmate. Et pulsus vndosus significat apostema in corpe pulmonis. Quedā etiā significāt egritudinis cām: vt significatiōes repletiōis p diuersitatē suarū dispositionū: quarū q̄sqꝫ modus aliquē significat repletiōis modū. Itē accidētiū quedaꝫ pdeūt q̄ cū egritudine incipiūt ꝛ finiunt̄: vt in febre acuta dolor pūgitiuus: ꝛ coangustatio anhelitus ac tussis: ꝛ pulsus serrin⁹ cū apostemate later̄. Quedā vō notā horā nō habēt: ꝛ q̄nqꝫ sequunt̄ egritudinē q̄nqꝫ nō: vt dolor capitis cū febre. Quedā aūt in fine rei eueniūt: vt sunt significatiōes crisis ꝛ maturitatis ꝛ signa mortis: harūꝫ plurime sunt in egritudinib⁹ acutis. Preterea significationū qdā in eo qḋ de mēbris apparet significāt: ꝛ he qdē aut ex his sumpte sunt que ppue sentiunt̄: vt sunt dispositiōes coloꝝ: ꝛ dispositiōes tact⁹ in cali. ꝛ fri. mollitie ꝛ sic. aut ex eis que cōiter sentiunt̄: vt ex forma mēbroꝝ ꝛ sitib⁹ ac motib⁹ ꝛ quietib⁹ eoꝝ: ꝛ fortasse significabūt occultā dispositionē ipsoꝝ: vt saltus labij vomitū ipsoꝝ: pterea quātitates si fuerint augmētate vel diminute: eorūqꝫ nūeri fortasse significabūt occultoꝝ mēbroꝝ dispositiōes: vt digitoꝝ curuitas epatis paruitatē significat. Et rugit⁹ sup inflationē ꝛ digerēdi maliciaꝫ est signū audibile: huiusmodi quoqꝫ sunt cognitiōes p odores ꝛ sapores oris ꝛ similia. Porro cognitiōes ptisis ꝛ ethice p vnguiū gibbositatē visibiles sunt: ꝛ sunt de capitulo eoꝝ q̄ cōiter sentiunt̄. Aliqꝫ vō qḋ manifeste sentit̄ rē occultā significat: vt rubor pomi maxille pulmonis apostema portēdit: ꝛ gibbositas vnguis vlcus pulmonis. Significatiōes aūt que habentur ex quiete membroꝝ sunt: vt apoplexia: epilensia: sinconis ꝛ paralisis. Que vō sumunt̄ ex motib⁹ eoꝝ sunt vt horripilatio: tremor: singultus: oscitatio: sternutatio ꝛ aliqās tussis salt⁹ ꝛ spasmus. Harū autē quedā pueniūt ex operatione nature principaliter: vt singultus. Et quedaꝫ ex operatione nature accidentaliter vt tremor ꝛ spasmus: quedam etiam voluntarie pure sicut reuolutio de latere in latus. Quedam autem ex naturali ꝛ volūtaria composite: sicut tussis ꝛ minctus ꝛ egestio: quedam a natura siue voluntate: vt horripilatio ꝛ saltus.

¶ De Pulsu ꝛ eius noticia. C. CLXI.

Quia vō pulsus ꝛ vrina sūt ex significatiōib⁹ dispositionū corpis vniuersalib⁹: nūc de illis loquamur. Pulsus est mot⁹ receptaculoꝝ spirit⁹ ex diastole ꝛ sistole cōpositus ad regendū spiritū per aerē attractū. Oīs itaqꝫ pulsus ex duob⁹ motibus ꝛ duab⁹ qetib⁹ est cōpositus: qꝛ necesse est vt quies interueniat int̄ oēs duos ↄtrarios mot⁹. Impossibile nāqꝫ est vt vn⁹ mot⁹ alij ↄtinuet̄ postq̄ eoꝝ spacio terminus ꝛ extremitas in effectu applicat̄: sicut in nāli sciētia declarat̄. Necesse est igit̄ vt in vnoquoqꝫ pulsu pulsu p̄mꝫ ali⁹ ↄsequat̄: qttuor interueniāt ptes: s. motus eleuatiōis: ꝛ qes int̄ ipsaꝫ ꝛ depressionē. Itemqꝫ motus depressiōis: ꝛ qes int̄ ipsam ꝛ eleuationē. Depressionis qdē mot⁹ apud plurimos medicoꝝ nullo mō sentit̄. Apud alios aūt aut in forti pulsu sentit̄ ppt̄ suā fortitudinē: aut in magno pter sui eleuationē: aut in duro pter multā sui refrenationē: aut in tardo ppt̄ tpis sui mot⁹ longinqtatē. Hali vbi supra. Pulsus est motus localis arteriarū ꝛ cordis dilatādo sine ↄstringēdo vt calorē nālis custodiat̄: cui⁹ custodia est aerē frigidū trahere cū dilatatione: ꝛ fumosūꝫ expellere cū ↄstrictiōe. Dilatare cor ꝛ arterias est mouere a centro in extremitates suas. Cōstringē vō ecōuerso. Cordis ꝛ arteriaꝝ idē est motus: mot⁹ ĝ cordis querēdus est in arterijs. Pulsus sciētia grauis ē ꝛ difficilis trib⁹ ex causis. Primo qꝛ nō est facile cuiq̄ in sensu venaꝝ assuescere: quo possit modicā alterationē que in pulsu fit agnoscere. Secundo qꝛ necesse est medico diu artis ↄstringit oīa genera pulsus q̄ decē sūt cognoscē breui tpe. Tertio qꝛ venaꝝ pulsus nihil h̄it stile vel exēplū ex cui⁹ disci possint collatiōe. Raꝫi. ir. pte. Oportet aūt vt q̄ pulsus nossē significatiōes desiderat: sepe dum aliqs san⁹ est arteriā ei⁹ tāgat: ꝛ cū summo studio inspiciat: vt cū necesse fuerit inter eas cōpatiōnē inuenire sciat.

¶ De Modo tangendi pulsum. C. CLXII.

Itaqꝫ scientia pulsus ad hoc tm̄ est necessaria vt spiritualis vtus q̄ in corde est intelligatur. Qḋ intelligi nō pōt ex oībus arterijs corpis. Primo qꝛ qdā eaꝝ in inferiori sūt corpe: sicut q̄ sūt in dorsi longitudīe. Alie in carne sūt fundate: sicut coxarū arterie. Alie sunt ossib⁹ operte sicut in pectore quaꝝ mot⁹ nō apparet in tactu dū sanū est ꝛ carnosū. Secūdo qꝛ qdā longe sunt a corde: nec semp apparentes: vnde nec inuestigande sunt tactu: vt calcaneoꝝ ꝛ plantaꝝ pedum arterie. Tertio quoqꝫ: qꝛ nō eoꝝ ↄpositio recta est: vt quattuor digiti plene possint apponi: sicut in articuloꝝ arterijs. Qḋ cū ita sit necesse ē mēbra nō multū carnosa eligi: nec a corde remota: ꝛ quaꝝ compositio sit recta. vnde antiq̄ arterias elegerūt brachij. ad hoc eni vtiliores sunt: qꝛ ppinquiores sunt etiā faciliores. i. mātfestiores: qꝛ brachia min⁹ carnosa sunt pulchriores quoqꝫ. i. honestiores: qꝛ turpe esset medicū discoopire verecūda maximeqꝫ feminea. Hali vbi supra. Fit ĝ cōprehensio pulsus venarum positione quattuor digitoꝝ super arterie locū in anterioribus partib⁹ cubitoꝝ: ꝛ ppe disgregationem rāsche a superiori pte medij cubitoꝝ ꝛ hoc per longū. Infirmi quoqꝫ manu non extensa nec reducta: sed mediocriter posita: digitorū aūt positio sup arteriā variat̄. Quedā. n. egēt forti digitoꝝ impressiōe: sicut vbi est fortis pulsus: qui cum pmit̄ summa digitoꝝ repelli videt̄: ꝛ similiter vbi arterie plurima operiunt̄ carne. In quibusdā vō necesse est digitos sustolli. s. in debili pulsu ꝛ in arteriarū genē q̄ carne sūt nude hmōi nanqꝫ nō egent multa impressione. Mediocria vō indigent appositiōe temperata nō impūmēti. s. neqꝫ sublata. Auicenna vbi supra. Causa itaqꝫ pter quā statutū est tangere brachij venas: est facilitas ipsiꝫ prehendi ꝛ discoopiendi: ꝛ rectitudo situs ipsius pter rectitudinē cordis ꝛ eius qḋ iuxta ipsiꝫ est: oportet aūt vt fiat tactus manu sup lat⁹ existēte: qꝛ si man⁹ volaplane extēdat̄: augmētū pbꝫ in latitudine ꝛ diminutionē facit ex eleuatiōe: diminuit etiā ex longitudine ppterqꝫ in maciletis. Resupinata vō augmētat in eleuatiōe ꝛ longitudine diminuit aut in latitudine. Optet etiā vt tāgat̄ in hora: q̄ ille cui⁹ est pulsus ab ira sit remotus: ꝛ a gaudio exercitio ꝛ oībus passionib⁹: ꝛ a saturitate q̄ grauedineꝫ facit ꝛ a fame ꝛ dispositione relinquendi consuetudines ꝛ vsus renouandi. Oportet etiā vt expimentuꝫ de pulsu habeatur hominis temperati: quatenus alius comparet̄ ei

¶ De Speciebus pulsuum. C. CLXIII.

Pulsuū hitudīes variant̄ multipli̅r iuxta varietatē vtut̄ mouet̄ ꝛ calor̄ nālis ꝛ arteriaꝝ ac sanguīs spūsqꝫ quē cōtinēt si naturalia sunt hec vel innaturalia vel a natura egressa. Harum autem habitudinū diuersitates. x. generibus concluduntur. Primuꝫ est quod ex quātitate dilatationis sumitur: ꝛ hoc in pulsum magnum ꝛ paruum

ac mediocrem diuiditur. In longum quoqꝫ ⁊ breueꝫ ac temperatū
Itē in latū ⁊ strictū ac tēperatū. Itē in manifestū ⁊ occultū ac tēpe/
ratū. Secūdū ex tpe sumit̄: ⁊ hoc in velocē ⁊ pulsum tardū ac tēpe/
ratū diuidit̄. Tertiū ex quātitate virtutis: ⁊ diuidit̄ in fortē ac debi
lem ac tēperatū. Quartū ex cōsistētia corpoꝝ arteriaꝝ ⁊ hoc diuidit̄
in duꝝ ac mollē ⁊ tēperatū. Quintum ex eo ꝙ arterie cōtinēt ⁊ h̄ in
plenū ⁊ vacuū ⁊ hoꝝ mediū. Sextū ex qualitate substātie arteriaꝝ:
⁊ hoc in calidū ⁊ frigidū ac tēperatū. Septimū ex tpe q̄etis: ⁊ hoc in
frequētē ac rarū ⁊ tēperatū. Octauū ex tpe mot᷒: ⁊ h̄ in pulsuꝫ boni
ponderis ⁊ mali. Nonū ex qualitate dilatatiōis: ⁊ h̄ in pulsuꝫ equa
lem ⁊ inequalē. Decimū ex numero pulsationū: ⁊ h̄ in pulsuꝫ ordina
tū diuidit̄ ⁊ inordinatū. Razi vbi. s̄. Phisici q̄dē modos pulsuū
ꝓprijs noīb᷒ appellāt: eoꝝq; causas ⁊ significatiōes indicāt. Itaqꝫ
cū pulsus ſm brachij longitudinē tactui manifestior occurrit q̄ꝫ in
tpe sanitatis pulsus lōgus vocat̄. Cū aūt ſꝫ latitudinē maiorē digi
toꝝ tāgētis quātitatē cōprehēdit: latus noīat̄. Cū vō digiti tāgētis
carnē impulerit: ⁊ multū in eā penetrauerit: altus dicit̄: ſꝫ qñ ſm h̄
minor apparet q̄ꝫ cōsueuit dicit̄ repressus. Cū aūt augmētat̄ in lon
gitudine latitudine ⁊ altitudine vocat̄ magnus: ⁊ cū in his oīb᷒ mi
noratus fuerit: dicit̄ paruus. Cūqꝫ spaciū tpis qd̄ inter duas moti/
ones attēdit̄ solito minus inuenit̄: velox appellat̄. Cū vō digitū ve
hemēter impellit: ⁊ cū stringit̄ motus eius nō destruit̄: vocat̄ fortis
⁊ huic cōtrarius est debilis. Aliqñ quoqꝫ vocatur plenus: aliqñ va/
cuus aliqñ durus: aliqñ laxus. Cūqꝫ vtraqꝫ ꝑcussionuꝫ sue cōpari
in magnitudine ac velocitate ⁊ in alijs inuenit̄ similis dicit̄ equalis
⁊ cū aliter se habuerit vocat̄ diuersus. Hec quoqꝫ diuersitas mul/
tas hꝫ species cū eni ſm motū circuluꝫ inuenerit: nec ab eo se remo/
uerit. Verbigratia: cū post tres equales ꝑcussiōes vna diuersa inue
nit̄: aut inter oēs quattuor aut inter oēs quinqꝫ aut inter quaslibet
equales due ꝑcussiōes diuerse notant̄: que deinde circulariter ſm
h̄ exēplū inueniunt̄: pulsus inordinatus noīat̄: si vero diuersitas ſꝫ
motū circulū nō īuenit̄: īordinat᷒ vocat̄. Arterie quo motio q̄ fit ab
interiorib᷒ ad exteriora vocat̄ dyastoles. q̄ aūt ecōtrario sistoles.

De Significationibus pulsuum ⁊ compositioni/
bus eorum. C. CLXIIII.

Pulsus longus caloris augmentum ⁊ carnis di/
minutionē sequit̄. Et latus humiditatis
augmētū comitat̄. Eleuat᷒ quoqꝫ caloris ⁊ fortitudinis
augmētū seq̄t̄. Pulsus ēt magn᷒ ⁊ velox ac spissus calo
ris augmētū. Paruitas aūt ac raritas ⁊ tarditas res īfrigidātes se/
quūt̄. Pulsus fortis seq̄t̄ virtutis bonitatē. aut rei nociue q̄etē: debi
lis inuenit̄: cū virt᷒ dissoluit̄: vel qñ magnū in corpe nocumētū ha/
bet̄. Diuersus aūt qñ nā rē nociuā expugnat. Et inter diuersos me/
lior est ordinatus. Pulsus deniqꝫ plenus abūdātiā sanguinis hūi/
diqꝫ vaporis significat. Vacu᷒ aūt hui᷒ cōtrariū innuit. Durus quo
qꝫ corpis siccitatē ⁊ ariditatē portēdit. Lenis aūt huic cōtrariū ostē
dit: antiq̄ quoqꝫ genera pulsus cōposita noīb᷒ ꝓprijs noīauerūt. ex
quib᷒ est pulsus caprisans: ⁊ cauda ꝑmanēs ⁊ cauda minuēs: ⁊ cau
da rediēs. Pulsus quoqꝫ curuus: inclinatus formicās: ꝑmanēs: flu
ctuās: vermiculosus: serratilis: tremulus ⁊ contortus.

De Differentijs pulsuum iuxta sexus ⁊ etates ⁊
cōplexiones ⁊ figuras. C. CLXV.

Pulsus femine minor ē q̄ꝫ masculi: ꝓpter ꝑuita/
tē caloris ei᷒ nālis. Debilior quoqꝫ qm̄
⁊ ipsa debilior est ac minoris exercitij: velocior aūt ē vt
nā sepe iterādo expleat in feminis qd̄ ꝑ magnū pulsum
semel opat̄ ī masculis vt. s. tm̄ aeris ad refrigerādū ī illis trahat. qn/
tū vn᷒ magn᷒ ī marib᷒ trahebat. Magn᷒. n. pulsus ex magnitudi/
ne vtutis ē in oēs extremitates eū dilatātis: ⁊ ex nimio calore quē re
frigerari necesse ē. Igit̄ ī maxio calore necessariū ē nature maximū
aerē mittere: magneqꝫ virtuti necesse ē in aere trahēdo multū dila/
tare: vnde cōsequit̄ vt pulsus magn᷒ efficiat̄: qꝛ q̄nto maior ē calor:
tāto maiori velocitate opari necesse ē nature: q̄uis in ꝑuo tpe ma/
gna q̄ntitas aeris trahat̄ ꝑ refrigeratiōe. Cū aūt deficit vtus necesse
est vt aer attrahat̄ spissus. i. frequēs: vnde fit ⁊ feminis velocior q̄ꝫ
masculis pulsus fit. Pueri velociorē habēt ꝓpter necessitatē refri/
gerādi calorē naturalē: q̄ multus est in eis: tēperate tm̄ virtutis est ⁊
magnitudinis. Quāto aūt est minor: tāto velocior: ⁊ h̄ ꝓpter virtu/
tis paucitatē: q̄ ad attrahēdū aerē simul nō sufficit. Iuuenes aūt in
pulsu nimiū fortes sunt: habentqꝫ eum magnū: ⁊ in velocitate tēpe/
ratū: quod fit ex calore ⁊ virtute eoꝝ. Seniores vō paruū ⁊ tardum
debilē ac raruꝫ ꝓpter frigidam complexionē eoꝝ: qꝛ nō est necesse
causa refrigerationis aerē trahi multuꝫ. Mulieres pregnantes im/
pulsu mutabiles sunt: hunc eni magnū ⁊ velocē ac spissum faciunt
qꝛ calor fetus calorem eorum naturalem augmentat. Arterie nāqꝫ
secūdine sunt arterijs fet᷒ iuncte: ⁊ he vtreqꝫ mulierib᷒ arterijs sūt
copulate. In vtute quoqꝫ mutatio fit: qꝛ vsqꝫ ad q̄ntū mensē pul/
sus est mediocris: vires. n. muliebris vsqꝫ ad h̄ tps sunt mediocres
qꝛ fetus adhuc ꝑu᷒ ⁊ debilis est: nec multū cibū de corpib᷒ eaꝝ tra
hit. vnde ⁊ pulsus int̄ velocitatē ⁊ spissitudinē tpatus est. In sexto
vō mense vires eaꝝ incipiūt moueri: qꝛ fet᷒ maiorat̄: vñ nā grauat̄
qꝛ maior ab illo iaꝫ cib᷒ querit̄: sicqꝫ deficiētib᷒ virib᷒: pulsus quo
qꝫ debilis ⁊ rar᷒ reddit̄. Cōplexio quoqꝫ calida pulsuꝫ facit magnū
ac velocē. cā trahendi multū aerē in refrigeratiōe. frigida vō ecōtra
rio. Humida porro cōplexio mollē reddit pulsum: sicca vō duꝝ hu
mores crassi ex nimia carne pulsuꝫ hn̄t minorē ac debiliorē q̄ꝫ nālī
ter macri: qꝛ minoris sīt caloris q̄ꝫ illi. spissiorē tm̄ hn̄t: vt in mlto tpe
tantū trahat aeris q̄ntū magnus vno impetu traxit. In macidis ali
quādo tm̄ pulsus crassoꝝ maiores sunt: qd̄ fit qñ sunt calidiores.

De Differentijs eorundē ſm status ⁊ ſm tpa. C. CLXVI.

Somnus quoqꝫ pulsuꝫ mutat: qꝛ tūc calor nā
lis interiora corpis petit cā cibū di/
gerēdi. Itaqꝫ pulsus ī initio somni ꝑu᷒ est ⁊ tardus: me
diante somno rarescit. Cib᷒ aūt cū digestus fuerit: ac ꝑ
totū corpus se diuiserit. cōfortat̄ calor ⁊ vtus: pulsusqꝫ fortis efficit̄
⁊ magnus: ſꝫ tm̄ rarior ac priore tardior. post cibi vō digestionē si ꝓ
longet̄ somnus: vt cibi supfluitas expelli differat̄: pulsus debilis
fit ac ꝑuus: ⁊ vt prior tardus: vñ oportet vt postq̄ꝫ cib᷒ digerit̄: a so
mno excitent̄ ad expellēdas cibi supfluitates: vt egestionē: vrinam
sputa: ⁊ emūctiōes. Porro si subito q̄s excitet̄ a somno ꝓpter vocē
aut ꝑcussionē vel hmōi nā disturbat̄ ⁊ pulsus magnus ac fortis effi
cit̄: velox quoqꝫ ac spissus inordinat᷒ ⁊ tremebūdus. Cū aūt q̄escit
excitatus in priorē statū reddit̄ pulsus. Ex tpib᷒ aūt ver ⁊ autūnus
qꝛ tpata sunt int̄ calidū ⁊ fri. fortē faciūt pulsuꝫ: omne nāqꝫ tempa
mentū vtutē custodit ⁊ augmentat. Estas vō qꝛ calidissima est pul
sum paruū ⁊ debilē reddit. Male nāqꝫ cōplexiōi vt᷒ semꝑ deficit.
Ideoqꝫ pulsus dilatari nō potest vt magnus efficiat̄. Vñ velox ac
spissus. i. frequēs est: vt magnitudo aeris attrahat̄. Hyems aūt qꝛ
frigida est ⁊ hu. pulsum facit paruū ac defectū: qꝛ deficit vtus male
cōplexioni. Tardū quoqꝫ qꝛ nō multū oꝫ refrigerari: fortioreꝫ tm̄ q̄ꝫ
estas facit qꝛ calor naturalis in interiora corporis refugit. In estate
vero calor dissoluit virtutem. Unde pulsum necesse est esse maiorē
qui ad refrigerandum trahere sufficiat aerem.

De Differentijs eorundem ex motu ⁊ balneo ⁊ cibo
ac ceteris. C. CLXVII.

Razi vbi supra. Item ſm motū diuersificat̄ pulsus
Motio nāqꝫ leuis ex qua nō lassat̄ aliq̄s: au/
gmentat pulsus magnitudinē ⁊ velocitatē ac spissitudi
nem ſm sui velocitatē ac fortitudinē. Ex motiōe vō ma
gne lassitudinis ac laboris fit pulsus ꝑu᷒ ⁊ debil' ac spissus ſꝫ q̄ntita
tē ipsi᷒. Balneū quoqꝫ magnitudini pulsus ⁊ ei᷒ velocitati ⁊ lenita
ti ac spissitudini augmētū ꝑbet. ī quo si q̄s morā fecerit ꝑu᷒ ac debi
lis fiet: ei᷒ tm̄ velocitas remāet. Itē ſm cibū. Cib᷒ nāqꝫ q̄ nullū as/
fert nocumētū nec estuatōeꝫ: vehement̄ auget pulsus fortitudinē ⁊
spissitudinē ac magnitudinē: nō tm̄ statiꝫ: ſꝫ post lōgā morā. Qui vō
ad nocumētū ⁊ estuationē ꝑducit pulsuꝫ diuersuꝫ facit. Vinū quo
qꝫ pulsū augmētat in fortitudine ac velocitate ⁊ spissitudine: q. s. au
gmētatio citi᷒ ſꝫ tp̄s ꝑuenit q̄ꝫ ea q̄ ꝑ cibū fit. Ex medicinis. Pre
terea q̄ calefaciūt ⁊ infrigidāt īmutat̄ pulsus: hoꝝ. n. ea q̄ calida sūt
ſꝫ caliditatis sue quātitatē in velocitate ⁊ spissitudine ac magnitudīe
pulsuꝫ augmētāt: ⁊ ecōtrario. Itē ſm aīe accidētia. Ira nanqꝫ pul
sum efficit eleuatū ⁊ fortē ⁊ velocē ac spissuꝫ. Mult᷒ aūt timor di/
uersuꝫ ⁊ velocē ac tremulū. Tristicia vō debilē ⁊ tardū ac raꝝ. Gau
diū quoqꝫ tardū facit ⁊ raꝝ cū magnitudīe ⁊ lenitate ac plenitudīe
Auic. vbi. s̄. Ira q̄dē qꝛ vtutē feruē fac: ac spm̄ subito dilatat. pul
suꝫ magnū facit ⁊ velocē ac spissuꝫ in quo nō oꝫ diuersitatē cadē: qꝛ
passio sīlis existit: nisi timor admisceat̄ ei. q̄ vnā vice supet: ⁊ h̄ alia
vice: vl' etiā verecūdia: vel aliq̄d tale. Ex delicijs aūt q̄ paulatiꝫ ad ex
teriora mouēt: nō fit pulsus adeo velox ⁊ spissus: sic ex ira: ſꝫ est tar
dus ⁊ rar᷒. sīlr ⁊ leticie pulsus: lꝫ ipse sit magnus. In tristitia vō: qꝛ
calor suffocat̄ atqꝫ submergit̄: ⁊ fortitudo debilitat̄: pulsus est par
uus ⁊ debilis rarus ⁊ tardus. Timor aūt qui subito venit pulsuꝫ ve
locem ac diuersum ⁊ inordinatū facit. At vō consuetus ⁊ qui ordi/
nate ꝑuenit: mutat pulsum ſm mutationis solicitudinis modum.
Hipocras in tractatu de differentijs pulsuū. Ex his aūt qui cōtra
naturaꝫ sunt. freneticoꝝ pulsus minor est ⁊ spissus. Litargicoꝝ ma
ior rar᷒: tardus ⁊ inanis est. Pleureticoꝝ oīuꝫ subspissus ⁊ velox ē.
Peripleumonicoꝝ ita velocitate ⁊ spissitudine coangustat̄: vt fre/

[...] reticorum minor spissus ꝛ velox. Cardiacorũ minor spissus velox inanis. Colicorũ frequẽter similis cardiacorũ pulsui inuenit̃. Caducorũ magnus: in sanorũ minor. Stomachicorũ omniũqȝ qui stomachi causa laborant breuis ꝛ spissus est. ptysicorum spissus.

¶ De Urina ꝛ his q̃ in ea cõsiderant̃. C. CLXVIII.

Constanti. vbi. s. Urina est colamentũ sanguinis. qui. s. sanguis in renibus discernit̃ post cibi digestionẽ: ꝛ a cõcaua vena egressus colat̃: vnde postea renũ officiũ est ip̃m sanguinis colamẽtũ sibi attrahere: ꝛ tã diu tenere quoadusqȝ p̃te sanguinis in nutrimẽtũ sui distribuat: aquã vo in vesicã traiciat: ꝛ h̃ p duas venas scale nomẽ sortitas: eo q̃ q̃dẽ vrine descẽsus ibi fiat: vnde fit vt vrina duarũ tñ rerũ generalit̃ significatiua sit: qualitatũ. s. epatis ꝛ venarũ ꝑprie: corpis etiã ex eorũ affinitate: vel passionũ in istrumẽtis ipsius vrine: sicut in renib⁹ ꝛ vesica: ꝛ in eiusdẽ vrine via q̃ dicit̃ scala.

Hali vbi. s. Urina ẽ aquositas sanguinis quã renes sepant: ꝛ ab eo purgãt post digestionẽ ꝛ in ipsi⁹ ad venã cõcauã egressu hãc renes ad se trahũt: ꝛ in eis aliquãtulũ imorat̃: donec q̃ in ea sanguinis modicũ admixtũ fuit sibi sũpserint: dehinc illã ad vesicã p vasa duo q̃ clausule vocãt̃ depellũt. Ex li. vrinarũ a voce mauri. In vrinã quattuor cõtinent̃: siue cõsiderant̃. s. color ꝛ substãtia: quantitas ꝛ cõtẽtũ. Urinarũ colores sũt. xix. s. alb⁹. lactẽs. glaucus: caropos: subpallid⁹. pallid⁹. subcitrin⁹. citrin⁹: subrustus: rufus subrube⁹: rube⁹: subrubicũd⁹: rubicũd⁹: inopos: chianos: viridis: liuid⁹: niger. Substãtie sunt. v. s. tenuitas spissitudo: mediocritas: mediocris tenuitas: mediocris spissitudo. Quãtitates sũt due. s. multitudo ꝛ paucitas. Cõtẽtũ quadruplex. s. sedimẽ. resolutio. arena: bũor. Que diuersa ex q̃ttuor habẽt ꝑuenire qualitatib⁹. s. ex caliditate: frigiditate: siccitate: humiditate: quarũ due imutãt vrinã ẽm colorẽ. s. caliditas ꝛ frigiditas. Alie due eiusdẽ imutãt substãtiã. i. siccitas ꝛ hũiditas. Colorũ alij significãt caliditatẽ: alij frigiditatẽ. Caliditatẽ significãt ab subcitrino vsqȝ ad viridẽ colorẽ. Itaqȝ subcitrin⁹ includat̃: ꝛ viridis excludat̃. Frigiditatẽ significãt a pallido supius ita q̃ pallidus includat̃. Uiridis significat caliditatẽ adurẽtẽ. Liuidus frigiditatẽ mortificãtẽ. Niger q̃nqȝ significat caliditatẽ adurẽtẽ. s. pcedenti viridi. Frigiditatem mortificantem liuido precedenti.

¶ De his quib⁹ accipiũt significatiões vrinarũ: ꝛ primo de coloribus. C. CLXIX.

Auicenna. vbi. s. Prima significatio quã h̃z vrina est de dispositiõe epatis ꝛ viarũ aquositatis ꝛ sup dispositiões venarũ eisqȝ mediãtib⁹ illas demõstrat egritudines. Eius significatio firmior est illa de epate ꝑpterqȝ de gibbositatis ei⁹ dispositiõe. Significatiões aũt q̃ ex vrinis habent̃: ex septẽ generibus accipiunt̃. s. ex colore: ex substãtia: ex claritate: ꝛ turbulẽtia: ex hipostasi: ex quãtitate: ex odore ꝛ ex spuma. Rasi vbi. s. In vrina q̃dẽ attẽdũt̃ color: substãtia ꝛ odor: ꝛ illõ qd̃ residet i fundo: vl' ꝑpẽdet i medio vl' apparet i supficie. Color alb⁹ cũ substãtia subtili q̃ assimilat̃ aque colori: sepi⁹ apparet p⁹ multũ cibũ ꝛ potũ anteq̃ digerat̃: vl' i diabethe q̃ ẽ egritudo multã faciẽs aquã bibẽ eũ q̃ patit̃: nec tñ sit̃ ei⁹ sedat̃: qm̃ ilico cũ vrina egredit̃: cũ aũt sine his duob⁹ apparet hmõi color i vrina: vltimã ꝑtẽdit cruditatẽ ꝛ idigestionẽ: ꝛ epatis frigiditatẽ. Color secũd⁹ q̃ parũ glaucedis h̃z: digestiõis paucitatẽ ac debilitatẽ significat. Terti⁹ ẽ color citrin⁹ q̃ tẽperiẽ caloris i epate demõstrat. Quart⁹ ẽ igne⁹ q̃ calorẽ supfluũ ꝛ iflãmatũ designat. Quit⁹ croce⁹ q̃ nõ pl⁹ caloris demõstrat q̃ȝ igne⁹ significat tñ sanguinẽ multũ abũdare in corpe ꝛ ex eo vrine aliq̃d admixtũ fore. Sext⁹ rubicũd⁹ nõ valde clarus: q̃ colerã rubeã ꝛ sanguinẽ designat: ꝛ si in hmõi vrine supficie spuma citrina fuerit hicteritiã significat. Septim⁹ ẽ color niger: q̃ si apparuerit i vrina p⁹ citrinũ ꝛ rubeũ vltimã significat ꝛ iflãmatiõẽ ꝛ icẽsionẽ: q̃ ẽt in febrib⁹ acutis oĩũ vrinarũ deterior existit: pcipueqȝ si valde spissa fuerit. Q̃nqȝ tñ apparet vrĩa nigra p⁹ mẽstruorũ fluxũ aut retẽtionẽ eorũ: aut i fine egritudinũ q̃ ex colera nigra generãt̃: vt ẽ q̃rtana: vel splenis crossicies: aut melãcolia vl' horũ silia: nec tñ malũ portẽdit: s̃ȝ etiã q̃nqȝ bonũ ostẽdit. Apparet quoqȝ q̃nqȝ post vrinam albã ꝛ liuidã: ꝛ tunc vltimã significat epatis frigiditatẽ ꝛ caloris eius extinctionem.

¶ De Causis coloratiõis vrinarũ. C. CLXX.

Ex li. vrinarũ a voce mauri. Caliditate q̃dẽ sic fit vrine coloratio: dũ p caliditatẽ itẽsã nõ tñ adurẽtem in humorum ꝛ vrine naturã agentem fortis fit ebullitio ignearum partium: maior incipit esse effectus calidi ꝛ generantur humores calidi spiritus: ꝛ q̃ vrina eorũ est superflui tas ab his colorata egredit̃: si vo adurendo agat: dũ subtiliũ ꝛ fluidarũ ptiũ fit dissolutio resolutio ꝛ ɔsumptio: q̃ remanẽt terrestres sunt ꝛ solide in pncipio adustiõis dum ab igneis ptib⁹ rubeus habeat ꝑuenire color ꝛ a terrestrib⁹ niger: ex eorũ alterutra ɔditiõe cõpositus ꝑuenit color. s. viridis adustiõe pfecta: ꝛ ignearũ partiũ consumptiõe facta: niger a terrestrib⁹ ꝑuenit color. Frigiditate aũt vrina sic discolorat̃: dũ p frigiditatẽ intẽsã in hũore in vrine mãȝ agẽtẽ nãlis caloris minuit̃ effect⁹. terrestriũ ꝛ aquosarũ ptiũ fit multiplicatio: humorũqȝ tepescit ebulitio: aquosi generant̃ humores ꝛ frigidi: a q̃b⁹ vrina discolorata egredit̃: si vo tãta fuerit frigiditatis intẽsio q̃ ex pte aquosa ɔdẽsat in terrestria: cũ ab aquosis alb⁹ ꝑueniat color ꝛ terrestrib⁹ niger: eorũ alterutra ɔditiõe ɔposit⁹ ꝑuenit color. s. liuidus. Frigiditate aũt pfecta ꝛ aquosarũ ptiũ exiccatiõe facta niger a terrestrib⁹ ꝑuenit color ex pcedẽti liuido. Rasi vbi supra. Preterea q̃nqȝ iuxta colorẽ cibi vel pot⁹ sumpti tingit̃ vrina: sicut ex potu cassiefistule vel aloes fit valde rubea: ex olerũ comestiõe viridis: ꝛ ex nigri vini potu nigra. Tingit̃ etiã q̃nqȝ ꝑp̃ doloris vehemẽtiã l̃ȝ ei⁹ mã sit humor frigidus: sic in dẽtiũ vel auris dolore cõtingit. Paucitas quoqȝ tincture accidit ei ꝑp̃ aq̃ multe potatiõẽ vel ꝑpter multi cibi vel potius mor accepti nondũ factam digestionem: attẽdenda sũt prius oĩa signa hec ꝛ sic postea iudicãdũ. Auic. vbi supra. Urina post comestionẽ albescit: nec sic esse cessat donec digestio fieri incipiat: tũc. n. incipit tingi ꝑpter hoc vrine vigilantiũ albe sunt: ꝛ ad hoc adiuuat caloris innati resolutio: sed limose non sunt: immo suscitati ꝑpter priuationẽ digestionis attinent.

¶ Itẽ de significationib⁹ colorũ in vrina. C. CLXXI.

Ex coloribus vrine sũt gradus citrinitatis. sic palearũ: deide citrinus: post flau⁹: deinde rufus. postea citrãgularis: ꝛ post igne⁹. postea vo croce⁹ quẽ vocãt rubeũ clarũ. Et oẽs q̃ sunt post citrinũ caliditatẽ significãt: s̃ȝ tñ ẽm grad⁹ suos diuersificant̃ ꝛ accidũt q̃nqȝ ꝑpter vehemẽtes mot⁹: vl' ꝑp̃ dolores. aut ꝑp̃ famẽ vl' aque abstinẽtiã. Post p̃dictos aũt sũt rubedinis gradus: vt roseus ꝛ obscur⁹ ꝛ puluerulent⁹: oẽsqȝ sanguis dominiũ significãt. In oĩbus aũt in q̃b⁹ est color auripigmẽti attinet significatio colere rubee dñio. Igne⁹ q̃dẽ magis calorẽ significat q̃ȝ rube⁹ ꝛ puluerulentus. sic colera in se calidior est q̃ȝ sanguis. In egritudinib⁹ acutis incedẽtib⁹ vrine color trahit ad auripigmẽti colorẽ ꝛ igneitatẽ. Q̃ si fuerit ibi tenuitas: aliquã maturitatis dispositionẽ significat. si vo citrinitas fortior vsqȝ ad terminũ igneitatis ꝑuenerit: calorẽ incessanter cessisse significat. Post h̃ sunt gradus viriditatis: qui oẽs frigiditatem significant: pter eam q̃ succo porri vel eris erugini similatur. he nãqȝ vehemẽs incendiũ designant. Que vo colorẽ treos ptendit. vehementẽ frigiditatẽ ẽm plurimũ ostendit. Dicũt aũt q̃dã q̃ significat venenũ in potu haustum: ꝛ si q̃dẽ hipostasis in eo fuerit spes erit: sinautem timet̃ ei. Graduũ vo nigri coloris: alius est q̃ ad nigredinem tendit ẽm viam crocietatis sicut est in hictericia: ꝛ significat colere rubee spissitudinem ꝛ eius adustionẽ ꝛ coleram nigram: que accidit ex colera rubea. Alius est qui ex fusco ꝑuenit ad nigredinem: ꝛ significat coleram nigrã. Alius etiã qui ex viriditate ꝛ colere indico simili ꝑuenit: ꝛ significat coleram nigram puram. Ad summã autem vrina nigra significat aut vehemens incendium aut forte frigus: aut mortẽ: aut caloris naturalis supationẽ aut crysim ꝛ expulsionem nature: qua. s. ipsa colere nigre superfluitates expellit: sicut accidit in fine quartanarũ: ꝛ quãdo splenis egritudines resoluunt̃: ꝛ dolores dorsi atqȝ matricis. Urina vo alba dupliciter dicit̃. Aut que tenuis est ꝛ transllucens vt crystallum clarũ: vulgus enim id qd̃ transllucens est: albũ vocat. Aut que p certo est alba: cuius color disgregatiu⁹ est visus. sicut lac ꝛ pgamenũ. ꝛ ista q̃dẽ non trãslucet vt visus in ea penetret. transllucẽtia nãqȝ p certo nõ est nisi oĩũ colorũ priuatio. Itaqȝ trãsllucens albedo significat frigiditatem oĩno: ꝛ aufert digestionis fiduciã. Que si cũ crossitudine fuerit: flegma. s. significabit. Alba vo p certo nõ est nisi cũ crossitudine: huius q̃dẽ alia est cui⁹ albedo silis est albule vel albumini: ꝛ significat flegmatis liquefactionẽ. Alia silis est albedini que est in fungo cũ tenuitate ꝛ sanie: ꝛ significat exituras vlcerosas in instrumentis vrine. Et si quãdo fuerit absqȝ sanie h̃ erit ꝑpter supationem materie crude nõ mature. Q̃nqȝ aũt est cum lapide vesice. Alia vo spermati assimilat̃: ꝛ h̃ est qñ fleumaticorũ apostematũ adest crysis: ꝛ laxitas iteriorũ: ꝛ egritudinũ q̃ accidũt ex flegmate vitreo. Cũ aũt spmati silis ẽ. ꝛ nõ ẽ ẽm modũ crysis. ẽ ꝑp̃ apostemata flegmatica. Imo cũ in primis euenerit. apoplexiã aut palysiȝ pnosticabit. Cũ aũt i oĩb⁹ horis febris alba fuerit vrĩa cito ɔuertet̃ i q̃rtanã. Plũbina q̃dẽ sine hipostasi valde male est. Lactea quoqȝ in acutis egritudib⁹ est pniciosa.

¶ Adhuc de eodem. C. CLXXII.

POssibile quidē est vt vrina sit alba: cōplexio vero calida sit ꝛ colerica: aut vrina rubea ꝛ cōplexio frigida flegmatica. Colera nāqꝫ rubea cū ab vrine viā declinat ꝛ nō admiscet ei: remanet vrina alba. Urina igit̄ alba cōsiderāda est: qꝛ si fuerit hūor illius mult⁹ at qꝫ limosus: ꝛ ei⁹ sedimē multū ac grossuꝫ: eiusqꝫ substātia cuꝫ hꝫ ad grossitudinē trahit: albedo ex frigiditate flegmatis existit. Cū autē nō limosa clara fuerit: nec eius sedimē multū nec puia: ꝛ albedo ad fuscitatē traxerit: colera rubea ē occultata. Porro si ī egritudine acuta: vrina fuerit alba: fuerintqꝫ in ea significatiōes salutis ex q̄b⁹ nō timet̄ frenesis ꝛ similia: sciēdū est qꝛ colera rubea declinauit ad aliud cānale ꝛ ad ītestina: ꝛ accidet egro cōstrictio. Cā vō ppter quā vrina rubea est in egritudinib⁹ frigidis: est aut fortitudo doloris q̄ colerā rubeā resoluit: sicut in colica frigida accidit: aut opilatio facta ex supatiōe flegmatis in cānali: qđ est īter fel ꝛ ītestina quapropter fel ad ītestina nāliē nō descēdit vt solebat: sꝫ vrine societas est ei necessaria cū q̄ egredit̄: sicut accidit ī colica frigida. Aut debilitas epatis ꝛ defect⁹ virtutis ei⁹ q̄ īter aquositatē ꝛ sanguinē nō pōt facere sepatiōeꝫ. sicut accidit in hidropisi frigida: ꝛ in egritudinib⁹ debilitatis epatis ſm plurimū: qꝛ ppter eas vrina similis est loture carnis recētis. Aut est cōstrictio quā opilatiōes fecerūt: vnde mutat̄ color flegmatis in venis ppter aliquā putrefactiōeꝫ q̄ ei accidit: ꝛ hui⁹ signū ē qꝫ aquositas vrine ꝛ sedimē ipsius sunt ſꝫ modū quē diximus eiusqꝫ tinctura debilis est nō limosa. Colere nāqꝫ rubee tinctura, limosa ē.

¶ De Significatōe substātie ꝛ odoris. C. CLXXIII.

RAzi vbi. ś. Urine substātia: aque subtilis silis: innuit digestiue debilitatē: spissa vō quasi liquoris grossi q̄ cōtinet̄ in felle: significat digestiue supfluitatē: ꝛ hūoris in corpe diminutiōeꝫ. Inter eas aūt mediocris existētes: digestiue significat bonitatē: ꝛ epatis humorūqꝫ q̄ ꝯtinētur in venis tēperatā dispositiōeꝫ. Perturbata vō significat hūoruꝫ in venis cruditatē ꝛ īdigestiōeꝫ cū caliditate q̄ in eis opat̄ pturbatione. Urina turbida cū cito diuidit̄: ꝛ grossicies q̄ in ea ad fundū descēdit: magis ppinq̄ est maturitatis significatiōi ſm sue diuisiōis velocitatē. Urina arenosa vt turbida lapidē in renib⁹ aut in vesica significat: epatis quoqꝫ debilitatē qn̄qꝫ portēdit. Cū aūt eger puruꝫ sanguinē minxerit: aliquā ex venis q̄ sunt in renibus fissam ostēdit. Urina pinguis oleo silis cū ethica puenit. Urina quoqꝫ multā habēs pinguedinē in supficie: significat qꝫ adeps renū liquari incipit. Urina tenuis ꝛ alba in acuta febre si multis dieb⁹ talis pmanserit: amētiā egro suputurā ostēdit. Urina cū post febris remotionē tincta remāserit in epate calefactio vel apostema erit. Urina sordida cuius color est q̄si musti vel aque ciceris multū cocti. est hntiū apostemata antiqua in īteriorib⁹ ꝛ nō acuta. Odor ab vrina pcedēs similis ei q̄ a re acuta ꝛ fictma dissoluit̄: maturitatis īdicat supfluitatē: q̄ qn̄qꝫ sentit̄ in acutis febribus: ꝛ in epatis apostemate: vel eas portēdit futuras. Urina vō penit⁹ odore carēs in vltimitate cruditatis existit ꝛ tarditate digestiue. Que vō in medio inuenit̄: digestionis equalitatem designat.

¶ De Signis apparentib⁹ in supficie vel in medio vel in fundo. C. CLXXIIII.

AB eo quoqꝫ qđ īferi⁹ descēdit: vl̄ qđ supius eleuat̄: aut qđ ī medio pēdet: sumūt̄ digestionis q̄ fit in venis significationes: hui⁹ aūt rei substātia silis ē distillatiōi q̄ fit in aq̄ rosata. Et ī his q̄dē q̄ descēdūt īferi⁹: meli⁹ iudicat̄ id qđ ē albū ꝛ leue ꝛ in fundo vasis residēt cui⁹ quoqꝫ dispositio talis ī dieb⁹ egritudis cōtinue pmanet. Bonū quoqꝫ descēdēs q̄le ē hꝫ qđ pdiximus: ē id qđ cū meliori ex colorib⁹ (hꝫ ē citrin⁹) ꝛ meliori ex substātijs: q̄. s. ē īter subtilitatē ꝛ spissitudinē mediocris apparet: ꝛ cū odore ceteris meliore: hꝫ ē q̄ nec multū fetet nec oīno puat̄ odore. Urina quoqꝫ ī q̄ hꝫ apparēt oīb⁹ alijs melior iudicat̄: significat. n. digestiue pfectiōeꝫ: ꝛ ab egritudinis malitia securitatē. Hoc aūt descēdēs ī bonitate: seq̄t̄ id qđ ī medio vasis pēdet cū ſm hūc modū repit̄: p⁹ qđ ēt illđ qđ ī supficie natat ꝯsistit. Color aūt q̄ attēdit̄ ī descēdēte melior ē alb⁹ cū forme lōgitudine. Post hꝫ āt ē rube⁹: significat. n. salutē cū egritudis plixitate: glauc⁹ vō deterior ē. Eoqꝫ viridis peior. Et hꝫ quoqꝫ niger deterior.

¶ De hipostasi. C. CLXXV.

RErum autem que multotiens apparent in vrina: prima est hipostasis: ꝛ est eius quod apparet in ampullis aque rosate similis. In huius nanqꝫ colore vident̄ radiositas ꝛ puietas ꝛ raritas ꝛ claritas ac pulchritudo que in ceteris nō inueniunt̄. cūqꝫ mouet̄ tota cū vrina miscet̄. Aqua tn̄ vrina nō turbat̄: ipsa quoqꝫ nō cito descēdit inferius: plerūqꝫ qđ etiā nō descendit: hꝫ est superfluitas in venis existens. Secūda est supfluitas turbida: cuius color est alb⁹: ꝛ est sepe liquefacto silis. Tertia est pus: qđ qn̄qꝫ diuisum est: ex quo cū mouet̄ vrina turbat̄ sursuꝫ aura: ꝛ eleuant̄ frustula: deinde vō descendit inferius. Quarta est arenosa cui⁹ due sūt species. Una lima q̄ limature auri similat̄: sꝫ minutior sit ꝛ hec a renib⁹ egredit̄. Alia vō colorē hꝫ quasi terre vel luti: ꝛ hec a vesica egredit̄. Quinta vō pilis nō multū albis assimilat̄. que cū a renib⁹ egrediat̄ nullū aliđ malū portendit. nisi humores crudos abundare in corpe. cui medicamina diuretica ꝯferūt. Sexta est in qua frustulorum carnis silitudines apparent. q̄ ex renib⁹ egrediunt̄: si dolor in renib⁹ fuerit. Si vō cū acuta febre appareat: febrē corpori valde nocere demonstrat. Cū ethica vō si fuerit: solidorum indicat liquefactionē: ꝛ dolorē puenisse iam ad mēbrorum carnem. Septima lentiū excorticatarum assimilat̄ frustulis. significans in epate supfluitatē caloris. Octaua silis furfuri est: q̄ ppt̄ egritudinē vesice sepi⁹ ꝯtingit: sed tūc colorē extraneū nō hꝫ. Qn̄qꝫ vō cū febre valde acuta puenit: eiusqꝫ color extrine⁹ ꝛ a maturitate valde remotus mortē portēdit. Auicēna vbi supra. Cōuenientia medicorum in vsu noīs hipostasis ꝛ sediminis iā recessit a via cognita. Dicunt. n. hipostasim aut sedimen nō illud tm̄ qđ īferius descendit sed omnē substātiā que spissioris essentie q̄ꝫ aquositas existit: ꝛ est ab ea diuisa siue sit suspensa siue sit supra. Cognoscit̄ aūt hipostasis multipliciter. s. ex sui substātia: ꝛ q̄ntitate ꝛ qualitate: ꝛ suarum ptiū situ ex loco quoqꝫ sui: ꝛ tpe: ꝛ pmixtiōis sui q̄litate.

¶ De Diuersitate vrinarum ſm etates ꝛ sexus. C. CLXXVI.

VRine puerorum significatio parua est: pcipueqꝫ infantiū: eo qꝫ lacte vtant̄: ꝛ qꝫ mā tingens in eis est q̄scēs ac submersa. In eorum quoqꝫ nā diuersitas existit ex debilitate ꝛ multa dormitiōe qđ maturitatis significationē pnecat. Infantiū igit̄ vrine trahūt ad lactis pprietatē ppt̄ nutrimētū eorum: ꝛ ppter ꝯplexiōis humiditatē. Ideoqꝫ declināt ad albedinē. Puerorum aūt vrine spissiores sūt ꝛ grossiores q̄ꝫ iuuenū ac turbidiores. Urine iuuenū ad ignis formā tendūt: ꝛ ad substātie mediocritatē. vrine vō senū ad albedinē ꝛ subtilitatē. Qn̄qꝫ tn̄ grosse sūt ſm supfluitates in eis existētes: quorum euacuatio multiplicat̄. Porro decrepitorum vrine maioris albedinis sūt ꝛ tenuitatis. qn̄qꝫ tn̄ pdicta ex cā grossicies accidit eis: sꝫ raro. Cūqꝫ fuerit vrina vehemenē grossa: apti erūt vt eis accidat lapis. Urine vō mulieruꝫ sp maioris grossiciei sūt ꝛ albedinis: minorisqꝫ pulchritudinis q̄ꝫ virorum. Et hꝫ q̄dē ppter debilitatē digestiue earum: ꝛ ppt̄ multitudinē supfluitatū: ꝛ amplitudinē cānaliū. Preterea masculorum vrine cōmote turbant̄: ꝛ earum turbatio declinat ad supiora. Urine vō mulierū fere nō turbidant̄ ex motione ppter paucā sui sepationē. ꝛ habēt ſm plurimū supra sūmitatē suā spumā rotundā. Q si turbide fuerint: earum turbidatio pauca erit. Urine pregnantiū clare sunt: ꝛ super earum supficiem est nebula ꝛ ad colorē aque ciceris qn̄qꝫ trahunt.

¶ Liber Sextusdecimus Incipit.

¶ De Signis ꝛ causis particularib⁹ egritudinū. C. I.

HAli sermone. viij. Dicto de signis vniuersalib⁹ egritudinum. restat dicendū de signis pticularib⁹ vl̄ pprijs singulorū membroruꝫ. Est autem morbi diffinitio nocumentum actiōis sensibile. Nā corporum que morbis parata sunt actiones adhuc in habitudine sua naturali supsunt: nisi qꝫ alteratiōe quadam īmutate sunt: aut in q̄ntitate vt si ciborum appetitus augeat̄ vel minoret̄. vel si digestio modū quantitatis ciborum excedat aut ab ea minuat̄: aut in q̄litate: vt si ciborum appetit⁹ īmutet̄. s. in dulcorē vel acciditatē: aut in tpe: vt si hora cōsuetudinis appetit⁹ anticipet̄ aut differat̄. Hec igit̄ signa nec plenū morbū nec pfectā sanitatē significāt. Morborum aūt q̄dā sūt in ea mēbrorum pte q̄ sensui pꝫ: ꝛ horum significatio facilior ē. Quidā aūt in īteriorib⁹ ꝛ abscōditis ptib⁹: ꝛ horum significatō difficilior. De his q̄ sensu patēt prio tractabim⁹: qꝛ discētib⁹ ē optim⁹ īcipe a sensib⁹. Horum āt q̄dā ꝛ exteriorib⁹ ꝛ īteriorib⁹ corpis cōes sūt: vt febres ꝛ apostemata. Quidā vō supficiei tm̄. Et horum alij ab īteriorib⁹ causis pueniūt aut ab exteriorib⁹. Itē q̄ ab exteriorib⁹: aut accidūt a corpib⁹ aiatis vt a lapidib⁹ ꝛ hmōi: aut ab aiatis: vt a pcussiōe scorpij: vl̄ morsura vl̄ punctura. Idē in sermōe. vj. Cōtinuatiōis sepationū cā q̄ fit ab exteriorib⁹: aut ē aliq̄d īcidēs: vt ensis: aut disrumpēs, ꝛ desiccās: vt mortis: aut incēdens: vt ignis ꝛ medicamē adurēs: aut aliq̄d allidēs fortis: aut incēdens: vt ignis ꝛ medicamē adurēs: aut aliq̄d allidēs

et lapis:aut distendens vt fumus. Que vo ab interioribus sunt exterioribus assimilant:aut enī est chimus crossus illidēs sicut ab exteriorib⁹ lapis:aut vētositas crossa distēdēs:queādmodum ⁊ fumus:aut calidus ac putridus humor incendens sicut ⁊ ignus.

¶ De Febre ⁊ corporib⁹ ad febrē dispositis. C. II.

Febris est morb⁹ ex mala cōplexiōe calida cōmunis omni corpori. Ideoqȝ diffinit̄ esse calor extra nālis a corde ꝓcedēs ⁊ ꝑ arterias ad oēs corporis ptes missus:eiusqȝ nocēs actionib⁹. Isidorus vbi supra. Febris a feruore dicta est. Est enī abūdātia caloris. Philiscus. Febris est calor innaturalis nature supgrediēs cursum: a corde ꝓcedēs ī arterias:suoqȝ ledēs effectu. Auicē.in canone.iiij. Febris est calor extraneus in corde accēsus:⁊ ꝓcedēs ab eo mediātib⁹ spiritu ⁊ sanguine:⁊ ꝑ arterias in totū corp⁹ cui⁹ īflāmatio nālibus operatiōib⁹ nocet. Corpa vehemētius ad febres ꝑparata(sicut ꝗdā dixerūt)sunt corpa calida ⁊ humida:ꝓpterqȝ cū humiditas caliditate fortior est. Et ista ꝗdē sunt fetidi sudoris ⁊ vrine ⁊ egestionis. Corpa quoqȝ calida ⁊ sicca ꝑparata sūt ad febres calidas:⁊ incipiūt effimere prius:deinde festināt ad putredinē ⁊ adustionē. Qn̄qȝ vo cadere faciūt in ethicā:⁊ sequunt̄ ea ambo ꝗ equantur in siccitate ⁊ humiditate:dn̄aturqȝ caliditas:⁊ accidit febris vaporis calidi.deinde ꝑmutat̄ ad febrē amoris:postea corpa illa in ꝗb⁹ equant̄ calor ⁊ frigus ⁊ multiplicat̄ humiditas. Istis quidē febres putredinis accidunt ſm plurimū incipientes. Corpora vero frigida ⁊ humida. vel frigida ⁊ sicca longinquiora sunt a febribus ⁊ proprie ab effimera. Senibus autē parū accidit febris valde accensa propter frigus complexionis:⁊ paucitatem carnis eorum.

¶ De Horis febrium. C. III.

Hore vero febriū sicut ⁊ reliquarum egritudinum sunt principiū ⁊ augmentū ⁊ status vltimus ⁊ declinatio. Principiū quidē est ex hora qua calor innatus preuocat̄ a materia in membro submersa tā diu donec nō appareat maturationi aut diuersitate eius cōtrarie maturationi vestigiū. Sed quandoqȝ principiū occultatur:sicut in synoche ⁊ apoplexia:⁊ epilensia. Augmentum est hora in qua manifeste mouetur innata caliditas ad resistendū materie:⁊ apparēt signa digestionis:aut signa digestioni contraria. Porro status est hora pugne.scilicet in qua vehemens pugna fit inter naturam ⁊ materiam: apparetqȝ victoria vni⁹ earū sup aliā:huius spaciū in habētib⁹ paroxismos acutos ē paroxism⁹ vn⁹:⁊ nō cognoscit̄ nisi ꝑ illū ꝗ sequitur ipsum:aut duo paroxismi:⁊ cognoscitur in tertio eius. Declinatio vero est hora in qua calor innatus iam materie dominat̄ ac vincit eam:⁊ separat congregationem eius.scilicet rei post rem:⁊ tunc alleuiatur occulte caliditas ⁊ expellit̄ ad extremitates:donec resoluitur:⁊ multotiens incrossatur:diuersificatur autem status egritudinum. Nam valde acutarum longinquior status est vsqȝ ad quattuor dies:⁊ febres effimere sunt de hac summa:veruntamen non numerantur acute:quia non sunt de egritudinibus habentibus timorē. Et sequunt̄ eas febres acute:⁊ sunt ille quarū status ꝑuenit ad xiiij.dies:⁊ quod est supra illud. Et plures quidem febrium cōplēt principiū ⁊ augmētū ⁊ statū in paroxismo vno:aliū quoqȝ paroxismum faciunt declinando:preterea quarundam febrium prolongatur augmentum:⁊ quarundam declinatio.

¶ De Cognitiōe horaꝝ vniuersaliū ⁊ ꝑticulariū. C. IIII.

Cognitio quidē horaꝝ egritudinū vniuersalium:aliquando est ex specie egritudinis. Nam spasmus siccus ⁊ epilēsia ⁊ apoplexia ⁊ sqnātia sunt ex acutis valde:tertiana vo pura ⁊ causon ex acutis nō valde. Porro quartana ⁊ paralisis de macronoxijs:qn̄qȝ vo fit ex motu egritudinis:nā si paroxismi breues sūt: significāt ꝙ stat⁹ ꝓpinquus est:sicut est tertiana pura. Tēpus enī paroxismoruꝫ eius ē ex trib⁹ horis vsqȝ ad quattuordecim. Si vo ꝓlixi sīt significāt ꝙ mā crossa ē:⁊ stat⁹ longinquus sicut in tertiana nō pura. Et si nō fuerint illic paroxismi īmo mā ei⁹ fuerit acuta: sicut synochi: tunc egritudo erit acuta. Et si fuerint signa eius signa frigide crosse aut declinis ad crossitudinē tūc egritudo erit nō acuta. Et si remāserit cū dispositiōe sua:tūc egritudo nō erit illius acutatis. Et qn̄qȝ etiā est ex virtute cui velociter aduenit debilitas quare est egritudo acuta:quandoqȝ etiā est ex etate vel tempore. Nam in tempore calido ⁊ etate calida status egritudinum festinat:in frigidis autē tardat:⁊ similiter est dispositio regionum. Et ex pulsu. Nam si est velox frequens magnus egritudo est ad acutatem decliuis:⁊ si non: tunc non est acuta. Et ex rigore:nam si est prolixi spacij:tunc egritudo est decliuis ad prolixitatem. Et si breuis est spacij tunc ad acutatem tendit. Et quando nullo modo est rigor tunc abbreuiat̄ eius extensio. Quandoqȝ aūt est ex pte horarū paroxismoꝝ.nā si ꝓcedant ſm antecessionē supfluentē.ita vt vnus antecedat supfluitatē alterius tendēs ad additionē:tunc egritudo erit in augmēto. Si vo iā steterit antecessio superfluitatis.tunc est egritudo in statu seruans horā vnā. Si aūt postponit̄.tunc egritudo est in declinatiōe. Deniqȝ cognoscit̄ horaꝝ dispositio ex augmēto accidentiū febris in statione ac declinatiōe eoꝝ:⁊ ex additiōe paroxismoꝝ eius in longitudine vel ex abbreuiatione ipsoꝝ. Qn̄qȝ etiam ex dispositiōe euacuationū:vt sudoris ac flux⁹ ventris.nā cū accidit in paroxismo aliquo sudor aut ventris flux⁹. Et paroxismus secūdus qui est post ipsum est in silitudine vehemētie primi:⁊ fortitudine eius:aut supra ipsaꝫ tunc euacuatio eius est propter multitudinē nō propter fortitudinem:⁊ egritudo indicat̄ longa. Et qn̄qȝ ex parte digestiōis ⁊ ꝯtrarij digestionis. Verbi gratia. Qn̄ apparet sputū cū digestione aliq̄ aut vrina in qua est nubes aliqua tūc est principiū augmēti:deinde qn̄ multiplicat̄ illud appet aut ꝯtrariū ei⁹ tūc est stat⁹. Et iterū qn̄ apparet digestio aut ꝯtrariū eius velociter ex sputo aut nube. tunc scias ꝙ status est ꝓpinqu⁹. Et si tardat̄ tūc scias ꝙ status est longinquus. Cognitio vo ꝑticulariū horaꝝ hec est:hora principij paroxismi est illa in qua coartat̄ pulsus:⁊ calor extremitatū fit plūbeus: ⁊ infrigidant̄ extrema:ꝓpterqȝ extremitas auris ⁊ nasi:vsqȝ ad horaꝫ in qua sentit̄ sparsio caliditatis. Et qn̄qȝ principio associat̄ alteratio coloris:⁊ pigricia ⁊ angustia ⁊ tarditas motuuꝫ ⁊ ꝓfunditas somni:⁊ mollificatio palpebrarū:⁊ grauitas sermonis:⁊ horripilatio inter scapulas ⁊ in dorso:⁊ qn̄qȝ fortis rigor:qn̄qȝ vo saliue cursus:⁊ saltus tempoꝝ:⁊ tinitus auriū:⁊ sternutatio vl̄ cōmotio membroꝝ. Et vehementi⁹ quidē debilitat̄ virt⁹ ꝓpt̄ debilitatē ꝗ est in principio aut statu. Et hore augmēti medietas ꝑma est hora in qua pulsus incipit apparere ⁊ magnificari ⁊ velox fieri: spgiturqȝ calor in toto corpe ſm equalitatē. Altera vo medietas est hora in qua nō cessat hec caliditas ipsa cū equalitate augmēti. Hora vo status est illa in qua remanēt caliditas ipsa cū eq̄litate ⁊ accidētia cū dispositione sua:fitqȝ pulsus maior ꝙ̄ vnq̄ȝ fuerit ⁊ velocior ac frequētior. Hora porro declinationis est illa:in qua incipit egritudo diminui pulsusqȝ tpari ⁊ equari. Deinde vo illa in qua sudare corp⁹ incipit ⁊ ad eradicationē ꝑducit. Multotiōes ꝗdē apud mortē accidit dispositio ꝗ est sicut declinatio:qsi iam eger euaserit. Sed oportet vt pulsus cognoscat̄:vt magnificet̄ aut forti efficiat̄. Scias etiā ꝙ egritudo ꝓlōgat̄ aut ꝓpt̄ materie mltitudinē:aut ꝓp ei⁹ crossiciē:aut propter frig⁹ eiusdē. Ad hoc etiā iuuāt qn̄qȝ temp⁹ frigidū:⁊ regio frigida:⁊ etas frigida:⁊ debilitas innati caloris:⁊ soliditas corporis.

¶ De Speciebus febrium ⁊ causis earum. C. V.

Diuiditur autem febris in egritudinalē ⁊ accidentalē. Egritudinalis est illa inter quam ⁊ causaꝫ suam que nō est egritudo nō est mediū: vt febris putredinis. Nō.n.putredo in seipsa est egritudo:sed cā egritudinis.id est febris absqȝ medio. Accidentalis est ꝗ ex alia egritudine depēdet:vt febris apostematis ⁊ opilatōis. Apostema nanqȝ in seipso est egritudo cui febris accidit: ipsumqȝ sequitur:⁊ eo existēte existit. Primo igit̄ de egritudinalib⁹ dicam⁹. qm̄ omniuꝫ que sunt in hominis corpe tria sunt genera.s.membra humores ac spiritus continētia:⁊ humiditas ipsa recondita: ⁊ spirit⁹ ac vapores effusi. Membra quidem parietibus balnei.humiditas aūt aque spiritus aeri eiusdem comparant̄.itaqȝ si accendat̄ febris in membris radicalib⁹ accensione ꝑma sicut accendit adustio.verbi gratia:vt in parietibus balnei aut ꝑ follem ferrarij vel per ollā coci:tunc illud gen⁹ febris ethica nominat̄.si vero accendat̄ primo in humorib⁹:⁊ deinde accēdat̄ ex eis in membris:sicut cū aqua calida in balneū effundit̄.lateres eius cā illius accendunt̄. tunc illō genus febris humoris appellat̄. Porro si accēdat̄ prius in spiritibus ⁊ vaporibus ⁊ inde accendat̄ in membris ⁊ humoribus:sicut accidit vt ignis aereꝫ balnei calefaciat,ideqȝ ad aquā ⁊ ad parietes balnei ꝑueniat:tunc illud genus febris effimera vocat̄.hec.n. in re subtili accendit̄:que cum velocitate resoluit̄:raroqȝ diem cū nocte sua pertransit:nisi ad aliud genus febrium conuertat̄. Actor. Ob hoc itaqȝ febrium tria sunt genera:quia non apparent nisi in materia. Materie vero corpis sunt tres.s.spūs.humores:⁊ mēbra spiritualia. Si ergo calor extra naturalis īfixus ⁊ impressus harū alicui fuerit:calorem naturalem in igneū mutat:⁊ calefacit cor: atqȝ a corde ꝑ arterias quas ⁊ calefacit ad omnes partes corpis mittit̄:ac ꝑ eas dispgitur.sicqȝ febris estuat. Auicenna vbi supra. Hec est diuisio febrium quasi ꝑ differentias.alio quoqȝ modo diuiduntur. Nam alie sunt acute:alie vero nō:alie chronice.alie nocturne.alie diurne

⁊ de eis sunt salubres recte: ⁊ de eis sunt habentes accidentia horribilia: alie vicissim dimittentes: alie inseparabiles. Inseparabiliū aūt alie qbꝰ sunt qetes ⁊ remissiões: alie qbꝰ intēsiões: alie alijs fortiores: alie sunt sibi similes: alie frigide rigorem aut horripilationeʒ habentes: alie quoqʒ simplices: alie composite.

¶ De Effimera ⁊ causis ⁊ signis eius. C. VI.

Hali vbi. s̃. Effimera febris est illa q̃ pmanet in corpore vigintiquattuor horis: ⁊ qñqʒ puenit vsqʒ ad. xlviij. vel. lxxij. Hec fit ex caus. manifestis qttuor modis. Primū genꝰ ē ex his q̃ ab exteriorībꝰ corpi occurrūt: eo qd aut illd calefaciūt siue actualit̃: vt estus solis: ardor ignis aer balnei: siue potētialit̃ vt balneū aquaꝝ aluminis vel sulphuris: aut poros eius spissant: siue actualit̃ vt aq̃ frigida q̃ supfluitates fumosas in corpis iteriora recludit: aut potētialit̃ vt aque lauacri aluminose. Scōʒ est ex his q̃ ad iteriora mittunt̃: vt sunt cibi ⁊ medicamina. Tertiū est ex motu īmoderato: aut corpis: vt exercitio laborioso: aut aīe: sicut ira tristitia cura. Quartū ē ex passiōibꝰ q̃ fiūt in mēbris manifestis ex pacut| causis vt ē apostema calidū qd fit in inguinibꝰ ex pedū vulneribꝰ: vñ calor ⁊ vicina mēbra pfert̃: atqʒ ab eis ad alia vsqʒ ad cor. ⁊ īde p arterias ad oīa corpis mēbra trāsmittit̃.

Auicē. vbi. s̃. Febris effimera multas hʒ spēs: oīum aūt specierū effimere sūt cause pmitiue calefaciētes essentialit̃: aut p accidēs de sūma occurrētiū assumptoꝝ. s. in cibo ⁊ potu ⁊ passionū corporaliū ⁊ aīaliū: ⁊ ex dolorībꝰ ⁊ apostematibꝰ apparētibus. Et sunt de eis ex opilatiōibꝰ: quaꝝ cā nō est pmitiua: ⁊ nō puenīūt cause earū cū vehemētia sua ad hoc vt p trāseat illud qd īflāmat spūm: alioqn in ethicā cadere facerēt: vel in aliā spēm febriū humoꝝ. Cause nāqʒ primitiue pleruñqʒ mouēt antecedentes: q̃ si mouerīt eas ad putredineʒ erūt putredinis febres: febris ista fm plurimū in vno die recedit: raroqʒ tertiū diē ptrāsit alioqn estimat̃ pmutari. Et intētio qdē pmutationis est q retētio caliditat| ptrāsit spūs: aut ad corpꝰ aut ad hūorē. Razi in li. diuisiōis egritudinū. Ex signis effimere sūt: q ipa accedit ab alteratiōe euenīēte: sicut vigilijs aut laborībꝰ supfluis: aut fame vel siti vehemēti. aut aeris calore vel frigiditate: aut casu vel p cussiōe aut aliquo hmōi. nec alterat̃ ex ea multū vrine color: nec pulsus velox est aut frequēs vehemēter: nec lingua vehemēt| aspitatis ⁊ siccitatis. Idē in almāsore. x. pte. Effimera semel tñ īuadit: cuiꝰ ppria significatio est: q nec cū tremore: nec cū horripilatiōe īcedit: ⁊ q eā aliqua p̃ter nām cā p̃cedit. vt multꝰ calor aut ira vel solicitudo: vini puri vel multi potatio: ciborū grossorū repletio: vel aliquid huiusmodi: vrina quoqʒ in hac egritudine nec in colore: nec in substantia: nec in odore multū ab eo quod cōsueuerat mutatur. Calor etiā cū corpus egri tangitur: nec multus nec pungitiuus sentitur: febris hec non multū mala est. Quandoqʒ tamen cū in huius curatione error contingit: in alias febres malas transit. Cū autē minui incipit egritudo: sudoris prouenit multitudo vel saltē humectatio ⁊ resudatio: postea vero perfecte sudatur.

¶ De Febribus humoris siue putridis. C. VII.

Hali vbi supra. Putride febres ex quatuor humorū putredine fiunt: humores enim si putruerint incalescunt. Indeqʒ membrū illud calefit: in quo putrefactio fit: ab eo vnoqʒ membrū illi contiguū: sicqʒ membra calefiunt hec post illa donec perueniatur ad cor. a quo procedit ad arterias: ⁊ in omne corpus per illas. Putrescunt autē humores. v. de causis: que sunt humoris multa quantitas eiusqʒ grossicies: ⁊ eius viscositas. Opilatio quoqʒ que ab eo fit: ⁊ anhelitus priuatio: que ex ipsa opilatione contingit: humor nanqʒ si priuetur anhelitu putrescit: sicut fieri videmus in exteriori humiditate quando priuatur aere. Auicē. vbi supra. Putredo quidē accidit aut propter malum cibum: quando preparatus est vt putrefiat illud quod ab eo generatur propter substātie sue malitiā: aut quia velociter recipit corruptionē quāuis sit bone substantie: sicut lac. aut quia res aquosa est ⁊ mali nutrimenti: cuius aquositatē recipit sanguis: vt est illud quod generatur a fructibus tardis humidis valde: aut est ex illis q̃ non conuertuntur ad sanguinē bonū. Imo remanet humor malus frigidus quē abhorret calor innatus: eiqʒ succedit extraneus vt est ille qui generatur ex cucumere ac citrolo ac piris ⁊ similibus: aut etiam ppter malitiā artificij eius: aut horā: aut ordinē ipsiꝰ: aut ppter opilatiōeʒ phibētē respiratiōeʒ ⁊ euētatiōeʒ: aut ppter cōplexioneʒ corpis malā qñ nō pōt digestionē facere bonā: virtutes siqdē non operant̃ in cibo ⁊ hūores ppter priuationē respiratiōis: ⁊ ob hoc dimittūt eū crudū. Et huiusmodi quidē cōplexio aut generat humorē malum aut corrumpit illud qd generat propter abbreuiationem suā in digestiōe: q mouet eā motu pigro: aut etiā propter dispositiones extrinsecas: ex aeribus malis: vt est aer pestilentie: vel lacunaruʒ: ⁊ quandoqʒ cōgregat̃ ex eis numerus rerū plurimus. Et plurimum autem causaꝝ putredinis est: aut ppter multitudinē humoris: aut propter suam grossiciem: aut ppter sui viscositatem.

¶ De Speciebus earum. C. VIII.

Humor itaqʒ recipiēs putredinē: aut ē sanguis talis vt euaporet ab eo vapor subtilis: aut flegma tale vñ pcedat vapor spissus: aut colera tal̃ vt egrediat̃ ab eo vapor fumosus valde subtilis: aut melancolia talis vt euaporet ab ea vapor fumosus: spissus: puluerulentus: putredo qdē colere facit tertianā. Putredo sanguinis ꝯtinuaʒ. Putredo melācolie q̃rtanā: ⁊ q̃ cursum eiꝰ sequunt̃. Putredo flegmatis vt multū quotidianā ⁊ q̃ cursum eiꝰ imitat̃. Hali vbi supra. Febriū putredinis spēs s̃t plures: alie nāqʒ s̃t simplices. alie vō cōposite. Simpliciū aūt q̃ ⁊ pure s̃t: q̃ttuor sunt spēs ex humoꝝ numero: pma ē febris ꝯtinua quā synochū dicūt. hec ex putredīe sanguinis fit: ⁊ est molesta: qm̃ egrotꝰ in ea nō q̃escit. Secūda est tertiana ex putredine colere rubee. Et hec est salubris q diē vnū hʒ q̃etis eius aūt accessio breuis ē: qm̃ ex quo mouet̃ subtilis mā cito maturatiōis est: facilisqʒ dissolutōis. Tertia est quartana ex colere nigre putrefactiōe: hec quoqʒ salubris est: q p biduū q̃escit: plixa vero qm̃ humor ex quo fit grossus est ⁊ tarde maturitat|: difficilisqʒ dissolutiōis. Quarta ē quotidiana ex putrido flegmate estuās. Hec q̃dem molesta est: q singulis diebꝰ accendit̃: longa quoqʒ ppt̃ humoris grossiciē ⁊ viscositatē ob quā nō cito maturat̃ nec dissoluit̃.

¶ De Subdiuisionibꝰ earūdem q̃ttuor specieꝝ. C. IX.

Earum itideʒ q̃ttuor specieꝝ vnaqq̃ʒ subdiuiditur. Illa si quidē q̃ ex sanguine tumultuat tres habet species. Alia nāqʒ a principijs vsqʒ ad finē in habitudine vna ꝯsistit: ⁊ eq̃lis dicit̃: hec qdeʒ fit: qm̃ tantū sanguinis ꝯsumit̃ quantū ⁊ putrescit. Alia vō a principio debilis incipit. Nec vsqʒ in finem augeri desistit tuncqʒ fortis est ac difficillima: ⁊ vocat̃ augmentata: hec quoqʒ fit cū amplius ex sanguine q̄ʒ finiat̃ putrescit. Tertia porro in pncipio difficilis est ⁊ grauis. Deinde semper īminuit̃ ⁊ in fine deficit. hec appellat̃ īminuta. tuncqʒ fit qñ qd finit̃: sanguinis ampliꝰ est q̄ʒ qd putrescit. Que autem ex alioꝝ triū humoꝝ putredine sunt: singule bipt̃ite sunt. Alia nāqʒ ꝯtinua est que nō diuidit̃. alia vō interpolata: que qbusdā vt dictū est tpibus accendit̃. Humores nanqʒ qui sunt intra venas si putrefiant: faciūt febres ꝯtinuas. Qui vō extra putrefiūt faciūt interpolatas. Ob hoc ergo ꝯtinua est illa: que ex sanguine putrido efficitur: q sanguis semp in venis ac vasis. i. arterijs includit̃: vnde ⁊ si etiam pars eius putrescat: in totū diffunditur: eiusqʒ calore totum equaliter vritur: nec febris desistit donec totum qd putruerat finiatur: aut certe mutaret̃ aut reformet̃. Que autē ex alijs humoribus nascit̃ ideo quādoqʒ ꝯtinuat̃ q cum intra vasa ⁊ venas humor putruerit: dissolui ⁊ euacuari prohibet̃. propter corpis densitateʒ atqʒ soliditatem. Itaqʒ post accensionis prime īminutionē supersunt caloris reliquie que durant vsqʒ ad secundam. sic ⁊ secunde vsqʒ ad tertiam. ita q accēsionibꝰ ꝯtinuitatis efficit̃ ꝯtinua febris. Si autē extra vasa ⁊ venas humores putrefiant cū accessionibꝰ piodicas febres generāt: humor nāqʒ q̃ putrefit nō adunat̃ vno tpe sed paulatim in locis qbꝰ putrescit. eiusqʒ ꝯgregatio inter duas accēsiões fit.

¶ Item de causis interpolationis ⁊ continuitatis earum fm Auicennam. C. X.

Colera ⁊ flegma ⁊ melācolia qñqʒ putrefiūt intra: ⁊ qñqʒ extra. Qñ qdē putrefiunt extra ⁊ nō est alia cā neqʒ putredo in apostemate intrinseco qd det cordi putredinē ꝯtinuā: tunc piodos faciūt: ⁊ accidūt qdē ⁊ eradicant̃. Flegmatica tñ nō eradicat̃ qn sint ibi reliquie occulte. Qñ vō putrefiūt intra: tūc faciūt adherētiā febris assidue ⁊ inseparabilis: aliqñ tñ est ei vehemētia p quā pximꝰ eius cognoscit̃. Itaqʒ qñqʒ putredo est itrinseca dominās sup oēs venas aut sup plurimū eius qd sequit̃ cor. ex eis nō s̃t forsitan additiões ⁊ diminutiões apparētes. Qñ vō est fm ꝯtrariū illius: apparēt manifeste alteratiōes. Ob h̃ aūt febris extrinsece putredinis eradicat̃ ⁊ redit: qm̃ in tpe potissimi putredo materiei supuenit: ⁊ eiꝰ hūiditates finit ex qbꝰ pēdebat caliditas ⁊ resoluunt̃ ⁊ egrediunt̃ e corpe: q̃ q nō s̃t in venis retēte: remanētqʒ cinereitas ⁊ terrestreitas ipsiꝰ. Itaqʒ qñ iam nō remanet caliditas nō s̃t vehiculū febris ⁊ caliditat|. Itaqʒ qñ iam nō remanet caliditas in humore p putredinē adusto destruit̃ febris vsqʒquo alia vice aggreget̃ ad locū putredinis: ⁊ cū remāserāt in ea reliq̃e caliditatis ex putredine pria: q̄ʒuis materia nō remaneat: aut ppter iuētōeʒ causa prime putrefactionis in materia prima inflāmat̃ in materia

[illegible] putrefactionis. Res enim putredinis resoluitur fm inuētionē caliditatis nō deficiētis putrefaciētis ꝛ resoluētis ac cinerē faciētis ꝛ ptrāseūtis ad vicinū: donec abscidat terminū: finiatq3 mām: nec aliud vicinū inueniat: ſ3 remaneat febris expectās aliā mām vt attrahat ad locū suū. Cū autē putredo est intra venas tūc accidit vt resolutio cōpleta sit difficilis: nec reuoluit putredo ꝑpter cōtinuitatē q̄ est in q̄busdā venis cū alijs: ꝛ putrescit oīs res q̄ vicina est ei: deinde reuoluit ad vicinū aliud. Et iterū illud qd̄ cōprebēsū est in venis: vehemētioris est cōtinuatiōis ad cor. Deteriores q̄dē sunt febres inseꝑabiles: in q̄b⁹ putredo est intra venas q̄3 ille q̄ eradicant: in q̄b⁹ est putredo in toto corꝑe: aut in ꝑtib⁹ corꝑis. Hali vbi. s̄. Accidit quoq3 sanguini extra vasa: venasq3 putrescere: ꝛ febrē cōtinuā generare. Qd̄ tūc fit cū ex ea multa quantitas in aliquo mēbro cōgregat: apostemaq3 facit. ꝛ opilationis causa que accidit ex apostemate: putrescit. Putredinis quoq3 cā calefit: ꝛ apostematicū mēbrū calefacit: eiusq3 calor ꝑ ꝯfinitatē defert a mēbris ad mēbra ꝑ arterias que ad illud mēbrū porrigunt donec ad cor veniat: indeq3 ꝑ arterias in oīa corꝑoris mēbra mittit: nec desistit h̄ febris donec apostema maturatum euacuetur. His ergo de causis: alie febrium continue sunt: alie circulares.

¶ De Febre acuta ꝛ cōtinua. C. XI.

Razi in almansore. x. ꝑte. Synochus est febris q̄ sysmatica dicit h̄ q̄dē sine tremore ꝛ horripilatione accidit: cum calore tn̄ incipit: ꝛ cum ea est in facie ꝛ in oculis ꝛ aurib⁹ naribusq3 rubedo ꝛ estuatio ꝛ icēdiū: forte ꝛ īspiratio magna ac spissa: hāc febrē priusq3 accedat: h̄ signa ꝑcedūt in corꝑe. s. grauitas ꝛ extēsio: pigritiaq3 ꝛ quasi lassitudo ꝛ in somno sup̄fluitas ac stupor: ꝛ in capite grauitas ꝑcipueq3 in fronte ꝛ tēporib⁹. Uene quoq3 inflant: ꝛ q̄dē tumide vident: ꝛ prurit⁹ in narib⁹ oculisq3 sentit: Accidit aūt h̄ febris iuuenib⁹ corꝑa bone habitudinis habētib⁹: ꝛ hoc q̄ ex carne ꝛ ꝯfectiōib⁹ ꝛ ex melle multū cōmedere: multūq3 bibere cōsueuerūt. Cōtingit autē sepius in hieme ꝛ vere: pulsusq3 magnus ac spissus in ea sentit: ꝛ vrina rubea ac spissa. Actor. Synochus est febris sanguinea: vt dictū est. s̄. q̄ ꝛ continua. Itaq3 febriū cōtinuarū quattuor sunt sp̄ēs: fm quattuor genera humorū. Alia eni fit ex sanguine: ꝛ dicit synochus vel synoche. Alia ex flegmate: ꝛ dicit quotidiana ꝯtinua. Alia ex colera rubea. ꝛ dicit causon vel tertiana cōtinua. Alia ex melācolia ꝛ dicit quartana cōtinua. Auicenna vbi. s̄. Illa vō q̄ ex putredine sanguinis est cōtinua: inseꝑabilis: eiusq3 calor plurimus cū lenitate nō in mordicatiōe colerice. q̄nq3 ꝑuenit ad statū in quattuor dieb⁹. Razi vbi supra. Tertiana quoq3 quartana ꝛ quotidiana plerūq3 fortasse nō cessant: ſ3 cōtinue ꝑmanēt. In hora tn̄ accessiōis fortiores fiūt: ꝛ postea reprimunt: nō tamē ita separant: vt corpus ab eis ōino liberet. Accidētia quidē istarū febriū eadē sunt que ꝛ predictarū: excepto ꝙ nō incipiunt cū tremore: nec est cū eis sudor in toto corpore nisi cum recedunt. Materia tamen earum est etiam materia illarū. sed est in quātitate maior ꝛ in qualitate deterior.

¶ De Febre quotidiana. C. XII.

Febris quotidiana q̄ ꝛ flegmatica dicit: cū horripilatiōe ꝛ puro frigore in costis ꝛ extremitatib⁹ incipit. Tēpus quoq3 frigoris in corꝑe ꝑlixū fit. ꝛ vrina calefit. Nec ad ardorē cito sicut tertiana ꝑuenit: Immo etiā cū ꝑlixitate ꝛ labore: ꝛ plerūq3 q̄dē calefit ꝛ iterū infrigidat: post h̄ iterū calefit. Qd̄ postq̄3 multotiēs factū fuerit: manifestatur calor: ꝛ equalis in toto corꝑe fit. Qui cū incipit ꝑ totū corp⁹ spargi: nō est fortis neq3 purus ꝛ in egri corꝑe nō est incēdiū neq3 punctio sicut in tertiana ꝛ causonide: nec sitis ē cū ea: nec vehemēs īspiratio: ꝛ si cū ea vomit⁹ affuerit: aut vētris solutio: hūores albi pureq3 flegmatici egerunt: aut cū pauca colera rubea facies etiā aliquātulū in hac febre tumere videt: ꝛ corp⁹ macrescit: ꝛ virt⁹ appetitiua deꝑmit. Pulsus aūt multomin⁹ velox ac spissus q̄3 in tertiana īuenitur: ꝛ ꝑter h̄ ē diuersus. Urina vō alba ē ꝛ subtilis: aut rubea ꝛ spissa ac turbida. Hec febris quotidie īuadit: in q̄ tēp⁹ molestatiōis tpe īterpolatiōis ꝑlixius existit. Accidit aūt sepius pueris: mulierib⁹ ꝛ eunuchis: ꝛ humida corꝑa habētib⁹: eisq3 q̄ multū comedūt ꝛ parū euacuant: ꝛ parū exercitāt: in tpib⁹ quoq3 ꝛ regionib⁹ frigidis ꝛ humidis. Idē in li. diuisionū. Febris flegmatica ꝑiodica ē cū horripilatiōe lōgi tpis ꝛ omni die ꝑoxismū facit: nec vehementer inflāmat q̄n calefit: ꝛ est humiditas in ore vomitusq3 flegmatis ꝛ cetera q̄ predicta sūt. Flegmatice quoq3 cōtinue sunt eadē oīa signa: nisi ꝙ horripilatio nō est cū ea: ſ3 loco eius in corpore caliditas est addita. Sudor quoq3 fortasse nō est in ea nisi cū totaliter separatur. Rarum est autem vt cum sudore seperetur: immo plerunq3 huius febris recessio: flegmatice quoq3 periodice ꝛ vtriusq3 quartane omniumq3 febrium ꝑlixarū ꝛ tardarū est absq3 crysi: sed cum resolutione alicuius rei post aliā. Si autē est aliq̄n in dispositiōe. tunc fit cū vomitu ventrisq3 solutiōe. Auicēna vbi supra. Flegmatica quidē faciens accessionē omni die leuis caliditatis est: comꝑatiōe ad colericā. lōga vō ꝑpter materiei viscositatē ꝛ frig⁹ ei⁹ multitudinē. Est aūt magni timoris: q2 paruū habet spatium interpolationis ꝛ quietis. ꝛ quoniam associatur corruptioni atq3 debilitati in ore stomachi.

¶ De Febre tertiana. C. XIII.

Febris aūt q̄ ē ex putredine colere mot⁹ est tertianus nisi sit species ei⁹ q̄ dicit adusta. cui⁹ motus est occult⁹ valde: ꝛ est sic inseꝑabilis ꝯclusa. Tertiana q̄dē pura est acuta ꝑpt materie subtilitatē eiusq3 caliditas ē magna mordicatiua ꝑpt colere fortitudinē: ſ3 est salutifera: q2 colera leuis est sup nāz. ꝛ q̄n ipsa facit q̄etē. Tertiana vō nō pura longioris est spatij q̄3 pura. Et pura q̄dē nō trāsit. vij. ꝑiodos nisi ꝑ errorē. ꝯtinua vō q̄nq3 ꝯsumit. Itē Razi in almāsore. x. ꝑte. Febris tertiane ꝑncipiū accidit cū forti tremore: ꝛ pauco frigore: sicpes cū obstupescit: sed nō diu ꝑseuerat. sic in alijs febrib⁹ fit: q2 corpus cito calefit: ꝛ hoc vehement. plerūq3 vō ex ea superuenit nausea ꝛ estuatio: ac vomit⁹ colere rubee. Uent etiā q̄nq3 soluit: ꝛ colera rubea egredit. In hui⁹ febris fine. pulsus īuenit magn⁹ ꝛ velox ac spissus ſ3 tn̄ eq̄lis. Urina quoq3 in colore ē ignea: ſ3 fm substātiā nō est spissa. h3 tn̄ odorē malū ex putrefactiōe: hec aūt febris euenit sepius ꝯplexionē calidā ꝛ siccā hn̄tib⁹: ꝛ his q̄ multū laborē aut vigilias aut ieiuniū ꝑpessi sūt: aut ex cibis calidis nutrimētū sumpserunt: ꝛ vinū forte vetusq3 bibūt: et si regiōes ꝛ tpa in calore distemꝑata sūt. Hec ꝑterea febris vltra. xij. horas egrū nō īfestat imo freq̄nter ī pauciorib⁹ remouet ꝑoxism⁹. Cūq3 recessiōis hora aduenerit: cū sudore remouet: ꝛ pulsus ab ea mundificat. Causon quoq3 febris est ex genere tertiane: ſ3 ea fortior: ꝛ maioris incēdij. Una q̄dē die validior: ꝛ alia min⁹ valida fit. a corꝑe tn̄ nō seꝑat: nec horripilatio cū ea accidit neq3 sudor: nisi cū recedit. Alia vō tertiane accidētia sunt cū illa: vehemētiora tn̄ ac firmiora lingua ꝑterea ꝛ labia citrina fiūt ac nigra: ꝛ absq3 dubio aspera etiā si febris fuerit valde fortis. Idē in li. diuisionū. Febris tertiane signa sūt ꝙ incipit cum horripilatiōe sicut acus pūcture: nec est frig⁹ eius dominās: ſ3 ad calefactionē declinās. eiusq3 festinat inflāmatio: ꝛ iō magnificat pulsus anhelit⁹: fitq3 vehemēs inq̄etudo ꝛ estus: ꝛ sitis ꝛ augustia. Qn̄q3 etiā accidit alienatio ꝛ colere vomit⁹ ꝛ egestio. Et hec q̄dē febris plurimū in q̄rto ꝑiodo stat: ꝛ q̄nq3 in eo seꝑat. Ad plurimū aūt vsq3 ad septimū extēdit: nā q̄ ꝑiodos. vij. ꝑtransit nō est tertiana simplex ꝛ pura. ſ3 cōposita in q̄ flegmatis est cōmixtio. Tertiane vō inseꝑabilis. i. ꝯtinue signa. sūt oīa signa tertiane. ꝑter horripilationē ꝛ sudorē: nō. n. est cū ea nisi q̄n est crysis. Caliditas aūt ꝛ alienatio vehemētiores in ea sūt: ꝛ malignior est ꝛ deterior. Qn̄ aūt alba: melior est ac lenior. Qn̄ vō citrina: media ē in malitia. Drīa int febrē tertianā ꝯtinuā: ꝛ illā que ex sanguine fit: est ꝙ ista fortior fit ī tertio: nec sunt cū ea rubedo sup̄flua ꝛ extēsio in corꝑe ꝛ dispositio sīlis asmati: ꝛ anhelitus cōstrictio: q̄. s. accidentia sunt in febre sanguinea.

¶ De Febre quartane. C. XIIII.

Idem in almansore. Febris q̄rtana īcipit cū tremore adeo vehemēti: vt dētes adinuicem cōstringi faciat ꝛ ꝯcuti: nec est talis tremor in alijs febribus. Juncture quoq3 ꝛ ossa dolēt ꝛ grauitatē hn̄t. Febris hec q̄n calefit ꝛ accēdit: valde calidior est q̄3 flegmatica: nō tn̄ ad calorē tertiane ꝑuenit: nec in ea tāta sitis: nec tāta accēsio nec tāt⁹ dolor capitis: nec tn̄ alienatōis īuenit q̄ntū in tertiana. Pulsus ī hac febre ex ꝑuitate ꝛ debilitate varietate quoq3 ꝛ tarditate admirabilē ꝑuenit dispositōē. Urina vō alba ꝛ subtil apparet: aut rubedini attinet: plerūq3 aūt est clara valde ꝛ cruda: aut crossa ꝛ nigra: aut rubea. febris: hec post lōgas febres q̄rū īterpolatiōes pauce fuerūt sepius ꝯtingere ꝯsueuit: ꝛ in autūno ꝛ in fine estatis ꝛ siccas hn̄tib⁹ cōplexiōes. Idē in li. diuisionū. Quartane ꝑiodice signū est horripilatio vehemēs ac difficilis: ossiū ꝑfunditatē ꝯtingēs. In hui⁹ ꝑncipio valde debilitat pulsus: ꝛ h̄ est ꝑpriū signū ipsi⁹. Licz. n. in oīū etiā aliarū febriū īceptiōe pulsus minoret: nō tn̄ sic in hac q̄ ꝑlimū q̄dē accidit post febres alīs cū earū ꝑoxismi ꝑmiscent. In īceptiōe vō raro accidit: aut ꝑlimū melācolicis ꝛ hn̄tib⁹ splenes crossos. Huius caliditas ē īfra tertiane caliditatē: ſ3 in siccitate ꝛ asꝑitate nō est īfra illā. Quartane quoq3 ꝯtinue signa sūt eadē q̄ ꝑiodice: nisi q2 caret horripilatiōe: ꝛ in q̄rto q̄dē fortis est. in alijs aūt dieb⁹ tepescit: ſ3 hui⁹ euēt⁹ rar⁹ est. Auicēna vbi supra. Quartana porro nō acuta est ꝑpter frig⁹ materiei. longa vō est ꝑpter illud: sed nō est in ea

timor: q2 facit quietē spacio lōgo. ⁊ q2 nō est talis acuitatis. quā sē
quant accidētia vehemētia. Quartana q̄dē ⁊ tertiana assidua ⁊ in
terpolata cōsumunt p vōmitū ⁊ solutionē ventris aut sudorē: aut
vrine puocationē. Incēsiua vero p hmōi cōsumit. ⁊ p fluxū sangui
nis nariū. Principiū q̄dē plongat in tertiana. status in conclusa. ⁊
declinatio in incensiua status ⁊ declinatio in continua. ⁊ in quoti
diana integre eradicationis.

De Causis varietatis periodorum in febribus interpolatis. C. XV.

Cause vero varietatis periodoꝝ in febrib⁹ circu
laribus sunt tres. Prima est velocitas cō
gregatiōis humoris q̄ putrescit ⁊ eius mora. Scd̄a est
facilitas putrefactiōis eiusdem ⁊ difficultas. Tertia est
euacuatiōis eius acceleratio ⁊ mora. Flegma nāq3 febrē excitat. q̄
singulis dieb⁹ accendit. eo q2 ad putrefactiōis locū cito conueniat
sue quātitatis in corpe multitudine. ⁊ putrefactiōis acceleratione
humiditatis causa. euacuatiōi sq3 mora ppter suā viscositatē. Cole
ra vō nigra febrē facit. q̄ vno die accēdit ⁊ duobus nō. eo q2 tarde
adunet ppter quātitatis sue paucitatē. Difficile vō putrescit ppter
suā frigiditatē ⁊ siccitatē. celeris aut euacuatiōis est: q2 minime vi
scosa est. Porro colera rubea febrē generat q̄ quiescit die vna. qm̄
īter flegma ⁊ colera nigra est media in habitudinib⁹ q̄s diximus.
Minoris enī quātitatis est q̄3 flegma. maioris autē q̄3 nigra. Fle
gmate quoq3 siccior: ⁊ nigra humidior. vtraq3 vō in substātia subti
lior. His g̃ de causis piodicaꝝ febriū circuitus diuersi videntur.

De Causis abbreuiationis ⁊ prolongationis paroxismorum. C. XVI.

His etiā eisdē de causis plixitas accessionū variat.
Quotidiana nāq3 ex maiori pte accessionē extē
dit horis. xviij. ppt̄ flegmatis crossiciē ⁊ viscositatē. q2
nō cito dissoluit. Quartana vō vt in plurib⁹. xxiiij. ppt̄
humoris crossiciē ⁊ viscositatē: q2 non cito putrescit. ⁊ cū putruerit
nō cito dissoluit. q2 lapidis ⁊ ferri similitudinē gerit. in q̄bus ignis
nō pōt velociter opari. Cūq3 fuerit in eis opatus nō velocit̄ extin
guunt aut refrigerant. Tertiana deniq3 pura duodecim horas fer
uet: sm ampliorē partē ppt̄ humoris aquosi subtilitatē. ⁊ viscosita
tis paucitatē. Unde ⁊ velocit̄ putrescit. ⁊ velocius euacuat p sudo
rē. Est autē ⁊ cuiusq3 febris tēpus accessiōis: aliqñ q̄dē lōgius: ali
quādo vero minus trib⁹ de causis. Prima est humoris causa qñ
crossior est ⁊ viscosior atq3 frigidior: erit ⁊ febris lōgior. Qñ vō mi
nor est ⁊ subtilior ⁊ calidior ac minus viscosus: fit febris breuior.
Secūda est vtus īfirmi: q̄ si robusta fuerit ad humorē depellenduꝫ
ac p sudorē educendū. erit accessio breuior. si vero debilis accessio
quoq3 plixior. Tertia est habitudo corpis. nā si corpus rarum sit ⁊
porosuꝫ: accessio breuior afficit. qm̄ humor facilē celeriterq3 dissol
uit. si vō spissuꝫ sit ⁊ cōstipatū poriq3 stricti sit accessio lōgior. Cuꝫ
aūt oēs abbreuiatiōis cause simul adunant fit breuissima. cum vō
ecōtrario lōgissima. Cū igit̄ accessio breuis est. febricitans ab vna
vsq3 ad aliā quiescit a calore. cū autē plixior est nō mūdat a febre:
donec secūda supueniat. nec ei q̄es īter vtrasq3 fit. itātū vt hmōi fe
bris cōtinue similis fit. Auicēna vbi supra. Periodi febriū plon
gātur aliqñ ppter materie multitudinē: aut eius viscositatem: aut
crossitudinē: aut quietē: aut ppter sensus debilitatē: aut ppter po
roꝝ spissitudinē: ob quā nō resoluit humor. Abbreuiāt etiā qñq3
ppter p̄dictoꝝ ꝯtraria. Itē paroxismi q̄dā tardant q2 materia pau
ca est aut tardi motus ad minerā putredinis ppter crossitudinem
suā sicut est materia quartane. Quidā vō festināt q2 materia mul
ta est. sicut flegma vitreū: ac subtilis sicut colera.

De inordinatione vel mutatione periodorum ⁊ febre erratica. C. XVII.

Ille quidem febres q̄bus paroxismi sūt
eradicatiōis ⁊ tēporis. quā
doq3 dimittūt ordinē suum propter diuersitatem mate
rieꝝ. in mltitudine ⁊ paucitate. crossitudine quoq3 ⁊ te
nuitate. ⁊ ppter diuersitatē in genere: q2 materie quedā pmutant.
⁊ fiunt de genere materie alterius. ⁊ qñq3 fit ex malicia regiminis
egri. vel ppter debilitatē eius: aut ppter multitudinē sensus eius.
Hali vbi supra. Sciendū quoq3 q2 periodicaꝝ febriū circumitus
semp in ordinatiōe sui stabilis fit. nec ab ordine proposito desistit.
q̄diu putridus humor superfuerit. si nō ab habitudine sua īmute
tur: ⁊ si nō alius humoris species illi misceatur. ⁊ circa infirmi regi
men non peccatur. Econtra vero si humor putridus ob habitudine
sua in aliam speciem alteretur. vt cum sanguis adustus putrescit:
quod in eo subtile est mutatur in coleram rubeam. ⁊ quod crossiꝫ
in nigram. Cum autē alius ei putridus humor miscetur: aut etiam
alius humor putrescit: febrem qñq3 sm naturā suā facit. Sed et si
eger malo regimine vtatur: hinc in eius corpore mali generant hu
mores: ⁊ iuxta naturā vniuscuiusq3 varias faciūt febres. His oīb⁹
circuit⁹ febrium ordinatio corrūpit: vt aut tps suū festinet: aut alij
fiant circuitus q̄3 q̄ fuerūt. ⁊ fit in eis diminutio ⁊ augmentū iuxta
q̄ntitatē humoꝝ ⁊ actionū ipsoꝝ. Razi in Almā. Sūt aūt ⁊ febres
q̄dā cōmixte vel erratice: q̄. s. de q̄nto in q̄ntū diē: vel de sexto in se
xtū accidūt. q̄dā vō mixte q̄ ceteros paxismos nō obseruant. Et he
fiūt aut ppter apostema qd̄ in aliquib⁹ mēbroꝝ fit: pcipueq3 i reni
bus. aut q2 in q̄rtanā trāsit⁹ fiet. Idē in li. diuisionū. Raro quidē
euenit paxism⁹ febris q̄rtū ptrāsiēs. ⁊ hmōi febres oīno fiūt ex hu
morib⁹ crossis: earūq3 cura est sicut quartane.

De Febribus compositis. C. XVIII.

Auicenna vbi. s̃. Qñq3 vō cōponunt febres
q̄dā putredinis tali cōpositione q̄
fiant in forma insepabil̄. Uerbi grā: Qñ incipit humor
putrefieri in loco eiq3 supuenit putredo: putrefit tota ⁊
ab ea ꝯsumit. Deinde vō incipit humor de genē ei⁹ vel nō de genē
ei⁹ putrefieri. ⁊ obuiat secūd⁹ paxism⁹ tpi eradicatiōis pmi: deinde
res ita cōtinuat. Preterea cōponunt febres putredinis ⁊ alijs mo
dis: q̄ distinguēdi sunt in capitul̄ suis. Razi vbi. s̃. Plerūq3 due
febres aut tres egro supueniūt. q̄ ⁊ qñq3 vni⁹ generi sūt: vt tertiana
vl̄ flegmatica cū ethica. Sepe aūt vna ex eis est ꝯtinua: ⁊ alia inter
polata. Sepe vō accessionū pncipia vicinant: vt in vna hora fint: ⁊
sepe elōgant. Quapropt̄ ordo piodoꝝ ipsaꝝ ꝯfūdit: ⁊ accidētia ita
cōmiscent vt cognosci nō possint: vt ab eo q̄ cognoscēdi spēs sim
pliciū adeptus est vsum. Ideoq3 gen⁹ febris non solū ex interpola
tione sua sciri debet. Sed ex pprijs accidētib⁹ ipsam ꝯcomitātib⁹
Cōtingit enī duas tertianas habentē quotidie pati interpolationē
Uñ si h̄ nō nisi ex interpolatiōe cognoscat: flegmatica eē iudicabi
tur: cū si sm hoc regimē adhibitū fuerit: eger necabit. Uniuersalit̄
aūt curatio febriū cōpositarū debet esse cōposita ex curis simpliciū
Et cōmixtio duarū curationū debet fieri sm cōmixtionē duarū fe
brium. Plerūq3 tñ ad vnā tm̄ illarū curādā intēdere oportet: eo q2
ipsa magis timēda est. Idē in li. diuisionū. Spēs febriū cōposita
rū plures valde sunt: ⁊ modi cōpositionis earū primi paxismos q̄ñ
febris simplicis accidere faciūt. Ideo nō ex piodis: sz ex accidētib⁹
proprijs iudicāde sunt. Nā ex duarū tertianarū cōparatione fit pa
roxism⁹ oī die: ⁊ hic est piodus flegmatice. Sed tu cū vides oī die
paxismū cū accidētib⁹ tertiane: scias q2 tertiane sunt due. Plures
aūt febres accidētes cōposite sunt ille q̄ fiūt ex colera ⁊ flegmate. et
iste plixe sunt ⁊ male. quarū signa pmixta sunt ex signis tertiane ⁊
quotidiane. Erit igit̄ in vno die calida ppter vehementiā inflāma
tionis: ⁊ in alio pigra ⁊ sepulta debilisq3 caliditati ⁊ plixe eleuatio
nis. q̄ nec forsitan nisi cū labore calefacit: ⁊ in ea horripilatio post ca
lefactionē semel aut bis iterat. Cum hac febre facies inflat: viscera
corrūpunt ⁊ debilitant: stomach⁹ ⁊ epar infrigidant.

De Signis vniuersalib⁹ febriū putridarū. C. XIX.

Igitur putride febris genera sunt insepabil̄ ⁊ cō
tinua. de quib⁹ sunt tertiana: q̄rtana: ⁊ fle
gmatica: synocha: causon: ⁊ cōposita: ⁊ febris apostema
tū. De fine alteratiōe corpori ex causis extrinsecis adue
niente incipiūt: q̄ in ephimera dicte sunt. ⁊ in his oīb⁹ est horripila
tio p tremorē: nisi in synocha: ⁊ quibusdā febribus apostematū. ea
rūq3 oīuꝫ fortior est caliditas q̄3 ephimere. pulsus etiā ⁊ anhelit⁹ ve
hemētioris alteratiōis. vnicuiq3 tñ earū ppria signa sunt. Auicē.
vbi. s̃. Pulsus enī diuersificant: ⁊ dispōnes in febrib⁹ putredinis
sm diuersitatē earū in generib⁹ suis: ⁊ sm diuersitatē spēi vni⁹ earū
in fortitudine quoq3 accidētiū ⁊ debili
in vehemētia ⁊ debilitate. In fortitudine quoq3 accidētiū ⁊ debili
tate eoꝝ. Qñq3 accidit ei duricies aut ppter apostema calidū vehe
mētis extēsionis. Aut ppter apostema calidū in mēbro duro. Aut
ppter vehemētiā siccitatis. Aut cū dñat frigus in principijs. Qñq3
vō fit lenis propter materiā humidā: lenē: flegmaticā: ⁊ sanguineā
Aut propter apostema quod ē in membro leni: sicut est illud quod
est in epate ⁊ peripleumonia ⁊ litargia. Aut propter humorositatē
cū expectat: qñ vult vt sudet. In principio quidē paxismoꝝ sit pul
sus debilis coartatus propter aduentū virtutis super materiam et
occupationē eius in mundando ⁊ euentando. Paroxismi quidem
qui eradicant: incipiūt sm plurimū cum horripilatione aut frigore
vel rigore. Et hoc aut propter frigus humoris: aut propter quod la
tet ppter pfundationē caliditatis ad in
certos mordicat humor. Aut ppter pfundationē caliditatis ad in
teriora tēdentis ad partē materiei. Aut propter debilitatē virtutis.
Aut propter frigus aeris. Resoluunt aūt cū sudore: q2 caliditas pu

trefaciẽs resoluit humiditatẽ: remanetqꝫ cinereitas. Cũ ergo fit hu
miditas illa nõ obsessa ĩ venis. facilis fit eius expulsio ꝑ sudorez in
por's. Paroxismi vͦ ĩseparabiles minuũt: ⁊ nõ eradicant̃ ꝑ sudo-
rẽ: nec incipiũt cũ frigore nisi ꝓpter debilitatẽ v̾tutis. Aut ꝓpt̃ pro
fundationẽ innati caloris. tũc enim extremitates ĩfrigidant̃. In q̃-
busdã aũt febribus frigus ⁊ horripilatio cõponunt̃. qꝛ materia q̃
putrescit: cõposita est ex frigido ⁊ mordicatiuo. Hali vbi supra.
Signa itaqꝫ febris putride generalia q̃dã ex accessionũ tꝑib⁹ sumũ
tur vt ꝙ debiles incipiũt. deĩde roborant̃ ⁊ difficiles fiunt. Cumqꝫ
quieuerit accessio: caloris reliq̃e corpori supsunt: nec ꝑfecte auferũ
tur. Quedã autẽ ex caloris substãtia ꝙ. s. eaꝝ calor pungẽs est ⁊ in
flans ⁊ eius ĩflatio tanq̃ȝ ignis flãma. Quedã etiã ex cõsequẽtibus
febrẽ: q. s. eas rigor ⁊ horror ĩ ꝑncipijs seq̃t̃. varietasqꝫ pulsus ma-
nifesta: ⁊ ꝓbatio maturitatis siue digestiõis in vrina. vt. s. in fundo
nõ fit hipostasis alba ⁊ equa.

De Horripilatione ⁊ rigore. C. XX.

Auicẽna vbi supra. Horripilatio igit̃ ẽ dispo-
sitio in q̃ corpus inuenit diuersitatem
frigoris ac pũctiõis in cute ⁊ lacertis. hanc antecedit pi-
gricia ⁊ fractio. ⁊ q̃si fractio est materies ei⁹. Rigor aũt
est vt mẽbra sua cõtinere nõ possit ex cõmotiõe ⁊ tremore euenien
te in eis. ⁊ motib⁹ ĩuolũtarijs. Est autẽ q̃nqꝫ forte frigus. ⁊ nõ fit ri
gor fortis vt in febrib⁹ flegmaticis ⁊ q̃rtana. Humor nãqꝫ frigidus
quietus est. qꝛ iã cõsueuit mẽbꝝ in quo est ⁊ q̃escit eius passio. nec
sentit frigus eius. Cũ autẽ mouet̃ ⁊ spargit̃ ꝓpt̃ caliditatẽ separã-
tem: vel ꝓpter aliud: patit̃ ab eo mẽbꝝ q̃ ei nõ erat occurrẽs. ⁊ sen
tit frigus eius ꝓpter causaȝ diuerse cõplexiõis. Ex causis autẽ ve-
hemẽtie rigoris: est vehemẽtia v̾tutis expulsiue in lacertis. Et quã-
to rigoris causa viscosior est. tãto rigor vehemẽtior: ⁊ sanguis ad
ĩteriora submergit̃. Et m̃ltotiẽs q̃dẽ accidit a flegmate vitreo spar
so in corpore rigor nõ ꝑducẽs ad febrẽ. Materia siq̃dẽ q̃ facit lassi
tudinẽ rigoris ꝑ suã paucitatẽ: facit rigorẽ per suã multitudinẽ an-
teqꝫ putrefiat. nã si nõ putrefit: ad febrẽ nõ ꝑducit. Et quãdoqꝫ q̃dẽ
accidũt frigus ⁊ rigor ꝓpter submersionẽ caloris in corpore causa
cibi ⁊ eoꝝ q̃ sunt hmõi. Itaqꝫ rigor ⁊ frigus antecedũt febres. q̃ñ
humor crudus effundit̃ in primis ad lacertos. nocetqꝫ frigore suo
ꝑ cõparationẽ ad eos. deinde vͦ cũ incipit putrefieri: incipit calefie
ri. Preterea rigor antecedit febres ꝓpter mordicationẽ humoris ⁊
fortitudinẽ expulsiue v̾tutis: q̃ est in lacertis: sicut excutit̃ homo ex
effusione aque calide valde sup cutẽ ⁊ ꝓprie cũ est lassus. Et fortas-
se fit nocumẽtũ ei⁹ ꝙ mordicat eã vt refugiat ad ĩteriora calor ĩna-
tus. ac dominet̃ frigus cũ mordicatiõe caloris q̃ est apud pannicu-
lũ tegentẽ interi⁹. Et q̃nqꝫ rigor accidit. qꝛ calor ad ĩteriora refugit
sicut in apostematib⁹ intrinsecus fit. Q̃nqꝫ vͦ rigor ⁊ horripilatio
sanitatẽ significãt in febribus inseparabilib⁹. significãt enĩȝ ꝙ ma-
teria expellit̃ a venis ⁊ egredit̃. veꝝ qꝛ nõ est cũ digestione in hora
cretica: nec sequit̃ eam leuitas. significat̃ ꝙ illius quãtitatis expul
sio nõ est eo ꝙ v̾tus sit vincẽs. sȝ qꝛ materia multa ꝓpt̃ suã multitu
dinẽ expellitur. De rigore iterũ est q̃ mortẽ significat. ⁊ est ille quez
sequit̃ debilitas v̾tutis ⁊ casus innati caloris ⁊ siccitas.

De Febre ethica. C. XXI.

Hali vbi supra. Febris ethica duplex est. Una ẽ hu
miditatis in toto corpe consumpte. ita vt exte-
nuetur ac desiccetur. calorqꝫ naturalis extinguat̃. Hec
vocatur senectus a simili. quia sicut in senibus calor na
turalis extinguitur: ⁊ siccitas dominat̃. Secunda est ethica. illa. s.
que est cõsummatio caloris extra naturalis in principalibus mẽbris
intantum vt cõsumatur humiditas corporis. Huius species sunt
tres. Prima est in qua desiccat̃ humiditas parua que est in venis
paruis vnicuiqꝫ mẽbro proprie pertinẽtibus. calefitqꝫ cũ his simul
humiditas que est in terrenis mẽbris ac debilibus. vt est adeps ⁊
caro. ⁊ hec absolute vocatur ethica. Secũda est in qua finitur hu-
miditas que est in carne tenera. Incipitqꝫ calor in humiditate que
est in mẽbris ꝯsimilibus. que scilicet humiditas est tanq̃ȝ ros ⁊ hu
mectatio. ex qua pascitur membra: ⁊ hec vocatur ethica cõsumpti
ua. Tertia est in qua hac humiditate cõsumpta. calor ad humidita
tem transit per quam adinuicẽ radicalia membra ꝯtinuatur. ⁊ hec
ptisis: id est consumptio marcorqꝫ vocatur. eo ꝙ a membris princi
palibus humiditas consumpta fit. ⁊ inde mẽbra eneruata. sicut in
plantis cum desiccari incipiunt. eneruatio ⁊ marcor accidit. Fit au
tem hec febris aut ex precedẽtibus causis. aut ex manifestis. Ex pre
cedentibus siquidẽ. vt sunt febres putride si fuerint aduste. vl̃ si tẽ
pus earũ prolixius fuerit: ⁊ calor in humiditate corporis operat⁹ a
membris radicalibus eam cõsumpserint. Huiusmodi febris in ini-
tio sui ꝯsumptiua est: sicut ethica nascẽs ex emutricio ⁊ apostemate
calido q̃ in pectore nascitur: eiusqꝫ calor ex vicinia ad cor ꝓfert̃: ⁊
ei⁹ humiditatẽ desiccat ⁊ diuȝ arteriarũ: ⁊ ꝑ h̾ etiã mẽbroꝝ radica-
liũ. Aliq̃ñ etiã febris hmõi nascit̃ ex defectu: quã infirm⁹ ex acuto
morbo patit̃. vñ cor desiccat̃ primũ: ⁊ inde fundamẽta mẽbroꝝ ori
ginaliũ. Ex manifestis aũt causis fit: vt ex ira: cura: tristitia: labore:
vigilijs: abstinẽtia. Maximeqꝫ si cõtigerit h̾ adolescẽti vel iuueni:
cui⁹. s. cõplexio calida est: ⁊ tpe estatis ⁊ regimine calido vtẽti. Que
igit̃ ex hmõi causis fit: ꝑmo q̃dẽ ethica dicit̃. ⁊ cũ augmẽtat̃ mar-
cor ⁊ ꝯsumptio: ptisis vocat̃.

De Cognitione eiusdem. C. XXII.

Razi in Alman. Quidã itaqꝫ cũ laborẽ aut vigilias
patiunt̃: aut eoꝝ comestio tardat̃: aut subtili-
bus vel siccis nutriunt̃ ad febrẽ deueniũt. Quapropter
ab hmõi reb⁹ abstinẽ debent. Cũqꝫ febris eos inuaserit
succurrẽdũ est cito cũ his q̃ corp⁹ humectãt. h̾ enĩ si neglectũ fuerit
ad ethicã deueniũt. Itaqꝫ cũ febris trib⁹ dieb⁹ aut ampli⁹ ꝑmãserit
ĩmota: nec calor eius vel ardor fortis fuerit: nec accidentia q̃ febres
acutas comitari solent affuerint: vt est magnitudo pulsus ⁊ calidi-
tas: ⁊ anxietas: ac lingue siccitas: ⁊ ei⁹ nigredo. ipsa tñ (vt dictũ ẽ) sic
vno mõ sine vlla repressione vel interpolatione ꝑseuerauerit. preter
etiã h̾ lenta ⁊ q̃si tepida inuenit̃: ethica adesse credit̃. Ipsi⁹ aũt veri
tas sic experiẽda est: Eger in diuersis horis comedat. ⁊ si semꝑ post
cibũ inuẽt⁹ fuerit a febre magis infestari: ethicã eẽ ꝓculdubio pnũ-
ciãdũ est. Q̃ȝ si cũ h̾ etiã facies ei⁹ rugata iam videat̃: ⁊ oculi cõca-
ui: ⁊ caro minuta: cutisqꝫ desiccata: ethica iam est in eo cõfirmata.
Hec aũt febris in ꝑncipio sui curabilis est: cũ. s. nõdũ ad ptisim ꝑue
nerit. Eius aũt q̃ de ethica in ptisim trãsit: tẽpora fortit̃ dilatant̃: ⁊
oculi cõcauant̃: naresqꝫ subtiliant̃: facies quoqꝫ tornatilis fit: ⁊ au
res minorant̃: corpusqꝫ subtiliat̃: ⁊ carne nudat̃. Cutis faciei fron-
tisqꝫ tẽdit̃: collũ attenuat̃: ⁊ epiglotis foras egredit̃: vox etiã exilis
ac debilis audit̃: pulsus quoqꝫ subtilis est ac debilis: ⁊ virtus oĩno
destructa videt̃. Ossa rasche pectinisqꝫ man⁹ plerũqꝫ apparẽt: ⁊ vn
gues curuant̃. Cũqꝫ corp⁹ ad siccitatis ⁊ debilitatis terminũ ꝑuene-
rit: nunq̃ȝ meliorari poterit. Cũ aũt alicui cadũt capilli: vẽterqꝫ sol
uit̃: mors propinq̃ est ei. Isido. vbi. s̃. Ptisis ẽ vlceratio ⁊ tumor
in pulmonib⁹: q̃ iuuenib⁹ facili⁹ euenire solet. Ptisis aũt apud gre-
cos dicta: ꝙ fit totius corporis ꝯsumptio. Isaac vbi. s̃. Ptisis est
consumptio humectationis corporis: ⁊ mutatio augmẽtationis in
diminutionẽ. Nascit̃ multis modis: vt ex ꝯsumptione pulmonis:
⁊ hec est vera ptisis. Fitqꝫ trib⁹ modis: vel ex humorib⁹ colericis a
capite descendentib⁹: vel flegmaticis ⁊ salsis in substantiã pulmo-
nis descẽdentib⁹: ⁊ eũ vulnerãtib⁹ ⁊ putrefacientib⁹. Secũdus mo
dus ex quibusdã passionib⁹ in pulmonis substãtia nascẽtib⁹. Hoc
genus antecedit sanguinis screatus ex venis aliquoꝝ instrumẽtoꝝ
spũs ruptis: vel fissura in pulmone in q̃ nascunt̃ vulnera empisia: ⁊
ptisis postea. Terti⁹ est modus ex humorib⁹ ad pulmonẽ aliunde
q̃ȝ a capite veniẽtib⁹. q̃ duob⁹ modis ꝯtingit. Uel ꝙ ex mutatiõe
locoꝝ vicinoꝝ: sicut in pleuresi sinãtica. Uel ex nõ vicinis: vt in epa-
te: corde: ⁊ alijs. Qui humores si sint calidi ⁊ acuti: patit̃ infirmus
ruborẽ in maxillis: stricturã in flatu. Papias. Ptisis est vitiũ q̃
fit ex reumatismo gutturis: aut ex v̾ice distillatiõe assidua ⁊ catarro.
instillãtes enĩ multo tpe pulmõẽs vitiãt: ⁊ ẽ passio pulmõis ꝑiculo
sa ⁊ maligna valde. Ptisicis aũt ꝑmo venit febris cũ tussicula: ⁊ ex
creationib⁹ varijs ⁊ sãguinolẽtis vel liuidis aut purulentis: aut pro
q̃litate excluse materie cũ corporis macie ⁊ viriũ debilitatione. hi si
ꝑ annũ inueterauerint: nec curati fuerint: moriunt̃.

De Febre accidentali. C. XXIII.

Razi in Almansore. Febris quidẽ que ex ꝑcussiõe
vel casu vel aliquo sibi de genere est ephimere
Nõ enĩ putrida est: nec in se nocumentũ aut malitiã ha
bet. Illa vͦ mala est q̃ apostema comitat̃: q̃ alicui mẽ
broꝝ ꝑ se innascit̃. ⁊ ẽ ipsa febris fm quãtitatẽ apostematis. Itaqꝫ
illa que comitat̃ apostema quod est in panniculis cerebri mala est
qꝛ fit ex frenesi. Illa vͦ que accidit propter apostema quod in gule
partibus oritur: squinãtia vocat̃. Illa aũt ẽ que cũ apostemate pul
monis ⁊ peripleumoniã nascit̃: cũ ea tussis accidit: ⁊ excreatio spu
mosa. Cũ illa vͦ que fit propter apostema ortum in meri: dolor est
cum scapularũ grauedine: que in hora transglutiendi grauior sen-
titur. Ex illa quoqꝫ que propter apostema stomachi accidit: dolor
⁊ incendiũ prouenit in anteriorib⁹ ventris sub amplitudine pecto-
ris: sitis etiam ⁊ appetitiue ablatio. Cum aũt in epate apostema ge
nerat̃: febris fortissima sequit̃: sensusqꝫ turbatio: ⁊ vrine ꝯstrictio.
In matrice quoqꝫ si fuerit apostema calidũ: febris acutissima co-

mitat̃.s.causon ⁊ turbatio sensuū. Oẽs autẽ febres q̃ ꝑpter aposte ma generant̃.ex apostematis curatiõe remouẽde sunt.q̃ qñq3 mi nutiõe fit:aut emplastri suppositiõe. Febris enĩ apostema seq̃t̃ qñ calidũ est ⁊ ardẽs. Ideoq3 remouet̃ cũ eius calor sedat̃.aut sanies adurat̃.

De apostemate. C. XXIIII.

Isidorus vbi supra. Apostema a collectiõe nomẽ accepit. Nã collectiões greci apostema vocãt. Empios dicta est ab apostemate intrinsecus: vel in latere vl' in stomacho cũ dolore ⁊ febribus.⁊ tussi ex abundãtib⁹ spumis ⁊ purulẽtis. Papias. Apostema est cõstrict⁹ in duriciã tumor cũ rubore ⁊ ingẽti feruore ac dolore nõ sine pulsu vel cõpunctione.cũq3 deforis in cute nascit̃ facilius.⁊ sine piculo sanat̃ ⁊ sine potione natura medicaminis. Cũ autem intrinsecus in ipsis vitalib⁹ nascit̃:nõ facile cognoscit̃ ⁊ sanat̃ ꝗꝛ nec sine periculo est. Empici autẽ sunt q̃bus apostema factũ est in pulmone vel in epate vel in torace.qd̃ cũ crepuerit ⁊ saniauerit ꝑ os illud emittũt:vel reijciũt.⁊ febricitãt ac tussiunt. ⁊ sanies putridas excreãt ⁊ macrificant. Fiũt empici plurimũ ex pleureticis aliquotiẽs ex egritudine acuta nõ bene discutiẽti. vel ex febrib⁹ antiquis vix currẽtibus: ⁊ vsq3 ad hoc deducentibus. Hali vbi supra. Apostema est crossicies: ⁊ tumor q̃ mẽbro fit ex abũdãtia materie cõcauitates ei⁹ replẽtis ac distẽdentis. Hec q̃dẽ aut ad ip3 defluit ab alio mẽbro.aut generat̃ in ipso. Materiaꝝ ad mẽbru3 a mẽbro fluxus.vi.causaꝝ adunatiõe fit.q̃ sunt vtus expellẽs debilitas suscipiẽtis.materie multitudo.⁊ ei⁹ corruptio.meatuũ largitas siue pororũ.vtutis pascẽtis q̃ est in mẽbro recipiẽti debilitatio.⁊ ꝗꝛ membrũ suscipiẽs in iferiori ab expellẽti situm est loco. Materie vo in mẽbro generatio ex pascẽtis est vtutis debilitate q̃ est in eo. ita ꝙ cib⁹ q̃ ad ip3 mittit̃ nõ bene digerit̃. Unde remanet in eo supfluitas.⁊ paulatim auget̃ donec repleat̃ mẽbrũ ⁊ distẽdat̃. fitq3 in eo apostema. Cũ igit̃ in aliquo mẽbroꝝ fit apostema simul: id est subito fit ex abũdãtia materie decurrẽtis ad illud ab alio mẽbro: qd̃ fit in apostematib⁹ calidis. Cũ autẽ paulatim ꝑ incremẽta fit. aut ex fluxu supfluitatis paulatim decurrẽtis efficit̃.aut ei⁹ qd̃ in ipso mẽbro generat̃:qd̃ fit in apostematib⁹ frigidis. Sũt aũt apostematũ quatuor genera. Primũ sanguineũ:qd̃ flegmon vocat̃. Secũdũ colericũ:qd̃ furunx appellat̃. Tertiũ flegmaticũ: qd̃ endiuia dicit̃. Quartũ melãcolicũ:qd̃ scliros noiat̃. Et hoꝝ vnũquodq3 aut simplex est: ⁊ ab vno fit humore:aut cõpositũ ⁊ a plurib⁹ fit humorib⁹.

De Flegmonibus ⁊ furunculis ⁊ scrophulis ac verrucis. C. XXV.

Isidorus vbi supra. Flegmon est inq̃etudo cũ rubore ⁊ dolore ⁊ tẽsione ⁊ duricia ⁊ vastitate. Nã cũ ceperint fieri flegmones inq̃etudo febris ꝯseq̃tur. Unde ⁊ dicta est flegmon a po tu flegin.i.inflamãs. Furũculus est tumor in acutũ surgẽs: dictus eo ꝙ ferueat q̃si feruũculus. Hali vbi supra. Furũculi generant̃ ex materia crossa ⁊ mala.cui admixtũ est aliq̃d sanguinis crossi ⁊ turbidi Huius materia luto similis est ⁊ arene vel paludi.vel carbonib⁹ nigris ⁊ hmõi.huius signũ est ꝙ minus reꝑmit̃ q̃3 sanies ⁊ sanguis: ad duriciã declinãs. Scrophula est apostema durũ glãdule simile: qd̃ fit in tenera carne q̃ in collo est aut ĩguinib⁹:aut in alis. i. ascellis. Dicit̃ autẽ scrophula eo ꝙ in collis porcoꝝ oriat̃ multa. Uel vt quidã aiũt:a simili.eo ꝙ apostema hoc multaꝝ glandulaꝝ fit. sicut scropha multas fetus.i.porcellos parit. Uerruca est pustula rotunda tactu dura tanq̃3 clauus.s.acuta. Isidorus. Uerruce singulatim sunt: satyriacis vo vna fortior.⁊ circa ipsa3 plures inueniũtur. Isaac. Uerruce sunt caro crossa dura ⁊ spissa ꝑ totũ corpus nata Sed tamẽ maxime in manibus ⁊ in pedibus quã expellit natura in corporis exteriora. Sunt autẽ de flegmate ⁊ colera nigra.q̃ ergo mollis est ⁊ sine dolore intelligit̃ esse de flegmate. Dura ⁊ fissa perpenditur esse de colera nigra.

De passionibus que in cute apparent ab interioribus carnis. C. XXVI.

Hali vbi supra. Passiones autem que fiunt in exteriorib⁹ cutis.alie q̃dẽ nascunt̃ ab interioribus causis. Alie vero ab exterioribus siue manifestis. Et earũ que ab interioribus quedã in toto corpore apparẽt.vt variola:rubeola:elephãtia morphea:lepra. Quedã autẽ in quibusdã ꝓprie membris: vt alopicia ⁊ tinea in capite:lẽtigines in facie. Ex manifestis vero causis sũt separatiões cõtinuitatis siue iũcture. Quarũ alie fiunt a corporib⁹ vt ferri inscisio:lapidis collisio fractura:contritio ⁊ hmõi. Alie vo a corporibus aiatis.vt punctiones:morsus: percussiones: que fiunt ab aialibus. Et horũ q̃dã venenũ habẽt:vt canis rabidus:tyria:serpens.q̃dã vo carẽt:vt hõ:canis nõ rabidus. Prius ergo de passionibus ab interiorib⁹ causis dicemus:incipiẽtes ab illis que cõmunes sũt mẽbris oib⁹:variola.s.⁊ rubeola:elephãtia:lepra:morphea alba ⁊ nigra:impetigine:scabie:prurigine:pediculis:pustulis: verrucis:vlcerib⁹:fistulis:⁊ sacro igne.

De Uetrucis ⁊ vlceribus. C. XXVII.

Uariole sunt vlcera multa ⁊ parua:que corpus omne ꝯsterniũt:aut in ei⁹ maiori parte fiũt.⁊ h' maxime in pueris crescẽdi tpe. Nã fetus in matrice pascit̃ mẽstruo sanguine:q̃ supfluitas q̃dã est corporis mulieris:quã natura ꝑ venas ad matricẽ expellit ab epate. Fetus inquã ex meliori pascit̃:eo ꝙ membra ipsi⁹ nutriunt̃.⁊ qd̃ reliquũ est:i ei⁹ mẽbris ac venis remanet. Ut aũt fet⁹ ab vtero egredit̃ lacte nutrit̃:qd̃ ⁊ ipm ex sanguine ꝓcreat̃:eiusq3 meliori parte mẽbra pascunt̃. Reliq̃ vo superfluitas in corpore restat donec oĩa hec aliq̃ causa ad corporis exteriora cõmoueat: ⁊ tũc apparẽt. Fit autẽ eoꝝ cõmotio aut ex cã exteriori:sicut aere pestilẽtiali:aut etiã accessione in habitaculo ei⁹ q̃ variolas patit̃:qñ aeri vapores ab vlceribus eoꝝ dissoluti miscent̃. Aut ab interiori:sicut a regimine pueri: qd̃ fit cibis calidis ⁊ humidis ac dulcib⁹:crosseq3 substãtie. vñ supfluitates in corpore aggregent̃:ꝯfortataq3 sup eos nã expellit eas ad exteriora.⁊ ille quidẽ qñ fiunt ex sanguine crosso ⁊ melãcolico ac male q̃litatis:faciũt pustulas ⁊ nigras:q̃ etiã aliqñ nõ aperiunt̃ ⁊ ille ceteris peiores ac mortifere iudicantur. Q' si sanguini rubigo misceat̃:fiũt tumores ignis adustioni similes.⁊ he quoq3 pessime sunt:q̃ ⁊ cicer ⁊ sacer ignis vocant̃. Est etiã in rubore spẽs alia:que vocat̃ rubeola:q̃ fit ex sanguine calido subtili nõ multũ malo. hec cũ ad statum venerit:granis milijs silis fit:eiusq3 color rubeus est: nec apit̃ pustula:sed deficit siuẽ dilatat̃ ⁊ euanescit. Sũt aũt in principio variole signa cõia febris: ⁊ faciei tumor ac rubor:capitis quoq3 grauitas: ⁊ in gurgulione asperitas. Isaac. Uariole de sanguinis putridi corruptione nascunt̃.⁊ sunt de accidẽtib⁹ synochũ comitãtibus:quorũ signa febris est:fortitudo cephalea:rubor oculoꝝ: ⁊ faciei plenitudo:eoꝝ grauitas:dolor in gula ⁊ pectore:tussis:prurigo in naribus:sternutatio:in superficie corporis punctura:quia materia querens exitum pungit carnem.

De Elephantia ⁊ morphea. C. XXVIII.

Isidorus. Elephãtiacus morbus est ex similitudine elephãti:cui⁹ nãliter dura pellis ⁊ aspera:nomẽ morbo in hoib⁹ dedit: ꝗꝛ corporis supficiẽ similẽ facit elephãtoꝝ cuti: siue ꝗꝛ ingẽs passio est sicut aĩal ipm ex quo nomẽ accepit. Hali vbi.s. Elephãtia est morb⁹ corporis mẽbra desiccãs:ac siccitate corrumpẽs: ⁊ q̃si cãcer q̃ fit in oĩ tpe. Fit aũt ex debilitate virtutis ĩmutãtis q̃ est in carne. Si hec fit ex mala cõplexiõe fri.⁊ sicca: ⁊ in q̃ niger humor sãguini dñat̃:eiusq3 in illũ corruptio:q̃ deinceps ad oĩa mẽbra tẽdit vt eo pascant̃. Ea itaq3 desiccat ⁊ corrũpit:siccitate quoq3 sua corrũpẽs parit̃ oẽs corporis humores atq3 etiã sperma:cũ ⁊ humores ⁊ sperma fiunt ex sanguine:ita vt inde generata hec passio trãseat ⁊ in filios: ꝗꝛ filij radicalia mẽbra generant̃ ex spermatis substãtia. Dicitur etiã morb⁹ in cohabitãtes trãsit ꝓpter dissolutionẽ maloꝝ vaporum a corpore patiẽtis:quos circũstanti aer respirat. Hui⁹ spẽs due sũt Una fit ex colera nigra:q̃ sanguinis fex ⁊ purgamentũ est. ⁊ hec nõ facit casum mẽbroꝝ.s3 ⁊ qñq3 si ei a ꝓncipio medicina succurratur ꝑfecte sanat̃. Altera vo fit ex hũore nigro:q̃ ex adustiõe colẽ ru. generat̃.⁊ in hac ẽ mẽbroꝝ comestio:nullaq3 medela q̃s ab ea curat̃. Elephantie signa sunt:in ꝓncipio liuiditas in albo oculoꝝ apparet: oculusq3 tanq̃3 in forma rotũd⁹:vñ ⁊ leonina vocat̃.cũq3 roborata fuerit mẽbra cadũt:ac palpebrarũ ⁊ ciliorꝝ pili. fit etiã ĩ gutture raucedo:facies intumescit:deficit ⁊ ad ruborẽ declinat:digitorũ summa fũdunt̃:nares desiccant̃:vene quoq3 lingue incrossant̃: ⁊ nõnunq̃3 cõcidit nasus. Morphea alba est albedo tenuis in exteriorib⁹ cutis facta:ab eisdẽ causis ꝓcedẽs quib⁹ ⁊ lepra:s3 debiliorib⁹. Differunt etiã: ꝗꝛ morphea est exteri⁹ in cute:lepra vo in mẽbri ꝓfũdo. ⁊ albi sunt pili q̃ in ei⁹ oriunt̃ loco. Morphea vo nigra est ĩmutatio caloris cutis in nigredinẽ vergẽs. fit aũt ex cõmixtiõe colẽ nigre cũ sãguine. Hui⁹ ergo signũ est: ꝙ cutis denigrat̃: ⁊ q̃si furfura cadũt qñ fricat̃:locusq3 remanet rube⁹. Maxie vo nascit̃ hec ĩ iuuenib⁹ ꝓpter adustionẽ colere ru. in eoꝝ corꝑib⁹: ⁊ declinationẽ ad nigrã.

De Lepra. C. XXIX.

Lepra est albedo q̃ fit ĩ exteriorib⁹ cutis. Et aliqñ q̃dẽ in quibusdã tm̃ mẽbris:nonnunq̃3 in toto corꝑe. h' fit ex hũoris flegmatici in sãguine dñatiõe:

⁊ virtutis imutantis debilitate q̄ in mēbro est. si fit ex mala frigida
cōplexione. hui⁹ signa sunt: q2 mēbꝝ in quo est albū est: piliqꝫ filr.
Et si cutis flebothomo vel acu pūgat̄: sanguisqꝫ ab ea nō egredit̄.
sed humiditas. lepra est icurabilis. illa vo a qua sanguis egredit̄:
aut humiditas rubea nō est sanitati desperāda. Isidor⁹ Scabies
⁊ lepra vtraqꝫ passio asꝑitas est cutis cū pruritu ⁊ squamatiōe. sed
scabies tenuis asꝑitas ⁊ squamatio est. hinc deniqꝫ nomē accepit.
q̄ ita veluti purgamēta admittat. nā scabies q̄si squames. Auicē.
iiij. canone. Lepra est īfirmitas mala ꝓueniens ex sparsione colere
nigre in toto corpe. vn̄ corrūpit̄ cōplexio mēbroꝝ ⁊ forma figuraqꝫ
ipsoꝝ. ⁊ qn̄qꝫ corrūpit̄ in fine illi⁹ cōtinuitas eoꝝ. ita vt mēbra cor/
rodant̄ ⁊ cadāt casu q̄ fit ab vlceratione: ⁊ est sicut cancer cōis toti
corpi. Est ⁊ alia q̄ remanet cū patiēte lōgo tpe valde. Melācolia q̄/
dē aliqn̄ expellit̄ ad vnū mēbꝝ. ⁊ facit accidere duriciem aut saphi
ros: aut cancrū fm dispositiōes suas. Aliqn̄ vo expellit̄ ad supficiē
cutis. ⁊ tūc euenit morphea vel īpetigo ⁊ his silia. Qn̄qꝫ vero spar/
gitur in toto corpore: ⁊ tūc si putrefiat: ꝓuenit febris melancolica.
Si vo cōculcet̄ ⁊ nō putrefiat euenit lepra.

De Causis ⁊ effectibus lepre. C. XXX

Huius causa efficiēs antiq̄or est malicia ꝯplexio
nis epatis ad cali. ⁊ sicci. valde ꝯcliuis. vn̄
in melācoliā adurit̄ sanguis. aut etiā cōplexio toti⁹ cor
poris: aut ambe. ita q͛ faciūt sanguinē acq̄rere ꝑ causas
suas frigus. Causa vero eius materialis: sunt cibi melācolici ⁊ fle/
gmatici in q̄b⁹ qn̄ cōponit̄ satietas nauseatiua opat̄ in eis calidi/
tas q̄ subtile resoluit spissumqꝫ melācoliā ponit. Repletiones ⁊ co
mestiones sup satietatē ad eandē sunt intētionē. Porro cause illi⁹
adiuuatiue sunt opilatio poroꝝ. ꝑ quā innatus calor ꝓfocat̄. ⁊ īfri/
gidat̄ sanguis ⁊ īcrossat̄. ꝓprieqꝫ loquēdo splen opilat⁹ ⁊ debilis
nō attrahit: nec pōt mūdificare sanguinē ex humore melancolico.
aut etiā in viscerib⁹ est virtus expulsiua debilis ab expulsiōe illius
in venas ani vel matricis. Et stricti sunt pori. Preterea qn̄qꝫ adiu/
uat hoc totū aeris corruptio in seipso. vel ꝓpter vicinitatē leproso
rū. qn̄ egritudo inuadēs est. Qn̄qꝫ etiā accidit ꝓpter humiditatē
⁊ cōplexionē embrionis. q̄ acq̄sita est ei in matrice ꝓpter dispositio
nē ipsius matricis. sicut accidit qn̄ cōceptio fit in dispositiōe men/
struoꝝ. ⁊ qn̄ caliditas aeris aggregat̄ cū malitia cibi cuius essentia
est ex genere pisciū ⁊ carne crossa ⁊ carne salita. tūc eni cōtingit vt
eueniat lepra sicut multiplicat̄ in alexandria. Colera nigra quoqꝫ
qn̄ sanguini ꝑmiscet̄. adiuuat parū eius ad generādū multū ipsi⁹.
Incrossat̄ eni ex ea duob⁹ modis. s. ꝑ substantiā suā crossam. ⁊ ꝑ
frigus suū cōgelās. Ex crossitudine q̄dē sanguinis leprosoꝝ ad hoc
ꝑuentū est: vt egrediat̄ ex eoꝝ flebothomijs q̄ddam velut arena. ⁊
hec egritudo vocat̄ leonina. q2 leonib⁹ (vt dicit̄) plurimū accidit. ⁊
faciē patiētis terribilē ad īstar leonis facit. rapaciter quoqꝫ tenet vt
leo qd̄ capit. Hec igit̄ egritudo qn̄ debilis est difficilis est curatio/
nis. nec est spes de curatiōe fortis. Et illa q̄dē q̄ facta est ex malicia
colere fedior est ⁊ pluris nocumēti ac difficilioꝝ accidētiū vehemē
ter adurēs ⁊ vlcerās. sed susceptibilior curatiōis. Facta vero a fece
sanguinis saluior est ⁊ quietior: ⁊ nō vlcerat. Facta autē ex melan
colia adusta colerice assimilat̄ in suis accidētibus. sed tardi⁹ cura/
tionē suscipit. Et hec q̄dē egritudo nō cessat corrūpere mēbroꝝ cō/
plexionē ꝑ qualitatē cōtrariā qualitati vite cōueniēti. s. caliditati ⁊
humiditati donec ad mēbra ꝑncipalia ꝑuenit: ⁊ illic īterficit. Quā/
uis enim eius prima generatio fiat in viscerib⁹. ꝑmū tn̄ eius vesti
giū est in extremitatib⁹. q2 debiliores sūt: ⁊ in mēbris lenib⁹: ibiqꝫ
pili cadūt: ⁊ color alterat̄. ⁊ forsitan ad vlcerationē ꝑuenit̄. deinde
paulatim in totū corpus ꝓgredit̄. verūtamē qn̄qꝫ patiēs eaꝫ mori
tur. anteq̄ꝫ eius malicia apparēs sup viscera mēbraqꝫ ꝑncipalia cō
uertat̄. Et est cū attractiōe mors illius ꝓpt̄ maliciā ꝯplexiōis eius.
Cū autē cancro nō fit sanatio: q̄ est lepra mēbri vnius. q̄d de lepra
dicem⁹: q̄ est cancer corporis totius. Uerūtamē cū lepre fit ꝑ totuꝫ
corpus spargi: quādo curatiōes in ea fortes administrant̄. his egri
tudo sustentat̄ nec agit sup mēbra simplicia.

De Signis eiusdem. C. XXXI.

Razi in li. diuisionuꝫ. Signa lepre incipientis sunt
raucedo vocis ⁊ strictura anhelit⁹ ꝯturbatio
oculoꝝ. ⁊ ruborositas faciei. paucitasqꝫ piloꝝ. ⁊ cas⁹ eoꝝ.
Cū aūt h̄ egritudo corp⁹ īuadit. ⁊ raucedo fit fortior. ⁊
facies rubosior. digiti quoqꝫ curuāt̄ ⁊ forma deturpat̄. iūcture spa
smāt̄ ⁊ tuberose fiūt. Cū vo iā ad vltimū ꝑuenit. vlcerat̄ corpus. ⁊
riuus fluit ac fetet. Auicē. vbi supra. Incipiēte: lepra incipit color
fieri rube⁹ ad nigredinē tendēs ⁊ apparet in oculis obfuscatio. in
anhelitu cōstrictio. ⁊ in voce raucedo causa nocumenti pulmonis
et carne ipsius. In sternutatiōe quoqꝫ multitudo ⁊ grauedo in na
so. s. vt videat̄ hō loq̄ ꝑ nares vel ī narib⁹. Capilli etiā incipiūt sub/
tiliari ⁊ ad paucitatē redigi. vene apparēt in pectore ⁊ ꝑte faciei. ⁊ ē
odor pectoris: ⁊ ꝓprie in sudore. ⁊ odor anhelit⁹ ad fetorē declinis.
Mores apparēt melācolici mali ⁊ dolosi. In somno quoqꝫ appa/
rent somnia melācolica: ⁊ super corp⁹ sentit̄ q̄si grauedo maxima.
Deinde apparet in capillis sparsio ⁊ casus: ꝓprieqꝫ in pilis q̄ sunt ī
facie ⁊ ꝑtib⁹ ei⁹. Et qn̄quidē loc⁹ piloꝝ dislocat̄: ⁊ vngues findunt̄
incipit facies terribil̄ ⁊ feda fieri: color denigrari: sanguis in iūcturis
ꝯgelari ac putrefieri: vox ad finē raucedinis ꝑuenit: ⁊ ꝯstrictio an/
helit⁹ ad vehemētē difficultatē: labia incrossant̄ ac denigrant̄: ⁊ ap
paret sup corp⁹ additio glādulosa. Tādē vo corp⁹ vlcerat̄: ⁊ cartila
go nasi corrodit̄: deinde nasus cadit: ⁊ extremitates virusqꝫ fetens
currit: ⁊ vox ad occultationē redit: tunc iam pili non remanēt: ⁊ co/
lor denigrat̄ valde. Pulsus leprosi debilis est propter debilitatem
virtutis ⁊ paucitatē necessitatis: cum egritudo frigida sit ⁊ tarda nō
velox propter debilitatē frigoris. ⁊ fit necessaria spissitudo: cum nō
sit velocitas neqꝫ magnitudo.

De Impetigine ⁊ serpedine. C. XXXII.

Isidorus vbi. s̄. Impetigo est sicca scabies
ꝓminēs a corpore cū asꝑitate ⁊ ro
tūditate forme. Hanc vulgus zernā vocat. Hec aūt sine
dolore corp⁹ occupat. ⁊ nō absqꝫ tedio excrescēs mēbro
rū decorē fedat. Serpedo est rubor cutis cū pustularū extantia: ⁊
nomē sūpsit a serpēdo: eo q͛ serpat ꝑ mēbra. Hali vbi. s̄. Impeti/
go siue serpedo est asꝑitas in supficie cutis accidēs: ⁊ ad nigredinē
declinās. Aliqn̄ etiā ad ruborē. hec ex sāguie calido ⁊ subtili nasci
tur: q̄ cū colera nigra miscet̄. Aliqn̄ etiā ex cōmixtione humiditatis
crosse ⁊ flegmatis salsi cū acuto sāguine. h̄ aūt fit in impetigine chro
nica ⁊ diuturna: in q̄ cutis nō excoriat̄. Et hui⁹ signa sunt: q͛ in mē
bri ꝓfundo est: ⁊ ab eo squamule rotūde q̄si pisciū tollunt̄. Isaac
Impetigo duob⁹ modis est. Aliqn̄ eq̄lis est in supficie corpis: ⁊ de
colera nigra fit: ⁊ de fece sāguinis. Aliqn̄ cū prurigine supficieten⁹
cōbusta: cui⁹ color cineritij⁹ vel rubori contiguus. Et est sulphurea
spissa ⁊ eruginosa nascens de materia melancolica nimis incensa.
Auic. in. iiij. can̄. Impetigo alia est hūida sāguinea: in q̄ cū fricat̄
apparet res: ⁊ ē magis salua. Alia vo sicca: cui⁹ plurimū ē a flegma/
te salso ꝑ adustionē in melācoliā cōuerso. Itē impetigo q̄dā est ex/
corticata ꝓpter vehemētiā siccitatis ⁊ multitudinē ꝓfūdatiōis. ⁊ est
sicut cortices. q̄dā vo nō. Itē q̄dā est ambulatiua maligna. q̄dā vo
stans. Itē q̄dā est antiq̄ mala: ⁊ est egritudo herisia. q̄dā vo recens
Impetigo quidē in radice curatiōis indiget medicinis aggreganti
bus resolutionē: ⁊ inscisionē: ⁊ liq̄factionē: ⁊ subtiliationē cū seda/
tione ⁊ humectatione. Prima earū est fm materiā crossam. secūda
vo fm materiā subtilē ⁊ acutā. Appositio quoqꝫ sāguisugarū de
meliorib⁹ medicinis illi⁹ est. De medicinis quidē singularib⁹ eius q̄
recens est ⁊ media: est acetositas citri. gūmi arabicū cū aceto: gūma
amigdale ⁊ pruni cū aceto: ⁊ storax liq̄da cū aceto: ⁊ synapis cū ace
to est vltima. Aq̄ quoqꝫ sulphurea ⁊ aq̄ salsa: ⁊ spuma maris: gluti/
nū de corijs: ⁊ saliua hoīs ieiuni: semen melonis: radix affodilli: fo/
lia capparis cū aceto: acacia quoqꝫ ⁊ oleū de tritico ⁊c̄. Cū aūt expā/
dit̄ ⁊ multiplicat̄ impetigo: tūc cura eius est cura lepre.

De Scabie ⁊ prurigine. C. XXXIII.

Isidorus vbi. s̄. Scabies ⁊ lepra vtraqꝫ pas
sio asperitas est cutis cū pruritu ⁊
squamatiōe. Sꝫ scabies tenuis asꝑitas ⁊ squamatio ē.
Hinc deniqꝫ nomen accepit: q̄ ita veluti purgamēta ad
mittit. Nā scabies q̄si squames. Prurigo vocata est a perurēdo et
ardēdo. Isaac. Sepe nā malos humores expellit ad supficiē cor/
poris: vt mūdificet interiora. q̄ si sint subtiles ⁊ liquidi nimiū dissol
uunt̄ de cute cū sudore ⁊ fumo. Si crossi sint: ꝑmanēt sub cute. Si
mediocres: pruriginē generāt. crossi scabiē faciūt. Scabies sicca ⁊
nō saniosa cū prurigine ⁊ pūctura ⁊ fissura de colericis humis accē/
sis eē significat̄. Uulnerosa ⁊ crossa in supficie corporis: neqꝫ pru/
rigine forti: ⁊ cū scalpit̄ cutis excoriat̄ sicut alba squama: significat
salsū ⁊ incēsum flegma. Et plurimū hec innascunt̄ senib⁹ ꝓpter col
lectionē salsi flegmatis: ⁊ defectionē cutis. Scabies humida ⁊ sa/
niosa ⁊ cū delectatione pruriginosa: sanguinē incensum cū colera
rubea demōstrat. Si sanies sit crossa: maiorē habūdantiā sangui/
nis esse significat. Si subtilis aquosa ⁊ citrina: colerā habundantē
ostēdit. Hali vbi. s̄. Scabies ⁊ prurigo ⁊ cutis excoriatio fiūt ex
salsi flegmatis admixtione cū sanguine colerico: dum istum ab in/
terioribus membris ad cutem natura pepulerit: ibiqꝫ sub cute re/
māserit. Itaqꝫ si subtiles fuerint humores: fit prurigo q̄ sanat̄ cito

Si võ crossi fit scabies lõga: prurigo ⁊ cutis excoriatio. Accidũt aũt item hmõi accidẽtia aliqñ ex debilitate cutis. qꝛ cũ hmõi supfluitates ad purgandũ mẽbra expulerit ad cutẽ natura. nõ ↄfortat̃ cutis ad eoꝝ expulsionẽ foras atq̃ dissolutionem: ⁊ ideo remanẽt in ea. Maxime võ plurimũ comedẽtibꝰ accidit. ⁊ his q̃ vtunt̃ cibis malorũ chimoꝝ generatiuis ⁊ abstinẽt a balneis. Prurigo quidẽ illis maxime fit q̃ nõ lauant̃. eisq̃ sordes in corpe multiplicantur ⁊ residẽt. Fit etiã plurimũ in senibꝰ ꝑpter debilitatẽ cutis. ⁊ qñ in eoꝝ corporibꝰ humor salsus generat̃ q̃ multus. Scabiei võ signa sunt pustule parue q̃ rubere incipiũt. Dehinc autẽ apiunt̃ ⁊ est cum eis prurigo grauis. Magis autẽ in manibꝰ fit ⁊ inter digitos ⁊ in cubitis ac sup anũ ⁊ in cõfinibꝰ. nõnunq̃ autẽ in toto corpe. Razi vbi supra. Scabies alia est humida: alia sicca. Sicca q̃dẽ fit ex multitudine vsus salis. ⁊ reliquoꝝ q̃ sanguinẽ adurũt. vt sunt allia. cepe vinũ purũ ⁊ amaꝝ ⁊ calidũ: ⁊ mel ⁊ his similia. Ex paucitate quoq̃ balneatiõis ac mutatiõis pannoꝝ ⁊ ablutiõis a sudore corporis. Idẽ in Almãsore. Scabies ⁊ pustule illis valde accidũt. q̃ nutrientia sanguinẽ corrumpentia frequẽter comedũt. vt allia vel mel. Eis quoq̃ q̃ sepe laborãt ⁊ vigilãt ⁊ balneo nõ sepe vtunt̃. Quibꝰ confert vti pus minutione: ⁊ postea potione. Cõfert pterea sicco pruritui in aq̃ calida balneari: ibiq̃ corpus ex aceto ⁊ oleo rosato ⁊ allei succo ↄfricari.

Itẽ de eodem. C. XXXIIII.

Auicẽna vbi supra. Materia a q̃ generat̃ scabies: est aut materia sãguinea. cui admiscet̃ colera: q̃ forsitan in melãcoliam conuersa est vel pars eius. Aut materia cui admiscet̃ flegma salsũ ꝑpter rachiũ. Prima q̃dẽ est scabies sicca. cuius materia decliuis est ad crossitudinẽ. Altera võ est humida ⁊ eiꝰ humiditas decliuis est ad subtilitatẽ. Et plurimũ q̃dẽ generat̃ ab acceptiõe salsoꝝ ⁊ acutorũ ⁊ amaroꝝ. Cause generãtes materiã scabiei sunt cause generantes materiã pruritus: sed fortiores illis: ⁊ appropinquãt causis generãtibus pediculos ⁊ furfures. ⁊ ꝓxime sunt eis in curatiõe. Scabies a pruritu differt. qꝛ in pruritu nõ est bothor. i. eminẽtie i cute: sicut sunt in scabie. Ipsa enĩ a materia est subtiliore. ⁊ minus ad salsedinem declinãte. Et fixio generis eius in cute postq̃ natura expellit eam: est opilatio poroꝝ: ⁊ paruitas mũdificatiõis. Aut retinet̃ ꝑpt̃ debilitatẽ expulsiue. sicut accidit decrepitis in fine egritudinũ. ꝑcipue qñ materia est plurima vel crossa. Aut ꝑpt̃ cibos malos ex q̃bus generat̃ chimus malus acutꝰ. vt sũt salsi ⁊ acuti ⁊ similes. aut ꝑpt̃ maliciã digestionis cũ qua putrefit cibus. A pruritu q̃dẽ furfurei cortices resoluunt̃. ⁊ nõ accipit aliq̃d ex ꝓfundo. Pruritꝰ tñ senilis parũ obedit curatiõi nec aliq̃d ei valet. nisi vt regat̃ ⁊ blandiat̃. scabies excorticata ⁊ ĩpetigo multiplicatur in autũno. Dulcia generãt pruritũ ⁊ bothor. ⁊ scabies q̃dẽ feda vulnera attrahit ⁊ permutat̃ ad impetiginem. Olea nocent eis ⁊ syrupus acetosus confert. si nõ timetur rasura. Prima scabiei cura ⁊ melior est euacuatio cũ eo quod educit humorem acutum adustuꝫ ⁊ flegma salsum. Deinde rectificatio cibi. ⁊ regimen humectationis. ⁊ administratio rerum aquosarũ insipidaꝝ. quorũ velocitas putrefactionis secura fit vt melones indi. lactuca. endiuia. ⁊ similia. Dimittendus est autem coitus omnino. qꝛ materias ad exteriora mouet ⁊ excitat vaporẽ calidũ putridũ venientẽ ad superficiem cutis. ibiq̃ putrefit ⁊ ob hoc fetet iteꝝ odor corpis. Euacuantia vero materiã scabiei sũt decoctio epithimi cũ mirabol. citrinis. ⁊ fumo terre. ⁊ sene. ⁊ polipodio ⁊ absinthio. Itẽ pillule de aloes ⁊ scamonea.

De Sudore superfluo ⁊ pediculis. C. XXXV.

Isaac Sudor alius naturalis est: aliꝰ nõ nãlis. Naturalis in crysi venit laudabili. ⁊ ĩ moderatis exercitijs in tẽpore estatis. In quo tpe nocitiua emittunt̃ ⁊ nõ valẽtia. Nõ naturalis est de cõsumptiõe carnis: q̃ nulla emittit alia nisi iuuãtia. sudor aũt hic s꞉ naturã exit vel in q̃litate vel quãtitate. In q̃litate s꞉m naturam emisse materie. vnde ⁊ mutat̃ in colore: sicut videmus cũ fiat ruffus vel citrinus viridis vł albus indicat̃ iuuamẽtũ vel nocumẽtũ sudor humoꝝ. Itẽ mutat̃ in odore: sicut fetẽtissimo vel ecõtrario. Itẽ sapore salso dulci vel amaro siue acetoso. In quãtitate vero multa seu pauca. multa vt ex humiditatis abundãtia. vel de eius liq̃ditate. vel de pororũ laxitate. siue expulsiue virtutis fortitudine. Pediculi sepe nascunt̃ in capite vel in toto corpore ex purgatiõibus: q̃s natura eijciẽs icidere facit ĩter carnẽ ⁊ cutẽ. Hali vbi supra. Pediculi fiunt ex supfluitate ⁊ humiditate crossa ⁊ mala quã ad exteriora corpis nã depellit. ⁊ a poꝝ siue p poros ꝓp suã crossiciẽ ñ exit. eiq̃ sordes admiscẽt̃: ⁊ ex vtrisq̃ pediculi gñãt̃. Vñ ⁊ plures fiũt ĩ his q̃ nõ lauãt̃ nec cutẽ a sordibꝰ mũdãt: sicut pegrinãtibꝰ accidit. Sudor nãq̃ cũ egressus a corpe fuerit: ⁊ poris corpis adheserit: q̃ subtilis est dissoluit̃: et q̃ crossus putrescit: atq̃ ex eo huiuscemodi animal generat̃. Nonnunq̃ etiã gignunt̃ ex multa siccarum sicuũ comestione: cum corpus minime mundum est

De Papulis ⁊ pustulis ac verrucis. C. XXXVI.

Papula est pruissima cutis erectio circũscripta cum rubore. ⁊ ideo papula q̃si pupilla. Vlcus est putredo ipsa. Vulnꝰ q̃ꝺ ferro fit: q̃si vi. ⁊ vlcꝰ q̃ꝺ olet quasi olcus. Vñ ⁊ vlcera. Hali vbi. s̃ Pustule parue fiunt ex humoribꝰ mal' quos nã pellit ad exteriora cutis. Hi quidẽ si acuti ⁊ calidi fuerint: ⁊ pustule capita habẽt. Si võ crossi ⁊ frigidi pustule quoq̃ late ⁊ explicate fient. Maxime aũt oriuntur pustule illi cuiꝰ cutis densa est ⁊ spissa. Verruce sunt pustule parue nimiũq̃ dure rotũde. quarũ q̃dã claui dicunt̃: qꝛ parũ ad interiora corpis tanq̃ claui tendũt. ⁊ in multis mẽbris fiũt ex humiditate flegmatice cũ colere nigre admixtiõe. Isido. Verruce singulatim fiũt Satiriasis võ vna fortior: ⁊ circa ipsam plures inueniunt̃. Isaac. Verruce sũt caro crossa dura ⁊ spissa p totũ corpꝰ nata. s꞉ maxime in manibus ⁊ in pedibus ex superfluitate quã expellit natura in corporis exteriora. Sunt autẽ de flegmate ⁊ colera nigra. que ergo mollis est ⁊ sine dolore: intelligit̃ ẽẽ de flegmate: dura ⁊ fissa perpẽditur esse de colera nigra.

De Vlcere ⁊ sanie ⁊ cicatrice. C. XXXVII.

Vlcus est putredo ipsa. Vulnus q̃ꝺ ferro fit: q̃si vi. Et vlcus q̃ꝺ olet: q̃si olcus. vnde ⁊ vlcera. Sanies dicta est: qꝛ ex sanguine nascit̃. Excitato enĩ calore vulneris: sanguis in saniẽ vertit̃. Nã sanies non fit nisi vbi sanguis aduenerit: qꝛ nisi calidũ ⁊ humidũ fuerit (q̃ꝺ est sanguis) putrefieri nõ põt. Sanies aũt ⁊ tabes sibi differũt. Fluere enĩ sanie viuoꝝ est: tabe mortuoꝝ. Cicatrix est obductio vulnerum naturalẽ calorẽ sãguinis seruãs: dicta ꝙ obducat vulnera atq̃ obtegat. Hali vbi. s̃. Vlcera q̃ ex adustiõibꝰ fiũt: oriunt̃ ex sanguine adusto ⁊ melãcolico: quẽ expellit nã ad corpis exteriora: fiũtq̃ primo pustule grãdes: ⁊ apiunt̃ ⁊ dilatant̃ ⁊ erũpũt: nigrasq̃ vesicas faciũt. Ait aũt Gal. ꝙ pustule oẽs ⁊ vlcera que corporibꝰ accidũt nimiũ alba: morpheaq̃ lẽtiginosã siue varia pessima sunt ⁊ curatiõe difficillima. Nã ⁊ alboris nimij corpora parũ habẽt sãguis. Et humores mali sunt in corporibꝰ lentiginosis. Hisq̃ duabus causis est vlcerũ curatio difficilis: humore. s. malo: a quo fit vlcerũ comestio. Et sãguinis diminutio quo bona caro in vlceribꝰ generet̃: vt q̃ꝺ comestũ fuerat in integrũ reparet̃.

De Proprijs ⁊ manifestis passionibus capitis ex interioribus causis. ⁊ primo de allopicia. C. XXXVIII.

Actor. Hec de morbis q̃ fiunt in manifesto totius corporis. Nũc restat de illis passiõibꝰ que ꝓprie sunt quibusdã mẽbris. Quedã võ sunt ꝓprie capiti: vt allopicia: tyria: tinea: furfures. Quedaꝫ faciei: vt lẽtigines. Isido. Allopicia est capilloꝝ fluor circũscript' fuluis pilis q̃litatẽ eris habẽtibꝰ. Isaac. Capillus ex fumo crosso ⁊ calido nascit̃: q̃ ex igneis ⁊ incẽsiuis est humoribꝰ: quo crescẽte crescũt et ⁊ capilli: vtpote ab ipso nutriti. huc fumũ qui perdiderit: ⁊ capillos perdit. pro q̃litate ergo fumi erũt capilli: vt in herbis videmꝰ ex terre humore vel siccitate crescẽtibꝰ: vel pereuntibꝰ: vel augmẽtantibꝰ. Qui fumꝰ si oĩno nõ fuerit: pereunt in oĩbꝰ capilli: ⁊ fiũt calui. quibus qꝛ nulle medicine subueniũt: iam nõ ampliꝰ come crescere põt. Si aũt fumꝰ nõ ex toto amittat̃: s꞉ solũ ex aliquo humore inficiat̃: infirmitas nascit̃ q̃ allopicia vocatur. Cani ante tp̃s nascunt̃ ex flegmate: q̃ꝺ ex stomacho exit vel capite. Razi in li. de diuisiõe ⁊ curatiõe egritudinũ. Allopicia est casus capilloꝝ ⁊ tyria q̃ qñ fit propter salsum flegma adustũ: huiꝰ signa sunt vt habẽs eã sit albi coloris: delicati corporis: vnde ⁊ cutis mollis. Fit aũt illis qui multũ vsi sunt cibis crossis ⁊ hũidis. Aliqñ võ fit ex sanguine in quo multiplicata ẽ colera citrina. ⁊ huiꝰ signa sunt citrinitas coloris: ⁊ extenuatio corporis: ⁊ ꝙ infirmus assidue vsus est cibis calidis. Aliqñ quoq̃ fit ex colera nigra. ⁊ huius signa sunt nigredo corporis: ⁊ extenuatio ac siccitas. ⁊ ꝙ habẽs eam plurimũ vsus est cibis melãcolicis: vt lentibꝰ ⁊ caulibꝰ ⁊ carne sallita: plurimoq̃ labore. Fit etiã casus capilloꝝ ex defectu nutrimẽti: aut ex corruptiõe humoꝝ: aut ex dilatatiõe poroꝝ. Et eiꝰ sig̃ sũt qꝛ corpꝰ siccũ est ⁊ extenuatũ. Cura võ eiꝰ est dilatatio ĩ cibo: ⁊ additio in sõno: ⁊ balneatio: ⁊ vini rubei crassiq̃ potatio.

Iterũ de allopicia ⁊ tyria. C. XXXIX.

Allopicia ⁊ tyria passiões sunt p q̃s capilli capitis ⁊ barbe ciliorũq̃ fluũt. Denominant̃ autẽ ab aĩalibꝰ quibꝰ hec fiũt. Vulpi nãq̃ fiue

lupis aliquotiēs accidit piloꝝ casus ꝛ cutis vulneratio. Serpenti quoqꝫ tyrie accidit excoꝛiari cute. vñ ꝛ tyria vocat̃ in hoīe cutis excoꝛiatio. licet q̄dā dicāt. sed falso tyriā dici. eo ꝙ in ea fit piloꝝ emissio. ipso in loco cōtoꝛta ꝛ incurua q̄lis est serpētis reflexus. Fiunt autē ambe aūt ex colera acuta q̄ sanguini miscet̃ q̄ ad mēbꝛa in q̄bus sunt capilli fert̃. vnde capilli defluūt adustiōis causa q̄ illis accidit. Et huiꝰ signū est: qꝛ loci caloꝛ ad nigrū declinat. aut ex humoꝛe flegmatico salsoqꝫ ꝛ acuto sanguini mixto. Aut etiā ex flegmate crosso ꝛ viscoso. qꝛ loca opilat q̄bus vapoꝛes capillos generantes ascēdūt. Et huius signū est loci coloꝛ albescēs. Nōnunq̄ȝ autē accidit totiꝰ coꝛpoꝛis depilatio his de causis. Dicit autē hipocras. Quī ei q̄ habet allopiciā varices innascunt̃ capilli capitis redeūt. Sꝫ cui allopicia inest: raro nascunt̃ varices. nōnunq̄ȝ vō capilli defluūt ex cibi īminutiōe. ꝛ boni vapoꝛis paucitate vel etiā raritate. Vapoꝛ enim capillos creās si rarus fuerit. egressus spargit̃ ꝛ dissipat̃. nec capilloꝝ generatiōi cōgregat̃, sicut fumus cū largo loco egredit̃. Fit etiā nōnunq̄ȝ capilloꝝ casus post acutos statim moꝛbos causa grauis caloꝛis: maliciēqꝫ vapoꝛis. Quādoqꝫ vō ex cōsumptione bone humiditatis a coꝛpoꝛe. sicut ptysicis cōtingit ꝛ ethicis.

¶ De Tinea ꝛ furfure. C. XL.

Tinea sunt vlcera parua in capite nascētia: q̄bus inest vesica siue putredo. Huiꝰ species sūt v. Prima vocat̃ fauosa: q̄ fit ex falso flegmate. ꝛ est vlcus quo cutis capitis subtilibꝰ foraminibꝰ pfoꝛat̃. in q̄bus est humiditas fauo similis. Scd̄a dicit̃ viscosa: ꝛ est rotūda ꝛ dura: cuiꝰ in inferioꝛibꝰ ruboꝛ est. ꝛ in interioꝛibus quiddā granis ficuū sile. Tertia vocat̃ ameda. ꝛ sūt vlcera cū q̄bus sunt foramina multa subtilia sed p̄dictis minoꝛa. ab his egredit̃ humiditas silis aque. s. lauatiōis carnis. Est ꝛ q̄rta species rubea: pustule. s. rubee parue q̄si mām̄illaꝝ capita: a q̄bꝰ humiditas fluit sanguinis aquositati silis. Quinta spēs eiꝰ est sicca alba lupino silis: a q̄ etiā quasi coꝛtices fluūt albe. Furfures sūt coꝛpoꝛa parua tenuia furfuri silia q̄ fluunt a capitis cute sine vlceratiōe. Fiūt autē ex vapoꝛibus salsi flegmatis. aut ex sanguine cui colera nigra miscet̃. Auicē. vbi supꝛa. Furfur est cantabꝝ qd̄ est in capite modus excoꝛiationis ppt̃ coꝛruptionē in cōplexiōe ppꝛie cū ipletiōe in sup̄ficie cutis. peioꝛqꝫ puenit ad vlcera: ꝛ ad coꝛrūpendū oꝛigines capilloꝛū. ꝛ fit a materia acuta aut sanguine melācolico. ꝛ q̄nqꝫ ppter maliciā cōplexionis in capite. Furfurē q̄dē leuē destruit epithimate caput cū oleo ro. ꝛ violato. ꝛ cū musc̄illaginibus. Furfur autē vehemētioꝛ idiget illis q̄bus est absterſio ꝛ resolutio foꝛtis. deinde adhibēda sunt ea q̄ humectāt ꝛ equāt. Furfur deniqꝫ malus valde pducēs ad vlcerationē necesse habet in curatiōe vt mūdificet̃ coꝛpus cū flebothomia ꝛ cū solutiōe vētris. si causa fuerit repletio coꝛpoꝛis. deinde curet̃ cū eo qd̄ radit. ꝛ post semper adhibeat̃ oleum.

¶ De Passionibus que apparent in ceteris membꝛis ex interioꝛibus causis. C. XLI.

Isidoꝛus Parotide sūt duricie vl' collectiones q̄ ex febꝛibꝰ aut ex alio aliquo nascunt̃ in auriū vicinitate. Vñ ꝛ parotide sunt appellate. Ota enim grece auricula dicit̃. Lētigo est vestigia macularum paruula in rotūditate foꝛmata. a specie lenticule dicta. Hali vbi supꝛa. Lētigines ampliꝰ in genis fiūt ꝛ ꝯfinibꝰ: ꝛ ex sanguinis admixti vapoꝛibꝰ: ac melācolicis humoꝛibꝰ: q̄ sūt in stomacho vel in omni coꝛpe. sicut p̄gnātibꝰ cōtigit. cū in eoꝝ coꝛpoꝛibus humoꝛes mali fuerint adunati. Moꝝ est pustula vlcerosa: q̄ amplius in facie oꝛit̃: ꝛ hoc ex humoꝛe crosso in quo est acumē. Adustiōes etiā in facie fiūt rabee: liuidiqꝫ ruboꝛis: ꝛ plurimū vlcerose. Et sciēdū q̄m vlcera q̄ vel in his vel in alijs mēbꝛis rotūda sūt ꝛ pfūda pessima sūt. ceterisqꝫ deterioꝛa: qꝛ fiūt ex materia crossa ꝛ acuta siue calida. Varices sūt repletio venaꝝ q̄ sꝫ i crurībꝰ: earūqꝫ crossicies ex humoꝛe facta melācolico qui ad eas decurrit easqꝫ replet. Fit autē maxime moꝛbꝰ hic eis q̄bꝰ cōtinuus ꝛ diutiūꝰ est cruꝝ ꝛ pedū laboꝛ. diuqꝫ stāt sup pedes erecti. Sic enī descēdūt humoꝛes ad venas p̄dictas. vnde nautis ꝛ onera ferētibꝰ ampliꝰ accidit. Huius signū est. qꝛ vene cōplicant̃ ꝛ crosse fiunt ad viroꝛē nigredinēqꝫ declines. Fissure manuū ꝛ eoꝝ q̄ sub pede vel calcaneo sūt ex colera nigra ꝛ mala siccaqꝫ cōplexiōe: q̄ his locis dn̄ant̃ fiunt.

¶ De Vulneribus ꝛ fissuris. C. XLII.

Sequitur de his q̄ ex causis exterioꝛibꝰ fiunt. i. de cōtinuationū separatione. que si fiat in carne vulnus dicitur. vel si tēpus eius diuturnius fuerit. vt putrefiat vlcus appellat̃. Si autē fiat in osse fractura nominatur. Vulnerum alia simplicia sunt. alia cum alijs composita. Vulnus simplex. aut est insciſio sola: quam nulla sequuntur accidentia: aut sciſſura tantum nullis ablatis membꝛi partibꝰ. Insciſio aūt alia parua ē: alia magna. Sciſſura quoqꝫ alia vacua est: alia sicca: alia rubiginosa ꝛ soꝛdida. s. putredinē habens. Et h' fit ppter debilitatē digestiōis cibi ad eā veniētis. Cuiqꝫ etenī mēbꝛo due supfluitates fiūt. Vna: s. subtilis: q̄ p poꝛos dissoluitur. Altera vō crossa: ex q̄ soꝛdes sup cutē generant̃. Ex hac itaqꝫ rubigo siue putredo nascit̃ in vlcere: cū nālis caloꝛ nō valeat illā subtiliare soꝛdesqꝫ dissoluē. Hmōi vulnera manifesta sunt: nec egent significatiōe. Vulnera vō cōposita q̄dā cū causis cōponunt̃: q̄dā cū moꝛbis aut accidētibꝰ. Cū cā si fit illic materia q̄ ad vulnꝰ defluat: cuiꝰ signū est multitudo influxus humiditatis in vlcere. Cū moꝛbo vō aliq̄n oꝛganico. aliq̄n ex mala cōplexiōe: ꝛ h' ex calida. cuiꝰ signū est mēbꝛi ruboꝛ: ꝛ inflāmatio grauisqꝫ doloꝛ. Aut ex frigida: cuius signū est coloꝛis liuiditas: ꝛ caloꝛis paucitas. Aut ex hūida: q̄ significat̃ vlceris humiditate: multaqꝫ rubigine: carnisqꝫ mollicie. Aut ex sicca: cuiꝰ signū est vlceris siccitas ꝛ extenuatio ꝛ duritia. Oꝛganicus vō moꝛbꝰ aliꝰ est s̄m minoꝛationē: vt cū mēbꝛi pars aliq̄ decidit. Aliꝰ s̄m magnitudinē: vt apostema qd̄ in vlcere fit. Aliꝰ s̄m iūcture sepationē: vt est amputatio neruoꝝ: fractura ossiū. Cū accidētibus aūt vulnerū cōpositio est: sicut doloꝛ qui cū eis est: siue cū doloꝛe q̄ ea sequit̃. Ossiū quoqꝫ fractura alia simplex ꝛ singularis: alia cū vulnere ꝛ apostemate cōposita. Hec oīa quia sensui patent: significationibus non egent.

¶ De Fistula ꝛ cancro ꝛ igne sacro. C. XLIII.

Vnūquodqꝫ aūt vlcerū simpliciū siue cōpositoꝝ si q̄driginta dierū spaciū trāsierit: fistula deinceps appellat̃. Fistula tn̄ vocat̃ vlcera sunt pfūda: quibꝰ os strictū est: ꝛ interioꝛa larga. in quibꝰ est caro dura ꝛ alba: nec doloꝛem patiunt̃. Et aliq̄n q̄dē tenuia siccaqꝫ vident̃: aliq̄n vero plurime humiditates. Aliq̄n etiā ab eis ꝯtinue decurrit humiditas: aliq̄n intersciditur: aliq̄n os eiꝰ claudit̃: aliq̄n apit̃. Nōnunq̄ȝ aūt ad os fistula puenit: ipsumqꝫ putrescē facit. Aliq̄n vō ad neruos aut venas aut aliq̄ nobilia mēbꝛa puenit: eaqꝫ comedit. Preterea nōnunq̄ȝ fistule ꝯcauitas in lōgū recta extendit̃: ꝛ plerūqꝫ p transuersū simaqꝫ fert̃. Huic etiā nōnunq̄ȝ oꝛa sunt plurima. Ex li. de cyrurgia. Fistula nō solū ab interioꝛi nascit̃: sꝫ ꝛ pcussionis cā. Cū enī pcussio male curat̃: fistula sequit̃. ꝛ h' maxime inter vtrāqꝫ spatulā. Isid. Cācer a silitudine maritimi aīal' vocat̃. Vulnꝰ (sic medici dicūt) nullis medicamētis sanabile. Aiunt ergo p̄scidi debē a coꝛpe mēbꝛū vbi nascit̃: vt aliq̄n diutiꝰ viuāt: ꝛ tn̄ inde moꝛtē quālibet tardiꝰ affuturā. Auic. vbi. s. Cū aūt cācro nō fit sanatio: q̄ est lepꝛa mēbꝛi vniꝰ: q̄d de lepꝛa dicimus: q̄ ē cācer coꝛpoꝛis totiꝰ: Verūtn̄ cū lepꝛe fit p totū coꝛpꝰ spargi: q̄n curationes in ea foꝛtes administrant̃: his egritudo sustētat̃: nec agit sup mēbꝛa simplicia. Isido. Erisipila est quā latini sacrū ignē appellāt. i. execrādū p antifrasim. Si quidē in sup̄ficie ruboꝛe flāmeo cutes rubescūt: tunc multo ruboꝛe ab igne vicina inuadunt̃ loca: ita vt etiam febꝛis excitetur.

¶ De Moꝛsibꝰ ꝛ pūcturis venenatoꝝ. C. XLIIII.

Hali vbi. s. Cōtinuationis aūt sepatio q̄ fit ab aīali nihil ab alijs vulneribꝰ differt: si aīal ipm̄ veneno caret. Moꝛsus aūt ꝛ pūcturas aīal' venenati sequitur accidētia pessima. Aīaliū quidē venenū habentium aliud quoddā moꝛdet: vt canis rabidꝰ. aliud pūgit: vt scoꝛpiꝰ. aliud oꝛe attenit: vt serpētes. Isaac in viatico: Canis nālit̃ frigidꝰ ꝛ siccus est: cui nigra dn̄at̃ colera. vñ ex sui abundātia īmutata ꝛ putrefacta ꝛ toti coꝛpoꝛi dominās ita coꝛrupta: necesse ē rabidos faciat: et maxime i autumno ꝛ vere. Signa cognoscēdi canē rabidū: quia alij canes eū fugiūt: pfugus ꝛ soliuagus: ꝛ nutat q̄si ebꝛiosus: oꝛis aperti: lingue depēdētis. Saliua nimia de oꝛe eius currit: oculi sꝫ inuersi ꝛ rubicūdi: auricule īuerse: cauda inter coxas: oculi apti. Etenī de lapide siue quolibet alio obiecto offēdit̃: ꝛ cuilibet rei vise repugnās: etiā vmbꝛe sue latrat: quē cū canes vidēt fugiūt: timētes eū latrātes sup ipm̄. Actoꝛ. Itē de moꝛsibꝰ ꝛ pūcturis aīaliūjā supiꝰ habitū est: vbi de naturis aīaliū vl'iter ꝛ particulariter dictū est.

¶ De Diuersis speciebꝰ venenoꝝ. C. XLV.

Auicēna li. iiij. Venenoꝝ spēs due sūt. Vna. s. faciēs opationē suā cū q̄litate q̄ est i ipso. Alia vō faciens cū foꝛma sua ꝛ tota substātia sua. Et pma quidē spēs aut est coꝛrodēs ꝛ putrefaciēs: sicut lepus marinꝰ. aut inflāmans calefaciēs: vt eufoꝛbiū. aut infrigidās stupefaciēs: sicut opiū. aut opilans vias anhelitus in coꝛpoꝛe: sicut plumbū vstū. Secūda vō spēs est vt napellus coꝛnu spice leopardi

Cilla: ꝛ hec sunt deteriora venena. Item quedā venenoꝝ veniūt ꝛ agūt sup vnū ꝛ idem mēbꝛū: vt cantarides sup vesicā: ꝛ lep⁹ marin⁹ sup pulmonē. Quedā vō sup totū corpus. vt opiū. Et ois q̄dē veneni q̄d nō interficit cū ꝑmutatiōe cōplexiōis. aut cū putrefactione aut cū aduētu sup mēbꝛū. possibile est vt effect⁹ sit post tēpus. ꝛ salus ex eo est cū resolutiōe ei accidēte. ꝛ ꝑ illud q̄d ei succedit ꝑ sudorē ꝛ fluxū: aut ꝑ curationē cōtrariā. Dixit autē Gal. q̄ alfarsas interficit hoiem ꝛ nō turdos: q2 nō puenit in turdis ad coꝛ: nisi post spatiū in quo iā passus est a coꝛpoꝛe passionē post quā non remanet nisi passio cōuersionis cibi. In hoīe vero festinat ante illud ꝑpter latitudinē meatuū ꝛ vehemētiā caliditatis: ꝛ virtutē motuū attrahētiū arteriaꝝ. ꝛ fortasse alfarsas non est venenū ꝑ cōparationē ad cōplexionē turdoꝝ: vnde si nō cōuerteret in cibū ꝛ pueniret ad coꝛ eoꝝ sicut puenit ad coꝛ hoīs cū velocitate iterficeret. Inquit deniq3 fuit q̄dā anus q̄ p̄mo suscepit de napello rē paruā. deinde nō cessauit eo vti donec assuefacta est cū eo. nihilo3 ei nocuit. Dixit etiā rufus: q̄ nutrita fuit puella cū veneno vt iterficerent ꝑ eam reges q̄ cū ea cōuenirēt. ꝛ q̄ ipsa in cōplexiōe sua cōsecuta est vt saliua ei⁹ iterficeret aīal: ꝛ nō appropinq̄ret ei gallina. Venenoꝝ autē quedā sunt ex mineris: vt lapis armenus: argentū viuū: litargiru3: cerusa: gipsu3: calx: arsenicū alumen: limatura ferri vel eius scoria. Quedā autē ex plātis: vt napellus: cornu spice: euforbiū: scamonea almezereon. i. lacticinia: cameleon: oleāder: anacardi: stafisagria: ruta agrestis: elleborus albus ꝛ niger: ciclamē ꝛ succus cucumeris asinini species nigelle male: agarici nigrū: squilla agrestis: cortex rizini: semen vitice: titimallus: medulle fructuū rancide. Et he q̄dē sūt medicine venenose frigide vt opiū: radix mādragore: iusquiamum: albū ꝛ nigrū: coriandrū: psillium: fungi ꝛ tubera mala. Quedā etiam venena sunt ex animalibus: de q̄bus superius in tractatu de naturis animalium plenius dictum est.

De cōi via cognoscēdi passiōes mēbroꝝ iterioꝝ. C. XLVI.

Hali ser. ix. Passionū aūt q̄ nascūt i mēbꝛ iteriorib⁹ nō adeo facilis est cognitio: sicut eaꝝ q̄ fiūt i exterioꝛib⁹. Ideoq3 mediū exerceri necesse est in actionis cuiusq3 mēbri cognitiōe. ꝛ cōplexiōis ac substantie ꝛ vtilitatis atq3 figure. loci quoq3 in coꝛpe. ꝛ quā cū ceteris mēbris colligātiā atq3 cōparticipationē habeat. quousq3 vel quantos humores cōtineat: ꝛ alia hmōi q̄ supius dixim⁹: cū de mēbroꝝ habiti bus tractaremus. Ex his eni iterioris mēbri cuiusq3 moꝛb⁹ itelligit. in quo sit mēbro q̄liq3 mēbri loco ꝑpendit. ipsi⁹ quoq3 mēbri q̄litas quātitasq3 discernit. Oportet itaq3 nūc apiri viā ac regulā qua tendit ad iterioꝝ mēbroꝝ noticiā. Est autē octenaria. Prima est via q̄ ex actiōis nocumēto sumit. cū eni alicui nocumentū accidit actiōi. mēbꝛū in quo sit significat ifirmari. vel moꝛbo sibi ꝑpo. vel alteri⁹ infirmātis cōparatiōe mēbri. Verbigratia. Appetit⁹ imminutio significat oris stomachi incōmodū: q̄d aut est ei ꝑpriū. aut fit ex cerebri in quo est passio: cōparticipatiōe. Scd̄a via sumit ex his q̄ de coꝛpe emittunt. Et hoc aut ex eoꝝ substātia: vt hipostasis. q̄ est in fundo vrine si furfuri silis fit: passionem vesice significat. si vō frustis carnis: passionē i renib⁹ esse manifestat. Aut ex eoꝝ quātitate. vt si cū egestiōe frusta carnis magna exeat: itestinoꝝ crossorū vlcera significāt: si pua subtiliū. Aut ex emissoꝝ loco sicut vlcerꝭ sq̄me cū emittūt a coꝛpe: si cū tussi exeāt. vlc⁹ eē significāt i anhelitus mēbꝛꝭ. Si cū vomitu i stomacho: si cū egōne i itestinis. Tertio sumit ex doloꝛib⁹ cuiq3 mēbroꝝ ꝑpꝛijs: vt si doloꝛ cū pulsatiōe fit: passio ē i arterijs: aut i mēbro mltas arterias hñte. Si vō cū pūctura: passio i opimētꝭ signat eē. ꝛ si cū eo fit grauitas. in mēbro motū hñti ꝛ sensū oñdit eē. Si vō doloꝛ extēdit ꝛ i ambo latera ꝑgredit: passio i neruis eē signat. Q2 si molliꝰ extēdit: passio i opimētꝭ ossiū eē ꝑpēdit. Quarta ex ifirmi mēbri loco accipit: vt si doloꝛ fit i dextro latere passionē eē significat i epate: si i sinistro i splene. Quīta sumit ex apostēate: ꝛ h̄ ex ei⁹ figura. q2 si fit medi⁹ circul⁹ q̄lis ꝛ p̄me lune itelligit eē i epate. Si aūt oblōga fit aut q̄drāgularꝭ ē i lacertꝭ mēbri. Sexta sumit ex accidētib⁹ cuiq3 mēbroꝝ ꝑpꝛijs. ꝛ h̄ aut ex coloꝛe. vt genaꝝ ruboꝛ ꝑipleumoniā significat. ꝛ citrin⁹ coloꝛ epatis passiōes nigredo ligue: causon: ꝛ febꝛꝭ icēdiū. Aut ex figurac vt vnguiū curuatio ptisim. Aut ex his q̄ egrediūt e coꝛpe vt egōn lauature carnis silis debilitationē eparꝭ. Septima ex cōparticipatiōe mēbri patiētis cū alijs. vt cū digitꝭ aīi accidit nocumētū i sensu sine man⁹ ꝯpassiōe nobis significat q̄ passio fit i pari neruoꝝ q̄ ad man⁹ ferūt. Octaua sumit ex iuestigatiōe vl̄ iterrogatiōe. vt si q̄rēti doloꝛē sub hipocūdrijs egro medic⁹ dicat ꝛ itertoget quo sētiat eū loco. ꝛ respondet in latere dextro. passio est in epate. Si in sinistro in splene. Si autē in medio: est in stomacho.

De diuisione passionū interioꝝ: ꝛ p̄mo de passionibus cerebri. C. XLVII.

Hec de cōi cognitiōe passionū interioꝝ mēbroꝝ. Sequit de ꝑprijs significatiōib⁹ ꝛ causis singularū. Harū itaq3 quedā fiūt in membris aīalib⁹: q̄ sunt cerebrū ꝛ nucha: neruiq3 qui ab eis oriunt: ꝛ organa sensus ꝛ anhelitus. Quedā in instrumētis spūs: q̄ sunt pectus: diafragma: coꝛ: pulmo: eiusq3 cannalis ꝛ guttur. Quedā in ciboꝝ organis: q̄ sunt meri: stomach⁹: epar: intestina: splen: fel ꝛc̄. Quedā autē in mēbris genitalib⁹ siue generatiuis: q̄ sunt vulua. matrix: mētula testiculi: mamē. De his itaq3 ꝑ oꝛdinē dicem⁹. ꝛ p̄mo de his q̄ mēbris accidunt aīalib⁹: ab his q̄ cerebꝛo ac pāniculis ei⁹ accidūt exoꝛdiū sumētes. Dehinc a supioꝛib⁹ ad inferioꝛa descēdētes. Igit passiones q̄ in cerebꝛo ꝛ ei⁹ opimētis fiūt: he sunt. Cephalea: frenesis: mania: mētis alienatio: litargia: obstupefactio: cōgelatio cogitationis: ꝛ memorie coꝛruptio: scothomia: vertigo: oppressio: apoplexia: epilensia: melancolia: ꝛ amoꝛ. Incipiem⁹ aūt a cephalea.

De Cephalea ꝛ causis eius ꝛ signis. C. XLVIII.

Isidorus Cephalea ex causis nomē h3. capitis eni passio est. ꝛ greci caput cephalin vocāt. Hali vbi. s. Cephalea aut est in toto capite: aut in ei⁹ medietate. ꝛ vocat emigranea. Harū singule fiūt aut opimēti cā: q̄d cutē capitis subinuoluit. Aut opimēti cā q̄d ip̄m cerebꝛū circumuoluit. Et illi⁹ q̄dē ē q̄ est i toto capite: q̄dā est cretica: q̄dā vō febrē sequit: ꝛ q̄dā singular ac ꝑ se est. Illa q̄ febrē sequit: fit ex repletiōe capitis a vapoꝛosis humoꝛib⁹ ꝛ acutꝭ. Et hec aut ex humoꝛe malo fit: q̄ ꝯcludit in stomacho: eiusq3 signū est subuersio ꝛ coꝛdis palpitatio. Aut ex humoꝛe in toto coꝛpoꝛe ꝯgregato: aut ex capitis debilitate: aut ex nimio febris caloꝛe. sicut in terciana ꝯtingit ꝛ causon. Illi⁹ aūt q̄ singularꝭ ē ac ꝑ se: q̄dā ex ipso fit pꝛopꝛie capite: q̄dā ex ei⁹ cū stomacho participatiōe. Que vō capiti ꝑpꝛia: fit alia ex mala cōplexiōe: alia ex oꝛganico moꝛbo: alia ex necessitate: alia ex ꝑcussiōe. Que aūt ex mala cōplexiōe est: aut ex materia simplici ꝛ singulari: aut cū materia. Cōplexio mala simplex aut ē calida: ꝛ fit ab interioꝛi cā: sic a calefactiōe operimēti cerebꝛi ex calidoꝛū ciboꝝ vel medicaminū poꝛrectiōe doloꝛē capiti ꝯtrariū: q̄les sunt veteres nuces: allia: cepe. Aut ab exterioꝛi cā: sic illi fit quē estus solis molestauit. Aut est cōplexio frigida. ꝛ hec fit aut ab interioꝛi cā est: aut ab exterioꝛi supradicte ꝯtraria. Cōplexio vō sicca facit cephaleā debilē. Humiditas aūt si singularis est: cephaleā nō gignit: nisi qn̄ multa est materia. ꝛ tūc cephalea fit ꝑ extēsionē: q̄ est ex materie multitudine. Que autē fit ex mala cōplexione cū materia. q̄dā est cū materia sāguinea. q̄dā cū colerica. q̄dā cū flegmatica. q̄dā cū melācolica. ꝛ vnaqueq3 ꝑpꝛia h3 signa. Que vō fit ex oꝛganico moꝛbo: nascit ex opilatiōe. Opilatio vō signat aut ex pte humoꝛ viscosoꝛū ꝛ crossoꝛ multitudine: aut ex apostemate. Que aūt ex vētositate nascit: signū h̄ h3: q2 fit cū extēsione. Que vō ex ꝑcussiōe vel collisione: signis nō indiget: cū ei⁹ manifeste sint cause: s3 infirmi tm̄ interrogatione. Hec est igit cephalee diuersitatū: que pꝛopꝛie capitis est assignatio. Illa vō que oritur ex capitis cū stomacho cōparticipatione: fit aut ex humoꝛe colerico clauso. s. in stomacho. aut ex flegmate putrido. fit etiā ex ciboꝝ multitudine: vel ex vini potatione: cuius vapoꝛes acuti ascēdūt ad cerebꝛū: ꝛ fit ebrietas ex debilitate mēbri. s. ex defectiōe cerebri in vapoꝛ susceptiōe. Oīs aūt cephalea q̄ fit ex stomachi cā: levioꝛ fit cū stomachus alleuiat siue exinanit: grauioꝛ autē cū ille grauat: aut in eo cibi coꝛrumpunt.

Adhuc de eodem. C. XLIX.

Hec est igitur assignatio diuersitatū cephalee q̄ fit in toto capite. Est aūt alia quidē acuta: citoq3 dissoluenda. ꝛ hec absolute vocatur cephalea. Alia vō tarda ꝛ ad dissoluēdū dura. ꝛ h̄ appellat cassis vel galea siue galeata. h̄ ex q̄libet facili cā tumultuat vel excitat: vt vocis sono: ꝛ ignis intuitu. Odoꝛū quoq3 cerebri replentiū vētriculos respiratiōe: cū vini potu. Fit aūt hec spēs in plurib⁹ ex humoꝛe frigido flegmatico ꝛ crosso: ꝛ ex opilatione: ꝛ ex plurimo vēto siue forti vētositate. aliqñ etiam ex calido humoꝛe. Ait eni Halie. Quia quoꝝ facile implent capita: loca capitꝭ q̄ passiōes suscipe pñt apta sunt ꝛ passioni opoꝛtuna. Q2 si mala dieta regant incidūt in passionē q̄ cassis dicit. nec a veritate remotū est hoꝛū doloꝛes quosdā in opimētis cerebꝛi sentire: quosdā ex opimēto craneū circūdāte. Differūt autē hec duo: q2 cui passio est intra craneū: doloꝛ vsq3 ad radices poꝛrigit oculoꝝ. Cui vō vsq3 ad oculos nō perfert: passio est in operimēto quo cranei os ab exterioꝛi vestit. Nature vō que replestioni capitis apparate sunt: in quib⁹ acuta vētositas generat: coꝛpa

vaporosa sunt. ⁊ in ore stomachi superfluitates colerice aggregant̄. Ait etiã. Uigilie longe capitis dolorē excitãt. qꝛ digestionē corrūpunt: ⁊ vapores ad cerebꝛ attollūt. Silr̄ ⁊ longus somnus. qꝛ digestionis multitudine replet cerebꝛ acuta siue calida humiditate. Cephalea vo q̄ dicit̄ emigranea fit in capitis tm̄ medietate. ⁊ hec aut ex malaꝝ q̄litatū humoribus calidis aut frigidis opimenta cerebri replētibus. aut ex vaporibus a stomacho ad cerebꝛ ascendētibꝰ ⁊ huius significatio est doloris sensus ex vna parte in cranei capitis īterioribꝰ. Hãc in oculis accidētia mala sequunt̄: ⁊ nõnunq̄ꝫ visus cõsumit̄. Fit autē hec passio sepe cū circuitibus siue īterpolationibus. Cephalea quoqꝫ q̄nq̄ꝫ fit ex euacuatiõe q̄ siccitate cõtingit. q̄lis est nimius sanguinis fluxus e naribꝰ aut mēstruoꝝ aut emorroidaꝝ. solutio quoqꝫ nature siue vētris. Fit etiã post coitū ex cerebri debilitate. Fit etiã q̄nq̄ꝫ ex sensus multitudine siue bonitate. q̄. s. ex cerebro ꝓductus ad stomachū emittit̄. Cephalea q̄ ex passione capiti ꝓpria generat̄ sm̄ maiorē partē stabilis est. que autē ex alicuius mēbri passione nascit̄. illiꝰ mēbri prius incipit egritudo: ⁊ ab hinc cephalea subseq̄t̄. Fert̄ autē nunq̄ꝫ ex eius magnitudine vocē amputari ꝓpter incõmoditatē accidentē neruo qui ad guttur ⁊ gurgulionē ꝓtendit̄. Tradit etiã Gal̄. hanc in q̄busdã capitis partibꝰ fieri sine alijs. ⁊ aliq̄n in opimētis nõnunq̄ꝫ in venis. ⁊ nūc q̄dē extra craneū. nūc autē ītra: quoꝝ certa cognitio est difficilis.

¶ De Frenesi. C. L.

Isidorus. Frenesis appellata est siue ab impedimēto mētis. grece enim mentē frenas vocãt. seu ꝙ dentibꝰ infrendat. nã frēdere est dentes cõcutere. Est autē ꝑturbatio cū exagitatiõe ⁊ demētia ex colerica vi effecta. Isaac in viatico. Frenesis vt absolute diffiniat̄: est calidū apostema in pelliculis cerebri. quaꝫ semꝑ sequunt̄ vigilie ⁊ alienatiões. Razi in almãsore. ix. parte. Cū autem inuaserit synochus: ⁊ in eius capite fuerit grauedo fortis. ⁊ in facie ⁊ oculis ītēsa rubedo. dolor quoqꝫ capitis ⁊ horror luminis affuerint signa frenesis certissima indicabunt̄. Qꝫ si lingua nigra vel citrina fiat: ⁊ alienatus sensuꝫ amittat. multūq̄ꝫ vigilet: iã frenesis ꝑfecta est. Hali vbi supra. Frenesis aut ex mala ꝯplexiõe calida fit q̄ cerebro ⁊ eius opimētis siue pelliculis accidit. aut ex apostemate calido q̄ð in eiusdē opimēto fit: aut ex multitudine colere q̄ in venis eius existit. Illa que fit ex apostemate difficilior est siue durior atqꝫ fortior. Apostema vo calidū aut ex colera rubea fit aut ex sanguine. aliquotiēs etiã aliq̄d flegmatis admiscet̄: harū oīuꝫ signum est cõtinua febris: cuius calor nõ multū fortis est sub tactu: sed trãquillus ⁊ mediocris. Facies tm̄ ⁊ caput calidioris tactus sunt q̄ꝫ reliquū corpus. Hanc etiã passionē sequit̄ mētis alienatio ⁊ vigilia. nõnunq̄ꝫ etiã q̄dã somnus a quo cū clamore excitant̄ ⁊ saltu. Horū quoqꝫ lingue nigrescūt ⁊ aspant̄. Sed ⁊ de vestibꝰ aliq̄d legūnt siue floccos accipiūt ꝓpter fantasie corruptionē. Nõnunq̄ꝫ etiã lachrymant̄: etiã eoꝝ oculi q̄nq̄ꝫ sunt obtalmici: q̄nq̄ꝫ sicci. Et si q̄dē hec passio fit ex apostemate sanguineo sunt accidētia cū risu. sopore. oculoꝝ rubore garrulitate ⁊ ineptia caloris q̄ꝫ tactus acutꝰ ⁊ pungens. Si aūt ex apostemate colerico: accidētia p̄dicta sūt cū ira malisq̄ꝫ moribꝰ ⁊ ꝑfidia. Si vo ex apostemate nigro accidētia hec īsania comitabit̄ ⁊ saltus. Et si in epate: leuitates garrulitatis quorū copia timor ⁊ fletus. Cū autē in arterijs his aliq̄d flegmatis admiscet̄ pariter fit etiã obstupefactio siue sõnus ꝑuigil. Est autē in his oībus pulsus debilis paruus: ⁊ in eo duricies moderata: varietas multa. frequēs anhelitꝰ atq̄ꝫ variꝰ: et q̄nq̄ꝫ spūs angustia.

¶ De Mania. C. LI.

Isidorus. Mania ab insania vel furore vocata est. nã grecoꝝ vetustas furorē manicheꝫ appellabat. siue ab iniq̄tate quã greci manie vocauerūt. siue a diuinatiõe: qꝛ diuinare greci manim vocãt. Hali vbi supra. Mania cerebro accidit ex apostemate q̄ð fit in diafragmate ꝓpt̄ cõparticipatiõeꝫ nerui q̄ ad ipꝫ a cerebro descēdit. Oīa vo q̄ in frenesi apparēt accidentia maniã quoqꝫ sequūt̄. nisi ꝙ debiliora. sꝫ febꝛ fortior ē. ⁊ calor ĩ oī corꝑe manifestior ꝓpt̄ passiõis siue patiētꝭ mēbri ꝓpinq̄tatē ad cor. Hipocūdrie vo ⁊ q̄ subsunt illis sursuꝫ trahunt̄. ⁊ q̄nq̄ꝫ spūs siue anhelitꝰ artat̄ pectꝰ ⁊ latera ⁊ hipocūdrie simul calēt. eo ꝙ hec mēbra diafragmati vicina s̄t queãdmõꝫ ĩ frenesi. facies ⁊ caput calidiora s̄t ꝓpt̄ viciniã cerebri. he due passiões acute s̄t ⁊ ꝑmoleste. ⁊ ĩ vtraq̄ꝫ fit alienatio mētꝭ cū febre. Est ⁊ alia mētꝭ alienatio q̄ fit calorꝭ febriū acutarū vtute. ⁊ h̄ ex febꝛ vaporibꝰ ascēdētibꝰ capitisq̄ꝫ debilitate. Quibꝰ aūt frenesis grãdeuioribꝰ accidit. plurimū nõ euadūt. eo ꝙ h̄ passio huic etati ꝯtraria fit.

¶ De Litargia. C. LII.

Isidorus. Litargia a somno vocata est. Est enī oppressio cerebri cū obliuione et somno iugi veluti stertētis. Hali vbi. s̄. Litargiã dicunt frenesim eē frigidã. Est aūt materie corruptio ꝓueniēs aut ex mala cõplexiõe frigida ⁊ hu. aut ex materia flegmatica q̄ cerebro vel eiꝰ puppi dn̄at̄. sicut frenesis ex colere rubee in cerebro dn̄atione nascit̄. Huiꝰ signa sunt tepida febris ⁊ lenta ꝓpter putredinē flegmatis. obstupefactio quoqꝫ ⁊ sopor. Accidit etiã his alienatio siue cõfusio mentis ⁊ oscitatio multa: ora tanq̄ꝫ obliti claudē habēt apta. Horū quibusdã accidit vētris solutio flegmatica: quorū ventres ꝯstipant̄: ⁊ eoꝝ vrina tanq̄ꝫ asinoꝝ est turbida. nõnullis autē accidit tremor ⁊ extremarū sudor. facies eoꝝ ad nigredinē declinat: ⁊ parū intumescit. pulsus eoꝝ magnꝰ atq̄ꝫ diuersus ⁊ estuosus siue fluctuosus. anhelitus quoqꝫ tardissimꝰ debil̄ ⁊ varius. Si aūt siccitate fiat litargus: obstupefactiõis locū obtinet ꝑuigilatio. Litargia fit ex apostemate flegmatico accidēte in occipitio. Huius signa sunt profundus somnus cum febre ꝯtinua: caliditasq̄ꝫ nõ fortis: ⁊ albedo lingue: ac difficultas aperiendi palpebras: que etiaꝫ cū aperiunt̄: velociter redeunt. Fitq̄ꝫ ex colera nigra. ⁊ signū eiꝰ est: ꝙ oculi remanēt aperti nõ palpitãtes: sicut oculi intuētis in vnū locū sine motu: nec clauduntur.

¶ De Stupore mentis ⁊ vigilia. C. LIII.

Isaac in viatico. Stupor mētis est q̄si somnus ocul̄ clausis q̄ð duobꝰ modis fit. Aut. n. infirmꝰ nimiū fit somniculosus: vel parū. Nimia somniculositas tribꝰ modis extat. Uel de sola humiditate velut ebriosi patiunt̄: vel de frigiditate: sic sup niuē vl̄ glaciē cadētes sustinēt. vel de vtroq̄ꝫ: sic in apopleticis videmꝰ ⁊ litargicꝭ. Secūda parua scilꝫ somniculositas nõ ex somno sꝫ q̄si dormitãtis pigritia: q̄ nõ ꝯtingit nisi ex defectiõe vl̄ dissolutiõe vtutꝭ. Razi vbi. s̄. Stupor fit ex repletiõe sãguinis. ⁊ eiꝰ signa sunt vehemēs rubedo coloris ac multitudo nuche ⁊ sputi. Hali vbi. s̄. Obstupefactio siue stupor ꝑuigil: q̄ cuma vocat̄: aut ex mala cõplexiõe cerebro accidēti frigida ⁊ hu. aut ex materia flegmatica: aut acute febris cã: vl̄ ꝑcussionis q̄ lacertis tēporꝫ est facta. vel oppssiõis q̄ cerebro accidit. aut ex ossiū cranei fractura. aut ex laminis siue frustul̄ q̄ sub cranei fracti ponunt̄ osse: cū illud medicus vult curare. Uigilia vo siue ꝑuigilatio fit aut ex mala cõplexiõe q̄ cerebro accidit sicca. aut ex materia melãcolica. Cūq̄ꝫ huiꝰ cause cū causis stuporis cõponunt̄: oꝛit̄ passio p̄dicta: q̄ vocat̄ cuma. et siquidē flegma plus abundet: obstupefactio fiet manifestior. si vo siccitas: vigilia maior. Eger itaq̄ꝫ se hꝫ tanq̄ꝫ dormiēs expergefactꝰ: seu vigil: oculiq̄ꝫ eiꝰ apti: mens ꝯfusa. accidit quoqꝫ ei garrulitas: q̄ ⁊ freneticꝭ. ⁊ oīno passiõis huiꝰ signa ex litargicoꝝ ⁊ freneticoꝝ signis sūt cõposita. Huiꝰ aūt ꝓpria signa sunt hec: Infirmꝰ iacet supinꝰ ⁊ extēsus q̄si mortuus. facies eiꝰ interdū turgida: color ad nigrū declinãs. nõnunq̄ꝫ vrine difficultas. aliq̄n fluxus siue mollicies. spūs eius siue anhelitꝰ nõ apparet. pulsus quoqꝫ debil̄ est paruꝰ ac frequēs. Auic. iij. can̄. Uigilia est dispositio aīal̄: cū effūdit̄ spūs eiꝰ aīal̄ ad instrumēta sensus ⁊ motus vt eis vtat̄. Isaac vbi. s̄. Uigilare est duobꝰ modis. Nãle: ⁊ vocatur expgefactio somni. Extra naturã: ⁊ vigilie vocant̄. Uigilie sunt ex nimio motu cerebri: ⁊ ex siccitate colere ru. vel nigre: vel ex nõ tēperato calore: vel ex salsis humoribꝰ in cerebro nascētibꝰ.

¶ De Cõgelatione ⁊ cogitationis ac memorie corruptione. C. LIIII.

Hali vbi. s̄. Bothocos. i. coagulatio siue cõgelatio fit ex opilatiõe que puppi cerebri accidit ex humore frigido ⁊ hu. s. ⁊ grosso. Fit aūt ex potu aq̄ fri. vl̄ in ea balneatione: vel fructuū refrigerãtiū comestione. Sequit̄ de cogitatiõis ⁊ memorie corruptiõe. Aliq̄n quidē cogitationi tm̄ accidit corruptio: aliq̄n memorie. plerūq̄ꝫ vo vtrisq̄ꝫ. sic despiētia senibꝰ accidit debilitatꝭ cerebri cã ⁊ corruptiõis. Fit aūt corruptio hec aut ex mala cõplex. fri. simpliciq̄ꝫ cerebri. aut ex materia flegmaticã. Cū igit̄ h̄ passio fit ex mala cõplex. fri. cū obliuione accidit ⁊ cogitatiõis malitia siue corruptio pigritia quoqꝫ ⁊ grauitas: soporisq̄ꝫ nimietas. Si vo cū frigore ē humiditas: stupor fit: ⁊ in somno submersio: scothomia quoqꝫ ⁊ obliuio. Si ãt siccitas stuporis loco subintrat: imoderata ꝑuigilatio. Cū vo fit ex materia flegmatica: accidit ꝑ nares ⁊ os ⁊ aures humiditatis euacuatio.

¶ De Scothomia ⁊ vertigine. C. LV.

Isido. Scothomia ex accidēti nomen sūpsit: eo ꝙ repētinas tenebras ingerat ocul̄ cū vertigine capitis. Uertigo autē est quotiensciūq̄ꝫ ventus cõsurgit: ⁊ terram in circuitu mittit. Sic ⁊ in vertice ho-

minis arterie ⁊ vene ventositatē ex resoluta humectatione gignunt ⁊ in oculis gyrum faciunt: vnde ⁊ vertigo nuncupata est. Isaac. Uertigo vel scothomia visus est corruptela ⁊ subito apparēt patiē tib⁹ oīa quasi voluētia nebulosa vel tenebrosa. Cā nimia hūoꝝ est abūdātia cū vētositate mixta: humores isti in caput mouent̄ ex vē tositate vel fumo de quolibet mēbro sicut ⁊ de stomacho ascēdēte.

Hali vbi.s̄. Scothomia ⁊ vertigo fiūt aut ex ipsomet cerebro aut cū pticipatiōe mēbri alteri⁹ i aliquo icōmodo: Scothomia si fiat ex cerebro solo fit aut ex mala cōplexiōe frigida ⁊ humida: Aut ex hūo re flegmatico cerebri ꝑ re ōñanti: fitq̧ abinde resupinatio. Uertigo aūt fit aut ex hūore flegmatico in venis q̄ cerebrū circūdāt coaduna to. Aut ex hūore colerico vel sanguineo q̄ ibi ē nec dissolui pōt: ⁊ iō voluitur in venis circa cerebrū: indeq̧ fit vertigo: aut ex grossa ven tositate que venis his cōcludit̄: nec ipa dissolui pōt: sꝫ cerebro circū uoluit̄: aut ex oppressiōe ꝑte cerebri ꝑpter alteri⁹ ossis cranei fra cturā vel alterius rei siue cause pssurā. Scothomie signū ē ꝙ hō fu rēti similis ē: mēbraq̧ ei⁹ eneruatꝗ similia ꝑpter eneruationē q̄ mē ti accidit ex hūiditate flegmatica q̄ cerebro dñat̄. Uertiginis aūt si gna sunt ꝙ cūcta q̄ circūspicit: estimat rotari: ⁊ eoꝝ casus imaginat̄. Maximeq̧ si q̄ppiā qd̄ voluat̄ aspexerit: vel si seipm̄ hō rotet sepi us vertigo fit ei. Et siquidē ex flegmate fit: oris sapor fit salsus aut acerb⁹: si aūt ex colera amarus. Signa vō cōia v̄tiginis ⁊ scothomie sunt visus tenebrositas audit⁹ grauitas aurū tinnit⁹. Cū aūt acci dit hec passio ex cōpticipatiōe cerebri cū alio mēbro: aut ex passiōe fit q̄ venis pulsantib⁹ accidit post aures positis ex mala cōplexione frigida: aut humore flegmatico aut colerico: ⁊ hoꝝ signa sunt: ex eū p̄dictis he due vene extēse sunt ac replete. Aut ex passiōe q̄ de dua b⁹ venis iuuenilib⁹ oꝛit̄ ex mala cōplexiōe: aut ex humore flegmati co vel colerico: ⁊ hoꝝ signū est cū his q̄ diximus collū distēsū. Aut ex passiōe que stomacho accidit ex mala cōplexione frigida vel hu more flegmatico: cuius signū est abhominatio sine subuersiō: coꝛ dis ⁊ passionis augmentum cum multitudo sumitur ciborum: ⁊ cū fastidiositas fit cum putredine: vidimus etiā nōnunq̄ ex acute per seuerantia febris oꝛiri scothomiam.

De Apoplexia. C. LVI.

Isidorus. Apoplexia est subita effusio san guinis qua suffocati intereūt. di cta ꝙ ex letalis ꝑcussu repētinus casus fiat: greci.n. apo plexin ꝑcussionē vocāt. Papias. Apoplexia est depres sio atq̧ lapsus ⁊ subductio repēte veniēs: talis vt sine sensu hoīem efficiat: ⁊ quasi mortuū eū circūuenit: hꝫ aūt paralisis similitudinē: sꝫ ⁊ multā distātiā. Hui⁹ aūt due cā sunt. Nā maioꝛ apoplexia venit aut ꝑ cibos nimios: aut ꝑ vinū multū: aut ꝑ balneoꝝ calorē hi mo riunt̄ subito ⁊ cadūt: nā dū comedūt aut lauāt hoc morbo tenent̄. Multi etiā ⁊ post cenā doꝛmiētes ex hac cā mortui sunt. Huic nul la res succurrere pōt: qꝛ latenter venit ⁊ subito occidit. Minoꝛ ve ro q̄ est curat̄ q̄dē cū difficultate magna: q̄ ita ītelligit̄: cū q̄s velit paralisim patit̄ ex vna ꝑte corpis nō sentiēs: lingua ei tenet̄: vt loq̄ nō possit: aut loquēs difficulter ītelligit̄: ⁊ manib⁹ vota sua ōñdere nitit̄: ⁊ sic eū digitꝗ strictꝗ tenere voluerꝗ sentit: nō eni hꝫ corp⁹ emoꝛ tuū: sꝫ iacet exanimus ⁊ grauis sibi videt̄. Hali vbi.s̄. Apoplexia ⁊ epilēsia generant̄ ex opilatiōe q̄ fit in vētriculis simul cū oēs opilan tur: simulq̧ virt⁹ sentiēs ⁊ mouēs ad mēbra trāsire ꝓhibet̄: vnde ⁊ mot⁹ intercipit̄: ⁊ regitiue virtutꝗ actiōes īminuunt̄: ita vt fere oīno cessant. Opilatiōis aūt ꝓmotio in hac passiōe fit aut ex humore fle gmatico grosso ⁊ viscoso: aut ex flegmate ꝯfuso cū colera nigra aut ex sanguine grosso. Fit etiā aliq̄n ex colera nigra ⁊ nōnunq̄ ex reple tiōe vini ⁊ in ebrietate: ⁊ tūc letalis est nisi febris supuenerit: aut sol uatur hora qua dissolui hꝫ crapula hāc passiōē precedit acut⁹ capi tis doloꝛ: oꝛganicoꝝ tumoꝛ visus tenebrositas: vertigo radiorum: phantasia extremoꝝ frigus: totius pectoris titillatio. Dicit autem hipocras ꝙ apoplexia si fortis sit incurabilis est: si debilis nō facile curabilis. Razi vbi supra. Apoplexie ex sanguine signa sunt rube do maxillarum ⁊ faciei: ita vt homo quasi suffocatus sit exuberatio alguidegi ⁊ venarum. Fit autem ⁊ ex humoribus crudis flegmati cis: cuius signa sunt mollificatio corporis ⁊ albedo coloris ac multi tudo nuche ⁊ sputi.

De Epilensia. C. LVII.

Isidorus. Epilensia vocabulū sumpsit: eo ꝙ mentē appendēs pariter etiā coꝛ pus possideat: greci: enim appensionem epilensiā appel lant. Fit autē ex melancolico humore quotiens exube rauerit ⁊ ad cerebrū cōuersus fuerit: hec passio caduca vocat̄ eo ꝙ cadens eger spasmos patiatur: hos etiā vulgus lunaticos vocat: ꝙ ꝑ lune cursum comitet̄ eos insania demonū. Idē ⁊ laruatio. Ipe ⁊ morbus comitialis. i. maioꝛ ⁊ diuinus quo caduci tenent̄. Cui tan ta vis est: vt hōvalēs ꝯcidat spumetq̧. Constant̄. in panteigni. ix. ꝑte. Epilensia est cū totū corpus spasmū patit̄: vt in terrā cadat in firmus: ⁊ aliq̄n quidē circulant̄ siue certis tꝑib⁹ ꝯstitutis. Aliq̄n vō interpollatis ⁊ varijs. Huius cā eadē est que ⁊ apoplexie minoꝛ tñ est in foꝛtitudine ⁊ virtute. Cā nanq̧ faciēs epilensiā nō est in oīb⁹ ventriculis cerebri: sꝫ opilant̄ quedā eoꝝ vie neruoꝝ. s. mēbra corpo ris mouētiū: hui⁹ quoq̧ mā minoꝛ est q̄ꝫ apopletica in q̄ñtitatē ⁊ qualitate ⁊ substātia: vñ fit vt infirmus in ea sentiat: seq̧ moueat: qd̄ non fit in apoplexia: vnde dicunt epilensie cāꝫ apoplexie eē me diam. Quedā aūt epilēsia est ex cerebro: q̄dā ex neruoꝝ spasmo. Et q̄ ex cerebro quedā est ex ipso solo. s. ex ꝯstipatis eius vētriculis: vt dictū est: ⁊ opilatione spūs ac virtutꝗ motiue trāseuntis ad mēbra: que. s. opilatiōes fiūt ex humore flegmatico grosso ac viscoso in ho ra passionis in cerebri ventriculos influēte: aut ex hūore grosso me lancolico aut ex ꝯpressiōe cerebri: q̄ fit ex ossis capitis fractura. Ali q̄n etiā hec species accidit cū hō rotando vel circūeūdo se mouet: ⁊ hūores ac spūs calefiūt atq̧ mouent̄. Indeq̧ homo turbat⁹ in ter rā labit̄. Quedam aūt ex oris stomachi vel alterius mēbri colligan tia cū ipso cerebro: ⁊ hoc fit ex fumo frigido. s. flegmatico vel melan colico de mēbro patiente ad cerebrū ascēdēte: eiusq̧ vētriculos im plente: multi hac passiōe moriunt̄: q̄n eius accidentib⁹ molestant̄. plurimū aūt euenit pueris ⁊ iuuenib⁹: raro vō senib⁹ ꝑpter mēbro rū suoꝝ siccitatem. Razi vbi supra. Epilensia fit ex flegmate: cuius signa sunt mollicies corpis ⁊ albedo coloris: ꝯplexio frigida: multi tudo ciboꝝ frigidoꝝ: m̄ltitudo quoq̧ sputi ⁊ muscillaginis ac spu me: sensuumq̧ ꝯturbatio: fit aūt epilensia plurimū in augmēto lu ne ⁊ ꝯplemēto luminis eius: fit etiā in eius diminutiōe fit aūt ⁊ ex ventositate frigida in aliquo mēbroꝝ resoluta. Et eius signa sunt ꝙ infirmus illā ex manu vel pede vel crure eleuari sentit ⁊ ꝙ vsq̧ ad caput ascendens epilensiā facit. Fit etiā q̄ñq̧ ex sanguinis multitu dine: cui⁹ signa sūt ꝙ implent̄ alguidegi: ⁊ facies rubet: ⁊ q̄ñq̧ san guis e narib⁹ ꝓcedit. Papias. Epilenticoꝝ duo sunt genera q̄ cū spuma est ⁊ cū tremoꝛe nō curat̄: que sine tremoꝛe curat̄.

De Incubo. C. LVIII.

Auicenna. iij. canōe. Incub⁹ est egritudo qua sentit hō q̄n somnū ingredit̄ fanta sma graue sup̄ se cadens ipsumq̧ cōprimēs: ⁊ angustiā tur spūs eius ⁊ intrinsecat̄ vox ac mot⁹ ipsi⁹: ⁊ foꝛtasse ꝑsocat̄ ꝑpter poꝛroꝝ opilationis: ⁊ cū ab ipso sepatur excitat eū su bito. Est aūt antecessoꝛ vni⁹ triū egritudinū: aut apoplexie aut epi lensie: aut manie. Et hoc q̄dē cū fuerit ex materieb⁹ cōprimentib⁹ ⁊ nō ex alijs causis nō materiatis: huius aūt cā s̄m plurimū est vapoꝛ materieꝝ grossaꝝ sanguinearū aut flegmaticaꝝ ⁊ melancolicarū re soluentis vaporem: ⁊ cum resolutione omnis humoris ipsiꝫ comi tantis. Quandoq̧ vō fit ex rigoꝛe vehementi caput inuenienti subi to apud somnū. Quare cōprimit ipsiꝫ ⁊ incrossat ⁊ ꝯtrahit: ⁊ efficit in ipso fantasias illas subito: qd̄ fit ꝑpter debilitatē cerebri calidita te sua vel cōplexionis sue malitia. Papias. Ephialtes est passio q̄ hoīes incubo vexant̄ hos dephendes ex difficili motu coꝛpoꝛis ⁊ somno etiā insolito ⁊ graui quotiēs suppssi grauant̄: vt prefocari se hō doꝛmiens sentiat: aut aliquē sibi irruisse putet qui corp⁹ ei⁹ p̄ mendo exaiare tendat. Uñ ⁊ icub⁹ dict⁹ est a mentꝗ atq̧ sensus in cubatiōe. Alij dixerūt ꝙ ex indigestiōe cibi veniat ephialtes q̄ ascē disse aliquē sup̄ doꝛmientē fingat̄: fit aut ex cacochimia. i. ex malo humoꝛe aut ex abūdātia sanguis: ꝑ sōniū. n. fantasie cū graui sōno opp̄munt̄ ⁊ cū toꝛmēto supini pl⁹ suffocant̄. ita vt loq̄ nō possint. Aliquotiēs etiā ita loquunt̄ ꝑ sōniū q̄si ꝑ diē disputēt: aut cū hoī bus fabulent̄: nimietates quoq̧ diuersaꝝ fātasiaꝝ aliq̄n vidēt ⁊ pa uēt. ita vt ⁊ in sōno clamēt: fit aut pleruq̧ h̄ passio aut ex m̄lto cibo aut ex vino plimo vł ex ꝑuo cibo ⁊ potu. h̄ ē ex plenitudīe vł īanita te: aut ex abūdātia sāguis. Razi vbi.s̄. Incub⁹ cū assidu⁹ fit ⁊ m̄l tiplicat̄: eiq̧ nō succurrit̄ ad epilēsiā ꝑducit: Fit aūt ab assiduatōe m̄lti sanguis in corpe. Et hui⁹ signa sunt rubedo oculoꝝ ⁊ somnij dōñiū: fit etiā ex dōñio flegmatꝗ: ⁊ hui⁹ signa s̄t pigritia ⁊ mollificaio corpis ⁊ tarditas sensuū multitudo quoq̧ sputi ⁊ muscillaginis.

De Melācolia nigra ⁊ canina et amoꝛe q̄ dr̄ eros. C. LIX.

Isidorus. Melancolia dicta est a nigro fel le: greci. n. nigrū melan. vocāt. fel colen. epilēsia q̄dē in fantasia fit: melancolia in ratione: mania in memoria. Hali. vbi supra. Melancolia est alienatio siue confusio mentis sine febre. Contingit autē aut ex so lo cerebro: aut ex membro sibi colligato: a solo cerebro ex humo ribus melancolicis in eo nascentibus aut a stomacho venientib⁹

bus: ibiqꝫ se coadunantibus vnde animus conturbatur rationabilitasqꝫ mutaẜ. Ex colligātia vero cerebri ad alia mēbra quādoqꝫ fit ex humoribꝰ fumeis ⁊ melācolicis a stomacho ad cerebrū ascēdentibꝰ ex materia q̄ est in stomacho vel sub hipocūdria. Qñqꝫ vero fit ex totius corpis humoribꝰ incensis. Aliqñ etiā fit ex timore ⁊ tristitia ⁊ intētiōe mala. Quidā eoꝝ quibus accidit mortē timēt: quidaꝫ desiderāt: quidā multiplicāt risum: nōnulli vero fletū: pleriqꝫ seipsos necant. Alij vasa lutea se esse putant ne frangantur cauent. Alij se esse bruta animalia estimant: ⁊ animaalium voce clamant. Alij vero diuināt: seqꝫ diuina p̄dicare putāt. Preter hec aūt signa cōmunia hꝫ etiā vnaqueqꝫ spēs signa ꝓpria. Est ⁊ quedā melancolie species: quā q̄ patiẜ galli canisqꝫ similitudinē habere sibi videẜ vnde ⁊ vt gallus clamat: vel vt canis latrat: nocte ad monumēta egreditur ibiqꝫ vsqꝫ ad diē moraẜ. Huius signa sunt color citrinus: oculi obscuri. sicci. cōcaui. os quoqꝫ siccū ⁊ sitibundū. in pedibꝰ ⁊ in facie vulnera ⁊ pustule: qꝛ frequēter offendēs cadit: talis nunq̄ꝫ sanaẜ: ⁊ hec passio a parētibꝰ hereditaẜ. Amor est aīe cōfidentia suspiciosa in eo qđ amaẜ cogitationisqꝫ in illud assiduitas. Huius signa sūt oculorū cōcauitas ⁊ eoꝝ assidua motio maximeqꝫ palpebraꝝ. Oīa aūt alia mēbra corpis preter oculos attenuanẜ siue maceranẜ: s3 visus pulchritudo remanet: pulsus eius est vt hoīs tristis: ⁊ si res amata noīeẜ: pulsus mutaẜ: diuersificaẜ: atqꝫ turbaẜ: he sẜ ergo significationes morboꝝ in cerebro nascētiū. Sciēdū aūt haꝝ quedā sunt cōes duaꝝ aut triū passionū: vt mētis alienatio frenesi ⁊ melancolie: stupor vero litargie ⁊ passioni q̄ cama vocaẜ. Porro q̄dā vniuscuiusqꝫ morbi ꝓprie: sicut tristitia ⁊ timor melancolie: spuma quoqꝫ epilensie: ideoqꝫ in solis cōmunibꝰ signis nō oportet cōfidere.

De Sternutatiōe ⁊ temulētia. C. LX.

Auicenna vbi. s. Sternutatio est motus cerebri ꝓprius ad expellendū humorē aut aliā materiā cū auxilio aeris naribus attracti subito ꝑ viā nasi ⁊ oris. Itaqꝫ sternutatio est ꝓpria cerebro: sicut tussis pulmoni. Ipoc. in li. affoꝛismoꝝ. Sternutatio fit a capite ex calefacto cerebro: aut humectato qđ est in capite vacuo: dū aer intus existēs foras effundiẜ. Sonat aūt qꝛ ꝑ angustū fit ei exitus.

Grego. sup iob. In sternutatiōe q̄dē inflatio a pectore cōsurgit: q̄ cū aptos ad exeūdū poros nō inuenit: cerebrū tāgit: ⁊ cōgesta ꝑ nares exiēs totū caput ꝓtinus cōcutit. Isaac. Sternutatio de diuersis nasciẜ humoribꝰ: aliqñ. n. eā nā opaẜ. cū hūores adunatos siue fumū satagit expellere a cerebro: q̄ vel iā sunt morbi. vel causa futuri vitij. Humanū. n. cerebrū humidius ē cerebris alioꝝ aīaliū vt brutoꝝ. Unde humores adunanẜ: q̄ cooꝑante natura expellunẜ sicut in coriza videẜ ⁊ in piplemonia. aliqñ quoqꝫ fit aliūde q̄ꝫ ex qualibet infirmitate. Nariū aūt cānales humanaꝝ curti sunt: vnde cito ad cerebrū nocitiua extrinsecus veniūt: vt puluis frigiditas aeris: splēdor solis ⁊ similia: q̄ cū ad cerebrū perueniūt: expellunẜ a cerebro motu suo cōtinuo ⁊ inde fit sternutatio. Hali vbi. s. Temulētia ē īfirmitas accidēs cerebro ac sensibꝰ ab ascēsu vaporis ex vino: cerebrū implēti hūore calido h̄ accidit maxie cerebrū habētibꝰ calidū ⁊ debile qđ cū acciderit ꝑ crapulā vaporosam debilitaẜ a sua digestiōe cum dissolutiōe crapule. Cuius aūt cerebrū forte est ⁊ validū: nō grauatur crapula. Soluiẜ. n. vnde nec ei accidit ebrietatis facilitas. Itaqꝫ iuxta virtutē ⁊ debilitatē cerebri: accidit etiā difficultas ebrietatis ⁊ facilitas eiusdē. Porro q̄ multus ē in bibendo vinū: nec inebriari vult: oportet euꝫ prandiū minuere: pinguia iura cenare: ⁊ hmōi: pinguia. n. ⁊ dulcia frangūt acumen vini: cūqꝫ prius ad stomachū venerit cōsolanẜ illū: ⁊ ꝓhibent ascensum vaporis vini sursum. Caules etiā arcent ebrietatē causa sue desiccatiōis in humiditate vini. Ga. quoqꝫ dixit amigdalas amaras: si aliquātulū ex eis ante vinum comedaẜ: ebrietas ꝑ eas arceẜ. Est ⁊ apud dia scoridē ꝙ robū mirti si sumaẜ ante vinū ꝓhibet ebrietatē. Ad h̄ etiā valet semē caulis cum robo heresen. i. sapa habitū ante vini potū.

De Passionibus neruorum. C. LXI.

Hector. Dicto de passiōibꝰ cerebri restat d̄ passiōibꝰ neruoꝝ: q̄ oēs a cēbro ꝓcedūt: q̄dā q̄dē imediate. s. illi q̄ ad mēbra ꝓpinq̄ sēsificādū diriguẜ: q̄dā vo mediāte nucha. i. spōdiliū medulla: s. illi q̄ ad mēbra a cerebro remota mittūẜ: sic supius diximꝰ. Auic. vbi. s. Cerebrū diuidiẜ ī substātiā velatiuā ⁊ substātiā medullarē: ⁊ vētres ī ipo spū plenos. Nerui vero sunt sicut virgulta ab ipso procedētia. Horūꝫ tres sunt spēs egritudinū. s. cōplexionalis ⁊ instrumentalis ⁊ solutio singularitatis. Et apparet q̄dē lesio in opatiōibꝰ suis naturalibꝰ ⁊ sensibilibus ⁊ motiuis. Res aūt neruis nocētes sunt coitus plurimꝰ: ⁊ somnꝰ post repletionē: potus aque frigide cōgelate: vinūqꝫ plurimū ⁊ omne acetosum ⁊ stipticū ⁊ infrigidatiuūꝫ poma ⁊ flebothomia plurima. Agaricū vero cōfortat neruos calefaciendo ⁊ purgādo. Uinum etiā antiquū ⁊ paucū valde ꝯfert omnibus egritudinibus neruoꝝ: plurimū aūt sumptum est nocibilior res neruis. Hali vbi supra. Passionū aūt nuche neruorumqꝫ qui ab illa oriunẜ. v. sunt species. s. eneruatio: dormitio: spasmus: tremor: gibbositas.

De Eneruatione ⁊ epilensia neruoꝝ. C. LXII.

Eneruatio siue mollicies fit: cū opilatio fit in principio nerui. qui ad aliquod mēbrū ꝑuenit. Uirtusqꝫ mouens ad mēbꝝ ꝑtransire ꝓhibeẜ. vnde membꝝ ipsuꝫ eneruaẜ: ⁊ sensuꝫ ac motū perdit. Et si q̄dē in oīuꝫ neruoꝝ principijs ꝯtiẜ h̄ opilatio fit oīuꝫ membroꝝ sensus ⁊ motꝰ cessatio cū nocumentis actionē gubernātiū: ⁊ vocaẜ hmōi passio epilensia: hec fit ex frigido flegmate ventriculos cerebri replente. Qꝫ si opilatio hec in latere fiat vno: lateris illius cū latere faciei fit eneruatio. Uocaturqꝫ ꝑalisis ⁊ ꝯtorsio sil'. i. effusio. Si aūt in principijs accidat nuche: fit eneruatio membroꝝ que sūt sub facie. Et si alterū nuche latus opilaẜ membra illius lateris eneruanẜ. Faciei vo ꝯtorsio fit ex eneruatione sil' ⁊ spasmo. eneruaẜ. n. alterius maxille lacertus opilatiōe nerui q̄ ad eū porrigiẜ: alteri vo fit spasmus. Porro si opilatio in neruoꝝ principijs q̄ ad guttur tendunẜ accidit vocis amputatio fit. Si aūt in neruis q̄ ad lacertos tēdūt pectoris: anhelitꝰ fit artatio. Et si in illis qui ad lacertos vesice ꝓtendunẜ vrine ꝑter voluntatē fit emissio: sic ⁊ in oībus membris iudicandū est ceteris. Opilatio aūt hec aut hūore crosso accidit aut ex oppssione. Oppressio vo aut ex ligamēto siue ligatiōe: aut ex apostemate nuche: aut ab osse locū suū exeūte neruūqꝫ cōprimente. Accidit etiā eneruatio mēbri ex inscisiōe vl' ꝯtritione nerui q̄ ad ipsuꝫ mittiẜ si ꝑ latū inscidaẜ ⁊ talis etiā eneruatio nō curaẜ. Si vo ꝑ longum accidit mēbro nocumentū. Refert Galie: qm̄ hec passio maxime grādioribꝰ siue senioribꝰ accidit: si capita eoꝝ humoribꝰ frigidis plena sint. Cū. n. fit illis calor aut forte frigus hmōi liquefiūt humores: ⁊ ad locū ortus neruoꝝ ferunẜ. Maxime vo h̄ accidit cui nerui natura sẜ debiles: raro vo cui fortes. Fit aūt etiā eneruatio qñqꝫ ex membri euulsiōe a sua ꝯcathenatiōe ꝑ disgregationē humiditatis viscose: que ligamēta infundit ⁊ os lubricū facit: suoqꝫ loco educit. Aliqñ quoqꝫ fit ex materia que a mēbris depelliẜ: ⁊ tanq̄ꝫ alioꝝ cū alijs cōpressiōe: sicut accidit in acutis morbis: maximeqꝫ in frenesi ⁊ mania. Accidit etiā eneruatio ⁊ mēbroꝝ euulsio sepiꝰ in colerica passione: cū morbꝰ cretico mō siue f̄m crisim finiẜ: ⁊ supfluitas ex ꝓfundo corpis ad extremitates siue ab iteriorībꝰ ad exteriora a natura ꝓpelliẜ. Eneruatiōis aūt mēbri signa manifesta sẜ: ex eiꝰ emollitiōe siue fluxu: ⁊ sensus ac motus eiꝰ cessatione. Epilensia hꝫ hec signa ꝙ q̄ eā patiẜ supinꝰ exponiẜ: voce carens ⁊ motu sensuqꝫ voluntario. Hanc aūt precedit capitis dolor grauis: organicoꝝ siue faucū repletio: vertigo: obscuritas visus: extremoꝝ frigus: ac titillatio corporis totius: grauitas motus: ⁊ dentiū in somno fremitus. Urina declinat ad nigredinē: maxime vo accidit hec passio senibꝰ frigide ⁊ humide cōplexionis hoībus: ⁊ regimē crossuꝫ ac flegma generans assuefacientibus. Si aūt iuueni tpibus calidis acciderit: quasi impossibile est vt euadat: porro deterior eiꝰ habitudo est: cuius anhelitus malus est atqꝫ variꝰ: ⁊ ex magnitudine varietatis amputatus.

De Paralisi. C. LXIII.

Isidorus vbi supra. Paralisis dicta est a corporis impēsatiōe facta ex multa infrigidatiōe aut in toto corpe: aut in pte. Pap. Paralisis est dissolutio membꝝ stomachiqꝫ ꝯtractio: cuius signa sẜ hec si apias os īuenias linguā in vna pte q̄ ꝑalisim patiẜ albidiorē eē: nā ꝑalisis ab eo ꝙ mediā ptē teneat nomē hꝫ. si. n. oēs ptes teneat apoplexiā indicabis. Raẜ in li. diuisionū. Paralisis ē duarū spērū. Una fit ex dnio flegmatis sup corpꝰ: ⁊ eius signa sẜ vt apoplexie flegmatice. Alia vo fit ex occasiōe ꝑcussiōis aut casus. Et huius signū est mollificatio corpis. Idē in almāsore. ix. pte. cū aliq̄s mouē nō valeat aut vnū aut plura mēbroꝝ eoꝝūqꝫ sensū amisit. illiꝰ mēbri iā ꝑalisiꝫ īcurrit. Cū āt aliqđ mēbroꝝ stupidū sentit sic ē pes qñ stupidus fit. in illo mēbro mollicié eē dicimꝰ: nec eiꝰ cura differēda ē: alioq̄n ꝑalisim inseq̄ videbit: cū vo ꝯtorqueẜ os alicꝰ: vt nec vnū ex oculis claudē poterit: ⁊ si p̄cipiẜ ei vt suffleẜ: flatꝰ ab vna pte tm̄ exire videẜ ꝯtorsionē pati dr̄. Hali vbi. s. Paralis faciei signa sunt ipsiꝰ ꝯtorsio: ⁊ carnis maxille in latꝰ alteꝝ retractio: qꝛ ꝓhibeẜ virtꝰ mouēs ad lacertos faciei ocloꝝqꝫ trāsire: accidit aūt ⁊ ꝯtorsio hec ex alteriꝰ maxillaꝝ spasmo: qꝛ sana in seipsaꝫ maxilla retrahiẜ: cuꝰ hec signa sẜ: ꝙ eger oculū qui est in sano latere nō valet claudere ꝓpter palpebre vl' inferioris lacerti ad inferiora tractationem.

De dormitione nervoꝝ. C. LXIIII.

Dormitio nervorū eisdē causis q̄b' ⁊ enervatio accipit. s. ex opilationib' nisi q̄ in enervatiōe sunt fortes: in dormitiōe vō debiles: vnde q̄ hāc patiunt᷑ aliquatenus sentiunt ⁊ mouent᷑. Accidit etiā ex mala cōplexiōe frigida q̄ nervū spissat: ⁊ eius ptes cōgregat indeq; fit opilatio pua: debilitaturq; virt' aīalis q̄ p eū ad mēbrū dirigit᷑: nec recte vel equalit᷑ mittit᷑. Aliqñ vō fit ex obviatione gravis frigoris aut nivis: vnde nervi quodāmō cōdēsant᷑ ⁊ sic q̄d accidit. Fit etiā qñq; ex nervoꝝ cōpressiōe: vt qñ q̄s alicui mēbro innitit᷑ aut ligatiōis difficultate: ⁊ nōnūq̄ ex vētositate q̄ sub spōdilib' cōprimit᷑ ⁊ nuchā opprimit: indeq; fit opilatio virtutē ꝓhibēs movētē ad mēbra p nervos trāsire. Dormitiōis signū est q̄ hō sentit in mēbro tāq̄ formicaꝝ motū cū difficultate motus ⁊ malitia sensus sicut videmus accidere sepius illi q̄ diutius sederit aut ipsum aliq̄d oppresserit: aut percussio in aliquo eius mēbro acciderit.

De Spasmo. C. LXV.

Spasmus est mēbri patiētis abbreviatio sive decurtatio. Qui qñq; fit ī toto corpore: ⁊ tethanus vocat᷑: q̄ fit ex acutis morbis mēbrorū equali ab vtroq; latere distēsiōe: ita. s. vt sit extensio erecta in neutra se movēs latera. Qñq; fit in anteriorib' tñ: cui. s. in anteriorib' lacertis ē passio. Qñq; vō in posteriorib' tñ. Qñq; aūt fit in aliquo mēbro sine alijs. qñ. s. passio est in illius mēbri lacertis ac nervis. Et oīum istaꝝ origo diversitatū aut est ex repletione aut ex evacuatiōe: aut ex mala frigida cōplexiōe: aut ex calido nervoꝝ apostemate. Ex repletiōe q̄dē fit: cū nervi superfluitatibus malis replent᷑ humidis ⁊ flegmaticis: q̄b' hūectant᷑ ⁊ in latū distēdunt᷑: ⁊ a sua lōgitudine minuunt᷑. Unde lacert' ad quē h̄ nervus mittebat᷑: ad originis sue ptē ꝯtrahit᷑: mēbrūq; curat᷑: sicut ⁊ vasa de corijs facta: cū amplius q̄ȝ cape possint iplent᷑: in latū extēdunt᷑ ⁊ in longū breviantur: maxīe aūt h̄ spēs spasmi accidit pueris parvis: q̄ crosso lacte nutriunt᷑: ⁊ h̄ ex multitudinis ciboꝝ regimine sine cautela: debilitatisq; nervorū causa: ac molliciei ac distēsiōis facilitate: ideoq; facilior est eoꝝ curatio. Itaq; signa q̄ ꝓcedūt spasmū in pueris sunt acuta febris ⁊ cōtinua: vigilie: vētris siccitas lingue nigredo: salive desiccatio: cutisq; distēsio. In viris aūt q2 mēbra fortia sunt ⁊ plurime siccitatis parū ex repletiōe fit spasmus: ⁊ si cōtigerit nō ē facile curari. Huius speciei spasmi signū est: q̄ repēte venit: ⁊ q̄ regimē plenitudinē faciēs p̄cessit: vt multitudo ciboꝝ potuūq; crossoꝝ aut laboris dimissio: ⁊ balnei aut ei' post cibū frequētatio fit etiā, nōnūq̄ post ebrietatē. Qui aūt fit ex inanitiōe vel evacuatiōe: aut ex desiccatiōe nervoꝝ orit᷑ q̄ eadē cā reducunt᷑. retrahūtq; secū lacertos q̄b' cōtinuant᷑: eadēq; cā mēbrū abbreviatur: sicut corrigias ⁊ pilos cū igni appropinquāt videm' reduci ⁊ cithare chordas si ponant᷑ in aere calido rūpi vel amputari. Significat᷑ aūt h̄ spēs evacuatiōib' p̄cedētibus vt īmoderata solutiōe: vel sanguinis fluxu: vel alijs causis desiccātib' qualis est labor: vigilie: coitus: acuta febris. Et est deterior h̄ spēs q̄ȝ q̄ fit ex repletiōe: nec accidit simul, s3 paulatim ⁊ p incrementa. Qui vero fit ex mala cōplexiōe frigida: aut. n. ab interiorib' orit᷑: vt ab humore frigido. q̄ corpis lacertos cōgelat: eorūq; ptes cōdensat ⁊ cōgregat. Aut ab exteriorib': vt ex magno frigore nivis vel aeris quo cōgelant᷑ lacerti corporis eorūq; ptes spissant᷑. Unde ⁊ reducunt᷑ ac breviant᷑: ⁊ huiusmodi species cōgelatio lacertoꝝ vocatur. Qui autem apostematis causa nervoꝝ fit nervos cōtrahit eum a nervis ad cerebrū vsq; passio perlata fit. Ideoq; cerebrum contumescit ⁊ ad eius vētriculos egritudo pvenit. Isidorus vbi. s̄. Spasmus latine cōtractio est subita ptiū aut nervoꝝ cū dolore vehemēti. Fit aūt duob' modis: aut ex repletiōe: aut ex inanitiōe. Thethanus maior est cōtractio nervoꝝ a cervice ad dorsum. Telū lateꝝ dolor est: q̄ dolore corpus transverberet quasi gladius.

De Tremore ⁊ titillatione. C. LXVI.

Razi in li. divisionum. Tremor aliquādo fit propter casum virtutis: fit etiā ex assiduatione vini vel ex dñio flegmatis ⁊ debilitate nervoꝝ. Hali vbi. s̄. Tremor fit ex debilitate virtutis movētis: q̄ est in mēbro tremēte. Hec aūt debilitas aut ab iteriorib' fit causis: aut ab exteriorib'. Ab iteriorib' q̄dē vt ex mala cōplexiōe frigida: sicut accidit senib': ⁊ frigidissimā aquā bibētib' vel in ea balneātib': ⁊ vinū īmoderate bibētib'. Immoderat' nāq; vini pot' cōplexionē refrigerat: virtutēq; debilitat aut ex humoꝝ crossoꝝ ac viscosoꝝ opilatiōe: qua ꝓhibet᷑ virtus movēs: quare illud mēbrū ad superiora trahitur: humor vero sui gravitate deorsum premit. Indeq; fiunt duo motus contrarij qu. vno nomine tremor vocantur. Accidit etiā tremor ei qui coitum multiplicat: ⁊ qui corpus nimis evacuat. Diasq; accidentia que virtutem debilitant. tremorē excitant. Ab interioribus aūt cause sunt vt ira: tristitia: timor vel horror. Titillatio vero fit ex ventositate crossa ⁊ vaporosa: cuius significatio est q̄ maxime fit in frigidissimis tpibus frigidisq; corporibus ac flegmaticis: ⁊ his qui aqua frigida lavantur ⁊ similibus.

De Gibbositate. C. LXVII.

Gibbus sive gibbositas aut ab anterioribus est ⁊ tunc fit ex alicuius spine spondilium motu in anteriora. Aut a posteriorib': ⁊ tūc ex alicui' secessione spondiliū in posteriora. Aliqñ vō spondilis in alterū latus recedit: ⁊ iplicatio sive tortuositas dr̄. Fit aūt spōdilis a loco suo recessus: aut ab interiorib' causis: aut ab exteriorib'. Interiores sūt vt crossus ac viscosus humor: q̄ nuchā extendit ⁊ infundens ligamenta spondiliū lubrica facit: vñ spōdilis evellit᷑ ⁊ a suo loco pellit᷑. Aut vt apostema calidū: q̄ð in lacertis fit vicinis spōdilibus: vñ spondilis opprimit᷑ ⁊ a loco suo evellit᷑. Aut vt ventositas q̄ sub spondilib' interi' ꝯcludit᷑: easq; pellit ⁊ a suo loco emittit. Exteriores vō cause sunt vt pcussio: casus ⁊ silia. Gibbus adeo manifestus est q̄ eius noticia signus non indiget: nisi q̄ ex apostemate fit: hūc etenim tussis ⁊ anhelit' angustatio sequit᷑ ⁊ asma. Et dicit hippo. q̄ quib' cū asmate fit ⁊ tusse gibb' anteq̄ pilos in pene ꝓducāt pereūt. Spondiliū aūt patientiū locū agnoscere poteris. si manu dorsi spondiles a summo vsq; deorsum ptransieris. hec de cerebri passionib' ⁊ eoꝝ que ab eo oriunt᷑ ⁊ de causis ac signis eaꝝ dicta sunt.

De Passionib' oculoꝝ in ꝯsolidanti tunica. C. LXVIII.

Sequitur de illis que in membris sentientib' fiunt: ⁊ primo de passionibus oculorum. De antē in consolidanti sive coniunctiua tunica fiunt: aut in cornea: aut in uvea: aut ī humore evagiados aut inter uveam ⁊ cristalleidon: aut in palpebris: aut in oculorum angulis: aut in nervis visus: aut in lacertis oculos moventibus: aut in venis que ab operimento cerebri ad oculos tendūt. In consolidanti tunica passiones iste fiunt obtalmia: inflatio: duricies: prurigo: fibila: tarpha: vngula. Obtalmia est calidū apostema: q̄ð fit aut ex causis exterioribus: vt sole: pulvere: fumo. aut ab interioribus: vt ex fluxu materie calide a cerebro. Sibilia est vena que sanguine crosso replet᷑ ⁊ acuit᷑ ac rubet. Tarua sive petia sanguis est qui ad cōsolidantem defluit ex venaꝝ in quib' est crossicies. Ungula est additamentū nervosū q̄ð ex angulo magno oculi orit᷑ ac protendit᷑. donec ad nigrū oculi ferat᷑: ⁊ crescit vsq; dū pupillā operiat: visumq; prohibeat. Isidorus vbi supra. Nictalmos est passio qua per diē visus patentib' oculis denegat᷑: ⁊ nocturnis irruētib' tenebris reddit᷑: aut viceversa (vt pleriq; volunt) die redditur: nocte negat᷑.

De Passionib' que fiunt in cornea vel uvea. C. LXIX.

Hali vbi supra. Passiōes aūt que in cornea fiūt sūt cancer vlcera: sanies: pustula: acumē: ⁊ albedo. Cancer est apostema durū q̄ð orit᷑ cū gravi dolore ⁊ venaꝝ que sunt in oculis distensiōe. Ulcerū spēs sunt vij. quaꝝ q̄ttuor in sup̄ficie cutis fiūt ⁊ tria in eius ꝓfundo. Pustula fit ex humiditate q̄ adunat᷑ in squamis cornee: sive in ei' cortice. Hui' diversitates sunt ⁊ in colore: qm̄ alia est alba ⁊ alia nigra. Et in dolore: qm̄ aliā comitat᷑ dolor nimi' aliā paucus. Et in ꝯditia: q2 quedā salubris est: q̄dā incōmoda magna facit eaq; facilior est cecitas. Sanies post corneā fit ex vlcere vel ex cephalea vel obtalmia. Acumē fit cū cornea scindit᷑: ⁊ uvea egredit᷑: q̄ð ex vlceꝝ ac pustularū comestione fit: aut cū illā exterius aliq̄d vulnerat. Albedo autem oculi quā nos pānū vocamus: q̄dā tenuis est in exterioribus cornee quedam vō crossa atq; ꝓfunda. Razi in almansore. ix. pte. Albugo que contingit in oculo: signū est post curationem apostematis eius remanens: que cū in oculis pueroꝝ fit levior est ad curādum: nā in senibus fortasse sanari non poterit: nisi subtilissima fuerit. Passiōes uvee sunt foraminis dilatatio ⁊ eius artatio: Dilatatio fit duobus modis. Primus est aut naturalis. s. ex ipsius formatione: aut ex apostemate: quod ipsū distendit: aut ex copia humoris evagaidos. Accidit aūt hec species maxime mulieribus: ⁊ parvulis: ⁊ qui hāc habet: aut parum aut nihil videt. Secundus est ex gravi percussiōe: aut ex apostemate. Artatio vero pupille fit aut ex creationis tpe aut ex uvee enervatione. Passiones aūt que inter uveam ⁊ cristalleidon fiunt sunt aque ⁊ vapores a stomacho ascendentes. Aqua fit ex humiditate crossa inter cristalleidon coagulata sive ꝯgelata spm̄ visibilē ad exteriora egredi ꝓhibēs. In hui' pncipio videt homo āte se tāq̄ culices aut muscas: aut capillos aut virgulas: aut splendores. Sed hec accidentia fiunt ex passione que in

cerebro est: ⁊ in ore stomachi ꝑ vaporũ ipsius ascensum ad oculos.

¶ De Passionibꝰ palpebrarũ ⁊ angulorꝫ oculi. C. LXX.

PRo que palpebris accidũt passiões sunt atra tus siue fissura: scabies: grãdo: lapidositas: cõglutinatio: grauitas sepatio: ordeũ: morꝫ: tinea: formica. caro supflua: pediculi pili abũdãtes ⁊ inuersi: palpebrarũ siue ciliorꝫ casus. Fixura est corpus pingue viscosum admodũ cũ neruis ⁊ opimẽtis iplicitũ: ⁊ fit in exteriorib⁹ palpebre supioris accidẽtiũ malorꝫ cã: maximeqꝫ in pueris ꝓpter humiditatẽ cõplexionis eorꝫ. Pruriginis. i. scabiei: sunt quattuor species: vt. s̃. patuit. Grãdo aũt est humiditas q̃ in interiorib⁹ palpebre coagulat̃ siue cõgelat̃: alba similis lapidi grãdinis. Lapidositas ẽ supfluitas q̃ super palpebras indurescit quasi lapis. Cõglutinatio võ est: siue viscositas aut ipsius palpebre cõglutinatio cũ albo oculi vel ei⁹ nigro aut duarꝫ adinuicẽ palpebrarꝫ. Ex vtraqꝫ ꝓuenit aut ex vlcere oculi. aut ex vngule creatiõe vel sibile ⁊ hmõi. Grauitas aũt palpebre fit ex vẽtositate grossa: quã q̃ patit̃ cũ a somno excitat̃ inuenit in oculo quoddã velut arene puluerisqꝫ simile. Sepatio tres hꝫ spẽs. Prima est palpebre supioris eleuatio: ita vt oculũ nõ opiat. Secũda palpebrarꝫ nãlis abbreuiatio. Tertio iferioris palpebre in exteriora repulsio siue inuersio. Ordeũ est apostema oblõgũ ad istar ordei: qd̃ in palpebre fit extremitate. Pediculi multi ac pui generant̃ in palpebris: illi maxie q̃ multos cibos accipit: ⁊ balneũ ꝑtermittit. Morũ est caro rubea declinãs ad nigrũ ab iterioꝛib⁹ oculi suspẽsa: q̃ ꝓuenit ex sanguine corrupto. Formica est fixura q̃ in palpebrarꝫ extremitatib⁹ accidit: cũ pilorꝫ palpebrarꝫ casu. Tinea quoqꝫ silis est formice: nisi q̧ in flauorẽ ꝓuenit ac ruborẽ. Pili abũdãtes in palpebris oriunt̃ in pte q̃ oculis vicinat̃ ad iteriora replicati. Unde ⁊ oculũ pũgũt: ⁊ mãm secũ adunãt: ideoqꝫ ⁊ palpebra eneruatur siue emollit̃: ⁊ fit ꝓpter pũcturas lachrymatio: qd̃ ex humiditate cõtingit putrida q̃ in pilis palpebrarꝫ adunat̃. Palpebrarꝫ siue ciliorꝫ casus: aut ex humiditate fit acuta: aut ex allopicia. Caro supflua fit ex humiditate grossa q̃ orit̃ in palpebra sicut ⁊ in oĩb⁹ corporis membris. Angulorꝫ oculi morb⁹ est triplex. s. cornus glãs ⁊ fluxus. Cornus est emissio carũcule q̃ inter angulũ ⁊ nasum egredit̃ ⁊ apit̃: ideqꝫ sanies exit: q̃ qñ in fistulã ↄuertit̃: Glãs est magnitudo carnis q̃ est in maiori angulo oculi amplior q̃ꝫ oporteat. Fluxus aũt est iminutio carnis eiusdẽ maior q̃ꝫ expediat. in tm̃ vt humiditates arcere non possit: que per foramen ad oculum defluunt.

¶ De Passionib⁹ q̃ fiũt in neruis lacertis ac venis oculorꝫ. C. LXXI.

OPilatio neruorũ oculi ꝓuenit ex humiditate multa q̃circa neruos generat̃: eosqꝫ cõprimit: vnde visus: aut cessat aut minuit̃. Ruptura võ eorũdẽ fit ex ꝑcussiõe vel ex graui collisiõe. Caligo fit ex debilitate vel paucitate spũs visibilis q̃ a cerebro ad oculos dirigit̃. Est ⁊ altera passio febequere: q̃ nocte nõ sinit hoĩeꝫ videre: ⁊ hꝫ fit ex grossicie spirit⁹ aĩalis ⁊ humorꝫ turbiditate. Sũt aũt he cause cõtrarie passiõi in qua hõ longe posita videt: prima nõ: queãdmodũ senib⁹ accidit. He sunt passiones que in neruo visus ↄcauo fiũt. Que aut in neruis oculũ palpebrasqꝫ mouentibus sunt eneruatio ⁊ spasmus. In neruo quidem oculũ mouente aliquando fiunt ex cerebro cuius rei signũ est: q̧ vtriusqꝫ oculi motus corrumpitur. Aliqñ vero in altero neruorꝫ q̃ ad oculos tendunt: ⁊ huius signũ est q̧ oculi motus ad quẽ ferebat̃ neruus corrũpit̃. Nõnunq̃ꝫ aũt in quibusdã nerui ꝑtibus indeqꝫ corrumpit̃ lacerti motus: quẽ pars illa mouebat: lacertos quidẽ mouẽtes oculos diximus supius esse. ix. quorꝫ sex mouẽt oculũ ipm̃: tres võ neruũ (ꝑ quẽ spũs vidẽs trãscurrit) reducũt ac reprimũt ne loco suo cedat: ⁊ oculũ sursum erigũt. Ex illorꝫ quidẽ sex q̃ mouẽt oculũ illi q̃ a supiorib⁹ sunt: si eneruent̃ siue emolliant̃: oculos deorsum premit̃. Si spasment̃ sursum erigit̃. Inferiores aũt si emolliant̃: oculos ad superiora referit̃: si vero spasmentur ad inferiora tendit. Qui vero in oculis sunt si eneruent̃ oculus in cõtrariã partẽ anguli mouetur. Si vero spasmentur in angulum ipsum. His autem qui in altera parte sunt eneruatis: oculus ad angulũ oppositum flectitur spasmatis in eandẽ partẽ in qua sunt. Duo veri lacerti qui oculũ circundant si eneruantur aut spasmẽtur oculi contorsio fit. Deniqꝫ qui sunt in radice nerui ꝑ quos spiritus decurrit si spasmentur oculo nõ nocet: si eneruent̃ obest. Passiones autẽ que fiunt in venis a craneo capitis ad oculos tendentibus sũt fluxus humiditatis a capite ad oculos: ⁊ huiusmodi fluxus aut per venas fit que sup craneũ sunt: cuius signũ est extensio venarum frontis ⁊ tẽporꝫ: aut per illas que sub craneo sunt: cuius. s. signũ est nimia sternutatio ⁊ assiduus humorum cursus per nares ⁊ oculos he sunt passiones oculorum causeqꝫ ⁊ signa eorum.

¶ De Passionibus membrorꝫ auditus. C. LXXII.

PAssiones aũt que mẽbris audit⁹ fiũt. Quedã oĩb⁹ illis cões sꝫ: alie võ quibusdã tm̃. Uniuersales siue cões sunt egritudines ex mala cõplexione ꝓueniẽtes: aut ex apostẽmatib⁹: aut ex ↄtinuationũ sepationib⁹. s. vt est ↄfractio ⁊ ruptura. Proprie võ membrorũ auditus passiones aut fiũt in ꝑtib⁹ ei⁹ exteriorib⁹: aut in neruo q̃ virtutẽ defert organo. In audit⁹ foramine fiũt vlcus: verruca: caro supflua: vermes aut sordes: aut aliqd̃ corpus ab exteriorib⁹ iniectum: vt calculi grana: vel aqua: vel aliq̃ bestiola velut musca. pulex ⁊ similia: vel etiã ventositas. Oẽs he passiones si fuerint fortes meatum auditus opilant: ⁊ surditatẽ faciũt. Si võ pue debilitas fit auditus atqꝫ grauitas. In instrumẽto võ audit⁹ ac neruo fiũt tinnit⁹ susurratio vocesqꝫ nõ reales que ↄtingũt aut ex ventositate que in opimẽtis siue pãniculis cerebri ↄcludit̃ ea pte qua vicina est auris neruo vel neruo auditus: aut instrumẽto primo auditus: aut ex humorib⁹ ꝑ hec loca trãseuntib⁹. Et qñ fiũt ex humore grosso patiens grauitatẽ cũ sonitu sentit in his locis aut in capite. Cũ aũt ex ventositate pariter erit his in locis extẽsio. Auic. iij. canõe. Opilatiõ qñqꝫ fit in aure propt̃ pãniculũ creatum sup foramen: qñqꝫ ꝓpter sordeꝫ: qñqꝫ ꝓpter carnẽ congelatã: qñqꝫ ꝓpter carnẽ additã ⁊ verrucam: qñqꝫ ꝓpter lapideꝫ aut nucleũ in ea cadẽtẽ: aut ꝓpter aĩal qd̃ in eã ingredit̃ ⁊ mouet̃: qñqꝫ võ ꝓpter humorẽ viscosũ opilanteꝫ foramen aut meatũ: ⁊ qñqꝫ ꝓpter ventũ vehementẽ. In sonitu aut in tinnitu ac sibilo qui cõtinuus est ⁊ assiduus: cã est aliqd̃ stans in ipso cerebro. si võ quiescit ⁊ deinde excitat̃ ꝓpter repletionẽ aut vacuitatẽ aut motum: aut cum calor sit fortis aut frigus: tunc fit propter cõmunitatem. Est etiam quandoqꝫ quasi vox rei vt rugitus.

¶ De Grauitate auditus ⁊ surditate. C. LXXIII.

HAli vbi supra. Auditus võ grauitas ⁊ surditas: si ab aliquo fiat icõmodo qd̃ ꝑdictis accidat mẽbris: aut erit ex mala ↄplexiõe: aut ex organico morbo sicut opilatiõe que ex apostemate orit̃: aut grossicie: aut cõtinuationũ sepatione: velut ↄtritione vel ruptura: Nõnunq̃ꝫ aũt audit⁹ grauitas ac surditas a cerebro fiũt: si aliqua passionũ hmõi accidat illi. itaqꝫ si oĩno cessare videris auditũ ab vna auriũ vel ab vtraqꝫ sil̃: ⁊ hoc cũ nocumento qd̃ ⁊ alijs sensib⁹ accidit: signũ tibi est incõmodũ hꝫ cerebro accidisse. Si võ reliq̃ sensus sani sꝫ: ⁊ robusti significat q̧ nerui q̃ ad aures veniũt ⁊ audit⁹ organũ patiuntur. Cũ aũt cessat audit⁹ aut grauat̃: nec in foramie apparet aut in membris audit⁹ exteriorib⁹ aliq̃ passio inuenitqꝫ ꝑiter eger in ꝓfũdo capitis aurib⁹ vicino grauitatẽ. Intelligimus hui⁹ rei cãm esse grossũ humorẽ ad neruũ ⁊ organũ auditus ifluentẽ. Quod si hec comitat̃ distensio ac pulsatio cã est apostema calidũ in loco ortum. Si vero passionẽ hanc percussio capitis vel collisio precesserit: neruũ ruptum signat: aliquãdo quoqꝫ fit auditus debilitas ex debilitate virtutis audibilis quemadmodũ senioribus cõtingit. Nõnunq̃ꝫ etiã surditas fit ex specie formatiõis. s. in ꝓcreatione pueri: dum nã in formãdo deficit ab auditus foramine vel eius organo ꝑficiẽdo: ꝓpter suam debilitatẽ: aut materiei grossiciẽ. Preterea quãdoqꝫ surditas in morbis acutis fit cũ humor colericus ad cerebrũ ascendit: hanc habentes passionem multũ iuuantur ꝑ colere euacuationem. sicut dicit hipo. in li. affoꝛismorꝫ. Cuicunqꝫ fellea egestio est surditate superueniente sedat̃: ⁊ cuicunqꝫ surditas est si egestio colerica fiat: surditas recedit ac cessat. Isidorus vbi supra. Surdus dicit̃ a surdib⁹ humoris aure ↄceptis: ⁊ q̃uis multis casib⁹ accidat nomen tñ eger ex predicto vitio retinet. Auic. vbi supra. Auditus qñqꝫ destruit̃ qñqꝫ minuit̃ vt nõ recte subtiliet̃ neqꝫ audiat qd̃ audit̃: vt qui patit̃ in aure tĩnitũ ⁊ sibilũ. Destructio quidẽ auditus: alia est natiua siue nãlis. ⁊ huic nõ est curatio. Alia võ accidentalis. ⁊ hec duplex. Alia nanqꝫ est chronica: cuius spaciũ elongatũ est: ⁊ hec quoqꝫ desperationi ꝓpinqua est cureqꝫ difficilis. Alia võ recẽs ⁊ ꝓpinq̃ tpis ⁊ hec curã recipit. Huius cause qñqꝫ sunt ex cõmunitate cerebri ⁊ quorundã membrorũ ei vicinorꝫ. sicut qñ primum nocumentũ est in auditu vel in neruo vel in foramine. Nocumenta quidẽ auditus aut complexionalia sunt aut instrumentalia aut singularitatis resolutiua. Nocumentum autẽ in neruo quandoqꝫ accidit propter egritudines consimiliũ partium in ipso. vel instrumentaliũ: aut solutionẽ continuitatis. Egritudines similium partiũ in ipso sunt species malitie cõplexionis singularis ⁊ cõposite: pluriũqꝫ ei⁹ est ex frigore. Fit etiã vnaqueqꝫ earꝫ qñqꝫ absqꝫ mã. qñqꝫ cũ mã melãcolica vl̃ colerica vl̃ flegmatica: ex flegmate crudo vl̃ vẽtosa. Instrumẽtales võ sꝫ vt opilatio quã fec̃ humor aut sanies: aut apostema cali

lidum vel diutrum vel sordiciei cooperimentum aut tremuliũ aut in-
flatio. Porro dissolutio singularitatis in ipso qñq3 fit ex vlcere vel
ex corrosiõe: plurimũ aũt eius q̃ fit ꝓpter trãsitũ: est ꝓpter cãm in-
trinsecã vel extrinsecã. Intrinseca q̃dẽ est vt verruca vel apostema
vel caro addita aut vermis aut sordes: aut humor crossus aut visco
sus: aut congelatio saniei ex apostemate rupto. Extrinseca võ est vt
arena vel lapis aut nucleus ingrediẽs eã: aut cõgelatio sanguinis:
cuius pars quedam fluxit ab aure, pars eius remansit ꝛ illud quidẽ
accidit quandoq3 subito: quandoq3 paulatim.

De Passionib⁹ odoratus. C. LXXIIII.

ODoratũ quoq3 nocumẽtũ ĩgredit̃: aut. n. de-
struit̃: ita ꝙ odorẽ nõ sentit aut debi
litat̃: ita ꝙ aromaticum sentit ꝛ fetidũ sed debiliter: aut
mutat̃ ꝛ corrũpit̃: ꝛ hoc dupliciter: aut. n. sentit odorem
fraudulẽtũ: ita ꝙ inuẽtus nõ fit: aut odores q̃ boni sunt nõ bonos
sentit: sicut ille q̃ sentit odorẽ stercoris bonũ: ꝛ abhorret aromaticũ
Hoꝝ aũt cã nocumẽtoꝝ est aut malitia cõplexionis singularis: aut
humor malus existẽs in anteriori parte capitis ꝛ duob⁹ eius vẽtri-
culis: vel in duab⁹ reb⁹ capitib⁹ mãmillarũ similib⁹ aut opilatio in
osse perforato: aut ab humore: aut a vẽtositate: aut ab apostemate:
aut a cancro: aut natiuitate carnis addite: aut opilatio in velamine
qđ supra ipsum est aut aer superflue qualitatis: aut ꝑcussio vel casus
faciẽs ingredi sup os nocumẽtũ. Hali vbi. s̃. Passiones q̃ mẽbris
odoratus accidũt: quedã in narib⁹ fiũt: quedã ex operimẽto qđ na-
res subinuoluit: quedã in osse colatorio simili ꝛ operimento cerebri
qđ illud vestit: quedã in primo odoratus organo. i. in duob⁹ ꝑ ce-
bri vẽtriculis: q̃ similes sunt capitib⁹ mãmillaꝝ. Et q̃ narib⁹ accidũt
aut ex mala ꝯplexiõe sunt: aut ex organico morbo aut ex ꝯtinuatio
nũ sepatiõe. Organici nariũ morbi sunt vlcus apostema caro abun
dãs in naso orta similis aĩalis carni qđ polipus vocat̃. Et si q̃d illõ
cape vult: nares pedib⁹ opilat: simili̾ ꝛ hec caro nares obturat. Cõ
tinuitatis sepatio est: vt nasi cõfractio vel collisio. Oẽs he passiões
qñ magne sunt nasi meatũ opilant: ꝛ odoratus cessat. Si vero mea
tũ nõ obstruũt debilis fit odoratus. Que vero fiũt in operimẽto qđ
nariũ foramina subuoluit. aut ex mala cõplexiõe sunt aut ex apo-
stemate calido vel duro. Que aũt in osse simili colatorio ꝛ optorio cere
bri illud circũuoluẽti sunt opilatio ꝛ odoris fetor. In osse q̃dẽ opi-
latio fit humoris crossi causa q̃ foraminib⁹ inuiscat̃. In operimẽto
võ ex hũore viscoso. Odoris aut fetor aut ex putredine fit ossis cola
torio simili: aut ex hũore putrido q̃ foraminib⁹ ĩuiscat̃ ossis aut opi
mẽti os vestiẽti: eiusq3 ꝑfert̃ odor vsq3 ad organũ pmũ: qđ ẽ duoꝝ
vẽtriculoꝝ extremitas. Est ꝛ odoris fetor cũ cerebro ẽ putrid⁹ hũor
quẽ febris ꝛ cephalea seq̃t̃: fetorẽ aut odori ex hũore putrefacto in
foraminib⁹ ossis ĩminutio comitat̃ vocis. Que võ fiũt passiões ĩ or
gano odorat⁹ sunt corriza ꝛ odorat⁹ ĩminutio: eiusq3 ꝑuatio q̃ case
ma vocat̃. Corriza ẽ fluxus humidaꝝ superfluitatũ a ventriculis ꝑre
cerebri ad nares: q̃ fit ex mala cõplexiõe calida vl̃ frigida cerebro ac
cidẽti: sicut cũ sol exestuãs caput exurit. ꝛ hũores q̃ in cerebro erãt
liquefacit: aut cũ aer frigidus ei occurrit: ac superfluitates q̃ ante dis-
soluebant̃ ꝯcludit. Sicq3 diũ multiplicant̃ ꝛ ad nares ĩfluũt siue cõ
trahunt̃. Odorat⁹ ĩminutio fit: aut ex mala cõplexione ĩmoderata:
aut ex organico morbo: vt ex opilatiõe, ex apostemate: aut ex hũore
crosso atq3 viscoso: aut ex cõtinuatiõis sepatiõe. Hec oĩa si parua sũt
imminutionẽ odoratus faciunt: si magna priuationẽ.

De Passionib⁹ lingue. C. LXXV.

EGritudines lingue sunt aut apostema ei⁹
aut spasmus fissura: aut vlce-
ra: aut grauitas: aut ramula: aut abbreuiatio ligamenti
aut magnitudo lingue: aut rubedo vel inflatio. Auicen-
na vbi. s̃. Lingue qñq3 accidũt egritudines q̃ nocumẽtũ in eius mo
tu faciũt: ita vt destruat̃ aut debilitet̃: aut mutet̃. Qñq3 võ accidũt
ei res q̃ nocumẽtũ sibi faciũt in sensu tact⁹ ꝛ gustus. Et qñq3 destru
itur vnus duoꝝ sensuũ sine altero: sicut gustus sine tactu. Quoniã
egritudo potẽtiã h3 ĩferẽdi nocumentũ debiliori duarũ virtutũ. Et
egritudo quidem est quando malitia complexionis: ꝛ quãdoq3 of-
ficialis. s. ex magnitudine vel paruitate: aut corruptione figure vel
situs: quare non dilatatur prius neq3 constringitur: aut ex resolutio
ne singularis compositi. Quandoq3 vero est egritudo composita. si-
cut vnum apostematũ: ꝛ quandoq3 nocumẽtũ est in ipso ramo ner-
ui: qui est ei proprius. Quandoq3 etiã leditur cum cõmunitate sto-
machi ꝛ quãdo per cõmunitatẽ pulmonis ꝛ pectoris. Et lingue q̃dẽ
cõplexio qñq3 significat̃ ex parte saporis in ea vincẽtis: ex eo ꝙ sen
tit̃ acetositati similis: aut dulcedini vel insipiditati vel amaritudini
vel abominationi generate a putredine: vel ponticitati vel stiptici-
tati ꝛc̃. Lingue quidem mollificatio, ex summa specierum est no-
cumentorum eius. Cuius causa qñq3 est ex humiditate sanguinea
vel aquosa: qñq3 aũt est in cerebro: qñq3 võ ĩ lacerto eã mouẽte ra
mo ad eã ab ipso veniente. Hali vbi supra. Lingue passiones aut
in corpe ipsius ꝛ in ꝯfinib⁹ fiunt: aut in neruis q̃ ad illã tẽdũt: eaq3
ꝑte cerebri a qua lingue nerui ꝓcedũt: ꝛ q̃ ipsi lingue accidũt sũt cala
pha ꝛ apostema: ꝛ gustus corruptela. Calapha dicit̃ pustula pessi-
ma lata ꝛ extẽsa: hec exteriorib⁹ lingue: accidit ꝛ oĩb⁹ oris ꝑtibus:
cui color est alb⁹. Aliqñ tñ paululũ niger: ꝛ illa peior est. Accidit au
tez maxĩe pueris ꝛ ĩfantib⁹ ex lactis nutricis malitia. Apostema võ
quoddã est qđ linguã magnificat. ita vt ex ore emittat̃: vnde ꝛ exi-
lium lingue vocat̃. Quoddaz võ sub lingua orit̃ glandule simile: ꝛ
rana appellatur. Est ꝛ apostema calidum ac sanguineuz qđ omni-
bus accidit partibus lingue: ꝛ est de genere calaphe.

De Corruptela gustus. C. LXXVI.

GUstus aũt corruptio fit: qñq3 dum in amaritu
dinẽ mutat̃. ita vt homo ꝛ oris sui sapo
rẽ ꝛ oĩuz quecũq3 illi porrexeris amaꝝ sentiat. Qđ fit cũ
in corpe lingue ꝛ in oĩbus oris ꝑtib⁹ humor dñat̃ coleri
cus. sicut accidit in tertiana. vl̃ hicteritia. Aliqñ võ ꝛ in ore ꝛ in oĩb⁹
cibis vel potib⁹ sentit dulcedinẽ: qđ fit cũ in lingua ꝛ in corpe dña
tur sanguis aut flegma dulce. Nõnũq3 aut sapores sentit acerbos
qđ ex flegmate fit acerbo. Qñq3 võ salsos quod ex flegmate salso.
Passiones que neruis ad linguã venientib⁹ accidũt: aut fiũt in ner
uo ꝑ quẽ sensus est gustus: ꝛ sũt ipsius ĩminutio ꝛ priuatio: qđ fit cũ
in ore nullũ sentit homo saporẽ omnĩo: aut in neruis per quos ver
ba fiũt ꝛ mot⁹. ꝛ he sũt lingue grauitas verboꝝq3 priuatio. Acci-
dunt aũt hec: aut ex complexiõe mala dominãte neruis: aut ex opi-
latione que fit in eis: aut ex apostemate: aut ex crosso ꝛ viscoso fle-
gmate quod ad eos defluit aut ex ꝯtinuationũ sepatione que ner-
uis accidit in ruptura que fit ex humore acuto: vel ꝑcussione vel col-
lisione super cerebrũ cadente. Accidit etiã lingue grauitas ac priua
tio verboꝝ ex passiõe partis cerebri: a qua nerui mittunt̃ ad linguã
vel que est in ipso cerebro toto. Qđ fit aut ex mala cõplexione: aut
ex organico morbo vt apostemate: sicut accidit in frenesi ꝛ morbis
acutis qui ex mala cõplexione calida ꝛ apostemate calido fiũt: ꝛ si-
cut in paralisi ꝛ oris contorsione accidit similibusq3 passionibus q̃
ex mala complexione frigida ꝛ humida contingunt.

De Passionibus oris. C. LXXVII.

QUe aũt in ore passiões fiũt: alie labijs: alie den
tib⁹: alie carni q̃ est in toto ore: alie võ
in vua. Labijs accidunt fissure emoroides pustule.
Fissura fit ex mala cõplexiõe q̃ scilicet labijs dominat̃.
Emorois ex materia sanguinea. Pustula võ nascit̃ ex sanguine ꝛ
colera. Gingiuis ꝛ carni dentiũ accidit apostema calidũ cum quo
patit̃ eger dolorem ac ꝑcussionẽ siue pulsationẽ in gingiuis ꝛ den
tibus. Accidit ꝛ passio que vocat̃ aurulis ĩmutatio. s. apostematis
calidi in saniẽ: gingiuaruz casus: ꝛ odoris oris malitia. Est ꝛ passio
que vocat̃ abulis vel arulis caro. s. supabũdãs q̃ in vicinis orit̃ mo
larib⁹ post calidũ apostema: vnde arbitrat̃ homo aliquid esse cibo
rũ in molari quod adhereat illi. Est ꝛ sanguinis a gingiuis emissio:
ex debilitate virtutis pascitiue que est in gingiuis. Omnes autez
passiones accidũt carni oris que ꝛ gingiuis. s. apostema calidũ ꝛ pu
tredinis fluxus atq3 sanguinis. Nascit̃ etiã in ore fetor ex putredi-
ne dentiũ ac molaꝝ: aut ex putrefactione gingiuarũ: aut ex putrido
flegmate quod est in ore stomachi: aut ex humiditati siue saliue flu
xu que fit ex humiditate cerebri ꝑ palatũ decurrẽte. Signa võ ꝙ ex
stomacho fit: sunt quãdo nihil ꝑdictoꝝ in ore inuenit̃: ꝛ odor ipse
cum cibi sumunt̃ aliquãtulũ ĩminuit̃. Uua patit̃ apostema calidũ
ꝛ sentit̃ in oris fine siue in ĩteriori bucca ꝑcussio siue pulsatio: ꝛ do
lor trãsglutiẽdo: acciditq3 illi eneruatio ꝛ casus: vñ q̃si suspẽsuz q̃d
in gurguliõe sentit̃. Itaq3 si casus ei⁹ diu moret̃ ĩscidẽda ẽ. Razi
vbi supra. Fetor oris plĩmũ fit ex caliditate stomachi. Cui⁹ signũ ẽ
ꝙ alleuiat̃ cũ cib⁹ sumit̃. Aliqñ võ fit ex flegmate corrupto ĩ stoma
cho: ꝛ aliqñ a dẽte putrefacto ĩ ore. Aliqñ. n. ex putrefactiõe in cute
oris ꝛ meri ꝛ ꝑtib⁹ ei⁹. Exitus sanguinis ab ore fit: aliqñ cũ vomitu
ꝛ tunc est a stomacho ꝛ ꝑtib⁹ ei⁹ cũ sonitu rascationi sili: aut cũ tussi
ꝛ tũc est a pulmõe vel ex pectore ꝛ finib⁹ eius: aut cum rascatione: ꝛ
tunc descendit ex capite: aut ex vua vel palato ꝛ finibus eorum.

De Passionibus dentium. C. LXXVIII.

DEntiũ passiões sũt dolor grauis: corrosio: ꝯgelatõ
dormitio: limositas casus. Dolor ĩ dẽtib⁹
fit: aut ex mala ꝯplexiõe calida vl̃ frigida neruis accidẽ
te q̃ porrigunt̃ ad dẽtes: aut ex apostemate calido vl̃ fri

gido qd in carne dentiu accidit. Sciendu aut dentes ipsos nullu p se hre dolore: no eni sentiut. Unde cu aliqs eoru modica sui pte frangit. ho no ledit. Mitigat aut dolor apostematis cu dens eruit: qr tuc neruus no distedit: locus eni illi fuit artus: sz post erutione apostemati locus adiectus est quo dissoluatur. Medicame vo patien ad remediu supponit. Corrosio dentib et molarib ex putredine fit: que ex humiditate mala efficit: et ad ipsos defluit: putrescitqz in eis et ipsos comedit. Limositas est corpus croceu detes vestiens ex vaporib a stomacho ascedetib. Cogelatio vo detib accidit aut ab exteriorib: cu. s. acerbu ho masticat: aut ab interiorib: vt ex acerbis q in stomacho sunt humorib. Aut vo dormitio fit ex rebus frigidis quas qs assumpserit vt niue vel aqua frigidissima vel hmoi. Porro casus vel comotio dentiu fit aut ex gingiuaru humectatione: neruorumqz detes ligatiu et eneruatione eoru vt detes tenere ne queat: aut ex putredine gingiuaru et comestione: aut et ex horrei. i. loci vbi infixi sunt largitate: cuius largitas aut est ex natura: aut ex siccitate siue desiccatione. Ex natura qde sicut in pueris. In his naqz natura detes excutit ppter eoru debilitatem: qr lacte corrupti sunt: et op est fortiorib cu ciboru siccoru ac solidoru vt eos frangere queat dilataqz horrea quo detes eoru loco pducant maiores pmis ac fortiores. Ex siccitate vo sicut in senib. In his eni horrea siue loca detium cu desiccata fuerint minuunt a quatitate priori: sicqz mutat eoru copositio: nec stat firmi dentes in foueis: sz labunt et cadut. Audiui qd diceret se vidisse senes qb dentes cu cecidissent redierut. Id aut veru esse no credo. Materia naqz preparata repationi dentiu in senu corpib no habet. Razi vbi supra. Dolor in detib accidit qnqz cu apostemate gingiue: et iste fit ppter acuitate sanguinis et dolore eius: cui comunicat dentes: huius signa sunt rubedo et inflatio et requies ab aqua frigida. Aliqn vo sine apostemate gingiue: et tunc ex frigore fit et humorib crossis ac frigidis. Ex viatico isaac. Dentiu passio diuersa est cuius diuersitatis pars pala est: sicut putredines fetores rupture: pforatioes: motioes: limositates: et alia similia. Est et alia visui no appares sicut cu nimiu dolore sentiat et tn detes sani appareat. Ca est nimij humores a capite descedetes seu a stomacho ascedetes: vel humores acuti in gingiuis vel paruitas cibi. Ex acutis humorib dolores nimij et pulsus sentiunt ppter acredine humoru. Ex paruitate cibi detes sunt sicci et gingiue: quales videmus in decrepita etate. Significant detes causa capiti dolere: quia grauitas est in capite rubor et calor in facie. Detes aliqn pforant: aliquado rupunt aliqn ex humorib in colore citrinu viride seu nigru mutant: que oia ex humiditate putredinu nascunt pessima q ex malis intra stomachu humorib p neruos currit ad ligameta dentiu. Dentes aliquando mouentur: et causa motus humores sunt in dentium radicibus: qr si sint acuti necesse est in detibus foramina et putredines effici: qr si non contrarium.

¶De Passionibus membrorum anhelitus et primo de gurgulione. C. LXXIX.

Hali vbi supra. Dicto de morbis q fiut in membris sensus et in ore: dicedu de illis q fiunt in membris anhelitus. Huiuscemodi naqz passionu alie nascuntur in gurgulione: alie in pulmonis canalib: alie quoqz in ipso pulmone: alie in operimetis costas subinuoluetib: alie in lacertis pectoris: alie in diafragmate: alie vero in corde. Earu aute q in gurgulione queda in amigdalis fiunt que saluam generat: queda in lacertis: queda operimeto qd gurgulione et guttur ac pulmone vestit: queda in ipso meatu. Amigdalis accidit apostema calidu cu quo fit dolor in trasglutiedo: pariterqz rubor in exteriorib gule. Lacerti accidit iugulatio et suffocatio. Iugulatio fit ex apostemate calido qd est aut in lacertis gurgulionis aut in lacertis meri. Et si qde in lacertis iteriorib e apostema: vocat sinachia: q passio pessima e et trasglutione phibet. Si aut in exteriorib sqnatia: qua q habet difficultate anhelitus patiunt et eius artatione et angustatione febre quoqz et vocis iminutione: in gurgulioe dolore in collo rubore et facie atqz distesione: trasglutiedi quoqz difficultate et oculoru pfunditate. Suffocatio etia ipsa fit ex apostemate calido qd in lacertis oru est gutturis. Et si qde apostema fit in lacertis exteriorib absolute suffocatio dicit. Si vo in exteriorib canina suffocatio nucupat. Huius passiois sunt eade accidentia que et iugulationis: nisi qr illa peiora sunt et fortiora. Hanc aut qui habent semp ore aperto sunt nec aliqd transglutire valent sed quasi strangulati iacet: et hoc propter oris meri opilationem ex apostemate: quadoqz vero quando cibum transglutire student redit ad foramina duo que a palato ad nasum mittuntur: sicqz per nares egreditur. Nonnunqua aute hec passio. scilicet canina suffocatio accidit ex secessu spodilis colli a suo loco: maxime qz pueris propter ligamentoru spondiliu in eis debilitatem: aliqn vo ex casu vel percussione. In hac suffocatiois specie cura nulla speranda est: maiore quide habet spem illa: cuius apparet apostema cu os aperitur et lingua extendit: vel etiam qn rubor in exterioribus gurgulionis ac pectoris partibus apparet. Porro deterior omnibus est illa cuius omnino non apparet apostema.

¶De Sinanti et squinantia. C. LXXX.

Isidorus vbi supra. Sinanti a otinentia spiritus et pfocatioe dicta est: greci. n. sinanti otinere dicunt. Qui eni hoc vitio laborant dolore faucium pfocant. Idem ibide. Brancos est pfocatio fauciu a frigido humore: greci eni guttur brancos vocant: circa que fauces st quas nos corrupte brancias dicimus. Isaac. Squinantia. i. suffocatia vocanda erit qualiscuqz morbus in gula venerit et inflatioe sua spiritu tenuerit. Sz hic morb a se quoqz diuersificat Squinatia enim aliqn est ex humorib a capite ad guttur descendentib. Aliqn eade die mortificans vel secuda vel tertia. Quia eni est pacuta et mortifera homine subito mortificat et suffocat: inde squinantia est vocata: angustat eni flatu: vt infirmus neqz cibu recipere possit neqz potu: vel si recipiat paruissimu: humores ante descendetes sanguinolenti sunt vel colerici vel flegmatici viscosi et salsi. Ex melancolia eni nunqz hoc apostema fit: quia hic morbus cito preualet cu sit peracutissimus sed melancolia post longu tempus operatur. Unde impossibile eam est de nigra colera esse. Flatus squinanticoru pprius est longus: ca hue longitudinis strictura est gutturis. Q, cu quantu sibi sufficiat aerem sibi nonvaleat vno impetu attrahere: longo spacio necesse est vt expleat. Anhelitus ergo breuis laudabile signum est in squinanticis.

¶De Catarro. C. LXXXI.

Hali vbi supra. Passiones aut q in gurgulios gutturis et canalis pulmoisqz opimeto fiut catarri st. Est aut catarrus supfluitatu humidaru descensus a cerebro ad nares et gurgulione et guttur canalemqz pulmonis. Et si quide supfluitas hec ad nares descedat: coriza vocat. Si ad guttur canaleqz pulmonis et opimetu ea inuolues exasperauerit: raucedo fit ac tussis leuis. Si vo ad pect atqz pulmone pessima fit abinde tussis. Fit aut catarr aut ex calore sicut cu estate capiti accidit a sole: aut ex frigore sicut hyeme ex aere. Et cu accidit ex calore sentit paties dolore in facie et in capite: masqz pungetes que defluut ad nares et gurgulione asperitate quoqz que gutturi accidit et canali pulmois. Cu aut ex frigore: sentit in prora capiti et fronte distensione. In nariu quoqz meatibus ad os opilatione intiu vt odorat iminutus sit: aut priuatus ita qr vox etia eadeu: ca minuatur. Multotiens aut catarru febris sequit difficilis cephalea quoqz grauis et horror. Isido. Reuma grece eruptio latine siue fluor appellat. Catarr est fluor reume iugis ex narib: que du ad fauces venerit brancus vocat du ad toracem vel pulmonem thisis dicitur.

¶De Raucedine vocis. C. LXXXII.

Hali vbi supra. Ex catarro vo fit raucedo: dui ex humoru decursu fit asperitas et punctura in gurgulione et gutture canaliqz pulmonis. In principio quoqz fit his in locis titillatio. Accidit etiaz raucitas et aliis ex causis qnqz. s. ex mala coplexione frigida: sicut fit in septentrionalium flatu ventoru. Porro raucitas et tussis q fiunt his duab causis humiditates no spuunt sed sicce st. Ite accidit raucitas ex mala coplexione humida q guttur et canale ifundit et emollit. Cuqz pulmonem aer egredit. et p hec loca trasit ppter horu humiditate vox clara no fit. At hanc hntes passione no sentiut in his locis asperitate nec egritudine. Accidit preterea raucedo ab exteriorib causis: vt a puluere vel fumo vel clamore nimio qui faciut asperitate. Aut apostemata in canali ac gutture: aut ppter egritudine siue dolore. Ait aut hipocras qr in senibus catarrus et raucedo no maturant. Isidor. Raucedo est amputatio vocis: hec et arteriasis vocat eo qr vocem raucam et clausam reddat ab arteriaru iniuria. Auic. iij. canone. Uox alterat ppter vehemetia caliditati pulmonis aut frigiditatis ei: aut ppter cursu catarri ad eu: aut ppter siccitate ipsius. Caliditas naqz voce magnificat et frigiditas acuit ea atqz minorat: siccitas aut exaspat: et facit ea vocib grui simile. Humiditas vo fac ea raucam et plenitudo eqt ea: facitqz plana. Qn vo implet pulmo humiditate: et cana no est munda: no pot ho emittere voce alta et claram quonia illud est cu quatitate claritatis pulmonis et epyglotis et cotrario claritatis amboru. Et qnqz diuersificat vox in grauitate et acumine suo fm dilatationem canne pulmonis et epyglotis et constrictionem eorum. Accidit aut et raucitas propter vociferationis mul

titudinem & dilatationem instrumenti: vnde accidit ei lassitudo vel
apostema vel tẽsio. Qñq3 võ ꝓpter frigus difficile vel calorẽ superflu
um cũ eo qd̃ ostendit̃ ex cõplexiõe. Similit̃ & cã vigilie vel asperi ci
bi. Qñq3 etiã ꝓpter multitudinẽ clamoris & attractionẽ humorosi
tatis. Cui⁹ aũt raucescit vox oportet q̃ alienet a se omne acetosum
& salsum asperũ & calidũ acutũ: nisi velit ꝓpter hãc causam & abscisi
onẽ: tũc eñi vtẽdũ est eis ꝑmixtis cũ medicinis lenificatiuis. Et siq̃
dẽ raucedo ꝓpter vociferationẽ & lassitudinẽ acciderit: cõfert ei bal
neũ sicut & reliq̃s specieb⁹ lassitudinis: cibiq3 mollificatiui & cõglu
tinatiui: sicut vitelli ouorũ sorbiliũ sine sale & ius de atriplicib⁹ & si
milia. Ex his quoq3 q̃ vocẽ aspera turbidãq3 clarificãt ẽ masticatio
cubebe. Raucedo võ q̃ decrepitis accidit nõ sanat̃. Hali vbi. s̃.
De sunt passiões gurgulionis gutturis & cãnalis pulmõis. Que au
tem ab ipso accidũt meatu: sunt vt irudo que cũ aqua bibitur & ad
heret gurgulioni: piscis quoq3 spina & alia huiusmodi.

De Passionib⁹ pulmonis: & p̃mo de tussi. C. LXXXIII.

Hali vbi. s̃. Passiões vero pulmonis sunt tussis gra
uis: asma: anhelatio: siue orthomia. Anhelitus
artatio: & angustia:: peripleumonia. Tussis aũt aut ex
catarro fit: aut ex mala cõplexiõe orit̃ calida. s. aut frigi
da. Accidit etiã ex multis passiõib⁹ pectoris ac pulmonis: vt in pleu
resi: peripleumonia: & dolore epatis & hmõi. Accidit quoq3 tꝑibus
quibusdã: aut ex asperitate q̃ gutturi accidit: aut ciborũ cã pũgẽtiũ
aut ponticorũ: aut pulueris: aut quauis ex re q̃ cãnali pulmonis inci
dit: & cũ tussi egredit̃: aut ex humiditate subtili qua aspgit̃: & anteq̃
ascẽdat deponit̃: nec aliquid cũ tussi põt emitti. Isidorus. Tussis
grece ab altitudine vocat̃ q̃ a ꝓfundo pectoris veniat: cuius cõtra
ria est supior in faucib⁹ vbi vua distillat. Isaac. Tussis est motus
animate & nãli virtuti iunctus s̃m nature cursum circa instrumẽta
spiritus operatiuus ad expellẽda superflua sibi nocẽtia. Virtus eñi nã
lis cã sui nocumẽti instrumẽta spũs mouere incipit: vt qd̃ p se expel
lere nõ possit a virtute aĩata adiuuari expetit: q2 cartilagines canna
liũ pulmonis cõstrictiui aerẽ expellẽdo a pulmone: cogunt̃ & expel
lere qd̃ nãli virtuti videbat̃ obuiare. Nascit̃ tussis ex omni passio
ne pectoris: vniuersalit̃ tñ ex cõplexiõe mala calida vel frigida q̃ in
strumẽtis spiritus dñat̃ vel ex materia mala q̃ vel intus est vel ex
tra: iterior a sursum descẽdẽs sicut a capite reuma in pectus: vel ab
imo ascẽdẽs superius: sicut humoris superfluitas a gibbo epatis ad
supiora venit pectoris. Razi in li. diuisionũ. Tussis aut ꝓpter ali
q̃d qd̃ est in pulmone fit: & qd̃ egredit̃ necesse est ꝓpter rẽ subtilem
a capite descẽdẽtẽ & cõmouẽtẽ cannã pulmonis: aut ꝓpter humidi
tatẽ vel caliditatẽ aut siccitatẽ pulmonis ipsius aut ꝓpter vlcus vel
apostema eius: aut ꝓpter aerẽ frigidũ ad cannã eius veniẽtẽ. Et illa
q̃dẽ res in pulmone quã necesse est exire: aut est sanies cuius signũ
est qd̃ fit post pleuresim: aut est humor crossus: cuius signũ est q̃ fit
post corizã. Eius aũt que fit ex re a capite descẽdẽte: signũ est tussis
sicca sine sputo q̃ ꝓprie fortis fit in nocte post somnũ & multotiens
ad ptisim perducit. Ex humiditate võ pulmonis ipsius fit in flegma
ticis & senib⁹. Hui⁹ signa sunt multitudo sputi & abũdãtia ꝓprieq3
post somnũ: & viscositas flegmatis in gutture. Eius aũt q̃ fit ex sicci
tate pulmonis signa sunt q̃ est sine sputo: & alleuiat̃ cũ sorbitiõe al
meli & introitu balnei: & potu vini plurime commixtionis fortis: aut
fit cũ adest sitis vel labor: & cũ ea semꝑ est anhelitus cõstrictus aut
parũ aut plurimũ s̃m quãtitatẽ siccitatis pulmonis & extenuationẽ
corporis & frequẽtiã in pulsu cũ paruitate & velocitate. Eius aũt q̃ fit
ex calore pulmonis: signa sunt vehemẽtia sitis: & magnitudo anheli
tus ac pulsus: & rubedo faciei cũ anhelitũ ascẽdẽti vna vice post ali
am. Apostema vero pulmonis vnde fit tussis aut est calidũ cuius si
gnũ est febris & anhelitus cõstrictio superflua: pulsusq3 frequentia &
maxillarum rubedinis vehementia. Aut est frigidum & tunc est fle
gmaticum & molle cuius signa sunt vehementia cõstrictionis anhe
litus absq3 plurima caliditate: nec est rubedo in facie: sed multitudo
sputi atq3 saliue. Aut est durum: & huius signa sunt anhelitus con
strictio s̃m dies: & tussis sicca sine sputo. Fit etiam quãdoq3 ex vul
nere in pulmone. cuius signum est egressio sanguinis aut saniei: vel
cortices egredientes in tussi. Ex frigiditate vero aeris fit sicca tussis
& eius signa sunt q̃ excitatur cum vehementia frigoris & fortitudo
eius est in hieme dura & sicca.

De Asmate & anhelitus constrictiõe. C. LXXXIIII.

Hali vbi. s̃. Asma & anhelatio & orthomia & anheli
tus artatio fiunt ex constrictione: que pulmo
nis meatibus accidit. Cum enim huiusmodi constrictio
fit in venis pulsantibus que in eo sunt: asma & anheli
tus fiunt. Cum autem in partibus cannalis eius ortho
miam patitur. Et ipsa quidem constrictio vel artatio fit ex humore
crosso frigido ac viscoso qui meatibus his inuiscatur cum hac pas
sione fit tussis: & quedã tristitia cordis & titillatio: & anhelitus ma
gnitudo & frequẽtia sine febre: sicut homini q̃ vehemẽtius cucurrit
anhelit⁹ spissat̃: & si q̃dẽ hãc patiẽs supinus iaceat aggrauat̃: si ere
ctus statuat̃ alleuiat̃: talis etiã pauco vtit̃ somno: suaui⁹ est ei aerẽ
emittere q̃3 recipe. Fit aũt tussis: q2 nã crossum humorẽ expellere
nitit̃ a meatibus pulmonis. Anhelitus võ magnitudo: q2 virtus in
hac passione nõ est debilis. Frequẽtia quoq3: qm̃ aer quãtũ opor
tet nõ egredit̃ ꝓpter meatuũ artationẽ. Iccirco natura vt plurib⁹ vi
cibus attrahat qd̃ si salua esset posset sel̃ attrahere necesse est. Fit
etiã orthomia & tensio: q2 lacerti pectoris & eius operimẽta: cũ supi
nus iacet super pulmonẽ cadunt: & meatus aeris cõprimunt: ita q̃
nec anhelare preualet patiens donec rectus statuat̃. Ideoq3 passio
hec anhelitus statio & orthomia vocat̃. Accidit aũt ex calore qui fit
ex vaporũ cordis multitudine replentiũ pectus atq3 pulmonẽ cui⁹
rei signũ est anhelitus & pulsus magnitudo sitis grauitas & qd̃ libẽ
tius respirat q̃3 inspirat sicut in peripleumonia fit. Sciendũ aũt q̃
hanc passionẽ qui sine tussi sine screatu patit̃ in hidropisim cadit si
ue cordis defectũ. Anhelitus aut artatio cõe accidens est oĩb⁹ hac
passione molestatis: maioriq3 parti passionũ que accidũt anhelitũ
organis. Nõnũq̃3 accidit hec artatio ex apostemate splenis: q̃ in re
anhelitus abscidit̃. Interdũ aũt ex eneruatiõe siue mollicie lacerto
rum pectoris & debilitate caloris naturalis: quã patiẽtibus pulsus
est latus & mollis: anhelitus tardus: & non cum sufflatione vehemẽ
ti. Isidorus vbi supra. Suspirium nomen sumpsit cõmunis diffi
cultas quam greci disniam vocant. i. preuocationem.

De Peripleumonia. C. LXXXV.

Isidorus. Peripleumonia est pulmonis vi
tiũ cũ dolore vehementi & suspi
rio: greci enim pulmonẽ pleumon vocãt. Est aũt pulmo
nis tumor cũ spumarũ sanguinearũ effusione. Hali vbi
supra. Peripleumonia est apostema calidũ qd̃ in pulmone nascit̃:
aliquãdo quidẽ ex materia sanguinea vel colerica que ad pulmonẽ
decurrit. Aliquãdo võ catarri cã: cuius fluxus est a capite. Qñq3 eti
am cã iugulationis pleuresis aliarũq3 pectoris passionũ cũ ad pul
monẽ trãsfert̃ materia propter vicinitatẽ. Huius passionis signa sũt
febris cõtinua & molestia tussis: artatio spiritus. grauis dolor: & gra
uitas in anteriorib⁹ pectoris: genarũ rubor & oculorũ ac repletio ve
narũ: palpebrarũ tumor: sensus ardoris in facie fitq̃ nimia: lingue de
siccatio: & desideriũ respirationis in aere frigido: pulsus fluctuosus.
Razi vbi supra. Peripleumonia flegmatica est s3 plurimũ. Qñq3
võ sanguinea vel colerica s3 raro: & accidit ab apostemate ĩ pulmõe.

De Sputo sanguinis. C. LXXXVI.

Hali vbi supra. Sputũ sanguinis aut ex pulmone ꝓ
uenit ex oĩb⁹ anhelit⁹ instrumentĩ: aut ex alijs
interiorib⁹ mẽbris. Ut aũt ait hipocras. Emissio sangui
nis a supiorib⁹ quecũq3 fit: signũ est malũ. Ab inferiori
bus aũt. s. ab emorroidibus. i. ab ore venarũ que sũt in ano signũ bo
nũ. Sanguinis sputũ aut ex causis exterioribus est: aut ex interiori
bus. Exteriores cause sũt vt percussio: casus: vociferatio grauis sal
tus fortis cũ quo vene scindunt̃ seꝑant̃ aut inscidunt̃: ab huiusmo
di sanguis emittit̃ semel: sed subitus & multus. Interiores autem
cause sunt vt venarum corrosio que fit a fluxibus a capite descendẽ
tibus ad pulmonẽ & pectus ex materia colerica: aut flegmatica sal
sa: indeq3 sanguis primo paucus emittitur: deinde vt multus fit ex
tus augmentat̃: aliquando vero est causa oris venarũ apertio: que
fit ex repletione earum que fit aut ex multis humoribus: aut ex san
guine quo ante purgabat̃ per euacuationem menstruorum vel per
emorroides: vel conclusus est indeq3 vene replete nimiũ intumue
runt. Nõnunq̃3 etiam venarum tumor & inflatio fit ex calefacienti
& humectanti regimine: sicut est vsus balnei nimius. Plerũq3 vero
fit ex mala cõplexione frigida & sicca: que venas nimium spissat: ea
rũq3 partes adunat intrĩ vt alie alijs artent̃: vnde & aperiunt̃ sicut
lutum cũ desiccatũ fuerit findit̃. Fit autem sputum sanguinis aut
ex capite & ex emũctione intelligit̃. Aut ab ore quod ex trãsglutitio
ne vel suffocatione designat̃: aut a gurgulione & gutture quod rau
cedine significatur: aut a meri quod ex dolore inter duas scapulas
potest intelligi: aut ex ore stomachi: quod signat dolor habitus ibi:
aut a stomachi ꝓfundo: cuius signum est vomitus dolorq3 paucus
aut ex cannali pulmonis: & hoc ex screatione vel tussi pauca modi
coq3 gingiuarũ dolore significat̃: aut ex ipso pulmone cui signũ est
tussis grauis & q̃ ei⁹ emissio semel sine dolore fit: cũ nullus pulmõ
ni sensus fit: huius aũt emissio multa est: color rube⁹ & clarus: & spu

nam habet: aut certe fit a pectore: quod tussi significatur: ⁊ paucum est q̄ð emittit: ⁊ idrudini simile: accidit aūt a pectore sputū sanguinis: illi maxime q̄ ad catarrū accelerat siue cui frequēter accidit: eiꝗ pectus est debile siue strictū ⁊ supfluitates descēdētes ad pectus a capite tenues sunt ⁊ acute suo vulnerantes acumine: ⁊ membra hec excoriantes. Nam in pectore stricto venarum acceleratur scissura: cum debiles sint atqꝫ subtiles.

¶ De Sputo saniei ⁊ ptisi. C. LXXXVII.

Saniei vero sputum aut ex apostemate calido fit q̄ð pectori vel pulmoni accidit aut lacerti pectoris: aut operimēto sub inuoluēt costas: aut diafragmati a quo tēdit ad pulmonē spissitudine sua desiccās ⁊ attractiōe ipsius: aut ex vulnere: sicut accidit in pleuresi cū apostema cōuertit in vulnus: aut ꝑpter sanguinis sputū fit sanies cū fissura nō ꝯsolidata ad saniē est cōuersa: hāc passionē habēti febris accidit cōtinua: nisi ꝙ hac sanie citius purgat. Nā si saniei sputū differat: ad ptisim patiēs deducit. Sanies eni pulmonē corrodit: ac putredinē facit. Maxie vo ptisis hoibꝰ accidit a. xviij. anno etatis vsqꝫ ad. xxxv. ꝑpter caloris in hac etate dilationē sup complexionē: ⁊ qn̄qꝫ eoꝝ mēbra pulmoqꝫ mollia sunt siue tenera. Unde sanies ea facilius citiusqꝫ corrodit: accidit etiā frequēter his quorū corpus ē exile: guttur acutū: pectus strictū: scapule sublate. i. eleuate: ⁊ qbꝰ catarri calidi accelerāt. Hi etenī acumine suo pulmonē incidūt ac vulnerāt. Sciēdū est etiā hāc a patribꝰ ⁊ auis in filios trāsire: huiꝰ passionis signa sunt febris īherēs tranqlla q̄dē ⁊ mā sueta de die: robustior vo de nocte: similit̄ ⁊ post cibū: accidit eniꝫ ei sicut ⁊ calci: cui si sup fundat̄ aqua caloris vaporatio fit. Preterea q̄ illā patiunt̄ nimio sudore fatigant̄ oculi eoꝝ ꝓfundant̄: gene rubēt. Ungues ⁊ digitorū sūma cornicant̄ siue cōcauant̄: digitoꝝ etiā extremitates calesiūt: pedibꝰ eoꝝ apostemata mollia fiūt: appetitus ciboꝝ minuit̄: ⁊ oīno ethice signa supradicta in eis apparēt: Nōnunq̄ vero medicus in his q̄ expuit eger ambigit vtrum sanies an flegma sit. Quare sputū oportet in aquā mitti ac p horā ⁊ amplius dimitti: q̄ð si in fūdū mergit̄: sanies est: si vo supnatat flegma est. Isaac vbi. s̄. Ptysis est cōsumptio humectatiōis corpis: ⁊ mutatio augmētatiōis in diminutionē. Nascit̄ multis modis vt ex cōsummatiōe pulmonis ⁊ hec est vera ptisis: fitqꝫ tribꝰ modis vel ex hūoribꝰ colericis ad caput descēdētibꝰ vel flegmaticis vel salsis in substātiā pulmonis descēdētibus: eāqꝫ vulnerātibus ⁊ putrefaciētibus. Secūdus est modus ex q̄busdā passionibꝰ in pulmonis substātia nascētibꝰ h̄ genꝰ antecedit sanguinis screatꝰ ex venis alquorū instrumētoꝝ spiritus ruptis: vel pulmone in quo fissure nascunt̄: ⁊ vulnera empisia ⁊ ptisis postea. Tertius est modus ex humoribꝰ ad pulmonē aliūde q̄ꝫ a capite veniētibꝰ. Q̄ð duobꝰ modis cōtingit: vel ex mutatiōe locorū vicinorū: sicut in pleuresi sinātia: vel ex nō vicinis: vt in epate: corde: ⁊ similibꝰ. Humores si sint calidi aut acuti patit̄ īfirmꝰ ruborē in maxillis. stricturā in flatu. Papi. Ptisis est vitiū q̄ð fit ex reumatismo gutturis: aut ex vue distillatiōe assidua ⁊ catarro: instillātes enī multo tpe pulmones vitiāt ⁊ est passio pulmonis piculosa ⁊ maligna valde. Ptisicis aūt p̄mo venit febris cū tussicula vel excreationibꝰ varijs sanguinolētis vel liuidis aut purulētis: aut ꝓ qualitate excluse materie cū corpis macie ⁊ virū debilitatiōe: hi si p annū inueterauerint nec curati fuerint moriunt̄. Razi vbi. s̄. Ptisis accidit aut post pleuresim aut post sputuꝫ sanguinis: aut post corizā ⁊ catarrū plurimū ex capite: aut post tussim longam.

¶ De passionibus accidentibus operimento costarū: ⁊ lacertis pectoris ⁊ diafragmati. C. LXXXVIII.

Hali vbi. s̄. Operimēto vero sub inuoluēti costas pectorisqꝫ lacertis accidūt apostemata emissiōes ⁊ furunculi: apostemati si est in opimēto costaꝝ: h̄ accidētia signaqꝫ adherēt: febris. s. idesiciēs vel insepabilis: ⁊ tussis q̄ in p̄ncipio nihil emittit anhelitꝰ angustatio: pungēsqꝫ dolor. Lateris aūt dolor ē apostema q̄ð in lacertis fit pectoris: ⁊ aliqn̄ in interioribꝰ costaꝝ lacertis: huius signa dolor ac pcussio in eo latere in quo est passio vel pūctura. Passiōes vo diafragmatis aliē sunt ei ꝓprie: alie vo fiūt ex passiōis alioꝝ mēbroꝝ cōparticipatiōe. Propria vo fit ex mala cōplexiōe ⁊ apostematū diuersitate sicut est illa quā maniā diximus. Est enim apostema in diafragmate q̄ð sequit̄ alienatio mentis: eo ꝙ ad cerebrū per comparticipatiōeꝫ transeat a. pectore: Ex participatione vero si fiunt huiusmodi passiones: aut ex cerebro accidunt aut ex apostemate. Constantinus in panteigni. Pleuresis abusiue vocatur apostema in costarum pelliculis: nam vera pleuresis est in diafragmate nascens apostema: quod sequuntur accidentia quattuor: pauloante iam dicta in pleuresi abusiua. scilicet febris indeficiens ac tussis ⁊c̄. Itemqꝫ mentis alienatio ex colligati mēbri nocumento: ⁊ hec aut ex apostemate aut ex cerebro. Auic̄. in. iij. canone. Qn̄qꝫ accidūt in velaminibꝰ ⁊ tunicis ⁊ lacertis q̄ sunt in pectore ⁊ costis ⁊ ptibus eoꝝ apostemata ledētia valde dolorose: q̄nominant̄ solata ⁊ birsen ⁊ pleuresis. Et qn̄qꝫ etiam fiunt dolores in istis substātijs nō ex apostemate sed ex vētositate. Uerū nō est pleuresis nisi apostema calidū in ptibus pectoris aut in lacertis extrinsecis ⁊ in velamine coopiente pectꝰ aut velamie distinguēte ⁊ est illud q̄ð est paꝝ: aut in lacerto apparēte extrīseco: aut velamine extrinseco cū cōitate cutis: aut absqꝫ cōitate. Et maiꝰ istis ⁊ terribiliꝰ est illud q̄ð in ipso est velamine distinguente: ⁊ est prauiꝰ eis. Et mā quidē huiꝰ apostematis fm plurimū est colera aut sanguis colericus: qm̄ in mēbris tunicosis nō penetrat nisi subtilis sanguis colericus: deinde sanguis purꝰ. Et ꝑpter hoc sc̄ paroxismi vehemētie febriū eius tertiani fm plurimū. Et ꝑpter h̄ raro accidit ei qui eructuat fm plurimū acetose: qm̄ est flegmatice cōplexiōis. Et cū hoc qn̄qꝫ fit ex sanguine adusto: ⁊ qn̄qꝫ fit ex flegmate putrido: ⁊ qn̄qꝫ fit sꝫ raro ex melācolia putrefacta īflāmata. Et sig̃ pleuresis pure sc̄ febris insepabilis ꝑpter vicinitatē cordis. Et secūdum est dolor pungitiuꝰ sub costis. qm̄ mēbꝝ est pāniculosum ⁊ qn̄qꝫ nō apparet nisi apud anhelitū. Et qn̄qꝫ est cū punctura tēnsio: ⁊ tensio quidē significat multitudinē: ⁊ pūctura fortitudine in penetratione ⁊ mordicatiōe. Et tertiū est ꝯstrictio anhelitus ꝑpter coartationē factā ab apostemate ⁊ puitas ⁊ frequētia eiꝰ. Et q̄rtū est pulsus serrinus. Et quintū est tussis: quandoqꝫ enī accidit in principio huius egritudinis tussis sicca: deinde cum sputo. Et tussis nōn accidit nisi propterea ꝙ pulmo ledit̄ ex vicinitate.

¶ De Passionibꝰ cordis ⁊ primo de cordiaca. C. LXXXIX.

Avicenna vbi supra. Egritudinū species accidunt cordi: qn̄qꝫ in sua ꝓprietate: sicut cōplexionū malitie q̄ qn̄qꝫ materiales sūt: ⁊ quādoqꝫ pure. Māles aliqn̄ sunt in venis eius. Et aliqn̄ sunt in eo q̄ð est inter pāniculū ⁊ corpus ipsiꝰ. Multotiēs enī inueniuntur in locis illis humiditates q̄ qn̄ multiplicant̄: cor a dilatatiōe coartāt ⁊ inficiūt. Qn̄qꝫ vo accidūt ei apostemata ⁊ opilatō ⁊ qn̄qꝫ fit tuis egritudo sicut accidit ei de coartatiōe ab humiditate ꝯpressiua ꝓhibēte ipsuꝫ a dilatatiōe: ⁊ ob hoc interficiēte. Qn̄qꝫ etiā accidit solutio singularis aut in ipso: aut in eius pāniculo: Cūqꝫ ꝯfirmat̄ in corde malitia cōplexionis: curā nō recipit. Sed ⁊ anteq̄ꝫ ꝯfirmetur: nō est facile curabilis. Apostema quoqꝫ calidū statim interficit Frigidū vo curā recipit. Cor etiā lōge est ab hoc vt tolēret solutionem singularis qn̄qꝫ vo accidit in venis eius opilatio nocēs operationibꝰ ipsius. Hali vbi supra. Passionū cordis quedā ipsi ꝓprie accidūt: vt dolor ⁊ palpitatio: quedā ex alteriꝰ mēbri cōparticipatione fiūt: vt sincopis. i. defectio. Dolor cordis aut est ex mala cōplexione: aut ex organico morbo: aut ex ꝯtinuatiōis sepatiōe. Mala cōplexio calida significat̄ pulsus magnitudie: frigida puitate: sicca duricie: hūida vo eiusdē mollicie. Q̄ꝫ si mala cōplexio ꝯpōsita ē: ⁊ pulsus cōponit̄: peior q̄dē omnibꝰ est mala ꝯplexio sicca ⁊ calida: ab his enī velocius ethica fit. Post has aūt est mala complexio varia que defectionē parit. Organicus morbus est ex apostemate sanguineo vel colerico: quod accidit cordi vel casule ipsum circūdanti. Et cui hoc accidit nō diu viuit. Huiꝰ signa sūt inflāmatio grauitas ⁊ distensio. Sepatio cōtinuationis est vt vulnꝰ quod a pectore ad cor mittit̄ siue pforatur. Quod si ad cor ⁊ ꝯcauitates maximeqꝫ ad sinistrā penetrauerit: homo illico morit̄: si nō paulo post obit. Sic ex omni dolore cordis nō viuit homo nisi fm quātitatem virtutis morbi vel debilitatis. Palpitatio vo siue tremor ex humiditate fit aquosa que in opimento cordis cōcludit̄. Cuius signū est ꝙ homo cor suum tanq̄ꝫ in aqua trepidās vel a loco suo se mouēs sentit: nō enī dilatari pōt aut reduci ꝑpter humiditatē. Aut ex apostemate quod illi accidit: quod si calidū est homo cito morit̄: si duriꝫ defectio sequit̄: ⁊ in defectū morit̄. Aut ex humiditate sanguinea: sicut accidit iuueni: de quo refert galienus ꝙ titullatio fiebat ei singulis diebus quaꝫ ipse per flenbothomiā medicatus est tribus annis cōtinuis anteq̄ꝫ passio fieret: sicqꝫ ⁊ quarto anno nō rediit. Accidit autem titullatio cordis aliquando ex melancolicis vaporibus qui ad cor ascendunt. Isidorus vbi supra. Cardia vocabulū a corde sumpsit: dum ex aliquo timore aut dolore afficit̄: cor eniꝫ greci cardian vocant. Est enī cordis passio cum formidabili metu. Razi vbi supra. Cordis egritudines quas curare possibile est sunt alteratio cōplexionis anteq̄ꝫ cōfortet̄: ⁊ tremor cordis ac sincopis: ⁊ dolor qui nō cōfirmat̄: ⁊ debilitas. Apostema vo aut disruptio vel corruptio complexionis confirmate non faciles sunt ad curandum.

¶ De Sincopi. C. XC.

Isaac vbi supra. Sincopis est absolute cordis
defectio ⁊ coadunatio ⁊ toti⁹ sue v̄tutis
in se atq̄ in mēbris ablatio fumi sui expellēdi. Impos/
sibile est sincopim sine passiōe cordis fieri: fit v̄o diuer/
sis modis. ex plenitudine nimia vel multa inanitiōe vel subita calo
ris in frigus: vel frigoris in calorē mutatiōe. Hali vbi supra. De/
fectus siue sincopis est dissolutio semel: id est subito v̄tutis vitalis:
q̄ fit aut ex repletiōe q̄ v̄tutē grauat ⁊ opp̄mit sicut fit ex repletiōe
venaꝝ ab humorib⁹: vel stomachi a cibis: aut ex repletione cerebri
sicut in apoplexia: aut ex euacuatione certe īmoderata q̄ v̄tutē dis/
soluit ⁊ dissipat: sicut accidit in nimio fluxu ventris ⁊ potu medica
minis: ⁊ īmoderato sudore: sanguinisq̄ ꝑ flebotbomiā vel ꝑ nares
emissiōe. Sed ⁊ mēstruoꝝ īmoderatiōe: partusq̄ purgatiōe: saniei
quoq̄ a vulnere egressione: ciboꝝ abstinētia nimioq̄ labore: ⁊ hu
iusmodi q̄ īmoderate fiūt: intātū vt cū inutili qd̄ nature nō cōfert:
euacuet̄ etiā qd̄ vtile est: aut ex mala cōplexiōe calida: sicut in febri
bus accidit. aut ex frigida sicut ⁊ in oris stomachi passione q̄ boli/
smus vocat̄. Aut ex ceteris malis cōplexiōib⁹: cū semel. i. subito imu
tant̄: fit etiā ex dolore graui dissolutio v̄tutis ⁊ euacuatio spūs vt
ex dolore q̄ fit in ore stomachi: vl' ex dolorib⁹ colerice ⁊ bileos vl' ex
disgregationū vlcerib⁹ ac vulnerib⁹: q̄ fiūt in articulis ac neruis ac
lacertoꝝ capitib⁹: ceterisq̄ dolorib⁹ ꝑmolestis: accidit etiā defect⁹
ex matricis suffocatiōe cū vapores frigidi sustollunt̄ ad cor a ma/
trice. Nōnunq̄ etiā fit ex apostemate qd̄ cordi inascit̄: ⁊ ex eo su/
bito mors efficit̄. Itē accidit in p̄ncipiis accessiōis ꝑiodicaꝝ febriū
aut ꝓpter dolorē ex calore nascētē: aut ꝓpt̄ humores putridos de
currētes ad stomachū virtutēq̄ vitalē grauātes. Accidit ⁊ febrici/
tāti apostema habēti in aliquo mēbro nobili ad qd̄ dū humor de
currit dolor illi⁹ anget̄ ac roborat̄: ideq̄ defectio seq̄t̄. accidit etiā
nōnunq̄ in ore stomachi debilitas: ⁊ humores influētes suscipit.
Qui si crossi fuerint: v̄tus grauat̄ ⁊ opp̄mit̄. Indeq̄ defectio seq̄t̄:
ꝓpterea si male cōplexiōis sint dolor ab eis fit quē seq̄t̄ defect⁹ cor/
dis: accidit etiā ex accidētibus aīe: vt ex timore ꝓpt̄ caloris nālis ⁊
virtutis vitalis īgressuꝫ ad ꝓfunda corporis. Ex ira quoq̄ q̄ calor
egredit̄ atq̄ dispgit̄. He sunt igit̄ cause defectionis cordis. Signa
v̄o sunt extremoꝝ frigus: debilitas: anhelitus: color croceus. Et si
acclamet nō bene audit infirm⁹ s; tanq̄ lōge positus. He sūt itaq̄
passionū varietates q̄ in corde nascunt̄ ⁊ in oīb⁹ īstrumētis spūs.

¶ De Passionibus accidētibus instrumentis ciboꝝ ⁊ primo meri. C. XCI.

Que v̄o ciboꝝ organis passiones acciduīt alie q̄dē
in meri fiūt alie in ītestinis: alie in epate: alie ī
splene: alie in felle: alie in renib⁹: alie in vesica. Et que in
meri fiūt: alie in eius substātia: alie in meatu ꝑ quē cib⁹
ad stomachū mittit̄. Substātie q̄dē eius accidit v̄tutis attrahētis
debilitatio: q̄ cibū ab ore attrahit: ⁊ ad stomachū mittit. Debilitas
quoq̄ v̄tutis ꝑ quā vomitus fit. Debilitant̄ aūt iste v̄tutes aut cau
sa male cōplexiōis: vel organici morbi: vel sepationis iuncture: aut
quouis incōmodo lacertis eius actiōes statuētib⁹ accidēte. Ma/
la v̄o ɔplexio aut calida est: ⁊ hoc ex situ ītelligit̄ ⁊ refrigeratiōe cū
aq̄ frigida bibit̄: aut frigida est. ⁊ hec ex signis contrariis designat̄
aut humida. ⁊ hec oris humiditate patet ⁊ screatuū multitudine:
aut certe sicca: cui⁹ signū est oris siccitas. Organici v̄o morbi sūt vt
apostema calidū: qd̄ febre siue siti cū rubore signat̄: ⁊ etiā dolore q̄
īter scapulas sentit̄. Silr̄ ⁊ apostema frigidū qd̄ ex grauitate ⁊ po̅
derositate sine dolore designat̄. Ex cōtinuatiōis autē sepatiōe seq̄/
tur vomit⁹ sanguinis: ⁊ dolor īter scapulas. Que etiā si fit in longū
attractiōis siue appetit⁹ facit īminutionē. Si v̄o in latū vomit⁹ di/
minutionē. He sūt igit̄ passiōes meri in sua substātia. In eius v̄o
meatu fit opilatio: ⁊ h̄ aut ex apostemate qd̄ accidit in īteriorib⁹: ⁊
ipꝫ opilat: aut ex apostēate qd̄ ī lacert' actionē ipsaꝫ adiuuātib⁹ orit̄
ab exterior ib⁹: ɔp̄mitq̄ meri ⁊ ei⁹ meat⁹ ɔpssus obturat̄. Mai⁹ aūt
opilatiōis signū q̄ fit ī meri est ꝓhibitio trāsmissiōis cibi ad stōm.

¶ De Passionibus oris stomachi. ⁊ primo de corru/ptione appetitus. C. XCII.

Passionum aūt orientiū in stomacho⁹. q̄dā
in ore ei⁹ fiūt. ⁊ q̄dā in ꝓfundi/
tate siue fundamēto. In ei⁹ q̄dē ore passiōes doloresq̄
difficiles ac molestissime fiūt eo q̄ in magni sensus mē
bro fiūt. ⁊ q̄uis ex modica causa. grauissime tn̄ nocēt: vt nōnunq̄
ad īteritū deducāt ex vicina cordis ⁊ cerebri cōparticipatiōe. Dolo/
rū q̄dē oris stomachi q̄dā cōes sūt ipsi ⁊ mēbris oīb⁹ vt mala com
plexio ⁊ apostemata ⁊ cōtinuationū separatio. In q̄busdā autem
aliqua ei membra cōparticipant: vt cerebrū ⁊ cor. Ex cerebri cōpar/
ticipatiōe fiūt: vt vigilatio: ⁊ animi discessio siue mētis alienatio in
febrib⁹ desipiētia somnia mala: epilēsia: spasm⁹: obstupefactio. Ex
ei⁹ ⁊ cordis cōparticipatiōe: cordis defectio fit ⁊ palpitatio siue tre
mor. Quidā aūt dolores ⁊ morbi ꝓprii sunt ipsi⁹ oris stomachi: vt
appetit⁹ corruptio: ⁊ eiusdē cessatio: bolismus: ꝑcordioꝝ dolor: sitis
ciboꝝ in ore stomachi natatio. Appetit⁹ corruptio fit ex augmento
siue sup̄fluitate: vel ex diminutiōe: vel oīno cessatiōe. Sup̄fluitas ē
aut in q̄litate ciboꝝ: vt pregnātib⁹ accidit: q̄ malus appetit⁹ vocat̄:
aut in q̄ntitate: ⁊ fames dicit̄. q̄ si moderata sit: appetit⁹ caninus ap
pellat̄. Appetit⁹ malus fit ab humore malo ī ore stomachi ɔcluso:
vn̄ acidos desiderat cibos: aut salsos: aut pōticos: aut pungētes. Et
q̄nq̄ terrā: aut gipsuꝫ: aut carbones: aut testas fictiles: ⁊ alia hm̄oi
sic pregnātib⁹ accidit cū in eaꝝ stomachi ore sup̄fluitates mēstrual'
sāguis adunant̄ quo fetus pascit̄. Tēpora nāq̄ cōcept⁹ ɔstipat̄ h̄
sāguis quē nā generatiōi parauit: ⁊ nō exit vt prius suis tēporib⁹.
Itaq̄ qd̄ in ipso meli⁹ est ⁊ vtili⁹ fetui: fit cib⁹. ⁊ qd̄ ei supest tāteq̄
bonitatis non est: ad māmillas fertur: ⁊ lac efficitur. Quod autē in
eo malum est in corpore mulieris remanet: cuius pars quedam ad
os stomachi mittit̄: ⁊ inde mali appetitus excitant̄: donec creuerit
fetus: ⁊ tunc appetitus illi cessant: eo q̄ sanguinis amplior pars in
cibum ipsius fetus expendatur.

¶ De Diminutione ⁊ augmēto appetitus. C. XCIII.

Appetitus defectio siue casus q̄nq̄ ē ex ma
la cōplexione calida: q̄ os stoma/
chi eneruat: ac dissoluit q̄ in eo sunt. Et h̄ ex fumosa ru/
ctatiōe significat̄ ⁊ siti: fastidioq̄ ciboꝝ: aq̄ frigide desi/
derio. aut ex humorib⁹ colericis vel salsis: quos intelliges ex pūctiōe
sup os stomachi ⁊ abominatiōe ⁊ vomitu: multo quoq̄ desiderio
potus aq̄ oris amaritudine vel salsugine. Humor nāq̄ colericus ⁊
salsus sitim ꝓuocat. nōnunq̄ v̄o fit appetit⁹ ciboꝝ īminutio ex hu
more viscoso: q̄ os stomachi replet: quē nec pūctura sequit̄: nec tus/
sis. Aliq̄n etiā fit ex humore putrido in stomacho. vn̄ fit in ore sto/
machi q̄si cōpressio atq̄ fricatio. Appetit⁹ v̄o cessatio accidit cū in/
cōmodū ei⁹ neruo accidit: q̄ ad os stomachi venit: cessat eni sensus
ei⁹. Augmētū appetit⁹. i. fames est ex mala cōplexione frigida: quā
os stomachi patit̄. qd̄ ex acida ructatiōe frequēti signat̄. Appetit⁹
v̄o canin⁹ ex humore fit acerbo: q̄ in ore stomachi ⁊ inter corpis ei⁹
partes ɔcludit̄. ⁊ ex acido ructatu significat̄: īminutione quoq̄ de
siderii potu aq̄: multaq̄ ⁊ hūida egestiōe. Q̄nq̄ v̄o fit ex multa eua
cuatione: q̄ toti corpori accidit. vn̄ mēbra desiderant restaurationē
eoꝝ q̄ euacuata sunt: sicut post febres accidit: q̄rū finis ꝑ euacuatio
nē. Membra nāq̄ q̄n cibo euacuata sunt: ea q̄ in venis sunt attra/
hunt. Venis aūt euacuatis: cib⁹ q̄ in epate est ad eas trahit̄. Qd̄ cū
euacuatū fuerit: cibū qui in meseraicis venis est attrahit. Euacuata
quoq̄ meseraica a subtilib⁹ attrahit ī intestinis. ⁊ hec a stomacho
sicq̄ fames efficit̄: q̄ precedēti euacuatione significat̄: adeoq̄ gra/
uis est: vt parū tolerari potest. hanc itaq̄ sequit̄ īmoderatio come/
stionis intantū vt grauet. ideoq̄ vomit⁹ cibi expellit̄ aut egestione
Differt aūt hec ab illa que fit ex acido humore: q̄n ista non habet
solutionē nature siue ventris.

¶ De Bolismo ⁊ īmoderato siti. C. XCIIII.

Bolismus vocat̄ fames īmoderata cū appe/
titus cessatiōe: que fit ex īmodera
tione male complexionis frigide sup os stomachi: cibo
rūq̄ īminutiōe: ⁊ virtutis debilitate. Hui⁹ signa sunt: q̄
hō tactu sentit locū oris stomachi frigidū: ⁊ etiā casus appetit⁹: ⁊ a
cibis ꝓhibitio: dolor ⁊ defect⁹ cordis: corpisq̄ ɔsūptio. Fames hec
nō fit tn̄ ori stomachi: s; oīuꝫ mēbroꝝ virtuti. Differt āt a canina:
q̄n in bolismo cessat appetit⁹: debilitat̄ virt⁹: ⁊ ɔsumit̄ corp⁹. ī ap/
petitu v̄o canino virt⁹ appetitiua valida ē: mēbraq̄ repleta. Isaac
Bolismū dicim⁹ q̄n q̄ iter agē solēt: vel hieme soluūt̄ ⁊ lassi fiūt: ⁊
subito cadūt: ⁊ infrigidāt̄: ⁊ vix anhelāt. q̄ si nō cito iuuati fuerint:
celeri⁹ ꝑeunt ꝑ ciboꝝ grauedinē: q̄ celeri⁹ digerūt. hos app̄hēdim⁹
ex aīe ac mēbroꝝ defectu. sunt aūt frigidi corpe cū neruoꝝ tremore
⁊ stōi ac vocis debilitatione. hi cibū multū accipiūt: ⁊ non satiant̄
neq̄ crassāt̄: s; rapidi fiūt: q̄ cibi nō ꝑmasticati ꝑparāt deuoratiōi.
dehinc ɔsequūt̄ grauationē ⁊ tēsionē acceptoruq̄ ciboꝝ vomitū.
Hali vbi. s. Sitis īmoderata fit aut ex oris stōi calore: aut ex ei⁹
siccitate: aut ex vtroq̄. aut ex hūore salso: q̄ adunat̄ in ei⁹ tunicis vl' ī
subtilib⁹ ītestinis: vl' ī mesaraica: aut ex epatis calore. Aliq̄n fit etiā
ex pectoris ⁊ pulmōis ardore. ⁊ h̄ a p̄dictis differt: q̄ mitigat̄ aeris
frigidi respiratione. p̄dicte v̄o nō: nisi in potu aq̄ fri. Ait etiā Hal. q̄
quibusdam sitis adeo grauis accidit: q̄ nec aque frigide potu. nec

EE

aeris respiratiōe sedata est: vñ sitiētes mortui sūt. Quidā enī ipsis des comederūt: 7 q̄dā vinū biberūt i quo hmōi serpētes ceciderūt eorūq₃ stomach⁹ nimio calore exarsit. Quidā in alto mari nauiga uerūt: 7 aq̄ dulci p̄uati ad potū marine coacti sūt. vñ etiam sitiētes obierūt. alij quoq₃ cū aq̄ marinā bibissent: eoꝝ natura emollita est: 7 humiditates corꝑis euacuate. Precordioꝝ dolor passio est q̄ accidit ori stomachi sic dicta qꝛ̄ hoc mēbꝝ cordis loco ꝓximū est ꝑ cōtinuitatē. Fit aut ex mala cōplexiōe calida: aut ex humore colerico q̄ defluit ad os stomachi. Nōnunq̄ etiā decurrit illuc flegma putridū. ideoq₃ patiēti fit āgustiatio 7 abominatio sicut ex humore colerico. Porro ciboꝝ in ore stomachi natatio fit ex debilitate virtutis expellētis: cuius signū est qꝫ comedēs os stomachi grauari sentit: 7 leditur his que comedit.

¶ De passionibus in fundo stomachi. 7 p̄rimo de mala digestione 7 fastidio. C. XCV.

Stomachi vero ꝓfunditati accidūt mala digestio: fastidiū: perturbatio: dyarria: liēteria: vomit⁹: singultatio: inflatio: ructatio: sanguinis 7 lactis coagulatio. Mala digestio 7 fastidiū ab ea ꝓueniēs fiunt ex debilitate siue defectiōe stomachi in digestiōe Nā si cibus a stomacho velociter nō descēdat: digestiōis mora vocat̄: 7 si bene nō digerit̄ 7 in q̄sdā malas q̄litates mutat̄: mala digestio dicit̄. Cū autē nihil oīno cibi digerit̄: nec a stomacho descēdit: sed ibi corrūpit̄: fastidiositas appellat̄: 7 patiens stomatichus noīat̄. Oēs he passiōes ex eisdē fiūt causis: nisi qꝫ mora digestiōis fit ex causis debilibus: putrida fastidiositas ex validis: mala digestio ex mediastinis. De vō cause sunt aut interiores: vt mala cōplexio in ore stomachi. humores in eo cōclusi apostema cōtinuationū separatio. Aut exteriores vt ciboꝝ discōueniētia q̄ fit ex eoꝝ quātitate vel ex q̄litate: vel ex substātia: vel ex inordinata sumptiōe. naꝫ si multi sūt nō pōt eos stomachus digerere: sicut nec paucus ignis ligna multa si sup eū ꝓijciant̄ exurere. Silr etiā si q̄litate mali sūt: vt lac acidū: pisces: radices: patellat⁹ cibus aut fumosus. nā nec accēdi pōt ignis: si ei ligna viridia igesseris. Silr neq₃ si cib⁹ sit substātia crossus. vt caro vaccina: 7 panis azimus: sicut nec ignis debilis accēdit̄: si ligna sup eū solida ꝓijciant̄: ꝓterea quoq₃ si cibi inordinate sumant̄ vt crossi p̄us ac cōstipātes. postea subtiles 7 emollietes. Tūc enī secūdus anteq̄ descēdat corrūpit̄. Aut certe si cibū idegistibilē homo p̄us accipit: 7 dehinc aliū anteq̄ digerat subdit.

¶ De dyarria siue fluxu vētris. C. XCVI.

Ysidorus vbi supra. Dyarria vero est iugis cursus vētris sine vomitu. Hali vbi supra. Dyarria est humoꝝ materierūq₃ subtiliuꝫ ac diuersaꝝ euacuatio. Hec aut ex malo regimine ciboꝝ fit: aut ex venaꝝ opilatiōe: aut ex humorib⁹ q̄ ad stomachū aliūde ꝓrūpūt. Ex malo regimine ciboꝝ: aut ꝓpt̄ eoꝝ quantitatem: qꝛ si multi sūt stomachū grauāt. ideoq₃ eos depellit: 7 alij subsequunt̄ humores: aut ꝓpt̄ qualitatē: qꝛ cito in stomacho corrūpunt̄: 7 tūc expellunt̄: alieq₃ materie simul trahunt̄ siue egrediunt̄. aut ꝓpter inordinationē vt qñ q̄d descēdere morat̄. citi⁹ descēdēti ꝑmittit̄. Ex venaꝝ opilatiōe q̄ cōcauitates siue meseraice dicunt̄: qꝛ cū eis accidit opilatio: succositas cibi ꝑ eas ad epar nō mittit̄: ideoq₃ solutiōe egredit̄. Que vō fit ex multis humorib⁹ ad stomachū descēdētib⁹. aut ex toto corpore est: aut ex vno mēbro. Hoc aūt fm naturā sicut accidit in crisi. cū mēbra supfluitates illis nocentes ad stomachū pellūt. vtpote cerebꝝ in quo varie supfluitates adunant̄: q̄s ad stomachū 7 īteſtina expellit. Superfluitas autē hec aliqñ salsa est aut pungens. facitq₃ dissolutionē sanguinis 7 dissinteriā: eo qꝫ stomachi 7 īteſtinoꝝ efficit excoriationē. Differt autem a pturbatione dyarria: qꝛ cū illa vomit⁹ ē: 7 q̄cq̄d emittit: colera rubea est. In hac aūt nō fit vomit⁹: 7 q̄ emittit varia sunt nō speciei vni⁹. Preterea pturbatio morb⁹ est acutus citoq₃ auferꝫ. dyarria vō ꝓlixior est. Dyarrie vō species q̄ ex fluxu supfluitatū ad stomachū fluūt multe sunt iuxta supfluitates 7 fluxus earū 7 q̄litates q̄ a mēbris ad stomachū 7 intestina fluunt. Razi vbi supra. Fluxus vētris sine sanguine fit aut ex debilitate epatꝭ ab attractiōe. aut ex debilitate eiusdem a digestione: aut a multitudine effusionis colere acute que ad intestina currit ab epate. aut propter velocitatē descensionis cibi a stomacho 7 intestinis: que fit aut propter multitudineꝫ flegmatis in eis. aut propter repletionem ipsorum vel mollificationem aut lubricitatem in eis accidentem. aut propter bothor in superficie illorū. Fit etiā q̄ndoq₃ fluxus ventris a multitudine effusionis colere nigre ad os stomachi. vel a re effusa a capite ad stomachum. aut ꝓpter cibi multitudinē. aut qꝛ solutiuus est ex natura sua. aut propter errorē ordinis ei⁹. aut ꝓpter multitudinē pot⁹ aq̄ sup ipm. aut ꝓpter resolutiōis paruitatē corporis ei⁹. Fluxus aūt vētris cū sanguine 7 sanie fit: aut ꝓpter dubelati que rumpit̄. aut propter venā ruptā: aut propter debilitatē epatis a digestione: aut propter excoriationē accidentē in intestinis supiorib⁹: aut inferiorib⁹: vt in ano

Auicēna vbi. s. Ois fluxus vētris aut est ex cibarijs 7 aere contingente: aut ex mēbris. Factus aūt ex mēbris: de quo 7 plurimū loq̄mur: aut est ex stomacho: aut ex meseraica: aut ex epate: aut ex splene: aut ex capite: aut ex intestinis: aut ex toto corpore. Et oēs hi cōmunicāt in causis. nā 7 sequit̄ illud maliciā cōplexionis singularꝭ: aut propter maliciā cōplexionis cū materia ꝯfirmata in intestinis. aut propter cōturbationē substantie eius: aut egritudinē officialē: aut vlcus: aut rupturā. Ab epate quidē fit propter cōplexiones ei⁹ 7 apostema 7 opilationes ipsius 7 alia. Ex meseraica vō factus: aut a cerebro est: qui fit propter catarrū ex eo descēdentē ad stomachū 7 intestina: corrumpitq₃ cibū ac descēdere facit: 7 ipsemet cum illo descēdit propter suam lubricitatē 7 expulsiue operationē. Factus autē a stomacho non est totus indigestus. 7 causa est q̄nq₃ debilitas virtutis retentiue: propter quā nō sustinet dilatationē cibi: nisi vsq₃ ad tempus in quo iam digerit̄. Q̄nq₃ vō debilitas digestiōis propter quā corrumpitur 7 appetit expelli. Q̄nq₃ autē debilitas in stomacho facta propter humiditates: q̄re non dimittit ipm figi ea quātitate qua digerat̄. Q̄nq₃ vō remanētia virtutis medicinarum solutiuarū adherens superficiei intestinorū 7 stomachi. Ex intestinis autē fit aut cū excoriatione: aut sine. Est autē excoriatio dolor abrasiōis ex superficie intestinorum intrinseca. 7 illud quidem abradens: aut est materia colerica: aut sanguinea acuta: aut virulēta: aut saniosa: aut feculēta ꝓcedēs ab ipsis intestinis: aut ab his que supra ipsa sunt: 7 ꝓuenit ad intestina.

¶ Adhuc de eodem. C. XCVII.

Factus aūt a toto corpore: aut est fm semitam chrisis: aut fm fortitudinē expulsiue virtutis: aut fm semitā casus retētiue: aut fm semitā liquefactionis: aut fm semitā ꝯuersionis humoꝝ: aut corruptionē propter febres malas 7 venena nocētia: aut fm semitā expulsionis vehemētis: ꝓpter id q̄d al's habitū est ex dimissione euacuationis: aut retētione cursus ꝯsueti: aut abscisione mēbri: aut dimissione exercitij: aut paucitate resolutiōis ex corpore: ac ceterꝭ huiusmodi: aut propter cōpositionē nauseatiue satietatis plurime in vicibus plurib⁹: reditq₃ fm acute semitā egritudinis. 7 est de sūma colerice passiōis. aut fm semitā ꝓhibitiōis nutrimēti propter opilationes in venis 7 alijs huiusmodi. Porro factus ex cibis: aut est propter eorū paruitatē: ob quā in stomacho corrumpuntur ignito: nec eos natura recipit. aut propter eoꝝ grauitatē ob quā etiā descēdunt. aut propter eorū mordicationē: vt est cepe. aut propter velocitatē ꝯuersionis ad corruptionē: vt lac. aut propter vehemētiā subtilitatis eoꝝ: ob quā refudant: nec retinentur apud portonarium. aut propter humiditatē aut viscositatē eoꝝ: ob quā lubricat̄. aut propt̄ multitudinē mot⁹ sup eos. aut propter multitudinē potus aq̄ post ipsos: propter quā solito deponit eos ac lubricare facit. aut propter multitudinē eius quod de humoribus lubricantib⁹ reperit̄: vt in flegmate: 7 abstergētib⁹ vt colera. aut quia cibus est cōturbatus: 7 est plurime quātitatis paucis nutrimēti: sicut olera. aut ꝓpter ordinē necessario facientē lubricitatē: vt est premissio cibi leuis facilis digestiōis lubricātis: 7 postremitas cibi stiptici expressiui: aut etiaꝫ postremitas ei⁹ veloci ꝯuersiōis. ideoq₃ corrūpit̄: 7 corrūpit q̄d est sub ipso: vocatq₃ naturā ad expellendū. Deniq₃ factus ꝓpter aerē circūdantē: qꝛ̄ aer ꝯtinēs q̄calid⁹ est resoluit et exiccat: 7 etiā frig⁹ exiccat: q̄re 7 aufert. Itaq₃ multitudo pluuiarū: 7 regiōes meridionales ventrē soluūt. Aliqñ quoq₃ vētositas est causa fluxus vētris ꝑ id quod de digestione corrumpit 7 mouet de cibo.

¶ De perturbatiōe siue colerica passione. C. XCVIII.

Perturbatio est euacuatio colerarū per vomitū 7 solutionē: q̄ fit aut ex multitudine ciboꝝ: cū stomachū grauāt: 7 ad expellēdū se ꝓuocāt. Et q̄ quidē ori stomachi ꝓxima sunt emittūtur ꝑ vomitū. q̄ vō in ꝓfūditate submersa: ꝑ solutionē. aut ex mala q̄litate ciboꝝ pūgēti stomachūq₃ nocēti. aut ex ipsi⁹ cibi corruptiōe q̄ ipm in coleras alterat: cuiq₃ stomach⁹ a se expellit: eo qꝫ illi obsistit. 7 quod quidē subtile est stomachoq₃ supnatās emittit̄ ꝑ vomitū. quod autē in profundo mersum: ꝑ solutionē. Fit etiam ex humoris colerici fluxu: qui quia stomachū pungit: expellitur. Huius rei significatio est: qꝫ per vomitū 7 fluxū emittit̄ 7 angustiatio subuersio ac sitis. Auicē. iij. canone. Colica passio est motus materierūꝫ

corruptoꝝ non digestoꝝ ad separationẽ ex via intestini redeuntiũ
ad ipsũ a corpe scḋm acuitatẽ ⁊ laborẽ expulsiue. Cibi nãqꝫ q̄n non
digeruntᷣ valide cõuertunt in humores corpori nõ cõuenientes: mo
ueturqꝫ natura ad expellẽdũ eos a corpore cũ grauãt sup ipsũ ex par
tibus cũ speciebꝰ vomitꝰ colerici. s. ⁊ aquosi ⁊ eruginosi. quãdoqꝫ
⁊ cũ speciebus fluxus vẽtris. Colica q̃dẽ passio cuius causa est cor
ruptio cibi: icolumior est ea cuiꝰ natura frequẽtia est corruptionis
post corruptionẽ. Itaqꝫ colica passio mala incipit in p̃mis cũ leui
tate. Deĩde v̾o accidũt dolor ⁊ punctura in intestinis ⁊ vẽtre. dilata
turqꝫ ⁊ ascẽdit ad stomachũ ꝑ multitudinẽ eius q̃d ei nocet ex acu
tis humoribꝰ ad ipsũ veniẽtibꝰ. In patiẽtibus hãc sitis multiplicatᷣ
⁊ quotiẽs bibũt aquã calefit in eoꝝ stomacho ⁊ euomunt eã. tole
rare vero sitim cõfert eis: hec passio plus infantibꝰ est ⁊ assuetis eã
incurrere minus nocet. Nõ autẽ accidit plurimũ nisi in estate ⁊ au
tumno ꝓpter debilitatẽ digestionis in vtroqꝫ.

¶ De Liẽteria ac subuersione ac vomitu. C. XCIX.

Isidorus vbi supra. Liẽteria dicta est eo q̃
cibũ tanqꝫ ꝑ lineã intestinũ nullis
obstãtibꝰ faciat ꝓlabi. Isaac. Liẽteria est ablutio di
gestiõis cũ cibus nullatenus in stomacho mutatᷣ in co
lore nec in liquore nec in odore. hec passio nascitᷣ ex defectione v̾tu
tis cõtentiue in stomacho. vel ex vulneribꝰ in sup̾ficie stomachi ⁊
intestinoꝝ. defectio cõtentiue fit ex mala cõplexione stomacho do
minãte vel intestinis. Hali vbi supra. Lienteria est egressio cibo
rũ a stomacho velocior in ea q̃ sumpti fuerant habitudine sine aliq̃
imutatiõe. Fit autẽ vlceꝝ ⁊ pustulaꝝ causa q̃ oriuntᷣ in iteriori sto
machi tunica: ad quã cũ cibus ꝑuenit ⁊ illis vlceribus occurrit: ea
pungit ac ledit: illaqꝫ pungentẽ statim repellũt nec retinẽt. Huius
passionis signa sunt vlcera vel pustule q̃ in ore patiẽtis apparent: ⁊
q̃ in ore sentit calorẽ ⁊ siccitatẽ. Dicit autẽ hipocras q̃ in lienteria
si fiat acidus ructatꝰ: signũ est laudabile. Acidus enĩ ructatꝰ nõ fit
nisi ex mora ciboꝝ in stomacho: ⁊ retẽtiue v̾tutis apprehensione.
Subuersio autẽ siue abominatio ⁊ vomitus aut ex quãtitate cibo
rũ fiunt. vt si multi sint ita vt stomachũ grauẽt ac sup̾ os stomachi
natẽt. tũc enim eos stomachus ad meri expellit ⁊ emittit. Aut ex q̃
litate eoꝝ: vt si cibus abominabilis sit. aut odoris icõgrui vel ama
rus ⁊ pungẽs q̃ stomacho noceat ⁊ ob hoc eũ stomachus emittat.
Hic autẽ humor si fit in ore siue cõcauitate stomachi vomitũ facit.
Si v̾o fit iter tunicas: ita q̃ tunicis ⁊ villis eiꝰ adhereat vl' imisceatᷣ
subuersionẽ vel abominationẽ facit: si hic q̃dẽ humor aliquãdo in
ipso generatᷣ stomacho. Aliq̃n vero ab alio isluit mẽbro. Eius q̃ ge
neratᷣ in stomacho generatio est cõtinua cũ parit eũ cõplexiõis eiꝰ
malitia. Qui aũt aliunde mittitᷣ q̃nqꝫ sedatᷣ: donec q̃d influat adu
netᷣ. Plurimũqꝫ vomitus s̾ʒ crisim fit cũ natura humorẽ morbum
generantẽ expellit. ⁊ a superioribus emittit. Isaac vbi supra. Bo
nũ est corpori si vomitus nõ sit sibi necessarius: ⁊ si necesse habeat
s̾m crisim fiat. Est autẽ vomitus cũ os stomachi mouetᷣ ab expellẽ
dis grauãtibꝰ ⁊ pungẽtibꝰ cibis vel humoribꝰ: aliquãdo fit vomitꝰ
ex defectiõe stomachi: cũ retinere cibos vl' humores nõ valet quos
natura sursum eleuat. cũ inferior pars stomachi fortior sit ore. vel
inferiꝰ deprimat natura: cũ os stomachi fortius sit in inferiori par
te. In vomitu sine multoꝝ vel maloꝝ humoꝝ acceptionibꝰ: causas
malos humores esse pungitiuos intelligimus in ore stomachi.

¶ De Singultu ⁊ inflatiõe ⁊ ructu ⁊ coagulatione. C. C.

Hali vbi supra. Singultatio est spasmus interioris
tunice stomachi: q̃ ⁊ simili rõne fit q̃ ⁊ neruoꝝ
spasmus. Fit enim aut ex repletione. aut ex euacuatiõe
aut ex punctione: aut ex mala cõplexione frigida stoma
chum supernatãte. Isaac. Singultus est malus motus virtutis
expellere desiderantis nociua qui multis modis fit de repletione ⁊
inanitione: de corruptione cibi intra stomachum ⁊ mutatione sui
in pungitiuas qualitates: de frigiditate oris stomachi: de ventosi
tate inflatiue in stomacho: ⁊ repletione ex multis humoribus hu
midis vel ex multitudine cibi ⁊ potus ⁊ singultu. Razi vbi supra
Singultus fit aut ꝓpter rem os stomachi mordicantẽ. aut propter
grossam viscositatẽ ipsiꝰ excedentẽ. aut ꝓpter apostema in epate:
aut propter solutionẽ ⁊ euacuationẽ sup̾fluã. Hali vbi supra. In
flatio autẽ ⁊ rugitus siue gurgulatio fiunt ab interiori causa. sicut
cum stomachus nõ tam validi caloris est vt cibos digerat ac subti
liat: ⁊ ab eis vẽtositates dissipet. nec adeo frigidus est vt cibos di
no non immutet. Sed calor eius debilis est: nec cibum digerere
potest quin post in vẽtositatẽ alterat vaporosam. Q̃nqꝫ v̾o ab exte
riori cã: vt a cibis ventositatẽ generãtibꝰ: q̃les sunt fabe ⁊ faseoli ⁊
hmõi. ab his aũt generata vẽtositas parũ imoratᷣ: paucoqꝫ ructatu
dissoluitᷣ. Razi vbi. s. Eructuatio si multiplicatᷣ: digestionẽ corrũ
pit: ⁊ q̃n imoratᷣ: inflat stomachũ. Hali vbi. s. Ructatus aliq̃n fit
ex vẽtositate stomachi inflatiua: q̃ ad os cũ vaporibꝰ ascẽdit: qui. s.
vapores aut ab humoribꝰ fiũt calidis: ⁊ fit inde ructatus fumosus.
aut frigidis: ⁊ tũc fit acidus. Aliq̃n v̾o fit ex ciborum multitudine:
quos stomachus ꝓpter caloris debilitatẽ nõ põt digerẽ. Ructatus
aliq̃n fit ita validus: vt egrediatᷣ a stomacho cibꝰ: nec digeratᷣ. cum
aũt ructatus imoratᷣ: vẽtositas ⁊ inflatiões pessime generantᷣ. San
guis porro coagulatꝰ in stomacho: aut est ex sãguie q̃ descẽdit a ce
rebro: aut ex sãguine meri ad stomachũ descẽdẽti: vbi ⁊ coagulatᷣ:
aut ex aliq̃ vena cũ stomatice cõplexiõis frigiditate. lac quoqꝫ coa
gulatũ ex lactis dulcis porrectiõe fit ⁊ cõplexionis stõi frigiditate.

¶ De Passionibus intestinorũ: ⁊ primo de dissin
teria eorum. C. CI.

Passiones aũt intestinoꝝ sunt dissinteria: te
nasmon: colica passio: ileos: vẽto
sitas: lũbricia: scarides. Isi. vbi. s. Dissinteria est diui
sio ꝯtinuationis. i. vlceratio intestini. dis enĩ diuisio est:
interia intestina. fit aũt intercidẽte fluore: quẽ greci diarriã vocant.
Isaac. Dissinteria est egestio sãguinis ex discoriatiõe intestini: vel
vulneratiõe sui. Cã eiꝰ vel interior est vel exterior. Interior sic ege
stio colerica acuta pũgitiua: quã patitᷣ infirmꝰ cũ ꝑ intestina colera
trãsit perforãs ⁊ excoriãs: vel suo acumine vulnerãs: vel ex salsi fle
gmatis acumine ⁊ sua salsugine idem in intestino faciẽte. Exterior
sicut de farmatica: q̃ acumine suo sil' facit. Cũ enĩ intestinũ iuenit
nudũ ⁊ discoopertũ: velocitᷣ illud excoriat vniuersal' egestio dissin
terie ẽ tortura ⁊ angustia ⁊ egestio sãguinolẽta mixta cũ colera ru.
vel cũ re aliq̃ cõgelata alba ⁊ viscosa in interiori q̃si vestimẽto inte
stini. Particularis egestio dissinterie est cum h' q̃d apparet in dige
stione: si est colerica intelligimꝰ eẽ de colera ru. si flegmatica: de fle
gmate. si de exteriori sit cã: ex inquisitiõe intelligẽda ẽ. Corrosionẽ
enĩ intestinoꝝ vsqꝫ ad tunicã exteriorẽ ꝑuenisse signat: si frusta car
nis sequũtᷣ. Deinceps v̾o sãguis euacuatᷣ: cũ ora venarũ q̃ i intesti
nis sunt apiuntᷣ: plurimũqꝫ v̾o egreditᷣ ab eis quiddã rubigini sile:
q̃ de mortuoꝝ corpibꝰ fluit: ⁊ nõnunq̃ simile adipi liq̃facto: q̃r ca
lor adipẽ q̃ est in pinguibꝰ mẽbris liq̃facit. Q̃d si diuturnioris tp̃is
fuerit: feci simile propter adustionẽ fit. Nõnunq̃ aũt hec passio ex
scissura venarũ fit: cũ ex nimia sãguĩs habũdãtia tenuantᷣ ac disrũ
puntᷣ. Fit etiã aliq̃n ex male colere nigre defluxu ad intestina. cuiꝰ
signũ est colere nigre egestio. Plerũqꝫ v̾o ex emissiõe citrina: q̃ fit i
intestinis. Et huiꝰ signũ ẽ sãguĩs melãcolici solutio. due qꝫ sp̃es he
pessime sunt ⁊ mortifere: maxime si sint fetide. Cõstã. in pantᷣ. Ait
aũt hipocras: q̃ q̃ dissinteriã habẽt: patiuntᷣ ꝯstrictionẽ exiture vẽ
tositatꝭ sursũqꝫ redeũtꝭ defectionẽ quoqꝫ virtutis ⁊ frigꝰ extremita
tis. His etiã s̾m Gal'. accidit stomachi dolor. s. ⁊ capitꝭ repletio. Et
horũ causa est: q̃r dũ intestina excoriata dolent: impediuntᷣ ex oĩbꝰ
ad ipsa trãseũtibꝰ: maxime si acuta sint ⁊ pũgitiua. Cũqꝫ nõ festina
tur ad emittẽda q̃ nocẽt: reuertuntᷣ ascẽdẽdo sursũ: fitqꝫ vẽtositas
⁊ dolor intra stomachũ: plenitudo quoqꝫ in cerebro ꝓpter ascẽsio
nẽ fumi illiꝰ materie ad caput. fit etiã defectio virtutis ⁊ extremita
tũ frigus: q̃r calor ad loca dolentia fugit: vt ea nutriat ⁊ regat.

¶ De Dissinteria epatica ⁊ tenasmo. C. CII.

Hali vbi. s. Epatica v̾o dissinteria est sãguinis ege
stio puri: qui in principio quidẽ lauature car
nis est similis: postea rubeus: ⁊ in vltimis niger ex cole
re nigre specie. Differt aũt hec a predicta. s. ab intestina
li: quia sanguis qui ab intestinis cadit guttatim defluit: ⁊ cũ squa
mis mixtus. qui v̾o ab epate simul vel semel egreditur: ⁊ sine squa
mis: ac ꝑ interualla temporũ ⁊ sine dolore. ⁊ est sanguis purus nõ
habens aliq̃d admixtũ. Nõnunq̃ aũt eius emissio fit ꝑ circuitus.
emissionẽ v̾o sequitᷣ corporis extenuatio: eo q̃ membra suo priuẽ
tur cibo qui ad illa ferebatᷣ ab epate. Et si cũ his signis eger in par
tibus epatis sentit dolorẽ firmũ: erit signũ epaticã esse dissinteriã.
Oportet enĩ medicũ diligentem speculationẽ apponere: ne fallatur
in eius cognitione. Nam si curet epaticã intestinalis medela: cõsu
mitur eger ⁊ moritᷣ. Falluntᷣ autẽ plerũqꝫ: quia cũ sanguine decur
rente ab epate colere miscentᷣ acute: que vulnerant intestina: tũcqꝫ
quasi squamule cum sanguine egrediuntᷣ: ⁊ intestinoꝝ excoriatio
nẽ esse arbitrantᷣ. Constantinus vbi supra: Epatica dissinteria na
scitur: aut ex venarũ ⁊ epatis sanguinea plenitudine: quam natura
propter sui nocumentũ eijcit. aut propᷣ pigritiã ⁊ grossitudinẽ mo
tus. vnde multus sanguis in epate coadunatur: ipsumqꝫ grauanẽ
expellitur: aut ꝓpter inscisionẽ quorundã mẽbroꝝ corporis: vt ma
nuum ⁊ pedum. vnde sanguis qui ad illa nutrienda mittebatur re

manet in epate: a quo cū grauet᷑ expellit eā in meseraicam: ꝛ inde ad intestina emittit᷑. Hec accidētia subito veniūt neq̄ morant᷑ nec appetitus ꝑdit᷑. Aliq̄ñ quoq̄ venit epatis dissinteria ꝓpt᷑ defectionem immutatiue sue v̄tutis quā appetitiue defectio seq̄tur. ꝛ eijcit in initio q̄si lauaturā carnis. Hali vbi supra. Tenasmos est motus intestini recti cogens ad egestionē necessario. nec aliq̄d egredit᷑ ab eo nisi pauca ꝛ viscosa humiditas: cui sanguis clarus admixt᷒ est. fit autē ab humiditate acuta ꝛ pungitiua q̄ ad intestinum defluit: ipsumq̄ pungit. aut ex apostemate calido q̄d orit᷑ in intestino. videturq̄ patiēti stercora esse cōclusa in eo. fit etiā ex fumo sicco subtilib᷒ intestinis incluso: cuiusq̄ difficilis est exitus ita q̄ vti cogit᷑ patiēs expressiōibus. Nōnunq̄ autē humiditas cū ītestinoꝝ squamis simul egredit᷑: q̄d iperiti medicoꝝ esse solutionē arbitrant᷑: vtunturq̄ nāq̄ cōstipātibus. ꝛ sic eger occidit᷑. Ait aūt Gal. se quendā vidisse tenasmon patientē. a quo lapis emissus est: ꝛ sic sanatus est.

¶ De Colica passione. C. CIII.

ISidorus vbi supra. Colica passio nomē sūpsit ab ītestino q̄d greci colon vocant. Razi vbi supra. Colica fit ex retētione fecis. aut vētositatis. Retētio q̄dē fecis aliq̄ñ fit ex siccitate. Siccitas autē fit aut ꝓpter siccitatē ciboꝝ. aut ꝓpter paruitatē q̄ātitatis eoꝝ: aut exitus vrine multitudine: aut vehemētia raritatis corporis: aut multitudine laboris: aut vehemētia caloris aeris: aut caliditatis ipsius ventris. Fit etiā q̄ñq̄ retētio fecis ꝓpt᷑ paruitatem effusionis colere ad intestina: aut quoniā supest ea: ꝛ hoc plurimū fit: aut ꝓpter siccitatē ipsoꝝ intestinoꝝ: aut ꝓpter destructionē sensus eoꝝ. Vētositatis autē retētio fit ꝓpter multitudinē q̄ātitatis eius. fit autē multitudo vētositatis propter cibos inflatiuos multe q̄ātitatis: aut ꝓpter superfluitatē cibi plurimā: aut propt᷑ caliditatis ventris debilitatē: aut ꝓpter vētris īter duas tunicas intestinorū coartationē: aut ꝓpter adherentiā flegmatis ꝛ lapidationē eius velociter. s. alicuius partis post aliā: aut ꝓpter colerā nigrā ad ventrem effusam ipsumq̄ inflantē. Hali vbi supra. Colica fit aut ex humore crosso flegmatico in tunicis intestini coloii incluso a quo crossa ventositas dissoluit᷑ q̄ descēdit ad intestini corpus. Indeq̄ fit dolor acutus: ꝛ hec species maxime fit ex intestini debilitate ex mala cōplexiōe: q̄ nec supfluitates pōt digerere nec emittere. aut fit ex vētositate crossa ꝛ frigida q̄ in eo cōcludit᷑: ipsumq̄ distēdit: aut ex apostemate calido in ipso nascēte vel pungitiuo.

¶ De Iliaca. C. CIIII.

ISidorus vbi supra. Ileos est dolor intestinoꝝ: vnde ꝛ ilea dicta: grece enim ileos obuoluere dicit᷑ q̄ sese intestina pre dolore inuoluant: hi ꝛ torminosi dicunt᷑ ab intestinorum tormento. Auicēna vbi supra. Ileos accidit ex oībus causis ex q̄bus ꝛ colica. Accidit autē ꝓpter potationē venenoꝝ quorundā. ꝛ quandoq̄ ꝓpter vehemētiā retētiue virtutis ītestinoꝝ q̄ cōprehēdit id q̄d in eis est: ipsumq̄ retinet. In hoc autē differt a colica: q̄ multotiens fit a malitia singularis cōplexiōis plusq̄ colica: plurimūq̄ eius est ex cōplexiōe frigida: ꝛ ꝓpe cū accidit vt stomachus sit calidus valde: tūc enī obtorquet ītestinū ꝛ oppilat vētositatē ꝛ flegma. Q̄ñq̄ v̄o causa eius est potus aque frigide nō ſ̄ necessitatē eius. Et ille q̄dē q̄ est flegmaticus ꝛ vētosus iuuat᷑ cū febre etiā. Q̄ñ autē fortis fit frequētia maligni vomit᷒ ꝛ alcuzet: ꝛ singult᷒ est mortale. Porro deterior est ileos ille in quo stercus ad supiora expellit᷑: ꝛ fetid᷒ noīat᷑. Deinde vero ille in quo est sudor fetidus habēs fetorē stercoris. Post hoc ille in quo est anhelitus fetidus. Et post hoc ille in quo est eructuatio fetida. Deinde ille in quo īferior vētositas est fetida. Signa quidem ileos sunt vt sit dolor super vmbilicum. ne aliquid omnino subtus exeat: nec iuuamentū magnū cum clisteri fiat: ꝛ quandoq̄ fex ad supiora expellit᷑: ipsaq̄ fex ꝛ vermes ꝛ ascarides euomūtur. Unde fetet os ꝛ euacuatio eius: immo quādoq̄ totū corpus. Itaq̄ motus vomitus ꝛ subuersio sūt in hoc plus q̄ī colica. q̄ñ hec est ī ītestino ꝓpinquori stomacho q̄ illā. Accidētia quoq̄ tristitie ꝛ angustie ꝛ tremor cordis: sic ꝛ sincopis ꝛ vigilie ꝛ frig᷒ extremitatū. hec inquā in ileos sūt plus q̄ in colica. Sꝫ īflatio fortior ē h̄ q̄ ī illa. Q̄ñq̄ etiā appet ī ipso īflatio oculi plusq̄ ī colica. Hali vbi. s. Ileos ē dolor ī ītestinis nimi᷒: ꝛ acuta passio mortifera: maxime si propter acumē doloris stomachus vomuerit. Hec passio nascit᷑ ex apostemate calido in subtili intestino. aut ex opilatione sicci stercoris. aut ex humorib᷒ sicci stercoris. aut ex humoribus crossis atq̄ viscosis se inuiscātib᷒ in intestinis. aut ex crepatura quā patit᷑ syphac: ꝛ exeunt intestina. aut ex intestinoꝝ sepatione. Aliq̄ñ v̄o nascit᷑ hoīb᷒ cibū ad necessitatē suā expellēdā nō habētibus. aut ex potione venenifica accepta. Hec aūt passio quoquo mō fiat: piculosa est: maxime si putruerit vomit᷒: ꝛ cū illo egestio exeat. Si aūt corporis odor fetuerit: vicinior est morti.

¶ De Lumbricis. C. CV.

LUmbrici nascunt᷑ ex humorib᷒ flegmaticis putrescentib᷒ in intestinis: vbi nascit᷑ calor extraneus. hos impossibile est nasci de sanguine vl᷑ colera russa. Nā colera ru. cū amaritudine ꝛ acuitate ac siccitate sua huiusmodi occidit aīalia. Sāguis aūt de venis vel arterijs nō exit. ꝛ si exierit: apostema gignit cum passiōib᷒ alijs. vn̄ passionē hāc habēt pueri flegmaticā ꝛ crossam humiditatē habētes cū dieta sua crossa ꝛ purgādi negligētia. Maxime v̄o in autumno hec passio nascit᷑ ex fructuū comestiōe. Hui᷒ spēs sunt tres. Una lūbricoꝝ q̄ q̄si rami portulace sunt: ꝛ ī intestino subtili nascitur propter nimiā humiditatē cibi q̄ in eo coadunatur. Sunt ꝛ alij lati: sicut semina cucurbite: plurimū in intestino crosso maximeq̄ in orbo. Sūt etiā alij minuti: sicut vermiculi q̄ fiunt in aceto: plurimū in recto nascētes intestino. Lumbricorum accidētia sunt tortura: abominatio: punctura: maxime cū intestina propter humectationē subtiliata sunt. Nā lumbrici de eoꝝ humectatione trahunt: q̄ si creuerint ī intestinis virt᷒ deficit. q̄ chylos ea nutriens ad lumbricos nutriēdos vadit. vnde deficit humiditas corporis: stridēt dētes: labia pruriūt: abominationē habēt ꝛ vomitū. Aliq̄ñ aūt v̄sq̄ ad stomachū ascēdūt: ꝛ cū vomitu exeunt. Actor. Preterea de lumbricis ꝛ ascaridib᷒ reqre supius in li. vt dictū est: de vermiū specieb᷒.

¶ De Passionibus natium. CVI.

COnstāti. vbi. s. Passiones natiū vicine sunt passionibus intestinoꝝ: q̄ñ in extremitate intestini recti fiūt. Sunt aūt emorroismoꝝ atuci fissura: natiū exitura: calidū apostema. Emorrois est superfluitas nascēs sup ora natiū. Silr̄ aūt ꝛ moriū. sed in h̄ differūt: q̄ moriū habet caput rotūdū ac rubeū: eiusq̄ fundamentū est subtile sicut mori forma. Emorrois aūt duob᷒ modis est. q̄dā est a capite rotūda sicut vua: colorēq̄ purpurea. q̄dā v̄o lōga: ī capite quidē crossa: sed subtilis in inferiora. Ab his duab᷒ aliq̄ñ nō exit sāguis. Itē sāguis q̄ moriū exit: cū impetu exit. Exit᷒ aūt emorroiden aliq̄ñ interpolat᷑: ꝛ aliq̄ñ nō. Cū v̄o ꝯstringit᷑ ꝛ non exit: nimios dolores gignit. Pruriginē quoq̄ natiū: ꝛ passiones multas in alijs mēbris. Inde quoq̄ morbi generāt᷑: vt hydropisis: mania: ptisis. Fiūt aūt hec passionū genera propter melancolicū sanguinē intra epar. Q̄d cū multiplicat᷑: in inferiores venas spargit᷑ ac diuidit᷑: ac de natib᷒ egredit᷑. Isi. vbi. s. Ragadie dicunt᷑ eo q̄ fissure sunt rugis collecte circa orificiū. he ꝛ emorroide a sanguinis fluore dicte. Greci enī sanguinē emath dicūt. Razi. Emorrois est apertio oris illi᷒ vene q̄ est in ano vnde sanguis effluit: sicut in multiꝭ sanis videm᷒ tp̄ib᷒ interpolatis. Cā ei᷒ humores crossi ꝛ viscosi in intestinis: quos virtus expulsiua expellit ꝛ a natib᷒ eijcit: sicq̄ fit emorrois apostema ꝛ vuln᷒ aliq̄ñ: humores trahētes ad nates: ꝛ has passiones efficiētes. Ista accidētia semp sequunt᷑ emorroides. Mutatio coloris in citrinitatē: maxīe si inueterascāt angustia in precordijs: dolor dorsi: grauitas ī coxis ꝛ crurib᷒: inflatio ī laterib᷒. Cōstā. vbi. s. Atuci sūt occulta vulnera ī extremitate ītestini nascētia. Fissura v̄o fit ex humoꝝ solutiōe calidoꝝ ꝛ acutoꝝ: aut q̄d nimis ē durū ꝛ stipticū stercus cū ꝑ nates trāsit nimis siccū. Apostema quoq̄ nascit᷑ in natib᷒ sicut ꝛ in membris totius corporis ex tumore aut ex dolore atq̄ ex stranguiria intelligitur.

¶ De Passionibus epatis. C. CVII.

ISidorus. Epaticus morb᷒ e iecoris passiōe nomen accepit. Greci enim iecur epaten vocāt. Razi vbi. s. Egritudines epatis sūt apostema calidū ꝛ durū: aut opilatio: aut malitia cōplexionis calide vel frigide: aut debilitas ei᷒: aut vētositas crossa sup eā: ꝛ ictericia ꝛ hydropisis. Cōstā. vbi. s. Passiōes epatis aut ꝓuate sunt ꝛ proprie sibi: vt defectio: apostema: opilatio in via sua. aut ex alijs mēbris nascētes ꝓpter societatē suā: vt hydropisis. Epatis defectio fit aut ex defectu virtutis appetitiue: vn̄ trahit᷑ succus de intestino cibi subtili ꝛ meseraicis. Intelligit᷑ aūt ex digestiōe alba et liquida quod est ex defectione sua in trahendo cibo a meseraicis. Aut ex defectione virtutis cōtentiue ꝛ intelligitur ex teneritudine ꝛ corporis plenitudine: que fit ex cibo crudo ꝛ īdigesto per corpus diffuso. nō enim a cōtentiua tenet᷑ vt bene coquatur. Aut est ex defectione virtutis digestiue: q̄ fit aut ex calida cōplexiōe: ꝛ intelligit᷑ ex ablatione desiderij ꝛ ardore ꝛ siti nimia febre: vomitu: solutione aut que ex frigida intelligit᷑ ex hoc q̄ in initio morbi nimiū habet

desiderium cibi sine febre ⁊ siti: aut ex sicca: ⁊ itelligit̃ ex macilētia
corporis ⁊ siccitate ac siti ⁊ digestionis paruitate ac sui crossitudi-
ne: aut ex humida: ⁊ itelligit̃ ex siccitate cōtraria ratione: aut est ex
defectiōe vtutis: q̄ hoc nō bene mundare potuit. Apostema epatis
aut calidū est. ⁊ tūc in dextro latere sub hipocūdria sentitur dolor
ascēdens ad furculas ⁊ descendēs cū febre ⁊ ardore sitis ⁊ siccitate
tussis ad costas. aut est frigidū ⁊ intelligitur ex grauitate in dextra
parte sub hipocūdria cū tussi parua sine dolore ⁊ febre. Cōstipatio
autē est ex apostemate quā intelligimus ex grauitate doloris ⁊ te-
nuatiōe in dextro latere sub hipocūdria sine febre.

¶ De hydropisi. C. CVIII.

Isidorus vbi supra. Hydropisis nomē sum-
psit ab aquoso humore cutis. naꝫ
hydros aquā greci vocauerūt: est enim humor subcuta-
neus cū inflatione turgēti ⁊ anhelitu fetido. Cōstanti-
nus vbi supra. Hydropisis oīs generat̃ ex defectiōe virtutis gene-
ratiue sanguinis: at si ex actione sua defecerit hec ex passiōe sua ef-
ficit̃: qđ est fundamentū istius: sicut si complexionis sit frigide. cibi
succum in perfectū sanguinē nō valētis imutare. Et aliquādo pati-
tur membrū epati colligatū siue vicinū: vt stomachus qui patitur
quādo cibum sm̄ qđ oportet digerere nō potest: ⁊ sic indigestus ꝑ
totū corpus spargitur: mēbris corporis in suā naturā eū digerere
nō valētibus: patitur ⁊ ieiunū intestinū ex meseraica: cū ex mutan-
do succo cibi deficiat: vt nō ad epar mādari valeat. vnde virtus mu-
tatiua sanguinis deficit: cū cibus ad ipsaꝫ venire neq̄t. Aliquando
vero ꝓuenit hydropisis ex defectiōe pulmonis q̄ nutriri nō pōt ex
humiditate sanguinis. Remanet igit̃ humiditas in sanguine mē-
bra nutriēs: ⁊ eoꝝ cōplexionē humectās. Aliquādo etiam ex defe-
ctione renū in trahēdo sanguinē aquaticū. vnde aqua remanēs in
sanguine mēbra nutrit: ⁊ eoꝝ cōplexionē humectat.

¶ De Speciebus hydropisis. C. CIX.

Species hydropisis sunt tympanites. s. ⁊ hy-
dropisis ⁊ hyposarcha. Tympanites
fit ex defectione caloris epatis nō nimie frigiditatis q̄
mutat sanguinē in ventositatē inter pelliculas vētris ⁊
intestinoꝝ se coadunantē: aut fit ex multis acceptis cibarijs vētosi-
tatis generatiuis: huius signū est: q2 si sup ventrē percutit̃: q̄si tym-
pani sonus audit̃. Hydropisis ex nimia frigiditate fit ⁊ humida cō-
plexione dominātē: vnde cibus in aquosam humidāq3 materiam
mutat̃: que inter pelliculas vētris ⁊ intestinoꝝ coadunat̃. Huius
passionis causa est ex herbis ⁊ fructibus ⁊ aqua frigida. Signū ei⁹
est ꝙ si vēter infirmi mouet̃: sonat tanq̄ vter plenus aqua. Hypo-
sarcha fit cū cibus in epate mutat̃ in humiditatē flegmaticam. Qđ
aut ex duro fit apostemate viam epatis cōprimente ⁊ opilante: vn-
de spiritus ad eū ꝓhibet̃ trāsire cōplexione refrigescente: ⁊ virtute
sanguinis mutatiua deficiēte: cibūq3 in flegma cōmutante. Aut ex
splenis apostemate deficiētis ab emundādo sanguine de colera ni-
gra: vnde sanguis augmētat̃ in epate: ⁊ eius calor extinguit̃. Aut
ex fluxu sanguinis ex vulnere. ꝓpter cōplexionē frigidā ⁊ humidā:
vnde postmōꝫ oīa mēbra frigida fiūt ⁊ flegmatica: aut ex mēstruis
aut emorroide: aut cōclusus calor in epate ex nimio sanguine ifri-
gidat̃: sicut oleo nimio lucerna extiguit̃: aut ex frigida ꝯplexiōe sto-
machi cū cib⁹ nō bene pōt digeri: mādaturq3 crud⁹ epati mutād⁹
in humores flegmaticos: aut ex humorib⁹ crossis atq3 viscosis opi-
lationē faciētib⁹ in epatis via spiritū ꝯtrahētib⁹ ⁊ cōplexionē refri-
gerātibus: ex q̄ opilatione sanguis trāsire nō pōt: sed aquosior sub-
tiliorq3 traijcit̃: vnde mēbra corporis humectant̃: fit iterū ex defe-
ctiōe ieiunij ⁊ meseraice. Itē post febres diuturnas ꝓpter nimiam
aquā ebibitam ⁊ cibi in stomacho digerēdi defectionē ex calore fe-
brili. Item ex acuta passione in epatis calida cōplexione: virtutisq3
dissolutione non valentis sanguinem generare. Ab hac hydropisi
nullus potest curari cuꝫ nec calida nec frigida pōt accipere calidis
augmentantibus febrem: frigidis hydropisim. Eius signuꝫ est quia
corpus totū iflatū est ⁊ molle: qđ si tangas cū digitis forma digito-
rū in carne remanebit: ⁊ si crepuerit aquosa humiditas īde currit.

¶ Iterum De eodem. C. CX.

Auicēna vbi supra. Hydropisis est egritudo
materialis cui⁹ causa est materia ex-
uberās frigida mēbra ingrediēs: ⁊ per eā crescūt aut mē-
bra manifesta oīa: aut loca vacua partiū in q̄b⁹ sunt nu-
trimēti regimē ⁊ humores. Hui⁹ autē diuisiōes sunt tres. s. hypo-
sarcha in q̄ cā est materia flegmatica penetrās in mēbra ⁊ asclites
in q̄ cā est aquosa materia effusa in spacium vētris īferioris ⁊ que
ipsū sequunt̃. Tympanites quoq3 in qua causa est materia vento-
sa in viarū vel vanarū partes. Omnis hydropisis habet causam et
iudiciū cōmune. nec accidit absq3 egritudine propria: vel per cōmu-
nitatē. Cause quoq3 hidropisis omnino: aut propria sunt epatice:
aut sunt cum cōitate. Et causarū propriarū dignior ⁊ cōmunior est
debilitas digestionis epatice: ⁊ ipsa est quasi causa coniūcta. Cau-
se autē antecedentes sunt oēs egritudines epatis cōplexionales et
instrumētales: vt paruitas: ⁊ opilationes: ⁊ apostemata calida ⁊ fri-
gida: ⁊ mollia ⁊ dura opilantia orificiū vene ascēdentis ⁊ durities
siphach continētis. Cause aūt hydropisis cū cōitate ad ipsum: aut
sunt per cōitatē cū corpore toto: ita vt calefiat sanguis eius valde:
aut infrigidet̃ valde propter aliquā causarū. aut est propter frigus
stomachi ⁊ malitiā complexionis eius. aut propter meseraicas: aut
propter cōitatē splenis. aut propter apostemata in ipso dura: aut le-
nia calida: aut multitudinē euacuationis melancolie. Et q̄nq3 est ꝑ
cōmunitatē renū: propter frigiditatē renū: aut ꝓpter caliditatē eoꝝ
proprie: aut propter opilationes in eis ⁊ duritiem: quare non attra-
hunt aquositatē. Et q̄nq3 fit propter intestina ⁊ egritudines eorū:
⁊ proprie orbi. Et propter vesicam ⁊ matricē: aut pulmonē: aut dia-
fragma. Quibusdā aūt videt̃ ꝙ hyposarcha est deterior alijs: quia
corruptio in ipsa cōicat epati cūctisq3 venis corporis ⁊ carni: ita vt
destruatur plurimū tertie digestionis. Sed alijs videt̃ ꝙ ipsa fit le-
uior tympanite. Uerū dignius est vt asclites fit omnib⁹ illis mali-
gnior. De hyposarcha vō fit alia: que est omnib⁹ leuior ⁊ alia q̄ est
valde mala. ⁊ hoc sm̄ considerationē causarū suarū facientiū cade-
re in ipsam. Homo vō de quo vehemētius timet̃: cū aduenit ei hy-
dropisis: est ille cuius complexio naturalis est calida ⁊ sicca. nō eni
egrotat ꝑ contrariū sue complexionis: nisi propter rem magnā. Hy-
dropisis autē veniens propter duritiem splenis: magis salua est q̄
eueniēs propter duritiem epatis. Et q̄nq3 quidē materia hydropi-
sis dominat̃ adeo donec faciat accidere disniam ⁊ cōstrictionē an-
helitus: atq3 solutionē ventris. ⁊ hoc signat propinquitatē mortꝭ in
tribus diebus. Fluxus eni vētris in hydropisi mortalis est. omnes
autē species hydropisis sequitur corruptio coloris. Papias: Hy-
drops est extēsio ventris vltra modū nature ex aquoso ⁊ corrupto
humore effecta. vñ ⁊ hydrops dicitur ab humoris profusi materie.
Huius due sunt diuisiones. Prima flegmatica ⁊ hyposarcha. Se-
cunda asclites ⁊ tympanites. Leucoflegmatica est ex totius corpo-
ris molli inflatione: ⁊ colore subliuido: ⁊ grauedine: atq3 impressis
digitꝭ tumore cedēte. Dicta ab albo tumore. Leucon eni grece albū
Hyposarcha est carniū existēte solutione duritia cum mali odoris
respiratione. sic dicta: eo ꝙ subter carnes se ipe humor diffundit: ⁊
carnes ꝑ vētris solutionē soluit. Sarcia eni grece caro. Asclitem ap-
prehēdim⁹ ex inflatione vētris: ⁊ sonitu fluitātis humoris: vt si pal-
ma pulset̃ vtris semipleni sonū similē reddit. vnde ⁊ nomē habet.
Asclin eni grece vter. Tympanitē quoq3 ex rotūda vētris inflatiōe
cū tēsione plurima: que palma percussa tympani sonitū reddit. Est
eni hydrops solutio carniū: ⁊ infusio humoris in toto corpore: aut
in tota membrana que ventrē operit ⁊ intestina. Nascunt̃ aūt oēs
ex longa infirmitate. Nam ꝑ tensiones precordioꝝ ꝑ multa tēpora
⁊ ex epatis ⁊ splenis causa dolentib⁹: ⁊ ex podagra laborantib⁹ hy-
dropici fiunt: ⁊ in longas febres quotidianas ⁊ quartanas in ipsis
accessionib⁹ aquā multā bibentes. Apud mulieres autē ex matrice
fit: ⁊ ex dissinteria lōga: ⁊ emorroidarū fluxu. Hydropicoꝝ autē est
quo magis bibunt: eo magis sitiunt.

¶ De Passionibus splenis. C. CXI.

Isidorus. Lienosis a splene vocabulū sum-
psit. Greci enim splen lien dicunt.
Constanti. vbi supra. Passiones autē in splene sunt
opilatio: apostema: defectio: vētositas. Defectio splenis
quidē est ex defectu virtutis attractiue: cū. s. deficit ab epate feces
sanguinis attrahere: vnde ictericia nigra generatur: quia cū sangui-
ne colera nigra miscet̃: ⁊ ad omnia membra corporis trāsit: aut ex
defectione contentiue: que est in splene: generās purgationē colere
nigre cum vomitu ⁊ digestione. aut ex defectione expulsiue: que co-
leraꝫ nigrā expellit ad os stomachi: generatq3 defectionē desiderij
cibi. Hanc passionē splen tolerat sicut epar ex cōplexione calida vel
frigida. Opilatio vō nascit̃ ex crossis ac viscosis humoribus in via
sua se inuiscantibus. ⁊ intelligit̃ ex grauitate: ventositate: ac theta-
nositate. Aliq̄n quidē opilatio fit in via: per quam colera nigra ab
epate ad splenē vadit: ⁊ ictericiam nigram facit cum ceteris passio-
nibus ad coleram nigrā pertinētib⁹. Aliq̄n vō in ea via vnde cole-
ra nigra a splene ad os stomachi succedit: ⁊ apostemata diuersa gi-
gnit propter colerā nigrā in his locis conclusam. hanc sequit̃ defe-
ctio desiderij cibi. Apostemata hec aut calida sūt ex calore in tactu

intelligēda: grauitate quoqȝ ⁊ dolore ⁊ febre ac siti: aut frigida fit: ⁊ tunc aut flegmatica ex mollicie tumoris sub tactu itelligenda albedine quoqȝ caloris in corpore. aut ex colera nigra: ⁊ intelligunt ex duricie grauitate ⁊ crossitudine corporis ac mutatiōe coloris in liuiditatē aut viriditatē. Oīa vero splenis apostemata: sequtur pro magnitudine sui siue macilitate vel macies vel crassitudo corporis Unde ypocras dixit. Si splen fit magnus macrescit corpus: ⁊ si splen macrescat impinguat. Patientibus autē apostema in inferiori parte splenis necesse est vt sanguis fiat subtilis: extremitas calida: auricule frigide.

¶ De passionibus fellis. C. CXII.

Passio in felle est icteria. q̄ vel ex opilatiōe contingit: vel ex defectione virtutis appetitiue. Icteria enim aut est ex actiōe nature colerā rubeā in exteriora corporis sm̄ crisim expellente. aut ex cōplexione calida quā patit epar cibū in colerā rubeā mutās: ac per oīa mēbra corporis mittēs: aut ex calore nimio venis dominātē: vnde cibus in colerā rubeā similiter mutat: ⁊ corpori toti mādat: aut ex mutatione quorundā humor corporis qui sunt in mēbris: ⁊ similiter in colerā rubeā mutant: qḋ fit ex calidis rebus ⁊ venenosis: aut ex potione calida ⁊ venenosa: aut ex cōplexiōe mēbro calidissima. que humores in colerā rubeā mutat: aut ex defectiōe virtutis appetitiue q̄ in felle est: ⁊ colerā trahit ab epate: sanguinēqȝ mundificat. remanet autē in epate colera mixta cū sanguine: vaditqȝ per venas ad oīa mēbra corporis: aut ex opilata via epatis ad fel que coleraȝ cōtrahit ne ad ipsuȝ trāsire possit: remanetqȝ mixta cū sanguine vadēns p venas ad totū corpus: aut ex vijs fellis opilatis versus intestina vnde colera augmētata reuertit ad epar: ⁊ cū sanguine vadit per totū corpus. Intelligit autē hec diuersitas: qꝛ que de opilatiōe fellis est supiori vel iferiori: digestionē albā ⁊ citrinā vrinaȝ facit: qḋ nō est pp̄ter fel sed pp̄ter epatis passiones: vnde digestio cū colera ungit. Et si fit cū epate siue fellis apostemate fit digestio colerice solutiōis: ⁊ febris grauitas in dextro latere. Si autē epar ⁊ vene sint salubria: fit calor naturalis in vrina. Sciendū quoqȝ q̄ ictericia pp̄ter epar ⁊ venas subito apparet ⁊ venit: alie vo species rariores sunt. Rasi vbi supra. Icteria fiat aut pp̄ter caliditatē epatis in natura sua multā: aut pp̄ter calefactionē eius ex cibis aut medicinis calidis: aut pp̄ter colere rubee multitudinē: aut qꝛ natura expellit eā ad exteriora: aut ex morsiōe vermiū ⁊ aīaliū venenatorū calidorū: aut pp̄ caliditatē fellis in attractiōe colere: aut pp̄ opilationē meatus quo ad itestina expellit colera. Fel q̄dem hȝ orificia tria: scilicet vnū attrahēs epati: aliud ad itestina: tertium ad stomachū. In his tribus meatibus accidit opilatio. Isidorus. Victeris autē greci appellāt a cuiusdā aīalis noīe q̄ fit caloris fellei. Hunc morbū latini arcuatū dicūt a similitudine celestis arcus: Aurigine vo appellari Uarro ait a colore auri. Regiū aūt morbū ide estimat dicū q̄ vino bono ⁊ regalib' cibis facilius curet. Glosa sup amos. Aurugo dicit morb' qꝛ in hoīe nascat ex abūdantia corrupti fellis que corrumpit sanguinem ac vertit in pallorem: ⁊ queqȝ dulcia in amaritudinem conuertit.

¶ De Icteria citrina ⁊ nigra. C. CXIII.

Auicenna vbi supra. Icteria ē alteratio coloris corporis feda tendēs ad citrinitatē aut nigredinē pp̄ cursum humoris citrini ⁊ nigri ad cutē: ⁊ q̄ sequunt ipsaȝ sine putrefactione. Que si associaret ei faceret accedere tertianā in citrina: ⁊ q̄rtanā in nigra. Cā citrine sm̄ plurimū est ex pte epatis ⁊ ex pte fellis. Cā vo nigre est ex splene: ⁊ q̄nqȝ etiā ex epate. Aliq̄n autē accidit vt fit cā citrine ⁊ nigre simul ipsa cōplexio cōis corpori. Citrina q̄dē fit aut pp̄ multitudinē generatiōis colere citrine: aut pp̄ter phibitionē euacuatiōis eius. Porro multitudo eius qḋ de ea generat: aut est propter mēbrū generās ipsaȝ: aut pp̄ter materiā a qua generat pp̄ter causas extraneas. Mēbꝝ autē generans eā in natura est epar. Qḋ cū valde calefit pp̄ter causas calefaciētes. s. aut pp̄ter apostemata in ipso ⁊ in meatu colere: aut pp̄ter opilationē retinentē coleram a felle: aut pp̄ter caliditatē cōplexionis colere. ⁊ cuȝ calefit cōplexio epatis valde facit colerā sicut alias dictū est. Generās vero non in natura est totum corpus. Qḋ cum supflue calefit qḋ in ipso est ex sanguine conuertit ad coleram: porro materia sunt cibi a q̄bus plurima colera generatur. aut propter caliditatem ipsorum. aut velocitatem conuersionis eorum ad caliditatem in stomacho calido. Cause vero extranee sunt vt caliditas extrinseca dominans super ipsum ⁊ sparsa in ea propter causam que est sicut morsus serpentis aut percussio vespe vel huiusmodi: talibus quidem non conceditur vinū nisi plurime cōmixtū: nec ex carnib' sumere nisi quod leue est: ⁊ ius carnis auiū. Ois quoqȝ q̄ habet ictericiā ex causa calida: oportet vt vitet vigilias: ⁊ irā: ⁊ motū plurimū: ⁊ balneū. Fiat autē q̄ ictericus iuuat p ɔsiderationē in rebus citrinis. hoc eni mouet naturā ad expellēdū materiā citrinā totā ad cutē: ⁊ alleuiat in ea curatio. Icteria porro nigra epatica q̄n est propter vehemētiā caliditatis epatis: ⁊ adurit sanguinē ducendo ipm̄ ad nigredinē: facitqȝ multiplicari melancoliā in corpore. Quod si ipsaȝ iuuerit ex splene ⁊ meatu aliq̄d cōplet res. Q̄nqȝ vo est pp̄ter vehemētiā frigiditatis eius: propter quā conturbat sanguis ⁊ nigrescit. q̄nqȝ vo propter apostemata frigida ⁊ dura. Nigra vo q̄ est ex causa totius corporis: aut est propter vehementiā caliditatis eius: ⁊ adurit sanguinē: sicqȝ nigrificat eū. aut propter vehemētiā frigiditatis: ⁊ ipm̄ congelat atqȝ denigrat.

¶ De Arena ⁊ lapide in renibus. C. CXIIII.

Constātī. vbi. s. Passiones in renibus sunt. arena: lapis: apostema: vulnera: sanguinis minctura: diabita. Arena apisqȝ fiunt ex calore nimio renū: ⁊ ex humorib' crossis atqȝ viscosis deficcantibus hūiditatē propter calorē: sicqȝ crossitudo pmanet: ⁊ fit petra lōgo tpe desiccata: maxime si aduenit strictio vie vnde vrina de renibus ad vesicā trāsit. Gal. dixit: q̄ aliq̄n lapis est ex vulnere in renibus saniē faciētib' ⁊ nō purgātib': vn̄ coagulat ⁊ lapis efficitur. Ex hac causa atqȝ mensura fit lapis in renib' ⁊ in vesica: quē. s. lapidē medici dicūt in epate generari: ⁊ in orbo intestino: ⁊ in colon et matriculis. Sed Gal. dixit se vidisse quendā hominē diuturnā tussim habentē screasse lapidē: ⁊ sic a tussi sanatus est. Hui' causa fuit nimia caliditas ⁊ augmētatio humor in his membris se inuiscantiū. Significatio quidē arene lapidisqȝ si a renib' fit: ē q̄ vrina paulatim exit cū ardore: ⁊ arenosa. dolorē habet patiēs in anchis: ⁊ grauitatē in renū loco. aliq̄n quoqȝ dolorē testiculi: qui est in parte infirmi renis: ⁊ dolorē pedis cū dormitatione illius lateris. qḋ fit ex colligātia renū ad pedē p arteriā. Arene color a renib' exeuntis diuersus est. q̄dā eni est citrina: quedā cinerea. Oportet aūt medicū i hac passione pquirēda nimiū esse intentū. aliq̄n nāqȝ est in intestinis: ⁊ putat in renibus esse.

¶ De ceteris passionibus renū. C. CXV.

Apostema in renib' solet esse calidū: qḋ intelligitur ex dolore ⁊ grauitate ⁊ ardore infirmi renis parte: ⁊ ex siti: febri: ⁊ dolore capitis: vomituqȝ ⁊ digestione citrina: ⁊ vrine duritie. Uulnera fiunt in renibus aut ex causa exteriori: vt pcussione vel casu. aut ex interiori: sicut ex acutis ⁊ calidis humorib'. horū significatio est dolor in femorib' sine grauitate ⁊ sine sanie: ⁊ sanguinē exire: ⁊ squamas in vrina. Aliq̄n etiā exeunt frusta velut carniū. qḋ fit q̄n putrefiunt carnes renū. In renū vulneribus exit vrina facile: ⁊ nō dura. porro sanguinis exitus aut ab interiori causa fit: aut ab exteriori. Ab interiori quidē cū virtus digestiua deficit in renib': ⁊ colamentū sanguinis sicut oportet: nō mutat. aut cū virtus ɔtētiua: q̄ est in venis deficit: neqȝ sanguinē tenet: sed cū vrina emittit. aut ex largitate vie vrine ad renes: cū subito exit vrina ⁊ sanguis cū ipsa. quod sine dolore fit: aut paruo si fit dolor aliq̄s. Aliq̄n vo sanguis de renibus exit interpolando: sicut ex emorroide huiusmodi sentiūt dolorē versus femora. Sed cū sāguis exierit: dolor quiescit: aut est de marcētib' venis: vnde in his paulatim exit sanguis: aut ex alicuius vene in renib' fissura ex multi sanguinis ɔueniētia. ab exteriori vo causa fit: vt pcussione vel casu. Diabita fit propter fortitudinē appetitiue virtutis: cū qua trahitur colamentū sanguinis. i. vrina. hec autē fit ex nimio desiderio renū ad aquosam humiditatē: qꝛ proptē magnitudinē sui caloris aquosa desiderant vt calor extinguatur. vn̄ trahūt humiditatē ab epate sibi ⁊ ab oīb' mēbris: qḋ facit pati nimiā sitim: ⁊ desideriū mēbꝝ corpis ad aquosaȝ hūiditatē. Fit etiā pp̄ter defectionē virtutis ɔtētiue: q̄ nō pōt hūiditatē tenē sibi venientē ab epate. Hui' passiōis signū ē vrina sine ardore alba subtilis vt aq̄. Infirm' cū aquā bibent velociter eā mingit: qꝛ renes eā ab epate trahūt anteqȝ in eo mutet: ⁊ expellūt a se cū nō pñt retinē. Sciēdū aūt q̄ si senes patiant in renibus: nō sanant.

¶ De Calculo siue lapide in vesica. C. CXVI.

Passiones in vesica sunt lapis: vulnera: stranguiria: vrinā quoqȝ preter voluntatē exire. Lapis inde nascit in vesica. vnde ⁊ in renib' s. ex humoribus crossis atqȝ viscosis: ⁊ calore in substātia vesice: ⁊ ex colli eius angustijs: maximeqȝ fit in pueris. nascitur eni in senibus non bonā dietā tenētib': sed vnde potius humores

ssi atq; viscosi generant̃. Huius passionis signũ est dolor in los
vesice ⁊ in virga: prurigo ⁊ vrine cruditas: que subtilis est ⁊ albas
ꝗ; duricies in ea: ⁊ cũ illa exit arena. Isidorus vbi supra. Calcu
lus est petra que in vesica fit: vnde ⁊ nomẽ accepit: gignit̃ autem
materia flegmatica. Razi in li. de calculo. Calculũ generãt cibi
ossi viscosi: ⁊ oĩa q̃ ex tritici farina fiũt: azima lac crossuʒ crudum
l coctũ: ⁊ maxime caseus siccus: pisces recẽtes crossi ⁊ magni cor
oris. Oua cocta dura ⁊ frixa: ficus crossi: pira: persica: ⁊ huiusmo
i que in corpore multiplicãt humorem crudũ: multum vti sale vel
rnibus crossis ⁊ aquis turbidis vel frigidis: diu iacere supinũ in
ollibus culcitris: ⁊ multũ vti coitu: maxime post repletionem: ni
iius quoq; labor dorsi ac renũ ⁊ balneari post cibuʒ. Ab his ergo
bstinere oportet eos q̃ ad calculũ parati sũt: vel qui ab huiusmodi
assione custodire se volũt. Cibis autẽ ac medicinis vti que carnes
s mũdificant: ⁊ venas purgãt: humoresq; crossos subtiliãt: huic
autẽ regimen tale cõuenit: triticũ eligendũ est leuissimũ: ⁊ omnino
densitate ⁊ crossicie carens. In cuius farina sal ⁊ fermentũ appona
ur quantũ sustineri poterit: sicq; nõ nocebit. Cõueniũt autẽ faseo
i: ciceres: qui ⁊ medicinales sunt. De carnibus autẽ eligẽde sũt gal
linacie ⁊ eduline: possunt etiã edi arietine. De generibus autẽ vini
eligitur albũ subtile. de oleribus apiũ: endiuia parũ de eruca ruta ⁊
menta. Raphanus autẽ ⁊ portulaca ⁊ comestibilis carduus ⁊ aspa
ragus. nõ solũ boni: sed etiã medicinales sunt. de fructibus autem
ficus precocie albe. purgãt enim qd̃ est in cannalibus adunatũ vri
ne. Amigdale quoq; aliquãtulũ amare: fistici quoq; ⁊ vue passe a
nuceis purgate nõ illaudabiles sunt. zuchara etiã ⁊ mel ꝯgrua sũt
magis autem zuchara eo ꝙ minus dulcis est. nec tantuʒ calefacit
vt mel. hec enim duo dominiũ habẽt in regimine calculi: scilicet pa
rum calefacere ⁊ multũ inscidere ac subtiliare.

De Communicantia renum ac vesice in lapidis generatione. C. CXVII.

Avicenna vbi supra. In causa generationis lapidis renes ⁊ vesica cõmunicãt quia lapidis generatio non cõpletur nisi ex materia pa
tiẽte ⁊ virtute agente. Materia quidem est humiditas
viscosa crossa flegmatis aut saniei aut sanguinis aggregati in apo
stemate ⁊ hoc raro. Virtus aũt agens est caliditas egressa ab equa
litate. Materia vero duas habet causas: quaꝝ vna est materia ma
terie: alia vero est retẽtio materie. Materia materiei sunt cibi cros
si ex generibus lactis proprieq; spissi: ⁊ casei ꝓprieq; humidi. Car
nes quoq; crosse carnes auiũ palustriũ ⁊ magni corporis. caro vac
cina ⁊ hircina: pisces crossi ⁊ oẽs cibi de patellis. panis viscosus ⁊
crudus: fructus acetosi: ⁊ aque turbide: vina quoq; nigra ⁊ crossa: ⁊
ꝓprie quãdo digestio debilis est propter debilitatẽ virtutis dige
stiue: vel ꝓpter multitudinẽ eius qd̃ sumitur ⁊ destruit virtutẽ: aut
ꝓpter maliciã ordinis ⁊ exercitij super repletiõe. Retẽtio vero ma
terie est ex debilitate expulsiue in renibus: vnde retinent̃ in eis sup
fluitates residentes. Dis aquositas que peruenit ad eos. aut est ex
vehemẽtia caliditatis in eis. que etiã retinet superfluitates: ⁊ facit
eas lapides anteq̃ expellant̃: ⁊ attrahit eas ante digestionẽ ĩtegrã
a superioribus corporis. hec autẽ caliditas aut est ĩseparabilis: aut
accidẽs ꝓpter laborẽ aut ꝓpter calefaciẽtis acceptionem. aut pro
pter superfluitatũ aggregatarũ opilationẽ: aut etiã est ex frigore cõ
stringẽte: vel apostematib⁹ opilãtibus ⁊ frigidis ac duris cõmuni
tate quoq; mẽbroꝝ propinquoꝝ: vt intestinoꝝ ⁊ alioꝝ. Nã quãdo
cõprimunt̃ renes: tũc accidit eis opilatio ⁊ iste res oẽs lapidis ĩue
niũt in vesica: quãuis ĩter se differãt lapides vtriq;. Nã ille: q̃ est in
renib⁹ leuior ẽ paruũ ⁊ minor magisq; decliuis ad rubedinẽ q̃ aũt
est in vesica: durior est ⁊ maior valde magisq; decliuis ad nigredi
nẽ ⁊ ad cinereitatẽ ⁊ albedinẽ. dolor q̃dẽ fit ex lapide renũ cũ in p
mis generat̃. q2 cõstringit ⁊ cõmouet̃ ⁊ ĩcedit in meatib⁹ ⁊ ꝓpe in
meatu vesice. Et repletio q̃dẽ facit ipm vehemẽti⁹ excitare dolores
ꝓpterq; qñ cib⁹ ad ĩtestina descẽdit ⁊ ea ꝑtrãsit cũ aũt vacuãt̃ ⁊ ex
pellũt̃ supfluitates ab ĩtestinis dolores q̃etiores sũt. Signa võ mot⁹
lapidis sũt ꝗuitas dolorꝭ ⁊ ei⁹ vehemẽtia: ⁊ ei⁹ descẽsio ex alchatin
vsq; ad ĩguina ⁊ emũctoria. ⁊ tũc iã ꝑuenit lapis ad meatũ vesice.
cũ autẽ sedat̃ ille dolor: tũc iam ꝑuenit in vesicã lapis vesice multi
plicatur in septentrionalibus regionibus: proprieq; infantibus. Et
lapis quideʒ paruus magis retinet vrinã q̃ magnus: quia figitur
in meatu. magnus autẽ velociter inde remouetur.

Quib⁹ ꝑsonis maxie soleat vtq; lapis accidere. C. CXVIII

Senibus aduenit plurimum lapis renum q̃ lapis vesice. Infantibus autem ⁊ his qui sequuntur eos econuerso. In infantibus autem
et adolescentibus fortis est virtus expulsiua. ⁊ ob hoc expellit a su
perioribus mẽbris ad inferiora. In senibus aũt virtutes renũ ipsoꝝ
debilitant̃ valde. Preterea qm̃ subtiliores sunt humores minoꝝ:
propter hoc penetrãt in renibus eoꝝ. Senũ aũt humores nõ pene
trant: quia crossiores sunt. Q2 autẽ plurimũ lapis in infantibus ge
nerat̃: est propẽ appetitũ eorũ ⁊ motũ ipsoꝝ sup repletionẽ: ⁊ quia
potant lac: ⁊ propter constrictionẽ meatus vesice ipsorũ. In senib⁹
autẽ propter debilitatẽ digestionis eorũ. propter hoc iudicauit hi
pocras: ꝙ ipse in senib⁹ nõ satiat̃. Puellis quidẽ ⁊ mulierib⁹ parũ
accidit lapis in vesica: quia meatus vesice earũ ad exteriora breuior
est: ⁊ latioꝝ ac paucioꝝ anfractuũ: ideoq; facilis est expulsiõis. Itẽ
plurimũ aduenit pinguibus lapis renũ. extenuatis aũt lapis vesice.
Et omnis quidem vrina in qua est humor plurimus: dignior est vt
ex ea generet̃ lapis. Ipsa est in qua cum descẽdit: generat̃ sal plu
rimus. Sal nãq; generatur ab aquositate: in qua est terreitas pluri
ma quam adussit caliditas. Et vrina quidem infantiũ pluris est sa
lis q̃ vrina seniũ: quia terreitas in eius adustione ꝓfundior est. Ob
hoc eorũ vrine sunt turbide propter multitudinẽ ꝑmixtionis earũ:
⁊ propter raritatẽ corporũ eorum: per quã resoluit̃ ab eis plurimũ
aquositatis. Puerorum autẽ dignior in quo generet̃ lapis: est ille
qui est sicce nature ſm plurimũ: ⁊ calidi stomachi: nec exiccat̃ natu
ra ſm plurimũ ꝓpter attractionẽ hũiditatũ ad epar. deinde võ mẽ
bra vrine ipsi⁹: ⁊ ad sũmũ siccitas nature facit vrinã crossiorẽ pluri
mã. In illa quidẽ in qua sedimen est arenosum: non aggregat̃ la
pis: quia materia nõ est coartata: nec aduenit ei causa plurima. que
si esset: primũ quod ab ea generaret̃: esset lapis magnus ac durus.
Ex habentib⁹ autẽ lapidẽ quibusdã sunt paroxismi lapidẽ generã
di eũq; mingẽdi qñ quidẽ aggregat̃: ⁊ fortasse cũ vrina egredit̃: ad
uenit eis sicut colica. Constantin⁹ vbi supra. Lapis in renib⁹ plu
rimũ in seniorib⁹ nascit̃. ⁊ in vesica plurimũ in pueris. Causa nãq;
lapidis in renib⁹ est defectio caloris vnde humores flegmatici cros
siq; in eoꝝ corporibus augmẽtant̃: ⁊ propter defectionẽ digestiue
virtutis. Itẽ quia via transitus vrine de renib⁹ ad vesicã stricta est
propter frigiditatem complexionis eoꝝ. Ideo quia materia crossa
de qua humiditas cũ calore exiccat̃: efficit̃ petra. Lapis huiusmo
di magnus est propter largitatẽ cõcauitatis vesice. Pueri patiunt̃
in vesica lapidẽ duab⁹ ex causis: quia. s. humores crossi atq; viscosi
nascunt̃ in eis plurimi propter gulositatẽ: ⁊ crossa cibaria: nimiũq;
post cibũ exercitiũ. Itẽ q2 via vrine trãsitus eoꝝ in vesica larga est:
vñ propter fortitudinẽ caloris naturalis: ⁊ expulsiue virtutis mate
ria crossa ⁊ subtilis facile trãsit ad vesicam. Via autẽ. i. collũ vesice
vnde exit vrina de vesica: stricta est propter paruitatẽ etatis ac mẽ
broꝝ eoꝝ: vnde nõ currit materia nisi subtilis: crossaq; remanet in
vesica: ⁊ cũ labore vesice lapidẽ facit. Ideo võ lapis in vesica iuue
nis non generat̃: qm̃ eoꝝ vrina propter calorẽ subtilis est. plus enĩ
caloris habẽt q̃ humiditatis: ⁊ in dieta seruant se plusq̃ pueri. ve
sice quoq; collũ largũ est: ⁊ vrina crossa subtilisq; facile exit. propt̃
hoc etiã nõ nascit̃ lapis in vesica mulieris: qm̃ eius vesice collũ bre
ue est ⁊ largũ. vnde facile exit vrina subtilis atq; crossa. Propt̃ has
igit̃ causas passiões renũ ac vesice sanant̃ difficile. s. propt̃ vie sue
strictionẽ ⁊ cõplexionis frigiditatẽ.

De Ceteris passionibus vesice. C. CXIX.

Ulnera sunt in vesica sicut in renib⁹ causa iã dicta. Sed est in vesica durities ⁊ ar
dor vrine. Aliqñ võ vrina sicut subtilis apparet scintil
la vel furfura. Isido. vbi. s. Strãguiria dicta est eo ꝙ
stringat vrinarũ difficultate. Cõstan. vbi. s. Strãguiria fit aut ex
renib⁹ q̃s in vesica ⁊ renib⁹ diximus. aut ex defectione ꝯtentiue virtu
tis: ⁊ mollitione substantie vesice. vñ nõ potest vrinã vt exeat expri
mere. Huiusmodi infirm⁹ si supinus iaceat: precipit̃ vt vesica pre
mat̃. vñ tunc vrina ꝑ virgã exit: ⁊ infirm⁹ quiescit. aut fit ex apostemate in collo vesice: vl' in lacertis colli eius. aut ex humorib⁹ crossis
atq; viscosis ⁊ inuiscantib⁹ se in via que est inter vesicã ⁊ virgam.
aut ex opilatione propter coagulatũ sanguinẽ viam vrine stringen
tem. Aliqñ võ stranguiria nascit̃ ex acutis humoribus in vesica na
scentibus. aut ex acutis in vrina qualitatib⁹ semꝑ vesicã pungenti
bus. ⁊ hoc intelligit̃ ex vrine rubore ⁊ ardore: quem sentit in extre
mitate virge. Urine preter volũtatẽ exitus fit ex lacertorũ mollitie
circũdantiũ collũ vesice: vel ex defectione virtutis contentiue pro
pter humiditatẽ quam patitur. plurimũq; cõtingit pueris propter
humiditatẽ membroꝝ suorũ. Fit iterũ ex mutatione spondilis ap
posite vesice qñ foras egredit̃: ⁊ ligamẽta vesice rumpunt̃: ne vrina
teneat̃. Oportet autẽ intelligi: quia si passionem hanc femores pa
tiantur: nõ sanantur: sicut hipocras testatur. Similiter ⁊ cum mul

tis diuturnis moriuntur.

De passionibus siphac. C. CXX.

Passiones siphac qui est in ventre sunt: fissura: crepitura raritas. Et aliquādo zirbū et intestina egrediunt extra siphac cōtra lacertos ventris. aliquādo cōtra vmbilicū et sub vmbilicum. in quā partē zirbum tendit et intestinū. Apparent autē quandoq; tumor et apostema: et videt esse crepitura. Crepitura dum est in inguinib⁹ in via ad testiculos tendenti. et exeunt intestina et zirbū in locū illū tendentia. si subest in inguinibus: appellat hernia inguinaria. Si vero descēdat in saccū testiculorū: appellat hernia testiculorū. Hec passio nascit aut ex nimio motu sicut saltu: vel nimio clamore aut grauis rei pondere: vel pressione sup ventrē. et maxime si super prandia hec euenerint rumpit et crepat siphac. Aut ex crossis humoribus similiter cōtingit. aut ex vētositate ventrē et itestina inflāte. aut ex humoribus viscosis se lubricātibus in intestinis in inguina se proiiciētibus. Discretio autē inter apostema et hunc morbū hec est. vt infirmus iaceat supinus. et qd exierit tangat: atq; in locū suum reducat. Qd si facile redierit crepitura erit. Si non tumor est vel apostema. Sciendū autē qz si crepitura parū sub vmbilico fuerit molestissima fit. Ibi est enim intestinū subtile: quod cū cibi premitur superfluitatibus dolorē sentit infirmus.

De Passionibus testiculorum. C. CXXI.

Passiones in mēbris generatiuis sunt aut in testiculis: aut in virga: aut in matrice: aut in vberibus. In testiculis qdē aut in eorū substātia: aut inter substātiā. et eorū pelliculas. aut in venis suis. aut in interiori cute. Si passio fit in eius substātia desiderium aufert libidinis et generationē: aut paruitatē facit spermatis et apostema et vulnera. Ablatio libidinis aut cōcathenatiōe fit hor mem brorū sicut in epilēsia videt: aut ex paruitate spermatis. Paruitas autē spermatis est aut ex minoratione cibi: aut ex cōplexione frigida et sicca domināte testiculis que materiā sibi venientem mutare nequit in substantiā spermatis. Ablatio generādi fit ex nimis mala cōplexione testiculis domināte. Et hec est aut nimis calida que spermatis incēdit materiā aut nimis frigida q̄ cōgelat et adunat eā: aut humida que dissoluit: aut sicca que incrossat. Exire vero sperma preter voluntatē nec erigi virgā accidit ex cōtinue virtutis in testiculis defectione et expulsiue fortitudine et calore vel humiditate dominātibus cōplexioni sue. Qd fit cū spermatis instrumenta patiunt spasmū: sicut in epilēticis videmus. Hi enim qn spasmantur motu nō naturali mouent deinde qd habēt spermatis expellitur. Apostema calidū intelligit ex magnitudine testiculorū et rubore et calore ac dolore eorū. Frigidū autē et flegmaticū ex albedine coloris et mollicie tactus et paruitate doloris. Porro melācolicū intelligitur qz liuidū est ac durū: qd inter eorū substantiā et pelliculas nascitur adunatio est humiditatis aquose et frigide. sicut videmus in hydropicis. qd autē inter cutē et pelliculas tumor est carnosus qui nascit ex humoribus crossis in hec loca descendētibus. qd autē in venis varices sunt. quarū eadē est causa qua et in cruribus fiunt. plurimū vero nascūt in sinistro testiculo pp̄ter caloris sui paruitatē. qd autē in cute nascit exteriori pellicule sunt vulnera pruragines aliaq; similia.

De Passionibus virge et matricis. C. CXXII.

Passiones in virga sunt: aut in eius substātia: aut in via. In eius substantia fit illa q̄ vocat moriaphismos .i. erectiōis siue multitudo et titillationis passio: apostemata: vulnera. In ei⁹ aūt via fit cōstipatio. Erectiōis frequētatio puenit ex humida et viscosa ventositate et calore īmoderato q̄ intelligunt ex erectione nimia siue titillatiōe: qd ex vētositate crossa cōtingit illicicīsa. Vnde patiunt humorē calidū et erigere nimiū: aliquādo quoq; molliciē vasorū spermatis: et aliquādo spasmū. qui vero spasmū incidūt cito moriunt cū eorū venter intumescit et eorū sudor frigescat. apostemata porro q̄ patit virga sunt exteriorū mēbrorū passioni similia. Opilatio deniq; siue cōstipatio intelligit ex ardore vrine et exeūtis duriciei et ex crossis humoribus sanieq; sanguine et squamis cum vrina exeūtibus. Passiones in matrice sunt mēstruorū ablatio siue cōstrictio fluxus sanguinis: dissolutio: suffocatio: inflatio: vētositas: apostema: tumor: separatio: cōclusio: emorrois: fissura: vulnera: mollicies: cōceptiōis ablatio: frequēs abortio: duricies pariendi.

De Cōstrictiōe mēstruorū et fluxu sanguinis. C. CXXIII.

Menstruorū exitū et ablationē eorū pz naturā oportet intelligi. Itaq; mēstrua mulierum exeunt. cum. xij. annum expleuerint et plurimū in. xiiij. Auferunt vero quibusdam circa. xxxvj. annū. quibusdam citra. Hermafroditus nō habet mēstrua vel sperma. Mēstrua quidē naturalia sunt continua p duorū dierū spacia: vel plurimū. vj. dierū: que si transcurrātur nō sunt naturalia. Habitat autē mulier cum tempus menstruorū venit. que. vero menstrua sua diu differt: molestiam ac durū est: quia multe quantitatis subito purgamentū succedit. Temp⁹ interpolatiōis. xx. dierū est: et vsq; in duos vel plures mēses ascēdit. Que vero post hoc tempus mēstrua veniūt naturalia nō sunt. Et vocat hec menstruorū cōstrictio: que fit ex passione in vulua: vel in corpore toto: vel in vno mēbro. De vulua quidem pp̄ter apostemata: vel propter vulue torturā: aut ex abortu nimio vel percussiōe matricis: aut ex opilatiōe vel ex frigida cōplexione venarū ora claudēte: vel ex humoribus crossis atq; viscosis viā implentibus: aut ex vulneribus in eis coagulatis. De toto corpore vero propter febres: aut propter corruptionē complexionis: sicut hydropisis. Porro de vno membro sicut de passione pectoris stomachi et epatis. Fit iterū menstruorū constrictio propter emorroidem: aut sāguinē de narib⁹ vel pectore exeūtē. Aliqn quoq; fit ex nimia crossitudine corporis premēte venas atq; stringēte. Huius constrictionis significatio vniuersalis est grauitas inferioris ventris: et dolor totius corporis: constrictioq; vrine atq; digestionis. Aliqn etiā vrina est nigra: deficitq; virtus appetitiua: et aliqn mala appetūt cibaria. Sanguinis fluxus aut est ex defectione contentiue virtutis aut ex subtilitate sanguinis et acumine: aut ex eiusdē multitudine: venarūq; plenitudine. aut ex fissura venarū matricis. aut ex humoribus acutis. aliqn quoq; ex nimia purgatione in parturitione vel egressione fetus ante tempus. Ex quiquidē augmentat sanguinis fluxus atq; moratur mutationē coloris mulier patit et tumorem maxime in pedibus. et corruptionē virtutis digestiue. quod si amplius augmentatur moritur.

De Impedimento conceptionis. C. CXXIIII.

Ablatio concipiēdi fit ex parte femine vel masculi. Ex pte femie fit: aut ex mala cōplexiōe matricis: aut ex officiali morbo: aut ex hūorib⁹ in concauitate vulue se coadunātib⁹. Ex mala cōplexiōe qz si nimia ē et fort: sterilitas efficitur. finaut: concipiēdi vis aufertur. si est calida: incēditur et corrumpit sperma. si frigida: constringit et concludit vulue venarūq; suarū ora. vnde transit sperma: et infrigidatur ac congelatur in ea. In testiculis quoq; propter eorū frigiditatē non multum nascit sperma. Si humida: non potest continere sperma. si vero sicca fit crossum ac durum ibi nascens sperma: non extendens se: neq; formatiuam virtutem sequens. Ex officiali morbo fit aut ex constipatione viarum spermatis: aut ex apostematibus et similibus. aut ex humoribus in concauitate vulue coadunatis. s. flegmaticis: colericis: aut melancolicis. Plurime autē feminē conceptionē perdunt ex crossitudine nimia quia zirbum os vulue comprimit et opilat: vt non ad illud effluant menstrua vel sperma. qz et si currant parū est et non valet. Ex parte vero masculi fit ablatio concipiendi ex mala cōplexione spermatis aut ex morbo officiali. Ex mala complexione: quia si calida fit: incendit. si frigida: congelat. si liquida: dissipat. Ex officiali morbo: sicut est tortura virge viril. vnde sperma cū exit nō recta via in vuluam tendit. quod intelligi potest: si non recte minxit. Itaq; cognoscit si deceptio pp̄t masculū aut feminā ablata fit: fedeat mulier super feamnū et panis operta suffumigetur. si quidem ad os et ad nares suffumigatio perforat nō ipsa in culpa: sed masculus est. Si enim os vulue clausum esset et ora venarū: vnde sperma transit ad vuluam et menstrua: suffumigatio corpus muliebre non perforaret. Similiter et si ibidem esset humiditas: extingueretur fumus: sicut calor spermatis extinguit. si nimius calor fumus dissolueretur ac dispergeretur. Alij vero antiqui dixerunt qz spermas masculi si super aquam posueris: et dilatetur et natet super aquam: intelligitur esse frigidum ac subtile: nec valet: ne proficit. Si autē aque infunditur et cōmergit: valet. Item si vulua in sui positione longa fit et magna: breuis autē virilis virga: nō potest sperma attrahere sibi: et ita culpa fit masculi. Potest iterum hoc intelligi ex significatione quam diximus male complexionis in masculis siue feminis: et in testiculis: vt macilitate et crassitie: nigredine: albedine: duritie: mollitie: multitudine quoq; spermatis et eiusdem paruitate: crossitieq; et subtilitate.

De Modo conceptionis siue generationis. C. CXXV.

Mulier cōcipit quousq; mēstrua auferantur, et mascul⁹ generat vsq; ad annos septuaginta. Plerisq; vero vsq; ad octoginta scd'm virtutem caloris naturalis vniuscuiusq; et scd'm calorem

in testiculis. Quidam autem in iuuentute non generant sed in sene
ctute: quia complexionem testiculorum frigidam ⁊ humidã habẽt
post iuuentutem vero perfectam calor eorũ naturalis confortatur
⁊ testiculi calidiores efficiuntur. Ideoqꝫ geniture tunc idonei fiunt.
Aliquando vero etiam idem consequuntur ex mutatione diete fri
gide ⁊ humide in calidam ⁊ siccam. Quidam autem in adolescentia
sua multum generant: quia testiculorum complexionem calidam ⁊
humidã habent. In iuuentute vero ⁊ senectute calor augmentatur
⁊ desiccat᷑ vnde sperma cõburit᷑ ⁊ etiã desiccat᷑: nec ad generandũ
proficit: quidã autẽ in adolescẽtia parũ generant: quorũ complexio
est nimis calida ⁊ sicca ⁊ incensiua. Cũ autẽ ad etatẽ venerint calor
minoratur ac temperatur: scilicet aut ex etate aut ex mutatione die
te in temperamento frigide. Idẽ quidã in adolescentia feminas tan
tũ generant: ⁊ in etate perfecta masculos: quoniã in adolescẽtia cõ
plexio eorũ atqꝫ testiculorũ frigida est ⁊ humida. In iuuentute au
tem ⁊ senectute calefit ⁊ desiccatur: ideoqꝫ masculi generantur. Ali
quando etiã ex mutatione diete prouenit. Significatio vero an mu
lier grauida sit hec est: sentit masculus in coitu matricẽ virgam suã
desugentem sicut sanguisugam sanguinem: nec egreditur sperma
matricem. A muliere vero os vulue clausum ⁊ coniunctum sentitur
sine apostemate ⁊ duricie vulue precedentibus quod est ex concupi
scentia matricis ad ardorem recipiendi masculini spermatis. Men
strua q̃dẽ nõ currũt ex cõsuetudine: neqꝫ masculũ videt᷑ mulier cõ
cupiscere. In mamillis est venarũ color viridis: ⁊ mamille solito durio
res albedo in oculis est liuida viriditati cõtigua: facies qꝫ similit᷑ lẽ
tiginosa quoqꝫ est: abominationẽ ⁊ virtutis appetitiue defectionẽ
malorũqꝫ ciborũ desideriũ h;. Si vis aũt de cõceptu certificari: da mu
lieri mellicratẽ in hora somni si circa vmbilicũ torturã patit᷑: cõcepis
se cognoscit᷑. si nõ ecõuerso. Mellicrates de crudo melle h᷑ facit: q᷑
ventositatẽ ⁊ inflationẽ gignit: vuluãqꝫ cũ intestino recto cõprimit.
vt vẽtositas nõ trãseat: s; potius circumeat ac torturã faciat. Porro
si vis certificari fetũ masculinũ esse: vide q᷑ color mulieri pulchrior
est: motus leuior: vẽter rotũdus color corporis rubicũdus. Si vo co
lor fedus motusqꝫ tardus: ⁊ vẽter lõgus: ĩ facie quoqꝫ lẽtigo fuerit
⁊ aliquãdo etiã in cruribus pustule vulneraqꝫ: sexus femineus erit.

De Causis abortiendi ⁊ difficultate pariendi. C. CXXVI.

ABortiendi sepe causa est aut ab interiorib᷒
aut ab exterioribus. Ab interio
ribus q̃dẽ ꝓpter humiditatẽ viscosam in vulua que fe
tũ lubricat: aut ex mala cõplexiõe vulue qua virtus cõtẽ
tiua deficit: aut ex apostemate vulue: aut ex nimio cursu mẽstruorũ
in cõceptiõe vnde fetui nutrimẽtũ minus venit: ⁊ mouet᷑ atqꝫ a na
expellit᷑. Ab exterioribus aũt: vt saltu vel clamore nimio vel timore
vel ira vel letitia si nimia sint ⁊ subita. Sternutatiõe quoqꝫ cõtinua
vel pcussiõe siue casu in vẽtre vel dorso: aut ex catartico: aut ex fet᷒
magnitudine: aut ex nimio cursu sanguinis de aliquo mẽbro corpo
ris. Duricies autẽ pturiẽdi cõtingit aut ex matre: aut ex fetu: aut ex
secũdina: aut ex aliqua re exteriori. Ex matre q̃dẽ si nimis crassa sit
aut eius vulua pua: aut si est virgo vel timida vel debilis vt fetũ ex
pellere nõ possit: aut si apostema in vulua habuerit: vel aliã passio
nẽ in aliquo alio mẽbro: aut si nõ in tpe partus exierit. Ex fetu vero
si nimis magnus aut crassus fit: aut parũ leuis vt ad inferiora nõ de
scẽdat: aut si magnum caput vel duo capita habuerit: aut mortuus
fuerit aut si plures sint: aut si nõ s᷑m vt oportet exierit. Caput eni pri
us exire debet: ita vt sint manus eius iuxta coxas extense: aut pedes
q̃dẽ prius: s; nõ distorti. Ex secũdina vero si nõ inscidat᷑ ex crossitu
dine sua: vel si ante tẽpus se scindat: aut si nimis subtilis fit. Porro
ex causa exteriori sicut ex aere frigido cõstringẽte vuluã ⁊ coagulã
te: aut aere calido corpus rarificãte ⁊ virtute deficiẽte vt fetũ expel
lere nequeat. In his aũt oĩbus si mulier sternutationẽ patit᷑ facilita
tẽ adiuuat ptus: sicut hipocras ait: dicũt aũt obstetrices q᷑ pturire
feminã longũ est: sed dolor ibi debilis est. In partu vero masculi do
lor est acutus sed velox. Itẽ si de muliere ante partum sanguis exie
rit: partus erit durior q᷑ si moretur facilior.

De Passionibus mammillarum. C. CXXVII.

PAssio mãmillarũ aut est vniuersalis: q᷑ nascitur
in eis sicut in alijs exteriorib᷒ mẽbris ma
la cõplexio: apostemata: ⁊ similia: aut est propria sicut ca
lidũ apostema nascẽs in eis ex coagulatione lactis. Qđ
vero si sanguis ve
intelligit᷑ ex tumore ⁊ dolore: duricie quoqꝫ ⁊ rubore. Sanguis ve
ro si coagulat᷒ fit: ĩtelligit᷑ ex duricie: puoqꝫ tumore: sanguinis quo
qꝫ dum mulget᷑ ostensione. Dicit etiam hipocras hoc maniã signifi
care. Halienus autem eum veruz dixisse fatetur: non tamen semper
sed raro cum. s. fumus sanguinis ad cerebrum venerit: aliquando
vero si patiuntur mammille vt vna vel ambe contrahantur in graui
ditate: vnde signatur nocumentũ fetus: aut etiam abortus itaqꝫ si
vna contrahit᷑ ⁊ gemini fuerint: vnus abortiẽdus erit. Et si quidem
dextra: masculus. si sinistra abortiet᷑ femina. Cã huius cõtractiõis
est q᷑ sanguis minuit᷑ in venis ad mãmillas tendentes a mẽstruis.
Itẽ sanguis ab oĩbus membris semp ad vuluã descendit. ꝓpter na
ture laborẽ ad expellendũ fetum. Igit᷑ vulua aliqñ a mãmillis pati
tur in grauidatione duriciẽ: dolore significãte in genibus ⁊ coxis ⁊
oculis. Causa vo doloris est: q᷑ sanguis augmẽtatus ⁊ multiplica
tus in mãmillis cũ eũ natura expulerit: aut in inferiora corpis: aut
in supiora expellit. Et si quidẽ in inferiora: coxe patiuntur ⁊ genua.
Si autem in superiora patiunt᷑ oculi obtalmiam ceteraqꝫ similia.

De Passionibus quoqꝫ coxarũ ⁊ pedum. id est. scia ⁊
artetica. C. CXXVIII.

COnstan. vbi supra. Passiones aũt in coxis ⁊
pedibus sũt scia: artetica ⁊ podagra.
que plurimũ nascunt᷑ quib᷒ cũ cibo ⁊ potu humores au
gmentant᷑ dum quiescũt. coitũqꝫ frequent᷑ opant᷑ ⁊ ni
miũ. maximeqꝫ post cibũ. Scia est passio siue dolor nascẽs in conca
thenatiõe coxarũ. Et differt ab artetica. de qua postea: q᷑ dolor hu
iusmodi est in ossibus coxarũ exteriorib᷒ descendẽs vsqꝫ ad cõcathe
nationẽ genuũ. Aliquãdo etiã vsqꝫ in calcaneũ ⁊ extremitatẽ pedũ
ab extranea parte. Nascit᷑ aũt ex humorib᷒ crossis ⁊ sanguinolẽtis
aut crossis ⁊ flegmaticis in concathenatiõe coxarũ inclusis: ⁊ aliqñ
quidem in cõcathenatiõe sua separat᷑ coxa ꝓpter viscositatẽ materie.
Qđ si diu moret᷑ pedes cõtrahunt᷑ ⁊ claudicatio subsequit᷑: q᷑ pe
des nõ cibis vt oportet reficiunt᷑. Unde hipo. in affo. Qui dolent
inq̃t in coxis: si dolor se ꝓlongauerit ⁊ coxa discõcathenet᷑: necesse
est vt pes cõtrahat᷑: ⁊ homo claudus efficiat᷑: plerũqꝫ fit hoc in par
tibus sinistris. Artetica vo est dolor in cõcathenatione membrorũ
nascens. Et aliqñ quidem in concathenatiõe membrorũ pedum: vt
in calcaneo maximeqꝫ digitorũ pollicibus: ⁊ podagra vocat᷑. Aliqñ
vo in cõcathenatione genuũ vel manuũ vel cubitorũ: ⁊ tunc artetica
sola vocat᷑: nascit᷑ etiã plurimũ in cõcathenatiõe maxillarũ ⁊ auricu
larũ colli epatis ⁊ splenis: vt cã eius intelligi nõ possit. Huius cã est
cõcathenatio defecta. ad quã implendã ⁊ extẽdendã descendit hu
morũ materia: membraqꝫ ⁊ eorũ ligamenta extendit ac dolorem ni
mium facit. Cã magnitudinis doloris duplex est: q᷑ nerui. scil; ⁊ li
gamenta sensibilia sunt: ⁊ materia que in concathenationẽ descen
dit: non cito dissoluit᷑ ꝓpter duriciem illorũ locorũ: q᷑ nec habet vbi
moueat᷑ ⁊ discurrat sicut molliora mẽbra. Defectio concathenatio
nis membrorũ: aut naturalis est: aut accidentalis. Naturalis que. s.
ex parentela initiũ sumit. Cũ enim fundamẽta mẽbrorũ ex sperma
te facta sint qđ in corporib᷒ mixtũ est cũ humoribus. hui᷒ morbi ge
neratiuis. fili᷒ qui hoc spermate generat᷑ in hũc morbũ facilius in
cidit eadẽ apparat᷒: ⁊ cũ sint in corpe patris mẽbra quedã debilia.
fiunt in filio silia. Accidentalis aut fit ex labore nimio vbi fatigata
est cõcathenatio sicut ex multo eq̃tatu ⁊ assiduo: aut ex mutatiõe ni
mia eiusdẽ cõcathenatiõis: aut ex pcussione locũ ipsius incidẽte. in
quã humores descendũt: aut qñ in pncipalib᷒ mẽbris sũt q̃ ad ipsaꝫ
eos expellũt: aut ꝓpter coitũ multũ: maxie si post cibi saturitatẽ fi
at: q̃ cã huic morbo generando pessima est. Isidorus vbi supra.
Arteticus aũt morbus ab articulorũ passione nomen sumpsit.

De Podagra. C. CXXIX.

COnstan. vbi supra. Huius passiõis ps in do
lore potior siue potentior est poda
gra. Materia nanqꝫ podagrica descẽdit in parua mem
bra. id est in pollices: quorum concathenatio parua est.
Ideoqꝫ materiam si magna sit capere non potest: vnde nimium ex
tenduntur: ⁊ sic dolor augmentatur. In maioribus autẽ membris
vt in coxis non sic. q᷑ materia ipsa diuiditur: ⁊ ideo non sic extendũ
tur. Hipocras in libro. affo. Pueri inquit ⁊ eunuchi non sunt po
dagrici: quia coitu non vtuntur. hec enim causa prout dictum est
huius morbi materia est. Causa quoqꝫ podagre est talis dieta que
impleat humoribus corpora. sicut est nimius cibus ⁊ potus ebrie
tas: scilicet quies ⁊ suauitas: mundificandi quoqꝫ corporis negli
gentia. Passio podagre plurimum mouet᷑ in autũno ⁊ vere. Nam
ꝓpter inordinatã dietã ⁊ crossã in hyeme acceptã. hũores in corpo
rib᷒ adunati cũ veris tps venerit liquefiũt: ⁊ currentes: mẽbra pu
gunt eisqꝫ nocent: ⁊ ob h᷑ eos ad mẽbra debiliora. huic morbo ap
pata expellũt. In autũno quoqꝫ adunant᷑ humores multi in corpe
ꝓpter multos fructus comestos in estate: q̃ tandẽ augmẽtati decur
rũt in membra debilia. sic dixi. Isidorus vbi supra. Podagrã gre
ci a retentione pedum dicunt noiatum. ⁊ a ferali dolore, siquidem

omne quod immite fuerit albuscue agreste vocamus. Isaac. Podagra est dolor calcanei ꝛ plante pedis cū diffusiōe neruī ꝛ pulsatione sui nascēs ex malis humorib⁹ ad calcaneū descēdētib⁹: q̄ si sunt calidi ꝛ acuti: dolor nimius erit ꝛ pulsatio cōtinua incēdēs calcaneum si frigidi ꝛ grossi grauitas numia fit ꝛ extēsio ꝛ sine pulsatiōe tumor. Apostemata aūt podagrice ꝛ artetice passionis nō sunt tumentia qꝛ tumor in solis carnosis locis ꝛ mēbris nascit̄ ꝛ habētib⁹ vsuꝫ sanguinis: hoꝝ mēbroꝝ humiditas viscosa ꝛ frigida est nutrimētū. Itē qꝛ carne sunt nuda nō sunt tumētia plurimū. Hec nascit̄ suauiter ꝛ quiete viuētib⁹: ꝛ exercitia negligētib⁹ ꝛ purgatiōes ac mūdificatiōes corpis nolētib⁹ maxime cū multū comedant ꝛ bibant. He enī res creant in corpore humores superfluos.

De Prognosticis futuraꝝ egritudinū. C. CXXX.

Isidorus vbi. s̄. Prognostica preuisio egritudinū a pregnoscēdo dicta. Oportet enī medicū ꝛ p̄terita agnoscere: presentia scire: ꝛ futura p̄uidere. Razi in almansore. iiij. pte. Saltus faciei diu permanēs multus ꝛ fortis torturā vicinā portēdit: totius vero corporis saltus multus ac diuturnus spasmū pgnosticat. Oculoꝝ ꝫ facieiq̄ꝫ rubedo ꝛ venaꝝ in eis manifestatio. lachrymaruꝫ descēsus: ꝛ claritatē pati nō posse: hec oīa si cū forti dolore capitis assunt frenesis futura pgnostica sūt. Incub⁹ ꝛ scotbomia si diu pseuerauerint ꝛ fortes extiterint epilēsiā ptēdūt. Tristitia absq̄ꝫ manifesta aut pfecta causa diu pmanēs: ꝛ cordis malignitas ac desperatio melancoliā signāt. Reumatismus ꝛ coriza si frequēter eueniāt timēdū est ne ptisis vel asma vel passiōes pulmonis pueniant. Sudor multus ac diu pseuerās corpis repletionē signat: q̄ si male fuerit olens febrē iā vicinā designat. Repletio quoq̄ꝫ supflua tumorē emoptoice passionis future ꝛ apoplexie: ac subitanee mortis affert. Preterea sensuūꝫ turbatio motuūq̄ꝫ debilitatio cū repletiōe timorē iducit apoplexie. Cordis tremor. fortis ac frequēs mortē subitaneā portēdit. Palpebre ꝛ extremitates inflate pgnosticāt hidropisim: fatigatio ꝛ dissolutio cū appetitine destructiōe febrē signat. Multus faciei rubor cū obfuscatiōe ꝛ angustia aerē attrahēdi: vocisq̄ꝫ raucedo leprā faciūt timere: que iā incipit accedere. Grauitas in dextro latere vbi carne diminute inueniunt̄ ꝛ punctura ꝛ tensio lesionem epatis significat. Pruritus ani vēturas emorroidas signat si nō causa puoꝝ vermiū ibidē existentiū. Fetor egestiōis innuit fastidiū ꝛ grauedinē q̄ in venis fit. Fetor aūt vrine putrefactionē sanguis febresq̄ꝫ futuras. Ex multis glandulis orit̄ suspicio magne collectiōis: ꝛ paralisis parua magnā ptēdit. Quapropter cuiuslibet predictoꝝ causa subtilit̄ inuestiganda est: ꝛ ad eius sanationem festinandum.

De Signis mortis. C. CXXXI.

Idem in. viij. parte. Cū facies igitur fuerit extenuata: ꝛ oculi concaui videbunt̄: ꝛ tempora dilatabuntur: auresq̄ꝫ frigide fuerint ꝛ in citrinitatem mutate: quaꝝ etiā extremitas que pendet inferius cōtracta fuerit: ꝛ cutis faciei tensa apparebit: preter hoc etiā color citrin⁹ aut viridis: aut niger apparuerit: nec eger etiā multā prius euacuationē passus fuerit: hec oīa signa mortalia sunt. Urina p̄terea nigra ꝛ sputū nigrū ꝛ stercus nigrū ex signis mortalib⁹ sunt. Et si cū predictis febris magni fuerit incendij: signa valde mortalia sunt. Item fetor anhelitus ꝛ oris in acutis egritudinib⁹ signū est mortale. Itē sudor in fronte post laboris multitudinē ꝛ pulsus ac motus debilitatio mortale signū est: Similiter oculi stupidi q̄ nō mouent̄: ꝛ tremuli q̄ nō q̄escūt: sꝫ fere ex multo tremore circuire videt̄: de signis mortis sunt. Frequēs aūt in lecto reuolutio ꝛ verēdoꝝ discoopertio: ꝛ huiusmodi signa nō sunt bona: significāt ergo in egro estuationē ꝛ mētis perturbationē. Itē diuersitas caloris in egri corpe vt vnū ex mēbris sit calidū: precipueq̄ꝫ ex pte vētris: ꝛ alia mēbra sunt frigida: signū est nō bonū. Paruitas vnius oculi: vel oris cōtortio: vel alborū q̄ vident̄ in oculis manifestatio preter solitū: ꝛ dormire ore aperto. Hec oīa signa valde pniciosa sunt. Stridere quoq̄ꝫ dētib⁹ p̄ter solitū malū est signū: si cū acuta accidat egritudine. Preterea rubedo in albis oculoꝝ: ꝛ vene rubee vel nigre in eis apparētes mala signa sūt. Extremitatū frigiditas in acutis egritudinib⁹ signū est nō bonū. Qꝫ si frigiditas augmētat̄: ꝛ cū hoc calor magnus in vētre fuerit atq̄ꝫ sitis: mortale est. Egritudines acutissime in senibus ꝛ in complexionibus ꝛ regionibus ꝛ tēporib⁹ frigidis deteriores sunt q̄ꝫ in hoꝝ contrarijs. Tremor cordis q̄ perseuerat in acutis egritudinib⁹ signū est malū ꝛ singultus similiter: ꝛ si cui anhelit⁹ cōstrict⁹ fuerit ꝛ febrilis calor augmētat⁹: signū ē pniciosuꝫ. Cū in aliquo mēbro orit̄ apostema vel dolor: ꝛ seq̄tur apostema vel incēdiū ac sitis: malū est: ꝛ si cū eo tremor cordis accidit mortale est. Mortuorū noīa pferre signū est malum. Et sitis vehemens cū sudore frigido perniciosum. Fluxus aūt frigidus cū debilitate v̄tutis, egrū signat morti ppinquuꝫ. Sudor frigidus cū acuta febre pniciosissim⁹ est cū post sudorē tremor seq̄t̄ malū ē signū. Signoꝝ aūt v̄tutes int̄ se ꝯferēde sūt. vnū n. bonū signū cū firmū fuerit multis mal' signis p̄ponderat. Egritudo ē morosa est. i hoīe sp̄ sano. q̄ fere egrotat. Hipo. in lib. affo. In quo morbo sōnus laborē p̄stat: mortale ē. Itē egritudinib⁹ q̄buscūq̄ꝫ icipiētib⁹. si fel nigrū aut sursūꝫ vel deorsūꝫ exierit: mortale ē. q̄buscūq̄ꝫ in febribus cū alijs egritudinib⁹ oculi nō s̄m volūtatē lachrymant̄. icōueniēs est. In acutis morbis frigiditas extremitatū maluꝫ est. In osse v̄o egrotāti caro liuida malū ē. Silr̄ in vomitu singult⁹. ꝛ oculi rubei. i sudore quoq̄ꝫ rigor q̄buscūq̄ꝫ imoderat⁹ dolor i cerebro fit. in trib⁹ dieb⁹ peūt. si v̄o os effugiūt sani fiūt. Itē q̄buscūq̄ꝫ cerebꝝ ab aliqua occasiōe motū fuerit necesse ē sine voce fieri stati.

De Affonsmis. C. CXXXII.

Isidorus vbi supra. Affonsmus est s̄mo breuis itegꝝ sensūꝫ pposite rei describēs. Actor. Ex affonsmis hipo. iā supi⁹ q̄dā locis cōgruis inserum⁹: ꝛ hic etiā in supplemētū hui⁹ capli pauca subiūgim⁹. Hipo. vbi. s̄. Uita breuis ars v̄o lōga tp̄us aūt acutū. experimentū v̄o fallax. iudiciū aūt difficile. hūide diete febricitātib⁹ oīb⁹ ꝯferūt maxieq̄ꝫ pueri ꝛ oīb⁹ sic assueti refici. dādū v̄o est aliq̄d tp̄i ꝛ regiōi ꝛ etati ꝛ ꝯsuetudini. Cōtēplari aūt oꝫ egrotāti si sufficit ei dieta an ipse post deficiat. Senes facillime ieiuniū ferūt. scdo ꝯsistētes. pueri v̄o min⁹. ꝛ oīuꝫ mīme infantes. Hoꝝ aūt ipsoꝝ q̄cunq̄ꝫ ānosiores existūt: ꝛ qui crescūt plurimū hn̄t calorē inatū. ꝛ iō plurimo idigēt nutrimēto. Senib⁹ v̄o puus inest calor ꝛ ideo paucis indigēt eisq̄ꝫ febres nō sunt silr̄ acute. frigidū. n. hn̄t corpus. ventres hyeme ꝛ vere sunt natura calidissimi. somniq̄ꝫ longissimi. in his g̃ tp̄ibus ꝛ oblatiōes plures dāde sunt. inatus. n. calor mult⁹ amplio ri indiget nutrimento. Estate ꝛ autūno cibos grauissime ferūt. hyeme v̄o facillime. Corpib⁹ hūidas carnes hn̄tib⁹ famē adhibe. fames omne corpus siccat: quicūq̄ꝫ dolētes aliq̄d corporis plurimū dolere nō sentiunt: his mēs egrotat q̄ in mlto tp̄e extenuant̄ corpa. tarde reuerti ꝯsueuerunt: ꝛ q̄ in modico modice. q̄buscūq̄ꝫ iuuenibus existētib⁹ ventres humidi sunt. his senescentib⁹ desiccant̄. quibus aūt iuuenib⁹ sicci. seniorib⁹ facti humectant̄. Assueti mltos ferre labores ꝛ si fuerint ibecilles ac senes insueti etiā fortib⁹ iuuenib⁹ facilius ferūt: nā ex mlto tp̄e ꝯsueta ꝛ si deteriora fuerint insueti min⁹ molestare ꝯsueuerūt: oportet igit̄ ad ꝯsueta conuerti. Mutationes tempoꝝ maxime morbos generant. Mulier ambidextra non fit.

Liber Decimus septimus. incipit.

De Naturali philosophia. C. I.

Alphorabius vbi supra. Nālis sciētia ꝯtemplat̄ corpora nālia ꝛ eoꝝ accidētia que nō hn̄t esse nisi p illa. Sūt enī ꝛ corpora quedā artificialia. quoꝝ scꝫ esse p artē ꝛ volūtatē hoīs est: vt vitrum ꝛ pānus ꝛ lectus. Nālia v̄o sunt vt celū ꝛ terra. Et que inter vtrūq̄ꝫ sunt vt pluuie ꝛ cetera hmōi. Nāliū quidē ꝛ artificialiū corpoꝝ in hoc est ꝯsimilis dispositio qꝛ sicut in artificialibus inueniunt̄ res: que non hn̄t esse nisi p ipsa corpa: ꝛ res a quib⁹ ꝛ p quas eoꝝ esse existit. Ita ꝛ in nālibus q̄ꝫq̄ꝫ. in artificialib⁹ hec magis appareant. Illa nanq̄ꝫ q̄ nō hn̄t esse nisi p corpa artificialia. sunt vt ligatura in pāno. splendor in ense. puietas in vitro: sculptura vel structura in lecto. Res aūt ad quas vel ppter quas sūt illa corpora sunt fines eoꝝ ꝛ intentiōes. sicut pānis fact⁹ est vt cooperiat. ensis vt feriat. vitrū vt infusa recipiat. lectus vt nos a terra suspēdat vel sustollat. Res a q̄b⁹ illa sūt actores ꝛ pcuratores eoꝝ sūt: vt politor ensis: ꝛ carpētari⁹ lecti. Res v̄o p q̄s existūt: i omni corpe duo sūt: forma. s. vt in ense acuitas. p hanc. n. opationē suā efficit. Et materia. vt ferrū. Similit̄ in pāno. materia sūt fila forma v̄o ꝯtextio. Lecti quoq̄ꝫ: mā sūt ligna. forma v̄o q̄dratura. Silr̄ est ꝛ in ceteris: Q̄ ō ex istoꝝ ꝯiunctione puenit. eoꝝ est actio ꝛ pfectio. Nullū. n. corpus aliquid agit. nec aliq̄d ex eo puenit vite iuuamē nisi cū forma aduenit in mā. Sic ē igit̄ ꝛ in corporib⁹ nālibus. licet hec in eis nō ita appareāt: qꝛ cōstitutiōes eoꝝ nō ita sensate sunt. sicut illoꝝ q̄ visui subiacent (vbi gratia) vinū est corp⁹ naturale: sed vt virtus qua inebriat nō est sensata nec ei⁹ esse cognoscit̄: nisi p ipsam operationē. Et illa quidē virtus est forma vini ꝛ eius cōstitutio. Eiusq̄ꝫ comparatio ad vinum est si

cut acuitas ap ensem que si destruatur non erit ensis. Similiter est
⁊ in medicinis q̄ nō operant̄ in corporib⁹ nisi p virtutes pueniētes
p cōparationē: que virtutes nō sunt sensate. sʒ earꝝ opatiōes. Et ma
terie q̄dē ⁊ forme corporꝝ: ⁊ actiōes eorꝝ ⁊ fines ꝑpter quos existūt
noiant̄ principia corporꝝ. Et accidētia corporꝝ vocant̄ principia a/
ctionū q̄ sunt in corporib⁹. Sciētia vero nālis facit sciri corpa natu/
ralia. vel ostēdēdo qȯ ex eis sensibile est: vl̄ pbādo qȯ ex eis est in/
telligibile: docetq; cuiusq; nālis corpis materiā ⁊ formā: ⁊ actiōes
eorꝝ: ⁊ a quib⁹ fiāt: ⁊ fines ꝑpter quos fiant. Hec igit̄ sciētia dat p̄n
cipia nāliū corporꝝ ⁊ actionū eorꝝ. Aristoteles in li. de celo ⁊ mūdo
Sūma cognitiōis nature ⁊ naturalis sciētie in corporib⁹ existit: ac
reliq̄s magnitudinib⁹ ⁊ impressionib⁹ eorꝝ ⁊ in motib⁹ ac principijs
oīum q̄ huic nature similia sunt. Subiectū sciētie nālis est corpus:
nō fm ꝙ est ens vel substātia: vel quātitatē habēs: sʒ fʒ ꝙ est cōpo/
situ ex duob⁹ suis principijs q̄ sunt mā ⁊ forma: ⁊ fm ꝙ est subditū
motui ⁊ quieti ac ꝑmutationi: his. n. modis pōt fieri cōsideratio de
corpe: teste auicēna q̄ dicit: ꝙ corpus celi ⁊ mūdi ꝯsiderat̄ a phisico:
fm ꝙ est principiū motus ⁊ quietis essentialit̄. A mathico vō fʒ ꝙ
est habēs quātitatē: ⁊ a diuino fm est ens substātie. Intētio igitur
phie nālis est dare principia quattuor ⁊ accidētia ⁊ cōcomitātia in
omni specie corpis. Principia: intellige quattuor causas. s. materia/
les formales ⁊c̄. Accidētia vero colorariōes: ꝑuietates: aspitates: p
petates: differētias ⁊ cetera his similia. Dicit̄ aūt h̄ sciētia ꝑprie phi
sica. i. naturalis: qꝛ phisis grece nā latine: lʒ medici ad sui palliatiōeʒ
hoc sibi nomen attribuant sed improprie.

¶ De Partibus naturalis philosophie. C. II.

Alphorabius vbi. s̄. Nālis scientia diui/
dit̄ in octo ꝑtes: quarū pri/
ma est inq̄sitio eius quo cōmunicāt oīa corpa nālia: siue
simplicia siue cōposita. s. in principijs: ⁊ actionib⁹: ⁊ cōse
quētib⁹ ipsa principia: ⁊ hoc docet̄ in li. de nāli auditu. Scđa est in
q̄sitio de corpib⁹ simplicib⁹ an sint: ⁊ q̄ sint: ⁊ quātus eorꝝ numerus
⁊ hoc docet̄ in li. de celo ⁊ mūdo. Tertia de ꝑmixtiōe ⁊ corruptiōe
corporꝝ nāliū cōiter: ⁊ de his ex q̄b⁹ cōponunt̄: ⁊ de qualitate gene/
ratōis: ⁊ corruptōis elemētorꝝ: hoc docet̄ in li. de generatiōe ⁊ corru
ptiōe. Quarta de principijs actionū ⁊ passionū: que propria sunt ele
mētis tm̄ ⁊ cōpositis ab eis: hoc cōtinet̄ in trib⁹ p̄mis libris de im/
pressionib⁹ supiorib⁹. Quinta est cōsideratio de corpib⁹ cōposit̄ ab
elemētis: ⁊ de eo in quo cōicāt oīa cōposita: siuē similiū ptiū: vt sunt
aurū ⁊ argētū: siue dissimiliū. Sexta est de eo in quo cōicāt oīa: cor
pora cōposita similiū ꝑtiū: q̄ nō sunt ꝑtes cōpositionū diuersaꝝ par/
tiū. hec sunt corpa mineralia: speciesq; reꝝ mineraliū: ⁊ de eo qȯ est
principiū, vniciuiq; speciei eaꝝ: hoc docet̄ in libro de mineris. Septi
ma de eo in quo cōicāt species vegetabiliū: ⁊ de eo qȯ est ꝑpriū cu/
iusq; eorꝝ: ⁊ hoc in libro de vegetabilib⁹. Octaua est de eo in quo cō
municāt species aīaliū: ⁊ de eo qȯ est vniuscuiusq; ꝑpriū: hoc doce
tur in li. de aīa: ⁊ li. de aīalib⁹ ceterisq; libris q̄ sunt vsq; ad vltimuʒ
librorꝝ de nālib⁹. Et iste due vltime. s. septima ⁊ octaua sunt due par
tes speculatiōis de cōpositis diuersarum partiū. s. dissimiliū. Itaq;
sciētia naturalis de omni specie corporꝝ predictoruʒ dat principia: ⁊
accidētia eorꝝ comitātia illa principia. Actor. Aliter phisica. id est
naturalis sciētia tractat de inuisibilib⁹ visibiliū causis: nā corpus ⁊
ea que sunt corpis: principaliter cōsiderat. Corpus aūt aut cōsidera
tur in generali cū partib⁹ suis: aut in speciali: si primo modo sic de/
terminat de eo aristo. in li. phisicorū. Si in speciali aut est corrupti/
bile aut incorruptibile. Si icorruptibile: sic est in libro de celo ⁊ mū
do. Dicit enim aristote. ibidem ꝙ celum est corpus nō generatum:
nec fabricatū: nec recipiens impressiones aliquas. Si sit corruptibi/
le: aut ergo est simplex aut compositum. Si simplex sic est in lib. de
generatione ⁊ corruptione: ⁊ loquor de simplicitate illa que opponi
tur compositioni naturali ex quattuor elementis. Si compositum:
aut ergo animatū aut nō. Si nō: est in li. metheororū. vbi aristo. de/
terminat de impressionib⁹ ⁊ de generatiōe grandinis ⁊ niuis ⁊ cor/
porū mineraliū ⁊ cōsimiliū. Si vō sit cōpositū aīatū: aut igit̄ aīa ve/
getabili est aīatū: ⁊ de tali determinat̄ in li. de vegetabilib⁹: vt de
plantis: aut aīa sensitiua: ⁊ de tali in li. de aīalibus: aut aīa intellecti
ua: ⁊ de tali in lib. de aīa. Ceteri vero libri. s. de somno ⁊ vigilia: de
morte ⁊ vita: de sensu ⁊ sensato: de differētia spiritus ⁊ anime: sup/
ponuntur in libro de anima ⁊ libro de animalibus.

¶ De Natura ⁊ eius operatione. C. III.

ARisto. in li. ij. phisicorꝝ. Eorꝝ q̄ sunt alia q̄dē nā
sunt: alia p alias causas. s. ꝑpositū: artifi
cium ⁊ huiusmodi. Natura quidē sunt quecūq; ab ali/
quo in seipsis p̄ncipio mota. ꝑueniūt i aliquē finē: vt aīa
lia quelibet: ⁊ partes eorum. ac plante ⁊ corpora simplicia: vt ignis.
aer. terra. aqua. ⁊ hmōi que omnia vident̄ in seipsis habentia prin/
cipium motus ⁊ status. hec quidē fm locum illa vō fm augmentū
quedā autem fm alterationeʒ. Lectus vero est indumentū: ⁊ huius
modi ab arte sunt. Est igitur natura principiuʒ alicuius ⁊ causa mo
uendi ⁊ quiescendi eius in quo est: primū p se ⁊ non fm accidens.
Utrū aūt sit natura tentare demonstrare ridiculum est: qꝛ rerū hu
iusmodi multe sūt. que. s. hn̄t principiū sui motus: manifestū aūt per
ignotū demonstrari nō pōt. Sillogisabit. n. vtiq; aliquis cecus na
tus de colorib⁹: quare necesse est hmōi homines de nominib⁹ ha/
bere rationē: nihil aūt intelligere. Idē in. viij. li. Nihil aūt inordi/
natū est eorꝝ que natura sūt ⁊ fm naturā. Natura. n. oībus cā ordi/
nationis est. ordinatio aūt oīs ratio est. Aristo. in li. iij. de aīa. Nā
nihil facit frustra vel ociose. nec deficit in necessarijs: nisi in cōpletis
⁊ in impfectis: vel fm aliā trāslationē. pfecte opat̄ in rebus necessa
rijs: nisi sit in monstruosis reb⁹ q̄ pfecte nō sunt. Deniq; natura ni/
hil facit ociosum. ꝑpter aliq̄d. n. oīa sunt que natura ꝯsistūt: aut ac
cidentia sunt eorꝝ que ꝑpter aliq̄d sunt. Ideʒ in li. de aīalib⁹. Na
ture vō cognitio nobilior est q̄ p formā est q̄ʒ q̄ p materiā. Debem⁹
itaq; ꝯsiderare formas: ⁊ in artifice delectari qui fecit eas. In oīb⁹
enim naturalibus rebus ⁊ vilib⁹: etiā est aliqȯ mirabile. natura nan
q; nihil facit ociose: nec facit nisi qȯ melius est: ⁊ fʒ ordinē: ⁊ respu
it infinitū. Facit aūt omne qȯ facit: aut qꝛ necessariū est: aut ꝑpter
melius. eijcitq; supfluū ab ope suo. sicut ⁊ ars. ⁊ quāto diminuit in
multitudine: tāto augmentat in magnitudine. dat aūt vnicuiq; sibi
cōueniēs vt instrumētū fm opationē q̄ indiget. Simulq; dat vir/
tutē ⁊ īstrumētū: qꝛ nō pōt eē vidēs sine oculis: nec oculus ē aliq̄d
sine visu. Nō aūt sil̄ dat mltos modos iuuamēti sic pʒ in aīalibus.
Deniq; nā cuiuslibet est illi rei ꝯueniens ad quā est ꝑpata: nec pōt
res eē semp que non est fm naturaʒ. Quintilian⁹ de ori. insti. li. ij.
Omnia itaq; que ꝯsummauerit ars. certum est initia a nā duxisse.

¶ Quot modis dicit̄ natura. C. IIII.

EX summa de anima. In nālibus idē est for/
ma qȯ nā: sʒ forma dicit̄ respectu
materie quā perficit. Natura vō respectu motuū quos
elicit: vt forma ignis. Dicitur aūt natura fm Auicennaʒ
quadruplicit̄. Primo modo principiū mouēdi vno modo ⁊ nō spō
te: sicut in elementis ⁊ elementat̄. Secūdo modo principiū mouen
di diuersis modis ⁊ non sponte. sicut est anima vegetabilis in plan
tis. Tertio modo principiū mouendi diuersis modis ⁊ sponte: sicut
est anima rationalis in aīalib⁹. Quarto mō principiū mouendi vno
modo ⁊ sponte. sicut motus celi qȯ est intelligentia. Primo mō di
cit̄ natura ꝑprie. Diffinit̄ aūt in phicis generalit̄ sic. Natura est p̄n
cipiū motus ⁊ quiet̄ ei⁹ in quo est p se ⁊ non per viam accidentis.
Actor. In summa vō nota: ꝙ natura primo dicit̄ dupliciт̄. Uno
modo natura naturās. i. ipsa summa lex nature que deus est: de q̄
dicit augustinus. Cōtra summā illā nature legem a noticia remotā
siue infirmorꝝ siue impiorꝝ. tam deus nullo modo facit q̄ʒ nec cōtra
seipsum facit. Aliter vō dicit̄ natura naturata. ⁊ h̄ multiplicit̄. Uno
mō natura dicit̄ vis insita reb⁹ ex similibus similia procreans: vt ex
grano granū eiusdem speciei. Alio modo dicit̄ natura principium
motus ⁊ quietis vt supius dictū est. Tertio modo cōis vel vsitatus
nature cursus mortalibus notus fm ꝙ dicunt̄ miracula fieri ꝯtra
naturam. vñ ⁊ dicit apl's ad romanos. Tu ante cū oleaster esses: cō
tra naturā insertus es in oliuā bonam. Itē quarto modo dicit̄ na/
tura possibilitas creature. quā indidit ei natura naturans. i. deus vt
ex ea fiat qȯ ipse vult. Et sic accipit̄ ibidem in glosa cū dicit̄: Id na
ture est cuiq; rei quid de illa fecerit deus. Aristo. in lib. ij. phisico/
rū. Uidetur aūt ⁊ natura substantia eorꝝ esse que natura sunt: ⁊ qȯ
primū inest cuilibet informabile p seipsuʒ: vt lectuli natura lignum.
statue aūt es. Uno igit̄ modo nā sic dicit̄. prima vniuscuiusq; sub
stantie materia in seipsis principiū motus ⁊ mutationis habentiū.
Alio vō modo forma ⁊ species: q̄ est principiū fm rationē. Sicut. n.
ars dicitur qȯ est fm artē: ⁊ artificiosum. sic ⁊ nā qȯ fm naturam
dicitur. s. de forma. Erit igitur natura habētiuʒ in seipsis motus p̄n
cipium. forma. ⁊ species que nō est sepata nisi fm rationem. magis
etiam natura hec est q̄ʒ materia: vnumquodq; enim tunc magis di
cit̄ cum actus al's endelechia sit q̄ʒ potentia. Qm̄ igitur natura du/
pliciter dicit̄. s. materia ⁊ forma. Sciendū ꝙ de his mathematicus
⁊ phisicus negociant̄: sed non mathematicus accidentia speculat̄
inquantū talib⁹ accidūt. vnde abstrahit. s. accidētia a corporib⁹: abs
tracta enim sunt a motu intellectu. i. intellectualiter: ⁊ nihil diffe/
runt. id est non abstrahunt̄ realiter. Neq;. n. fit mendacium abstra
hentium. ꝙ. s. essent ibi abstracta vel abstrahenda fm rem. Phi/

sicus quoq3 abstrahit sed minus q̃ mathematicus. Impar enim ꝛ par. rectū ꝛ curuū: numer⁹ ꝛ figura ꝛ linea sine motu. s. diffinita sūt nō aūt caro ꝛ os ꝛ hō: q̄ sunt. s. de ꝯsideratione phisici: sunt hmōi. s. diffinita sine motu ꝛ mā. Si aūt ars imitat̄ nām: eiusdēq3 scientie est cognoscere speciē ꝛ materiā: vt medici sanitatē: ꝛ coleram: ac flegma in q̄bus est sanitas: ꝛ phice vtiq3 erit cognoscere vtrāq3 naturā. s. formā ꝛ materiā. Ex libris fontis vite. Materia q̄dē vniuersalis ꝛ forma vniuersalis sunt radix oīum: ꝛ ex his generatū est q̄d q̄d est: hec. n. duo precedūt oīa: ꝛ in ea etiā oīa resoluunt̄. Materia q̄ vniuersalis est ipsa est substātia q̄ sustinet. ix. predicamēta ꝛ est illis subiecta hec est p̄ quā sensibilia subsistūt: in qua ꝛ inueniunt̄ ꝛ in ea mutant̄: ꝛ ad eā referunt̄: ꝛ ab ipsa incipiunt̄: ꝛ ad eā redeunt. Nouē vero predicamēta sunt vniuersalis forma subsistens in illa. Porro distinctio noīum materie. s. ꝛ substātie hec est: q2 nomē materie cōgruit illi soli qd̄ paratū est recipere formā: q̄m nōdū recepit. Nomē vero substātie cōgruit illi materie q̄ iam aliā formā recepit ꝛ per ipsam formam facta est prima substantia.

¶ De Principijs naturalibus. id est materia forma ꝛ priuatione. C. V.

Descriptio materie prime hec est: q᷑ ipsa est substātia existēs p̄ se. sustētatrix diuersitatis vna numero. Et iterū q᷑ est substātia receptibilis oīum formarū. Perficit̄ aūt ex forma. nō eni habet esse in actu absolute: s3 tm̄ in potētia: q̄m esse nō est nisi p̄ formā: forma. n. est essentia rei: ꝛ ipsa pficit essentiā materie. Esse autē in actu: nō est nisi ex cōiunctiōe materie ꝛ forme: vnde nec possibile ē: vt forma sit sine materia. Esse igit̄ est existētia forme in materia. Or autē esse rei nō fit nisi ex essentia forme: signū huius est: q2 id qd̄ est aut est sensibile aut intelligibile. Sensus autē ꝛ intellect⁹ nō applicant̄ nisi forme sensibili aut intelligibili. Esse quidē materiale nō h3 materia ex forma. sed esse formale. Itaq3 materia mobilis est ad recipiēdū formā: forma vero est agēs in materia: q2 pficit eā ꝛ dat ei esse. Omne quoq3 agēs p̄ seipsum nō facit quicq̄d facit nisi p̄ suā formā. Materia vero nō h3 actionē: q̄m in se nō est nisi receptibilis tm̄. i. subiecta vel parata ad recipiēdum actionē. Itaq3 forma dignior est q̄ mā: ꝛ ipsa est sicut aīa: mā vero sicut corpus. Materia similior ē priuationi: forma vero similior esse. Estima ergo priuationē materie sicut tenebrositatē aeris: ꝛ formā in ea sicut lumē. Nā quidē materie est multiplicari ꝛ diuidi: ꝛ ipsa est causa multiplicationis ac diuisionis. Forma vero diuidit̄ ꝛ multiplicat̄ ꝑpter mām: diuersitas aūt q̄ est inter substātias: nō est ex mā: sed ex forma: q2 forme sunt multe: materia vero vna. Formeq3 multiplicatio est ex mā: forma igit̄ existēs in materia: q̄ pficit essentiā rei: p̄ quā etiā factū est vnūqd̄q3: est vnitas veniēs a prima ꝛ vera vnitate creature: q̄ nō h3 principiū neq3 finē: nec mutationē: nec diuisitatē: ideo necesse fuit vt vnitas ipsa creata haberet hec oīa: ꝛ p̄ hec facta ē dissimilis ab ipsa vnitate prima ꝛ perfecta: nec est possibile vt forma sepereт actu a materia q̄ sustinet eā: forma dico substātialis: nā accidētal̄ q̄dē pōt: substātialis aūt nō: nec intellectu quidē resoluēdo ꝛ cōponēdo. Pone corpus exēplū materie: colorē forme: talis etiā est habitudo forme ad materiā: qualis anime ad corpus: ꝛ intelligentie ad animam: formā nāq3 ꝛ materia cōtinet. sicut intelligentiā anima: ꝛ animam corpus. Imaginare q᷑ essentia materie est virtus spiritualis in se ꝯsiderata: nō habēs formā: essentia vero forme lumen aduentū: qd̄ attribuit ei in quo est proprietatē ꝛ intellectū speciei ac forme. Philosophi solent materiam appellare possibilitatē: q2 possibile fuit ei recipere formā. i. eius lumē vestiri. Quo aūt fuerit subtilior materia ac superior ꝑpter diffusionē luminis in ea fiet ipsa substātia pfectior sicut intelligētia ꝛ aīa. Cūq3 res magis peruia fuerit: speciē suā fortius seruabit. Materia ꝛ forma sunt finis rex: res aūt non est finita nisi p̄ suā formā: nec habet res infinita formā qua fiat vnū ꝛ differat ab alia. Ideo nāq3 essentia eterna infinita est: quia nō habet formā: oīs quoq3 differentia non est nisi per formā: nihil etiā apprehēdit̄ sensu vel intellectu nisi per formā. Intelligentia nāq3 ꝛ aīa non apprehēdunt res nisi per formā: ꝛ forte nō cōiungunt̄ nisi cum formis ꝑpter similitudinē ꝛ conuenientiā in genere: igit̄ intelligentia nō apprehēdit rē nisi per cōiunctionē forme sue cū forma illius. Ipsaq3 intelligētia est locus formax intelligibiliū sicut yle naturaliū. Substantia eni intelligentie facta est comprehēsibilis oīum rerū p̄ vnitatē essentie sue que duxit eā ad esse: formaq3 intelligentie perfectior ꝛ clarior est forma anime. Prima vero forma vniuersalis est origo omnis forme ꝛ ex eius scientia inquirimur omnis forme scientia. Ipsa deniq3 forma vniuersaliū est substantia sapientia perfecta lumen purissimū cōstituēs essentiā oīum formarum.

¶ De Informitate prime materie. C. VI.

August. in li. cōfessionū. xij. Nōne tu dñe docuisti me: q᷑ priusq̄ istā materiā informem formares atq3 distingueres: nō erat aliqd̄: nō color: nō figura nō corpus: nō spūs: nō tn̄ oīno nihil erat. Sed quedā informitas sine specie aliqua: ꝛ dū in hac informitate q̄rit cogitatio: q̄d sensus attingat: conat̄ eā vel nosse ignorando: vel ignorare noscendo. ego cū antea cogitare eā vellē. fedas ꝛ horribiles formas pturbatas ordinib⁹ voluebat animus: sed formas tn̄. ꝛ id qd̄ cogitabā: nō priuatiōe oīs forme: sed cōpatiōe formosiorum erat informe. et suadebat vera rō vt oēs forme qualescūq3 reliq̄as oīno detraherē. si vellem prorsus informe cogitare: ꝛ nō poterā. citius. n. nō esse censebā: q᷑ omni forma priuaret̄ q̄ cogitabā q̄dā informe: ꝛ nihil formatū: nec nihil informe ppe nihil ꝛ cessauit mēs mea interrogare. hinc spiritū meū plenū imaginibus formatox corpox: ꝛ eas ꝑ arbitrio mutantē atq3 variantē. Et intendi in ipsa corpora: eorūq3 mutabilitatē altius inspexi: qua desinūt esse qd̄ fuerāt ꝛ incipiūt esse qd̄ nō erāt. Eundemq3 trāsitū de forma in formā per informe q̄dā fieri suspicat⁹ sum: nō ꝑ oīno nihil. Mutabilitas. n. rerū mutabiliū ipsa capax est formax oīū in q̄s mutant̄ res mutabiles. Aristo. in methaphisica. viij. li. Materiā itaq3 dico illud qd̄ est q2 hoc nō est in actu. s3 in potentia: forma vō est principium rei.

¶ Quod omne compositum ex materia ꝛ forma corruptibile est natura. C. VII.

Aristo. in libro phisicox. j. Omne qd̄ fit corrūpit: corrumpit̄ aūt aut ex cōtrarijs. aut in ꝯtraria ꝛ hox media. Media vō ex ꝯtrarijs sūt: vt medij colores ex albo ꝛ nigro: q̄re oīa vtiq3 que natura sūt aut cōtraria: aut ex contrarijs. Fiunt quidem simpliciter sole substantie. fm̄ quid autē alia. Que vero simpliciter fiunt. alia quidem fiunt transfiguratione vt statua. Alia appositione. vt que augmentant̄. Alia substractione: vt ex lapide mercurius. alia ex compositione: vt domus. alia vero ex alteratione: vt que fm̄ naturā conuertuntur. Omnia aūt que sic fiunt manifestū est quoniā ex subiectis fiunt. i. ex subiecta materia. Quod igit̄ fit semp compositum est. s. ex materia ꝛ forma. Et est quidem aliquid quod fit: vt forma in materia: ꝛ est quidem aliquid qd̄ hec fit. s. ens sub forma: ꝛ hoc dupliciter: aut enim subiectum. i. materia: aut oppositū. i. priuatio. Eorum autem que natura sunt vnūquodq3 non fm̄ accidens sed fm̄ substantiam fit ex subiecto ꝛ forma. igit̄ solum materia ꝛ forma sunt principia per se. Componit̄. n. musicus homo ex homine ꝛ musico quodammodo. n. resolues rationes in ratiōes illoꝝ. Est autē subiectū numero quidē vnum specie vero duo: ꝛ nos quidē materiam ꝛ priuationem alterum esse dicimus: ꝛ non esse vnū. s. principiū. s. duo. Sed materiam per se priuationem autē ꝛ ꝯtrarietatem fm̄ accidens. Priuatio quidem forme contraria est: subiectum vero materia: cum forma causa est eorum que sunt ꝛ fiunt. sicut mater. Dico aūt materiam primum subiectū vniciq3 ex quo fit aliquid. Sūt itaq3 duo principia rerum intrinseca per se. tertiū vero per accidēs: sc3 priuatio. Illorum quidem materia est sicut femina. forma vero diuinum quoddam ꝛ optimū. s. in genere suo appetibile: quod priuationi contrarium est. Aliud vero. s. materia. fm̄ sui naturam aptū natum est ipsam appetere ꝛ desiderare sicut femina masculū: ꝛ turpe appetit bonū que tamē p̄ se turpis nō est: sed fm̄ accidens. s. per priuationem ꝛ manet quidem materia inq̄tum subiectum est fm̄ autem q᷑ priuatio corrumpitur.

¶ De Corporibus simplicibus. i. elementis. C. VIII.

Alphorabius vbi supra. Corpox naturaliū alia sūt simplicia. alia cōposita. Simplicia sunt quox esse nō est a corpib⁹ alijs: vt sūt corpa celestia. Cōposita vō que sūt ex alijs corpib⁹: vt plante ꝛ aīalia. Aristo. in li. iij. de celo ꝛ mundo. Omne corpus aut est elemētū aut ex elemento generatū. Elemētū aūt est ad qd̄ cetera corpa resoluunt̄: ꝛ est in eis potētia vel actu. Sed ipsū nō resoluit̄: neq3 ꝑmutat̄: neq3 cadit sub corruptiōe. Et hoc est corp⁹ simplex nō cōpositū. Corporib⁹ aūt simplicibus est mot⁹ nālis ꝛ q̄es. Res. n. aut quiescit violent̄: aut q̄te nāli necessario. Et vbi quiescit naturaliter illuc incedit naturalit̄. Natura. n. est in vnoquoq3 principiū motus sui. Uirtus aūt est principiū motus eius q̄ est a re alia. Oīs itaq3 mot⁹ aut est nālis aut accidētalis. Nālis est a vtute cū auxilio nature. vt lapidis descēsū. Accidētalis aūt a vtute nō cū auxilio nature: vt lapidis sursū. verūtn̄ his duob⁹ motib⁹ vtit̄ aere. sicut instrumēto: vniciq3 aūt rex est mot⁹ nālis vnus. accidentalis vō plures. Idem in methaphisica li. j. Diffinitio elementi est ista

f. q̄ elemētū est illud de corporibus: cuius ordo vltimus est. Aui/
cen. de medicina li. j. Elemēta sunt corpa prima oīum corpoꝝ princi
pia q̄ in corpa diuersaꝝ formaꝝ diuidi minime possunt. Ex quoꝝ
cōmixtiōe diuerse spēs generant̄. Hoꝝ duoꝝ sunt grauia. s. terra ꝛ
aqua: duo vo leuia. s. ignis ꝛ aer. Et in alijs corpa duo quidē grauia
plus iuuāt ad mēbroꝝ generatiōē ꝛ eoꝝ quietē. Duo vo leuia: plus
ad generationē spirituū ꝛ motionē eoꝝ: ꝛ ad mouēdū mēbra: lꝫ mo
tio nō fit nisi ab aīa. Seneca de nālib⁹ questionib⁹ li. vij. Egyptij
quattuor elemēta ternūt ꝛ ex singulis bina: maria ꝛ feminea: aerem
eni marē iudicāt q̄ vētus est. Feminā vo q̄ nubilosus ꝛ inherens.
Mare vocant aquā virilē: muliebrē oēm aliā. Ignē masculū vocāt
quo flāma ardet ꝛ feminā qua lucet innoxius tactu. Terrā fortiorē
marem vocant: saxa scilicet ꝛ cautes; ei que aratur ꝛ teritur femine
nomen assignant.

¶ De Qualitatib⁹ elemētoꝝ ꝛ cōmixtionib⁹ eoꝝ. C. IX.

Priscianus ad Cosdroe. Quattuor sūt ele
mētoꝝ copulatiōes calido. s. ꝛ
sicco faciētib⁹ ignē: calido vo ꝛ humido aerā. Et si q̄dā
eū frigidū ꝛ humidū esse dicāt in sursū gelatis attēden/
tes. Itē frigido ꝛ humido cōstituētib⁹ aquā. arido ꝛ frigido terram
hoꝝ actiua sunt duo. s. calidū ꝛ frigidū: passiua humidū ꝛ siccū. Cū
aūt in vnoquoqꝫ elemētoꝝ due sint differētie: vna ex duab⁹ elemen
to dīat. Ignis eni magꝭ est calidus q̄ȝ siccus: ꝛ aer magꝭ humidus
q̄ȝ calidus: ꝛ aqua magis frigida q̄ȝ humida ꝛ terra magis sicca q̄ȝ
frigida. Mouent̄ aūt ꝛ in seipsa facile cū p vnū cōicant. ꝛ p vnū op/
ponunt̄: difficulter aūt qn̄ p duas differētias cōtradicūt: vt ignis ꝛ
aqua aer ꝛ terra: hꝫ aūt in medio ꝛ circa mediū discreta sunt. Nā ter
ra q̄dē stat: aqua vo terre circūposita: hec aūt continet amict⁹ aeris
vtrūqꝫ ambiēs. ꝛ circa spherā aerꝭ ea q̄ dicit̄ ignis. Ipse est eni in ex
to extremū sicut terra mediū. Aristoteles in li. metheoroꝝ. j. Aq̄ q̄/
dē existit in aere. s. p euaporationē: ꝛ aer existit ex aqua. qꝛ sic dispo
suit vtrūqꝫ deus gloriosus ꝛ sublimis nō aūt ex aqua fit aer: sed ex
vapore multo emanāte p caliditatē: cū sua humiditate: qn̄ eleuatur
ex aqua ꝛ terra. s. vapor aquosus. Similr̄ nō fit terra ex omni aere:
ſꝫ ex aere multi vaporis: qn̄ aggregat̄ ꝛ inspissat̄. Sic igit̄ aer ꝛ aq̄
cōtinue alterant̄ adinuicē. Dico aūt q̄ sup illud qd̄ ē sup terrā vin
cit aqua ꝛ aer sine igne. Qd̄ si ignis vinceret: cōbureret illud ꝛ exic/
caret. Ignis aūt purus ꝛ nō turbidus est cōtingēs orbē lune. Se/
neca vbi. s. Oīa igit̄ elemēta in oībus sunt. ꝛ oīum alterni recursus
sunt: q̄cqd alteri perit: in alteꝝ trāsit: ꝛ nā partes suas velut in pōde
rib⁹ cōstitutas examinat: ne pportionē eq̄tate turbata mūdus post
poneret. Nūq̄ȝ sine igne est aer. detrahe illi caloreꝫ rigescit ꝛ stabit:
durabit̄ ꝛ trāsiet in humorē. Sꝫ nihilomin⁹ q̄qꝫ nō sine humore ē
ꝛ ideo facilior in inuicē trāsit⁹: qꝛ illis in q̄ trāseūdū est iā mixta sūt.
Habet igit̄ terra hūorē ꝛ hūc exprimit: hꝫ etiā aera: ꝛ hūc hiberni fri
goris vmbra dēsat: vt humorē faciat. Hieronym⁹. In terre quoqꝫ
visceribus ferrum ꝛ lapides decernūt: in quibus ignis latitat: aerē
in terra esse probatur: dū humectat terra temperiē solis acceptans
vapores largissimos exalat.

¶ De Ordine vel pondere quattuor elementorum. C. X.

Augusti. sup genesim ad litterā. ij. li. Elementa
quattuor nō tm̄ locis: sed ꝛ qualita/
tib⁹ distingui pbant̄ vt p qualitatib⁹ pprijs etiā loca
ppria sortiant̄: aqua. s. sup terrā: q̄ etiā si sub terra stat
aut labit̄ sicut in antris ꝛ cauernis: nō tn̄ ea terre pte quā supra ſꝫ ea
quā īfra se hꝫ cōtinet̄. Nā si ex pte supiore ps aliqua terre delapsa
fuerit: nō manet sup aquā: ſꝫ ea perrupta demergit̄ ꝛ ad terrā pgit:
ibiqꝫ tanq̄ȝ in loco suo cōquiescit. Illud itaqꝫ psalmi q̄ fundauit ter
rā sup aquas: si q̄s ad litterā cogit intelligi nō incōgruēter vel subli
mia terraꝝ: siue continētiū: siue insularū significat: q̄ sint aquis supe
riora: vel ipsa tegmina speluncarū que sup aquas pendula solidita
te sunt firmata. Aerē vero superiorē esse aque hinc patet: qꝛ nullum
vas ab ore impressum aquis potest repleri: videtur: eni vas esse va/
cuū: sed aere plenū esse probat̄: cū ore imo in aquā deprimit̄: nam
qꝛ superius nō inuenit locū exeundi nec īferius irruptis aquis sub
ter eas eū ire natura pmittit: plenitudine sua repellit eas nec in vas
intrare sinit. Cū aūt vas ita collocat̄: vt nō habeat os deorsum: ſꝫ in
latus inclinatū: tūc intrat aqua inferius aere exeunte superius: hinc
etiam probatur nihil esse vacuum. Itaqꝫ si vasis erecti pateat os in
celum: cum infundis aquam: aer ex alijs partibus quibus nō infun
dis sursum euadit: ꝛ aque deorsum locus fit. Q si in ore vas depri
mitur: vt vel ex latere vl' desuper aque repente defluat: ꝛ vndiqꝫ os
vasis obtegant: aer sursum nitens eas disrumpit: vt eis ad ima locū
faciat: ꝛ ipsa disruptio singultus vasorū est: dū ptib⁹ fugit: qꝛ totus
ppter oris illius angustias tam cito intrare non potest. Porro si
sub aquas aer cogat̄ ire ex vase vt illo cedente vas ab ore in ima ps
so replere velles: facilius vides: vndiqꝫ cooperit̄: q̄ȝ p os eius ab in
feriori pte gutta exigua loci intrādi reperiat. Iā vo ignē ad supna
emicantē alis nitentē ꝛ ipsius aeris naturā velle trāscendere: ex hoc
patet: qꝛ siquis faculā accensaꝫ capite deorsū teneat. nihilominus
flāme conus ad supiora ɔtendit: sed ɔstipatiōe aeris circūfusi ꝛ sup
fusi supat⁹ extinguit̄: ꝛ in eius q̄litatē ɔmutat̄: ꝛ ad eius vniuersaꝫ
altitudinē trāsiliendā pdurare nō pōt. Itaqꝫ sup aerē purus ignis
esse dicit̄ celū: vn̄ etiā sydera ꝛ luminaria facta eē ɔiectāt. hinc etiā
intellig volūt q̄ de ponderib⁹ elemētoꝝ argumētant̄ ꝛ rōnē sumūt
qꝛ aer (si q̄s ei⁹ pticulā in illis spacijs celi sublimib⁹ dimittē posset)
necessario pondē suo caderet: donec ad aera subter spacia pueniret.

¶ De Ponderibus corpoꝝ. C. XI.

Aristo. in li. de vegetabilibus. Uniuersitati cō
stitutor varijs aīaliū generib⁹ ꝛ lapidi/
bus omnē sensibilē ornauit locū: quoꝝ causas ꝛ nās ſꝫ
q̄dā ordinē ꝛ armoniā genitiuā impossibile est ptibi
li aīo ꝛ sensu accipe: varietatē quoqꝫ ɔcursus ꝛ forme ꝛ vtilitatū si
ue etiā ad se inuicē ɔnaturalis habitudinis ɔneriuā omniū causaꝫ
ꝛ virtutē: quō factor vniuersitatis bonus ex nō existentib⁹ adducit
existētia: ꝛ natur' varijs exornat: quedā q̄dē simpla ꝛ intelligibilia
quedā vo ɔposita ꝛ visibilia formās vnā ipsis inuicē ꝛ vniuersitati
cōstituēs vtilitatē ꝛ ɔnalitatē: velut ex vna ɔiūctione ɔcathenatōis
pstantiā. Optimi vo factura omnino eadē: ꝛ si quibusdā ptiū ɔtra/
rietates introducant̄ ꝛ pugna ex mixtura ē ꝛ q̄litatū differentia. Ex
hoc. n. nō sine artificis ratiōe ɔstitutū est: qd̄ ꝛ aīalib⁹ ꝛ herbis ꝛ la
pidib⁹ corruptiue quedā sunt vtutes ꝛ qualitates. quedā iterū vtu/
les ꝛ salutares. Quod āt de lignis in aqua mergit̄ vt vln⁹ vel hebe/
nus accidit: qꝛ ptes eius cōpacte sunt: ꝛ meat⁹ angusti. nec aer est in
illis. Idē in li. iiij. de celo ꝛ mundo. Omne graue recipit ptitionē.
Graue est res spissa. leue res rara: omne graue aut est molle aut du
rum necessario. molle est qd̄ impellit̄: duꝝ aūt qd̄ nō. Ignis quāto
maior tāto leuior ꝛ incessus eius sursuꝫ velocior. Silr̄ aurū ꝛ plum
bum multū: velocius incedit deorsuꝫ q̄ȝ paucū. silr̄ ꝛ reliqua grauia
Dixerunt quidā q̄ de aptitudine vacuitatis est sursuꝫ incedere. Sꝫ
impossibile est: vt res sursum incedat pter vacuitatē que est in ea
cum vacuitas nō incedat sursum: vnicuiqꝫ aūt rei plures sūt motus
accidentales. naturalis vo vn⁹. Due sūt figure velociores motus q̄ȝ
reliquae. s. pyramis ꝛ orbicularis: graue aut leue non nominam⁹ nisi
rem. cui vtus est q̄ mouet̄ motu nāli: errauit aūt qui dixit q̄ in mū/
do nō est sursū neqꝫ deorsū: dicim⁹. n. horizontē mūdi sursum: ꝛ qꝛ
in loco suo sursum est ꝛ est pmū in nā: leue itaqꝫ absolutū ē qd̄ ince
dit sursū ꝛ ad horizonta. Et graue absolutū est qd̄ īcedit sp deorsū
ꝛ ad mediū nisi sit qd̄ phibeat. leue vo cōpatū ad aliud: ꝛ graue cō
patū ad aliud est: qn̄ duaꝝ rerū eq̄liū in magnitudine ac spissitudīe
deinde īcedit vna eaꝝ inferi⁹ velocius altera. Silr̄ aūt tendit ad suū
simile: ꝛ ps incedit ad locū ad quē ꝛ totū. Et dico iterū q̄ locus qn̄
est horizon. s. res ɔtinēs res incedētes sursū ꝛ res incedētes deorsū
sꝫ mediū ꝛ vltimū est. pcul dubio mā ptui⁹ medij ꝛ vltimi forma cō
tinentis: Ideoqꝫ corp⁹ incedēs ad locū suū nō incedit nisi ad suū si
mile. Corpa vo que sūt inter duo loca sūt adinuicē similia. Nā aqua
similis est aeri ꝛ aer igni: ꝛ similit̄ in descendēdo: aqua quoqꝫ terre si
milis est. Dico aūt extrema ignē ꝛ terrā ꝛ vnū eoꝝ nō est alij simile
sed diuersa sunt. sicut ile ꝛ forma. Silr̄ ꝛ vnūquodqꝫ corpoꝝ diuer
sificat̄ supi⁹ ab inferiore sicut forma ab ile. Res. n. ɔtinēs est in pte
forme: ɔtenta vo in forma materie. Et iste modus cadit sup oēs res
generatas. Itaqꝫ corpus qd̄ est sicut forma leue est incedens sp sur
sum. Et corpus qd̄ est sicut materia graue est incedens semp deor/
suꝫ. Igit̄ graue absolutū est qd̄ subsidet oībus corporibus. leue au
tem absolutū natat sup oīa corpora. Non. n. intelligo per absolutū
nisi genus omnis rei cui nō insunt iste due potentie. sicut ignis cui.
sꝫ inest sola leuitas. sp. n. ascēdit vsqꝫ quo ɔsequat̄ horizōta. vnde
patet q̄ nō inest ei grauitas oīno: qꝛ si esset sub alia re resideret. nūc
autem sup oīa natat. Similiter neqꝫ terre leuitas inest. omnino cuꝫ
ipsa sub omnibus corporib⁹ resideat. vnde omnis res in qua est ex
ptibus terre plus est grauis in oībus locis. oīaqꝫ corpa in locis su
is grauia sunt. nisi que sunt ex igne solūmodo. Nā ꝛ aer in loco suo
grauis est: ꝛ hoc signat vter plenus vento. qui qn̄ plus habet de ae
re q̄ȝ de terra ꝛ aqua. In aq̄ q̄dē leuior est alia re: ī aere vo grauior.
non eni sup aerē natat: ſꝫ sup aquā. Et aqua q̄dē qn̄ fit aer pmutat̄
a grauitate ad leuitatē: ꝛ incedit sursum. diciturqꝫ leuis in illo loco
nō qꝛ leuis ipsa sit illic. Unicuiqꝫ aūt corpoꝝ hūtiū grauitatē ꝛ leui
tatē est opatio in loco suo. terre vo est opatio in corpib⁹ omnibus.

¶ De impressionib⁹ corpoꝝ. C. XII.

Idem iij. de celo ꝛ mūdo. Corpora q̄dez sunt ex superficiebus: superficies ex lineis: linee vero ex pūctis. Nō est aūt linea q̄ nō recipit partitionē ꝛ diuisionē: nec est possibile: vt res diuidat̄ in rē q̄ non recipit diuisionē. Impressiões aūt diuidūt aut ꝑ formā: sicut color in albedinē ꝛ nigredinē: aut ꝑ accidēs sicut res q̄ diuisionē recipit nō propter essentie sue dispositionē: sꝫ ꝑpter dispositionē differētis ipaꝝ. Sit ergo istud est: sm̄ hoc manifestū est ꝛ apparēs: q̄ omne qd̄ recipit diuisionē ex impressionib⁹ nō recipit diuisionē nisi sꝫ hūc modū quē diximus. Si ḡ illud est sꝫ hoc: tūc omne graue recipit partitionē. Itē graue est res spissa. Leue res rara. Item omne graue aut est molle aut durū necessario. Molle est qd̄ impellit̄: durū aūt qd̄ nō. Itaqꝫ corporꝫ cōtinuoꝝ quedā diuisionē ꝛ sepationē velociter recipiūt: aliqua vō tarde. Et quāto res velocioris sepationis est: velocior est ad impressionē suā. Aer itaqꝫ velocioris impressiōis est q̄ aqua: ꝛ aq̄ q̄ terra. Idē in li. j. metheoroꝝ. Orbis aūt ꝛ eius indiuidua. s. sol ꝛ luna ceteraqꝫ corpa celestia calefaciunt illud sup qd̄ mouent̄ motu circulari: ipa vō nō inflāmant̄. s. passibilit̄: neqꝫ calefaciūt: q̄ nō recipiunt impressiōes peregrinas. id est alienas: orbis enim egrediēs est a natura quattuor elementorum.

¶ De Magnitudine mobili ꝛ continuitate. C. XIII.

Idem in li. j. celi ꝛ mūdi: Corpus q̄dē diuisibile est in oēs dimēsiōes: Magnitudinis autē quecūqꝫ dimensionē hꝫ vnā: est linea: ꝛ q̄ duas superficies: q̄ vero tres corpus. Dicūt etiā pythagorici: q̄ totū ꝛ pfectū ꝛ res. s. cōplere trib⁹ dimēsionib⁹ diuidunt̄. s. fine medio ꝛ principio ꝛ hic quidē numerus est oīs rei. s. pfecte ꝛ complete: ꝛ signat trinitatē reꝝ. i. in reb⁹ existētē. Nos vero nō extrahimus hunc nisi a natura reꝝ: ꝛ retinuimus ipsum similē legi eoꝝ: ꝛ ꝑ hūc quidē numeꝝ adhibuim⁹ nos ipos magnificare deū vnūqꝫ creatorē ꝑpter ptatib⁹ eoꝝ q̄ creata sunt eminentē. Unūqꝺqꝫ corporꝫ hꝫ tres dimēsiones. Oīa vero corpa naturalia ꝛ magnitudines mouent̄ motu lōcali pse: q̄ natura est principiū in eis. Idē in li. phisicoꝝ. Unus autem motus dicitur multipliciter. s. genere specie ꝛ numero. Genere quidē vnus est secūdū figuras predicamēti. Loci mutatio quidem omni loci mutationi genere vnus est: nō autē alteratio. Specie autem vnus: cū genere vnus: ꝛ indiuidua specie sit: vt coloris quidem sunt differentie: oīs aūt dealbatio omni dealbationi idē secundum speciē erit: ꝛ oīs denigratio denigrationi: albedini autē nō. Sꝫ simpliciter vnus est q̄ substantia quidē vnus est aut numero. Sunt autem tria sm̄ numerū circa q̄ dicimus motū vnū. s. quod mouet̄: ꝛ in quo ꝛ quando. Oēm aūt motū simpliciter vnum necesse est continuū esse si quidē oīs diuisibilis est: ꝛ si cōtinuus est: erit vnus: quia vnū sunt extrema. Multi aūt ꝛ nō vnus quoꝝ quies mediū est. Dicit̄ aūt vnus etiā pfectus: siue sm̄ genus siue sm̄ speciē: siue sm̄ substantiā sit. Aliquādo autē ꝛ si impfectus sit vnus dicit̄: si solū cōtinuus sit. Preter dictos aūt modos: dicit̄ vnus motus regularis. i. equalis ꝛ pfect⁹. Irregularitatis aūt differētia est aliqñ q̄dē ab eo in quo mouet̄: impossibile est. n. regularē motū esse in nō regulari magnitudine. vt reflexi motus aut obliqui: aut alterius magnitudinis quorum non conuenit contingens in contingentem partē. Aliquando aut velocitate ꝛ tarditate determinatur. Cuius enim eadē velocitas est: regularis est: cuius autem non irregularis. Idē in li. vj. Cōtinua sunt quoꝝ vltima sunt vnū. Cōtigua vō quoꝝ vltima sunt simul. Consequēter aūt quoꝝ nihil est mediū primi generis. Impossibile est igit̄ ex indiuisibilib⁹ aliq̄d esse cōtinuū: aut lineā ex punctis. Nō: enī vltima punctorū vnū sunt cū nō sit in eis aliud vltimū: aut aliqua pars indiuisibilis: vnde neqꝫ cōtigua sunt: q̄ nec eorū vltima simul. In contiguis quidē omnib⁹ aut totū tangitur totū aut pars partē aut totū pars. Cōtinuū enim habet aliquā partē extra aliā. s. ex quibus cōponit̄ ꝛ diuiditur ꝛ sic dissimilia ꝛ loco discreta. Ergo etiam si tangant se puncta non faciunt continuum: eadē est ratio in omnibus indiuisibilibus. At vero neqꝫ consequenter in erit punctum puncto: siue vnuꝫ nunc alteri nunc: ꝛ ideo non erit his longitudo aut tempus. Consequenter enim est vnum alteri: quorū nullum est medium proximum: punctorum autem semper medium est linea ꝛ ipsorum nunc tempus. Amplius ex quibus est vnūquodqꝫ in ipsa diuiditur. Nullum autem continuorum est in impartibilia diuisibile: quare non potest ex his constare. Manifestuꝫ est enī q̄ continuum diuisibile est: ꝛ in semper diuisibilia. Eiusdem autem rationis sunt magnitudo tempus ꝛ motus. s. cuius rationis est continui i generali. Quare manifestū ē nullū istorū ex diuisiblib⁹ cōponi vel in diuisibilia diuidi. Seneca de nālib⁹ q̄ōnib⁹ li. vj. Commutatio est prium inter se nō intermissa cōiunctio. Unitas aūt ē sine cōmissura cōtinuatio ꝛ duoꝝ inter se iunctorum corporum tact⁹.

¶ De Loco quid sit. C. XIIII.

Aristo. in li. phicoꝝ. iiij. Omne corp⁹ est in loco. Et habet aut grauitatē aut leuitatē. Et graue q̄dez in medio sm̄ naturā habet fieri vt terra. leue aūt sursum. Idem in quarto li. Q. aūt locus sit aliq̄d in natura patet: q̄ oīa que sī. in loco sunt. s. corpora. Et q̄ sm̄ locū fit mutatio. Et q̄ vno corpore egrediente ꝛ alio ingrediente manet locus vnū ꝛ idem. Itē q̄ habet aliquā potentiā a natura determinataꝫ vt pꝫ in mutationib⁹ ꝑhicoꝝ corpoꝝ ꝛ simpliciū. s. ignis ꝛ terre ꝛ hmōi. nā vnūquodqꝫ fert̄ in locū suuꝫ ꝑpriuꝫ. nō ꝑhibitū h̓ quidē sursum. illud aūt deorsum. Sūt enī hic loci partes ac species sursuꝫ deorsum: ꝛ relique. vj. distantiarū: que quidē non solū quo ad nos positione differunt: sed in natura determinata sunt. Sursum. n. est vbi fert̄ leue. deorsuꝫ aūt vbi graue. Idē ōndunt etiā corpa mathematica: q̄ cū nō sint in loco sm̄ positionē. tñ q̄tū ad nos. i. ad intellectū nostrū hñt dextrorsuꝫ ꝛ sinistrorsum: Itē etiā illi q̄ vacuū aliq̄d eē affirmāt. locū esse ponūt: vacuū enī locus erit priuatus corpe. Esse igit̄ aliquid locū pter corpa: ꝛ omne corp⁹ sensibile eē in loco. Q hoc aliqs ꝯcipiat. hꝫ aūt locus distātias tres. s. lōgitudinis. profunditatis: ꝛ latitudinis: quib⁹ determinat̄ omne corpus. Impossibile vō est corpus esse in loco: eodē enī essent duo corpa. sicut aūt omne corpus est in loco. sic ꝛ in omni loco corp⁹. Sicut aūt omne corpus est in loco: sed neqꝫ minor neqꝫ maior loc⁹ est vnicuiqꝫ. s. locato. Et locus quidē alius cōmunis est in quo omnia corpora sunt sicut celum. Alius vō ꝑprius: in quo primo. s. corpus est. si aūt locus primū cōtinēs vnumqꝺqꝫ corpoꝝ. terminus quidē est: quare videt̄ forma ꝛ species vniuscuiusqꝫ locus eē quo determinat̄ magnitudo ꝛ eius materia. hec est enī vniuscuiusqꝫ terminus. sic igit̄ ꝯsiderātibus. s. locū in natura determinantē. loc⁹ vniuscuiusqꝫ spēs eē videt̄. Materia vō sm̄ q̄ videt̄ locus esse distātia magnitudinis. i. dimēsio: est enī equalis magnitudini: ꝛ est altera a magnitudine ꝯtenta sub specie ꝛ diffinita. i. determinata hmōi. hec. n. est ꝯtenta sub specie ꝛ diffinita sicut sub plano. i. supficie: ꝛ termino. alio. s. sub linea: ꝛ puncti huiusmodi aūt. s. vt dictū est materia. cumqꝫ. n. remouet̄ terminus: id est quantitas: ꝛ passiōes. i. ꝛ qualitates ꝛ species. i. forme substātiales nihil relinquit̄ pret̓ materiā: vn̄ ꝛ plato locū ꝛ materiā vnum ꝛ idem esse dicit in thimeo. At vō qd̄ impossibile sit horū quodlibꝫ eē locū facile est videre. spēs. n. ꝛ mā nō sepant̄ a re. locū aūt separari ꝯtingit. Amplius quō ferrent̄ in locū suum: si locus esset materia vel species. Impossibile. n. est id cuius id est ad quod: nō est motus neqꝫ sursum neqꝫ deorsum locū esse. preterea si vere forma aut materia locus est: erit locus in loco: transmutantur. n. simul cū re ꝛ mouent̄ ꝛ species. s. forma: ꝛ infinitū. s. materia. Multis aūt modis dicit̄ aliquid esse in alio. Uno quidez mō sicut digitus in manu: ꝛ oīno pars in toto. Alio vero modo sicut totū in partibus. Alio sicut species in genere. Alio sic genus in specie vel pars speciei. i. differentia in speciei ratione. alio sicut sanitas in calidis ꝛ frigidis: ꝛ omnino species in materia. alio sicut sunt in rege dispositiōes. s. que sunt grecoꝝ: ꝛ omnino motū in primo motiuo. alio vero sicut in optimo ꝛ omnino in fine hoc est cuius cā sit. Omnino aūt ꝛ maxime proprius modus est sicut in vase: ꝛ oīno in loco. s. aliq̄d est. Et qm̄ totum in ptib⁹ est ꝛ econuerso: dicet̄ esse totum in seipso: q̄. s. totum: ꝛ ps eiusdem nature sunt. sꝫ illo modo quo vinū est in vase. impossibile est esse aliq̄d in seipso. Qd̄ aūt opposuit zono: q̄ si locus est aliq̄d in alio erit. facile est soluere. Nihil. n. ꝓhibet in aliquo quidē esse primo locū nō tñ in illo sicut in loco. sꝫ sicut sanitas in calidis est vt habitus. calor aūt in corpe vt passio: quare nō necesse est in infinitū abire. Dignum est igit̄ locū esse: ꝛ primo quidem cōtinere locatū: ꝛ nihil rei esse. Amplius nec maiorem nec minorem esse nec deficere. vnicuiqꝫ ꝛ separabilem eē sursum ꝛ deorsum habere: ꝛ vnumquodqꝫ corp⁹ nā ferri sursum ac deorsum: ꝛ in locis ꝑprijs manere.

¶ Quid sit locus quid esse in loco. C. XV.

Ex his ergo pꝫ q̄d sit locus. Forte aūt quattuor sūt quoꝝ vnū aliq̄d necesse ē esse locū. s. aut formā: aut mām: aut spaciū aliqd̄ in medio extremoꝝ aut extrema. Forma q̄dē videt̄ eē: ꝑpt̓ id qd̄ ꝯtinet. s. loc⁹. Similiter ꝛ forma. In eodē. n. sunt extrema ꝯtinentis ꝛ ꝯtenti cū. s. tangant se. Sūt quidē vtraqꝫ termini. s. locus ꝛ forma. Sꝫ nō eiusdē. i. non eodē modo. Nā species quidē rerū. s. ꝯtentaꝝ. locus aūt ꝯtinētis corpis. s. a ꝯtento diuisi. Materia vō esse videt̄: q̄ in alteratiōe manēte materia fit trāsmutatio. sic ꝛ in loci mutatōe manēte loco. Preterea in mutatione elementoꝝ vbi erat aer hic nūc aq̄. Idē aūt

locus qꝛ vbi erat aer hic.s.in eodem loco nunc aqua. Sed materia (vt predictū est) nec diuisa est a re: nec continet rem: locus aūt vtrūqꝫ. Ex eo aūt ꝙ manēte cōtinēte mouet̄ cōtētū diuisum ꝛ vt ex vase aqua: videt̄ locus esse spaciū mediū.s.receptū in partes superficiei cōtinētis. Q. aūt vnus ꝛ idē locus intrāsmutatus recipiat diuersa corpa ſm successionē: nō videt̄ possibile: nisi locus sit vltimū cōtinētis cū spacio intercepto supra qȯ succedūt corpa: hoc aūt nō est.s.ꝙ spaciū cōtētū intra terminos cōtinētis sit locus vel aliq̄d loci: si enī huiusmodi dimēsio imaginata esset locus infiniti essent loci in vno loco: essetqꝫ alius locus: ꝛ multi loci simul essent qȯ.s.est īpossibile. Si igit̄ nihil horū triū locus est: necesse est esse quartum.s.terminū corpis cōtinētis. Dico aūt ↄtētū corpus qȯ mouet̄ ſm locū. Et alia q̄dē sunt in loco ſm potētiā. Alia v̇o ſꝫ actū. Nā partes cōtinui cū sit vnū ex eis ſm potētiā in loco sunt: sepate v̇o ſm actū. Itē quedā in loco sunt p se: vt omne corpus ſm locū mobile: vel ſm augmētū. Alia v̇o p accidēs: vt aīa ꝛ celū: nō.n.celū alicui totū est: nec in loco quodā: qꝛ nullū corpus ipm cōtinet sub quo moueat̄. Sꝫ ptes eius quedā in loco quodā sunt. Oēs aūt in eo qȯ circulariter: cōtinet enī alia aliā: vnde circularit̄ solū mouet̄ qȯ sursuꝫ est omne nāqꝫ.i.vniuersuꝫ nō est alicubi: qꝛ qȯ alicubi est extra ipm aliq̄d est ſꝫ extra omne ꝛ totū nihil est. Ideo oīa in celo sunt: qꝛ celū ē qȯ omne est.s. q̄rtū ad cōtinētiā oīum corpoꝝ. Est aūt locus nō celū ſꝫ celi quoddā vltimū ꝛ tāgēs mobile: terminusqꝫ corpis quiescētis. Terra nāqꝫ in aqua ē: ꝛ hec in aere: hic aūt in ethere: ꝛ hic in celo. Celū aūt nō amplius est in alio. Nō itaqꝫ locus necesse est spaciuꝫ aliqȯ esse corporeū nec pūcti esse locū. Et est locus alicubi.i.in aliquo nō sicut in loco. ſꝫ sicut terminus in finito. Nō enī omne qȯ est: in loco est: ſꝫ corpus mobile ſm locū: fert̄.n.vnūqȯqꝫ in suipsius locū rationabilit̄.

C. XVI.

De Tempore.

Tempus q̄dē totius.s.reuolutionis celi motū esse dicitur: alij v̇o ipsaꝫ spherā qꝛ ꝛ in tpe sūt oīa: ꝛ in totius sphera. Tēpus ē nūerus mot⁹ ſꝫ prius ꝛ posterius. Tēpus igit̄ nō est mot⁹: ſꝫ id ſꝫ qȯ hꝫ nūerari mot⁹. Est q̄dē nūerus dupliciter: est enī qȯ nūeram⁹: ꝛ nūerabile dicim⁹: ꝛ quo nūeram⁹: differūt aūt hi sicut mot⁹ ꝛ tēpus: ē enī nūerus vn⁹ ꝛ idē q̄ ē cētū equoꝝ: ꝛ q̄.c.hoīuꝫ. Quoꝝ v̇o nūerus ē alterа sunt: vt eq̄ ab hoīb⁹. Tēpus aūt est qȯ numerat̄: ꝛ nō quo numeramus. Mēsuratqꝫ motū simul ꝛ esse motus: ꝛ h̄ est ipsi motui esse in tpe: mēsurari tpe: ꝛ mēsurari ipm esse ipsius. In tpe autē esse dupliciter accipe est.s.esse q̄n tēpus est: ꝛ esse sub tpe: sicut q̄dā in loco vel nūero esse dicimus: qꝛ sub loco ꝛ sub numero cōtinent̄: Esse enī in nūero est esse quēdā numeꝝ rei: ꝛ mēsurari esse ipsi⁹ nūero in quo est. Manifestū est aūt qȯ esse in tpe: nō est esse q̄n tēpus est: sicut nec esse in motu vel in loco: q̄n mot⁹ vel locus est. Si enī sic eēt: oēs res essent in quolibet: necesse est itaqꝫ oīa q̄ sunt in tpe ꝛ aliq̄d pati sub tpe sicut dicere consueuimus: qꝛ tabefacit tēpus ꝛ senescūt oīa sub tpe: ꝛ obliuiscit̄ ꝓpter tēpus ſꝫ nō didicit: neqꝫ nouū factuꝫ erit neqꝫ bonū. Est enī corruptiōis cā p se: qꝛ nūerus mot⁹ est: motus aūt distare facit qȯ est. Quare patet ꝙ q̄ semp sunt nō sunt in tēpore. Nō enī eoꝝ esse mēsurat̄ sub tpe. Cui⁹ signū est: qꝛ nihil patiunt̄ a tpe. Quoniā aūt tps est mēsuratio motus: erit ꝛ quietis metrū ſm accidēs.i.ſꝫ posterius: oīs enī quies in tpe est. Nō enī sicut quod est necesse est moueri: sic ꝛ in tempore: quia tempus est numerus motus: in numero autē motus contingit esse: ꝛ quiescens: non enim immobile quiescit: sed aptuꝫ natura moueri: priuatum autem motu. Est itaqꝫ tempus motus ꝛ quietis mensuratio. Sed omnino mensura est motus per se. alioꝝ autē ſm accidēs. Ergo quoꝝ esse mensurat: his omnibus inerit esse in quiete ꝛ motu: quecūqꝫ etiam corruptibilia ꝛ generabilia sunt ꝛ omnino aliquando quidem sunt: aliquando non: necesse est in tempore esse: est enim tempus quoddam plus quod excellit esse ipsoꝝ ꝛ mensurati substantiam. Quorūcūqꝫ autē cōtrariū nō semp est hec quidē possunt esse ꝛ nō esse: ꝛ ipsoꝝ est generatio ꝛ corruptio. In tēpore quidē oīa fiunt ꝛ corrūpūtur. Mutatio tamē magis destructiua est p se ꝛ corruptiōis causa generationis autē ꝛ ipsius esse ſm accidēs huius signū est qꝛ nihil fit.i.generat̄: nisi moueat̄ quodāmodo ipsuꝫ ꝛ agat. Corrumpit̄ autē etiā cū nihil moueat̄ hanc quidē corruptioneꝫ nō facit tēpus: sed accidit in tempore fieri vel sub tēpore. Tēpus itaqꝫ determinat motum cum sit ipsius numerus: vt dictum est.

C. XVII.

De Partib⁹ tēporis.

Aristoteles vbi supra. Ipsum autem nūc est continuatio temporis: continuat enī preteritū ꝛ futurū ꝛ omnino terminus tpis ē. Est enī hui⁹ q̄dē ꝓncipiū illi⁹ aūt finis. Hinc etiā videt̄ ꝙ tempus omnino non fit: huius.n. hoc quidem iam preterijt: ꝛ non est: illud aūt futuꝝ ꝛ nōdū est. Ex his aūt que nō sūt cōpositū esse impossibile videt̄. Iteꝫ oīs partibilis si quid sit necesse est aut oēs: aut quasdā partes esse tpis: aut alie transierūt. alie future sunt. Ipsum aūt nunc nō est pars: mēsurat eniꝫ ps ꝛ oportet cōponi totū ex partibus: tpus aūt nō videt̄ cōponi ex ipsis nunc: qꝛ simul nō sunt. Sꝫ semper corrūpi necesse est prius. Sic itaqꝫ impossibile est se hr̄e ad inuicē ipsa nūc sicut punctū cū puncto: at v̇o nec idem nec semp manere possibile est: nullius.n.diuisibilis finiti vnus terminus est: nec si in vno termino sit ↄtinuū: neqꝫ si in plura. Ipsuꝫ aūt nunc terminus est: ꝛ tpus est accipere finitū. Verū tempus (vt dictū est) est mēsura vel numerus mot⁹ ſm prius ꝛ posterius. Nā in motu necesse est eē pri⁹ ꝛ posterius ꝓportionale his ſm que sūt: prius aūt ꝛ posterius dicimus ſm ad ipsum nunc distantiā: quare quoniā ipsuꝫ nūc in tpe est: est enim terminus p̄teriti ꝛ initiū futuri: ꝛ prius ꝛ posterius erunt in tempore. in quo.n.est ipsum nūc ꝛ eius distantia. Contrario aūt modo dicit̄ prius ſm preteritū tempus ꝛ futuꝝ: nam in preterito prius dicit̄: qȯ longius est ab ipso nunc posterius aūt qȯ ꝓpe. In futuro aūt ecōuerso. Temp⁹ igit̄ cognoscim⁹: cū diffinimus motū prius ꝛ posterius determinātes. Videt̄ esse tpus in celo ꝛ in terra ꝛ in mari ꝛ in omni. Hec eniꝫ mouent̄ oīa ꝛ in loca oīa sunt: tempus aūt ꝛ motus simul insunt ſm potentiā ꝛ actū. Ideꝫ in.viij.li. Tempus aūt plato solus oīuꝫ phoꝝ dicit eē genitū. simul enim ipsum cū celo factū. Nihil aūt est accipe in tpe preter nūc qȯ est medietas hn̄s simul principiū quidē futuri: finem vero p̄teriti.

Augu.in li.ↄfessionū.xj. O sapientia dei lux mentiū oīa tpa tu fecisti: ꝛ nulla tibi coeterna sunt: qꝛ tu permanes: aut illa si semp pmanerent tpa non essent. Quid est enim tempus: q̄s h̄ facile ꝛ breuiter explicauerit. Si nemo ex me querat. scio. Si querenti explicare velim. nescio: Hoc tn̄ scio si nihil p̄teriret non esset p̄teritū tempus: si nihil adueniret non esset futuꝝ: ꝛ si nihil esset nō esset p̄sens temp⁹. Duo ergo ista tpa p̄teritū ꝛ futurū quomō sunt: q̄n ꝛ p̄teritū iam nō est ꝛ futuꝝ nōdū est. p̄sens aūt si semp p̄sens esset: nec in p̄teritū transiret. nō iam esset tempus: ſꝫ eternitas. Sunt ḡ preterita ꝛ futura: ꝛ scire volo vbi sint: ꝙ si nō valeo: scio tn̄ vbicūqꝫ sunt: non ea ibi futura esse aut preterita: ſꝫ p̄sentia: nam si ibi futura sunt nondum sunt. Sed si ibi p̄terita sunt. iam nō sunt. vbicūqꝫ ergo sunt q̄cunqꝫ sunt non sunt nisi presentia q̄q̄ p̄terita: cum verba narrant̄: ex memoria ꝓferunt̄: nō res ipse que p̄tereunt: sed v̇ba cōcepta ex imaginibus eaꝝ q̄ in anima velut vestigia per sensus ꝓtereūdo fixerūt. Pueritia q̄ppe mea que iam nō est: in p̄terito est tpe: qȯ iaꝫ nō est: imaginem vero eius cum eam recolo ꝛ narro in presenti tpe intueor: qꝛ adhuc est in memoria mea. Que autem nunc loquor nec preterita nec futura sunt: nec proprie dicunt̄ tria esse tpa preteritū presens ꝛ futurum. Sed fortasse proprie diceret̄ tpa sunt tria. presens de preteritis. presens de presentibus. presens de futuris.

C. XVIII.

Qualit̄ tps mensuret̄ aut numeret̄ mot⁹ in aīa.

Ante ergo aīe motus tempora metior affectione quā res p̄tereūtes in te faciunt. ꝛ cuꝫ ille preterierint. manet. Ipsam metior p̄sentē cū tpa metior. Ergo aut ipsa sunt tpa: aut nō metior tpa. itaqꝫ si voluerit aliq̄s edere longiusculā vocem: ꝛ cōstituerit p̄meditando q̄ꝫ longa futura sit. egit vtiqꝫ ille in silentio spatiū tpis. memorieqꝫ cōmēdās cepit edere illā vocem q̄ sonat. donec ad ꝓpositū terminū perducat̄ atqꝫ pagat̄. imo sonuit ꝛ sonabit. nam qȯ eius iaꝫ p̄teritū est vtiqꝫ sonuit: qȯ autē restat sonabit. atqꝫ ita pagit̄: dum presens intentio futurum in p̄teritū traijcit diminutiōe futuri crescente p̄terito donec ↄsumptiōe futuri sit totū p̄teritū. Sed quō minuit̄ futurū qȯ nōdū est: ꝛ crescit p̄teritū qȯ iaꝫ nō est: nisi qꝛ in aīo q̄ h̄ agit tria sūt. nā ꝛ expectat ꝛ attēdit ꝛ meminit. vt id qȯ expectat p id qȯ attēdit trāseat in id qȯ meminit. Quis negat futura nōdū eē: ſꝫ tn̄ iam est in aīo expectatio futuroꝝ. Et q̄s negat p̄ns tpus carere spatio: qꝛ in pūcto p̄terit: ſꝫ tn̄ pdurat attētio p quā pgat ab eē ad id qȯ aderit: nō igit̄ lōgū tps futuꝝ qȯ nō ē: ſꝫ lōgū futuꝝ lōgi futuri expectatio ē: neqꝫ lōgū p̄teritū tps qȯ nō ē ſꝫ lōgū p̄teritū lōga p̄teriti ē memoria. Dictur⁹ sū cāticū qȯ noui. anq̄ꝫ icipiā i totū expectatio mea tendit̄: cū aūt cepo q̄tū ex ipis i p̄teritū decerpsero tēdit̄ in memoria mea atqꝫ distēdit̄ vita hui⁹ actōis mee i memoriā. pp qȯ dixi: ꝛ in exceptationē: pp qȯ dictur⁹ suꝫ: p̄ns tn̄ adest attētio mea p quā traicit̄ qȯ erat futuꝝ vt fiat p̄teritū. Qȯ q̄to magl agit̄: tāto breuiata expectatiōe ꝓlōgat̄ memoria: donec tota expectatio ↄsumat̄. cū tota illa trāsierit in memoriā: finit̄ actio. Et qȯ i toto cātico h̄ i ei⁹ singulis ptib⁹ fit: ꝛ in singul̄ syllabis. h̄ in actōe lōgiore: cui⁹ forte p̄ticula est illud canticū. h̄ in tota vita hoīs cuius ptes sunt oēs actōes

domin[illegible] toto seculo suo: dominii: cuius partes sunt o/
mnes actiões vite boium. Aristoteles in li.iiij.phisi. Dubitabit au
tē aliqs vtrū si nō sit aīa erit tēpus an nō: si enī ipossibile sit numerā
tē esse: ipossibile etiā erit aliqd esse nūerabile: quare neqȝ numerus
erit. Numerus.n.est aut quo numeratᷣ: aut nūerabile: si ergo nihil
aliud est aptū natū numerare q̄ȝ aīa ꝛ intellectꝰ: ipossibile est esse tē
pus si nō sit aīa: qꝛ tēpus est numerus motus. Et omne qdeȝ tēpus
vnū similiᷣ ꝛ simul est: specie aūt hec nō simul.s. que tpe mēsuranᷣ.
Nā ꝛ.vij.canū.ꝛ.vij.equoꝝ idē est numerus: sȝ tn̄ hi canes sunt: illi
aūt eqͥ: sic ꝛ motuū simul terminatoꝝ idē est tēpus. Sȝ hic qdē for/
tassis velox: ille aūt nō. Et alius qdē loci mutatio est: hic aūt altera/
tio. Motus itaqȝ diuersi ꝛ seorsum sunt: tempus autem vbiqȝ idē:
qꝛ numerus vnus vbiqȝ idem est: videtur auteȝ tempus esse sphere
motus: quia hoc mensurantur alij motus.

¶ De Motu ꝛ quiete. C. XIX.

IDem in.iij.li. Quoniā aūt nā pncipiū est motꝰ
ꝛ statꝰ ꝛ mutatiōis: non oportet ignorari
nām. Videᷣ aūt motus esse ꝯtinuoꝝ. Sȝ īfinitū apparet
in cōtinuo: est enī diuisibile in īfinitū. Sine etiā loco ꝛ
vacuo ꝛ tpe ipossibile est esse motū: nō est aūt motꝰ p̄ter res: mutaᷣ
enī semp id qđ mutaᷣ aut sm substantiā: aut sm qualitatē: aut sm
quātitatē: aut sm locū. Vnūqđqȝ aūt dupliciᷣ inest oībꝰ vt h̄ aliqd
h̄ qdē forma ipsiꝰ: aliud vō puatio. Et sm qualitatē: h̄ qdē albū: illō
vō nigrū: ꝛ ita de ceteris. Quare motꝰ ꝛ mutatiōis tot sunt species
quot ꝛ entis. Et motꝰ qdē videᷣ esse actꝰ ipfectꝰ: neqȝ enī posuit eū
aliqs in aliquo alio genere.s. q̄ȝ in genere actꝰ. Moueᷣ autē omne
mouēs phisice.i.nāliᷣ: cū sit potētia mobile: ꝛ cuiꝰ imobilitas quies
est. Es qdē potētia est statua: sȝ tn̄ non eris endelechia inquantū es
motꝰ est. Nō.n.idē est eri esse: ꝛ potētia mobili: qm̄ si idē eēt simpli
citer ꝛ sm rōnē: eēt vtiqȝ eris inquātū es endelechia motꝰ: sȝ nō est
idē queadmodū dictū est. Manifestū itēdētibꝰ: queadmoȝ ponūt
ipsȝ alteritatē ꝛ ieq̄litatē: ꝛ qđ nō est: dicētes esse motū: quoꝝ nullū
necessariū ē moueri: neqȝ si altera sint: neqȝ si ieq̄lia. neqȝ si nō sint:
sȝ neqȝ mutatio: neqȝ in h̄ neqȝ in his magis aūt q̄ȝ ex opposit. In
cōueniēs aūt est idē moueri sm duos motꝰ. Impossibile aūt ē duo
rū diuersoꝝ specie vnū ꝛ eūdē esse actū: motꝰ qdē est actꝰ mobilis ꝛ
motiui: oportet enī eū actū inesse vtriqȝ: sȝ mobili inest in ipso posse
mouēti aūt in ipso agere. Idē in li.viij. Dicimꝰ aūt motū esse ende
lechiā.i.actū mobilis sm mobile est. Itē motꝰ est actꝰ mobilis imp
fectꝰ. Idē in li.vj. Necesse est aūt tēpꝰ esse cōtinuū: ꝛ oēm motum
diuidi sm tēpus: ꝛ easdē esse diuisiōes tpis ꝛ motꝰ: ꝛ ipsiꝰ moueri:
ꝛ qđ moueᷣ ꝛ in quō moueᷣ. At nō omni similiᷣ in qbꝰ est motus.
Sȝ quāti qdē sȝ se: q̄lis aūt sȝ accidēs. In sola.n. mutatiōe q̄ est sȝ
qualitatē cōtingit indiuisibilē p se esse. Est aūt in tpe aliqd indiuisi/
bile qđ dicimus esse ipm nūc: Si enī diuisibile est: erit aliqd qđ fa/
ctū est in futuro: ꝛ aliqd futuri in eo qđ factū est. Scdm enī q diui/
deᷣ: determinat p̄teritū ꝛ futurū: ꝛ in ipso qdē nūc est motū ꝛ muta
tū: moueri aūt ipossibile. Manifestū enī quoniā in ipso qdeȝ nunc
nihil mouetur: alioquin in ipso contigeret ꝛ velocius ꝛ tardius mo
ueri: similiter nec in eo contingit quiescere: Quiescere nāqȝ dicimus
quod similiter se habet ꝛ ipsuȝ ꝛ partes nunc vt prius. In ipso vero
nunc non est prius: quare neqȝ quiescere. Necesse est igitur moueri
quod mouetur in tempore: ꝛ quiescere quiescens. Impartibile au/
tem non contingit moueri nisi sm accidens: ꝛ partem totius motu.
Motus autem diuisibilis est dupliciter. Vno quidē modo tēpore
Alio vero sm motū partiū illius qđ mouetur. Impossibile est autē
in infinito tempore finitum moueri: ꝛ infinitū ex finitis esse. Ideȝ
in.v.li. Non solum motus motui videtur esse ꝯtrarius: sed ꝛ quies
priuatio enī est: simul etiā quietes adinuicē cōtrarie sunt: magis au
tem motus motui contrarius est q̄ȝ quies. Quibuscūqȝ autem non
insunt contraria: hoꝝ mutatio quidē est opposita.s. que est ex ipso
eiqȝ est in ipsum: motus autem non est. Non solum auteȝ in muta
tione sm locū ꝛ sm naturam: ꝛ extra naturam: sunt ꝛ motus ꝛ quie
tes. Sed ꝛ generationes quedam violente sunt ꝛ non ordinate: cor/
ruptiones quoqȝ quibus contrarie sunt que sm naturam sunt. Au
gmenta quoqȝ violentia sunt. vt que velociter propter alimentum
pubescentium fiunt: similiter ꝛ decrementa. In alteratione similiter
erunt: alie quidem violente: alie vero naturales.

¶ De Differētia motus ꝛ mutationis. C. XX.

DIffert aūt mutatio a motu. Ex qbusdā enī subi
to in quoddā subiectū est mutatio. Mo
tus est q est ex ꝯtrario in ꝯtrariū. Et ei ꝯtrarius est mo/
tus q est ex cōtrario in contrariū. Vt qui est ex sanitate
in egritudinem: contrariatur ei qui est ex egritudine in sanitatem.
Qui autem est in contrarium solum: nō est motus: sed mutatio vt
fieri albū nō ex quodā est. In qbꝰ aūt nō est ꝯ̄rīū que est ex ipso: ei
qȝ est in ipsuȝ ꝯ̄ria mutatio est: vt generatio corruptiōi ꝯ̄ria est: ꝛ re/
motio.s. forme a mā ꝯ̄ria est acceptioni: he vō mutatōes ꝛ nō motꝰ
sunt. Trāsmutaᷣ aūt omne trāsmutās: aliud sm accidēs: vt cū dici
mus musicū ambulare: qꝛ cui accidit esse musicū ambulat.s. hō. Ali
ud vō sm ptē vt corpꝰ sanaᷣ qꝛ oculꝰ vel torax. Aliud aūt pmo ꝛ sȝ
seipsuȝ mobile est vt alterabile. Est aūt ꝛ in mouēte silr diuisio. Ali
ud.n. mouet sm accidēs. aliud sm pta. aliud aūt p se. vt medicꝰ sa/
nat: minus aūt vulnerat. In omni quoqȝ mutatōe est aliqd mouēs
primū: ꝛ aliud qđ moueᷣ: ꝛ in quo.s. tpe: ꝛ p̄ter hec ex quo ꝛ in qđ.
magis aūt ex eo in qđ moueᷣ q̄ȝ ex quo moueᷣ mutatio denomina
tur. Vn̄ corruptio est mutatio in nō eē ꝛ h̄ ex esse. Generatio vō in
esse ꝛ h̄ ex nō esse. Spēs aūt ꝛ passiōes ꝛ locus in quo mouenᷣ que
mouenᷣ imobilia sᷣ: vt scientia ꝛ calor. Et motꝰ qdē nō est in specie
sȝ in eo qđ moueᷣ: ꝛ in mobili sm actū fit. Itaqȝ sm accidēs muta/
tio relinquaᷣ: in oībꝰ eniȝ ꝛ sp ꝛ oīuȝ est. Que vō nō sm accidēs est
sȝ p se: nō est in oībꝰ sȝ in cōtrarijs in medijs: ꝛ in ꝯtradictiōe. Vnꝰ
aūt motus diciᷣ multipliciᷣ.s. genere: specie ꝛ numero. Sed simplr
vnus est: qꝛ substātia qdē vnus est aut nūero. Sūt aūt tria sm nu/
merū circa q̄ dicimus motū vnū.s. qđ moueᷣ: ꝛ in quo: ꝛ qn̄. Omne
aūt motū simplr vnū: necesse est ꝯtinuū esse si diuisibile est. Si aūt
cōtinuꝰ est: erit vnus: qꝛ vnū sᷣ extrema: multi aūt ꝛ nō vnꝰ quoꝝ q
es mediū est. Diciᷣ aūt vnus etiā impfectꝰ siue sm genꝰ siue sȝ speȝ
siue substātiā sit. Aliqn̄ aūt ꝛ si impfectꝰ sit: vnꝰ diciᷣ si solū ꝯtinuꝰ
sit. Preᷣ dictos aūt modos diciᷣ vnꝰ motꝰ regularis.i. equalis ꝛ p
fectꝰ. Irregularis aūt differētia est: aliqn̄ qdē ab eo in quo moueᷣ.
Impossibile ē aūt regularē eē motū in nō regulari magnitudie: vt
reflexi motꝰ aut obliq. Aliqn̄.n. velocitate ꝛ tarditate determinaᷣ.
cuiꝰ enī eadem velocitas est: regularis est: cuius aūt non: irregularis.

¶ De Speciebꝰ mutationis ꝛ motus. C. XXI.

QVoniaȝ aūt oīs mutatio est ex quodā in quid
daȝ: mutabit mutās q̄dripharie. Aut
enī ex subiecto in subiectū. Aut ex nō subiecto i nō sub/
iectum. Aut ex subiecto in nō subiectū. Aut ex nō subie
cto in subiectū. Dico aūt subiectū affirmatōe mōstratū. Quare ne/
cesse est ex his que dicta sᷣ tres esse mutatiōes. Nā illa q̄ est ex non
subiecto in nō subiectū nō est mutatio: qꝛ nō est sm ꝯtrapositionē:
neqȝ.n. ꝯtrarietas neqȝ ꝯtradictio est. Ex nō subiecto qdē in subie/
ctū: mutatio sm ꝯtradictionē: generatio est. Et alia qdē simpliciᷣ ge
neratio est: vt q̄ est ex nō esse simplr in substātiā: sm quā.s. simplici
ter fieri ꝛ nō fieri dicimꝰ. Alia vō quedā cuiusdā: vt ex nō albo in al
bū. Que vō ex nō subiecto in nō subiectū: corruptio est. Simpliciᷣ
quidē illa que ex substātia in nō eē est. Quedā est aūt que est in op
positā negationē sicut dictū est ꝛ in generatiōe. Qm̄ aūt impossibi/
le est: qđ nō est moueri generatio motꝰ nō est: fit.n. qđ nō est: sȝ ne/
qȝ corruptio motꝰ est. Cōtrariū aūt motui: aut motus aut qes est:
corruptio aūt generatiōi ꝯtrariū est. Cū aūt oīs motus mutatio q/
dā sit: ꝛ triū p̄dictaꝝ mutationū generatio ꝛ corruptio motꝰ nō sint
que sᷣ sm ꝯtradictionē: necesse est ex subiecto in subiectū mutatio
nem motū esse solū. Subiecta aūt dico aut ꝯtraria: aut media: priua/
tio aūt ponaᷣ ꝯtrariū. Cūqȝ diuisa sint p̄dicamēta substātia ꝛ qlita
te ꝛc. sm substātiā nō est motꝰ: qꝛ substātie nullū inest ꝯ̄rioꝝ. Silr
neqȝ in ad aliqd: ꝯtingit.n. altero mutāte veꝝ eē alteꝝ nihil mutās:
q̄re sȝ accidēs motꝰ hoꝝ est. Silr neqȝ agentis neqȝ patientis: nec oīs
qđ moueᷣ aut mouet: qꝛ motus nō motus: nec generatiōis genera
tio: nec omnino mutatiōis mutatio. Cuȝ enī omne qđ mouetur tri
pliciter moueaᷣ. Aut in eo qđ sm accidēs: aut quo pars aliqua: aut
quo per se. Scdm accidēs solūmodo ꝯtingit mutare mutationē: vt
qui sanus sit currat addiscat. Scdm accidēs aūt mutationē supius
diuisimus. Qm̄ igiᷣ nō substantie nec ad aliqd nec alicuius cetero
rū: relinquiᷣ sm q̄le ꝛ q̄ntū ꝛ vbi: motū esse solūmodo. In vnoquo
qȝ.n. hoꝝ est ꝯtrarietas. Motus igiᷣ sm quale est alteratio: motus
aūt sm quātū cōi noīe caret: sȝ aut augmentū est: aut decrementum.
Qui aūt sm vbi pprio ꝛ cōi nomie caret: sȝ loci mutatio diciᷣ. Est
aūt motus aut ex ꝯtrario: aut in ꝯtrariū: aut simplr: aut sic. Immo/
bile aūt est quod oīno impossibile est moueri: vt sonus inuisibilis.
Et quod in multo tpe vix moueᷣ: aut qđ tarde incipit: quod diciᷣ
grauiter moueri: ꝛ qđ aptum qdē natū est moueri ꝛ possibile non
moueᷣ: aut tunc cū aptum natū est moueri ꝛ vbi ꝛ sic. Idē in lib.
viij. Oīs aūt expositio terminis ꝯtrarij sᷣ motus ꝛ mutatiōes: vt ge
neratiōi quidē ꝛ corruptiōi: termini sᷣ esse ꝛ nō esse. Alteratiōi aūt
passiones ꝯtrarie augmento vō ꝛ decremento magnitudo ꝛ puitas
cōtrarium autem sm locū est qui est sursum ei qui est deorsum ꝛc.

¶ De Generatione ⁊ corruptione. C. XXII.

Aristo. in li. i. de generatiōe ⁊ corruptōe. Unā q̄dē semper esse cōtrariis supponēdū materiā in trāsmutatiōibus manifestū est: siue trāsmutet͛ sm̄ locū siue sm̄ diminutionē ⁊ augmētationē. siue sm̄ alterationē. i. tria sunt p̄ncipia trāsmutatiōis. materia. s. ⁊ duo cōtraria. Unaq̄ꝫ est materia oīuꝫ q̄ ad inuicē trāsmutant͛ ⁊ subiectū vnū est: qd̄ si alteratio est. Generatio autē ⁊ corruptio: qn̄ trāsmutatio fit ex hoc toto i hoc totū. i. qn̄ tota forma substātialis rei trāsmutat͛. Cū igit͛ in subiecto est trāsmutatio: generatio: ⁊ corruptio est. qn̄ vō in passionib⁹ ⁊ sꝫ accidēs alteratio. verūtamē generatio simplex est in simplicit͛ ens. ⁊ corruptio simplex i simplicit͛ nō ens. q̄r. s. siūt sꝫ formas substātiales. Quecūq̄ꝫ vō nō substantiā signāt sed accidēs: etiā nō dicunt͛ simplr̄. sed sm̄ q̄d generari. vt cū ex nō albo fit albū: aut ex nō bono bonū. Et illud q̄deꝫ ex quo generat͛. i. qd̄ generatiōi subicit͛ potestate est ens: actu vō nō ens. Uni⁹ autē rei corruptio est alteri⁹ generatio ⁊ ecōuerso. q̄r ⁊ ex quo. s. generatur q̄d. in hoc ⁊ dissoluit͛. Et ad qd̄ terminat͛ corruptio: ab eodē incipit generatio. Quocirca īquietā. i. incessabilē ac ꝑpetuam necesse est esse trāsmutationē. i. generationē ⁊ corruptionē. Trāsmutatio q̄dē est sm̄ cōtraria. Sed qn̄ sm̄ quantū trāsmutatio fit contrarietatis: augmētū est ⁊ diminutio. Qn̄ sꝫ locū: est ambulatio. Quādo autē sm̄ passionē ⁊ q̄le: alteratio. Qn̄ vero totū trāsmutat͛ nō manēte subiecto. s. in actu. q̄r in potētia bene manet idē: est generatio ⁊ corruptio. Est autē hyle. i. materia. maxime q̄dē propriū subiectū generatiōis ⁊ corruptiōis susceptibile. modo autem aliquo ⁊ aliis trāsmutationibus. Idē in li. ii. Prima vō generabilia ⁊ corruptibilia sunt q̄tuor elemēta ꝓpter cōtrarietates. s. tāgibiles. vt sūt graue ⁊ leue. calidū ⁊ frigidū. humidū ⁊ siccū. lubricū ⁊ aridū. durum ⁊ molle. asperū ⁊ lene. crossuꝫ ⁊ subtile. Impossibile est aūt id ex quo generatū est aliq̄d enūciari. i. ꝑdicari de generato. Nō eniꝫ bene dicit͛ ignis est aer. nec ecōuerso. Sed vere dicit͛ anulus est aurū ⁊ varius. i. essentialius q̄ꝫ aureū. q̄r nō est hm̄ōi ꝑmutatio generatio. sꝫ alteratio siue trāsfiguratio. Aristoteles in methaphisica. li. i. Inter esse ⁊ nō esse est generatio. itaq̄ꝫ illud qd̄ generat͛ semꝑ est īter illud qd̄ est ens. ⁊ illud qd̄ nō ens. addiscēs enim est genitū sciēs. ⁊ hoc intēdimus cū dicimus: ꝙ ex addiscēte fit sciēs. Quedā aūt nō reuertunt͛ ad inuicē. s. quoꝝ vnū est post alteruꝫ. vt ex puero fit vir. nō ecōuerso. Alia vero reuertunt͛ quia corruptio vnius est generatio alterius: vt ex aere fit aqua per corruptionē ipsius aeris. Oīa autem corrupta vadunt ad ea ex quibus sunt.

¶ De Mixtione. C. XXIII.

Idem in li. de generatione ⁊ corruptione. Mixtio est miscibiliū alteratoꝝ vnio. Miscibile vō est quicq̄d bene determinabile ens passiuū est ⁊ actiuuꝫ. vt humidū. Nō enī omne oī miscibile est. sed oportet alteꝝ mixtoꝝ esse separabile. Unde īpossibile est passiōes ⁊ habitus misceri rebus. vt albū corpori. q̄r passionū nulla separabilis est. s. sm̄ se. sed neq̄ꝫ nō tangētia adinuicē ꝯtingit misceri. Cōtingit autē mixta q̄liter. i. quodāmodo esse. ⁊ alio mō nō esse. Actu q̄dē ente alio generato ex ipsis. potētia vō alterutro eoꝝ q̄ fuerant anteq̄ꝫ miscerent͛. vt. s. caro aliud est a q̄tuor elemētis actu. potētia tn̄ est illa. Ea vero q̄ miscent͛ ꝑus ex separatis cōueniūt. id est ꝑus q̄dē separata erant. ⁊ coeūtia separari rursus possunt. Oportet aūt mixta similiū esse partiū. Unde si misceat͛ ordeū frumēto: non est mixtio: sed cōpositio. Illa vero quoꝝ eadē est materia ⁊ actiua sūt ⁊ passiua adinuicē. sed ea quoꝝ nō est eadem materia faciūt entia īpassibilia: ⁊ hoꝝ nō est mixtio. Ideoq̄ꝫ nec medicina sanitatem faciens: neq̄ꝫ sanitas corꝑibus mixta est. actiuoꝝ etiā ⁊ passiuoꝝ quecūq̄ꝫ sūt facile diuisibilia. i. determinabilia. multa q̄dē paucis ⁊ magna paruis cōposita nō faciūt mixtionē. sꝫ dominātiꝫ augmentationē. alteꝝ enim in dominās trāsmutat͛. Ideoq̄ꝫ gutta vini mille amphoris aque nō miscet͛. q̄r spēs vini soluit͛: ⁊ in oēm aquā trāsmutat͛. Qn̄ vō potētiis adeq̄nt͛: tūc q̄dē alterutrū īdominās ex sui natura trāsmutat͛. nō aūt generat͛ alteꝝ sed mediū cōe. deniq̄ꝫ parua paruis miscent͛. magis facili⁹ enī ac citi⁹ in inuicē trāseūt. Ideo ⁊ bene determinabilia diuisibiliū ac passiuoꝝ sunt miscibilia. q̄r facile diuidunt͛ in parua. talia vō sunt humida. vnde ⁊ humidū maxime miscibile est oīum corporū si nō sit lubricū: viscosum.

¶ De Mouēte ⁊ motu. C. XXIIII.

Aristo. li. vii. phi. Omne qd̄ mouet͛ ab aliquo moueri necesse est. Si igit͛ in seipso nō hꝫ principiū motus. ab altero mouet͛. Quod quidem a seipso mouet͛: nullo modo pausabit. Si aūt qd̄ mouet͛ ab altero mouet͛: ipsum autē mouēs etiā mouetur. ⁊ mouens igit͛ ab alio mouet͛: ⁊ iterum hoc ab altero neq̄ꝫ in infinitū abit: sed stabit alicubi. ⁊ erit aliq̄d primū qd̄ erit cā motus. Idem ⁊ in. viii. li. Eoꝝ aūt q̄ mouent͛: alia quidē mouent͛ a seipsis: alia ab alio: ⁊ eadē quidē nā. alia vō violēta ⁊ extra naturā. Quecūq̄ꝫ a seipsis mouentur: natura mouent͛: vt quodlibet aīaliū. Que aūt ab alio: alia q̄dā nā mouent͛: alia extra naturā. Ex nā: vt ignis sursum: terra deorsū: q̄r apta nata sunt ibi eē. Extra vō: vt ignis deorsū: terra sursum. Leuia enī ⁊ grauia in opposita loca mouent͛ violenta. In ꝓpria vō nā leue quidē sursum: graue aūt deorsū: nō tn̄ a seipsis. Aīaliū enī hͦ ē ⁊ aīatoꝝ ꝓpriū. Impossibile ē enī in infinitū abire mouēs ⁊ motū. Qd̄ enī mouet͛: nō necesse est mouere. sed qd̄ mouet: necesse ē moueri. excepto ꝑmo mouēte: qd̄ manifestū est eē īmobile. Nā oē qd̄ mouet͛: necesse est eē ꝯtinuū: ⁊ diuisibile i semꝑ diuisibilia. Si q̄dē necesse est ⁊ motū semꝑ eē ⁊ cōtinuū eē. Quare necesse est eē aliqd̄ vnū ⁊ perpetuū primū mouēs: ⁊ nullā habēs magnitudinē. Si enī hꝫ: aut finita est: aut infinita. sꝫ infinitā nō ꝯtingit eē magnitudinē. Qd̄ aūt finitū est: impossibile est infinitā habē potētiā. Impossibile quoq̄ꝫ a finito moueri aliq̄d sm̄ infinitū tp̄s. Si ergo primū mouens perpetuū mouet motū ⁊ infinito tp̄e: patet ꝙ indiuisibile est ⁊ impartibile: nullāq̄ꝫ habēs magnitudinē. Ipsūq̄ꝫ motū quē primū mouens mouet: eē vnū ⁊ eundē ⁊ ꝯtinuū ⁊ primū. Mouet͛ autē ⁊ quiescit quodāmodo sphera: eundē enī obtinet locū.

¶ Q͛ In omni specie motus inter mouentē ⁊ motum nihil sit medium. C. XXV.

Idem in li. vii. In oī aūt mouēte ⁊ qd̄ mouetur dico q̄r nihil ipsoꝝ mediū est. Triplici ergo existēte motu. s. sm̄ locū: sm̄ q̄litatē: sm̄ quantitatē. Primo de loci mutatione dicēdū. hic enī est prim⁹ motuū. Oē igit͛ qd̄ fert͛: aut a seipso mouet͛: aut ab altero. Si aūt a se ipso: manifestū est q̄r sil͛ mouens ⁊ qd̄ mouet͛ erit: ⁊ nullū ipsi⁹ mediū. Motus aūt ab altero q̄tuor sūt. s. pulsio: tractio: vectio: vertigo. Oēs nāq̄ꝫ alios in hos necesse est ꝯtingē. Pulsio est a seipso vel ab alio ad aliud motus. Tractus aūt est motus ab alio ad ipm̄: aut ad aliud. Pulsionis quidē alia est impulsio: alia expulsio. Impulsio ē cū mouēs ei qd̄ mouet͛ nō deficit. Expulsio vō cū expellēs deficit. Uectio aūt in trib⁹ modis erit. Qd̄ enī vehit͛: nō sm̄ se mouet͛: sed sm̄ accidēs: in eo. s. qd̄ est in eo vel suꝑ id qd̄ mouet͛. Uehens autē mouet͛ aut pulsu aut tractu: aut vertigine ductū. Tractio est cū aut ad ipm̄ aut ad alterū velocior fit motus trahētis: nō seꝑatus ab eo qd̄ trahit͛. nā ⁊ ad ipm̄ est tractio ⁊ ad alterū. Reliq̄ aūt tractus idē specie in hos reducunt͛: vt inspiratio ⁊ respiratio: ⁊ quicūq̄ꝫ corporū emissiui sunt aut receptiui: vt speculatio: ⁊ radiatio: ⁊ ꝯgregatio: ⁊ disgregatio. Uertigo autē cōponit͛ ex tractu ⁊ pulsione. hͦ quidē pellit mouēs: illud aūt trahit. Porrectio aūt est qn̄ velocior motus fit eo qd̄ sm̄ naturaꝫ facta impulsione: ⁊ vsq̄ꝫ fert͛ fortiori ad hͦ qd̄ accidit ferri: quousq̄ꝫ fortior fit motus ei⁹ qd̄ fert͛. Manifestū igit͛ qd̄ mouet͛ ⁊ mouēs sil͛: ⁊ nullū ipsi⁹ mediū est. Sed neq̄ꝫ alterātis vllū est mediū. In oīb⁹ enī accidit sil͛ eē alterās vltimū ⁊ primū qd̄ alterat͛. Quale nāq̄ꝫ alterat͛ in eo quidē qd̄ sensibile est. Sēsibilia vō. i. sensibiles qualitates sunt quib⁹ ad inuicē corpora differūt: vt grauitas: leuitas: durities: mollities: son⁹: nonsonus: albedo: nigredo: dulcedo: amaritudo: humiditas: siccitas: dēsitas: raritas: ⁊ hoꝝ media. silr̄ ⁊ alia q̄ sub sensu sunt: vt calor ⁊ frigus: lenitas ⁊ asperitas. Hec enī sunt passiones substātie q̄litatis. Silr̄ aūt ⁊ aīata corporū ⁊ inaīata. ⁊ inanimatoꝝ quecūq̄ꝫ partim inanimata sunt. s. vt plante. Et ipsi quidē sensus alterāt͛. s. in aīalib⁹. patiunt͛ enī. actus enī ipsoꝝ motus est ꝑ corpus patiente aliq̄d sensu. Et sm̄ quecūq̄ꝫ quidē alterānt͛ inaīata: sm̄ hec oīa ⁊ aīata: nō autē ecōuerso. Non enī alterant͛ inanimata sm̄ sensus. Nihilq̄ꝫ ꝓhibet in animatis alterationē latere: cū alterant͛. s. in aīa: q̄r nō sm̄ sensuꝫ accidit huiusmodi alteratio. Ex his aūt pꝫ ꝙ patiēs ⁊ passio sunt sil͛: ⁊ hoꝝ nullū est mediū. Oculo enī cōtiguus est aer: ⁊ aeri cōtinuat͛ corpus. s. coleratū. suꝑficies vō. s. in q̄ est color termiāt͛ ad lumē. lumē aūt. i. aer lucid⁹ ad visū. silr̄ aūt ⁊ in ceteris sensib⁹: ⁊ etiā in aīatis. silr̄ ⁊ in sensib⁹. silr̄ ⁊ qd̄ auget͛ ⁊ augēs sil͛ sūt. ⁊ decremētū silr̄ se hꝫ. Decremēti enī cā ablatio q̄dā est. Manifestū est igit͛ ꝙ mouētis vltimi ⁊ primi qd̄ mouet͛. i. inter ipm̄ mouēs ⁊ motū nullū est mediū.

¶ De Loci mutatione. C. XXVI.

Idem in. viii. li. Omniū autē motuū loci mutatio prima est. omniā eteni passionū principiū est dēsitas: raritas: graue nāq̄ꝫ ⁊ leue: durū ⁊ molle: calidū ⁊ frigidū: densitates quedā ⁊ raritates esse vident͛. Densitas autē ⁊ raritas: congregatio ⁊ disgregatio: sm̄ q̄s ge

neratio τ corruptio dicit̃ substantiarũ. Que vo cõgregant̃ τ disgregant̃ necesse est s̃m locũ mutari. Disgregatio nãq̃ τ ꝯgregatio motus sũt s̃m locũ. sic enĩ mouet ꝯcordia τ discordia. Hoc q̃dẽ disgregat: illud vo cõgregat. Preterea qm̃ mẽsura motuũ est loci mutatio: necesse est ip̃ʒ esse primũ. ꝓpẽ quoq̃ moueri dicit̃ solũ qḋ s̃m locũ mouet̃. Augmẽtũ vo ĩpossibile est esse alteratiõe nõ ꝑsistente. Idẽ in. iiij. li. Nõ aũt q̃reret̃ locus: nisi motus aliq̃s esset sʒ locũ. ꝓpt̃ hoc enĩʒ celũ. maxime in loco esse opinamur: q2 semp ĩ motu est. Est autẽ qḋ mouet̃ aliq̃d q̃dẽ ꝑ seipsum: aliud s̃m accidẽs. Eius autẽ qḋ s̃m accidẽs alia cõtingẽtia sunt moueri ꝑ se. vt ptes corporis: τ in naui clauus. Alia vo nunq̃ sed semp s̃m accidens. vt albedo τ sciẽtia. Hec enĩ suũ trãsmutãt locũ. q2 illud ĩ quo sũt trãsmutãt. Cũ q̃dẽ igit̃ nõ diuisum sit cõtinẽs sed cõtinuũ: nõ sicut in loco dicit̃ in illo. sed sicut pars in toto: ĩtellige vel econuerso. Cum vero diuisũ sit τ cõtactũ. In p̃mo quodã vltimo est cõtinẽs: quod neq̃ pars est ipsi⁹ qḋ est in ipso: neq̃ maius distantia sed eq̃le. In eodẽ enĩ vltima cõtingẽtia: τ cũ cõtinuũ sit: non in illo mouet̃. Et si nõ mouet̃ cõtinẽs: siue sic (.s. ꝙ moueat̃) nihil minus (supple dicit̃ cõtentũ moueri). Amplius cũ nõ sit (.s. diuisum cõtinẽs a cõtento) sicut pars in toto dicit̃ .s. moueri: vt sicut in oculo visus: τ in corpore manus. Cũ autẽ diuisũ est vt aq̃ in cado τ in cipho vinũ (intellige cõtentũ ꝑ accidẽs: tũc mouet̃ ad motũ cõtinẽtis) manus q̃dẽ cũ corpore mouet̃: aqua aũt cũ cado. Nõ videbit̃ aũt esse motus nisi sit vacuũ. plenũ enĩ ĩpossibile est recipe: q2 duo corpora nõ possunt simul esse. Testimoniũ autẽ de cinere faciũt: qui tantũ aque recipit quãtũ vas vacuũ. Sʒ videt̃ dici vas vacuũ. Uno q̃dẽ modo nõ plenũ sensibili corpore s̃m tactũ. hm̃õi vo est qḋ hʒ grauitatẽ τ lẽitatẽ. Est autẽ densum q̃dẽ graue: rarũ autẽ leue. Uacuũ itaq̃ simpliciter nihil est. nõ enĩ hʒ differentiã sursum .s. τ deorsũ: sʒ ꝙ vacuũ. ꝑterea si vacuũ est eque cito fert̃ graue τ leue. Idem in li. i. celi τ mũdi. Oĩa vo corpora naturalia τ magnitudines mouet̃ locali motu ꝑ se q2 natura est ꝓcipiũ in eis. Diuersitas aũt motuũ est sʒ modũ diuersitatis locoꝶ q̃ est sursum τ deorsũ τc̃. Oĩs aũt motus q̃ sit in loco: aut est eq̃lis: aut circularis: aut ex vtrisq̃ cõpositus. Dicunt duo motus tñ simplices sunt. Naʒ τ corpora q̃dẽ simplicia sunt ista duo: longũ .s. τ circulare. Mot⁹ circularis est ille q̃ est sup mediũ. Eq̃lis vo cui⁹ terminus est sursum τ deorsũ. Oĩs ergo motus simpliciter aut est a medio: aut ad mediũ: aut sup mediũ. Corpus simplex necessario mouet̃ natura sua motu circulari. possibile est etiã vt moueant̃ q̃dã corpora motu accidẽtali: q̃ est cõtrari⁹ naturali. Motus sursum ascẽdẽs igni q̃dẽ naturalis est: terre vo accidẽtalis. Mot⁹ autẽ descẽdens deorsum terre nãlis est: τ igni accidẽtalis. Ponamus ergo graue descẽdẽs ad mediũ: τ leue ascendens a medio. Omne q̃dẽ corpus incedẽs sursũ aut deorsũ hʒ ꝓculdubio grauitatẽ aut leuitatẽ. Nõ ẽ ergo corpi rotũdo grauitas aut leuitas. q2 nõ est possibile vt moueat̃ a medio vl' ad mediũ motu nãli vel accidẽtali. Corpus igit̃ p̃mũ mobile qḋ mouet̃ circulariter. nõ hʒ grauitatẽ aut leuitatẽ. Dico aũt ꝙ corpa q̃ eq̃lia sunt in magnitudine. mouent̃ τ mutant̃ eq̃lr̃ in vno tp̃e. τ corpus minus mouet̃ motu maiore in illo tp̃e. Ubi aũt est mot⁹ glebe vnius illuc est motus toti⁹ terre: τ vbi mot⁹ scintille ibi toti⁹ ignis. Oĩa deniq̃ elemẽta ad locũ a quo recedũt violẽter incedũt naturaliter: τ ad locũ in quo stat corpus sine violẽtia: vadit iterũ sine violẽtia: τ econuerso. Omne aũt qḋ mouet̃ alterat̃ de alio in aliud.

¶ De Alteratione s̃m quid habeat fieri large vel proprie. C. XXVII.

Idem in li. iij. Res oẽs alterabiles alterant̃ ad rẽ sibi cõuenientẽ nõ ad alteraʒ. sicut augmentabile nõ ad sanitatẽ alteratur sed ad magnitudinem. Alie nãq̃ sunt res que alterãtur per qualitatem. alieq̃ per quantitatẽ. τ alie que per locũ .s. large sumpto vocabulo alterationis. Aristo. in. vij. lib. phisi. Que autẽ alterãtur omnia a sensibilibus alterãtur proprie .s. Et in formis quidẽ ac figuris τ habitibus τ eorum remotionibus τ acceptionibus videtur alteratio fieri. nõ autẽ sic est. sed fiunt hec cũ quedã alterãtur. Densata enim τ rarefacta materia: aut cum fit calida vel frigida: non est alteratio: Nam illud ex quo est forma statue non dicimus formaʒ. nec illud ex quo est figura piramidis aut lecti: sed denominamus hoc quidem eneum: illud autem cereum: aliud vero ligneũ. Quod autem alteratur es dicimus humidum esse vel calidũ: aut forte dicentes equiuoce: id est non conuertibiliter. materiam: id est subiectum: scilicet inesse passioni: id est qualitati. Preterea inconueniens τ ridiculum est dicere perfectionem domus esse alterationem τ domus coopertam esse alteram. Alteratio igitur non est in formis τ figuris. sed neq̃ ex habitibus fit. Habitus enim sunt virtutes τ malitie. virtus autem oĩs τ malitia sunt ad aliq̃d .s. taʒ corporis q̃ aĩe. Corporis quidẽ: vt sanitas calidoꝝ τ frigidoꝝ mẽsuratio q̃dã est. similr̃ τ pulchritudo τ macies ad aliq̃d sunt. sũt enĩ dispõnes q̃dã ꝑfecti ad optimũ .s. actũ. Dico aũt ꝑfecti eẽ qḋ sanat̃ .i. sanatiuũ est τ dispositũ s̃m naturã. Qm̃ igit̃ hm̃õi virtutes τ malitie sunt ad aliq̃d. q̃ aũt ad aliq̃d sũt neq̃ generatiões sũt: nec ipsoꝝ est generatio nec alteratio: oĩno pʒ ꝙ nõ ẽ alteratio circa hm̃õi habit⁹ .s. corporis. Uirtus enĩ corporis hic vocat̃ bona ei⁹ dispositio: malitia vo ꝯtrariũ.

¶ Adhuc de eodem. C. XXVIII.

Sed neq̃ circa virtutes τ malitias anime est alteratio. Uirtus enĩ perfectio quedam est .s. intellectus practici. Nam τ vnũquodq̃ tunc maxime ꝑfectũ est: cũ attingit proprie virtuti. τ tũc esset maxime s̃m naturã: sicut circulus cũ maxime sit circulus .i. ꝑfectus. Malitia vo est corruptio virtutis τ remotio. q̃re s̃m virtutẽ nõ sit alteratio: quia nihil cũ perficit̃ alterat̃: vt supra ostensum est. Eadẽ ratiõe neq̃ s̃m malitiã: quia oĩs alteratio fit inter opposita. quare cũ virtus τ malitia sunt opposita: si virtus non habetur ꝑ alterationẽ: nec malitia. Nec igit̃ virtutis neq̃ malitie est alteratio: sʒ hui⁹ acceptio τ illi⁹ remotio fit: cũ quiddã alterat̃ .s. precedens circa qḋ habẽt esse. sed aut alteret̃ aliquid bonũ .s. precedentiũ ad virtutem manifestũ est. Uirtus enĩ aut impassibilitas quedã est: aut passibilis. sic τ malitia aut passibilis est: aut passio virtuti cõtraria. Nam virtus moralis τ malitia consistunt circa delectationes τ tristitias. Uirtus .s. cum homo patit̃ τ non deducit̃. malitia vo cum patitur et deducitur: siue s̃m actum siue per memoriã aut spem id est siue delectatiões τ tristitie sint p̃ntes τ sensibiles: siue p̃terite recolant̃ per memoriã: siue future ꝯcipiant̃ ꝑ spem. Igit̃ et si s̃m habitus dictos nõ sit alteratio: ꝯsequunt̃ tñ ex alteratiõib⁹ p̃cedẽtib⁹: sed neq̃ ĩ intellectiua pte aĩe .i. in intellectu speculatiuo ẽ alteratio .s. g̃. suoꝝ habituũ. Scientia enĩ maxime ad aliq̃d dicit̃: τ nullũ ad aliq̃d alterat̃: vt supra dictũ est. Idẽ etiã pʒ in sciẽtia cõpleta: q2 nõ inducit̃ ꝑ motũ existentẽ in fieri. Inducit̃ enĩ vniuersal' facta in ductiõe: τ cõpleta ꝑ experientiã in ꝑticularib⁹. τ ita nõ est inducta ꝑ motũ .s. post motũ: nisi sic visio iterata vel tact⁹ iteratus ꝑ alteratiões ꝓcedẽtes. s̃m aũt nullũ tale fit alteratio. ꝑterea sciẽtie acceptio non est alteratio: q2 ꝑ quietẽ τ priuationẽ motus inducit̃. Nã in quiescẽdo τ sedẽdo fit aĩa sciẽs τ prudẽs. Cũ enĩ dormiẽs aliq̃s surgit: aut ebri⁹ pausat: aut infirm⁹ ordinat̃: fit sciens. q̃ prius quidẽ nõ poterat vti sciẽtia: neq̃ s̃m sciẽtiã agere. sʒ mutata ꝑturbatiõe τ in statũ veniẽte intellectu inest potẽtia ad sciẽtie cõgnitatẽ. Turbatiõis enĩ q̃es q̃dã est sciẽtie restitutio. ꝑterea infãtes ꝓpter multũ motũ in iuuẽtute nõ p̃nt scire τ intelligẽ: vel iudicare sic̃ p̃sbr̃i .i. seniores vt plr̃ in quib⁹ pausatio fit τ quies motuũ. nõ itaq̃ ꝑ motũ ĩtroducit̃ sciẽtia: q̃ ꝑ motũ ꝓhibet̃. Non ergo s̃m eã alteramur. Igit̃ qm̃ alteratio q̃ est mot⁹ s̃m q̃litatẽ (vt dictũ est) nõ fit s̃m formã τ figurã: q̃ .s. sũt q̃rta spẽs q̃litati. neq̃ s̃m habitũ τ dispõnẽ q̃ sunt p̃ma spẽs: in quib⁹ fieri videret̃ (vt .s. dictũ ẽ) si in alijs debẽt fieri. Manifestũ ẽ ꝙ solũ fiat ĩ sensibilib⁹: vt .s. ĩ passiõe τ in passibili q̃litate: q̃ ẽ tertia spẽs: τ in sensibili parte aĩe. In alio aũt nullo nisi s̃m accidens.

¶ De Augmento τ diminutione. C. XXIX.

Aristo. in li. de genera. τ corrup. Alteratio igit̃ nõ ẽ s̃m locũ trãsmutatio. Alteratio ẽ q̃n manẽte subiecto sẽsato ente .i. cõpleto ĩ eẽ specifico: trãsmutat̃ in ei⁹ passiõib⁹: aut ꝯrarijs medijs. Augmẽtatio est existẽtis magnitudinis additamẽtũ. Diminutio est minoramentũ. Ideoq̃ oportet magnitudinẽ habẽ qḋ auget̃. Quod quidẽ alterat̃: nõ ex necessitate locũ trãsmutat: neq̃ generat̃. Quod aũt augmẽtat̃ τ diminuit̃: trãsmutat locũ. sʒ alio mõ q̃ illud qḋ fert̃. qḋ enĩ fert̃ vniuersum alterat locũ .i. s̃m se totũ τ ptes. Qḋ aũt augmẽtat̃ s̃m ptes solũ: hʒ enĩ .i. toto manẽte ptes trãsmutant̃ s̃m locũ. Ceterũ aũt cũ generat̃ aliq̃d simpliciter aut corrũpit̃: nõ manet subiectũ. Cũ aũt alterat̃ vl' auget̃: manet idẽ. sʒ in alteratiõe passio: vel in augmẽtatiõe magnitudo nõ manet eadẽ. Idẽ in li. ce. τ mũ. ij. Dico autẽ ꝙ sursum est principiũ longitudinis: dextera latitudinis: ante vo profunditatis. Nõ enĩ nominat̃ principiũ nisi vnde incipit motus in primus corporibus. Principiũ nãq̃ augmẽti est sursum. principiũ motus localis dextrũ. principiũ vo mot⁹ sensibilis ante. Non enĩ significamus ꝑ ante nisi vbi sunt sensus. Et sursum quidem ac deorsum sunt in omnib⁹ spirantib⁹ ex animalib⁹ τ plantis. Dextra vo τ sinistra non est in aliqua plantarũ. Itẽ dico ꝙ sursum est vbi est principium motus. Dextra autẽ est locus exitus motus in aliis. Ante vo locus finis motus.

¶ De Infinito. C. XXX.

Idem in li. ij. phisi. Cum autem naturalis sciētia circa magnitudinē et tēpus et motū est: quorū vnūquodqz vel finitū: aut infinitū esse necesse est. de hoc quoqz agēdū est. Nō aliter philosophātes posuerūt infinitū tanqz principiū. Oīa enī ante principiū sūt: aut ex principio. Infiniti autē nō est principiū: alioquin ipsi esset terminus et finis. qd enim fit necesse est finē accipe. est itaqz nō factū: neqz etiā corruptibile. ois enī corruptiōis finis est aliqs. huius ergo nō est principiū: sz hoc principiū aliorū esse videt: et cōtinere oīa et gubernare. i. saluare. s. tanqz principiū sua principiata vt dicūt: q nō faciūt extra infinitū alias causas. et hoc eē diuinū imortale enī et icorruptibile sicut anaximāder et plures philosophorū. Esse qdē aliqd infinitū fides est maxime cōsiderātib9 ex tēpore. hoc enī infinitū est. s. duratiōe. Est etiā infinitū in magnitudinis diuisione. p infinitū quoqz nō est generationē et corruptionē deficere neqz intellectu. Numerus quoqz videt īfinitus esse: et mathematice magnitudines: et qd est extra celū. s. vacuū: sm ponētes illud. Cū autē infinitū sit extra celū: et videt p itellectū fantasticū: et corpus infinitū esse videt: et mundi infiniti. qz. s. nō est locus sine corpore. qre si locus infinitus est: et corpus necesse est esse. Cōtingere enī ab esse nihil differt in ppetuis. Primū ergo dicēdū quot modis dicit infinitū. Uno qdē modo qp ipossibile est trāsire: s. vt eternitas. Aliter autē qd nō aptū trāsiri vt vox inuisibilis. aliter autē trāsitū habēs iperfectū. s. infinitū actu. Itē qd aptū natum est habere exitū vel finē. sed nō hz. s. ppt defectū nostrū. amplius infinitū omne aut sm appositionē erit. s. vt in discretis. aut sm diuisionē. vt. s. in magnitudinib9. aut vtroqz modo vt in tpe: et hec est diuisio possibilis et nō actualis. Impossibile est enī aliqd infinitū esse actu. numeri qdē et magnitudinis ppa passio est infinitū. numeri s. p appositionē: magnitudinis p diuisionē. Est igit infinitū appositiōe et diffinitiōe. qre etiā infinitū aliud potētia. aliud actu. Impossibile est autē non cōparare locū et corpus. neqz enī locus maior qz quātūcunqz cōtingit corpus. i. qz corpus ɔtentū ab eo. Corpus autem nō est īfinitū qre neqz locus. Aut enī vacuū erit aliqd. aut corpus nusqz aptū est esse. verū omne sensibile aptū natū est esse alicubi. Et est aliqs locus vniuscuiusqz corporis. Ideoqz partis et ois: vt totius terre et glebe. ignis et scintille. simplicit ergo si ipossibile est infinitū esse locū. in loco aūt omne corpus est. ipossibile erit īfinitū esse aliqd corpus. Nō enī īfinitū est cui nihil est extra: sz cui9 semp est aliqd extra. Cuius enī nihil est extra: hoc est pfectū et totū. Nā totū est cui nihil abest. s. qd fit de ei9 pfectiōe. Infinitū igit hoc est cui9 quātitatē accipiētibus semp est aliqd extra accipe. Itaqz magnitudo nō est infinita actu sed potētia. īfinite nāqz sūt eius descisiones: potētia qdē nō actu. Idē in li. viij. Cōtinui qdē cōtinuus est motus. in cōtinuo autē īfinita sunt media nō actu sed potētia. Dnare ad iterrogantē si cōtingit infinita trāsire. Dicēdū est qp actu infinita nō cōtingit: potētia vo cōtingit. Necesse est enī in finē venire qd actus est et nō potētia. Qd autē cōtinue mouet sz accidēs infinita trāsit. simplr autē nō. accidit enim linee īfinita media esse. Oia autē accidūt centro. principiū enī et mediū magnitudinis et finis est. oia vo quāto plus distāt a quiescēte ferunt velocius.

¶ De Orbe et eius partibus. C. XXXI.

Ex libro de natura rerū. Celi sphera (vt dicūt philosophi) in rotūdū formata est. Ideoqz nec principiū nec finē eā habere dicit. huius centrū terra est ex oībus partibus ab ea eqli interuallo circunclusa. Mot9 sphere duob9 axib9 voluit. septētrionali videlicet q nunqz occidit et boreus dicit. Australi quoqz q nunqz videt: et austronotius appellat. Inter diē g et noctē sphera et de oriēte vertit in occidētē. et de occidēte reuertit in orientē. xxiiij. horis cursū suū circūcludēs. tātaqz celeritate curnit nisi aduersus pcipitē ei9 cursū astra currerēt. q illā retardarent. mundi ruinā faceret. Tria vo corpora distinguunt in mūdo. s. īfinitū qd est terra in cētro posita. Ideoqz manēs imobilis. mediū autē aer vel aq vel ignis. supmū vo celeste Et sicut corpora sic etiā qlitates differūt. In infimo nāqz est opacitas. in medio dyaphoneitas. in supmo vo pspicuitas. De his qdaz ex nostris satis apte ppetates eorū breuiter distinguēs sic ait. Terra iacet stabilis: aq fluit labilis. Aer nutat mobilis: ignis volat volubilis. voluit rotabilis machina sphe ralis.

¶ De Terra. C. XXXI.

Terra: vt dicit philosophus: est corpus simplū i loco medio sitū. in quo et naturaliter qeta manet: et ad ipsum cum mota fuerit naturalr mouet. Oia quoqz pōderosa naturalit ad eā tanqz ad centrū ferūtur. hec naturaliter frigida est et sicca. Et vt dicit Beda: qn frigore circūstringit humores accipit. cū aut calore soluit: humorē receptū in nebulā emittit. Hec oceano circūcingit: et internis aque meatib9 velut corpus venis sanguinis irrigat. qd si nō fieret: ppter ariditatē suā in puluerē redigeret ac destrueret. Ut si vbicūqz in terra fodit: aq repit. hec in initio dispōnis sue rotūda fuit et plana: nec mōtes et valles erāt in ea. Nūc aūt est montuosa: sz tn sphaerica. cui9 circuitus. xlxx. stadiorū mensurat: que in duodecies mille miliaria et. lij. cōputant. Grauissima est: et ideo nouissimū locū obtinet. In medio mūdi quasi punctus in medio circuli equaliter collocat: nullisqz fultris diuina potētia sustentat. vizonis distinguit: secūda ē et diuz nutritiua. In se quoqz ɔtinet metalla preciosa. Sup oīa elemēta passibilis est et mutabilis. Terra si petrosa fuerit: frigida et sicca erit. si pinguis et crassa: calida et humida. lutea vo frigida et humida. Actor. De natura et motu terre et ei9 zonis ac regionib9 et varijs: de lapidib9 quoqz cōib9 et gēmis ac mineris et glebis: q in supficie terre iacent: vel intra ei9 viscera ɔtinent Multa quidē in historia nāli superi9 a nobis descripta sunt: pauca tn adhuc et de his et de ceteris rerū naturis etiā hic in loco adicē placuit: q ex libello quodā edito nup a magistro Jacobo de vitriaco et ex quibusdā alijs auctorib9 a quodā e nostri collecta: postmodum ad manus nostras deuenerunt.

¶ De Lapidibus preciosis. C. XXXIII.

Ex libro de natura rerū. Gēmarū virtus magna est. et vnde hoc habeant (nisi a deo) hoi incōpertū est. Nā cū ois virtus a deo sit: in herbis quidem aut fructib9 est mediāte opatione nature: vtpote q naturaliter calide sunt aut frigide. Ideoqz cōpetūt medicine: q: sz p cōtraria fit. Horū aūt nullū in lapidib9 est: vt. s. excessus caliditatis aut frigiditatis in aliquo lapide denotet. Constat ergo qz sine vllo medio lapidib9 indidit virtutē oīpotens: cuiqz volūtatis sue gratiā tribuit pro rōne nature. De his enī dicit Augu. qp p eas etiā demones alliciunt. vn et Salomō inclusisse demones sub gēmis in anulis legit. Sed sicut in pctō primi hois ois creatura corrupta est: sic etiam in ipsis virtutib9 que post peccatū in eis remanserūt: p tactū et vsum imūdorū et impiorū hominū: precipue lapidēs preciosi corrūpunt. Sed sanctificatione ɔsecrationis ad virtutū efficacias reparant. Hoc de generalitate lapidū breuiter diximus. nūc sm ordinem alphabeti virtutes eorū et noīa videamus.

¶ De Illis quorū nomina incipiunt per. A. C. XXXIIII.

Achathes in achate oriētali fluuio repit. Uenena fugat: sitim sedat: visum fouet: potātē roborat et fecūdat gratūqz reddit. Adamātis duo genera sunt. Unū in indie partibus inuenit inter rupes cristallinas cristallini coloris. sed qsi ferri limatū micās. Cuius. s. naturā describit Isido. Hui9 vis maior eē phibet: si sedes ei9 cū in anulo ponit: ferrea sit. Anulo tn pro dignitate lapidis ex auro conflāte. Hic a quibusdā diamas dicit. Aliud in arabia repit: et in maritima prope cipru: et in ferraria q philippis est: dignitate quidē et virtute multo inferi9. sed maioris quātitatis: et coloris dissimil: obscuri s. ac ferruginei: sine cruore hirci frāgit: ferrū attrahit et aufert magneti. stellāqz maris indicē itinerl inter obscuras nebulas p diē vel noctē nautis pdit. Cū enī vias suas ac portū dirigere nesciūt: cacumen acus ad adamantē lapidē fricatū p trāsuersū in festuca parua infigūt: et vasi pleno aq imittūt. tūc adamātē vasi circūducūt: et mox sm motū ei9 sequit in circuitu cacumen acus. Rotatū ergo pinde citi9 p circuitū lapidē subito retrahūt: mox qz cacumē acus auulso ductore contra stellam aciem dirigit: statimqz subsistit: nec per pūctum mouetur. et naute sm demonstrationē factam ad portū vias dirigūt. Hic lapis in leuo lacerto portari vult. et fortem facit portantem contra hostem. Somnia vana repellit: venenū fugat et prodit. Fertur etiā sudore madere: si venenū adhibeas. Lunaticis quoqz prodest: et his qui demone repleti sunt. Insanis quoqz prodesse dicitur ex cōtactu. Allectorius in ventre galli nascitur: qui post tres annos castratur: et postea per septē annos viuens hunc portat. Hic lapis sitim extinguit: victoriosus est: pacē recōciliat: honores reformat: disertū facit et gratū: maxime vxorem marito. Ut autē hec oia habeat: clausus in ore portat. Ametistus violatij coloris est optimus. Est autē quidā velut gutta vini rubei corrupta aqua. Hic facilior est ad sculpendū: et ebrietati contrarius. Carior quidē esset hic lapis: sed maxima eius copia est. Androdamanta lapis est quadrus: argētei coloris: durissimus quasi adamas. In rubro mari reperitur. tāteqz virtutis est: vt sedare possit animū furore calentem. luxuriam quoqz sedat.

¶ De his quoꝝ noīa incipiunt p. B. C. LXXV.

BErillum india mittit. optimi sūt oleo lucido silēs ⁊ maxime q̄ īteriꝰ nō hñt maculā. Sunt enī q̄dā lucidissimi minutas ⁊ lōgas habētes interiꝰ maculas velut paruos capillos. Berillus si formā sexāgularē habuerit arcus celestis colores ī radio solis efficit. Idē etiā si rotūdus vt pomū fuerit. humectatꝰ aq̄ in claritate solis carbones mortuos. vel pannū laneū nigrū: vel bullitura arboris siccam accēdit. Unde q̄dā egregio metro lusit in ꝑsona berilli dicēs: Me dedit insignē: vtus q̄ format in ignē. Solis splēdorē nō ignis passa calorē. Sic lux eterna: descēdit ab arce supna. Est incarnata: matre tñ inuiolata. Dicit̄ etiā ꝙ morbo squinātie medet̄. ⁊ glādes q̄ ex malis humoribꝰ colligūt̄ ꝑ fricationē tollit: maxime cū adhuc in augmēto sunt. Borax est gēma q̄ vulgo craponidina vocat̄. sic dicta: q2 borax quoddā. s. bufonū genus eā in capite portat. Huiꝰ genera duo sūt. Unū. s. albū ⁊ hoc meliꝰ est atq3 rariꝰ. Aliud vo fuscū ⁊ nigrū in medio sui habēs oculū q̄ parūper imitat̄ colorē ceruleū. Sz qñ bufoni viuo ⁊ palpitāti hic lapis extrahit̄: tūc oculū habere dicit̄. Qñ vo extrahit̄ aliquādiu mortuo: tunc malicia veneni illiꝰ oculus extinguit̄: ⁊ lapis vitiat̄. Hic lapis cōtrarius est veneris: ⁊ ī cibū sumptꝰ interna hoīs mala sanare dicit̄. Intestina nāq3 circuit ⁊ facta cura ꝑ inferiorē regionē egreditur.

¶ De his quoꝝ noīa incipiunt per. C. C. XXXVI.

CAlcedonius semꝑ pallore detētus: calorē hꝫ mediū īter hiacinctū ⁊ berillū. q̄ si ꝑtusus sit. ⁊ collo vel digito ferat̄ causas vincere ꝓhibet̄. Huiꝰ spēs tres esse dicunt̄. Calcophanus est niger sonorus ⁊ dulcis instar eris. si ferro ꝑcutiat̄ aut ere. Hic enī si portet̄ ab hoīe casto vocē sonorā ⁊ dulcē reddit. ⁊ fauces a raucitate defendit. Carbūculus est lapis oīum p̄ciosissimus atq3 clarissimꝰ. ⁊ oīū lapidū ꝓhibet̄ vtutibꝰ p̄ditus. huiꝰ color igneus est ⁊ nocte magis q̄3 die lucet. Die nāq3 obscurat̄: nocte vo intantū refulget: vt circa se noctē q̄si in diē mutet. Huiꝰ spēs in arte lapidaria periti tres distinguūt. Prima carbūculus ꝓprie noīat̄. Scd̄a rubith. Tertia balaustus. ⁊ hic vilior ceteris. Rubith vo ignei coloris est. sed icōparabilit̄ minoris q̄3 carbūculus. vnde nec tenebras noctis fugat. vtutibꝰ etiā īpar est. sed tñ īter ceteros lapides p̄ciosior ⁊ elegantior colore sydereo. Balaustus vo multo vilior est colore: vtute ⁊ p̄cio. tñ saphyro ⁊ iaspide dignior estimat̄. Celidoniꝰ est lapis īformis ⁊ paruus: quē hyrūdinū pulli in iecore suo portātes. Ex hoc cognoscunt̄ si ore ad os in signū pacis cōuersi adinuicē sedent. Ruffus q̄dē lunaticos ⁊ insanos mitigat. Niger autē irā sedat: ⁊ aq̄ dilutus lumina clarificat. Ceraunius ex greco dicit̄. q2 cū fulmine de celo cadere ꝓhibet̄. ⁊ in loco vbi iste lapis fuerit fulmen cadere negat̄. Est autē cerulei coloris: ex vna parte sepius acutus. Corallus est lapis rubeus valde: figurā habēs vt cornu ceruī vel vt herbe radix cū multis candicibus. nec mirū qm̄ herba fuit in mari ꝑmū. hic fulminibꝰ ⁊ tēpestatibꝰ resistit. Unde antiq̄ lapidē hmōi cōfractū cū seminibꝰ in agro iactabāt. aut in arboribꝰ suspendebāt. vt grādinū pericula nō sentirēt. Demonibꝰ quoq3 terribilis est. ⁊ hoc forte q2 frequēter ramoꝝ eius extēsio modū crucis hꝫ. Corneolus vel s3 quosdā cornelius: est lapis rubeus ꝑlucidꝰ: sed obscuri coloris. i. incise carni similis: iras mitigat. sanguinē fluētem de naso vel alio mēbro sistit. p̄cipueq3 de femina dūz fluxū patit̄. Hoꝝ lapidū multitudinē filij israhel in deserto sculpsisse dicūtur: quoꝝ sculpture tam subtilis acuminis ꝯprobant̄. vt nullus posterior huiꝰ opis imitationē audeat attentare. nec dubiū ꝙ s̄m efficacias ⁊ vtutes gemmaꝝ sculpebant̄ imagines figuraꝝ. Crysolitus auro micat ⁊ vt ignis scintillat. q̄ si ꝑforatꝰ fuerit ⁊ foramen setis asini repletū fuerit. demones exterret ⁊ exagitat. Dicit autē Cethel ph̄us iudeoꝝ in lib. de sculpturis lapidū. Qz qñ inuenit̄ in crysolito femina habēs in vna manu auem. ⁊ in alia piscē: valet ad negociādū. Crysoprasus īuenit̄ in īdia sed h̄ quoq3 rarissime vt dicit̄. Unde ⁊ iuētꝰ carior habet̄. Est autē ex duobꝰ coloribꝰ aureolus. s. guttis micās. ⁊ porri succeo colore ꝑmixtus. Crystallus est lapis ex glacie īduratꝰ. Solinus tñ in aliq̄bꝰ mūdi partibꝰ hūc īueniri dicit. vbi nunq̄3 gelu nec glacies fuit. hic lapis tritus ⁊ cū melle mixtꝰ atq3 potatus: vbera lacte replet.

¶ De his quoꝝ noīa icipiūt p. D. E. F. ⁊ G. C. XXXVII.

DYonisia lapis est orientis. fusci coloris. niueis respersus guttis. ⁊ aqua tritus vinū fragrat. ⁊ tamē ebrietatē contra naturam odore suo fugat. vt dicit Phisiologus. Dyadogos alias dyacodos lapis est berillo similis. qui aquis iniectus varias effigies demonū efficit: ita vt det respōsa petētibꝰ. Hic si corpori defuncti admoueat̄: amittit vires: ⁊ q̄si sensibiliter mortē abhorret. Elydros vel enydros ē lapis cristallo silis: q̄ miro mō ꝑpetuis lachrymis distillat: ⁊ tñ durus ⁊ integer in oībꝰ ꝑseuerat. Elytropia lapis ē instar smaragdi viridis: ⁊ aspersus venis sāguineis. Hic in vase aq̄ pleno sol̄ radijs subiectꝰ: sanguineū solē reddit ac si pateret̄ eclypsim. nec mora vas ipsum in quo iacet: ebulire videt̄: ⁊ aquā velut himbres spargē. Hoc facto videtes arreptitij si p̄ntes sunt: inter se rapiunt̄ ⁊ futura p̄dicūt. Hic lapis gestantē in lōga vite tp̄a ꝑducit: sāguinē stringit: venena fugat: ⁊ ꝯtra dolos cautū facit. Ematithes est coloris ferruginei: mixtꝰ venis sāguineis. Hic ꝯfractꝰ ⁊ in aq̄ resolutꝰ sanat eos q̄ salivas sāguineas emittūt: sanat ⁊ vētri fluxū. Puluis eiꝰ carnes mortuas crescētes ī vulnē corrodit ⁊ tollit. Uino quoq3 ꝑmixtꝰ vlcera sanat: bibituq3 lapidē vesice frangit. Ethites est lapis punicei coloris: habēs lapillū interiꝰ ex quo fit sonorus. Hic ab aquila de extremis orbis partibꝰ in nidū portat̄. Nālit̄ enī hūc eē pullis suis tutamē expit̄. Alij dicūt hāc eē cām: ꝙ oua aquile īmoderato calore cōcalescūt: nisi lapis nālit̄ frigidꝰ p̄ns sit. Hic pueros incolumes seruat: efficacissime pregnātes iuuat: ne aborsū faciāt vl̄ in partu laborēt. In leuo lacerto portari vult: sobrietatē ꝯfert ⁊ gratiā: facitq3 victorē. Filateris eadē est gēma eiusdēq3 virtutis cuiꝰ ⁊ crisolitꝰ: de quo iam dictū est. Flongites gēma est ex ꝑsida. ⁊ h̄ est vna ex gēmis ardētibꝰ vl̄ cristallinis ostēdēs ītra se q̄si flāmas estuātes q̄ nō estuant exteriꝰ. Gagathes est lapis niger ⁊ lucidus q̄ paleas attrahit calefactꝰ attritu. accēsus aūt caducis ꝓdest ⁊ demones fugat: aut si ꝑ os hoīs obsessi loquant̄. fumꝰ eos tacē cogit. Idē ꝓdest hydropicis: stomachū euersum iuuat: aq̄ in q̄ triduo iacuerit: cito partū liberat. Ipsa quoq3 aq̄ si a puella potet̄: an virgo sit deprehēdit̄: q2 si virgo est: īmota manet: si vo corrupta: in cōtinēti mingit. Galactidos est lapis cineri simil̄. In nilo reperit̄. Cū lacte tritꝰ ac potatꝰ lac multiplicat: pregnātes liberat: ⁊ scabiē fugat.

¶ Quoꝝ Noīa incipiūt p. I. et. L. C. XXXVIII.

IAcinctus est lapis ceruleus ī obscuro nubilosus: in sereno clarus. ita ꝙ aera sentire dicit̄. Peroptimꝰ est ille: q̄ nec nimis clarꝰ ē nec nimis obscurꝰ. Est autē frigidissimꝰ. ⁊ hic magis si mittat̄ in os: solidissime quoq3 duritie est: ita ꝙ scindi vel sculpi recusat. Sculpit̄ tñ aliqñ fragmētis adamātis. hic ꝯfortat gestantē: ⁊ fugat tristitiā ac suspiciones vanas. tutamen est etiā ꝯtra pestilētiam ⁊ ꝯtra serpētes ⁊ venena. Dicit aūt Cethel: ꝙ cū īuenit̄ in Iacincto lapis albꝰ: ⁊ in ipsa albedine equus: hic valet ad obtinendā gratiā ⁊ gloriā. Iaspis est lapis virens: guttas tñ sanguineas habens. Ille peroptimꝰ est q̄ magis trāslucet. castū hominē se portantē tutū facit ⁊ gratū: si ꝯsecratꝰ sit. noxiaq3 fantasmata pellit. Huiꝰ genera plura sunt. Est aūt quoddā genꝰ valde rubens instar ignis: ⁊ trāslucidū: ⁊ h̄ preciosum est. Quoddā vo rubēs nō ꝑlucidū: ⁊ h̄ vilius est. Dicit aūt Cethel: ꝙ qñ inuenit̄ in lapide hō habēs scutū in collo vel in manu: ⁊ cuspidem in altera manu: sub pedibꝰ quoq3 serpentē. Hic hꝫ cōtra oēs inimicos virtutē. Cū autē inuenit̄ in eo hō habēs fasciculū herbe in collo: ponat̄ in argēto: ⁊ hꝫ virtutē int̄ infirmitates discernēdi: ⁊ in oī loco sāguinē restringēdi. ꝯfert etiā gratiā ⁊ honorē. Itaq3 Gal̄. in digito portasse fert̄ hunc lapidē. Si q̄s aūt inuenerit iaspidē viridē: ⁊ in eo crucē: hꝫ virtutē vt non mergat̄. Lyguriꝰ ē lapis quē stillare dicūt ab inguine lincis bestie. s. orientis. Huiꝰ enī vrina s̄m plurimū solidat̄ in lapidē. q̄d nāliter bestia sciēs: inuidet bono nr̄o: egestūq3 p̄ciosū vrine liquorē arena obruit: ⁊ hec eo citiꝰ in lapidē durescit. Huiꝰ color iuxta plin̄ igneus ac rubicūdꝰ est: ⁊ carbūculo silis: nisi ꝙ nequaq̄3 nocte lucet. Iuxta lapidariū vo viridis est: virtus eiꝰ habet̄ ad multa remedia: p̄cipueq3 ablutus in aq̄ ꝯstipatos iuuat: ⁊ ventrē soluit. colorē quoq3 perditū in facie recuꝑat. Lyparia lapis est in libya valde mirabil̄ ad quē omne ferarū genꝰ docente natura sponte quasi ad patronū currit: cū canes aut venatores eū insequunt̄: sed nec aliquis aduersarius eis nocere potest.

¶ De his quoꝝ noīa incipiūt p. M. O. et. P. C. XXXIX.

MAgnes est lapis coloris ferruginei: qui ⁊ ferrū vicinū attrahit: nō tñ p̄nte adamāte. h̄ etiā vxores maritis ꝯciliare dicit̄. et si q̄s vxoris sue castitatē ꝓbare cupiēs: supponat eū capiti mulieris stertētis: mox illa (si casta est) petit maritū cū amplexu: cū tñ nō euigilet. Si vo adultera: de lecto tanq̄3 manu repulsa subito fetore coacta cadit. Sicq3 lapis crimē celatū ꝓdit. Si q̄s furādi gr̄a domū ꝑ noctē intrauerit: ⁊ per loca quattuor prunas ardentes posuerit: ac magnetis fragmenta super asperserit: mox fumi vapor inhabitantius

mentes euertit eaſq; a domo fugat. vt fur domū impune diripiat.
Idē etiā cōtritus cōbuſturas ſanat: ⁊ lacti cōmixtꝰ hydropiſim re/
ſoluit. Margarita (vt dicit Solinꝰ) ſic efficit̄. Cōche in qbꝰ inne/
nitur̄ nocturno tpe littus adeūt: ⁊ roꝛe celi eas cōcipiūt ſi purū fue
rit qḋ accipiūt: gēme cādide fiūt. Si vō turbidū aut palloꝛe lāguēt
aut ruffo obnubilant̄: quātoq; magis hauſerint roꝛē: tāto magis
ꝑficit̄ lapidū magnitudo. ſi vō cōchis apertis repente coꝛruſcatio
micuerit: intēpeſtiuo metu compꝛimunt̄. ſubitaq; foꝛmidine clau/
ſe aboꝛtiunt aut ꝑpetue eijciunt̄. Talis aūt cōchis ipſis eſt ſenſus.
vt partus ſuos timeāt maculari cū ſol vrētes ac feruētes oꝛbes emi
ſerit. Itaq; ne nimio caloꝛe fuſcent̄ lapides: cōche ſubſidunt in pro
fundū: duo nāq; in vna cōcha reperiunt̄. vnde ⁊ vniones a pleriſq;
dicunt̄. Grādinibꝰ deſcēdentibꝰ cōchis lapides flaueſcūt. Marga
rite quoq; in aq̄s molles ſūt. ſed excepte in lapides dureſcūt vltra
ſemiunciā nunq̄ repꝛiunt̄. Dicunt̄ aūt cū luna creſcere ⁊ decreſce/
re dum viuētes in cōcha ſūt. Hmōi gēmas digitis vel auribꝰ ſuſpē/
dere binas vl' trinas feminaꝝ gloꝛia eſt. In aceto vō poſite citius re
ſoluunt̄. hic lapis cōtritꝰ ⁊ cōfectꝰ ſm modū debitū cōtra debilita
tē ſtomachi valet ⁊ ſanitatē coꝛpis cōfert. ⁊ etiā mētis ac caſtū red
dit poꝛtantē. Onix eſt lapis ex pte albꝰ ⁊ ex parte niger: q̄ ſi collo
vel digito ferat̄ in ſōnis triſtitiā ac noxia depellit: ⁊ fantaſticas vi/
res eneruat. Sed hoc habet aduerſi qꝛ lites ⁊ diſcoꝛdias ꝯmouet ⁊
multiplicat. De lapide onichino due ſunt opiniōes. dicit enī gloſa
ſup leuiticū qꝛ oſtreola ſit parua ſuauiter redolēs a magnitudine ⁊
coloꝛe vnguis humani dicta. hꝫ enī coloꝛē mediū īter rubeū ⁊ albū.
hec aq̄s exēpta dureſcit in lapideꝫ ſicut margarita. Beda tñ videt̄
velle qꝛ onichinus ſiue onix vt ipſe dicit niger ex pte ſit iter currēti/
bus albis ⁊ rubeis zonis. Plateariꝰ autē dicit qꝛ onicha ſiue onix ē
genus gūmi fluens ex arboꝛe qḋ poſtea dureſcit in lapidē ſicut de
ſucino legit̄. Sed foꝛſitā aliud dicit onichā q̄ȝ onichinū. onicha tñ
ꝓ onichino ponit̄ ſꝫ gloſam in loco exodi vbi de vnguēto cōpoſi/
tiōis agit̄. valet aūt onichinū cōtra ſcabiē ⁊ dealbificat faciem. In
ignē vō miſſus odoꝛē ſuauiſſimū reddit. Hoc etiā de onicha valde
mirabile fert̄: qꝛ cū nihil adeo exiguū ſit qḋ nō ledat oculū ſi ītraue
rit: hic īfirmo appoſitus oculo: ſponte ſua q̄ſi ſenſata res ītrat ſine
leſiōe. circuitq; oculū ⁊ oēs ptes īteriꝰ penetrat: quouſq; ꝯtrios eiꝰ
hūoꝛes ꝓſuo excuſſerit. Pāthera lapis eſt oīuꝫ fere coloꝝ dicta
ab hūiꝰ nōis beſtia. h̄ rabiē ſedat: ⁊ tot hr̄e vtutes dicit̄ quot colo/
res.

C De his quoꝝ nōia īcipiūt p. ſ. vel p. t. C. XL.

Saphirus cerulei coloꝛis eſt: moꝛbū illū hoꝛ
ribilē fugat q̄ vulgarit̄ dicit̄ noli
me tāgere: ſed coloꝛe poſt fugationē dicit̄ vitiari. Dicit̄
etiā optimꝰ eſſe cōtra fraudes ⁊ cōtra īuidiā ⁊ terroꝛes.
Ad pacē quoq; gratioſus eſt: ſed opoꝛtet qꝛ ille q̄ euꝫ poꝛtat ſūmo
ſtudio ſeruet caſtitatē. Oꝛiētales ſaphiri ſunt optimi. maxime hi q̄
vehemēter ſplendēt. coloꝛe ceruleo ⁊ q̄ſi nubeculas habētes in ſup
ficie coloꝛis denſioꝛis. ſūt etiā q̄dā oꝛiētales ſaphiri q̄ lapidem ru/
bith admixtū habēt: hi quoq; īter ceteros carioꝛes ſunt ⁊ vtute po
tētes. Sardius rubei coloꝛis eſt. ſꝫ atri vt rubea terra. hic ſangui/
neū fluxū reſtrīgit. ⁊ eſt idē qꝛ lapis coꝛneliꝰ de quo. ſ. dictū eſt ſu/
periꝰ vt dicit gloſa. Sardonix ex duobꝰ lapidibꝰ naturaliter eſt
in parte rubeus ex lapide ſardio. in parte vō albꝰ. ⁊ in parte niger q̄
duo coloꝛes ſunt ex parte onicis. hꝫ autē ſpeciē pulcherrimā vbi co
loꝛes ꝑmixti fuerint. Sed nullā vtutē habere dicit̄ niſi quam ⁊ ſar
dius. ſ. qꝛ ipſo p̄ſente lapis onix nocere nō pōt. neſcit aūt cōuellere
cerā: ⁊ eū q̄ hunc poꝛtat opoꝛtet eſſe pꝛudentē ⁊ humilē. Smara/
gdus pꝛe oībus virētibus viret. foꝛma eius optima eſt plana. quia
dū ſtrata eſt adūbꝛat̄ ſi reuerēter poꝛtet̄. moꝛbuꝫ caducum fugat ⁊
moꝛbū qui emitritheus dicit̄. viſum etiam refocillat ⁊ oculos pur
gat qui vino ablutus vel oleo perūctus hoīem gratū in verbis red/
dit tēpeſtates auertit. motꝰ quoq; laſciuos cōpeſcit. Sucinꝰ cro/
cei coloꝛis eſt. ⁊ vt vitrū aliqñ trāſlucet: arboꝝ pinee ſuccꝰ ē. ⁊ ideo
ſucinꝰ appellat̄: vulgarit̄ aūt lābꝛa vocat̄: hic caſtitatē cōferre po/
tātibꝰ dicit̄. fumꝰ eiꝰ iuuat parturiētes: ⁊ fugat ſerpētes. Pꝛima q̄
dē gutta q̄ de pino arboꝛe fluit pura ⁊ lucida eſt: ⁊ hec illa q̄ in eſta
te calida ꝓſilit. reliquo vō tpe fluēs obſcura eſt ⁊ īmūda. Sileni/
tes eſt lapis coloꝛe pulchꝛo maximeq; albo rubeo vario purpureo
quē poꝛtat īdie teſtudo. hoꝝ quoddā genꝰ ē qḋ viret vt herba: hūc
q̄ poꝛtat ī oꝛe fert̄ diuinare futura: igne nūq̄ frāgit̄. Int̄ diſſidētes
amoꝛē recōciliat: ptiſicos etiā curat. Topaſiꝰ in topaſon īſula tūc
ꝑmo īuētꝰ eſt: ⁊ īde nūcupatꝰ. cuiꝰ coloꝛ auro ſilis. h̄ magis p̄cioſus
eſt. aliud aūt genus eſt multo lucidius ⁊ coloꝛem magis tenue. ſed
deterius. hic lapis inter cetera que facit dicitur etiam iram luxu/
riamq; reſtringere.

C De Aquis. C. XLI.

Aqua eſt ſecundū elementū: cuiꝰ īmenſa ꝓfundi/
tas abyſſus dicit̄: q̄ſi abſens fundus: habꝫ
tñ fundū q̄ſi nimis ꝓfundū. Hec frigida ⁊ humida eſt
Que de lapide manat: lenioꝛ eſt ⁊ limpidioꝛ. Aq̄ cōis ē
oībꝰ: ad ima fluit: ſoꝛdes abluit: terre ꝑmixta lutū facit: ſitim ſedat:
ignē extinguit ⁊c̄. Oceanus fluuioꝝ cōcurſu nō auget̄: qꝛ fluenta
dulcia partim ſalſis vadis ꝯſumunt̄: aut vēto vel ardoꝛe ſolis abſu
munt̄. partim vō ꝑ occultos meatus in amnes ſuos reuertunt̄. Ex/
hauſto q̄dē a ſole dulci liquoꝛe: quē facile vis ignea trahit: amnis
aſperioꝛ craſſioꝛq; relinquit̄. vñ ſūma maris vnda dulcioꝛ eſt: ꝓfū/
da amarioꝛ. ⁊ lune quidē alimentū eſt in dulcibꝰ aquis: ſolis aūt in
amaris. Eſtus oceani. i. acceſſus ⁊ receſſus lunā ſequit̄: cuiꝰ reſpira
tione retro trahit̄: ⁊ eiuſdem impulſu refundit̄. Quotidie vō bis ef
fluere ac remanare videt̄: cū lunā creſcēte creſcit: ⁊ cū decreſcēte de
creſcit. Itaq; cū luna eſt equinoctio: fluctus ſurgit ob lune vicinita
tē. Cū aūt in ſolſtitio: minoꝛ eſt ob eiꝰ longinq̄tatē. Poꝛro per. xix.
annos ad pꝛincipia motus ⁊ ad incrementa paria reuertit̄ vt luna.
Mare rubꝛū ex adiacēte terra videt̄ aquas habere rubeas: ſed hu
iuſmodi ſunt aque eius in ſe coloꝛis cuiꝰ ⁊ aq̄ alteriꝰ maris. Fōtes
autē ſapoꝛē virtutē coloꝛē ex occultis terre viſceribꝰ (de quibꝰ oꝛi/
ginē trahunt) fluentes ducūt. Itaq; cū paradiſi fons vniuerſe terre
ſupꝑficiē in q̄ttuoꝛ fluminibꝰ irrigare dicat̄: ex varijs terre q̄litatibꝰ
fontes quidā frigidas habent aquas. alij vō calidas: ⁊ ex terra ſul/
phurea feruidas. In partibꝰ oꝛiētis (vt dicit Jacobus) eſt fons qui/
dam: ex cuiꝰ aquis efficit̄ ignis grecus alijs quibuſdā mixtis. qui
poſtq̄ vehement̄ accēſus fuerit: vix aut nunq̄ extingui poterit: niſi
aceto: ⁊ hoīs vrina: vel ſabulo. Huiꝰ fontis aq̄s ſaraceni comparāt
magno pꝛecio. In aphꝛica fons eſt (vt Aug. dicit) q̄ voces canoꝛas
reddit. Pꝛeterea eſt fons quidā (vt dicit Solinꝰ) quietus ⁊ trāquil
lus: q̄ ſi iuxta ipm̄ īſonēt tibie q̄ſi exultabūdꝰ ad ſonitū eleuat̄: ⁊ ex
tra ripas intumeſcit. In minoꝛi quoq; bꝛitania fons eē refert̄: cuiꝰ
aque ſup ꝓpinquū lapidē ꝓiecte pluuias ⁊ tonitrua ꝓuocare di/
cunt̄. Fontes autē tā in mari q̄ȝ in terra dulcis aque limpidiſſimi
repiunt̄. Itaq; in mari ſupioꝛis partis tyrenſis vꝛbis eſt fons: qui
dulciſſimis aquis tāta vehemētia ꝓſilit a fundo maris: vt duobus
aut tribꝰ cubitꝭ ſupꝛa mare ſaltet. ⁊ h̄ cū mare trāquillū eſt. Cū aūt
inundationes vēto ferunt̄: fons quidā ab eis obruit̄. ſed cū tranſie
rint: ſtatim vt priꝰ eleuat̄. Sic aūt eminet ſup aq̄s maris: vt hauriri
poſſit in vaſis. Sūt ⁊ ſtagna q̄dā in quibꝰ nulla res natare poteſt:
ſed oīa mergunt̄. Alia vō in quibꝰ oīa fluitant: nec mergi pn̄t. Lacꝰ
etiā ſūt in quibꝰ aque ter in die ſunt amare: ⁊ ter in die dulces fiūt.
Fluuij quidā ſunt in partibꝰ oꝛientis: q̄ arenas aureas habē dicun
tur: vt dicit Jacobꝰ. Alij vō q̄ lapides p̄cioſos. In ꝑſide fluuiꝰ q̄dā
eſt q̄ ſemꝑ de nocte ꝯgelat̄: ita qꝛ hoīes ⁊ pecoꝛa ſup eū tranſire va
lent. de die vō ſemꝑ in aquas reſoluit̄.

C De Aere ⁊ regionibus eius. C. XLII.

Aer tertiū elementū eſt: ⁊ eſt omne qḋ inani
ſimile a terra vſq; ad lunā ꝯſpicit̄:
de quo ⁊ vitalis ſpūs haurit̄: ⁊ in quo demones cōmo/
rant̄. Eſt enī quodāmodo craſſus: terra ⁊ aq̄ ⁊ igne per
mixtus. Aliter enī demonū coꝛpoꝛa ex eo aſſumpta ſomnū nō reci/
perēt. vñ verba foꝛmarent̄ ad eos quibꝰ apparēt. Quod ergo durū
⁊ molle: aſperū ⁊ lene ſentit̄ in eis: fit ex ꝯtrarijs elemētis ſimul ꝑ/
mixtis. Ex hoc etiā ⁊ in hoc fiūt venti: niues: grādines: himbꝛes: flu/
uia: ⁊ huiuſmodi. Ex cōtrarietate nāq; vehementiā elemētoꝝ pari/
tur. vnde ex eius coꝛruptione infirmitates ac peſtilentie generant̄.
Aer rarus eſt: leuis: mobilis: auibus peruius: nubibus obſcuratꝰ: ⁊
pluuiā ſignat: ſole illuſtrat̄: hieme condenſat̄: eſtate ſerenat̄: vento
agitat̄: circa palludoſa ⁊ humida loca cōdenſat̄: facillimeq; coꝛrū/
pit̄. Circa montes aūt ſubtilis eſt nimiū ac penetrabilis. Medio/
cribus autē locis optimus. i. nec nimis altis nec dimiſſis. Sūt autē
ſeptē aeris regiones (vt phi dicūt) in quibꝰ aquoſi humoꝛes terre ꝑ
attractionē caloꝛis ex ſole aliqñ viſibiliter ꝑ nebulas: aliqñ etiā in/
uiſibiliter ꝑ humidioꝛē aerē aſcēdētes: pꝛmo quidē in roꝛes: ſecūdo
in niues: tertio in grādines: q̄rto in himbꝛes: quinto in mella: ſexto
in laudanū: ſeptimo in mannā: gradatim de regione in regionē per
tempoꝛū interualla trāſfoꝛmant̄. Que licꝫ ꝑ totū aerē vniuerſaliter
ſub celo mūdus iſte ꝯtineat. in oꝛientalibꝰ tñ partibꝰ vbi purioꝛ eſt
aer: tres eoꝛū vltime partes inueniunt̄ vberius. ſ. mella: laudanū: et
māna. cetē vō quattuoꝛ plus habundant in occidētalibꝰ. ⁊ quia ſu
mus quāto altius aſcēderit: tanto magis ſubtiliat̄: manna ſubtiliſ
ſimū eſt ac viuificaciſſimū vel viuaciſſimū pꝛe omnibꝰ humoꝛibus.
Hi ergo ſeptē humoꝛes aeri diuerſas ſubſtātias diuerſaſq; ſubſtā

ũarum efficacias tēperātie ſm diuerſimodas aeris regiōes ſumūt. q̄bus omne aīal ſpirās habilitaꝛ ad vitā. Sed terra ⁊ quicq̄d in ea germinatiue virtutis eſt fecundaꝛ ex iſtis. vnde ⁊ molle q̄dē durū vel aſperū: dulce: acidū: vel amarū: ex his cōpoſitionē recipiunt ⁊ ꝑ diuerſitate cōpoſitiōis ⁊ nature. ī his oībꝰ cōcordia partiū inueniꝛ.

¶ De Igne ⁊ eius ſuperna regione. C. XLIII.

IGnis eſt elementū quartū. calidus eſt ⁊ ſiccus: ⁊ ſurſuꝫ tēdit. ſplēdet: rutilat: calefacit: fumū generat: ligna cōſumit: attractiue nature eſt. cibos decoquit. huiꝰ effectꝰ ex parte tanguntꝛ in his q̄tuoꝛ verſibꝰ. Deſtruit: emollit: reſtringit: cōſolidatq̄. Clarificat: terret: accēdit: letificatq̄. Mobilis ⁊ ſiccus: mūduſq̄ fauilla teneꝛ. Creſcit ⁊ aſcēdit: ſed aq̄ modica moriet. Sed hec oīa de igne iſto īferioꝛi elemētato ſenſibiliq̄ dicuntꝛ. Supeſt autē ignis puriſſimꝰ totū aerē excedēs. cuius regio vſq̄ ad firmamētū extēdiꝛ. Is tāto eſt aere ſubtilioꝛ: quāto aer aq̄ tenuioꝛ: ⁊ aq̄ terra rarioꝛ. Idē ⁊ ether vocaꝛ: q꞉ ꝑpetuo ſplēdoꝛe letaꝛ. De hoc angeli corpoꝛa aſſumūt: cū ad hoīes miſſi veniūt. In hac ignis regiōe. vij. ſtelle. i. vij. planete ſingulis circulis cōtra mundū feruntꝛ. ⁊ ob vagū curſuꝫ erratice noīantꝛ. Ignis itaq̄ tripliciꝛ conſideraꝛ. nā in materia terrea carbo eſt. in materia aeris flāma. in natura vō lucis eſt pura lux: ⁊ ideo nō indiget nutrimēto. q꞉ nō eſt ex cōtrarijs agētibꝰ. Planete quoq̄ ⁊ ſtelle q̄ſi ex eodē igne cōſtat. alimēto nō indigent: ⁊ ideo ſm nature curſum in euū lucere poſſent: niſi creatoꝛis ſui voluntas eos aliter oꝛdinaret. Ipſe nāq̄ ignis lux illic in ꝓpꝛia regione eſt. nec habet reſpectū ad aliud vnde materiā trahat.

¶ De Septem planetis. C. XLIIII.

DIcuntur autē planete: id eſt errātes: q꞉ per aerē vario motu diſcurrūt: vnde ⁊ retrograde dicuntꝛ. Cūq̄ triplex ſit motus rerū. ſ. voluntarius ⁊ naturalis ⁊ violētus. Volūtariꝰ q̄dē motus in planetis nō eſt. q꞉ ſenſus ⁊ motus determināt aīal: ſenſus auteꝫ in eis nō eſt. Mouentꝛ itaq̄ violēto motu cū firmamēto. motu vero nālī cōtra firmamētū. Rōne nāq̄ foꝛme q̄ ſpherica eſt firmamētū in inſtāti moueretꝛ: niſi eſſet ꝓhibēs. Ideo poſiti ſūt planete magni q̄ ad motū eius retardandū mouerentꝛ ꝯtra illud motu ſuo naturali. Nā ſi mouerentꝛ in inſtāti rerū eſſet cōfuſio: nec generatio fieret ⁊ coꝛruptio: ſed q꞉ motus firmamēti ꝑualet illis: rapiuntꝛ cū eo motu violēto. Niſi vō virtute q̄dā occultioꝛi ſemina rerū a ſuis principijs diuiderentꝛ. ſemꝑ apparerēt in ſtatu ſue creatiōis īmobiliꝛ ꝑmanere. Nūc aūt īdidit deus globiferis ſtellarū circulis ſed maxime planetaꝝ virtutē talē. vt a motu ſui ꝑncipij res vegetabiles trāſire faciant. ſed ad multiplicationē cōſimiliū trāfferāt. ꝓinde ſucceſſionis ac poſteritatis q̄ſi ſobole cōcupita. in ſe ſolis manere nolentes ſemina de ſe fundūt ⁊ in ſeminū materias in alijs ꝓuētura. Cedūtq̄ ſemꝑ ſuccedētibꝰ alijs: ⁊ ad rerū ꝑncipiū terrā iterū reuertuntur. Exceptis igiꝛ his q̄ vel ad liberū arbitriū hoīs: vel ad ſpecialia diuine volūtatis opa ſpectare videntꝛ. deus oīpotēs cauſas iſtaruꝫ rerū inferioꝝ ſub ſtellaꝝ motibꝰ eſſe cōſtituit. Qđ ex motibꝰ planetarū ſolis ⁊ lune cōſtare pōt. dū ſub augmēto vel defectu lune humores in hoībꝰ ac ceteris aīalibus creſcere ⁊ decreſcere videntꝛ. In aſcēſu quoq̄ ſolis floꝛes ⁊ fructꝰ erūpunt. in deſcēſu vō cūcta virētia areſcūt. Sol q̄dē ⁊ luna luminaria magna dicuntꝛ. nō ꝙ maioꝛa ſint coꝛpoꝛe vel lumine apud ſe: ſed alioꝝ ſyderū cōparatiue. q̄ ꝓpter remotionē minoꝛa videntꝛ apud nos cū tn̄ maxima ſint apud ſe. nam ſi luna equalis quātitate videꝛ cū ſole. qui tn̄ ſexies aut ſepties maioꝛ eſt. ⁊ hoc ideo q꞉ ille remotioꝛ. illa vō nobis propinq̄oꝛ eſt. q̄d de ceteris tribꝰ q̄ lōge ſupioꝛes ſole ſūt eſtimari pōt. Mars enim planeta q̄ntus intātū ⁊ pauloplus ſupioꝛ eſt q̄ ſol. Iuppiter vō. vi. in quintuplū marte altioꝛ eſt. Saturnus autē ſeptimus ⁊ vltimus in duplū vere Ioue ſuperioꝛ. vnde ergo quanto Saturnus ſole ſuperioꝛ ſit. ⁊ quantū eius ſydus maius illoꝝ comparatione haberi pōt. Oēs aūt planete poſt quingētos. xxxij. annos circulos ſuos peragūt: ⁊ eoſdē vt pꝛius repetunt. Signifer. i. circulus. xij. ſignoꝝ in duodecim partes per latū diuiditur. Sub quibus ſeptem planete feruntur. Deniq̄ a terra vſq̄ ad celuꝫ eſſe. c. ix. milia. ⁊. ccc. ⁊. lxxv. miliaria. philoſophi ⁊ multi catholici veridicis aſſertionibꝰ ⁊ argumētis firmiſſimis probauerunt.

¶ De Luna ⁊ Mercurio ⁊ Venere. C. XLV.

LUna eſt pꝛimus planetarum: id eſt infimus. hec humoꝛum mater eſt. vnde quidam oꝛiētales fluuij creſcunt ⁊ decreſcunt ſꝫ illius crementū ⁊ decrementū. Ipſa etiam humana coꝛpoꝛa maximeq̄ lunaticoꝝ lune curſus ſentiūt. Sed ⁊ animalia beſtieq̄ pluꝛime ſagina creſcūt ⁊ decreſcūt ſm eius ſtatū. Poſſunt autē decē lune ꝓpꝛietates his ſex vſibꝰ ꝯſtringi: q̄ ſpecialiꝛ ꝯueniūt btiſſime virgini. Humoꝝ mater ſoliſq̄ refrigerat eſtum. Eclipſim patiꝛ phebo faciente receſſum. Huic ſol dat lumē tenebꝛas de nocte relidit. Illuſtrat mundū ſol pꝛiſtina q̄ſi reuiſit. Inter planetas magis hec terre propiaunt. Creſcit decreſcit candet tp̄e mediauit. Mercuriꝰ eſt planeta ſecūdus: q̄ ſigniferū ſuū ꝑcurrit. cccxxvj. diebꝰ. Hic aliq̄n ante oꝛtū ſolis: aliq̄n poſt eiꝰ occaſum ſplendēs exurgit. Apud gētiles quidē mercuriꝰ ille dicebaꝛ deus: in quē mercimonioꝝ foꝛtunas ponebāt: q̄ſi merces curās. Nec foꝛſitan ſine ratione planetā hūc dei ſuo noīe vocauerūt: eo ꝙ in huiꝰ aſcēſione ſpūs humanoꝝ ſenſuū purioꝛes ac ꝑſpicacioꝛes ſunt: ⁊ expeditioꝛes ad lucra faciēda: rerūq̄ cauſas inueſtigādas. purgato nāq̄ crebꝛo a fumis ⁊ ſuꝑfluitatibꝰ: purgatioꝛ ſpiritus exurgit ad actus. Venus eſt planeta tertius: q̄ ⁊ lucifer diciꝛ. ſtella videlicet ꝯtra firmamentū vt ꝑmercurius nitēs: q̄ diuꝫ maioꝛ clarioꝛq̄ videꝛ. Facit enī vmbꝛā ſicut ſol et luna. Signiferū aūt ꝑcurrit. cccxlviij. diebꝰ. Iſte ſolē oꝛiētē aliq̄n ꝑcedit. ⁊ tūc heſper aut veſꝑ diciꝛ. hieme lucet: eſtate cōdiꝛ: ⁊ in antarctico polo (q̄ eſt vertex inferioꝛ) ſepeliꝛ. Vi huius nature (vt dicit Pliniꝰ) cūcta generantꝛ in terris. Vñ venꝰ diciꝛ q̄ſi veneris numen. que apud gētiles dicebaꝛ dea amoꝛis. Hic itaq̄ planeta in exoꝛtu ſuo matutino vel veſꝑtino terrā roꝛe ꝯſꝑgit: ⁊ nō ſolū terre ꝯceptꝰ implet: verūetiā aīantia oīa ad luxuriā ſtimulat. De huiꝰ ꝓpꝛietatibus extāt hi quinq̄ vſus. Lucis ſplēdoꝛē fert ſecū fert quoq̄ roꝛē. Ingens dat letū vigilāſq̄ decens: pꝛeit ip̄m: Solē defectū lune comitans: hiemiſq̄ tp̄e luceſcit: cedens eſtate quieſcit. Dicitur autē dare. i. facere letum hominē. ſ. viatoꝛem. vigilans quia nocte lucet. decens quia pulcher.

¶ De Sole. C. XLVI.

SOl eſt q̄rtus planeta: ſic dictus q꞉ ſolus lucet ſ. ꝑ diē: vel q꞉ ſuꝑ oīa lucet. Zodiacum peragrat diebꝰ. ccclxv. In oꝛtu ſuo ſi maculoſus eſt: vel ſub nube latet: diem indicat pluuialē. ſi rubet: ſincerū. ſi pallet: tēpeſtuoſum. ſi cōcauus apparet: ita ꝙ in medio fulgens radios ad auſtrū ⁊ aquilonē emittat: tēpeſtatē humidā ac ventoſam ſignificat. ſi autē pallidus in nigras nubes occidat: aquilonarē ventum determinat. Sol eſt fons caloꝛis. nubes de terra ꝑ vapoꝛes attrahit: fructꝰ maturat: fluida ſiccat. Veris quidē tp̄e ſole ſupiꝰ aſcēdēte frōdes ac floꝛes erumpūt: fructuſq̄ de floꝛibꝰ ꝓdeūt. ⁊ dū ſol remotiꝰ aſcenderit: vapoꝛe ſuo ſicco ⁊ igneo fructꝰ ac ſemina matureſcere facit: eo ꝙ humiditatē ſuꝑfluā caloꝛe deſiccat: vt in eis ſiccitas ⁊ humiditas tēperata remaneat. Idē quoq̄ ſol poſtea deſcendens: ⁊ in deuexa ꝑ oꝛbis climata cadēs: pꝛioꝛē eſtiui tp̄is oꝛdinem euertit: vt queq̄ virentia ſolis auerſionibꝰ cadant: rigidaq̄ ceruice tepeſcāt. ⁊ (vt breuiꝛ dicā) oīa ſpecie ſua dolent: ac receſſum fomēti ſolaris lugubꝛi facie foꝛmaq̄ deploꝛāt. De huiꝰ ꝓpꝛietatibꝰ extant hi ſeptē vſus. Fulgidus effūdit radios fons ipſe caloꝛis. Attrahit hic nubes: ſpecimē vel foꝛma coloꝛis, Illuſtrat lunā: noctēq̄ diēq̄ miſtrat. Fructꝰ maturat: ac humida cūcta reſiccat. Intrat ſi reſeras glacies ⁊ dura relidit. Letificat ſanos oculos: lippos quoq̄ claudit Occidit ac oꝛiꝛ deſcendens hinc quoq̄ ſcādit. Pñt hec oīa referri ſpūaliꝛ ad beatā virginē: q̄ diciꝛ electa vt ſol. Et ſic ſol octies maioꝛ eſt terra: ſic ⁊ ipſa ꝑrogatiuis. viij. maioꝛ eſt oī creatura. Quas vidē poſſumꝰ in his. iiij. vſibꝰ. Virgo pꝛiꝰ vouit: virgo ſine ſemie ꝑgnās. Virgo deū genuit: virgo mater ſiꝛ extans. Hec ſine labe manēs: oī virtute beatur. Impat hic chꝛiſto ſuꝑ ipſa creata leuaꝛ.

¶ De Marte ⁊ Ioue ⁊ Saturno. C. XLVII.

MArs eſt planeta quintus: qui ſigniferū ꝑcurrit annis duobus. Nō ab re foꝛſitan ex noīe martis dei belloꝝ a gentilibꝰ nuncupatus: cū in huiꝰ ſyderis aſcenſione colera ſepius in hoībꝰ accēdaꝛ: fiantq̄ calefactiones coꝛdis ⁊ epatis: ac rebulitio cerebꝛi ⁊ humoꝛes coꝛrūpantur. Sic enī cauſis ꝯtrarijs impugnātibꝰ ſanitatē: bellū in coꝛpoꝛibus geriꝛ: qđ nō niſi moꝛte finiꝛ. Iuppiter eſt planeta ſextꝰ: calidus ⁊ ſiccus: qui zodiacū peragit annis. xij. ſic dictus a gentilibꝰ ex noīe dei ſui: qui dicebaꝛ iuppiter: q̄ſi iuuans pater. Nec hoc foꝛte ſine ratione: cū in huius aſcēſione ſyderis oīa terre naſcētia vi erūpant. Eſt āt (vt dicit Martianꝰ in aſtrologia) ſtella iouis ad oīa ſalutaris. ⁊ ſm naturā ſanitatē moꝛtalibus impartitur. vñ ⁊ dicit ibi cōmentatoꝛ: ꝙ ſi nō eſſet alius planeta q̄ iuppiter in firmamēto celi: oēs hoīes eſſent īmoꝛtales. Quod intelligēdū eſt foꝛſitan ſm nature curſū: ⁊ nō ſm voluntatē ⁊ potentiā creatoꝛis. Saturnꝰ ē planeta ſeptimꝰ ⁊ vltimꝰ: ſūmūq̄ diuꝫ ſydꝰ. ideoq̄ nimiū videri diciꝛ Pliniꝰ. Hic annis. xxx. ſigniferū peragit. Aperte ſiniſtra gyrāt oēs

planete: preter saturnũ: qui semp preceps gradit in dextrã partem. hunc in occasum celerrime tolli cõtingeret nisi conuersione assidua obuijs alijs syderibus ipediret. Nũc autẽ mundi vertigine ipeditus ignauo globo torpet: ⁊ fit gelide rigentisqꝫ nature. vnde fit vt tardius ceteris cursum suũ pagat. Augustinus tñ aliã cãz frigiditatis eius ponit. s. aquarũ sup celestiũ vicinitatẽ. Dicit autẽ Saturnus a gẽtilib⁹ ex noĩe dei sui: qsi saturitatis numen: ⁊ hoc forsitan ideo: qr in huius syderis ascẽsione iacta semina mortificant in terra: vt fructũ faciãt ad saturitatẽ carnis. Iuxta illud nisi granũ frumẽti in terrã cadens mortuũ fuerit ⁊c̃.

De Quinto elemẽto qd̃ est vapor. C. XLVIII.

Ex summa de aĩa. Vaporẽ autẽ dicim⁹ quintũ elementũ qd̃ est mediũ aque ⁊ aeris. quantũ ad substantie subtilitatẽ: qr subtilior est aqua grossior aere. Et quãuis fit ex elemẽtis: puta q̄ resoluit ex aq̃ ⁊ terra a calore solis: siue maneat clausus in visceribus terre: siue sup terrã eleuet plus ⁊ minus iuxta triplex ĩterstitiũ aeris ipse est pncipiũ aliaꝝ rerũ sequentiũ. nã ille q̄ eleuat sup terrã pncipiũ est cometaꝝ: ac stellarũ cadẽtiũ: ⁊ alsupb ⁊ anaxbet circuloꝝ circa solẽ ⁊ lunã apparẽtiũ ⁊ iridis: necnõ ventoꝝ ⁊ turbinis ac tonitrui: corruscatiõis ⁊ fulminis ⁊ nubis ac nebule. grãdinis quoqꝫ ac niuis ac pruine. sed ⁊ nibi ac pluuie atqꝫ roris. Et ista sũt elementata prime cõpositiõis. Ille võ qui manet in visceribus terre: ipse est qui calefacit fontes in hieme: ipse est principiũ terremotus: ⁊ ex eo corpora mineralia generant vt sulphur: ex cuius combustione calefiunt terme ⁊ lapis similiter ⁊ argẽtũ viuũ quod est principiũ oĩuz metallorũ que sunt. vij. s. plumbũ: stagnũ: es: auricalcũ: cuprum: argentũ: ⁊ aurum: ⁊ hec sunt elemẽta secũde cõpositionis vel complexionis. Sunt autẽ elementata quedã media que nec sub terra sunt nec super terrã. ⁊ horũ quedã sunt infixa terre sicut terre nascentia puta plante arborum ⁊ herbarũ: quedã vero non: sicut animalia: quedã tamen inter plantas ⁊ animalia media sunt: vt spongie marine. que ⁊ radicibus alũtur vt plante. ⁊ tactu sentiunt vt animalia. Sed horũ principia sunt vapores: vnde per se prius generãtur: plãte vero primo ex seminibus pluuia mediante. Nutriũtur itaqꝫ terre nascentia ex mixtura terre ⁊ aque: ⁊ ita sunt in tertia cõpositione in qua confracta est aliquo modo cõtrarietas que elementata prime ⁊ elementata secunde compositiõis animã habere prohibebat: vnde plante animã habent vegetabilẽ: ⁊ quia vapores sunt principia terre nascentium: ex terre vero nascentibus generantur humores animaliuz ex quibus scilicet humoribus ⁊ ipsa nutriũtur ⁊ semina vel oua formãtur: de quibus alia quoqꝫ generãtur animalia. Manifestũ igit est q̄ vapores principia sunt animaliũ ⁊ hominũ qui sunt quarte ⁊ quinte compositiõis: sed in animalibus magis ꝯfracta est: cõtrarietas q̃z in terre nascẽtibus. vnde ⁊ nobiliorẽ animam recipiunt. s. sensibilem. In hominibus quoqꝫ magis q̃z in animalibus. ⁊ ideo recipiũt animã nobilissimã propter summã humani corporis temperantiaꝫ. ⁊ quia nõ potuit esse nobilior pfectio. patet q̄ homo est finis omniũ creaturaꝝ. Sicut ergo prima creaturarum rõnalis est. s. angelus. sic ⁊ vltima est homo vt finis cõueniat principio. fitqꝫ creaturaꝝ ordo circularis. vt ex pfectione circularis creationis intelligat. pfectio summi opificis. Recte igit quinqꝫ ponimus elemẽta: licet quatuor sint primo prima.

De Impssiõib⁹ aeris ex vaporib⁹ ascẽdẽtib⁹. C. XLIX.

Aristo. in li. metheoroꝝ. Causa etiã prima mouens terre ⁊ aque vapores. vt ex eis eleuatis fiãt ipressiones aeris: est motus orbiũ stellaꝝ. s. solis ⁊ aliarũ. Sol enĩ dum appropinqt his reb⁹ ⁊ elõgatur ab eis: causa est generatiõis ⁊ corruptiõis accidẽtiũ in illis. i. rerũ hmõi q̄ in eis generant. dum enĩ calor eius ignit terrã. eleuat ex ea vapor humid⁹ ⁊ vapor siccus: atqꝫ in diuersas spẽs separatur. Quedã enĩ spẽs dum ascẽdit ad summũ aeris resoluit ac subtiliat ⁊ appropinqt igni quo iflãmat. ⁊ fit ex ea ipressio inflãmata: vt supra dictũ est. Hec autẽ vaporis species vocat estus. Alia võ est nebula ppinqor q̄ fit aer nisi accidat ei accidẽs. i. nisi obuiet ei frigus accidẽtale ipsam cõstringẽs. Verũ aer iste fact⁹. s. ex vapore subtili fit aq̃ qr vapor rozidus est. i. materia roris vel pluuie. Nã si accidat ei frigus qd̃ ipꝫ pmat: icrossat ⁊ inspissat. ⁊ redit aq̃ ad terrã pluẽs. i. distillãs in rorẽ vel in pluuiã. s. ex nubib⁹ subtilioribus vl densioribus: Et q̃nqꝫ videt ex eo nebula. s. ex reliquijs nubiũ resolutaruꝫ. Cũ igit sol appropinqt vapor eleuat⁹ ascẽdit: cũ aũt elõgat ab eo: descẽdit. cũ aũt id qd̃ ex eo descẽdit parua res est. i. subtilis. ⁊ ideo tardat i descẽsiõe sua ⁊ ros vocat. Cũ võ multã hꝫ mẽsurã. i. spissitudinẽ. ⁊ ideo velociter descẽdit. pluuia noĩat. ⁊ quãdo parua res est. nec peruenit in altum propter paruitatem sue caliditatis ⁊ resoluitur fit aer. Quando autem vapori ascendenti accidit vehementia frigoris: aggregatus fit pruina. Quando enim super ipsum est est paruũ frigus. i. temperatũ exprimit rorẽ. Pruina autẽ est vapor cõgelatus. Dico ergo q̄ aq̃ nõ cõgelat: nisi in loco vbi sunt nubes ⁊ quia descendunt ex loco nubium tria corpora: quorũ generatio ⁊ essentia est per frigus. s. aqua: nix: grando. Corpora võ descẽdentia ex aere duo duob⁹ sunt similia: quia causa generationis vtrorũqꝫ est vna. nec diuersificant nisi multitudine ⁊ paucitate. Sunt autẽ hec nix ⁊ pruina: similiter pluuia ⁊ ros. Est enĩ ros pluuia pauca. i. subtil. Pluuia ros mult⁹. i. crossus vl densus. pluuia nãqꝫ nõ fit nisi ex vapore multo iã infrigidato. ⁊ cã illi⁹ sũt tps et loc⁹ ⁊ frigiditas.

De Passionibus aeris: ⁊ primo de ventis. C. L.

Ex libro de natura rerũ. Videam⁹ itaqꝫ pmo de passionib⁹ aeris: quemadmodũ aut q̄ ratione concutiat in multis: vt sunt venti: fulmina: chorruscationes ⁊ tonitrua. q̄ nõ solũ aerẽ superi⁹: verũeti ã terrã inferius cum suis aĩalib⁹ turbare noscunt. Ventus est aeris fluctus. Quis autẽ primũ motũ in aere faciat vnde ventus creetur: merito querit. Quidam ex antiquis philosophis hanc rationẽ assignant. In terra est abyssus profundissima: cuius fontes olim in diluuio rupti fuisse legunt. Iuxta hunc loca cauernosa sunt ⁊ speluce late patẽtes. In his ergo venti de spiramine aquarũ concipiunt: qui ⁊ spiritus pcellarũ dicunt. Et hi quidẽ spiramine suo p patentes cauernas aquas maris in abyssum trahũt: easqꝫ inundatiõe iterum impetu magno impellũt. de his itaqꝫ ventus fit ⁊ terremotus. Sunt aũt quattuor venti cardinales: ⁊ octo collaterales. Primus cardinalis est septentrio: qui ⁊ aparchis dicit. Hic facit in aere nubes: ⁊ frigora creat. habet autẽ a dextris circiũ: q̄ ⁊ circias dicit: faciẽs niues ⁊ grãdines. A sinistris aquilonẽ: q̄ ⁊ boreas dicit: ꝯstringentẽ nubes. Secũdus est subsolanus: in calore ⁊ frigore temperatus: habẽs a dextris vltimũ: qui ⁊ calchias cuncta desiccantẽ: a sinistris eurũ nubes generantẽ. Tertius est auster: qui ⁊ nothus humore calorẽ ⁊ fulmina generãs. Hic habet a dextris euroaustrum qui est vent⁹ calidus. a sinistris euronothũ: qui temperatus est. Est notandũ: q̄ australes vẽti qr flant ex humili maiorẽ tempestatẽ faciunt in mari. Quartus est zephirus: qui ⁊ fauoni⁹. hic hiemẽ resoluit: floresqꝫ pducit. Habet aũt a dextris aphricũ: q̄ tẽpestatẽ tonitrua fulminaqꝫ generat. A sinistris võ chorũ: q̄ in duos diuidit. s. aurã ⁊ altanũ. aura in terra: altan⁹ in pelago. Horũ duodecim vẽtorũ cõcordia omne creatũ in suo cursu ordinate consistit.

De Igniculis p aera exagitatis: ⁊ de nubibus. C. LI.

Stelle quãdoqꝫ cadere vident in aere: sed minime cadũt. Cũ enĩ ignee sint naturalit: proprius qꝫ locus earũ in ethere: nunq̃z ad terrã descẽdunt. Ceterum si vna ex eis caderet: totã terrã vel partẽ illius maximã occuparet. Nam licꝫ ex remotione videant parue: in se tñ sunt maxime. Que võ cadere vident: igniculi sunt a flatu vẽtorũ in aerẽ ab ethere tracti: ⁊ mox in aere madido extincti. Sepe eteni est in aere superiori licꝫ nõ in inferiori ventus ⁊ cõmotio: ex qua cõmotus aer ignit: ⁊ p aera splendẽs discurrit. Qui cũ iuxta stellã aliquã trãsierit: splendore suo visum illi⁹ stelle nobis aufert: ita q̄ ipsa obtecta cecidisse videt. Si aũt querit cur eadem stella postea non apparet Respõdem⁹: q̄ fumus pcedẽs de extinctione ignis cadẽtis in aerẽ humidũ eã nobis obtexit. Vel dicim⁹ eãdẽ a nobis postea videri: sed eã esse nesciri. Cũ enĩ (vt prediximus) aer ignitus discurrit aer spissior ⁊ inde tardior subsequit: q̄ inter nos ⁊ illã interpositus nobis visum eius subtrahit. Prius autẽ q̃z transeat: ⁊ illa stella apparet: firmamentũ qd̃ ad occasum tẽdit: iam eam ad vlteriora detulit. cũ igitur apparet: alia esse putat: quia in alio loco q̃z ante videtur. Nubes dicunt quasi nimborũ naues. sol nãqꝫ calore de terra tracte per vapores in aere congloban ⁊ condensant: grauideqꝫ facte nimietate humiditatis: ⁊ amplius se ferre nõ valentes: vento de facili dissoluuntur: ⁊ per pluuias niues aut grandines ad terrã iterum relabuntur: vt iterũ ascedentes concrescant in nubes. Scõm autẽ volatum nubium que ventis in aere deferuntur: aura pluuialis aut sicca frigida vel remissa fore conicitur. Itaqꝫ si vespere solem in occasu nubes tegant: futuras in crastino pluuias suspicamur. Si etiam mane solem orientem tetra nubes obtegat: residuo clarescente: pluuiaqꝫ speratur: aut a mane vsqꝫ ad meridiem: aut a meridie vsqꝫ ad noctem. Porro si ventis contrarijs flantibus nubes inter se dispariles discordauerint: tempus dubium expectabis Quia cum quis ventorũ suis nubibus alium superauerit: aurã illi cedere repente cognosces.

¶ De Tonitruis ⁊ fulminibus. C. LII.

Ex libro de naturis rerũ. Tonitruum fit quãdo
venti nubibꝰ inclusi nitunt̃ erũpere: ma
gnoq; murmure cõcrepãt ⁊ collisis nubibꝰ ignẽ terribi
lẽ eijciũt. Crepitus võ nubiũ ventoꝝ est tonitrus: ignis
autẽ ide excussus est fulgur: q̃. s. ignis ideo penetrat q̃ tãgit. qꝛ no-
stro subtilioꝛ est ⁊ magna vi ventoꝝ ĩpellit̃: ab aq̃lone fulgur ab eu-
ro tonitruus tẽpestatẽ signat. Itaq; fumo calido ⁊ humido ad su-
perioꝛa tendẽte: cũ ad summũ aeris ꝑuenit: ex ꝑpõderatiõe humo-
ris mouet̃ sũmitas aeris. cuiꝰ particule in modũ vndarũ cõcurren-
tiũ sibi fragoꝛẽ ⁊ tonitruũ faciũt. Ex motu võ calefactus aer transit
in substãtiã igneã. fitq; coꝛruscatio: cũ igit̃ ĩpetus ille q̃ ex occursu
aeris humido fumo spissati generat̃. sursũ ascẽderit: fragoꝛ absq;
fulmine fit. Similit̃ etiã deoꝛsũ si tẽdat: nõ tñ vsq; ad obstaculũ ꝑ
ueniat: cũ autẽ vsq; ad obstaculũ ꝑuenit obstãtia findit vl̃ vꝛit. naꝫ
si in hac ĩferioꝛis aeris parte multus fit humoꝛ: aer in illo ĩpetu exi
stẽs igniri nõ põt: fitq; fulmen findẽs nõ vꝛẽs. Sed qꝛ ꝓprius motꝰ
aeris est sursum tẽdere: nulla materia exinde reditũ vetãte reuertit̃:
sparsosq; aer colligit ignes. si võ vbi nõ fit humoꝛ ex motu ⁊ siccci-
tate ignescit fitq; fulmen vꝛens. Est igit̃ fulmẽ pars aeris aliq̃ colli-
sione vsq; ad obstaculũ cũ ĩpetu ꝑueniẽs. Tonitruũ autẽ ẽ partiũ
aeris cũ ĩpetu cõcurrentiũ sonus. Coꝛruscatio võ est pars aeris ex
ĩpetu ignita ⁊ splẽdẽs. Nõ est aũt fulmẽ substãtia lapidea vt q̃dã
dicũt. si enĩ hoc esset nõ huc illucq; discurreret: nec sursũ rediret: ⁊
cũ aliquẽ feriret carnẽ ⁊ ossa cõminueret. Ideo aũt dicũt q̃dam sic
esse. qꝛ cũ ad supioꝛa fumus igneus ascẽdit aliq̃d terrene substãtie
cũ eo eleuat̃. qđ ex caloꝛe solis in substantiã lapideã trãsit: ⁊ in con
cauitate nubiũ cõtinet̃: donec nubes ĩpetu aliquo diuidatur. Cuꝫ
autẽ in quolibet anni tpe fumꝰ ille humidus ascẽdat. nõ tñ in quo
libet tonitrua vel fulmina generãt̃. In hieme nãq; iuxta terraꝫ in-
spissat̃. qꝛ nõ est tãtus caloꝛ q̃ possit eũ ad summũ aeris eleuare. re
manẽs ergo in ĩferioꝛi parte aeris vẽtos ⁊ pluuias gignit. In estate
võ cuius maximꝰ est feruoꝛ: vsq; ad sũmũ eleuat̃ humoꝛ. fitq; par
tiũ aeris cõcursio diuersa ⁊ inde tonitrua. In autũno poꝛro: qꝛ fri-
gus ⁊ siccus est. nec est humoꝛ q̃ eleuet̃: neq; caloꝛ q̃ eleuet. Sed in
vere dum fumus supioꝛes partes aeris obtinet ꝑ spissitudinẽ suaꝫ
huc ⁊ illuc ex eius labilitate ĩpellit̃. fiũtq; tonitrua ⁊ fulmina. Pre
terea in oꝛiẽte nõ fiũt estate tonitrua sicut apud nos: qꝛ tũc estus ibi
calidissimꝰ est atq; siccissimus: nec põt aliq̃s humoꝛ etiã si ascẽde-
rit in nubes cogi: sed aeris caloꝛe dissipat̃. In hieme vero fiunt ibi.
quoniã ⁊ humoꝛ sufficiẽs de terra ascẽdit: ⁊ est aer calidus quo ele
uet̃. sicq; caloꝛe ⁊ humoꝛe tẽperatꝰ est aer vt facillime fumi in nu-
bes excrescant. fiatq; concursus ventoꝝ ac nubiũ quo tonitrus ac
fulmina ꝓueniãt. Itaq; nostra estas in europa põt oꝛientis hiemi
cõparari: fulmẽ sepius alta sternit. qꝛ cũ ab alto descẽdit. citiꝰ alta
repetit. Nullus autẽ fulmine tãgit̃ q̃ꝫ prius lumẽ viderit. aut toni-
truũ audierit. in silẽtio nunq̃ꝫ fulmen iacit̃. Fulmẽ q̃dẽ tactũ hoĩeꝫ
nõ semꝑ extinguit. cetera vero animãtia semꝑ hunc honoꝛẽ homi
ni natura tribuẽte.

¶ De Arcu celesti ⁊ nebula. C. LIII.

Iris est limbꝰ nubis cõcaue q̃ est q̃si speculũ so-
lis. Sicut enĩ terra sphericaẽ ita ⁊ vapoꝛ eiꝰ
sphericꝰ. si g̃ nubes cõcaue generet̃ opposita soli limbꝰ
eiꝰ diuersi coloꝝ erit ꝓpt̃ adiũctionẽ multi nigri. fit enĩ
arcus celestis ex nubibꝰ ⁊ radijs solis. Caloꝛe nãq; solis humoꝛes
aq̃os attrahẽte de terra ⁊ mari cõcrescũt in nubes: eisq; de terra su
periꝰ ascẽdẽtibꝰ ĩtercurrũt radij solis. q̃bꝰ medijs illustrantibꝰ nu-
bes fit arcus celestis ex coloꝛibꝰ diuersis. Ceruleo. s. q̃ ex aq̃ ꝯbit̃: ⁊
rubeo q̃ ex radijs solis igneis generatur. Ceteri võ coloꝛes sicut vi
rides ⁊ purpurei sꝫ qꝫ magis ⁊ minꝰ ad illos duos ꝑncipales acce-
dũt. siĩitudinẽ trahũt. Qm̃ aũt deꝰ olĩ mũdo diluuiũ ĩduxit. nõ tñ
ex aq̃s q̃ sub firmamẽto erãt. qꝛ nec catacli smũ facere suffecissẽt. sꝫ
etiã maxie ex his q̃ sup firmamẽtũ vñ scriptũ ẽ. Et chataracte celi
apte sũt. hic scm̃ ẽ vt arcũ postmõꝫ ĩ nubibꝰ poneret. ne vltra diluuiũ
sup terrã ĩduceret: ac si diceret aque sup celestes ĩduxerũt mũdo di
luuiũ. sꝫ nũc arcũ meũ ponã in nubibꝰ q̃ fit ex aqueis terre humoꝛi
bꝰ vt ⁊ si q̃ñq; pluuiaꝝ aq̃ in aere pẽdeãt. h̃ signo apparente hoĩes
nõ timeãt. qm̃ aq̃ q̃s videt in nubibꝰ de terra sũt: nec tñ cumulũ fa-
cere poterũt. vt mũdo diluuiũ ĩducãt. h̃ ẽ rõ nãlis cur deꝰ posuit ar
cũ ĩ nubibꝰ ob signũ federis. Nebula fit dũ exaltatiões hũide va-
poꝛalit̃ trahunt̃. ⁊ radijs solis ad terrã repellunt̃ h̃ ascẽdẽs pluuiã
nũciat: descẽdẽs võ serenũ. roꝛẽq; salutiferũ terre fructibꝰ affutuꝝ.
Sup aq̃s ⁊ ĩfima queq; terraꝝ ꝑseuerãtiꝰ manet ꝓpt̃ vicinitatẽ. s.
humiditatis eo qꝫ ex humido contactu sui filis cõtinuet̃. In locis
autẽ in alto sitis propter aerem subtiliorem citius dissoluit̃: vnde ⁊
huiusmodi loca salubriter antiq̃ libẽtiꝰ inhabitabãt. Sed econtra
moderni ꝓpter cõmodũ aque locis hm̃õi dimissis circa aq̃s edifi-
cant. qđ multis est cã languoꝛis ⁊ ĩmature moꝛtis. Nebula queq;
depꝛessa est multum ac fetida: qm̃ humoꝛes coꝛrupta de terra subli
mant̃ ad aera. ⁊ hec pectꝰ ledit: reumaq; pessimũ in capite creat. qđ
si ad pectus descẽderit: apostema sepiꝰ efficit. Nebula deniq; circa
maium ⁊ estiuale solstitiũ ac post septembꝛẽ pessima est.

¶ De humoꝛibus aeris: ⁊ de himbꝛe ⁊ grandine et
niue. C. LIIII.

Septem sunt humoꝛes aerei: sic dictũ est supꝛa
ꝑ septẽ regiones aeris diuisi. s. himber
grãdo: nix: ⁊ ros: mel quoq; ladanũ ⁊ manna. himber
de nubibus descẽdit. dũ enĩ guttule in maioꝛes guttas
coeunt aeris amplius natura nõ ferẽte ad terras dilabunt̃. In oꝛiẽ
tis partibus raro pluit: sed ibidẽ supꝛa modũ inundat pluuia cũ ve
nerit. Tantus enĩ ibi caloꝛ est ꝑ estũ solis: vt paucitas humoꝝ ascẽ-
dentiũ de terra ꝑuenire possit ad regionẽ himbꝛis sole medio: qui
paulatim ascẽdẽtes eos desiccat. Roꝛẽ võ crassiũ ⁊ frugibꝰ efficacẽ
ibidẽ eẽ cõstat. Cũ aũt humoꝛes in viscerib ꝰ terre coartati diutius
ex habundãtia sui tandẽ eruperint: caloꝛe solis ⁊ aeris siccitate tre
mentibus: tunc supꝛa modũ inundant pluuie. ⁊ q̃nto rarius: tãto co
piosius. In europa võ tante frequẽter pluuie cadunt: vt ex eis toꝛ-
rentes instar fluminũ currãt: ⁊ maxime circa montiũ iuga. In egy-
ptiacis thebis: si in estate largioꝛes pluuie fundant̃: tota regio moꝛ
infinitis nubibꝰ replet̃. Pluuia seruata cisternis: ⁊ stabilitate pur-
gata: aquarũ oĩuꝫ clarissima est: ⁊ sine coꝛruptiõe diutius durat. fri
gida quoq; nimis est ⁊ potu salubꝛis. viscera laxata stringit. tẽpoꝛe
pluuioso maioꝛ pars pisciũ impinguat̃. vnde ⁊ sup mare alludere
cadenti pluuie vident̃. Grando fit ex pluuie stillis vẽtis ac frigo-
re supioꝛis aeris cõglaciatis. ⁊ coꝛpꝰ ꝑspicuũ habet propter circum
actionẽ volubilitatis. cuius materiã. i. stillas pluuie si condensatim
fuderit aer: multe gutte cõglobant̃ in vnũ lapidẽ. ⁊ tũc excedit grã-
do solitã quantitatẽ: fitq; tempestas. vñ legit̃ in chꝛonicis grandi-
nes aliquotiens tante magnitudinis cecidisse: vt etiã bestias ⁊ ho-
mines extra tecta positos cõquassarẽt. Grãdo turbida magis est q̃ꝫ
in terra glacies cõgelata: qꝛ minime gutte primitꝰ coagulate paula
tim adicit̃ distendendo: sicq; de multis partibꝰ fit: qđ nõ glacies: q̃
ex aque ꝯtinua materia ꝑ gelu concrescit. Grando multũ infrigidat
aerẽ. vñ q̃ñcũq; in vere ⁊ autumno ceciderit: ꝑiculũ ĩminet pestis.
In frugibꝰ dire gelideq; pꝛuine: nisi post grãdinẽ ĩmediate sol cali
dioꝛ aerẽ terrãq; illustrauerit. Poꝛro si circa so stitiũ estiuale ceci-
derit: signũ est in supioꝛis aeris regione frigus esse ꝑmaximũ. ⁊ nisi
pars aeris inferioꝛ solis radijs calefacta grãdinẽ descẽdentẽ liques
faceret: ad ĩmensam quãtitatẽ molas faceret mõstruosas. Nix est
aquarũ vapoꝛe necdũ densato in guttas: sꝫ gelu pꝛepediẽte foꝛma-
ta. nec tñ trãslucet vt glacies: qm̃ ex paruissimis ⁊ innumeris minu
tijs fit: q̃ nõ coherẽt: ꝑferũtq; cãdoꝛẽ. Niuẽ ꝓbant̃ habẽ mõtes illi
q̃ oꝛbis climata faciũt: vt caucasus in india: athlas in andria: ⁊ cete
ri. Olimpus aũt nõ hꝫ: sic̃ nec pluuias nec vẽtos: qꝛ excedit oĩuꝫ hu
moꝛũ regiones. Niues ꝑ totũ annũ seruari pñt sub terra paleis co-
operte. In oꝛiente quidẽ seruant̃ ad miscẽdũ vinũ estate calida: vl̃
ad aerẽ infrigidandũ circa infirmos. Infrigidat enĩ valde. Et notã-
dũ: qꝫ mẽbꝛa fricata niue: et si ad hoꝛã q̃si frigus intolerabile patiã-
tur: postea tñ ꝑ se caloꝛe moderatissimo refouent̃: quia caloꝛ natu-
ralis in homine accidentali frigoꝛi reluctat.

¶ De Roꝛe ⁊ melle. C. LV.

Ex libro de imagine mũdi Ros in aere venit q̃n
grauatus aer frigoꝛe noctis ⁊ lune splen
doꝛe distillat. Qꝛ si vehemẽtiꝰ ingruerit frigꝰ noctis: ros ĩ
pꝛuinã vtit̃. Ex li. de natu. re. Roꝛis itaq; ꝓpꝛiũ ẽ sub
tilit̃ ⁊ q̃si insensibilit̃ sup terrã descẽdẽ: q̃ supꝛa q̃ꝫ credi põt terrã in
fundit. ⁊ ipso himbꝛe efficacioꝛ est in frugibꝰ fecũdãdis. mũdificat
aũt oĩa q̃ infũdit: vñ visibilit̃ gramina virẽt post roꝛẽ. Ros gelidꝰ ẽ
⁊ multũ infrigidat. vñ estate calida nisi supuenerit ros frugibus: ar
doꝛe solis irẽt ĩ detiꝰ. Sic̃ ãt ros fecũdat ea q̃ tãgit ĩfũdẽs: itaq; ros ĩ
pꝛuinã vsus botros maxie maturos ⁊ fructꝰ arescere facit: humoꝝ
vtutes exhauriẽs. ⁊ h̃ maxie ĩ autũno. in vere ãt cũ insit rebꝰ tẽpies
obꝛepit q̃ñq; ros pꝛuinosus ĩ aere: ⁊ ꝑ noctis quieta silẽtia depascit
adurẽdo fruges ac germia. fitq; tã dura pestis ꝑcipue vineaꝝ: vt igne
ꝯsupta videãt̃: ⁊ nec ipa quercꝰ durissima ĩ folioꝝ adustiõe fit ĩmu
nis. nõnulla tñ arboꝝ aut herbaꝝ hãc pestẽ nõ sẽtiũt: eo qꝫ huoꝛ illis
insit rigidioꝛ: ⁊ possint resistẽ vastatoꝛi. Mel ẽ substãtia hũoꝛis ĩ
aere: q̃ de floꝝ ac fructuũ fumis collecta suauitate mlt̃a spacia trã-

leno aer[i]: sup ipsā nubiliū regionē sol' v[ir]tute ↄscēdit: ⁊ inde ocultis-
simo ac subtilissimo modo rori permixtus iterum in herbis ⁊ frugi-
gib⁹ ac florib⁹ residet tēperatqȝ saporē in reb⁹. Est enī duplex mel.
nāle. s. istud qd̄ in aere v[ir]tute nature ↄcrescit. Et artificiale qd̄ apū la-
bore vl' arte magistra eqdē tn̄ ⁊ nā cōponit. Apud nos qdē. s. in eu-
ropa circa solstitiū estiuale mella qnqȝ de supiorib⁹ descendūt: sȝ h̄
raro ⁊ ī modica qūātitate: ⁊ tūc iminet pestis maxīa capraꝝ omniū-
qȝ: q꞉ cū herbas irroratas melle comederint moriūt: vnde pastores
periti tp̄s obseruāt cū mella decidūt: ⁊ greges ad pastus exire nō si-
nūt quoadusqȝ radijs solis hūor melleus ex herbis ī aerē trāsferat.
Apud nos igit' vt dictū ē mella descēdūt: sȝ raro ⁊ modice. Jn oriē-
te vō fere omni mēse p noctes ↄtinue. Hūor nāqȝ melleus q̄ de flo-
rib⁹ ac fructilis ⁊ frugib⁹ ī fumis p solē ad supiora trāsuehit'. Apd̄
nos ⁊ viscosas ⁊ lubricas ac nebulosas aeris regiōes trāsire nō pōt
nec ad illā trāqllā venire q̄ supra nubes ē: vt ibi paulatim dēsat⁹ ad
nos iteꝝ pondere suo deferat': sȝ ascēdere nitēs ipsis lubricis aeris
regionib⁹ miscet'. Jn oriēte vō cōgrue h̄ fieri pōt: qm̄ aer totus ibi
purissim⁹ ē. Jtaqȝ descēdit ibi mel sup terrā etiā in arborib⁹ ⁊ her-
bis. nō tn̄ in tāta copia sicut ros. Mel apū in plenilunio capiēdū ē
sereno die. Abrūpi statim ac resilire guttas vilitatis est indiciū. Bo-
nitatis vō p̄batio ē: vt sit odoriferū ⁊ ex re dulci glutinosum ac plu-
cidū. Cū aūt eximit' mel apes abigi fumo vtilissimū ē: ne irascant' ⁊
mel auiditate vorēt. Mel calidū ē ⁊ siccū cōseruat ⁊ mundificat. in
medicinis ponit': vt amaritudo specieꝝ eius dulcedine tēpet'. Jn ele-
ctuarijs quoqȝ cū puluerib⁹ miscet': vt diuti⁹ ⁊ maiori efficacia ↄser-
uetur.

De Ladano Et manna. C. LVI.

Ladanū dicit' qdā gūmi arboris eē sȝ falso. Est
aūt hūor aer[i] in oriēte ⁊ in ptib⁹ grecie
cū rore vel roris vice descēdēs sup herbas terre. Qui cū
descēderit qbusdā corrigijs herba pcutit': ⁊ sic illa p̄cio-
sa humiditas corrigijs cōnisicat'. Quib⁹ expressis ⁊ extersis: hūor so-
li exponit' ac desiccat'. Exiccatū vō ladanū dicit'. Qd̄ p se qdē purū
aromaticū ē ⁊ p̄ciosūȝ valde: sȝ qnqȝ cū digestiōe caprina ⁊ hmōi re-
bus nigris sophisticat'. Eligēdū ē aūt illud qd̄ pōderosum ē ⁊ inte-
grū ⁊ qd̄ magis malaxari pōt: magisqȝ ē aromaticū. Qd̄ aūt subruf-
fum est ⁊ frāgit' vetustate ↄsumptū nimis sophisticatū esse signifi-
cat': ladanū hȝ virtutē cōstringēdi ⁊ calefaciēdi ex viscositate ⁊ aro-
maticitate. Ualet cōtra catarrū ex frigida causa: si odor eius narib⁹
admittat' ad digestionē quoqȝ cōfortandā ⁊ ad alia plura est vtile.

Ex libro de naturis reꝝ. Māna similit' ē hūor aeris in oriente ⁊
partib⁹ grecie cū rore vel roris vice descēdens nocturnis horis sup
herbas: ibiqȝ inuiscat' ⁊ postea colligit'. Sȝ quoniā in modica quā-
titate reperit': multū sophisticat': purū autē ⁊ nō mixtū aromaticuȝ
est valde ⁊ preciosum: subalbidum interius habens concauitates
quasdam sicut fauus mellis. Purum autem ⁊ non mixtum aroma-
ticum est valde ⁊ preciosum subalbidum: est etiam dulcius ⁊ vltra
modum iucundi saporis: fortassis autem hoc manna de quo nunc
agitur: vixerunt hebrei. xl. annis in deserto: qd̄ ibidem concreatū est
diuino miraculo in melius mutata specie vel sapore de quo augu.
ad ianuariū ita loquit'. Faciat inqt vnusqsqȝ qd̄ vult: ⁊ qd̄ fm̄ fidē
suā ac deuotionē nouerit esse faciēdū: h̄ ē. n. qd̄ in li. sapiētie dicit':
q manā fm̄ desideria singuloꝝ sapiebat in ore oīum: hūc tn̄ locū re-
tractauit idē augu. dicēs h̄ itelligēdū nō esse de illo māna qd̄ vtiqȝ
quasi semē coriādri erat gustusqȝ eius q̄si silis cū melle. Sȝ de nr̄o
celesti pane ac spūali māna: qd̄ tāto iocūdius est quāto sumit' deuo-
tius. Māna virtutē hȝ depurādi ⁊ mūdificandi sanguinē: vnde va-
let in acutis febrib⁹ ex colera: sed nōnulli sophisticāt illud cū melle:
alij vō cū succo liqricie sub ture puluerizato ⁊ qn̄ sophisticatur cū
quadā abominatiōe dulce est. Cur aūt apud nos in ptibus europe
non descendat ladanum ⁊ manna sicut in oriente: eadē est ratio q̄uā
prediximus de melle.

De Corporib⁹ mineralib⁹ ⁊ primo de electro. C. LVII.

Actor. Dicto de elemētatis prime cōpositionis ex
vapore cōcreatis: restat dicere de elementa-
tis scd̄e cōpositiōis. i. de mineralib⁹ ⁊ postea de ceteris
fm̄ ordinē p̄dicte distinctionis. Jnter corpa mineralia
p̄cipuū locū vident' hr̄e septē metalla in vsus hoīum accomodatis-
sime data. s. aurū: electrū: argētū: es: stagnū: plūbū: ⁊ ferrū: h̄ in visce-
rib⁹ terre cōtinent': ⁊ alia qdē pura: alia vō terre cōmixta reperiunt'.

Ex li. de nā reꝝ. Electrū duplex ē artificiale qd̄ ex auri ⁊ argēti cō-
mixtura ↄficit'. Et nāle qd̄ in colore qdē sile ē sȝ ī v[ir]tute p̄stāti⁹: raris-
sime aūt iuenit': ⁊ sophisticatū a vero difficillime discernit'. Sȝ vas
ex vero ⁊ nāli electro venenū p̄dit: cū si venenū ifundit' stridet q̄si
violentiā passum: ⁊ colorem prodit vsqȝdum igne purget'. Metal-
lum hoc conseruatiuum est. vnde olim in locellis ex electro magno-
rum corpora condebantur.

De Auro. C. LVIII.

Aurum ceteris metallis est p̄ciosius ac tpatius
durabilius ac tractabili⁹ ⁊ magis ducti-
le. omni tpe fulget. ⁊ coinquinatū rubigine nō cōsumit'.
visum fouet: ⁊ quāto rubicūdius tāto melius est: in du-
plo ponderosi⁹ est q̄ȝ argētū: aut es aut stagnū. Jn riuulis ⁊ fontib⁹
inuenit'. ⁊ etiā in montib⁹ qnqȝ sed raro. Mult⁹ aūt labor est in la-
uādo sȝ ⁊ si p mltas minutias terre ⁊ eius sordib⁹ sociatū inuenit'
est tn̄ purū ⁊ nō terre vel bitumib⁹ in se admixtū sic̄ es aut argentū.
Jtaqȝ si etiā int' pulueres bractee repiant' neqq̄ȝ tn̄ auri puritas in
se sordiū squalorib⁹ incorpat'. Aurū calide nature est. leprā ⁊ scabi-
em curat. in pulueres rēdactū ⁊ antidotis mixtū. hȝ etiā virtutē cō-
fortandi. non q incorpet' aut mēbra nutriat. sȝ q alteratiua virtute
corpus īmutat. Uuln⁹ ex auro factū nō corrūpit' in tumores. Ha-
li regalis practice fmōe. ij. Folia auri carnē comedūt sine morsura
sicqȝ sicca subtilia. limatura auri cōfortat cor. ⁊ pulsioni medet' si q̄-
bis prosint medicaminibus admiscetur. acalimia vel cadimia auri
melior est tenuis ⁊ magis desiccans ⁊ amplius elimans. que si com-
buratur ⁊ lauetur desiccat oculorum vlcera sine morsura.

De Argento. C. LIX.

Ex libro de natura reꝝ. Argentū ductile est ⁊ tra-
ctabile sonorūqȝ ac tinnitu dulcissimuȝ
⁊ h̄ maxie si eri admisceat'. vnde tubas ex argēto ducti-
les p̄cepit moyses fieri ad terrorē hostiū ⁊ exhortationē
ad bellū ad monēda quoqȝ castra ⁊ primū ad epulas ↄuocādū. Ar-
genti vene multe ⁊ in multi ptib⁹ orbis iueniunt'. nec est purū in se
sic̄ aurū: sed terre ac sordib⁹ incorpatū ⁊ admixtū. Jdeoqȝ labor ma-
xim⁹ est vt p ignē purget'. fum⁹ aūt purgatiōis eius valde nociuus
est. nec de facili purgat'. hmōi fumo multo infectus. nisi fumo turis
aut aromaticis specieb⁹. Aut vbi purum fuerit durabile est. Jmpu-
rū aūt de facili ↄbit corruptelā. Argentū ↄsolidat alia metalla: ⁊ q̄si
vnū efficit cōsolidata. Cōstā. Frigidū ē ac tpatū in hūiditate ⁊ ↄ
hūiduȝ ac viscosuȝ flegma valet pulnerizatū ⁊ antidotis admixtuȝ.

Hali vbi supra. Schala. i. limatura argenti si ↄterat' cū argēto vi-
uo prodest emoroidis. Acalmia argenti melior est tenuis mardase-
nago silis. Tpata est in calore ⁊ frigore sicce cōplexionis. desiccati-
ua. pontica elimās. visui prodest. Si ↄburat' ⁊ lauet' elimat visū. de-
siccatqȝ sine morsura oculoꝝ. replet vlcera carne. desiccatqȝ vlcera ī
corpe māifesta. Jtē purgamētū argēti meli⁹ est viride ac tenue. pon-
ticū ē: desiccās fortit'. ideoqȝ necessarijs admiscet' ad cicatrizādum
vnguentis.

De Ere. C. LX.

Ex li. de nā reꝝ. Es aūt siue cupꝝ eiusdē est duriciei
cū argēto ⁊ eiusdē liqtiōis: h̄ excepto q est ru-
bei coloris. Es nulla rubigie corrūpit' fetorē hȝ ⁊ tn̄ dul-
ce sonat. Phs. Es siue cuprū sonoꝝ est ⁊ vocale. nā ca-
lidū. Son⁹ ei⁹ p se rudis est admixtū vō stagno vel argēto vl' auro
validū ē valde dulcēqȝ tinitū hȝ. Tinit. n. alti⁹ ceteris metallis. sȝ ve-
rat auditū nisi stagno ↄmodi⁹ tpet'. Es fusile qdē est ī omne artifi-
cium. ductile vō sȝ cū labore ac moderamine verberātis. nūqȝ vō sic
purgari pōt quin facile ↄtrahat corruptelā. durat tn̄ in annos pluri-
mos. Ex ere fit auricalcū. sic dictū q꞉ splendorē hȝ auri. vel q꞉ de ip-
so fit aurū. Dicit n. aristo. in li. de lumine luminū. Qȝ ex vrina pueri
⁊ auricalco fit aurū optimū. qd̄ intelligendū est in colore nō in sub-
stantia. Dicit. n. idē aristo. q variat' color sȝ substātia manet. hoc au-
ricalcū scripture frequēti⁹ vocāt electrū. ⁊ h̄ pp̄ter colorē electro p̄-
pe ↄsimileȝ. Hali vbi. s̄. Litargirū meli⁹ est atticū ⁊ hispanicū. qd̄
cū frangit' q̄si lumie refulget. tpatū ē in caliditate ⁊ frigiditate desic-
cans p̄dest vlcerib⁹ hūidis ⁊ apostematib⁹ calidis si eo cathapla s[ma]-
ment'. Est etiā in eo quedā ponticitas. vn̄ ⁊ carnē in humidis vlceri-
bus p̄ducit. Es vstū melius ē vtile subtile lene planū ⁊ vtrūqȝ ru-
beū. Est aūt calidū pōticū. cicatrizat vlcera q̄ sunt in corpib⁹ dura:
sed si abluat' mollia quoqȝ cicatrizat corpis vlcera. Tubal. h̄ est. sco-
ria eris mellius est nigrū sȝ inclinās ad rubor ē tenue velut cortices
⁊ est subtili⁹ ere cōbusto. Elimat ⁊ inscidit q̄noxia sīt. tenebras ocu-
lis aufert. ⁊ aspitatē palpebraꝝ dissoluit. Simaꝝ. i. viride eris. cali-
dum. carnē supfluam comedit: ⁊ est inscidēs. si cum cera ⁊ oleo oli-
ue misceat' elimat sine morsura: ⁊ carnem adducit.

De Stagno. C. LXI.

Ex li. de natura reruȝ. Stagnum tēperatissime natu-
re est. ī britānia tn̄ repiri olim solebat. Sȝ nūc
in germanie ptib⁹ abundantissima vena repta est. valde
ductile. ⁊ tractabile. sup oīa quoqȝ metalla liquabile.

per se quoqꝫ est mutum sed cum ere vel argento vel alio mixtum so
norū ꝛ armonicū fulget interius: ſʒ foris defacili cōtrahit corruptelā
ꝛ hoc squaloris nō rubiginis. nūqꝫ. n. rubiginat: in aqua diu iacēs
de facili putrescit: vnde fistule aqueductus q̄ sub terra fieri solebāt
ex plūbo ꝛ cōsolidari stagno: modernis tꝑib⁹ ex calido ꝛ fusili plum
bo cōsolidare ars hoīuꝫ excogitauit: qꝛ soliditati stagno durare nō
poterāt in longinquū. plumbū vō sub terra semꝑ durat. Hali vbi
supra. Aserebū. i. stagnū frigidū est: ꝛ ē in eo siccitas: illud melius ē
qd̄ minime sub dētib⁹ frēdet ꝛ stridet: ꝛ in eo sunt quedā virtutes
aquose. Si fricet̄ ad lapidē cū modico vino ꝛ oleo oliue: ꝓderit apo
stematib⁹ q̄ circa ꝛ sup verēda sunt ꝛ in lumbis. Item si cū eius fru
sto empulizetur anus inferius sedat appetitum coitus.

De Plumbo. C. LXII.

Exli. de natura rez. Plumbū tēperate nature est si
cut stagnū: pōderosum sicut aurū: ita ꝙ duplex
hʒ pondus argēti vel eris. Ductile quoqꝫ est ꝛ tractabi
le: min⁹ aūt stagno liquabile. Ad horā q̄dē liquatū nite
scit: ſʒ postmodū nālib⁹ sordib⁹ adumbrat̄: cōpressiuū est ꝛ lenifi
catiuū nec solū in se mutū est nāliter. ſʒ etiā muta efficit alia metalla
q̄b⁹ admiscet̄: liquefactū in igne ceteris metallis plus minuit̄. Sco
ria eius. i. spuma: cōtinet argētū: h̄ aūt ꝓpriū est ꝛ spāle plūbo inter
metalla ꝙ semꝑ augmētat̄ ꝛ h̄ sub diuo magis ꝛ in aere q̄ȝ sub ter
ra: squalorē vō cōtrahit ſʒ nō rubiginē. Hali vbi. s. Abar. i. plūbū
cōbustū hʒ in se virtutē desiccantē cū acumine. Qd̄ ꝛ si abluat̄ desic
cat sine morsura: ꝛ est medicamē vtile pessimis vlcerib⁹ maxie ocu
lorū: humiditatē eoꝝ desiccat: ꝛ cicatricē supinducit. Despidagū plū
bi: h̄ est cerusa: melius est onustū: plurimū albū suaue molle frigidū
ꝛ siccū: vlcera desiccat sup ea cataplasmatū: ꝓdest obtalmie si misce
atur oculoꝝ medicaminib⁹: vlceraqꝫ eoꝝ cicatrizat. Si vō sup acuta
apostemata cataplasmet̄: inflāmationē eorū sedat.

De Ferro. C. LXIII.

Exli. de natura rez. Ferrū frigide nature est durum:
solidū ꝛ iscisiuū: oīa fortitudine sua domat ꝛ a
se tn̄ cōsumit̄. Sup oīa metalla corruptelā facilius con
trahit: ꝛ etiam sibi connexa corruptione inficit: rauce so
nat: igne rubescit: ꝛ ductile fit: ex eo fiunt arma: diuersaqꝫ instrumē
ta inscisionibus apta. Philosophus. Calibs ex ferrarijs fit multis
qꝫ tunsionibus induratur: vt virtutem habeat super ferrū: ꝛ hoc fer
ri genere acuitur acies armorum vt valeat. Est ꝛ aliud ferri genus in
orientibus partibus quod vulgariter alidena dicitur. Inscisiōibus
aptum est: fusile sicut cuprum vel argentuꝫ: sed ductile non est sicut
ferrum aliarum mundi partium. Ex libro de naturis rerum. Fer
rum (vt dicunt philosophi) virtutem habet attenuandi ꝛ desiccan
di. Infrigidatiuum est ac dissolutiuū ꝛ stomacho ꝓdest in limatu
ris sumptum. Hali vbi supra. Purgamentum ferri melius est de
currens clarum in quo non est asperitas paruis frustulis tenue pla
num maxime desiccationis est si teratur diligenter: ꝛ infundat̄ ace
to ꝛ desiccetur: ac bibatur cum vino vel vuarum passarum succo ꝛ
melle: multe humiditatis stomacho ꝓdest ꝛ dolorib⁹ splenis. Auri
quoqꝫ qua defluit sanies instillatū medet̄. Quod si submiserit sibi
mulier cū lana fluxū sanguinis amputat: debase quoqꝫ ꝓdest.

De Lapidibus ꝛ metallis a natura generatis. C. LXIIII.

Actor. Preter hoc etiā legitur de quibusdā corpo
ribus diuersi generis que natura miro suo
opere causis occultis in lapides ꝛ metalla solidauit: ver
bi gratia. Ex additis quarti li. metheororū. Fiūt ergo
lapides ex luto viscoso ꝑ calorē solis: vel ex aqua coagulata virtute
terrea: sicca: vel ex causa calida desiccatiua. Similiter ꝛ quedā vege
tabilia ꝛ q̄dā aīalia vertunt̄ in lapides virtute q̄dā minerali lapidi
ficatiua: ꝛ h̄ fit in loco lapidoso dū discōtinuant̄ subito virtute q̄dā
q̄ exit a terra in hora terremotus: q̄ cōuertit in lapides qd̄ in illa ho
ra cōsequit̄: ꝛ h̄ trāsmutatio corpoꝝ aīaliū ꝛ vegetabiliū eque ꝓpin
qua est sicut trāsmutatio aquarum. Est autē impossibile vt aliquid
cōplexionatū conuertatur totum in vnū elementū: sed elementa mu
tant̄ adinuicē dū transeūt in dominans. Unde qd̄ cadit in salinas
fit sal, ꝛ qd̄ in igne fit ignis. Sed quedā citius ꝛ quedā tardius sm
potētiā actiuaꝝ: ꝛ resistētiā passiuaꝝ. Estqꝫ locus in arabia q̄ colo
rat oīa corpa in eo existentia colore suo. Panis quoqꝫ prope sara
ceni alias coracem in lapidē ꝯuersus est: remāserat tn̄ ei color suus
sunt autē talia mira: qꝛ raro accidūt: sed eorū cause manifeste sunt.
Sepe nāqꝫ fiunt lapides ex igne dū extinguitur: ꝛ sepe corpora fer
rea ꝛ lapidea cadere cōtingit in coruscationibus vt vapor ignis: qm̄
ignis exterminatione vel extinctione sua frigidus ꝛ siccus efficitur
In partibus alias persia quoqꝫ cadunt corpora erea: vt es vstuꝫ ꝛ si
milia sagictis hamatis ne possunt liquefieri. sed per ignem euapo
rant in fumū attingentē viriditatē donec residuū fit cinis. Cecidit
etiā apud gurgē: als nerigen: frustū ferri pre duricia fere ifrāgibile
cuius ps missa regi coraceni qui cū ꝑcepisset vt enses inde fierent:
erat infabricabile. Dicunt tn̄ arades ꝙ enses leanteuni qui optimi
sunt de tali ferro sunt: cū aūt cecidit illa massa resiliuit aliquotiēs a
terra sicut pila. Eratqꝫ ex minimis frustulis cōposita coherentibus
adinuicē ad granoꝝ milij quātitatē. Simile etiam apud tepraften
euenit. sic itaqꝫ fiunt ꝛ lapides: ꝛ earū generatio vel erit subito ꝓpt
magnū calorē accidentē: vel paulatim ꝛ per longum tempus.

De Alumine ceterisqꝫ mineralibus. C. LXV.

Actor. Extant ꝛ alia plurima corpa mineralia sic a
lumē sal attramētū nitrū ꝛ cetera. de q̄bus
pleni⁹ dictū est superius in tractatu de nā rerū: ꝛ etiā in
tractatu de alkimia. Cōstant̄. in li. graduū. Alumē di
uerso est modo: vniuersaliter tn̄ frigidū ꝛ siccū est in quarto gradu.
Stipticū est ꝛ mūdificatiuū: ꝛ visus obscuritatis clarificatiuū. Su
ꝑfluā palpebraꝝ carnē aut mēbroꝝ corrodit. pessima ꝛ sicca vulne
ra sicut furfur inbibet. ne corpus ꝑambulent. Cū aceto ꝛ melle mi
xtū dentes cōfortat infirmos: ꝛ valet tumidis gingiuis. sanguineꝫ
ꝯstringit de ore fluentē. pustulas sanat ꝛ scabiē si ex eo fricent̄. aut
ex aqua in qua infusuꝫ fuerit lauent̄. Hali vbi supra. Selbū ieme
nicū. i. alumē melius est albū ꝛ est frigidū ꝛ siccū. ponticū sanguinē
stringit. carnē laxam ꝯfortat ac gingiuas eneruatas ꝛ e quib⁹ fluit
sanguis. dentes quoqꝫ solidat ꝛ corroborat. Salis oēs spēs cali
de sunt ꝛ sicce pōtice elimātes. diuersificant̄ aūt eoꝝ actiōes sʒ sub
stantiā. Sal indicū desiccāti⁹ est ac subtiliāti⁹. Sal napticū. i. nigrū
calorē hʒ fortē colerā vi soluit. Colcathar ꝛ tiriū. i. atramentū quasi
terra frācigena. virt⁹ eoꝝ ē subtiliatio ꝛ adustio. Q̄ꝫ si cōburant̄ sub
tilitas auget̄ ꝛ adustio fortior efficit̄. Nitrū si terat̄ diligent̄ ꝛ cū vi
no ribano. i. forti bibat̄ lapides q̄ sūt ī renibus ꝛ vesica frāgit ꝛ eicit.
Actor. Hec de elemētis secūde cōpositionis. i. de mineralibus ad
pn̄s breuiter dicta sufficiāt: de his enim multa iam supius dicta sūt.

De Plantis in generali. C. LXVI.

Sequitur de elementis tertie cōpositōis. i. de ter
re nascētib⁹ herbis videlʒ ꝛ arborib⁹
de q̄b⁹ tn̄ mlta iā excerpta sūt ꝛ collecta supi⁹. Ex li. de
nā rerū. Quedā herbe vel arbores ꝓpagatiōis sue semi
na ferunt: q̄dā in radicib⁹ ꝛ fūdo v̄tutē seminis obtinēt: ꝛ post icre
mēta recētia rursus aliā sobolē de radice submittūt. repationē stir
pis in posteꝝ porrectura. Semē ḡ cū ī t̄ra ceciderit. ꝛ mediocrit̄ hu
more caloreqꝫ mollitū fuerit. mox gremio terre ꝯnectit̄. q̄dā subin
de generatiua fomēta suscipiēs: ꝛ in venis ei⁹ sensim labēdo dimer
git̄. Sparsisqꝫ minutissimis fibris tumorē supiecte telluris nascen
do ꝑrumpit. fundatūqꝫ firmit̄. iaꝫ facile ꝯsurgit: tot numero sursuꝫ
calamos explicās quot deorsuꝫ radices extenderit ꝛ ita teneritudo
germinis tepefacta vapore subiecto q̄ tactu caloris illapsus ē ꝑ ra
dices ac terre nutrimēti adhibet̄. ptē sui diffundit in culmū: ptē du
cit in orientē. ptē ministrat in grana. ptē porrigit in aristas. hoc mō
cōgregatione ꝑfecta paulatiꝫ ad sui mēsurā singula q̄qꝫ ꝑueniunt.
Constat itaqꝫ plātis ac seminib⁹ solā cām p̄stare crescēdi. dū ea q̄
de terra pullulāt ei⁹ caloris attractu ab imis sedib⁹ ad supna duci
tur. Que vō mens ꝯtēplari valet ꝓprietates ac differētias singuloꝝ
vel latētiū rimari secreta causaꝝ. alit̄ vn⁹ ꝛ idē humor ꝑ radices at
tractus in officia vniuersa dispgit̄. alit̄ ipsaꝫ radicē nutriēs. alit̄ cor
ticē: alit̄ trūcū: alit̄ medullā. ꝛ quō nūc foliū fit. palmites ramiqꝫ for
mant̄: ꝛ fructib⁹ alimēta nascēdi tribuunt̄. Sʒ vbi ꝛ lachryme que
dam ꝑ ramos eadē materia fundunt̄. Et q̄dē quoꝝ vertices excelsi
sūt eoꝝ radices multiplices ac ꝓfūdiores habent̄. q̄b⁹ moles sup
posita valeat sustētari. Quāta etiā est diuersitas in corticib⁹ quorū
alij dulces. alij sūt amari. alij vō pōtici. alij quoqꝫ nā calidi. alij frigidi
alij leni. alij nitidi. alij nodosi ꝛ aspi. alij simplices. alij caudicib⁹ mul
tis ꝯserti. ſʒ ꝛ hūane iuuētuti ac senectuti silitudo repit̄ in eis. Naꝫ
nouelloꝝ ac pollētiū vgultoꝝ cortex deduct⁹ est ꝛ extēsus. senescen
tiū vō scaber ꝛ rugosus. Quis etiā nō videat ea q̄ mollē fructū ferūt
sic est ficus. crossiora folia ꝓ̄sus hr̄e. quoꝝ vō durior est sic nuces
folijs mollioib⁹ inherere. nā fruct⁹ mollior flagitat opermēti ma
ioris auxiliū: nucib⁹ vō lesionem facere posset densitas folioꝝ. nihil
itaqꝫ videmus in eis fortuitū nihil irrationabile factum.

De Plantis. C. LXVII.

Aristo. in li. de vegetabilib⁹. Plante composite
sūt ptibus suis ad instar mēbroꝝ aīalis.
Cortex eni plāte sitis ē cuti. radix aūt ori. qꝛ mediatrix ē
int̄ plātā ꝛ cibū. vn̄ vocāt eā greci cām vite plātaꝝ. nodi

quöqꝫ arboris fibres fūt neruis aĩalis: ⁊ reliq̃ ſiłr ceteris. Cadūt quo
qꝫ multotiẽs de planta ꝑtes multe nõ determinate: ſicut pili hoĩs ⁊
vngues: ⁊ naſcunt̃ ꝓ eis alie: eſt aūt ꝑncipiū cibi plãtaꝝ a terra: ꝑin
cipiū generatiõis fructuū a ſole: ⁊ eaꝝ fruct⁹ eſt ab aere. Jõqꝫ dixit
alchmeon ꝙ terra plãtaꝝ mater ẽ: ſol võ pater. Unde plãta tres hꝫ
vires ⁊ a trib⁹: a terra enĩ eſt eius fixio: ab aqua coagulatio: ab igne
coadunatio ſicut ⁊ in fictilib⁹ ẽ lutū quaſi cemẽtū ⁊ aqua; qua vniū
tur fictilia: ⁊ ignis quo ꝑtes illius q̃b⁹ raritas inerat cõgregant̃ ⁊ cõ
iungunt̃: dū. ſ. hũoris mã inde finit̃. Plãta ĩdiget quattuoꝛ. ſ. ſemi/
ne terminato loco cõueniẽti: aqua moderata: aere cõſimili: loca a ſo
le remota nõ erūt multaꝝ plãtaꝝ: qꝛ ſol longitudinẽ diei ꝑducit in
remotiõe ſua: herbe aūt ⁊ q̃cq̃d creſcit ſup terrã ⁊ in terrã ⁊ in terra
ꝓuenit ex aliquo iſtoꝝ. v. q̃ ſunt ſemẽ: putredo hũoꝛ aque: plãtatio
⁊ inſitio vnius plãte ſup aliã plãtã: viriditas plãte cõmuniſſima eſt
in arboꝛib⁹: eſt enĩ albedo interius. ſ. in ligno: qꝛ materie attrahunt
hũorẽ ⁊ rarificãt lignū: viriditas aūt exteri⁹. ſ. ĩ folijs ⁊ in coꝛtice.

¶ De herbis. C. LXVII.

Ex libro de naturis reꝝ. Herbaꝝ origine maxi/
ma queſtio eſt cur naſcantur q̃nqꝫ ſine
preiacẽti mã vel ſemine. cūqꝫ diuerſaꝝ herbarū radices
inter ſe cõtrarie ſint: vna. ſ. calida: ⁊ alia frigida: cur in eo
dẽ territoꝛio viuũt cū vnũq̃dqꝫ ſuo ſimili nutriat̃: ⁊ a contrario de/
ſtruat̃. Sꝫ ſciẽdū ꝙ iſta terra q̃ humano ſenſui ſubiacet nequaq̃ꝫ
ſimplex: ſꝫ cõpoſita eſt: ⁊ in ſingulis op̃ib⁹ ſuis quattuoꝛ elemẽta cū
ſuis qualitatib⁹ cõtinet: nã ſimplicẽ ac verã terrã nullus videt ſicut
nec cetera elemẽta: ſꝫ oĩa cõmixta ſunt ex eo in quo ſingula magis
abundãt appellationẽ ſoꝛtita ſunt. Igit̃ ⁊ in re q̃ a nobis terrea di/
cit̃ cū ex quattuoꝛ elemẽtis cõpoſita ſit terreū dici põt illud q̃ꝺ ma/
xime terreū videt̃: aqueū q̃dẽ paꝝ: aerū q̃ꝺ min⁹: igneū võ q̃ꝺ mini
me ꝑ terrã. ſ. coherẽs: ꝑ aquã ſe diffundẽs ꝑ ignẽ ⁊ aera ſurgẽs. Ni
ſi. n. in ea ignis cõcluſus eſſet: ad ſuperioꝛa motū habere nõ poſſet.
Niſi aquã ⁊ aera nequaq̃ꝫ in latū ſe diffunderet: patet aūt ꝙ oĩa ter
re naſcẽtia plus de terra quã õ aliquo alio elemẽto recipiãt: ⁊ ideo
locū ſuū ⁊ natiuitatẽ circa terrã occupãt cūqꝫ maioꝛ in eis ꝑs terrea
ſit: q̃dã tñ ex eis repiunt̃ calide: q̃dã frigide ſm̃ q̃ꝺ magis ⁊ minus
reꝝ qualitatib⁹ adheſerũt: nutrimẽtū enĩ ſuſcipiũt nõ a terra ſimpli
ci ſꝫ a cõpoſita: in qua quattuoꝛ elemẽta ſunt: vnde ſingule nutrimẽ
tū habẽt ex eo q̃ꝺ ſibi cõpetit: ⁊ ꝑ q̃ꝺ adherebãt. Deniqꝫ cū eradicã/
tur e terra lꝫ ⁊ aer in ſe cõtineat quattuoꝛ elemẽta: nõ tñ inde nutri/
mẽtū habere poſſunt. qꝛ de eo quo min⁹ egebãt. i. aere plus inueni/
unt: vnde neceſſe eſt eas diſſolui deficiẽte illis nutrimẽto nãli. ſ. ter/
reno. Iſaac in dietis. Herbarū quedã ſilueſtres: q̃dã hoꝛtolane ſi/
ue domeſtice. Domeſticaꝝ nutrimẽta melioꝛa ſunt citiuſqꝫ digeſti/
bilia: facile venas penetrãtia. Sꝫ tñ mẽbꝛis aſſimilari tardioꝛa qꝛ
cito mẽbꝛis aſſimilãda neceſſitatẽ quãdã habere debẽt vt facile cõ
agulent̃. Silueſtres in cõparatiõe domeſticarū ſiccioꝛes ſunt: ⁊ ob
hꝫ ad digerẽdū tardioꝛes: ſi tñ bene digerant̃ cito mẽbꝛis aſſimilan
tur: qꝛ ſiccitate coagulatiõi vicinant̃. De nutrimẽto quidẽ herbaruꝫ
pauca in coꝛpus veniũt: Laudabilioꝛes aūt ad bonū ſanguinẽ gene
rãdū ſunt lactuce: qꝛ ſanguini nãliter ſunt vicine. Scđo loco ſt̃ mo/
lochie. tertio atriplices: blites: poꝛtulace: herba acetoſe. Dicit autẽ
Gal. ꝙ q̃ nãliter dure ſunt cocte molleſcũt: ⁊ ad digerẽdū faciles ſt̃.
Naturaliter aūt tenere q̃ñ coquunt̃ dure fiũt: ⁊ ad digerẽdū tarde
quaſi coꝛrigie: quod in poꝛris eſt videre.

¶ De Speciebus herbarum. C. LXVIII.

Ex li. de natura rerū. Abſinthiū calidū eſt ⁊ ſiccū: her
ba amariſſima ſaluti humane cõmoda. contra
dolores capitis ex fumoſitate valet: ꝯtraqꝫ apoplexiam
ne veniat. Contra loquelam amiſſam optimum remedi
um eſt: libꝛos ac ligna per annos multos a vermibus ac muribꝫ ſer/
uat: ad digeſtionem etiam ⁊ ad ſtomachū confoꝛtandū multum va
let: ⁊ alia multa. Anetū eſt herba cuius ſemẽ precipue cõpetit me/
dicine: valet ad confringendum lapidem in veſica: contraqꝫ vomitū
⁊ ſingultū ex frigida cauſa ⁊ alia plura. Ciminum eſt ſemen herbe
cuiuſdam calidum ⁊ ſiccum: habet vim diſſoluendi ⁊ conſumendi:
valetqꝫ contra ventoſam digeſtionem ⁊ aſſiduam eructuationem:
ad augmentationem quoqꝫ lactis in mulieribus: ⁊ ſpermatis in vi/
ris. Coꝛiandri quoqꝫ ſemen medicine competit: habet vim confoꝛ
tandi: ⁊ valet ad digeſtionem confoꝛtandam: ⁊ dolores ſtomachi ex
ventoſitate. Crocus eſt ſemen herbe vel potius flos boni odoꝛis:
aureoli coloꝛis: calidus ⁊ ſiccus: ſed temperate: vim habet confoꝛtã
di: multumqꝫ valet contra ſincopim ⁊ debilitatem ſtomachi. In te/
ſta quidẽ calefactus ac deſiccatus pulueriꝫari debet: ⁊ in ꝓdio po
ni cū diſtemperatū fuerit cū aqua craſſa: ſicqꝫ ventrẽ ſoluit: ⁊ cõtra
predicta valet: colericis aūt nõ dari debet: qꝛ ꝓuocat illis vomitum
multuſqꝫ vſus eius abominationẽ facit. Cucurbita frigida eſt ⁊
humida. ſed in his qualitatib⁹ ſatis tẽꝑata. In calidis ꝑcipue regio/
nib⁹ inuenit̃. Semina q̃ intra eius fruct⁹ ſt̃ cibis ac medicinis ꝯpe
tũt: nõ tñ cruda ſed elixa cõtra opilationẽ epatis ⁊ apoſtema ſpiri/
tualiū pectoꝛis alioꝝqꝫ membꝛoꝝ coꝛpis. Ualet etiã in acutꝭ elixa
cucurbita vel aſſata. Coꝛtex eius integer ſeminib⁹ extractis ſubtilit̃
aptus eſt potib⁹ ad potandū. Mandragoꝛa eſt herba oꝛientalis
frigida ⁊ ſicca. valet ad ſomnū ꝓuocandū. ⁊ ꝯtra doloꝛẽ capitis ex
caliditate: oleū quoqꝫ eius ad idem valet ſi ex eo frons ⁊ tempoꝛa in/
ungant̃: febꝛiumqꝫ caloꝛẽ repꝛimit. Mẽta calida ⁊ ſicca. ſilueſtriſ
calidioꝛ. Sed domeſtica magis cõpetit medicine valet ꝯtra fetoꝛeꝫ
oꝛis ⁊ opilationẽ ſplenis ⁊ epatis. ſi ex frigido humoꝛe ſit ⁊ ſine fe/
bꝛe. Nardus eſt herba aromatica calida ⁊ ſicca. ꝯtra ſincopim va
let ad cardiacã paſſioneꝫ. ⁊ ad alia mlťa. Opinū vel vt phiſici di/
cunt craſſula eſt herba calida ⁊ humida fracturis oſſiuꝫ ꝯueniẽs: de
qua certiſſime pꝛobatū eſt: ꝙ ſi quis eã decem dieb⁹ ante ſolſticiuꝫ
eſtiuale collectã infra tecta domus in aere ſuſpẽderit: ipſa ſine vllo
terre vel aque adiumẽto fere ꝑ totū annū pullulãs germinabit. ⁊ in
vna ſui ꝑte areſcens ex altera reuireſcit. Ruta calida eſt ⁊ ſicca. hu
ius fumus citiſſime baſiliſcū interficit. hinc eſt ꝙ pedes ſuos illi ex
ex ea fricãt. q̃ inter animalia venenata ambulare volũt. odoꝛ. n. ei⁹
cõtrarius eſt ſerpentib⁹. Itaqꝫ valet ꝯtra venenū ⁊ ꝯtra epilenſiam
⁊ dolores membꝛoꝝ ⁊ ad alia multa. Zuchara calida eſt ⁊ humi/
da in pꝛimo gradu. ſt̃ aūt cãne in partib⁹ hiſpanie q̃ cū mature fue/
rint radicib⁹ euellunt̃. earũqꝫ ſummitates ad mẽſurã duaꝝ palmarū
ad ſpeciẽ germinis terre infigunt̃. Reliquū võ cãnarū ꝑ fruſta ſciſ/
ſum terũt: ⁊ liquoꝛẽ in vaſis recipiũt ac bulliũt: cumqꝫ totus in ſpu/
maꝫ trãſire videt̃. exhaurit̃ ⁊ in vaſis reponit̃. paleaqꝫ coopit̃ ⁊ ſu/
aſꝑgit̃. Citrinū aūt remanet ⁊ multo calidi⁹ eſt. ob hoc in acutꝭ po/
ni nõ debet. Albū võ frigidius ac laudabilius ꝯtra ſitim ⁊ ꝯtra do/
loꝛes pectoꝛis valet. ſiccum quoqꝫ pectus humectat. valet etiam cõ
tra dolores capitis ex calida cauſa. ⁊ ad ſolutionem ventris.

¶ De Arboꝛibus. C. LXIX.

Arboꝛes quedã oꝛiunt̃ ex aliaꝝ ſemine: q̃dã
võ ꝑ ſe. Itẽ q̃dã a terra nutriunt̃. q̃/
dã aūt in alterius generis arboꝛib⁹ ⁊ oꝛiunt̃. ⁊ nutriunt̃.
Sed cū inualuerint magnitudine ſiccant̃. q̃dã võ nõ ſic/
cant̃: ſed cū illis viuũt ⁊ creſcunt in quib⁹ nate ſt̃. ꝑterea quedã nõ
ex ſeminibus naſcunt̃ ſed ꝑ ramos ꝓpagant̃. vt vites ⁊ ſalices. Eſt
aūt modus tranſplantandi arboꝛes. ⁊ eſt modus alterãdi eas a ſua
natura. vt. ſ. arboꝛe ſucciſa trunco eius inſerat̃ ramus alterius gene
ris. vendicetqꝫ ſibi ramus inſertus naturam totius arboꝛis. Nam
creſcentia quidẽ oĩa nutrimentū habẽt a terra. inſertus itaqꝫ ram⁹
trahit nutrimentuꝫ ſuū per truncum. truncus aūt trahit duo. ſ. vnū
quod ſibi retineat. aliud quod alij tranſmittat. ſicut ſtomachus. re/
manet ergo truncus ſolus in ꝓpꝛia natura. ramus aūt inſitus cete/
ra ſibi vẽdicat pꝛofutura. Ex ſemine quidẽ pomoꝝ pluriũqꝫ fructu/
um in europa arboꝛes naſcunt̃. In oꝛiẽte võ quẽ aſia ꝯtiet de paru/
cis arboꝛib⁹ hoc inuenit̃: nõ enĩ gariofiloꝝ. aut muſcatoꝝ arboꝛes:
aut mirti vł balſami ex fructib⁹ ſuis arboꝛes faciũt: ſꝫ a ramis ⁊ ra/
dicib⁹ ꝓpagant̃: hm̃õi nanqꝫ fruct⁹ in caloꝛe excedũt: ⁊ maxime in
europa q̃ ꝑtes frigidiſſimas hꝫ generari nõ poſſunt. Arboꝛes. n. pꝛe
cioſiſſimas medicinales ⁊ aromaticas q̃s in extremis ⁊ excelſis ac
tẽꝑatiſſimis ꝑtib⁹ oꝛientis ab initio mūdi plãtauit de⁹ in hoꝛto volu
ptatis. magno chaos inter noſtrū exiliū ⁊ ipſuꝫ paradiſuꝫ interpoſi
to. tanq̃ꝫ ignotas deſcribere nõ valem⁹: q̃s tñ in oĩ copia ponimus
duaſqꝫ tñ illaꝝ ex diuinis ſcripturꝭ agnoſcim⁹. ſ. arboꝛẽ ſcientie bo
ni ⁊ mali. de cui⁹ fructu vetito in detrimẽtū poſteritatꝭ ſue comede
rũt parẽtes ꝑmi. Arboꝛẽ quoqꝫ vite de cui⁹ fructu q̃ comederet in
eodẽ ſtatu ſꝑ ĩmoꝛtalis ⁊ ĩuiolabilis ꝑmaneret. Arboꝛes in oꝛiente
ſt̃ (vt dic̃ venerabilis iacob⁹) q̃ poma pulcherrima ferũt cutina colo
re. in q̃b⁹ q̃ſi moꝛſus hoĩs cū dentib⁹ apparet manifeſte. Iccirco po
ma adã ab oĩbus appellant̃ ⁊ hoc miꝝ eſt ꝙ de⁹ hoĩs ꝑmi ſcelus vo
luit adhuc ĩ fructu pomi demõſtrare moꝛtalib⁹. Arboꝛes quoqꝫ ſo
lis ⁊ lune ĩ admiratõe ponunt̃ eo ꝙ nõ ſolū cetẽ ſꝫ ⁊ diuina ſcriptu
ra de his tãgẽ videat̃. Dic̃. n. moyſes de ioſeph de bñdictõe diũi tra
ei⁹ de pomis fructuū ſoł ⁊ lune. q̃ꝺ tñ nõ de ilł ad lr̃aꝫ ĩtelligit̃ niſi
methaphoꝛice. De his etiã alex. macedo quoqꝫ ariſtoteli ꝑceptoꝛi ꝑ
epl̃aꝫ ſcripſit: ꝙ in oꝛiẽte ſt̃ in regiõib⁹ indie. c. cubitos hñtes in alti
tudine. ad q̃s idẽ alexander accedẽs de futuris eas ꝯſuluit. ac de oĩ
bus reſponſuꝫ accepit. ⁊ ſpecialit̃ ꝙ ſoꝛoꝛe ſua ꝓcurante veneno in
teriret. nec dubiū q̃n a malignis ſpiritib⁹ id actū ſit. vel ſm̃ quoſdã
ꝑ miniſteriuꝫ angeloꝝ deo volente: qui etiam in effigie pontificis

iudeorum ei dignanter apparuit: legitur autem ꝙ dum oriente sole splēdor tãgebat arboꝝ summitatē: vsqꝫ ad radices concutiebanť: ⁊ tūc interrogãtibꝰ respōsa dabanť: harꝝ pomis sacerdotes earꝝ vescebanť: ⁊ vsqꝫ ad annos. ccc. viuebãt illesi: nec cuiꝗ̃ licebat earꝝ intrare ambitu: ꝗ̃ aĩo leuis eēt ⁊ īmūdus cōtactu mulierꝝ. Arbores ꝓterea sunt (vt dicit Josephus) super ripas maris mortui: quarū poma forinsecus pulcherrima cernuntur: intus vero nihil aliud ꝙ̃ fauilla fetida reperitur.

¶ De Speciebus arborum. C. LXX.

ABies est arbor leuis ⁊ absqꝫ nodositate ꝗ̃ difficillime cedit putredini: vermibꝰ aūt nunꝗ̃. Agnuscastus est arbor calida ⁊ sicca sic dicta eo ꝙ hominē castū facit vt agnū: hec nō cū ceteris in vere folia ꝓducit: sꝫ multo tardius qn̄. s. calidior sol terrã ardore siccauerit: huiꝰ ergo ꝓprietas est desecare ⁊ eneruare libidinē: eo qḋ in hoīe spma desiccat: hͦ agit nō tm̄ succus folioꝝ eius potatus: verūetiã si iacenti homini flores aut folia substernanť. Unde Sa. de atheniēsibꝰ dicit ꝙ honeste mulieres hmōi folia spgebãt ꝑ domos: ne ipe vel earꝝ viri luxuria mouerenť: legiť etiã ꝙ antiꝗ̄ in sacrificijs respōsa querētes hmōi folijs incubebãt: vt sopiti visiōes fantasticas nō sentirent.

Amigdalus in locis calidis fructu abūdat: frigidioribus aūt locis arbor vestita flore fecūditatē negat. Bdelliū est arbor in oriēte nobilissima colore nigra: lachrymã habēs nigrã: ꝗ̃ in offas voluiť: eiusqꝫ nã est ꝗ̃ ⁊ gūmi. Cedrus est arbor nobilissima altitudine quasi ad nubes elata: odorifera: serpētibꝰ inimica: huius duo sunt genera ꝗ̃ floret fructū nō fert: ⁊ fructifera nō floret fructūqꝫ antecedentē in ea occupat nouus. Que vͦ fructificãt maritime dicunť ⁊ que sť fructus eius est fm humani capitis quãtitatē. Triplicē aūt substãtiaꝫ hꝫ in se pomū cedrinū (vt dicit Jacobꝰ) in prima pte ꝗ̃ deforis ē substãtiã hꝫ calidã. Jn scđa ꝗ̃ est interior tēperatū est. Mediū vͦ pomi quasi cor eius intrinsecus latēs frigidū existit: hūc aiunt esse fructū de quo dñs in leuitico dicit. Sumetis vobis de primo fructu arboris pulcherrime. Circa montē libanū cedri sunt pulchre valde ac sublimes: sꝫ semꝑ manēt steriles. Ebenus est arbor cuius lignū durissimū ⁊ īputribile: nō facile cedēs igni: qḋ etiã lꝫ in ignē vehementissimū si mittať ardeat quodãmodo ⁊ absumať: nunꝗ̃ eius cōbustio crescit in flãmã. Cortex eius leuis est vt lauri: lignū hͦ puluerizatū lapidē in vesica frãgit. Esculus ab esca diciť: arbor est spinosa ⁊ aspera cuius fructus est calculosus habēs in se lapillos. v. Jn arbore ꝗ̄dē durus est ⁊ acerbus: sꝫ collectꝰ mollescit ⁊ dulcis fit. Fagus est arbor glãdifera: cuius fructꝰ est dulcis sed pectori nociuus: oleū vͦ clarissimū lampadibus administrat: lignū eius satis admodū durū: sꝫ vermibꝰ penetrabile nisi fumo pene fuerit cōtinue delibutū: viride aūt in aq̄s positū ꝑ longa tpa ferť in lapideꝫ durescere.

Ficus est arbor ꝗ̃ fastis diffundiť ramis ac folijs: quoꝝ. s. ramoꝝ inferiores curuati ⁊ terra opti nouã sibi ꝓpaginē faciūt circa matrē: vmbra folioꝝ eius oībꝰ nocet ꝗ̃ sub eis crescūt: fructū gignit coctuꝫ sole predulci sapore cuius fructu sapiētes indie viuūt. Jllic. n. est ficus dulcior: sꝫ extraneoꝝ valitudini infesta: vnde alexander cū illas ptes occuparet: edixit exercitui ne q̄s hō fructꝰ attingeret: hec arbor ante folia fructū ꝓducit. Succus eius lacteus medeť venenatorum morbꝰ: cōtra impetiginē etiã ⁊ maculas in oculis valet. Jlex est arbor cuius fructū hoīes primū ad fructum elegerūt. Unde poeta. Mortales primi ructabant gutture glandes.

¶ Adhuc De eodem. C. LXXI.

MIrtus est arbor que calores nimios aut frigora corpis tēperare diciť: hec alio noīe tramaricia vocať: cuius decoctio vel ex eius ligni vasę bibitio valet cōtra opilatiōes splenis ⁊ epatis. Est ⁊ mirtus parua frutex potius ꝙ̃ arbor in humidis locis nascēs: cuius flos ē odoris iocūdissimi: ⁊ poniť in potibꝰ ꝗ̃ fiūt ex aq̄ ⁊ frumēto vel ordeo.

Olea ē arbor cuiꝰ fructꝰ oliua: succꝰ oleū viride ac suaue lumē plebēs oculis ⁊ amicū īfirmis: ꝑma eiꝰ gutta dulcissima ē: scđa minꝰ tertia vͦ amara satis ⁊ aspa gustu. Jn frigidioribꝰ q̄dē nudi ptibꝰ floret, sꝫ nō fructificat: cuiꝰ flos odore mirabilis ē sꝫ valde nociuus p̃gnãtibꝰ. Palma ī oriētis ptibꝰ fructificat abūdãtiꝰ: he maris ac femie sexū hñt: nec vnꝗ̃ fructificãt nisi pares ita vicine sint vt ramis supiori hꝰ īclinatis seinuicē ãplectãť: ⁊ hͦ fit tm̄ verno tpe. Mas ī palmite floret: femina circa florē germinat: ꝑmoqꝫ nasciť dactiloꝝ caro. deinde qḋdã duꝝ īteriꝰ qḋ ē arboris semē. Jtaqꝫ palme sic plãtari diciť: accipiūť p̄dicta semina recētia: ⁊ ꝑ q̄ndeci dies poniť in aq̄: deinde vͦ poniť in terra: ita ꝙ ps acutior īferiꝰ crossior aūt supius vel supine (vt dicit plinius) ita vt vēter tumēs superius dorsum aūť inferiꝰ ⁊ hoc cōtra nãꝫ oīum fere feminū: q: fere in oībꝰ acutiores ptes ponuntur superius. ponuntur aūt hmōi semina duo ⁊ duo: q: cū earꝝ plante debiles sint sic iuxta se posite roborant. primo ãno ꝯtra hyemē muniri debēt. postea valide sť ꝯtra frigus. Alexãdri milites viridioribꝰ palme fructibꝰ strãgulati sť. Est aūt eis mlta suauitas: vt eoꝝ esus nō nisi cū piculo fiat. Sūmitas folioꝝ eius tãte teneritudinis ac suauitatis est: vt albaꝝ vitiū dulcorē excedat. Palma quidem in imo corticis aspa est ac nodosa. sꝫ gracilis in sūmo vͦ pleniꝰ dilatať. Platanus diciť a latitudine folioꝝ arbor alta ramisqꝫ diffusa. Jn licia platanꝰ est gelidi fontis socia ꝗ̃ spaciū. lxxx. pedū circumqꝫ longꝫ obtinet vmbris. His tantꝰ honos antiq̄tus fuit vt in atrijs regū infuso mero nutrirenť. Quercus diciť q̄si quernus: q: ꝑ eaꝫ solebãt dij gentiū p̄canere responsa q̄rentibꝰ. hoc difficile cedit putredini. vel nunꝗ̃ in sicco seruata. Sethin est arbor orientis nobilissima filis albe spine: sꝫ multo maior ⁊ altior crescit. lignū eius album ⁊ leue. nō facile cedens igni. neqꝫ vnꝗ̃ humore vľ antiq̄tate corruptibile: qḋ adhuc patet in archa noe. ꝗ̃ est suꝑ montes armenie.

Siliqua est arbor cuiꝰ fructꝰ dulcis: de quo succꝰ expressus habilis est ad bibendū: sed fructus magꝭ est cibꝰ porcoꝝ ꝙ̃ boūꝫ. Thimus est arbor oriētis nobilissima. cuiꝰ generis ligna salomoni attulit regina saba. sť aūt imputribilia spinosa ⁊ alba. fulgentia nimis. polita. s. ⁊ instar eboris relucentia. arbor aūt ipsa rotunda sicut pinꝰ.

Uitis est frutex inter oīa ligna fructu abundãtior. cuiꝰ botriōes p̄ vbertate ne cadãt oportet sustentari. itaqꝫ ligamē ex ipsa nãliter nasciť quo. s. in stipite ligeť. huiꝰ lachryma scabiē ⁊ impetigineꝫ sedat. flos aūt serpentes necat vuaꝝ esu forte omne animal delectať. vua in clibanū calidū poniť. ibiqꝫ desiccata vua passa diciť: vue gutta duplex est alba. s. ⁊ rubea. Mustum adeo validissimum quod si aerem non habeat materias etiam solidissimas penetrat.

¶ De Aromaticis arboribus. C. LXXII.

ALoa est arbor aromatica nascēs (vt ait isidorus) in india ⁊ arabia cuiꝰ lignū vice thimiamatis altaribꝰ adoleť: ⁊ inde aloes dr̄. Dicūt tm̄ magister iacobꝰ ⁊ platearíꝰ ꝙ huius ligni arborē nemo deprehēdere potuit. sed expulsiōe ventoꝝ rami de montibꝰ ex tpis vetustate cadentes in flumīe babilonico retibꝰ capiunť. vñ quidã dicūt ꝙ de terrestri paradiso ꝑ mediterraneos fluuios lignū aloes deferať. Balsami arbor siue frutex olim in īdia tm̄ inueniebať in hiericho. sꝫ postmodū ab egyptijs trãslata est in campū babilonie. excoliť aūt a christianis sub saracenoꝝ dñio: qm̄ a saracenis exculta sterilis ꝑmanet ⁊ in cultura manuū eoꝝ fructū facere dedignať. sť aūt in p̄dicto campo. vj. fontes in quoꝝ vno christū balneasse ferť beata vͦgo. hoc fonte cū ceteris q̄nqꝫ cãpus ille balsamiticꝰ irrigať. Aliunde vͦ frutex ille nunꝗ̃ balsamū reddit. liquor ipe vim hꝫ penetratiuã super oēs liquores: intm̄ vt cū sol incãduerit: gutta eius in manu fusa sustineri nō possit: sed statim penetret. Tpe quo de arbore recipiť vͦgultuꝫ eius lapideis aut vitreis cultris plaga tenuissima insciďť: ⁊ tūc succus in vitreis vasis suppositis guttatim distillat. ferro nanqꝫ si insciderеť interiret. Cinamomū vͦgulta quasi canne rotūda. sť. hec arbor arido siĺis ē: cū viret ⁊ floret siccitate gaudet. Jtaqꝫ sterilis himbre fit. fecūdior aūt a dēsissimis vaporibꝰ ꝓuenit. Mirra ē arbor spinosa ⁊ aculeata. durior a radice ꝙ̃ reliqua sui pte: corticē hꝫ lenē foliū oliue sꝫ crispiꝰ ⁊ aculeatū atqꝫ rotūdius. Huius flores ⁊ frondes collecti ⁊ ad solem desiccati habēt efficatiã confortãdi ⁊ restringendi: multū quoqꝫ valet cōtra vomitū ac fluxum ventris ⁊ profluuiū sanguinis: huiꝰ gutta. s. mirra viridis est ⁊ amara. Macis est arbor in india cortice prope rubeo radice magna. Ex hac fluit gutta que mastix diciť odorifera mltū coloris punicei. hec grano mastix diciť eo ꝙ in modū granoꝝ alijs guttis est admixta: splendorē faciei ꝯfert. Jn alia vͦ significatiōe fm alios diciť macis flos muscate: vel cortex ipsaꝫ nucē ꝯtinēs. Pipis arbor in folijs ⁊ lignis hꝫ iuniperi siĺitudinē: huius siluas serpētes custodiētes igne fugant: ⁊ ex flãma nigrū piper efficiť. Jacobus autem aliam nigredinis causaꝫ assignat: ꝙ. s. piper collectū sine adustione in clibanū mittiť: vt diutius conserueť: vel ne alijs partibꝰ semia ꝓueniãt. Piperis arboreꝫ habuit italia quondã (vt ait plinius) sed magnã vt est mirtus. Jndica vͦ parua est: porro italie piper amarū est. tosta quoqꝫ maturitas illi deest. Est etiã in hispania piperis arbor: cuiꝰ fructꝰ est amarissimꝰ ⁊ indie pipi valde dissimilis est nec vsꝗ̃ verū piꝑ nasci credimꝰ nisi in īdia que matꝰ veraꝝ specieꝝ est. Thus est arbor nobilis: īmēsa atqꝫ ramosa: leuissimi corticis: folio piri minori atqꝫ subrutilo: nãlis eius vindemia ē circa canis ortū estu. s. flagrãtissimo qn̄ maxie vī p̄gnãs: tenuissimusqꝫ cortex eiꝰ tūc itaqꝫ cortex minuto vulnē laxať ⁊ īde ꝓsilit spuma piguis ꝗ̃ ꝯcreta dēsať ⁊ īdurať. Secūda vindemia est in initio hyemis: sed qḋ tūc exit ruffuꝫ ē nec priori ꝯpandū.

¶ De Natura aīaliū in generali. C. LXXIII.

De animalibus aūt p̄mo dicēdū est gene raliter. Aīalia illa (sic di cit aristoteles) que duos habēt pedes aut quattuor aut nullos habēt sanguinē. Ōne vō plus q̄ꝫ quattuor habēt sanguinē nō habēt. Qđ itelligit̄ de sanguine ordinato ꝑ venas: hūc vermes ⁊ pediculi vel pulices nō habēt: q2 carēt venis: aīa brutoꝝ sanguis est. Sanguis aūt gelatus conuerti solet in carnē: ⁊ caro cor rupta redit in terrā: merito ergo tabida est aīa iumētoꝝ. Est aūt san guis humiditas nālis semꝑ remanēs in habētibꝰ sanguinē ⁊ nō est sanguis vitalis nisi in venis ⁊ in corde. Gustus eius est dulcis ⁊ co lor eius rubeus: nisi sit corruptꝰ. Omne aīal habens sanguinē hꝫ ce rebrū: dormit ⁊ vigilat ⁊ ambulat. Diuersificant̄ aūt aīalia fm locū in q̄bꝰ habitāt: vt porci q̄ in locis calidis manēt: nigros habēt pilos duros ⁊ crispātes: q̄ vō in frigidis stratos molles atqꝫ pēdētes: sic ⁊ lana in omībꝰ. Homo in q̄nqꝫ sensibꝰ supat̄ a multis aīalibꝰ: ipsum quoqꝫ p̄cedit talpa vel aper siluaticus auditu: linx ⁊ aq̄la visu: simia gustu: vultur odoratu: aranea quoqꝫ tactu. Quedā etiā aīalia meliꝰ vidēt nocte q̄ꝫ die: q̄ꝛ in oculo plures sunt hūores: vnus. s. albꝰ ⁊ cla rus ꝑ quē visibilis spūs diffundit̄: alius vō niger per quē cauet̄ ne humor albus ac splēdidꝰ nimiū disgreget̄. Illa igit̄ aīalia q̄ minus de die vidēt: in albissimo hūore abūdāt: vnde fit vt magis spūs dif fundat̄: ⁊ rōne diffusiōis in die discretio videndoꝝ amittit̄. Nocte vō ꝓpter [illegible] spūs colligit̄: ⁊ ita discretio maior efficit̄. Nā ⁊ nos cū aliq̄d discrete videre volumꝰ supcilia stringimꝰ: vt collectꝰ oculi spūs nō vaget̄: oculi hoīs appropinquāt sibi fm magnitudinē ipsius plusq̄ꝫ ceteris aīalibꝰ. Omne aūt aīal habēs palpebras clau dit eas in somno: p̄ter leporē ⁊ leonē. Oīa aīalia marina habēt ocu los osseos: ⁊ coriū durū: q̄ꝛ aqua salsa subtilia ⁊ lenia ⁊ penetraret: nec possent subsistē: nisi nā pelles alijs fortiores eis creasset. Omne aūt habēs aures hꝫ eas mobiles preter hoīeꝫ: ⁊ merito q2 habere dꝫ mādata dei fixa in corde. Quedā aūt aīalia audiētia nō habent au res: sed foramina vt omne volatile ⁊ omne squamosum.

¶ De Eodem. C. LXXIIII.

Omne aīal mouet mādibulā inferiorē p̄ter cro codilū ⁊ cētēliā q̄ mouēt supiorē. Omne aīal agreste serrā habēs in dentibꝰ comedit carnes: ⁊ o mne aīal habēs dētes serrales haurit aquā lingua. Aīa lia dētes equales habētia sugendo trahūt aquā in vētrē. Itē aīalia multoꝝ dētiū longe vite sunt in pluribꝰ: paucoꝝ aūt breuis. Omne aīal vorās cibos vt leo: vel lupus est macilēti corporis: q̄ꝛ vbi nō est masticatio ciboꝝ: male ergo trāseūt in nāꝫ. Oēs bestie grauiores fru ge vescunt̄: agiliores aūt carne. Cur aūt q̄dā aīalia nō rumināt h̄ ē rō. Ignis ꝓpriū q̄ddā hꝫ vt cōiūcta dissoluat. Igit̄ aīalia calidū sto machū habētia: cibos facile coquūt. Que vō frigide nature sūt eos coquere nequeūt: ob h̄ illos ad dētes reuocāt: vt ibi scdo triti faciliꝰ cōmoliri. ⁊ cōmoliti citiꝰ decoq̄ valeāt. Habēt aūt hmōi aīalia pin guedinē siccā ⁊ duriorē ac solidiorē q̄ꝫ alia vt boues ⁊ silia. Calidio ra vō vt porcus ⁊ ouis pinguedinē habēt molliorē: magisq̄ꝫ deco rā. Ruminat tñ ouis q̄ calide nature ē: sꝫ h̄ q2 dētiū efficatia caret: vnde ⁊ dicūt̄ bidētes. Aīalia rumināntia multū iuuāt̄ ⁊ meliorāt̄ in rumināđo: q2 multū delectāt̄ in eo. Ideoqꝫ citius aīalibꝰ ceteris im pinguant̄ ꝓ suo cibo. Itē aīalia q̄ rumināt ⁊ sepū habētia posteriori ꝑte prius accūbūt. Maior enī est eis frigiditas in illa ꝑte: q2 remo tior ē a corde: ideoq̄ꝫ maiorē ibi grauedinē necesse ē eē. Ab anterioi vō ꝑte icipiūt surgē: q2 locus calidior ⁊ igni cordis ꝓximior. Quibusdā aīalibꝰ lōgiora colla formauit deꝰ: vt eq̄s: camelis: ⁊ elephantibꝰ: vt s. h̄ ad vsum pastionis extēdāt: cū enī altiora sunt aīalia: nō possent alit̄ herbis minutissimis pasci. Aīalia quoqꝫ rumināntia fere oīa lō gū collū hñt. Quibusdā vō breuiora dedit ⁊ angustiora vt leoni ⁊ ti gridibꝰ: q2 nō in terrā pascēdi grā ceruice ⁊ ora deflectūt: sꝫ aut cer uū inuadūt aut bouē vel ouē decerpūt. Iteꝫ aīalia rumināntia nō hñt dētes nisi ex vna ꝑte: q2 nō erat necesse: cū enī rumināt cū delibera tiōe masticāt ⁊ cibos trāsmittūt. Oīa vō aīalia q̄ in aq̄ manēt ⁊ dē tata sūt. ꝯstipatos ⁊ acutos dētes habēt: vt citius escā inscidāt: ⁊ i vē trē trāsmittāt ne aq̄rū alluuiōe esca eoꝝ dētibꝰ auferat̄. Omne aīal habēs q̄ttuor pedes ⁊ cornua: nō hꝫ dētes supiores: ⁊ hꝫ q̄ttuor ven tres. Insatiabilia vō aīalia sunt q̄bꝰ a vētre ꝓtinus trāseūt cibi vt lu pi: cerui: ⁊ inter aues mergi atqꝫ pellicani.

¶ De his quorum nomina incipiunt per A. C. LXXV.

Ahane fm aristotelem est animal magnitudine cerui: contra consuetudinem omniū ani malium habens fel in aure: simile felli hominis in colo re: ⁊ est amarum valde: causatiuū vehementis ire feroci tatisq̄ꝫ. Aloy est animal mulis prope consimile. cuius genua flecti non queunt sicut elephantis. Ideoqꝫ non cubat dum dormiendū est: sed arbori innitit̄. Que prope ad casuꝫ a venatoribꝰ secatur vt cū ea ruinā faciat alioquin eaꝫ capi facile nō esset: q̄ꝛ in illo rigore po blicum incōprehēsibili fuga pollet. Anabula bestia est ⁊ ethiopie collū habens vt equus: pedes ⁊ crura velut bos: caput vt camelus: albas habet maculas: colorē rutilū valde mēbra singula distinguen tem: cūqꝫ tanto decore sit aīal respersuꝫ: pellis multū spectabilis ca rius vendit̄ ad luxū oculoꝝ. Aper bestia fortis est nigri coloris q̄ nullaꝫ honoꝝ moꝝ doctrinā capit vnq̄ꝫ: sed semꝑ seua ac ferox est. Dentes hꝫ magnos ⁊ recuruos inscisiōibus aptos. In quibus hoc mirabile est: q̄ in viua quidē bestia possunt idem qđ ferrū: mortue vō detracti vim inscisiōis amisisse probant̄: hoc aīal si mane anteq̄ꝫ mingat a venatoribus impetat̄: de facili lassat̄. Si vō ante vel inte rim dum venat̄ vrinā fecerit difficulter capture cedit. verūtamē eti am lassatum nō cedit: sed in posterioribus subsistit: ⁊ atrocitate ri gida lassitudinē dissimilat: duellū offerens viatori: ferire tñ hominē ⁊ inscidere nō presumit: nisi prius ab illo ictū acceperit. Caueat aūt homo sibi: q2 vbi primo ictu pungenti cuspidis letale vulnus inter armū ⁊ laterales costas dederit. periclitari de vita poterit. nisi forte iuxta ad refugiū arborē inueniat quā ascēdat: aut in humiliori loco reliqua terre planicie totis mēbris se premat: auersi eniꝫ ac recurui dentes bestie nō possunt queq̄ꝫ in se elatū ac rectū attingere. Susti nebit tñ peduꝫ illius cōcultationē quousqꝫ sic iacenti a proximo suc currat̄: aper cunctis bestias p̄cedit auditu a dextris habet os in mo dum scuti quod venabilis ⁊ macheris opponit. Maribꝰ asperitas plurima est in coitu. femine vō asperiores in partu: ⁊ fere similit̄ est in omni genere bestiaꝝ. apri fimus recens ⁊ calidus precipuū reme dium est ꝯtra fluxum sanguinis de naribꝰ. Asinus est aīal defor me despectū: grandi capite. longis ⁊ latis auribꝰ: corꝑe macilēto ne quit impinguari: māsuetū ⁊ discordie nesciū oneriferū ⁊ non rebel lans sarcinis etiā vltra q̄ꝫ ferre possit sibi impositis: brutū ⁊ etiā ir rationabile super oīa aīalia. Incessu quoqꝫ pigrū ⁊ tardū. patiēs ⁊ inter verbera durissimū per viā incedēs obuiantibus cedere nescit. post mēses. xxx. coit. Sed nō nisi post annos tres gignit. spinas li benter comedit. frigidus est nāliter ⁊ frigoris impatiēs maxie tpe cōceptus. Ideoqꝫ nō generat̄ in locis frigidis: vt in scotia ⁊ regio nibus ꝓpinquis: ⁊ in equinoctio q̄ꝛ coeūt equi sꝫ in estate. In ter ra quoqꝫ septētrionis q̄ est frigidissima nō iuenit̄ q̄ꝛ illic viuē nō pōt. gestat aūt in vtero per itegꝝ ānū. Asini pullus aliquātulū deco ris hꝫ in iuuētute: sed quāto plꝰ senescit. tāto turpior fit. Asinā si iu xta pullū suū positā amoueas. pulluq̄ꝫ sequi cohibeas. in eodē loco remanebit. nec ad q̄nqꝫ passus gressuꝫ mouebit sed matrē vbi eū di misit expectabit. asinoꝝ ossa pre ceteris canora sūt vt dicit pliniꝰ. Asi ne lac cādidissimū est: ⁊ cādori in cute ꝯferre aliq̄d estimat̄. vñ iue nit̄ q̄ popea nerōis vxor in lacte asine se balneabat. Idē quoqꝫ cali dū dētes ꝯfirmat: ⁊ eoꝝ dolores sedat. asini ex maiori ꝑte ifirmant̄ in vno latē. Reuma hñs si fluat a naribꝰ iteriꝰ sup pulmonē morit̄.

¶ De Bubalo. C. LXXVI.

Bubalus est aīal boue maius ⁊ altius corpore nigrū colorē habet. cornua longa ⁊ tortuosa. collū longū. ingēs caput mēbra macilēta. cau dā paruā. aspectū benignū ac simplicē. Sed sūme ꝑnici tatis atqꝫ crudelitatis est cū ad irā fuerit ꝓuocatū. vsibꝰ humanis ac cōmodatissimū ē. fortitudine maxia pollet. Bubalus patiēs est la boris. pilos hꝫ paucos vocē terribilē. frontē asperrimam. cutē duris simā pede spargit terrā. In huiꝰ nare anulus ereꝰ cū funiculo poni tur: vt faciliꝰ hominiu cedat in opꝰ qđ ei fuerit impositū. Qꝫ si onus graue ei vltra volūtatē suā imponat̄: statiꝫ cōmotus in terrā sternit̄ nec facile ictibꝰ ad surgendū cogit̄. nisi alleuiato onere quo grauat̄ hic alio noīe bisontes dr̄. de quo dicit solinꝰ q̄ bestia est boui silis vt supius dictū ē. Lac bubalinū facile vētrē emollit. vulnera recen tia sanat: ⁊ his qui venenū hauserint ꝓdest: fel etiā eiꝰ medicinale est: q2 vulnerū cicatrices sanat: mixtūqꝫ lacti dolores auriūqꝫ sedat

¶ De Laco ⁊ camelo. C. LXXVII.

Cacus monstrū est in arcadia totuꝫ setosum vt porcus: ⁊ vt scribit adelinus. anhelitu suo de pectore flāmas eructuat. i. spiritū flāmeū. maxime cū ira fuerit ꝯmotū. hic in antris sup tiberim cōmorat̄ ⁊ in uadit subito tauroꝝ vaccarūqꝫ greges ꝑ caudas tres vel quattuor apprehendens: ⁊ vi sue fortitudinis in antrū occulte trahens. gressu retrogrado ne. s. de facili possit inuestigari. Nō solū animalibus est infestus: sed etiā homini grauissime insidiat̄: cū tamē ipsum homi nem plurimū timeat. Sed queritur quō de aīalis ore flāma possit

nomi tam efficax: vt proxime contrectata comburat: et non ipsum corpus aialis absumat. Rnderi pōt qz cū anhelitus adhuc in visce ribꝰ aialis p mēbra varia late diffusus est tepidus: vsqzqz nō exu berat in flāmas. Sz eructuatus cōtinuat ac multiplicat in obiectū aliqd corpus: virtutēqz recipit cōburēdi: sicut videmus per mediū berili lumē solis multiplicare radios: et in supremo vnitiōis acumē radiorum ignis virtutē in subiectā mā3 suscipe: igneqz effici violētu3. huic aiali similia fuerūt illa de qbꝰ in libro sapiētie legit qꝫ ignes ex ore suo spirabāt. Camelus est aial deforme gibbosum habēs col lum longū: crura .plixa: lentū incessum et dū gradit nūqꝫ pedes atte rit. Sūt.n. illi reciprocis qbusdā pulmūculis vestigia caniculata: bo rū qdā pnicioꝛes sunt. Alij vo oneri ferēdo accōmodati: sz nec isti vl tra iustū pondera recipiūt nec illi amplius qꝫ solita spacia egredi vo lūt. Cū aūt onerādi sunt paululū sup genua percutiunt: et statim ad onera flexis ceruicibꝰ inclinant: aquas puras refugiūt: lutulētas bi būt: et hoc gratia nutrimēti. Omne enī elemētū quātoplus cōmixtū est alijs: tātoplus nutrit: et ecōuerso. Irati cameli stridēt horribiliter bis etiā rabies accidit et podagra: de qbꝰ facillime moriunt: nō aūt vngulas eiciūt: sz vehemētissimo dolore grauant qn duras et labo riosas vias incedūt: nō enī habēt in pedibꝰ de forti corio sotulares. Ordeū cito trāsglutiētes reseruāt: vt rursum ruminando tota nocte māducēt. Camelis hec pietas inesse dicit: vt si in grege vel stabulo aliqs egritudine detētus nō māducet: alij cōpatiētes abstineāt. Illi q recte cameli dicūt: vnū tm̄ i dorso hñt gibbū. Est aūt et aliō genꝰ eorum quos dromedarios vocāt cursu mirabili vigētes: et bina tubera in dorso habētes. Camelorum mares habēt virgas ad posteriorē pte: vnde auersi coeunt: sunt aūt virge nodose ac dure: vnde ex eis arcuū chorde fiūt: coitꝰ tpe solitudines aut secreta petūt. Femine qtuor habēt mammillas vt vacce. xij. mensibus ferunt: et in vere pariunt: iterumqz post annum replentur a partu.

De Cane. C. LXXVIII.

Canis est bestia docilis ad oēs ludū: dn̄m suū dili git: et eius hospiciū vigilādo custodit: nocte qz latratu nocētes pdit. Est etiā quoddā genꝰ canū qd odoratu fures itelligit: et a ceteris hoībꝰ iplacabili odio discernit. Sūt aūt tria genera canū (vt dicit liber rex) horum nobilissi mi sūt leporarij: qbꝰ forma elegātior et ad cursū celerior aptiorqz ve natui: hi pectore valētes sūt: latratꝰ edere nesciūt et nisi pducant ad cursu3 itra domū se cōtinēt: Alij sūt apti venatui lōgis auribꝰ ac de pēdētibꝰ: hi odore et iportunis latratibꝰ bestiā insequunt: cogūtqz ad lassitudinē donec eā in manꝰ venatorum vel leporariorum deiciunt: et quā iussu venatorum inseq ceperint nō delinquūt: etiā si multas alias inueniūt. Tertiū genꝰ est qd hoībꝰ cōiter in custodiā datu3 est: et hi 3 ceteris rusticiores: tm̄ in ministerijs hoīu3 sunt aptiores. Ex his au tē qdā sūt magni: qdā medij qdā vero parui. Sūt et minutissimi ca niculi quos matrone nobiles in finibus suis portant omnes hi do mos latratu defendūt et alienis iportuni sunt. Impetus eorum et seui cia iuxta plurimū ab hoīe humi ōcidētes mitigat. Cū ante mensas iacēt: ita se disponūt vt vno oculo largā dn̄orum suorum manū obseruēt altero vo hostiū domꝰ vidē queāt. Morsus canis rabidi pestifer ē Rabies aūt canū sedat fimo gallinacio mixto cibis eorum: canes ma sculi nō de facili ledūt feminas: et ita fit in plurimis generibꝰ bestia rū. Cōsuetudo canū idigna h̄ ē: qꝫ pulcherrima queqz ac virētia lo ca fede deturpāt. In mingēdo aūt crus eleuat et vrinas suas odorāt qz qdā ex eis aliqn̄ suauis sunt odoris: et h̄ aial multū afficit odore suaui: maximeqz in hmōi canū vrinis: et ob h̄ etiā inuicē posteriora sua odorāt. Dixerūt plurimi canē nō posse extra hoīes viuere: eūqz si extra hoīu3 habitationē fit: furijs agitari. Canis lingua medicina lis est lambēdoqz sua vulnera vel aliena sanat. Qz si vulnus ppriū attingere lingua nō possit: pedē lambit et saliue medicamine delini tū ad vulnus apponit: certus de medicamine qd lingue sue natura indidit. Sūt et alie bestie q sicut et canis linguā attenuāt lambēdo: cuius saliua si lingue sanguinē attigerit in rabiē agit. Oēs canes ge neralit ceci nascunt: et manēt ceci duodeci diebꝰ: qdā aūt p menses tres. Optimꝰ i fetu ē q nouissime i fetu vidē icipit: aut quē pmo fert cubile feta. Canes aliquando. xv. annis aliquando. xx. viuunt: octa uo mense generare incipiunt et anno. xij. desinunt. In medio coitus vtriqz coherēt ex nimio libidinis ardore: ferūt aūt. lx. diebꝰ: pdigio su3 putat si catulū vnicū ediderit. In omni genere aialiū plus femi nis mares viuūt: excepto genere canū leporariorum. In qbꝰ mas. x. an nis viuere pōt: femina. xij. et hoc ppter laborē: aliorum vo canū etas su perius determinata est: accidit etiā hoc leporarijs: qꝫ magis saltare possunt in labore qꝫ in quiete: lac canū spissius ē omni lacte pter qꝫ leporis et porce: habēt aūt lac in māmillis. vij. diebꝰ ante partū.

De Capra et caprea. C. LXXIX.

Capra est animal barbatū longi et acutis cornibꝰ pascit in conuallibꝰ et in mōtibꝰ et in ramis arborum quos ore pōt attingere: sed morsus earū exitialis est arbori: oliuā quoqz lambēdo sterilē faciūt. Mel vo lābentes capre moriunt: herbis venenatis viuūt. Solertiā tantā ha bent: vt si ptigerit in augusto pōte duabꝰ obuijs ediuerso trāsitū nō hñe neqz retrocedendi reciprocationē vnā incūbere sicqz alterā pcul cate suppgredi. Capra lacte abūdat: et lac eius sanissimū est: sed stati vt coagulatū fuerit vitiat. Nā caseus ex eo factꝰ ad nihil pene vtilis est. Capra geminos aliqn̄ parit: sz admodū raro fert. v. mēsibus vt ouis. vtiliꝰ in nouēbri ōcipit: vt in martio pariat. Octenis ānis pari unt: et nomo frigore abortiūt. C ornu capre adustū: si āte nares vere caduci teneat statim cadit: serpētes etiā fugat. Capre mas. i. hircus est aial aiosum ac bellicosum et robustū. in fronte et cornibꝰ est eiꝰ maxia fortitudo. Inuentꝰ est aliqn̄ caper vtrāqz nā3 hñs. sicut in hermafrodit: hoībus accidit. Capra siluestris q est capreola vel ru bicapra dicit. bestia seua est in cōparē sui generis: in alias aūt besti as timida ac māsueta nimis: hec in isula creta qn̄ vulnerata est pu legiū querit quo comesto sagicta de corpe exilit: vix aūt capi pōt: qz celerrima est. et cū a canibꝰ pmit ad mōtes altissimos ofugit. plu rima inter mares est discordia ppter femias et hoc tpe coitꝰ. Caper siluestris est animal sagacissimum. altos montes amat. et homines delonge ambulantes agnoscit: si venatores sint an viatores.

De Castore. C. LXXX.

Castor animal ad modū canis pontici: longū. s. et gracile dentes h3 acutissimos. pellē deli catā ac nobilē: q quāto nigrior est tāto pciosior colores in pilis h3 velut taxus: sed pili subtiles sī et pulchri: non pōt diu subsistere nisi caudā in aqua teneat. quā h3 vtiqz pisciūcan de similē. saporēqz eius et speciē: vñ et a christianis in ieiunio come dit. ps tm̄ caude ipsius esibilis est pars vsibus interdicta. residuum autez eius est caro. ipsaqz cauda longitudinis cubitalis est. pingue dinem multam habens. pedes autem posteriores habet vt anser. sed maiores et cum vnguibus: anteriores autem vt canis. hoc enim illi natura parauit. vt et posterioribus in aqua nataret: et in ante rioribus in terra velut quadrupes ambularet. Castores (vt dicit ex pimentator) in grege viuūt: et sīt ad siluas pergūt lignaqz dentibꝰ ab scindētes ad cauernas suas ea miro modo deferūt. vnū enī ex casto ribus resupinatū p vehiculo pedibus eleuatis in terrā piciunt: et in ter crura eius abscissa ligna artificiose cōponunt: et sic eū trahentes cauda ad ppria tecta deducūt. verū iniuriā talem nō faciunt illis q inter illos educati sunt. sed illis qui de alienis partibus ad se vene runt. hos enim in seruitutē sub certa custodia redigunt. aliorum tamē opinio est qꝫ hoc illis faciunt qui senectute laboribusqz cōfecti den tes obtusos habent. iaqz ligna secare nō valēt. tales igit in seruitu tem redactos p absumptionē pilorum in dorso venatores agnoscunt. eosqz pietate cōmoti illesos abire pmittūt. In duplices aūt vsus li gna secta habent. nā et corticē comedunt. et ex lignis habitacula val de artificiosa faciūt. amaris quidē et arborum folijs et corticibꝰ castor p sūmis delicijs vescit. vnde et tota eius caro et si bono tamen ama ro odore perfundit. Comesturus autem corticem in posterioribus pedibus residet eleuatus et anterioribus pedibus lignum tenens eā tm̄ partem cōmedendo decorticat quā inter pedes tenebat. qd aūt extra pedes est abicit et nō curat. Domū vo suā edificat sup aquas faciēs in ea māsiones diuersas: vt qn̄ aquis crescētibꝰ vel decrescēti bus ascēdat et descēdat. cū aūt castor arborē dentibꝰ secat. ictu da to eminꝰ ab arbore currit. vt vitet casu3 eius. et h̄ tādiu vel tā sepe fa cit. donec crebris ictibꝰ pcussa ciderit. hmōi aialis venatio fit hoc mō. canis ad h̄ instructꝰ in aquā picit. q ad foramē māsiōis illiꝰ p uenēs ingredit nec cedit castor morsibꝰ. donec a venatoribꝰ artifi ciosa illa māsio ofringat. Qz āt dr castorē iā castratū erigē se. iaqz testicłos amputatos eē venatori ondē. poloi falsu3 eē dicit in illis castoribꝰ q apd illos sī: qz testiculi castor nō exteriꝰ emiet: s3 intꝰ i vētre iacēt sic renūculi. Egent. n. sic auca. Fel etiā euomit (vt dic pli nius) ad multa vtile medicamēta. eiꝰ coagulū sedat morbū caducū.

De Ceruo, et corochrote et cuniculo. C. LXXXI.

Ceruus est aial celeritate mirabile. frōtē hñs ra mosis cornibꝰ asperatā quorum creatio fit qn̄ biēnis fuerit: et vsqz ad sex ānos pro etate augent ra mos. Deinde densiora nō possunt fieri cornua sed maio ra. Solū hoc animal mutat cornua: et supra modū i cornibꝰ gloriat nā et qnqz cū nōdum ei cornua sī. tm̄ tāqꝫ habeat in fronte pludit: et ex eo qd nunqꝫ expertꝰ est tela minat. Omnia quoqz animaliū cor

nua vacua sunt preterq̃ cerui: que dura sunt ⁊ non est in eis conca
uitas. Mares statuto tpe veneris seuiunt rabie libidinis. Femine
nõ cõcipiũt ante arcturi sydus .i. augusto exeũte ⁊ septẽbre intrante
Separãt aũt se cõceptus tpe: ante partũ herba syle se purgãt facilio
ri ex hoc vtẽtes vtero: venatores ꝓ experimẽto certissimo ꝓdiderũt
ꝙ ceruo ad etatẽ grauidã venuẽte: osse capitis sub oculo nãliter tere
brato: vespe concrete ac formate interius ex humore superfluo vel (vt
alij autumãt) ex medulla ꝓdeũt euolãtes: ⁊ tũc dicunt eũ non posse
diutius viuere nisi sm ꝙ supra dictũ est innouet: aliqñ etiã easdem
vespas dicũt ꝓdire cõcretas e narib⁹ cerui. Cerui bono ꝙ habẽt in-
uidẽtes: dextrũ cornu medicaminib⁹ vtile noluit reperiri. Itaqꝫ cor-
nua in aq̃s mutãt: vt illic humanis visib⁹ occultent. vocẽ vulpiũ ti-
mẽt. Dicũt venatores ꝙ si ceruus a canib⁹ insecut⁹ aquas bibẽs in-
trauerit: a lassitudine refocillat: ⁊ ad cursum repat. In huius capite
vermis viuus est q̃ eũ fere vexat assidue: sꝫ ⁊ omne aĩal ⁊ ipse hõ ver
mẽ hꝫ sub lingua. In ea vo parte qua vene vicinant spondili appli-
cato capiti: vermes sunt ingeniti. Inulus cerui ab hoĩe captus: ⁊ ad
modicũ in vinculo duct⁹: sequit eũ etiã nõ ligat⁹. Corochrotes ẽ
bestia que voces hoĩum imitat. Nũq̃ oculos claudit: in ore nulla
est gingiua: sꝫ dens vnus atqꝫ ꝑpetu⁹: q̃ vt nũq̃ rotundat nãliter ca
psularꝫ mõ claudit: huic tãta virtus iest: vt oĩa mox cõminuat. Cu
niculus est bestia lepore minor colore ⁊ forma ꝓpe cõsimilis: h̃ in
antrosa habitacula terrã fodiẽs: nocte vineta frugesqꝫ depascit: ma
ne aũt antrũ ingrediẽs os eius equat terre puluere ꝑ intrinsecus: ne
superueniẽtes hoĩes ꝑ diẽ eius habitaculũ deprehẽdãt: vbicũqꝫ habi
tãt cuniculi: multiplicant nimis: q2 sepius in anno pariũt. Cũqꝫ ali-
q̃ ex eis aliq̃d illic aduersi senserit: alias fugiũt. nec mora ceteri socio
rũ iniuria dedignati locũ cũ illis dimittũt. hi auersis posterioribus
coeunt: quoniã illis auersum est membrum genitale.

De Daxo ⁊ duran. C. LXXXII.

Daxus vel duran est aĩal magnitudine vulpis. hꝫ
crura breuia nec in vtroqꝫ latere equalia.
sꝫ in sinistra breuiora. vnde fit vt in valliculas rote quas
attritiõe currus faciũt positis pedib⁹ dextre lateris valẽ
ter currãt: sicqꝫ suos ꝑsecutores effugiãt: pellẽ habẽt villosam ⁊ se-
tis rigidã albis nigrisqꝫ pilis ꝯtextã: hmõi aĩalis sagina luna crescẽ
te augetur: decrescẽte minuitur: ita ꝙ si occidat in vltimo lune defectu
nõ inuenitur: hmõi sagina cõficiunt vnguẽta quib⁹ sedant renũ do-
lores: mẽbrorũqꝫ lesiões. Et hoc mirũ in bestia: lꝫ ex vna parte sit me
dicinalis: morsus tñ eius plerũqꝫ grauissimus est vt exitialis: sꝫ hu-
ius ratio q2 viuit scrabronib⁹ ⁊ aĩalib⁹ q̃ in terra repunt ac veneni-
fera sunt: ideoqꝫ dẽtes eius inficiũtqꝫ: q̃q̃ etiã sine cibo venenoso
luporũ ac vulpiũ ⁊ multorꝫ aĩaliũ dẽtes esse venatos experiẽtia cõ-
probauerit. Unde morsus luporꝫ bestijs inflicti ferro calido adurũ-
tur: ne morsus vtiqꝫ nociuus cõtrahat corruptionẽ: cib⁹ aũt venena
tus internorꝫ mediãte nã bene disposita in optimã materiã transit:
⁊ qđ est ex parte veneni digestio ꝓpellit: reliquũ vo purgat ⁊ in nu-
trimẽtũ carnis mũdificate trãsmittit: hac itaqꝫ rõne fit vt sagina sit
medicinalis ⁊ morsus exitialis. Qđ melius in tyrone serpẽte patet:
q̃ venenifer nascit: ⁊ tñ carnes eius in tyriacã cõfecte venenis oĩb⁹
opponũt. Duran (vt dicit aristotiles) est aĩal velox atqꝫ fortissimũ
qđ a venatorib⁹ insecutũ cũ euadendi desperatione frangi ceperit:
astutia naturali stercus intorquet valide cõtra canes insequentes
se: eosqꝫ retardat putride egestioni odore.

De Elephante. C. LXXXIII.

Elephas est aĩal magnũ ⁊ robustũ habẽs ro-
strũ .x. cubitorꝫ ꝓminẽs quasi amplũ
ĩtestinũ ex carne cartilaginosa ⁊ dura qđ ꝓmuscidẽ vo-
cãt: ⁊ vtit eo loco man⁹ ad oẽꝫ actũ habilitato: vnde ⁊ ꝑ
hãc cibũ ⁊ potũ capit: nõ tñ ea gustũ illorꝫ discernit vel sapit: sed ori
suo reddit: nã ⁊ vinũ qđ nã libẽter bibit sibi datũ ꝓmuscide sorbet:
oriqꝫ refũdit ⁊ tũc palato iocũditatẽ sentiẽs ori mulcebri cõgratula
tur: dãti. Sic ergo ꝓmuscidẽ necessariã hꝫ: q2 cũ bestijs cũctis emi-
nẽtior sit: inclinare os ad pascẽdũ nõ põt. Ceruix etiaꝫ minor est q̃
poscit tanti corporis moles. In bello quoqꝫ ꝓmuscide vtunt elephã
tes: ⁊ ĩ ea capiũt hoĩes ꝯtrib⁹ suis aduersantes: sũt .n. bellicosi ⁊ auda
ces nimis: maxie cũ eis in ꝑlio sanguis vue vel mori ondit. In tole-
rabili ĩpetu ruũt in hostes: vt nullo bellorꝫ agmine: nulla militũ ꝯsti
patiõe: nullo clipeorꝫ obiectu retardent velut q̃dã mõtes eminẽt in
ꝑlijs: ⁊ mugitus fragore ꝑturbãt hoĩuꝫ cõfidẽtias: cũ .n. vociferãt ꝑ
os eorꝫ vociferatio est cũ multo spiritu: cũ aũt ex ꝑte nasi siue ꝓmu-
scidis fit vociferatio nõ est horribilis: sꝫ tãq̃ fistula dulcis. Perse ⁊
indi cũ his pugnare solent: turres ligneas cũ armatis .xl. vel .l. super
eorũ dorsa portante. Itaqꝫ legitur ꝙ alexander magnus contra in-
dos pugnaturus ereas statuas impleri iussit prunis ardẽtib⁹ q̃s
eleuantes putãtes hoĩes esse labia ꝓtẽdẽtes cõburebant. statimqꝫ
ceperũt fugere decetero. neminẽ audentes ꝯtingere. Alia vice grũni
tu ac stridore porcorꝫ cũ sonitu buccinarꝫ multos elephantes supe-
rauit. eo ꝙ talib⁹ assueti nõ fuerant. Elephãti ꝯfligentes nã quidem
nõ mediocrẽ sauciorꝫ curã hñt. nã fessos ⁊ sauciatos in mediũ ipso
rũ recipiũt. Elephas (vt dicit plinius) quattuor habet dentes intus
ad mandendũ ꝑter illos q̃ ꝓminẽt. masculis reflexi. femis aũt recti
⁊ ꝓni. In his est p̃cipua nobilitas eboris: que nõ est in ceteris ossib⁹
corporis. Cui .s. ebori si pãn⁹ supponat: igne supposito pãnus nõ exu
rit: sed nãli frigiditate eboris extinguit. Elephanti cadentes surge-
re nõ pñt: qñ ossa solida sine iuncturis hñt: vnde ⁊ crura tibiasqꝫ
flectere nõ valent nisi in iuuentute. Crura vo equalia habẽt in cros
situdine instar stipitũ ab imo pedis vsqꝫ ad ventrẽ. pedes vo rotun
dos ad instar pomi. digitos tñ hñt iunctura latenti qui nõ sunt fixi.
ꝓpter hoc nõ habẽt vngues omnino. Qñ gradiunt ex pondere sui
corporis ⁊ virtute sue fortitudinis altissime pedes suos imprimũt ter
re. ita vt ꝑiculosum sit alijs aĩalibus. vt eq̃s ⁊ tauris post eos ambu
lare. Elephas stomachũ nõ habet nisi q̃dã intestinũ inuolutũ villo
sum. Epar ei⁹ in quadruplo maius est epate bouis ⁊ residua silr in-
teriorꝫ excepto splene q̃ modicus est respectu corporis. virgã habet
vt equus modicã ⁊ nõ ꝯuenientẽ sui corpi. Testiculi nõ sunt exteri
us appentes. sed intra ꝓpe renes: ideoqꝫ velocis coitus est. Femia
duas tñ hꝫ mãmillas vt mulier: q2 nõ nisi vnicũ fetuꝫ hꝫ ⁊ hoc sub
ascellaribus q2 hic est primus mammillarũ locus. Mas etiam ha-
bet sicut illa mãmillas sed non irriguas. Solinus ait elephanteꝫ se-
mel parere: sed reuera ter vel quinquies parit in etate. ipse vero fet⁹
equalis est vitulo trium mensium in partu.

De Eodem. C. LXXXIIII.

Elephãtes audito hominis vestigio post se
nec prius viso. intremiscũt ⁊ insi
diarꝫ metu subsistũt. Sic aũt capiunt due puelle ṽgines
in desertũ vbi habitant nude ꝑgunt vna vo ferens vnã
altera gladiũ. Quib⁹ alta voce cantãtib⁹ audit ⁊ ꝓpe accurrit. mox
qꝫ nãli instinctu ṽginee carnis ĩnocentiã recognoscit: ⁊ amoris dul
cedine castimoniã in eis venerat earũqꝫ pect⁹ ⁊ vbera lambẽs, miri
fice delectat⁹ in soporẽ resoluit: nec mora puella cũ gladio teneruꝫ
ei⁹ ventrẽ ꝑfodiẽs. ruentẽ fundit sanguinẽ. altera vo fusuꝫ in vana
suscipit. h̃ sanguine regalis purpura tingit. Est ⁊ alia earꝫ venatio
talis. venatores ineq̃tãt domesticos elephãtes ⁊ in deserto q̃rũt sil-
uestres. quos cũ inueniũt. domestici p̃cipiũt illos perseq̃ ac ꝑcutere
quoadusqꝫ obediãt. ⁊ defatigati stãdo quiescãt. tũc venatores illos
ascẽdũt ⁊ ꝑcutiũt ac pungũt: ⁊ mouẽt eos ad h̃ vt hoĩes timeãt. li-
gãtqꝫ pedes eo anteriores quousqꝫ mãsuescãt. Mãsuescũt aũt ⁊
domesticant citi⁹ cunctis agrestib⁹ aĩalib⁹. Est ⁊ ali⁹ elephantẽ do-
mesticãdi modus. In ꝑmis capt⁹ a venatore ꝑcutit. mltisqꝫ vberi-
bus tribulat. iteruꝫ ali⁹ q̃ vult eũ hr̃e sibi obediẽtẽ accedit. eũqꝫ de
manu vberantis eruit. Qđ aduertẽs elephas in mãib⁹ ei⁹ mãsuescit
eũqꝫ liberatorẽ sui recognoscẽs semꝑ ac diligẽs ei obedit. Elephas
nõ nisi lacessit⁹ nocet: muscas ei⁹ dorso residẽtes cute in rugas ꝯcta
necat: ⁊ hoc illis ꝓ villo caude est: h̃ aĩal valde fluuiale est: qñ in in
dia vbi generant sꝑ habitãt sup fluuios ⁊ qñ spaciari vult in aq̃s vs
qꝫ ad ꝓmuscidẽ se ĩmerget. ꝑ hãc .n. spirat nec põt mltũ durare na-
tãdo ꝓpt corporis sui põderositatẽ. Elephas si terrã comederit morit
Aliq̃ tñ assueti sũt comedere nec ĩde moriunt: q2 p̃ualet in eis ĩpa cõ
suetudo q̃ est altera nã. ꝑterea q̃dã elephãtes oleũ potãt: q̃dã nõ. vi
nũ aũt vt dictũ ẽ libent bibũt: ⁊ qñ potare nõ pñt signũ ẽ ꝙ ĩfirmã
tur. Ideoqꝫ medicina purgãdi sũt. Accidit eis qñqꝫ dolor ĩiuncturarũ
⁊ ꝯ hoc iuuat eos pot⁹ aq̃ frigide ⁊ gramia submersa in melle. his
multũ nocet vent⁹: ⁊ ꝑ hũc ĩfirmitates ꝯtrahũt. ꝑ ãnos .xl. crescũt: ⁊
tũc frig⁹ ⁊ hyemẽ vẽtũqꝫ frigidũ sentiũt ãnis .ccc. viuũt. frigoris ipa-
tiẽtissimi. Sãguis elephãtis ⁊ maxie masculi flux⁹ rumatis sistit. fumo
quoqꝫ q̃ fit ex iguie ⁊ pil elephãtis aĩalia q̃libet venenata fugantur.

De Enchire ⁊ enitra ⁊ equo ⁊ eq̃ceruo. C. LXXXV.

Enchires est animal ĩ oriente. tauro silẽ sed
hñs lõgos crines ad scapulas de
scendẽtes sicut equ⁹. Cornua vo multũ recuruata ⁊ ad
pugnãdũ habilia: caudãqꝫ breuẽ respectu corporis. coriuꝫ
valde durũ ⁊ ictuũ patiens. hui⁹ caro dulcissima est. Cũ venatores
fugiens debilitatũ fuerit. pugnat ⁊ in pugna stercus eijcit ꝑ quattu
or passus cã timoris. est .n. aĩal multi stercoris. Deniqꝫ cũ appropin
quat ei tẽp⁹ ꝑtus: multa eiusdẽ generis aĩalia circa ipsum adunan-
tur ⁊ egerentes aggregant stercora ad instar muri in circuitu eius.
Enitra est animal modicum in germania. mas ⁊ femina cumulos

in terra facientes: congerunt cibos eſtate quibus viuant in hieme: femina naͣliter ciboꝝ ē auida ⁊ ꝓdiga: mas ecōtra ſupra modū parcus ⁊ auarus: vnde ⁊ aditū obſtruit ne femina cibos attingere poſſit: at illa naͣliter calida foramē occultū ex alia pte facit: p qđ furetur qđ auiditati ſue ſufficit: ſicq; fit vt maſculus parcus macie tabeſcat

Eq̄ in vniuerſis fere partib⁹ orbis generanť: ſ; illi precipui q̄ in ſcythia ⁊ capodocia: hi ad ſonitū buccine gaudēt: ⁊ cōgreſſi oīb⁹ gloriantur: hoꝝ libido iubis tonſis extinguiť: harꝝ.n. gloria ad coitū agitantur. Equa ſterilis intelligiť eſſe ſi non primo coitu ceperit generare. Impregnata vͦo qn̄q; facit abortiuū ſi ante nares eius cādela cerea extinguať. Equus hȝ dētes .xl. quoꝝ p̄mos amittit a natiuitate mēſe .xxx. vtrinq; binos: ⁊ anno ſequēti totidē illis ꝓximos. Quidā tn̄ ꝙ in noſtro orbe (vt dicit plinius) a q̄nto anno incipiēte binos amittit. quo anno .vj. renaſcunť: ſeptimo vͦo hȝ renatos oēs dētes ⁊ immutabiles. In eq̄s precipue ex omni genere iumētoꝝ aures indicia animi preferūt. marcide feſſis: nutātes pauidis: egris reſolute: furentib⁹ ſurrecte. In colorib⁹ equoꝝ niger ē optimus: ruffuſq; vel glaucus: albus etiaȝ plerūq; bonus: ceteri vͦo deteriores iudicanť. Sola aīaliū equus ⁊ ceruus ⁊ vacca habent in corde oſſa cartilaginoſa: ⁊ hoc ꝓpter ſui magnitudinē vt .ſ. cor ſuis oſſib⁹ ſuſtēteť. Equiceruus eſt aīal orientis: ad magnitudineȝ cerui ſed habens in pedibus ſoleas: ⁊ i collo pilos vt equus p ſcapulas deſcēdētes. Cornua mas habet: his femina caret.

¶ De Erinatio ⁊ erminio. C. LXXXVI.

Erinacius q̄ ⁊ cyrogrillus eſt aīal porcelli formā habēs: ſ; ſpinoſum vbiq; preterq̄ in vētre vndiq; vͦo ſpinis ſuis claudiť ꝓpter inſidias: ⁊ difficulter ſe vidēdū p̄bet atq; palpādū. Sȝ qn̄ in aquā calidā mittiť: ſtatim ea delectatus in planā mēbroꝝ deiectionē oſtēſionēq; reſoluiť. Et ſic in offenſe videť atq; palpať. Hic vt dicit ariſto. obtuſius audit omni aīali habēte teſtā in capite. Nā ex reſultātia q̄ fit in teſta ſonus audiť. Ericius hȝ .v. dētes: ⁊ inter eos mēbrū carnoſum. Spinis vtiť loco armoꝝ ſicut bos cornib⁹ nutrimētū.n. eius corpis in ſpinas trāſit: ꝓpter paucitatē caloris q̄ digerere cibū nō ſufficit. Ob hoc.n. multa ſupfluitas in eius corpe generať: ex qua ꝓpter frigiditatē multā ſpine dure ſicut lapides generātur. Ericius pinguis eſt ⁊ medicinalis: ſolus hȝ duos anos p quos feces emittit: ſolus etiā inter aīalia quadrupedia generantia teſticulos hȝ ꝓpe renes ſicut aues. Nā cetera in anteriori pte habēt huius ſpeciei mas ⁊ femina ſtādo coeunt applicati: ⁊ adinuicē cōiuncti: ⁊ hoc ꝓpter ſpinarū aculeos q̄ in eius dorſo ſunt: ſi.n. a dorſo coirent aculeis ſe inuicē pūgerēt. Carnes ericij vim habēt deſiccatiuā ⁊ diſſolutiuā: ꝓpterq; ſtomachū cōfortāt: vētrē ſoluūt: vrinā ꝓuocant: vtiles ſunt illis q̄ ad leprā ⁊ elephātiā diſpoſiti ſunt. Eriminius ē beſtiola de genere muſtelaꝝ ſ; forma minor ⁊ colore diſſimilis. In hieme candet inſtar niuis: preter extremitatē caude. Eſtate vͦo tn̄ in vētre candet ⁊ dorſo fuſcus apparet: mures pſequiť: carnib⁹ veſciť: harum beſtiolarum pellibus hominum curioſitas vti ſolet ambitu ſupremo in veſtibus.

¶ De his quoꝝ noīa incipiūt p F. G. H. I. C. LXXXVII.

Halena eſt aīal qđ naͣli quadā īdignatiōe ſuperbiā in hoīe deteſtať. Itaq; ſi cōgrediēdi occaſionē acceperit: pugne cōſtāter inſiſtit: victorq; ſuphenitiť hoīes de cerpe. Ecōtra vͦo ſi in hoīe obuio ex fuga ⁊ timore ſignū humiliatiōis deprehēderit īterdū ſubſiſtit ⁊ illuȝ euadere pmittit. Furūculus putorio valde ꝯſilis ē: paulo amplior q̄ȝ muſtela: īter albū ⁊ buxeū colorē hȝ: ⁊ ē aīal aīoſuȝ ac ferū nimis vltra q̄ȝ in virib⁹ ei nā cōcedit: ad h̄ aūt edoceť: vt antris q̄bus cuniculi delitēſcūt a venatorib⁹ īponať q̄ foueā audacter penetrat: īpetitq; morſib⁹ beſtiolā donec anguſtiatā in retia expulſam. deiciat: nec hāc beſtiā tātūmō oderūt: ſ; q̄cq̄d aīaliū ſpirare videť: quātūcūq; magnū ſit ꝓ virib⁹ īpetūt: nō ꝓ deſiderio carniū q̄b⁹ vtiq; nō veſcunť: ſȝ ꝓ volūtate malignādi vl' ꝓ ſanguine beſtiaꝝ (vt aliq̄ dicūt) quē vtiq; in potu libēter accipiūt. Coire dicunť ꝓſtrati. Femina ſi marē nō hȝ qn̄ luxuria ſtimulať: tumeſcit ⁊ moriť: partu q̄dē fecunda eſt: vtpote ſeptē vel octo ſimul fetus edēs: portat aūt in vtero diebus .xl. Cūq; nati fuerint catuli ceci ſūt dieb⁹ .xxx. A tpe vͦo quo videre icipiūt vſq; ad .xl. dies venari icipiūt. Galij eſt aīal multe audacie cū ſerpētib⁹ pugnās: mures.n. libēter comedit: ⁊ ipȝ gen⁹ ſerpentū carnib⁹ muriū viuit. Ideo quaſi cibi ſui emulos ſerpētes pſequitur: ⁊ cū eos deuictos comederit: mox rutā q̄ ſerpētib⁹ aduerſa ē comedit: hoc aīal ad ſeptrionalē vel ad meridionalē ptē ingreſſus foraminum ſuarum facit vt vento ſibi contrario nō fatigeť. Genetha eſt beſtia paulo maior vulpecula colorem habens inter nigrum ⁊ croceum. maculas interdum nigras ordinate in pelle diſpoſitas: manſueta ſatis eſt beſtia. niſi fuerit iniurijs laceſſita. nec ad ardua conſcendit: ſed in humilibus locis ⁊ ſuper riuos aquarū deambulat: ibiq; cibū cum eſurit querit. Glis eſt animal modicū colorib⁹ albo nigro ⁊ ſub ruffo variatū: per totam hiemem dormit: ⁊ quaſi pila cōtract⁹ in vnū iacet miroq; mō iuxta biſidoꝝ ipſo ſomno pingueſcit. Interea ſopito vitali ſpū nulla eſt ei cōmotio. ſ; hoc miꝝ eſt quia ſi ſopitum animal ad aeris ſerena deferať: paulatim inter manus tenentiū cōualeſcēte ſpū reſoluiť. Itaq; veris intrāte tempore. cū ſol radios calidos emiſerit naturali more ad robur redit. In arborib⁹ velut in terra currit: ⁊ pomoꝝ ſucco cupidius delectať. hui⁹ pinguedine decocta ſi inunganť membra. paraliſim timētibus dicit plinius profuturum. Hiena eſt animal magnitudine lupi in cuius collo ſunt pili ſicut in collo equorum. pilos habet duros ſuper oīa ſpondilia. duas habet naturas maris ſcilicet ⁊ femine. Coloreȝ cum voluerit variat: ⁊ in ſepulchris mortuoꝝ ſemper habitat: gemmam portat in oculis vel (vt aliqui dicunt) in fronte. Hiſtrix eſt beſtia que vulgo porc⁹ ſpinoſus diciť: circa marina inhabitat: ⁊ in cauernis montium nōnunq̄. quādo .ſ. iuxta marina refugium non habet. In terra potenter valet. Ira eius ad vindictā citiſſima eſt: vnde plerūq; iaculis e tergo ſponte laxatis. canes vel homines vulnerat ꝓximantes. Ibex eſt animal paruū admirande ꝑnicitatis. onerātum in capite cornibus vaſtis: in petris habitans. ibiq; fetus faciens. Et nota verſum. Ibex eſt aīal auis ibis. ⁊ inuid[illegible].

¶ De Lamia ⁊ lauzani. C. [illegible]XXVIII.

Lamia ſicut dicit liber rerū. eſt aīal magnū ⁊ crudeliſſimū: nocte ſiluas exit ⁊ hortos itrat: arbores frangit: earūq; ramos diſſipat: ⁊ hoc p brachia fortia nimis ad omnē actū habilitata: cūq; ſupueniunt hoīes ad ꝓhibendū. pugnat cū eis ⁊ mordet eos. hoc aūt in ei⁹ morſu mirabile eſt (vt ariſto. refert) ꝙ hō ſautiatus lamie dētib⁹ nō ſanať a morſu donec rugiētis beſtie vocē audierit: forſitan iſte ſꝫ lamie de q̄b⁹ hieremias dicit. lamie nudauerūt mā̄mas ⁊c̄. Ibi nāq; dicit gloſa ꝙ lamia eſt beſtia ferociſſima. que tn̄ fetibus teneris pēdētib⁹ lac prebet. In quo iudeos crudeliores oſtdit eſſe lamijs: q: paruuli petierūt panē ⁊ nō erat qui frāgeret eis. hoc aīal hebraice vocatur lidith ⁊ iudei quidē ſuſpicanť vnā eſſe de furijs q̄ parce dicunť eo ꝙ nulli parcūt. Audiui ꝙ lamie beſtie ſꝫ in oriēte circa ptes illas que ꝯtinent turriȝ babel in cāpo ſennaar ⁊ he maiores ſꝫ irrigue lactis ſupra modū ⁊ domeſticanť ab hoīb⁹ ⁊ ducunť ad paſtū vtiles enī ſꝫ in abūdātia lactis. Lauzani eſt aīal a cuius crudelitate. nulla beſtia tuta eſſe pōt. Nā ⁊ ipſum leonē oībus formidabilē deterret. ſuo tn̄ generi parcit. in cetera craſſať. Illaq; aīalia implicabili odio inſectať que reliquas beſtias depredanť: ⁊ cum hoc ſcelus in alijs perſequatur: proprie tamen iniquitatis non meminit. hominē quoq; miro modo perſequitur.

¶ De Leone. C. LXXXIX.

Leo rex animaliū eſſe diciť. ad cuius rugitū oīa figunt gradū. etiā ea que nūq̄ illū viderūt vel experta ſꝫ: ⁊ hoc iubente nā que timorē eis indidit leonis. Virt⁹ eius eſt in pectore ⁊ in pedib⁹ anterioribus ⁊ in cauda: oſſa ei⁹ maiora ſꝫ alioꝝ oſſib⁹ aīaliū tanteq; duritie: vt ex eoꝝ mutua colliſiōe ignis emicet ſicut e ſilice. In his tn̄ eſt cōcauitas ꝑua: nullaq; medulla: niſi rariſſima. os colli ei⁹ cōtinuuȝ eſt: ⁊ caro colli cartilaginoſa: vn̄ nō pōt ad tergū vel in ptē collū inflectere. Aliq̄ putauerūt ꝙ hoc eēt indignationis cā vel ſtoliditatis ignorātes cauſaȝ oſſis in collo ꝯtinui. fortitudine celerrim⁹ eſt: ingē vͦo grauis: ⁊ hoc ꝓpter difficilē digeſtionē: cūq; valide currit: ꝓpoſiti curſus metas trāſit. qn̄ in vehemētia ſpūs retinere ſe neq̄t adeo calide nature ē vt omni tpe coire dicať. Feminis magna libido coitus: ⁊ ob hoc marib⁹ ira. Leo mas odore pardi coitū i adulterio ſentit: ⁊ ne ꝯſurgat in penā: leena viuis aq̄s ſe abluit: aut longi⁹ cōmitať. hec hȝ in pectore duas mā̄millas in medio .ſ. ventris. ⁊ has ꝑuas reſpectu ſui corpis: ⁊ hoc q: modice lactis eſt. cib⁹ enī in corp⁹ trāſit ⁊ q: nō niſi raro comedit: nec niſi carnē que nō facile in carnis māȝ trāſit. leo niſi leſus facile nō iraſciť ſed cū vltro ꝓuocať ꝯfringit totaliter aduerſantē. Refert plini⁹ ꝙ ſyracuſan⁹ in ſyria leone obuio ac ſuppliciť volutāte pauore attonit⁹: cū vndiq; refugiēti ſe leo opponeret. eiuſq; veſtigia q̄ſi adulādo plamberet: in ipſi⁹ pede vuln⁹ aīaduertit: extractoq; ſurculo euȝ a cruciatu liberauit. Silr̄ ⁊ elpis cū obuio leone ad arborē ꝯfugiſſet. hyanti ore leo ante eū vlulans. indicabat q: os auidiori morſu dētib⁹ inheſerat. Qđ ille cernēs approximauit ⁊ impedimentū ab hiantis ore medio tulit. cuius manu ſe curatum cernens leo grās referebat quodammodo blandiendo.

ncta quidē blādiēti ⁊ placito est imota. ſ3 hoc raro crebrioꝛ eniȝ
nā ⁊ aliqñ cū imoderatus est furoꝛ iterius igneo cruoꝛe ex ira
lie caloꝛe cōſumi dicit̃ ⁊ iterimi: ꝓinde in pꝛincipio q̄dē ire ter
⁊ cauda verberat. in incremēto terga cū quodā incitamēto fla
lat. Cūq; ſit oī beſtie formidabilis: exiguo tñ aculeo ſcoꝛpionis
tat̃. ⁊ cū vbicūq; viderit velut hoſtē vite ſue fugit. Onagruȝ ve
t̃. eūq; naturaliter odit. Jra leonis capti ſedat̃ arte tali. verbera
catulus coꝛā eo: creditq; illi⁹ exēplo ſe debere timere hoīeȝ: quē
canis coertiōe videt potentē: leo nunq̄ craſſus vel ſagina iuenit̃
erat⁹. Interioꝛa ei⁹ aſſimilant̃ oīmode canis iterioꝛib⁹. fere ſem
r q̄rtana febꝛicitat. ⁊ tūc maxime carnes ſimie appetit vt ſanetur
lem etiam hauſto ſanguine canis egritudini medet̃. Adeps eius
nenis eſt contrarius. Cum vino ⁊ adipe leonino perunct⁹ homo
ſtias pꝛopellit omnes: fugatq; ſerpentes.

De Leopardo ⁊ Lepoꝛe. C. XC.

Leopardus eſt aīal ex leone ⁊ pardo gene
ratū: coloꝛe ſubꝛuffum: macu
las habēs nigras ꝑ totū. femina mare foꝛtioꝛ eſt. Cūq;
ſit pardus beſtia crudeliſſima. aliqñ quidē domeſticat̃
d nunq̄ ſic vt ſue crudelitatis obliuiſcat̃. Domeſticat̃ autē ad ve
ndū itaq; cū ad pꝛedā in venatiōe ducit̃ relaxat̃ quā ſi q̄rto vel
unto ſaltu cape nequerit. ferociter irat⁹ ſubſiſtit. ⁊ niſi ſtatim ve
atoꝛ furēti beſtiā aliquā obtulerit in ip̄ȝ venatoꝛē vł in quoſlibet
uios irruit. Impoſſibile enī eſt eū placari niſi in ſanguine. ſed in
oc ꝓuidi ſūt venatoꝛes. vt agnos penes ſe vel alia aīalia ſemꝑ ha
eāt q̄b⁹ iratos placāt. huic aūt furēti q̄ reſiſtere vult. inter manus
llia fricet. ſtatī ille reſilıet: qm̄ odoꝛē allij ſuſtinere nō valet. ſ3 cuȝ
enenoſuȝ aliq̄d comederit ſtercus hoīs q̄rit: eoq; comeſto ſanat̃.
Lepus eſt aīal celeritate vigēs. īter beſtias timidiſſimū. vñ ⁊ ra
niſi in nocte exit ad paſtū. tēpoꝛe meſſis exultat ⁊ mouet̃ ad lu
lū. teſtāte Plinio nunq̄ pingueſcit. ſi tñ intra tectū domus nutria
ur cū hoībus: ⁊ motu velocitatis careat. nālis craſſitudo ſuper re
es eius creſcit. ⁊ moꝛit̃ multus itaq; motus in aīali pinguedinem
ninuit quā vtiq; ex multo cibo poſſet cōtrahere. Lepus cū oīb⁹ ꝑ
la naſcat̃: opoꝛtuit vt ſupꝛa mōȝ multiplicaret̃. vñ ſolus fere oīuȝ
aliū fetū pariēs: aliū interim pilis in vtero veſtit: aliū ſine pilis: ⁊
aliū in ſemine repoſitū ſimul gerit. Itaq; dicit Baſili⁹ ꝙ vbicunq;
cepint habitare. nō facile delet̃ eoꝝ genus. In aliq̄b⁹ aūt regiōibus
iuxta Ambꝛoſiū hieme albeſcūt: ⁊ eſtate in coloꝛē p̄ſtinum redeūt:
Fert̃ ꝙ muſtela cū lepoꝛe ludit. ⁊ demū laſſati guttur dentib⁹ app̄
hēdens acerrime ſtringit. tandēq; coꝛruentē ip̄oba beſtiola necat
⁊ māducat. lepus autē ſexū ſuū ꝑ annos ſingulos mutat.

De Licaone ⁊ Liniſco ⁊ Lince ⁊ Locuſta. C. XCI.

Licaon in oꝛientis partibus eſt beſtia. quaȝ
in genere lupoꝝ nōnulli ponūt. ſ3 lu
po lōgioꝛ eſt ⁊ h3 crura bꝛeuioꝛa ac diſſimilia. ceruicem
quoq; iubatā. ⁊ multifariā coloꝝ varietatē. ſaltu velox.
⁊ innocuū homini: venatu viuit. ⁊ habitū mutat ſ3 tp̄a. nam hieme
hirſuta eſt. ⁊ pilis hoꝛrida. eſtate vō nuda. Liniſcus ex cane ⁊ lu
pa naſcit̃. eſt enī vterq; parēs adeo luxurioſus. vt odio nāli ſibi cō
tradicente. qđ eſt inter canē ⁊ lupum. in copulam tamē cōueniant
pꝛopter luxurie delectamentū: ſicq; ſit vt fetus cōtrahat ſibi coloꝛē
⁊ moꝛes vtriuſq;. Linx adeo perſpicaces oculos habet: vt ſubtili
tate viſus etiā ſolida coꝛpoꝛa penetret. Cōſtat eniȝ ꝙ oculus in hu
mido ſitus eſt iuxtā ph̄m. tria vō ſunt in aqua. ſ. aquea humiditas
dyaphoneitas lucis ꝑſpicuitas ⁊ hanc vltimaȝ cū natura celeſti cō
municat. que eſt vltima depuratio a materia in natura lucis. Quo
niā ergo lux in natura lucis eſt maxime penetrabile. ⁊ q2 lux eſt vl
tima ꝑſpicuitas in coꝛpoꝛe terminato. ſi ponit̃ aquea ſubſtantia in
vltima ſui depuratiōe quantū ad perſpicuitatē in oculo lincis. pote
rit penetrare coꝛpus ſolidū ⁊ obſcurū. linx habet linguā ſerpentis
ſimilē. ſed maioꝛē quā in longitudinē magnā poꝛrigit. ⁊ collū circū
agit. vngues habet grādes. vnicū fetū facit. ⁊ vꝛina eius in gemmā
dureſcit. Locuſta eſt aīal quadrupes paruū ad cuniculi fere mo
dum. Caput habet magnū ⁊ carnoſuȝ. habitatq; circa partes hiero
ſolyme. Unde Johannes baptiſta veſcebat̃ carnibus huiuſmodi
animaliū. Quidā tamen dicūt ꝙ circa ioꝛdanis ſolitudines eſt her
ba dulcis ad edendū que locuſta vocatur. ⁊ huiuſmodi cibo nō lo
cuſtis animalibus Johānes vtebat̃. Hoc animal aggregatim ince
dit. Unde Salomon ait. Regem locuſta nō habet ⁊c. Qđ vtiq; de
locuſtis vermibus ītelligi nō poteſt que multo minoꝛes ſunt ⁊ nō
ꝑ turmas ſed ſolitarie incedūt. Dicit Ariſtoteles ꝙ femina quedaȝ
locuſtā nutriuit ab eo tēpoꝛe quo iuuenis ⁊ parua fuit. Quā cū cre
uiſſet ꝑ ſe ⁊ ſine maſculo impꝛegnatā inuenit.

De Lupo. C. XCII.

Lupus eſt aīal rapaciſſimū ⁊ fraudulentū. hūc
nōnulli canē ſilueſtrē eē dixerūt: q2 foꝛ
ma ei⁹ vt canis: vlulatuſq; ꝯſilis: ſ3 latratu caret. Nō aūt
pingueſcit: q2 cibos voꝛat: quos ſine maſticatione trāſ
glutit. ⁊ ideo nō trāſeūt in coꝛpoꝛis nutrimentū. Ob h̄ etiā frequē
ter accidit eis infirmari. manetq; ſine cibo ꝑ biduū ꝓpter digeſtio
nē cibi. Uiuit aūt aq̄ modica: q2 nō iuuat pot⁹ cibū indigeſtū. ſter
cus ei⁹ oīno ſiccū eſt: ⁊ difficulter egredit̃. vꝛina ei⁹ olfacit. leuat aūt
pedes vt canis qñ mingit. Cūq; infirmat̃: terrā ⁊ herbas pꝛo medi
cina comedit: ſtatimq; vomit: ⁊ ſanat̃. Hoc idē facit canis cū infir
mat̃. Nullū enī aīal qđ carne veſcit̃: herbas impune comedit: p̄ter
hominē ⁊ vꝛſum. p̄terea lup⁹ in fame terrā comedit. tūc quoq; cibo
terre ſe onerat cū bouē: aut equū: aut aīal hmōi robuſtū inuadere
querit. Illud nēpe ꝑ nares inuadit. ⁊ cū aīal excutere illū a ſe volue
rit: doloſo pōdē defatigat̃: ⁊ in terrā victū cadit. tunc comeſta terra
ſe exonerat: ⁊ ad pꝛedā redit. Dicit̃ aūt lupus hominē nō comedere
niſi pꝛi⁹ aliquo caſu de cadauere hoīs occiſi comederit: qđ ꝑ arma
foꝛtaſſis exanimatū inuenerit. tūc enī illectus humane carnis dul
cedine nō foꝛmidat hominē impetēdo etiā ꝑiculū incidē. Hominē
quē pꝛius viderit: cōticeſcere facit: q2 radios oculoꝝ ſuoꝝ in eū mit
tit: ⁊ deſiccat ei⁹ ſpiritū viſibilē. Qui deſiccatus deſiccat alios hoīs
ſpūs: ⁊ illi tādē deſiccāt arterias: ⁊ ſic hō raucus efficit̃. Lup⁹ aliqñ
folia ſalicis in oꝛe colligit: ⁊ ſub illis ſe abſcōdit: vt capꝛas ad folia
veniētes latēter capiat. Idē cū inter folia incedit: ne percipiat̃ ex ſo
nitu: lingua pedes ſuos lambit: ⁊ ſic eos lubꝛicos ⁊ humidos facit.
Fert̃ etiā: ꝙ cū ouē rapuerit: inſequēte paſtoꝛe dentib⁹ eā nō ledit
ſed ſuꝑ doꝛſum ſuū eam ſuauiter iacere facit: ne foꝛte ſi leſionē illa
ſentiret: dū ſeipſam moueret: lupi fugā retardaret. Lupus obtuſuȝ
de die viſum habet: nocte clari⁹ videt. Qui ſi te pꝛioꝛ videns tibi vo
cēq; abſtulerit: ſolue amictū tuū vt ſermonē reſoluas. Si vō te in
ſequit̃ paulatim vt tibi inſidiet̃: ip̄o vidēte ſignū aliqđ mediū inter
te ⁊ illū pone: ⁊ illaqueationis metu ſubſiſtet. Lupi virgas oſſeas
habēt. Anno toto nō ampli⁹ q̄ꝫ ꝑ. xij. dies coeunt. ⁊ ſolū illo tp̄e cō
gregatim incedūt. vlulant quoq; parit̃ vno pꝛecinnēte ⁊ ceteris cō
clamātib⁹. magiſq; tūc foꝛmidabiles ⁊ infeſti ſunt. Partiri dicunt̃
inter ſe rapinā equa diuiſione. cū cauernis exeūt: herbā dꝛaconteā
comedūt ⁊ maſticāt ad acuendū dētes. Et qñ ſeneſcūt: ad loca ciui
tatib⁹ ꝓxima vadūt: vt facili⁹ pꝛedā inueniāt: quā iā difficillime ve
nari p̄nt. Uita lupi lōgiſſima. ⁊ in ſenectute dentes ꝑdit. Interioꝛa
ei⁹ mēbꝛa debilia ſunt: ⁊ facile coꝛrūpunt̃. reſiduū vō coꝛpoꝛis mul
tas ꝑcuſſiōes patit̃. Caput ei⁹ foꝛte nimis. Audax eſt: ⁊ magis eoꝝ
gen⁹ qđ bꝛeue q̄ꝫ lōgū ē. Per ſepē trāſiēs occulte inſidiatur⁹ ouib⁹
ſi foꝛte pede ſtrepitū fecerit: mox pedē q̄ſi reum moꝛdet.

De Luthero. C. XCIII.

Luther eſt aīal aſtutū ⁊ malitioſum: magnitu
dine murilegi. foꝛme ꝓpe ꝯſimil̃ p̄terq̄
in capite. Coloꝛe fuſcū ⁊ nigrū: pelle nitēs. Cui mollioꝛ
pluma pilus ē. cui⁹ nitoꝛ nō de facili cedit vetuſtati. vñ de pelle ei⁹
fiūt oꝛnatus circa collū in veſtib⁹ mulierū. Hec beſtia circa ſtagna
et fluuios habitat: ibiq; foueas h3 ⁊ fetus facit. piſcib⁹ viuit: quos
mirabili frequētia venat̃. Et licȝ ſub aquis diu viuē poſſit: reſpira
culū tñ ab aere trahit. vñ qñ auiditate pꝛede gurguſtiū. i. naſſam in
gredit̃: q2 nec ꝑ introit⁹ locū redire: nec naſſam tā cito diſcerpe pōt
ſpm̄ in aere recuꝑare nō valēs in aquis ſuffocat̃. Adeo vō ciboꝝ cu
pida eſt ⁊ auara: ꝙ piſces captos in ſpecu ſuo tāto cumulo ꝯgregat
vt ex putredinis eoꝝ fetoꝛe nō ſolū foueā: ſed ⁊ aerē inficiat. qđ nō
ſine ꝑiculo ſui quidā expti ſūt: q̄ hāc beſtiā cape volucrūt. A piſca
toꝛib⁹ aliqñ domeſticat̃. ⁊ arte inducit̃: vt piſces ſuo circuitu cogat
pericula retiū ingredi ſuoq; iuuamine capi. vñ magnū emolumentū
dñis ſuis pꝛeſtare videt̃.

De Mammoneto: ⁊ migale: ⁊ moloſo: ⁊ mono
ceros. C. XCIIII.

Mammonetus eſt animal ſimia min⁹: in
doꝛſo fuſcū: in vētre can
didū: caudam habēs villoſam: ⁊ collū ita croſſum vt ca
put. vñ nō ligat̃ ꝑ illud vt cetere beſtie: cū laqueus id tenere nō poſ
ſit: ſed ꝑ vētrē. Habet autē pꝛopꝛiſſime faciē humane ſimilē: nigrā
dūtaxat: ⁊ ſine pilis a collo deſuꝑ frontē. nec eſt naſus oꝛi ꝯtinuus
ſicut in ſimia: ſ3 certū ſpaciū inter vtraq; ſicut in hoīe. Inter has be
ſtias ⁊ ſimias odiū eſt implacabile: belluq; frequēs. ⁊ licȝ virib⁹ nō
p̄ualeāt: aſtutia tñ ⁊ aīoſitate bellādi ſimijs p̄ferunt̃. tenaci quoq;
⁊ ingēti memoꝛia pollē dicūt̃. Migale ē aīal venenoſū: ⁊ beſtijs
fraudulēter infeſtū. qđ l3 ī iuuētute aliqñ roboꝛe fulciat̃: de die tñ

in diẽ quanto amplius senescit. tãto plus miserescit. postremo autem angustijs miserie sue coactũ ꝑ īfirmitate mãsuetũ se fingit: cuȝ tñ naturalr̃ crudele sit. ⁊ mirũ immodũ cũ nulla potestate ꝓmineat īmoderata adulatiõe blandit̃. Cui si data fuerit aliq̃ñ potestas crudelitatẽ in aĩo latitantẽ cõtinuo manifestabit. itaqꝫ cũ ei aliq̃s appropinq̃t subito venenũ diffundit. equos aũt ⁊ mulos īfestat maxime ⁊ equã ꝑgnantẽ ꝑcipue. Molosus est bestia valde magna. q̃ truculẽtos hostes ꝑsequit̃ tanq̃ȝ ad h̃ creata. rictꝰ hȝ īgẽtes. dẽtes quoq̃ȝ fortes ⁊ ꝓminẽtes cũ q̃bꝰ audacter bella cũ aduersarijs ꝑtit̃ hic cũ hoĩbꝰ fortibꝰ terribilis sit puerorum tñ innocẽtiã ⁊ eorum ꝑuitatẽ mirabilr̃ ꝑhorrescit. eorũq̃ȝ verbera fugit: in quo digne magnificẽtia innocẽtie cõprobat̃. Monoceros est mõstrũ eq̃no corpore ceruino capite. cauda suilla. pedibꝰ elephãtis. mugitu horrido. cornutũ. vno. s. cornu acutissimo in medio frõtis armatũ. Captũ q̃deȝ ꝑimi põt. sed nunq̃ȝ domari. ĩmo (vt dicit Jacobꝰ) nunq̃ȝ viuum in hoĩs potestatẽ venit: q2 vinci se cernẽs furore vitã exuit.

Ꞇ De Mulo ⁊ Musione ⁊ Musquelibet. C. XCV.

Mulus ex cõmixtione seminũ equi ⁊ asini nascit̃. ex asino nãq̃ȝ ⁊ equo generant̃ muli. Ex asina ⁊ equo generant̃ burduli. habetq̃ȝ mulus asini ꝓpria: aures lõgas: hinnitũ horridũ: crucẽ in humero: pedes exiguos: ⁊ corpus macilẽtũ. reliq̃ vo hȝ vt equꝰ. Mule nunq̃ȝ cõcipiũt: q2 mẽstrui superfluitas in eis cũ cibo trãsit in nutrimẽtum corporis. Ipse vo sanguis quo natura nõ ĩdiget exit cũ superfluitate vesice. Est ⁊ alia rõ q̃m h̃ aĩal extra naturã generatũ est. ⁊ eiꝰ natura diuersificata est. in equo q̃ calide nature est. ⁊ asino q̃ sũme frigiditatis est. Itaq̃ȝ in fetu diuersifice generato ⁊ male cõplexionato nõ põt esse cõcordãtia partiũ ⁊ ordinata natura. vt q̃si ex ꝓpria sibi sĩle generet q̃ nullã ꝓpriã generis sui substãtiã hȝ. Itaq̃ȝ in annalibus romanorum mulas peperisse ꝓdigij loco habitũ est. Musio siue murilegus aut cattus grece dicit̃ q̃si astutus: aĩal est ĩmundũ ac venenosuȝ ⁊ omne muriũ genus ꝑseq̃t̃. cũ bufonibꝰ quoq̃ȝ pugnare dicit̃. post pugnã vo nisi citiꝰ aq̃s ad bibẽdũ ĩuenerit. siti arescit. sed ⁊ cũ serpẽtibꝰ pugnare dicit̃. quorum licet venenatis aculeis repugnat̃ nõ tñ necat̃. Mures captos ꝑmo lusibꝰ afficit: ⁊ post hoc illusos comedit. oculis carbũculosis tam acute cernit. q ⁊ ĩ antris tenebrosissimis velut in luce mures cõspicit. Dẽtes hȝ ad modũ serre pilos autẽ circa os hȝ q̃bꝰ ablatis audaciã ꝑdit. Blãdicijs gaudet loca calida diligit. vnde ꝑ nimia pigritia pellẽ suã cõburit. hoĩs manu cõtrectari gaudet. ⁊ ad ludũ facillime ꝓuocat̃. loturã faciei lambẽdo ꝑoribꝰ pedibꝰ imitat̃. libidine ĩpatiẽtissime accẽdit̃. ⁊ libent̃ coitꝰ tp̃e siluester efficit̃. sȝ cũ siluescere domesticus cepit. aures illi amputant̃. vt. s. auriũ locis ĩfusioni patẽtibꝰ guttas niuis ac pluuie nõ possit sustinere: sicq̃ȝ domꝰ tecta cogat̃ repetere. nõ solũ aũt cũ ꝑdictis aĩalibꝰ. verũetiã ĩter se musiões crudelissime pugnãt. ⁊ h̃ frequẽtiꝰ vt terminos cõsuetos sue venatiõis obtineãt. Musq̃libet est bestia oriẽtis. capoli magnitudinẽ habẽs. In cuiꝰ ĩguine crescit apostema de collectis humoribꝰ. Q̃d cũ maturatũ fuerit collidit illõ ⁊ fricat ad arborẽ. sicq̃ȝ soluit̃ ⁊ decurrit sanies. ibiq̃ȝ cõdẽsat̃ ⁊ indurat̃: ⁊ hmõi substãtia muscus vocat̃. Dĩs etiã caro eiꝰ ⁊ stercus dicit̃ muscus: sȝ ille multo melior est. q̃ de apostemate currit. Muscus odore ꝑdito vtutẽ suaȝ in fetoribꝰ ⁊ latrinis recuꝑat. q2 cõtra fetorẽ reluctat̃ ⁊ sic q̃si luctamine reuiuiscit. valet cõtra sincopim ⁊ cordis debilitationẽ cerebri ⁊ epatis ⁊ stomachi.

Ꞇ De Mure ⁊ Mustela. C. XCVI.

Mus est bestiola panis cupida ⁊ eorum q̃ ex frugibus ad humanos vsus fiũt. In ꝑquirẽdis cibis solertissima. ꝓ q̃bus etiã nulla plerunq̃ȝ vitat pericula. eorumq̃ȝ cupidine duriores solidasq̃ȝ materias demolitur. porro si aquam biberit moritur. quia valde humide nature est. Plinius dicit murẽ libicum nõ bibere: quia vero certũ est murem mingere: probabile est eius cibũ in vrinã verti. sicut homines quidam fere nihil bibũt: ⁊ tamẽ mutatis in liquidã substãtiã cibis. vrinã plurimã faciunt. Mus plurimos caseos in vno loco reperiens oẽs attentat. ⁊ illũ quẽ optimũ inuenerit comedens deteriores damnat. odor muriũ elephãtes vexat. horum subito multitudinẽ oriri ac repẽte occidere manifestũ est. nec tñ exanimes repiũt̃: lapillos etiaȝ cãdidos cũ earum fetibꝰ ĩueniri freq̃nter certũ est. vñ vulgus edocuit nõ posse parere nisi ꝑsente lapillo. In egyptiacis thebis: si pluuias largiores estiuo celũ fuderit. mox in infinitis muribꝰ regio tota replet̃. Muribus in plenilunio iecur crescit: luna quoq̃ȝ plena voces edũt. ĩterlunio mute sũt. nec dubiũ est in q̃busdã ꝑtibꝰ esse mures albos ruffos aũt nõnullos. nigri vo sũt quos orbis cõit̃ hȝ. Est quodã muriũ genus multo ceteris maius quos rattos appellamus: hi adeo perniciosi sunt: cũ libidine accẽdunt̃: vt si eorum vrina partẽ aliquã hoĩs nudã attigerit: carnes eiꝰ vsq̃ȝ ad ossa putrescẽ faciat: nec vulnꝰ in cicatricẽ vlteriꝰ inducat̃. In oriente mures (vt dicit Jacobus) ad modũ vulpiũ magni sunt: q̃ aĩalia perimũt: ⁊ hoĩes licȝ non occidãt: morsibꝰ tñ molestãt. In arabia mus inuenit̃: cuius pedes anteriores sunt magni. s. vnius palme. posteriores aũt vniꝰ digiti. Mustela dicit̃ q̃si mus lõga. bestiola est ingenio subdola: catulos sedule nutrit: eosq̃ȝ de loco ad locũ sepiꝰ trãsfert: ne forte inueniant̃. Hec rupes ⁊ cauernas inhabitat. diutissime ac fortissime dormit. q̃ñ cũ serpẽte pugnare vult: agresti ruta se munit: ꝓinde sup omnẽ medicorum artẽ perita esse dicit̃. ita si mortuos fetus suos inueniat: ꝑ herbã naturaliter notã rediuiuos faciat. De hac Clemens papa dicit: q ore parit. In ꝓselena insula mustele non trãseunt. ⁊ si fuerint illate: moriunt̃. In boetia quoq̃ȝ (q̃ lebedia dicit̃) illate stati fugiũt. Harũ genera duo sunt: quorum maius ictide dicit̃. In vẽtre cãdet: in dorso rubet. Mustela (vt dictũ ẽ) serpẽtes ꝑsequit̃: adeo vt etiã ad ip̃m basiliscũ interimat: sȝ eo interfecto cõmorit̃. Fel eiꝰ ɔtra aspidẽ est remediũ: reliquũ (vt dicit Pliniꝰ) est venenũ.

Ꞇ De Onagro: ⁊ onocentauro: ⁊ orasio: ⁊ orice. C. XCVII.

Onager dicitur quasi asinus ferus. Hic inter oĩa aĩalia odit hominũ frequentiã et habitationẽ. nec dñari põt. Sitis impatiẽs ẽ: aquã limpidissimã bibit: nec de facili aliã. Hic industria nãli q̃ñ canes eã insequunt̃: emittit stercus suũ canibꝰ odoriferũ: circa q̃d illos detẽtos illudit: ⁊ euadens ad tutiora loca fugit. Femina gaudet libidinis copia: modũq̃ȝ nõ seruãs ꝑ h̃ sepe masculo fit odiosa. Masculi feminas nõ habẽtes tp̃e coitus in mõtes ascẽdũt: ⁊ desiderio libidinis estuãtes: vẽtũ naribꝰ attrahũt: ac vehemẽter rugiũt: ita q aĩalia cetera horrore ɔcutiũt. Onager indie magnũ est aĩal ⁊ crudele: formã asini habẽs: ⁊ vnũ solũ cornu in frõte durũ nimis ⁊ acutũ ac lõgũ ad bestias ɔtrarias debellãdas. ⁊ hoc habet in medio capitis. Soleas etiã fortes nimis ⁊ acutas habet: vt iuuamẽ nature q̃d in alteriꝰ cornu defectu perdidit: in eis recuꝑet. Hi tante fortitudinis sunt: vt ingẽtia saxa de rupibꝰ euellant. ⁊ h̃ ad nihil aliud nisi vt fortitudinẽ suã ad saxorum molẽ attẽtent. Onocentaurus est aĩal monstruosum: ⁊ natura biforme. capite. s. asinino: ⁊ corpore velut humano. faciẽ hȝ satis horridam: manusq̃ȝ formatas habiles ad omnẽ actũ. dũ vocẽ ꝓmit: q̃si loq̃ incipit. sed insueta labra vocẽ humanã formare nõ p̃nt. Orasius est aĩal in anteriori parte altum ⁊ eminẽs valde: ita vt extenso capite. xx. cubitorum altitudinẽ possit attingere. In posteriori vo parte demissum est instar cerui. Collũ hȝ extensum. caput equinũ licȝ minus. pedes autẽ ⁊ caudã vt ceruus. pellẽ ãt sic oĩuȝ colorum generẽ diuersimode notatã: vt ⁊ frustra quisq̃ȝ tentet artificio naturalẽ eius pulchritudinem imitari. nec ignara videt̃ proprie venustatis. nã cũ hoĩes viderit circũstare: vertit ⁊ inuertit se ex oĩ parte: vt oĩuȝ obtutus in admirationes sui ɔuertat. Hoc aĩal nr̃is tp̃ibꝰ a soldano babyloniorum trãsmissum est impatori frederico. Orix est bestia capree magnitudinis. hirco ex parte similis: villũ habẽs sub mẽto. Hec in illa parte aphrice q̃ caret aq̃ generat̃. ⁊ ideo perpetua siti ardet. Admirabile vo remediũ sitiẽtiũ latrones getule terre. s. aq̃ carẽtis eximẽtis certissimis ꝓdiderũt: quo hõ in siti eo duraret auxilio: q̃ illo saluberrimo liquore vesicis dictarũ bestiarũ infuso pro parte modica vteret̃. Hec bestia (sicut egyptij tradunt) in exortu canicule naturaliter tripudiare videt̃. cõpage corporis eius visibiliter sentiẽte q hymber ⁊ frigus abijt: instantq̃ȝ vapores ignei solis: vt vestiatur terra floribus: herbasq̃ȝ proferat ⁊ fructus. Est autem frigoris impatiens. vnde frigus nec niues de facili sustinere potest.

Ꞇ De Oue. C. XCVIII.

Ouis est aĩal mãsuetissimũ ⁊ patiẽtissimũ: ⁊ ĩ oĩbꝰ vtilissimũ. In hac spectatur generositas: cruriũ breuitas: ⁊ vẽtris vastitas. Ille nãq̃ȝ reprobãt̃ q̃ nudos habẽt vẽtres. q̃ vo plurimũ in caudis lanate sunt: bonitate sũt spectabiles. harũ lane ꝓbant̃ eximie subtilitate velleris: ⁊ recuruata crispitudine atq̃ȝ cõdẽsitate. lac nigrarũ ouiũ habũdãtiꝰ ẽ. ⁊ melius q̃ȝ albarũ. In capris aũt est ecõuerso. Ouiũ q̃tuor sunt genera. Quedã eni ad pastũ lõgiꝰ ire nõ valẽt. ⁊ he hortis ac riuis indigẽt. Quedã vo fete sunt ⁊ graues. ⁊ he solicitũ pastorẽ: qui portet eas: necessariũ hñt. Quedã autẽ excurrẽtes ⁊ vage sunt. ⁊ he quoq̃ȝ pastore indigent: q̃ eas manu vel virga corripiat: ⁊ ad gregẽ reducat. Quedã etiã pingues valde sunt. ⁊ he etiã ꝓcuratore ĩdigẽt ne moriant̃. Oues impinguãt̃ multã aquã bibẽtes: ⁊ h̃ magis post meridiẽ: si biberint aquã turbidã. Pinguedine vo sterilescũt. Oues aũt in impregnatiõe facies habent ɔuersas ad septẽtrionẽ: pariunt

mares. q̄ vo ad meridiē feminas: silr est de capris. Preterea si fue/
rint sub eius ligua vene albe: faciet filiū albū. si nigre nigrū. ⁊ sic de
alijs. Itē oues ad pastū in locis aridis ducte viuūt diuti⁹. In locis
autē palustrib⁹ si frequēter pascua sumpserint morbide fiunt. nec
diu viuere possūt. In maio quoqȝ vl̄ post maiū: si ros melle⁹ super
gramina nocte ceciderit eas cito mori dicūt. sȝ ⁊ i augusto si spicas
siccas vsqȝ ad satietatē comederint: ⁊ postea biberint. ilico disrupti
viscerib⁹ moriunt̄. herbā q̄dē depascūt sepe radicit⁹. arborē enīȝ si
depauerint vix vnq̄ȝ pficiet. morsus aūt eaȝ arborib⁹ multū est exi
tialis. Ouis de domo icensa vix eijci pōt. ⁊ si eiecta fuerit nisi vi te/
neat̄ in ignē recurrit. Boni generis oues sūt q̄ pastorē ppriū ab alijs
recognoscūt ⁊ fures fugiūt. Pastores solēt ouib⁹ dare sal in cibū.
vt plus bibāt. ac p h̄ lacte magis abūdēt. he si ex salsis puteis bibāt
coitū anteriorāt. Qȝ si iuniores oues festināt ad coitū: pessimuȝ est
signū. q. s. petis sit iter illas: silr ouis antiq̄ si post tēpus debitū q̄rit
coitū: malū est signū. In multis orbis ptib⁹ faciūt oues duos fet⁹: ⁊
maxime in ethiopia. Sicut autē agnus matrē ppaȝ iter alias oues
balatu cognoscit sic mater agnū cū eū odorat̄ in cauda: vberibusqȝ
admittit. Pastores docēt oues ambulare festine ad alicuius vocis
auditū: signū quoqȝ sumūt eaȝ q̄ durare possunt diuȝ in hieme gla/
cialē aquā sup eaȝ caudas pijciūt. nā illa q̄ excutit fortis est. q̄ vo
nō excutit in oīb⁹ debilis est. Aries hȝ cornua in modū circuli repli
cata. q̄b⁹ gregē defendere nitit̄. Ex nāli feritate dextro pede terrā ȝ
pcutit qn̄ irascit̄ aut stupet vel timet. ⁊ h̄ maxime amoris tpe. Per
dimidiū annū iacet sup vnū lat⁹: ⁊ p aliū sup aliud lat⁹. Carnes ei⁹
calidiores sūt ⁊ minus humide q̄ȝ ouiū. ac duriores ad digerēduȝ.
Agnus vero lupū nāliter abhorrēs licȝ nunq̄ȝ eū viderit statī fugit:
q̄ tn̄ equo vel alio aīali viso nec fugeret nec timeret. Carnes eni ei⁹
nō facile digestioni cedūt. facile tn̄ a stomacho descēdūt. sȝ a mēbris
difficile soluunt̄: vn̄ viscosuȝ humorē generāt. Agn⁹ aūt annicul⁹
laudabilior est ppt̄ humiditatis ⁊ siccitatis. s. tēperiē. Oīa q̄ in oue
sūt vtilia sūt. s. lana pellis caro lac. Qȝ aūt dicit Gal. caseū gnāliter
esse malū. de substātia caseata pura est itelligēdū. nā triplex est la/
ctis substātia. serū q̄dē bonū est. ⁊ butyrū meli⁹. caseus aūt p se est
pessimus. Itaqȝ case⁹ lacti vicinus ⁊ crassus ac butyrosus bonus ē
⁊ sanis sanus. Dicit Plinius zoroastrē in deserto de solo caseo vi/
xisse annis viginti ita tēperate. vt nō sentiret dolorē alicui⁹ morbi.
Sed ⁊ fimus ouiū oīuȝ aīaliū fimo melior iudicatur.

De Panthera ⁊ Pardo ⁊ Philoso ⁊ Pyrolo. C. XCIX.

Panthera est aīal variū ac speciosum nimis. Sunt q̄ tradunt huic in armo ma/
culā esse lune silem. ⁊ interdū ⁊ ad lune mutationē va/
riari. Pardus est bestia torua ⁊ acuta nimis in ipetu.
corporisqȝ motib⁹ ai sui ɔueniēs hȝ. i. variū i colore. Saltu potius q̄ȝ
cursu p̄dā iseq̄t̄. vn̄ sepi⁹ accidit vt vehemēti saltu ruat ad morteȝ.
In aphrica ppt̄ inopiā aque ɔgregāt̄ diuerse fere ad amnes. ibiqȝ
leene bestijs varijs vl̄ vi vl̄ voluptate miscent̄. ⁊ īde pardi pcreari
dicunt̄. In eadē aphrica pardi sunt. q̄ cōdēse arboris occultati ra/
mis i ptereūtia desiliūt. ⁊ (vt dicit Plini⁹) de volucrū cede grassāt̄.
hoȝ adulterinus coitib⁹ leenaȝ ptus degenerant̄ ⁊ ab eis q̄dē leo/
nes sȝ ignobiles generant̄. Philosus est aīal q̄ð in hoīs figura su
pi⁹ icipit. sȝ iferi⁹ i pedes bestie desinit: q̄lē btūs Hiero. i vita Pau
li heremite p̄mi describit. Phyrol⁹ ē bestia pua maior q̄dē sȝ nō
lōgior q̄ȝ mustela. colore rubea. sȝ in vētre cādida: mira agilitate vi
get. i arborib⁹ habitat ⁊ fet⁹ fouet. In q̄ete se gerit: ⁊ de arbore i ar
borē saltu potius q̄ȝ volatu trāsit q̄uis aliq̄n cauda p pēnis vtat̄.
Caudā eni villosā ppe ad sui magnitudinē hȝ cui⁹ adminiculo i saltu
mouet̄: ⁊ si qn̄ grā pastus aquā trāsire cupit. lignū admodȝ leue sup
aquā cōgerit. cui supsedēs. q̄si velū nauis caudā suā erigit. sicqȝ vē
to flāte velificās ligno trāsuehit̄. Estate cibū cōgerit quo viuat in
hieme. viuit aūt nucib⁹. ⁊ cibo q̄ dulcis est libētius vtitur.

De Porco ⁊ Putorio. C. C.

Porcus .i. aper domestic⁹ ē bestia feta ⁊ imun
da. cui⁹ ppriū ē escā terra subacta q̄re/
re. ⁊ oretenus lutosis ac vilib⁹ insudare. ⁊ obscenis locis
q̄tissime ɔmorat̄. Int̄ hos vn⁹ semp fortior ceteris do/
minat̄. ⁊ si fortior illo supuenerit fortitudie victoriā obtinere nitit̄
moxqȝ victo cedente. victor reliq̄s dominator. vni⁹ stridore totus
grex accurrēs vndiqȝ ad rabiē aīat̄. ⁊ in eorū ira periculosuȝ est ice
dere. Quarta pars cibi porcis in pilos transit ⁊ sanguinē ⁊ similia.
In vltimo lune defectu cerebrū in porco plusq̄ȝ in alio aīali fertur
decrescere. Idē hȝ potestatē coeūdi multū p̄ alijs aīalibus. si tamē
pinguis sit. Sues aūt intantū efferari dicunt̄ in coitu. vt hominē
lanient maxime candida veste indutū. Castrant̄ autē resciss͡a iuba:
sicqȝ celeri⁹ pinguescūt. Porca vno oculo pdito citi⁹ morit̄. si mul/
tas glādes comederit qn̄ impregnata est: aborsum faciet. Cū āt pa
rit porca macrescit. Qn̄ multos hȝ fetus: lac ei⁹ paruissimū est. cū āt
pepit: dat primā māmillā p̄mo filio. Pessime vo sues sunt q̄ natos
filios laniāt. In calidis regiōib⁹ melior est fetus porce in hieme q̄ȝ
estate. In frigidis aūt ɔ̄riū. ⁊ h̄ propter intēperiē regionū. Porcine
carnes in estate nocive sunt ad comedendū vsqȝ ad equinoctiū au
tumnale: q̄ȝ dormit porcus calido tpe plusq̄ȝ cōpetit nature. Adeo
āt inhiat somno maxime porcus debil̄: q̄ nisi interim excitaret̄: q̄si
somno litargico moreret̄. Putori⁹ a putore dictus est: q̄ȝ nimiū
fetet. ⁊ h̄ maxime cū irascit̄. Hic sic̄ ⁊ taxus habet crura in sinistro
latere breuiora: in dextro longiora. Ardua domorū inhabitat ⁊ pe/
netralia. Gallinarū ac pulloȝ cupidissim⁹ ē. talibus eni viuit. Cūqȝ
gallinā aut pullum capit: eius caput in initio petit: vt hoc deuicto
in ceteris ei membris laborare difficile non sit: vel ne clamare dum
capitur possit.

De Rangiuero ⁊ rosurella. C. CI.

Rangiuer est aīal de genē ceruoȝ vel dāmaȝ habitans in noruegia. magnū cor/
pore: fortissimū robore: fuga p̄celeri. Ex re vo nomē hȝ:
q̄ rāgiuer dicit̄ q̄si ramos gerēs. In capite vo tres or/
dines gerit cornuū in modū virgultoȝ. quoȝ duo maiora ceteris hȝ
eo loco quo ceruus: sed maiora ⁊ lōgiora: vtpote cubitoȝ. v. ramos
agēs ad numerū qn̄. xxv. alia vo duo hȝ recte in medio capitis. ⁊ h̄
fere vt cornua dāme lata dūtaxat ramuscul̄ circūstātib⁹: breuib⁹
tn̄. Porro alia duo ɔtra frontē hȝ cornua: nō cornib⁹ sed ossib⁹ que
in scapulis eē solent prope ɔsilia. His itaqȝ cornuū ordinib⁹ arma/
ta fera: ɔtra aduersarios vadit. Decus etiā admiratiōis auget in be
stijs mōstruosis. Rosurella ē aīal circa aquas habitās vt frequē/
ter: mustela mai⁹: ⁊ phyrolo min⁹. in dorso subruffum: in vētre can
didū. In terra facit habitacula. digerit stercus odoriferum valde: ⁊
musco sile in odore: sȝ impar virtute ⁊ odoris violētia. visus homi
fugit. vno tn̄ in loco stercus illud ɔgerit. ⁊ h̄ mirū i bestia: q̄ȝ bonū
suū presto oīb⁹ accipiendū ponit: quo videat̄ hoī nō inuidere.

De Simia. C. CII.

Simia est bestia cōdenso villo: in exteriorib⁹ mē/
bris sup oīa aīalia similās humani corpis
dispōnē. interi⁹ aūt cū hoīe nullā dispōnē habēs cōem:
aut oīb⁹ aīalib⁹ minorē. Igit̄ oēs fere bestie māmillas habēt in po
sterib⁹ contra renes: vt eas inferi⁹ positas fetus attingere possint: ⁊
promptas habē cū velint. Hō vo ⁊ simia habēt i pectore q̄ȝ natura
dedit eis man⁹ habiles ad omnē actū: quib⁹ eleuare possint fetus a
terra: ⁊ aptare illos ad vbera. Hoc autē illi deest humani corporis
q̄ȝ caret vmbilico. Virga quoqȝ masculi est vt virga canis. Calca/
neū habet in pedib⁹. ⁊ propter hoc erigit̄ vt hō. stat ⁊ coit q̄nq̄ȝ. sed
h̄ nō pōt nisi modice: q̄ȝ natura bestiā hāc cōdidit in faciē eē pstra
tā. nam solus hō naturaliter erectā habet staturā. Hec bestia gustu vi/
inquieta est: morsu ferox. cauda caret: ⁊ pre ceteris aīalib⁹ gustu vi/
get. Nuces ⁊ poma libēter comedit. sed cū in eis amarū corticē in/
uenerit: totū pijcit: sicq̄ȝ propt̄ amarū dulce respuit. Ad oēm ludū
docilis est: ⁊ ad ferocitatis obliuionē. nunq̄ȝ tn̄ sic est mansueta: vt
nō sit rabida. libēter tn̄ cum pueris ludit. ⁊ si copia data fuerit: eos
aliq̄n strāgulat. Si q̄s eā leserit: diu cōtra eū rancorē custodit. In/
genio pollent: ⁊ emulant̄ quicq̄d vidēt. vn̄ facili⁹ incidūt in manus
venatoȝ. Habitāt āt in arborib⁹ vel rupib⁹. at vbi eas venatores ha
bitare receperint: acceptis calciamētis hominū vadūt ⁊ sedēt in lo
cis vbi ab illis videri pnt̄. induūtq̄ȝ calciamenta illa pedib⁹ suis ac
diligēti⁹ ligāt. ⁊ post hoc exponētes ea sub arbore relinquūt: ⁊ pcul
abeūt. Tūc simie descēdētes: q̄ð eos facē viderūt: imitant̄. sicqȝ cal
ciate capiunt̄. His precipua erga fetus affectio est. catulosq̄ȝ quos
intra domos māsuefacte pariūt: oīb⁹ demōstrāt: tractariqȝ gaudēt
In india dicit Plini⁹ eē simias toto corpore candidas:

De Talpa. C. CIII.

Talpa est aīal paruū nigrū ⁊ cecū: de terra geni/
tū. cōpluta ⁊ lutulēta: sed corrupta. Hui⁹
pellis multoȝ piloȝ est: ⁊ suauis valde. sed teterrimū colorē habet.
In terra habitat. vermiū esca viuit. In fame quoqȝ terrā comedit.
aliq̄n vo terrā siti arente egredit̄. Sȝ q̄ȝ cecū est: ad locū vnde exit
redire nescit. vn̄ plerūqȝ sit vt anticipatū occidat̄. Licȝ autē ceca sit:
hȝ tn̄ in ipso oculoȝ loco nigredinē quādā: ⁊ in medio ei⁹ pupillā.
oculorūqȝ colorē ac dispositionē: sed coreo tectā. In quo ɔsideran
da est puidētia creatoris: qui bestiole in tenebris ⁊ latibulis habi/
tanti dedit oculos ad plenum formatos: ⁊ tn̄ lumine priuatos: vt ⁊
vtilitati ⁊ necessitati satisfaceret: ⁊ nature decus omnimode nō ne/

garet. licet aūt terra tā denso videlicet ac surdo elemēto obducta sit. omni tñ aīali liqdi⁹ audit. in hoc vtiq3 magis mirū est: qm̄ oīs sermo ĩsublime cōscēdit. Talpa cōbusta in puluerē ⁊ sparsa cū albugine oui sup faciē: remediū est cōtra leprā. Sāguis eius si sup caput pilis nudatū deliniat̃. pilos redire cogit vt dicit̃.

De Tauro ⁊ Trogodita. C. CIIII.

Taurus est aīal robustū ⁊ inter oēs bestias sociales satis mãsuetū: pterq̃ ad eas q̄ rapacitate ceteris aduersant̃. hi simul adunati acerbissime pungūt. ⁊ in pliādo linguas exertas habēt. dētibus nil agunt: sed cornib⁹. frontē habēt validā ad opus pliū. mēbraq3 in eis fortiora sunt caput ⁊ collū. ppt̃ hoc iuga ligant̃ eis in capite nō in humeris sicut eq̄s. ex carne vō cartilaginosa ⁊ forti est eorū collū ⁊ ob hoc iflexibile est quodāmodo ad pōdus debitū. aquā clarā libēter bibūt. ⁊ cū herbas depascūt radices nō ledūt. sed hoc tm̄ qđ in supficie patet sumūt. Qui si castrati libidine arceãt̃ meliores sūt, aptiq3 ad omne opus ⁊ maxime ad iuga fiūt. Tauri cornua si calefiūt ad libitū flecti possūt. cornua vacce cornib⁹ tauri duriora sunt. Solaq3 vacca iter aīalia femina grossiorē h3 vocē q̃ masculus. nā3 oēs alie femine subtiliorē ⁊ acutiorē habēt q̃ masculi. Tradunt q̧ si in dextrā ptē abeãt in coitu thauri. mares gigni. si in leuā feminas. Vaccas grauidas Plini⁹ ferre negat. pterq̃ in dextro vulue sinu. etiā cū geminos ferūt. partus ante mēses. x. nō viuūt. qm̄ vngule nō cōplebunt̃. Quādo vacce multū fetifere sūt pluuiosum tps in hieme seq̄ hoies dicūt. Robur autē in q̄nquēnatu est. mēstrua apparēt in vaccis ⁊ in eq̄b⁹ pcipue ⁊ cessant in q̄tuor mēsib⁹ aut q̄nq3. sed hoc raro euenit nisi in calidis regiōib⁹ vbi magis abundāt humores ac supfluitates in aīalib⁹. s3 ⁊ ipsa mēstrua egerunt̃ q̄nq3 p vesicā in vrina. vrina vacce acute est valde. lac ei⁹ valde spissu3 est. nec de facili p frigus ĩgelat̃, s3 aquositas ab eo segregat̃. residuūq3 grossu3 effici̇t̃. p ignē aūt ĩcrassat̃. In regiōe ambaidor alias ambedor magni corpis sūt vacce. itaq3 opoztet mulgentē in pedes stare. he supra mō3 lactis abūdātiā pbēt: s3 ⁊ canes in illa regiōe magni sunt: ⁊ aīalia oīa pter asinos. solus aīaliū taurus est q̄ stimulo ardescit. q̃to senior est tāto teneriores h3 carnes. si fuerit impinguatus. Bos h3 neruos cordis fortiores ac duriores aīalib⁹ ceteris: taurus tñ fortiores h3. Caro bouina sicca est: turbidūq3 sanguinē ⁊ crossū generat. multū tñ nutrit. s3 tarde digerit̃. nisi cū vino ⁊ allio sumat̃. Taurus si mā serit multis annis in coitu: multū ipinguat̃. ⁊ cū venerit excessus subito morieť. Si q̄s coriū tauri sciderit: ⁊ postea in ipsu3 insufflauit. ac postea ei cibū dederit: citius ipinguabit̃. Tauri indici grāde caput ⁊ setas cōdensas ⁊ horridas habēt. cōferūt cornua sua flexibilitate quo volūt. vel ad libitū vel ad pugnā ⁊ ea vel deponūt vel pducūt. habēt ⁊ aliud iuuamētū. s. eiectionē stercoris in lōginquū. cui⁹ calore ⁊ fetore canes ⁊ venatores retardant̃. sunt ⁊ in oriēte boues q̄ vnū tm̄ cornu habēt. Alij vō q̄ tria: hi vō habēt vngulas fissas: s3 equor̄ more solidas. Vaccis accidit podagra nec de facili curari possūt ab ea. accidit ⁊ alia ĩfirmitas eis ex corruptione pulmonis: cuius signū est auriū declinatio. nec de facili possunt curari. Trogodita sola iter bestias deiectis cornibus obliq̄ ceruice depascit̃. vt magis videat̃ herbā sic ore attractā secare. q̃ aliarū more carpe. h3 enī cornua lōga p decliuū capitis ⁊ maxillar̄ ad terrā vsq3 dependētia q̄ phibēt eā in terra iuxta morē pascere.

De Vario ⁊ Vro ⁊ Vrso. C. CV.

Varius est bestiola de genere pyroli: paulo amplior q̃ mustela: in arboribus habitat ⁊ fetus facit. a re nomē habet. In vētre nāq3 candidus est. in dorso colorē h3 ciner̄ elegantē atq3 spectabilem. harū pellib⁹ in ornatu vestiū gloriant̃ hoīes vtriusq3 sexus ipsa tñ bestiola minime gloriat̃ in pelle ppria: nedū in aliena. Vri sunt boues agrestes adeo fortes. vt arbores ⁊ armatos milites cornib⁹ eleuent. Vrsus est aīal seuū nimis deforme mēbris. Indifferent̃ comedit carnes ⁊ fruct⁹ terre vel arbor̄ ppt̃ humiditatē corpis. formicas etiā ⁊ cancros instinctu naturali propter medicinā ĩfirmitatis naturalis. Arbores ascendit vel ppt̃ metu3 vel ppter cibum. aluearia frangit ⁊ eorū fructus comedit aquā vorat potius q̃ bibit. hieme parū ambulat vere autē pcedit: ⁊ tñ tūc ppingues sūt. maxime mares. s3 hiberno tpe par̄. valde dormiūt. vrsus nūq̃ hoīe3 ĩpetit. nisi ab ipso pus ictū accepit. graui autē cede affectus ⁊ vulneratus herbā flomū vulneribus applicādo. mederi se nouit preter vulnera vero ⁊ letales ictus oēs lesiones atq3 liuores lambēdo pedes fertur educere. preliatur autem non solu3 cum ceruis ⁊ porcis agrestibus. sed etiam cum tauris. super dorsum quidem tauri salit ⁊ cum taurus cū cornibus ferire vult: cornua ipsius ⁊ scapulas tenet manib⁹: eūq3 decliuē in terrā psternit. taurū vō sine corn b⁹ nō facile vincit. Ambulat aūt erectus qñ vult: ⁊ cū brachijs luctat̃. Hui⁹ anhelitus ita pestilens est: vt ei⁹ anhelitu ɔtactū nulla attingat fera q̄n se putrescat afflata. sanguis eius paucissim⁹ est: preterq̃ circa cor. Cocte carnes ei⁹ increscere videnť: vt dicit Plini⁹. qđ est cōtra oīu3 carniū morē. Vrsus inter oīa fere animãlia semper q̃diu viueris crescit. vñ inueniunt̃ vrsi maximi atq3 fortissimi. Vrsos h3 orbis cōiter nigros. sed nōnulle partes habent albos: ⁊ hos ita magnos: vt in. xv. cubitor̄ lōgitudinē exalescāt. Vrsa fortior est q̃ vrsus: et audacior ⁊ astutior: citiusq3 domesticat̃. Habet q̃tuor mãmillas. Specū si nō habuerit: ramorū fruticūq3 cōgerie edificat in locis impenetrabilib⁹, nihilq3 rarius q̃ vrsam videre parientē. Immaturā prolē murib⁹ paulo maiorē ex se educit: sed lambēdo fouēdo atq3 formādo fetū in mēbra pducit. Vrsus h̄ mō capit̃: Venatores arborū concauā notātes: in q̄ melleos fauos cōgesserint apes: malleū ingētis molis ibi quodā fune suspēdūt: itaq3 formā p qđ aditus est ad fauos obstruūt. indeq3 sub arbore palos exacutos in terram figūt. Cū igit̃ vrsus mellis cupidissim⁹ in aditu malleū appensum inuenerit: irascit̃: ⁊ pēdentē eijcere nitit̃. sed malleus ad locū rediēs eum reuerberat. dūq3 sepius hoc fit: vrsus tandē ictibus mallei fatigatus ⁊ victus: vtpote mellis (vt dictū est) auidus: in palos acutos sub arbore defixos cadit. sicq3 venatores obseruantes deiectum capiunt vel occidunt. Cum autē capitur: si non ad nutū hominis mansuescit: oculi eius ere candenti excecant̃. dum enī es candens respicit: quasi insensibiliter visum amittit.

De Zubrone. C. CVI.

Zubron est bestia de genere tauror̄ siluestriū ferocissima. maximaq3 vtpote. xv. cubitor̄ lōgitudinis. tante quoq3 velocitatis est: vt stercus qđ cū impetu egerit retroacta ⁊ cornib⁹ recipiat ac longius post terga proijciat. h̄ itaq3 stercore egesto largissime psequentes canes excecat atq3 debilitat: ⁊ penitus inutiles reddit. pilos habet subnigros. cornua maxima cubitor̄ triū ⁊ ampla supra modū: ita vt ad mensas diuitū gerula fiunt potuū. Cū igit̃ hominē vel canē obuiū habuerit: i cornib⁹ eū sustollit ⁊ tā diu in altū proijcit donec penitus interimat conquassatū. Hanc quidē propter ei⁹ velocitatē dicūt eē tigridē: sed falso. nam tigris est bestia satis modica: ⁊ habitat in oriēte. Hec autē repit̃ in bohemia: q̄ a venatorib⁹ h̄ astu decipit̃. nec est ars alia venādi: q̄ de facili possit capi: lassat zubrone primit⁹ a canibus. venator ei se circa arborē magne molis opponit. quē zubro vidēs ad arborē accurrit: eāq3 cornib⁹ ⁊ frōte cingēs putat stolid⁹ q̧ venatorē obruere possit. Interim venator semp arbore ptect⁹ luctātis latera cuspide psodit. ⁊ sic humanis virib⁹ inuincibilē sapiētia deijcit. Aliud aūt ē zubronū gen⁹ qđ poloni turones dicūt. forma quidē min⁹: s3 velocitate pstāti⁹. Hec de q̄drupedib⁹.

De Serpentibus. C. CVII.

Serpentes hieme latēt in saxis vel arborib⁹ cōcauis: ⁊ sine cibo durāt. verno sūt tpe pdeunt. In hibernia null⁹ serpēs viuē pōt: s3 nec aliq̄d venenatū. quinetiā vbicūq3 terra de hibernia allata sup aīal venenatū piecta fuerit: ilico morit̃. In syria angues non ledūt. In lacedemonie mōte hospites a scorpiōib⁹ nō ledunt̃. indigenas aūt interimūt. Serpētes nā feruidi sūt. vñ postq̃ infrignerit parū aut nihil nocēt. itaq3 nocte min⁹ q̃ die ledūt: q2 nocturno rore frigescūt. hiemali frigore in nodos torquent̃. estate vō resoluunt̃. habēt spinas in carnib⁹ sicut pisces. ⁊. xxx. costas in corpe. cor post collū habēt reni sile. splenē vō paruū ⁊ rotūdū. Null⁹ serpētiū testiculos h3: s3 vias sic pisces. Serpēs si cecat̃: iterū illuminat̃: sic hirūdo. si cauda ei⁹ amputat̃: recrescit iterū nāliť. sicut lacertuli serpētes magni fel hñt sup epar: parui vō sup intestinū. Oīs serpens indifferēter carnes vel herbas comedit. parū aūt bibit. multū desiderat vinū. vñ vino solēt allicē serpētes q̄ eos venant̃. Lic3 aūt bibāt nō āt exitū habēt vrine: q2 vesica carent. potusq3 ⁊ supfluitas calore nāli ɔsumit̃: q̄ maxim⁹ est in eis. hñt tñ locū p quē supfluitates h3 modice s̄m q̄ntitatē corpis exeūt. Ingressur⁹ aquas serpēs venena deponit: exiēs āt resumit. Or̄ si fortasse casu quolibet amissa venena nō inuenit: caput terre frequenti⁹ allidēs morit̃ pre dolore. Dicit autē Plini⁹: q̧ nihil aliud est venenū q̃ fel serpētiū. Inde ad venas sub spina: ⁊ postmodū ad os puenit vel ad caudā: vt in scorpiōib⁹. Qui veneno iterficit̃: pmit⁹ obrigescit. postq̃ āt venenū fuerit calefactū hoīe3 ariditate sitis iterficit. ⁊ dicūt q2 nocē nō possit: nisi pri⁹ hois sāguinē ɔtigerit. Terra serpētē hoīe pcusso (sic Plini⁹ dicit) amplius nō recipit: s3 post paulu' ā morit̃ penas luens. Itaq3 serpēs nō plures interimē pōt q̃ vnū: nisi salamādra tm̄. serpēs caput abscōdēs

totū feriēdi corpus obiicit. nā si caput eius ferit amisso corpore nihilominus viuit. serpēs odorē boni fugit: et hoc plerūq; necat. Uiuit autē longo tēpore: qz cū senuerit carnes suas ieiunādo ↄsumit. do nec cute laxata macie p foramē petre trāsiens veterē pellē deponit ac iuuētutē iduit. exuit autem pellem a capite prius.

C. CVIII

De Speciebus serpentum.

Aspis est serpēs cerulei coloris: cui⁹ dentes supra mod⁹ lōgi sūt: ita q extra os sicut apros apparent. Morsu venenū imittit et spargit: vnde et nomē accepit: virtute quorundā verbor incātat: ne veneno interimat: vel (vt qdā dicūt) vt ↄcta capi possit: et gēma de frōte ei⁹ auferri: q naliter in eo nascit. Aspidi nō nisi cū pari vita est. vn fit et vna interēpta altera iterēptorē icredibilit causa vltiōis isequt. eiusq; in quātolibet agmine populi isestet. cūctas difficultates prūpēs et spacia pmeās. et nisi amnib⁹ arceat aut pceleri fuga eū vitare non sinat. aspis non nocet aphris et syris. vn pueros ex se natos eis obiciūt. quos si leserint tāq; adulterinos piiciūt: si aūt eos tāq; suos nutriūt. Amphibena est serpēs cuius oculi more igniū lucēt. habens duo capita. Aristoteles loquēs de serpētib⁹ oriētis q bina habēt capita dicit causaz mōstruositatis hui⁹ esse i spmate: vt sit duo spermata cōtinuent in vna matrice. nullusq; paries iter ea distinguat. ambo vo serpētis capita cibū capiūt. et in vnū corpus trāsmittunt. ambo etiā in aduersarios serpunt. Basiliscus est rex serpentū: cui⁹ sibilū alij quoq; serpētes phorrescūt. eū quoq; fugiunt quo quo mō possūt pperātes qz solo flatu eos necat. hoiez si pmo viderit solo visu eū iterficit. qz radij oculor ei⁹ spiritū hois visibilē corrūpūt: quo corrupto ceteri quoq; spūs corrūpunt. q a cerebro et vita cordis descēdūt. et sic hō morit. serpentē vo si pus hō viderit serpēs extinguit. vt dicit Jacob⁹ aconēsis: vis aūt hec defuncto deest. Nā vbicūq; cinis ei⁹ fuerit delinit⁹ nec aranee possunt itexere. nec venenifera qlibet attrectare. Dicit aūt argentū ei⁹ cinere delinitum imitari colorē aurei. Ser⁹ iter oēs serpētes neqor est et astutior est. murenā sibilo marinā ad littus euocat. eiq; blandit et eā ad copulā cōcitat. q mollis aīo coitū patit. sed hoc ad exitiū sui qnq; nā ab aduersarijs isidijs itercepta pusq; ad aqs reuertat occiditur. Boa est anguis in calabria. q sugendo lac vaccarū ad imēsaz molē cōualescit: intantū vt ceruos bouesq; solidos trāsglutiat. Hui⁹ generis fuisse credit ille quē Regulus romanor dux apud aphricam. cxx. pedū lōgitudinis iterfecit. pellisq; detracta rome ad spectaculū est delata. de hac scribit Plini⁹ q qn capiebatur oportuit adhiberi balistas et tormēta varia sicut in expugnatiōe castrorum. Cerastes est serpēs. viij. cornua in capite habēs: ex qb⁹ fieri solēt manubria cultellor ad mēses impator. qz sudore pdūt venenū appositū.

C. CIX.

De Dracone et Dracōtopode.

Draco venenū nō hz. ore qdē dehiscit. sed ventib⁹ nō nocet. morsus tn eius pessimus est. et si paruus. qz venenifera comedit. cauda quoq; si quē ligauerit: occidit. hui⁹ mālio frequēti⁹ est in speluūcis ppt estū nimiū essentialē sui corporis. et ppt occidētalē solis q maxim⁹ est in ptib⁹ oriētis. raro eni inenit h aial nisi in calidiorib⁹ ptibus orbis. itaq; libenter in rupe lapidea speluncā sortitur. circa turrim babel et in deserti illius antiqui babylonis ac ruinis ei⁹ [illegible] pximi dracones habitare dicūt quor vox ac rugitus hoies terret. visus quoq; draconis intolerabilis est hominibus. ita vt quandoq; sola eius visione terreātur ad morē ad. xxv. cubitos et amplius erescens sepius eualescit. verno tēpore nauseat: sed hoc malum siluestris lactuce succo restringit: ad seniū autez et debitā magnitudinē veniēs sine cibo tpe multo viuit. at vbi comederit nō de facili satiatur. In abyssis terre (sicut dicit Aug.) aliqn draco morat. et cū in aere senserit humiditatem egreditur ac super aera fertur. magnis alarum remigiis aerem concitans et impellens alis quidem pelliceis volubilitate extantibus et sm corporis sui magnitudinem late diffusis: vbicunq; moratur aerem inficit. Quoddam genus eorum pectore super terram repit. aliud vero pedes habet. sed hoc rarius inuenitur. Ex cerebro draconis inopinate percussi et adhuc in pleno vigore palpitantis extrahitur draconia lapis. lingua eius et fel in vino decocta remedio sunt his qui vexantur ab incubis. eorū corporibus exhoc inunctis. Dracontopodes serpentes magni sunt et potentes facies virgineas habentes humanis similes: et in draconū corpus desinētes. Credibili est huius generis illū fuisse p quē diabolus Euā decepit. qz sicut dicit Beda virgineū vultū habuit. hunc eni diabolus sibi cōiungēs vel applicās vt ↄsimili forma mulierē alliceret. faciē ei tantū ostēdit. et reliquā partem corporis arborum frondibus occultauit.

C. CX.

De Jaculo: et Ipnali: et lacerta et padera.

Iaculus est serpens qui volans alis arbores subit: et in eis delitescit. e quibus vi maxima turbinatus: penetrat aial quodcūq; obuiū inuenerit. Ipnalis est serpēs ab aspide gen⁹ trahēs: qui somno quos mordet interimit. veneno eni īmittit somnū. q nullo impulsu deserit infectū. Hunc cleopatra sinistro brachio suo apposuit: iuxta suū antoniū se collocans: vt eius attactu dormiret: et vitā quieta morte finiret. Lacertā poti⁹ vermē dicūt q serpentē: quia clemēti⁹ ferit. sibilat tn vt serpēs: et caudā habet cōsimilē: linguāq; bifidā et pilosam. pedib⁹ vo gradit. vno ex duob⁹ capto reliquus efferatur. Huic aiali nulla est memoria: et ideo nō cubat. in quo loco enixa sit oblita. p se erumpūt catuli: numero quidē vndeni. Quidaz dicūt fet⁹ a matrib⁹ deuorari vno relicto: q se matris clunib⁹ imponit. et hic vltor fratrū parētes occidit. Lacerte sunt in india numero pedum. xxiiij. colore fulgēti. Est etiā de genere lacertor bestiola quedā forma: sed colore dissimilis. que caudā habet nigrā: et araneis siluestrib⁹ vescit. Padera est serpēs in germania ad crossitudinē humani brachij. colore in vētre aureo: et dorso virēti. Huius flatus adeo nocius esse dicit: vt si virgā recēter cesam ori eius adhibeas: corticē ei⁹ flatu suo faciat in vesicas felleas ebulire. sed et gladiū fulgentē (si ori eius adhibeas) lingua veneno eū inficit: et vsq; ad sūmitatē gladij pcurrēs tetro ceruleoq; colore afficit: ac si flāma violēta corripe. Hic cū hominē in pede pcusserit: venenū ad cetera mēbra p momēta decurrit. et hoc pre nimio excessu caloris. eiusdē nature cui⁹ et ignis qui semp ascēdit. Cum autē ascēdens cor tetigerit: tūc hō cadit et morit. Cōtra qd ē remediū: vt hō pcussus in pede suspēdat in altū p pedes demisso capite: sicq; venenū nequit descēdere. sed infectus locus excidit. et p medicamēta sanat.

C. CXI.

De Salamādra et scorpione et situla et stellione.

Salamandra quā nōnulli cameleontē. i. leonē terre vocāt: est aial qdrupes faciē habēs lacerte. vel (vt dicit Aristo.) faciē hz inter faciem porci et simie. in igne viuit: et incendiū extinguit. pfert et quādā lanā pallidā: de q ↄtexte zone comburi nō pñt. Est autē sine splene. Et ↄtra oīa aīalia iecur habet in sinistra parte. In extis quoq; viscerū magna est in eo varietas a ceteris aialibus Macra est valde: quia parū habet de sanguine. ideoq; timorosa ē valde: qz diminuit in ea calor: q est incētiuus audacie. Timor etiā eius causa est: q color ei⁹ fit vari⁹: ac p momēta mutabil. Oua gallinarū more gignit: et ex eis fetus pducit. In h aūt genē nō ē masculus neq; femina: sz oēs gignūt. Alexander papa (vt fert) ex hui⁹ aial lana vestimentū habuit: qd cū ad mūdiciā aliqn lauari deberet: nō aquis abluebat: sz p ignē cādescebat. Scorpio blandū est: qsi virgineū dicit habē vultū. sz hz in cauda nodosa venenatū aculeū: quo pūgit et inficit ↄprimantē. ferit autē obliquo ictu et insixo. nulloq; momēto meditari cessat occasiones inuenire feriēdi. Hoi ab eo pcusso putat eē remedio cinis ei⁹ potatus cum vino solus infector. Scorpio caudam habet et brachia: et spiculū in cauda. Duos habet aculeos: vt dicit Aristo. terra viuit. in vere ouat: et in autumno filii pariūt vermiculos ouor specie: quos cū pater deuorare voluerit: illi imunes sunt q se imponūt clunib⁹ matris. Porcus niger si a scorpione percutit: pculdubio morit. alteri⁹ vo coloris porcus euadit qnq; et si nō semp. Situla est serpēs paruus et malitiosus: q hominē siti iterficit. Hec tāta varietate refulget: vt hoies intuētes pulchritudine sua retardet. et quē natura dedit reptādo pigriorē: miraculo stupētes detinet: quos assequi nō valet. Est autē tāti feruoris vt hieme pellē deponat. Hui⁹ morsu q tāgit: igneo corrept⁹ ardore succēdit. Stellio tergo depictus est lucētib⁹ oculis in modū stellarū. cui⁹ venenū mortiferū est. sed remediū ↄtra illud fit ex trit carnib⁹ scorpionis. Fel ei⁹ in aq tritū mustelas occultu quodā instinctu cōgregare dicit. hic scorpioni maxie ↄtrariat: seqz inuicē odio nāli insequūt. sz qz stellio maior ē atq; validior: huic miro mō scorpio timet: ita vt eo viso sudore frigido pfundat.

C. CXII.

De Tortuca et tyro.

Tortucam de genere serpentiū esse quidam volunt. Ueneno quidē in vita caret: sed nequaquā post mortē. Nam renes eius (vt dicit Ambros.) si quis post mortē nudo pede calcauerit: veneno statim inficit. Est autē aial duor pedū: caput habēs vt bufo: caudā vt scorpio. duobus scutis durissimis qsi testis tegit: quib⁹ adeo se induit vt difficulter etiam validissimis ictibus perimi possit. Ouat vt gallina. sed oua eius ad comedendū sunt nociua. Tortuca femina (vt dicit Aristo.) nō habet nisi vnam viam exitus superfluitatis: qm

habeat vesicā cōtra oīuz aīaliū naturā habentiū plumas aut squā mas aut corticē.nā ista oīa nō habēt vesicā. Tyrus est serpens in partibus hierico circa solitudines Jordanis infestus auib⁹ ⁊ aīali bus.maximeqꝫ ouis auiū.q̄ cū ipsis auib⁹ comedit.huı⁹ carnes cō fecte cū q̄busdā admixtis omne toxicū venenū expellūt.quā confe ctionē tyriacā dicunt.ferūt aūt nōnulli hunc ante passionem christi nullā habuisse remediū maximeqꝫ fuisse hoīb⁹ infestū. Ipsa vo die passionis vnū ex eis infestissimū circa partes hierusalē casu fuisse cōprehēsuꝫ ⁊ ad christi latus in cruce suspensum. atqꝫ ex illa die to tum illud serpētis genus accepisse virtutē.Tn̄ cōtra venenū ipsius tyri.qđ tyricon dicit̄.tyriaca nihil valet.Et hoc veneni genus.i. ty ricō qđ est irremediabile malū accipit draco de ipso tyro. Tyrus senectute cōfect⁹ h̄ modo pellē suā deponit excoriat pus coriuꝫ qđ inter oculos est.ita vt si nescias.bestiā cecā putes:deinde coriū ca pitis aufert.quo facto reliq̄ pars facilius spoliatur. ⁊ cū spoliatus fuerit h̄ꝫ modū ⁊ formā embrionis.Tyrus ouat itus: ⁊ anteq̄ꝫ egre diat̄ fit animal: ⁊ generat sibi simile.

C. CXIII.

De Vipera ⁊ Jdro.

Vipera q̄si vi pariēs dicit̄:dicit phisiologus:q̄ h̄ꝫ faciē humanā.vsqꝫ ad vmbilicuꝫ.ab vmbilico vo vsqꝫ ad caudā crocodili figurā. Meatus digestibilis q̄si foramē acutus est ⁊ ideo more ceteraꝝ cōcipe nō pōt.sed tm̄ p os.cauernas habet loco auriū. ⁊ tres dētes tantū.morsus eius tumorē ⁊ īflationē īducit: ⁊ irremediabilis esse phibet̄.hic serpēs hieme in terra cōdit̄.Cūqꝫ iter oīa fere serpētiū genera crudelior sit.ad feminā tamē suā blādus est.(vt dicūt Am brosi⁹ ⁊ Basili⁹)absentē nāqꝫ feminā mas.reqrit. ⁊ blādo sibilo p clamat. ⁊ vbi cōparē aduētare senserit:venenū euomit ob reueren tiā eius.honorās gratiā nuptialē. Jtē doctores referunt q̄ si q̄s vi perē mortue renes incaute calcauerit:graui⁹ q̄ꝫ venenū phibet̄ no cere ⁊ irremediabilit̄ vulnus serpere. Extra ei⁹ valent cōtra oīuꝫ ser pentiū ictus vt dicit Plinius.Tunica eius quā pijcit cū inouat̄ in vino cocta dentib⁹ ⁊ oculis medet̄:adeps eius caliginē oculoꝝ tol lit. Jdros est serpēs in nilo flumine q̄ cū viderit crocodilū aperto ore dormientē in littore.lutoso limo se voluit quo faucib⁹ eius faci lius illabi possit.Desoporatus ergo crocodilus illapsuꝫ trāsglutit. q̄ mox dilaniatis eius viscerib⁹ viuus exit. Est aūt Jdros (vt Pli nius scribit)pulcherrimus anguiū in orbe terraꝝ.hoc serpēte pcussi si hoīes obturgescūt.quē.s.morbū boam vocant eo q̄ bouis fimo remediat̄.huius quoqꝫ serpētis iecur ad percussoꝝ remediū serua tur. Hec de serpētibus dicta sunt.

C. CXIIII.

De Vermibus.

Sequitur de vermibus. Insecta dicit̄ oīs ver miū ppagatio. Nullus aūt insectoꝝ vermiū.vt dicit Plinius.habet sanguinē nisi in modi ca quātitate.Quidā vermes sine pedibus sunt : ossa tm̄ interius habēt vt serpentes: ⁊ hi per terrā repunt. Alij nec ossa nec pedes habent. ⁊ hi potius q̄si rugis q̄busdaꝫ subtilissimis in cute extensis se trahunt.alij duos habēt pedes vel quatuor. ⁊ hi currūt ⁊ aliquātulū sanguinis habēt.alij vero plusq̄ꝫ q̄tuor pedes habēt. hi etiā currūt sed oīno sanguine carēt.q̄ sanguis trāsit in nutrimē tū multoruꝫ pedū vel q̄ motus ipsorū pedū adnihilat sanguinem. Omne gen⁹ vermiū h̄ꝫ humorē velut saniē p sanguine.Est ⁊ aliud vermiū genus qđ h̄ꝫ pedes ⁊ gradit̄. ⁊ nihilominus pinnas habēs vl̄ poti⁹ mēbrana volādo ad ethera sustollit̄. ⁊ hij folijs arborum maxime viuūt eaqꝫ dētibus rodunt. Nōnulli quoqꝫ vermiū ex ge nere volātiū minime rodūt.sꝫ poti⁹ ex humidis viuūt. Jtē vermiū multa genera cū estate incipiūt. ⁊ cū estate desinūt. ⁊ poti⁹ ex corru ptiōe nascunt̄ q̄ꝫ ex semine. Aliud autē est genus qđ cū estate q̄dē incipit. ⁊ cū posuerit semē in arborib⁹ aut domicilijs cū estate vitā finit.manētqꝫ parētibus mortuis semina p hiemē. ⁊ verno tēpore pdeūte aeris serenitate solisqꝫ calore aīant̄ ad vitā. Aliud quoqꝫ genus est qđ hieme cōdit̄.latetqꝫ velut mortuū. ⁊ cum venerit ad estatē renouat̄ ad vitā.vermes autē generalit̄ sꝫ nutrimētū elemē toꝝ colores vel potētias sortiunt̄. vt q̄ multū habent de elemento ignis aera sursuꝫ petūt.q̄ multū de aere velocius currūt. q̄ vo mul tū de aq̄ vel terra naturalit̄ tardiores sunt. Scđm hec enī creatura rū visibiliū ordo disponit̄ in celidonie regiōe sicut dicit Augusti nus:in q̄busdā aq̄s nālit̄ feruētib⁹ sūt vermes sicut ī aq̄ frigida pi sces ⁊ extra feruētē aquā cū venerint ī frigido moriūt̄.licꝫ aūt ver mis nomē cōueniat vermib⁹ vniuersis. Spālit̄ tm̄ vermis appellat̄ ille.q̄ de pura ⁊ mūda terra nulla seminis mixtiōe gnāt̄.quo etiā vl̄ deceptiōe vl̄ captura piscū ham⁹ inescat̄. Et huic se dn̄s de vgi ne nat⁹ p pphetā cōparat dicēs. Ego aūt sum vermis ⁊ non hō.

C. CXV.

De Aranea ⁊ buffone.

Aranea de viscerib⁹ suis subtilissima retia te xit.euisceratqꝫ se p captura muscarū adeo frequēter.vt prorsus vacuata morte deficiat. Cuꝫ autē satiata fuerit.his q̄ retia inciderūt qđ superfluū est diligēter irretit.vt nō euadat.vt cū iterū esurierit cibū iam captum ⁊ paratū īueniat.succo viuūt. ⁊ ideo nulla fame īterit. Jn caput ser pētis sub arborib⁹ vmbra porrecti aranea filo se liberat. tātaqꝫ vis est morsus ei⁹ vt ipsius cerebrū vsqꝫ ad finē mortis apphēdat. hu miditatē crossā. ⁊ siccā causa substātiā fugit aranea.delectat̄ autē medio tēperato. Coeūt (vt dicit Aristoteles)maxime in fine veris: id est in pncipio estatis.femina p fila tele marē attrahit: ⁊ mas filr feminā:nec cessant donec cōiungant̄ ⁊ coeant. Cunib⁹ autē cōue niūt ⁊ vermiculos ouis siles pariūt.himbriū signa sūt qn̄ telas suas altius tollūt. Bufo est reptile venenosuꝫ habēs visum pestilentē attactū sordidū:terra vescit̄. ⁊ hoc in pōdere ⁊ mēsura.quantā enī in anteriori pede cōcludere pōt.hec illi pro cibo quotidiano est. tu met enī ne sibi terra p cibo deficiat. Jn gallie partibus est bufonis gen⁹ qđ cornutū dicit̄.q̄ cornizare videt̄ vnde a sono vocis sic ap pellat̄.colores habet duos tetrū ⁊ croceū.hi vere pdeunt. ⁊ tūc vo ces tubaꝝ edūt.duoq̄ꝫ ⁊ duo voces inuicē reddunt. Jn sola gallia vociferi viuūt: elati vo vocē pdunt ⁊ muti sunt. Borax quoqꝫ de genere bufonis est.hic ppt̄ veneni quātitatē q̄ꝫ tangit̄ inflat̄. cuꝫ aranea pugnat ⁊ ab ea vincit̄.nā cū illa frequēter eā pupugerit.ille se vindicare nō valēs intantū inflādo se extuberat̄.q̄ medi⁹ crepat ⁊ morit̄.huius morsus pessimus est ⁊ insanabilis efficit̄: gemmaꝫ in fronte nutrit p q̄ occidit̄: ⁊ q̄ ab ipso aīali borax appellat̄. Quā do extinctū h̄ꝫ oculū herba speciali vtit̄:in q̄ visum recupat. Ruta vo īterficit̄.humida loca ⁊ marcida libēter inhabitat.odit claritatē solis.nec eū de facili videre patit̄.nocte ambulat. ⁊ magis vias bo minū tritas vestigijs.p diē vo latet in abditis. Odorē florentis vi nee fugit: ⁊ ppe cubitalē magnitudinē aliqn̄ crescit. Jn hispanie ptib⁹ illud pcipue boracis gen⁹ habitat.qđ lapidē in fronte portat.

C. CXVI.

De Vermibus quoꝝ noīa incipiūt p.C.

Cantarides sunt vermes:q̄ in sūmitate ra moꝝ fraxini vel alni ex humo re in folijs generāt̄.colorē viridē habēt:auro sub solis radio micāt.sicut eruce cōualescūt.sed ⁊ alias pfecte cō cipiūt.p diē volant.nocte vo pariter in vnū globū cōgregant̄. circa mēseꝫ augustū de nocte ad remediū colligunt̄. ⁊ in aceto merse ne cant̄.mortue vino suffuse ⁊ sup mēbrū quodcūqꝫ sub vasculo ce reo instar ciphi formato posite adustionē suscitāt in vesicā sui ap plicatione.q̄.s.vesica cū acu aurea vel acumine festuce in locis plu rimis pforata malū humorē eijcit.tantūqꝫ valet ei⁹ eiectio p annos xv.quātū aliqđ cauteriū infra annū. Cicade vermes sunt quoruꝫ genera duo sunt. Quedā parui locustis siles sunt: ⁊ hec domos in habitāt.eaq̄ꝫ loca q̄ magis calida sunt. vbi.s.ignū feruor est. aliud vo genus atrū colore papilionibus simile.fert̄ etiā qđ earū genus est qđ nos ceruos volātes dicim⁹. ⁊ hos experimētator supra car bones vocat. Sub alis(vt dicit)crossiorib⁹ alas habent subtiles ac tenues.sicut brucus circa vesperā potissime volāt. ⁊ in volādo stre pitū faciunt.habēt cornua medicinalia grādia plonga bisulca den tata ⁊ lucida q̄si forcipibus in cacumine cū libuerit ad morsum co cuntib⁹: crura vo lōga atqꝫ reflexa.lucēt igniū more noctu partes laterū ⁊ cluniū colore pinnarū refulgētes aliqn̄ cōpresse obumbrā tur.amputatū caput eaꝝ viuit diutius sine corpore. sꝫ ⁊ ipꝫ corpus viuit sine capite.sed nō tam diu sicut caput: cicades habēt in pecto re q̄ddā aculeatū linguis sile quo rorē lambunt. Jpsum vo pectus fistulosuꝫ habēt ⁊ hoc pdulciter canunt.mares quidē canūt femi ne silēt.supine coeūt.oua habēt candida: sed corrupta. Jn terra fo ture locū excauant:ibiq̄ꝫ plē faciunt. Cicendela est vermis in ita lia nocte volās ⁊ inter noctis tenebras fulgidus radiās.ita vt si eū in tenebris videas exalatiōes scintillarū putes. Cinomia est mu sca canina catuloꝝ auribus iportuna:quā licet catulus frequenter excuciat.semp tamē īportune reuolat.vbi aūt eū pigrū ad excutiē dum inuenerit:vsqꝫ ad sanguinē ⁊ vulnera pcedit. Culex acida petit ⁊ dulcia fugit:lucem diligit:ita q̄ ad lumen aliquando se vrit nomen habet ab aculeo quo sanguinē fugit.

C. CXVII.

De his que incipiunt p.E.vel.F.

Engula est vermis a re nomē habēs. h̄ꝫ enim semp in sanguine caput:cōtineqꝫ su gens ita intumescit vt medi⁹ crepet:nō enī exitū superflui tatis h̄ꝫ.hic a q̄busdā pediculus silueſtris vocat̄. Jn iu mentis nunq̄ꝫ sed in lupis ⁊ canib⁹ frequenter gignit̄. Eruca est

vermis longus multis distans pedibus colore varius. olera et folia arbor depascit. circa tēpus septēbris celesti rore vel imbre pfusus mutare subito colorē et formā dicit. vt q pedib' repebat innumeris volare possit cōceptis alis. Ipsa tardo lapsu pigrisqz morsib' vniversa cōsumit. et ipsa demū eruca cōsumit. postqz in sūmitatib' arbor instar bōbacis cōtexta relinqt q sequēti estate vermibus coalescit. Quedā vo tecta domor ītrātes. mutata forma penit' et colore sub aura in parietib' pendēt ibiqz in nihilū rediguntur. Eruca p carnē hoīs trāsiēs eā īficit. ac post se pustulas relinqt: et hoc est veneni signū: et si nō efficacis ad magnū malū. Formica est vermis mire pvidētie sibi. hec sola īter aīalia senio fortificat et crescit. formice labores cōicant vt apes: sz apes cibos faciūt he vo cōdūt. Efferunt etiā mortuos suos atqz sepeliūt: et h sole īter oīa aīalia pter hoīem faciūt. Formicar leo q mirmicoleon dicit vermis est de genere formicar: sz in multo maior. q dū adhuc parv' est et īvalid' robore pacē ac modestiā simulat: sz cū vires accepit pstina cōsortia despicit et iā maior turbā comitat. Itaqz īvalescēs audacia formicis ad vsus cōes laborātib' īsidiās delitescit: et q sibi nihil in estate parauerat in hiemē labores ear diripit ac destruit. In īdia sunt formice circa mōtes aureos vulpib' maiores: fortes ac seue nimis. pedes qtuor habētes et in pedib' hamatos vngues: tāte vo fortitudinis sunt vt visos hoīes discerpant. bestias aūt de facili non ledūt. satis conscie q aurū illud qd ipse custodiunt inuitis non auferant: ad plectendā ergo temeritatem auaricie: illic a deo collocate sunt bestie.

De his quor nomina incipiunt per. L. C. CXVIII.

Lanifex vermis est lōgus maculosus ex multis distās pedib'. sparsim colore alb'. hic lanā sericā ex pprijs viscerib' opat et arboris folijs vescit: qui. s. cib' mediātib' ipsi' viscerib' in lanā sericam vtit. Itaqz lane sue fusos in ramusculis faciūt: et in circūitu sui operant: ita vt pfectis fusis vndiqz ope suo includant. post hoc exitū sibi faciūt in sūmitate fusor egrediētesqz nā mirabili mutati apparēt a forma priori. adeo vt vmes qui pri' repebāt īnumeris pedib' habentes alas iā apti sīt ad volādū. Demū venerē meūtes coeūt trib'. dieb' quo pacto morit masculus. femina vo ordine litterato ouuz parit īnumera substrato sibi pāniculo vel albo vel rubeo: deide morit. Tūc pāniculus cū ouis suscipit: et vbi nō possit hyemis attingēre frig' reponit: postea colore veris īvalescēte oua ad solē exponunt: et calore fouent donec aīata in vmes forment. Duos tn̄ colores lana nālit ī vme suscipit. s. albū et croceū: ceteri vo artificio fiūt: dicit tn̄ q oua de pāno in cōceptiōe supposito vel albū vel croceū colorez trahūt. Limax est testudo in limo nascēs: terrā comedit: qtuor hz cornua: sz duo lōgiora. In repēdo cornua extēdit: sz qz cito tāgit cornua retrahit et seipsaz in se reflectit. hyeme latet: vere pdit. Sāguis ei' poros claudit: et ne pili crescāt efficacit īpedit. cōfracta et cōtrita in qbusdā vulnerib' sanat apostemata. Locusta dicit qsi loco stās colore viridis est. caput hn̄s formatū vt equ' os ad modū qdrāguli aculeū p cauda crura lōgiora: et ad seipsaz reflexa: vnicū īestinuz sanie et īmūdicia repletū. In cōmissuris scapular qsi dētes habere dicunt. eosqz īter se terēdo stridorē edere maris feminis minores sūt. et femina marē portāte coeūt. circa solsticiū est coit' earū. Oua cōdēsa in autūno pariūt. q tota hieme durāt: et exitu veris erūpūt. forma pusilli sine crurib' pēnisqz reptātes. Mori eas cū pepfect' erint certū est. vermiculo statī circa fauces ear īnascēte q eas strangulat. locustas certū est maria lōginq trāsire cōtinuata plurimoruz dier fame. maximeqz miramur q ppt externa pabula nouerūt taz remota petere loca. tātoqz pennar stridore volāt vt aues esse credātur. ppli aūt vbi lōge veniētes spectāt. soliciti sīt ne suas terras operiāt. nā vbicūqz dira nube terras cōtingūt. oīa cōtacta adurūt et corrodūt. aliqn̄ autē vēto sublate in maria vel flumina decidūt. In cyrenea vel cinerea regiōe lex est has ter in anno debellare. pmo qdez oua: deide fetū. et tandē adultas: desertorisqz penas adiudicat. q ab hac lege cessauerit. In syria quoqz militari īperio cogunt accole eas debellare. Parthi vo eas in cibū sumūt. locuste a vēto australi gnānt. septētrionali moriūt et aqlonari. florib' arbor amigdalarū citi' īpinguāt. Infirmitatis sue remediū hn̄t. nā folia lauri obrosa eas ab egritudine liberāt. mutuo sese comedūt maioresqz minores deuorāt.

De his quor noīa icipiūt p. M. C. CXIX.

Multipes a re nomē hz et sāguine caret. h aīal dicit August. aliqn̄ corā ipso allatū eoqz spectāte ī multas ptes cōcisuz fuit. et tn̄ vnaqqz ps vixit ab alijs ptib' sepata. Musca pterna volat et circūuolādo strepitū facit ex aere circūagitato int alas rostr hz qsi cānā ocauā. pedib' posteriorib' alas acuit. anteriorib' autē rostrū et caput. lucē diligit. nec in tenebris ambulare nouit. ad calorē se libētius confert: humidis insidet: cruorē appetit: salsa et aspera fugit: alba qz et mundiora libēter coinquinat. Carnes recēter cesas vbicūqz tetigerit: statim vermes insequunt: qui corrumpunt infectas: et hoc maxime in diebus canicularib'. Infesta est oī aīali: et maxime hoī. Ex corruptione fimi generant musce: in aqua merse reuiuiscūt soli exposite. hieme latent extinctis simillime. in augusto pvolāt importune. vermiculos autē nigros ac duros edunt: e quibus musce pveniunt. In cyprie partib' est muscarū gen' qdrupes: q pinnate sunt et multo maiores qz nr̄e. et pyrale dicunt: qn̄ in fornacib' e medio ignuū volant impune. et h quidē mirabile est: qn̄ qzdiu in igne sunt viuūt. cū aūt extra volauerint: paulo lōgi' moriunt. Opymachus est vermis corpore admodū exiguus: sed audacia animi et ingenio robustus nimis. Dicit aūt cū serpētib' habere certamen: et ingenio preliādi vitā defendere. Cūqz corpore sit exiguus: ac virib' impar: exercitio tn̄ pugne serpentē vincit fortiorē se. viuitqz securus audacia potius qz naturali fortitudine.

De his quorū nomina incipiunt per. P. C. CXX.

Papiliones sunt vermes volantes: q maxime florib' innitunt: et ex eis cibos capiūt. post augustum coeunt. et masculo moriente post coitū femina edit oua: quib' editis morit. Oua vo p hiemē durāt. et in estate vermes faciūt: q calore solis ac nocturno rore inualescētes alas cōcipiūt euolātes. Phalangia est aranee genus: morsu venenosum: corpore exiguū et exacuminatū: nares hominū pecudūqz libenter ingredit. Cūqz ceruos in siluis pcusserit: nisi cācros in cibū sumāt: de vita sua piclitant. De specus incubat: et oua multa numero pariunt. statimqz vbi fetus erupperint: patrē et matrē cōsumūt. adiuuat enī pater fetus incubare. Pediculi dicuntur a numerositate pedū. Hoc malū ex ipsa hoīs carne creat indubitāter: et tn̄ inuisibiliter. Hos nōnulli de sudore hoīs: alij de poris et euaporationib' gigni dicūt. Cōtra hos precipuū remediū esse dicit frequēs ablutio corporis marinis aquis: aut vehemēti' salsis: vel argentū viuū in oleo oliue diuti' bulitū: et zonā ex hoc intinctā portare. Pulices atro colore de puluere calefacto: et postmodum humore corrupto pcreari dicunt. saliūt potius qz volant. noctu qz die magis hominē infestant. et nisi vehemēs torpor: aut somn' grauis in mēbris sit: tueri se nō potest. cū quis manū adhibet celeri' fuga dilabunt: nec inueniri queunt. vbi vo quies eē credit: celeri' ad infestandū redeunt. hoīes morsu pungūt: ac virtute faucium sanguinē attrahūt. eoqz tā subtilit reficiunt: vt integra pelle (q media est) sanguinē tn̄ p poros et euaporatiōes excipiāt. In carne tn̄ cui insident: vestigia relinquūt. aere humectato terraqz adlentata maiori vtute crassant. Cōtra pulices optimū remediū ē: oī vespe corp' absintheo fricare: vel eadē herba cū oleo cocta corp' perunigē. pterea si frigus circa iuniū mensem fuerit: cito pereūt: nec earū pventuū copia reliquo estatis tpe erit. Pulex in duas partes diuisus reuiuiscit.

De Rana. C. CXXI.

Rana vmis est qnqz colore viridis. sz illa q rubet deterior est. loquax est: et vocib' importuna vocē ppriā habet coax: nec aliud quicquā dicere pōt: nisi cū pmit aut ledit: tūc enim mutat vocē et instar muris emittit exile. huius vocis ratio fm aristotelē ex hoc ppendi pōt: q ore clauso et inflatis laterib' co: sonat in gutture: ad sillabā vo ax. os aperit: et instar follis latera reprimit: vt fortiori spū vox elata pmat multiplicat vocē qn̄ posuerit equalit in aqua mādibulā inferiorē. et extēderit superiorē: cū aūt ambas extēderit ei' oculi sicut cādele lucent: timet omne qd spirat: ab oīb' odiose haberi suspicat. In augusto mēse nunqz poterit os suū p quolibet ministerio cibi vel potus vel vocis aperire. Qd si etiā manu vel baculo tentaueris: difficulter apire poteris. Ranarū coit' magis est de nocte qz de die: et in earū coitu magna est mora multusqz seminis effundit. Ranas hz marē: q alas habent: et oīs piscis fetus nutrit pter ranā. Rana q rubeta dicit in terra et in humore viuit plurib' referta medicaminib': q deponit ac resumit qn̄ vult: et hoc assidue in pastu facē dicit. Uenena vo nūqz deponit: sz tāqz arma sua penes se reseruat: hn̄t gemina cornua veneficior plena. Mira de his certatim narrāt autores: dicit si dexteri lateris officulus in aquā feruentē mittat refrigerari vas: nec postea feruere nisi exempta rubeta. Carnib' ear in hamū positis precipue purpuras allici certū est: cōtra venena marini leporis et rubete cinis earū remedio est in aqua potat'. Est etiā rana viridis ac paruula corines cognominata q arbores ascēdit ibiqz inter folia requiescit: hec naturali presagio pluuias in nubibus sentiens fortiter clamat: future. s. inundationis nuncia. reliquo vo tempore vix vnqz

cantat. In ora canum proiecta vocem eis demere putatur.

De his que incipiũt per. S. C. CXXII.

SAnguisuga vermis est aquatilis ossibus carẽs ⁊ pedibꝰ ac pennis homines ĩpetit ac bestias vt sanguinẽ eoꝝ sugat: cuiꝰ satietate nimia mortẽ sibi sepiꝰ accersit. os hꝫ ad modũ triãguli. vnde ⁊ triãgulare vulnus relinq̇t. Cũq3 carni adheserit quãto magis trahit᷑ tãto fortius ĩsidet donec rumpat᷑. Itaq3 sanguinẽ putridũ extrahit. ⁊ aliũ sanãdo se ipsã occidit. Quidã autẽ his vermibus minus sapiẽter ad sugfluũ corporis sanguinẽ hauriẽdũ se prebent qđ fieri nõ debet nisi corruptionẽ nimiã in eo sentiãt. Nã in hoĩe sano nobiliorẽ ac bene digestũ sanguinẽ extrahũt. Meliores autẽ ac minus nociue dicunt᷑ ille. q̃ rugate ac lineate in dorso sũt. Deteriores võ q̃ nigre. Sanguisuga cũ vrticis ac tribulis pungit᷑. vt venenũ euomat. si qđ in bestijs aut bufonibꝰ aut serpẽtibꝰ aq̇ticis hauserit. Scabrones (vt dicit Piniꝰ) in cauernis aut sub terra degũt: horũ celle sexãgulares sunt. cere võ cortice arenose. Ipse quoq3 fetus ineq̄lis est ⁊ barbarus aliꝰ euolat. ⁊ alius in aqua est. aliꝰ in vermiculo ꝑseuerat. carne vescunt᷑ in plenilunio crescũt. hieme recõdunt᷑. Auctores dicũt interfici puerũ bimũ ter nouenis pũcturis scabronũ. scabrones ⁊ vespe neq̃q̃ reges sicut apes habẽt. ⁊ ideo ꝑiculis plurimis subiacẽt: horridos sonos ac murmura depromũt. ⁊ hoc magis in cauis locis. hoꝝ mella sunt humanis vsibꝰ inutilia. q̃ q̇ rapere voluerit stulto ꝑiculo se subdit. nã eoꝝ aculeis iaculat᷑. Scinipphes sunt vermes minimi volãtes q̃ pecudũ anhelitũ sequunt᷑. ⁊ hoĩes maxime: pungũt autẽ aculeis dormiẽtes. acri satis dolore pro posse. vnde in locis vbi abundãt earũ proteruitas hoĩes delicati circa lectos suos retia tam subtilit᷑ laqueant. vt ꝑ hec scinipphes ad nocẽdũ trãsire nõ valeãt. Seta est vermis vel (vt q̇dã volunt) serpẽs a re nomẽ habẽs. est enĩ tenuissimꝰ instar sete. fere cubitalis lõgitudinis: durus ⁊ albꝰ nihil differẽs vtraq3 extremitate quippe cui caput nõ est: s3 serpit vtrobiq3. hic in aq̇s corruptis nec tñ fetidis nascit᷑ adeo durus est q̧ vix pede conteri põt si feruidis aq̇s ĩponat᷑ vt bulliat: coq̇ tñ nõ põt. huiꝰ veneni tanta vis est: vt ab hoĩe in potu haustus elãguere eũ ⁊ tabescere faciat. donec eũ diro cruciatu vita exuat. alit᷑ võ mortẽ nõ infert. Stelle figura vermis est (vt dicit Piniꝰ) q̇ nocte vt stella lucet: nunq̃ nisi magnis ĩbribꝰ ꝓuenit. ⁊ serenitatẽ adesse signat. huic tãtus rigor est: vt ignẽ tangens nõ alio mõ q̃3 glacies extinguat: huiꝰ sanie si caro hoĩs contacta fuerit. toti capilli defluũt. idq3 qđ cõtactũ est colorẽ in virorem mutat. hi vermes nihil gignũt. nec est in eis mas vel femina.

De his que incipiũt per. T. C. CXXIII.

THamur dicit᷑ vermis Salomonis. nã Salomon cũ marmor parium ad edificationẽ tẽpli de remotis partibꝰ cõuehi p̃cepisset cõscius ꝓhibitiõis legis: q̃ vetuit altaris edificãdi lapides ferro incidi. q̃siuit expimẽtũ in vermibꝰ qđ ars humana nesciuit. Nã pullũ strutõis ĩ vitreo vase reclusit. quẽ cũ videret strutio ⁊ hrẽ neq̃ret nãlit᷑ agnitã artẽ attẽtãs ad dsertũ cucurrit. rediẽsq3 vermiculũ tulit. cuiꝰ sãguine vitrũ liniuit. ⁊ ꝯfractũ ẽ sicq3 fetũ eripuit. qđ vidẽs salomon h̊ expimẽto eodẽ genere v̈mis ĩcisiõe durissimi marmoris vsus ẽ: ⁊ effectũ ꝯsecutꝰ ẽ. Tappula v̈mis ẽ q̇drupes. ĩ terra vt᷑ aq̃ eq̄lit᷑ viuẽs. In terra q̇dẽ velocissime currit. s3 magis sup aq̇s. ita vt lõgas aq̃rũ tractꝰ in ĩpetu trãscurrat. Incẽdũ tñ subsistit. ⁊ vires lassus repat. h̊ aũt in eo mirabile est q̧ currẽs sup aq̇s sicco corpore pedibusq3 manet. Q3 si etiã diu sub vndis violẽter teneat᷑: nõ tñ humectat᷑ aut morit᷑. Teredo ẽ v̈mis ligni. caput hñs rubeũ ⁊ corpꝰ albũ: successiõe lignũ ꝑforat: ⁊ ĩ puluerẽ illđ redigẽdo domũ sibi edificat lignũ ꝯsumẽdo se purificat ⁊ puluerẽ eijcit. In oriẽtali hꝰ ꝑtibꝰ pauca ligna v̈mes gnãnt. In ꝑtibꝰ aũt italie: germanie gallie ⁊ hispanie fere oẽs arbores excepta q̄rcu ⁊ tilia ⁊ paucis alijs. Et h̊ mirũ ẽ q̧ buxꝰ ⁊ alba spina q̃ fere arboꝝ durissime st᷑ v̈mes generãt. Tylia võ cũ sit arboꝝ tenerrima vbicũq3 sub sicco ligna eius seruãt᷑. neq̃q̃ ex eis v̈mes crescũt s3 ꝑpetua sine vermibꝰ manẽt. Testudo v̈mis ẽ de corruptiõe graminũ ꝑ excedẽs humidũ ⁊ calidũ tp̄s aĩal tardũ est ⁊ multo sanguine crassũ. harũ aliq̃ rubee sũt: alie albe: alie nigre: alie crocee. s̄m mutatiões aeris ⁊ corruptiões. hoc miro modo ex sputo qđ lubricũ est ⁊ crassũ format sibi habitaculũ. ossee vel potiꝰ marmoree substãtie mirabilit᷑ testudinatũ: q2 calore solis paulatim durescit in lapidẽ. Cũq3 volutabris palustribꝰ mersa sit. curare tñ antidoto ꝓprio se nouit. herbarũq3 vires se scire ostẽdit. nã (vt refert Ambrosiꝰ) visceribꝰ pasta serpẽtis. cũ serpẽ sibi venenũ aduerterit. origano sibi medet᷑. si võ sal sup eã pieceri. fere tota liq̇scit in nihilũ. vix de illa repies aliud q̃3 sãguinẽ qđ est vtile ad medelã. Vespe ex eq̇nis aliq̃ñ carnibꝰ ꝓcreant᷑. In plenilunio magis crescere dicunt᷑. muscas grãdiores venant᷑: ⁊ amputato his capite reliquũ corpꝰ comedũt. harũ vita circa stercꝰ ẽ. ceras quidẽ faciũt: s3 nõ ex collectiõe florũ. ⁊ ob h̊ inutiles sũt. Tinea ẽ vermis ex aere corrupto in vestibꝰ ex humore marcido: q̇ in lana earũ est ꝓcreatus. adeoq3 insidet: vt eas erodat. Hec de vermibꝰ.

De Piscibus in generali. C. CXXIIII.

SEquitur de piscibꝰ. Pisces oẽs ordinẽ nature seruãt ⁊ in sexu ⁊ in genẽ. nunq̃ enĩ videbit᷑ piscis cũ alteriꝰ generis pisce coire. Nullus piscis hꝫ collũ: aut virgã: aut testiculos: aut mãmillas: vt dicit Aristo. De his tñ excipimꝰ delphinũ ⁊ cethũ: ac cetera monstra maris. ⁊ hoc est q2 sibi sile generãt. vñ mãmillas habẽt quibꝰ fetus lactãt. nõ tñ supra: s3 iuxta iũcturas. Itaq3 nõ eminẽt: s3 hñt duo cãnalia quibꝰ egredit᷑ lac. ⁊ filij matres sequunt᷑. Masculi piscium habẽt vias seminie plenas: ita q̧ videt᷑ sepius extra decurrere. Quidam itaq3 pisces ꝑ coitũ generant᷑: quidã võ ꝑ se sine coitu. ⁊ quidã de terra simpliciter; quidã de limo alioꝝ piscium. quidã võ de putrefactiõe ⁊ corruptione: que super aquã videt᷑ sicut oleum enatare. Femine maiores sunt maribus ac longiores: ⁊ carnes habent duriores. Ante tempus partus vel coitus mares ⁊ femine vagant᷑: natantq3 ꝑ greges simul. tempore võ coitus ⁊ partus ambulat par cum pari. non autẽ inueniunt᷑ oua nisi in illis qui coeunt. Quidam pisces impregnant᷑ vento australi: quidã aquilonari. Pisces paludũ impregnant᷑ ex maiori parte post quinq3 menses. Oẽs autẽ pisces generaliter post vnũ annũ fetificãt. maior pars in ripis fluminũ fetificat: si assint eis: q̃ñ in eo loco nõ est vẽtus: ⁊ est in se calidꝰ. Pisces parui fetificãt vbi pauca est aq̃. ⁊ h̊ precipue circa radices salicũ vel aliarũ arboꝝ. Plurima võ pars ouorũ occasiõe multimodã perit: q2 si oĩa ꝓuenirẽt: multiplicarent᷑ nimis. Itaq3 p̃cipue q̃ñ femina ouat vagãdo: maior pars ouorũ perit. Omniũ autẽ ouorũ piscium maris crementũ festinũ est ⁊ velox.

De Eodem. C. CXXV.

IN profundo maris multa piscium genera sunt: q̃ vix aut nunq̃ ad visus hominũ exeunt. Piscium alij branchias habent multiplices: alij simplices: alij duplices. Hi aquã ore receptã emittũt. Senectutis indiciũ est squamarũ durities: q̃ nõ sunt oĩbꝰ siles. Pulmone piscis marini si fricet᷑ lignũ: ardere videbit᷑ sic et oleum. vñ ⁊ ex quorũdã pulmonibꝰ oleũ fieri ꝯsuetũ est. Carnes piscium in dorso ⁊ anteriꝰ duriores sũt reliq̇s corporis partibꝰ. Oẽs pisces lapidosi pingues sunt. ⁊ oẽs quidẽ pisces q̇ per amplitudinẽ natant: vt bothe ⁊ pectines vẽto meridionali flante impinguant᷑. q̇ võ in lõgũ extẽdunt᷑: vt lucij: flante vẽto septẽtrionali certũ est impinguari. Carnes piscium habitantiũ circa ripas fortiores ⁊ saniores sunt. Carnes autẽ habitantiũ in ꝓfundo humidiores sunt ⁊ minꝰ sane. Oẽs piscium greges habẽt rectorẽ. Nullus autẽ piscis preda viuẽs socialiter natat vt lucius ⁊ sui siles. Oẽs pisces maris inuicẽ se comedũt: excepto quodã aĩali: qđ Aristo. fastaleon vocat. ⁊ hoc ideo q2 carnẽ nõ comedit oĩno. Quidã pisces (vt dicit Pliniꝰ) tante leuitatis sunt: vt nisi capita maxima portione corporũ haberent: in aquis mergi non possent. Oẽs pisces ⁊ aĩalia mollis teste modicũ dormiũt. qđ tñ ꝑ clausionẽ palpebrarũ nõ perpẽdit᷑: q2 palpebras nõ habẽt: sed q2 manu capiunt᷑ ⁊ in sonno ferro tridẽte ꝑcutiunt᷑. Nõ autẽ mouent᷑ q̃ñ dormiũt: nisi in cauda. ⁊ h̊ parũ. Noctibꝰ eq̃ sicut in die cernũt. olei gustu moriunt᷑. meliꝰ capiũt᷑ ante solis ortũ: q2 tũc maxime fallit᷑ visus eoꝝ. Quidã etiã q̃ñ fetificãt infirmant᷑: ⁊ ob h̊ eo tp̄e faciliꝰ pleruq3 capiunt᷑. Quidã nõ tãgunt vas que venant᷑: nisi recens sit. habẽt enĩ sensum odoratus. alij võ q̇ nõ habẽt citiꝰ capiunt᷑. Est autẽ modus venationis piscium: vt fiat fossa iuxta fluuiũ: ita q̧ aq̃ ingrediat᷑: ibiq3 ligna ponant᷑. tunc enĩ pisces a fluuio veniunt: ⁊ ibi ꝓpter quietẽ delitescũt: maximeq3 in hieme. Dis piscis nãlit᷑ habẽs ĩ capite lapidẽ: hieme magis ledit᷑ q̃3 q̇ nõ hꝫ: q2 lapis ille cerebrũ infrigidat. ob h̊ ingruẽte frigore pisces ꝓfũda petũt.

De his quoꝝ noĩa incipiũt ꝑ. A. vel. B. C. CXXVI.

ABrenon piscis est: vt dicit Aristo. multis fecũdus ouis. nec alioꝝ ea more ꝯtactu maris parit. s3 nãli quodã instinctu vẽtrẽ suũ ad arenã fricat: q̇ cõtactu aspera ẽ: ⁊ gustu salsa. sicq3 oua ꝯcepta parit: ⁊ post tp̄s debitũ fetus educit. Accipender est (vt dicit Plinius) piscis apud antiquos nobilissimus: qui solus contra morem omniũ piscium habet squamas toto corpore ad os versas. Albires est piscis marinꝰ habens cutem adeo spissam ⁊ durã ac firmã: vt ea milites vtant᷑ pro galeis. Alphoras ẽ piscis q̇ nõ gignit᷑: s3 in loco

lutoso vbi non est aqua et ipsius luti putredine in modum vermiculi creatur: postea vero cum ascenderit aqua crescit in piscem: durat autem modico tempore: citoque dissoluitur. Allec est piscis marinus ad modum paruus in occiduo mari quod mediterraneum est: iter maiorem britaniam et germaniam. Cumque vnumquodque fere genus piscium marinorum habeat tempus suum in quo solo sit bonum: huius piscis inter omnia fere capture tempora hoc est optimum. s. ab augusto vsque ad decembrem. Qui cum recens captus fuerit: delicatiorem cibum prebet: salsus autem in vsus hominum vltra quam alij pisces sanus durare potest. Omnium quoque fere piscium solus aqua viuit tantum nec nisi in aqua viuere potest. Nam statim vt aeris serena contigerit expirat: nec vlla mora est inter contactum aeris et expirationem. Oculi eius instar luminis de nocte lucent in mari: sed horum virtus cum ipso pisce moritur: vbicumque super aquas in mari lumen videtur: gregatim aduentant et hoc astu duce ad retia dictis temporibus alliciuntur: quasi parati ad capiendum diuino munere in vsus hominum deducuntur: hibernis autem temporibus secreto maris vsque ad tempus debitum absconduntur: et hoc circa germaniam. Amio est piscis saxatilis vt ait Isido. i. lapidem gerit interit interius hoc admodum speciosus est habens in vtroque latere quasi virgulas preciosas colore puniceas: reliquo vero corpore diuersis quidem et gratis coloribus totus in modum panni serici variatur. Anguilla ex aliorum piscium limo nasci dicitur: difficulter excoriatur: durissimam habet mortem quam etiam excoriata viuit: ad vocem tonitrui commouetur: aquis claris fluuialibus gaudet: et in absconsione pleyadum maxime capitur: quia tunc ex ventis oppositis aqua turbatur: ad pisciculos inferioris potestatis rapax est: maxime tamen cum in semine reperiuntur. Exammus sola piscium non fluitat: nisi cum aquis putrefacta dissoluitur: plus alio cibo decoquitur: aliter nociuus est cibus eius: ad ignem assata plus competit quia malitia eius illic euaporatur: pingue eius auribus medetur. Borbothe pisces sunt fluuiales aliquatenus anguillis similes: lubrice namque sunt et excoriantur sicut anguille: corium habent nigrum esum dulcem et epar pre omnibus piscibus melius et delicatius: caput magnum respectu corporis: os amplum et latum valde: cum autem etate. xij. annos excesserit in corpus magnum crescit: et tunc nomen eius mutatur et solaris vocatur: de quo inferius dicetur.

Bothe sunt pisces fluuiales qui non natant nisi per amplitudinem corporis tenuissimi: namque sunt et lati valde: pinnas habet in circuitu lati corporis. impregnantur vento meridionali flante. Cumque venatur hic piscis a piscatoribus fundum aque petens: aquam supra se turbat vt videri nequeat: maxime quia corpore strato cum terre adheret supra dorsum terre simillimus est: maculas autem in dorso rubeas habet.

De his que incipiunt per. C. C. CXXVII.

Cancer pedes habet et brachia forcipesque pro manibus: retrogradus est nec vnquam ante faciem suam ambulare nouit. Mares duas habent spinas iter ventrem et caudam quibus femine carent: he oua in ventre habentes ictibus serpentum medentur. Coitus tempore mas ascendit in dorso super feminam at illa motum eius sentiens a tergo coire volentes iclinata super latus adipsum se conuertit: sicque coitus completur. Latent hieme mensibus quinque: veris tempore senectutem exuit velut anguis. Cancer lacte potatus sine aqua viuit multis diebus: cum autem senuerit duo lapides albi coloris intermixto rubore inueniuntur in eius capite quos tante virtutis esse dicunt: vt iis potum dati corporis punctionem sanent: cancri corniculis suis pugnant iter se. In occidenti mari (vt dicit solinus) cancri sunt quidem sole cancri signum transeunte: habent autem terga dura velut crocodili: homines apprehensos submergunt: cancer mutat colorem cum coctus fuerit: quia qui viridis aut niger erat rubet. Caucius quidem et glanis auersus mordet hamos inescatos: nec eos sed spoliat. Capitatus est piscis admodum paruus: habens caput deuorat prope ad reliquam corporis magnitudinem: os quoque rotundum et amplum: hic in fluuijs habitans libenter sub lapidibus et inter saxa delitescit. Carpa piscis quasi squamis aureis in lacis vel fluuijs sic dicta: quasi carpens parit. Cum. n. oua sua in ventre ad pariendum apta dictante natura presenserit marem suum adit: et ore inuit pulso leni vt adiuuet parituram tunc ille loco seminis lac emittit: quod illa suscipiens ore statim oua parit in sobolem pro futuras: nam oua parere nequit nisi prius ore semen recepit. Semen autem tunc recepit non solum ad partum iuuare videtur: sed etiam ad oua concipienda et formanda vnde soboles in anno futuro sperantur. Semini carpe nonnunquam in anno primo natiuitatis niger vermiculus iuxta aurem innascitur: et hoc sepius post augustum eoque tabe moritur. Remedium eius est aqua dulcis et fluuialis huius soboles paucis aquis prouenit: in singulis fossis. x. cubitorum recentes factis ponantur singule carpere cum paribus suis ante partum prime: opinio vulgi est earum sobolem prouenire: sed postquam pepererint eximuntur. Soboles quoque trium vel quattuor mensium tempore roborata fossis reiecta reponitur vbi habet crescere cum profectis: habet hic piscis astutias multas vt reti capiendus euadat. Cum enim rete intrauerit circuiens foramen querit quod si non inuenerit: saltare nititur in auras liberas super rete vt extra cadat: aliquando sub reti refugium querit: aliquando herbam ore tenet in fundo aque et vt rete superuenientes eludatur. aliquando etiam a superis veniens cum impetu caput in limo fortius figit vt. s. rete per caudam transiens captione frustretur: huius cerebrum secundum augmentum lune crescere ac decrescere dicitur: et licet hoc in omni pisce sit tamen in hoc magis sicut inter quadrupedia in lupo et in cane.

Adhuc de eodem. C. CXXVIII.

Cetus est omnium piscium maximus habens os in fronte magnum et patulum sed oris meatus strictos vnde non nisi paruos pisciculos deglutit quos odorifero anhelitu suo attrahens ad se ac deuorans in ventrem suum mittit. habet. n. in gutture quandam pellem membrane similem: que multis meatibus perforata: non sinit quicquam magnum ingredi ventrem. In iuuentute habet dentes nigros. in senectute albos. hi pisces aliquando fluctus haustos ita eructuant: vt alluuie nimbosa plerumque classes nauigantium deprimant: sed et cum in mari tempestas oritur. se super fluctus attollunt: et commotionibus ac turbinibus naues mergunt. arenas aliquando dorsis sustollunt. in quibus vrgente tempestate naute terram se inuenisse gaudentes anchoris iactis falsa firmitate quiescunt. at ignes accensos belua sentiens. subito commota se mergit. et homines cum nauibus in profundum trahit. In athlantico mari sicut dicit ambro. hec monstra sunt infinite magnitudinis ita vt si ea videris montes putes altissimis ad celum verticibus emmnere. Cetus postquam etatem annorum trium excedit. cum balena coit. et in ipso mox coitu virtute virge genitalis emutilatur. ita quod vltra coire nequit: sed intrans alti maris pelagus intus excrescit: vt nulla hominum arte capi possit. Infra tres igitur annos etatis sue capi potest. Balene fetus suos gestant cum infirmantur et inualidi sunt: et si parui sunt eos in ore recipiunt: hoc idem iminente tempestate faciunt et post tempestatem illos euomunt. Quando propter defectum aque fetus impediuntur ne matrem sequantur. mater aquam in ore receptam instar fluuij ad eos eicit: vt sic inherentes terre liberet. adultos etiam diu comitatur: adolescunt autem celeriter: et. x. annis crescunt. brachias non habentes fistula spirant: et hoc e mari nis pauci faciunt. Capiuntur autem sic: piscatores locum vbi cetus est notantes. illic aggregantur cum nauibus multi. factoque circa eum fistularum ac tibiarum concentu. alliciunt insequentem quia gaudet huiusmodi sonis. cumque iuxta naues herentem sono modulationis attonitum cernunt instrumentum quoddam ad instar rastri dentibus ferreis acuminatum in eius dorsum clam prociunt. fundum maris citoque defugiunt: nec mora si certum vulneri locum dederit. fundum maris cetus petit. seque ad terram dorso fricans vulneribus ferrum violenter impellit quousque perfossa pinguedine viuam carnem iterius penetrauerit. sicque subsecuta salsa maris aqua vulnus intrat: ac vulneratum perimit. mortuum igitur super mare fluitantem piscatores cum funibus adeunt: et ad litus cum magno tripudio trahunt. Conger est piscis marinus vt murena longus sed corpore multo maior hic vento flante vehementi impinguatur: et eius carnes dulcissime sunt ad edendum. cum murena ceterisque piscibus inimicitias habet et intantum robustus est vt polippum fortitudine dentium laceret.

De his quorum nomina incipiunt per. D. E. F. C. CXXIX.

Dentrix vel pagrus a re nomen habet: quia dentes habet magnos et multos ac duros: quibus grassatur in ostreas et pisces innocuos. Dies est piscis marinus vt dicit aristo. sic dictus quia post perfectionem suam non viuit nisi per vnum diem: habet tamen alas duas et duos pedes et sanguine caret. Echinus est pisciculus spinas habens pro pedibus sicut cancer. alas autem sub ventre que pedibus assimulantur. in ore vero dentium loco graues acutos leos. hoc autem super modum mirabile est: quod cum sit semipedalis non vlla violentia sed adhesione tamen nauem. cc. pedum cum suis intus ponderibus retinet ita quod nec ad punctum moueri valet. nec est alia ratio in tam stupendo prodigio nisi quod deus in creaturis suis predicetur mirabilis. piscis ille comedi non potest quia homines a statu dispositionis sue dissoluendo mortem infert. Ericius est piscis marinus habens caput et os inferius (vt dicit aristoteles) et exitum superfluitatum superius quod est contra morem animalium ceterorum: vtitur autem spinis loco pedum eius anteriora separata sunt: et inferiora corrupta sunt. tinua horrori sit ceteris piscibus: quia spinis hispidus. vnde non de facili sit vlli piscium preda. Carnes eius vehementer rubee sunt: colori minio similes vt dicit plinius. Esox est piscis danubij maximus. ita vt vix in bigatrahi possit ab equis tribus aut quattuor: vnum habet intestinum: ossa pauca et pura in corpore cartilaginosa potius quam solida. carnes vero dulcissimas gustu vel specie carnibus porci simillimas: per omnem corporis lenis est nec aliquid asperitatis in corpore vel in moribus habet: sed est mitissimus ac timorosus quippe: qui nec a minimo pisciculo se defendere potest: sed statim agitatur ad fugam. Huic sturio libentissime gratia iocandi se affricat: quem esox statim vt sentit ad latibula fugit: quod sibi solet ad tutamen in litoribus effodere. Sed quamquam sturio importunus eicit latitantem: sequiturque fugientem: et quia magni sunt ambo. nec etiam in valiis dissimis aquis latere possunt discurrendo et ante se aquas agitando

sepe simul a piscantibus capiuntur. Piscis iste captus vino fortissimo vel lacte potat: qz vino inebriat᷑ viuere pōt plurimis diebus: et hoc vt ad remotas terras cibi gratia deferat: bibit aūt vini sextaria quattuor anteq̃ inebriet. Gobio pisciculus est forma fere rotūda squamis puis argēto similibus: hic aquas arenosas lapillulis immixtas h3. accōmodatiorē: vtriq3 cibū pbet. Grauius est piscis marinus q̄ cōtra naturā oīum animaliū vnū oculū in supremo capitis habet: quo superintendens semper insidias cauet.

C De his que incipiūt p. I. K. L. C. CXXX.

Irundo mari simillima est aūt huius nois h ad modū luliginis in aqua manet vt piscis: et alas habēs ad amena eleuat etheris. Kalaon est piscis maris specie multiformis: pluuia celi q̄ ceteris ad vite remediū et impinguationis immanē esse solet: p exitio ei datur. Nā si multa pluuia fuerit oculis cecat᷑ ac p cōsequēs cū cibum querere nō possit fame moriť. Kilok est piscis marin᷑ in testa multū aspa latēs: cuius orificiū est in medio corpis: sentit aūt quicq̄d ei appropinquat: et applicat᷑ lapidibus cū pedib᷑ suis posteriorib᷑: anteriorib᷑ aūt qb᷑ p manib᷑ vtiť: q̄cq̄d p eū trāsit ex piscib᷑ depredatur. Si q̄d vō trāsit qd nequaq̃ vincere posse se credit. tumescit seq3 cōtrahit et adheret fortius lapidi cui applicat᷑. Locusta marina iuxta pliniū quattuor h3 cubitos in longitudine: hieme lediť autūno et vere pinguescit: et plenilunio magis. Lolligo capiť aliqñ. v. cubitorū: caput h3 inter pedes et vētrē. vltra duos annos rara est eap vita: aliqd eap genus asperrimū est: que pugnature turmis se muniētes stabiliūt. Lucius est piscis (vt dicit liber rex) q̄ et lupus aquaticus appellat᷑: hic si fluuiales aquas cibūq3 p vita sufficiētē habuerit: p successus tēpop in longitudinē maximā euanescit: cibus eius sunt pisces et q̄cq̄d ranap more repit piscē ad magnitudinē ppe sui comedit. nā vbi dictū subegerit: caput primū ore deuorat quo digesto paulatim adit sequētia donec totū cōsumat: pari quoq3 generi sui parcere recusat: vel ob naturalē crudelitatē: vel qz inuidus est cibi rapineq3 impatiēs: nā et ppria semina persequiť vbi piscis formā susceperint: Est aūt piscis quidā habens acres squamas: pinnulas acutas que si lupus aquaticus p caput apprehēdit cito trāsglutit. Si vō a parte caude nō pōt: qm in cōtrariū aspa rigescit. Lucius in cerebro lapidē cristallo gerit similē: s3 hoc cū eū in longū duxerit. Impregnat᷑ h piscis vt dicit aristoteles. flāte vēto septētrionali: similiť et pisces q̄ in longitudinē exalescūt: femina pregnās aquas ascēdit quātū pōt remot᷑ a loco suo in quo habitare ɔsueuit: ibiq3 oua parit: vt filij sui nō sint ei īpedimētū pde: et hoc ppter naturalē crudelitatē vel ppter cibi rapineq3 inuidiā: alij dicūt q̄ ascēdit ppter dulciorē aquā: qm aqua tanto semp ē dulcior: quāto fonti primior.

C De his que incipiūt p. M. C. CXXXI.

Margariti fere cōche nocturno tpe litus adeūt: et rorē celi cōcipiūt: his aūt talis sensus est: vt partus suos maculari timeāt. Itaq3 cū sol feruētes emiserit orbes: ne calore nimio fuscent lapides: cōche subsidūt in pfundū: piscātū quoq3 timent insidias et ob hoc inter scopulos frequēti᷑ delitescūt. gregatim natant: et que magis expta est greges ducit. que si capta fuerit cetere diffugiunt. Megaris est piscis marin᷑ duarū palmarū longitudinis. vilis habet᷑ in partib᷑ in quib᷑ capiť: sed cū ad remotiora salsus reducit᷑. raritas eius pciū facit. recenter tñ captus: et sine sale delicatiorē cibū edentib᷑ facit. Mugilus est piscis velocissimus in aquis fluuialib᷑: sed nāliter incautus: nā derideť eius stultitia. cū in metu capite abscōso totū corp᷑ absconsū et securū credit. Hic cū lucio inimicitias h3 hyeme tñ: et huius cā credit᷑: qz tunc rarus est cibus p quo dimicāt. estate vō abūdat. et ideo tunc ad ɔcordiā rediguntur. Multipes est piscis marin᷑ a re nomen hñs. huic pedes a latere procedūt. In hyeme coit: et inter ceteros pisces sibi nidū ex surculis struit. p duos menses ouat: et hoc vnū ouū tñ ad instar nucis ... tunc femina p. xl. noctes sedet et ouū a se editū fouet. ex quo fiūt pisces innumerabiles. O, si nō esset multū eop genus decresceret: qz se ipsos inuicē ɔsumūt: et multe comestionis sūt. multipes astutia magis q̄ fortitudine vincit carabo monstrū marinū qd validū est ac robustū. Est etiā quoddā genus multipedis nāliter astutū qd in aq̄ supficie natat: et dorsi testā ad solē ponit vt desiccet: ac durior fiat: sicq3 salsas maris aq̄s et aduersa scopulop pati valeat. Mulus est piscis marin᷑ grā nobilitatis in esum tñ datus nobilib᷑. rarissimus autem est: quē septētrionalis tñ gignit occeanus. hop genera plura sunt. quidā alga et ostreis ac limo ceterorūq3 pisciū carne vescunť: nobiliores aūt in inferiori labro gemina barba insigniunt᷑ victus seq3 eorū est quod iuxta ripas aeris serenitate cōcreuerit. Mulū nobilē expirantē numerosa colop varietate spectari proceres gule narrāt. Murena tñ feminini sexus dicit᷑ esse: et a serpēte cōcipere: et ob id in siccū ad coitū exire. Dicit aūt ambro. q̄ serpens ad eā ventur᷑ ad coitū. prius euomit omne venenū. In gallia septētrionali murenis oībus in dextera maxilla septene macule sūt: que ad formā septētriōis refulgent dūtaxat vigore quodā: sed cū anima pariter extinguunť. Murene sicut dicit plini᷑ libenť se tenent inter arūdines et ligna: vt si forte reti ɔcludanť flexu multiplici euadant: he morsum venenosū hñt: sed capitis earūdē cinere sanať: periculosū est eas in cibū sumere. nisi pri᷑ in vino optime ac diutissime decoquanť: et speciebus aromaticis maximeq3 pipere ɔdianť: venenoso nāq3 abūdant humore. vnde nec de facili cedūt coctioni. Murices conche marine sūt que latēt circa catus ortum: et statuto tpe exeūt: pciosum liquorē tingendis vestib᷑ hñt vtilē: sed his color in sola vena cādida reperiť: reliquū vō corpus sterile est: viuis quoq3 tñ hic color exprimiť: qz cū vita succū euomit: nō habēt sphericū os neq3 rotūdū: nec in angulos prodeūte rostro: sed ad conche modū vtroq3 latere clauditur. Mus marinus ad terrā exit: ibiq3 fossam faciens oua parit. ac terra rursus obruit. Post tricesimū vero diem rediens iterum fossam aperit: et fetum in aquam ducit: horum fetus inter initia visu caret. sicut fetus omnium fere generaliter aquatilium.

C De his que incipiūt per. P. C. CXXXII.

Pauus maris dictus est a pauone volucre qm ei similis est in colorib᷑. dorso eni3 et collo pictus est colore diuerso. Pectines mari armanť vnguibus: lucent in tenebris igniū more. In magnis frigoribus et magnis estibus recondunť: qz temperatū aerem oportet eos habere vt viuant. cū excessū passionū in elementis: vngues eop pati nō valeant. Pina de genere ɔchap̄ est: corpusq3 rotundū hab3 mas et femina socialiter ambulāt: aperit pinna cōchas suas ad lunam seq3 paruis pisciculis offert quasi mortuā: qui protinus exultātes vbi licentie audacia creuerit. implent eius conchas mox vero pinna se plenā sentiēs apprehensum quicq̄d incluserit exanimat. partēq3 socio tradit. Porc᷑ maris est piscis esibilis porci terrestris ex magna parte similis: et caput habet simillimū et mēbra in corpe. costasq3 simili modo dispositas. tota fere caro eius in pinguedinē transit. lingua eius absoluta est vt porci: sed voce differunt: circa guttur orificiū habet: et escam in fundo maris fodiēs querit. In eius dorso quedam spine sunt venenū efficacissimū habētes: et punctionibus suis valde cruciantes: sed fel eop punctis remedio est. Pungitiuus est oīū fere pisciū minimus quibusdā spinis sm nomen suū pungens mas in eis circa fauces rubeus est. femina vō illa rubedine caret. ambo vō maculis nudati sunt: hos vulg᷑ opinať sine femine in aquis crescere: et qd mirabilius est. alios etiā hop semine ppagari. vnde et hunc piscem matrem pisciū vocant: dicūt enim si stagnū nouum fiat. nullusq3 piscis immittať. hos pisciculos anno primo in eo inueniri: et anno secundo diuersi generis pisces ex eisdem ppagari. Purpure sunt conche marine que verno tpe congreganť: et attritū liquorem ore saliuāt. quē in medijs faucib᷑ habent. hop pisciū cōche infra annū magnitudinē implēt q̄ si ante increscēdo trāscurrāt. vim libidinis auferūt nec vltra coire possunt: vt in tpe preciosum liquorem pariant: vnde sūma diligentia primo anno detrahunť eis conche: vel ɔstringunť ne crescant: hop liquore vestis purpurea tingi solet qui color nigrātis rose more sublucet. purpure fetidis odoribus capiuntur: et cum seminece fuerint mari reddite reuiuiscunt.

C De his que incipiunt per. R. C. CXXXIII.

Rana marina: que piscatrix vocať a pluiio psequiť pisces hoc mō. Eminētia cornua sub oculis h3: quib᷑ turbato limo assultātes nec raptorē in eo latitantē videtes ɔcurrūt. donec tam ppe accedētes ab illo subito discerpunť. Raithe vel rais inť pisces nobiles reputat᷑ ad modū vilis: et hoc vbi est pisciū copia: ppe modū rotundus est: et in longitudine et latitudine fere equalis: oculos h3 horribiles os quoq3 deformitate luridū: et hoc non eo loco quo pisces ceteri: sed loco ventris: vbi vō caput et oculi sunt: os nō habet: caudā h3 pre longam vt coluber: et in ea spinulas quasdā acutas valde h3 et qñq3 in capite lapidē: nec credim᷑ q̄ nā creauerit eū inutilē. hui᷑ carnes indigestibiles sunt vt carnes bouine. Impingnanť aūt vt dicit aristo. vento meridionali flāte. Rumb᷑ est piscis magn᷑ et fort et astut᷑ sed tardus. quoq3 pisces vt rana marina simili modo depredať. Nam in limo turbato absconditus. pinnas expertas mouet: et vbi pisces approximare viderit: mox eos corripit et deuorat. Argumentum est ei᷑ solertia: qz cum sit tardissimus omnium piscium mugilum tamen piscem velocissimum in ventre sepissime reperitur habere.

De his que incipiūt p. S. C. CXXXIIII.

Salmo piscis est in latitudinē z longitudinē magnam excrescens. Robore fortis est: sed ponderosus z grauis: oīsq3 quā hʒ agilitas: a potētia virtutis est potius q̄3 a leuitate corpis. Hic quoq3 (vt dicit plini⁹) olim pferebat oib⁹ piscib⁹ fluuialib⁹: z maxime in aqtania. Carnes eius rubee sunt: q̄ lʒ dulces z grate sint: valde tñ satietatē cito māducātib⁹ igerūt. Piscis iste fetus facit: nec diu viuere pōt in aqs dulcib⁹ stagnoꝝ: nisi liberū habeat trāsitū ad dulces vndas fluuioꝝ: qn̄ etiā vbi in trāsitu sepē vel aliqd hmōi obstaculū inuenerit caput caude cōiungit flexoq3 corpore peruolat ad optata: h ipsum etiā facit cū irretitū se senserit. Salpa piscis est obscenus z vilis: h miraculū sui pbet vt nūq3 decoq̄ possit: nisi prius fortiter fuste vel ferula verberet̄. Sepia cōcipit ore sicut z vipera: oua eius dura sūt: he nō natāt in mari nisi par z par masculus z femina: omni tēpore ouāt: in .xl. noctib⁹ oua sua cōplēt: femina cū ouat mas eā sequit̄: z sup oua semē inflat vt viuificent̄. Solaris dict⁹ est: eo q in sole libēter in ripis fluminū iacet: caput hʒ magnū z orificiū latū: cutē nigrā ac lubricā qualis est anguilloꝝ: epar hʒ dulcissimū z esibilitate pcipuū. In vastitatē ac longitudinē maximā crescit. Sʒ h cū in eūꝫ longū vitā duxerit: tardius enī ceteris piscib⁹ crescit. Squatina piscis est in mari .v. cubitos habēs lōgitudinis z caudā pedalē h absconditus in limo pisces corripit subito cutē tñ asperā hʒ: vt ex ea ligni z ebora poliant̄: pilus ipsius cutis breuis z niger est: huic adeo durum natura creauit: vt ferri vel calibis acumine vix inscidi possit. Stella piscis est in mari occidētali: cui⁹ figura ad modū stelle: hic cū aliqd aīal comederit mox inuenit̄ in eius ventre durū quasi bis coct⁹ panis. Sturio piscis ē magn⁹ habitās in aqs fluuialib⁹: que magne sunt z diffuse: viuere diu⁹ nō pōt in stagnis: nisi ad dulces fluuioꝝ aquas trāsitū habuerit. Cibi parū aut nihil admittit in corpore: qppe cui cib⁹ in nutrimētū sufficiēs est ipsa sola aeris serena trāquillitas: quapropter z modicū hʒ vētrē. ac ppe modū solid⁹ est in loco vētris: sicut in reliqua pte corpis: hʒ itestina lʒ paruissima respectu sue magnitudinis. Epar vo satis magnū z adeo dulce q vix comedi sine stomachi abominatiōe pōt: vnde eius felle qd cōtiguū est epar fricari solet vt excessus dulcoris in epate tēpet̄ excessu amaritudinis in felle. Ore caret: z illa pars itegra est q̄ in ceteris aialib⁹ os occupare solet: nec nisi modicū sub gutture foramē hʒ clausuꝫ cū voluerit aptū aūt aeris serenitati. Austro citius ipinguescit: aqlone vo flāte subsidet in pfūdis: idē in lacte positus diu sicut in aq viuit.

De his quoꝝ noīa incipiūt p. T. z. V. C. CXXXV.

Trebrius est piscis niger pedalis tñ in longitudine: habēs tñ .v. digitos in crassitudine hāc ei vim inesse plinius recitat vt pars eius in sale seruata auruꝫ qd in altissimos puteos deciderit admota extrahat ac fluctuare faciat: h colorē cādidū in hieme mutat z estate nigrior fit: solus inṫ oēs pisces ex alga nidificat z oua in nido parit: trebri⁹ ē in occeano q naues diro pforat rostro. Tructa piscis ē habitās in fluuijs dulcib⁹: q magno ipetu currūt de mōtib⁹ Squamas hʒ vt salmo: carnesq3 simillimas sʒ multo esibiliores: z h in estate tñ a mēse iulio vsq3 ad nouēbrē: hieme vo carnes hʒ albas vt ceteri pisces: minorisq3 saporis: maculas hʒ in dorso croceas atq3 sanguineas. Uipera marina piscis est paruus: pauloplus q̄3 cubiti vni⁹: In capite sup oculos vnū cornu fert paruū acutū z mortiferū: eo nāq3 quecūq3 vulnerat ificit: qd cauētes piscatores capto pisce caput ei amputāt: reliquū vo corp⁹ i vsus hoīuꝫ cedit. Uetbpiscis ē vulgarit̄ sic dict⁹: latine vo aristosus: qz aristis inumeris armat̄ caro eius: ita vt icōmode edi possit z nō sine fastidio: vnde pauperū cib⁹ ē tāq3 oīuꝫ pisciū esibiliū vilissim⁹. In aqs dulcib⁹ frequēter habitat: in his tñ q̄ fluxu ac refluxu maris amaricant̄: capit̄ aūt sic retia tēdunt̄ in lōgū aque vel in trāsuersum: z ante retia sup aqs istrumētū istar arcus ita vt fluitet sup vndas. In supiori aūt ei⁹ pte nola suspēdit̄: cui⁹ sonū piscis audiēs gregati aduētat: tinnitū nole stultus sequēs: z h idicio patet: qz sensum habet audit⁹. Incidētes igit̄ in retia capiunt̄ in multitudine magna: hec de piscib⁹ dicta sūt qui pure naturam ac speciem piscis habent.

De Monstris marinis: z primo de abune z barthora. C. CXXXVI

Sequitur de mōstris mariū. Omne marinuꝫ z omne gen⁹ pisciū qd ambulat: p cōsequēs anhelat. Abune mōstrū ē maris gulosus cum ctis marinis beluis pda viuit: z in crassitudinē corporis sui vertit̄ ei qcqd comedit: vnde qz stomacho caret: venter eius qn̄ comedit multū iflat̄ z extēdit̄ supra modū: cū amplius extēdi neqt pisces per os eicit z hoc de facili: qz cū collo careat sicut z ceteri pisces. os ei⁹ otiguū est vētri. Est aūt adeo crassuꝫ aīal q qn̄ piculū timet pellē z carnes suas otrahēs z extremitates sui corpis itra se sicut ericius abscōdit. ita vt nō appareat. qd tñ aliqn̄ sine sui detrimēto nō facit. Morte. n. adeo timet q cū piculū senserit. nō laxat̄ nec abscedē bestiā credit q̄ i insidijs latet. neq3. n. caput foras retrahit qd itra corp⁹ suū abscōdit. sed cū affligit̄ fame. carnes suas deuorat. mag⁹ eligēs in pte ꝯsumi q̄3 pda facta beluis in tota consumi. Barthora ī aīal marinū hñs orificiū p oib⁹ aialib⁹ fortissimū. nā z lapidē si in ore suo accepit eū frāgit. hoc qn̄q3 ad ripā exit: z herbas depascit. et qn̄ oportet in aquā reuertit̄. ibiq3 submergit̄. ne cutis dorsi eius a sole deficcet̄: z ad nutū debitū flectere se nō possit: pisciculos quoq3 comedit: z p illos cōprehēdit̄. piscatores nāq3 pisciculos duos viuos filo ꝯsutos in mari piciūt q̄ dū effugere nō valent sed isimul fluitāt. aialis pdicti morsibus patent: at ipsum aīal dum vnū post aliū transglutire laborat. interim occupatū deprehendit̄.

De his que incipiunt per. C. C. CXXXVII.

Chaab est aīal marinuꝫ hñs pedes duos respectu sui corpis. qd vtiq3 magnū est. sʒ autē pedib⁹ vacce siles: hoꝝ vn⁹ long⁹ est cartilaginosus. osse carēs quo vtit̄ loco man⁹ ī oibus. p ipsuꝫ eni eradicat qd vult: z cibaria p eū accipit: eaq3 ori suo reddit: z cū natat ī aq spirat in ea: sʒ spirādo anhelitu suo aquā in corp⁹ suū attrahit. q̄ cū replet⁹ fuerit ad aerē recurrēs eā eicit z sic respirat. Canis ē marina belua terribilis z hostilis omni aīanti qd ei⁹ vberib⁹ cedit. robustissimos hʒ brācos clauoꝝ mō formatos. hi venant̄ p mare greges pisciū istar canū in terra feras venātiū excepto q latrare nequeunt sed p latratu afflatū horribilē hñt. Insequētes g̃ pisciū greges ad loca eos angusta coartāt: z sic i coartatos crudeli morte crassant̄. piscatores vo loca notātes in qb⁹ abscōditi pisces a fuga latitāt. retibus capiūt circūclusos. he vo belue difficulē mltī tridētib⁹ ofici pñt

Celethi est aīal marinū qd preter morē alioꝝ oua in matrice sua generat ex qb⁹ illic debito tpe fotis exeunt vmes quos cū pepint. incredibili celeritate fiūt aīalia pfecta parētibus silia. cor hʒ magnū z tñ est valde timorosum. grauit̄ aūt dormit ita vt manu capi possit. Ceruleū est mōstrū noīe z colore qd gāges fluui⁹ educat. de quo superi⁹ dictū est. Chylon inṫ oīa aialiū genera nō pascit̄. sʒ tñ humiditate viscosa q̄ exit ab eo cibat̄ z nutrit̄: vnde fit vt hoc aīal semp sit ieiunū: z tñ corpe validū. nā z in feminis videm⁹ pl⁹ posse diu ferri ieiuniū per multos dies q̄3 in viris: ppṫ supfluitates humidas z viscosas q̄ magis abūdāt in eis. i. in feminis. Crocodilus lingua caret. os patulū z apertū hʒ z hiatū vsq3 ad aures. per diē in terra recquiescit adeo imobiliter: vt nisi cōsuetudinē eius precognoscas. mortuuꝫ illum credas. Oculis clausis se dormire simulat: z aues hiatu suo pabuli gratia inuitat: quas ad escā descendentes perimit z trāsglutit. Quidam hoc aīal sicut vsuꝫ semper crescere crediderunt. circa nili ripas habitat: in insula gens hominū parua quidem sed animosa his beluis inimica. soli enim innatare flumen audent in quo crocodili habitant. saliuntq3 super dorsa eorum z illos inequitant hiantibus ergo beluis resupinato capite sessores dextera leuaq3 clauam in ora hiantium quasi pro freno tenent: z in terram captiuos agunt. solaq3 voce etiam territos euomere recenter absumpta corpora cogūt: hoc animal auulso corde postea viuit aliquātulū qd est vtiq3 contra naturā oīuꝫ animaliū que vitā habent a corde. hui⁹ carnes manducāt sarraceni. Crithos habet cutē testeaꝫ leuē nigram z in aliqua parte rubeā: fissuras duas in pede. que tres digitos faciunt. pedem dextrū habet paruū. sinistrū vo magnū: z ideo cū ambulat totum corpus fert super sinistrū. aere claro absolutus incedit. cōmotis aūt ventis applicat̄ lapidibus z imotus quiescit. Cuiq3 vo rei haberet. forti applicationi adheret: z hoc mirū est quod claro qdem tempore sui ptātē habet: tēpestuoso aūt debilitat̄ z infirmat̄.

De his que incipiunt per. D. C. CXXXVIII.

Delphinus est belua specie multiformis. q̄ nihil velocius hʒ pelagus z nisi infra rostrū os illi esset in medio pene vētre: nullus pisciū ei⁹ celeritatē euaderet: sed morā affert ei pnidētia nature: qz nisi resupin⁹ atq3 ꝯuersus nō valet aliqd cape vl retinere. aculeatas hñt pinnas dorsuales q̄ inhorrescūt erecte qn̄ irascunt̄. Cuꝫ vo pacati fuerint qbusdā receptaculis opiunt̄: p voce gemit⁹ ē illis humano silis z hoc qz pulmonē hñt z venā asperā. z eoꝝ lingua nō ē absoluta. nec eoꝝ labia pminēt ad distinguēdā vocē: aures nō hñt sed auriū loco foramē: hoꝝ aūt z olfact⁹ nec vestigia quidē habet. cū tamen sagacissime olfaciant: dormiunt super aquas vt possint audiri stertere. viuunt vsq3 ad annos .cxl. mulcent̄ musica. vnde ar

rionem cytharistam in mari nautis interficere parantibus obtinuit ab illis vt prius cythara caneret: ad cuius tantū delphinoꝝ gregib⁹ cōgregatis: cū in mare se ꝓiecisset ab vno except⁹ est ꝛ ad littus ꝑfectus. Solus delphin⁹ (vt dicit aristoteles) īter pisces felle caret hi solo estatis tpe pariūt: hiberno nūq̄. Mares feminis pariētib⁹ catulos deuorāt: ſ; matres cū fetibus se occultāt: diligūt enī eos tenerrime: lōgoq; tpe ducūt post se: ꝛ illi sub aqua matres sequunt̄: at vbi ad robur etatis ꝑuenīūt: nisi validi sint eos etiā matres ꝑsequūt̄: fetus eoꝝ vt dicit aristoteles: cito crescūt: ꝛ semꝑ crescunt vsq; ad annos decē: ſ; decē mēsib⁹ cōpletis coeūt ꝛ īpregnant̄. Delphini parui semꝑ simul sūt tanq̄ greges ꝛ habent duos magnos delphinos custodes. Q; si q̄s eoꝝ mortuus fuerit: alij suꝑ scapulas eū efferunt sīmq; custodiūt: ne ab alijs piscib⁹ comedat̄ donec tēpestate maris ad littus eijciat̄. Inuicē enī se miro mō diligūt: vnde plinio testāte narrat̄ ꝙ delphino capto a rege chariē: cōuenit ingēs multitudo reliquoꝝ ad portū vbi delphin⁹ ligat⁹ tenebat̄. Quib⁹ plāgētib⁹ ꝛ q̄si miserationē poscētib⁹: rex eū dimitti p̄cepit: delphinos sequit̄ alioꝝ piscīū multitudo: qḋ sciētes piscatores venant̄ pisces vbi illi trāsierint. Siquis carnes delphini comederit: ꝛ in mari lapsus fuerit: si a delphinis īueniat̄: statī ab eis deuorat̄: si vō nō comederit supra rostrū eū eleuātes ad terrā trahūt ꝛ ab alijs piscib⁹ defendūt. Draco marin⁹ est mōstrū crudelitate horriduꝫ: istar draconis terrestris in lōgitudinē extēdit̄ ſ; alis caret: caudā h; tortuosam: caput ſm magnitudinē corporis paruū: ſ; hiatū oris horridū squamas ꝛ cutē durā pinnas aūt h; ꝓ alis: q̄b⁹ vtit̄ in natādo vno īpetu magna maris spacia trāscurrit: ꝛ h̄ poti⁹ robore viriū q̄; remigijs pinnaꝝ: pestifer est hoībus ꝛ etiā piscibus morsus eius mortē enī infert: cinis aūt ossiū eius dolores dentium sanat.

De his que incipiunt p. E. vel. F. vel. G. C. CXXXIX.

EQuus marinus est monstrū magnū ꝛ ↄtra oīa fere marina monstra fortissimū nihil ext̄ aquā pōt: vt dicit aristoteles sed statī vt aquaꝝ caruerit nā carebit ꝛ vita alioꝝ piscīū carnib⁹ viuit. In pugna crudele est. ſ; hoīem timet ꝛ ↄtra eū partiri bella formidat. Equonilus vt dicit michael mōstrū est īgēs ac ferocissimū in nilo habitās: crura dedesq; ꝛ vngues h; vt crocodilus ſ; multo maiora: hūanarū mortiū cupidissimū est: nā cū ei nauis in portu occurrerit: vnū pedē in terra figēs: altero nauē in anteriori arripiēs facillime scindit: vel īclinatā aliq̄ñ mergit. Unde in locis in q̄b⁹ habitat īmanis hoīum mītitudo ꝑ eū ꝑdit̄: ſ; h̄ malū rarissime īuenit̄. Nullus capi pōt instrumēt̄ nisi reti ferreo ex cathenis apḋ damascenos ī h̄ op⁹ fabricato: captū quoq; malleis tm̄ ferreis occidit̄: pellis ei⁹ vnius cubiti spissitudinē hr̄e dicit̄: tāteq; esse duritie vt nullo iaculo vel armatura penetrari possit. Equus fluminis vt dicit aristoteles: ē mōstrū ī oriēte forma mirabili sublimis faciei: crines h; vt equ⁹ pedes fissos ꝛ sotulares vt vacca: caudā vt porcus: coriū ei⁹ valde crossū ē: iteriora ei⁹ vt eq̄ magnitudo aūt vt asini: hinnit vt equ⁹: ī terra ꝛ ī aq̄s eq̄lit̄ manē dicit̄. Felchus q̄ ꝛ vitulus marin⁹ appellat̄: cutē h; pilosam albis nigrisq; maculis distinctā. In terra pecudū more parit: ꝛ nūq̄ geminis plures educat fet⁹ ꝛ lactat mām̄is: nec añ. xij. diē ī mare deducit bis in sono mugit⁹ē nullū aīal grauiori somno p̄mit̄: vñ dextris pinnis q̄b⁹ vtūt̄ in mari vim somni ferā inesse dicūt si cuiusq̄ capiti subdant̄: difficult̄ aūt nisi capite eliso īterficiunt̄: de h̄ etiā aīali illud mirabile fert̄ ꝙ eo mortuo ꝛ excoriato: pilus in pelle vbicūq; fuerit nāli quodā īstinctu ꝑut mare se h; ita se gerit. Nā si mare turbatū ī fluctib⁹ surrexerit: ꝛ pilus filr̄ erect⁹ exurgit: si vō mare pacificatū fuerit: pilus ī planū sternit̄ sicq; maris stat⁹ ī re īsensata ꝛ morticina dep̄hēdit̄. Foca bos marin⁹ ē aīal in suo genē fortissimū animosum ꝛ iracundū: nō tm̄ ad alia aīantia sed etiā ad sua domestica semper enim cuꝫ femina sua pugnat donec eam interficiat. Interfectā aūt a loco eijcit: ꝛ sic aliā suꝑducit: nec sic cessat feminas suꝑducere donec eū ↄtingat ꝓp̄a morte defūgi: vl̄ feīa sua sepatū interimi: nec mutat locū suū de facili ſ; illic semꝑ manet vbi eū nā ↄdiderit: hui⁹ ꝑnicie emuli filij rapina viuūt. Galacha ext̄ morē oīum aīaliū cū fet⁹ ī aluo suo viuē senserit: illos exhit: ꝛ siq̄dē eos ad vitā maturos īuenerit foris relinq̄t. Sin aūt eos ī matricē vt foueāt̄ reponit.

De his q̄ īcipiūt ꝑ K. vel. L. C: CXL.

KArabo stercore viuit ꝛ luto fedatur q; cibo ꝓpter h̄ animal ponderosum est. Caudā habet lataꝫ. ꝛ ideo quando pugnat leuiter se vertit: huius enī generis monstra fortissime pugnāt īnt̄ se velut arictes: muniūtq; se multitudine socioꝝ aduersꝰ partes. vnde frequenter visi sunt ambulare sicut greges ꝛ adīnuicē bella ꝑtiri. fiunt aūt in aīalib⁹ bella q̄ttuor de causis. s. ꝓpter nāleꝫ superbiā. ꝓpter cibū. ꝓpter coitū ꝓpter fetū sicut gallina ꝓpt̄ fetū cū coruo pugnat: ꝛ anser cū cornice. Kylion est aīal marinuꝫ qḋ ↄtra nature cōis ordinē habet epar in sinistro splen in dextro latere. Nā in oībus animātib⁹ terre magnis ꝛ paruis est econuerso. Roky est in terra sicut in mari manēs. cartilaginosum h; corpus vt sepia. ossaq; minus debito robusta. vnde fit vt infirmat̄ crurib⁹ aliq̄ñ vix ambulare possit. seq; pedibus sustentare. ambulatio igit̄ eius est potius ex vigore spiritus ꝛ leuitate corporis q̄; ex v̄tute. dentes habet acutos valde caudā paruā vt ceru⁹ renes vt vacca. Uenter eius sanguine caret: q; due vene que ramificant̄ sub renes vsq; ad ventrē in eis nō ꝑuenīūt: cetera vō corporis mēbra sanguinē habent qui nunq̄ ingelat̄: hoc aīal habet quattuor pedes: ꝛ hn̄t inflexiōes digiti q̄nq; in vtroq; pede. figuraq; pedis est vt cauda piscis. In aquis spirare nō valet. Dormit aūt prope mare suꝑ terraꝫ. ibiq; fetus suos parit duos aut tres. trāsacto vō die. xij. post partū sequitur fetus matrē suā ad mare: ꝛ hoc multotiēs in die vt aquis marinis assuescat. hoc aīal mām̄illas habet vnde fetus lactet. vox eius ē sicut tauri maximeq; cū interficit̄. difficiliter aūt īterimi pōt nisi cū malleis. Ludolachra est aīal natura ꝛ forma mirabile. duas hn̄s alas in facie. duas in dorso quibus mira velocitate nitit̄ quocunq; eam voluntas impulerit. Loligo est mōstrum in quo nā lusisse videt̄. nam cute squamosum cū gregibus piscīū maris profunda scrutat̄. Cū aūt aquas fastidierit. eleuat se cū alis pennigeris quas in h̄ illi natura dedit: ꝛ cū volucribus ethera scandit: sed quia flatus ventorum sustinere non potest. post modicum vbi ventis concutit̄ ad aquas cogit̄ redire: ꝛ in profundum relabitur.

De his quorum nomina incipiunt per. M. vel. N. vel. O. vel. P. C. CXLI.

MOnachi maris dicti sc̄ q; caput habēt in modū monachi recent̄ rasi coronā desuper rasam ꝛ cādidā: ꝛ circulū in modum criniū super loca auriū. faciē tm̄ nō habent in toto similē homini: q; nasuꝫ hn̄t pisci silēꝫ ꝛ os naso ↄtinuū. Ceterū in īferiorib⁹ h; formā piscis. hoc mōstrū hoīes super ripas maris ambulātes libent̄ allicit ꝛ corā eis super aq̄s ludit. Q; si hoīeꝫ admirantē ꝓpinq̄re viderit. appropinquat ꝛ ipe: ꝛ si dat̄ facultas hoīeꝫ rapide traijcit in ꝓfundū. sicq; carnib⁹ ei⁹ satiat̄. Monoceros est mōstrū marinū. habens in fronte cornu maximū quo naues obuias penetrare possit ac destruere ꝛ hoīuꝫ multitudinē ꝑdere: sed in hoc pietas creatoris hūano generi ꝓuidit: q; cū tardū aīal creatū sit. naues eo viso ꝓ̄nt effugere. Nereides sc̄ belue marine de toto corpe hirsutijs hispide: habētq; speciē aliq̄ formatā cū hoīe. hoꝝ aliqua cū mortalis ↄditōis imitatrix emori dꝫ. audit̄ ꝓcul gemit⁹ eius ac plāct⁹. Orcha monstruꝫ marinū est (vt dicit plini⁹) cui⁹ imago nulla pōt exp̄mi rep̄sentatiōe nisi ꝙ sit moles carnis īmēse. h̄ balenas odio graui ꝑsequit̄. dētibusq; truculentis secreta fetaꝝ irrūpit ac morsu lacerat. Ille vō ad flexū īmobiles ꝛ ad repugnādū īertes. pōdē suo onerate ac pinis īualide. solū nouerūt auxiliū in altū mare refugē: seq; toto oceano defendē. Ecōtra vō orche in malitia ꝑtinaces laborāt fugiētib⁹ occurrere. ꝛ īcautas angustijs trucidare in vada vrgere. saxis illidere. Perna ē mōstꝝ magnū qḋ ostreaꝝ more nascit̄ int̄ ↄchas colorē ceruleū hn̄tes: ꝛ int̄ illas vestit̄ nobilissimo vellē fuluo nimis ac rutilo. vñ vestes p̄ciose ↄficiunt̄ in decorē ꝛ ornatū viroꝝ ac mulierū pepla quoq; capitib⁹ mulieꝝ. Pister ē in illa pte occeani q̄ galliā respicit. belua tāte altitudinis vt attollēs se suꝑ fluct⁹ īgentis colūne silitudinē p̄ferat. altiorq; nauiū vel̄ diluuiū qḋdā eructuās. pauefaciat fluctuātes. Platanista belua ī gāge fluuio īdie nascit̄ rostrum hn̄s dlphini. caudā. xvj. cubitoꝝ lōgitudinē hn̄tē. q̄b⁹ socie sc̄ belue q̄s stacios vocāt. brāchijs binis. his tātas vires īesse dicūt vt elephātes ad potū veniētes morsib⁹ īfestēt ꝛ eoꝝ ꝓmuscides abstrahant. Polipp⁹ ē piscis tātā hn̄s v̄tutē in brachijs. vt nautā aliq̄ñ de naue īcaute stātē vi rapiat: ꝛ ī mare trahat: eiusq; carnib⁹ satiet̄. carnibus. n. libent̄ vescit̄. supinis adhēt scopul̄: ꝛ auelli neq̄t. Cui si fetida res admota fuerit. ab ei⁹ odore ꝓtin⁹ resilit. hi ī mari iuxta venetiā frequētissimi sc̄: hyeme coeūt: vere ꝑiūt. in t̄rā v̄so capite coeūt: ouaq; mlta fecūditate faciūt. ita ꝙ hoīs occisi testa capi nō ꝓ̄nt suꝑ q̄ sedētes: ꝛ incubātes quasi cācellatis brachijs cameram faciunt.

De his que incipiunt per. S. C. CXLII.

SCilla monstꝝ est hitās in eo mari qḋ italiā ꝛ syciliā ītercludit. Nautis q̄dē ꝛ oīb⁹ hoīb⁹ inimica ē: ꝛ eoꝝ sanguie carnibusq; delectat̄. Caput ꝛ pedes h; ad modū v̄gīs formata sic̄ syrenes: ꝛ rict⁹ ꝛ oris hiatū ac dētes horridos: ventrē bestialē ꝛ delphini caudā: mire fortitudinis est: nec in aq̄ facile vincit̄: In terra vero ꝓpe imbellis ē h; ꝛ ro

ce aliquãtulũ musicã ipsaq3 belua carmine mirifice delectat. Ser
ra cristã h3 serratã: qua si nauib' occulte subternatans eas in fundo
secat: vt intrãte aqua hoĩes astutia dolosa mergat: eorũq3 carnib'
satiet: alia quoq3 eiusdẽ nõis marina belua ingẽs pinnasq3 latissi/
mas hñs: qb' ɔtra naues velificare ɔtẽdit. Stincus est belua circa
nilũ frequẽtissima crocodilo similis: s3 forma multo minor ẽ ⁊ angu
sta. tẽpestas pui det obturatisq3 qua spiraturus est vẽtus cauernis
ex alia pte fores apit: huic quoq3 villosior cauda p tegumẽto ẽ ⁊ ni
carnib' infecta pocula vini veneni extinguit. Syrene sunt aialia
monstrosa q̃ a capite vsq3 ad vmbilicũ habẽt figurã mulieris ⁊ corpo
re magnitudinis: horrẽda facie crinib' capitis lõgissimis atq3 squa
lẽtib'. Apparẽt aũt cũ fetib' quos in brachijs portãt: mãmis quib'
fet' lactãt quas in pectore magnas habẽt: has qñ vidẽt nautæ nihil
tñ timẽt: eisq3 lagenã vacuã pijciũt: ⁊ ipsa cũ lagena ludit: donec na
uis ptrãseat: reliquã vo ptẽ corporis habẽt vt aqla: ⁊ i pedib' vngues
ad laniãdũ habiles: porro in fine corporis squamosas pisciũ caudas
qb' vt remigijs in gurgitib' natãt. Quoddã etiã musicũ ac dulcissi
mũ melos hñt i voce: quo delectati nauigãtes ⁊ attracti resoluũt ĩ
somnũ: sopitisq3 syrenarũ vnguib' dilacerant. Sz nõnulli nauigãtiũ
sapiẽti vsi cõsilio: fortit' aures suas obturãt: ⁊ sic immunes trãseũt: ne
mortifero syrenarũ cãtu illiciãt ad somnũ: h3 q̃dẽ belue i q̃busdã p
fundi gurgitis ĩsulis: ⁊ aliqñ in fluctib' cõmorant: ⁊ qd de lagena
dictũ est illi testati sunt q̃ eas se vidisse dixerũt. Syrenas tñ has nõ
in veritate beluas s3 meretrices quasdã isidorus descripsit q̃ trãseũ
tes ad egestatẽ deducebãt: s3 ⁊ phi ⁊ sanctorũ expositorũ nõnulli cõ
trariũ sentiũt vere mõstra marina esse dicẽtes: sũt ⁊ syrene serpẽtes
in arabie ptib' habitãtes: eq̃s cursu validiores quarũ etiã q̃daz alas
habentes volare possunt. Harũ enim virus est ⁊ sic efficacissimum
ad nocendum vt morsuz: ante mors q̃3 dolor sequatur.

De his que incipiũt p. T. vel. U. C. CXLIII.

TEsteum est monstruz marinũ sic dictũ: q2 te/
steã h3 cutẽ. In arabico mari nascit'
⁊ aliqñ ĩfirmat': ex eo q2 calor inteṙ in corpe ppter cutis
spissitudinẽ atq3 duriciẽ respiraculũ habere nõ põt. Cũ
aũt ĩfirmat' aquas dulces petit: ⁊ ex eis p aliqd tẽpus bibit: earuq3
mutatiõe cutis efficit' subtilis ⁊ resudat a poris angustis ⁊ coniuale
scit: sanatũr: g' reuertit' ad aquas salsas: ⁊ ad primã dispositionẽ suã
redit. Q3 aũt aqua dulcis in mari fit: sic pbari põt: accipiat' vas ce
reũ ⁊ ex omni pte claudat': vacuũq3 pijciat' in mare p spaciuz diei ⁊
noctis: postea plenũ aq̃ dulci reperiet': h' aial maximũ est in mari ru
bro. Testudines marinas ferunt ad pastũ egressas noctu auide sa
turatas lassari: ⁊ vt remeauerint matutino suma in aq̃ dormire: tũc
hoĩes terni leniter ea capiũt. Nã ⁊ a duob' in tergũ testudo vertit':
a tertio vo supine laqueus iniicit': ⁊ sic in terrã a plurib' trahit' femi
ne ad coitũ misceri nõ libet: nec leniter coitũ patiũt' donec ei aduersa
ori eius mas festucã iponat: pecudũ more coeunt: ⁊ in terrã egresse
oua vsq3 ad cẽtũ ouis anserũ similia pariũt: q̃ etiã q̃dã ab illis tñ
oculis spectãdo foueri dicũt. Tignus est monstrũ marinũ caudaz
habẽs duorũ latitudinis cubitorũ: in mari fetificat tñ: s3 in terrã exit
ad pastũ dextra ripã ĩtrat: leua exit: ⁊ h' idõ fieri credit': q2 dextro ocu
lo plus cernit naues ob curiositatẽ vidẽdi vela vẽto agitari psequit': ⁊
eo stupore tñ afficit' vt ẽt tridẽte in eũ iacto terrore nõ moueat': hi/
berno tpe latet gurgitib': pinguescit i tñ vt vita lõgissima p triẽniũ
sit. Tortuca mari ẽ mõstrũ igẽs formatũ ad ĩstar tortuce terrestri
s3 ei' magnitudinẽ i imẽsũ excedẽs: nã octo cubitorũ ẽ ei': lõgitudo
iiij. latitudo: clipeũ h3 quo ɔ̃ iacula tegit' ad istar visualis scuti trian
gularis: s3 multo maiorẽ vtpote. v. cubitorũ. Crura etiã h3 magna: vn/
gues magnos: ⁊ digitos in pedib' maiores q̃3 sint i leonib' fortitu/
dine quoq3 ⁊ audacia mirabilit' viget: qppe q̃ tres hoĩes inuadẽ nõ ti
met: fortitudine vo frustrat' si dorsũ ad terrã vtat': difficult'. n. surgit
i dorsũ ɔuersa pp latitudinẽ clipei quo a dorso tãta belua includit'.
Uacca marina mõstrũ ẽ magnũ ac validũ ⁊ ad iniurias iracũdũ: nõ
h3 oua: s3 facit fetũ: vnũ q̃dẽ sepius: vel duos ad plus fetũ tenere di/
ligit: ⁊ secũ ducit vbicũq3 vadit: viuit hoc animal. xxx. annis qd p/
batũ est amputatis eorum caudis.

De his quorũ noĩa incipiũt p. y. ⁊ p. z. C. CXLIIII.

YPotamus ẽ belua in terra nascẽs eq̃lit' po
tens elephãtib' plerũq3 maior:
rostrũ h3 resupinũ: dẽtes aducos. Noctib' segetes depa
scit: ad q̃s q̃si retrogradus pgit: liberi' aũt p ceteris ptib'
corporis in pedib' vulnera recipit. In nilo habitat: ⁊ in ptib' idie pre
cipue repit': ex eius cute tornant' haste. Zedrosi belue marine sũt
arabiã incolentes quarum ossa adeo magna sunt: vt fores in domi/
bus ⁊ palatijs: tignaq3 ⁊ alie structure necessaria de illis comode fi

[...] longitudinis reperiunt'. Zilrahbet
monstrũ forma mirabile. qd ptendit malitiã in sua figuratione: sed
innocuũ repit': caput hab3 vt equi sed forma minori. corp' aũt dra/
coni ex omni pte simillimũ est: totũq3 diuersimode coloratũ. caudã
habet longã sm q̃ntitatẽ corpis sui gracilẽ: ⁊ tortuosaz vt anguis
pinnasq3 sicut piscis. Ziphius est marina belua valde formidabi/
lis: ⁊ oĩuz aialiũ generi valde dissimilis. formaq3 singularis: huius
nãq3 caput si videris mõstruosuz est omnino. si oris abyssuz fugies
vel vtique imaginẽ mortis. si oculos horrebis. si reliquũ corpis nihil in
reb' simile te vidisse fateberis. Zitiron mõstrũ est qd vulgus mili
tem marinũ vocat: ⁊ est ingens atq3 fortissimũ. in anteriori pte quasi
formã armati militis pfert: ⁊ caput quasi casside galeatũ ex cute ru
gosa ⁊ dura ac firma nimis: ab ei' collo depẽdet scutũ longũ ⁊ latũ
ac magnũ: ⁊ interius capit: vt in eo possit ɔtra ictus pugnantiũ mo
re defendi. Est enĩ forma triãgulare. firmitate duriciaq3 tam validũ
vt vix vnq̃3 possit iaculo penetrari: de collo ei' ⁊ de spõdilib' vene
quedã ac nerui fortissimi pcedunt in humerũ quib' pdictũ scutum
pẽdet in scapla. ⁊ c. Brachia quoq3 nimis fortissima h3. ⁊ q̃si manũ
bisulcã. cũ q̃ validissime pcutit: vñ fit vt difficult' nimis ab hoĩe capi
possit: ⁊ capt' fuerit: difficulter etiã necari nisi cum malleis poterit.

De Auibus in generali. C. CXLV.

SEquitur de auibus. aues indigẽt multo visu
ppter regimine vite sue: ⁊ q̃ claudũt
oculos: nõ claudũt eos nisi p inferiorẽ palpebrã ppt du
riciã corij ɔtinẽtis caput. Siluestres minus humida sũt
domesticis ⁊ teneriorẽ habẽt carnẽ digestioniq3 faciliorẽ. In locis
spinosis nidificãt: nidosq3 rotundos ⁊ exterius asperos interi' mol
les faciũt. Amissis pullis dolent: ⁊ tñ eisdem locis reedificãt. pcusse
in altũ se eleuant. ⁊ qñ de terra surgũt: versus ventũ se erigũt: ⁊ cau
dis suis se regũt: aerẽq3 pennis volãdo pruipũt. In auib' est multi/
plex differẽtia. nã quedã earũ gregales sunt. quedã soliuage. q̃dam
semetipsas regunt: quedã sine moderamine degunt vt grues. Ma
gna quoq3 est illis differentia vocũ ⁊ etiã morum. lasciuus est gal/
lus. diligẽs pauo. libidinosa colũba: dolosa perdix atq3 zelotipa. gal
lina domestica. oẽs auis ĩ volãdo velox debiliũ pedũ est: vt hirudo
⁊ similia. Multeq3 aues aduolatũ debiles. horrentes hyemẽ ad cõ
ualles in locis calidis fugiũt: sed ante recessuz suũ se pmuniunt. vt
multũ comedant: ⁊ impinguent' ac p hoc melius hyeme pati famis
inopiã possint. Iacent. n. plereq3 p totã hymẽ in speluncis ⁊ cauer/
nis valliũ calidis quasi femine es ĩuicẽ ɔglobate viuũtq3 sine cibo
multo tpe. ɔferente ad calorẽ multitudine. post hyemẽ aũt veniunt
successiue sm debilitatẽ suã. Oẽs aues collũ hñtes longũ bibunt ⁊
eleuãt caput quousq3 in ventrẽ aqua descẽdat. oẽs aũt aues tractũ
faciũt in bibẽdo pter gallũ ⁊ hirũdinẽ: ⁊ aues q̃ in aq̃ manẽt. Aues
vncos hñtes vngues nõ bibũt aquã: q2 carnes comedũt. q̃ sũt humi
de magis q̃3 aliarũ auium cibi. hmõi etiã aues hñt subtile corpus ⁊
alas magnas pp volatũ. corasq3 ac pect' forti' ceteris volatilib' viuũt
aũt carne. Cetere vo cibãt fructib': ⁊ vmib' atq3 reptilib'. oẽs aues
pdatrices venant': q̃dã alteri' generis q̃3 de sua specie ⁊ i hoc a piscib'
bus differũt: solus nisus expers est pietatis hui'. oĩa volatilia digi/
tos hñt: quedã ɔtinuos vt anser. q̃dã distictos vt bubo vel pica. Oẽs
aues in aq̃s natãtes pellẽ in digitis pedũ hñtes gregatiz ambulãt.
aues vncorũ vnguiũ boni volat' sunt. hñs aũt vngulã in crure sicut
gall'. parũ debilisq3 volat'. oĩs auis hñs crura lõga. longũ etiã h3
collũ. que aũt h3 crura breuia: breue collũ h3. exceptis his que coriũ
hñt int' digitos. vt auca. Aues aq̃s claras viuas ⁊ currentes diligũt
sup cadauer fetidũ nõ cadũt nisi saporẽ habeat bonũ. tũc. n. fetorez
nõ euitãt. vniuersalit' auiũ masculi pl' femis viuũt: q2 femie sepi' p
fetură auiũ debilitant' ad mortẽ. oĩs auis q̃ vno ãni tpe coit: ⁊ oua
gignit puissimos h3 testiculos nisi tpe coit'. tũc. n. vltra modum cre
scit. ocissime piũt aues q̃ plimos gignũt pullos q̃3 tovo mai' ẽ aial.
tãto diuti' in vtero format'. oẽs aues calore materni corpis ai ant' ⁊
oẽs in pedes nascũt'. ecõtra vo aĩalia cetera in caput. oẽs auiũ pulli
dũ parui sũt vẽtres ⁊ vmbilicos habẽt longos sm qd in ouo dispositi
te iacebãt. nec in testa ɔclusi cibos egerẽ poterãt. Cũ aũt creuerint
abbreuiant'. Idẽ dũ adhuc parui sũt. caput eleuatũ sursuz tenent: q2
matrẽ adesse suspicant'. adulti vo
tpibus indiscretis ad cibũ suspẽsi
caput ad ima disponũt quasi iam in terra cibum per se quesituri.

De Accipitre ⁊ achãte ⁊ aeriophilon. C. CXLVI.

ACcipiter est auis nobilis herodio minor: sed
multo tardior ad custodiam tamen
sui cautior. nã in volatu moderatior ẽ. ⁊ mire disposita
auem cum ceperit. statim in latere rostro fodit. vt corde
tantummodo satietur. vnde ⁊ dominus eius solo auis corde vti

ctorē remunerat: ceterā quoqꝫ in vltas suos reseruat. hec auis pullos suos de nido eicit: ⁊ ad predā cōpellit: nec mirū si rapere assueta nutrire fastidit. Accipiter domesticus leporē capit: nā sinistro pede infixo terre ne lepus q̄ fortior est virībꝰ euadat: dextro currentē apprehēdit: ⁊ eius primo caput inuadit: eiqꝫ visum vngwībꝰ demit: accipitris penne violēter euulse nō de facili recrescūt ꝓpter siccitatē atqꝫ pororū raritatē: vnde accidit ei frequēter cōstipatio nec cibū digerere pōt. Ideo dant ei plume in cibi purgationē vt lenior fit ad volatū: pēne vero q̄ nāliter ei cadūt: de facili recrescūt: q2 locus maturus est: ⁊ humore magis abūdās: accipiter in oleo rosaceo decoctus mēbroꝝ vitijs efficacissime medet vt dicit plinius. Achantis est auis parua: sꝫ fecūda naꝫ duodenos simul pullos facit: herbaꝝ pabulo reficit: ⁊ ob hoc odiosos hꝫ equos: quos vbi pascēti sibi superuenire viderit ⁊ herbas diripere fugit ⁊ vindicat se vltiōe qua pōt eoꝝ hinnitus proprijs vocibꝰ imitās ac deridēs. Aeriphilon quasi amatrix aeris dicta: vulgariter antaelyon appellat. Et est auis nobilissima paulo maior aq̄la volatu potēs: ⁊ alis velocissima: pēnas hꝫ subrussas caudāqꝫ longā. vngues ac rostrū ⁊ crura maxima: aeris serena inhabitat in tm̄ vt vix vnq̄ꝫ aut paꝝ i terra residat aut q̄escat: sup nubes quoqꝫ frequētius eleuat: ita ꝙ videri nō pōt ab hoīe cibūqꝫ capit in aere: ⁊ h̄ p̄dātiū auiū more: cui si se auis obuiā in aere tulerit: mox ab eo corripit: ⁊ de supremo aere in terrā deijcit: nec ab hoīe videri potest: q̄s eā occisam ab aere deiecerit: h̄ auis dū adhuc in pullo est: ⁊ nec dū se cognoscit: ab hoībꝰ capit: domesticat: ⁊ ad capturā īstruitur sicqꝫ nā eius ab alienatiōe siluatica mutat: vt aliā suā cōditiōeꝫ nō putet: nisi cū hoībꝰ: ⁊ in domibꝰ habitare, vbi nutrita est: vnde fit vt cōtra cōsuetudinē aliaꝝ auiū nobiliū absqꝫ ligamētis in perticis ⁊ in domibꝰ maneat: h̄ auis capreolos ⁊ hinnulos capit: vnguiūꝫ laniatiōe oculis in bestia primū excussis sicqꝫ terebrato cerebro vsqꝫ ad vite extinctionem crassatur: socialiter autem duo ⁊ duo volant captamqꝫ predam diuidunt.

¶ De Agochile ⁊ alauda ⁊ alciōe ⁊ anate ⁊ ansere. C. CXLVII

Agochile arabice dicitur latine caprimulga: est eni auis oriētis magna q̄ duo vel tria facit oua. Capras lacte irriguas petit: earūqꝫ mammillis se supponēs rostro lato q̄d ad h̄ creatū hꝫ: lac ex eis velut capreolus sugit: sꝫ extūc in eis lac adnihilat earūqꝫ mām̄ille desiccant. Dicit etiā plinꝰ ꝙ ex eadē suctiōe capre visū ꝑdūt. Alauda est auis alaude dicta: q2 mira iocūditate pēnis extertis in aere vocis modulamine letioris tp̄is aure cōgaudet: nā obnubilato: vel pluuioso celo vix aut nūq̄ꝫ canit: diē in aurora veniētē vocis iubilo prodit: sedēs i terra vix vnq̄ꝫ cātat: sꝫ in ascēdēdo canit paulati q̄dē ascēdit: sꝫ istar lapidis subito descēdit. In descēdēdo aūt alas corpi cōiūgit: ⁊ leui motu cauda se regit accipitrē adeo timet: vt cū ab illo impetit i terrā dep̄ssa sinꝰ hoīꝫ inuolet: vl' eiꝰ manu capiēdā se p̄bet: cōscia satis misereri sibi potiꝰ hoīeꝫ q̄ꝫ accipitrē. Alcio ē auis minutissima i mari habitās ⁊ fetꝰ faciēs: aues q̄dē domestice: vt gallina ⁊ colūba: in discretꝫ tp̄ibꝰ fetꝰ faciūt: q̄m ab hiemis itēperie tute st̄: h̄ aūt sola iter aues siluestres hiemali tp̄e fetificat huiꝰ nidus ferro neq̄t inscidi: sꝫ ictu valido frāgi: nec vnde cōfingat pōt inueniri.

Anas ē auis aliquātulū gallo maior: mas caput ⁊ collum viridis coloris hꝫ: rostrū vō latū: ⁊ alas albo viridi nigroqꝫ distinctas. Torquē hꝫ albū circa collū pedes ruffos ⁊ latos q̄bꝰ in aq̄s subremigat nā aq̄s fluminū gaudet: difficile sine his viuere valet: maxime cū eā cibi sicci citius igurgitāt. Mares aliq̄n cū plures simul fuerint: tāta libidinis īsania ferūt: vt feminā solā coeūdo vicissim ac certati occidāt. Hoꝝ pulli mox vt ouū exeūt: tāta agilitate vigēt: vt etiā si mr̄eꝫ mori vel alienari ꝯtigerit sine nutrice viuāt. Anser vel auca ē auis aq̄line magnitudinis: huiꝰ generis ille q̄ idomite sūt: ⁊ ꝓprie libertatis: glauci coloris sūt: ⁊ aeris alta petūt: volāt vt grues ordine litterato: ⁊ scḋm flatꝰ vētoꝝ volatꝰ suos dirigūt: aq̄lone flāte petūt austrū satis cōscie frigidiora tp̄a iminere: vix a volatu cessant: nisi cōmādu cātes iterim depascāt: adeo nāqꝫ delectabilis ē eis volatus: vt raro dormiāt: ac ꝯ domesticis aucis volatus ē grauis pascere officiosissimū: q̄escere ac dormire p̄cipuū horas noctis ⁊ fures clāgore ꝓdūt: vere coeūt aut si bruma pꝰ solstitiū. Siq̄s subripiat eis oua: pariūt donec rūpant: aliena vō nō excludūt. In cubādo vtilissimū ē .ix. aut xj. subicere: aliq̄n etiā sine coitu ouāt: sed oua sine pullis st̄: ꝓ pullis descēdēdis sibilāt: ꝯ pluuiā freq̄ntiꝰ se balneāt: carnes ad digerēdū duras habēt. Q̄n īpinguatiōis cause recluse st̄ si vna sola frustrata societate relinquat: p̄ tristitia solitudinis vix vlterius īpinguat. Est ī alpiū mōtibꝰ anseꝝ genꝰ īter aues maximū p̄ter struthionē: sꝫ adeo ponderosum vt manu capiat imobile sup terrā: anates ⁊ ansere ceteręqꝫ aues aquatice herba se purgant syderite.

¶ De Aquila. C. CXLVIII.

Aquila ē auis magna ⁊ nobilissima: vtpote auiū regia. quē cū senecta grauat sup oēs nubes in sublime volat: ⁊ ex calore solis oculoꝝ eiꝰ caligo cōsumit: ⁊ mox ipetu cū ipso caloris estu descēdēs aq̄s frigidissimis tertio imergit. Indeqꝫ resurgēs statim nidū petit ⁊ inter pullos iā robustos ad p̄dā ineq̄litate frigoris ⁊ caloris q̄si q̄daꝫ febre correpta. sudore plumas exuit. souet qꝫ a pullis suis ⁊ pascit donec plumas pēnasqꝫ recuperās inouet: alas hꝫ rectas ⁊ extēsas sed in summitate recuruas. dextrū pedē sinistro maiorē. libent ad solez aduersa sedet. sedēsqꝫ suos vngues sp̄ respicit ne recurui facti sint Sup lapidē quoqꝫ nō diu sedet ne acies eoꝝ retūdant. his pugna cū ceruis est: pēnisqꝫ vberāt eos donec retrogrados in rupes p̄cipitēt. Ecōtra cerui multū puluerē ꝯgestū eaꝝ oculis icutiūt. acrior etiam illis cū dracone pugna est: at vbi draco inualuerit. alas aq̄le q̄nqꝫ multiplici nexu ligat: hec auiū sola sublimat: omnes aues nobiles ea visa ꝑtimescūt. illaqꝫ die audaciā perdūt. nec ad predā de facili volare p̄ūt. De solo girfalco dicit ꝙ aquilā capit: ⁊ in h̄ eius audacia culpat: tanq̄ꝫ maiestatis rea ꝙ reginā auiū ledit. aq̄la rapinā captā nō ꝓtinus fert: sed p̄mo deponit. exptaqꝫ pōdus scḋm vires suas abit. predā q̄dē ceteris auibꝰ partit. eas itidēqꝫ secū comedere patitur: sed si cibꝰ in medio positꝰ ei nō sufficit. vnā ex ꝯuescentibꝰ auibus rapit ⁊ comedit. Cornix aq̄lā insequit q̄ndoqꝫ: sed cū aq̄la diu dissimulauerit. eā tādeꝫ vnguibꝰ apprehēdit. In altissimis arboribꝰ aut rupibꝰ nidificat. vbi mala bestia nō accedat. pullosqꝫ caute custodiēs nō relinq̄t: donec semetipsos ꝓtegere sciāt ac valeāt. Itaqꝫ cōtra draconē vel hominē vel aliud aīal si eos turbare vel rape voluerit. mira aīositate pugnat: seqꝫ mortis ꝑiculo ꝓ eis expōit. Quos etiā in humeris sustollit vt eos ꝓuocet ad volatū. fert etiā quiddā habere p̄sciū vt quātūcūqꝫ longe sit a pullis aduenire sentiat aduersarios eoꝝ. docet etiā eos lambere sanguinē. lapidē ethitē habet in nido. qui velut pregnās fetū habet, intus lapidē minutū sonantem. Et hunc ꝯtra calorē nimiū quē habet aquila nāliter habet in nido. ne. s. deperēant oua decocta calore nimio. huic. n. lapidi calor ignis nocere neq̄t. dicunt etiā alij ph̄i ꝙ duos lapides preciosos nominis indes in suo nido collocat. sine quibꝰ parere nō pōt aquila. multis diebꝰ ieiunat: adultos pullos ꝑsequit lōge fugās emulos. s. rapine captoqꝫ lepore vel vulpe minutatim ei corium detrahit. ⁊ oua sua in illo villo inuoluit ac sub calore solis ponit. ibiqꝫ relinquēs ea nō cubat: sꝫ quousqꝫ naturali maturitate frangant expectat. In egressu vero pullorum redit. ⁊ tunc eos vsqꝫ ad robur perfectum nutrit.

¶ De Ardea ⁊ arpia ⁊ asalon ⁊ auibus paradisi. C. CXLIX.

Ardea dicit quasi ardua ꝓpter arduos volatus hec licet in aq̄s cibū suū q̄rat: in siluis tñ ⁊ altis arboribꝰ nidum suū collocat. fert aūt ꝙ pullos suos miro rigore nitit defendere. accipiter eis infestus est sed ardea huic anū opponit ⁊ stercus eicit: ad cuius tactū accipitris penne ꝯputrescūt. vnicū habent sicut ciconia intestinum. plurime earum colorem habent cinereū: quedaꝫ vero album. Est quoddam earum genus quarū mares anguit in coitu cum magna vociferatione: funduntqꝫ sanguinē ex oculis pre dolore: nec minus egre pariunt grauide. Est etiā quoddam ardee genus distans a ceteris tantū rostri magnitudine. quod quidē semissem cubitū habet in anteriori parte. ⁊ plus q̄ꝫ tres digitos in latitudine: ⁊ ad hoc solū creatum videt: vt ex eo sibi vitam cōmodius q̄rat hec auis piscibus viuit quos omni frustrato conamine rostro corripit ac deglutit. Est ⁊ earum genus vt dicit plinius quod non nisi vnum oculuꝫ habet vnde videre possit. ⁊ inde fit vt ab aucupe citius capi possit. Arpia est auis in solitudine iuxta mare ionicū fame rabida. fere semper insatiabilis vngues habet aduncos ⁊ ad rapiendū ac discerpendum semper paratos. faciem tñ habet hominis: sed in se nihil humane virtutis. nam supra modū humanū ferocitate crassatur. primuꝫ hominem quem in deserto viderit occidere fertur: ⁊ inde cū sortitum aq̄s inuenerit. faciēqꝫ suam in eis ꝯtemplata fuerit. mox sui similez hominē occidisse se perspiciēs imodice tristat: ⁊ hoc aliq̄n vsqꝫ ad mortem: plangitqꝫ occisum omni tp̄e vite sue. hec auis licet careat ratione aliq̄n tñ domesticata ⁊ docta loquit humana voce. Asalo est auis ꝑua que corui frangit oua huiꝰ: pulli a vulpibus infestātur: ipsa vero vulpis catulos vellit ipsamqꝫ vulpē. Q̄d vbi coruꝰ viderit auxiliat vulpi quasi contra cōem hostē: h̄ auis in spinis viuit ⁊ ob hoc asinos odit flores ac folia spinaꝝ deuorātes. Aues paradisi vulgarit appellant sic nō q2 de ꝑadiso sint sed ob insignē pulchritudinē. Tanti nāqꝫ st̄ decoris ⁊ glorie: vt nullus eis color credat deesse. magnitudo eaꝝ est vt anserum. vox ita dulcis ⁊ pia: vt expriu

re possit in homine deuotionem ⁊ gaudium: si vero quando capta fuerit ⁊ illaqueata gemit: nec cessat plãgere donec reddita fuerit libertati. Superfluũ nili libẽter habitat: ⁊ raro alias reperit̃. Sunt ⁊ alie aues in eisdẽ ꝑtib⁹ eodẽ mõ appellate fusci coloris ⁊ subrutili. minores q̃3 monedule. aues aũt paradisi vocant̃: q2 nescit̃ vnde veniãt aut quo vadãt. nõ. n. coitus eaꝝ videt̃: s3 certis tꝑib⁹ aggregate terras quas inhabitãt trãsiture relinquũt ⁊ sic recedũt.

¶ De Barliathe ⁊ bistarda. C. CL.

Barliathes sunt aues de ligno crescẽtes q̃s vulgus bernestas appellat. Fertur: enim ꝙ lignum de abiete marinis aquis incidens: quãdo successu temporis putrescere ceperit: humorẽ ex se crassiu3 emittit: ex quo dẽsato formant̃ parue species ad magnitudinẽ alaudarũ: primũ q̃dẽ nude sunt: deinde maturãtes plumescũt ac rostris ad lignũ pẽdẽtes ꝑ mare fluitant vsq3 ad maturitatẽ: donec se cõmouẽtes obrũpãt: sicq3 crescũt ⁊ roborent̃ vsq3 ad debitã formã: haꝝ multas ⁊ ipsi vidimus. virosq3 fidedignos q̃ eas adhuc in ligno pẽdẽtes se vidisse testati sunt. anserib⁹ minores sunt: colorẽ habẽt cinereũ ac nigrũ: pedes vt anates s3 nigros. De his aũt iacobus aconẽsis loquẽs dicit: ꝙ arbores sũt sup ripas maris de q̃b⁹ hꝑcreant̃ rostris infixis arborib⁹ depẽdentes: tꝑe vo maturitatis ex arborib⁹ decidũt ac ꝑ incremẽta ꝓficientes sicut aues cetere volare incipiũt: verũtñ nisi decidẽtes cito aquas inuenerint viuere nõ possunt: quoniã in aquis est nutrimẽtũ eaꝝ ⁊ vita. Notãdũ aũt q2 non in ramoꝝ summitatib⁹: s3 in arboꝝ corticib⁹ ac stipitib⁹ pẽdent: crescunt aũt arboris humore ⁊ roris infusiõe: donec habẽtes plumas ac robur inde corticib⁹ abrumpant̃: de his itaq3 certũ est ꝙ in orbe nostro circa germaniã nec ꝑ coitũ generãt neq3 generant̃. S3 nec earũ coitũ apud nos vllus hoium vidit vnde carnibus eaꝝ in quadragesima nõnulli etiã christiani in nostra etate in locis vbi auiũ copia est vti solebãt: s3 innocẽtius papa in lateranẽ. cõcilio hoc vltra fieri vetuit. he volucres herbis ⁊ graminib⁹ vt anseres viuũt: potũ vero differre sicca comedẽtes nullatenus possunt. Bistarda est auis aq̃line magnitudinis: que volatu tarda bis aut ter saltũ in terra facit anteq̃3 ad ethera subleuet̃: vnde ⁊ nomẽ habere dicit̃. vngues h3 vt aq̃la. rostrũ aduncũ carnib⁹ vescit̃: nõ tñ in volãdo ꝑdã diripit: s3 sicubi ouẽ aut aliq̃d aial infensum inuenerit: plures eaꝝ aggregate inuẽtũ deiiciũt ⁊ occidũt: sicq3 carnib⁹ eius satiant̃. Cadauerib⁹ etiam libẽtissime vescit̃: sola vo pene inter aues q̃ carne vescunt̃ herbã depascit: in alis ⁊ cauda albedine3 habet. reliquo corpe aquilam imitat̃. Oua sua nõ in arborib⁹ ponit: q2 alte volare nõ potest sed in terra deponit: ⁊ illic ea fouet dum seges in fructu est.

¶ De Bonosa ⁊ bubone ⁊ buteo ⁊ butorio. C. CLI.

Bonosa ẽ auis i germanie ꝑtib⁹ habẽs carnẽ exteri⁹ nigrã ⁊ iteri⁹ albã: delicatã ꝓpe ad ꝑdic̃ saporẽ h3 aũt fasiani magnitudinẽ. Cũq3 tꝑs venerẽ sollicitauerit mascul⁹ hiãti ore currit donec ore spũet: tũc femina veniẽs ore spumã recipit: indeq3 cõcipit ⁊ oua parit. Bubo nomẽ h3 a vocis sono, lucẽ fugit: in ecclesiis habitat. ⁊ oleũ de lãpadib⁹ bibit: mures venat̃: hac quoq3 volucres cetere capiunt̃. Quã vo ab illis auib⁹ q̃ in luce habitãt impugnat̃: resupina pedũ vnguibus se defendit: dicit aũt plinius ꝙ a cauda de ouo exit: q2 pondere capitis posteriorẽ partẽ corpis fouẽdã matri applicat. Buteus ẽ de genere accipitrũ s3 paulo nigrior: ⁊ tarda nimiũ: pigra quoq3 ad volãdũ: preda tñ viuit: quã tñ dolo vl̃ languore aliquo aut pigritia detentã asseq̃ possit: hec auis sapore dulcissima est. Butorius est auis sic dicta a sono vocis: h3 crura longa: collũ extẽtũ: rostrũ quoq3 lõgũ ⁊ acutũ sicut ardea: colore tñ distãs ab illa: ẽ enĩ terre similima: habitat circa stagna pisciũ. cibo cupida: ranas etia3 comedit ⁊ venenata: hec sola veris tꝑe ꝓ cantu vocẽ horrificã edit: nec h̃ posse dicit̃: nisi caput suũ aq̃s imergat: vt intra se dẽsitas elemẽti cõceptã vocẽ instar cuiusdã tonitruatiõis sonorã reddat. In littore sub ardore solis in loco vbi pisces frequẽtare nouit: adeo q̃eta stat: vt quasi mortua appareat: vnde fit vt incautis piscib⁹ minus suspecta sit. S3 collũ cũ longũ habeat: breue recuruitate facit vt cũ pisces incautius ei quasi nil premeditãti ꝓximauerint: illos ad se colli extẽsione trahat: cũq3 laqueo se nouerit irretitã: quietẽ simulat: quã cũ adueniens auceps manu se capere putat illa inopinate correptã rostri iaculo: quo potẽter valet lanceãdo vulnerat. Idẽ quoq3 dormiẽdo ⁊ vigilãdo rostrũ longũ ⁊ acutissimũ ad defendendũ se semꝑ erigit: ⁊ cũ accipiter eũ apprehendere vult in eius rostrũ ad mortẽ ruit. Carnes eius cum ad ignem torrentur: mirũ odorem reddunt: ⁊ ob hoc in cibos diuitum sepius incedunt: huius quoq3 sagina medicaminibus vtilis esse dicitur.

¶ De Caladrio ⁊ calendre ⁊ carduele ⁊ cariste. C. CLII.

Caladrius est auis alba. que cũ ad infirmu3 sanandũ adducit̃. oẽs infirmitates ei⁹ intra se colligit: ⁊ in aere volãs ibi eas cõburit atq3 dispgit. hui⁹ quoq3 ps iterior femoꝝ caliginẽ aufert ab ocul̃. has aues alexãder inuenisse fert̃ in ꝑside. Calẽdri ẽ auis ꝑua ꝓpe ꝯsimilis alaude. colore fusca. plumis despecta. s3 mira modulatõe vocis audiẽtes letificat. oĩu3q3 voces auiũ exꝓssissime imitat̃. Itaq3 qñ capta ergastulo icludit̃ ibi quoq3 captiuitatꝭ ⁊ calamitatis sue oblita. vix vnã horã diei sine cãtu ꝑterit. adeoq3 spaciari diuersis auiũ cãtib⁹ gaudet vt nec cibi solicita sit. Carduelis ẽ auis ꝑua nigro croceoq3 in corpe. rubro vero in capite colore venustata. Mirũ aũt videt̃ ꝙ hec auicula cardnoꝝ acutis aculeis pascit̃. In hac quoq3 nature miraculũ apparet. que talẽ astutia3 ei dedit. quã nec boui nec asino magnis aialibus impertiri voluit vt videl3 ergastulo clausa. suppositã aquã ab imo ꝑ filũ vasculo suspẽso ad se cũ rostro trahat pedeq3 filo iterdũ supposito. cũ attigerit vasculũ sitim potu sedat. Cariste (vt dicit solin⁹) aues sũt: q̃ ipune flãmas iuolãt ita vt nec plume nec carnes earum flãmis igniũ aliquatenus cedãt.

¶ De Ciconia. C. CLIII.

Ciconia dicit̃ auis pia. cui serpentiũ exitio tantus est honor in tessalia vt capitale fuerit occidisse ciconiã. sicut ⁊ hoie3. Multipharie nãq3 serpentibus insidiat̃. eosq3 comedit ⁊ alia venenata. nec tñ morit̃. Bufonẽ aũt nõ nisi in magna fame comedit. i quo nãle bufonis malũ notat̃. videt̃ aũt ciconia caput hr̃e valde reumaticũ: q2 rostro eius aqua fere ꝯtinue distillat: ⁊ hoc hyeme magꝭ. ventricul⁹ ei⁹ ꝯtra venenata remediũ est. he nidos suos ãnuo repetũt: ⁊ vnũ e fetib⁹ suis dño loci sub quo fetificãt plumatũ q̃si tributu3 (vt fert̃) deiiciũt. Sed forte cã magis est tediũ nutriẽdi. abiture aũt (vt dicit solin⁹) in certo loco ꝯgregant̃ ita vt nulla sui generis nisi captiua relinquat̃. In asia cãpus est. vbi ꝯgregate cõmurmurãt: ⁊ eã que nouissima venit dilacerãt. sicq3 recedũt. nec dubiũ eas castitatis sectatrices eẽ: fedusq3 cõiugij adinuicẽ seruare. Vñ fert̃ ꝙ in eminẽtiori loco dom⁹ cuiusdã vnũ ciconiaꝝ par habitabat cu⁹ mare ad pastũ recedẽte: frequent̃ ali⁹ mas adueniẽs feminã adulterino coitu polluebat. at illa statim emin⁹ in fonte se mergebat. sicq3 scelus adulterij ꝑ aq̃ lauamẽtũ delẽs. marẽ ꝓpriũ deludebat. hui⁹ factũ dñs habitatiõis frequent̃ aduertit: ⁊ quadã die post adulteriũ eã a fõte ne lauaret̃ ꝓhibuit. Nec mora masculus a pastu rediẽs in feminã suã cenũ adulterij deprehẽdit. ⁊ ad horã dissimulans abijt. Reuersusq3 secũda die maximãq3 cicõiaꝝ mltitudinẽ secũ adduxit. q̃ singule adulterã aggresse. miserã crudeli laniauerũt morte. Cign⁹ plumas h3 albas. s3 carnes nigras fortitudinẽ suã h3 in alis colerice cõplexiõis est: ⁊ ob h̃ iracũdus. Dẽtes h3 in rostro minutissimos. vñ cibos iscidit. oneris ipatiẽs est: nec libent̃ volat: s3 in stagnis requiescere delectat̃. cũ vno pede natat: ⁊ cũ alio se regit veli mõ. cũ piscibus nutrit⁹. eis ẽ inoxi⁹. Sup aq̃s nidificat in pullis educãdis solicitus tꝑe coit⁹ blãdiunt̃ sibi iuicẽ mas ⁊ femina: ⁊ alternati3 capita suis coll' iflectũt velut ãplexãdi grã: nec mora vbi coierũt mas ꝯsci⁹ lesionis in femiã fugit ab ea. at illa ipatiẽs fugiẽtẽ isequit̃: s3 neq̃q̃3 rancor ille ꝑseuerat i lõgũ imo lesiõe cessãte pacificat̃ ⁊ aio. at a masculi ꝑsecutiõe cessans post coitũ freq̃nti caude motu ⁊ rostri se aq̃s imergens purificat. Olores siue cigni qñ ad alia loca pabuli grã migraturi sũt. ꝯgregati ꝯmeãt tali ordine natãdi: vt ipetu rostrato ferãtur: quo facili⁹ aera findãt q̃3 si in frõte collecti ipellerẽt. A tgo q̃dẽ sensi3 se dilatãt: ⁊ cuneo porrigit̃ agmẽ. colla ꝓcedẽtib⁹ iponũt fessoq3 duce tgo illũ recipiũt. Cign⁹ i capite ꝑcussus facile morit̃: q̃ tñ al̃s mltas sustinẽ põt lesiões. Instãte morte pẽnã in cerebro figit: ⁊ sic dulcit̃ canit. nãliter. n. mortẽ suã in cãtu leticie ⁊ iubilatõis ꝑit.

¶ De Columba. C. CLIIII.

Columba vt dicit beda felle caret. Dic̃ aũt aresto. ꝙ fel h3 nõ eo loco quo cetera aialia: s3 in intestino. morticino nõ viuit sed puro grano visu3 recupat. ix. vicib⁹. In alta nidificat vbi mala bestia attigere nõ valeat. Sup aquas libent̃ requiescit. vt ⁊ sitim sedet. ⁊ vmbrã accipitris veniẽtis in aq̃s prospiciat. aliquãdo vero sola sedens colores suos circa collum varios admirans. alaꝝ plausu rostroq3 plumeculas sulcat: ⁊ in regimen volatus cõptiorasq3 cultus ꝑẽnas plumasq3 disponit. tunc nisus speculator occultus gaudentẽ in huiusmodi gloria rapit. Colũbe calidissime sunt. vnde ⁊ lapillos propter stomachi temperatiã comedunt. fimũ etiã ardente3 nimis habent: quem ⁊ ipse nido eiciũt. ⁊ pullos eicere docent. pennis eleuatis pugnant ⁊ colũbã errantẽ cũ viderint sibi aggregant. Dicit iacobus ꝙ

transmare versus orientem columbe sunt: que nunciorum fungen/
tes officio: litteras dñoꝝ suoꝝ sub alis breui spacio ꝑ longe depor/
tãt. Ideoqꝫ valde necessarie sunt: maxime qñ ꝑ terras inimicoꝝ alij
nũcij transire nõ audẽt. Certũ est aũt ꝙ alique sunt colũbe q̃ mares
nõ nouerũt: alie vero q̃ post habitos atqꝫ ꝑditos vidue remãserũt.
Colũbus est species colũbe: q̃ amisse corpali cõsorte solitaria ince/
dit: nec cõiugalẽ copulã vltra reqrit: sꝫ nec viride q̃cq̃ꝫ ad reqescẽdũ
petit. Et ille q̃dẽ q̃ celibes aut vidue manẽt: ceterarũ cõsortiũ vel do
mũ vitãt ne vexent̃ a masculis eoꝝ inq̃etationib⁹: fugiũtqꝫ ꝛ in ꝑie
tinis habitãt. Impiosos femine mares ꝛ iniquos ferũt. Quippe qñ
suspicio est adulterij. tunc ꝑlenũ querela guttur seniqꝫ rostro ictus.
Mox in satisfactiõe osculatio ꝛ circa venerẽ ꝑces crebrisqꝫ peduꝫ
orbib⁹ adulatio. Amor sobolis vtriqꝫ frequẽter eq̃lis: ꝛ incũbãt am
bo vicissim pullos binos educãt: sempqꝫ prius marẽ: ꝛ post triduũ
feminã pariũt. Incubat femina post meridiẽ vsqꝫ in matutinũ: cete
ro aũt tp̃e mas. ꝛ. xviij. die pullos excludũt. Inter pullos plerũqꝫ in
ueniunt̃ ꝛ oua: dũqꝫ alij euolãt: alij erũpũt: ipsi demum pulli trime/
stres fetificãt. Si mas desit: femĩa salit. ouaqꝫ pariũt: sꝫ ex his nihil
gignit̃. Colũba valde grauat̃ in ouoꝝ partu ꝙ si parere tardauerit:
a mare ꝑcutit̃. Mas adultos pullos e nido deijcit: sꝫ prius cum eis
coit. Colũbe ꝓpriũ est inter aues nõ eleuare caput qñ potat: donec
ei sufficiat. huj⁹ carnes recẽtes ꝛ hirũdinũ simul ꝯcerpte iuxta plini/
um cõtra serpẽtes valẽt. Sanguis eius de sub ala dextra acceptus
oculo medetur impositus: est enim acutus ꝛ habet potentiam dis/
soluendi. Pulli columbaruꝫ in autumno: ꝛ vere saniores sunt quo/
niam his temporibus grano maxime viuunt.

¶ De Ceteris quoꝝ nõĩa incipiũt ꝑ C. C. CLV.

Ornix in solstitio morbo corrũpit̃. H̃ nucib⁹ li/
bẽter vescit̃: he nobiles aues q̃si hostes
suos ĩpugnãt: sꝫ ille frequẽter cũ impugnãtib⁹ multũ de
tulerũt: tãdẽ impatiẽtia victe lacerãt ĩportunas. Core/
dulus dicit̃ quasi cor edẽs: carne nãqꝫ ꝑda viuẽs corde maxime in/
hiat saturari. Cornus est auis clamosa nihil aliud sonare nouit ni
si cras cras: diuersas tñ voces format. s. lxiiij. vt dicit fulgẽtius. Vo
lãdo coit aliqñ. Plures semꝑ q̃ꝫ duos pullificat grauidus fieri di/
cit̃: si eũ ouũ coruinũ edere cõtigerit. Ore cõcipe dicunt̃ ꝛ parere. fe/
mine quorũdã coruoꝝ oua sole cubãt: ꝛ mares eis escã dãt: pulli eo
rũ. vij. dieb⁹ absqꝫ vlla cibi alimonia manere ferunt̃. Septima vero
die nigrescũt quoꝝ nõnullos eiciũt tedio nutriẽdi: fortior ẽ coruus
de die bubo de nocte: ꝛ vicissim oua sua comedũt. Est coruinũ gen⁹
in oriẽte: qd̃ cũ asino ꝛ tauro pugnat eisqꝫ fugiẽtib⁹ suꝑ eos volat:
ac sic cũ ĩpetu eoꝝ oculis se impingit: ꝛ cũ potuerit eos excecans ro/
stro: dñis suis inutiles reddit. Itaqꝫ ꝑ cõsequẽs occisi decoriant̃: ꝛ
eoꝝ cadauera volatilib⁹ efferũt: sicqꝫ ab aue ĩproba aĩalia fortia su/
perãt̃. Coturnix ẽ auis quã vulgarit̃ q̃stulã dicim⁹ he ducẽ habẽt
ortigometrã: q̃s in maris trãsitu iã terre. i. portui maris appropinquã
tes: accipitres speculati rapiunt: ꝛ iccirco cura ẽ vniuersis vt externi
generis ducẽ solicitẽt. s. cornicẽ: ꝑ quã ꝑma discrimina caueãt. Ra/
rissimas hñt feminas ĩ genẽ auiũ sic̃ ꝛ pectines ĩ genẽ pisciũ. In ho
minũ võ genẽ pauciores nascũt̃ masculi q̃ꝫ femine. Crochilos in
italia rex auiũ appellat̃: auiũ q̃dẽ minima: sꝫ quãto minor tãto velo
cior: adeoqꝫ aĩosa vt ꝯ aq̃lã audeat conat⁹ attẽtare: hoĩes quoqꝫ de
ludit: q̃r cũ se ꝓpinquã q̃si manu capiẽdã obtulerit: casso hoĩs cona
tu ꝛ labore ĩpigra ꝓfugit. Araneis vescit̃: pullis fecũda ẽ: nã pluri/
mos vno fetu ꝓducit. Vno specu vł antro ĩ hieme multi cõdiũt̃: vt
ad calorẽ turba cõferẽte calor q̃ paru⁹ ẽ ĩ tã minimis corpib⁹ ꝯgre/
gatiõe multaꝝ augmẽtet̃. Cuculus ẽ auis ĩproba: q̃ vocẽ ĩ cãtãdo
nõ mutat: sꝫ semꝑ eã replicat: auis pigerrima ẽ loco ĩstabilis: turtu/
ris võ colorẽ hꝫ: hieme plumis spoliari dicit̃. Intratqꝫ terre latibulũ
vel ꝯcauitates arboꝝ. Illic estate ꝯgerit: quo hieme viuit. Oua sua
in nido minoris auicule ponit: ꝛ de ouis illi⁹ totidẽ demit: nedũ il/
la nũero suꝑflua inuenerit: q̃s aliena repudiet: itaqꝫ cuculus ab alie/
na matre cũ pullis ei⁹ fot⁹ ꝛ educat⁹: dũ adhuc in nido inualidus se/
det: q̃dã tñ auiditate nãli ceteris pullis cibos ꝑripit: ꝛ hac satietate ꝑ
ceteris pinguescit atqꝫ nitidior fit. In cui⁹ elegãtiã nutrix ꝯuersa gau
det de ei⁹ forma: miraturqꝫ seipsaꝫ ꝙ talẽ peperit adeo desipiẽs vt
magnitudine fetũ a pullis minorib⁹ nõ discernat: sꝫ oẽs pullos suos
in eius cõparatiõe dãnat: at vbi eũ eduxerit: ꝛ ad robur euolãdi nu
trierit: ipe versatice in nutricẽ insurgit: ꝛ insequẽdo perimit.

¶ De Falcone ꝛ speciebus eius. C. CLVI.

Falco est auis nobilissima volatu impe
tuosissima; ꝛ in custodia
sui minus cauta. Ideoqꝫ cũ ad ꝑdã dirigẽdus ẽ: a dño
suo retardat̃: nec auis ei capiẽda ostẽdit̃ nisi prius aliquã
tulum elonget̃ vt predam cũ impetu moderato subsequat̃. In ar/
dee captura duo falcones ꝑiter relaxant̃. quoꝝ vnus sũma petit ali
us iuxta terrã in imo volat. vt videlꝫ ille volantẽ ardeã impulsu ꝑci
pitet. iste võ ꝑcipitatã accipiat. Falconũ genera duo sũt. Vnũ nobi/
le. qd̃ auẽ nisu paruo nãliter capit. Aliud ignobile ꝛ vile qd̃ nõ nisi
multo labore ꝛ maceratiõe assuefactũ hoc facit hoc vltimũ gen⁹ cũ
ardeã ad terrã impulerit. iãqꝫ in ꝓmptu est vt eã capiat. ardea an/
guillã vel aliũ piscẽ quẽ recenti⁹ vorauerat euomit. ꝛ tũc falco libe/
ram eã euolare ꝑmittẽs. ac munus fetidũ sibi oblatũ ꝑferens ꝛ gau
dens ocius apprehẽdit. nõ sic aũt falco nobilis: sed eiectũ mun⁹ vili
pendẽs. auẽ dolosaꝫ seueri⁹ punit. Habet aũt falco os acutũ ac duꝫ
in pectore qd̃ ei nã ꝓuidẽs indidit ad ĩpulsionẽ ꝑde. Scripserũt aq̃
la symachus ꝛ theodocion ep̃lam ptolomeo regi egypti in q̃ tracta
uerũt de auib⁹ nobilib⁹: ꝛ eaꝝ medicinis. de qua tñ hic pauca bre/
uiter ad pñs ꝯmemorare sufficiat. Falconũ genera sũt octo. Primũ
est qd̃ lanarium dicit̃: ꝛ in duo genera subdiuidit̃: quoꝝ vnũ hꝫ ca
put ꝛ rostrum crossa pedes vt aquila. qd̃ cũ graui labore habilita/
tur ad aucupandũ. habilitatũ tamẽ secundo ꝛ tertio anno egregiuꝫ
est in volatu. Alterũ vero stature minoris est: ꝛ vile reputatur. Se/
cundũ peregrinũ. Tertium montanũ de cuius ꝯsuetudine est ꝙ fre
quenter respicit pedes. Quartum pedibus ꝛ cruribus ceruleuꝫ. hoc
primo ꝛ secũdo anno nobile. quinto anno vilissimũ. Quintum ge/
nus gracile ꝛ longũ est in dispositione exercitissimũ in volatu. Sextũ
superanicũ dicitur qd̃ fere habet similitudinẽ aquile excepto eo ꝙ
in pedibus ꝛ alis ꝛ oculis gutteo assimilat̃ falconi. Septimum ge/
nus britannicũ est qd̃ omniũ auium aucupantiũ obtinet principa/
tum. vt nec vlla auiũ coram eo aucupari vel etiam volitare audeat
ipsa desuper volitante. hoc genus habet crura nodosa. pedes cros/
sos vngues crudeles. aspectum flãmeuꝫ. oculos terribiles. caput ꝛ
pectus crossa. iuga alarum magna. facillime habilitatur ad volatuꝫ
multũqꝫ ac diu volare potest. delicatissime pasci vult. ꝛ tantuꝫ fere
quantũ aquila comedit. hoc genus esse credimus quod superi⁹ ae/
riophilon diximus. Octauũ genus est qd̃ herodius aut vulgariter
girfalcus appellat̃. de quo inferius dicetur. hoc genus precedente
cõmunius est ꝛ carius habet̃ ꝓpter moderantiam cibi ac vite.

¶ De Speciebus accipitris. C. CLVII.

Accipitrũ quoqꝫ quattuor sũt genera. Primũ
est corpe magnũ. domabile multũ.
ocul' varijs ꝑlucidis. hylari vultu. crosso pede. longis vn
guib⁹. deliciose comedens. Oẽs aues inuadit: nullãqꝫ ti
met: huj⁹ nã supi⁹ descripta est titulo. de accipitre. Scdm gen⁹ est
priore min⁹ qd̃ alietũ dicẽ possumus. alas hñs crossas sm̃ quãtita
teꝫ sui corpis pedes breues ꝛ vngues crossos. oculos magnos ꝛ ob
scuros. nõ cito mãsuescit: ꝛ iõ plurib⁹ odiosuꝫ est. ãno ꝑmo doma/
tionis paꝝ valet. scdo plus. tertia mutatiõe aucupat satis bñ. Terti
um genus est nisus ꝑuus q̃dẽ alioꝝ respectu sꝫ tñ velox. cito mãsue
scit: ꝛ delicate nutriri vult ꝛ leuit̃ aucupat. Quartũ genus est froged
lus quẽ nuscetũ dicim⁹. multo q̃dẽ minor sꝫ colore ꝯsilis sic̃ nisus
accipitri ꝯsilis ẽ in dispositiõe habit⁹ ꝛ colore. hec auis cito mãsue
scit. ꝛ delicate nutriri vult ac leuit̃ aucupat. velox ad volatũ. Muta
tione scda vel tertia optimus fit. accipit̃ siluester multũ ieiunare ꝑ
mutit̃. ꝛ sic mansuescit. Qui vult accipitrẽ hr̃e pinguẽ det ei de car
ne bouis vel porci ꝛ hoc masculi: q̃ macilẽtũ. det ei gallinas iuuenes
aq̃ madefactas. q̃ ꝯtratũ gallinas vetẽs. Qui expeditũ in aucupãdo
faciat ei bonã vesicã gutturis ꝛ includat eũ in tenebris cũ lumine tñ
modico ꝛ aucupet dieb⁹ alternis. De sanguine quoqꝫ volucrũ tene
rarũ mltas vires ꝛ audaciã sumit. aues etiã aucupãdi affectũ. Suꝑ
lignũ salicis aut abietis sedeat. eiqꝫ balneũ aq̃ frigide det̃ nec multũ
alas ei⁹ ꝯtingas nisi pẽdeãt e diuerso. Si vis vt accipit̃ leporẽ vł cu
niculũ capiat. h̃ eũ in iuuẽtute doce. ꝛ liga gyros in crurib⁹ ei⁹ ꝓpe
pedes ĩteriecto spacio vni⁹ palme. sicqꝫ capit sine lesiõe. hec de acci/
pitrib⁹. Porro tertiolus aucupantiũ volucrũ mĩma. sꝫ ꝑ sexu in nã
sua ad aucupandũ ꝓmptissima. falconũ generib⁹ adiũgit̃. h̃ in ep̃la
ꝑdicta de nobilib⁹ auib⁹ ꝛ alia multa de medicinis earuꝫ leguntur.

¶ De Fasiano ꝛ fatatore ꝛ feruce ꝛ fulica. C. CLVIII.

Fasianus est gallus siluatic⁹: auis pulchra val
de pẽnis chorũscis instar ignis. ce
ruleus interdũ ac viridis rubeisqꝫ pẽnis interscribit̃ hu/
tor aures geminas hr̃e videt̃ in capite plumis extãtib⁹
quas surrigit qñ vult atqꝫ submittit. Cristis aũt in capite caret ꝛ spe
culis in crurib⁹. his tñ armis frustrat⁹ aĩosus ꝛ audax est. Qd̃ sciẽs
auceps scutũ ex pãno lineo albo facit. in cui⁹ medio pãniculũ rubeũ
ponit. quẽ. s. rubore in albo gallus attenti⁹ ꝯtẽplat̃ insolitũqꝫ mira
tur. tũc auceps herentẽ visu cernẽs in dorsum retrocedẽ cogit faci

namine donec in retia eminus parata captiuũ deijciat. hec auis
aura pluuiosa tristatᷣ. ⁊ tũc rubis ac siluis latet. Circa vesperã vel
rorã egreditᷣ de silua: ⁊ tũc de facili venatᷣ. Rostrũ in terra figẽs
scõdit. ⁊ sic abscõditũ se tutũ credit. pẽnas ꝓ pinguedine mutat.
rũqꝫ sese renouat. Carnes hꝫ subtiliores ac leuiores ceterꝭ auibꝰ
uaticis exceptis ꝑdicũ pullis: Fatator est auis in oriẽte q̃ fetuũ
creãdoꝝ naĩt cupida tẽpus veris anticipat. quo. s. aues cetere so
t initiare cõceptꝰ. Unde fit vt oua q̃ tunc facit frigore corrũpantᷣ:
x fetuũ habeãt effectũ. sꝫ iterũ sequẽti tꝑe calido ponũt. ⁊ tũc pul
s faciũt: qđ est ɔtra oẽs fere agrestes aues. q̃ semel in anno ouãt
qꝫ pullificant. Fenix est auis in orbe sine pare ꝑ annos. ccc.xl.
la degẽs caput habẽs oneratũ vt pauo caudãqꝫ cerulei coloꝛ in
rosee penne iterscribuntᷣ varietate mirifica. Cũqꝫ etatꝭ ꝓuida gra
escere cepit in altissimis oriẽtis ꝑtibꝰ in arbore pulcherrima sup
menissimũ montẽ posita. altare q̃si nidũ istruit ex ture ⁊ mirrha ⁊
innamomo ac ceterꝭ aromatibꝰ. tũc feruidos solis orbes alaꝝ agi-
atiõe in se ɔcitãs sup struẽ ruit ipsaqꝫ paritᷣ accẽsa vermis ex eius
inere ꝓcreatᷣ q̃ in auẽ pꝛistinã reformatᷣ. hãc auẽ dicit Isido. helio-
olim vrbẽ egypti mẽse aꝑlis igressaꝫ fuisse. oneratis alis diuersis
romatibꝰ. ⁊ struem sarmẽtoꝝ ascẽdisse q̃ ɔiectꝰ fuerat in sacrificiũ
sacerdote. ibiqꝫ seipsaꝫ iter illa aromata ɔbussisse pꝛima die. sequẽ
i veniẽs sacerdos ligna q̃ posuerat. sup arã cõbusta reppit. ⁊ scru-
ãs cinerẽ vermiculũ odore suauissimo fragrãtẽ iuenit. q̃ scđa die
n auem formatꝰ apparuit. q̃ tertio die in statu suo ꝑfectissima sa-
cerdoti valefaciẽs euolauit. Fulica (vt dicit Ambro.) pullos aq̃le
nido deiectos reuerẽda clemẽtia cũ pullis suis pascit ac nutrit: ho-
minibꝰ rõnalibꝰ exẽplũ ꝓbẽs. quãta debeãt erga peregrinos ⁊ pau
peres ac tribulatos pietate moueri. hec auis in vno semꝑ loco quie
ta manet: ⁊ escam suã circa se colligit.

De Gallo. C. CLIX.

Gallus est auis faucibꝰ ⁊ capite cristata: spiculis aduersis ĩ cruribꝰ armata. habẽt ⁊ q̃nqꝫ spicula galline. sꝫ hoc errore potiꝰ q̃ȝ ope nature. Gallus nocte ꝓfunda cantat validiꝰ: ⁊ matutino leuiꝰ. Cantus
eius cũ vento fertᷣ. ⁊ anteq̃ȝ estimari possit lõgius auditᷣ. itaqꝫ can-
tu suo equos mitigat: camelos ĩstigat: fantastica quoqꝫ ꝓpellere di
citᷣ. Caudã sustollit: et ad modũ semicirculi reflectit. cũ pennas cir
ca collũ erigit excutiẽs se audaciorẽ reddit. Dormiturꝰ in altũ scan-
dit: ac sup vnũ pedẽ req̃escit. Albũ gallũ leo timet. forma eiꝰ eccle-
siarũ turribꝰ insidet: ⁊ rostrũ cõtra ventũ cõuertit. Plures herbe q̃
gallũ reficiũt: aĩalia cetera occidũt. Si in vno ꝓcinctu atrij plures
galli fuerint. vnꝰ deuictis ceteris dominatᷣ ⁊ supbꝰ graditᷣ. finisqꝫ
duello sepe ɔmoriẽtibꝰ est. Gallus iccirco leonibꝰ est terrori q2 ba-
silisco assimilatᷣ (vt q̃dã dicũt) vel potiꝰ vt credimꝰ naĩr insitꝰ est
eis timor galli. Gallinis mortuis gallus merore cõfectꝰ abstinet a
cantu pre dolore. Idẽ in etate decrepita facit ouũ ex se: vnde basilis
cus ꝓcreatᷣ. sed in generatiõe hac oportet vt multa ɔcurrant. In fi-
mo naqꝫ calido ⁊ multo ponit ouum. ibiqꝫ fouetᷣ vice pꝛis. ⁊ post
multũ tꝑis exit pullus ⁊ inualescit sicut solẽt anatũ pulli. hꝫ autem
caudã vt coluber: residuũ vero corpis vt gallus. Dicũt aũt hi qui crea
tionẽ eiꝰ se vidisse testãtᷣ: q2 nulla est oui testa: sꝫ validissima pellis.
intantũ vt resistere possit ictibꝰ validissimis. Opinio quoqꝫ quorũ
dã est q2 ouũ illud galli coluber aut bufo fouet: sed hoc incertũ est.
Hoc tantũ in antiquoꝝ scriptis habemꝰ q2 basilisci quoddã genus
ex ouo galli decrepiti generatᷣ. Gallinacius gallus testiculis vidua
tus dicitᷣ: q̃ capo vulgaritᷣ appellatᷣ. fertᷣ aũt citiꝰ ĩpinguari: q2 a li-
bidine arcetᷣ. Cũ gallinis q̃dẽ ĩpinguatᷣ: sꝫ neq̃q̃ȝ eas ĩpregnãdo fe-
cũdat: cũ eis pascitᷣ. sꝫ nõ eas defendit: nõ cãtat: nec horas diei vel
noctꝭ discernit. igitᷣ ad nihil vtilis est: nisi ad coq̃nã. Unñ satꝭ elegã-
ter q̃dã nuꝑ ad cleꝝ ĩ synodo loquẽs ait. Trãsferetᷣ inq̃t sobna scri
ba sicut gallus gallinaciꝰ. Sꝫ nusq̃ȝ vtiqꝫ nisi ad coq̃nã diaboli. Et
q̃re: q2 nõ generat neqꝫ cãtat. Aliq̃n gallus post trienniũ castratᷣ: ⁊
postea. v. vel. vi. annis viuere finitᷣ: ⁊ sic in eiꝰ iecore lapis electoriꝰ
repitᷣ. quẽ vt ibi ɔcepit nunq̃ȝ postea bibit: vnde ⁊ siq̃s hũc lapideꝫ
in ore suo habuerit: sitim extĩguit. huic aui q̃nqꝫ plume in pectore
suo extrahuntᷣ: ⁊ vrticis ad nudũ vritᷣ: vt pullos orphanos vice ma
tris foueat: ob calorẽ quẽ ex eis nudato corpi ꝑstãt. Itaqꝫ postq̃ȝ
frigorꝭ ꝑsidiũ ⁊ vstiõis medelã in pulloꝝ suppositiõe se adeptũ esse
cognouerit matnũ affectũ ɔcipiẽs: eos fouet ⁊ pascit: formatqꝫ fm
morẽ gallinaꝝ voces. vt ɔfracta voce aduocet elõgãtes. carnes gal
li crossiores sũt ad digerẽdũ: ⁊ minorꝭ hũiditatꝭ: q̃ȝ galline vel gallina
cij. Decrepiti tñ galli carnes teneriores sũt q̃ȝ iuniorꝭ. gallinaciꝰ autẽ
hꝫ carnes validiores oĩbꝰ volatilibꝰ. Bonũ. n. sanguinẽ generãt ⁊
optimũ nutrimẽtũ hꝫ q̃dẽ eiꝰ caro q̃ddã viscositatis. sꝫ in coq̃ndo
dissoluitur.

De Gallina. C. CLX

Gallina circa pullos suos est solertissima. frãgit eis panis aut farris minutias: eosqꝫ con fracta voce aduocat. Qui q̃nqꝫ supbi blãdas eiꝰ alas re- fugiũt: ⁊ sic alitibꝰ preda fiũt. Quotidie rapiuntᷣ oua gal
linis: nec propter hoc oua ꝓferre desistũt. quinetiã postq̃ȝ in abscõ
dito posuerint ea clamãdo raptoribꝰ ꝓdunt. Modũ aũt excedẽtes
in ouãdo moriuntᷣ cito. Oua de quibꝰ exituri sunt masculi: gallina
gerit in parte vẽtris dextera. ex quibꝰ aũt femine: in sinistra. Femi
nã ꝓferũt illa que in acuminis loco rotũdiora sunt. oblõga vero ⁊ in
fine acuta mares pariunt. ⁊ hec ipsa gratioris saporis sunt. Gallus
gallinã aduocãs pascit. ⁊ tũc eã ad labores impregnationis ⁊ partꝰ
cogit. In ouando naqꝫ multũ laborat: ⁊ tñ post partũ cantat. Que-
rẽdo cibũ puluerẽ cũ pedibꝰ vertit: ⁊ sic victũ acq̃rit. Multe galline
⁊ pauones ⁊ anseres oua vẽti faciunt. i. oua sine coitu: q̃ parua sunt
⁊ insipida: ac ceteris humidiora. Et si q̃s aliq̃đ eoꝝ posuerit ad fo-
uendũ: nõ mutabitᷣ modus eiꝰ: sꝫ manebit albũ atq̃ȝ citrinũ. a parte
latiori pꝛimo exit ouũ: ⁊ post ab acuta. Pliniꝰ auctor ẽ: q2 eo die quo
gallina ouũ ediderit: aspidis ictu nõ moritᷣ: imo ꝑcussis est medici-
na. Quedã galline gemina oua pariũt: ⁊ geminos interdũ excludũt
Oua incubari intra. x. dies edita vtilissimũ est. nam vetera aut recẽ
tiora infecunda sunt. subici autẽ debẽt impari numero. Quarto vero
die postq̃ȝ ceperint incubari: si eoꝝ cacuminibꝰ ɔtra lumẽ ĩ manibꝰ
apprehẽsis purus ⁊ vniusmodi color ꝑluceat: estimantᷣ sterilia: ⁊ ꝓ
illis supponẽda sũt alia. In aq̃ quoqꝫ expimentũ est. nã ouũ inane
fluctuat iniectũ aq̃: subsidẽs vero plenũ est. Subiciẽdo ɔcuti expimẽ
to vetãt: q2 nõ gignũt ɔfusis vitalibꝰ venis. Incubationi datur ini-
tiũ post nouã lunã: q2 priꝰ ĩchoata sepe fallũt. Optima fotura ante
vernũ eq̃noctiũ. post solstitiũ vero nõ implẽt iustã magnitudinẽ: tan
toqꝫ minꝰ quãto ꝑuenerint serius. Oĩbꝰ ouis inest in medio vitelli
parua velut sanguinea gutta: quam eẽ auiũ cor existimãt: prius id
gigni semꝑ opinãtes. Hec gutta in ouis salit: ipsũqꝫ palpitat aĩal. ⁊
ex oĩ alio liquore oui nõ incorporatᷣ aliq̃d pullo. cibꝰ autẽ eiꝰ est in
vitello vel luteo. oĩbꝰ intus caput toto corpe maiꝰ est: oculi cõpressi
capite maiores. In crescẽte vero pullo cãdor in mediũ vertitᷣ. luteum
circũfunditᷣ. xx. die mouetᷣ: iãqꝫ viuẽtꝭ intra putamẽ vox auditᷣ. ab
eo itaqꝫ plumescit: ita positus vt caput sup dextrũ pedeꝫ habeat: ⁊
alam dextrã sup caput. Uitellus interim paulatim deficit: oui pars
acuta caput ɔtinet: pars autẽ rotũdior posteriores pulli partes. In
egypto hoĩes oua stercore inuoluũt: ⁊ sabulo cooperiũt: sicqꝫ debi-
to tꝑe sine fotura galline complentᷣ: ⁊ eis extractis teste finduntᷣ: ⁊
pulli ꝓdeũt. Gallina q̃n cubat in calida estate: finduntᷣ ouoꝝ teste
ꝑ se: ⁊ exeunt pulli citiꝰ q̃ȝ in frigido tꝑe. Quedã semꝑ gemellos fa
ciũt: sꝫ vnꝰ eoꝝ paruꝰ est: ⁊ alter magnꝰ. q̃nqꝫ vero paruꝰ a maiore cõ-
pressus efficitᷣ mõstruosus. In gallia visus est pullꝰ galline cũ duo
bus capitibꝰ ⁊ vno corpe. ambo cibũ capiebãt: ⁊ in vnũ corpꝰ traij-
ciebãt. q̃ttuor pedes habebãt: sꝫ duo pẽdebãt inutiles: ceterꝭ curre-
bat. Pulli celeriꝰ calidis diebꝰ excludũtᷣ: ⁊ ɔtra oĩa aĩalia cetera sic
aues oẽs in pede nascuntᷣ. Si subito tonat: sepe fallũt: ⁊ accipitris
audita voce vitiantᷣ. Remediũ ẽ ɔtra tonitrꝰ clauus ferreus ꝑ ouo-
rũ trãsuersa positꝰ: aut terra ex aratro. Inimicissima gallinis est pi
tuita: q̃ maxĩe est inter messis ⁊ vindemie tꝑs. medicina vero ẽ pẽna
ꝑ trãsuersas nares inserta: ⁊ ꝑ oẽs dies cõmota: vel cibꝰ alliũ. Pli-
nius auctor est: q2 si aurũ liq̃feceris: ⁊ mẽbra gallinarũ admisceas;
ɔsumũt aurũ: ita vt dici possit auri venenũ esse gallinas.

De his quoꝝ noĩa incipiunt ꝑ. G. C. CLXI.

Gosturdi sunt aues ad modũ parue: coloris terrei: cristã paruam ex plumis ha- bẽtes ĩ capite: nec aliarũ auiũ more volãtes: sꝫ vndosos fluctꝰ innatãtes: q̃ vẽto cogẽte nũc alta nũc ima petũt.
De his vulgo fertᷣ: q2 earũ oua ĩ terra posita a bufone fouentᷣ: e qui-
bus cũ exierint pulli: tũc pꝛimũ eos parẽtes curãt: eisqꝫ cibos ferunt:
Glutis est auis grece noĩata: q2 lõgã
quoadusqꝫ volatꝰ tẽtare pñt.
exerit linguã. Hec instãte hieme recedẽtibꝰ irundinibꝰ atqꝫ ciconijs
blãdiẽte sibi societate: auide cũ eis iter aggreditᷣ. sꝫ postmodũ in vo
latu labore cõperto penitẽtia ducitᷣ. at q̃n ĩcomitatã reuerti piget:
sequitᷣ aues aliq̃s: tãto tñ tedio: tã paruisqꝫ dietis: vt eã incõpleto
itinere hiems anticipet. Ecõtra vero citraniꝰ auis asie festinãtior ꝑse-
uerat: ⁊ alias aues socias preit: redditqꝫ sollicitas: ⁊ excitat etiã de
nocte somnolẽtas. Graculus est auis nigra ꝑ totũ corpꝰ. Est enĩ
de genẽ cornicꝭ: licꝫ corpe minor. libẽter in altis siluis nidificat: ⁊ h
ĩ tãta multitudine: vt in vna sepiꝰ arbore. vij. paria graculoꝝ nidos
ɔstruãt. Optime naqꝫ aues iste sibi inuicẽ cõpatiuntᷣ. Est aũt auis
clamosa nimiũ: maxime a coitus tꝑe: quẽ. s. coitũ tꝑs excitat vernũ

amoris gratia masculus feminā cibat. Carnes pulloꝝ eius esibiles
sunt. ⁊ maxime si excorient̄. hāc auē nōnulli falso opinant̄ eandē
esse q̄ꝫ garrulū. sed multa est īter eas differētia. nā graculus (vt di
ctū est) vni⁹ est coloris. graculus aūt colore distinct⁹ ex diuersis plu
mis: dict⁹ est a garriēdo. de vna nāqꝫ arbore ī aliā garriēdo trāsit.
nec eā quisq̄ꝫ ptrāsire pōt ꝙ nō garriat. Ceteraꝝ etiā auiū voces vl̄
modulos nō ad delectamēta letitie sed tm̄ ad garriendū dicit̄ imi
tari. tāta plumaꝝ varietate distinguit̄. vt nullus ei ceterarū auiū co
lor deesse dicat̄. Captus in iuuētute claudit̄ vt articulata verba lo
qui doceat̄. Que etiā vbi euaserit magis garrire gestit. ꝑ qn̄qꝫ gar
rulitati ītendēs. sibi nō ꝓspicit. sꝫ nisus eā inopinatā rapit. Freq̄uē
ter insanire dicit̄. ita ꝙ plerūqꝫ īter furcatos arboꝝ ramos se suspē
dit. Griphes est auis q̄drupes: capite ⁊ alis aquile filis sed multo
maior. in nido suo lapidē agatē ponit. nec dubiū quin ad aliqͦd re
mediū. hi eq̄s ⁊ hoib⁹ maxime infensi sūt. ⁊ hoies armatos ꝑlian
do supant ⁊ occidūt. Grues aliqn̄ vsqꝫ ad extrema terre volāt. vt
terrā cōplexionib⁹ suis aptā inueniāt. sempqꝫ volādo se vento op
ponūt. Dicit Aristo. ꝙ ad plagā septētrionalē vltra egyptū in hie
me veniūt. qb⁹ pigmei hoies. s. cubitales occurrūt ⁊ cū eis pugnāt.
Pugna gruū adeo fortis ⁊ ptinax est: vt manu capi possit. Quādo
nubes pluuiosas ꝓspiciūt. clamāt ⁊ vociferant. vncē suū celeriores
captare volatus sollicitāt. cū aūt sup terrā descēderint vt comedāt
dux earū caput in altū erigit in custodiā oīuꝫ: cetere vo secure depa
scūt. Cū vo dormiūt alternis pedib⁹ insistūt. fert̄ aūt ꝙ post hiemē
volātes a mōtib⁹ oriētis arenas aureas. ⁊ auricalcū lapidē trāsglu
tiūt. ⁊ post in ptib⁹ trāsmarinis reuomūt. vnde dixerūt q̄ expti sūt
ꝙ lapis quē grues euomūt: igne mediāte trāsit in aurū. Grues ha
bent carnes reliq̄s auibus grauiores. vnde occisa grus vno die in
estate: duobus in hieme seruari debet anteq̄ꝫ comedat̄. vt caro di
gestibilior fiat atqꝫ tenerior.

De his que per. H. I. K. L. C. CLXII.

Herodius q̄ ⁊ gyrfale siue gyrfalchus appella
tur. est auis īter oēs nobilissima co
lore ceruleo: in maxima tm̄ parte corporis ad albedinē
declinās: preterq̄ꝫ in pectore ⁊ alis vbi celestē colorē euidenti⁹ imi
tatur. adeo fortis est vt aquilā capiat. adeo quoqꝫ animosus. vt cū
post grues vl̄ alias quaslibet aues in aere volātes fuerit dimissus.
ab eaꝝ ꝑsecutiōe nō desistat donec omnes ad terrā successiue deij
ciat. Est autem canis ad hoc edoctus: qui herodio desuper volan
te ipsas aues deiectas capiat ⁊ occidat. Herodi⁹ cū videt p̄dā: excu
tiēs se aīat ⁊ discernit an ad capiēdū apta sit. In altū q̄dē ascendit:
⁊ cū īpetu descēdēdo p̄dā deijcit. ad p̄dā aūt volādo pedes pectori
cōiungit: ⁊ sic p̄dā ferit. quā si p̄mo īpetu nō capit in altū cōscēdit ⁊
pre īdignatiōe vix ad reclamatorē redit. Carnes crudas ⁊ seruatas
nō comedit: sꝫ recētes. Est eni gen⁹ gyrfalcoꝝ qͦd cognoiat̄ sacruꝫ:
⁊ hoc validi⁹ est ⁊ hꝫ colorē fuscū. Ibis ē auis sup nilū req̄escēs:
aquā tm̄ nunq̄ꝫ īgrediēs: sꝫ eiecta cadauera comedēs: q̄ cū cibis ni
mijs cōstipata fuerit: rostro de nature secretis indigestibiles cibos
detrahit. Mētiunt̄ plane q̄ dicūt ibites esse ciconias, nisi forte di
cāt genus esse ciconiaꝝ in orbe nostro ignotū. nā ibites dicit Pli
ni⁹ habere rostrū aduncū: qͦd vtiqꝫ de ciconijs nostris falsum est: q̄
rostrū habēt longū directū in sūmitate acutū. hec auis ore parit: ⁊
ei⁹ oua si q̄s comederit morit̄. Kiches est auis q̄ vocibus diuersis
vociferat. ⁊ quolibꝫ fere die vocē suā mutat. sup arbores nidificat.
⁊ ex glādib⁹ qn̄ mature sūt cibū cōgregat sufficiētē sibi. educati vo
pulli ei⁹ ⁊ ad volatū roborati cibant parentes suos in senectute. fa
ciūtqꝫ eos manere in nidis absqꝫ vllo labore. Lucidij dicti sūt q̄si
lucē dātes. harū eni auiū penne p obscurū in nocte lucent. Unde q̄
eas hñt qn̄ volūt p̄iactis luciferis pennis. haꝝ gr̄a vias dirigūt. In
hircinio germanie saltu hec auis habitat. Lynachos est auis acu
ti visus valde: q̄ ⁊ pullos suos anteq̄ꝫ habeāt alas cōpletas ꝑcutit:
ac solē aspicere cogit: ⁊ si cui⁹ oculus lachrymet̄: ipꝫ īterficit alios
vo nutrit. hec marinis auib⁹ cibat̄. easqꝫ qn̄qꝫ desup in aere leuata
natātes cōtēplat̄: quā ille vidētes se submergūt. at illa ꝓpe aq̄s de
scēdit: ⁊ eas vsqꝫ ad suffocationē ī submersiōe manere cogit: ⁊ tūc
plumis ad supficiē aque deductas rapit.

De his que primā litterā habēt. M. C. CLXIII.

Meanta est auis marina maior anate: cinerei co
loris. habēs collum ⁊ crura breuia: glau
cos oculos: rostrū ex parte croceū ⁊ ex pte rubeū. a sono
vocis dicta est. semp eni clamat: cadauerū cupidissima
est: ⁊ hoc humanoꝝ. Itaqꝫ iminēte tēpestate maxime clamat. qua
si iam exultans preda cadauerū iminente. oculū autē primo petit in
cadauere. Mergus flumina stagnaqꝫ innatat: ⁊ pisces persequi
tur. sic dictus eo ꝙ in aquis se īmergat: diutius tm̄ sub aq̄s morari
non valet. qm̄ in aere spiritū recupat qn̄ ꝑcuti debet in aq̄ mergit̄.
Has aues beat⁹ Martin⁹ diuina v̄tute coegit aq̄s ꝯtra naturā suā
deserere ⁊ arida loca desertaqꝫ petere. harum pulli statim vt oua ex
eunt: tāto vigore pollent: vt si matrē eos perdere contigerit: virtute
propria viuāt. Merillia auis est nō multo maior merula: colore
quoqꝫ prope silis: sꝫ rostro pedib⁹ vnguibusqꝫ dissimil̄. prede cupi
dus est. sꝫ q2 paru⁹ ⁊ parui roboris: paruarū auiū insecutor est. Hi
sic accipitres ⁊ herodij socialit̄ volāt. imbuiq̄ꝫ q̄ttuor ex illis pn̄t: vt
cignū h̄ mō capiāt. prim⁹ ex eis cigni caput īuadit. secūdus ⁊ terti⁹
ex vtroq̄ꝫ latere binas alas. q̄rtus vo collū ⁊ pect⁹. ⁊ sic auis graui
da cign⁹ angustijs circūsepta mouē se nō valēs: ab aucupe p̄uēta ca
pit̄ ⁊ occidit̄. Merops est auis habēs in dorso colorē cyaneū: in
pectore subrutilum: in vētre palidū. Hec nāli calore abūdās: antra
sex pedū altitudinis ī terra fodit: ibiqꝫ nidificat: ac fetus facit: ⁊ eos
vsqꝫ ad robur debitū illic abscōditos pascit ⁊ nutrit. Merula di
cebat̄ olim medula: q2 mirabiles voc̄ modulos reddit: maxime cū
vernū tp̄s īminere ꝓspexerit. nā hieme tacet: aut tm̄ balbutit. olim
merula fuit spectandū in clero miraculū: q̄ arte humana edocta no
tulas in ordine sm̄ musicā cātabat ita ꝑfecte: vt nullus musicoꝝ eā
aliq̄ten⁹ imitari posset parilitate ꝯcordātie. hec auis croceū q̄ntulū
cūqꝫ colorē hꝫ in pectore. reliquū vo corpis occupat nigredo. Me
rula domesticata cōtra naturā suā carnes comedit. ⁊ hec dulci⁹ ca
nit. libenter se balneat: ⁊ plumas rostro purgat. cūqꝫ nigra sit ⁊ tur
pis in delectatiōe mouet scipsam ꝓpter amenitatē vocis. Merula
plumas nō exuit sic aues cetere: sꝫ rostrū suū singulis annis mutat
in cādorē. ⁊ in hieme vix pōt volare ꝓpter pinguedinē. Est quoddā
merularū gen⁹ ceteris multo mai⁹: q̄ agochile. i. capmulgi vocant̄:
sic dictū est supi⁹. Miluus vngues pedes ⁊ rostrū aduncū hꝫ in
star accipitris. sed alas curuas: ⁊ nō rectas: in quo est ei dissimilis.
Audax est in paruis: timidus in magnis. fugat̄ a niso: q̄uis in tri
plo maior sit illo. circa macellos excubat ⁊ circa cadauera. iecur ei⁹
medicinale Plini⁹ laudat. Monedula q̄si monetā tollēs aut dili
gens dicit̄. auis est niger: sꝫ formosa ⁊ grata. hominū voces in pul
lo edocto imitat̄. in matutino cū ortu solis sollicit⁹ discreti⁹ ⁊ tena
cius retinē dicit̄. hui⁹ carnes pruritū capitis excitāt. vn̄ ⁊ ipsa appe
tit in capite fricari. Muscicapa ē auis maior colūba: plumas ha
bens vt lanari⁹: pedes ⁊ rostrū vt hirūdo. q̄ lꝫ oris rictū hēat amplis
simū ꝓpter muscas ⁊ chiniphes: quib⁹ solūmodo vescit̄. rostrū tm̄
inter aues cōparatione sui corporis hꝫ paruissimū: ⁊ pedes filr.

De his q̄ primā litterā habēt. N. vel. O. C. CLXIIII.

Nycticorax dicit̄ noctis coruus. ipsa est no
ctua: q̄ noctis tenebras amat: et
solē vidē nō patit̄. Lucifuga eni est: ⁊ nocte cibos suos
q̄rit. nā si de die volaret: a ceteris auib⁹ impeteret̄. No
cte (vt vulg⁹ opinat̄: mortes) hominū p̄nūciare videt̄ vocib⁹ impor
tunis. caput hꝫ ingens: nec vt aues cetere formatū rostrū hꝫ aduncū
vt nisus vngues hamatos ⁊ asperos. In domicilijs vel parietib⁹ li
benī habitat: ⁊ pullos suos fouet: humanis stercorib⁹ delectat̄: mu
res ⁊ oē gen⁹ earū ꝑsequit̄. hui⁹ ꝯtra ceteras aues solers est dimica
tio. Cū eni ab hoie vel auib⁹ impetit̄: resupinata iacens rostro pedi
busqꝫ repugnat: ⁊ se defendit. Auxiliat̄ autē ei accipiter quodā na
ture collegio: belluqꝫ partit̄. In insula creta siqn̄ noctua inuehitur
statim emorit̄. hui⁹ carnes paraliticos iuuāt. Nisus ē auis nobil̄
forma ⁊ robore minor q̄ꝫ herodi⁹. sꝫ vn⁹ est color plumarū ambob⁹
⁊ tm̄ socialiter volare recusant. nā inuidia fert̄ ⁊ fastu. ⁊ cū impetit
auē solus ambit honore victorie potiri. h̄ q̄dē estimari pōt: ⁊ forte
merito. sꝫ reuera magl̄ credibile est eū prede solū inhiare: nedū quē
in volatu sociū habuerit: in pastu quoqꝫ sodalē accipiat. Nō tm̄ du
bia fides est: nisum parē sui generis dedignari: ⁊ velut alieni gene
ris auē ꝑseq̄. ⁊ h̄ ꝯtra oīuꝫ auiū gen⁹. Nā (vt dicit Aristo.) ois auis
predā in volatu capiēs: parcit sui generis auib⁹. Solus ergo nisus
expers ē generositatl̄ hui⁹. ⁊ h̄ cū ipso hoie: q̄ inter aialia terrestria
aīali sui generl̄ insidiari nō cessat. Onocrotalus ē auis in partib⁹
oriētis: q̄ cū vocē edere voluerit: caput in aquis ponit: ⁊ illic instar
rugit⁹ clamorē emittit. In faucib⁹ quosdā hꝫ folliculos: in quibus
p̄mo cibū suscipit: ⁊ post horā in secūdū vētrē mittit: ibiqꝫ eū dige
rit. Hui⁹ duo genera sunt. vnū. s. aq̄tile: ⁊ aliud solitudinis. Sola h̄
auiū (vt dicit Aristo.) splene caret. ⁊ vt dicit Isido. multas sil̄ escas
in vētre recōdit. Oriolus est auis sic dicta vulgarit̄ a sono vocis.
coloris aurei p totū: excepto ꝙ in alis hꝫ pēnas q̄dā cerulea varie
tate distinctas. nidū in ramis arboꝝ minutissimis mira subtilitate
suspēdit: ita vt in aere solo pēdere videat̄ de terra cernētib⁹. Ipm
quoqꝫ nidū ab himbre camerat: ac densa frōde ꝓtegit. Ossifraga est

ia magna vt cign⁹: fluuios ac piscinas inhabitans. rostrū hȝ ma/
nū. ⁊ a gutture vsqȝ ad pectus instar saccelli receptaculū longū ⁊
nplū: in quo magnā sibi copiā piscium: vt. s. in tanta mole diffusa na
re nō egeat: paulatim digestis in vētre cibis inueniat paratū qd
abeat. Nunqȝ aues hmōi in aq̄ diffusiori ⁊ piscib⁹ abūdāti habi
t: qr citissime paruā aquā ⁊ si piscium copiosa: igluuie sua vacuāt.
Ocbus est auis q̄ vulgarit̄ huans dicit̄ a vocis sono. nocte nāqȝ
sibu horrifice clamat īprope vocē humanā similās ita vt hoīeȝ cō
actū frigore clamare credas. Sed terras speciales hȝ in qb⁹ hmōi
oces pfert. in ceteri aūt muta est hec auis: bubone minor est no/
ua maior. aduncū hȝ rostrū ac pedes. ⁊ eminētib⁹ plumis habere
idet aures. preda viuit carnibus vescit̄. mures persequitur. ⁊ ab
uibus ceteris odio habetur.

De Passere ⁊ Pauone. C. CLXV.

Passer in tectis habitat: gregati ad pastū volat.
oīb⁹ auib⁹ calidior est. vñ caro ei⁹ stipti/
ca. est: ⁊ sanguinis incentiua. citoqȝ digerit qcqd glutit.
vñ corpus ei⁹ neqq̄ cib⁹ supt⁹ ipinguat: ſȝ tñ sustētat.
Stercus etiā ei⁹ calidissimū est qñ emittit̄: ſȝ citissime ifrigidat̄. fu
ra mōs quoqȝ luxuriosus est ⁊ in furorē citi⁹ cōcitat̄: ſȝ nulla mo/
a discordie. Dicit Arist. qr mas vno tñ anno viuit: femina vo diu
i⁹: qd de passerib⁹ orīētis credimus. Nā ⁊ illa nigredo de q̄ dicit
p est in collo masculi. nō est aūt in eis q̄ sūt apud nos sūt in euro/
pa. ſȝ alba qdā in genis macula nigredine notata. ⁊ hi in vita pseue
a. ſȝ alba qdā in genis macula nigredine notata. ⁊ hi in vita pseue
āt hieme ⁊ estate sicut eoꝝ femine. etas passeris apparet in rostro:
p iuuenis hȝ illud tenex: ⁊ circa fauces croceū. Senex vo durꝫ ⁊ ni/
grū. In qbusdā orbis ptib⁹ morbū caducū hec auis patit̄: ⁊ hoc vt
Aristoteles credit qr semē iusqami comedit. hui⁹ pulli cū euolare
debēt vicini passeres cū eoꝝ parētib⁹ conat⁹ ipsoꝝ euolātiū comu/
tant̄. vt ībecilles (si necesse sit) pluriū ɔstipatiōe cōfortent̄. Pauo
est auis pulcherrima ⁊ pulchritudinis amica. collū hȝ lōgū. ⁊ exten
tū. colore saphirinū ⁊ pect⁹ sim̄r. in capite vo plumas desup istar co
rone vel criste. caudā quoqȝ lōgā ⁊ oculatā. quā cū laudat̄ extēdit.
si pedū deformitatē viderit. mox deponit. ſȝ ⁊ si a tacito spectetur:
pēnas oēs qs spectari gaudet cōtractis oculis abscōdit. a trimatu
fundere colores gēmātes īcipit: ⁊ tūc parit. Idē nocte cū euigilaue
rit. seqȝ in tenebris cōstitutū ītueri nō poterit. clamās pauide suā
pulchritudinē amisisse se credit. Idē clamore suo serpētes deterret
⁊ oīa aīalia venenata depellit. nec de facili ppe habitare audēt. vbi
vox illi⁹ frequēter audit̄. pauo qñ ascēdit alte pluuie signū est. hu/
ius oua si gallinis subijciant̄ pulli exeūt. nōnulli pauones albū co/
lorē p totū habēt. ⁊ tñ gēmātes oculi q̄ in ceteri auro vl̄ saphiro di
uersis colorib⁹ nitēt. in his etiā albo splēdore discernunt̄ ac resplē
dēt. pauones habēt etiā deserta siluestres. ſȝ neqq̄ in nitore colore
vel cauda domesticis siles. nec mirū qr si caudaꝝ eis pōdus natura
creasset. poti⁹ videret̄ onerasse volātes qs inexptos honorasse vo/
lantes qs inexpertos honorasse gloria volucres.

De Pegaso ⁊ Pellicano ⁊ perdice. C. CLXVI.

Pegasus est aīal magnū ⁊ horrēdū: i ethiopia
formā equi hñs. ⁊ alas vt aq̄la. ſȝ mul
to maiores. caput cornib⁹ armatū adeoqȝ mōstruosum
vt ipso fere cūcta aīantia terreat. Cūqȝ sit grauis corpo/
re alarū adiut⁹ remedio fuga mirabili poti⁹ curritqȝ ꝑuolat. ⁊ aere
collizo vtute pēnaꝝ ad istar turbinis vētos ipellit. escas multas de
uorat. ⁊ ingēte mouet̄. ifestus est aīalib⁹ ⁊ homini maxime. Pel
lican⁹ dicit̄ qsi pellē canaꝝ hñs. i. plumas albas. In egypto circa ni
lū habitat: ⁊ lacte crocodili viuit. qd vtiqȝ bestia p nimia māmilla/
rū abūdātia in aliquo palustri loco in magna quātitate eijcit. vñ ⁊
crocodilū libēter pellican⁹ seqt̄. h auis macie semp afficit̄: ⁊ qcqd
glutit cito digerit: qr vēter eius nullū hȝ diuerticulū: quo teneat ci/
bū. Solū eni visceri hȝ ductū. q̄ ab itroitu oris vsqȝ ad secreta natu
re ptigit. pullos suos sāguine lateri sui viuificat. cū eos ppt ipostu
nitatē suā occiderit. vl̄ a serpēte qui eis īsidiat̄ interēptos īuenerit.
post sāguinis aūt effusionē adeo debilitat̄. vt exire de nido nō va/
leat. ſȝ ei⁹ pulli p cibatiōe ei⁹ ⁊ sua exire cōpellūt. Quidā tñ eoꝝ se
gnes exire volūt ⁊ peūt. qdā aūt ⁊ seipsos qdē pascūt. ſȝ matrē pe/
nit⁹ negligūt. Qd cū illa post ɔualescētiā viderit pios filios nutrit.
ipios aūt allicit ⁊ otēnit. Perdix est auis dolosa. ⁊ luxuriosa. mas/
culis p feminis dimicātib⁹ victi calcant̄ a victorib⁹ iniusto coitu.
mater volat in circuitu venatoꝝ quousqȝ pulli sui fugiāt. ⁊ post fu
gā eoꝝ fugit. ⁊ ipsa tūcqȝ vocat eos secura. de nocte cōuersis poste
riorib⁹ perdices sedēt. ⁊ libidinis tēpore linguis ad inuicē extentis
pre desiderio coitus estuant. Cū aūt in gurgustio retiali ab aucupe
capiunt̄. vna aliā sequit̄. nec discernit misera sequēs vel retractat

periculū imi captiue sociorū delusa cōsortio. Carnes pdicū p ceter
auib⁹ siluestrib⁹ sanissime sūt. pdix (testāte Plinio) nō pinguescit,
fel eius cū melle equo pondere prodest ad oculorum claritatem.

De Philomena ⁊ pica ⁊ pico. C. CLXVII.

Philomena dicit̄ a philos qd est amor: et
mene qd est duld. Hec enim
auis mira modulatione letificat audientem. gaudet ad
ortū solis. pueitqȝ letitia venientē. verno tñ tpe cātat: hi
berno nunqȝ. In initio quidē veris adeo sue vocis amenitate dele/
ctat̄: vt rarissime comedat. ⁊ h cū summa festinatione. Itaqȝ certant
inter se cantādo tā ptinacit̄: vt victa sepe vitā finiat prius deficiēte
spū qs cātu. vñ ⁊ dicit̄ a philos qd ē amor: ⁊ mene qd ē defect⁹: qsi
amore deficiēs. Miramur igit̄ in tā paruo corpusculo tā ptinacē
spm̄: miramur etiā in illo pfectā musice sciētiā. Modulat̄ eni edit̄
son⁹: ⁊ nūc ɔtinuo spū trahit̄ in lōgū: nūc variat̄ inflexo: nūc distin
guit̄: ⁊ conciso copulat̄ intorto grauis: acutus: creber: extensus: vi
brans. ⁊ aliqñ quidē medi⁹: sūm⁹: imus. meditant̄ interim alie mi/
nores: versusqȝ quos imitent̄ addiscūt. audit attēte discipula red/
ditqȝ vicib⁹ cautū: intelligit̄: emēdat̄: ⁊ a docēte quodāmō reprehē
dit̄. statim aūt vt coire cepit: vocis amenitatē pdit. ⁊ vt dicit Plini⁹
alia vox sit. mutat̄ ⁊ color: ab exitu quoqȝ verni tpis aucto estu in
totū alia vox fit. mutat̄ ⁊ color. linguis earū tenuitas illa nō est ce/
teris auib⁹. Pica est auis callidissima: alba ⁊ nigra varietate dis/
tincta: linguā habēs latiorē: q̄ sermonē imitat̄ huānū. nidū suū int̄
loca spinosa ɔstituit: eūqȝ terra interi⁹: ⁊ spinis exterius in circuitu
subtus ac desup diligētissime sepit ac munit. Artissimū vo foramē
tm̄: p qd ingrediat̄ ⁊ egrediat̄: in latere relinqt. ⁊ h eo loco quo ni/
dus inaccessibilior ē. Oue cū ab hoīe visam se senserit: oua trāsfert
al's cōmoditate digitoꝝ iuuāte. Cūqȝ laqueo se nouerit deprehēsā
toto corpe quieta ē: solo rostri nisu laqueū apire laborās: nec vsqȝ
ad extremā desperationē reliq̄ parte corpis mouet̄. Carnes pullorū
ei⁹ ad acumē oculoꝝ mādi dicunt̄. q̄ tñ nisi pri⁹ excoriati fuerint: fa/
cile coctioni nō cedūt. Picus marti⁹ est auis parua aduncos vn/
gues habēs: ⁊ arbores rostro penetrās. Cūqȝ supin⁹ corticē arbori
pcutit: subesse pabulū intelligit. pullos in arborib⁹ cauis educat: in
qs cū sagittā vel aliqd tale miseris: picus admota qdā herba: statī
eijcit quātalibet vi ingestū sit. Ex eoꝝ genē plures nigri sunt: vt me/
rula. crocei: vt orioli. sed illi speciosiores atqȝ maiores: q̄ sunt in vti
rula. crocei: vt orioli. sed illi speciosiores atqȝ maiores: q̄ sunt in vti
ce ruffi: in pectore crocei: circa collū virides: in alis cerulei: in cauda
chorusci. Picus in agro tarentino negat̄ viuē. huic ppriū est semel
in anno caluescere: eo. s. tpe quo rapa seminatur. De hac aue quidē
fertur inuersū dixisse: Parua loquax volucris diūm te voce saluto.
Si me non videas: esse negabis auem.

De Plathea ⁊ plumali ⁊ porphirione ⁊ psi/
taco. C. CLXVIII.

Plathea est auis q̄ ad aues in mari pro preda
se mergētes aduolat: earumqȝ capita
corripit donec predā extorqueat. Plumalis est auis
ppe ad magnitudinē pdicl: varijs pēnis ornata: croceo
⁊ albo dignoqȝ distincta. aere solo viuē dicit̄. Hui⁹ argumentū est
qr lȝ pinguescat: nihil tñ vnqȝ in ei⁹ viscerib⁹ inueniri pōt. Baculos
plūbatos habēt aucupes: quos alti⁹ in aere iactātes deterrēt aues:
easqȝ i imo volare cogētes retia sup terrā tēdūt: ac fugitātes capiūt
Porphirio est auis extra modū aliarū: vnū pedē habens latū ad
natādū: aliū vo fissum ad ambulādū. i quo notat̄: qr vtroqȝ elemē/
to gaudet. ⁊ in aq̄ natās vt anates: ⁊ in terra ambulās vt pdices. h
solus preter psitacū pede suo instar man⁹ aquā suscipiēs ad rostrū
defert ⁊ potat. seqȝ huano mō cibat: qr cū oī cibo ⁊ cū solo morsu
oportet vt bibat. Uirtutē eni appetit⁹ hȝ debilē nālit̄ in attrahēdo
cibū: ⁊ in incorporādo. Hui⁹ generi laudatissimi sūt q̄ rostrū habēt
magnū: ⁊ crura plōga. Psitac⁹ ē auis q̄ vocē humanā imitat̄. ad
qd cū ab hoīe cogit̄: caput hȝ tā valēs: vt claua ferrea vberet̄. Alqs
alias quocūqȝ mō patit̄: ſȝ pluuia morit̄. Idcirco in mōtib⁹ gelboe
nidificare fert̄: qr raro vl̄ nunqȝ ibi pluit. Caudā suā ⁊ crura summo
studio custodit. pēnasqȝ suas rostro suo frequēti⁹ extergit. auis est
luxuriosa nimiū: bibitqȝ libēter vinū. semetipsam pede cibat: ⁊ ori
suo defert escas sicut homo manu.

De Strutione: ⁊ sturno: ⁊ tragophale: ⁊ turdo: ⁊
turture. C. CLXIX.

Strutio est auis pene bestial' generis. hȝ eni pē
nas: ſȝ nunqȝ eis vtit̄ in volatu. alas hȝ
tenues: ⁊ plumas velut pilos. In cūdo alas erigit: adeo
qȝ in terra currit: vt equos celeritate pcedat. hȝ āt vngu
las bisulcas ad cōprehēdēdos lapides quos emittit in fuga cōtra

insequẽtes. ferrũ comedit ac digerit: q2 calidissime nature est. equũ nãlr odit: ⁊ miro mõ ꝑsequit̃. equus etiã illã intantũ odit ac timet ꝙ eã vidẽ nõ audet. ossiculũ paruũ sub alis hȝ: quo se in latere pungit. ⁊ agitat qñ ꝓuocat̃ ad irã: i pectore vo magnũ os ⁊ latũ ad ꝓtectionẽ magni corꝑis sibi creatũ: porro stoliditas ei tãta est. vt cũ frutice colla occultauerit reliq̃ corꝑis altitudinẽ latere credat. nãlr aũt caluescit. ⁊ ita plumas exuit. vt ⁊ nudus fere remaneat. sed corũ hȝ fortissimũ quo i plumis ꝓtegit̃ ab iportunitate frigorꝭ corpꝰ hȝ ferẽ ad magnitudinẽ asini statura mediocrꝭ. Oua quoqȝ eiꝰ adeo magna sũt vt ex trãsuerso secta vasa fiãt ad bibẽdũ ꝓ ãplitudine sua. Sturni sũt aues pue ad volãdũ extẽte fusco nitẽtes colore. catuati volãt. ⁊ quodã orbe circũagũt̃ oĩbꝰ i mediũ tẽdẽtibꝰ. ⁊ hꝰ ꝓpt̃ accipitres. q̃ eis isidiãt̃. vespe q̃dẽ aggregãt̃. ⁊ imẽsis turbis ꝯmurmurãt. nocte silẽt. aurora rubẽte murmur excitãt. dmũ vo diuise ꝑ turmas ad cibũ volãt. Tragophales ẽ auis in ethiopia ferruginei coloris maior q̃ aq̃la: caput hȝ vt fenix: excepto ꝙ in eo cornua hȝ vt aries. vñ illud armatũ ꝓfert aduersus oẽs aues sibi ꝯriãtes. Turdi sũt aues pue q̃dẽ corꝑe sȝ ꝓuidẽtia magne. i cacuminibꝰ arborꝝ luto edificãt. ⁊ pene cõtexti. i. cõtinuo post coitũ generãt. ⁊ mirꝝ q2. x. diebꝰ oua i vtero maturescũt ⁊ postea pariũt. Turtur sociũ diligit eoqȝ mortuo vl' capto alteri se nõ iũgit. sȝ icedẽs solitarie siccis arborꝝ ramis isidet gemẽs ac tristis nulli auiũ est isesta. sȝ ad oĩuȝ isestatiões patiẽtissima. In locis tutissimis ac delectabilibꝰ hitat ꝑ totã hiemẽ i cõcauis arboribꝰ i plumis iacet vere aut ꝓducit̃. multe q̃dẽ earꝝ terras calidas hieme petũt. ⁊ multe remanẽt si locũ hñt: soli oppositũ ⁊ ad q̃escẽdũ aptũ. In vẽto meridionali qñ huidꝰ ẽ ac põderosus. nõ bñ volare possũt. volãtes aũt pleruq̃ vociferãt̃ ꝓpt̃ fatigationẽ volatꝰ. aliqñ etiã ita debiles sũt nãlr vt manu capi possint. oua sepe trina pariũt sȝ nũq̃ plus q̃ duos educant pullos. silr ⁊ palũbi. turtur ouat i vere bis ⁊ sepe ter. sȝ hoc qñ vnũ par ouorũ corruptũ fuerit. aut casu perierit. solaq̃ auiũ pullos suos de nocte pascit. huiꝰ ale dextre sanguis medicinalis est imissus oculis.

De Uanello ⁊ Upupa ⁊ Ulture. C. CLXX.

Uanelli sũt aues q̃s Pliniꝰ simphalides vocat satꝭ pulchre. colũbina magnitudine cristato capite vt pauo. collo q̃dẽ colore viridi ac lucẽti. reliq̃ vo pte corꝑis varietate distincta. Hꝰ auis cũ quẽ a lõge nido suo appropinq̃re ꝑsẽserit. egressa statĩ cũ clamore occurrit sicq̃ stulta dũ hoĩeȝ a nido clamore suo amouere se credit. ipso clamorꝭ idicio nidũ ꝑdit: quẽ ꝓgressus hõ spoliare cõtẽdit. Upupa est auis admõȝ pulchra licȝ imũda vna tñ voce sicut ⁊ cuculꝰ iportuna: hieme latet ⁊ muta ẽ. vere ꝓducit̃. huiꝰ parẽtes senescẽtes inter pullos iã adultos i nido plumas exuũt. ⁊ itẽrũ a pullis pascunt̃. donec vires plumasq̃ recuperent. alia quoqȝ fert̃ eis iesse pietas erga parẽtes suos: cũ enĩ senio visũ ꝑdiderit pulli herbã notã nãlr colligũt. ⁊ eorꝝ cecatos oculos ide liniũt vt visũ recuperent. huiꝰ auis cor malefactoribꝰ ⁊ icãtatoribꝰ valere dicit̃. Ultur ẽ auis põderosa: sȝ ad volãdũ admõȝ experta. q̃uis añq̃ i aere eleuet̃ tres saltꝰ faciat. vñ q̃nq̃ agilitate canis itercipit̃. pusq̃ ad volãdũ saltibꝰ cõsuetꝭ in alta aerꝭ erigat̃. Itaq̃ si hoĩeȝ nõ viderit: libẽter i terra gdit̃ ob põdus corꝑis. vñ ⁊ gdipes appellat̃ volãdo cadauer olens respicit. ⁊ ad esuȝ illiꝰ se deponit i quo ꝑus oculũ petit. Et qñ indifferẽter ad omne cadauer se iclinat. ꝑicula ⁊ laq̃os venatorꝝ nõ euitat. ideoq̃ faciliꝰ capit̃. Excercitꝰ aũt seq̃t̃: vt mortuorꝝ cadaueribus satiet̃. pullos suos vsq̃quo possint volare nutrit: seq̃ pro eis ꝑiculo exponit dũ eciã fortiorẽ se volẽtẽ eos diripe suis vnguibꝰ vulnerat ⁊ alis ꝑcutit. post hꝰ eijciẽs eos a nido, locis i q̃bꝰ nati sũt approxiare vetat. cibi. s. emula. qñ vnũ par vulturꝝ magnũ locũ occupat. nec venat̃ modo ꝓximis locis. sȝ remotissimis docẽte nã pacis amica. ne vicinarꝝ gẽtiũ odiũ ꝯ se excitet. venat̃ aũt a meridie vsq̃ ad noctẽꝭ. ⁊ a solis ortu cessat vsqȝ ad meridiẽ. Qđ ei de cibo supfluit i nido reponit. vt ide se cibet ⁊ pullos: q2 cibũ d facili nõ acq̃rit. Qđ si pullos suos ociꝰ ipiguari viderit dolet. ideoqȝ rostro eos i pedibꝰ vulnerat: vt sic macilentos efficiat. Ultur cũ adultꝰ fuerit matrẽqȝ senẽ ⁊ ad volatũ debilẽ viderit eã occidit. Idẽ cũ herodio pugnat. ⁊ i ipȝ ruit sȝ cũ herodiꝰ agilis sit cũ ipetu ruẽti cedit. auisqȝ grauida se retinere non valẽs semetipsaȝ occidit.

De Hirũdine ⁊ Hisida ⁊ Seleutide. C. CLXXI.

Hirundo est auis leuissima rostro paruo. cauda furcata. forma grata. nigredine decẽtissima. i vẽtre cãdida. sub gutture ruffa: modicaȝ hȝ carnẽ ⁊ nigrã. plumas mltas: ⁊ alas magnas. ideoqȝ citũ hȝ volatũ. diẽ precinẽdo nũciat dormiẽtes excitat ⁊ ad laudeȝ creatorꝭ iuitat: huiꝰ sãguis extractꝰ d sub ala dextra medet̃ oculis. Stercꝰ aũt eiꝰ si oculis iciderit. vim habet efficacissimam ad excecandũ. apricos mõtiũ recessus hieme petit: ibiq̃ nuda ⁊ implumis reꝑit̃. aduẽtꝰ sui tpa custodit: ⁊ aduẽtu suo veris initiũ ꝑdit. thebarũ tecta subire negat̃. Nidũ luto construit: feno roborat: plumisq̃ mollibꝰ sternit. Femĩa libidis imaginatiõe ꝯcipit aut pulũẽ. a ceteris auibꝰ nõ ipetit̃: nec eis vnq̃ preda est. Ouat ãt bis. sȝ oua ꝑma sepiꝰ hieme corrũpunt̃. huiꝰ pulli ꝑmo sũt ceci. quos etiã si q̃s excecauerit: eorũ oculi redeũt: vt Aristo. dicit. In fetu sũma eq̃tate cibũ alternãt: ⁊ notabili mũditia excremẽta pullorꝝ egerũt. adultos autẽ circũagi docẽt: ⁊ foras saturitatẽ emittẽ. ocul' eorꝝ vexatꝭ mr̃es herbã celidoniã adhibẽt ad medicinã. Hirũdines q̃dã in iecore lapidẽ celidoniã portãt. harũ pulli q̃ hũc lapidẽ habẽt: in hꝰ cognoscunt̃: si ꝓ signo pacꝭ ore ad os i nido ꝯuersi sedẽt. nã ceteri q̃ nõ hñt: auersi posterioribꝰ sedẽt. Hisida a sono vocꝭ ẽ auis pua q̃dẽ: sȝ pẽnarũ venustate clarissima. in dorso colorẽ hȝ int̃ viridẽ ⁊ ceruleũ. in pectore vo ꝑfert imaginẽ carbonũ ardẽtiũ. duos tñ hȝ i pede digitos ⁊ vngues aduncos: sȝ rostrũ puũ ac directũ. circa aq̃s assidua ẽ. pisciculꝭ viuit. terrã rostro cauat: ibiq̃ nidũ congerit ac fetꝰ facit. De hac opinat̃ vulgꝰ: q2 si pellẽ cũ plumis aui mortue detrahas ⁊ piete isigas in oĩ anno plumas ac si eẽt in corꝑe cõmutabit. Seleutides sunt aues (vt dicit Pliniꝰ) q̃rũ suffragiũ a deo petũt incole mõtis cadmi cũ a locustꝭ fruges illiꝰ vastant̃. itaq̃ a deo misse locustas depopulant̃. ⁊ vnde veniãt quoue abeant ignorat̃.

De Homine ⁊ etatibus hominis. C. CLXXII.

Homo grece dr̃ microsmus. nã ⁊ corꝑis eiꝰ ꝑtes create sũt ⁊ posite sm creatiõeȝ ⁊ situ mũdi totiꝰ. Aĩa quoq̃ eiꝰ ad silitudinẽ totiꝰ sapiẽtie facta. Oĩuȝ in se silitudinẽ gerit: cũ sit vna. silis terre ꝑ sensuȝ: aq̃ ꝑ imaginationẽ: aeri ꝑ rationẽ: firmamẽto ꝑ itellectũ: celo ꝑ itelligẽtiã. Silis quoq̃ lapidibꝰ ꝑ eẽntiã: arboribꝰ ꝑ vitã: aĩalibꝰ ꝑ sensũ ⁊ imaginationẽ: hoĩ ꝑ rõnẽ: angel' ꝑ intellectũ: deo ꝑ intelligẽtiã. Itaqȝ duabꝰ substãtijs hõ ꝯstat: aĩa. s. ⁊ carne. carne q̃dẽ cũ sensibꝰ suis: aĩa cũ rõne. solũq̃ credimꝰ eã aĩaȝ habẽ substãtiã: q̃ viuit etiã exuta corꝑe. Uerũtñ infãs natꝰ oĩuȝ aĩaliũ nascẽtiũ debilitatẽ excedit. ⁊ hꝰ ideo: q2 nutritꝰ ẽ de sãguie mẽstruo. Currit pullꝰ ouũ egrediẽs: capit cibũ: ⁊ matrẽ sequit̃. sic ⁊ q̃drupedũ fetꝰ. hõ vo ab infãtia ꝑmo ambulat sup manꝰ: ⁊ postmodũ adolescẽs i pedes erectꝰ. tãdẽ de etate decrepita rursus ad terrã incuruat̃. testis vtiqȝ sibi q2 de terra assũptꝰ ẽ: ⁊ in terrã reuertit̃. Itaqȝ vita hoĩs ꝑ. vj. etates ad mortẽ currit. Prima est infãtia ceterꝭ purior: q2 nec ore corruptelã ꝯtrahit. ⁊ extẽdit̃ vsqȝ dũ loq̃ possit. Secũda ẽ pueritia. s. a tpe quo loq̃ puer incipit. nõ aũt loquit̃ donec fonticulꝰ ille q̃ est in sincipite sup frontẽ desiccet̃: ⁊ testa capitꝭ in solidũ ꝯtrahat̃. Pueri q̃ tardiꝰ ire incipiũt: maturiꝰ loquunt̃. Etas pueril' vsqȝ ad. xv. annũ extẽdit̃ In annis ãt. v. crescit puer ad medietatẽ sue stature. ⁊ dicit̃ puer a puritate: q̃ tñ i paucissimis hodie manet pueris vsqȝ ad statutũ terminũ eui pueril': q2 malitia supexcessit naturã. Tertia ẽ adolescẽtia q̃ ab anno. xiiij. incipit: ⁊ vsqȝ ad. xxxv. decurrit. Ex hac etate hõ fit abilis ad generationẽ: q2 nã ꝯfortat in eo seminalẽ vtutẽ. si tñ huic luxurie frena laxent̃: nãles corꝑis vires exhauriunt̃. vñ ꝯsultũ eẽt prudẽti cuilibet ad annos. xxij. cõnubia differre: q2 tũc ꝑfecta neruũ mẽbrorꝝ ⁊ ossiũ ligamẽta ꝯfortant̃ in hoĩe: cessatqȝ statura corꝑis i lõgitudinẽ crescẽ. Quarta ẽ robur ab anno. xxx. vsqȝ ad. l. hinc enĩ ꝑfecte stature robur accipit hõ i lõgitudine ⁊ latitudine. paululũqȝ moderata libidine disponit̃ ad nãlis exercitia fortitudinis. ⁊ iracũdie supbieqȝ subiacet vitijs. Quinta ẽ senectꝰ ab ãno. l. vsqȝ ad. lx. vel. lxx. Est ãt senectꝰ paucitas sãguis. vñ q̃ parũ hñt de sãguie: cito senescũt. Hinc incipit hõ decrescẽ tã viribꝰ q̃ corꝑe. in hac oĩa vitia minuũt̃ i hoĩe: excepta cupiditate: q2 dũ se videt ad occasũ tẽdẽ filijs q̃ post eũ sũt: ꝓuidet necessaria vite. simulqȝ sue post modicũ senectuti decrepite. Sexta ẽ etas ipsa decrepita: q̃ ab anno. lxx. incipit: ⁊ vsqȝ ad mortẽ decurrit. ex hac hõ minorat̃: ac vigore sensus ⁊ ingenij decrescit. sicqȝ paulatim eiꝰ vita mortalis deficit.

De Anima ⁊ eius organo. C. CLXXIII.

Ex sũma de aĩa. Aĩa ẽ actꝰ primꝰ corꝑis phisici organici potẽtia vitã habentis. Actus inquã. i. forma ad differẽtiã matie ⁊ cõpositi. Primꝰ ad differẽtiã forme accidẽtal': q̃ ẽ actꝰ secũdꝰ: q2 nõ ꝯfert eẽ cõpositiõi. i. cõposito: qđ ẽ ꝓpriũ forme substãtial': sȝ ẽ cõpositioni ꝯtingẽs. Corꝑis phisici. i. nãlis ad differẽtiã artificial'. Organici ad differẽtiã ceterorꝝ corꝑorꝝ nãliũ: vt. iiij. elemẽtorꝝ: Potẽtia vitã hñs ad differẽtiã corꝑorꝝ mortuorꝝ. Aĩa ẽ vna in subiecto: differẽs ꝑ potẽtias: ita ꝙ vna ẽ mãl' ad aliã: vt vita ẽ mã tactꝰ: ⁊ tactꝰ aliorũ sensuũ. Potẽtia ẽ ꝓncipiũ trãsmutãdi in aliud: sic actiua potentia: vel

recipiẽdi ab alio: sic passiua. Organũ ẽ id p qd potẽtia in opationẽ exit ⁊ istrumentũ sit. sʒ differũt in hoc q organũ est cõiunctũ potẽtie sicut oculi potẽtie visibili. istrumẽtũ aũt materie ⁊ opatiõi. vt patet i securi. Potẽtie distinguũt qdã p ordinẽ nãlẽ. s. p prius ⁊ posterius vt ille q sunt in eadẽ pte corpis. sicut gustus ⁊ tact⁹ in lingua. et nũc vna est mãlis ad alterã. Quedã vo p naturã diuersaꝝ partiũ. vt ille q sũt in diuersis ptib⁹. sicut visus in oculo. gustus in ligua. Quãdoqʒ etiã vna potẽtia in diuersis ptib⁹ iuenit. vt si plãta diuidat. vtraqʒ pars viuit. sic etiã est de qbusdã aialib⁹. sʒ quozũdã qdã partes viuunt ad horã tñ. qñ illa pars stati deficit cui desunt organa pncipalia sicut epar ⁊ cor ⁊ silia. Nõ aũt ois potẽtia habet organuz vel determinatã partẽ in corpore. vt intellectiua.

De Potẽtijs anime. C. CLXXIIII.

Potentiã aie sm Arist. v. sũt. s. vegetatiua: sensitiua: appetitiua: motiua sʒ: locũ ⁊ itellectiua. Scdʒ Auicẽnã vo tres sũt. s. vegetabilis: sensibilis: rõnalis. Sub sensibili nãqʒ cõphẽdũt tres medias qnqʒ pdictaꝝ. In plãtis est sola vegetabilis. ⁊ ibi nõ debet dici potẽtia sʒ aĩa. In brutis aũt sũt due. nec vegetabilis potẽtia debet in eis dici aĩa. sʒ potẽtia q mãlis est ad sensibilẽ. In hoĩe vo sũt tres. q̃z due nõ debẽt in eo dici aie: sed potẽtie aie: q2 mãles sũt ad aiaz rõnalẽ. Uegetabilis differt a ceteris: q2 nõ est cognitiua. cetere vo due differũt iter se. q2 sensibilis nõ põt p affectũ in rẽ spiritualẽ. rationalis vo põt: Itẽ rõnalis differt a ceteris: q2 põt esse sepata. cetere vo sunt iseparabiles. Rõnalis ab itellectiua differt. q2 mouet de forma in formã rõcinãdi. Intellectiua vo nõ. Potẽtie vegetabilis aĩe tres sũt. s. nutritiua augmẽtatiua: generatiua. Potentia sensibilis diuidit in apphẽsiuã. ⁊ motiuã. Apphẽsiua quoqʒ subdiuidit in apphẽsiuã exteriorẽ ⁊ interiorẽ. Exterior diuidit in. v. sensus. s. visuz: auditũ: odoratũ: gustũ: tactũ. Interior sit̃ in. v. s. sensũ cõem: imaginatiuã: cogitatiuã: estimatiuã: ⁊ memoratiuã. Potẽtia motiua duplex ẽ: vna q iperat motũ: alia q efficit motũ. Imperãs quoqʒ motũ duplex est. s. cõcupiscibilis ad ppiquãdũ. ⁊ irascibilis ad repellẽdũ. potẽtia vo rõnalis diuidit in virtutẽ sciẽdi ⁊ agẽdi. qrũ vnaqueqʒ vocat intellect⁹. s. theoricus ⁊ practicus.

De Somno ⁊ vigilia. C. CLXXV.

Actor. Sõn⁹ (vt. s. dictũ est) est pmi organi sentiẽdi itercepcio vt agere nõ possit. Cause vero sõni extracte a libro Aristo. de sõno ⁊ vigilia sunt he. s. alimẽti euaporatio: labor: egritudo: pma etas: infrigidatio. Priscian⁹ ad Cosdroe. Aia in ipsa soporatiõis hora p qsdaʒ ptes actualis videt. ⁊ p qsdã mortuo silis ⁊ inactualis. Actualitatis enim partes sunt inspiratio: respiratio. visiones: ⁊ fantasmata videre: digerere ⁊ corpus detũ facere. Inactualitatis autẽ est nõ sentire nec scire: nec pedũ ⁊ manuũ actiões recipe. vnde apparet qsi dimidiã aĩam viuere: vigilare: ⁊ agere dimidiã in somno ⁊ in actualẽ. et quasi in morte esse separatã. Deliberandũ est autẽ an somnus calidus sit an frigidus. si enim calidus cor sitim restringit ⁊ humiditatem auget. Si vo frigidus: cor cibus in digestũ ducit. ⁊ corpus calefacit: ⁊ sudores recipit. Nõ autẽ dicimus somnũ puationẽ esse vigilie sicut sanitatis infirmitatẽ ⁊ visus cecitatẽ. Que enim sʒ puationẽ inducta sunt cõtra naturã ⁊ nocitiua sunt. Somnus autez a natura inuentus est in salutẽ aĩalis: nec minus q̃ʒ vigilia naturalis. est itaqʒ somnus insensibilitas quedã naturalis ⁊ cõis passio aĩe ⁊ corporis. qñ ⁊ eozũ sensus pprie motus est cõis. Sensibus autẽ p somnũ silẽtibus. circa nutritiuã aĩe partẽ somnus opatur. nõ indigens ad hoc arteriarũ motibus. Causa vero somni est extrinsecus intrãs esca ⁊ itrinsecus humidoꝝ ⁊ calidoꝝ supabundantia. Cibo enim in receptiuis existẽte locis vaporatio in venas efficit: ⁊ inde in caput emittit. Ibiqʒ cumulatum grauãtes materias accidit iterũ reuerti deorsum. ⁊ refrigerare calidũ qd est circa cor. qua refrigeratione facta somnus inducit. humidi enim vapores vsqʒ ad superiora ascẽdentes ⁊ implẽtes qd est circa cerebrũ in qd cumulant. qd est frigidissimũ oium que in corpore sunt aggrauãt caput ⁊ palpebras ac dormire faciũt. digestione autẽ facta somnus conquiescit. Quãdiu enim idiscretus est sanguis post esce acceptionẽ. somnus fit: discreto vo sanguine ⁊ puriore ad superiora collato turbulẽtiore autẽ partib⁹ inferioribus insidẽte. resurgit animal ex esce grauitate absolutũ. Sicut autẽ esca introducta somnũ facit ex humiditatis abundãtia. sic cõceptio interius facta est siue a lassitudinibus: siue etiã infirmitatibus q ex abundãtia calidi ⁊ humidi fiunt. Esca quidem indigesta inflãte ex calore. ⁊ repulsa deorsum cumulatim ⁊ calorem refrigerante. somnus efficitur. Idem enim humidorum ascensio ⁊ iterum refluxio.

Adhuc de eodem. C. CLXXVI.

Dormitio igit refrigeratio est. cause vo dormiẽdi calida q2 synod⁹ qdã ẽ sõn⁹ intus calidi: ⁊ cõpressio nãlis. ac p h accidũt dormientibus corpalia quidẽ talia. s. tũc equidẽ grauiora ⁊ humidiora ⁊ algidiora eẽ corpa: sanguinẽ pinguiorẽ: plus quoqʒ q̃ʒ in vigilãtib⁹ inspirationẽ ⁊ respirationẽ: ⁊ cetera plura. Spũalia vo somniare: recordari sine oĩ sensu ⁊ intelligẽtia fãtasmatũ. ⁊ dormientes q̃si vigilãtes eẽ ɔtẽplatiores ⁊ inuẽtiores veroꝝ. grauiora quidẽ fiũt corpa dormiẽtiũ pter quietẽ. Ueluti eni defectus spũs in mẽbris fit cõcumulato calido ad id qd intus est. Solutionẽ aũt humiditatis ⁊ grauitati sequit alleuiatio: q2 spũs ⁊ calor extẽtus ⁊ inflãmaris in toto corpore facit illud leui⁹. Ex eadẽ quoqʒ cã algidiores fiũt dormiẽtes. calore eni relinquẽte exteriora ⁊ cõcumulato ad id qd intra est refrigerant ea q extra sunt: sicqʒ rigidiores fiũt. ⁊ ob h sãguis incrassat. His ɔsequẽs ẽ ⁊ escã facili⁹ digeri: ⁊ corp⁹ incrassari. Cõpressũ eteni calidũ ac totũ interi⁹ cumulatũ: facile ⁊ cito digerit: ita vt ⁊ nutribiliora ⁊ pinguiora fint corpa. Nã in vigilãtib⁹ spũs operãs p suũ nãlẽ impetũ facit esce motationẽ. vñ ⁊ turbulẽti somni ad digestionẽ nõ sufficiũt. p collectionẽ quoqʒ caloris in ea q intus sunt: palidiores fiũt dormiẽtes. Formositatis eni incremẽtũ in sãguine caliditas facit: p h etiã ⁊ sudãt ampli⁹: q2 calidũ i vnũ locũ intus conglobatũ cito soluit carnẽ: ⁊ plus facit euaporationẽ. sicqʒ sudor emittit nõ ex toto corpe: sʒ circa pect⁹ ⁊ collũ ⁊ caput. pedes vo calidi sunt dormiẽtiũ: q2 caliditas intus impetũ facit: ⁊ in id qd ẽ deorsum. Hec aũt accidũt somnis differẽter quo ad etates et naturas ⁊ tpa ⁊ horas. adhuc etiã ⁊ locoꝝ cã ex alijs modis. Somnus itaqʒ digerẽdo ⁊ nutriẽdo magis ẽ calid⁹. sʒ q2 refrigerari facit qd extra ẽ: magis frigid⁹ intelligẽd⁹ est. ⁊ q2 dormiẽtes dũ resurgim⁹ sapiẽtes efficimur: pcedẽte vo hora min⁹. Intelligẽtia nãqʒ p refrigerationẽ: remissio vo ex caliditate fit.

De Somno. C. CLXXVI.

In somno vo fantasma somniũ dicim⁹. vñ claret q2 sensitiue ptis ẽ somniũ. sic ⁊ somn⁹. Sẽsibilia nãqʒ p vnũquodqʒ sensũ inficiũt ⁊ ab eis facta passio nõ solũ opantib⁹ sensib⁹ inest arterijs: sʒ etiã trãseũtib⁹ ⁊ cessãtib⁹. velut si qd motũ fuerit ab altero cessãte motore manet ipm motũ: ita vt moueat ab illo. Sic itaqʒ nõ solũ vigilãtiũ mot⁹ a sensib⁹ facti remanẽt etiã sensib⁹ trãseuntibus. sʒ etiã cũ dormim⁹. magis eni tũc apparẽt: eo q interdiu qdẽ expellat ⁊ euanescãt itelligẽtia ⁊ sensib⁹ operãtib⁹: sic minor ignis a maiore: ⁊ pue passiões a magnis. noctu vo pter silẽtiũ sensuũ et infirmitatẽ operãdi supcrescũt: ⁊ ɔtinue fiunt sepe quidẽ similes: sepe vo i alias figuras dissoluti p subiecte materie resolutionẽ. ac p h nec escã ɔtinuo cibis vsqʒ inflãtib⁹ apparẽt somnia: qñ in humido pturbato nulla apparet vmbra: vel etiã videt pturbata. Silẽte vo humido pura apparẽt in dormiẽdo fãtasmata: ⁊ reliq mot⁹ q a sensibilib⁹ accidũt. Itaqʒ melãcolici ⁊ febricitãtib⁹ ⁊ inebriatis visiones apparẽt turbate. Inflatiõe vo sedẽte ⁊ sãguine discreto sensuũ mot⁹ ex vnoquoqʒ sẽsibiliũ ɔsequẽtia ⁊ ordinata facit somnia. Uidet aũt mirabile q eoꝝ quidẽ q in somnis fiũt fãtasmata resurgẽtes recordamur. eoꝝ vo q vigilãtes agim⁹: in somnis memoriam nõ habem⁹. Hui⁹ cã est: q2 memorie fiunt eoꝝ q sentiunt: aut quoꝝ fantasia videt. neutrũ aũt in somnis accidit. dormiẽtes eni nõ sentim⁹. ⁊ eoꝝ q sm vitatẽ agunt: nullũ ẽ fãtasticũ: ɔsequẽter neqʒ somniũ. Fiũt ãt sõnia nõ solũ ex fãtasia: sʒ ex passiõe alia. sic esuriẽs aut sitiẽs videt mãducare aut bibẽ: alijs quoqʒ silr passioib⁹ ipetũ facẽ. Apte vo ⁊ sm tps aut corpis positionẽ diuersificant somnia. Circa ver eni ⁊ autumnũ turbida fiũt ⁊ falsa: veluti ab ipsa ɔtinuo esca supta. matutina vo cessãte iã pturbatiõe pura: ⁊ iterũ q supini dormiũt: somniãt: proni vo min⁹: q2 bene collocati. Nõ solũ autẽ a sensibiliũ susceptionib⁹: sed etiã ab ipsa anima cause sunt somniorum: eo q futura consueuit preuidere: ⁊ que agenda a se sunt: aut aliter accessura presignificare.

De Morte ⁊ vita. C. CLXXVIII.

Ex libro de nã rerũ. Mors est puatio vite: sic tenebre puatio luci. Uita calida ẽ ⁊ humida: mors vo frigida ⁊ sicca. vñ calor igne⁹ in humido vnctuoso nutrit. ⁊ nũc quidẽ p suffocationẽ extiguit: nũc aũt p exalatiõnẽ. aliqñ vo pter defectũ humidi vnctuosi. sic ⁊ calor viuific⁹ in animãte mortali. Mors ẽ termin⁹ oĩuʒ aĩantiũ siue sensibiliũ siue rõnabiliũ. sʒ aĩa vegetabil trãsit cũ corpe: rõnal autẽ ad penã vel gloriã reseruat pro merit vite. neqʒ eni mori dicẽda ẽ: q sm Aristo. sola diuina est. i. a deo creata. Inspirauit eni deus in

facië hoīs spiraculū vite.nō illū vtiqȝ quē aīalibus dedit.hic est.n.
tēporalis.sȝ illud singularit̃ q̄ nō hȝ terminū mortis.vnde subiūgit̃
ꝛ fact⁹ est hō in aīaȝ viuētē. Ex li.de aīa ꝛ spiritu. Aīa viuificatio
ne q̄dē ꝛ sensificatiōe descēdit ad corpus . pn̄tia nāqȝ sua viuificat
illud: ꝛ in vnū colligit:in vno tenet.diffluere atqȝ cōtabescere nō si-
nit vt cōgruētiā ei⁹ ac mōȝ sumat nō tm̄ in pulchritudine: sȝ etiā in-
crescēdo ac gignēdo.dehinc in numerabiles differētias sapoꝝ: so-
norū:odoꝝ:formarūqȝ diiudicat.ꝛ in his oīb⁹ q̄ sm̄ naturā sui cor-
poris sūt appetit:fugitqȝ ꝯtraria. Itaqȝ pn̄tia sua corpus viuificat:
ꝛ sic colligata est ei.vt nec cū velit se īde segregare possit.nec retine-
re cū iussionē sui creatoris audierit. Corpus constat ex officialibus
mēbris:officialia ex cōsimilib⁹:cōsimilia ex humorib⁹:humores ex
cibis:cibi ex elemētis: ꝛ nihil hoꝝ est aīa: sȝ in istis tanq̄ȝ in organis
agit.Que cū ꝑpata ꝛ ordinata fuerint.ꝯgruūt in viuificatiōe ꝛ nūq̄ȝ
recedit aīa.si vō dispata ꝛ cōfusa fuerint inuita recedit aīa secū tra-
hēs oīa.i.sensuȝ ꝛ imaginationē rōnē ꝛ ītellectū:ītelligētiā: cōcupi
scibilitatē:irascibilitatē. Et ex his sȝ merita afficit̃ ad delectationē
siue ad dolorē. Corpus aūt qḋ ꝑus ītegrū tanq̄ȝ organū ꝯtēperatū
ꝛ dispositū vt melos musicūqȝ in se ꝯtineret.ꝛ motū resonaret.nūc
cōfractū ꝛ inutile erectiōe iacet. Aīa vō recurrētib⁹ ad regiōes suas
elemētoꝝ ꝑtib⁹ nō hn̄s vbi vires suas exerceat . redescit ab his tm̄
motib⁹ q̄b⁹ corpus pro tēpore ꝛ loco mouebat. Ipsa per tempus il
localiter mota.quoniā ꝛ si organū ꝑijt:non tm̄ melos : nec qḋ orga-
nū mouebat. Actor.de hac quoqȝ materia copiosius habet̃ supe-
rius in tractatu de anima humana.

Liber Decimusoctauus incipit.

De Mathematica. CA. I.

Actor. Dicto De
phisica.i.nālī sciētia.dicēdū est de ma
thematica q̄ (vt supi⁹ dictū est) tractat
de īuisibilib⁹ visibiliū formis sicut phi
sica de īuisibilib⁹ visibiliū causis.Quā
titatē enī abstractā cōsiderat. Nā īter
accidētia oīa q̄ntitas est q̄ ꝓximo īhe
ret materie ꝛ ī plurib⁹ cōīcat cum sub
stātia.vn̄ magis cōsiderari pōt vt ꝑ se
stans.ꝛ hȝ ꝓpria ꝑncipia ꝑ q̄ cognosci
hȝ in abstractiōe.s.vnitatē ꝛ punctū. Iccirco de quātitate sūt cōsi-
deratiōes mathematice poti⁹ q̄ȝ de alio accidēte. Que q̄drifariam
sūt. Nā aut est q̄ȝtitas discreta ꝑmanēs.ꝛ de hac etiā est arithme
tica.s.de numero:aut successiua.ꝛ de hac ē musica.s. de numero so
noꝝ.aut est q̄ȝtitas continua mobilis.ꝛ de hac est astronomia . aut
īmobilis ꝛ de hac geometria. Michael scotus. Igit̃ mathemati
ce subiectū est q̄ȝtitas cōtinua ꝛ discreta.i.magnitudo.s. ꝛ multitu
do. Multitudinē enī ꝑ se(vt Boeti⁹ ait)speculat̃ arithmetica: rela
tā vō musica. Silr̄ magnitudinē īmobilē declarat geometria. mo-
bilē astrologia. Intentio igit̃ mathematice est dare certitudineȝ de
oī ambiguitate ꝓposita q̄ ꝑtinet ad suā q̄ōnē. Dicit̃ aūt mathema-
tica.i.abstractiua. Mathesis.n.grece:ē abstractio latine. Fit auteȝ
abstractio siue apphēsio q̄tuor mōis. Abstrahit.n. vl' apphēdit sen
sus formā pn̄te materia ꝛ cū mult̄ accidētib⁹ sicuti visus abstrahit
spēȝ visibilis.ꝛ imaginatio.etiā pn̄te materia.sȝ tm̄ ab oīb⁹ accidēti
b⁹ eā nō secernit. Silr̄ abstrahit estimatio formā nō mālē.q̄ȝuis ei
accidit esse in materia . sicut amicitiā ꝛ inimicitiā q̄ ē ī cane ꝛ lupo.
abstrahit etiā ītellect⁹.i.apphēdit formas abstractiōe ꝑfecta ꝛ nu-
da ab oī materia.q̄ȝuis ꝛ accidit eis eē ī mā.sicut triāgularitatē:cir-
culationē. Nec curat ī quo subiecto sint ista.vl' cui⁹ colorꝫ aut situs
ꝛ hmōi. Sȝ sic ea simplr̄ ꝯsiderat.vt oēs nūeri ꝛ oēs triāguli ꝑit̃ in
vna diffinitiōe cōueniāt.ꝛ ita de ceterꝫ. Hec aūt scīa dr̄ doctrinalis
vl' disciplinalis.q2 disciplinat ꝛ restrīgit hoīeȝ sp̄ ad vnā ꝑtē suppo
siti.s.vt vnū tm̄ teneat qḋ demōstratiue ꝓbat̃. Ob h̄ etiā apud ara-
bes noīat̃ scīa domatrix.q2.s.hac domāt̃ arrogātes ꝛ supbi . sicut
logici q̄ solēt hr̄e viā ad vtrāqȝ ꝑtē ꝓpositi.dū id qḋ dicit̃ ꝑ figurā
subiectā oculis cōtēplant̃. H̄ scīa post nālē legēda est q2 naturalis
cōsiderat formā ꝓut est in materia.hec aūt ꝓut est abstracta.s.ītel-
lectu.apphēsio enī sensus prior est: q̄ȝ apphēsio intellectus.

De Excellētia ꝛ vtilitate Mathematice. C. II.

Boetius in arithmetica li.i. Manifestū ē autē
haud quēq̄ȝ in phīe disciplinis ad cu
mulū ꝑfectiōis euadere.nisi cui talis prudētie nobilitas
quoddā q̄si q̄druuio īuestigat̃. Est.n. sapiētia reꝝ q̄ sūt.
suiqȝ īmutabilē substātiā sortiūt̃ ꝯphēsio vitat̃. Esse aūt illa dici-
m⁹.q̄ nec ītētiōe crescūt.nec retractiōe minuūt̃.nec variatiōib⁹ ꝑmu
tāt̃.sȝ ī ꝓpa semꝑ vi sueqȝ nature subsidijs se fixa custodiūt. Hec sūt
q̄litates:quātitates forme:magnitudines:ꝑuitates:eq̄litates: habi
tudines:actus:dispōnes:loca ꝛ ꝑpa: ꝛ quicq̄d adunatū quodāmō
in corporib⁹ īuenit̃. Que ipsa quidē nā incorporea sūt: ꝛ īmutabil'
substātie:rōne vigētia:ꝑticipatione vō corpis ꝑmutant̃ ꝛ tactu va
riabil' rei īuertibilē:in cōstantiā trāseunt. Horū igit̃.i.q̄ sunt ꝓprie
q̄ suo noīe eēntie noīant̃: sciētiā sapiētiāqȝ ꝓfitent̃. Essentie aūt q̄n
titatꝫ gemine sūt. Una ꝯtinua:hec est magnitudo. Alia discreta: h̄
est multitudo. Utraqȝ subdiuidit̃:sic infra dicet̃. Quib⁹ quattuor
ꝑtib⁹ si careat inquisitor:verū īuenire nō poterit. Illud quoqȝ addē
dū arbitror:q̄ cūcta vis multitudinis ab vno ꝓgressa termino ad
infinita ꝓgressiōis augmēta cōcrescit. Magnitudo vō a finita in-
choans q̄ntitate modū in diuisiōe nō recipit.infinitissimas enī sui
corpis recipit sectiōes. Hāc igit̃ nature infinitatē indeterminatāqȝ
potētiā phīa spōte repudiat. Nihil enī qḋ infinitū est:vel scīa pōt
colligi:vel mēte cōprehēdi. Sȝ hinc sūpsit sibi ipsa rō:in quib⁹ pos-
set indagatricē veritatis exercere solertiā. Delegit enī de indefinite
multitudinis pluralitate finite terminū q̄ntitatis : ꝛ interminabilis
magnitudinis sectione reiecta.de finita sibi ad cognitionem spacia
deposcit. hoc igit̃ illud q̄druuiū est:quo his viādū sit.quib⁹ excel-
lentior anim⁹ a nobis cū ꝓcreatis sensib⁹ ad intelligētie certiora ꝑ-
ducit̃. Sūt enī q̄dā grad⁹ certeqȝ ꝓgressionū dimēsiōes:quib⁹ ascē
di ꝓgrediqȝ possit:vt illū animi oculū:q̄(vt ait Plato)multis ocul'
corpalib⁹ saluari ꝯstituiqȝ sit dignior:q̄ eo solo lumine vestigari ꝛ
inspici vitas queat. Hunc inquā oculū diuersū orbatūqȝ corporeis
sensib⁹ he discipline rursus illuminēt.

De Speciebus mathematice. C. III.

Richardus vbi.s̄. Mathematica(vt dictū
est)quātitatē abstractā cōside-
rat. Porro abstracta q̄ntitas nihil aliud est q̄ȝ forma vi
sibil' sm̄ lineamētarē dimēsionē aīe impressa. Quātitas
aūt alia est discreta:q̄ multitudo dicit̃:vt grex:ppl's. Alia ꝯtinua:q̄
magnitudo appellat̃:vt arbor:lapis. Rursus multitudo alia discre
ta per se:vt duo tria q̄ttuor. Alia discreta ad aliud:vt sexquialterū:
sexquitertiū. Magnitudo vō alia īmobil':vt sphera terre. Alia mo
bil':vt sphera firmamenti. Multitudo discreta ꝑ se inest arithmeti
ce. Multitudo discreta ad aliud materia est musice. Magnitudo
īmobil' materia est geometrie:mobil' aūt astronomie. Sunt igit̃ he
q̄ttuor spēs mathematice. Arithmetica tractat de numeris. Musi
ca de ꝓportiōe. Geometria de spacio. Astronomia de motu. Elemē
tū arithmetice ē vnitas:musice vnisonū:geometrie pūctū:astrono-
mie īstās. Itaqȝ arithmetica ē nūeroꝝ sciētia.musica ē pluriū dissi-
miliū ī vnū redactoꝝ cōcordia. geometria ē disciplina magnitudīs
īmobil':formarūqȝ descriptio contēplatiua:ꝑ quā vniuscuiusqȝ rei
termini declarari solet. Astronomia ē disciplina magnitudinis mo
bil':īuestigās spacia mot⁹ ꝛ reditus celestiū corpoꝝ certꝫ ꝑib⁹. Ari-
thmeticā scriptores secłariū lraꝝ int̃ mathematice disciplinas,ideo
ꝑmā eē voluerūt:q2 vt ipsa sit:nulla alia indiget disciplina.musica
aūt geometria ꝛ astronomia:q̄ sequunt̃:vt sint atqȝ subsistāt: isti⁹
auxilio īdigēt. Alphorabi⁹ in li.de diuisione sciētiarū. Sciētia do
ctrinalis.i.mathematica in octo ꝑtes diuidit̃: q̄ sunt Arithmetica:
geometria:sciēcia de aspectib⁹:sciētia de stellis:musica:scientia de
ponderib⁹:scientia de ingenijs.

De Primatu arithmetice. C. IIII.

Boetius vbi.s̄. Que ex hisce ꝑma discēda est:
nisi ea q̄ pn̄ ꝑncipiū matrisqȝ quodā-
modo ad ceteras obtinet ꝓportionē. Hec ē aūt arithme
tica.hec enī cūctꝫ prior ē.nō mō q2 hāc ille hui⁹ mūdane molis ꝯdi-
tor de⁹ ꝑmā sue habuit rōcinatiōis exēplar.ꝛ ad hāc cūcta ꝯstituit
q̄cūqȝ fabricāte rōne ꝑ nūeros assignati ordinis īuenire ꝯcordiā.
Sȝ ꝛ q̄cūqȝ nā priora sunt:his sublatꝫ sil' posteriora tollunt̃. Qȝ si
posteriora pereunt:nihil de statu prioris substātie ꝑmutat̃ : vt aīal
pri⁹ ē hoīe. Nā si tollas aīal:statim quoqȝ hoīs nā deleta ē. Si ho
minē sustuleris:aīal nō ꝑibit. Et ecōtrario ea posteriora sūt: q̄ secū
aliud quodlibet inferūt.ꝛ ea priora sūt:q̄ cū dicta sūt: nihil secū de
posteriorib⁹ trahūt. H̄ idē in geometria ꝛ arithmetica videt̃ occurrē
Si enī nūeros tollas:vn̄ triangulū vl' q̄dratū ꝛ q̄cq̄d in geometria
vsat̃:īuenies q̄ oīa nūeroꝝ denoīatiua sūt. At vō si q̄dratū triangu
lūqȝ sustuleris:oīsqȝ geometria ꝯsūpta sit.iij. ꝛ.iij.aliorūqȝ nūeroꝝ
vocabula nō ꝑibūt. Musica vō q̄ȝ prior sit nūeroꝝ vis: hinc maxie
qȝ ꝓbari pōt:q̄ nō mō illa nā priora sūt q̄ ꝑ se ꝯstāt: q̄ȝ illa q̄ ad ali
q̄d referunt̃.sȝ etiā eaipsa musica modulatio nūeroꝝ nimib⁹ anno-
tat̃.diatesseron enī ꝛ diapēte ꝛ diapason ab accidētis nūeri nimib⁹
nūcupant̃. Ipsoꝝ quoqȝ sonoꝝ aduersū se ꝓportio: sol' neqȝ alijs

nisi numeris inueniť. Ipsaq; nūeroꝝ nā oīs astroꝝ cursus: oīsq; astro/
nomica rō ɔstituta est. sic enī ortus occasusq; colligim⁹: sic tardita/
tes velocitatesq; errātiū sydeꝝ custodim⁹. sic defect⁹ ꝛ multiplices
lune varietates agnoscim⁹. Richard⁹ vbi. s̄. Prima g̊ mathema/
ticaꝝ ē arithmetica: qꝛ ī ꝓportiōe ī spacio ī motu numer⁹ īueniť. sꝫ
nō ecōuerso in nūero semꝑ ꝓportio vľ spaciū aut mot⁹ īesse cerniť.
Vñ etiā arithmetica ē vna ꝺ q̄tuoꝛ ꝛ aliaꝝ triū īstrumētū eē ꝓbať

De Arithmetica. C. V.

Isido. in li. iij. etymo. Arithmetica est disciplina
na nūeroꝝ. Greci nāq; nūeꝝ rythmon di
cūt. hāc apud grecos ꝑmū ɔscripsisse pitagorā autumāt
ꝛ postmōꝫ a Nichomaco diffusī⁹ eē dispositā. quā apō
latinos ꝑm⁹ Apulei⁹. deīde Boeti⁹ trāstulerūt. Alphorabi⁹ vbi
s̄. Arithmetica ē scīa de nūero. Numer⁹ aūt duob⁹ mōis ɔsiderať:
ī se ꝛ ī mā. ideoq; arithmetica alia ē practica. alia theorica. Practi
ca inq̄rit de nūeris sꝫ q̄ aliq̄d ei⁹ numerať. sicut vtunť eis in cōmer
ciis ꝛ negociatiōib⁹. Theorica vō de nūero sꝫ q̄ mēs ꝑcipit illū ab
solute abstractū ab oī motu ꝛ mā. Et cōsiderat ea q̄ accidūt essētie
illi⁹ ī se: vt q̄ ali⁹ est par: ali⁹ ipar. Qꝫ ali⁹ ē sup̄flu⁹: ꝛ ali⁹ diminut⁹
ꝛ hmōi. Utraq; etiā illaꝝ hꝫ ꝑtes suas. Practice nāq; ꝑtes sꝫ. scīa
cōiūgēdi nūeros: ꝛ scīa disiūgēdi. Et illa q̄dē q̄ docet coniūgere nu
meros: alia ē scīa cōgregādi: alia duplicādi: alia vō multiplicādi. il
la vō q̄ disiūgere docet. alia ē scīa minuēdi: alia mediādi: alia diui
dēdi. Scīa vō radicis īueniēdi sub vtraq; cōtineť: ꝛ radix diuiden
do ꝛ multiplicādo īueniť. Hui⁹ etiā practice spēs multe sꝫ. alia nāq;
sciētia vendēdi ꝛ emēdi. alia mutādi ꝛ cōmodādi. alia cōducēdi ꝛ
locādi. alia expēdēdi ꝛ seruādi. ꝛ alie multe de q̄b⁹ plenissime habe
tur in lib. qui apud arabes mahalebe dicitur.

De Numero. C. VI.

Isidorus vbi. s̄. Numer⁹ aūt ē multitudo ex
vnitatib⁹ cōstituta. Nā vnū semē
numeri eē nō numeꝝ volūt. Nūero num⁹ nomē dedit:
ea sui frequētatiōe vocabulū īdidit. Rō numeroꝝ cōtē
nēda nō ē. In multis enī scāꝝ scripturaꝝ locis q̄tū mysteriū habeat
elucet. Nō .n. frustra ī laudib⁹ dei dicta est oīa ī mēsura ꝛ nūero et
pōdere fecisti. Senari⁹ nāq; q̄ ꝑtib⁹ suis ꝑfect⁹ ē. ꝑfectionē mundi
q̄dā numeri sui significatiōe declarat. Silr ꝛ .xl. dies q̄b⁹ Moyses
Helyas ꝛ ipse dn̄s ieiunauerūt sine nūeroꝝ cognitiōe nō itelligūť.
sicut ꝛ alii ī scripturis sacris nūeri existūt. quoꝝ figuras non nisi noti
hui⁹ artis scīe soluere possūt. Datū ē etiā nobis ex aliq̄ ꝑte sub nu
meroꝝ ɔsistere disciplina. qn̄ horas ꝑ eā discim⁹. qn̄ mēsiū curricu
la supputam⁹. qn̄ spaciū anni redeūtis agnoscim⁹. Per numeꝝ siq̄
dē ne cōfūdamur īstruimur. Tolle nūeꝝ ī reb⁹ oīb⁹ ꝛ oīa ꝑeūt. adi
me seculo cōputū ꝛ cūcta ignorātia ceca ɔplectiť. nec differre pōt a
ceteris aīalib⁹ q̄ calculi nescit rōnē. Boeti⁹ vbi. s̄. Oīa q̄cūq; a pri
meua reꝝ nā cōstituta sꝫ. nūerorū videť rōne eē formata. h̄ enīꝫ fuit
ꝑncipale ī aīo cōditoꝝ exēplar. hīc .n. q̄tuoꝛ elemētoꝝ mltitudo mu
tuata ē. hinc tēpoꝝ vices, hic mot⁹ astroꝝ celiq; cōuersio. Numer⁹
ē vnitatū collectio vľ q̄ntitatis aceru⁹ ex vnitatib⁹ ꝓfusus. Hui⁹ igiť
ꝑma diuisio ē ī parē ꝛ iparē. Par q̄dē ē: q̄ pōt in eq̄lia duo diuidi.
medio nō ītercidēte. Impar vō quē null⁹ ī eq̄lia diuidit eo q̄ ī me
dio posit⁹ vn⁹ ītercidat. Qꝫ si h̄ ꝑ alterutras spēs sꝫ diffiniēda. dice
tur iparē numerū eē q̄ vnitate differt a pari vľ cremēto vľ diminu
tiōe. Itē par numer⁹ ē q̄ vnitate differt ab ipari vľ cremēto vľ dimi
nutiōe. Isido. vbi. s̄. Numeros aūt īfinitos esse certissimū est q̄nt
ī quocūq; nūero finē faciēdū putaueris. idē ipse nō dico vno addito
augeri. sꝫ q̄libet sit magn⁹ ꝛ q̄libꝫ īgētē multitudinē cōtinēs ī ipa
rōne atq; scīa nūeroꝝ nō solū duplicari: verūetiā multiplicari pōt.
Ita vō suis q̄sq; numerus ꝓprietatib⁹ terminať. vt nullus eorū par
esse cuicūq; alteri possit. Ergo ꝛ dispares īter se atq; diuersi sunt. et
singuli quiq; finiti sūt. ꝛ oēs infiniti sunt.

De Principalitate vnitatis. C. VII.

Boetius vbi. s̄. Oīs quoq; numer⁹ circū se po
sitoꝝ ꝛ nāli sibimet dispōne iūctoꝛūꝫ
medietas ē. Et q̄ sup duos illos sūt q̄ medio iungunť.
si cōponūť. etiā ipsoꝝ supradict⁹ numer⁹ media portio
ē. Et rursus illoꝝ q̄ sꝫ sup scd̄o loco iūctos. cū ipi quoq; sint ɔpositi
ꝑoꝛ his nūer⁹ medietatis loco ē. ꝛ h̄ erit vsq; dū occurrēs vnitas ter
minū ponat: vt si ponat q̄s q̄narium nūeꝝ. altrīsec⁹ circa ipꝫ sꝫ subter
q̄tuoꝛ īferi⁹: sex supi⁹. hi igiť si iūcti sūt faciūt .x. quoꝝ q̄nq; medie
tas ē. Qui aūt circa ipos ꝛ sex ꝛ q̄tuoꝛ sꝫ .vij. s. ꝛ .iij. idē si iūcti sꝫ. eo
rū .v. medietas erit. Rursus illoꝝ q̄ altrīsec⁹ positi sꝫ. si iūgunť. etiā
hi q̄narij numeri duplices erūt. Nā subter tres sunt duo super .vij.
sunt .viij. hi igiť si iuncti sunt faciūt .x. quorū quinarius rursus me
dietas est. h̄ idē in oīb⁹ numeris euenit vsq; dū ad vnitatis terminū
ꝑueniri queat. sola enī vnitas circū se duos termios nō hꝫ: atq; iō
ei⁹ q̄ ꝓpe se est: soli⁹ medietas ē. Nā iuxta vnū solus binari⁹ nāliť
ɔstitut⁹ ē: cui⁹ vnitas medietas ē. Quare cōstat primā esse vnitatē
cūctoꝝ q̄ sūt nāli dispōne numeroꝝ: ꝛ eā rite toti⁹ q̄uis ꝓlixe geni
tricē pluralitatis agnosci.

De Speciebus numeri. C. VIII.

Isidorus vbi. s̄. Numer⁹ diuidiť paribus ꝛ
imparib⁹. Par numer⁹ diuidiť in
his: pariť par: pariť impar: impariť par. ꝛ ē etiā impariť
impar. Impar numer⁹ diuidiť in his. ꝑmū ꝛ simpliū: se
cūdū ꝛ cōpositū: tertiū mediocrē: q̄ quodāmō prim⁹ ꝛ incōpositus.
alio vō mō secūdus ꝛ cōposit⁹ ē. Par numer⁹ est: q̄ in duab⁹ equis
ꝑtib⁹ diuidi pōt: vt duo q̄tuoꝛ ꝛ octo. Impar vō numer⁹ est: q̄ diui
di equis partib⁹ neq̄t vno medio vel deficiēte vel superante: vt tria
q̄nq; .vij. ꝛ .ix. ꝛ reliq̄. Pariť par numer⁹ est: q̄ s̄m parē numerū pa
riter diuidiť: quousq; ad indiuisibilē ꝑueniāt vnitatē: vtputa sexa
gintaq̄tuoꝛ hꝫ medietatē trigintaduo. Hic autē sedecim: sedeci vō
octo: ꝛ octonari⁹ q̄tuoꝛ: q̄ternari⁹ duos: binari⁹ vnū: q̄ singularis in
diuisibiľ est. Pariť impar est: q̄ in ꝑtes eq̄s recipit sectionē. sꝫ ꝑtes
ei⁹ mox indissecabiles ꝑmanēt: vt sex decē octo triginta q̄nq̄ginta.
Mox enī vt huc numerū diuiseris: incurris in numerū quē secare
in eq̄lia nō possis. Impariť par numer⁹ est: cui⁹ ꝑtes etiā diuidi pn̄t
sꝫ vsq; ad vnitatē nō ꝑueniūt: vt vigintiq̄tuoꝛ. hi enī in medietatē
diuisi .xij. faciūt. rursū in aliā medietatē sex. deinde in aliā tres. ꝛ vl
tra diuisionē nō recipit sectio illa: sed ante vnitatē inueniť termin⁹
quē secare nō possis. Impariť impar ē: q̄ ab impari numero impa
riter: mensurať: vt .xxv. .xlix. q̄ dū sint impares numeri: ab imparib⁹
etiā partib⁹ diuidunť: vt septies septē: q̄dries nonies: q̄nq̄es q̄ni: vi
gies quinq̄es. Impariū numeroꝝ alij simplices sūt: alij cōpositi: alij
mediocres. Simplices sunt: q̄ nullā aliā partē hn̄t: nisi solā vnitatē
vt ternari⁹ solā tertiā: ꝛ q̄nari⁹ solā q̄ntā: ꝛ septenari⁹ solā septimā.
His enī pars vna sola ē. Cōpositi sūt: q̄ nō sola vnitate metiunť: sꝫ
etiā alio nūero ꝓcreanť: vt nouē q̄ndeci: ꝛ vigintiunū vigintiq̄nq;
Dicim⁹ enī ter terni: ꝛ septies terni: ꝛ ter q̄ni ꝛ q̄nq̄es q̄ni. Medio
cres nūeri sūt: q̄ quodāmō simplices ꝛ incōpositi eē videť. alio vō
mō ꝛ cōpositi: vt vbi grā .ix. ad .xxv. dū cōparat⁹ fuerit: prim⁹ ē ꝛ in
cōposit⁹: qꝛ nō hꝫ cōem numerū: nisi solū monadicū. Ad q̄ndeci vō
si cōparat⁹ fuerit: secūdus ē ꝛ cōposit⁹: qm̄ inest illi cōis nūer⁹ ꝑter
monadicū. i. ternari⁹ numer⁹: qꝛ .ix. mēsurat ter trini: ꝛ .xv. ter quini.
Itē pariū numeroꝝ alij sunt sup̄flui: alij diminutiui: alij ꝑfecti. Su
ꝑflui sūt: quoꝝ ꝑtes siľ ducte plenitudinē suā excedūt: vtputa duo
denari⁹. hꝫ enī ꝑtes q̄nq;. duodecimā q̄ō est vnū. sextā q̄ō duo. q̄r
tā q̄ō tria. tertiā q̄ō q̄tuoꝛ. dimidiā q̄ō sex. Unū enī ꝛ duo ꝛ tria ꝛ
q̄tuoꝛ ꝛ sex siľ ducta sedeci faciūt: ꝛ lōga a duodenario excedūt. sic
ꝛ alij siľes plurimi. Diminutiui sunt: q̄ ꝑtib⁹ suis cōputati minorē
sūmā efficiūt: vtpote denari⁹: cui⁹ ꝑtes sunt tres. decima q̄ō ē vnū.
quinta q̄ō duo. dimidia q̄ō q̄nq;. Unū enī ꝛ duo ꝛ q̄nq; siľ ducta
octenariū faciūt: lōge a denario minorē. Siľis est huic octenari⁹ vľ
alij plurimi: q̄ in ꝑtes redacti infra ɔsistūt. Perfect⁹ numer⁹ ē q̄ suis
partib⁹ adimpleť: vt senari⁹. hꝫ enī tres ꝑtes. sextā tertiā ꝛ dimidiā
Sexta ei⁹ vnū est: tertia duo: dimidia tres. he ꝑtes in sūmā ducte. i.
vnū ꝛ duo ꝛ tria siľ eundē ɔsumāt ꝑficiūtq; senariū. sunt autē per
fecti numeri infra denarium sex. infra centenariū vigintiocto. infra
millenariū quadringēta nonaginta ꝛ sex.

De Computo ꝛ algorismo. C. IX.

Actor. Cōput⁹ dr̄ a cōputādo. i. nūerādo. vn̄ q̄libꝫ
cōputatio pōt dici cōput⁹ large sūpto voca
bulo. ꝓprie vō cōposit⁹ diciť scientia tēpoꝝ distinctiua
s̄m motū soľ ꝛ lune tm̄: ad cognitionē eoꝝ q̄ in kalēda
rio sunt festoꝛūq; mobiliū. De quib⁹ sufficiāt q̄ntū ad pn̄s opus ea
q̄ dicta sunt superi⁹ in li. de luminarib⁹: q̄ facta sunt in signa ꝛ tp̄a:
ꝛ dies ꝛ noctē. Dr̄ g̊ cōput⁹: nō qꝛ cōputare tm̄ doceat: sꝫ qꝛ diffici
liora q̄dā in eo cōputāda reseruanť. Qm̄ aūt ad intelligētiā cōputi
omniūq; maiorū numeroꝝ necessaria est sciētia algorismi. s. ꝓpter
minutias tp̄is vel cuiuslibet alteri⁹ rei numerabiľ ad sūmā facilius
redigēdas: hic pauca de algorismi figuris breuiť annotāda sūt. Nu
meroꝝ igiť ali⁹ digit⁹: alius articulus: alius numer⁹ cōposit⁹. Digi
tus est quilibet numer⁹: q̄ pōt representari ꝑ vnicā figurā. Articul⁹
est numer⁹ decuplus ad aliquē. Cōposit⁹ numer⁹ est ex digito ꝛ ar
ticulo. Ad numeros istos representandos inuēte sunt nouē figure
tales. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. q̄ ad differentiā latinarū scribēde sunt a dex
tra in sinistrā. Harū talis est lex. Quelibet in ꝑmo loco posita signi
ficat vnitatē vel vnitates. In secūdo denariū vel denarios. In ter

tio centenariū vel cētenarios. In q̄rto millenariū vel millenarios. Et (vt boetius loq̄r) q̄libet figura posita in scđo loco significat decies magis q̄ si esset in p̄mo ⁊ decies magis in tertio q̄ in scđo. ⁊ sic in infinitū. Sꝫ nō dū istis figuris rep̄sentari pōt q̄libet numerus quin maior excrescat verbi gratia. Nō possumus bis figuris rep̄sentare decē. si enim scriberem⁹ figurā vnitatis in p̄mo loco ⁊ eādē in scđo fierēt. xi. fm legē p̄dictā. Itē si scriberemus figurā vnitatis in p̄mo loco ⁊ figurā nouenarij in scđo fierēt nonagintavnū. fm eādē legē. Itē si ecōtra figurā nouenarij in p̄mo loco. ⁊ figurā vnitat̄ in scđo fierēt. xix. fm eādē regulā. Inuēta est igit̄ decima figura talis. s. o. q̄ cifra appellat̄. Nibilq̄ rep̄sentat. sꝫ posita in p̄mo loco facit aliā figurā esse in scđo loco. respectu sui. ac p̄ boc decuplū significare q̄ si esset in p̄mo iuxta p̄fatā rationē. Cū hac ergo figura possum⁹ re p̄sentare decē. Ipsa enim in p̄mo loco posita facit figurā vnitatis esse in scđo si subscribat̄. q̄ ibi significat decē. vt p̄dictū ē. Artis bu ius sp̄es sunt. vi. s. additio subtractio: duplicatio: dimidiatio: multiplicatio: diuisio. de q̄b⁹ singulis p̄p̄e regule date sunt in algorismo. q̄s ⁊ plures alias. numeri diuisiōes ⁊ p̄portiones. de q̄bus in Isidoro ⁊ Boetio ad p̄ns breuitatis causa pretermitto.

De Musica. C. X.

Richardus vbi supra. Musica est pluriū dissimiliū in vnū redactorū cōcordia. Alphorabius vbi. s. Musica cōprehēdit cognitionē speciez armonie. ⁊ illud ex quo cōponit̄. ⁊ quibus modis. Isido. vbi supra. Musica est peritia modulationis sono cantuq̄ cōsistēs. Et dicta etiā musica per deriuationē a musis. Muse aūt appellate sunt a po tu muson. i. a querēdo. q̄ p̄ eas (sicut anti qui voluerūt) vis carminū ⁊ vocis modulatio q̄reret̄. bui⁹ artis re pertorē Moyses dicit fuisse tubal: q̄ fuit de stirpe Caym. greci vo Pythagorā. alij vo Linū thebeū. ⁊ Setū. ⁊ Amphion p̄mos i ea ar te claruisse ferūt. Post quos paulatim multiplicit̄ aucta est. eratq̄ tam turpe musicā nescire q̄ l̄ras. Interponebat̄ autē nō modo sa cris. sed ⁊ oībus solēnib⁹: oībusq̄ letis vel tristiorib⁹ rebus. Sicut enim in veneratiōe diuina hymni. sic in nuptijs Himenei. ⁊ in funeribus treni ⁊ ad tibias quidē lamēta canebant̄. In cōuiuijs autem aut lyra aut cithara circūferebat̄. ⁊ accubātibus singulis cōuiuiale genus canticoꝝ ordinabat̄. Itaq̄ sine musica nulla disciplina pōt esse p̄fecta. nihil enim sine illa. Nā ⁊ ipse mūdus q̄dā armonia sonoꝝ fert̄ esse cōpositus ⁊ celū ip̄z sub armonie modulatiōe reuolui. Musica mouet affect⁹. p̄uocat in diuersū habitū sensus. In p̄lijs quoq̄ tube cōcent⁹ pugnātes accēdit. ⁊ q̄āto vehemētior fuerit clāgor. tāto fit ad certamē aīus fortior. Siq̄dē remiges cantus bortat̄: ad tolerādos quoq̄ labores musica aīū mulcet: ⁊ singulorū operū fatigationē modulatio vocis solat̄. Excitatos quoq̄ aīos musica sedat. sicut de Dauid legit̄ qui ab ipso spiritu īmūdo Saulem arte modulatiōis eripuit. Ipse quoq̄ bestias necnō ⁊ serpentes. volucres ⁊ delphinos ad auditū sue modulatiōis musica p̄uocat. Sed ⁊ quicquid loquimur vel intrinsecus venarū pulsibus cōmouemur. p̄ musicos rythmos armonie virtutib⁹ p̄bat̄ eē sociatū.

De Excellentia Musice. C. XI.

Boetius in musica li. i. Auriū vis ita sonos captat. vt non mō de bis iudiciū capiat differētiasq̄ cognoscat. verūetiā delectet̄ sepius. si dulces coaptatiq̄ modi sīt. angat̄ vo si dissipati atq̄ incboerētes feriāt sensū. vnde fit. vt cū sint q̄tuor matheseos disciplīe. cetere q̄dē ad inuestigationē veritatis laborēt. Musica vo nō modo speculatiōi verūetiā moralitati cōiuncta sit. nihil enim est tam p̄priū humanitati q̄ remitti dulcib⁹ modulis. astringi ↄ̄rijs. Idq̄ in singulis vel studijs vel etatib⁹ tenet. vt nulla oīno sit etas. q̄ a cantilene dulcis delectatiōe seiuncta sit. hinc etiā itemosci pōt. q̄ nō frustra a Platone dictū sit. mūdi aīam musica cōueniētia fuisse cōiunctam. Cū enī ex eo q̄d in nobis est iūctū conueniēterq̄ coaptatū. illud excipimus q̄d in sonis apte cōueniēterq̄ coniunctū est. eo q̄ delectamur nos quoq̄ ipsos eadē similitudine compactos esse cognoscimus. Amica est enī similitudo. dissimilitudo odiosa: atq̄ cōtraria. hinc etiā moꝝ maxime p̄mutationes fiunt: lasciuus quippe aīus vel ipse lasciuiorib⁹ delectat̄ modis. vel sepe eosdem audiēs emollit aut frāgit̄. Rursus asp̄ior mēs vel icitatiorib⁹ gaudet. vel eisdē asp̄at̄. hinc est q̄ modi etiā musici gentiū vocabulo designati sūt vt lidi⁹ modus ⁊ frigi⁹. Quo enī q̄si vnaqueq̄ gens gaudet. eodē modus ipse vocabulo nūcupat̄. Gaudet vo gens modis pro morum similitudine. Neq̄ enim fieri pōt vt mollia duris. dura mollioribus annectant̄ aut gaudeāt. Sed amorē delectationemq̄ vt dictum est. similitudo conciliat.

De Obseruantia moralitatis in musica. C. XII.

Unde Plato etiam maxime cauendū existimat: ne de bene morata musica aliq̄d p̄mutet̄. Negat enī eē posse vllā tantā moꝝ in republica labem q̄ paulatim de pudēti ac modesta musica iuertere. Sta tim enī idē quoq̄ audiētiū aīos pati: paulatiq̄ discedē: nullūq̄ bonesti ac recti retinē vestigiū: si vt̄ p̄ lasciuiores modos inuerecundū aliq̄d: vl p̄ asp̄iores feroꝝ: atq̄ imane mētib⁹ illabat̄. Nulla enī magis ad animū disciplinis via q̄ aurib⁹ p̄z. Cū ergo p̄ eas rythmi modiq̄ ad animū vsq̄ descēderint: dubitari nō pōt quin equo mō mētē atq̄ ipsa sunt afficiāt atq̄ cōformēt. Id vo itelligi etiā in gētib⁹ pōt. Nā q̄ asp̄iores sunt getarū gētes duriorib⁹ delectant̄ modis. q̄ vo mansuete: mediocrib⁹. Q̄z vo lasciuū ac molle est gen⁹ bumanū q̄ id totū scenic̄ ac de theatralib⁹ modis tenet̄. fuit vo pudēs ac modesta musica: dū simpliciorib⁹ organis ageret̄. vbi vo varie p̄mixte q̄ tracta ē: amisit grauitatis atq̄ vtut̄ modū ⁊ pene in turpitudinē p̄lapsa minimū antiq̄ specie s̄uat. vñ Plato p̄cipit minime opoꝛtē pueros ad oēs modos erudiri: sꝫ poti⁹ ad valētes ⁊ simplices. Atq̄ h̄ maxie retinēdū illud ē: q̄ si quo mō p̄ p̄uissimas mutatiōes hinc aliq̄d p̄mutaret̄: recens quidē minime sentiri. post vo magnā fac̄ differētiā: ⁊ p̄ aures ad animū vsq̄ delabi. Iccirco magnā eē custodiā reipu. Plato arbitrat̄ musicā optime moratā pudēterq̄ ↄ̄iūctā ita vt sit modesta ac simplex: ⁊ mascula nec effeminata: nec fera nec varia.

De Uariis effectib⁹ musice. C. XIII.

Tanta igit̄ apud antiquos fuit musice diligētia: vt p̄ eā animos quoq̄ obtinē arbitrarent̄. Uulgatū quippe ē q̄ sepe iracūdias cātilena rep̄sserit: q̄ multa vt in corpoꝝ vel in aīoꝝ affectiōib⁹ mirāda p̄secerit. Cui enī ē illud ignotū: q̄ pythagoras ebriū adolescentē tauromitanū sub p̄hrigij modi sono icitatū spōdeo succinēte reddiderit mitiorē atq̄ sui cōpotē. Nā cū in riualis scoꝛtū domo eēt clausū: atq̄ ille furēs domū vellet amburere. cūq̄ pythagoras stellarū cursus (vt ei mos noctum⁹ erat) inspicerēt: vbi itellexit sono p̄hrigij modi incitatū: multī amicoꝝ monitiōib⁹ a furore noluisse desistē: mutari modū p̄cepit: atq̄ ita furēt̄ animū adolescēt̄ ad statū mēt̄ pacatissime tēperauit. Q̄d. s. Marc⁹ tulli⁹ cōmemorat in eo li. quē de ↄ̄silijs alijs vbis cōposuit. Sꝫ vt sit̄ia breuit̄ exēpla cōquirā: terpād⁹ aryō methymen⁹ lesbios atq̄ iones grauissimis morbis cantus eripuere p̄sidio. Ismenias vo theban⁹ boetioꝝ plurib⁹ (quos sciatici doloris tormēta vexabāt) modis fert̄ cūctas absterisse molestias. Sꝫ ⁊ empedocles cū ei⁹ hospitē q̄dā gladio furibūd⁹ inuadēt: q̄ ei⁹ ille patrē accusatiōe damnasset: isiexisse dr̄ modū canēdi: itaq̄ iracūdiā adolescēt̄ tēperasse. Intātū vo p̄sce p̄hie studiosis vis musice art̄ inotuit: vt pythagorici cū diurnas i somno resoluerēt curas: quibusdā cātilenis vterent̄: vt eis leui⁹ ⁊ quieti⁹ sopoꝛ irrepet: itaq̄ experrecti alijs quibusdā modis stuporē somni ↄ̄fusionēq̄ purgabāt. Id nimirū sciētes: q̄ tota nr̄e aīe corporisq̄ cōpago musica coaptatione ↄ̄iūcta sit. Nā vt sese corporis affectus habet: ita etiam pulsus cordis motibus incitantur.

Adhuc De eodē. C. XIIII.

Itaq̄ nō pōt dubitari q̄n nr̄e aīe corporisq̄ stat⁹ eisdē quodāmō p̄portiōib⁹ videt̄ eē cōpositꝰ: quib⁹ armonicas modulationes posterior disputatio ↄ̄iūgi copulariq̄ mōstrabit. Inde enī ē q̄ īfātes cātilena dulc̄ oblectat. aliq̄d vo asperū atq̄ imite ab audiēdi voluptate suspēdit. Nimirū id etiā oīs etas patit̄ oīsq̄ sex⁹. q̄ lꝫ sīis actib⁹ distributa sūt: vna tū musica delectatiōe ↄ̄iūcta sūt. Quid enī sit cū in fletib⁹ luct⁹ ipsos modulant̄ dolētes: q̄d maxie muliebre ē: vt cū cātico quodā dulcior fiat cā deflēdi. Id vo etiā fuit antiq̄s i more: vt cāt⁹ tibie luct⁹ p̄iret. Test̄ ē Pani⁹ stati⁹ h̄ v̄su: Coꝛnu graue mugit adunco. Tibia cui teneros sueuit p̄ducē manes. Et q̄ suauit̄ canere non pōt: sibi tñ aliq̄d canit: nō q̄ eū aliq̄ voluptate id q̄d canit afficiat: sꝫ q̄ q̄ndā insitā dulcedinē ex aīo p̄ferētes quō p̄ferāt delectant̄. Nōne illud etiā manifestū est in bellū pugnantiū aīos tubarū carmīe accēdi. q̄ si verisile est ab animi pacato statu quēq̄ ad furorē atq̄ iracūdiā ponē: p̄ferri nō est dubiū: q̄ ↄ̄turbate mēt̄ iracūdiā vel nimiā cupiditatē modestior modus possit astringere. Quid q̄ cū aliq̄s cātilenā libēti⁹ aurib⁹ atq̄ aīo capit: ad illud etiā nō spōte ↄ̄uertit̄: vt motū quoq̄ aliquē similē audite cātilene corpus effingat: ⁊ q̄ oīno aliq̄d melos auditū sibi memor anim⁹ ipse decerpat: vt ex oīb⁹ p̄spicue nec dubitāter appareat: ita nobis musicā naturaliter eē ↄ̄iūctā: vt ea ne si velim⁹ quidē carere possim⁹. Quocirca intēdenda vis mētis ē: vt id quod natura ē insitū: sciētia quoq̄ possit cōprehēsū teneri. Sic etiā i visu quoq̄ nō sufficit eru

ditis colores formāq3 conspicere:nisi que sit hoz ppzietas inuesti/
gauerint:sic non sufficit cantilenis musicis delectari:nisi etiam qua
li inter se coniuncte sint vocis proportione discatur rē.

Diuisio Musice fm alphorabiū. C. XV.

Alphorabius vbi.s. Musica quoq3 diui
dit in actiuā z speculatiuā.
Actiue ppzietas ē inuenire armōias sēsitiuas ex istis q̄
pparata sūt eis vel nā vl arte. Instra nālia sūt: vt epyglo/
tes z vuula et q̄ i eis sūt:deide vo nasus. Artificialia sūt vt fistule choz
de vba z alia hmōi. Opifex itaq3 hui⁹ arti nō format neumata z ar/
monias: z alia eoz accidētia nisi fz q sūt i istis quoz acceptio ɔsue
ta ē i eis. Speculatiua vo dat ōiu3 eoz sciaz z rōnes z causas oēs ei⁹
ex quo cōponit armōia nō fz q sūt in mā sz absolute fz q remota sūt
ab istis z mō: z accipit ea fz q audita sūt ex istis: vl ex quocūq3 spe
accidit. Hec aūt .i. speculatiua diuidit in qnq3 ptes magnas. Pzia
ē de pncipijs: quoz ppzietas ē vt administrent in acceptiōe ei⁹ qd
ē in hac sciā z qualit sit mūdus i acceptiōe principioz illoz: z quali
ter inuēta sit h ars: z ex qb⁹ reb⁹: z ex quot cōponat. Scda vo do/
ctrinalis ē de dispositiōib⁹. Hui⁹ arti .s. inueniēdi neūata z cognoscē
di nūeros ac spēs eoz: z declarādi ppoztiōes eoz adiuicē: docet ēt
spēs ordinū ac sitiū eoz qb⁹ pparāt vt acceptoz accipiat ex eis qd
vult z cōponat ex eis armōias. Tertia ē de ɔueniētia pncipioz i ser
monib⁹ z demōstratiōib⁹ sup spēs istoz artificialiū q̄ pparāt eis:
z de acceptiōe ōiu3 eoz ac sitiū eoz i ea fz mēsurationē z ordinē q̄ i
principijs assignant. Quarta ē de specieb⁹ casuū nāliū q̄ sūt pōdera
neumatū. Quīta vo de ɔpositiōe armōiaz integraz .s. illaz q̄ posite sūt
i sermōib⁹ metricis fz ordinatōez z q̄litatē arti eoz cōpositi. Et do/
cet quō penetrabiliores fiūt z magi volume .s.i. vltimitate intentiōis
ad quā facte sūt.

Alia Diuisio. C. XVI.

Musice genera sunt tria: prima qdez mūdana est:
scda vo hūana: tertia instrumētalis. Mū
dana in his maxime pspicienda est q̄ in ipso celo vel cō
page elementoz vel tēpoz varietate insunt. Quō.n. fieri
pōt vt taz velox celi machina tacito silentioq3 cursu moueat. Et si ad
nostras aures sonus ille nō puenit: qd multis fieri de causis necesse
est: nō poterit tñ motus tā velocissimus ita magnoz corpoz nullos
oīno sonos scire: cū psertim tāta sint stellaz cursus coaptatiōe cōiū
cti: vt nihil eque cōpaginatū: nihil ita cōmixtū possit itelligi. Nāq3
alij excelsiores: alij iferiores ferunt: atq3 ita oēs equali incitatiōe vo
luunt: vt p dispares ineq̄litates ratus cursuu3 ordo discat: vnde nō
pōt ab hac celesti vertigine rat⁹ ordo modulatiōis abfistere. Jā vo
q̄ttuoz elemētoz diuersitates cōtrariasq3 potētia nisi qdā armonia
cōiungeret: quō fieri posset vt in vnū corpus ac machinā cōuenirēt.
Sed hec ois diuersitas z ita tēpoz varietatē parit z fructuū: vt tñ z
vnū anni corpus efficiat. Nā qd constringit hiems ver laxat: torret
estas: maturat autūnus: tēpaq3 vicissim vta suos afferūt p varietate
modulos q z annuā cōsonātiā z circulatiōis excursum atq3 reditū
subministrāt. Humanā vero musicā qsqs in seipsum descēdit intel
ligit. Quid enī est q illā incorporeā rōnis viuacitatē corpi misceat:
nisi quedā coaptatio z veluti grauiū leuiūq3 vocū q̄si vnā ɔsonātiā
efficiens tēpatio. Quid est aliud qd ipsius inter se ptes aie iungat q̄
vt arestoteli placet ex sensibili rōnabiliq3 cōiuncta est. Quid est vo
qd corpis elemēta pmisceat aut ptes sibimet rata coaptatiōe ɔtine/
at. Tertia est musica q̄ in qbusdā cōsistere dicit istrumētis hec ad/
ministrat aut intēsiōe vt neruis: aut spū vt tibijs: aut his q̄ ad aquā
mouent: aut percussiōe quadā vt in his q̄ nisi in cōcaua erea quedā
ferunt: atq3 inde diuersi efficiuntur soni.

Subdiuisiōes eiusdē. C. XVII.

Richardus vbi supra. Musica alia munda
na: alia hūana: alia instrumēta/
lis. Mūdana: alia in elemētis: alia in planetis: alia in tē/
porib⁹. Jn tēporib⁹: alia in pondere: alia in nūero: alia in
mēsura. Jn planetis: alia in situ: alia in motu: alia in natura. Jn tem
porib⁹: alia in annis .s. mutatiōe veris: estatis: autūni: hiemis. Alia
in mēsib⁹ .s. incremētis z decremētis lunarib⁹: alia in dieb⁹ .s. vicissi
tudine lucis z noctis. Musica humana: alia in corpe: alia in aīa: alia
in cōnexu vtriusq3. Jn corpe: alia in vegetatiōnibus: alia in humori
bus: alia in operatiōib⁹. Prima conuenit oibus nascentib⁹. Secū
da sensibilib⁹. Tertia rationalib⁹. Musica in aīa: alia in potētijs: vt
ira ratio: alia in virtutib⁹: vt iusticia fortitudo. Musica in connexu
vtriusq3 est illa naturalis amicitia qua aīa corpori nō corporeis vin
culis alligata tenet. Musica instrumentalis: alia est in pulsu vt in
timpanis z chordis: alia in flatu: vt in tibijs z organis: alia in voce:
vt in carminibus z cantilenis.

De Elemētis musice instrumētalis de sonis .s. C. XVIII.

Consonantia que oēm musice modulatiōnem regit: pter sonu3 fieri
nō pōt. Sonus vo pter quedā pulsu3 pcussionēq3 non
reddit. pulsus vo atq3 pcussio nullo mō eē pōt. nisi pces
serit motus. Si.n. cūcta sūt imobilia poterit alterū alteri ɔcurrere: vt
alterū impellat ab altero. sz cūctis stantib⁹ motuq3 carētib⁹ nullu3
fieri necesse est sonū. Jccirco diffinit sonus ita. Son⁹ est pcussio ae
ris indissoluta vsq3 ad auditū. Motuū vo. alij sūt velociores. alij tar
diores: eoz deniq3 motuū. alij rariores sūt. alij spissiores. Nā si quis
in ɔtinuū motū respiciat: aut velocitatē aut tarditatē necesse est cō/
prehēdat. Sin vo qs moueat manū: aut frequēti eā motu mouebit
aut raro. Et si tardus qdē fuerit aut rarior mot⁹ graues necesse est
sonos effici ipsa tarditate z raritate pellēdi. Sin vo sint motus cele
res ac spissi. acutos necesse est reddi sonos. Jccirco.n. idē neru⁹ si tē
dat amplius acute sonat. Si remittat graue: quāto.n. tensior est: ve
lociorē pulsu3 reddit. celeriusq3 reuertit z frequēti⁹ ac spissius aerē fe
rit: Qui vo laxior ē. solutos ac tardos pulsus effert rarosq3 ipsa ibe
cillitate feriēdi: nec diuti⁹ tremit. neq3.n. quotiēs chorda pellit vn⁹
edi tñ putādus est son⁹: aut vnā in his eē pcussionē: sz totiēs aer fe
rit: quotiēs eū chorda tremebūda pcusserit. Sz qm iūcte sūt veloci/
tates sonoz nulla intercapedo sentit aurib⁹: z son⁹ vn⁹ sensū pellit
vel grauis vl acut⁹: q̄uis vterq3 ex plurib⁹ ɔstet: g̃uis qdē ex tardio
rib⁹ z raciozib⁹: acut⁹ vo ex celerib⁹ ac spissis. vñ liqt adiunctōe qdā
motuū ex grauitate acumē intēdi: detractōe vo motuū laxari ex acu
mine grauitatē. Ex plurib⁹.n. motib⁹ acumen q̄ grauitas constat.

De Sonoz differentijs z speciebus ineq̄litatis. C. XIX.

In quibus aūt pluralitas dsiaz facit. eā ne
cesse est in qdā nūerositate con
sistere. Eaz vo que fm nūerū ɔferunt ptim sibi sūt equa/
lia. ptim ineq̄lia. Quocirca soni ptim sūt eq̄les. ptim vo sūt
ineq̄litate distātes: sed in his vocib⁹ q̄ nulla ineq̄litate discordant
nulla oīno ɔsonantia est. Est enī ɔsonantia dissimiliū inter se vocū
in vnū redacta ɔcordia. Que vo sūt ineq̄lia qnq3 inter se modis meq
litatis momēta custodiūt: aut enī alterū ab altero multiplicāte trā
scendit: aut singulis ptibus aut plurib⁹: aut multiplicāte z pte: aut
multiplicante z ptib⁹. Et pmū quidē inequalitati genus multiplex
appellat. Est vero multiplex vbi maior numer⁹ minorē nūerū h3 in
se totū vel bis vel ter vel quater. ac deinceps nihil deest z exuberat.
Appellaturq3 duplū vel triplū vel q̄druplū atq3 ad hūc ordinē in in
finita pgredit. Secundū genus est qd appellat supparticulare .i. cū
maior nūerus minorē h3 in se totū z vnā eius aliquā ptē eāq3 vl di
midiā: vt .iij. duoz z vocat sexquialtera ppoztio vel tertiā vt q̄ttuor
ad .iij. z vocat sexquitertia. atq3 ad hūc modū etiā in posterioribus
nūeris. Tertiū genus est quotiēs maior nūerus totū itra se numez
minorē cōtinet z ei⁹ aliquotas isup ptes z si duas qdē supra ɔtinet
vocabit ppoztio supbipartiēs: vt sūt .v. ad .iij. Sin vo tres vocabitur
suptripartiēs: vt sunt .vij. ad quattuor: z in ceteris similiter. Postre
ma duo genera quoniam ex superioribus mixta sunt relinquātur.

Que species inequalitatis aptentur consonantijs. C. XX.

Obtinere igit maiorē ad consonantias pote/
statem videt multiplex: ɔsequenter
aūt supparticularis: suppartiēs vero ab armonie ɔtinen
tia sepat: vt quibusdā pzeter ptolemeo videt. Ea nanq3
probantur coaptatōi magis cōsentanea. que sunt natura simplicia:
z quoniā grauitas z acumen in quantitate consistunt: ea maxime
videbuntur seruare naturam continentie: que discrete proprietatez
quantitatis poterunt custodire. Quantitas enim discreta in mini
mo quidem finita est: sed in infinitum per maiora procedit. Porro
continua tota quidem finita est: sed per infinita minuitur. Multi/
plicitas igitur quoniā finem crescendi non habet. numeri maxime
seruat naturā. superparticularitas autem quoniā in infinitum mi/
norem minuit. proprietatē seruat continue quantitatis. minuit au/
tem minorē cum semper eum continet: z eius vel dimidiā partem
vel tertiam vel quartā vel q̄ntā. Nā sp ps a maiore numero deno/
minata ipsa decrescit. Nā cū tertia a trib⁹ denomiata sit: q̄rta vo a
q̄ttuor: q̄uis q̄ttuor tria supent: q̄rta tñ poti⁹ q̄ tertia minutior iue/
nit. Suppartēs vo quodāmō a simplicitate discedūt: duas.n. vel
tres vl q̄ttuor: h3 isup suppartio ptes z a simplicitate discedēs exu
berat a qdā ptiū pluitate. Rurs⁹ mltiplicitas ois i itegritate ɔsistit.
Nā duplum bis habet totū minorē. atq3 ad eundem modum cete
ra mltiplicitas. Superparticularitas vero nihil integrum vltra mi
norem seruat: sed nihil dimidio superat vel tertia vel quarta vl q̄n
ta: sed tñ diuisionē singulis ac simplicibus ptibus operatur. Super

partiens autem inequalitas vbi seruat integrũ nec singulas adimit
partes: atq; idcirco s; pythagoricos minime musicis cõsonãtijs adhi-
bet: ptolemeus tñ etiã hãc proportionẽ inter cõsonãtias ponit.

¶ De proportionib⁹ musicis. C. XXI.

Illud tñ cognitũ esse debet q; oẽs musice cõsonã-
tie aut in dupla: aut in tripla aut in q̃drupla
aut ĩ sexq̃altera: aut in sexq̃tertia ꝓportiõe cõsistãt: ⁊ vo-
cabit̃ q̃dẽ q̃ in nũeris sesq̃tertia eit: dyatesseron in sonis
q̃ in nũeris sesq̃altera: dyapẽte appellat̃ in vocib⁹: q̃ võ in ꝓportiõi-
bus dupla est: dyapason in cõsonãtijs: tripla võ dyapente ⁊ dyapa-
son: quadrupla aũt bis dyapason: ꝓposito itaq; nũero vel linea ni-
hil est facilius q̃; ei⁹ duplũ oculo vel aĩo cõtueri. Itẽ post dupli iudi-
ciũ sequit̃ dimidij: post dimidiũ tripli: põt triplũ ptis tertie. Ideoq;
qm̃ facilior est dupli descriptio: optimã nichomachus putat dyapa-
son cõsonãtiã: post hãc dyapẽte q̃ mediã tenet: hinc dyapẽte ⁊ dya-
pason q̃ triplũ. Ceterasq; s̃m eũdẽ modũ formãq; diiudicat. Ergo
nũc lectoris fidei q̃ ꝓponim⁹ cõmẽdam⁹: vt arbitrent̃ dyapason in
dupla: dyapẽte in sexq̃tertia: dyapẽte ac dyapason tripla. Bis dya-
pason in q̃drupla ꝓportiõe cõsistere ⁊ tonũ sexq̃octauã facere ꝓpor-
tionẽ: eũq; ĩ duo equa diuidi nõ posse: sicut nullã eiusdẽ generis ꝓ-
portionẽ. i. sup particularis: dyatesseron: etiã ɔsonãtiã duob⁹ tonis
semitonioq; cõsistẽ. Semitonia võ esse duo maius ac minus. Dya-
pẽte aũt trib⁹ tonis ac minore semitonio ɔtineri. Dyapason aũt q̃n-
q; tonis ac duob⁹ minorib⁹ semitonijs expleri: neq; ad sex tonos vl-
lo mõ ꝑuenire.

¶ De Cõsonãtia. C. XXII.

Sonus igit̃ est vocis casus emelos. i. apt⁹ melo
in vnã intẽsionẽ. Sonũ võ nõ generalẽ
nũc volum⁹ diffinire: s; eũ q̃ grece dicit̃ pthongos: dict⁹
a similitudine loquẽdi. Interuallũ võ est soni acuti gra-
uisq; distãtia. Cõsonãtia est soni acuti grauisq; mixtura. Suauit̃
vniformiterq; aurib⁹ accidẽs. Dissonãtia vero est duorũ sonorũ sibi-
met ꝑmixtorũ ad aurẽ veniẽs aspera atq; iniocũda ꝑcussio. Nã dũ
sibimet misceri volũt ⁊ quodãmõ integer vterq; nitit̃ ad sensũ per-
uenire: cũ alter sic alteri officit: ad sensum insuauit̃ vtrq; trãsmittit̃.
Cõsonãtiã võ lz auriũ quoq; sensus diiudicet tñ ratio ꝑpẽdit. Quo-
tiẽs enĩ duo nerui vno graui ore intẽdunt̃: simulq; pulsi reddũt per-
mixtũ quodãmodo ⁊ suauẽ sonũ: dueq; voces in vnũ quasi cõiun-
cte coalescũt: tũc fit ea que dicitur consonantia: cum vero simul pul-
si quisq; sibi singulariter irrecupit: nec permiscent ad aurẽ suauẽ at-
q; vnũ ex duobus compositũ sonũ tunc est que dicitur dissonantia.
In his autẽ comparationibus grauitatis atq; acuminis has conso-
nantias necesse est inueniri que sibi commensurate sunt: id est que
vnam possunt cõmunem habere mensurã. Plato autem hoc modo
fieri in aure consonantiã dixit. Necesse est inquit velociorem qui-
dem esse acutiorẽ sonũ: hic igitur cũ precesserit grauẽ in aurem celer
ingreditur: offensaq; extrema eiusdẽ corporis parte quasi repulsus
iterato motu reuertitur: sed iã tardior ⁊ segnior: nec ita celeri vt pri-
mo impetu emissus cucurrit: quo circa grauior quoq; fit. Cũ igitur
iam grauior rediens nunc primũ venienti graui sono simul occurrit
miscetur ei: vnãq; vt ait consonantiã miscet. Sed nichomachus nõ
arbitrat̃ veraciter dictũ: neq; enim similiũ esse consonantiã: sed dis-
similium potius in vnã eandẽq; concordiã venientiũ: grauis vero
graui si misceatur: nullam facere cõsonantiã: quoniã hanc canendi
concordiam similitudo non efficit: sed dissimilitudo: que cũ distet
in singulis vocibus copulatur in mixtis: sed hinc etiã potius nicho-
machus fieri consonantiã arbitrabatur. Non inquit vnus tantum
pulsus est qui simplicẽ modũ vocis emittit: sed semel percussus ner-
uus sepius aerẽ pellens multas efficit voces sed quia ea velocitas
est percussionis: vt sonus sonũ quodãmodo comprehendat: distan-
tia non sentitur ⁊ quasi vna vox auribus venit: si igitur percussiões
grauiorũ sonorũ cõmensurabiles sint percussionibus acutorũ sono-
rum: non est dubium quin ipsa cõmensuratio sibimet misceat̃ vnã-
q; vocum efficiat consonantiam.

¶ Qd' In musica non sit penitus innitendum sensui:
sed amplius rationi. C. XXIII.

Sed de his ita proponimus vt non omne iu-
diciũ sensibus demus q̃q̃ a sen-
su aurium huiuscemodi artis sumatur omne principiũ
nam si nullus esset auditus: nulla omnino disputatio de
vocibus extitisset: sed principium quodãmodo ⁊ quasi ammonitio-
nis vicem tenet auditus. Postrema vero perfectio agnitionisq; vis
in ratione consistit: que certis regulis sese tenens: nunquã vllo erro-
re perlabitur: nam licet omnium pene artium atq; ipsius vite mo-
mẽta sensuum occasione producta sint nullum tamen in his iudiciũ
certũ: nulla veri est comprehensio: si arbitriũ rationis abscedat. Ip-
se. n. sensus eque maximis minimisq; corrũpit̃: nã neq; mĩma sen-
tire propter ipsorum sensibilium paruitatem potest ⁊ a maioribus
sepe ɔfundit̃ vt in vocib⁹ quas si mĩme sint difficili⁹ captat audit⁹:
⁊ si sint maxie. ipsius sonit⁹ intẽsiõe surdescit. hec igit̃ maxie cã fuit
cur relicto auriũ iudicio pythagoras ad regularũ momẽta migraue-
rit: q̃ nullis humanis aurib⁹ credẽs. q̃ ptim nã. partim etiã extrinse-
cus accidẽtib⁹ ꝑmutant̃ ptim ipsis variant̃ etatib⁹. nullis etiã dedi-
tus instrumentis. penes q̃ sepe multa varietas atq; ɔstãtia nasceret̃:
dũ nũc q̃dẽ si neruos velis aspicere: vel aer humidior pulsus obtun-
deret: vel siccior excitaret: vl' magnitudo chorde grauiorẽ redderet
sonũ. vl' acutũ subtilior tenuaret. vl' alio quodãmõ statũ prioris ɔstã-
tie ꝑmutaret ⁊ tñ idem esset in ceteris instrumentis. oĩa hec incõsul-
ta minimeq; estimãs fidei diu estuans inquirebat q̃ nã ratione fir-
miter constanterq; consonantiarum momenta perdisceret.

¶ Qualiter pythagoras consonantiarum proportiones
inuestigauit. C. XXIIII.

Cum interea diuino quodã nutu p̃teriẽs fabrorũ
officinas pulsos malleos exaudit diuersis so-
nis vnã quodãmõ ɔcinẽtiã ꝑsonare. Ita g̃ ad id q̃d diu
inq̃rebat attonit⁹ accessit ad op⁹. diuq; ɔsiderãs arbitra-
tus est diuersitatẽ sonorũ feriẽtiũ vires efficere atq; vt id aptius col-
liq̃ret mutare int̃ se malleos ĩꝑauit: s; sonorũ ꝓprietas nõ in hoĩũ
lacertis herebat: s; mutatos malleos cõitabat̃. vbi igit̃ h̃ aĩaduerte-
bat malleorũ põd⁹ examiat. Et cũ q̃nq; essent forte mallei. dupli re-
perti sũt põdere: q̃ sibi s̃m dyapason ɔsonãtiã r̃ndebãt: eũdẽ etiã qui
duplus eẽnt alio. sexq̃tertiũ alteri⁹ cõprehẽdit ad quẽ. s. dyatesserõ
sonabat. Ad aliũ võ quẽdã q̃ eidẽ dyapẽte ɔsonãtia iũgebat̃: eũdẽ
supioris duplũ repperit esse huius sexquialterũ. Duo võ hi ad quos
supior duplex. sexquiterti⁹ ⁊ sexq̃alt̃ ꝓbat⁹ est ad se iuicẽ sexq̃octa-
uam ꝓportionẽ ꝑpensi sũt custodire. Quint⁹ võ ẽ reiectus qui cũctis
erat incõsonãs. Cũ igit̃ añ pythagorã ɔsonãtie musice ptim dyapa-
son. ptim dyapẽte ptim dyatesseron q̃ ẽ ɔsonãtia mĩma vocarent̃:
prim⁹ pythagoras hoc mõ reppit qua ꝓportiõe sibimet hec sonorũ
cõcordia iũgeret̃. Et vt sit clari⁹ q̃d dictũ ẽ: sint vbi grã malleorũ q̃t-
tuor põdera q̃ subterscriptis numeris ɔtineant̃. xij. ix. viij. vj. Hi igit̃
mallei q̃. xij. ⁊. vj. ponderib⁹ iũgebant̃ dyapasõ in duplo ɔcinẽtiã ꝑ-
sonabãt. malle⁹ võ. xij. põderũ ad malleũ. ix. ⁊ malle⁹. viij. põderũ ad
malleũ. vj. põderũ s; ephitricã ꝓportionẽ ad dyatesserõ ɔsonãtiã iũ-
gebant̃. nouẽ võ põderũ ad. vj. ⁊. xij. ad. viij. dyapẽte ɔsonãtiã ꝑmi-
scebãt. ix. võ ad. viij. in sexq̃octaua ꝓportiõe resonabãt tonum.

¶ Adhuc de eodem: ⁊ de tubal. C. XXV.

Hinc igit̃ domũ reuersus varia examinatiõe ꝑpen-
dit. an in his ꝓportiõib⁹ ratio simphoniarũ to-
ta ɔsisteret. Nũc q̃dẽ equa põdera neruis aptãs. eorũq;
cõsonãtias aure diiudicãs. nũc võ in lõgitudine calamo-
rũ duplicitatẽ medietatẽq; restituẽs. ceterasq; ꝓportiões aptãs inte-
gerrimã fidẽ diuersa expientia capiebat. Sepe etiã ꝑ mẽsurarũ mo-
do ciatos equorũ ponderũ acetabulis immittens. sepe ipsa quoq;
acetabula diuersis formata ponderibus virga vel erea vel ferrea ꝑ-
cutiens. nihil sese diuersum inuenisse testatus perletatus est: hinc
etiam duct⁹ longitudinẽ crassitudinemq; chordarũ vt examinaret
aggressus est. Itaq; inuenit regulam que ex re vocabulũ sumpsit.
eo q; sit huiusmodi inspectio fixa firmaq; vt nullũ inquirentem du-
bio fallat iudicio. Petrus cõmestor ĩ historia scholastica. Tubal
filius lamech qui fuit pater canentiũ cithara ⁊ organo. non instru-
mentorũ quidẽ que longe post inuenta sunt: sed inuentor fuit musi-
ce. id est consonantiarũ: vt labor pastoralis quasi in delicias verte-
retur: ⁊ q; audierat adam prophetasse de duobus iudicijs. ne peri-
ret ars inuenta. scripsit eã in duab⁹ columnis in qualibet tota: vna
marmorea. alia latericia: quarũ altera non dilueretur diluuio. alte-
ra non dissolueretur incendio. Marmoreã dicit iosephus adhuc eẽ
in terra syriaca tubalcaym frater eius ferrariam artem primus adin-
uenit: res bellicas decenter exercuit sculpturas operum in metallis
in libidinem oculorum fabricauit. que fabricante tubal de quo di-
ctum est sono malleorum delectatus ex ponderibus eorum propor-
tiones ⁊ consonantias que ex his nascunt̃ excogitauit. quam inuẽ-
tionem greci pythagore attribuunt fabulose.

¶ De Differentijs vocum. C. XXVI.

Ex musica prio li. Nũc vocũ differentias colli-
gamus. Ois vox aũt ɔtinua: aut
cũ interuallo suspẽsa. Et ɔtinua q̃dẽ est q̃ loq̃ntes vl' ꝓsã
vel orõnẽ legẽtes vba ꝑcurrimus. Festinat. n. tũc vox nõ
herere in acutis ⁊ grauibus sonis. seu velocissime verba ꝑcurrat.

experiendis sensibus exprimendisq; sermonibus cõtinue vocis im-
petus operat᷑. Discõtinua aũt siue suspẽsa est quã canẽdo suspẽdi-
mus: in qua nõ potius sermonib⁹ sȝ modulis inseruim⁹: estq; vox
tardior: ⁊ p modulãdas varietates quoddã faciẽs interuallũ nõ ta-
citurnitatis: sȝ suspẽse ac tarde poti⁹ cãtilene. His vt albinus autu-
mat: addit᷑ tertia differẽtia q̃ medias voces possit includere: cũ. s. he-
roũ poema legim⁹ neq; cõtinuo cursu vt psam neq; suspẽsa segnio-
ri modo: vt vocis cãticũ: sȝ q̃ cõtinua vox est ⁊ ea rursus qua decur-
rimus cãtilenã: nãliter q̃dẽ infinite sunt. Cõsideratiõe eni accepta:
nullus modus vel euoluẽdi sermonib⁹ acuminib⁹ attollẽdis: graui-
tatibusq; relaxãdis: sȝ vtrisq; nã humana fecit ꝓpriũ finẽ. Cõtinue
eni voci terminũ human⁹ spiritus fecit: vltra quẽ nulla ratiõe valet
excedere: tñ eni vnusq̃sq; loquit᷑ cõtinue: quãtũ nãlis spirit⁹ finit.
Rursus voci nã boium terminũ facit q̃ acutã eoꝝ vocẽ grauẽq; de-
terminat. Tñ eni vnusq̃sq; vel acutaȝ valet extẽdẽ vel extollere: vel
deprimere grauitatẽ quãtũ vocis eius naturalis patit᷑ modus.

De Modo audiẽdi siue formãdi auditũ. C. XXVII.

Nunc quis modus audiẽdi sit differamus: tale eni quoddã fieri cõsueuit in vocib⁹ q̃ tale cum paludib⁹ vel q̃etis aquis iactũ eminus mergit᷑ saxũ: pri-
mo. n. in paruissimũ orbẽ colligit vndã: deinde maiorib⁹
orbib⁹ vndaꝝ globos spargit: atq; eousq; dũ defatigat᷑ mot⁹ ab ex-
ciẽdis fluctib⁹ conquiescat sempq; posterior ⁊ maior vndula pulsu
debiliore diffundit᷑. Q. si q̃d sit qd̃ crescẽtes vndulas possit offen-
dere: stati mot⁹ ille reuertit᷑: ⁊ q̃si ad cẽtrũ vnde ꝑfect⁹ fuerat eisdeȝ
vndulis retundat᷑. Ita igit᷑ cũ aer pulsus fecerit sonũ pellit aliũ ꝓxi-
mũ vt quodãmodo rotũdũ fluctũ aeris ciet. Itaq; diffundit᷑ ⁊ oiũ
circũstantiũ simul ferit auditũ atq; illi est obscurior vox q̃ longius
steterit: q̃ñ ad eũ debilior pulsi aeris vnde peruenit.

De Specieb⁹ cantilenaꝝ. C. XXVIII.

His igit᷑ ita ꝓpositis dicẽdũ videt᷑ qd̃ generib⁹ oĩs cãtilena texat᷑: de q̃b⁹ armonice inuẽtiõis disci-
plina ꝯsiderat: Sunt aũt tria: dyatonõ: chroma: enarmo-
niũ. Et dyatonõ q̃dẽ est aliquãto durius ⁊ nãlius. Chroma vo iaȝ
q̃si ab illa nãli itẽtiõe discedẽs est mollius decidẽs. Enarmoniũ vo
optime atq; apte cõiunctũ. Cũ sint igit᷑ q̃nq; tetrachorda. hipatõ.
meson. Sineumenõ. diezeumenõ. hipboleõ. In his oĩbus dyatonõ
cãtilene vox ꝓcedit p semitõiũ tonũ ⁊ tonũ i vno tetrachordo. Rur-
sus in alio per semitoniũ tonũ ac tonuȝ: ac deinceps. Ideoq; vocat᷑
dyatonõ q̃siq; p tonũ ac p tonũ ꝓgrediat᷑. Chroma aũt qd̃ dicit᷑ co-
lor: q̃si iã ab hmõi intẽtiõe ꝑma mutatio: cãtat᷑ p semitoniũ ⁊ semi-
toniũ ⁊ tria hemitonia. Tota. n. dyatesseron cõsonãtia est duoꝝ to-
noꝝ ac semitonij: sȝ nõ pleni. Tractũ ẽ aũt hoc vocabuluȝ vt diceret
chroma a supficieb⁹ q̃ cũ ꝑmutant᷑ in aliũ trãseũt colorẽ. Enarmo-
niũ vo qd̃ ẽ magis coaptatũ cantat᷑ in oĩbus tetrachordis p dyesin
⁊ dyesin ⁊ ditonũ. Diesis autẽ est semitonij dimidiũ.

De Armonica regula. C. XXIX.

Ex v. li. Armonica est facultas differentias acutoꝝ so-
noꝝ ⁊ grauiũ sensim ac rõne ꝑpẽdẽs: sensus eni ac
ratio quasi q̃dã facultatis armonie istrumẽta sũt: sensus
aut cõfusũ quiddã ac ꝓxime tale: quale est illud qd̃ sen-
tit aduertit: ratio vero diiudicat integritatẽ: atq; vna ꝓsequit᷑ diffe-
rẽtias. Itaq; sensus ueinit queq; cõfusa ac ꝓxima veritati accipiũt
integritatẽ p rõnẽ: accipit vero mens a sensibus cõfusam ac ꝓximã
veri similitudinẽ: nãq; sensus nihil cõcipit integritatis sȝ vsq; ad ꝓ-
ximũ venit: ratio vero diiudicat: velut si q̃s manu circulũ scribat: for-
tasse eũ vere circulũ esse oculus arbitrat᷑: ratio vero nullo modo esse
id qd̃ simulat᷑ intelligit: hoc vero iccirco est: q̃ñ sensus circa materi-
am vertitur: speciesq; in ea cõprehẽdit: que ita sunt fluide atq; imp-
fecte nec determinate atq; ad vnguẽ expolite: sicut ⁊ ipsa materia:
quare sensũ quoq; cõfusio sequit᷑: mentẽ vero atq; rationẽ: q: cir-
ca materiã nõ morat᷑ species quas prẽhendet preter subiecti commu-
nionẽ intuet᷑: atq; ideo eã integritas cõmitat᷑ ac veritas: potius-
q; qd̃ in sensu aut peccat᷑ aut minus est: aut emẽdat aut cõplet. Et
p ꝓcessus q̃daȝ rationi locus accrescit: deficit sensui. Iccirco nõ est
auriũ sensui dandũ omne iudiciũ: sȝ exhibenda est etiã ratio que er-
rantẽ sensum regat ac tẽperet: cui labẽs sensus deficiẽsq; veluti ba-
culo imitat᷑. Nã vt singule artes habẽt istrumẽta q̃dã q̃b⁹ ꝑtim cõ-
fusa aliq̃d iformẽt: vt asciolã ꝑti vero quo ⁊ integrũ deprehẽdãt cir-
cinũ ita etiã armonica vis hȝ duas iudicij ꝑtes: vnã q̃dẽ huiusmõi:
p quã sensũ cõprehendit subiectaruȝ: differentias vocũ: aliã vero p
quã ipsaꝝ differẽtiarũ integrũ modũ mensurãq; cõsideret: hmõi
igit᷑ instrumẽtũ in quo rationis adhibito modo sonoꝝ differentie
perquiruntur: vocatur armonica regula.

De Differentijs vocũ iuxta ptolemeũ. C. XXX.

Differẽtias sonoꝝ ptolome⁹ diuidit. h̃ mõ. Vocũ alie sũt vnisõe. alie nõ vnisõ-
ne. Unisone sũt q̃ꝝ sou⁹ vn⁹ ẽ vł in graui vł in acuto: Nõ
vnisone vo q̃si alia grauior alia acutior haꝝ alie ꝯtiȝ ita
sũt: vt eaꝝ int᷑ se dĩa cõi fine iũgat᷑. Nõ. n. discreta ẽ sȝ a graui in acu-
tũ ita deducit᷑: vt ꝯtinua videat᷑. alie vo sũt nõ vnisone. q̃rũ dĩa silẽ-
tio iteruenieñte distiguit᷑: vt vo voces cõi fine iũgant᷑. fit h̃ mõ: sic. n.
cũ in nubib⁹ arc⁹ aspicit᷑. ita colores sibimet sũt ꝓximi: vt nõ sit cert⁹
finis quo cũ alter ab altero disgregat᷑. Sȝ ita vbi g̃ra a rubro discee-
dit ad pallidũ: vt p ꝯtinuã mutatõeȝ in seq̃ntẽ vtat᷑ colorẽ: nullo me-
dio certoq; iteruenieñte q̃ vtrosq; distinguat. ita ẽt fieri solȝ in voci-
bus. vt si q̃s ꝑcutiat neruũ. eũq; dũ ꝑcutit torq̃at. euenit vt in princi-
pio pulsus grauior sit: dũ torquet᷑ vero vox illa tenuet᷑. ꝯtinuiq; fiet
grauis vocis sonit⁹ ⁊ acute. Cũ igit᷑ nõ vnisonaꝝ vocũ alie. sũt ꝯtinue
alie disgregate. ꝯtinue quidẽ tales sũt vt inter se eaꝝ dĩa cõi fine iũ-
gat᷑: nec habeat loci designatũ vox acuta grauisq; quẽ teneãt. dis-
crete vo hñt ꝓprios locos veluti colores ipermixti: quoꝝ dĩa visit᷑
suo quodã loco ꝯstituta: ꝯtinue quidẽ nõ equisone voces ab armo-
nica facultate separant᷑: sũt. n. sibiipsis dissimiles nec vnũ aliq̃d ꝓso-
nãtes: discrete vo voces armonice subiciunt᷑ arti. Põt. n. distãtiũ si-
biq; dissimiliũ vocũ differẽtia deprehẽdi in q̃bus ꝯiuncte efficiẽ me-
los pñt. Cõsone aũt vocant᷑ q̃ copulate mixtos suauesq; efficiũt so-
nos. Dissone vo q̃ minime: ⁊ h̃ q̃dẽ est ptolemei de sonoꝝ dĩa iudici-
um. Pythagorici. n. ꝯsonãtias dyapẽte ac dyatesseron simplices ar-
bitrabant᷑ atq; ex his vnã dyapason illã tripli. hãc q̃drupli. dyapa-
son vo ac dyatesserõ ꝯsonãtiã eẽ nõ estimãt. iccirco: q̃ñ nõ isup ꝑti-
culari vel multiplici cadit cõparatione: sed in multiplici suppartione.

De Partibus musice iuxta isidorum. C. XXXI.

Isidorus vbi supra. Musice partes sũt tres. i. armõica. rythmica. metrica. Armo-
nica est q̃ discernit i sonis acutũ ⁊ grauẽ. Rythmica est
q̃ requirit incursiõeȝ vboꝝ vtꝝ bene son⁹ an male cohe-
reat. Metrica. n. que mẽsurã diuersoꝝ metroꝝ ꝓbabili rõne cogno-
scit: vt verbi g̃ra. heroicũ iambicũ elegiacum ⁊c̃. Ex musica boetij.
iiij. li. Ut aũt sit sonus. motũ eẽ necesse ẽ. Sȝ oĩs motus hȝ in se. tuȝ
velocitatẽ. tũ etiã tarditatẽ. si igit᷑ sit tardus in pellẽdo mot⁹: graui-
or reddit᷑ son⁹. Nã vt tarditas ꝓxima statiõi est. ita grauitas cõti-
gua taciturnitati. velox vero motus acutã notulã ꝓstat: pterea que
grauis est itẽtiõe crescit ad mediũ. que acuta remissiõe decrescit ad
mediũ vnde fit vt oĩs son⁹ q̃si ex quibusdã ꝑtibus cõpositus eẽ vi-
deat᷑. Oĩs aũt ꝑtiũ ꝯiunctio q̃dã ꝓportiõe cõnectit᷑ sonoꝝ. Igit᷑ cõ-
iunctio ꝓportionib⁹ ꝯstituta est. ꝓportiões aũt principalit᷑ in nũeris
cõsiderant᷑. ꝓportio vero simplex nũeroꝝ in multiplicibus vel in su-
ꝑparticularibus vel in suppartientib⁹ inuenitur. Secũdũ multipli-
ces vero ꝓportiones vel supparticulares cõsone vel dissone voces
exaudiunt᷑. Cõsone quidẽ sunt que simul pulse suauem ꝑmixtũq;
inter se coniungũt sonũ. Dissone vero q̃ sil᷑ pulse nõ reddũt suauem
neq; ꝑmixtũ sonũ. Isido. vbi supra. Ad oẽm aũt sonũ q̃ materies
cantilenaꝝ est triformẽ cõstat eẽ naturã. Prima est armonica. q̃ ex
vocũ cantib⁹ constat. Secũda organica. q̃ ex flatu ꝯsistit. Tertia ry-
thmica q̃ pulsu digitoꝝ nũeros recipit. Nã aut voce edit᷑ sonus. sic-
per fauces: aut flatu sicut per tubã aut tibiam: aut pulsu sicut per ci-
tharam: aut per quodlibet aliud quod percutiendo canorum est.

De Prima parte musice que dicitur armonica. C. XXXII.

Prima diuisio musice que armonica dicit᷑. i. mo-
dulatio vocis ꝑtinet ad comedos trage-
dos vel choros vel ad oẽs q̃ voce ꝓpria canũt. h̃ ex ani-
mo ⁊ corpe motũ facit: ⁊ ex motu sonũ: ex quo colligit᷑
musica que in hoĩe vox appellat᷑. Uox est aer spũ verberatus. vnde
⁊ vba sunt nũcupata. Armonica est modulatio vocis ⁊ cõcordatio
plurimoꝝ sonoꝝ vel coaptatio. Simphonia est modulationis tẽ-
peramentũ ex graui ⁊ acuto cõcordãtib⁹ sonis. siue in voce siue in
flatu siue in pulsu. Per hãc quippe voces acutiores grauioresq; cõ-
cordant. ita vt quisquis ab ea dissonuerit sensuȝ auditus offendat.
Cuius ꝯtraria est dyaphonia. i. voces discrepãtes vel dissone. Eu-
phonia est suauitas vocis. h̃ ⁊ melos a suauitate ⁊ melle dicta. Dya-
stema ẽ vocis spaciũ. ex duob⁹ vł pluribus sonis aptatũ. Diesis ẽ spa-
cia q̃dã ⁊ deductiões modulandi atq; vergẽtes de vno in alterũ so-
nũ. Ton⁹ ẽ acuta enũciatio vocis. Est. n. armoĩe dĩa ⁊ quãtitas: q̃
in vocis accẽtu vł tenore ꝯsistit. cui⁹ genera in q̃ndecim ꝑtib⁹ musi-
ce diuiserũt ex quib⁹ iplidius nouissim⁹ ⁊ acutissim⁹. ipodorius
oĩuȝ grauissim⁹. Cãt⁹ ẽ iflexio vocis. nã son⁹ direct⁹ ẽ: ꝓcedit ãt so-
nus cãtũ. arsis est vocꝭ eleuatio h̃ ẽ initiũ. Thesis ẽ positio vocꝭ h̃ ẽ

finis. Suaues voces sūt subtiles ⁊ spisse clare atq̄ȝ acute. Perspicue
voces sunt q̄ lōgiꝰ ꝓtrahunt: ita vt oēm ipleāt ꝯtinuo locū sicut clā
gor tubaꝝ. Subtiles voces sunt: q̄bꝰ nō est spūs: sicut est īfantiū mu
lierū vel egrotātiū sicut ī neruis. Que .n. subtilissime chorde sūt: sub/
tiles ac tenues sonos emittūt. Pingues sūt voces qn̄ spūs multꝰ si/
mul egredit̄ sicut viroꝝ. Acuta vox est tenuis ⁊ alta: sicut in chordis
videmꝰ. Dura vox est q̄ violent̄ emittit sonos sicut tonitruū: sicut in
incudis sonꝰ: quotiēs ibi durū malleis ꝑcutit̄ ferrū. Aspera vox est
rauca ⁊ q̄ dispgit̄ ꝑ multos ⁊ dissimiles pulsus. Ceca vox ē q̄ mox
vt emissa fuerit: cōticescit atq̄ȝ suffocata: nequaq̄ȝ lōgiꝰ ꝑducit̄ sicut
est in fictilibꝰ. Uinnolla ē vox mollis atq̄ȝ flexibilis. Et vinnolla di/
cta a vinno .i. cincinno mobilit̄ flexo. Perfecta aūt vox ē alta suauis
⁊ clara. Alta vt sublimis efficiatur. Clara vt aures adimpleat. Sua/
uis vt aīos audiētiū blādiat: si ex his aliq̄d d̄fuerit: vox ꝑfecta n̄ erit

¶ De Scd̄a q̄ dicit̄ organica. C. XXXIII.

SEcunda est diuisio organica: in his q̄ spū reflā
te cōpleta in sonū vocis aiant̄: vt sūt
tube calami fistule organa pādoria: ⁊ his similia instru/
mēta. Organū vocabulū est generale oīum vasoꝝ mu/
sicoꝝ: h̄ aūt cui folles adhibent̄: alio greci noīe appellāt: vt aūt orga
nū dicat̄: magis ea vulgaris ē grecoꝝ ꝯsuetudo. Tuba ꝑmū a cyre
nis inuēta: adhibebat̄ aūt nō solū in ꝑlijs: s; in oībꝰ festis diebꝰ pro
pter laudis ⁊ gaudij quātitatē. Tibias excogitatas in frigia ferūt:
has diu q̄dē funeribꝰ tm̄ adhibitas mox ⁊ sacris gētiliū. Tibias au
tē appellatas putāt ꝙ ꝑmū de ceruinis tibijs cruribusq̄ȝ hinnuloꝝ
fierēt: deinde ꝑ abusiōem ita ceptas vocari etiā q̄ nō de cruribꝰ ossi
busve essent: hinc ⁊ tibicē q̄si tibiaꝝ cātus. Calamus est ꝓpriū no
mē arboris a calēdo .i. fundēdo voces vocatꝰ. Fistulā q̄dā putāt
a mercurio inuētā; alij a fauno quē greci pan vocāt. Nōnulli eque
ab ida pastore aggregētino ex sicilia. Fistula aūt dicta ꝙ vocē emit
tat. Nā greci fos: latine vox: stolia missa vocat̄. Sambuca in mu/
sicis spēs est simphoniaꝝ. Est eni genꝰ ligni fragilis: vnde ⁊ tibie cō
ponunt̄. Pādorius ab inuētore vocatꝰ de quo virgilius. Pan pri
mus calamos cera cōiungere plures īstituit. Pan curat oues: oīum
q̄ȝ magister. Fuit eni apud gētiles deꝰ pastoralis: q̄ ꝑmuȝ dispares
calamos ad cantū aptauit ⁊ studiosa arte composuit.

¶ De Tertia q̄ dicit̄ rythmica. C. XXXIIII.

TErtia diuisio ē rythmica ꝑtinēs ad nūeros ⁊ pul/
sus: cui dant̄ spēs cithararū diuersaꝝ: tim/
panū quoq̄ȝ cimbaliū: sistrū: acitabula enea: ⁊ argētea: vl̄
aliaq̄ȝ metallico rigore ꝑcussa reddūt cū suauitate tinni/
tū: ⁊c̄. hmōi. Cithare ac psalterij repertor tubal vt predictū est per/
hibet̄. Ueteres aūt citharā fidiculā vel fidicē noīauerūt: q2 tā conci
nūt īter se chorde eiꝰ q̄ȝ bene cōueniūt īter quos fides sit. Apud anti
quos citharc septē chorde erant: vnde ⁊ virgiliꝰ: Septē discrimina
vocū: discrimina aūt ideo ꝙ nulla corda vicine chorde similē sonuȝ
reddat. S; ideo septē chorde: q2 totā vocē iplēt: vel ꝙ septē motibꝰ
sonat celū. Chordas aūt dictas a corde q2 sic̄ pulsus ē chordis ī pe/
ctore: ita pulsus chorde ī cithara: has primꝰ mercurius excogitauit.
Psalteriū ꝙ vulgo canticū dicit̄ a psallendo noīatū: ꝙ ad eius vo/
cē chorus ꝯsonādo r̄ndeat. Est aūt similitudo cithare barbarice in
modū delte littere. S; psalterij ⁊ cithare h̄ differētia ē ꝙ psalteriū
lignū illud cōcauū vnde sonus reddit̄ superiꝰ h;: ⁊ deorsuȝ feriunt̄
chorde: ⁊ desuꝑ sonat. Cithara vō ꝯcauitatē ligni īferiꝰ h;. Lyra di
cta a potu lyri .i. a varietate vocū ꝙ diuersos sonos efficiat: lyrā pri/
mū a mercurio inuētā fuisse dicūt hoc modo: cuȝ regrediēs nilus in
suos meatꝰ: varia in cāpis reliq̄sset aīalia relicta etiā testudo ē. Que
cū putrefacta esset ⁊ nerui eius remāsissent extēti ītra coriū ꝑcussa a
mercurio sonitū dedit: ad cuiꝰ speciē mercurius lyrā fecit: ⁊ orpheo
tradidit qui eius rei maxime erat studiosus: vnde ⁊ existimat̄ eadē
arte nō feras tm̄: s; ⁊ saxa atq̄ȝ siluas cantus modulatiōe applicuis/
se. Timpanū est pellis vel coriū ligno ex vna parte extēsuȝ. Est eni
pars media simphonie in similitudine cribri. Timpanū autē dictū
ꝙ mediū est vnde ⁊ margaritum medium timpanū dicitur ⁊ ipsum
vt simphonia ad virgulam percutitur. Cimbala acitabula quedā
sunt: que percussa inuicem tangunt se ⁊ sonū faciunt. Sistrū ab in
uentrice vocant: isis eni regina egyptiorum id genus inuenisse pro/
batur. Inde ⁊ hoc mulieres percutiunt: quia inuentrix huius gene/
ris fuit mulier; vnde ⁊ apud amazonas sistro ad bellum feminarum
exercitus vocabatur. Tintinnabalum de sono vocis nomen habet:
sicut plausus manuum: stridor valuarum. Simphonia vulgo appel
latur ligniȝ cauum: ex vtraq̄ȝ parte pelle extenta qua virgulis hinc
⁊ inde musici feriunt: fitq̄ȝ in ea ex concordia grauis ⁊ acti suauissi/
mus cantus.

¶ Q. Scientia musice magis fit in speculatione q̄ȝ in
operatione. C. XXXV.

EX musica boetij li. i. Nūc illud est intuēdū ꝙ
oīs ars oīsq̄ȝ etiā disciplina hono/
rabiliorē nāliter habeat rōnē q̄ȝ artificiū: qd̄ manu atq̄ȝ
ope artificis exercet̄. Multo .n. est maiꝰ atq̄ȝ actiꝰ scire
q̄d quisq̄ȝ faciat: q̄ȝ ipuȝ illud efficere qd̄ sciat. Etenī artificiū corpa
le. quasi seruiēs famulat̄. Rō vō q̄si domina imperat. ⁊ nisi manus
sm̄ id qd̄ rō sanxit efficiat. frustra fit. Quāto igit̄ ꝑclarior ē scīa mu
sice in cognitiōe rōnis q̄ȝ in ope efficiēdi atq̄ȝ actu. tm̄. s. quātū cor/
pus mēte supat̄: qd̄. s. rōnis expers seruitio degit. illa vō imperat at
q̄ȝ ad rectū deducit ꝙ nisi eiꝰ pareat̄ imperio: expers eiꝰ rōne opus
titubabit. vn̄ fit vt speculatio rōnis opandi actu nō egeat: manuum
vō opa nulla sint nisi rōne ducant̄. Iā vō quāta sit gloria meritūq̄ȝ
rōnis hic ītelligi pōt qd̄ ceteri: vt ita dicā. corpales artifices. non ex
disciplina sed ex ipsis potiꝰ īstrumētis cepe vocabula. Nā cythare/
dus ex cythara: tibicē ex tibia. ceteriq̄ȝ suoꝝ instrumētoꝝ vocabulo
nūcupant̄. Is vō ē musicꝰ q̄ rōe ꝑpēsa canēdi sciaȝ nō seruitio ope
ris: s; īperio speculatiōis assumit qd̄. s. in edificioꝝ belloꝝq̄ȝ ope vi
demꝰ in ꝯria: s. nūcupatiōe vocabuli. eoꝝ nāq̄ȝ noībꝰ vl̄ edificia īscri
bunt̄ vel dicunt̄ triūphi. quoꝝ īperio. ac rōne īstituta sīt. nō quoꝝ
ope seruitioq̄ȝ ꝑfecta. Tria igit̄ genera sīt que circa artē musicā ver
sant̄. vnū est qd̄ instrumētis agit̄. aliud fingit carmīa. Tertiū īstru/
mentoꝝ opus carmēq̄ȝ diiudicat. S; illud qd̄ instrumētis positū ē:
ibiq̄ȝ totā opaȝ ꝯsumit. vt sūt citharedi. quiq̄ȝ organo ceterisq̄ȝ mu
sice instrumētis artificiū ꝓbant. a musice scīe ītellectu seiūcti sīt: q2
famulant̄. vt dictū ē. Nec quicq̄ȝ afferūt rōnis sed sīt totiꝰ specula/
tiōis exptes. Secūdū vō circa musicā agētiū genꝰ poetaꝝ est qd̄ nō
potius speculatione ac rōne q̄ȝ nāli quodā īstinctu fert̄ ad carmen
atq̄ȝ iccirco h̄ quoq̄ȝ genꝰ a musica segregādū ē. Tertiū est qd̄ indi
cādi ꝑitiā sumit: vt rythmos cātilenasq̄ȝ totūq̄ȝ carmē possit ꝑpēdē
Qd̄. s. qm̄ totū in rōne ac speculatiōe positū est h̄ ꝓprie musice de/
putabit̄. Isq̄ȝ est musicꝰ. cui adest facultas sm̄ speculationē rōnē/
ve ꝓpositā ac musice ꝯueniētē. de modis ac rythmis deq̄ȝ generibꝰ
cātilenarū. ac de ꝑmixtionibus ⁊ de poetaꝝ carminibus indicandi.

¶ De Geometria. C. XXXVI.

RIchardus vbi. s̄. Geometria est disciplina
magnitudinis imobil̄. formaruȝ
q̄ȝ descriptio ꝯtēplatiua ꝑ quā vniuscuiusq̄ȝ rei termini
declarari solēt. Geometria tres h; spēs planimetriā. al/
timetriā cosmimetriā. Planimetria longū ⁊ latū metit̄ extendit̄ an
te ⁊ retro. dextrorsuȝ ⁊ sinistrorsū. Altimetria metit̄ altū ⁊ ꝓfundū:
⁊ extendit̄. sursuȝ ⁊ deorsuȝ. Cosmimetria vō spherica metit̄. i. rotū
da. Isid. vbi. s̄. Geometria disciplina. primū ab egyptijs repta d̄r:
q2 inundāte nilo ⁊ oīuȝ possessionibꝰ limo obductis. initiū terre diui
dēde per lineas ⁊ mēsuras nomē arti dedit. Que inde lōgiꝰ acumi/
ne sapiētiū ꝓducta ⁊ maris ⁊ celi ⁊ aeris spacia metiunt̄. Nā ꝓuo
cati studiosi ceperūt post terre dimēsionē etiā celi spacia q̄rere. q̄to
interuallo luna a terris. a luna sol ipse distaret: ⁊ vsq̄ȝ ad vticē celi q̄ȝ
ta se mēsura distēderet. Sicq̄ȝ interualla ipsa celi orbisq̄ȝ ambitū ꝑ
numerū stadioꝝ rōne ꝓbabili distinxerūt: s; q2 ex terre dimēsiōe h̄
disciplina cepit: ex initio sui ⁊ nomē. seruauit. Nā geometria de ter
ra ⁊ de mēsura nūcupata ē. Terra. n. grece. ge vocat̄ metra mēsura.
huiꝰ discipline ars ꝯtinet in se lineamēta īterualla magnitudines ⁊
figuras: ⁊ in figuris dimēsiōes ⁊ nūeros. Alphorabius vbi supra.
Geometria quidē ⁊ arithmetica hn̄t elemēta per q̄ declarant̄ in eis
multa vt liber euclides dicit̄ liber elementoꝝ. in quo cōsideratio fit
duobus modis. Uno resolutiōis: ⁊ altero cōpositionis. Duobꝰ mo
dis antiqui tractatores huiꝰ scīe vsi sunt in libris suis: sed euclides
in libro suo non incessit. nisi sm̄ viam compositionis.

¶ De Partibus geometrie. C. XXXVII.

ALphorabius vbi supra. Geometria sīt.
alia est actiua. alia specula/
tiua. Actiua ꝯsiderat lineas supficies ⁊ corpa tribꝰ mo/
dis: q2 vel in altū ⁊ hec scīa dicit̄ altimetria. vel in planū
⁊ hoc planimetria: vel in ꝓfundū ⁊ hoc ꝓimetria. Unaqueq̄ȝ autē
istarū habet materiā ꝓpriā ⁊ instrumēta: ⁊ opifices ꝓprios. s. men/
sores ⁊ fabros. Mēsores sunt qui terre superficiem qualibet men
surant: horū instrumenta sunt. palmus pes. cubitus stadiū. pertica
⁊ hmōi. fabri vero sunt: qui in mechanicis opando desudāt: vt car/
pētarius in ligno. ferrarius in ferro. cemētarius in lapide ⁊ luto cete
riq̄ȝ opifices. sm̄ geometriā actiuā. Ipsa vō ꝑ seipaȝ ꝯsiderat lineas
supficies quadraturas ⁊ rotunditates mediāte mā q̄ subdita ē arti
sue. hoꝝ itaq̄ȝ multe species esse dicunt̄. sm̄ diuersitatē materiaruȝ

in quibus ⁊ ex quibus operantur. Instrumēta quoq3 diuersa: vt linea trulla perpendiculū ⁊ hmōi. Speculatiua vō cōsiderat figuras ꝑdictas ſm modū cōmunē in quo cōueniūt oēs linee superficies vel oīa corpa. Absolute q̄dē absq3 omni mā. Inq̄rit aūt eaꝝ quātitates equalitates inequalitates spēs situū ⁊ ordinū. Et φ alie sunt ꝓportionales: alie quoq3 rōnales: alie irrationales: ⁊ alia oīa que accidūt eis. Huius aūt sciētie partes sunt due: vna speculat̄ tm̄ circa lineas ⁊ superficies: alia circa corpa diuidit̄ ſm numerū specieꝝ corpoꝝ: in cubos pyramides spheralia pinealia. De his oib⁹ speculatiua duob⁹ modis cōsiderat. Uno modo vnū illoꝝ ꝑ se cōsiderādo. s. lineā ꝑ se. cubū ꝑ se: ⁊ ita de alijs: alio modo vnūqđq3 illoꝝ alteri cōparādo: ⁊ hoc dupliciť. s. aut cōsiderādo equalitatē vel inequalitatē vel aliud suoꝝ accidētiū: vel ɔsiderādo qualiter vnū ordinat̄ in alio: videlicet qualiter linea in superficie: superficies in corpore: vel superficies in superficie: corpus in corpore.

¶ De Elementis geometrie. XXXVIII.

Euclides in geometria. Punctus est illud cui nō ē pars: Linea est lōgitudo sine latitudine: cuius extremitates q̄dē duo pūcta sunt: linea recta est ab vno puncto ad aliū extēsio in extremitates suas vtrūq3 eoꝝ recipiēs. Superficies est que longitudinē ⁊ latitudinē tm̄ h3: cuius termini quidē sunt linee. Superficies plana est ab vna linea ad aliā extēsio in extremitates suas eas recipiens: Angulus planus est duaꝝ lineaꝝ alternus cōtactus: quaꝝ expāsio supra superficiē applicatio est nō recta. Cūq3 linee q̄ angulū continēt: due recte linee fuerint rectilineus angulus noiat̄. Qn̄ recta linea: supra rectā lineā steterit: duoq3 anguli vtrobiq3 fuerint equales: eoꝝ vterq3 rect⁹ erit lineaq3 linee superstās ei cui superstat perpēdicularis vocat̄: angulus vero q̄ recto maior est obtusus dicit̄: angulus aūt q̄ recto minor est acutus appellat̄. Terminus vero ē qđ cuiusq3 finis est. Figura est que termino vel terminis continetur. Circulus est figura plana vna q̄dē linea cōtēta in cuius medio est punct⁹: a quo oēs linee ad circūferētiā exeūtes sibiinuicē sunt equales: ⁊ hic q̄dē punct⁹ circuli centrū dicit̄. Diametros circuli recta est linea: que sup cētrū eius transiens: extremitatesq3 sue circūferētie applicās circuli in duo equalia diuidit. Semicirculus figura plana diametro circuli ⁊ medietate circūferētie contenta. Portio circuli est figura plana recta linea ⁊ parte circūferētie cōtēta. Semicirculo quidē aut minor. Rectilinee figure sunt que rectis cōtinent̄ lineis. Quaꝝ quedā trilatere: tribus rectis lineis. Quedā quadrilatere quattuor rectis. Quedā pluribus q̄ quattuor rectis lineis ɔtinent̄. Figuraꝝ trilateraꝝ alia triangul⁹ tria habēs equalia latera alia biangulus duo habēs equalia est triāgulus triū inequaliū latrū. Haꝝ aūt alia est ortogoniū vnū. s. angulum rectū habēs alia est ampligoniū aliquē angulū obtusū habēs alia oxigoniū in qua tres anguli acuti sūt: Figurarū aūt quadrilaterarū: alia est quadratū qđ equilateꝝ atq3 rectangulū est: alia tetragonus longus est que rectangula s3 equilatera nō est: alia climiā est qđ equilaterū s3 rectangulū nō est: alia simile climiā qđ opposita latera h3 equalia: atq3 oppositos angulos h3 equales. Idē3 tn̄ nec rectis angulis nec eq̄s laterib⁹ cōtinet̄: preter has aūt oēs quadrilatere figure climinaria noiant̄. Equidistātes linee sunt que in eadem superficie collocate: atq3 in alterutrā partē protracte non conuenient etiam si in infinitum protrahantur.

¶ De Figuris ⁊ numeris geometricis. C. XXXIX.

Isidorus vbi supra. Geometrie quadripartita diuisio est. In planū. In magnitudinē numerabilē. In magnitudinē rationalē: ⁊ in figuras solidas. Plane figure sunt: q̄ lōgitudine ⁊ latitudine altrinsecus cōtinent̄: q̄ sunt iuxta platonē nūero q̄nq3. Nūerabilis magnitudo est: q̄ nūeri aritbmetice diuidi pōt magnitudines Rōnales sūt quaꝝ mēsurā scire possum⁹. Irrationales vō quaꝝ mēsura q̄titas cognita nō habet̄. Figure solide sūt q̄ lōgitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine ɔtinent̄: vt ē cubus. Cui⁹ spēs q̄nq3 in plano. Quarū pma circulus est plano pede figura plana q̄ vocat̄: circūducta cuius in medio punct⁹ est: quo cūcta cōuergūt: qđ cētrū geometre vocāt: latini pūctū circuli. Quadrilatera figura est in plano quadrata: q̄ sub q̄ttuor rect̄ lineis iacet. Dyanathetbō grāmathō figura ē plana ita. Ortogoniū. i. rectāgulū figura ē plana i plano pede: est enī triangulū: ⁊ h3 angulū rectū ita. Isopleros figura ē plana recta: ⁊ subtiliter cōstituta ita. Sphera ē figura in rotundū formata partibus cunctis equalis in solidū ita. Cubus ē figura solida q̄ longitudine latitudine ⁊ altitudine continetur ita. Chilindrus ē figura quadrata habēs superius semicirculū in solidū ita. Conon figura ē q̄ ab amplo in angustū finit sicut ortogoniū ita. Pyramis est figura que in modū ignis ab amplo in acumen cōsurgit ita. Ignis n. apud grecos pyrin appellat̄. Sicut aūt infra decē oīs est numer⁹. ita intra hūc circulū oīs figurarū ɔcludit̄ ambitus. Prima aūt figura hui⁹ artis punct⁹ est. cui⁹ ps nulla est. Secūda linea preter latitudinē lōgitudo. Recta linea est q̄ ex equo in suis pūct̄ iacet Superficies vō qđ lōgitudies ⁊ latitudines solas h3. Superficiei vō fines linee sunt quaꝝ forme ideo i supiorib⁹ decē figuris posite nō sūt q̄ intra eas inueniunt̄. Numeros aūt scđm geometriā ita queris. extrema quippe eius multiplicata tantū faciunt quātū ⁊ media duplicata. vtputa vj. ⁊ xij. Multiplicata faciūt septuagies dipondeos Media. viij. ⁊. ix. multiplicata tantūdem faciunt.

¶ De Uniuersali scientia mensurandi. C. XL.

Eucli. v. supra. Intēdenti vō mensurare necessariū est q̄nq3 prescire. s. a puncto in pūctū rectā lineā. atq3 lineā definitā in ɔtinuū rectūq3 q̄ntūlibet ptrahere. Itē sup centrū qđlibet ⁊ q̄ntumlibet occupando spaciū circulū designare. Itē oēs angulos rectos sibiinuicē eq̄les eē. Itē si linea recta sup duas lineas rectas ceciderit. duoq3 anguli ex vna pte duob⁹ rectis angulis minores fuerint: Illas duas lineas in eandē partē ptractas pculdubio necesse est eē ineq̄les. Itē duas rectas lineas superficiē nullā cōcludere. Sciētia quoq3 geometrie cōmunis vniuersalis hec est. Que eidē equalia sunt: ⁊ sibiinuicē equalia sunt. si equalib⁹ eq̄lia addant̄. tota sūt quoq3 equalia. Et si ab equalib⁹ equalia auferant̄. que relinquunt̄ equalia sunt. Et si in equalibus eq̄lia addant̄. ipsa tota fient ineq̄lia. Si fuerint due res vni eq̄les. vtraq3 eaꝝ equalis erit alteri. Si fuerint due res quaꝝ vtraq3 vni⁹ eiusdē dimidiū erit. vtraq3 erit equalis alteri. Si aliq̄ue res alij supponat̄ applicetur q3 ei. nec excedit altera alterā ille sibiinuicē erūt equales. omne totū maius sua pte est. Glosa. Nota φ multas cōes scias ptermisit euclides: q̄si infinite sūt ⁊ innumerabiles: quarū hec est vna. Si due q̄ntitates equales ad quālibet tertiā cōparant̄. ambe sunt illi: aut eque maiores aut eque minores: aut eidē equales. Itē alia. Quāta est aliqua q̄titas ad aliā. tantā eē q̄lbet tertiā ad aliquā quartā. In q̄titatib⁹ quidē ɔtinuis hoc obseruādū est: siue antecedētes maiores sint suis ɔseq̄ntib⁹ siue equales. Magnitudo nāq3 decrescit in īfinitū. In nūeris vō si fuerit prim⁹ submultiplex secūdi. q̄libet terti⁹ alicuius q̄rti eque erit submultiplex. Multitudo nanq3 crescit in infinitum.

¶ De Mensuris spaciorum siue locorum. C. XLI.

Isido. vbi supra li. xx. Mensura est quicq̄d pōdere capacitate lōgitudie altitudie latitudine imo finit̄. Maiores itaq3 orbē in ptib⁹: ptes in puīcijs. puīcias in regiōib⁹. regiōes in locā. loca i territorijs. territoria in agr̄: agra i cēturijs. cēturias in iugerib⁹. iugera i climatib⁹. deide climata in act⁹. ptticas passus. gradus. cubitos pedes palmos. vncias: ⁊ digitos diuiserūt. Tanta. n. fuit eoꝝ solertia. Digitus est ps minima agrestiū mēsuraꝝ. Inde vncia hn̄s digitos tres palmus aūt q̄ttuor digitos h3. pes sedecim. passus pedes quinq3. Pertica passus duos. i. pedes decē a portādo dicta. q̄si portica. oēs aūt pcedētes mēsure in corpe sūt vt palmus. pes. passus ⁊ reliq̄. sola ptica portat̄. Est. n. decē pedū ad istar calami in ezechiele tēplū mēsurant̄. Act⁹ minim⁹ ē latitudie pedū q̄ttuor. lōgitudie. cxl. Clima quoq3 vndiq3 vsu3 pedes h3. lx. Mēsuras viaꝝ nos miliaria dicimus greci stadia galli leucas. egyptij fines. perse parasagas. Sūt aūt ppio queq3 spacio. Miliariū mille passib⁹ terminat̄ hn̄s pedes q̄nq3 milia: leuca finit̄ passib⁹ mille q̄ngētis. Stadiū octaua ps miliar̄ est. ɔstans passib⁹ centū. xxv. hūc primū herculē statuisse dicūt. eūq3 eo spacio determinasse: φ ipse sub vno spū ɔcisset. ac pin de stadiū appellasset: q̄m in fine respirasset siliq3 ⁊ stetisset. Fines dicti sūt. eo φ agri funiculis sūt diuisi. Mēsuraꝝ. n. linee in terraꝝ ptitione tēdunt̄: vt dimēsiōis eq̄tas teneat̄. limites appellati antiquo vbo trāsuersi. Nā trāsuersā oīa antiq̄ lima dicebant a quo ⁊ limina hostioꝝ ꝑ q̄ foris vl īt⁹ itur. Et limites φ ꝑ eos i agros foras eatur. Termi dicti φ fre mēsuras distinguūt atq3 ɔclarāt. his. n. testimonia finiū itelligunt̄: ⁊ agroꝝ ɔtētio ⁊ certamē auferť. limites maxie in agr̄ duo sūt. cardo ⁊ decuman⁹. Cardo ē q̄ a septētriōe direct⁹ a cardie celi ē. Nā sine dubio celū vocit̄ i septētriōali orbe. Decumanus ē q̄ ab oriēte i occidētē ꝑ trāsuersū dirigit̄ q̄ ꝑ eo φ formā. x. faciat decuman⁹ ē appellat⁹. ager. n. bis diuis⁹ figurā denarij nūeri efficiat. Hec aliq̄ mō suo vl tpe circūscripta. H aūt sūt. Idē i. xvj. Mēsura ē res aliq̄ mō suo vl tpe circūscripta. H aūt sūt. Corpis hoīu3 lignoꝝ ⁊ colūnaꝝ lōgitudo ⁊ breuitas. Tpis vt mēsura horaꝝ ⁊ dieꝝ ⁊ annoꝝ. Corpis ē aut tpis. S3 ⁊ sole istū ppriā sui orbis hr̄i mēsurā qđ geometrici pscrutari audēt. ppriē aūt mēsura vocata φ ea fruges metiuntur atq3 frumentum. humida ⁊ sicca.

¶ De Mēſuris aridoꝝ ꝛ liquidoꝝ. C. XLII.

MEnſurarum pars minima coclear: qḋ eſt dimidia pars dragme: appēdēs ſiliquas nouē q̄ triplicatus cōculā facit. Cōcula dragma vna ꝛ dimidia adimplet. Ciati pondus decē dragmis appēdit. Acitabulus quarta pars emine ē duodeci dragmas appēdēs. Cotula emina eſt habēs ciatos ſex. Emina aūt appēdit librā vnā q̄ geminata ſextariū facit. Sextarius duaꝝ libraꝝ eſt: q̄ bis aſſumpt⁹ noiat bilibris: aſſumpt⁹ quater fit greco noie cenix. Quinquies cōplicatus q̄narē ſiue gomor facit: adice ſextū cōgiū reddet: a cōgiēdo. i. p augmentū creſcēdo vocat: vnde poſtea pecunia beneficij: gratia dari cepta: cōgiariū appellata eſt. Cōgiariū aūt ſpecialiter mēſura eſt liq̄doꝝ. Metreta eſt mēſura liq̄doꝝ: metron enī mēſurā dicūt greci: ꝛ inde appellata metreta: metrū ad oēm mēſurā ptinet: metron enī grece latine mēſura dicit. Sꝫ ideo hoc nomē ſpecialiter ſibi aſſumpſit: q2 ſit mēſura pfecti numeri. i. denarij. Modius dict⁹ ab eo qḋ ſit ſuo modo pfect⁹. Eſt autē mēſura libraꝝ quadragintaquattuor. i. ſextarioꝝ vigintiduoꝝ. Cuius nūeri cauſa inde tracta eſt q2 in principio deus vigintiduo opa fecerit. Nā p̄ma die. vij. opa fecit. i. māin informē angelos lucē celos ſupiores terrā aquā atq3 aerē. Secūda die firmamētū ſolū. Tertia die quattuor maria: ſemina ſationes: atq3 plantaria. Quarta die tria ſolē lunā ꝛ ſtellas. Quinta die tria: piſces ꝛ reptilia aquaꝝ ꝛ volatilia. Sexta die quattuor beſtias: pecudes: reptilia terre ꝛ hoiēꝫ. Et facta ſunt oīa vigintiduo genera in dieb⁹ ſex: ꝛ vigintiduo libri veteris teſtamēti. Et vigintiduo litteraꝝ ſunt elemēta quib⁹ ꝯſtat diuine legis doctrina: his igit exēplis modius vigintiduoꝝ ſextarioꝝ a moyſe ſm ſacre legis mēſurā effect⁹ eſt. Satū gen⁹ eſt mēſure iuxta morē puincie paleſtine: vnū ꝛ dimidiū modū capiēs: cuius nomē ex hebreo ſermone tractū eſt: Satū enī apud eos noiat ſumptio ſiue eleuatio eo q2 q̄ metit: exinde mēſurā ſumat ac eleuet. Eſt ꝛ aliud ſatū mēſura ſextarioꝝ vigintiduoꝝ capax quaſi modius. Batus vocat hebraica lingua: olearia mola: q̄ habet apud eos vel bata noiat: capiēs q̄nquagita ſextaria. Que mēſura vna mole vice pterit: Amphora grece a figura ſui dicit: q2 eius anſe geminate videant aures imitari: Reſpicit autē vini vel aque pedē quadratū. Frumēti vō modios italicos tres. Cadus grece amphora eſt cōtinēs vrnas tres. Urna aūt mēſura eſt quā q̄dā quartariū dicūt: pprie aūt vrna vas eſt: q̄ p cōdēdis defunctorū cinerib⁹ adhiberi ſolet: de quo poeta. Celo tegit q̄ nō hꝫ vrnā. Medimna ē mēſura q̄nq3 modioꝝ. i. dimidia eo q2 q̄nq3 modis metiat q̄ ē dimidi⁹ nūerus a pfecto denario. Artabo apud egyptios ſextarios. lxxij. cōtinet ppter. lxxij. linguas q̄ orbē ipleuerūt. Gomor. xv. modioꝝ onus appēdit. Chorus. xxx. modijs adimplet hic hebraico ſermone deſcēdit: q̄ vocat choris ſimilitudine collis: chora eſt hebraice colles appellant. Coaceruati enī modij triginta inſtar collis videntur et onus cameli efficiunt.

¶ De Scientia peſpectiua. C. XLIII.

ALphorabius Scīa de aſpectib⁹ inq̄rit de eiſdē de q̄b⁹ ē geometria. ſ. de figuris magnitudinib⁹ ſitib⁹ ordine eq̄litate ineq̄litate ꝛ hmōi: ſꝫ ita vt ſunt in lineis ſupficieb⁹ ꝛ corpib⁹ abſolute: vn̄ ſpeculatio geometrie cōmunior ē q̄3 iſti⁹: ſꝫ q̄uis. idē de quo h̄ tractat i eodē de quo illa: tn̄ iſta nō eſt ſupflua ſꝫ neceſſaria. Nā ea q̄ neceſſario pbauit euclides eſſe q̄drata: cū ad ea reſpicit ex aliq̄ lōgitudine vident eſſe cōcurrētia: ꝛ equalia vident inequalia: ꝛ ecōuerſo. Et his enī queſita ſunt in vna ſupficie: q̄dā apparēt inferiora: ꝛ q̄dā altiora. Et ex his q̄ ſunt prima: q̄dā vident poſteriora ꝛ ecōuerſo. Qua ppter neceſſaria fuit hec ſciētia qua diſcernit iter id qḋ apparet in viſu aliter q̄3 ſit: ꝛ illud qḋ apparet ita vt eſt: aſſignat enī q̄b⁹ de cauſis iſta fiāt ꝛ h̄ demōſtratiōib⁹ neceſſarijs. Docet etiā q̄b⁹ modis viſus errare pōt ad h̄ vt nō erret: ſꝫ deprehēdat vt eſt omne ad qḋ aſpicit: docet enī apprehēdere altitudines arboꝝ ꝛ parietū latitudines ꝛ pfunditates fluuioꝝ: altitudines quoq3 mōtiū quatenus cadit viſus ſup fines eoꝝ: deinde vō elōgatione corpoꝝ celeſtiū: ꝛ q̄titates eoꝝ: ꝛ omne illud ad qḋ pueniri pōt: ex reflexiōe viſus aſpiciētis: ꝛ qḋ quicq̄d videt nō videt: niſi radio penetrante in aera vſq3 quo cadat ſupra rem ad quam aſpicitur.

¶ De Radijs viſualib⁹ ꝛ de ſpeculis. C. XLIIII.

RAdii quidē corpora peruia penetrātes vſq3 ad illud qḋ aſpicit: aut recti ſunt: aut reflexi: aut cōuerſi: aut fracti. Recti ſunt q̄ cū egrediunt ſm rectitudinē ſui viſus pgrediunt vſq3 ptrāſeāt ꝛ finiant. Reflexi ſunt q̄ cū a viſu pdire incipiunt: anteq̄3 ptrāſeāt obuiat eis ſpeculū a quo reflectunt oblique ad ptes lateꝝ ſpeculi: deinde extēdunt in latum ac reflectunt eundo ad id qḋ eſt inter manus aſpicientis. Cōuerſi vō ſunt q̄ eadēꝫ via q̄ prius inceſſerunt: a ſpeculo redeunt quouſq3 cadāt ſupra corp⁹ eius a cuius viſu exierūt. vn̄ videt ſeipſum homo cū illo eodē radio. Fracti vō ſunt illi: q̄ a ſpeculo redeūtes ad ptes aſpiciētis a cui⁹ viſu exierūt: extēduntur flexuoſe ab eo ad vnū lateꝝ eius: ꝛ cadunt ſuper id qḋ eſt in aliquo laterū eius. Et mediū quidē inter viſum ꝛ illud qḋ aſpicit ſiue ſpeculū. dīno ſunt corpa puia vt aer vl corpus celeſte vel aqua vel vitꝝ: ſcīa vō de aſpectib⁹ inq̄rit de omni qḋ videt: ꝛ de omni qḋ hijs radijs in vnoquoq3 ſpeculoꝝ aſpicitur: ꝛ de omni qḋ accidit ei ad qḋ aſpicitur vn̄ ipſa in duas ptes diuiditur. quaꝝ prima ē inquiſitio de eo ad qḋ aſpicitur cū radijs rectis. ſecūda de eo ad qḋ aſpicitur cū radijs non rectis: ꝛ hec dicit proprie ſcientia de ſpeculis. Actor. Iterum de ſpeculis habes ſuperius. iiij. li. vbi dictum eſt: de iride. i. arcu celeſti.

¶ De Aſtronomia. C. XLV.

RIchardus vbi ſupra. Aſtronomia eſt diſciplina magnitudinis mobilis inueſtigans ſpacia mot⁹ ꝛ reditus celeſtiuꝫ corpoꝝ certis tpibus. Hec oīuꝫ mathicaꝝ poſtrema eſt ordie: ſed loco ſupior: ꝛ excelſior dignitate: q2 cū cetere tres quodāmodo inferius verſent: hec ſola celeſtiū diſpoſitionē inueſtigandū atq3 tractādam ſuſcepit. Aſtronomia diuidit in duas ſpecies. ſ. i. ſphericā ꝛ gnomonicā. Spherica celeſtiū corpoꝝ ſpacia ſituſq3 ꝯſiderat. Gnomonica motū attēdit. Iſido. vbi ſupra Aſtronomia ē aſtroꝝ lex: que curſus ſyderū ꝛ figuras ꝛ habitudīes ſtellaꝝ circa ſe ꝛ circa terrā indagabili ratione pcurrit. aſtronomiā primi egiptij inuenerūt: aſtrologiam vō ꝛ natiuitatis obſeruantiā chaldei primi docuerūt: abraam aūt iſtruxiſſe egyptos aſtrologiā Ioſephus autor aſſeuerat. Aſtronomie ratio modis pluribus cōſtat: diffinit enī quid ſit mūdus. q̄d celū: quid ſphere. ſit⁹ ꝛ curſus. quid axis celi ꝛ poli. quot ſint climata celi qui curſus ſolis ꝛ lune atq3 aſtroꝝ. Actor. De his iam ſupra diximus in operibus dei ſecunde ꝛ quarte diei.

¶ De Differentijs inter aſtronomiaꝫ ꝛ aſtrologiā. C. XLVI.

RIchardus vbi ſupra. Inter aſtronomiaꝫ ꝛ aſtrologiā hoc itereſſe videt. q2 aſtronomia de lege aſtroꝝ ꝛ ꝯuerſione celi diſſerit. regiones circulos ortus ꝛ occaſus ſyderū: ꝛ cur vnūqḋq3 ita vocet inueſtigās. Aſtrologia vō aſtra ꝯſiderat ſm natiuitatē ꝛ mortis: aut alioꝝ quoꝝūlibet euentuū obſeruantiā. Que partim naturalis eſt: partim ſupſticioſa. Naturalis eſt in cōplexiōibus vt eſt egritudo. ſanitas ſterilitas tēpeſtas. ſerenitas q̄ ſm ſuperioꝝ cōtemperantiā variant. Superſticioſa vero in contingentibus. hoc eſt in cōſtellatiōibus cōſtat. Et hāc parteꝫ tractāt mathici qui interpretant vani. Alphorabius vbi ſupra. Igitur ſcīa de ſtellis duplex eſt. vna eſt de ſtellaꝝ ſignificatiōe. ſ. de eo q2 ſignificent qḋ futuꝝ eſt: ꝛ de q̄buſdā p̄ſentibus ꝛ de p̄teritꝫ. Et hec dicitur aſtronomia. alia eſt ſciētia doctrinalis: que inquirit de celeſtibus corporibus ꝛ de terra ſm tres ſūmas. Prima eſt de numeris ꝛ figuris ꝛ ordinibus eoꝝ: ꝛ de quātitatib⁹ ipſoꝝ corpoꝝ ꝛ de ſitibus ac proportionib⁹ eoꝝ adinuicē: ꝛ de quātitatib⁹ elōgationū earūdē adinuicē. Et qḋ in totalitate terre nō eſt motus localis. Secūda eſt de motib⁹ celeſtiuꝫ. quot ſint ꝛ q2 omnes ſpherici ſint: ꝛ quis ſit ꝯmunis oībus ſtellis. Deinde de motibus proprijs ſtellaꝝ: ꝛ quot ſint ſpecies motus vniuſcuiuſq3 earuꝫ. ꝛ partes ad quas mouent ꝛ ſecundū quā parteꝫ: docet etiā viā ad comprehendendū cuiuſq3 ſtelle locū ex pte ſignoꝝ in vnaq̄q3 hora. Inq̄rit iterū de oībus que accidūt celeſtibus corporib⁹. ꝛ de eclipſi ſolis ꝛ lune ꝛ ortu ꝛ occaſu ꝛ hmōi. Tertia inq̄rit de terra ꝛ eius habitabili parte: ꝛ oſidit que ſit illud qḋ inhabitatur ex ea: ꝛ quot ſūt eius partes magne ꝛ q̄ ꝛ quot ſint climata: ꝛ vbi ſit locus habitationis vel ſituatiōis cuiuſq3: ꝛ q̄3 diuerſa reuolutio diei ꝛ noctis ppt terre ſitū: ꝛ q2 in diuerſis locis ſunt ortus ꝛ occaſus diuerſi: ꝛ longitudo dierum ꝛ breuitas noctis ꝛ his ſimilia. hec eſt igitur ſumma quam hec ſcientia comprehendit ꝛ vocatur aſtrologia.

¶ De Qualitatibus que planetis effectiue non proprie attribuantur. C. XLVII.

ACtor. De his q̄ ptinēt ꝯſideratōē aſtrologi multa iam ſupius dixim⁹ hic aūt de aſtronomia ſicut ꝛ de ceteris ſciētijs pertractātes tanq̄3 occaſiōe inuēta pauca tn̄ de proprietatibus planetaꝝ eo q2 ſm eoꝝ ſitus ac diſpoſitiōes inferiora queq3 corpa diſponuntur breuiter inſeramus. Ex dictis cuiuſdam aſtrologi. Queſiuiſtis quid ſit proprius effectus vniuſcuiuſq3 planete Ad qḋ reſpōdeo q̄3 breui poſtero narratione cōprehendens vniuſcuiuſq3 planete quoſdam effectus proprios ſm q2 philoſophi inuenerunt eos certis experimen

nis ⁊ rationibꝰ necessarijs inuestigādo: Dico igitur ꝙ sol est calidus siccus: igneus: colericus: masculinus aureus: regnādi cupidus: auri ambiciosus: amans mundiciā: grauis in eloquio magnificus. carnosus pulcher facie: Has ꝓprietates attribuūt philosophi soli: ⁊ similiter ceteris planetis: vnicuiqʒ suas: nō q̄ꝛ tales ꝓprietates insint vel inesse possint celestibꝰ substātijs: cuʒ nō participēt cōtrarietate nec sexuū diuersitate: nec affectionū animi mutabilitate: sʒ quia celestia corpora sunt efficiētia ⁊ significātia tales ꝓprietates: ⁊ eaꝝ renouationes ⁊ defectiōes in rebꝰ mutabilibꝰ mūdi inferioris alterabilis ⁊ sʒ oēs partes sui corruptibilis. Oīa eni que renouant̄ in mūdo iferiori preter ea q̄ causant̄ a supiori facie rationis nostre: habēt suas causas efficiētes in mūdo supiori inalterabili ⁊ incorruptibili. Cuiꝰ demū ratio est: qm̄ omne qḋ est: prius est in potentia: ⁊ deinde exit in actū. Jtē qḋ exit in actū ꝑ aliqd actuale exit de potētia ad effectum. Quapropter oīa renouata in mūdo inferiori: cū fuerint potētia prius q̄ actu: ꝑ actuale aliqḋ qḋ est semꝑ vno modo in se sʒ cōparatiōe ad effectū aliter ⁊ aliter se habēs: necesse est ꝓdire in effectū: oīa autē corpora celestia sunt semꝑ vno modo in seipsis se habētia: renouātia solū cōparatiōes situales ad ea q̄ sunt in mūdo inferiori. Nec reperit̄ in vniuersitate mūdi sensibilis aliud a corpibꝰ celestibꝰ sic se habēs. Manifestū est igit̄ ꝙ oīa renouata in mūdo corruptibili: ꝑ virtutes celestium corporum renouantur.

De Proprijs effectibꝰ solis. C. XLVIII.

Sol igitur vtute sua calefacit ⁊ desiccat mundū inferiorē: ⁊ generationis causa est in nascētibꝰ vegetabilibꝰ ⁊ aīalibꝰ: ⁊ augmētat in nascētis calorē ⁊ spiritū vitalē. Cuius significatio est: ꝙ cū incipit ascēdere a tropico hiemali ꝑ punctū vernalē in tropicū estiuū: renouat̄ generatio in terre nascētibꝰ ⁊ aīalibꝰ plerisqʒ: ⁊ vigorat̄ vis augmētatiua: vnde ipse est significator vite aīalis q̄ viget ꝑ calorē tēperatū. Cū vero recedit a nobis corrūpunt̄ pleraqʒ terre nascentia ⁊ aīalia: ⁊ debilitat̄ vis augmētatiua ⁊ nutritiua ꝓpter defectuʒ caloris vitalis: ⁊ supabundātiā frigiditatis destruētis. Experimētis igit̄ sensibilibꝰ scit̄ qm̄ sol est effectiue calidus ⁊ siccus. Ex h̄ sequit̄ qm̄ ipse sit igneus: ⁊ etiā ꝙ colericus. Jd eni est colera in hoīe qḋ ignis in mundo: ⁊ idē effector ⁊ significator vtriusqʒ. Cū caliditas etiā sit qualitas actiua: ⁊ maritas sit ꝑ actiuitatē: feminitas vero ꝑ passibilitatē: patet qm̄ sol est effectiue masculinus: sol quoqʒ virtute sua mouet fumū sulphureū mūdū: ⁊ cōmiscet cū argēto viuo mūdo ⁊ decoquit ea calore tēperato: ⁊ sic efficit aurū. Nihil enim est aurū nisi fumus sulphureus mūdus cōmixtus argēto viuo decoctus calore tēperato. Q., autē hec opatio fit a virtute solis: scit̄ ꝑ h̄ ꝙ in locis quibus prefuerit sol. ⁊ in annis in quibꝰ dominat̄ sol: magis abundāt minere auree. Q, affectus animi attribuūt̄ planetis: intelligēdū est de affectibus quos habet homo ꝑ naturā: ⁊ nō ex cōuictu aut ꝯsuetudine aut philosophia. Nā affectus naturales causant̄ ex planetis q̄ꝛ planete sunt affectores ⁊ motores spirituū mouētiū. Scḋm nanqʒ affectus animi mouent̄ spiritus: ⁊ sm̄ motus spirituū mouentur affectus: Verbi gratia. Cū irascitur homo accenditur sanguis: ⁊ spiritus qui sunt in corde ⁊ feruntur spiritus sese impellentes ⁊ supra seipsos impetuose inundantes: ⁊ cū talis fuerit motus in spiritibus causa aliqua extrinseca erit ira in affectu: nisi refrenet̄ ꝑ bonos mores: similiter in omni affectu animi est motus spirituum appropriatus illi affectui: quē motū efficit naturaliter: ⁊ significat planeta aliquis. Nā scit̄ de vnoquoqʒ planeta quoꝝ affectuū ⁊ cuius figure corporalis sit significator: ꝑ hoc ꝙ cōsiderauerūt ph̄i dn̄ium planetaꝝ in horis natiuitatū ⁊ inuenerūt semꝑ in nato sub dn̄io solis affectꝰ vniuersales: ⁊ figurā corpalē vniuersalē sm̄ ratiōes quas supra diximus: ⁊ simılit̄ in natis sub reliqs planetis inuenerūt affectus ⁊ figuras quos reliqs planetis assignauerunt.

De Proprijs effectibꝰ ceteroꝝ planetaꝝ. C. XLIX.

Reliquorū planetarū proprietates (vt vitē prolixitatē) absqʒ expositione narrabo. Quia perito in naturis ⁊ astronomijs sufficiunt que dixi in exponēdis ꝓprietatibꝰ solis: ad exponēdū proprietates reliquoꝝ. Est igit̄ saturnus essentialiter frigidus siccus: accidētaliter tn̄ humidus ⁊ terreus: melancolicus: plumbeus: obscurus amās vestes nigras: tenax: religiosus: agricultor. Juppiter est calidus humidus tēperatꝰ aereus: dulcis sanguineus stagneus sapiēs gaudēs liberalis eloquēs amās vestes pulchras rebeꝰ ⁊ pulcher faciei terrā ꝓspiciēs. Mars est calidus siccus vehemēter igneus ferreus iracūdus amans militiā ⁊ castra: pugnas ⁊ cedes turpes: maligni incōpositus. Venus est frigida humida tēperata habens de metallis latonem feminina: amans vestumenta ornata ⁊ redimicula aurea ⁊ argentea: ⁊ cantilenas: gaudia ⁊ iocos: ⁊ ipsa est lasciua dulcis loquele. pulchra ocılis ⁊ supcilijs: studēs cōpositioni forme corpus hn̄s leue. plenū carne: mediocris stature. Mercuriꝰ est calidus siccus: sed q̄ꝛ siccitas eiꝰ est multū passiua. ipse est frigidus cū frigidis. humidus cū hūidis: ⁊ cū omni planeta ꝯuersibilis in suas qualitates: hn̄s in metallis argētū viuū: eloqns ingeniosus. studēs amās scientias mathematicas ⁊ diuinatiōes. corpꝰ habens gracile labia subtilia. cōpletā staturā. Luna est frigida humida flegmatica feminina argentea. mediatrix mundi supioris ⁊ inferioris. amās geometriā ⁊ quicquid ei attinet: rotūda facie. mediocris stature.

De Cōparatiōe oīuʒ planetaꝝ ad rerū generationē. C. L.

Secundo quesitū est vtruʒ oēs planete sint sic vnū efficiens ad generationē vniuscuiusqʒ: vl' possit vnus illoꝝ ꝑ se aliqd efficere Ad qḋ rn̄deo ꝙ omne qḋ efficit̄ in mūdo inferiori ab oībus planetis efficit̄: ⁊ oēs ꝑticipāt in efficientia vniuscuiusqʒ effecti: ⁊ etiaʒ cōparticipat eis in efficiēdo singulare alicuiꝰ speciei imago aliqua celestis. planete nanqʒ sūt effectores ⁊ etiā significatores. Uniuersales vero cause nō efficiūt ꝑticulare aliqḋ nisi cū eis cōparticipet in efficiēdo aliqua de imaginibꝰ celestibꝰ que imagines sūt effectrices ⁊ etiā significatrices specieꝝ specialissimaꝝ mundi terrestris. Demonstratio aūt ꝙ oēs planete sūt sic vnū efficiens ⁊ nō possit aliquis illorū ꝑ se agere in hoc inferiori hec est: ꝙ vtus inferior nō agit nisi per virtutē supiorē: ⁊ duo q̄ distant aliquibꝰ medijs nāliter interpositi nō agūt vel patiunt̄ adinuicē absqʒ medio. Propter hoc nullus planeta inferior pōt agere in hec terrena nisi ꝑ vtutē sui supioris. Nec supior pōt agere in hec terrena nisi mediante suo inferiori. Unūqḋqʒ igit̄ in mundo inferiori effectū ab oībus planetis efficit̄. dicit̄ tn̄ ꝓprie effici ab illo planeta qui est in efficiendo maioris virtutis.

De Ordinatione motuum eorum. C. LI.

Tertio quesitū est vtrū in motibꝰ planetaꝝ sit ordinatio. Quā questionē qm̄ est ambigua diuido. Pōt. n. hec questio q̄rere. an in motibꝰ ipsoꝝ ceciderit prius ⁊ posteriꝰ in tp̄e. s. ꝙ vnus planeta pus tp̄e motus fuerit q̄ʒ reliquꝰ: vel pōt querere an motus vniꝰ sit nā prior motu alterius: vel pōt querere an motus ipsoꝝ sint ordinati adinuicem sm̄ ꝓportiōes musice ꝯmēsuratas. Si q̄rit̄ primū dico ꝙ oēs simul icepcrūt moueri: oēs. n. sphere sil' tp̄e create erant: ⁊ in creatōe moueri ceperūt. Si q̄rat̄ scḋʒ. dico ꝙ oīs sphera ⁊ oīs planeta sicut est supior in ordine situali: sic ē prior nā: ⁊ motus supioris nā prior motu inferioris: nō. n. mouet̄ inferior nisi ꝑticipās vtute superioris Si vero querat̄ tertiū: dico ꝙ in illoruʒ motibꝰ est ordinata ꝓportio musice. Aliter. n. nō esset mūdus aptissime ⁊ pulcherrime cōpositꝰ.

Utrū motus vnius possit impediri per motū alteriꝰ. C. LII.

Quarto quesitū est vtrū motus vniꝰ planete possit impediri ꝑ motū alterius. Ad qḋ rn̄deo: ꝙ in corpibꝰ celestibus nō est ꝯtrarietas vel inobedientia vel violētia: nec obuiāt sibi inuicē celestia corpa q̄re nullo mō pn̄t se adinuicē īpedire in mouēdo. Si aūt itēdat hec q̄stio querere. an effectꝰ vnius planete impediat̄ ꝑ alterū. manifestū: quoniā hoc est veruʒ: q̄ꝛ cum alicui planete opponitur planeta sibi cōtrarius: aut ei cōiungitur: aut respiciet a trino ⁊ quarto vel sextili aspectu impedit opus alterius. verbi gratia. Cum saturnus opponitur marti in renouatione anni: aut cōiungitur ei sm̄ aspectum aliquem: ⁊ prefuerit mars anno diminuit calorem qui ex virtute martis deberet prouenire in eodem anno. Utrum motus planetarum sit circularis. hanc questionem determinat aristote. in lib. de celo ⁊ mundo: ⁊ hec questio non est questio: sed est suppositio in astronomia: huius autē demōstratio apud aristo. hec est: Simplicis corporis simplex est motus. omnis autē motus simplex aut est circularis aut rectus. Jgitur planete cū sint corpora simplicia aut circulariter. aut recte mouentur: sed non mouent̄ sm̄ rectū: q̄ꝛ omne qḋ mouet̄ sm̄ rectum participat cōtrarietate: ⁊ est corruptibile. Planeta vero non participat cōtrarietate: igit̄ circulariter mouetur. Ultimo q̄situm est quomodo planete sint natura dissolubiles. Ad qḋ respondeo cū augustino ꝙ non solū planete sed omnis creatura ex seipsa est dissolubilis ⁊ corruptibilis. Cuius ratio est ꝙ omne qḋ est de natura sua facit periodū in suā originē: omnis aūt creatura est ex nihilo: quare periodus eius est in nihilū. Verūtamē diuido hunc terminū dissolubile. siue corruptibile. dicit̄. n. corruptibile qḋ ex seipso habet possibilitatē ad corruptionem: ⁊ sic est oīs creatura corruptibilis. Nulla. n. creatura ex seipsa esse potest. cū solū ipsuʒ ens primū ex se ⁊ ꝑ se sit. Quapropter omnis creatura ex seipsa est corruptibilis ⁊ ad corruptionē est possibilis: dicit̄. n. corruptibile qḋ ex seipso

habet necessitatem ad corruptionem: ⁊ sic dicitur omne ⁊ solum corruptibile qđ participat cõtrarietate nãli: bonitas aũt cõditoris ⁊ sapiẽtia eius ⁊ potẽtia tã immẽse sunt ꝙ vnũquodqꝫ fecerũt in optimo: qđ ei est possibile nisi ipm volũtarie a cõditoris bonitate se subtrahat. Esse aũt melius est qꝫ nõ esse: ⁊ esse ꝑpetuũ qꝫ esse tẽporale: ꝓpterea vnũquodqꝫ qđ nõ hꝫ in se necessitatẽ ad corruptionẽ: nec voluntarie a cõditoris bonitate se subtrahit: a cõditoris bonitate seruat̃ in esse ꝑpetuo.

¶ De Sciẽtia de ponderib⁹. C. LIII.

ALphorabius vbi. s. Sequitur sciẽtia de ponderib⁹. Põderosa duob⁹ modis cõsiderant̃. s. ſm ꝙ mensurant̃: ⁊ ſm ꝙ cũ eis mẽsurat̃. Ita doctrina de ponderib⁹ cõsiderat ea ſm ꝙ mouent̃ ⁊ inq̃rit de principijs ⁊ istrumẽtis qb⁹ eleuant̃ grauia: vel ꝑ q̃ de loco ad locũ ꝑmutant̃. Isido. li. xvj. etymo. Ponderũ ac mẽsuraꝝ iuuat cognoscere modũ. Nã oĩa corpalia (sicut scriptũ est) a sũmis vsqꝫ ad ima in mẽsura ⁊ numero ⁊ pondere disposita sunt atqꝫ formata. Cũctis. n. corporeis reb⁹ pondus nã dedit: suũ quoqꝫ regit oĩa pondus: ⁊ ponderib⁹ suis terra librata depẽdet: prim⁹ moyses (q̃ oẽs antecedit gẽtiliũ phos tpe) nobis ⁊ numeros ⁊ mẽsuras ⁊ pondera diuersis scripture sue locis enarrauit: primus sydon argiuus ponderũ rationẽ in grecia cõstituit. Et lꝫ alij antiq̃ores extiterũt sꝫ iste hac in arte experiẽtior fuit alioꝝ q̃dẽ ⁊ narrationẽ memorari necesse est: scribentes vnicuiqꝫ certi ponderis modũ: noib⁹ ꝓprijs ⁊ caracterib⁹ designatũ. Pondus dictũ eo ꝙ in statera libratũ pẽdeat hinc: ⁊ pẽsum. Abusiue aũt pondus libra vna est: vnde etiã dipõdius dict⁹ est quasi duo pondera. Trutina est gemina ponderũ lancee equali examine pẽdẽs: facta ꝓpter talẽta ⁊ cẽtenaria appendẽda sicut momẽtana ꝓ parua modicaqꝫ pecunia: hꝫ est ⁊ statera nomen ex numero habẽs: ꝙ duob⁹ lãcib⁹ ⁊ vno in medio stilo librata eq̃liter stet. Examẽ ẽ filũ mediũ quo trutine statera regit̃: ⁊ lãces eq̃nt̃ vnde ⁊ in lãceis amẽtũ dicit̃: vnicuiqꝫ aũt ponderi cert⁹ est modus noib⁹ ꝓprijs designatus. Calcus minima pars põderis: q̃rta ps obolí est: cõstãs lẽtis geminis granis appellat̃ aũt calcus ꝙ sit paruulus sicut ⁊ lapis calculus q̃ adeo minimus ẽ vt sine molestia sui calcet̃. Siliqua vicesima q̃rta ps solidi est: ab arbore cui⁹ semẽ est vocabulũ tenẽs. Kerates oboli pars media ẽ: habẽs siliquã vnã semis: obolus siliq̃s trib⁹ appẽdit̃: habens kerates duos calcos q̃ttuor. Fiebat. n. olim ex ere ad istar sagicte: vnde ⁊ nomẽ a grecis accepit hoc est sagicta. Scrupulus sex siliquaꝝ pondere constat.

¶ Adhuc de ponderibus. C. LIIII.

DRagma octaua pars vncie ⁊ denarij pondus argẽtei trib⁹ cõstãs scrupulis. i. decẽ ⁊ octo siliq̃s. Denariũ aũt dictũ: qꝛ ꝓ decẽ nũmis ĩputatur. Solidũ nũcupatũ: qꝛ nihil illi deesse videt̃: solidũ. n. veteres integrũ dicebãt ⁊ totũ: ꝓprie quoqꝫ nũmisma vocat̃ ꝓ eo ꝙ noib⁹ ꝓncipũ effigijsqꝫ signet̃: ab initio vo vnũ numisma vnus argenteus erat. Solidus apud latinos alio noie sextula dicit̃: ꝙ bis sexuntia cõpleant̃: hũc vulgus aureũ solidũ vocat. Cuius tertia partẽ ideo dixerunt tremissem: eo ꝙ solidũ faciat ter missus. Sextula bis assumpta duellã facit ter posita staterẽ integrũ reddit: stater aũt medietas vncie est appendens aureos tres. vnde ⁊ vocatus stater: ꝙ tribus solidis stet: hic ⁊ semiuntia qꝛ semis hꝫ de vncia: hic ⁊ semissis qꝛ ponderis semis est quasi semis assis. Quadrans quidẽ qꝛ vncie quartã partem appendat. Sicel qui latino sermone siclus corrupte appellatur hebreũ nomen: est habens apud eos vncie pondus: apud latinos autẽ ⁊ grecos quarta pars vncie est: vncia dicta ꝙ vniuersitatem minorum ponderũ sua vnitate vinciat: id est complectat̃. Cõstat autẽ dragmis octo. id est scrupulis. xxiiij. Quod proinde legitimũ pondus habetur: quia numerus scrupulorũ eius horas diei noctisqꝫ metitur: vel qꝛ librã efficit duodecies cõputatus. libra. xij. vncijs perficit̃: ⁊ inde habetur perfecti ponderis genus: qꝛ tot constat vncijs quot mensibus annus. Dicta autẽ libra ꝙ sit libera ⁊ cuncta inter se pondera predicta concludat. Mna in ponderibus centum dragmis appenditur ⁊ est nomen grecum. Talentum summũ esse pondus ꝑhibetur in grecis: nã nihil est calco minus: nihil talento maius: cuius variũ apud diuersas gẽtes pondus habet̃. Est aũt triplex: minor q̃nquaginta: medius septuaginta duarum librarum: summus centum viginti constat.

¶ De Scientia ingeniorum. C. LV.

ALphorabius vbi. s. Sciẽtia de igenijs ẽ sciẽtia cogitãdi q̃lit̃ q̃s cõuenire faciat illa oĩa quoꝝ modi declarant̃ ac demõstrant̃ in doctrinis cõuenire inq̃ꝫ in corpib⁹ nãlib⁹ in acceptiõe ⁊ situ eorũ in actu. Oẽs enĩ alie sciẽtie nõ cõsiderãt lineas sup̃ficies corpora ⁊ reliqua. nisi ſm ꝙ intelligunt̃ tñ a corporibus naturalibus sepata: sed qꝛ nos vsu istoꝝ indigemus. volumus ea actuare ⁊ presentare in actu in corpibus nãlibus ⁊ sensatis artificio ⁊ igenio aliquo mõ ꝓpriat̃ eoꝝ acceptio. Sciẽtia vo ingenioꝝ docet modos excogitandi ⁊ adinueniẽdi q̃lit̃ ſm numerũ corpa naturalia coaptentur ꝑ artificiũ ad hoc vt vsus quẽ querim⁹ ex eis ꝓueniat. Ex his ẽ ingeniũ geometricũ ad mensurãdũ corpa: Ingeniũ quoqꝫ istrumẽtoꝝ de arte eleuãdi: ⁊ instrumentoꝝ musicoꝝ ac pluriũ artiũ mechanicarũ: vt arcuũ vel armoꝝ. Sic ⁊ ingeniũ spectuale ſm artẽ que dirigit visum ad cõprehẽdẽdũ veritatẽ rerũ remotaꝝ. Et igeniũ de arte speculoꝝ ſm ꝙ reddũt radios ita vt reflectant eos aut cõuertant aut frangant. Ingeniũ quoqꝫ de arte ponderũ rationabiliũ instrumentoꝝ ſm artes plurimas. hinc ergo sunt cause ⁊ scientie ingeniorum: que principia sunt artium ciuilium practicarum.

¶ De Methaphisica ⁊ eius excellentia. C. LVI.

ARisto. in mathaphisica veteri li. j. Methaphisica scientia est ad necessaria. i. ad aliaꝝ sciaꝝ necessitatẽ. sicut dyalectica ⁊ sophistica ad itroductionẽ: ipse ẽ prima phia maximeqꝫ scibilis est: qꝛ maxime scibilia sũt principia ⁊ cause. ꝓpter hoc. n. ⁊ ex eis alia cognoscuntur: nõ ecõuerso. Tunc aũt scire dicimur vnũquodqꝫ: cũ primã cãm opinamur cognoscẽ: hec itaqꝫ sola sciẽtiaꝝ liberalis est: qꝛ sola sui ipsius grã est vñ iuste nõ humana existimat̃: illi⁹ possessio sed diuina. Multipliciť. n. humana nã ancilla est: de⁹ aũt ⁊ causaꝝ oĩum principiũ quoddã est: ⁊ hãc scientiã aut solus aut maxie hꝫ: hac igit̃ potior nulla est. Idẽ in. iij. li. Hãc g̃ vocare sciaꝝ sapiẽtiã cõgruit. ſm ꝙ princeps est ⁊ potẽtissima. cui alias scientias vt famulas nõ cõtradicere iustũ est hui⁹ nanqꝫ gratia sũt alie. Idẽ in noua li. j. Vnusquisqꝫ igit̃ hoĩum aut nihil de veritate cõprehẽdit aut modicũ. difficilis. n. est eius cõsideratio: nõ q̃dẽ ꝓpter res sed ꝓpter nos. dispositio nanqꝫ intellectus in aĩa apud illud qđ est in nã manifestũ: silis est dispositioni oculoꝝ vespertiliõis apud lucẽ solis. Rectũ est autem phiam vocare sciam veritatis speculatiuã: qꝛ speculatiue finis est veritas: practice vo opus. Operantes. n. licet cõsiderẽt in eo qđ agunt. nõ tñ ꝑscrutant̃ de cã ꝓpter seipsaꝫ sed respectu eius qđ agunt. Nos aũt veritatẽ nõ scim⁹ absqꝫ eo ꝙ sciamus cãm illius. Manifestũ est aũt ꝙ res hꝫ suũ principiũ: ⁊ ꝙ cause reꝝ oĩum nõ sunt infinite neqꝫ ſm rectitudinẽ neqꝫ ſm speciẽ. s. vt species causarũ sit plusqꝫ numerari possit. Impossibile. n. est ſm naturã vt aliquid ex alio sit in infinitũ. Necesse est. n. vt prius sit cã eius qđ est post. Quapropter necesse est si res aliqua nõ fuerit potẽtia: vt vl̃iter nõ sit oĩno causa. Itaqꝫ qui causas infinitas faciũt naturã boni destruũt. Dignũ est aũt in prima phia ꝑscrutet̃ de oĩbus: cõtinet. n. oĩa principia: ⁊ ea q̃ sunt potentia. Auicẽ. in methaphisica sua. Sciẽtia diuina est sciẽtia de rebus sepatis a mã termino ⁊ diffinitione. sic dicta a pte digniore que est finis eius. hec est cognitio dei. Multe nanqꝫ res appellant̃ ab eo qđ est dignius. In hac scia querit̃ de p̃mis causis eẽ nãlis: ⁊ eẽ doctrinalis ⁊ eius qđ pẽdet ex his ⁊ de cã causarũ q̃ est deus excelsus. hec est phia prima q̃ facit acq̃rere certificationẽ principioꝝ aliaꝝ scientiaꝝ ⁊ ipsa est certissime scia. Cõmunicat aũt cum dyalectica simul ⁊ sophistica: qꝛ de eo qđ in hac acq̃rit̃ nulla singulariũ sciaꝝ tractat nisi due predicte. differt etiã ab vtraqꝫ qm̃ ille loquunt̃ de cõpositionib⁹ singularũ scientiaꝝ. hec aũt nõ: qm̃ ipsa est prima phia. differt etiã a topica: qꝛ ipsa nõ facit certitudinẽ: sed acq̃rit opinionẽ: a sophistica quoqꝫ ꝑ se differt: qꝛ hec querit ipsam veritatẽ. illa vero apparẽtiã. Michael scotus. Dicit̃ etiã hec scia diuina: qꝛ de rebus diuinis: ⁊ spũalib⁹ tractat: dicit̃ ⁊ prima phia qꝛ ceteris phie partibus altior est: dicit̃ etiam methaphisica qꝛ supra phisicam est. i. scientiam naturalem. legenda est aũt post nãlẽ ⁊ doctrinalẽ qꝛ multa de his in ista cõcedunt̃: que in illis approbata sũt.

¶ De Partibus methaphisice. C. LVII.

ALphorabius in li. de diuisiõe sciaꝝ. Sciẽtia diuina diuidit̃ i tres partes. p̃ma inq̃rit de eẽntijs ⁊ de reb⁹ q̃ accidũt eis ſꝫ ꝙ sũt essentie. Scđa de ꝓncipijs demõstrationũ in sciẽtijs speculatiuis ꝑticularib⁹. s. de ꝓncipijs dyalectice. ⁊ nãlis scie sciarũqꝫ doctrinaliũ. Inq̃rit etiã verificationẽ eaꝝ ⁊ substãtias atqꝫ ꝓprietates: ⁊ destruit errores antiquoꝝ. Tertia de essentijs q̃ nõ sũt corpa nec in corpib⁹. ⁊ ꝓbat ꝙ sũt essentie. deinde ꝙ plures sũt: ⁊ ꝙ finite. deĩde ꝙ sint ineq̃les: ⁊ ꝙ ſm multitudinẽ surgũt de minore ad ꝑfectionẽ vl̃ ad ꝑfectiorẽ: quousqꝫ ꝑueniãt ad extremũ ꝑfectũ quo ꝑfectius nihil eẽ põt: nec ei põt aliq̃d eẽ silẽ nec eq̃lẽ: nec cõtrariũ nec precedens. Ipsũ est esse qđ impossibile est acquiri ab aliq̃ re ⁊ oĩa reliqua posteriora sunt ab illo in esse. Ipsũ est eẽ primũ qđ cõfert esse

omni. qđ est ꝑter ipꝫ. Ipsum est primū vnū. qđ vnitatē cōfert omni qđ est ꝑter ipꝫ. Ipꝫ est pmū verū. qđ veritatē oī bn̄ti ꝑter ipꝫ ꝯfert. Immo ipꝫ est qđ. s. oīa digni⁹ est noīe ꝛ significatiōe vni⁹ ꝛ entis ꝛ veri ꝛ pmi. deīde ostēdit ꝙ illud qđ termin⁹ est istaꝝ ꝓpetatū. oꝫ credi ꝙ sit de⁹. cuius gloria sublimis. Postea docet q̄liter essentie ꝓueniūt ab eo. ꝛ q̄lr̄ adepte sūt eē ab illo. deīceps inq̄rit de ordini⁹ essentiaꝝ. ꝛ q̄lr̄ aduenīūt eis illi ordines. ꝛ q̄lr̄ vnaq̄q; meret̄ eē in ordine ī quo ē. ꝛ q̄lis est illa cōnexio earū adinuicē. ꝛ qb⁹ rebus iat. deīde ꝓgredit̄ ad reliq̄s opatiōes dei cōprehēdēdas in essen-ijs quousq; cōpleat oēs illas ondēs etiā ꝙ ī nulla eaꝝ est defect⁹. neq; discordia. neq; malitia. neq; diminutio neq; sup̄fluitas. Postea vō destruit errores quorūdā de deo ꝛ opatiōib⁹ ei⁹ ꝛ essentijs q̄s creauit. Michael scotus. Diuina sciētia diuidit̄ in q̄tuor partes. q̄ꝝ pma est de diuisionib⁹ entis. scđa de ꝑncipijs sciaꝝ. tertia de intelligētijs. q̄rta ꝛ vltima de deo. he q̄tuor ptes cōtinent̄ in metaphisica Aristo. ꝛ Auicēne ꝛ in algazel. ꝛ in auicebronte.

De Utilitate eius ꝛ ordinatiōe. C. LVIII.

Auicenna vbi supra. Utile q̄dē in se est occasio q̄ ꝑ se ducit ad bonū. Utilitas aūt est ītētio q̄ de malo ꝑducit ad bonū. ꝛ oēs q̄deꝫ sciē cōicant in vna vtilitate. q̄ est acq̄sitio ꝑfectōis aīe humane in effectu ꝑparātis eā ad futurā felicitatē. Cū aūt ī ꝑncipijs sciē-tiaꝝ inq̄rit̄ de vtilitate eaꝝ. nō est intētio illaꝝ ad h̄ ꝑueniēdi. ſꝫ inuicē se adiuuādi. ad h̄ vt certificet̄ alia scīa. Et ſꝫ hāc itentionē vtilitas dupliciť dicit̄. vno mō absolute. s. vt sit adducēs ad certitudinē alteri⁹ sciē quocūq; mō. alio mō min⁹ cōiť. s. vt sit adducens ad excellētiorē q̄ est sicut finis. si igit̄ accipiam⁹ vtilitatē absolute ꝑfecto sciētia h̄ vtilitatē hꝫ. si vō minus cōiť adeo certe alta ē. hec scīa ꝙ nō dignat̄ vtilis eē ceteri. ſꝫ cetere poti⁹ ad eā vtiles sꝫ. Ordo aūt ei⁹ est vt discat̄ post scīas nāles ꝛ disciplinales. Post naturalē q̄dē eo ꝙ multa q̄ cōceduntur in ista iā ꝓbata sūt in nāli sicut generatio ꝛ corruptio ꝛ alteritas ꝛ loc⁹ ꝛ tp̄s. ꝛ ꝙ omne qđ mouet̄ ab alio mouet̄. ꝛ q̄ sꝫ ea q̄ mouent̄ ad pmū motorē ꝛc̄. Post disciplinales vō q̄m ītētio vltima in hac scīa est cognitio gubernatiōis dei altissimi ꝛ cognitio angeloꝝ ꝛ ordinū eoꝝ. Cognitio quoq; ordinatōis in ꝯpositiōe circuloꝝ. ad quā sciaꝫ īpossibile est ꝑueniri nisi ꝑ astrologiā. ad sciaꝫ aūt astrologie ꝑueniri nō pōt nisi ꝑ cognitionē arithmetice ꝛ geometrie. Musica vō ꝛ ꝑticulares disciplinaliū ꝛ morales ac sīles cōsequētes sunt ꝛ nō necessarie ad hanc scientiā.

De Subiecto methaphisice. C. LIX.

Michael scotus. Hui⁹ sciētie subiectum est ens nō deus. vel q̄tuor cause sicut q̄dā crediderūt. Teste enī Aristo. nulla scīa subiectū suū inq̄rit. In hac aūt q̄rit̄ de deo q̄d sit ꝛ sīlr̄ de causis ꝛ ideo non possunt esse subiectū ei⁹. Materiā siq̄dē non oportet q̄ri an sit vel q̄d sit. incōueniēs enī est vt aliq̄ scīa māꝫ suā stabiliat. Intentio tn̄ hui⁹ sciē est dare certitudinē de reb⁹ q̄ cōtinent̄ in ꝑdictis q̄tuor. ꝑtib⁹. Algazel. Diuine sciē subiectū est id qđ est cōius oīb⁹. s. ens simpliciť vl̄ absolute. Que aūt in ea q̄runt̄ cōsequētia sūt ipꝫ eē in q̄tū ens tm̄. hec sunt substātia accidēs. vniuersale singulare. vnuꝫ. multū. causa. causatum. potentia. effectus. cōueniens. incōueniēs. quid debet vel quid necesse est esse ꝛ q̄d possibile. hec enim oīa consequūtur ipsuꝫ esse ex hoc ꝙ est ens. Nō sic tamē triangulatio vel quadrangulatio que quidē consequūtur ens. sed postq̄ꝫ fit mensura nec sic albedo ꝛ nigredo. que nō cōsequuntur ens nisi postq̄ꝫ fuerit naturale corpus. Et oīno quicquid dicitur quod nō cōsequitur ens. nisi postq̄ꝫ fuerit subiectū alicuius duarū scientiarum. s. mathematice ꝛ phisice. illud profecto nō pertinet ad cōsiderationē huius sciētie. Incidit aūt in hac scīa cōsideratio de causa vniuersi eē q̄m ens diuidit̄ in causam ꝛ causatū. Incidit etiā ꝯsideratio de vnitate essentie ꝛ de ꝓpetatib⁹ ei⁹. ꝛ ꝙ relatiua pēdēt ex ea. ꝛ q̄lr̄ fluxerint ex ea. Sed hui⁹ sciē cōsideratio ꝓpe de vnitate vocat̄ diuina scīa. Que vō remotior est a dubietate ꝛ errore est mathematica. Nālis aūt magis īpedita est eo ꝙ nālia semꝑ in ꝑmutatiōe sunt. ꝛ ob hoc aliena sunt a certitudine q̄ est in methaphisicis.

De Ente. C. LX.

Aristoteles in metaphisica noua. iij. lib. Est itaq; scientia scientiaruꝫ prius cōsideratio de ente. ꝛ de rebus que sunt entis per se. vnde nō est aliqua scientiaruꝫ particulariū. q̄ nō est alicuius particularis scientie determinare de ente vniuersali. sed de accidenti quod accidit alicui partium entis. Ens itaq; dicitur multipliciter. ꝛ non equiuoce. sed attrahuntur omnes illi modi vni rei ꝛ vni nature sicut omne sanans attribuitur sanitati. Quoddam enim dicitur sanum: quia sanitatē cōseruat. Quoddam quia significat. quoddā q̄ recipit. Quedā ergo dicunt̄ entia: q̄ substātia sūt. q̄dā q̄ accidētia. q̄dā q̄ passiōes. q̄dā q̄ via sunt ad substātiā aut ad relationē ꝛc̄. Unū aūt nō significat aliud ab ente. Idē in. v. li. Ens dicit̄ quodā mō accidētali. vbi grā: ꝙ music⁹ edificat. Accidit enī edificatori ꝙ sit music⁹. Dicūt̄ etiā entia ꝑ se. ꝛ horū q̄dā significāt q̄d: q̄dā q̄le: q̄dā q̄ntū ꝛc̄. Iterū ens significat essentiā ſm veritatē rei: vt cū dicit̄ simpliciter aliq̄d esse vel nō esse. Itē quedā sunt entia potentia: q̄dā actu. Actor. Primo quidē diuidit ens in substantiā ꝛ accidēs. deinde in ens potētia: ꝛ ens actu. Tertio in vnū ꝛ multū. Et de his per ordinē agetur.

De Uno. C. LXI.

Aristo. in. j. li. phisicoꝝ. Unū multipliciter dicitur: quemadmodū ꝛ ens. Dicit̄ enī ꝯtinuū: aut indiuisibile: aut quoꝝ rō vna ꝛ eadē. Cōtinuū aūt diuisibile ē in infinitū. Est aūt vnū ꝛ potētia ꝛ endelichia. i. actu. Idē in metaphi. li. v. Unū dicit̄ aut ꝑ se aut ꝑ accñs. ꝑ accidēs: sicut nauigator ꝛ musicus: vel hō ꝛ hō musicus sunt vnū. Per se aūt dicit̄ vnū ꝑ ꝯtinuationē: vt lignū cōglutinatū. Sꝫ magis est vnū illud qđ est ꝯtinuū ꝑ naturā q̄ꝫ qđ ꝑ artificiū: vt est crus: vl̄ quodlibet membrū. Itē dicunt̄ vnū: quoꝝ subiectū nō diuidit̄ ſm formā: vt vinū: ꝛ aq̄: ꝛ oīa liquabilia. Itē quoꝝ gen⁹ est vnū: vt oīa aīalia. Itē quoꝝ diffinitio nō diuersificat̄: vt augmētabile ꝛ diminutū. Itē q̄dā dicunt̄ vnū mō simplici: vt illa q̄ nō diuidunt̄ ſm tēpus nec ſm locū. Quedā mō vlī: vt illud qđ non diuidit̄ ſm speciē suā. Uerbi grā: dicē vnū hominē: ꝛ vnū aīal: ꝛ vnū ens. Quedā etiā dicunt̄ vnū ſm materiā: q̄uis agat aliud: ꝛ patiant̄ ab alio: vel differāt ꝑ alia. Itē q̄dā sunt vnū numero: quoꝝ. s. materia vna est. q̄dā forma: quoꝝ. s. totalitas vna est. Quedā ergo quoꝝ natura vna est. quedā ſm eq̄litatē: quoꝝ ꝓportio vna. Idē in. x. li. Unū ꝑ se dicitur q̄tuor modis. Uno mō ꝯtinuū nāliter nō violente aliquo: vt ꝑ glutinū ꝛ clauos vl̄ ligamēta. Itē ſm formā ꝛ cōplementū: vt totū. Itē ꝑ ꝯuenientiā: vt diffinitio cum diffinito est vnū ſm intellectū ꝛ rationē. Itē indiuisibile: vt singulare. Et licꝫ vnū dicit̄ multipliciť: nō tn̄ vniuoce: ſꝫ ꝑ prius ꝛ posteri⁹ de illis dicit̄. Essentia vni⁹ ē vt nō diuidat̄. Unum est principiū numeri: nō numer⁹. ꝛ oēs numeri cognoscunt̄ ꝑ vnū. Numerus enī est multitudo vnitatū. ꝛ mēsura et mensuratū semꝑ vnigenia sunt. i. vnius generis. Unū ꝛ ens predicamenta sunt: ꝛ de omnib⁹ dicunt̄. Non ergo genera sunt: neq; substantie naturaliter abstracte.

De Multo ꝛ diuerso ꝛ opposito. C. LXII.

Unum autē ꝛ multū sibi opponunt̄: sicut vnū ꝛ plura: ꝛ sicut diuisio ꝛ nō diuisio. Multū enī diuidit̄: vnū nō. Unū aūt hꝫ idē ꝛ simile ꝛ eq̄le. i. dicit̄ tripliciť. s. ſm substātiā: ꝛ sic est idem. ſm q̄litatē: ꝛ sic est simile. ſm q̄ntitatē: ꝛ sic est eq̄le. Multū aūt sīlr̄ diuidit̄ in diuersum ꝛ dissimile ꝛ ineq̄le. Sicut aūt vnū ꝛ multū habēt oppositionē ſm situ: sic ꝛ idem ꝛ aliud. Itaq; omne ens aut est idem aut diuersum. Omne autē differēs aut ꝑ gen⁹ differt: aut ꝑ formā. Per gen⁹ illa que nō habēt naturā cōmunē: nec generant̄ inuicē: vt oīa quoꝝ alia figura predicamēti est. Per formā vō illa quoꝝ gen⁹ est idē: ꝛ substātia diuersa. ꝛ hec ex ꝯtrarijs generant̄. Q̄m aūt ꝯtrarietas est differētia cōpleta: impossibile est vt vnū habeat multa contraria: quia differētia cōpleta est maxima diuersitas. ꝛ hec est extremorū: q̄ maxime a se differūt. Est itaq; cōtrarietas diuersitas ꝑfecta: q̄ est ſm formā. ꝛ q̄ ꝯtraria sunt in eodem genere: hoc qđ est illud: gen⁹ est: ꝛ dicit̄ de vtroq;. vn̄ oīa ꝯtraria ꝯuenīūt in predicamēto eodē: q̄ differūt ſm formā: ꝛ nō ſm gen⁹. que autē sunt alia ſm gen⁹ magis differāt: q̄ꝫ q̄ ſm formā. Opposita āt in situ sunt q̄tuor modis. Quoꝝ pma diuersitas est ꝑuatio ꝛ habit⁹. Priuatio est cōtradictio quoquomodo. oīa quoq; ꝯtraria ꝑuationē habēt alteri⁹ cōtrarioꝝ. In quibusdā aūt oportet vt sit mediū inter ꝯtraria. Oia enī media sunt in eodē genē. Et dico media oīa illa ad q̄ pmo trāsmutabile trāsmutat̄ necessario: vt si fuerit motus de albo in nigrū: pmo veniet ad rubeū ꝛ glaucū. Cōtradictoria vō nullū habēt medium omnino. Relatiua quoq; oīa que nō sunt cōtraria: nō habēt mediū: quia nō sunt in eodē genere. Nō enī est mediū inter sciētiā ꝛ scitū: sed inter magnū ꝛ paruū.

De Causa. C. LXIII.

Idem in li. v. Cā vno mō dicit̄ illud ex quo fit aliud: ꝛ ē in eo vt cuprū in idolo. Alio mō forma ꝛ exēplar. ꝛ h̄ est qđ significat alicui⁹ esse ꝛ ei⁹ genera vt ꝑtes diffinitiōis. alio vō mō ſm ꝙ ē ꝑncipiū trāsmutatiōis ꝛ quietis pme: vt dicit̄ ꝙ ambulatio ē cā sanitati. s. efficiēs. ꝛ p̄r fi-

lij. ⁊ oĩno agens acti. transmutãs transmutati. Itẽ alio modo tanq̃ cõplementũ. s. propter qđ fit aliud: vt sanitas est cã ambulationis. Oẽs igit̃ cause cedunt sup hos quattuor modos famosos valde.

Idẽ in li. ij. phisicoꝝ. Cõtingit aut multipliciter dicti causis: ⁊ multas eiusdẽ causas esse: ſ; non eodẽ modo. i. eodẽ genere cause. Sũt etiã quedã adinuicẽ cause: vt dolere q̃dẽ causa est male habitus: vt hic dolẽdi. Nõ tñ eodẽ modo: sed hoc quidẽ sicut finis. illud vero ſm principiũ motus: amplius aũt eadẽ cã ɔtrarioꝝ est. Qđ. n. presens cã alicuius est: hoc ⁊ absens aliqñ causam ɔtrarij ponimus: vt absentia naute causa est euersionis nauis: cuius erat presentia cã salutis. Et causarũ alie quidẽ sicut potentes dicunt̃. i. ſ; potentiã: alie vo opantes. i. actuales. Oportet aũt causaꝝ ſ; vniuscuiusq; summã querere: scire nanq; nõ opinamur vnũquodq; prius q̃ accipiamus ꝓpter quid: hoc est primã causaꝝ: qñ aũt videmus aliud quidẽ semper siliter fieri quasi ex prima necessitate. s. aliud aũt sicut frequent̃ manifestũ est qñ neutri eoꝝ causa est fortuita. Est. n. in his que fiunt preter hec. Et qñ infinite sunt cause a quib⁹ fit qđ est a fortuna ⁊ fortuna infinita est: ⁊ casus siliť: differt aũt casus a fortuna: q2 circa plus est q̃ illa; qđ. n. a fortuna est ⁊ a casu: ſ; nõ ecõuerso. Est aũt fortuna in solis agẽtib⁹ ſm ꝓpositũ. Que aũt a natura sunt: aut sp sic fiunt: aut frequenter. Oĩs aũt ars aliqua quidẽ pficit que natura nõ potest opari: alia vo imitat̃. Sed natura dupliciter dicit̃. s. materia ⁊ forma. Finis aũt est ꝓpter quẽ alia fiũt vel sunt. Quoꝝ eteni; cõtinui motus existũt: est aliq̃s finis motus. hoc vltimũ est ⁊ cuius cã fit: veniũt aũt tres cause in vnã multotiẽs: vt. s. efficiens ⁊ forma ⁊ finis.

Boetius in li. de articulis fidei. Quicq̃d est causa cause est causa causati: vñ ⁊ oĩs causa subiecti est cã accidentis: q2. s. accidẽs h; eẽ per subiectũ. Cõpositio quidẽ forme ad materiã est cã substãtie. Nihil aũt seipsu; cõponit aut in esse ꝓducit. Itaq; nihil est causa sui: cuiuslibet aũt inferioris est cã suprema. Cã vo suprema neq; cõponit̃ alicui nec ipsaꝝ aliq̃ cõponũt.

Ex li. de causis. Oĩs cã primaria plus est influẽs sup causatũ suũ: q̃ cã scđa vniuersalis. Causa prima supior est narratiõe: ⁊ nãq; deficiũt lingue a narratiõe ei⁹ nisi ꝓpter narrationẽ cause ipsius: qñ ipsa est sup omnẽ causam: ⁊ nõ narrat̃ nisi per causas secũdas que illuminant̃ a lumine prime cause: hec existit in oĩb⁹ rebus ſm dispositione; vnã: sed nõ sic oẽs res in illa q2. s. res vnaqueq; recipit eam ſm modum potentie sue.

De Principio ⁊ elemento ⁊ natura. C. LXIIII.

Aristo. in metaphi. li. v. Initium dicit̃ illud ex quo prius mouet̃ aliq̃d. s. localiter. vbi grã: Pricipiũ lõgitudinis. Et dr̃ pncipiũ meli⁹: ex quo est meli⁹ aliq̃d fieri. Uerbi grã Doctrina: q̃ nõ inchoat̃ forte de primo rei: sed de illo de quo facilior est disciplina. Dicitur etiam principium naturale. s. illud ex quo fit res: ⁊ est in re: scilicet materialiter: Uerbi gratia: fundamentum nauis vel domus ⁊ sicut dicunt q̃dã cor esse principiũ in aĩali: q̃dã cerebrũ ⁊ q̃dã aliud: vnusq̃sq; ſm estimationẽ suã. Itẽ dicit̃ principiũ illud ex quo fit res prius ⁊ nõ est in eo. s. in re. ⁊ ex quo fit initiũ mot⁹ ⁊ trãsmutatiõis: verbigratia. Filius a parẽtib⁹. s. tanq̃ a causa extra generante: q̃ est causa mouẽs: ⁊ lis ab odio: dicit̃ aũt principiũ in volũtarijs illud ꝓpter cui⁹ volũtatẽ mouet̃ ⁊ mutat̃ qđ transmutat̃: Uerbigratia. Dominiũ in ciuitatib⁹: ⁊ regimẽ in artificialib⁹: dicit̃ principiũ in ordinatiõe. s. illud ex quo scit̃ res pmo: Uerbigratia ꝓpositiõe in demonstratiõe. Similit̃ ⁊ oẽs cause pncipia dicunt̃: ⁊ oĩa principia habẽt aliq̃d cõe qđ est esse prius. Et quedã pncipia sunt in rebus sicut forme. s. ⁊ quedã extra res. Similit̃ etiã nã principiũ est elemẽtu; quoq; ⁊ cognitio ⁊ volũtas ⁊ substãtia: ⁊ illud ꝓpter q̃d ⁊ bonũ ⁊ mot⁹ etiã: hec oĩa possunt dici pncipia. Elemẽtũ dicit̃ illud ex quo cõponit̃ res: pmo ⁊ est in eo: nec diuidit̃ ſm formã in aliã formã. Uerbi gratia. Elemẽta soni sunt ex q̃b⁹ cõponit̃ son⁹: ⁊ ad q̃ vltimo perueniũt: ⁊ si diuiderent̃ ptes essent illis similes ſm formã: sicut aqua cuius pars est aqua: nõ sicut pars syllabe. Itẽ dicit̃ elemẽtũ p minoritatẽ illud qđ est vnũ minimũ: ⁊ si diuidit̃ ſm rẽ: dicit̃ etiã elemẽtu; cõe oĩb⁹ reb⁹: qđ est principiũ cuiuslibet: ⁊ in qualibet pmũ. s. vt materia prima. Natura dicit̃ vno modo de oĩb⁹ pullulãtib⁹. i. ex se generãtib⁹: dicit̃. n. illud ex quo pullulat pullulãs pmo ⁊ est in eo. s. vt pars in toto. Itẽ illud ex quo est pmus mot⁹ in vnaquaq; reꝝ naturaliũ: ⁊ est in eis. i. intra. Pullulare aũt dicit̃ omne qđ h; cremẽtũ in alio ſm cõtactũ: aut ſm cõsolidationẽ sicut embriones. Itẽ natura dicit̃ illud ex quo fit essentia rei naturalis ⁊ sua generatio: vt cuprũ nã est idoli. Et p hũc modũ quidã dixerũt ꝙ elementa sunt nature rerũ naturaliũ. Itẽ alio mõ dicit̃ substãtia reꝝ naturaliũ: sicut dicit̃ ꝙ nã ẽ potẽtia cõpositio: vel sicut dicit emp̃. ꝙ nã entiũ nihil aliud est nisi mixtũ vel mixtio: q2 mixta est nã reꝝ generabiliũ. Itẽ dicitur natura prima materia: ⁊ hoc duob⁹ modis: dicit̃. n. primum in veritate ⁊ primũ in respectu alicuius. Id est dicit̃ materia prima: natura cõmunis oĩbus: ⁊ etiã natura ꝓpria vnicuiq; enti: dicit̃ etiã natura forma ⁊ substãtia: ⁊ ista est finis generationis.

De Substantia. C. LXV.

Substantia dicunt̃ corpora simplicia vt terra ⁊ ignis ⁊ similia. Item que ex ea ɔstituunt̃. Dicunt̃ autẽ substantie: quia nõ dicunt̃ de subiecto: sed alia dicunt̃ ex eis. Aliter autẽ dicitur substãtia illud quod est causa essentie rerum: que non dicunt̃ de subiecto: vt anima aĩaliũ. Itẽ oĩa mẽbra aĩaliũ. s. que sunt partes quantitatiue. Itẽ illud qđ significat quid in omnib⁹ reb⁹: ⁊ diffinitionẽ eoꝝ. ⁊ hoc est in substantia cuiuslibet rei.

Idem in li. vij. Substantia est ens principaliter. ⁊ est prima omniũ diffinitione ⁊ cognitione ⁊ tpe. Nullũ enĩ predicamentũ est sepabile: nisi hoc solũ. Et prius quidẽ est alijs diffinitione: quia necesse est vt diffinitio substantie accipiat̃ in cuiuslibet rei diffinitione. cognitione quoq;: quia magis scimus quodlibet: qñ scimus quid sit. Dicit̃ autẽ substantia quattuor modis. Estimat̃ enĩ substãtia qđ est essentia rei. s. diffiniti ⁊ vniuersale: ⁊ gen⁹ cuiuslibet. Et q̃rtũ istoꝝ: qđ est primũ subiectũ. hoc enĩ magis videtur eẽ substãtia q̃ aliud. ⁊ est illud de quo dicit̃ aliud. s. denoiatiue: nõ aũt ipm de alio. Dicit̃ aũt tale quoquo modo materia: ⁊ alio mõ forma. tertio modo id qđ est ex his. Et dico materiã: vt cuprũ. formã aũt: vt figurã statue. ⁊ qđ ex his: statuã. Materia quidẽ est substãtia; q2 cũ oĩa alia fuerint abstracta. s. p intellectũ: vt lõgitudo latitudo: ꝓfunditas: nihil preter materiã videt̃ pmanere. Dico aũt materiã illud qđ non p se sed p accidẽs. s. dicit̃ q̃le: nec quantũ nec aliud eoꝝ p q̃ terminat̃ ens. Estimant autẽ quidã: ꝙ forma ⁊ illud quod est ex vtroq; sint magis substãtia q̃ materia. Et qñ estimat̃ vna substãtiarũ illud quod significat essentiã rei. i. diffinitio. Sciẽdũ ꝙ cõpositũ ex subiecto ⁊ antecedẽte nõ diffinit̃ vna diffinitiõe. Dicit̃ enĩ diffinitio multis modis: sicut quidditas. i. essentialitas. s. in diuersis generib⁹. Uno enĩ mõ quidditas dicit̃ substãtia. Alio modo vnũquodq; predicamẽtoꝝ. Nam sicut interrogat̃ de substãtia quid sit: ita ⁊ de alijs. Et quantitas igitur ⁊ qualitas sunt coru; que dicuntur per quid. sed non vt modo simplici: id est non modo absoluto: sed semp habent respectũ ad substantiam. Itaq; non solum substãtie diffinitionẽ habẽt. sed ⁊ alie spẽs entis mõ abstracto Et etiã accidẽtia p se. Iã q̃dẽ q̃ nã sit vl' artificio mã; hñt. quodlib; enĩ eoꝝ h; potẽtiã ad esse ⁊ nõ eẽ. Quedã siq̃dẽ ⁊ nã. q̃dã artificio. q̃dã ex illo qđ est p se. Et omne qđ generat̃ est aliud ⁊ ab alio ⁊ per aliud. Quodq; ex alio ẽ ɔ; eẽ ex aliquo qđ trãsmutat̃ nõ qđ remanet in eadẽ dispositiõe. Mã q̃dẽ p se nõ cognoscit̃. Et est q̃dã mã sensibilis vt cuprũ vl' lignũ: ⁊ oĩa q̃ mouẽt̃. Quedã itelligibilis. ⁊ h est i sensibilib⁹ nõ ſ; ꝙ sẽsibilia sit vt mathematica. Substãtia igit̃ q̃dã ẽ mã. q̃dã forma ⁊ q̃dã illud qđ ẽ ex his. vt aĩa q̃dẽ est potẽtia substãtia. i. forma. Corpus aũt materia. homo vo cõiunctum.

De Triplici substantia creata. C. LXVI.

Idem in li. xi. Substãtie sũt tres q̃dã enĩ est sensibilis siue mobilis. ⁊ alia imobilis. Mobilis autẽ alia perpetua. s. vt celum ⁊ corpora celestia. alia vo corruptibilis. vt plãte ⁊ aĩalia. Et de istis quide; duobus est sermo naturalis q2 cum motu sunt. Ista vero alterius id est substantia intelligibilis. ⁊ immobilis est alterius sermonis ⁊ scientie. cum nõ habeat principiũ cõmune cũ substãtijs mobilibus Substantia sensibilis est transmutabilis: transmutatio autem est ex oppositis in situ. aut ex medio: scilicet in extremũ. Et cõtrarium quidẽ non transmutatur nec permanet: sed materia vel subiectum trãsmutatur ad cõtrarietatem. ⁊ ipsa est que permanet ⁊ est tertia a contrarijs. s. que duo sunt. Transmutationes autẽ quatuor sunt: in quid. in quale. in quantũ. in ibi. Generatio quidẽ simpliciter est in hoc. Augmentum in quantum. alteratio in passiones. translatio vero in locum. Omne autẽ trãsmutabile trãsmutatur ex eo qđ est in potẽtia ad id quod est ens in actu. Oĩa que sunt ex ente in potentia sunt ⁊ nõ ente in actu. Necesse est autẽ vt materia transmutet̃. q2 põt vtrũq;. i. potẽtia habet ad vtrunq; cõtrarioꝝ. igitur oĩa que transmutãt̃ habẽt materiã. s. tanq̃ principiũ cõe cum eo in qđ trãsmutant̃. Fit itaq; generatio ex nõ ente quodã modo. i. ex materia que est habẽs alterũ cõtrarioru; actu. ens autẽ non actu sed potentia ad reliquũ. Cause igit̃ sunt tres ⁊ principia tria. quoꝝ duo sũt cõtraria. priuatio. s. forme ɔtrarie q̃ actu inest materie. ⁊ forma que debet imprimi in materia. Nã omne quod trãsmutatur transit ab alio ⁊ in aliud. Illud autẽ a quo motor est. ad quod autem forma. trãsmutabile vo materia est. Tres itaq; sũt substãtie. s. perficiẽtes

ſubſtantiã ſenſibilẽ. vna eſt materia: ⁊ eſt hoc aliq̃d ſm ꝙ videť. ⁊ ſm cõtactũ nõ ſm ordinẽ q̃ nõ eſt a materia. Nõ enim ſ3 materiã eſt diſtinctio neq3 ordinatio in rebꝰ ſed ſ3 formã: ſine q̃ nõ eſt ꝯplementũ. Tertiũ aũt hoꝝ eſt ſubſtãtia cõpoſita. Omne quoq3 qȯ eſt ꝑ artificiũ eſt ꝑ ſimilẽ cauſa3 cauſe in natura. Niſi enĩ eſſet ars non eſſet generatio ⁊ corruptio in iſtis artificialibꝰ. ſ. ſicut niſi eſſet forma nõ eſſet generatio neq3 cõplemẽtũ in naturalibꝰ. Eſt autem in corporibus calidũ quidem vt forma. frigidum vt priuatio. Materia vero quod eſt in potentia hec duo.

De Subſtãtia eterna immobili. C. LXVII.

IDem in li. xij. Neceſſe eſt autẽ aliquã eſſe ſubſtãtiã eternã ⁊ imobilẽ. Subſtãtie nãq3 p̃cedũt oĩa entia. ſ. cauſalitate. ſi igiť oẽs ſubſtãtie fuerint corrupte. oĩa entia erũt corrupta. q2. ſ. deſtructa cauſa deſtruiť cauſatũ. Deus igiť ſemꝑ eſt: ⁊ eſt itelligẽs ꝑ ſe. habetq3 vitã nobilẽ ⁊ ſemꝑ eternã. Ipſe eſt deus vnꝰ eternꝰ in fine nobilitatis: ⁊ eſt vita ꝯtinuũ eternũ: hoc eſt ſubſtãtia eterna nõ mobilis abſtracta a ſenſibilibꝰ nõ. habẽs aliquã magnitudinẽ nec partem: nec dimenſionẽ. Mouet aũt infinito tp̃e. nec patiť nec trãſmutať. ꝑncipiũ enĩ entiũ nõ moueť eſſentialiť nec accidẽtaliť. ⁊ mouet ⁊ facit ꝑmũ motũ etiã ꝑpetuũ. Neceſſe eſt ꝑmũ motũ moueri ꝑ aliqȯ qȯ nõ moueť ꝑ ſe. Et vt motus ꝑpetuus ſit ꝑ motorẽ eternũ ⁊ vnus ꝑ vnũ. ⁊ videmꝰ p̃ter motũ totiꝰ ſimplicẽ. i. vniformẽ q̃ moueť a ſubſtãtia nõ mobili alios motꝰ eſſe ꝑpetuos q̃ ſũt erraticoꝝ. i. ꝑ ſtellas erraticas. Corpus enĩ circulare. i. celũ vel vniuerſu3 ꝑpetuũ eſt ſine q̃ete. Neceſſe eſt igiť vt vnuſq̃ſq3 iſtoꝝ motuũ. ſ. orbiũ in q̃bꝰ moueniť planete. fiat ꝑ aliud qȯ ꝑpetuũ ſit. natura enĩ ſtellaꝝ etiã ꝑpetua eſt. Quoꝝ motuũ ſciã ꝓpa mathematicoꝝ ph̃ia eſt. i. aſtrologorum: ꝑmus aũt motor qui nõ moueť vnus eſt numero ⁊ rõne.

De Potentia. C. LXVIII.

IDem in li. v. Potẽtia diciť ꝑncipiũ motus aut trãſmutatiõis in alio ſ3 ꝙ eſt aliud: ſicut ars edificãdi q̃ eſt potẽtia. ſ. effectiua. ⁊ non eſt in eo ꝙ edificať: ſ3 ars medicine eſt potẽtia ⁊ eſt in eo qȯ ſanatur. Itẽ potẽtia diciť illud ꝑ qȯ patiť aliq̃d in qȯ ab eo facta eſt aliqua actio. ⁊ h3 potẽtiã patiẽdi qȯ ei bonũ eſt. ⁊ cõueniẽtiã ad recipiẽdũ. Itẽ illud ꝑ qȯ aliq̃d ſit melius ⁊ actio ſit ſm ꝙ oportet. ſicut diciť hoĩes potẽtes q̃ poſſũt in bonitate ſermonis. i. q̃ bonũ hñt modũ docẽdi qȯ ſciũt. Itẽ potẽtia diciť eſſe in oĩbus entibus in q̃bus res nõ patiũť oĩno neq3 trãſmutanť. aut q̃bꝰ motus nõ erũt ad peiora. Nã omne qȯ frangiť ⁊ deſtruiť aut corrũpiť aliq̃ corruptione. accidit ei hoc q2 nõ h3 potẽtiã. vel q2 diminuiť ab eo aliqua potẽtia. Actor. Primus igiť modus eſt ꝑncipiũ faciẽdi aliq̃d eẽ. Scȯs ꝑncipiũ recipiẽdi eẽ ab alio. Tertiũ ꝑncipiũ faciẽdi bene eẽ. Quartus ꝑncipiũ reſiſtẽdi paſſioni. Itẽ Ariſto. ibidẽ. Tot igiť modis potẽtia diciť ⁊ potens eiſdẽ modis. Et quidẽ qȯ corrũpiť eſtimať eſſe potẽs ad corruptionẽ. q2 niſi hoc poſſet nõ corrũpereť. ſ3 h3 aliquã diſpoſitionẽ ⁊ cauſa3: vt talẽ recipiat paſſionẽ. ⁊ ſm hanc eſtimať corrũpi. vel q2 h3 eã. vel q2 priuationẽ habet illiꝰ. Idẽ in li. ix. Potẽtia paſſiua eſt in ipſo paſſiuo ꝑncipiũ trãſmutatiõis ab illo ſm ꝙ eſt aliud. habitus aũt. i. forma eſt potẽtia q̃ non patiť ad aliud qȯ eſt ꝑus aut corruptionẽ ex illo ſm ꝙ eſt aliud a ꝑmo trãſmutãte. In paſſiuo q̃dẽ eſt potẽtia. patiť enim ꝑ aliqȯ ꝑncipiũ qȯ h3. potẽtie aũt actiue quedã ſunt in carẽtibꝰ aĩa. ſ. vt in mineralibꝰ. q̃dã aũt in rebꝰ aĩatis ⁊ in habẽtibus aĩa3. Quaꝝ quedã ſũt q̃ hñt diffinitionẽ. i. diſcretionẽ: quedã nõ. i. potẽtiaꝝ aĩataꝝ. Alia ẽ hñs diſcretionẽ. vt in hoĩe. ſ. potẽtia itellectiua. Alia v̇o ſine diſcretiõe vt vegetatiua ⁊ ſenſitiua. Et ille q̃dẽ q̃ ſunt cũ diſcretiõe cõtrarioꝝ ſunt. i. ad cõtraria ⁊ nõ ad vnũ q2 nõ agũt niſi volũtarie. ⁊ ſm appetitũ. vnde q2 appetũt cõtraria. agunt aliq̃n cõtraria. potẽtie v̇o irrationales nõ ſic. qm̃ agũt ꝑ approximationẽ nõ volũtarie. vnde ⁊ tales q̃n appropinquãt ſm ꝙ eſt eis poſſibile de actiuo ⁊ paſſiuo neceſſe eſt vt quedã agãt. ⁊ q̃dã patianť. i. potẽtia agẽs ſine rõne cum appropinq̃t patiẽtia neceſſe h3 agere. ⁊ patientia paſſiua in his que ſine rõne ſunt. cũ appropinquat agenti neceſſe habet pati. alias v̇o nõ eſt neceſſe. i. potẽtias cũ ratione licet approximẽt ad ſeinuicem agens ⁊ patiẽs. nõ tamen neceſſe eſt agere vel pati. illa. n. agunt cõtraria. ſ. potentie rõnales: vt dictũ eſt. Nihil enim agunt niſi quod appetunt. Ideo autẽ oĩa artificia ⁊ ſcientie ſunt potẽtie. q2 ſũt principia trãſmutationis in aliud ſm ꝙ aliud eſt. Et nihil quidẽ erit illud ad qȯ nõ pȯt. i. nihil ſuſcipiet actũ, niſi habuerit potẽtiã ad eũ. Cũ autẽ eſt aliquid poſſibile ad aliquẽ actũ. poſſibile eſt in alio tẽpore. ſ. nõ ſemper. neq3 quocũq3 modo ſed quodam modo. i. cũ appropinquant agens ⁊ patiens.

De Actu. C. LXIX.

ACtus quoq3 nõ dicunť vniuoce: ſicut nec potẽtie ſed ſm ꝯuenientiã. ſ. ad potẽtias. Reſpondent enĩ actus potẽtijs. ⁊ potẽtia quidẽ nõ eſt reſpectu prioris actus: ſed poſterioris: vt hõ nõ eſt in potẽtia id ex quo eſt: ſed res ex q̃ ſit hoc: vt ſperma: eſt in potẽtia hõ. In quibuſdã tñ forma p̃cedit. i. actus: ⁊ in quibuſdã nõ. Nõ enĩ poſſibile eſt vt ſit edificator. i. habẽs potentiã edificãdi: q̃ nõ edificat oĩno. ſ. actualiter. neq3 vt ſit cythariſta q̃ non cythariſat. Silr̃ etiã in naturalibꝰ precedit actus potentiã ſm generationẽ ⁊ tp̃s: ⁊ ſubſtãtiã. ſ. cõpoſitã. Verbi grã: Vir ante eſt puer: ⁊ hõ ante vtrũq3: q̃ſi diceret Nullus habet potentiã viri. ſ. in generãdo anteq3 ſit vir. ſ. natura et actu. vñ priꝰ ẽ vir ſubſtãtia ⁊ generatiõe ⁊ tp̃e q̃3 habeat potẽtiã generãdi. q̃re actus prior eſt potẽtia. Hoc quidẽ verũ eſt de oĩbꝰ potẽtijs generatis ⁊ acquiſitis in aliquo. ſ. potẽtijs proprijs. In his enĩ neceſſe eſt actũ precedere vnde aliq̃s addiſcit ⁊ opať vt poſſit docẽ Sed in potẽtijs innatis potẽtia precedit actũ. Non enĩ aliq̃s ſentit vt habeat potentiã ſciẽdi: ſed potius ecõuerſo. Ariſto. vbi. ſ̃. Materia quidẽ cũ eſt in potẽtia: poſſibile eſt vt veniet ad formã: ⁊ cum fuerit in actu: tũc erit in forma. Oĩa v̇o que habẽt aliã operationẽ preter: actus eſt in eis: ſupple vt ꝑfectio: ſicut cõſideratio in conſiderãte: ⁊ viuere eſt actus aĩe ac ꝑfectio ſiue forma. Qm̃ autẽ actus eſt melior ⁊ nobilior potẽtia nobili. ſ. in bonis rebꝰ manifeſtũ eſt. Contraria nãq3 ſm ꝙ in potẽtia ſunt: ſilť ſunt: vt ſanitas: infirmitas: motus ⁊ quies. Cõtrarias aũt actiones impoſſibile eſt ſilť eẽ: ſ3 neceſſe eſt in rebꝰ malť vt actus cõplementũ ſint peiꝰ q̃3 potẽtia: q2 potẽtia eſt ad vtrũq3 ꝯtrariũ. vnde malũ naturaliter eſt poſt potẽtiã. ſ. inordinatã. Ex inordinatione enĩ potẽtie relinquiť in alijs rebus.

De Diſpoſitione ⁊ paſſione ⁊ priuatione C. LXX.

IDem in li. v. Diſpoſitio vno modo diciť quaſi actio aliq̃ eius cuius eſt: ſicut ars aliq̃ vel motus. Cũ enĩ aliquid agit: ⁊ aliud patiť: diſpoſitio eſt inter ea. ſilr̃ ⁊ inter veſtiens ⁊ veſtitũ eſt diſpoſitio. ſ. calor: nõ quia veſtis calefaciat: ſed q2 ꝓhibet frigus. Impoſſibile eſt autẽ ꝙ iſta diſpoſitio ſit alterꝰ tm̃. Alio modo diciť diſpoſitio ſm compõnẽ. ſ. forme ad materiã. ⁊ etiã ſm ꝙ diſpoſitio vel cõpoſitio rei eſt bona vel mala: aut ꝑ ſe: aut reſpectu alicuiꝰ: vt ſanitas. ſ. q̃ eſt diſpoſitio ad optimũ. Diciť etiã diſpoſitio ordinatio partiũ in toto Et oĩno bonitas partiũ eſt alia diſpoſitio. Paſſio diciť vno modo q̃litas qua poteſt trãſmutari ſubiectũ: vt albũ ⁊ nigrũ: dulce ⁊ amarũ ⁊c̃. Alio modo trãſmutationes ⁊ actiones iſtoꝝ: magis etiã ſpecierũ trãſmutationes nocẽtes: que leſionẽ inferunt: vt febris. Occaſiones enĩ vel actiones maxime delectabilia vel ꝯtriſtabilia ꝯferentes dicunť paſſiones. Priuatio diciť vno modo cũ aliq̃d nõ habet illud in cuiꝰ natura eſt eẽ in alio: lic3 ipm̃ nõ habeat hanc materiã: vt plante carẽt ſenſu ſm naturã ſuã. Repugnãt enĩ remote diſpoſitiones ⁊ materiales: ꝑfectio tñ vltima nõ repugnat. Nã vegetabile cõponiť nõ ſolũ ſenſibili: vt in pecore: ſed etiã rõnali. ſ. in hoĩe. Hec eſt igiť priuatio remota. Alio modo diciť priuatio: que non habet illud quod habẽ debet ꝑ naturã ſuã: vt homo cecus. ⁊ h̃ ꝓuatio ꝑ ſe. i. ſm ſpeciẽ. ſed alius eſt modus carendi viſu in talpa. hec enĩ eſt priuatio ſm genus. Item cum hoc fuerit in ſui natura: ⁊ in tempore quo debet habere vel nõ habere. Cecitas enĩ non eſt in omni tẽpore: ſicut in catulo. ſ. ante nonũ diẽ. ſed in tẽpore in quo debet habere viſum ⁊ nõ habet. Itẽ priuatio diciť abſtractio que ſit in vnaquaq3 rerum. ſ. ex ſuo loco naturali: vt extractio oculi. Scȯm igiť numerũ modoꝝ qui ſiunt per negationẽ: erit ⁊ numerus modoꝝ etiam priuationis.

De Perfectione ⁊ fine. C. LXXI.

PErfectum vno modo. ſ. ſm quantitatẽ dicitur illud quod impoſſibile eſt aliam partem habere oĩno extra illud. ſ. cuius eſt pars: ſicut tẽpus: quia extra illud impoſſibile eſt eſſe aliquod tempus vel partẽ temporis. Alio modo diciť perfectũ. ſ. ſm qualitatẽ: vt quod habet ſtudioſitatẽ. i. perfectionẽ ſcientie. ſicut dicitur medicus vel muſicus perfectus qui non habet diminutionẽ. i. imperfectionẽ in modo ſtudioſitatis. i. ſciẽtie per ſtudiũ acquiſite. Similiter ⁊ quod diciť bonitatis modo. Et ſm hunc modũ ſumiť etiam in fedis. i. in turpibus per tranſmutationẽ: vt cum diciť bonus latro: bonus mẽdax: perfectus latro: perfectus fur. Tertio modo perfectũ in natura. ſ. vt omnes ſubſtantie. Quarto modo ſm voluntatem. ſ. quod habet finem perfectũ: vt qui nõ diminuiť in modo ſtudioſitatꝭ ſue id eſt qui finem habet ſtudij ſui. Quinto modo quod habet perfectionẽ nobilem id eſt formã perfectiuam nobiliorẽ: vt

dialecticus dicit pfectus in respectu grãmatici. Sexto modo pfe
ctio dicit finis aliqs ꝛ trãsumptiue dicit etiã de rebus malis. dicit
enim ꝙ aliqđ corrupit pfecta corruptiõe. qñ. s. nihil deest corruptio
ni per trãsumptionẽ. igit corruptio dicit pfectio: qꝛ vtrũq; est finis
s. pfectio ꝛ corruptio. Perfecta autẽ dicunt quedã ꝑ se: qꝛ nõ dimi
nuit ab eis aliqđ de bonitate nec in eis est etiã magis. ꝛ nihil inueni
tur extra illa. quedã autẽ modo vniuersali. ita ꝙ nõ est in eis nobi
litas in aliquo genere. sed supra. s. vt vniuersale ꝛ pma causa. ꝛ nihil
est extra illã. s. nobilitatẽ. i. alie nobilitates habẽt ab illa pfectionẽ.
Finis dicit illud qđ est vltimũ vniuscuiusq; rerũ: ꝛ extra qđ nihil
inuenit. Itẽ illud qđ est pmũ. s. in genere cõtinẽtis. vt celum ꝛ oẽs
partes eius sunt itra. Itẽ dicitur finis. s. in mathematicis. id quod
est forma magnitudinis ꝛ habẽs magnitudinẽ. Itẽ in naturalibus
s. perfectio cuiuslibet rei. ꝛ illud ad qđ est motus ꝛ ꝓpter qđ. Item
substãtia vniuscuiusq; rerũ cõpositarũ. s. materia ex qua. Itẽ id qđ
significat essentiã cuiuslibet. s. diffinitio. hec eniꝫ est finis cognitio
nis. Scđm igitur numerũ modorum principij dicitur ꝛ finis: ꝛ etiaꝫ
magis in pluribus modis.

¶ De Necessario ꝑ se ꝛ ex aliquo. C. LXXII.

Necessarium dicitur aliqđ qꝛ nisi cũ ipso. i. ꝑ ipsum res non põt esse ꝛ est tanq; causa. sicut anhelitus ꝛ nutrimẽtuꝫ in aĩalib⁹. Itẽ dicitur necessariũ qꝛ ĩpossibile est nisi per illud vt fit aliqđ bonũ: vt medicinã accipere bonũ est ne accidat infirmitas: et nauigare athenas bonũ est vt recipiat debitũ. Itẽ necessariũ dicit violentũ sicut dicit Sophocles. violẽtia de necessitate me cogit vt hoc faciã. Et sicut dixit euenus ꝙ omne necessarium est cõtristans. Itẽ dicitur necessariũ illud quod ĩpossibile est aliter esse. Per se dicitur esse vno modo forma ꝛ substãtia cuiuslibet rei vel quod significat quidditatẽ rei. sicut dicitur per se bonũ id quod est bonũ id est qđ habet bonitatẽ: hoc est per se ꝺm formaꝫ. Alio modo ꝺm materiã. s. illud in quo est aliquid primo naturaliter vt in superficie color: ꝛ vita in anima. Hoc modo dicitur per se subiectũ cuiuslibet vnde superficies est alba per se. Item per se dicitur vniuersaliter in essendo: sic causa respectu causati. ꝛ etiã in cognoscendo: sicut illud vnde cõcluditur vera conclusio. Itẽ illud quod non habet causam aliam. s. vt prima causa. Item illud qđ est per se situm. Situs auteꝫ dicitur in habẽte partes ꝺm ordinẽ partiuꝫ. id est dispositio partiuꝫ in toto. aut ꝺm locũ. scilicet vt mãmille site sunt in pectore. aut ꝺm potentiam. id est sicut actus ad suam potentiã ordinatur: vt irasci est in virtute irascibili. aut ꝺm formã. vt ꝺm quatuor qualitates elementorum. Ex aliquo dicitur vno modo sicut aliquid dicitur ex materia. ꝛ hoc dupliciter. vel ergo ꝺm primũ: id est ex materia pma vel ꝺm vltimam formã. id est speciem scilicet materie. id est ex materia vltima siue ꝓxima. verbi gratia: Omnia liquabilia sunt ex aqua scilicet tanq; ex mater a prima: ꝛ idolum ex cupro tanq; scilicet ex materia proxima. hec enim est initium contrarietatis: scilicet materia proxima: ꝛ non prima. huic enim nihil est cõtrarium. alio modo dicitur ex alio illud quod est compositum ex materia ꝛ forma. alio modo vt partes ex toto: scilicet per resolutionẽ. sicut lapides ex domo fiunt tanq; scilicet partes materiales ex dissolutione totius. forma enim complementũ est. Item alio modo sicut forma id est species ex parte: vt homo ex bipede: id est ex corpore quod est bipes. dicitur ꝛ est homo que est species logica. Item alio modo sicut forma que est elementum forme. Item alio modo: scilicet sicut totum materiale ex partibus materialibus vt filius ex patre ꝛ matre. sunt enim semina filiorum ex quibusdam partibus parentuꝫ. Alio quoq; modo que sunt post in tempore supple fieri dicitur ex prioribus vt nox ex die: ꝛ pluuia ex sereno: sunt enim post illa. horum autẽ quedã sunt que potentiã hñt transmutari ad inuicẽ. s. circulariter. vt nox ꝛ dies. Quedã aũt que sequunt seinuicẽ in tẽpore tantuꝫ. ſꝫ nõ circularit vt ex meridie fit occasus solis. nõ aũt ecõuerso.

¶ De Parte ꝛ toto ꝛ diminuto. C. LXXIII.

Pars vno modo dicitur id in quod totũ diuidi: vel quod ex eo diminui põt: vt duo sunt partes trium. Alio modo illud quod numerat tantũ ista: scilicet precise ꝛ nõ plus neq; minus. tertio modo dicitur pars scilicet in via cognoscendi illud in quod possibile est formã diuidi absq; quantitate: scilicet diuisione formali. vnde dixerunt logici ꝙ forme sunt tres generationis vel generis. Itẽ partes dicuntur illa in que diuiditur aliquid quãtitate scilicet ꝛ non specie. aut ex quibus componitur totum. aut etiã ex quo forma. sicut cupruꝫ est pars sphere. Est enim materia in qua est forma prima: id est rotunditas. ꝛ angulus est pars figure. Item illa que sunt in diffinitione alicuius. Totum dicitur a quo non diminuitur aliqua pars eorum quibus est totum. Dicitur autẽ totum naturaliter cõtinens ad contenta. ita ꝙ cõtenta sint vnum. ꝛ hoc dupliciter. aut sicut vnaqueq; rerũ continuarum vel discretarum est vnũ. s. in toto integrali vel numerali. aut sicut in vniuersali vnum partes de quibus predicat: vt homo ꝛ equus in animali. Est etiam totum cuius partes tñ potẽtia sunt. Dicit autẽ vnitas vniuersalitas aliq quãtitatis. ꝛ cum habeat initiũ ꝛ vltimũ ꝛ mediũ: illa quorũ in situ diuersitas est: dicunt totũ. In quorũ võ non est: dicunt omne. In quibus autẽ possibilis est vtraq; dispositio: dicitur omne ꝛ totũ: vt cera ꝛ pix. Aqua võ ꝛ vnũquodq; humidorum ꝛ numerus dicuntur omne: quoniã horũ natura in sui dispositione remanet in mutatione. i. in trãsmutatione partiũ ꝺm situm. in forma autẽ nõ. Diminutũ dicit membrũ totius non quolibet modo: sed oportet vt illud sit aliquid non distinguibile: sed sicut distinguitur superfluũ a necessario. Non enĩ caluities est diminutio membri: nec etiam qñ diminuit caro vel splen. Sed qñ diminuit aliquis aure: vel alio ex tremorũ. sed nec in quocũq; fuerit ex locis: sicut arca cum perforat non diminuit a membro.

¶ De Genere ꝛ falso ꝛ accidente. C. LXXIIII.

Genus dicitur eiusdẽ forme generatio diuina: vt homo. s. ꝑ successionẽ. Itẽ primus motũ cũ generatione aliquorũ. s. a quo denominant tanq; a primo patre. Item sicut superficies plana genus est planarũ figurarũ: ꝛ corporea corporaliũ. Itẽ omne quod est in diffinitionibus primũ: ꝛ dicit ꝺm quid. Item subiectũ vel principiũ materiale cuiuslibet rei habens differentiã ꝛ qualitatẽ. Et dicunt diuersa genera quorũ subiectũ primũ est diuersum: nec permutat vnum in alterũ: nec vtrũq; in idem. sicut materia ꝛ forma: que sunt idem ĩ genere. Dicunt etiam diuersa genera que in diuersis predicamẽtis sunt. Quedam enĩ entia significãt quid: quedam quale ꝛc. que non alterant ad idem neq; ad inuicẽ. Falsum vno modo dicit in sermone: quod est ex his que non sunt. Et hoc dupliciter. aut quia nõ est compositũ id est non coheret ad presens. aut quia est impossibile componi. Et ista non sunt idem. s. sicut tẽporale ꝛ eternũ: vt te sedere aliquando falsum est. Diametrũ autẽ esse simetrũ semper est falsum. Alio modo dicit falsum in re. s. sicut illa que non apparent sicut in natura sunt: aut apparent quod non sunt: sicut vmbra ꝛ somnia. Scđm hunc modũ dicunt res false: aut quia non sunt: aut quia sunt quidẽ: sed nõ sunt illa que imaginant passiue. s. id est nõ sunt illa que apparent in imaginibus. Accidens vno modo dicitur qđ de aliquo vero dicit: non tamẽ necessario: nec in maiori parte. i. vt semp nec vt frequẽter. vt si quis alia intentione foderit foueam: ꝛ casu inuenit thesaurũ: hoc accidit. Accidens autẽ nõ habet causam terminatã sed casum. Alio modo dicit accidens vt omnia que sunt alicuius per se: ꝛ non sunt de substantia. i. de essentia substantie: vt triangulũ habere duos rectos angulos. Idem in. vi. li. Accidens aũt ꝺm primũ modũ. s. qđ nõ habet causam determinatã: nõ habet sciẽtiã ꝑmanentẽ. Ois enĩ sciẽtia ꝑmanẽs: aut est illi⁹ qđ est semp: aut illius quod est in maiori parte.

¶ De Ante ꝛ post. C. LXXV.

Idem in li. v. Dr aũt Ante pmũ ens ꝛ pncipiũ ĩ vnoquoq; genere. Item qđ ẽ primũ alicui principio determinato. Item dicit ante ꝺm locũ qđ est primũ alicui loco determinato. Uerbi grã: loco medio vel vltimo. Remotũ autẽ dicit post. Item dicit ante ꝺm tempus aut in preterito. ꝛ est illud qđ est remotius ab instanti. sicut bella troie fuerũt ante bella medorũ. aut in futuro: ꝛ est illud quod est propinquius ad presens nunc. Item dicit ante ꝺm motum. s. id qđ est propinquius ad motorẽ. sicut puer est ante virum ꝺm motuꝫ. s. augmẽti: qui est per calorem naturalem. Item dicit ante ꝺm potẽtiam vel virtutem. sicut domin⁹ ante dominã: quia superior est in potentia. Item illud quod est fortius dicitur ante: quia cogit alterum sequi voluntatem suam. Item dicitur ante ꝺm ordinem: id est ꝺm relationẽ ad vnum: vt secundũ ante tertium: quia propinquius est ad primũ. Itẽ alio modo dicit ante. s. modo simplici: quod est ante per scientiã. Dicitur etiam ante per diffinitionẽ ꝛ ꝺm sensum. Scđm diffinitionẽ quidem id est ꝺm intellectum id quod est ante modo vniuersali. Scđm sensum autẽ vt res particulares. Uniuersaliter etiam accidens ante totum: vt musicus ante hominẽ musicum. Totum enim non erit penitus sine parte. Item passiua id est subiecta ante passiões: vt linea ante rectitudinem: superficies ante planiciem. Quedam etiam naturaliter ꝛ substantialiter dicunt ꝺm prius ꝛ posterius: vt accidens precedit substantiã ꝛ actum potẽtia.

¶ Liber Decimusnonus incipit.

¶ De Theologica scientia. ¶ CA. I.

Actor. Post Metaphisicã ac ceteras īferiores scientias tam practicas q̃ theoricas q̄ a gentili/bus ꝛ paganis inuēte sunt ad vltimuꝫ de theologia latius dicendū restat. ad cui⁹ verã notitiã etiã ph̄i ꝑuenire non potuerūt. ad hãc enim tanq̄ ad finē re/lique oēs vniuersaliter ordinant᷑. eiq̄ tanq̄ regine multiplicit᷑ famulantur. Quãq̄ eadem scīa videat᷑ apud ph̄os appellari metaphisica: q̄ apud nos vocat᷑ theologia: eo q̄ theologia tractat de inuisibilib⁹ visibiliū essentijs. ꝛ dr̄ metaphisica. vñ ꝛ me/taphisica vocat᷑ scīa diuina. ꝛ ph̄ia p̄ma sciētiarumq̄ sciētia. ꝛ ipsa merito supremū ꝛ vltimū apud ph̄os locū tenet. q̄ ab ipsis vltimo tēpore post reliq̄s sciētias est inuēta. Hugo sup hierarchiã. Legi/mus enī artes ꝛ disciplinas. ꝛ rōnū p̄cepta plurima. q̄ illi sensu ꝛ in/genio suo dato. in hoc ipꝫ scrutati sunt. ꝛ inualuerunt in ꝑte hac. vt verū app̄hēderēt. qꝛ ꝛ hec veritas ꝑ eos ministrãda erat q̄ non erat ad vitã. q̄ filij vite nō erãt. Ideo datū est illis ꝓpter nos qb⁹ consū/matio seruabat᷑. ꝛ inchoatio parat᷑. vt īuenirēt veritatē illaꝫ quam oportuit suscipe filios vite ad obsequiū sūme veritatis. cui⁹ labor ipsis apposit⁹ est. his fructus seruat⁹. ꝛ in his oīb⁹ lumen ītelligen/tie ꝛ acumen ingenij sensusq̄ virtutē ad documēta p̄ma ꝑceperūt. in q̄bus creaturã tñi ꝛ modū nature īferiores s̄m rōnis formã insi/te subtiliter discusserūt. Nouissime vō theologiã ꝑ rōne diuinorū ꝛ scrutatiōe inuisibiliū q̄si cōsūmaturi. sapiētiam addiderūt. vt ipsi putauerūt cōsūmaturi. sed vere amissuri. ꝛ verã nō inuenturi.

¶ Cur Ad huius scientie veram notitiam philosophi non peruenerunt. C. II.

Fuit enim q̄dã sapiētia. q̄ sapiētia videbat᷑ his qui verã sapiētiã nō nouerãt. hãc inuenit mūdus ꝛ inflari cepit ꝛ tumuit: magnū se estimãs in ea ꝛ p̄sum/psit ꝛ dixit vltra ꝑgere ad sapiētiã sūmã cōfidens in sa/piētia sua. q̄n vix esse potuisset ad illã. ꝛ fecit sibi scalã speciē creatu/re nitēs ad inuisibilia creatoris tunc q̄ manifesta erãt dei ad illusio/nē ꝓcesserūt. ꝛ nota facta sūt vt ꝓbarēt corde nō puro. Nã illa q̄ vi/debant᷑ nota erãt. ꝛ erãt alia: q̄ nota nō erant. ꝛ ꝑ ea q̄ nota erãt. pu/tauerūt ire in illa q̄ abscōdita fuerūt. ꝛ corruerūt mēte vltra possibi/lem veritatē īmunditia figmentorꝫ suorꝫ. vbi nō īuenerit ampli⁹ q̄d app̄henderet. Ideo stultū fecit deus. s. hui⁹ cor. quo nō potuit inue/niri sapiētiã dei. ꝛ mōstrauit sapientiã aliã q̄ stultitia videbat᷑. ꝛ nō erat vt vera sapiētia īueniret᷑ ꝑ eã. ꝓdicatus est christus crucifixus. vt humilitate vitas q̄reret᷑: sꝫ mūdus modicū respexit. ꝛ nō potuit verū agnoscere. voluit enim cōtēplari opa dei q̄ mirãda fecerat. ꝛ q̄ ꝓposuit imitãda noluit venerari. Neq̄ enī morbū suū attendit. vt pia deuotione medicinã q̄reret. sꝫ de falsa sanitate p̄sumēs dedit se vt vana curiositate aliena īuestigaret. ꝛ videbat᷑ ex se ꝓficere. ꝛ defe/cit in se. ꝛ eū q̄ erat supra se nō īuenit. ꝛ ꝓposuit de illo estimatiōes q̄s corde supbo ꝯcepat. ne verꝫ ignorare videret᷑. ꝛ scissus ē in inuia errorꝫ alia ꝛ alia ꝯ nãꝫ plurima. ꝛ nouissime ī dedecora dei. ꝛ excel/lēti maiestaie deformia vt error fieret manifest⁹. p̄us enī verꝫ erat ꝛ magnū videbat᷑. ꝛ nouissime successit falsitas. cū vitas ꝯsumari de/buisset ꝛ demōstratū ē q̄si lumē quoddã ī ꝑte vna. ꝛ ibi videret᷑ ali/q̄d. ꝛ erãt ꝯ dense tenebre ꝛ caligo ꝓfūda ignoratiōis. vbi ꝯfusiōis laq̄us ponebat᷑ ī captionē supborꝫ. ꝛ viderūt vbi lumē erat. ꝛ vbi te/nebre erãt. videre nō potuerūt. ꝛ ibi laq̄o capti s̄t ꝓp̄t audaciã p̄sū/ptiōis sue. q̄ se p̄cipitauerūt ire ī illud. Nã ibi corruere ceꝑunt īmū/ditia figmētorꝫ suorꝫ: ꝛ assūpserūt speciei simulachra diuinorꝫ. vt in/uisibilia viderēt ꝑ ea q̄ videbãt᷑. ꝛ erat ibi s̄ilr̄ aliq̄d. sꝫ de lōge osten/dēs q̄d q̄rebat᷑. Neq̄ lucē īgerēs oculis caliginãtib⁹. Nã enim ad seruitutē cōdita creatorē suū demōstrauit: sꝫ erat s̄ilitudo ꝑegrina ad excellētē maiestatē ꝛ dn̄antē. Neq̄ potuit euidentē declaratio/nē īuenire ī his oīb⁹ illa q̄ docēda fuerãt vera. qꝛ ꝛ ip̄a sana nō erat vt vi sua claresceret ī ꝯtēplationē. Nō enī huic ꝑ grãꝫ exēplaria for/mabãt᷑ ad sanitatē visiōis īterne. Neq̄ arcana sapientie nouerat ꝛ cōditorꝫ thesaurorꝫ. carnē vbi eternū ī Ihesu humanitate. sꝫ nãli so/lo documēto vtens. lippiēti acie lumē nubilū ꝛ ambiguū adducēs speculãti in rerū creaturarꝫ specie cōtemplabat᷑. ꝓpterea errauerūt ꝛ euanuerūt cum trãsire vellēt mente per ea q̄ sola nosse acceꝑant. ꝛ palpitãtes estimationibus ad ea que videre nō poterãt. ceci inuen/ti sunt. qui se videre putauerūt. dignum quippe erat vt confunde/rentur in summis. qui de inferiorum cognitione superbierant.

¶ De Triplici falsa theologia. C. III.

Actor. Et q̄n antiq̄s t̄pib⁹ (videlicet p̄iusq̄ euan/gelica veritas propalaret᷑: ac verus vni⁹ dei cultus ꝑ orbē dilataret᷑) rudis stolidaq̄ gētilitas dēsis infidelitatis tenebris obuoluta: non solū in ꝓprijs: verū etiã in poetis atq̄ ph̄is circa dei notitiã multipliciter errabat. Pri/mo quidē de falsa theologia huic operi inserim⁹ q̄tin⁹ huiuscemo/di erroribus eliminatis: ad verã theologiã libere trãseam⁹. Augu. de ciui. dei li. vj. Marcus varro tria genera theologie esse posuit. s. vnū fabulosum: quo vtunt᷑ poete. Alterū naturale: quo philosophi Tertiū ciuile: quo populi. Sed ciuilis theologie turpitudines erro/neas philosophicis interpretationib⁹ velut altioris doctrine specie colorare conat᷑: videlicet tanq̄ ius aīe mūdi: quã putauit ꝑ cuncta diffusam ex partib⁹ molis hui⁹: in quas visibilis mūdus iste cōstru/git: ꝛ multiplici administratione nature q̄plurīū deorꝫ noīa accepe/rit. O Marce varro: cū sis homo acutissim⁹: dicis fabulosos deos accōmodatos esse ad theatrū: naturales ad mundū: ciuiles ad vrbē cū mūdus opus sit diuinū: vrbes vō ꝛ theatra opera sint hominū. Nec alij dij derideant᷑ in theatris: q̄ q̄ adorant᷑ in tēplis. nec fabu/losa igit᷑ nec ciuili theologia sempiternã quisquã adipiscit᷑ vitam. Illa enī de dijs turpia fingēdo seminat: hec fauēdo metit. Illa mē/dacia spargit: hec colligit. Illa res diuinas falsis criminib⁹ insecta/tur: hec eorū criminū ludos in diuinis reb⁹ amplectit᷑. Illa de dijs nephanda figmēta hominū carminib⁹ personat. hec deorū ipsorꝫ festiuitatib⁹ consecrat. Facinora ꝛ flagitia nūminū illa cantat: hec amat. Illa prodit aut fingit: hec autē aut attestat᷑ veris: aut oblecta/tur ꝛ falsis. ambe turpes: ambeq̄ damnabiles. sed illa que theatri/ca est: publicã turpitudinē profitet᷑. Ista que vrbana est illius tur/pitudine ornatur. hinccine vita eterna parabitur: vnde ista breuis temporalisq̄ polluitur.

¶ Qr̄ Theologia fabulosa non sit a ciuili sepa/randa. C. IIII.

Reuocatur igitur ad theologiã ciuilem theo/logia fabulosa: theatrica: scenica indignitatis ꝛ turpitudinis plena. Quid enī aliud osten/dunt illa simulachra forme etates sexus habitus deorꝫ: Nūquid barbatū iouē: imberbem mercuriū poete habēt: pōtifices nō habēt: Nūquid priapo mimi: nō etiã sacerdotes enormia pudē/da fecerūt: An aliter stat adorandus in locis sacris: q̄ ꝓcedit riden/dus in theatr͛. Num saturn⁹ senex: apollo ephebus: ita ꝑsone sunt histrionū: vt nō sint statue delubrorꝫ. Cur forculus q̄ foribus preest ꝛ limentinus q̄ limini: sunt dij masculi. atq̄ inter hos cardea femi/na est: que cardinē seruat. Nōne ista in rerū diuinarū libris reperiū/tur: que graues poete suis carminibus indigna duxerūt: Nūquid diana theatrica portat arma: ꝛ vrbana simplicit᷑ virgo est: Nunq̄d scenicus apollo cytharista est: ab hac arte delphicus vocat. Sꝫ hec honestiora sunt in cōparatione turpiorū. Quid de ipso ioue sense/runt: qui eius nutricem in capitolio posuerūt. Nōne attestati sunt euemero: q̄ oēs tales deos nō fabulosa garrulitate: sed historica di/ligētia hoīes fuisse mortalesq̄ ꝯscripsit. Sacra sunt iunonis: ꝛ hec in eius dilecta insula samo celebrant᷑: vbi nuptū data est ioui. Sa/cra sunt veneris vbi amatus ei⁹ adon aprino dente extinctus iuue/nis fortissimus plangit᷑. Sacra sunt matris deū: vbi atthis pulcher adolescēs ab ea dilectus: ꝛ muliebri zelo abscisus etiã hominū ab/scisorū (quos gallos vocãt) infelicitate deplorat᷑. Hec cū deformio/ra sint oī scenica feditate: quid est q̄ fabulosa de dijs figmenta poe/tarū ad theatrū videlicet pertinētia: velut secernere nitunt᷑ a ciuili theologia: quã ꝑtinere ad vrbē volūt: q̄si ab honestis ꝛ dignis indi/gna ꝛ turpia: Quid ipsa nūminū officia tã viliter minutatīq̄ cōsci/sa: ꝓpter q̄d eis dicūt pro vniuscuiusq̄ proprio munere supplicari oportere: Nōne scurrilitati mimice q̄ diuine consonat dignitati. Itaq̄ sacra pōtificū a carminib⁹ poetarū: velut res honestas a tur/pib⁹: veraces a fallacib⁹: graues a leuib⁹: serias a ludicris: appeten/das a respuēdis: q̄ p̄nt q̄si conent᷑ subtilitate discernē. Intelligim⁹ q̄d agãt: q̄ illã theatricã ꝛ fabulosaꝫ theologiã ab ista ciuili pēdere nouerūt: ꝛ ei de carminib⁹ poetarū tanq̄ de speculo resultare.

¶ De Origine falsorum deorum. C. V.

Petrus comestor in historia scholastica. A nino rege assyriorꝫ orta sunt idola in hūc mo/dū. Mortuo belo ninus in solatiū doloris imaginē pa/tris fecit sibi. cui tantã exhibebat reuerētiã: vt quibuslī/bet reis q̄ ad eã ꝯfugissent ꝑceret. Proinde hoīes de regno ei⁹ di/uinos honores imagini ceperūt impēdē. Hui⁹ exēplo plurimi char/

suis mortuis imagines dedicarũt. Et sicut ab idolo beli cetera traxerunt originẽ: sic ⁊ ab ei⁹ noĩe generale nomẽ fuit idolo℞. Sicut eñi belus dictus est ab assyriis: sic ⁊ alie nationes fm̃ idiomata lingue sue dixerũt. alie bel: alie beel: alie boal: alie baalim: sermo ⁊ noĩa spe cificauerũt: alie belphegor: alie beelzebub dicẽtes. Isi. in li. etymo. li. viij. Sic ergo simulachro℞ vsus exortus est: cũ ex desiderio mortuo℞ ↄstituerent imagines vel effigies tanq̃ in celũ receptis. Pro q̃bus se in terris demones colẽdos supposuerũt. ⁊ sibi sacrificari a deceptis ⁊ ꝑditis persuaserũt. Simulachra aũt a silitudine nũcupata eo q̄ manu artificis ex lapide aliave materia eo℞ vultus imitantur. in quo℞ honore finguntur. Et notãdũ q̄ latin⁹ sermo sit ⁊ nõ hebreus. Apud eos enim idolũ siue simulachrũ schemel dr̃. Judei dicũt q̄ hysmael ꝑmus simulachrũ luto fecerit. Gẽtiles aũt ꝑmũ prometheũ simulachra hoĩu₃ de luto finxisse ꝑhibẽt. Actor. Ut aũt in libro sapiẽtie legit̃ ad imaginũ huiuscemodi cultu₃ habuerũt hoĩes triplex incitamẽtũ. q̃ sunt affectio viuentiũ erga morientes. timor et adulatio subdito℞ erga reges. diligentia quoq₃ artifici in sculpendo ac depingendo imagines.

De Nominibus deorum. C. VI.

Isidorus vbi supra. Quos g̃ pagani deos asserunt hoĩes olim fuisse ꝑdunt̃: ⁊ pro vniuscuiusq₃ vita vel meritis: coli apud suos post mortẽ ceperũt vt apud egyptũ Isis. apud cretã Iouis. apud mauros Juba. apud latinos faun⁹. apud romanos Quirin⁹. Eodẽ quoq₃ modo apud athenas Minerua. apud samum Juno. apud paphos Uenus. apud lẽnos Uulcanus. apud naxos Liber. apud delos Apollo. In quo℞ etiã laudib⁹ accesserũt ⁊ poete ↄ cõpositis carminib⁹ in celũ eos sustulerũt. Nã quorũdã adinuentiones artiũ cultũ pepisse dicunt̃. vt Esculapio medicina: Uulcano fabrica. ab actib⁹ aũt vocant̃: vt Mercuri⁹ q̄ mercib⁹ ꝑest. Liber a liberalitate. fuerũt etiã q̃dã viri fortes aut vrbiũ cõditores. q̃b⁹ mortuis hoĩes q̃ eos dilexerũt simulachra finxerũt: vt haberẽt aliq̃d ex imaginũ cõtẽplatiõe solatiũ. Bel idolũ babyloniũ est. qd̃ iterpretat̃ vetus. fuit eñi hic Belus pater Nini ꝑmus rex Assyrio℞ quem q̃dã Saturnũ appellãt. Beelphegor iterptat̃ simulachrũ ignominie. idolũ eñi fuit Moab cognomẽto Baal sup̃ montẽ Phegor. quẽ latini papũ vocãt deũ horto℞. Fuit eñi de lapsaco ciuitate electũ ↄ q̃ pulsus est. Et ꝑpt̃ virilis mẽbri magnitudinẽ in numero deo℞ suo℞ eũ greci trãstulerũt. ⁊ i noĩe ei⁹ sacrauerũt hortũ vnde ⁊ dicit̃ ꝑesse hortis ꝑpt̃ eo℞ fecũditatẽ. Beelzebub idolũ fuit Accharon. qd̃ iterptat̃ vir muscaꝝ. zebub enim musca vocat̃ spurcissimum igitur idolum ideo vir muscarũ vocatum propter sordes idolatrie siue propter immunditiam.

De Physicis interptationibus falso℞ numinum. C. VII.

Quedam autẽ noĩa deo℞ suoꝝ gẽtiles ꝑ varias fabulas ad rõnes physicas conant̃ traducere: eaq₃ in causis elemẽto℞ cõposita esse interptant̃. sed hoc a poetis totũ fictũ est. vt deus suos ornarẽt aliq̃b⁹ figuris. quos ꝑditos ac isamia dedecoris plenos fuisse historie cõfitent̃. oĩno eñi fingẽdo locus vacat. vbi veritas cessat. Saturn⁹ origo deorũ ⁊ toti⁹ posteritatis a paganis designat̃. hũc ⁊ latini a satu appellatũ ferũt q̃si ad ip̃₃ satio oĩu₃ ꝑtineat rerũ. vel a tẽporis lõgitudine q̄ saturet̃ annis. Vñ filios suos fert̃ deuorasse. hoc est ⁊ annos quos tẽpus ꝑduxerit in se reuoluit. vel eo q̄ semina vnde oriunt̃ iteꝝ redeũt. hũc celij p̃ris abscidisse genitalia dicũt. q₂ nihil in celo de seminib⁹ nascit̃. Falcẽ tenet inquiunt. ꝑpt̃ agriculturã significandã. vel ꝑpt̃ annos ⁊ tẽpora q̄ in se redeat. vl̃ ꝑpt̃ sapiẽtiã q̄ intus acuta sit. Iouis dicit̃ a iuuãdo. ⁊ Jupiter q̃si iuuãs pater hoc est oĩb⁹ ꝑstãs. hũc ⁊ ꝑuato titulo Iouẽ optimum dixerũt. dum fuisset incestus in suis: ipudicus in extraneis. Quem modo taurũ fingũt ꝑpter europe raptũ. Fuit enim in naui cui⁹ insigne erat taurus. modo danaes ꝑ imbrẽ aureũ appetisse cõcubitu₃. vbi intelligit̃ pudicitiã mulieris ab auro fuisse corruptã. modo in similitudinẽ aq̃le fuisse ꝑpt̃ q̄ puerũ ad stuprũ rapuerit: mõ serpentem q₂ reptauerit. ⁊ cignũ q₂ cantauerit. Et ideo nõ figure iste sũt. sed plane de veritate scelera. vnde turpe erat tales deos credi. q̃les hoĩes nõ esse debeãt. Janũ dicũt q̃si mũdi vl̃ celi vl̃ mẽsiũ ianuã duas ianu facies faciũt ꝑpt̃ oriẽtẽ ⁊ occidẽtẽ. Cũ vo faciũt eũ q̃drifrõtẽ ⁊ ianũ geminũ appellãt. ad q̃tuor mũdi ꝑtes h̃ referũt. vel ad q̃tuor elemẽta siue tp̃a. s₃ dũ h̃ fingũt monstꝝ nõ deũ faciũt. Neptunũ aq̃s mũdi ꝑdicãt. ⁊ dr̃ neptun⁹ ab eis q̃si nube tonãs. Uulcanũ vocãt ignẽ ⁊ dr̃ vulcan⁹ q̃si volãs cãdor. vel q̃si volican⁹ q̄ ꝑ aerẽ volet. Ignis. n. de nubib⁹ nascit̃. vñ ⁊ Homer⁹ dicit eũ ꝑcipitatũ de aere i terras q̄ omne fulmẽ de aere cadit. Idcirco aũt Uulcanũ de femore Junonis fingit̃ natus. q₂ fulmina de imo aere nascatur. Claudus aũt dicit̃ Uulcanus. q₂ ꝑ naturam nunq̃ rectus est ignis. sed q̃si claudus: eiusmodi speciẽ motũq₃ habet.

Adhuc de eodem. C. VIII.

Pluton grece latine diespiter vel ditispater. quẽ alij orcũ vocãt: q̃si receptorẽ mortuũ. vñ ⁊ orca nũcupat̃ vas quoddã qd̃ recipit aquas. Ipse et grece caron. Liberũ a liberamẽto appellatũ volunt: q̄ q̃si etiã matres in coeundo ꝑ eius beneficiũ emissis seminib⁹ liberentur. Itẽ liber muliebri ⁊ delicato corpore pingit̃. Dicunt eñi mulieres attributas: ⁊ vinũ ꝑpter excitãdã libidinẽ. vñ ⁊ frons ei⁹ pampino cingit̃: sed ideo coronã viteã ⁊ cornu h₃: q₂ cũ grate ⁊ moderate vinũ bibit̃: letitiã ꝑstat. cũ vltra modũ: excitat lites: ⁊ q̃si cornua dat. Idẽ aũt ⁊ lieus a potu lien. i. ab hac dissolutiõe: q̄ multo vino mẽbra soluant̃. Iste ⁊ grece dionysius: a mõte indie niso: vbi dicit̃ eẽ nutrit⁹. Mercuri⁹ sermonẽ interptat̃. nã ideo ⁊ mercurius: q̃si medi⁹ currens dicit̃ appellat⁹: q̄ sermo currat inter hoĩes medius. Ideo ⁊ hermes grece: qd̃ sermo vl̃ interptatio: q̃ ad sermonẽ vtiq₃ ꝑtinet: hermenia dicit̃. Ideo ⁊ mercib⁹ p̃eesse: q₂ inter vẽdentes ⁊ emẽtes sermo fit medi⁹. Qui ideo fingit̃ habẽ pẽnas: q₂ cit⁹ verba discurrũt. vñ ⁊ velox ⁊ errans inducit̃. alas ei⁹ in capite ⁊ in pedib⁹ significare volucrẽ ferri ꝑ aera sermonẽ. Nũciũ dictũ: q̃m ꝑ sermonẽ oĩa cogitata enũciant̃. Ideo aũt furti magistrũ dicũt: q₂ sermo aĩos audiẽtiũ fallit. Eum capite canino fingũt: eo q̄ inter oĩa aĩalia canis sagacissimũ gen⁹ ⁊ ꝑspicax habeat. Martẽ autẽ deũ belli eẽ dicũt. ⁊ martẽ appellatũ: q₂ ꝑ viros pugnat̃: vt sit mars q̃si mas. lic₃ tria sint genera ↄsuetudinũ. sicuti scytharũ: vbi viri ⁊ femine in pugnã eunt. Amazonũ: vbi sole femine. Romano℞ aliarũq₃ gentiũ vbi soli mares. Vñ vo nudo pectore stat: vt bello se quisq₃ sine formidine cordis obiciat. Apollinẽ q̃uis diuinatorẽ ⁊ medicũ vellẽt ip̃m tñ etiã solẽ dixerũt q̃si soliũ. Ip̃m phebũ: q̃si ephebũ: h̃ ẽ adolescẽtẽ. vñ ⁊ sol puer pingit̃: eo q̄ quotidie oriat̃: ⁊ noua luce nascat̃ Phitiũ quoq₃ eundem apollinẽ vocari aiunt: a phitone imẽse molis serpente: cuius non magis venenũ q̃₃ magnitudo terrebat. hunc apollo sagictarum ictibus sternens: nominis quoq₃ spolia reportauit: vt phitius vocaretur.

De Noĩb⁹ dearũ ⁊ interpretationib⁹ eo℞. C. IX.

Dianã quoq₃ germanã ei⁹ sil̃r lunã ⁊ viarũ ꝑsidẽ aiunt. vñ ⁊ v̇ginẽ volũt: q̄ via nihil pariat. et ideo ambas habẽ sagictas fingũt: q̄ ipsa duo sydera de celo radios ad terras emittũt. Dianã aũt vocatã: q̃si duanam: eo q̄ luna ⁊ nocte ⁊ die appareat. Ipsãq₃ ⁊ lucinã asseuerant: eo q̄ luceat. Cererẽ. i. terrã a creandis frugib⁹ asserunt dictã: appellãtes eã noĩb⁹ plurimis. Dicũt eã ⁊ opem: q̄ opere melior fiat terra. Proserpinã: q₂ ex ea ꝑserpãt fruges. Uestã: q̄ herbis vel varijs vestita sint reb⁹: vl̃ a vi sua stãdo. Eãdẽ ⁊ tellurẽ: ⁊ m̃re₃ magnã fingũt: turritã cũ tympano ⁊ gallo ⁊ strepitu cimbalo℞. Vñ tympanũ h₃: significare volunt orbẽ terre. Vñ curru vehi dicit̃: q₂ ipsa est terra: q̃ pẽdet in aere. Vñ sustinet̃ rotis: q₂ mũdus rotat̃ ⁊ volubilis est. Vñ in capite turritã gestat coronã: ostẽdit suppositas terre ciuitates q̃si insignitas turrib⁹ cõstare. Vñ gallos huic deo seruire fecerunt: significat q̃ semine indigeant terrã seq̃ oportere: in ea quippe oĩa reꝑire. Cimbalo℞ aũt ereorũ sonit⁹ ferramẽto℞ crepit⁹ in colendis agris. Junonẽ dicũt q̃si ianonẽ. i. ianuã pro purgatiõib⁹ feminarũ: eo q̄ q̃si portas matrũ natorũ pãdat: ⁊ nubẽtiũ maritis. Sed illud phi. Poete aũt iunonẽ iouis asserũt sororẽ ⁊ ↄiugẽ. Ignẽ eñi ⁊ aerẽ iouẽ: aquã ⁊ terrã iunonẽ interptant̃. Quo℞ duo℞ ꝑmixtione vniuersa gignunt̃. ⁊ sororẽ dicũt: q₂ mũdi pars est. Coniugẽ eo q̄ cõmixta cõcordat. Minerua apud grecos athenas dicitur. i. femina. apud latinos autẽ minerũ vocatã: q̃si deam. ⁊ munus artiũ variarũ. hanc eteñi inuẽtricẽ multo℞ ingenio℞ ꝑhibẽt. Et inde eam artẽ ⁊ rõnẽ interpretant̃: q₂ sine rõne nihil põt cõtineri. Que rõ: q₂ ex solo animo nascit̃: animũq₃ putãt esse in capite ⁊ cerebro. Ideo eã dicũt de capite iouis eẽ natã: q₂ sensus sapiẽtis q̃ inueni oĩa: in capite est. In cui⁹ pectore ideo caput gorgonis fingit̃: q̄ illic est oĩs prudẽtia: q̃ ↄfundit alios: ⁊ impitos ac saxeos cõꝓbat: qd̃ ⁊ in antiquis imperato℞ statuis cernim⁹. In medio pectore lorice ad insinuandã sapiẽtiã ⁊ virtutẽ. hec minerua ⁊ tritonia dicit̃. Triton eñi aphrice palus est: circa quã fert̃ virginali apparuisse etate: p̃ quo tritoniã nũcupata est. vñ ⁊ tãto ꝑcliui dea credita: q̃nto min⁹ origo ei⁹ innotuit. Pallas aũt dicta vel ab insula pallẽte in tracia: in q̃ nutrita est: vel a po tu palleintodori. i. ab haste ↄcussiõe: vel q̄ pallantẽ gigantẽ occiderit. Uenerẽ exinde dicũt nũcupatã: q̄ sine vi femina virgo eẽ nõ desinat. q̄ aũt fingũt iouẽ saturno celio p̃ri ge

nitalia abscidisse: ⁊ sanguinē fluxisse in mari: atq3 eo spuma maris cōcreta ven⁹ nata est. Illud aiunt: ꝙ coitū salsi humoris substan/tia est. ⁊ inde affrodin venerē dici: ꝙ coitus spuma est sanguinis: q̄ ex succo viscerū liquido salsoq3 cōstat. Ideo aūt Venerem Vulca ni dicūt vxorē. ꝙ venereū officiū non sine calore cōsistit.

Iterum de quibusdam numinibus apud genti/les nominatis. C. X.

Cupidinem vocatū ferūt ꝓpē amorē3. Est eni꞉ demon fornicationis qui ideo alatus pingit̄. q2 nihil amātib⁹ leui⁹. nihil mutabi lius inuenit̄. puer pingit̄. q2 stultus est ⁊ irrationabilis amor. Sagictā ⁊ facē tenere fingit̄. sagictā q2 amor cor vulnerat. fa cē q2 inflāmat. Pan dicūt greci latini siluanū deū rusticoꝝ quē in nature similitudinē formauerūt: vnde dicit̄ pan. i. omne. Fingūt enim eū ex vniuersali elemētoꝝ specie. habet ⁊ enim cornua in si/militudine radiorū solis ⁊ lune. distinctā maculis habet pellē ꝓpē celi sydera. Rubet ei⁹ facies ad similitudinē etheris: fistulā. vij. cala/morū gestat ꝓpter armoniā celi. in q̄. vij. sūt soni. ⁊. vij. discrimina vocū. villosus est q2 tellus cōuestita est. ⁊ agitat̄ vētis. pars ei⁹ infe/rior feda est ꝓpē arbores ⁊ feras ⁊ pecudes. Caprinas vngulas h3 vt soliditatē terre ostēdat. Quē volūt rerū ⁊ toti⁹ nature deū. vnde ⁊ pan q̄si oīa dicūt. Isis lingua egyptioꝝ terra appellat̄. quā vsin volūt esse. Fuit aūt Isis regina egyptioꝝ Inachi regis filia. que de grecia veniēs egyptios lr̄as docuit. ⁊ terras colere istituit. ꝓpē qḋ ⁊ terrā eius noīe appellauerūt. Serapis oīu3 maxim⁹ egyptioru3 deus. ipse est Apis rex Arguoꝝ q̄ nauib⁹ trāsuect⁹ in egyptū. cum ibidē mortuus fuisset. Serapis est appellatus ꝓpterea q2 arca in q̄ mortuus ponit̄ quā sarcopbagū vocāt. soros dicit̄ grece: ⁊ ibi eu3 venerari sepultū ceperūt. p⁹q̄3 tēplū ei⁹ esset istructū velut soros. Sed apis p̄mo sorapis. deīde vna littera cōmutata serapis dicitur. Apis fuit taurus apud egyptios: serapi consecratus. ⁊ ab eo ita cō/gnominat⁹. quē egyptus ad istar numinis colebat. eo ꝙ de futuris daret q̄dā manifesta signa. Apparebat eni in mēphis quē centū an tistites ꝓsequebant̄. ⁊ repēte velut bimphatici ꝑcinebāt. huius au pitis imaginē sibi in heremo iudei fecerunt.

Adhuc de eodem. C. XI.

Fauni a fando eo ꝙ voce nō signis ostendere vi/derent̄ futura. In lucis eni cōsulebant̄ a paganis: ⁊ responsa illis nō signis sed vocib⁹ dabant. Fatū dicunt esse quicq̄d dij fant̄. Tria autē fata fingūt in colo ⁊ fuso. digitisq3 fila ex lana torquētib⁹. ꝓpē tria tēpora: pte ritū. qḋ in fuso iam netū ⁊ inuolutū est. p̄sens qḋ inter digitos nētis traijcit̄. futurū in lana q̄ colo īplicata est. ⁊ ꝙ adhuc ꝑ digitos nen/tis ad fusum tanq̄3 p̄sens ad pteritū trāsciēdū est. Fortunā a for tuitis nomē hr̄e dicūt. q̄si deā quandā res humanas varijs casib⁹ ⁊ fortuitis illudentē. vnde ⁊ cecā appellāt eo ꝙ passim in quoslib3 incurrēs: sine vllo examine meritoꝝ ⁊ ad bonos ⁊ ad malos perue/nit. fatū aūt a fortuna separāt: ⁊ fortunā q̄si fit in his q̄ fortuitu acci dūt nullā palā causa. fatū vō appositū singulis ⁊ statutum aiunt. Aiunt ⁊ tres furias feminas crinitas serpētib⁹ ꝓpter tres effectus q̄ in aīs hoīum multas pturbatiōes gignunt. ⁊ interdū cogunt ita delinquere. vt nec fame nec piculi sui respectū habere pmittāt. Ira q̄ vindictā cupit. cupiditas q̄ desiderat opes. libido q̄ appetit volu/ptates. Que ideo furie appellātur ꝙ stimulis suis mentē feriant. et quietā esse nō sināt. Nimphas vel musas deas aquarū putāt di/ctas a nubibus. Penates gētiles dicebant oēs deos quos domi colebāt. Et penates dicti eo ꝙ essent in penetralib⁹. i. secretis. hi dij quomodo vocabātur vel que nomina habuerunt ignorat̄. Ma nes deos mortuorū esse dicūt quorū potestatē inter lunā ⁊ terram asserunt. a quibus ⁊ mane dictū existimant.

De proprio errore chaldeoꝝ circa dei notitiā. C. XII.

Accor3 regem auēnit. Ipsi aūt q̄ multos colunt deos in tria diuidūt genera. chaldeos. s. ⁊ grecos ⁊ egyptios. Nā isti fuerūt pncipes ⁊ magr̄i cete rigētib⁹ multoꝝ deoꝝ cultu ⁊ adoratiōe. Videam⁹ igit̄ horū q̄ sint pncipes vitatꝭ ⁊ q̄ errorꝭ. Chaldei quoq3 nesciētes deū errauerūt post elemēta. ⁊ ceperūt colere creaturā poti⁹ q̄3 suū crea/torē. Quoꝝ ⁊ imagines quasdā faciētes. noīauerunt figuras celi terre ⁊ maris solisq3 ⁊ lune: ⁊ ceterorum elementorum ⁊ lumina/rium. Et concludentes in templis adorauerūt deos vocantes eos quos seruant diligenter ne rapiantur a furibus ⁊ nō intellexerunt ꝙ omne quod seruat maius est seruato. ⁊ faciens maius est facto. quid ergo dico de elementis. Qui dicunt celum esse deū errār. Nam videmus ipsum volubile: ⁊ fm necessitatē motū: ⁊ ex multis

constitutū. Nā astra ordine ⁊ spacio ferunt̄ de loco ad locū: de signo in signū. ⁊ nunc quidē occumbunt: nunc autē oriunt̄. ⁊ fm tp̄a iter pagūt: vt pficiant estatē ⁊ hiemē: sicut ordinatū est eis a deo. ⁊ per/transeunt proprios terminos fm ineuitabilem nature necessitatem cū celesti ornatu. vnde manifestū est nō esse celū deū: sed opus dei.

Qui autē putant terrā esse deam: errauerūt. Videm⁹ eni illam ab hominib⁹ cōtumeliā patientē: ⁊ dñationi eoꝝ subiacentē: defossam ⁊ cōspersam: ⁊ inutilem factā. Nam si igne torreat̄: efficit̄ mortua. Insup et si paulo amplius infundat̄: corrumpit̄ ⁊ ipsa ⁊ fruct⁹ ei⁹. Cōculcat̄ autē ab hoīb⁹ ⁊ ceteris aīalib⁹. sanguine interfectoꝝ inq̄ nat̄: effodit̄: implet̄. Mortuoꝝ theca fit corpoꝝ. His ita se habētī/bus non sequit̄ terrā esse deam: sed opus dei ad vtilitatē hominū.

Qui autē putant aquā eē deam: errauerūt. Nam ⁊ ipsa ad vsum hominū facta est: ⁊ dñationi subiacet eoꝝ: polluit̄: corrūpit̄: ⁊ imu/tat̄: calescit: ⁊ tingit̄ colorib⁹: ⁊ frigore cōgelat̄: ⁊ cruorib⁹ inquina tur: ⁊ ad cūctarū sordiū ablutionē assumit̄. Iccirco impossibile est esse aquā deam: sed opus dei. Illi vō qui arbitrant̄ ignē esse deū errāt. Nā ignis factus est ad vsum hominū: ⁊ subiacet illorū domi nationi. Circūfert̄ de loco ad locū: ⁊ accendit̄ ad eḋrandas carnes diuersas ⁊ assandas. adhuc autē ⁊ mortuorū corpora comburēda. Multis etiā modis corrumpit̄ ab hoīb⁹: ⁊ extinguit̄. Propter qḋ nō est congruū ignē deū estimare: sed opus dei. Qui autē putant hominē esse deū: errant. Videm⁹ quippe illū notū fm necessitatē ⁊ enutritū ac senescentē etiā se nolente. Et aliq̄n quidē letat̄: ⁊ aliq̄n tristat̄. Indiget cibo ⁊ potu ⁊ vestitu: Et est iracūdus: ⁊ inuidus: et auidus: ⁊ penitēs: ⁊ minorationes multas habēs. Corrumpit̄ etiā multis modis ab elemētis ⁊ aīalib⁹: vel īminēte sibi morte. Nō cō uenit ergo hominē esse deū: sed opus dei. Errore igit̄ magno erra/uerūt chaldei post opiniones suas.

De Errore grecorum. C. XIII.

Veniamus itaq3 ad grecos: vt videam⁹ quid forte de deo sentiant. Greci nāq3 dicētes se esse sapiētes: stulti facti sunt deteri⁹ chaldeis introducētes plurimos deos factos eē: alios quidē mas/culos: alios vō feminas oīu3 vitioꝝ cunctarūq3 auctores iniq̄tatū: vt aduocatos istos ⁊ patronos habentes sue nequitie adulterent̄: rapiant: occidant: ⁊ oīa mala faciant. Inducit̄ eni ab eis ante oēs deus saturn⁹. ⁊ huic sacrificāt filios suos: q̄ genuit multos pueros de rea: ⁊ insaniens comedit filios suos. Aiunt autē iouē abscidisse sibi virilia: ⁊ piecisse in mare: vn̄ ven⁹ fabulose dicit̄ fuisse nata. Al ligans aūt suū patrē iuppiter piecit in tartarū. Secūdus inducit̄ iuppiter: quē ferūt regē eē aliorū deorū: ⁊ trāsformatū fuisse in aīa/lia: vt cū mortalib⁹ mulierib⁹ adulteria cōmitteret. Inducūt enī hūc trāsformatū in taurū propter europā: ⁊ in aurū propter dianā: ⁊ in cignū ꝓpter ledam: ⁊ in satyrū propter emptionē: ⁊ in fulmē ꝓpter semelem. ⁊ ita genuisse ex his filios multos: liberū videlicet: ⁊ 3etū: ⁊ amphionē: herculē: ⁊ apollinē: ⁊ arthenicā: ⁊ perseu3: castorē q3 ⁊ pollucē: ⁊ helenā: ⁊ iunonē: ⁊ radamantū: ⁊ sarpedonē. ⁊ nouem fi/lias: q̄s appellauerūt musas. Deinde inducūt de ganimede. Cōti/git ergo o rex hoībus imitari hec oīa: vt fiant adulterij: ⁊ masculoꝝ cōcubitores: ⁊ alioꝝ maloꝝ operū patratores fm imitationē dei sui. Quō aūt credit̄ deū eē adulterū: aut sodomitā: vel parricidā. Cū hoc inducūt ⁊ vulcanū quendā deū eē. ⁊ istū claudū: ⁊ tenentē mal leū: ⁊ forcipes: ⁊ ferrariā artē exercentē vict⁹ grā. ergo egenus erat: qḋ nō cōuenit deū eē: nec claudū. Deinde mercuriū inducūt eē deū cupidū: ⁊ furē: ⁊ auarū: ⁊ magū: ⁊ versipellē: ⁊ sermonu3 interpretē. S3 nō cōuenit deū eē talē. Esculapiū etiā inducūt deū eē medicū ⁊ potiōes cōficientē: ⁊ emplastra cōponentē vict⁹ grā. Indigētiā ꝯ eni patiebat̄. Nouissime vō fulmie ictus a ioue ꝓpter darij lacedemo/nij filiū interijt. Mars aūt inducit̄ deus esse belligerator ⁊ zelotes cupid⁹ ouiū ⁊ aliarū q̄rūdā rerū. Nouissime vō adulterio ppetrato cū venere: ligatū eē ferūt a puulo cupidine: ⁊ a vulcano. Bachū vō inducūt deū eē nocturnas agētes festiuitates: ⁊ magistrū ebrietatꝭ: ⁊ euellentē vxores prioꝝ: ⁊ furiosū: ⁊ fugitiuū. Nouissime aūt a ti/tanis occisus ē. Herculē vō īducūt ebriosū fuisse ⁊ insanū: ⁊ filios suos occidisse. ⁊ adultimū igne cōsūptū interisse. Apollinē quoq3 inducūt deū eē zelotē: īsup arcū ⁊ pharetrā gestātē: aliq̄n vō cytharā ⁊ tibiā: ⁊ diuinantē hoīb⁹ mercedis grā. vn̄ sumētes hoīes occasio/nē a dijs suis ppetrāt oēm iniq̄tatē ⁊ luxuriā ⁊ īpietatē: polluētes terrā ⁊ aerē prauis suis actibus.

De Errore egyptiorum. C. XIIII.

Egiptii vō sceleratiores ⁊ stolidiores his existentes deteri⁹ oīb⁹ gētib⁹ errauerūt. Nō eni cōtenti fuerunt caldeorū ⁊ grecorū cultibus. sed insuper ⁊ bruta

animalia induxerũt deos esse. terrena videlicet ⁊ aq̃tilia ⁊ arbores ⁊ germinãtia. Et cõtaminati sunt oĩ insania ⁊ luxuria ceteri oĩb⁹ gẽtibus q̃ sunt in terra. Nã q̃dã eorũ coluerũt ouem. q̃dã vo hircũ alij autẽ vitulũ ⁊ porcũ. Nõnulli vo coruũ ⁊ accipitrẽ. ⁊ vulturẽ ⁊ aquilã alij vo crocodilũ. q̃dã vo cattũ. ⁊ canẽ. ⁊ lupũ. ⁊ simiã. ⁊ draconẽ ⁊ aspidẽ. ⁊ alij cepe. ⁊ allium. ⁊ spinas. ⁊ ceteras creaturas. Clemẽs li. v. Ueteres quoq₃ egyptioꝝ q̃ de celesti cursu ⁊ astroꝝ natura rõnẽ sibi visi sunt reppisse: demone sensus eoꝝ obsidẽte nihilominus cõtumelijs nomẽ incõmunicabile subiecerũt. Nã alij eoꝝ ouẽ alij hircũ: alij serpentẽ: piscẽ quoq₃ ⁊ cepas ⁊ cloacas. aut strepitũ ventris ꝓ numinib⁹ habẽdos esse docuerũt: ⁊ alia inumera q̃ pudet noĩare. Tullius in li. de natura deoꝝ li. i. Egypti autem nullã beluã nisi ob aliquã vtilitatẽ quã ex ea caperẽt cõsecrauerũt. Hieronymus sup Esai. li. xiij. Facta sũt in q̃t simulachra coram bestijs ⁊ iu. Religio nationũ simulachra sũt brutoꝝ: q̃ maxime in egypto cultui cõsecrata sunt. nã ⁊ pleraq₃ opida eorũ ex bestijs ⁊ iumẽtis habẽt noĩa vt cyno a cane: leonto a leone: thanis lingua egyptiaca ab hirco: lico a lupo: vt taceã: de formidoloso ⁊ horribili cepe: ⁊ crepitu vẽtris inflati q̃ pelusiaca religio est.

De Errore romanoꝝ in diuisiõe numinũ. C. XV.

Augustinus de ci. dei. li. iiij. Queram⁹ etiã si placet ex tãta deorũ turba quã romani colebãt quẽ potissimũ. vel quos deos credãt illud iperiũ dilatasse atq₃ seruasse. neq₃ enim in hoc tam pclaro ope. ⁊ tãte plenissime dignitatꝫ audẽt aliq̃s partes dee cloacine tribuere aut volupie: q̃ a voluptate appellata est. aut lubentine: cui nomẽ est a libidine: aut vagitano q̃ infantuꝫ vagitib⁹ presidet. aut cuniane q̃ cunas eoꝝ amministrat. Quõ aũt possunt vno loco libri hui⁹ cõmemorari oĩa noĩa deoꝝ aut deaꝝ q̃ illi grãdib⁹ voluminib⁹ vix cõprehẽdere potuerũt. singulis reb⁹ ꝓpria dispartientes officia numinũ. nec agroꝝ numina vni alicui deo cõmittẽda arbitrati sunt: sed rura dee rusine. Juga mõtiũ iugatino collib⁹ deaꝫ collatinã. vallib⁹ vallomã pfecerũt. nec saltẽ potuerũt vnã segetiaꝫ talẽ inuenire. cui semel segetes cõmẽdarẽt. sed sata frumẽta q̃diu sub terra essent: ꝓpositã voluerũt habere deã seiã. Cũ vo iaꝫ essent sup terrã ⁊ segetẽ facerẽt deã segetiã. frumẽtis vo collectis atq₃ recõditis vt tuto seruarent. deã tutelinã ꝓposuerũt cui nõ sufficere videret illa segetia q̃diu seges ab initijs herbidis vsq₃ ad aristas aridas pueniret. nõ tamẽ satis fuit hoĩbus deoꝝ multitudinẽ amãtibus. vt aĩa misera demonioꝝ turbe ꝓstitueret. vni⁹ dei veri castũ dedignata cõplexũ. prefecerũt ergo ꝓserpinã frumẽtis germinantibus. Geniculis nodisq₃ culmoꝝ deũ nodotũ. Inuolumẽtis folliculoꝝ deã volutinã cũ folliculi patescũt. vt spica exeat deã patelenã. Cũ segetes nouis aristis equant. q꞉ veteres equare ostire dixerunt deã ostilinã: frumẽtis florẽtib⁹ deã florã lactescẽtib⁹ deũ lacturnũ Maturescẽtib⁹ deã maturã. cũ runcant. i. a terra auferunt deam runcinã. nec oĩa cõmemoro q꞉ me piget. q̃d illos non pudet. Quõ ḡ segetia itraret iperiũ: cui curã gerere simul ⁊ segetib⁹ ⁊ arborib⁹ nõ licebat. q̃n de armis cunina cogitaret. cui⁹ ꝓpositura paruuloꝝ cunas nõ permittebat excedere. q̃n nodotus adiuuaret in bello. q̃ nec ad folliculũ spice. sed tantũ ad nodũ geniculi ptinebat. Unusq̃sq₃ domui sue ponit ostiariũ. ⁊ q꞉ homo. est oĩno sufficit. Tres deos isti posuerũt forculũ forib⁹: cardeã cardini: limentinũ limini. Ita nõ poterat forculus simul ⁊ cardinẽ limenq₃ seruare.

Adhuc De eodem. C. XVI.

Idem in li. vi. Liberꝫ a liberamẽto appellatũ voluerũt q̃ mares in coeũdo p eius beneficiũ emissis seminibus liberentur. hoc idem in feminis agere liberã quaꝫ ⁊ Uenerẽ putant. Et ꝓ ipsam perhibeant semina emittere. ⁊ ob hoc libero eandẽ virilẽ corporis partẽ in tẽplo poni. femineã libere. Ad hec addunt mulieres attributas libero ⁊ vinũ propter libidinẽ concitandã. Mulieri fete post partũ tres deos custodes cõmemorat adhiberi. Ne Siluanus deus per noctẽ ingrediat ⁊ vexet. eoꝝq₃ custodũ significandorum causa tres homines nocte circũire limina domus. ⁊ primo limen securi ferire: postea pilo. tertio deuertere scopis. vt his datis culture signis. deus siluanus prohibeat intrare. Et neq₃ arbores ceduntꝰ ac putãtur sine ferro. neq₃ far cõficit sine pilo. neq₃ fruges coaceruant sine scopis. ab his aũt tribus reb⁹ tres nũcupatos deos. Intercidonã a securis itercisione. pilumnũ a pilo: deuerrã a scopis. quib⁹ dijs custodibus cõtra vim dei siluani feta cõseruaret. Ita cõtra nocentis seuiciam custodia bonorum non valeret. nisi plures essent aduersus vnũ: eiq₃ aspo horrẽdo i cultu: vtpote siluestri signis culture tanq̃ 9trijs repugnarẽt. Ita ne est inocẽtia deoꝝ: ista 9cordia heccine sũt numina salubria vrbiũ: magis deridenda q̃ ludibria theatroꝝ. Cũ mas ⁊ femina 9iungunt: adhibet deus iugatin⁹. sit hoc ferẽdũ. sed domũ est ducẽda q̃ nubit. adhibet ⁊ deus domiducus: vt in domo sit. adhibet deus domitius: vt maneat cũ viro: addit dea materna. Quid vltra q̃rit: parcat humane verecũdie: pagat ⁊ cetera 9cupiscẽtia carnis ⁊ sãguinis ꝓcurato secreto pudoris. Quid impleꝫ cubiculũ turba numinũ: q̃n ⁊ paranymphi inde discedũt: ⁊ ad h̃ implet nõ vt eoꝝ p̃ntia cognita maior sit cura pudicitie: sed vt femine sexu infirme: nouitate pauide: illis cooperantib⁹ sine vlla difficultate virginitas auferat. Et certe si adest virginẽsis dea: vt virgini zona soluatur. Si adest deus subigus: vt viro subigatur. sed adest dea prema vt subacta ne se cõmoueat cõprimat. Dea pertunda quid ibi facit: Erubescat: eat foras: agat aliquid ⁊ maritus.

De Maioꝝ numinũ officijs. C. XVII.

Augustinus vbi. s. iiij. li. Obmissa agitur turba minutoꝝ deorũ: vel aliquãtulũ intermissa: officiũ maioꝝ deoꝝ debem⁹ inquirẽ quo roma tã magna facta est: vt tãdiu tot gẽtib⁹ imparet. Nimirũ ergo iouis h̃ opus ẽ. Ipm enĩ deoꝝ oĩuꝫ deaꝝq₃ regẽ eẽ volũt. h̃ ei⁹ indicat sceptrũ. h̃ in alto collo capitoliũ. De isto deo q̃uis a poeta dictũ 9uenĩẽtissime pdicãt Jouis oĩa plena. Cur illi etiã vxor iuno adiũgit: q̃ dicat soror ⁊ 9iux. Quia ioue inquiunt in ethere: accipim⁹ in aere iunonẽ. ⁊ hec duo elemẽta 9iũcta sunt: alterũ supius: alterũ inferi⁹. Nõ est ergo ille: de quo dictũ ẽ Jouis oĩa plena. si aliquã partẽ implet ⁊ iuno. An vterq₃ vtrũq₃ iplet: ⁊ ambo isti 9iuges: ⁊ in duob⁹ istis ⁊ singulis sit sunt. Cur ergo ether datur ioui: aer iunoni. postremo ipsi duo satis essent. Quid est q̃ mare neptuno tribuit: terra plutoni. ⁊ ne ipse quoq₃ sine coniugib⁹ remanerent: addit neptuno salatia: plutoni ꝓserpina. Querit quõ sarciãt fabulas: nec inueniũt. Si enĩ hec ita essent: tria poti⁹ elemẽta mũdi esse: nõ q̃tuor eoꝝ veteres ꝓderent: vt singula deoꝝ 9iugia diuiderentur singulis elemẽtis. Miror autẽ plurimũ: q̃ cũ deos singulos singul reb⁹ ⁊ pene singul motib⁹ attribuerẽt: vocauerũt deam agenoriã: q̃ ad agẽdũ excitaret deam stimulã: q̃ ad agẽdã vltra modũ stimularet. deam murceam: que preter modũ nõ moueret: ⁊ faceret hominẽ (vt ait Pomponi⁹) murcidũ. i. nimis desidiosum ⁊ inactuosum. Deam strenuã: q̃ faceret strenuũ. His oĩb⁹ dijs ⁊ deab⁹ publica sacra facere susceperunt.

Q̃ Omnia potius vni ioui viderentur esse attribuenda. C. XVIII.

Itaq₃ mõ sit iuppiter corporei huius mundi animus: q̃ vniuersã istã molẽ ex q̃tuor vel (vt eis placet) trib⁹ elemẽtis 9structã atq₃ cõpactã implet ⁊ mouet. modo inde suas partes sorori ⁊ frib⁹ cedat. mõ sit ether vt aerẽ iunonẽ subterfusam desup amplectat. mõ totũ sit cũ aere sit ipse celũ: terrã vo tanq̃ 9iugẽ eandẽq₃ matrẽ: q꞉ h̃ in diuinis turpe nõ est: fecũdis himbrib⁹ ⁊ seminib⁹ fetet. Mõ autẽ ne sit necesse p cũcta discurrere deus vn⁹: de quo multi a poeta nobilissimo dictũ putãt. deũ nãq₃ ire p oẽs terras: tractusq₃ maris: celũq₃ ꝓfundũ. Ipse in ethere sit iuppiter: ipse in aere sit iuno: ipse in mari neptun⁹. in inferiorib⁹ etiã maris ipse salatia. in terra pluto in terra inferiore ꝓserpina. in focis domesticis vesta. in fabroꝝ fornace vulcanus. in syderib⁹ sol ⁊ luna ⁊ stelle. in diuinãtib⁹ apollo. in merce mercuri⁹. in iano initiator. saturn⁹ in tpe. mars ⁊ bellona in bellis. liber in vineis. ceres in frumẽtis diana in siluis: minerua in ingenijs ipse sit. postremo etiã in illa turba q̃si plebeioꝝ deoꝝ: ipse presit nomine liberi viroꝝ seminib⁹: ⁊ noĩe libere feminarũ: ipse sit dispater vel diespiter: q̃ partũ pducat ad diẽ. ipsa dea mena: quã prefecerũt mẽstruis feminarũ. ipse lucina: q̃ a parturiẽtib⁹ inuocet. ipse opem ferat nascẽtib⁹ excipiẽs eos sinu: ⁊ voce opis. ipse in vagitu os aperiat: ⁊ vocet deus vatiganus. ipse leuet de terra: ⁊ vocet de leuana. ipse cunas tueat: ⁊ vocet dea cunina. Non sit alius. s. in illis deab⁹ q̃ fata nascẽtib⁹ canũt: ⁊ vocent carmẽtes. psit fortuitis voceturq₃ fortuna. in diua rumina: mãmã paruulo imulgeat: q꞉ rumam dixerunt veteres mãmã. in diua potiua: potionẽ ministret in diua edulica. escam prebeat: de pauore infantũ pauẽtia nũcupet: de spe q̃ venit venilia: de voluptate volupa: de actu agenoria: de stimulis quibus ad nimiũ actũ hõ impellit: dea stimula noĩet. Strenia dea sit strẽnuũ faciẽdo: numera q̃ numerare doceat. camena q̃ canere: ipse sit ⁊ deus 9sul prebẽdo 9silia. ⁊ dea sentia sentẽtias inspirãdo. ipse dea iuuenta: q̃ post pretextã excipiat iuuenil etatis exordia. ipse sit fortuna barbata: q̃ adult barbas induat. quos honorare voluerũt: vt hoc qualecũq₃ numen saltem masculũ deum vel a barba barbatum. sicut a nodis nodotum. vel certe nõ fortunaꝫ. sed quia barbas

habet feminā nominaret. ipse in iugatino deo coniuges coniungit. ꝛ cū virgini vxori zona soluit ipse inuocet: ꝛ dea virginēsis vocet. ipse firmutinus vel tutunus q̄ est apud grecos pappus si nō pudet. hec oīa q̄ dixi ꝛ quecūqꝫ nō dixi. Nō eni oīa dicēda arbitrat⁹ sum hi oēs dij deeqꝫ sit vn⁹ iuppiter. siue sint (vt qdā voluit). oīa ista par tes eius. siue vtutes eius sicut eis videt qb⁹ eū placet mūdi esse aīm. Quero qd pderēt: si vnū deū colerēt pudētiore cōpēdio. quid enim eius cōtēneret: cū ipse coleret. Si aūt dicit oēs simul. i. totuꝫ ipsum Jouē potuisse offendi si partes eius nō etiā sigillatim minu tatimqꝫ colerent. stulte dicit: nulla quippe earū pterm itteret: cum ipse vnus qui habet oīa coleretur.

De Dijs selectis a Uarrone cōmendatis. C. XIX.

Idem in li. vij. Hos certe deos selectos. Uarro vni⁹ libri cōtextione cōmēdat. Janū: Jouē: Saturnū: Geniū: Mercuriū: Appollinē: Martem: Uulcanū: Neptunū: Solē: Orcū: Liberū patrē: Tellurē: Cererē: Junonē: Lunā: Dianā: Mineruā: Uenerē: Uestā. In qbus oībus ferme viginti: duodecim mares: octo sunt femine. hec numina vtrū ,ppter maiores in mūdo administratiōes selecta dicū tur. an ꝙ populis magis innotuerūt. maiorqꝫ est eis cultus exhibi tus. Si ,ppterea ꝙ opa maiora ab his administrant in mūdo non eos īuenire debuimus inter illā q̄si plebeiā numinū multitudineꝫ. minutis opusculis deputatā. Nā ipse primū ianus cū puerperium cōcipit. vnde illa cūcta opa exordiū minutatim minutis distributa numinib⁹ aditū aperit recipiēdo semina. Ibi est ꝛ Saturnus ,ppter ipsum semen. Ibi Liber q̄ marē effuso semine liberat. Ibi Libera quā Uenerē volūt. q̄ hoc idē beneficiū cōferat femine. vt ipsa etiaꝫ emisso semine liberet. Oēs hi ex illis sunt q̄ selecti appellant. Sed ibi est ꝛ dea Mena q̄ mēstruis fluxib⁹ preest. q̄uis Jouis filia ta men ignobilis. Et hanc ,puidētiā fluxoꝝ mēstruoꝝ in libris selectoꝝ rū deoꝝ ipsi Junoni idē auctor assignat: q̄ in dijs selectis etiā regi na est. Et hic tanqꝫ Juno Lucina cū eadē mena priuigna sua eidē cruori presidet. Ibi sunt ꝛ duo nescio q̄ obscurissimi vitumn⁹ ꝛ sen tinus. quoꝝ alter vitā. alter sensus puerpio largiunt: ꝛ nimirū mul to plus p̄stāt. cū sint ignobilissimi. q̄s illi tot pceres ꝛ selecti. Nam ,pfecto sine vita ꝛ sensu q̄d est illud totū qd̄ muliebri vtero gerit. nisi scio q̄d abiectissimū limo ac pulueri cōparādū. Que igit causa tot selectos deos ad hec opa minima cōpulit. vbi a vitūno ꝛ senti nō quos fama obscura recōdit: i hui⁹ munificētie partitiōe supent.

De Falsitate naturalis theologie. C. XX.

Dicit autē idē Uarro de naturali theologia prelo quēs deū se arbitrari esse aīam. mūdi quem greci vocāt cosmon ꝛ hūc ipsū mundū esse deū. sed sicut hoīem sapientē. cū sit ex corpore ꝛ aīo tn̄ ab aīo dici sa pientē. Ita mundū deuꝫ dici ab aīo: cū sit ex corpore ꝛ animo. hoc videt quoquo modo vnū cōfiteri deū. Sed vt plures etiā introdu cat. adiungit mundū diuidi in duas partes celū ꝛ terrā. ꝛ celū bifa riā in ethera ꝛ aera: terrā vo in aquā ꝛ humū. E qb⁹ summum esse ethera. scdm aera. aquā infimā terrā. q̄s oēs partes q̄tuor aīarum esse plenas in aere ꝛ ethere imortaliū. in aqua ꝛ terra mortalium. a summo autē circūitu celi vsqꝫ ad circulū lune ethereas aīas eē. astra ꝛ stellas eos celestes deos nō modo itelligi esse. sed etiā videri. In ter lune vo gyrū ꝛ nimboꝝ atqꝫ ventoꝝ cacumina aereas esse aīas. sed eas aīo nō oculis videri ꝛ vocari heroas. ꝛ lares. ꝛ genios. Jo nem autē q̄ etiā Juppiter dicit quē velint itelligi exponāt. Deus est inquiūt habēs potestatē causarū q̄bus aliquid fit in mūdo. sed cur ei preponit Janus. hoc nobis vir ille acutissimus respondeat: quoniā penes ianū inq̄t sunt p̄ma: penes Jouem sūma. hunc sane deum penes quem sunt oēs cause fractarū naturaruꝫ naturaliūqꝫ rerū si Jouē populi appellāt. ꝛ tantis contumelijs. tanqꝫ scelestis criminatiōib⁹ colūt deteriore sacrilegio sese obstringūt. q̄s si proꝛ sus nullū putarēt deū: vnde sati⁹ esset eis aliū aliqueꝫ Jouis noīe nūcupare. dignū turpib⁹ ꝛ flagitiosis honorib⁹ supposito vano fi gmēto. qd̄ poti⁹ blasphemaret. sicut Saturno dicit suppositᵘ lapis quē ,p filio deuoraret. q̄s istū deū dicere ꝛ tonātē ꝛ adulterantē: ꝛ totū mundū regentē. ꝛ per tot stupra diffluentē. ꝛ naturaꝝ oīuꝫ na turaliūqꝫ rerū causas sūmas habentē ꝛ suas causas bonas nō ha bentē. deinde quero quē iam locū inter deos huic Jouj tribuant. si ianus est mūdus. deos veros animā mūdi ac partes eius isti de finiunt. Si ḡ ianus est mūdus ꝛ deus est Janus. nunqd Jouem vt de⁹ esse possit. aliquā partē iani eē dicturi sūt. Magis eni ioui vni uersum solēt tribuere. vñ est illud. Jouis oīa plena. Oēs igit istos selectos deos hūc esse mundū volūt. In q̄busdā vniuersuꝫ i q̄busdā partes eius. vniuersum sicut Jouē partes ei⁹ vt geniū. vt marē

magnā: vt solem: vt lunā: vel potius apollinē ꝛ dianā. Et aliqñ vnū deum res plures. aliqñ vnā rem dij plures faciūt.

De Turpitudine sacroꝝ libri ꝛ cybeles. C. XXI.

Iam vo liberi sacra: quē liquidis seminib⁹ ac p h̄ non solū liquorib⁹ fructuū: quoꝝ quodāmō primatū. diuinā tenet: verūetiā semib⁹ aīalib⁹ aīaliū p̄efe cerūt: ad q̄ntā turpitudinē puenerūt: piget quidē dicere propter sermonis lōgitudinē: sed propter istoꝝ superbā hebetudi nē nō piget. Inter cetera q̄ pretermittere qm̄ multa sunt cogor. In italie cōpitis q̄dā dicit sacra liberi celebrata cū tāta licētia turpitu dinis: vt in eius honorē pudēda virilia colerent. Nō saltē aliqñtū verecūdiore secreto: sꝫ in propatulo exultāte nequitia. Nā h̄ turpe membrū p liberi. dies festos cū honore magno plostellis impositū: prius rure in cōpitis ꝛ vsqꝫ in vrbē postea vectabat. Cui membro inhonesto matrēfamilias honestissimā palam coronā necesse erat imponere. Et athis ille nō est cōmemoratus: nec eius ab isto inter pretatio requisita est. In cui⁹ dilectiōis memoriā gallus abscīdit. Merito huic auersatus est Uarro nr̄. nec h̄ dicere voluit. non eni hominē doctissimū latuit. Ideoqꝫ de mollib⁹ eidē matri magne cō tra oēm viroꝝ mulierūqꝫ verecūdiā consecratis. q̄ vsqꝫ in hesternū diē madidis capillis: facie dealbata: fluētib⁹ membris: incessu femi neo p plateas vicosqꝫ carthaginis etiā ppl̄is: vñ turpit viuerēt: exi gebāt: nihil Uarro dicē voluit. nec vspiā me legisse cōmemini. defi cit interpretatio: erubuit rō: cōticuit oratio. Quid est ergo qd̄ dicit caput deoꝝ ianus: caput deoꝝ tellus. nec ibi facit vnū erroꝝ caput. nec h̄ sanū furor: cur hec frustra referre nitūt ad mūdū. qd̄ ꝛ si pos sent: pro deo vero mūdū nemo pius colit. Referāt hec poti⁹ ad ho mines mortuos: ꝛ ad demones pessimos: ꝛ nulla q̄stio remanebit.

De Impotētia ꝛ flagitijs deoꝝ. C. XXII.

Orisantus ad Darrā. Quō vo p̄nt nobis eē custodes: q̄ nō custodiri fuerunt a canib⁹: nocte a furib⁹ rapiunt. Deus eni nō potest esti mari nec credi: nisi q̄ sanctitatē omneqꝫ supgredit maie statē. Quot ergo bona saturn⁹ falcifer habuit: q̄ ,pprios filios quo tiens nascebant occidit: vt nō dicā comedit: sicut cultores eius scri bunt. Quot bona in ioue fuisse existimas: q̄ quot dies vixit: tot in audita incesta: tot homicidia perpetrauit: q̄ oī castitati vsqꝫ ad mor tē inimicus extitit: vt etiā ganimedē libidine polluerit: ꝛ terrā suis sordib⁹ inquinauit. Augu. in li. ōfes. j. Nōne ego intelligo ꝛ tonā tē iouē ꝛ adulterantē: ꝛ vtiqꝫ nō posset hec duo. sꝫ actū est: vt habe ret auctoritatē ad imitādū verū adulterū lenociniāte falso tonitru. Fingebat quidē h̄ Homer⁹ hoīb⁹ flagitiosis diuina tribuēdo: ne flagitia putarent: ꝛ vt quisqꝫ ea fecisset: nō hoīes pditos: sꝫ celesteꝫ deos videret imitat⁹. Actor. Propt hec ꝛ filia merito hmōi falsa numina etiā a cultorib⁹ suis ōtēpta ꝛ illusa plerūqꝫ legunt. Nā de dionysio sicilie tyrāno refert valeri⁹: ꝙ sacrilegia sua ioco cōdierit: Nem detracto ioui aureo amiculo: ꝛ iniecto ei laneo pallio dixit: estate graue esse aureū amictū: hieme frigidū. laneū autē ad vtrūqꝫ tempus aptū. Idem autē coronas ꝛ pateras deoꝝ tollens a simu lachris: in quibus scriptū erat bona deoꝝ: non tollere ea sed acci pere dicebat: stultū esse dicens: a quib⁹ bona precamur: ab his por rigentibus nolle sumere.

Quod Administratio totius mundi non diuersis numinib⁹: sed vni vero tribuenda sit. C. XXIIII.

Augusti. de ciui. dei li. vij. Itaqꝫ oīa q̄ ab eis ex istoꝝ deoꝝ theologia velut phi sicis rōnib⁹ referunt ad mundū: deo potius vero qui fe cit mundū: oīs aīe ꝛ oīs corporis cōditori tribuant. qui naturis a se creatis: ꝛ subsistendi ꝛ mouēdi initia finesqꝫ cōstituit. qui rerū causas habet nouit atqꝫ disponit. qui vim seminū cōdidit. qui rationalem animā: q̄ dicit anim⁹: quib⁹ voluit viuētib⁹ indidit. Qui sermonis facultatē vsūqꝫ donauit. qui munus futura dicēdi quib⁹ placuit spiritib⁹ impartiuit. Et p quos placet: malas valitudi nes pellit. qui belloꝝ quoqꝫ ipsoꝝ: cū sit emendandū ꝛ castigādū est genus humanū. exordijs progressib⁹ finib⁹qꝫ moderat. q̄ mun di huius ignē vehementissimū pro īmense nature temperamēto ꝛ creauit ꝛ regit. q̄ vniuersaꝝ aquarū creator ꝛ gubernator est. q̄ solē fecit corporaliū clarissimū luminū: eiqꝫ vim cōgruā ꝛ motū dedit. q̄ ipsis etiā inferis dn̄atiōnē suā potestatēqꝫ nō subtrahit. q̄ semina ꝛ alimēta mortaliū siue arida siue liquida: naturis cōpetētib⁹ attri buta substituit. q̄ terrā fundat atqꝫ fecūdat. q̄ fruct⁹ eius aīalib⁹ ho minibusqꝫ largit. q̄ causas nō solū pncipales: sed etiā sequētes no uit atqꝫ ordinat. qui lune statuit modū suū. qui vias celestes atqꝫ terrestres locoꝝ mutationib⁹ prebet. qui humanis ingenijs: q̄ crea

uit etiã ſcias artiũ variarũ ad adiuuandã vitã naturãqꝫ cõceſſit. ꝙ cõiunctionẽ maris ac femine ad adiutoꝛiũ ꝓpagãde ꝓlis inſtituit: ꝙ hoĩum cetibꝰ quẽ focis ⁊ luminibꝰ adhiberẽt ad facillimos vſus mun9 terreni ignis indulſit. Iſte ſũt certe q̃ diis ſelecti pneſcio q̃s phiſicas ĩterp̃tatiões vir acutiſſimꝰ atqꝫ doctiſſimus Uarro diſtribuere laboꝛauit. Hec aũt facit atqꝫ agit vnus verꝰ deus. ſꝫ ſicut deꝰ idẽ vbiqꝫ totꝰ. nullis ĩcluſus locis. nullis vinculis alligatꝰ. in nullas ptes ſectilis. ex nulla parte mutabilis ĩplẽs celũ ⁊ terrã. p̃ſente potẽtia. nõ indigẽte natura. ſic itaqꝫ adminiſtrat oĩa q̃ creauit. vt etiam ipſa ꝓpꝛios exercere ⁊ agere motus ſinat.

¶ De Uarijs erroꝛibus mundane philoſophie que ⁊ theologia dicitur. C. XXIIII.

ISidoꝛus vbi ſupꝛa. Philoſophi greci amatoꝛes ſapiẽtie dicunt. Eſt enĩ philoſophus q̃ diuinaꝝ humanarũqꝫ rerũ ſciãꝫ hꝫ. ⁊ omnẽ bene viuẽdi tramitem tenet. Theologi aũt idẽ ſũt. q̃ et phi dictiqꝫ ⁊ theologi. qꝛ in ſcriptis ſuis de deo dixerũt: quoꝝ varia cõſtat opinio q̃d deꝰ eſſet dũ q̃rerẽt. Quidã enĩ coꝛpoꝛeo ſenſu hunc mundũ viſibilẽ ex q̃tuoꝛ elemẽtis deũ eſſe dixerũt. vt Dionyſiꝰ ſtoicus. alij ſpiritualiter ĩtellexerũt. mentẽ eẽ deũ. vt Thales mileſius. q̃dã aĩum in oĩbꝰ cõmanẽtẽ ⁊ lucidũ. vt Pythagoꝛas. Quidã deũ ſine tp̃e incõmutabilẽ: vt Plato. Quidã mẽtẽ ſolutã: vt Cicero. Quidã ⁊ ſpiritũ ⁊ mentẽ: vt Uarro. Inuentũ enim ſolũmodo deũ: nõ vt inuenerũt expoſuerunt: qꝛ euanuerunt in cogitatiõibus ſuis. dicẽtes enim ſe eſſe ſapiẽtes: ſtulti facti ſunt. Platonici q̃dem deũ creatoꝛẽ ⁊ arbitrũ. ⁊ iudicẽ aſſerũt epycurei ocioſum ⁊ inexercitatũ. De mũdo autẽ platonici affirmãt incoꝛpoꝛalẽ. Stoici coꝛpoꝛalẽ. Epycurꝰ athomis. Pythagoꝛas ex numeris. Heraclitꝰ ex igne. Unde ⁊ Uarro ignẽ mũdi aĩum dicit: ꝑinde ꝙ in mũdo ignis oĩa gubernet: ſicut aĩus in nobis. q̃ vaniſſime q̃ cũ eſt inq̃t i nobis ipſi ſumus: cũ exit. emoꝛimur. Ergo ⁊ ignis cũ de mundo ꝑ fulgura ꝓficiſcitꝰ: mũdus emoꝛitꝰ. hi phoꝝ erroꝛes etiã apud eccleſiam induxerũt hereſes. Augu. de ci. dei li. viij. In greca lingua duo phoꝝ genera tradũtꝰ. Italicũ ⁊ Ionicũ. Italicũ ergo auctoꝛẽ habuit Pythagoꝛã ſamiũ: a quo etiã fuit ip̃m philoſophie nomen exoꝛtũ. Ionici võ generi p̃nceps fuit Thales mileſiꝰ. q̃ rerũ naturã ſcrutatꝰ. In hoc admirabilis extitit. ꝙ numeris cõpꝛehẽſis defectꝰ ſolis ⁊ lune etiã p̃dicere potuit. aquã tñ putauit rerũ eſſe pꝛincipiũ. ⁊ huic oĩa elemẽta ipſumqꝫ mundũ ⁊ q̃ in eo gignuntꝰ exiſtere. nihil aũt huic operi qð mũdo cõſiderato tam mirabile aſpicimus ex diuina mente p̃poſuit. huic ſucceſſit Anaximãder eius auditoꝛ. mutauitqꝫ de rerũ natura opinionẽ. nõ enim ex vna re vt Thales: ſꝫ ⁊ ſuis ꝓpꝛijs p̃ncipijs quaſqꝫ res naſci putauit. q̃ rerũ p̃ncipia ſingulaꝝ credidit eſſe infinita. ⁊ innumerabiles mũdos gignere ⁊ quecũqꝫ in eis oꝛiũtur. eoſqꝫ mundos modo diſſolui. modo iterum gigni exiſtimauit. quanta quiſqꝫ etate ſua manere potuit. nec ipſe aliquid diuine mẽti in his opibus tribuẽs. huiꝰ diſcipulus Anaximenes rerũ cauſas infinito aeri dedit ⁊ deos ex ipſo aere oꝛtos credidit. Anaxagoꝛas võ eius auditoꝛ. haꝝ rerũ oĩuꝫ q̃s videmꝰ effectoꝛẽ diuinũ aĩuꝫ ſenſit. ⁊ dixit ex infinita materia q̃ cõſtaret ſilibus ĩter ſe particulis rerũ oĩum q̃bus ſuis ⁊ ꝓpꝛijs ſingula fierẽt. ſed aĩo faciente diuino. Dyogenes aũt Anaximenis alter auditoꝛ. aerẽ q̃dẽ dixit reruꝫ eſſe materiã de q̃ oĩa fierẽt. ſꝫ eũ eſſe cõpotem diuine rõnis. ſine q̃ nihil ex eo fieri poſſet. Anaxagoꝛe ſucceſſit eiꝰ auditoꝛ Archelaus etiam ipſe de particulis ſilibꝰ ĩter ſe q̃bꝰ ſingula queqꝫ fierent ita putauit cõſtare oĩa vt ineſſe etiã mentẽ diceret q̃ coꝛpoꝛa eterna. i. illas particulas cõiungẽdo ⁊ diſſipãdo ageret oĩa. huiꝰ diſcipulus fuit Socrates magiſter Platonis. q̃ p̃mus vniuerſaꝫ phiaꝫ ad coꝛrigẽdos mores cõponẽdoſqꝫ flexiſſe memoꝛatꝰ. cũ ante illũ oẽs magis phiſicis. i. naturalibꝰ rebꝰ ꝑſcrutandis operã maximã ĩpenderint. Sic autẽ diuerſas ĩter ſe ſocratici de iſto fine ſñias habuerũt. vt q̃dam ſũmũ bonũ dicerẽt eſſe voluptatẽ. ſicut Ariſtippus. quidã v̈tutẽ. ſicut Anaſtenes. ſic alij atqꝫ alij aliud: atqꝫ aliud opinati ſunt.

¶ Quod Ex philoſophis Platonici propꝛius acceſſerunt veritati. C. XXV.

CUm ſtudiũ ſapiẽtie in actiõe ⁊ contẽplatiõe verſetꝰ. Unde vna pars eiꝰ actiua. altera cõtemplatiua dici põt q̃ꝝ altera ad agẽdã vitã ꝑtinet. ſ. actiua Cõtẽplatiua aũt ad cõſpiciẽdas nature cãs. ⁊ ſinceriſſimam virtutẽ. Socrates in actiua excelluiſſe memoꝛatur. Pythagoꝛas võ magis cõtemplatiue quibus potuit intelligẽtie viribus inſtitiſſe. pꝛoinde Plato vtraqꝫ iungẽdo philoſophiã perfeciſſe laudatur. quam in tres partes diſtribuit. vnã naturalẽ que cõtẽplationi deputata eſt. aliam moꝛalem que maxime in actione verſatur tertiã rationalem: qua verũ diſterminatꝰ a falſo. Que licꝫ vtriſqꝫ. i. actioni ⁊ cõtẽplatiõi ſit neceſſaria. maxime tñ cõtẽplatio ꝑſpectionẽ ſibi vẽdicat veritatis. Foꝛtaſſis aũt q̃ Platonẽ acutius ⁊ veracius intellexiſſe: ac ſicuti eẽ laudantꝰ: aliq̃d tale de deo ſenſerũt: vt in illo inueniatꝰ ⁊ cã ſubſiſtẽdi: ⁊ rõ intelligẽdi: ⁊ oꝛdo viuẽdi. quoꝝ triũ vnũ ad nãlẽ: alterũ ad rõnalẽ: tertiũ ad moꝛalẽ pertinere intelligitꝰ. Si enĩ hõ ita creatus eſt: vt ꝑ id qð in eo pꝛecellit: attingat ad illud qð cũcta pꝛecellit: vnũ verũ optimũ deũ: ſine quo nulla natura ſubſiſtit: nulla doctrina inſtruit: nullus vſus expedit. ipſe queratur vbi nobis ſecura ſunt oĩa. ipſe cernatꝰ vbi nobis certa ſunt oĩa. ipſe diligatꝰ vbi nobis recta ſunt oĩa. Si ergo Plato dei huiꝰ imitatoꝛẽ cognitoꝛẽ amatoꝛẽ dixit eẽ ſapientẽ: cuiꝰ participatiõe ſit beatus: q̃d opus eſt excutere ceteros: Nulli nobis q̃ꝫ iſti pꝛopiꝰ acceſſerũt. Cedat eis igitꝰ nõ ſolũ theologia illa fabuloſa deoꝝ carminibꝰ oblectãs aĩos impioꝝ. nec ſolũ etiã illa ciuilis vbi impuri demones terreſtribus gaudijs deditos ppl̃os eoꝝ noĩe ſeducẽtes: humanos erroꝛes tanq̃ ſuos diuinos bonos habere voluerũt ad ſpectãdos ſuoꝝ criminũ ludos: cultoꝛes ſuos tanq̃ ad cultũ ſuũ ſtudijs ĩmũdiſſimis excitãtes: ⁊ ſibi delectabilioꝛes ludos de ipſis ſpectatoꝛibꝰ exhibentes. ſꝫ alij quoqꝫ phi: q̃ coꝛpoꝛalia nature pꝛincipia coꝛpoꝛi deditis mẽtibꝰ opinati ſũt. cedãt his tãtis ⁊ tãti dei cognitoꝛibꝰ viris. Quãtũ enĩ ad illam philoſophie partẽ: quã phiſicã. i. naturalẽ nũcupãt: illi id ſolũ cogitare potuerũt: quod cũ eis coꝛda eoꝝ obſtricta carnis ſenſibus fabulata ſunt.

¶ Qualiter Abꝛaham ⁊ pꝛedicti philoſophi peruenerũt ad cognitionem vnius dei. C. XXVI.

CLemens li. j. Itaqꝫ quondã poſt diluuiũ ceteris oĩbꝰ errãtibꝰ: Abꝛahã cũ arte eẽt aſtrologꝰ: ex rõne ⁊ oꝛdine ſtellarũ potuit cognoſcẽ cõditoꝛẽ eiꝰ. cuiꝰ ꝓuidẽtia intellexit cũcta moderari. vñ ⁊ angelus ei ꝑ viſum apparẽs: pleniꝰ eũ de his que ſentire cepit: docuit. Auguſt. de ciui. dei vbi. ſ. Iſti quoqꝫ ſũmi phi: quos merito fama ⁊ gl̃ia ceteris pꝛelatos videmꝰ: cõſiderauerũt nullũ coꝛpꝰ eẽ deũ Et ideo cuncta coꝛpoꝛa trãſcenderũt: querẽtes deũ viderũt quicq̃d mutabile eſt: non eſſe ſummũ deum. ⁊ ideo animã omneſqꝫ mutabiles ſpũs tranſcẽderũt querẽtes ſummũ. deinde viderũt oẽm ſpeciem in re quacũqꝫ mutabili: qua eſt quicq̃d illud eſt. quoquomõ ⁊ qualiſcunqꝫ natura eſt: nõ eſſe poſſe: niſi ab illo qui vere eſt: quia ĩmutabilitꝰ ẽ. ac ꝑ hoc ſiue vniuerſi mũdi coꝛpꝰ: figuras: q̃litates: oꝛdinatũqꝫ motũ ⁊ elemẽta diſpoſita a celo vſqꝫ ad terrã ⁊ q̃cũqꝫ coꝛpa in eis ſunt: ſiue oẽm vitã: vel q̃ nutrit ⁊ cõtinet. q̃lis eſt in arboꝛibꝰ vel q̃ ⁊ hoc hꝫ ⁊ ſentit: q̃lis eſt in pecoꝛibꝰ. vel q̃ ⁊ hoc hꝫ ⁊ intelligit: q̃lis eſt in hoĩbꝰ. vel q̃ nutritoꝛio ſubſidio nõ indiget: ſed tñ cõtinet: ſentit: intelligit. q̃lis eſt in angelis: niſi ab illo eſſe non poſſe: qui ſimpliciter eſt: quia nõ aliud eſt illi eẽ: aliud viuere: q̃ſi poſſit eẽ nõ viuẽs. nec aliud eſt illi viuere: aliud intelligere: q̃ſi poſſit viuere nõ intelligẽs. nec aliud eſt illi intelligere: aliud beatũ eſſe: q̃ſi poſſit intelligẽ nõ beatus. ſed quod eſt illi viuere: intelligere: beatũ eſſe: hoc eſt illi ⁊ eſſe. Propter hanc incõmutabilitatẽ ⁊ ſimplicitatẽ intellexerũt eũ et omnia illa feciſſe: ⁊ ip̃m a nullo fieri potuiſſe. Cõſiderauerũt enĩ q̃cq̃d ẽ: vl̃ coꝛpꝰ eẽ vl̃ vitã: meliuſqꝫ aliq̃d eẽ vitã q̃ꝫ coꝛpꝰ. ſpeciẽqꝫ coꝛpis eẽ ſenſibilẽ ĩtelligibilẽ vite. ꝓinde ĩtelligibilẽ ſpẽm ſenſibili p̃tulerũt. Senſibilia dicimꝰ: q̃ vſu tactuqꝫ coꝛpoꝛis ſentiri queunt. Intelligibilia q̃ cõſpectu mẽtis intelligi. Nulla eſt enĩ pulchꝛitudo coꝛpoꝛis: ſiue in ſtatu coꝛpoꝛis: ſicut eſt figura. ſiue in motu: ſicut ẽ in cantilena: de q̃ nõ animꝰ iudicet: qð ꝓfecto nõ poſſet: niſi melioꝛ in illo eſſet hec ſpẽs: ſine tumoꝛe molis: ſine ſtrepitu vocis: ſine ſpacio vel loci vel tp̃is. Sed ibi quoqꝫ niſi mutabilꝰ eſſet: nõ alius alio meliꝰ de ſpecie ſenſibili iudicaret: melius ingenioſioꝛ q̃ꝫ tardioꝛ: melius peritioꝛ q̃ꝫ imperitioꝛ: meliꝰ exercitatoꝛ q̃ꝫ minꝰ exercitatꝰ: ⁊ idem ipſe vnus cũ ꝓficit: meliꝰ vtiqꝫ poſtea q̃ꝫ pꝛius. Quod aũt recipit magis vel minꝰ: ſine dubitatione mutabile eſt. vñ ingenioſi homines ⁊ docti ⁊ in his exercitati facile collegerũt: nõ eẽ in his rebꝰ pꝛimã speciẽ: vbi mutabilis eſſe cõuincitꝰ. Cũ igitꝰ in eoꝝ cõſpectu ⁊ coꝛpꝰ ⁊ animꝰ magis minuſqꝫ ſpecioſa eẽnt: viderũt eẽ aliq̃d vbi p̃ma ⁊ incõmutabilꝰ ſpẽs eẽt: ⁊ ideo nec cõparabilꝰ. atqꝫ ibi eẽ rerũ p̃ncipiũ rectiſſime crediderũt: qð factũ nõ eẽt: ⁊ ex quo cũcta facta eſſent. ita qð notũ eſt dei manifeſtauit eis ipſe: cũ ab eis inuiſibilia eiꝰ ꝑ ea q̃ facta ſunt: intellecta cõſpecta ſunt. Actoꝛ. Que aũt phi de deo vera dixerũt: require ſupꝛa li. j.

¶ De Uera theologia: que ⁊ diuina. C. XXVII.

HUgo ſuper hierarchiam. Nunc dicendũ eſt q̃d ſit theologia. Aliꝰ quidẽ inſpicienti pꝛopẽ euidentiã dicendoꝝ: philoſophia tres continet partes

Primam.s.logicam que vim ⁊ modum ratiocinationū veriq; ⁊ fal si firmū iudiciū assumpsit. Secūdā.i.ethicā:q̄ modū vivēdi rectum ⁊ discipline formā sm virtutū instituta disponit. Tertiā.s.theoricā q̄ sola vez in omni qd̄ est: ⁊ qd̄ nō est scrutari elegit. huius.i.theori-ce tres sunt partes. Prima mathematica. Secunda phisica. Tertia theologica. In quibꝰ cōtēplatio veritatis quasi qbusdā cōtēplationū gradibꝰ ad summū cōscēdit. Mathematica speculator visibiles re-rū inuisibiliū formas. Phisica scrutat̄ inuisibiles rez visibiliū cau-sas. Sola vō theologia cōtēplat̄ inuisibiles substātias: ⁊ eorū inui-sibiles naturas. Seneca in li. epistolaz.vj. Quecūq; videmus aut tā gimus plato in illis nō numerat q̄ esse ppie putat: fluūt enī ⁊ in as-sidua diminutiōe atq; adiectiōe sunt: hoc est qd̄ ait eraclitꝰ. In idē flumē bis descēdimus ⁊ nō descēdimus. Manet enī idē fluminis nomē aqua transmissa est. Actor. Ex his pōt intelligi quō accipie-bat plato deū appellari toon.i.ens: vel qd̄ est.s.p excellentiā. Unde dicit augu.q illa verba dn̄i ad moysen.ego sum q̄ sum: plato vehe-mēter tenuit ⁊ diligētissime cōmēdauit. Errauit aūt valde cū deum posuit in existētiū diuisiōe: cū aliter dicat̄ esse creator: ⁊ aliē creatu-ra. Non enim vniuoce predicat̄ ens de deo ⁊ de ceteris. Quare deꝰ in eorum que sunt diuisione poni non potest.

De Materia diuine theologie. C. XXVIII.

Richardus in li. exceptionūz.j. Theologia vt dictū est tractat de inuisibili-um essentijs.i.de deo: ⁊ spiritualibꝰ creaturis: verū inui-sibilia dei p ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciunt̄. Opus aūt duplex est.s.opus cōditiōis quo factū est vt essent q̄ nō erant: ⁊ opus restauratiōis quo factū est vt melius essent q̄ perierāt. Opus cōditiōis est creatio mūdi cū oībꝰ elemētis suis. Opus restauratio-nis est incarnatio verbi cū oībꝰ sacramētis suis: pmū in sex diebꝰ factū est: secundū nō nisi sex etatibꝰ perfici pōt. Sex tamē cōtra sex sunt: vt cognoscat̄ idē esse redēptor q̄ creator. Per opus cōditionis tria inuisibilia dei demonstrat̄.s. sapiētia: potētiā benignitas: poten tia creat: sapiētia gubernat: benignitas cōseruat: potētia manifestat creaturaz immēsitas: sapiētiā decor: bonitatē vtilitas. Immēsitas creaturarum in multitudine ⁊ magnitudine: multitudo in similibꝰ: in diuersis: in permixtis: magnitudo est in mole ⁊ spacio: moles est in massa ⁊ pondere: spaciū est in longo ⁊ lato pfundo ⁊ alto: decor creaturaz est in situ ⁊ motu in specie ⁊ qualitate: situs est in compo sitiōe ⁊ ordine: ordo est in loco ⁊ tēpore ⁊ pprietate. Motꝰ est qua dripartitus.s. localis: naturalis: aīalis: rōnalis. Localis est ante ⁊ re tro: dextrorsum ⁊ sinistrorsum: sursum ⁊ deorsum ⁊ circū. Natura-lis est cū incremēto ⁊ decremēto. Animalis est in sensibus ⁊ appeti-tibus. Rationalis est in factis ⁊ cōsilijs. Species est forma visibilis que oculo discernitur sicut colores ⁊ figure corporuz. Qualitas est pprietas interior que certis sensibꝰ percipit̄: vt melos in sono audi tu auriū: dulcor in sapore gustu fauciū fragrātia i odore olfactu na-riū: lenitas in corpore tactu manuū. Utilitas creaturaruz constat in grato ⁊ apto cōmodo ⁊ necessario: gratū est quod placet: aptum qd̄ conuenit: cōmodum quod prodest: necessarium sine quo quid esse non potest. Opus conditionis factuz est: vt statim homini subesset. Opus restaurationis: vt lapsum erigeret.

De Distantia eius a theologia mūdana. C. XXIX.

Hugo vbi supra. Itaq; duo simulacra proposita erant homini in quibus inuisibilia videre potuisset: vnum nature: ⁊ alterum gratie: simulacruz na-ture erat species huius mundi: simulacrum gratie huma nitas verbi: ⁊ in vtroq; deus monstrabatur: sed in vtroq; non intel-ligebatur: quia natura quidē specie sua artificem demonstrauit: sed contemplantis oculos illuminare non potuit: humanitas autē ver-bi ⁊ medicina fuit: vt ceci lumē reciperēt: ⁊ doctrinā pariter: vt vidē-tes agnosceret veritatē: lutū fecit ex sputo ⁊ liniuit oculos ceci: ⁊ la-uit ⁊ vidit: ⁊ deinde videnti ⁊ cognoscēti ait. Ego sum: ⁊ q̄ loquit̄ te cū ipse est filius dei: prius ergo illuminauit: postea demōstrauit: na tura enī demonstrare potuit: sed illuminare non potuit. Per simula cra igit̄ nature creatorē tm̄ significabat̄. In simulacri vō gratie deus presens ostendebat̄: qz in his ita operatus est: vt intelligeretur esse. In istis vero vt agnosceret̄ presens esse: hec est distantia theologie huius mundi a diuina theologia. Impossibile enim est inuisibilia nisi per visibilia demonstrari: ⁊ omnis theologia necesse habet visi-bilibus demonstrationibus vti in inuisibiliuz declaratione: sed mū-dana vt diximus theologia opera cōditionis assumpsit: ⁊ opera hu-ius mundi speciem ɔcreata: vt demonstrationē suā faceret in illis: theologia vero diuina opera restaurationis elegit sm̄ humanitatē ihesu: ⁊ sacramētoz eius que ab initio sunt: naturalibꝰ quoq; p mo dulo subiunctis: vt in illis eruditionem conformaret: maior aūt vt diximus declaratio in sacramētis gratie: ⁊ carne vbi ⁊ mystica ope ratione ipsius ostendit̄ q̄z naturali rerū specie pdicet̄: ⁊ ideo mūda-na theologia parū euidēti demonstratione vtens: non valuit in cō-prehensibilē veritatem sine cōtagione erroris educere: quā diuina nosci̅t theologia simplici ⁊ pura assertione preditare.

De Causa ⁊ mō quibꝰ est edita scriptura diuina. C. XXX.

Augusti. de ciui. dei. li. xj. Magnū quidē est ⁊ admodū rarū paucisq; cōcessuz vni-uersam creaturā corporeā ⁊ incorporeā ɔsideratā com ptāq; mutabilē intentiōe mentis excedere. atq; ad incō mutabilē dei substantiā puenire ⁊ illic discere ex ipso q cūctā crea turā que nō est qd̄ ipse nō fecit nisi ipse. sic enim deus cū hoīe non per aliā creaturā loquit̄ corporalē: nec per corporis imaginē: sed ip sa veritate si quis sit idoneus ad audiēdū mente nō corpore. ad illō enim hominis ita loquit̄: qd̄ in homine ceteris quibꝰ constat: hoc est melius ⁊ quo ipse deus solus est melior. Cū enī homo rectissi-me intelligat̄ vel si hoc nō pōt: saltem credat̄ factus ad imaginē dei profecto ea sui parte ppinquior est supiori deo qua superat inferio res suas: quas etiā cū pecoribꝰ cōes habet: sed qz ipsa mens cui ra-tio ⁊ intelligentia naturaliter inest: vitijs qbusdaz veteribus ⁊ tene-brosis inualida est nō solū ad inherendū fruendo. verūetiam ad pfe rendū incōmutabile lumen: donec de die in diē renouata atq; sere nata fiat. tante felicitatis capax. fide enī primū fuerat imbuenda at-q; purgāda. In qua vt fidētius ambularet ad veritatē: ipsa veritas deus dei filiꝰ homine assumpto nō deo cōsumpto eandē constituit atq; fundauit fidē: vt ad deū iter esset homini per hominē deū. hic prius per pphetas. deinde per seipsum: postea per apostolos quan tū satis esse iudicauit locutus: ⁊ scripturā cōdidit: que canonica no minat̄ eminētissime auctoritatis cui fidē habens de his rebus q̄s ignorare non expedit: nec per nosipsos nosse idonei sumus. sicut.n. de visibilibꝰ que non vidimꝰ. eis credimꝰ qui viderūt. ita de inuisi-bilibus que animo ⁊ mente sentiunt̄: sed a nostro sensu iteriore re-mota sunt his nos oportet credere qui hoc in illo lumīe incorporeo disposita didicerūt: vel manentia cōtuent̄. visibiliū omniū maximꝰ mūdus est. Inuisibiliū omniū maximus deus est sed mūdū esse cō spicimus: deū esse credimus. Q; aūt deꝰ fecit mundū. nulli potius credimꝰ q̄z ipsi deo: vbi eū audiuimꝰ nusq̄z interiz melius q̄z in scri pturis sanctis: vt dixit ppheta eiꝰ. In principio deꝰ creauit celū ⁊ ter ram. Nunqd ibi fuit iste ppheta quādo fecit celū ⁊ terram nō: sz ibi fuit sapiētia dei per quā facta sunt oīa que in animas etiā san-ctas se trāsfert. amicos dei ⁊ pphetas cōstituit. eisq; opera sua sine strepitu enarrat intus. Loquunt̄ eis quoq; angeli sancti qui semp vident faciem patris: volūtatēq; eius quibus oportet annunciant. Ex his vnus erat ille ppheta qui dixit ⁊ scripsit. In principio deus fecit celū ⁊ terram qui tam idoneus testis est per quem deo creden dum sit: vt eodem spiritu quo hec sibi reuelata cognouit etiaz ipsaz fidem nostram futuram tanto ante predixerit.

De excellētia diuīe scripture respectu seclaris scie. C. XXXI.

Richardus vbi.s. Philosophoruz scriptu-re quasi luteus paries dealba-tus nitore eloquij foris pollēt. Que si qn̄ veritatis pretē dūt speciē falsa dimiscēdo q̄si quodaz colore supducto lutū erroris operiunt. ecōtra diuina eloquia aptissime fauo cōparā tur. que ⁊ ppter simplicitatē sermonis arida apparent: ⁊ intus dul cedine plena sunt. Richardus vbi supra. In hoc aūt valde excellē tior est diuina scriptura scientia seculari q̄ in ea non solum voces: sed ⁊ res significatiue sunt. sicut igitur in eo sensu qui est inter vo-ces ⁊ res: necessaria est cognitio vocū. sic in eo sensu qui int̄ res ⁊ fa cta vel facienda mystica versat̄. necessaria est cognitio rerū. Cogni-tio vocū in duobus cōsistit. In pronūciatione ad quā solā pertinet grāmatica: ⁊ significatione ad quā solā dyalectica: ad pnūciationē sil̄ ⁊ significationē ptinet rethorica. Cognitio rez consistit in forma ⁊ natura. Forma est in exteriori dispositiōe: natura in interiori qua litate. Omnis aūt dispositio vel in numero est ad quā ptinet arith-metica: vel in proportione ad quā musica. vel in situ ad quam geo-metria: vel in motu: ad quā astronomia. Ad interiorē vō qualitatē spectat phisica. Omnes igit̄ artes subseruiunt diuine sapiētie: ⁊ in ferior scientia recte ordinata ad superiorē conducit. Sub eo igitur sensu qui inter voces ⁊ res versat̄ cōtinet̄ historia: ⁊ ei subseruiūt tres sciētie.s. grāmatica: dyalectica: rhetorica. Et sub eo sensu q̄ int̄ res ⁊ facta mystica versat̄. cōtinet̄ allegoria: Et sub illo q̄ est int̄ res ⁊ facienda mystica. continetur tropologia. Et his duabus subseruiūt arithmetica: musica: geometria: astronomia: ⁊ phisica.

¶ De Sacrorũ eminẽtia librorum. C. XXXII.

Augusti. in xj. disputatiõe cõtra faustũ. Sunt q̃dã libri q̃ nõ pcipiẽdi auctoritate: sꝫ pficiẽtis exercitatiõe cõscribunt a nobis. Inter hos sumus q̃b⁹ dicit ap̄lus. Et siq̃d aliud sapitis: id quoq; vobis reuelauit de⁹: qđ genus litterarum nõ cũ credẽdi necessitate: sꝫ cũ iudicãdi libertate legẽdũ est. Cui tñ ne intercluderet locus: ⁊ adimeret posteris ad questiões difficillimas tractãdas atq; versandas lingue ⁊ stili saluberrimus labor: distincta est a posteriorũ libris excellẽtia canonice auctoritatis veteris testamenti ⁊ noui apostolorũ firmata tpib⁹: p successiões epõrum ⁊ ppagationes ecclesiarum: tanq̃ in sede quadã sublimiter cõstituta est cui seruiat ois fidelis ⁊ pius intellectus. Ibi siq̃d velut absurdũ mouerit: dicere nõ lꝫ. Autor hui⁹ libri veritatẽ nõ tenuit sꝫ aut codex mendosus est: aut interpres errauit: aut tu nõ intelligis. In opusculis aũt posteriorũ lꝫ eadẽ inueniatur veritas longe tñ est impar auctoritas: vnde nisi vel certe rõne vel ex illa canonica auctoritate demonstretur: qđ ibi disputatũ est vel narratũ: si q̃s credere noluerit: nõ reprehẽdit. In ista vo canonica eminẽtia sacrarũ litterarũ etiã si vnus ppheta vel apostolus vel euangelista aliq̃d in litteris suis posuisse ipsa canonis cõfirmatiõe declaratur nõ lꝫ dubitare q̃n verũ sit alioq̃n nulla erit pagina qua humane imperitie regatur infirmitas: si librorum saluberrima auctoritas: aut cõtenta penitus abolet: aut interminata confunditur.

¶ De Numero ⁊ nominib⁹ eorum. C. XXXIII.

Isidorus in li. ethi. vj. Hebrei vetus testamẽtũ esdra autore iuxta numerũ litterarũ suarum in vigintiduob⁹ libris accipiũt diuidente eos in tres ordines legis. s. pphetarum ⁊ agyographorum. Prim⁹ ordo legis in q̃nq; libris accipitur: quorũ primus est bresith qđ est genesis. scđs ellesmoth qđ est exodus. tertius vegethra. i. leuiticus: q̃rtus vagedaber qđ est numeri: q̃ntus helleadabrim qđ est deuteronomiũ. Hos libros hebrei thorath: latini legẽ appellãt. Secũdus ordo est pphetarum in quo cõtinentur octo libri. Quorum primus Josue hẽnũ: q̃ ⁊ latine ihesus naue dicit. Secũdus sophtim: qđ est iudicum. Tertius samuel: q̃ est regũ primus. Quartus malachim q̃ est regum secũdus. Quint⁹ esaias. Sext⁹ hieremias. Septim⁹ ezechiel. Octauus carista. i. xij. pphetarum. Qui libri q2 sibi p breuitate adiuncti sũt p vno accipiuntur. Tertius ordo est agyographorum. i. sancta scribẽtiũ in quo sunt nouem libri. Primus iob. Secũdus psalteriũ: qui in q̃nq; incisionib⁹ diuiditur. Tertius est masloth. qđ est puerbia salomonis. Quart⁹ coelech. qđ est ecclesiastes. Quint⁹ syrassirim. i. cantica canticorum. Sextus daniel. Septim⁹ habreiamin. i. verba dierum: hoc est paralypomenõ q̃ ⁊ cronicon. Octauus esdras; q̃ in duos libros diuidit apud grecos ⁊ latinos. Nonus hester: q̃ semul: oẽs q̃nq;. viij. ⁊. ix. siũt vigintiduo sicut superius sunt cõprehensi. Quidã aũt ruth ⁊ cinoch. i. lamentationẽ hieremie agyographis adiciunt ⁊ vigintiquattuor volumina testamẽti veteris faciũt: Juxta vigintiquattuor seniores q̃ ante cõspectũ dñi assistũt. Quartus ordo est apud nos veteris testamẽti eorũ librorũ qui in canone hebraico nõ sunt. Quorũ primus sapiẽtie liber est. Secũdus ecclesiasticus. Tertius thobias. Quartus iudith. Quintus ⁊ sextus machabeorum. Quos lꝫ iudei inter apocrifa seperent: ecclesia tamen christi inter diuinos libros ⁊ honorat ⁊ predicat. In nouo autem testamento duo sunt ordines. Primus euãgelicus in quo sunt matheus: marcus: lucas: iohãnes. Secũdus apostolicus in quo sunt paulus in quattuordecim epistolis. Petrus in duabus. Johannes in tribus. Jacobus ⁊ iudas in singulis: actus apostolorũ: ⁊ apoc. iohãnis: qui oẽs libros ⁊ tpe cõcludit ⁊ ordine. Sũma aũt vtriusq; testamẽti tripharie distinguitur. i. in historia: in moribus: in allegoria. Rursus ista tria multiphariе diuiduntur. i. q̃d est a deo: quid ab angelis vel ab hominibus gestũ dictũq; sit: quid a pphetis pnũciatũ de christo ⁊ corpore eius: q̃d ⁊ diabolo ⁊ membris eius: quid de veteri ⁊ nouo populo: quid de presenti seculo: ⁊ futuro regno atq; iudicio.

¶ De Actoribus librorum heptaticis ⁊ regũ. C. XXXIIII.

Primus itaq; moyses diuine historie cosmographiã in quinq; voluminibus edidit quod pentatheucum a quinq; voluminib⁹ dicitur. Penta enim grece quinq;: theucos volumen. Genesis liber dicitur eo q̃ mundi generatio in eo continetur. Exodus vero eo q̃ exitum populi de egypto digerit. Leuiticus vero q̃ leuitarum ministeria ⁊ diuersitatem victimarum exequitur. Numeri vero eo q̃ in eo tribus egresse de egypto numerantur. ⁊. xlij. per heremum mansiones. Deuteron grece latine secunda lex. i. repetitio ⁊ euãgelice legis prefiguratio: que sic ea habet q̃ priora sũt. vt tamen noua sint omnia que in eo replicantur. Josue liber ab eo nomen accepit cuius historiam continet. Scriptorẽ vero eius eundem iosue hebrei asserunt: in cuius textu post iordanis transitũ regna hostiũ subuertuntur. terra populo diuiditur ⁊ per singulas vrbes: viculos mõtes atq; cõfinia ecclesie celestisq; hierusalẽ spũalia regna prefigurantur. Judicũ vero nominatur a principib⁹ populi qui prefuerunt in israel. post moysen ⁊ iosue anteq̃ dauid ⁊ ceteri reges existerent. hunc librum ⁊ ruth edidisse creditur samuel. Liber samuel eiusdem samuelis natiuitatẽ ⁊ sacerdotiũ ⁊ gesta describit. iccirco ⁊ ab eo nomen accepit: ⁊ q̃uis hic liber saul ⁊ dauid historiã contineat: vtriq; tñ ad samuel referuntur: q2 ipse vnxit saul in regnũ: ipse dauid in regem futurũ. Cuius libri primã partem cõscripsit ipse samuel: sequentia vero eius vsq; ad calcem scripsit ipse dauid. Malachim liber proinde appellatur eo q̃ reges iude ⁊ israelitice gentis gestaq; eorum per ordinẽ digerat temporum. Malachim enim hebraice latine regum interpretatur. Hunc librum hieremias primus in vnũ volumen coegit: nam antea sparsus erat per singulorum regum historias. Paralipomenon grece dicitur quod nos pretermissorum vel reliquorum dicere possumus: q2 ea que in lege: vel regum libris omissa vel non plene relata sunt: in isto summatim ac breuiter explicantur.

¶ De Libro iob ⁊ psalterio ⁊ operib⁹ salomonis. C. XXXV.

Librũ iob quidam moysen scripsisse arbitrantur: alij vnũ ex pphetis. Nõnulli vo eũdẽ iob post plagã sue passionis scriptorẽ fuisse existimant: vt q̃ certamina spũalis pugne sustinuit. ipse narraret quas victorias expediuit. Principia aũt ⁊ fines libri iob apud hebreos prosaica oratiõe cõtexta sunt: media aũt ipsi⁹ ab eo loco quo ait. Pereat dies in q̃ nat⁹ sum vsq; ad illũ locũ. Iccirco me reprehẽdo: ⁊ ago pniam oĩa heroico metro discurrũt. Psalmorum liber grece psalteriũ hebraice nabla. latĩe organũ dicitur: vocat⁹ aũt psalmorum liber: q̃ vno ppheta canente ad psalteriũ chorus cõsonando responderet. Titulus autẽ in psalmis hebraicus ita est. hispirith alliam quod interpretatur volumen hymnorum. Auctores aũt psalmorum sunt qui ponuntur in titulis moyses. s. ⁊ dauid ⁊ salomon: asaph: ethan: hiditũ ⁊ filij chore: emã israelite: ⁊ reliquorum quos esdras vno volumine cõprehẽdit. Oẽs aũt psalmi apud hebreos metrico cõstant carmine esse cõpositi. Nã in more romani flacci: ⁊ greci pyndari: nũc alij iambo currunt nũc elegiaco personãt: nũc saphico nitẽt trimetro: vel tetrametro pede incedẽtes. Salomon iuxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit: quorum prim⁹ est masloth: quẽ greci parabolas: latini vo puerbiorum nominãt eo q̃ in ipso sub cõparatiua similitudie figuras verborum ⁊ imagines veritatis ostẽderet. Ipsam aũt veritatẽ ad intelligẽdũ legentib⁹ reseruauit. Secũdũ librum cohelech vocauit: qui grece ecclesiasten dicitur. latine cõcionator eo q̃ sermo eius nõ specialiter ad vnũ sic in puerbijs: sed ad oẽs generaliter dirigatur. docẽs oĩa que in mũdo cernimus. caduca esse ⁊ breuia: ⁊ ob hoc minime appetẽda. Tertium librũ sirasirim prenotauit: que in latinam linguã vertitur cantica canticorum vbi per epytalamiũ carmen coniũctionẽ christi ⁊ ecclesie mystice canit: dictũ est aũt canticũ canticorum: eo q̃ omnibus canticis preferatur. que in scripturis sanctis habentur. sicut quedam in lege dicuntur sancta. quibus maiora sunt sancta sanctorum. Horum aũt triũ librorum carmina hexametris ⁊ penthametris versibus apud suos cõposita perhibentur: vt iosephus hieronymusq; scribunt.

¶ De Libris pphetarum ac ceteris veteris testamẽti. C. XXXVI.

Esaias euangelista potius q̃ ppheta librũ suum edidit. cuius p omnẽ textũ eloquẽtie prosa incedit. Canticũ vo hexametro ⁊ penthametro versu discurrit. Hieremias similiter edidit librum suũ cũ trenis eius quos nos lamẽta vocamus: eo q̃ in tristiorib⁹ funeribusq; adhibeantur in quibus quadruplex diuerso modo cõposuit alphabetũ. Quorum duo prima quasi saphico metro sunt scripta: q2 tres versiculos qui sibi nexi sunt ⁊ ab vna tñ littera incipiũt. heroici coma cõcludit. Tertiũ alphabetũ trimetro scriptũ est: ⁊ a ternis litteris versus terni incipiũt. Quartũ simile primo ⁊ secũdo habetur. Ezechiel ⁊ daniel a viris quibusdã sapientibus scripti esse perhibentur. Quorum ezechiel principia ⁊ fines multis habet obscuritatib⁹ inuoluta. Daniel vo claro sermone regna orbis pronũciat: ⁊ tẽpus aduẽtus christi manifestissima pdicatiõe annũciat. hi sunt q̃ttuor pphete qui maiores vocantur: q2 prolixa volumina collegerũt. Liber duodecim pphetarũ autorum suorum nominib⁹ prenotatur. Qui ppterea dicuntur minores: q2 sermones eorum breues sunt: vnũ ⁊ cõnexi sibimetipsi in vno volumine adinuicem continentur. Quorum noĩa sunt osee: iohel: amos: abdias: ionas: micheas: naum: abacuc: sophonias: agge⁹: zacharias: ⁊ malachias. Esdre liber autoris sui titulo prenotatur: in cuius textu

eiuſdem eſdre: neemieq; ſermones pariter continentur. heſter libꝛū
eſdras credit̄ cōſcripſiſſe. In quo eadem regina ſub figura eccleſie
dei populū a ſeruitute ⁊ morte eripuiſſe ſcribitur atq; interfecto
aman. qui interpretat̄ iniq̄tas diei celebritas in poſteros mittit̄. Li
ber ſapientie apud hebꝛeos nuſq̄ eſt: quē iudei philonis eſſe affir
mãt. q̄ ꝓinde ſapiētie nolat̄: q2 in eo chꝛiſti aduētꝰ q̄ eſt ſapiētia pa
tris: ⁊ paſſio eius euidēter exprimit̄. Librū aūt eccleſiaſticū certiſſi
me ihesus filiꝰ ſyrach hieroſolimita nepos ihesu ſacerdotis magni
cōpoſuit: cuius meminit ⁊ zacharias q̄ liber apud latinos ꝓpter elo
quij ſimilitudinē ſalomonis titulo prenotat̄: dictꝰ eſt aūt eccleſiaſti
cus eo q̄ꝺ de totius eccleſie diſciplina religioſe cōuerſatiōis magna
cura ⁊ rōne ſit editꝰ: h ⁊ apō hebꝛeos reperit̄: ſ; inter apocriſos ha
bet̄. Judith vero ⁊ thobias ſiue machabeoꝝ libꝛi quibus autoribꝰ
ſcripti ſint minime conſtat: habent autē vocabula ex eorum nomi
nibus quorum geſta ſcribuntur.

¶ De Actoribꝰ q̄ttuor euāgelioꝝ ⁊ apocalipſis. C. XXXVII.

HJeronimus in li. de viris illuſtribꝰ. Ma
theus q̄ ⁊ leui ex publicano
apoſtolus primus in iudea ꝓpter eos q̄ ex circūciſiōe cre
diderāt euāgeliū chꝛiſti hebꝛeis litteris verbiſq; compo
ſuit. In quo aduertēdū ꝙ vbicūq; ſiue ex ꝑſona ſua: ſiue ex dn̄i ſal
uatoris veterꝭ ſcripture teſtimonijs vtit̄: nō ſequit̄ ſeptuaginta trāſ
latoꝝ auctoritatē: ſ; hebꝛaicā. E q̄bꝰ illa duo ſunt. Ex egypto voca
ui filiū meū: ⁊ q̄m nazareus vocabit̄. Marcus diſcipulus ⁊ inter
pres petri: iuxta ꝙ petrū referētē audierat: rogatus rome a fratribꝰ
breue ſcripſit euāgeliū. Q̄ꝺ cū petrus audiſſet ꝓbauit ⁊ eccleſijs le
gēdū ſua anctoritate edidit. Meminit huiꝰ marci ⁊ pertus in ꝑma
epiſtola: ſalutat inquit vos marcus filius meus. Aſſumpto itaq;
euāgelio q̄ꝺ ipſe cū fecerat perrexit ad egyptū ⁊ primus alexandrie
chꝛiſtū annūciās cōſtituit eccleſiā: tāte doctrine ⁊ vite continētia vt
oēs ſectatores chꝛiſti ad exēplum ſui cogeret. Lucas medicus an
thiocenſis vt eius ſcripta indicant greci ſermonis non ignarus fuit
ſectatoꝛ pauli apoſtoli: ⁊ oīs eius peregrinatiōis comes ſcripſit euā
geliū: de quo idē aplꝯs. Miſimꝰ inq̄t cū illo fratrē cuius laus eſt in
euāgelio ꝑ oēs eccleſias. Aliud quoq; edidit volumē egregiū q̄ꝺ ti
tulo apoſtolicaꝝ actionū ꝑnotat̄. Johānes apoſtolus nouiſſimꝰ
oīum ſcripſit euāgeliū rogatꝰ ab aſie ep̄is aduerſus cherinthū alios
quoq; hereticos: ⁊ maxime tūc hebionitarū dogma cōſurgēs: q̄ aſ
ſerit chꝛiſtū ante mariā nō fuiſſe: vnde etiā cōpulſus eſt diuinā eiꝰ
natiuitatē edicere. S; ⁊ aliā cauſam huius ſcripture ferunt ꝙ cū le
giſſet mathei marci ⁊ luce volumina ꝓbauerit q̄dē textū hiſtorie: ⁊
vera eos dixiſſe firmauerit: ſ; viuꝰ tm̄ anni in quo ⁊ paſſus eſt poſt
carcerē iohannis hiſtoriā texuiſſe: pretermiſſo itaq; anno cuius a
cta a tribꝰ cōpoſita fuerāt: ſuperioꝛis tp̄is anteq̄ iohannes claude
ret̄ in carcere geſta narrauit. In pathmū quoq; inſulam relegatus
apocalipſim ſcripſit. Johannes criſoſtomus ſuper matheum ho
melia prima. Queri poteſt cur quattuoꝛ fuerunt euangelioꝛum ſcri
ptores cum vnus ſufficeret cuncta memoꝛare. Sufficeret quidam
ſed cum quattuoꝛ ſint qui hoc conſcribant: nec eiſdem tempoꝛibus
nec eiſdē locis. ⁊ tamen quaſi ex vno oꝛe omnia pꝛonunciant fit hoc
ſine dubio veritatis pergrande documentum: verum econtrario inu
quis res accidit. In multis enim inter ſe diſſonant: at hocipſum eſt
maximum veritatis teſtimonium. Si enim ex toto vſq; ad ſingula
verba cōcinerent inimici veritatis eos crederent ad decipiendū ho
mines: comuni conſilio congregatos ſcripſiſſe.

¶ De Epiſtolis pauli. C. XXXVIII.

HJeronimus vbi. ſ. Paulus apoſtolus q̄
antea ſaulus extra numerū
xij. apoſtoloꝝ de tribu beniamin ⁊ opido iudee giſcalis
fuit: quo a romanis capto cū parentibus ſuis tharſum
cilicie cōmigrauit a q̄bꝰ ob ſtudia legis miſſus hieroſolimā a gama
liele viro doctiſſimo cuius lucas meminit eruditus eſt. Cū aūt inter
fuiſſet neci martyris ſtephani: ⁊ acceptis a pōtificibꝰ tēpli ep̄lis ad
ꝑſequēdos eos q̄ crediderāt chꝛ̄o damaſcū ꝑgeret reuelatiōe cōpul
ſus ad fidē q̄ in actibꝰ aplōꝝ ſcribit̄: in vas electiōis de perſecutoꝛe
trāſlatꝰ eſt. Cūq; primū ad ꝑdicationē eius ſergius paulus ꝓcōſul
cipꝛi credidiſſet ab eo ꝙ eū chꝛ̄i fidei ſubegerat: ſortitꝰ ē nomē: ⁊ ad
iuncto ſibi barnaba multis vꝛbibꝰ ꝑagratis reuertēſq; hieroſolimā
a petro iacobo ⁊ iohāne gētiū aplꝯs oꝛdinat̄. Et poſt paſſionē dn̄i
viceſimoq̄nto anno. i. ſecūdo neronis eo tp̄e quo feſtus pꝛocuratoꝛ
iudee ſucceſſit felici: romam vinctus mittitur ⁊ biennium in libera
manens cuſtodia: aduerſus iudeos de aduentu chꝛiſti quotidie diſ
putauit. Sciendum autem in pꝛima ſatiſfactione nec dum neronis
imperio roboꝛato: nec in tanta erumpente ſcelera: quanta de eo
narrant hiſtoꝛie: paulum a nerone dimiſſum vt euangelium chꝛi
ſti in occidentis quoq; partibus pꝛedicaret ſicut ipſe ſcribit in
ſecūda ad thimoth. eo tempoꝛe quo paſſus eſt: ⁊ de vinculis dictat
epiſtolam. In pꝛima mea ſatiſfactione nemo mihi affuit ⁊c̄. Mani
feſtiſſime leonem pꝛopter crudelitatem neronē ſignificans. Et hic
ergo quartodecimo neronis anno eodē die quo ⁊ petrus rome pꝛo
chꝛ̄o capite trūcat̄. Scripſit āt. ix. ad. vij. eccl̄ias ep̄las. ad rōanos. j.
ad coꝛinthios. ij. ad galathas. j. ad ephesios. j. ad philippēſes. j. ad co
locenſes. j. ad teſſalonicēſes. ij. Preterea ad diſcipulos ſuos thimo
theo. ij. tito. j. philemoni. j. Epiſtola autē que fertur ad hebꝛeos nō
eius credit̄: pꝛopter ſtili ſermoniſq; diſſonantiam: ſed vel barnabe
vi clemētis: vel luce vel certe: q2 paulus ſcribebat ad hebꝛeos: ⁊ pꝛo
pter inuidiam ſui apud eos nominis titulū in pꝛincipio ſalutatiōis
amputauerat. Scripſerat autem vt hebꝛeus hebꝛaice. i. ſuo eloquio
diſertiſſime: ⁊ que eloquenter ſcripta fuerant in hebꝛeo eloquenti
us vertiſſe dicitur in grecū ⁊ hanc eſſe cauſam ꝙ a ceteris pauli epi
ſtolis diſcrepare videat̄: legūt q̄dā ⁊ ad laodicēſes: ſ; ab oībꝰ explo
ditur.

¶ De Septē epiſtolis canonicis. C. XXXIX.

IAcobus qui appellat̄ frater domini cogno
mento iuſtus: vt nōnulli exiſtimāt
filius erat fratris ioſeph: vt autem mihi videtur marie
ſoꝛoꝛis matris domini: cuius iohānes in libꝛo ſuo me
minit filius: poſt paſſionem domini ſtatim ab apoſtolis hieroſoli
moꝛum epiſcopus oꝛdinatur. Unam tm̄ epiſtolam ſcripſit que de
ſeptē catholocis eſt: hic de vtero matris ſanctus fuit: vinū ⁊ ſicerā
non bibit: carnē nullā comedit: nec attonſus eſt: nec vnctus vnguē
to: nec vſus balneo ⁊c̄. Tradit ioſephus tante eū ſanctitatis fuiſſe ⁊
celebꝛitatis in plures: vt ꝓpter eius necem creditū ſit ſubuerſā hie
roſolimā. Euangeliū quoq; quod appellat̄ ſm̄ hebꝛeos: ⁊ a me nu
per in grecum ſermonē latinūq; tranſlatum eſt: quo ⁊ oꝛigenes ſe
pe vtit̄ poſt reſurrectionē ſaluatoꝛis refert. Dominus autē cū dediſ
ſet ſindonem ſeruo ſacerdotis iuit ad iacobum ⁊ apparuit ei. Jura
uerat enim iacobus non ſe cōmeſſurum panem ab illa hoꝛa qua
biberat calicem domini: donec videret eum reſurgentem. Simon
petrus filius iohānis ꝓuincie galilee dico bethſaida: frater andree
apoſtoli pꝛinceps apoſtoloꝝ poſt epiſcopatū anthiochienſis eccle
ſie ⁊ pꝛedicationē diſperſionis eoꝝ q̄ de circūciſione crediderāt in
ponto: galatia: capadocia: aſia: ⁊ bithimia. ſecūdo claudij anno ad
expugnandum ſimonē magū romā pergit. ibiq;. xxv. annis cathe
dram ſacerdotalē tenuit vſq; ad vltimū annū neronis. i. quartūde
cimū. a quo affixus cruci martyrio coꝛonatus eſt: capite ad terram
verſo: ⁊ in ſublime pedibus eleuatis aſſerens ſe indignum ꝙ ſic cru
cifigeret̄: vt dominus ſuus. Scripſit duas epiſtolas que catholice
nominant̄. Johannes apoſtolus quem ihesus amauit plurimum
filius zebedei ⁊ frater iacobi. Scripſit ⁊ vnam epiſtolā cuius exoꝛ
diū eſt q̄ꝺ fuit ab initio ⁊c̄. Relique autem due iohānis pꝛeſbyte
ri aſſeruntur: cuius ⁊ hodie alterum ſepulchꝛum apud epheſū oſtē
ditur ⁊ nōnulli putant duas memoꝛias eiuſdem iohannis euange
liſte eſſe. Judas frater iacobi vnā paruā que de. vij. catholicis eſt
epiſtolam reliquit: ⁊ q2 de libꝛo enoch qui apocrifus eſt in ea aſſu
mit teſtimonium: a pleriſq; reicitur: tamen auctoꝛitatem vetuſtate
iam ⁊ vſu meruit: ⁊ inter ſanctas ſcripturas computatur.

¶ De Repatiōe facte bibliothece ⁊ trāſlatoꝛibꝰ eiſdē. C. XL.

ISidoꝛus vbi ſupꝛa li vj. Bibliotheca a gre
co nomē accepit eo ꝙ ibi recōdan
tur libꝛi. Nā biblio libꝛoꝝ theca repoſitio interpꝛetat̄.
Bibliothecā veteris teſtamenti heſdras ſcriba poſt in
cenſā legē a chaldeis dū iudei regreſſi fuiſſent in hieruſalē diuino
afflatus ſpū reparauit. cūctaq; legis ⁊ ꝓphetarū volumina q̄ fue
rant a gentibꝰ coꝛrupta coꝛrexit. Ptolemus cognomēto philadel
phꝰ oīs litterature ſagaciſſimꝰ. cū ſtudio bibliothecarū ꝑſiſiſtratū
emularet̄: nō ſolū gentiū ſcripturas: ſed etiā diuinas l̄ras in biblio
thecā ſuā cōtulit. Nā. lxx. milia libꝛoꝝ huius tp̄is alexandrie ſt in
uenta. hic etiā ab eleazaro pontifice petens ſcripturas veteris teſta
menti. in grecā vocē ex hebꝛea lingua ꝑ. lxx. interpꝛetes trāſferre cu
rauit: q̄s in alexādrina bibliotheca habuit. ſiquidē ſinguli in ſingu
lis cellulis ſeparati. ita oīa per ſpiritum ſanctum interpꝛetati ſunt.
vt nihil in alicuius eoꝝ codice inuentū eēt: q̄ꝺ a ceteris vel in verbo
rū oꝛdine diſcreparet. Fuerūt ⁊ alij interpꝛetes: q̄ ex hebꝛea lingua
in grecā ſacra eloquia tranſtulerunt. ſicut aq̄la: ſimachus ⁊ theodo
cio. ſicut etiā vulgaris illa interꝑtatio. cuiꝰ autoꝛ nō apparet ⁊ ob h̄
quia ſine nomine interpꝛetis. v. editio nuncupat̄. Preterea ſextam
⁊ ſeptimam editionem oꝛigenes miro laboꝛe repperit: ⁊ cum cete
ris editionibus comparauit. Pꝛeſbyter quoq; hieronymus triū

linguarum peritus: ex hebreo in latinum eloquium easdem scripturas conuertit eloquenterqз transfudit. Cuius etiã interpretatio merito ceteris antefert. Nã est ⁊ verboꝝ tenacioꝛ ⁊ perspicuitate sententie clarioꝛ atqз vtpote a christiano interpretatio verioꝛ.

¶ De Sacre scripture doctoꝛib⁹ ⁊ expositoꝛib⁹. C. XLI.

Apud nos quoqз pãphilius martyr: cuius vitã eusebius cesariẽsis cõscripsit: p̄sistratũ sacre bibliothece studio primus adequare otẽdit: hic enĩ in bibliotheca sua. ppe. xxx. voluminũ milia habuit. Hieronymus quoqз atqз gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe querẽtes ordine p̄secuti sunt: eoꝛũqз studia in vno voluminis indiculo cõprehẽderũt. De nostris quoqз apud grecos origenes in scripturarũ laboꝛe tã grecos ꝙ̃ latinos operũ suoꝝ numero supanti. Deniqз hieronym⁹. vj. milia. libꝛoꝝ ei⁹ legisse fatet. Hoꝝ tñ oĩuз studia aug. ingenio vel sciẽtia sua vicit. Nã tãta scripsit vt ⁊ diebus ⁊ noctib⁹ nõ solũ scribere libꝛos eius quis ꝗ̃ꝫ: sed nec legere q̃de occurrat. Ex decretis gratiani di. ix. Augu. ad hieronymũ epistola. viij. Ego q̃dez solis eis scriptoꝝ q̃ iã canonici appellant: didici hũc timoꝛẽ honoꝛẽqз referre: vt nullũ eoꝝ scribẽdo errasse audeã credere: vel si aliquid in eis offendero qd̃ videat cõtrariũ veritati: nihil aliud existimẽ: ꝙ̃ vel mẽdosum esse codicẽ: vel nõ esse assecutũ interpretẽ qd̃ dictum est: vel me minime intellexisse nõ ambigã. Alias aũt ita lego: vt quãtalibet sanctitate quãtave doctrina polleant: nõ ideo verũ putẽ qd̃ ipsi ita senserũt: sed qꝛ mihi p alios autores vel canonicas vel pbabiles rõnes: qd̃ a vero nõ abhoꝛreat persuadere potuerũt. Idẽ in epistola ad foꝛtunatũ. Neqз quoꝛũlibet disputatiões: q̃uis catholicoꝝ ⁊ laudatoꝝ hoiũз veluti scripturas canonicas habere debem⁹ vt nobis nõ liceat salua honoꝛificẽtia que illis debet hoib⁹ aliq̃d in eoꝝ scripturis impꝛobare atqз respuere: si foꝛte inuenerim⁹ q̃ aliter senserint ꝙ̃ veritas hз diuino adiutoꝛio: vel ab alijs intellecta vel a nobis. Actoꝛ. Ut. s. marimi: oꝛosij: prosperi: leonis pape: fulgentij: boetij: cassiodoꝛi: gregoꝛij magni: isidoꝛi: bede alcuini: rabbani: strabi: lanfranci: anshelmi: bernardi clareuallensis: hugonis: ⁊ richardi canonicoꝛum sancti victoꝛis.

¶ De Clemẽte papa ⁊ ignacio ⁊ dionysio. C. XLII.

Clemens post petrũ ⁊ linũ ⁊ cletũ sedit quartus rome epus. Anno dñi. xciij. hic scripsit epistolas decretales. Est etiã itinerariũ petri in libꝛis: qd̃ ei ascribit: sз apocrifuз est. Hic ex pꝛecepto petri pontificatũ suscepit: sз ideo linus ⁊ cletus ante eũ scribunt: qꝛ ab ipso pꝛincipe apostoloꝝ ad ministeriũ sacerdotale exhibẽdũ oꝛdinati sunt: vnde credunt nõ fuisse sũmi põtifices: hз etiã. vij. regiões diuisit notarijs ecclesie q̃ gesta martyrũ perq̃rerẽt. Sedit annis. ix. hic p fide chꝛi iussu traiani subijt exiliũ. Tãdẽ ligata ad collũ anchoꝛa in mare pcipitat. Ignacius post petrũ ⁊ euodiũ tertius antiochie sedit eps: scripsit epistolas. xij. hз dãnat⁹ ad bestias ait frumẽtũз chꝛisti suз: dẽtib⁹ bestiaꝝ molar: vt panis mũdus inueniar. Dionysius ariopagita claruit sub impatoꝛe marco antonio. ij. Anno ab incarnatiõe dñi. clxxi. hз cũ eẽt in ariopago magister ad exhoꝛtatiõeз pauli cõuersus ad fidẽ chꝛi: postmodũ ab eodẽ epus coꝛinth. oꝛdinat⁹ est fm quosdã: sз fm alios epus fuit athenieñsiũ: ⁊ hoc videt esse verius. Nã alius fuit dionysius coꝛinthioꝛũ epus: sicut patet in ecclesiasticis histoꝛijs: de quo etiã loquit hieronymus in li. de viris illustrib⁹. Scripsit aũt ille prioꝛ ad thimotheũ coepiscopũ suũ. i. ephesioꝛũ epm: de gerarchia celesti. i. angelica libꝛũ vnũ de ecclesiastica gerarchia li. j. de diuinis noib⁹ li. j. de mystica theologia li. j. Epistolas ad diuersas psonas. x. Huius libꝛos de greco in latinũ trãslatos legati michaelis impatoꝛis cõstãtinopolitani inter cetera munera detulerunt ludouico impatoꝛi romano. Qui libꝛi parisius in ipsõ sacri martyris festo cũ studio suscepti sunt. Qd̃ gaudiũ virt⁹ sancti martyris auxit. xix. egris ipa nocte ipsis sanatis. Anno dñi. dcccxxxiiij.

¶ De Origene ⁊ scriptis eius. C. XLIII.

Adamantius origenes presbyter in alexãdria claruit sub imperatoꝛe alexandro. Anno dominici. ccij. hic decimo seueri pertinacis anno ac leonide patre suo chꝛisti martyrio coꝛonato: cuз. vi. fratribus ⁊ matre vidua pauper relinquitur annos nactus circiter. xvij. Rem enim familiarem pro confessione chꝛisti fiscus occupauerat: dispersa autẽ ecclesia alexãdrie ipse postmodũ a demetrio einsdẽ vrbis epo in locũ clemẽtis p̄sbyteri ɔfirmat⁹ p multos annos floꝛuit: ecclesiasticaз scholam ibi tenuit: auaritiam calcauit: voluptates in tantum fugit: vt zelo dei non fm scientiã sз ferro truncaret genitalia. Mille ⁊ eo amplius tractatus quos in ecclesia locutus est: edidit ⁊ innumerabiles pꝛeterea commentarios quos vocat thomos: ac tamen interduз magnus doꝛmitat homerus: atqз operi longo fas est ignoscere somno. Male sensit de dei filio peius de spiritusancto: animaз de celo ruinã impie ptulit: verã carnis resurrectionẽ negauit: post multa secula vnã de oĩbus restitutionẽ foꝛe asseruit: sed qꝛ multa vtilia ⁊ pꝛeclara scripta reliquit: quedã eoꝝ ecclesia recipit. Nã ⁊ papa gelasius in decretis suis illa opuscula oꝛigenis appꝛobat: que beat⁹ hieronymus nõ repꝛobat. Ex his ergo ea que subscripta sũt defloꝛauit: apologia pꝛo se tractatus. j. super genesim homelie. x viij. super exod. homelie. xiij. super leuiticũ homelie. xvj. super numeri homelie. xxviij. sup iosue homelie. xxvj. sup iudicũ homelie. ix. de helcana tractatus. j. super pꝛincipiũ iob. li. iij. super psalmũ. xxxvj. homelie. v. super psalmũ. xxxvij. homelie. ij. super psalmũ. xxxviij. homelie. ij. super pꝛincipiũ canticoꝝ. li. iij. super idez pꝛincipiũ homelie. ij. super esaiã pꝛophetã: homelie. ix. super hieremiam homelie. xiiij. super ezechielẽ homelie. xiiij. super matheuз li. xxvj. super lucã homelie. xxxviij. super pꝛincipiũ iohãnis tractatus. j. super epistolã ad romanos li. x. de singularitate clericoꝝ li. j. Planctus ipsius oꝛigenis li. j. Scripsit pꝛeterea libꝛos periarchon in quibus maxime eius hereses inueniunt. Sed in cõmentario eius sup matheum cauendum est quod dicit panẽ illum quẽ dedit domin⁹ discipulis non fuisse verum coꝛpus eius: expõnẽs illud mystice de pane verbi dei. In cõmentarijs quoqз super libꝛos moysi mihi videt nimis allegoꝛicũ sensuз seq̃ ⁊ q̃si impꝛobare histoꝛie veritatẽ.

¶ De Cipriano ⁊ athanasio ⁊ eusebio. C. XLIIII.

Cyprianus carthaginẽsis epus floꝛuit anno dñi. cclvij. impante valerião. hic primũ quidẽ glorioſe rhetoꝛicã docuit. Exinde suadẽte p̄sbyterõ cecilio a quo ⁊ cognomẽtũ soꝛtit⁹ ẽ: chꝛianus factus oẽm substãtiã suã paupib⁹ erogauit: ac nõ post multũ elect⁹ in p̄sbyterũ tandẽ eps factus est. Scripsit aũt ad donatũ de gratia dei libꝛũ. j. de lapsis libꝛũ vnũ: de aleatoꝛib⁹ libꝛũ vnũ: de vnitate catholice eccl̃ie libꝝ vnũ: de oꝛatione dominica libꝛũ vnũ: de moꝛtalitate libꝛũ vnũ: de ope ⁊ elemosynis libꝛũ vnũ: de bono patiẽtie libꝝ vnũ: De zelo ⁊ liuoꝛe libꝝ vnũ: ad demetrianũ libꝛũ vnũ: ad foꝛtunatũ li. j. ad quirinũ li. quattuoꝛ: de laude martini li. j. ad antonianũ libꝛũ vnũ: ad iubaianũ libꝝ vnũ: ad ceciliũ de sacro calice li. j. ad coꝛneliũ libꝝ vnũ: de duob⁹ mõtib⁹ libꝝ vnũ: de duodecim abusiuis seculi libꝝ vnũ: Epl̃as paruas ad diuersas psonas libꝝ vnũ: Cũqз esset amic⁹ sancti Coꝛnelij qui tũc rome pontificatũ tenebat ⁊ misissent epl̃as sibiinuicẽ p chꝛisto passus est eo die quo rome coꝛnelius: sed nõ eodẽ anno. Athanasius alexandrie oꝛdinat eps anno dñi. ccc. xxxj. q̃ multa arrianoꝝ ppessus insidijs sub ɔstantio pꝛincipe ad cõstantẽ galliarũ pꝛincipẽ fugit: vñ cũ litteris reuersus: ⁊ rursus post moꝛtẽ illius fugatus vsqз ad iouiniani imperiũ latuit: a quo recepta ecclesia sub valente moꝛitur. Scripsit aũt de trinitate ɔtra hereticos libꝛos octo: de spũsancto libꝝ vnũ: dyalogũ ɔ̃ arrianũ libꝛos duos. Exhoꝛtatoꝛiũ ad mõachos li. j. Scripsit pꝛeter hec libꝛuз cõtra valẽtem ⁊ vrsaciũ: aliosqз libꝛos: de virginitate: de psalmoꝝ titulis: ⁊ vitã sancti Antonij monachi. ⁊ alia multa q̃ numerare longuз est. Eusebius emisenus eps elegantis ⁊ rethoꝛici ingenij floꝛuit tpibus cõstantini imperatoꝛis: ⁊ innumerabiles confecit libꝛos. E quibus pꝛecipui sunt aduersus iudeos ⁊ gentes ⁊ nouacianos ⁊ ad galathas libꝛos decem. Et euãgelij homelie breues: sed plurime inueni sermones eius de pascha. Claruit anno domini. cccxlv.

¶ De Hilario ⁊ didimo ⁊ effrem. C. XLV.

Hylarius pictauẽsis eps anno dñi. ccclviij. factione arrianoꝝ in phꝛigiam pulsus. libꝛos de ufra religiõe cõposuit. Ex q̃bus hic defloꝛaui. libꝛos de trinitate ɔtra arrianos. xij. super beati imaculati tractat⁹. xxij. sup psalmũ cẽtesimũ q̃dragesimũ tractatũ vnũ: ad apzã filiã suã epl̃aз vnã. Scripsit aũt ⁊ alios psalmoꝝ ɔmẽtarios: ⁊ libꝝ de synodis quẽ ad galliaꝝ epos misit. libellũ ad ɔstãtiũ quẽ ei viuẽti ɔstãtinopolim poꝛrexit: ⁊ aliũ in ɔstãtiũ quẽ post moꝛtẽ ei⁹ scripsit: aliũ aduersus valẽtẽ ⁊ vrsaciũ ⁊ ad pꝛefectũ salustiũ: ⁊ libꝝ hymnoꝝ libꝝ mysterioꝝ ɔmẽtarios in matheũ. tractat⁹ in iob. ⁊ elegãtẽ libellũ contra auxentiũ. epl̃as quoqз ad diuersos. Obijt anno dñi. ccc. xlix. Didimus alexãdrinus floꝛuit ãno dñi. ccc. lxxiiij. qui a quinto vel quarto etatis sue anno oculoꝝ luminib⁹ oꝛbatus ⁊ ob id elementoꝝ quoqз ignar⁹. tñ sui miraculũ oĩb⁹ pꝛebuit. vt dyalecticã quoqз ⁊ geometriã que maxĩe visu indigẽt vsqз ad pfectũ didicerit. Plurimaqз ac nobilia de nostro dogmate p notarios ɔscripsit. s. cõmẽtarios in oẽs psalmos. In euãgeliuз mathei ⁊ iohãnis ⁊ de dogmatib⁹ ⁊ contra arrianos libꝛos duos. In esaiã thomos. xviij. In osee ɔmentarioꝝ libꝛos tres ad hieronymũ scribẽs: sed ⁊

zachariam rogatu hieronymi libros quinqꝫ ⁊ commentarios in
. Quoꝝ oĩuꝫ nihil in armario cuiusqꝫ inueni apud nos: qꝛ nec for
de greco in nostrã linguã trãslata sunt: sed tñ de spũsancto li. iij.
os beatus hieronymus trãstulit in latinũ: vixit aũt annis. lxxxv.
frem edisene ecclesie dyaconus multa syro sermone cõposuit:
d tantã venit claritudinẽ: vt post lectionẽ scripturaruꝫ publice in
lesijs quibusdã eius scripta soleãt recitari. Scripsit aũt de penitẽ
librũ vnũ: de luctaminibus seculi librũ vnũ de cõpunctiõe cordis
rũ vnũ: de beatitudine aĩe librũ vnũ: de resurrectiõe librũ vnũ: de
e iudicij librũ. j. Decessit autez sub valente principe qui imperauit
no domini. ccclxvij.

De Basilio ⁊ gregorio nazanzeno. C. XLVI.

Basilius cesaree capadocie eps egregius floruit anno dñi. ccclxxviij. gemina phia ⁊ san
ctitate clarus. Scripsitqꝫ in examerõ libros nouẽ: de in
stitutiõe monachoꝝ li. vnũ. Exhortatoriũ ad monachos
rũ vnũ. Scripsit ⁊ cõtra. Eunomiũ libros: ⁊ de spiritusancto volu
ẽ vnũ: ⁊ breues variosqꝫ tractat⁹. Obijt ãno dñi. ccclxxxiiij. Gre
orius nazãzenus eps vir eloquẽtissimus: floruit anno dñi. ccclxxxj
ic cũ phie studijs adhuc iunioꝛ apud athenas floreret vidit ꝑ sopo
ẽ sedẽti sibi ⁊ legẽti duas satis decoras dextra leuaqꝫ feminas cõ
edisse. Quas ille castitatis ĩstiuctu oculo toruiore respiciẽs: q̃ nã es
ent ⁊ q̃d sibi vellẽt pcunctabat̃: eũ familiarius cõplectẽtes aiunt: ne
moleste accipias iuuenis: note tibi satis ⁊ familiares sumus: altera
nĩ ex nobis sapiẽtia: altera castitas dicit̃: ⁊ misse sum⁹ tecũ habita
e: qꝛ iocũdũ satis ⁊ mundũ in corde tuo habitaculũ preparasti. Cũ
ũt a patre epo in sacerdotiũ surrogatus: hoc egreferẽs discessit ad
ẽpus. Postmodũ vo regressus scripsit apologeticũ in libris. ij. cau
as discessiõis sue vel etiã redit⁹ allegãs. Post h̃ etiã defuncto pa
re successit in epatũ apud nazãzo breue opidũ: ⁊ inde cõstãtinopoli
d instituẽdã vel docẽdũ ecclesiã trãsire exhortat⁹ est. Ibi g̊ eps cõ
titutus docuit vbi vo: ⁊ Hieronymus sanctarũ scripturaꝝ studijs
ab eodẽ eruditũ se dicit: ꝑter hũc apologeticũ aũt inueni sermones
eius tñ sex. Scripsit aũt ꝑterea de morte fratris cesarij: laudes ma
chabeoꝝ: laudes ciprĩani: laudes athanasij: laudes maximi phi librũ
hexametro versu virginitatis ⁊ nuptiaꝝ cõtra se differẽtiũ. Contra
eunomiũ libros duos. De spiritusancto librum vnum. Contra iulia
num imperatorem li. j. obijt autem anno domini. cccxcj.

De Ambrosio ⁊ scriptis eius. C. XLVII.

Ambrosius mediolanẽsis eps de palatio ad pontificatũ raptus doctor
eximius claruit anno dñi. ccclxxxj. h̃ ritũ canẽdi antipho
nas prim⁹ in ecclesia apud latinos a grecis trãstulit: apõ
quos hic ritus iã inoleuerat ex instituto ignacij antiocheni epi: hy
mnos etiã cõposuit q̃ nũqꝫ antea in ecclesijs latinis modulis cane
bant̃. Scripsit aũt de paradiso librũ vnũ: de vnica penitentia libros
duos: de fuga seculi librũ vnũ: de trinitate ad gratianũ libros q̃nqꝫ.
De spiritusancto libros tres: de incarnatiõe christi librũ vnũ: de offi
cijs ministroruꝫ libros tres: de excessu satiri fratris sui libros duos:
de cõsolatiõe valẽtiniani librũ vnũ: de eligẽdo põtifice ad vercellen
ses librũ vnũ: in hexameron libros sex: de arca noe librũ vnum: de
bono mortis librũ vnum: de iacob ⁊ vita beata libros duos: de san
cto ioseph librũ vnũ. De benedictionib⁹ patriarchaꝝ librũ vnuꝫ. De
saucto dauid apologiã librũ vnũ: de elemosyna ⁊ ieiunio librũ vnũ:
de sancto thobia librũ vnum: de sancta virginitate libros. iij. de na
both librũ vnũ: sup vndecim psalmos tractatus. xj. sup beati ĩmacu
lati li. sup lucã li. x. sup quattuordeciꝫ epistolas pauli li. xiiij. de tra
ditiõe basilice tractat⁹ duos: de obitu theodosij tractatũ vnũ: de sim
bolo ad neophitos li. vnũ: de viduis li. vnũ: de interpellationibus ⁊
infirmitate hoĩs libros. iiij. epistolas breues ad diuersos. lxxvij. ser
mones. lxxv. obijt anno domini. cccciij.

De hieronymo ⁊ libris eius. C. XLVIII.

Hieronimus presbyter totus diuine scri
pture incumbens contempo
raneus fuit sancto ambrosio: hic trium linguarum peri
tus nouũ testamentũ grece fidei reddidit: ⁊ vetus iuxta
veritatem hebraicam transtulit. Solus ex antiquis doctoribus o
mnes sedecim prophetas exposuit. Quorundam etiam grecoruꝫ do
ctorum opuscula in linguam nostram transtulit. Scripsisse autez ⁊
ipse reperitur omnia que subscripta sunt. Expositiones fidei sue ad
damasum papam tractatum vnum: de symbolo niceno tractatum
vnum. Ex regulis diffinitionum contra hereticos tractatum vnum
contra pelagianos libros tres: contra iouinianuꝫ libros. ij. contra lu
ciferianum li. vnum: contra helindiã de perpetua virginitate sancte
marie librum vnum. contra vigilantium libꝝ vnũ. contra origeneꝫ
de resurrectione carnis libꝝ vnũ. ad anitũ ꝑsbyterũ de errorib⁹ ori
genis librũ vnũ. ad pammachiũ ⁊ occeanũ lib. vnũ. contra ruffinuꝫ
presbyterũ aquileie li. j. Apologeticum ad augustinũ li. j. Exhortato
rium ad iulianũ li. j. de penitentia ad rusticũ li. vnũ: de frugi ⁊ luxu
rioso ad papam damasum li. j. de duodecim questionib⁹ ad ebidiã
li. j. de questionib⁹ symeon ad algunsiam. de corruptiõe. lxx. in psal
terio ad summã ⁊ fertelam li. vnũ de homine pfecto li. vnũ: ad occea
num de hoc quod scriptum est: vnius vxoris virũ li. vnũ: de historia
ioachim ⁊ anne librũ vnũ. de viris illustribus li. j. de distantia loco
rum lib. j. de septẽ gradibus ecclesie ad damasum papã li. j. de vita
clericorũ ad neopotianũ li. j. Epitaphiũ nepotiani ad heliodorũ epi
scopũ librũ vnũ: de institutione clerici vel monachi ad paulinuꝫ li. j.
de vita monachi ad rusticũ lib. j. de vita clerici ad occeanum li. j. de
virginitate seruãda ad eustochiũ li. j. ad demetriadẽ virginẽ li. j. ad
alechbam de institutiõe paule filie sue li. j. ad matrẽ ⁊ filiaꝫ in gallia
cõmorantes li. j. Obiurgatiões susanne virginis consecrate: de la
psu suo librum vnum. Ad fabianum dyaconum lapsum li. vnum.
ad ageruchiã de monogamia lib. j. ad furiam de virginitate seruan
da lib. vnum: ad saliuncam de viduitate seruanda: ⁊ de morte nebri
dij librum vnũ: ad paulam consolatoriũ super dormitione bresille
lib. j. Ad pammachium de dormitione pauline li. j. ad occeanuꝫ de
morte fabeole. epitaphium sancte paule li. j. ad tyrasitim cõsolatori
um super dormitione filie sue li. j. ad mineruũ ⁊ alexandrum de re
surrectione carnis librũ. j. Apologeticũ ad pammachiũ li. j. ad elio
dorum monachum de contemptu seculi librũ. j. ad thesifontẽ lib. j. ad
domnionẽ li. j. de tribus virtutibus tractatũ vnũ: de morte osie ⁊ se
raphin ⁊ calculo li. j. Expositiões psalmi. xiiij. ad principiã virgineꝫ
li. j. de vita vel obitu sancte marcelle ad principiam virgineꝫ li. j. Epi
stolas breues ad diuersos. lxx. Sermones. x.

De Expositionibus cõmentarijs eiusdẽ. C. XLIX.

Scripsit etiam in expositionibus diuinarũ scri
pturarũ: de interpretationib⁹ hebraico
rũ nominũ libꝝ vnũ. de optimo genere interpretãdi. ad
ad pãmachiũ li. j. de studio scripturaꝝ ad paulinũ libruꝫ
vnũ: de questiõib⁹ hebraicis in genesi li. j. de trib⁹ questiõib⁹ ad da
masum papã li. j. de veste sacerdotali ad fabiolã. l. j. de. xlij. mãsioni
bus filioꝝ israel li. j. de questionib⁹ hebraicis libri regũ libros duos
de questionib⁹ palypomenõ li. duos. breuiarij sup psalteriũ li. j. Cõ
mentarioꝝ sup ecclesiasten libꝝ vnũ: sup esaiã li. xviij. sup hieremiã
li. xx. sup ezechielẽ libros. xiiij. super danielẽ li. j. sup osee li. iij. sup io
hel librũ. j. sup amos li. iij. sup abdiã li. j. sup ionam li. j. sup micheaꝫ
li. ij. sup naum li. j. sup abacuc li. ij. sup sophoniã libruꝫ. j. sup aggeũ
libꝝ vnũ. sup zachariã libros tres. super malachiã li. j. sup matheũ li
bros quattuor. super marcũ librũ vnũ: super eplam ad galathas li
bros. iij. super eplam ad ephesios libros tres. sup eplaꝫ ad tytũ libꝝ
vnũ. super eplam ad philemonẽ li. vnũ. Tandẽ ꝑ. xl. annos libris su
is cõfectis ita corpore pre laborib⁹ defecto vt de lecto surgere nequi
ret: nisi apprehenso manib⁹ fune qui ad hoc de trabe dependebat.
Obijt apud bethleẽ anno etatis sue. lxxxviij. s. anno dñi. cccc. xxj.

De Ruffino ⁊ Johanne crisostomo. C. L.

Ruffinus presbyter aquileie trãslator librorũ
origenis cõtẽporaneus fuit sancto
hieronymo. Qui etiã ambo orta inter se simultate de q
stionibus scripturarum libros inuectiuarum satis qui
dem luculentos sed nimis mordaci sermone in alteruttuꝫ cõscripse
runt. Scripsit aũt ruffinus ⁊ apologeticũ ꝓ se libellũ: id est purgãs
se ab erroribus origenis ⁊ plura alia. Johãnes crisostomus con
stantinopolitanus episcopus fuit ⁊ ipse hieronymo contemporane
us: sanctitate quidem ⁊ scientia clarus: sed in facundia sua seuerior
⁊ liberior iusto. Scripsit aũt de hoc ꝙ nemo ledit̃ nisi a seipso libꝝ
vnum: de reparatione lapsi librum vnũ. de cõpunctione cordis lib.
duos. sup matheum in moduꝫ cõmentarioꝝ libros duos. sup ma
theum per homelias. xx. sup Johãneꝫ homelias. lxxviij. super epi
stolam Pauli ad hebreos homelias. xxxiiij. de laudibus Pauli ho
melias. vij. Sermones diuersos. xxx. Hic Eudoxiam vxorẽ Archa
dij ĩperatoris: multosqꝫ sacerdotũ infestos habens episcopatu pul
sus ⁊ exiliatus est: sed populo pro eo tumultuante. secundo etiam
exiliatus est: sed terremotu regiam vrbẽ grauiter cõcutiente a ciuib⁹
reuocatus est. Tertio quoqꝫ inimicis vrgentib⁹ episcopatu abdica
tus: ab archadio exilio relegat̃. Ibiqꝫ nõ multopost moritur anno
domini. cccc. ix. sub papa innocentio primo. Qui etiam ipse ⁊ occi
dentales episcopi pro Johannis preiudicio a communione orien
tales suspenderunt: Iram quoqꝫ dei pro morte eius nimia grandi

nis tempestas constantinopoli incumbens: ⁊ mors eudoxie augu-
ste subsecuta intentauit. Postmodum vero corpus Johānis ab ex
exilio constantinopolim relatum est iussu theodosij imperatoris cū
lachrymis orantis: vt veniā daret patri suo: ⁊ illis qui eū exuliauerāt
⁊ per hoc finita est dissensio que adhuc erat in ecclesia pro eius dā-
mnatione. scilicet anno domini. ccccxliiij.

De Augustino ⁊ libris eius quos edidit anteq̄ȝ esset episcopus. C. LI.

AUgustinus episcopus volans p̄ montiuȝ cacumina quasi aq̄la: vir acer ingenio: suauis eloquio secularis litterature perit⁹ in ec-
clesiasticis laborib⁹ operosus: in quotidianis disputatio-
nib⁹ clarus in omni sua actiōe cōspect⁹: in expositiōe fidei nostre ca-
tholicus: in questionib⁹ absoluēdis acutus in reuincēdis hereticis
circūspectus: ⁊ in explanādis scripturis canonicis cautus: sapientie
lumē prefulgidū ꝓpugnaculū veritatis ⁊ fidei tutamētū oēs eccle-
sie doctores tā ingenio q̄ȝ sciētia vicit incōparabiliter florēs tā exē-
plis virtutū: q̄ȝ affluētia doctrinarū. Etenī tāta scripsit vt nō solū ab
aliquo toto vite sue tp̄e scribi: sȝ nec quidē possint lectiōe pcurri. Hu
ius enī librorꝝ tractatuū ⁊ epistolarū numerus plusq̄ȝ ad mille. xxx.
extēdit: vt merito illud ei dictū cōueniat. Mētit q̄ te totū legisse fa-
tet. Ante cōuersionē quidē suā ad fidē catholicā scripsit (vt ipse re-
fert) d̄ pulchro ⁊ apto libros duos: postea vō scripsit adhuc cathecu
minus existēs: sex volumina decē libros ꝯtinētia: videlicet de acha
demicis li. iij. de beata vita librū vnū: de ordine li. ij. soliloquiorꝝ li. ij.
de immortalitate anime librū vnuȝ: de disciplinis liberalib⁹ li. j. sed
hunc dicit se de armario suo pdidisse. Jā vō sacri baptismatis vnda
renatus: scripsit ante pōtificatū. xxj. volumina. xxxj. libros cōtinētia
videlicet de morib⁹ ecclesie ⁊ morib⁹ manich. li. ij. de quantitate aīe
li. j. de libero arbitrio li. iij. de genesi ꝯtra manicheos li. ij. de musica
li. sex. De magistro li. j. de vera religiōe librū vnū: de vtilitate creden
di li. j. de duab⁹ aīab⁹ li. j. acta contra fortunatū manicheū li. vnū: de
fide vel symbolo li. j. de genesi ad litterā impfectū li. j. de sermōe dn̄i
in mōte li. ij. psalmū cōtra ptē donati li. j. cōtra epistolā donati here-
tici li. j. ꝯtra adimātū manicheū li. j. expositiōes epistole ad galathas
li. j. expositiōis quarūdā ꝓpositionū: ex epistola ad romanos li. j. epi
stole ad ro. inchoatā expositionē li. j. de questionibus. lxxxiij. li. vnū
de mendacio librum vnum.

De his que post retractationē scripsit. C. LII.

POstquā vero in episcopatu assumpt⁹ est scri-
psit etiā ante retractationē. lxviij. vo-
lumina. ccxvij. libros cōprehendētia: videlicet ad simpli-
cianū mediolanēsem ep̄m li. ij. cōtra epistolā fundamēti
manichei li. j. de agone christiano libruȝ vnū: de doctrina christiana
libros quattuor: contra partē donati li. ij. confessionuȝ li. xiij. contra
faustum manicheum. xxxiij. li. contra felicem manicheum li. duos:
de natura boni contra manicheos li. vnum: contra secundinū mani
cheū li. j. contra hilariū tribunitiū, librū vnū: questiones euangelij li.
duos: annotationes in iob li. j. de cathezizandis rudibus li. j. de trini
tate libros. xv. de cōsensu euangelistarū li. iiij. cōtra epistolā perme-
nij: li. iij. de baptismo contra donatistas li. vij. contra id quod attulit
cēturius a donatistis li. j. ad inquisitiones ianuarij li. ij. de opere mo
nachoruȝ li. j. de bono coniugali li. j. de sancta virginitate li. j. de ge-
nesi ad litterā li. xij. contra litteras pestiliani li. iij. ad crestoniū gram
maticū partis donati li. iiij. probationes testimoniorū cōtra donati
stas li. j. contra nescio quē donatistā li. j. de montorio donatistaruȝ
de maximianistis li. j. de diuinatione demonū li. j. questiones septē
exposite cōtra paganos li. j. expositionis epistole iacobi ad. xij. trib⁹
li. j. de peccatorū meritis ⁊ remissione ⁊ de baptismo paruulozuȝ ad
ad marcellinū li. iij. de vnico baptismo cōtra petil. ad cōstantinuȝ li-
brū vnū: de maximianistis contra donatistas libros duos: de gra-
tia noui testamenti ad honoratū li. j. de spiritu ⁊ littera ad marcelli-
nū li. j. de fide ⁊ operibus li. j. Breuiculū collationis cuȝ donatistis
li. iij. post collationē cōtra donatistas librū vnū: de videndo deo ad
paulinaȝ li. j. de natura ⁊ gratia contra pelagiū li. j. de ciuitate dei li.
xxij. ad horosiū presbyterū cōtra priscillianistas librū vnū: ad hiero
nymū presbyterū de origine aīe ⁊ de sentētia iacobi li. ij. ad emeritū
ep̄m donatistarū post collectionē li. j. de gestis pelasgij li. j. de corre
ptiōe donatistarꝝ li. j. cōtra pelasgiū ⁊ celestinū ⁊ ceteros lib. ij. gesta
cū emerito donatista li. j. ꝯtra sermonē arrianorꝝ li. j. de nuptijs ⁊ cō
cupiscētijs ad valeriū libros. ij. locutionū li. vij. questionuȝ li. vij. de
anima ⁊ eius origine li. iiij. ad pullentiū de adulterinis coniugijs li.
ij. contra aduersarium legis ⁊ prophetarum li. ij. contra gaudentiuȝ
episcopū donatistarū li. ij. contra mendaciū li. j. contra duas episto-
las pelasgianorꝝ li. iiij. cōtra iulianū hereticum pelagianum li. vj. ad
laurētiū enchiridion li. j. de cura pro mortuis gerēda ad paulinū li. j.
de. viij. questionibus dulcitij li. j. ad valentinum ⁊ cū illo mōachos
de grā ⁊ libero arbitrio li. vnū ad eosdē de correptiōe ⁊ grā li. vnuȝ.
Hos igitur cū ceteri in duob⁹ libris retractauit: q̄b⁹. s. retractationū
libris sil̄ cū p̄cedētib⁹ adnūeratis fiūt. cc. xix. libri. lxix. volumib⁹ cō
p̄hensi: quos oēs post ep̄atū edidit: an̄ vō ep̄atū vt dictū ē ediderat
post ꝯuersionē suā. li. xlj. videlȝ cathecumin⁹ decē: ⁊ baptisat⁹. xxxj.
Qui sil̄ oēs cū ceteri aggregati fiūt. cc. lx. libri. xcvj. voluminib⁹ com
p̄hēsi. Hos oēs vt dictū ē cū q̄dā iudiciaria seueritate retractauit: ⁊
quod in eis ipsis offendebat velut censorio stilo denotauit.

De his que post retractationem scripsit. C. LIII.

POstea tñ nihilominꝰ eū multa scripsisse ꝯstat:
q2 p̄ter iā dicta ei⁹ opuscula: q̄ in retra-
ctationū libris ānotanť ac recēsenť pluria q̄dē ⁊ ex his
maxia q̄dā volumia ab ip̄o edita etiā apud nos in arma
rijs ecclīarꝝ vbiq̄ȝ repiunť: ex q̄bus sē sup psalteriū tractat⁹. cl. iuxta
numerꝝ psalmorꝝ. Sup euāgeliū iohis tractat⁹ siue sermōes. cxxiiij.
de v̄bis quoq̄ȝ dn̄i tractat⁹. lxv. de v̄bis apl̄i tractat⁹. xx. sup canōi-
cā p̄mā iohānis homelie. x. Extāt etiā eiusdē libri de vita chr̄iana. j.
De disciplina christiana librꝝ vnū. De p̄destinatiōe diuina. j. de octo
questionib⁹ veteris testamēti librꝝ. j. ꝯ felicianū de trinitatis vnitate.
li. j. ad p̄sperū ⁊ hilariū de p̄destinatione ⁊ p̄seuerātia. li. ij. ꝯtra ma
ximinū li. ij. ꝯ q̄nq̄ȝ hereses siue. v. hostiū genera li. j. de pastorib⁹ ⁊
ouibus li. ij. de ꝯcupiscētia carnis aduersus sp̄m oratiōes. iiij. De q̄
stionib⁹ orosij li. j. de fide ad petrū li. j. de ieiunio sabbati lib. j. de. x.
chordis psalterij li. j. de pn̄ia li. j. de patiētia li. vnū: de bono viduita
tis li. j. de ꝯtinētia li. j. de incarnatiōe dn̄i li. ij. de secūdo aduētu dn̄i
li. j. ad volusianū de questiōib⁹ ab eo missis li. j. r̄nsionis ad marcel-
linū li. j. ad vincētiū li. j. ad macedoniū li. j. ad dyoscorū li. j. ad pauli
nū li. j. ad ꝓbā li. j. ad enodiū li. j. ad optatū ep̄m li. vnū: ad pascētiū
comitē arrianū li. j. ad fortunatianū li. vnū. ad paulū ⁊ eutropiū de p
fectiōe iustitie li. j. expositōis simboli ꝯtra iudeos ⁊ paganos ⁊ here
ticos li. j. ad sixtū p̄sbyterꝝ ꝯtra pelagianos li. j. d̄ tēpore barbarico li.
j. Scripsit ⁊ alia plura: maxīe ꝯtra sui tp̄is hereticos videlȝ arrianos
donatistas: pelagianos priscillianistas ⁊ manicheos. Porro libell⁹
de aīa ⁊ sp̄ū q̄ eidē ascribiť: ⁊ nūc apud scholasticos p̄cipue ī vsu ha-
betur. Anno aūt dn̄i. cccc. xxx. in episcopatu hiponēsi heraclium si-
bi fecit substitui. Tandē cū Uuādali inuasam africā deuastarēt. sub
hoc turbine tribulatiōis migrauit ad dn̄m. xxx. mense obsidiōis vr
bis sue. Anno dn̄i. cccc. xl. etatis sue. lxxiij. clericatus vel ep̄atus. xl.

De Paulino ⁊ maximo ⁊ orosio ⁊ p̄spero. C. LIIII.

PAulinus ep̄us nolanus sancto augu. fuit cō
tēpane⁹. Un̄ ⁊ sibiīuicē scripserūt
nōnulla. Hic cū eēt inūerabiliū p̄diorꝝ possessor: admira
bili exēplo vēditis oīb⁹ religionē expeditus elegit. Et vt
narrat gregorius in tertio dyalogorum libro cū cuncta que per epi-
scopij vsum habere posset largitus esset captiuis ⁊ egenis. semetip-
sum qui solus ex oībus suis sibi remanserat pro captiuo filio vidue
pauperis in seruitutem barbari adduxit. Sed diuinitus proditus
quis esset. multos captiuorum libertati restituit. Scripsit auteȝ epi
stolarum multarum librum vnum. scripsit etiaȝ anteq̄ȝ esset episco
pus vitam sancti ambrosij ab sanctum augustinum. Maximus
taurensis episcopus claruit anno domini. cccc. xv. viuentibus scili-
cet augustino ⁊ hieronymo. hic in homelijs componendis: ⁊ in ec-
clesia declamandis studuit eleganter. Huius desloraui homelias.
xxxiij. Orosius presbyter ex hispania floruit ⁊ ipse temporibus
augustini ⁊ hieronymi. Unde ⁊ ab augustino missus est ad hiero-
nymum pro discenda questione de origine anime. Scripsit autem
de hormesta mundi li. j. Apolegeticum contra heresim pelagianam
li. j Prosper episcopus vir religiosus probatur ⁊ ipse fuisse con-
tēporaneus augustino. Nam ⁊ ipse post hieronymum chronicam
digessit: quam paulo post mortem augustini terminauit. Ipse quo
q̄ȝ augustinus ad prosperum ⁊ hilarium scripsit de predestinatio
ne ⁊ perseuerantia sanctorum lib. ij. Scripsit autem prosper de vi-
ta contemplatiua lib. iij. de sententijs augustini lib. j. ⁊ alia plura.

De Leone papa ⁊ gelasio ⁊ fulgentio. C. LV.

LEo papa primus sedit ān̄o dn̄i. cccc. xxxvj. hic in ho
melijs declamādis multū valuit. Quotiēs autē
rogabať ab aliquib⁹: vt eis aplōrꝝ vel martyrꝝ reliquias
daret. Cōsueuit ad corpa vl̄ memorias ipsorꝝ quorꝝ reli-
q̄e petebāť. missas celebrāř ī eorꝝ honore: ⁊ sic patenā altari quo ꝯse
cratū corp⁹ dn̄i inuoluerat ꝑticlatī diuidebat: ⁊ ꝑ reliquijs aplōrꝝ vl̄
martyrꝝ dabat. Unde si ab aliquibus dubitabať: cultello pannos il-

pungēs: sanguinē eliciebat: sic palā faciēs: q in cōsecratiōe myste
riorū christi sanguis sanctoꝝ q̄ ꝑ alio effusus est ꝑ diuinā virtu
i illos pannos intret: ꝛ ideo merito illos dari ꝑ reliquijs sancto
n quoꝝ honore cōsecrati sunt. Scripsit aūt epistolas decretales.
Sermones ad populū. lxxxix. Unde ꝛ dictus est sermologus.
elasius primus papatū accepit anno dñi. cccclxxv. amator paupe
clerū ampliauit: ꝛ a ꝑiculo famis romā liberauit. Scripsitq; con
nestoriū ꝛ eutichen li. vj. ꝯtra arriū li. ij. epistolas decretales septē.
cit etiā hymnos in modū sancti ambrosij ꝛ sacramētoꝝ prefatio
s ꝛ multa alia: sedit annis trib⁹. Fulgētius ruspēsis epūs ꝑuin
affricane floruit eodē tpe in affrica: quo ꝛ sanct⁹ remigius in gal
. s. anno dñi. cccclxxxvj. sanctitate ꝛ sciētia stiloꝝ facūdia clarus:
ltraq; ab arrianis ꝑ vera fide ꝑpessus: diutino in sardinia exilio
acerat⁹ est. Scripsit autē ad eutiniū de remissione peccatoꝝ li. du
: ad donatū de fide li. vnū: de mysterio mediatoris li. iiij. ad moni
ū de predestinatiōe ꝛ q̄busdā alijs questionib⁹ li. iij. Rñsionū cō
obiectiōes trāsamūdi regis arriani li. vnū de ꝯtinētia ꝯiugatorū
ruāda post votū li. j. ad gallā de viduitate seruāda li. j. ad ꝓbā de
rginitate ꝛ humilitate li. vnū: ad eandē de oratiōe cū cōpūctiōe li.
d eugippū de charitate li. vnū: ad theodoꝝ senatorē li. vnū: ad ve
itiā de penitētia ꝛ spe indulgentie li. vnū. Scripsit ꝛ sermones.

De Boetio ꝛ cassiodoro. C. LVI.

Boetius cōsolaris vir clarissimus ꝛ oīum libe
raliū artiū eruditiōe cōspicuus: quas
pene oēs a greco in latinū trāstulit ꝛ exposuit. Anno do
mini. d. ij. cū simmacho patricio cuius gener erat: rome
rēpublicā illustrabat. Tēpore eius exorta est heresis de trinitate: sz
ꝑse cōgregata omni sinodo se subtraxit: ne sibi ꝑpter facundiā elo
quentie cause imponerent agēde. Ob quā causam cū suspectus a
christicolis haberet: cōposuit cōtra ipsos hereticos de sancta trini
ate li. j. Quādo aūt rex gothoꝝ theodoricus romanā rēpublicā ar
mis inuasit: boetius ei plus oībus restitit. Postmodū apud eū accu
atus q solicite laboraret vt senatū ꝛ rēpublicā ab eius manib⁹ eri
eret: cū plurib⁹ alijs proscriptus: atq; in exiliū missus: papie incarce
atus est. In carcere aūt positus quasi de graui glorie ac rerū muta
iōe doleret: vt cōsolationis medicinā tāto dolori nō tā sibi q̄z alijs
quereret librū edidit de cōsolatiōe phie: ostēdens gloriā ꝛ dignita
tē ceteraq; terrena nō vera bona: sed nihil esse ꝛ ideo nulli appeten
da esse nec de eoꝝ amissiōe dolendū: vel adeptiōe gaudēdū. Tādez
vero longo exilio fatigatus ab ipso theodorico peremptus est anno
dñi. d. xxj. Cassiodorus senator post monachus. s. anno domini.
d. xxviij. Scripsit aūt de anima li. vnū. Sup psalteriū tractatus. cl.
Scripsit etiam de orthographia ꝛ alia plura.

De Gregorio magno. C. LVII.

Gregorius ꝑm⁹ doctor egregi⁹ h gordiani
senatoris filius rome adoleuit.
Qui. vj. mōasterijs in sicilia fundatis: ꝛ septimo rome in
domo sua: ex pretore vrbano factus monachus sapien
tia ꝛ doctrina ꝛ sanctitate claruit. Tandē ad pontificatū electus ro
mane ecclesie presidere cepit anno dñi. d. xc. Inter cetera opera pie
tatis animā traiani quondā imperatoris q̄uis pagani a penis infer
ni liberari miserando ꝛ plorando a deo obtinuit. Inter multa quo
q; que ecclesie vtilia fecit ꝛ instituit antiphonariū regulariter cento
nizauitq; ꝛ vtiliter cōpilauit: ꝛ quedā in ea noue misse superaddit.
Scripsit autē ea que hic subiciunt. De cura pastorali libros duos.
De conflictu vitioꝝ ꝛ virtutū li. j. dyalogoꝝ ad petrū li. iiij. Morali
um super iob li. xxxv. Super cantica canticoꝝ li. j. super principium
ezechielis homel. xij. sup vltimā ptē eiusdē li. x. sup euāgelia missa
lia homelias. xl. Registrū epistolarū eius decretaliū li. x. q̄ cōtinent
epistolas. dc. xc. Inueniuntur etiā canonū excerptoꝝ li. iij. que dicū
tur decreta gregorij: sed forte alterius gregorij sunt: obijt aūt grego
rius magnus anno pontificatus sui. xiij. post cuius obitū fame ro
mā aggrauante romani ei derogantes q thesauros ecclesie sua ni
mia liberalitate dissipasset: cū iā nō adesset persona in qua exarde
scerent: memoriā nominis illius in libris eius delere volebant: sed
eos exurere volentibus obstitit petrus dyaconus prodēs se spiritū
sanctū in columbe specie super caput gregorij tractantis sepius vi
disse. Idq; confirmans iurisiurandi sacramēto: mox moriens ex cō
dicto fidem fecit suo testimonio.

De Isidoro ꝛ Beda. C. LVIII.

Isidorus episcopus hispalensis sanctitate ꝛ
doctrina claruit anno domini. dc.
xxvij. Scripsit autē hec que subiecta sunt. Soliloquio
rum vel sinonimoꝝ li. ij. Sententiarum li. iij. Etymolo
giarum li. xx. de origine officioꝝ li. ij. ad florentinam sororem suam
contra iudeos li. ij. ad orosiū epm de significationib⁹ vete. ꝛ noui te
sta. li. ij. Allegoriarū in genesi li. j. in exodo li. j. in leuitico li. j. in li. nu
meri li. j. in deutronomio li. j. in Iosue li. j. in li. iudicū li. j. in libros re
gū li. j. de corpe ꝛ sanguine dñi tractatū vnū: ꝛ plura alia. Dñs Be
da venerabilis p̄sbyter ꝛ monach⁹ claruit in anglia. xxx. etatis agēs
annū. Anno dñi. dc. xcvj. ꝛ reliquū tps vite legendo: tractādo: expo
nendo sacrā scripturā viriliter exegit. Scripsit ea q̄ subiecta st: sup
genesim li. j. de tabernaculo moysi libros. iij. sup samuelē lib. iiij. de
templo salomōis li. j. sup Esdrā ꝛ neemiā li. iij. sup tobiā lib. j. super
psalmos. sup ꝑabolas salomōis. sup cantica cāticoꝝ libros. v. super
marcū li. iiij. sup lucā. sup eplas canonicas li. vij. sup actus aplorum
li. j. sup apocalypsim. de questionib⁹ libri regū ad nothelinū li. j. de
locis sanctis librum. j. Scripsit etiā de tpib⁹ ꝛ de luna ꝛ multa alia.
Obijtq; in anglia anno domini. dcc. vicesimo primo.

De Alcuino ꝛ gēnadio ꝛ Rabbano ꝛ strabo. C. LIX.

Alcuinus de britānia oriūdus deliciosus ma
gister karoli regis: q̄ primus ex regi
bus francoꝝ impauit romanis sciētia litteraꝝ claruit in
gallia. anno dñi. dcc. xc. Cuius ꝑcipue magisterio rex
oēs artes liberales didicit: ꝛ iussu ipsi⁹ regis diuinā historiā corre
xit. Scripsit aūt multa inter q̄ eminēt libri ad eundē regē scripti de
sancta trinitate. scripsit ꝛ ad discipulos suos dyalogorū li. j. scripsit
quoq; sententiaꝝ li. j. sup genesim ad litterā librū. j. sup cantica can
ticoꝝ li. j. sup epistolam ad hebreos li. j. sup ecclesiasten li. j. sup iohā
nez li. vij. ad eulaliā virginē de ratione anime li. j. ad fredegisiū dya
logum de trinitate li. j. Uerūtn̄ hi quattuor vltimi ascribunt albi
no: sed vident mihi esse noīa sinonima. Nā in cōmētario sup eccle
siasten inuenies: ꝛ nomen albini in ꝑncipio. s. in salutatiōe ꝛ nomen
alicuini in fine. s. in quibusdā versib⁹ q̄ ibi ponunt hoc mō. Alcuin⁹
īgrediēs pratū secreta priorū. Carpet vt flores ꝑ pia rura sacros ꝛc.
In cōmentarijs quoq; sup iohēm inueni vtrūq; nomen in diuersis
titulis. Gēnadius eps doctor catholicus licet hic a me post alcui
num ordinatus. floruit tn̄ vt estimo longo tpe prius. s. temporibus
fulgentij. Nā ꝛ ipse librū suū de illustrib⁹ viris ꝑduxit vsq; ad tpa
fulgētij ꝛ ibi terminauit. Inueni quoq; gēnadij de diffinitionibus
ecclesiasticoꝝ dogmatū pulcherrimū ꝛ cōpendiosissimū libellum.
Rabbanus sophista ꝛ sui tpis poetaꝝ nulli secundus. Anno do
mini. dccc. xxiiij. factus est abbas fuldensis. Qui librū de laude cru
cis figurarū varietate distinctū difficili ꝛ mirādo poemate cōposu
it: ꝛ sergio pape sancto petro offerēdum misit. Anno aūt dñi. dccc.
xlviij. ex abbate fuldensi moguntie archieps ordinatus est: vbi cele
brata synodo iussu ludouici regis mlta ecclesie vtilia decreuit. Scri
psit ergo de laude crucis libros duos: de institutiōe clericoꝝ li. vnū
sup genesim libros quattuor: sup exodū li. quattuor sup numeri li
brū vnū: sup regum li. quattuor sup ꝑalyppomenō libros q̄ttuor su
per iudith libꝝ vnū: sup hester libꝝ vnū: super libꝝ sapientie libros
tres: sup ecclesiasticū libros. x. sup hieremiā libꝝ vnū: sup libꝝ ma
chabeoꝝ libros tres: sup matheū libros. viij. sup actus aploꝝ libꝝ. j.
Scripsit p̄ter hec ꝛ de naturis rerū ꝛ plura alia. Obijt aūt anno do
mini. dccc. lvj. Strabus rabbani discipulus ipso rabbano dictan
te. scripsit breuiādo tractatus in exodum libꝝ. j. in leuiticum librum
vnū. Uidet etiam scripsisse sup genesim: vt patet in glosis.

De Lanfranco ꝛ anselmo. C. LX.

Lanfrancus anno dñi circiter. M. lx. cla
ruit prior beccensis monaste
rij sub herluino abbate ꝑmo. Qui ꝛ postmodū ex abate
cadmonensi ordinatus est cātuariēsi. archiepiscopus ad
hunc misit berengarius turonē. litteras qui asserebat eucharistiam
quam in altari sumimus non esse reuera corpus ꝛ sanguinem chri
sti: harum portator cum nō inuenisset eū in normannia quibusdaz
clericis eas tradidit: vnde de ipso lanfranco orta est suspicio quasi
foueret ac faueret que a berengario dicerent. Igit cum eas a quo
dam remensi clerico romā perlatas recitator legeret: leone pape sy
nodo presidente: intellecto q iohannem scotū berengarius extolle
ret: paschasium vero dānaret: ꝛ qui de eucharistia fidei aduersa sen
tiret: ꝑmulgata est in eū damnationis sententia: priuans eū cōmu
nione ecclesie: ꝛ ipse lanfrancus ex ꝑcepto pape corā oībus fidem
suam exposuit. prauiq; rumoris a se maculā absteriit. Deinde ꝯtra
eundē berengariū scripsit in modū dyalogi de corpe ꝛ sanguie dñi
librum vnū: ostendēs ibi esse nō tm̄ figuram: sed etiam veritatē cor
poris ꝛ sanguinis. Ad hui⁹ lanfrāci eximiā doctrinā de burgūdia
cōuolauit Anselm⁹ vir postmodū multa vtute ꝛ sapia adornatus:
ꝛ ei in prioratu successit. mltaq; ecclesie vtilia ꝯposuit. Postmodū

antez ex priore beccensi in abbatem cadomensem assumptus. Tandē etiā ex predicto lanfrāco in archiepātu cātuariē. successit. Scripsit aūt anselm⁹ plogion.i.alloquiū de deo: qđ opus qđā insipiēs reuellere gestiēs quoddā scriptū cōtra illud composuit: qđ cū sibi a quodā amico suo trāsmissuz anselmus cōsiderasset suā ad h respōsionē edidit ī libello vno: scripsit ⁊ monologion.i.soliloquiū: de sancta trinitate librū vnū: de veritate librū vnū: de pcessiōe spūssancti j. de libero arbitrio librū vnū: de cōcordia liberi arbitrij ⁊ prescīētie diuine atqȝ pdestinatiōis necnō ⁊ gratie librū vnū: de casu diaboli librū vnū: de peccato originali librū vnū: de incarnatiōe verbi librū vnū: de sacramēto altaris librū vnū: de azimo librū vnū: cur de⁹ homo librū vnū: meditationū siue orationū librū vnū: de grāmatica librum vnum. Extat etiam parabolarum siue prouerbiorum anselmi librum vnum: super cantica canticorum librum vnum: de gradib⁹ humilitatis librum vnum. Epistolaꝝ quoqȝ eius ad diuersas personas librū vnū. Suscepit archiepātū anno dñi. M.xcvij. Et lȝ a rege Guilhelmo ⁊ principib⁹ anglie honorifice susceptus fuisset: multas tñ molestias ⁊ tribulatiōes sub eodē rege passus est p statu ecclesie corrigēdo. Nā reges anglie hāc iniustā legē diu tenuerūt: vt electores ecclesie presules christi p virgā pastoralē ecclesijs inuestirent.

De Iuone ⁊ Bernardo. C. LXI.

Iuo venerabilis memorie predictorū viroꝝ lanfrāci ⁊ anselmi claruit tēporib⁹. Sub quo in ecclesia beati quintini beluacēsis reflorere cepit ordo canonicus: primū ab apostolis: postmodū a beato Augu. regulariter institut⁹. Fuit.n. prefatus Iuo illius ecclesie prepofit⁹ ⁊ postea carnotēsiū eps. Hic de canonū ecclesiasticorū regulis quorū p successiōes pōtificū tot ⁊ tāta in immēsuz creuerāt volumina vt vel cōparari vix possent, pter sumptū: vel legi pter fastidiū: exquisita diligētia quedā capitula ordinauit: ⁊ laudabili cōpēdio ad numerū redegit libroꝝ.x. Scripsit etiam epistolas. Bernardus iuuenis egregius sciētia ⁊ morib⁹ ⁊ genere clarus cū germanis fratribus: ⁊ alijs comitib⁹ anno dñi. M.xciij. cistertij habitus religiōis induit: ⁊ miro religiositatis feruore cōuersat: postea claraualle fundata ibidē abbas cōstituit: scripsit aūt hec q̄ subiecta sunt: de cōtēptu mundi ad clericos li.j. meditationū li.j. exortatoriū de passione ⁊ resurrectiōe dñi li.j. de diligēdo deo li.j. de gradib⁹ humilitatis ⁊ superbie li.j. de grā ⁊ libero arbitrio li.j. de precepto ⁊ dispēsatiōe li.j. ad cartusieñ. fratres li.j. ad archiepm senonēsem li.j. ad hugonē de sancto victore li.j. ad Innoceñ. papā ꝯtra hereses petri ⁊ abealardi li.j. sup psalmū. Qui habitat: homel. xviij. sup cantica canticoꝝ homelias. lxxxiij. sup missus est gabriel homeliā: sup magnificat tractatū vnū Epistolas breues ad diuersos. ccxl. Sermōes pene innumerabiles. Tandē post claros actus ⁊ multa aīaruz lucra: multa post fundata monasteria: ⁊ plurima miraculorum signa exhibita beato fine quieuit: anno domini. M.cliij.

De Hugone ⁊ richardo. C.LXII.

Hugo pariēsis sancti victoris canonicus religiōe ⁊ litteraꝝ sciētia clarus: ⁊ in.vij. liberaliū artiū peritia nulli sui tpis secūdus fuit: q̄ inter multa q̄ vtiliter scripsit ⁊ librū de sacramētis valde necessariū duob⁹ voluminib⁹ cōprehēsum edit. Scripsit etiā ⁊ alia plurima opuscula s. dydascalon li.v. sup ecclesiasten oēs li.xvj. sup lamētatiōes hieremie li.j. de virtute orandi librū vnū: de institutione nouitioꝝ li.j. de archa noe lib.v. de anima christi li.j. de perpetua virginitate sancte marie li.j. Expositiones super magnificat li.j. sup tota pulchra es li.j. de sacramēt li.xij. Itē notulas sup quosdā vsus psalmoꝝ ⁊ alia plura opuscula. Supradicto quoqȝ venerabili viro hugoni magister richardus eiusdem ecclesie canonicus extitisse cōtemporaneus fertur quorū etiā vnus in ipso monasterio prior alter supprior vero fuisse perhibet. Hic quoqȝ richardus in libris ⁊ tractatibus varijs multa ecclesie sancte vtilia descripsit: iter quos eminēt de sancta trinitate li.vij. Scripsit nihilomin⁹ de ꝯtēplatiōe pulcherrimū libꝝ de patriarchis intitulatū: aliū quoqȝ de mystico somnio nabuchodonosor: de arbore quoqȝ quā idē nabuchodonosor vidit virū: ⁊ aliū: de quattuor vētis in mari pugnātib⁹: aliū de exterminatiōe mali ⁊ pmotione boni: aliū iterū de officio ecclesie: aliū de sacrificio abrae: ⁊ tractatū grandē de illo verbo esaie. Omne caput languidū: ⁊ aliū de illo. In die illa nutriet homo vaccā boum. Tertiū vero ꝯtra andreā ⁊ alios in expositiōe sacre scripture iudaizantes sup illo verbo. Ecce virgo ꝯcipiet ⁊ pariet filiū: aliū aūt ad nouitios de illo verbo psalmi. Afferte dño filij dei. Scripsit etiā librū q̄ dicit excerptionum in quo breuit ꝯtinet diuisio ⁊ mā oīum sciētiarū ac series historie precedētiū tēpoꝝ ⁊ qđā morales expositiōes sacraꝝ scripturarū.

De Ceteris doctoribus catholicis. C. LXIII.

Preter hos etiam extiterunt in ecclesia plurimi doctores catholici quorū nōnulli lȝ eorū apud nos habeant opuscula tñ repire non potui ex qbus cesari⁹ arelatensis eps decē homelias ad mōachos eleganti sermōe composuit. Hisichi⁹ hierosolymoꝝ presbyter in leuiticum cōmentarios edidit. Radulphus quoqȝ flauiacensis eundem librū diligenter exposuit. Paschasius libros de sacramentis ⁊ de spūsancto: ⁊ sup hyeremie lamentationes expositionem cōfecit. Haymo vō super esaiā ⁊ sup hyere. ⁊ sup eplas pauli: ⁊ sup apocalypsim cōmentarios fecit: insuper ⁊ libros ecclesiasticarū historiarū eusebij abbreuians in libellū q̄ dicit christianaꝝ rerū memoria cōpendiose redegit. Fuerunt ⁊ alij multi quoꝝ vocabula ⁊ laudes ⁊ tempora ⁊ opusculoꝝ nomina nō solum in ecclesiasticis historijs verū etiā in libris de illustrib⁹ viris hieronymi.s. gēnadij legunt: sed apud nos ipsa eoꝝ scripta siue libri nullatenus reperiunt: vbi gratia. Papias hierapolitanus eps. Quadratus aploꝝ discipulus. Aristides phs. Egysippus. Iustinus phs. Leophilus antiochen⁹. Appolinaris hierapolitanus. Dionysius corinthioꝝ eps. Philippus cretēsis. Hireneus lugdunensis. Panthenus stoicus. Clemens alexandrin⁹ Serapion. Appoloni⁹. Heraclius. Tercullianus. Berillus. Hipolitus. Alexander. Capador. Affricanus aeminus. Theodorus qui ⁊ gregorius. Cornelius pontius. Dionysius alexandrinus. Archela⁹. Antonius. Basilius. Anchiranus. Tytus. Damasus. Optatus. Cyrillus. Epiphanius. Dyodorus. Euagrius. Ambrosius alexandrin⁹. Gregorius emissenus. Amphilochius. Sofroni⁹. Paulinus. Orosius ⁊ plures alij quos enumerare longum est. Ex his autem ille quē primo nominaui papias ⁊ tercullianus ⁊ victorinus ⁊ lactantius ⁊ alij quidam a rectitudine fidei dicuntur errasse.

De Profunditate diuine scripture. C. LXIIII.

Hec de sacre scripture actoribus ⁊ translatoribus atqȝ doctorib⁹ ⁊ expositoribus breuiter cōstrinximus. nunc ad eius generalem doctrinā transeamus. Et primo quidē qualiter mysterioꝝ eius pfunditas inuestigari possit. deinde vero qualiter docenda vel exponenda sit ex dictis sanctoꝝ patrū colligamus. Augustinus de doctrina christiana li.ij. his qui scripturas diuinas legunt quedā obscure dicta plerūqȝ densissimā caliginem obducunt. Qđ diuinitus pulsum esse nō dubito. ad edomandā labore superbiam: ⁊ intellectum a fastidio remouendū. cui facile inuestigata plerunqȝ vilescunt. Idē in li.iiij. Sapientiam vero discit homo quantomagis vel minus in scripturis pficit. Nō dico in eis multū legendis memorieqȝ mandandis: sed bene intelligendis ⁊ diligenter eoꝝ sensib⁹ indagandis. Sunt.n. qui eas legunt ⁊ negligunt. legunt vt teneant. negligunt vt intelligant. Quibus longe sine dubio pferendi sunt qui verba earū minus tenent: ⁊ cor eaꝝ sui cordis oculis vidēt sed vtrisqȝ ille melior ⁊ qui cū vult eas dicit. ⁊ sicut oportet intelligit. Idē in libro cōfessionum. xij. Mira pfunditas eloquioꝝ tuorū: quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis: sed horror est in eam intendere. horror honoris: ⁊ tremor amoris. Gregorius in plogo moralium. Sacri.n. tractator eloquij morem fluminis debet imitari. fluuius quippe dum per alueum fluit. Si valles cōcauas ex latere ꝯtingit in eas ptinus sui cursus impetus diuertit Cunqȝ illas sufficienter impleuerit. repente se in alueum refundit. Idem. Diuinus etenim sermo sicut mysterijs prudentes exercet: sic plerunqȝ superficie simplices refouet hȝ in publico vnde paruulos nutriat: seruat in secreto vnde mentes sublimiū in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est fluuius (vt ita dixerim) planus ⁊ altus in quo ⁊ agnus ambulet ⁊ elephas natet.

Operis preclari Speculi cōis Speculū doctrinale ab eximio doctore Uincētio almeqȝ Beluacēsis ecclesie presule: Ac sancti dominici ordinis pfessore editū feliciter finit. Impēsisqȝ nō mediocribus at cura sollertissima. Hermāni liechtenstein Coloniēsis agrippine colonie: Nec nō emendatione diligentissima est Impressum Anno. Salutis. M.cccc.lxxxxiiij. Idib⁹ ianuarij. Uenetijs Sedēte Diuo Alexādro.vi. Maximo pontifice Regnanteqȝ Maximiliano pmo Romanoꝝ rege inuictissimo Faustissimoqȝ Semp. Augusto.

Summe ⁊ indiuidue trinitati. Ihesu christi crucifixe humanitati: eiusqȝ gloriosissime matri Marie sit laus: honor ⁊ gloria per infinita secula seculorum. Amen.

Registrum.

A
Speculum
fasq3 appetit
Naturalis
inopinabile

B
Cromaticus
Fragra
C. LVI.
Ostra

C
tamē
dises
ad superlatiuū
sunt cōmunia

D
solūmō
q3 imperatiuus
Omnia
id de quo

E
habeo vt
Rursus cū
iactatus z
cta. Cū autē

F
color
De Instrumentis
determinans
nutribilis

G
vbi accedis
rum que
vita diuitie
tus cōmuni

H
qui in laboribus
cū crebro
apud prudentes
lefacta cadūt.

I
De ebrietate
tor inquit
mus omnibus
Seneca

KK
Qui in li
mergā ne
pra cap.
Quid enim

L
si non
bores quibus
bit aggestio
tuor digitis

M
q̄cq̄d se illi
ca idus
patrem familias
ditionē

N
De interpretatione
getur vbi
possunt: quia
mulgata nō

O
necessitate
dicendum
cat eū ad
3ria actione

P
si forsitan
neatur: aut
scit agitari
contradicat

Q
sed differt
filius magister
Iustinianus
lior nec

R
Vinculo non
sunt herendi
seruant
ne.s.de

S
obseruatio
vtinam he
lem pōt
Que persone

T
eos non
ibi occisi
De iuramento
vel etiā

V
ne petat
manifestās
ctionē aut
De turpi

X
si res primū
res calcei
rūq3 fundamēta
lectice

Y
Ut dum
Strupi
tate figit
pars ex me

Z
cause
habitudine
De cautela
moniacum

AA
Succarū
cie Def
cū spasmus
De cura

BB
embrionē
constituit
ris euētationū
mectat quoq3

CC
aut propter
caligo
vero fortiores
mors ilico

DD
timor
mitat.s.
Si vo
z filia.

EE
De Sincopi
corruptar
desiderium
crossi, atq3

FF
De generatiōe
De Infinito
mentes
planete

GG
cauda
mares
totū serial
Uermis

HH
conamine
auis magna
recipiendi
nisi numeris

II
omni qō
substantiā
Liber
genitalia
tunā sed

